N 7357 22 Biblioteca „ASTRA" - SIBIU - 22

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale) DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XII** ■ nr. **594** ■ 2-8 iulie 2015 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

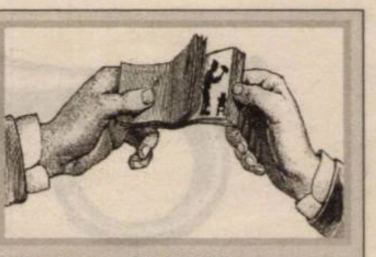

Marius CHIVU

feedbook 16

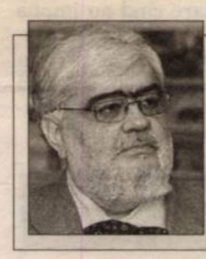

ANDREI PLEȘU

„Note, stări, zile“

pagina 3

ANDREI KOLESNIKOV

„Totalitarism 2.0“

pagina 10

NICOLAS TRIFON

„Viitorul geopolitic al Rusiei“

pagina 22

Gică Petrescu

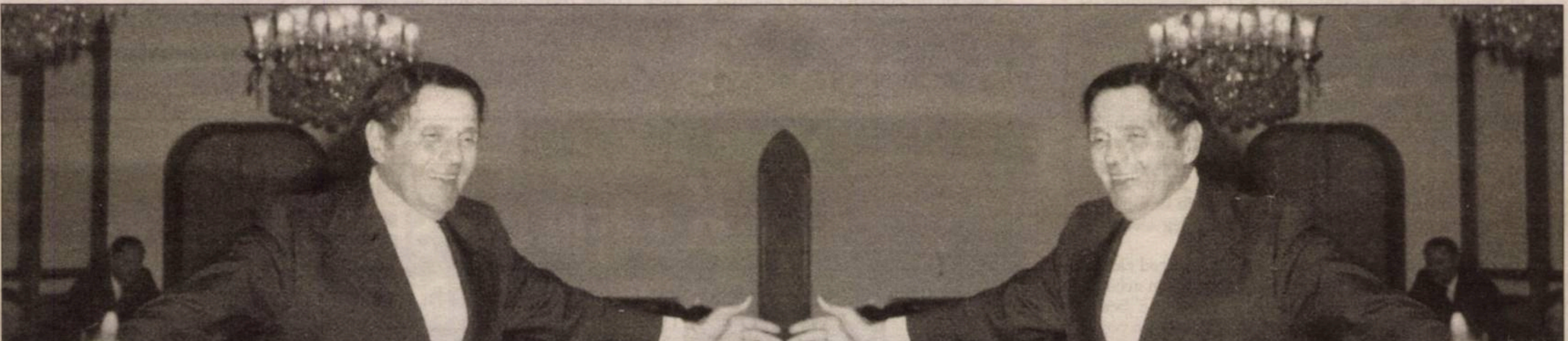

„Du-mă acasă, măi tramvai“

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

90397 22

SCRISORI DE RECOMANDARE

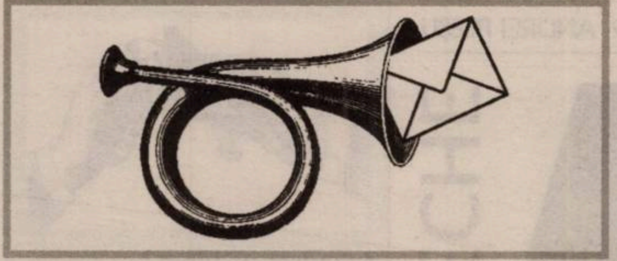

turneu de inbox

NR. 590

Articolul Rodicăi Zafiu, „Şeruială"

Cantonarea în comoditate

Interesant articolul şi, deşi nu sînt un puritan al limbii (tendinţă pe care o consider toxică), tot nu pot să nu fiu sceptic atunci cînd vine vorba de împrumuturi precum cel în cauză. Dacă noţiunile care ţin de domeniul tehnic trebuie (după părerea mea) acceptate pentru că au apărut în străinătate şi tot acolo au fost şi „botezate" (adică unui computer e acceptabil să-i spui computer, deşi la fel de bine i-ai putea zice calculator; unui *mouse* sau unui *hard-disk* nu prea ai cum să le zici altfel, tendinţe ca „Şeruiala" cu sau fără ortografie engleză mi se par periculoase. Ar cam fi cazul să le gestionam cu băgare de seamă, altfel ne vor afecta pe termen nelimitat.

Se poate spune că e greu să redăm conceptul (cum să redau întocmai un verb ca *to share* sau un concept ca *multitasking?)* şi voi fi de acord, dar pe de altă parte consider că e periculos şi să ne cantonăm în comoditate şi să preluăm totul nedigerat (pentru că – nu-i aşa? – e mai simplu astfel şi oricum toată lumea o face). Pe de altă parte, utilizînd comod aceste împrumuturi pentru că ne e lene să le înţelegem şi să le transmitem în propria limbă (şi la nivel de comunitate de vorbitori facem asta), vom pierde treptat contactul cu ea. Deja mulţi dintre noi plutesc într-un spaţiu interlingvistic amorf şi nu mai ştiu nici de una, nici de alta. Ei zic, de exemplu, că ştiu engleză mai bine ca româna (chipurile), deşi mi-e greu să cred că poţi să înveţi o limbă străină mai bine decît limba pe care o vorbeşti şi o auzi peste tot, oricît ai studia-o pe cealaltă. La o privire mai atentă, de fapt oamenii în cauză nu ştiu nici engleza bine, dar îşi datorează „competenţa" în *„english"* incapacităţii de a reda în propria limbă o noţiune sau un cuvînt pe care oricum îl înţeleg obscur şi în limba sursă. Cu alte cuvinte, e groasă...

Repet, deşi nu sînt un puritan al limbii, cred că trebuie să avem grijă cu aceste concepte. Dacă vom accepta ca fiind normale cuvinte ca *a şerui, a impacta, a focusa* sau mai ştiu eu care altele, riscăm să devenim un popor de imbecili, incapabil de o comunicare care să depăşească nivelul primar de expresie (dacă nu-l vom pierde şi pe ăla). Cam urît, dacă-mi daţi voie.

adăugat de Dragoş Stanciu
la 10 iunie

Eforturi superflue

Doamnă Zafiu, ştiu, sînteţi o apărătoare a purităţii limbii şi cu atît mai mult apreciez faptul că cedaţi în favoarea formei englezeşti. Oricum, rezistenţa exegeţilor limbii la avalanşa de neologisme din zona IT este doar de natură academică, fără valoare practică pentru masele de utilizatori care vor decide pînă la urmă. Normele, legile, efortul jurnalistic sînt superflue. Un model popular de smartphone configurat în limba română va spulbera oricînd orice efort al gardienilor limbii noastre.

adăugat de Viorel Ionescu
la 8 iunie

Dilema veche vă propune

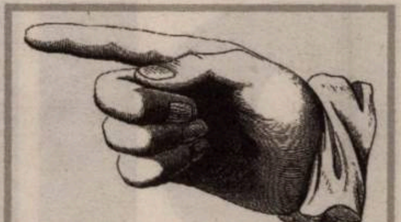

■ Citiţi, pe blog-ul lui Bill Gates (www.gatesnotes.com), recomandările lui de lectură: cele mai bune cărţi pe care le-a citit în 2014, ce cărţi trebuie citite pentru a avea succes, ce trebuie citit pe plajă. Cele mai multe nu sînt disponibile în româneşte, dar, pentru cine vrea să-l cunoască mai bine pe Bill Gates, merită efortul de a merge pe urmele recomandărilor lui. (Mircea Vasilescu)

■ Pînă pe 5 iulie, la Cluj-Napoca e Jazz in Park, un festival de muzică şi arte dens & divers. Tot acolo e şi o ediţie estivală a tîrgului de carte Bookfest. Mai multe detalii despre program şi invitaţi găsiţi la www.jazzinthepark.ro. (Matei Martin)

■ O carte proaspăt apărută la prestigioasa Inter-Disciplinary Press, Oxford şi intitulată *Fear and Anxiety in the 21st Century: The European Context and Beyond* reuneşte studii interdisciplinare, centrate asupra fricilor, reale sau imaginate, care bîntuie lumea contemporană. Editat de doi tineri specialişti în domeniu, Cătălin Ghiţă de la Universitatea din Craiova şi Robert Beshara de la University of West Georgia, SUA, volumul promite să devină un reper în cercetarea detaliată a fobiilor şi a anxietăţilor contemporane. (Ruxandra Mihăilă)

■ Mi-am descoperit o nouă pasiune, „de vară": discurile cu poveşti ale copilăriei mele sînt acum (aproape) toate pe YouTube. „Alice în Ţara Minunilor", „Harap Alb", „Ali Baba şi cei 40 de hoţi" şi „Farizada", „Căluţul cocoşat", „Cireşarii", „Sarea în bucate", „Prinţ şi cerşetor" şi multe altele. Puteţi revedea şi coperţile discurilor, dacă le-aţi uitat. Recomandate – cîte o poveste pe zi, nu mai multe, ca să nu faceţi excese – în după-amiezile tihnite, o plăcută moţăială garantată! (Adina Popescu)

■ Aveţi timp pînă în toamnă să daţi o fugă la Buşteni, la Castelul Cantacuzino, unde vor fi expuse peste 200 de opere ale lui Salvador Dalí. Între 22 iulie şi 4 octombrie veţi putea admira lucrări care au ilustrat marile capodopere ale literaturii universale – *Divina comedie, Bătrînul şi marea, Pantagruel, Tricornul*, precum şi ineditele cărţi de Tarot. (Cristina Ştefan)

■ Turul Franţei, desigur. Ca de fiecare dată, nu doar pentru competiţia în sine, ci şi pentru Franţa însăşi, ca spunem aşa. Turul e întotdeauna un prilej de vizitare televizată a acestei frumoase ţări. Şi e de dorit să aveţi un televizor cît mai mare şi cît mai HD, cît mai 3D, semicircular sau ce s-o mai fi inventat. (Andrei Manolescu)

■ Subiectul zilei e Grecia. Dacă vreţi să aflaţi ce spun despre situaţia tensionată doi economişti premiaţi cu Nobel, citiţi în *Time* opinia lui Joseph Stiglitz (http://time.com/3939621/stiglitz-greece/) şi într-o cronică din *New York Times* (http://www.nytimes.com/2015/06/29/opinion/paul-krugman-greece-over-the-brink.html?_r=1) care este punctul de vedere al lui Paul Krugman. Ambii îi consideră pe europeni iresponsabili. Stiglitz consideră că oficialii europeni ar trebui să admită că au făcut o mare eroare cînd au impus Greciei austeritatea şi ar trebui să propună un nou început în această situaţie. Iar Krugman îi sfătuieşte pe greci că voteze „nu" la referendumul de duminică, 5 iulie. (Ana Maria Sandu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Cărţi de citit în vacanţă**
- **În vilegiatură**
- **Conspiraţia**
- **Vai şi amar**
- **Festival *Dilema veche***
- **Voluntariat**
- **Cum locuim**

album dilematic

Alix Vrana

K, ENFIN UNE SÉRIE FRANÇAISE ORIGINALE.*
Kronenbourg
NOUVEAU
GOÛT MANGUE

DILEMA VECHE

REDACŢIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:

Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Liviu PAPADIMA ● Oana STOICA ● Cătălin ŞTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Directori Publicitate: Dana ANECULOAEI
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Publicaţie auditată de BRAT
Tiraj: 9.000
Tipărit la Tipomedia

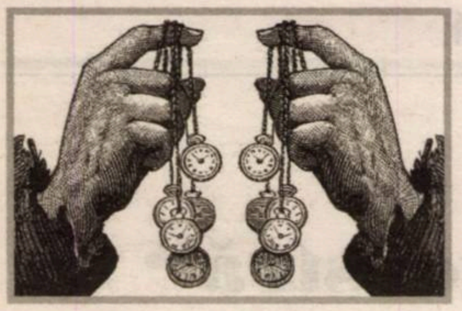

Andrei PLEŞU

nici aşa,
nici altminteri

„Aşa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici aşa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Note, stări, zile

22 iunie 2015

Biserica pare să aibă dificultăţi (şi, la limită, iritări) cînd trebuie să comunice cu intelectualii, iar intelectualii au, la rîndul lor, dificultăţi să se raporteze la Biserică. Vina acestei suspensii a dialogului e împărţită. Biserica şi-a făcut un titlu de suveranitate din a dispreţui insensibilitatea la transcendenţă a „cărturarilor“, „fasoanele“ lor culturale, „raţionalismul“, laicizarea, uitarea tradiţiei, suficienţa „scientistă“, iar intelectualii tratează Biserica şi credinţa în genere drept atavism defazat, obscurantism, superstiţie pură, sursă de ignoranţă şi conflict global. În doze rezonabile, şi unii, şi ceilalţi pot părea îndreptăţiţi şi pot să-şi ilustreze idiosincrasiile cu „exemple“ grăitoare. Şi totuşi… Nici Biserica nu poate fi evacuată din viaţa şi istoria lumii, din alcătuirea intimă a umanităţii, şi nici intelectualii nu sînt de lepădat ca nişte excrescenţe malefice ale „modernităţii“. Credinţa nu e doar pentru naturile fruste, iar cultura nu e, neapărat, atee. Isprăvi demne de nobleţea condiţiei umane se pot găsi de ambele părţi.

E interesant cum încearcă unii intelectuali să se „integreze“, să recupereze, totuşi, distanţa dintre ei şi Biserică, devenită o gravă criză de comunicare. E vorba, deci, nu de apostazia „recentă“, de cei care taie, cu un ireductibil complex de superioritate, punţile. Ci de cei care fac efortul să se acomodeze, să-i îmblînzească pe preoţi, să intre în „jocul“ lor, dintr-o inocentă nevoie de a nu rămîne izolaţi de comunitatea căreia îi aparţin din tată-n fiu. Din păcate, rezultatele sînt, adesea, mai curînd rizibile…

Las deoparte categoria acelora care, pentru a-şi asuma credinţa, încearcă să ocolească sofistic problema existenţei lui Dumnezeu. Religia – spun ei – e bună, dar strict pe latura ei morală. Ea a creat un cod de comportament validat de veacuri întregi de experienţă socială, iar a adera la acest cod, la sistemul de valori şi norme pe care el îl presupune, nu implică, în mod necesar, credinţa într-un Dumnezeu personal şi întregul eşafodaj ritual produs de această credinţă.

Rizibile mi se par, însă, alte două forme de „compromis“: 1) intelectualul care, înţelegînd că preoţii vor „simplitate“, adoptă un anumit deghizament ţărănesc: se îmbracă după modele rurale, gesticulează „cuviincios“, alege cuvinte şi sentinţe neaoşe, imită evlavia „babei Rada“, se preface, sfios, că nu mai are nici o legătură cu lumea cărţilor (altele decît Sf. Scriptură), cu moravurile orăşeneşti, cu „veacul“; 2) intelectualul care „se popeşte“: devine militant (mai ortodox decît ortodocşii), judecă orice întîrziere dubitativă, binecuvîntează casele în care intră, umblă prin lume cu un aer smerit, lăsînd mereu să se vadă că e „altfel“, şi anume cu un picior în Rai.

Aşadar, pe de o parte afectarea atemporală a unui plugar idilic, pe de alta uzurparea unei postùri de iluminat, chemat să-şi salveze semenii încă needificaţi. Două forme destructurante de *inautenticitate*. De care, însă, şi inadecvările Bisericii, cu strategiile şi stîngăciile ei publice, sînt responsabile.

Cultura nu e,
neapărat, atee.

29 iunie 2015

Un oarecare Cristian Mircescu, director al Centrului Naţional de Evaluare şi Examinare (acea instituţie care propune, între altele, temele, uneori halucinante, de la bacalaureat), şi-a publicat un CV deprimant prin conformism steril, platitudine mentală şi suficienţă birocratică. Nenorocirea e, însă, că acest tip de CV a devenit un „model“ ubicuu. Un nou limbaj de lemn a cucerit piaţa ofertelor de serviciu, aşa încît ai impresia că ai de-a face cu o armată de roboţi indiscernabili, exhibînd, fără excepţie, o sumă de „calificări“ standard: „abilităţi de comunicare“, „atitudine pozitivă“, „aptitudine pentru lucrul în echipă“, „stil pro-activ“, „capacitate de conceptualizare“, „bun organizator“ etc. Posesorul unui astfel de portret nu poate fi un om ca toţi oamenii, deşi se recomandă ca un soi de reuşită exemplară a speciei. Mereu „pozitiv“, mereu cu „conceptele“ la îndemînă, pro-activ pînă la isterie, gata să „comunice“ despre orice cu oricine, organizator insomniac, şef înnăscut de echipă, pe scurt, ditamai fiara corporatistă, educaţională, motivaţională, inspiraţională, inovaţională. Ne putem lăsa liniştiţi copiii pe mîinile lui. Va face din ei nişte primate decerebrate şi vesele…

© V. Dorolţi

■ ■ ■

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE

...îţi dă de gîndit!

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

Cartea „Pe fereastră” de Julian Barnes, de la Editura Nemira, este oferită **GRATUIT** noilor abonaţi la ediţia tipărită „Dilema veche”, pe minimum 6 luni

- în limita a 50 de exemplare

Promoţie valabilă în perioada 20 iunie - 19 iulie 2015

Cum te abonezi

SMS Abonament digital 1 lună – un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE
la http://abonamente.adevarul.ro
VIRAMENT BANCAR
sau **MANDAT POŞTAL**: în contul
S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.,
cod fiscal RO18990288, deschis
la BRD Sucursala Decebal, nr. cont
RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POŞTALE
FIRMELE DE ABONAMENTE
LIBRĂRIA ADEVĂRUL
Bucureşti, Bd. Magheru, nr.18, Sector 1
LIBRĂRIILE NEMIRA
www.nemira.ro/librarii

Informaţii şi reclamaţii: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume................................ Prenume................................
Str. .... Nr.......... Bl......... Sc......... Et......... Ap.........
Localitate................................ Judeţ/ Sector .... Cod poştal ....
Telefon .... E-mail................................

Am achitat suma de .... lei cu mandat poştal / ordin de plată nr. .... din data ....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* .... Semnatura ....
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activităţi promoţionale şi să le dezvăluie terţilor conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări şi să

Pentru abonamentele plătite cu mandat poştal sau ordin de plată este necesar să trimiteţi talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, Bucureşti, Şos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poştal 020331.

Ofertă specială pentru Dilematici!
DILEMA VECHE
lecturi obligatorii sau lecturi esenţiale?

Julian Barnes
Pe fereastră

Jo 397

Valeriu NICOLAE

rătăcit în **Euro**-Narnia

„Ţigan ca dumneavoastră“

Sîmbătă, Crăcănici, Nino şi încă trei puşti au „împrumutat“ adidaşii pentru sală. Am cumpărat anul trecut vreo 60 de perechi pentru stricta lor folosire în sală. Nu de alta, dar marea lor majoritate nu au. Nu este prima dată cînd se întîmplă asta. Cam o dată la două luni mai dispare cîte ceva – adidaşi, tricouri, mingi. Cîteodată lucrurile reapar în urma unei discuţii, cîteodată nu. De-a lungul anilor, lucrînd cu puşti săraci şi foarte săraci care trăiesc în medii care mai de care mai proaste, am învăţat să am răbdare şi să încerc să fac tot ceea ce pot eu ca să îi ajut fără să îi judec sau să renunţ.

M-am obişnuit cu lumea din ghetoul din Ferentari. Şi ei cu mine. Nu a fost uşor, mai ales la început, căci eram suspect. Percepţia despre mine a evoluat încet, de la turnător pentru gabori, oengist care face bani pe spinarea sărăciei din ghetou, diliu (ţăcănit) care se ceartă cu şmecherii ca să trimită copiii la şcoală, pînă la dom' profesor, domnu' Valeriu de la club, tac-tu Valeriu (aplicabil pentru o mare parte dintre puşti). Asta cu *tac-tu Valeriu* mi se pare cea mai tare distincţie pe care am primit-o pînă acum. Şi am o grămadă de tinichele şi de diplome care m-au umplut de glorie.

Am primit două apeluri telefonice aproape identice de la două mame, în seara aceleiaşi zile. Revoltate rău. Că au auzit de la alţi puşti că fiii lor au furat adidaşii de la sală. De menţionat este că ambele mame sînt singure, bărbaţii lor fiind în puşcărie. Una dintre ele e şi ea cu antecedente penale. Hotărîte să îi bată de să-i rupă, fiindcă puştii le-au spus că au primit încălţămintea de la mine (aşa cum s-a mai întîmplat în trecut) şi că, de fapt, ele cred că într-adevăr au furat-o. Le-am spus că le-am împrumutat copiilor încălţămintea şi că le rog să nu îşi pedepsească puştii.

Dimineţile de duminică mi le petrec în general la Adăpostul de zi şi de noapte pentru copiii străzii, ajutînd puştii să facă teme. Folosesc tablete şi telefoane mai vechi cu aplicaţii – în marea lor majoritate pentru matematică – şi citim. Aproape de fiecare dată mai vin prieteni, cunoscuţi, voluntari să ne ajute şi, de cîteva săptămîni, mai vin şi alţi puşti din ghetou. Progresul este neaşteptat – cam toţi puştii fac testele de împărţire şi înmulţire undeva între 85% şi 100%. Dario, unul dintre puştii de la adăpost, a făcut un salt excepţional: a luat premiul al II-lea la sfîrşitul anului şcolar.

La poarta adăpostului mă aşteptau puştii cu adidaşii. S-a lăsat cu un pic de plîns, cu cerut de scuze şi cu pedepse de 100 de genuflexiuni. Am recuperat adidaşii şi am cîştigat şi cinci puşti care în mod sigur nu or să mai „împrumute“ nimic şi or să aibă grijă, la rîndul lor, ca puştii noi care vor veni să nu facă aceeaşi greşeală. A funcţionat în trecut. E, în fapt, o terapie de şoc, căci ei se aşteptau la bătaie sau măcar la abuz verbal.

De două ori au dispărut telefoanele unor copii. Explicaţia că pot eu să intru în puşcărie pentru că sînt singurul adult de acolo a funcţionat de fiecare dată şi telefoanele au fost returnate.

Pulei, fiul Ţîţînei, era bunicul. Geta, mătuşă-mea, cică a moştenit-o pe Ţîţîna. „Gemenii“ din sutienul Getei bolunzeau o mulţime de bărbaţi. În copilărie am văzut un domn care a intrat zdravăn într-un stîlp şi unul care a căzut de pe dig în Timiş, pierduţi în contemplarea intelectuală a formelor Getei. Bunicul şi bunica au crescut într-un bordei. La fel ca ei, şi eu am crescut sărac, fără talentele Getei de a fascina oamenii şi cam cioară pentru gusturile majorităţii. Cu un bunic ţigan pe care lumea îl striga Pulei, cu un tată alcoolic şi cu numele de Ciolan. Pentru mult timp, am crezut că nici Bond, James Bond nu ar fi putut să iasă din căcatul în care eram.

Ca adolescent şi tînăr adult m-am simţit discriminat şi amar. Acum, la aproape 45 de ani, îmi dau seama că am fost cam alintat şi că de multe ori mie îmi păsa mult mai mult de ce cred oamenii din jurul meu despre ţigani decît le păsa acestora că aş fi unul.

E drept că un vecin „amabil“ s-a dus la patronii care mă angajaseră ca manager şi i-a informat că sînt „ţigan“. Tot adevărat e şi faptul că am avut doi profesori cretini care m-au chinuit pentru faptul că nu eram îndeajuns de român. Că am pierdut cîteva oportunităţi de angajare pentru că, la nivelul societăţii, percepţia despre romi e una tare proastă. Că m-am simţit insultat sau că am fost insultat de diverse declaraţii publice sau private ale unor oameni mai mult sau mai puţin deştepţi. Ca m-am înfuriat tare cînd puştiul meu, la un meci pe stadionul naţional, a crezut că o să fim linşaţi dacă lumea află că sîntem ţigani din cauza scandărilor rasiste ale galeriei. Că încă, în România, e o problemă mult prea mare să fii perceput ca ţigan şi că la nivel european există un rasism structural împotriva romilor.

Tot drept e că patronii l-au dat afară în înjurături pe vecinul meu şi că am fost tratat întotdeauna de ei ca fiind parte din familie. Că am avut profesori supertari care s-au chinuit să mă ajute mai mult decît pe alţii. Că am avut, ca rom, nişte superoportunităţi pe care le-am folosit bine. Că insultele m-au făcut să încerc mai mult să devin mai bun. Că am cîţiva prieteni dragi care lucrează pentru UEFA, FRF şi cîţiva foşti mari fotbalişti care mă ajută în ceea ce încerc să fac şi că am fost sprijinit în încercarea mea de a elimina rasismul de pe stadioanele din România. Că majoritatea oamenilor care m-au influenţat, pe care îi iubesc, admir sau respect nu sînt romi, deşi omul pe care l-am admirat cel mai mult, în afară de mama, e tot un rom – Nicolae Gheorghe.

Acum cîteva luni, în maşină, în drum spre masă la mine acasă, Denisa, una dintre puştoaicele de la adăpost, cu care mă ştiu de vreo trei ani, zice: „Bine că nu sîntem ţigani, domnu' Valeriu“. Totonel şi cu fiu-meu sar cu gura repede: „Păi, noi sîntem ţigani. Domnu' Valeriu e şi el ţigan“. Alex, un puşti tare simpatic, blond, cu ochii albaştri, şi el de la adăpost, spune şi el repede: „Domnu' Valeriu, eu cînd mă fac mare vreau şi eu să mă fac ţigan ca dumneavoastră“.

Sînt o mulţime de oameni tare buni în jurul meu. Aşa cum îşi doreşte Alex, şi eu îmi doresc să cresc şi să mă fac ca ei. Faptul că sînt români sau romi nu contează. Ce contează e că schimbă în bine vieţi în jurul lor şi că mă inspiră şi pe mine să o fac. Şi că, atunci cînd o dau în bară (şi o fac des), continuă să aibă răbdare cu mine, chiar dacă nu plîng – sau mă pun să fac genuflexiuni.

Valeriu Nicolae *este activist pentru drepturile omului şi fondator al Policy Center for Roma and Minorities.*

■ ■ ■

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Despre POR

– pe-nţelesul tuturor –

POR e Regio. Programul ăla european descris de campania în care Victor Rebengiuc juca rolul principal. Programul devenit faimos prin mii de proiecte mari sau mici de succes, dar şi prin celebra Gală Bute sau proiectul cu apă din judeţul Prahova. Este finanţat generos şi are obiective aparent ambiţioase. De curînd, i s-a dat forma finală pentru următorii şapte ani, aşa că mă grăbesc să vi-l povestesc, pe cît se poate. Limbajul este de o lemnoşenie bruxelleză exemplară, o compilaţie zăpăcitoare de Termeni Scrişi Cu Majuscule, traduceri din engleză fără o minimă adaptare la limba băştinaşilor beneficiari.

Carevasăzică, POR-ul are 12 „axe“ – a se citi „capitole“. Fiecare dintre ele are un buget, nişte obiective şi beneficiari eligibili. Una se cheamă Asistenţă Tehnică, nu se pune, pentru că e dedicată exclusiv Sistemului Administrativ. Seminarii, training-uri, publicitate… De care oamenii Sistemului au mare nevoie.

Prima axă este dedicată „Entităţilor juridic constituite care desfăşoară sau îşi creează o infrastructură cu rol de transfer tehnologic“ (scuzaţi expresia). Eu am înţeles aşa: că în Europa (în general) şi în România (în particular), cercetarea ştiinţifică ajunge mai des în revistele de specialitate şi mult mai rar la o uzină, aptă să fabrice şi să vîndă produse noi, pline de tehnologie proaspătă. De aici şi povestea cu „entităţile juridic constituite“. Probabil, ele sînt facultăţi, institute de cercetare sau compartimente de specialitate ale unor companii mari, care îşi permit activitatea de cercetare-dezvoltare în regie proprie.

Al doilea capitol ar trebui să fie pe gustul micilor întreprinzători. Este axa pentru IMM-uri. Adică aici ar fi banii pentru cumpărat utilaje sau tehnologii noi. Am cîteva observaţii. În primul rînd, pare-se că, de la Comisie citire, durabilitatea este un criteriu obligatoriu. Altfel spus, firma are datoria de a dovedi, încă de la depunerea proiectului, că va rezista pe piaţă aproximativ cinci ani. Îi înţeleg pe experţii de la Comisie. Încearcă să evite nefericita situaţie în care beneficiarul ia banii, cumpără utilaje, apoi dă faliment. Pare-se, au existat ceva cazuri aflate la limita fraudei, în care maşinăriile cumpărate pe bani europeni au fost revîndute pentru că IMM-ul respectiv ar fi dat un soi de faliment. Asta pot înţelege. Ce nu pot pricepe este în ce fel se va asigura un funcţionar de la Autoritatea de Management dacă afacerea X sau Y este de viitor în următorul cincinal. Un plan de afaceri poate fi cerut, fără doar şi poate. Numai că nici un dosar de creditare din lume nu poate garanta succesul unei întreprinderi. Dacă ar fi aşa, nu ar mai exista falimente. Tare îmi e teamă că, la cum sună acum documentaţia, funcţionarul din AM va avea la îndemînă un excelent instrument perfect subiectiv care să îi permită să aprobe sau să respingă un proiect, după bunul plac.

O idee veche este reşapată şi în acest program: implicarea băncilor comerciale. Vise! Băncile nu au creditat astfel de proiecte decît într-o foarte mică măsură în precedentul exerciţiu bugetar. Au rămas pe baricade doar CEC-ul şi EXIMBANK-ul (pentru că sînt bănci cu capital de stat, nu de alta). Băncile comerciale nu se complică, nu intră în combinaţii cu fondurile europene. Marjele de profit sînt mai degrabă mici, manopera necesară evaluării este multă şi scumpă, procedurile de rambursare sînt complicate şi nesigure (vă amintiţi de cîte ori s-au oprit plăţile în „sezoanele“ trecute…). O altă dandana trecută la măsurile de finanţare îmi pare a fi susţinerea dobînzii din bani publici, printr-un fond de garantare. Altfel spus, micul afacerist ia un credit de la banca comercială, iar dobînda este parţial decontată de stat, din bani europeni. Ştiţi ce aş face dacă aş fi bancă comercială? Aş constata că riscul pentru IMM-uri este mare şi aş cere o dobîndă crescută. Întreprinzătorului îi convine, atîta vreme cît jumătate vine de la stat (oricum, va ieşi bine, sub dobînda pieţei), iar banca îşi va rotunji binişor profitul, pe banii de la dezvoltare regională.

Mai sînt multe de povestit despre POR. Pe săptămîna viitoare. Amănunte spectaculoase. Promit!

Gabriel Giurgiu *este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

■ ■ ■

un sport la Răsărit

Turul Franţei 2015?

Toate armele sînt încărcate, mai ales cele ale Pistolarului Contador. Ideea e să nu-şi tragă vreun glonte în picior, aşa cum a mai făcut… Froome a revenit şi el la viaţă în anticamera Turului din Dauphiné, cursă în care Nibali, tricoul galben de anul trecut, a strălucit pe ploaie. O încăierare pe cinste. Numai că aşa era şi anul trecut, cînd primii doi au căzut cu înverşunare şi au abandonat. Rămîne al patrulea as, Quintana, un tip care dansează bine pe munte şi pe pavate. Turul de anul ăsta e teribil. Înainte de munţi reface traseele unor curse clasice, de o zi, care în sine te sleiesc pentru o săptămînă. Sosire pe „Zidul“ de la Huy, ca în Flèche Wallonne, pavate ca în Paris-Roubaix. Scapă cine poate. Schimbare importantă de ultim moment: din cauza unor alunecări de teren (se mai întîmplă şi pe la ei) a fost şters din program „acoperişul“ Turului, Col du Galibier (2645 m), în etapa decisivă din preziua sosirii la Paris. Asta înseamnă că nu trebuie îngrăşat porcul în ajun. Încă din prima săptămînă, în care plutonul va fi tocat de vînturile, hopurile şi poate ploile din Olanda, Belgia şi nordul Franţei, vom şti nu cine va cîştiga cursa, ci mai degrabă cine a pierdut-o deja. E o aventură şi nu ne dorim nimic mai puţin. Vrem să ne aşteptăm la orice. Şi să nu ne facem sînge rău dacă venele unora vor exploda.

Radu NAUM

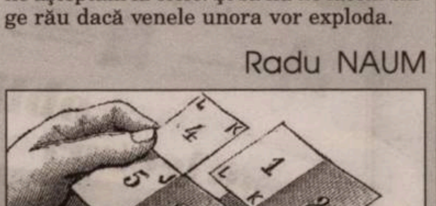

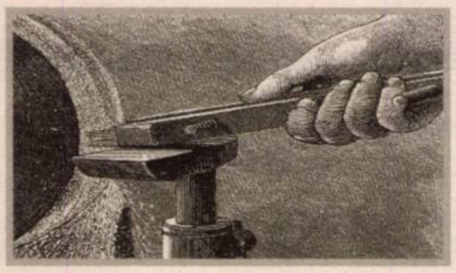

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

Sindromul PCR la politicianul român de azi

Prin anii '80 ai secolului trecut, ba poate chiar şi un pic mai devreme, nimeni sau aproape nimeni nu mai credea în comunism. Sau, cel puţin, în varianta lui ceauşistă. Pînă şi cei din structurile partidului recunoşteau (dacă aveau cît de cît încredere că interlocutorul nu-i va turna la Securitate) că situaţia e albastră. Că „şeful“ e lovit de paranoia, că, în realitate, conduce „ea“, a cărei răutate nu e depăşită decît de propria-i prostie. Că economia e la pămînt şi nimic nu merge. Că România se îndreaptă spre dezastru. Cu toate acestea, Partidul Comunist Român ajunsese la un număr record de membri, peste patru milioane. Politizarea tuturor segmentelor economiei şi societăţii făcuse ca nici un post de conducere într-o întreprindere, şcoală sau orice alt fel de instituţie să nu poată fi obţinut în absenţa carnetului roşu de membru. Era înghesuială mare la porţile partidului, deşi nu se mai intra cu gîndul la propăşirea patriei, la construirea comunismului luminos şi nici măcar la o eventuală schimbare a căii, la o încercare temerară de reformare din interior.

Dincolo de discursurile tot mai peltice ale lui Nicolae Ceauşescu – despre care pînă şi activiştii făceau bancuri –, partidul fusese golit de tot ce însemna politic. Apartenenţa la PCR devenise un fel de atestat profesional, de permis pentru ocuparea unei funcţii de conducere. Chiar dacă acest lucru făcuse ca în rîndurile PCR să se găsească şi o tehnocraţie de bună calitate, nimeni nu făcea nimic pentru a curma dezastrul. Partidul nu fusese văzut niciodată drept o veritabilă scenă politică, de dezbatere a problemelor României, fie şi în cadrul relativ strîmt al ideologiei vremii. Era de neconceput ca în partid să se discute altceva decît documentele oficiale în care nu credea nimeni. În plus, teama pentru repercusiunile de ordin personal şi, la cei din structurile superioare, interesul de a păstra anumite privilegii blocau orice iniţiativă de schimbare din interior a cursului politic.

Aşa se face că lucrurile au fost lăsate în voia lor şi nu s-a văzut vreo tentativă de schimbare nici măcar înainte de Congresul al XIV-lea, din noiembrie 1989, cînd era clar pentru toată lumea că „se dărîmă şandramaua“. Rezultatul: atunci cînd s-a dărîmat, partidul n-a mai ieşit din moloz nici măcar aşa, revopsit social-democrat, precum suratele din blocul estic. Tehnocraţia şi o parte a activiştilor din rangul doi şi-au găsit loc prin alte construcţii politice, mai cu seamă în FSN (dar şi prin partidele „istorice“ se găseau mulţi foşti membri ai PCR). Că noul FSN avea să preia o bună parte din apucăturile fostului PCR nici nu era de mirare – nu-ţi poţi depăşi umbra. Merită să reflectăm la istoria acestui dezastru programat văzînd zbaterile politice de azi. Şi să constatăm anumite asemănări interesante.

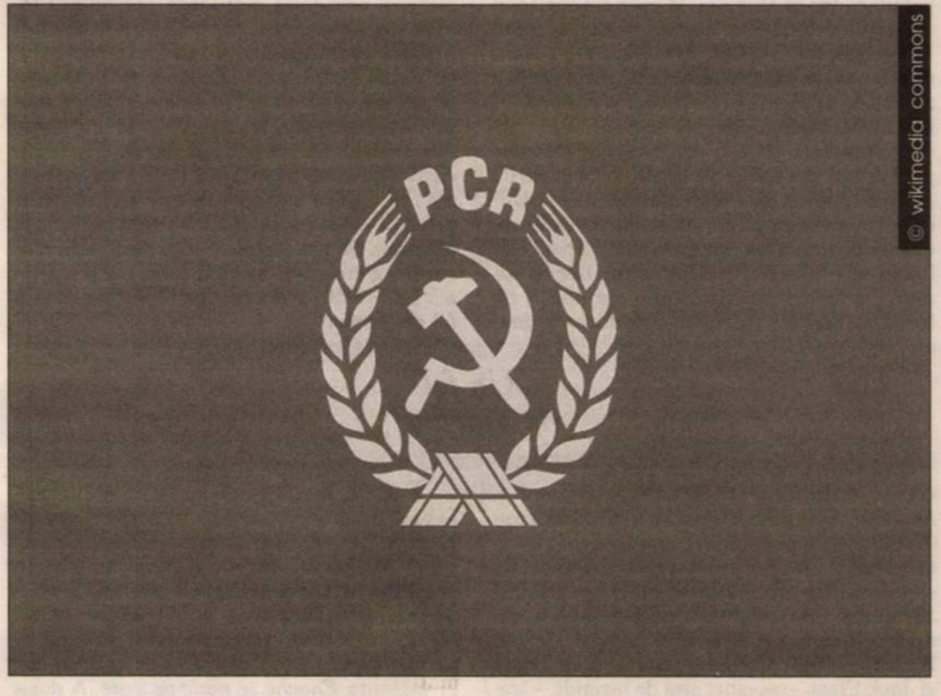

© wikimedia commons

În primul rînd, depolitizarea politicii. „Social-democrat“ sau „liberal“ au ajuns simple etichete, în timp ce dosarele DNA ne dau imaginea unor organizaţii specializate în drenarea banului public. Pragmatismul bate ideile şi convingerile. Apartenenţa politică este iarăşi un „certificat“, un permis de acces în zonele apropiate de banul public. Şi nu se poate ca dezastrul să nu fie conştientizat. Nu se poate ca liderii şi activiştii politici de azi să nu vadă prăbuşirea încrederii publice în structurile şi instituţiile pe care ei le reprezintă. Este semnul cel mai evident al crizei sistemice pe care toată lumea preferă să o ignore.

Pare că PSD nu a înţeles nimic din înfrîngerea din noiembrie, după cum PNL nu a înţeles nimic din victorie. Deşi electoratul le-a transmis foarte clar că trebuie să schimbe ceva la nivelul liderilor, în discurs şi în comportament, lucrurile au rămas aşa cum le ştiam. Unde sînt figurile noi, ideile noi, legătura reînnnoită cu alegătorii, ethosul regăsit? Nicăieri.

Iar ţara? Ţara e ca un balon de rugby disputat acerb de fiecare tabără care vrea „să şi-l ia înapoi“. Politica nu e astăzi un cîmp al ideilor, un teren al dezbaterii despre prezentul şi viitorul României. Politica, mai ales în aceste zile, este despre cine va izbuti în cele din urmă să scoată balonul din grămadă, într-o confruntare cu tribune tot mai goale.

***Ovidiu Nahoi** este realizator la TVR2.*

■ ■ ■

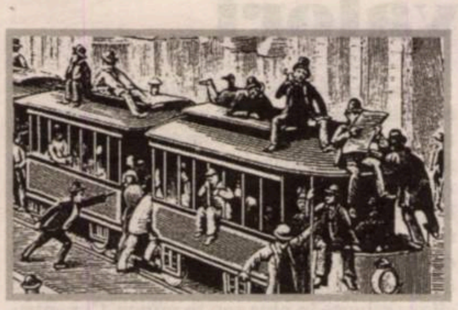

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Dl Ponta mizează pe efectele comunismului

S-a scris enorm, şi totuşi insuficient, despre propaganda comunistă, despre conţinutul ei, forţa ei, metodele ei, efectele ei. Zic „totuşi insuficient“ pentru că o vedem, sub ochii noştri, vie şi bine mersi în repertoriul unora care, altfel, se laudă că nu au nici o legătură cu comunismul pentru că sînt tineri şi erau prea fragezi cînd a căzut tirania. Sînt unii politicieni care îşi imaginează că marea şmecherie este să fii comunist înjurînd comunismul, sau să fii comunist făcîndu-i pe toţi să creadă că nu eşti.

De pildă, mă uit la dl Ponta. Îl ascult, mai ales, în calitatea lui de lider politic al stîngii moderne româneşti, acceptat deja de o grămadă de oengişti şi intelectuali curaţi ai stîngii noastre. Cu o zi înainte să scriu eu aceste rînduri, dl Ponta tocmai spunea despre dl Iohannis că „ne consideră pe toţi nişte iobagi, aşa, pe moşia domniei sale, care trebuie să îndeplinim nişte ordine“ şi că „domnul Iohannis are o mentalitate de… aşa, cu românii în general, şi noi trebuie să îndeplinim dorinţele sale“. După cum spune singur dl Ponta în declaraţia la care mă refer, tema este reluată din campania electorală prezidenţială 2014. Las la o parte că dl Ponta a pierdut ruşinos acele alegeri tocmai datorită acestui gen de abordare – oamenii sînt singurele vieţuitoare care nu învaţă nimic din propriile greşeli. Aş vrea să vorbim puţin despre ceea ce crede, în sinea lui, liderul stîngii noastre moderne şi antibăsiste, cînd spune aşa ceva.

Dl Ponta face apel la o anumită istorie învăţată de noi toţi în şcolile comunismului, despre stăpînitorii străini care-i chinuiau, înfometau şi exploatau pe iobagii români. Iobăgia a fost un fenomen istoric cu puternică localizare ardeleană, cuvîntul „iobag“ venind direct din maghiarul *jobbágy*. Dl Ponta, cu alte cuvinte, exploatează ceva ce el crede că este o sensibilitate naţionalistă creată în generaţii de propaganda comunistă. Înainte de 1989, adică exact în vremea adolescenţei dlui Ponta, tema iobagului român demn care se revoltă împotriva grofului ticăloşit şi dispreţuitor era foarte prezentă în propagandă. Dl Ponta crede că acea propagandă a produs o sensibilitate pe care el, acum, în situaţia în care se află, încearcă să o manipuleze. Scopul este simplu: înfruntarea politică dintre domnia sa şi dl Iohannis trebuie citită de către cetăţenii României secolului XXI ca o reluare a luptei seculare a românului (dl Ponta) cu stăpînitorul străin (dl Iohannis).

Un politician
cu probleme penale.

De altfel, dl Ponta nu e la primul gest public de acest gen. Cînd îi numea „fascişti“ pe intelectualii din jurul fostului ICR, cînd spunea că dl Băsescu e ca Hitler, sau cînd se afişa în costumaţii comuniste (Che Guevara, Mao etc.), dl Ponta miza pe acelaşi lucru: că propaganda comunistă a lăsat urme vii, ascunse în sufletele românilor. Sigur că toată lumea respinge comunismul, bla-bla-bla, dar dl Ponta crede că este isteţ cînd apelează la anumite „zone sensibile“ pe care le bănuieşte a fi rămas ascunse sub un val de conformism democrat-liberal cvasiunanim.

Manevra, însă, nu ţine. Mai întîi, rezultatul prezidenţialelor din 2014 a dovedit clar că discursul „românii iobagi *vs* stăpînitorii străini“ nu mai are audienţă. Mai ales că nu prea se potriveşte cu profilul fostului profesor de liceu Klaus Iohannis. În general simpatizat de români, dl Iohannis are partea lui de critici, fie de la stînga, fie de la dreapta. Dar nici măcar aceştia nu-l văd ca pe un stăpîn de iobagi. Dimpotrivă, cei care îi reproşează ceva deplîng mai degrabă lipsa lui de implicare, tăcerile lui, inacţiunea lui. În plus, dl Ponta însuşi nu prea este credibil cînd se pune în apărarea „iobagilor români“ striviţi de „lifta străină“. Şi nu mă refer aici la faptul că, aşa cum dl Iohannis e cam neamţ, dl Ponta e cam italo-albanez, ori la faptul că, după propriile mărturisiri, familia premierului s-a aşezat în România acum 100 de ani, ceea ce înseamnă că familia preşedintelui era deja la faţa locului cu vreo cîteva sute bune de ani înainte de venirea familiei premierului – toate astea nici nu contează, de fapt. Mă refer la faptul că dl Ponta este un politician cu probleme penale şi că practică diversiunea vinovată cu voluptate, ceea ce toată lumea ştie, deja.

Pe de altă parte, apelul repetat la tezele comunismului naţionalist, vizibil şi în aparatul de propagandă care îl susţine pe premier (RTV, Antena 3 etc.), denotă nu doar încrederea că aceste teze produc, încă, atitudine politică, dar spune ceva important şi despre cei care se folosesc de ele. Aceştia, cu dl Ponta în frunte, cred că alegătorii sînt, mental, în continuare în comunism – ceea ce înseamnă că habar nu au ce s-a întîmplat, de fapt, cu ţara aceasta în ultimii douăzeci de ani. Sau, dimpotrivă, mărturisesc ei înşişi o sensibilitate pentru propaganda ceauşismului.

***Sever Voinescu** este avocat şi publicist.*

■ ■ ■

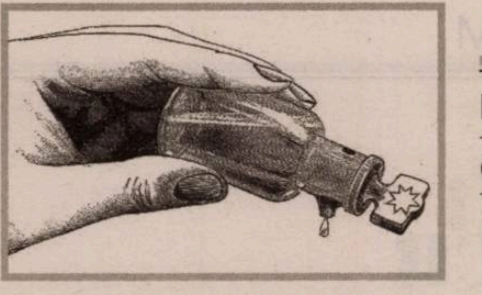

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Moş Ene

Puterea limbii de a institui realităţi imaginare şi încercarea de a descoperi sau de a inventa o mitologie populară fac ca *Moş Ene* să pară un veritabil personaj, destul de misterios. Numele există totuşi doar în expresii, ca metonimie a somnului, ceea ce era probabil prea puţin pentru nevoia de explicaţii şi de poveşti a oamenilor. Moşul în cauză a devenit deci în vremurile mai apropiate de noi un personaj fabulos, prezent în poveştile de seară şi în jocurile pentru copii. A fost echivalat de unii traducători cu personajul de mitologie nordică numit în germană *Sandmann:* titlul unei celebre nuvele a lui E.T.A. Hoffmann, *Der Sandmann,* a devenit în versiunile româneşti fie *Omul cu nisipul,* fie (cam imprudent şi inadecvat, date fiind trăsăturile personajului) *Moş Ene*. Şi o povestire a lui H.C. Andersen *(Ole Lukøje)* a căpătat în română titlul *Povestea lui Moş Ene*, iar într-un recent film de desene animate, unul dintre personaje (acelaşi *Sandman* – în versiunea englezească a numelui) devine tot Moş Ene: „Moş Crăciun, Zîna Măseluţă, *Moş Ene,* Iepuraşul de Paşte şi Jack Frost – cei cinci eroi de legendă – trebuie să-şi unească forţele pentru a proteja speranţele, credinţa şi imaginaţia copiilor din toată lumea“ *(Observator cultural,* 2012). Stabilirea acestor corespondenţe culturale pune în circulaţie mai largă personajul românesc: versiuni în mai multe limbi din Wikipedia consemnează, în cadrul articolului cu tema „Sandman“, ideea că în mitologia populară românească ar exista o figură asemănătoare, respectiv *Moş Ene*. Prin asemenea echivalenţe se adaugă firavei figuri din zicătorile româneşti trăsăturile consacrate ale „omului cu nisipul“ (de exemplu, capacitatea de a aduce copiilor vise – de preferinţă plăcute). Se pot stabili şi alte conexiuni culturale: Şăineanu, în dicţionarul său (ediţia a VI-a, 1929), îl descrie pe Moş Ene ca „un fel de Morfeu“.

„Un fel
de Morfeu“

În DEX, la cuvîntul *moş* se înregistrează expresia *a-i veni moş Ene pe la gene,* cu explicaţia „a i se face somn, a începe să moţăie“. Atestările sînt din a doua jumătate a secolului al XIX-lea: Petre Ispirescu menţionează, într-o listă de „ziceri populare“ în *Revista pentru istorie, archeologie şi filologie,* 1, 1882, formula *a veni moş Ene pe la gene,* dar şi varianta *Enache se pune pe gene*. A doua formă a expresiei – în care nu mai este vorba de *moş* – fusese deja folosită de Creangă, în *Soacra cu trei nurori*, publicată în octombrie 1875 în *Convorbiri literare:* „şi dacă *Enachi se punea pe gene-i,* ea îndată lua apă rece şi-şi spăla faţa“. În *Proverbele românilor*, volumul 6, 1901, Iuliu Zanne înregistrează aceste atestări, cărora le adaugă altele, provenite din anchete şi comunicări ale unor preoţi sau învăţători (din Argeş, Vîlcea, Dolj): „Veni Ene / Pe la gene“, „A venit moş Ene / La gene“. Din exemple se deduce că alegerea numelui *Ene* ar putea fi pur şi simplu motivată de jocul sonor al rimei cu *gene*. Şi alte nume proprii sînt folosite în formulele populare rimate pentru sonoritatea lor, nu pentru că ar avea vreo semnificaţie sau vreo poveste specială: „Fă om dintr-un lemn de tei / şi îl botează Matei“; „Vorbi şi nea Ion / că şi el e om“, „Aferim, popa Marin“ (Zanne) etc. Pe de altă parte, *genele* sînt în acest caz doar o metonimie (pentru pleoape, pentru închiderea ochilor), aşa că nu e sigur că ele pot constitui punctul de pornire al expresiei.

Ar mai exista o sugestie de motivaţie, destul de neaşteptată: în acelaşi volum al lui Zanne, numele *Enache* apare, în două expresii, cu sensul metaforic de „băutură (alcoolică)“: *a lua pe Enache în cap* – „a se îmbăta“ şi *nu-i el de vină, ci Enache,* cu explicaţia mai detaliată „omul beat greşind ceva i se poate ierta, căci nu lucrează cu mintea curată“. Numele propriu *Ene* şi variantele hipocoristice *Enache, Ienache, Ianache* etc. sînt de provenienţă greacă (din *Ianis, Iannakis);* o ipoteză tentantă, dar pentru care îmi lipsesc cu desăvîrşire dovezile, e că folosirea lor glumeaţă s-ar baza pe vreun joc de cuvinte, răspîndit poate în epoca fanariotă, între nume şi unul dintre termenii greceşti care denumesc vinul *(oínos,* pronunţat *ínos)*. Chiar dacă nu ar fi aşa, asocierea numelui *Ene-Enache* cu urcatul la cap, cu pierderea responsabilităţii şi cu îngreunarea pleoapelor şi aţipirea rămîne destul de coerentă. Simpaticul moş Ene nu ar fi, în această interpretare, tocmai recomandabil pentru somnul infantil.

Oricare i-ar fi originea, numele popular este transformat tot mai insistent în personaj pentru uzul copiilor *(„Moş Ene* este cel mai bun prieten al lui Moş Crăciun“, casaradio.ro), dar rămîne şi în ipostaza sa tradiţională, singura justificată lingvistic, de substitut glumeţ al somnului: „Muncitori prinşi cu Moş Ene pe la gene în timpul programului de lucru“ (kanald.ro).

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor“, 2010).*

■ ■ ■

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

Educaţie, culturi, valori

Acum cîţiva ani, în Turcia, într-o staţiune de pe litoral. Voiam să mergem într-un parc natural, tot pe coastă, cam la vreo 20 de kilometri de noi. Dar, cum eram un grup destul de mare, microbuzele care asigurau transportul costalier se dovedeau neîncăpătoare. Noroc că aveam cu noi o prietenă care ştia turcă şi că, după cum ne-am dat seama, ne aşezaserăm chiar în faţa unui depou de microbuze. În cîteva minute prietena a apărut cu un şofer dispus să scoată maşina din garaj doar pentru noi. Ne-a spus cît face, era un preţ rezonabil, ne-am urcat, am plecat.

Pe drum, şoferul ne-a întrebat dacă n-am vrea să vină tot el pe seară să ne ia înapoi. Şi, cum şi de data asta pretenţiile erau modeste, am bătut palma. La coborîre, în calitate de trezorier al grupului – mi se spunea *„bei pay“* –, m-am dus să-i plătesc omului cît conveniserăm pentru drumul de dus. Uşor contrariat, mi-a răspuns, pe jumătate într-un fel de engleză şi restul prin gesturi, că nu e nevoie. Îi plătesc tot cînd ne readuce acasă. A fost rîndul meu să mă arăt contrariat. Pînă deseară se puteau întîmpla o sumedenie de lucruri. Poate ne plictiseam şi hotăram să plecăm mai devreme. Poate găseam o ofertă mai convenabilă. Ce-i garanta lui că ne va mai găsi? Omul a ridicat din umeri. Păi, doar am vorbit, nu?

Prin anii ’80, regretatul profesor Virgil Cândea îmi explica, într-unul din momentele de taifas pe care îi plăcea să le savureze, că ar fi, după el, două felul de culturi. Unele, culturile de sistem, îşi inventează reguli pe care să le respecte şi după care să se ghideze. Pentru altele – culturile de relaţie – persoana prevalează asupra normei. Principiul de funcţionare a acelora este „omul sfinţeşte locul“. Înţelegerea între persoane bate norma. Cuvîntul dat, cuvîntul rostit bate cuvîntul primit, cuvîntul scris. Turcii – mi-a devenit limpede din călătoriile prin ţara lor – aparţin celei de-a doua categorii, tot aşa cum elveţienii sau americanii, ceea ce numim, generic, „vesticii“, aparţin celei dintîi. În Bruges – sau Brugge, în Belgia – am vizitat o campanilă înălţată prin secolul al XIII-lea. Sus, în vîrf, era o încăpere cu o uşă masivă de fier, cetluită cu 12 lacăte. Fiecare dintre cei 12 consilieri ai oraşului avea cîte o cheie, astfel încît uşa nu putea fi deschisă decît în prezenţa tuturor. Şi ce comori erau păzite cu atîta străşnicie? Hîrtii. Înscrisuri. Acte. Patente. Concesiuni. Privilegii.

Ar mai fi fost de stabilit unde ne-am înscrie noi, românii, într-o atare tipologie. Undeva într-un interstiţiu al lui „şi-şi“, într-o cultură de metisaj, de hibridizare. O cultură capabilă să-şi schimbe uzanţele de comportament dintr-un moment într-altul, după cum bate vîntul. Sau, poate şi mai rău, o cultură a lui „nici-nici“, a vacuităţii confuze. În permanentă căutare de repere. În indecizie cronică.

Am scris acum o vreme, destul de pătimaş, despre valori. Despre faptul că ele ar trebui să reprezinte reperul cardinal al educaţiei. Opţiunea pentru un tip de educaţie sau altul înseamnă, întîi de toate, o alegere axiologică. Înseamnă dedicarea pentru anumite valori, în detrimentul altora, lăsate pe plan secund. E, într-un fel, ca întrebările care ni se puneau în „oracolele“ care circulau prin şcoli în vremea adolescenţei: „Dacă ai merge pe o insulă pustie şi n-ai putea lua cu tine decît X (3, sau 5, sau 10) cărţi, pe care le-ai alege?“

Greu de spus, dintr-o suflare, care ar fi mănunchiul de valori pe care eu sau altul le-am pune la temelia educaţiei. Jocul imaginativ al „oracolelor“ de odinioară se umple de data asta de apăsarea responsabilităţii. Alegerea nu mai e pentru noi, e pentru alţii. M-am bucurat totuşi să mă întîlnesc, în discuţiile cu oameni avizaţi, cu preocupări oarecum similare, într-o idee care îmi dă tîrcoale de mai multă vreme. Anume, că în vîrful ierarhiei aş aşeza încrederea.

Dintr-un studiu recent coordonat de Daniel David, psiholog, expert în ştiinţe cognitive la UBB, reiese că „trăsătura esenţială a românilor este neîncrederea în oameni“. Desigur, arbitrarietatea studiilor foarte la modă acum un secol, de „psihologie a popoarelor“ *(Völkerpsichologie),* precum cele, la noi, ale lui Drăghicescu sau Rădulescu-Motru, ca să nu mai vorbim de speculaţiile lui Blaga, atît de prizate, despre „matricea stilistică“ a diverselor culturi, au avut darul de a nutri, în timp, un scepticism sănătos faţă de întreprinderi similare. Nu ştiu cum au ajuns colegii clujeni la concluziile respective, sînt convins însă că nu pe aceleaşi căi ca iluştrii lor predecesori. Esenţial este însă că nu mai vorbim, aşa cum neinspirat lasă să se înţeleagă titlul difuzat în presă al proiectului, de mărci definitorii atemporale, ci mai degrabă de o diagnoză *hic et nunc* a societăţii româneşti (s-ar putea, de pildă, ca lucrurile să arate diferit în diaspora, deşi tot despre „poporul român“ vorbim).

Ceea ce văd însă, ceea ce trăiesc zi de zi, îmi confirmă, măcar intuitiv, analiza cercetătorilor clujeni. Sondajele indică o neîncredere endemică a respondenţilor în sistemul nostru de învăţămînt. Elevii şi studenţii nu cred în rostul şcolii sau al universităţii. Un mare număr de profesori cred că elevii sau studenţii lor nu-şi doresc altceva decît să îi tragă pe sfoară. Încrederea în competenţa şi probitatea inspectorilor şcolari atinge, de asemenea, cote foarte reduse. Cît despre încrederea în decidenţi, în făuritorii politicilor educaţionale, ce să mai vorbim? După atîtea răsuciri politicianiste ale opticii privind educaţia şi după atîtea numiri cel puţin discutabile la cîrma învăţămîntului, nu e deloc de mirare.

Cred că două sînt sursele principale ale consolidării încrederii: predictibilitatea şi reciprocitatea. Culturile de sistem trebuie să se asigure că normele pe care le elaborează reglementează efectiv mersul vieţii oamenilor. Dacă în staţia de tramvai scrie că următorul vehicul soseşte în 4 minute, atunci el chiar trebuie să vină la ora anunţată. Nu de dragul timpului – ne putem dispensa lejer de cîteva minute în plus sau în minus. Ci pentru că miza fundamentală este aceea de a arăta că legile umane sînt la fel de „naturale“ şi de predictibile ca acelea ale naturii. Dacă e senin, nu va ploua. Dacă cerul e acoperit de nori şi a început să tune, e cazul să ne căutăm umbrela. Mai complicată şi mai delicată e strategia culturilor de relaţii. Şoferul nostru turc, de pildă, nu era un naiv. El avea, cum am zice noi, vesticii, o „strategie de marketing“, dobîndită, probabil, prin experienţă. În fond, nici el nu avea de unde să ştie dacă noi chiar o să îl aşteptăm şi nici noi nu aveam vreo garanţie că el se va ţine de cuvînt. Refuzînd plata pentru drumul de dus, el ne-a oferit garanţia de care era nevoie. Morala e simplă: obţii încredere dăruind-o.

Dacă avem şansa de a fi o cultură de interstiţiu, putem pedala deopotrivă pe predictibilitate şi pe reciprocitate. Urma scapă turma. Dacă sîntem o cultură a indeciziei, Dumnezeu cu mila.

Liviu Papadima *este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

■ ■ ■

Emil BELU

Ermiţi, solitari, rătăciţi

„Şi dacă totuşi
condiţia sfîntului e mai plăcută
decît cea a
înţeleptului, motivul constă în aceea
că-i mai uşor să te
tăvăleşti în durere decît s-o
stăpîneşti prin
reflecţie şi orgoliu.“
EMIL CIORAN

Iată-l! El este. Urcă încet strada, învăluit în fumul de ţigară, cu nelipsitu-i baston şi pălăria trasă pe ochi, strecurîndu-se printre semeni ca o fiinţă venită de pe o altă planetă. Singur, întotdeauna singur. Nici ploaia şi nici vîntul nu-i sînt potrivnice. Zilnic, la aceeaşi oră, trece prin faţa casei mele. Îmi pot regla ceasul la fiecare apariţie în chenarul ferestrei, aşa cum făceau altădată, în Königsberg, contemporanii plimbărilor lui Kant. Forfota străzii nu-l atinge. Trece ca un sloi de gheaţă printre copii gălăgioşi, perechi de îndrăgostiţi, cerşetori, familii vesele sau copleşite de griji. Peisajul străzii îmi aduce aminte de începutul romanului *Anna Karenina:* „Toate familiile fericite se aseamănă între ele. Fiecare familie nefericită, însă, este nefericită în felul ei.“

El iese din tabloul tolstoian al străzii. Nu ştiu dacă are sau nu familie, dacă e fericit sau nefericit. Dar, cu certitudine, e singur. Nu salută pe nimeni şi nimeni nu pare a-l saluta. Calcă absent, puternic interiorizat, doar pietrele caldarîmului recunoscîndu-i paşii şi umbra.

Hărţuit de angoase existenţiale, omul încearcă să-şi vindece sufletul, oscilînd între ispită şi renunţare. Şi vine o vreme cînd renunţarea pare soluţia unică a salvării, purtîndu-te prin misterioase labirinturi. Să fie solitudinea consecinţa unei neîmpliniri a fiinţei, a unei „erori de evaluare a perspectivei“, sau o sechelă a acestei maladii incurabile numită inadaptabilitate? Unii au văzut în singurătate „un act de credinţă mai mult decît o stare psihică“, alţii au intuit „o capacitate de a-ţi simţi limitele ontologice“. Mă întreb, parafrazîndu-l pe Gabriel García Márquez, dacă credinţa nu este „o vorbă născută din frica de moarte“.

Anticii nu aveau timp de solitudini. Viaţa i-a obligat să trăiască în colectivităţi strîns unite, ca o garanţie a supravieţuirii. Omul era implicat direct în viaţa cetăţii. De la treburile cotidiene şi pînă la războaie sîngeroase, nimeni nu avea voie să abdice de la norme. Solitudinea este o invenţie creştină. Persecuţiile religioase din primele secole ale creştinismului au dus la primele izolări de societate, dînd naştere primului „profesionist“ al singurătăţii: *ermitul*. În căutarea liniştii sufleteşti, pustnicul îşi alege locul recluziunii cît mai departe de cetate: o grotă, ruinele templelor antice sau chiar nisipul de foc al deşertului (Părinţii deşertului). Sihăstria a fost generatoare de mode, întinzîndu-se din Orient, prin nordul Africii, spre Occidentul Europei şi ajungînd pînă în Irlanda, unde a dat naştere unui gen de „singurătate colectivă“: *monahismul*.

În marile aşezări urbane (Paris, Kiev), sihaştrii se înzideau de vii în celule, primind pîinea şi apa necesare supravieţuirii printr-un orificiu decupat în peretele celulei. în fond, toate aceste practici nu sînt decît o veşnică biciuire a trupului în schimbul obţinerii revelaţiei. Să fie asceza o cale spre mîntuire? Răspunsul îmi pare îndoielnic. Mai degrabă pare a fi tragicul drum de la nevoia izolării la autoflagelare.

Laicii n-au regizat asemenea spectacole groteşti. Ei s-au retras în solitudine nu pentru a-şi epuiza extazele mistice, ci pentru că viaţa nu le-a răspuns la întrebări, sau răspunsul n-a fost pe măsura aşteptărilor. Trecerea bruscă din vîltoarea vieţii în liniştea singurătăţii, pentru cei care nu au afinităţi cu acest gen de aventură umană, a creat, firesc, numeroase drame. În peisajul culturii, scriitori, pictori, filozofi, şi nu numai, au ilustrat ca nimeni alţii tragedia însingurării, chiar trăind în cetate. Singurătatea interioară – „M-am pustiit pe dinăuntru“, zice Kafka – nu reclamă abandonarea semenilor, chiar dacă unii au văzut în ea o anticameră a morţii. Dar boema este altceva? „Ţara Boemei“, după definiţia lui Alphonse de Colonne, „este un trist ţinut, mărginit la nord de nevoi, la sud de mizerie, la răsărit de iluzii şi la apus de spital.“

Sîntem locuiţi de toate spaimele:
idealuri ratate, iubiri eşuate, boli incurabile.

În ciuda bizarei ei alcătuiri, această ţară atrage ca un magnet. Cum să te rupi de ea? Suprimarea unor deprinderi este dificilă, aproape un exerciţiu la limită, o sfidare a condiţiei umane. Pentru mulţi dintre ei solitudinea însemna uitare, ignoranţă, suferinţă. A accepta această povară presupune o mare putere morală, o dominare a instinctelor, în fond un dezechilibru ontologic. Între hazardul vieţii şi necesitatea recluziunii, între excese şi renunţări, drumul e plin de capcane. Este calea anevoioasă de la anonimat la Pantheon, pe care puţini au reuşit să o străbată. Castelul (Muzot, pentru Rilke), puşcăria (Reading, pentru Oscar Wilde), surghiunul (Siberia, pentru Dostoievski), azilul (Şuţu, pentru Eminescu), sanatoriul (Kierling, pentru Kafka) sînt tot atîtea nume ale singurătăţii.

Oscar Wilde

© wikimedia commons

Robinson Crusoe

© wikimedia commons

În credinţa lui infinită în zei, dumnezei, sfinţi şi tot felul de idoli moderni (laici sau religioşi), omul a suprimat treapta cea mai importantă a credinţei: *credinţa în sine*. Într-o *saga* din veacul al XII-lea, amintită de J.L. Borges, citim:

„– Spune-mi care îţi e credinţa, întrebă contele.

– Cred în puterea mea, răspunse Sigmund.“

De aici încep nenorocirile, aici îşi au izvorul nenumărate drame. Sîntem locuiţi de toate spaimele: idealuri ratate, iubiri eşuate, boli incurabile, iar solitudinea apare ca ultima şansă a salvării. Singur, crede omul, se poate vindeca. Şi nu este singurul vinovat de starea în care a ajuns. O educaţie în familie neadaptată psihicului, un exces de autoritate al educatorilor, exacerbări religioase, modele obligatorii de urmat în viaţă, toate şi încă multe altele îţi strecoară în suflet gîndul însingurării. În loc de a fi leac, nu de puţine ori, singurătatea a fost otravă. Cei care n-au fost capabili să-şi ducă pînă la capăt „opera“ de autodistrugere au fost ajutaţi.

Anticii
nu aveau timp de solitudini.

„Dumnezeu l-a iubit pe fiecare dintre noi prin cineva“, scria abatele Michel, pe la jumătatea mileniului trecut, o frază care a încîntat-o pe Marguerite Yourcenar. Pe lîngă „alte iubiri“ – alcoolul, drogul –, oamenii au primit în dar şi o iubire celestă, care pentru Dante s-a numit Beatrice, pentru Petrarca – Laura, pentru Eminescu – Veronica, pentru Kafka – Felice, pentru Rilke – Lou Salomé etc. A fost, adesea, picătura care a umplut paharul. Singurătatea bîntuită de iubiri neîmpărtăşite a făcut ravagii printre romanticii europeni. Şi de-ar fi fost numai ei! Puţini au avut puterea să poarte această nouă povară: iubirea, care unora, pe lîngă alte nenorociri, e adevărat, le-a influenţat benefic creaţia. Muze şi muze... Dacă nu era Beatrice, mai cunoştea Dante treptele eshatologice, *Infernul, Purgatoriul, Paradisul,* explorate din imanent, cum spun teologii? Cine mai ştia de „nefericirile“ lui Kierkegaard dacă nu era Regine Olsen? Rămînea, poate, „un profesor de teologie, episcop, eventual predicator la Curte în mari circumstanţe, de care nimeni nu ar fi auzit vorbindu-se“, crede G. Gusdorf. Dacă nu era Felice – sau Milena, numele nu mai are nici o importanţă –, îşi mai striga Kafka cumplita-i durere, acel „ghimpe din carne“? S-ar putea ca decepţiile amoroase să-şi aibă partea lor de glorie în opera multor creatori. După despărţirea de Lou Andreas-Salomé, Nietzsche şi Rilke – se mai întîmplă să existe şi o „muză comună“ – au cunoscut o fază de fertilă creaţie, poate apogeul. Alţii, părăsiţi de muze, au căzut în cea mai neagră mizerie, existenţială şi creatoare deopotrivă.

Cel mai faimos solitar, Robinson Crusoe (numele adevărat era Alexandre Seleraig, iar cel de marinar, Selkirk), paradoxal, nu avea structura unui însingurat. Solitudinea lui era un accident. În cei douăzeci şi opt de ani pe „Insula Deznădejdii“ (în realitate, numai în jur de patru ani, pe insula Màs a Tierra, la vreo şase sute de kilometri de coasta chiliană) a încercat, pe cît era posibil în atari circumstanţe, să-şi croiască o viaţa asemeni celei din Anglia acelor vremuri, un fel de puritanism englezesc – fie el chiar presbiterianism, la care aderase şi Defoe, o aripă „moderată“ a puritanismului – strămutat în mijlocul oceanului. O paranteză: André Gide admira la englezi această „facultate de refacere a căminului“, indiferent în ce margine de lume s-ar afla. (Vezi şi N. Steinhardt, *Eu însumi şi alţi cîţiva,* Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2001, p. 103.) Parţial, Robinson Crusoe a reuşit. Alta-i era soarta, probabil, dacă în loc de a-l întîlni pe Vineri, invenţia lui Daniel Defoe, un val înspumat i-ar fi adus pe acea insulă pierdută în imensitatea Pacificului o naufragiată!

Autorul *Tiraniei intimităţii,* Kierkegaard, înainte de a închide ochii, l-a chemat pe E. Bosen, prietenul din copilărie, rugîndu-l să transmită umanităţii mesajul său: „Salut pe toţi oamenii, i-am iubit mult pe toţi şi le spun că viaţa mea este o mare suferinţă, necunoscută şi de neînţeles pentru alţii...“ Un om care a sondat toate abisurile existenţiale, un eretic al vieţii, îşi mărturisea, resemnat, durerea. Dincolo îl aştepta moartea, „suprema singurătate!“ (Borges)

Iată-l! Coboară strada. Sloi de gheaţă strecurîndu-se printre semeni. Nu-l topeşte nici ploaia, nici vîntul, nici chiar căldura celor din jur. Mereu singur, nespus de singur. şi, tot privindu-l, mă întreb dacă eu, dezrădăcinatul, nu sînt mai singur decît el...

***Emil Belu** este scriitor şi locuieşte în Canada.*

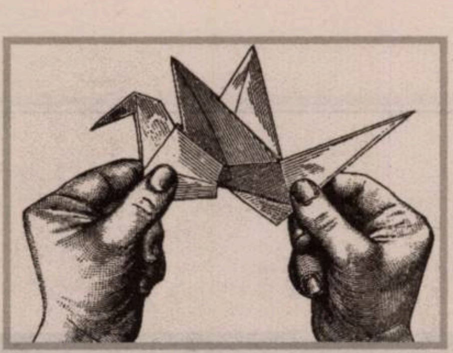

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Mai multe feluri de greci

Una dintre primele ţări capitaliste pe care le-am vizitat prin anii '90 a fost Grecia. Mi-a plăcut grozav atunci, tot aşa cum mi-a plăcut şi ulterior. Era cu mult peste România (nu vă faceţi iluzii, chiar şi astăzi e aşa). Rareori mi s-a întîmplat să am probleme în Grecia şi foarte puţine reproşuri aş avea. E adevărat, una e să fii turist şi alta să fii cetăţean şi locuitor permanent. Se ştie că ei au o grijă specială pentru turişti, fiindcă le sînt una din sursele majore de venituri, dacă nu chiar prima. Dar dacă lucrurile nu merg bine, în general, în ţară, nici turiştii nu se vor mai înghesui. E mai complicat, de pildă, să-ţi faci în vara asta planuri pentru Grecia, mai ales cînd auzi că de la bancomate nu se mai pot scoate decît sume limitate de bani, că s-ar putea să fie manifestaţii şi contramanifestaţii, cu eventuale violenţe, în principalele oraşe şi aşa mai departe. Este un exemplu din care se vede foarte clar cum pierderea unor valori abstracte, precum buna imagine a ţării sau credibilitatea ei externă, se pot transforma în pierderi concrete, materiale şi financiare. Circula la un moment dat o idee (cred că lansată de Octavian Paler) despre Phidias şi Pericle (şi despre alţi mari greci din Antichitate) care, prin ceea ce au făcut în urmă cu peste două mii de ani, au reuşit să contribuie la PIB-ul Greciei de astăzi. Adică lumea vine astăzi să viziteze contra cost ceea ce au creat anticii, Phidias cu propriile mîini, Pericle cu a sa cîrmuire care a permis înflorirea artelor şi construirea de temple şi statui nemaipomenite. Nu mai vorbim de moştenirea filozofică şi democratică pe care au lăsat-o europenilor vechii greci… Dar ce se întîmplă cu noii greci? În primul rînd, se observă că au un conducător opus lui Pericle, care nu aduce decît deservicii ţării şi care-şi bate joc de valorile moştenite de la antici. De fapt, nici în sens rău comparaţia nu merită făcută. Dar cu ce au greşit grecii de rînd ca să suporte aşa un moment istoric nefast? Mulţi spun că au avut privilegii prea multe, că au trăit pe datorie, că au consumat fără să producă pe măsură.

Istoria nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.

Avînd toate clişeele astea în minte, de cîte ori am fost în Grecia în ultimii ani n-am văzut şi n-am simţit nimic care să mi le confirme. Sigur, ce nereguli aş fi putut să observ ca simplu turist? Servicii proaste, o atmosferă neplăcută sau defecte individuale ca lenea, răutatea, aroganţa, delăsarea, nesimţirea, hoţia, cerşetoria. Ei bine, nu, nimic din toate astea. În orice caz, nu la un nivel mai mare decît în alte părţi. Greşelile (sau chiar hoţiile) erau făcute în umbra culoarelor guvernamentale. Poate că greşeala sau păcatul cel mare al oamenilor a fost felul în care au votat, mai ales la ultimele alegeri.

La modul general, s-ar putea conchide că soarta colectivă nu e legată neapărat de virtuţile sau de păcatele fiecărui individ. Şi că nu e neapărat însumarea sau media acestora. Ar putea fi însă legată de felul în care oamenii votează. Din păcate, soarta unei ţări depinde enorm de deciziile şi acţiunile conducătorilor, de competenţa şi inspiraţia acestora, în special în momentele cruciale. Grecii au avut ani de-a rîndul o clasă politică coruptă şi guverne mincinoase. Astăzi au nişte conducători de-a dreptul inepţi. Se spune, pe de altă parte, că fiecare popor îşi are conducătorii pe care-i merită. Făcînd abstracţie de conceptul de *popor,* care scîrţîie, afirmaţia de mai sus e greu demonstrabilă. Sigur, partea populaţiei care a votat partidul lui Tsipras şi care iese în stradă blamînd instituţiile Uniunii Europene, probabil că îşi merită pe deplin actualii conducători şi situaţia în care aceştia au adus-o. Dar ce ne facem cu cei rezonabili, cu oamenii harnici şi care şi-au văzut de treabă, pe care i-am întîlnit adeseori prin locurile mai mult sau mai puţin turistice pe unde am fost? Ei rămîn captivi şi buni de plată pentru nechibzuinţa guvernelor, în solidar cu cei mai puţin raţionali? Din experienţa noastră proprie, cam aşa se întîmplă. Istoria lucrează *en gros,* cu toptanul.

Cineva observa însă că uneori, în lume apar şi situaţii în care majoritatea unei populaţii a votat bine şi s-a ales cu rău. De pildă, ucrainenii au fost invadaţi de ruşi exact cînd au început să facă alegeri bune în propria ţară. Sigur, mergînd şi mai departe, te poţi întreba cu ce au greşit popoarele din estul Europei care, fără să facă alegeri greşite, au trebuit să suporte zeci de ani de comunism. Sau invers, ce merite au avut naţiunile din vestul Europei că, după război, au putut trăi în prosperitate şi libertate? De ce pe noi ne-au „eliberat" ruşii şi pe ei i-au eliberat americanii? Sau de ce grecii (din nou grecii) au fost scăpaţi, aproape cu de-a sila, de comunism, iar noi am rămas pradă lui? Şi mai dramatic, de ce nemţii din Est au trebuit să suporte sovietizarea, în vreme ce fraţii lor din Vest au prosperat? De ce Coreea de Sud e una din cele mai dezvoltate ţări de pe glob, în timp ce Coreea de Nord e un coşmar totalitarist? Asta ar spune că geopolitica, geografia sînt mai importante decît nişte simple alegeri? Poate. Dar cazurile de mai sus au în comun un factor extern, o forţă agresoare sau ocupantă care nu ţine seama de voinţa unei comunităţi. În Grecia însă, în plină epocă de pace şi democraţie, o majoritate relativă, nesilită de nimeni, a ales rău. Chiar dacă ruşii şi-or fi băgat coada şi pe acolo, în sprijinul Syrizei, a fost ceva subtil şi încă nedemonstrat. Nu a fost o armată. Iar acum trebuie să plătească şi acei greci care n-au greşit cu nimic. Parafrazînd celebra frază a lui Faulkner, istoria nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.

■ ■ ■

ready made

„Mare pagubă este la o ţară de a-ş scoate tot materialu nefabricarisit, vînzîndu-l în alte ţări, cu un prost preţ, şi apoi să-l cumpere iarăş, cu preţ de 30 ori mai mult. Mare pagubă este cînd o ţară în veci cumpără toate lucrurile duprin alte ţări, şi acele nu cumpără nici un lucru fabricarisit dintr-aceasta, – cum este în ticăloasă patria noastră, care are în lung 2 hotare, unul despre mează-zi, şi altul despre mează-noapte, şi pe amîndoao în veci nu exportariseşte monedă, neimportarisindu-să pe nici un hotar măcar un ban."

Dinicu Golescu,
Însemnare a călătoriii mele,
Editura Minerva, 1977

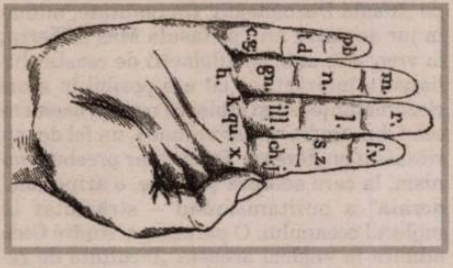

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Despre înrudirea continentelor

Îi aminteam, într-un articol anterior, pe transcendentaliştii americani şi, cu precădere, pe Henry David Thoreau, exoticul „nesupus civic" al Lumii Noi. Asemenea lui, Walt Whitman, poetul eului impersonal, este, fără îndoială, la rîndul său, un caz special. Faţă de Emerson şi Thoreau, cele două figuri charismatice ale mişcării, preponderent eseişti şi oratori, el excelează – interesant – în poezie, într-un spaţiu ideologic arid şi riguros, al atitudinilor, fenomenalităţilor şi dezbaterilor raţionale. Transcendentalismul, alături de pragmatism, reprezintă o falie filozofică de fundament a spiritului american. În mod paradoxal totuşi, deşi parte inseparabilă din curentul amintit, despre autorul *Firelor de iarbă* se vorbeşte astăzi mai ales în calitatea lui de poet (de prim rang în istoria Statelor Unite, nici un dubiu!), supralicitîndu-i-se adică doar dimensiunea lirică a operei. Cu toate acestea, să admitem, prezenţa manifestă a scriitorului în mediul cultural emersonian nu-l putea lăsa necontaminat intelectual. Ca atare, se poate spune că Whitman a devenit mai curînd un *poet transcendentalist*, un artist cu preocupare conceptuală, cum ar veni. El rămîne unul dintre puţinele exemple din istoria literară de creatori ai unor sisteme poetice organice, articulate ideologic. Pentru noi, „poezia ideologică" constituie o noţiune cu sonoritate monstruoasă, din cauza stereotipurilor critice, din unghiul cărora ne-am obişnuit să judecăm literatura. Creaţia lui Whitman demonstrează însă invaliditatea acestor prejudecăţi. Creatorul *Cîntecului despre sine* înţelege însăşi poezia ca pe un act de transcendere sau, altfel spus, de mişcare către impersonalitate, spre ceea ce Emerson numea „Non-Eu". Poeţii nu au, de aceea, pentru el, identităţi şi nici personalitate, fiind entităţi transpersonale, eterizate fenomenologic în identitatea morală şi culturală a întregii comunităţi. Atunci cînd vorbeşte despre sine, poetul se referă, de fapt, la o *persona* cu un conţinut abstract, extratemporal şi extraspaţial. Ea devine un conglomerat de paradoxuri şi inconsecvenţe, a căror coabitare este posibilă datorită ieşirii din sfera percepţiilor comune. Nu întîmplător s-a vorbit despre influenţa frenologiei asupra doctrinei poetice whitmaniene. Această ştiinţă (controversată) a caracterului uman – stabilit după imaginea „hărţii" craniului – porneşte de la ideea fundamentală a unităţii în diversitate. În mod similar, *persona* indică organicitatea esenţială a lumii contrastelor, funcţionînd ca sumă de pluralităţi.

Ce surprinde însă, în primul rînd, la Whitman este uşurinţa cu care transferă ideea poetică (transcendentalistă) spre geografia culturală a umanităţii. În acest plan, el devine un hegelian autentic, în ciuda faptului că exegeţii nu i-au acordat atenţia (filozofică) meritată. America reprezintă elementul transcendent, din mişcarea dialectică, spre care se îndreaptă lumea, pas cu pas, şi, implicit, devine experienţa lirică ultimă, *poemul* prin excelenţă. După Walt Whitman, Lumea Nouă unifică antinomiile geografice, istorice, politice, rasiale şi culturale, manifestîndu-se – ca în ideologia lui Hegel – drept un veritabil „sfîrşit al istoriei". Istoria hegeliană (şi, implicit, cea whitmaniană) are, obligatoriu, debut, conţinut şi terminalitate. Din această perspectivă, pentru poetul-filozof din grupul lui Emerson, evoluţia umanităţii poartă semnul transcendentalismului, parcurgînd treptele evoluţiei de la unitatea izolată (naţiunile asiatice şi europene, în faza descoperirii conştiinţei proprii), pînă la unitatea în diversitate *(melting pot*-ul american al identităţii contrastelor). De aceea, în poemul *Călătorie spre India*, scriitorul identifică Asia şi Africa drept „fraţii mai mari" care se înclină în faţa Americii, „fratele mai mic". Altundeva, în *Rugăciunea lui Columb*, istoria este împărţită chiar în segmente „geografice" şi „culturale", asemănătoare unui circuit transcendentalist. Asia şi Africa sînt „începutul" istoriei, pe cînd Europa şi America reprezintă „mijlocul" şi, respectiv, „sfîrşitul" ei. Există aici, indiscutabil, şi conotaţia circularităţii în care începutul coincide cu sfîrşitul. „Înclinarea" fratelui mai mare (Asia) către cel mai mic, America (descrisă metaforic de Whitman), nu înseamnă altceva decît interacţiunea simbolică a civilizaţiilor, prin relativizarea timpului istoric. De altfel, mereu, la nivelul ADN-ului oricărui organism viu, începutul are informaţia propriului său sfîrşit.

Influenţa frenologiei asupra doctrinei poetice.

„Înrudirea" spirituală a continentelor, implicată de ideologia poetică transcendentalistă a lui Whitman, este în esenţă un concept postmodern. Antropologia contemporană încearcă să impună un model fenomenologic, de simbioză mentală a civilizaţiilor începutului de mileniu. Globalizarea, în latura ei raţională şi pozitivă, sugerează exact imperativul acestei omogenizări. Mişcarea se face astăzi în sens invers, dinspre terminalitate (America) spre origini (Asia, Africa şi Europa), iar mulţi confundă procesul cu o (blamată) „americanizare". În realitate, din unghi transcendentalist (şi hegelian), situaţia se manifestă, pe palierul fenomenal, dintotdeauna, nefiind altceva decît o complementaritate firească între „început" şi „sfîrşit". Cu puţină atenţie, vom observa că multe dintre ideile angoasante ale lumii actuale există, în fond, de foarte mult timp.

Codrin Liviu Cuţitaru *este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

■ ■ ■

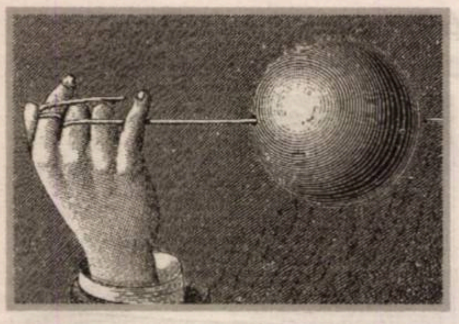

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Despre Uber şi statul de drept

Protestele n-au legătură cu (ne)respectarea legii. Ci cu apărarea unor interese de grup, a unor privilegii pe care un serviciu paralel, alternativ, le poate periclita.

Anul trecut, cam pe vremea asta, mă îndreptam de undeva din centrul Parisului spre aeroportul Charles de Gaulle. Aglomeraţie mare pe şoseaua periferică, avansăm cu dificultate. „O să dureze cel puţin trei sferturi de oră“, mă anunţă taximetristul – un tip trecut bine de cincizeci de ani – într-o franceză cu un puternic accent italienesc. Din vorbă în vorbă, ajunge să-mi povestească viaţa de şofer de taxi la Paris. Urăşte cursele la aeroport. „Dacă ajungi acolo, cine ştie cînd mai prinzi o cursă înapoi, spre oraş“, explică el. Timpul mediu de aşteptare în parcarea aeroportului e de o oră, o oră şi jumătate. O aplicaţie de pe tabletă îi arată exact cîte alte maşini mai sînt la ieşirea din terminal şi care e ritmul în care pleacă de acolo. Nu-i plac nici cursele scurte – sînt unii, mai ales turişti, care cheamă un taxi la scara hotelului doar ca să meargă două-trei străzi mai încolo la vreun restaurant sau la cine ştie ce muzeu. Nu-i plac nici parizienii, în general, pentru că nu lasă niciodată bacşiş. Şi nici cursele spre zonele periferice ale capitalei – „sînt unele cartiere în care mi-e şi frică să trec cu maşina“. „Păi, şi cum rezistaţi, ca taximetrist?“, îl întreb eu. Omul îmi spune că mult nu mai rezistă, că are de gînd să se pensioneze. E proprietarul licenţei de taximetrie şi are de gînd s-o vîndă, peste doi-trei ani, atunci cînd maşina sa va fi depăşită moral şi nu va mai avea voie să circule cu ea în regim de taxi. „Decît să-mi fac un credit pentru o maşină nouă, mai bine vînd dreptul de a practica meseria de taximetrist şi ies din business“, spune el. La Paris, numărul de licenţe pe care le-a dat municipalitatea e foarte scăzut în raport cu întinderea oraşului şi cu numărul de locuitori şi turişti. Paris e oraşul european cel mai deficitar în ceea ce priveşte numărul de taxiuri. Deficitul acesta face ca preţurile să fie printre cele mai mari din Europa. A practica meseria de taximetrist e un privilegiu.

Să nu ne închipuim că taximetriştii sînt nişte nababi care cîştigă bani exploatînd trecătorii grăbiţi. Şoferul meu îmi spune că venitul său lunar e de aproximativ 3500 de euro. Dar chiriile la Paris sînt scumpe, şi ele. În plus, are de plătit creditul la maşina pe care o conduce – şi nu orice fel de maşină, căci municipalitatea te obligă să ai maşini care se încadrează în anumiţi parametri de securitate, de consum, de volum al portbagajului etc. Plus taxa la stat: municipalitatea încasează bani din serviciul de taximetrie. În plus, mai e licenţa – costă şi aceea, îmi spune taximetristul. În urmă cu mulţi ani, cînd şi-a cumpărat-o, în rate, valoarea era de vreo 150.000 de euro, spune el. Astăzi, dacă ar fi s-o vîndă, ar încasa în jur de 350.000 de euro. Ea reprezintă, de fapt, garanţia unei ieşiri din afacere pe cîştig – căci veniturile lunare din taximetrie sînt îndreptate spre cheltuieli curente şi profesionale, pe rate, spre taxe, asigurări etc. Taximetria e un plan de viaţă, poate chiar o afacere. Cursa pînă la aeroport a costat 85 de euro, cu tot cu bacşiş. O avere. Sau o nimica toată. Depinde cum privim lucrurile.

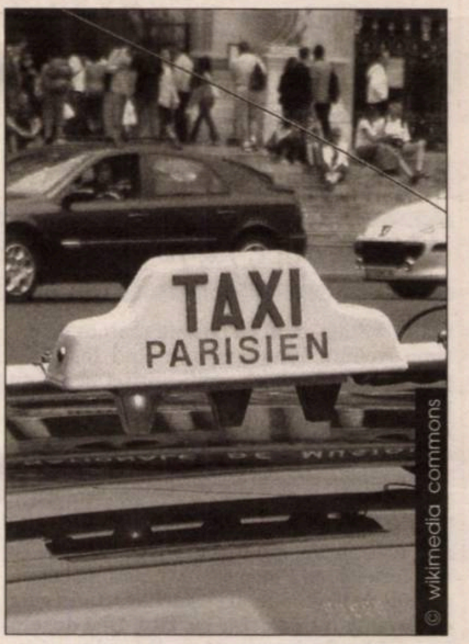

© wikimedia commons

Uber face şi nu face concurenţă taxiurilor. E clar, şoferii care s-au înscris, cu maşina personală, în această întreprindere lucrativă oferă condiţii similare de transport la un preţ sensibil mai mic. Dacă ar fi o competiţie, clientul ar alege mai degrabă o maşină Uber decît un taxi clasic pentru simplul motiv că e mai ieftin. E mai ieftin, printre altele, şi pentru că şoferii nu plătesc licenţă şi nu există limitări legale în ceea ce priveşte numărul celor care au dreptul să practice această profesie. Dar serviciul nu e profesionist şi şoferii nu practică o profesie – explică iniţiatorii întreprinderii. Serviciul Uber nu cade sub incidenţa legii taximetriei şi nici nu poate fi reglementat de regimul profesional al taximetriei. Pentru că nu intră în competiţie cu taxiurile. Pot înţelege disperarea celor care au investit în profesie şi în mica lor afacere de taximetrişti. Amicul meu, şoferul de anul trecut, se prea poate să fi participat la protestele împotriva Uber: dacă statul nu reglementează (adică dacă nu interzice efectiv) serviciul Uber, se prea poate ca nimeni să nu mai fie interesat să cumpere licenţa lui atît de preţioasă. E foarte posibil ca omul să fie nevoit să-şi regîndească planurile de pensionare.

Conflictul dintre taximetrişti şi Uber nu are legătură cu statul de drept – chiar dacă statul de drept e invocat mereu în discuţie. Protestele n-au legătură cu (ne)respectarea legii. Ci cu apărarea unor interese de grup, a unor privilegii pe care un serviciu paralel, alternativ, le poate periclita.

■ ■ ■

PUBLICITATE

weekend adevărul îţi aduce trilogia

APOSTOLII LUI STALIN

DIN 19 IUNIE

Istoriile grandioase ale bolşevicilor din România, dar, mai ales, istoriile lor de oameni mici.

- După un serial-documentar original, marca Weekend Adevărul
- 90 de biografii ale staliniştilor din România

19 iunie

26 iunie

3 iulie

În fiecare vineri, numai cu Weekend Adevărul

Ziar şi carte, doar 14,99 lei

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Titu a lu' Jumară

Se spune că Titu ăsta este foarte priceput în zidirea de fîntîni: una dintre cele mai vechi și mai binecuvîntate meserii. Nu oricui îi este dat să facă o fîntînă, nu oricui îi este dat să știe unde apa este bună și din belșug. De aia i se și spune Titu Fîntînaru. Jumară era tată-su și cei mai bătrîni din sat așa au apucat să-i zică. Titu ăsta, miluit de Dumnezeu cu darul de fîntînar, n-a fost mai niciodată fericit și fără de griji. Povestea lui pare desprinsă din viața aia plină de obidă și drumuri întortocheate.

Bărbat frumos și harnic, Titu se trezi într-o zi însurat cu Ioana, curva satului. Nici nu-i trecu prin minte una ca asta, în noaptea aia de horă, cînd, înhăitat cu alți șase flăcăi, se duseră în cimitir s-o tăvălească pe Ioana. Toți făceau asta, și Ioanei îi plăcea să se amuze cu unul, cu altul, să rîdă tare, să vorbească deocheat și apoi să-și ridice fustele, în cimitir sau pe islazul de vite, pentru oricine îi spunea că-i e dragă. Așa era Ioana, toți se îngurduluiau cu ea, nimeni n-o voia în bătătură. Titu se ținea cu Zoia, fată frumoasă și cuminte, căreia îi promisese că se vor lua curînd și vor face nuntă mare să se audă în toată țara. Pe ea o iubea și tot grăbea și muncea să termine odată coșarul ăla din spatele curții, ca să poată să întindă mesele acolo la ospățul de nuntă. Și să mai sape o fîntînă, două, să-i ia și-o rochie frumoasă, și coroniță, și ceva pantofi, una-alta, ce trebuie la nuntă. Dar nu mai apucă, fiindcă a doua zi după tăvăleala din cimitir se trezi cu niște milițieni la poartă. Fu ridicat pe sus, dus la secție și acuzat de viol. Dintre toți șapte, Ioana îl acuză doar pe el și le spuse milițienilor că îl iartă dacă o ia de nevastă. Și-o luă de nevastă, că ce era să facă? Să înfunde pușcăria pentru curvăsăriile Ioanei?

Bărbat frumos și harnic, Titu se așeză la casa lui, fără nuntă și fără petrecere, numai că o așa rușine nu putu să uite și mai ales să ierte. Se iubi cu toate femeile din sat, doar așa, să-i facă în necaz Ioanei. Și cînd obosi, se întoarse la Zoia, măritată și ea cu Pătru Bolboacă, unul de pe acolo, ca să fie cît mai aproape de Titu. Făcură și copii, și Titu cu Ioana, și Zoia cu Pătru al ei. Dar traiul lor nu fuse decît un drum al Golgotei: Titu o disprețuia pe Ioana și din curvă n-o scotea cît era ziulica de lungă; ba-i mai trăgea și-o mamă de bătaie, cînd își aducea aminte de patima rușinii. Pînă într-o zi cînd Ioana își pierdu mințile, lăsă copiii mititei și ea, cu poala plină de ouă, umbla prin sat și-ntreba în stînga, în dreapta: „N-ai, țaică, niște ouă, că iaca vreau să pun o cloță". Iarnă, vară, Ioana punea cloțe și se-ngrijea de ouă și pui, lăsîndu-și copiii și casa pe seama lu' Titu. Titu le-a fost și mamă, și tată, numai el le știa necazurile, gîndurile… Nici Zoia nu fu mai fericită, cu Pătru căzut în patima beției, chinuit de bănuielile și șușotelile satului cum că nevasta lui s-ar ține cu Titu. Și-o duseră așa ani buni, și crescură copii, se duseră pe la casele lor, și Titu rămase cu Ioana și cloțele ei, iar Zoia cu Pătru și bețiile lui.

Într-o zi, Zoia își luă inima în dinți și-i zise: „Pătrule, gata, mi-a ajuns. Plec și tu oi face cum oi vrea". „Un' te duci, fă, fir-ai a dracu', că mă spînzur dacă pleci", mai apucă să strige Pătru, turbat de patima vinului. Dar, Zoia nu mai avu putere să privească înapoi, atîția ani de bătăi și amenințări îi împietriseră inima dinspre el. Își luă bocceluța și se duse la Titu, să aibă grijă de bărbatul pe care îl iubea și de nevasta lui, cu cloțe cu tot. O singură dată în viața lui se ținu Pătru de cuvînt: și aia fu ziua în care se spînzură în podul casei. Se necăjiră și se supărară cu toții de așa mare necaz: copiii, sătenii, popa de la biserică. Numai Zoia și Titu își văzură de viețile lor, grijiră de sufletul lui Pătru și priviră înainte. În altă zi, cu mințile rătăcite, Ioana dădu pe gît o sticlă de sodă caustică. Nu muri, doctorii făcură minuni și-i puseră un gît de plastic, dar nici nu mai fu bună de nimic, nu mai putu nici măcar să umble după ouă și cloțe. Doi ani de zile îngriji Zoia de nevasta bărbatului ei, ea o punea pe oală, ea îi dădea să mînînce, ea o spăla. Pînă la urmă, copiii ei și copiii lui se împăcară cu soarta asta; nici unii, nici alții n-avură timp și nici chef să umble după sufletul lui Pătru sau să-i țină plosca Ioanei. După doi ani de chinuri, plecă și Ioana la ceruri cu visurile ei de ouă și cloțe, rătăcind fără rost prin viață.

„Un' te duci, fă, fir-ai a dracu', că mă spînzur dacă pleci."

Titu și Zoia rămaseră de veghe pe lumea asta. Duminică de duminică, se iau de mînă și cutreieră satul în drum spre cimitir, aprind lumînări, grijesc de morminte, împart colaci și colivă, mai sădesc o floare și apoi se întorc la ale lor. Ea se îngrijește de cei cinci copii ai lor și de droaia de nepoți, el sapă fîntîni în tot județul Olt, că nimeni nu-i atît de priceput și n-a primit un dar mai frumos: să ridice o fîntînă și să dea o cană cu apă unui om însetat.

Constanța Vintilă-Ghițulescu *este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga". Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniți, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernități românești (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

■ ■ ■

---

anti nostalgia

Proclamația de la Timișoara (IX)

„Noi am fost pe străzile Timișoarei în zilele Revoluției și știm că numărul morților este mai mare decît cel anunțat oficial. Îi asigurăm însă pe acei care astăzi tăinuiesc adevărul că nu vom înceta lupta pînă nu vor fi aduși în fața instanței în calitate de complici la genocid.

Această Proclamație s-a născut din necesitatea de a aduce la cunoștința națiunii române adevăratele idealuri ale Revoluției de la Timișoara. A fost o revoluție făcută de popor și numai de el, fără amestecul activiștilor și securiștilor. A fost o Revoluție autentică, și nu o lovitură de stat. A fost categoric anticomunistă, și nu doar anticeaușistă. La Timișoara nu s-a murit pentru ca activiștii comuniști din rîndurile doi și trei să treacă în frunte și unul dintre participanții la genocid să fie numit de către aceștia ministru de interne. Nu s-a murit pentru ca dezbinarea socială și națională, cultul de personalitate, cenzura din mass-media, dezinformarea, amenințările telefonice și scrise și toate celelalte metode comuniste de constrîngere să fie practicate în văzul lumii, în timp ce nouă ni se cere pasivitate în numele stabilității sociale. Această Proclamație se adresează în primul rînd celor care au primit revoluția cadou și se miră de ce sîntem nemulțumiți, de vreme ce dictatura a căzut, s-au abrogat o serie de legi proaste și a mai apărut și cîte ceva prin prăvălii. Acum știu de ce sîntem nemulțumiți: nu acesta a fost idealul revoluției de la Timișoara.

Noi, autorii acestei Proclamații, participanți la evenimentele dintre 16 și 22 decembrie 1989, nu considerăm revoluția încheiată. O vom continua, pașnic, dar ferm. După ce am înfruntat și am învins, fără ajutorul nimănui, unul dintre cele mai puternice sisteme represive din lume, nimeni și nimic nu ne mai poate intimida." *(11 martie 1990)**

* Textul documentului preluat din *Memoria, revista gîndirii arestate*, nr. 24 iunie 1998 (**R.M.**)

Andrei KOLESNIKOV

Totalitarism 2.0

În lucrarea sa din 1970, *Exit, Voice, Loyalty,* Albert Hirschman a expus cele trei opțiuni pe care le au oamenii pentru a răspunde nemulțumirilor în cadrul organizațiilor, firmelor sau statelor: pot pleca, pot cere o schimbare sau pot să se conformeze. În cei 45 de ani de la publicarea cărții sale, cadrul teoretic al lui Hirschman a fost aplicat cu folos într-o gamă variată de contexte. Utilizarea sa pentru a înțelege politica rusească actuală ne oferă, de asemenea, perspective importante.

În perioada 2011-2012, mulți dintre cetățenii ruși cu un nivel ridicat de educație și cu o situație materială bună au ieșit în stradă pentru a cere democrație autentică, sperînd că „vocile" lor vor putea schimba sistemul din interior. Dar Vladimir Putin, care a obținut un capital electoral covîrșitor ce i-a permis să revină la președinție cu un al treilea mandat, nu i-a ascultat; în loc să o facă, a crescut gradul de represiune.

Astfel că anul trecut, cînd Putin a invadat și a anexat Crimeea, disidenților declarați sau potențiali le-au rămas doar două opțiuni: „ieșirea" (prin emigrare sau retragere în viața privată) sau exprimarea „loialității" (prin manifestarea activă sau pasivă a consimțămîntului). Ținînd însă cont că rata de susținere a lui Putin depășește frecvent 80%, se pare că cei mai mulți ruși au ales a doua opțiune.

Dar, la fel ca pe vremea Uniunii Sovietice, această majoritate „loială" include un număr mare de cinici – ca să nu mai vorbim de cei care preferă să se retragă din viața civică – cărora le rămîne să dezbată politica la masa din bucătărie sau la cluburile de discuții. Între timp, cîțiva experți în economie și politică întemeiază comunități neoficiale, care elaborează planuri de posibile reforme, pentru cazul în care actualul regim ar pica.

Au mai apărut și alte similarități cu vremurile sovietice. Creșterea gradului de susținere pasivă a lui Putin și a politicilor sale nu mai e suficientă; regimul solicită exprimarea unui acord însuflețit, în timp ce impune reguli de comportament aprobate de guvern.

Ceea ce amintește de observația specialistului american în științe politice Zbigniew Brzezinski, în 1950, potrivit căreia regimurile totalitare (spre deosebire de cele autoritariste) impun cetățenilor atît interdicții, *cît și* obligații. Ellendea Proffer Teasley redă acest punct de vedere în romanul memorialistic best-seller, scris în rusă, *Brodsky Among Us,* observînd că sistemele totalitare cer nu numai obediență, dar și participare.

În ce constau aceste obligații în Rusia contemporană? Mașina dumneavoastră – să spunem un Mercedes, pentru cei relativ înstăriți – trebuie să arboreze o panglică cu Sf. Gheorghe, un simbol recent inventat pentru victoria Rusiei în cel de-al Doilea Război Mondial. Întregul personal militar, al serviciilor speciale sau al poliției nu are voie să călătorească în afara țării, în vreme ce profesorii mai multor universități publice trebuie să ceară permisiunea pentru a putea participa la seminarii și conferințe în străinătate. Dascălii trebuie să includă Crimeea pe harta Rusiei, iar angajații întreprinderilor de stat sînt obligați să participe la demonstrații proguvernamentale.

Refuzul de a se conforma acestor solicitări poate avea consecințe grave, așa cum se întîmpla și în era sovietică. După cum remarcă Proffer, Brodsky încearcă „să se revolte împotriva culturii lui «noi»", considerînd că „un bărbat care nu gîndește pe cont propriu, un bărbat care se alătură maselor este parte din structura malefică" a totalitarismului – și, ca atare, este exilat din Uniunea Sovietică în 1972. Putin, astăzi, nu pare să fie cu nimic mai conciliant.

Cu cincisprezece ani în urmă, cînd eram editorialist la *Izvestia,* cel mai mare ziar din Rusia, am scris un articol în care comparam orînduirea politică care se prefigura sub Putin cu regimul lui Mussolini din Italia. Articolul nu a fost publicat – redactorul-șef a considerat că paralela pe care am făcut-o era prea dură. Din nefericire, previziunea mea s-a adeverit: Putin a construit o versiune modernizată a statului corporatist, aderînd aproape cu totul la formula mussoliniană: „Totul în interiorul statului; nimic în afara statului; nimic împotriva statului".

Deși Constituția Rusiei îi înzestrează sistemul politic cu toate caracteristicile democrației, pentru a-și consolida puterea, regimul lui Putin le manipulează și le distorsionează, făcîndu-le de nerecunoscut. Putin folosește mediile ca instrument de propagandă, împingînd puținele publicații independente spre limita dispariției. El controlează cele mai multe organizații ale societății civile și le etichetează pe cele pe care nu le controlează ca „agenturi străine".

Cel mai flagrant însă este faptul că statul rusesc condus de Putin forțează mobilizarea politică a cetățenilor, interpretînd neparticiparea ca pe o formă de opoziție față de regim. În acest context, opțiunea „ieșirii" a lui Hirschman – sub forma „emigrării interioare", cel puțin – s-ar putea să nu fie atît de la îndemînă precum pare; ar fi ușor, în fond, să interpretezi o astfel de mișcare drept rezistență.

Fără îndoială, cetățenii ruși beneficiază de libertatea de a călători în afara granițelor țării, ceea ce înseamnă că Putin nu a construit un stat complet totalitar – deocamdată, cel puțin. Dar ambițiile regimului sînt de netăgăduit. Poate că abordarea actuală a regimului poate fi descrisă cel mai bine ca „totalitarism hibrid".

Într-un regim totalitar, a scris Hannah Arendt, statul este singura forță care modelează caracterul societății. Poate că Putin nu a ajuns încă aici, dar, cu siguranță, aceasta este direcția în care evoluează. Iar istoria ne oferă motive temeinice să fim precauți cu o țară în care loialitatea este singura opțiune.

Andrei Kolesnikov *este membru senior și șef al catedrei de Politică internă rusească și al programului „Instituții Politice", la Centrul Carnegie din Moscova.*

© Project Syndicate, 2015
www.project-syndicate.org

traducere de Matei PLEȘU

■ ■ ■

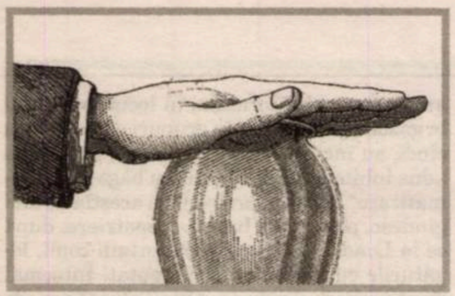

George BANU

scena lumii

Experienţa întunericului

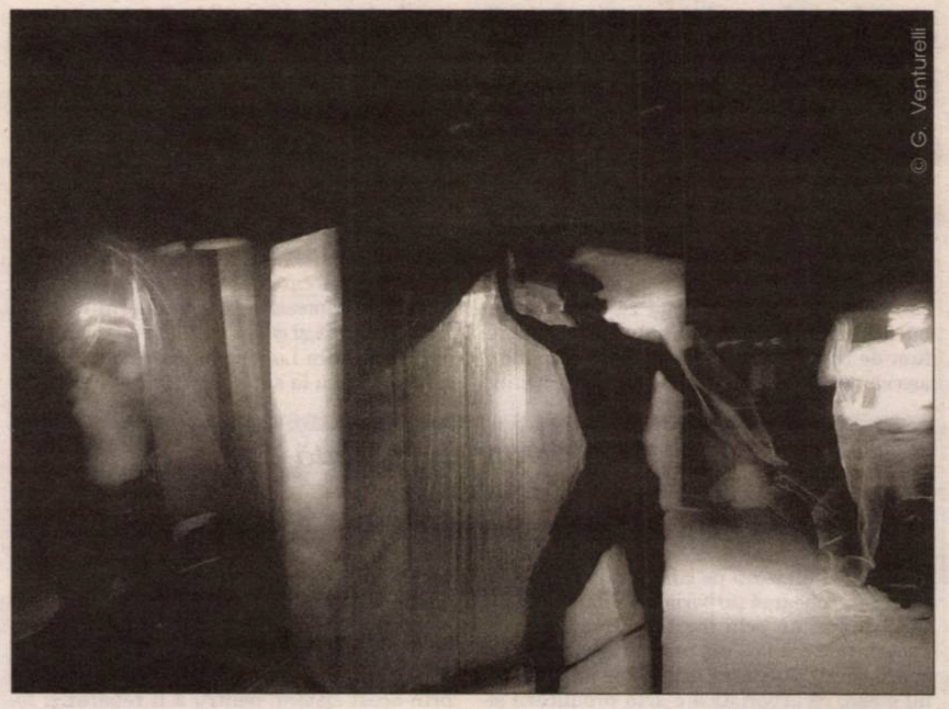

© G. Venturelli

Întunericul, la teatru, e o experienţă unică. Întunericul se prezintă ca o experienţă şi de aceea se aseamănă cu muzica ce e, spune un recent specialist, „experienţă“. Muzica şi întunericul nu spun nimic, nu au discurs, dar, dincolo el, furnizează datele unei experienţe „artistice“. Recent, întunericul a învăluit scenele Europei, ca şi cum, după gloria luminilor şi a imaginilor, ni se propune confruntarea cu această soluţie ultimă, excesivă, această confruntare cu o scenă care ne solicită altfel decît odinioară, care ne confruntă cu o „noapte“ a teatrului, complex elaborată.

Oare azi, cînd marile oraşe au domesticit noaptea, cînd luminile o tempereazā şi reclamele o poluează, regăsirea întunericului nu capătă şi un sens polemic? El odihneşte şi invită la întîlnirea cu sine pe fond de uitare a „societăţii spectacolului“, cum spunea Guy Debord. El e o invitaţie, un apel la monolog, monolog de spectator în parte izolat de vecinii săi şi totodată reconfortat de „adevărul“ obscurităţii: ea nu e joc, nici disimulare, ea e un context comun. Întunericul nu e evocat ca în roman, nici expus ca într-un tablou – el se constituie în „experienţă“ dublă, căci, spre deosebire de cinema, aici, actori şi spectatori sînt în acelaşi timp reuniţi într-un prezent comun. Prezentul nopţii. Al nopţii ca un „principiu de adevăr“ în ficţiunea teatrului.

Recentele spectacole ce l-au convocat confirmă o veche convingere, ea îşi are originea la Wagner şi, cîţiva ani mai tîrziu, cinematograful îşi fundamenta apariţia pe o lege de recepţie: în întuneric, o sursă de lumină atrage ochiul, îl captivează şi îl solicită. Wagner a stins lumina în sală pentru a acordă prioritate scenei, cinematograful a admis că un ecran luminos exercită efecte magnetice pentru o sală redusă la obscuritatea integrală. Întunericul focalizează privirea. O invită la concentrare, apel la descifrare în noapte a ceea ce se percepe dificil şi apelează la vigilenţa ochiului. Spectatorul sau adoarme, sau se converteşte în paznic mai atent că nicicînd al scenei.

Spectacole
ce se derulează în întuneric.

Recent, un prieten, Patrice Martinet, care conduce teatrul Athénée, m-a invitat insistent la un spectacol Beckett, semnat, am aflat apoi, de un vechi asistent al lui Walter Asmus. El îi cunoştea aşteptările şi, mai mult ca oricînd, le-a respectat. Spectacolul, interpretat de o actriţă genială, Lisa Dwan, reuneşte trei texte: *Not I, Footfalls, Rockaby*. Opţiunea întunericului se impune aici ca un imperativ dat prealabil: nici o lumină, nici indicaţii pentru ieşirile de ajutor, nici ecran pentru subtitrarea textelor, noapte completă. Noapte plină, noapte de reconciliere cu singurătatea şi totodată noapte socială: sîntem într-o sală. Pe scenă, survin ici şi colo imagini parcă sculptate, celebra „gură“ ce pronunţă textul din *Not I*, o siluetă fantomală în *Footfalls*, un fotoliu cu basculă în *Rockaby*. Fragmente de lume. Şi, în acelaşi timp, cuvintele lui Beckett răsună cu o precizie unică – fiecare se distinge şi se înscrie într-o veritabilă succesiune muzicală. Poate pentru că nu-l înţelegeam, structura ritmică şi accentele sonore căpătau valoarea unei bucăţi de Bach. Percepţie de veghe în noapte.

Se impune o senzaţie onirică,
de incertitudine şi vis.

Cîteva zile mai tîrziu, răspundeam unei invitaţii amicale şi mă duceam la Le Mans, unde François Tanguy a recuperat o veche clădire industrială abandonată, La Fonderie, şi a convertit-o într-un fel de falanster artistic, de utopie concretă unde actorii trăiesc, prospectează şi creează, unde spectatorii îşi găsesc refugiu: un loc devenit mitic. Un grup cunoscut condus de Martine Venturelli şi Riwana Mer propune, de ani de zile, spectacole ce se derulează în întuneric. Acolo am asistat la o reprezentaţie revelatoare: *Appontages*... titlul are o legătură „sonoră“ cu „pontaj“, deci cu accidentele inimii, cu consecinţele infarctului. Privim şi scrutăm noaptea din secretul căreia se detaşează imagini disparate, stranii şi, în adevăratul sens al cuvîntului, „enigmatice“, imagini de corpuri şi obiecte fragmentare. Le urmăresc şi resimt satisfacţia unei extinderi a propriului univers, a unei explorări imaginare, a unei confruntări cu necunoscutul. Apoi, din cînd în cînd, se aud în şoaptă cuvinte îndepărtate, abia perceptibile, murmure ce tulbură discret tăcerea totală. O invitaţie la voiaj, un voiaj ce captivează prin revelaţii imprevizibile. Şi acolo, în noapte, se impune o senzaţie onirică, de incertitudine şi vis. Un vis cu ochii deschişi, dar care respectă ordinea şi logica fragmentară a visului. Sclipiri şi chipuri, corpuri înstrăinate, mîngîieri sonore – o lume nocturnă, unde raţiunea îşi pierde certitudinile şi misterele se întrupează. Nu înţelegem nimic, dar resimţim totul. Dar nu acestea sînt tocmai datele ce definesc o... experienţă! Cei care nu cred în puterea viselor n-au acces la o asemenea „experienţă“. Pe mine, însă, m-a eliberat. Acest grup ar putea spune, parafrazîndu-l pe Cioran, „noaptea ne curge în vene“.

În această „călătorie pînă la capătul nopţii“, cum ar spune Céline, un ultim episod: *Moartea lui Tintagiles* de Maeterlinck, pusă în scenă de Denis Podalydes. După plecarea lui Brook, acum, pentru prima oară regăsesc spiritul acestui teatru pe care şi-a depus pecetea, Les Bouffes du Nord. Nu un spectacol cu toate ingredientele teatralităţii, ci o rătăcire în noapte pe urmele copilului mort, Tintagiles. Vocile se aud, cuvintele sînt perceptibile, dar totul pare a veni de altundeva... din altă lume. Tintagiles e reprezentat de o marionetă cu chipul impersonal, dublată vocal de un abil manipulator, în timp ce cele două personaje feminine se înrudesc prin voce şi siluete, toate acoperite de negru. Negru pe negru... lumina pătrunde econom pentru a degaja un colţ de scenă pe care, privindu-l, îmi amintesc o oază de lumină care se detaşa într-o celebră *Fugă în Egipt* a lui Caravaggio. Puţinul care se distinge în obscuritate capătă o rară intensitate. E ceea ce rezistă nopţii. Dar aici, intuiţie subtilă, muzică, îndeosebi un violoncel, se constituie în partener discret şi omniprezent. O muzică ce reverberează ca un ecou ce traversează profunzimile întunericului. O „experienţă“ comună. Voci şi sunete reunite, ce nu capitulează complet şi, pentru că rezistă nopţii, ne permit nouă, în sală, să le urmăm calea. Şi astfel să ne constituim într-o pasageră comunitate nocturnă.

Revenind acasă, mi-am deschis cartea *Nocturne* (Editura Nemira) şi am revizitat nopţile picturii, pentru a continua întîlnirea cu nopţile scenei cu care, recent, m-am confruntat. Şi astfel, graţie întunericului, o artă „lumina“ o altă artă. Iar noaptea devenea clară.

P.S. Ca o confirmare a acestei seducţii recente exercitată de „întuneric“, merită amintită şi o reprezentaţie la care nu am asistat, dată la Conservatorul din Paris în martie 2015. Ea a suscitat reacţii perplexe sau... entuziaste.

***George Banu** este profesor de studii teatrale la Universitatea Sorbonne Nouvelle şi preşedinte de onoare al Asociaţiei Internaţionale a Criticilor de Teatru. A publicat, între altele,* Livada de vişini, teatrul nostru *(Editura Nemira, 2011).*

■ ■ ■

PUBLICITATE

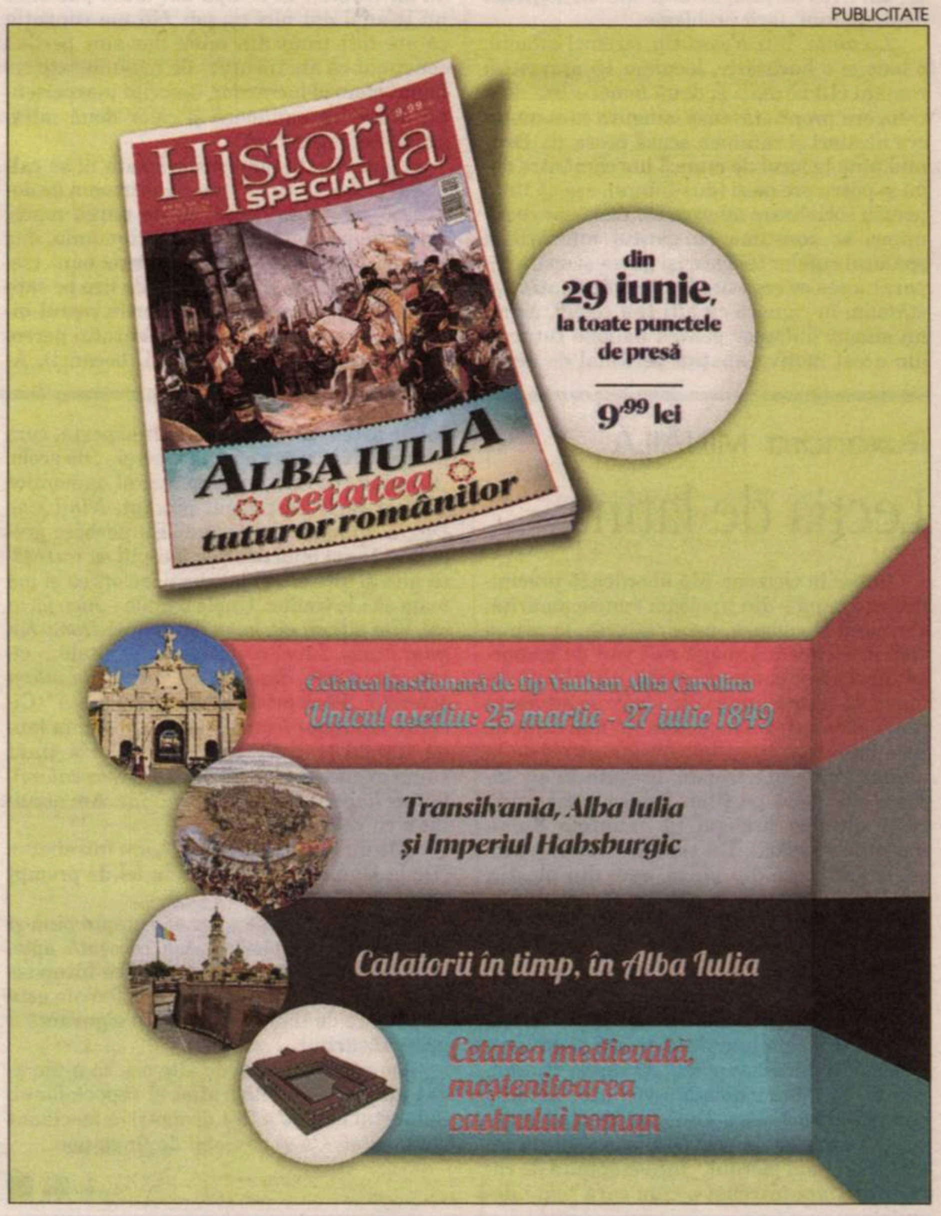

Mihai BUZEA

Gastarbeiter

Am convingerea că *exodul este abia la început*. Mă refer la exodul forței de muncă, pentru că cel al creierelor a început de prin 1971 – după Tezele din Iulie – și de atunci nu s-a oprit, practic, niciodată. Am dobîndit această convingere ca muncitor sezonier *(Gastarbeiter)* în Marea Britanie, timp de doi ani consecutivi (2014 și 2015), iar rostul acestui text este de a-mi argumenta punctul de vedere.

Esențialul este că angajatorii din România nu pot oferi salarii la fel de mari ca acelea din Europa de Vest (fapt obiectiv), iar muncitorii români consideră că „sînt proști“ dacă nu pleacă în Vest (fapt subiectiv). Chestia cu prostia nu este ceva recent, dar a căpătat dimensiunile unei adevărate psihoze din 2007 încoace, pe care criza din 2009 n-a făcut decît s-o agraveze. Am fost și sînt parte a acestei psihoze, așa c-am să descriu, aproape la întîmplare, mici felii din experiența unui *Gastarbeiter* (las pe alții mai deștepți să tragă concluziile!).

Contractul. Majoritatea celor pe care i-am cunoscut au venit „la sigur“, adică fiindu-le promis un job, sezonier sau permanent, chiar dacă pentru cîțiva promisiunea a rămas vorbă goală și-au trebuit să își caute la fața locului, rugîndu-și colegii de cameră să întrebe „de muncă“ pe șantierele unde lucrau, căutînd la rubrica „Anunțuri“ de pe site-ul http://romani.co.uk, ducîndu-se duminica la biserică și recomandîndu-se altor români, sau chiar venind seara cu noi la fotbal, nechemați (și fără loc în echipă), în speranța că cineva din vreo altă echipă de români ar putea avea nevoie de un om, indiferent pentru ce lucrare, indiferent pe ce termen. Pentru cei interesați, românii joacă fotbal în fiecare sîmbătă seara, la Salisbury Hall Blades Playing Fields. Probabil și în multe alte locuri, pe care nu le știu. În ceea ce mă privește, am avut de ambele dăți cîte un contract de două luni, fără probleme.

Locuința. Într-o casă-tip, cu cinci camere, o baie și o bucătărie, locuiam 16 muncitori români (13 bărbați și două femei – cea de-a treia era proprietăreasa, singura care nu lucra nicăieri și rămînea acasă peste zi). Drumul pînă la locul de muncă lua cam între două și patru ore pe zi (dus-întors), așa că timp pentru socializare nu prea rămînea, iar ce rămînea se consuma cu gătitul mîncării și spălatul rufelor (fiecare își gătea și spăla separat, ceea ce crea nesfîrșite dificultăți). Eu stăteam în cameră cu alți trei colegi, avînd un singur dulăpior pentru hainele tuturor; din acest motiv, „spațiul personal de depozitare“ al fiecăruia se limita la sub-patul propriu. Ca efect secundar benefic, asta ne obliga să păstrăm camera foarte curată.

Ziua de muncă. Deșteptarea era la cinci și un sfert, în fiecare zi, cu excepția duminicii (lucram uneori și duminica, dar în acord, așa că ajungeam la muncă atunci cînd voiam noi). Pînă la șase fără un sfert terminam cu micul dejun (pîine poloneză și *orange marmalade* egipteană), beam ceaiul sau cafeaua și plecam spre *yard* (locul de adunare al celor de la firmă). Primeam job-urile pe ziua respectivă, plecam, iar la șase sau șapte seara eram înapoi. Predam echipamentul și ajungeam la gazdă în jur de opt. Găteam (în general, tocănițe), mîncam și apoi pregăteam sandvișurile pentru a doua zi. Din păcate, bucătăria era permanent inundată seara de fum de țigară și de manele (Babi Minune), așa că ne retrăgeam cît mai repede la somn.

O varietate stupefiantă de obiecte.

Munca. Meseria pe care am prestat-o la Londra se cheamă „arboristică“, dar, în practică, numai un ochi foarte exersat m-ar fi deosebit de ceea ce noi numim „muncitor la spații verzi“. Aș putea explica pe îndelete că nu e așa, că arboristica e arta producerii și conducerii arborelui decorativ urban etc., dar sînt convins că nu vă interesează. E suficient să spun că făceam echipă cu doi arboriști foarte bine calificați din România (un *climber* și un *groundsman)*, iar partea mea de muncă în echipă consta din măturatul străzii de rumegușul lăsat de drujbe, plus tocatul crengilor cu un utilaj numit *chipper*. Ambele sînt munci necalificate, dar colegii aveau nevoie de un vorbitor în echipa lor, altfel patronul nu le-ar fi dat nici un job. Nu am senzația că am fost ținut din milă, dar sînt perfect conștient că am încurcat de nenumărate ori bunul mers al lucrărilor, datorită inexperienței, lipsei de calificare și celor două mîini stîngi de intelectual.

Banii. Cîștigul zilnic (plata ni se calcula la zi, iar banii îi primeam de două ori pe lună) poate părea mare, privit de pe piața muncii din România, dar trebuie ținut seama că din acești bani trebuia să mîncăm, să plătim 75 de lire pe săptămînă la cazare, să ne acoperim costul biletelor de avion și al echipamentului personal (căști, mănuși, pantaloni, bocanci). Această din urmă cheltuială nu-i mică, pentru că echipamentul este produs în Germania: 120 de lire costă pantalonii, 150 de lire bocancii (ambele articole au încorporate elemente de protecție anti-drujbă, în caz de accident). Apropo de accident, cam toți muncitorii pun deoparte o sumă destul de mare, pentru cazul în care „strică“ un utilaj de-al patronului, pe care trebuie să-l repare singuri – sau să plătească pentru reparație. Majoritatea utilajelor sînt vechi și uzate, așa că sus-pomenitul „caz“ se ivește mai mereu.

Remitențele. Nici eu și nici coechipierii mei n-am trimis bani acasă, dat fiind că am rămas la muncă doar două luni, dar toți muncitorii pe care i-am cunoscut trimit bani lunar sau trimestrial, de obicei prin Western Union. Există și curse regulate de microbuze care ajung din Londra în toate colțurile României (adică la sate), iar cu aceste curse se trimit acasă o varietate stupefiantă de obiecte, despre care românii consideră că „nu se găsesc“ în țară. Există și situația penibil de frecventă cînd un muncitor vede în gunoi un obiect, îl recuperează și îl trimite acasă prin acest sistem, pentru a fi reparat și folosit. Cîteva exemple: mingi de fotbal dezumflate, cărucioare de copii stricate, încălțăminte, genți de damă, genți de voiaj, sticle goale de whisky „cu dop“ (?!), biciclete, cărucioare de supermarket, șepci inscripționate, căni metalice, lanțuri antifurt. Tot prin acest sistem (care se numește „pe mașină“), muncitorilor li se trimit din țară butoiașe cu murături, garnițe cu carne în untură, PET-uri cu țuică.

Familiile. Se prea poate să fie, dar eu n-am întîlnit „lupi singuratici“ la Londra. Fiecare a lăsat acasă o nevastă (sau două), un copil sau mai mulți, minimum o iubită. Am cunoscut și un om care n-avea în țară decît un frate, căruia-i trimitea tot ce cîștiga: cu banii, fratele construia două case, una lîngă alta, urmînd ca *Gastarbeiter*-ului, odată întors acasă și instalat într-una dintre ele, să i se găsească o nevastă, de către soția fratelui. Situația mi s-a părut exotică, dar se pare că așa e tradiția în zona respectivă (Vaslui), anume ca bărbatul să „aibă casă“ pentru a putea găsi o nevastă „bună“, dintr-un „neam bun“ (am citat exact cum mi s-a povestit). Mulți dintre cei tineri (sub 25 de ani) au preferat altă formulă, în locul locuitului la gazdă: s-au asociat în grupuri de patru sau cinci, au închiriat singuri o casă, apoi și-au adus iubitele din țară și le-au băgat în „aclimatizare“. E puțin probabil că aceștia se mai gîndesc, pe termen lung, la repatriere: după ce la Londra li se vor naște primii copii, legăturile cu țara vor slăbi treptat. Întocmai după proverbul rusesc: „Omul pleacă repede de la sat la oraș, dar de la oraș niciodată înapoi la sat“. Revenind la cei cu două neveste în România, e vorba de bărbații divorțați și recăsătoriți (care trimit bani și „fostei“), sau de cei care-și împart farmecele între nevastă și amantă. Am fost surprins să întîlnesc atîția Don Juani printre muncitorii din construcții, dar faptele sînt fapte.

Prostituatele. Deși se lăudau ca niște copii de grădiniță, foarte rar se îndurau românii noștri să apeleze la amorul plătit (e vorba de micile întreprinderi stradale care sînt saloane de cosmetică în timpul zilei și își schimbă destinația după căderea nopții). Poate și tarifele să-i fi descurajat – distracția costa cît plata a două zile de muncă grea pe șantier –, dar cred că bariera de limbă era principalul obstacol psihologic: neputînd comunica decît prin semne cu fetele, muncitorii erau lipsiți de micul moment de grandomanie al „bărbatului care își permite să plătească“ și care le-ar mai fi alinat frustrările adunate.

Britanicii. Principalul izvor de frustrare era comportamentul britanicilor, deși ei se purtau foarte corect, în esență. Dar cînd interlocutorul român nu înțelegea absolut nimic din ce i se spunea, britanicul își pierdea „coaja“ de civilizație și-i spunea în față ce crede el despre esticii primitivi care vin la o țară de-a gata, în loc să stea acasă și să și-o construiască pe-a lor. Din nefericire, a trebuit să aud și să traduc în repetate rînduri acest *speech*. Nu mi-a făcut plăcere.

Mă opresc aici cu „decupajele“, pentru că mi se termină spațiul, dar nu înainte de a repeta ideea de la început (și singura a articolului): au plecat din țară foarte mulți muncitori și vor pleca încă și mai mulți. Cu excepția (izbitoare) a domeniului IT, în România sînt job-uri puține și prost plătite; angajatorii nu pot mări salariile, dar se plîng din răsputeri că „nu găsesc oameni“ (?!). Eu nu pot să-i ajut. Sînt prea ocupat cu toți cei care mă abordează pe Facebook („Mihai, învață-mă și pe mine cum să plec la muncă *afară!*“). Nu sînt de acord cu „afară“ *(zagranița*, cum spun rușii, unul dintre cele mai urîte și umilitoare cuvinte din limba lor), dar îi învăț. Cineva trebuie s-o facă și pe formatorul de *Gastarbeiter!*

***Mihai Buzea** este jurnalist la* Cațavencii.

Ruxandra MIHĂILĂ

Lecția de latină

Cobor la Orizont. Mă abordează precipitat o doamnă – din tipologia femeie amărîtă, sărmană și rufoasă, ușor rătutită, la prima vedere – care mă roagă să-i văd de bagaje, se duce să-și caute ochelarii uitați într-un magazin. Toată lumea din stație se întorsese roată spre noi. I-am spus că nu mai mult de zece minute… timp în care am privit de la distanță cele opt traiste, așezate în șir indian, cîte două pe rînd. Era ca o caravană ce-și începea urcușul pe muntele Sinai, înainte de răsărit. Tot soiul de traiste, sacoșe, cufere, care din pînză, care din plastic, împletite din rafie, în carouri sau cu dungi, unele cu baierele rupte sau descusute, îndesate pînă dincolo de fermoar, cu tot felul de hanțe… ce-o fi făcînd cu ele și cum le-o fi tîrînd după ea… greu de spus. Evident că nu se punea problema să-i înhațe cineva ceva.

Trecuse cam jumătate de oră și mă pregăteam să părăsesc postul. O zăresc venind, veselă, cu mîna ridicată a victorie, ținînd o pereche de ochelari. Din cînd în cînd îi săruta. „I-am găsit la arabi. Mi i-au păstrat. De alaltăieri i-am pierdut.“ Încă stăpînită de curiozitate, am întrebat-o cum cară toate desagile astea, practic cum le transportă, cum le urcă în troleibuz pînă la gară și… de acolo. „Cu ajutorul lui Dumnezeu și al oamenilor Lui“, a venit răspunsul prompt. *Nihil sine Deo,* a adăugat, precizînd „Eu vorbesc grecește.“ N-am punctat. Și a început să rostească alte și alte ziceri latinești, se oprea și mă testa să i le traduc. Unele banale – *Alea iacta est, Vita misera est, mors incerta est, Homo homini lupus, Levis sit tibi terra* –, altele… citate din opere: *Sine amicis, nemo sibi vitam optarit* / „Fără prieteni nu există viață“ (Cicero), *Laudator temporis acti* / „Cel care laudă timpul trecut“ (Horațiu). Apoi a ținut să-mi explice diferența dintre *lapsus calami, lapsus linguae* și *lapsus memoriae*. Am ascultat-o cu răbdare.

„De unde știți latinește?“, am întrebat-o. „De la Dumnezeu“, a venit la fel de prompt răspunsul.

Apoi l-a rugat pe șofer să aștepte pînă-și urcă desagii în troleibuz. Așa, cocoșată, aplecată peste bagaje, era o umbră ce începuse să urce muntele. Unde s-o fi dus femeia asta vorbitoare de limbi moarte? Cu siguranță a prins răsăritul.

Am regretat, ca și de alte ori, că n-am avut aparatul de fotografiat și reportofonul. Subiectul în sine a fost deopotrivă fascinant și năucitor. Ca și oamenii de lîngă noi.

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Voci din gura Oborului

Fă, pleacă de aici! Nu vinde, că mă bagi în belea! Hai, un leu tot ce am acilea! N-auzi să pleci! Mărioaro, du-te, fată! Ce, bă, te-ai boierit? Nu pot să vă las azi, nu pot! Era forfotă, un bodyguard împingea femei cu papornițe, genți, bagaje. O fi avut omul control. Se vedea că e grăbit, dar și tandru cu fetele, avea nevoie să fie curat în zonă, să nu aibă probleme tocmai azi. Femeile vindeau în fugă, se opreau și luau banii, bodyguard-ul le împingea, dar le lăsa să-și facă treaba. Și țigăncile, țărăncile, femeile mergeau spre marginea Oborului. În altă zonă, dar o zonă unde blîndul bodyguard nu avea putere, dincolo de barieră. Asta a fost prima joacă. Apoi, o țărancă – fără dinți, dar cu tarabă – vindea ardei. Grasul și iutele. Și urla în joacă. „Ofertă specială! Hai, la promoție, patru la leu!“ Și aude un schelălăit. „Ah, un pui de cățea“, constată țăranca fără dinți. Și, uite, cireașa este 3 lei kilogramul, vișina a ajuns 4 lei kilogramul, caisa – și ea tot acolo. Roșii, 2 lei, vremea și prețul lor. Ouuaaaaaaaaaafgdfdeerreee! Un urlet înspăimîntător acoperă gîlcevile mici, negoțurile, interesele. O secundă, Oborul e paralizat. Ce-o fi? Fă, da gură mare are asta! Ce-a fost? Ce-a fost? Hei, ce-a fost! Un șobolan! Fă, dar să urli în halul ăsta! A dracului de curvă nu mai vede șobolan! Ce mare lucru? Șobolan! Și rîde femeia cu rodii de vînzare.

dosar DILEMA VECHE
Coordonatoare: Iaromira POPOVICI

Gică Petrescu

Texte şi opinii de:

- Maria BALABAŞ (muzician şi jurnalist)
„Gică nemuritorul“
- Grigore CONSTANTINESCU (prof. dr., Universitatea Naţională de Muzică Bucureşti)
„Centenar Gică Petrescu“
- Annie MUSCĂ (biograf)
„Maestrul şi televiziunea“
- Octavian URSULESCU (critic muzical)
„Nea Gică“
- Stela POPESCU (actriţă)
„Un om fin, cultivat, curtenitor“ – interviu

argument

De ce tocmai Gică Petrescu?

Cînd Mircea Vasilescu mi-a propus să fac un Dosar despre Gică Petrescu, recunosc că prima reacţie a fost una de mirare. De ce tocmai Gică Petrescu?

Încet-încet, am găsit tot mai multe răspunsuri la întrebarea de mai sus. Multe şi din diferite perspective. Mai întîi, anul acesta s-au împlinit 100 de ani de la naşterea lui Gică Petrescu (2 aprilie 1915), iar la anul se vor împlini zece ani de la moartea sa (18 iunie 2006). Apoi, Gică Petrescu a fost un fenomen. Un fenomen al muzicii de petrecere, lăutăreşti, uşoare. Un fenomen prin vocea lui, pe care reprezentanţi ai variilor generaţii i-ar recunoaşte-o oricînd. Prin longevitatea lui, nu neapărat cea fizică, despre care s-au făcut atîtea bancuri, ci ca vedetă – practic, a cîntat aproape pînă la sfîrşit, şi-a menţinut vocea la vîrste la care alţii se retrăseseră de mult. Şi prin felul să zicem graţios în care a străbătut atîtea epoci, fără să-şi şifoneze imaginea: pe cea interbelică, în care s-a afirmat; pe cea comunistă, în care a reuşit să se menţină... curat (da, a cîntat pentru familia Ceauşescu, dar, după cum spune Stela Popescu într-un interviu, „şi-a făcut meseria“ şi acolo – desigur, e loc de discuţii...); pe cea postcomunistă, de tranziţie, în care a fost nevoit să se adapteze lumii şi gusturilor în schimbare.

Gică Petrescu rămîne şi prin personalitatea lui: manierat, civilizat, curtenitor, echilibrat, fără atitudini extreme. Precum şi prin legătura specială pe care a avut-o cu soţia lui, Cezarina Moldoveanu, cîntăreaţă şi scriitoare: o relaţie extrem de apropiată, de iubire şi colaborare (ea-i scria textele, îl însoţea la toate spectacolele, avea grijă să fie întotdeauna impecabil, nu plecau niciodată unul fără celălalt). O poveste de iubire ca-n romanţe...

Tocmai de aceea, din păcate, după moartea soţiei lui, în 1989, nea Gică (înţeleg că aşa i se spunea) a început să se deterioreze. Presa momentului s-a amestecat în viaţa lui şi a scris lucruri nu întotdeauna plăcute, şi nici adevărate. S-a nimerit să-l cunosc în perioada aceea, la un interviu: aveam multe prejudecăţi în ce-l priveşte, dar s-au risipit toate. Gică mi s-a părut un om normal, care-mi amintea de bunicii mei şi de modul lor de viaţă... După moartea sa, în 2006, s-a întîmplat acelaşi lucru.

Dar cred că, pînă la urmă, toate astea nu au nici o importanţă şi se vor estompa cu timpul. Gică Petrescu va rămîne o voce mereu ascultată la petreceri şi nu numai. Un reprezentant al unei clase de mijloc din diverse epoci, pe care mereu ne tot dorim s-o avem şi mereu tot eşuăm, din diverse motive (economice, politice...). Al unei clase de mijloc din care el a făcut parte, şi din care face parte şi majoritatea publicului. Şi, de asemenea, un fenomen al culturii populare autohtone. Poate unora li se va părea ceva jignitor, dar, dimpotrivă, e de bine: înseamnă că Gică are o muzică care încă „trece“, melodioasă, cu texte care se vor potrivi oricînd, pe care o ascultă şi o va putea asculta un număr mare de oameni. Care poate fi mixată şi remixată şi reinterpretată, fără ca asta să fie vreo blasfemie.

Îi mulţumesc Silviei Samuilă pentru ajutorul acordat la realizarea Dosarului. (**Iaromira Popovici**)

BARBURISME

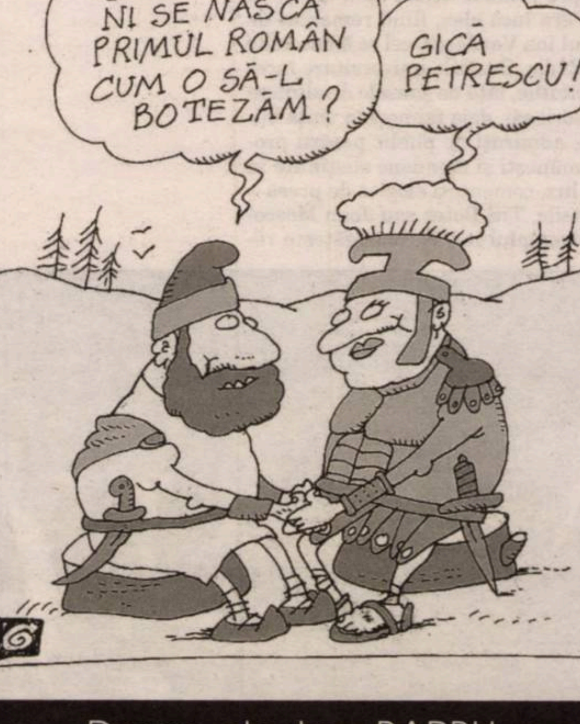
ŞI CÂND O SĂ NI SE NASCĂ PRIMUL ROMÂN CUM O SĂ-L BOTEZĂM?
GICĂ PETRESCU!

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 2 iulie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Grigore CONSTANTINESCU

Centenar Gică Petrescu

Recursul la memorie mi se pare atitudinea care argumentează efectuarea călătoriei în timpul trecut, pentru a ne întregi propriile amintiri cu nume, persoane şi fapte ascunse în umbra uitării. În 2015 aniversăm centenarul unui mare artist care nu şi-a negociat în vreun fel popularitatea – Gică Petrescu; în 2016, se împlinesc zece ani de cînd maestrul romanţelor, cîntecelor de dragoste, de petrecere, „dizeurul“ a părăsit scena vieţii, într-o dimineaţă de duminică, 18 iunie, înaintea galei Premiilor muzicale Radio România Actualităţi, în care era pregătit şi un premiu special („Cîntecul e viaţa mea“), oferit de Societatea Română de Radiodifuziune ca omagiu întregii sale cariere. Nu a mai fost întîmpinat de aplauzele publicului venit să-l întîlnească. Dimpotrivă, vestea neagră a dispariţiei sale a înlocuit aşteptarea.

Cine îşi mai aminteşte acum de Gică Petrescu, de personalitatea atrăgătoare a artistului care a încîntat publicul decenii, traversînd epoci şi evenimente greu de suportat? Nimeni! Acum, emisiunile de radio oferă muzică cu texte anglo-americane, cu interpreţi şi titluri greu de pronunţat sau memorat. Lanţul posturilor de televiziune, de asemenea. Nu mai este mult pînă cînd o fotografie sau o melodie cu Gică Petrescu va fi o „ilustraţie“ posibilă pentru un film de genul *Singurătatea alergătorului de cursă lungă…*

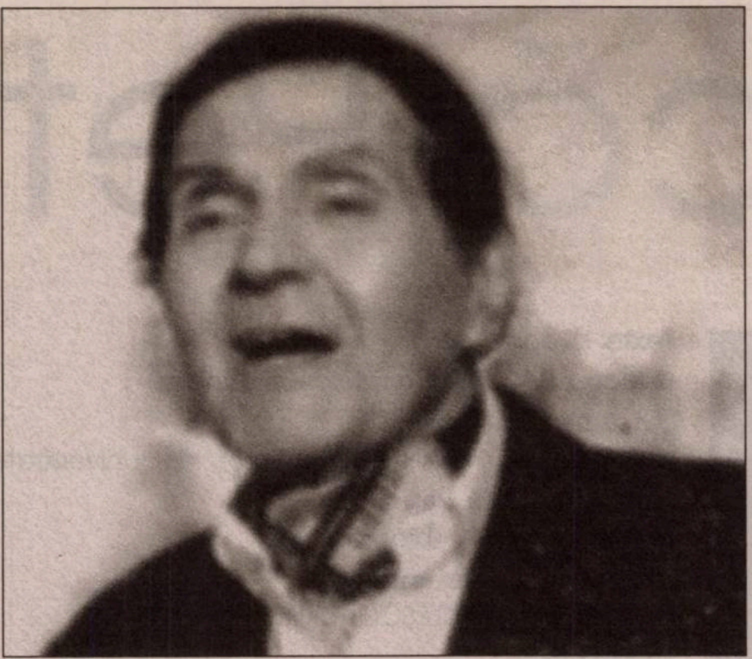

Dacă ne propunem să intrăm între decorurile concertelor de muzică lejeră ale marilor restaurante sau spectacolelor de estradă din mijlocul secolului trecut, imaginile-sunete sînt din ce în ce mai palide; chiar Constantin Tănase a rămas doar un generic al galeriei cîntăreţilor de elită ai „entertainment-ului“ românesc din alte vremuri. Probabil nu au fost toate prezenţele de artişti nume „mari“, o parte a divertismentelor s-au ascuns după partituri şi compozitori care nu se mai potrivesc cu actualitatea. Dar, printre contemporanii săi, din Bucureştiul anilor'40, desigur el a strălucit cu o lumină aparte. Educaţia francofonă, primită de la cei doi părinţi, studiile muzicale – pian, chitară – îi îngăduie să-şi descopere disponibilităţile care îl conduc spre primele ocazii de a cînta, ca solist, cînd era încă elev, fiind remarcat de compozitorul Ion Vasilescu, cel ce îi deschide accesul la Radio. Studiile universitare începute îi par inutile, faţă de şansele de aliniere cu predecesorii săi, deja faimoşi în viaţa bucureşteană, admiraţi de public pentru programele româneşti şi mondene susţinute în localuri de lux, comentaţi elogios de presă – Cristian Vasile, Titi Botez sau Jean Moscopol. După exemplul lor, îşi îmbogăţeşte repertoriul la modă, cu tangouri, rumbe, romanţe, dar şi cu cîntece româneşti preluate de la lăutari, sau cîntece inventate de el. În plină Belle Époque cîntă la restaurantul Princiar, urcînd spre statutul de vedetă, este solist vocal la Galeries Lafayette, vestimentaţia, eleganţa ţinutei de scenă, apariţia microfonul atrag atenţia societăţii, depăşind perioada debuturilor, trezind interesul celor care îl ascultă mai apoi şi în faimosul Cazino din Sinaia. Încă de la ieşirea din adolescenţă, cîteva principii se afirmă, consolidîndu-i atitudinea de interpret, cum ar fi calitatea execuţiei – intonaţia, relaţionarea cu o gestică adecvată, dar şi exigenţa repertorială. Ştim că, în împrejurările istorice traversate, Gică Petrescu a evitat, sub orice formă, relaţiile politice, ca şi repertoriul de profil. Cele peste şapte decenii ale carierei sale vor fi mereu o ascensiune elitară, în care popularitatea manifestărilor artistice, disciplina dialogului cu publicul, promovarea succeselor au o continuitate exemplară, antrenînd memoria admiratorilor de orice clasă sau cultură.

Printre contemporanii săi, din Bucureştiul anilor '40,
el a strălucit cu o lumină aparte.

© Editura Muzicală

Deoarece o lucrare monografică, în afara celei cu însemnări scrise la senectute de George Sbîrcea nu există, enumerarea, cronologia evenimentelor, încă din preajma Războiului, este dificilă. Amintim, de pildă, înregistrările discografice, solicitate de companii celebre – Columbia, Odeon, His Master's Voice, Parlophon, Cristal, producători celebri în epocă – urmate în România de Electrecord, care lansează permanent cîntecele sale, de un succes şi o diversitate greu de egalat. Ce se poate încă identifica în discoteca Radiodifuziunii demonstrează valoarea unui repertoriu în care nu pătrund compromisul, vulgaritatea, muzica ce va aparţine la final de secol „manelelor“ – în schimb, sînt făcute cunoscute piese celebre europene sau dedicate lui de către compozitori români, cu o rezistenţă remarcabilă în ani. Gică Petrescu se integrează în viaţa muzicală a epocii, activează ca solist în celebra Orchestră „Dinu Şerbănescu“, efectuează turnee de înregistrări, este succesorul Mariei Tănase la estrada restaurantului Neptun, unde cînta cu orchestra violonistului şi dirijorului Victor Predescu. Apoi, între 1940-1944 cîntă pe scenele teatrelor Gioconda şi Savoy împreună cu pianistul Gaston Ursu şi formaţia Jean Ionescu. Este anunţat uneori cu grad militar „fruntaşul Gică Petrescu“, alături de Antonescu Trestian, Silly Popescu, Nae Roman, Titi Botez şi marele Constantin Tănase. Îşi afirmă şi calităţile de actor pe scena Teatrului Comic, este angajat de Ion Vasilescu la Alhambra, unde lansează zeci de cîntece, care s-au bucurat de mare popularitate pînă la împlinirea vîrstei de octogenar. În 1946, la barul-grădină Arizona, l-a ascultat, ca oaspete, marele violonist Yehudi Menuhin. Gică Petrescu i-a cîntat şansonete, şlagăre americane, care l-au entuziasmat şi l-au emoţionat pe acesta, l-a impresionat cu cîntecele „La margine de Bucureşti“, „Suflet candriu de papugiu“ şi „Costică, Costică“. Depăşeşte restricţia autorităţilor faţă de repertoriul său ce conţine cîntece occidentale. În 1953, cu ocazia Festivalului Internaţional al Tineretului de la Bucureşti, la Teatrul Savoy, în Concertul popoarelor, Gică Petrescu cîntă, cu mare succes, piese în cîteva limbi străine, multe din repertoriul lui Yves Montand. În 1956-1959 Concertul popoarelor trece Nistrul, într-un lung turneu în Rusia, cu Ion Dacian, Trio Grigoriu. Rămîne credincios Teatrului de revistă „Constantin Tănase“ la sălile Savoy şi Victoriei 174, alături de colegii săi Dorina Drăghici, Nicu Stoenescu, marele comic Mircea Crişan, Horia Şerbănescu şi Radu Zaharescu. Iar în 1965 participă la un important turneu – două luni în Franţa – la Paris, pe scena music-hall-ului Olympia, alături de Stela Popescu şi Mircea Crişan. Urmează turnee în Israel, alături de Florin Piersic, Doina Badea, spectacole luate cu asalt de numerosul public venit din România. Lansează noi şlagăre pe scena Festivalului de Muzică Uşoară de la Mamaia, timp de mai multe ediţii, în 1966-1971 înregistrează la Electrecord şlagărele care l-au făcut celebru (de pildă „Căsuţa noastră“, „Of, of, of, măi, şpriţule“, „Dă-i cu şpriţul pîn' la ziuă“, „Uite-aşa aş vrea să mor“ sau „Du-mă acasă, măi tramvai“). În 1982-1987 participă la Festivalul Crizantema de aur, de la Tîrgovişte. Alături de trupa lui George Carabulea, la 74 de ani, Gică Petrescu dă măsura talentului, dovedind o excepţională ştiinţă a artei interpretative muzicale şi actoriceşti. Recitalul rămîne una dintre cele mai valoroase secvenţe din Arhiva TVR. În 1993-1995 apare cartea biografică *Viaţa şi cîntecele lui Gică Petrescu*, scrisă de compozitorul şi muzicologul George Sbîrcea, avînd ca documentare caietele şi albumele, afişele şi fotografiile strînse cu devoţiune de soţia artistului, Cezarina Moldoveanu, autoarea multor texte din repertoriul său. Nu osteneşte, după vîrsta de 80 de ani, să înregistreze noi albume muzicale cu melodii cîntate în toată cariera (orchestraţii noi, înregistrări noi într-un studio digital), uimindu-şi colaboratorii cu seriozitatea şi vitalitatea sa, devenite proverbiale. Printre numeroasele distincţii primite – Artist emerit, Meritul Cultural, Premiul discului, Steaua României ş.a.– în 2003 Instituţia Prezidenţială îi conferă ordinul „Steaua României“ în grad de cavaler.

Ultimii ani de viaţă sînt înconjuraţi de umbrele singurătăţii. Energia, vitalitatea, interesul pentru muzică continuă să-l însoţească, însă, împreună cu puţinii muzicieni prieteni care vorbesc despre secolul care a trecut.

***Grigore Constantinescu** este prof. dr la Universitatea Naţională de Muzică Bucureşti şi preşedintele Uniunii Criticilor muzicali „Mihail Jora“.*

■ ■ ■

DILEMA
Gică Petrescu

Octavian URSULESCU

„Nea Gică“

Toate popoarele au avut cîntăreţi longevivi, pe care i-au respectat şi divinizat pînă în ultima clipă a vieţii lor, dar şi după moarte, indiferent că vorbim de Frank Sinatra, Maurice Chevalier, Claudio Villa, Charles Trenet sau Peter Alexander. Numai noi n-am ştiut să-l preţuim cum se cuvine, să-l respectăm la senectute pe Gică Petrescu, peste care (vă amintiţi?) televiziunile dădeau buzna în casă, surprinzîndu-l în ipostaze jenante, dar fireşti, de om bătrîn şi singur, cu părul în dezordine, cu o pijama modestă pe el, uitînd că toţi vom ajunge într-o zi aşa... Gică Petrescu a fost o mare, uriaşă legendă a muzicii româneşti, cu melodii de muzică uşoară, cîntece de petrecere, dar şi piese de muzică populară cîntate cum numai el ştia. Se împlinesc 100 de ani de la naşterea sa, chiar dacă pe seama vîrstei reale au circulat atîtea glume (eterna „miştocăreală“ mioritică) şi versiuni, unele din ele întreţinute chiar de „nea Gică“ în scheciurile de la Teatrul de Revistă „Constantin Tănase“, din spectacolul *Nimic despre elefanţi*. Dar, cum a debutat la 15 ani, înseamnă că a stat 76 de ani pe scenă, de aceea ni se părea că-l ştim de cînd lumea, părinţii noştri fiind contemporani cu el. L-am prezentat de multe ori pe scene sau pe micul ecran, de neuitat fiind emisiunea realizată la TVR de Ioana Bogdan – *Muzica e viaţa mea* (redactor muzical Nicoleta Păun, fostă componentă cîndva în formaţia rock feminină Venus): a fost difuzată în 2 aprilie 1999, după ce maestrul împlinea 84 de ani şi, timp de 90 de minute, a fost un adevărat regal, nea Gică avîndu-i alături pe mulţi dintre cei dragi lui, între care neuitaţii H. Mălineanu, Aurel Giroveanu, George Sbârcea (autorul celebrei „Ionel, Ionelule“ semna, în ipostaza de compozitor, Claude Romano)... De altfel, Ioana Bogdan a fost una din puţinele persoane acceptate de Gică Petrescu în anturajul său, acesta fiind foarte selectiv, dar Ioana i-a fost o adevărată prietenă şi e evident că doar ea ar putea scrie o carte documentată despre fabulosul artist. În afara scenei, mă întîlneam adesea cu nea Gică (sînt mîndru că-mi permitea să-i spun astfel, în ciuda diferenţei de vîrstă!) la faimoasele „serate video“, acasă la Stela Popescu, fireşte înainte de 1989: vizionam cîte trei filme pe seară, cu Mihai Maximilian, soţul Stelei, cu compozitorul Vasile Veselovschi, cu Nicu Apostol, vecinul Stelei, director la PECO, cu muzicianul Nicolae Licareţ. Gică venea, făcea schimb de casete, dar nu zăbovea mult, pleca repede, aşteptat acasă de soţia iubitoare Cezarina Moldoveanu, care avea grijă de el ca de un copil. Nu bea, nu fuma, se culca devreme, pe cînd noi, învăluiţi în aroma tutunului de pipă olandez al lui Puiu Maximilian, abia ne „învioram“ după ora 22, cînd venea Stela de la spectacol! Am fost, probabil, între foarte puţinii care au reuşit să filmeze o emisiune TV întreagă în apartamentul despre care se face acum atîta caz, cum că ar fi acumulat... datorii imense după moartea lui, deşi nu locuieşte nimeni acolo (aberaţie tipică birocraţiei şi legilor noastre strîmbe). E vorba de o emisiune din seria *Portret în oglindă*, realizată împreună cu Nicoleta Păun, difuzată la vremea aceea doar pe programul 2 al TVR (pesemne nea Gică nu merita mai mult, în viziunea isteţilor din Pangratti). Dacă mai există, ar merita redifuzată în acest an aniversar, laolaltă cu *Muzica e viaţa mea*, că tot n-a făcut TVR mai nimic special, în această primă jumătate a anului. Ce trist: la noi, în speţă la posturile publice de radio şi televiziune, deţinătoare ale unei arhive uriaşe în ce-l priveşte, numele lui Gică Petrescu nu pare a mai spune ceva...

Gică Petrescu provenea dintr-o familie bună, a fost o persoană elegantă, civilizată, manierată, un om cuminte, fără vicii, politicos, dedicat în întregime carierei şi soţiei sale, cu respect faţă de autorităţi, de aceea ar fi bine să se evite invenţiile şi exagerările, aşa cum am citit de curînd într-o revistă de tiraj. Derapajele, poveştile brodate nu pun într-o lumină corectă personalitatea şi cariera unui artist atît de valoros, adevărat monstru sacru. E foarte bine că se scrie, e de dorit, cum spuneam, dar să nu facem din el disidentul care i-a insultat pe Elena şi Nicolae Ceauşescu! Ca să schimbăm puţin tonul, trecînd la un registru amuzant, îmi amintesc că povestea cineva că la un spectacol, într-o sală cu o pînză prinsă în faţa scenei şi cu reflectoarele în ochi, Gică ar fi căzut în fosă! Toţi au înlemnit, aşteptîndu-se la tot ce era mai rău, dar nemuritorul artist s-a ridicat ca şi cum nimic nu s-a întîmplat, continuînd să cînte! Nu ştiu dacă a fost aşa, n-am fost acolo, în schimb am, personal, o amintire simpatică. Primarul din Panciu – pe care-l chema Fănică... Panciu – a tot insistat să-l conving pe Gică să cînte în oraş, mai ales că titluri cum ar fi „Of, of, of, măi, şpriţule!“ (repet, Gică, paradoxal, nu bea!!) mergeau perfect într-o zonă viticolă celebră. Dar strădaniile mele au fost în zadar, ultimul lui argument, arătîndu-mi nişte mici zgîrieturi pe tocul uşii, fiind: „Tavi, cineva a încercat să intre în casă, nu pot pleca mai mult de cîteva ore! Nu că aş avea cine ştie ce, doar amintiri de la Cezarina...“ Acum mă felicit că m-a refuzat, fiindcă primarul cu pricina mi-a dat nişte „ţepe“ monumentale, iar cum Gică era foarte cumpătat, ca să folosesc un eufemism, nu m-ar mai fi spălat toate apele dacă o păţea şi el!

„Du-mă acasă, măi tramvai,
Du-mă acasă, ce mai stai...
Du-mă la căsuţa mea,
Cu portiţă şi cişmea.

Noaptea se lasă în mahala,
Pe stradă noastră e pustiu.
La o portiţă stă cineva,
Şi mă aşteaptă ca să vin.“

„Du-mă acasă, măi tramvai“

Sîntem la jumătatea lui 2015 şi nu se simte că s-ar face ceva serios în acest an aniversar Gică Petrescu. În Capitală sînt afişe mari pe care citim despre un concert marcînd 100 de ani de la naşterea lui Frank Sinatra; foarte frumos, dar vedeta noastră naţională? La începutul anului mă contactase un aşa-zis impresar, care chipurile intenţiona să organizeze în luna mai un festival Gică Petrescu (acum cică l-ar fi mutat în toamnă...), dar m-am lămurit rapid că nu are nici pregătirea, nici cunoştinţele şi nici potenţa financiară necesare unui asemenea eveniment cînd m-a sunat să-mi comunice că-l va face, timp de trei zile (!), la... Sala Palatului şi că vrea să invite... formaţia Iris! Probabil nea Gică zîmbeşte trist acolo sus, văzînd că nu sîntem în stare să-i cinstim memoria aşa cum se cuvine, dar sînt sigur că ştie cît de mult l-a iubit marele public, care nu-l va uita niciodată...

Octavian Ursulescu *este critic muzical, membru al Uniunii Compozitorilor şi Muzicologilor, scriitor, redactor la revista* Actualitatea Muzicală, *prezentator*.

Annie MUSCĂ

Maestrul şi televiziunea

Televiziunea a fost doar un capitol în cariera maestrului Gică Petrescu, dar cel mai benefic mod prin care l-au cunoscut cei mai mulţi dintre noi. Întîlnirea cu el a fost şansa noastră de a trăi muzica lui Ion Vasilescu şi a lui Henry Mălineanu, sau cea a lui Ionel Fernic…

Melodiile celui născut sub zodia şarmului, fie ele de muzică uşoară sau de petrecere, tangouri sau romanţe, aduceau un soi de echilibru, de tihnă în mozaicul de emisiuni de varietăţi ale Televiziunii Române, cele mai multe dintre acestea pregătite în anii '60-'70 de Tudor Vornicu, alături de echipa sa.

Vorbind despre apariţiile lui Gică Petrescu pe micul ecran, despre fineţea glasului sau despre cuceritoarele-i maniere, pătrundem inevitabil în atmosfera televiziunii acelor ani de care au fost direct „responsabile“ cîteva dintre personajele mele. Se pare că starea de spirit a acelor vremuri, transpusă pe micul ecran, nu a fost egalată pînă astăzi de vreo altă televiziune, nici măcar de televiziunea-mamă.

Divertismentul anilor '60-'70, care debuta la sfîrşit de săptămînă, de care dezvoltasem o reală dependenţă, se legitimează astăzi drept o specie bizară în formatul de televiziune. Nu că am fi cîrcotaşi sau nostalgici, ci doar recunoscători faţă de cei aflaţi atunci în spatele fascinantului spectacol transmis prin intermediul micului ecran. Mă gîndesc că Gică Petrescu le-ar putea transmite multor oameni de televiziune lecţia despre respectul pentru telespectator. Chiar şi tinerilor le-ar fi de folos. I-ar învăţa să nu-şi piardă nopţile.

Profesionişti din vremea aceea au dat viaţă unor formate TV devenite în timp clasice. Se spune că TVR s-a aflat şi pe *mîini bune*. Octavian Paler (director TVR în perioada 1965-1970) fusese corespondent Agerpres şi venise de la Roma cu idei despre ce însemna televiziune, iar Silviu Brucan se întorcea din Statele Unite, ca specialist cu lecţii luate la BBC. *Aterizase* şi Vornicu de la Paris, influenţat de şcoala de divertisment a lui Averty şi fermecat pe viaţă de profesionalismul lui Léon Zitrone.

Cel care în anii '30 cîntase la Cazinoul din Sinaia pentru industriaşii vremii, peste cîteva decenii, cu melodia „Je suis seul ce soir“ a lui André Claveau, sau cu celebra „La Pigalle“ a lui George Ulmer, aducea şarmul parizian în unica televiziune din România, care trecea prin perioada ei de glorie. Muzica de calitate şi scheciurile de bun gust făceau deliciul varietăţilor, ca să nu mai vorbim de revelioanele-maraton de la care Gică Petrescu nu lipsea, iar ceilalţi artişti deveneau impecabili şi fermecători sub bagheta unor regizori de marcă ai varietăţilor – printre ei, Dumitru Moroşanu şi Octavian Iordăchescu.

Pe Gică Petrescu eu îl ascult de la 6 ani, de cînd aveam acces în faţa televizorului sîmbăta şi duminica sau în nopţile dintre ani. Şi sigur, şi pentru mine, ca pentru orice copil, Gică Petrescu nu era tînăr, dar nici vîrstă n-avea. Poate de aceea toată lumea se aştepta ca firul vieţii lui să se depene fără a se termina vreodată. Ne-a contrazis el însuşi fredonîndu-ne „Că doar n-o să trăiesc cît lumea“.

Lent, dar sigur, anii '80 au început să ne răpească reuşitele producţii ale micului ecran, inclusiv prezenţa originalului artist. Punctul culminant a fost anul 1988, cînd li s-a spus celor de la divertisment: „Nu mai avem nevoie de varietăţi“. Cu alte cuvinte, lor li se interzicea să mai profeseze, iar nouă să mai rîdem.

La începutul anilor '90, în tumultul preschimbărilor de orice fel, l-am „regăsit“ pe Gică Petrescu, în casa unor români minunaţi din Elveţia, undeva pe malul lacului Murten. Printre lucrurile de acasă, casetele cu încîntătorul trubadur erau ţinute la loc de cinste, iar petrecerile de revelion în tăcutul orăşel din cantonul Berna erau de fiecare dată un emoţionant *remake*. Pe muzica lui Gică Petrescu, în zile de sărbătoare, aceşti români petreceau şi plîngeau frumos, găsindu-şi echilibrul într-o lume care nu era a lor.

Cîte mi-ar fi povestit despre longevivul artist Dan Mihăescu şi Octavian Sava, maeştri ai umorului şi distinşi realizatori şi regizori TV, care au făcut istorie în televiziune! Înainte de plecare, au apucat totuşi să-mi spună că Gică Petrescu era extrem de respectuos şi punctual, că venea la televiziune cu o oră înainte de filmări, de multe ori însoţit de fermecătoarea lui soţie, Cezarina Moldoveanu. Am mai aflat că Gică Petrescu era unul dintre cîntăreţii cei mai îndrăgiţi de publicul telespectator, lucru demonstrat de sutele de scrisori sosite de la admiratori pe adresa Televiziunii Române pentru Redacţia „Varietăţi“.

Annie Muscă *e biograf. Cea mai recentă carte publicată este* Dan Puican. Radioul este viaţa mea, *Editura Adevărul*.

DILEMA
Gică Petrescu

Mircea KIVU

Perpetuul Gică Petrescu

Nu doar că a trăit, după standardele biografice ale artiştilor, despre care se spune că ard repede, excesiv de mult. În plus, din cei 91 de ani de viaţă, peste 75 i-a petrecut ca artist – căci a debutat la radio la 16 ani. Şi-a început cariera în anii '30, de înflorire economică, a cunoscut apoi dictatura regală, Războiul, ascensiunea comunismului, Revoluţia, s-a stins cu puţin înainte de a putea deveni cetăţean al Uniunii Europene.

Era, în perioada interbelică, o adevărată vedetă – cînta în localurile de la Şosea (azi le-am zice „de fiţe"), la Athénée Palace, la Hotelul Lafayette (nu la Galeries Lafayette, ăla era actualul magazin Victoria, unde nu se cînta). Ca un adevărat dizeur de local, avea un repertoriu extrem de larg (se spune că a interpretat peste 1500 de cîntece).

Trebuie să ne gîndim că, în anii '30, patefonul şi radioul erau relativ puţin răspîndite; aşadar, pentru marele public, concurenţa starurilor mondiale era cvasiinexistentă. Partiturile şlagărelor internaţionale ajungeau greu la consumatorul român de muzică, iar cînd ajungeau, era prin intermediul interpreţilor locali. „Muzica uşoară" era aproape exclusiv autohtonă, iar canalul predilect de distribuţie trecea prin „locantele" cu orchestră şi ring de dans.

Gică Petrescu era el însuşi un fel de lăutar, numai că unul cult. Se pare că provenea dintr-o familie burgheză: tatăl era contabil, dar cu studii la Geneva, iar mama – franţuzoaică, cînta la pian. (Joia cina cu un unchi pe care avea să-l moştenească.) El însuşi urmase cîţiva ani de Conservator. Dar putea fi ascultat „într-o cîrciumioară la Şosea, unde cîntă-un pian şi o vioară". De fapt, nu era orice cîrciumioară, ci una „şic", fie că e vorba despre Princiar, fie despre Bufet – actuala Casă Doina, proiectată de arhitectul Ion Mincu. Lăutarii „de cartier" îşi preluau de aici şlagărele cu care îşi încîntau mai apoi clientela de la balurile populare. De aici rolul de „trendsetter" *avant la lettre* al lui Gică Petrescu, dizeur de lux.

„Mînă, birjar!
Şi du-mă-n noapte!
Cît mai departe,
Oriunde-ai vrea!

Iubirea mea
I-o nebunie;
Nici în beţie
N-o pot uita.

Aş vrea în goană
Să uit ce-i suferinţa
Şi vechea rană
S-o vindec c-un pahar!"

„Mînă, birjar!"

Melodiile interpretate (cele care ni s-au transmis) sînt un fel de ideal-tip al cîntecelor de petrecere. Erau pe placul funcţionarilor, al fetiţelor dulci şi al demimondenelor, al locatarilor căsuţelor cochete de mahala care se duceau acasă cu tramvaiul – muzica clasei de mijloc urbane. Mergeau mai ales cu şpriţul de vară, dar nu dădeau rău nici cu şampania franţuzească.

A fost recuperat de regimul comunist, tocmai pentru caracterul popular, deloc elitist, al muzicii sale. La urma urmelor, şpriţul era de mult intrat în cultura proletară şi, cine ştie, poate că la celebrul bal de 1 Mai la care ilegalistul din Scorniceşti o cucerea pe Leana din Petreşti se dansase şi pe şlagărele lui Gică Petrescu.

Noua aşezare socială lăsase o generaţie întreagă, cea a părinţilor mei, fără puncte de reper: emblemele elitei intelectuale fie dispăruseră în puşcării, fie (Sadoveanu, Călinescu) suferiseră metamorfoze de neînţeles, cele mai multe din cărţile care le încîntaseră tinereţea fuseseră scoase din librării, la Şosea se instalase ambasada sovietică, bătăile cu flori fuseseră înlocuite cu defilările brigăzilor muncitoreşti. În această lume ostilă şi de neînţeles, cîntecele lui Gică Petrescu ofereau o minimă legătură cu normalitatea pe care o cunoscuseră în tinereţe.

„Pe viu" l-am văzut o singură dată. În 1974 făceam armata la Cîmpulung Muscel. La Casa de Cultură venise în turneu un spectacol de revistă – una din „şuşele" care dezmorţeau (atunci şi acum) oraşelele de provincie. Pentru noi, teriştii, orice prilej de a rupe monotonia cazărmii era binevenit, aşa că plăteam bucuroşi cei cinci lei care ne permiteau o ieşire suplimentară în oraş, apropierea de elevele de la liceul pedagogic, imaginea unui corp de balet cam prăfuit, dar, oricum, costumat altfel decît în uniforme kaki. Vedeta care încheia spectacolul era el, maestrul Gică Petrescu. Sigur, nu mai era frumuşelul pe care-l ascultase mama la Bufet. Purta o placă dentară care-i cam afecta dicţia şi o perucă de culoare suspectă. Interpreta un cîntec pe tema care era la ordinea zilei: cincinalul în patru ani şi jumătate. Îmi amintesc refrenul. El întreba „Vă prindeţi?" şi sala îi răspundea în cor „Ne prindem!". Dar o făcea cu talent.

Pentru noi, generaţia care se înghesuia la concertele Phoenicşilor, ale Sfincşilor şi ale Sideralilor, a fost întotdeauna un personaj teribil de bătrîn, aproape etern. Îmi amintesc bancul răutăcios cu savantul care reuşeşte să învie o mumie, care mumie, imediat după resuscitare, întreabă: „Mai cîntă Gică Petrescu?"

***Mircea Kivu** este sociolog particular.*

„Un om fin, cultivat, curtenitor"

interviu cu Stela POPESCU

© Teatrul „Constantin Tănase"

Cum l-aţi cunoscut pe Gică Petrescu?

Ne-am cunoscut în primul an în care am venit în Bucureşti, la Teatrul „Constantin Tănase". În 1963. Gică era foarte viguros, în mare formă. A fost vedeta numărul 1 pînă cînd s-a prăpădit.

Îi puteţi schiţa un portret?

El era un om educat, dintr-o altă epocă. Un om fin, cultivat, curtenitor. Nu avea nici un strop de mîrlănie, cum se obişnuieşte astăzi, pentru tînăra generaţie de bărbaţi. În comunism au fost educaţi bărbaţii ca să ajungă cum au devenit acum. Gică venea dintr-o familie bună, avea o soţie care fusese cîntăreaţă, Cezarina Moldoveanu, dar făcuse Medicina după aceea, era foarte frumoasă. Toată ambianţa din jurul lor era de o anumită calitate.

Aţi jucat alături de el?

Am jucat în multe spectacole cu el. Şi turneele la Paris le-am făcut tot cu el. El vorbea franceză foarte bine. Avea şi mulţi prieteni acolo, pentru că era de o anumită vîrstă, şi mulţi din generaţia lui emigraseră cînd se schimbase sistemul. Venirea noastră cu teatrul de revistă a fost un eveniment mare pentru diaspora. Asta s-a întîmplat în 1965, cînd cei de acolo nu puteau veni aici.

Mi-au dat voie să plec. Am avut şi pile contra. Începusem să fac televiziune multă. Făceam de la începutul televiziunii, din 1957, şi eram destul de cunoscută. Ministru de Interne era unul, Drăghici. S-au dus la el nu ştiu ce consilieri, care i-au spus că uite, asta, pe care au făcut-o vedetă a spectacolului, o să fugă. Şi ministrul, pe care nu-l cunoscusem niciodată, a zis, lasă, dă-i drumul, e fată bună, după cum am văzut-o eu.

Unde aţi jucat la Paris?

Am jucat la Olympia, era un spectacol mare de tot, cu 30 de persoane, cu balet... Cel care a luat spectacolul se numea Bruno Coquatrix, era directorul sălii Olympia, cea mai mare din Europa. El era sponsorizat de partidul comunist, ăsta a fost clenciul... Şi aşa a vrut el să ia un spectacol din România. A văzut spectacolul nostru, în care, la început, eu eram îmbrăcată în costum naţional, şi cîntam într-un colţ „Glasul roţilor de tren". Aveam aproape 30 de ani. Nu eram încă măritată. M-a văzut o cîntăreaţă bună, Aida Moga, şi ea m-a făcut vedetă.

„Suflet candriu,
De papugiu
Cine să-l înţeleagă?
Rîde plîngînd,
Plînge cîntînd,
Viaţa o ia în şagă!
Rău l-a blestemat norocul
E sărac lipit,
Dar mereu, bătu-l-ar focul,
E îndrăgostit."

„Suflet candriu de papugiu"

Ce rol avea Gică în spectacol?

Gică îşi făcea show-ul lui, era considerat un fel de Maurice Chevalier. Cînta cîntece franţuzeşti, fără probleme, şi termina întotdeauna cu cîte un cîntec românesc. Ori „Ciocîrlia", ori mai ştiu eu ce. Termina sus de tot, ca publicul să fie entuziast, ca să stîrnească aplauze.

Datorită lui, am cunoscut foarte multă lume şi am văzut foarte multe lucruri. Că ştiţi cum e, într-un oraş străin, dacă nu cunoşti pe cineva, bîntui ca o muscă. Noi am stat atunci 45 de zile. Am jucat seară de seară, în centrul centrului, pe Boulevard des Italiens. După succesul de atunci, am mai avut încă un turneu, în 1967.

Soţia lui era cu el?

Întotdeauna Cezarina îl însoţea. Avea extrem de mare grijă de el. El era mereu pe scenă, dar şi în viaţă, impecabil. Asta şi datorită Cezarinei, care nu-l lăsa să iasă din casă fără să-l pigulească, să-l încurajeze. Era între ei o legătură fantastică. De asta el, după ce a murit Cezarina, s-a deteriorat. Era aşa de învăţat să fie alintat şi îngrijit şi să aibă mereu pe cineva lîngă el, încît în clipa în care a rămas singur, a căzut. A fost o iubire unică, definitivă. Altfel, el era curtenitor, un om vesel, nu un bărbat crispat, căruia să-i fie frică de nevastă. Ei erau un cuplu perfect. În timpul spectacolelor, ea stătea tot timpul la arlechin cînd el cînta, aproape cînta odată cu el.

A făcut Gică Petrescu vreun compromis, într-o epocă... dificilă?

Ce înseamnă compromis? Unde îl chemau, acolo se ducea. Era un sistem poliţienesc: atîta-ţi trebuia să spui că nu vrei să te duci... Cine face acum pe disidentul... Ceauşeştii îl mai chemau să cînte la petrecerile lor. Nu erau prea multe, pentru că, de obicei, lui Ceauşescu nu-i prea plăceau. Dar erau ceilalţi care făceau de astea. Faptul că se ducea acolo nu înseamna decît că-şi făcea meseria. El şi-a păstrat un repertoriu curat.

Doar la noi, cei cu comedia, era mai bine, pentru că în textele noastre se mai putea strecura cîte ceva. Acolo a fost o bătălie mare, ca o baricadă. Textele erau atît de bine scrise de Maximilian, încît scăpau... Altfel nu am mai fi avut succes.

Cîntecele lui Gică sînt de petrecere, în mare parte. Era un petrecăreţ, chema lume la el?

Gică nu prea făcea petreceri. Era mai retras. Lumea îl făcea zgîrcit. Ce înseamnă să fii zgîrcit? Să nu le dai altora de băut? Nu cred. El era un om ponderat, calculat, el şi soţia lui erau eleganţi...

Ce s-a întîmplat după ce a murit Cezarina?

A rămas singur în apartamentul lor. A început să nu se mai înţeleagă cu vecinii. S-a-ncuiat acolo. O vreme a mîncat pe la o cantină, dar pe urmă s-a lovit la un picior şi a trebuit să stea la pat. Pur şi simplu, un om care nu a avut pe nimeni...

Cum credeţi că a rezistat Gică Petrescu atît, că a reuşit să aibă succes atîţia ani?

În general, un cîntăreţ nu rezistă pînă la 80 de ani. Sînt puţini cei care reuşesc asta, majoritatea se perimează. El îşi păstrase vocea. Se şi îngrijea: nu bea, nu fuma, purta un fular mereu... Încă sînt foarte mulţi oameni care-l cunosc şi îl ascultă pe Gică Petrescu. A cîntat o muzică ce a trecut din an în an... O muzică pe care lumea şi-acum o cîntă.

***Stela Popescu** este actriţă la Teatrul de Revistă „Constantin Tănase".*

a consemnat Iaromira POPOVICI

Maria BALABAŞ

Gică nemuritorul

„Am strîns gînduri după gînduri
Ţi-am scris mii şi mii de rînduri
Rodul lor de frumuseţe
Dau pe-un ceas de tinereţe.“
(„Am strîns toamnă după toamnă“,
versuri Harry Negrin,
muzica Aurel Giroveanu, Sile Dinicu)

Gică Petrescu a început să cînte pe vremea cînd la radio se difuza „Tatăl nostru“ ca semnal de post şi a înregistrat ultimul disc cînd apăruseră în muzica românească 3 Sud Est, B.U.G. Mafia şi La Familia. Gică în monarhie, Gică pe ebonită, Gică în Război, Gică la microfon (în 1946 apare primul microfon al teraselor bucureştene), Gică pe vinil, Gică la Intercontinental, Gică la Paris, Gică pe CD, Gică în bancuri, Gică la *Profesioniştii*, Gică la botez, la nuntă, la TV, la radio, Gică în *remix*-uri.

Gică Petrescu în fiecare casă, inclusiv în colecţia de discuri din casa noastră, între coruri din opere celebre, Nicolae Herlea, simfonii, Doina Badea, Phoenix, Queen, Frank Sinatra, Maria Tănase, Marius Popp, o istorie bănuită pe care doar o auzeai, dar de atins nu atingeai decît zîmbetele de pe coperţi. Îl asociez pe Gică Petrescu unui album cu fotografii din filme pe care nu aveam cum să le vedem, cu un Charlton Heston supravieţuitor pe Planeta maimuţelor, Rita Hayworth după o perdea semitransparentă, Pierre Brice şi Lex Barker într-o pauză de filmare la *Winnetou*. Un „cel mai frumos tango“ babilonic de care aveam parte fără să ştim, într-un apartament anonim din Titan.

L-am urît ca pe Ion Iliescu. *„Cînd eşti tînăr şi fierbinte / Ai de toate, dar n-ai minte.“* Gică Petrescu nu-nsemna pentru mine decît acel disc unic, repetat la nesfîrşit, neschimbat, un bătrîn cu voce subţirică, săltînd printre sunete, manierat. Gică Petrescu era o lume de care voiam cu tot dinadinsul să mă desprind, iar el îmi zîmbea imperturbabil, cu papion, de pe discul cu tangouri celebre. *Fuck you,* Gică! Puteaţi să cîntaţi *funk,* maestre!

Mi-a luat mult timp să mă prind de *groove*-ul lui Gică. Nu ştiu de ce, dar, în timp ce scriu textul acesta, nu-l pot apropia pe Eternul de Maurice Chevalier sau de alte asemenea personaje ale cîntecului de-amor elegant, ci îmi joacă prin minte James Brown. M-am întrebat, zilele astea, ce muzică ar fi cîntat Gică dac-ar fi trăit în State, pentru că anii expansiunii *funk*-ului i-a prins. Într-un fel sau altul, a trăit nu doar cît lumea, ci mai mult decît ea... Poate n-ar fi făcut chiar şpagatul pe scenă, dar un chiot, două i-ar mai fi scăpat. Ar fi luat droguri? Vi l-aţi imagina pe Gică, pe acel Gică al paharului zis în cîntec şi refuzat în viaţa reală, cîntînd despre *King Heroin?* Poate s-ar fi menajat, aşa cum a făcut şi în Război, şi în comunism, şi la cea mai adîncă bătrîneţe. Poate pur şi simplu nu i-ar fi plăcut *funk*-ul şi-ar fi rămas în zona cîntecului mai delicat. Dar am început să-i dibui umorul în înregistrări din anii '60, în bossanova şi foxtrot, la care a renunţat pentru veşnicele cîntece de petrecere din '80-'90. Concertul de la Intercontinental din 1973 îl dezvăluie pentru noi, generaţiile care nu l-au prins la terase, ca pe un om al scenei fantastic, departe, atît de departe de Gică vîndut de Intercont în '98. Cred că eternizarea l-a omorît, nu bătrîneţea. „Să rămîn o legendă pe undeva…“, „Păi sînteţi o legendă…“, „Păi, să rămîn“ (fragment din emisiunea *Profesioniştii*, realizată de Eugenia Vodă, invitat Gică Petrescu).

„Căsuţa noastră,
Cuibuşor de nebunii,
Te aşteaptă ca să vii,
Căsuţa noastră
Unde-ntîi ne-am sărutat,
Plînge doru' ne-ncetat.

Ca să mi te fac nevastă
Am dus viaţă de năpastă
Şi cu lumea m-am certat.
Ca o garofiţă în glastră
Înflorea căsuţa noastră
Dar tu, dragă, ai plecat.

Pentru o salbă de mărgele,
Apucaşi pe drumuri rele,
Nimeni nu te-a supărat.
Mi-ai lăsat ca bucurie
Doru' care mă sfîşie
Şi un suflet întristat.

De-ai să vii, dragă fetiţă,
Am să-ţi iau fustă pestriţă
Ca să crape lumea, zău,
O năframă mătăsoasă
Tu să fii cea mai frumoasă
Şi mai mîndră-n satul tău.“

„Căsuţa noastră“

Păi, să rămîneţi, maestre. N-am nici un drept să mă războiesc cu dumneavoastră. Tot ce-am prins eu, ca istorie, în viaţa mea, sînt Revoluţia şi perioada asta de tranziţie în care viaţa muzicală se reinventează, iar ca tînăr dornic de o societate pe măsura inteligenţei şi farmecului personal, nu-ţi rămîn prea multe variante în afară de muzica de club. Deseori mă gîndesc că, pînă să auzim muzica, auzim societatea din care vine ea, oamenii cu care credem că dorim să ne petrecem viaţa. Iar 50 de ani de muzică înseamnă şi trecerea de la „Vers mai nou ca tine nu-i / Că-i scris în inima oricui“ („Dragoste“, versuri Aurel Felea şi Şerban Georgescu, voce Gică Petrescu, 1963) la *„Milf, milf, divorce* / Tanti-i gata de orice / Alcool şi narcotice / Treburi d-astea casnice“ (Grasu XXL, „Turbofin“, 2012).

Nu plîng pentru nimeni şi nimeni nu plînge pentru mine.

Michael Jackson a murit, Gică Petrescu a murit. Ion Iliescu, cel care i-a unit pe amîndoi, încă trăieşte. În lumea mea de-acum, pot să mă uit la toate filmele pe care mi le doresc, pot să ascult toate muzicile pămîntului, pot să uit de Gică, dar nu mai vreau.

***Maria Balabaş** este muzician şi jurnalist.*

■ ■ ■

Paul BREAZU

Cîteva cadre cu Gică

Artist cu o carieră aproape imposibil de urmărit, numele lui Gică Petrescu este esenţial pentru cultura pop locală.

Aplauze. Camera lui Alexandru Groza fixează ezitant un colţ al scenei. Un bărbat îmbrăcat la patru ace intră ţopăind, cu mîinile ridicate în aer. Se aude un fluierat. Instrumentele unui ansamblu „folcloric“ – ansamblurile folclorice de pe vremea aceea, ca şi mare parte din cele de astăzi, aveau nevoie de ghilimele –, condus de un dirijor uscăţiv, înalt şi cu furnici în tălpi, cîntă impecabil. Ritmul e vioi. După o scurtă pauză, vocea bărbatului se varsă în microfonul cu fir: „Fă-ţi din viaţă sărbătoareee…“ Aplauze.

„Îţi pun ceva să te-nveseleşti? (…) Ia fii atent!“ „Astă seară nimeni să nu doarmă / Pîn' la ziuă toţi să ne distrăm / Ospătarii în pahar să toarne / Şi cu lăutarii să cîntăm…“

Un personaj care se confundă
cu toate epocile prin care a trecut pop-ul românesc.

Pe feţele celor trei adulţi captivi într-o maşină de 30.000 de euro şi în propriile vieţi mai trece preţ de un cîntec umbra unei adolescenţe lipsite de griji.

Între prima secvenţă, *Muzica e viaţa mea*, filmul lui Iulian Mihu din 1988, şi cea de-a doua, decupată din *Boogie*-ul lui Radu Muntean, sînt aşezaţi douăzeci de ani. Ambele au în comun un personaj care se confundă cu toate epocile prin care a trecut pop-ul românesc, de la modele tangoului, foxtrotului, muzicilor de esenţă latino-americană, şansonetei, twist-ului, bounce-ului şi rock-ului (de la jumătatea anilor '30 şi pînă în prima parte a anilor '60) la romanţe şi cîntece de pahar/petrecere (din a doua parte a anilor '60 şi pînă la sfîrşitul vieţii): Gică Petrescu. Născut în anul 1915, muzicianul bucureştean a debutat discografic la 20 de ani, în perioada gramofonului, cu un prim disc editat de casa de discuri Odeon, sub direcţia artistică a compozitorului Mişu Iancu.

Bărbatul se apleacă, scoate de sub masa din studio o chitară la fel de bătrînă ca el. Ochii îi rîd sub lentilele galbene ale ochelarilor. În 2005, cu doar un an înainte de a muri, Gică Petrescu are umor în faţa Eugeniei Vodă, în platoul emisiunii *Profesioniştii*. Costumul e tăiat impecabil, papionul cu dungi vişinii e aranjat ca la carte, batista albă stă smirnă în buzunarul de la piept. „Muzica trebuie să impresioneze întîi sufletul şi pe urmă picioarele.“ Are 90 de ani.

Undeva în Vama Veche, pe o terasă acoperită cu stuf, rastamani de ocazie arşi de soare, îşi înghit halbele aburinde, în timp ce boxele vomită iar şi iar acelaşi obsesiv refren: „Ia mai toarnă un păhărel / Să ne-nveselim niţel…“ Imnul distracţiei infinite şi al intoxicaţiilor alcoolice. Winamp-urile abuzate ale computerelor, părăsite de DJ şi pline de nisip, închid ironic nopţile cu „Du-mă acasă, măi tramvai!“.

Îmbrăcat într-un costum larg, la două rînduri, în dungi, stă în stînga lui Filip Merca. În cealaltă parte sînt Iuliu Merca, Nicolae Enache şi Puiu Haţieganu. Fotografia asta a fost făcută în 1974 de Aurelia Cristescu şi e coperta unui disc de 7 inci pe care cîntă în engleză, alături de Mondial, piese din *musical*-uri faimoase. *„If I were a rich man, / Du-du-du-du-du-du-du-du-du-du-du-du-dum / All day long I'd biddy biddy bum…“* În 1980, mai bogat cu şase ani, zîmbeşte uşor încurcat dintre cele cinci fete ale Grupului 5T. Discul are 12 inci şi se numeşte *Hai să dansăm*.

„Costică, Costică, fă lampa
mai mică,
Costică, Costică, amîndoi
cînd stăm.
Costică, Costică, fă lampa
mai mică,
Costică, Costică, cînd ne
sărutăm.
Rea e lumea-n mahala,
Costică, Costică
Să nu ştie nimenea, fă
lampa mai mică.
De vecini să ne ferim,
Costică, Costică
Să putem să ne iubim...
Costică, Costică.

Mii de stele-am împletit albei
nopţi cunună
Şi-n fereastră s-a ivit să ne
vadă luna.
Stau femei din mahala lîngă
porticică
Să nu vadă că glumim... fă
lampa mai mică.“

„Costică, Costică“

„Lampă cu flacără mică / Doar de tine mi-a fost frică / Noaptea, pe şoseaua-ntinsă, / Că nu te vedeam aprinsă / Cum stăteai ca o lalea, / Ca o lacrimă şi-o stea / Pîngeam la gagica mea…“ Pe unul dintre cele mai interesante proiecte din pop-ul românesc, *Cînticele ţigăneşti* ale lui Miron Radu Paraschivescu, puse pe muzică de Laurenţiu Profeta în 1968, stă şi vocea lui Gică Petrescu. O fetiţă îi întinde o fotografie. O semnează şi trece mai departe. În spatele lui, un bărbat lipit de peretele staţiei, nemişcat pînă atunci, îl urmăreşte cu privirea. „În metrou, în metrou cînd porneşti / Parcă simţi că ţi-e drag de Bucureşti / (…) / În metrou, în metrou parcă zbori / Sub oraş şi sub cer, şi sub nori…“ Ecourile teziste ale „Podului Grant“, piesă cîntată în 1962 cu Trio Grigoriu, reverberează în cadrul cu care se închide filmul lui Iulian Mihu. Bucureştiul, oraşul pe care Gică Petrescu l-a iubit doar un pic mai puţin decît a iubit-o pe Cezarina Moldoveanu, soţia lui, se transforma, iar artiştii erau nevoiţi să-i cînte progresul.

În faţa mea, acul picapului zgîrie fin un disc cu 12 ani mai bătrîn decît mine: „Ole, ole, / Luaţi ananas! / Ole, ole, / Din Caracas! / Pedro din Caracas / E un puştan desculţ, / Ce vinde ananas / Ananas. / Pe străzi mereu hai-hui / Copilul de pripas / Cară-n lădiţa lui / Ananas…“ Într-o grădină din Bucureşti se dansează din nou mambo.

***Paul Breazu** este jurnalist şi parte a colectivului de arheologie sonică Discotecă.*

■ ■ ■

Liliana NICOLAE

Secretele lui Gică

Era vară, la mare, la Mamaia. Festivalul de muzică uşoară Mamaia. Era demult. Pe atunci, nu se făceau glume despre „eternul Gică“, „nemuritorul Gică“, cel care i-ar fi cîntat lui Tutankamon şi ar fi fost prieten cu Burebista. Gică se afla printre concurenţii de la festival, iar muzicologul Viorel Cosma – în juriu. Într-o zi, la prînz, de masa unde stătea muzicologul cu soţia lui s-a apropiat Gică Petrescu însoţit de o doamnă: „Putem să ne aşezăm la masa dumneavoastră?“

Şi, de atunci, prînzul – uneori şi cina – le luau împreună pe litoral, cît a durat festivalul. Viorel Cosma spune că au fost zile minunate, cu o companie încîntătoare.

Gică Petrescu și Cezarina Moldoveanu

Îşi aminteşte de începutul relaţiei cu Gică Petrescu şi cu soţia acestuia, Cezarina Moldoveanu, într-o seară de vară, în apartamentul său cu muşcate înflorite la ferestre, situat foarte aproape de Bulevardul Pache Protopopescu. Are pe masă şase plicuri pline cu tăieturi din ziare, cu tot felul de notiţe şi cu fotografii: „Aici am peste 600 de articole despre Gică Petrescu. Am adunat tot ce am găsit despre el.“

Şi ţine să îmi citească un articol. Unul critic, în care Gică este făcut cu ou şi cu oţet, că n-ar fi un mare cîntăreţ sau un mare artist şi că cei care-l laudă exagerează. „Asta aşa, ca să ştiţi că dacă scrieţi despre Gică se pot găsi unii care să vă critice!“

A fost, însă, Gică Petrescu o mare voce? Sau un mare artist? Viorel Cosma zice că o mare voce nu ar fi fost, dar un mare artist – da. Şi îmi explică. „În *Lexicoanele* mele am scris despre aproape 10.000 de interpreţi. Gică este unic în felul lui. În primul rînd, a cîntat de toate: de la operetă, muzică populară, revistă, muzică uşoară, muzică de petrecere. A avut un repertoriu extrem de vast şi o carieră foarte lungă. Nu ştiu dacă l-a egalat cineva. Toată lumea se întreba cum de a rezistat atît. Avea secretele lui: era foarte riguros şi nu a făcut niciodată excese. Nu a fumat şi nu a băut. Deşi cînta mai bine ca oricine muzică de pahar – are 40-50 de cîntece despre pahar! –, eu nu l-am văzut niciodată ameţit.“

Însă, cel mai mare secret al lui Gică Petrescu pare să fi fost femeia care i-a stat alături tot timpul. Soţia sa, Cezarina Moldoveanu. Medic stomatolog, apoi poetă, i-a scris multe dintre versuri, i-a tradus multe cîntece. „S-au iubit nebuneşte şi s-au înţeles foarte bine“ – îmi spune muzicologul Viorel Cosma. „El nu mergea nicăieri fără ea. Erau nedespărţiţi şi – dacă mă întrebaţi – părerea mea e că ea îi era superioară lui Gică. Dar s-au iubit foarte mult. S-au întîlnit la Teatrul de Revistă, unde era Cezarina în tinereţe... o femeie frumoasă! De-altfel, nu aveai ce să cauţi la Revistă dacă nu arătai ca o Miss. Părinţii lui nu au vrut-o, însă, în familia lor pe Cezarina, care era femeie divorţată.“ De fapt, femeia a ţinut să-şi păstreze întotdeauna numele de fată – Moldoveanu. Spunea în glumă că în cartea de telefon sînt peste 3000 de persoane cu numele de Ionescu, Popescu şi Petrescu. În realitate, a vrut să nu amestece prea mult carierele lor, deşi au fost legate tot timpul.

Tatăl lui Gică Petrescu a cîntat la vioară, iar mama era franţuzoaică şi s-au cunoscut la Paris. „De-altfel, la ei acasă se vorbea în franceză“ – spune Viorel Cosma. „Iar Gică a cîntat în franceză, dar şi în engleză. Nu era puţin lucru să ştii două limbi străine de circulaţie internaţională. Iar Gică studiase şi doi ani la Conservator. Făcuse Armonie şi Contrapunct. Ceea ce iarăşi nu era puţin. Iar pentru *Lexicon* aveam nevoie de tot felul de date, aşa că l-am pus să-mi povestească cum a debutat. S-a întîmplat cînd era la liceu, într-o formaţie de muzică uşoară. Apoi a cîntat vreo doi ani la Pucioasa, făcea naveta la Bucureşti, apoi la un restaurant pe lîngă Gara de Nord – Coşna. Acolo cînta şi Maria Tănase. Însă, restaurantul la care a cîntat cel mai mult şi unde s-a simţit cel mai bine a fost Princiar, la Bufet, lîngă Arcul de Triumf. Iar marea lansare a fost, însă, la radio. Obişnuia să spună că radioul l-a făcut om. Compozitorul Teodor Rogalski i-a zis să vină odată la radio, să facă o înregistrare, ca să vadă dacă are voce radiofonică. Aşa că acolo a debutat cu taraful lui Grigoraş Dinicu. Din clipa aceea n-a mai părăsit radioul şi a stat cu microfonul în mînă peste 60 de ani.“

„El nu mergea nicăieri fără ea.
Erau nedespărţiţi.“

„Cînd se duce luna la culcare
Cine ne stă beat în
cîrciumioare
Şi în fiecare dimineaţă
Cine stă cu felinaru-n braţe?

Este Ionel, bată-l norocul
Care bea ca să-şi înece focul
Focul care-i frige inimioara
Fiindcă nu-l iubeşte
Mărioara!

Ionel, Ionelule,
Nu mai bea, băiatule,
Ionel, Ionelule, fiindcă te rîd
fetele...

Ce-ai găsit Ionel la Mărioara
Că ţi-a pus pe flăcări
inimioara
Pentru ce să plîngi tu, măi
băiete
Cînd Pămîntul este plin de
fete?
Dacă vrei să uiţi pe
Mărioara
Hai pe cîmp cu mine într-o
seară
Să culegem albe floricele
Să visăm la lună şi la stele.“

„Ionel, Ionelule“

Numărul 1 al cîntecului de pahar românesc

„Este important anume/ Ce se întîmplă azi în lume/ Pătura de ozon descreşte/ Şi pămîntul se încălzeşte, / Rachetele ce s-au lansat / Pe lună au aterizat, / Dar nimic nu mai contează / Şi nu ţine lumea trează. / Pentru mulţi e important / Şi foarte interesant / Vor să ştie ei, adică/ Cîţi ani are domnul Gică.“

„Mergea cu microfonul printre mese şi-ţi cînta la ureche.“

Versurile de mai sus au fost scrise de Cezarina Moldoveanu, cu referire la ceea ce devenise deja „eternul Gică“. I se spunea aşa şi pentru că ajunsese la o anumită vîrstă, dar şi pentru că unii colegi începuseră să spună: „Iar Gică? El e la toate revelioanele!“ Însă publicul nu s-a plîns niciodată. „Chiar dacă“ – aşa cum spune muzicologul Viorel Cosma – „nu a fost o voce extraordinară, a cîntat corect, foarte cald, foarte sincer şi muzical. Vocea lui foarte caldă nu era niciodată ţipată sau forţată... ceea ce l-a ajutat pe termen lung. Aşa se explică longevitatea lui profesională. A bătut toate recordurile în muzica uşoară. A cîntat aproape 70 de ani! Nu spărgea cu vocea. Nu era Vasile Cristian, de exemplu. Ăla trăgea cu tunul. Gică era cu fineţurile. Mergea cu microfonul printre mese şi-ţi cînta la ureche. Andante. Nu l-am auzit niciodată să ia un Do diez sau un Si bemol sau să cînte forte. Dar nici nu avea nevoie. L-a ajutat foarte mult şi varietatea genurilor pe care le aborda, dar şi repertoriul foarte vast care se regăseşte pe discurile de vinil şi care este ascultat şi astăzi. E la fel de valabil. E interesant că atunci cînd vorbeşti despre Gică Petrescu şi spui numele unui şlagăr, îl fredonezi imediat în gînd. Oricine le ştie! Şi lumea le ascultă şi azi la petreceri. Nelu Ploieşteanu mai cîntă cîntece de pahar, dar nu se compară cu varietatea repertoriului lui Gică Petrescu. Repertoriul lui era cel al unui mare cîntăreţ şi trecea de la un stil la altul fără probleme. El rămîne numărul 1 al cîntecului de pahar românesc.“

Într-o mică notiţă pe Wikipedia se spune că, la un moment dat, miliţia l-ar fi reclamat pe Gică Petrescu la Ministerul Culturii pentru că îndrăznea să cînte repertoriu internaţional. Viorel Cosma spune, însă, că Gică Petrescu nu a avut niciodată probleme cu cenzura. Putea să cînte orice voia. „Ceauşescu era mort după romanţe, iar Nicuşor Predescu era favorit. Dar lui Gică i se permitea să cînte orice. Era într-un fel omul de casă al lui Ceauşescu. De fapt, nu erau foarte mulţi interpreţii care ajungeau să-i cînte lui Ceauşescu. Iar Gică îi plăcea pentru că nu făcea excese, cînta fără vulgarităţi... iar aici un merit l-a avut tot Cezarina, care ţinea mult la acurateţea textelor.“

Cariera lui Gică Petrescu s-a încheiat odată cu moartea soţiei sale, Cezarina Moldoveanu. Un concert aniversar organizat de Radioul Public l-a mai încurajat un pic, dar încercarea de a reveni nu a mai durat foarte mult. A murit la 91 de ani, în apartamentul de lîngă Universitate, pe care l-a obţinut destul de tîrziu, după ce a stat cu chirie cea mai mare parte a vieţii. Acum, la 92 de ani, muzicologul Viorel Cosma îmi arată cele şase plicuri pline de articole decupate din ziare: „Aici am peste 600 de articole despre Gică. Am adunat tot ce am găsit despre el.“

***Liliana Nicolae** este jurnalist la Radio Europa FM. A publicat cartea de reportaj* Locuri, oameni, poveşti, *Casa de Pariuri Literare, 2015.*

Senzaţionalul Gică Petrescu

Ca orice artist, Gică Petrescu a intrat şi el în colimatorul presei din România. Însă bancurile care se făceau pe seama longevităţii sale au fost schimbate, destul de brutal, după moartea sa, cu titluri de ziare care nu au făcut decît să lase o imagine tristă a unui om jovial, plin de viaţă şi bonom. Folosindu-se de dorinţa de a scormoni în detaliile vieţii sale, o parte a mass-media a ales să-i perpetueze cîntăreţului o imagine fantomatică, ataşînd uneori o umbră de mister, speculînd, alteori, teoria conspiraţiei. Spicuim cîteva titluri prin care legendarul cîntăreţ a fost folosit ca pion pentru „senzaţionalul“ presei.

„Drumul secret al banilor lui Gică Petrescu“ *(Libertatea,* 2015)

„Gică Petrescu, scos din Cimitirul Bellu?“ (www.wowbiz.ro, 2015)

„Casa lui Gică Petrescu ar putea fi transformată în muzeu“ (România TV, 2015)

„Ce moştenire a lăsat regretatul Gică Petrescu statului român“ (SpyNews, 2015)

„Tiberiu Soare pune sub semnul dezbaterii mitul lui Gică Petrescu“ (www.tvr.ro, 2015)

„Gică Petrescu adună datorii şi după moarte“ (www.click.ro, 2015)

„Sufletul lui nu-şi poate găsi liniştea. Vecinii sînt îngroziţi de ce se întîmplă cu apartamentul lui Gică Petrescu“ (www.cancan.ro, 2014)

„Gică Petrescu a murit în mizerie, banii lui i-a luat CREDIDAM“ (www.ziarulring.ro, 2012)

„Amintirea lui Gică Petrescu în paragină“ (www.acasatv.ro, 2010)

„Vîrsta lui Gică Petrescu, subiect de bancuri şi zvonuri. Care este adevărul?“ (stirileprotv.ro, 2014)

„Drama lui Gică Petrescu“ (www.9AM.ro, 2006)

DILEMA VECHE
Gică Petrescu

Un interviu mai vechi

L-am cunoscut pe Gică Petrescu, în carne şi oase, la mine acasă chiar, prin 1994. Era pe vremea cînd făceam, alături de Eugen Istodor, interviuri cu vedete în Academia Caţavencu. *Am descoperit, atunci, un om plăcut, la locul lui şi melancolic. Departe de toate bazaconiile care circulau pe seama lui. (Şi, pe deasupra, născut în aceeaşi zi cu Eugen, şi anume pe 2 aprilie – zi în care, de altfel, cred că a şi avut loc întîlnirea.) Reproducem aici interviul. (**I.P.**)*

© arhiva personală Stela Popescu

Singurătatea lui Gică Petrescu

Isterie de două ori: era o zi de duminică şi ploua enervant. Îl sunăm la telefon la ora opt şi jumătate dimineaţa. Ne avertizase că se scoală devreme, că e singur şi că nu deranjăm pe nimeni. Ne propune să treacă pe la noi: e invitat la prînz undeva în zonă şi poate să treacă două-trei ore pentru discuţii. Sîntem miraţi de propunere. Plictisitei duminici i se adaugă un eveniment neobişnuit: vizita lui Gică Petrescu. Am intrat în panică: cum ar trebui să arătăm, cum ar trebui să arate casa, cu ce ar fi trebuit să-l servim?

A descins pe la ora 11: şi-a parcat maşina pe o stradă laterală, aşteptînd ca o alta să plece, a coborît singur pe caldarîm, a găsit adresa fără şovăială, a sunat la uşă şi nu a fost surprins de interiorul sumar al încăperii. Era curtenitor, fără fiţe, în acord cu morala cîntecelor lui. Păşea cumpănit, trupul îi era îngheţat într-o formă fragilă. Îl credeam înalt, şi era potrivit la statură. Purta ochelari cu lentile de soare, cu ramă mare şi maronie. Şapca-i de modă veche îi domina chipul, dîndu-i un aer de mare detectiv. Hainele-i erau kaki, în ton; un sacou cadrilat acoperea o helancă, pantalonii fără patină mîngîiau cu dunga o pereche de adidaşi negri, de producţie străină.

> *Era curtenitor, fără fiţe,*
> *în acord cu morala cîntecelor lui.*

„Mă cheamă Gheorghe Petrescu. Diminutivul Gică mi l-au dat părinţii mei. M-am născut în ziua de 2 aprilie 1915 spre ora 16, în Bucureşti. Părintele meu terminase contabilitatea la Geneva, provenea dintr-o familie de oameni bogaţi şi era acţionar la magazinul Vulturul de Mare cu Peştele în Gheare. Îi plăcea să trăiască şi era liber în opinii. Maică-mea era casnică, dar avea darul muzicii: cînta la pian Mozart, Chopin, avea o voce de aur. Cariera mea a fost mereu în centrul disputelor de familie: mama mea spunea că mă rîde lumea, tatăl meu însă m-a lăsat să fac ce vreau.

Eram singurul copil şi decizia trebuia să fie hotărîtoare. Am fost un privilegiat. Amintirea mea cea mai puternică din copilărie e legată de începutul Războiului: părinţii mei mergeau la ceainărie, îşi beau ceaiul fără zahăr, iar bucatele dulci mi le aduceau mie. Am făcut şcoala primară la „Heliade Rădulescu“, pe strada Vînători. După aceea, clasele a V-a, a VI-a, a VII-a le-am făcut la Şincai. Studiile mi le-am desăvîrşit prin doi ani la Conservatorul particular Lira, al fratelui marelui Nottara. La liceul Şincai am luat lecţii de vioară. Aici am întemeiat, împreună cu doi colegi, o orchestră: fiul unui profesor unversitar la pian, altul la vioară şi eu la mandolină şi voce. La un spectacol la sfîrşit de an, cîntînd prin portavoce «Sub balcon eu îţi cîntam o serenadă», m-a remarcat maestrul Grigoraş Dinicu. Dînsul m-a dus la Ambasada Franţei la o recepţie. Apoi, am cîntat la Cazinoul din Sinaia. Şeful cazinoului mi-a schimbat numele în Jorj Petrini ca să sune a străin. Lansarea adevărată a fost prin radio, cu «Suflet candriu, de papugiu». Împins de nevoi, am cîntat prin grădini de vară cîntece la modă. Repertoriul mi l-am alcătuit după criteriul melodic. Îmi place melodia, după mine ea ar trebui să primeze. Am pierdut într-un anume fel contactul cu lumea artistică de acum. Suferind de tragedia morţii soţiei mele, Cezarina, care avea două facultăţi, Medicina şi Conservatorul, care-mi făcea textele, n-am mai dat curs invitaţiilor. N-am mai participat la spectacole, repetiţii, întîlniri. De la distanţă, prin televizor, apreciez pe Ştefan Bănică junior şi pe Emilia Popescu, Loredana Groza.

Mă descurc cu banii, mi-a rămas la cearceaf cît să întreţin o Dacie 1410 şi să mănînc la Casa Universitarilor. După 40 de ani de activitate, am şi o pensie de 9320 de lei. Trăiesc cumpătat, aşa cum m-a învăţat tatăl meu. El, cînd o vedea pe Maria Tănase că lua o mie de lei pe seară şi cheltuia de două ori pe atît, mi-a zis să pun bani albi pentru zile negre deoparte. A avut dreptate. Se vor mări chiriile şi Electrica. Nu ştiu cum o s-o scot la capăt. Am avut noroc de o constituţie sănătoasă. *User, non abuser*. Nu fumez, n-am copii, nu cresc cîini. Sînt un om religios, care-şi face drum în fiecare duminică la cimitir.“

Toate legendele despre Gică Petrescu au murit în acea clipă. A început să mă bîntuie un zeu. Zeul singurătăţii lui.

(interviu apărut în Academia Caţavencu *în 1994, realizat de Iaromira POPOVICI şi Eugen ISTODOR)*

■ ■ ■

---

aduse cu poşta

Dar cine e Gică Petrescu, dragă?

În copilăria mea, radioul se deschidea dimineaţa între 6 şi 7 şi se închidea la miezul nopţii. Acesta transmitea, destul de des, şi melodii interpretate de Gică Petrescu. La auzul cărora Maia stingea focul de sub rîntaşul atent supravegheat pînă în acea clipă, pentru a-l asculta cu o lacrimă atîrnată de pleoapa violacee. Nu ştiu dacă îmi plăcea ceea ce auzeam, copil fiind, dar emoţia Maiei mă tulbura: încercam să înţeleg de ce orice activitate casnică se întrerupea cînd era anunţat Gică Petrescu. Nume sonor, jumătate din el aparţinînd fanţilor de margine de Bucureşti, simţeai puternice arome de mititei şi patricieni sfîrîind pe grătarul încins, vedeai Vulpaşinii scoţîndu-şi şişul în timp ce crudul rînjet le descoperea unul sau mai mulţi dinţi auriu strălucind. Şi-l auzeai pe Gică Petrescu.

Au trecut anii, tinereţea, acum copiii mei îl ascultau pe Gică Petrescu, cîntăreţul devenit legendă vie, nelipsit fiind din programele de divertisment ale televiziunii. Mai cu seamă în seara de revelion. O puţin obişnuită longevitate artistică i-a păstrat un repertoriu variat, capabil să bucure prin simplitatea sinceră a cîntecelor. E foarte adevărat însă că au existat persoane în România, de vîrsta lui fiind, care nu-l aflaseră încă. La un revelion din anii '70, una dintre invitate, profesoară în prag de pensie de la Facultatea de Matematici din Iaşi, auzindu-ne pe noi, cei tineri încă atunci, schimbînd replici amuzate la apariţia veşnicului trubadur pe micul ecran, a întrebat cu seninătate, în timp ce culegea din farfurie firimiturile feliei de tort: „Dar cine-i acest Gică Petrescu, dragă?“. Siderată, o puştoaică de nici 12 ani i-a răspuns prompt: „Cum, nu-l ştiţi? E de vîrsta dumneavoastră! Am citit în revista *Femeia* că a avut succes încă din tinereţe“. „Poate aveţi cu toţii dreptate, da, are o voce plăcută, catifelată, dar eu nu l-am auzit pînă acum“, şopti doamna profesor universitar uşor intimidată, neluînd în seamă impoliteţea copilei. Drept e că, vrăjită, în ani, doar de muzica cifrelor, doamnei îi era străină notorietatea lui artistică. Asemănătoare doar cu a lui Florin Piersic. Arătaţi-mi şi mie un român care să nu fi auzit de Florin Piersic. Tot atît de cunoscut era şi Gică Petrescu. El aducea în sufletul fiecăruia un moment de tainică bucurie, de uitare a necazurilor. După 1990 însă, a intrat într-un masiv con de umbră şi ultimii ani i-a trăit în tristeţea unei mari singurătăţi, în sărăcie chiar, şi numai după repetate intervenţii a primit o pensie de ceapist. Mă întrebam, cînd am văzut subiectul propus, dacă numai noi, românii, suferim de crasă ingratitudine, părăsindu-ne în uitare şi nevoie artiştii care o viaţă întreagă şi-au dăruit truda lor semenilor. Nu credeţi că a venit timpul să învăţăm şi noi să ne preţuim valorile artistice? Şi întrebarea mea se adresează mai cu seamă televiziunilor care, în goană după rating, propun false valori. De ce nici o televiziune nu rememorează, asemeni *Dilemei vechi* acum, destinele vocilor de aur ale României?

Virginia BURDUJA

■ ■ ■

Cosmin MANOLACHE

Eşti copil?

Una din cele mai mari dorinţe ale vieţii mele a fost să vizitez Mizilul, exact ca Geo Bogza. Numai că a lui era plasată în viitor, ca orice dorinţă. Avea şanse să se întîmple. Că a şi scris despre asta, e una – 175 de minute de răzbunare, pentru că atunci cînd într-adevăr vizitase Mizilul nu găsise nici măcar o toaletă publică. Să scrii pentru că n-ai avut unde să te uşurezi nu e tocmai OK. Omul a mărturisit asta spre bătrîneţe, pe holul unei biblioteci din Bucureşti. Eu vreau să vizitez Mizilul în răspărul timpului şi al monografiilor, printre ruine şi fărîme şi ţăndări şi hîrburi. Pe-acolo unde, printre alţii, ştiu că e şi Gică. Gică nemuritorul.

Gică era enervant. Personaj de week-end, cvasi-mpăiat, panaş pentru orchestra uneori umflată, alteori nu, a *Albumului duminical* optzecist. Îl vedeam în treacăt, după meciurile de divizie B, mai ales pentru că mă scotea din sărite. În jurul meu tot auzeam că nu mai moare. Îl urmăream, semăna cumva cu bunicu-miu, doar că ceva mai ghebos. Asta mă frapase şi mă făcea să stau locului pentru cîteva clipe. La bunicu-miu ţineam, nu voiam să moară, şi totuşi a făcut-o, în '88. Era doar cu trei ani mai mare decît Gică. Sincer, nici nu ştiu ce muzică îi plăcea lui *tataie*. Poate asculta şi el cîntece de pahar, habar n-am. Nu se omora cu şpriţul, dar fuma mult. Fuma şi privea, cînd nu dădea tîrcoale femeilor de pe stradă, în vreme ce Gică zicea aşa şi pe dincolo despre fetiţele din Bucureşti. Adevărul e că Gică se lua şi el în răspăr, cum fac eu acum. Asta mi-a plăcut. În „Cîţi ani are nenea Gică?“, prin '92, de pildă – ce mai, un postmodernist cantabil tîrziu, aproape vecin cu hip-hop-ul, într-o ţară obsedată de vîrsta lui. Dacă ba se născuse în 1803, ba trăise pe vremea lui Dosoftei sau cîntase la masa lui Traian *aka* Marcus Ulpius Nerva, nu cumva trecuse şi pe la Mizil? Roata scosese, pe *Va fi, Lazăre, va fi!*, piesa „Localele la Mizil“, cu un intro *à la* Cocteau Twins, un mijloc de cimpoi-synth irlandez şi o încheiere de fanfară, un amestec de cîrciumă, că, vorba aia, Mizilul era arhiştiut pentru vinul de rit demisec şi pentru vărul său eretic, oţetul. Maria Tănase îi tot dăduse şi ea cu „Am ibovnic la Mizil“. Asta da complicaţie. Nu era loc oare şi pentru Gică?

Ca în multe alte rînduri, l-am apelat pe Mitu, iscoada mea printre ruinele oraşului, să-mi spună care-i faza cu Gică prin Mizil. „Bă, cînd eram în liceu, ştiu că a venit doamna Moldoveanu şi ne-a dat bilete, că parcă era ceva pe stadion.“ „Pe stadion? În anii '80?“ „Cînd au venit artiştii, cu Nicu Constantin, Arşinel şi Rică Răducanu…“ „Eşti sigur?“ „A fost meciul ăla, de-a jucat Rapid Mizil cu echipa artiştilor, nu mai ştii? Parcă a fost şi Gică Petrescu… Dar nu sînt sigur. A fost şi la Casa de Cultură, acolo sigur l-am văzut, l-am ascultat, tot prin '80. Eram mai mic, nu-mi mai aduc bine minte.“ Aşa… În '82 sau '83, fusesem şi eu la meciul ăla, dar nici eu nu-mi aminteam ceva de Gică. Ştiam că pe stadion mai trecuse şi Cenaclul „Flacăra“. Nici alături de Păunescu nu-l văzusem, sigur mi-ar fi rămas în minte. Şi ar fi vorbit oamenii-n tribună că-l caută moartea pe-acasă şi el se plimbă aiurea prin ţară.

L-am întrebat apoi pe tata. „Măi, a fost o dată, cam prin '67. Era pe vremea aia restaurantul Tohani, în centru, înainte să-l dărîme. Aveau o orchestră, erau angajaţi la *meşteşugari* (Cooperativa meşteşugărească) la fel ca frizerii, marochinerii… Dar nu erau din Mizil, fuseseră aduşi de la Rîmnicu Sărat. O vreme n-au mai fost, m-am întîlnit o dată cu ei într-un restaurant la Buhuşi, cînd am fost la o reciclare. Dar au revenit. A mai fost şi un tonomat la restaurant, dar n-a rezistat mult, că s-au repezit pe el şi l-au stricat în mai puţin de-un an. Pe urmă l-au trimis la un restaurant din Vălenii de Munte. Cam prin vremea aia a venit şi Gică Petrescu, şi Nicolae Niţescu… Au fost mai mulţi. Se făceau nişte petreceri mai deosebite. Am fost şi eu, chiar la Gică Petrescu, se plătea intrarea 150 de lei şi primeai o friptură şi un pahar cu vin. Dar numai la Tohani a fost, că era restaurant de categoria I. La Căţeaua leşinată şi la Istriţa, nu. Dar de stadion şi de Casa de Cultură n-am auzit. Pe vremea aia nu-mi mai stătea mintea la astea, aveam şantier acasă, ştii bine…“

„Uite aşa aş vrea să mor,
Cu paharul lîngă mine,
Cu cobzarul lîngă mine,
Uite aşa aş vrea să mor,
Într-o crîşmă din Obor,
Să-mi scriu cînd o fi
momentul,
Cu vin roşu testamentul,
Uite aşa aş vrea să mor.

Să-i tragem o beţie,
Beau! Beau! Beau!
De pomină să fie,
Beau! Beau! Beau!
Şi după o săptămînă,
Beau! Beau! Beau!
Să mor cu sticla-n mînă.

Nu vreau bocete de jale,
Vreau în cea din urmă cale,
Un cobzar, un lăutar,
Vreau cîntînd să-mi ţină
locul de dricar,
Nu vreau nici o mutră
tristă,
Stînd cu nasul, în batistă,
De-oi muri, voi ăia vii,
Vreau să chefuiască
Pentru mine-o zi.“

„Uite-aşa aş vrea să mor“

Nu-mi rămînea decît să-l aştept pe Mitu să vină şi cu alte voci. Tatăl lui e mai mare decît al meu, deci era o şansă. Un tinichigiu are legătură cu oamenii, cu meşteşugarii oraşului, auzea zvonuri, poveşti, bîrfe. Mă sună iar: „Într-adevăr, a fost la o petrecere. Mi-a zis tata. În '57, cînd au făcut zece ani ăia de la *meşteşugari*, cică. A auzit, dar nu l-a văzut, că n-a fost la petrecere. Şi e posibil, că ştii cum era, venea omu' cu trenul, oprea la Ploieşti, apoi la Mizil, la Buzău, pînă la Mărăşeşti, în fiecare oraş.“ Am continuat să caut pe Internet, de-a valma, şi l-am descoperit într-un cuplet muzical autoreflexiv & persiflant, gata să dea în cultul personalităţii, împreună cu Ştefan Bănică, care zicea: „Eram pe-atunci un mic copil / Cînd din Craiova la Mizil / Ne tot cîntai, îţi aminteşti? / «Fetiţe dulci, ca-n Bucureşti»“. Ca să vezi cum rima poate pune un oraş pe turul României. L-am descoperit apoi într-o arhivă absconsă, cu tot felul de albume, printre care şi cele de la petrecerea revelioanelor '81-'82 şi '82-'83, la Ceauşeşti, în snopurile de ştăbime. Ia uite-l pe Gică!

Ca un abur de cîrciumă, o amintire mahmură, Gică ăsta. Ba e, ba nu e. Alba-neagra. Măcar la friptura şi la vinul ăla a fost. Mă sună iar Mitu şi-mi zice că şi Fane Zizea ştie ceva, că ar fi fost la Mizil cu un spectacol gen *Cărăbuş*. Îl sun: „Măi, Cosmine, a fost într-adevăr la Casa de Cultură. L-am văzut şi eu, că mă luaseră ai mei. A cîntat cu Dorina Drăghici, Gigi Marga şi cu formaţia lu' Cornel Fugaru. Era prin'72, aveam eu 17 ani. A fost lume multă, îţi dai seama, că nu prea aveau unde să se ducă oamenii în afară de-un film, un spectacol. A ţinut vreo trei ore. Dar a fost mai puţin tineret. Erau doar oameni mari, 40-41 de ani, că ăştia erau cîntăreţii în vogă. Mai multe poate să-ţi zică doamna Nistor, că ea era metodistă la Casa de Cultură.“ Am închis telefonul şi am sărit iar pe Internet, la bătaia peştelui. Şi – surpriză! – Gică Petrescu a scos în '72 un EP cu Mondial, patru *cover*-uri într-o engleză caraghioasă. Oare l-o fi băgat la Mizil şi pe-ăla cu „If I were a rich man?“

La un apel pe Facebook, Emil Craioveanu îmi spune scurt: „Nu am auzit de G. Petrescu la Mizil. Aurelian Andreescu parcă s-a născut în casa unde locuieşte familia lui Tameş, fotbalistul, lîngă liceul nou. Maria Tănase a cîntat într-adevăr într-un spectacol-turneu.“ Mihai Ivanovici, plecat din oraş la începutul anilor '80, e mult mai darnic, tot pe Facebook: „În perioada aceea, pînă în anii '80, cam tot ce însemna cultură, artă populară, a trecut prin Mizil… Muzică uşoară, reviste, ansambluri populare… Am nişte amintiri legate de Antonio, Stela Popescu, Vasilica Tastaman, Mirabela, Angela, Dan Spătaru, formaţii pop-rock, Pittiş, Ladislau Herdina, Sfinx. Numai marele Phoenix nu a fost în Mizil… Multe, însă de Gică nu-mi amintesc. Dar sigur a fost, nu se putea altfel… Soţia mea a fost mult timp şefa Oficiului 1 la Poşta Bucureşti şi Gică trecea pe la soţia mea, în Calea Victoriei… Ea îi făcea o cafea şi el îi cînta şi-i povestea din viaţa lui… Tatăl său lucrase la Poştă pe vremuri şi avea o nostalgie. Am casete cu dedicaţii de la dînsul… Contrar faptului că era o vedetă, era foarte pedant, folosea un limbaj franţuzit, era cumpătat, zgîrcit în ultimii ani din viaţă. Mînca ultima masă la ora 18, invariabil roşii cu brînză. Cei de la Cercul Militar i-au oferit o masă pe zi, că el mînca în oraş. Cum intra pe uşa Oficiului 1, începea să fredoneze un potpuriu din melodiile lui. Se ducea în fiecare sîmbătă la cimitir, la Cezarina, soţia lui. Aşa respect a avut, atît de mult a iubit-o. Curios pentru o mare vedetă, care şi-ar fi putut permite escapade fără număr. Era aşezat. Un mare artist, a trecut prin două epoci. E mult de povestit.“

Tot pe seară, în paralel cu Facebook-ul, apel de la Mitu: „Am vorbit cu taică-miu… Am informaţii de mare valoare. Fii atent aici! Deci Gică Petrescu a fost în Mizil cam prin '50, '51, '52, la Iordache Marinescu. Acolo unde avusese moşie, la Scurta, la ieşirea din oraş, spre Săhăteni. Avea cam 150 de hectare de vie cînd a venit colectivul, dar l-au lăsat să administreze, că era specialist în vin. Chiar l-au găsit cu un milion de lei prin anii '60, dar nu l-au băgat la puşcărie. Iordache Marinescu avea nişte beciuri şi pe Cuza-Vodă, următoarele case după procuratură şi IGO. Cică a venit Gică Petrescu şi acolo. Dar erau chefuri private, venea special pentru Iordache Marinescu, că era prieten bun cu el. Şi se leagă şi cu ce spune taică-tu. Într-adevăr, a fost şi la restaurant, la Tohani, cînd au făcut *meşteşugarii* zece ani. Era preşedinte la *meşteşugari* Mircea Ciobanu, care era prieten bun cu Iordache Marinescu, aşa a ajuns de l-a invitat pe Gică Petrescu. Taică-miu a fost coleg de şcoală cu Mircea Ciobanu, care a avut pe vremuri vechea cîrciumă a gării şi multe neveste. Mi-a povestit taică-miu mai multe, şi-a adus brusc aminte o grămadă de lucruri. Trebuie neapărat înregistrat.“

Mitu a tot întrebat în stînga şi-n dreapta, dar nu a mai găsit oameni care să aibă habar de Gică la Mizil. Cei mai mulţi îl ştiau de la televizor. Parcă erau cu toţii nişte copii, pentru care Gică era căţărat defintiv pe soclul mitului, alături Barbu Lăutaru, Zavaidoc şi liota de cîntători ai neamului. Cît despre mine, auzisem de fetiţele dulci ca-n Bucureşti, dar de la *tataie*. Tatăl lui fusese vatman în Bucale, în anii '20, pe unde-l mai lua în vacanţe. În plus, tataie avea şi o fotografie de epocă, în care purta o pălărie tipică, de fante în devenire. O dovadă că ştia despre ce vorbeşte, atunci cînd o făcea. Era mai credibil. Tataie Marin era Gică al meu. Şi apoi, era şi mai mare cu trei ani decît Gică. Care nu era decît un *nea*, ca atîţia alţii. De care, vorba aia, a auzit orice copil.

***Cosmin Manolache** este scriitor si muzeograf la Muzeul Ţăranului Român.*

STILURI & STILOURI

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Iei Cambridge-ul, dar cu bacul mai vedem...

Să spunem că vrei să urmezi cursurile Facultății de Drept din cadrul Universității Cambridge, universitate aflată pe primul loc în clasamentele oficiale ale celor mai prestigioase școli din lume. Ce ai de făcut? Păi, în ultimul an de liceu, cu engleza bine învățată și bine certificată, trimiți o scrisoare de intenție, în care spui de ce vrei să studiezi legea la ei, precum și un CV bine garnisit cu detalii despre performanțele tale școlare, training-uri și ore de practică realizate în domeniul pentru care vrei să aplici; pe scurt, trimiți toate argumentele pe care le ai la îndemînă pentru a-i convinge pe cei din Marea Britanie să ia în considerare candidatura ta. Mai apoi, dacă scrisoarea își atinge scopul, ești invitat să dai un interviu și un examen. Nici interviul, nici examenul nu sînt menite să îți verifice cantitatea de informații acumulate despre Dreptul universal, ci abilitățile dobîndite în doisprezece ani de studiu: capacitatea de a înțelege un text și de a formula o opinie bine argumentată și structurată, capacitatea de exprimare corectă și coerentă în cadrul unui context clar definit, deprinderea de a extrage esențialul dintr-un text auzit sau citit și de a-l folosi într-o argumentație eficientă, capacitatea de analiză a unui caz și de configurare a unui set de concluzii logice etc. Iată cîteva exemple de subiecte propuse pentru testarea scrisă: „Au oamenii drepturi morale fundamentale, în afara celor legale? Dacă da, cum am putea decide care sînt aceste drepturi? Motivați răspunsul“; sau „G și H sînt doi prieteni care joacă împreună la loterie; în fiecare săptămînă, fiecare dintre ei stabilește numerele pe care vor paria, urmînd ca, indiferent cine cîștigă, să împartă banii în mod egal între cei doi și un al treilea prieten J. La un moment dat cîștigă G, care se decide să păstreze banii. Îl poate da în judecată J, dată fiind înțelegerea făcută?“. Încă o dată precizez, nu se face apel la cunoștințele tale de Drept, nici un răspuns nu e considerat greșit, din punct de vedere al legii, ci doar atunci cînd nu are o argumentație impecabilă.

Trecem mai departe: afli cu bucurie imensă că vei fi student la Cambridge. Dar cu o condiție: să iei peste 9,50 la examenul de bacalaureat din țară. Cu alte cuvinte, tot viitorul tău luminos depinde, acum, de răspunsurile pe care le dai pe foaia de examen din România. Foarte corect. Și totuși, hai să vedem ce ar trebui să știi, din punctul de vedere al educației autohtone, ca să ajungi să te bucuri de statutul de student în Marea Britanie: 1) la română ar trebui, de exemplu, să știi foarte, foarte bine, să ilustrezi „patru componente de structură, de compoziție și de limbaj ale textului narativ studiat, semnificative pentru analiza relației dintre cele două personaje (de exemplu: incipit, final, perspectivă narativă, acțiune, conflict, relații temporale și spațiale, modalități de caracterizare a personajelor, registre stilistice, limbajul personajelor etc.)“; 2) la istorie ar trebui să știi să formulezi „un punct de vedere referitor la existența constantelor în abordarea romanității românilor de către istorici și susținerea acestuia printr-un argument istoric“ sau să „menționezi o asemănare între autonomiile locale din spațiul românesc în Evul Mediu“; 3) de geografie nu poți trece dacă nu ai cunoștințele unui meteorolog aflat în prag de pensionare: „Precizați trei deosebiri între climele celor două state marcate cu H și J pe hartă. Nota 1: Deosebirile se pot referi la oricare dintre următoarele elemente de climă: factori genetici, tip de climă, temperaturi medii anuale/vara/iarna, amplitudine termică, precipitații medii anuale/vara/iarna, vînturi cu frecvență ridicată“ sau „Precizați trei deosebiri între reliefurile unităților marcate pe hartă cu F și G. Nota 1: Deosebirile se pot referi la oricare dintre următoarele aspecte ale reliefului: mod de formare, tipuri de roci pe care s-a format relieful, altitudini, gradul de fragmentare, tipuri genetice de relief, orientarea culmilor și a văilor principale, dispunerea depresiunilor, alte aspecte specifice ale reliefului“.

Concluzia e simplă: cine e bun să meargă la Cambridge nu e neapărat bun să treacă și bacalaureatul românesc.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

■ ■ ■

Iaromira POPOVICI

bazar

Examene

Copilul meu dă bacalaureatul. Nu, nu voi începe cu fraze de genul „Doamne, cum au mai trecut anii, mai ieri plîngea în pamperși…“. Doar că nu pot rezista să-mi aduc aminte de multele examene pe care am fost obligată să le dau, pe cînd eram de vîrsta lui și mai mică.

Spun „am fost obligată“ pentru că am făcut parte (și mai fac) din nefericita generație a decreteilor. „Nefericită“, în ce mă privește, e impropriu spus: eu, una, am fost, în ciuda epocilor, de fapt, destul de fericită. „Nefericită“ mai curînd generic, la nivel de generație, pentru că reprezentanții ei, fiind foarte mulți, au tot trebuit să dea examene.

Examene ca orice examene, nu întotdeauna drepte. Bazate, în mare parte, pe memorizare, pe învățarea pe dinafară (desigur, de multe ori logică, scoțînd ideile principale și dezvoltîndu-le). Pe un soi de dresaj emoținal și intelectual al copiilor de atunci ca să fie capabili să facă față acestor examene. Și, desigur, pe o industrie de meditații (care se menține și azi).

Primul examen era cel numit treapta I. Între clasa a VIII-a și a IX-a. De intrare la liceu. Pe ăsta, în general, îl trecea toată lumea. Doar că depindea în ce fel de clasă intrai după aceea. La Mate-Fizică sau la Mecanică. Era o chestiune de prestigiu, atunci. Astăzi, retrospectiv, văd, cu umor și ironie, că relevanța clasei în care te aflai, fie ea de Mecanică sau Mate-Fizică, era aproape nulă. Dacă e să judecăm după rezultatele ulterioare ale elevilor din ambele tipuri de clase, asemănătoare între ele, orgoliile vîrstei par derizorii. Dar atunci erau esențiale. Și am luptat acerb pentru ele, învățînd, învățînd, învățînd…

La treapta a doua, cu atît mai dihai: nu aveam de gînd să pic examenul și să ajung „în producție“. Amenințarea cu viața reală a epocii era mult mai gravă decît pierderea prestigiului. La treapta a II-a mă mutasem deja la o clasă de uman, care pe atunci se numea Filologie-Istorie, la Școala Centrală („Zoia Kosmodemianskaia“ de atunci). Treapta se dădea la română și la istorie. Dacă la română era OK, scriam comentarii, citeam critică (și nu mai era ca în clasa a VIII-a, cînd circulau cîteva comentarii standard care se învățau pe dinafară), la istorie n-aveai cum să nu memorezi. Desigur, făceai sinteze, scoteai idei principale, dar trebuia să ții minte o mulțime de ani și date (printre care și unele legate de Congresele PCR și de directivele lor).

Am luat și această treaptă, cu bine. Îmi aduc însă aminte cum colege de-ale mele, mult mai citite și mai culte decît mine, au picat examenul, ajungînd la seral: nu avea importanță ce știai în general și ce cultură generală aveai, ci cît de adecvat te pregăteai pentru examenul respectiv. Noroc că, într-o societate în care (aproape) totul se negocia, iar ce se spunea nu se întîmpla întotdeauna și în realitate, în clasa de seral în care au fost repartizați foștii mei colegi picați la treaptă nu lucra, cred, nimeni: mai toți aveau adeverințe formale, de care le făcuseră rost părinții.

La bacalaureat, ca să ne întoarcem de unde am plecat, era chiar formal. Se copia și se colabora. Eu nu am copiat, dar am colaborat. Țin minte că la istorie am vorbit în liniște cu colega din fața mea, mi-a spus ce nu știam și, cumulînd informațiile de la ea cu propriile-mi cunoștințe, am luat 10 (!).

Toate gîndurile astea mi-au venit, cum spuneam, văzînd cum dă bacalaureatul copilul meu. Subiectele lui sînt mult mai ușoare (din punctul meu de vedere), mai sistematice, axîndu-se mai puțin pe memorizare și cu foarte multe variante la alegere (dacă nu știi un subiect poți face altul, și altul).

Cred că subiectele de acum sînt mai umane. Desigur, se poate încinge o întreagă discuție despre avantajele și dezavantajele memorizării și ale scrisului de sinteze interminabile. Noi, decreteii speriați și dresați de examene, deveniserăm buni la scris și știam să învățăm pe dinafară. Dar aveam (și am rămas cu) infinite tare orale: eu, una, și acum, am o frică exagerată de a vorbi în public, nu știu să argumentez.

■ ■ ■

Selma IUSUF

legende urbane

Ce-o să fii cînd te faci mare

Cînd eram mică, mică de vreo 4, 5, 6 ani, voiam să mă fac veterinar. Veterinar, clar. Aș fi luat temperatura unor pisici drăgălașe și unor iepurași pufoși punîndu-le termometrul la subsuoară, aș fi auscultat cu stetoscopul cățelandri frumoși ca plușurile chinezești, prin cabinet ar fi ciripit sticleți, canari și grauri cu aripile vindecate. Ar fi fost acolo o lărmuială ca-n fermele din desenele animate, iar eu aș fi avut în continuare breton. Dacă cineva îmi spunea că a fi veterinar înseamnă și să bagi mîna pînă la umăr în curul unei vaci, lumea mea s-ar fi împrăștiat țăndări și m-aș fi șocat probabil definitiv.

Nu știu cînd și cum a dispărut ideea asta cu veterinara. Căci, după aia, țin minte că au urmat altele asupra cărora n-am insistat cine știe ce – medic de oameni, cioban (dacă doriți o explicație, am iubit dintotdeauna animalele și mă atrăgea orice avea legătură cu ele și era un cioban de oi pe la bunică-mea la țară și mă fascina independența omului sau ce percepeam eu a fi independență pe vremea aia și avea și un măgăruș, ceea ce era divin în ochii mei la vremea aia), mecanic auto, dar, mai presus de toate, am vrut să mă fac vînzătoare la pîine.

Aveam o vînzătoare de pîine în cartier, pe vremea lui Ceaușescu, o femeie pe care n-am uitat-o, uite, nici acum. Lasă că mă uitam la ea ca la o sfîntă; o adoram și o invidiam deopotrivă. Mi se părea stăpîna universurilor în felul în care împărțea ea pîinile cele cu trei crestături și franzelele alea albe, lungi și subțiri (am uitat cum se numeau) și chiflele simple și pe cele împletite de la mîncam cu ochii și mai apoi le mîncam de-a binelea pe drum, pînă acasă. Ioana o chema, parcă, și se cunoștea cu familia prietenei mele de la bloc de pe vremea aceea. Era atotputernică Ioana. Le ținea oamenilor iaurt și lapte, dar și pîine – pe vremea aia în București era la liber, nu pe cartelă, ca în restul țării. (Scriind toate astea, mă simt acum extrem de obosită și veche.) Avea cheile bunăstării în buzunarele halatului cu care era îmbrăcată. Stătea pe un corn al abundenței făcut din corn de pîine, cum vindea ea acolo, și strălucea toată prin vitrina magazinului. Sigur că Ioana era o zeiță, pentru că din figura ei legendară am alunecat eu ușor-ușor spre visele din liceu.

În liceu (filologie-istorie, 90% fete cu plete), mă gîndeam: pfuaaai, o să fiu cea mai tare scriitoare din lume. O s-o frec prin mansarde și o să dau clasă la suprarealiștii sud-americani cu care-mi duceam pe vremea aia zilele și nopțile. Ce Macondo, băi Márqueze, ce ploi cu fluturi/flori galbene și moși puturoși în lanțuri, dă-o-ncolo de treabă, că putem și noi să scriem profund. Și mai dă-i cu Eliade, dă-i cu Eugen Ionescu și Ciorani și alți parizieni, că eram toate snoabe și tute ca iepele, unde se adăpa una, sorbeau toate. Aveam de toate în cap: Hortensii Papadat-Bengescu, Faulkneri și Hemingway, Jane Austen și Susan Sontag la pachet, poetesa aia care s-a băgat cu capul în cuptor și a dat drumul la gaz, cum îi zice… Sylvia Plath, cîte și mai cîte. Paralel cu chestia asta scriitoricească mă bătea gîndul să mă fac profesoară. Mă uitam la ale noastre de la liceu și păreau la fel de atotputernice și împlinite. La vremea aia, acum nu mai știu. Actriță am vrut să mă mai fac, dar eram prea emotivă, stăteam cu o gheară de fier în gît toată ziua, fără de motive. Actoria îmi lipsea.

Pînă la urmă am ajuns să am treabă cumva tot cu vorbele. Dar visul de a fi altceva tot n-a dispărut. Dacă m-ar întreba acum cineva ce vreau să fiu cînd mă fac mare, i-aș zice că aș vrea să cînt la trianglu într-o orchestră măreață. Aș fi parte dintr-o performanță de un tragism și dramatism uluitor în vreo simfonie germană sau austriacă, dar aș participa relaxat la toată reprezentația. Diiing! – acolo unde trebuie și te așezi la loc, în fundul orchestrei, pentru încă jumate de oră. În același timp creezi frumusețe cu restul colegilor, dar te gîndești la ale tale. Genial.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

„Poezia e altceva decît viața“

– interviu cu Svetlana CÂRSTEAN –

Simona Sora scrie pe coperta a patra a celei de-a doua cărți semnate de ***Svetlana Cârstean,*** Gravitație: *„E cineva care n-o cunoaște pe Svetlana Cârstean? Există vreun cititor de poezie care n-a citit cărțile părinților, iubirii și singurătății din* Floarea de menghină? *Mai e cineva care nu așteaptă, deja de ani buni, cea de-a doua carte a Svetlanei?“. Și are mare dreptate. Și eu am aceeași senzație: că ne cunoaștem de-o viață și tot ce s-a întîmplat pe parcurs, toate întîlnirile, conversațiile și proiectele în care ne-am intersectat de-a lungul timpului au adus cu ele întotdeauna și o minunată stare de imponderabilitate. Pe care am regăsit-o în forma ei sublimă și în volumul cel nou.*

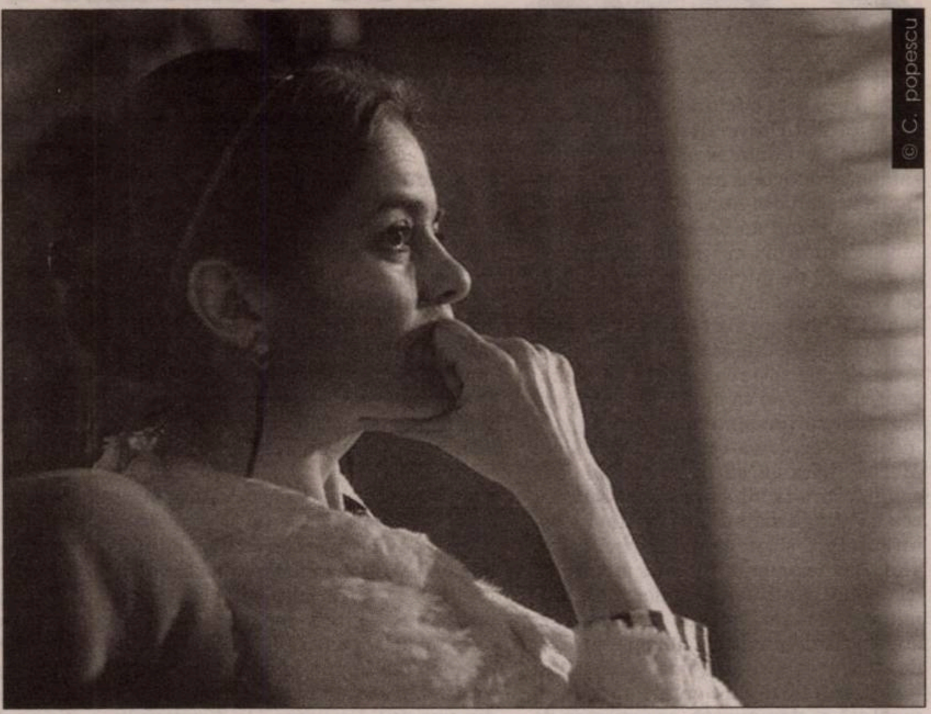
© C. popescu

V-am auzit prima dată citind la Cenaclul Litere. Și mi-aduc foarte bine aminte vocea aceea care vorbea cu candoare despre un trecut ca o lamă de brici care tăiase în noi fin și adînc. Cum vă raportați la personajul Svetlana din acea perioadă?

Svetlana de atunci e pentru mine o amintire care s-a estompat destul de mult și în același timp e o surpriză de fiecare dată cînd o redescopăr în diverse texte pe care le scriam în acea vreme. Îmi dau seama că, mereu, nu fac decît să mă aproximez pe mine cea care am fost, atunci sau în alt moment al vieții mele. Inventez lucruri despre mine, în amintirile mele, dar pînă și eu eram foarte diferită de ceea ce memoria mea a reușit, a vrut să rețină. Uneori îmi spun că eram mai curajoasă atunci, sau mai inocentă și mai curajoasă, deși nu cred că mi-am pierdut de tot nici inocența, nici curajul. Oricum, am un mare respect pentru toată acea perioadă, pentru felul în care scriam noi, pentru cum ne raportam unii la alții, pentru felul onest și violent în care am scris *Floarea de menghină*.

Ați debutat în volumul colectiv Tablou de familie. *Pînă la apariția volumului* Floarea de menghină *ați făcut multe alte lucruri și au trecut niște ani. Cît de frustrantă a fost această așteptare? V-ați pierdut vreodată încrederea în poemele din acest volum? V-ați mai putut bucura de apariția lui?*

A existat frustrare, bineînțeles. Au fost și multe îndoieli, dar nu față de *Floarea de menghină*. Probabil că din tot ce am făcut eu vreodată, în scris sau altfel, de acest text m-am îndoit cel mai puțin sau chiar deloc, deși îl consider imperfect. A fost apoi o bucurie tardivă și multă recunoștință pentru tot ce a urmat după. Pot spune că această carte mi-a construit într-un fel viața mea de acum, mi-a dat mult peste tot ceea ce aș fi putut aștepta, a lucrat și lucrează în continuare pentru mine cu un devotament constant.

„Nu te poți face
una cu poezia mereu.“

De curînd ați publicat un volum nou, Gravitație *(la Editura Trei, împreună cu reeditarea* Florii de menghină). *„Broșa prinsă direct în carne“ mi se pare imaginea cea mai puternică și mai fidelă a maturității. Și, de ce nu, a cărții. Care e povestea acestui volum?*

Lucram încă din 2009 la o carte de proză, eram mai tot timpul în ritmul ei, obsedată de personajul principal. Scriam și poezie, aveam destule poeme ca să pot construi un alt volum, de altfel acele poeme au rămas în urmă, nepublicate. *Gravitație* însă a fost o apariție complet nouă, mi s-a impus și nu prea m-am putut opune. Inițial a fost o carte doar despre durere, apoi despre vitalitatea din timpul durerii și de după. Apoi despre recunoștința față de tot ce înseamnă gravitația, care e chiar șansa de a trăi, de a lua distanță, de a pleca, de a te întoarce. Am scris poemul ei fondator, cel cu broșa, în decembrie 2012, mă aflam la Arles, în Provence, eram influențată de cerul acela de după mistral, de frigul ascuțit, de uscăciunea și eleganța acestui vînt rafinat și necruțător. E o carte pe care, în timp ce lucram, am citit-o de peste o sută de ori cu voce tare, m-am autohipnotizat ca s-o pot scrie mai departe, dar mai ales am lucrat la milimetru vocea generală și a fiecărui poem în parte. Într-un fel e foarte diferită de mine, cea pe care obișnuiam eu s-o știu. Îmi amintesc cum, după ce am citit-o prima dată în varianta finală, m-am bucurat că n-am folosit niciodată cuvîntul „imponderabil“. E o carte a mobilității, scrisă în multe locuri, la Arles, București, Stockholm, în trenuri, în avioane.

Viața / destinul poate înghiți poezia sau e taman pe dos? Ce mai e azi poetul? Eu, recunosc, nu mi-am putut asuma niciodată această titulatură pentru că mi s-a părut că aș duce toată lumea în spate. Așa că am o mare admirație pentru cei care o fac. Scriitor *sună mai neutru.*

Poezia e altceva decît viața, din clipa în care începe să existe. E un corp nou, de sine stătător. Poate fi un corp perfect, unul schilod, dar sublim, unul care se pregătește de eutanasiere, poate fi un corp la mișto, care are inima deplasată de la locul ei sau absentă, important e să te convingă cu organicitatea lui. Și nu te poți face una cu poezia mereu. Pentru mine, cei doi ani dedicați *Gravitației* au fost undeva pe muchie, între lumi. Așa că am dus deodată două lumi în spate. Dar erau amîndouă ale mele, nu ale altora.

Știu că lucrați la un volum în tandem cu poeta Athena Farrokhzad. Și spuneați că ați descoperit că ea scria despre dvs. și dvs. despre ea. Poezia poate fi și dincolo de cuvinte?

Tocmai am semnat amîndouă contractul nostru cu Albert Bonniers Forlag. Mi s-a părut straniu, eram obișnuită să semnez totul singură. Într-un fel, văzînd semnăturile noastre una lîngă alta pe contractul comun, am avut o reprezentare mai puternică pentru ceea ce urmează să facem, o responsabilitate de altă natură decît cea pe care o ai pentru o carte a ta. Avem deja o experiență a traducerii cărților noastre, mă refer la *Albdinalb (Vitsvit)* și *Skruvstädsblomman (Floarea de menghină)*. Și pentru că mă întrebi dacă poezia e dincolo de cuvinte, mă gîndesc că am tradus aceste cărți fără să știm fiecare limba în care scrie cealaltă. Aș putea spune că poezia e în cazul acesta dincolo de cuvinte, dar tocmai aici a fost munca pe care fiecare a făcut-o, restituirea cuvintelor, recuperarea lor integrală în textul traducerii. Am lucrat la fiecare cuvînt în parte, la fiecare expresie, chiar mai mult decît se face în cazul unei traduceri obișnuite. Apoi, mai tîrziu, după publicarea cărților noastre, am descoperit că scriem una despre alta, pentru mine a fost firesc, întîlnirea cu Athena a venit într-un moment crucial, acela în care mi-am pierdut tatăl. Simultaneitatea a fost perfectă. Așa am început să mă gîndesc la revoluții, la moștenirea lăsată fiicelor de către tații lor, la revoluțiile care nu-s ale tale, la falsele cauze în virtutea cărora înaintezi, loialitatea față de realitate, loialitatea față de scris. Revenind, în întîlnirea cu Athena cuvintele au o importanță majoră, ele sînt și suprafața pe care se dezvoltă fantasmele, proiecția mea despre ea, fata suedeză de origine iraniană, proiecția ei despre mine, fata din România, care a scris o carte despre (un fel de) comunism. Îmi amintesc primul cadou pe care l-am primit de la ea, o carte, am citit-o în avion, atunci cînd am plecat din Suedia la înmormîntarea tatălui meu: *Écrire*, de Marguerite Duras.

Coordonați o colecție de poezie. De ce ați făcut-o?

Am primit invitația de a face această colecție în 2010, înainte să plec pentru mai multe luni la Paris. Magda Mărculescu a fost cea care a avut inițiativa. Totul a pornit de la un interviu în care vorbeam despre poezie și pe care întîmplător ea l-a ascultat. Acel interviu a convins-o să creeze un spațiu pentru poezie, la Pandora M, în cadrul grupului editorial Trei. Cînd m-am întors de la Paris am reluat discuțiile și așa am creat Cercul Poeților Apăruți. Apoi am descoperit primul volum al colecției, *Orice. Uverturi & reziduuri* al lui Sorin Gherguț, un volum de căpătîi pentru mine, din toate punctele de vedere. Dar, în 2010, lucrurile stăteau cu totul altfel decît astăzi, erau multe culoare goale, pe care puteai alerga chiar singur. Sînt cinci ani de atunci și s-au întîmplat multe între timp: au apărut mai multe edituri mici, specializate în poezie, au apărut mai mulți autori, s-a creat o piață specifică de poezie, o bursă a poeților, victorii esențiale. Nu avem însă premii importante, care să genereze public de poezie, rezidențe pentru poeți (și pentru scriitori, în general) în România, un sistem de lecturi publice. În ceea ce mă privește, vreau să duc mai departe colecția, fără ambiții legate de cantitatea de cărți publicate, să asigur linia inițială, fiind preocupată de selecția autorilor și de promovarea lor. Asta înseamnă șansa de a descoperi oameni noi, de a descoperi voci noi ale celor deja descoperiți, de a citi o carte-eveniment înaintea celorlalți. Înseamnă însă și să fii continuu în preajma poeziei de toate felurile, tocmai de aceea simt nevoia să-mi protejez în continuare scrisul, inocența, capacitatea de a fi surprinsă și să nu mă transform, așa cum o fac mulți, într-un fel de instituție cvasi-editorială.

Cum arată proiectele pe care le aveți în afara scrisului?

Da, întotdeauna am avut proiecte în afara scrisului meu! Să zic din păcate, din fericire? Iată lista. Colecția, curatoriatul „Intersecțiilor de miercuri“, care au loc la Hanul Gabroveni, alte proiecte literare, o întreagă muncă de management cultural, care de multe ori mă entuziasmează și pentru care sînt, să zicem, dotată cu un anumit tip de energie. Am putut verifica însă, după plecarea mea binevenită din Institutul Francez

* * *

salvarea va veni
dacă voi lăsa să-mi scape
din mînă
unele lucruri

dacă-mi voi recăpăta integral
stîngăcia
Și mai ales incapacitatea de
a aproxima distanțele

dacă voi reuși să stric
acest lego gata făcut
să tai iar perdelele casei
ca și cum aș avea nevoie
de funde noi
pentru părul meu lung

atunci toată lumea ne-ar
vedea
prin geamurile dezgolite
n-am mai avea nimic
de-ascuns.

3. resurse.
cine nu e mîngîiat nu există.

sînt o femeie singură în camera de joacă.
O încăpere goală.
Mistralul zguduie geamul
Le dă de perete și intră.
mă caută.
mă dezbracă.
îmi scoate inima din piept
o aruncă-n mijlocul camerei.
Inima mea se lovește ritmic de podele.
O privesc cu interes
ca pe un dansator de step.
bat ritmul o dată cu ea.

Inima mea e capul
porumbelului
sacrificat aseară
pentru masa de duminică.
carnea ei se va topi ca untul
în gurile voaste.
e broșa aceea oarbă
să nu te atingi tu de ea
doare rău dacă-o scoți.

(poeme din volumul
Svetlanei Cârstean, *Gravitație*,
Editura Trei, 2015)

© C. popescu

în decembrie 2013, că orice muncă de acest fel, făcută zi de zi, cu dedicaţie absolută, mă smulge inevitabil din locul în care ar trebui să fiu. Sînt munci care nu-ţi dau nici un răgaz, care nu permit procesarea, digerarea contactului cu lumea, cu textul, în aşa fel încît să poţi scrie constant, să poţi construi scriind. Asta pentru că în acel timp tu construieşti în altă parte şi chiar creezi în altă parte. Cel mai interesant proiect recent, dar legat de scris, este atelierul organizat de Fundaţia Alfa, Suflet şi Energie de la Botoşani, la care m-a invitat Dan Lungu să particip, ca *trainer* pentru poezie. Cred că este cea mai bună experienţă din ultima vreme, legată în mod paradoxal de prima mea călătorie în Asia, pentru că am venit de la Kuala Lumpur direct la Botoşani, ca să lucrez cu cei şase liceeni din grupa mea. Cînd lucrezi cu asemenea oameni tineri, poezia revine la condiţia ei naturală, dincolo de orice influenţe şi conotaţii exterioare. După cum vezi, acum toate proiectele au într-un fel sau altul legătură cu scrisul, deşi aş mai face cu drag o revistă de yachting, cum făceam în 2008, dacă nu chiar una de literatură, că tot ducem lipsă.

Ce înseamnă proiectul legat de Bucureşti de care te ocupi? Şi care e prima ta amintire legată de oraş?

E vorba de proiectul mare Bucureşti 2021, care vizează dosarul pentru titlul de Capitală Culturală Europeană. Curatoriez, după cum spuneam mai devreme, „Intersecţiile de miercuri“, dar şi evenimentele literare. Îmi place pretextul acesta prin excelenţă urban care ne dă ocazia să ascultăm voci cunoscute sau mai puţin cunoscute, care listează toate contradicţiile oraşului, toate tipurile de ataşament, de nostalgie. E un bun prilej să aducem în acelaşi spaţiu, unul *mainstream*, de altfel, urbanişti, arhitecţi, peisagişti, scriitori, jurnalişti, manageri culturali, creatori de opinie, traducători ca Bogdan Ghiu, care are un discurs deja conturat despre spaţiul urban, antropologi precum Vintilă Mihăilescu.

Mi se pare straniu, de cîteva luni de cînd mă ocup de aceste proiecte, să mă regăsesc în poziţia de a colecta perspective asupra acestui oraş în care trăiesc de 28 de ani, dar în care mă simt de multe ori, în continuare, străină. Prima amintire legată de Bucureşti? Drumul de la Universitate, unde aveam examenele de admitere la Filologie, pînă în Drumul Taberei, unde locuiau rudele care mă găzduiau în acea perioadă. Traversam bulevardul în zona Romarta, luasem examenul oral, înainte să intru în sală mama mea îmi dăduse o pastilă nevinovată de calmare a emoţiilor. Acum eram aşa năucă, încît era cît pe ce să mă calce troleibuzul, pluteam pe traversare, aşa, ca o mică provincială victorioasă, putea să se termine totul într-o clipă, fără să am habar nici de aleile ascunse din Cişmigiu, nici de restaurantul tip „fast-food“ de jos de la Inter, nici de mansardele stranii din blocurile de la Sala Palatului, nici de îngheţata perfectă de zmeură de la cofetăria Bucureşti, nici de biblioteca de la Institutul Francez unde aveam să citesc pentru prima dată Barthes, nici de magazinul Victoria, nici de viaţa ambiguă din căminele studenţeşti, dar nici de Stavropoleos, Cărtureşti, de gyros-ul de pe Eminescu, de lîngă benzinăria Tunari, de Control, Eden şi HippieHippieShake. Am supravieţuit însă, am făcut faţă traversării, examenelor, Revoluţiei, caniculei, emoţiilor, chiriilor, şi am văzut cu ochii mei minunile lumii noi şi vechi.

Aţi schimba ceva în desenul din covor?

Aş transforma covorul în iarbă sau în nisip, l-aş duce la malul mării, orice mare de pe lumea asta. L-aş scoate în afara oraşului, l-aş curăţa de cochilii tăioase, mi-aş face un cadou adică. Tot e bine, pentru că uite, există desene pe care nu le poţi schimba, de pildă cel din blana motanului meu. Desenul din covor nu e dat din fericire, ca puzzle-ul gata făcut, moştenirea supremă, prin care se transmite durerea de la o generaţie la alta.

Care e momentul cea mai neaşteptat şi care a însemnat mult pentru scris?

Întîlnirea cu poeta suedeză Athena Farrokhzad e fără îndoială cea mai neaşteptată şi în acelaşi timp cu mai multă greutate. Iar înainte de asta, întîlnirea cu vocea din *Floarea de menghină*. Iar după, cea cu vocile din *Gravitaţie*. Mi-am imaginat multe despre mine, despre poezie, scris şi faimă, sîntem ca nişte veşnici copii bîţîindu-se pe scaunele lor, aroganţi de mici, atunci cînd ne imaginăm momentele de mărire. Întîlnirile de care vorbesc aici sînt singurele de pînă acum, legate de poezie, care au depăşit întru totul imaginaţia, premeditarea. Ele au venit de altfel în acele perioade ale vieţii mele în care am simţit că pierd complet controlul.

> *„Există desene*
> *pe care nu le poţi schimba.“*

Îmi amintesc o scenă. Era cam acum 39 de ani, luna iunie, sfîrşit de clasa întîi. Scena: curtea şcolii, festivitatea de premiere. Rîndul clasei mele a venit repede. Clasa I D. Premiul întîi, premiul doi, premiul trei, multe menţiuni. Eu, nicăieri. S-a trecut la clasa următoare. S-a ajuns la clasele mari. Eu, nicăieri. Nu înţelegeam de ce nu primesc nimic, de ce nu-mi aud numele. Era atît de important să-mi aud numele, să fiu strigată. Am rămas în curtea şcolii pînă tîrziu, pînă cînd au plecat cu toţii. Eram singură şi mai aşteptam să mă strige cineva, îmi imaginam că există măcar o menţiune specială pentru ce făcusem eu. Am înţeles mult mai tîrziu că era exclus să primesc vreun premiu, aveam nota scăzută la purtare, fugisem de acasă, cu vreo două luni înainte de sfîrşitul anului şcolar, la bunici, eram o fugară care acum voia un premiu. Imposibil. Mi s-a întîmplat extrem de rar să fiu strigată exact atunci cînd mă aşteptam la asta, cînd aveam mai mare nevoie de confirmare. Şi mi-a luat şi mult timp să descopăr că exist şi în afara momentelor în care sînt strigată pe nume.

a consemnat Ana Maria SANDU

■ ■ ■

PUBLICITATE

GEORGE ENESCU
FESTIVAL
bǎneasa
shopping
city
GRAND
CINEMA&MORE
Cele mai importante concerte din cadrul
FESTIVALULUI „GEORGE ENESCU"
transmise ÎN DIRECT la GRAND CINEMA & MORE.

Cumpără bilete pe www.grandentertainment.ro
facebook.com/GrandCultura
Detalii şi rezervări la 0742 654 321

Marius CHIVU

feedbook

Tot ce nu ştiţi despre proza scurtă

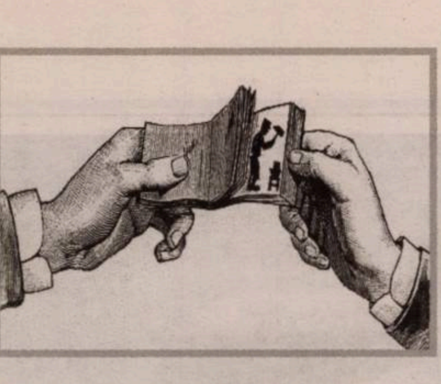

● **Raymond Carver, *Despre ce vorbim cînd vorbim despre iubire*, traducere de Liviu Bleoca, Editura Polirom, 2015.**

Despre ce vorbim cînd vorbim despre Raymond Carver? Despre proza scurtă realistă la nivelul cel mai de sus – aceasta ar fi varianta scurtă a răspunsului; în realitate însă ar fi doar descrierea vîrfului aisbergului.

Nu ştiu dacă această reeditare are vreo legătură cu succesul filmului *Birdman*, ultima creaţie a regizorului mexican Alejandro González Iñárritu, unde un *action star* încearcă să-şi resusciteze cariera punînd în scenă pe Broadway chiar povestirea titulară a acestei cărţi-cult a lui Raymond Carver (de altfel, povestirile sale au fost intens ecranizate; şi nu doar de Robert Altman în *Short Cuts);* aşadar nu ştiu dacă filmul a reprezentat un impuls, dar apariţia într-o colecţie populară mă umple de bucurie. În primul rînd, pentru că este o carte extraordinară: apărută în 1981 (al treilea din cele patru volume de povestiri cîte a scris), a fost un hit şi l-a impus pe Carver drept unul dintre maeştrii prozei americane. Şapte ani mai tîrziu, Carver murea prematur în urma unui cancer (avea doar cincizeci de ani), după ce apucase să mai scrie o singură carte de proză, *Cathedral* (1983), după părerea mea aceea fiind cea mai bună carte a lui. *Despre ce vorbim...* rămîne însă definitorie pentru arta prozei minimaliste (cum s-a tot vehiculat acest termen pe care, măcar în paranteză fie zis, Carver îl respingea pe bună dreptate) sau a „realismului murdar“: stilul concis şi exact, lepădat de orice tropi (rareori vei găsi adjective sau adverbe în textele sale), dialogul rece, dar eficient, animînd scene de viaţă cotidiană populate cu oameni simpli, din clasa muncitoare sau chiar marginalizaţi de societate, oameni banali confruntaţi cu greutăţi personale, de familie, de muncă, de viaţă (se bea enorm în povestirile lui Carver unde mai toate relaţiile sînt disfuncţionale); povestiri cu final tăiat *(à la* Cehov) şi împrumutînd ca titlu replici sau exclamaţii din dialog. S-a spus despre Carver că a cizelat stilul auster al lui Hemingway; la rîndul lui, fascinînd pînă într-atît încît, pe la sfîrşitul anilor ’80, revistele literare americane foloseau ca argument, pentru a respinge povestirile în manuscris primite pe adresa redacţiei, sintagma *„Carver imitation“*.

În al doilea rînd însă, reeditarea mă bucură pentru că sper ca de data aceasta literatura lui Carver să fie gustată şi asimilată cum se cuvine şi la noi – deopotrivă de cititori, scriitori şi critici literari care, cu toţii, au încă mari, foarte mari probleme să citească, să înţeleagă şi să judece cum se cuvine genul scurt. Din acest punct de vedere, văd reeditarea lui Carver ca pe o minunată şansă, dacă nu chiar ca pe un manifest editorial.

Îl admir enorm pe Carver nu doar pentru încrederea şi felul în care s-a dedicat genului scurt (în afara celor patru volume de povestiri a mai scris şi vreo şapte cărţi de poezie), dar şi datorită parcursului său literar care stă cu totul împotriva modelului românesc. Carver s-a căsătorit şi a devenit tatăl a doi copii înainte să împlinească douăzeci de ani. N-a apucat să facă studii şi, adolescent fiind, a muncit din greu pe unde a putut şi pe bani puţini pentru a-şi întreţine familia, cu care s-a mutat de colo-colo oriunde găsea job-uri şi chirii mai ieftine (de unde şi subiectele din mediul clasei muncitoare). Dar voia să scrie literatură şi, pentru că nu ştia cum, s-a înscris, la sfîrşitul anilor ’50, la un curs de *creative writing,* unde a avut norocul absolut să-l aibă ca profesor pe John Gardner, nimeni altul decît autorul *Bibliei* de *creative writing: On Becoming a Novelist*. Ei bine, John Gardner i-a dat cheile biroului său (unde Carver pleca de acasă să scrie în week-end-urile cînd nu muncea) şi a lucrat cu el pe texte. Un alt noroc al lui Carver a fost editorul revistei *Esquire,* Gordon Lish, cel care i-a publicat prima povestire („Neighbours“, ecranizată şi de Altman) şi cel care, ca şi Gardner, l-a învăţat să renunţe la o treime (uneori şi la jumătate) din textul fiecărei povestiri. Lipsa timpului (a lui Carver) necesară scrisului, plus lipsa toleranţei (lui Gardner) faţă de exprimarea aproximativă şi obsesia lui pentru contragere, plus lipsa de spaţiu (a lui Lish) necesară publicării prozelor în revistă, toate acestea au dat formă unui stil devenit definitoriu pentru proza scurtă americană a ultimei jumătăţi de secol. Într-un minunat eseu intitulat „Fires“ (ca, de altfel, şi în „The Writer as Teacher“), Carver povesteşte tot acest parcurs, această formare a lui ca scriitor pe lîngă un profesor şi un editor, scriitor ieşit, practic, dintr-un curs de *creative writing,* pe care ulterior a ajuns să-l predea el însuşi: *„I remember Gardner saying that writers were made as well as born. Is this true? My God, I still don’t know... But there are apprentice musicians and composers and visual artists – so why* not *writers?“*. (Cei care vor să afle cum gîndea Carver proza scurtă să-i caute eseurile despre scris: „On Writing“, „On Rewriting“ şi „Fiction of Occurrence and Consequence“ – totul este acolo.) Întorcîndu-mă la ceea ce am numit mai sus „modelul românesc“, mă refeream la ideea foarte răspîndită la noi că scrisul este doar har (înnăscut), nu şi meşteşug (dobîndit), de unde şi cantitatea enormă de proză românească scrisă execrabil, ca un afront adus limbajului şi gramaticii.

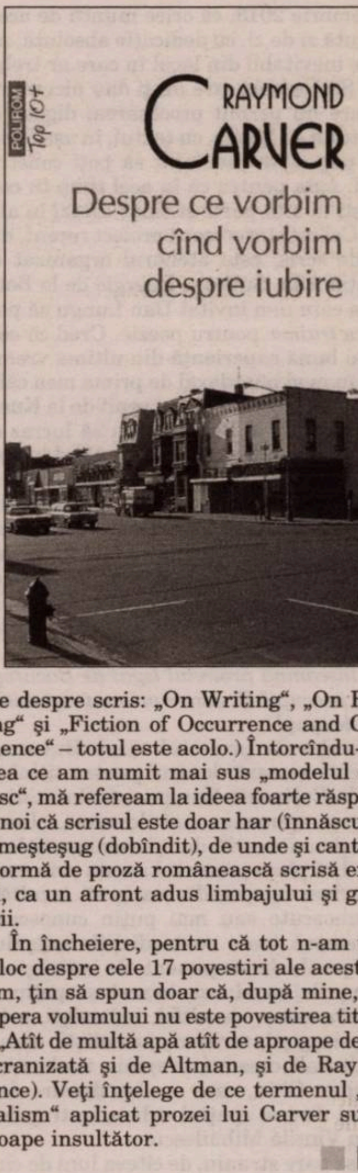

POLIROM Top 10+

RAYMOND CARVER

Despre ce vorbim cînd vorbim despre iubire

În încheiere, pentru că tot n-am vorbit deloc despre cele 17 povestiri ale acestui volum, ţin să spun doar că, după mine, capodopera volumului nu este povestirea titulară, ci „Atît de multă apă atît de aproape de casă“ (ecranizată şi de Altman, şi de Ray Lawrence). Veţi înţelege de ce termenul „minimalism“ aplicat prozei lui Carver sună aproape insultător.

---

aproape de carte

Raymond CARVER

Despre ce vorbim cînd vorbim despre iubire

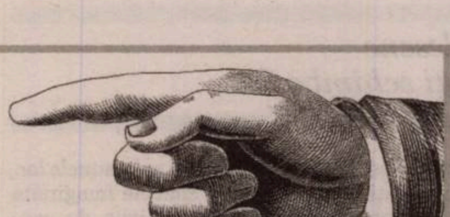

Prietenul meu Mel McGinnis vorbea. Mel McGinnis este cardiolog şi asta îi dă uneori dreptul.

Stăteam toţi patru în jurul mesei lui din bucătărie şi beam gin. Soarele se revărsa prin fereastra mare din dreptul chiuvetei. Eram acolo Mel şi cu mine, soţia lui de-a doua, Teresa – Terri îi spuneam noi – şi soţia mea, Laura. Pe vremea aceea locuiam în Albuquerque. Dar eram cu toţii din alte părţi.

Pe masă se afla o frapieră cu gheaţă. Ginul şi apa tonică tot treceau dintr-o mînă în alta şi nu ştiu cum am ajuns să vorbim despre iubire. Mel credea că adevărata iubire era nici mai mult, nici mai puţin decît iubirea spirituală. Petrecuse cinci ani într-un seminar înainte de a-l abandona pentru a se apuca de medicină. Spunea că încă mai considera acei ani de seminar drept cei mai importanţi din viaţa lui.

Terri ne spuse că bărbatul cu care trăise înainte de a trăi cu Mel o iubea atît de mult încît a încercat s-o omoare. Apoi ne povesti:

– Într-o seară m-a luat la bătaie. M-a tîrît de picioare prin camera de zi. Îmi tot spunea: „Te iubesc, te iubesc, tîrfă ce eşti“. Apoi a continuat să mă tîrască prin cameră. Iar eu mă tot loveam cu capul de lucruri. Terri se uită în jurul mesei. Ce să faci cu aşa iubire?

Era o femeie toată numai os, cu o faţă drăguţă, ochi negri şi păr şaten care îi atîrna pe spate. Îi plăceau colierele de turcoaze şi cerceii lungi care atîrnă.

– Dumnezeule, nu vorbi prostii. Aia nu-i iubire şi tu ştii asta, zise Mel. Nu ştiu cum ar trebui să se numească, dar cu siguranţă nu iubire.

– Poţi să zici ce vrei, dar eu ştiu că era, spuse Terri. Ţie poate că-ţi sună aiurea, dar nu-i mai puţin adevărat. Oamenii sînt diferiţi, Mel. Sigur, uneori poate că se comporta ca un nebun. OK. Dar mă iubea. În felul lui poate, dar mă iubea. Era iubire, Mel. Nu spune că nu era.

Mel pufni. Cu paharul în mînă se întoarse spre mine şi Laura.

– Tipul m-a ameninţat cu moartea, zise Mel. Îşi termină paharul şi se întinse după sticla de gin. Terri e o romantică. Terri e din şcoala lui „bate-mă ca să ştiu că mă iubeşti“. Terri, scumpo, nu fă mutra asta.

Mel se întinse peste masă şi o prinse pe Terri de obraz. Îi zîmbi.

– Acum vrea s-o dreagă, spuse Terri.

– S-o dreg? făcu Mel. Ce-i de dres? Ştiu eu ce ştiu. Asta-i tot.

(fragment din povestirea „Despre ce vorbim cînd vorbim despre iubire“)

PUBLICITATE

Pachet special de vacanţă cu adevărul

2 destinaţii pe săptămână

din 2 iulie

9 iulie

16 iulie

23 iulie

30 iulie

Colecţia de ghiduri turistice National Geographic Traveler. În fiecare joi.

+ + = 8,99 lei

mexic
cuba
vietnam
cambodgia
hawaii
noua zeelandă
thailanda
africa de sud
australia
canada
NATIONAL GEOGRAPHIC TRAVELER
adevărul
Invazia rusă în Ucraina

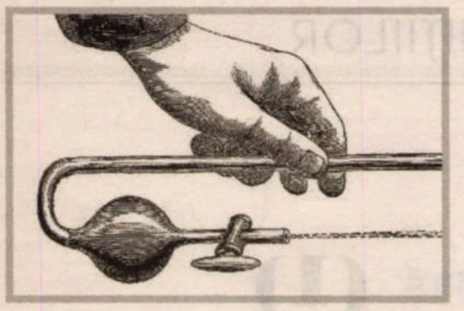

Oana STOICA

rosencrantz & co

FITS sau teatrul-oraş

● Festivalul Internaţional de Teatru de la Sibiu, ediţia a 22-a, 12-21 iunie 2015.

Invadat de miros de iasomie şi caprifoi, Sibiu devine la început de iunie un oraş performativ datorită Festivalului Internaţional de Teatru. Gîndit ca un impuls de explorare a spaţiului comunitar şi de testare a limitelor (de receptare) prin performance, FITS a cucerit de-a lungul timpului noi teritorii ludice, descoperind deopotrivă locuri şi publicuri. Structura sa arborescentă şi conţinutul eclectic au avut cîştig de cauză în timp, atrăgînd spectatori diverşi care îşi decupează propriile programe din oferta generoasă a festivalului. Am descoperit în acest an diferite formule de performativitate propuse de FITS, de la cele „clasice“, din spaţiile de spectacol, pînă la omul-performance Dan Perjovschi (care face spectacol din arta vizuală), de la tangoul dansat în aer pînă la soldatul chinez devenit coregrafă (Jin Xing este primul transsexual din China), de la frusteţea estetică a lui Daniel Veronese la poetica multimedia a lui Joël Pommerat.

Aparent, festivalul are o arhitectură haotică, dar publicurile sînt bine ţintite şi mizele sînt clare: coagularea comunităţii prin diversitatea ofertei culturale astfel încît fiecare să se regăsească în eveniment, descoperirea oraşului, provocarea spectatorului şi confruntarea lui cu noi limbaje performative, includerea cărţilor şi a vizualului în sfera spectacolului, exersarea dialogului prin întîlnirile cu creatorii, promovarea dramaturgiei contemporane în spectacole-lectură.

Ludic auster într-un festival baroc

FITS are întotdeauna o notă (sau mai multe) de *glamour*. Ediţia din acest an a mizat pe celebritatea lui Klaus Maria Brandauer, actor de teatru şi mai ales de film, cunoscut publicului larg, dacă nu din *Mephisto* şi *Colonelul Redl*, atunci măcar din *Out of Africa*, unde juca alături de Meryl Streep şi Robert Redford. Brandauer a jucat la Sibiu *Ultima bandă a lui Krapp* în regia lui Peter Stein, care a respectat cu religiozitate textul şi didascaliile lui Samuel Beckett. Într-un spaţiu decupat ca o insulă, personajul-clovn deconstruieşte o complicată relaţie cu memoria, de care are nevoie pentru a-şi justifica recluziunea, renunţarea la viaţă, detenţia în „amintiri“ ca singură formă de supravieţuire. Krapp al lui Brandauer are răutatea schizofrenică a nefericirii, jucată parcimonios, fără risipă de gesturi sau mimică. Rigoarea actorului este remarcabilă, dozajul gesturilor şi al mimicii este farmaceutic cîntărit. Decesul lui Krapp pe masă, într-un *reenactment* al iubirii, apropie două elemente definitorii pentru personaj, sexul şi moartea, primul urmat de o lungă analiză, întinsă pe zeci de ani, al doilea precedat de o lungă aşteptare.

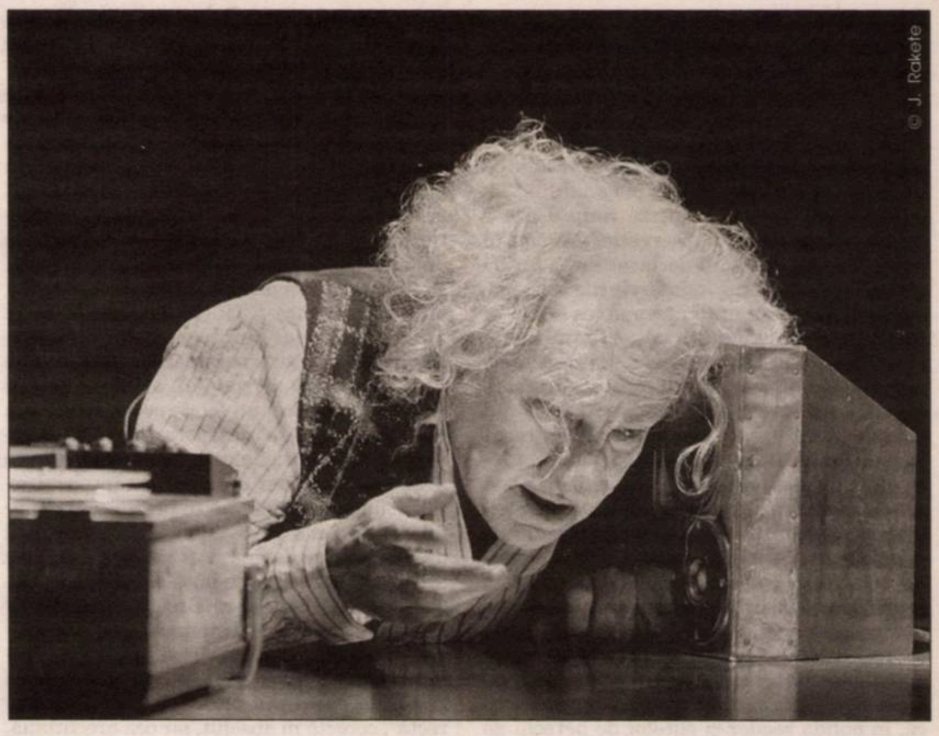

© J. Rakete

Un alt tip de monodramă a creat Olivier Py, directorul Festivalului de la Avignon: *În căutarea fericirii*, text propriu montat la Teatro de la Abadia cu Pedro Casablanc. Spectacolul, creat în cadrul proiectului *Cities on stage*, este construit aproape în întuneric (Py are aceeaşi simpatie pentru penumbră ca şi Joël Pommerat), unul al minţii, căci personajul, un bărbat matur, se trezeşte cu teama imposibilităţii de a crea. Pedro Casablanc susţine timp de o oră un discurs neîntrerupt despre frică şi o posibilă extincţie a lumii prin dispariţia creativităţii, asta în timp ce aleargă continuu (ca şi Nicoleta Lefter în spectacolul *Aleargă*, regia Silvia Călin, text Ana Maria Sandu) pe lîngă / printre pereţi imenşi care îi „presează“. În această lume care sufocă omul, discursul lui Py este profund pesimist, din dramaturgie şi din spectacol, dar este şi anti-dramatic, căci textul pare mai degrabă destinat lecturii decît reprezentării, şi de aici dificultatea percepţiei, nu la nivel intelectual, ci la nivel performativ. FITS a lansat şi cartea lui Olivier Py, *O mie şi una de definiţii ale teatrului*, un tratat despre teatru în aforisme consistente, care deschid întrebări şi uneori se contrazic savuros. Există definiţii foarte scurte ale teatrului şi, dintre ele, aceasta mi-a plăcut cel mai mult: „Asentiment“.

> *FITS este un festival puternic pentru că ajunge la oameni diferiţi ca nevoi şi gusturi şi pentru că îşi permite să rişte cu noi formule de performativitate.*

Eimuntas Nekrosius, gurul lituanian al regiei, a revenit la Sibiu cu cea mai nouă producţie a companiei sale Meno Fortas, *Cartea lui Iov*. Deconstrucţia vizuală a textului, marcă a lui Nekrosius, s-a păstrat, dar stilul său s-a esenţializat, a devenit mai auster, metafora a fost sublimată. Spectacolul începe cu povestea spusă din mai multe perspective, a lui Dumnezeu, a Satanei şi a lui Iov însuşi, şi se construieşte din elemente primare (altă marcă a regizorului, dar aici are o motivaţie clară, fiind vorba de o poveste biblică): lemn, hîrtie, pînză. Credinţa, negarea, independenţa şi revenirea la credinţă a lui Iov alcătuiesc un proces de reidentificare format vizual dintr-o înşiruire de gesturi simple, de mare impact: Dumnezeu construieşte, Satana distruge, Iov este un pion pierdut între ei, cu un singur moment de afirmare a personalităţii. Dacă, la Nekrosius, acesta a fost un spectacol auster, la argentinianul Daniel Veronese minimalismul a mers pînă aproape de limită. În *Despre lumea periculoasă a animalelor: mieii*, Veronese foloseşte o poveste încurcată de familie, cu secretele şi dramele aferente, pentru a elimina orice element artificial de teatralitate. Textul este frust, spectacolul refuză metafora, scenele sînt directe, acţiunea curge brutal, fără metatext, cu un final abrupt. Un spectacol ca o lovitură de bici, care determină în primă fază o reacţie de respingere şi abia după un timp de decantare devine atractiv conceptual.

© M. Ştefănescu

Tot în zona austerităţii performative a fost şi spectacolul de la Deutsches Theater Berlin, *Mamelschon – limba în care să ne înţelegem cu toţii*, regia Brit Bartkowiak, pe un text de Marianna Salzmann, despre identitatea evreiască şi modificările sale de-a lungul timpului. Trei generaţii – bunica, mama, fiica – se confruntă cu diverse provocări în a-şi asuma/nega originea iudaică, contestîndu-şi reciproc alegerile de viaţă, făcute tocmai în numele acestei identităţi. Experienţa nazismului, a comunismului şi a democraţiei capitaliste determină poziţionări diferite, dar, în esenţă, identitatea rămîne aceeaşi. Într-un decor format din mobile, predominant scaune, mai vechi şi mai noi, cele trei personaje funcţionează ca nişte pîrghii de memorie colectivă. Spectacolul serveşte textul, refuzînd vizualul sau deturnarea mesajului spre o poetică regizorală puternică, un lucru cu care est-europenii sînt mai puţin obişnuiţi.

FITS este un festival puternic pentru că ajunge la oameni diferiţi ca nevoi şi gusturi şi pentru că îşi permite să rişte cu noi formule de performativitate. Dar despre asta, pe larg, în articole viitoare.

Oana Stoica *este critic de teatru.*

Andrei GORZO

dilematograf

O carte-eveniment (1)

● Christian Ferencz-Flatz, *Incursiuni fenomenologice în noul film românesc*, editura Tact, 2015.

CHRISTIAN FERENCZ-FLATZ
INCURSIUNI FENOMENOLOGICE ÎN NOUL FILM ROMÂNESC

Vrînd să elogieze *Aferim!*, Cristian Tudor Popescu l-a descris drept la fel de veridic ca o transmisiune *live* din Valahia anului 1835, cu o cameră aruncată peste timp. Care e problema cu această observaţie? Nu faptul că ignoră scepticismul declarat iar şi iar de regizorul Radu Jude, în interviurile sale, privind posibilitatea unui atare acces direct la un trecut atît de îndepărtat, ci faptul că nu observă sau nu interpretează corect urmele din film ale eforturilor lui Jude de a scoate în evidenţă caracterul mediat (în primul rînd de literatură) al accesului său la trecut şi, prin urmare, artificialitatea Valahiei reconstruite de el. Eforturile lui Jude în acest sens cuprind nu doar construirea dialogurilor (în bună parte) din citate literare (strategie despre care CTP declară, fără a-şi pune mai multe întrebări, că are tot un efect realist), ci şi încurajarea unora dintre actori în direcţia şarjei, a vodevilului, şi păstrarea intenţionată în film a unor bîlbe şi alte gafe de-ale lor (dintre care una e „denunţată“ de CTP, în cronica sa, pe baza prezumţiei naive că, în pofida zecilor şi sutelor de perechi de ochi şi de urechi prin faţa cărora trece o producţie ambiţioasă ca *Aferim!*, înaintea premierei ei oficiale, nimeni n-a observat nimic înaintea lui). Într-un alt text de CTP, care de astă dată laudă jocul actoricesc al lui Cristi Puiu din *Aurora*, felul în care Puiu îşi foloseşte mîinile e comparat cu felul în care şi le folosea legendara actriţă italiană de teatru (născută în 1858) Eleonora Duse. Ce e-n neregulă cu această comparaţie? Faptul că e pe cît de *flashy* sau de bătătoare la ochi (din jocul lui Duse n-a rămas conservată pe film decît o mostră din 1916, ceea ce-l face greu de extras din legendă şi de studiat), pe atît de anistorică. Sigur că nu era nicidecum de datoria lui CTP ca, în spaţiul unei cronici de întîmpinare concepute în termenii presei populare, să facă o scurtă istorie a stilurilor actoriceşti. Dar avea datoria de a şti despre ce vorbeşte (oricît de prescurtat sau de simplificat), de a fi reflexiv, responsabil etc. – de a nu compara orice cu orice. Or, neargumentată cum o lasă CTP, linia trasată de el prin istoria stilurilor actoriceşti, de la Duse direct la Puiu, e nu doar nefolositoare, ci şi suspectă că n-ar fi altceva decît fie o mică paradă de falsă erudiţie, fie o idiosincrazie privată. În fine, pentru a da şi un al treilea exemplu, iată cum explică CTP (într-un comentariu despre *Birdman)* ce înţelege prin actorie adevărată: ca actor – normează el – nu trebuie să-ţi comentezi personajul, să i-l povesteşti publicului, să faci un fel de eseistică despre el, ci trebuie „să fii“ acel personaj. Care e problema aici? Lipsa de perspectivă istorică: ce descrie CTP e doar un mod de a înţelege actoria, unul care domină în prezent, dar care nu e şi nici n-a fost vreodată singurul mod de a o înţelege; de fapt, întorcînd pe dos toate afirmaţiile şi negaţiile lui CTP, obţinem modul în care o înţelegea Brecht. Sigur, CTP are tot dreptul să nu simpatizeze cu înţelegerea brechtiană a actoriei şi să adere la cealaltă. Dar în momentul în care vorbeşte ca şi cînd aceasta din urmă ar fi singura „corectă“, corectă în absolut, iar cea brechtiană, care o contrazice (şi nici măcar nu-i singura care o contrazice), nici măcar n-ar exista, el devine nefolositor în funcţia lui de cronicar. Încă o dată, problema nu ţine de limitele speciei în care scrie (cronica de întîmpinare) sau de limitele tipului de presă pe care încearcă să-l facă (presă populară). Problema e că nu ştie despre ce vorbeşte.

Un antidot oferă eseurile reunite de Christian Ferencz-Flatz în noua lui carte, *Incursiuni fenomenologice în noul film românesc*. De pildă, în cadrul unei analize a actoriei lui Puiu din *Aurora*, Ferencz-Flatz face un inventar lucid al celor mai importante (istoric) moduri de a înţelege actoria cinematografică – nu doar modelul stanislavskian-pudovkinian (absolutizat atît de cinema-ul dominant, cît şi de CTP), ci şi modelele opuse acestuia, teoretizate de Kuleşov, Brecht şi Bresson; în continuare, Ferencz-Flatz distinge cu fineţe între aceste din urmă două modele, ce constituie polii între care se lasă situată orice variantă de „actorie albă“, inclusiv varianta practicată de Puiu; în fine, criticul trece cu grijă la situarea propriu-zisă a acesteia din urmă, arătîndu-se sensibil la dinamica ei pe parcursul filmului, la eventualele ei glisaje între cei doi poli şi la eventualele ei componente care nu se lasă circumscrise nici unuia dintre polii respectivi; totul într-o română literară foarte bine reglată ca instrument descriptiv. Sau să luăm, de pildă, eseul lui despre *Aferim!*, în care Ferencz-Flatz nu numai că inventariază lămuritor strategiile prin care Radu Jude a încercat să scoată în evidenţă artificialitatea propriei reconstrucţii istorice, dar mai şi supune implementarea acestor strategii unor critici punctuale, pentru ca apoi să argumenteze provocator că filmul funcţionează cel mai bine nu atunci cînd pune piedici în calea imersiunii publicului în reconstrucţia istorică, ci atunci cînd se foloseşte de această imersiune.

Incursiuni fenomenologice în noul film românesc reprezintă o carte-eveniment care riscă să treacă neobservată, în România existînd foarte puţin control al calităţii în domeniul cărţii de film. (Există o Asociaţie a Criticilor de Film care premiază anual nişte cărţi, însă premierea nu e niciodată însoţită şi de o punere cît de cît necomplezentă în discuţie a cărţilor respective, în spaţiul public sau în spaţii academice, iar rezultatul acestei practici este că reţelele de persoane acceptate drept active în interiorul disciplinei se dezvoltă şi se întăresc, pe cînd disciplina însăşi nu prosperă deloc.) Aşadar, voi reveni şi săptămîna viitoare asupra remarcabilelor studii ale lui Christian Ferencz-Flatz despre filmul românesc contemporan.

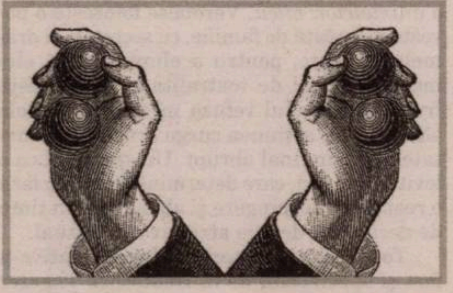

Paul BREAZU

audio şi n-am cuvinte

Partea din spate a pop-ului

● Robbie Williams, *Under the Radar Volume I*, RobbieWilliams.com, 2014.

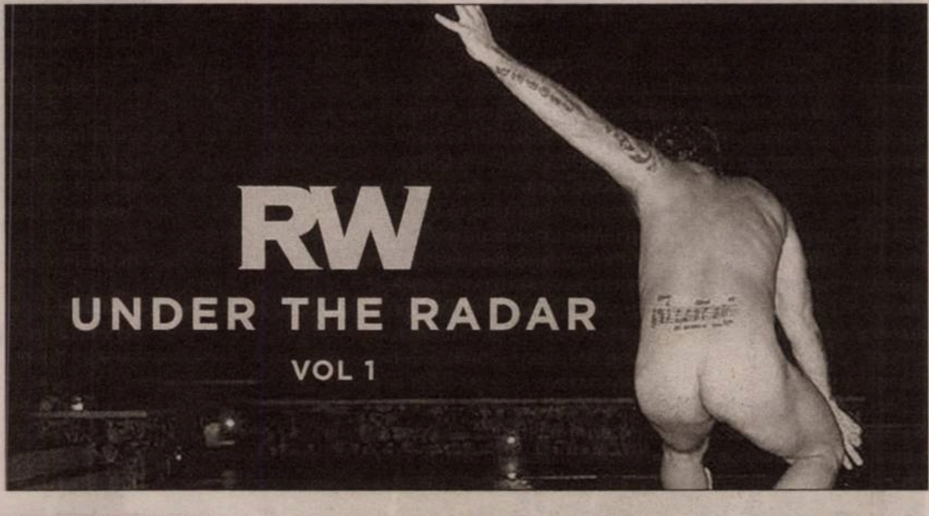

Pe 28 noiembrie 2014, Robbie Williams anunţa pe propriul site lansarea celui de-al unsprezecelea album al său astfel: „*Under the Radar* e o colecţie specială de *B-side*-uri, demo-uri şi piese care nu şi-au făcut niciodată loc pe albumele de studio, dar care, cu toate astea, şi-au dorit mereu unul. Compilat exclusiv pentru «Prietenii şi Demenţii de pe RobbieWilliams.com», nu veţi găsi acest album în magazine sau pe alte site-uri“. Coperta noului *release* mergea chiar mai departe – un R.W. în fundul gol, aparent sărind noaptea într-o piscină, în timp ce ne salută cu mîna stîngă. „*I simply don't care / If you hate me or love me. / Pass me the pistol! / Shoot the bully!*“ Pe prima piesă de pe acest disc inedit, numită „Bully“, se aud focuri de armă. Miroase a praf de puşcă şi a Larry Clark, iar chitara asta nu vrea să se mai oprească. Robbie, copilul teribil al pop-ului britanic din ultimele două decenii, s-a mutat din Anglia în Statele Unite, apoi din Statele Unite în Anglia, apoi înapoi, a făcut doi copii, s-a lăsat de cele şaizeci de ţigări zilnice, de Xanax, de Vicodin şi de băut, a continuat să vadă OZN-uri, a rămas acţionar majoritar al echipei de fotbal Port Vale din Stoke-on-Trent, a devenit preot al unei biserici online, cea a Vieţii Universale, putînd să oficieze botezuri, căsătorii şi înmormîntări, şi şi-a lansat un album cu piese sortite să rămînă în sertar pentru totdeauna în exact aceeaşi zi cu *III*, ultima operă a fostului său grup, Take That! În consecinţă, dacă e ceva să nu-i lipsească acestui *Under the Radar Volume I*, acela e umorul. „*Well that Brits night was so fucking boring / Past the days of yes, yes, Charlene / Coke in the bogs till 7 in the morning / Look the wrong way and we end up brawling / When I had a bit of beef with you know who / And I fucked a few female stars or two*“. „The BRITS“, piesa din 2013 al cărei text l-aş transcrie aici integral dacă mi-ar permite spaţiul, e o mostră de pop în cel mai pur stil britanic, demnă de un comentariu sarcastic în defuncta şi frivola Biblie numită *Smash Hits*. Aşa cum sînt mostre delicioase de pop britanic şi „National Treasure“ — o duioasă săgeată otrăvită aruncată către David „*We all know that you know you're a national treasure*“ Bowie, şi „Super Tony“, şi „Raver“. Şi altele, ba clasice balade cîntate la pian şi voce, ba reprize rockiste cvasi-musculare. Toate lucrurile astea fac din *Under the Radar Volume I* un disc surprinzător de digerabil pentru o compilaţie încropită pe fugă din resturile unor mese mai bogate, iar pe Robbie Williams îl fac să sune, chiar şi aşa, în fundul gol, foarte viu, amuza(n)t, romantic, ironic şi *entertaining*.

Robbie Williams va concerta în premieră la Bucureşti, în Piaţa Constituţiei, vineri, 17 iulie 2015, în cadrul turneului mondial Let Me Entertain You.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

Cristina FOARFĂ

bolero de **travel**

Noroiul, festivalul şi castelul

Nu mai e un secret pentru nimeni că vremea de la Electric Castel n-a ţinut cu noi şi că ploaia ne-a luat mai pe nepregătite decît pe autorităţi în prag de iarnă. Dovadă stă aglomeraţia din orice magazin de pe drumul Bucureşti-Cluj unde s-ar fi putut vinde cizme de cauciuc, pelerine sau măcar saci de gunoi. Pozele au început să apară imediat pe Facebook, meme-urile au invadat site-urile şi blog-urile, glumele celor de acasă curgeau într-un ritm mai rapid decît ploaia, la fel şi telefoanele mamelor îngrijorate: „Tu chiar eşti acolo? Să nu răceşti!“.

Cumva, mi-a plăcut noroiul şi mi-a plăcut ploaia. Mă făceau să mă simt ca la festivalurile de afară, din ţări unde ploaia e o chestiune zilnică ce deja nu mai sperie la primii stropi. Aveam imaginea oamenilor care se tăvăleau prin nămol la Woodstock, cizmele de la Glastonbury şi oamenii coloraţi care dansau în ploaie sau, de data asta personală, imaginea Werchter-ului de anul trecut, din Belgia, unde, deşi stratul nu era atît de mare, tot riscai să nu mai ieşi cu cizme cu tot din noroi. În prima zi, cînd am ajuns în camping, mă întrebam cum poate pluti un cort. Cîtă apă intră în el. Cît cîntăreşte un sac de dormit (de iarnă, am fost prevăzătoare – şi tot răcită m-am întors) atunci cînd se îmbibă cu apă. Regretam deja că nu-mi luasem cizmele de cauciuc, ci Doc Martenşii, care s-a dovedit apoi că şi-au făcut perfect treaba – strat de cîţiva centimetri de nămol pe afară, perfect uscat pe interior. Ca-n reclame. Nu degeaba sînt bocancii oficiali, de zeci de ani, ai festivalurilor, în special ai celor din Marea Britanie.

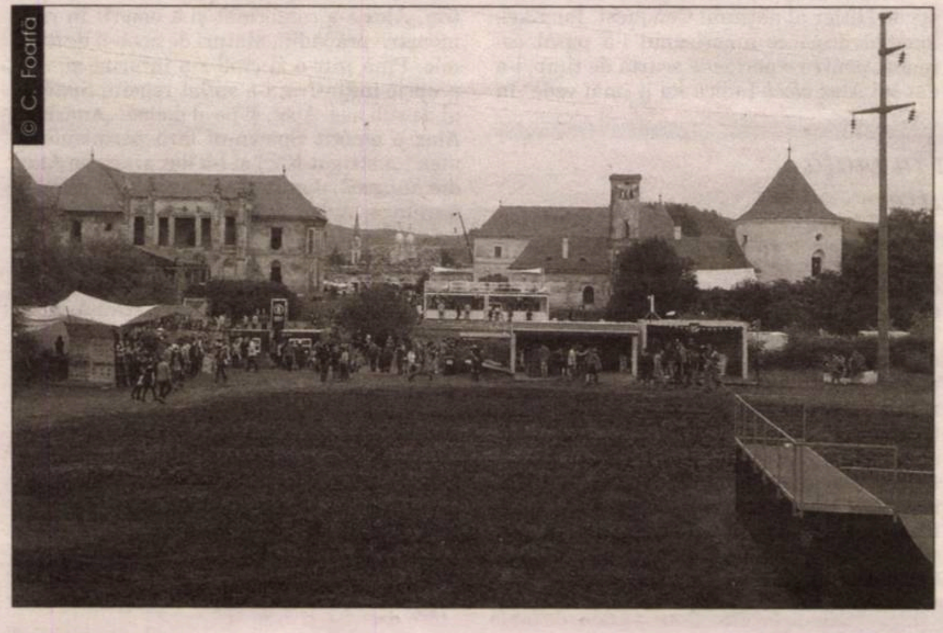

© C. Foarfă

Tot în prima zi, mi-am dat seama că pentru Şuie pot sta cîteva ore în frig şi ploaie, oricît de mare era tentaţia sacului de dormit cu confortul, parcă, a 5 grade. Nu există festival fără Şuie, oricine ar veni, băieţii fac cea mai cea atmosferă, cu suflet în aparat. Sau poate sînt eu sentimentală. Ei au fost, ca de obicei, explozivi şi, pentru mine, au bătut orice altă trupă din festival. Bine, recunosc şi că *line-up*-ul nu m-a impresionat peste măsură anul acesta (de aia nu vorbesc prea mult de el), dar nu merg la Electric Castle pentru asta. E festivalul ăla „de poveste“, cu castel şi cu o atmosferă de care poate doar Peninsula pe vremuri se mai apropia. Cinci zile stai acolo, mănînci de la *food court* (genială mîncare, de la *ramen*-uri japoneze la burgeri de fiţe şi de la mîncare *raw* vegană la gulaşuri secuieşti – şi cea mai bună prăjitură cu cafea pe care am mîncat-o vreodată).

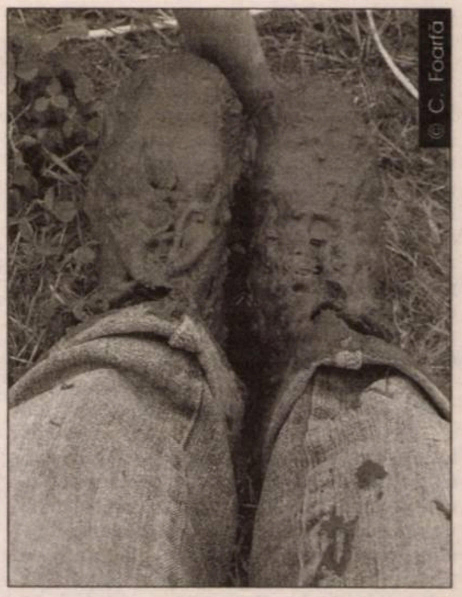

© C. Foarfă

Asta înseamnă Electric Castle, chiar şi pe ploaie: o rupere de ritm, senzaţia aia minunată pe care o ai cînd zaci pe un *bean bag* şi citeşti în timpul zilei, uneori chiar şi în timpul primelor concerte, oamenii faini, glumele (de data asta pe seama ploii şi a noroiului, leitmotivele evenimentului), micile aventuri de găsit priză sau de ocolit strategic o baltă sau de protejat telefonul, *prosecco*-urile, berile şi *shot*-urile cărora le-ai pierdut numărul, oamenii cu care stai, chiar dacă-s cunoscuţi atunci, lenea de zi şi energia de seară, sentimentul de vacanţă în care n-ai nici o grijă (mă rog, aici trişez, am muncit pe laptop trei zile din cinci, program de *freelancer)*, ameţeala aia caldă şi muzica ce nu se opreşte, de la un moment dat nu mai faci diferenţa între concerte şi nici nu mai contează.

PUBLICITATE

România asistă inertă diplomatic la acest eveniment epocal, paralizată între un pro-americanism îngust și un „pro-sinoism” de fațadă, fără să-și vadă interesul propriu și uluită de mișcarea unor țări ca Germania, Franța, Marea Britanie, Italia, Spania și chiar Polonia, care au decis să solicite statutul de membri fondatori ai AIIB.
– Doru Lionăchescu, FP România nr. 46, pag. 28

**MERSUL LUMII,
PAS CU PAS.**

FOREIGN POLICY
Politică globală, economie și idei

acum la toate punctele de presă

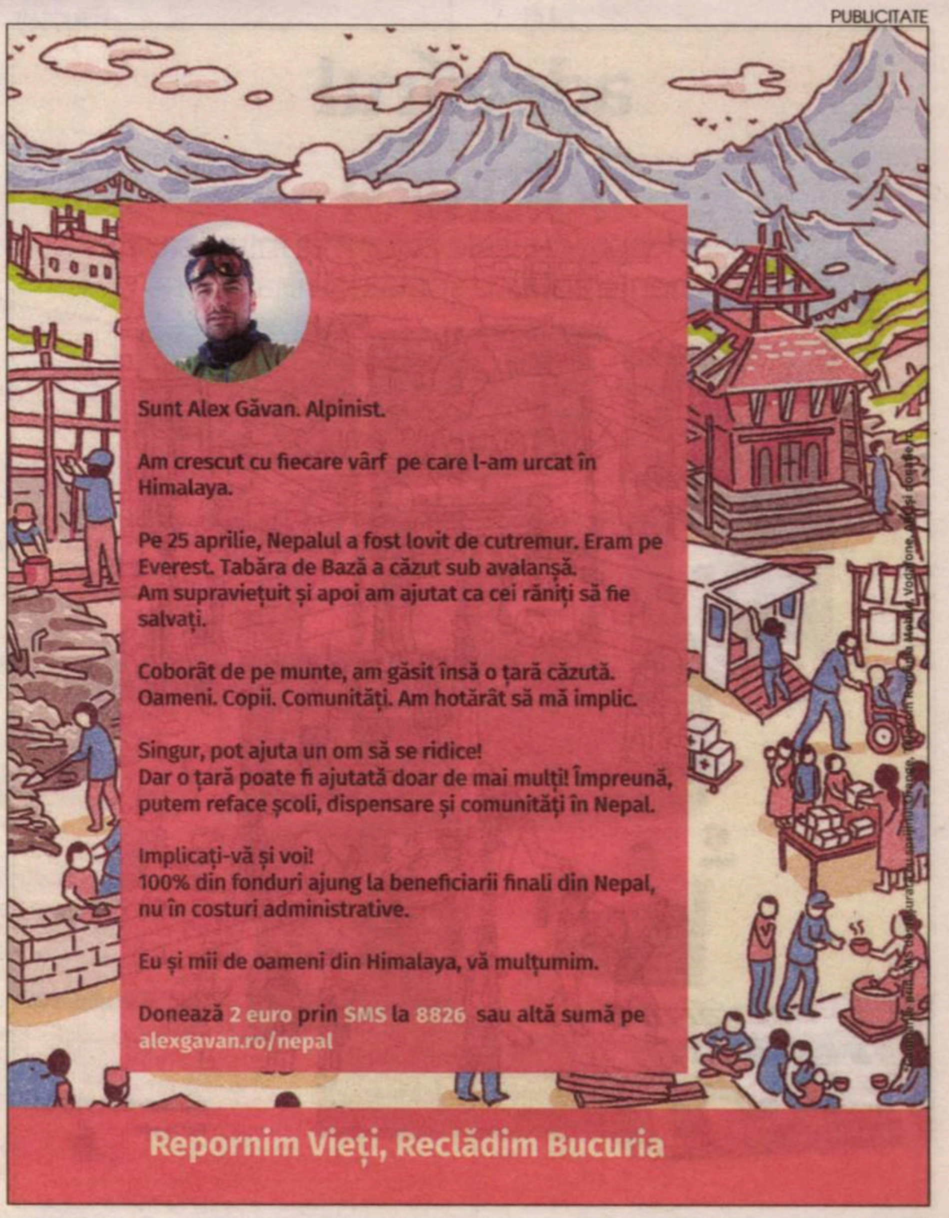

PUBLICITATE

Sunt Alex Găvan. Alpinist.

Am crescut cu fiecare vârf pe care l-am urcat în Himalaya.

Pe 25 aprilie, Nepalul a fost lovit de cutremur. Eram pe Everest. Tabăra de Bază a căzut sub avalanșă.
Am supraviețuit și apoi am ajutat ca cei răniți să fie salvați.

Coborât de pe munte, am găsit însă o țară căzută.
Oameni. Copii. Comunități. Am hotărât să mă implic.

Singur, pot ajuta un om să se ridice!
Dar o țară poate fi ajutată doar de mai mulți! Împreună, putem reface școli, dispensare și comunități în Nepal.

Implicați-vă și voi!
100% din fonduri ajung la beneficiarii finali din Nepal, nu în costuri administrative.

Eu și mii de oameni din Himalaya, vă mulțumim.

Donează 2 euro prin SMS la 8826 sau altă sumă pe alexgavan.ro/nepal

Repornim Vieți, Reclădim Bucuria

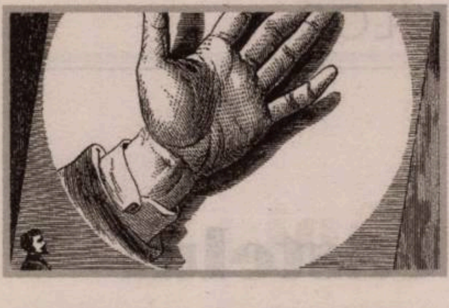

Adina POPESCU

portrete din mers

Jocuri politice „la nivel înalt“

– *Karlthegreat* vs *anarhistul Alex* –

Naţiunea noastră are zece ghilde, de obicei sîntem în jur de o sută cincizeci de oameni online, din toate colţurile lumii. Pînă în urmă cu puţină vreme m-am simţit bine în Conquest – o naţiune puternică şi bogată, în Top 3 naţiuni, nu ca altele unde jucătorii trăiesc ca-n Evul Mediu şi n-au auzit în viaţa lor de un ND (*national dungeon* – un raid „naţional“ care se organizează la noi în fiecare zi). Acolo, sincer, e Papua Noua Guinee. Nu m-am gîndit niciodată să „emigrez“ şi să-mi încerc norocul în altă parte, deşi, la *level*-ul meu, m-ar primi oriunde, în orice ghildă, cu braţele deschise.

Aşadar, avem o comunitate „multiculti“, toţi cu mintea deschisă, mai puţin cîţiva hispanici care nu ştiu deloc engleză, aşa că ai nevoie de jucători care să-ţi traducă, ca să le înţelegi doleanţele. Regele naţiunii este, în mod oarecum previzbil, un american din Texas. Ca să fiu sinceră, el a reuşit pînă acum, cu tact şi diplomaţie, să ţină unite cele zece ghilde şi să împace orgoliile liderilor lor. Pentru că atunci cînd vorbim despre politică la nivel „mondial“, vorbim şi despre orgolii. Iar cînd americanul dispare din joc pentru o săptămînă, două şi pleacă în vacanţă pe plajele din Brazilia în viaţa lui reală, lucrurile o iau complet razna. De obicei, îi pasează coroana lui Karlthegreat, care devine un soi de rege interimar. Karl locuieşte în Luxemburg, însă e un neamţ get-beget. E foarte strict, n-are umor şi-şi ia rolul în serios. Pentru el, conducerea unei naţiuni înseamnă în primul rînd disciplină. De aceea, raidul „naţional“ pe care regele îl organizează începe la oră fixă, nici un minut mai tîrziu, şi devine un job în toată regula pentru toată lumea.

Alex, care făcea parte din ghilda mea, e un imigrant din Peru, la Madrid. Bănuiesc că are în jur de 25 de ani pentru că merge la facultate, ceva în domeniul IT. N-am întîlnit niciodată un imgrant care să-şi dispreţuiască atît de mult ţara de adopţie. Şi Uniunea Europeană, odată cu ea. Însă nu s-ar întoarce niciodată în Peru – îşi urăşte şi ţara natală. Alex pare un *hater* din principiu, dar e mai mult de atît. E „de stînga“ şi conspiraţionist pe deasupra. Se lansează în lungi discuţii pe chat-ul ghildei despre familia regală din Spania, care trăieşte în huzur, în vreme ce poporul n-are locuri de muncă. Ne povesteşte cum Europa e condusă de grupuri de interese obscure. Iar modelul lui în viaţă este Putin. „Ăsta da, preşedinte! Are verticalitate…“, comentează el pe chat, iar noi, ceilalţi, îl ignorăm şi-l lăsăm să vorbească de unul singur. O singură dată m-am încontrat cu el, după care am lăsat-o baltă. I-am zis că el nu ştie ce înseamnă să trăieşti în comunism, că e foarte tînăr şi că opiniile or să i se schimbe. Şi atunci m-a întrebat – şi am ghicit o oarecare speranţă, dincolo de textul de pe ecran – dacă în România e dictatură. I-am răspuns că nu şi cred că l-am dezamăgit. Dacă îi spuneam că da, ne-am fi trezit cu el pe aici, probabil.

Modelul lui în viaţă
este Putin.

Totuşi, Alex e un jucător corect şi sare în ajutorul oricui are nevoie. Şi ca să-mi demonstreze că e un comunist „adevărat“, mi-a dăruit o armă +10. Puteam să storcesc eu monştrii un an întreg, că tot n-aveam bani să mi-o cumpăr, că aşa e în capitalism, dar el mi-a dat-o gratis. Ce era să fac, s-o refuz?

Alex îl urăşte pe Karl şi îl consideră un soi de Hitler al naţiunii Conquest. Iar Karl, imediat după ce americanul i-a pasat coroana, pentru o perioadă scurtă de timp, i-a dat lui Alex *block* (adică nu îl „mai vede“ în chat, nu mai poate primi mesaje de la el, ca şi cum Alex nici n-ar exista în joc). Iar Alex încearcă să vorbească cu Karl prin intermediul meu, să-i atragă atenţia asupra unor nereguli care au apărut de cînd e el rege interimar – „Să-i spui lui Karl că…“, „Te rog, întreabă-l pe Karl…“. La început m-a amuzat acest schimb de replici indirecte. „Alex e un ticălos!“, spumega Karl, care e şi el un tip furios, din principiu. „Face politică pe chat, zilele trecute ţipa pe aici că la Madrid, în sfîrşit, poporul a învins şi că au un nou primar. O babă comunistă!“

Problemele celor doi nu interesau pe nimeni atîta timp cînd nu influenţau bunul mers al naţiunii. Însă Karl îl persecuta pe Alex în raidul naţional. Pentru că îi dăduse *block* şi nu putea să-i scrie sau să-i trimită mesaje (şi nu voia să cedeze: „Spune-i lui Karl, te rog, să-mi dea *unblock* doar 5 minute, că am să-i zic ceva!“), Alex nu mai primea sarcinile importante. Iar să nu laşi un jucător de *level* maxim să omoare Spawn-ul în ND e o totală lipsă de respect! O zi, două, trei, Alex s-a conformat şi a omorît în raid monştrii prăpădiţi, alături de noob-ii de *level* mic. Pînă într-o zi cînd s-a înfuriat şi, din proprie iniţiativă, i-a suflat regelui Spawn-ul de sub nas. Apoi, şi pe al doilea. „Anarhie! Alex a omorît Spawn-ul fără permisiunea mea“, a strigat Karl şi l-a dat afară pe Alex din *dungeon*. Jignit şi nervos, Alex a părăsit naţiunea. Avînd deja experienţa emigrării, nu i-a fost prea greu. Din solidaritate, o parte din hispanici l-au urmat, iar Conquest a început să se destrame. Acum îl aşteptăm pe american să se întoarcă din vacanţă şi să rezolve situaţia.

Nu ştiu dacă s-au făcut deja studii sociologice pe comunităţile virtuale din jocurile online. Ele reprezintă o oglindă perfectă a lumii globalizate în care trăim. Aşadar, şefi de stat şi de guverne, luaţi aminte la ce s-a întîmplat în Conquest! S-ar putea ca în lumea reală să se întîmple exact la fel.

■ ■ ■

PUBLICITATE

adevărul
îți aduce seria
KRONIKA
5 volume despre culisele celor mai interesante evenimente politice, sociale și financiare

Săptămânal, în fiecare luni, numai cu ziarul Adevărul
Ziar și carte: 14,99 lei

Exclusiv adevărul
Partener LITERA

AMINTIRI
15 iunie
1939 NUMĂRĂTOAREA INVERSĂ
22 iunie
AFACEREA EDWARD SNOWDEN
29 iunie
VIAȚA MEA CU JOHN F. KENNEDY
6 iulie
CAZUL ORLOV. DOSARE KGB
13 iulie
adevărul
Invazia rusă în Ucraina

PUBLICITATE

CEA MAI CITITĂ REVISTĂ DE ISTORIE!
DIN 15 IUNIE LA TOATE PUNCTELE DE PRESĂ
CIŞMIGIUL DE ALTĂDATĂ: cârciuma e o scenă!
Cine au fost troienii?
DIN COMUNISM, CU DRAGOSTE: AMORUL ȘI DRAMA DIN SUBTERANELE BOLȘEVICILOR ROMÂNI
China reînvie vechiul drum al matasii
Historia.ro
Abonează-te!
Sună de luni până vineri de la 9.00 la 18.00.
0318.603.057.

Historia
200 de ani de la WATERLOO
Golgota lui Napoleon
POLONIA ȘI RĂZBOIUL DEFENSIV DIN 1939
9,99 lei

Alina CALISTRU Cosmin POJORANU

Sex & violence: Scurtă istorie a pudorii în România

– serial de legi absurde –

În secolul XVIII, în timpul domniei lui Mavrocordat, sancţiunile împotriva violatorilor erau destul de tranşante, la propriu. Pravila zicea că „cel ce va fi prins cu ştromeleagul învîrtoşat primpregiurul părţilor fătătoare ale muierii, i se va tăia scîrbavnicul mădulariu, spre veşnica lui nefolosire". În acest episod al serialului de legi absurde ne aventurăm în trecutul legislativ-sexual al României, pentru a vedea cît de absurd erau pedepsite infracţiunile legate de viaţa sexuală. Ajută să privim înapoi ca să realizăm cît de norocoşi sînt românii de azi, şi asta doar pentru că nu mai trăiesc sub incidenţa legilor din 1936 sau chiar a celor din 2000. Veţi vedea că unele prevederi scandalos de dure s-au schimbat în bine, pe cînd altele au rămas la fel ca-n interbelic. Înainte de a lua la puricat ultimele coduri penale pentru a vedea cum a evoluat raportarea legislatorului faţă de infracţiunile sexuale, trebuie să ne reamintim puţin teoria, motivul pentru care există legi în general. Rolul legilor e să reglementeze relaţii sociale, ţinînd cont de interesul social şi de politica legislativă a statului. Aşa cum mentalul colectiv se schimbă constant, la fel şi legile sînt într-o stare continuă de evoluţie, pentru a rămîne actuale şi a ţine pasul cu cei mai progresişti (sau cei mai mulţi?) dintre cetăţenii ţării.

Categoria infracţiunilor legate de viaţa sexuală e una dintre cele mai controversate şi greu încercate categorii, suferind multe modificări de-a lungul timpului. Limbajul arhaic amuză astăzi, căci textul unor legi vechi de sute de ani zicea, negru pe alb, că „velcare au velcine va îndrăzni a se năpusti asupra tinerelor fete cu ştrumeleagul învîrtoşat, predepsit va fi de lege prin tăierea scîrbavnicului mădular şi aruncarea lui la retze". Cu cît mai veche legea, cu atît mai aspră pedeapsa: pe vremea dacilor erai condamnat la moarte dacă erai găsit vinovat de adulter. Pedeapsa capitală a dăinuit chiar şi pînă la 1640, cînd Vasile Lupu a scris *Cartea românească de învăţătură,* una din primele codificări legislative de la noi. În acest document, violul e reglementat ca infracţiune sub denumirea de „sila fecioarelor". Subiect activ al infracţiunii de viol puteau fi atît bărbatul, cît şi femeia. Victima putea fi minorul, fata fecioară (copila), dar şi femeia măritată sau văduvă. E interesant de observat şi cum pedeapsa varia în funcţie de condiţia socială a infractorului: pentru „stricarea feciorei", bogatul era pedepsit cu pierderea unei sume de bani din averea sa, pe cînd cel sărac – cu bătaia şi ostracizarea. Bogatul scapă lejer faţă de slugă, despre care legea zice că trebuie arsă de viu pe rug. Tot cu condamnare la moarte se lăsau şi unele cazuri pe care judecătorul le aprecia ca fiind mai grave decît altele. Aceia dintre voi ce doresc să afle detalii şi mai picante (de pildă, dacă violul era urmat de căsătoria legală a părţilor înceta să mai fie infracţiune) pot intra pe http://bit.ly/vasile-lupu pentru a vedea cum Biserica avea dreptul de a aplica pedepse sau pentru a descoperi cum erau reglementate sodomia şi incestul.

Căsătoria spăla cam orice păcat.

În Codul Penal de la 1936 găsim o categorie numită, sugestiv, „infracţiuni contra pudoarei şi a bunelor moravuri". Articolele din cod pot amuza sau indigna, cum e şi normal de altfel, căci sînt alte vremuri, alte pudori: numai bărbatul putea fi făptuitorul infracţiunii de viol, căsătoria spăla cam orice păcat şi găsim şi atentatul fraudulos la pudoare (comis de cel care, substituindu-se unei alte persoane, profită de eroarea în care se găseşte o femeie şi are cu ea raport sexual). Codul incrimina totodată atît actele săvîrşite de persoane de acelaşi sex cu violenţă, cît şi „inversiunea" sexuală. Iar pentru că la 1936 exista poezie chiar şi în Codul Penal, nu putem să nu redăm următorul pasaj: „acela care, cu scop de exploatare a desfrîului, aţîţă la prostituţie o persoană de orice sex, sau o excită la corupţie, comite delictul de corupţie sexuală şi se pedepseşte cu închisoare corecţională de la 2 la 5 ani şi interdicţie corecţională de la unu la 3 ani". *50 shades of crime*. Acelaşi cod interbelic vorbeşte şi despre seducţie: „acela care, prin promisiuni formale de căsătorie, determină o persoană de sex femenin mai mică de 18 ani, de a avea cu el raport sexual, comite delictul de seducţie şi se pedepseşte cu închisoare corecţională de la unu la 3 ani". Articolul primeşte modificări de-a lungul timpului (pedeapsa creşte de la un an la 5 ani de închisoare, iar împăcarea părţilor înlătură răspunderea penală), dar rămîne în vigoare pînă în 2014, atunci cînd nu mai este prevăzut de noul cod penal. Practic, victima acestei infracţiuni putea fi femeia între 16 şi 18 ani (numai după 16 ani fiind legală căsătoria, astfel că înainte de această vîrstă orice promisiuni nu îşi puteau produce oricum efectul).

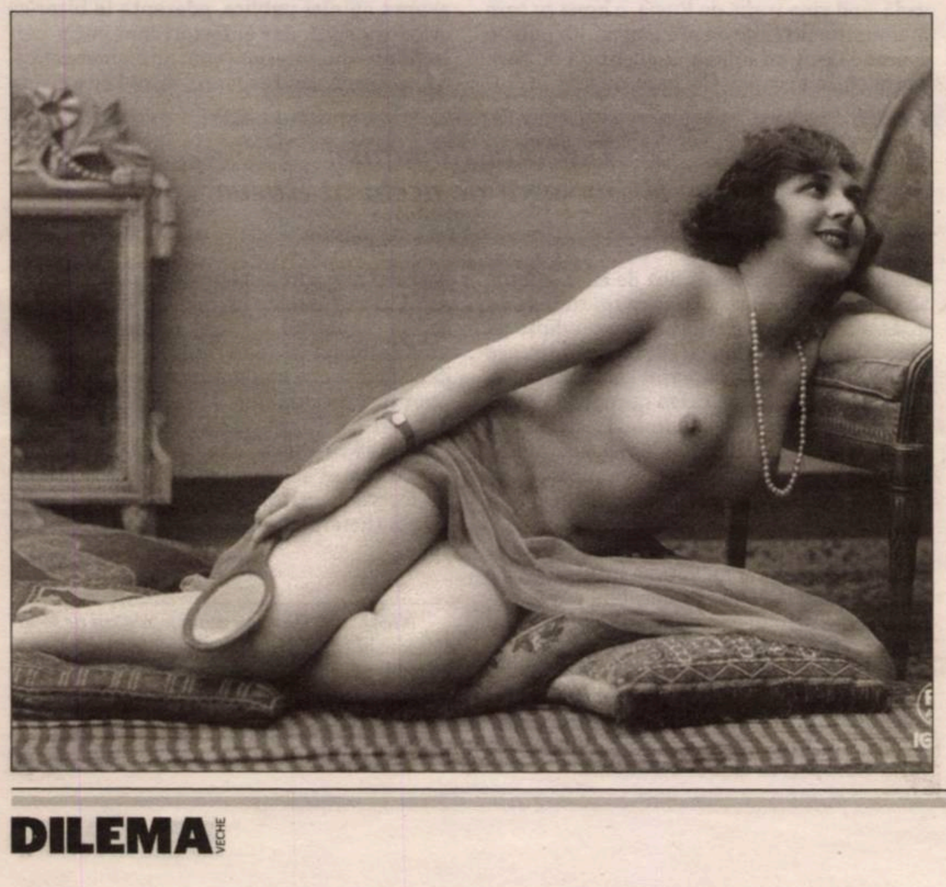

Codul de la 1968 scapă şi de formalitatea promisiunilor, dar în continuare îşi propune să protejeze speranţele tinerelor fete. Totodată, textul protejează de fapt virginitatea înainte de căsătorie, pentru că incriminează doar raportul sexual, nu şi alte acte sexuale de altă natură. Cu corpul te joci, dar cu speranţele omului nu. Iar ca fapt divers, aceeaşi pedeapsă era prevăzută şi pentru uciderea din culpă. Vorba Angelei Similea, să mori de dragoste rănită... Pînă la codul din 1968, violul nu era incriminat decît dacă se întîmpla în afara căsătoriei. Probabil că legiuitorul a aplicat principiul „faci alegeri proaste, trăieşti cu ele".

Dacă vă vine în minte vreo lege absurdă.

Pînă în 2014 a fost în vigoare şi articolul 201, care zicea că „actele de perversiune sexuală săvîrşite în public sau dacă au produs scandal public se pedepsesc cu închisoare de la unu la 5 ani". Exerciţiu de imaginaţie: e o toamnă decadentă a anului 2013. Ştii că iarna vine. Motiv pentru care te dedai la ceea ce în accepţiunea altora ar fi acte de perversiune sexuală, în intimitatea propriului dormitor, cu persoana sau persoanele dragi. N-ai tras însă perdelele. Marcel, vecinul de vizavi, îşi soarbe liniştit cacaoa cu lapte uitîndu-se pe geam. Deodată – *quelle horreur!* – scapa cacaoa pe jos şi se scandalizează. Şocat, o strigă pe Ţuţi din bucătărie, care scapă şi ea pechinezul pe jos, şi-i arată indignat actul vostru de perversiune sexuală, ea o sună pe Geta, Geta vine cu Nelu, şi iată ditamai scandalul public. Deodată, toamna decadentă se transformă în 1-5 ani de închisoare.

Şi dacă tot sîntem la capitolul „legi abrogate tîrziu", pînă în anul 2000 (nu, nu înainte de Hristos), violatorul putea efectiv să fenteze pedeapsa luînd în căsătorie victima. Legiuitorul a considerat mult timp, se pare, că dragostea cu de-a sila se poate. Dar e bine că totuşi proteja virginitatea femeii, căci virtutea nu stă numai în spirit şi nu avea rost să pedepsească şi alte tipuri de acte sexuale, chiar dacă nu erau consimţite. Tot pînă în 2000, victima infracţiunii de viol putea fi doar femeia, bărbaţii fiind protejaţi de lege pentru acest tip de infracţiuni doar după acest an.

Abia în anul 2001 se abrogă şi articolul 200 din vechiul cod penal, cel care incrimina relaţiile sexuale între persoane de acelaşi sex, după cîteva condamnări la închisoare şi multă presiune din partea organizaţiilor internaţionale. Practic, pînă în anul 2000, statul te „răsplătea" pentru orientarea ta sexuală cu închisoare de la 1 la 5 ani, dacă aveai tupeul să ţi-o manifeşti în public. Şi propaganda gay era pedepsită, citām: „îndemnarea sau ademenirea unei persoane în vederea practicării de relaţii sexuale între persoane de acelaşi sex, precum şi propaganda ori asocierea sau orice alte acte de prozelitism săvîrşite în acelaşi scop se pedepsesc cu închisoare de la unu la 5 ani".

Pudoarea, bunele moravuri, liniştea publică, scandalul public. Sînt termenii cu care ne întîlnim de multe ori cînd vine vorba de legi. Şi chiar dacă nu le înţelegem întotdeauna, trebuie să ţinem cont de ele sau să ne luptăm pentru a le schimba. *Nemo censetur ignorare legem* şi, nu uitaţi, dacă vă vine în minte vreo lege absurdă, scrieţi-ne-o pe www.fb.com/funkycitizens ca să o includem în următorul episodul al serialului „Legi absurde".

__Funky Citizens__ e locul de întîlnire al tinerilor cetăţeni care vor să ia parte la procesul decizional. Ei dezvoltă proiecte folosind deştept tehnologia (online), research-based avocacy şi educaţie civică. __Alina Calistru__ se ocupă de proiectele ce ţin de organizare comunitară şi justiţie ale organizaţiei, pe cînd __Cosmin Pojoranu__ alcătuieşte, de unul singur, departamentul de comunicare al Funky Citizens.

Nicolas TRIFON

Viitorul geopolitic al Rusiei

Sincer, n-am fost niciodată atras de geopolitică, avînd mereu sentimentul că cei care practică această disciplină sînt preocupaţi mai ales de detectarea şi interpretarea factorilor geografici, în sensul larg al cuvîntului, care favorizează în ultimă instanţă un stat, o regiune, o parte a omenirii, penalizînd astfel alt stat, altă regiune, cealaltă parte a aceleiaşi omeniri din motive exterioare acţiunilor întreprinse de responsabilii acestor state şi de membrii societăţilor care compun această omenire. Pentru mine, insistenţa cu care accentul este pus pe factorii prezentaţi deseori în mod peremptoriu drept obiectivi încurajează tendinţele fataliste. Personal, am încercat să dau prioritate criticii şi, cînd era posibil, dezamorsării mecanismelor de dominare care, în numele unor factori aşa-zis obiectivi, îi împiedică pe indivizi să se exprime şi să se realizeze în funcţie de nevoile şi dorinţele lor.

Trei căi posibile
pentru Rusia de mîine.

Desigur, a asocia geopolitica cu proiectele pe cît de criminale, pe atît de sortite eşecului de dominare planetară a naziştilor înseamnă a face un proces nedrept mai multor reprezentanţi respectabili ai acestei discipline. Aşa s-a întîmplat după Război într-o ţară ca Franţa, cel puţin înainte de apariţia în 1976 a excelentei reviste *Hérodote* editată de Yves Lacoste. Totuşi, un alt fenomen, legat de actualitatea ultimelor două decenii, mi-a reamintit de problematica incidenţei geopoliticii în politică. Mă refer la importanţa crescîndă acordată geopoliticii în Rusia. Dezbaterile etico-politice care au avut loc în cadrul disidenţei, şi cele politice – deschise şi pluraliste – în legătură cu conţinutul democraţiei, proiectul de societate şi evaluarea trecutului care au caracterizat a doua parte a anilor '80 şi prima parte a anilor '90 au fost progresiv marginalizate de speculaţii din ce în ce mai îndrăzneţe, cînd catastrofiste, cînd entuziasmante, privind viitorul şi destinul Rusiei. Odată cu sosirea lui Putin la putere, acest tip de consideraţii formulate şi argumentate de inspiratorii şi consilierii lui, personaje deseori pe cît de cinice, pe atît de abile, briliante chiar, au devenit deosebit de periculoase. În slujba Puterii, scenariile geopolitice elaborate de oameni precum faimosul Aleksandr Dughin mi se par la fel de nocive ca dialectica care justifica odinioară nelegiuirile comise sub regimul comunist.

În ciuda rezervelor mele faţă de geopolitică, în contextul evenimentelor care au avut loc în Ucraina în 2014, am început să mă întreb dacă problemele ridicate cu această ocazie nu ar trebui să fie abordate tocmai pe terenul geopoliticii. În privinţa asta, lectura cărţii lui Oleg Serebrian, de care am luat cunoştinţă graţie unui concurs de circumstanţe, mi-a dat un răspuns pozitiv la care, sincer, nu mă aşteptam (Oleg Serebrian – *Rusia la răspîntie: geoistorie, geocultură, geopolitică,* prefaţă de Christian Daudel, Editura Cartier, Chişinău, 2014). Într-un text relativ scurt, de 150 de pagini, foarte dens pe plan informaţional, dar scris suficient de clar ca să fie abordabil pentru un cititor nespecializat, Oleg Serebrian reconstituie procesul istoric, cultural şi intelectual care a condus Rusia la o „răspîntie de drumuri". El porneşte de la date precise şi constatări realiste, argumentează raţional, tonul e cît se poate de neutru, chiar dacă poziţiile adoptate pe chestiunile decisive sînt ferme. Atît registrul speculativ, cît şi demonstraţiile paradoxale sînt evitate, astfel încît cititorul nu este supus injoncţiunilor patetice şi poate să-şi facă singur o părere.

„Viitorul geopolitic al Rusiei nu se decide nici pe Nipru şi nici pe Nistru, ci pe Amur!" (fluviul care separă Rusia de China). Această butadă rezumă teza autorului.

Totuşi, interesul consideraţiilor sale în materie de geopolitică privind cele trei căi posibile pentru Rusia de mîine: imperială, eurasiatică şi europeană, care figurează în concluzia cărţii, rezultă mai ales din demonstraţiile care le preced, din datele expuse temeinic în capitolele consacrate „reveriilor" Rusiei de ieri alimentate de ideologiile panslaviste, eurasiatice şi internaţionaliste, şi relaţiilor Rusiei de-a lungul istoriei cu evreii, germanii, americanii şi chinezii.

Istoria, prezentată pe alocuri într-o perspectivă de-a dreptul pedagogică, joacă un rol-cheie în portretul acestei Rusii, acestei lumi care rămîne o mare necunoscută pentru cei ce o privesc din afară, în ciuda nenumăratelor informaţii care circulă despre ea. O istorie deloc lineară, suficient de complexă şi de imprevizibilă (cine a prevăzut implozia regimului comunist în URSS?) pentru ca cele trei căi menţionate în concluzia cărţii să fie posibile, independent de preferinţa pe care autorul ar putea-o avea pentru calea europeană.

© wikimedia commons

Cartea va apărea în limba franceză la toamnă. Ea mi se pare binevenită într-un caz ca şi în celălalt, atît publicul din România, cît şi cel din Franţa avînd multe de învăţat pe această temă, din motive cert diferite. Deseori alergic cînd e vorba de temutul vecin de la est, publicul românesc se mulţumeşte în general cu stereotipuri dispreţuitoare, în timp ce publicul francez, tradiţional mai atras de Rusia, are deseori tendinţa de a se mulţumi cu stereotipuri binevoitoare, nu însă şi clarvăzătoare.

Am precizat dinadins publicul român din România, lăsînd astfel la o parte publicul român din Republica Moldova, unde a apărut această carte, ţară pe care autorul o reprezintă în Franţa şi la UNESCO din 2010 încoace. Lumea rusească e mai bine cunoscută şi înţeleasă în fosta republică sovietică şi nu ar fi rău ca şi în România să se facă eforturi pentru a depăşi suficienţa superficială de care mulţi dau dovadă cînd vine vorba de Rusia, o lume cu care în anumite privinţe ea are mai multe puncte comune decît cu lumea occidentală de care caută să se apropie. Cei care nu văd în Rusia decît o barbarie asiatică de care trebuie să fii musai despărţit, cu care nu trebuie să ai de-a face sub nici o formă, au tendinţa să piardă din vedere faptul că, în cazul în care viitorul Rusiei va fi imperial sau eurasiatic, drumul României pe calea europeană riscă să întîlnească multe obstacole. Destinul României, şi nu numai al României, este strîns legat de acela al Rusiei, ne reaminteşte pe bună dreptate Oleg Serebrian, spre exemplu cînd constată:

Destinul României
este strîns legat de acela al Rusiei.

„Vestul nu dorea să primească Rusia în clubul său, dar nici nu voia să intre cu ea într-un conflict deschis. Preferabilă părea împingerea gardului *gospodăriei* Moscovei mai la est... E o eroare, căci anume atunci, în 1992-1993, era momentul potrivit pentru a acţiona în forţă şi a găsi cheia soluţiei *problemei ruse* prin aducerea acestei mari naţiuni (şi a tuturor ţărilor ex-comuniste din estul Europei) în clubul occidental."

Rezumînd, aş spune că acest mic tratat de geopolitică ieşit de sub tipar în noiembrie 2014 prezintă un triplu avantaj: nu se limitează la persoana lui Putin, se bazează pe o bogată bibliografie de limbă rusă, greu accesibilă, şi resituează „cazul" Republicii Moldova, chiar dacă este rar evocat, în contextul spaţiului ex-sovietic.

Observaţiile subtile şi deseori pertinente, chiar dacă unele pot suscita rezerve, privind diferitele aspecte geopolitice ale situaţiei actuale, sînt nenumărate în această carte, cititorul le va descoperi desigur singur. Un regret: geocultura, anunţată în subtitlul cărţii, e mai puţin prezentă în demonstraţia autorului decît geoistoria şi geopolitica. Totuşi, pe această temă, el oferă o explicaţie deosebit de ingenioasă a modului în care sînt percepute din exterior realităţile post-sovietice, pe care o voi cita *in extenso* în loc de concluzie:

„Şi mai complicată este definirea a ceea ce ar fi spaţiul geocultural rusesc. Întîi de toate, acesta nu trebuie confundat cu o Rusie politico-geografică şi nici istorico-geografică sau etno-geografică. Chiar dacă aprecierea limitelor sale nu poate fi decît arbitrară, pentru a le stabili trebuie să luăm în calcul cîteva criterii, cum ar fi utilizarea limbii ruse ca limbă maternă sau secundă, gradul de influenţă a medilor ruseşti (sau de limbă rusă) asupra opiniei publice, aderenţa la biserica ortodoxă rusă, dar şi factori mai puţin perceptibili «din interior» cum ar fi onomastica, deprinderile gastronomice, modul de a se îmbrăca al majorităţii populaţiei sau chiar peisajul urban. Aceste lucruri sar în ochii unui străin, generînd un lanţ de asocieri, care pînă la urmă se materializează în heteroidentificare: cea mai mare parte a populaţiei unor ţări precum Republica Moldova, Kazahstanul ori Kîrgîzstanul nu se (auto)identifică nici cu Rusia, nici cu ruşii şi nici măcar cu lumea slavă; cu toate acestea, destul de frecvent, cei din afara graniţelor fostei URSS (hetero)identifică pe locuitorii lor cu ruşii."

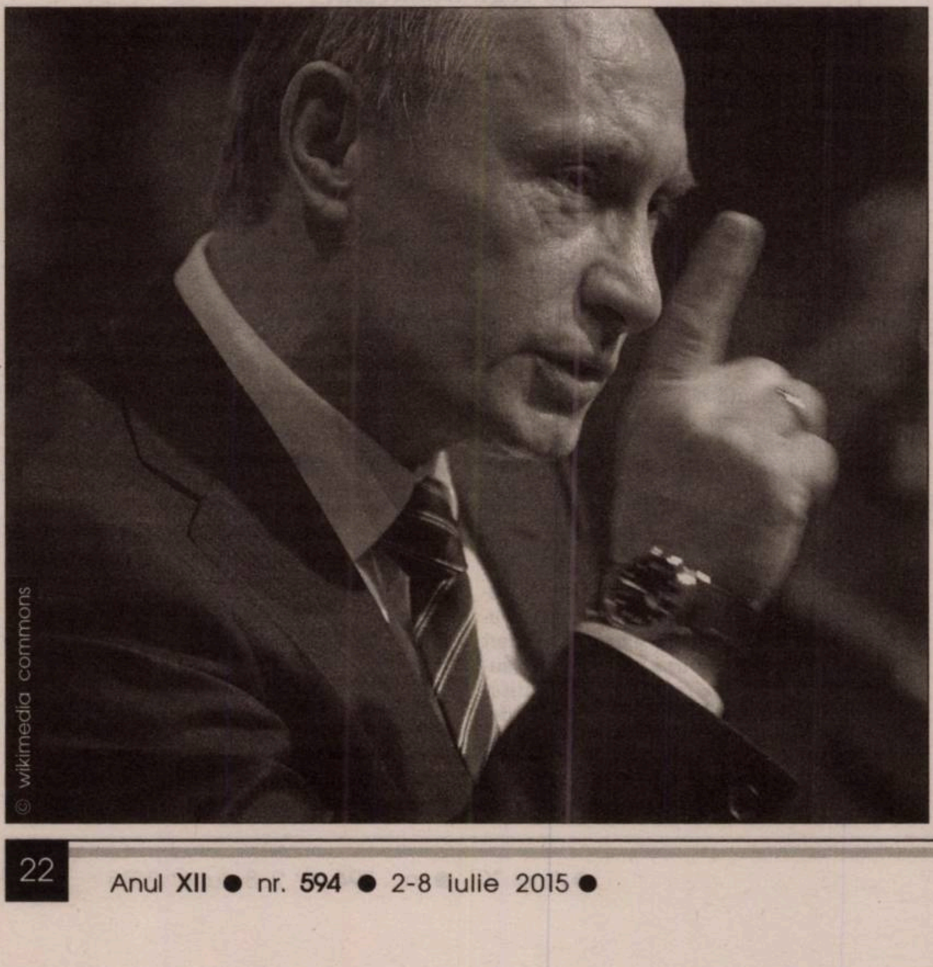
© wikimedia commons

Nicolas Trifon *este coautor, alături de Matei Cazacu, al cărţii* Un État en quête de nation: la République de Moldavie *(Non Lieu, 2010), a cărei a doua ediţie, adăugită, va apărea în această toamnă.*

Dorel Dumitru CHIRIȚESCU

Grecia sau inadecvarea la capitalism

Cel mai hazliu exemplu de inadecvare, pe care-l văd destul de des, este oferit de oamenii care prezintă vremea pe la televiziunile de ştiri. Foarte puţini dintre ei ştiu ce înseamnă vreme bună şi vreme rea. Ne anunţă de fiecare dată cînd plouă că trebuie să fim supăraţi că va urma vreme rea şi ne anunţă mereu veseli, cu un zîmbet larg, cînd afară este soare şi senin. De fapt, ploaia nu este un motiv de bucurie cînd afară sînt inundaţii, iar soarele dogoritor nu mai este nici el motiv de bucurie atunci cînd afară este secetă şi oamenii îşi pierd munca şi eforturile pe ani de zile. Iată că pentru a nu fi inadecvat nu trebuie să judeci întreaga lume după stările tale de spirit şi după propriul sistem referenţial. Cu alte cuvinte, fetiţa de la ştiri poate fi fericită că afară este soare şi temperaturi mari pentru că se gîndeşte că pleacă cu iubitul la mare la finalul săptămînii, numai că printre cei care se uită la televizor există milioane de oameni care nu pleacă la mare şi care se întristează la aflarea veştii că va fi din nou soare. Ei aşteaptă ploaia ca pe o izbăvire pentru că au recolte pe cîmp care se usucă, le mor animalele de sete, au flori acasă, primăria le-a raţionalizat apa sau îşi pierd job-urile din industria alimentară din cauza compromiterii recoltelor din agricultură. Am dat un exemplu simplu de inadecvare. De regulă, cazurile sînt mult mai complexe şi cu consecinţe mult mai grave. A fi inadecvat este de cele mai multe ori un semn de prostie, după cum a fi adecvat nu este neapărat un semn de inteligenţă, ci poate doar de bun-simţ comun, adică de raţionalitate. Adecvarea noastră, de exemplu, la comunism nu a fost un exemplu de inteligenţă, ci mai degrabă de frică combinată cu calcul personal.

Inadecvarea poate funcţiona la nivel de persoane, dar poate exista şi la nivel de state. Grecia, pentru că acesta este subiectul nostru, este un caz grav de inadecvare în relaţia cu lumea economică şi geopolitică în care trăim ca naţiuni. Mai ales spre sfîrşitul secolului trecut, socialismul a făcut mulţi paşi înapoi. Utopia mai funcţionează în cîteva ţări ale lumii, numai că o parte dintre ele îşi caută deja căi şi drumuri noi. China este exemplul clasic, iar Cuba, prin regîndirea relaţiilor cu SUA, se gîndeşte să-i calce pe urme. În context, Grecia are o tendinţă inversă, este socialistă prin orientare politică, un socialism mai agresiv decît în statele Europei occidentale şi care poate fi explicat doar parţial prin radicalizarea populaţiei ca urmare a efectelor crizei din anul 2008. În cazul Greciei putem discuta chiar despre o tradiţie a orientării socialiste după al Doilea Război Mondial. Este un paradox că ţara smulsă în mod special de către Churchill din ghearele lui Stalin şi ale comunismului a păstrat în epoca următoare o orientare politică spre stînga. Prin atenţia pe care a primit-o, Grecia a fost un fel de copil răsfăţat al Europei. Datorită poziţiei sale geopolitice, această ţară a beneficiat de un tratament privilegiat în cadrul relaţiilor internaţionale. Acest tratament a fost valabil în perioada Războiului Rece, dar azi, odată cu căderea comunismului, situaţia s-a schimbat mult.

În Grecia îndrăznesc să spun că avem de-a face cu o stîngă anticapitalistă, ai cărei lideri par a fi chiar adepţii teoriei conspiraţiei. Sprijinul masiv popular pentru o stîngă anticapitalistă a fost alimentat şi de filozofia europeană de combatere a crizei, pe care mărturisesc că nu am înţeles-o şi nu o înţeleg nici acum, care a constat nu în măsuri de relansare economică, ci în tăieri de salarii şi pensii. Dincolo de asta, grecii nu au prea multe scuze. Din imaginea pe care o oferă liderii lor ar trebui să înţelegem cum capitalismul este singurul vinovat pentru toate relele. Ei dau de înţeles şi cel mai adesea o spun cu subiect şi predicat că organismele financiare internaţionale şi în general creditorii lor sînt vinovaţi pentru situaţia actuală a ţării şi pentru tot răul din lume. În mintea lor, răul vine mereu din exterior şi nicidecum grecii nu ar fi vinovaţi de ceva. Ei gîndesc ca şi cum cele peste 300 de miliarde de euro datorie publică nu ar fi fost cheltuiţi degeaba de către greci, ci de către români sau bulgari. De fapt, se întîmplă aşa pentru că ţara şi modul cum este condusă de mai multe generaţii sînt inadecvate la capitalism. Se mimează un drum şi se apucă pe un altul. Adică ne declarăm capitalişti, dar conducem economia după principii socialiste. Nu merge! Nu poţi să ajungi la un grad de îndatorare de 144% din PIB şi să spui că vinovaţi pentru situaţie sînt creditorii. Este clar că economia şi societatea greacă consumă fără a avea capacitatea de a produce. De fapt, nu neapărat mărimea datoriei publice este problema, cît faptul că aceşti bani au intrat în consum. Capitalismul este echilibru dinamic, expansiune şi competitivitate, şi nu bani împrumutaţi care să alimenteze un consum nemeritat, un fals nivel de trai. În cazul Greciei, ca urmare a folosirii greşite a banilor împrumutaţi, se vorbeşte deja, şi nu fără o bază solidă de discuţie, despre eşecul instituţiilor statului, proliferarea corupţiei, excesul birocratic şi colaps politic (vezi Andreea Drăgoi, *Evoluţia economiei Greciei – la un pas de faliment, stabilitate incertă*, www.iem.ro).

Liderii greci
nu par să ştie exact ce ţară conduc.

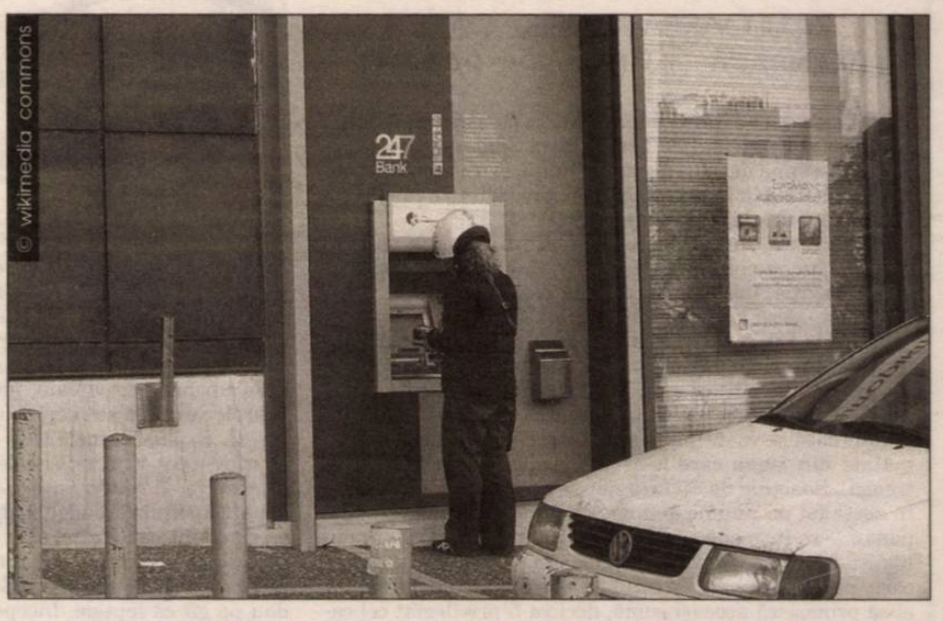

© wikimedia commons

Cu această ocazie se discută mult despre falimentul Greciei. Eu cred că este exagerată folosirea unui asemenea cuvînt, a cărui arie de cuprindere este valabilă mai ales pentru firme. Falimentul presupune dispariţia entităţii economice şi împărţirea patrimoniului, a drepturilor şi obligaţiilor sale între creditori sau alte entităţi interesate. Falimentul la oameni şi naţiuni nu poate fi înţeles în acest sens. Există state care au dispărut de pe harta planetei noastre, dar această dispariţie nu are numai o componentă economică, ci şi una sufletească, culturală. Există oameni săraci şi naţiuni sărace care mai au o şansă şi care se pot relansa oricînd. Naţiunile dispar atunci cînd le moare sufletul, cînd nu mai au viaţă, cînd ţesătura fină, invizibilă, reprezentată de cultura proprie, care uneşte oamenii, nu mai există. Cu toate acestea, degradarea civilizaţională şi economică poate fi punctul de plecare, începutul unei demantelări culturale. Adică sărăcia, odată instalată, poate duce la moartea sufletului, la boală şi la moarte definitivă.

Alexis Tsipras

© wikimedia commons

În context, trebuie să spunem că ieşirea Greciei din zona euro va fi însoţită de un impact negativ atît pentru Grecia, cît şi pentru euro-zonă. Prin ieşire, grecii vor intra într-un cerc vicios al instabilităţii monetare şi financiare. Abia atunci ar putea vedea infernul. Semnalul este deja dat. Retragerile masive din bănci ne spun că puţini oameni, cu adevărat raţionali, greci sau străini, ar putea avea încredere în revenirea la drahmă. În aceste momente, ţara nu poate ţine stabilă o monedă proprie. Inflaţia va răbufni la cote pe care cu greu le pot imagina. Efectul va fi pornirea tiparniţei de bani proprii în încercarea de a asigura un nivel de trai ridicat, comparabil cu perioada în care funcţiona moneda euro. Izolarea economică va accentua sărăcia, pentru că ţara nu dispune de elemente de economie, de avantaje notabile în raport cu alte state, care ar putea s-o impună în competiţia internaţională, dimpotrivă. Grecia este ceea ce este (cu un PIB dublu faţă de cel al României, de exemplu) doar pentru că este o ţară europeană, integrată în economia şi relaţiile economice ale lumii civilizate. În acelaşi timp, trebuie să spunem că UEM (Uniunea Economică şi Monetară Europeană) va avea de suferit deoarece ieşirea Greciei poate provoca neîncredere şi un precedent periculos. Ideea unificării monetare europene poate să sufere. Şi alte state, atunci cînd ajung în dificultate economică, pot să ceară ieşirea din euro-zonă, chiar dacă dificultăţile respective nu au nimic de-a face cu apartenenţa la moneda unică. Fără îndoială că o ieşire din euro-zonă ar afecta mult credibilitatea proiectului european în ansamblul său şi ar servi tendinţele eurosceptice, tot mai vizibile şi tot mai des manifestate în întreaga Europa. În context, stabilitatea politică şi chiar pacea ar fi grav afectate. Din acest punct de vedere, creditorii Greciei sînt puşi să aleagă între bani şi stabilitate la nivel continental şi vor face totul, orice concesie, pentru ca Grecia să nu facă un pas înapoi. Ultimele declaraţii ale premierului grec, conform cărora Europa nu mai este centrul lumii, spun multe despre hotărîrea de a nu ceda în faţa creditorilor. În acelaşi timp, este extrem de dezamăgitor să vezi cum liderul ţării care a inventat democraţia face o asemenea afirmaţie. Cultura greacă, alături de cea romană, este baza şi sufletul culturii occidentale. Liderii greci nu par să ştie exact ce ţară conduc. Sînt lipsiţi de valori şi au o agresivitate gen *occupy*, specifică răzvrătiţilor fără cauză. Şantajul actualului guvern socialist este unul vizibil şi poate da rezultate pe termen scurt în favoarea Greciei. Pe termen lung, ţara pare să rămînă hotărîtă în a-şi conserva problemele economice. Este vorba despre un sector de stat extrem de extins în economie (40% din PIB este dat de sectorul public), corupţie, lipsa investiţiilor (investiţiile anuale reprezintă doar 14,8% din PIB, în anul 2010, ceea ce situează ţara pe locul 134 în lume), îndatorarea excesivă şi mai ales stagnarea economică şi chiar recesiune prelungită. Ceea ce trebuie să facă Grecia este un proiect de bun-simţ, adică să oprească în mod urgent traiul pe datorie şi să desfiinţeze găurile negre din economie care adîncesc această datorie. În acest moment, în relaţia cu Grecia, statele civilizate se află în poziţia celui care face bine cu forţa.

Situaţia de acum a Greciei poate fi o lecţie bună şi pentru noi. Există multe similitudini şi dacă nu sîntem atenţi putem păşi pe aceleaşi căi, adică îndatorare pentru consum, infinită corupţie, stat asistenţial, social (chiar socialist!!!), dar lipsit de resurse, lipsa investiţiilor, pierderea competitivităţii şi a interesului pentru spaţiul nostru economic. În acelaşi timp, cazul acestei ţări pune în evidenţă cîteva stări pe care doar le vom enumera şi care ar merita, fiecare, un studiu aparte. Este vorba despre: distincţia pe care trebuie s-o facem între datoria pentru consum şi datoria pentru investiţii şi dezvoltare; limitele pe care trebuie să le punem în evidenţă între folosirea banului în scop productiv şi folosirea banului în scopuri politice planetare; îndatorarea pentru consum, adică fără posibilitatea rambursării, produce dependenţă; statul asistenţial ca doctrină şi practică îşi arată în mod clar limitele; libertatea politică şi economică, democraţia, pot fi victime sigure ale populismului economic.

Dorel Dumitru Chiriţescu *este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuşi“ din Tîrgu Jiu. Cea mai recentă carte a sa este* Feţele Monedei – o dezbatere despre universalitatea banului, *Editura Institutul European, 2015.*

Cu ochii-n 3,14

PENTRU PRIMA DATĂ ÎN ISTORIA ROMÂNIEI, TE POȚI RĂCORI CU UN ANUME GEN DE SCRIITURĂ (CULOAREA CAISEI) CARE LUMINEAZĂ UN UNIVERS PARALEL

■ Partea cu adevărat interesantă în povestea cu doamna Iohannis şi Festivalul de Teatru de la Sibiu n-a fost că rochia se termina deasupra genunchiului, ci că, probabil pentru prima dată în istoria României, preşedintele ţării şi soţia lui s-au dus la o piesă de Beckett. (**L. V.**)

■ La restaurantul lui Ibrahim din Buşteni te poţi răcori cu o bragă minunată, dar şi cu *mineral water and payment*. Atenţie, însă! La turcu' apa *plată* e *cu plată*. Omonimie romgleză la porţile Orientului. (**R. M.**)

■ De la 1 iulie 2016, Amazon anunţă că îşi va plăti autorii în funcţie de paginile citite. Aşadar, nu va mai fi suficient să aibă cititori care le downloadează cărţile. Va fi nevoie de unii care să nu se oprească la jumătatea volumului (dacă se va întîmpla aşa, autorii vor primi doar o jumătate din suma care le-ar fi revenit pentru cartea întreagă). Reacţiile nu au întîrziat să apară. Va fi privilegiat în acest fel un anume gen de scriitură (romanele cu suspans)? – se întreabă unii. Scriitorii s-au arătat şi ei neliniştiţi. Amazon se apără şi spune: dacă un autor a scris o carte de 150 de pagini şi altul una de 600, nu e normal ca ei să primească aceeaşi sumă, deci va fi privilegiat cel care a produs o carte mai mare. Ca să vedeţi că e o treabă serioasă, pentru a evita ca autorii să încarce texte scrise cu caractere mai mari, Amazon a dezvoltat un sistem prin care Kindle standardizează caracterele. Ideea e simplă: cu giganţii nu te pui, vor reuşi să inventeze un pat al lui Procust pentru orice. (**A. M. S.**)

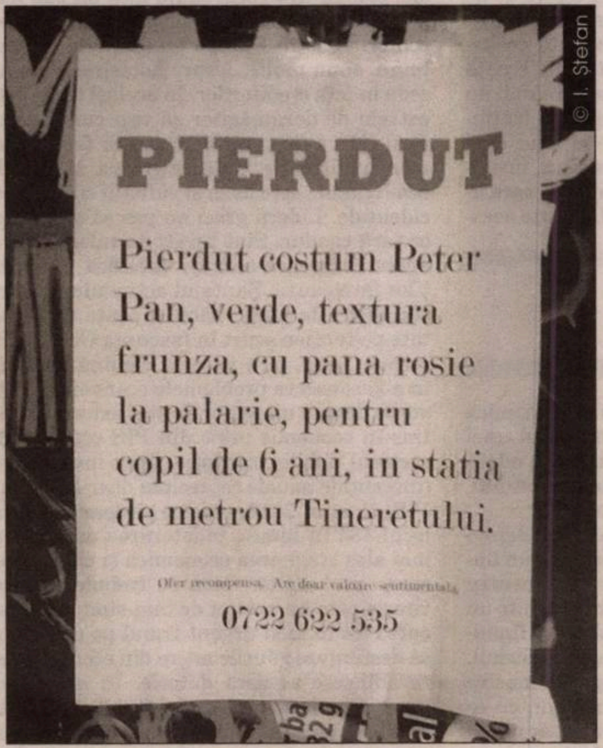

© I. Ştefan

PIERDUT

Pierdut costum Peter Pan, verde, textura frunza, cu pana rosie la palarie, pentru copil de 6 ani, in statia de metrou Tineretului.

Ofer recompensa. Are doar valoare sentimentala.

0722 622 535

■ „La mine totul era într-un hal fără de hal, că aveam doar vreo trei farfurii, că nu se potrivea una cu alta, pereţii erau un haos de vişiniu, galben şi culoarea caisei şi covoarele verzi nu se potriveau cu nimic, şi totul era un dezastru. În plus, hainele mele erau jalnice şi nu făceam decît să stau în pat cu jocurile mele video, şi peste tot erau cabluri şi mizerie, şi nimic nu era curat. «Super pizdă rea», am spus. Superpizdăreadelux, dintr-o suflare. Mi-a fost dor de ea cînd a plecat. Frate, asta era o tipă rasată. M-a învăţat chestii, de exemplu cum arată cuţitele pentru peşte şi cum se bea vinul! Pe atunci credeam că vinurile de colecţie se dau pe gît ca laptele. Începeam să înţeleg." Aşa a intrat în viaţa fotbalistului Zlatan Ibrahimovici cea care avea să-i devină soţie. Cel puţin aşa spune el în autobiografia *Eu sînt Zlatan*, tradusă la Editura Victoria Books. (**M. C.**)

■ Două dintre ultimele invenţii ale omenirii: clanţa care se curăţă singură de bacterii şi WC-ul care luminează pe întuneric. Cred că era util şi invers – clanţa care luminează şi WC-ul care se curăţă singur, nu-i aşa? (**A. P.**)

■ Un nou stil de reclamă, prin e-mail, îmi provoacă nelinişti crunte: „Bună, sînt Irina, după cum ţi-am promis ieri, cînd ne-am văzut la cafea, uite link-ul unde descoperi reţeta minune de slăbit". Staţi aşa! Cine e Irina? Am ieşit ieri la cafea? Mă gîndesc să slăbesc? Există, într-adevăr, un univers paralel, iar conexiunea se face prin e-mail? (**S. G.**)

SE PARE CĂ UN KILOGRAM ȘI JUMĂTATE DE ALBASTRU ȚINE LA FEL DE RĂCOARE CA ȘI CALUL LUI ȘTEFAN CEL MARE

■ Se pare că ultimul om din Neanderthal, al cărui fragment de maxilar a fost descoperit de curînd în Peştera cu Oase din Caraş-Severin, ar fi trăit în România. De ce nu mă miră? (**A. P.**)

■ Cică o femeie a fost prinsă pe aeroportul din Bogota, în timp ce încerca să urce într-un avion spre Spania, cu un kilogram şi jumătate de cocaină ascuns în implanturile mamare. Cu alte cuvinte, sîni şi droguri la un loc. (**A. M.**)

■ Nişte adolescenţi isteţi de la un institut londonez au inventat un prezervativ care-şi schimbă culoarea (galben, verde, albastru sau vişiniu) imediat ce intră în contact cu agenţii patogeni ai celor patru boli cu transmisie sexuală. Deocamdată e vorba doar de un prototip, căci prezervativul cu pricina nu face distincţie la care dintre cei doi este problema, la partenerul de sex sau la purtătorul prezervativului. (**M. C.**)

■ Azi, de Sînziene, degeaba au voit şi domnii să fie la înălţime, îmbrăcaţi cu ie, carevasăzică, cu îndîrjire afirmată cu stupizenie pe multe canale media, de doamne cu ii sau de domni murind de căldură în costume standard. Nici o şansă. Din moşi-strămoşi, cămaşa ţărănească e pentru bărbaţi şi ţine la fel de răcoare ca şi ia. Cătaţi prin laiţe, poate-i mai daţi de urmă. (**R. M.**)

■ Ziceţi repede: cum îl chema pe calul lui Ştefan cel Mare? Cum, nu ştiţi? Tocmai aţi ratat cetăţenia română. (**L. V.**)

DACĂ TE AȘEZI PE O BANCĂ FRANCEZĂ, TE LOVESC ÎN MOALELE CAPULUI 76 DE CĂRȚI PERFECTE

■ Ce ţi se poate întîmpla dacă te aşezi pe o bancă în Parcul Tineretului, cu bicicleta alături: să vină două ciocănitori şi să înceapă să găurească cei doi pomi din faţa ta, cu zgomotul adiacent; un băiat să te invite să dai o tură cu bicicleta; un bebeluş să-ţi facă „Pa!" din cărucior; şi un soi de maraton (cu mulţi oameni în tricouri cu numere) să se perinde pe acolo în trombă. (**I. P.**)

■ Pe un gel de duş „Le Petit Marseillais", marcă franceză, fabricat pentru Turcia, scrie *„Extra doux"* în turcă: *„Ekstra yumuşak!"*. (**M. P.**)

■ Cînd mă urc, cîteodată, vara în mijloacele de transport în comun, simt că toate statisticile care vorbesc despre un consum mic de săpun pe cap de locuitor sînt al dracului de adevărate. Te lovesc în moalele capului mirosurile şi îţi mută nasul la spate. (**A. M. S.**)

■ Cotidianul austriac *Die Presse* a publicat un articol amplu despre literatura de pîrnaie din România. Printre autorii citaţi în articol se numără Sorin Ovidiu Vântu, Adrian Năstase, George Becali etc. E pentru prima dată cînd apar şi cifre statistice: în 2014, deţinuţii au publicat 76 de cărţi şi au primit reduceri ale pedepselor de 2280 de zile. Fabulos! (**M. M.**)

■ Alte nume de firme din Constanţa: Fragedia Import Export SRL, Opt Cristale SRL, Angelic Contabil SRL, Joben SRL, Genial Taxi SRL, Constructorul De Case Trainice SRL, Floarea Sănătăţii SRL, Haotic SRL, Tradiţii Vechi Şi Noi SRL, Grîuşorul Star SRL, La Potcoava Lu Ion SRL, Vinul Ştampilistului SRL, Meci Comercial Ro SRL, Clipedeneuitat SRL, Dor Mit Oru SRL, Pai Natal SRL, Avantaj Sută La Sută SRL, Solz OZN SRL, Revitalizarea SRL, Secret Total SRL, Bun La Toate SRL, Salvator SRL, Conu Leonida SRL, Comme Il Faut SRL, Pas Gagaryn SRL, Lazăr Şi Cocoşii SRL, Longeviv SRL, Crucea North Wind Holding SRL, Florinel General SRL, Şah Mat SRL, Piesă Cu Piesă SRL, Absolut Complet SRL, Punct Urs SRL, Valurile Mării Calme SRL, Ivan Napalm SRL, Compania De Aventuri Şi Distracţii SRL, Sigur SRL, Scări Curate SRL, Parfum De Nuntă SRL, Trăsnitu SRL, Limbi Străine Copii SRL, Amăruii SRL, Psihoeducaţional Sf. Ioan SRL, Cristalin Taxi SRL, Şoim Logistic SRL, Teducteaduc SRL, Centrul De Studii Colibri SRL, Proprietăţi Perfecte SRL, Exterminator Management SRL, Piatra De Temelie Strong SRL, Coţofana Concept SRL, Perpetua SRL, Drapelul Personalizat SRL. (**D. S.**)

PUBLICITATE

BERLIN PHILHARMONIC CONCERTMASTER &
ORCHESTRA SIMFONICĂ BUCUREȘTI
magicfm
DAISHIN KASHIMOTO
CLAUDIO BOHÓRQUEZ
CONCERTMAESTRU
FILARMONICA DIN BERLIN
VIOLONCELIST
SOLIST CONCERTIST
ORA 19
04.07.2015
STUDIOUL DE CONCERTE
MIHAIL JORA SALA RADIO
DIRIJOR ALEXANDRE BLOCH
eventim
PARTENERI
philsonyoung
PARTENERI MEDIA
CARIERE
CURENTUL
iConcert
PRwave
SAPTESERI
webcultura

Biblioteca „ASTRA" – SIBIU –

BL

Biblioteca „ASTRA"
– SIBIU –

„Sînt vechi, domnule!" (I.L. Caragiale) DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XII** ■ nr. **598** ■ 30 iulie – 5 august 2015 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

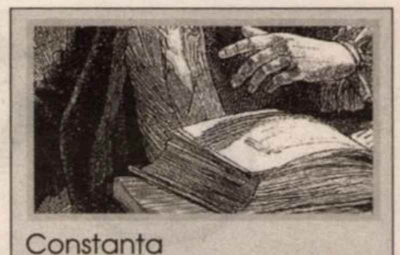

Constanța
VINTILĂ-GHIȚULESCU
ceaslov story 10

ANDREI PLEȘU
„Ura ca mod de viață"
pagina 3

SEVER VOINESCU
„Detestabila austeritate"
pagina 5

Interviu cu
ADINA NANU
pagina 22

Vai și amar

© Vasile Dorolti

> *„Cultura: lamentarea omului în fața propriului său destin."*
> *ALBERT CAMUS*

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

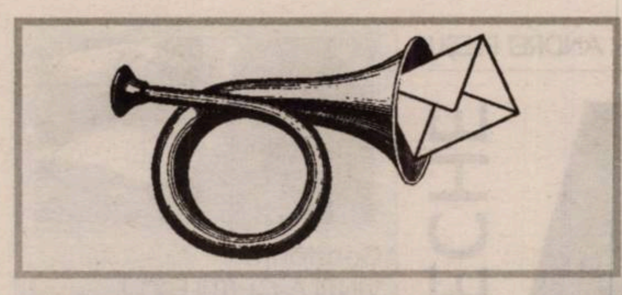

turneu de inbox

NR. 595

Dosarul „Ce mai citim vara asta"

Eu citesc Dilema veche!

În urmă cu zece ani, *Dilema veche* ne incita „să mai punem mîna pe o carte". Scriam, atunci, stăpînită de o frenezie pe care o împărtăşesc şi azi, despre cărţile mele de suflet, despre acel „zid de fiinţe iubite" construit nu doar din cei cîţiva oameni dragi mie, ci şi din cele, cîteva şi ele, cărţi pe care le port în mintea mea.

Acum, iată, *Dilema veche* ne aruncă mănuşa: *Ce mai citim vara asta?* Scriam atunci, fiind mai tînără cu zece ani (!), că „a pune mîna pe o carte mi se pare o necesitate. Ca atunci cînd respiri, cînd mănînci, cînd dormi sau cînd iubeşti. E mai mult decît o simplă prezenţă sau o acţiune". Anii au trecut, e drept. Îndrăznesc să spun că nu mi-am schimbat convingerile. Şi nici preferinţele. Doar am mai adăugat, pe ici, pe colo, „prin părţile esenţiale", cîte ceva. Nu mi-am făcut o listă cu cărţi de citit într-un an. Sau într-o lună. Sau într-o vacanţă, aşa cum aveam lista aceea de lecturi suplimentare, transpuse într-un caiet studenţesc în anii de şcoală… Nu am cărţi anume pentru un anotimp anume. Deşi, poate, într-o succesiune firească, mi-ar plăcea ca primăvara să mi se deschidă cu drumul lui Alice prin Ţara Minunilor, vara aş sta de vorbă, în Poiana lui Iocan, ţesînd visuri nicicînd destrămate, toamna aş lua cu mine, în peregrinări, proverbele lui Solomon, să mă ajute să merg mai departe, printre frunzele veştede ale încă unui an, iar iarna aş alege să escaladez Muntele Vrăjit, să mă depărtez de lume şi de toate ale ei, măcar pentru o vreme. Hans Castorp a rămas acolo cîţiva ani, deşi nu asta a plănuit. A uitat, într-un fel, de Timp, de Clipă, dar trăind Clipa intens, pe toate feţele ei… Cum spunea Faust? „Clipă, stai, eşti atît de frumoasă!"

Ce mai citesc vara asta? Mă aşteaptă, de ceva timp, pe noptieră, cîteva cărţi. Pe care le amîn. Din diverse motive. Uneori, simt că o favorizez pe una dintre ele. Alteori, o abandonez pe alta, din dorinţa de a găsi sau a regăsi pasajele acelea care mi-au plăcut şi pe care le subliniez, deşi simt că fiecare scrijelitură doare. Deschid cartea şi găsesc rînduri/cuvinte subliniate, unele dure şi triste, aşa cum e viaţa uneori, altele pasionale şi tandre, aşa cum e dragostea deseori… Paler şi *Caminante*. Gheorghidiu şi a lui *Ultimă noapte de dragoste*… Chantal şi nevoia de comunicare din *Identitatea* lui Kundera… Un pic din Hemingway, din Camus, din Kawabata şi ai lui *O mie de cocori*… Îmi place Andrei Pleşu. Şi viaţa, cu „mirodeniile ei subtile". Îmi place noul. Dar, în anumite privinţe, rămîn la gusturile de demult. La cei cîţiva autori sau la cele cîteva personaje care m-au impresionat, care m-au pus pe gînduri sau care, chiar, mi-au schimbat felul de a privi mai departe de lume, de ziua de azi, de rutina aleasă sau impusă, dincolo de Cer… Să „priveşti" dincolo de Cer şi să îţi dai seama că există Altceva. Mereu găsim motive de a amîna ceva important, ceva pentru noi. Ne aruncăm în hăul de fiecare zi şi uităm de noi. Uităm să ne acordăm plăcerea de a trăi. De a iubi. De a citi. De a ne bucura de această vară.

Ce mai citim vara asta? Păi… ce ne place. Eu citesc *Dilema veche!* I-am rămas fidelă. Şi nu cred că se supără dacă am citit-o în Deltă, la Sf. Gheorghe, acolo unde fluviul nostru era aşteptat de voluptatea Mării, sau în liniştea Munţilor Bucegi. *Ce mai citesc vara asta?* Ce simt. Ceea ce îmi cere sufletul. Apoi, dacă se poate, parafrazîndu-l pe Mihail Sebastian, „I-aş cere vieţii doar puţină linişte, pe cineva drag, cărţi şi o casă curată". Cam atît.

Cu preţuire şi admiraţie,
Alina PAPOI
alinagmr@yahoo.com
Bucureşti, 21 iulie 2015

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

■ Dacă sînteţi în vacanţă (şi ar trebui să fiţi, cît de cît, nu?) şi aveţi timp/chef de citit, încercaţi un fel de joc. Gîndiţi-vă ce cărţi ale copilăriei sau adolescenţei aţi vrea să recitiţi. Şi treceţi la treabă. După care faceţi exerciţiul rememorării felului în care le-aţi citit atunci. Observaţi asemănările şi deosebirile cu recitirea de acum. O să vă placă. Eu am încercat asta uneori. Aş încerca şi anu' ăsta – m-aş repezi să recitesc *Gargantua şi Pantagruel, Cei trei muşchetari* şi *După douăzeci de ani*. Poate şi *Doi ani de vacanţă* a lui Jules Verne. Problema e că anu' ăsta n-am vacanţă. Apropos: nu luaţi de pe Google varianta pdf a cărţii *Gargantua şi Pantagruel,* că e piratată. Cumpăraţi-o de la librărie. (Mircea Vasilescu)

■ Între 30 iulie şi 2 august, pe aerodromul Măgura de la Cisnădie (Sibiu), puteţi participa la Airfield Festival 2015. 98 de proiecte muzicale, 4 scene şi 40 de hectare de teren acoperit cu iarbă, cel mai important eveniment din ţară desfăşurat pe un aerodrom activ. O grămadă de DJ, Fanfara „Ciocîrlia" *and more.* (Adina Popescu)

■ Moni Stănilă recompune, în *Colonia fabricii* (Editura Cartea Românească, 2015), o emoţionantă cronică de familie. Personajele de aici sînt puternice şi au poveşti care-ţi rup sufletul pentru că simţi, la fiecare pagină, cum istoria mare le suflă nemilos în ceafă. O lume sub vremi care se încăpăţînează să rămînă în picioare. O carte de-o frumuseţe discretă şi tulburătoare. (Ana Maria Sandu)

■ În revista *Observator cultural,* Iulia Popovici publică în serial o anchetă despre efectele implementării sistemului Bologna în învăţămîntul vocaţional de teatru şi film din România. Un subiect pertinent, mai ales că mulţi studenţi UNATC cer o reformă a universităţii. (Matei Martin)

■ *Trainwreck (O tipă dezastru,* 2015, în regia lui Judd Apatow), cu Amy Schumer – un film prostuţ, dar victorios din perspectivă feministă: eroina, deşi nu e nici destul de frumoasă, nici de subţire, „reuşeşte" să „pună mîna" pe un bărbat, şi doctor pe deasupra… La care poţi rîde, pe alocuri, dacă n-ai aşteptări prea mari. (Iaromira Popovici)

■ Mărturiile a 35 de femei dintre cele peste 40 care au avut pînă acum puterea de a recunoaşte public că au fost victimele agresiunilor sexuale ale actorului Bill Cosby, această figură paternă a televiziunii americane, rămas deocamdată nepedepsit pentru abuzurile sale: http://nymag.com/thecut/2015/07/bill-cosbys-accusers-speak-out.html. (Luiza Vasiliu)

■ „În «Mahalalele Dracului» din spatele casei mele, vînzătorii ambulanţi încă îşi purtau pe umeri ciudatele cobiliţe de lemn de care atîrnau coşuri cu fructe de sezon, păsări care cîrîiau, ambalaje de carton ţuguiate care îşi vărsau jumătate din conţinutul de alune şi fistic – sau bomboane şi prăjituri româneşti delicioase, ocazional însoţite de bidoane cu o băutură greţos de dulce numită «bragă»." – Ana-Maria Callimachi, *Lumea era toată a mea. Amintirile unei prinţese,* volum recent apărut la Editura Corint. O carte fascinantă despre „nobila artă de a trăi". (Ruxandra Mihăilă)

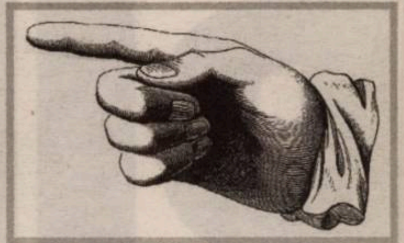

■ A fost o vreme cînd Marin Sorescu era un poet român important, tradus peste tot, propus la Nobel etc., iar eu îl citeam şi credeam sincer că este cel mai mare. Au trecut de atunci mai bine de douăzeci de ani, timp în care din opera lui eu n-am mai citit un vers. Cosmin Borza, un critic clujean din generaţia mea, a publicat însă anul trecut un foarte bun eseu, *Marin Sorescu. Singur printre canonici* (Editura ART), care m-a adus la sentimente mai bune faţă de acest poet tot mai puţin citit şi interpretat. Ar putea fi începutul unei frumoase reîmprieteniri literare. (Marius Chivu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Festival *Dilema veche***
- **Inspiraţia**
- **Voluntariat**
- **Dacii şi românii**
- **Socializarea pe reţele**

album dilematic

Dana Călinescu

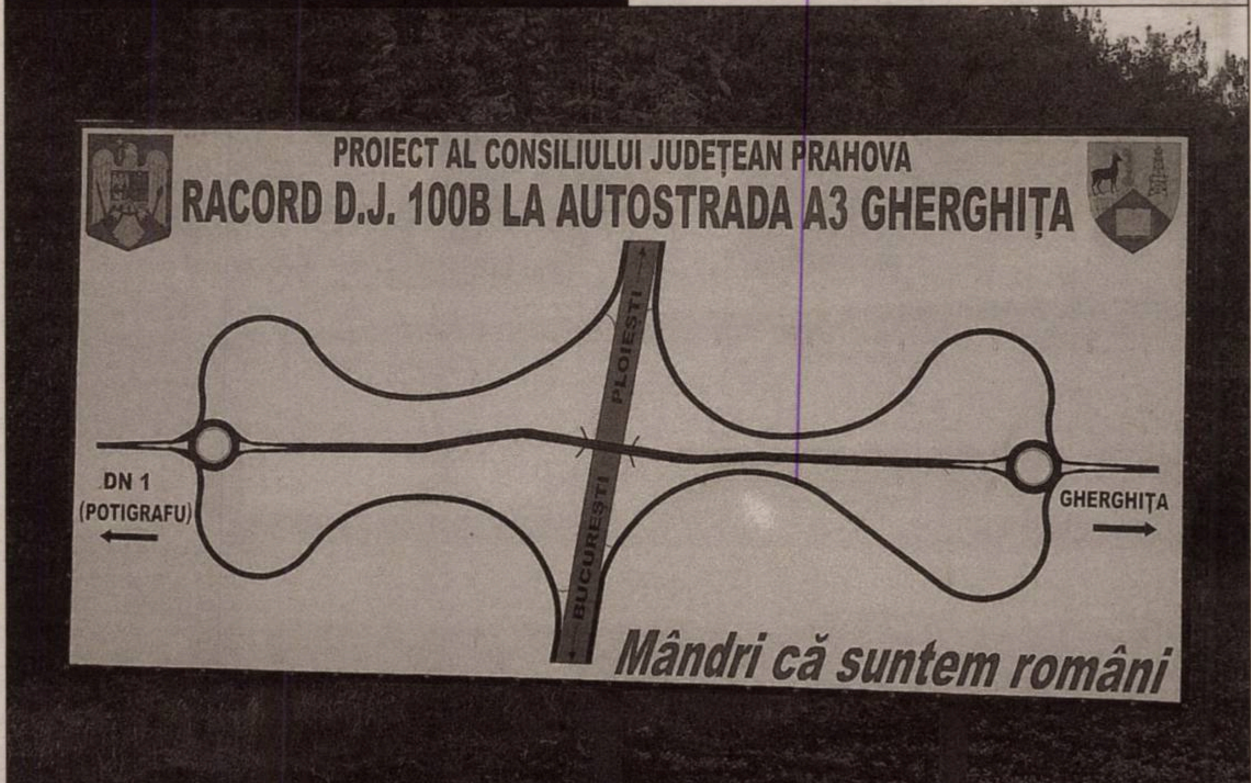
PROIECT AL CONSILIULUI JUDEŢEAN PRAHOVA
RACORD D.J. 100B LA AUTOSTRADA A3 GHERGHIŢA
PLOIEŞTI
BUCUREŞTI
DN 1
(POTIGRAFU)
GHERGHIŢA
Mândri că suntem români

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Liviu PAPADIMA ● Oana STOICA ● Cătălin ŞTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Directori Publicitate: Dana ANECULOAEI
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de Adevărul holding
Publicaţie auditată de BRAT
Tiraj: 8.800
Tipărit la Tipomedia

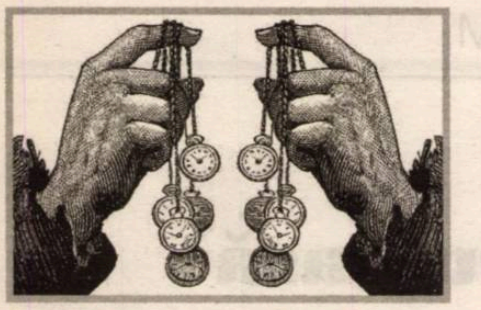

Andrei PLEŞU

nici **aşa**,
nici **altminteri**

„Aşa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici aşa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Ura ca mod de viaţă

În noiembrie 2010, am publicat, pe blogul Adevărul.ro, un text cu titlul de mai sus. Din păcate, anii care au urmat au multiplicat pînă la exasperare argumentele pe care le invocam atunci pentru a semnala o formă tot mai răspîndită de patologie socială şi sufletească. De curînd, am aflat, de pildă, că devin isteric dacă nu sînt recunoscut într-o librărie Humanitas şi cer, imperativ, concedierea „vinovaţilor“. Totul e fals şi se consemnează ca atare în presă. Dar nu contează. „Vestea bună“ este că se oferă unei legiuni de furioşi ocazia optimă a voluptăţii de a urî. Minciuna trece pe planul doi. Ceea ce rămîne e satisfacţia de a redeschide rezervorul de injurii, calomnii, ameninţări, mînii oarbe, ori de cîte ori apare la orizont vreun Liiceanu, vreun Patapievici, vreun Cărtărescu, vreun Pleşu. Ăştia sînt falanga Răului care a dus ţara de rîpă, care se scaldă în beneficii, care şi-au alcătuit, prin mijloace murdare, un portret de „elită“ fiţoasă, ei fiind, de fapt, nişte tîrîturi, nişte nulităţi, nişte căzături (probabil străine de neam). Ideal ar fi să-i stîrpim. Dar pînă una-alta, măcar să-i ucidem în efigie, să-i mînjim cu dejecţii de tot soiul, să le facem un dosar de bestii îmbuibate şi primejdioase.

Mărturisesc că nu pricep cum de am ajuns să mobilizăm atîta antipatie. Evident că sîntem, ca tot omul, plini de defecte, amendabili în unele din ideile sau opţiunile noastre. Dar nu aici e buba. E ceva în simpla noastră prezenţă care scoate din minţi o anumită categorie de oameni. Stupefiantă, pentru mine, este ura *personală* a unor inşi cu care n-am avut de a face niciodată. Sau a altora cărora am apucat, întîmplător, să le fac bine. Dacă îmi manifest perplexitatea, mi se atrage atenţia că nu suport critica şi că un orgoliu nemăsurat mă determină să cenzurez sau să batjocoresc orice părere neconvenabilă. În realitate, sînt bucuros să dialoghez în contradictoriu, să fiu confruntat cu o contraargumentaţie. Nu mă deranjează dacă un om de stînga îmi combate aşezarea de dreapta, nu mă deranjează dacă un anonim, pe blog, se declară în dezacord cu ideile mele şi îmi explică, inteligent, unde vede fisurile demonstraţiei mele. Ceea ce nu pricep e de ce sînt invitat să mă spînzur, de ce mi se măsoară diametrul ventral, de ce trebuie să fiu făcut tîlhar, trădător de ţară, mîncător de ecleruri, pacoste naţională. De ce tot soiul de netrebnici sînt legitimi cultural şi ideologic, în vreme ce noi, ăştia, cîţiva nărăviţi ai propriei găşti, dar cu oarecare marfă în căruţă, trebuie să fim evacuaţi, după ce, mai întîi, încasăm oprobriul public.

Mărturisesc că nu pricep cum de am ajuns
să mobilizăm atîta antipatie.

Nu mă vait. Nu de mine, nu de noi e vorba. Ceea ce ni se întîmplă e doar simptomul unui afect toxic, din ce în ce mai activ în ambianţa românească. E „cool“ să deteşti (mai ales pe unii care au „norocul“ să fie cît de cît cunoscuţi), e plăcut să dai cu chinoroz pe chipul oricui, e o dovadă de muşchiulatură, vîrtute, „talent“, haz şi curaj să te dai la om (mai ales dacă nu semnezi cu numele tău) sau să gesticulezi revoluţionar, pe bani capitalişti. Redacţii întregi s-au specializat în bălăcăreală, revistele nu-şi moderează blog-urile, încurajînd, astfel, transformarea vulgarităţii, a ignoranţei, a resentimentului primar în „model“ de comunicare.

Mai jos, un fragment din articolul publicat în 2010 pe aceeaşi temă:

Mînia e omenească. Poate fi şi divină. Se vorbeşte de „sfîntă mînie“, de furia zeilor, de Iisus izgonindu-i cu biciul pe negustorii din templu. Ura însă, ura constantă, tenace, devenită ocupaţie cotidiană, e în afara omenescului. E o boală sufletească, o voluptate morbidă, o viclenie a demonilor. Nu poţi trăi fără încetare sub semnul ei, dacă vrei să-ţi conservi sănătatea interioară. De o „sfîntă ură“ (ura de clasă) s-a vorbit numai în perioada „aurorală“ a comunismului.

Există însă, în lumea românească, semnificative categorii de cetăţeni care par să-şi ţină zilele cu un singur aliment: ura îndreptată împotriva cuiva. Nu mă refer la cei care, nemulţumiţi de politicieni, legi, curbe de sacrificiu, demagogie şi incompetenţă, se înfurie periodic şi îşi varsă năduful pe unde apucă. Mă refer la cei care şi-au făcut din ură şi din exprimarea ei o profesie lucrativă, un program, un mod de viaţă. Ura pare să fie, în aceste cazuri, preocuparea dominantă a persoanei, unicul conţinut al prestaţiei ei publice: un viciu şi o obsesie.

Te poţi scula şi te poţi culca în fiecare zi cu o grijă, cu o dorinţă de împlinire, cu un afect intens, euforizant sau melancolic. Pe vremuri, lumea se scula şi se culca făcînd o rugăciune. Dar să te scoli şi să te culci cu maxilarele încleştate, să fii locuit, neîncetat, de proiectul demolării, să cauţi mereu, hămesit, strategia optimă a linşajului, trebuie să fie cumplit. Evident, cei loviţi de această patimă mă irită şi, adesea, mă dezgustă. Dar – o spun fără ipocrizie – mi se întîmplă, nu o dată, să îi compătimesc. (...).

Încerc să mă pun în pielea cîtorva tineri (sau mai puţin tineri) care, de o bună bucată de vreme, trăiesc pentru a-şi etala ura faţă de Liiceanu. Nu ştim încă mare lucru despre cine sînt şi ce pot. Dar ştim că Liiceanu îi scoate din minţi. La fel Patapievici. Sau Pleşu. Îşi risipesc tinereţile molfăind, palizi, chinina resentimentelor lor fruste. Trăiesc prin ricoşeu, cuprinşi de o indispoziţie fără evoluţie. Greu de conceput îmi apare şi psihologia multor forumişti, care aşteaptă, excitaţi, ocazia săptămînală de a înjura gros, de a blestema, de a-ţi poci numele, de a te invita să mori.

Au toţi nefericirea să creadă că, pentru a părea inteligent, trebuie să atîrni, mereu, de o beregată. Ura pare să devină, în asemenea cazuri, nu doar un mod de viaţă, ci un divertisment şi un ideal. Nu pot decît să-i mulţumesc lui Dumnezeu că m-a ferit, pînă acum, de această anticameră a iadului.

■ ■ ■

Vintilă MIHĂILESCU

...@**hai-hui**.ro

Izmenele bătrînului domn

În urmă cu mai bine de trei ani, povesteam de la Thessaloniki scena de mai jos. Pe atunci, imaginarul colectiv al românilor era legat doar de farmecul vacanţelor din Grecia. Acum, toată greierimea română îşi face selfies *colective pe care scrie: Noi, furnicile, sîntem revoltate! Apoi le plimbă de la cîrciumă la televiziune şi înapoi. Simt nevoia să postez şi eu această imagine din vremurile bune ale Greciei. De la firul ierbii, acolo unde greierii greceşti stau cu burta la soare, lucrurile se văd puţin altfel...*

Dimitris se uită de cîteva ori în jur, ezită, apoi oftează şi se aşază la coadă. Holul cel mare al casei de taxe şi impozite este ticsit de lume. Este o clădire veche, impunătoare, cu coloane de marmură şi o scară ce se roteşte maiestuos spre etaj. Deşi e plin de lume, în sală e linişte, nimeni nu pare să aibă chef de vorbă. O linişte mică, strivită sub coloanele înalte de marmură.

– Ne-aţi luat tot! se aude dintr-odată vocea puţin răguşită, dar puternică, a unui domn în vîrstă ajuns în faţa ghişeului.

Lumea tresare şi toate privirile se îndreaptă spre ghişeu. E parcă şi mai multă linişte.

– Am venit să vă spun că nu mai am ce să vă dau, continuă calm domnul în vîrstă. Vreţi să ne lăsaţi în curu' gol, aşa că am venit să vă las şi pantalonii de pe mine.

Zicînd acestea, bătrînul domn începe să-şi desfacă încet cureaua.

– Alo, domnu', ce faceţi!? se răsteşte la el funcţionara.

Domnul îşi scoate cureaua, o împachetează şi o pune în buzunarul de la haină. După care începe să-şi desfacă, unul cîte unul, nasturii de la şliţ.

– Domnu', să ştiţi că chem poliţia! se isterizează funcţionara.

Domnul a terminat de descheiat pantalonii.

– Mă scuzaţi, i se adresează el unui tînăr din spatele său, pot să mă sprijin puţin de dumneavoastră? Nu prea mai mă ţin picioarele...

Domnul se sprijină cu o mînă de tînăr şi cu cealaltă începe să-şi tragă pantalonii în jos. În sală încep să se audă murmure.

– Destrăbălatule! Moş libidinos! urlă funcţionara, deja roşie de furie, şi apasă pe un buton.

În sală începe să urle o alarmă. Lumea se foieşte, se ridică voci răzleţe. În capul scării apare brusc directorul:

– Linişte! Linişte! se răsteşte el la oameni. Să ştiţi că evacuez sala! mai ameninţă el, roşu de furie, la rîndul său.

– Nu eşti la tribunal! îl apostrofează o voce.

– De ce nu evacuezi Grecia? îl ia altă voce peste picior.

Directorul face semn paznicilor să-l scoată pe bătrîn din instituţie. Sirena urlă în continuare. Domnul şi-a scos pantalonii şi acum îi împătureşte, încet, cu dungă pe mijloc. În uşă apare şi un poliţist înarmat, chemat la datorie de alarmă.

Să trăiţi, domnu' colonel.
Avem un caz la casa de taxe şi impozite.

– Ce se întîmplă? priveşte el, nedumerit, în jur.

– Un bătrîn nebun! îi explică funcţionara cea roşie de furie. Scoateţi-l de aici, scoateţi-l!

Poliţistul îşi scoate bastonul de cauciuc şi se îndreaptă spre bătrîn. Acesta a terminat de împăturit pantalonii şi i-a depus, cu grijă, la ghişeu. Funcţionara dă din mîini şi se apără de pantaloni ca dracul de tămîie. Bătrînul a rămas în nişte izmene lungi, albe şi impecabile.

– Nu pot!... se opreşte consternat poliţistul, privind la izmenele bătrînului.

– Ceee? se isterizează şi mai tare funcţionara.

Între timp, în capul scărilor de marmură s-au adunat şi alte funcţionare, atrase de zgomot.

– Păi, nu e afront la pudoarea publică, explică jenat poliţistul. Domnul este îmbrăcat...

– Te reclam, să ştii că te reclam şi pe tine! îl ameninţă funcţionara.

Poliţistul ezită cîteva clipe, apoi îşi deschide staţia. Se aude un fîşîit, după care o voce puternică se răsteşte din staţie:

– Da, ce-i?

– Să trăiţi, domnu' colonel. Avem un caz la casa de taxe şi impozite. Un domn şi-a dat jos pantalonii şi...

– A scos-o? răsună din staţie vocea puternică a colonelului.

Poliţistul se mai uită o dată lung la bătrîn, care stă demn în izmene în faţa ghişeului. Mulţimea s-a adunat în jurul său şi vociferează.

– Să trăiţi, n-a scos-o.

– Şi-atunci ce vrei de la mine? se răsteşte colonelul la plutonier. După care se răzgîndeşte: Bagă-l dracului pe nebun la dubă!

– Păi, nu pot să-l bag dacă n-a scos-o... se justifică plutonierul.

Corul tinerelor funcţionare de la etaj se anima brusc şi începe să scandeze, rîzînd în hohote:

– Scoate-o, scoate-o!...

– Domnu' n-a încălcat legea, se justifică plutonierul, uitîndu-se cînd la funcţionară, cînd la mulţime. Sîntem un stat de drept, ce să-i fac?...

Şi pleacă.

Dimitris pleacă şi el. E clar, nu e momentul să-şi plătească acum taxele către statul de drept.

Pentru Dilema veche, *a relatat de la Thessaloniki al dumneavoastră Vintilă Mihăilescu.*

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Şcoala Naţională de Ştiinţe Politice şi Administrative. Cea mai recentă carte publicată* Fascinaţia diferenţei. Anii de ucenicie ai unui antropolog, *Editura Trei, Bucureşti, 2014.*

■ ■ ■

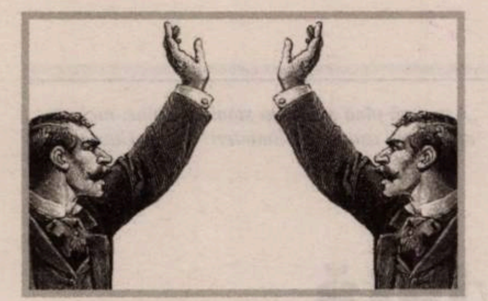

Valeriu NICOLAE

rătăcit în **Euro**-Narnia

O imunitate periculoasă

Venirea la putere a naziştilor şi dezvoltarea mecanismelor de spălare a creierelor şi a maşinăriilor de ucidere în masă ale regimurilor social-naţionaliste din Europa a fost unul dintre subiectele care m-au obsedat pentru cîţiva ani buni şi pe care am încercat să îl studiez cît mai aprofundat.

În mod firesc, am fost tare intrigat de titlul strident de pe site-ul PNL-ului – *„Premierul Victor Ponta este captiv al unei mentalităţi de tip nazist!“* – şi am deschis declaraţia domnului vicepreşedinte Mircea Dolha: „Rovana Plumb este, de ieri, preşedintele interimar al PSD. Demisia lui Victor Ponta din fruntea partidului va genera o reacţie în lanţ care va culmina cu dezintegrarea acestui partid nereformat. Primul pas a fost făcut în cursul zilei de ieri.“

Nimic despre mentalităţi naziste; cel mult o declaraţie *à la* Oracolul de la Bălceşti, Dumitru Dragomir, care prevede dezintegrarea PSD-ului, fără a oferi un argument logic care să justifice această previziune. Plecarea similară şi destul de recentă a lui Crin Antonescu de la conducerea PNL-ului sau plecările lui Iliescu, Năstase, Geoană de la conducerea PSD-ului nu au dus la dezintegrări.

„Premierul în cîrje şi-a cauţionat astfel ieşirea din scena politicii româneşti şi pregătirea pentru veşnicul anonimat. În PSD, fantomele lui Ion Iliescu încă bîntuie holurile cu miros de cinematograf vechi din Kiseleff. Dragnea a fost mazilit la scenă deschisă, iar socrul Ilie Sârbu încearcă, pe ultima sută de metri, să scrie scenariul unei piese de teatru la care are de gînd să taie bilete pentru toţi românii.“

Tot niica despre nazism. Un paragraf greu de înţeles, plin de figuri de stil penibile, care în cel mai bun caz se potrivesc unui puşti de clasa a VI-a lovit în acelaşi timp de hormonii adolescenţei şi de ideea nefericită că ar putea deveni scenarist.

„Adevărul este mult mai dur.“

Interesantă afirmaţia, dar riscantă. Promisiunea dezvăluirii unui adevăr dur creşte automat aşteptările cititorului.

„Victor Ponta va sfîrşi lamentabil în malaxorul DNA, iar PSD îşi va căuta cu disperare un lider autentic care să poată salva ceva din construcţia politică nefirească la baza căreia stau încă umbrele lui Ion Iliescu şi Octav Cozmâncă. Demisia lui Victor Ponta din fruntea Guvernului României nu mai este o chestiune de opţiune personală, ci un subiect de securitate naţională. Majoritatea care susţine astăzi cabinetul condus de Victor Ponta este din ce în ce mai fragilă, iar proiecţiile europene ale puterii executive de la Bucureşti sînt devastatoare. Dincolo de evidenţe, stau aşezate în rafturile societăţii româneşti interesele meschine ale PSD, ale liderilor săi complet compromişi de scandalurile penale din ultima perioadă. Rovana Plumb nu poate salva PSD de la extincţie. Cu nume predestinat, noul lider conjunctural din Kiseleff va scufunda corabia socialiştilor lui Victor Ponta.“

O meteahnă mai veche a politicienilor români.

Ca să folosim marfa clientului, singurul adevăr dur pe care îl putem deduce este că paragrafele de mai sus sînt *devastator* de *lamentabile*. Afirmaţiile nedemonstrate sau nedemonstrabile sînt completate de alegeri stilistice dubioase şi de o aproape perfectă lipsă a logicii argumentului.

„Lumea se schimbă, aşa şi vremurile!“

Platitudinea de mai sus este singura construcţie cît de cît acceptabilă din întrega declaraţie.

„Victor Ponta pricepe, dar este captiv unei mentalităţi de tip nazist care cauţionează, folosind toate tertipurile politice posibile, păstrarea puterii cu orice preţ!“

Deşi am ajuns, în sfîrşit, la acea parte a declaraţiei unde apare „mentalitatea de tip nazist“, nu am descoperit nici un fel de legătură logică între mentalitatea nazistă şi argumentele domnul Dolha.

În trecut, domnul Dolha a dovedit că e homofob şi că are o interpretare extremistă a conceptului de cetăţean român. Lucrurile acestea îl fac mai degrabă pe el, decît pe Victor Ponta, susceptibil de mentalităţi naziste. Folosirea iresponsabilă a referinţelor la nazism pentru a cîştiga capital politic e o meteahnă mai veche a politicienilor români. Victor Ponta a făcut-o şi el comparînd într-un mod deja tipic pentru el (superficial şi şmecheresc) efectele preşedinţiei lui Traian Băsescu cu efectele regimului nazist.

„Amînarea demisiei lui Victor Ponta devine o chestiune de siguranţă naţională! Este momentul ca acest subiect să fie tratat ca atare!“

Incompetenţa, corupţia şi nepotismul clasei politice româneşti sînt ameninţări mult mai importante la siguranţa naţională decît demisia domnului Ponta.

Sociopatia manifestată prin inabilitatea arhetipului politicianului român de a balansa retorica sforăitoare despre etică, moralitate şi competenţă a zeului de la televizor cu realitatea mîrlanului corupt, ipocrit şi incompetent din viaţa de zi cu zi este ameninţarea despre care ar trebui să discutăm mult mai mult. Nu de alta, dar poate vom putea să declanşăm o schimbare la nivelul societăţii româneşti care, şi ea, suferă adesea de aceleaşi probleme.

Există, desigur, riscul ca o astfel de discuţie să fie inutilă. Disonanţa cognitivă nu funcţionează la psihopaţi. Nu prea a funcţionat în cazul aleşilor noştri (o excepţie remarcabilă fiind Mona Muscă) şi nici în cazul multora dintre gargaragiii de la televiziuni care îşi schimbă opiniile în funcţie de interesul celor care îi plătesc. Imunitatea la disonanţă cognitivă pare a fi singurul lucru care uneşte solid o bună parte a celor care ne conduc (politicieni, afacerişti) sau ne formează „opiniile“ (jurnalişti, intelectuali). Cu un trecut solid de traseist politic, implicat în scandaluri de corupţie, mereu prezent la televiziuni, domnul Dolha este un exemplar minunat al efectului acestei imunităţi.

***Valeriu Nicolae** este activist pentru drepturile omului şi fondator al Policy Center for Roma and Minorities.*

■ ■ ■

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Codul bunelor maniere

(fiscale)

Nu sînt vreun masochist. Îmi place, ca oricărui alt pămîntean, să plătesc taxe şi impozite cît mai mici. De s-ar putea, n-aş plăti deloc. Altfel spus, sînt un om ca oricare altul. Nu dau pe dinafară de înalt simţ civic, deşi sînt pe deplin încredinţat că „România trăieşte cu taxele tale“. Prin urmare, m-a surprins plăcut ideea unui nou cod fiscal care să scadă TVA-ul şi o mulţime de alte taxe şi impozite. Mi-a părut de la sine înţeles că, în Parlament, respectiva propunere a trecut val-vîrtej. Era să beneficieze şi de urale la scenă deschisă, numai că liberalii au bombănit că nemernicii de stînga au furat ideea lor de dreapta. În inconştienţa mea, aplaudam în gînd, cu bucurie, Codul cel nou.

Apoi, a fost o vizită. A preşedintelui la Banca Naţională. Mi s-a părut interesant că preşedintele merge la guvernator, nu invers. Probabil, cafeaua de la protocol era mai bună în strada Doamnei. Apoi, la o zi, două, preşedintele face o conferinţă de presă şi zice că nu are de gînd să promulge noul Cod pentru că este mult prea riscant. Situaţiunea devine interesantă. PNL-ul intră în corzi. Cum să îşi schimbe votul fără a deveni penibil? Ce argumente să mai aducă, după ce a clamat sus şi tare că i s-a furat ideea? În fine. După alte cîteva zile de bălmăjeală, după o furtună în PSD cauzată de demisia domnului Ponta, după luări hotărîte de poziţie în privinţa numitului Cod, vine bomba! Guvernatorul se adresează naţiunii şi veştejeşte, în termeni simpli, populari, propunerea înaintată de Guvern. L-am ascultat şi am căzut pe gînduri. Ce să vă zic? Putea să mă ţină preşedintele ore întregi în conferinţe de presă, putea să fie doamna Gorghiu pe micile ecrane zile şi săptămîni, nu mă interesa nici cît negru sub unghie. Ar fi fost nişte nesuferiţi care, de dragul luptei politice, vor să mi-l veştejească pe domnul Teodorovici şi, eventual, să-l demită pe tînărul premier care vrea să-mi reducă impozitele.

Cînd a vorbit guvernatorul, l-am ascultat. M-a pus pe gînduri. Într-adevăr, să reduci taxele şi impozitele, în acelaşi timp cu creşterea salariilor pentru profesori, medici şi militari, pare cam riscant. Nu băgam de seamă povestea cu ţinta de deficit bugetar stabilită de ţările membre ale Uniunii. În fond, îmi spuneam, Franţa este campioană la depăşit deficitul. Aici, îi dădeam dreptate lui Teodorovici. Ar fi bine să ne vedem şi de propriul interes care, cîteodată, poate fi diferit de cel al zonei euro. Numai că a venit domnul Isărescu şi a dat exemplul cîrmei din coada avionului. Dacă pleci de la Bucureşti spre Londra şi schimbi direcţia cu un sfert de procent, rişti să ajungi la Stockholm. Dacă o mişti cu mai mult (făcînd referire la deficitul propus de guvern), pui cap compas spre Polul Nord. Fir-ar să fie de metaforă! M-a făcut brusc cetăţean responsabil şi am început să mă îndoiesc de justeţea Codului, pe termen lung. Mă şi vedeam zburînd spre ţinuturi arctice, în loc de Londra.

Nu e în firea Băncii Naţionale să dea semnale atît de puternice, decît dacă situaţiunea e serioasă. Cunoaştem cu toţii faimoasa diplomaţie de care a dat dovadă longevivul guvernator, în deceniile de cînd conduce politicile macromonetare ale ţării. Personal, am înţeles doar că măsurile propuse sînt mult prea riscante, pe cît de populare s-ar dovedi. Am mai înţeles şi de ce a simţit nevoia să apară în public cu un asemenea mesaj. Slaba prestaţie a opoziţiei (mai bine tăceau mîlc) a întărit, mai degrabă decît a slăbit, poziţia Guvernului. Nici preşedintele nu a ajutat cu mult. Domnul Isărescu a fost, practic, forţat de împrejurări să iasă la rampă şi să îşi pună renumele în joc. Un fel de asumare a răspunderii, pentru a bloca o propunere extrem de populară. Domnii Ponta şi Teodorovici sînt acum în defensivă pentru prima oară. Este simplu să îl acuzi pe preşedinte că face un joc anti-PSD. Blocarea PNL-ului nici măcar nu mai este necesară, deoarece s-a blocat singur. De cînd a intrat domnul Isărescu în joc, poziţia Guvernului este, însă, ceva mai complicată. Acum, trebuie să răspundă cu argumente ceva mai sofisticate decît „interesele străine care vor să ne cotropească patria“.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

■ ■ ■

---

un sport la Răsărit

Care-i secretul lui Chris Froome?

Secretul lui Froome e, cred, secretul echipei sale, Sky. O să mă întrebaţi atunci care e secretul echipei Sky. În cazul ăsta e simplu: nu ştiu. Dar îmi pot imagina. Cu toţii ne putem imagina. Sky este o imensă televiziune al cărei scop este, firesc, să atragă cît mai multe priviri. Sky n-a venit în ciclism, la fel ca Astana, la fel ca Tinkoff, ca să fie la număr. A venit să bată tot, astfel încît telespectatorii britanici să fie fericiţi. Şi aşa s-a întîmplat. Întotdeauna sînt impresionat de această capacitate de a programa performanţa umană cu precizia unui ceas atomic. Dar Sky nu e doar Sky. Sky e şi Marea Britanie. E un proiect naţional care implică multe, de la o inimă care bate extraterestru pe Ventoux pînă la recordul orei sau aur, mult aur în probele de pistă ale Jocurilor Olimpice. Deci e o miză naţională. Întotdeauna sînt emoţionat de mizele naţionale, de imn şi tot restul. În fine, tot restul nu e vizibil. Să nu uităm: Sky şi-a făcut proiectul de ciclism într-o epocă în care Armstrong era un gigant care călărea globul pămîntesc. Armstrong era norma. Norma admiraţiei la suprafaţă şi norma dopajului pe dedesubt. Ei au venit la o petrecere în care masa era pusă cu seringi în loc de tacîmuri. Iar carnea era făcută cu mult sînge. Şi uite aşa privind lucrurile şi viaţa, mi se pare că secretul lui Froome – în afară, evident, de tonele de transpiraţie şi miile de ore de pedalat inclusiv printre lei în Africa de Sud, ţara în care a crescut – poartă numele acela cu consonanţe franţuzeşti, care începe cu Poli... Şi nu, nu se termină cu Timişoara.

Radu NAUM

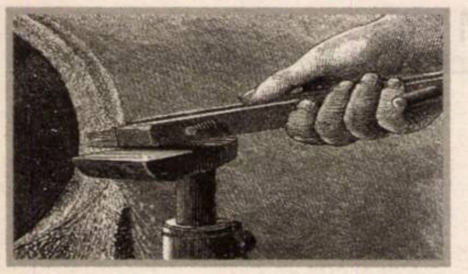

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

De ce Codul Fiscal este ratat din start

Problema cu noul Cod Fiscal e una veche pentru România: ca de atîtea ori, dezbaterea o ia razna şi argumentele de tip electoral le bat de departe pe cele de bun-simţ. Mai întîi de toate, întrebarea este: unde e mai bine să fie lăsaţi mai mulţi bani, în buzunarele statului sau în cele ale oamenilor şi ale companiilor? Răspunsul depinde de convingerile fiecăruia. Nu ştiu alţii ce gîndesc, dar eu, unul, nu văd vreun motiv serios pentru care ţi-ai lăsa banii pe mîna unui risipitor. Nici un om cu scaun la cap şi nici un manager cît de cît serios n-ar da cîteva mii de euro pe o bancă din parc sau n-ar cheltui cîteva milioane pe o fîntînă arteziană. Gestionarii banului public, în schimb, o fac. Oamenii, dacă au ceva mai mulţi bani, consumă şi, dacă statul se pricepe să colecteze TVA, se simte la buget. Firmele investesc, se dezvoltă. Aş vrea să mi se explice şi mie ce venit la buget aduce o mîndră fîntînă construită de un primar fanfaron.

Discuţia, însă, nu se învîrte defel în jurul principiilor. Este despre cifre: o scădere abruptă a taxelor, însoţită de creşteri ale salariilor în sectorul public, poate însemna o adevărată foarfecă bugetară. Pur şi simplu, statul nu ar avea de unde să-şi susţină angajamentele, ar creşte deficitul, ţara se va împrumuta mai scump şi aşa mai departe, pînă cînd o nouă cură zdravănă de austeritate se va impune.

Şi totuşi, să nu aibă România rezerve pentru a compensa o scădere a fiscalităţii? Evident că are. Mai întîi de toate, sînt chiar finanţele publice. Nu ne putem plînge că nu avem de unde finanţa cheltuielile statului atunci cînd administraţiile publice locale aruncă în fiecare an multe zeci de milioane de euro pe gazoane, panseluţe şi palmieri. Sau cînd susţin echipe de fotbal de primă ligă. Construim printre cele mai scumpe autostrăzi din lume – costurile pe unele tronsoane ale viitoarei autostrăzi Comarnic-Braşov sînt estimate la 20 de milioane de euro pe kilometru, în timp ce croaţii au construit splendide autostrăzi montane la preţul mediu de 6,6 milioane de euro pe kilometru. În general, achiziţiile publice sînt un dezastru. Jurnaliştii tocmai ne-au relatat cazul preşedintelui Consiliului Judeţean Arad, reţinut după un flagrant de luare de mită şi despre care se spune că ar fi pregătit un tun pe seama spitalului judeţean. Stoparea risipei în cheltuirea banului public ar fi o resursă enormă pentru compensarea scăderilor de taxe şi chiar a creşterilor salariale. Adevărat este că, dacă s-ar pune ordine în achiziţiile publice, ar suferi multe firme „de casă“ ale politicienilor mari şi mici. Problema este ce alegem.

© wikimedia commons

O altă sursă este chiar stimularea creşterii economice, prin încurajarea investirii şi a deschiderii de noi afaceri, îndeosebi de către tinerii antreprenori. Un exemplu: prin programul european „Garanţia pentru tineret“, tinerii antreprenori români pot primi ajutoare nerambursabile de pînă la 30.000 de euro pentru înfiinţarea unei afaceri. Aceasta nu împiedică statul să pună la punct şi alte programe pentru susţinerea antreprenoriatului. Toate acestea înseamnă locuri de muncă şi noi venituri la buget.

În sfîrşit, sînt banii europeni. Mai întîi, cei din bugetul alocat României – sînt cei mai la îndemînă. La o primă vedere, condiţiile de acces la aceste fonduri sînt ceva mai severe decît în ciclul bugetar 2007-2013. Dar aceasta este, pînă la urmă, în avantajul nostru. Proiectele trebuie să ducă la rezultate concrete şi măsurabile, trebuie să ducă la crearea de locuri de muncă şi la creşterea competitivităţii. Obiectivele de infrastructură trebuie să fie legate de marile reţele europene – interconectarea este cuvîntul de ordine. Cu alte cuvinte, programele operaţionale – cel regional cu precădere – ar trebui să aducă în mai mare măsură dezvoltare şi, în consecinţă, bani suplimentari la buget.

Apoi mai există Planul Juncker, căruia Parlamentul European i-a dat undă verde luna trecută, iar în această lună, Colegiul Comisarilor i-a dat forma finală, înainte de a fi lansat la apă. Fondul European de Investiţii Strategice, propus de preşedintele Comisiei, se bazează pe o contribuţie europeană de 21 de miliarde de euro, alături de care ar urma să vină investiţii private (din bănci şi din resursele marilor companii), pînă la un nivel de 315 miliarde de euro. Aici, ideea este de a înainta proiecte atractive pentru finanţarea din surse private, contribuţia publică europeană urmînd a funcţiona ca o garanţie pentru asemenea proiecte.

Aţi auzit în ultimul timp vreo dezbatere în mediul politic pe aceste teme? S-a vorbit despre cum să se pună ordine în cheltuielile publice sau despre cum să atragem eficient banii europeni, astfel încît proiectele să aducă dezvoltare şi să contribuie la creşterea economică?

Codul Fiscal a devenit un teren de luptă politică şi electorală. Ar fi putut să fie o provocare pentru o nouă politică de dezvoltare a României. A fost doar o ocazie ratată.

***Ovidiu Nahoi** este realizator la TVR2.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Detestabila austeritate

– sfat pentru unii economişti –

Totul a pornit, de fapt, de la o neînţelegere a crizei. Ştiu, experţi de toate extracţiile au umplut lumea cu articole, eseuri, cărţi ori panseuri despre criză – toţi au explicat-o şi au analizat-o în fel şi chip. Dar puţini au spus despre criză ceea ce este esenţial, şi anume că este o răzbunare a realităţii împotriva iluziilor. O sumă de ficţiuni pe care ajunseserăm să le luăm drept realitate ne-au făcut să credem că se poate trăi altfel decît spune bunul-simţ elementar. Ajunseserăm, de pildă, să credem că bursa face bani, uitînd că banii sînt făcuţi de industriile listate pe bursă. Ajunseserăm să credem că o bucată de pămînt produce bani, mulţi bani, uitînd că afacerile imobiliare au profit autentic doar dacă acompaniază alt gen de afaceri, direct productive. De pildă, preţul unui metru pătrat de teren creşte doar dacă există un interes direct productiv legat de acel teren, cum ar fi o anumită construcţie sau o anumită exploatare a lui. Noi ajunseserăm să credem că e de-ajuns să ai pămîntul şi banii vor veni peste tine, căci valoarea pămîntului, oriunde ar fi, oricum ar fi şi indiferent dacă mai investeşti în el ori nu, creşte ritmic şi astronomic de la sine. Ajunseserăm să credem că guvernele au bani cu nemiluita, uitînd că ele au doar bugete şi că între a avea bani şi a avea buget diferenţa este enormă – ca de la realitate la iluzie. Ajunseserăm să credem că băncile preferă să dea încă un împrumut unui debitor răuplatnic decît să execute garanţia împrumutului. Ajunseserăm să credem că nu este mare legătură între cît şi cum muncim şi cum trăim – nivelul de trai devenise o chestie politică şi nicidecum economică. Toate aceste iluzii, pe care singuri ni le-am creat, ne-au adus în criză. Din cerurile roz, am aterizat forţat pe relieful tare al realităţii. Austeritatea nu a fost nimic altceva decît reajustarea, dură ce-i drept, la realitate.

Din cerurile roz, am aterizat forţat pe relieful tare al realităţii.

Cînd propaganda stîngii a transformat cuvîntul „austeritate“ într-un fel de *dictum odiosus*, ameţind o întreagă Europă tot mai smintită de propria-i bunăstare, cam prin 2011, cîţiva politicieni germani s-au gîndit să înlocuiască blestematul cuvînt cu o expresie ceva mai precisă: „disciplinare financiară“. Căci hulita „austeritate“ asta era, de fapt. Pe fond, „austeritatea“ însemna că revii la ceea ce e firesc, adică să trăieşti exact în dimensiunile a ceea ce produci. Te întinzi cît ţi-e plapuma. Stînga antiausteritate susţinea că se poate trăi şi altfel, că un popor întreg poate trăi mult mai bine decît îşi poate permite. Inutil să subliniez cît de uşor poate fi păcălit orice popor cînd îi spui că se poate să muncească la fel şi să trăiască mult mai bine. Românii fiind, poate, ceva mai uşor de păcălit decît alţii. Asistată de politicieni cu vederea scurtă, dar cu largă lăcomie de voturi, teza că se poate ieşi dintr-o criză economică lăsînd liber deficitul, plusînd în consum sau relaxînd oleacă rigorile antiinflaţioniste are mare trecere pe la noi. Uitîndu-se că o criză este, de fapt, o lovitură dată de realitate iluziilor, părerea multor economişti de-ai noştri este că, dimpotrivă, cel mai bun răspuns ce se poate da unor iluzii care te-au dus la o jumătate de pas de faliment este încă o injecţie de iluzie – dacă se poate, în doză zdravănă. După ce Grecia a ţinut neapărat să-şi transforme criza în tragedie, am putut auzi şi la noi economişti care cred că se poate fără austeritate. Repet, austeritatea este disciplină financiară – cheltuieşti cît ai. Pentru aceşti tineri şi foarte creativi economişti care cred că se poate ieşi dintr-o criză fără să ajustezi cheltuielile, am un sfat: dacă a cheltui exact atîţia bani cît cîştigi vi se pare o cruzime a unor înfiorători politicieni de dreapta şi rămîneţi la părerea că este absolut firesc să trăieşti cheltuind mai mult decît cîştigi, atunci vă rog să încercaţi să vă susţineţi astfel propriile gospodării vreme de un an şi, dacă rămîn gospodării stabile, atunci eu mă înclin şi recunosc că aveţi dreptate. Dar dacă veţi ajunge în situaţia de a reduce cheltuielile pentru a reveni la dimensiunea veniturilor, atunci admiteţi, măcar de dragul terminologiei, că aţi fost nevoiţi să luaţi unele măsuri de austeritate ca să puteţi trăi pe mai departe.

Altfel, mie mi se pare că transformarea ideii de austeritate într-un diavol, cînd ea nu este altceva decît un reglaj necesar echilibrării cheltuielilor cu veniturile, constituie cea mai ticăloasă manevră de propagandă politică de la căderea comunismului încoace.

***Sever Voinescu** este avocat şi publicist.*

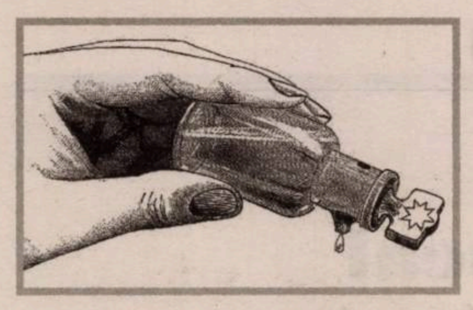

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Vulgarităţi

Prin uz îndelungat şi în absenţa unei legături cu etimonul, unele cuvinte depreciative îşi pot atenua treptat sensul iniţial, devenind forme de desemnare sau de adresare glumeaţă ori chiar neutră. În cazul expresiilor, procesul e mai complicat şi adesea reversibil: chiar dacă sensul peiorativ şi agresivitatea li se toceşte prin folosire repetată, transparenţa lor (imaginea pe care o pot evoca) permite oricînd refacerea valorii iniţiale. Un exemplu din spaţiul public actual mi se pare a fi utilizarea fără reţineri, dar în esenţă riscantă, a expresiei *a-şi pune* (sau *a-şi ridica) poalele în cap*. Expresia a apărut în mai multe declaraţii politice recente, reproduse de mass-media: „nu să stau toata ziua să răspund la scandal şi la *pus poalele în cap*“ (hotnews.ro); „nu o să-mi dau demisia nici cînd *îşi mai pune* doamna G. *poalele în cap*“ (digi24.ro). Nu mă îndoiesc că, la nevoie, autorii unor enunţuri de acest gen ar invoca autoritatea dicţionarelor curente, în care formula înregistrată pare lipsită de conotaţii vulgare. În DEX, variantele expresiei – *a-şi da poalele peste cap* sau *a-şi lua* (ori *a-şi pune) poalele în cap* – sînt explicate destul de pudic, la un nivel înalt de generalitate moralizantă: „a nu mai ţine socoteală de nimic, a depăşi orice limită; a da pe faţă un caracter josnic, imoral“. Definiţia din dicţionar pare să justifice prezenţa expresiei într-un enunţ de polemică politică, cu sensul „doamna X depăşeşte orice limită“, „se dezlănţuie“. Cred totuşi că pentru vorbitorii nativi de română e destul de evident că o parafrazare atenuată nu elimină cu totul sensul iniţial al expresiei, mult mai precis şi mai vulgar, descris prin metonimie (parte a acţiunii sugerînd acţiunea integrală).

În Iuliu Zanne, *Proverbele românilor* (volumul III, 1899, p. 306-313), sînt înregistrate mai multe expresii depreciative care cuprind cuvîntul *poală* şi vizează în primul rînd femeile. Formula „Poale lungi şi minte scurtă“ este explicată de culegător fără prea multe precauţii: „pentru a arăta nedestoinicia, nepriceperea femeilor în afaceri, inferioritatea minţii lor faţă de a bărbatului“. Imaginea *poalelor ridicate* are mai multe semnificaţii, inclusiv una pozitivă, în măsura în care suflecarea cămăşii era asociată cu munca şi opusă lenei şi delăsării. Cînd indică graba, ridicarea poalelor e uneori semn de pripeală („N-ai ajuns la gîrlă şi ţi-ai ridicat poalele“). Expresiile „a-şi da poalele peste cap“ şi „a-şi pune poalele în cap“ sînt glosate identic, cu două variante, sugerînd fie actul sexual, fie gestul obscen: „pentru femeile desfrînate cari au pierdut orice ruşine“ şi „cînd într-o ceartă nu se mai ţine socoteală de nimic“. În sprijinul primei accepţii poate fi invocat şi proverbul preluat de Zanne de la Iordache Golescu: „Poalele muierii, cinstea muierii; cum şi le ridică, cinstea pe jos pică“. În cu totul alt context, imaginea e prezentă şi în textul religios, în traducerea unui verset biblic din Ieremia (13, 26): „ţi se vor da poalele peste cap, ca să se dezgolească ruşinea ta“.

În discursul public actual, sensul mai general se activează cînd expresia este folosită în legătură cu entităţi colective sau despre bărbaţi (*„Poale în cap*… la Conferinţa Judeţeană“, radicalonline.info; „B. *îşi pune poalele în cap*“, stiripesurse.ro); apare de mai multe ori şi o construcţie reciprocă destul de stranie, cu referire la ceartă: *a-şi pune poalele în cap cu cineva:* „C. şi Ţ. *şi-au pus poalele-n cap:* «Eu sînt preşedinte!», «ba eu sînt preşedinte»“ (replicaonline.ro); „E.U. *îşi pune poalele în cap cu* A.S.“ (laraport.ro). Chiar în asemenea contexte, riscul de re-concretizare a expresiei – şi de evocare a unei imagini absurde – mi se pare destul de mare: *„Sindicalişti cu poalele în cap* în faţa ministrului G.“ (gorjeanul.ro).

De altfel, concretizarea imaginii e o strategie folosită chiar de mass-media, fie în reportaje în care formula poate desemna figurat cearta dezlănţuită, dar şi, perfect denotativ, gestul obscen *(„Cu poalele-n cap“*, observator.tv, 14.08.2010, ştire despre o razie a poliţiei într-o comunitate marginală), fie în articole de scandal, în care vulgaritatea e norma: „Bianca D., *cu poalele în cap!* Uite ce le-a arătat fanilor“ (libertatea.ro). Permanenta pendulare între accepţiile mai abstracte şi cele foarte concrete face ca expresia să rămînă profund ofensatoare atunci cînd se referă la o persoană (o femeie) anume.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor“, 2010).*

■ ■ ■

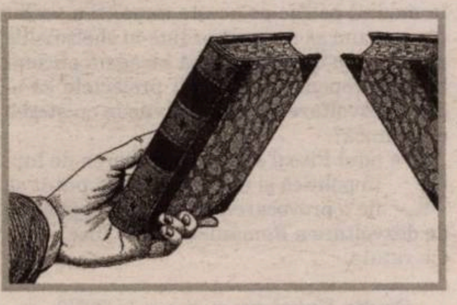

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

Pedagogie ambulatorie

Sînt un împătimit trăgător cu urechea. În spaţii publice aglomerate, în gări, în restaurante, la coadă, mor de curiozitate să mai prind cîteva ceva din ce vorbesc persoanele necunoscute din jurul meu.

Mediul optim pentru a-ţi satisface o atare apucătură e, fără îndoială, trenul. Mai bine zis, era. Trenul avea acea proporţie ideală între înghesuială şi lejeritate, între grabă şi tîndăleală, între socializare forţată şi intimitate, ca să fie un stimulent fără pereche pentru conversaţii întîmplătoare. Şi, nu mai puţin, pentru trasul cu urechea. Aşezarea locurilor faţă în faţă, ritualurile ieşitului pe culoar, la o ţigară, sau ale mersului la vagonul-restaurant, la o cafea/bere, parcă fuseseră toate plănuite de o minte atentă de socio-psiholog al comunicării.

Nu mai vorbesc că accidentele parcursului meu biografic, cu stagii de navetist atît de distanţă scurtă – Bucureşti-Breaza –, cît şi de largă anvergură – Bucureşti-Viena –, mi-au oferit din plin prilejuri de a-mi exersa năravul.

Am ajuns în timp la concluzia că sînt trei teme forte ale conversaţiei feroviare. Primele două, proprii în special maturilor sau vîrstnicilor, bolile şi copii, sînt încărcate cu intense valenţe didactice. După o discuţie despre boli, de pildă, te cobori din tren totdeauna îmbogăţit cu reţeta providenţială a unui tratament pentru maladia de care suferi, singurul pe care nu l-ai încercat pînă acum. În plus, te desparţi de tovarăşii ocazionali de călătorie cu convingerea întărită că viaţa e parşivă şi nedreaptă, ceea ce ar trebui să nu uite niciodată oamenii cumsecade cărora le-a fost dat să o trăiască.

Privitor la copii, aportul cognitiv e mai sărac. Afli oricum că nu eşti singur pe lume şi că tineretul din ziua de azi… Însă nimeni n-ar subestima valoarea pedagogică a empatiei, fie că e vorba despre schimbatul scutecelor, despre bolile copilăriei – temă conexă! – sau despre „eu l-am prevenit din capul locului să nu se încurce cu aia“.

Cea de a treia temă, cea mai interesantă, din punctul meu de vedere, e mai puţin conversaţională şi mai pronunţat narativă. Este povestea lui „şi atunci eu i-am spus că…“. Se potriveşte tuturor vîrstelor, poate cu o ocurenţă ceva mai scăzută la bătrîni.

Povestea asta e pedagogică nu numai prin morala pe care o induce şi prin eventualele consecinţe pentru auditori, ci prin însuşi subiectul ei. Ca orice naraţiune respectabilă, are şi aceasta o intrigă şi nişte personaje: protagonistul, cel sau cea care povesteşte, şi antagonistul, un „el“ sau o „ea“ – partener(ă) într-o relaţie, coleg(ă) la serviciu, şef(ă) tot acolo etc. – cu care naratorul sau naratoarea a intrat în conflict. Iar sursa conflictului e totdeauna aceeaşi: „el“ sau „ea“ nu e cum trebuie. Ba mai mult: e convins(ă) că e cum trebuie, deşi nu e. Escaladarea conflictului parcurge mai multe etape. Faza întîi, iritarea produsă de comportamentul inadecvat al antagonistului. Faza doi, decizia tolerantă a protagonistului de a trece cu vederea. Faza trei, recidiva. Opţional, o renegociere mai tensionată a pactului de toleranţă – „i-am zis că nu vreau să-mi pun mintea cu el/ea“ – urmată de o încălcare a acestuia tot de către antagonist, nu doar ignorant în ceea ce-l priveşte, ci şi malefic în raport cu ceilalţi. Urmează puseul de conştiinţă, prin care protagonistul realizează că îndreptarea situaţiei e pentru sine nu numai dezirabilă, ci şi obligatorie. E o datorie. Şi povestea culminează cu actul justiţiar: „şi atunci eu i-am spus că…“. E momentul culminant al naraţiunii, în care antagonistului i se pune nota 4 la purtare în catalog, cu mustrare – nescrisă – şi avertisment. Deznodămîntul se bifurcă de aici. Rareori apare versiunea de *happy end*, în care persoana căreia i s-a revelat crudul adevăr despre sine ia notă de nota primită şi încearcă, poate chiar şi reuşeşte, să se îndrepte. Cel mai adesea, însă, antagonistul răspunde cu o stupiditate care confirmă, o dată în plus, că diagnosticul pus asupră-i era corect. Pedagogia implicită a acestei naraţiuni e, cel mai adesea, una sumbră: oamenii nu se îndreaptă niciodată. Însă noi avem datoria să nu renunţăm în a încerca să-i aducem pe calea cea dreaptă.

Un mediu special al germinării pedagogiei ambulatorii este – era – autobuzul. Cine-şi mai aminteşte de vremurile în care erai fericit să te poţi agăţa de o bară şi să-ţi vîri măcar un picior pe ultima treaptă înainte ca vehiculul să se pună în mişcare ştie cam la ce mă refer.

> *„Doamnă, vă rugăm, faceţi lucrurile astea la dumneavoastră la clasă“.*

Călătorind o dată într-un ciorchine de oameni agăţaţi pe scara autobuzului, o doamnă, altminteri bine îmbrăcată şi cu o rostire elegantă, a început să-i instruiască pe cei din jur: dumneata ar trebui să-ţi ţii cotul mai la stînga, dumneata îţi poţi ţine piciorul drept mai în partea stîngă, dumneata contactează, te rog, persoana de deasupra ca să mai avanseze zece centimetri… Pînă cînd cineva şi-a pierdut răbdarea şi a opinat, tot pe un ton plin de civilitate: „Doamnă, vă rugăm, faceţi lucrurile astea la dumneavoastră la clasă“. Luată prin surprindere de deconspirarea identităţii sale profesionale, doamna a tăcut.

Dar nu despre pedagogii suiţi într-un autobuz supraaglomerat vreau să vorbesc aici, ci despre călătorii care, de îndată ce s-au suit în vehicul, *devin* pedagogi. Nu se urcă în autobuz cu ghiozdanul în spate. Pentru coborîre se foloseşte scara din mijloc/faţă/spate. Nu aşa se vorbeşte în autobuz. O persoană tînără ar trebui să cedeze locul unei persoane mai în vîrstă (de exemplu, mie). Nu se călătoreşte cu cîini/tranzistori/paporniţe în mijloace de transport în comun. Toate acel „NU-uri“ care făceau şi mai fac obiectul lemnoaselor „Instrucţiuni de călătorie“ ale ITB-ului sau RATB-ului devin, la înghesuială, subiect de aprinse dispute personale, în care conlocutorii îşi dispută, în esenţă, dreptul de a emite judecăţi de valoare asupra comportamentului celuilalt, asupra celuilalt pur şi simplu. Orice mijloace sînt permise în astfel de dispute: argumentaţia teoretică – silogismul, entimema –, zeflemeaua, ironia, vituperaţia, imprecaţia… Din registrul argumentativ, sînt preferate argumentele la persoană, cele de tipul „io-te cine vorbeşte!“. Tonalitatea vocală poate acoperi şi ea toate gamele. Iar limbajul corporal înfloreşte cît îi permite strîmtoarea.

Am asistat la un moment dat la cearta aprigă între doi bătrîni pe tema cine ar fi fost îndreptăţit să coboare mai întîi. Cînd, în fine, uşa s-a deschis şi cei doi au ajuns, îmbrîncindu-se, pe caldarîm, i-am văzut ridicînd fiecare bastonul, ca să-i dea în cap celuilalt. Şi asta, să fie clar, nu pentru că ar fi avut ceva unul cu altul. Ci pentru că fiecare era convins că el are dreptate şi i se părea intolerabil ca lucrul ăsta să nu fie recunoscut.

E drept, pedagogia de autobuz a pierdut mult din teren. Pe de o parte, pentru că, diminuîndu-se lupta pentru supravieţuire în transportul în comun, pare să fi scăzut şi apetitul de a-i educa pe ceilalţi pasageri. Pe de altă parte, călătorii de azi nu prea mai au antene pentru cei din jur. Ei se deplasează agăţaţi de firul care leagă mobilul din mînă de norii cibernetici de deasupra noastră, a tuturor.

Însă despre cum s-a teleportat pedagogia de tren şi de autobuz în spaţiul virtual, poate, altă dată.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

■ ■ ■

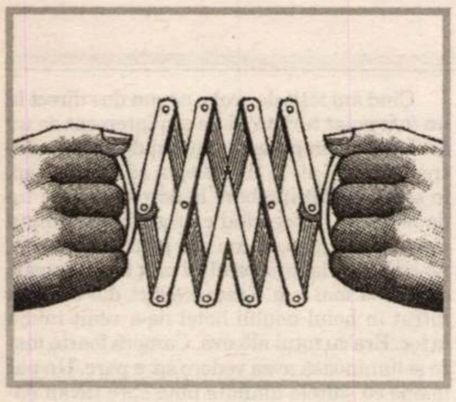

Mircea VASILESCU

oameni de treabă

„Sîntem relaxaţi, iar cînd vine ceva peste noi, devenim isterici“

– dialog cu Cristian GHINEA –

A început să colaboreze la Dilema *încă de cînd era student la Ştiinţe Politice. Apoi a devenit redactor. După ce a urmat un master în politici europene la London School of Economics,* ***Cristian Ghinea*** *a înfiinţat Centrul Român pentru Politici Europene (www.crpe.ro). Rubrica de comentarii din* Dilema veche *o continuă şi azi (ba chiar o înnoieşte, de săptămîna aceasta). Ceea ce e plăcut într-un dialog cu Cristian Ghinea e felul în care, despre multe teme „fierbinţi“ care agită societatea românească, el spune, argumentat, că „e normal să se întîmple aşa“.*

© E. Enea

DILEMA
PUBLICITATII
ctorală în România

De ce, cînd te-ai întors de la Londra, ai decis să înfiinţezi un think-tank?

Un *think-tank* este o organizaţie care se ocupă de politici publice, vine cu soluţii pentru o mai bună guvernare. Mereu am dilema asta: cînd mă întreabă oamenii „Cu ce te ocupi?“ e greu de răspuns, pentru că nu eşti nici frizer, nici strungar, nici doctor… Mie îmi place să le răspund oamenilor că încercăm să le dăm ştirile care nu s-au întîmplat încă. Sîntem o organizaţie construită pe bază de proiecte. De pildă, acum, la o propunere privind schimbarea modului în care sînt evaluaţi magistraţii. Ca şi la alte categorii profesionale, avem acest paradox: 99% sînt excelenţi. Şi atunci e greu să alegi cei mai buni procurori, pentru că toţi sînt foarte buni.

Cum se explică?

Asta pleacă de la modul în care se fac evaluările. În fiecare tribunal sau instanţă se fac nişte comisii care îşi evaluează colegii. Apare astfel un fel de presiune prost înţeleasă, pe bază de „Hai, că sîntem colegi“… Prezumţia de bază e că dacă nu ai nota 10 e o ruşine. Trebuie să ne obişnuim cu ideea că, pe o scară de la 1 la 10, 7 înseamnă că eşti un om decent şi îţi faci treaba bine, doar că nu eşti foarte sus. Pînă în 2005, magistraţii erau evaluaţi de şefii lor. Erau la mîna şefului. A apărut o schimbare: fiecare procuror şi judecător este independent, aşa încît a apărut acest sistem colegial de evaluare, pentru a se limita abuzurile. A fost un progres faţă de sistemul vechi, dar acum acest mod de evaluare îşi atinge limitele, căci pe baza lui nu se pot face departajări. Trebuie să facem un nou pas înainte.

„Incercăm să le dăm ştirile care nu s-au întîmplat încă.“

E doar un exemplu din proiectele de la CRPE. Dar, atunci cînd l-ai înfiinţat, alături de colegii tăi, v-aţi asumat explicit politicile europene. De ce?

Ideea mi-a venit cînd studiam la London School of Economics. Am aflat acolo despre multe organizaţii de acest tip. Lumea europeană e una complexă, sînt multe interacţiuni între instituţiile naţionale şi cele europene. Cineva trebuie să ţină evidenţa dezbaterilor, să informeze publicul de acasă şi să vină cu propuneri. Nu exista în România aşa ceva. Ne-am asumat noi acest rol. A fost greu, pentru că nu avem o piaţă a ideilor pregătită pentru asta. Dar cred că am reuşit. Acum sîntem 11 oameni la CRPE şi avem şi un birou la Chişinău.

Ce înseamnă „am reuşit“ în acest domeniu?

Dat fiind că am apărut pe un teren aproape gol, primul semn de reuşită este că încă rezistăm după şase ani şi că sîntem destul de mulţi pentru un ONG din România angajat în această direcţie. Apoi, ne putem uita la impactul nostru. Am reuşit să provocăm unele schimbări. Un exemplu este Programul Naţional de Dezvoltare Rurală. Ne-am ocupat de el, împreună cu Fundaţia Româno-Americană, pentru a orienta atenţia decidenţilor politici şi banii europeni destinaţi acestui domeniu spre fermele mici şi mijlocii şi spre asociaţiile agricole. Avem 40% din populaţie în mediul rural; trebuie să avem programe pentru aceşti oameni şi să privim agricultura ca pe un mijloc prin care aceşti oameni pot să-şi ţină familiile cu rezultatele muncii lor. Nu existau programe pentru aceste categorii de oameni. Acum vorbim de cîteva zeci de milioane de euro care vor fi investiţi de statul român în exerciţiul bugetar european 2014-2020 pentru această zonă. Nu am luat noi această măsură, nu vreau să-mi asum vreun merit; dar am avut un rol pentru că am bătut decidenţii la cap, am scris studii în care am demonstrat că asemenea asociaţii pot funcţiona ş.a.m.d.

În România, decidenţii iau în seamă propunerile venite dinspre un think-tank?

Cred că se întîmplă asta. Oamenii se află şi ei într-un proces de educare. Ca *think-tank*, ai mereu această dilemă: cînd să ieşi public şi să critici pe cineva sau cînd să discuţi cu el şi să încerci să-l convingi. În cazul asociaţiilor agricole, a fost un proces destul de îndelungat, au fost momente cînd îţi veneai să te dai cu capul de masă pentru că oamenii nu înţeleg un lucru simplu… Mare parte din munca noastră este de facilitare a dialogului, de explicare şi informare. Ceea ce scriem noi despre Republica Moldova contribuie la cunoaşterea situaţiei de acolo, în România şi la Bruxelles. Am avut un rol în scrierea legislaţiei privind integritatea în Republica Moldova. A fost un proiect asumat de Ministerul Justiţiei de acolo, a intrat în Guvern şi a fost respins. A urmat un scandal. Uniunea Europeană a decis să taie banii destinaţi reformei Justiţiei. În acest caz, e un eşec sau nu? Nu, pentru că nu putem noi să luăm decizia în locul guvernelor sau parlamentelor. Noi am dus oameni de la ANI la Chişinău, ceea ce a funcţionat în modelul românesc a fost preluat acolo. Dar iniţiativa nu a trecut prin Guvern. Cred că o să treacă la un moment dat.

„Noi avem acest defect, de a face un zoom out *pe unele aspecte.“*

Ai publicat, în 2012, cartea Eu votez DNA, *care cuprindea cîteva interviuri cu oameni din sistemul anticorupţie. Cum priveşti acum momentul de atunci şi evoluţia ulterioară în acest domeniu?*

Îl privesc relaxat. În 2012 se intensifica „anti-anticorupţia“. Cartea a pornit de la un dosar din *Dilema veche*. Mult mai mulţi decît cei care au citit cartea au receptat mesajul: că există un colţ din societatea românească ce investeşte încredere în instituţiile anticorupţie. Am devenit „faţa“ (sau locul de înjurat) pentru acest colţ. Acum sînt mult mai relaxat pe tema asta. Pur şi simplu era un moment-cheie atunci. Din fericire, instituţiile anticorupţie au supravieţuit. Şi trebuie să privim lucrurile dintr-o perspectivă istorică. Noi avem acest defect, de a face un *zoom out* pe unele aspecte. Avem o coaliţie de guvernare care a venit în 2012 cu 70% din voturi şi care, în campania electorală, spunea că DNA este o instituţie stalinistă. Ei, n-a desfiinţat instituţia stalinistă – ceea ce pare o nebunie, dacă intri în logica electorală. Povestea este mai complicată: aceste instituţii aveau sprijin internaţional, ceea ce conta foarte mult (este un beneficiu indirect al apartenenţei noastre la UE), am contribuit şi noi cu sprijin intern şi, astfel, instituţiile au supravieţuit. Nu înseamnă că tot ce fac ele e genial, dar noi dezbatem asupra lor. Aceasta mi se pare normalitatea.

Un alt aspect datorită căruia cred că am avut succes cu CRPE este faptul că am intrat pe radarul presei internaţionale. Cînd *The Economist* sau alte reviste mari se gîndesc pe cine să sune din România şi ne sună pe noi, e bine. Noi facem o muncă de facilitare a cunoaşterii României. Cînd jurnaliştii străini citesc prăpăstiile spuse de politicienii români sînt şocaţi. Dar noi le spunem să aibă în vedere gustul local, să nu ia în serios tot ce se spune. Pînă la urmă, au înţeles. E un fel de model grecesc şi aici, în care se propun foarte multe şi nu se pun în practică. Ceea ce este bine. Dacă s-ar pune în practică tot ce spun politicienii români ar fi un dezastru.

Grecia e un subiect foarte discutat. La noi, pare de bonton să fii contra Greciei sau, dimpotrivă, să ţii cu Grecia. Nu cumva prin această împărţire în tabere se pierde din vedere esenţialul?

Cred că este inevitabil ca oamenii să se împartă în două. Şi se împart în funcţie de prejudecăţile pe care deja le au. Ar trebui să evităm genul ăsta de clivaje, pentru că nu poţi să judeci naţiunile colectiv. În mod evident, grecii suferă de politicianism la nivel de elită politică. Din păcate, oamenii votează astfel de politicieni. Asta se poate spune: că există un *pattern* populist în modelul grecesc, care vine din istoria lor. Însă nu ar trebui să trecem la judecăţi generale pe baza acestei observaţii. Povestea e însă foarte complicată. Nu poţi s-o înţelegi dacă-ţi dă cineva două *link*-uri. Grecii au *think-tank*-uri foarte puternice, pentru că există tradiţia lor filantropică de a trimite tineri la studii în străinătate. Eu am citit de-a lungul timpului multe materiale scrise de aceste *think-tank*-uri. Dacă opinia publică e setată pe un anumit tip de gîndire, e foarte greu să vină cineva şi să spună că, dacă nu se întreprinde ceva, sistemul de pensii va intra în colaps. *Think-tank*-urile greceşti au spus-o de multă vreme, între timp sistemul a intrat în colaps. În curînd vom publica şi noi, la CRPE, un raport despre ce ar trebui să facă România pe termen lung pentru a nu intra într-un proces de tipul Greciei. Căci, din păcate, ne îndreptăm într-acolo. Cel mai clar exemplu este că avem, la sistemul de pensii, un deficit de trei miliarde de euro anual, ceea ce înseamnă că scoatem aceşti bani de la bugetul de stat. Şi avem tendinţa de a ne relaxa imediat cum a trecut criza şi cum s-a încheiat acordul cu FMI. Avem – ca şi Grecia – acelaşi tip de elită paternalistă, politicieni care mint constant poporul şi poporul se lasă minţit. Nu sîntem nemţi. Germania a făcut reforma pieţei muncii în 2003, fără să fie criză, ceea ce a transformat economia germană în cea mai puternică din Europa. Noi nu sîntem acolo. Sîntem mai degrabă modelul sudic, mediteranean, sîntem relaxaţi, iar cînd vine ceva peste noi, devenim isterici. Ar trebui să ne uităm atent la povestea Greciei, dincolo de clişee.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit integral pe live.adevarul.ro)

■ ■ ■

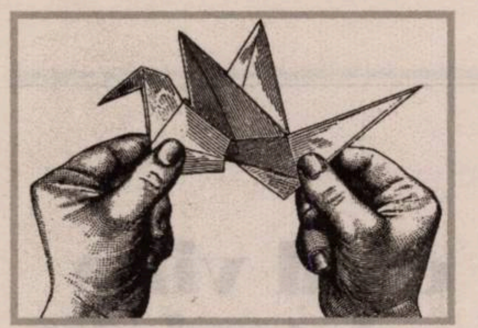

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

De la mansarda înăbuşită la dormitorul regal

Vară fiind, voi continua să povestesc despre hoteluri. Săptămîna trecută scriam despre cum sînt văzute ele de un *insider*, un recepţioner, devenit celebru prin relatările sale literaturizate. Hotelurile pot fi nişte afaceri pe cît de organizate, pe atît de flexibile în privinţa serviciilor disponibile. Nu vă mulţumiţi niciodată cu o cameră inferioară, ne sfătuieşte Jacob Tomsky, daţi-i un bacşiş pe loc recepţionerului. E soluţia prin care puteţi descoperi ce comori ascund hotelurile.

Desigur, unele ascund şi comori pe care nu ţi le doreşti. Am avut destule experienţe cu hoteluri văzute pe Internet şi cu rezervări online. M-am specializat în descoperirea viciilor reale din spatele pozelor strălucitoare şi al reclamelor de pe site-uri. De asemenea, am început să interpretez destul de bine comentariile afişate ale oaspeţilor şi să compar impresiile lor cu dorinţele mele. Acum vreo opt ani însă, eram mai puţin avizat. Şi cînd soţia mea a rezervat o cameră la un hotel din Amsterdam, care nu părea foarte scump, bun şi central, n-am stat să analizez prea mult lucrurile. Faptul că fiecare cameră era aranjată în mod diferit şi că fiecare purta numele unei flori nu m-a impresionat, dar nici nu m-a pus pe gînduri. E marketing, mi-am zis. La urma urmelor, ce putea fi rău într-o ţară aşa de civilizată, la un hotel obişnuit care nici nu era prin apropierea cartierului roşu?

Am ajuns aşadar la Amsterdam, cu soţia şi copilul care avea vreo şapte ani, curioşi să vedem muzeul Van Gogh, muzeul Nemo, Rijksmuseum, canalele, portul…

Ştiam că nu e cazul să folosim maşina în acel oraş şi că trebuia lăsată de la început într-o parcare. Prima surpriză, chiar dacă nu total imprevizibilă, a fost preţul acelei parcări. Ţin minte şi astăzi suma: 36 de euro pe zi. Am glumit, spunîndu-ne că era aproape cît cazarea unei persoane la un hotel de două stele, în condiţiile în care maşina n-are nevoie de baie, televizor, prosoape sau cearceafuri curate.

Ajunşi la recepţia cochetului hotel, am avut o a doua surpriză. Una mai discretă. Recepţionerul avea ceva în nas. N-am văzut bine ce, de prima dată, şi mi-a fost jenă să mă uit mai atent. Era ca un ac cizmăresc auriu, înfipt perpendicular în cartilajul dintre nări şi care ieşea afară pe sub ele, obligîndu-le marginile exterioare să stea, oarecum, suflecate. Un soi de piercing, cum nu mai văzusem însă vreodată. Ei bine, mi-am zis, e normal, Olanda e mereu cu moda înaintea noastră. Dar, în ciuda asumării şi înţelegerii depline a propriilor mele limite de om născut într-o ţară marginală, şi fostă comunistă pe deasupra, cu greu am reuşit să comunic şi să-l privesc în ochi pe acel personaj care-mi rînjea cu nasul. Nu doar că lipsa de simpatie părea să fie reciprocă, dar am avut şi o mică dispută. Eu mi-am exprimat îndoiala cînd mi-a spus că-mi va elibera imediat o garanţie bănească destul de importantă pe care o reţinuse în momentul rezervării. Ştiam din experienţă că „imediat“ poate însemna cîteva săptămîni şi chiar aşa s-a şi întîmplat.

În fine, am primit cheia şi am început trambalarea valizelor pe scările înguste şi abrupte, specifice imobilelor din Amsterdam. Pe măsură ce urcam, temperatura creştea. Cu greu am ajuns în cele din urmă la mansardă, unde ne aştepta camera denumită Floarea-Soarelui, vopsită în galben şi verde şi unde era o zăpuşeală de nedescris. Sub acoperişul pe care bătea soarele, cele 17 grade din stradă se transformaseră în 30. Geamul deschis nu avea nici un efect, iar aerul condiţionat nu pornea cu nici un chip. Încăperea era mai degrabă un fel de debara în ale cărei unghere se aflau nişte paturi înguste şi aparent fragile. Mirosul floral de care se vorbea pe site bătea uşor înspre mucegăială umedă. A trebuit să fac drumul din nou la vale pînă la „Nas Răsfrînt“ pentru a-l înştiinţa că nu merge aerul condiţionat. Mi-a spus că ştie că e stricat, dar că nu-l poate repara. Bine-bine, atunci dă-ne altă cameră. Mi-a răspuns că toate celelalte erau ocupate. Cu multă greutate am reuşit să obţin de la el un ventilator.

A doua zi, la micul dejun, din bucătăria aflată la subsol, ne-a întîmpinat o cucoană, probabil patroana, cu părul despletit, într-o rochie vaporoasă tot despletită, ultra-amabilă, dar cu gesturi de femeie fatală ieşită la pensie. Îţi crea senzaţia că tocmai ai dormit cu ea în pat. Mi-am zis că ştiam unde a lucrat înaintea afacerii cu hotelul. Eram răutăcios după noaptea din mansardă. Şocul adevărat a venit însă în sala de mese. Un salon strîmt şi întunecat, în acelaşi subsol cu bucătăria. La mese şedeau cupluri de cîte doi bărbaţi. Într-un loc era chiar şi un trio. Privirile lor insistente mi-au înroşit urechile. Mă simţeam ca şi cum aş fi avut pene în loc de păr. De fapt, pare-se că eram chiar cel mai tare. Păi, venisem în acel loc destinat, după toate aparenţele, cuplurilor de bărbaţi, cu soţia şi copilul. Aşa ceva nu mai pomeniseră nici ei. Nu avusesem nici o bănuială cînd rezervasem hotelul. Am mîncat cu noduri.

Cînd am ieşit de acolo, ne-am dus direct la un *info-point* turistic şi ne-am interesat de un alt hotel. I-am povestit omului de la birou întreaga tărăşenie şi el a început să dea din cap, în semn de dezaprobare la adresa acestui tip de hoteluri şi sugerînd că nu sîntem primul caz. Aflînd cîţi bani am dat pentru o noapte, ne-a spus că la exact acelaşi preţ ne poate găsi ceva mult mai bun. Eram sceptici, dar cînd am intrat în holul noului hotel ne-a venit inima la loc. Era cu totul altceva. Camera foarte mare şi luminoasă avea vedere spre parc. Un pat imens cu saltele umflate pînă spre tavan dădea impresia de dormitor regal, deşi totul era foarte modern. Din tăblia de la picioarele patului ieşea la comandă un televizor plat, cu ecran de-a dreptul cinematografic. Baia era placată cu marmură neagră, în contrast cu două chiuvete albe din porţelan, ca nişte boluri vrăjite. Cada cu jacuzzi era enormă, iar pălăria duşului te ducea cu gîndul la un sombrero. Mai mult, în baie era un vas cu trandafiri naturali. Un parfum abia simţit dăinuia peste tot, ca o boare. Omul de la punctul turistic restabilise imaginea ţării sale. Pe Internet, noi singuri n-am fi găsit în veci o asemenea ofertă. Atunci am înţeles că, şi în Occident, industria asta hotelieră e cît se poate de labirintică.

■ ■ ■

ready made

Discuţie despre Alexandru Macedon

„Maşedon, am ştiut-o, că iel ar, s-ar fi bătut cu, tătă vietăţile lumii. Cu… Că s-a bătut şi cu furnişi! Iel a trimis o fată cu nu ştiu cu ce aparat de furnişi, să facă foc cu paie. Ca să ardă, ştii, să poată trece trupa. […] Că spune-aşa: că s-o făcut unu Hanibal, s-o făcut Hitlăr, s-o făcut Carol şel Mare, ce-o făcut aiştia, n-o făcut cît Alexandru Macedon.“

Laura Jiga Iliescu,
Răsplata paradisului. Filoane livreşti şi orale ale tradiţiilor despre Blajini *în spaţiul românesc,*
Editura Academiei Române, 2006

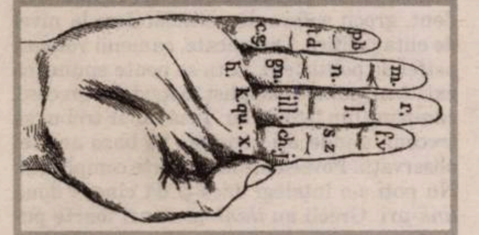

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Un roman uitat şi cîteva semnificaţii actuale

Recitesc un roman interesant, *Rugaţi-vă pentru Fratele Alexandru* al lui Constantin Noica, apărut, pentru prima oară, în urmă cu un sfert de secol, la Humanitas. Este vorba despre jurnalul captivităţii filozofului în temniţele comuniste, din anii '50-'60, ca rezultat al scandalului „cărţilor împrumutate“, care a afectat un număr mare de intelectuali bucureşteni la vremea respectivă. Printre ei se afla şi N. Steinhardt. Curios, în *Jurnalul fericirii,* monahul de la Rohia nu prezintă prestaţia lui Noica din timpul anchetei drept una strălucită. De altfel, poziţia conciliantă a autorului romanului amintit (Noica) faţă de torţionarii săi, poziţie tolerantă în sens superior, rămîne dimensiunea fundamentală a volumului (se vede şi din titlu), precum şi a momentului existenţial ca atare, faptul lăsînd, probabil, impresia slăbiciunii. Şi unele personaje din interiorul naraţiunii (tînărul sportiv Alec) îi reproşează intelectualului de 50 de ani prea multa îngăduinţă faţă de agresori, suspectîndu-l de laşitate. Privit însă cu atenţie, demersul lui Noica îşi dezvăluie rafinamentul. Situarea sa, în postură de „reflector“ fenomenologic al realităţii, deasupra puseurilor emoţionale îi asigură capacitatea unei analize riguroase, obiective, a complexităţii sociopolitice din acei ani. Cîteva dintre intuiţiile sale – născute din efortul detaşării – sînt remarcabile, uimind şi astăzi prin acurateţea lor. Iată, spre exemplu, o observaţie de antropologie culturală, confirmînd o teză modernă, după care, în a doua jumătate a secolului XX, s-a derulat un al treilea război mondial, mult mai subtil în comparaţie cu militarismul, *războiul civilizaţiilor,* unde mentalităţile grefate pe ascendentul omogenităţii şi-au impus dominaţia. Spune filozoful: „Oricine vede astăzi că europenii au lătrat la pomul greşit. Se băteau trei naţiuni mari din Europa (germanii, francezii şi englezii, *n.m.)* pentru ca alte două, mai mari, din marginea ei, americanii şi ruşii, să ia întîietatea, mai repede chiar decît şi-o puteau dori“. Confruntarea culturală i-a situat pe europeni – pentru întîia dată în istorie – pe o poziţie de *Knechtschaft,* urmînd ca ei să se adapteze, de acum înainte, capriciilor culturilor învingătoare.

Comunismul şi, implicit, Uniunea Sovietică reprezintă nişte elemente mai curînd stranii ale noii ecuaţii politice. Ele ajung pe picior de egalitate cu liberalismul american doar printr-un joc al istoriei, rezistenţa lor în timp (interesantă profeţie) fiind sub semnul întrebării. Noica bănuieşte că informaţia prăbuşirii finale a comunismului se găseşte în însăşi intenţia sa primordială, nelipsită de un conţinut paradoxal: de a redistribui bogăţia în societate, după principii echitabile, devenite însă, neaşteptat, surse ale inechităţii absolute. Autorul explică bizareria socio-economică şi mentală în felul următor: „Cine a trăit cît de cît atent şi mai ales senin în comunism îşi dă seama că se ajunge la un rezultat ciudat, în aparenţă: revoluţia aceasta este, în ultimă instanţă, în favoarea bogatului, iar nu a săracului; căci bogatului i se ia bogăţia, ceea ce nu e mare lucru. Pe cînd săracului i se ia *idealul* de îmbogăţire. Iar un om frustrat de ideal – ceea ce la acest nivel înseamnă sens de viaţă – este desfiinţat într-un fel. Între timp, cel care posedase şi fusese alienat prin posesiune se poate uneori simţi reinvestit ca om, reînfiinţat. Cîţiva din clasele de sus, pe care viaţa uşoară îi făcea să nu ştie care le e măsura umană, au descoperit, odată deposedaţi de bunuri şi privilegii, că totuşi *ştiu* ceva şi pot ceva, ba chiar că *vor* ceva şi *pot* ceva, ba chiar că *vor* ceva cu-adevărat. Într-un sens, şi-au descoperit necesitatea. Astăzi, ei nu mai aspiră să recapete libertăţi la plural, ci doar acea libertate care le împlineşte necesitatea lăuntrică“. Prin urmare, revoluţia comunistă este, în fapt, prilejul răsturnării etice şi sociale, învingătorii şi învinşii devenind nişte categorii extrem de flexibile, chiar şi la analiza de detaliu.

Am reţinut aceste idei în contextul eforturilor româneşti de astăzi cînd, iată, am optat deschis pentru modelul liberal şi, în plus, ne străduim să depăşim efectele „revoluţiei“ comuniste printr-un capitalism galopant, al arderilor de etape. Ce mă îngrijorează însă este modul nostru paradoxal de a ne aşeza (încă) în democraţie. Conform sondajelor, românii vor o ţară fără corupţie, acceptînd totuşi să dea mită oricînd interesele lor ar fi afectate. Păgubitul are aici o toleranţă semnificativ ridicată pentru păgubitor, în comparaţie cu echivalentul său din alte civilizaţii. S-ar putea chiar spune că, la noi, adesea, păgubitul zîmbeşte complice păgubitorului, înţelegîndu-l şi apreciindu-l masochist pentru performanţa lui incontestabilă. Hoţia eficientă, făcută cu graţie, reprezintă un certificat de excelenţă, care stîrneşte invidii solemne pînă şi nefericitei victime. Proverbele noastre – unice pe mapamond – confirmă voluptatea stranie de complicitate cu înşelătorul de succes („cine poate oase roade“ sau „hoţul neprins e negustor cinstit“). În aceeaşi ordine de idei, părem să acceptăm cu seninătate faptul că situarea cuiva pe o poziţie de putere, la un moment dat, înseamnă automat accesul la fructul oprit al corupţiei. El are girul nostru tacit pentru acţiuni necinstite, în virtutea convenţiei nescrise după principiile căreia toţi am proceda la fel. Corupem cu aceeaşi înţelegere şi bucurie cu care acceptăm să fim corupţi, aderînd la un tratat macrosistemic al neloialităţii. Am construit o cultură a corupţiei, un mecanism diabolic, perfecţionat pînă la detalii infinitezimale, iar acum ne arătăm surprinşi de agresivitatea lui. Ca în povestea creatorului ucis de propria sa creaţie, stăm inerţi, aşteptînd. Nu pe Godot, ci pe Schengen.

***Codrin Liviu Cuţitaru** este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

■ ■ ■

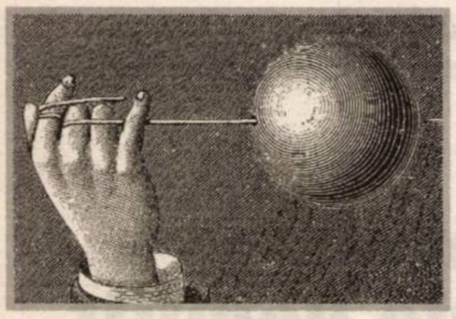

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Pact pentru Cultură

Zero virgulă ceva la sută din puţin înseamnă mai nimic. România este una dintre puţinele ţări din UE cu un buget pentru cultură mai mic de 1%. Din acest zero virgulă ceva la sută tocmai s-a mai tăiat ceva. La ultima rectificare bugetară, fondurile alocate Ministerului Culturii s-au diminuat cu două milioane de lei.

România e o ţară săracă, cu deficite importante în numeroase domenii; pe de altă parte, cultura n-a fost niciodată văzută ca o direcţie de acţiune prioritară pentru stat. Pentru că nu aduce voturi – aşa cum aduc, de pildă, autostrăzile construite (şi nu doar promise). Cultura nici nu atrage sancţiuni din partea comunităţii internaţionale atunci cînd e subfinanţată. În planul de guvernare, capitolul „Cultură“ ocupă vreo trei pagini (din 160). În ultimii doi ani şi jumătate, în România am avut şase miniştri ai Culturii. Mai mult decît banii lipsesc stabilitatea şi coerenţa. Cu un buget de zero virgulă ceva la sută nu poţi să faci mare lucru. Dacă din bănuţii ăştia se mai şi scade ceva la jumătatea anului, chiar că se dărîmă şandramaua…

> *Nu există o abordare unitară, o perspectivă comună asupra culturii. Şi, cu atît mai puţin, nu există o armonizare a investiţiilor în cultură.*

E, pînă la urmă, şi o chestiune de viziune. Pentru că, în România, guvernanţii par că se uită la Cultură doar ca la un domeniu perdant, la un minister care toacă bani fără să producă. În Franţa – statul care a inventat ideea de excepţie culturală şi care apără cu fervoare subvenţia –, perspectiva e cu totul diferită. Acolo, ministerul a realizat în urmă cu un an un studiu din care rezultă că cultura contribuie de şapte ori mai mult la produsul intern brut decît industria auto. Industriile culturale aduc 57,8 miliarde de euro pe an. Costurile totale pentru colectivitate se ridică la 21,5 miliarde de euro. (Trebuie spus că prin industrii culturale se înţelege mai mult decît prin cultură, aici intră şi audiovizualul, moda, unele mărci şi brevete etc.) Altfel decît se credea, cheltuielile statului pentru cultură sînt, de fapt, investiţie; subvenţia se întoarce odată cu valoarea adăugată a proiectelor culturale. „Excepţia culturală“ devine, în felul acesta, o formulă economică de succes. Una în care statul devine un soi de acţionar majoritar la un holding rentabil. Chiar dacă nu toate diviziile aduc profit, treaba merge per ansamblu.

Genul acesta de abordare a fenomenului cultural nu există în România – unde a fost preluată doar sintagma clasică a „excepţiei culturale“ şi unde sînt aplicate doar principiile de bază (mai puţin continuitatea în susţinerea financiară). Problema e că, oricît de mult am ţine, în România, la principiul „excepţiei“ – ideea statului providenţial, de la care oamenii de cultură se aşteaptă să finanţeze totul, e şi o moştenire a comunismului –, nu ne permitem să susţinem financiar nici măcar prezervarea patrimoniului şi evenimentele majore (festivalurile de tradiţie).

În multe ţări europene care au trecut prin criza economică, bugetele instituţiilor culturale au fost diminuate considerabil. În unele ţări s-au luat chiar măsuri drastice, precum închiderea unor instituţii ori anularea unor evenimente. Printre cele mai afectate state sînt Spania, Grecia, Portugalia şi Olanda. Dar şi state bogate, cu o infrastructură culturală extinsă şi costisitoare, au recurs la tăieri de fonduri pentru cultură. Franţa şi Germania, pînă nu demult modele în ceea ce priveşte coerenţa politicilor culturale, au alocat mai puţini bani; desigur, acolo efectele nu au fost chiar atît de dramatice. La nivel european, aproape şase milioane de oameni, adică vreo 3% din populaţia Uniunii, lucrează în industriile culturale. Cultura costă, dar practicarea culturii aduce bani.

E clar însă că domeniul culturii e o miză mică pentru mai toate guvernele aflate în dificultate financiară. Dacă trebuie reduse cheltuielile, bugetul culturii e una din primele opţiuni. Nu există o abordare unitară, o perspectivă comună asupra culturii. Şi, cu atît mai puţin, nu există o armonizare a investiţiilor în cultură. Şi asta în condiţiile în care, cel puţin la nivelul discursului oficial european, cultura e o prioritate.

Aşa cum anumite organizaţii internaţionale impun statelor membre să aloce un buget fix către anumite domenii strategice, tot aşa şi Uniunea Europeană ar putea măcar să recomande o unitate de măsură comună pentru resursele alocate culturii în ţările membre. Un Pact pentru Cultură la nivelul Uniunii Europene ar putea fi o garanţie a stabilităţii pentru politicile culturale. Şi o garanţie că angajamentul declarat este şi pus în fapte.

■ ■ ■

PUBLICITATE

festival DILEMA VECHE în Cetatea ALBA IULIA
21-23 august 2015
NOI suntem ceilalţi

Invitaţi speciali: GABRIEL LIICEANU ● HORIA-ROMAN PATAPIEVICI ● ANDREI PLEŞU

Mircea VINTILĂ & BRAMBURA ● BASORELIEF ● Irina POPA & THE SINNERS
Nicu ALIFANTIS & ANSAMBLUL JIDVEI invitat Mihai NENIŢĂ
Radu GHEORGHE & ORCHESTRA SIMFONICĂ BUCUREŞTI
Puiu PASCU TRIO ● Emy DRĂGOI ● Alexandra BOBEICO (vioară) ● Christian NAŞ (violă)
Răzvan POPOVICI (violă) ● Recital de poezie Constantin CHIRIAC

Pentru prima dată în România: ANGELO BRANDUARDI

CONCERTE ● CONFERINŢE ● DEZBATERI ● LECTURI LITERARE ● FILME DOCUMENTARE
EXPOZIŢII ● STAND-UP EUROPEAN DE JURNALISM ● ATELIERE PENTRU COPII

fb.com/dilemaveche
festival.dilemaveche.ro

PRIMĂRIA MUNICIPIULUI ALBA IULIA · alba iulia · CONSILIUL JUDEŢEAN ALBA · asociaţia OAMENI CU DILEME · europe direct Alba Iulia · TUCA ZBARCEA ASOCIAŢII · AQUA CARPATICA · SÂMBUREŞTI · idilis · Automobile Bavaria Group · AEROPORTURI BUCUREŞTI

Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU

ceaslov story

Dragomir Inimărea şi povestea unui viol de demult

Satul Pucheni din judeţul Dîmboviţa este martorul unui viol la început de octombrie 1794. Personaje principale: Dragomir Inimărea, fiul lui Micu, şi Uţa, fiica Mariei văduva. Vecini în satul Pucheni, Dragomir se îndrăgosteşte de Uţa, sau cel puţin aşa declară. Fata însă nu-i răspunde avansurilor amoroase pentru că el este *„ţăran, supus a face clacă veci pe a cui moşie va clăcui“*, iar ea este *„fată de slugă domnească, pogorîtă din bătrîni cu moşie de baştină, după care se chiamă chipu fată de boiernaş“*. Cînd Dragomir Inimărea îşi ia inima în dinţi şi-o cere de soţie, mama îl refuză fără să stea prea mult pe gînduri. Refuzat, holteiul plănuieşte să o răpească şi să se cunune cu forţa. Ocazia i se oferă la începutul lui octombrie 1794, cînd pleacă să-şi culeagă viile în Valea Scheilor, judeţul Saac; acolo întîlneşte alţi patru holtei cărora le mărturiseşte „durerea inimii“ şi le solicită ajutorul. La început, băieţii s-au temut, ştiind că siluirea se pedepseşte cu moartea, dar cînd Dragomir i-a asigurat că îşi asumă întreaga responsabilitate în cazul în care fata nu-l vrea, l-au crezut, l-au încurajat; astfel, Radu Rogojină, Istrate, Lepădat şi Stan şi Dragomir Inimărea au pus la cale un întreg plan de atac. Şi-au împărţit armele: *„au luat Stan argatul o puşcă, i Radu Rogojină un pistol, i Lepădat un pistol şi două cuţite măcelăreşti“*, apoi – care în căruţă, care pe cai – au plecat „sîmbătă seara către duminică“ să atace casa Mariei văduva, unde se afla fata. Duminică, după ce au intrat în judeţul Dîmboviţa şi s-au apropiat de casă, s-au gîndit că ar da de bănuit dacă ar apărea toţi înarmaţi pînă în dinţi pe uliţele satului, aşa că Radu Rogojină a fost trimis emisar *„ca să se arate cu chipu de călător şi să găzduiască la dînsele pînă vor sosi şi ei cu caru“* şi mai ales *„ca să mijlocească să scoată la vreme pe fată din casă“*.

Nebănuind adevăratul motiv al sosirii acestui călător necunoscut la casa lor, mama şi fiica l-au primit cum se cuvine, l-au ospătat, iar seara i-au oferit prispa casei să-şi odihnească oasele. Pe la trei dimineaţa, cînd tovarăşii lui se instalaseră deja în posturile-cheie din jurul casei, Radu Rogojină a strigat că-i este tare sete şi-o roagă pe Uţa să iasă din aşternut şi să-i aducă o cofă cu apă. De voie, de nevoie, fata se scoală şi iese în uşă întinzîndu-i cofa. În acel moment, holteii ies de prin ascunzători, Radu o prinde pe Uţa de încheieturi, Dragomir îi sare în ajutor. Ţipetele fetei o trezesc pe mamă, dar Lepădat intră în casă, îi altoieşte cîţiva pumni „cu plăselele cuţitului“ şi-i încuie uşa cu „veriga“. Cum Uţa strigă, se zbate, zgîrie, loveşte, Radu şi Dragomir se văd nevoiţi să-i îndese un „peşchiru“ în gură, să-i lege mîinile la spate, după care o aruncă pe cal şi pleacă cu toţii în grabă spre carul lăsat în pădurea de la marginea satului. Dar Uţa nu se potoleşte, aşa că Dragomir pune mîna pe un lemn şi-i sparge capul, aruncînd-o leşinată în carul ce-i aştepta în liniştea nopţii. Dimineaţă, ajunşi la vii, Dragomir cere unui preot al locului să-i cunune. Speriat de refuzul fetei, popa şi-a luat preoteasa, plecînd în vecini la „mosafirlic“ şi lăsîndu-i să se descurce cum vor şti. S-au descurcat: Dragomir, încuind uşa, *„au asuprit-o de i-au stricat fecioria“*. Scăpată pentru o clipă de sub supravegherea răpitorului său, Uţa iese în prag şi strigă şi povesteşte tuturor trecătorilor patima şi amarul suferinţelor sale. Nişte ţigani îi sar în ajutor, îl pun în fiare pe Dragomir şi-l duc la marele spătar. Repede sînt prinşi şi închişi şi ceilalţi. Aventura se încheie aici, coşmarul începe.

„Au asuprit-o de i-au stricat fecioria“.

Invocate pravilele, se constată că „hrăpitorul“ este pasibil de pedeapsa capitală, *„bucatele lui se vor da muierii ce s-au hrăpit; aşişderea să se dea muieri bucatele şi ale acelor ce vor fi fost în sfat sau i-au dat ajutor la hrăpire“*. Soarta tuturor atîrnă de bunăvoinţa fetei care îi poate ierta, acceptînd căsătoria. De altfel, judecătorii o sfătuiesc să-l accepte, că *„doar este şi el om slobod“*. Nu se întîmplă aşa, căci Uţa n-a vrut înainte, nu vrea nici acum să accepte un „ţăran“; ea cere să se facă dreptate, „să li se vîndă avutu“, să primească zestre „îndestul“, „doară va găsi vreun om deopotriva ei ca să să mărite“. Şi averea le este confiscată: Dragomir are un pogon de vie, un altul de ţelină, doi boi, două vaci cu viţei, Radu Rogojină are două pogoane de vie şi-o pivniţă, Istrate posedă doar un pogon de vie şi un cal, iar Lepădat doar un pogon de vie, Stan n-are nimic, aşa că judecătorii n-au ce confisca. Dar cum nu pot scăpa doar cu atît, toţi cinci sînt trimişi la puşcărie „în butuci“.

Cam aşa s-a sfîrşit o poveste de dragoste terminată cu un viol, într-o toamnă din anul 1794…

(fragment din Focul Amorului, *Humanitas, 2006)*

Constanţa Vintilă-Ghiţulescu *este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga“. Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniţi, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernităţi româneşti (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

■ ■ ■

PUBLICITATE

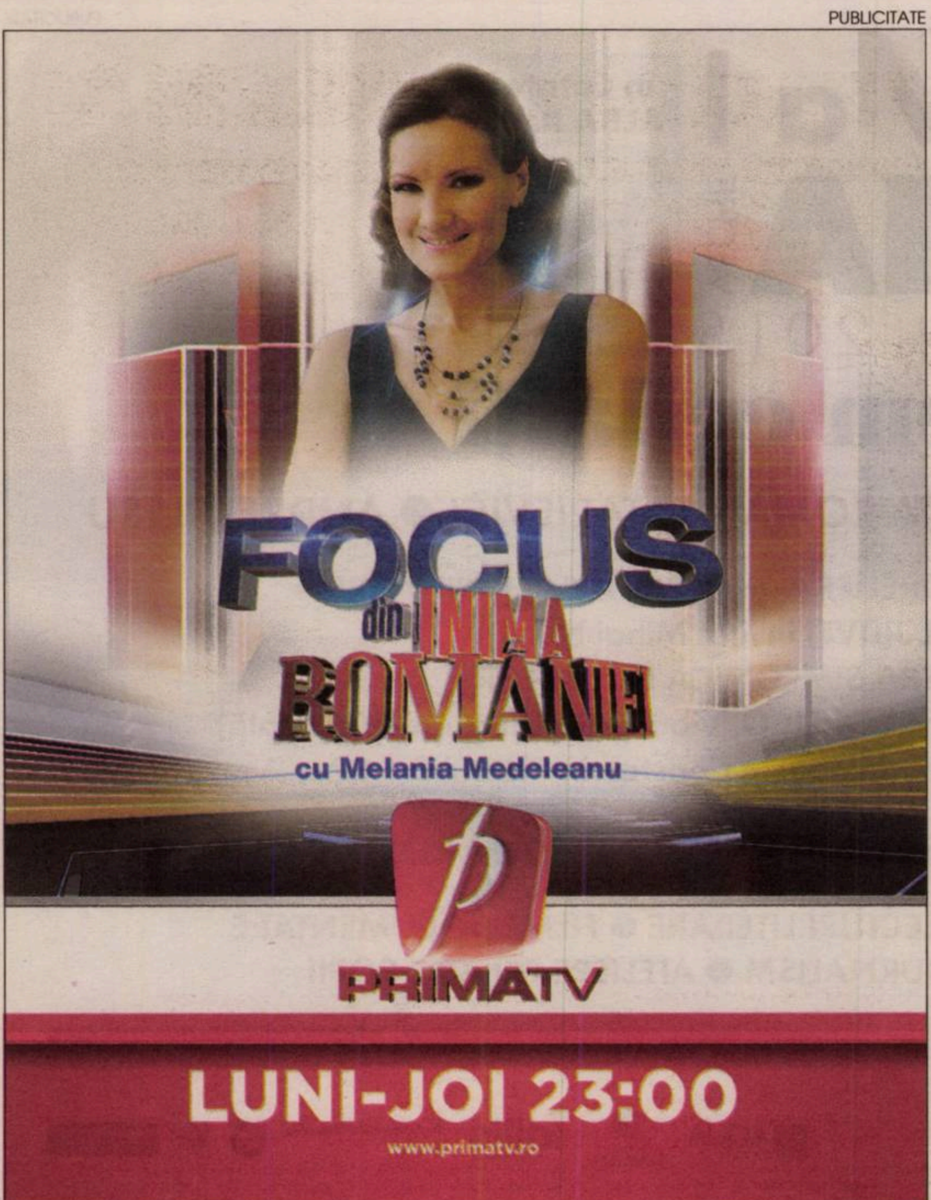

PUBLICITATE

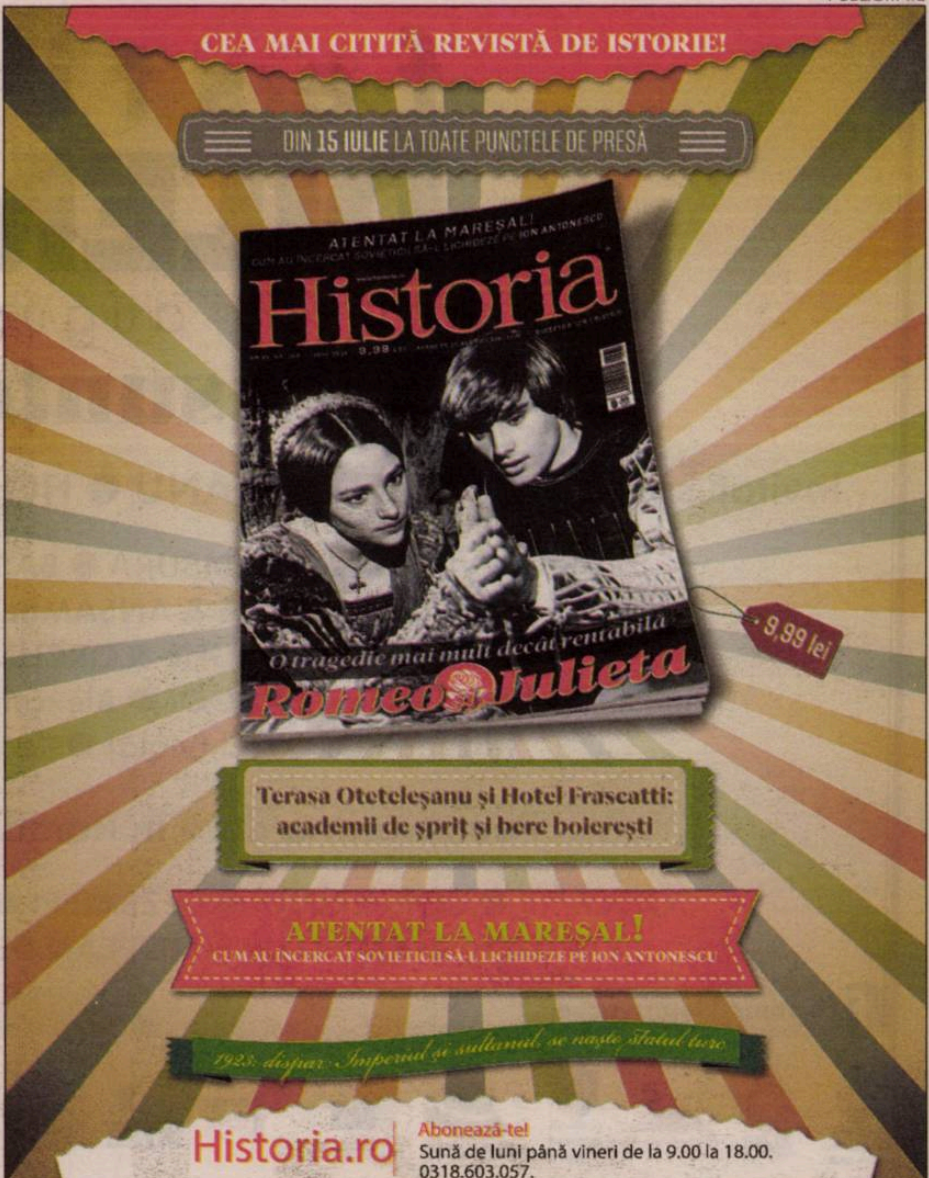

CEA MAI CITITĂ REVISTĂ DE ISTORIE!
DIN 15 IULIE LA TOATE PUNCTELE DE PRESĂ
ATENTAT LA MAREŞAL!
Historia
O tragedie mai mult decât rentabilă
Romeo şi Julieta
9,99 lei
Terasa Oteteleşanu şi Hotel Frascatti: academii de şpriţ şi bere boiereşti
ATENTAT LA MAREŞAL!
CUM AU ÎNCERCAT SOVIETICII SĂ-L LICHIDEZE PE ION ANTONESCU
1923: dispar Imperiul şi sultanul, se naşte Statul turc
Historia.ro
Abonează-te!
Sună de luni până vineri de la 9.00 la 18.00.
0318.603.057.

Peter SINGER

etica vieții

Reconsiderarea omului stăpînitor

Papa Francisc a publicat în mai enciclica sa istorică *Laudatio Si* (*Lăudat fie*). Numele papal şi l-a ales, explică el în text, fiindcă îl consideră pe Sf. Francisc de Assisi „exemplul prin excelenţă al preocupării pentru cei slabi şi un model de ecologie integrală, trăită cu bucurie şi autenticitate“. Omonimul său arată că preocuparea pentru natură este inseparabilă de justiţia pentru cei săraci, de angajamentul social şi de pacea interioară.

Titlul enciclicei se referă la *Cîntarea fratelui soare,* în care Sf. Francisc Îl preaslăveşte pe Dumnezeu pentru întreaga creaţie, şi care reprezintă expresia cea mai înaltă a holismului ecologic din tradiţia romano-catolică. Asta, în ciuda faptului că elogierea „fratelui soare“ şi a „surorii lună“ din *Cîntare* a părut atît de apropiată de adorarea naturii, încît unii s-au îndoit că textul va putea fi inclus vreodată în doctrina catolică de bază.

Acum, aceste îndoieli au fost lăsate deoparte. Papa Benedict al XVI-lea, predecesorul lui Francisc, a început să orienteze preocuparea Bisericii către necesitatea sustenabilităţii ecologice. Papa Francisc a dus această iniţiativă mult mai departe.

Laudatio Si a atras atenţia mediei, mai ales prin apelul ferm la acţiune în vederea contracarării schimbărilor climatice. Ceea ce era de aşteptat, dată fiind importanţa majoră a faptului că liderul celor 1,2 miliarde de romano-catolici din întreaga lume a declarat răspicat că studiile ştiinţifice atribuie „cea mai mare parte a încălzirii globale“ din ultimele decenii gazelor cu efect de seră „rezultate, în principal, în urma activităţilor umane“.

Există însă şi un alt aspect al enciclicei, care a suscitat în mai mică măsură atenţia presei. Sf. Francisc se numără printre cei mai populari sfinţi catolici, datorită renumelui său de iubitor al animalelor. Păstrînd această tradiţie, *Laudatio Si* reprezintă cea mai fermă declaraţie împotriva cruzimii faţă de animale făcută vreodată de un Papă, într-un document atît de influent ca o enciclică.

Doctrina creştină de bază în privinţa animalelor îşi are originea în Facere (I, 26), în care Dumnezeu, se spune, îl face pe om *stăpîn* peste toate animalele. Sf. Toma de Aquino interpretează acest verset, considerînd că felul în care omul se poartă cu animalele pur şi simplu nu contează; unicul argument împotriva cruzimii arbitrare faţă de animale este că aceasta ar putea duce la acte de cruzime împotriva oamenilor.

Cîţiva gînditori creştini au încercat să reinterpreteze „stăpînitor“ drept „ocrotitor“, sugerînd că Dumnezeu i-a încredinţat omului ocrotirea creaţiei sale. Acesta rămîne însă un punct de vedere minoritar, preferat de ecologişti şi de apărătorii animalelor, iar interpretarea lui de către Aquino a rămas doctrina catolică predominantă, pînă spre sfîrşitul secolului al XX-lea.

Papa Francisc se opune categoric accepţiunii curente; creştinii „au interpretat uneori incorect Scriptura“, spune el, şi insistă că „trebuie să respingem vehement ideea că făpturii noastre – făcută după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu, căreia i s-a dat în stăpînire Pămîntul – i se cuvine stăpînirea absolută asupra celorlalte creaturi“. „Stăpînirea“ noastră asupra universului, spune el, trebuie înţeleasă „ca ocrotire responsabilă“.

Acest lucru reprezintă o schimbare revoluţionară, pe fondul a două mii de ani de doctrină catolică a „omului ca stăpînitor“. Enciclica include şi altă afirmaţie, care poate avea implicaţii încă şi mai vaste. Declaraţia, care apare iniţial în Catehismul Bisericii Catolice publicat de Papa Ioan Paul al II-lea, numeşte ca fiind „contrar demnităţii umane pricinuirea de suferinţă sau moarte inutilă animalelor“. Pentru a fi sigur că afirmaţia sa nu trece neobservată, Papa Francisc a publicat-o şi pe Twitter. (Într-adevăr, Papa foloseşte Twitter, cu numele de utilizator @Pontifex.)

Dar cînd sînt suferinţa şi moartea „inutile“? Dacă te poţi hrăni corespunzător fără să mănînci carne, nu înseamnă, atunci, cumpărarea de carne pricinuire inutilă a morţii unui animal sau măcar complicitate la această pricinuire? Şi nu înseamnă să cumperi ouă de găini care au dus o viaţă mizerabilă, înghesuite în cuşti din sîrmă, subdimensionate, o provocare inutilă a suferinţei animalelor sau măcar complicitate la această provocare?

Înainte să devină Papa Benedict al XVI-lea, cardinalul Ratzinger a dat un interviu în care deplîngea „exploatarea industrială a creaturilor“, cum ar fi găinile care trăiesc „atît de înghesuite una într-alta, încît devin simple caricaturi ale unor păsări“. Din nefericire, chiar în acest moment, zeci de miliarde de păsări sînt nevoite să trăiască în astfel de condiţii; într-adevăr, tărîmul oamenilor e plin de animale care suferă inutil.

Deşi apărătorii animalelor l-au implorat pe Ratzinger, după ce acesta a devenit Papă, să-şi reitereze punctul de vedere despre bunăstarea animalelor, acesta nu a făcut-o. În schimb, Papa Francisc pare să se fi referit la animalele crescute în ferme industriale, atunci cînd a vorbit, în *Bucuria Evangheliei,* despre „fiinţele slabe şi lipsite de apărare, aflate adesea la cheremul intereselor economice sau al exploatării nediscriminate“.

Acum, în *Laudatio Si,* Papa Francisc citează pasajul din Evanghelia după Luca, în care Iisus spune despre păsări că „nici una dintre ele nu este uitată înaintea lui Dumnezeu“ (XII, 6). Papa întreabă apoi: „Cum de putem noi să le maltratăm şi să le facem rău?“ Este o întrebare bună, căci noi le maltratăm, şi încă la scară mare.

Cei mai mulţi romano-catolici sînt părtaşi la această maltratare – puţini dintre ei, crescînd pui, raţe şi curcani într-un mod care maximizează profitul în defavoarea bunăstării animalelor, iar majoritatea lor, cumpărînd produse de la fermele industriale. Dacă Papa Francisc poate schimba această stare de fapt, el va fi făcut, din punctul meu de vedere, mai mult bine ca oricare Papă din istoria recentă.

***Peter Singer** este profesor de bioetică la Universitatea Princeton şi profesor emerit la Universitatea din Melbourne. Printre cărţile sale se numără* Animal Liberation, Practical Ethics *şi* The Point of View of the Universe *(cu Katarzyna de Lazari-Radek). Cea mai recentă carte apărută este* The Most Good You Can Do *(2015).*

© Project Syndicate, 2015
www.project-syndicate.org

traducere de Matei PLEŞU

■ ■ ■

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE

...îţi dă de gîndit!

Ofertă specială pentru Dilematici!
DILEMA VECHE
lecturi obligatorii sau lecturi esenţiale?

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

Cartea „Nimicul de temut” de Julian Barnes, de la Editura Nemira, este oferită **GRATUIT** noilor abonaţi la ediţia tipărită „Dilema veche”, pe minimum 6 luni

- în limita a 50 de exemplare

Promoţie valabilă în perioada 20 iulie - 19 august 2015

Cum te abonezi

SMS Abonament digital 1 lună – un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE
la http://abonamente.adevarul.ro
VIRAMENT BANCAR
sau **MANDAT POŞTAL**: în contul
S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.,
cod fiscal RO18990288, deschis
la BRD Sucursala Decebal, nr. cont
RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POŞTALE
FIRMELE DE ABONAMENTE
LIBRĂRIA ADEVĂRUL
Bucureşti, Bd. Magheru, nr.18, Sector 1
LIBRĂRIILE NEMIRA
www.nemira.ro/librarii

Informaţii şi reclamaţii: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume.. Prenume..
Str.. Nr.......... Bl....... Sc....... Et....... Ap.......
Localitate.................................... Judeţ/ Sector .... Cod poştal ....
Telefon .... E-mail...

Am achitat suma de .... lei cu mandat poştal / ordin de plată nr. .... din data ....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* .... Semnatura ....

Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activităţi promoţionale şi să le dezvăluie terţilor conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări şi să

Pentru abonamentele plătite cu mandat poştal sau ordin de plată este necesar să trimiteţi talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, Bucureşti, Şos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poştal 020331.

Cristian GHINEA

piața de **idei**

Cum să (nu) ajungi ca Grecia

Evident, subiectul ne priveşte în mod direct. Pentru că trăim într-un sistem politic, social şi economic periculos de asemănător cu cel grecesc. Doar că, veniţi mai tîrziu la masă – am intrat în UE după 25 de ani şi am avut o creştere economică mult mai scurtă –, anchilozarea nu a apucat să se generalizeze în sistem. Însă discuţia din România 2015 despre Codul Fiscal ar putea să fie foarte uşor imaginată în Grecia din 1990 – aceleaşi marote (străinii nu ne lasă să ne dezvoltăm prin noi înşine) şi nepăsare pentru situaţia pe termen lung. Deci ce a mers greşit în Grecia?

■ Poate cultura?

„Nu e considerat politic corect în zilele noastre să critici cultura altora, dar, fie că va folosi euro sau drahme, că va rămîne sau nu în UE, Grecia trebuie să-şi rezolve cumva disfuncţia culturală. Nu mă refer la tradiţii, la arhitectură sau muzică şi, Doamne fereşte, în nici un caz nu mă refer la mîncarea grecească. Mă refer la cultura sa anticapitalistă. Oricîte negocieri şi acorduri, referendumuri şi proteste se vor întîmpla, nu se va schimba nimic la nivel profund dacă grecii vor continua cu starea de spirit anticapitalistă. Un exemplu în acest sens e Argentina. S-ar zice că falimentul unui stat va orienta oamenii spre bun-simţ şi spre logica pieţei libere, din moment ce socialismul de stat, pus pe jaf şi dependent de datorii, tocmai a fost discreditat. Drăguţă prezumţie. Însă la 13 ani după declararea falimentului şi după ani buni de inflaţie galopantă, penurie de dolari şi necroză economică, Argentina votează tot cu baronii socialişti inepţi şi hiper-intervenţionişti care tot buşesc economia. Problema e că nu s-a schimbat miezul cultural. Cînd interpretarea culturală e toxică, susul devine jos, negrul e alb şi eşecul socialismului devine eşecul capitalismului. (...). Orice stat poate să ajungă să cheltuiască mai mult decît îşi permite. Şi cele mai multe au şi făcut-o. În 1976, Marea Britanie a trebuit să se căciulească la FMI şi să îi cedeze suveranitatea fiscală. Chiar SUA au intrat într-un faliment *de facto* faţă de creditori în 1971 şi au suferit de inflaţie tot deceniul care a urmat. Dar amîndouă şi-au revenit. La fel au făcut Chile, Uruguay şi Filipine după crizele din anii '70 şi '80. Însă alte ţări nu îşi mai revin şi cred că e din cauza culturii lor, un anticapitalism primar face ca oamenii să se abandoneze dependenţei faţă de stat. Argentina şi Venezuela sînt exemple unde crizele sînt urmate nu de reveniri, ci de ani mulţi de boală economică. Dar la fel sînt şi Zimbabwe, Ghana, Bolivia, Nigeria, Rusia, Turcia. Şi acum sudul Europei (...). Recuperarea e foarte dificilă atunci cînd ţara se afundă în anticapitalism infantil, etatism disfuncţional şi aversiune faţă de anteprenoriat. În aceste cazuri, criza nu e un moment din care o poţi lua de la capăt, ci doar punctul în care începe un declin lung. Doar o schimbare culturală poate schimba cu adevărat Grecia (şi alte ţări)." *(Russell Lamberti, „Greece's Biggest Problem Is Its Anti-Capitalist Culture", Mises Institute – mises.org, 8 iulie)*

■ Poate inegalitatea construită de o elită de pradă?

„Multă lume crede că problema Greciei provine din cele patru secole de dominaţie otomană, ceea ce înseamnă că am ratat momente importante în istoria europeană, cum ar fi renaşterea sau revoluţia industrială (...). Dar chiar dacă era săracă, Grecia a fost un pionier al guvernării democratice. Prima Constituţie, din 1822, recunoştea dreptul la demnitate şi libertate pentru toţi oamenii, iar cea din 1844 crea un parlament la Atena, cu patru ani înaintea celui de la Berlin. Înainte de al Doilea Război Mondial, majoritatea statelor europene erau ierarhice şi autoritare. Dar după Război au introdus sistemele sociale, care au asigurat tuturor o şansă. Societăţile europene care au făcut asta au devenit mult mai egalitare. Politica lor a devenit mai puţin confruntaţională şi economiile au prosperat pe baza modelului social european deschis către piaţă, combinat cu plasa socială pentru cei care au nevoie de ea. Grecia nu a făcut aşa ceva. A fost prinsă într-un război civil feroce, care a durat trei ani, a omorît mii de oameni şi a lăsat ţara divizată între dreapta şi stînga. Pacea nu a adus şi un sistem social. Chiar şi azi, cu mai mult de un milion şi jumătate de şomeri, nu există beneficii universale de şomaj. Mai mult de 90% din şomeri nu primesc nici un ajutor de la stat. Cei mai săraci depind de acţiuni de caritate, cei mai mulţi de Biserică şi de municipalitatea Atenei. Nu există serviciu de sănătate universal, iar asigurarea de sănătate depinde de statutul de angajat sau de profesie. Intensitatea războiului civil a făcut să nu existe încrederea necesară pentru a crea asemenea instituţii sau un plan pe termen lung de redistribuire a resurselor. Grecia a rămas o societate extrem de ierarhizată, unde clasa socială şi afilierea politică sau de familie domină traseul de viaţă al individului. Clientelismul a devenit un înlocuitor al asigurărilor sociale.

„Este povestea promisiunilor
pe care guvernele le fac cetăţenilor."

Rănile Războiului s-au vindecat abia în 1980, cînd Partidul Socialist (PASOK) a cîştigat puterea şi ţara s-a alăturat UE. Liderul socialist Andreas Papandreou a continuat însă politica confruntaţională şi a început un program de creştere a cheltuielilor şi de angajare a susţinătorilor PASOK în job-uri la stat, ca să repare «nedreptăţile istorice». (...) Cînd dreapta a revenit la putere, în anii 1990, a făcut şi ea la fel. Angajarea la stat a devenit prada cuvenită învingătorilor în alegeri. Nu exista preocupare pentru beneficii universale sau pentru strategii pe termen lung pentru săraci. Fiecare se gîndea cum să se descurce personal pe termen scurt. Cele mai avantajate au fost sindicatele bugetarilor, sindicatele din companiile de utilităţi şi profesiile organizate: doctori, avocaţi, ingineri, farmacişti. Economia a rămas închisă şi protecţionistă, organizată pentru a apăra poziţiile acestora (...).

De ce nu s-au opus grecii acestei evoluţii? La finele anilor '80 a existat o mişcare de contestare a monopolului de stat pe radio şi TV. Ca mişcare de «nesupunere civică», oameni de afaceri bogaţi au deschis şapte canale TV private. Nu a existat competiţie sau licenţiere. După ce au fost lansate, guvernul le-a acordat nişte licenţe «temporare». Aceste canale transmit pînă în zilele noastre cu licenţe «temporare». Sînt la mîna proprietarilor, care le finanţează pentru a-şi susţine alte interese (petrol, imobiliare, bănci, nave). Proprietarii media au devenit oligarhi, iar televiziunile nu investighează corupţia sau abuzurile guvernului (...). Mulţi greci cred că aşa şi e normal, că aşa se conduc economia şi politica. Că aşa e şi în Germania, Anglia sau Franţa. Ideea că instituţiile publice trebuie să lucreze în beneficiul tuturor, cu imparţialitate şi nu doar să pretindă acest lucru, e străină de spaţiul public grecesc. De aceea, Tsipras e crezut cînd zice că UE este un instrument al capitalismului «extrem neoliberal». (...)

Criza din 2010 a însemnat că Grecia nu poate rămîne un membru al euro fără să îşi deschidă economia şi fără să repare injustiţia socială. Dar asemenea reforme se pot face dacă există încredere. Guvernele PASOK şi Noua Democraţie au echilibrat bugetele, dar au refuzat să distrugă privilegiile grupurilor de interese care îi ţineau la putere. Guvernul Syriza face la fel, zicînd că se opune «capitalismului», dar de fapt pentru că grupurile de interese au trecut de partea lor. Syriza este acum partidul antireformă şi protector al elitei de pradă. Syriza nu a făcut nimic pentru reglementarea oligarhiei care deţine media, pentru deschiderea economiei sau pentru introducerea meritocraţiei în sistemul funcţionăresc. Ba chiar a refuzat şi să introducă un venit minim garantat, aşa cum a propus Uniunea Europeană." *(Pavlos Eleftheriadis, „Greece is a victim of its own cronyism and corruption"*, The Telegraph, *10 iulie)*

■ Poate politica narcisistă, dar făcută pe banii altora?

„Faliment, *grexit*, criză: dacă aveţi senzaţia că aţi mai citit despre astea, aşa şi este. Toate discuţiile despre criza financiară grecească degenerează rapid într-o discuţie tehnică (...). Îţi trebuie un creier priceput la numere ca să poţi urmări această saga. Şi totuşi, nu numerele sînt miza. Povestea din Grecia nu e una în primul rînd economică, ci una politică. Este povestea promisiunilor pe care guvernele le fac cetăţenilor (...).

Actualul guvern grec a fost ales pe o premisă complet falsă: că Grecia poate să continue cu unul dintre cele mai scumpe sisteme de pensii şi cu una dintre cele mai mari birocraţii din Europa şi că celelalte state vor continua să plătească pentru asta. Nu toţi grecii au crezut acest basm, dar au fost destui care au făcut-o pentru a se face un guvern de coaliţie extrema stîngă cu extrema dreaptă, amîndouă declarînd că nu vor accepta regulile deja negociate, că nu le place Uniunea Europeană care le acoperă cu bani falimentul de ani buni şi că ar prefera o alianţă cu Rusia. Problema e că şi celelalte guverne din Europa au alegători, mulţi dintre ei votînd pentru un mesaj de sens contrar: că guvernele trebuie să cheltuiască atît cît îşi permit (...). După criza din 2008, FMI a intervenit şi în Irlanda. Dublinul s-a ţinut de planul convenit şi în 2014 are economia cu cea mai mare creştere din Europa. În 2009, Letonia a trecut prin ceva asemănător Greciei – a pierdut o cincime din PIB –, dar şi-a revenit şi a început să crească. De ce ar trebui ca electoratul irlandez sau leton să accepte dorinţa Greciei de a nu le urma exemplul, însă pe banii lor?" *(Anne Applebaum, „It's the Greek politics, stupid"*, Washington Post, *23 iunie)*

„E clar că problemele grecilor de rînd sînt oribile, am fost la Atena săptămîna trecută şi mi-a părut rău de mulţi dintre oamenii cu care m-am întîlnit, care se tem pentru slujbele, economiile şi viitorul lor. Dar ideea că toate astea sînt din vina europenilor cruzi care au impus în mod absurd austeritatea pe capul unei ţări care altfel o ducea bine este o fantezie neo-stîngistă. Grecia a fost prost guvernată timp de decenii şi trăia peste ce îşi permitea. Cînd a lovit criza, avea un deficit bugetar de peste 10% şi sectorul privat refuza să o împrumute. Fără împrumuturile acordate de FMI şi UE, ajustarea prin austeritate ar fi fost imediată şi mult mai brutală. Ideea că creditorii au fost inflexibili e şi ea neadevărată. Creditorii privaţi au renunţat la o parte din datorie în 2012, iar plata datoriei a fost prelungită mult în viitor.

Însă nemţii, olandezii şi finlandezii de rînd au tot dreptul să fie furioşi. Cînd ţările lor au intrat în euro li s-a spus că în tratat există o clauză care asigură că nu vor plăti pentru falimentul altor ţări. Ce să mai zici de chestia asta acum? Au fost salvate de la faliment Spania, Portugalia şi Irlanda şi au fost trei pachete de salvare pentru Grecia. Şi acum un nou împrumut de 85 de miliarde de euro (dublu cît PIB-ul anual al Serbiei, o ţară medie din regiune). Şi cu toată vorbăria că europenii cei răi refuză să şteargă datoria Greciei, de fapt cam toată lumea înţelege că e foarte improbabil că Grecia va da vreodată înapoi cele 320 de miliarde pe care le datorează deja. E şocant că cea mai vocală denunţare a răutăţii celor din eurozonă care refuză tăierea datoriei vine de la economişti care trăiesc în ţări ai căror contribuabili nu ar pierde bani din povestea asta (...). Întreaga chestiune îmi aduce aminte de ce zicea un mare german, Karl Marx: «Istoria se repetă, prima dată ca tragedie, apoi ca farsă». Ultima criză grecească reuşeşte să fie şi farsă şi tragedie în acelaşi timp." *(Gideon Rachman, „Germany's conditional surrender"*, Financial Times, *13 iulie)*

■ Dacă ziceţi că nu seamănă şi că sîntem departe de lumea grecilor, atunci eu retrag ce am zis la început.

facebook.com / Cristian.Ghinea.CRPE

■ ■ ■

Eugen ISTODOR

negustori **şi muşterii**

Acum m-am prins. Schema Obor

Fiecare piaţă are organizarea ei ad-hoc, practică de-o viaţă, poate, sau aranjament al comersanţilor. În Obor, de intri dinspre Bucur Obor – Mihai Bravu, ai piaţa de vînzare rapidă. Aici se-nghesuie comersanţii fără certificate, poate, dar fără identitate, sigur. Un muşuroi de oameni, cu care nu poţi să te-mprieteneşti. Un du-te-vino de oameni şi mărfuri care se schimbă într-o zăpăceală permanentă. Aici găseşti toate chestiile de care en-gros-urile cu produse exotice vor să scape, marfă perisabilă, marfă trecută. Găseşti rodii sau papaya alături de morcovi argentinieni sau usturoi chinezesc, te miri de unde importat. Marfă intrată în oarecare deprimare, dar încă bună de vîndut. Mai tai o bucată dintr-un grapefruit, vinzi kilogramul la doi lei, sucul îl face omul azi. „Vînzare urgentă", consum imediat. Apoi, vin cei ce vor să spargă piaţa, producători ce-şi permit să vîndă la preţuri mai mici decît în mall. Fasole, dar nu găseşti ceapă. Mazăre, dar nu şi mărar. În final, mall-ul are preţuri cu un leu-doi chiar mai mari decît oriunde. Acolo-s oamenii statornici ai pieţei. Cert este că, de vrei să pui de-o mîncare şi o ciorbă, neapărat trebuie să combini cumpărăturile din mall cu cele din afara lui. Cei de afară nu au de toate, cum se-ntîmplă în mall. Mai mult, iarna e frig al dracului prin Obor şi suferi. Cumpărător fiind, neapărat combini ieftinul cu scumpul. Media îţi face ciorba. Fabulos mi s-a părut cînd, din septembrie pînă-n iunie, în zona exotică era ditamai omul cu blănuri şi făcea reduceri. Plecai c-o blană de jder şi c-un kil de maracuja.

dosar DILEMA VECHE
Coordonator: Andrei MANOLESCU

Vai şi amar

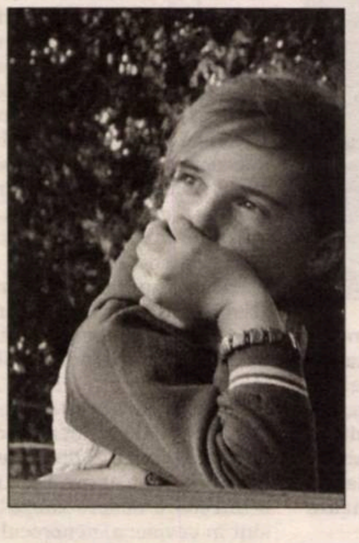

Texte şi opinii de:

- Ioana POPESCU (etnolog)
„Tradiţiile bat pamfletul“
- Bogdan VOICU (sociolog, membru al Grupului Românesc pentru Studiul Valorilor Sociale)
„Cultura văicărelii?“
- Mircea KIVU (sociolog)
„Optimismul ca formă de lamentare“
- Iuliana ALEXA (redactor-şef la *Psychologies România*)
„Lamentare humanum est“
- Mugur CIUMĂGEANU (psihoterapeut)
„Cu văicăreli, la psiholog“
- Sorin COSTREIE (lector dr. la Facultatea de Filozofie, Universitatea Bucureşti)
„Smiorcăiala şi sporovăiala“

argument

Ca la noi la nimenea?

DILEMA VECHE
Vai şi amar

La începutul verii, la o conferinţă din Bucureşti – în organizare germană – despre jurnalismul de calitate, am avut surpriza să aud un adevărat cor de văicăreli ale unor jurnalişti din România. Se plîngeau celor din Germania cît de greu e să faci jurnalism de calitate în România. Mai mult, unii cereau chiar ajutor celor din Germania sau Comisiei Europene sau oricui, „din afară“ să fie. Uşor descumpăniţi şi miraţi de o asemenea atitudine pe care unul dintre ei chiar a numit-o „pesimism cultural“, jurnaliştii nemţi încercau să spună că, de fapt, nici la ei nu e uşor, dar că se caută soluţii în permanenţă.

Momentul mi-a adus aminte de mai vechiul obicei al multora dintre noi de a ne lamenta, obicei pe care în ultimii ani îl credeam însă, dacă nu chiar dispărut, măcar ceva mai estompat. Pe vremuri, ţăranii de prin pieţe se plîngeau de recolta proastă, de vreme şi de grauri, de piatră, de mană, de dăunători, de preţul benzinei… De fapt, astfel îşi justificau preţurile de care, la rîndul lor, cumpărătorii se plîngeau că ar fi prea mari. Astăzi, precupeţilor pare să le meargă ceva mai bine. Mai vitregiţi au început să se arate taximetriştii şi, cum spuneam, uneori, jurnaliştii. Se pare că stilul ăsta continuă să răbufnească pe te miri unde.

Avem o mulţime de vorbe şi de zicale populare care denotă acest specific. Le veţi întîlni printre coloanele Dosarului. Mai sînt şi cîntecele şi versurile din diverse zone ale ţării. O adevărată colecţie veţi găsi în articolul Ioanei Popescu. În jurul unor cuvinte considerate neaoşe, ca „dor“ sau „jale“, s-au construit adevărate teorii. Mai e şi povestea cu drobul de sare.

Dar este văicăreala un „gen de exprimare“ care se întîlneşte mai des în România decît în alte părţi? Sau este un obicei mai degrabă regional? Balcanic? Estic sau sud-estic european? Tendinţele de nemulţumire din Europa actuală şi curentele politice asociate lor au ceva de-a face cu acest obicei al văicărelii? Cum e mai departe? Cei de peste Ocean se plîng? Cum?

În altă ordine de idei, ne punem şi problema cît e de blamabil să te plîngi. E ceva grav, e o chestiune fundamentală sau e doar de suprafaţă? Şi care sînt beneficiile unei astfel de atitudini? Cît de întemeiate sau cît de reale sînt motivele lamentărilor noastre? Cine se plînge, cînd şi de ce? Încercăm să dăm unele răspunsuri în textele ce urmează. **(Andrei Manolescu)**

BARBURISME

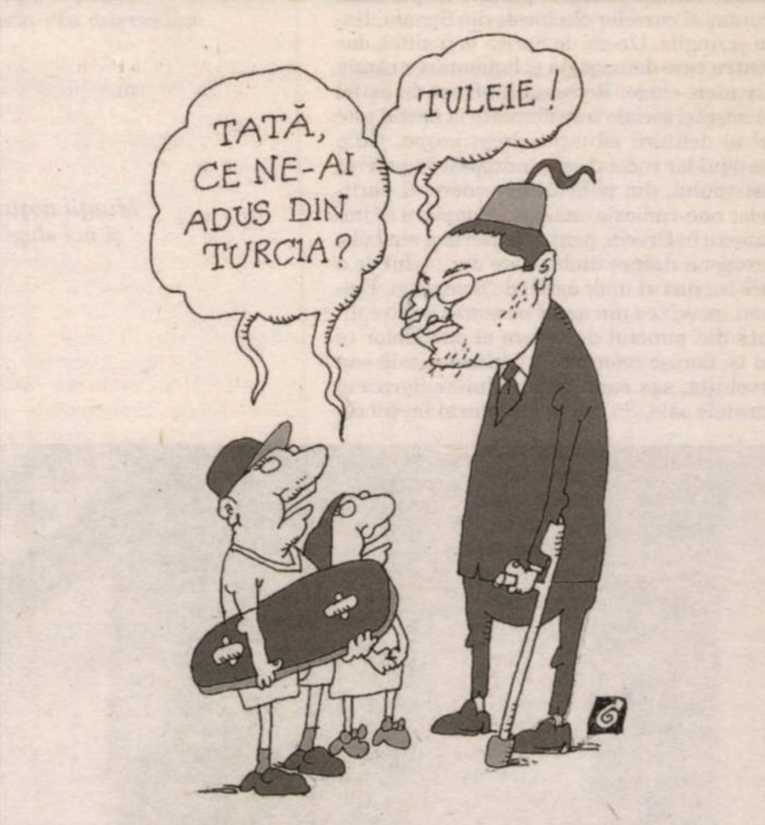
TATĂ, CE NE-AI ADUS DIN TURCIA?
TULEIE!

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Dar nu acum.
Emisiunea *Punerea pe gînduri*
va fi reluată după 2 septembrie.

DILEMA VECHE
Vai şi amar

Bogdan VOICU

Cultura văicărelii?

© V. Dorolți

A defini românii ca oameni ce se tot văicăresc de una, de alta, găsind mereu pe cineva vinovat de propria nefericire, constituie un stereotip puternic pentru societatea noastră. El pare a marca un sentiment pregnant al ratării, al lipsei de control asupra a ce se petrece, al confruntării cu o lume adversă, al drobului de sare.

Căci ce altceva este lamentarea decît opusul atitudinii pozitive de a trece peste dificultăţi zîmbind, încercînd soluţii şi căutînd a vedea părţile bune, chiar şi aşa puţine cum ar fi ele? În opinia mea însă, lucrurile sînt doar parţial reale…

Aş fi băgat mîna în foc că, etimologic vorbind, cuvîntul vine din greacă. Iar asta nu are de-a face cu opinia unui coleg de birou, francez, ce îmi spunea acum trei ani că singura administraţie capabilă avută de Grecia în epoca modernă ar fi fost… Imperiul Otoman! Nu are de-a face nici cu faptul că, potrivit aceleiaşi surse, Grecia ar fi dat deja faliment de cinci ori pînă acum. Nu avea şi nu are importanţă dacă lucrurile stau sau nu în acest fel. Mai important este dacă reprezentarea oamenilor despre greci este că ar fi incapabili de a se guverna. Realitatea nu este construită din fapte obiective, ci mai degrabă din modul în care oamenii îşi reprezintă aceste fapte. Iar sancţiunea aspră asupra Greciei derivă tocmai din aceste reprezentări despre greci, că ar fi incapabili de a se autoguverna şi au nevoie de ordine pentru a nu toca banii celorlalţi la infinit, doar în virtutea faptului că au inventat acum două mii de ani democraţia (nici măcar acest lucru nu e complet adevărat, dar, cum spuneam, reprezentarea este cea care contează).

Să mai zăbovim însă un pic asupra grecilor. Pentru că, de fapt, nici măcar nu e vorba de ei, ci de Paidemos, Movimento Cinque Stele şi UK Independence Party. Cele trei sînt partide populisto-naţionalisto-antiglobalizare, plasate în plutonul fruntaş al curselor electorale din Spania, Italia şi Anglia. Un soi de Syriza mai altfel, dar pentru care demagogia şi lamentarea rămîn cuvintele-cheie. Refrenul preferat de astfel de mişcări sociale transformate în partid este cel al definirii situaţiei drept *naşpa*. Cum mesajul lor radical este îndreptat împotriva sistemului, din punctul de vedere al partidelor non-radicale, măsuri exemplare se impuneau în Grecia, pentru a avertiza simbolic europenii despre unde poate duce felul de a face lucruri al unor astfel de demagogi. Evident, povestea din acest paragraf este realizată din punctul de vedere al partidelor ce nu îşi doresc reformarea fundamentală sau revoluţia, aşa cum propovăduiesc Syriza şi suratele sale. Să nu uit să spun şi faptul că, de cîteva luni, jurnalele de ştiri din întreaga Europă încep cu Grecia. România, conectată mai puţin la realitatea din jurul său, e mai puţin preocupată de greci şi are, oricum, altfel de jurnale de ştiri. Iar Grecia lamentării de a fi oprimată este doar un exemplu despre ce se poate întîmpla oriunde. Partidele antisistem pe care le aminteam exploatează acelaşi filon.

Pleacă-ai noştri,
vin ai noştri, noi rămînem
tot ca proştii.

Munţii noştri aur poartă,
noi cerşim din poartă-n poartă.

Munţii noştri cu aur plini
şi noi slugi pe la străini.

© V. Dorolți

Nu este prima oară în istoria recentă cînd astfel de grupări politice vin în prim-planul opiniei publice. Sistemul partinic tradiţional pierde din legitimitate de cel puţin două decenii. Lumea s-a schimbat, oamenii nu mai sînt la fel de interesaţi de politica tradiţională, ci se concentrează mai degrabă pe o calitate mai ridicată a vieţii. Nu mă refer aici la România şi nici la majoritatea populaţiei din ţările dezvoltate. Mă refer la acele comunităţi critice, de indivizi cu venituri, resurse şi educaţie peste medie, ce dau tonul schimbării în orice societate. Nu e vorba de hipsterul român obsedat de consum ostentativ, în stilul anilor 1890 (o mie opt sute nouăzeci, nu e greşeală de scriere). Ci e vorba de acei oameni preocupaţi şi de altceva decît de… a se lamenta şi care întreprind lucruri interesante, în folosul societăţii, fără a-şi mai bate capul cu politica.

Nu avem mai multe lamentări ca alţii,
ci doar cei care se lamentează sînt foarte vizibili.

Apariţia unei astfel de pături sociale, din ce în ce mai largi, irită partea conservatoare a societăţii. Aşa cum se petrece la orice criză societală, mai ales cînd apar şi dificultăţi economice, conservatorii devin vocali, îşi agregă interesele, coagulează şi catalizează corul nemulţumirilor dîndu-i un sens precis, extremele se ating şi radicalii devin forţe politice importante. Creşterea economică îi va arunca apoi la marginea societăţii şi a spectrului politic, iar mulţi vor nega orice fel de simpatie faţă de lamentările şi solicitările de reformă radicală.

Revenind la momentul actual, avem şi un alt soi de lamentare politică, pe care o vedem din plin la noi şi nu numai. Elemente apropriate de guverne, cu predilecţie în estul şi sudul continentului, condamnă ceea ce ele denumesc nedreptatea făcută Greciei, găsind justificarea ideologică de sorginte marxistă şi clamînd umanismul. Pentru mulţi, un motiv la fel de important este însă teama ca bau-baul UE să nu le ceară şi lor socoteală, punîndu-le în pericol legitimitatea de a fi la putere. Un mecanism similar l-a făcut pe Ceauşescu să condamne intervenţia sovietică împotriva Primăverii de la Praga. Se gîndise că ruşii i-ar putea aplica şi lui acelaşi tratament.

Dincolo de aceasta rămîne acel obicei de a te plînge mereu, ba de şef, ba de colegi, ba de felul cum produsele de azi nu mai sînt cele de ieri, cum şcoala nu mai e ce a fost, marea nu mai arată la fel, „ei“ ne-au făcut rău, „sistemul“ cel corupt ne persecută, toţi ne vor răul şi nimic nu poate avansa din cauza răutăţii vecinului, şefului de birou, poliţistului din colţ, funcţionarei de la poştă, Angelei Merkel, a lui Udrea şi a lui Ponta, a iepurilor de cîmp şi a oricui altcuiva care face ca situaţia să fie mereu la fel de *naşpa*.

Să fie însă lamentarea un element cultural? Să se lamenteze, spre exemplu, românii, bulgarii şi grecii mai des decît alţii? Să le fie italienii fraţi din acest punct de vedere? Restrîngînd lucrurile doar la România, exemple anecdotice par a susţine ipoteza unei culturi a autocompătimirii. Am învăţat cu toţii la şcoală cum Ţările Române au fost pavăza civilizaţiei ameninţate de turci şi s-au sacrificat pentru ca Europa să se dezvolte. Adevărul este unul parţial, Ţările Române decăzînd în momentul cînd comerţul dintre Bizanţ şi Vest nu a mai trecut pe la noi din cauza cuceririi Constantinopolului de către otomani.

Dincolo de aceasta, există date ce ne pot spune cum alocă diferite societăţi responsabilitatea pentru experienţe nefericite. European Values Survey, spre exemplu, include o întrebare despre cauza pentru care unii sînt în nevoie: a) nenorocul; b) societatea nedreaptă; c) propria lenevie şi iresponsabilitate; d) parte inevitabilă a progresului. Lucrurile sînt simple: acolo unde vina e a celui nevoiaş, lamentările nu îşi au locul, indivizii sînt responsabili de propria bunăstare. Acolo unde societatea e cea nedreaptă, aceasta este o reflecţie a gradului în care oamenii se simt responsabili pentru ceilalţi. În Grecia, 28% cred că e vina societăţii. Nu este chiar o cifră mică, cam jumătate din cele 47 de societăţi din eşantion avînd cifre ceva mai mici sau similare (România între ele, cu 33%). Ce e drept, este departe de Germania (57%), dar şi de Armenia (58%) sau Bosnia (56%), ţările din vîrful ierarhiei celor ce simt că societatea este responsabilă pentru nefericirea celor aflaţi în nevoie. În ce priveşte învinovăţirea celui aflat în nevoie, România este printre ţările cele mai vehemente în acest sens (40%), Grecia este pe la jumătatea ierarhiei (30%), iar Germania este un pic mai permisivă (25%).

Lamentările nu pot veni nici din lipsa de control asupra propriei vieţi (şi România, şi Grecia sînt între societăţile unde oamenii cred mai degrabă contrariul). Aş zice că nu avem mai multe lamentări ca alţii, ci doar că cei care se lamentează sînt foarte vizibili. Nu am cifre cu care să o dovedesc, ci doar probe colaterale, care însă se susţin reciproc. Avem însă altceva, care probabil face ca lamentările să apară în prim-plan: ducem lipsă de iniţiativă, implicare, soluţii, aşteptăm prea mult totul de la alţii. De aici vizibilitatea cu care lamentările ies în prim-plan. Poate ne-ar prinde bine să începem să vedem mai des lucrurile bune care se întîmplă în jurul nostru. Şi să dăm mai mult credit celor care propun soluţii, lăsînd deoparte cancanul ieftin al lamentării.

***Bogdan Voicu** este sociolog, membru al Grupului Românesc pentru Studiul Valorilor Sociale (www.RomanianValues.ro).*

DILEMA

Vai şi amar

Mircea KIVU

Optimismul ca formă de lamentare

O întîmplare din anii ’70, din prima mea practică de student la Sociologie. Aveam de aplicat un chestionar destul de stufos, într-un sat din Teleorman. Intervievam o băbuţă pe care o găsisem în curtea casei, pregătind o ciorbă de verdeţuri. La un moment dat, trebuia să o întreb ce orătănii are prin gospodărie. Răspundea invariabil, la toate speciile ornitologice din chestionar, că n-are, că n-ar avea cu ce să le hrănească. Între timp, eu terminasem ţigara pe care o fumam. Instantaneu, dintr-un hambar aflat în zona în care aruncasem chiştocul, cîţiva metri mai spre fundul curţii, s-au năpustit cîteva găini moţate, interesate să ciugulească obiectul aterizat în raza lor de acţiune. Baba le-a gonit degrabă, vărsîndu-şi năduful asupra unei presupuse vecine care şi-ar fi lăsat de izbelişte galinaceele.

Statistic, românii sînt în grupul celor nefericiţi.

Ştiţi şi dumneavoastră legendele urbane din vremea comunismului despre oamenii care pîrleau porcul în bucătărie noaptea, pe ascuns, să nu prindă de veste vecinii. Aţi auzit, probabil, şi bancurile despre miliţianul care raportează că X, suspect de disidenţă, mănîncă *foie gras*, apoi că mănîncă salam de Sibiu şi, în final, că mănîncă. Adevărul e că regimul comunist a generat o cultură a disimulării bunăstării – a se vedea relativa modestie a locuinţelor, a vestimentaţiei şi a *loisir*-ului practicată de către vîrfurile nomenclaturii. Nevoia de etalare a bunăstării, consumul ostentativ postrevoluţionar reprezintă o mişcare de pendul originată în forţarea modestiei de către fostul regim.

Sîntem de două ori mai optimişti decît eternul nostru termen de comparaţie, Bulgaria.

Mai tîrziu, începînd din anii ’90, am făcut nenumărate sondaje, pe eşantioane atît de reprezentative cît m-am priceput. În mai toate exista o întrebare referitoare la veniturile respondentului (necesară pentru analiza răspunsurilor în funcţie de situaţia materială). Ei bine, orice calcule aş fi făcut, valorile obţinute nu doar că erau mult inferioare datelor din statistici (ştiu, n-aveţi încredere…), dar demonstrau în mod constant că aproximativ o treime din populaţia ţării a murit între timp de foame – căci veniturile declarate erau întruna mai mici decît minimul necesar subzistenţei.

Bătrîna din Teleorman, descendentă a lui Moromete *(„Păi nu ţi-am spus că n-am?! […] Ce să-ţi fac dacă n-am! De unde să dau? N-am!“)*, exprima reticenţa funciară a omului de rînd faţă de orice oficial. E drept, eu, un student în practică, nu eram chiar un „oficial“, dar cum să explici ţăranului care a luat-o pe cocoaşă de cîte ori a venit la el cineva „de la centru“ cum e cu ancheta sociologică, selecţia aleatoare, anonimizarea informaţiei, prelucrarea statistică?

Reflexul pudorii legate de avere sau suspiciunea de bunăstare s-a păstrat după 1989, mai ales în primii ani cînd, ne amintim, orice străin apărut în comunitate era mai întîi întrebat dacă a adus ceva „ajutoare“. Şi totuşi, nu-i evident că sîntem „plîngăcioşi“, că avem în genă mania lamentării. Uitaţi-vă numai cu cîtă ostentaţie îşi etalează noii îmbogăţiţi, şi nu numai ei, „hainele de firmă“ şi maşinile scumpe, fie şi cumpărate la mîna a doua.

Ca să nu cădem în păcatul argumentaţiei prin exemple, să ne uităm în statistici. În ultimul Eurobarometru, la întrebarea de evaluare a situaţiei actuale („Cum apreciaţi situaţia financiară a gospodăriei dvs.?“), între conaţionalii noştri găsim 49% care răspund că e „foarte bună“ sau „mai degrabă bună“, în timp ce media UE este de 65%. Vedem deci că, şi statistic, românii sînt în grupul celor nefericiţi. Surpriza apare odată cu întrebarea proiectivă: „Vă aşteptaţi ca, în următoarele douăsprezece luni, situaţia financiară a familiei dvs. să fie mai bună, mai puţin bună sau la fel cu cea actuală?“, unde 36% din români răspund „mai bună“, situîndu-se astfel pe primul loc din UE în clasamentul optimismului, la egalitate cu Suedia (media UE fiind 22%). Sîntem de două ori mai optimişti decît eternul nostru termen de comparaţie, Bulgaria, unde doar 19% din respondenţi cred într-o ameliorare. E drept, sondajul respectiv a fost făcut în noiembrie 2014, în plină campanie electorală, cînd eram bombardaţi prin toate canalele cu promisiunea torentelor de lapte şi miere. Dar am verificat, în toate sondajele precedente răspunsurile din România sînt net superioare mediei europene.

Puse una lîngă alta, cele două informaţii ne spun că, pe de o parte, ne place să ne asumăm rolul victimei, chiar atunci cînd nu sîntem în situaţia respectivă, iar pe de altă parte, speranţa că mîine va fi mai bine ne însoţeşte lamentaţiile. La urma urmelor, credinţa naivă în luminiţa de la capătul tunelului e o consecinţă logică a văicărelii perpetue.

Pentru cetăţeanul unei lumi normale, răspunsul la întrebarea „Cum va fi mîine?“ este rezultatul unei evaluări reci a situaţiei existente şi a schimbărilor previzibile. Cînd repeţi zi de zi că o duci rău, că n-ai de nici unele, că soarta e felonă, situaţia e alta. La un moment dat oboseşti, simţi nevoia de schimbare. Şi-atunci, chiar dacă n-ai nici un temei, îţi zici că mîine va fi mai bine. Pur şi simplu pentru că nu mai e loc de mai rău.

***Mircea Kivu** este sociolog.*

© V. Dorotti

Cît avem, nu păstrăm,
dar cînd pierdem, plîngem.

Se plînge şi cel de are,
se plînge şi cel de n-are.

Se plînge că n-are dinţi
ş-apoi roade la cojiţi.

© V. Dorotti

Nici scurtă, nici lungă

Joi dimineaţă, mă grăbesc îngrozitor. Chem un taxi prin aplicaţie. Vine, sar în maşină. „La Romană, vă rog.“ Şi adaug formula pe care-o zic mereu la curse scurte: „Ştiu că e aproape, dar vă las 10 lei.“ De obicei, şoferul se relaxează şi renunţă la gîndul de-a mă arunca din maşină. De data asta, însă, a început o cascadă de suspine: „Domnişoară, toată noaptea am avut numai curse scurte, o să ajung la sapă de lemn în ritmu’ ăsta. Nu mai poate lumea să meargă nici pînă la Mega pe jos, la toţi le trebuie maşină. Şase, ba nu, şapte curse scurte am avut, de-aici pînă după colţ, mai mult pierd decît cîştig. Nu e rost de taximetrie în ţara asta, tot ce primesc bag în benzină, dacă-mi rămîne două milioane pe zi e mare lucru…“

Joi după-masă, iar sînt în întîrziere. Chem un taxi prin aplicaţie. Vine, sar în maşină. „Pe 13 cu Sebastian, vă rog.“ „Aoleu, iar cursă lungă… Numa’ curse lungi am avut azi. Vă zic, cu cursele lungi nu-ţi faci treaba. Clientu’ ştie că plăteşte mult, aşa că nu mai lasă deloc bacşiş, şi dacă mai e şi comandă, adică merg pe banii mei pînă la adresă, vă daţi seama că de-abia dacă-mi acopăr benzina. Nu ştiu ce-a fost azi, numai curse lungi am luat, poate sînt alea trei ceasuri rele, nu ştiu, dar am traversat Bucureştiul ăsta pe toate părţile… După dumneavoastră, cred că mă retrag acasă. Dacă mai stau o cursă, o s-ajung s-o plătesc din banii mei.“ (**Luiza Vasiliu**)

Sorin COSTREIE

Smiorcăiala şi sporovăiala

Teza de bază a ce vreau să susţin în cele ce urmează este că cine se smiorcăie şi se văicăreşte, şi sporovăie şi flecăreşte. Şi viceversa. Un om demn nu se lamentează şi nici nu bîrfeşte. Dar ce au acestea în comun şi mai ales ce le determină? Nu cred că atît demnitatea le uneşte, sau mai bine spus lipsa acesteia, cît lipsa unui proiect de anvergură ce ne direcţionează viaţa. Această direcţionare ne dă şi o situare demnă în lume. Smiorcăiala şi sporovăiala au deci în comun această uşurătate în faţa vieţii, această împăcare cu ideea că viaţa noastră în definitiv nu ne aparţine, că „asta e, maică“ şi că deci, orice am face, tot nu putem schimba mare lucru. O persoană cu o viaţă structurată, care nu este lăsată la întîmplare şi care luptă pentru ceva, nu se va lamenta la orice pas de toate piedicile ce-i apar în cale şi nu va avea nici stare şi nici timp de sporovăieli. Flecăreala şi văicăreala sînt pentru spectatori, pentru cei ce stau la portiţă şi comentează cum se preumblă viaţa prin faţa lor. Restul şi-o trăiesc, şi-o construiesc. Dacă nu ne luăm viaţa în propriile mîini, atunci ce ne rămîne de făcut decît să comentăm ceea ce ni se petrece şi să ne lamentăm de toate cele din jurul nostru? Bănuiesc că acest tablou vă sună cunoscut, căci pe această textură este ţesut cotidianul românesc: văicăreli şi flecăreli, smiorcăieli şi sporovăieli, plînsete şi bîrfe. Să încercăm în cele ce urmează să vedem un pic mai de aproape în ce culori este zugrăvit acest tablou.

© V. Dorolţi

Vai de mine şi de mine.

Mai bine: vai de noi!
decît: vai de mine!

Vai de steaua lui.

Bogatul se plînge mai rău
decît săracul.

Văicăreala în faţa vieţii: flecăreala şi smiorcăiala

Lipsa sensului în viaţă ne lasă purtaţi la întîmplare şi atitudinea pe care o are o astfel de persoană în derivă este una de abandon al propriului destin. Soarta nu ne aparţine, nu putem decît să ne împăcăm cu ce avem şi cel mult să comentăm de pe margine ce ni se întîmplă. Bineînţeles că o astfel de persoană se va văicări la tot pasul şi va flecări tot timpul. Viaţa merită şi trebuie comentată, disecată, împărtăşită. E ca în bancul cu românul care în urma unui naufragiu rămăsese singur pe o insulă cu Angelina Jolie şi care, după cîteva săptămîni de amoruri fierbinţi, era totuşi trist că nu avea cui să spună lucrul ăsta. Oare de ce nu ne putem bucura în linişte de ceea ce ni se întîmplă, trebuind la tot pasul să împărtăşim totul cu altcineva? Avem nevoie de admiraţie, de aprobare? Ne e frică să fim noi înşine? E de observat cum se eviscerează mental o persoană care flecăreşte. Devine un fel de apendice al realităţii: pornind de la ce e în jur, îţi vorbeşte nonstop vrute şi nevrute despre ea, viaţă şi amintiri. Trebuie să cunoaşteţi această situaţie, trebuie să fi dus vreodată o mătuşă sau pe cineva de acest gen cu maşina şi să fi participat inert la un lung şir de văicăreli şi flecăreli. Gîndurile ei devin exterioare, curgînd imperturbabil şi haotic. Afli tot şi nimic. Totul este luat, disecat şi împărtăşit.

© V. Dorolţi

Văicăreala în faţa morţii: bocetul şi jelania

Moartea e poate actul ultim şi suprem în care ne arătăm adevărata faţă. Dacă privim în jurul nostru la cei confruntaţi cu moartea (proprie sau a celor apropriaţi), avem poate atunci buna măsură a demnităţii noastre, înmormîntările noastre fiind la fel de colorate precum vieţile noastre: urlete şi bocete, jelanii şi claxoane, îmbrînceli pentru ca să ajungi primul la pomană sau să pupi mîna mortului, certuri şi neînţelegeri asupra „adevăratului canon“ şi toate cele care ne fac viaţa un chin şi moartea un circ. Nici să mori în linişte nu poţi. De ce se boceşte atîta la o moarte românească? Pentru că ne văicărim atîta în timpul vieţii. Moartea nu ne poate schimba într-atît, decît poate, cel mult, dacă ne gîndim serios la ea în timpul vieţii. Dar nu e cazul, cum să ne gîndim la moarte cînd avem atîtea de discutat, de flecărit pe seama vieţii? Moarte însăşi e subiect de băşcălie, de cîte ori nu auzim „Să mor eu dacă te mint“, noi ştiind sigur că nu e aşa. Moare? Nu, fireşte că nu. Trăieşte? Nu prea, sau, oricum, cel mult se poate spune că vieţuieşte: trăieşte ca să se lamenteze că asta nu e viaţă, că nimic nu merge cum trebuie şi aşa mai departe. Pentru a trăi cu adevărat, trebuie să fii viu, să ai ceva de spus, să ai o viaţă cu sens, să rămînă după tine ceva substanţial.

Ce să oferi, o masă amorfă de sentimente şi plîngăceli?

Văicăreala în faţa porţii: sporovăiala şi bîrfa

Aceasta cred că e una din trăsăturile noastre fundamentale: să ieşim din casă, din noi, şi să comentăm cu ceilalţi fluxul vieţii. Această ieşire simbolică din interioritatea noastră se întîmplă peste tot: la serviciu, pe stradă, la televizor, în casă. Dar ce ne mînă să facem asta? Posibilele explicaţii se învîrt, cred, în jurul a ce spuneam mai sus: lipsa unui proiect fundamental care să ne structureze şi să ne direcţioneze viaţa. Neavînd aşa ceva, nu sîntem împăcaţi cu noi, fiind împăcaţi cel mult cu ideea că destinul ne este dat în mod implacabil. Ca spectatori, ce putem face decît să bîrfim actorii şi vieţile lor sclipitoare? Aici e tema vecinului: cu el discutăm, pe el îl disecăm (cu alt vecin, se înţelege). Vecinul este acel non-eu care este ca noi, este alături de noi, care trăieşte ca noi, fără să fie totuşi noi. Merită să-l discutăm, nu? Sigur, că doar iarba din curtea vecinului e mai verde, vaca lui e mai grasă şi, se înţelege, nevasta îi e mai frumoasă. Mai este aici de amintit o idee importantă, tema străinului. Este această idee comună şi adînc înrădăcinată în noi că viaţa noastră nu ne aparţine, că noi sîntem, în definitiv, conduşi de alţii, că altcineva trage sforile, că marile decizii nu le luăm noi. Universul e o mare conspiraţie prin care lucrurile sînt deja prearanjate. Or, atunci străinul devine polul principal de interes şi el trebuie discutat şi disecat. El e necunoscutul şi el e de vină, în definitiv, pentru tot ce ni se petrece. Şi ce putem face? Nimic. Doar să ne văicărim şi să-l bîrfim.

Văicăreala în faţa umorului: miştocăreala şi băşcălia

Umorul e ceva construit, e o poveste cu tîlc, are cap şi coadă, e o bucurie a minţii. Umorul e deci al oamenilor structuraţi, al oamenilor cu coloană, al oamenilor cu o viaţă cu sens. Dacă ne lipsesc aceste lucruri, ce ne rămîne e o atitudine ce mimează umorul, dar care nu e decît o palidă copie a lui: miştocăreala şi băşcălia. Acestea nu sînt stări de spirit ca umorul, sînt situări strîmbe în lume, în care stai la portiţă şi faci haz de necaz de ce ţi se întîmplă. Nu acţionezi dublat de buna detaşare a umorului, ci doar te amuzi încontinuu cu gaşca. Te iei de lume, incapabil fiind să fii cu adevărat în lume. Faci glume tîmpe, dezarticulate, după cum îţi este şi viaţa. Umorul te prinde şi cînd eşti singur, nefiind nici o problemă să te amuzi copios de o glumă bună în singurătate. Dar să faci mişto şi băşcălie de unul singur nu prea merge, îţi trebuie să te agregi gregar cu alţii şi să te iei de lume. Nu poţi să faci mişto decît cu auditoriu, cu un tip special de auditoriu, care adoră flecăreala şi care ia totul în derîdere şi băşcălie.

Văicăreala în faţa iubirii: dorul şi plînsetul

Dacă nu eşti prins într-un proiect de viaţă, nici să iubeşti cum trebuie nu poţi. Nu poţi căci nu ai ce să oferi. Ce să oferi, o masă amorfă de sentimente şi plîngăceli? Nu poţi decît să te agăţi de celălalt, să aştepţi să vezi ce se întîmplă cu voi, blocat în doruri şi aleanuri. Ne plîngem şi nu acţionăm, doar aşteptăm şi ne lamentăm. Ne lovim la tot pasul de femei bătute care încă mai speră că bestia o să se preschimbe în gentleman sau de bărbaţi înşelaţi care tot speră într-o bună revenire la drumul cel drept. Sau cîte iubiri şi despărţiri nu ne sînt perindate pe la televizor? Femei cu inima mare şi protejată de silicoane, dar care sînt rănite adînc de iubiţi tandri, ce-şi tatuează numele lor pe braţele musculoase, care totuşi se iubesc cu altele. Ei singuri, protagoniştii acestor iubiri de cartier, se cer şi se lasă subiect de bîrfă şi băşcălie. Dar să nu uităm că noi decidem dacă să bîrfim sau nu şi chiar, întrucîtva, dacă să fim bîrfiţi sau nu.

Sorin Costreie *este lector dr. la Facultatea de Filozofie, Universitatea Bucureşti.*

Ioana POPESCU

Tradițiile bat pamfletul

Acuma, ce e drept, nu e frumos să te lauzi. Şi, în general, e ştiut că dacă te bucuri prea mult, *după rîs vine plîns*. Uneori, sîntem învăţaţi de mici să ne purtăm firesc, pentru ca imediat după aceea, să auzim *nu atît de tare, nu în văzul lumii, puţină discreţie!* Îmi amintesc că la şcoală, înainte de teze, nici unul dintre premianţi nu avusese timp să înveţe, cu toţii pretindeau că nu ştiu mai nimic, pentru ca apoi să primească 10 cu felicitări. Pe atunci credeam că fiţele astea aveau ca scop să te determine să crezi în genialitatea lor genuină şi supranaturală. Acum mă gîndesc că învăţaseră de acasă cum e cu invidia colegilor, aşa încît îşi boceau capra personală, înainte să le-o omoare vecinul. Din gînd în gînd, realizez că bagajul de comportamente cu care sîntem înzestraţi de acasă e şi el moştenit de la bătrînii din neam, din vremurile în care mai toţi erau ţărani.

Cum era la ţară? Era mare bucurie cînd se năştea un prunc, *că femeia care n-are copii umblă buiacă şi fără Dumnezeu*. Pruncul plîngea, bărbatul acasă nu era şi atunci femeia se destăinuia în cîntecul de leagăn. *Arză-l focu de bărbatu / Mi-a tras păru' de pe capu' / Da' din ce mi-oi fa' conciu' / Pîn'ce mi-a creşte altu? / Cu bărbatu' băutoriu' / Nu mai am pită-n cuptoriu.* Şi pruncul adormea şi visa frumos… Mai trecea un timp, cel mic creştea şi mergea cu vitele la păscut. Acolo se întîlnea cu alţi copii, care mai povesteau – *toată lumea-i dintr-un sat / numai eu pe nime n-am / toată lumea-i dintr-un sînge / pe mine cine m-o plînge / că eu n-am avut noroc*. Fetele rămîneau acasă să mai ajute prin gospodărie şi se gîndeau şi mai cîntau… *alte fete au noroc / iar eu parcă ard în foc / altele-au noroc cu caru' / mie mi-a dat cu paharu' / ba n-am nici paharu' plin / jumătate-i cu venin*. Tatăl pleca uneori de acasă, cu treburi, sau pentru totdeauna. *Foaie verde, foaie lată / Rău e Doamne fără tată / Foaie verde fir mărar / Vai de copilul orfan*. Dacă e să te iei după cîntec, copilăria nu era uşoară. *Mamă care m-ai făcut / Decît să mă fi făcut / Mai bine să fi murit / Ori un pom să fi sădit*. De ce un pom? Pentru că *frunzişoară măr mărunt / mămuţa cînd m-o făcut / dimineaţa m-a scăldat / cu apă dintr-un lăptoc / ca să nu mai am noroc*.

Toate trec şi copilăria odată cu ele. Pentru tineri, vine şi vremea nunţii. Şi nu oricum, ci cu un întreg ritual, să ţină minte tot satul. Mai întîi, urările: *copilă din doi părinţi / la ce focul te măriţi? / că soacra ta nu ţi-i mamă / să-ţi ţie cuvîntu-n samă / şi bărbatul nu ţi-i frate / să gîndeşti că nu te-a bate*. Apoi, toată lumea ştie, iertăciunile. Bucuroasă sau nu, mireasa trebuie să plîngă ca să aibă o căsătorie îmbelşugată şi cu noroc: *plînge mireasă cu jele / că nu-i mai purta petele / nici în degete inele / şi nici în urechi cercei / nici nu-i şedea cu flăcăi*. Ce-i drept, la nuntă tot satul mănîncă, bea, joacă şi se bucură. A doua zi, mirii pleacă la casa nouă. Nu, la noi nu e obiceiul cu aruncatul buchetului de nuntă, dar se adună toată lumea să petreacă tînăra familie. *Plîngi, fiuţă, şi suspină / Că mergi în casă străină / Şi te-or mustra fără vină / Şi te-or bate fără milă.*

Fără vălul de mireasă, îmbrobodită cu legătura de femeie măritată, cu părul acoperit de la răsăritul soarelui pînă la căderea nopţii, ar fi bine ca tînăra femeie să nu fie prea arătătoare, căci *la nevasta care-i mîndră / nu i-i slobod nici să rîdă / nici să iasă pînă-n tindă / nici să cate în oglindă*. Cu norocul, cum o dai, ţăranul tot prost stătea. Veneau răzmeriţe, veneau războaie, tinerii erau chemaţi la arme. Rămîneau nevestele să cînte pruncului ca să-l adoarmă – *rău, mamă, m-ai blestemat / să stau cu casa-ncuiată / cu ferestrele astupate / să spăl haine sîngerate*. Dacă nu e război, e cîrciumă. *Foaie verde şi-un bujor / Şi-am pe Gheorghe băutor / Mi-a băut cincizeci de poli / Şi doi boi ca două flori.*

Dar nu numai acasă e necaz şi plînset. Şi la birt e la fel, la fiecare masă şade cîte un om neînţeles şi *scrie deasupra paharului, cu cerneala ochilor şi cu pana genelor*. Plînge şi el, bietul om, de sărăcie, *foaie verde bob de mei / Doamne, duşmanilor mei / dă-le car cu patru boi / ia-le ochii amîndoi / dă-le car cu patru roate / ia-le mîinile din coate.*

Omului sărac
nici boii nu-i trag.

Greu la deal cu boii mici
şi la vale cu juninci.

După o viaţă întreagă de cîntat, cînd nici nu mai credeai că apuci, venea şi bătrîneţea. La vîrsta asta, în sfîrşit, pare că omul plînge mai puţin şi, în schimb, se gîndeşte la oarece soluţii. *Bătrîneaţă, bătrîneaţă / Rău m-ai bătrînit la faţă / Bătrîneaţă de te-aş prinde / N-aş căta pe ce te-aş vinde.*

Moartea? Soseşte şi ea, dar, de data asta, bocitul devine un serviciu externalizat. În majoritatea satelor trăiesc bocitoare profesionale, bătrîne iertate, care ştiu să plîngă ritual. Familia mortului se ocupă în principal cu pregătirile pentru înmormîntare şi praznic, gătesc, întind mese, pregătesc sicriul, crucea şi pomenile. Sînt atît de ocupaţi, încît nici n-ar avea cînd să plîngă. La priveghi, se mai şi glumeşte, se mai rîde, că nu e bine să plece mortul cu părere de rău după lumea albă. Pe cruce – la Săpînţa, ce-i drept – sînt povestite pe scurt vieţile celor duşi. Şi nu se mai plînge. În grafia originală – *Cît pe lume am trăit / de găini bine am grijit / şi mai mult am odihnit*, sau *Cît pe lume am trăit / multe oi am belit / carne bun am pregătit / carne bune nui poveste / ca să o mîncaţ domneşte / vă dau carne grasă tare / saveţ poftă la mîncare* şi *Pe lume cît am trăit / mulţi porci eu am pîrjolit / şi multă carne-am mîncat / poate-aceea m-au gătat.*

Aşadar, în condiţiile în care fiecare cultură se exprimă într-o tonalitate proprie, cred că românii îşi cîntă viaţa în cheie minoră, în care bucuriile se cer bemolate de plînset. Şi mai cred că lamentaţia este o pură aparenţă, de fapt comportamentul acesta este o bună strategie de îndepărtare a răului, învăţată de la strămoşi. Pe care se pare că o folosim în continuare…

P.S. Că veni vorba, în 2009, doina românească (şi nu hora) a fost inclusă pe lista UNESCO a patrimoniului imaterial universal.

Ioana Popescu *este etnolog.*

Claudia Mariela TRĂNCUȚĂ

Lamentarea de altădată

Se spune despre noi, românii, că sîntem un popor care se lamentează mai mult decît celelalte popoare. Ne lamentăm. Ne văităm exagerat. Nu acţionăm. Există în psihologia noastră orientală o înclinaţie spre nemişcare, o abandonare în faţa vremurilor, o statornicie a pietrei peste care trec apele. Nimic bun în această atitudine. Prea multă veşnicie. Prea puţină istorie. Aşa să fie?

Pentru a găsi un răspuns la această întrebare, privesc în trecut. Nu în cel foarte îndepărtat, de două mii de ani, ci în trecutul meu recent. O găsesc acolo pe bunica – o ţărancă dintr-un sat de cîmpie obişnuit, al României comuniste. O văd la capătul unui lan de porumb, ars de secetă. Pămîntul era lot ajutător dat de CAP, dar ea îl simţea încă al ei. Îşi punea mîinile în cap, se uita peste cîmp şi începea să plîngă. Se jelea. Bocea. Îl lua la întrebări pe Dumnezeu, îi explica încă o dată cît s-a străduit pentru mămăliga ei şi a copiilor ei. Apoi, bocetele se transformau în rugăciune. Lacrimile udau pămîntul crăpat şi bunica îşi sfîrşea lamentarea în explicaţii. Dumnezeu era supărat pe oamenii din sat în general şi pe ea în special. Răutatea şi păcatele ei alungau ploaia. Imediat, sapa se punea în mişcare. Izbea cu putere la rădăcina firului de porumb. Praful se ridica spre cer. Nu înţelegeam de ce continua să sape. Întrebam. *N-avem încotro* – era răspunsul. Din vaietul şi jalea ei, cărora nu le pot spune lamentare, pentru că niciodată nu mi se păreau exagerate, trecea direct la acţiune. Nu arunca sapa, nu renunţa. Era impresionantă forţa cu care, la cei 80 de ani ai ei, mergea mai departe.

Am văzut în copilăria mea multe astfel de momente. Cînd se uscau cîmpurile sau mureau animalele, în fiecare casă de pe uliţă se auzeau bocete. Uneori apărea pe la poartă cîte un bătrîn fără dinţi, scuipa tutunul din ţigara de ziar, trăgea o înjurătură, îşi oprea femeia din plîns şi o lua în curte. A doua zi îi vedeai pe toţi în căruţa ce se îndrepta spre cîmp. Nu aveau timp să se vaiete. Nici ei nu aveau încotro.

Lamentarea de altădată nu semăna deloc cu lamentarea noastră. Pe ei nu îi speria canicula, zăpezile cît casa sau ce se întîmpla prin lumea mare. Bunica şi toţi cei din lumea ei reacţionau doar în faţa morţii. Fie că moartea lovea în munca lor sau le lua copiii, atunci cînd venea le răscolea fiinţa, îi făcea să se simtă vulnerabili, neputincioşi. Se lamentau, se văitau în mod exagerat? Nu era nici o exagerare în jalea lor, nici o indecenţă. Bocetele bunicii erau cîntec şi rugăciune, poveste despre oameni şi Dumnezeu. Era frumoasă în momentele în care îşi ştergea lacrimile cu colţul basmalei, semn că lamentarea luase sfîrşit, că era vremea treburilor pe care, *n-avea încotro*, era musai să le ducă la sfîrşit. Urca dealul spre casa ei cu sacul de fîn în cap, sapa pe umăr şi vaca de lanţ. Deschidea porţile curţii în care locuia singură. O ducea pe Steluţa în grajdul ei şi o auzeam cum îi povestea tragedia ultimilor şaptesprezece ani. Dacă era obosită, vocea ei avea o tristeţe resemnată, o acceptare a faptului că Dumnezeu, pentru a o pedepsi, îi luase *rumînul* şi fiul şi o lăsase singură pe lume. Dacă era speriată de imaginea cîmpului uscat, auzeam povestea transformîndu-se în cîntec de jale, în întrebări adresate Celui de Sus. Nu înceta decît atunci cînd avea un răspuns de la El. Şi Dumnezeu îi răspundea acolo, în uşa grajdului Steluţei. Îi spunea, nu ştiu cum, că nu era singură, că în tot ce i se întîmplase ei şi altora ca ea era un înţeles, o taină. Dar mintea ei nu putea să o dezlege. Inima însă, arsă în suferinţa morţilor repetate, îi spunea că noi, oamenii, avem voie să ne văităm. Nu avem voie să încremenim însă în jale, pentru că această încremenire devine exagerare, lamentare şi duce la deznadejde.

Vai de noi.

Era vai de mine,
acum e vai de noi.

Omului sărac i se stinge
luminarea în biserică.

În lumea satului meu de altădată, oamenii nu îşi dădeau voie să fie deznădăjduiţi. Cînd simţeau că nu mai aveau nimic, bunicii noştri decopereau puterea de la capătul suferinţei. Nu se internau la psihiatrie, nu auziseră de psiholog. Moartea îi găsea vii. O aşteptau în curtea lor, iar ea îi găsea la treabă.

De ce se spune că românii doar se vaită, fără să facă nimic? Eu am văzut altceva. Am văzut cum în relaţia lor cu viaţa, cu moartea şi cu Dumnezeu nu e loc de lamentare nesfîrşită, de false explicaţii, de scuze. Este timp doar pentru trăit. Neputînd să-şi plimbe lamentarea pe malurile Senei sau să o exprime liric, o lăsau să urce spre cer, cu *lacrimile şi sfinţii* lor, cu *amestecul de soare şi bălegar* al limbii în care îşi şopteau sau îşi urlau rugăciunea.

Claudia Mariela Trăncuţă *este profesoară de istorie la Şcoala generală din satul Cartojani, judeţul Giurgiu.*

Mugur CIUMĂGEANU

Cu văicăreli, la psiholog

Ne uităm la tenis? Bănuiesc că mare parte din noi nu. Dar ştim cu toţii de căderea de formă a Simonei Halep. Şi ne plîngem de asta – cu mai multă ardoare şi mai multă expertiză decît în momentul în care sportiva bătea aproape totul, cu excepţia Sharapovei. Ca multe alte teme, Halep devine o problemă naţională, şi e aproape de bonton s-o aduci în discuţii lamentative în privat, în public sau în spaţiul digital. Ne plîngem de ea că e *moody*, că e obosită, că Ţiriac ăsta, că familia ei, că faima, că reclamele, că drumurile, că anotimpul.

Iar acesta este doar un exemplu. Oricare dintre noi poate da drumul unui robinet de infinite teme de lamentaţii. Căldura. Guvernul. Violul. Instituţiile statului. Corporaţiile. Copiii. Cîinii. Iarăşi căldura, că e la modă. Hainele. Alimentele. Emisiunile TV. Mărimea penisului. Ruşii. Sistemul de sănătate. Orice. Părinţii, evident. Generaţiile. Pe vremea comunismului. Criza. Crizele. Creditele. Codul fiscal…

© V. Dorolţi

Cînd e să se-aleagă praful…

Cu chiu, cu vai.

Cînd gîndeşti să trăieşti bine, atuncea e vai de tine.

Anatomia văicărelii

Văicăreala este expresia verbală a unei dis-satisfacţii private. Ca urmare, lamentaţia este nefericire vorbită. De obicei, nu marea nefericire şi angoasă, ci mărunta deversare cotidiană a adversităţii pe care o trăim sau o percepem. Psihologia lamentaţiei aduce în discuţie şi alte fenomene – nu e vorba numai de acumularea unor nefericiri şi ventilarea lor, vorbim de un anumit prag critic care este atins şi care, în final, duce la deversarea în limbaj a acestei nefericiri. Pentru unii, acest prag este foarte redus, iar totul devine subiect de văicăreală. Pentru alţii, stoici în a-şi conţine nefericirile, pragul este crescut, iar lamentaţia, dacă transpare, este rară, raţionalizată, generalizată şi filozofată.

Un alt aspect al construcţiei lamentaţiei este miza ei interpersonală. Unii dintre noi nu sînt extrem de nefericiţi, dar se lamentează din reflex, pentru că asta serveşte unei mode a discuţiei. Alţii, cu adevărat sub povara dis-satisfacţiei, îşi găsesc comunităţi văicăricioase unde nefericirea este tezaurizată, analizată, împărtăşită, vorbită şi revorbită. Alţii urmăresc să obţină beneficii de pe urma lamentaţiei, plîngîndu-se ca să fie alinaţi sau recompensaţi în vreun fel.

În compoziţia complexului lamentativ, ca o continuare a consideraţiilor asupra mizelor interpersonale, mai putem menţiona şi utilitatea percepută a văicărelii. Înainte de a da drumul hoardelor de cuvinte de nemulţumire, persoana evaluează care este posibilul deznodămînt al acestei verbigeraţii. Dacă utilitatea este percepută ca fiind minimă, individul îşi înfrînează de cele mai multe ori lamentaţia sau o sublimează în posturi ale corpului pe care le împănează cu suspine. Dacă există însă un prospectiv cîştig, măcar de ventilare emoţională, sau un mediu permisiv care să înglobeze văicăreala ca mod de petrecere a timpului, persoana îşi permite să vorbească despre subiectele de dis-satisfacţie.

Numărul crescut de instituţii lamentative produce un efect social devastator.

Instituţiile văicărelii

Fiecare cultură îşi creează propriile structuri instituţionale de gestiune a nefericirii. Unele grupuri de oameni instaurează norme ale înfrînării, ale expresiei verbale reduse sau sublimate a nefericirii. Unele comunităţi vorbesc despre lamentaţie ca despre un păcat. Instituţiile simbolice ale acestor culturi aduc cu sine un tipar verbal în care vorbăria despre nefericire este sancţionată sau limitată, chiar dacă nu există un control absolut asupra nefericirilor de la nivelul limbajului interior.

Există culturi sau subculturi unde văicăreala este înlocuită sau alternată cu expresia verbală a mîndriei – unde oamenii învaţă să vorbească unii cu alţii, pe îndelete, despre ceea ce consideră ei că sînt atuurile simbolice ale grupului. În asemenea contexte, văicăricioşii nu sînt priviţi cu ochi buni şi pot simţi povara marginalizării.

Există însă culturi în care expresia verbală neîngrădită a nefericirii pune fundamente pentru o pletoră de instituţii lamentative. Şi în această a treia familie am putea încadra iubita noastră ţărişoară, care propune soluţii instituţionale lamentative mai la tot pasul cetăţeanului nemulţumit şi vulnerabil la văicăreală – nu am pretenţia să fiu exhaustiv în enumerare, ci mai degrabă descriptiv şi văicăricios:

Dezbaterea în spaţiul mediatic românesc este în cel mai bun caz o dezbatere lamentativă.

1) *Talk-show*-ul ca instituţie lamentativă – dacă privim posturile de televiziune ale altor popoare, chiar cele vecine, putem observa că talk-show-urile au proliferat la noi hemoragic în ultimele două decenii, de la luările de poziţie indignate în faţa camerei de filmat la începutul anilor '90 la interminabilele expresii de dis-satisfacţie televizată ale contemporaneităţii. Dezbaterea în spaţiul mediatic românesc este în cel mai bun caz o dezbatere lamentativă şi de multe ori fără soluţii.

2) *Forumurile* şi *comentariile online* – lamentaţia în spaţiul virtual poartă, în literatura anglo-saxonă, un nume pompos, cel de *cyberventing*. La noi, *cyberventing*-ul este văicăreală pur mioritică – ajunge să citeşti veninul inutil al comentariilor la aproape oricare articol sau material online ca să îţi dai seama că o masă de nemulţumiţi pun în cuvinte scrise tot preaplinul dis-satisfacţiei şi neputinţei, sperînd la o recunoaştere şi validare anomică a altor indignaţi şi nefericiţi, într-o uriaşă comunitate a văicărelii.

3) *Şueta văicăricioasă* – dacă nu eşti animat de televizor şi dacă eşti neinteresat de comentarii online, ai posibilitatea să revii la matcă – să te văicăreşti caragialesc (vezi „Căldură mare“) cu prieteni, cu necunoscuţi, cu familia, despre cît de rău e. Şueta lamentativă este una dintre principalele instituţii de ventilare analogică ce a consolidat ţesutul nefericirii româneşti în ultimele veacuri. E arderea holdelor şi otrăvirea fîntînilor transferată în conversaţia la o bere sau la un suc, e argumentul de solidaritate interpersonală mai puternic decît apelul la muncă, la responsabilitate sau la bucurie.

Ca un ultim comentariu, consider că numărul crescut de instituţii lamentative produce un efect social devastator, scăzînd pragul critic de expresie verbală a văicărelii. În alte cuvinte, cu cît avem mai multe forme simbolice care promovează lamentaţia, cu atît mai mulţi cetăţeni cinstiţi se vor simţi legitimaţi să o îmbrăţişeze.

Văicăreala ca opţiune

Dacă am creionat, timid, o anatomie a văicărelii şi am sugerat apoi cîteva dintre formele de instituţionalizare ale acesteia, în încheiere mi-aş propune să punctez – lamentativ, evident – cîteva consideraţii despre genealogia acesteia.

În primul rînd, nu consider că lamentaţia se abate asupra noastră ca o fatalitate. Cred cu tărie în posibilitatea noastră de a ne gestiona fericirea sau nefericirea prin felul în care folosim cuvintele. Ca urmare, consider că văicăreala este o modalitate prin care fiecare dintre noi *optează* să se simtă nefericit pentru că vorbeşte despre nefericirea lui.

Contextul social este unul care ne încurajează această opţiune. Cu cît sîntem instituţionalizaţi în văicăreală ca într-un spital-cămin de pe vremuri, cu atît ne va fi mai greu să vedem că avem şi alte subiecte de discuţie. Cred că ar trebui să solicităm, fiecare dintre noi pe propriile speze, externarea din această instituţie. Eu, personal, îmi propun să văd în Simona Halep un om de care pot fi mîndru. Şi să nu mă lamentez că am pierdut în primul tur la Wimbledon. Şi să nu mă lamentez că nu mă pot opri din văicăreală. Şi să nu fiu nemulţumit de faptul că nu v-am spus celelalte lucruri pe care le-aş fi putut gîndi sau de cît de nemulţumit sînt de acest text.

Văicăreala începe (şi sper că se sfîrşeşte) cu mine. Şi sînt mîndru de acest lucru.

***Mugur Ciumăgeanu** este psihoterapeut.*

© V. Dorolţi

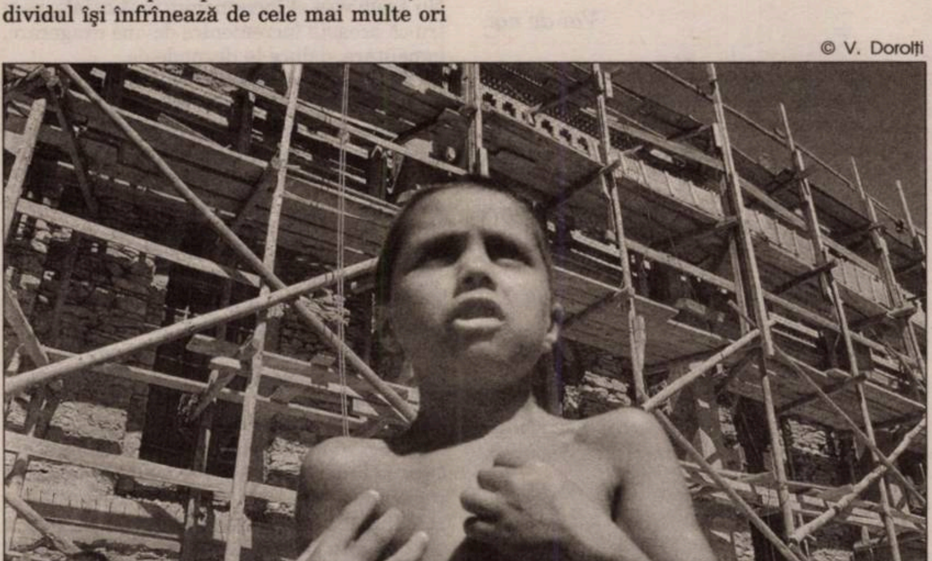

DILEMA
Vai şi amar

Iuliana ALEXA

Lamentare humanum est

Cînd am fost invitată să glosez pe seama culturii lamentării la români m-am gîndit că ideea principală este să demascăm în detaliu acest comportament – lamentarea – şi să sugerăm căi de ameliorare a lui. Pentru că, nu-i aşa, lamentarea nu te face simpatic. Ni se spune că nu e bine să ne lamentăm, să ne plîngem, să ne spălăm în public rufele, să ne miorlăim etc. Lamentarea are faimă proastă.

Comportamentul rezonabil şi lăudabil ar fi cel contrar, emoţiile conţinute, decenţa, ba chiar stoicismul. Cultura noastră este impregnată de îndemnuri la calm, raţionalitate, detaşare. Religia creştină ne spune să îndurăm cu stoicism ce vine peste noi şi să întoarcem, la rigoare, şi obrazul celălalt. Culturile orientale, la rîndul lor, exaltă decenţa, reţinerea emoţiilor etc. E o ruşine să explodezi în public. Ruşinea este emoţia indusă social, penalizantă pentru accidentul lamentării. Nu întîmplător, Japonia are cea mai ridicată rată de suicid la nivel mondial.

Psihicul uman reuşeşte doar cu greu, şi cu destule costuri, să fie conţinut în patul procustian al dictatelor culturale. Avem nevoie să ne lamentăm, să ne exprimăm emoţiile, să plîngem. Eu văd mult prea mulţi oameni care nu-şi înţeleg emoţiile negative, stresul, îşi refuză procesarea şi evacuarea lor, şi ajung la agresivitate sau depresie. Pentru că, pe acest teren, ca în multe alte domenii, calea de mijloc e cea bună. Calea de mijloc a acceptării frustrărilor, mîniei, iritării sau tristeţii, a punerii în vorbe a tuturor acestor emoţii (cu titlul de lamentare, fie, deşi eu i-aş spune mai tehnic „procesarea lor cognitivă“), de înţelegere şi de comportament ulterior de remediere. Cu alte cuvinte, *do something about it!* Lamentarea continuă, bocetul şi doina sînt la fel de contraproductive cum e reprimarea constantă a impulsului de a urla cît de ţin bojocii.

Vă spuneam că ţara cu cea mai mare rată de suicid e Japonia. În Europa, prima ţară este Ungaria, urmată de Belgia şi Austria. Apoi vin la rînd Norvegia şi Polonia. Pe ultimul loc este Grecia. Rate scăzute de suicid au şi Italia şi Spania. Nu cred că se poate decela clar o cauză pentru care nordul e depresiv şi sudul vesel, în ciuda discrepanţelor economice. Depresia sezonieră nu e atît de intensă încît să te facă să-ţi pui capăt zilelor, şi „campioanele“ la sinucidere sînt ţări în care asistenţa psihologică şi psihiatrică e bine pusă la punct. Asta nu înseamnă că e *ineficientă* (eu sînt cel mai asiduu avocat al mersului la psiholog cînd ai probleme, deci să nu se înţeleagă asta), doar că nu este *suficientă*. Aş face mai degrabă o corelaţie între cultura sudică a exprimării emoţiilor, a certei pe marginea drumului, a ţigănelii şi înjurăturilor de mamă, atît de expresive în sud, şi igiena emoţională. Cu alte cuvinte, italienii, grecii şi spaniolii suportă viaţa mai uşor pentru că o înjură cît pot. Ei reuşesc, exprimîndu-se, să reducă stresul. Cei din nord o fac mai civilizat, pe canapeaua psihanalistului. Dar nu e destul. Emoţiile vin din mii de ani de evoluţie, 50 de minute la psiholog nu-s destule pentru a contracara ani de furie, frustrare şi stres.

Bun, să nu se înţeleagă faptul că pledez pentru urlete, pumni şi înjurături sau plînsete şi smiorcăieli. Fac o pledoarie pentru conştientizarea şi gestionarea sănătoasă a emoţiilor negative. S-a constatat că exprimarea furiei (pocnitul unei perne, bătaia etc.) nu duce la un confort mai mare (deşi e mai bine decît să nu exprimi nimic). Ceea ce este cu adevărat eficace este ceea ce numeam procesare cognitivă: să recunoşti că simţi furie, tristeţe (cu alte cuvinte, să te lamentezi), să discuţi cauzele şi ce-ţi vine să faci (adică să pui în limbaj trăirea viscerală), să înveţi tehnici de relaxare (aşa cum există o fiziologie a stresului emoţional – că „vezi roşu“, îţi creşte presiunea sangvină, adrenalina şi cortizolul, hormonul stresului, la fel există una a relaxării; dacă ştii cum să respiri, să te calmezi, să-ţi reduci voluntar reacţia fiziologică, poţi să cîştigi mult).

Omul cît trăieşte
de noroc se plînge.

Vai şi amar.

Cu alte cuvinte, să ne lamentăm. Să ne smiorcăim şi să ne plîngem amarul. Dar să nu rămînem acolo. Scopul oricărei lamentaţii ar trebui să fie un comportament ulterior de remediere a problemei. Te plîngi, te dai cu capul de pereţi şi te aoleşti, dar apoi faci ceva ca să schimbi situaţia. Oamenii au nevoie de sentimentul de control asupra mediului. Altfel spus, de senzaţia că poţi remedia ceea ce te deranjează. Este o condiţie esenţială pentru sănătatea psihică. Depresia apare şi din cauza stresului constant, respectiv a senzaţiei de prizonierat în nişte circumstanţe pe care nu le controlezi, nu le poţi schimba. Lamentarea constantă, fără a face paşi concreţi pentru schimbare, de obicei accentuează senzaţia de neplăcere, de stres. E un fel de bălăceală în propriile zemuri sufleteşti stătute. Pur şi simplu îţi aminteşti iar şi iar cît eşti de năpăstuit. Şi asta, într-un cerc vicios al stresului, te face să te simţi şi mai neputincios. Şi dacă te simţi şi mai neputincios în faţa vieţii nu vei face prea multe ca să remediezi, şi tot aşa. Se cheamă „profeţie autoîmplinită“ şi este ceva probat şi verificat în nenumărate situaţii. Aşadar, pentru a rupe lanţul improductiv al lamentaţiei, fă ceva. Schimbă pe cît poţi şi ceea ce poţi. Nu generaliza, nu privi situaţia din avion (căci pare irezolvabilă), ci acţionează cu paşi mici, pe ceea ce simţi că poţi controla.

Iuliana Alexa *este redactor-şef la* Psychologies România.

■ ■ ■

Laurenţiu CÂRCOANĂ

Un garaj, două garaje – lamentări individuale

O vorbă atribuită lui Voltaire spune că *„Le mieux est l'ennemi du bien“* sau tradus: „Mai binele este duşmanul binelui“. Dar, în bagajul naţional de proverbe, românii nu au traducerea zicalei franţuzeşti, ci varianta autohtonă (şi mult mai pesimistă): „Rău cu rău, dar mai rău fără rău“. Această atitudine de acceptare a unei neîmpliniri deschide uşa unui cor de lamentări. Se poate spune atunci că lamentarea la români e un „sport“ naţional? Oricît de tentantă ar fi generalizarea, nu pot confirma acest fapt decît la nivel personal.

Vara lui 2014 mă găsea în capitala prăfuită a provinciei canadiene Saskatchewan căutînd o casă de închiriat. Serviciul mă adusese aici pentru o perioadă de timp încă nedefinită, aşa că am decis împreună cu familia să ne mutăm în Regina. Frigul, acum o amintire, dar altminteri nelipsit timp de şapte luni din an, nu ne speria, fiind căliţi în iernile legendare ale Dakotei de Nord, aflată acum, paradoxal, la sud de noi. Această localitate supranumită „Queen City“ – Oraşul Reginei în cinstea reginei Victoria a Angliei, este înconjurată de imensitatea preeriei nord-americane. Ca orice oraş izolat şi respectabil, Regina are o istorie bogată, fiind vizitată de celebrităţi, personaje importante şi de membri ai familiilor regale din toată lumea. Desigur, cea mai celebră reprezentantă a monarhiei este însăşi Elisabeta a II-a, actuala regină a Angliei, care a poposit în oraş de cel puţin cinci ori, ultima oară fiind în 2005. O statuie a reginei, călare pe iapa ei favorită (născută şi crescută în Saskatchewan) se află chiar în faţa clădirii Parlamentului.

Oraşul Regina reprezintă o destinaţie pentru sute de imigranţi. Cei mai mulţi provin din regiunile sărace ale Chinei, Indiei şi Africii şi caută o viaţă mai bună. O altă parte a influxului de populaţie este reprezentată de categorii profesionale din industria petrolului şi a mineritului. Aceştia din urmă sînt atraşi de salariile foarte mari oferite în domeniile lor de activitate.

În după-amiezele toride de vară, dar şi în zilele senine de iarnă, o mulţime pestriţă se plimbă în sus şi în jos pe aleile parcului din faţa clădirii Parlamentului, admirînd statuia ecvestră a reginei. În restul timpului toţi aceşti oameni muncesc sau îşi caută o locuinţă.

Agentul imobiliar cu maşina căruia făceam căutările era şi el cu familia: nevasta lui, de asemeni agent imobiliar, ne însoţea. Amîndoi erau foarte tineri, vîrstele lor luate împreună nu făceau cît cei 49 de ani ai mei neîmpliniţi. Erau nişte copii. Colindînd din casă în casă, am realizat că majoritatea aveau garaj pentru o singură maşină, foarte multe nu aveau garaj deloc şi nici una nu avea garaj dublu. „Măi, să fie“, mă gîndeam eu, „la preţurile astea astronomice să nu găsim noi o casă de închiriat cu un garaj dublu?“ Dînd glas frustrării, i-am întrebat pe cei doi, cu un ton dojenitor: „La voi, aici în Canada, e normal să lucreze şi soţul, şi soţia, nu?“ „Da“, au răspuns ei. „Păi, bine, atunci de ce nu ştiţi să faceţi case cu garaj dublu, dacă amîndoi au maşini şi trebuie să conducă la serviciu în fiecare zi?“ Apoi am continuat, fără să las timp de replică: „Aaa, pesemne că unul dintre voi trebuie să se sacrifice mereu, mai ales iarna, şi să-şi lase maşina în frig. Uite care este treaba: în America nimeni nu s-ar uita la case cu un singur garaj. Pur şi simplu, asemenea locuinţe nu s-ar vinde pe piaţă!“ M-am uitat la ei cu coada ochiului şi păreau puţin speriaţi. Stăteau nemişcaţi, cu ochii mari. Tonul meu a devenit imediat împăciuitor, dîndu-mi seama că nu erau obişnuiţi cu temperamente mai agitate. Am lăsat-o moale: „OK, hai să vedem, poate totuşi avem noroc şi găsim o casă cu garaj dublu“.

În final am găsit o locuinţă pe placul nostru, deşi cu un preţ al chiriei piperat. I-am explicat soţiei ce greu a fost să obţinem ce-am vrut, prilej de a mă lamenta că în Canada multe nu sînt ca în America. Credeţi că m-am oprit la garaje? I-am trecut pe canadieni prin toate apele, criticînd dur ba înghesuiala dintre case, ba comportamentul unor chelneriţe care nu aveau prea mult chef în ziua aia să servească frumos, ba scaunele incomode de la cinematograf, şi punîndu-le capac cu sistemul lor politic, de neînţeles.

Ceva mai tîrziu, stînd la o bere cu un grup de prieteni din America, stabiliţi şi ei temporar în Regina de aproape doi ani, am aflat că cei din Canada sînt sătui de americanii care vin şi se plîng la tot pasul. În sinea mea: „Americani? Vai de mama lor, dacă ar şti ei la ce să se aştepte de la mine!“

Vrem o ţară ca afară!

Sînt sigur că regina Angliei nu s-a plîns de faptul că oamenii nu au case cu garaj în timpul nici uneia din vizitele ei în oraşul Regina. Cu aceeaşi convingere pot spune că nici canadienii autohtoni, nici indienii, nici chinezii, nici alţi imigranţi nu se plîng în această provincie, ci din contra, se simt foarte fericiţi în casele lor cu un singur garaj sau fără.

În cazul meu, am parcat ambele maşini în garaj şi, pentru o clipă, am fost triumfător. Apoi mi-am dat seama cît de greu ies cu maşina şi am început să mă plîng de cît de mic este un garaj dublu în Canada. Încă o dată, nu m-am oprit doar la asta, pentru că între timp, la televizor, a apărut ştirista de seară care arăta de parcă atunci venise de pe o tarla.

Laurenţiu Cârcoană *este arhitect şi locuieşte în Fargo, Dakota de Nord, Statele Unite.*

■ ■ ■

Emil BELU

Ciocul mic, noi am venit la ei!

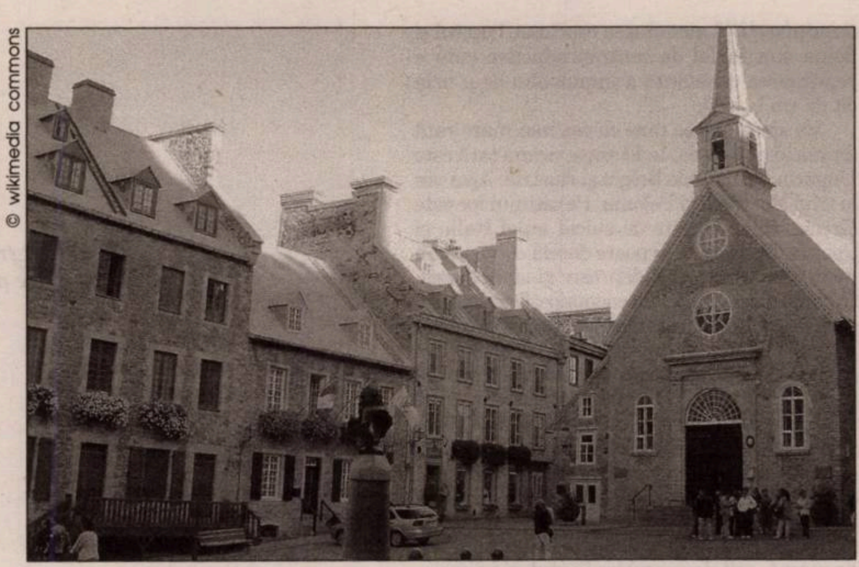
© wikimedia commons

Québec

Stăpîn nu poţi ajunge,
dar slugă totdeauna

Cine plînge pentru toată
lumea, orbeşte.

Un lucru cunoscut: cînd iei decizia emigrării, îţi asumi automat şi frustrările, multe dintre ele bănuite, cu altele dînd piept la faţa locului. Nimeni nu scapă de surprize, amestecate: plăcute şi neplăcute. Unele te revoltă instantaneu, iar în *agora* poţi să-ţi verşi năduful; altele mocnesc la nesfîrşit în propriul *athanor,* aşteptînd minunea – piatra filozofală a izbînzii! Cum locuiesc în Montréal, o metropolă de aproape patru milioane de locuitori, într-un amestec incredibil de etnii, am posibilitatea să văd manifestările a tot felul de nemulţumiţi, canadieni şi imigranţi, deopotrivă.

Spectrul contestaţiilor e de necuprins: demonstraţie împotriva violenţei poliţiştilor, participanţii fiind mai violenţi decît cei pe care îi contestă, adesea răzmeriţa terminîndu-se cu vitrine sparte, maşini incendiate şi şiroaie de sînge; protest musulman generat de refuzul guvernului provincial de a aproba construirea unei moschei în centrul oraşului; greva educatoarelor din grădiniţe, care contestă bugetul redus alocat de ministerul de resort; o lungă şi zgomotoasă coloană a iubitorilor de animale cere interzicerea vînării sălbatice a focilor şi a balenelor; drumuri blocate de către amerindieni care îşi cer drepturile cuvenite „Primei naţiuni“ etc.

Frustări şi frustrări!

Personal, şocul cel mai puternic l-am avut la echivalarea diplomei de absolvire a unei facultăţi din Politehnica bucureşteană. *„Niveau d'équivalence scolaire au Québec: Premier Cycle Universitaire, Quatrième Année“*, cinci ani de studii reduşi substanţial! Amputarea te obligă să-ţi completezi studiile, lucru nu prea la îndemîna oricui, vîrsta şi posibilităţile financiare pot fi stavile.

Sînt multe alte categorii de absolvenţi veniţi din toate ţările lumii, la care recunoaşterea meritelor universitare trece în derizoriu. Nu mai vorbesc de doctori, care ori încep studiile din nou, sau, ani în şir, dau examenele de diferenţă, cu taxe mari şi multe eşecuri, înglodîndu-se în datorii pentru mulţi ani.

Ne plac sau nu, legile ţării de adopţie ne obligă la conformare. Văicărelile nu-şi au rost, iar mentalităţile cu care venim din ţările de origine trebuie lăsate la graniţă. Cătrănit, dar consolat, mi-am stins năduful scriind cîteva cuvinte pe un petic de hîrtie pe care l-am aşezat sub sticla biroului, slove peste care dau zilnic, ca într-un *aide-mémoire:* „Milucă, ciocul mic, tu ai venit la ei!“

Nu marile frustrări mă interesează, care oricum sînt bine ferecate în sufletul fiecăruia, greu de decodat din exterior, ci cele mici, care izbucnesc din te miri ce şi care trec, adesea, în registrul umoristic.

Iată trei întîmplări montréaleze la care am fost martor.

Prima întîmplare

În staţia de autobuz Westbury urcă o femeie în vîrstă, după toate aparenţele de origine indiană: îmbrăcăminte tradiţională, nelipsitul *sari,* o minusculă broşă aurie lipită pe nas, un lănţişor lucitor deasupra gleznei (ce contează vîrsta!), fruntea „ştampilată“ cu vopsele de toate culorile – misterioase semne pentru cel din afara etniei. Mai erau destule locuri libere în autobuz, dar se aşază pe scaun lîngă o negresă, care tot timpul călătoriei a stat cu ochii închişi, mişcîndu-şi buzele într-un tremurat continuu, probabil un dialog misterios cu strămoşii ei de „dincolo“ sau, poate, o rugăciune interminabilă. Indianca a aşezat plasa cu cele cîteva cumpărături pe planşeul autobuzului, şi-a pus mîinile în poală, apoi s-a tras spre marginea banchetei, ţinîndu-se cît mai departe cu putinţă de vecina de călătorie. După cîteva staţii, negresa s-a trezit brusc, luînd cunoştinţă de noua pasageră aşezată lîngă ea. S-a foit puţin în semn de nemulţumire, apoi, dintr-o pricină greu de bănuit, a început o ceartă în toată regula cu indianca de lîngă ea. După gesturile pe care le făcea, am dedus că vecina se aşezase pe fusta ei, răsfirată neglijent. „Ceva de nepermis într-un mijloc de transport în comun!“, s-a plîns celor doi tineri aşezaţi pe bancheta din spatele ei, care, văzîndu-şi mai departe de lectură, au rămas indiferenţi la provocare. Apoi, cu o grimasă de tragediană, a reluat aceeaşi frază de cîteva ori, doar-doar cineva îi va da dreptate. Atenţia tuturor călătorilor a fost captată de acest mic incident, mai ales că cearta trecuse în registre tot mai înalte, iar indianca nu se lăsa mai prejos. Scandal în toată regula! La staţia următoare, şoferul a venit lîngă scaunul celor două certăreţe, încercînd să aplaneze conflictul. Au intervenit şi cîţiva călători, rugîndu-le să facă linişte. Nici o şansă, orice mediere a fost imposibilă. La staţia Milton, negresa s-a hotărît brusc să coboare, nu înainte de a striga din toţi rărunchii în direcţia indiencei: „Vă credeţi şi voi albi!“

„Vă credeţi şi voi
albi!“

A doua întîmplare

Eram într-un magazin din centrul oraşului, unde se vînd produse electronice (Future Shop) de ultimă generaţie. La standul unde erau expuse monitoare cu cristale lichide erau numai cîţiva clienţi. După ce am cercetat toate produsele expuse, m-am hotărît asupra unuia cu diagonala medie, cu un design atrăgător şi raportul preţ/performanţe acceptabil. După alegere, aşa cum procedează toţi clienţii, mă aşez la coadă, avînd în faţa mea o negresă tînără, înaltă, elegantă, răspîndind în juru-i un miros de parfum dintre cele mai fine.

Timpul trecea greu, vînzătorul dîndu-i fiecărui client o mulţime de detalii tehnice, de parcă nu exista, ataşată produsului, o carte tehnică în cîteva limbi de largă circulaţie, avînd toate instrucţiunile necesare. Exces de zel sau obligaţie profesională – sau amîndouă la un loc! –, cert e că eram obligaţi să înaintăm ca melcul. De cîteva ori am vrut să plec, lăsînd totul baltă, dar cine mă putea asigura că în altă zi voi fi servit mai repede? În sfîrşit, îi vine rîndul negresei din faţa mea, ce părea hotărîtă să cumpere un monitor cu cristale lichide, arătîndu-i vînzătorului un mic dreptunghi de hîrtie, pe care erau scrise cu majuscule tremurate – vizibile din poziţia în care mă aflam – tipul produsului, fabricantul şi preţul. Foarte probabil, se documentase înainte pe Internet. A părut surprinsă cînd vînzătorul i-a spus că are respectivul monitor în două culori: negru (cel de pe raft) sau îi poate aduce din depozit, dacă doreşte, unul de culoare argintie: aceeaşi diagonală, acelaşi design, aceleaşi performanţe tehnice. Fără ezitare, ea l-a ales pe cel argintiu, renunţînd la cel de culoare neagră pe care îl studiase îndelung.

De ce este mai ieftin cel negru şi mai scump cel argintiu?
Nu vă e ruşine?

Vînzătorul i-a adus produsul, a desfăcut ambalajul şi, fin psiholog, a zîmbit, citind mulţumirea pe faţa clientei. Dar, cum se întîmplă adesea, „a uitat“ să-i comunice şi cît costă, gîndindu-se, probabil, că la o asemenea „comoară“, ce mai contează preţul! Nici eu nu am înţeles de ce preţul celui de culoare argintie era cu cîţiva dolari mai mare decît al celui de culoare neagră. Monitoarele doar erau identice. Culoarea să facă diferenţa de preţ?!

La auzul preţului, negresa a dat instantaneu în clocot. Aproape sufocîndu-se, a început să ţipe. Cum e posibil aşa ceva? În ce ţară trăim? Înseamnă că rasismul n-a dispărut definitiv? De ce este mai ieftin cel negru şi mai scump cel argintiu? Nu vă e ruşine? Rasiştilor!

Apoi, furioasă, răsturnînd cîteva cutii de carton ivite în cale, a ieşit val-vîrtej.

A treia întîmplare

24 iunie. Sărbătoarea provinciei Québec: *Saint-Jean Baptiste.* Care alegorice, muzică (Céline Dion, bineînţeles); bere (Molson, bineînţeles); ecranele panoramice, răspîndite peste tot, prezintă aceeaşi imagine, un fost campion al „Formulei 1“ (Jacques Villeneuve, bineînţeles); steaguri alb-albastre cu floarea de crin, care reamintesc, dacă mai e necesar, filiaţia franceză a Québec-ului, dar şi orgoliul de provincie rănită în „războiul“ de separare de Canada engleză. Pe scurt, atmosferă de sărbătoare.

Pe o estradă improvizată se iau interviuri-fulger. Cei urcaţi pe scenă, în general imigranţi veniţi din cele patru vînturi, îşi exprimă bucuria de a trăi pe acest petic de pămînt francez (cam mare petic, e drept!) din America de Nord. Minorităţi „vizibile“ (numai ziua, zice cineva) şi „invizibile“ (numai noaptea, zice altul) se perindă prin faţa microfonului. Toţi sînt încîntaţi de generozitatea Québec-ului. Aici au găsit minunate condiţii de viaţă, de integrare culturală, de respectare a drepturilor omului, în general scurte discursuri stereotipe, cum se pronunţă în asemenea ocazii.

Un bărbat între două vîrste – pantaloni scurţi, şapcă în carouri, cozorocul tras la spate, şmechereşte, mustaţă blondă, tunsă scurt, răspunde la întrebări în aceeaşi gamă de elogii. Un singur lucru regretă: pierderea limbii materne.

– De unde veniţi? – îl întreabă tînăra care monitoriza interviurile.

– Din Franţa!...

Emil Belu *e scriitor şi locuieşte în Canada.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ţi copiii să vină la tine

Dialoguri reale despre comunicări virtuale

Vremuri agitate pentru internauţi, feisbuchişti, blogări. Pe de o parte, un scriitor laureat al premiului Nobel, Umberto Eco, aruncă pe piaţă un verdict nemilos la adresa lor: „Reţelele de socializare au oferit dreptul la opinie unor legiuni de imbecili care pînă acum îşi exprimau părerea doar în baruri, în faţa unui pahar de vin, fără să facă vreun rău comunităţii“. Pe de altă parte, scriitori şi sociologi, precum Daniel Cristea-Enache sau Marian Preda, vorbesc despre reţelele de socializare şi forumuri ca despre o şansă de recuperare a adevărului, a solidarităţii, a unui spor de informaţie şi competenţă.

Mă gîndesc că acest dialog despre rolul şi rostul comunicării online, cu avantajele şi pagubele ei, ar trebui să se desfăşoare mai ales în contact cu comunităţile de adolescenţi şi tineri. Din mai multe motive: fiindcă viaţa lor pare să se desfăşoare din ce în ce mai mult între două *like*-uri şi trei emoticoane; fiindcă numai împreună cu ei, şi nu împotriva lor, putem spera ca spaţiul online să devină un loc respirabil, civilizat, în mai mare măsură decît este acum; fiindcă mi se pare neproductiv să bombănim acrit, noi, adulţii, împotriva unei lumi care oricum va să vină şi cu care va trebui, de bine, de rău, să coexistăm.

Mi s-ar părea foarte interesant să aflu răspunsul „practicanţilor“ la o grămadă de probleme pe care mie, uneia, Facebook-ul, forumurile mi le ridică. Spre exemplu: ce le aduce nou comunicarea virtuală faţă de cea reală sau faţă de informaţiile pe care le obţin de pe Google? Există reguli de comunicare online, iar dacă nu, li s-ar părea necesare? Reuşesc să fie fermi şi să sancţioneze prompt derapajele pe care le constată sau se tem de rejectarea din grup? Pot fi cu adevărat minciuna sau calomnia înfrînte de solidaritatea în numele adevărului sau asta e o iluzie, atîta timp cît Internetul, precum se ştie, are memorie de elefant şi va păstra toate detaliile urîte ale felului în care a fost metabolizată informaţia falsă? Cum te poţi apăra de riscurile comunicării virtuale? Cum poţi reuşi să separi falsul de autentic, ştirile denaturate de cele exacte etc.? Ar fi cumva necesare mecanisme de cenzură a ideilor exprimate în spaţiul virtual sau, dimpotrivă, libertatea de exprimare trebuie susţinută cu orice preţ, fiindcă are ea însăşi mecanisme de autoreglare în faţa derapajelor? Există pericolul dictaturii libertăţii de opinie, care anulează sau relativizează, prin miliardele de postări ale celor mulţi, portrete singulare, replici competente, prejudicii individuale, aduse de minciuni sau calomnii? Riscă spaţiul virtual să înece ca într-un ocean ierarhii, principii, valori? Şi dacă da, ce pierdem şi ce cîştigăm? Ce *nu* le place internauţilor în felul în care se comunică astăzi pe net? Se simt ei cu adevărat mai puţin singuri cu 300 de prieteni virtuali? Au încercat să intre în alte grupuri de prieteni, în afara comunităţii lor, şi dacă da, ce bariere au fost nevoiţi să înfrunte etc.?

Sînt om şi nimic din ceea ce e virtual nu îmi este străin.

Am pagină pe Facebook, destul de firavă. În mare parte, mă bucur de ceea ce găsesc pe ea: imagini cu copii de la o şcoală din Ploieşti, caricaturi şi imagini vintage, trăsnăi din viaţa urbană. Dar primesc şi bancuri proaste despre religie, chemări insistente să lupt pentru cauze care sînt departe de preocupările mele etc. Acestea sînt momentele în care îmi spun: nu-i de mine, nu sînt obişnuită ca în ograda mea, ca să zic aşa, să fiu obligată să ascult, să citesc sau să văd lucruri care mă irită. Şi totuşi, nu-mi vine să renunţ: sînt om şi nimic din ceea ce e virtual nu îmi este străin.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Iaromira POPOVICI

bazar

Marea

Mică fiind, mersul la mare era un fel de obligaţie de familie. Deşi am copilărit în vremuri comuniste, vacanţele erau, pentru noi, mai curînd un soi de migraţie la… moşie. Doar că moşiile nu erau ale noastre, ci ale statului.

Puteau fi, într-un fel, ale noastre, prin repetată şi fidelă folosire. Dacă în fiecare an mergeam în acelaşi loc, două-trei săptămîni, locul respectiv era, măcar puţin, şi al nostru. Aşa s-a întîmplat cu hotelul Siemens din Mangalia, unde ne-am petrecut vacanţele ani de-a rîndul. Hotelul, cel puţin pe dinafară, nu era mare lucru: arăta standard, ca mai toate hotelurile comuniste – un bloc ceva mai impresionant. Partea lui bună era că se afla foarte aproape de mare. Nu doar că vedeai marea de pe geam (dacă primeai cameră pe partea bună), ci o şi auzeai non-stop.

Prima mea relaţie cu marea a fost tocmai cea cu zgomotul ei monoton, continuu, care te însoţea şi cînd dormeai. Sau mai ales atunci: dormind cu geamul deschis, aveai senzaţia că eşti pe mare. Pentru mine, mică, freamătul ăsta al mării a fost mai curînd o ameninţare, care mi-a însoţit mai toate visele estivale, devenite coşmaruri: visul meu recurent era cum marea se revolta, ieşea din *pattern*-ul regulat şi invada hotelul, valurile ei uriaşe treceau peste el.

Frica instinctivă de ceva ce nu puteam cuprinde a mai fost domolită de interacţiunile directe cu fiinţele mării ori cu rămăşiţele lor: dimineaţa veneau pe balcon pescăruşii, dornici să se înfrupte din puţina mîncare pe care o ţineam acolo, iar de pe malul mării culegeam cochilii de scoici şi melci, cu care făceam construcţii şi pe seama cărora ţeseam poveşti. Existau melci mari, mai ales în zona digului, cei în care puteai auzi zgomotul mării, dacă aveai norocul să-i prinzi întregi. Şi melci minusculi, rotunzi sau alungiţi, cu o infinitate de modele în dungi şi picăţele, pe care-i colecţionam. Cînd apa era limpede, aproape de mal puteai zări şi niscaiva peştişori care înotau grăbiţi, precum şi nelipsiţii crabi. Dacă-ţi foloseai imaginaţia, aşa cum o făceau părinţii noştri, puteai genera creaturi mitologice, precum Zîna Mării, odată ce vedeai răsăritul, apusul sau măcar linia orizontului.

Căci ceea ce făcea marea, mai mult decît orice altceva, era o deschidere şi o lărgire de perspectivă. E adevărat că mi-am dat seama de asta abia mai tîrziu, pe la 20 de ani, cînd am simţit, pur şi simplu, oricît de banal ar părea, vorba cîntecelor, nemărginirea. Ţin minte şi acum momentul în care, ducîndu-mă pînă în faţa mării, prin anul II de facultate, şi aşezată acolo, i-am simţit, pur şi simplu, puterea şi fascinaţia mult dincolo de limitele mele, penibile, omeneşti. În copilărie, trăiam lucrurile astea, dar, desigur, instinctiv: sub formă de plăcere şi frică. Plăcerea de a mă bălăci nonstop, apoi de a înota lăsîndu-mă leneş în voia meandrelor mării. Frica nu doar a coşmarurilor cu marea invadatoare, ci şi a valurilor reale, care te puteau băga la fund, transformînd o joacă într-o tragedie. Mi s-a întîmplat şi mie, o dată, cînd ne jucam de-a săritul peste valuri, dar nu a fost o tragedie, slavă Domnului, ci mai curînd o dramoletă: am fost băgată la fund, m-am speriat destul de zdravăn şi, cînd am ieşit la suprafaţă, îmi pierdusem doar sutienul (aveam vreo 12 ani). Pentru alţii, însă, au fost tragedii adevărate, iar marea atît de iubită şi-a arătat, fără scrupule, partea ei întunecată: aşa s-a întîmplat, acum doi ani, tot la Mangalia, cu prietena mea, Ligia, care s-a înecat.

Tot marea era legată, la vîrstele adolescentine, de aşteptări romantice. Ţin minte că nu-mi doream nimic mai mult decît să fac baie noaptea, în compania masculină dorită, să mă scald fix în dîra pe care o lăsa luna prin mare. În realitate, am făcut baie noaptea, dar, dacă n-ar fi existat nişte prosoape uriaşe şi o sticlă de coniac, nu s-ar fi terminat romantic, ci la spital.

Acum cred că am ajuns la o pace cu marea: îmi place, desigur, în continuare, să mă bălăcesc, dar mai mult să mă plimb pe malul ei, cît să o simt, şi să mă uit la ea, pur şi simplu, fără nici o aşteptare.

Selma IUSUF

legende urbane

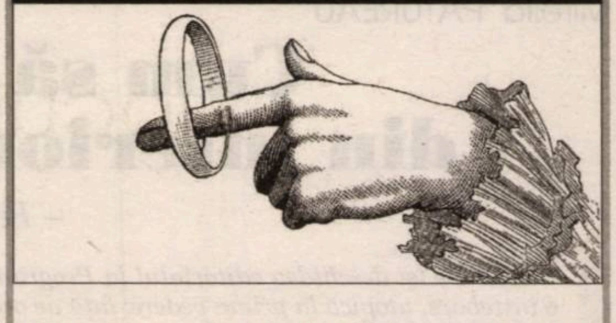

Singur acasă

Cînd aveam norocul să rămîn singură acasă, prin copilărie, sandvişurile zburau primele pe geam, iar pe uşă intrau toţi prietenii mei de pe stradă. Nu ştiu cum naiba funcţiona metabolismul ăla de copil, că nu-mi venea să mănînc mai nimic. Acum, cînd pare că toată mîncarea din lume nu mă poate sătura, îmi pare rău. Era cea mai neagră perioadă pe vremea lui Ceauşescu, cînd nu se găseau de nici unele, cînd ai mei se speteau să ne facă rost de ceva mai acătării de mîncare. Totul zbura pe fereastră în momentul în care rămîneam stăpîna micului apartament din Berceni.

Pe cînd radiografia tristă a prînzului meu se lăfăia cu maţele la soare în grădina din faţa blocului, în casă, eu şi prietenii mei ne apucam să construim corturi din pături puse pe o masă şi ţinute în loc de dicţionare groase. O întreagă lume de exploratori se năştea acolo, pe covorul persan al mamei. Sau dezgropam din măruntaiele şifonierului pîntecos rochia de mireasă a mamei şi alte cîteva mai împodobite, ca să întemeiem puternice dinastii de prinţese, regine şi ducese boite neîndemînatic pe la gură cu nişte rujuri vechi. Jucam trombon, popa prostu’ şi şeptic. Mîncam orice avea gust de dulce. Coloram guma de mestecat din gură cu mine de creion. Aruncam cu pungi de apă în stradă să-i udăm pe oameni. Dădeam aiurea telefoane, la nimereală, ceream cu familia Muciînceai şi apoi ne prăpădeam de rîs. În lipsa părinţilor, alergam de la un lucru interzis la altul şi ne străduiam să le facem cît mai bine.

În adolescenţă dădeam petreceri. De data asta şi mîncam. Experimentam reţete. Rămînea casa ca după lăcuste şi vecinii înclinaţi spre pîrîciuni în detaliu. Casa oricui rămînea singur pe la vîrsta liceului devenea un mediu protejat în care puteai asculta muzică foarte tare, te puteai întîlni cu obiectul pasiunii tale şi puteai să bei multă bere sau un lichior leşinător de dulce de cafea. Toată lumea fuma. Mult şi obligatoriu. Se vorbea despre muzică. Se făceau şi se desfăceau cupluri.

Ce faci însă la maturitate, cînd rămîi singur acasă cîteva zile? Cînd îţi pleacă nevasta sau bărbatul din oraş cu vreo treabă altundeva? Păi, să vă zic ce faci. Redevii copil. Senzaţia e cu atît mai glorioasă cu cît ştii că eşti un adult cu salariu care are şi nişte bani la dispoziţie. Începi să faci lucruri pe care nu prea le faci atunci cînd cuplul e complet. Sigur că nu te opreşte nimeni să le faci nici atunci, dar parcă nu-ţi vine. Destrăbălarea la maturitate începe atunci cînd îţi pleacă partenerul, iar tu spargi imediat dieta autoimpusă şi comanzi o pizza cu toate brînzele din lume, pe care o mănînci pe îndelete, ca un porc, cu ochii în televizor la un program stupid, cu rochii de mireasă sau aşa ceva. Bei şi o bere. Te lăţeşti pe toată canapeaua şi eşti stăpînul telecomenzii. Din care oricum nu iese nimic bun: după rochii de mireasă, un *reality show* cu unele, Kardashian, nişte femei cu fundul foarte mare, apoi un canal culinar la care te uiţi moleşit şi ţi se face iar foame. Mănînci o gălẹtuşă de îngheţată. Mai că îţi vine să te reapuci de fumat, aşa, de chichi. Nu te uiţi la nici o ştire.

Nu ştiu exact ce se declanşează în ditamai omul pus în situaţia de a avea timp numai şi numai pentru el. Oricine poate păţi aşa. Nu trebuie să fii neapărat opresat sau nefericit în relaţie, senzaţia de libertate e acolo. În cuplu te simţi nevoit să mănînci mai sănătos. Să cumperi legume şi fructe proaspete. Să fii mai responsabil cu banii. Rămas singur, poţi să ocoleşti larg standul cu broccoli şi să-ţi iei o pungă imensă cu chips-uri cu aromă E2000 de smîntînă şi nişte plicuri cu popcorn unsuros de băgat în microunde. Să-ţi iei o rochie şi o pereche de tenişi roz dintr-un impuls de moment. Să te joci cu orele la calculator nu ştiu ce *first person shooter* stupid. Să uiţi să uzi florile şi să încerci să învii apoi nişte petunii moarte-coapte cu foarte multă apă – degeaba. Ca adult rămas singur, eşti la fel de varză ca un copil. Ce uşurare.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

Mirella PATUREAU

Cum să cauți o lume mai bună, din interior și de pe margini (in și off)

– Festivalul de la Avignon, cea de-a 69-a ediție –

Olivier Py își deschidea editorialul la Programul actualului Festival cu o întrebare, utopică la prima vedere: față de ororile pe care ni le aduce pe tavă actualitatea din ultima vreme, am renunțat oare la o lume mai bună? Și răspundea tot el: forța Avignon-ului este să pună această întrebare nu numai în termeni intelectuali, ci și prin momentele de experiență împărtășită cu publicul în aceste trei săptămîni de Festival. Să căutăm așadar forța răspunsului concret, forța inalienabilă a teatrului.

Ediția din anul acesta a fost mai scurtă cu două zile, din motive financiare, dar Festivalul și-a ținut în mare toate promisiunile. Nu am putut vedea bineînțeles totul, nu cred că un reportaj exhaustiv ar fi vreodată posibil, și nu amintesc aici nenumăratele dezbateri, lecturi, proiecții de filme. Țin să menționez prezența Nicoletei Esinencu la o dezbatere la Universitatea din Avignon, despre „Minciună, ficțiune și politică“, sau un text inedit al ei, citit la Întîlnirile de la Chartreuse Villeneuve-lez-Avignon. La Chartreuse, unul din centrele de interes a fost și lectura unei piese de Yann Verburgh, *Les Ogres (Căpcăunii),* încununată cu premii ale SACD-ului și ale Centrului Național al Teatrului din Franța, text ce va fi prezentat în noiembrie la Théâtre Ouvert din Paris, în viziunea lui Eugen Jebeleanu. Voi regreta spectacolele din ultimele zile de Festival, al coregrafului Angelin Preljocaj sau al tînărului regizor Benjamin Porée, cu consolarea că le voi regăsi, ca întotdeauna, în versiunile pariziene. Am avut șansa însă să asist la cîteva seri de neuitat și să reiau citatul meu favorit, *Et in Arcadia ego*… Dar să nu ne grăbim, nu merităm Arcadia în fiecare seară.

Două spectacole au deschis Festivalul In, în aceeași zi, la ore și în locuri diferite, sub două semnături de prestigiu: polonezul Krystian Lupa cu o adaptare după Thomas Bernhard, în pragul unei după-amiezi fierbinți, la Fabrica, nou spațiu inaugurat anul trecut, *extra muros*, și directorul Festivalului, Olivier Py, care și-a rezervat în pragul nopții Curtea de onoare a Palatului Papal, cu *Regele Lear* de Shakespeare. (Anul acesta nu are decît două spectacole în Festival, al doilea fiind *Hacia la Alegria / Vive la joie,* prezentat recent și la Festivalul de la Sibiu, în cadrul programului european „Cities on stage“). Krystian Lupa e pentru prima dată la Avignon, ceea ce poate părea ciudat; în 2003, cînd trebuia să vină, Festivalul a fost anulat ca urmare a protestelor intermitenților din domeniul spectacolului. Dar Lupa e bine cunoscut în Franța și cred că și în România, invitat de onoare anul trecut la Festivalul de la Sibiu, unde are chiar o stea pe Aleea celebrităților și unde a prezentat un spectacol după Thomas Bernhard, *Frați vitregi*. Dacă Lupa a montat adesea Dostoievski, Bulgakov sau Lars Noren, Thomas Bernhard este fără îndoială autorul său preferat, regizorul aflîndu-se astăzi la cea de-a șasea montare după scriitorul austriac. La Avignon a venit cu *Arbori de doborît,* spectacol creat în octombrie 2014 la Teatrul din Wroclaw. Este un roman scris la persoana întîi, regizorul – care semnează adaptarea (ca și scenografia și luminile) – păstrînd personajul naratorului, un scriitor ce revine în orașul tinereții sale, prezent undeva în penumbra avanscenei. În fața noastră cîteva personaje se animă într-un spațiu central, ca o vitrină elegantă sau un „salon burghez“. Sîntem la un „dineu artistic“, a doua zi după înmormîntarea Joanei Thul, o actriță ce s-a sinucis și de care toți invitații au fost legați. Naratorul i-a frecventat odinioară și i-a admirat cercul artistic unde s-a format. Dar treizeci de ani au trecut și privirea lui s-a schimbat – nu mai resimte decît ură și dispreț față de foștii mentori. Spectacolul începuse însă odată cu instalarea publicului în sală și cu luminile aprinse, cînd este proiectat un interviu mai vechi cu Joana, tînără, care vorbește cu pasiune despre meseria ei, și care funcționează ca un *flashback* și termen de opoziție față de prezent. După scena glacială a salonului burghez, partea a doua a spectacolului este dedicată acestui „dineu artistic“, tîrziu în noapte, cu discuții pretențioase, agresive și finalmente ridicole. Veghea funebră se transformă în farsă. Timpul se dilată; pe ritmul obsedant al *Boleroului* lui Ravel, totul revine și urcă în intensitate, se prăbușește în vidul inexorabil al acestei lumi uzate. O răsturnare de situație în final explică titlul spectacolului grație unui invitat, un actor de la Teatrul Național, țintă pînă atunci a atacurilor autorului (Bernhard vorbea pur și simplu de Burgtheater): soluția ar fi să ne întoarcem la natură, la pădurea cu arborii săi înalți, cu arborii săi sortiți tăierii… Recunoaștem imediat *la griffe* sau semnătura lui Bernhard, este ceea ce îl atrage pe regizorul polonez: critica extrem de violentă a unei lumi artistice care și-a pierdut idealurile, compromisurile între lumea artistică și intelectuală cu cercurile politice și în același timp precizia bisturiului cu care operează în adîncurile ființei umane. Tonul este caustic, ironia și chiar autoironia mereu prezente, identice la autor și la regizor. Și aici vocile lor par să se confunde. În final, sînt proiectate ultimele rînduri din romanul lui Bernhard: „urăsc acest oraș, urăsc Viena, totuși sînt forțat s-o iubesc, urăsc acești oameni, dar sînt forțat să-i iubesc… acest oraș este orașul meu și va fi întotdeauna orașul meu…“

Tonul este caustic, ironia și chiar autoironia mereu prezente, identice la autor și la regizor.

© C.R. De Lage

Răfuielile lui Thomas Bernhard și Lupa cu teatrul instituțional nu mi s-au părut niciodată atît de utile decît în seara cînd am asistat, în curtea de onoare a Palatului Papal, la *Regele Lear* într-o nouă versiune scenică de Olivier Py, directorul și selecționerul Festivalului. Py semnează traducerea, adaptarea, regia, scenografia și luminile. O parte din actori îi părăsisem vara trecută într-un alt spectacol de Py, spectacol-fluviu, narcisist, bineînțeles, creat și jucat și el la Fabrica. O declarație de dragoste formidabilă făcută teatrului, *Orlando ou l'impatience*. „Cînd toate adevărurile au murit, nu ne mai rămîne decît teatrul“, ni se spunea undeva în acest spectacol, care vorbea și el despre teatrul de azi și dintotdeauna, despre politică, spiritualitate și esența divină a bucuriei. Și am venit din nou către acest teatru pe care Py m-a împins să-l iubesc. Dacă i-am regăsit pe cei doi interpreți principali, Mathieu Dessertine – Edgar, și Philippe Girard în Lear, decepția a fost pe măsura așteptărilor de odinioară. Shakespeare în Curtea de onoare a Palatului Papal, de la legendarul *Richard al II-lea* al lui Jean Vilar, este în grădina sa… nimic mai firesc decît maiestatea zidurilor, cerul înstelat și briza mistralului ce suflă ca un duh vrăjmaș pe cîmpul de bătălie. Py vrea să facă un Lear „contemporan“ și umple scena cu eșafodaje și gradene din lemn brut, ca niște lăzi de aprozar, un dulap unde se ascunde bufonul, o pianină și chiar statuia unui cerb uriaș ce apare pentru a fi încălecat cîteva secunde și apoi retras din scenă. Un înscris luminos străjuie scena – *„Ton silence est une arme de guerre“* („Tăcerea ta e o armă de război“) și apoi un altul – *Rien*, Nimic sau, cum se spune, *ex nihilo nihil*. Referința imediată poate fi la tăcerea Cordeliei și mai tîrziu, legată de o declarație a regizorului, despre neputința cuvintelor după ororile de la Auschwitz… Dar aici sîntem în discursul „despre“ și nu în concretul scenei. Personaje bizare traversează scena, bastardul Edmund e îmbrăcat într-un costum de piele neagră cu o cască cu coarne de drac și călare pe o motocicletă cu care face tururi vijelioase, în scena furtunii sărmanul Lear în pielea goală și fidelul Kent sînt cocoțați pe scaune și țipă disperați, urletele sînt de altfel permanente, deși actorii au microfoane. Bufonul are un tutu de balerină, ca și biata Cordelia, ce moare în cîțiva pași de lebădă rănită. De fapt, în prima scenă, cînd refuză să-și declare bombastic dragostea față de tată, spre deosebire de surorile ei, i se lipește o bandă de plastic neagră pe gură și bufonul va declama replicile ei… Ceea ce funcționează însă eficace, ca forță a ideii plastice, este finalul, cînd scena se dezgolește treptat și de sub scînduri apare o țărînă neagră, răscolită, ca aceea a gropilor comune din ultimele războaie. Aici vor dispărea treptat, într-o gaură neagră, toate personajele. Traducerea, ce se vrea și ea „contemporană“, nu e decît banală și simplistă. Olivier Py e totuși un autor cu un verb inspirat, inepuizabil. Mă gîndesc cu regret la această dezlănțuire de energie și false idei aruncate la grămadă, ca o mașină de război dadaistă. Ce ne mai rămîne cînd toate adevărurile au murit și nici teatrul nu se simte prea bine?

Cînd toate adevărurile au murit, nu ne mai rămîne decît teatrul.

Thomas Ostermeier, cu *Richard al III-lea,* refuză o contemporaneizare de suprafață a piesei. „Ceea ce caut la Shakespeare“, spune el într-o carte de convorbiri apărută în franceză cu ocazia Festivalului, „ceea ce fără îndoială nu e prea original, este un univers ce joacă cu elemente actuale, dar fără să grefeze în mod provocator lumea noastră de azi.“ Și mai departe: „Scenele lui Shakespeare sînt ca niște cuburi de sticlă: există una, sau două, sau cinci, sau șase laturi prin care poți să privești. În această strălucire multidimensională stă toată frumusețea. Restul e foarte simplu“ (Gerhard Jörder, *Ostermeier, backstage,* Paris, L'Arche Editeur, 2015). Pentru acest spectacol, creat la Schaubühne în februarie 2015, el a imaginat, împreună cu scenograful său, Jan Pappelbaum, un spațiu special, o reconstituire a teatrului elisabetan, permițînd un contact mai direct cu publicul, scena ce avansează ca un pinten în sală și înconjurată pe trei părți de gradene. La Avignon a trebuit să se mărginească însă la un spațiu *à l'italienne,* scena Operei Grand Avignon. Actorii vor traversa adesea sala, Richard, Lars Eidingen (a jucat la București în *Hamlet,* al aceluiași Ostermeier) se va adresa adesea publicului ca unui complice. Personajul e văzut ca un individ handicapat de tare fizice teribile, un veșnic lăsat în margine și care se amuză să provoace crimele ca un adolescent răutăcios căruia îi place să chinuiască și să ucidă, ca un joc. Deschiderea spectacolului e superbă, pe un ecran sînt proiectate, pe fundalul pictat ca o poartă grea, de epocă, rezumatul Războiului celor Două Roze și urcarea pe tron biruitoare a regelui Eduard al IV-lea. Aici mi-au prins bine cele 18 ore de spectacol cu *Henric al VI-lea,* al lui Thomas Joly, spectacol jucat și el vara trecuta la Fabrica, și care se închide anunțînd venirea viitorului Richard al III-lea. Pe o muzică plină de ritm, Thomas Witte, baterist de jazz, e prezent tot timpul în dreapta scenei, personajele vin din sală în ținută de bal și dispar în spatele porții ce se deschide în fundal, petrecerea după victoria finală se dezlănțuie, sub o ploaie de confetti aurite. Richard apare, tot din sală, tîrîndu-se ca o insectă uriașă, hidos și șchiopătînd. Din podul scenei coboară pe o coardă un microfon cu o lampă ce-i luminează rînjetul, îl prinde și începe în germană, apoi în engleză, cunoscutul monolog *The winter of our disconfort,* „Iarna vrajbei noastre“. Se agață apoi de coardă și se leagănă primejdios peste sală, pentru a dispărea dintr-un salt. Scenele se înlănțuie, ritmul se accelerează, în centru rămînînd mereu silueta diformă a lui Richard, împovărat de prea multe tare fizice (am văzut la Festivalul Shakespeare de la Craiova din vara trecută un *Richard al III-lea* venit din Africa de Sud, mai puțin handicapat, dar cu un farmec veninos nu mai puțin teribil). În scena finală a bătăliei, Richard e întins și delirează pe un pat ca un catafalc, ultima replică e șoptită tot în engleză, *My kingdom for a horse,* „Regatul meu pentru un cal“. Coarda metalică coboară din înălțimi, îi prinde un picior, îl ridică și-l lasă să spînzure ca o vită agățată într-un cîrlig de măcelărie. Publicul nu s-a înșelat, afară mulțimea fremăta, spera, se înscria pe liste de așteptare în fiecare seară, în fața Operei, nu departe de Palatul Papal, inima Festivalului bătea aici…

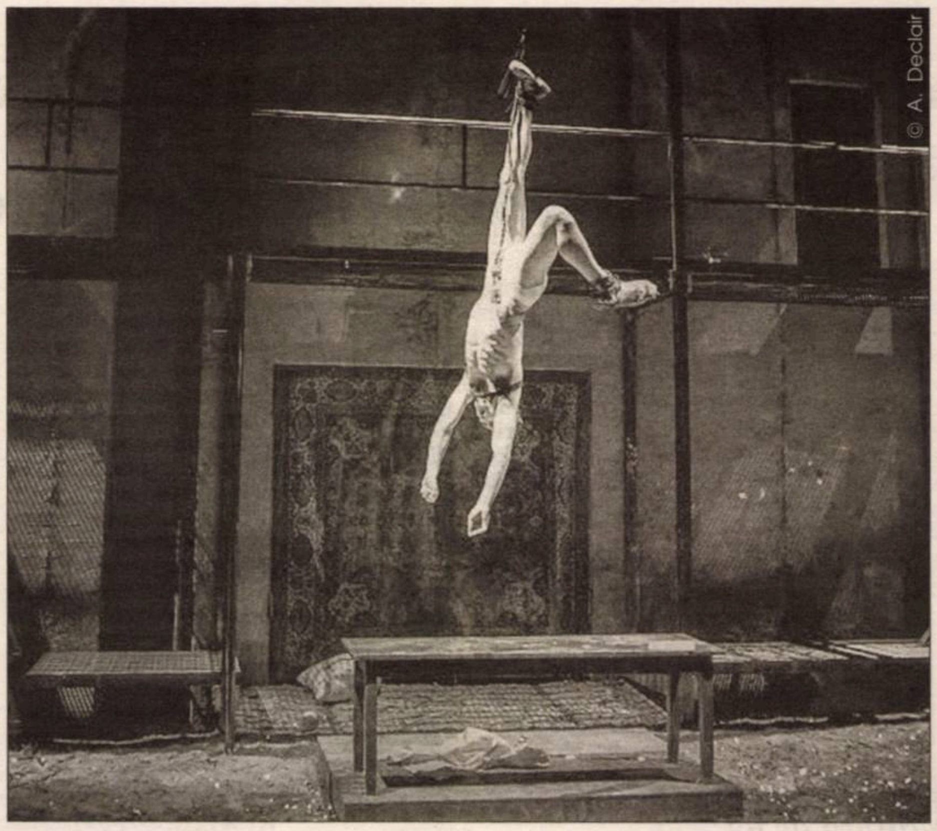
© A. Declair

Viața, realitatea nu pot fi reconstituite.
Silindu-le, se declanșează neprevăzutul, drama.

În sala Gimnaziului de la Liceul Aubanel, un spectacol al unei trupe tinere venite din Tallin, cu un proiect de teatru care intriga mai ales prin numele său, *Teatrul NO 99:* ceea ce înseamnă că au început cu un spectacol numărul 100 și că o numărătoare inversă deconteazǎ fiecare spectacol – cînd vor ajunge la zero, trupa se va desființa. Deocamdată sînt la numărul 43… Teatrul a fost creat de Ene-Liis Semper, scenografă și artist video, și de Tiit Ojasoo, regizor, și este prima dată cînd ei vin în Franța. Titlul spectacolului este și el ciudat, dar clar în felul său: *Soția mea mi-a făcut o scenă și a șters toate fotografiile noastre de vacanță*. Soțul nefericit va încerca să reconstituie aceste fotografii sau amintiri cu un grup de personaje, care nu au nici o legătură cu faptele, dar cu care încearcă să refacă imaginea, cadrajul și situația. Personajele se supun și execută toate indicațiile, totul e destul de comic și bine realizat – o performanță; imaginile sînt proiectate *live* pe un ecran în stînga scenei. Dar totul scapă curînd de sub control, personajele se revoltă, un soi de nebunie colectivă eliberatoare cucerește scena. Spectacolul pune desigur problema imaginii ce se găsește în centrul vieții noastre, dar cred că mai poate fi văzut și prin altă latură. Viața, realitatea nu pot fi reconstituite. Silindu-le, se declanșează neprevăzutul, drama, și asta m-a dus cu gîndul la filmul lui Pintilie, *Reconstituirea,* din 1968, care se sfîrșea cu un omor.

Olivier Py e totuși un autor cu un verb inspirat,
inepuizabil. Mă gîndesc cu regret
la acestă dezlănțuire de energie și false idei aruncate
la grămadă, ca o mașină de război dadaistă.

Trecînd în „cîmpia“ nesfîrșită a Festivalului Off (și anul acesta – peste 1300 de spectacole), am descoperit o piesă formidabilă, *Don Juan se întoarce de la război* de Otto von Horvath, la Théâtre des Halles, jucată de o trupă subvenționată, Centre Dramatique National d'Alsace, din Colmar, spectacol care va veni și la Paris în decembrie. Un text din expresionismul tîrziu, scris în 1935, dar situat imediat după dezastrul Primului Război Mondial. În vîltoarea necontrolată a Off-ului, care amesteca în arșița acestei veri tropicale cîteva boabe de grîu și multă neghină, acest *Don Juan* era realmente o oază unde teatrul respira în liniște. O liniște de moarte, printre ruine și răni ascunse. Sîntem în Germania din iarna lui 1918, o țară de văduve și de femei singure, unde eroul traversează o lentă coborîre în infern, după modelul dramelor expresioniste, *Stationendrama*. Don Juan e un soldat, amnezic și bolnav, care revine și-și caută zadarnic logodnica pierdută, în chipurile tuturor femeilor care-i ies în cale. Spectacolul, regizat de Guy-Pierre Couleau, e construit extrem de simplu, din cîteva falduri de cortină în fundal, ce-și schimbă culoarea pentru fiecare din cele trei acte, cu un panou pe care sînt afișate titlurile fiecărei scene, cîteva acorduri muzicale, din jocuri de umbre și lumini, schimbări rapide de situație și personaje. Un teatru jucat sub un *chapiteau,* sau un cort imens, ca un teatru de bîlci, bazat pe trei actori formidabili. Două actrițe joacă 35 de femei, de vîrste și condiții diferite, de la infirmiera, bunica sau lesbiana geloasă, la adolescenta sau la dama din înalta societate, toate pradă farmecului său, și care care nu-l vor ierta pînă în mormînt. Nils Ohlund este un Don Juan de o seducție stranie, ce se desprinde din umbră, „zburător cu plete negre“, cinic și disperat, fragil și redutabil, iremediabil Don Juan, ce moare singur, acoperit de zăpadă pe mormîntul iubitei părăsite.

Războiul este în toi și în piesa lui Matei Vișniec, *La mémoire des serpillères,* sau *Memoria cîrpelor de șters pe jos,* jucată de Compania Umbral la teatrul Présence Pasteur. Este fără îndoială un război din zilele noatre, scriitorul a fost impresionat și a scris mai multe texte despre războiul din fosta Iugoslavie. Aici, ținta e dublă: războaiele stupide purtate de personaje clovni și o anume presă de scandal ce manipulează și hrănește isteria și opinia publică. Piesa îmi amintește un roman al lui Vișniec, inedit în Franța, *Dezordine preventivă,* apărut în 2011 la Cartea Românească. Piesa mi se pare astfel un soi de stop-cadru cu un *zoom* înainte pe aceeași tematică a războiului și ale cărei amare observații le trage din experiența sa de jurnalist. Luați de pildă lecția despre cum poate fi prezentată o știre pentru a trezi interesul canibal al publicului. Se adaugă aici și un alt personaj, o prezență obsedantă la Vișniec, șobolanul, purtător al unei civilzații ascunse și concurente. Ne îndreptăm oare spre o lume mai bună, dirijată de aceste rozătoare inteligente, care propun un creier unic și comun pentru toată specia? Textul a găsit interpreți ideali în compania Umbral, ce practică arta clovnului, estetică în care regizorul companiei a mai montat cu aplomb și umor și alte texte de Vișniec. Victor Quezada-Perez nu este așadar la prima întîlnire cu teatrul lui Vișniec, excelent interpret al *Cabaretului cuvintelor,* printre altele, și spectacolul său e extrem de viu, de un umor naiv și în același timp plin de cruzime, ceea ce se întîmplă cînd lași să se dezlănțuie un grup de tineri clovni ce se joacă de-a războiul, alături de un jurnalist, prizonier al informației ca nouă artă de spălare a creierului, alt motiv „vișniecian“, vezi *Omul pubelă* sau *Teatrul descompus*. Căci cîrpele de șters pe jos sînt jurnaliștii unei anumite prese. Victor Quezada-Perez își cunoaște așadar autorul pe de rost, ceea ce îi permite să transcrie în limbaj clovnesc estetica lui Vișniec fără să-i denatureze sau diminueze sensul. Îi place de altfel să spună că el nu face *une mise en scène,* ci *une mise en clown*… Spectacolul a fost nominalizat de un juriu de presă al Festivalului Off printre cele mai bune spectacole ale Festivalului, pentru Premiul Coup de Coeur du Off, 2015.

La revedere, Avignon, ne revedem vara viitoare!

Mirella Patureau *este critic de teatru și traducătoare, cercetătoare la Atelier de recherche sur l'intermédialité et les arts du spectacle, CNRS, Paris.*

PUBLICITATE

Săptămâna Haferland

Istoria ne învață! Sașii te invită la sărbătoarea lor

Săptămâna Haferland

6-10 august 2015

8 august Ziua satului Criț

Automobile Bavaria Group
MAN
Neumarkt
CON-A
SELGROS CASH & CARRY
PEPSICO
SEOmonitor
GarantiBank
elefant.ro
Liberty Technology Park Cluj
FRIBOURG CAPITAL
RWE
BCR
syonic
adevărul
DILEMA
doing business.ro
Garbo

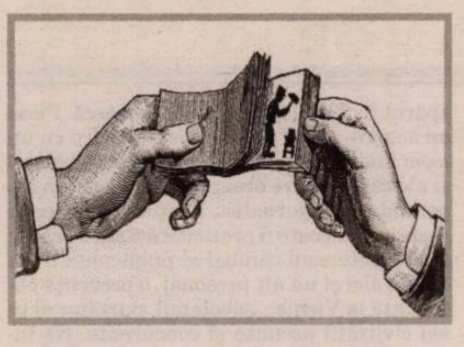

Marius CHIVU

feedbook

Abandonul scriitorilor

● ***Steaua*, nr. 5 & 6 / 2015, www.revisteaua.ro.**

Nu e prima dată cînd scriu despre revista clujeană *Steaua*, în special despre anchetele ei; ei bine, de data aceasta subiectul este unul deopotrivă dur şi delicat: „Cum m-am lăsat de literatură“. Scrie Radu Toderici în *chapeau*-ul anchetei: „Cît de importantă mai este literatura, cînd alte lucruri devin mai importante? În România se vorbeşte şi se scrie despre literatură mult şi fără a se acorda (credem noi) binemeritata importanţă micilor momente de îndoială, de abandon temporar, de autoreflecţie lucidă asupra întrebării «mai merită în acest moment să mai scriu?...» Ce anume din experienţa dumneavoastră personală (politicul, angajamentul civic, tentaţia unui alt mod de exprimare etc.) a provocat despărţirea de literatură?“ La anchetă n-au răspuns, din păcate, decît şase scriitori, altfel din generaţii şi cu profiluri artistice diferite, ceea ce l-a făcut pe îngrijitorul ei să se întrebe dacă nu cumva subiectul e tabu, deşi, cum spune tot acesta, „dacă putem să discutăm de ce scriem, ar trebui să putem discuta şi despre decizia de a nu mai scrie – pe moment, pentru un an, pentru mai mult timp.“

„Să te laşi de literatură de tot, asta e cu adevărat... admirabil“

Într-un fel sau altul, fiecare din cei şase scriitori a (avut) o relaţie îndepărtată cu scrisul şi/sau doar cu publicatul măcar într-un moment al carierei lor. Ana Blandiana s-a dedicat, în mod admirabil, conservării memoriei victimelor comunismului şi a publicat relativ puţin: „În deceniul în care nu am publicat nici o carte, cel mai greu mi-a fost să suport expunerea publică, lipsa de singurătate şi faptul că privirile îndreptate spre mine nu mai căutau un scriitor. Şi asta nu numai pentru că eu nu mai scriam, ci şi pentru că pentru ceilalţi nu doar cărţile mele, ci însăşi literatura nu mai părea să aibă vreo importanţă. Nici o clipă, însă, absolut nici o clipă nu am încetat să sper şi să fiu convinsă că mă voi întoarce la scris, indiferent dacă pentru ceilalţi scrisul mai însemna sau nu ceva. Niciodată nu mi-am pus întrebarea dacă «mai merită în acest moment să mai scriu?», ci, indiferent cît de necesar şi de important era ceea ce făceam, m-am întrebat întotdeauna dacă nu cumva scriind aş face ceva nu numai mult mai important, ci şi mai util.“ Romulus Rusan, implicat cot la cot cu Ana Blandiana în arhivarea memoriei anticomuniste de la Sighet, spune că, în ciuda acestor ultime două decenii dedicate istoriei, n-a terminat-o cu literatura: „N-am încetat să scriu caiete după caiete de frînturi, de idei, de amintiri, de eseuri, pe marginea vieţii pe care o trăiam. Caietele acestea începute în taină cu zeci de ani în urmă (pe unele le-am ţinut ascunse într-un pătuţ, pe altele le-am purtat prin oraş, în nopţile periculoase ale Revoluţiei, într-un geamantan, închipuindu-mi că astfel le salvez, pentru ca apoi să le rescriu).“

Raymond Carver scria în week-end-uri, iar Alice Munro în timp ce copiii erau la şcoală.

Simona Popescu, o scriitoare care spune că scrie greu şi între ale cărei cărţi trec mulţi ani, se întreabă, vag metafizic, unde e autorul cînd nu scrie: „Păi, de pildă, autoarea – să precizăm – face mîncare, merge cu copilul în parc, spală şi calcă, face gospodărie, cum ar veni, aleargă încolo-încoace, la cumpărături, la teatrul pentru copii sau, de plăcere, cultivă, la propriu, o micuţă grădină. Apoi copilul creşte, e puţin mai uşor, dar îmbătrînesc cei apropiaţi, părinţii, unii prieteni. Despre cum autorul se opreşte din scris pentru că se întîmplă lucruri îngrozitoare în jurul lui, altădată – sau poate niciodată. Se întîmplă că se îmbolnăvesc cei dragi, se întîmplă că şi mor, iar autorul încremeneşte. Sigur, omul e un animal rezistent. Şi scriitorul... Unde e autorul cînd nu publică? Cînd nu publică, nu publică nu pentru că s-a lăsat de literatură: scrie aşa cum trebuie el să scrie, liniştit, fără grabă, fără contracte, fără presiuni, fără groaza că va fi uitat (o au doar cei care publică orice în ideea – tîmpită – a lui *publish or perish* – lozincă valabilă, totuşi, doar pentru universitari!).“ Multe lucruri personale interesante, dar şi despre meseria de scriitor în general („cînd scrii, uneori nu se vede că scrii, zic oamenii că te-ai lăsat“), spune Simona Popescu în cel mai lung text al anchetei, admiţînd că scrie mai cu spor pentru reviste sau volume colective şi că-i place să mai şi piardă vremea, făcînd o mică retrospectivă a activităţilor care au ţinut-o, în anumite perioade, departe de scris: privitul la televizor şi surfing-ul pe Internet (în special YouTube şi blog-uri). „Să te laşi de literatură de tot, asta e cu adevărat... admirabil“, mai afirmă Simona Popescu înainte de a enumera scriitorii români care au scris (şi au şi rămas în istoria literaturii) cu puţine, uneori chiar cu foarte puţine pagini scrise: Fîntîneru, Urmuz, Mateiu Caragiale sau Bacovia – deşi acesta din urmă a scris şi a publicat nu mai puţin de şapte volume de poezie (dintre care unul postum), o carte de poeme în proză şi o proză de cîteva zeci de pagini. Dintre străini, Simona Popescu îl aminteşte pe Salinger, deşi nici acesta n-a scris tocmai puţin. În afara celor cîteva volume cunoscute de povestiri şi nuvele *(De veghe...* cu greu poate fi numit roman), se ştie acum că omul a continuat să scrie, în seiful rămas după dispariţia sa găsindu-se suficiente manuscrise de proză scurtă şi roman pentru a i se dubla opera. Tot ca o paranteză, am impresia că există în literatura română un anume cult pentru scriitorii unei singure cărţi, ca să zic aşa, de la H. Bonciu, prin Ştefan-Bănulescu, pînă la Ovidiu Verdeş.

Ruxandra Novac, care a publicat o singură carte de poezie, în 2003, spune despre renunţare: „Nu mi-am propus asta, nu e nu ştiu ce frondă sau alte prostii, nu vreau să fiu fata lui Rimbaud (cred că nici el nu şi-a făcut mari planuri antiliterare de natură să dea de lucru exegezei, probabil pur şi simplu l-a interesat altceva, dar nefiind fata lui nu ştiu), nici să demonstrez ceva cuiva. Nu e nici ură faţă de scris, de sine etc. Îmi plăcea mult să scriu, era aproape fizic. Îmi plăcea concentrarea, atenţia, precizia... Nu am nici cea mai vagă idee dacă obiectele fizice cărţi vor mai exista în cazul meu, nu asta îmi decide viaţa, ci absenţa sau prezenţa acelor momente.“ Ionuţ Chiva, între al cărui roman de debut şi prima sa carte, de poezie, au trecut şapte ani, după ce-l citează şi el pe Salinger, vorbeşte despre aspectul practic al situaţiei:

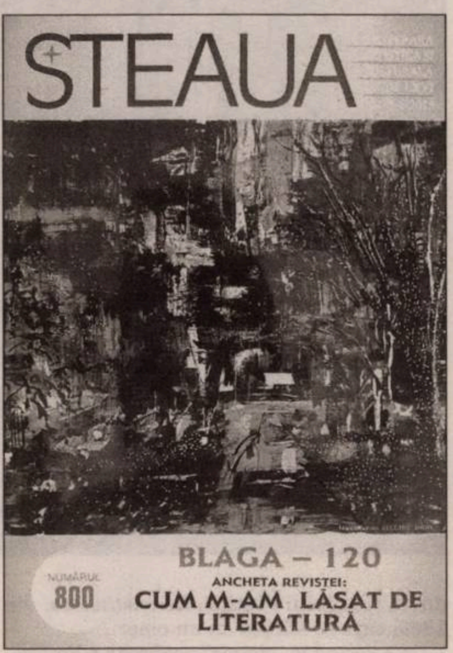

„Am avut mereu joburi din lumea reală, departate de spaţiul eterat al funcţionăriei culturale, or, joburile astea au fost mereu destul de abrutizante. Seara vrei doar să bei ceva şi să dormi greu, nemişcat. Şi nu să scrii la romanul care apoi apare la Polirom, vinde 1000, poate 2000, poate mult mai puţin, este poate pomenit în anchetele culturale de la finele anului ca una dintre sutele de frumoase şi big realizări pe care colegii tăi filateliştii le-au propus spre bucuria şi curăţirea sufletului publicului consumator etc. etc. E obositor, asta. Aşa că nu mai scrii în seara aia şi seara se face săptămînă, săptămîna se face lună şi gata, ai pierdut contactul cu romănaşul. E foarte greu să mai intri la loc, între timp pare sec, sterp, ca o carte mai veche pe care ai scris-o, ai publicat-o demult, gata, te-ai scăpat de ea. Ultimul volum pe care l-am publicat este unul de povestiri, precedat de unul de poezii. A fost posibil pentru că încercam să scriu povestirea într-o singură noapte, ca pe o poezie. Mai vine şi lenea peste toate astea, plus că au început să-mi placă banii, mai bine fac bani.“

Dincolo de lipsa de timp pentru scris (apropo, Raymond Carver scria în week-enduri, iar Alice Munro în timp ce copiii erau la şcoală), Ionuţ Chiva atinge în treacăt un aspect important, şi anume faptul că piaţa noastră de carte, cu tot ce presupune aceasta, de la vînzări la presa literară, nu e deloc stimulatoare. La noi, scrisul e lipsit de motivaţia publică, e doar o afacere personală, strict intimă, un hobby, nicidecum o meserie în sine. De-asta nu avem redactori de carte, agenţi literari, genuri comerciale, mode literare, răsplată financiară, expunere în media etc., adică tot ceea ce întreţine dinamica unei pieţe de carte: ofertă, cerere, schimb, creştere, planuri, strategii, investiţie, răsplată etc. La noi, şi poate e mai bine aşa, literatura începe şi se termină cu scriitorii. Orice altceva sînt doar consecinţe probabile. La noi, literatura e o suită de întîmplări personale.

■ ■ ■

PUBLICITATE

2 destinaţii pe săptămână
Pachet special de vacanţă cu adevărul
NATIONAL GEOGRAPHIC TRAVELER
australia
canada
din 30 iulie
adevărul
Invazia rusă în Ucraina
thailanda
africa de sud
23 iulie
hawaii
noua zeelandă
16 iulie
vietnam
cambodgia
9 iulie
mexic
cuba
2 iulie
Colecţia de ghiduri turistice National Geographic Traveler. În fiecare joi.
+ + = 8,99 lei

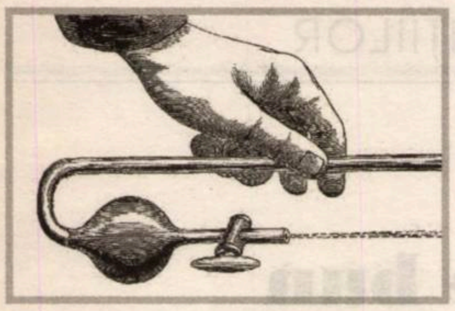

Oana STOICA

rosencrantz & co

Formule de lucru în teatrul contemporan

FITS 2015

● ***Antologia pieselor prezentate în Secţiunea „Spectacole-lectură“* – selecţie de Claudia Domnicar.**

● ***Sfîrşitul regiei, începutul creaţiei colective în teatrul european / The End of Directing, The Beginning of Theatre – Making and Devising in European Theatre* – editor Iulia Popovici.**

Cu o structură stufoasă, dar nu haotică, Festivalul Internaţional de Teatru de la Sibiu are întotdeauna în vedere, pe lîngă latura performativă, complexă şi cu o largă adresabilitate, către mai multe publicuri, şi una teoretică, în care se includ o multitudine de cărţi, sprijinite sau susţinute într-o formă sau alta de FITS. Dintre ele, *Antologia pieselor prezentate în Secţiunea „Spectacole-lectură“* (Editura Paideia) are deja o tradiţie, fiind un instrument de lucru şi o sursă de informare importantă pentru breasla teatrală. Publicată anual, la fiecare ediţie a FITS, *Antologia...* are conexiune directă cu spectacolele-lectură ce prilejuiesc cunoaşterea noutăţilor din domeniul dramaturgiei contemporane. Ultimele ediţii ale *Antologiei...* şi ale spectacolelor-lectură deopotrivă au suscitat un interes special datorită selecţiilor de texte, fie scenarii scrise de regizori (selecţie de Alina Mazilu), fie piese ale unor autori de prim rang de pe scena europeană şi americană (de la Ivan Vîrîpaev la Neil LaBute – selecţie de Ioana Mălău), întotdeauna însă fiind vorba de autori aflaţi în strînsă legătură cu latura performativă a festivalului. Astfel, nu numai că unii dintre ei au putut fi prezenţi la lectura propriilor texte (în regia tot mai inventivă a lui Bogdan Sărătean) şi au participat la discuţii, oferind explicaţii şi informaţii legate de estetică, scopuri şi modalităţi de scriere, dar au exemplificat, prin spectacole, performativitatea acestor piese. În plus, volumul conţine atît varianta în limba română a fiecărui text, cît şi pe cea într-o limbă de circulaţie internaţională (engleză, franceză, spaniolă – limba originală de cele mai multe ori). La ediţia din acest an, Claudia Domnicar a continuat acest traseu de selecţie, alegînd texte de Joël Pommerat, Bogdan Georgescu, Fritz Kater, Valentin Nicolau, Daniel Veronese, Pawel Demirski, Dmitri Bogoslavski, Erik Ehn, parte dintre dramaturgi fiind prezenţi cu spectacole în FITS, unele dintre acestea fiind chiar performance-uri cu textul publicat în *Antologie...* Remarc aici publicarea *Reunificării celor două Corei* (traducerea Vlad Russo), textul fabulos al lui Pommerat prezentat ca spectacol anul trecut, şi *Antisocial,* textul spectacolului lui Bogdan Georgescu realizat împreună cu masteranzii sibieni, unul dintre punctele de interes din acest an.

Sfârşitul regiei,
începutul creaţiei colective în teatrul european
The End of Directing,
The Beginning of Theatre-Making and Devising in European Theatre
ULIA POPOVICI

© A. Bulboaca

De la text ca suport pentru spectacol, FITS face un salt către un tip de investigare analitică a resorturilor spectacularului în contextul european contemporan cu o carte, *Sfîrşitul regiei, începutul creaţiei colective în teatrul european / The End of Directing, The Beginning of Theatre – Making and Devising in European Theatre* (volum bilingv), editată de Iulia Popovici şi publicată de Editura Tact. Este al doilea volum realizat de criticul de teatru Iulia Popovici cu sprijinul FITS, după *Noi practici în artele spectacolului din Europa de Est* (Editura Cartier, 2014), ambele abordînd teme legate de modul de lucru, subiectele şi esteticile teatrului european contemporan. Volumul de faţă identifică o tendinţă a performance-ului contemporan, de a ieşi, măcar parţial, de sub dominaţia absolută a regizorului (aşa-zisul secol al regiei pare a intra într-un declin, nu însă într-o extincţie) pentru a găsi noi formule de lucru în care conceptele de *autoritate* şi *auctorialitate* să fie redefinite prin prisma unei „democratizări“ a creaţiei. Ceea ce remarcă Iulia Popovici în acest volum este tocmai deplasarea accentului de la creator individual (chiar despotic) la formule colective de lucru în care preeminenţa unui creator este mai mult sau mai puţin vizibilă. Studiile unor teoreticieni, buni cunoscători ai unor spaţii specifice şi ai performativităţii acestora (Duska Radosavljevici – Marea Britanie, Andrea Tompa – Ungaria, Mirella Patureau, Laurent Berger şi Jean Pierre Thibaudat – Franţa, Ciprian Marinescu şi Alexandra Pâzgu – Germania) şi interviurile cu autori de spectacol (Joël Pommerat, Rodrigo Garcia, Armin Petras şi Fritz Kater, Nurkan Erpulat, Kornél Mundruczó, Wojtek Ziemilski, Gianina Cărbunariu, Bogdan Georgescu, Catinca Drăgănescu) conturează ideea unui eclectism al stilului colectiv în teatru. Nu există o singură formulă de lucru, ci mai multe (fiecare creator are procesul său de creaţie), nu există o singură definiţie pentru *autoritate* şi pentru *auctorialitate,* ci multiple, în funcţie de modul în care fiecare artist îşi conceptualizează aceste noţiuni şi se raportează la ele. Pentru Pommerat, lucrul împreună cu echipa înseamnă scrierea textului în timpul spectacolului, în urma improvizaţiilor la scenă („textul este urma pe care o lasă spectacolul pe hîrtie“). Pentru Armin Petras, *colectiv* înseamnă două euri distincte, regizor şi dramaturg, două identităţi şi două nume (ca dramaturg, semnează cu numele Fritz Kater). Gianina Cărbunariu vorbeşte despre un proces de lucru în care conceptul, metoda şi instrumentele de creaţie îi aparţin, dar care angrenează întreaga echipă. Sînt opinii diferite asupra unor modalităţi de lucru care gravitează în jurul ideii de *devising* (creaţie colectivă – concept analizat pertinent şi argumentat de Duska Radosavljevici), dar care, mai mult sau mai puţin, rămîn tot forme de creaţie individuală. Practic, autorul există ca individualitate şi ca autoritate, dar îşi apropriază alţi parteneri în procesul de creaţie împreună cu care finalizează acest demers. Pommerat se foloseşte de actori şi de *light-designer*-ul său în procesul de scriere a textului, care este doar unul dintre elementele spectacolului, fără a avea întîietate în faţa celorlalte (actori, scenografie, muzică). Rodrigo Garcia refuză idealismul „teatrului care va schimba societatea“, preferînd varianta plauzibilă a teatrului ca „experienţă estetică ce ar putea să ne facă mai buni“, deci teatrul nu este o experienţă în masă, ci una personală. Bogdan Georgescu crede „în procese creative orizontale, fără ierarhii“, întîlnite în spectacole de teatru comunitar în care „e inacceptabil să te «foloseşti» de o comunitate ca să te exprimi pe tine“.

Deplasarea accentului de la creator individual la formule colective de lucru.

© Teatrul Naţional Timişoara

Cartea coordonată de Iulia Popovici, ca şi precedenta din serie, este extrem de utilă sub aspectul investigării teatrului contemporan european, cu toate marotele sale, o analiză argumentată a unor procese de lucru în teatrul actual şi un început de arhivare a acestora, important în condiţiile în care cei vizaţi sînt unii dintre creatorii contemporani cei mai incitanţi, unii la marginea mainstream-ului, alţii în centrul lui, fiecare cu amprenta sa, amplă sau de nişă, dar care lasă urme în evoluţia artelor spectacolului.

Oana Stoica *este critic de teatru.*

Andrei GORZO

dilematograf

Un horror foarte bun

● ***Pe urmele tale / It Follows* (SUA, 2014), de David Robert Mitchell.**

De la premiera sa canneză de anul trecut (în cadrul secţiunii „Semaine de la critique“), *horror*-ul *indie* american *It Follows* n-a făcut decît să acumuleze elogii. Eroii adolescenţi ai acestui al doilea lungmetraj semnat de David Robert Mitchell locuiesc într-o suburbie pe care regizorul-scenarist o face oarecum atemporală: personajele se uită la un televizor vechi, unde nu le vedem urmărind altceva decît SF-uri de serie B din anii '50, şi nici unul dintre ele nu are telefon mobil, deşi cineva citeşte *Idiotul* de pe un *gadget* miniatural. Casele în care locuiesc par să le aibă numai pentru ei – deşi unii dintre ei au părinţi, regizorul îi ţine în fundal (ca pe toţi adulţii, de altfel). Eroina, o tînără pe nume Jay (Maika Monroe), merge la şcoală (o vedem la o lecţie despre poezia lui T.S. Eliot), iar sora ei mai mică lucrează undeva, unde e colegă cu un băiat, prieten din copilărie cu amîndouă, care se ţine loial şi nerevendicativ după ele. Dar cea mai mare parte a timpului par să şi-o petreacă lenevind languros, ca adolescenţii dintr-un film de Gus Van Sant sau de Sofia Coppola; deşi spune o poveste *horror*, Mitchell găseşte timp pentru detalii lirice precum trecerea unei veveriţe, întrezărită de Jay din piscină. Faptul că *It Follows* e un *horror* a fost stabilit însă, în mod eficient, de la bun început, printr-un prolog plasat într-o altă suburbie, unde o altă fată fuge înspăimîntată de ceva ce noi nu vedem şi sfîrşeşte, fără ca nouă să ni se arate cum, moartă pe o plajă, cu picioarele (mai exact, ce i-a mai rămas din ele) îndoite dincolo de ceea ce permite flexibilitatea umană. Jay va afla în curînd de ce fugea cealaltă fată.

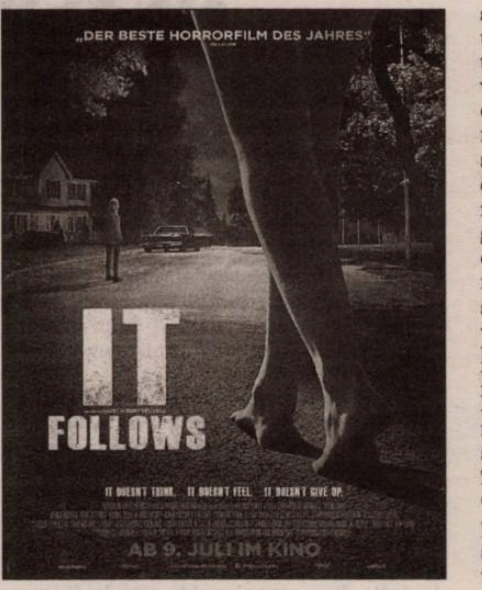
„DER BESTE HORRORFILM DES JAHRES“
IT FOLLOWS
IT DOESN'T THINK. IT DOESN'T FEEL. IT DOESN'T GIVE UP.
AB 9. JULI IM KINO

De ceva ce se transmite pe cale sexuală. Cum? În momentul în care faci sex cu o persoană contaminată, un „ceva“ îţi ia urma şi vine după tine să te ucidă. Cum arată? Este proteic, dar, indiferent de chipul omenesc pe care-l ia – care poate fi cunoscut sau necunoscut, de bărbat, de femeie sau de copil –, e alb ca varul, încercănat şi se mişcă încet ca un zombi. O parte din aceste „reguli ale jocului“ îi sînt comunicate lui Jay de un bărbat care tocmai a contaminat-o. Acesta îi mai spune că singura ei şansă este să contamineze la rîndu-i pe altcineva – „ceva“-ul o va lăsa în pace şi va porni pe urmele persoanei respective, deşi, dacă o va omorî pe aceea înainte ca ea să fi apucat să dea la rîndul ei mai departe ceea ce i se dăduse, atunci se va întoarce la Jay. Restul regulilor le descoperă Jay de una singură: de pildă, faptul că „ceva“-ul i se înfăţişează uneori – nu şi alteori – în pielea goală sau sumar îmbrăcat, sau ca o victimă sculată din morţi a unor violenţe (poate sexuale). Această flexibilitate a regulilor le poate stîrni suspiciuni de arbitraritate spectatorilor pedanţi în această privinţă. De pildă, o altă regulă spune că „ceva“-ul poate doar să meargă, nu să fugă, ceea ce înseamnă că Jay poate scăpa de el, deşi numai temporar, căci, în mod inevitabil, „ceva“-ul îi va lua din nou urma. Dar şi dacă trece oceanul? „Ceva“-ul ştie oare să înoate? Poate să ia avionul? Tot aşa, „ceva“-ul are o putere fizică supraomenească, dar, uneori, ca să intre în casă peste victimă, pare să aibă nevoie ca aceasta să-i deschidă uşa. Oamenii necontaminaţi nu-l văd, dar pot să-l atingă, ba chiar să-l zgîlţîie momentan, cu o bîtă sau cu un glonte de revolver. Nu e chiar cel mai coerent set de reguli. Dar dacă David Robert Mitchell e judecat nu după acest criteriu oarecum literar, ci după cum orchestrează apariţiile „ceva“-ului la nivelul cadrelor cinematografice individuale şi al succesiunii lor, atunci acest regizor născut în 1974 nu e departe de a fi un maestru. Mitchell rareori recurge la *jump scare*-uri – zgomote bruşte, arătări năvălind pe neaşteptate în cadru şi alte asemenea efecte prin care filmul, cum ar veni, face „buuu!“ la spectatori. Mitchell lucrează mult mai fin de-atît. De pildă, îşi învaţă spectatorii să se uite în planul îndepărtat al imaginii, după siluete cu mers greoi, care ar putea fi ale „ceva“-ului. Sau – într-o memorabilă secvenţă în care adolescenţii sînt atacaţi la plajă, în plină zi cu soare – alternează cadre cu „ceva“-ul care se apropie (aşa cum l-ar vedea Jay dacă n-ar sta cu spatele la el) şi cadre în care nu există nici un monstru (aşa cum nu există pentru prietenii necontaminaţi ai lui Jay, care nu-l pot vedea), alternanţă care, preţ de cîteva secunde, face dificil pentru spectator să-şi dea seama cît de aproape de Jay a ajuns „ceva“-ul şi ce anume se pregăteşte să-i facă. O mişcare de aparat la care recurge Mitchell de mai multe ori este panoramicul de 360 de grade, care ne dezvăluie lent şi inexorabil – cine ştie ce urmează să vedem în secunda următoare? – o bucată de teren. Rafinatele strategii ale lui Mitchell de punere a „ceva“-ului în imagini au fost comparate cu ale lui John Carpenter (din capodoperele sale de la sfîrşitul anilor '70 şi începutul anilor '80); Mitchell însuşi a recunoscut în interviuri influenţa lui Carpenter, iar tema muzicală la sintetizator din *It Follows* e un omagiu clar, însă rafinamentul artistic al filmelor lui Carpenter era mult mai ascuns, mult mai puţin pe faţă decît al filmului său, ale cărui străzi şi parcuri de suburbie au o alură subtilă, dar căutată, de decoruri suprarealiste (ca în fotografiile lui Gregory Crewdson), în contrast căutat cu goticul urban al străzilor şi caselor din oraşul propriu-zis (care este decrepitul şi depopulatul Detroit).

Cum arată?

Este *It Follows* un film care culpabilizează libertatea adolescenţilor de a experimenta sexual? Ceea ce i se întîmplă lui Jay nu ne e în nici un caz prezentat cu vreo inflexiune moralizatoare. Ea însăşi e prezentată ca o persoană scrupuloasă, care, deşi ştie că n-are altă şansă decît să-i paseze altcuiva „ceva“-ul, pe cale sexuală, se zbuciumă mult înainte de-a o face. (Doi prieteni de-ai ei se oferă galanţi, dar poate şi un pic *creepy*-oportunişti – filmul lasă anumite lucruri incerte, neetichetate –, s-o salveze făcînd sex cu ea.) Ce e clar este că acest film nu reprezintă sexul într-un mod care să-l facă foarte atrăgător.

■ ■ ■

Paul BREAZU

audio şi n-am cuvinte

Pop virtual

● **Various Artists, *PC Music Volume 1**, PC Music, 2015.**

Computerul loopează un sintetizator VST, modificîndu-i vag parametrii, preţ de cîteva secunde. *„I know you like the way that I look / And it looks like I like you too. / You know I do! / I like the way you know / That I like how you look. / And you like me too. / I know you do!“* Hannah Diamond e o păpuşă photoshopată impecabil, care ne-a invadat din nou, după douăzeci şi cinci de ani, vieţile. Sau Tumblr-urile. Vocea, procesată şi ea, rulează în acord cu rozul *bubblegum* al şepcii din piele – o pauză pe undeva inutilă, dar pare-a fi chiar rozul din „Roz“-ul lui Jojo –, al salopetei de jeans şi al top-ului din plasă. *„I know the time is right!“* A trecut aproape o veşnicie de la „Another Night“, hit-ul duo-ului Real McCoy, şi de la desantul în muzica momentului al falangei *eurodance* care a călărit topurile în efemeriada înnebunitoare a primei jumătăţi de ani '90.

Sîntem în 2015, Google Glass ne-a şuierat pe lîngă urechi, pentru a ajunge să se prăbuşească sub un morman de cvasiindiferenţă, şi e destul de straniu ce se întîmplă cu muzica/muzicile de ceva vreme încoace. Critica şi publicul salivează, aşteptînd să se întîmple viitorul cu o salvă de tun. De undeva, de pe o planetă necunoscută, ar trebui să se pogoare un zeu cu părul creţ şi cu dantura impecabilă, acoperit cu o jachetă din piele roşie tăiată de un V negru. *„It's close to midnight and something evil is lurking in the dark / Under the moonlight you see a sight that almost stops your heart...“* NU! Asta a fost în 1983, iar VHS-ul n-are glanţul revistei *Bravo*.

De pe o planetă necunoscută, ar trebui să se pogoare un zeu cu părul creţ.

În 2013, la Londra, prima piesă produsă de un *label* foarte-foarte nou îşi făcea apariţia pe Soundcloud, pentru ca spre sfîrşitul anului următor acesta să fi contorizat deja 40 de *single*-uri care focusau şi chestionau scena internaţională *dance*. În noiembrie 2014, Hannah Diamond, a cărei piesă deschide prima compilaţie colectivă a PC Music, devenea cel dintîi artist care punea preţ pe *download*-ul „Every Night“. Aşa se numeşte şi cîntecul pe care l-am citat la începutul textului.

Creat de producătorul de 24 de ani A.G. Cook, PC Music nu a ieşit pînă de curînd în afara ariei Soundcloud / Tumblr / YouTube / Facebook / Twitter. Ce fac Cook & Co. – în fapt, o avalanşă de apelative cu trimiteri cyberculturale, precum amintita Hannah Diamond, GFOTY, Kane West, Dux Content, easyFun ş.a. – e să-i reataşeze pop-ului o nuanţă pe care şi-a pierdut-o în ultimii 15 ani: *fun*-ul/amuzamentul/ironia/pastişa oblică. Apelînd copios & ingenios la tehnicile colajului, funcţionînd în dimensiunea aluziei culturale, lucrînd între limitele relative şi contestabile ale falsului (cei din Milli Vanilli n-au fost nişte trişori, ci doar o epifanie a Dumnezeului-Pop, pe care ne-am grăbit s-o negăm cu vînă ateistă) & *camp*-ului, construind o punte de sclipici între C+C Music Factory, Hudson Mohawke şi Kyary Pamyu Pamyu, PC Music e una dintre cele mai importante entităţi contra(pop)culturale *(sic!)* din muzica ultimului an.

Compilaţia *PC Music Volume 1*, prima apariţie discografică colectivă a *label*-ului britanic PC Music, poate fi ascultată online la adresa http://volume1.pcmusic.info.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

■ ■ ■

festival DILEMA VECHE

în Cetatea ALBA IULIA

21-23 august 2015

NOI suntem ceilalți

PRIMA DATĂ ÎN ROMÂNIA

ANGELO BRANDUARDI

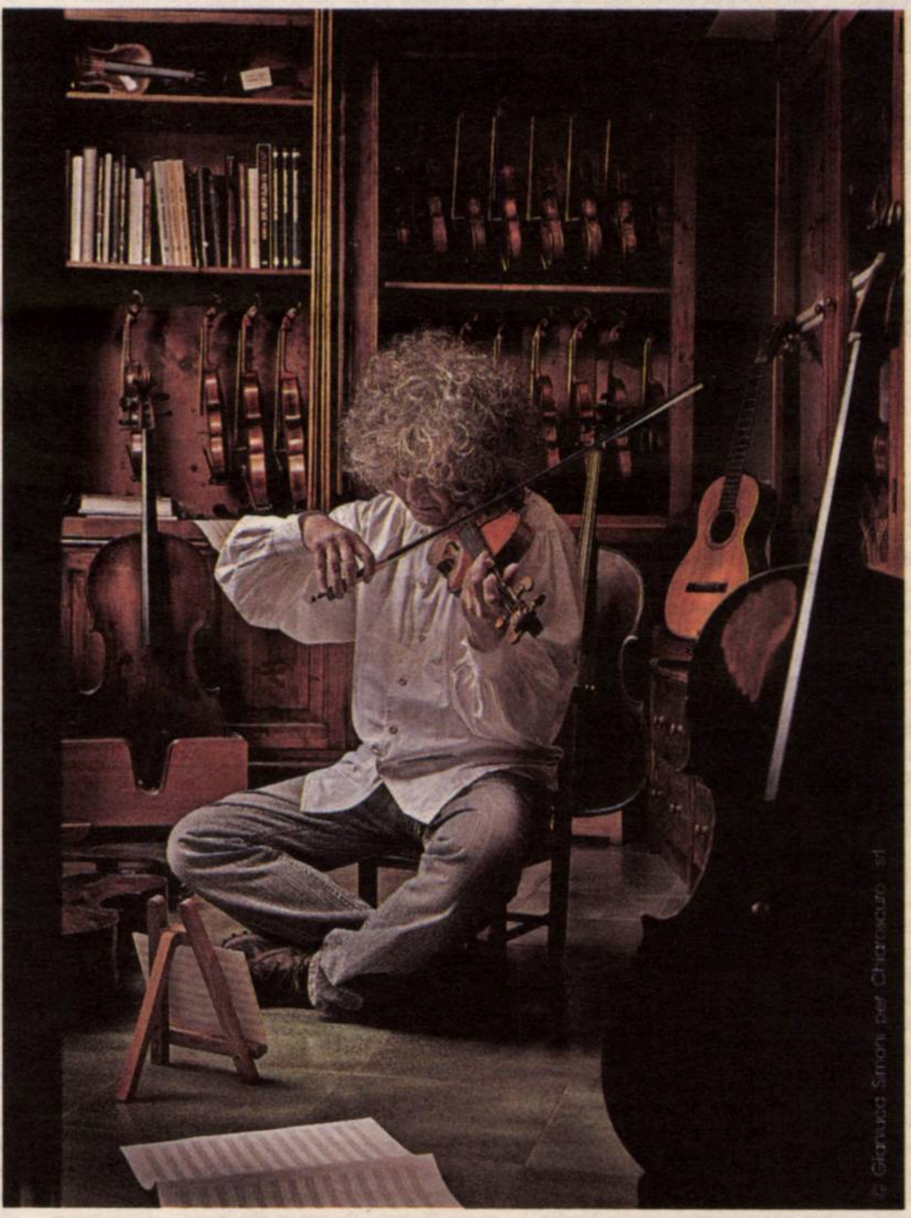
© Gianluca Simoni per Chiaroscuro srl

festival.dilemaveche.ro

fb.com/dilemaveche

PRIMĂRIA MUNICIPIULUI ALBA IULIA
alba iulia
Biblioteca Județeană Alba
CONSILIUL JUDEȚEAN ALBA
asociația OAMENI CU DILEME
Comisia Europeană
europe direct Alba Iulia
EUROPE FOR FESTIVALS FESTIVALS FOR EUROPE EFFE LABEL 2015-2016
BIBLIOTECA NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI
TUCA ZBARCEA ASOCIAȚII
AQUA CARPATICA
DOMENIILE SÂMBUREȘTI
idilis Simplu. Nelimitat
Automobile Bavaria Group
AEROPORTURI BUCUREȘTI

Adina POPESCU

portrete din mers

Forumul pionieresc de la Crevedia

Era tot un sfîrşit de iulie, exact ca acum, cu o căldură uscată, dogoritoare. Se ridica în valuri din şapa de beton unde ţineam careul, aerul tremura, bluzele noastre albe erau năclăite, cravata nu flutura în vînt, pentru că nu se simţea nici o adiere. „Pionierii fruntaşi ai sectorului 2 îşi prezintă onorul!“ Îmi bombam pieptul, ca să-mi pun şi mai tare în evidenţă şnurul auriu, de comandant de detaşament. Pionierii stegari încremeniseră cu steagurile în mîini, ca nişte statui. Dinspre fermă venea acelaşi miros fetid de pui ars cu tot cu pene, de crematoriu.

Mă aflam de trei zile în „tabără“, la Forumul Pionieresc al Municipiului Bucureşti de la Crevedia. De obicei nu mergeam în tabere, le uram, însă de data aceasta a trebuit să fac o excepţie. „Adina, vor veni cei mai buni pioneri din Bucureşti, de la şnur de detaşament în sus“, îmi spusese Tovarăşa, prin iunie. „Trebuie să mergi şi să reprezinţi şcoala noastră. Mai ales că la anul vei fi aleasă locţiitor de unitate.“ Am oftat, îmi doream şnurul azuriu mai mult decît orice.

Zece zile în tabăra de la Crevedia şi nu ştiam ce mă aştepta acolo. Ne-au urcat în nişte autocare şi în mai puţin de o jumătate de oră am ajuns la locul faptei. Ce sens avea să organizezi o tabără la doi paşi de Bucureşti? – m-am întrebat eu. Avea. La Crevedia n-aveai unde să scapi (poate doar în lanul cu porumb), unde să te plimbi, ce să vizitezi. Nu era nimic, decît cîmp şi ferme de pui. Aşa că puteau să transforme tabăra într-un mic lagăr de concentrare.

Ne-am cazat într-un soi de complex, cu clădiri care semănau cu nişte cămine de nefamilişti, însă erau proaspăt renovate. Mirosea peste tot a var. La duşuri erau broaşte şi nişte fete din Colentina rîdeau de mine pentru că mi-era frică să merg singură. Am fost împărţiţi pe sectoare şi ni s-au dat nişte tricouri „pentru timpul liber“. Fiecare sector, cu culoarea lui, ca să ştie de unde să ne ia. Ale noastre, sectorul 2, erau galbene. Cei din Sectorul Agricol Ilfov aveau tricouri roz. Nişte ţărani! Noroc cu rozul ăla care îţi sărea în ochi de la o poştă, ca să-i recunoaştem şi să ne ferim de ei! Mai dificil era cînd dădeam raportul zilnic şi trebuia să fim îmbrăcaţi în uniformă. Sau seara, la spectacol. În complex exista o sală de spectacole adevărată. Uriaşă, semăna un pic cu Sala Polivalentă. După ce le prezentam onorul, artiştii ne cîntau şi ne distrau. Aşa am cunoscut-o pe Mădălina Manole, o fată slăbuţă, frumuşică, UTC-istă de nădejde. Am şi autograf de la ea. L-am cunoscut şi pe Iurie Darie, „un artist al poporului“, ni s-a spus. A făcut nişte bancuri mai proaste decît cele ale lui Dem. Rădulescu şi Mitică Popescu, de Revelion, dar am rîs ca să nu se simtă prost omul că a venit pînă acolo, la Forum, degeaba. Cel mai tare şi sincer a rîs tot Sectorul Agricol Ilfov, dar ei rîdeau şi cînd vedeau o vacă.

Am oftat, îmi doream şnurul azuriu.

Eram în jur de 300 de copii. Cînd ne adunam dimineaţa pe platou ca să dăm raportul şi să prezentăm onorul, păream o mică armată. Răsuna cerul Crevediei de strigătul nostru, din toate piepturile: „Tot înainte!“ Cred că se speriau şi puii din ferme şi de-aia nu mai creşteau, rămîneau mici.

În fiecare zi, mergeam în vizite de lucru. De-abia aşteptam să ne urcăm din nou în autocare şi să ieşim din micul nostru lagăr. Însă vizita din a doua zi a fost o dezamăgire. Am pornit la drum şi am ajuns… la Bucureşti. La fabrica de confecţii de la Apaca. Dacă aş fi avut telefon mobil, însă desigur n-aveam, aş fi putut să o sun pe mama: „Hai la Apaca, să ne vezi!“ La finalul vizitei, am primit nişte tricouri chiar mai urîte decît cele galbene, ale sectorului 2. Am fost în vizită şi la o fermă de vaci, iar tovarăşii ingineri agronomi ne-au arătat cum se mulge vaca. Mirosea a balegă proaspătă şi cred că erau milioane de muşte. Am băut lapte prins pe săturate. Iar apoi am mers în livada fermei, iar tovarăşii de acolo ne-au dat caise. Rînd pe rînd sau în grup, cei mai buni pionieri din Bucureşti, de la şef de detaşament în sus, dispăreau prin boschete. De la fermă am plecat abia spre seară, cu nişte feţe galbene şi scurse.

Cele mai frumoase vizite au fost la Forumul Judeţului Prahova şi Forumul de la Vîlcea, la „schimburi de experienţă“. Cele două tabere erau în nişte locuri încîntătoare, cu munte, pădure şi rîuleţe. M-am ofticat – cu ce sînt mai buni pionierii ăştia decît noi, ca să merite aşa ceva? După ce ne-am dat onorul cuvenit, băieţii au jucat tovărăşeşte fotbal, iar noi, fetele, am făcut galerie.

Însă *back to* Crevedia! Sectorul 2 era de serviciu la spălat vase, la bucătărie. Trei sute de farfurii pline de sos ne aşteptau clădite în maldăre. Sectorul 1 curăţa cartofi.

Seara, cînd căldura se mai domolea, aveam discotecă, chiar pe platoul unde făceam careul. O muzică „occidentală“ se auzea din difuzoare – „Boys, boys, boys“ şi „I just called to say I love you!“. Puteam să ne îmbrăcăm cum voiam noi. Din fericire, aveam în bagaj un bluzon de care eram tare mîndră – cu o pisică neagră şi scria ceva cu litere cauciucate. Un băiat m-a prins de o mînecă a bluzonului şi m-a invitat la dans. Îl chema Florin. „Vrei să fii prietena mea?“ Da, am spus repede. „De unde eşti?“ Din sectorul 2, am răspuns. Tu? „Din Sectorul Agricol Ilfov.“ Am zbughit-o de lîngă el, m-am strecurat prin mulţimea de pionieri care dansau şi m-am ascuns la duşurile cu broaşte. Ca să nu mă găsească. Nimeni n-ar fi intrat acolo de bunăvoie.

Voi, copiii de astăzi, să vă bucuraţi de taberele voastre!

■ ■ ■

George RĂDULESCU

Oameni pierduţi între Europa şi America

Dacă există cu adevărat vreo aglomerare urbană unde „e loc pentru toţi sub soare“, aceasta sigur se numeşte Montréal. Aici te poţi simţi aşa cum vrei tu, fără a risca să fii judecat sau privit chiorîş.

Metropola francofonă a Canadei strînge la un loc visele Europei vechi, ale Americii postcoloniale şi ale Africii negre. Peste toate, destinul istoric a presărat condimentele Extremului Orient. Aşa se face că dintre zgîrie-nori răsare o imensă poartă chinezească. Este intrarea în *Quartier chinois de Montréal*, un patrulater urban ticsit de prăvălii şi învăluit în mirosuri stranii pentru nasurile profanilor.

Nu departe de „orhideea chinezească“ răsărită în mijlocul francofoniei dai peste bulevardul René-Lévesque, botezat după numele jurnalistului ajuns premier al Québecului. În luna iulie a acestui an, pe 500 René-Lévesque Ouest, adică în faţa Casei Olimpice canadiene, am văzut ceea ce nu-mi imaginam: mii de oameni veniţi să o aclame pe Nadia Comăneci.

România şi-a lăsat amprenta pentru totdeauna la Montréal cu prilejul Olimpiadei din 1976, atunci cînd o fetiţă de nici 14 ani, din blocul socialist al Europei, schimba istoria sportului. Urmarea? Numeroase familii de canadieni le-au pus copilelor abia născute prenumele Nadia. La 39 de ani de la marea performanţă a gimnastei romănce, o femeie m-a oprit pe stradă (văzîndu-mi acreditarea de presă) şi mi-a spus că, atunci cînd i-a fost greu în viaţă, s-a gîndit la Nadia şi a răzbit. Era sinceră şi zîmbitoare, aşa cum sînt, în rarele momente de efuziune pe care şi le îngăduie, oamenii crescuţi aici.

O vorbă doar şi despre luna iulie, practic singura de vară „aproape adevărată“ în acest colţ de lume. Nici o legătură însă cu „luna lui Cuptor“ după tipic românesc. Cu o haină-n plus pe tine, serile montréaleze se transformă în şezători uriaşe, cu muzică de jazz, piese de teatru şi focuri de artificii. Parcul Jean-Drapeau (numele e al celui mai destoinic primar al oraşului) este invadat de toate naţiile pămîntului, care-şi prezintă tradiţiile şi mîncărurile sau care, pur şi simplu, profită de plaja artificială şi de jocurile de apă. Cifrele spun povestea acestui loc care, zice gura lumii, a fost salvat din ghearele mafiei imobiliare: un lac de 122.000 de metri pătraţi, 30.000 de tone de nisip, 500 de arbori şi 250 de arbuşti.

Am uitat să vă vorbesc despre *Les FrancoFolies de Montréal*, festivalul-maraton de muzici francofone care deschide, la jumătatea lui iunie, nebunia din miezul verii. *Quartier des spectacles* din centrul oraşului se umple de tineri şi vîrstnici care respiră relaxare şi bună dispoziţie. Nu vezi pe nimeni încruntat sau privindu-te fix, ca-ntr-un acces de nevroză obsesivă, aşa cum se mai întîmplă pe străzile Bucureştilor. Mulţimile par „mai normale la cap“ peste Atlantic, chiar dacă, într-un lanţ de *déjà-vu*-uri, întîlneşti cerşetori insistenţi şi tineri care aduc cu „aurolacii“ noştri, numai că-s ceva mai vînjoşi.

Aşa ne îndreptăm, *langsam, langsam* (încet-încet, vorba neamţului), către cel mai mare festival de umor din lume – *Juste pour rire* sau, pe englezeşte, *Just for laughs* – unde se produc, în faţa unui public pestriţ, *„the biggest names in comedy“*. Designerul festivalului este un român de-al nostru, Marc-Marinescu Constantin, stabilit la Montréal din 1989 şi decorat de canadieni pentru contribuţia sa în domeniul socio-cultural. Am vorbit cu Marc-Marinescu despre arte vizuale, despre umor *versus* băşcălie, despre România şi despre multe altele. Am reţinut nemulţumirea sa legată de faptul că occidentalilor „li se explică glumele“, fără a-i lăsa „să-şi pună niţel mintea la contribuţie“.

© G. Rădulescu

Pentru că tot am amintit de *Juste pour rire*, trebuie să ştiţi că, anul acesta, tema festivalului a fost umorul negru, *„un plaisir d'enfer!“*, potrivit sloganului oficial. Pe mine, unul, m-a interesat expoziţia-concurs de arte vizuale, acolo unde doi români au prins podiumul. Marele cîştigător a fost însă un indonezian, Armen Hamonangan (ARMEN, după semnătura de artist), care a avut ideea de a face o paralelă grafică între *semnul* pornire/oprire al oricărui computer şi un ştreang. *Semn* că tehnologia ne controlează viaţa de o manieră brutală şi că, în majoritatea cazurilor, nu conştientizăm implicaţiile acestei adicţii. Căutînd şi alte lucrări ale indonezianului, am dat peste una intitulată *The power of Google maps*, care mi s-a părut ilustrativă pentru ceea ce trăim.

V-am făcut un survol al Montréal-ului cultural fără a avea pretenţia că am epuizat opţiunile pe care le-aţi avea la faţa locului. Merită să reţineţi însă că, odată porniţi spre această destinaţie, nu veniţi în partea francofonă a Canadei, ci intraţi direct într-un tunel al civilizaţiilor. Montréal-ul e *divers*, dar nu în sens european şi nici în sens nord-american. Aici găseşti o istorie scurtă şi intensă, precum şi multe, multe poveşti de viaţă care, luate laolaltă, îţi dau tabloul umanităţii, aşa cum, probabil, va arăta ea peste o sută de ani.

***George Rădulescu** este jurnalist şi urmează un program de studii aprofundate în Drept la Montréal.*

■ ■ ■

David ROTHKOPF

Pe ţărmuri necunoscute

– *SUA şi serviciile de informaţii* –

Comunitatea de *intelligence* americană înfloreşte încă din 1700. Dar astăzi are mare nevoie de o revizuire.

Preşedintele Statelor Unite, frustrat de costurile implicării în Orientul Mijlociu, devenite de mulţi ani o povară imensă pentru America, a ordonat serviciilor sale de informaţii să intre în acţiune. Opţiunea a fost schimbarea regimului. Agenţii şi-au asumat iniţiativa, recrutînd în secret o armată care să îl înlăture pe liderul ofensator. Preşedinte era Thomas Jefferson. Şi se întîmpla în 1805. Încă din primele momente ale existenţei lor, Statele Unite, asemeni naţiunilor europene, au fost obligate de piraţii berberi să plătească tribut pentru a evita confiscarea şi hărţuirea vaselor americane. Jefferson sperase să coaguleze o coaliţie internaţională pentru înlăturarea Paşei din Tripoli, dar din cauza ezitării europene a acţionat unilateral. Rezultatul a fost ceea ce CIA descrie acum pe site-ul său ca fiind „prima încercare clandestină a Statelor Unite de a răsturna un guvern străin".

Iniţial, efortul Statelor Unite părea un succes; se încheiase un tratat, imediat ce devenise clar că americanii voiau înlocuirea Paşei cu fratele său. Şi totuşi, conflictele din regiune au continuat pentru încă un deceniu. Multe elemente din această poveste au un aer familiar. SUA nu par să fi evoluat prea mult pe parcursul celor două secole care au trecut de atunci. Ţara este încă o dată implicată în interminabile conflicte în Orientul Mijlociu. Şi încă o dată în centrul acţiunii se află serviciile de informaţii americane.

Există o urgenţă încă şi mai mare de a regîndi cum, de ce, cînd, unde şi prin ce mijloace este informaţia colectată, analizată şi utilizată.

În primul an de existenţă a naţiunii, preşedintele George Washington s-a străduit să finanţeze serviciile secrete percepute a fi esenţiale pentru securitatea SUA. Alocările pentru acele activităţi de spionaj consumau aproape 10% din bugetul SUA, o sumă foarte mare, ajungînd pînă la un milion de dolari. În 2014, bugetul raportat pentru culegerea de informaţii a fost de aproape 68 de miliarde de dolari, sub vîrful atins în 2010, de 80 de miliarde de dolari.

În ciuda rădăcinilor vechi şi a resurselor pompate, comunitatea serviciilor de informaţii se află într-un moment de cotitură. A fost afectată de criticile aduse pentru rolul jucat în programele de tortură şi în alte abuzuri, de un şir lung de eşecuri de *intelligence* foarte costisitoare, precum şi de şocul generat de supraextinderea activităţilor de supraveghere desfăşurate de Agenţia Naţională de Securitate (NSA). A trecut prin cîteva restructurări majore, inclusiv cea de după 9/11, cînd a fost creat Biroul Directorului pentru National Intelligence (ODNI) şi a avut loc reorganizarea CIA, coordonată de directorul John Brennan. Formarea ODNI, gîndită iniţial în scopul consolidării coordonării dintre agenţiile de spionaj, a exacerbat tensiunile deja existente. Rivalităţile dintre operatorii serviciilor de informaţii ale armatei şi cei ai CIA legate de ale cui echipe trebuie să se afle în prim-planul combaterii terorismului global au agravat şi mai mult tensiunile interne. Mai mult, eşecul decidenţilor în a utiliza eficient informaţiile secrete sau de a înţelege limitele lor inerente a condus la adîncirea acestor probleme.

Este timpul să recunoaştem că reorganizarea care a avut loc în urma atacurilor teroriste din 11 septembrie a fost un dezastru.

Toată această harababură are loc într-un moment în care consecinţele profund transformatoare ale progreselor specifice erei informaţiei ridică întrebări serioase cu privire la viitorul activităţilor de *intelligence*. Aceste întrebări se extind şi la rolul jucat de comunitatea serviciilor de informaţii în aparatul de securitate naţională, la mijloacele prin care se ating obiectivele specifice şi limitele pe care serviciile de informaţii trebuie să le respecte într-o societate liberă. Schimbările au fost atît de rapide încît reflecţia despre cea mai potrivită modalitate de a răspunde problemelor generate a devenit secundară în raport cu preocupările operaţionale care au dat peste cap comunitatea de *intelligence* în ultimii 15 ani.

Şi totuşi, vorbim de o urgenţă încă şi mai mare de a regîndi cum, de ce, cînd, unde şi prin ce mijloace este colectată, analizată şi utilizată informaţia. Ne aflăm încă în primele zile ale revoluţiei informaţiei. Ritmul inovaţiilor se va accelera, iar consecinţele vor evolua de la progrese graduale în productivitate şi conectivitate pînă la schimbări fundamentale în natura societăţii, a puterii, a războiului şi a păcii.

Pînă în 2020, se estimează că 50 de miliarde de dispozitive vor fi conectate la Internet – majoritatea lor fiind microprocesoare integrate care vor furniza *insight*-uri în timp real despre orice aspect al vieţii de pe Pămînt. Orice fiinţă umană, organizaţie şi guvern de pe Pămînt se vor afla, pentru prima dată în istorie, conectate într-un sistem făcut de mîna omului. Şi fiecare dintre acele miliarde de microprocesoare şi fiecare conexiune la Internet este în mod potenţial un punct de intrare pentru supraveghere şi spionaj. Mai mult, graţie dronelor şi nanodispozitivelor care pot fi ascunse sau integrate cu milioanele pe ţinte, umanitatea se află în zorii unei ere a supravegherii permanente. (Ca să nu vorbim şi de impactul inteligenţei artificiale asupra modului în care oamenii vor coordona şi analiza ceea ce se colectează.)

Dacă nu se fixează limite, de preferat prin intermediul tratatelor internaţionale despre regulile jocului – atît în sfera supravegherii, cît şi a conflictului cibernetic –, umanitatea riscă să intre într-un timp în care fanteziile distopice de tip Big Brother pălesc prin comparaţie. Esenţială în acest proces al fixării de limite rămîne dezbaterea publică despre pilonii filozofici ai sistemului: ce înseamnă intimitatea, cine este proprietarul datelor produse de fiecare senzor, cum ar trebui partajate drepturile indivizilor, corporaţiilor şi ale statelor. Mai mult, agenţiile de *intelligence* vor trebui reorganizate pentru a face faţă noilor realităţi şi, odată cu acestea, regîndit întreg sistemul de securitate naţională. Internetul devine tot mai mult terenul pe care vor fi purtate, cîştigate sau pierdute viitoarele bătălii; războinicii informaţionali, mulţi dintre ei provenind chiar din comunităţile de *intelligence*, vor fi principalii combatanţi.

Este esenţial să reconsiderăm vederile asupra a ceea ce reprezintă informaţia clasificată. Publicului îi este accesibilă informaţie care cu greu ar putea fi colectată clandestin. Informaţia *open-source* este mai uşor de verificat, mai uşor de răspîndit, mai utilă decidenţilor şi esenţială parteneriatului public-privat necesar noului mediu de securitate. Estimările venite din partea consumatorilor de informaţii din sistem sugerează că cea mai mare parte din ceea ce este disponibil prin intermediul canalelor clasificate este accesibil şi poate fi colectat şi prin intermediul surselor deschise. Anularea clasificării va scuti miliarde de dolari.

Cele mai moderne sisteme de informaţii sînt orientate spre consumatorul de informaţie. Dimpotrivă, aparatul de *intelligence* este în mod pervers orientat către nevoile şi preocupările producătorilor de informaţie. Este centralizat, cînd majoritatea sistemelor sînt distribuite, şi este foarte greu de căutat în el cînd majoritatea sistemelor se concentrează pe simplificarea căutării. Această tendinţă are sens în cîteva cazuri, deşi foarte puţine, în care trebuie protejate sursele şi metodele. Însă pe ansamblu aparatul ar trebui reformat pentru a întări capacitatea oficialilor de a lua decizii informate utilizînd un mix de date deschise şi închise.

A-i aduce pe analişti mai aproape de consumatori are sens. SUA ar trebui să-şi restaureze mecanismele atrofiate de *foresight*, precum National Intelligence Council, prin degrevarea lor de povara de a redacta memouri pentru Consiliul de Securitate Naţională. Cel mai important şi mai eluziv obiectiv al sistemelor de informaţii performante nu este acela de a oferi răspunsurile potrivite, ci de a pune întrebările potrivite. Dar asta presupune procese speciale, independenţă şi libertate creativă – o cultură tot mai greu de menţinut într-un sistem politizat şi hrănit de jurnalele de ştiri.

În cele din urmă, este timpul să recunoaştem că reorganizarea – anume, formarea ODNI, care a avut loc în urma atacurilor teroriste din 9/11 – a fost un dezastru. Aceasta a fost, de fapt, doar ultima dintr-o serie de eforturi nesatisfăcătoare, care a început prin crearea Biroului Serviciilor Strategice în timpul celui de-al Doilea Război Mondial şi care apoi a inclus formarea CIA. Toate au fost menite să adune laolaltă numărul tot mai mare de agenţii de spionaj din SUA (ajunse în prezent la 17). Dar în fiecare caz, rezultatul nu a fost mai multă coordonare, ci noi straturi birocratice şi un proces de comunicare dezarticulat.

Comunitatea de *intelligence* are nevoie de mai puţine agenţii, mai puţini şefi, mai puţină redundanţă, costuri mai mici şi mai multă orientare spre misiunile potrivite. Toate forţele din epoca informaţiei – explozia de noi surse şi mijloace de a colecta informaţia – vor genera noi tentaţii în direcţia opusă. Iar dacă America le acceptă este foarte probabil să vedem rezultate care vor amplifica eşecurile din deceniile recente, eşuînd în acelaşi timp să construiască pe tradiţia rolului vital pe care l-au avut serviciile de informaţii americane încă din primele zile ale naţiunii.

David Rothkopf *(@djrothkopf) este CEO şi editor al Grupului* FP.

preluare din *Foreign Policy*

traducere şi adaptare de Octavian MANEA

■ ■ ■

O ediţie de spionaj

■ Luptele pentru putere şi resurse din interiorul vastei comunităţi de informaţii a SUA (CIA cîştigă mereu, vedeţi cum; iar FBI are informatori cu mari probleme);

■Consensul de la Bucureşti asupra Legilor Big Brother (în perspective locale şi internaţionale);

■Plus: Cum a ignorat România oportunităţile „Băncii Mondiale" a Chinei;

■ Apărarea în războiul hibrid;

■ Participarea societăţii civile ucrainene la efortul de război;

■ Şi cum de-au putut vota turcii pe stadioane germane la prezidenţialele lor din 2014.

FP România

revista americano-română de politică globală, economie şi idei

FP
România
BIG
BROTHER

„Imaginea umană s-a uniformizat“

– interviu cu Adina NANU –

Costumul maschează și dezvăluie totodată entitatea umană, întruchipînd de-a lungul istoriei emblema unei civilizații și marca diferențelor care o animă. ***Adina Nanu*** *cercetează de o jumătate de veac acest fenomen în universalitatea lui manifestă, indiferent de spațiul geografic, epoci sau mentalitățile consecvente, prin studii integrate în cărți scrise cu o cuceritoare pasiune. Muzeul colecționarului Adina Nanu e deschis gratuit la cererea vizitatorilor și ne invită să-i călcăm pragul. E în același timp un laborator de explorare, cînd nu e itinerat în spații expoziționale – prilejuind un mereu inedit, surprinzător, parcurs al comentariilor conferențiarului. Recentul matineu duminical de la Teatrul Național București ne-a introdus, prin discursul nefabricat, pigmentat cu umor, într-o lume unde cultura, arta și chiar biograficul și-au dat întîlnire. Între arta imaginii publice, costumul, ceea ce ne îmbracă – această „a doua piele“, cum îl numește Adina Nanu –, și imaginarul creației artistice, conexiunile sînt revelatorii.*

Pornind de la istoria artelor vizuale, după ce ați publicat monografii despre mari pictori renascentiști și importanți artiști români, relevînd o formație polivalentă, v-ați concentrat asupra unei discipline abordată, nu doar la noi, mai cu seamă de practicieni, oamenii de teatru, și creatorii de modă – cu o geneză comună și o finalitate simetrică –, spectacolul. Ce v-a făcut să treceți de la artele majore la costum, care e considerat cel mult o artă minoră?

Nu a fost o coborîre, ci doar o schimbare de perspectivă; nu un salt mortal, ci o alunecare lină de la artele plastice la cele decorative, diferența dintre ele fiind doar gradul de utilitate practică. În copilărie mă travesteam în eroii poveștilor, în Tarzan sau Aladdin, și mă pictam cu rujul de buze al mamei și cu pastă de dinți, iar joaca a continuat mereu pe alte planuri.

După ce am absolvit Institutul de Arte Plastice, unde am urmat cursuri de pictură, gravură, modelaj etc., am fost aleasă să slujesc în catedra de Istoria Artei pentru că aveam note bune, știam limbi străine și urmasem în paralel Facultatea de Litere, unde George Oprescu preda istoria artei, iar Tudor Vianu – estetica. Faptul de a vorbi tinerilor despre capodoperele lumii a fost pentru mine un refugiu în anii în care în creația plastică se impunea „realismul socialist“. Am descoperit pe parcurs că imaginea umană, nu numai cea din tablouri, de pe scenă sau de pe podiumul prezentărilor de modă, dar și cea de pe stradă, trebuie văzută, descifrată și cîntărită cu aceeași măsură ca și opera de artă cea mai vestită.

De atunci am dat importanța cuvenită „imaginii umane“, care, după prima piele dată de Dumnezeu, formează o „a doua piele“, creată de om pentru a se înfățișa semenilor și a le vorbi fără cuvinte. De aceea i-am dat un loc însemnat în istoria artelor vizuale, la începutul schimbărilor care marchează trecerea de la un stil la altul, de pildă de la gotic la Renaștere sau de la modernism la postmodernism. Anul acesta s-au împlinit 50 ani de cînd am ținut la Universitatea Națională de Arte din București primul curs despre costum, pe care continui să-l explorez și să-l interpretez și azi cu aceeași plăcere ca la început.

Această „a doua piele“ despre care vorbiți este un produs al civilizației, frumosul în perspectivă fenomenologică, poți face chiar abstracție de cel ce o îmbracă, fiindcă prin formă, materialele compoziției, percepția vizual-tactilă ori conotația simbolică subzistă ca atare, obiect prin sine livrat contemplării. Unic însă în prezența personajului implicat, conferindu-i identitate expresivă.

Vă referiți la costumele care formează colecția mea? E adevărat că pe manechine ele apar doar ca un înveliș fără figură. Eliberate de personalitatea umană, de expresia feței care în realitate e prima care atrage atenția, costumele pot fi mai lesne analizate cu aceleași mijloace ca și picturile și sculpturile din muzee. Orice imagine umană este alcătuită din *desen,* care trasează contururi, delimitează dimensiuni și proporții, din *lumini și umbre,* care modelează silueta la fel ca pe o sculptură și, prin înfruntarea albului și negrului, creează efecte dramatice, din *culori,* care impresionează cel mai direct pe privitori, stîrnind senzații și sentimente, pe cînd *materialele* veșmintelor acționează asupra simțurilor, fie direct, ca pipăitul, fie de la distanță, ca văzul sau auzul, dar antrenînd întotdeauna toate simțurile.

În fața unui manechin imobil, vizitatorul colecției poate fi mai ușor atras să se concentreze asupra acestor mijloace de expresie artistică și poate fi inițiat, fără să-și dea prea bine seama, în comunicarea cu orice imagine. În viteza cu care trăim acum, accesînd cu nerăbdare adresele computerului sau ale tabletei, schimbînd posturile televizorului, tineretul nu mai știe ce e meditația asupra unui mesaj pe care creatorul lui l-a compus prin concentrarea întregii lui ființe timp îndelungat și care cere timp și concentrare pentru a fi primit în dar.

De fapt, e vorba de o păcăleală: la o expoziție de haine orice vizitator intră relaxat, fără crisparea în fața artei moderne pe care nu știe dacă o va pricepe, apoi ascultă poveștile mele mai în glumă, mai în serios, și se pomenește asimilînd teoriile fundamentale asupra artelor – care pot fi găsite în cartea *VEZI? Comunicarea prin imagine.* După ce am predat o viață întreagă doar studenților, viitori creatori, m-am gîndit la formarea publicului receptor și am scris cărți pentru școala generală – de care nu scapă nimeni –, cum e cea de educație artistică pentru clasa a XI-a, care are ca scop tocmai antrenarea concentrării cu toată ființa asupra imaginii vizuale.

Prin cercetările aplicate inițiați o școală sui generis, *un laborator-atelier, al cunoașterii și empatiei, în respectul valorilor, chiar și sub formă de* loisir, *spiritul ludic făcînd parte din ecuație…*

Colecția mea e atrăgătoare prin piesele autentice, care au fiecare povestea lor. Eu nu sînt un colecționar obișnuit, care cumpără ieftin și vinde scump, ci lucrez doar de plăcere. La început am alcătuit primele ansambluri ca exemple de compoziție, ca material didactic, cu ce aveam în casă și am găsit pe la rude și prieteni. Au fost apoi prinși în joacă prietenii prietenilor, care au descoperit și continuă să-mi aducă obiecte vechi, pentru care nu mai au loc, oferindu-mi-le cu aceleași cuvinte: „Copiii mei aruncă tot, eu nu mă îndur…“. Și cum de obicei nu se știe decît proveniența de la bunica sau bunicul, fiecare dar este o provocare, iar studierea piesei din punct de vedere al stilului epocii, al atmosferei culturale și al modei în care se înscrie mă pasionează ca un mic roman polițist, în a cărui desfășurare îi invit și pe studenți sau pe vizitatori să mă urmeze. Partea a doua a jocului este plasarea costumului, a pălăriei sau a pantofilor într-un ansamblu armonios, apoi așezarea lui în expunere la locul cuvenit, ca să se potrivească forma și culoarea cu ce e în jur.

„Colecția mea e atrăgătoare
prin piesele autentice, care au fiecare povestea lor.“

Pentru a demonstra evoluția imaginii umane de la 1850 (de cînd datează cele mai vechi piese din colecție) și pînă azi, odată cu suita stilurilor care s-au succedat, am recreat în jurul fiecărui grup de manechine ambientul de epocă, prin piese de mobilier, oglinzi, lămpi etc. Este ceea ce numesc „a treia piele“, alcătuită din obiectele uzuale ale căminului, care te face să te simți ocrotit, „acasă“.

Asamblarea este de fiecare dată o compoziție inedită, fie că e vorba de asortarea hainelor între ele sau de cea a omului cu mediul său. Aici s-ar potrivi termenul „instalație“ din arta modernă.

Asta am încercat să arăt și în expoziția de la Teatrul Național, „Pledoarie pentru pălărie“, unde ceea ce acoperă capul apărea în fiecare epocă integrat unui ansamblu vestimentar coerent, privit ca un exponent al mentalității, al culturii și gustului, dar și al relațiilor sociale și al prejudecăților vremii. În încheiere, criza actuală era ilustrată prin bonetele tricotate cu care bărbații și femeile s-au ferit de frig în iarna trecută și care, prin comparație cu trecutul, își revelau modestia și lipsa de imaginație.

Educație artistică obligatorie

Elementul originar se pierde în negura vremii, îl reconstituim din fragmente disparate, speculate indefinit, în vreme ce kitsch-ul dobîndește cu timpul valoare, se înscrie în circuitul modei ca și în teatrul experimental. Decoruri din reciclabile, costume confecționate din sticle de plastic sau deșeurile societății de consum, de pildă, perisabilul îmbrăcînd personaje arhetipale într-o mizanscenă a derizoriului autodistructiv.

Trăim o vreme în care kitsch-ul domnește oficial în imaginea umană, pe toate straturile ei, inclusiv pielea cu care ne naștem și care este acoperită de tatuaje, machiaje și picturi care au ajuns și o joacă pentru copii. În trecut, vîrfurile societății, regii și reginele, apoi actorii de pe scene, erau îmbrăcați, coafați și potriviți pînă în cele mai mici detalii de creatori profesioniști, regina Marie Antoinette – de Rose Bertin, curtea Franței sub Napoleon al III-lea – de Worth etc. Astăzi această compoziție expresivă, atît de importantă pentru locul fiecărui om în colectivitatea sa, este lăsată la voia întîmplării, practicată de fiecare om pe propria persoană, de nepricepuți, rareori de talentați, în cel mai bun caz ca o artă de amatori. Oamenii obișnuiți își cumpără azi o haină, mîine un pantalon, doar la nuntă o ținută întreagă de-a gata. Moda era înainte lansată de reviste sau văzută pe scenă sau în filme, iar lumea o urma în turmă. De cînd comunicarea instantanee prin telefoane și Internet a cuprins tot globul, și imaginea umană s-a uniformizat – costum clasic la slujbă, în activități oficiale, blugi și tricou ca ținută relaxată.

Noii pași făcuți de omenire pe calea democratizării au șters – aparent – deosebirile de clasă, altădată atît de drastic afișate prin costum. Adresîndu-se cumpărătorilor de rînd, neinițiați în artele vizuale, producătorii au lansat pe piață noutatea cea mai accesibilă, „dezasortarea“, asamblarea unor piese cît mai disparate. Efectul este dezastruos, de zgomot în loc de melodie. Noroc că, așa cum spunea Cocteau, „moda este ceea ce se demodează“ și sper să apuc să văd sfîrșitul celei actuale. Ce e de făcut? Mă mir mereu (mai ales în jalbele pe care le trimit de cîte ori se schimbă conducerea Ministerului Învățămîntului) cum de nu se extinde educația artistică vizuală în domeniul imaginii umane, ceea ce i-ar interesa fără îndoială pe toți elevii, nu numai pe olimpici, făcîndu-i mai atrăgători.

Se publică multe ghiduri de manipulare despre cum să te îmbraci pentru a avea succes la interviuri, în afaceri, în amor, toate cu rețete infailibile, dar fără explicații, fără intenția de a dezvolta discernămîntul și personalitatea cititorului. Singura soluție rămîne numai educația artistică obligatorie.

În viziunea dvs., tema costumului e, într-o pregnantă abordare antropologică, un generos motiv pentru sondarea ansamblului mijloacelor de comunicare interumane. Pentru că a pune întrebări fundamentale constituie deja un privilegiu, privilegiul descoperirii. Pregătiți noi expoziții/lucrări?

Viitoarea expoziție va fi a 20-a, cifră rotundă. Fiecare din expunerile trecute a avut altă temă, legată de spațiul-gazdă, evocări ale curții regale la Muzeul Național de Artă, la Palatul Cotroceni sau la Peleș, a vieții Capitalei la Muzeul de Istorie sau reprezentative pentru specificul nostru național la Veneția sau Budapesta. Următoarea expoziție se va numi „Nunți și botezuri bucureștene“.

Colecția a ajuns, de fapt, un muzeu în toată puterea cuvîntului, găzduit în adăpostul antiatomic al Universității particulare de studii economice ARTIFEX, printr-o dragoste de artă ieșită din comun a celor care conduc instituția. De altfel, și sălile de clasă, și coridoarele sînt împodobite cu picturi de Viorel Mărgineanu, revărsări de culoare și optimism. În cele cinci săli ale buncărului, în care stilurile și modele sînt evocate în ordine cronologică, se încrucișează și se împletesc, de fapt, multe drumuri pe care vizitatorul este invitat să le parcurgă pe rînd, urmărind cîte o poveste, ca de pildă, „Portul popular din sat la curtea regală și înapoi“, „El și ea către unisex“, „Eternele dantele“ și așa mai departe. Sper ca din fiecare drum să iasă, cîndva, și cîte o carte.

a consemnat Valentin DUMITRESCU

■ ■ ■

Anca ȘERBĂNUȚĂ

O mînecă spune mai mult decît o mie de cuvinte

– scurtă analiză a lipsei de măsură vestimentară –

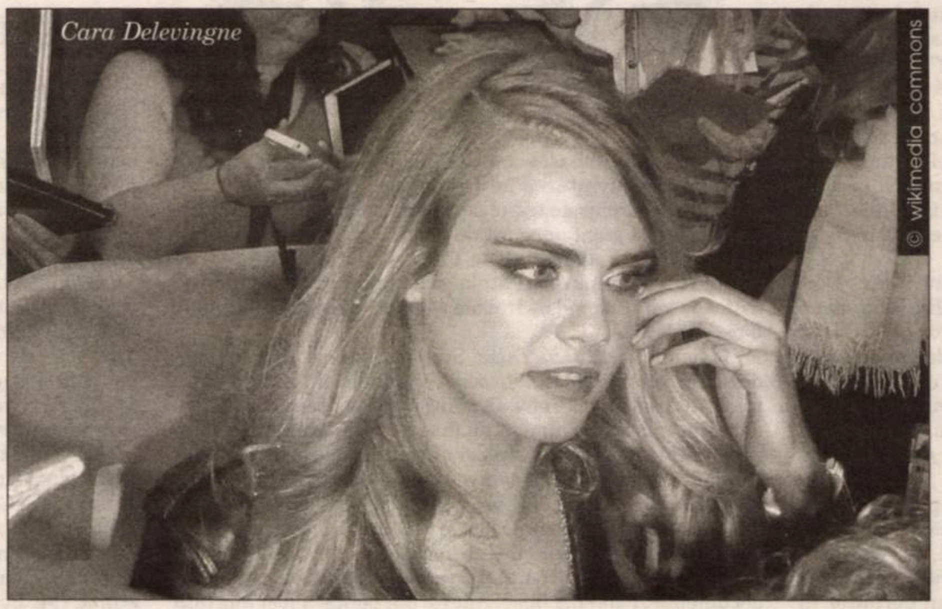

Cara Delevingne

© wikimedia commons

Nimic mai burghez decît să-ți faci hainele pe măsură la croitor. Societatea se bazează pe oamenii decenți și moderați, care nu se întind mai mult (sau mai puțin) decît le sînt măsurătorile taliei și umerilor, și împinge spre margini pe cei care tind să exagereze sau care nu reușesc să țină pasul. Marginalii din diferite timpuri și specii se deosebesc de restul lumii prin nepotrivirea între corp și haine: Gavroche poartă o șapcă prea mare, coiful-lighean al lui Don Quijote i se bălăngăne pe cap, călugării, misticii și cerșetorii înoată în haine prea largi, clovnii și filfizonii se îndeasă în haine prea strîmte.

Secolul 20 a fost cel al generațiilor răzvrătite prin muzică și haine, cum stau martori o sumedenie de părinți nemulțumiți. Tineretul e o invenție relativ recentă, iar tineretul care refuză să devină adult, dacă adult înseamnă să fii ca mama și tata, e un fenomen al secolului trecut. Într-un articol din *Salon,* Scott Timberg face o scurtă genealogie a refuzului maturizării, legat de apariția segmentului de populație „tineret“ – o generație supărată, care își smulge dreptul de a fi fericită adulților, acestor burghezi ai vîrstei. Să ne uităm numai la videoclipul și textul piesei „I Don't Wanna Grow Up“, unde Tom Waits cîntă, cu o chitară de jucărie, într-o cămăruță cît o cutie: „Nu vreau să trebuiască să strig / nu vreau să-mi cadă părul / nu vreau să mă umplu de îndoieli / nu vreau să fiu un bun cercetaș / nu vreau să învăț să număr / nu vreau să cîștig cea mai mare sumă / nu vreau să cresc mare“.

Cînd vede cîte un adolescent purtînd haine nepotrivite taliei, mama mea zice: „Răposatul era mai mare“. Sau mai mic. Fiecare din cele două tendințe e un mesaj trimis de generația care exagerează – părinților ei, care dau ochii peste cap cu exasperare sau cu îngăduință: răbdare, o să treacă.

Răposatul era mai mare

Hainele tineretului *cool* au început să se lărgească în anii '80 și au continuat în anii '90 în subculturile legate de anumite genuri muzicale. Dar ideea avangardistă de a da corpului femeii (marele obiect de dispută în societate) altă formă decît cea de clepsidră, adică de viitoare mamă spornică, s-a manifestat prima oară în Parisul interbelic. Coco Chanel a eliberat femeia de constrîngerile simbolice ale maternității, aruncînd deoparte corsetul, și a infantilizat stilul feminin prin popularizarea părului scurt și a siluetei lipsite nonșalant de forme voluptuoase. Mesajul era revoluționar: *la garçonne* era liberă să își definească vîrsta și sexul cum avea chef, și părea că îi convine să se instaleze într-o eternă adolescență masculină, adică starea de libertate și lipsă de responsabilități *par excellence*. Karl Lagerfeld duce mai departe stindardul: femeia Chanel se încăpățînează să nu poarte tocuri, se îmbracă în rochii scurte fără talie și se ciufulește savant; muza de azi e Cara Delevingne, *tomboy* cu aer obraznic și sexualitate incertă.

Dar departe de saloanele *haute-couture,* hainele largi au revenit în anii '70-'80 pe altă cale. La început au fost sacourile cu umeri intenționat prea largi și părul netuns, care au definit stilul *new wave* (termen lax și confuz, dar care acoperă popul electro și muzicieni că Duran Duran, Blondie, The Cure, New Order). Copil mai elegant și mai tenebros al punk-ului, *new wave* a creat o estetică unde se combină futurismul pesimist cu un fel de șic androgin care încă inspiră tinerii în Japonia în special prin imaginarul *manga,* foarte influențat de *new wave*. Cel puțin în muzică, generația *new wave* avea mai multă încredere în tehnologie (sub forma sintetizatoarelor) decît în tradiția cu rădăcini în blues, cu alte cuvinte refuza complet trecutul, fidelă moștenirii punk, deși privea deja cu oarecare neîncredere înspre viitor *(We're on the road to nowhere,* cîntau Talking Heads în 1985). Ideologia și mișcarea însăși erau relativ confuze: spre deosebire de generația anilor '60, care își găsise vocea în muzica afro-americanilor în plină mișcare pentru drepturile civice și un motiv de revoltă foarte concret în războiul din Vietnam, lucrurile nu mai sînt deloc prea limpezi în anii '80. Războaiele Americii sînt mult mai discrete, drepturile civice obținute cel puțin formal, nivelul de trai crește și consumul explodează. Tineretul e depolitizat, dar nu încă neutralizat. Cu un ușor gust amărui, care se simte din plin în muzică, tinerii occidentali trebuie să admită că o planetă întreagă îi admiră și caută să îi copieze, că reprezintă avangarda și pasul înspre viitor. Umerii largi, mînecile suflecate, șepcile imense și salopetele ca niște saci vorbesc: încă putem să creștem pînă la măsura propriilor noastre așteptări, încă putem să modelăm viitorul, privim încă spre un orizont. Pînă și perestroika în Uniunea Sovietică avea o față *new wave:* cea a formației Kino, ciufuliți și îmbrăcați în jachete largi, cîntînd într-un post-punk melodic despre plictiseala și sentimentul difuz de anticipație al tinerilor sovietici care presimțeau schimbările în pregătire.

Hainele s-au lărgit și în subcultura de ghetou din Statele Unite. *Mainstream*-ul post-funk/disco în care părea că se împotmolise muzica neagră la sfîrșitul anilor '70 era cîteodată îmbrăcat țipător și foarte strîns pe trup, îndemnînd oamenii în primul rînd să se distreze și să nu se preocupe prea mult de chestiunile sociale. Dar chestiunile sociale începeau să devină presante în anumite zone. Șomajul, inegalitățile crescînde și alte urmări ale politicilor economice din anii Reagan au început să rezoneze întîi în muzică și pe urmă în stilul vestimentar. Hainele aproape crăpau pe Grandmaster Flash în videoclipul excelentei piese „The Message“ (1983), în care răbufnește nemulțumirea adunată prin cartierele mizerabile ale marilor orașe. Dar la sfîrșitul anilor '80 hip-hop-ul preia ștafeta de la stiluri ca *new wave* și subculturile skate/surf de pe coasta de Vest a SUA și ajută la definirea stilului *streetwear,* devenit între timp planetar: pantaloni și hanorace largi cu glugă, mîneci lungi, încălțăminte enormă și, în general, haine suficient de abundente ca să te salveze în caz că nu ai unde să dormi la noapte.

Hainele largi în hip-hop povestesc mai multe lucruri. Mitul lui Michael Jordan și al marilor echipe de baschet cu staruri afro-americane au un rol decisiv. Mărimile de baschetbalist se vînd cel mai bine. Dar mai mult decît atît, hainele largi rămîn o formă precisă de revendicare a viitorului. Mesajul e clar: ne îndreptăm spre ieșirea din minorat, spre timpurile în care ne vom debarasa de nedreptățile sociale, de sărăcie și ignoranță, așa cum au anunțat profeții noștri Martin Luther King și Malcolm X. Nu degeaba idolii sînt baschetbaliști de doi metri – pentru generații de tineri afro-americani, ei încarnează forța, independența, performanța și, la un nivel mai adînc, starea adultă. Ceasurile imense purtate de Public Enemy și alți rapperi în anii '80 și '90 nu sînt doar o exagerare fără rost, ele vestesc că timpurile se vor schimba în curînd.

Cît despre muzica rock, cîte subgenuri, atîtea stiluri vestimentare. Rock-ul de spectacol, popular, a favorizat în general hainele strîmte, foarte sexuale, de la Rolling Stones, Queen și KISS, la trupele cu părul tapat din anii '80 și '90 (atît de strîmte încît blugii crăpați au devenit nemuritori, spre deosebire de genurile de rock care i-au făcut celebri). Dar Kurt Cobain rămîne în memoria colectivă îmbrăcat în cardiganuri lăbărțate și cămăși prea largi, cu un cu totul alt mesaj decît în hip-hop. E mesajul unei generații care se simte pierdută, care se îndreaptă cu bună știință spre o fundătură. Mesajul hainelor largi în rock-ul *grunge* indică totala neîncredere în viitor, eșecul conștiinței de generație și e ca atare, într-o oarecare măsură, precursorul unora din sentimentele generației Y.

Răposatul era mai mic

Semnificația hainelor strîmte și incomode variază de-a lungul timpului, dar se poate distinge o constantă: de la Eudemon, pajul dichisit care îl rușinează pe Gargantua necioplitul, la hipsterii de azi, în linii mari croiul strict care obligă corpul la posturi și poziții dificile a fost mereu rezervat snobilor, spilcuiților, dandy-ilor, bonjuriștilor etc. La sfîrșitul secolului al XVIII-lea, tipul filfizonului era deja obiect de satiră pentru manierele și stilul vestimentar exagerate. O gravură a lui Goya din 1799 arată un astfel de tînăr cu pantalonași pînă sub genunchi și pantofiori ascuțiți, în fața imaginii unei mogîldețe torturate în niște chingi meschine, care e imaginea lui în realitate. Din acest tînăr descind în linie dreaptă două tipuri contemporane: pe de o parte hipsterul urban, cu cămașă cadrilată strîmtă, pantaloni înguști și scurți, pălăriuță mică, eventual un papion ironic și bretele, iar pe de altă parte *yuppie*-ul cititor de *GQ* și *Esquire,* cu bani și carieră de succes, în costum aproape mulat, cu umerii cît mai înguști, răscroiala mînecii cît mai strîmtă, pantofii înguști și șosetele vizibile.

Cînd scriu aceste rînduri, hipsterul, deja căzut în dizgrație, tinde să fuzioneze cu *yuppie* și să nască un nou snob: *yuccie,* cu termenul cam nefericit găsit de jurnalistul newyorkez David Infante. *Yuccie* e un tînăr antreprenor cu spiritul de inițiativă *yuppie* și preferințele de *life style* ale hipsterului, pe scurt omul viitorului, educat, coafat cu talent, dotat cu conștiință ecologică și cu o cămașă cu buline încheiată strict pînă sus.

Dar hainele care par cu o măsură mai mici au o altă retorică. Dandy-ul din toate timpurile nutrește o bănuială difuză: că procesul evoluției se încheie cu el. În timpurile noastre, „aristocratica superioritate a spiritului“ cu care Baudelaire îi înzestra pe dandy s-a transformat în privirea pe jumătate ironică, pe jumătate disperată către trecut. Adolescentul zăpăcit al anilor '90, care aștepta nici el nu știa ce, a devenit un tînăr lipsit de iluzii, atît de *cool* încît și-a pierdut interesul pentru transformările viitoare și nu mai crede în nici o revoluție. Un tînăr care se întoarce la șifonierul copilăriei așa cum strutul își vîră capul sub nisip. În filmul *Moonrise Kingdom* al regizorului hipster Wes Anderson, exact despre asta e vorba: despre evadarea unor copii nu chiar inocenți, din lumea rea în micul lor paradis cu fetișuri ale copilăriei, viniluri și șosetuțe dantelate.

La nivel înalt

În general, costumul în politică se schimbă puțin, căci treaba lui e să reprezinte stabilitatea sistemului. De aceea cei care se declară împotriva sistemului o fac și cu ajutorul hainelor. Revoluția e a tinerilor idealiști și cîteodată naivi. Cel puțin așa arăta Nikolai Buharin, revoluționar bolșevic și membru al Politburo-ului sovietic, cu șapca lui enormă, de student înfometat și radical, pe care nu a părăsit-o nici în anii în care dirija Komintern-ul. Prin șapcă, sau boneta frigiană, revoluția vorbește despre fraternitatea celor oprimați și se încăpățînează să o facă și după ce a lăsat locul birocrațiilor totalitare.

Reprezentanții regimului din Iran sînt un alt exemplu. Ei nu poartă niciodată cravată, nu atît din motive religioase, căci cravata e un simbol creștin, cît din motive politice. Pe lîngă cruciade, cravata simbolizează puterea elitelor euro-atlantice și a capitalismului liberal (oare cîte cravate a primit cadou Alexis Tsipras, cu traducerea „Și hai, maturizează-te odată și nu ne mai pierde timpul cu așa-zisa ta radicalitate“). Oficialii iranieni poartă așadar niște cămăși neutre, cu guler Mao, dar mai interesante sînt jachetele fostului lor președinte Mahmoud Ahmadinejad, care trece la rîndul lui drept radical.

De curînd, Ahmadinejad a apărut din nou în media cu o declarație: după sursele lui, CIA adună activ informații despre sosirea iminentă a lui Mahdi, complotînd să îl asasineze imediat ce își face apariția. Mahdi este numele celui de-al doisprezecelea imam, un Mesia pe care îl așteaptă șiiții de pretutindeni. Ahmadinejad a făcut această declarație îmbrăcat, cum îi este obiceiul, cu o jachetă cu cel puțin o măsură mai mare. Nu contează dacă fostul președinte iranian crede cu adevărat în venirea lui Mahdi. Jacheta lui spune că la orizont se prefigurează un eveniment grozav, că istoria se va răsturna și cei care au crezut vor fi răsplătiți. Ca Buharin și alți revoluționari, Ahmadinejad își asumă starea de minorat ca pe un proces de devenire, sau măcar de așteptare. Oare ce mai așteptăm noi, cei care ne încheiem cămășile pe jumătate serioase pînă sub bărbie?

***Anca Șerbănuță** este antropolog.*

Cu ochii-n 3,14

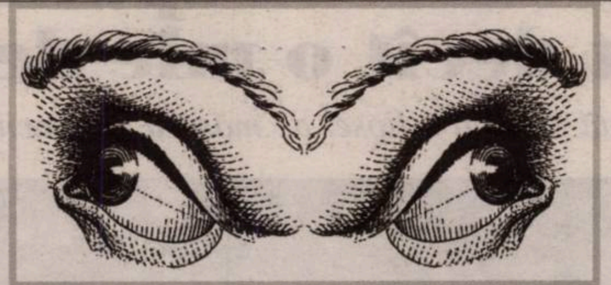

NU ȘTIU CÎT ÎNSEAMNĂ 2000 DE SUVENIRURI, DAR MI-AR PLĂCEA SĂ DORM, PUR ȘI SIMPLU, PE ELE…

■ Peter McCathie, un bărbat din Amherst Shore, Canada, a jucat un an de zile la Loto şi a cîşigat un milion de dolari. „Sincer, credeam că mai degrabă o să mă mai lovească fulgerul o dată înainte să cîştig“, a declarat McCathie, care a fost trăsnit cînd avea 14 ani. Dar nu numai el, ci şi fiica lui, în urmă cu cîţiva ani. „Este aproape imposibil ca vreunul din aceste trei lucruri să se întîmple cuiva, ca să nu mai vorbim de toate trei la un loc“, a declarat Sophie Leger, profesoară de matematică la Universitatea Moncton. „E o şansă de 1 la 2,6 trilioane.“ Nu ştiu cît înseamnă 2,6 trilioane, dar mi-ar plăcea să le cîştig la Loto. (**L. V.**)

■ Pe 21 iulie, de ziua lui Hemingway, a murit E.L. Doctorow, autorul capodoperelor *Ragtime* sau *Billy Bathgate* (romane traduse şi la noi spre sfîrşitul anilor 2000). Una din vorbele de duh rămase de la el este cea despre istoricii care ne spun ce s-a întîmplat în lume, în timp ce romancierii ne spun cum au fost simţite toate acele lucruri. (**M. C.**)

■ La magazinul de suveniruri din Salina Turda, lîngă brichetele cu inscripţiile salinei, magneţi cu Arsenie Boca. Un viciu lîngă altul. (**S. G.**)

■ Băncile de bulevardul Magheru mi se păruseră, mereu, prea multe. Plimbîndu-mă pe acolo după ora 23, însă, mi-am schimbat părerea: nenumăraţi oameni, de vîrstă medie, de multe ori cupluri, cu pături şi cearşafuri, dorm, pur şi simplu, pe ele… Magheru devine, vara, un dormitor în aer liber. (**I. P.**)

BINEÎNȚELES, CEL CE AUDE TOT, MAI PUȚIN ESENȚIALUL, RĂSPUNDE CĂ NU VREA SĂ SE MUTE PE TĂRÎMUL ILUZIEI

■ Într-un spot publicitar al noii reviste lesbiene *Straight* (din Germania), apare cancelarul german. Stă în faţa unei ferestre şi îşi verifică telefonul. O voce anunţă că în Germania căsătoriile homosexuale au fost aprobate cu o netă majoritate de voturi. Angela Merkel pare enervată şi dă din cap, dar o tînără intră în cameră şi o îmbrăţişează, în timp ce vocea din off anunţă că e vorba despre un moment istoric. Bineînţeles, femeia din spot nu e Angela, ci o persoană care îi seamănă foarte tare. Redactora-şefă a revistei *Straight* a declarat pentru *Berliner Zeitung*: „Sperăm că Angela Merkel va rîde. Şi că noi putem să sensibilizăm în acest fel opinia publică, pentru că majoritatea nemţilor au o altă părere decît guvernul federal în această problemă.“ Comentariile după postarea spotului au fost de genul: „Chiar toată Europa o detestă pe Merkel? Da, în afară de această femeie care o ia în braţe“. Şi ca să fie treaba treabă, Merkel a declarat săptămîna trecută: „Pentru mine căsătoria e între un bărbat şi o femeie care trăiesc împreună.“ (**A. M. S.**)

■ Dvorak: „Cine cîntă se roagă de două ori.“ Şi – am adăuga, parafrazînd – cel ce aude şi ascultă este privilegiat de soartă să primească dar din harul Celui dăruit, deopotrivă cu binecuvîntarea lui Dumnezeu. (**R. M.**)

■ Un controlor de trafic aerian de pe aeroportul din Arkansas a fost găsit adormit de beat ce era în timpul serviciului. Ştirea a apărut peste tot, mai puţin esenţialul: ce anume l-a făcut pe omul acela să se îmbete în timpul unui astfel de job? Eu cred că trebuie să fi fost o supărare teribilă; dar ce? (**M. C.**)

■ În publicaţia *The Talks*, Stellan Skarsgård, actor suedez care joacă şi la Hollywood, răspunde că nu vrea să se mute în America: „Prefer să trăiesc în Suedia pentru că taxele sînt mai mari, nimeni nu face foamea, avem un sistem de sănătate foarte bun, şcoli şi universităţi gratuite. Prefer să plătesc taxe mari ca să avem toate acestea.“ (**M. C.**)

■ Un bărbat din Wuhan, China, s-a dat drept poliţist, sub numele de inspectorul Lei, şi şi-a construit o secţie falsă de poliţie, cu o încăpere de interogatoriu, cu bustul lui Mao Zedong şi tot tacîmul. Astfel a reuşit să facă bani eliberînd documente şi amenzi false. Adevărata poliţie a fost alertată şi inspectorul Lei demascat. În urma percheziţiei, s-a găsit la domiciliul inculpatului un exemplar din *Povestea pietrei*, o operă clasică a literaturii chineze din secolul al XVIII-lea, a cărei acţiune se petrece pe Tărîmul Iluziei. Cartea începe aşa: „Adevărul devine ficţiune cînd ficţiunea e adevărată. Adevărul devine neadevăr cînd neadevărul e real.“ (**L. V.**)

ACCENTUL CADE, SĂ ZICEM, PE CUVÎNTUL „RĂSFĂȚ“

■ Pe prima pagină a site-ului unde se găseşte Mersul trenurilor scrie clar: „Informaţiile din circulaţie sînt variabile, valabile doar pentru data şi ora solicitării lor. Nu ne asumăm răspunderea pentru eventuale pagube directe, indirecte sau circumstanţiale produse prin utilizarea acestor informaţii.“ Iniţial n-am înţeles ce vrea să zică, dar, după ce-am mers cu trenul, am priceput. Accentul cade pe cuvîntul „variabil“. Totul variabil: timpul, trenul etc. (**M. M.**)

■ O întrebare (nu dintre cele grave, dar tenace) îmi dă tîrcoale de cîteva zile: ce vor gîndi arheologii viitorului – ai anului 2942, să zicem – cînd vor descoperi, printre alte artefacte ale vremii noastre, un *selfie stick* intact? Cum îl vor cataloga, ce le va spune despre aceia care l-au creat şi folosit, în ce muzeu va fi expus împreună cu piese la fel de rare aparţinînd culturii Facebook? (**D. S.**)

■ O sesizare, în atenţia dlui **D. S.**: în hala nouă a pieţei Obor, magazinul „Răsfăţ“ aparţine, de fapt, firmei „Răbdare şi Încredere Com SRL“, prăvălia „Killer“ – firmei „Bucovina History SRL“, iar „Ana şi Cornel“ – întreprinderii „Complex Lux SRL“. Singura conformitate constatată este magazinul „Sibianul“, care aparţine chiar firmei „Sibianul SRL“. Cu stimă, (**M. P.**)

S.C.
EUGEN-RAI-IMPEX
S.R.L.
SERVICII-COMPLETE

© A. Damian

PUBLICITATE

Cele mai importante concerte din cadrul
FESTIVALULUI „GEORGE ENESCU”
transmise ÎN DIRECT la GRAND CINEMA & MORE.

Cumpără bilete pe www.grandentertainment.ro
facebook.com/GrandCultura
Detalii și rezervări la 0742 654 321
GEORGE ENESCU
FESTIVAL
băneasa shopping city
GRAND
CINEMA&MORE

Biblioteca „ASTRA"
SIBIU

Biblioteca „ASTRA"
- SIBIU -

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul XII ■ nr. 600 ■ 13-19 august 2015 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

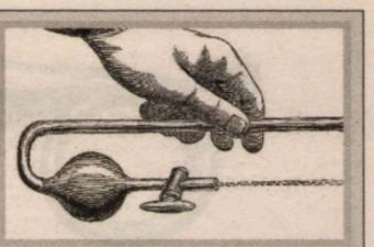

Oana STOICA

rosencrantz & co 17

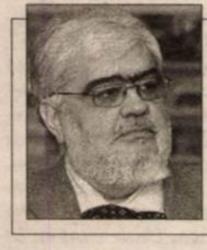

ANDREI PLEȘU

„Rezonabil sau «cool»?“

pagina 3

Interviu cu

AUREL MITRAN

pagina 7

IAROMIRA POPOVICI

„La Sarmizegetusa Regia“

pagina 21

Inspirația

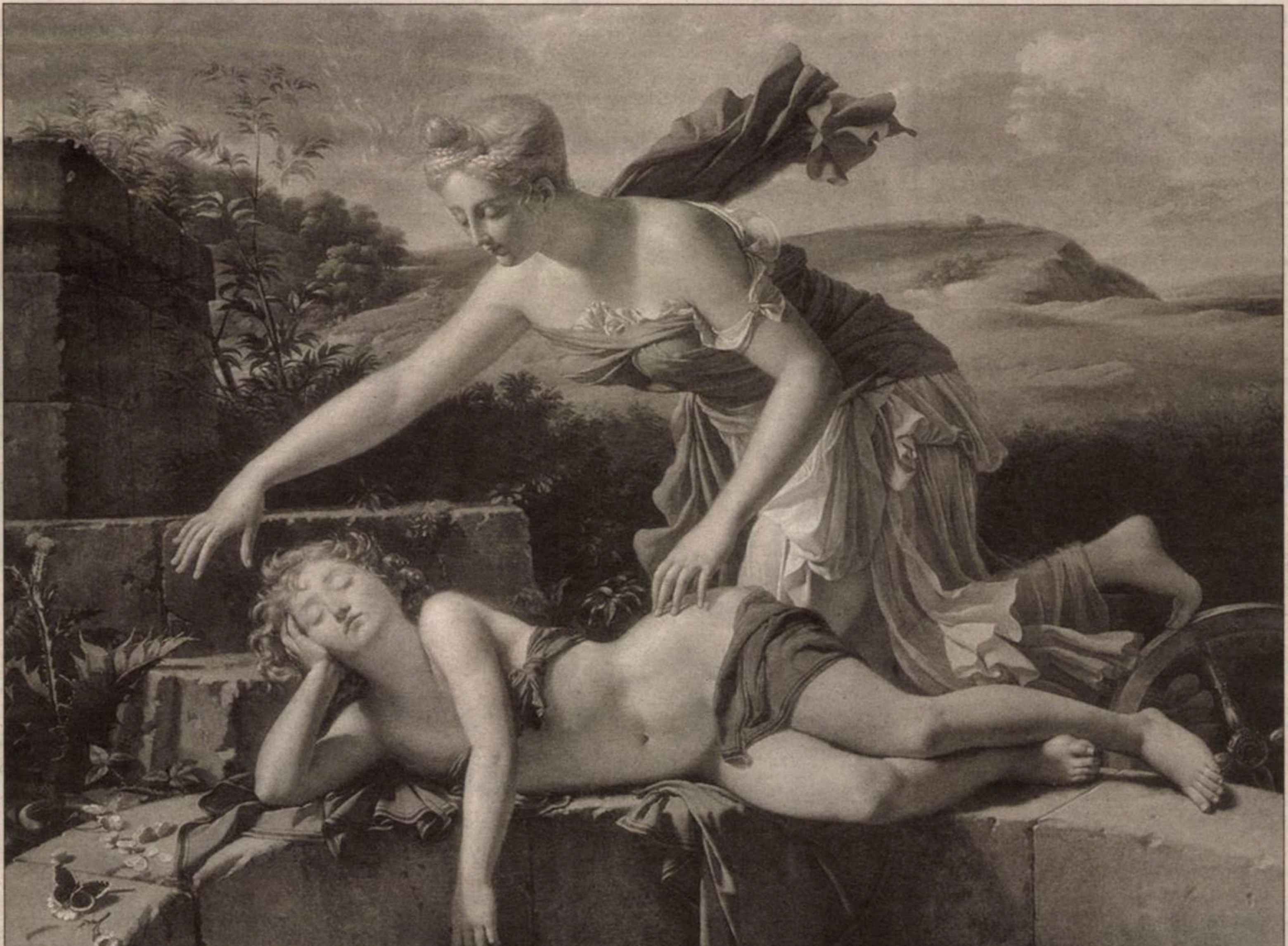

> *„Cred în intuiție și inspirație. Imaginația este mai importantă decît cunoașterea.“*
>
> *ALBERT EINSTEIN*

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

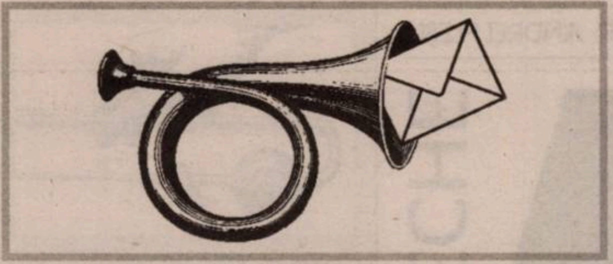

turneu de inbox

Din praful și căldura Bucureștiului…

Nu mă abonez la presa scrisă, o cumpăr. De ce? Pentru că plăcerea de a citi şi răsfoi o revistă bună nu o pot asocia cu ridicatul revistei din cutia poştală, ci cu vînarea unui număr, fie el de excepţie sau unul obişnuit, pe la chioşcurile de ziare sau, uneori, la rafturile din benzinării sau din hipermarket-uri. *Dilema veche* o vînez pe traseul meu de la staţia RATB la job şi invers, între Piaţa Universităţii şi Piaţa Romană.

Nu întotdeauna reuşesc să o şi prind, chiar dacă e dimineaţa unei zile de joi. Şi atunci, pe cît posibil, încep să caut *Dilema* te miri pe unde mă poartă paşii. Cobor intempestiv din autoturismul parcat pe avarii şi întreb „Aveţi *Dilema?*“ din fugă, opresc să alimentez la benzinării şi mă uit cu un ochi critic pe rafturile pline de reviste *glamour* unde nu regăsesc *Dilema* şi primesc răspunsuri diferite: „Nu ne ocupăm noi, domnu', ce ne aduc ei…“ sau „Am avut, da' cred că s-a terminat…“. Nu contează, continui căutarea neabătut.

Deunăzi, pe cînd ieşeam din metrou la Iancului, împreună cu Victoria, consoarta mea dragă, mă proţăpesc în faţa primului chioşc de presă întîlnit şi întreb firesc „Aveţi *Dilema?*“, fără să contez pe un răspuns afirmativ. Dar primesc un răspuns afirmativ, ce-i drept, cam plictisit.

„Dar unde e, că n-o văd?“ Şi nici nu era de văzut, pentru că în dreptul privirilor mele şi pe tejghea găseai orice *glamour, glossy,* cu „fetiţe“ mai mult sau mai puţin sumar îmbrăcate, dar nici o *Dilema*.

Şi atunci omul din interior, călcîndu-şi pe inimă, a decis să abandoneze umbra şi să mi se alăture în plin soare, ca să vedem pe unde ar fi *Dilema*. Şi am găsit-o, spînzura de marginea tejghelei, cu capul în jos, alungată în acea poziţie ingrată de revistele mult mai colorate ce nu-mi reţinuseră atenţia.

Victoria s-a amuzat şi a bătut apropoul: „Vezi, dacă nu cauţi şi tu, ca omul, o revistă cu fetiţe?“. Omul din spatele tejghelei a prins-o din zbor şi m-a întrebat şi el, întărind: „Păi, nu vreţi şi una din astea?“. L-am dezamăgit şi am plătit doar 5 lei pentru *Dilema* mea, dovedind şi lipsă de apetenţă, şi lipsă de imaginaţie. Poate chiar şi puţină lipsă de consideraţie pentru un chioşc de reviste dedicat tuturor gusturilor, acolo unde, chiar şi tolerată, *Dilema* şi-a găsit adăpost bun, aşteptîndu-mă, de joi şi pînă marţi.

Aş dori, pe această cale, să-mi cer scuze. Şi să recunosc că, după ce m-am văzut cu *Dilema* sub braţ, m-am purtat ca un bădăran. De acum înainte, de mă voi mai nimeri pe la Iancului, voi lua *Dilema* la pachet cu o revistă cu „fetiţe“, de ce nu? La urma urmei, nu se ştie cînd îmi va fi de folos o colecţie de astfel de reviste…

Din praful şi căldura Bucureştiului vă salută, cu drag,

Cristian-Marcel FELEA
cristianmarcel_felea@yahoo.co.uk

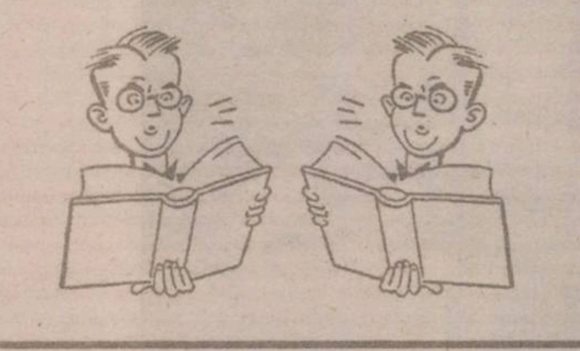

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

■ Filme la răcoare, în parc sau la terasă, puteţi vedea în mai multe locuri din Bucureşti: Grădina cu filme din Piaţa Lahovari, Nouvelle Vague în Parcul Titan, filme ruseşti la Bohème, pe Căderea Bastiliei, Rooftop cinema la Gastrobar, pe Splaiul Unirii. Ieşiţi din casă doar după ce apune soarele, e mai sigur. (Luiza Vasiliu)

■ Cartea de reportaje a Lilianei Nicolae, *Locuri. Oameni. Poveşti* (Casa de Pariuri Literare, 2015), care cuprinde 50 de reportaje scrise în ultimii zece ani pentru *Dilema veche* şi *Elle* ori difuzate la Radio România Actualităţi. Un gen nedreptăţit d.p.d.v. literar, dar practicat minunat de Liliana Nicolae, care îi acordă lui un cristian şi un substanţial interviu în *Observator cultural* nr. 526 de săptămîna trecută, interviu pe care îl puteţi accesa pe site-ul revistei. De ce să citiţi reportaje? Ca să aflaţi ce se mai întîmplă în ţara asta cu locurile şi cu oamenii ei. (Marius Chivu)

■ La ediţia curentă a festivalului Undercloud, invitat special e compania Foosbook din Republica Moldova. Eu, unul, de abia aştept să văd spectacolul *Nekrotitanium,* după romanul scris de Mitoş Micleuşanu & Florin Braghiş. Festivalul va avea loc în perioada 22-31 august, la Muzeul Ţăranului Român de la Bucureşti. Programul complet se găseşte la adresa www. undercloud.ro. (Matei Martin)

■ Pînă pe 18 august, la Elite Art Gallery, în Bucureşti, are loc expoziţia „Suvenir de Alba Iulia“, care cuprinde obiecte de artă expuse anterior şi la expoziţia omonimă din Cetatea Unirii. (Stela Giurgeanu)

■ În moleşeala de august, Bucureştiul e un oraş tare frumos. Un aer cald şi calm, uşor abulic, pune stăpînire pe străzile lui. Dacă v-aţi întors din vacanţă sau n-aţi plecat încă, bucuraţi-vă de el. N-o să vă pară rău. S-ar putea să fie printre puţinele momente din an cînd îl puteţi vedea cu adevărat. (Ana Maria Sandu)

■ Cartea de poezie a Ioanei Nicolaie *Lomografii* (Editura Humanitas, 2015), o antologie şi cîteva texte noi, inedite. „Cărţile mele de versuri sînt poveşti. Au crescut pe un schelet narativ, s-au vertebrat epic, deşi formal s-au folosit de artificiile stilistice ale poeziei“, spune autoarea. Aşadar, pe final de vară – o colecţie de stări pe alocuri nostalgice, alteori diafane, fragmente de realitate, de vis, împletindu-se. (Adina Popescu)

■ Mănăstirea Afteia, aflată la 5 km de localitatea Strungari, în Munţii Şureanu, judeţul Alba. Ridicată – potrivit tradiţiei – la mijlocul secolului al XV-lea, pe un versant din Valea Archiţului, după victoria repurtată împotriva turcilor pe Cîmpul Pîinii, lăcaşul de cult are o istorie sinusoidală ce acoperă cîteva secole. Situată la o altitudine de 600 m, pe vîrful unui deal abrupt, cu o siluetă graţioasă şi o frescă mărturisind despre talentul meşterilor din regiune, mănăstirea se cuvine a fi inclusă pe lista virtuală a monumentelor istorice despre care ar trebui să deţinem informaţii cînd vreun turist străin, îndrăgostit de peisajul pitoresc, ne întreabă ce obiective turistice ar fi de vizitat în zonă. O întrebare care – să recunoaştem – nu întotdeauna ne găseşte pregătiţi. (Ruxandra Mihăilă)

■ Mă învîrteam prin casă şi mi s-au agăţat de mînă (cine mai ştie pentru a cîta oară?) cele *Nouă povestiri* ale lui Salinger. Mi-am propus s-o recitesc doar pe prima, „O zi desăvîrşită pentru peştii-banană.“ Nu mi-a ieşit. Chiar dacă nu mai am mult şi o să le ştiu pe dinafară, de fiecare dată am senzaţia că parcă le-aş citi prima oară. Acum ştiu că urmează *Franny şi Zooey*. (Ana Maria Sandu)

■ *Darling* (1965, John Schlesinger), cu Julie Christie, Dirk Bogarde – o variantă feminină a „tinerilor furioşi“, centrată pe personajul întrupat-mănuşă de Julie Christie, care te fascinează şi cu care, la o adică, te poţi identifica (reprezentantă medie fiind a sexului „slab“): o combinaţie între farmec, seducţie, superficialitate şi stări schimbătoare. (Iaromira Popovici)

■ Emir Kusturica, *Unde sunt eu în toată povestea asta?* (traducere de Daniel Nicolescu şi Dan Radu Stănescu, Editura Polirom, 2015). Pentru a-l vedea pe mareşalul Tito pus pe acelaşi plan cu melodia „Michelle“ a Beatleşilor (de către o fetiţă din Iugoslavia anilor '60 care crede că aceste două chestii sînt la fel de „super“), precum şi alte lucruri interesante & grăitoare. (Dan Stanciu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Dacii şi românii**
- **Voluntariat**
- **Socializarea pe reţele**

album dilematic

Iulian Leonard

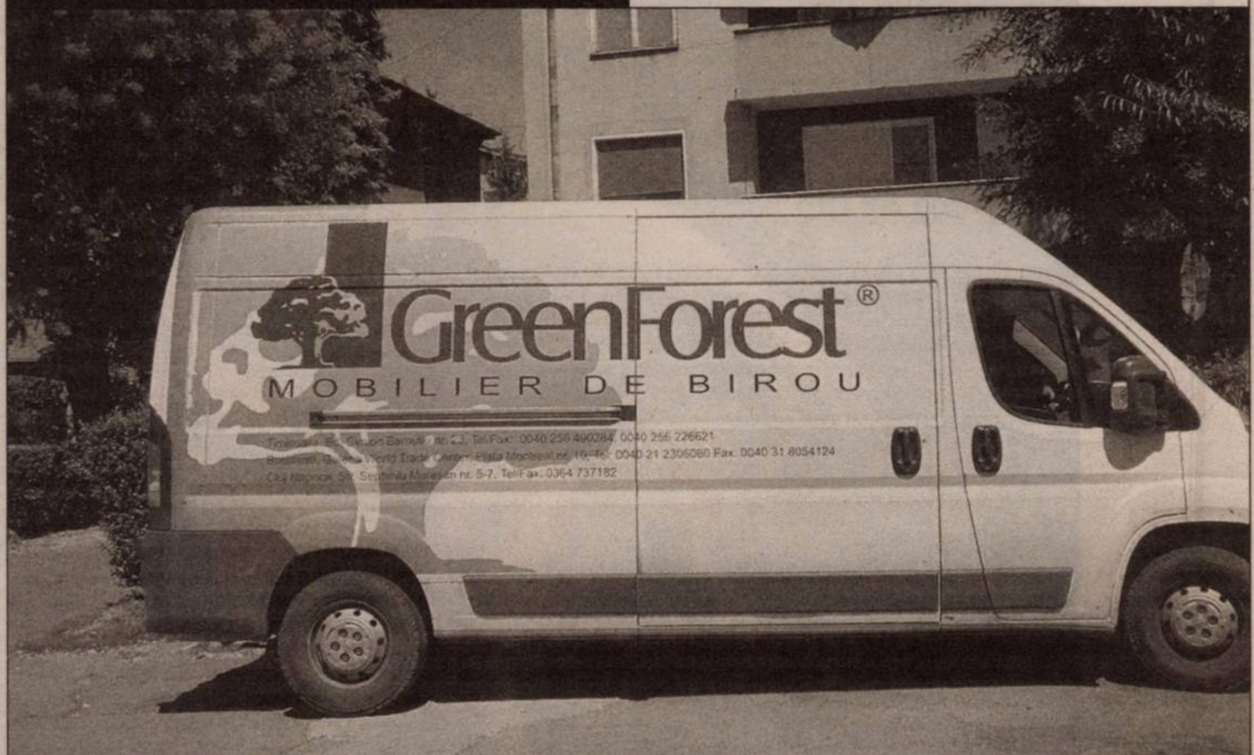

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Liviu PAPADIMA ● Oana STOICA ● Cătălin ŞTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Directori Publicitate: Dana ANECULOAEI
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de Adevărul holding
Publicaţie auditǎ de BRAT
Tiraj: 9.100
Tipărit la Tipomedia

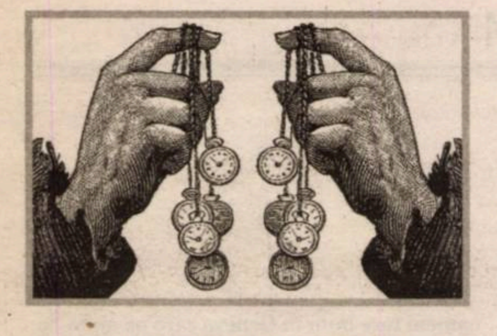

Andrei PLEȘU

nici așa,
nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Rezonabil sau „cool“?

Nota redacției: Pe 21 august 2015, Festivalul Dilema veche *se va deschide cu o dezbatere între Gabriel Liiceanu, Horia-Roman Patapievici și Andrei Pleșu: „Pornind de la o vorbă a lui Pascal. Dereglări contemporane“. Discuția va fi moderată de Luca Niculescu și va porni de la această frază a lui Pascal: „Cele mai nerezonabile lucruri din lume devin cele mai rezonabile din pricina dereglării oamenilor“. Acest articol reprezintă o „prefață“ a dezbaterii de la Alba Iulia.*

Știu foarte bine că nu poți transforma „rezonabilul“ în virtute supremă. Inventarul experiențelor noastre de viață nu poate fi „curățat“ de numeroasele lui episoade nerezonabile, fără riscul de a deveni o plicticoasă peltea de cumințenie stearpă. Îndrăgostirea, curajul, suferința, creativitatea nu pot fi judecate (sau practicate) în termeni de „rezonabilitate“. Iar o pedagogie întemeiată strict pe utopia rațiunii nu e decît o dăscăleală ipocrită, o tehnică rudimentară de a produce suflete palide, reguli castratoare, monotonie.

Pe de altă parte, nu poți evacua din cîmpul comportamentului comunitar criteriul măsurii, al cuviinței, al adecvării. Faptul de a înțelege limitele rezonabilității nu trebuie să culmineze, cred, în sminteală, „șic“ estetizant, deșuchere provocatoare. Dar, din ce în ce mai des, tocmai asta se întîmplă. Binomul „rezonabil-nerezonabil“ pare subminat de o a treia categorie „morală“: categoria *„cool“*, cu sinonime de tipul „foarte tare!“, „super“, „extra“ ș.a. În jurul termenului, palpită conotații diverse. Ceva e *„cool“* cînd cultivă „prospețimea“ necenzurată, originalitatea zglobie, fără prejudecăți, contestarea regulilor comune, surpriza. Există pieptănături *cool,* gesturi *cool,* tatuaje *cool,* idei *cool,* atitudini *cool,* manifestații de stradă *cool* etc. Efectul paradoxal al acestei programatice ieșiri din rînd e însă tocmai *alinierea,* aglutinarea, anularea diferențelor individuale sub impulsul egalizator al cîte unei mode, al cîte unei „noutăți“ stridente, al cîte unei ideologii „de succes“. În asemenea cazuri, ceea ce este *„cool“* capătă aspectul unei dereglări publice sau private, dar o dereglare al cărei sens nu mai e pus în discuție de nimeni. „A fi *cool“* devine, cu alte cuvinte, un loc comun, o simplă întruchipare de moment a „lumescului“, a „vremurilor“, a „progresului“ „inspirațional“, „motivațional“, „inovațional“…

Am în minte multe exemple de dereglări *cool*. Încep cu un fleac, mai curînd caricatural. Și vag licențios. De o bună bucată de vreme, chilotul bărbătesc tradițional și-a schimbat filozofia: tinde spre o variantă oarecum unisex, în care tradiționalul șliț dispare! Nu e *cool?* M-am întrebat care ar putea fi substratul „teoretic“ al acestei evoluții. E destul de limpede: discriminarea dintre femei și bărbați trebuie combătută la toate nivelele. De ce bărbatul să-și rezolve problemele de micțiune într-un mod inaccesibil femeilor? Pentru aceeași operațiune fiziologică, femeile trebuie să execute mult mai multe și mai incomode manevre vestimentare decît norocoșii masculi care au, ca să zic așa, totul „la îndemînă“… Nu, nu e cazul ca problemele de *gender* să rămînă doar la nivel ideologic. N-ar fi *cool!* Egalitatea dintre sexe ne va pătrunde în casă, în viața cotidiană, în chiloți! Se va face dreptate! Să vadă și dumnealor bărbații, răsfățați de secole pînă și din punct de vedere al „infrastructurii“ vestimentare, cum e să urinezi așezat, cu *dessous*-urile în vine!

Dar să trecem și la lucruri mai serioase. Din punctul meu de vedere, un risc major de dereglare *cool* este generalizarea stilului corporatist. Corporația mi se pare versiunea capitalistă a „gospodăriilor agricole colective“ de pe vremuri. O versiune îmbunătățită, desigur, înnobilată, adaptată la economia de piață, dar condamnată și ea, în alt plan, la standardizare: există deja o „alură“ corporatistă, un limbaj corporatist, o disciplină corporatistă, un discurs corporatist. Aflu că există și dansuri „de echipă“ pentru petreceri corporatiste, după cum există o concepție unanim acceptată despre timpul liber „de calitate“, dar și educativ *(team building, mingling),* despre instrucția profesională *(training),* despre carieră (= rețete de succes – promovare – cîștig – concediu în Dubai). Toate bune și frumoase, dacă lucrurile n-ar risca să ducă la atenuarea tristă a *persoanei,* a imaginației, a reflecției solitare, a chipului propriu. Trăim în colectiv, muncim în colectiv, ne distrăm în colectiv, idolatrizăm „echipa“, „comunicarea“, „socializarea“, comportamentul „inter- și pro-activ“. Am scăpat de ideologia „maselor“ care „contează, în istorie, mai mult decît personalitățile“ și am dat peste „figurile impuse“ ale solidarității de firmă, ale fericirii „obștești“, ale „gîndirii pozitive“. Totul e (aproape) rezolvat! Și totul e *cool,* foarte *cool!*

O dereglare *cool* este, după mine, și o anumită gesticulație stîngistă. Atenție: nu mă refer la oamenii de convingeri și nu vreau deloc să relativizez necesitatea democratică a partidelor și a politicilor de stînga. Mă refer doar la cei care afișează, retoric, o „angajare generoasă“, „anticapitalistă“, „antiliberală“, grijulie cu „cei dezavantajați“, dar asta pur și simplu pentru că sună bine, pentru că așa trebuie să fie „intelectualii adevărați“, „noua generație“, combatanții „antisistem“. Așa e *cool!* Am în vedere inși care nu sînt capabili să facă *nimic concret* pentru ideile lor, inși a căror prestație profesională și comunitară e cvasinulă, dar care înțeleg să-și dea un conținut de viață prin etalarea cochetă a unor lozinci „principiale“. Personaje de acest gen nu există numai la noi. Nostalgii comunistoide apar și în Vest, cot la cot cu cele fascistoide. Dar nostalgiile occidentale au ca sursă pura *ignoranță:* cînd vorbesc despre comunism (fără să fi trăit nici o zi în *realitatea* comunistă), „doctrinarii“ vestici nu știu despre ce vorbesc. La noi, o amplă categorie de nostalgici funcționează pe bază de *amnezie* sau de memorie selectivă: contabilizează „realizările“, biletele sindicale în „stațiuni“, siguranța locului de muncă, dar nu mai țin minte cum era cu căldura, cu electricitatea, cu programul de televiziune, cu cozile la mîncare sau cu dispariția episodică a unor mărfuri curente, de la chibrituri și hîrtie igienică pînă la iaurt și lămîi. O altă categorie de (falși) nostalgici este însă aceea a publiciștilor care mimează stînga pentru că așa e *cool*. Iar asta e mai puțin scuzabil decît să te lași dominat de amnezie sau ignoranță.

Sînt multe de spus despre o „metafizică“ a fenomenului *„cool“*. Vom relua subiectul, în trei (adică Liiceanu, Patapievici și subsemnatul) pe 21 august, la Alba Iulia. Și vom stîrni, probabil, ca de obicei, foarte multă nervozitate *cool!*

■ ■ ■

Vintilă MIHĂILESCU

…@hai-hui.ro

Narcis și psihologia poporului

Nu există nici o „psihologie a poporului“ – deci nici a poporului român. Cum așa!? – se vor fi revoltînd unii. Păi, uite-așa, „poporul“ nu este un subiect psihic, deci nu poate fi investigat psihologic. Poporul este o construcție politică. Și încă una relativ recentă și destul de capricioasă, cu geometrie variabilă, tocmai pentru că este de sorginte politică.

Nu vă grăbiți să trageți de aici concluzia de negaționism, cum că aș nega în vreun fel existența poporului român și, prin urmare, posibilitatea cunoașterii sale. Cîtuși de puțin! Poporul român există pentru simplul motiv că eu exist și mă consider român – adică *simt* și *cred* că aparțin poporului român, iar această apartenență este *legitimă* și are *sens* pentru mine. Iar ca mine au mai fost, mai sînt și vor mai fi încă suficient de mulți alți indivizi pentru a forma un popor, adică o „comunitate imaginată“, care se percepe pe sine, în mod legitim (adică acceptat și de „ceilalți semnificativi“), ca popor. Iar acest „popor“ poate și trebuie să fie studiat, doar că nu de psihologie, ci de istorie.

De ce nu de psihologie – respectiv o „psihologie a poporului“? Am spus-o de la început: pentru că psihologia poporului are o mare dificultate, atît teoretică, precum și metodologică, în a-și defini obiectul legitim de analiză.

Teoretic, referința rămîne, în ultimă instanță, una tautologic-etnocentrică: poporul este ceea ce toată lumea știe că este, adică *noi, românii*. Afirmație consensuală la nivel de opinie, dar care devine problematică imediat ce depășim acest nivel al simțului comun. Căci trebuie să ne întrebăm: cam de cînd existăm „noi, românii“? Dintotdeauna, de pe vremea tracilor, a dacilor, a romanilor, poate chiar a cumanilor… Psihologia poporului se află astfel în dificultatea de a-și delimita subiectul în *timp*. Dacă el există de demult, și nu de cîndva anume, de care să ne lege o „durată lungă“ identificabilă, atunci, consecvent cu această viziune, „psihologia poporului“ va fi un ansamblu de arhetipuri sau ceva similar, imuabile în esența lor, chiar dacă manifestîndu-se diferit în epoci diferite (iar atunci vine întrebarea: de ce și cînd se manifestă diferit?). Este deci cel mai evident *anistorism* cu putință! Dacă, dimpotrivă, ne referim la zilele noastre, la românii de acum, atunci vorbim pur și simplu despre *populația* României actuale – ceea ce este cu totul altceva.

Pe de altă parte, psihologia poporului are dificultăți și în a-l plasa pe acesta în *spațiu:* cam de unde pînă unde ne aflăm „noi, românii“? Dacă poporul se definește, herderian, în primul rînd ca o comunitate de limbă (ceea ce nouă ne place să afirmăm), atunci „noi, românii“ ocupăm (de demult…) un spațiu vast, din Munții Pindului și pînă la Istria (și n-au decît să se dispute lingviștii pe detalii, precum diferențele dintre limbă, dialect, grai etc.!). Problema se reia însă și în „interiorul“ țării, adică al spațiului care a devenit „românesc“ cu plus/minus 150 de ani în urmă. Pînă atunci, țara era plină de țări, după expresia lui Ion Conea, și fiecare „țară“ își avea firea sa, ba uneori chiar și graiuri relativ diferite. Iar aceste diferențe au dăinuit. În spațiu, „noi, românii“ sîntem (mai mult sau mai puțin) diferiți din Transilvania în Oltenia, din Țara Maramureșului în Țara Făgărașului sau de la munte la cîmpie. Cînd au măsurat inteligența la români, de pildă, I.M. Nistor și C. Rădulescu-Motru au constatat că nivelul de inteligență crește odată cu altitudinea, ca să zic așa, adică „noi, românii“ de la munte sîntem (conform cu testele respective) mai inteligenți decît „noi, românii“ de la șes. Dar o mică precizare: Nistor și Rădulescu-Motru și-au intitulat studiul *Cercetări experimentale asupra inteligenței la români* și nu *Inteligența poporului român!* A vorbi despre psihologia „poporului“ român, ca subiect unitar și omogen, este deci cel mai evident *esențialism:* „Românul“ nu există.

Metodologic apoi, neputînd să-și circumscrie obiectul de studiu, psihologia poporului, dacă vrea să fie științifică, adică empirică, fie se află în imposibilitatea unei eșantionări corecte – și deci trebuie să renunțe la „psihologie“, fie alcătuiește un eșantion național, ca orice anchetă sociologică – și atunci renunță la „popor“.

O altă bănuială care ar putea decurge din afirmația de mai sus este că arunc la groapa de gunoi a istoriei cercetările interbelice de „psihologia poporului român“. Și asta e fals. Rădulescu-Motru sau Drăghicescu, pe care tot mai mulți îi citează, dar tot mai puțini îi citesc, vorbeau în limbajul științific al vremii și o făceau cu alte intenții, potrivite vremurilor: un soi de pedagogie a nației, care viza identificarea „tarelor“ întru îndreptarea lor. Era mai mult pedagogie și/sau morală decît psihologie. Mai mult, Rădulescu-Motru afirma cît se poate de clar că românul „este neperseverent fiindcă instituțiile statului l-au obligat la improvizații“. Nu „firea“, „mentalitatea“, „profilul psihologic“ sau „ADN-ul“, cum se spune acum, explică instituțiile, ci acestea modelează trăsături psihice recurente. Doar Emil Cioran a afirmat contrariul, susținînd că „deficiențele actuale ale poporului român nu sînt produsul istoriei sale, ci istoria aceasta este produsul unor deficiențe psihologice structurale“. Dar a făcut-o ca pe o hiperbolă a revoltei, și nu ca pe o constatare științifică. Între timp, limbajul științific s-a schimbat, iar mizele sînt altele. Astăzi, orice „psihologie a poporului român“ nu poate fi decît… opiu pentru popor! Ce-i drept, un „opiu“ foarte îndrăgit.

În sfîrșit, nu trebuie să se înțeleagă nici că psihologia nu are ce căuta în cunoașterea societății românești. Dimpotrivă, are mai multe de spus decît a făcut-o pînă acum, dar referitor la populația actuală a României, nu la „poporul român“. Cele mai importante ar fi însă cercetările de *cross-cultural* sau *cultural psychology,* opuse ca perspectivă, dar punînd pe primul plan comparația unor dimensiuni sau trăsături psihice în contexte culturale diverse. Sînt singurele care ne-ar putea ajuta să vedem cu adevărat cine sîntem „noi, românii“, aici și acum. Pînă și Narcis are nevoie de oglindă pentru a putea fi narcisic…

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată* Fascinația diferenței. Anii de ucenicie ai unui antropolog, *Editura Trei, București, 2014.*

■ ■ ■

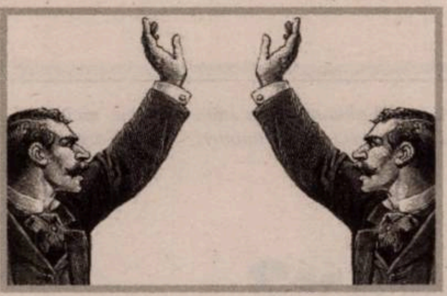

Valeriu NICOLAE

rătăcit în **Euro**-Narnia

Beirut

Aeroportul e murdar şi prost organizat. E o coadă imensă la vamă. Pentru a uşura viaţa europenilor, un ofiţer îi scoate din rînd pe toţi senegalezii şi îi pune, într-un mod umilitor, să aştepte după noi, ceilalţi, mai albi. Instincte vechi şi urîte: timp de cîteva secole, arabii i-au folosit pe africani drept sclavi. Cînd trec de vamă – după exact 80 de minute –, senegalezii sînt tot acolo. Marea lor majoritate sînt femei tinere. Deşi sînt 29 de grade (la 4 dimineaţa), una dintre femei poartă nişte şosete galbene, flauşate, peste care are nişte şlapi sărăcăcioşi. La fel ca în celelalte ţări ale globului – fie ele arabe sau europene –, imigranţii fac muncile cele mai nenorocite. Femeile sînt în general ţinta cea mai uşoară pentru exploatare, în special în cazul în care muncesc ca ajutoare casnice.

Libanul este haotic, frumos, complicat şi cu discrepanţe uriaşe. Graniţa cu Siria e un coşmar: ISIS-ul şi miliţiile de tip Al-Qaeda au generat două milioane de refugiaţi. În sud, Hezbollah-ul se războieşte cu Israelul. Sărăcia din teritoriile ocupate de Hezbollah e cumplită, mai ales în comparaţie cu nivelul de trai din Beirut sau de peste graniţă. Guvernele dominate de creştini şi musulmani sunniţi nu au fost nicicînd generoase cu musulmanii şiiţi din sud.

Puştii din Ain Arab – un sătuc din regiunea Marjeyoun – trăiesc la cîteva sute de metri de graniţa cu Israelul. Şcoală nu există în sat şi oricum foarte mulţi copii din regiune renunţă la şcoală la vîrsta de 12 ani. O bună parte dintre săteni sînt analfabeţi. Căsătoriile la 12-13 ani sînt ceva foarte obişnuit, la fel şi violenţa în familie. Frica de mine şi de soldaţii israelieni de lîngă ei restrînge mult joaca. Chiar şi aşa, viaţa lor e un paradis comparativ cu viaţa copiilor refugiaţilor sirieni.

Bekaa

Drumul Beirut-Bekaa este spectaculos. Valea Bekaa este motorul agriculturii Libanului. Abundenţa de palate din munţi este într-o stridentă disonanţă cu corturile sărăcăcioase care împînzesc cîmpurile din Bekaa.

Mai mult de o treime dintre cei 1,2 milioane de refugiaţi înregistraţi (restul de 800.000 preferă să nu aplice pentru statutul de refugiat) trăiesc aici. Libanezi sînt în jur de 700.000.

Sînt 38 de grade şi umiditate foarte ridicată. Vreo 30 de puşti – mulţi dintre ei în mod evident cu vîrsta sub 10 ani – muncesc pe cîmp. Din cînd în cînd, un adult îi loveşte cu un băţ. „E mai uşor să mîni oile decît sirienii" e o vorbă răspîndită printre fermierii din Bekaa. Copiii sînt plătiţi cu 6 dolari pentru ziua de muncă. De zece ori mai puţin decît un adult libanez.

Trăiesc în corturi unde e la fel de cald şi de umed ca afară. Deşi stau în cîmp, interiorul corturilor este neverosimil de curat. Apa potabilă e ţinută în butoaie de plastic expuse la soare şi e – logic – fierbinte. Nu sînt frigidere. Adulţii nu au dreptul să muncească, iar puştii, în mod practic, nu au nici o şansă să fie educaţi în şcolile libaneze. Un diplomat suedez mi-a spus că, şi dacă şcolile de stat ar fi deschise în schimburi multiple, tot nu ar putea să acopere mai mult de 20% din nevoi. Refugiaţii primesc în jur de 160 de euro pe an pe cap de refugiat pentru a se întreţine – sau de 30 de ori mai puţin decît are nevoie un libanez sărac pentru a supravieţui.

Sînt mulţi, foarte mulţi copii – undeva în jur de 40% – din totalul de peste două milioane de refugiaţi. Marea lor majoritate nu au nici măcar o şansă la un viitor acceptabil. Sărăcia abjectă îi va împinge spre cerşetorie, muncă forţată, prostituţie, droguri, criminalitate. Amestecul de ură, dezgust şi rasism cu care sînt întîmpinaţi îi va înfuria pe mulţi dintre ei pe termen mediu şi lung. Indiferenţa comunităţii internaţionale este stridentă şi ilogică; mulţi dintre copii vor deveni ţinte uşoare pentru mişcări radicale extremiste. O nouă generaţie de sinucigaşi terorişti este indirect facilitată de interesele meschine ale elitelor politice europene şi mondiale.

Am adus cîteva zeci de tricouri primite de la UEFA şi nişte mingi de fotbal. Sînt cîţiva oameni tare buni în Geneva care ne ajută de mulţi ani. Ne jucăm pe cîmpul de lîngă corturi. E cald rău, dar copiii sînt foarte fericiţi – nu au posibilitatea să se joace mai deloc. Toţi sînt sub 10 ani, ceilalţi mai mari sînt la muncă. Marea lor majoritate sînt desculţi sau în şlapi. O să le facem rost de încălţări. Sper să reuşim să închegăm şi un fel de club unde puştii să poată să facă ceea ce ar trebui să facă orice copil la vîrsta lor: să se joace şi să înveţe. Tricourile sînt inscripţionate cu „Respect". Ironia e năucitoare, privind retrospectiv.

Mă întorc amărît în Beirut. Maşini superscumpe, magazine de superfiţe, un număr incredibil de femei „tunate" cu Botox şi silicon, restaurante superelegante. Afişe uriaşe pentru epilări cu laser pentru bărbaţi. Mult gunoi ascuns în spatele clădirilor. Pene de curent la fiecare oră.

Războiul civil din Liban dintre 1975 şi 1990 a înarmat populaţia pînă în dinţi. În fiecare casă libaneză există măcar o armă. Cu aproape o jumătate din populaţie formată din refugiaţi care au trecut prin violenţe incredibile şi care sînt din ce în ce mai săraci şi neglijaţi, cu un guvern şi o organizare politică ce fac ca România să pară raiul pe pămînt, Libanul nu stă pe o bombă. Este o bombă.

Evitarea unei noi implozii a Libanului depinde de reacţia internaţională. Pînă acum, răspunsul internaţional poate fi considerat – în cel mai bun caz – inept.

***Valeriu Nicolae** este activist pentru drepturile omului şi fondator al Policy Center for Roma and Minorities.*

■ ■ ■

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

O confuzie păguboasă

Atunci cînd intri la un ministru sau la un parlamentar şi încerci să îl convingi că o lege ar trebui revizuită pentru că firma la care lucrezi sau pe care o deţii poate cîştiga mai mult, nu se cheamă trafic de influenţă decît în mintea unor procurori înfierbîntaţi de propria lor importanţă subită, inflamată de o vicioasă complicitate cu televiziunile degrabă căutătoare de reiting şi breiching niuz. Am a face o comparaţie cu acea zonă a deciziei politice, enervant de des invocată în argumentaţia oricărui tocşou care se respectă: instituţiile europene.

De cînd au fost înfiinţate, primprejurul lor au început să se vînzolească nişte profesionişti: lobbyştii. Decenii la rînd, măsuri politice, directive, regulamente, standarde tehnice obligatorii au fost puse pe hîrtie sub influenţa directă a celor interesaţi: ONG-uri, corporaţii, primării, sindicate, asociaţii de breaslă, guverne. Unele gesturi de presiune au fost la vedere, chiar foarte la vedere. Căutînd Vederea, aş zice. În categoria asta intră, de exemplu, fermierii sau şoferii. Primii au reuşit să spargă un număr considerabil de geamuri ale nou inauguratei (pe atunci) clădiri Berlaymont, a Comisiei. Ceilalţi reuşesc uşor să blocheze traficul şi aşa infernal din Bruxelles, de cîte ori au ceva împotriva unui proiect de directivă sau reglementare care îi priveşte. Asemenea mişcări sînt, de cele mai multe ori, eficiente.

Mult mai interesantă, din punctul meu (jurnalistic) de vedere, este influenţa exercitată discret, în spatele uşilor închise, pe circuitul instituţional al Uniunii. Corporaţii, ONG-uri şi guverne utilizează din plin sălile de şedinţă sau berăriile din oraş pentru a-şi servi cît mai bine interesele. Nu este un joc de sumă nulă. Cîştigă cei care sînt mai convingători, profesionişti, încăpăţînaţi. Contează calitatea argumentaţiei tehnice, poziţia de negociere şi, în ultimă instanţă, chiar şi un zîmbet bine plasat. Contează să ştii *cu cine* şi *de ce* vorbeşti. Care îi este limita de competenţă sau puterea de decizie.

Pentru a încerca să pună, cît de cît, control public pe o parte a acestor întîlniri, de curînd s-a înfiinţat un Registru al Transparenţei. Adică un catalog online în care toţi cei care vor să influenţeze deciziile europene sînt sfătuiţi să se înscrie. Orice întîlnire cu un comisar, şef de cabinet sau director de DG (Directorat General) este trecută acolo. E un mecanism nou. Multe dintre reguli sînt încă neclare şi în plină schimbare. De aceea, rezultatele oricărui studiu bazat pe acele date sînt criticabile. De curînd, extrem de interesanta (noua) publicaţie *Politico* a făcut o constatare: Google, Microsoft şi Shell aveau împreună un buget dedicat lobby-ului bruxellez de aproximativ 12 milioane de euro, în timp ce televiziunea publică poloneză ar fi avut 337, Consiliul Judeţean Timiş – cam 81 de milioane, iar Universitatea din Cork, Irlanda – 32 de milioane. De vină este formularul extrem de complicat şi confuz de înregistrare. În plus, de verificarea corectitudinii datelor introduse se ocupă, conform *Politico*, doar patru angajaţi cu jumătate de normă. Ei ar avea de cercetat circa 8000 de organizaţii cu interes de lobby în Bruxelles. Altfel spus, Registrul Transparenţei mai are mult de evoluat pînă să fie o unealtă eficientă de control public asupra a ceea ce unii procurori şi ziarişti de pe la noi ar numi, fără să tresară, „trafic de influenţă".

Pentru mine este oricînd o plăcere să descopăr imperfecţiuni în funcţionarea instituţiilor *ot* Bruxelles: prea sînt ele sanctificate zi-lumină la Bucureşti. Sînt, însă, parşiv: le afurisesc de astă dată numai pentru a vă face atenţi la o nefericită exagerare autohtonă. Din exces de zel, la grămadă cu darea/luarea de mită pentru contracte din bani publici, au fost vîrîte şi cîteva dosare de banal lobby.

O confuzie păguboasă, deoarece, la timiditatea şi nonprofesionalismul pe care (în bună parte) interesele româneşti le manifestă în acţiunile de la Bruxelles, se mai adaugă şi ce li se bagă în cap la Bucureşti: nu e bine să vorbeşti cu un politician pentru a-ţi servi interesul. S-ar chema trafic de influenţă. Să facă asta ăilalţi! Noi sîntem cinstiţi!

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

■ ■ ■

---

un sport la Răsărit

S-a verificat din nou legea potrivit căreia cu englezii ne mai descurcăm la fotbal, dar cu sîrbii nu?

Întotdeauna apropierile ne complexează. Situaţiile Stelei şi Astrei sînt tare diferite. Campioana a dat de un adversar care îşi fardează slăbiciunile cu o puternică doză de motivaţie cîteodată fanfaronă, dar acţionînd mai mereu inhibitor asupra latinităţii dunărene. Partizan Belgrad a avut public, noroc şi tineri supertalentaţi, în paralel cu o apărare sinucigaşă, un vîrf de atac comic şi o limitare financiară evidentă. Se pare că primele au fost mai importante decît cele din urmă. De unde se vede că nu trebuie să fii perfect, ci doar un pic mai bun decît suma propriilor imperfecţiuni. Steaua, în schimb, l-a avut pe Papp şi o incapacitate crasă de a ţine de minge. Plus cîţiva jucători care pare că nu mai locuiesc în ei înşişi. Cap de linie pentru o echipă fără busolă strategică. Un accident care tinde să se eternizeze. Astra e altceva. Are cîteva talente leneşe care atunci cînd au chef fac titluri în presa europeană. West Ham and Jam a fost păpată la micul dejun al giurgiuvenilor (şi) pentru că era cu gîndul la Arsenal, pe care a şi pedepsit-o în deschiderea Premier League. Deci fiecare şi-a pus sacii în căruţă. Iată cum cîteodată e mai bine să întîlneşti devreme echipe din campionate mari, fiindcă pe urmă ar putea avea alte treburi presante. Numai că acum s-a făcut deja tîrziu şi toată lumea s-a trezit. Vin cetăţenii de la Rosenborg şi AY Alkmaar pe scara dintre subsolul şi parterul european. Acea geană de lumină care se insinuează ar putea fi orbitoare.

Radu NAUM

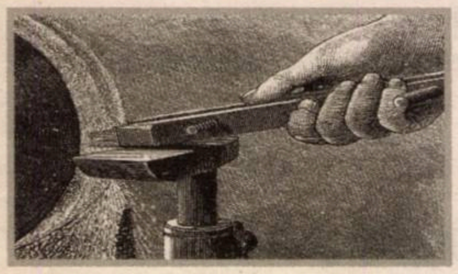

Ovidiu NAHOI

EU şi **UE**

Antiextremism în ţara lucrului prost făcut

Mai întîi de toate, problema este că decidentul român acţionează sub semnul urgenţei. Sau, mai bine zis, improvizează. Încropeşte. Astfel încît provizoratul devine o stare permanentă. Aşa şi cu legislaţia privind simbolurile şi manifestările cu caracter extremist. Ordonanţa de urgenţă nr. 31/2002, care interzicea simbolurile şi manifestările cu caracter fascist – şi modificată acum de legea iniţiată de Crin Antonescu în sensul stabilirii unor sancţiuni – a fost chiar o urgenţă.

Totul a pornit de la un meci de fotbal, unde suporterii clubului Dinamo Bucureşti au abordat asemenea simboluri, şi asta chiar pe stadionul propriu, adică pe teritoriul Ministerului de Interne. În urma reacţiilor din presă, cancelariile occidentale au înţeles că în Ministerul de Interne de la Bucureşti se face politică legionară şi fascistă. Şi cum România tocmai aştepta invitaţia de a adera la NATO, la summit-ul de la Praga din noiembrie 2002, urgenţa a venit de la sine.

Lipseşte în societatea noastră o dezbatere serioasă şi fără resentimente în privinţa extremei drepte.

Acum, legea (să o numim) „Crin Antonescu“, iniţiată în octombrie 2013, a avut şi rolul de a îmbunătăţi imaginea liderului de atunci al liberalilor în faţa partenerilor americani. Se ştie, relaţiile fuseseră grav avariate în vara anului 2012, iar Crin Antonescu era practic obligat să vină cu o iniţiativă bine privită la Washington. La momentul iniţierii legii, tensiunile din USL mocneau, iar Crin Antonescu încă mai spera să ajungă preşedinte, din partea alianţei sau doar a PNL. Pe de altă parte, legitimitatea unui asemenea proiect legislativ poate fi cu greu contestată. Şi nu numai pentru că România a cunoscut ambele tipuri de totalitarism, cel de tip fascist şi cel comunist, dar şi fiindcă ideile antidemocratice, cu deosebire cele de la extrema dreaptă, îşi fac tot mai mult loc în spaţiul public, prin Internet şi în cadrul reţelelor de socializare, unde ştirile şi articolele se rostogolesc de-a valma, fie că sînt din surse credibile sau nu. Mai mult: extrema dreaptă europeană este astăzi puternic susţinută de la Kremlin.

Problema cu legea „Crin Antonescu“ nu este legitimitatea, ci felul în care a intrat pe agenda publică: fără o dezbatere serioasă asupra totalitarismelor româneşti ale secolului XX, fără un minim efort în vederea asumării întregului cortegiu de abuzuri şi crime săvîrşite în perioada 1938-1989. Fără o asemenea discuţie, legea a ajuns să semene a *ucaz* dat de o autoritate mînioasă şi obtuză. E adevărat că paşii democratici au fost respectaţi, că procedura a fost aplicată şi legea a trecut prin Parlament potrivit tuturor uzanţelor. Da, dar un Parlament departe de preocupările publicului şi mai ales cu un nivel de încredere dezastruos. România a „cîştigat“ astfel o lege controversată şi criticată pentru gradul ei prea mare de ambiguitate. A pierdut, în schimb, ocazia de a pune ordine în propriul trecut. Mai ales în aspectele lui cele mai întunecate.

Salut pe cei ce merg
spre marea biruinţă
legionară. Corneliu Z Codreanu
1938

De exemplu, lipseşte în societatea noastră o dezbatere serioasă şi fără resentimente în privinţa extremei drepte. Mai ales că la noi nu a putut avea loc un proces similar denazificării, din simplul motiv că, după Război, României i-a lipsit tocmai democraţia. Astfel că în teribilele lagăre comuniste s-au întîlnit ţărănişti, liberali, social-democraţi, dar şi antonescieni şi legionari. Tăvălugul comunist i-a adus împreună, în teribilul gulag românesc, pe cei care construiseră democraţia şi pe cei care o dărîmaseră. Suferinţele îndurate i-au transformat pe toţi în martiri.

Cu tot respectul, trebuie să admitem însă, la decenii distanţă, că nu toţi au suferit pentru convingerile lor democratice. Şi că totalitarismul precomunist românesc este responsabil de crime, deportări, pogromuri. Pentru toate acestea, anticomunismul nu poate fi o scuză. Din păcate, alocăm prea puţin timp pentru asemenea dezbateri necesare. Şi atunci, să nu ne mirăm că legi precum aceasta, apărute ca din senin, dau naştere la atîtea controverse.

***Ovidiu Nahoi** este realizator la TVR2.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Proprietate şi plăcere

„Nu există cuvinte pentru a spune cît de deosebită este plăcerea de a considera ceva ca fiind propriu“, scria Aristotel în *Politica*. Ideea că sentimentul proprietăţii generează în om un tip de plăcere este pregnantă şi în faimosul Cod Civil francez din 1805, care defineşte proprietatea ca fiind dreptul de a te bucura şi de a dispune de lucruri (art. 544: *„La propriété est le droit de jouir et disposer des choses de la manière la plus absolue pourvu qu'on n'en fasse pas un usage prohibé par la loi ou les règlements“).* Această definiţie napoleoniană a fost, cred, cea mai influentă dintre toate definiţiile proprietăţii formulate de la romani încoace. Vechiul nostru Cod Civil, aflat în vigoare pe teritoriul cînd mai mic, cînd mai mare al României, între 1 decembrie 1865 şi 1 octombrie 2011 (că tot veni vorba, mi se pare că durata de viaţa a vechiul nostru Cod Civil, adică aproape 146 de ani, este ireală pentru civilizaţia românească în care, pe de-o parte, totul este efemer, fragil, vulnerabil, lesne înlocuibil şi, pe de altă parte, factorii distructivi sînt cu mult mai viguroşi decît factorii constructivi!), a preluat aproape în traducere definiţia marelui model francez (art. 480: „Proprietatea este dreptul ce are cineva de a se bucura şi dispune de un lucru în mod exclusiv şi absolut, însă în limitele determinate de lege“). Noul Cod Civil, cel intrat în vigoare la sfîrşitul lui 2011, propune, în art. 555, alin. 1, o definiţie mai seacă, mai austeră, în orice caz lipsită de „bucurie“: „Proprietatea privată este dreptul titularului de a poseda, folosi şi dispune de un bun în mod exclusiv, absolut şi perpetuu, în limitele stabilite de lege“.

Explicaţia legării plăcerii de proprietate nu este deloc greu de dat. În linie cu Epicur, mulţi oameni consideră că plăcerea este absenţa durerii fizice şi a suferinţelor sufleteşti. Sărăcia şi lipsurile materiale generează în mai toate cazurile apăsări sufleteşti (frustrare, umilinţă, anxietate, invidie, ură etc.) şi, nu în puţine situaţii, dureri fizice (să n-ai un acoperiş deasupra capului cînd ninge ori să n-ai mijloacele să te hrăneşti cînd ţi-e foame, de pildă). Prin urmare, proprietatea asupra lucrurilor te pune la adăpost de aceste dureri şi suferinţe. Dar alţi oameni, pe o linie ceva mai platonică, consideră că plăcerea înseamnă satisfacerea nevoilor, fie ele de natură biologică, afectivă sau intelectuală. Şi din această perspectivă este lesne de dedus că „a avea“ este condiţia esenţială pentru atingerea plăcerii. Sîntem în situaţia în care „a avea“ constituie o condiţie (poate necesară, dar în nici un caz suficientă!) pentru „a fi“.

„A avea“ este condiţia esenţială pentru atingerea plăcerii.

În viziunea napoleoniană, proprietatea era, de fapt, o bucurie limitată prin lege. Nu o bucurie fără măsură, nu o bucurie împotriva altora, ci o bucurie în limitele dreptului, dar deplină în aceste limite. Proprietatea este construită anume pentru a fi liniştită, serenă, netulburată. Cazurile în care ea este contestată sau atacată ori, şi mai grav, samavolnic desfiinţată sînt excepţionale, sînt accidente ori catastrofe pe care dreptul încearcă, de bine, de rău, să le repare. Dar bucuria care rezultă din liniştita şi utila proprietate a orice este constitutivă normalităţii proprietăţii. Cînd Noul Cod Civil a eliminat ideea de bucurie din proprietate, definindu-l fără îndoială extrem de riguros şi de folositor pentru practica meseriilor juridice, pare că a dat semnalul unei tehnicizări a noţiunii, pare că a vrut, cu orgoliu, să confişte noţiunea exclusiv în beneficiul dreptului. Nu e mai puţin adevărat că extragerea ideii de plăcere din definiţia proprietăţii o şi apără, într-o anumită măsură. Ideologiile, care nu sînt nimic altceva decît proiecţii în formă politică ale unor procese de natură psihologică, pot ţinti proprietatea şi, în numele unui nou aranjament social, o pot mutila ori suprima. Dacă proprietatea este complet scoasă de pe teritoriul psihologiei, atunci ar putea fi ceva mai puţin vulnerabilă în privinţa pulsiunilor de acest fel. Poate că, aşezată, rece, sub protecţia legii şi a procedurilor, proprietatea va fi mai sigură decît dacă ar fi lăsată în zona „bucuriilor“, adică acolo unde ura şi frustrarea operează în egală măsură cu plăcerea şi satisfacţia. Dar, chiar şi aşa, n-am putea înţelege nimic despre proprietate dacă am ignora sentimentele pe care le stîrneşte celui care, în mod just, a dobîndit-o şi, în mod liniştit, o exercită.

***Sever Voinescu** este avocat şi publicist.*

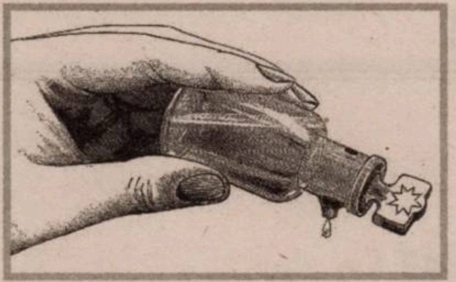

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Antamînd hectare, roluri, fotbalişti...

Printre atîtea anglicisme la modă, victime ale uzului şi abuzului, se mai strecoară şi cîte un franţuzism folosit cu insistenţă şi cu prea mare dezinvoltură: precum verbul *a antama* (pentru a cărui semnalare, într-o scrisoare către redacţie, îi mulţumesc domnului Alexandru Sterescu), pîndit de un risc serios de „diluare“ semantică. Cuvîntul reproduce cu fidelitate aproximativă, în pronunţie şi în scris, rostirea originalului – a verbului francez *entamer*. Nu e un împrumut nou: apărea, sporadic, în texte juridic-administrative din secolul al XIX-lea (de exemplu, în *Darea de seamă a Direcţiei Generale a Postelor şi Telegraphelor pe anii 1874-1875*, Bucureşti, 1876: *„am antamat* negocieri cu Francia, Italia şi Grecia“); în 1947, în *Limba română actuală. O gramatică a „greşelilor“*, Iorgu Iordan îl trecea într-o listă de neologisme cu statut încă incert (alături de *acroşa, ambala, andosa* etc.). Cuvîntul a fost ocolit de dicţionarele noastre generale, fiind probabil simţit ca un franţuzism preţios, neasimilat de masa vocabularului comun; a fost înregistrat doar în ultimele decenii, de unele dicţionare de neologisme şi cuvinte recente.

Verbul francez *entamer* are mai multe sensuri, unele predominant concrete – „a tăia (din ceva), a începe să se consume, a diminua, a altera, a afecta“, precum şi un sens figurat şi abstract – „a începe“, folosit mai ales în legătură cu acţiunile, discuţiile, negocierile etc. În Vocabularul francez-român publicat în 1840-1841 de P. Poenaru, F. Aaron şi G. Hill, *entamer* primea explicaţii bogate, pentru toate sensurile sale: „a tăia, a crăpa, a sfîşia, a rupe puţintel“; „a călca drepturile cuiva“, „a începe a se îndeletnici cu ceva“ etc. În *Monumente nationali. Monastiri si biserici ortodocse. Raporturi de la comisiunile întocmite pentru cercetarea lor* (Bucureşti, 1881), *antamat* era folosit cu sensul concret „deteriorat“: „suporţi superiori ai cupolelor sînt *antamaţi* pe une locuri“. Alte accepţii ale termenului par a se fi păstrat mai bine în limbajul juridic. În limbajul cult nespecializat, dar caracterizat de o anume preţiozitate, româna a preferat sensul *a începe:* „cancelarul Angela Merkel a *antamat* ieri primele discuţii cu...“ (cvlpress.ro) etc.

În spaţiul public actual, cuvîntul apare însă în contexte neobişnuite şi cu alte sensuri decît cele explicabile etimologic: ca sinonim pentru *a angaja, a asigura, a arvuni: „a antamat* două localuri pentru nunta visurilor ei, dar a rămas fără mire!“ (cancan.ro); „nimeni nu *antamează* un fotograf pe 1000 de euro fără un contract“ (smartwoman.hotnews.ro); „Cabral şi-*a antamat* o lună de miere exotică“ (ziarulring.ro); „Christian Bale *şi-a antamat* roluri în noile filme din seriile «Batman» şi «Terminator» (...). Actorul american Christian Bale va fi protagonistul noilor filme din seriile «Batman» şi «Terminator»“ (realitatea.net). George Volceanov a înregistrat acest uz (cu sensul „a aranja, a pune la cale“) în dicţionarul său de argou şi limbaj familiar, considerîndu-l ca aparţinînd jargonului publicistic. Verbul se referă la evenimente şi situaţii viitoare, dar le prezintă ca pe nişte certitudini: „Meme Stoica: «Titlul e *antamat*» (...) Meciul de la Craiova este capital cel puţin în privinţa luptei pentru locul doi. Locul întîi este *antamat*“ (evz.ro); uneori pare să însemne pur şi simplu „a contracta“: *„a antamat* 80 de hectare de teren agricol: «Cei care investesc astăzi în agricultură vor avea profituri foarte frumoase»“ (agrointel.ro); „investitorii chinezi *au antamat* soia în valoare de 2,3 miliarde de euro“ (recolta.eu). Exemple precum cele de mai sus suferă în primul rînd de imprecizie, fiind aproape imposibil de înţeles corect în afara contextului.

© wikimedia commons

Modificarea semantică a apărut în uz, foarte probabil, nu din nevoi de desemnare precisă sau din raţiuni expresive, ci din neglijenţă şi din necunoaşterea termenului şi a originii sale. E posibil să se fi pornit de la situaţii în care era vorba despre discuţii şi negocieri, deducîndu-se din context că acestea au dus la stabilirea unor acorduri; astfel, trecerea s-a putut produce prin metonimie (alunecare de la cauză la efect, de la începutul discuţiilor către realizarea contractului). Se vorbeşte adesea de *antamare* în articolele sportive, cu un salt semantic de la discuţiile preliminare la subiectul însuşi al negocierii: „Cu *Mutu deja antamat,* Petrolul pregăteşte, în secret, şi aducerea lui Chivu“ (libertatea.ro); „omul ia de bună promisiunea şi *antamează artistul*“ (ziardecluj.ro). Exemplele cele mai aberante intră cu totul în contradicţie cu sensul iniţial şi curent al cuvîntului: „senzaţia mea este că avem de-a face cu un proces politic şi că este *un caz antamat deja*“ (dcnews.ro); „relaţia ei cu un tată celebru şi *antamat unei alte familii*“ (simonaionescu.ro).

Modificarea semantică produsă de uzul actual al verbului *a antama* nu mi se pare dezirabilă şi nici măcar tolerabilă. Desigur, schimbări de sens apar în mod inevitabil în istoria unei limbi. O reacţie de respingere e totuşi firească atunci cînd inovaţiile nu sînt necesare (adăugîndu-se unui şir deja existent de sinonime), cînd afectează cuvinte rare, al căror uz presupune o anume cultură – şi mai ales cînd produc confuzii, perplexităţi şi contrasensuri ridicole.

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor“, 2010).*

■ ■ ■

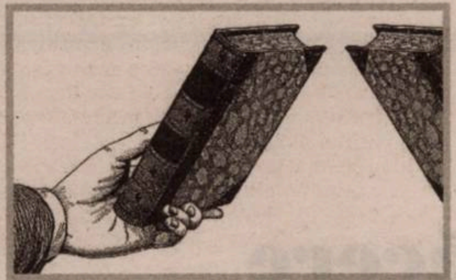

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

Lutul

Învăţăm învăţînd, făcînd sau trăind. Sînt pe lumea asta puzderie de edificii pe frontispiciul cărora stă scris cu cerneală simpatică: „Aici se învaţă învăţînd“. Despre grădiniţe, şcoli sau universităţi am tot vorbit. Despre faptul că învăţatul în stare pură trece tot mai mult drept o corvoadă şi o silnicie – de va fi fost vreodată altminteri! –, de asemenea. Hai mai bine să facem cîte ceva: de pildă, să ne jucăm, cît sîntem copii, să ne distrăm la tinereţe şi să muncim la maturitate, că la bătrîneţe chiar nu mai e bună de nimic cazna instruirii.

Learning by doing e unul dintre sloganurile favorite ale pedagogiei contemporane. Cîrcotaşii zic că noutatea lui brizantă are parfum de breaslă: drumul de la ucenic la calfă şi apoi la meşter, după ce vei fi absolvit şi „tăietura de maestru“, ca-n *Mara* lui Slavici. E şi aici un grăunte de adevăr. Cînd contemplu scepticismul condescendent al corporaţiilor faţă de ce ar putea face învăţămîntul formal pentru pregătirea angajaţilor lor nu pot să nu-mi amintesc de istoria lui Naţl, cel îndrăgostit de Persida, fata Marei. După cum agitaţia planetară a mobilităţilor studenţeşti – programele Erasmus şcl. – readuce în memorie faptul că, pentru a deveni măcelar la Lipova sau la Radna acum un veac şi jumătate, era musai să-ţi fi încheiat cu brio călătoria de studii în străinătate.

Dar nu despre felul în care diversele instituţii îşi asumă învăţarea aplicată vreau să vorbesc. Să-i dăm sistemului ce-i al sistemului. Pe mine mă interesează situaţia în care îţi însuşeşti o groază de lucruri pe cont propriu, făcînd cîte ceva din care nu ai nici cea mai mică intenţie să tragi vreun profit educaţional.

În vremea gimnaziului am urmat nişte cursuri paralele de arte plastice. N-aveam nici un gînd de a deveni pictor, sau sculptor, sau critic de artă. M-am dus acolo pentru că, după ce m-am deprins să ţin creionul în mînă, copiam în neştire animale, plante, corăbii şi multe altele dintr-un dicţionar enciclopedic nemţesc cu o sumedenie de planşe color şi, mai ales, alb-negru. Şi asta îmi plăcea teribil.

Learning by doing *e unul dintre sloganurile favorite ale pedagogiei contemporane.*

Am învăţat, la şcoala asta de arte plastice, cum se desenează un chip uman după natură şi, după mulaje de ghips anume pregătite, o ureche sau o mînă – mîna, cu degetele răsfirate în diverse poziţii, era cumplită! Am învăţat cum se alătură culorile, cum se amestecă, cum se diluează, cum se suprapun, cum se întrepătrund. Am învăţat chiar şi cîte ceva despre istoria stilurilor în desen, pictură şi sculptură. Însă cele mai grozave erau orele de modelaj.

Nu mai ţin minte nimic despre profesorul de modelaj, nici măcar dacă era bărbat sau femeie. Îmi amintesc însă viu cum de fiecare dată ne aducea un ditamai ligheanul plin cu lut, pe care-l aşeza pe podea în mijlocul unei camere, cred, complet goale. Poate ne dădea şi cîte o temă. În orice caz, după ce primeam lutul, eram lăsaţi, cîteva ore, să ne facem de cap.

Mai păstrez şi acum schiţe în creion sau cărbune, planşe în acuarelă, guaşe sau culori cerate. De la modelaj n-a rămas nici o urmă materială. A rămas însă descoperirea, fascinantă pentru mine, că mîinile au propria lor gîndire şi imaginaţie şi că sînt, nu o dată, mai inteligente şi mai inventive decît mintea; că sînt capabile să înveţe mintea şi că mintea ar trebui să înveţe să le asculte.

Dup-aia am ajuns să mă ocup de ceva nepipăibil, de cuvinte. Lecţia de modelaj mi-a arătat însă, o dată pentru totdeauna, că în spatele celor mai abstracte, celor mai ascetice semne, vibrează pulsaţia degetelor în dorinţa de a atinge şi de a da formă. Chiar şi în cea mai banală conversaţie cotidiană, simt mereu trepidaţia mîinilor care se întind către ligheanul cu lut.

Învăţăm învăţînd, pentru că aşa ni se cere, pentru că alţii – părinţii, statul etc. – se preocupă de ce se va întîmpla cu noi. Cu timpul, preocuparea asta se transferă către noi înşine. Învăţăm, pe de altă parte, făcînd, fără nici o premeditare şi fără să avem habar ce şi cît învăţăm. Mai învăţăm, nu în ultimul rînd, trăind. Nu prin ceea ce facem, ci prin ceea ce ni se întîmplă. Despre asta, poate, altă dată.

Liviu Papadima *este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

■ ■ ■

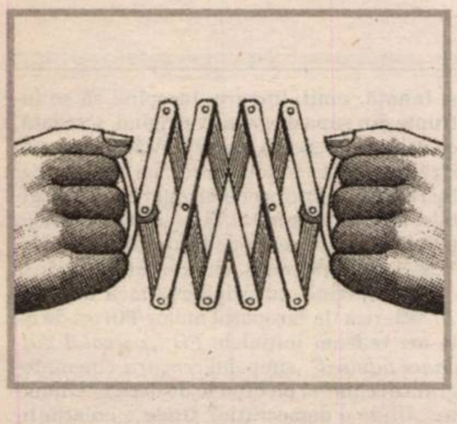

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

„Şi desfătătoriu, şi procopsitoriu“

– dialog cu Aurel MITRAN –

Organizează concerte, spectacole şi festivaluri de cîteva decenii. Cam tot ce înseamnă rock, pop, folk şi jazz i-a trecut prin mînă. „Are poveşti“ şi ştie să le spună ca nimeni altul. ***Aurel Mitran*** *a conceput şi a realizat selecţia muzicală pentru Festivalul* Dilema veche *2015. Cu muzici vechi şi noi.*

Cum vă amintiţi de începuturile activităţii dvs., din anii '70?

Cînd am început povestea asta, în secolul trecut, a fost foarte important că noi credeam că sîntem importanţi în vremea respectivă şi i-am şi convins pe ceilalţi de asta. Era o perioadă în care mai degrabă se repeta cu publicul în sală, dar tot ieşea ceva pînă la urmă. Ne jucam. Majoritatea celor cu care am pornit atunci la drum nu şi-au imaginat că o să ne facem dintr-o pasiune o profesie. Era un grup de artişti care voiau altă muzică şi se săturaseră să asculte aceleaşi lucruri, la aceleaşi ore. Clubul A a început ca o alternativă şi a rămas în continuare cel mai vechi club studenţesc. Între timp, unii s-au salvat, alţii s-au salvat şi au plecat, dar ce e îmbucurător este că şi publicul s-a salvat şi avem în continuare spectatori. Nu puţini.

Artiştii erau de fapt nişte amatori, studenţi care descopereau muzica...

Asta a şi făcut diferenţa. Folk-ul, jazz-ul, blues-ul şi altele au plecat în Occident ca nişte mişcări de stradă şi au ajuns pe scenă. La noi a fost mai întîi o mişcare a intelectualilor şi ulterior a ajuns în stradă. Formaţiile erau alcătuite de studenţi, concursurile erau pentru studenţi, exista şi moda unor ample concepţii muzicale (era vremea operelor rock, importate şi ele din afară). Festivalul Club A la vremea respectivă era un festival la care se repeta un an sau un an şi jumătate, pentru că toţi voiau să vină cu o concepţie muzicală nouă, cu o poveste, nu să cînte doar „Lady Madonna“, pentru că asta se cînta la orice bal studenţesc. Dacă nu ştiai măcar 10 piese Beatles şi 10 piese Rolling Stones, ce mai căutai pe-acolo? Ideea de divertisment nu era atît de puternică. Era mai mult ideea de a fi împreună, de a asculta aceeaşi muzică, de a citi aceleaşi cărţi, de a vedea acelaşi filme şi aceleaşi spectacole de teatru. A fost o perioadă foarte bună: erau regizori şi actori foarte buni. Jazz-ul, folk-ul, rock-ul nu puteau sta să privească în zare. A fost o perioadă de deschidere, care a durat pînă prin 1975-76, cînd „s-a strîns şurubul“. Vremea cînd veneau big band-urile americane în România trecuse.

În anii '90, a fost o perioadă „dilematică“ pentru ai noştri. A pătruns rapid muzica străină...

Pentru ai noştri a fost grav. La începutul anilor '90, spectacolul era al străzii – veneau minerii, plecau minerii, era un spectacol politic foarte agresiv. Şi era foarte nou. Era ca în bancul de pe vremuri: „de cîntat ne arde nouă acuma?“. Pe de altă parte, mulţi au simţit nevoia să facă ceea ce nu avuseseră voie să facă înainte. Publicul nu dorea neapărat acelaşi lucru. Într-o lume trecută prin 50 de ani de cenzură, au apărut spectacole în care actorii erau în pielea goală ori în care exista violenţă de limbaj. Vremea cînd se cînta la instrumente părea că a apus, au apărut computerele şi sonorităţile noi. Pînă prin anii '70, toată lumea cînta la aceleaşi instrumente – şi Beatles, şi Formaţia Fără Nume din România. La un moment dat, lucrurile s-au dezechilibrat. Cînd noi eram ocupaţi să ţinem discursuri la festivalurile studenţeşti, acolo apăreau Sex Pistols cu *Anarchy in the UK*. Şi la ei lucrurile să vătămaseră. La noi lucrurile s-au ideologizat profund. Şi tehnologia s-a schimbat. Generaţia mea nu ştia, la vremea ei, cum arată casetofonul. Prima dată am văzut o poză cu un casetofon în revista *New Musical Express* adusă de cineva care a venit din străinătate. Acum pare o distracţie de Benny Hill să vorbeşti despre asta, dar nu se întîmpla în 1821, cînd intra Tudor Vladimirescu în Bucureşti; se întîmpla acum vreo 40 de ani. Noi ştiam de banda de magnetofon şi de vinil. Acum, asculţi pe telefon ceea ce odinioară nu puteai să asculţi nici la Europa Liberă. Astăzi, divertismentul a început să fie important, spre deosebire de altădată. Nimeni nu s-a dus la Woodstock să se distreze – şi au fost 600.000 de oameni care se puteau distra grozav... Nu era „veselie la maxim“, era o stare de spirit...

În anii '90 au apărut şi posturile de radio FM în România. Au contat în schimbările care au apărut în muzica de la noi?

Iniţial, radiourile au sprijinit mişcarea muzicală românească. După aceea, fiecare a încercat să-şi găsească o identitate de post. Cînd s-a ajuns aici, a venit un desant aerian al muzicii străine. *Show business*-ul străin a venit cu un program bine pus la punct, aşa că fiecare şi-a făcut o „politică a postului“. Pentru o vreme, muzica românească a fost eliminată. Acum este un nou val în care muzica românească e pe posturi, dar e vorbită în engleză. Cînd era în limba română, era cu „Liberă la mare, stau cu tine le soare./ Ne iubim pe nisipul fierbinte,/ Nu mai sînt o fată cuminte“. Cred însă că cine a avut ceva de spus a spus, în mod real. Şi din vechea gardă, şi dintre ceilalţi. Continuă şi astăzi povestea. Dacă e muzică, îmblînzeşte şi fiarele; dacă e doar orăcăială, nu contează în ce limbă e. Sistemul a început prin anii '75-'76, cînd muzica a devenit bun de consum. Şi atunci s-au găsit nişte oameni care au investit bani şi au folosit mijloace de promovare. Aşa a apărut *heavy rotation*. Dacă ţi se dă de zeci de ori pe zi aceeaşi piesă pe toate posturile de radio, începe să-ţi placă. Dar asta a adus nişte constrîngeri: o piesă trebuie să aibă 3 minute. Cine ar mai edita acum „In-A-Gadda-Da-Vida“, în care există un solo de tobe de 22 de minute?

Totuşi, există posturi de radio de nişă şi pentru asemenea creaţii. La noi de ce nu prind astfel de posturi? E piaţa mică?

Tot acest sistem industrial are un viciu de formă. Nu mulţumeşte pe toată lumea. Sînt şi oameni care vor să asculte muzică bio, să spunem. Sînt oameni care îşi pun întrebări, oameni care au înţeles că există şi alt fel de muzică. Pentru asta trebuie să cauţi puţin. La noi, nişa aceasta nu e mare, dar nici atît de mică pe cît se crede. Începînd din 2000, ne-am confruntat cu o poveste care nu prea e analizată din punctul acesta de vedere. Au plecat mulţi în străinătate – şi aşa a apărut mitul căpşunarilor –, dar a plecat şi multă lume care nu era croită pentru munca fizică; au plecat oameni care ascultaseră şi un alt fel de muzică. Eu am primit, de pildă, un mail de la nişte tineri din Canada în care îmi mulţumeau că au aflat cine e Bobby McFerrin (al cărui concert la Bucureşti îl organizasem); acum erau la Toronto şi se duseseră la concert şi au simţit nevoia să-mi

> *„Vremea cînd se cînta la instrumente părea că a apus, au apărut computerele şi sonorităţile noi.“*

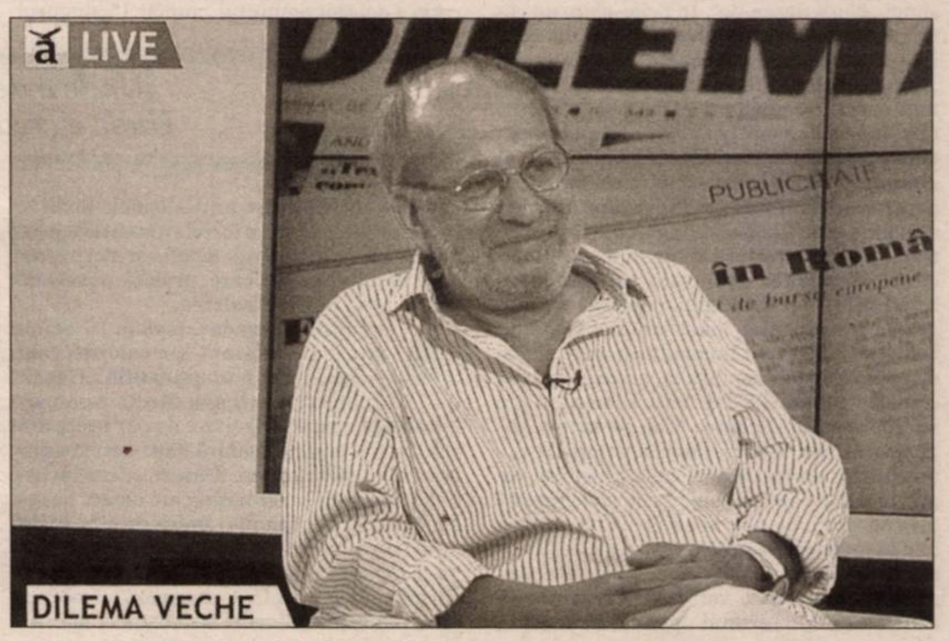

mulţumească. Încă există la noi un public avizat, chiar dacă mulţi au plecat; dar este un public care se formează, dacă pui armele jos, atunci eşti gata, nu te mai întrebi de ce şi pentru ce. Una este distracţia şi alta este cultura. Sînt totuşi şi oameni care se uită la Mezzo ori la Arte. Şi apoi, e vorba despre o investiţie în timp: depinde ce creşti în casă...

V-aţi ocupat şi de teatru, timp de cîteva decenii. Cu ce aţi rămas din această combinaţie între teatru şi muzică?

Cu aproape 40 de ani fericiţi, în care am făcut ce mi-a plăcut. Să-ţi faci dintr-o pasiune o meserie şi să mai şi trăieşti din ea mi se pare că e absolut extraordinar. Am avut şi norocul că, indiferent în ce context eram – şi înainte de 1989, şi după –, m-au cam lăsat în pace. Poate că eram atît de eficient din punct de vedere financiar pentru instituţia în care lucram, încît mă lăsau cu ale mele. Dacă făceam un turneu cu teatrul şi ieşea bine financiar, mi se spunea „bine, acum fă-ţi şi tu concertele tale, poate te mai linişteşti“. Teatrul a însemnat foarte mult, în primul rînd era o structură profesionistă, ceea ce în muzică (mă refer la cea făcută de liber-profesionişti, nu la cea instituţionalizată) cam lipsea.

Se vorbeşte mult despre „industria muzicală românească“. Chiar avem o industrie?

Eu n-o văd industrie, o văd cam manufacturieră. La noi e mai mult *show* decît *business*. Sînt foarte puţini bani la mijloc. Depinde şi ce înţelegi prin bani. Fiecare se raportează la cîţi bani are el şi compară cu cît cîştigă cineva pentru un spectacol. În America, un vînzător de la McDonald's nu-şi pune problema cît cîştigă Bon Jovi. Căci, dacă te duci la un spectacol – fie *Hamlet,* fie Bon Jovi – ştii că asta presupune costuri mari. Sînt oameni care strîng bani 6 luni ca să-şi cumpere bilet la un spectacol, la fel cum strîng bani pentru concediu. La noi, unii se miră că un bilet costă 50 de lei. Cît să coste? Sîntem o ţară europeană, iar artiştii care vin în România trebuie plătiţi. Vînzările de discuri au scăzut, aşa că singurele venituri reale ale artiştilor sînt cele din concerte. Altădată, unii plecau în concerte o dată la şase ani, acum pleacă în fiecare an. *Show-business*-ul nu duduie în România, mai ales că e axat pe o singură categorie de public – tineretul. Este acea categorie de public care are şi n-are bani în acelaşi timp.

Cum aţi făcut selecţia muzicală pentru Festivalul Dilema veche?

Am vrut să rămînă identitatea acestui festival. *Dilema veche* are o anumită identitate, iar acesta nu e un festival oarecare (vorba lui Ioan Hollender: „doi copaci şi-o apă chioară, uite-un festival de vară“). Ideea principală a selecţiei muzicale a fost să existe proiecte speciale pentru acest festival. Aşa se explică faptul că am selectat spectacolul lui Mircea Vintilă & Brambura – *Povesci din Bucuresci spuse doamnei Alba Carolina,* un spectacol din Capitală pentru Cealaltă Capitală, cu imagini de arhivă pe care publicul le va putea vedea doar cu această ocazie. Va fi o îngemănare între Bucureşti şi Alba Iulia. Apoi, Nicu Alifantis cu Ansamblul Jidvei şi corul Junii de la Jidvei. Plus Mihai Neniţă, un soi de violonist-minune, care a colindat mult prin lume, a absolvit Universitatea din Köln; el va fi un fel de *jolly joker* între Alifantis şi ansamblu. Artiştii au fost selecţionaţi pentru două motive: bucuria de a se juca şi dorinţa de a face şi *altceva* decît fac în mod obişnuit. Nimic nu e mai supărător la un festival de oameni deştepţi decît să te prezinţi cu nişte lucruri obişnuite. Radu Gheorghe va prezenta *Ucenicul vrăjitor* cu Orchestra Simfonică Bucureşti, care nu e niciodată acelaşi spectacol. Încercăm să fie, vorba lui Timotei Cipariu, „şi desfătătoriu, şi procopsitoriu“. Ultima seară e a unui artist despre care s-au scris sute de articole, iar discografia lui ocupă două rafturi de bibliotecă: Angelo Branduardi. E un artist european cu o voce inconfundabilă şi cu o îmbinare de instrumente vechi şi noi. E *sold out* la Viena cu şase luni înainte, e în turneu european şi vine pentru prima dată în România. Aşa că ar trebui să le spunem oamenilor că au ocazia să „defileze“, de 23 august, cu Angelo Branduardi. Mai există la festival o scenă în curtea interioară a Palatului Principilor, unde vor cînta Basorelief, Irina Popa & The Sinners, Mihai Neniţă cu un proiect special pentru festival, Trio Puiu Pascu. Un alt proiect de festival este cel al lui Emy Drăgoi, care va încheia ultima seară cu *Bal Musette,* ca să vedem cum arată Montmartre la Alba Iulia. Cred că va fi o reuşită, căci în Cetatea Alba Iulia nu se poate orice şi oricum.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit pe live.adevarul.ro)

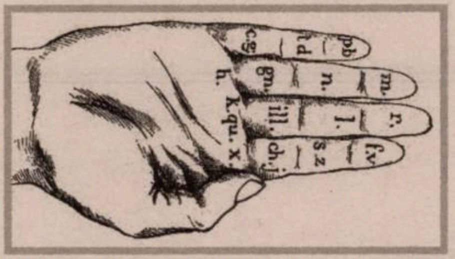

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Benzi desenate

Debarasîndu-mă recent de cîteva zeci de kilograme de hîrtie tipărită, am descoperit, într-un colţ, o revistă mai puţin obişnuită. Este vorba despre *Dino,* „o publicaţie a copiilor“, cum mă avertizează coperta, plină de „jocuri“, „concursuri“ şi, desigur, „benzi desenate“. În prim-plan, un cîine preistoric – tip Flintstone –, cu doi colţi ieşiţi în afară, cam neinspirat, într-o sugestie „vampiristică“, pilotează un avion şi îşi salută entuziast micii prieteni. Acesta e Dino fără îndoială, noul personaj al imaginaţiei foarte tinerilor cititori. Spun „noul“, întrucît marginea coperţii îmi comunică un lucru pentru care sînt mai puţin pregătit. Revista din mîna mea (deja uşor îngălbenită de vreme şi praf) reprezintă chiar numărul inaugural al ineditei publicaţii: nr. 1/septembrie/1997 (Andrei, băiatul meu, avea doi ani atunci şi, probabil, dintr-un impuls alfabetizator, i-am luat lunarul respectiv, de 36 de pagini, de la vreo tarabă, pentru – n-o să credeţi – numai 2950 de lei!). Dino scrie şi o scrisoare-editorial către fani, pe prima pagină, arătîndu-se încrezător în viitorul revistei („m-am gîndit că ar fi cazul ca şi voi, copiii, mai mari sau mai mici, să aveţi o revistă care să vă fie pe plac şi să vă fie un prieten bun în momentele în care, sătui de lecţii sau de televizor, aţi hotărît să răsfoiţi ceva pregătit anume pentru voi“) şi calitatea materialelor ei („în primul număr al revistei mi-am rugat prietenii să mă ajute, scriind şi desenînd pentru voi, povestind şi imaginînd lucruri cît mai felurite şi mai atractive“). Deşi cam redundant stilistic pentru gustul meu, am decis să-i ofer credit lui Dino, un minut-două, înainte de a-i arunca bătrîna creaţie în sacul de gunoi. Am crescut totuşi în marea cultură a benzilor desenate cu Pif, Hercule, Docteur Justice şi Rahan şi nu aş putea privi decît cu încîntare pătrunderea genului la noi încă din, iată, anii '90. *Dino,* de aproape două decenii – afirm aceasta cu destulă ezitare, fiindcă nu ştiu dacă publicaţia a depăşit amintitul „număr 1“, singurul găsit de altfel printre anticele mele hîrtii –, încearcă să coaguleze forţele autohtone pentru creaţia în domeniu. Se află şi aici *o revoluţie* mentalistă, pe care, grăbiţi, o trecem, poate, prea uşor cu vederea.

„Unde e democraţia?
Unde e creaţia liberă?“

Am deschis, aşadar, revista la întîmplare şi, tolerant cu culorile cam şterse, am citit un prim titlu: „Gaga!“ (p. 7). Un băieţel, cu limba căzută prin partea stîngă a gurii şi trei fire de păr ieşite din cap, ca trei ţepi, mă salută dintr-un cărucior pestriţ, cu steluţe roşii. Alături, o femeie (nelipsită de acelaşi aer nătîng, un defect, se vede, preluat din familie) îmbrăcată în fustă mini (!) se apleacă, cu mîini vînjoase, spre o gîscă (speriată), desenată (impropriu, considerînd nota generală de degenerare) extrem de artistic, în contururi de lebădă (vieneză). Doamna în chestiune, prezumtiv mama ciudăţelului, înşfacă pasărea, o aşază cu gîtul pe o buturugă şi, cu un satîr demn de filmele *Vineri 13,* se pregăteşte… să o decapiteze. Gîsca ţipă disperată „ga-ga“, bebeluşul o îngînă – vesel, nevoie-mare! – „ga-ga“. Apoi, vedem un cap de gîscă – în expresie de *rigor mortis* – zburînd prin aer sub privirea înmărmurită a tînărului chelbos (interjecţia însoţitoare – imitînd sunetul despărţirii capului de trunchi – este „blup“). Călăul feminin (cum să-i zic, „călăua“ sau „călăuţa“?) curăţă, mai tîrziu, gîsca de pene. Din căruţ, eroul se întreabă nedumerit: „Ga-ga-pi-şi?“. Adică, deducem, mama schimbă pe gaga, întrucît a făcut pişi. Trupul inert al păsării – jumulite de pene – ajunge, ulterior, sub jetul rece al cişmelei din curte. Mititelul derutat exclamă, într-o surpriză continuă: „Ba-ie-ba-ie!“. În sfîrşit, femeia porţionează carnea pe masa însîngerată. Vedem un spectacol grosier: pulpe, aripi, un gît, chiar şi respingătoarele înotătoare întinse în faţa băieţaşului. Îngrozit, el zbiară din cărucior: „U-aaa! U-aaa!“ (gura deschisă monstruos ameninţă să înghită tot universul). Mama sangvinară, insensibilă la răcnete de micuţ, aruncă animalul tranşat într-o oală gigantică. În finalul secvenţelor, aduce o farfurie cu lichid gălbui (şi un copănel vag sesizabil) tînărului insurgent (prevăzut cu baveţică). Acesta se strîmbă cu o grimasă teribilă şi spune: „Ca-ca-pa-pa!“. Femeia se încruntă demonic. Dispare, pentru o secundă, şi reapare cu satîrul (vizualizat mai devreme) pe care îl ţine, feroce, în ambele mîini. Are, la rîndul ei, o grimasă morbidă şi, neaşteptat, ridică instrumentul deasupra capului mogîldeţei din cărucior (mărturisesc, am fost tentat să închid revista în acest punct). Copilul face ochii cît cepele şi înhaţă, umil, lingura, începînd să se înfrupte din supa de gaga şi strigînd, totodată, cu voluptate, „pa-pa-pa-pa!“. Alături, mama, rîzînd malefic (cu toţi dinţii), pe fondul unei încruntări a sprîncenelor aparent incorigibile, arată mulţumită. Ţine satîrul strîns la piept, ca pe un semn de biruinţă.

Am rememorat, cu acest prilej, vrînd-nevrînd, surprinderea mea în America (la începutul anilor '90) ori de cîte ori vedeam iniţialele *PG („parental guidance advised“,* simbolul *cenzurii* cinematografice) chiar şi pe filmele de desene animate. „Unde e democraţia? Unde e creaţia liberă?“, mă întrebam consternat. Nu ştiam, desigur, că unei societăţi îi ia decenii întregi de efort susţinut pentru a-şi asuma gesturile şi detaliile civilizării. Apropo, vă mai amintiţi ce ne supărau cei „douăzeci de ani“ pe care ni-i dădea Silviu Brucan pentru o corectă occidentalizare? Astăzi, pariez că-l consideraţi – pentru observaţia respectivă – nu doar optimist, ci şi foarte galant.

***Codrin Liviu Cuţitaru** este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

■ ■ ■

ready made

„Adăugaţi mărturisirea muribundului în faţa sorei de caritate, doctoriţă în medicină care l'a îngrijit:

«E vina mea dacă mă aflu aci! (a zis el) *Am căzut în cuţitul prietenului meu*».

Ipoteza cea mai verosimilă e că, în impetuozitatea atacului, Păltineanu s'a înfipt singur în cuţitul legitimei apărări.“

Biblioteca marilor procese, Anul I,
Nrul 1, Octombrie 1923

PUBLICITATE

Paramilitarii din Ucraina: scăpaţi de sub control?

Cele două batalioane paramilitare ale Pravîi Sektor, care staţionează în Donbas, au statut independent, deşi preşedintele Poroşenko a afirmat în nenumărate rânduri că va cere dezarmarea paramilitarilor care nu se supun guvernului. În cazul acestei organizaţii, situaţia este complicată de faptul că Pravîi Sektor a devenit partid politic, situat în opoziţie faţă de guvern – un partid politic cu membri înarmaţi...
– fragment din noua ediţie FP România (august / septembrie 2015)

**MERSUL LUMII,
PAS CU PAS.**

FOREIGN POLICY
Politică globală, economie şi idei

acum la toate punctele de presă

PUBLICITATE

Historia din 15 august

Dezvăluiri: Securitatea a vrut să-l răpească pe George Enescu

Cafeneaua Fialkowsky, locul unde se putea afla când cade Guvernul

Polonezii - primii învingători ai „Enigmei"

Revista + DVD la doar 19,99 lei

PRODUCED BY SMITHSONIAN NETWORKS © 2008 SNI/SI NETWORKS L.L.C. ALL RIGHTS RESERVED. DISTRIBUTED WORLDWIDE BY OFF THE FENCE B.V.
Historia
ULTIMA BOMBA
23 AUGUST 1944 INEDIT
Cum l-am arestat pe Mareşal
ULTIMA BOMBA

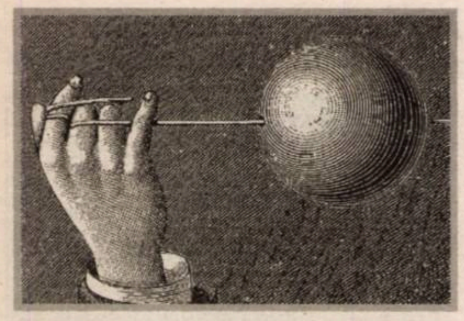

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Poate salva cultura un oraș?

Detroit e un oraș-fantomă, cu mii de locuințe părăsite și hectare întregi de hale industriale lăsate în paragină. Falimentul orașului a produs pagube ireparabile și a distrus societatea în ansamblul ei. Ce mai poate salva această comunitate? Un posibil răspuns ar fi: industriile culturale și creative. Un articol recent publicat de *Bussiness Magazin,* dar și numeroase altele, apărute în presa americană, consemnează că la Detroit angajamentul pentru cultură începe să conteze. Că orașele pot fi revitalizate prin proiecte culturale o arată și istoria post-1990 a Berlinului. În primii ani de după reunificare, situația orașului era destul de tristă. Zonele industriale de la periferia fostului Berlin de Est erau moarte, numeroși cetățeni ai fostei republici socialiste plecaseră în orașele din Vest, mai bogate, centrul orașului era (încă) nerenovat, sistemele publice de transport din cele două orașe cîndva separate trebuiau armonizate, monumentele istorice – restaurate. Pentru bugetul oricum împovărat al orașului, întreținerea enormei infrastructuri culturale era extrem de costisitoare. Primarul Klaus Wowereit și-a propus să transforme acest dezavantaj în oportunitate. Nu numai că a finanțat din plin instituțiile de cultură existente, dar a încurajat crearea unui sector cultural independent. Investiția nu a fost prea mare. De cele mai multe ori, a fost vorba de spații de lucru. „Sîntem săraci, da' sexy", a spus Klaus Wowereit cînd a fost întrebat despre viziunea sa în ceea ce privește orașul. „Berlinul trebuie să fie ieftin și *cool.*" În cele din urmă, s-a dovedit că viziunea a fost cu bătaie lungă. Căci efervescența culturală a atras și investitori importanți. Din 2004, la Berlin s-au creat locuri de muncă într-un ritm mai rapid decît se întîmplă în restul Germaniei. În ultimii ani, viața la Berlin a devenit tot mai scumpă. Orașul nu mai e sărac. Dar a rămas sexy.

Episodul trist – dar cu deznodămînt fericit – cu muzeul de artă a atras atenția multor artiști americani asupra oportunităților oferite de orașul Detroit.

Cu totul alta e situația Detroit-ului de acum: falimentul orașului împiedică autoritățile să dezvolte domenii considerate nevitale, cum este cultura; ba chiar le obligă la gesturi disperate, așa cum s-a întîmplat în urmă cu doi ani, cînd administratorul orașului a angajat o firmă care să evalueze valoarea colecțiilor de la Detroit Institute of Arts, unul dintre cele mai importante muzee din SUA, o instituție solidă, deținută de municipalitate și nu de o fundație sau de persoane private, așa cum e cazul multor muzee americane. Colecția muzeului a fost construită în timp, cu grijă, din banii orașului și prin donații: o galerie de artă europeană (Bruegel cel Bătrîn, Vermeer, Rembrandt, Van Gogh, Rubens), o galerie de artă din Asia și lumea islamică, colecții de artă americană, o galerie de fotografie, o colecție de artă pop & minimalistă, precum și o arhivă dedicată artelor performative (peste 10.000 de filme, fotografii, afișe și diapozitive din teatru, dans și cinematografie). O vreme, muzeul a fost închis, căci administrația locală nu și-a mai permis cheltuielile de personal. Sute de directori de muzee din America au protestat atunci, furioși, împotriva vînzării patrimoniului. Din fericire, directorul muzeului din Detroit a reușit să obțină, după o campanie de strîngere de fonduri, aproape 30 de milioane de dolari – suma necesară pentru a demonstra că instituția e solvabilă. Au contribuit nu numai donatori și mecena, ci și alte muzee, mai înstărite. Episodul trist – dar cu deznodămînt fericit – cu muzeul de artă a atras atenția multor artiști americani asupra oportunităților oferite de orașul Detroit.

Detroit

© wikimedia commons

Grupe de arhitecți, urbaniști și sociologi lucrează acum la planurile orașului de mîine, construit pe ruinele Detroit-ului de acum. Prin halele părăsite ale uzinelor, artiști anonimi sau cunoscuți își prezintă lucrările. Unii vin de la New York sau din alte mari orașe, atrași de costurile modeste ale acestor galerii de artă improvizate. Alții – vedete ale scenei artelor vizuale – vin la Detroit ca să facă un *statement:* expunînd aici, adaugă valoare atît orașului, cît și propriilor lucrări. Fiecare încearcă să se pună în relație cu orașul, să creeze o polemică, să vorbească despre rostul artei în era postindustrială. E deja un fenomen descris și consemnat ca atare de multe ziare. Dar are acest fenomen amploarea necesară pentru a produce o schimbare semnificativă? Poate Detroit să devină un oraș atractiv? *The New York Times,* de pildă, vorbește deja despre un Detroit „post-postapocaliptic". Am ajuns, cum s-ar zice, în etapele superioare.

■ ■ ■

PUBLICITATE

adevărul
prezintă
FESTIVALUL
ENESCU

Între 28 august și 20 septembrie, ziarul festivalului va fi distribuit în toate sălile de concert și ca supliment gratuit al ziarelor Adevărul și Weekend Adevărul, de luni până vineri, în 16 și 24 pagini, în București.

Ziarul Festivalului Internațional
George Enescu este realizat de
Adevărul în colaborare cu organizatorii
și coproducătorii evenimentului.

ENESCU FESTIVAL
adevărul prezintă:
Enescu
2015
Legendara Filarmonică din Berlin
Anne Sophie Mutter, în sfârșit în România
Rapsodia I de George Enescu, în deschiderea Festivalului
Violonista Sarah Chang
Opere celebre, cântate pentru prima dată în Festival
Prestigiul unui Festival
Georges Enesco

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Din Grădina Rozelor

La începutul acestui an, a apărut la Editura Academiei Române o foarte frumoasă și interesantă carte: *Grădina Rozelor. Femei din Moldova, Țara Românească și Transilvania (sec. XVII-XIX)*, semnată de Violeta Barbu, Maria Magdalena Székely, Kinga Tüdös și Angela Jianu. Cele patru doamne refac, cronologic și prin studii de caz, istoria doamnelor, domnițelor, prințeselor, jupânițelor, boieroaicelor din trecutul nostru.

Maria Magdalena Székely deschide această carte cu povești despre femeile din Moldova secolului al XVII-lea. Prima poveste are ca personaj principal pe Todosia Nicoară, soția marelui vornic al Țării de Sus, Nicoriță, și pleacă de la un dar, mai puțin obișnuit, care a stîrnit curiozitate și patimă printre istoricii de prin diferite părți ale lumii: un pandantiv. Curiozitatea științifică nu este dată de bijuteria din aur, ci de inscripția slavă: „Nicoară, mare vornic al Țării de Sus, a făcut un taler de aur și cu lanț de aur și l-a dăruit cneaghinei sale Todosia“. Dar, înainte de a fi dăruită cu dragoste de Nicoară, Todosia, descendentă din familia Movilă și soră de viitor domn, Miron Barnovschi, a cunoscut peripețiile unei prime căsătorii (prin 1605) mai mult decît nefericite. Primul soț, Vasile Lozonschi, n-a fost cea mai bună alegere, fiind un om violent, grabnic vărsător de sînge. Se povestește că prin 1609, invitat la un ospăț, la mănăstirea Secu, unde s-ar fi aflat și episcopul Mitrofan, Vasile Lozonschi s-ar fi îmbătat și „a lovit cu buzduganul pe acel episcop, culcîndu-l la pămînt, făcîndu-i cîteva răni la cap, călcîndu-l în picioare; în sfîrșit, i-a scos patru dinți și l-a lăsat așa, ca mort, în șiroaie de sînge“. Or, toate acestea se petreceau într-o epocă destul de tulbure, cînd sora lui, Elisabeta Movilă, încerca să păstreze tronul Moldovei pentru fiul ei minor, Constantin. Conflictul boierilor dregători cu acest Vasile Lozonschi va depăși granițele Moldovei și se va sfîrși prin uciderea lui de către un nobil polonez la 1613. Din acest moment, începe viața senină a Todosiei cu marele vornic Nicoară…

La fel de interesantă și de plină de surprize este și viața Ecaterinei-Dafina Dabija, fiica paharnicului Ionașco Jora și a Siminei Alexa Arapu, cunoscută mai ales pentru căsătoria ei cu Eustratie Dabija, caracterizat de cronicari drept „om de țéră, om bun“, dar „bețiv“, și ajunsă astfel doamnă a Moldovei. Frumoasă este povestea acestei doamne ce luptă pe drumurile Constantinopolului pentru a obține tronul Moldovei pentru ginerele ei, Gheorghe Duca.

Violeta Barbu ne propune portretul doamnei Elina Cantacuzino, soția marelui postelnic Costandin Cantacuzino, mama stolnicului Costandin Cantacuzino, domnului Șerban Cantacuzino, spătarului Mihai Cantacuzino, pentru a aminti doar trei dintre cei doisprezece copii ai prolificului cuplu care au scris istoria secolului al XVII-lea. Tot Violeta Barbu ne propune portretul unei doamne mai puțin cunoscute: Maria Mamucca Della Torre Kálnoky. Istoria acestei doamne șerpuiește prin Balcani asemenea unei caravane cu mirodenii ce parcurge drumurile periculoase spre a ajunge pe tarabele negustorilor din București, Brașov sau Sibiu. Născută pe malurile Bosforului (la 18 decembrie 1678), într-o familie de levantini, dragomani venețieni pentru ambasadele din Imperiul Otoman, Maria se va căsători cu contele secui Kálnoky Ádám și-și va trăi viața la București și Iași, fără să-și mai revadă vreodată rudele din Constantinopol, Viena sau Transilvania.

Cu portretul Sárei Bulcesti-Székely-Haller, Violeta Barbu și Kinga Tüdös fac trecerea către istoria atît de interesantă a Transilvaniei. În fapt, Sára Bulcesti nu este decît Stanca Buicescu, fiica lui Preda Buicescu, nepoata marelui spătar Diicul Buicescu, sfetnic de taină al domnului Matei Basarab, și a Anei Szalánczi. Căsătorită de trei ori, cu importanți oameni politici din Ardeal, Stanca, devenită Sára, va fi una dintre importantele figuri ale Clujului de la sfîrșitul secolului al XVII-lea. Palatul Rhédey (așa cum este el cunoscut astăzi în Cluj), cumpărat de soțul ei László Székely, a fost însă refăcut și mărit de Sára. Așa cum se observă și din portretele celorlalte doamne din Transilvania (contesa Csáki, Mindszenti Krisztina), reconstituite de Kinga Tüdös, deosebirile de documentare sînt evidente. Transilvania aparține unei culturi a scrisului, investind în educație și în valorizarea documentului. Pe lîngă testamente extrem de minuțioase, Kinga Tüdös se folosește și de importante cronici de familie și de o bogată corespondență. Acestea din urmă vor constitui material documentar important pentru Angela Jianu. Ea ne oferă ultimul portret din această valoroasă carte: Dora d'Istria. Descendenta unei vechi și importante familii, Dora d'Istria, pe numele ei adevărat Elena Ghica, s-a născut la București în 1828, dar povestea vieții ei a depășit granițele Europei, împletindu-se cu istoria secolului al XIX-lea.

Vă invit să citiți această carte, scrisă cu erudiție și minuțiozitate, care oferă fiecăruia – cititor pasionat de lectură sau cercetător – informații inedite și interesante.

Constanța Vintilă-Ghițulescu *este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga“. Cea mai recentă carte publicată:* Evghenіți, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernități românești (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

■ ■ ■

anti nostalgia

Falsa moarte a monarhiei (I)

„Avem o cultură politică pasională. În orice controversă, argumentele țintesc persoanele, nu ideile. Acest sistem de gîndire, consecință firească a degenerării ideologiei în timpul unei dictaturi, irită spiritele, fără a le satisface. Ar fi de dorit, desigur, să se înlocuiască monologurile paralele și convulsive printr-o reflecție imparțială și critică asupra formelor de stat între care ni se cere să alegem. Dar, fiindcă adversarii monarhiei au crezut că deplasarea discuției pe terenul istoric ar fi în favoarea lor și fiindcă ni se pare insuficientă cunoașterea împrejurărilor din 1947, e necesară o punere la punct. Monarhia n-a fost «abolită», cum se spunea la cursurile de învățămînt politic, ea a fost victima unui atentat. Înlăturarea ei a însemnat triumful unui partid sectar, cap de pod al invaziei sovietice, împotriva societății românești.

Încă exilat din țara sa, fiindcă este rege, Mihai I a intrat de mult în istorie. În ziua de 23 august 1944, cînd gestul său viteaz a salvat onoarea unei națiuni și a grăbit sfîrșitul unui război tragic. Ceea ce a urmat, vreme de trei ani, ca rezistență față de presiunea diplomatică și militară a ocupației sovietice, este probabil perioada din existența României moderne în care monarh și popor au fost cel mai strîns legați, ca și cum un nou contract constituțional s-ar fi încheiat trainic între ei, deoarece solidaritatea națională, avînd nevoie de un stindard, l-a învestit cu această funcție pe tînărul rege. «Toți în jurul Regelui, simbolul măreț al Patriei și călăuză înțeleaptă a destinelor acestui popor!» – cum cerea istoricul Nicolae Bănescu în februarie 1946 – nu mai era o lozincă de conjunctură între altele, convenționale, ci o exigență a Istoriei.“

Andrei Pippidi, în *Memoria. Revista gîndirii arestate*, nr. 5

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și **coate**

Adevăratul multitasking și drumul pînă la el

August. Călduri mari. Luna concediilor. Șosele pe care se circulă ore întregi în coloană. Sînt momentele în care cetățeanul român își aduce aminte de lipsa autostrăzilor și face diferite scenarii creative în care personajele principale sînt anumiți politicieni și familiile lor. Dacă vezi scena asta de la înălțimea Stației Spațiale Internaționale, arată ca un gigantic *workshop* de scenaristică pentru filme de acțiune, la care participă cîteva milioane de cursanți plini de idei. Dar ține puțin. Cît țin și concediile. Pe urmă, oamenii uită, se întorc la lucru și se iau cu alte chestii. Revolta cetățeanului și setea de a cere socoteală se potolesc. Interesul pentru destinul banilor din taxe și impozite, care se duc legate la ochi în marea vistierie a statului, se topește. Cetățeanul mai e scuturat de cîte un fior dintr-ăsta creativ doar dacă el sau apropiații lui ajung prin spitale, sau dacă vreunul dintre copii trebuie să dea bacalaureatul și e victima unei noi schimbări aiuritoare de programă școlară. În restul anului, e perioada dedicată *workshop*-ului de scenaristică pentru comedie. Milioanele de cursanți se află într-o milenară cursă creativă a înarmării cu vorbe de duh, bancuri, miștouri, caterinci și zeflemele, care transformă orice necaz și umilire în iluzia unui viitor suportabil.

Între timp, cîtă vreme sînt concediile, cei care n-au plecat la bulgari, la turci sau la greci pornesc la drum prin țara pe care o iubesc și o înjură în fiecare zi. E ca o căsnicie veche, cu un soi de dragoste și cu un soi de ură, cu toate bunele și relele ei. Dar și cu senzația, egal împărtășită, că fiecare i-a distrus viața celuilalt. Iar ce iese din seninătatea acestei resemnări se vede tot din Stația Spațială Internațională. Fluvii de gunoaie crescînd cît vezi cu ochii, alimentate generos de afluenții patriotici care se scurg din mașinile cetățenilor plecați, plini de voioșie, în vacanță. Ar trebui dat, din cînd în cînd, și un cod roșu de gunoaie. Dar nu prea are șanse să impresioneze pe nimeni, pentru că treaba asta face parte din peisajul nostru drag, e ceva cu care trăim din negura veacurilor și nu produce fiori de nici un fel. Stai în coloanele nesfîrșite ale traficului de vacanță și vezi cum zboară din mașinile noastre toate obiectele care alcătuiesc definiția ideii de ambalaj. Plus chiștoace de țigări. E ceva extrem de vesel în coregrafia asta națională. Și plin de culorile tuturor ambalajelor care se zbenguie prin aer și transformă lumea asta într-un imens carnaval al verii tîrzii.

La o benzinărie, pe Valea Oltului, e plin ochi. Toată lumea caută să fie cît mai creativă și în împrejurarea asta. Prin urmare, nu te mai saturi să contempli demonstrațiile de genialitate în parcarea mașinilor. Cu cît sîntem mai mulți, cu atît sînt mai evidente talentul nostru și dorința de a provoca la duel orice gest de bun-simț. Peisajul parcării e un soi de cap în gură, dat cu năduf, peste timp, idiotului care a avut nefericita idee de a ordona cumva mijloacele de transport, cîtă vreme staționează, iar proprietarii dînselor nu le conduc pe șosele. Te duci pe la alții, prin alte țări, și te ia cu nervi alinierea aia în care te simți dezrădăcinat și minimalizat ca ființă umană. Pe-aici, parcările au aspectul unor colonii mixte, de pinguini și de foci, care celebrează ideea de diversitate în natură. Există un elan, un extaz al dezordinii și al deranjării celuilalt, care umplu locul de viață și de sunetul vesel al vitalității, izvorît din claxoane și din muzicile de prin mașini.

Cei mai mulți alimentează cu carburant, merg în magazin și-și comandă cafele, ceva de-ale gurii, mai cască ochii pe la vitrine, merg și se-mbulzesc la toaleta minusculă, plănuind să plătească la plecare. Ca la terasă. Ca la restaurant. Între timp, la pompe se adună șiruri de mașini, aerul clocotește de căldură și de înjurături, mașinile se parchează în cele mai tembele poziții, iar peisajul ia chipul unui mare platou de filmare, deasupra căruia plutește zîmbetul unui regizor zurliu.

În fața unei case de marcat, de la care începe o coadă cît Oltul, o doamnă planturoasă își face niște planuri. Nu știe cum să se strecoare în situația asta, să nu stea la coadă, să fie un pic șmecheră și apoi să rîdă în mașină, povestindu-i soțului cum i-a făcut pe proștii care stăteau la rînd. Îi vine o idee. Se uită prin magazin și-și strigă copilele. Două fetițe superbe, nu mai mari de 5-6 ani, două zînițe blonde și buclate. Le șoptește ceva, le dă niște bani, le încarcă temeinic cu ce-și luase de prin vitrine și le împinge discret în față, să plătească. Fetele par obișnuite cu felul ăsta de joc și-și fac rolurile cu un talent magistral. Următorul client e tot o doamnă, mama unui copil supraponderal care-ți stîrnește compasiunea. Copilul e obez într-un grad înalt, dar drăguț, ca orice copil de pe lumea asta. O tot bate la cap pe maică-sa să-i ia ceva. Are în mînă un Snickers. Maică-sa îl muștruluiește un pic. Nu pentru că mănîncă așa ceva. Ci pentru că nu-și ia o dată mai multe și-o tot freacă la cap. Așa că-i ia un pachet mare, cu zece batoane de ciocolată, să tacă dracului din gură și să n-o mai căpieze!

Iar la toaletă, imaginea anului! Un domn își conduce copilul în closet, se întoarce spre pisoar și-ncepe să urineze. Cu o mînă rezolvă problema băiețească a ergonomiei momentului, iar în cealaltă ține un „senviș“ dintre cele mai mari, de-ăla în baghetă, din care mușcă sănătos, în timp ce susurul eliberator îi aduce pe față un zîmbet de satisfacție. Pe cuvînt de onoare!

Cătălin Ștefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

■ ■ ■

festival DILEMA VECHE

în Cetatea ALBA IULIA

21-23 august 2015

NOI suntem ceilalţi

PRIMA DATĂ ÎN ROMÂNIA

ANGELO BRANDUARDI

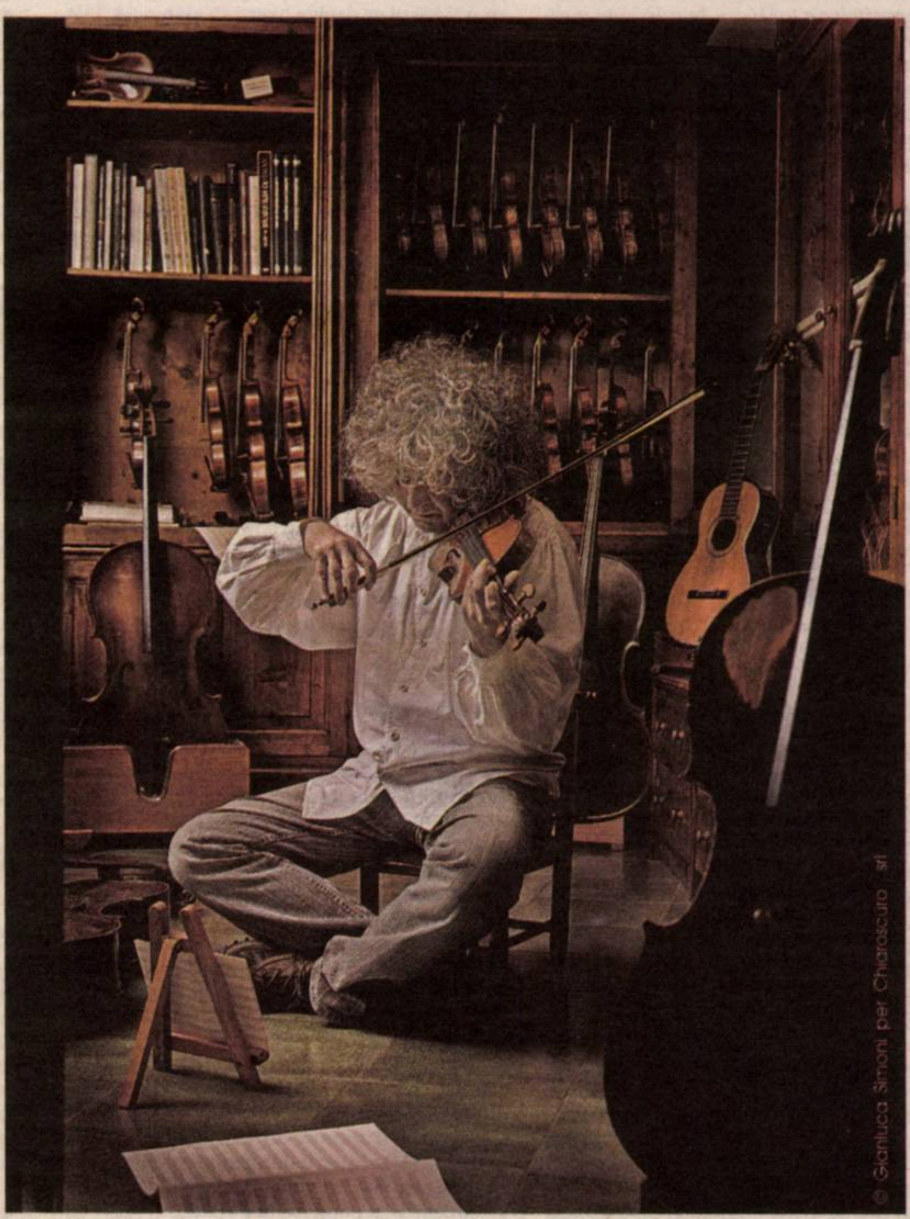

© Gianluca Simoni per Chiaroscuro srl

Aplicaţii pentru Android şi iPhone.

festival.dilemaveche.ro

fb.com/dilemaveche

Proiect cultural finanţat de Ministerul Culturii

PRIMĂRIA MUNICIPIULUI ALBA IULIA · alba iulia · Biblioteca Judeţeană Alba · CONSILIUL JUDEŢEAN ALBA · asociaţia OAMENI CU DILEME · Comisia Europeană · europe direct Alba Iulia · EUROPE FOR FESTIVALS FESTIVALS FOR EUROPE EFFE LABEL 2015-2016 · INSTITUTUL POLONEZ BUCUREŞTI · vodafone · AQUA CARPATICA

Automobile Bavaria · DOMENIILE SÂMBUREŞTI · ŢUCA ZBARCEA ASOCIAŢII · elis PAVAJE · adevărul · ctc · zile nopţi · blitz · mready apps · idilis · AEROPORTUL BUCUREŞTI · Europa fm

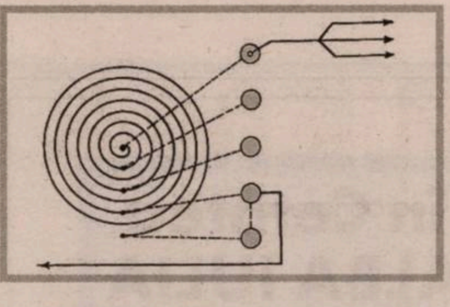

Cristian GHINEA

piața de **idei**

Merită să înfometăm sau nu statul român?

Codul Fiscal a declanşat un adevărat conflict civil în interiorul dreptei economice din România. Aproape toate vocile (dinspre BNR şi nu numai) care au respins tăierile masive şi bruşte de taxe provin intelectual de la dreapta. Un paradox doar aparent. Taxele nu sînt bune, dar echilibrul bugetar e important, e un bun public obţinut cu greu şi e bine să fim prudenţi. Şi dincolo de echilibrul bugetar, cîţi bani trebuie să lăsăm, ca principiu, statului român? Statul colectează mai puţini bani decît media europeană, pentru că e incapabil să aplice colectarea întregii populaţii şi întregii activităţi economice. Pe de altă parte, există domenii unde avem aproape unanimitate că ar fi nevoie de o creştere a cheltuielilor publice: educaţie, sănătate sau armată. Cum ne putem aştepta la bani mai mulţi pentru educaţie pe termen lung dacă statul deja colectează puţin şi plănuieşte să scadă impozitele? De acord că statul trebuie reformat, dar nu poate fi reformat prin „înfometare“. Putem numi această perspectivă una social-liberală. De aceeaşi parte a baricadei ideologice, dar pe partea opusă a dezbaterii privind Codul Fiscal, un curent cu puseuri ceva mai libertariene spune că tăierea impozitelor e un lucru bun în sine indiferent de moment, că statul oricum cheltuieşte prost banii şi că trebuie „înfometat“ tocmai pentru că doar aşa poate fi reformat. S-ar putea ca această dezbatere să aibă impact pe termen mai lung în definirea cîmpurilor de idei la dreapta românească.

„Principial vorbind, este bine-cunoscut faptul că statul este cel mai prost administrator şi, din această perspectivă, creşterea continuă a resurselor puse la dispoziţia lui nu este eficientă economic. La fel de bine-cunoscut este şi faptul că, tot principial vorbind, cea mai rapidă şi sigură cale de eficientizare a unui sistem resursofag trece prin reducerea resurselor alocate respectivului sistem. Insistăm asupra faptului că scăderea taxelor nu trebuie să fie rezultatul unei abordări simpliste, al unei analize superficiale. De aceea apelăm la întreaga clasă politică să contribuie la realizarea unui plan solid de racordare a cheltuielilor publice la posibilităţile de finanţare oferite de societatea românească. Ţinînd cont că o economie tînără precum a noastră nu poate căra poveri fiscale precum cele duse de economiile dezvoltate, tot aşa cum nu este firesc pentru un copil să facă exerciţii de culturism, se impune diminuarea cheltuielilor publice. Soluţii precum plafonarea cheltuielilor bugetare în raport cu PIB sau interzicerea deficitelor bugetare ar putea întări credibilitatea reformei fiscale, asigurînd caracterul ireversibil al acesteia (...).

România are o pondere scăzută a cheltuielilor publice în PIB – 35,2%.

Apreciem că un Cod Fiscal cu valenţe reformiste nu va fi niciodată perfect, iar incertitudinea care planează asupra magnitudinii efectelor sale este inerentă unui asemenea demers. De aceea nu considerăm că aceste slăbiciuni şi consideraţii ar trebui să ne facă circumspecţi în sprijinirea adoptării lui. România are de altfel o lungă şi pernicioasă tradiţie a paşilor mărunţi (de regulă, unul înainte şi doi înapoi), a reformelor patologic-graduale. Credem că tocmai acum, într-o perioadă de creştere economică, este momentul oportun pentru scăderea fiscalităţii şi că această reformă nu poate fi amînată în mod credibil – experienţa recentă de pe plan intern şi internaţional arată elocvent că în condiţii de recesiune politicienii nu au capacitatea de a întreprinde acest gen de măsuri, ci din contra.“ *(din scrisoarea deschisă adresată preşedintelui Klaus Iohannis de către 41 de profesori de economie, antreprenori şi manageri, prin care îi solicită să promulge Codul Fiscal; preluată de pe HotNews.ro, 21 iulie 2015)*

„Propunerile de reduceri de impozite pleacă de la presupunerea complet nerealistă că aproape instantaneu sau oricum după o perioadă foarte scurtă de timp (cîteva luni) reducerea TVA de la 24% la 19% va determina o creştere a colectării de cel puţin 15 puncte procentuale (de undeva de la 56-58%) la aproximativ 73% pentru a colecta o proporţie similară din PIB. Presupunerea este complet nerealistă: cu alte cuvinte, cineva (PFA sau firmă) care activează fără să plătească TVA-ul de 24% şi nu are probleme cu ANAF-ul se decide brusc să plătească TVA de 19% din conştiinţă sau cuprins de remuşcări (...). Nivelul colectării este influenţat mult mai mult de sistemul instituţional din domeniul fiscalităţii, în special de capacitatea de a implementa şi respecta legislaţia (ceea ce în engleză se numeşte *«enforcement»)* şi de costurile conformării voluntare pentru contribuabili *versus* avantajele non-conformării. Dacă ANAF face progrese majore în domeniul aplicării legii, dacă legea însăşi devine mult mai clară şi fără posibilităţi multiple de interpretare, dacă serviciile de *e-government* sînt extinse şi devin mult mai eficiente decît astăzi, dacă în final costul pe care-l suportă contribuabilul pentru a plăti un anumit nivel de impozit se reduce, atunci şi diferenţa dintre avantajele şi costurile conformării va deveni net pozitivă (...).

Reducerea impozitelor va stimula consumul şi astfel toată lumea are de cîştigat.

Sînt factori structurali care influenţează decisiv creşterea economică şi care presupun cheltuieli publice foarte importante: nivelul de educaţie şi de pregătire al forţei de muncă pentru a putea atrage investiţii străine în domenii cu valoare adăugată ridicată şi foarte ridicată (nevoia de a creşte competitivitatea economiei româneşti); nevoia unei infrastructuri adecvate secolului XXI şi nu numai în domeniul transportului; un sistem public de sănătate eficient şi performant; un sector de cercetare ştiinţifică şi dezvoltare tehnologică aliniat cerinţelor UE şi ale strategiei Europa 2020 şi o administraţie publică competentă, corectă şi neutră politic. Toate acestea impun cheltuieli publice semnificative (...).

România are o pondere scăzută a cheltuielilor publice în PIB – 35,2%, cel mai mic din UE, pornind de la un nivel foarte scăzut al veniturilor publice în PIB (numai 32,8% în 2013). Acest lucru determină ca România să aibă cea mai mică pondere a cheltuielilor de educaţie ca pondere în PIB (2,8% – 2013), antepenultima la cheltuieli de sănătate (4% din PIB – 2013) şi printre cele mai mici cheltuieli de cercetare-dezvoltare (...).

Nevoile cele mai stringente sînt pentru: educaţie, sănătate, infrastructură, cercetare-dezvoltare, apărare – de exemplu, numai pentru educaţie o creştere de 50% şi pentru sănătate o creştere de 25% a actualelor lor ponderi de cheltuieli în PIB, care nici aşa nu ne vor duce la media UE 28, înseamnă pur şi simplu 2,4%. Apărarea, la rîndul ei, a avut în 2013 0,8% şi trebuie să ajungă la 2%, ceea ce înseamnă încă 1,2%, iar cercetarea-dezvoltarea şi infrastructura probabil mai au nevoie fiecare de un plus de 0,5%, respectiv 1% în raport cu nivelurile din 2013. Evident că se pot face economii, se pot restructura cheltuielile cu activităţile economice (6,2%, una din cele mai mari ponderi în PIB în 2013 din UE şi care înseamnă în mod esenţial susţinerea companiilor de stat care merg pe pierderi, esenţialmente din cauza managementului). Crearea spaţiului fiscal la nivelul propus va presupune în primul rînd o îmbunătăţire radicală a colectării şi a diminuării economiei gri, împreună cu o combinaţie cît mai eficientă de niveluri ale impozitelor directe, indirecte şi pe proprietate. Modificările de structură a taxării trebuie să aibă la bază studii aprofundate privind impactul asupra economiei şi asupra diferitelor categorii sociale. Nu există o neutralitate fiscală absolută a impozitelor, aşa că trebuie făcute alegeri dificile în funcţie de impactul fiecărui tip de impozit, atît asupra economiei, cît şi din punct de vedere al echităţii – aşa ceva nu s-a prea făcut pînă acum în România. Discuţiile actuale despre Codul Fiscal structurează în opinia publică, partide, mediul de afaceri şi chiar pe unii specialişti în două mari tabere de susţinători – cei care nu recunosc nevoia de echilibru bugetar şi folosesc tot felul de argumente parţiale sau manipulatorii, inclusiv naţionalist-demagogice de genul: reducerea impozitelor va stimula consumul şi astfel toată lumea are de cîştigat; avem nevoie de o creştere economică foarte mare pentru a recupera decalajele faţă de ţările avansate; avem nevoie de deficite bugetare mari pentru dezvoltare, nu ne putem dezvolta altfel; destul cu austeritatea; cei care se opun sînt purtătorii de cuvînt ai instituţiilor internaţionale, FMI şi UE, ai ţărilor dezvoltate, care vor să ne împiedice să ne dezvoltăm. Această retorică se apropie într-un fel de discursul frustrat de tip „Syriza/Tsipras/Varoufakis“ al comploturilor omniprezente ale occidentalilor/germanilor, creditorilor, catolicilor ş.a.m.d. Nu cred că o astfel de abordare mai merită contraargumente suplimentare celor prezentate pînă acum.

Cea de-a doua categorie recunoaşte nevoia de echilibru bugetar, dar foloseşte un silogism de genul: dacă statul este cel mai prost administrator, dacă tot considerăm că avem impozite exagerat de mari, dacă toate serviciile publice sînt execrabile, dacă tot avem o corupţie uriaşă şi politicienii oricum sînt incompetenţi şi hoţi, atunci singura soluţie este să avem impozite cît mai mici, spre zero, şi să „înfometăm“ bugetul astfel încît să nu mai fie resurse pentru furat, iar fiecare dintre noi se descurcă în ceea ce priveşte educaţia, sănătatea, infrastructura (...).

Avem de-a face în cazul acestei categorii de susţinători ai noului Cod Fiscal cu un soi specific de discurs libertarian *à la roumaine,* care susţine că dacă statul nu este performant, nici nu merită să ne mai chinuim să-l facem şi fiecare să se descurce pe cont propriu. Această a doua categorie ignoră cu desăvîrşire tot ce înseamnă importanţa instituţiilor în ceea ce priveşte o societate capitalist-democratică de succes, ignoră tot ceea ce s-a scris despre bunuri publice, eşec de piaţă şi nevoie de intervenţie guvernamentală. Dar mai ales neagă orice fel de nevoie de solidaritate şi de acţiune colectivă pentru a atinge nişte scopuri comune sau o lasă pur şi simplu numai la cheremul acţiunilor individuale. Are un astfel de model vreo exemplificare concretă undeva în lume? Sau ar fi posibil aşa ceva în România, cu problemele ei mari de capital social şi ţară membră a Uniunii Europene, care funcţionează pe cu totul alt model de societate? Răspunsul meu este evident NU şi în fond este vorba despre o altfel de demagogie, mai rafinată şi îmbrăcată în haine foarte liberale.“ *(Victor Giosan, fragmente din raportul „Cum putem să evităm capcana grecească în următorii zece ani? Reflecţii pe marginea politicilor fiscal-bugetare ale României în context european“, Centrul Român de Politici Europene – www.crpe.ro, august 2015)*

facebook.com / Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori **și mușterii**

Moda îngustării zonei rutiere

Acum se-ntîmplă pe Lipscani. La Palatul Suţu şi pe Ion Ghica. Avem o singură bandă de mers, sînt reduse parcările. La fel s-a întîmplat pe Lahovary. Efectul? În continuare sînt parcate maşinile chiar pe benzile îngustate, devine fragilă orice mişcare pe stradă. Pur şi simplu ai şanse să loveşti o maşină parcată sau să iei între roţi o ditamai bordura.

Pot specula: este o modă a investiţiei primăriilor în betoane, asfaltat, obiecte grele de pus în calea avalanşei de maşini. Pot specula: costul este mare, banii dispar cu folos „vizibil“. Primarul se poate lăuda că a făcut totuşi Ceva.

Din experienţă: nu se rezolvă nimic cu aceste îngustări de stradă, ci din contra, se amplifică tensiunea corporală a şoferilor. În loc să rezolve prin instrumente la îndemînă – amenzi, avertizare vizuală etc. –, Primăria vrea să amplifice tensiunea străzii, iar problema s-o rezolve şoferii, între ei. A oprit, dă-i claxoane. În loc de „Uite amendă!“.

Substituirea: înlocuirea poliţistului, care să lovească obligatoriu prin lege, cu unul aparent invincibil, pietroiul, asfaltul.

Adaptarea: cu cît pui un pietroi mai mare, o dală, o bordură mai înaltă, cu atît vor exista, întîi, maşini, mai mari s-o escaladeze. Apoi, maşini, tot mai mici îşi vor încerca norocul. Însăşi bordura e făcută dintr-o materie sfărîmicioasă. Un 4x4 reuşeşte, pe urmă tot mai mulţi cîştigă teren. Aşa se-ntîmplă pe Lahovary, unde bordurile au fost tocate, unde 4x4 stau cocoţate pe tot soiul de refugii. Sînt curios cum va rezolva şoferul de Centru Vechi această cosmetizare ce-l aşteaptă. Palatule Suţu, vom fi acolo.

dosar DILEMA VECHE
Coordonatoare: Adina POPESCU

Inspiraţia

Texte şi opinii de:

- ● Florin BICAN (scriitor şi traducător)
„Raţia de inspiraţie“
- ● Adina ROSETTI (scriitoare)
„Coincidenţe“
- ● Alex GĂVAN (alpinist)
„Muntele este la fel, fie că-l urci, fie că nu“ – interviu
- ● Laura GRÜNBERG (sociolog)
„Pin-it“

argument

„O marfă de valoare în societate“

DILEMA VECHE
Inspiraţia

Fac parte dintre oamenii care au de-a face aproape zilnic cu inspiraţia, în cea mai clasică reprezentare a acesteia. O aştept, o caut, mă enervez cînd nu vine. Acea stare de graţie în care cuvintele se scriu de la sine, trec pur şi simplu prin tine, în timp ce capul ţi-e gol, nu te gîndeşti de fapt la nimic, apoi eşti surprins de povestea care a prins viaţă, parcă fără implicarea ta. Este doar una dintre multiplele ei forme. Alţii au descris-o altfel. De pildă, ca pe un moment de strălucire. Au analizat-o în diferite moduri. Au suferit ca şi mine, în lipsa ei, acel blocaj mental în care nu se leagă nimic.

Însă nu doar despre *acea* inspiraţie discutăm în acest Dosar. Despre ea s-a scris deja foarte mult, în medii academice şi nu numai. Dar, în zilele noastre, inspiraţia nu le mai aparţine doar artiştilor, poeţilor, scriitorilor, aşa cum se întîmpla în trecut. A devenit un „bun de consum“ şi a căpătat noi valenţe. Este „o marfă de valoare în societate“ – cum scria cineva pe un site. Oricine poate fi inspirat în anumite momente ale vieţii şi asta nu înseamnă că, de pildă, începe dintr-odată să scrie versuri, deşi nu are nici un talent. Poţi să fii inspirat într-o anumită situaţie critică şi să-ţi vină o soluţie salvatoare. Sau poţi fi inspirat în afaceri. Ai „un moment de inspiraţie“ cînd îţi alegi rochia de mireasă perfectă. Există inspiraţie şi în gastronomie, turism, decorarea casei, alegerea unei maşini care ţi se potriveşte. Această inspiraţie de tip fast-food, uşor de procurat şi de ingurgitat, e practic peste tot.

Dincolo de un cuvînt la modă, însă cu semnificaţii profunde, au apărut şi alţi termeni mai uşor de asimilat pentru oamenii care nu au treabă cu inspiraţia în mod curent. Cum ar fi: inspiraţional, motivaţional, aspiraţional. Sînt nişte jaloane care ar trebui să-i ghideze pe aceşti oameni în a-şi face mai bine treaba la job sau a avea satisfacţii în viaţa personală. Există şi modele inspiraţionale, adică oameni de succes care îi inspiră pe ceilalţi. Şi tone de literatură în acest domeniu din care afli că orice se poate obţine în trei (şapte sau zece) paşi.

Cum reuşim să ne descurcăm în acest haos „inspiraţional“? Şi care mai e rostul inspiraţiei în sine, din moment ce ea poate fi cumpărată, controlată, deţinută ca pe o proprietate? Făcînd diferenţe şi ghidîndu-ne după propriul nostru sistem de valori. Există în continuare oameni care doar prin simpla lor prezenţă îi inspiră pe ceilalţi. Psihologii spun că mai importantă decît inspiraţia în sine este creativitatea, în ea ar trebui „să investim“. Multe dintre „sursele de inspiraţie“ au rămas cele clasice – filme bune, cărţi valoroase, poveşti cu tîlc. Dar au apărut şi „surse“ colaterale, fiecare are dreptul să o aleagă pe care o vrea. Dacă „noua“ inspiraţie îi ajută pe oameni să devină mai buni, mai generoşi, mai atenţi la ceea ce se întîmplă în jurul lor, atunci lucrurile stau bine. Într-un fel e normal ca astăzi inspiraţia să nu mai fie o comoară ascunsă a anumitor privilegiaţi şi să aparţină maselor. Mai departe, totul ţine de talentul şi fantezia fiecăruia de a se juca cu idei şi reţete în fel şi chip. (**Adina Popescu**)

BARBURISME

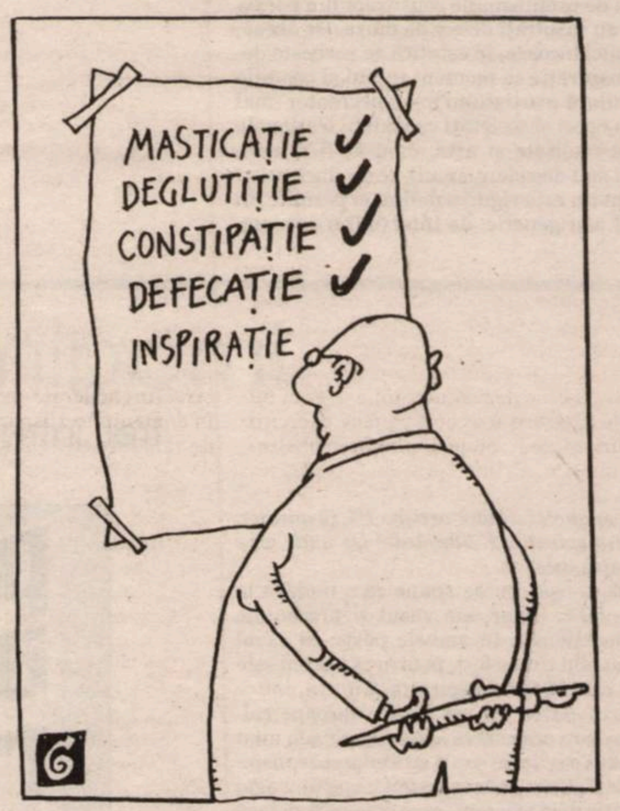

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

**Dar nu acum.
Emisiunea *Punerea pe gînduri*
va fi reluată după 2 septembrie.**

Florin BICAN

Rația de inspirație

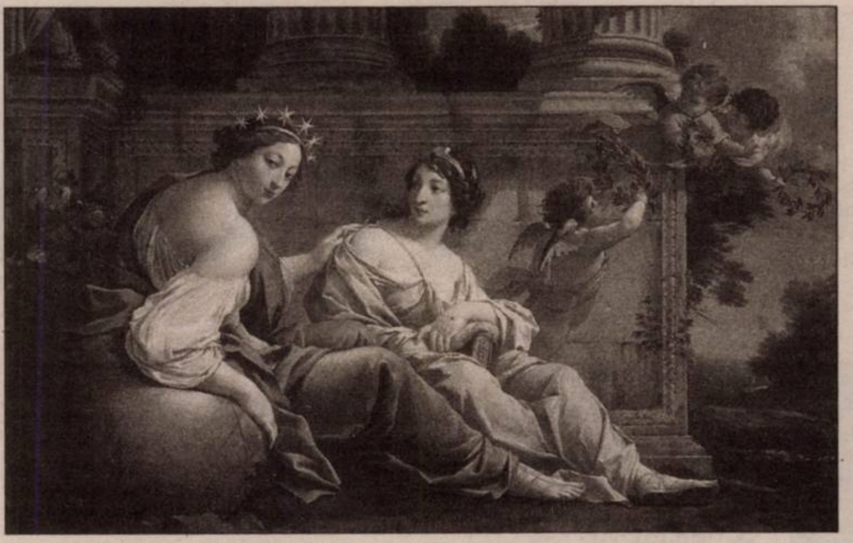

Prin anii '80 am citit, întîmplător, o carte a unui profesor american, care urmărea conexiunile dintre droguri și literatură la autori obscuri – atît de obscuri încît nu auzisem de nici unul dintre ei. Nu rețin nici titlul, nici autorul acelei cărți, dar rețin lectura ei ca pe o experiență cu totul nesatisfăcătoare. Nu din cauză că nu am învățat din ea ce să iau ca să scriu bine, ci pentru că autorii analizați păreau a fi luat degeaba ce-or fi luat. Indiferent de drogul, fie el natural sau chimic – care le inspirase, fragmentele citate din „opera“ lor erau niște texte chinuite – doar printr-un exercițiu susținut de imaginație s-ar fi putut numi literatură. Autorii păreau preocupați mai degrabă să țină un jurnal al stărilor prin care treceau sub influența drogului, decît să încerce să-și convertească respectivele stări în literatură. Scrierile lor se reduceau, oricum, la dulci „amintiri din euforie“.

Pentru a-și ilustra cît mai convingător teoria că inspirația stimulată artificial este la fel de validă ca aceea obținută pe căi inefabil-naturale, autorul ambițiosului studiu punea la un moment dat alături o descriere a inspirației făcută de un scriitor care se spurcase la lesedeu și o descriere similară făcută de Goethe, care, săracu', nu „băgase“ nimic. Dar chiar dacă stările de grație definite ca „inspirație“ de cei doi erau aparent comparabile, rezultatele celor două inspirații sînt din filme diferite, dacă e să comparăm opera lui Goethe cu strădaniile psihedelice ale celuilalt.

Situația de mai sus pare să demonstreze că orice tentativă de a căuta inspirația cu tot dinadinsul e perdantă din start. Ca să ne putem bucura plenar de efectele ei benefice, nu noi trebuie să găsim inspirația, ci ea trebuie să ne găsească pe noi.

Credința în intervenții extraumane l-a făcut pe Socrate să spună că poeții, inconștienți de profunzimile sensurilor din poezia lor, erau inspirați direct de muze. De aceea, de atunci încoace, în estetică se vorbește despre inspirație ca moment inițial și condiție particulară a artistului în actul creator (mai ales în epoci și societăți cu viziuni iraționale despre realitate și artă, cum ar fi romantismul sau decadentismul), chiar dacă acest concept nu este riguros definit și permite, în sensul său generic, de intervenție externă, interpretări pe cît de diverse, pe atît de laxe.

> *„Într-un moment de genială inspirație, am hotărît să mă dedic teoriei cuantice și am inventat «realismul cuantic», devenind astfel stăpînul forței gravitației. Am pictat* Leda Atomica *pentru a o preaslăvi pe Gala, zeița metafizică, și am reușit să creez «spațiul suspendat».“*
>
> SALVADOR DALÍ

Dar, instinctiv, toți asociem inspirația cu acel ferment intangibil, care generează un proces menit să ne scoată din rahat. Adagiul cu marile realizări care constau din zece la sută inspirație și nouăzeci la sută transpirație poate fi discutabil sub aspectul proporțiilor, dar un lucru e cert – fără niscaiva procente de inspirație fondatoare, transpirația nu produce decît un miros neplăcut.

Prima confruntare cu un gol de inspirație pe care mi-o amintesc am avut-o în clasele primare, când „tovarășa“ ne dăduse să scriem la școală o compunere cu titlul „O întîmplare mai deosebită din viața mea“. Întîmplări „mai deosebite“ avusesem eu, slavă Domnului, dar cumva intuiam că tovarășa așteaptă de la noi un text compatibil cu corectitudinea politică – pe atunci termenul nu exista, bineînțeles, dar ceea ce definește el azi se manifesta anonim și încorseta discursul firesc cu aceeași vrednicie ca și astăzi.

Așa că am renunțat instinctiv să scriu despre cum m-am jucat de-a doctoru' cu fetița din vecini sau cum am scăpat neprins de paznicul cimitirului cînd m-am dus la furat cireșe cu băieții din bloc. Am scris, în schimb, despre ziua în care am fost făcut pionier. Nu pentru că ar fi fost deosebită pentru mine, ci pentru că știam foarte bine ce înseamnă „mai deosebit“ în imaginarul învățătoarei. Ca dovadă că această gîndire dublă ne fusese inoculată cu succes, toată clasa a scris despre momentul înălțător cînd am fost considerați vrednici să purtăm la gât un crîmpei din steagul partidului, rulînd clișeele asociate cu un eveniment față de care simțeam o vinovată lipsă de vibrație, disimulată onctuos cu exces de epitete și adverbe.

Cînd am terminat, tovarășa ne-a strîns caietele teanc pe catedră și a început să citească, dînd din cap a solemnă aprobare la fiecare probă de ipocrizie infantilă pe care o parcurgea. Dintr-odată, am văzut-o că se înroșește apoplectic și începe să urle, agitînd incriminant ultimul caiet pe care-l deschisese: „Macovei, ce-i asta?!“. Macovei, săracul, nu era pionier, pe caz de repetenție cronică, deci nu putuse s-o bage pe aia cu crîmpeiul din steagul partidului, fiind silit să recurgă la o tematică alternativă. L-am privit, țin minte, cu invidie – iată, gîndeam eu, cineva care și-a permis să dea frîu liber inspirației, scriind despre ce-a vrut mușchii lui.

Tovarășa, în virtutea unui sadism pînă la urmă generos, a făcut caietul lui Macovei să circule prin bănci, ca să vedem toți la ce s-a pretat dușmanul de clasă (clasa a III-a B). Am avut astfel ocazia să citesc compunerea recalcitrantă, care pentru mine a devenit primul text literar cu impact major asupra mea. Cînd a ajuns caietul la mine, am citit de multe ori, cu nesaț, singura propoziție care alcătuia compunerea. În acel text am intuit pentru prima oară perfecțiunea. Sub titlul, scris chinuit, „O întîmplare mai deosebită din viața mea“ (după care pusese conștiincios punct), Macovei sintetizase, cu eleganța eliptică pe care aveam s-o regăsesc mult mai tîrziu în haiku-uri, experiența sa nepereche: *un om la călcat o pobetă* (fără punct).

De atunci, de cîte ori aud cuvîntul „inspirație“, mă gîndesc la muza de i-o fi șoptit lu' Macovei acele cuvinte, care, iată, mi-au adăstat în memorie pînă azi, inspirîndu-mă.

***Florin Bican** este scriitor și traducător. Cea mai recentă carte a sa,* Și v-am spus povestea așa *(Editura Arthur, 2015), îi inspiră pe copii și pe adulți deopotrivă.*

Imagini, trăiri, experiențe

trei întrebări pentru Alexandru CIUBOTARIU

Se spune și despre artiști: 1% inspirație, 99% transpirație. E adevărat? De unde vine inspirația asta?

Așa și așa. Eu aș spune că e undeva la 50% – 50%. Sigur, am văzut și procentaje disproporționate în ambele părți. În cazul meu nu știu cum a fost, pentru că nu îmi este foarte clar ce este inspirația. Cumva, tot ce am făcut părea un act firesc, aproape calculat și care era cumva așteptat. Nu am avut niciodată o sclipire sau o străfulgerare inspirațională. Creația mea o simt ca pe un bagaj imagistic deja existent, care așteaptă să iasă la iveală la un moment dat. Sigur că „transpirația“ are rolul ei extrem de important, dar ea vine înscrisă tot în firescul drumului pe care l-am ales și îl percep ca pe o necesitate, nu ca pe o „transpirație“.

Ce vă inspiră din realitățile lumii în care trăim?

Pe mine nu mă poate inspira ceva anume. Mai ales din realitățile în care trăim. Inspirația, dacă există așa ceva, trebuie să fie un bagaj cumulativ de imagini, trăiri, experiențe și multe altele. Un fel de bulă imensă în care sînt înghesuite toate acestea. Rezultatul combinațiilor infinite din această bulă ar putea fi inspirația. De acolo izvorăște totul.

pisic
apat
rata

Cum a venit pe lume Pisica Pătrată? Vă amintiți „sursa de inspirație“?

Pisica Pătrată era numele de care aveam nevoie pentru lucrările din spațiul public. Am căutat mai multe variante, dar răspunsul a venit de la cineva care îmi văzuse un desen mic (care aducea a ceva asemănător unei pisici pătrate) dintr-o mapă și mi-a spus: „Desenează-mi și mie o pisică pătrată!“. Atunci cînd am auzit aceste cuvinte am știut că acesta va fi „numele de stradă“. Norocul, hazardul pot fi agenți ai inspirației pe care tot o căutăm. Așa a fost și în cazul alegerii numelui…

***Alexandru Ciubotariu** este artist plastic și autor de benzi desenate.*

---

a consemnat Adina POPESCU

Dan STANCIU

Fractura „în lemn verde“

Cîndva (era pe vremea lui Dej, aveam vreo opt sau nouă ani), la o joacă, am căzut şi mi-am frînt mîna. A fost ceea ce se cheamă, cu un termen medical, o fractură „în lemn verde“, pe care dr. Valeria Herdea (www.herdea.ro) o defineşte în felul următor:

„Fracturile «în lemn verde» sînt fracturi incomplete care apar în special la copii pînă la vîrsta de 8-10 ani. Oasele copiilor sînt mai moi şi mai flexibile decît oasele adulţilor, aşa că sînt mai predispuse la îndoire decît la rupere, ca şi în cazul ramurilor verzi ale copacilor (de unde şi numele). [...]

Un fel de fulg care te gîdilă şi,
cînd te-a gîdilat destul, versifici?

Mecanismul de producere este de obicei o cădere cu antebraţul în extensie şi în pronaţie sau supinaţie. Astfel, în cazul antebraţului în pronaţie, fractura prezintă o angulaţie dorsală, iar în cazul antebraţului în supinaţie, angulaţia este volară, primul caz fiind şi cel mai frecvent. În afară de componenta angulară, acest tip de fractură prezintă şi o deformare prin rotaţie. Din punct de vedere anatomic, majoritatea acestor fracturi survin distal faţă de inserţia muşchiului pronator teres, astfel fragmentul distal este rotat în supin faţă de fragmentul proximal.“

N-am idee dacă antebraţul meu era în pronaţie sau în supinaţie cînd mi l-am rupt şi nu cred că un asemenea amănunt ar fi relevant într-o discuţie despre inspiraţie. Cred, în schimb, că inspiraţia este pe undeva o fractură „în lemn verde“. Ce altceva să fie? Un zefir molcom, purtînd aroma înălţării, desprins (pentru a te învălui ca o perdea sau ca un triplu voal) de pe ambele buze ale muzei tale, care te mîngîie pe creştet şi îţi călăuzeşte pana, pe neştiute căi, spre ideal? Dulce învolburare de petale fragede, culese în zori (cînd roua dimineţii încă n-a apucat să se usuce) din rozele cele mai proaspete, care-ţi îmbracă tărtăcuţa? Penaj multicolor al unei păsări-liră la care cînţi? Şirag de nestemate (unele Swarovski, altele nu prea – dar nu-i bai) ce ies din gura ta şi pe hîrtie se aştern, mişcîndu-şi graţios codiţa? O cinzeacă de ambrozie păstrată în butoaie de stejar, la Glasgow ori în împrejurimi, cu 40% alcool? Un fel de fulg care te gîdilă şi, cînd te-a gîdilat destul, versifici? Nişte munci grele – tras de fiare, ridicat greutăţi materiale, mutat munţii din loc etc. – care te fac să asuzi amarnic pînă ce iese opera din tine? Sau poate un nod în gît şi unul în stomac, din fiecare ivindu-se, la răstimpuri, ceva elegiac? Nexam. Nu asta este inspiraţia.

Ca fractură „în lemn verde“, inspiraţia conţine o doză de cruzime şi aduce cu sine, în aşezarea firii, un dezastru necesar, prin surparea unor echilibre împietrite. Ea taie în carne vie (sau, la vegani, în sfeclă vie şi în ridiche bio), distruge temple unde gloriile zilei zac pe canapele editoriale şi rumegă la nesfîrşit acelaşi catren sleit, îi smulge autorului semeţ cununa de lauri de pe tîmple şi i-o preschimbă, *presto*, într-un cactus necruţător. E, deopotrivă, turnesol şi bisturiu. Aşa lucrează, din cîte mi-am putut da seama în anumite clipe, veritabila inspiraţie: te atinge la nerv şi deschide un culoar.

Cum bine spune doamna doctor Herdea, mai sus, avem de-a face cu o „deformare prin rotaţie“. Cînd inspiraţia s-a pogorît asupră-ţi (naiba ştie de unde întrupîndu-se), apuci de un colţ al realităţii şi tragi de el tare. La început, dumneaei nu-i convine, se cabrează – e totuşi ditamai realitatea şi uite că s-a trezit un derbedeu inspirat s-o înşface de poala rochiţei. Ce neobrăzare! Mai că i-ar veni să te scuipe, dacă realităţile ar scuipa. Se opune din răsputeri, se propteşte într-un zid (Marele Zid Omenesc, vizibil şi din cosmos), încearcă să cîştige timp, fiindcă spaţiul e deja pierdut. Degeaba, tu n-o laşi. (Ce descriu aici le-ar putea sugera unora un viol, însă ar greşi aceia judecînd atît de româneşte – inspiraţia nu e din Vaslui.) Treptat, realitatea se înmoaie, rotaţia pe care i-ai imprimat-o o îndeamnă să-şi arate alte feţe, ascunse, cu totul noi sau doar ignorate. Acum nu mai e una singură, un singur trup compact, ci are o mulţime de odrasle diferite: prin acuplarea cu ea însăşi, printr-o autogenerare, s-a multiplicat, ca un detaliu împlinindu-se într-un întreg. Fractura „în lemn verde“ a inspiraţiei a dezlegat-o, i-a şters eticheta *Realitate SRL* de pe frunte, i-a blocat frîna de motor şi îi permite să circule, cum vrea, pe contrasens. A îndoit-o, însă fără a o rupe. Ea (realitatea) a devenit, astfel, un granit elastic, un soi de lut pe care-l poţi modela.

Dar despre modelaj, poate cu alt prilej.

„Inspiraționale“, pe Internet

■ „*Trainer*-ul Jack Zenger a făcut pentru forbes.com un studiu prin care a analizat o mie de lideri, cu scopul de a afla ce instrumente folosesc aceştia pentru a-i inspira pe cei din jur. În funcţie de scorul primit de fiecare în parte, a ajuns la concluzia că există şase tipuri de abordări principale pe care aceştia le folosesc. 1) Vizionar: să aibă o proiecţie clară a viitorului organizaţiei pe care o conduce şi să fie capabil să o transmită şi echipei sale. 2) Intensificator: să creeze o relaţie pozitivă în interiorul echipei, fiind empatic şi un bun ascultător. 3) Conducător: să aibă o ţintă clară, să fie capabil să termine lucrurile la timp şi să fie responsabil pentru perfomanţa personală sau de grup. 4) Cu principii sănătoase: să fie un model pentru ceilalţi prin modul în care face lucrurile potrivite în modul potrivit. 5) Entuziast: să transmită pasiune şi energie pentru organizaţie, pentru scopurile propuse şi pentru munca pe care o face. 6) Expert: să aibă o expertiză profundă prin care să traseze o direcţie tehnică clară.“ (learningnetwork.ro)

■ „N-ai inspiraţie? Iată cîteva dintre cele mai frumoase mesaje de Florii: Să-ţi fie viaţa un buchet de flori, într-o grădină plină de realizări. La mulţi ani de ziua numelui! / Deoarece reprezinţi pentru mine frumuseţea unei orhidei, gingăşia unui ghiocel şi parfumul unui trandafir, îţi urez un sincer «La Mulţi Ani!». Acesta este unul dintre cele mai delicate mesaje de Florii. / Totul pe lume se schimbă, doar florile se deschid în fiecare primăvară. Pentru că eşti minunată, toate florile din lume îţi urează la mulţi ani! Acesta este unul dintre cele mai creative mesaje de Florii.“ (click.ro)

■ „4 femei minunate care ne-au inspirat în 2014: Jamila Bayaz, Michelle Obama, Helen Mirren şi Christie Brinkley. Mamă a cinci copii şi femeie care activează în slujba statului, Jamila Bayaz devine anul trecut prima femeie din Afganistan care a devenit responsabilă de securitatea unui sector al Kabul-ului. Christie Brinkley este o femeie frumoasă de 60 de ani ce încă are un cuvînt de spus în lumea modeling-ului. Încurajează efortul fizic, practicarea yoga şi alimentaţia sănătoasă pentru a avea un suflet mereu tînăr şi un organism sănătos.“ (garbo.ro)

■ Cîteva citate inspiraţionale extrase din filme: 1) „Faci sau nu faci. Nu există «încerc».“ – Yoda din *Star Wars*. 2) „Oh, da, trecutul poate să doară. Dar tu poţi să fugi de trecut, fie poţi să înveţi din trecut.“ – Rafiki din *The Lion King*. 3) „Viaţa se mişcă destul de repede. Dacă nu te opreşti şi nu te uiţi în jurul tău din cînd în cînd, ai putea să o ratezi.“ – Ferris din *Ferris Bueller's Day Off*. 4) „Nu poţi trăi viaţa ta pentru alte persoane. Trebuie să faci ceea ce este bine pentru tine, chiar dacă asta înseamnă să îi răneşti pe oamenii pe care îi iubeşti.“ – din filmul *The Notebook*. 5) „Sîntem cine alegem noi să fim.“ – Green Goblin din *Spider-Man*. 6) „Eu nu regret lucrurile pe care le-am făcut, ci le regret pe cele pe care nu le-am făcut.“ – din filmul *Empire Records*. 7) „Nu abilităţile noastre sînt cele care arată ceea ce sîntem cu adevărat... ci e vorba de alegerile noastre“ – Dumbledore din *Harry Potter and the Chamber of Secrets*. 8) „Mama mea spunea mereu că viaţa este ca o cutie cu bomboane de ciocolată; nu ştii niciodată ce vei găsi înăuntru.“ – din filmul *Forrest Gump*. 9) „Ei bine, uneori cred în cel mult şase lucruri imposibile înainte de micul dejun.“ – din *Alice in Wonderland*. 10) „Fugi, Forrest, fugi!“ – din filmul *Forrest Gump*. (feminis.ro)

■ „Zece filme care se adresează profesioniştilor din diferite domenii te pot inspira în acelaşi timp şi pe plan personal: *Invictus* (2009), *Wolf of Wall Street* (2013), *The Pursuit of Happiness* (2006), *Thank You for Smoking* (2005), *The Devil Wears Prada* (2006), *Million Dollar Baby* (2004), *The Aviator* (2004), *A Beautiful Mind* (2001), *J. Edgar* (2011), *The Great Debaters* (2007).“ (smartdreamers.ro)

„Eros îl face poet pe cel îndrăgostit, chiar dacă mai înainte era lipsit de inspiraţie.“

EURIPIDE

„Nu renunţa la ceea ce îţi doreşti să faci. Acolo unde există dragoste şi inspiraţie, nu cred că poţi greşi.“

ELLA FITZGERALD

■ De ce ai vrea să devii mai inspiraţional: *Motivul 1)* Dacă tu eşti inspiraţional, ai succes mai mare. Oamenii se vor uita la ceea ce zici mai des. Vor accepta recomandările tale. Te vor invita la conferinţe. Vor accepta sfatul tău. VOR CUMPĂRA LUCRURI/SFATURI DE LA TINE. Te vor băga în seamă. Vei avea succes mai mare la sexul opus. Vei deveni un lider de opinie. Bani şi faimă şi sex. *Motivul 2)* Dacă eşti inspiraţional, ai satisfacţia că îi poţi ajuta pe alţii. În ziua de azi, INSPIRAŢIA este una din cele mai de preţ mărfuri. Şi dacă oamenii nu se uită cu stimă la tine, o să îţi fie mai greu să îi ajuţi. (startevo.com)

■ Cîteva mesaje inspiraţionale de la personaje din desene animate: The Blue Fairy *(Pinocchio)*: „Lasă-ţi întotdeauna conştiinţa să te ghideze!“; Meowth *(Pokemon)*: „Avem multe în comun! Acelaşi pămînt, acelaşi aer, acelaşi cer! Poate că dacă am începe să privim asemănările, în loc să ne uităm mereu la ce e diferit, lucrurile ar sta altfel...“; Cookie Monster *(Sesame Street)*: „Împrieteneşte-te cu ceva mai mult decît îngheţata cu ciocolată! Poate cu cineva căruia i-ai dărui ultima bucăţică de ciocolată!“; Pocahontas *(Pocahontas)*: „Cît de înalt creşte un paltin? Dacă îl tai, niciodată nu vei afla!“; Patrick Star *(SpongeBob)*: „Cîteodată trebuie să privim adînc înăuntrul nostru pentru a ne rezolva problemele.“ (agentiadepresamondena.com)

(culese de Adina POPESCU)

Carmen DRAGOMIR

Despre jurnalismul pozitiv

Cînd am plecat din presa scrisă, după mai bine de 12 ani de jurnalism, m-am simţit complet dezrădăcinată. Lăsasem în spate tot ceea ce ştiam despre mine, pierdusem direcţia. Dezamăgirea faţă de ceva în care ai investit toată viaţa ta lasă un gol substanţial în identitate. Pe de altă parte, anii care au urmat au fost cei mai frumoşi ani pe care i-am trăit. Frustrarea m-a făcut să caut răspunsuri şi m-a dus pe drumuri la care nici nu aş fi îndrăznit să mă gîndesc.

Am trăit mare parte din această perioadă profesională ca reporter special la *Jurnalul naţional*. Cînd am plecat, în mai 2012, situaţia era aproape insuportabilă, salariile se tăiaseră de atîtea ori că nu le mai ştiam numărul, probabilitatea unui nou val de restructurări era doar o chestiune de timp, subiectele pentru care aveai nevoie de deplasare în afara Bucureştiului deveniseră aproape utopice, calitatea cititorilor scăzuse considerabil.

Tot ceea ce mă învăţase meseria asta şi tot ceea ce trăisem cu sufletul la gură, emoţia mirosului de tipar de dimineaţa, a *feedback*-ului care dădea un sens muncii tale, magia căutărilor de reporter, toate astea se transformaseră într-o birocraţie care mă storsese de orice urmă de entuziasm. M-am trezit după atîţia ani cu o meserie pe care nu mai puteam să o practic nicăieri aşa cum mă obişnuiseră anii frumoşi de reportaj. Nu era un caz singular, era o plagă care se întinsese la tot ce însemna presa scrisă şi, îndrăznesc să spun, la tot ce însemna peisaj media. Cei din interiorul breslei ştiu foarte bine situaţia (şi mai grea astăzi) în care se regăseşte mass-media. În meseria asta nu închizi uşa pe dinafară la ora 5 şi apoi îţi vezi de viaţă. Sau, cel puţin, aşa era cînd am cunoscut-o eu. E o meserie care te acaparează cu totul, în care te trezeşti la miezul nopţii pentru că ai găsit cuvîntul potrivit, în care te prinde dimineaţa pentru că trebuie să afli toate detaliile unui caz, în care eşti pregătit să pleci în fiecare moment la capătul lumii, dacă e nevoie. Şi dai totul, iar la un moment dat noi nu am mai primit nimic în schimb. S-au schimbat bugete, strategii editoriale, s-a schimbat cererea pieţei. Totul s-a transformat peste noapte ca şi cum cineva a stins lumina şi ne-a lăsat să bîjbîim în întuneric. Mulţi dintre colegii mei au rămas doar pentru că nu aveau alternativă. Nici eu nu aveam, mi se părea că ăsta e singurul lucru pe care ştiu să îl fac. Eram jurnalist şi nu ştiam să fiu altcineva. Să renunţ la asta însemna să renunţ la mine. Dar am făcut-o. Cînd mi-am dat prima oară demisia, am zăcut o săptămînă, fără să mă pot ridica din pat. Marius Tucă, directorul ziarului, m-a chemat înapoi şi n-am rezistat, m-am întors. Dar a fost ca într-o relaţie nefuncţională. Nu poţi s-o faci să meargă de unul singur, e nevoie de două părţi în poveste. A doua oară mi-am văzut de drum, deşi aveam sentimentul că cineva m-a lăsat să merg singură în deşert fără apă. Mi-am încheiat atunci socotelile cu fosta mea viaţă, definitiv şi dramatic. Într-o singură zi s-a schimbat tot ce ştiam despre mine. Meseria, apartamentul, oraşul şi chiar starea civilă, pentru că aveam să divorţez în scurtă vreme. Coşmarul era cataclismic. Ceea ce nu ştiam atunci era că toţi anii aceia fusesem conectată la viaţă doar prin firele sterile şi artificiale ale cotidianului. Eram atît de prinsă în hăţişul treburilor „importante" ale angrenajului profesional şi social, încît nu făceam altceva decît să supravieţuiesc, de fapt. Cînd firele acestea au fost smulse, cînd totul s-a prăbuşit, m-am înecat cu prima gură de aer proaspăt. Am învăţat, uşor-uşor, să respir şi am înţeles mai tîrziu că tot impactul dezastrului pe care îl trăisem m-a redat, de fapt, mie însămi.

Acela a fost momentul în care eu am început să caut să înţeleg mai mult, să lucrez mai mult cu mine. În cei trei ani am fost la toate cursurile, *training*-urile şi seminariile posibile şi imposibile, rar am scăpat vreunul, am citit tot ce mi-a căzut în mînă despre cum funcţionăm noi ca oameni, despre mental, despre legile existenţei, despre întrebările fundamentale, despre percepţii, emoţii, aspiraţii, despre motivaţie şi scop, despre vocaţie şi pasiune, despre perseverenţă, despre iubire şi compasiune. Într-una din zile, mi-a căzut sub ochi un paragraf dintr-o carte: „Dacă toate limitările tale ar dispărea ca prin farmec, dacă nu ai fi condiţionat de nimic, ce ai face?". În aceeaşi seară, am întîlnit la un curs pe cineva care povestea cu patos despre ceea ce face. Am ştiut că este unul dintre acei oameni care fac diferenţa – trăieşte viaţa aşa cum este ea, ca pe o artă miraculoasă, şi nu viaţa îl trăieşte pe el. Pasiunea cu care vorbea, viaţa din ochi, energia pe care o degaja au transformat pe loc ceva în mine şi atunci am ştiut. Am văzut ceea ce căutam de mult. Aşa s-a născut proiectul *Inspire*. Aveam să-i caut pe aceia care produc mutaţii în noi şi aveam să-i restitui lumii. Pe cei care pot face transplant de însufleţire, de încredere, de inspiraţie.

„Inspiraţia este necesară în geometrie la fel de mult ca în poezie."

A.S. PUŞKIN

„Toate adevărurile sînt uşor de înţeles imediat ce sînt descoperite; important este să le descoperi."

GALILEO GALILEI

Am înţeles că motivaţia singură nu este suficientă, ea e sterilă şi exterioară, e doar o manipulare mentală, o creştere artificială; îţi setezi mintea să facă ceva pentru că tu crezi că acel lucru e bun pentru tine. Pentru scopul acela mergi pe cărbuni încinşi, faci flotări, întinzi coarda la maximum. Dar inspiraţia vine din cu totul alt loc. Ea te atrage în mod natural către acel ceva la care fiinţa ta tînjeşte. Cînd eşti inspirat, viaţa se trăieşte fără efort, pasiunea arde în tine constant, îţi ocupă mintea şi nu îţi dă vacanţă. Aşadar jurnalismul, tot el, a fost ceea ce întreţinea în mine acest foc care arde constant. Doar că am realizat că este vorba despre un alt fel de jurnalism.

Bazat pe fundamentele psihologiei pozitive, jurnalismul pozitiv oferă o perspectivă care permite individului şi comunităţii să creeze, să prospere, să înflorească, onorează valorile profesiei pe care orice student le învaţă pe băncile şcolii, dar care sînt masacrate barbar în practică. Peisajul media actual a luat o direcţie distructivă care produce un impact emoţional negativ enorm asupra psihicului uman – nu o spun eu, ci datele statistice –, atît asupra consumatorului, cît şi asupra celui care produce materialul jurnalistic. Autorul trebuie să fie cinic, să suspecteze pe oricine şi orice, să caute orice trăsătură care poate fi criticată şi pusă la zid. Cred că rolul jurnalismului nu este doar să arate cu degetul, ci, mai mult, să îşi asume în mod real rolul de „cîine de pază al societăţii", cum ne învaţă la facultate, rol care presupune interesul activ pentru bunăstarea comunităţii, îi conferă putere creatoare, forţă de a schimba orice este în neregulă.

Perspectiva exclusivă a arătatului cu degetul limitează şi impune constrîngeri în viziune, afectează comportamentul şi emoţiile, degradează personalitatea şi alterează grav sentimentul pozitiv al sensului vieţii. Aspectul dramatic, negativ al jurnalismului care se practică astăzi acţionează în profunzime asupra mentalului, pentru că aceste informaţii sînt interpretate de public ca avînd relevanţă pentru propria supravieţuire, pe principiul „Dacă mi s-ar întîmpla şi mie?". Un cercetător în domeniul psihologiei pozitive care a investigat fenomenul timp de peste douăzeci de ani spune că emoţiile negative rămîn active în noi şi că este necesar să întoarcem acest efect inducînd emoţii pozitive, însă este nevoie de trei ştiri pozitive pentru a anihila efectul unei singure ştiri negative.

***Carmen Dragomir** este jurnalistă şi fondatoare a inspire-magazine.ro.*

„Trebuie să simţi oamenii, locurile şi regulile nescrise"

trei întrebări pentru Cristina LIBERIS

Jurnalismul înseamnă în primul rînd oameni. Ce fel de oameni vă inspiră?

Îmi plac oamenii frumoşi şi sinceri. Tot ei mă şi inspiră, indiferent de funcţie, de pregătire sau de religie. Sinceritatea înseamnă încredere, naturaleţe şi comunicare reală. Cineva ar putea spune că e destul de dificil să mai găseşti, mai ales la ora actuală, astfel de oameni. Dificil, dar nu imposibil. Am avut parte de ei şi mi-au rămas aproape. Tot ceea ce am realizat pînă acum a fost şi datorită lor, încrederii reciproce. Mă inspiră totodată oamenii care dovedesc o cunoaştere profundă a lucrurilor, dar rămîn în plan secund şi nu îi vei vedea la diverse talk-show-uri vorbind despre toate şi nimic. Jurnalismul înseamnă obiectivitate, chiar dacă ea s-a mai pierdut pe parcurs şi parcă mergem legaţi la ochi, după principiul *„Populus vult decepi, decipiatus"* – „Oamenii vor să fie înşelaţi, aşa că lasă-i să fie înşelaţi".

Credeţi că, la rîndul său, jurnalistul trebuie să inspire oamenii, societatea? În ce mod?

Sigur că da. Ar trebui să inspire prin tot ceea ce face, să încerce să schimbe răul în bine, imposibilul în posibil. Menirea jurnalistului este aceea de a-i inspira pe tineri să se descopere, să se dezvolte, să creeze, să îşi folosească imaginaţia şi talentele cu care au fost înzestraţi. Brunea-Fox spunea: „Eu cred că reporterul trebuie să fie peste tot; şi nu numai peste tot, dar să fie şi primul. Indiferent că doarme în plasa de bagaje din tren, s-a întîmplat şi asta, indiferent că trece prin lapoviţă şi zăpadă sau că e nevoie să meargă pe sub apă (şi asta mi s-a întîmplat)... Un reporter trebuie să le încerce pe toate. Eu cred că un reporter cere să binemerite la titlul ăsta, trebuie să fie pretutindeni, să fie totdeauna în frunte, să se întreacă cu alţii sau să se întreacă pe sine. Şi asta pînă moare".

Aţi fost în zone de conflict unde totul ţine mai degrabă de o frustă şi deloc confortabilă realitate. Aţi avut, totuşi, momente în care aţi depins şi de inspiraţie?

Cred că în mai toate momentele am depins de inspiraţie. Niciodată nu am putut să fac un lucru care nu m-a inspirat. Sau dacă am fost nevoită să îl fac, nu mi-a ieşit aşa cum ar fi trebuit. Trebuie să simţi oamenii, potenţialul lor, locurile şi regulile nescrise.

***Cristina Liberis** este jurnalistă.*

Laura GRÜNBERG

Pin-it

„Nu poți opri valurile, dar poți învăța să faci surfing", „Dacă aprinzi lanterna pentru altul vezi și tu mai bine drumul", „Provocarea modernității este să trăiești fără iluzii, dar să nu devii deziluzionat" – vă sînt desigur cunoscute aceste tipuri de mesaje. Facebook-ul sau Pinterest-ul sînt pline de asemenea imbolduri motivațional-inspiraționale menite să mobilizeze, să dea încredere, să inspire.

Azi, inspirația este un produs de consum la mare căutare: avem reviste speciale *(Get Inspired Magazine)*, *short-cut*-uri inspiraționale (http://www.inspired-self-help-shortcuts.com), infografice specifice („Inspiration Infographics"), cursuri motivaționale sau de gîndire creativă, cărți specializate care îți arată drumul către maximă inspirație (în 10, 15 sau 40 de pași), modele standard despre cum să faci un eseu motivațional la Bac. Inspirația nu mai este ceva relativ incontrolabil. Se ajunge la ea rapid – se descarcă și se cumpără.

În multe din aceste variante moderne de tip fast-food-uri inspiraționale afli că, dacă vrei să fii inspirat, e bine să pui totul sub semnul întrebării, să urci dealuri și pe urmă munți, să rămîi mereu concentrat pe scop, să fii deschis la posibilități (spune „poate") și, nu în ultimul rînd, să fii *copy-cat*, adică să imiți, să construiești pornind de la ce există, de la clasici. Imită deci, ca să fii original. În fond, fiecare mare descoperire științifică s-a bazat pe ceea ce s-a făcut anterior – omul a reușit să construiască aparate de zbor imitînd zborul păsărilor. În fond, niște sociologi au spus că societatea este ca un corp omenesc sau ca o piesă de teatru și aceste analogii au fost considerate extrem de creative și au făcut istorie în domeniu. În fond, arta s-a uitat mult timp la natură pentru inspirație, iar acum se uită mai atent și inserează în registrul specific de expresie problemele sociale ale lumii contemporane.

Nu doar Pinterest-ul, ci și o vorbă din bătrîni zice: inspirație fără transpirație nu merge. Doar inspirația, fără raționalitatea organizării, nu duce la mare lucru. Pentru ca inspirația să se transforme în ceva palpabil – o operă de artă, o poezie, un nou gadget revoluționar, un nou regim politic –, ideea trebuie adusă la viață cu răbdare, meticulozitate, sudoare. Dacă pentru romantici inspirația ținea doar de resortul creației artistice, postromanticii au început să o caute și în altă parte. Sociologii au urmărit atent cum se întîlnește inspirația creatoare cu raționalitatea organizării și mobilizării mulțimilor pentru a declanșa, de exemplu, iraționalitățile revoluționare ale luptelor bazate pe credințe și convingeri. Începînd cu Weber, ei au distins în clasificările lor între raționalii dominați de reguli, organizați, rutinieri și charismaticii vizionari prin inspirație și animați de înnoire. Primii au ajuns mai tîrziu să se identifice cu birocrații pragmatici, eficienți, organizați, iar ceilalți cu revoluționarii care vor asumare de riscuri, transformări, evadări din șabloane. Dacă ne uităm la politică, dintre Ludovicii regatelor clasice și Dantonii revoluțiilor romantice, inspirația charismatică a aparținut ultimilor. Urmașii Dantonilor au perpetuat căutările vizionare și luptele înflăcărate, uneori utopice. Cine are, în general, cîștig de cauză: charismaticii sau birocrații, pragmatismul eficient al primilor sau vizionarismul căutător al celorlalți? Ne putem da un răspuns uitîndu-ne la criza din Grecia sau la întreaga construcție a Uniunii Europene, pornită de la un ideal și ajunsă pe mîinile unor birocrați.

se inspiră din literatură. În cel mai bun caz, literatura este o sursă de inspirație pentru realitate."

ROMAIN GARY

„Inspirația este o deșteptare, o impulsionare a tuturor aptitudinilor omului și ea se manifestă în toate realizările artistice de valoare."

GIACOMO PUCCINI

„Să fii inspirat e foarte bine. Să inspiri e și mai bine" este un alt îndemn bun de un *pin-it*. Dar cine, în carne și oase, mai inspiră astăzi masele? Cine ne mai mobilizează, ne mai provoacă, ne adună, ne scoate din rutinele cotidiene? Charismaticii de azi sînt în mare parte vedetele – Lady Gaga, Robbie Williams sau Smiley –, sportivii sau actorii celebri de la Hollywood sînt cei care strîng ușor zeci de mii de oameni pe stadioane sau milioane în fața ecranelor de cinema. Dascălii, umiliți de sistem, nu își mai dau silința, părinții nu au timp sau pleacă în străinătate să facă un ban, oamenii Bisericii nu își adaptează discursurile, politicienii, în mare parte, sînt modele de „așa nu". În consecință, singuri, deși împreună, căutăm inspirație și motivație printre panourile virtuale ticsite de imagini, texte și clipuri. Și dacă dăm peste ceva deosebit apăsăm, în spirit democratic, pe butonul de *pin-it* pentru a-i ajuta pe alții în găsirea motivației și inspirației de zi cu zi.

***Laura Grünberg** este sociolog și scriitoare pentru copii. Cea mai recentă carte publicată:* Să creștem mici!, *Editura Arthur, 2015.*

Ciprian CIUCU

N-avem lideri, dar să nu disperăm

Nu, acum și aici nu avem politicieni care să aibă harul de a ne inspira. Nu e nici unul / nici una care să aibă o viziune clară și idilică despre cum să arate lumea noastră, să ne-o împărtășească, iar noi să-l/o urmăm cu inima deschisă. Cel puțin eu nu știu pe nimeni de acest fel. Și nu cred că e din cauză că sînt eu cusurgiu sau pentru că aș fi fost în trecut de multe ori sedus și apoi dezamăgit. Nu e nici din cauză că mă consider prea deștept sau prea bun ca să-mi aleg modele încă vii din viața publică. Am cîteva astfel de modele în societatea noastră, dar ele nu sînt în politică, iar dacă se referă la politică o fac așa, marginal sau din postura de comentatori isteți. Nu-și asumă o carieră politică frontal. Și așa apare problema: cum Dumnezeu să te inspire și să urmezi o șleahtă de mediocri cu profesii ratate, care atunci cînd nu ni-s relevați ca inculpați sau infractori (cîți au astăzi dosare penale!) îi depistăm, de cele mai multe ori după ce-i votăm, că nu-s altceva decît niște derbedei? Cu foarte puține excepții, „elitele" noastre locale îmi par a fi niște derbedei care și-au depășit cu mult potențialul propriu. Aici Bucureștiul, cu primarii lui, este un exemplu elocvent.

Nu cred că astăzi există condițiile necesare care să permită apariția cu ușurință a unui lider inspirațional. Două dintre aceste condiții esențiale, care nu există la noi, sînt:

1) Partide politice atractive care să aibă sisteme de recrutare, selecție și promovare pe baze meritocratice, în care avansarea ierarhică să nu fie dependentă exclusiv de apartenența la un grup de derbedei cu aere de politicieni. Un spirit puternic, cu o minte deschisă, cu o privire pătrunzătoare, capabilă să formuleze o viziune, trebuie să convingă mai întîi în partid. Nu contează dacă pe termen lung (5-10 ani) sau mediu (2-4 ani), dar partidele trebuie să fie în stare să ne dea, din pepiniera proprie sau din societatea civilă, oameni care să-și asume viziuni de modernizare și modele sociale în care ceilalți oamenii să vrea să trăiască. Asta e funcția lor, a partidelor, în societățile democratice, nu-i așa? De aia le avem.

2) Medii de informare curate. La noi, dar nu doar la noi, partidele sînt doar o parte din mediile în care se aleg liderii care ni-s propuși, dar nu singura. Poate să intre în partid lumina luminilor, cei mai deștepți și integri dintre noi, poate să vină pe pămînt Iisus Hristos însuși și să facă și cîteva minuni. Dacă nu are prieteni printre cei care controlează mediile de informare, viziunea lui nu va ajunge la noi și nu va avea cum să ne inspire.

Liderul inspirațional, în afară de toate celelalte calități indispensabile, precum anvergura intelectuală, capacitatea de a formula o viziune compatibilă cu societatea din care provine și capacitatea de a o comunica clar, pe înțelesul celor mulți, are nevoie și de o mare dorință de putere. O dorință de putere de a schimba ceva în societate, dar și dorința de a avea putere de dragul ei. Acesta este adevărul și nu trebuie să-i blamăm pe cei care o au și o manifestă. Îi blamăm pe cei care vor doar putere de dragul puterii și pentru amorul propriu, dar pe cei care au o viziune bună, calități morale dezirabile social și care-și doresc puterea (se vede pe fața lor, cum se spune) nu avem de ce-i blama. Din contra, trebuie încurajați, susținuți, chiar urmați. Această dorință intrinsecă de putere este cea care-i ține motivați, cea care-i face să continue atunci cînd vor fi inerent denigrați, murdăriți, acuzați, înjurați, criticați și luați la bani mărunți în lupta politică. Pentru a ne motiva (inspira) pe noi, trebuie să fie capabili mai întîi de a se motiva pe ei înșiși și să-i convingă pe cei din imediata lor apropiere, în primul rînd familia, că trebuie să continue, că trebuie să meargă mai departe, chiar dacă efortul pare, la un moment dat, să nu mai merite. Dorința de putere îi va ține vii.

„Inspirația este ipoteza care reduce autorul la rolul unui observator."

PAUL VALÉRY

În urma rîndurilor de mai sus n-aș vrea să rămînem cu impresia de rău și amar. Democrațiile liberale în care sistemele economice capitaliste funcționează (performează, inovează) nu au nevoie stringentă de lideri puternic inspiraționali, lideri care să ne dea pe spate. Astfel de figuri apar în contexte critice, excepționale, momente de cumpănă (conflicte, recesiuni etc.). Democrația liberală are supapele ei, cu timpul și cu concursul unor oameni necunoscuți, dar esențiali, lucrurile se așază, iar societatea intră în parametrii funcționali în care nu are nevoie de cine știe ce noi viziuni de măreție și se mulțumește cu îmbunătățiri incrementale, care, odată acumulate în timp, fac diferența dintre o societate de succes și una eșuată. Cu toate că mulți îi cîntă aiurea prohodul, Uniunea Europeană continuă să meargă mai departe, cu suișuri și coborîșuri, dar în esență rămîne locul în care ți-ai dori pentru copiii tăi să se nască și să trăiască. Iar sutele de mii de emigranți mărturisesc asta zilnic. Uniunea nu are un lider efectiv recunoscut ca atare, cineva care ne menține inspirați și motivați, principalii politicieni de la Bruxelles sînt cvasi-necunoscuți în statele membre, iar viziunea asupra viitorului ne este formulată de o clasă întreagă de actori cvasianonimi care se exprimă liber, din instituții, dar și din statele membre. Atîta timp cît va fi vorba despre pace, libertate, mediu curat, liber schimb (piață liberă), stat de drept și democrație, pe mine acești oameni vor continua să mă inspire.

***Ciprian Ciucu** este director de programe la Centrul Român pentru Politici Europene (www.crpe.ro).*

Adina ROSETTI

Coincidențe

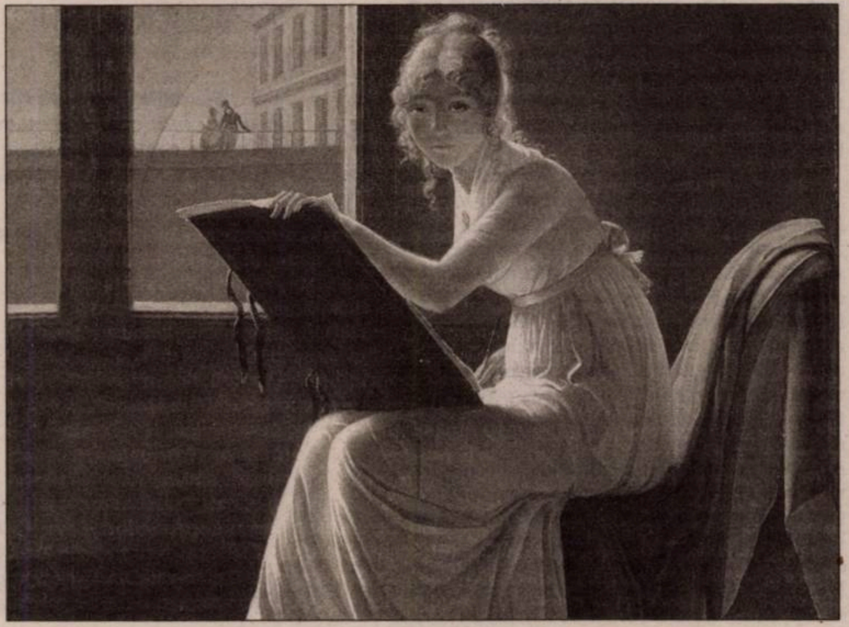

„Şi, e bună de ceva literatura asta pe care o scrii tu?“, m-a întrebat zilele trecute un amic, neconvins dacă merită să facă drumul pînă la librărie. I-am zis că habar n-am la ce-o fi bună, dar măcar ştiu că e autentică. Nu m-am minţit pe mine niciodată scriind, mi-am turnat acolo toate obsesiile, fricile şi angoasele. De acolo mă „inspir“ (şi deja cuvîntul ăsta începe să-mi sune preţios).

În toate interviurile cu mari scriitori pe care le-am citit şi toţi scriitorii pe care i-am intervievat mi-au spus că, dacă ar fi fost să aştepte inspiraţia, nu ar mai fi scris mare lucru. Atunci cînd stai opt ore pe zi la masa de scris/laptop, n-ai cum să fii inspirat nonstop. Ai avut un declic iniţial, cînd ceva din jurul sau din interiorul tău ţi-a atras atenţia într-un fel, ţi-a rămas agăţat de memorie şi revine obsesiv, ca o secvenţă dintr-un film pe care l-ai văzut demult, dar habar n-ai cînd şi cum se chema. Trebuie să-ţi faci propriul film ca să înţelegi ce era cu secvenţa aia. Şi, ca să-ţi faci filmul ăla, nu ai cum să (mai) aştepţi vreo altă inspiraţie.

Dacă aş fi acum la cursurile de scriere creativă pe care le fac cu copiii, aş da următoarele teme: „Imaginează-ţi că eşti un scriitor care merge la magazinul de inspiraţie. Ce găseşti acolo? Ce raioane are magazinul? Cum arată vînzătorii? Ce cumperi?“. Sau „Un dialog între muzele unor poeţi. Una dintre ele este dependentă de dulciuri depresive, cealaltă are amnezie temporară“. Sînt sigură că ar ieşi nişte poveşti grozave. Deşi eu însămi mă plîng mereu de lipsă de inspiraţie, le spun copiilor că nu există aşa ceva, că inspiraţia poate fi chemată, momită, ajutată, nu e o zînă capricioasă care te vizitează numai cînd are ea chef, chinuindu-te cu nazuri în restul timpului, ci e mai degrabă un spiriduş care abia aşteaptă să-ţi devină prieten şi are nevoie de foarte puţin ca să-ţi fie credincios. Că totul e să nu-ţi pui singur piedici, să-ţi laşi gîndurile să zboare libere şi să-ţi pui cît mai multe întrebări. Că poveşti se pot scrie din orice şi despre orice. Despre o busolă stricată, despre o banană găsită în rucsac, despre o gheată de jucărie desperecheată. E incredibil ce poveşti au putut să inventeze copiii pornind de la asemenea nimicuri. Aşa că pe mine, una, mă inspiră copiii. Privirea lor proaspătă, lipsa de limite a imaginaţiei lor, asociaţiile trăsnite şi suprarealiste pe care le fac. Mi se pare că, dacă stau mult printre ei, o să mă molipsesc cumva şi o să-mi găsesc spiriduşul meu prietenos, o să-l momesc cu bomboane şi, în final, o să rămînă veşnic lîngă mine. O să-l cheme Inspiraţie şi nu o să ne mai despărţim niciodată. Şi ce poveşti grozave o să scriem împreună!

„Nu am dat greş. Pur şi simplu am descoperit 10.000 de idei care nu funcţionează.“

THOMAS EDISON

Cînd nu stau printre copii, mă inspiră lucruri cumva triste. E plin de lucruri triste în lumea Oamenilor Mari: zborurile frînte, iubirile neterminate, lipsa de comunicare, prăpastia care se poate crea între oameni, aşteptările zdrobite, regretele, contratimpul, coincidenţele. Acel „Ce-ar fi fost dacă…?“, „Ce-ar fi putut fi dacă…?“. Nu mă inspiră deloc poveştile de succes şi nici oamenii care zîmbesc frumos de pe copertele revistelor şi povestesc care sînt paşii succesului lor, ca o regulă general valabilă. Sînt sigură că acolo, în spatele *happy-end*-ului şi al textelor frumoase ale acestor oamenilor care par să aibă o viaţă perfectă în care toate visele se împlinesc, se mai ascunde ceva. O singurătate, o neîmplinire, o neputinţă. Ceva-ul lor neterminat şi secret.

Mă inspiră, în schimb, oamenii care par să treacă prin viaţă plutind, oamenii ancoraţi într-un realism oniric, oamenii care au o legătură aproape vizibilă cu tărîmuri invizibile, oameni care par să aparţină unei alte lumi. Poeţii, răzvrătiţii, visătorii incurabili, idealiştii fără speranţă.

Şi coincidenţele frumoase, întîlnirile magice, micile detalii care răsar din senin şi-ţi aduc zîmbetul pe buze, care te fac să te întrebi cine aranjează lucrurile astfel încît să ieşi pe un balcon exact atunci cînd pe stradă trece cineva drag pe care nu l-ai mai văzut de mult, să visezi ceva ce-o să se întîmple a doua zi, să te urci într-un tren către un festival literar ca să te trezeşti înconjurată numai de oameni care merg în pelerinaj la… moaşte şi să auzi cele mai fabuloase discuţii, să găseşti în oraşe necunoscute cafenele cu numele pe care le-ai inventat mai demult cu cineva, să faci accident (uşor!) pe melodia preferată, să vezi un film de Woody Allen la matineu înconjurată de personaje care par desprinse din film, să-ţi pice din cer excursii sau premii după cîte o despărţire cu lacrimi multe, să-ţi faci un blog secret ca să-l descopere exact cine trebuie, să visezi ce scrie altcineva, să vezi cum trecutul îşi închide singur cercurile, exact aşa cum ţi-ai imaginat, numai că mult mai tîrziu.

Dacă aş intra acum în magazinul de inspiraţie, aş trece pe lîngă Dragoste, Război, Prietenie, Istorii cu Fantome, Fapte Diverse şi Crime Înfricoşătoare, aş ocoli standurile cu Dezastre, Intrigi Politice, m-aş învîrti pe la Vise şi Amoruri Imposibile, aş da tîrcoale pe la Problema Răului în Natura Umană, dar nu m-aş încumeta să probez ceva de-acolo, şi m-aş duce glonţ la raionul de Coincidenţe, de unde mi-aş face provizii pentru toată viaţa.

Adina Rosetti *este jurnalistă şi scriitoare. Cea mai recentă carte publicată:* De zece ori pe buze, *Editura Curtea Veche, 2015.*

■ ■ ■

Iuliana ALEXA

Transpirație și inspirație

„Inspiraţie“ a ajuns un cuvînt la modă. Şi, la fel ca multe alte cuvinte la modă *(leadership,* „dezvoltare personală“ etc.) spune multe şi prea puţin. Vorbim de „inspiraţia“ artistului (care deodată a depăşit blocajul şi a prins de coadă ideea), despre persoane care ne „inspiră“…

Despre publicaţiile *glossy* care ne complexează pentru că nu avem bani să cumpărăm ceea ce ne recomandă se spune că sînt „aspiraţionale“. Adică ne fac să aspirăm la ceva opulent şi scump şi să înghiţim în sec. Despre Oprah Winfrey se spune că a inspirat o mulţime de oameni să facă ceva bun (nu ştiu ce, dar sigur au făcut ulterior ceva bun). Aşadar, ea a fost un model pentru cei care au copiat ceva din comportamentul ei. Cred că la asta se referă cei care vorbesc despre personaje care „inspiră“. Nu e nimic rău în asta, e foarte bine să ai pe cine imita dacă nu ştii unde te afli şi vezi că respectivul a ajuns bine. Îţi dă senzaţia că poţi face şi tu la fel. Minunat. Sau măcar te scoate din depresie, te însufleţeşte, te inspiră.

Nu prea sînt de acord cu ideea de inspiraţie şi atît în materie de creativitate şi artă. Creativitatea a început a fi studiată abia recent cu instrumentele (corecte) ale neuroştiinţei şi s-a renunţat la teorii lipsite de fundament (cum e cea a lui Freud, a sublimării).

„Inspiraţia este soră bună cu munca ordonată, de fiecare zi.“

CHARLES BAUDELAIRE

Ideea cu 1% inspiraţie şi restul transpiraţie este confirmată de studierea spiritelor celor mai creative din istorie. Leonardo Da Vinci dezvoltase propriile tactici de rezolvare a unei probleme de creativitate. El spunea că, pentru a crea ceva nou, trebuie să priveşti problema, realitatea, altfel. Numea această tehnică *„Saper vedere“*. Să te eliberezi de ochelarii limitativi ai experienţei şi să priveşti lumea ca un copil. Şi inspiraţia va apărea. Nici Einstein nu era un mare fan al inspiraţiei şi gîndea mult, nota şi mai mult, selectînd intensiv dintre propriile sale idei. Are cam 248 de lucrări publicate. Edison are peste 3000 de caiete în care nota asiduu idei, descoperite după moartea sa. Uneori dormea în atelier pentru a nu rata vreo idee care îi venea la ceas tîrziu din noapte. Bach scria o cantată în fiecare săptămînă. Mozart a scris peste 600 de piese.

„Inspiraţia guvernează întreaga artă.“

VICTOR HUGO

Aşadar, un bun predictor pentru inspiraţie este transpiraţia. Cantitatea determină calitatea după un timp. Nu se poate altfel. Trebuie să cercetezi, să munceşti, să-ţi concentrezi atenţia pe ceva. Creierul devine creativ după o mai lungă perioadă de concentrare pe un domeniu. Cum devine? Asta e ceva mai misterios, dar nu chiar incomprehensibil. Analogia, gîndirea divergentă, chiar accidentul creativ stau la originea unor mari descoperiri. Alexander Fleming a descoperit penicilina prin observarea mucegaiului (el nu căuta un antibiotic, a fost o descoperire sub semnul serendipităţii); Alexander Graham Bell a inventat telefonul gîndind analogic (membrana timpanului i-a folosit drept model).

Aşadar, pentru a înţelege mai bine realitatea, e cazul să nu ne mai pierdem în cuvinte (metafore, mai precis). „Inspiraţia“ este azi pentru studiul creativităţii ceea ce era „sexul îngerilor“ ori „eterul“ pentru gîndirea filozofică din alte vremuri: ceva depăşit adică, sau un mod eronat de a pune problema. Teoria chibritului.

În lumea tot mai complexă de azi, cu tot mai multă informaţie şi tot mai mult zgomot (înţeles ca „ceea ce bruiază informaţia“), devine crucial să ne precizăm termenii, sistemul de gîndire în care ne mişcăm, ceea ce vrem să definim. Limbajul ne poate polua gîndirea, ne putem pierde în polisemii frumoase, dar destul de inutile.

Acestea fiind spuse, vă doresc inspiraţie!

Iuliana Alexa *este redactor-şef la* Psychologies România.

■ ■ ■

„Cu cît te împrieteneşti mai bine cu emoţiile tale, cu atît vei fi mai inspirat“

un dialog cu Valentin Radu ARSENE, psihoterapeut

Ce reprezintă inspiraţia din punct de vedere psihologic şi al psihoterapeutului?

Pentru a fi inspirat e necesar să fii pasionat, implicat, iar asta ţine de mecanismul motivaţiei personale. Inspiraţia vizează căutarea creativă de soluţii la problemele vieţii, aşadar ea este un atribut al creativităţii ca dimensiune a condiţiei umane şi vorbeşte despre ceea ce ne pasionează, despre cine sîntem, despre ce ne dorim de la viaţă, ce ne preocupă. Iar în ecuaţia motivaţiei intră aşteptările personale sau ce şi cît credem că e posibil pentru noi, valorile profunde sau ce ne aduce plăcere şi satisfacţie şi, nu în ultimul rînd, impulsivitatea sau capacitatea de a rezista la frustrare.

Cred că mai mult decît să fim inspiraţi este mai indicat să ne dorim să fim creativi, pentru că inspiraţia este o evaluare calitativă a creativităţii şi ştim că judecata inhibă creativitatea. Primul lucru necesar pentru a impulsiona creativitatea este eliberarea de teama de a greşi, de a fi inadecvat, de a nu avea finalitatea dorită sau succesul căutat.

Inspiraţia este un produs al unei procesări emoţionale şi inconştiente a materialului psihic. De aceea, pentru a fi cît mai inspirat este necesar să-i oferim psihicului (să ne oferim) cît mai multe informaţii şi experienţe variate şi de calitate cu care să se „joace“, pentru că un puzzle din două piese nu va solicita vreo inspiraţie. Procesual, cu cît te antrenezi mai mult şi te împrieteneşti mai bine cu emoţiile tale, cu atît vei fi mai inspirat. Abia după ce culegi cît mai nonjudicativ toate ideile creative oricît de ciudate, amuzante sau chiar tabu ar fi ele, poţi trece la selecţia şi prelucrarea lor cognitivă, raţională, conştientă.

Ce îl mai inspiră pe omul modern?

Eu văd patru direcţii mari în care oamenii se ancorează şi caută soluţii la problemele vieţii. Prima ar fi spiritualitatea tradiţională şi valorile religioase, care, cel puţin la noi, sînt încă bine reprezentate. A doua este direcţia ştiinţifică, raţională, bazată pe date probate prin cercetare. O a treia este reprezentată de reperele consumiste ale societăţii în care trăim, cum ar fi succesul şi creşterea continuă, posesiunile materiale, recunoaşterea socială. A patra este un soi de *new age* al New Age-ului. O combinaţie de speculaţie pseudo-ştiinţifică şi pseudo-spirituală, într-o periculoasă ascensiune în mediul online şi pe canalele de socializare. În epoca interconectării generale, a putea identifica informaţii reale şi valoroase mi se pare cea mai mare provocare, deoarece, în lupta pentru expunere şi cîştigarea atenţiei publice, articolele care speculează pe diverse teme pot fi mult mai seducătoare decît cele ştiinţifice sau cele ale unei personalităţi intelectuale recunoscute. Se pot crea astfel curente de opinie care să influenţeze chiar şi piaţa economică, plecînd de la pure ficţiuni, pentru că cea mai răspîndită manipulare este amestecul de adevăr şi neadevăr, argumente raţionale şi emoţionale. Soluţia pentru a nu căuta inspiraţie în discursuri seducătoare şi promisiuni false este educaţia, valorile clare şi maturizarea emoţională.

> *„Ignorarea realităţii predispune la visare, nu la acţiune.“*

Pe lîngă cele enumerate, o direcţie importantă de inspiraţie rămîne reprezentată şi de toate formele de expresie artistică. Şi aici, tirania eficienţei economice face presiune pe calitatea produselor artistice pentru a fi consumate de un public cît mai larg.

Inspiraţional, aspiraţional, motivaţional. Discurs inspiraţional, modele inspiraţionale. Sînt termeni şi concepte noi, în societatea noastră. Ajută la ceva sau sînt pur şi simplu lipsite de conţinut?

Efectele discursului inspiraţional nu ştiu să fi fost măsurate ştiinţific. Ceea ce funcţionează este modelarea prin puterea exemplului. Asta înseamnă ca cel care vrea inspiraţie într-un anumit domeniu să caute o persoană care să-i fie exemplu şi model pe baza rezultatelor recunoscute. În sine, nu cred că cineva poate inspira pe oricine şi în orice direcţie. Aici e o confuzie cu energizarea pe care o poate da un discurs charismatic, seducător, alert, dar al cărui efect se topeşte cînd ai ieşit din sală. Sigur, pot fi discursuri educative, dar inspiraţia nu vine din ceea ce ştii, ci vine din ceea ce eşti, ceea ce ai făcut şi se duce către cei care caută în aceeaşi direcţie. Cu puţină atenţie şi experienţă putem observa dacă pasiunea şi energia celui care ne promite inspiraţie vine dintr-o structură de personalitate histrionică sau narcisistică, este compensatoare tocmai la o lipsă reală şi demonstrabilă de rezultate sau este cu adevărat produsul unei bucurii de viaţă şi al unei reale dorinţe de a împărtăşi din experienţa şi convingerile personale.

Coach-ul, ca şi antrenorul de sport, ar trebui să se asigure că lucrează cu structuri sănătoase. La fel cum nu poţi antrena un atlet accidentat la picior pentru că are mai întîi nevoie de recuperare prin terapie, la fel nu poţi antrena pentru succes pe cineva cu răni emoţionale. În caz contrar, încercările de acţiune vor fi autosabotate, nesusţinute de motivaţia clientului, rezultatele vor fi cel mult modeste, iar întîlnirea cu neputinţa poate declanşa depresii grave.

Cît despre gîndirea pozitivă, a fost infirmată ştiinţific pentru simplul fapt că ignorarea realităţii predispune la visare, nu la acţiune.

Există inspiraţie în profesia de psihoterapeut şi, dacă da, cum se manifestă ea?

Aş spune că inspiraţia este o condiţie necesară atunci cînd lucrezi cu oamenii. Deşi există o solidă cunoaştere ştiinţifică în spatele intervenţiilor psihoterapeutice, nu poate fi vorba despre reţete cu aplicabilitate generală şi efecte previzibile certe. Prin urmare, inspiraţia joacă un rol important în terapie, iar asta înseamnă ca atenţia terapeutului să penduleze permanent între ce vine dinspre client şi ce „mişcări“ se întîmplă în interiorul lui. O cauză şi un indicator al problemelor psihologice este incoerenţa din interiorul clientului între ceea ce îşi doreşte, ce poate, ce simte, ce crede etc. şi care uneori nu poate fi detectată decît prin modificări subtile de senzaţii corporale sau emoţionale, ca rezonanţă a terapeutului. Faptul de a fi deschis către aceste mesaje, a le primi în plan conştient, a le oglindi şi expune analizei clientului poate fi considerat ca o inspiraţie, ceva ce nu ar avea sens într-o procesare cognitivă, din aproape în aproape, a materialului expus de client.

a consemnat Adina POPESCU

„Poţi să şi taci inspirat“

În avocatură, aproape totul se rezumă la legi şi la aplicarea lor. Există inspiraţie în profesia de avocat şi, dacă da, cum se manifestă ea?

În lipsă de inspiraţie, mă văd nevoit să recurg la argumente: da, şi în avocatură e nevoie de ea. E o profesie în care imaginaţia e o constantă. Ai în faţă o sumă de fapte cărora trebuie să le asociezi un text de lege. „Dă-mi faptele şi îţi voi da dreptul“, spuneau romanii. Lucrul ăsta îl face zilnic un avocat. Ca să poţi imagina o asemenea asociere e nevoie de inspiraţie. Ai nevoie de acel text de lege care să se potrivească, să valideze partea ta de adevăr. Pentru că vii în instanţă cu adevărul tău şi îi ceri judecătorului o confirmare publică.

Cît de inspirate sînt discursul avocatului, logica, argumentaţia?

Pledoaria, aşa cum o vedem în filme, nu mai există. A fost exilată în aşa-zisele „concluzii scrise“. Azi ai la dispoziţie doar 10-15 minute, în care trebuie să „clădeşti“ în memoria judecătorului. Minute preţioase pe care nu vrei să le iroseşti. Aş zice că eşti inspirat atunci cînd reuşesti să rezişti tentaţiei de a înşira toate argumentele şi nu doar pe cele esenţiale.

Pe de altă parte, poţi să şi taci inspirat, sînt şi momente, într-un proces, în care orice subtitrare a evidenţelor e de prost gust. Şi mai este o chestiune delicată despre care nimeni nu vorbeşte: aceea a intereselor. Sînt şi cauze în care ai doar interese şi nu convingeri. E o realitaţe, de ce s-o ascund? Poţi pleda inspirat în asemenea cauze? Da, cu condiţia să-ţi pregăteşti minuţios toate spontaneităţile (ca să-l parafrazez pe Churchill). Din fericire, interesele nu pot fi convertite plauzibil în convingeri, altminteri am avea numai reuşite impozabile.

***Doru Costea** este avocat.*

„Muntele este la fel, fie că îl urci, fie că nu“

interviu cu Alex GĂVAN, alpinist

La 32 de ani, ***Alex Găvan*** *a escaladat deja şase munţi de peste 8000 de metri din Himalaya. Pînă în prezent, el este cel mai tînăr român care a urcat un optmiar (Cho Oyu, în 2006), cînd avea doar 24 de ani. Trei dintre cele şase vîrfuri atinse de Alex au reprezentat Prima Ascensiune Românească: Shisha Pangma (8027 m) în 2013, Makalu (8463 m) în 2008, Gasherbrum I (8068 m) în 2007.*
Atunci cînd nu este pe munte, Alex Găvan îşi împărtăşeşte experienţele sale prin discursuri pe teme de viziune, strategie, tactică şi leadership care se adresează unui public format din CEOs, directori executivi şi decidenţi din mai multe domenii profesionale, dar şi elevilor sau studenţilor.

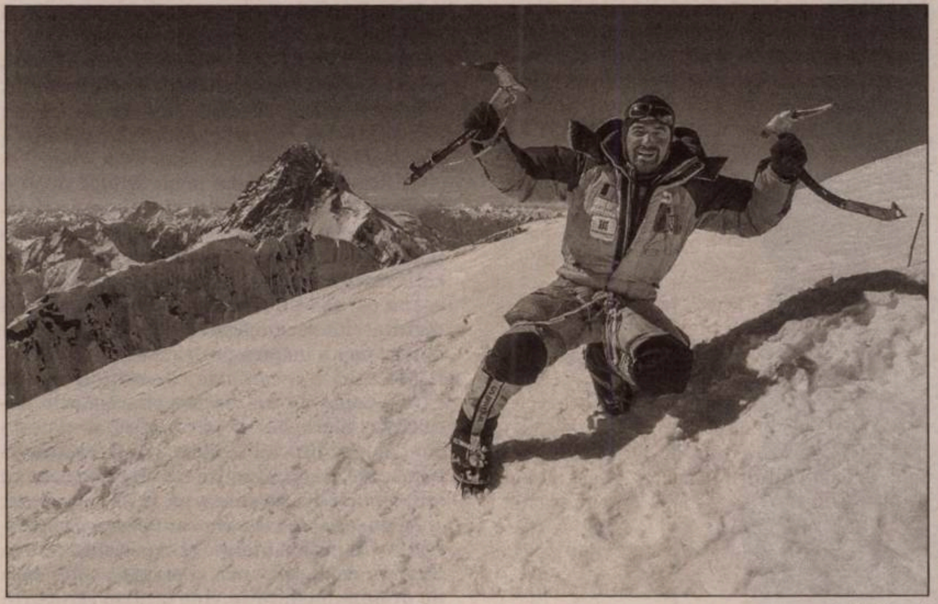

© K. Hayat

Consideraţi că muntele este „o sursă de inspiraţie“? Cum aţi descoperit asta?

Pentru mine a urca un munte reprezintă o trăire foarte personală şi foarte intimă. Nu este vorba de a urca doar fizic un munte. Nu este vorba de „a cuceri un vîrf“, cum obişnuiesc unii alpinişti să spună sau cum mai scrie presa. Nu e vorba doar de un efort fizic, nu este nici măcar vorba de performanţă cu orice preţ. Pentru mine, a urca un munte înseamnă, de fapt, a ajunge la un înţeles superior despre sinele meu, despre viaţă. Descopăr sensuri noi în fiecare ascensiune a mea, fie că ating un vîrf de peste 8000 de metri, fie că nu. De aceea nici nu urc oricum: ce fac eu este performanţă cu mijloace corecte. Adică urc fără oxigen suplimentar şi fără porteri de altitudine. Tocmai pentru că ştiu că este mai important să fiu eu însumi, autentic, pînă la capăt, decît să ating vîrful cu orice preţ. Pentru toate aceste motive, spun adesea că eu am crescut cu fiecare munte pe care l-am urcat. În acest sens, mă inspiră orice munte pe care îl urc. Nu trebuie să fiu în Himalaya pentru asta.

Ce credeţi că-i mai inspiră pe oamenii din societatea modernă? De ce sînt ei motivaţi mai degrabă de „poveşti de succes“ ale altor oameni care fac lucruri neobişnuite şi-şi depăşesc limitele într-un mod atipic, decît de cele convenţionale?

Mi-e greu să generalizez. Pe de o parte, cred că fiecare dintre noi are datoria şi are nevoia de a-şi găsi propriile surse de inspiraţie şi de motivaţie. Însă eu nu cred că există nişte formule perfecte. Pentru ca un om să inspire, este important ca acela care ascultă să se deschidă şi să primească acea poveste, să ia din ea ceva care lui să i se pară relevant. Vorbesc adesea în faţa unor audienţe foarte mari şi foarte diverse. Vorbesc şi pentru echipe restrînse de top management, dar şi în cadrul unor evenimente interne care regrupează toţi angajaţii sau pentru ONG-uri care fac activităţi cu elevi şi studenţi. Chiar dacă discursurile mele pleacă de la experienţa mea pe munte, am grijă ca în modul în care le construiesc să ofer lucruri semnificative pentru toţi oamenii din sală, chiar dacă ei nu merg pe munte.

„Tot ce mi se întîmplă mă inspiră.“

Amy Winehouse

„Inspiraţia este fundamentul artelor, în genere. Ea este exact ca impulsul electric care stîrneşte fulgerul între doi poli. În momentul în care tensiunea între doi poli se creează, fulgerul apare. Fără fulger nu poate să existe fulger.“

Nichita Stănescu

Pe de altă parte, un om cu o experienţă ieşită din comun poate să le transmită celorlalţi mai puternic faptul că limitele impuse sau autoimpuse pot fi depăşite, că zonele de confort pot fi mereu contestate şi diminuate. Cum eu mă lupt mereu să îmi autodepăşesc limitele, cred că autenticitatea poveştii mele are un impact puternic. Nu aş putea vorbi despre ceva ce nu mă reprezintă sau eu nu simt. Iar oamenii simt şi ei acest lucru şi se deschid, îmi primesc povestea, îmi dau un *feedback* foarte puternic. La sfîrşitul unui discurs şi eu plec energizat, nu doar publicul meu. Şi acest lucru este minunat. Mie îmi spune că, de fapt, în fiecare dintre noi există resurse extraordinare şi toţi putem să facem lucruri excepţionale. Trebuie doar să credem în noi şi în visele noastre.

Dau un exemplu personal: am avut o perioadă în care, dacă nu ajungeam într-un an la Vîrful Omu din Bucegi, simţeam că nu-mi va merge bine în anul respectiv. De unde această dorinţă a oamenilor de ajunge „cît mai sus“? Muntele e o provocare? O metaforă?

Sînt două lucruri pe care eu le văd în această întrebare. În primul rînd, simbolul succesului asociat cu atingerea unui vîrf. Doar că aici e vorba de o semnificaţie care mie mi se pare că are o conotaţie negativă. Mie mi s-a întîmplat să nu reuşesc să ating vîrful de peste 8000 de metri în timpul mai multor expediţii, dar nu am asociat cu această experienţă o semnificaţie negativă de genul: „Nu voi reuşi niciodată!“. Nu, în acel an condiţiile au fost de aşa natură încît pentru mine să mă întorc a fost singura decizie responsabilă. Am continuat antrenamentul, am continuat planificarea şi am revenit pe munte. Am urcat şase vîrfuri de peste 8000 de metri, dar am făcut 14 expediţii himalayene. În concluzie, cred că felul în care ne gîndim viaţa şi provocările ridică în faţa noastră obstacole mult mai mari decît o ascensiune la peste 8000 de metri.

„Muntele se urcă nu doar cu pioleţi şi colţari, ceea ce puteam avea cu toţii, ci mai ales cu smerenie.“

Pe de altă parte, eu cred că este normal ca oamenii să fie atraşi de înălţimi, de noutate, de descoperire, de experienţele intense. Această atracţie ţine de un proces de creştere. Şi cîtă vreme cresc, oamenii devin mai frumoşi.

Aţi declarat într-un interviu că motto-ul dvs. este: „Climbing mountains outside is climbing mountains inside“ *(„Cînd te urci pe munţi, depăşeşti şi obstacolele din tine“). Cum aţi ajuns la această concluzie?*

Mai am o formulă care pe mine mă reprezintă: „Muntele se urcă nu doar cu pioleţi şi colţari, ceea ce puteam avea cu toţii, ci mai ales cu smerenie“. Ideea este să cauţi în tine răspunsuri la întrebări despre tine, şi nu validarea exterioară pe care crezi că ţi-o dă muntele dacă l-ai urcat. Muntele este la fel, fie că îl urci, fie că nu. Cel mai important e ce este în tine. Acolo sînt munţii cei mai grei de urcat şi de care adesea ne ferim.

Participaţi în mod activ la campania de strîngere de fonduri pentru Nepal. Aţi fost acolo, aţi supravieţuit. A schimbat această experienţă ceva în viaţa dvs.? Credeţi că o catastrofă de acest gen poate să-i inspire pe oameni să fie mai generoşi, mai buni?

Să supravieţuiesc acelei avalanşe a fost o experienţă foarte puternică. Dar dacă supravieţuieşti doar tu şi nu îi ajuţi şi pe alţii să se ridice sau să supravieţuiască, înseamnă că nu ai înţeles valoarea vieţii şi puterea pe care fiecare dintre noi o are de a face ceva bun pentru ceilalţi.

M-am implicat în operaţiunile de căutare şi salvare imediat după ce am supravieţuit avalanşei, în tabăra de bază. Apoi am petrecut noaptea în cortul medical oferind asistenţă celor răniţi critic. Nu aş fi putut să stau pe margine. Apoi, cînd coboram din tabăra de bază, am simţit că trebuie să fac ceva pentru Nepal. Pentru că Nepalul mie mi-a dat foarte mult. Şi cred că toţi avem datoria să dăm înapoi pentru ceea ce primim. Şi mai cred că, şi la nivelul societăţii noastre, este important ca oamenii să se implice într-o cauza umanitară şi să îşi pună compasiunea în acţiune.

Campania noastră, #joy4nepal, a strîns un sprijin extraordinar. Imaginaţi-vă că am primit peste 31.000 de SMS-uri în valoare de 2 euro fiecare, plus alte donaţii cu cardul sau prin transferuri bancare şi sponsorizări. În total, am strîns peste 100.000 de euro, ceea ce este mult pentru România, în condiţiile în care Nepalul este departe, iar cutremurul a fost în aprilie.

Oamenii s-au raliat unei cauze, au simţit acest lucru – ceea ce pe mine mă mişcă profund. Urmează acum să identificăm exact proiectele de reconstrucţie pe care le vom finanţa. Vom da toate informaţiile publicităţii. Am ales un partener special în Nepal: este organizaţia Karuna-Shechen, înfiinţată în anul 2000 de faimosul autor budist şi interpret de limba franceză al lui Dhalai Lama, Matthieu Ricard. Organizaţia va face implementarea proiectelor, ceea ce este un punct tare pentru cauza noastră: este vorba de o reţea care are acces în cele mai izolate comunităţi. Eu le mulţumesc tuturor celor care au contribuit la această campanie. De la echipa de proiect, care a lucrat *pro bono,* permiţînd ca toate fondurile strînse să ajungă la oamenii în nevoie, pînă la donatorii campaniei.

În vreuna dintre ascensiunile dvs., aţi simţit că aţi avut o inspiraţie de moment salutară?

Fiecare ascensiune a mea m-a făcut să înţeleg ceva. Să merg mai departe în explorarea mea interioară. Să descopăr lucruri noi. Nu a existat nici o experienţă a mea pe munte care să nu fie dublată de o trăire interioară, acea trăire despre care am discutat deja. Am avut situaţii-limită – ca noaptea petrecută sub cerul liber pe Shishapangma, la 7900 de metri, în 2013, care a reprezentat un punct de cotitură pentru mine. Am avut momente de fericire maximă şi autentică, precum ascensiunea vîrfului Broadpeak, în 2014. Între aceste extreme nu este însă un spaţiu gol. Din contra…

Vă întîlniţi frecvent cu diferiţi oameni (inclusiv din mediul corporate) *şi le povestiţi despre călătoriile dvs. Putem vorbi despre un discurs inspiraţional? Cum decurg astfel de întîlniri?*

În primul rînd, înainte să vin în faţa unei auditoriu, eu îmi pregătesc cu atenţie discursul. Încerc să cunosc cît mai bine auditoriul, contextul în care vorbesc şi construiesc un discurs personalizat. Încerc astfel să ating subiecte relevante pentru ascultătorii mei. Dar după ce termin eu de vorbit şi încep întrebările, atunci descopăr ce au luat oamenii din discursul meu. Întrebările lor sînt extrem de variate. Pot fi şi tehnice, legate de procesul ascensiunii în sine, despre cum mă pregătesc, ce mănînc, cum dorm, pînă la teme de reflecţie – cum ar fi percepţia mea asupra vieţii şi a lumii sau administrarea riscului. La peste 8000 de metri se creează premisele pentru experienţe care pot fi relevante în afara unui context strict sportiv.

a consemnat Adina POPESCU

STILURI & STILOURI

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Mici criminali pentru marile ecrane

Am văzut *The Hunger Games*. Un film de mare succes internațional, cu încasări de milioane de dolari, obținute de la milioane de spectatori. Este o poveste despre o lume imaginară, în care frica și teroarea sînt legile sub care stau viețile a mii de oameni. Pentru că au îndrăznit să se revolte împotriva stăpînirii, ei sînt pedepsiți astfel: în fiecare an, prin tragere la sorți, din rîndul lor sînt aleși copii sau adolescenți care trebuie să lupte unii cu alții pînă cînd rămîne unul singur, învingătorul, care va avea parte de o viață prosperă.

Filmul este prezentat ca fiind unul pentru copii. Film de aventuri. Cu suspans, cu binele care învinge răul, în fine, cu tot tacîmul. Un film „distractiv“. Un film pe care, vorba unui psiholog american, nu ar trebui să ne fie teamă să îl prezentăm copiilor, fiindcă aceștia știu să facă diferența dintre realitate și imaginar. Eu cred însă că filmul și succesul lui impresionant ar trebui să ne pună pe gînduri. Iată cîteva motive.

1) Pe durata a trei sferturi din film ne sînt prezentați 12 copii și adolescenți care se căsăpesc între ei, cu mijloace din ce în ce mai sofisticate, mai crude, mai ingenioase: săgeți, albine modificate genetic, fructe otrăvitoare, cîini fioroși, cuțite înfricoșătoare. Minute întregi curg pe ecran chipuri și trupuri tinere torturate de ucigași, chipuri și trupuri tinere violente, gata să sară la beregata unui congener.

2) Luptătorii mici sînt antrenați să ucidă de „experți“ adulți, pentru distracția adulților: lupta pe viață și pe moarte a copiilor este transformată într-un program de televiziune cu audiență largă, în care cinismul și cruzimea stîrnesc ropote de aplauze și hohote de rîs.

3) Părinții celor trimiși în luptă nu au nici cel mai mic gest de revoltă: asistă, fără urmă de împotrivire, la loteria care le transformă fiii sau fiicele în victime sau ucigași, la felul în care unii sau alții sînt omorîți pe cîmpul de luptă. Par cu totul anesteziați în fața răului, lăsîndu-și, resemnați, copiii să joace rolul odios impus de stăpînire.

În lumea reală, moartea violentă este „la îndemîna“ copiilor noștri.

4) Dar poate cel mai important motiv pentru care cred că filmul ar merita o reflecție mai profundă decît cea acordată unui oarecare film de aventuri de sîmbătă seara este acesta: lumea distopică prezentată pe ecran nu este chiar așa de imaginară. Nu e chiar atît de departe de cea în care trăiesc copiii noștri astăzi. În lumea reală, moartea violentă este „la îndemîna“ copiilor noștri: au la colț de stradă arme, droguri, informații, rețete de ucis, desene animate sau jocuri pe computere în care scopul final este exterminarea celuilalt. Știrile despre copii ucigași în serie, despre morțile lor violente sau despre abuzurile la care sînt supuși, aici ori aiurea, țin prima pagină a mass-media, împreună cu tot soiul de detalii terifiante.

Poate am îmbătrînit. Poate că nu toate filmele sau poveștile pentru copii trebuie să aibă un răspuns verosimil la întrebarea: „Ce învățăm noi bun de aici?“ (deși pe vremea mea…). Sau poate și basmele tradiționale conțin episoade și personaje greu digerabile. Sau poate că asemenea filme nu sînt făcute pentru copii. Și atunci, îmi vine să spun: grozavă distracție ne-am mai găsit noi, adulții. Exact ca personajele din film.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Iaromira POPOVICI

bazar

Drăgălășenie și gîndire pozitivă

Există o amabilitate complezentă de care dăm dovadă, mai în fiecare zi, în relațiile așa-zise normale. Medii. Pe care trebuie să le „prestăm“, dar care nu contează foarte mult.

Nu spun, nicicum, că îi urîm pe oamenii cu care ne intersectăm aleatoriu, cu care avem de împărțit doar treburi și nu chestiuni „de suflet“, esențiale. Nu. „Ura“ e, oricum, un sentiment mult prea puternic pentru relații de servicii și afaceri. Unii ar spune că termenul adecvat e „indiferența“. În ce mă privește, chiar cu persoanele cu care colaborez sau cu cei de la care cumpăr lucruri ori care mă ajută cu anumite treburi practice, prefer să am o relație de curtoazie și de afectivitate limitată: pe scurt, n-aș vorbi orice cu ei, nu aș aborda cine știe ce profunzime a unui subiect important, dar pot stabili, cu ei, o serie de subiecte de discuție pe care le consider potrivite și care mă implică, real, pînă la o limită de mine impusă. Se poate să nu fii ipocrit, nici în relațiile de cerc în doi sau trei, și nici indiferent: poți fi, pur și simplu, selectiv.

Problemele, apar, însă, cu ceea ce numesc cercul 1, 1 și jumătate, cel al prietenilor. Atunci cînd ești într-un moment dificil, care transcende normalul și rutina din comunicarea plăcută, afectivă, pe care o ai de obicei cu ei. Stilul glumeț, aparent optimist, și în același timp de potențială și medie întrajutorare, cam piere cînd ai o problemă reală. Eu, una, am încercat să-l practic și în asemenea situații: cînd mama mea era la spital și era rău, am încercat să împărtășesc apropiaților informațiile despre ea, care nu aveau, de fapt, nici un conținut optimist, pe același ton lejer. Spuneam, cu o mină aparent calmă, niște enormități, din păcate reale, despre probleme de sănătate foarte grave.

Rezultatele, din partea persoanelor apropiate, au fost care mai de care: unii au dat bir cu fugiții pe durata întregii perioade fierbinți; alții au încercat să spună ceva pe linia unei normalități care era ca nuca-n perete în respectiva situație; o altă categorie s-a străduit să rostească ceva cît de cît adecvat; în sfîrșit, au existat unii oameni, nu extrem de numeroși, care au înțeles situația și au fost alături de mine de-a dreptul.

Acum, situația în care mă aflu nu are legătură cu precedenta. Nu e vorba de nici o boală ori dispariție ce îi poate urma. E o situație legată de plecarea cuiva apropiat într-un loc bun, dar îndepărtat (de pe lumea asta, însă), unde se va ocupa de ceva care-i face plăcere. Doar că plecarea cuiva apropiat, a unui copil, e, întotdeauna, dificilă pentru o mamă, chiar dacă acesta nu pleacă la război, ci la studii. Iar oamenii din jur, cei mai mulți dintre ei, dacă n-au avut sau n-au copii în această postură, văd numai partea plină a paharului.

Recunosc că am făcut parte, întotdeauna, dintre cei care văd mai curînd partea goală. Acum, însă, în această controversată situație, văd, cît se poate de clar, și partea plină. Doar că sentimentele și instinctele mele nu țin cont de realități din astea efemere, precum cea a paharului. În nebunia lor, ele își țes propriul fir, ce atrage după el disperări și angoase.

În asemenea situații, nu vrei ca ceilalți să arate compasiune. Compasiunea poate atîrna, și ea, ca o piatră de moară. Ceea ce aș vrea eu este să nu mi se mai servească șabloane. Să nu aud de gîndire pozitivă. Să nu fiu sfătuită să caut site-uri pe Internet care să mă învețe cum să fiu zen. Să nu mi se dea sfaturi atunci cînd nu le cer. Să nu se discute cu mine pe un subiect pe care nu am chef să-l abordez. Eventual, doar, într-un mod discret, să mi se arate că sînt înțeleasă și apoi să fiu lăsată în pace.

Cred și sper că există un mod complezent discret, în situații de-astea ambigue, care par atît de pozitive, încît riști să nu vezi drama din ele, mai ales dacă ți-e mai comod așa. Sper să fiu și eu în stare să înțeleg lucrurile astea, să fiu alături de cei aflați în situații asemănătoare, pe muchie de cuțit, într-un mod complezent neintruziv și deloc omniscient. Să-mi simtă afecțiunea fără să-mi audă părerile.

Selma IUSUF

legende urbane

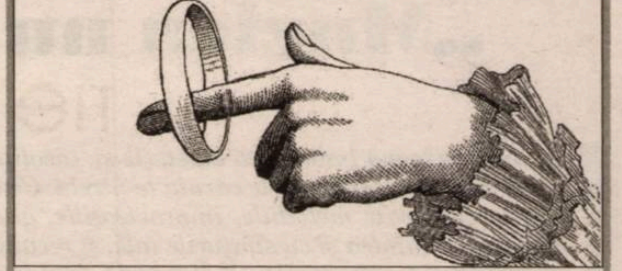

La suprafață

Vorbeam cu cineva despre o anume carte pe care o citisem cu ceva vreme în urmă. Țineam bine minte că-mi plăcuse teribil atunci, însă în discuția de acum cu omul nu-mi mai aminteam nimic, absolut nimic despre ea. În capul meu se căscase un gol, un hău negru în care țiuia neantul, în care țîrîia cu ecou un singur greiere. Nu-mi aminteam nimic. Zero absolut, blanc. „Ce naiba se întîmplă cu mine, am citit-o la beție, mi-a ras cineva din creier zona fină în care țineam amintirea asta, am scurtcircuitat ceva neuroni, m-a tras curentul la lobul frontal prin dubioasa aia de fisură sylviană?“

Am depășit cumva momentul și, odată ajunsă acasă, am smuls nenorocita aia de carte din bibliotecă. Am răsfoit-o stînd în picioare. Pe măsură ce citeam începeam să-mi amintesc. Frînturi, scene, situații. Dar imaginea de ansamblu, nu. A trebuit să mă așez temeinic și să revizitez lumea pe care se chinuise scriitorul ăla s-o nască. De data asta am muncit și eu aplicat și am arat adînc și serios textul. I-am întors brazdele pagină cu pagină. La final, cartea se așezase în biblioteca din capul meu gata să fie scoasă la lumină în orice altă discuție o fi fost nevoie. Oricînd ai fi vrut să te dai cult, da… acolo era, în cap, așa cum trebuia să fie.

Întîmplarea m-a făcut să iau aminte la nenumărate asemenea alunecări. Filme văzute din care nu-mi aminteam, la fel, nimic. Actor, regizor, acțiune, subiect – duse toate în cine știe ce neant. Pierdusem vremea degeaba două ore ca să rămîn cu nimic. Mă trezesc uitîndu-mă la imagini și gîndindu-mă la cu totul și cu totul altceva. Nu-s lucruri de substanță la care-mi zboară așa mintea, sînt chestiuni mai degrabă triviale, aș zice. Citesc cîteva pagini din romanul ăsta pe care-l plimb din geantă pe noptieră și înapoi (cunoaște toate stațiile de metrou de pe magistrala 2) și-mi dau seama că îmi scapă toate înțelesurile. Pricep fiecare cuvînt, dar un handicap de moment nu mi le leagă în sens. Reiau pagina. „Generația de sud-africani albi de dinaintea mea, generația părinților mei, a fost martora…“ Primele trei fraze merg OK, oh, m-am liniștit, în josul paginii sînt deja la mii de kilometri depărtare. Să fie oboseala? Să fie entuziasmul mult temperat care vine cu o anume vîrstă, să fie restul de distracții care-mi licăresc prin preajmă – telefonul, laptop-ul cu Facebook-ul mereu viclean pe acolo? Să fie însăși cartea cu un anume format, așa făcut că se joacă scriitorul ăsta cu nervii mei?

Probabil că din toate cîte puțin, bașca o foarte mare plictiseală pe care o pun pe seama acelui entuziasm mult temperat în fața minunilor cotidiene. Ai zice că ieșind din adolescență, ieșind din tinerețea timpurie, din cea de mijloc și băgîndu-te deja în maturitate, începi să te așezi mai bine la tine în cap. Parcă vezi un creier burtos, gri, că nu l-a văzut soarele de ceva ani, cum stă tolănit la pupitrul ăla de comandă în care clipesc becuri ca-n filmele din pionieratul SF, conducînd relaxat și matur o viață cu sens. Aiurea. Creierul ăla e plictisit și obosit și aleargă după chestii ușurele. Vezi un articol interesant într-o revistă pe care o iubeai, începi să citești, iar cursorul vertical de pe dreapta paginii îți indică un hău incomensurabil în jos; articolul se întinde pe cel puțin zece pagini. Îl citești în diagonală, revii, te bîțîi, n-ai stare, citești greu, nu pricepi. O iei pe diagonală mai mult de rușine față de vechiul tău eu școlăresc, nu-ți iese nici așa, la naiba, îl închizi de-a binelea și dai click pe o mizerie: „10 moduri de a-ți organiza viața mai bine“. Cu liniuță și de la capăt. Nu te mai poți concentra la alte chestii care nu-s organizate în cinci, zece, douăzeci de feluri de a mînca o pizza, a iubi o femeie, a te farda pentru ocazii speciale. Ești superficial. Flanezi la suprafața sensurilor. Din lipsa asta de atenție ți se vor întîmpla chestii grave. Vine al treilea război mondial peste tine pentru că ești prea plictisit. Te-ai acrit și nu te mai bucuri. Te lasă răbdarea, te lasă memoria. Bună ziua, domnule Alzheimer!

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

„Muzica nu e un scop, ci o consecinţă“

– *interviu cu Ada MILEA* –

Se urcă pe scenă îmbrăcată băieţeşte şi, însoţită de Bobo Burlăcianu, îţi oferă un spectacol la finele căruia te-ntrebi: Ce-a fost asta? Încerci să pui cap la cap toate melodiile, improvizaţiile, glumele, rimele, jocurile de cuvinte, cu mintea şi cu simţurile tale, şi recunoşti că ai văzut şi ai auzit o antimuzică prin excelenţă muzicală, incidental teatrală şi extrem de inspirată. ***Ada Milea*** *a oferit un recital la Londra, pe scena Leicester Square Theatre, în cadrul programului independent „Poveşti spuse-n româneşte“, care aduce în capitala Marii Britanii cele mai importante nume ale scenei teatrale româneşti.*

Pe scenă sînteţi foarte expansivă, spontană şi dezinhibată, dar în viaţa reală păreţi timidă. Cum explicaţi dualitatea aceasta? E doar o aparenţă?

Nu ştiu… poate mă păstrez pentru acolo. Cred că e vorba despre ceea ce exprim şi nu despre mine. Eu nu sînt prea interesantă, dar am ceva interesant de spus.

Cum sînteţi în viaţa adevărată?

Depinde de context şi de persoanele cu care mă întîlnesc. Depinde de multe lucruri… şi locuri. La Bucureşti sînt mai speriată decît la Cluj.

Ştiu că respingeţi termenul de muzică pentru propria activitate, dar îl voi păstra. Astfel, muzica pe care o faceţi e inclasificabilă şi unică pe piaţa muzicală românească. Cum aţi ajuns la asta?

Din cauza faptului că nu sînt tocmai o actriţă bună şi nu prea am legătură cu muzica, m-am refugiat între cele două şi a ieşit ce se vede. Mă joc. În acest joc, muzica nu e un scop, ci o consecinţă. Invit colegi actori şi muzicieni şi încercăm să conectăm cuvinte ale unor gînduri cu melodiile lor posibile. E un joc în care rîdem enorm.

Aţi absolvit Universitatea de Artă Teatrală din Tîrgu Mureş, secţia actorie, şi aţi avut anumite reţineri faţă de talentul dvs. actoricesc. V-a dat cineva un astfel de verdict?

Nu, am observat eu. Adică, urmărindu-i pe colegii cu adevărat talentaţi (am fost colegă de clasă cu Sorin Leoveanu) şi uitîndu-mă cu admiraţie la ei, am înţeles că talentul meu e în altă parte. Cred că e foarte sănătos să fim cinstiţi cu noi înşine. Precis există mulţi oameni care-şi irosesc talentul din cauza orgoliului de a se considera talentaţi în ceea ce nu sînt.

Era Sorin Leoveanu încă de pe-atunci o promisiune?

Eu am simţit. Nu-mi dau seama cîţi au făcut-o, presupun că mulţi, dar eu am simţit că va fi un mare actor. Sau că poate fi un mare actor. La mine n-am găsit potenţial. Nici n-am prea căutat. Actorii, săracii, joacă orice li se propune în teatru. Au „sarcini de serviciu“ şi sînt destule roluri neinteresante, în piese neinteresante, cu regii neinteresante. Am rezistat doar trei ani ca actriţă angajată.

Aţi fost nonconformistă încă de la început…

Cred că fiecare are locul lui pe lume şi n-are rost să ne consumăm viaţa făcînd tot felul de lucruri care n-au legătură cu noi. E bine să căutăm. Cînd am fugit din teatru, mi-am dat cinci demisii. Nu mă credeau. Erau foarte drăguţi şi îmi explicau cum e cu siguranţa zilei de mîine, ce bine e să ai un salariu, un loc de muncă sigur…

În ziua de azi e o mare criză de locuri în teatrele de stat…

Atunci erau mai puţine facultăţi, iar clasele conţineau mai puţini studenţi.

Mama dvs. e medic. V-a presat vreodată să urmaţi medicina?

Eram sigură că voi urma medicina, atît de convingătoare era mama.

Asta pînă cînd?

Pînă cînd am văzut că probele la teatru erau înaintea examenelor pentru medicină.

Deci aţi avut totuşi o pasiune reală pentru teatru.

În liceu eram în trupa de teatru a şcolii. Se numea Aster. Dar la Facultatea de Teatru n-am crezut că am şanse… cu faţa mea.

A cîta aţi intrat?

Ultima. *(rîde)*

Aţi fost nouă în an?

Iniţial am fost zece, cinci fete şi cinci băieţi, apoi s-a retras un coleg şi am rămas nouă.

Sorin Leoveanu al cîtelea a intrat?

Nu ştiu, dar pot să îl întreb.

Artist nomad, crescut la bloc

V-aţi gîndit vreodată că o să ajungeţi să trăiţi doar din muzică? Aţi debutat în '97, peste doi ani împliniţi două decenii de activitate.

O groază de ani.

Unii nu trăiesc atît.

(rîde) Am avut norocul să lucrez cu regizori extraordinari. Premiera care urmează e după *Ubu înlănţuit*, cu texte de Alfred Jarry, în regia lui Tompa Gábor. E prima oară cînd lucrez cu el şi e fantastic. *(n. red.: Spectacolul* UbuZdup! *după* Ubu înlănţuit şi alte texte *de Alfred Jarry, în adaptarea şi regia lui Tompa Gábor, a avut premiera în luna iunie la Teatrul Naţional din Cluj-Napoca, cu Marian Râlea în rolul titular.)*

Ce faceţi în spectacol: sînteţi cantautor sau aveţi şi un rol?

Hmm… Să le numim „cîntece“, că o idee mai bună n-am. Tompa Gábor a vrut suflători şi avem trombon, saxofon, trompetă şi voci.

Muzica pe care o faceţi e ca o jucărie cu care te poţi juca la nesfîrşit, un cub Rubik pe care îl tot ordonezi. Aţi avut vreo jucărie sau un joc preferat în copilărie?

„Nu te supăra, frate“. *(rîde)* Au fost multe joculeţe pe care le jucam printre blocuri.

Aţi apucat să gustaţi şi viaţa la ţară pe care tinerele generaţii de acum nu o ştiu?

Da, am prins-o. Mergeam la ţară, la bunici, cam pînă-n perioada liceului. Mi-a plăcut foarte mult.

Aţi putea spune că în copilărie aţi trăit cele mai frumoase momente ale vieţii dvs.?

Sînt tot felul de momente frumoase, dar sînt oamenii care se duc şi mi-e dor de ei.

Vă faceţi planuri pe termen foarte lung?

Cînd e obligatoriu, da. Cînd trebuie să îmi notez unde mă duc şi ce lucrez. Sînt nomadă. Circul dintr-un oraş în altul, prin diferite teatre din diferite localităţi, în funcţie de unde mă cheamă regizorii cu care lucrez. Acum am programul făcut pe doi ani. Urmează: Sibiu, Cluj, Timişoara, Bucureşti…

Cu Radu Afrim aţi colaborat în repetate rînduri, cu rezultate destul de notorii. Mai e ceva în plan?

(rîde) M-a uitat, de cînd l-a descoperit pe Vlaicu Golcea. Uite, Vlaicu Golcea îmi place foarte mult! Nici nu mă pot întrista că nu mai lucrez cu Radu Afrim. Mă uit cu admiraţie la colaborările lor.

Care e relaţia dvs. cu literatura? Vă inspiră în muzica pe care o faceţi, dacă e să ne gîndim la Quijote, Apolodor *şi* Alcool. *Citiţi mult?*

Nu înţeleg ce înseamnă „mult“.

Pentru unii, ce depăşeşte o carte pe lună e mult.

Ooo, uneori citesc enorm, alteori extrem de puţin. *(rîde)* De cînd cu spectacolul *Ubu* am citit două pagini. În aproape o lună am citit două pagini, şi în alea s-a nimerit să fie vorba tot despre Ubu. În *Spaţiul gol* al lui Peter Brook.

La începutul Spaţiului gol, *Peter Brook face faimoasa afirmaţie că, dacă iei un spaţiu gol şi un actor îl traversează, se produce teatrul. Se poate întîmpla asta şi în cazul unui muzician?*

Nu ştiu. Întrebaţi un muzician.

Cum v-aţi defini în două-trei cuvinte? Văd că refuzaţi să vă numiţi actriţă sau cîntăreaţă.

Bistriţeancă nomadă.

Consideraţi că sonoritatea se află deja în cuvinte şi doar trebuie scoasă la suprafaţă, ca sculptura care se află deja în piatră?

Exact! Sînt multe melodii posibile. Depinde de muzica gîndului pe care vrem să-l transmitem.

În momentul în care compuneţi un text aveţi deja melodia în minte sau vine ulterior?

Melodiile apar prin surprindere. Le declanşează o situaţie, o idee, un gînd, o vocală, o persoană care mătură întîmplător… Nici nu ne dăm seama cît de tare ne pot influenţa absolut toate lucrurile din jur. Ieri repetam un vals, au dispărut două minute nişte colegi şi, cînd s-au întors, au auzit complet alt cîntec. Ha-ha, era acelaşi, dar se transformase teribil.

Colaboraţi mai bine cu actorii sau cu muzicienii?

Sînt oameni şi oameni: cu unii ne înţelegem bine, cu alţii nu. Cred că deschiderea omului spre joc e mai importantă pentru mine decît creierul lui de actor sau de muzician.

Aveţi momente de criză completă de inspiraţie?

Dacă uit să fiu atentă, mi se mai întîmplă. Iertare că tot revin la *Ubu*… Cînd am citit prima oară textul, mi s-a părut oribil. Nu aveam nici o idee. După nişte discuţii şi lecturi am văzut complet altceva şi inspiraţia a „explodat“.

Vă place mai mult Clujul sau Bucureştiul?

Bucureştiul mă sperie, dar sînt multe lucruri, locuri şi oameni care-mi plac în el. Clujul îmi place la nebunie! Îmi dă de lucru.

Vă consideraţi o fiinţă împlinită?

Încă sînt în căutare.

Dar aveţi speranţe…

Sper că n-am făcut umbră pămîntului degeaba.

interviu realizat
de Andrei VORNICU

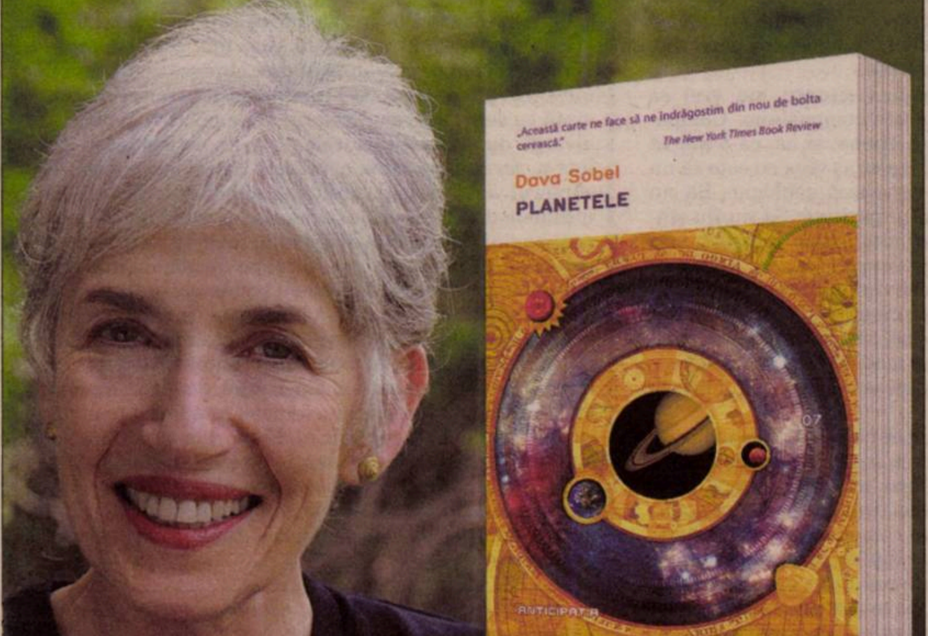
PUBLICITATE

EDITURA NEMIRA
COLECŢIA ANTICIPATIA

Dava Sobel, jurnalist New York Times
„Această carte ne face să ne îndrăgostim din nou de bolta cerească.“
„Această carte ne face să ne îndrăgostim din nou de bolta cerească" The New York Times Book Review
Dava Sobel
PLANETELE
ANTICIPAŢIA

Omagiu pentru Anamaria Pop

În 2007 am fost invitată la European First Novel Festival, în Budapesta. Eram sigură că o s-o întîlnesc pe ***Anamaria Pop****. Pentru mine numele ei şi tot ce citisem din literatura maghiară erau strîns legate. Nu ne-am văzut, dar i-am lăsat atunci la ICR o carte a mea. Peste puţin timp mi-a scris să-mi mulţumească şi să-mi spună că a citit-o. De cunoscut nu ne-am cunoscut niciodată în carne şi oase, dar cuvintele ei din cele cîteva e-mail-uri păstrate în Inbox şi miile de pagini din autorii maghiari pe care i-a tradus în limba română rămîn semnele vii ale unei vieţi care, de la un punct încolo, devine literatură. În chip de omagiu, reproducem începutul romanului* Satantango *de László Krasznahorkai, apărut la Editura Curtea Veche în 2012 în traducerea Anamariei Pop. (****A.M.S.****)*

© adevarul.ro

László KRASZNAHORKAI

Satantango

(fragment)

Într-o dimineaţă de la sfîrşitul lui octombrie, cu puţin timp înainte ca primele picături ale ploilor de toamnă, ploi necruţător de lungi, să fi căzut pe solul arid, crăpat, din partea de vest a coloniei (pentru ca apoi, pînă la primul ger mai serios, marea de noroi ce duhnea să facă de neumblat drumurile în pantă, devenind astfel inaccesibil inclusiv oraşul), Futaki se trezi în dangăt de clopot. Capela cea mai apropiată era la 4 km, în direcţia sud-vest, pe bătrînul răzor Hochmeiss, o construcţie părăsită care nu numai că nu avea clopot, dar în timpul războiului i se dărîmase şi turnul, iar oraşul era prea departe pentru ca de acolo să se fi auzit ceva. De altfel, acest dangăt de clopot, de o solemnitate metalică, sonoră, nu i se părea c-ar fi fost îndepărtat, mai degrabă parcă l-ar fi tîrît cu sine vîntul, de undeva de foarte aproape („Parcă dinspre moară…"). Se ridică în coate pe pernă să poată privi prin fereastra de la bucătărie, cît o gaură de şoarece, dar dincolo de geamul aburit pe jumătate, colonia, în albăstriul zorilor şi-n dangătul de clopot ce părea că se domoleşte, era încă mută şi nemişcată: pe partea cealaltă se vedeau casele distanţate una de cealaltă şi doar din cea a doctorului se prelingea lumină prin fereastra cu perdelele trase, dar numai pentru că de ani de zile locuitorul ei nu putea să doarmă în întuneric. Îşi reţinu respiraţia ca-n refluxul dangătului de clopot să nu piardă nici măcar un sunet deviat, fiindcă voia să afle care-i adevărul („Precis că dormi încă, Futaki…"), iar pentru asta avea nevoie de fiecare sunet, chiar dacă unele erau atît de orfane. Cu paşii lui pisiceşti, legendar de moi, merse la fereastră şchiopătînd pe cimentul bucătăriei, rece ca gheaţa („Dar nimeni nu-i treaz? N-aude nimeni? Nimeni altcineva?"), deschise oblonul şi se aplecă în afară. Îl izbi aerul aspru, umed, îşi închise pentru o clipă ochii; dar în liniştea tot mai profundă, accentuată de cîntatul cocoşilor, lătratul îndepărtat al cîinilor şi vîjîitul neîndurător al vîntului tăios dezlănţuit cu cîteva minute mai devreme, în zadar îşi tot ciulea urechile, în afară de bătăile înăbuşite ale propriei inimi nu auzea nimic, parcă totul ar fi fost doar un joc macabru al picotelii, parcă („…ar dori cineva să mă sperie"). Privi cu tristeţe cerul sinistru, resturile pîrjolite ale verii invadate de lăcuste, şi avu dintr-odată revelaţia felului în care trece primăvara, vara, toamna şi iarna peste aceleaşi crengi uscate ale salcîmilor, simţind cum timpul, un măscărici în sfera nemişcată a eternităţii, ademenind vicioasele linii satanice peste hîrtoapele haosului şi creînd înălţimea, trece nebunia drept necesitate… şi se văzu pe sine chinuindu-se într-o ultimă crispare pe crucea de lemn a leagănului şi a sicriului, pentru ca-n final, despuiat de tot şi de toate – fără trese şi decoraţii –, să ajungă, în rînjetul unei sentinţe ce pocneşte uscat şi al harnicilor jupuitori de piei, pe mîna spălătorilor de morţi, unde apoi va trebui să vadă, într-un mod necruţător, măsura lucrurilor umane, fără ca măcar o singură potecă să-l conducă înapoi, pentru că atunci o să-i fie clar deja şi faptul că intrase într-o partidă cu jucători necinstiţi, rezultatul fiind decis de mult, în finalul căreia i se va fura pînă şi ultima armă, speranţa că odată ajunge şi el acasă. Îşi întoarse capul într-o parte, spre clădirile aflate în partea de răsărit a coloniei, odinioară aglomerate şi gălăgioase, acum dărăpănate şi părăsite, şi privi cu o atenţie amară cum primele raze ale soarelui buhăit, roşiatic pătrund printre grinzile acoperişului jumulit al unei case ţărăneşti aflate în paragină. „În cele din urmă ar trebui să decid. Nu pot să rămîn aici." Se cuibări sub plapuma caldă, îşi aşeză capul pe braţ, dar nu reuşi să-şi închidă ochii: îl îngrozea dangătul macabru al clopotului, dar mai cu seamă liniştea asta pogorîtă subit, muţenia asta ameninţătoare, simţind că acum chiar se poate întîmpla orice. Dar nici o mişcare, la fel cum şi el rămase nemişcat în pat pînă cînd, la un moment dat, între obiectele tăcute din jurul lui se declanşă un dialog nervos (bufetul a început să trosnească, cratiţa să zdrăngăne, o farfurie de porţelan a alunecat la locul ei), atunci se întoarse subit, cu spatele la transpiraţia ce se răspîndea din madam Schmidt, pipăi cu o mînă paharul cu apă pregătit lîngă pat, golindu-l dintr-o înghiţitură. Simţi cum, aproape instantaneu, s-a şi eliberat din chingile spaimei copilăreşti; oftă, îşi şterse fruntea transpirată şi, ştiind că Schmidt şi Kráner abia acum adună dobitoacele ca să le ducă apoi de pe Szikes la grajdul Gospodăriei aflate spre miazănoapte de colonie, ca apoi să-şi primească, în sfîrşit, banii reveniţi pentru cele opt luni amarnice, deci, că vor mai trece cîteva ore pînă ajung acasă, se hotărî să încerce să mai doarmă puţin. Îşi închise ochii, se întoarse pe o rînă, o îmbrăţişă pe femeie şi aproape că-i reuşi deja să adoarmă cînd iar auzi dangătul de clopot. „În 'mnezeii mă-sii!" Dădu plapuma la o parte, dar în clipa în care atinse cu picioarele goale, pline de noduri, cimentul bucătăriei, sunetul încetă subit, parcă („ar fi făcut cineva un semn…"). Stătea gîrbovit pe marginea patului, îşi împreună mîinile a rugăciune, apoi privirea i se opri pe paharul gol; avea gîtlejul uscat, îl ustura piciorul drept şi nu mai îndrăznea să se culce, dar nici să se scoale. „Cel tîrziu mîine pornesc." Privi, rînd pe rînd, spre obiectele care mai puteau fi folosite cît de cît, aflate în bucătăria pustie, la soba de gătit jegoasă, plină de resturi de mîncare şi untură arsă, la coşul cu mînerul rupt, înghesuit sub sobă, la masa cu un picior şchiop, la icoanele pline de praf, agăţate pe perete, la cratiţele şi oalele aşezate claie peste grămadă, în colţul de lîngă uşă, apoi se întoarse spre fereastra mică, prin care pătrundea deja din plin lumina, şi văzu crengile golaşe ale salcîmului, aplecate înspre fereastră, acoperişul surpat de la casa familiei Halics, hornul înclinat, fumul ce se revărsa prin ăsta, şi-şi spuse: „Îmi iau partea şi încă în seara asta!… Cel tîrziu mîine. Mîine dimineaţă." „Vai, doamne!" se trezi speriată lîngă el madam Schmidt; îngrozită, îşi plimbă de jur-împrejur privirea disperată, gîfîi, sînii îi săltau în dreapta şi-n stînga, apoi, cînd îşi dădu seama că tot ce o înconjoară îi era cunoscut, oftă uşurată şi se întinse înapoi pe pernă. „Ce-i, ai visat ceva urît?" – întrebă Futaki. Madam Schmidt avea ochii, încă speriaţi, aţintiţi în tavan. „Dumnezeule mare, ceva foarte urît!" Oftă iar şi-şi puse mîna în dreptul inimii. „Păi, aşa ceva, eu!… Imaginează-ţi… Stăteam în cameră şi… la un moment dat cineva a început să bată în fereastră. N-am îndrăznit s-o deschid, m-am pitit în dreptul ei şi m-am uitat prin perdea. I-am văzut doar spatele, pentru că deja zdrăngănea clanţa… apoi s-a întors pentru o clipă şi i-am văzut şi gura, cum urla, dar nu înţelegeam ce… avea mutra plină de ţepi şi parcă ochii i-ar fi fost din sticlă… era îngrozitor… Apoi mi-am amintit că aseară n-am răsucit de două ori cheia în broască, numai o dată, dar ştiam că pînă să ajung acolo deja ar fi fost prea tîrziu… aşa că am trîntit repede uşa de la bucătărie, dar atunci mi-am amintit că nu ştiu unde-i cheia… Aş fi vrut să strig, dar nu puteam scoate nici un sunet. Apoi… nu-mi amintesc… din ce cauză, dar… deodată madam Halics se uita prin fereastră şi rînjea… ştii cum e cînd rînjeşte?… Carevasăzică se holba în bucătărie… apoi, nu ştiu cum se face… a şi dispărut… dar atunci deja ăla, afară, lovea în uşă cu picioarele, ştiam că peste un minut o forţează şi intră, atunci mi-am amintit de cuţitul pentru pîine, am fugit repede la bufet, dar s-a înţepenit sertarul, iar eu continuam să-l tot trag… simţeam că mor de frică… apoi am auzit o bufnitură puternică la uşa de la intrare, şi că acel cineva intră deja pe coridor… sertarul încă n-am reuşit să-l trag… era deja în dreptul uşii de la bucătărie… pînă la urmă am reuşit să trag sertarul, am înşfăcat cuţitul… ăla se apropia gesticulînd… dar nu ştiu… la un moment dat era deja la colţ, sub fereastră… o, da, avea la el o mulţime de cratiţe albastre şi roşii, astea toate s-au împrăştiat prin bucătărie… atunci am simţit că se mişcă duşumeaua sub picioare şi, imaginează-ţi, a pornit toată bucătăria, ca o maşină… apoi nu mai ştiu ce a fost…" – îşi încheie povestea şi rîse uşurată. „Frumos ne şade, asta zic şi eu!" îşi bîţîi capul Futaki. „Iar eu, imaginează-ţi, m-am trezit că bate clopotul…" „Ce anume?! Dangăt de clopot? Unde?" se uită la el uimită femeia. „Păi, asta nu înţeleg nici eu. Pe deasupra de două ori, una după alta…" – continuă Futaki. „Pînă la urmă o să înnebuneşti…" îşi bîţîi capul şi madam Schmidt. „Sau poate a fost doar un vis, nu ştiu…" – bombăni neliniştit Futaki. „Fii numai atentă, azi se întîmplă ceva…" Femeia îi întoarse furioasă spatele. „Mereu zici asta, chiar că ar fi timpul să termini odată!" – spuse femeia.

„În cele din urmă ar trebui să decid. Nu pot să rămîn aici."

Anamaria Pop *(1952-2015) a absolvit Facultatea de Ziaristică din Bucureşti în 1979. Între 1999-2001 a fost directorul Institutului Cultural Român la Budapesta. A publicat volume de versuri –* Castelul din siclame albe *(1972),* Pasul corbilor *(1980),* Corida *(1983),* Trăgătorul la ţintă *(1999) – şi are un palmares impresionant de traduceri din literatura maghiară în limba română. În ultimii zece ani, numai Editura Curtea Veche Publishing a publicat, în traducerea Anamariei Pop, următoarele cărţi:* Moştenirea Eszterei, Turneu la Bolzano *şi* Lumînările ard pînă la capăt *– toate de Sándor Márai;* Verbele auxiliare ale inimii, O femeie, Harmonia Caelestis, Ediţie revăzută, Rubens şi femeile neeuclidiene, La început eram încă un om normal, Nici o artă, Fancsiko şi Pinta *– toate de Péter Esterházy;* EUTELIA – EUTANASIA *de László Bitó;* Rănile bătrînului continent *şi* Apocalipsa memoriilor, *vol. I & II, de Péter Nádas;* Ruleta maghiară. Convorbiri cu Marko Bela *de Korossi P. Jozsef. Pentru traducerile sale, Anamaria Pop a fost premiată de Uniunea Scriitorilor din România, de Pen Club din Ungaria şi de Fundaţia „Déry Tibor" din Budapesta.*

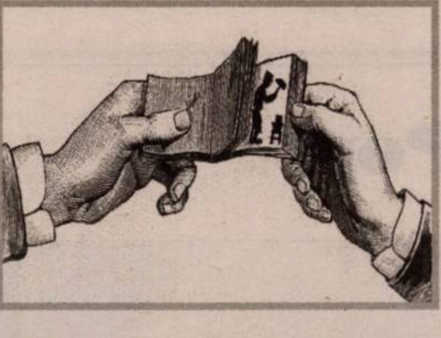

Marius CHIVU

feedbook

Afrikaaneri, catolici, stafii

● Muriel Spark, *Serafimul și Zambezi*, traducere de Dana Crăciun, Editura Vellant, 2012.

Deşi a avut o carieră lungă, în care a publicat relativ mult (după debutul cu poezie au urmat peste douăzeci de romane de dimensiuni mici, patru volume de proză scurtă, cîteva piese de teatru, plus studii literare despre Mary Shelley sau surorile Brontë, memorii, chiar şi o carte pentru copii ilustrată de Edward Gorey) şi a cunoscut perioade de succes internaţional real, fiind recompensată cu nenumărate premii literare (trei dintre romanele ei apărute în anii '70 au fost nominalizate la Man Booker Prize, unele fiind şi dramatizate, adaptate pentru televiziune şi ecranizate la Hollywood cu Elizabeth Taylor în distribuţie), opera scriitoarei scoţiene Muriel Spark (1918-2006) este, practic, necunoscută la noi. I s-au tradus doar două-trei cărţi în anii '80, printre care marele ei succes, *The Prime of Miss Jean Brodie,* romanul din 1961, astfel că volumul acesta, apărut acum cîţiva ani şi reprezentînd integrala prozei scurte (în traducerea excelentă, trebuie neapărat să spun, a Danei Crăciun), rămîne cea mai semnificativă traducere românească din opera sa.

Cele 41 de povestiri adunate aici, prin tematica lor variată, dau măsura vieţii întrucîtva spectaculoase pe care a dus-o Muriel Spark. O vreme a locuit în Africa Centrală, mai exact în Rhodesia/Zimbabwe, unde s-a mutat cu un soţ violent şi unde a şi născut un copil, părăsindu-i pe amîndoi după doar cinci ani pentru a se întoarce singură în Anglia. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, a lucrat în departamentul de spionaj din cadrul Ministerului Britanic al Afacerilor Externe, răspîndind informaţii false pe frontul german. Această activitate de propagandistă, spun biografii, i-ar fi trezit gustul pentru fabulaţie, astfel că, după terminarea războiului, odată întoarsă la Londra, şi-a început activitatea literară. Nu s-a recăsătorit niciodată (faimosul critic literar american Lionel Trilling ar fi fost un pretendent) şi relaţiile cu bărbaţii au fost catastrofale: primul ei soţ, despre care spunea că cel mai bun lucru pe care i l-a dat a fost numele, a sfîrşit într-un azil, ea însăşi fiind internată din cauza unor probleme mentale pe care le-a avut în timpul celeilalte relaţii serioase, cu un bărbat care, în cele din urmă, a trădat-o vînzîndu-i corespondenţa şi publicînd o carte plină de indiscreţii despre viaţa ei. După ce-şi abandonase fiul de mai multe ori, ultimii treizeci de ani din viaţă i-a trăit în Toscana alături de o pictoriţă orfană, mai tînără decît ea, care i-a devenit mai întîi secretară, apoi şi executoare testamentară, stîrnind zvonuri despre o presupusă relaţie amoroasă cu ea.

Şi-a dezmoştenit fiul, evreu practicant, după ce acesta a acuzat-o într-un scandal devenit public că s-ar fi convertit la catolicism pentru a nega şi a ascunde originile evreieşti ale bunicii sale. Mai întîi, convertirea la catolicism, pe seama căreia Muriel Spark a pus devenirea ei ca scriitoare, a fost urmată de o cădere mentală, experienţă reflectată în romanul de debut, *The Comforters* (apărut cînd avea 40 de ani), dar şi în povestirea „Hai vino, Marjorie", cea mai tristă din acest volum şi printre cele mai bune. Apoi, mai multe povestiri au subiect testamentar; unele sînt livreşti, precum excelenta „Fiicele taţilor", cu urmarea „Deschisă publicului"; altele, comic-fantastice, precum „Executoarea"; altele, psihologice, vezi „Ochelarii de soare". În fine, subiectul religiei şi, mai ales, al catolicismului străbate şi el toată opera lui Muriel Spark, în acest volum, povestirea „Evreica creştină" fiind inspirată chiar de figura bunicii sale materne, evreica Adelaide Uezzell, de a cărei prezenţă cu totul specială scriitoarea a fost fascinată.

Cîteva tipuri de povestiri pot fi detectate. Mai întîi sînt prozele inspirate de viaţa în coloniile britanice din Africa; acestea deschid cartea, sînt cele mai consistente şi, de departe, cele mai bune dintre toate prozele scurte scrise de Muriel Spark. Prima sută de pagini a acestui volum este magie curată, uneori la propriu, căci povestirea titulară este văzută drept prima încercare de realism magic din literatura britanică. Povestirile „Pasărea Du-te Du-te" (care a dat şi titlul primului volum de proză scurtă al lui Muriel Spark), „Perdeaua umflată de vînt" sau „Pac-pac, te-am împuşcat" (aceasta fiind favorita mea absolută) sînt capodoperele cărţii. Un alt tip de povestiri, masiv reprezentat, sînt povestirile cu stafii şi spirite, povestiri însă de un fantastic *soft* şi întotdeauna pline de umor, *comic-fantasy,* să zicem, însă nu foarte reuşit. Cîteva sînt schiţe *policier,* alte proze sînt inspirate de faptele diverse din ziare, aşa cum cîteva din subiectele romanelor ei au fost luate din tabloide, cele mai bune fiind acelea care aleg latura întunecată a comicului uman. În „Madona neagră", un cuplu steril se roagă unei statuete din lemn negru a Fecioarei Maria pentru ca, în cele din urmă, femeia să nască un copil de culoare, pe care cuplul, neputînd suporta suspiciunea de adulter răspîndită în comunitate, îl oferă spre adopţie. În „Judecătorul care spînzură" e vorba despre un onorat judecător care descoperă că are erecţii doar în preajma condamnaţilor la moarte.

Umorul subtil este trăsătura comună a povestirilor lui Muriel Spark, necruţătoare cu personajele sale, pe care nu are probleme să le ucidă uneori dezarmant (obişnuia să spună că-şi iubeşte personajele precum pisica păsările). O altă caracteristică (detectabilă şi la Alice Munro) sînt salturile mari în timp, rezumarea unor destine sau perioade din viaţa personajelor ori practicarea *spoiler*-ului cînd te-aştepţi mai puţin – un truc imprevizibil care sacrifică surpriza finală de dragul şocului intermediar. Foarte sigură pe sine din punct de vedere stilistic (scriitoarea refuza ca textele ei să fie redactate; *„If I write it, it's grammatical"*, obişnuia să spună), Muriel Spark şi-a creat un stil atît de personal, încît a stîrnit doar admiraţie, nu şi emulaţie în rîndul noilor generaţii de scriitoare, un stil de la care doar Hilary Mantel şi Angela Carter s-au revendicat ulterior. Ca o ultimă *trivia:* scria de mînă în agende, într-o singură variantă, culcată în pat.

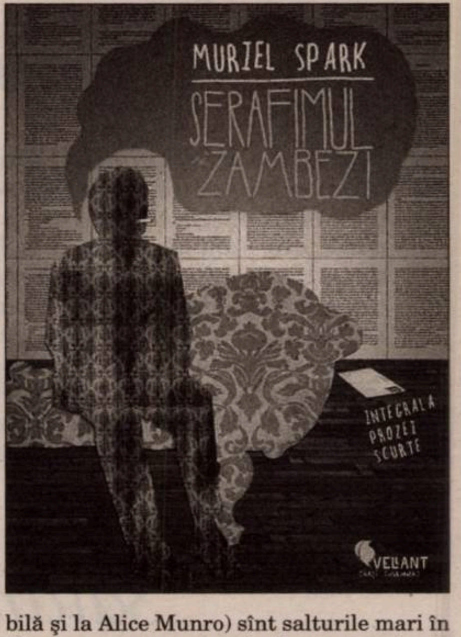

Îmi notasem o grămadă de fraze memorabile care să dea măsura subtilităţii şi umorului special al scrisului lui Muriel Spark, dar mai bine vă las doar cu fragmentul de mai jos.

■ ■ ■

Muriel SPARK

Perdeaua umflată de vînt

Era un teritoriu unde nu te puteai îmbăia nici în cele mai line rîuri, îţi putea intra în rinichi un microb din apă şi-ţi parazita organismul pe viaţă; unde nu puteai să te duci la plimbare înainte de ora şase seara fără să te întorci bătut în cap de soare; şi în acest colţ îndepărtat al ţinutului, ocupat în mare parte de albi săraci în mijlocul unei abundenţe naturale copleşitoare de băştinaşi, o tînără nemăritată nu putea să-şi ţină o pisică pe lîngă casă, căci bietul animal sfîrşea prin a fi într-o bună zi prins şi tuns de ţi se rupea inima, de către burlacii albi în căutare de distracţie; era un loc în care iarba înaltă era primejdioasă din cauza şerpilor şi podelele primejdioase din cauza scorpionilor. Albii se agăţau de cel mai neînsemnat cuvînt, Natura de cel mai uşor pas, cu o seriozitate pătimaşă.

Asistentele medicale venite din Anglia au descoperit că nu puteau să stea lîngă un bărbat la cină şi să fie drăguţe – probabil rugîndu-l să le spună povestea vieţii lui, ca să mai împrăştie din plictiseală – fără ca acesta să n-o ia ca pe un mare flirt şi să apară a doua zi după micul dejun revendicîndu-şi legătura amoroasă; era un loc unde nu sufla nici o adiere decît în timpul furtunilor, şi unde adierile de vînt nu mişcau niciodată perdelele de la ferestre decît dacă urma o furtună.

Asistentele englezoaice erau deseori sfătuite să ceară transferuri în alte regiuni.

– E mult mai bine în nord. Oraşe, viaţă. Civilizaţie, magazine. Mult mai răcoros – altitudinea e mai mare acolo, în nord. Curse.

– V-ar plăcea în est – plantaţiile acelea cu portocali. Totul e mai verde, e o vale imensă. Vînătoare. De ce v-au trimis pe voi, asistente, în acest loc nesănătos? Ar trebui să mergeţi într-un loc sănătos.

Unele dintre asistente au plecat din Fort Beit. Dar cele care eram specializate în boli tropicale trebuia să rămînem, deoarece clinica noastră, cea mai mare din Colonie, era şi un centru de boli tropicale. Cele dintre noi care a trebuit să rămînem ne mai spuneam cîteodată:

– Nu-i minunat aici? Servitori grămadă. Băuturi ieftine. Păsări, animale, flori.

Locul nu era lipsit de minunăţiile lui ciudate."

(din volumul *Serafimul şi Zambezi)*

PUBLICITATE

Ediția a 5-a,
9-10 octombrie 2015
World Trade Center / Pullman Hotel

The Power of Storytelling

The Annual International Conference, Bucharest

Spunem povești ca să putem trăi, ca să ne vindecăm, ca să ne amintim, ca să vindem, ca să conducem. Vino să înveți de la 11 vorbitori premiați internațional cum poți spune povești memorabile.

Înscrieri pe www.thepowerofstorytelling.org

Parteneri Platinum
LATERAL
UniCredit Țiriac Bank
NN
Parteneri Gold
T · ·
HBO
DACIA

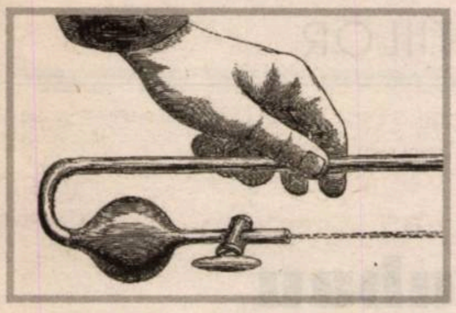

Oana STOICA

rosencrantz & co

Critica eroului pur

● ***Visînd viitorul*, regia: Marco Layera, scenariul: La Re-sentida, scenografia: Pablo de la Fuente, video: Karl Heinz Sateler, muzica: Marcello Martínez, cu: Rodolfo Pulgar, Carolina Palacios, Carolina de la Maza, Benjamín Westfall, Benjamín Cortés, Pedro Muñoz, Sebastián Squella, Vladimir Petre / Diandru Stoica la FITS 2015.**

De cîţiva ani, Festivalul Internaţional de Teatru de la Sibiu dezvoltă, încă timid, o componentă de teatru politic. Nu este o direcţie constantă în arhitectura festivalului, dar sînt invitate spectacole suficient de incitante încît demersul să fie cel puţin observabil (de către critici şi artişti preocupaţi de performativitatea socialului, mai puţin de către spectatorul nespecializat, lucru care are de-a face cu lipsa de educaţie culturală autohtonă care claustrează gustul publicului în tipare rigide: spectacole despre „frumos şi adevăr", deşi frumosul şi adevărul s-au tot reconceptualizat, iar teatrul îşi modifică des limbajele performative). Spectacolele, cele mai multe străine, sînt polemice, propun viziuni îndrăzneţe asupra istoriei recente sau chestionări inconfortabile ale prezentului care, vrînd-nevrînd, se conectează şi la realitatea locală. Ediţia din acest an a FITS a avut invitat un spectacol chilian care a făcut vîlvă la Avignon în 2014 şi prin alte festivaluri, lăsînd în urmă dîre de „disconfort" şi „iritare" (cum scrie în cronici).

Visînd viitorul (La Imaginación del Futuro), un text semnat colectiv (La Re-sentida) în regia lui Marco Layera, investighează un trecut necunoscut direct de autori. Spectacolul este o formă de detaşare de *icon*-urile generaţiei anterioare, de de-eroizare a unor figuri istorice devenite repere pentru a face loc propriilor valori, exorcizează o adulaţie pe care trecerea timpului a amplificat-o aproape religios. Un spectacol ireverenţios, frust, fără limite vizuale sau de limbaj. Şi totuşi, nu am simţit nimic impertinent în acest spectacol, căci teatrul politic este prin definiţie incomod, scormonitor, provocator, altfel nu are sens (sau este propagandă).

© S. Marcovici
BY AIR
FRAGIL

Ceea ce pare că deranjează la spectacolul chilian este jocul cu imaginea eroului naţional, fostul preşedinte Salvador Allende. Un joc care nu presupune demolarea mitului, ci ajustarea lui la realitate. La Re-sentida chestionează motivaţiile politicii socialiste a lui Allende şi pune la îndoială unele dintre deciziile sale într-o utopie care „rescrie" istoria. La 11 septembrie 1973, preşedintele Allende, autor al unor reforme sociale (imobiliare, în sănătate şi agricultură), artizan al naţionalizării şi colectivizării, aflat într-un conflict deschis cu Parlamentul, armata şi clasa de mijloc (proprietari expropriaţi şi oameni de afaceri), sub embargou economic din partea SUA, citeşte la radio un mesaj adresat naţiunii (un testament marxist în care anunţă că nu demisionează) şi se sinucide cîteva minute mai tîrziu, lăsînd drum liber loviturii de stat a generalului Augusto Pinochet, care instaurează dictatura militară, cu tot cu teroarea şi sărăcia aferente, pînă în 1990. Puciul militar a fost susţinut de SUA, care pompaseră deja bani în campaniile anti-Allende (americanii nu erau încîntaţi de un nou preşedinte comunist aproape de Fidel Castro). Declasificarea unor documente CIA în ultimii ani a arătat implicarea americanilor în atacul împotriva lui Allende, iar asupra morţii acestuia, dar şi a poetului Pablo Neruda (susţinător al lui Allende şi decedat la cîteva zile după lovitura lui Pinochet) planează suspiciuni de crimă, deşi experţii oficiali infirmă această ipoteză. Momentul ultimului discurs (în spectacol, mutat de la radio la TV) al lui Allende este intens speculat de regizorul Marco Layera. Allende-personajul este înconjurat de consilieri – de imagine, de politică externă şi scriitori de discursuri, oameni care „fabrică" mituri – care îl manipulează şi îl „ambalează" ca pe o marfă în încercarea de a modifica discursul şi, odată cu el, istoria. Variantele de discurs devin groteşti, inclusiv una cu un frigider pe post de tribună şi cu o sticlă de cola în loc de microfon (aluzie la consumismul capitalist), preşedintele are ca sosie o maimuţă, personaje-marionete avertizează asupra carnagiului ce se va produce şi îi cer demisia. Dar Allende, o păpuşă secătuită, personaj de ceară, lipsit de expresie, vigoare şi voinţă personală, refuză. Un refuz care a costat Chile 17 ani de dictatură. Ar fi schimbat demisia lui istoria?

Un gînd după spectacol:
viitorul este ameninţarea prezentului.

În spectacolul lui Marco Layera, toate posibilele istorii sînt simbolice, precum conversaţia telefonică dintre Allende şi Nixon, în care preşedintele chilian spune cu hotărîre „noi sîntem diferiţi" şi îl flituieşte pe cel american (eroul naţional împotriva agresiunii capitaliste, situaţie cunoscută şi la noi). Dar spectacolul nu rămîne într-o utopie istorică, ci se racordează la prezent. Două momente sînt semnificative. Unul este al consilierilor, surprinşi în plină defecaţie şi sinceritate politică, ultima (poate şi prima) datorată consumului de cocaină. Sinceritatea se îndreaptă ca o armă împotriva unor actanţi ai spaţiului public, inclusiv Papa Francisc (în original, este vorba despre politicieni şi clerici chilieni), „demascaţi" în posturi perverse fizic care trădează o perversitate psihologică. Al doilea moment este prezentarea lui Roberto, un tînăr sărac, care prilejuieşte un rechizitoriu dur pe care o actriţă îl face publicului: cît cheltuieşti aiurea în timp ce acela de lîngă tine moare de foame? Momentul este profund inconfortabil (include nuditate şi o ofertă, incomod de reală, de sex oral pentru un spectator, moartea tînărului lovit de un glonţ rătăcit – şi întrupat – şi comercializarea suferinţei mamei acestuia la TV), făcînd abstracţie de faptul că, deşi este „jucată" ca o improvizaţie, scena este pregătită minuţios (supratitrarea „trădează" pregătirea). Acest moment intervine în timp ce preşedintele, degradat fizic şi psihic, doarme, deşi naţiunea fierbe. Somnul preşedintelui naşte monştri. Apoi, spectacolul pune o altă problemă: oare reformele socialiste ale lui Allende nu au fost, cumva, generate de viziunea utopică a unui latifundiar care dorea să creeze paradisul? Cu alte cuvinte, la mijloc ar fi orgoliul, vizibil inclusiv la ieşirea din „scenă" a preşedintelui, menită să îi asigure posteritatea, nu să salveze poporul.

© S. Marcovici

La Sibiu, publicul a fost parţial încîntat de spectacol, parţial indiferent, iar critica aproape nu l-a remarcat. Cu o estetică postmodernă, nonnarativă, ruperi de convenţie, (auto)ironie, inclusiv muzicală, şi pasaje poetice, agresiv şi obscen, spectacolul rămîne dificil de receptat în România, unde lipsa de informare şi de gîndire critică produce un public amorf. Chilienii pun problema *icon*-urilor, iar noi ne confruntăm cu imagini stereotipe ale unor politicieni de dată relativ recentă, de la Antonescu la Ceauşescu. Subiectul ar fi putut atinge spectatorul, măcar din punctul ăsta de vedere.

Un gînd după spectacol: viitorul este ameninţarea prezentului.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Andrei GORZO

dilematograf

Mamă, copil şi baubau

● *The Babadook* (Australia, 2015), de Jennifer Kent.

În *horror*-ul domestic australian *The Babadook*, o femeie care-şi creşte singură băieţelul în vîrstă de şase ani găseşte la un moment dat în casă o carte pentru copii pe care nu-şi aminteşte s-o fi cumpărat. Nici n-arată ca o carte produsă profesionist, ci mai degrabă ca un caiet – cu copertă roşie şi ilustraţii alb-gri-negru în relief. E un obiect sinistru, plin de ameninţări versificate, adresate cititorului de personajul principal – un baubau cu joben, care-şi spune „Babadook-ul“. Tulburată de carte, mama (Essie Davis) încearcă s-o facă pierdută într-un loc greu accesibil – mai ales copilului (Noah Wiseman). E prea tîrziu însă: becuri încep să fileze; telefonul sună, numai pentru ca o voce să cîrîie numele de Babadook; feţele lor dintr-o fotografie sînt mîzgălite sălbatic; cioburi apar în castronul de supă al mamei (nu şi al copilului). Cu alte cuvinte, Babadook-ul a intrat în vieţile lor.

Poate chiar ei l-au creat – o parte din materia primă constînd din emoţiile negative ale femeii, din ceea ce ea reprimă ca să fie o mamă bună. Jennifer Kent, regizoarea-scenaristă debutantă a acestui succes internaţional de critică, e foarte explicită în construirea subtextului. Poate prea explicită – o face pe mamă văduva unui bărbat care a murit, într-un accident de maşină, chiar în timp ce-o transporta pe ea la spital, ca să-l nască pe băieţel; deci, de cînd s-a născut, băieţelul a fost nu doar obiectul întregii ei iubiri, inclusiv al celei transferate de la soţ, ci şi obiectul resentimentelor ei – ca să se poată naşte el, a trebuit ca tatăl lui să moară. Celelalte motive de iritare şi de resentimente materne sînt însă mai puţin melodramatice, mai mundane – spre cinstea regizoarei, care, făcînd un film atît de vitriolic-subversiv la adresa cultului maternităţii, nu e mai puţin sensibilă la disconforturile cotidiene ale condiţiei de mamă singură, lipsită de mari resurse financiare. De pildă, e vorba despre disconfortul cel banal, cel de toate zilele, al lipsei somnului – chiar de dinainte de apariţia Babadook-ului, mama e vlăguită, pentru că băieţelul ei e un copil agitat, care vede tot timpul monştri şi-şi investeşte energia în construirea de arme şi de capcane care să-l apere de ei. Din cauză că băieţelul e atît de solicitant, femeia trebuie să-şi pună în cui şi poftele carnale – o vedem băgîndu-se în pat cu un vibrator, după ce s-a uitat la o scenă de sărut dintr-un vechi film hollywoodian, numai pentru ca băieţelul să vină peste ea, cu fricile lui de baubau cu tot. Nu ajută nici cîştigurile ei mici – lucrează la o casă de bătrîni, deci e, inclusiv prin profesia ei, o purtătoare de grijă; are la un moment dat o izbucnire verbală la adresa unei alte mămici, mult mai dichisite decît ea, care îşi declară superficial compasiunea pentru „femeile defavorizate“, înainte de a începe să se plîngă că, de atîtea corvezi, nici nu mai are timp să meargă la sală. Şi, desigur, nu ajută faptul că trăieşte într-o societate în care mamele suspecte că ar fi „denaturate“ tind să fie judecate pe cît de sever, pe atît de sumar – după cum simte pe propria piele atunci cînd, încercînd să fugă de Babadook împreună cu băieţelul, pierde controlul asupra maşinii şi-şi atrage indignarea unui alt şofer (bărbat). După ce înrădăcinează cu răbdare irascibilităţile şi exasperările eroinei în astfel de vicisitudini cu care se poate empatiza uşor, regizoarea îi împinge comportamentul în direcţia unei tot mai mari asemănări cu personajul lui Jack Nicholson din *The Shining*. Filmul lui Kubrick e un reper invocat destul de explicit (poate prea explicit pentru ca teroarea să nu se dilueze un pic în intertextualitate), cu actriţa preluînd chiar unele dintre rictusurile şi rostirile demenţial-sarcastice ale lui Nicholson – de pildă, atunci cînd ajunge să-i spună copilului, aproape scrîşnindu-şi dinţii de ură, că Babadook-ul nu există decît în capul lui „mic şi stupid“. (Îi spune lucruri şi mai înfiorătoare.) Tot cam ca personajul lui Nicholson, eroina se prezintă ca o fostă scriitoare – ba chiar ca o scriitoare de cărţi pentru copii, ceea ce o face cu atît mai suspectă atunci cînd începe să se pună problema dacă Babadook-ul e într-adevăr un invadator, cineva care a dat buzna peste ea şi copilul ei, sau dacă nu e mai curînd ceva ce-a crescut la ei în casă. Dar, în măsura în care e crescut în casă, există sugestii că n-a fost crescut doar de mamă, ci şi de copil, într-un fel de nebunie în doi: ca şi Babadook-ul, copilul are o slăbiciune pentru jobene (parte dintr-o slăbiciune mai mare pentru iluzionism). În fine, tot în măsura în care Babadook-ul e mai mult un monstru „din cap“ decît unul cu o existenţă obiectivă, el e asociat insistent cu figura soţului şi tatălui absent, care, deşi mort de şase ani, continuă să domine viaţa femeii şi pe cea a copilului, continuă să-i ţină într-un fel subjugaţi. Amintirea lui devine astfel sinistră; filmul aparţine cu siguranţă unei regizoare la curent cu literatura academică feministă dedicată cinema-ului *horror* şi nu e o întîmplare că aici nu se pune problema unei vindecări a traumei prin înlocuirea bărbatului mort cu un alt bărbat, în jurul căruia vieţile atîta timp deraiate ale femeii şi copilului să graviteze cuminţi de-acum înainte.

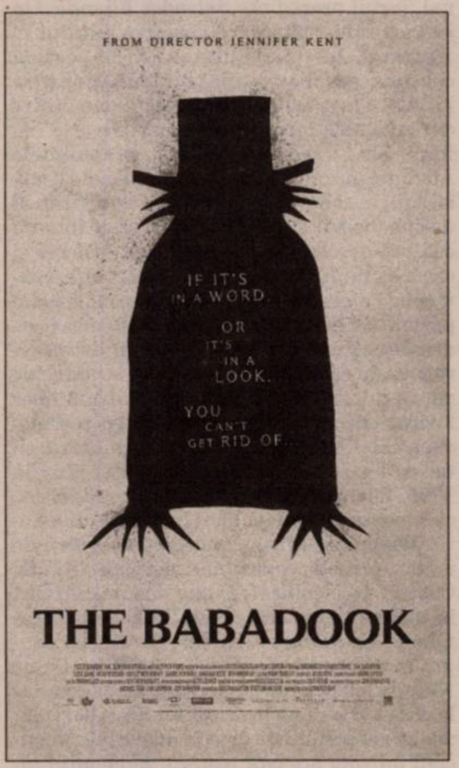
FROM DIRECTOR JENNIFER KENT
IF IT'S IN A WORD OR IT'S IN A LOOK YOU CAN'T GET RID OF
THE BABADOOK

Pînă la urmă, regizoarea o scoate pe protagonistă şi monstru, şi eroină. Tot aşa, chestiunea (in)existenţei Babadook-ului – dacă are totuşi o materialitate sau e doar o nălucire – e tranşată undeva la mijloc. În orice caz, apariţiile lui sînt concepute astfel încît să nu se coaguleze într-o idee clară, consistentă, despre cum arată: ca o figură victoriană cu gheare de Nosferatu sau de Freddy Krueger? Ca un liliac? Ca două fante luminoase, dar cu expresie malevolentă, prin care însuşi întunericul o priveşte pe eroină? Acest din urmă efect e reprezentativ pentru magia *low budget* pe care o practică regizoarea, care-şi declară afinităţile cu cinema-ul lui Georges Méliès punînd-o pe eroină să se uite la nişte filme de-ale lui. Kent lucrează mai ales cu efecte vechi, răsverificate, de casă bîntuită, a căror lipsă de originalitate e compensată de aplombul şi de agresivitatea orchestrării. Gri şi deprimantă, casa în care trăiesc mama şi copilul e o variantă relativ modernă a unei case dintr-un roman sau *short story* gotic, unde eclerajul şi unghiurile de filmare tot sculptează forme sinistre, în timp ce pe banda sonoră, căreia i s-a alocat mult din munca propriu-zisă de făcut pielea de găină, se întîmplă acelaşi lucru.

■ ■ ■

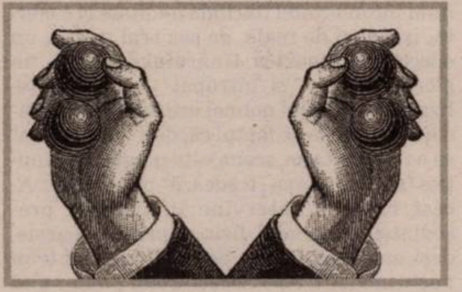

Paul BREAZU

audio şi n-am cuvinte

Trans Eurabia Express

● Omar Souleyman, *Bahdeni Nami*, Monkeytown Records, 2015.

Trilul dens al clapei mînuite de Rizan Sa'id rumegă ritmul în *loop*. Cînd vocea aproape abrazivă îşi face apariţia, desenînd cuvintele cu un patos melancolizat, ştii că ai ajuns în Levant. *Mawal*-ul din deschiderea acestui album, numit chiar „Mawal Menzal“, pune lucrurile la punct: acolo e Omar Souleyman, sirianul despre care se tot vorbeşte de ceva vreme în muzică. Cînd Ribbon Music, o subsidiară a casei de discuri britanice Domino Records, lansa, în 2013, albumul *Wenu Wenu*, acesta era deja o celebritate cu vocaţie de *globe-trotter* – bifase, printre altele, un Montréal International Jazz Festival, un Glastonbury, un Paredes de Coura, un ATP etc. – a scenei internaţionale. Plecat din satul sirian Tel Tamr, muzicianul a devenit în anii '90 unul dintre cei mai importanţi cîntăreţi de nunţi ai regiunii natale, de numele său fiind legate cîteva sute de *bootleg*-uri, toate înregistrate la ceremoniile amintite. Devenit vedetă în ţara natală în 1996, după succesul piesei „Jani“, Souleyman şi a sa variantă modernizată, pop-izată, frenetizată şi electrizată de *dabke* – muzica asociată unui dans specific unor ţări precum Liban, Iordania, Palestina şi Siria – au spart blocada Vestului zece ani mai tîrziu, cînd *label*-ul Sublime Frequencies edita o compilaţie pe care îi apărea numele, *Omar Souleyman: Highway to Hassake*.

Albumul anterior nu numai că era primul disc de studio înregistrat de Souleyman în Europa, dar mai purta o ştampilă: era produs de Kieran Hebden, alias Four Tet, unul dintre producătorii importanţi din muzica electronică a ultimului deceniu. În fapt, acea colaborare statua o legătură importantă pentru scena muzicii de dans – aceea dintre un gen local, destinat unui univers ceremonial specific, nunta, şi EDM – *electronic dance music*, în denominaţie recentă. Povestea începută cu *Wenu Wenu* continuă şi pe acest proaspăt *Bahdeni Nami*, lansat de *label*-ul berlinez Monkeytown Records, deţinut de duo-ul Modeselektor, Sebastian Szary şi Gernot Bronsert. Produs parţial de acelaşi Four Tet („Bahdeni Nami“), de Gilles Peterson („Tawwalt El Gheba“) şi de Modeselktor („Leil El Bareh“, „Enssa El Aatab“) şi conţinînd un remix al piesei care dă titlul albumului, manufacturat de muzicianul olandez Legowelt, muzica de pe acest disc cu şase piese e din nou o coliziune cel puţin interesantă între cele două lumi/coduri. Dacă Four Tet îşi continuă aventura de pe *WW*, contrapunctînd delicat, dar monoton elanul turbo & turbat al muzicii lui Omar Souleyman cu o ritmică house, Gilles Peterson deturnează *dabke*-ul pe o insulă jumătate disco, jumătate *new wave*, în timp ce Modeselektor plusează cu percuţie şi bas. Cu toate acestea, diferenţele aduse pieselor de intruziunea producătorilor funcţionează la un nivel foarte sensibil şi subtil, aceştia nereuşind (nevrînd?) să viruseze etosul muzicii lui Souleyman. Spre deosebire de Legowelt, care schimbă complet sensul pe remix-ul lui „Bahdeni Nami“, reuşind să-l subjuge pe sirian, înecîndu-l în *reverb* şi ecou pentru a crea un imn acid techno care n-o să aşeze niciodată bărbaţii în cerc şi în linie la o nuntă siriană.

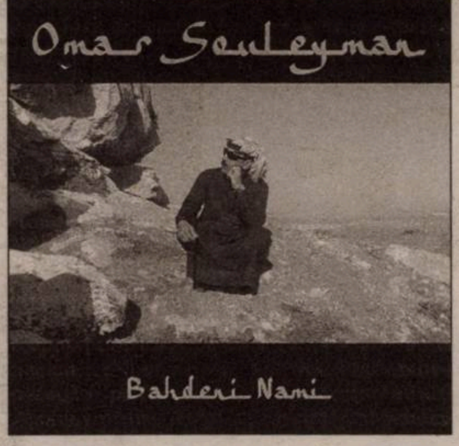

Lansat pe 24 iulie 2015, albumul Bahdeni Nami *poate fi ascultat integral pe pagina blog-ului de muzică al publicaţiei* The Guardian, *la adresa* http://www.theguardian.com/music/musicblog/2015/jul/16/omar-souleyman-bahdeni-nami-album-stream.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

■ ■ ■

REGIMUL ARTELOR ȘI MUNIȚIILOR

Cristina FOARFĂ

bolero de **travel**

Nu merg acolo, e scump

Mă uitam, din curiozitate, pe ofertele agențiilor de turism pentru țări așa-zis exotice. Cuba, Thailanda, Bali, cele „clasice“. Sute, mii de euro pentru una-două săptămîni, cu avion și cazare într-un loc. Așa înțeleg cînd spune cineva „N-am bani să merg acolo, e prea departe, prea scump“. E scump. Dar se poate și altfel. E mai greu, adevărat, mai mult de „săpat“, combinat, căutat, dar diferențele sînt uriașe. Făceam la un moment dat un calcul cu o prietenă – cele zece zile ale ei în Franța, fără „fițe“, au costat fix cît luna mea în Asia de S-E, cu zboruri, hoteluri și bani de cheltuială. Și cum le găsești? – mă întreabă prietenii.

E mai simplu decît pare să călătorim spre destinații care par inaccesibile.

Principala problemă cu destinațiile îndepărtate e zborul. Dacă ai unul ieftin, o mare parte din buget e salvată. Iar asta găsești urmărind site-urile unde se postează oferte – blog-uri de *travel,* agregatoare, pagini de Facebook, forumuri obscure de vînători de prețuri mici, oameni pasionați de călătorii care pun „ponturi“. Un exemplu e Holiday Pirates, cu fratele mai mic și mai activ, Flight Deals. Cîteodată, dai peste chestii spectaculoase – dacă spun că am zburat la New York cu 42 de euro dus-întors pentru că am aflat în timp util de o eroare pe site-ul unei companii aeriene, risc să-mi iau înjurături. Dar așa a fost. Erori pe site-urile companiilor aeriene mai apar, trebuie doar să afli de ele. Una singură am mai prins, din Kathmandu în Kuala Lumpur, *via* Dubai, cu o companie aeriană considerată „de lux“, unde eroarea mi-a dat un bilet cu 17 dolari. Dar astea sînt excepții, totuși. Companiile aeriene au frecvent promoții – în Cuba am zburat cu 500 de euro dus-întors din București, de exemplu.

Ceea ce contează sînt flexibilitatea și rapiditatea atunci cînd iei biletul – nu e genul de vacanță la care te gîndești mult, ai date fixe. Nu, vezi oferta, verifici să nu fie chiar fix în mijlocul sezonului ploios, pui mîna pe card și gata. Uneori, pornești de la un singur bilet. Era 2 noaptea și mi-a apărut pe Facebook că Air Asia au promoție la zborul Kuala Lumpur – Paris cu 150 euro. Nu plănuiam să mergem în Asia atunci neapărat, dar am luat biletul. Bun, deci avem un bilet de întors din Asia. Și așa am început să construim dusul. A ieșit o vacanță lungă de o lună și jumătate, care a trecut prin India, Nepal, Laos, Bali, cu cîteva stopuri în Thailanda sau Malaezia, cu 13 zboruri care au fost, în total, 750 euro. Mai puțin ca un bilet „normal“ către o singură destinație.

2572 037993
ISSUED BY
AUSTRIAN AIRLINES
HEAD OFFICE: VIENNA/AUSTRIA
GER TICKET
GE CHECK
U. GEPÄCKSCHEIN
MEMBER OF INTERNATIONAL
AIR TRANSPORT ASSOCIATION
CHE LUFTVERKEHRSAKTIENGESELLSCHAFT

Ajuns la fața locului, prețurile sînt în general foarte mici, asta dacă nu vreți *resort*-uri de lux sau hoteluri de cinci stele. Cu pensiuni și hoteluri găsite la fața locului (7-10-15, hai maximum 20 de euro dacă e insulă și e pe plajă camera dublă), cu mîncare la 1, 2, 5 euro și cu transport pe care nu dai mare lucru, bugetul unei călătorii e considerabil mai mic decît cum ne gîndeam la început sau cînd răsfoiam oferte de turism.

Ce încerc să spun? Că e mai simplu decît pare să călătorim spre destinații care par inaccesibile, mai ales financiar, la prima vedere. Că nu ai nevoie de cine știe ce condiții speciale atunci cînd călătorești și că ce vezi, ce experimentezi, ce trăiești e mai important decît cum arată camera de hotel. Și că uneori ne concentrăm prea mult pe bani, făcînd dintr-un „nu am“ – nu întotdeauna justificat sau pornit dintr-o prejudecată că totul e scump – un obstacol în a vedea și ale locuri decît *all-inclusive*-urile din împrejurimi sau orașele europene unde ajungem în două-trei ore.

■ ■ ■

Ofertă specială pentru Dilematici!

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE

...îți dă de gîndit!

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe www.dilemaveche.ro	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

Cartea „Nimicul de temut” de Julian Barnes, de la Editura Nemira, este oferită **GRATUIT** noilor abonați la ediția tipărită „Dilema veche”, pe minimum 6 luni

- în limita a 50 de exemplare

Promoție valabilă în perioada 20 iulie - 19 august 2015

Cum te abonezi

■ **SMS** Abonament digital 1 lună - un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

■ **ONLINE**
la http://abonamente.adevarul.ro
■ **VIRAMENT BANCAR**
sau **MANDAT POȘTAL**: în contul
S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.,
cod fiscal RO18990288, deschis
la BRD Sucursala Decebal, nr. cont
RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

■ **LA TOATE OFICIILE POȘTALE**
■ **FIRMELE DE ABONAMENTE**
■ **LIBRĂRIA ADEVĂRUL**
București, Bd. Magheru, nr.18, Sector 1
■ **LIBRĂRIILE NEMIRA**
www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume........ Prenume........
Str........ Nr........ Bl........ Sc........ Et........ Ap........
Localitate........ Județ/ Sector........ Cod poștal........
Telefon........ E-mail........

Am achitat suma de........ lei cu mandat poștal / ordin de plată nr........ din data........
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna*........ Semnatura........

Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

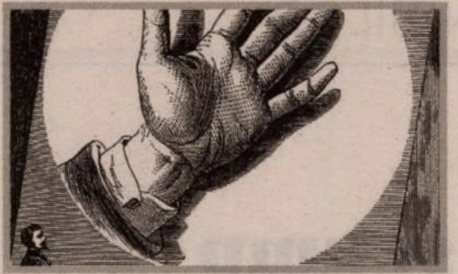

Adina POPESCU

portrete din mers

Stări de vacanţă

Colecţionate, de-a lungul vremii:

■ La Valea Drăganului, un convoi de furnici care făcea înconjurul lumii – sau cel puţin aşa îmi imaginam eu, la 4 ani. Şerpuia pe dealuri şi pe văi pînă la marele muşuroi care semăna cu cel al termitelor din Africa. Şi tot acolo, cînd mama a „comandat“ pentru mine lapte, de la o ţărancă din sat, după ce am gustat, am decretat: „Mie nu-mi place laptele de vacă, îmi place laptele de Alimentară!“.

■ Coborînd cu tatăl meu în pas ritmat de la Cota 1400, un traseu pe care îl ştiam pe de rost şi cîntînd marşuri sovietice, fără versurile lor imposibile, doar cu „pam, pam, pam“.

■ Cînd trenul trece pe podul de la Cernavodă, toţi copiii scot capetele pe fereastră, nu mai au răbdare – se simte miros de mare. Fabulosul Hotel Raluca din Venus, seara, cu fiecare etaj luminat într-o altă culoare, de beculeţe. Hotelul Dana, cu o grădină luxuriantă, şi Hotelul Scoica semănînd, de la distanţă, chiar cu o cochilie. Piscinele cu miros de clor şi cu apa mai rece decît cea din mare. Clătitele cu gem de piersici, pe plajă, cînd muşcai dintr-una, nisipul scîrţîia printre dinţi. Invazia de melci, mici, translucizi, care se lipeau de firele de iarbă din faţa hotelului şi minuţioasa activitate de după-amiază (atunci cînd părinţii „se odihnesc“) de a-i desprinde şi aduna în poala rochiţei. Acea mare „comunistă“, cu parfumul ei inconfundabil, fetele blonde din RDG.

■ Gazda de la Buşteni care mereu ne caza în camera „cea bună“, cu vedere la Cruce. Şi zilele ploioase de la sfîrşit de august, în care nu aveai ce face altceva decît să te uiţi la munte, printr-o perdea de apă, cu nelinişte, pentru că ştii că, la un moment dat, o voce din spatele tău va spune: „Ce facem? N-are nici un rost să mai stăm şi să plătim camera degeaba... ne întoarcem în Bucureşti?“.

■ Serile de la Cluj, atunci cînd se joacă „faţa“, căldura de peste zi începe să se domolească şi se face răcoare, ne ascundem în straturile de roşii ale oamenilor, în grădinile de printre blocuri, din toate apartamentele miroase a salată de vinete.

■ Doi adolescenţi, pe vîrful Bucşoiu, făcîndu-şi jurăminte şi sărutîndu-se cu buzele lor aspre şi crăpate de la vînt.

■ La Costineşti, în septembrie, cu doi prieteni „fugiţi de acasă“, fără nici un chior şi atît de hămesiţi încît au furat doi pepeni pe care i-am mîncat printre căsuţele de lemn deja pustii. Alex i-a despicat în două cu briceagul lui de munţoman, zeama s-a scurs pe alee, năclăind urmele de paşi ale turiştilor care plecaseră. Atmosferă de final de sezon şi o noapte sinistră petrecută pe plajă, dîrdîind de frig şi aşteptînd răsăritul, nu din motive romantice, doar să apară odată soarele şi să ne încălzească. În acea noapte, împlineam 17 ani, aveam ceva bani în buzunar, dar îi păstram ca să-i fac cinste, în Bucureşti, celei mai bune prietene, la Pizza Hut. Ce minte sucită poţi să ai la 17 ani!

Cum ar fi să nu ne mai întoarcem acasă şi să fugim în lume.

■ Şi o altă noapte magică, la Padina, cu spaima de urşi şi un foc încropit pe malul pîrîului, la care doar am încălzit conserve de fasole, pentru că nu ne pregătiserăm cu altceva şi n-aveam noţiunea de grătar sub clar de lună. O sticlă de coniac prost, cumpărată de la cabană, şi interminabile discuţii filozofice despre lume şi viaţă, extratereştri şi rostul nostru pe Pămînt. Ce tineri eram, cu cîtă uşurinţă visam! A doua zi ne-a durut cumplit capul, de-abia am putut urca pe munte.

■ Ziua aceea de la Portiţa, cînd valurile au adus din larg mii pe peşti – guvizi şi limbă-de-mare –, i-au depozitat pe plajă, se zbăteau pe nisip. Corturarii au început să-i adune în găletuşele de plastic ale copiilor. Spre seară s-au aprins focurile, cu toţii ne-am hrănit din ce ne-a adus marea. După aceea am cîntat Beatles într-o barcă spartă, abandonată, pînă cînd am răguşit.

■ Sulina, pentru mine o „stare de vacanţă“ în sine. Mahmudia şi un complex turistic în paragină, în mijlocul mlaştinii, învăluită într-un nor de insecte. Totul e acvatic aici, în descompunere, un chelner captiv într-un soi de buclă atemporală ne aduce o saramură de crap.

■ Portugalia şi Vila Nova de Gaya, opt plaje înşirate una după alta, fiecare cu alt nume şi cu o altă reţetă de Caipirihna, cea mai bună a fost cea de la plaja numărul 2. În iunie e aproape pustiu, doar biciclişti şi *roller*-i se plimbă pe aleea ce mărgineşte faleza. În faţa unui complex de blocuri noi, albe, trei portughezi fac scrumbii pe grătar, aşa cum românii pîrpălesc micii. Lumina aceea albă, fantastică, de Sud.

■ Aeroporul din Frankfurt, între două avioane, la întoarcerea acasă. Cheltuim ultimii euro pe două beri nemţeşti, ni le aduc în pahare înalte, cu spumă doar atît cît trebuie. Sorbindu-le fără grabă, ne ameţim uşor şi vorbim despre cum ar fi să nu ne mai întoarcem acasă şi să fugim în lume. Dacă am reuşi să păstrăm starea aceea de bine în noi, ne-am descurca oriunde, nu-i aşa? Apoi vedem un grup de chinezi care aşteaptă tăcuţi, stau pe bagajele lor uriaşe, ca nişte baloturi, şi mănîncă ouă fierte, cîte două, cîte patru, cîte cinci. Au venit în Europa ca să muncească – deducem noi. La un moment dat, apare cineva de la agenţia de intermediere şi începe să le citească numele de pe o foaie. Fac disciplinaţi prezenţa, ridică mîna pe rînd, apoi îşi văd de ouăle lor. Nimic nu s-a schimbat pe chipurile lor imobile, au rămas la fel de opace, oamenii aceştia nu cunosc nici o „stare de vacanţă“. Şi atunci mă simt privilegiată pentru faptul că sînt pe aeroportul din Frankfurt, un mic oraş în aşteptare, şi mă gîndesc să fug în lume. Ştiu că n-o voi face, dar măcar îmi permit să visez la asta.

Ioan Laurenţiu PLOSCARU

Lipsa de răbdare – maladie de destin

„Răbdare, frate!“ sau „Cu răbdarea treci şi marea!“ sînt doar cîteva dintre expresiile folosite şi răsfolosite de apropiaţii noştri pentru a ne atrage atenţia atunci cînd sîntem nerăbdători, atît de des în ultima vreme încît aş putea spune că au devenit deja un clişeu obscur. Cu toţii suferim, într-o mai mică sau mai mare măsură, de sindromul numit lipsă de răbdare. Remarc neputincios cum această lipsă a devenit o trăsătură specifică a omului contemporan, mare parte dintre noi ajungînd să recunoască fără nici o urmă de remuşcare acest fapt.

O văd cel mai bine în staţiile de metrou, troleu sau autobuz, cînd – cumva de nicăieri – un număr imens de oameni apare în faţa uşilor imediat ce mijlocul de transport soseşte, unii parcă doar de dragul de a se îmbulzi. Într-un fel, acest context e tragicomic. Desigur că nu am nici un gînd de a mă lua de cei care într-adevăr trebuie să ajungă cît mai repede undeva, dar tocmai din cauza celorlalţi aceşti oameni cumsecade ajung să piardă trenuri, avioane, slujbe. Revenind la un plan ceva mai apropiat, nu avem răbdare să terminăm un proiect sau o lucrare, nu avem răbdare nici să citim un articol sau o lectură pînă la ultimul rînd. Observ la mine cum nu mai am răbdare să termin de rezolvat o problemă (la matematică, fizică, informatică etc.) odată ce îmi dau seama că ideea care mi-a venit cu siguranţă va duce la un deznodămînt. Chiar am dat recent peste un articolaş în care nişte băieţaşi isteţi ajungeau (pe baza unor studii efectuate) la îngrijorătoarea concluzie că, în medie (nu prea îmi place mie cuvîntul ăsta), nu avem răbdare nici măcar două sau trei secunde ca o pagină web să se încarce. Ştiu, pare incredibil. După atît de puţin timp ne îmbufnăm şi închidem fereastra fără să mai vedem ce se ascundea în spatele acelui link. Nu avem răbdare cu persoanele din jurul nostru, ba chiar am ajuns să nu mai avem răbdarea de a ne analiza propriile acţiuni.

Fiecare dintre noi poate regăsi numaidecît printre faptele săvîrşite momente în care lipsa de răbdare nu prea i-a fost prielnică, dacă aceasta poate fi în vreun fel de folos... Pînă şi Biblia atrage atenţia asupra acestei probleme în relatarea exodului din Egipt, atunci cînd israeliţii şi-au pierdut pe drum răbdarea, iar acest lucru i-a împiedicat să ajungă în ţara făgăduită. Deşi sîntem conştienţi de faptul că nerăbdarea nu este nici pe departe o virtute şi nici nu atrage mari beneficii, persistăm în greşeală, poate din comoditate, asemenea unor dependenţi ce nu pot renunţa la viciu. Dar ce este, în fond, nerăbdarea? Aş spune că o maladie ce se poate dobîndi atît genetic (nu ar trebui să te mire că eşti mai nerăbdător de fel atîta timp cît şi cei din familie sînt, la fel cum nu te miră faptul că de la un timp eşti nevoit să porţi ochelari dacă părinţii tăi poartă la rîndul lor), cît şi prin alte căi ce depind de mediul în care trăim, educaţie, anturaj şi aşa mai departe. Din fericire, nu prea este ea contagioasă, altfel lumea ar fi de multă vreme cufundată în apele tumultuoase ale haosului (ca să încerc şi eu să folosesc ceva mai „simandicos“ pentru „ne ducem dracu' cu totul“).

Lipsa de răbdare poate fi cauzată de conştientizarea lipsei de timp (o altă problemă cu care se confruntă societatea din zilele noastre) sau pur şi simplu de neplăcerea aşteptării a ceva anume, de dorinţa de a vedea dus la îndeplinire un lucru propus. Este oare şi tehnologia de blamat în toată povestea asta? Ar părea că da, dacă ne gîndim că astăzi cuptorul cu microunde ne încălzeşte mîncarea în două minute, putem descărca un film de pe Internet în cinci minute, iar un taxi ne poate duce imediat dintr-un loc în altul. În fine, toată lumea se află doar la cîteva click-uri distanţă de ochii noştri. Aceste împrejurări în care ne găsim zi de zi acţionează ca nişte catalizatori ce intensifică această boală. Să remarcăm acum faptul evident că şi scopul final al aşteptării influenţează resimţirea acesteia de către noi. Altfel aşteptăm pe cineva care ne datorează 10 lei şi în cu totul alt mod pe cel care ne datorează 1000. Răbdarea şi aşteptarea merg mînă în mînă – pînă la urmă, cînd răbdăm, aşteptăm finalul desfăşurării unor evenimente.

Deja pot fi acuzat – pe bună dreptate – că vorbesc fără să propun o soluţie, un antidot. Să renunţăm la tehnologie e puţin cam absurd, nu văd cum unii dintre noi ne-am putea continua viaţa fără Internet sau televizor, iar cei ce muncesc – fără utilajele disponibile astăzi. Să nu abuzăm de ea, însă, e cu totul altceva şi cred că este un lucru indicat. Sigur nu deţin eu cheia, dar îmi pot da cu presupusul: să încercăm să savurăm mesele mai des, să ne plimbăm prin natură sau măcar prin parc, să ridicăm mai des privirea din pămînt şi să ne bucurăm de ceea ce vedem în jur – şi mai ales că putem vedea toate acestea. Să vedem nişte filme bune sau să punem mîna pe nişte cărţi şi mai bune, iar după ce le terminăm să stăm şi să contemplăm. Chiar şi aşa, putem într-adevăr răpune această maladie? Fără să ne dăm seama, noi răbdăm în fiecare zi. Avem puterea de a aştepta ziua de mîine, sfîrşitul săptămînii, vacanţele sau plata salariilor. Însuşi universul este o operă a răbdării, şlefuit cu ajutorul incomensurabilului dispozitiv care este timpul. O dovadă a răbdării constă în faptul că ne împăcăm cu ideea de a muri, însă aici, aşa cum socotea şi sărmanul (gîndiţi-vă numai la cum a murit) Blaise Pascal, consider că intervine şi egocentrismul fiecăruia, ştiind că nimeni nu este privat de această soartă. Aşadar, putem răbda. Atunci, putem şi să ne îmbunătăţim această aptitudine. Şi ca să mai fac puţin pe eruditul, mai vin cu o pedanterie amintind de Goethe (noul transfer al echipei Bayern München), care afirma că „un om a făcut mult dacă a reuşit să se obişnuiască cu răbdarea“.

Hai să n-o mai lălăi atît de mult, doar n-am vorbit despre nimic nou sau original. E clar că răbdarea şi lipsa ei sînt două chestiuni *sine qua non* din viaţa noastră, aşa că de ce îmi bat eu atîta capul? Te-am mai pus şi pe tine să-ţi arunci privirea peste aceste rînduri, dragă cititor. Mă simt dator să mai scriu ceva, dar n-am s-o fac. De ce? Păi, nu mai am răbdare.

***Ioan Laurenţiu Ploscaru** este elev în clasa a XII-a la Rîmnicu Vîlcea şi a primit mai multe medalii la concursuri internaţionale de matematică. Printre acestea, medalia de argint la Olimpiada internaţională de matematică şi cea de aur la Balcaniada de matematică.*

Iaromira POPOVICI

La Sarmizegetusa Regia, cu Vladimir Brilinsky

A fost capitala şi cel mai important centru militar, religios şi politic al statului dac înainte de războaiele cu Imperiul Roman şi nucleul unui sistem defensiv strategic format din şase fortăreţe dacice din Munţii Orăştiei, folosit de Decebal pentru apărare şi protecţie contra cuceririi romane. Sarmizegetusa Regia a fost inclusă pe lista patrimoniului cultural mondial UNESCO. Aflată pe vîrful unei stînci, la 1200 de metri înălţime, aceasta a constituit centrul strategic al sistemului defensiv dac din Munţii Orăştiei.

Cel mai potrivit ghid al cetăţii nu poate fi altul decît Vladimir Brilinsky, ultimul dac, „dac pînă la moarte şi dincolo de ea“ (cum îşi spune singur – http://poianalununu.blogspot.ro/), paznic al cetăţii, la propriu (cu bîta şi cu pistolul cu bile în mînă), şi la figurat (înfocat apărător al dacilor şi al importanţei lor istorice şi culturale, cu pericolul exagerărilor de rigoare, dar bine intenţionate), ziarist independent, dar şi descoperitorul celebrei, deja, matriţe de bijutier de la Sarmizegetusa: o matriţă antică de bijutier, din bronz, veche de peste două mii de ani, care a devenit cea mai valoroasă piesă expusă la Muzeul Civilizaţiei Dacice şi Romane din Deva.

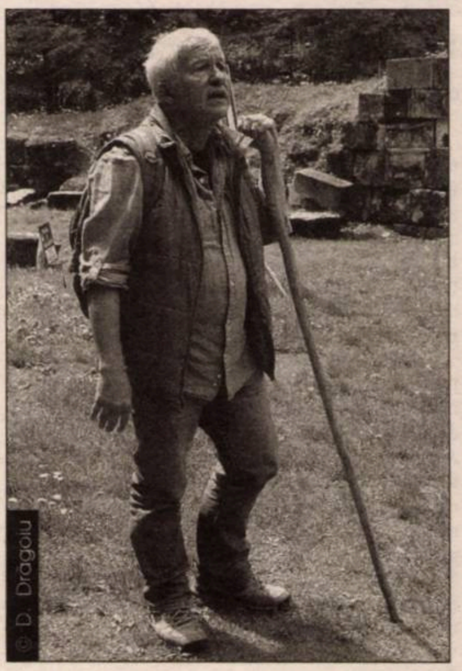

„În noaptea de Sînziene din 2013, la poalele unui copac, am făcut cea mai fabuloasă descoperire de la Cloşca cu puii de aur încoace. O matriţă de bronz. Eu personal. Asta a fost cadoul pentru tot ce am pătimit la Sarmizegetusa, pentru sănătatea pe care mi-am mîncat-o acolo, pentru trei maşini pe care le-am prăpădit acolo. Am predat-o în mod legal mai departe. Unii spun că este inestimabilă, alţii – că ar valora în jur de două milioane de euro. Este vorba de o matriţă hexagonală de bronz: dacă ştiţi ciocolata Poiana – cam aşa arată ea, un pic mai groasă. Şi pe ea apar figuri de animale. Era o matriţă pe care se turnau bijuterii. Apar acolo leul, hipopotamul, elefantul, girafa, rinocerul. Apar şi animale fantastice, dragonul, grifonul, inorogul. Pe care nimeni nu şi le închipuia în cultura dacică. De acolo pînă a ne îmbrăca în blugi şi a da jos opincile încălţate de Sergiu Nicolaescu mai e un pas…“

Ce vrea să spună dl Brilinsky cu această din urmă afirmaţie pornind de la matriţa pe care, de altfel, a descoperit-o cît se poate de spectaculos? („În timpul unei furtuni, petrecută în noaptea de Sînziene, vîntul a rupt un fag vechi de peste un secol din incinta cetăţii dacice Sarmizegetusa Regia, iar în cădere trunchiul a antrenat un alt copac pe care l-a smuls din rădăcini. În groapa creată de sub rădăcina trunchiului doborît, a doua zi, Vladimir Brilinsky (…) a descoperit, împreună cu cîţiva copii pe care îi însoţea în acel loc, piesa unică din bronz.“ – adevarul.ro) Că el – şi nu numai el, ci şi lumea ştiinţifică – priveşte Sarmizegetusa ca pe un oraş cosmopolit, care „denotă o bogăţie, o spiritualitate, o multiculturalitate. Nu avem de-a face sub nici o formă cu acea civilizaţie a dacilor pe care am învăţat-o din filmele lui Sergiu Nicolaescu, de ciobani… Ci cu una fabuloasă, care e întărită de ce se întîmplă în zilele noastre, nu neapărat prin descoperirile arheologice, care sînt vai de capul lor, ci prin diverse incidente. Şi prin asta mă refer la căutătorii de aur. Aţi auzit foarte bine de faimoasele brăţări de aur, sute de mii de monezi din aur şi alte artefacte de argint şi aur găsite la Sarmizegetusa Regia.“

Căutătorii de comori reprezintă doar un tronson al fabuloaselor poveşti ale Sarmizegetusei: „Mă cert de douăzeci de ani cu căutătorii de comori. În Orăştioara de Sus este o vorbă: dacă la o casă nu e nici un căutător de comori, la următoarea-s doi… Mi se pare extrem de naturală această căutare de aur. Majoritatea caută pe propriile terenuri. E un fenomen care s-a născut după ’90, patronat de Dan Iosif, de Adrian Năstase, de Sergiu Nicolaescu, patronat la cel mai grobian mod posibil. Acesta se petrece de la retragerea romană, apoi din 1802-1804, cînd căutarea era febrilă şi concentrată în zona munţilor Orăştiei. Se găsesc nişte ulcele, care au cîte ceva pe fund. Kosonii din ele nu valorează cît fundul ăla de oală. Căutătorii le spărgeau, le-am spus să nu le mai distrugă. Aurul te orbeşte, te tîmpeşte, te face alt om. Te face din om, neom“, îşi deapănă pasional povestea Vladimir Brilinsky.

La Sarmizegetusa, totul se mişcă, alunecos, între mit şi realitate. E greu să nu cazi în plasa exagerărilor de orice fel, oricît de bine intenţionat ai fi. Asta şi pentru că, de fapt, s-a descoperit foarte puţin: „Avem doar 5% săpat din Sarmizegetusa, mai puţin de 3% din celelalte cetăţi. Mai avem 95% de aflat. Dacă mă întrebaţi ce aştept eu, aştept inclusiv scrisul dacic. Unii ziceau că dacii nu scriau. Cum să nu scrie? Are cineva vreo dovadă? Un popor care turna bijuterii de aur, care avea aur de două ori cît toată Europa la un loc, nu scria? În 5% s-ar putea să nu se vadă.“

Care este relaţia lui Valdimir Brilinsky cu Sarmizegetusa? Acum – una oficială, de administrator din partea Consiliului Judeţean Hunedoara: „Noi, din 2013, am intrat în administrare oficială la Sarmizegetusa printr-o hotărîre de guvern. Prin *noi* vreau să spun Consiliul Judeţean Hunedoara. Sînt ziarist, liber, de 25 de ani. Am plecat la Orăştie în exil, pentru că presiunile politice erau tot mai mari în televiziunile din Deva. De acolo am fost luat cu forţa şi pus să conduc administrarea Sarmizegetusei. În ultimii 25 de ani am apărat cu bîta Sarmizegetusa. Am ştiut că acolo există o încărcătură foarte puternică, atît materială, cît şi spirituală. Dar şi că aşa nu mai sînt liber. Trebuie să fac referat ca să cumpăr trei cuie. Am devenit un birocrat. Eu n-am timp de referate, trebuie să mă lupt cu nebunii, cu misticii, cu căutătorii de aur.“

Viaţa la Sarmizegetusa se pare că e o luptă continuă, şi poate fi dusă numai dacă eşti foarte pasionat. Poate, tocmai de asta, nuanţele nu se prea mai discern şi lucrurile pot fi privite doar îngroşat şi subiectiv. De altfel, odată ce dl Brilinsky începe prezentarea cetăţii pe care o vizităm, aflăm că însuşi teritoriul pe care se află e unul controversat: „Aici avem de-a face cu oraşul Sarmizegetusa. Împărţit în patru părţi principale. Toată zona aceea, pe aproximativ zece hectare, unde-i pădurea tînără, este locuirea civilă. Este, dacă vreţi, cartierul de fiţe al Sarmizegetusei, bulevardul Primăverii al ei.

Vedeţi o pădure foarte frumoasă, cu copaci drepţi? Din păcate, ne aflăm într-o arie protejată, într-un parc natural, Grădiştea Muncelului Cioclovina, parc care a fost instituit în această zonă tocmai pentru a proteja cetăţile dacice. Dar este o sabie cu două tăişuri. Acest parc a fost înglobat în Natura 2000, care protejează, evident, natura. Şi atunci a izbucnit un război al absurdului. Ne închipuim o piesă de teatru a lui Eugen Ionescu: uitaţi-vă la copacul ăsta, sub el e o piatră, care nu poate să vadă lumina zilei pentru că deasupra ei e un copac, care e protejat. Eu nu pot să-l tai. Pe ziduri cad copaci, care au şapte, opt, zece tone. Nicicum nu se pot îmbina cele două. Ne certăm aproape zilnic cu cei de la Direcţia Silvică. Şi totuşi, ei ne sînt aproape. La Bucureşti, însă, nu avem nici un fel de înţelegere. Acum a apărut Codul Silvic. Am încercat să strecurăm şi noi un amendament. N-am reuşit. Din punct de vedere economic, pădurea nu-i o valoare. Copacii sînt, în general, bătrîni. Dar ei au muşchi… Instituirea acestui parc ecologic a fost o greşeală uriaşă. Încercăm să coabităm, dar ei au legile lor şi noi încercăm să le avem pe ale noastre, numai că legile în domeniul patrimoniului sînt foarte controversate.“

Sub copaci sînt pietre, iar copacii îşi au şi ei viaţa şi drepturile lor. Aşa că la unele pietre nu se prea poate ajunge, ca să se ştie mai multe despre Sarmizegetusa: „În ansamblu nu discutăm de cetatea Sarmizegetusa, ci de monumentul UNESCO, înregistrat cu numele de «Sistemul defensiv fortificat al cetăţilor dacice din munţii Şureanu». Venind de la Petroşani, este un cerc uriaş care se închide la baza Munţilor Sebeşului, la cetatea Căpîlna, unde începe Transalpina. E un fel de salbă uriaşă care protejează Sarmizegetusa Regia. Aceasta nu a fost o cetate: a fost oraşul, cosmopolit, apărat de cetăţi. De ce era acest uriaş sistem defensiv? Pentru că, în acea capitală, dacii îşi ascundeau două lucruri: aurul şi spiritualitatea. Dar ceea ce se găseşte la Sarmizegetusa este încă neclar: ce înseamnă zona sacră – ştiinţă, cult sau o împletire a celor două? Nu avem un adevăr absolut care să stea în buzunarul cuiva. Avem multe presupuneri, unele logice, altele fanteziste şi elucubraţii.“

Şi totuşi, ceva s-a schimbat la Sarmizegetusa Regia. S-a făcut curat şi s-a pus pază, aşa cum se cuvine unui monument UNESCO, care nu e sat fără cîini sau *no man's land:* „Aici, în jur, pînă acum trei ani, era o junglă. Am strîns peste 200 de camioane şi remorci de deşeuri vegetale, lăsate de singura fiinţă care distruge habitatul… Nu se vedea nimic. Era un dezastru generalizat. Zona în care a fost descoperită matriţa e aceeaşi zonă în care, cu un an înainte, cu bîta în mînă, ca voluntar, ca haiduc, am strîns 11 saci de hîrtie igienică, de mizerie, după o noapte de Sînziene. În noaptea de Sînziene fiecare dintre temple era ocupat de cîte un grup de spiritualişti. Unii se rugau la Zamolxis, alţii la Iisus, alţii la Fecioara Maria… Fiecare cu limbajul lui, unii îmbrăcaţi, alţii dezbrăcaţi. Se certau unii cu alţii. Acum i-am gonit de aici şi s-au dus la cetăţile Costeşti şi Blidaru.“

Unii se rugau la Zamolxis, alţii la Iisus, alţii la Fecioara Maria…

Curăţarea zonei s-a întîmplat în 2011, după o vizită a lui Emil Boc şi a lui Kelemen Hunor: „Aici era ceva de neimaginat: şine de tren, vagoneţi, şobolani, şerpi, căpiţe, putregaiuri, tot ce e mai urît. Boc a instituit un program multianual de cercetare în munţii Orăştiei de patru milioane de euro. În primul an s-au cumpărat, de 400.000 de euro, scule arheologice de secol 21. Apoi a căzut Guvernul Boc, a venit Ungureanu, a menţinut programul, dar n-a stat mult. Ponta l-a tăiat de tot.“

Dl Brilinsky ne plimbă prin uriaşul teritoriu al Sarmizegetusei Regia, unde sînt atîtea de văzut şi de explicat. Dar şi atîtea necunoscute. E un loc care te fascinează, dar pe care nu-l înţelegi decît parţial. Aproape la fiecare loc şi piatră văzute, ghidul nostru ne spune: dacă am face un exerciţiu de imaginaţie, am putea crede că… Interpretările posibile sînt deschise. Evident, mai sînt multe de descoperit. Atît cît se poate, însă, monumentul merită vizitat. Şi dl Brilinsky – ascultat – măcar pentru cît a apărat, cu bîta, istoricele pietre de vandalizare. Dar şi pentru devotamentul lui înduioşător, aproape orb pentru tot ce e dacic.

■ ■ ■

Manuela BOGHIAN

Grecia se comportă ca un dependent

Vara asta, pe 1 iulie, eram la Atena. Mă întorsesem pe o navă după cîteva zile de colindat prin Creta şi mă împrietenisem în port cu o studentă la arhitectură. În timp ce căutam chioşcul ca să cumpăr bilete pentru metrou, ea îmi spune că toată săptămîna transportul public era gratis pentru toată lumea. *Ce bine,* mă gîndeam, *asta e cea mai bună perioadă de vizitat Grecia, dar străinii fug de criză*. Erau zilele dinaintea referendumului care urma să consulte cetăţenii greci despre cum ar trebui procedat în privinţa monedei euro.

În Atena, totul părea să decurgă normal, în afară de cozile greu de ignorat din faţa bancomatelor. În noaptea de dinainte, UE şi Grecia ar fi trebuit să ajungă la un acord privind plata datoriilor: fie Banca Centrală Europeană continua să împrumute bani unei Grecii care ar fi impus austeritatea, fie grecii rămîneau fără euro. Eram curioasă să aflu rezultatele discuţiei şi am început să întreb oamenii de pe stradă despre decizia care ar fi trebuit să hotărască viitorul Greciei. Unii îmi spuneau că încă se mai discută, alţii credeau că s-a intrat deja în faliment, un librar se obişnuise cu criza şi nu vedea cum se putea mai rău, iar alţii spuneau că aşteaptă. În piaţa Monastiraki din centrul Atenei se auzeau cîntece patriotice şi se dansa ca-n *Zorba Grecul*.

În toată perioada cît am stat în Grecia, nu ştiam ce să cred. Ştirile alarmante din presa online se disipau atunci cînd închideam laptop-ul şi ieşeam afară. Grecii erau politicoşi, zîmbitori, resemnaţi şi demni în acelaşi timp. Dar felul în care era guvernul grec părea greu de înţeles.

Care e drogul Greciei?

La început, dependenţa e un fel de lună de miere între o persoană şi (unul sau mai multe) droguri. De fapt, nici nu se pune problema dependenţei. Totul e plăcere, stresul dispare, iar problemele la serviciu sau în familie sînt uitate. Viaţa e frumoasă atîta timp cît există droguri.

Cam la fel se întîmpla şi cu Grecia din 2001, după intrarea în zona euro. Încercase să intre şi în 1999, însă fusese respinsă de Uniunea Europeană, pe motiv că economia Greciei nu era la fel de puternică precum a celorlalte state care adoptaseră euro. Dar, în 2001, situaţia părea să se fi îmbunătăţit şi drahma grecească a devenit istorie. Preşedintele de atunci al Băncii Centrale Europene avertiza că Grecia mai avea mult de lucru din punct de vedere economic. Citat într-un articol BBC, prim-ministrul grec Costas Simitis spunea, într-un mesaj televizat de Anul Nou: „Cu toţii ştim că includerea în Uniunea Monetară Europeană ne asigură mai multă stabilitate şi deschide noi orizonturi“. Noua monedă era populară printre greci, economia părea să fie în creştere, iar Greciei i s-a deschis poarta împrumuturilor mari. Mai tîrziu, s-a descoperit că guvernul grec a făcut declaraţii false pentru a intra în zona euro, iar datoriile şi deficitul bugetar erau mult mai mari decît cele declarate.

Pentru a menţine visul frumos,
Grecia a continuat să facă împrumuturi.

Grecia se bucura de încrederea băncilor şi a continuat să primească din ce în mai mulţi bani. Îşi găsise drogul – împrumuturile ce veneau cu atîta uşurinţă. Nivelul de trai se ridicase, iar situaţia în zona euro se îmbunătăţea treptat. Jocurile Olimpice se întorceau acasă, iar cele şapte miliarde de euro necesare găzduirii lor nu erau o problemă. Pentru a menţine visul frumos, Grecia a continuat să facă împrumuturi, chiar şi atunci cînd iluzia începea să se destrame şi banii veneau cu o dobîndă din ce în ce mai mare. Guvernul grec ajunsese în situaţia în care se împrumuta doar ca să-şi ţină vechii creditori la distanţă.

Viaţa se învîrte în jurul drogului

Cu cît problemele devin mai mari, cu atît dependentul petrece din ce în ce mai mult timp încercînd să facă rost de droguri şi să menţină aparenţele. Nopţi nedormite, anxietate, întîrzieri, minciuni, scandaluri. Cei din jur devin îngrijoraţi. E nevoie de o cantitate mai mare de drog pentru a obţine plăcerea rîvnită. Uneori ajunge falit, se împrumută sau ia pe credit de la *dealer*.

Economia Greciei a ajuns să se învîrtă în jurul datoriilor. Problema nu mai putea fi ignorată, mai ales în contextul crizei mondiale din 2008. Grecia a tăiat cheltuielile publice. A crescut vîrsta de pensionare, a concediat funcţionari, dar situaţia a continuat să se înrăutăţească. Producţia a scăzut, la fel şi numărul celor angajaţi. Venitul din taxe s-a micşorat, iar colectarea taxelor era dificilă. Grecia a început să facă noi împrumuturi, iar astăzi datoriile Greciei depăşesc 300 de miliarde de euro.

Negarea

Un dependent va nega multă vreme faptul că e dependent. Uneori va recunoaşte că nu e bine să consume atît de multe droguri, dar consideră că se poate opri oricînd doreşte. Crede că dependentul este omul care doarme la intersecţie sau pe scările blocului. El are un serviciu şi familie şi e un membru funcţional al societăţii. Starea de negare se poate menţine şi zeci de ani, timp în care sănătatea, starea materială şi relaţiile au de suferit. Pentru cei din jurul dependentului este evident ce se întîmplă. Dar atunci cînd dependentul este confruntat cu problema abuzului de droguri, nu recunoaşte nimic. Cam aşa cum guvernul grec nega problema financiară, atunci cînd presa internaţională anunţa căderea iminentă a băncilor din Grecia.

„Ai suficienţi bani la tine?“, am primit un SMS de la un prieten din România. „Băncile au probleme, n-o să poţi folosi cardul.“ M-am panicat puţin, dar nimeni din jurul meu nu părea îngrijorat. La un restaurant de cartier din Atena se foloseau carduri fără probleme: „Nu ştim pe cine să credem“, spunea unul din proprietari. „Uniunea Europeană spune una şi guvernul nostru spune alta. Nu cred că o să se-ntîmple nimic rău. Poate or să închidă băncile o zi-două, dar asta e tot. Dar tu ai venit în vacanţă, nu? Relaxează-te, *everything is OK*, totul e OK.“

Am continuat să aud *„everything is OK“* pe unde treceam prin Grecia, şi atitudinea lor de perpetuu optimism parcă mă liniştea şi pe mine. Ce ar fi putut merge rău cînd grecii sînt atît de amabili, uleiul de măsline curge din belşug, iar aerul miroase a cimbru? Însă în ultimele zile în care am stat în Grecia, băncile se închiseseră şi oamenii începeau să-şi arate îngrijorarea. „Sînt banii împotriva oamenilor“, îmi explica un cretan. „Nu înţeleg cum ne pot da afară din Europa, cînd noi i-am inventat numele.“ Retragerile de la bancomate erau reduse la 60 de euro/zi pentru cetăţenii greci şi se anunţase organizarea referendumului. Un turist american prevedea că vor fi probleme cu combustibilul atunci cînd banii lichizi se vor termina, iar băncile vor fi blocate.

„Realitatea e că managerilor zonei euro le pasă mai mult
de împrumuturile pe care le-au acordat decît de Grecia.“

Simon Jenkins

© wikimedia commons

Încercarea de a renunţa

Dependenţii cronici ajung să-şi dorească să renunţe la droguri, dar nu ştiu cum. Puţini dintre cei care încearcă să renunţe pe cont propriu reuşesc. Chiar dacă drogul dispare, mecanismul dependenţei rămîne şi o substanţă poate fi înlocuită cu o alta.

Guvernul actual al Greciei a fost ales datorită programului electoral care îşi propunea să confrunte regimul datoriilor cu creditorii internaţionali. Păreau hotărîţi să schimbe dinamica situaţiei şi să iasă din jocul subversiv care adusese Greciei o datorie mult peste venitul bugetar anual. Îşi manifestau nemulţumirea faţă de Uniune şi chiar dezvăluiau detalii confidenţiale ale negocierilor dintre UE şi Grecia. După cum mergeau lucrurile, părea că făceau paşi către renunţarea la euro. Era o oportunitate de „abstinenţă“. Referendumul de la începutul lui iulie arăta că aveau sprijinul populaţiei. Cu toate astea, Grecia s-a reîntors la masa de negocieri, pentru a obţine un nou împrumut. Efectele datoriilor asupra populaţiei şi economiei greceşti sînt din ce în ce mai greu de suportat.

Ieşirea din spirala dependenţei

Atunci cînd ajung într-o situaţie disperată (în spital sau în închisoare), cei mai norocoşi dintre dependenţi sînt integraţi într-un program de reabilitare. Trec printr-o perioadă de sevraj în care sînt agitaţi, iritabili, au insomnii şi vor cu disperare să consume din nou. Mulţi recad şi ajung din nou în tratament, unde învaţă să recunoască situaţiile riscante şi cum să procedeze pentru a se ţine departe de droguri.

Referendumul a fost o încercare de reabilitare, dar Grecia n-a rezistat tentaţiei unui nou împrumut european. Simon Jenkins, un redutabil jurnalist britanic, susţine, în *The Guardian*, că singura preocupare a UE este „să menţină ratele Greciei astfel încît băncile din Germania, Franţa şi Marea Britanie să poată da în continuare împrumuturi. Băncile, nu grecii au fost salvaţi. Ei [UE] vor ca populaţia Greciei să continue să acopere dobînda, chiar dacă datoria principală e imposibil să fie achitată… îi întemniţează pe greci, negînd unei naţiuni întregi beneficiul procedurii legale a falimentului“. Procedura falimentului ar da Greciei posibilitatea de a-şi renegocia datoria, cu posibilitatea de a o micşora.

Atunci cînd dependentul recade, atît prietenii (dependenţi la rîndul lor), cît şi *dealer*-ul sînt încîntaţi şi îl primesc pe dependent cu braţele deschise. Îi spun că tratamentul e oricum o pierdere de bani şi nu rezolvă nimic. În acelaşi fel, majoritatea presei europene spune că dacă Grecia va ieşi din zona euro (proces numit *„Grexit“),* asta va porni un haos pentru toată Uniunea (chiar dacă economia Greciei reprezintă doar 1,3% din economia Uniunii Europene). Pe lîngă asta, ar oferi un exemplu prost: dacă alte state cu probleme economice vor dori să plece şi ele?

„Realitatea e că managerilor zonei euro le pasă mai mult de împrumuturile pe care le-au acordat decît de Grecia“, scrie Simon Jenkins în *The Guardian*. „Ar fi trebuit să realizeze de mult că indulgenţa bugetară a Greciei era o catastrofă iminentă. Ar fi trebuit să-şi recunoască greşeala şi să negocieze o scăpare decentă a Greciei. Dar pentru a lor nouă Europă, s-au dovedit conducători incapabili. I-au stricat prosperitatea şi i-au pus în pericol aripa sud-estică.“

Atunci cînd dependentul reuşeşte să se oprească din consum, renunţă la vechiul anturaj, la locurile cu tentaţii şi rupe legătura cu *dealer*-ii. Acesta e începutul unui proces îndelungat, dar plin de satisfacţii – recuperarea. E ca şi cum ar primi darul unei noi vieţi, îşi recapătă entuziasmul şi energia.

La fel s-ar fi putut întîmpla şi cu Grecia, arată Jenkins: „Dacă grecii ar fi ieşit din euro după căderea din 2008, acum ar fi pe drumul recuperării. Datoriile ar fi devaluate. Cetăţenii săi ar avea de lucru. Investitorii ar investi. Turiştii ar veni valuri. Poate că Italia şi Spania s-ar întreba dacă nu le-ar fi mai bine cu o monedă naţională proprie, lăsînd ţările din nord într-o zonă a mărcii. Probabil ar avea dreptate. Dar, pentru moment, prioritatea e ieşirea Greciei din euro.“

Speranţa moare ultima. *Grexit* încă s-ar putea întîmpla.

***Manuela Boghian** a studiat antropologia şi lucrează în domeniul comunicării. În prezent, este editorul blog-ului despre dependenţă al clinicii scoţiene Castle Craig.*

Horia BLIDARU

Europa „adevăraţilor“ sau Europa cu adevărat?

Un tînăr grec se duce la consulatul Australiei pentru a cere viză:

– De ce vreţi să vă părăsiţi ţara?

– Din două motive. În primul rînd, mă tem că Grecia va ieşi, în cele din urmă, din UE şi se va afunda în sărăcie şi haos...

– E complet absurd, îl contrazice funcţionarul. *Grecia va rămîne în UE şi va aplica disciplina financiară.*

– Ăsta e al doilea motiv.

Exodul creierelor

Bancul, variantă a unuia din ultimii ani sovietici, circulă la Atena, potrivit filozofului sloven Slavoj Zizek. Şi reflectă resorturile unui exod fără precedent de la cel înregistrat imediat după al Doilea Război Mondial. Dintre sutele de mii de tineri emigranţi, ambasada Greciei la Berlin estimează că, în ultimii cinci ani, 120.000 s-au stabilit în Germania. Între 10.000 şi 20.000 s-au îndreptat spre Australia, unde exista deja o comunitate numeroasă – Melbourne e considerat al treilea mare oraş grecesc după Atena şi Salonic.

Nu e o noutate în istoria acestei ţări de emigraţie: 11 milioane de greci trăiesc pe teritoriul ţării lor, în vreme ce diaspora greacă se cifrează la 6,5 milioane de persoane. Ineditul constă în faptul că pleacă masiv tineri super-calificaţi, inversînd tendinţa ultimelor decenii, cînd numeroşi greci s-au întors să trăiască acasă. Fug de o realitate tot mai dezolantă, după ani de entuziasm şi prosperitate – întreţinute artificial şi nociv, după cum s-a văzut prea tîrziu. Fug dintr-o societate ajunsă la limita supravieţuirii şi lipsită de speranţă.

Epitaful lui Kazantsakis, în care mai vedeam acum doi ani, pe ţărmul Cretei, o urmă de nădejde, rămîne, în actualele condiţii, doar o ironie cruntă: „Nu sper nimic. Nu mă tem de nimic. Sînt liber“. Lipsa de speranţă potenţează, acum, o singură libertate: aceea de a emigra. O ştim, pe pielea noastră, şi noi, românii. Din păcate, pe termen lung, hemoragia energiilor unui popor are consecinţe mult mai grave decît povara unei datorii. Chiar dacă pe termen scurt reprezintă o supapă pentru tensiunile sociale şi o modalitate de suplimentare a banilor ce intră în ţară.

A trebuit ca bulgărele de zăpadă să devină avalanşă pentru a-i trezi pe diriguitorii Europei.

Un acord născut din frică

Fără o abordare curajoasă, într-o perspectivă amplă, a crizei greceşti, acordul încheiat cu Eurogrupul în 13 iulie nu va însemna decît amînarea unui faliment: nu doar al statului grec, ci şi al ideii europene, pentru care Grecia reprezintă călcîiul lui Ahile, oricît s-ar amăgi creditorii externi cu absenţa unui efect de contagiune, odată preluate datoriile băncilor de către state. Eşecul Greciei – de la adoptarea pripită a monedei comune în 2001, urmată de o creştere economică artificială, bazată pe credite destinate consumului, la cei cinci ani de austeritate brutală şi inadecvată – este şi eşecul Europei.

În primul său interviu după depăşirea momentului critic postreferendum, preşedintele Comisiei Europene recunoaşte: „Am evitat ce era mai rău, dar nu pentru că am fost excesiv de înţelepţi, ci pentru că ne-a fost teamă. Frica e cea care a făcut posibil acordul. După frică vine întotdeauna o uşurare“. Şi continuă, plastic, Jean-Claude Juncker: „Noul guvern grec era pe cale de a se sinucide din frică de moarte. Am evitat moartea şi am făcut tot posibilul pentru a evita sinuciderea“.

Cum vor valorifica liderii greci şi europeni acest răgaz sprijinit pe sentimentul de uşurare de care vorbeşte preşedintele Comisiei? Se poate construi ceva viabil, mînaţi fiind de frică? Inclusiv de frica resurecţiei vechilor demoni – cum e naţionalismul – a resentimentelor istorice şi a baricadării îndărătul diferenţelor clădite pe specificitatea fiecăruia, toate acestea dinamitînd solidaritatea atît de necesară proiectului european?

„Europenilor nu le place Europa, care are o problemă de comunicare. Construcţia europeană, născută din voinţa popoarelor, a devenit un proiect de elită, ceea ce explică falia dintre opinia publică şi acţiunea europeană“, observă Juncker, avertizînd: „Dacă zona euro s-ar descompune, totul ar putea fi contestat“.

La rîndul său, Donald Tusk atrage atenţia: „Sînt îngrijorat mai ales de riscurile de contagiune politică şi ideologică. Uneori, mi se pare că unii politicieni şi cîţiva intelectuali sînt gata să repună totul în discuţie în Europa – tratatele, dar şi modul tradiţional de a gîndi Europa, construcţia europeană şi valorile noastre (...) După părerea mea, atmosfera, astăzi, e foarte asemănătoare celei din 1968, în Europa. Simt o stare de spirit, poate nu revoluţionară, dar de nerăbdare. Însă cînd nerăbdarea devine un sentiment colectiv, ea poate duce la revoluţie. Şomajul masiv al tinerilor este, probabil, cauza cea mai clară şi vizibilă“, constată preşedintele Consiliului European. De aceea, crede Tusk, sînt necesare discuţii mai degrabă pragmatice şi realiste decît spectaculoasele dezbateri intelectuale. „În Europa, avem prea mulţi Rousseau şi Voltaire şi prea puţini Montesquieu“, a conchis fostul premier polonez.

© wikimedia commons

Donald Tusk

De la Uniunea monetară la Uniunea politică

Dincolo de aceste preferinţe, cei doi lideri europeni, Juncker şi Tusk, s-au implicat masiv şi eficient în derularea negocierilor cu Atena. Iar aceste luări de poziţie postacord demonstrează o conştientizare şi o asumare a problemelor continentului. În sfîrşit, după anii şi ocaziile irosite de ezitantul tandem Barroso – Van Rompuy. Crizele nu trec de la sine. Din păcate, a trebuit ca bulgărele de zăpadă să devină avalanşă pentru a-i trezi pe diriguitorii Europei. S-a ajuns la momentul de răscruce în care UE ori face pasul spre federalizare, ori începe să dea înapoi sub presiunea crizelor ce umflă pînzele extremelor, din Scandinavia pînă la Mediterana.

Coşmarul unei euro-reuniuni cu extrema dreaptă nordică de o parte a mesei, faţă-n faţă cu cea stînga radicală sudică, nu mai e atît de improbabil dacă avem în vedere, de pildă, intransigenţa faţă de liderul Syriza a guvernului finlandez. Guvern care se bazează pe o coaliţie parlamentară ce depinde de „Adevăraţii Finlandezi“ (17,6% la alegerile legislative din aprilie), un partid populist, eurosceptic şi anti-imigraţie, al cărui preşedinte e ministrul de Externe al Finlandei.

Aceasta e provocarea: ori Europa „adevăraţilor“ de tot neamul, ori adevărata Europă. Care are şansa de a transforma criza greacă în declanşatorul unei relansări a proiectului european, dacă va reuşi să treacă de falsa dihotomie disciplină-solidaritate.

Iar aceasta înseamnă, într-o primă etapă, restructurarea unei datorii nesustenabile şi sufocante, respectiv aplicarea unor reforme care să elibereze Grecia de demoni precum frauda fiscală, evaluată la 10% din PIB, şi productivitatea muncii, cu 22% sub media UE. E revelator ce spune Juncker: „Am fost foarte surprins ca un conservator înrăit ca mine să fie cel care trebuie să impună noului guvern grec să impoziteze armatorii şi pătura bogată a societăţii greceşti“.

E nevoie, totodată, de o viziune amplă şi curajoasă asupra viitorului Uniunii Europene. Se vorbeşte, în ultimele săptămîni, de o guvernare proprie zonei euro, menită să stimuleze integrarea economică şi bugetară. Cîştigă teren ideea că salvarea uniunii monetare depinde de consolidarea uniunii politice. E un fapt imposibil fără relegitimarea proiectului european. Şi fără reconstituirea „forţei morale care a constituit puterea Europei în alte vremuri“, după cum atenţionează Jacques Delors, artizan al trecerii de la Comunitatea Economică Europeană la UE. O forţă morală care depinde, în primul rînd, de recîştigarea, prin soluţii efective, a încrederii cetăţenilor europeni, vlăguiţi de şapte ani de recesiune şi austeritate, de stagnare şi pesimism.

***Horia Blidaru** este consilier politic la Parlamentul European.*

O şansă la viaţă

În România, donarea de sînge este încă o problemă. Lipsa de conştientizare, dar şi de infrastructură face ca mulţi dintre posibilii donatori să lipsească din acest circuit vital. O problemă pe care societatea civilă, dar şi reprezentanţi ai CSR-ului încearcă să o remedieze.

„O şansă la viaţă“ este un program derulat din 2008, de către Asociaţia React, cu sprijinul Fundaţiei Vodafone, fiind cel mai amplu program naţional de donare de sînge din România. Programul cuprinde trei componente: campanii media de informare şi conştientizare cu privire la importanţa donării de sînge; campanii mobile de donare de sînge şi proiecte de renovare şi dotare a unităţilor de transfuzii din ţară. Valoarea totală a investiţiei în acest program, de la lansarea sa şi pînă în prezent, este de 638.672 de euro.

Fundaţia Vodafone România a renovat, prin intermediul acestui proiect, mai multe secţii în centrele de transfuzii sanguine din Bucureşti, Buzău, Cluj, Giurgiu, Iaşi, Slatina, Suceava şi Tîrgu Jiu. Astfel, anual, mai mult de 127.000 de donatori vor beneficia de noile condiţii din cele opt centre renovate. Pe lîngă reabilitarea spaţiilor, au fost achiziţionate şi 30 de scaune de recoltare, un aparat de aer condiţionat pentru laboratorul sanguin, patru centrifuge, două hemomixere, şase frigidere şi congelatoare pentru stocarea sîngelui. De asemenea, patru din cele opt centre au fost dotate cu mobilier nou.

Fundaţia Vodafone România a finanţat, în cei 17 ani de activitate, peste 848 de programe în domeniile sănătăţii, educaţiei, serviciilor sociale, avînd ca beneficiari copii, tineri, bătrîni, persoane defavorizate fizic, social sau economic. Pînă în prezent, Fundaţia Vodafone România a investit 20 de milioane de euro în proiecte desfăşurate de organizaţiile nonprofit partenere. Mai multe detalii despre programele Fundaţiei se regăsesc pe www.fundatia-vodafone.ro, www.facebook.com/fundatiavodafone, fundatiavodafone-blog.ro.

Asociaţia React este o organizaţie neguvernamentală care participă semnificativ la dezvoltarea celor mai importante sectoare ale societăţii, derulînd programe care vizează sănătatea, educaţia, economia socială şi dezvoltare comunitară, fiind printre cele mai premiate organizaţii neguvernamentale din România. În cei nouă ani de la înfiinţare, asociaţia a contribuit la schimbarea vieţii unui număr de aproximativ 100.000 de români şi la salvarea a peste 250.000 de vieţi omeneşti. React are filiale în cinci oraşe din ţară, o echipă de 70 de angajaţi şi peste 200 de voluntari. Mai multe detalii pe www.asociatia-react.ro.

Cu ochii-n 3,14

VA VEȚI UN MOMENT ÎN CARE 130 DE MILIOANE DE FOTOLII VOR DEPĂȘI NUMERIC PREA MULTELE BERI

■ Statistici vesele, triste şi terifiante: în această clipă există pe planeta noastră mai multe statui cu lei decît lei în carne şi oase; mai multe sfîrcuri decît oameni; va veni un moment în care conturile de reţele de socializare rămase active în urma utilizatorilor decedaţi vor depăşi numeric conturile celor vii; pe planetă există încă fiecare bucăţică de plastic produsă vreodată, iar dacă fiecare mort ar deveni o fantomă, atunci pe planetă ar bîntui în acest moment peste o sută de miliarde de fantome. (**M. C.**)

■ Apropo de cifre, anul trecut, Guvernul a alocat pentru biserici aproape 130 de milioane de lei, din care 109,7 milioane de lei doar pentru Biserica Ortodoxă Română, restul fiind împărţit între toate celelalte 12 culte religioase. (**M. C.**)

■ Pentru cei care merg pe scări: prin holurile blocurilor nu mai găseşti, ca altădată, doar calendare expirate şi ghivece cu ficuşi; mai nou, unele dintre ele sînt foarte şic amenajate, cu balansoare şi fotolii de unde poţi admira priveliştea. (**I. P.**)

■ În cazul în care vă opriţi într-o seară pe stradă, pentru că nu mai rezistaţi pînă acasă, şi urinaţi în faţa unui zid, iar jetul, în loc s-o ia în jos, se întoarce spre voi, nu vă speriaţi. Nu sînt de vină prea multele beri băute. Motivul e altul: există ziduri anti-urină şi au fost instalate la San Francisco şi la Hamburg. Iar vopseaua care le protejează şi le face să protesteze se numeşte *„Ultra-ever-dry“*. (**A. M. S.**)

SE SPUNE CĂ DOAR SINCERITATEA ȘI O ÎNCURCĂTURĂ MICĂ SÎNT CONSTANTE ABSOLUTE ÎN VIAȚA UNUI CUPLU DE CIORAPI

■ Se spune că doar taxele, moartea şi publicitatea sînt constante absolute în viaţa unui om. Care, în aceeaşi logică a certitudinilor, nu poate ascunde faţă de vecini trei stări: strănutul, dragostea şi erecţia. Am mai învăţat ceva azi. (**M. C.**)

■ În ultima vreme am observat moda tricourilor, în special de damă, cu diverse înscrisuri, în română sau engleză. Pe unul, purtat de o cucoană mai plinuţă şi, trebuie să mărturisesc, nu tocmai bine proporţionată, scria *„Don't underestimate the power of this woman“*. Era amuzant. Altădată, am văzut scris pe tricoul alb al unei fete dintr-un vagon de metrou: *„No boyfriend, no problems“*. Cu adevărat n-ar fi fost nici o problemă dacă fata n-ar fi avut o figură, iertaţi-mi sinceritatea, de gogonea murată. În fine, în memorie mi-a rămas şi inscripţia de pe tricoul roz al unei alte fete: „Nu sînt o pradă uşoară!“. Cu atît mai amuzantă cu cît, scuzaţi-mi din nou nedelicateţea, posesoarea arăta fix ca o mătură. (**A. M.**)

■ La Galaţi, o firmă angajată de Primărie să demoleze un bloc a dărîmat, din greşeală, alt bloc. Uneori o încurcătură mică de tot poate genera o debandadă mare de tot. (**M. M.**)

■ Un cuplu de tineri turci din provincia Kilis a ales să-şi sărbătorească ziua căsătoriei împărţind mîncarea de la nuntă împreună cu 4000 de refugiaţi sirieni. „Să vezi fericirea în ochii copiilor refugiaţi este de nepreţuit. Ne-am început călătoria spre fericire făcîndu-i pe alţii fericiţi, iar ăsta este un sentiment minunat“, a declarat mirele. Brusc, căsătoria nu mi se mai pare chiar aşa o prostie. (**L. V.**)

■ Într-un magazin de articole sportive, o marcă binecunoscută oferea doi ani garanţie pentru ciorapi. Despre chiloţii aceleiaşi firme nu se spunea nimic. Mi s-a părut, pe undeva, nedrept. (**M. P.**)

NU E NICI O DIFERENȚĂ FATALĂ ÎNTRE UN ZID DECOLORAT DE SOARE ȘI UN ÎNȚELES AMBIGUU

■ *The Verge* a completat *Dicţionarul diavolului* al lui Ambrose Bierce cu cîteva definiţii necesare. Printre ele: „artist – un pauper care primeşte admiraţie în loc de plată“, „cannabis – o plantă sinistră ale cărei efecte devastatoare includ amabilitate, veselie, entuziasm, uşurare, profunzime şi pofta de *nachos*“, *„copyright* – a tortura imaginaţia pînă cînd îţi dezvăluie unde sînt ascunşi banii“, „democraţie – un sistem în care nu e nici o diferenţă între tine şi o persoană care tocmai a postat pe Internet un comentariu înfiorător de rasist, conţinînd mai mult greşeli gramaticale“, *„hacker* – oricine înţelege computerele mai bine ca tine“, „Instagram: o reamintire constantă a faptului că oamenii pe care îi cunoşti îşi permit restaurante mai scumpe şi vacanţe mai bune decît tine“ etc. (**L. V.**)

■ De pe uliţă: „Ce mai faci, mătuşă?“ *„Ja,* ca oamenii 'ei bătrîni. Aştept să mă car“; „Nu mai bea apă, băi, uscătură, că-ţi rugineşte maţele, bea rachiu, că te vindecă de toate hibele, numa' de prostie nu, aia-i fatală!“; „Tîrfele îs di tri feliuri: din necesitate, din obligaţie şi din interes, călcatu-le-ar nevoia-n cap să le calce azi şi mîne de închedecate.“ (**R. M.**)

■ Prin zona Piaţa Victoriei, pe un zid, un afiş: *„Pissed off? Think of what Jesus felt!“* („Enervat? Gîndeşte-te la cum se simţea Iisus!“). Soluţie legitimă, de aplicat, cînd eşti îmbrîncit pe stradă, cînd cineva îţi intră în faţă la coadă sau cînd vecinul de deasupra joacă tontoroiul în toiul nopţii. Pe scurt, o alternativă psihologică la calmante. (**S. G.**)

■ Într-un supermarket non-stop, pe la 10 seara, un rocker obosit, bronzat, tatuat, cu un tricou negru decolorat de soare, care îşi cumpăra două beri, se întîlneşte cu un altul. „Ce faci, frate? Parcă te-am văzut la Untold...“ „Hă? Păi da, am fost şi la Untold... dup-aia în Vamă, la Folk You, acuma vin de la Buftea... Sînt rupt! Dar asta-i viaţa!“, spune primul cu responsabilitate. Am răsuflat uşurată – vremurile vechi nu s-au dus chiar de tot! (**A. P.**)

■ Pe raft, o pernă (producător: Tumik Impex SRL, din Salonta). Pe ambalajul pernei, fotografia unei fete, cu o expresie de încîntare pe chip, care ţine în braţe perna. Deasupra ei, cîteva cuvinte fără diacritice şi, de aceea, cu un înţeles ambiguu: „Perna de dormit matlasat cu fata vascoza 100%“. Hm, dormitul matlasat cu o fată atît de vîscoză (100%!) ar putea fi ceva memorabil. (**D. S.**)

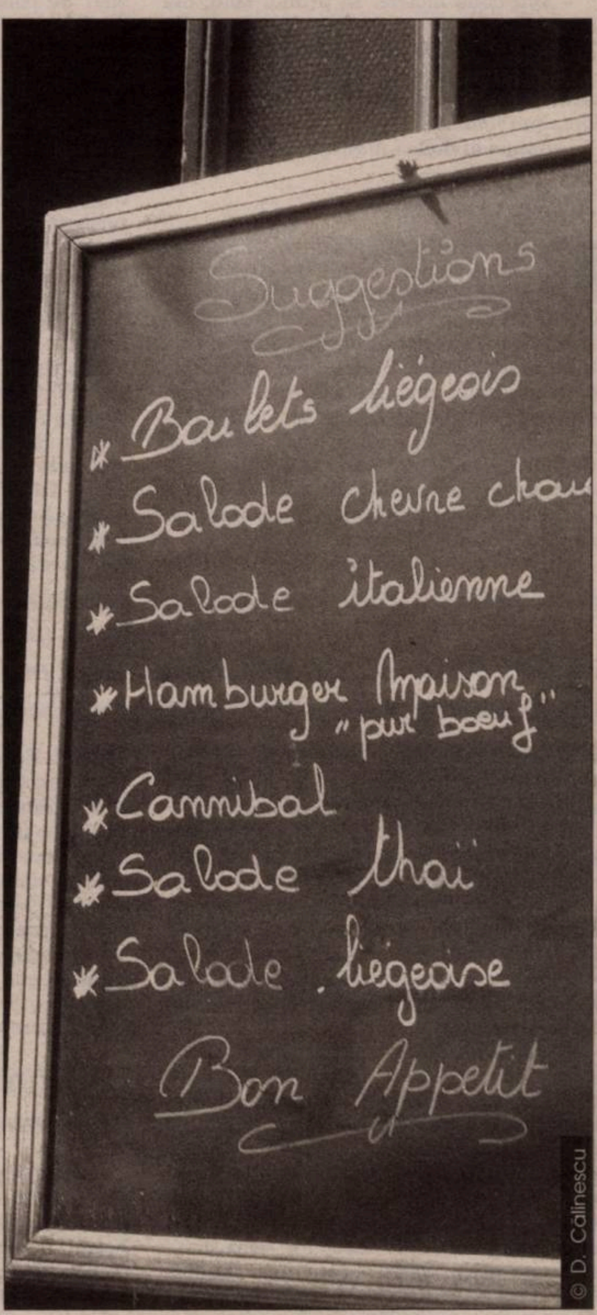

© D. Călinescu

PUBLICITATE

festival
DILEMA VECHE
21-23 august 2015
în Cetatea
ALBA IULIA

Biblioteca „ASTRA“
– SIBIU –

Biblioteca „ASTRA"
- SIBIU -

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)
DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XII** ■ nr. **601** ■ 20-26 august 2015 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

Sever VOINESCU
axa dus-întors 5

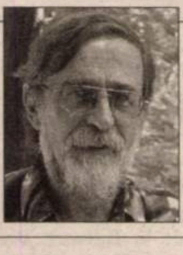

VINTILĂ MIHĂILESCU
„Poporul român, dușmanul nostru de clasă“
pagina **3**

STELA GIURGEANU
„Povești din Alba Iulia“
pagina **21**

CRISTINA COMANDAȘU
„O nouă colecție cu dichis“
pagina **22**

Dacii și românii

© Lucian Muntean & Dan Stanciu

> *„Istoria e o înșiruire de minciuni asupra cărora sîntem de acord.“*
> *NAPOLEON BONAPARTE*

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

SCRISORI DE RECOMANDARE

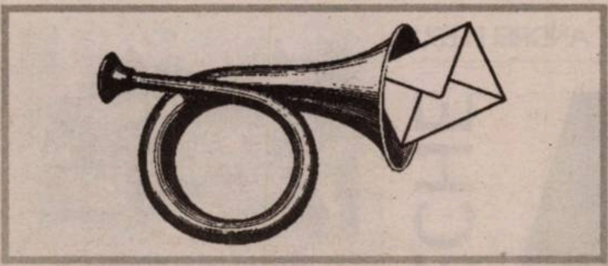

dilema blog

Articolul Stelei Giurgeanu, „The New Limbaj“

N-aş zice că romgleza practicată în România şi aiurea este un fenomen benign. Că este comic şi că frizează absurdul, ca în expresia „mă simt *kind of* naşpa“, este adevărat. O română de mahala combinată cu engleza... sună *kind of* naşpa. Nu sînt de acord nici cu ideea că engleza vine mai la îndemînă unor tineri care îşi petrec cele 8-10 ore de la slujbă într-un sistem corporatist, aşa încît engleza le vine pe limbă în mod „natural“. Natural este să-ţi vină la îndemînă limba maternă sau limba pe care ai folosit-o în viaţă, în mod preponderent. Dar nu este lege şi nu trebuie să fie lege, pentru că, pînă la urmă, orice limbă are propriul ei sistem de conservare, iar româna, ca şi alte limbi, a trecut prin multe amestecături şi transformări de-a lungul anilor şi, slavă Domnului / *thank God,* uite că tot cu limba română defilăm prin lume – dacă vrem, dacă ţinem morţiş. Eu ţin.

Locuiesc în Canada de aproape 30 de ani şi, cu excepţia a 12 ani în Montréal, am trăit şi trăiesc într-un oraş anglofon. Coeficientul de folosire dintre limba maternă şi engleză a fost întotdeauna de 40/60, 60% fiind engleza, avînd în vedere că la slujbă, pe stradă, în magazine şi oriunde în jur şi la TV aud şi folosesc engleza. Citesc de 30 de ani aproape exclusiv în engleză, mai rar în franceză, şi mai rar, din păcate, în română. Am avut o perioada de romgleză, cînd începusem să învăţ să mă exprim în engleză, dar constat că, pe măsură ce am devenit o mai bună cunoscătoare a limbii engleze, îmi este mai uşor să găsesc echivalente în româneşte pentru aproape orice cuvînt. Nu sînt o puristă, dar fac un efort conştient să nu infestez limba noastră cu englezisme sau franţuzisme inutile şi caraghioase. Asta cu „*trip*ează-ţi vacanţa“ mi se pare de tot hazul si de toată jena, să spun drept. „Du-te într-o vacanţă“ ce cusur are?

Frecvenţa englezismelor în româna vorbită în România la televizor şi în alte medii mă disperă şi nu mă amuză deloc. Multiplele *breaking news* pentru „ştiri de ultimă oră“, cînd, de fapt, tot ce s-a întîmplat este că a dat cu grindină la Tecuci... hai să fim serioşi! Dacă asta nu este fiţă – şi încă una ridicolă –, atunci nu mai ştiu ce e aia fiţă.

Mărturisesc că am trăit departe de România, petrecînd mai puţin de o lună pe an în ţară, şi că am un hiatus de unsprezece ani, în care am lipsit din ţară „*totally*“. Şi trebuie să mai spun că româna a fost limba principală la universitate (a doua fiind franceza). Engleza se situa pe un vag loc trei cînd am plecat din ţară. Aşa s-ar explica, poate, în parte, ataşamentul fără echivoc pe care îl am pentru limba noastră, mai ales acum, cînd a ajuns să fie chinuită şi schingiuită în nişte tipare străine de originea şi de modul ei firesc de evoluţie. Eu nu spun că anumite cuvinte n-ar trebui preluate ca atare din alte limbi, inclusiv din engleză. Apar obiecte noi mai mereu şi nu are sens să traduci descriptiv ceva ce are un nume universal, cum ar fi Blackberry sau iPhone ş.a.m.d... Dar în rest? Nu văd sensul. Problema este că, fără un efort conştient, un efort care nu este aşa de mare dacă îţi cunoşti bine limba maternă, romgleza vine într-adevăr mai „natural“ decît una dintre cele două limbi. Şi, de unde romgleza pare un fenomen mai curînd de fiţe, ea este de fapt expresia fie a lenei sau a incapacităţii de a gîndi în două limbi diferite, fie a necunoaşterii temeinice a ambelor limbi. Fenomen care nu este nici benign, nici amuzant, ci mai curînd trist şi caraghios.

adăugat de Marinela
la 10 august 2015

Dilema veche vă propune

■ Pînă la US Open, e foarte bun şi turneul de tenis de la Cincinnati, pe o suprafaţă despre care se spune că e foarte rapidă. Sînt acolo toţi marii jucători, de la numărul 1, Novak Djokovici, pînă la Rafael Nadal cel ieşit din formă şi Andy Murray cel revenit în mare formă şi care tocmai l-a bătut pe Djokovici în finala de la Montreal. Reapare după o perioadă de absenţă şi Roger Federer. Şi la fete participă toate marile campioane, cu Serena Williams cu tot. Simona Halep a început şi ea din nou să joace bine, chiar dacă la Toronto a abandonat în finală. Carevasăzică, nu există nici un motiv să nu urmărim acest turneu. (Andrei Manolescu)

■ Pentru că a apărut o nouă carte semnată de colaboratoarea noastră Constanţa Vintilă-Ghiţulescu – *Patimă şi desfătare. Despre lucrurile mărunte ale vieţii cotidiene în societatea românească (1750-1860)* –, vă recomand călduros să le (re)citiţi şi pe celelalte două care se ocupă de aceeaşi epocă: *În şalvari şi cu işlic. Biserică, sexualitate, căsătorie şi divorţ în Ţara Românească a secolului al XVIII-lea* şi *Evgheniţi, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernităţi româneşti* (toate volumele au apărut la Editura Humanitas). Încet şi cu răbdare, dar şi cu o scriitură captivantă, după ce a cercetat riguros documente de arhivă, Constanţa Vintilă-Ghiţulescu alcătuieşte o reconstituire excepţională a unei epoci despre care circulă tot felul de clişee şi locuri comune. (Mircea Vasilescu)

■ Paul Slayer Grigoriu, *Cronicile vulpii* (Editura Publica, 2015). Cartea asta conţine cronicile tuturor concertelor, petrecerilor, meciurilor de fotbal şi de biliard pe care le-aţi ratat cînd eraţi la liceu. O colecţie de poveşti (sau legende?) despre cum era şcoala (şi chiulul) în anii '90. (Matei Martin)

■ E vremea de recitit Salinger. M-am pornit şi nu m-am mai putut opri. *Dulgheri, înălţaţi grinda acoperişului şi Seymour: o prezentare* (Editura Univers, 1999, traducere de Antoaneta Ralian) mă uimeşte de fiecare dată. E ca şi cînd memoria mea ar uita cu bună ştiinţă unele lucruri doar pentru a le redescoperi cu şi mai mare bucurie. Acum s-a întîmplat aşa cu povestirea de la începutul cărţii, pe care Seymour i-o citeşte surorii sale Franny, într-o noapte, la lumina lanternei. E discuţia dintre principele Mu de Chin şi Po Lo, cel care i-a ales toată viaţa caii. Dar nu despre iepe şi armăsari e vorba acolo, ci despre poezie şi despre cum o descoperi. Şi ce iese în evidenţă şi ce se şterge. Căci: „Un cal bun poate fi ales după constituţia şi înfăţişarea sa. Dar calul excepţional – cel care nu ridică praf şi nu lasă urme – are o însuşire evanescentă şi efemeră, insesizabilă precum aerul“. (Ana Maria Sandu)

■ Pentru insomniile cauzate (şi) de căldură: vineri dimineaţă, de la ora 7, pe AMC, Audrey Hepburn şi Gary Cooper în *Love in the afternoon*. (Stela Giurgeanu)

■ Cît mai ţine vara-vacanţa, vă recomand volumul memorialistic de aventuri *Sălbăticie. Pierdută şi regăsită pe traseul de creastă de pe Coasta Pacificului* de Cheryl Strayed (traducere de Cristina Gogianu, Editura Spandugino, 2015), povestea reală a unei foarte lungi drumeţii de peste 1800 de kilometri pe un traseu sălbatic. Şi nu e vorba doar de natură. Înainte de a face această călătorie, jurnalista şi scriitoarea Cheryl Strayed îşi pierduse mama, trecuse printr-o dependenţă de heroină şi un divorţ şi nu avea nici un fel de pregătire în arta mersului pe jos prin sălbăticie. S-a făcut şi film, după ce Nick Hornby a adaptat cartea în scenariu. (Marius Chivu)

■ Joi, 20 august, de la ora 19, la Librăria Humanitas de la Cişmigiu, Constanţa Vintilă-Ghiţulescu îşi lansează volumul *Patimă şi desfătare. Despre lucrurile mărunte ale vieţii cotidiene în societatea românească (1750–1860)*. „Vă puteţi imagina astăzi, cumpărînd un covrig de pe Podul Mogoşoaiei, cum mirosea pe la 1800? [...] Mirosul de covrigi proaspăt scoşi din cuptor, bine tăvăliţi prin susan sau prin mac, se estompa spre prînz, cînd, de prin bucătării, veneau mirosuri de borşuri şi de fripturi sfîrîind pe cărbunii încinşi, de ceapă spartă şi frecată cu sare, de brînză de burduf şi de măsline, de busuioc topit în unt.“ Cum să rezişti la aşa ceva? (Luiza Vasiliu)

■ *Lucrări publice în vremea regelui Ferdinand* de Nicolae Şt. Noica, prefaţă de acad. Mugur Isărescu, este cel mai recent volum apărut la Editura Vremea, în colecţia „Planeta Bucureşti“, cu ocazia aniversării a 150 de ani de la naşterea regelui Ferdinand I. Lucrarea prezintă numeroase construcţii din Bucureşti, Iaşi, Alba Iulia şi alte oraşe, pe baza documentelor de arhivă şi nu numai, opere ale unor remarcabili constructori, printre care arhitecţii I.D. Berindey, Grigore Cerchez, Petre Antonescu, Nicolae Ghica-Budeşti, Duiliu Marcu, Edmond van Saanen etc. sau inginerii Emil Prager şi Popovici-Mezin. Aceste clădiri-simbol reconstituie o lume cu trăsăturile ei definitorii, dar şi prin detaliul ce capătă valoare prin însăşi unicitatea lui. Un bogat material iconografic susţine acest inedit demers istoriografic. (Ruxandra Mihăilă)

■ Cu prilejul expoziţiei internaţionale „Henri Matisse – Triumful modernismului“, Muzeul de Artă Timişoara (MArT) ne oferă prilejul de a admira, la Palatul Baroc din Piaţa Unirii, 110 litografii de Henri Matisse, precum şi lucrări semnate de mari maeştri ai artei europene: Rembrandt, Picasso, Dalí, Toulouse-Lautrec şi Chagall. Expoziţia este deschisă pînă pe 20 septembrie a.c. (Matei Pleşu)

album dilematic

Şerban Georgescu

FUME CHANTE ET BOIS
ON NE VIT QU'UNE FOIS.
250

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Liviu PAPADIMA ● Oana STOICA ● Cătălin ŞTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Directori Publicitate: Dana ANECULOAEI
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Publicaţie auditā de BRAT
Tiraj: 9.100
Tipărit la Tipomedia

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Poporul român, dușmanul nostru de clasă

Multe lucruri cutremurătoare mai poate afla omul dacă își dă osteneala să citească presa, zău așa! Auziți și dumneavoastră, cică „mentalitatea nu s-a schimbat foarte mult față de perioada în care «alcoolismul urmărea fiecare pas al țăranului» și în care violurile prin incest erau un fapt normal“! Această dezvăluire cutremurătoare a fost făcută de Remus Florescu pe 28 iulie a.c., în *Adevărul*.

Ei, ce ziceți, v-ar fi trecut vreodată prin cap că incestul a fost cîndva și undeva pe lumea asta „un fapt normal“? Mă rog, probabil că nu era vorba de viol prin incest, ci de incest prin viol, adică nu liber consimțit, dar cui îi mai pasă de gramatică în fața unei astfel de știri de *prime-time?* E grav, tare grav – și e încă o dată dovada că *la noi ca la nimeni* –, căci nicăieri și niciodată pe lumea asta incestul nu a fost *normal*, adica așa, ceva obișnuit. Da, dar la români e totdeauna *altfel*, cum au demonstrat-o cu prisosință și alți învățați de-ai noștri! Se sparie gîndul, ce mai! Vă dați seama cum trebuie să fi arătat toți acești români, umblînd cît e ziua de lungă, beți turtă, după mămicile lor ca s-o pună de-un incest? De cînd am citit această știre, mi-e și frică să mai ies din casă, că cică mentalitatea asta nu s-a schimbat prea mult nici azi, iar la beție, mă gîndesc, omul mai poate încurca adrisantul...

Și lucrurile sînt dovedite științific, nu așa, după ureche. Ni se atrage atenția chiar din titlu: *Moralitatea la sat, explicată de psihologi: de la perversiunile frecvente în bordeiele țărănești de acum un secol la violul din Vaslui*. Acum, nu știu ce-or fi spus „psihologii“ și ce-o fi înțeles domnul Florescu, dar un lucru e clar: perversitatea s-a născut la sat – în satul nostru, românesc, bineînțeles, că doar n-o să lăsăm o asemenea pleașcă de imagine pe mîna papistașilor! Pe lîngă noi, amărîții ăia de insulari din Lesbos sînt niște mici copii, degeaba au ajuns faimoși în lumea întreagă!

Și totuși, mă gîndesc așa, și eu, că parcă ceva nu se potrivește aici: dacă băiețeii alergau tot timpul după mămicile lor, iar tăticii, după propriile lor fetițe, de unde o fi ieșit poporul ăsta român pe vremea lui Burebista? Și cum de nu a aflat încă nimeni de această îndeletnicire cu adevărat extraordinară și unică în lume? Să fi fost, oare, pentru că pe vremea aia nu exista presă liberă?...

Dar nici nu am apucat eu să-mi revin din spaimele acestui priapism etilico-incestuos ancestral – care, iată, a lovit din nou, de data asta la Vaslui –, că altă știre de *prime-time* mi-a zdruncinat firea mea sensibilă: *Portretul românului acum un secol, un tablou înfiorător de actual: „Un an de-a lungul stă degeaba și în ultimele zile dă pe brînci“* – m-a înfiorat pe 11 august a.c., tot în *Adevărul*, Elisabeth Bouleanu.

Prima reacție a fost de mîndrie: i-am tăiat pe greci! Căci, e lucru știut (am auzit la televizor!), grecii au inventat democrația și de atunci s-au așezat cu burta la soare. Noi însă nici măcar nu ne-am obosit să inventăm ceva și cît e anul de lung stăm degeaba! Iar acest lucru este, la rîndul său, dovedit științific: l-a spus un străin care a vizitat Țările Române cîndva, mai demult. Or, se știe, străinii ăștia din Occident sînt oameni culți și cunoscători la firea omului!

Și iarăși, un drăcușor și-a vîrît coada și m-a făcut să cad din nou pe gînduri: păi, dacă țăranii ăștia stăteau degeaba tot anul, de unde își cumpărau ei de mîncare? Și apoi, n-oi fi eu țăran, dar știu totuși (tot de la televizor!) că iarna nu-i ca vara, și deci la ce bun să dai în brînci la sfîrșit de an, cînd e zăpadă și nu ai nici ce să cultivi, nici ce să culegi? O fi vorba de o altă perversiune a românului... Da, asta trebuie să fie: sado-masochism! – am realizat eu, în sfîrșit. Românul e sado-masochist, își violează sadic copiii și muncește pe brînci, masochist, doar cînd n-are nici un rost. Sîntem altfel, sîntem unici, sîntem ca la nimeni: *we are the champions!*

Acesta este peisajul, neretușat, al „spațiului public“ românesc actual. Acest gen de texte, scrise cu jubilație, sînt citite cu admirație deoarece cu toții împărtășim o nevoie morbidă de denigrare: a *celorlalți* români din acest neam „de tot căcatul“.

În mod paradoxal, tot acest patos demascator pare o versiune mai *user friendly* a proceselor comuniste, cînd orice pitic social înfiera cu mînie proletară dușmanul de clasă, dovedindu-și prin aceasta propria superioritate. Doar că, acum, „dușmanul de clasă“ a devenit chiar poporul – adică noi. Oare ce ne-o fi apucat?

Într-un fel, este o exasperare narcisică. Noi, ca popor, am fost angoasați de pe vremea construcției naționale de imaginea noastră de popor, pe care am plasat-o, istoric, la un *nivel de așteptare* prea înalt și abstract: am vrut tot timpul să fim „nemți“ și nu ne putem ierta faptul că *nivelul de realizare* a rămas tot timpul sub acest standard ideal. Am visat tot timpul la strugurii vecinului și, ce să vezi, n-am ajuns niciodată la ei! Ca în povestea cu vulpea, mulți patrioți s-au trezit atunci să spună că strugurii sînt acri – deci vulpea este cea mai deșteaptă din lume, că nu se lasă păcălită așa, cu una, cu două. Mai recent, alți „adevărați români“ au ajuns însă la concluzia contrară: sîntem cea mai jigărită vulpe din lume. E însă aceeași Mărie, cu altă pălărie, căci, și într-un caz, și în celălalt, vulpea rămîne „cea mai“! În ultimul caz, este doar un narcisism răsturnat, *by default*, care își caută satisfacția în excepționalitatea răului: și răul e bun, doar excepțional să fie!

Acest narcisism răsturnat a devenit însă muniție pentru o nouă categorie de pitici, care se visează profeți. *Eu v-am spus de mult timp, eu știu, eu am demonstrat că sîntem cea mai jigărită vulpe din lume. Dar am spus-o de la înălțimea mea, de unde lucrurile se văd cu claritate. Recunoașteți deci că eu nu sînt ca ceilalți români, sînt „deasupra“ lor:* eu sînt românul deștept! *Și dacă nu mă credeți, vă citez și din alții care au aceeași părere ca și mine – deci s-ar putea să fie la fel de deștepți...*

Așadar, doamnelor și domnilor experți în popor, *faites vos jeux, rien ne va plus:* ori concurăm la *Guinness Book* pentru cel mai de căcat popor din lume, ori ne apucăm să scoatem capul din căcat!

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată* Fascinația diferenței. Anii de ucenicie ai unui antropolog, *Editura Trei, București, 2014.*

■ ■ ■

PUBLICITATE

festival DILEMA VECHE
21-23 august 2015
NOI suntem ceilalți

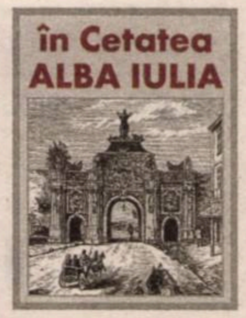

Conferința inaugurală

Vineri, 21 august, ora 18
Esplanada
Catedralei Romano-Catolice

Gabriel LIICEANU
Horia-Roman PATAPIEVICI
Andrei PLEȘU

Pornind de la o vorbă a lui Pascal. Dereglări contemporane

„Cele mai nerezonabile lucruri din lume devin cele mai rezonabile din pricina dereglării oamenilor.“ (Pascal, Pensées)

fb.com/dilemaveche

festival.dilemaveche.ro

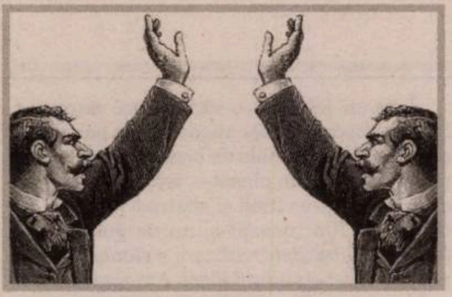

Valeriu NICOLAE

rătăcit în **Euro**-Narnia

E minunat să fii ţigan!

Pentru primii şapte ani am fost copil. Mutarea în Craiova m-a făcut ţigan (ţigan este un termen peiorativ, rom este cuvîntul corect – feminin, romni). Ţigan am fost o grămadă de timp. Am tras tare şi am fost avansat la ţigan de treabă, domn ţigan, domn ţigan rom, rom, şi de curînd am fost miruit ca român şi de o televiziune, aşa că e oficial. Ce e drept, titlul e onorific şi aplicabil atîta timp cît nu supăr vreun român original. În 2013 am fost binecuvîntat şi de preşedintele Parlamentului European drept cetăţean european.

E minunat să fii ţigan. Nimic nu poate înlocui privilegiul de a fi parte a unei minorităţi avantajate – parţial uman, animal şi posesor de talente magice. Sîntem un fel de Sfincşi, Centauri sau Pani, mînca-v-aş. Majorităţile, superioare nouă, sînt în general de mare ajutor şi încearcă să ne domesticească. Domesticirea asta durează de ceva vreme: întîi am avut onoarea să primim pentru cîteva secole acces la muncă în mod nelimitat, apoi să facem călătorii pe cheltuiala statului spre tot felul de destinaţii exotice cum ar fi Transnistria, Auschwitz şi Buchenwald. O bună parte dintre cei care cu generozitate au contribuit la îmblînzirea noastră continuă să ne dorească tot binele din raiul lui Antonescu sau al lui Hitler.

Fiind ţigani, avem avantajul de a avea cu toţii aceleaşi caracteristici. Rasa noastră nu are trăsături individuale, răspunzînd astfel nevoilor tuturor „admiratorilor“ noştri. Pentru a nu-i induce în confuzie şi a le genera conexiuni neuronale noi – mari consumatoare de energie –, la noi, lenea, prostia, şmecheria, criminalitatea, gusturile dubioase, lăudăroşenia, minciuna, incompetenţa sînt încorporate solid în ADN. Neam de prezicătoare, vrăjitoare şi copii care nu se îmbolnăvesc niciodată, la noi nu se aplică regulile ştiinţifice care guvernează realitatea.

Dispreţul, respingerea şi ura sînt în fapt o neînţelegere sau o interpretare răutăcioasă a unei exprimări fireşti a dragostei creştineşti menite să ajute „educarea“ noastră. „Ceea ce nu te omoară te întăreşte“ este sloganul aplicat ţiganilor de către segmente importante ale majorităţilor etnice europene, mari, mari iubitoare de minorităţi brunete. Obsesia cu întărirea noastră este evidentă nu numai în retorica multor politicieni, dar şi în acţiunile de purificare prin foc sau bătaie (desigur, ruptă din rai) administrate nouă de grupuri de „educatori“ voluntari. Din cînd în cînd, pentru eficienţa acţiunilor educaţionale s-au folosit spînzurători, topoare, furci, camere de gazare, deportări forţate şi, mai nou, gloanţe. Ca ţigani, avem norocul de a nu avea responsabilităţi individuale. Sîntem cu toţii responsabili pentru corupţia, nesimţirea, violenţa sau stupiditatea fiecăruia dintre noi. Desigur, orice tîmpenie spusă sau făcută de un autointitulat rege, împărat, bulibaşă devine reprezentativă pentru fiecare dintre noi.

Sîntem un fel de Sfincşi, Centauri sau Pani, mînca-v-aş.

Faptele de corupţie, violenţă şi mîrlănia europenilor aleşi în mod democratic să ne conducă respectă reguli diferite, fiind de obicei considerate, în mod surprinzător, responsabilitatea făptaşului. Încă o dovadă de mărinimie a „gazdelor“ noastre, căci e bine ştiut că noi am stricat şi continuăm să stricăm sîngele corect, deştept şi transparent verde-albăstrui al poporului care ne-a blagoslovit cu ospitalitatea lui. Orice suspect ţigan care violează o majoritară este o dovadă că ţiganii sînt animale care ar trebui trimise în deşert; şapte majoritari care violează o puştoaică sînt o excepţie care dovedeşte că restul boborului este din neam de sfinţi purtători de cocarde.

Din cînd în cînd, unul dintre noi, ţiganii, fiind exilat din raiul în care trăim, sfîrşeşte prin a fi în mod generos acceptat de conaţionalii noştrii ca membru observator al societăţii lor. Pentru asta trebuie întîi – şi absolut logic – să acceptăm întreaga responsabilitate pentru rasismul sistemic împotriva noastră. Fiecare dintre ţiganii acceptaţi onorific în societate trebuie să o facă. Aşteptările sînt să ne pronunţăm dur şi în mod cît mai public împotriva maneliştilor, burtoşilor cu bijuterii kitschoase şi de fiţe, a golanilor, infractorilor şi a oricui altcuiva care pare să nu aibă culoarea sau trăsăturile potrivite gusturilor europenilor neaoşi sau arieni. Faptul că o bună parte a parlamentarilor români (şi nu numai) şi a baronilor locali corespund mult descrierii de mai sus este o coincidenţă nefericită care trebuie ignorată cu eleganţă.

Dacă ai norocul să ai o iubită sau un iubit din rasa superioară este foarte probabil să primeşti recomandarea să îţi ţii gura despre rădăcinile tale etnice. Majoritarul/majoritara vor fi în general priviţi ca eroi ai toleranţei şi ca o dovadă vie a mărinimiei naţiei faţă de „naţionalităţile conlocuitoare“. Orice greşeală a ta va fi sancţionată cu politeţe: „Deah, ce te aşteptai, dragă, doar e un/o împuţit/ă de ţigan/ţigancă“.

Elitele politice europene evită cît pot de mult contactul cu ţiganii de rînd. Asocierea însă cu cei mai bogaţi (romi şi mai ales neromi) – marea lor majoritate infractori dovediţi – poate duce în schimb la cîştigarea alegerilor sau la numiri în cele mai înalte poziţii în stat.

Desigur, eu, ca ţigan, sînt ipocrit că scriu cele de mai sus. Rolul meu ar trebui să fie acela de a înfiera „criminalii neamului meu“, de a educa „puradeii nespălaţi care oripilează“ românul verde, de a face ceva „ca să dispară toate problemele din comunităţile ţigăneşti“ şi de a nu mă mai plînge. În definitiv, „poporul român mă tolerează“!

Prima dată am fost rom în SUA. Am spus la serviciu, oarecum spăsit, că sînt ţigan. Reacţia a fost neaşteptată. Colegii mei americani au crezut că sînt boem, romantic, muzician talentat, exotic şi bun la pat. Am folosit stereotipurile în avantajul meu şi am avut o prietenă la care nu aş fi avut nicicînd vreo şansă în mod normal.

În India m-am simţit iarăşi rom, cînd într-un tren supraaglomerat lumea mi-a făcut loc să stau jos, căci păream alb şi eram bine îmbrăcat. Am rămas în picioare.

În România, de cîţiva ani buni, sînt cel mai des român. Rom român, căci aşa vreau eu. Din cînd în cînd mai sînt şi ţigan, ce e drept, dar din ce în ce mai rar şi de multe ori din vina mea. Din păcate, sînt o mulţime de adolescenţi şi tineri romi care nu au norocul meu. Textul de mai sus este pentru ei şi reflectă, din păcate, discuţii reale.

***Valeriu Nicolae** este activist pentru drepturile omului şi fondator al Policy Center for Roma and Minorities.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Ce caut eu la Alba Iulia?

În primul rînd, să revăd Cetatea. Să ştiţi că e spectaculoasă rău. Mă voi rebucura că nişte bani europeni au fost bine cheltuiţi. Apoi, să mai stau la o tacla cu oarece oficialităţi locale. Oameni cu simţ al umorului şi cu multă pasiune pentru gospodăreală şi bună rînduială. Mă voi amuza (bineînţeles) de concurenţa pe care doresc a o face (şi o fac) Sibiului şi Sighişoarei. Una dintre cele mai nostime şi interesante rivalităţi locale din România. Măcar asta aduce ceva, nu ca altele, mai degrabă sterile, cum ar fi cea dintre Galaţi şi Brăila, de exemplu. Voi încerca să înţeleg cît mai multe evenimente şi să particip cît mai activ, fără a fi pisălog. Am tendinţa să vorbesc prea mult cînd mă-nfierbîntă vreun subiect. Am văzut programul şi am ce vedea şi ce asculta.

Vreau să revăd oameni dragi sau oameni pe care îi preţuiesc. Mai deunăzi, Adina Popescu, într-un articol din prezenta publicaţie, îi lua peste picior pe românii care, la ocazii festive, se fistîcesc în preajma Personalităţii Publice şi fie cad în linguşeală greţoasă, fie irită interlocutorul cu întrebări idioate. Ce să zic? Şi eu mă fistîcesc. E normal să ai trac şi să încerci să nu pari un tip banal, adică altminteri decît te simţi a fi. Vrei cu tot dinadinsul ca Personalitatea Publică să te remarce, să te ţină minte. Încerci să te bagi în seamă, ai gura uscată, pulsul razna. E de înţeles. De aceea, rişti să fii agasant sau inept. Promit Adinei că voi încerca din răsputeri să nu cad în capcanele pe care le-a descris atît de bine.

Apoi, o să ascult muzică interesantă, în spectacole care promit să fie memorabile. Dau din casă. Îl cunosc destul de bine pe Nicu Alifantis şi el mi-a mărturisit că are emoţii cît casa. Va fi prima oară în viaţa lui cînd va încerca să cînte muzică populară. Asta nu poate fi ratat!

Voi încerca să îmi lămuresc nedumeriri despre Europa în care trăiesc. Vor fi acolo oameni deştepţi care promit să nu vorbească lemnos şi prăfos despre Unitate în Diversitate şi alte lozinci din materialele de propagandă ale Uniunii. Acolo da, nu promit nimic. Adică nu promit că nu mă voi băga în seamă. Prea am multe nedumeriri şi prea îmi pare că lucrurile stau cam alandala în zona asta a noastră de lume. Mă gîndesc că ar fi mai confortabil să îmi organizez dezbaterile astea mai degrabă la un pahar-două de şpriţ, după conferinţă. Cred că voi fi mai puţin agasant.

În plus, o să mă plimb. Puţină mişcare fac prin Bucureşti. *Métro-boulot-dodo*. Nimic fain. Plicticos. Obligaţiile de zi cu zi mă opresc de la prea multe preumblări. Am ajuns animal de canapea şi birou. Îmi promit să iau la rînd circuitele de vizitare a Cetăţii. Nu sînt sigur că voi reuşi. Parcă văd că se iveşte cîrciuma-n drum sau vreo veche cunoştinţă cu care tare-aş sta la o palavră, la o cafea. E bine însă că măcar îmi propun să fac şi mişcare.

Mişcare o să fac şi ca ziarist. Nu ca acum, din degeţele, pe o tastatură. Neeeeee. Asta e uşor demodat. Mi-a zis Iulia Badea-Guéritée că acum s-a inventat *stand-up* jurnalismul. Adică, în loc să scriu textul, îl zic. Îl zic în faţa publicului, după cum fac şi comicii ăia din cîrciumile tematice. Am uşoare emoţii. Nu de alta, dar tot *stand-up* jurnalişti s-ar chema Badea sau Banciu. În alt sens, C.T. Popescu tot jurnalism din ăsta face atunci cînd e invitat la o televiziune. E drept, voi grăi ceva cît mai interesant în faţa unui public, nu a unei camere. Ceea ce e mult mai greu, vă mărturisesc. Am a fi cît mai nostim cu putinţă. Zic că nu e bine să fie o zicere prea serioasă. În fond, lumea vrea să se şi distreze, nu numai să afle. Îi trebuie emoţie. De subiecte haioase, mulţumesc Domnului, nu duc lipsă. Voi grăi despre Uniunea Europeană şi instituţiile sale, aşa că sînt liniştit. Am subiecte. Cum să nu rîzi atunci cînd povesteşti epopeea castravetelui european prea strîmb? Sau despre naufragiaţii care nu au voie să facă pipi în mare, drept care s-a prevăzut un normativ privind existenţa obligatorie a unei bude ecologice pe fiecare vîrtelniţă eoliană din Marea Nordului? Atît. Nu dau mai mult în avanpremieră. Veniţi să vedeţi.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

---

un sport la Răsărit

Cine poate da cartonaşe galbene şi roşii arbitrilor?

Alţi arbitri. Unii mai deştepţi. Dar e ca în cazul medicilor, doar că mult mai blînd. Acolo medicii sînt judecaţi de alţi medici atunci cînd greşesc pînă la decesul unei persoane. Cum sînt judecaţi o ştim, în sensul în care „judecaţi“ e un termen inadecvat. De fapt, sînt apăraţi. Cazurile, relatate de presă, tărăgănate. La fel şi cu cei care împart dreptatea pe un teren de sport, doar că în cazul lor victimele rămîn în viaţă. O viaţă amară, dar totuşi o viaţă. Ăsta e necazul perpetuu atunci cînd o breaslă îşi judecă propriii meseriaşi. Va fi greu să le scoată ochii. E o prostie colosală, perpetuată prin lobby-uri care devin altceva, cetăţi ale interesului de grup, în nici un caz al celui public. Arbitrii se închid într-un soi de cabală, asociaţiile lor sînt ca nişte găuri negre care absorb lumina, complet opace exteriorului. Despre cei din fotbal se zice că au căzut într-un misticism cu disciplină ermită, unii dorm în chilii înainte de meciuri, mesajele lor de sărbători abundă de „Doamne ajută!“, se zvoneşte că ascultă mai mult de duhovnici decît de vocile raţionale ale lumii în care trăiesc. N-ar fi nici o problemă, poate, dacă la capătul acestui drum al crucii, care în fotbal se întretaie absurd cu cel al superstiţiilor, n-ar exista aceste prestaţii care revoltă. Greşelile colosale de la Astra-Steaua 2-0, în care oaspeţilor li s-au scos trei goluri din poartă, sînt o dovadă clară că orice grădină lăsată în plata Domnului dezvoltă buruieni. În arbitrajul fotbalului ele au depăşit de mult gardul.

Radu NAUM

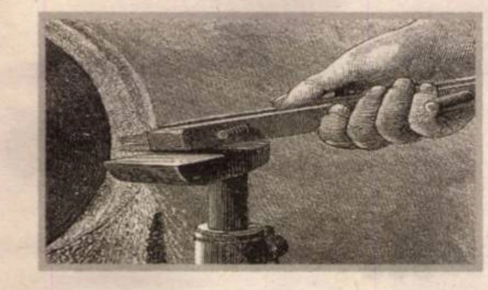

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Lupta cu migrația: să fim niște generoși pragmatici!

Categoric, imaginile-simbol ale acestei veri au fost acelea cu grupurile de migranți agățîndu-se cu disperare de garniturile trenului Eurostar ori cu plajele italiene sau insulele grecești asaltate de cei ajunși la bordul unor ambarcațiuni ca vai de ele – asta în cazul în care acești dezmoșteniți ai soartei au avut norocul să supraviețuiască aventurii pe mare.

Europa, în întregul ei – Uniunea Europeană, adică –, este depășită din start de această provocare. Pur și simplu nu există la ora actuală o politică europeană în domeniul azilului. Și nu există fiindcă statele membre n-au dorit ca aceasta să existe, adică n-au dorit să lase problema în mîinile instituțiilor europene. Nu au vrut să piardă controlul. În această situație, teoretic și practic, problema Italiei rămîne problema Italiei și nu a Europei. La fel în cazul Greciei sau în alte situații.

După regulile de azi, fiecare stat membru se descurcă după propriile legi cu cei ajunși pe teritoriul său – îi găzduiește pînă la soluționarea cererilor, le asigură condiții minime de trai și de educație pentru copii. Cei ale căror dosare sînt pînă la urmă respinse (marea majoritate) trebuie retrimiși de unde au venit, dar și aici apar probleme. Unde să fie trimiși? Cu ce autorități să mai discuți la Damasc sau la Tripoli? Ori în Somalia, unde guvernul oficial mai controlează doar o parte din capitala Mogadishu? Sau în Eritreea, unde guvernul recrutează forțat oamenii în armată, de unde „uită“ cu anii să-i mai treacă în rezervă, timp în care îi folosește la muncă forțată?

În Uniunea Europeană, lucrurile au mers cum au mai mers pînă cînd amploarea fenomenului a pus statele în situații dificile și – ceea ce este și mai rău – a produs nemulțumiri în rîndul cetățenilor, a făcut să crească sentimentul de insecuritate și a suflat în pînzele xenofobiei și ale intoleranței.

Potrivit unui raport al Organizației Internaționale pentru Migrație (OIM), publicat la finele săptămînii trecute, migrația ilegală în Uniunea Europeană a atins un nivel record de 237.000 de persoane, de la începutul anului. Dintre acestea, mai mult de jumătate (135.000) au intrat prin Grecia. „O criză umanitară fără precedent“, se spune în raportul OIM.

Vestea proastă este că fenomenul nu va înceta prea curînd, cîtă vreme nu se întrevede o soluție pentru pacificarea Orientului Mijlociu și a nordului Africii. Mult timp de aici înainte, locuitorii din aceste regiuni vor fi gata să înfrunte orice risc pentru a pune piciorul oriunde în Europa. În definitiv, o noapte petrecută într-un pat dintr-un centru de azil ori chiar într-un adăpost improvizat cine știe pe unde prin Europa înseamnă rai față de ce au lăsat acești oameni la ei acasă. Cel puțin nu există teama de bombardamente sau de grupurile armate care pot ucide oricînd, pe oricine. De aceea, pe acești oameni nu-i va speria nici o reglementare dintr-un stat european menită să le descurajeze venirea, nu-i va descuraja nici un zid ridicat la frontiere de un stat sau altul. În definitiv, nimic nu poate fi mai rău decît viața într-o casă bombardată și spectrul zilnic al morții. Este o goană disperată pentru supraviețuire.

© wikimedia commons

Situația pare să se schimbe, în sfîrșit, din moment ce, în această săptămînă, cancelarul german Angela Merkel a pledat pentru o politică europeană comună în materie de azil. Sigur, ar putea fi vorba despre reguli europene, despre centre europene de primire sau un sistem comun de apărare a frontierelor. Dar oare aceste soluții defensive se vor dovedi suficiente? Mai degrabă nu, cîtă vreme nu se va acționa direct asupra cauzelor profunde ale valului migraționist. Dacă, de exemplu, Libia, Irak, Siria, Yemen, Nigeria, Sudan sau Mali sau alte state vor rămîne tărîmuri ale morții. Mai mult: escaladarea conflictului din Ucraina ar putea duce la o criză a refugiaților proveniți din această țară, după cum avertiza, chiar în România, comisarul Corina Crețu. Stagnarea reformelor din Balcanii de Vest și apariția unei noi generații, care nu a cunoscut războiul, dar se confruntă cu lipsa de perspective, a dus la creșterea presiunii migraționiste și dinspre aceste state europene.

Uniunea Europeană trebuie să lucreze ACOLO pentru stabilizarea situației, pentru neutralizarea grupărilor criminale, pentru a le da oamenilor de acolo o șansă de a-și duce viața în siguranță. Și da, pentru a oferi acelor regiuni o perspectivă. Înseamnă toate acestea generozitate? Poate. Dar, în primul rînd, este interesul apărării Uniunii Europene. Este o generozitate pragmatică.

Efortul va fi îndelungat și costisitor, dar cu greu se poate întrezări o altă soluție. Uniunea trebuie să se pregătească pentru o acțiune externă de amploare, cu toate aspectele ei: politic, de *intelligence*, strategic și, da, militar. Un pas uriaș pentru întărirea identității europene? Posibil. Sau o lipsă de acțiune și o prăbușire cu zgomot, din care se vor mai face auzite doar vocile dezacordate ale extremei drepte.

***Ovidiu Nahoi** este realizator la TVR2.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

O lege proastă

Va mai dura mult pînă cînd vom putea face pace cu trecutul nostru. Constatarea nu este deloc filozofică, ci direct alarmantă: cine nu este în stare să-și lămurească propriul trecut este incapabil să construiască un prezent plauzibil. Întreaga discuție din jurul așa-zisei „legi antilegionare“ ne arată nu doar că ne privim chiorîș trecutul, ci mai ales că sîntem năuci în privința prezentului.

Legea recent promulgată de președintele Iohannis a stîrnit vii reacții. La început, contra. Ea a fost denunțată ca un abuz. S-a zis că, după publicarea ei, ești pasibil de sancțiuni penale dacă mai publici sau mai citești Cioran, Eliade, Noica, Țuțea sau Vulcănescu. Ziarele au titrat alarmist în acest sens și m-am repezit să citesc legea. Evident, nu e așa. Sau, mai precis, nu e chiar așa. În orice caz, legea nu te lămurește prea bine, după lectura ei rămîi încurcat și nu prea știi ce să crezi. Din acest motiv, înainte de orice, este o lege proastă. Pe măsura înmulțirii criticilor, au apărut și apărătorii legii. Explicațiile lor, însă, au fost palide. Cînd l-am auzit pe dl consilier Muraru că legea îl vizează pe Ceaușescu mi-am dat seama că pînă și susținătorii ei nu pricep bine ce susțin.

Legea 217 intenționează, neîndoielnic, să facă bine. Găsesc că este dezgustător și de-a dreptul revoltător să negi Holocaustul, să fii antisemit sau să te mai joci de-a legionarii în 2015. Antisemitismul este un grav semn de prostie, înainte de orice. După cum găsesc că este pură imbecilitate să simpatizezi cu Mișcarea Legionară astăzi, cînd știm tot ceea ce știm. Cum poți să te pretinzi patriot român ținînd partea asasinilor lui Nicolae Iorga? Dar cum poți să te pretinzi creștin ținînd partea asasinilor, în general? Și, mai ales, cum poți să crezi că în cultul morții stă viața? Delirul jertfei de sînge nu vi se pare că sună mai degrabă păgîn decît creștin? Pe mine mă îngrozesc mai ales cei care își manifestă simpatia pentru legionari încercînd să dizolve, cu aer înțelegător, crimele lor politice fie atribuindu-le altora (provocatori, servicii, Moruzov etc.), fie negînd pur și simplu existența lor. Cînd îi aud, simt exact aceeași repulsie ca în fața celor care pun bemol crimelor comunismului, susțin că Securitatea a făcut și lucruri bune și, vorba domnului Iliescu, că idealurile au fost întinate de alții, eventual infiltrați anume de dușmani. La fel de enervanți sînt cei care recunosc crimele, dar le separă de esența bună a legionarismului, respectiv comunismului – și cei care spun că „simiștii“ au dus totul de rîpă, și că adevărul e în vremea lui Codreanu, cînd Mișcarea era pură și dreaptă, uitînd de I.G. Duca, perfect echivalenți din punct de vedere moral cu cei care denunță anii Dej cu retorica antistalinistă a „obsedantului deceniu“, spunînd că, totuși, Ceaușescu a îndreptat situația, uitînd de Gheorghe Ursu. Cred că oamenii aceștia merită cu prisosință o sancțiune din partea legii, fie și pentru că nu e admisibil să insulți memoria milioanelor de nevinovați uciși de ciumele secolului trecut. În cazul lor, nu mai e vorba despre libertatea de opinie, ci despre profanatorii imensei gropi comune care este istoria secolului XX.

Însă tocmai în acest punct apare cea mai mare problemă: diferența de tratament legal aplicată apologiei legionarismului și apologiei comunismului. Iar problema aceasta nu este a legii 217, ci a legislației noastre în general, căci nu prin această lege trebuia rezolvată, similar, relația cu memoria comunismului, ci prin alta, anume dedicată. Cu atît mai supărătoare este această inegalitate de tratament, cu cît România a cunoscut mai temeinic ce a fost comunismul decît ce a fost fascismul legionar.

În orice caz, legea nu te lămurește prea bine,
după lectura ei rămîi încurcat și nu prea știi ce să crezi.

Concret, cu această lege în mînă, te poți duce să ceri desființarea statuii lui Mircea Vulcănescu ori redenumirea străzii care-i poartă numele (Vulcănescu a fost condamnat pentru „crime de război“ de către tribunalele comuniste și, din cîte știu, sentința aceea nu a fost nici azi desființată legal), dar nu poți face nimic împotriva statuii lui Adrian Păunescu. Pe mine, și poate nu numai pe mine, mă jenează infinit mai mult statuia lui Păunescu decît statuia lui Vulcănescu, dacă tot e să evaluez „ideologic“ statuile.

E adevărat și că cei care atacă legea invocînd o listă copleșitoare de nume ilustre (Noica, Eliade, Cioran, Țuțea, Stăniloae etc.), ce ar fi, de-acum, interzise, exagerează puțin. Legea nu se referă la ei și nici la operele lor, oricît de abuziv ar fi interpretată. Dar Mircea Vulcănescu, da, cade victimă acestei legi și nedreptatea care se comite astfel este strigătoare la cer. Iar dacă o lege comite o singură nedreptate de acest fel, atunci ea este o lege prost întocmită.

Nu sîntem, însă, într-o situație fără ieșire. Despre ce s-ar putea face, săptămîna viitoare.

***Sever Voinescu** este avocat și publicist.*

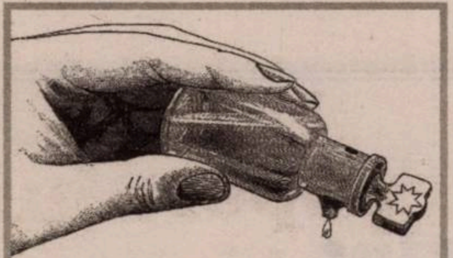

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Cît ai zice peştin...

Au mari şanse să se păstreze în uz expresiile opace, fără motivaţie aparentă, ba chiar destul de absurde, tocmai pentru că lipsa unei explicaţii banale le poate feri de uzură, conservîndu-le mai multă vreme expresivitatea şi umorul. Formula popular-colocvială *cît ai zice peşte,* prin care se caracterizează rapiditatea unei acţiuni, e cunoscută de toată lumea; are, de altfel, o structură trohaică uşor de memorat. Utilizările actuale o marchează uneori suplimentar prin rimă *(„Slăbeşte* cît ai zice *peşte!“,* feminis.ro), prin rimă şi asocieri lexicale (*„Se prăjeşte…* cît ai zice *peşte!“*, libertatea.ro) sau doar prin asocieri şi jocuri de cuvinte, adesea destul de forţate („Fă-ţi drum *cît ai zice peşte* la Acvariul din Constanţa!“ skytrip.ro; „Cherhanale pline, *cît ai zice peşte“*, observator.tv).

Foarte răspîndită este şi perplexitatea vorbitorilor faţă de lipsa de justificare raţională a expresiei. De ce a fost ales ca exemplu şi emblemă a scurtimii şi a eficienţei tocmai cuvîntul *peşte*, între atîtea altele? De ce nu unul mai scurt sau mai uşor de pronunţat? O explicaţie a originii expresiei a oferit profesorul Stelian Dumistrăcel, în cartea sa *Pînă-n pînzele albe. Dicţionar de expresii româneşti* (ed. a II-a, 2001): pornind de la o schemă cognitivă bine reprezentată în limbă, ilustrată de mai multe expresii care subliniază diferenţa dintre *zis* şi *făcut* („Uşor de zis, greu de făcut“). Esenţial n-ar fi aşadar atît cuvîntul *peşte*, cît contrastul dintre a rosti un cuvînt şi a-i produce referentul, conţinutul real. Autorul presupune că formula concretă ar fi apărut în mediul pescarilor, ca prim termen al unei expresii care exprima uşurinţa de a vorbi despre prinderea peştelui, în raport cu dificultatea de a-l prinde.

Fără a contrazice această ipoteză – care pune foarte bine în lumină prezenţa temei „metalingvistice“ în limbajul popular –, ne putem gîndi şi la alte posibile explicaţii – de exemplu, la apariţia în context a termenului *peşte* printr-o simplă glumă, printr-o „deraiere lexicală“ care să fi substituit vreun alt cuvînt.

Cred că ar mai putea intra în discuţie, pentru lămurirea originii expresiei, un alt element: forma *peştin*, variantă a adverbului *peşin*, păstrat în limba actuală mai ales cu valoare adjectivală, în formula *bani peşin*. *Peşin,* mai ales în construcţie cu verbe ca *a plăti, a cumpăra* etc., are sensul „în numerar, cu plata pe loc“ (DEX), fiind mai vechiul echivalent al anglicismului modern *cash*. Cuvîntul e atestat din secolul al XVIII-lea şi devenise foarte frecvent în secolul al XIX-lea; dicţionarele noastre istorice îl ilustrează prin citate din Anton Pann („Bem şi mîncăm… Pe parale *peşin* date“), din teatrul lui Alecsandri („Plăteşti *peşin* îndată? ori te pun la butuc“) etc. E un turcism, care a fost discutat de Lazăr Şăineanu în *Influenţa orientală asupra limbei şi culturei române* (1900) şi, mai recent, de Emil Suciu *(Influenţa turcă asupra limbii române,* 2010): sursa este cuvîntul turcesc *peşin* („în avans“), care apare şi în sintagma *peşin para*. În română, adverbul *peşin* a circulat în mai multe variante: *peşîn, peşim, peştin, pejin, peşină (Dicţionarul limbii române* – DLR, Litera P) – şi a avut şi un sens ieşit astăzi din uz: „îndată, imediat, numaidecît“. Şăineanu considera că înţelesurile „în numerar“ şi „imediat“ provin din surse diferite care s-ar fi confundat, dar este posibilă şi presupunerea unei simple evoluţii semantice. Sensul „imediat“ este înregistrat în multe texte din secolul al XVIII-lea şi al XIX-lea; „Apoplexia… izbeşte pe om tocmai în creierii capului şi *peşin* or moare omul, sau i se strîmbează gura“ (Iordache Golescu, citat în DLR); „Pizmăreţul *peşin* crapă cînd te vede în slavă“ (Iuliu Zanne, *Proverbe româneşti,* vol. VIII). Forma *peştin* apare des la Iordache Golescu, în proverbe reluate în volumele lui Zanne (I, II, V) cu formele lor specific munteneşti: „Mamă, văzui ismene pă gard şî *peştin* purcesei grea“ („să zice pentru cele desfrînate“); „Cine dă cuvînt nu ia, de falangă *peştin* ia“ („adică pă cei neînţelegători cu pedeapsa îi putem înţelepţi“); „Băşica vîntul său cum şi l-a luat, *peştin* a şi răsuflat“ („să zice pentru cei ce nu pot păstra multă vreme cele de taină“); „Cum zboară, *peştin* auzi: Cra!“ („să zice pentru cei ce cum învaţă oarece să socotesc dă filosofi…“).

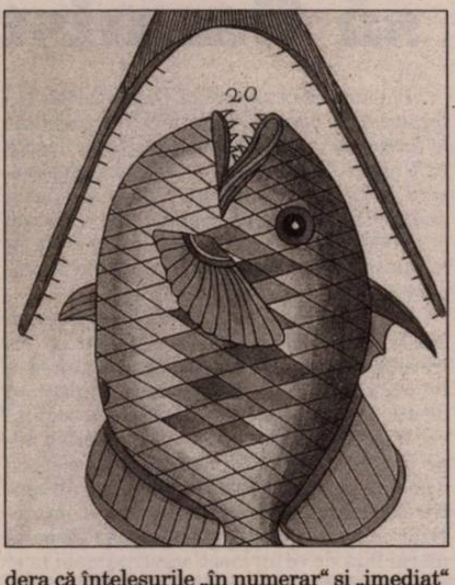

În dicţionarul lui Scriban (1939), *peşin* cu sensul „imediat“ este considerat un muntenism şi e exemplificat prin construcţia *a zice peşin*. Desigur, e posibil ca expresia care conţine cuvîntul *peşte* să fi fost mai veche şi chiar ea să fi influenţat transformarea lui *peşin* în *peştin*. Mai firească şi mai potrivită cu variaţiile şi schimbările tipice din limbă mi se pare însă evoluţia inversă, bazată pe posibilitatea ca în vorbirea colocvială să fi existat mai întîi formula *cît ai zice peşin* sau *peştin,* cu un sens perfect motivat, uşor parafrazabil: „cît ai zice «imediat!»“ sau „cît ai zice «acuşica!»“. De la această expresie (pe care, din păcate, n-am găsit-o atestată nicăieri!) se putea ajunge, prin simplă confuzie, ca urmare a neînţelegerii variantei *peştin,* sau prin joc de cuvinte cu intenţie glumeaţă, la *cît ai zice peşte*.

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor“, 2010).*

■ ■ ■

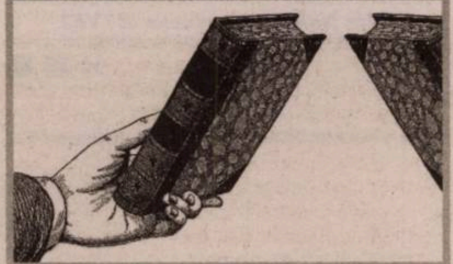

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

Muntele

Învăţăm învăţînd, făcînd sau trăind.

Dacă stau să mă gîndesc bine, cred că cel mai important lucru pe care l-am învăţat făcîndu-l a fost muntele. Evident, nu eu am făcut muntele, ci viceversa. Dar, pentru a te lăsa plămădit de munte, ca lutul care-şi aşteaptă mîinile, e nevoie să-ţi legi şireturile la bocanci, să-ţi cîntăreşti de zece ori fiecare lucru pe care îl pui în rucsac, să te asiguri că ai o prelată de cort care să nu te doboare cu greutatea ei, dar nici să nu lase ploaia să te năpădească în somn şi, dacă nu găseşti ce-ţi trebuie prin magazine, cum se întîmpla pe cînd m-a prins patima muntelui, să fii în stare să-ţi fabrici totul de unul singur.

Într-un CV respectabil, o pasiune de felul ăsta şi-ar găsi locul la rubrica „hobby-uri“. Pentru mine însă, ca şi pentru mulţi alţi împătimiţi ai muntelui, ea a însemnat mult mai mult decît o formă agreabilă de a-mi petrece timpul liber.

Se poate să fi moştenit plăcerea de a colinda prin păduri şi pe piscuri de la tatăl meu, însă cel care m-a învăţat gustul muntelui a fost dirigintele din şcoala generală, profesorul de educaţie fizică Florian Frazzei. El ne-a dus, de pildă, pe mine şi pe colegii mei de clasă, pe cînd încă nu primiserăm buletin de identitate, în Retezat, cel mai larg şi mai impunător masiv muntos din România, ghidîndu-ne chiar şi în rezervaţia naturală de acolo, unde turiştii nu au acces decît cu o aprobare specială. Şi tot el ne-a „predat“ lecţiile de bază ale muntelui.

Muntele are reguli ferme. Nu lua cu tine mai mult decît ai nevoie, de pildă. Şi: ia cu tine tot ce-ţi trebuie. Vestimentar, cele două reguli puse cap la cap înseamnă să ai un rînd de haine pe care să le porţi pe drum şi încă unul de rezervă, care să nu se ude şi-n care să poţi dormi. Dimineaţa n-ai de ales. Chiar dacă hainele din ziua precedentă nu au apucat să se usuce, le tragi pe tine şi porneşti. Şi, vă asigur, porneşti iute.

Muntele m-a învăţat două lucruri fundamentale: gustul libertăţii şi sentimentul camaraderiei.

Muntele m-a învăţat două lucruri fundamentale: gustul libertăţii şi sentimentul camaraderiei.

Sînt o mulţime de feluri de a înţelege libertatea. Eu m-am obişnuit cu cel pe care ţi-l inculcă experienţa montaniardă. Tot ce cari în cîrcă e suficient cît să nu te doboare şi să nu-ţi trebuiască nimic altceva. Din punctul ăsta de vedere, seamănă cu experienţa mistică a retragerii în deşert. Numai că muntele e un deşert maiestuos, care te cheamă să-l străbaţi. Mai exact, să-l urci.

Nu cred că exagerez atribuind un sens mistic experienţei montane. La vremea iniţierii, citeam pe nerăsuflate multe şi de toate şi aşa am ajuns să pun cap la cap două cărţi care, aparent, nu au nimic în comun: *Viaţa şi opiniile lui Zacharias Lichter,* de Matei Călinescu, editată în 1969, reeditată în 1971 şi retrasă din circulaţie după ce autorul a părăsit România în 1973, şi *Cuceritorii inutilului* de Lionel Terray, publicată în traducere românească în 1972. Prima este un eseu narativ al unui tînăr scriitor şi critic literar care îşi caută reperele intelectuale şi existenţiale într-o lume pervertită şi debusolată. Cea de-a doua reuneşte memoriile de expediţie ale unui alpinist încercat, născut şi crescut la poalele Alpilor. Zacharias Lichter este un fel de filozof creştin care-şi trăieşte viaţa în acord cu credinţele sale, în dorinţa de a ieşi din robia condiţionărilor pe care le socotim indispensabile: sursă sigură de venit, locuinţă, asistenţă medicală etc. Previzibil, Lichter detestă turismul, dar dispare cînd şi cînd în peregrinări în care îşi pierde urma. Terray, în schimb, e un „profesionist“ al escaladelor dificile, a căror miză nu e nici gloria, nici satisfacţia autodepăşirii, ci, aşa cum spune titlul cărţii, o pură gratuitate. Lichter şi Terray împărtăşesc, în felul foarte diferite, mistica mundană a libertăţii, de o puritate la fel de severă ca şi imperativul etic kantian.

Muntele are reguli ferme. Nu merge de unul singur. Orice incident se poate transforma într-o catastrofă. Poţi merge în doi, însă cel mai bine e în trei. În cazul în care unul trece printr-un episod de epuizare sau are o gleznă scrîntită, altul merge după ajutor şi cel de-al treilea rămîne cu cel vătămat. Şi, mai presus de toate: trei e deja o „societate“ în care poţi lua decizii, chiar şi în cazul divergenţelor radicale de opinie.

Aveam vreo 15 ani cînd am făcut prima escapadă montană pe cont propriu, cu alţi doi prieteni de aceeaşi vîrstă. Am ales Piatra Craiului şi n-a fost o alegere inspirată. Vremea era proastă, iar noi eram neexperimentaţi. Am urcat în creastă. Mergeam prin ceaţă, orbeşte, pe o potecă agăţată între două abisuri, pe care nici măcar nu le puteam vedea. Ploua fără istov şi fulgera încontinuu, cînd mai departe, cînd mai aproape. Mergeam toţi trei în tăcere, cu inima strînsă. După două-trei ore, cam la jumătatea traseului, un fulger a izbit chiar lîngă noi. Ne-am oprit. Unul a spus: „Eu nu merg mai departe“. Era palid, îi tremurau buzele, glasul. „Eu cobor.“ Să fi coborît prin ceaţă, fără drum, pe vreunul dintre versanţii prăpăstioşi ai Pietrei Craiului, aducea a sinucidere. Am reuşit, în doi, să-l liniştim pe prietenul panicat. Au fost vorbe dure, cred că şi o pereche de palme, pentru ieşirea din şoc. Memoria se descarcă de astfel de detalii. Am continuat să mergem, am ajuns cu bine la capăt.

M-am întrebat după aceea cum ar fi fost dacă şi cel de-al doilea prieten ar fi spus să coborîm. Aş fi mers, probabil, cu ei. Probabil n-aş mai fi avut şansa să povestesc această întîmplare.

Oamenii, scriam ceva mai demult, îşi au fiecare propria configuraţie de valori, în raport cu care judecă existenţa şi semenii. Multă vreme în grila mea de afinităţi elective m-am folosit de testul intuitiv dacă aş merge sau nu cu persoana respectivă pe munte. În traducere, asta însemna dacă persoana cu pricina e sau nu capabilă de camaraderie. Şi dacă putem împărtăşi acelaşi sentiment tăcut al libertăţii, fără de care muntele rămîne un hobby care oricare altul.

Liviu Papadima *este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

■ ■ ■

Daniel DAVID

Despre Cerber, Narcis şi psihologia poporului

Recent, profesorul Vintilă Mihăilescu a scris un articol („Narcis şi psihologia poporului“) în *Dilema veche* (nr. 600, 13-19 august 2015), în care încerca să convingă că nu există o „psihologie a poporului român“ (o să vedem mai încolo, spunînd că nu există într-un sens aparte).

În mod normal, nu comentez des articolele de presă. Ţin să o fac în acest caz deoarece: 1) tocmai am scris o carte despre „psihologia poporului român“; aşadar, ca psihologi, eu şi mulţi alţi colegi gîndim că aceasta există!; 2) îl cunosc şi îl respect pe profesorul Mihăilescu – care, deşi a pornit din psihologie, s-a specializat în antropologie – şi am fost intrigat de unele din argumentele sale, şi 3) unele aspecte punctate corect şi critic de dînsul sînt vehiculate frecvent în discursul public al nepsihologilor (colegi din ştiinţe apropiate), reflectînd adesea o neînţelegere a domeniului psihologiei moderne, neînţelegere tributară unor paradigme mai vechi şi marginale în psihologia actuală.

Profit de această analiză pentru a puncta mai multe lucruri importante despre această temă, nu toate legate direct de articolul profesorului Mihăilescu (voi face diferenţa între acestea, pentru precizia analizei).

În primul rînd, Psihologia nu are nici o problemă teoretică sau metodologică în a studia atributele psihologice ale românilor, decît în cadrul precizat de profesorul Mihăilescu, cadru care însă nu corespunde cu ceea ce face psihologia astăzi, ci cu ceea ce făcea psihologia esenţialistă de tip *Volkerpsychologie* în trecut. În psihologie, termenul de „popor“ nu este definit aşa cum sugerează autorul (VM) în articolul său: „poporul este ceea ce toată lumea ştie că este, adică *noi, românii*“, lucru care, dacă ar fi adevărat, sigur că este criticabil. Pentru a simplifica acest aspect şi a nu despica firul în patru, reiau ceea ce am spus în monografia despre „psihologia poporului român“: „Conform *Dicţionarului explicativ al limbii române* (DEX, 1996), termenul *popor* are mai multe sensuri şi semnificaţii, dintre care cele mai importante sînt: (1) «o formă istorică de comunitate umană... ai cărei membri locuiesc pe acelaşi teritoriu, vorbesc aceeaşi limbă şi au aceeaşi tradiţie culturală» (p. 824) şi (2) «totalitatea locuitorilor unei ţări, populaţia unei ţări; cetăţenii unui stat» (p. 824). Dacă prima opţiune este mai frecventă în domeniul istoriei, a doua este mai frecventă în ştiinţele sociale. Psihologia asumă, în lucrări diferite şi în tradiţii de cercetare diferite, ambele opţuni. Opţinea asumată aici, într-un cadru cognitiv şi experimental, este a doua“ (David, 2015, p. 17).

Înţelegînd această definiţie, psihologia modernă nu are nici o problemă metodologică în a investiga atributele psihologice ale poporului român (românilor), înţeles ca cetăţenii unui stat/populaţia unei ţări, într-un demers comparativ cu alte popoare. Sigur că poporul este studiat de istorie, în diversele sale specializări (mai clasice sau contemporane), dar psihologia nu are nevoie de permisiunea altor ştiinţe să studieze cu metodologia proprie psihologia poporului român (atributele psihologice ale românilor), definit ca mai sus. Iar numeroasele studii existente în literatura de specialitate internaţională sînt un argument definitiv. Colateral, în acest context reamintesc, pentru a evita în viitor astfel de erori – fără însă ca acest lucru să aibă legătură cu articolul profesorului Mihăilescu (care ştie bine trecutul psihologiei) – că şi comuniştii au restrîns, iar apoi au eliminat psihologia, decretînd de la sine putere ce şi cum i se permite să studieze şi că obiectul său de studiu poate fi preluat (şi a fost) de celelalte ştiinţe socio-umane şi de către activiştii de partid.

În al doilea rînd, eu cred că atunci cînd profesorul Mihăilescu spune că psihologia poporului român nu există se referă la faptul că nu există caracteristici psihologice esenţialiste ale poporului român (românilor), transmise prin secole. Sînt de acord cu această concluzie, deşi colegi din domeniul etnopsihologiei s-ar putea să nu fie de acord cu noi şi să ne critice pe amîndoi.

În al treilea rînd, autorul argumentează că atributele psihologice ale unui popor sînt construcţii identitare (nu profile psihologice), la fel ca sintagma de popor, modelate de instituţiile sociale (nu de factori genetici). Construcţia identitară sigur că există, doar că aceasta nu este absolută (ex. nu anulează componentele biologice/genetice) şi nu anulează diferenţa dintre „cum sîntem“ vs. „cum credem că sîntem“. Articolul din revista *Science* (Terracciano şi colab., 2005) ilustrează clar acest demers în 49 de ţări/culturi ale lumii, investigînd atribute psihologice (trăsături de personalitate) cu un puternic substrat biologic, în logica: „cum sîntem“ *vs* „cum credem că sîntem“. În plus, în domeniile socio-umaniste cauzalitatea este rareori simplă şi unidirecţională, ci sistemică şi bidirecţională, în care factorii biologici/genetici, psihologici şi culturali (ex. diverse instituţii sociale) sînt agenţi care interacţionează constant; am punctat aceste aspecte în monografie: „Sigur, există anumite teorii care afirmă că mediul cultural determină atributele psihologice. Există însă şi autori care consideră că, dimpotrivă, atributele psihologice selectează, determină şi menţin aspectele culturale. În fine, alte teorii sugerează că ambele componente sînt determinate de alţi factori, adesea de natură biologică şi de mediu ecologic. Probabil că integrarea acestor teorii oferă o perspectivă mai comprehensivă şi mai apropiată de adevăr. Substratul biologic, favorizat de anumiţi factori de mediu, stabileşte formele în care se pot exprima conţinuturile culturale, generîndu-se astfel atribute psihologice, care menţin apoi factorii culturali şi factorii genetici/de mediu. Aşadar, cauzalitatea este mai complexă şi interacţionistă“ (David, 2015, p. 187).

Psihologia nu are nici o problemă teoretică sau metodologică în a studia atributele psihologice ale românilor.

Profesorul Mihăilescu spunea în final că dînsul crede într-un demers de tip psihologie interculturală *(cross cultural psychology)* sau culturală *(cultural psychology)*. Perfect! Şi eu cred în aceste demersuri (de exemplu psihologia interculturală oferă „oglinda“ comparativă de care vorbea autorul, pentru a evita narcisismul potenţial al unei psihologii esenţialiste), iar psihologia modernă se bazează tocmai pe acestea (nu pe *Volkerpsychologie)*. Numai că psihologia interculturală face adesea exact ce afirmă profesorul Mihăilescu că este problematic. Spre exemplu, include transilvănenii, moldovenii şi pe cei din Ţara Românească în categoria „români“ şi-i compară prin prisma unor atribute psihoculturale cu cei din SUA. Asta deoarece psihologia interculturală asumă (lucru confirmat în numeroase studii) că pentru un număr mare de atribute psihoculturale diferenţele interculturale sînt mai importante decît cele intraculturale. Şi în lucrarea recentă pe care am scris-o (David, 2015) am găsit că pentru anumite atribute psihoculturale diferenţele între aceste zone istorice sînt mai mici decît diferenţele pentru arii diferite din aceeaşi zonă. În plus, diferenţele între zonele istorice nu anulează combinarea lor într-o categorie mai generală, categorie care, în demersuri interculturale, poate avea impact teoretic şi practic (de exemplu generează predicţii sau explicaţii importante). În fine, psihologia interculturală nu anulează demersuri complementare de focalizare pe aceste zone şi diferenţele dintre ele (chiar printr-o abordare la niveluri diferite cultural/social).

Aşadar, există o „psihologie a poporului român“?

■ NU, în sensul unei psihologii esenţialiste, după modelul *Volkerpsychologie*, model regresiv în psihologia modernă, dar frecvent utilizat în discursul public al nepsihologilor români. Sub acest aspect, articolul profesorului Mihăilescu este binevenit, domolind cultura şi discursul de tip *Volkerpsychologie*.

© wikimedia commons

■ DA, înţeleasă într-un demers de tip psihologie interculturală, care asigură comparaţii relative între diverse atribute psihoculturale, adesea modificabile, focalizate pe popor înţeles ca cetăţenii unui stat (populaţia de pe un anumit teritoriu). În acest sens, profesorul Mihăilescu sugerează doar vag această posibilitate, în finalul articolului său, lăsînd astfel dominant mesajul că nu există „psihologie a poporului român“ (înţeleasă ca *Volkerpsychologie)*, aşa că am simţit că trebuie punctat clar această diferenţă. Probabil că aici profesorul Mihăilescu ar alege sintagma de „psihologia populaţiei României“, dar, observînd definiţia termenului de „popor“ asumată de psihologie, aceasta este sinonimă cu „psihologia poporului român“ (şi cred, totuşi, că psihologii trebuie să aleagă cum să-şi formuleze termenii, şi dacă nu înţelegem acest lucru intrăm în discuţii scolastice fără sfârşit. Aşadar, parafrazând formula probabilă atribuită lui Galileo Galilei („şi totuşi se mişcă“), spun şi eu: şi totuşi există!

■ Dar să presupune că prin absurd am accepta concluzia generală că „nu există psihologia poporului român“ în nici un sens (precizez că, din asumarea psihologie interculturale, deduc că profesorul Mihăilescu nu asumă acest lucru, dar alţii o fac) şi că sintagme precum „profilul psihologic al unui popor“/„profilul psihologic al românilor“ sau rolul geneticului în atributele psihoculturale sînt iluzii sau erori derivate dintr-o abordare esenţialistă. Ce facem atunci cu sutele de studii de psihologie interculturală publicate în reviste/edituri de prestigiu din străinătate care au investigat aceste atribute psihologice? Spre exemplu, Schmitt şi colab. (2007) vorbesc despre „profilul individual al naţiunilor“ sau despre „profilul de personalitate al naţiunilor“; ce facem, îi criticăm (sau cerem retragerea studiului) deoarece noi în România nu credem în profile psihologice ale unui popor/naţiuni? Terracciano şi colab. (2005, p. 98) vorbesc despre „caracterul naţional“ şi arată că *„It is perhaps not surprising that Australians see themselves as extraverts, German Swiss believe they are typically high in conscientiousness, and Canadians describe themselves as Agreeable*“. („Probabil nu este surprinzător că australienii se văd ca extravertiţi, elveţienii germani cred că sînt foarte disciplinaţi şi canadienii se descriu ca agreabili“). Ce facem, îi criticăm pentru că au vorbit despre „extraversiunea australienilor“, nu despre „extraversiunea populaţiei Australiei“ (aşa cum credem noi local că ar trebui să o facă)? Chiao şi Blinsky (2010) investighează rolul geneticului în apariţia unor atribute psihosociale la nivel de ţară/cultură; ce facem, îi criticăm pentru că noi credem că doar instituţiile sociale, nu geneticul, influenţează aspectele psihoculturale? Aşadar, acceptarea prin absurd a unei astfel de concluzii duce la contraexemplele de mai sus şi ne separă de starea internaţională în domeniu (probabil şi din cauza unor astfel de mentalităţi şi nuanţe scolastice ştiinţe socio-umane din ţară nu excelează în publicaţii în revistele de top internaţionale). În plus, cunoştinţele generate în abordarea psihologiei românilor sînt utile, astfel că a spune că nu există psihologia românilor devine şi un non-sens pragmatic.

Cerber este cunoscut în mitologia greacă ca avînd rolul de a nu lăsa morţii să iasă şi viii să intre în „lumea de dincolo“, prezervînd astfel ordinea vieţii în lumea greacă. Folosesc oportunitatea deschisă de analiza profesorului Mihăilescu pentru un mesaj mai general (cu care bănuiesc că şi dînsul este de acord). În ştiinţă nu avem o astfel de ordine, aşa că să lăsăm morţii să iasă şi viii să intre! În acest sens, profesorul Mihăilescu sugerează doar vag această posibilitate, eu însă vreau să punctez mai clar: să nu fim 1) nici cerberi, lăsînd astfel morţii să iasă (cultura română trebuie să renunţe la a identifica psihologia modernă cu abordări de început de secol XIX / mijloc de secol XX – psihologie care a marcat cultura română înainte ca psihologia să fie desfiinţată de regimul comunist), iar viii să intre (cultura română trebuie să asimileze psihologia modernă), şi 2) nici narcisişti (incapabili să ne decentrăm de propria înţelegere, adesea veche, a lucrurilor; spre exemplu, prezervînd pînă la exasperare discursul de tip *Volkerpsychologie)*. Tot resuscitînd morţii, creăm doar fantome, iar blocînd viii, trăim narcisic (dar proiectiv) într-o lume fantomatică!

Aşadar, articolul profesorului Mihăilescu – prin analiza critică corectă asupra psihologiei românilor din perspectivă esenţialistă – vine ca un ajutor pentru încercarea psihologiei moderne de a-i face pe nepsihologi să înţeleagă că psihologia esenţialistă care le grevează discursul este de mult abandonată. Cred însă – lucru de înţeles, ţinînd cont că nici dînsul nu este psiholog activ, ci antropolog – că, accentuînd critica psihologiei esenţialiste şi punctînd doar vag abordarea interculturală, era să arunce apa cu copil cu tot. Am încercat prin acest articol să-i pun copilului o centură de siguranţă, dacă va mai fi bălăcit în viitor.

Referinţe selective

Chiao, J.Y., Blizinsky, K.D. (2010), „Culture-gene coevolution of individualism-collectivism and the serotonin transporter gene“, în *Proceedings. Biological Sciences / The Royal Society*, nr. 277 (1681), pp. 529-537.

David, D. (2015). *Psihologia poporului român. Profilul psihologic al românilor într-o monografie cognitiv-experimentală*, Editura Polirom, Iaşi.

Schmitt şi colab. (2007), „The geographic distribution of Big Five Traits: Patterns and profiles of human self-description across 56 nations“ în *Journal of Cross-Cultural Psychology*, nr. 38, 173.

Terracciano, A., Abdel-Khalek, A.M. *et al.* (2005), „National character does not reflect mean personality trait levels in 49 cultures“, în *Science*, nr. 310 (5745), pp. 96-100.

Daniel David *este profesor de ştiinţe cognitive clinice la Universitatea „Babeş-Bolyai“ din Cluj-Napoca.*

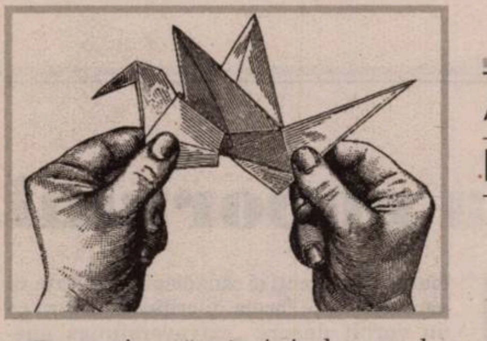

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Ceasul bine făcut

Omenirea găseşte şi pierde mereu lucruri senzaţionale. Unele invenţii sau descoperiri făcute înainte de vreme ori în conjuncturi istorice şi politice nefavorabile nu s-au bucurat de preţuire la timpul lor. Uneori, ele au fost redescoperite, alteori, s-au pierdut cu totul. Au fost şi autori de mari invenţii care au schimbat faţa lumii, fără ca numele lor să devină celebre. John Harrison este un inventator de care puţină lume ştie astăzi. În secolul al XVIII-lea, contemporanii săi n-au fost dispuşi să recunoască pe deplin importanţa invenţiei sale. A fost doar parţial recompensat în timpul vieţii. Ulterior, practica a dovedit pe scară largă valoarea muncii sale, dar tot puţini au fost cei care au ştiut cui i se datora lucrul ăsta.

Ce a inventat Harrison? Un ceas foarte exact, mai bine zis un cronometru, cu ajutorul căruia căpitanii de corăbii puteau calcula precis la ce longitudine se află, pe ce meridian. Cu alte cuvinte, putem spune că John Harrison a rezolvat, de fapt, marea problemă a longitudinii, care-i frămînta pe oameni – şi în special pe navigatori – încă din antichitate. Dacă latitudinea la care se afla o corabie a fost dintotdeauna ceva mult mai uşor de determinat (se pare chiar înainte de Ptolemeu), prin durata zilei, înălţarea soarelui sau poziţia anumitor stele deasupra orizontului, determinarea longitudinii a fost, pînă la Harrison, o chestiune care a dat mari bătăi de cap. Fără număr au fost în istorie corăbiile eşuate ori pierdute, cu marinari cu tot, din cauză că n-au mai ştiut unde se află. Ca să determini longitudinea într-un anume moment al călătoriei pe mare, trebuie să ştii ora exactă de pe navă, concomitent cu ora dintr-un port cu longitudine cunoscută. E o chestiune care leagă în mod foarte concret spaţiul de timp. Or, ceasurile de pînă la Harrison nu erau destul de bune. Rămîneau în urmă sau o luau înainte în călătoriile care durau săptămîni sau luni, provocînd mari erori de apreciere a poziţiei.

Cele cinci extraordinare orologii maritime construite de-a lungul întregii vieţi de John Harrison, ajutat şi de fiul său William, au avut fiecare cîte o poveste pe măsură. Cu vremea, neîntreţinute şi păstrate în condiţii improprii, s-au degradat şi au fost aproape uitate. În 1920, Rupert T. Gould, comandor în marina regală britanică, s-a interesat de ele şi, deşi nu avea pregătire în domeniu, s-a oferit să le recondiţioneze pe gratis. A dus operaţiunea la capăt după 12 ani de migală.

John Harrison a rezolvat, de fapt, marea problemă a longitudinii.

Întreaga istorie a acestor ceasuri maritime şi a rezolvării problemei longitudinii a fost scrisă de Dava Sobel, în 1995, în cartea sa *Longitude: The True Story of a Lone Genius Who Solved the Greatest Scientific Problem of His Time,* cu o prefaţă a lui Neil Armstrong. Impresionanta documentare a autoarei te duce cu gîndul chiar la minuţiozitatea ceasornicarilor. După carte s-a făcut şi un film de televiziune, cu Michael Gambon şi Jeremy Irons. Rupert Gould a readus, aşadar, ceasurile la viaţă (patru dintre ele pot fi văzute la National Maritime Museum din Greenwich, iar al cincilea ocupă un loc central în Muzeul Ceasornicarilor din Guidlhall de la Londra), iar Dava Sobel a readus, prin cartea sa, povestea lui John Harrison în atenţia publicului larg. După alţi douăzeci de ani, în 2015, sub titlul *Longitudinea – povestea unui geniu,* cartea a fost tradusă şi în româneşte la editura Nemira.

Înainte să devină un atît de important ceasornicar, Harrison fusese tîmplar. În 1722 a construit ceasul din turnul aflat astăzi în Brocklesby Park, într-un mod nemaiîntîlnit, cu rotiţe din lemn, aşa încît nu avea nevoie să fie gresat. Orologiul funcţionează şi astăzi. Folosind apoi cele învăţate, a început să construiască ceasuri pentru mare, de la H1 la H5, adevărate capodopere, din ce în ce mai performante şi mai mici. Spera să cîştige premiul de 20.000 de lire instituit în 1714 pentru inventarea unei metode de stabilire a longitudinii cu o precizie de cel puţin o jumătate de grad. Ceasurile pentru mare trebuiau să rămînă precise în condiţii de variaţie a temperaturii şi umidităţii, în aer sărat şi într-o permanentă balansare pe valuri. (Colateral, Harrison a inventat lamele bimetalice, ca soluţie la contractarea sau dilatarea unor piese din cauza variaţiilor de temperatură.) Chiar şi primul său ceas de mare – H1 – îndeplinea, se pare, toate calităţile cerute de Comitetul pentru longitudine. Dar în faţa membrilor binevoitori şi încîntaţi de acest mecanism, perfecţionistul Harrison a găsit de cuviinţă să-şi critice propria invenţie, spunînd, nemulţumit, că mai are nevoie de un răgaz ca s-o îmbunătăţească – etica adevăratului meseriaş şi inventator. După cum explică Dava Sobel, Harrison a pierdut acea ocazie de a lua premiul, mai tîrziu a intrat în concurenţă cu adepţii metodelor exclusiv astronomice de determinare a longitudinii, iar aştrii nu i-au mai fost favorabili. Deşi a făcut ceasuri tot mai bune, ajungînd la performanţa unei erori de doar cinci secunde în două luni de funcţionare a unui ceas pe mare, n-a cîştigat niciodată acel premiu, ci doar nişte finanţări şi unele compensaţii tîrzii. Tipul de cronometru inventat de el a fost însă preluat de alţi ceasornicari şi a început să fie folosit în mod uzual pentru determinarea longitudinii pînă în epoca GPS-ului. Faptul că britanicii au fost primii care au început să ştie cu precizie pe ce meridian se aflau a contribuit la extinderea pe plan global a imperiului lor, care a devenit tot mai puternic faţă de concurenţii săi de pe mări şi oceane. Nu se ştie cum ar fi stat lucrurile dacă n-ar fi existat pasiunea, talentul şi seriozitatea unui tîmplar ceasornicar de la ţară.

■ ■ ■

ready made

„**Lapte de crăstavete** preparat de Farmacistul Balassa este unicul şi singurul Mijloc de Frumuseţe pur englezesc.

El face să dispară imediat: Pistruele, Petele galbene, Coşuliţele, Pubuliţele, Punctele negre şi dă feţei un admirabil aspect de tinereţe şi frăgezime."

Adevărul, Anul al XVIII-lea,
No. 5674, Duminică, 29 Maiu 1905

c.g
t d
pb
h.
gn.
n.
m.
K.qu.
ill.
l.
r.
x.
ch.j.
s z
f.v.

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Despre funcţionari

Vă rog să citiţi cu atenţie următoarea epigramă (scrisă de Eugen Albu): „Cu omul neşcolit şi prost / Nu lupt, că n-are nici un rost; / Dar duc o luptă infernală / Cu prostul care are şcoală". Ea se afla, în urmă cu vreo doi ani, pe peretele frontal al unuia dintre numeroasele birouri administrative din universitatea unde lucrez. Aţi înţeles, desigur, principala funcţie a versurilor în discuţie este una simbolică. Individului rătăcit prin aceste sanctuare ale birocraţiei i se aminteşte că funcţionarul aparţine zonei de sacralitate, inaccesibile muritorului obişnuit. De aceea, semizeul celulozei legislative anunţă că refuză din start efortul de lămurire a idiotului şcolit. Eventual, poţi privi întîi în dreapta cu aer năuc, apoi în stînga, măcar de complezenţă, dar, pînă la urmă, trebuie să accepţi că nevinovata ciupercă a sofisticatei ghicitori rămîne imposibil de omis. Arieratul din poveste eşti chiar tu, universitarul, prea neînsemnat pentru a merita minima complicaţie existenţială sau, mă rog, funcţionărească. Nu vreau să se creadă că sufăr de subiectivism sau, Doamne fereşte, de lipsa simţului umorului. Accept oricînd faptul că breasla căreia îi aparţin (ca şi celelalte, de altfel) nu este scutită de prezenţa proştilor solemni (articolele mele o demonstrează, cred, cu prisosinţă). În plus, sînt conştient că o glumă bună dezmorţeşte întotdeauna relaţiile automatizate din interiorul unei structuri sociale, fie ea şi în versiunea mai bizară a binomului profesor universitar – personal administrativ. Şfichiuirea pamfletară devine utilă, mai ales dacă se întemeiază pe un sîmbure de adevăr. Prin urmare, tehnic vorbind, existau toate condiţiile ca epigrama respectivă să mă înveselească. Totuşi, ea a reuşit contrariul, iar, la mijloc, se află o problemă de sistem. Asupra ei m-aş opri pentru cîteva clipe.

Consternarea începe atunci cînd realizezi că asemenea puseuri de „ironie" superioară apar într-un spaţiu prin definiţie retrograd. La ora actuală, în România, locul unde nu s-a întîmplat practic nimic rămîne *biroul,* ajuns un fel de templu al irepresibilei autorităţi. Mult discutata reformă îl ocoleşte în mod neverosimil, mecanismul „mare" fiind în continuare captiv în plasa de păianjen a mecanismului „mic", numit *funcţionar* (mai mult sau mai puţin public). Funcţionarul e o suprastructură de putere, stabilind regulile jocului social. La interacţiunea cu el, întîmpini dificultăţi insurmontabile în rezolvarea lucrurilor minore şi te supui umilinţelor de tot felul. Intrat în burta sistemului birocratic, eşti gradual copleşit de o strategie (prestabilită) a neutralizării individuale, retrăgîndu-te, ultimativ, blazat, asemenea bătrînului Geppetto, într-un colţ întunecat din măruntaiele teribilului monstru marin. Se pare că problema are deja tradiţie istorică. Într-un articol interbelic, intitulat simbolic *Despre uşieri, impiegaţi şi birouri publice,* G. Călinescu se arată intrigat de morga funcţionarului, construită din indiferenţă, răutate şi aer superior. Criticul face o observaţie plină de adevăr: „Prin contactul lor zilnic cu mărimile şi prin faptul că pot împiedica pe alţii să intre, ei (funcţionarii, n.m.) capătă o morgă specială, datorată sentimentului de a fi cei mai apropiaţi colaboratori ai ministrului". Indubitabil, principalul complex instaurat de generaţii în interiorul mecanismului birocratic rămîne cel al falsei autorităţi. Vecinătatea vîrfului de piramidă, colaborarea inevitabilă cu *Herr*-ul politic/administrativ creează transferul alegoric de importanţă către funcţionar. A spune numai că el gestionează prost această „importanţă" ar fi un eufemism. În realitate, funcţionarul foloseşte abuziv puterea (nu atît investită *în,* cît deplasată *către* el), descoperindu-şi apetenţa pentru tiranie.

Semizeul celulozei legislative anunţă că refuză din start efortul de lămurire a idiotului şcolit.

Birocratul se vede divin şi acţionează în consecinţă. Dispreţuieşte, falsifică, reprimă, terorizează şi anihilează, oprind timpul social la nivelul fiinţei sale hîrţogăreşti. El cere imperios osanale, iar, în variantă balcanică, impune un cod rudimentar al traficului de influenţă. În mod pervers, în preajma şefilor, pozează în victimă, deplîngînd infernalele presiuni exercitate asupra lui. În zilele noastre, funcţionarul a devenit, de aceea, un *monstrum horrendus,* înfiorînd apocaliptic la simpla reprezentare mentală. Iniţierea unui dialog cu această făptură plină de automatisme şi instincte primare înseamnă, invariabil, intrarea într-un labirint kafkian. S-a spus deseori că reforma românească trebuie să înceapă la nivelul (prea multelor) birouri, deşi mare lucru nu s-a făcut aici pînă în prezent. Se ştie bine că eficienţa birocratică este ilustrată, paradoxal, de chiar diminuarea dinamicii funcţionăreşti pînă la extremă. Un exemplu rămîne statul federal american, ale cărui imense probleme de administraţie nu sînt rezolvate de ministere-mamut, ci de agenţii şi departamente flexibile, conduse, în cel mai bun caz, de un simplu secretar de stat. Hîrtiile (fie ele şi multe!) asigură fluiditatea unei structuri, însă indivizii (automatizaţi) care le manipulează, dimpotrivă, o stopează. Orice mecanism social se blochează – adesea iremediabil – pe palierul „conştiinţelor" (pervertite) ale individualităţilor prezente în reţeaua lui complicată de conexiuni. De aceea, în SUA, muncile administrative sînt îndeplinite, într-un procentaj majoritar, de către computere. Nu merg cu gîndul atît de departe pentru România acestor ani. Aş fi bucuros dacă, la noi, ele ar fi făcute de către oameni.

Codrin Liviu Cuţitaru *este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

■ ■ ■

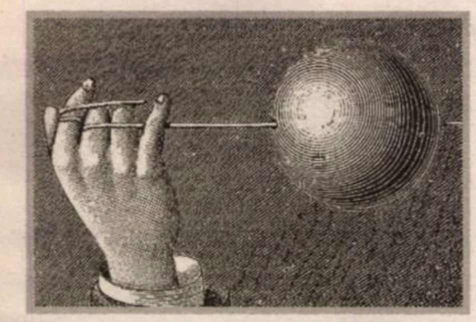

TÎLC-SHOW

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Extremism şi propagandă

© wikimedia commons

Se întîmplă tot mai des, în Germania: militanţi de extrema dreaptă incendiază aziluri în care sînt adăpostiţi imigranţi, devastează locuinţe unde s-ar putea ascunde aceştia sau vandalizează micile dughene în care turci sau alţi imigranţi musulmani vînd kebab ori alte mărunţişuri. Uneori se ajunge şi la crime. De cîţiva ani aceste acte de violenţă s-au multiplicat, astfel încît autorităţile nu mai au de-a face cu nişte delicte izolate, ci cu un adevărat fenomen. *Die Zeit* a prezentat recent cîteva statistici îngrijorătoare. Din 2011 şi pînă acum s-au produs aproape 260 de asemenea fapte. În 120 de cazuri e vorba de aşa-numite delicte de propagandă, mai precis de sloganuri extremiste, xenofobe, scrise de militanţi pe ziduri sau în alte locuri publice. Au fost şi cîteva cazuri de ameninţări cu arme de foc. Cel mai mare pericol îl constituie însă incendierile şi devastările căminelor de imigranţi, consideră autorităţile. Anchetatorii vorbesc despre fapte criminale cu motivaţie politică. De cele mai multe ori e vorba despre incendieri, despre acte de vandalism, despre agresiuni fizice şi vătămări corporale.

Vigilenţa cetăţenească s-a transformat în isterie, în vînătoare de vrăjitoare.

Jumătate dintre delictele violente cu motivaţie rasială au loc în landurile fostei RDG. Şi asta în condiţiile în care acolo trăieşte mai puţin de un sfert din populaţia ţării. S-a constatat de asemenea că există o creştere a numărului de delicte motivate politic în regiuni cu un număr mai mic de imigranţi (în comparaţie cu media naţională).

Cifrele prezentate de Ministerul de Interne sînt criticate de opoziţie, în special de reprezentanţii partidului Verzilor, care susţin că statisticile au fost „îndulcite“. Dacă evaluarea s-ar face de către societatea civilă, atunci cifra delictelor motivate politic ar fi dublă. În orice caz, cele mai multe fapte sînt puse pe seama NSU, o grupare underground naţional-socialistă care devine tot mai puternică în ciuda arestării în urmă cu cîţiva ani a principalilor săi lideri.

Situaţia pare să scape de sub control, mai ales că procesul NSU a fost mediatizat, astfel încît mesajele rasiste, xenofobe ale liderilor, precum şi crimele pe care le-au comis au ajuns la publicul larg. Faptul că unii s-au lăsat seduşi de sloganurile lansate în timpul procesului e, poate, explicabil sociologic. Faptul că s-au apucat să comită alte asemenea crime e, evident, de neiértat.

Depăşite de situaţie şi cu mijloace insuficiente, autorităţile au cerut sprijinul populaţiei pentru a depista din timp pe cei care ar putea produce asemenea fapte. Dar nici apelurile la vigilenţă lansate de Poliţie nu sînt de mare folos. Căci adesea, în urma apelurilor, se primesc prea multe declaraţii pentru a putea fi procesate. În plus, s-a întîmplat, adesea, ca cetăţeni de bună-credinţă să reclame autorităţilor nişte suspiciuni care s-au dovedit, pînă la urmă, false. Vigilenţa cetăţenească s-a transformat în isterie, în vînătoare de vrăjitoare.

Una peste alta, presiunea pe guvernul german e foarte mare: pe de o parte, trebuie să găsească o soluţie la problema imigranţilor, care sînt tot mai numeroşi: Germania, Suedia şi Austria sînt ţinte predilecte pentru solicitanţii de azil din ţările sărace, şi nici una din aceste ţări nu dispune de resurse pentru a face faţă numărului foarte mare de cereri. Pe de altă parte, autorităţile trebuie să controleze (mai precis, să elimine) aceste grupări periculoase de extrema dreaptă.

În ce măsură se poate baza pe sprijinul cetăţenilor? Legile din Germania sancţionează orice derapaj nazist sau negaţionist; societatea, în ansamblu, condamnă şi marginalizează revizionismul. Sistemul de educaţie promovează, cel puţin teoretic, toleranţa şi multiculturalismul. Apariţia mişcării NSU (sau a altor grupări asemănătoare) e dezarmantă. Germania are de luptat pe două fronturi. Căci acestor grupări periculoase de extrema dreaptă li se opun nişte formaţiuni, la fel de periculoase şi la fel de dispuse să recurgă la violenţă, de extrema stîngă.

■ ■ ■

Ofertă specială pentru Dilematici!
DILEMA VECHE
lecturi obligatorii sau lecturi esenţiale?

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE

...îţi dă de gîndit!

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

Setul de cărţi "Retorno 201"
şi "Un dulce miros de moarte" de Guillermo Arriaga
este oferit **GRATUIT** noilor abonaţi la ediţia
tipărită „Dilema veche", pe minimum 6 luni

- în limita a 50 de seturi

Promoţie valabilă în perioada 20 august - 19 septembrie 2015

Cum te abonezi

■ **SMS** Abonament digital 1 lună - un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

■ **ONLINE**
la http://abonamente.adevarul.ro
■ **VIRAMENT BANCAR**
sau **MANDAT POŞTAL**: în contul
S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.,
cod fiscal RO18990288, deschis
la BRD Sucursala Decebal, nr. cont
RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

■ **LA TOATE OFICIILE POŞTALE**
■ **FIRMELE DE ABONAMENTE**
■ **LIBRĂRIA ADEVĂRUL**
Bucureşti, Bd. Magheru, nr.18, Sector 1
■ **LIBRĂRIILE NEMIRA**
www.nemira.ro/librarii

Informaţii şi reclamaţii: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume.................................... Prenume....................................
Str. .... Nr........., Bl........, Sc........, Et........, Ap........,
Localitate.................................... Judeţ/ Sector .... Cod poştal ....,
Telefon .... E-mail....................................

Am achitat suma de .... lei cu mandat poştal / ordin de plată nr. .... din data ....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* .... Semnatura ....

Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activităţi promoţionale şi să le dezvăluie terţilor conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări şi să

Pentru abonamentele plătite cu mandat poştal sau ordin de plată este necesar să trimiteţi talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, Bucureşti, Şos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poştal 020331.

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Despre istoria Mării Negre

De curînd a apărut la editura Polirom o carte despre Marea Neagră semnată de istoricul american Charles King. Cartea este o traducere după sinteza *Marea Neagră. O istorie,* din 2004, publicată de University Oxford Press. Din antichitate pînă în contemporaneitate, cititorul este purtat prin diferitele evenimente care au schimbat cursul acestei mări atît de disputate. Mai întîi de toate, Charles King își propune să definească și să delimiteze „zona din jurul mării“ care ar trebui să participe la istoria acestei regiuni. Dar o definiție geografică ar limita cu mult cercetarea pentru că ar fi vorba doar de Bulgaria, România, Ucraina, Rusia, Turcia, Georgia, țări care dețin importante porturi și care își afirmă „dreptul de proprietate asupra apelor teritoriale“. Autorul preferă o definiție „în sens larg“, care „s-ar întinde din Alpi pînă în Urali“. Alegerea este astfel justificată: „Ceea ce se întîmplă în amonte pe Dunăre, Nipru și Don are un impact major asupra sănătății mării și a populației care trăiește în jurul ei. Din punct de vedere istoric, anumite părți ale mării au fost controlate de mari puteri imperiale, dar țărmurile au rămas în stăpînirea unor șefi locali sau, mai tîrziu, sub autoritatea statelor moderne“. Cu alte cuvinte, cartea adună povești din Alpi pînă în Urali, o lume legată de un destin comun scris de Marea Neagră.

Printre aceste puteri locale cu acces la Marea Neagră se numără și tinerele principate Moldova și Țara Românească. Charles King crede că „subjugarea avea unele beneficii“ și că cele două principate au preferat acest statut care implica protecție în exterior și autonomie în interior: „În afara unei înțelegeri de a trimite oști împotriva inamicilor sultanului și de a plăti tribut anual și amenzi periodice pentru rebeliuni, prețul recunoașterii suzeranității otomane nu era prea ridicat. Întrucît otomanii reprezentau un prieten la nevoie atunci cînd polonezii și ungurii își proiectau ambițiile asupra principatelor, se poate spune că subjugarea avea chiar și unele beneficii“ (p. 139). Cît despre „luptele cu turcii“, văzute de istoricii români drept importante victorii, pentru Charles King nu mai par spectaculoase, afirmînd că „cele două principate și-au petrecut cea mai mare parte a secolului al XV-lea întărîtîndu-și suzeranii unii împotriva altora, atunci cînd nu se războiau între ele“. Imperiul Otoman a preferat păstrarea statutului de state-tampon pentru cele două principate, așa cum s-a întîmplat și cu regiunea Caucaz. Cazacii au reprezentat o importantă forță navală și o putere politică de temut, atingînd apogeul între 1550 și 1650. Autorul vorbește despre fricile populațiilor așezate de-a lungul țărmurilor Mării Negre, supuse atacurilor permanente ale cazacilor. Se face trimitere la mărturia cunoscutului Evliya Çelebi, care relatează că sătenii din jurul orașului Sinop au renunțat la grădinărit, temîndu-se că „recoltele lor vor fi călcate în picioare în timpul frecventelor incursiuni căzăcești“ (p. 148). Din ambele regiuni, Imperiul Otoman s-a alimentat cu importante cantități de sclavi, considerați drept „cea mai importantă sursă de venit de pe litoralul Mării Negre“. Charles King vorbește și despre o latură „pozitivă“ a acestui tip de comerț: unii dintre sclavi îmbrățișau sclavia „ca modalitate de îmbogățire și cale de succes“, o soluție acceptabilă mai ales pentru populația feminină din nordul Caucaziei. Potrivit unei mărturii de la 1790, Marie Guthrie, ajunsă la Caffa, notează cum mamele preferă să-și vîndă fiicele musulmanilor decît să le lase „pradă“ „barbarilor din munți“, „întrucît căpeteniile cele necioplite arată prea puțin sau nici un respect sexului frumos“.

Dacă *Enciclopedia* lui Diderot considera Marea Neagră o „mare asiatică“, din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și în secolul următor, Rusia și-a extins controlul asupra porturilor din Crimeea, i-a împins pe otomani înspre sud și și-a consolidat astfel puterea în regiune. Mai apoi, Rusia s-a declarat protectoarea creștinismului răsăritean și eliberatoarea popoarelor oprimate de sub jugul turcesc, afirmîndu-și ambițiile imperiale. „Ciornoe More“ este capitolul dedicat acestei asccensiuni a Rusiei în regiunea Mării Negre, enumerîndu-se etapele „războinice“ cu mici incursiuni în diplomația epocii, autorul împănîndu-și analiza cu mărturii savuroase culese din amintirile diferitelor personalități ale vremurilor. Iată mărturia contelui de Ségur, ambasadorul francez în Rusia țarinei Ecaterinei, pe care o însoțește în călătoria ei spre Marea Neagră: „Cînd călătorești de unul singur, vezi oameni, țări, obiceiuri, clădiri așa cum sînt ele cu adevărat. Cînd îl însoțește pe un suveran, călătorul găsește totul pregătit, deghizat, colorat pentru a fi înfățișat monarhului, iar în cuvintele și purtările oamenilor pe care îi întîlnește abia de află mai multă sinceritate decît în proclamațiile unui politician“. Remarca lui Ségur este mai mult decît cunoscută și specifică tuturor timpurilor…

Sinteza lui Charles King se citește ușor și astîmpără curiozitatea unui public cît mai larg, oferind povești pentru toate gusturile.

***Constanța Vintilă-Ghițulescu** este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga“. Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniți, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernități românești (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

anti nostalgia

Falsa moarte a monarhiei (II)

„Referințele la legitimitatea monarhică sînt semnul distinctiv al forțelor asociate în opoziția intelectuală și politică anticomunistă. Totodată însă, presa de propagandă a guvernului Groza, printr-o campanie de intoxicare sistematică, pretinde să arate că formele constituționale sînt respectate. Acestui scop îi corespunde popularizarea unor episoade protocolare: se publică fotografiile regelui alături de miniștrii comuniști, de mareșalii sovietici sau de plenipotențiarul Kremlinului la București, nefastul A.I. Vîșinski. Scurtul intermediu democratic-liberal de după război, datorat prestigiului pe care l-au dobîndit marile democrații occidentale în urma victoriei lor, se baza pe un compromis și pe o ficțiune. Falsul consens între semnatarii acordului de la Ialta îi oferea lui Stalin o autoritate indiscutabilă în raport cu partenerii săi.

Revendicările teritoriale ale URSS fuseseră asigurate încă de la începutul ostilităților: cu ocazia vizitei lui Anthony Eden la Moscova în decembrie 1941, Marea Britanie acceptase frontiera româno-sovietică stabilită în iunie 1940. Cît privește regimul din România, alegerile care urmau să-i dea o justificare legală și, astfel, să satisfacă scrupulele aliaților, erau dinainte pierdute de opoziție. Într-adevăr, la 4 mai 1945, într-unul din mesajele secrete adresate lui Churchill, Stalin protestase contra ideii unui control al alegerilor, considerîndu-l ca «o ofensă adusă acestui popor și ca un amestec grosolan în viața lui internă. Un asemenea control este nelalocul lui față de fostele state-satelite care au declarat ulterior război Germaniei și au trecut de partea aliaților, lucru dovedit de experiența desfășurării alegerilor de pildă în Finlanda, unde ele au decurs fără vreun amestec străin și au dat rezultate pozitive.» În documentul citat era vorba de Grecia, dar principiul «finlandizării» era recomandat pentru întreaga zonă central- și est-europeană.“

Andrei Pippidi, în *Memoria. Revista gîndirii arestate,* nr. 5, 1989

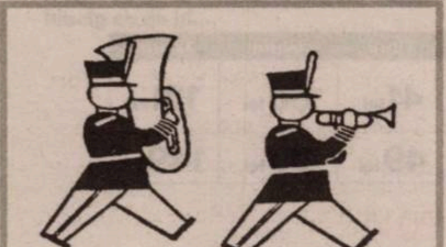

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și **coate**

Baston și cașchetă, halat și bonetă, pix și servietă (I)

Ca-ntr-o *Ferma animalelor* scrisă alaltăieri, cei care ne conduc și-au mărit lefurile. Pentru că unii sînt mai egali decît alții, bunăstarea tuturor trebuie să-nceapă cu cineva, nu se poate face dintr-o mișcare, pentru toată lumea. Așa că s-a-nceput cu conducerea. Da, dar treaba asta s-a petrecut doar după niște măsuri de relaxare fiscală, din care și poporul iese un pic cîștigat. E adevărat, la popor, beneficiile se calculează în niște procente pe care nu le simți, la început, prin buzunare. Astea sînt niște finețuri macroeconomice pe care o să le sesizăm prin portofel după niște vreme, cînd se produc efectele măsurilor de relaxare. Chiar și atunci, efectele astea nu se vor traduce în îngroșarea concretă a portofelului, ci în psihologia telespectatorului care va vedea la televiziunile de știri că, „în cifre, stăm mai bine“. Deși unii – niște răuvoitori, evident – spun că și măsurile astea s-ar putea să-i vină în cap poporului, ca un bumerang care nu vrea să plece niciodată de la posesor. Dar asta e altă discuție. Cert e că demnitarii și-au mărit salariile. Asta se simte, pentru dumnealor, cît se poate de concret.

Da, dar nu trebuie să uite nimeni că demnitarii noștri sînt cam cel mai prost plătiți din Europa. Asta e un fapt care nu poate fi contrazis. Vrei demnitari corecți, dedicați poporului care i-a ales? Vrei să-i ferești de corupție? Plătește-i bine, asigură-te că nu au problema zilei de mîine și țara va dudui de corectitudine, de ordine și de disciplină. În mod normal, dacă treaba asta funcționează, de luna viitoare – după intrarea în vigoare a creșterii salariilor celor care ne conduc – pe-aici, pe la noi, ar trebui să-nceapă să fie foarte bine. Doar că, pînă să obținem starea asta de bine general, care produce somnolență și bujori în obraji, după demontarea mecanismelor democrației și prosperității, o să cam rămînem, iar, cu piese în plus: medicii, profesorii, polițiștii sînt cam tot cel mai prost plătiți din Europa. Chestie de mirare, pentru că sîntem cunoscuți în toată lumea pentru priceperea de a meșteri chestii. Sau, de la căldură, piesele astea se umflă și nu mai încap? Nici nu contează. Ce se vede e că rămînem cu piese în plus. Nici asta n-ar fi o problemă. Ni s-a întîmplat de mai multe ori. Și, de fiecare dată, le-am înfipt noi cumva. O merge și de data asta?

Povestea cu medicii și cu ceea ce, la noi, se cheamă „personal sanitar“ e cea mai limpede dintre toate. Aici nu prea e cazul să argumentezi. E suficient să fi trecut măcar o dată sau să fi fost nevoie să însoțești pe cineva prin lumea spitalelor românești. Ceea ce e năucitor în povestea asta cît se poate de evidentă e că cei mai mulți dintre compatrioți nu raportează starea cumplită a sistemului de sănătate la o lipsă generală de performanță a multelor garnituri de demnitari care s-au perindat, din 1990, pînă azi. De cele mai multe ori, se pleacă de la ideea că ticăloșia unui medic șperțar e o chestie personală, n-are legătură cu mecanismul. Totul e judecat ca un dat. „Asta e. Vai de viața și de păcatele noastre! Mergem mai departe.“ N-am văzut prea mulți cetățeni solidarizîndu-se, în fel și chip, cu medicii care au mai cerut socoteală, în mod public, pentru lipsa de politici coerente și practice în sistemul de sănătate.

Că tot veni vorba: deunăzi, în curtea unui spital universitar, două doamne se urcă într-o mașină. Două doamne… bine, pe care, după aspect, le-ai încadra în categoria persoanelor citadine. Ploua. Era foarte limpede că una dintre ele venise să o ia de la spital pe cealaltă. Au robotit un pic pe lîngă mașină, au pus bagajele în portbagaj, au închis umbrelele, au pornit motorul și-au plecat. În urma mașinii a rămas un obiect. Ceva alb. Ceva ce fusese aruncat pe geam, imediat după ce mașina se pusese în mișcare. Cînd am trecut prin locul cu pricina, am văzut clar și despre ce era vorba. Doamna din mașină aruncase pe jos, în mijlocul curții spitalului, un tampon mărișor, plin cu sînge. Ploaia a contribuit din plin la sporirea în dimensiuni a acestei metafore dure.

Spitalul, întregul lui spațiu, nu e perceput ca fiind ceva aparținînd spațiului public, la care fiecare dintre noi contribuie în modul cel mai concret, prin niște taxe și impozite. E un loc trist, de unde, la plecare, îi mulțumești Divinității că ai scăpat viu. Nu e un loc în care ai încredere, ci ceva unde nu trebuie să ajungi, iar dacă ajungi, te descurci cumva, să ieși cît mai repede. Starea etică precară a acestui spațiu, la fel de bine ca imaginea generală și percepția ideii de spital în mentalul nostru colectiv de la ora asta, sînt, în cea mai mare măsură, rezultatele „performanței“ demnitarilor care și-au mărit salariile, dar și ale complicității noastre. O complicitate care transformă totul într-un joc sinistru al furtului propriei căciuli.

Și orice-ai spune sună prost. Lipsit de conținut. Transformat, cumva, în limbă de lemn. Pentru că vorbitul și scrisul la nesfîrșit, amestecul cu ironia care îți atenuează oful pe moment și te ajută să nu-ți iei cîmpii, au transformat totul într-un exercițiu stilistic. Un soi de ritual care exorcizează revolta și o transformă într-o formă bine machiată de resemnare. Ai zis, ai scris, ai vorbit, ai povestit cu talent, gata. Ai scăpat. Te-ai descărcat. Ți-ai făcut datoria. Tamponul plin de sînge, aruncat în curtea spitalului, intră în mecanismul hermeneutic al propensiunii noastre poetice. Metafora are o singură direcție de creștere. Stratosfera semnificației. Semnificatul rămîne departe, ca o pistă de decolare pe care n-o mai zărești, imediat ce motoarele imaginației vor fi făcut să decoleze ideea.

(continuarea în numărul viitor)

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

PROGRAM FESTIVAL *DILEMA VECHE* 2015

festival
DILEMA VECHE
21-23 august 2015

în Cetatea ALBA IULIA

VINERI, 21 august

17,30 Itinerant
Emy Drăgoi – Acordeoane în Cetate

18,00 Esplanada Catedralei Romano-Catolice
***Pornind de la o vorbă a lui Pascal. Dereglări contemporane.* Gabriel Liiceanu, Horia-Roman Patapievici, Andrei Pleșu**

20,00 Catedrala Romano-Catolică
Recital Alexandra Bobeico (vioară), Christian Naș (violă), Răzvan Popovici (violă)

21,00 Piața Cetății
Povesci din Bucuresci spuse doamnei Alba Carolina – Mircea Vintilă & Brambura

22,00 Piața Cetății
Nicu Alifantis & Ansamblul Jidvei.
Invitat: Mihai Neniță

23.00 Palatul Principilor (curtea interioară)
Vechi dileme jazzistice:
Irina Popa & The Sinners, Basorelief

00,30 Palatul Principilor (curtea interioară)
Proiect 3D (Trei generații de Drăgoi: Emy Drăgoi cu tatăl și fiul) – Tangouri

NOI suntem ceilalți

SÎMBĂTĂ, 22 august

11,00 Str. Muzeului
Ateliere pentru copii –
benzi desenate și povești.
Cu Adina Popescu și Alexandru Ciubotariu

12,00 Traseul celor trei fortificații
Ceremonialul schimbului de gardă

14,30 Itinerant
Emy Drăgoi – Acordeoane în Cetate

15,00 Fram's
Colaje dilematice.
Expoziție Dan Stanciu

16,00 Cafeneaua cu dileme (Poarta III)
Lecturi la cafenea: Adriana Bittel, Cătălin Mihuleac, Marius Daniel Popescu, Cristian Teodorescu, Daniel Vighi

17,00 Esplanada Catedralei Catolice
***Dezbatere: Europa și „ceilalți"* – Angela Filote, șefa Reprezentanței CE în România; Piotr Pogorzelski, corespondent *Radio Polonia* la Kiev, autorul cărții *Borș ucrainean;* Andrea Pipino (jurnalist, *Internazionale*), Iulia Badea-Guéritée (jurnalistă, *Courrier International*), Carl Henrik Fredriksson (președinte *Eurozine*, rețeaua revistelor culturale europene), Wojciech Przybylski (redactor-șef *Eurozine*), Luca Niculescu (RFI România).**

19,00 Catedrala Romano-Catolică
***Metanie Ție, Părinte!* – Recital Constantin Chiriac**

20,00 Principia
Film documentar: *Rețeaua.*
Invitat: Claudiu Mitcu

20,30 Itinerant
Emy Drăgoi – Acordeoane în Cetate

21,00 Piața Cetății
***Ucenicul vrăjitor* – Radu Gheorghe și Orchestra Simfonică București**

23,00 Palatul Principilor (curtea interioară)
Mihai Neniță Free Experience

DUMINICĂ, 23 august

11,00 Str. Muzeului
Ateliere pentru copii –
benzi desenate și povești.
Cu Adina Popescu și Alexandru Ciubotariu

12,00 Traseul celor trei fortificații
Ceremonialul schimbului de gardă

14,30 Itinerant
Emy Drăgoi – Acordeoane în Cetate

17.00 Esplanada Catedralei Romano-Catolice
***Dezbatere: Europa și dialogul cultural* – Angela Filote (șefa Reprezentanței CE în România), Ionuț Vulpescu (ministrul Culturii), Constantin Chiriac (directorul Teatrului „Radu Stanca" din Sibiu), Marius Daniel Popescu (scriitor, Elveția), Fanny Chartres (traducătoare).**

18,00 Cafeneaua cu dileme (Poarta III)
Lecturi de poezie la copac: Radu Vancu, Adela Greceanu, Ioan Es. Pop, Dan Stanciu, Miruna Vlada

19,30 Esplanada Catedralei Romano-Catolice
Stand-up european de jurnalism: Andrea Pipino, jurnalist la *Internazionale*, Italia; Craig Willy, blogger european anglo-saxon din Bruxelles; Gian-Paolo Accardo, directorul site-ului voxeurop.eu; Gabriel Giurgiu, realizator TVR; Iulia Badea-Guéritée, jurnalistă voxeurop.eu și *Courrier International*

20,00 Principia
Film documentar: *Bondoc*. Invitați: Mihai Mincan, Cristian Delcea, Mihai Voinea

20,30 Itinerant
Emy Drăgoi – Acordeoane în Cetate

21,00 Piața Cetății
Angelo Branduardi & Group

23,00 Palatul Principilor (curtea interioară)
Trio Puiu Pascu

00,00 Palatul Principilor (curtea interioară)
Proiect 3 D (Trei generații de Drăgoi: Emy Drăgoi cu tatăl și fiul) - *Bal Musette*

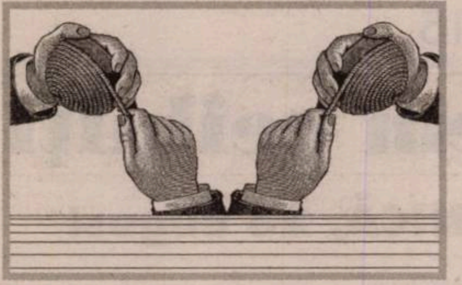

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Stînga iubește Omul, dar nu suportă oamenii

– cazul cu școlile –

În 2008, Pactul pentru Educație a fost semnat și asumat de toate partidele parlamentare. Pactul prevedea că statul va aloca bani școlilor în funcție de numărul de elevi, banii urmează elevul. Acest principiu ar fi trebuit să înlocuiască vechiul sistem în care școlile primesc bani pentru salariile profesorilor și pentru dotări/investiții. În acest sistem, pentru a fi un șef de școală de succes trebuie deci să ai cît mai mulți profesori și să poți justifica nevoi de investiții. Ce părere au elevii și părinții lor despre educația pe care o oferi nu contează.

Formula din Pactul pentru Educație avea un potențial revoluționar. A fi un bun director de școală însemna să te gîndești la „clienți“. Pare atît de simplu și de bun-simț încît devii frustrat că a fost nevoie de un Pact pentru Educație. Abia prin legea educației naționale a lui Daniel Funeriu principiul „finanțarea urmează elevul“ a devenit text de lege: „Statul asigură finanțarea de bază pentru toți preșcolarii și pentru toți elevii din învățămîntul primar, gimnazial, profesional și liceal de stat, particular sau confesional acreditat (…). Finanțarea de bază se face în limitele costului standard per elev/preșcolar, conform metodologiei elaborate de Ministerul Educației“. Statul face un calcul și spune cît costă să educi un elev, apoi banii respectivi urmează elevul. Costul standard calculat de minister e în jur de 2500 de lei pe an (cu unele ajustări pentru elevii din zonele rurale izolate sau pentru cei minoritari). Deci tu, copil, ai de la stat 2500 de lei pe an, care te urmează. E puțin, deci merită să facem eforturi noi, ca societate, să creștem această sumă în viitor, dar am ști exact pentru ce dăm banii și lăsăm oamenilor libertatea să aleagă. Din nou, atît de bun-simț încît e frustrant să te gîndești că le-a luat atîta.

Și totuși. Vine USL la putere. Guvernul dă o ordonanță prin care anulează sau amînă aplicarea anumitor prevederi din legea educației. Între care și cea de mai sus. Dat fiind că vorbim de o ordonanță care a desființat multe alte prevederi reformiste din legea lui Funeriu, cel mai probabil și acel articol a picat victimă cererilor dinspre sindicate. Care sindicate urăsc ideea că salariile profesorilor nu vor mai veni automat și vor depinde de menținerea, respectiv atragerea elevilor către școli.

În campania electorală pentru prezidențiale, Victor Ponta anunță la TV: „Vom prevedea în bugetul pe 2015. Principiul este al banului care urmează elevul, studentul. Nu s-a aplicat acest lucru. Banii au mers doar la școlile publice. Am stabilit că de anul viitor vor intra la ciclul primar, clasele I-IV, la finanțare, inclusiv școlile confesionale (…). Și am spus: din 2015, de la 15 septembrie, asigurăm finanțare, mai ales că impactul e foarte mic. Sînt, de fapt, puține școli confesionale și private. După care orizontul ar fi, dacă putem 2016-2017, să mergem la ciclul gimnazial“. Priviți aerul magistral de politician la lucru: vă dau, am făcut eforturi, am pus în buget, asigurăm noi… Ponta vine și promite în 2014 că ne va da ceva ce tot el ne-a luat în 2012. Și nici măcar imediat, ci doar la învățămîntul primar acum. Magistral tupeu.

Guvernul Ponta a anunțat că de la toamnă finanțarea va urma elevul. Care este atunci logica butadei din titlu (care nu mai știu cine a spus-o)? E vorba de reacția pavloviană a stîngii intelectuale românești. Dar înainte de asta, un ocol pe la Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării. În primăvara lui 2014, Asociația Părinților din Liceul „Don Orione“ din Oradea a sesizat CNCD. În petiția lor, părinții spun că e discriminatoriu ca familia lor să nu primească alocația de susținere a învățămîntului obligatoriu. Dacă există un cost asumat de stat pentru fiecare elev, este discriminatoriu ca plata să depindă de forma de proprietate a școlii (mai ales că educația e obligatorie, iar statul acreditează inclusiv școlile private). Decizia CNCD este remarcabilă (hot. 412 din 16.07.2014). CNCD decide că nu are competență materială în domeniu (nu poate sancționa Parlamentul și Guvernul pentru ce legi adoptă sau amînă), dar că poate emite un punct de vedere la nivel de principiu. Documentul citează o serie de hotărîri CEDO și decide că e vorba de discriminare pentru că statul român tratează diferit persoane aflate în situații similare. De remarcat că discuția de la CNCD ar fi putut avea loc și fără legea Funeriu amînată de Ponta. CNCD spune că e un drept constituțional al copilului și nu trebuie să depindă de cine este proprietarul școlii.

Decizia CNCD este importantă din două perspective. 1) Arată calea unui proces. Precedentul este dat de cazul Tatoiu (înțeleg că este nepotul celebrei doamne). În 2005, părinții elevului Tatoiu care învăța la Școala Americană din București au dat în judecată statul român pentru că refuza să-i plătească alocația de elev. Ministerul Educației a răspuns familiei că, fiind înscris la o școală privată, nu poate primi alocația. Familia Tatoiu a dat în judecată Ministerul și a sesizat CNCD. Consiliul a emis un punct de vedere similar cu cel privind finanțarea per elev, spunînd că, potrivit Constituției, alocația e un drept al copilului și nu ar trebui să depindă de forma de proprietate a școlii. Judecătorul de caz a sesizat Curtea Constituțională privind legea alocațiilor (o lege veche din 1993). Curtea a decis că legea e neconstituțională, că alocația e un drept inalienabil al copilului. Dezvolt subiectul pentru că mi se pare evident precedentul: părinții copiilor de la școlile private trebuie să meargă în instanțe și să forțeze un judecător să trimită cazul la Curtea Constituțională. Curtea poate decide că susținerea financiară a învățămîntului (care e și obligatoriu) e un drept al copilului și nu ar trebui să depindă de forma de proprietate a școlii (și nici de pixul lui Victor Ponta). Deci că vechea lege a educației (pre-Funeriu) era neconstituțională, iar amînarea implementării finanțării per elev este ea însăși neconstituțională.

Prin natura ei, stînga e umanistă, dar inumană.

2) recomandarea CNDC așază discuția în termenii egalității și ai dreptului individual. Nu mai vorbim de simplul pragmatism (e mai bine pentru elevi să poată alege), ci de egalitate în fața legii. De aceea stînga intelectuală românească a fost prinsă pe picior greșit de discuție. Stînga intelectuală urăște finanțarea per elev în toată lumea. Decizia CNCD și decizia lui Ponta au stîrnit o reacție pavloviană. Furia este voit manipulatorie, titlurile și postările de pe Facebook vorbesc doar despre „finanțarea școlilor private“. Elevul care primește banii nu contează, el este masă de manevră pentru școlile private, care sînt dușmanul poporului.

De remarcat că, de fapt, foarte puțini elevi români învață la școlile private (1,9%), dar impactul mare al măsurii ar fi pe școlile de stat, care ele ar intra în concurență unele cu altele. De fapt, concurența, care există deja, e naturală. Doar că se rezolvă meschin, prin șpagă și pile. Dacă vrei la stat și cauți școală bună, recurgi la pile. Dacă nu, mergi la privat. Cineva îmi făcea un calcul că plătea la stat fondul clasei, cadouri pentru învățătoare, serbări și altele, încît a devenit convenabil să dea copilul la privat. Care prin definiție, în România, e mai de calitate, pentru că e orientat spre „clienți“. Actualul sistem de stat, autist la clienți, omoară încet chiar școlile de stat. Elevii sînt victime, doar sindicatele profesorilor sînt mulțumite. Trend-ul în clasa de mijloc e privatul și probabil va crește în viitor, pentru că lumea fuge de programa obtuză și de profele care știu că nu depind de clienții-părinți.

De ce te-ai opune la așa ceva? Stînga iubește Sistemul. Stînga iubește Egalitatea. Pentru ca Sistemul să fie bine și pentru ca Egalitatea să triumfe, noi, oamenii și copiii noștri, trebuie să îndurăm. Școlile de stat sînt jalnice? Asta e situația, trebuie să suferim pînă vor veni vremuri mai bune. Spitalele de stat sînt infernale? Asta e situația, trebuie să suferim pînă se va remedia situația.

Nu e o excepție, discuția e chiar definitorie pentru stînga. Nu degeaba politicienii de stînga tind să fie mai moderați și mai de bun-simț decît intelectualii de stînga. Politicienii au de-a face cu oamenii reali, le caută voturile, stau de vorbă cu ei. E greu să spui unui om real în față: mă, tu trebuie să crăpi într-un spital de stat, nu îți decontăm din impozitele tale decît operația făcută la stat pentru că Sistemul e mai important decît tine. Intelectualul de stînga însă își permite asta. El are de salvat Umanitatea și Egalitatea. În plus, pentru intelectualul de stînga există un fel de listă de bifat. Cam cum aveam în liceu. Ești rocker dacă: ai plete, porți blugi rupți și asculți Metallica. Ești depeșist dacă… Ești de stînga dacă urăști companiile, nu vrei cotă unică, nu vrei școli private etc. Intelectualul de stînga e un animal de turmă, iar masculii alfa sînt cei care mențin puritatea ideologică. Deci a fi intelectual de stînga înseamnă să ai o listă de chestii pe care le respingi pavlovian. Ține de identitatea ta. Dacă ai decis că ești de stînga și accepți finanțarea per elev e ca și cum ai fi rocker și asculți Depeche Mode. Intri în criză identitară.

Asta înseamnă că nu ar trebui să ne pese de elevii care rămîn în școli proaste, de elevii săraci, de elevii de la sate? Evident că ar trebui să ne pese. Echitabil este să lași tuturor oamenilor libertatea de a alege și să gîndești politici pentru cei dezavantajați. Stînga crede că echitabil e să-i obligi pe toți oamenii să sufere într-un Sistem prost. Pentru că, prin natura ei, stînga e umanistă, dar inumană.

The Economist a publicat acum trei săptămîni un *cover story* despre școlile private din lumea subdezvoltată („Low cost private schools“, 1 august). Sierra Leone a descoperit că plătea salariile a 6000 de profesori fictivi (șefii școlilor luau bani pentru angajați nonexistenți). Asemenea cazuri abundă în articol. Dezamăgiți de stat, cei mai săraci dintre săracii lumii își educă copiii în școli private improvizate, unde plătesc doi dolari pe lună – nimic chiar după standardele românești, dar mult pentru ei – doar pentru a le da o șansă. Într-un caz din India, copiii merg la școala de stat ca să mănînce cornul și laptele (echivalentul local), dar cum profesorii nu vin la muncă, merg după colț într-o cămăruță fără geamuri, unde părinții plătesc un profesor din banii lor. Un exemplu elocvent de cum gîndirea de secol XIX industrial – să facem școli de stat pentru toți – a eșuat și gîndirea de piață ajută oamenii foarte săraci.

Observ în multe dezbateri stînga – dreapta că stînga își arogă o bunătate genetică. Stînga e sufletistă, stînga e drăgălașă, stîngii îi pasă. Prin contrast, dreapta nu are suflet, e egoistă, e individualistă, vrea eficiență, nu iubire. Mulți prostănaci de dreapta acceptă dezbaterea în acești termeni. Se bat cu pumnul în piept că lor nu le pasă de oameni, care sînt puturoși și proști, că fiecare să se descurce cum o putea. Mi-e rușine cu acești oameni de dreapta. Și sînt apriori perdanți în orice dezbatere. Oamenii sînt importanți pentru dreapta și pentru liberalism. Dreapta se adaptează la nevoile oamenilor, încearcă politici, testează, ce merge menține, ce nu merge abandonează. În secolul XIX era o necesitate istorică construirea de școli publice și în ultimul sat, pentru a educa masa de analfabeți. În secolul XXI, acel sistem își arată limitele. Nu analfabetismul de masă trebuie combătut, ci inadaptarea la modernitatea economică. De aceea, sistemul de educație trebuie să fie flexibil, cu libertatea de a alege pentru cei mulți plus politici de echitate pentru cei rămași în urmă. Asta înseamnă să îți pese de oameni. Adevărata bunătate e la dreapta.

■ ■ ■

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Seceta

Acum se-ntîmplă: Clar, recolta de porumb e afectată. Ne îngrijorează soarta verzei de toamnă, a recoltei de mere, de gutui, de pere, de prune. Vom avea țuică? Dar ce se va-ntîmpla cu magiunul? Tragedie și mai mare este dependența agricultorului de stat. Ajutoarele, subvențiile. În era informațiilor, a click-ului pe situația meteo, ministrul Agriculturii abia acum se interesează de secetă cu surprindere și îngrijorare. O întîlnire putea avea loc în mai-iunie, nu?

Pot specula: A dat Dumnezeu. Dar pînă și felul în care preoții au făcut incantațiile, blajin și neconvingător, arată că nici necunoscutele nu mai au chakrele deschise spre astfel de experiențe.

Din experiență: Regretăm sistemele de irigații de pe vremea lui Ceaușescu, dar nici o clipă nu regretăm fiecare moment pierdut în a reclădi speranța unui sistem de pompare a apei. Ca să coste mai puțin aceste pompe-irigații ar trebui să aibă o piață de desfacere. Or, nu regretăm nici o clipă faptul că n-am încurajat decît vag extinderea reală a țăranului. Cică nu se poate! Este posibil ca fiecare țăran (exagerez, nu chiar toți) să trăiască din bucata lui de pămînt. Gîndim *„big“*, dar uităm să vedem minim, celular. Politic, este bine. Astfel, țăranul devine asistat social, deci dezinteresat de propriile roade, iar generația a doua, a treia pleacă din țară. Cei rămași pot fi manipulați, ceilalți excluși. Rest nu există. Fermierii, despre care se tot vorbește, sînt dependenți de subvenții și ajutoare de stat, deci politic dependenți de cum se schimbă ministrul.

Substituirea: Simplu, aducem din străinătate porumb. Angrosiști, precum Triță Făniță – o mai trăi omul ăsta? –, au mai salvat piața românească în astfel de timpuri grele. Porumbul românesc va fi declarat inferior tehnic.

Adaptarea: Nu vom avea mămăliga tradițională! Moldova, mămăligara României, ce se va face? Practic, cred eu, seceta aceasta nu va fi decît un prilej de creștere a prețului la mălai, dar cu înghețarea prețului de achiziție la porumbul țărănesc. E bine, nu e bine? Pam-pam! Iar anul viitor, iarăși secetă, aceleași consecințe, același plîns. Oare știe cineva cu adevărat cît este necesarul de porumb în România, măcar? Probabil, o cifră ar regla lucrurile. Seceta n-ar mai fi așa de arșiță!

dosar DILEMA VECHE
Coordonator: Matei MARTIN

Dacii și românii

Texte și opinii de:
- Adrian CIOROIANU (istoric)
„Nu, dacii nu au pierit, dar nici nu se simt tocmai bine“
- Dan VASILIU (jurnalist)
„Turism printre ruine“
- Radu BORZA (co-fondator dexonline.ro)
„Cîte cuvinte dacice avem în limba română?“
- Timotei NICOLAE (desenator)
„Bărbi în Paradis“

argument

Istorie și isterie

■ E deja un fenomen: de cîțiva ani răsar de unde nu te aștepți „noi informații“ despre poporul dac, „noi dovezi“ ale superiorității acestei civilizații, „noi descoperiri“ care atestă că Dacia nu a fost niciodată romanizată. „Dacii sînt primii oameni care au populat Europa“. „Dacii erau creștini.“ „Iisus a fost dac.“ Citești și te uimești cîtă trudă investesc unii pentru a rescrie istoria astfel încît să fie convenabilă. Sursele acestei dacomanii sînt vechi, iar fenomenul a căpătat amploare în timpul dictaturii ceaușiste. După cum explică Adrian Cioroianu, recursul la daci e revanșa pe care autohtonismul încearcă să și-o ia în dauna sincronismului pro-european.

■ E amuzant și totodată îngrijorător să descoperi pe blog-uri și, uneori, chiar și în publicații serioase articole pline de elucubrații despre energii vindecătoare pe care le-ar emana artefacte de pe vremea dacilor sau despre tuneluri misterioase construite de daci cu ajutorul extratereștrilor. Dacomanie! Am încercat să culegem cîteva asemenea elucubrații. Vladimir Brilinsky, administratorul sitului Sarmizegetusa Regia, povestește cum e să aperi patrimoniul de cei care, din prea multă iubire, îl distrug.

■ Dar cum e exploatată această dacomanie? În ce măsură cei care întrețin siturile dacice reușesc să le și pună în valoare astfel încît să obțină un profit din turism? Ce fac muzeele pentru a-și expune colecțiile de obiecte de pe vremea civilizației dacice? – se întreabă retoric Dragoș Neamu, directorul Rețelei Naționale a Muzeelor. Din păcate, muzeografii, arheologii, istoricii – adevărații specialiști în istoria antică – nu reușesc să influențeze opinia publică, să propună dezbateri pe marginea descoperirilor, să stîrnească un interes științific al publicului larg cu privire la istoria dacică.

■ Și istoria limbii e oarecum necunoscută. L-am rugat pe Radu Borza să ne facă o listă cu toate cuvintele dacice din limba română.

■ În logica dacomanilor, Astérix ar putea fi fratele dacilor. Și atunci cum de nu avem și noi un personaj de bandă desenată la fel de haios ca invincibilul gal imaginat de Goscinny și Uderzo? *Dilema veche* vă propune, pentru prima dată, o bandă desenată despre un fel de istorie a dacilor. (**Matei Martin**)

BARBURISME

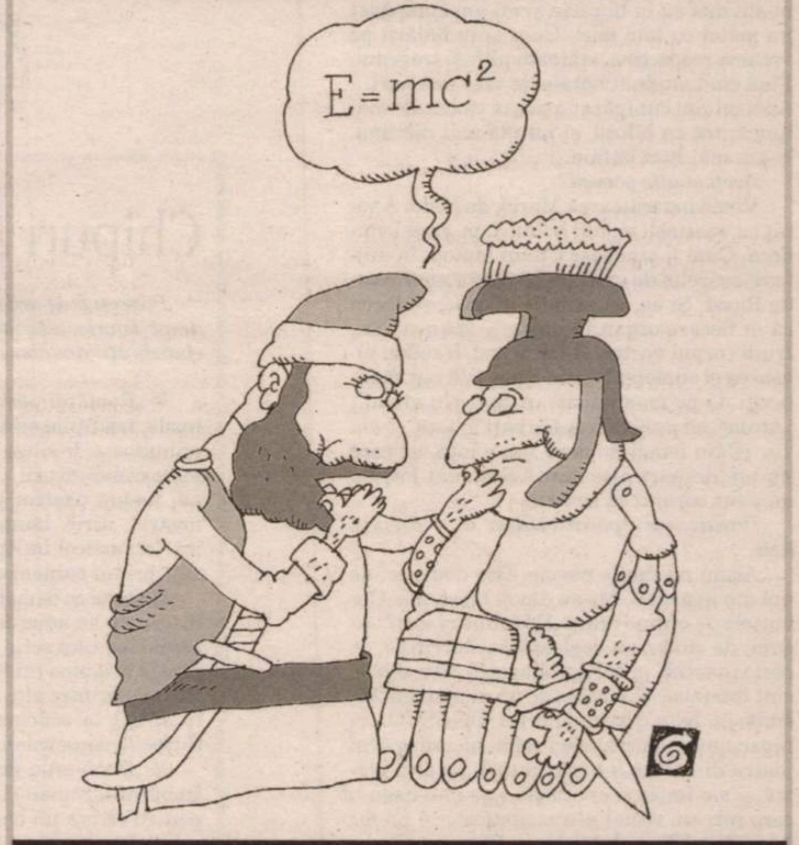

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători!

Dar nu acum.
Emisiunea *Punerea pe gînduri*
va fi reluată după 2 septembrie.

„În România, cea mai bine plătită meserie e cea de guru“

interviu cu Vladimir BRILINSKY, administratorul cetății Sarmizegetusa Regia

Se tot vorbeşte de spiritualitate dacică. Ce înseamnă, de fapt, aceasta?

Sînt cîteva pensiuni în această zonă în care se fac cursuri de spiritualitate dacică. De fapt, de şarlatanie dacică. Pentru că izvoarele pe care le avem sînt nu puţine, ci foarte puţine.

Cine sînt cei care au venit şi continuă să vină să se împărtăşească, fiecare în felul său, din această spiritualitate?

Unii sînt de neînţeles. Concluzia e că e o şarlatanie. Sînt cel puţin 40 de deviaţii. Fiecare şi-a creat şcoli. În '95, vine aici MISA, cu Bivolaru, şi face o spirală uriaşă, cu 3000 de oameni. Din MISA se desprind două grupări: Societatea Română de Radiestezie şi Fundaţia Sf. Apostol Andrei. Fiecare cu cîte un conducător. Pentru că de acolo, ca şi din hidră, se nasc alte şapte capete. De ce? Pentru că, în România, cea mai bine plătită meserie este cea de guru. Spui o poveste frumoasă, o-nveţi bine, scrii o carte, ca-n puşcărie, şi-ţi găseşti urgent cîteva zeci sau cîteva mii de credincioşi. Fiecare are teoria lui, căci nu prea seamănă două între ele. Ne rugăm, fiecare. Dar cum ne rugăm: unii în poziţia lotus, alţii în pielea goală, alţii în picioare, în fund, fiecare ajunge să venereze acest loc, ca pol energetic al României – de unde se poate colecta foarte multă energie. Şi dacă este energie, foarte bine, dacă ştim ce-i aia.

Pe vremea cînd nu era pază oficială, cum aţi apărat monumentul de neaveniţi?

Vine secta lui Claudian şi spune: dacă în noaptea de solstiţiu sau în cea de echinocţiu este lună plină şi procreezi un prunc, pe altarul de andezit, el va fi noul Iisus. Trei dintre secte au muşcat teoria asta. Niciodată nu a fost lună plină la echinocţiu, dar lună plină în sine a fost. Veneau fraţii la antrenament, şi enoriaşii, stăteau la izvor şi mergeau doi cîte doi la altar şi făceau copiii... Atunci m-am dus eu la librărie şi mi-am cumpărat un pistol cu bile mici. Cum erau bălării pe vremea respectivă, stăteam pitit şi trăgeam. Pînă cînd am luat bătaie de vreo două ori... Apoi mi-am cumpărat o puşcă cu bătaie mai lungă, tot cu biluţe, şi nu mă mai dibuiau. N-am mai luat bătaie.

Aveţi şi alte poveşti?

Vine vindecătoarea Maria, de pildă. A venit cu enoriaşii ei, toţi bolnavi, pe care-i vindeca. Cum îi vindeca? Cu un laptop, în mijlocul soarelui de andezit, pe care cînta *Bolero* de Ravel. Şi ea, cu mîinile întinse, se făcea că ia fiecare organ în parte şi spunea: „Intru-n corpul vostru, îl tai, îl ard, îi redau vigoarea şi supleţea“. I-am spus: „Vă rog să coborîţi de pe monument“. A zis: „Nu vreau“. „Atunci, să puneţi zece bărbaţi în faţă“, i-am zis. „Că-n femei nu dau. Am o bîtă, de care nu mă despart niciodată.“ S-au dat jos, nu au avut curajul să se bată.

Practic, aţi apărat cetatea de-a dreptul fizic...

Acum nu mai e nevoie. Dar douăzeci de ani am apărat-o. Mi-au dat şi blesteme. Cuvintele de ordine erau: „E Brilinsky aici?“ Acum, de cînd s-au reglementat lucrurile, aceste practici, prin regulamentul de vizitare, sînt interzise. Discutăm de un monument înscris în lista patrimoniului UNESCO: în muzeu nu te duci să faci copii, nici să spargi piatra din altar, s-o mărunţeşti pe altă piatră şi s-o împarţi enoriaşilor să şi-o bage-n corp într-un ritual ultrasofisticat, cu un foc în mijlocul Templului Mare Circular. Ei nu înţeleg că istoria se schimbă, exploatăm acest loc asemenea Stonehenge-ului. Acum, dacă vin şi mai încearcă aşa ceva, iau amendă.

Ştiu că distrugerile au început din vremea lui Ceauşescu, înfocat susţinător, altfel, al aceleiaşi spiritualităţi...

Cea mai tristă poveste a Sarmizegetusei e din 1976, cînd tovarăşul Nicolae Ceauşescu a dorit să o viziteze, şi atunci tovarăşa Suzana Gâdea a considerat că acest Mare Templu de Calcar, al lui Burebista, pentru că arată atît de urît şi de dizgraţios, trebuie să dispară, şi în locul lui să-i facă pistă de aterizare tovarăşului. Şi s-a luat de acolo tot ce însemna plintă şi a fost aruncat în vale, de către soldaţi. Făcînd o anchetă, ca jurnalist, în anii '90, am dat de respectivii soldaţi, vînători de munte din Brad. Care ne-au zis da, noi am aruncat plintele şi am făcut pariuri pe pachete de ţigări a cui plintă se duce mai jos în vale... Şi s-a turnat apoi o şapă de beton, pe care urma să aterizeze elicopterul lui Ceauşescu. Acesta, pînă la urmă, nu a mai venit, din cauza unei aşa-zise ameninţări cu iradierea, pentru că un pic mai jos existau mine de uraniu. Şi locul a rămas mutilat. Din '93 am făcut primul scandal cu refacerea lui. Nu s-a reuşit nimic, atunci, şi abia pe vremea lui Caramitru la Cultură s-au alocat bani. Dar banii au ajuns la o firmă de partid, şi aici s-a făcut un kitsch ordinar. Este ridicat cu 80 de centimetri peste nivelul lui, pentru că şapa n-au putut s-o evacueze, au pus doar pămînt peste ea. Au adus ce a mai rămas din plinte.

© D. Drăgol

Care este opinia dumneavoastră despre spiritualitatea locului şi despre toate aceste teorii?

Cred că aici a fost templul neamului românesc. Cred că avem voie să ne rugăm aici. Dar nu pe monumente. De-aia am pus băncuţe peste tot. Spiritualitatea dacilor, de la Zamolxe la Deceneu, sigur că exista. Romanii au venit aici să o distrugă. Pentru a nu se recrea polul de putere spirituală în Sarmizegetusa. Două lucruri au distrus romanii în expansiunea lor: Templul din Ierusalim şi Sarmizegetusa Regia. La fel de importante din punct de vedere cultural.

Există mulţi dacomani, dacopaţi... Sînt congrese de dacologie. Puţinătatea descoperirilor arheologice nu dă, însă, nimănui dreptul să spună care-i adevărul absolut.

a consemnat Iaromira POPOVICI

■ ■ ■

Chipuri ale dacomaniei

*Presa şi blog-urile sînt pline de aberaţii pe care autorii le vînd drept istorie alternativă. Din zecile de falsuri, exagerări şi elucubraţii am ales doar şase exemple. (**M. M.**)*

■ „Românii păstrează în continuare limba, portul, obiceiurile, tradiţiile strămoşilor de acum 7000 de ani.“ „Analizele minuţioase de sînge demonstrează un alt miracol: în ciuda numeroaselor invazii, inclusiv mult distorsionata ocupaţie romană, ne-am păstrat puritatea genetică, specifică strămoşilor noştri“, scrie Laurenţiu Barbu (pe site-ul identitatea.ro) într-un articol intitulat „Istoria adevărată a României. Dacii sînt primii oameni care au populat Europa“.

■ După ce demonstrează într-un articol confuz că „Cei trei magi care au adus daruri la naşterea Domnului sînt daci“, editorul blog-ului scrie că „a început să-şi pună întrebări“ cu privire la originea lui Iisus. Într-un alt articol, mai lung, în care citează, printre alte surse, Biblia şi Wikipedia, autorul ajunge în sfîrşit la concluzia (previzibilă) că şi „Iisus a fost dac“. (https://georgevalah.wordpress.com)

■ „Dacii erau deja creştini înainte de cucerirea romană? Împăratul roman şi păgîn Traian a vrut să cucerească Dacia pentru că era un bastion al creştinismului?“ Nu vă lăsaţi înşelaţi de semnele de întrebare din titlul acestui articol de pe site-ul lovendal.ro. De fapt, autorul nu îşi pune nici o întrebare. Pentru că ştie deja: „Dacii, înainte de căderea Sarmizegetusei din anul 106 d.Hr., erau deja creştini, această creştinizare fiind efectuată de către Marele Preot al dacilor care, la rîndul său, beneficiase de o primă iniţiere de la unul dintre apostolii Domnului Iisus Christos sau (ceea ce este cazul cel mai fericit) de la însuşi învăţătorul Iisus Christos.“

■ De pe site-ul enciclopediagetodacilor.blogspot.ro aflăm cîte ceva despre „cuiul dacic care nu voia să ruginească de peste 2000 de ani“ şi care ar fi „format din alfa-fier pur în proporţie de 99,97%, era acoperit nu cu vopsea, ci cu 3 straturi moleculare, perpendiculare, care-l protejau impecabil, păstrîndu-i puritatea“, aceste trei straturi fiind, ţineţi-vă respiraţia, vă rog: 1) suprafaţa – magnetită „Fe_3O_4“; 2) oxid de fier „FeO“; 3) alumo-silicaţi“.

■ Cică, în ultimii ani, în zona Bucegilor s-au efectuat „măsurători energetice care au constatat existenţa unor cîmpuri de forţă extraordinară şi a unor treceri subterane care traversează munţii dintr-o parte în cealaltă. Mai mult, aceleaşi măsurători au arătat existenţa a două treceri subterane care merg din zona Bucegilor pînă în apropiere de Peştera Urşilor din Carpaţii Occidentali, acestea fiind întretăiate din cînd în cînd de diverse tunele mai mici sau mai lungi. Privite de sus (ipotetic), aceste tunele nu străbat munţii haotic, ci sub forma unor linii care configurează imaginea unui lup imens, avînd gura deschisă, ca atunci cînd se aruncă asupra prăzii.“ (www.efemeride.ro)

■ „Brăţările dacice descoperite de braconierii arheologici pe Culmea Căprăreaţa, la est de incinta sacră a Sarmizegetusei, aveau proprietăţi radionice“, notează extraterestriiprintrenoi.wordpress.com. „Energia radionică manevrată de preoţii daci prin aceste sisteme spiralate putea fi folosită şi în scopuri terapeutice. Preoţii daci erau recunoscuţi ca cei mai buni lecuitori ai lumii antice. Pentru specialiştii în terapii radionice din ziua de azi, «podoabele» dacice, brăţări spiralate sau sub formă de spirală strînsă ca o rozetă, sînt tot atîtea instrumente radionice cu efect curativ. În practică, obiectivul radionicii este de a întări sistemul imunitar al omului şi de a creşte capacităţile organismului de autovindecare, ajutînd la înlăturarea influenţelor factorilor toxici, influenţelor la nivel emoţional şi psihologic.“ Ce bine ar fi fost dacă brăţările astea spiralate şi radionice ar fi putut vindeca şi prostia...

Adrian CIOROIANU

Nu, dacii nu au pierit, dar nici nu se simt tocmai bine

Într-o amiază de iulie a.c., în hotelul Oscar din Atena, un grup de activişti ai aripii de stînga a partidului (oricum de stînga...) Syriza puneau la cale o lovitură de stat – lucru bizar, dat fiind că partidul respectiv se află la guvernare. Sub conducerea lui Panagiotis Lafazanis – ex-ministru al Energiei şi Mediului în guvern şi lider al platformei ultrastîngiste a Syriza –, conspiratorii plănuiau arestarea guvernatorului Băncii Naţionale a Greciei, trecerea rezervei valutare sub comanda guvernului, ieşirea din euro, revenirea la moneda drahma şi obţinerea unui ajutor de 5-10 miliarde de dolari de la Moscova dlui Vladimir Putin.

■ Azi, dacofilii par a fi de partea Syrizei

Pînă la urmă, conspiraţia a eşuat, iar birocraţii ironizaţi ai Uniunii Europene s-au dovedit mai tari decît premierul grec Tsipras; dl Putin n-a dat nici dînsul bani-jăratec schilodului cal troian – din două motive: i) pentru că n-are interesul să-şi compromită relaţiile oricum fragilizate cu Occidentul şi ii) pentru că dînsul nu are bani, mai ales pentru experimente trăsnite.

N-aş fi băgat de seamă povestea de mai sus dacă n-aş fi citit-o într-un jurnal serios („How Syriza's left wing covertly plotted return to drachma during crisis talks", în *Financial Times*, 25-26 iulie a.c., p. 2). Iar unii dintre cititori s-ar putea întreba ce legătură are Syriza cu dacii & dacomanii din Dosarul de faţă. Cum voi încerca să demonstrez, are legătură. Pentru că Syriza grecească nu este decît un símptom al unei boli care şi pe noi ne bîntuie: maladia *decalajelor occidentalizării*. Nu mi se pare deloc întîmplător că pe site-urile dacofile din Internetul nostru s-au grupat cei mai mulţi fani ai dlui Tsipras. Cum se explică acest lucru? Vă propun să coborîm în istoria noastră.

■ Absenţi sau prezenţi – dar mereu manipulaţi

Problema dacilor în cultura română derivă din faptul că mereu, în ultimele aproape trei secole, în spatele lor s-a aflat fie un scop politic, fie o ideologie. Fie prin *uitarea* lor premeditată, fie prin *exagerarea* prezenţei lor, dacii au jucat rol de pioni pe tabla culturală – cel mai adesea, fără legătură cu ceea ce ştim despre ei (din păcate, prea puţin). Iniţial – devreme în secolul XVIII –, dacii au fost excluşi din arborele de familie al românităţii, dintr-un motiv simplu. Perspectiva mea poate jena unele şcoli de gîndire autohtone, dar îmi asum riscul: naţionalismul românesc, născut în Transilvania în zorii epocii moderne, are la bază conştientizarea valorizatoare a diferenţei dintre români şi maghiarii & germanii conlocuitori (semn al unei maturizări culturale, normale la români după cîteva generaţii educate), dar e şi rezultatul unei politici premeditate a Imperiului Habsburgic de a-i atrage pe românii transilvăneni de partea Occidentului catolic – şi a-i opune, prin aceasta, Rusiei post-Ecaterina cea Mare (secolul XVII). Aşa s-a născut greco-catolicismul la români, ca şi la ucraineni; şi la fel a fost încurajat şi naţionalismul catolic al polonezilor – pentru a se opune ofensivei Rusiei. Aşadar, *şcoala latinistă* a primilor dascăli de neam din Transilvania însemna nu doar recuperarea moştenirii latine (reale) – în măsură să arate că românii nu-s mai prejos decît ungurii sau saşii/saxonii germani din Ardeal –, ci şi promovarea unui proiect geopolitic al Vienei ce avea ca scop stoparea influenţei ruseşti pe Carpaţi. O românitate transilvană mai conştientă (şi mîndră) de originile sale latine era mai puţin permeabilă la *soft power*-ul rusesc, într-o vreme în care Ţaratul Rusiei era (sau dorea să pară) lumina de far a ortodoxiei.

În Vechiul Regat, dacii au avut ulterior un întreit ghinion: intelectualii români din prima parte a secolului XIX ştiau foarte bine locul dacilor în geneza românităţii, dar discursul politic al vremii nu avea nevoie de daci! În ianuarie 1840, junele (de 23 de ani) Mihail Kogălniceanu fonda la Iaşi revista *Dacia literară*, dar cele şase luni de apariţie şi propaganda liberalo-naţionalistă făcută pălesc în comparaţie cu valul *occidentalizator* ce avea să vină. *Nenorocul* dacilor în cultura română a ultimei jumătăţi a secolului XIX poate fi rezumat astfel: i) generaţia de tineri de la 1848 nu dorea să se întoarcă în trecut, ci visa să se sincronizeze cu viitorul Europei (adică, Occidentul epocii); ii) unirea Munteniei cu Moldova, prin Al. Ioan Cuza, la 1859, a creat brusc un pol de atracţie pentru românii transilvăneni, mai occidentalizaţi *(id est* latinizaţi); şi iii) România mică a găsit o soluţie (se va dovedi salvatoare) în persoana unui prinţ german dintr-o ramură obscură, dar destoinică: în 1866, Carol I devenea domnitorul României.

■ Carol I şi Traian – perechea civilizatoare

Implicit, cîştigarea *Independenţei* statului român de către armata lui Carol I, în 1877, a fost o nouă lovitură dată dacilor din trecut. Paralela dintre *Imperatorul* Traian şi domnitorul Carol I s-a impus de la sine: i) ambii veniseră pe Dunăre, pe la Turnu Severin; ii) ambii erau nişte cosmopoliţi pursînge (Traian, născut în Spania, ajungea împărat la Roma; Carol I-ul, născut în Germania, va ajunge rege la Bucureşti), ceea ce convenea de minune unui tînăr stat român care, la finalul secolului al XIX-lea, era însetat de cosmopolitism (cum ne explicăm faptul că *dulăul Papadopolinei* se numea Bismarck?!); iii) în fine, ambii – Traian şi Carol I – veniseră *la noi* cu o agendă modernizatoare, smulgînd populaţia autohtonă din ghearele unui orientalism periferic (sau cel puţin aşa era el văzut pe la 1890). În 1906, cînd Bucureştiul – capitala tînărului regat al României – îl sărbătoarea pe *Regele Independenţei,* serbarea era întreită: 40 de ani de domnie a lui Carol I (de la 1866), 25 de ani de regat român (după 1881), dar şi 1800 de ani de la victoria *civilizatoare* a lui Traian (anul 106)! În această geopolitică a occidentalizării noastre, evident că nu mai era loc pentru învinşii de altădată – pentru daci, adică.

Fascinaţia pentru moştenirea latină/occidentală – predominantă spre finele secolului XIX – nu a putut eradica fantasmele *autohtoniste* ale mitologiei dacice. Din acest punct de vedere, masiva carte *Dacia preistorică* a lui Nicolae Densuşianu (1913) e un autentic monument. Rod al unei imaginaţii speculative debordante, scrisă atît de abil încît – pentru nespecialişti – pare clădită pe argumente-beton, cartea lui Densuşianu e, din păcate, o cvasificţiune. Acolo unde nu avea probe, Densuşianu – graţie culturii sale – le-a inventat, ceea ce i-a oripilat pe istoricii contemporani lui. Dar publicul – de atunci şi de azi, pentru că volumul e retipărit încă în zilele noastre! – a fost captat de idee: *ce-ar fi dacă fosta Dacie s-ar fi aflat în buricul dezvoltării ulterioare a lumii civilizate?* Teza era captivantă, argumentele contrare păreau deranjante. Ei bine, site-urile dacofile de astăzi propagă, de fapt, aceeaşi idee: o Dacie (nevalidată istoric) aflată în centrul şi *la originea* lumii civilizate. De aici şi pînă la ideea dacilor care vorbeau latina (înaintea romanilor) nu mai este decît un pas.

■ Comunismul i-a preferat, normal, pe daci

De reţinut, în context, că extrema dreaptă politică a anilor '20-'30 ai secolului trecut a fost sceptică faţă de daci. *Legionarii* – fie şi prin nume – trimiteau la gloria latinităţii. Deşi ar fi avut motive să-i reînvie pe daci, fanii lui Corneliu Zelea Codreanu erau totodată fani ai lui Benito Mussolini – care poza, în anii '30, ca noul *imperator* al Nordului Africii. Curajul sinucigaş al lui Decebal ar fi servit imagologiei Gărzii de Fier – dar ideologia politică a vremii a fost mai puternică... *axa* lui C.Z. Codreanu trimitea tot spre Vest (Berlin-Roma)... aşa că dacii au pierdut încă o dată.

„Sînt dac, nu sînt roman!
Pe romani îi dispreţuiesc."

B.P. HASDEU

Deloc surprinzător, dacii şi-au luat revanşa după mijlocul anilor '60, în România comunizată. Iniţial, recursul la daci a fost bine primit la nivelul populaţiei. Faţă de presiunea panslavistă a anilor '50 (care ameninţa să ne transforme, inclusiv lexical, într-o republică sovietică), măcar dacii aveau avantajul vechimii: ei animaseră istoria cu mult înaintea slavilor! Chiar şi învinşi, dacii plus romanii dăduseră naştere unui popor cu ceva vechime! Ca profesor, vă sfătuiesc să vedeţi filmul *Dacii* (1967) fără prejudecăţi *pro* sau *contra* Sergiu Nicolaescu: filmul este o excelentă naraţiune patriotică, mînă în mînă cu *re-românizarea* comunismului local în primii ani ai lui N. Ceauşescu. Fraza iniţială („Veţi fi stăpînii lumii doar după ce vom muri noi") acum pare gonflată. Dar, în 1967, bătea în direcţii pe care azi pare că doar istoricii le mai discută. Treptat, după 1968, dacii au devenit piesă dintr-o altă geopolitică: aşa cum dacii rezistaseră pînă la unul în faţa unui mare imperiu, la fel românii, la nevoie, o pot face – a se vedea care era (după 1968, Praga etc.) imperiul ameninţător! Aşadar, recursul la daci în primii ani ai lui Ceauşescu a fost un mesaj politic: i) sîntem vechi; ii) sîntem mai vechi decît voi, slavii; iii) am mai luptat împotriva unui imperiu; iv) la o adică, vom mai lupta împotriva imperiilor. Nu trebuie să fii *Ph.D.* în Istorie pentru a vedea legitimitatea recursului la daci din anii '60. Dacă s-ar fi revendicat de la romanii lui Traian, N. Ceauşescu ar fi părut bizar: pentru că el respingea *ab initio* imperialismul (ideologic vorbind) şi pentru că naţionalismul său era pur autohtonist (şi nu avea nevoie de culturi importate – dimpotrivă!).

■ Există aici vreo concluzie?

Adevărul brut, dincolo de toate fantasmările pre- sau post-Densuşianu, este că despre daci ne-au rămas puţine date. Această lacună este vidul ideal pentru speculaţiile (uneori elucubraţiile) pe care le vedem/citim azi. În 1980, cînd a „aniversat" *2050 de ani de la primul stat dac unificat şi centralizat, sub conducerea lui Burebista*, N. Ceauşescu nu făcea un *happening* inedit – el se inspirase masiv din fervoarea cu care, în octombrie 1971, regimul şahului iranian Mohammad Reza Pahlavi celebrase 2500 de ani de la fondarea Imperiului Persan de către Cyrus cel Mare!

În plin delir protocronist, istoricul literar Sergiu Dan Pavel publica la Cluj, în 1983 (la editura numită atunci *Dacia!)*, o carte pe care o preţuiesc mult: *Visul lui Scipio. Istoria Romei ca poveste filosofică*. Autorul spunea atunci ceva valabil şi azi: recursul la daci e revanşa pe care *autohtonismul*, periodic, încearcă să o ia, în cultura română, în dauna *sincronismului* pro-european. Azi, mesajele site-urilor dacofile sînt adesea antioccidentale, antiamericane, anti-UE. Bănuiesc că unele dintre ele sînt încurajate moral (şi/sau material) din Est sau din Vest. Nimic nou, în cultura română.

Dacii, din păcate, deseori au jucat partituri de care nu aveau habar. Acesta este unul dintre motivele pentru care dacofilii, iată, par a susţine Syriza – cu sau fără bani de la Moscova...

***Adrian Cioroianu** este decanul Facultăţii de Istorie, Universitatea Bucureşti. Cea mai recentă carte a sa este* Maria a României – Regina care a iubit viaţa şi patria *(împreună cu Mihaela Simina), Editura Curtea Veche, 2015.*

Dan VASILIU

Turism printre ruine

O ştire relativ recentă anunţa în cuvinte puţine că, în judeţul Sălaj, „cetatea dacică Porolissum va fi readusă la viaţă“ şi că „edificiile vor fi reconstruite şi transformate în hoteluri, taverne sau restaurante“. Ştirea continua într-un limbaj sec, cu speranţa că vor veni turiştii.

> *„…cei mai viteji şi mai drepţi dintre traci“*
>
> HERODOT

Trecînd peste faptul că vorbim despre un castru roman şi nu despre o cetate dacică, ştirea mă lăsa cu cîteva semne de întrebare. Acele edificii unde vor fi reconstruite? Pe vechile ruine? Dacă da, nu ar duce asta la distrugerea lor? Un telefon la Muzeul Judeţean de Istorie şi Artă din Zalău a clarificat misterul. Proiectul ar urma să fie pus în aplicare în interiorul sitului arheologic, dar într-o zonă în care să nu pună în pericol ruinele. Acolo ar urma să fie ridicate cîteva clădiri după modelul roman, dar cu facilităţile aferente secolului nostru.

În momentul în care va fi gata, complexul ar urma să dubleze, dacă nu chiar să tripleze numărul actual de turişti, care se situează undeva în jurul a 25.000. Numai că aici intervine primul *dacă*. Acest proiect va prinde contur doar *dacă* autorităţile locale vor obţine avizele necesare şi, poate mult mai greu, finanţarea.

La Sarmizegetusa Ulpia Traiana, echipa de arheologi trăieşte de ani buni doar din promisiuni. Încă din anii '90 există un proiect de ridicare a amfiteatrului. Faţada basilicii a fost la un pas de a fi restaurată. Hîrtiile au avansat lent prin birouri şi, cînd să se dea acordul final, proiectul a căzut din lipsă de bani. De altfel, la mijlocul lunii iulie, echipa de la Ulpia Traina nu ştia încă nici *dacă* şi nici cînd va primi finanţarea pentru continuarea lucrărilor uzuale.

Ceva mai departe, în interiorul sitului, o doamnă dădea ultimele sape pe terenul cultivat cu cartofi. Da, aţi citit bine, între zidurile ruinelor se cultivă cartofi, porumb şi cîte şi mai cîte. Asta pentru că oamenii au pămînturile acolo, iar statul, care are drept de preempţiune, nu face nimic pentru a le cumpăra.

Stînd de vorbă la telefon cu arheologul Gică Băeştean, l-am întrebat dacă în anii care au trecut de la prima noastră întîlnire s-a mai schimbat ceva. „Nimic“, a fost răspunsul lui. „Statul nu a făcut nimic. Nu s-au pus nici măcar indicatoare care să semnalizeze locul. Oamenii se dau jos din maşini şi întreabă în stînga şi în dreapta cum să ajungă la sit. Şi cînd ajung aici, dau cu ochii de cucuruz.“

„Croaţii au mulţi turişti şi au zis să mai împrăştie.“

Cam 50.000 de turişti ajung în fiecare an la Ulpia Traiana. Cei mai mulţi sînt români, dar nici numărul străinilor nu e de neglijat. Aceştia din urmă „sînt încîntaţi de ce văd, dar simţi că e vorba şi de politeţea occidentalului, care indiferent de cum e, el zice că e bine ca să nu te supere“, mai spune Gică Băeştean.

Vestea bună pentru Ulpia Traiana e că vechea aşezare a fost inclusă într-un circuit internaţional. „Ruta împăraţilor romani“ ar urma să îl ducă pe turist pe la unele dintre cele mai importante cetăţi antice din estul Europei.

„Croaţii au mulţi turişti şi au zis să mai împrăştie“, spune în glumă arheologul Ulpiei Traiana. „Asta nu e un proiect românesc şi de aceea beneficiază şi de promovare. Poate că din toamnă o să avem mai mulţi turişti străini. Singura problemă e că biletul achiziţionat de turist va fi unic pentru toate siturile şi nu ştiu cum vom face cu banii.“

Unii spun că nu se doreşte promovarea siturilor pentru ca „vînătorii de comori“ să îşi poată face de cap nestingheriţi. Situaţia este valabilă mai ales pentru Sarmizegetusa Regia, capitala dacică din Munţii Orăştiei, mult mai spectaculoasă vizual şi, cred eu, cu un potenţial turistic mult mai mare decît Ulpia Traiana. Şi în acest caz, deşi cetatea a fost inclusă în patrimoniul UNESCO, promovarea e slabă. Nu se vorbeşte despre ea, nu se investeşte în ea şi foarte rar e inclusă în circuite turistice. Dar asta şi pentru că drumul de 18 km care duce pînă sus poate face praf chiar şi maşini cu pretenţii. „Cîteva zeci de roţi sparte şi cam tot atîtea băi de ulei distruse“, sună estimarea făcută chiar de administratorul sitului.

Dacă te uiţi pe Tripadvisor, unul dintre cele mai populare site-uri de recenzii turistice, Sarmizegetusa Regia a reuşit să adune doar 40 de opinii. Majoritatea ale turiştilor români, dar sînt şi în jur de zece străini care au scris despre vizita lor şi care au găsit un punct comun pe care l-au scos în evidenţă: starea proastă a drumului, care pare-se ar urma să fie refăcut, în cele din urmă, cu bani europeni.

Dintr-un reportaj televizat am aflat că Sarmizegetusa Regia ar fi un important punct energetic, motiv pentru care mulţi creduli dau fuga la chemarea purificatoare a unor aşa-zişi lideri spirituali. Că omul vrea să dea bani pe aşa ceva, e treaba lui, dar că se urcă pe ruine pentru a fi pătruns de energie e treaba autorităţilor, care ar trebui să intervină pentru a le proteja. Numai că prin zonă nu prea sînt autorităţi. Ca să înţelegem pericolul, e suficient să ne uităm la vechea cetate getică de la Beştepe, numai bună de stînă după părerea cîtorva ciobani, şi la ruinele cetăţii romane din secolul I, aflată tot prin apropiere, care a ajuns groapă de gunoi. Iar autorităţile locale nici măcar nu ştiau că e de datoria lor să le protejeze!

***Dan Vasiliu** este jurnalist la Radio România Cultural. Editor al blog-ului Daily Traveller.*

Emanuel CIOCU

Oaie în groapă

Alimentaţia Europei antice era împărţită în două lumi distincte şi aproape radical diferite: cultivatorii din sudul continentului şi vînătorii din nord. Prima era o civilizaţie dedicată preponderent cultivării grîului, măslinului şi a viţei-de-vie, aşa cum a fost surprinsă şi sacralizată în textele biblice, iar a doua era lumea triburilor barbare, a iubitorilor de carne şi bere. Aspect foarte important, pentru că după sute şi chiar mii de ani lumea se va separa relativ pe aceeaşi graniţă între catolici şi protestanţi. Undeva între ele, geografic şi politic, se găsesc triburile daco-geţilor: cultivatori şi totodată vînători. Acestea sînt certitudinile. Dar ce mîncau stămoşii noştri?

În absenţa informaţiilor directe (nu există documente scrise de către daci), rămîn două tipuri de izvoare care oferă informaţii privind alimentaţia dacilor: siturile arheologice descoperite şi evaluate pînă acum şi documentele „diplomatice“, relatările celor care au intrat în contact cu lumea triburilor geto-dace. Informaţiile sînt limitate şi de multe ori interpretate entuziast sub mai multe aspecte. *Timpul* – multe informaţii descoperite în siturile arheologice au fost puse la grămadă fără să se ţină cont de perioada istorică, în unele cazuri diferenţa fiind de secole; *spaţiul* – într-o perioadă a istoriografiei romantice s-au colectat şi au fost puse la comun date din regiuni diferite şi foarte îndepărtate din punct de vedere al geografiei şi climei, singurul motiv fiind poziţionarea triburilor pe arealul României Mari, din Ucraina pînă în Bulgaria; *societatea* – interpretarea nu ţine cont de diferenţele sociale existente: într-un fel mîncau căpeteniile, proprietari de animale, şi în cu totul alt fel oamenii de rînd; *generalizarea* – din proasta gestionare a indicatorilor de timp, spaţiu şi societate se trag concluzii generale care, de multe ori, sînt cel puţin forţate. Pe acelaşi tipar, dacă arheologii viitorului ar descoperi un frigider intact din Piaţa Victoriei, ar trage concluzia că românii, din Satu Mare şi pînă în Călăraşi, se hrăneau cu caviar şi şampanie Moët & Chandon.

Ce se ştie este că triburile dacice practicau deopotrivă agricultura şi creşterea animalelor şi aveau o alimentaţie omnivoră, preponderent vegetariană; că principalele culturi erau de mei, grîu, orz, ovăz; că se cultivau de asemenea bobul şi lintea; că se mai foloseau ceapa şi usturoiul, spanacul, măcrişul şi loboda. Condimente şi mirodenii: sare, oţet, miere, muştar, usturoi şi, probabil, alte ierburi sălbatice (mărar, cimbru etc.). De asemenea, este cunoscută creşterea animalelor, dar îndeosebi în cazul căpeteniilor, fiind un semn de putere şi bogăţie. Este vorba, de regulă, de păsări şi mamifere de talie mică şi medie: capre, oi, porci, vite (chiar şi în cazul vitelor avem de-a face cu rase de talie mică). Laptele şi derivatele lui erau cu siguranţă cunoscute şi utilizate pe scară mare.

Alimentele se găteau simplu, prin fierbere şi frigere. Terciul de mei sau orz sau ovăz – protomămăliga – era cu siguranţă parte din alimentaţia cotidiană. Deoarece nu s-au descoperit cuptoare, ci doar vetre, se presupune că pîinea era gătită simplu, direct pe lespezi de piatră sau metal. Laptele, laptele prins, zerul, untul, smîntîna şi brînza se adaugă terciurilor. Una dintre reţetele de stînă care se mai găteşte şi în zilele noastre – şi sînt convins că se gătea şi atunci – este oaia sau berbecul la groapă. Ca toate reţetele festive, care se realizează pentru multe persoane, necesită răbdare şi pricepere. Reţeta e primitiv de simplă. Se face o incizie în burta animalului sacrificat, pe unde se scot intestinele şi măruntaiele. Intestinele se aruncă, măruntaiele se frig şi, după caz, se reintroduc în cavitatea abdominală, nu înainte de a se freca bine cu sare. Se introduce aer în oaie şi se coase. Animalul astfel pregătit, cu tot cu blană, se pune într-o groapă adîncă de vreun metru, umplută cu jăratic. Se pune jăratic şi deasupra şi se acoperă totul cu crengi pentru a se coace la foc lent. După cîteva ore aerul încins din oaie se va elibera producînd un zgomot puternic, semn că oaia este pătrunsă pînă în interior. Atunci se scoate oaia, se curăţă şi se serveşte carnea friptă cu mujdei din usturoi, apă şi oţet.

Dacă astăzi pare ignobil să mănînci plante pe care le consumă animalele, în perioada în cauză, faptul că erau consumate de animale era cea mai bună dovadă că sînt comestibile. Am convingerea că brusturele (folosit încă în Japonia), laba-gîştii (mai bogată în nutrienţi ca spanacul), iarba grasă, numită şi a porcului (folosită chiar şi acum în Creta), ciupercile, castanele şi chiar ghindele făceau parte din alimentaţia strămoşilor noştri. La fel cum sînt convins că barza, pasăre uşor de vînat, şi viezurele au rămas în vocabular nu datorită pasiunii dacilor pentru natura înconjurătoare, ci datorită locului pe care îl ocupau în alimentaţia lor.

***Emanuel Ciocu** este jurnalist. Editează blog-ul culinar cevabun.ro. Este bucătar-şef la un restaurant vegan din Tenerife.*

Dragoș NEAMU

Dac-o mai fi ceva de spus despre dacii civilizatori, atunci nu din muzee o să aflați

Probabil toată lumea cunoaște Aventurile lui Habarnam, *simpaticul personaj care s-a grăbit să dea marea veste întregii piticimi cum că o bucată din soare a căzut și l-a izbit drept în moalele capului. O veste asemănătoare ca impact a primit de curînd întreaga noastră suflare care nu mai înțelege ce limbă vorbește și care a aflat de la Miceal Ledwith, confident al Papei Ioan Paul al II-lea, că latina cultă se trage din limba română străveche. Bădiță Raabis, cel care a preluat informația pe blog-ul său, explică astfel că nu limba română este o limbă latină, ci că limba latină este o limbă românească. Acesta își continuă pledoaria afirmînd încă din titlul articolului său că se confirmă astfel teoria dacologilor. A cărei tabere? – întreb eu.*

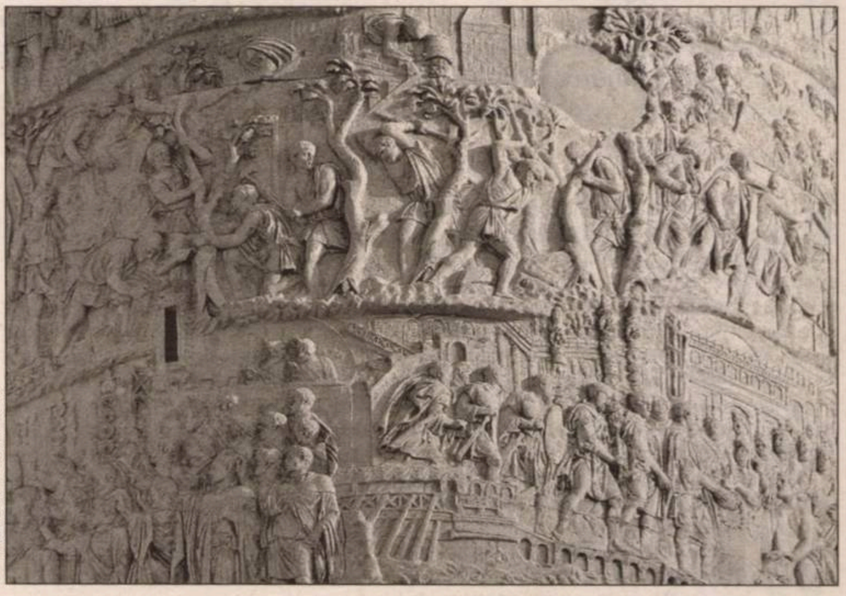
© wikimedia commons

Tot ce ar fi putut fi cu adevărat important pentru mine, după o asemenea sentință istorică, nu s-a întîmplat. Nu s-a întîmplat să văd o mobilizare de amploare a comunității credibile a dacologilor, iată, serios compromisă, și nici a muzeelor de istorie, care să explice foarte clar și argumentat în ce măsură lucrurile au stat întocmai precum cele afirmate de către confidentul Papei. O astfel de tăcere, dincolo de faptul că este una complice, confirmă o realitate care nu a fost niciodată expusă public sau care a trecut neobservată. Muzeele de istorie din România și arheologii săi, amestecați la grămadă în marea masă de muzeografi, nu au abordat niciodată în cheie curatorială temele controversate ale momentului și ale istoriei în general. Muzeele nu și-au exprimat prin expoziții tematice bine personalizate și coerent structurate vizual și narativ un punct de vedere științific și istoric care să fie tradus pentru minţile derutate ale noastre, ale tuturor, acum, cînd sîntem bombardați cu tot felul de idei legate de originile noastre și despre vocația mesianică a străbunilor noștri. Misiunea și înclinația contemporană a muzeelor de istorie este tocmai aceea de a prelua marile teme și neliniști ale societății pentru a le explica, uneori terapeutic, pe înțelesul publicului interesat și confuz. Terorismul, globalizarea, consumismul, imigrația, acum dacomania, nimic din aceste teme ale umanității nu a fost planificat și dezbătut în expozițiile muzeelor de istorie. Acestea ar face astfel un mare serviciu turismului cultural, pentru că i-ar servi curiozității și sentimentului de aventură specifice ființei umane o experiență memorabilă prin vizitarea siturilor arheologice și a locurilor care au generat aceste fenomene sau isterii contemporane. Este și cazul acestei adevărate dacomanii care ne-a cuprins cu fierbințeală de ceva ani.

Terorismul, globalizarea, consumismul, imigrația, acum dacomania, nimic din aceste teme ale umanității nu a fost planificat și dezbătut în expozițiile muzeelor de istorie.

Șantierele de arheologie stau închise, arheologii lucrează cu spatula în lumea lor, se mai contrazic între ei pe la sesiunile de comunicări științifice pe care numai ei le înțeleg, și nimic nu ajunge la noi, ceilalți, nici o lămurire, nici o poveste despre un obiect iconic al culturii dacice (dacă o fi existat vreuna), nici o invitație la a experimenta sau a-ți da o părere, nimic. Romanitatea este exaltată însă în toate detaliile sale, iar mai nou apar în sfîrșit acele proiecte cu adevărat interesante de reconstituire *in situ* a unor elemente de arhitectură militară și domestică romană, de reanimare a vieții cotidiene a garnizoanelor romane, a marilor bătălii, a tehnicilor de luptă, a metalurgiei și a costumului, acolo unde dacii sînt personajele oarecum secundare, victimele care ajută la scoaterea în evidență a gloriei vechii Rome. În Alba Iulia, Deva, Zalău și Cluj-Napoca, siturile romane se deschid mulțimii, fac parade și te invită să retrăiești cu pasiune și onoare militară momentele-cheie ale luptelor și ale contactelor civilizaționale dintre daci și romani, în timp ce siturile dacice din Munții Orăștie sau din Dacia liberă de odinioară sînt inerte, veșnic cercetate, de multe ori vandalizate, inclusiv ideologic, de acei „dacologi“ care au luat de bune teoriile despre energiile biomagnetice emanate de cetățile dacice, despre comorile și simbolurile dacilor, creații ale unor minți strălucite și profunde care nu au avut însă șansa să-și afirme universalismul. Dacă tot i-am ajutat pe romani să își încropească o limbă, haideți să arătăm Europei și lumii întregi de ce aici și nu în altă parte, de ce dacii și nu galii.

British Museum cu siguranță nu ar fi ratat o astfel de temă controversată și și-ar fi sacrificat jumătate din bugetul anual pentru o mare expoziție *blockbuster*, cu o întreagă aventură de cercetare și de documentare în spate, iar financiar vorbind, capitalul generat ar fi acoperit în totalitate întreaga investiție de resurse. Capitalul cultural rezultat de pe urma unei astfel de expoziții ar fi avut multe urmări pozitive, pentru că muzeul este un spațiu al învățării și al tranșării unor controverse istorice puternice, dar și o invitație pentru a vizita o țară, mai mult decît orice brand construit în laboratoarele cele mai avizate. O expoziție celebră, cu o puternică tentă comică, despre Irlanda în zece obiecte, a determinat o jumătate dintre irlandezi să-și reseteze ideile și prejudecățile legate de propria lor cultură, într-un mod ce se impunea. Perspectiva propusă din punct de vedere curatorial, deși comică, nu schimba cu nimic seriozitatea conținutului istoric extrem de atent configurat și prietenos livrat publicului, așa, cam pe înțelesul tuturor.

Muzeele de istorie din România ar trebui să profite de pe urma acestui fenomen creat și să invite o astfel de temă dincolo de curtea lor, acolo unde a încăput doar într-un tîrg ideal pentru cercetările din registrul psihopatologic, despre care s-a vorbit cît de cît în mediile de socializare și în presa online. Muzeele trebuie să invite tema dacilor în sălile de muzee, acolo unde să ne arate, prin comparație, termeni și origini ale limbilor, relațiile de rudenie dintre ele, să aibă curajul de a emite o opinie personală pe care să o susțină prin documente și imagini, unde se poate. Nu e nimic mai necesar și mai seducător acum decît să aflăm o dată pentru totdeauna ce limbă vorbeau populațiile după retragerea romanilor de pe teritoriul Daciei și ce facem cu brînza și viezurele, dacă se confirmă cele mai noi teorii. Muzeele nu trebuie să fie selective și au obligația să analizeze toate părerile, fie și pe cele deplasate, atîta timp cît acestea au un potențial de alienare a societății ce nu mai poate fi ignorat. Expozițiile ar trebui să ne ofere repere și construcții filozofice prin comparație, astfel vom înțelege diferențele de evoluție și de gîndire dintre daci, romani, greci și alte neamuri antice. De ce știm atît de puține lucruri despre Zalmoxis? Ce spune asta despre daci? Arheologii își pierd timpul cu discuții fără final, la o pauză șezută pe martorul de săpătură, deși spun atît de multe lucruri interesante și fascinante care, din păcate, nu sînt adunate și livrate prin expoziții sau prin vizite organizate la siturile arheologice.

Mai nou, aflăm despre piedicile birocratice puse muzeelor interesate de reconstituirile *in situ* ale unor monumente antice din false motive legislative privind protecția patrimoniului. Direcțiile județene de cultură au început să interpreteze legea mai restrictiv și mai personal decît auditorii Ministerului de Finanțe, neînțelegînd că nimic nu îngrădește posibilitatea unor astfel de reconstituiri care pot ajuta mult mai mult la salvarea și conservarea vestigiilor arheologice, pot pune infinit mai bine în valoare patrimoniul existent. Inutil să spunem că există nenumărate exemple de acest tip în Europa.

Lumea are datoria să afle că muzeele ar putea face mult mai multe lucruri pentru cunoașterea adevărului istoric dacă nu ar fi oprite din elanul lor profesional de tot felul de birocrați și oameni cu mai puțină aplecare spre lucrurile care contează cu adevărat în valorificarea patrimoniului cultural, dar în același timp trebuie să punem mai multă presiune pe muzeele de istorie care încă nu înțeleg cît de important este pentru misiunea lor să nu lase să treacă cu indiferență pe lîngă ele acele teme provocatoare care ne definesc ca neam și ne oferă coeficientul de valoare istorică pe care îl merităm cu adevărat în clasamentul civilizațiilor. Altfel, vom trăi momente din ce în ce mai năstrușnice, precum cel despre care am aflat de curînd și la care au fost martori o serie de domni și doamne care au participat la vernisarea unei expoziții serioase despre aurul și argintul antic al României. La acest vernisaj a luat cuvîntul un important demnitar din cadrul Ministerului Culturii, care ar fi afirmat că lipsa reprezentării traducătorului pe Columna lui Traian ar fi o dovadă incontestabilă a faptului că dacii și romanii vorbeau aceeași limbă. Asta da, o veste!

„The ducks come from the trucks.“

Ion Iliescu

Dragoș Neamu *este manager cultural, director executiv al Rețelei Naționale a Muzeelor din România.*

DILEMA
Dacii şi românii

Radu BORZA

Cîte cuvinte de origine dacică avem în limba română?

O întrebare simplă, dar cu un răspuns dificil de dat. Mă rog, ar exista o variantă simpl(ist)ă: conform Dicţionarului Explicativ al Limbii Române (DEX-ul), nu există nici măcar unul! Nici dacă ne uităm în dicţionarele etimologice nu vom găsi prea multe. Motivul principal ar fi că lipsa izvoarelor şi credibilitatea îndoielnică a surselor indirecte fac dificilă identificarea elementelor dacice în limba română.

Ce spune DEX-ul?

În DEX nu este prezentat nici un etimon dacic (sau tracic). Într-un fel este o soluţie corectă, deoarece există mult prea puţine surse pentru a putea vorbi serios de cuvinte cu provenienţă dacică. În plus, DEX-ul nu este un dicţionar etimologic pentru a putea face consideraţii etimologice asupra cuvintelor. Nici măcar în timpul propagandei ceauşiste DEX-ul nu a sprijinit etimologiile mai mult sau mai puţin fanteziste cînd era vorba de limba dacă (sau tracă).

Totuşi, există în DEX anumite şabloane care sugerează că un anume cuvînt ar putea proveni din fondul autohton. Astfel, avem:

1) Trimiterea la limba albaneză (în DEX avem ***cf. alb.*** „compară cu albanezul“). În această situaţie sînt 90 de cuvinte, majoritatea fiind candidate: *abur, balaur, baltă, barză, bîrsă, brad, brîu, buc, a (se) bucura, bulz, bunget, buză, capsoman, caraban, căciulă, căpuşă, cătun, ceafă, cioară, cioc, ciut, ciută, coacăză, copac, copil, curm, a curma, curpen, cursă, de, droaie, fărîmă, fluier, fluture, gard, gata, gălbează, a găti, ghimpe, ghionoaie, ghiuj, grapă, gresie, groapă, grumaz, grunz, a (se) gudura, a hămesi, lai, mal, mazăre, măgar, măgură, mărar, măre, mătrăgună, mînz, mînzare, mînzat, mîţă, mire, moaşă, molid, mugur, mură, murg, na, năpîrcă, oare, olog, pală, păstaie, pîrîu, pupăză, raţă, rînză, sîmbure, straiţă, strungă, şopîrlă, tărăboi, traistă, ţap, ţarc, vatră, văpaie, viezure, zară, zgardă, zgură*;

2) Etimologia necunoscută[1]. După eliminarea cuvintelor de dată recentă[2] mai rămîn în această situaţie 1071 de cuvinte (cu litere aldine sînt cuvintele cu o largă utilizare în limba română la care nu există o explicaţie credibilă în dicţionarele etimologice): *a aburca, a acira, a aromi* (a aţipi), *acătării, **adică**, a adulmeca, **afin*** (plantă), *alaman* (unealtă), *aldan, alelei, alivancă, amuş, ana, andrea, apriat, **aprig**, arăriel, arcaci, argea, arşinic, **arţar**, asab, **a asmuţi**, avat, baban, babete* (pasăre), *baccea, **baci**, **bade**, bală, balcîz, **ban**, bană, bandulă, bandură, bar* (în jocuri), *bartiţă, başoaldă, batal, batcă, batir, bazon, **bă**, băcuiaţă, **a băga**, **băiat**, bălăbăni, bălărie, bălăştioagă, bălbisă, bănică, bărăgan, a bărăni, **băţ**, bechiu, **beci**, bedreag, beldie, beldiţă, belşiţă, berc, a beşteli, a bichiri, bifor, bîrcoace, bîrdan, bîrfi, bîrliga, bîrzoi, bîtă, bîzdîc, blacheu, bleandă, a bleojdi, boacă, boacăn, boancă, boarfă, boarţă, **bob**, bobîrnac, **bocnă**, bodîrlău, a bodogăni, boghet, bojoc, bolboşa, a boncălui, bongoase, bont, **bordei**, **borhot**, a borî, boroboaţă, borţ, a (se) bosumfla, boşar, **bot**, botă, botcă, botei, **boţ**, braghină, brambura, a brănui, breabăn, brezaie, briboi, brioală, brîglă, brîncă, **brînză**, brudiu, bruft, brusture, **buburuză**, buc, bucium, bucşi, budihace, buf, buflei, buft, buh, buiandrug, **buiestru**, buimac, bujdă, buleandră, **bulgăr**, bulhac, bulughină, bulumac, bumben, a bunghini, burcă, burdac, **burduf**, burlău, **burtă**, busnat, **buştean**, buştihan, buşuma, but, butalcă, butoarcă, **butuc**, buzaină, cacadîr, caciur, caiman* (însoţitor), *calcavură, calindroi, caloneţ, **caltaboş**, campadură, a canarisi, caprotină, carabăţ, caracaşicuri, caravă, carcalete, cargan, cataramă, catrafuse, **caval**, cazic, cazulcă, călîu, căpuş, căpută, cărpănos, cătur, căulă, ceac, ceatal, celostat, cervană, chelbe, chelfăni, chenaf, chepcel, cherapleş, chercheli, chersin, chichineaţă, chiomb, a (se) chirci, a chirfosi, chisnovat, chiştoc, chitcăit, chitonag, chiţibuş, chiurluit, cicar, **a cicăli**, a cimili, **cimpoi**, a cinchi, **cinteză**, cioacă, cioancă, cioareci, cioclej, ciocoi, ciolpan, **ciorchine**, ciorovăi, cioşmoli, **ciot**, ciovei, cipilică, ciritel, ciuciure, ciucuşoară, **ciuf**, **a ciuguli**, ciul, ciuleandra, ciulei, ciumiză, ciump, ciurlan, cîrceie, cîrîie, cîrjancă, **cîrlan**, cîrlionţ, a cîrnosi, a cîrti, cîşiţă, a (se) clinti, cloambă, coblizan, cocă, cocioabă, cocioc, cocîrlă, coclauri, cocleţ, cocoli, **cocon*** (fecior), ***cocor**, a (se) cocoţa, **colb**, colin, comănac, comor, condac, corcoduş, a corcoli, cord* (cuţit), *corhan, corlă, corobană, corobeaţă, corozbină, cortel, coruncă, cosar, cosoi, coşava, coşcană, coşmagă, coşmelie, coştereaţă, cotarlă, cotolan, **cotor**, cotoroanţă, cotoşman, a cotrobăi, cotrog, **a cotropi**, coviltir, a covîrşi, crapan, **cratiţă**, craun, **creţ**, crivac, crîmpoşie, crîncen, crosă, a cruţa, cucă, cucovă, culbec, culic, cupiu, custură, cuşcaie, dabilă, **dar**, darie, dălcăuţ, a dăula, a dăuli, **de**, **derdeluş**, **a desfăta**, destrăbălat, deşanţ, deşănţat, **a dezbăra**, **a dibui**, dihai, dîrloagă, dîrlog, dîrmoz, dîrvală, doboş, dodii, **doină**, **dolofan**, dragavei, dreţe, drîng, drog* (plantă), *dughie, duluţă, durd, durdă, enot, **erete**, farfasit, faurmaur, făcău, feleştioc, fercheş, a (se) feri, filaliu, filimică, firfiric, fişteică, fisă, flaimoc, **flămînd**, fleac, fleancă, a (se) flecui* (a se muia), *fleţ, flit, florinte* (pasăre), *fluştura, foac, fofează, fofîrlică, foloştină, frichini, frişcă, fufă, **fuior**, **fulg**, funigel, gaci, **gaie**, galfăd, **garf**, gaşcă, găgăuţă, **gălăgie**, gălămoz, găman, **găoace**, **gărgăun**, geală, genune, **gheară**, ghermea, **ghes**, ghibirdic, ghiborţ, **ghici**, ghidran, ghidrin, ghiftui, ghigosi, ghimirlie, ghin, ghinţ, **ghioagă**, **ghioc**, ghionoi, **ghiont**, ghiordel, ghipcan, ghirin, ghizdei, gingirică, gionat, gireadă, **gîde**, gînj, gîrgîr, gîrliţă, **glie**, **glonţ**, godin, godină, a gogi, gogoloi, gogoriţă, goldană, **gologan**, golomoz, gordin, goştină, grozamă, a grui, gurut, **gutui**, habană, hachiţă, halagea, hanzelă, haraiman, harancă, harchină, hartan, hăbuc, hălăciugă, a hărăţi, hătălău, hăţaş, **hăţiş**, **hău**, a hicăi, hiolă, hînsar, hînţău, hîrău, hîrlostea, a hîrsi, hlujan, hoaspă, hobîc, hojmalău, horaiţă, horeţ, a horhăi, hoţ, a hrentui, hudubaie, hudubleajă, huidumă, a huiţa, hulă, huludeţ, a hutupi, **iaca**, **iar**, iazmă, ibîncă, inc, inga, izbuc, **a izbuti**, **izmă**, a îmbîcsi, a îmbodoli, a îmbolboji, a îmbuiba, a împila, a împletici, a împopoţa, a împopoţona, a încăibăra, încot, a (se) încotoşmăna, **îndelete**, a (se) îndeletnici, a (se) înfofoli, **a îngăima**, a îngăla, a (se) întrema, a (se) înviora, janghinos, janţ, japşă, jarcă, jarchină, jărăgai, **jep**, a (se) jerpeli, jilăvete, jimba, jintiţă, jip, jugan, **jumătate**, junt, **jupîn**, juvete, lastră, laţe, a (se) lăbărţa, lăor, a lehăi, a lepui, lerpenea, **lespede**, **a leşina**, **leuştean**, **a licări**, licurin, a lihni, liştai, liză, lolotă, lostopană, lufar, **lujer**, luptaci, macioală, majarcă, maldăr, mangosit, marţafoi, maşter, **matahală**, **mă**, **măceş**, **măciulie**, măgăoaie, **mălai**, **mămăligă**, mămăruţă, mărghilă, măsălar, a mătăhăi, mătăuz, **mătură**, **melc**, melean, melegar, mendre, mepacrină, meredeu, **meteahnă**, miarţă, michiduţă, micsandră, a migăli, mihalţ, milacop, minavet, **a mişca**, a mîglisi, **a mîhni**, mîndălac, mîrlan, mîrtan, mîşîi, mîtcă, moacă, mocăi, mocofan, modîlcă, modoran, mogîldeaţă, moglan, mogorogi, molcotit, momîiaţă, momîie, morman, a (se) moşmoni, motan, moţ, muciorniţă, **murg**, **muscel**, **a muşca**, muşina, nahlap, **naiba**, **namilă**, **nasture**, natantol, năbădaie, năgară, năprui, a nărui, **născoci**, năstaşnic, năvleg, **a năzui**, neagă, **neaoş**, neder, neghină, neghiob, nichipercea, nicorete* (ciupercă), *nipralăa, **niţel**, **noian**, norea, notătiţă, nuligestă, oacăr, oarzan, obligeană, **oblon**, odgon, ogoi, **oină**, olat, oleandra, olm, oloisă, onanie, **opac**, opintic, oploşi, orăstică, orceag, oreav, oreşniţă, **ori**, orie, a oropsi, ortoman, **ostropel**, ostropeţ, a otînji, otova, pală, paliu, palotie, pambriu, paparugă, paracherniţă, a*

> *„Oamenii sînt cei care scriu istoria, doar că ei nu ştiu ce istorie scriu.“*
>
> RAYMOND ARON

> *O teză tracomană bine încetăţenită susţine că latina ar fi o versiune a limbii dace.*

Nicolas TRIFON

Note de lectură

„Această patologie“, scrie Dan Alexe în legătură cu obsesia românilor cu dacii, „are rădăcini vechi, crescute din elucubraţiile ocultistului Nicolae Densuşianu, care în *Dacia preistorică* înşirase toate absurdităţile pe care avea să se bazeze protocronismul, inclusiv aceea că limba latină ar deriva din cea dacă (sau proto-română) şi, în consecinţă, dacii vorbeau latina înaintea latinilor“ *(Dacopatia şi alte rătăciri româneşti*, Editura Humanitas, 2015, p. 5). Inutil să insistăm asupra satisfacţiei pe care ţi-o poate procura această „execuţie“ a dacopatiei, cea mai spectaculoasă dintre nenumăratele rătăciri trecute în revistă cu umor de autor în capitolele consacrate „Ţiganiadelor“, „Balcaniadelor“ sau noilor mituri ale românului precum „Capitalismul lui Putin *vs* socialismul UE“ sau „Mitologia Vămii Vechi“.

Totuşi, la un moment dat, pornind de la critica unei rătăciri, şi anume a minimalizării sistematice a înrudirii structurale între albaneză şi română de către lingviştii şi istoricii români, Dan Alexe convoacă la rîndul său cititorul la un alt soi de rătăcire, cert mai inocentă, nu însă şi mai puţin derutantă. „Eliade însuşi nu concepea o adevărată apropiere, o comparare a românilor cu albanezii decît ca pe un lucru ruşinos, de ocară, de care singurii responsabili sînt romînii, prin înapoierea lor cronică. România, scria el retoric într-un moment de autoflagelare, «îşi merită soarta între Paraguay şi Albania»“ (p. 132). Greu de zis dacă, în asemenea circumstanţe, Eliade făcea ecou dacopatiei, după cum sugerează Dan Alexe (p. 131). În schimb, afirmaţiile categorice ale acestuia din urmă în capitolul intitulat „Arnăuţi şi vorbe vechi“ pot să te pună pe gînduri cu privire la o eventuală albanopatie în germene: „Prin urmare, tipologic, româna nu este astăzi altceva decît o limbă balcanică al cărei vocabular de origine latină abia dacă-l depăşeşte pe acela al albanezei şi a cărei gramatică a devenit identică cu aceea a albanezei şi al slavei macedo-bulgare“ (p. 133).

„O privire atentă ne va arăta însă că româna şi albaneza sînt două limbi care provin dintr-un trunchi comun, separarea producîndu-se în momentul în care latinizarea unei populaţii (strămoşii românilor) a fost împinsă pînă acolo unde ea a cuprins şi sistemul verbal, precum şi pronominal, pe cînd albaneza a rămas în stadiul unei masive latinizări lexicale“ (p. 136).

HUMANITAS
DAN ALEXE
DACOPATIA
ŞI ALTE RĂTĂCIRI ROMÂNEŞTI

*parădui, parăgină, a pardosi, parpalec, parpian, **pasămite**, pată, paţachină, paţîrcă, **a păcăli**, **pălărie**, pălimar, pămînzalcă, păpălău, păpăludă, părangină, peletic, **perie**, **perjă**, **piază**, pielm, **a piguli**, pilotă, pinţă, a (se) pipernici, pipirig, **pipotă**, a piroti, **pisc**, piscoaie, pistornic, pistră, **a pişca**, pişcă, pişleag, **piţigoi**, **pîlnie**, **pînză**, pîrdalnic, **pîrghie**, pîrnaie, **plai**, **platoşă**, plavcă, plătică, pleiocaziu, plevaiţă, **plisc**, pliurd, plîtoşă, plopovăţ, pocie, pociumb, pocîlti, pocînzeu, poclău, poclit, **podea**, a podidi, pojghiţă, **poloboc**, popenchi, popistra, popîndac, poponeţ, poroinic, portativ, posac, a (se) posomorî, poş, poşircă, poşovoaică, potaie, poznă, praftură, praşcău, **praşilă**, a prădui, **prăjină**, prăştină, prăvălie, prepeleac, presură, **preş**, prian, prichindel, pricolici, prigitoare, prior, **prisacă**, prislop, prohab, prour, **prunc**, puchi, **pungă**, puşlama, **puţin**, racilă, **rai**, rangă, rapăn, raşcă, a răbda, răcovină, a (se) răfui, răgaz, răgălie, a răguşi, răpciugă, răpciune, răscoage, răsfug, răstav, a (se) răsti, răsură, a răşlui, a rătuti, răvar, reambulare, rechie, rediu, relascop, renci, resteu, reşcă, retevei, a reteza, a rezema, rizeafcă, rîncă, rîznă, roabă, rocarniţă, rocoţea, rogodele, **rostogol**, **rotofei**, rudacee, rujare, ruscuţă, sacoviţă, salce, sama, sanchiu, sangulie, sarsailă, saulă, săhăidac, sălbăţie, sănişoară, **scai**, **scamă**, scălîmb, **a scăpăra**, a (se) scărmăna, **schilod**, schinduc, schinduf, a scîlcia, sclai, a (se) sclifosi, sclipeţ, a sclipui, scociorî, scofală, a (se) scofîlci, scondru, scorbură, a scormoni, scoroambă, **a scotoci**, scrădiş, **scrînciob**, **sculă**, **searbăd**, seigă, sein, selnic, **semen**, sferdecel, **sfîrc**, sfîrlă, sfîrloagă, sfîrnar, a (se) sfriji, sicaiţă, sică, sieptru, silcă, sineţ, sirec, sisinel, **sitar**, siteav, sîmbovină, slai, slimui, smidă, **soi**, sormait, sosma, **spaimă**, spelb, spînz, splau, sprinţar, **stăpîn**, **sterp**, **stingher**, **stinghie**, stirigoaie, a stîmpi, **stînă**, **stîncă**, **a stîrni**, stogoş, stolnă, **strai**, stramă, străin, strei, a stricni* (a striga), *strugure, strunghil, sturluiba, sulgiu, sulumină, **sută**, suvac, şfei, **a şiroi**, şiştor, **şorici**, **a şovăi**, a şparli, şperlă, ştează, a şterpeli, ştioalfă, **ştiulete**, şubred, şufan, şui, şuiţă, şupuri, şustă, şuşlete, talabă, talaşcă, tală, talger, talion, **talmeş-balmeş**, tamar, tanăt, tandalic, tandaluţă, taolă, tapă, tapoşnic, taragot, tarancă, tarapangele, tason, tăbîrcă, a tăblăci, tăfălog, tăfîlcă, tălaniţă, tălălău, tălîmb, tămînjer, tăpănos, tărăşenie, tărînc, tărtăneţ, tăşulă, tătăişă, a tăuşi, tea, **teafăr**, **teapă**, tearfă, teică, teraz, **terci**, a (se) teşmeni, ticăi, ticălos, a ticlui, a ticsi, tifan, tigoare, tihăraie, tihărie, tilişcă, tipie, titirez, a (se) titiri, **tiv**, **tîlhar**, tîlv, **tînjală**, tîrfă, tîrsoagă, tîrş, tîrtan, tîţoaie, toaipă, a (se) toci, tohoarcă, a tolocăni, tolomac, toloşcan, toroipan, trandada, trapezan, trăscău, trişcă, troahnă, a (se) tufli, tulichină, **tulnic**, tureatcă, turicel, **tută**, **ţanc**, ţanţoş, ţapap, **ţapină**, ţăcălie, ţăruş, ţencuşă, ţiclă, ţiclean, ţiclete, a ţicui, ţif, **ţigaie**, ţigîi, **a ţipa**, **ţipar**, ţiştar, ţiţei, ţiu, ţînţar, **ţîră**, a (se) ţîrîi, ţoi, **ţugui**, a ţuhăi, ţumburuş, ţurcan, ţurloi, **ţurţur**, ţuşcă, ţuşcov, **a uimi**, ujbă, **ură**, **urdă**, urloi, urşinic, vatos, văgăună, velniş, ventricea, verfafor, **vijelie**, vipie, virdare, viroagă, **viscol**, vîlced, **vîlvoi**, a vîşca, vlavie, voi* (împletitură), *vonicer, vrac, vurt, vuvă, zaică, zăgîrnă, zălog, zălug, a zăpăci, zăpîrstea, zăplan, **zăplaz**, zăpsi, a zărăsti, zărgan, zărghit, zărpălatic, a zăsti, zăvăcustă, zăvod, zăvolniţă, zbanţ, a (se) zbici, zbilţ, a zbînţui, a (se) zbîrli, zbîrlog, a (se) zborşi, zbranca, a zbughi, **a zburda**, a (se) zdreli, a zdroşi, a zdruncina, a zeberi, zeghe, **zer**, zgancă, zgău, zgîmboi, a zgîndări, zgîtie, zgrăbunţă, zgrepţăna, a (se) zgribuli, **a zgudui**, zîmbru, **zmeură**, znamie, zoralia, zorcan, zorzon, zurzur, a zvecui, a zvîntura, zvîrlugă.*

Nu cred că mai trebuie spus că cuvintele la care s-a descoperit un paralel albanez vechi (căci au existat şi împrumuturi mai noi între cele două limbi) au şanse mai mari să fie un element autohton (vezi criteriile de mai jos). Nu trebuie să cădem în greşeala de a considera toate cuvintele de mai sus dacice (în special cel de-al doilea grup), deoarece unele au în alte dicţionare etimologice o explicaţie plauzibilă (de exemplu, *crîncen* poate fi explicat relativ satisfăcător din slavă). Sigur, nici nu trebuie să credem că toate cuvintele cărora DEX-ul le oferă o etimologie nu ar putea proveni din substrat: de exemplu, lui *creier* i se găseşte o etimologie forţată, din latină *(cerebellum)*, cînd de fapt are un corespondent în albaneză, *krerë*, „capete“ (pluralul lui *krye)*, care nu se poate explica prin latină.

Care este situaţia reală?

Informaţiile istorice referitoare la daci sau traci sînt puţine, iar textele scrise lipsesc cu desăvîrşire. Nici măcar lucrările din orbita romană nu s-au conservat: opera împăratului Traian – *De bello dacico* – şi respectiv cea medicului Criton, însoţitorul lui Traian – *Getica* – s-au pierdut. Nici poemele scrise în limba getă de Publius Ovidius Naso în exilul său de la Tomis nu au reuşit să supravieţuiască. Singura deducţie ar fi că limba geţilor era o limbă diferită de latină. Pare stupid să trebuiască să demonstrăm asta, însă o teză tracomană bine încetăţenită susţine că latina ar fi o versiune a limbii dace.

Materiale lingvistice pe care ne putem baza sînt extrem de puţine şi se rezumă la cîteva glose de plante din tratatele medicului grec Dioscorides şi cel al Pseudo-Apuleius (57 de nume de plante[3] transliterate în alfabetul grec), numele proprii păstrate de autorii antici sau în inscripţii (circa 2000) şi cîteva zeci de inscripţii presupuse dacice (cu caractere greceşti), dar nedescifrate[4]. Mai ştim din *Geografia* lui Strabon (VII, 3, 2) că geţii sînt un soi de traci, deci probabil şi limbile lor sînt înrudite.

© wikimedia commons

Ne încurcă şi mai tare lipsa documentelor de limba română veche (pentru comparaţie, primele texte în albaneza veche sînt din secolul IX) care ar permite o analiză comparativă şi cu limba română actuală, dar şi cu limbile vorbite în acea perioadă. Fără descoperirea de noi izvoare istorice va trebui să acceptăm faptul că nici o teorie nu va putea demonstra ştiinţific că măcar un cuvînt al limbii române ar fi de origine dacică.

> *„Ei sînt romani! Şi ce mai sînt?*
> *Nu ei, ci de-ar veni Cel-sfînt,*
> *Zamolxe, c-un întreg popor*
> *De zei, i-am întreba: ce vor?*
> *Şi nu le-am da nici lor pămînt*
> *Căci ei au cerul lor!“*
>
> GEORGE COŞBUC, *„Decebal către popor“*

---

1. DEX-ul fiind un dicţionar de uz general, nu prezintă etimologiile comparative ale mai multor autori. Din păcate, se preiau şi etimologii încetăţenite (Hasdeu, Cihac), dar fără o bază ştiinţifică, de obicei din perioada latinistă (echivalenta tracomaniei d.p.d.v. ştiinţific), cînd toate cuvintele erau efectiv modificate ca să pară că au orgine latină: „război“ a avut varianta „războl“ pentru a semăna cu lat. *bellum*, „nărav“ s-a transformat în „morav“ pentru a semăna cu lat. *mores* ş.a.m.d.

2. Am eliminat circa 100 de cuvinte care fie au intrat recent în limbă, fie defineau concepte moderne, fie prezentau sufixe/prefixe care sugerau o creaţie în interiorul limbii.

3. Termenii de origine dacică au fost studiaţi de J. Grimm, D. Brandza, Al. Borza, D. Decev ş.a.m.d.

4. Florica Dimitrescu et al., *Istoria limbii române*, Editura Didactică şi Pedagogică, 1978, p. 66.

***Radu Borza** este inginer. A făcut studii doctorale în domeniul lingvisticii computaţionale. Este co-fondator al platformei dexonline.ro.*

Octav AVRAMESCU

Astérix, fratele dacilor?

În anii de facultate petrecuţi undeva pe malul Pacificului, am fost întrebat de o colegă dacă din România provin romanii. Am zis imediat că da, bineînţeles. Era un răspuns mult mai rapid decît un „nu, stai să vezi...“ şi povestit cumva totul de la zero, ştiam asta deja. Însă ce e clar e că pe atunci nu auzisem încă de posibilitatea unei *întoarceri à la* Georgeta Cordoş, cu studii de paleogenetică care îl preiau pe Enea ca trac de-al nostru şi fac din romanizarea Daciei o mică melodramă fratricidă în goana după aurul din Apuseni. Care detaliu, pe coasta de Vest, ba chiar relativ la istoria întregului continent, ar justifica destul de multe, iar mie mi-ar fi permis un unghi identitar... nesperat. Să îmi pară rău că am lăsat să se piardă momentul? Am preferat, în ocazii mai puţin absurde, în încercarea de a-mi simplifica povestea etnogenezei române *for dummies*, să fac referinţă la Astérix şi Obélix: galezii aceştia sînt totuşi principalul export literar al Franţei (vînzări de 350 de milioane de albume în lume!) şi puteau, de dragul unei anecdote, să se substituie pentru o poveste similară ceva mai la Est. Îmi dau seama acum, atît personal, cît şi profesional, că perspectiva unei benzi desenate cu daci, calchiată pe modelul francez de popularitate, e totuşi a *big stretch*. În primul rînd din cauza umorului – nu ştiu cine ar putea rivaliza cu René Goscinny, scenarist şi la alte serii de succes precum *Lucky Luke* sau *Califul Iznogoud*, autor al *Micuţului Nicholas*, alt enorm succes editorial pentru copii, acum tradus şi în română. Oricît de angajante ar fi materialele vehiculate pe reţelele sociale aproape zilnic pentru nuanţele lor ridicol-ezoterice de „dacopatie“ mediatică, umorul e de gradul doi, deci nu e de mirare că anul ăsta, la Noaptea Galeriilor, am văzut cel puţin două lucrări care luau în derîdere subiectul. Una dintre ele reprezenta un cap de dac cam ca acela de pe Dunăre, plutind în spaţiul intersideral *(sic!)*. Mai la obiect e însă o discuţie a stazei satului lui Astérix – caracteristică şi a SF-ului, cu criogenizări, exoduri etc. –, care conservă nişte valori/clişee naţionale ce nu cad deloc bine pe dacul de azi. Cu toate că dacul ficţional ar fi şi el, din oficiu, la fel de patriot, şovin, naţionalist, galezul protocronist e totuşi produsul ieşirii din al Doilea Război Mondial. Aşa că face parte dintr-un fel de tematică de rezistenţă, ce îi permite să fie solidar cu alte celule de rezistenţă pe unde călătoreşte şi alături de care luptă contra a ceea ce pare pînă la urmă să fie imperialism, mondializare, consumerism. Mai arţăgos la început, dar prietenos pînă la urmă, Astérix are, în fiecare din cele 36 de albume publicate (ultimul chiar în acest an, deja al doilea pentru o echipă fără membri fondatori), exact atît spaţiu narativ cît să caute un pic de zîzanie, însă într-o formă ritualizată pentru copii, ce duce la o mai bună înţelegere cu ceilalţi şi, mai ales, pe care nu încearcă să îi domine pentru că, lucru mare, nu le prezintă nici un plan de reconstrucţie (ideologică). Cu toate că în tabăra sa abundă numele sufixate în „ix“, inspirate de cîteva nume istorice cu „-rix“ (adică rege), cum ar fi Vercingetorix, morala şi moralul trupelor de după Război, din care Franţa nu ieşea chiar nepătată, îl fac pe Astérix cel cu statură de Ştefan cel Mare ca, odată întors în sat la el, să pună preţ mai mult decît orice pe banchetul final, desfăşurat clasic, fără urmă de interes în dialectică. Şi culmea e că asta trebuie să fi plăcut şi germanilor după Război, care, fără să aibă o tradiţie serioasă de bandă desenată la chioşc ca vecinii lor, au cumpărat aproape la fel de multe albume cu Astérix ca ei: 120 de milioane *vs* 130 de milioane în Franţa!

Aşa că *pouf!* – visul unei BD cu daci inspiraţi din Astérix şi ai săi, fără un context mai propice zilelor noastre. Şi pentru că editorul e încurcat, pasionatul de bibliografie materială ar mai zice că nici pentru germani nu a fost prea clar la început. Primele albume traduse acolo erau o operaţiune dubioasă, în care numele lui Astérix devenea Siggi, capitala Bonnalla (de la Bonn + Walhalla), inamicii goţi erau din RDG şi mai departe la est, plus alte detalii ciudate care i-au făcut pe autori să ceară schimbarea editorului şi succesul seriei traduse a putut astfel începe.

***Octav Avramescu** este filolog. Co-fondator al Asociaţiei Jumătatea Plină, care se ocupă de promovarea, editarea şi difuzare publicaţiilor BD.*

DILEMA
Dacii şi românii

Timotei NICOLAE

Bărbi în Paradis

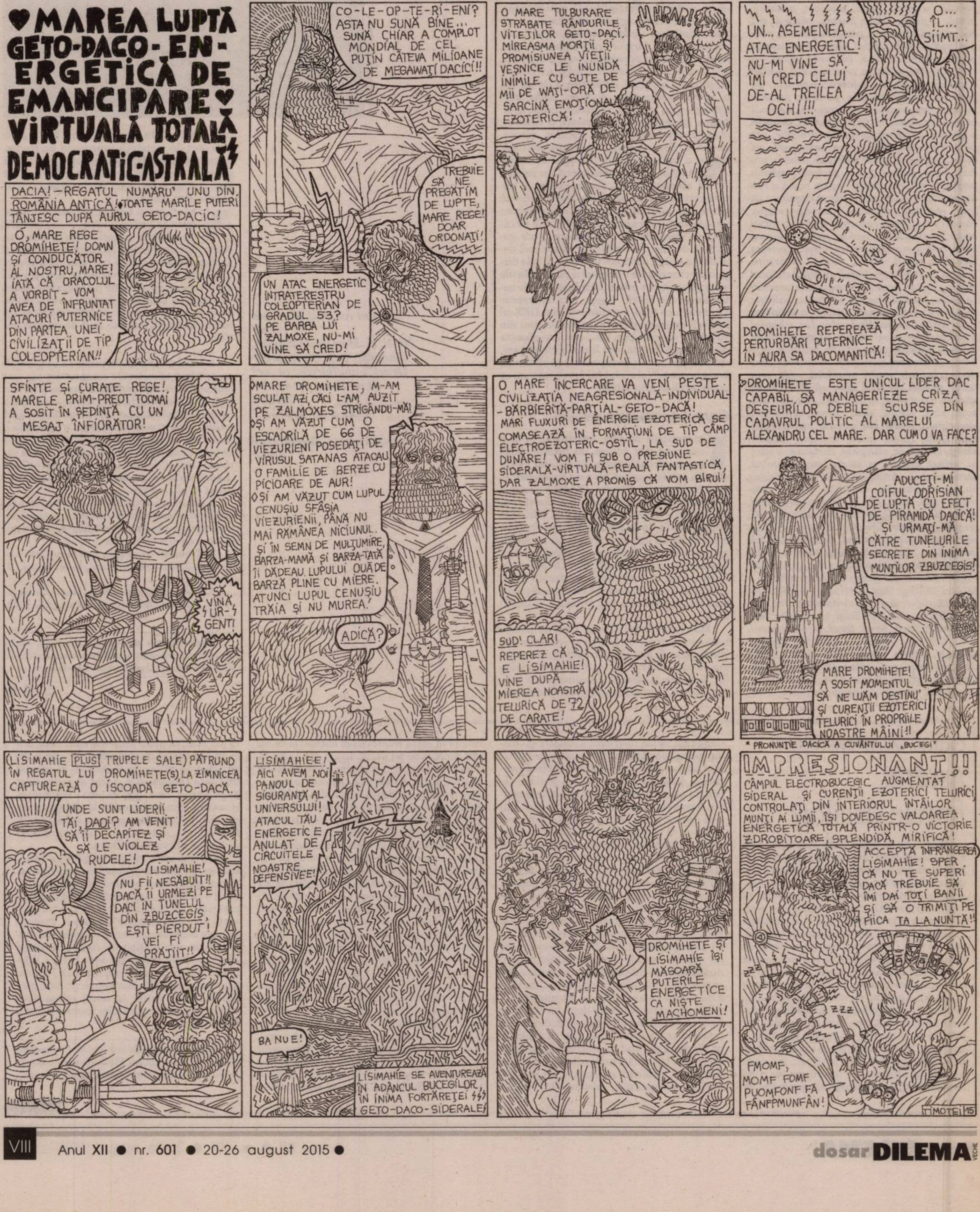
♥MAREA LUPTĂ GETO-DACO-ENERGETICĂ DE EMANCIPARE♥ VIRTUALĂ TOTALĂ DEMOCRATIC-ASTRALĂ
DACIA! – REGATUL NUMĂRU' UNU DIN ROMÂNIA ANTICĂ! ♦TOATE MARILE PUTERI TÂNJESC DUPĂ AURUL GETO-DACIC!
Ó, MARE REGE DROMIHETE! DOMN ŞI CONDUCĂTOR AL NOSTRU, MARE! IATĂ CĂ ORACOLUL A VORBIT – VOM AVEA DE ÎNFRUNTAT ATACURI PUTERNICE DIN PARTEA UNEI CIVILIZAŢII DE TIP COLEOPTERIAN!!
CO-LE-OP-TE-RI-ENI? ASTA NU SUNĂ BINE... SUNĂ CHIAR A COMPLOT MONDIAL DE CEL PUŢIN CÂTEVA MILIOANE DE MEGAWAŢI DACICI!!
TREBUIE SĂ NE PREGĂTIM DE LUPTE, MARE REGE! DOAR ORDONAŢI!
UN ATAC ENERGETIC INTRATERESTRU COLEOPTERIAN DE GRADUL 53? PE BARBA LUI ZALMOXE, NU-MI VINE SĂ CRED!
O MARE TULBURARE STRĂBATE RÂNDURILE VITEJILOR GETO-DACI. MIREASMA MORŢII ŞI PROMISIUNEA VIEŢII VEŞNICE LE INUNDĂ INIMILE CU SUTE DE MII DE WAŢI-ORĂ DE SARCINĂ EMOŢIONALĂ EZOTERICĂ!
HRAA!
UN... ASEMENEA... ATAC ENERGETIC! NU-MI VINE SĂ ÎMI CRED CELUI DE-AL TREILEA OCHI!!!
O... ÎL... SIIMT...
DROMIHETE REPEREAZĂ PERTURBĂRI PUTERNICE ÎN AURA SA DACOMANTICĂ!
SFINTE ŞI CURATE REGE! MARELE PRIM-PREOT TOCMAI A SOSIT ÎN ŞEDINŢĂ CU UN MESAJ ÎNFIORĂTOR!
SĂ VINĂ UR-GENT!
◊MARE DROMIHETE, M-AM SCULAT AZI, CĂCI L-AM AUZIT PE ZALMOXES STRIGÂNDU-MĂ! ◊ŞI AM VĂZUT CUM O ESCADRILĂ DE 66 DE VIEZURIENI POSEDAŢI DE VIRUSUL SATANAS ATACAU O FAMILIE DE BERZE CU PICIOARE DE AUR! ◊ŞI AM VĂZUT CUM LUPUL CENUŞIU SFÂŞIA VIEZURIENII, PÂNĂ NU MAI RĂMÂNEA NICIUNUL. ŞI ÎN SEMN DE MULŢUMIRE, BARZA-MAMĂ ŞI BARZA-TATĂ ÎI DĂDEAU LUPULUI OUĂ DE BARZĂ PLINE CU MIERE. ATUNCI LUPUL CENUŞIU TRĂIA ŞI NU MUREA.
ADICĂ?
O MARE ÎNCERCARE VA VENI PESTE CIVILIZAŢIA NEAGRESIONALĂ-INDIVIDUAL-BĂRBIERITĂ-PARŢIAL-GETO-DACĂ! MARI FLUXURI DE ENERGIE EZOTERICĂ SE COMASEAZĂ ÎN FORMAŢIUNI DE TIP CÂMP ELECTROEZOTERIC-OSTIL, LA SUD DE DUNĂRE! VOM FI SUB O PRESIUNE SIDERALĂ-VIRTUALĂ-REALĂ FANTASTICĂ, DAR ZALMOXE A PROMIS CĂ VOM BIRUI!
SUD! CLAR! REPEREZ CĂ E LISIMAHIE! VINE DUPĂ MIEREA NOASTRĂ TELURICĂ DE 72 DE CARATE!
♦DROMIHETE ESTE UNICUL LIDER DAC CAPABIL SĂ MANAGERIEZE CRIZA DEŞEURILOR DEBILE SCURSE DIN CADAVRUL POLITIC AL MARELUI ALEXANDRU CEL MARE. DAR CUM O VA FACE?
ADUCEŢI-MI COIFUL ODRISIAN DE LUPTĂ CU EFECT DE PIRAMIDĂ DACICĂ! ŞI URMAŢI-MĂ CĂTRE TUNELURILE SECRETE DIN INIMA MUNŢILOR ZBUZCEGIS!
MARE DROMIHETE! A SOSIT MOMENTUL SĂ NE LUĂM DESTINU' ŞI CURENŢII EZOTERICI TELURICI ÎN PROPRIILE NOASTRE MÂINI!!
* PRONUNŢIE DACICĂ A CUVÂNTULUI „BUCEGI”
(LISIMAHIE PLUS TRUPELE SALE) PĂTRUND ÎN REGATUL LUI DROMIHETE(S), LA ZIMNICEA CAPTUREAZĂ O ISCOADĂ GETO-DACĂ.
UNDE SUNT LIDERII TĂI, DAQI? AM VENIT SĂ ÎI DECAPITEZ ŞI SĂ LE VIOLEZ RUDELE!
LISIMAHIE! NU FII NESĂBUIT!! DACĂ ÎI URMEZI PE DACI ÎN TUNELUL DIN ZBUZCEGIS, EŞTI PIERDUT! VEI FI PRĂJIIT!!
LISIMAHIEE! AICI AVEM NOI PANOUL DE SIGURANŢĂ AL UNIVERSULUI! ATACUL TĂU ENERGETIC E ANULAT DE CIRCUITELE NOASTRE DEFENSIVEE!
BA NU E!
LISIMAHIE SE AVENTUREAZĂ ÎN ADÂNCUL BUCEGILOR, ÎN INIMA FORTĂREŢEI GETO-DACO-SIDERALE!
DROMIHETE ŞI LISIMAHIE ÎŞI MĂSOARĂ PUTERILE ENERGETICE CA NIŞTE MACHOMENI!
IMPRESIONANT!!
CÂMPUL ELECTROBUCEGIC AUGMENTAT SIDERAL ŞI CURENŢII EZOTERICI TELURICI CONTROLAŢI DIN INTERIORUL ÎNTÂILOR MUNŢI AI LUMII, ÎŞI DOVEDESC VALOAREA ENERGETICĂ TOTALĂ PRINTR-O VICTORIE ZDROBITOARE, SPLENDIDĂ, MIRIFICĂ!
ACCEPTĂ ÎNFRÂNGEREA LISIMAHIE! SPER CĂ NU TE SUPERI DACĂ TREBUIE SĂ ÎMI DAI TOŢI BANII ŞI SĂ O TRIMIŢI PE FIICA TA LA NUNTĂ!!
ZZZ
ZZZ
FMOMF, MOMF FOMF PUOMFONF FĂ FÂNFPMUNFÂN!
TIMOTEI 15

STILURI & STILOURI

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

O lege clar neclară și incompletă

Să presupunem că sînt un tînăr de 16-17 ani şi mă aflu faţă în faţă cu legea 217/2015 şi cu dezbaterea pe marginea efectelor ei. Un tînăr, deci, care nu are în biografia proprie efectele directe ale regimului comunist, necum ale celui fascist şi care, aşa stînd lucrurile, nu are altfel de informaţii decît cele livrate de mass-media, biblioteci sau alte instituţii ale statului.

Să vedem ce urmează să înţeleg din ce mi se oferă.

■ Este o lege care prin anexarea mişcării legionare la manifestările blamabile de tip fascist aduce o repoziţionare a statului faţă de personalităţi culturale importante din perioada cu pricina, ceea ce poate naşte confuzii, resentimente, frustrări, iritări. Or, acest efect al legii este unul suficient de important ca să mă întreb de ce, înainte de adoptare, legea nu a fost pusă în dezbatere publică, astfel încît dialogul să se poarte pe fapte, mărturii directe, informaţii creditate de istorici, şi nu pe afecte sau pasiuni.

■ E foarte bine că statul protejează generaţiile viitoare de orice derapaj spre regimurile totalitare sau criminale de tip fascist. Din cîte ştiu, însă, cu aproape zece ani în urmă, tot statul român a decretat, printr-o declaraţie oficială a preşedintelui României, că şi comunismul a fost o ideologie politică de tip totalitar, respectiv un „regim criminal". De ce statul oferă protecţie doar pe jumătate? La urma urmei, în lume, dictaturi de tip fascist nu mai există, slavă Domnului, dar cele de tip comunist fac în continuare victime cu sutele de mii.

■ E foarte bine ca derapajele ideologice ale marilor personalităţi să fie puse în discuţie. Generaţiile tinere nu au nevoie de statui, sfinţi şi martiri, ci de personaje vii, umane, cu bunele şi relele lor. Dar legea 217, aşa cum este ea acum formulată, dovedeşte o intransigenţă necruţătoare a statului în raport cu biografiile unor personalităţi din cultura română: ai greşit o dată, devii nerecuperabil pentru ţara ta, fie că ai scris un articol incriminabil, fie că ai făcut parte dintr-un guvern de tip fascist.

Dictaturi de tip fascist nu mai există, dar cele de tip comunist fac în continuare victime cu sutele de mii.

■ E greu de înţeles de ce susţinătorii legii aleg să se lupte cu cîteva articole din ziare îngălbenite de vreme şi cu alte cîteva biografii ciopîrţite de mînia proletară, şi nu cu zecile de site-uri din prezent, cît se poate de virulente şi agresive, de largă inspiraţie neolegionară.

■ Şi, nu în ultimul rînd, această lege are la bază condamnări făcute de justiţia unui stat totalitar. Înainte să decidem cine merită sau nu statuie, nu ar fi fost mai înţelept să rejudecăm procesele în cauză şi pe cei condamnaţi, cu adeziunile, faptele şi consecinţele concrete ale faptelor lor? De ce preferăm să adoptăm fără nuanţe etichete falsificate de „exigenţele" „luptei de clasă"?

Pe de altă parte, din partea celor care critică legea s-au auzit mai curînd indignări şi ohtături decît trimiteri autorizate la documente şi biografii. Cred că pentru memoria lui Petre Ţuţea, spre exemplu, prioritare nu sînt statuile şi nici discursurile înflăcărate. Ci curăţirea ei de preluările abuzive, analfabete, resentimentare de către mişcări neolegionare. Chipul scriitorului apare, adesea, generaţiei tinere, deformat nu de o lege concepută nătîng, ci de zelul incult al celor care îl idolatrizează inadcvat.

Sînt, după cum spuneam, un tînăr de 16-17 ani, care citeşte legea 217. Şi mă întreb: am voie sau nu să îmi exprim admiraţia faţă de Constantin Noica? Iar dacă o fac, nu se cheamă cumva că „promovez" mişcarea legionară?

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

■ ■ ■

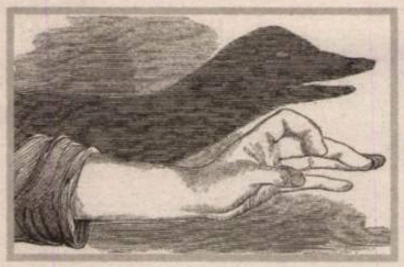

Iaromira POPOVICI

bazar

Pasiune pură

Romanul Lenei Anderson, *Pasiune pură* (Humanitas, 2015, traducere de Liliana Donose Samuelsson), distins cu premiul August, e fascinant şi înspăimîntător în acelaşi timp. Povestea de dragoste dintre ziarista Ester Nilsson şi artistul plastic Hugo Rask ne oferă, în variante extreme, perspectiva feminină şi cea masculină asupra unei relaţii – cu diferenţele evidente dintre ele.

Tonul pe care autoarea îl adoptă pentru a expune şi analiza faptele, gîndurile şi sentimentele lui Ester Nilsson este unul direct, tăios, de-a dreptul şfichiuitor. Întreaga paletă a celor enumerate mai sus e prezentată tranşant, fiecare întîmplare căpătînd, mai ales spre a doua parte a romanului, cîte două tronsoane: nimic nu e ceea ce pare a fi şi fiecare fapt are aproape întotdeauna şi un revers, o umbră, e reinterpretabil.

Ester Nilsson, „poetă, eseistă, în vîrstă de treizeci şi unu de ani, cu opt broşuri concise la activ", este o intelectuală cu păreri fixe asupra existenţei: „realitatea i se înfăţişa lui Ester ca o copie devastator de exactă a imaginii plămădite de propria conştiinţă, drept care trăia cu ambiţia că lumea e conformă vederilor ei". Pentru Ester, „a fi subiectiv însemna să fii obiectiv, şi a fi obiectiv însemna să fi subiectiv."

Ester a trăit, timp de 13 ani, în aproape perfectă concordanţă cu propriile-i concepţii. Şi totuşi: „(...) omul poate simţi lipsa cuiva pe care nu l-a întîlnit decît în fantezie". Acel cineva era Hugo Rask, un artist plastic care „lucra cu imagini cinetice şi text, într-o combinaţie considerată magnifică, ieşită din comun" şi „era apreciat pentru patosul lui moral, total opus superficialităţii contemporane". Ester se îndrăgosteşte nebuneşte de Hugo Rask şi pentru că „tot ce discutau ei doi *(n.m.:* Hugo şi Dragan Dragovic, prietenul acestuia) avea de-a face cu lumea întreagă şi cu eternitatea. Lucrurile mărunte şi cele de zi cu zi nu-i preocupau".

Din momentul în care îl cunoaşte pe Hugo, viaţa lui Ester se topeşte în pasiunea pentru el: „Pasiunea o devora pe dinăuntru. Toţi cilindrii motoarelor cu ardere internă intraseră în funcţiune". Ester îşi pune ordine în viaţă, în stilul ei caracteristic, pentru a-i face loc lui Hugo: scapă de elementele neesenţiale, precum partenerul ei de viaţă din acel moment. Şi, de atunci încolo, existenţa i se învîrte în jurul lui Hugo.

Auspiciile nu s-au arătat atît de favorabile, de la început: „Hugo nu urmărea niciodată pînă la sfîrşit ce zicea Ester. Ester urmărea întotdeauna ce spunea Hugo. Pe nici unul nu-l interesa cu adevărat Ester, dar pe amîndoi îi interesa el". Şi totuşi, Ester şi Hugo au mers înainte cu relaţia: „Ester se gîndea că, dacă poţi duce o conversaţie de la ora 13 pînă la ora 22, n-ai de ce să-ţi faci griji. În concluzie, viitorul era luminos".

Timpul trecea şi conversaţiile continuau. Şi totuşi, nimic altceva nu se întîmpla: „Băteau pasul pe loc, deşi era foarte limpede care era direcţia". Ester avea, mereu, nevoie de mişcare şi direcţie. Nu-i ajungea *statu quo*-ul, nu-i ajungea să lase lucrurile să meargă: „Îi era lehamite de plictiseală, întotdeauna îi fusese urît plictisul. Prefera să se chinuie decît să se plictisească".

Ester înaintează în relaţie pe aceeaşi direcţie proprie, cînd imaginară, cînd reală. Ea vrea mereu să aşeze lucrurile pe făgaşul din mintea ei: „Ester nu era fericită, deşi îşi uniseră trupurile. Nu i se părea că el fusese clar. Se frămînta, nu ştia ce va urma".

„Ce va urma", în *pattern*-ul lui Ester, era foarte important. Totul trebuia judecat în termeni de secvenţialitate şi responsabilitate: „El îşi asumase o răspundere intrînd în trupul ei, ceea ce însemna promisiunea unui lucru care trebuia împlinit. În consecinţă, ea avea drepturi...". Ester gîndea în termeni de onoare şi datorie. Hugo – în cei de libertate.

Ciocnirea dintre cele două direcţii ucide speranţa, cea care mai ţinea trează relaţia pentru Ester. Iar realitatea aduce cu sine certitudinea. Certitudinea sfîrşitului, a suferinţei şi a unui alt fel de puritate: „Suferinţa se va intensifica şi se va concentra în următoarele zile, dar acum era mai pură, mai puţin neclară. Nu mai rămînea nimic de înţeles".

■ ■ ■

Selma IUSUF

legende urbane

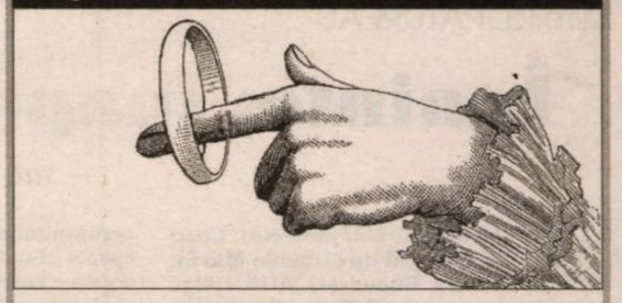

Cumpărături de noapte

Am vrut să încep textul ăsta cu o frază din cele sigure pe sine şi pe mesajul de transmis, genul de frază din care afli că autorul ştie el mai bine cum e cu un anume lucru sau cu altul. În capul meu, aş fi vrut să sune cam aşa: „Dacă vreţi să cunoaşteţi la prima mînă ţesătura unui oraş, uitaţi-vă la cei care fac cumpărături noaptea, la non-stopuri". Sună prost, autosuficient şi parţial fals. În fine, dincolo de stilistică, cei care fac cumpărături în creierii nopţii sînt într-adevăr o categorie de urmărit.

Am fost şi eu unul dintre cei poate fără stare, fără viziune, fără somn sau fără ţigări care au bîntuit nopţile calde de vară prin magazinele în care serveau vînzătoare palide. Zic am fost, pentru că, odată cu trecerea timpului, ieşirile mele nocturne s-au rărit, aşa cum s-au rărit şi petrecerile la care pierdeam timpul. Cred că în anii studenţiei am atins un vîrf al ieşitului noaptea la diverse cumpărături. Rămîneai fără ţigări şi fără cafea în plină sesiune, se termina băutura la petrecere, ţi se făcea brusc poftă de o pungă cu chips-uri pe care organismul tău tînăr le rodea în neştire şi fără efecte vizibile. Asta ar fi o categorie pe care o ştiu bine.

O alta e bine reprezentată de insomniacii care bîntuie non-stopurile fără un scop anume. Am văzut destul de des bătrîni pe care-i ştiu din cartier, ieşiţi cu bastoane şi papuci în răcoarea dulce a nopţilor de vară bucureştene, uitîndu-se printre rafturi şi ieşind apoi cu cîte un iaurt rece în pungă. Personaje greu de categorisit, fără stare, unele vorbind singure, biete suflete fără pereche; apoi domni singuri şi apatici cu o vagă înfăţişare byroniană care-şi cumpără un nes şi un croissant la două noaptea şi, în general, oricine care nu poate cronic să pună geană pe geană. Insomniacii au o tristeţe de neratat în gesturi şi în apariţie.

Petrecăreţii sînt drăguţi. Ăştia mai agită lucrurile în acvariile triste ale magazinelor care luminează pe dinăuntru scurtele noastre nopţi de la oraş. Vin cîte doi-trei şi, în general, le e foame şi sete. Cînd nu sînt în faţa vitrinelor cu mîncare gătită de la vreun nonstop pustiu, îi găseşti în faţa şaormeriilor care bubuie de viaţă. „Să mai luăm bere, că nu mai e... şi ceva de mîncare, că îmi crapă capul de foame" – îi auzi. De cîte ori nu ne-o fi crăpat şi nouă capul de foame pe la 1 noaptea, de cîte ori n-om fi adormit viermele care ne crîmpoţea măruntaiele cu cîte o şaormă imposibil de bună? De cîte ori nu ne-o fi salvat de la moarte prin înfometare ruloul ăla de lipie din care curgeau şi zemuiau indecent de gustos toate sosurile, toate ingredientele şi toţi ardeii iuţi pe care-i avea turcul la vînzare? Şaorma e salvatoarea tuturor flămînzilor nopţii. Şi a taximetriştilor. Şi ei sînt clienţi buni ai întunericului; îşi beau cafelele din pahare de carton şi mănîncă kebaburi stînd jumate pe scaunul şoferului, cu portiera larg deschisă şi un picior în pantaloni scurţi scos afară. Pe de altă parte, cît de mult s-or amuza însă vînzătoarele cînd au parte de petrecăreţi destul de grizaţi, nu-mi dau seama. Eu m-am distrat sigur, ca spectator, văzînd pe cineva beat clampă, cu o caschetă de şantier pe cap (clar nu era a lui, tipul părea un soi de proto-hipster cu cioc, era prin anii 2000 timpurii), încercînd să ceară pe la 3 noaptea nişte pui Shanghai. Dicţia era valoroasă, am rîs cu lacrimi.

Non-stopurile mai sînt bîntuite şi de străinii de oraş. Îi vezi şi-i simţi, sînt destul de nesiguri şi-şi cumpără în general chestii inofensive şi ambalate. Sucuri, biscuiţi, apă, sendvişuri în ţiplă. Tot noaptea îşi mai fac cumpărăturile unii cerşetori ieşiţi din tura de seară. Multe pîini şi salam ieftin feliat.

Ultima oară am ieşit la cumpărături la 2 noaptea acum cîteva zile, după o lungă perioadă de pauză. Ne prinsese nestarea şi foamea pe nu ştiu ce terasă. Am reuşit să cumpăr atunci două piese jenante: o cutie de tofu şi un balsam de rufe. Tofu şi balsam de rufe. Viaţa mea socială e praf, recunosc.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

Mirella PATUREAU

Înainte, înapoi, e mereu la fel de departe...

– sau cum să te cauţi pe sine, înăuntru şi în afară –

● **George Banu, *Parisul personal, Casa cu daruri*, fotografii de Mihaela Marin, Editura Nemira, Bucureşti, 2015, 132 p.**

Mărturisesc că mă pregăteam să parcurg paginile noului volum semnat de George Banu, *Casa cu daruri,* ca o simplă urmare a *Parisului personal, autobiografie urbană,* apărut la aceeaşi editură în 2013, ca o urmare firească, dar fără surprize, un nou itinerar al eruditului ce ştie să-şi aleagă popasurile prin oraşul mitic sau, la limită, un alt caleidoscop afectiv al unui itinerar interior. Am surprins astfel, de la bun început, un autoportret unde imaginile – din nou superbele fotografii ale Mihaelei Marin, complice şi parteneră ce ştie să privească peste umărul celui ce scrie – trădează omul de teatru ce se pierde într-un decor, invocînd personaje reale sau umbre, ţesute din stofa amintirilor.

Ocolul, ne spune Ibsen,
se face întodeauna prin tine însuţi...

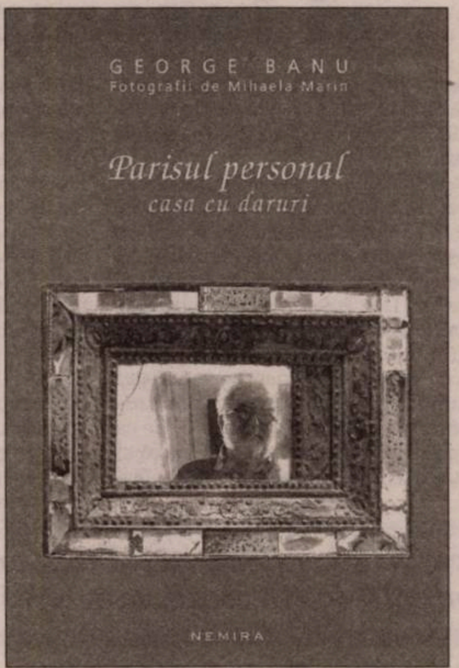

Punctul de plecare este de data aceasta fix, sîntem în apartamentul scriitorului. Înconjurat de martorii călătoriilor sale ce îl protejează şi-l solicită. Plecăm aşadar de la concret, de la un soi de muzeu personal, mai mult ca niciodată marcat de semnul teatrului – marionete, măşti sau măsluite coroane regale – şi subliniind încă o dată natura contradictorie a scriitorului, trăsătură pe care şi-o asumă conştient, ca pe o condiţie însăşi a structurii sale intelectuale: dublul, neîmplinirea şi relativitatea. (Banu e născut sub semnul Gemenilor, şi iau aici semnul astrologic doar ca o metaforă, binevenită.) Fiecare obiect sau dar e legat însă de un eveniment şi mai ales de un prieten, amintirile aduc partea lor de emoţie, încărcătura de imprevizibil şi deschiderea obsedantă către aceeaşi privire, cea a capătului de drum, obiectele par să se prindă de-acum ca într-un lanţ ce se strînge din ce în ce mai mult în jurul său, cuvintele sună vătuit, ca un prelungit ecou eminescian: „Acestea sînt ultimele acorduri. Aud voci, recunosc chipuri, mîngîi cadouri. Mă întunec". Dar pînă atunci, pînă la stingerea ce ameninţă parcă din spatele atîtor obiecte-semnale, „cartografia sfîrşeşte în elegie a cărei nostalgie consolează şi devine epilog consimţit", pînă atunci, suspinăm ca biata contesă Du Barry pe eşafod: *„Encore un instant, Monsieur le Bourreau!"*. Mai avem aşadar răgazul să călătorim cu el din America de Sud pînă pe străzile tinereţii sale bucureştene sau în casa copilăriei, toate amintirile se adună, pline de o viaţă ascunsă, independentă. Căci Banu este omul contradicţiilor, al dublului, iar natura sa profundă răzbate cu momente pline de viaţă, de lumină, pentru care are o vocaţie evidentă şi incorigibilă. Începe cu o expertiză a apartamentului, de tip balcanic, un soi de „maculator al vieţii mele", spune el, un amestec aparent dezordonat de obiecte, un arhipelag fără o autoritate centrală, şi astfel descrierea e pentru el un soi de autoportret. Comite cîteodată imprudenţe în această autodezvăluire, mărturiseşte, de pildă, că-i plăcea, copil fiind, să culeagă şi să ascundă puii de vrabie, gestul naiv al copilăriei se regăseşte astăzi în relaţia lui cu obiectele, adoptate, strînse de-a lungul anilor. Dar despre ce cadouri este vorba? Nimic stereotip sau banal, o sticlă de vin sau prăjituri la un dineu amical, el alege doar cadoul ce sacralizează o relaţie. Şi aici argumentul citat e revelator. Precum preotul spune: „Luaţi, acesta-i sîngele lui Iisus", acesta-i sufletul unui prieten îşi spune el cînd priveşte darul unui prieten, în care „foşneşte sufletul" celui ce l-a dăruit. Căci Banu nu este un colecţionar, atitudine la care detestă monomania, obsesia ce reduce aura secretă a obiectului ales. Dar surpriza cea mai importantă am avut-o, citind această carte, cînd am desluşit, mai adînc, una din componentele acestei atitudini duale, pînă unde poate merge această mărturisită „indecizie cronică", aceste coincidenţe contradictorii sau – cum îl cita Eliade pe Nicolaus Cusanus – această *coincidentia oppositorum*. Mecanismul acesta funcţionează la el ca o alternanţă salvatoare, iar spiritul religios, real, e înţeles mai degrabă ca o căutare spirituală constantă. „Pereţii cu Iisuşi şi sfinţi, Fecioare şi rugăciuni îmi servesc de consolare, de înălţare prin împlinire de sine. Pe oaspeţii laici îi privesc dimineaţa, pe martirii sacri în noapte, ca şi cum mi-ar plăcea să încep ziua prin păcat şi să o termin prin răscumpărare. Ambele îmi sînt necesare." Desigur, în aceste exerciţii mnemotehnice, de resuscitare a emoţiei, de reanimare a timpului trecut, există o contaminare proustiană, dar în acelaşi timp o tehnică de criminolog: „obiectele îmi apar ca amprente pe care le pot examina". Privirea, niciodată neutră, e mereu îndreptată spre interior, ochiul închis afară, înăuntru se deşteaptă...

Dar dacă obiectele pot anima un eveniment, un fragment de viaţă, Banu rămîne un călător singuratic, ce reconstituie drumuri sau urma unor prieteni. Pereţii biroului său sînt acoperiţi de o serie de Iisuşi, crucificaţi, dar fără cruce, ca embleme ale unei suferinţe purificate, căci lui Banu îi repugnă excesul. Primul Iisus e legat de o călătorie la Caracas, oraş legat de numele unei iubite din tinereţe şi mai ales de mitul revoluţiei sud-americane. Amintirile acestei călătorii, una din primele de cînd păşise în „lumea liberă", reînvie o epocă, aduc o anecdotă savuroasă şi neaşteptată despre un scriitor polonez, un mit pentru noi, cei rămaşi în Estul comunist, Mrozek, devenit apoi prieten al autorului.

„Acest Iisus mă însoţeşte
şi mă ajută să îmbătrînesc."

Un alt Iisus îi revine în dar de la Andrei Şerban, prietenul ce nu iubeşte obiectele, căci locul lor este la muzeu. Şerban îl primise şi el în dar, e adevărată poate zicala „Dar din dar se face rai"... Astfel, Şerban, ca „regizor care ştie să distribuie interpreţii şi să investească spaţiile", a intuit că acest obiect de artă îi era destinat. Un Iisus fără cruce şi fără braţe. Sculptat odinioară de Gheorghe Apostu şi scăpat de la un incendiu al atelierului acestuia, sculptorul nu l-a mai curăţat, preferînd să păstreze semnele focului, un Iisus trecut prin flăcări. De atunci îl are sub ochi şi, lucrînd, îi simte prezenţa: „Însoţitor de zi şi de noapte. Andrei, mulţumesc! Acest Iisus mă însoţeşte şi mă ajută să îmbătrînesc". Obiectele par să vină apoi singure, ghidate de duhul ascuns al prieteniei: aşa sosesc într-o dimineaţă ploioasă marionetele italiene, apoi un Moş Crăciun din Australia, ca un mesaj de dincolo de mormînt, şi destinul ciudat al coroanei lui Macbeth, dintr-un spectacol montat de Aureliu Manea, cadou primit mai întîi în România, recuperat la Paris şi reîntors în cele din urmă la Manea, ca un alt mesaj postum al unei prietenii peste ani şi graniţe. Ar mai fi, cu încărcătura lor de pitoresc sau de inedit, oul de struţ, de la Mişu, neobosită şi simpatică „egerie" a Festivalului de Teatru din Sibiu, un cui din Coloana infinită a lui Brâncuşi, un crochiu de Balthus cu portretul lui Artaud tînăr şi nealterat de droguri şi bătrîneţe, sau o oglindă iraniană, ce prilejuieşte o neaşteptată punte sau complicitate în timp între Bucureştiul sub obroc al tinereţii autorului şi spiritul disident ce animă încă apartamentele intelectualilor din Teheran. Banu îl citează la un moment dat pe Ibsen, o replică din *Peer Gynt*: nu posezi cu adevărat decît ce nu ai... La *Peer Gynt* m-am gîndit şi eu de la bun început, mai ales la actul V, unde, după strania scenă a vinderii la licitaţie a obiectelor eroului, urmează un moment de o simplitate dureroasă, moment-cheie al personajului şi al căutărilor sale: rămas singur în scenă (şi aici, în amintirile mele, reînvie spectacolul de odinioară al lui Patrice Chéreau, cu Gérard Desarthe, singur pe podeaua deşertă a scenei), Peer cojeşte rînd pe rînd o ceapă şi, cu fiecare coajă desfăcută, se desface de sine, de tot trecutul şi amintirile sale, pentru a ajunge la miez, sau la esenţa eului său. Un soi de asceză budistă, de cunoaştere de sine, de coborîre spre sine. Totul se joacă de acum înainte în interior. „Înainte, înapoi, e mereu la fel de departe / Înăuntru, în afară, e mereu la fel de scurt"... Ocolul, ne spune Ibsen, se face întodeauna prin tine însuţi...

Şi iată-mă pornită să degust un itinerar artistic personal al unui prieten de o viaţă şi să realizez că, de fapt, am pătruns în domeniul secret al unor întortocheate itinerarii spirituale, faţa ascunsă a unui om de teatru încărcat de daruri dragi şi de pierderi dureroase, ce se lasă surprins în intimitatea protectoare a cîtorva „coji" de aduceri aminte.

***Mirella Patureau** este critic de teatru şi traducătoare, cercetătoare la Atelier de Recherche sur l'intermédialité et les Arts du Spectacle, CNRS, Paris.*

■ ■ ■

PUBLICITATE

PREMIILE SUPERSCRIERI

încuraja ×
Era diferit, așa că toată lumea îl înjura

LUMEA
SE POATE SCHIMBA
PRIN CUVINTE

Noi îi premiem pe cei care le scriu pe www.ffff.ro/superscrieri

Ediție patronată de BRD GROUPE SOCIETE GENERALE
Sponsor principal AVON 5 ani
Sponsori de categorie
Parteneri media adevărul DILEMA! FP

O inițiativă a Fundației Friends For Friends

Gellu NAUM

E cu totul altfel

Anul acesta, pe 1 august, s-au împlinit 100 de ani de la naşterea lui Gellu Naum. Să vorbeşti despre centenar în cazul său pare aproape suprarealist. De aceea, o facem doar pentru a vă invita să-l reciţiţi, căci, cum spune în Zenobia: *„Dînsul e domnul Naum, e un distins poet, sînt sigur că aţi auzit de el“.* ***(A. M. S.)***

Nu este vorba de o boală în sensul vreunui oreion invers şi care apare pe măsură ce pierzi starea de inocenţă a copilăriei, ci de o stare generală a omului, pe care el o are, probabil, şi în faza de foetus. Şi nu pe baza eredităţii. O boală care durează de multe milenii şi nu dă semne că ar începe să slăbească...

Ştii, eu vorbesc cu înverşunare împotriva conştientului; înverşunarea asta a mea pare o obsesie şi poate chiar este, de aceea poate o să te mire că devin o clipă concesiv: dacă ai reuşi să te eliberezi, nu prea mult, de maladia asta şi ai începe să vezi nişte lucruri, ai simţi cît e de rău în primele momente. Şi ai afla cum conştientul, pe care eu îl blamez atîta, începe să-şi găsească alte scuze: te apără de un şoc îngrozitor. Fireşte, în condiţiile existenţei lui în existenţa noastră...

© Gh. Rasovszky

Dar să lăsăm iniţiaţii cu bucuriile şi cu nefericirile lor. Am să-ţi povestesc o întîmplare de la Comana, unde, după cum ştii, vrăjitoria şi anexele ei se practică cu aceeaşi fervoare ca la Paris sau New York, deşi cu o tehnică mai pură, mai puţin delirantă... Dar nu despre asta voiam să-ţi vorbesc... Acum cîţiva ani, cînd primul om a pus piciorul pe Lună, l-am privit şi eu la televizor. Exact în clipa aceea, pisica Japonica năştea primul ei pui şi, dacă n-o mîngîiam, ţipa cumplit, aşa că, de fapt, emoţia mea a fost, într-un fel, împărţită. Cînd totul s-a terminat cu bine, şi naşterea, şi aselenizarea, am ieşit pe uliţă. Acolo l-am întîlnit pe Mitică. Mitică e un zidar în vîrstă, ţigan, prieten de-al meu. Am stat cu el zile întregi pe bancă, în stuf, fără să scoatem o vorbă şi ne simpatizăm reciproc. Mitică mai şi citeşte unele cărţi uluitoare, romane, descoperiri geografice etc., pe care le înţelege cum vrea el. În afară de simpatie, mai are şi un fel de stimă pentru „cultura“ mea. Ce să-i faci? Ca orice om care, fără să caute dinadins, a cunoscut ore de îndelungată tăcere şi meditaţie în mijlocul naturii, Mitică e un fel de înţelept, un fel de „bătrîn“ al ţiganilor din sat.

Spuneam, deci, că am ieşit pe uliţă şi l-am întîlnit pe Mitică.

Crezi că eşti pe dinafară
şi nu eşti pe dinafară.

– Ai văzut la televizor? l-am întrebat. Au debarcat pe Lună...

Mitică s-a uitat în dreapta şi în stînga, apoi mi-a răspuns, confidenţial:

– Propagandă, dom' Gellu...

Văzuse cu ochii lui, dar nu credea. Nu voia să creadă. Nu voia să-şi clatine universul lui, bine proptit pe stîlpi de susţinere, asemenea celor pe care îi clădeşte el. Îţi închipui ce s-ar fi întîmplat dacă prietenul meu ar fi realizat, brusc, că lucrurile nu sînt deloc aşa cum crede el, că el însuşi se află pe un fel de portocală demenţială care se învîrteşte, pierdută în spaţiu, fără coloane de sprijin? *Dacă ar fi realizat asta,* i s-ar fi prăbuşit cerul în cap, s-ar fi apucat cu mîinile de copaci ca să nu cadă undeva, unde nu există liniştitorul sus şi jos. De aceea, înţeleptul meu refuza să creadă. Ceea ce ai fi tentată să numeşti ignoranţă îi devenise scut de apărare în faţa unei alte ignoranţe, mai sofisticate.

Ţi-am spus istorioara asta ca să-ţi sugerez ce s-ar întîmpla dacă, eliberîndu-ne brusc de conştient, ai realiza cum stau în realitate lucrurile. Şocul ar fi infinit mai puternic, crede-mă, pentru că e vorba de ceva mult mai grav, mult mai înnebunitor, mult mai de nesuportat în condiţiile conştientului. Nepregătiţii, cei care prin jocul cine ştie căror forţe se află în faţa faptului împlinit, dacă nu au o structură cu totul specială, capabilă să ţină piept şocului, nimeresc în ospicii. Şi nu sînt puţini... Iar cei, foarte rari, a căror structură e aptă pentru o disponibilitate totală devin sfinţi, taumaturgi, magi sau mai ştiu eu ce, în orice caz în jurul lor începe să reînvie, pentru un timp, miracolul. Dar să nu-i pui să-ţi explice sau să-ţi descrie măcar ce se întîmplă: fiecare îşi va spune povestea lui, care poate fi absolut adevărată şi aceeaşi, deşi diferită. De obicei, adepţii unuia sau altuia văd numai ce e diferit, ceea ce e absolut biografic şi se chinuiesc să se adapteze, ei, datelor personale ale maestrului, drumului personal, exerciţiilor lui personale – şi de cele mai multe ori nerepetabile. Şi se deschid o mulţime de lotuşi, pe lume, şi se privesc mandale, şi se iau poziţii... Ceea ce nu e rău, dar de obicei nu se întîmplă mare lucru, iar cel mai adesea se întîmplă o nenorocire. Pe cînd înţelepţii îşi zîmbesc între ei şi se dispreţuiesc profund, ştiind că e vorba de cu totul altceva. Nimic nu este cum este şi nici măcar aşa cum pare.

Cînd spun că trăim într-o imensă pasăre care ne poartă – sau cine ştie ce altă metaforă de acest gen – nu fac decît să sugerez gustul adevărului, cu limitatele mijloace ale poeziei. Dar totul este altfel, atît de altfel. Crezi că eşti pe dinafară şi nu eşti pe dinafară. Şi nu eşti pe dinafară, eşti pe dinăuntru. Crezi că te uiţi în afară şi nu te uiţi în afară, te uiţi înăuntru. Crezi că înăuntru e în afară şi e tocmai invers şi e chiar aşa. Adică e cu totul altfel. Şi ce e grav e că nu e invers, ci e chiar aşa. Adică e cu totul altfel. În asta constă nenorocirea, şi nu în faptul că e cu totul altfel. Şi nici că nu are nici o importanţă cum este... Conştientul fixează irevocabil, ca într-o baie fotografică.

(din volumul Despre interior-exterior. Gellu Naum în dialog cu Sanda Roşescu, *ediţia a doua, Editura Paralela 45, 2013)*

■ ■ ■

Gellu NAUM Gheorghe RASOVSZKY Sebastian REICHMANN Dan STANCIU

Contactul dintre noi şi tăcere*

Ne-am readunat, în '90, patru prieteni, trei de aici şi unul care plecase de mult. Era întîia vară liberă şi la exterior (interior am fost liberi mereu) şi ne-am gîndit să asociem întîlnirea noastră de atunci cu libertatea dimprejur. Iar pentru asta, scrisul ni s-a părut că ar putea fi calea. Am scris aşadar împreună un fel de poem cvadrivocal, care a apărut, aproape imediat, într-un număr al revistei Contrapunct, *din 27 iulie 1990. Îl readuc la vedere în acest august, cînd poezia lui Gellu Naum împlineşte o sută de ani.* ***(D. S.)***

(SEBASTIAN REICHMANN)

Această nouă vindecare
în umbra cernelii distante
în căutarea blocului compact de beton
al noii zile al fiecărei zile la numărătoare
descoperindu-se ea însăşi şi mirată
într-o mlaştină de cuvinte
ţesătură pe porii Adevăratului Vînător

Şi deschis: nu doar poetizarea contradicţiei
apăsarea pe una dintre pedale
totuşi în linişte nu vom găsi decît cutii de linişte goale
şi în pace doar pace uzată
preţul unei victorii imediate
este aproape o plată ruşinoasă prietene

(GHEORGHE RASOVSZKY)

La hotarele acestei lumi acolo unde terra este mai subţire
un cîine face piruete exact ca-n filme
se crede în praful arenei şi gloria îi colorează
saliva cu firişoare de sînge cald
Luna împrumută locurilor culoarea nedefinită
a Regnului Fanatic
(un fel de stare de asediu sfidează treptat mareele pulsului)

(DAN STANCIU)

Eram aici Cu o noapte în urmă poate nu m-ar fi prins rapida
aia de guler Să-mi ceară ceva negrăit de negru o smulgere din sinea mea mirată de apelurile dulci ale sirenelor cu foc continuu Ploua cu lopata M-am înfăşurat
în trepte şi mi-am zis

(aş dori să laud un pic felul în care cauzele aparent cele mai
condamnate la o sufocare lentă în miasmele egalităţii
fac să ţîşnească din cîteva frunţi un entuziasm durabil
Asta în vreme ce baza şi vîrful piramidelor împrăştiate
de horcăitul Ălor Mari pe nişte hărţi murdare sînt la
fel de corect erodate)

Apoi mă rezem de voi şi mestec zidul

(GELLU NAUM)

Vorbesc fireşte ca o piatră sau ca o plantă oarecare
despre legături pierdute şi (pentru cîtă vreme)
uşor active încă
în plus mai pot să spun că m-am pierdut eu însumi
fără un ban în buzunar pe un aeroport cînd Nana
sora celor mai mici maimuţe mi-a fost trimes prin
mesagerul ei ţigări şi băuturi răcoritoare precum
şi cheia unei camere pentru odihnă

iar în dezordinea familiară unde privirile mărturiseau
acorduri fie şi iluzorii
abia dacă avea vreo importanţă amintirea numelui

Comana, 7 iulie 1990

---

* Acest text nu are o istorie şi, cu atît mai puţin, o geografie: s-a ivit dincolo de pragul unde se oprise uzuala comunicare verbală. Este fotografia a patru prieteni în clipa cînd tac. Mai precis, vedem într-un gest ca acesta una dintre concretizările speranţei într-o minune pe care o putem face să devină a fiecărei zile.

■ ■ ■

Marius CHIVU

feed**book**

Gastronomii politice

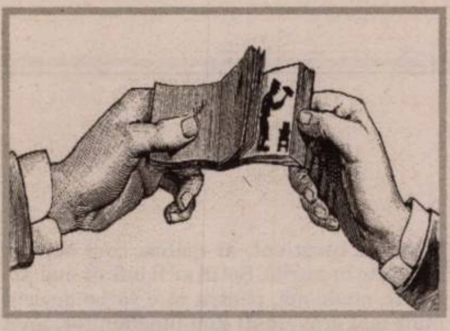

● Cristian Teodorescu, *Şoseaua Virtuţii. Cartea Cîinelui*, Editura Cartea Românească, 2015.

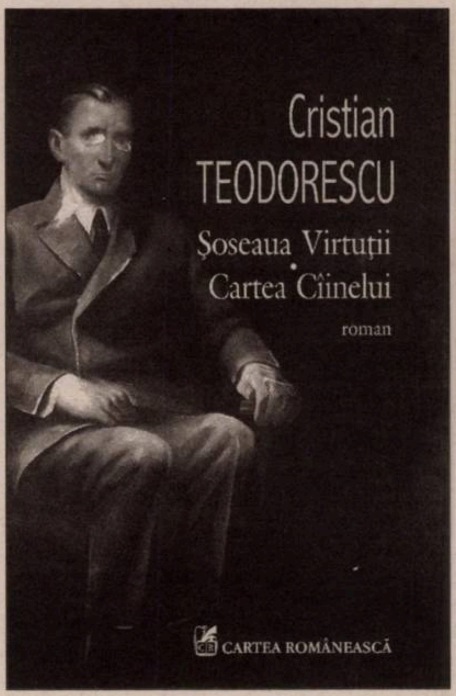

În centrul ficţiunilor din *Medgidia, oraşul de apoi* (Cartea Românească, 2009) se află un fost brutar de ţară care, cîştigînd licitaţia pentru restaurantul gării din Medgidia, îl pune pe picioare cu ajutorul unui fost chelner de lux şi îl transformă nu doar în locul de întîlnire a notabilităţilor oraşului, dar mai ales în sediul Comitetului de criză al oraşului, ce monitorizează şi dezbate mersul Războiului. Sînt anii '40, iar restaurantul este locul în care, practic, se desfăşoară istoria: legionarii îi sparg geamurile, România intră în Război alături de nemţi, apoi ruşii ocupă oraşul pentru ca, în cele din urmă, comuniştii să fure alegerile şi să-i confişte afacerea. Mersul istoriei se reflectă în istoriile individuale ale oamenilor, reproducînd fidel imaginea României acelor decenii.

La un anumit nivel, această ambiţie de anatomie a unei societăţi într-o perioadă istorică anume se regăseşte şi în acest nou roman al lui Cristian Teodorescu. Doar că, de data aceasta, personajul este individual, în persoana celui supranumit Cîinele, fost inginer specializat în chimie alimentară la Institutul de Cercetări Alimentare, unde, în anii raţionalizării ştiinţifice a alimentaţiei, avusese o contribuţie la dezvoltara reţetelor salamurilor cu soia, a şuncii de Praga fără şuncă, a caşcavalului de sinteză şi a altor produse alimentare contrafăcute chimic. Romanul începe cu episodul scurt al arestării Cîinelui la Jilava în zilele Revoluţiei, după care acesta se decide să părăsească Institutul, să se reinventeze în chip de gastronom şi să pună bazele primei publicaţii de gastronomie din România post-revoluţionară. E vorba de haoticii ani '90, o perioadă pe care Cristian Teodorescu a mai explorat-o în volumul *Povestiri din lumea nouă* (RAO, 1996), unde mediul pestriţ şi tipologia personajelor sînt în pas cu tranziţia din postcomunism: bişniţari şi mici afacerişti, şomeri şi parveniţi, emigranţi şi foşti nomenclaturişti. De data aceasta, mediul este mai „select“: foşti securişti deveniţi senatori deveniţi investitori în mediul de afaceri. Revista *Gastronomul* a Cîinelui are potenţial, astfel că apar o mînă de investitori de acest gen care să ridice afacerea la alt nivel: *Supergastronomul* atinge cîteva sute de mii de exemplare, Cîinele ajunge prezentatorul primei emisiuni de gastronomie difuzate de TVR şi devine o celebritate mediatică în stare să ridice cota popularităţii unui restaurant dacă este văzut în incinta lui. În cele din urmă, pe fondul unei crize a presei, cînd publicaţia scade tirajul şi pierde din reclamă, fiind nevoie de măsuri de marketing disperate, adică de şi mai mulţi bani investiţi, Cîinele este invitat să se ocupe de un mare dineu prezidenţial, la finalul căruia se încearcă recrutarea lui ca informator în chip de maestru de ceremonii al dineurilor ambasadei de la Washington – finalul acestui prim volum dintr-un proiect romanesc de amploare.

> *Romanul rămîne doar la nivelul abstract şi mic al corupţiei din mediul gastronomic.*

Fără a reflecta în vreun fel culorile politicii anilor '90, *Cartea Cîinelui* se rezumă doar la a arăta cum s-au dezvoltat afacerile capitalismului nouăzecist în sistemul de relaţii politice ale foştilor securişti. Romanul oferă mai mult un model decît un studiu de caz. O notă prudentă de la începutul cărţii avertizează că, deşi unii vor recunoaşte persoane şi situaţii, cartea este o operă de ficţiune. Sînt însă destule momente sau detalii din carte unde ţi-ai fi dorit să nu fie atîta ficţiune, iar romanul să nu rămînă la un nivel atît de aseptic documentat. Căci în acest roman despre mediul micilor afacerişti în care investesc micii politicieni nu apare nici un nume real, recognoscibil; nici măcar preşedintele ţării nu are nume, singurul indiciu e că ar fi fost profesor (deci Emil Constantinescu); sau prozatorul Fănuş Neagu, uşor de recunoscut în persoana chefliului gurmand brăilean. Cu excepţia Caritasului, nu se face referire la nici un alt act economic/financiar/politic real din perioada tranziţiei. Romanul rămîne doar la nivelul abstract şi mic al corupţiei din mediul gastronomic, al restaurantelor şi al publicaţiilor de succes în spatele cărora se află foştii securişti convertiţi, în sfîrşit, la capitalism graţie revoltei tîrzii, aşteptate şi dorite, a poporului, după cum se exprimă unul. La un moment dat, se produce şi o crimă asupra unei profesoare de bune maniere a viitorilor diplomaţi sau a simplilor spioni (un personaj memorabil al cărţii), dar aceasta rămîne să fie rezolvată în următoarea carte. Aşa cum şi întoarcerea în sînul familiei, după o perioadă de rătăcire şi confuzie sexuală a Cîinelui ajuns la criza vîrstei mijlocii, rămîne să-şi arate consecinţele.

Dincolo de detenta lui gastronomică, romanul funcţionează foarte bine ca *inside look* în „bucătăria“ unei publicaţii nouăzeciste de succes, avîndu-l ca protagonist pe acest inginer cu nas de cîine, capabil să recunoască mirosul oricărui ingredient în mîncare, parfum pe corp sau iz stradal, dar aproape compromis în jocul pătat al afacerilor cu politicieni. Rămîne ca în următoarea carte să avem climaxul, imaginea cu adevărat murdară din subteranul mediului afaceristo-securist de după '89.

■ ■ ■

Cristian TEODORESCU

Șoseaua Virtuții. Cartea Cîinelui

(fragment)

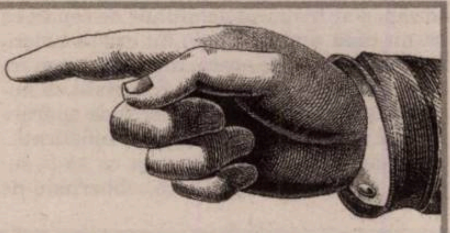

O mică încurcătură cu banca, dar se va rezolva. Alina începuse să dea şi din cap că nu. Şi, după ce Cîinele încheiase convorbirea, îi spusese ce aflase ea despre încurcăturile lui Chirvasiuc. Îşi băgase banii la Caritasul banditului ăluia de la Cluj, Stoica, să primească de opt ori mai mulţi. Şi acum, pentru că rromul ăla de Stoica dăduse faliment, rămăsese şi domnul distribuitor fără bani. Cu ce ne alegem noi dacă nu-l ajutăm să se pună pe picioare? o întrebase. Alina era de acord cu el, că dacă l-ar fi dat pe Chirvasiuc în judecată nu s-ar fi ales cu nimic. Cretinul îşi *gajase* la bancă şi casa, şi maşinile, ca să dea lovitura cea mare la Caritas. Dar mai putem noi să-l ajutăm?

Cîinele nu era sigur. Însă, dracu' să-l ia de prost, cu ce se alegeau dacă n-ar fi făcut-o? Am fi putut să nu ajungem la mîna lui, îi aminti Alina, care, de fapt, se temea că domnul Chirvasiuc nu era singurul distribuitor al revistei care-şi pierduse banii la Caritas. Asistenta lui era atît de pornită împotriva firmei care pînă cu vreo două săptămîni în urmă le dădea depunătorilor de opt ori mai mulţi bani, încît Cîinele o întrebă dacă nu cumva riscase şi ea. Nişte economii, a recunoscut Alina. Dar cel puţin ea nu s-a dus la Cluj, să stea la coadă la casieria escrocului. Îi dăduse banii unei prietene. Cu gîndul s-o consoleze, Cîinele îi spusese că şi el *examinase* această posibilitate, în ciuda faptului că nici el nu credea în viitorul afacerii şmenarului din Cluj. Aflase însă de la Nana că miniştri, senatori şi deputaţi depuneau prin oamenii lor valize cu bani la casieriile acelei firme mai tari decît minunile cu pîinile şi peştii ale lui Iisus. Ceea ce-l împiedicase să-şi ducă banii în afacerea aceea era teama de a-şi băga numele şi revista într-un scandal despre care era sigur că mai devreme sau mai tîrziu avea să izbucnească. Alina riscase la noroc. Raţional, nu găsea alt argument decît încrederea, ca să-şi încredinţeze economiile prietenei sale de la Cluj, care lucra la acea firmă a miracolelor băneşti. Într-o seară îşi întrebase papagalul ce să facă. Cînd i se puneau întrebări, Cici avea trei variante de răspuns pe care le învăţase de la fostul soţ al Alinei: *Da! Nu!* şi *Căcat!* Alina îl consultase de cîteva ori, cînd voia să joace la Loto, şi Cici o nimerise în proporţie de peste 90% cu *Nu*-urile lui. Acum papagalul îi spusese *Da!* după ce, înainte de a rosti întrebarea, Alina îi prezentase datele problemei. Chiar dacă Cici era un papagal cît se poate de inteligent, asistenta apela la răspunsurile lui numai în chestiuni în care hazardul era mai mare decît capacitatea ei de a-i găsi un algoritm. Iar Cici îi spusese *Da!* Şi nu că era nebună, şefu', dar cînd Cici îşi dăduse încuviinţarea nu exista nici un semn că de afacerea nenorocitului avea să se aleagă praful, cu tot cu banii depunătorilor.

PUBLICITATE

Historia
+ DVD
ULTIMA BOMBA
23 AUGUST 1944 INEDIT
Cum l-am arestat pe Mareșal
DEZVĂLUIRI: SECURITATEA A VRUT SĂ-L RĂPEASCĂ PE GEORGE ENESCU
Historia
ULTIMA BOMBĂ
PRODUCED BY SMITHSONIAN NETWORKS © 2008 SNI/SI NETWORKS L.L.C. ALL RIGHTS RESERVED. DISTRIBUTED WORLDWIDE BY OFF THE FENCE B.V. For usage of any photos: Smithsonian Networks℠ Smithsonian Networks is a trademark of Smithsonian Institution. SNI/SI Networks L.L.C. is an authorized user.

Historia din 15 august

Dezvăluiri: Securitatea a vrut să-l răpească pe George Enescu

Cafeneaua Fialkowsky, locul unde se putea afla când cade Guvernul

Polonezii – primii învingători ai „Enigmei"

Revista + DVD la doar 19,99 lei

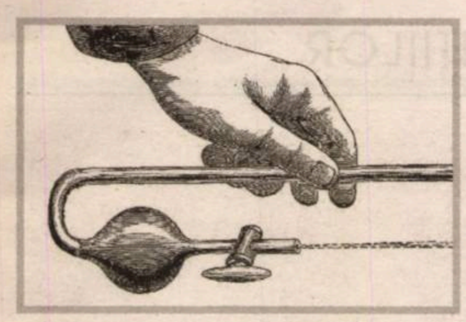

Oana STOICA

rosencrantz & co

Armin și Fritz

- ***Nathan Înțeleptul*** **după G.E. Lessing, Teatrul Național „Radu Stanca“ din Sibiu și Schauspiel Stuttgart.**
- ***Vizita bătrînei doamne*** **de Friedrich Dürrenmatt.**
- ***Cele cinci dimineți*** **de Fritz Kater. Regia: Armin Petras. Schauspiel Stuttgart. La FITS 2015.**

Armin Petras este un personaj interesant în lumea teatrului. Germanul, actual director al teatrului de stat din Stuttgart (după ce a condus Teatrul „Maxim Gorki“ din Berlin), prezintă o separare a personalității sale artistice în două identități distincte, „încarnate“ de persoane: Armin Petras, regizorul, un tip filiform, permanent cu o șapcă pe cap ce îi dă un aer de muncitor, și Fritz Kater, dramaturgul, invizibil în spațiile publice, față de care Petras se disociază categoric, neacceptîndu-l ca pe un *alter ego*. Deci avem de-a face cu doi artiști, care se pretind și se afirmă ca indivizi diferiți. Nu știm ce crede Fritz Kater despre spectacolele lui Armin Petras – absența sa din spațiul public lasă loc speculațiilor în ceea ce îl privește –, dar Petras are uneori reacții critice la textele pe care Kater i le oferă în premieră, permițîndu-și ajustări pe ici, pe colo. Declarația a fost făcută de Petras însuși în urmă cu doi ani la Festivalul Internațional de Teatru de la Sibiu, unde a prezentat *Prințul Friedrich von Homburg* de Kleist, producție a Teatrului „Maxim Gorki“ din Berlin, spectacol fascinant, mai puțin prin aducerea dramei istorice în context contemporan (mai bine zis decontextualizînd-o pînă la universalizare), cît prin scenografia inventivă care consta „doar“ într-un practicabil înclinat la 45 de grade și o ploaie care nu a contenit tot spectacolul, ba chiar a continuat și după terminarea lui, și care a fragilizat echilibrul actorilor, dînd senzația de noroi și frig, ca în tranșee (doar era vorba despre război). Petras a refuzat atunci, într-o discuție publică, să accepte, măcar tacit, că Fritz Kater este pseudonimul său, în ciuda solicitărilor insistente ale unor spectatori intrigați de jocul identităților. Această dublă personalitate niciodată deconspirată are un echivalent la noi, în performance-ul continuu al coregrafului Mihai Mihalcea, care și-a inventat un sine contestatar, grăitor de adevăruri incomode, Farid Fairuz. Mihalcea se pretinde Fairuz ca artist, disociindu-și astfel identitatea civilă de cea performativă, și îi dă lui Farid un chip, bărbos, pletos, și un ton ireverențios. Îi creează astfel o imagine. Dacă Mihalcea îl întrupează pe Fairuz cu o figură total diferită de a sa, Petras îl identifică pe Kater cu o absență.

© D. Dumitru

Armin Petras a revenit la FITS în acest an cu trei spectacole, dintre care unul, *Nathan Înțeleptul* după Lessing, este o coproducție a Teatrului Național „Radu Stanca“ și a Schauspiel Stuttgart și a avut premiera în timpul festivalului. Au mai fost prezentate *Vizita bătrînei doamne* de Dürrenmatt și *Cele cinci dimineți* de Fritz Kater. În volumul editat de Iulia Popovici și publicat de FITS, *Sfîrșitul regiei, începutul creației colective în teatrul european* (Editura Act), Petras declară că „textul nu mai este centrul teatrului“. Declarația sa este și nu este susținută de spectacolele văzute la Sibiu. Toate trei sînt spectacole de text, ba chiar cu text mult, uneori strivitor în raport cu restul elementelor performative, însă, în toate trei, regizorul relaționează critic în raport cu textul, reconstruindu-l, recontextualizîndu-l, uneori punîndu-l sub semnul întrebării, inclusiv renegîndu-l. Este în primul rînd situația din *Nathan Înțeleptul,* producție grandioasă, nu numai prin decorul lui Dragoș Buhagiar – un templu ars prin care bîntuie fantomele unei Europe pretins unite –, ci și prin resuscitarea piesei lui Lessing în context european contemporan și prin combinarea actorilor din două trupe, cea sibiană (Ofelia Popii și Ciprian Scurtea în roluri principale) și cea de la Stuttgart, care vorbesc fiecare pe limba lui și uneori în engleză, construind astfel o pseudocomunicare. Multiculturalitatea – etnică, religioasă, sexuală – este un concept relativ recent, dar realitatea pe care o normează există dintotdeauna. Ceea ce face Petras din piesa lui Lessing este să o așeze, cu toate problemele ridicate – diferențele de etnie, religie, sexualitate – în Uniunea Europeană și la marginea ei, în Israel și Palestina, și să se întrebe dacă acest ideal de „unitate în diversitate“ nu este utopic, poate chiar intenționat utopic, ascunzînd, sub un strat gros de demagogie, intoleranțe perpetuate de secole. Asta pentru că, în locul unei politici *de acomodare* a diferențelor culturale, Europa lui Lessing și cea contemporană promovează una *de asimilare*. Pe lîngă actualizarea contextului, incluzînd terorismul, conflictele din Gaza, intoleranțele rasiale și religioase, Petras operează cîteva ieșiri din convenție, răbufniri ale actorilor/personajelor care contestă atît viziunea regizorului, cît și pe aceea a autorului.

> *Ceea ce face Petras din piesa lui Lessing este să o așeze, cu toate problemele ridicate – diferențele de etnie, religie, sexualitate – în Uniunea Europeană și la marginea ei.*

Spectacolul *Vizita bătrînei doamne* conține și el drastice modificări de text, în speță tăieri care reglează dinamica la nivel cinematografic, cu Clara Zachanassian ca o Holly Golightly în vîrstă și aspră, dar elegantă precum Audrey Hepburn, și o comunitate orășenească insipidă, intolerantă și lașă. Ciocnirea de mentalități se produce într-un decor imens, constituit dintr-o scară de cabaret. Însă reducerea textului afectează procesul de schimbare a mentalității comunității, trimițînd tema piesei în plan secund.

Cel mai interesant spectacol al lui Petras a fost *Cele cinci dimineți,* pe textul lui Fritz Kater (dovadă că separarea performativă a celor doi este artificială), care readuce în discuție terorismul, industria (și profitul ei) de protecție împotriva terorismului, manipularea politică, incapacitatea guvernanților de a proteja populația, dar și disoluția normelor sociale și a umanității. O bombă explodează în oraș, aerul este contaminat, cinci personaje încearcă să supraviețuiască. Unii devin asasini, alții victime, dar asta se întîmplă mai puțin din cauza pericolului exterior și mai cu seamă din cauza propriilor disfuncții umane și sociale (spectacolul identifică stigmate contemporane precum tiparul misogin al femeii: amantă & menajeră). De data asta, regizorul a făcut un spectacol mic, reprezentat în Sala Studio de la Sibiu, unde insuficienta ventilație a potențat în mod neașteptat show-ul: apropierea sfîrșitului, marcată printr-o gradație – bomba emană abur, apoi un praf (pudră) și o substanță lipicioasă (ce părea să fie... iaurt), toate depunîndu-se succesiv pe trupurile actorilor –, a sufocat publicul care a resimțit, pînă în pragul leșinului, căldura, mirosurile, praful. Construit ca un puzzle postmodern, spectacolul este dinamic și inventiv, ca în scena unui lung monolog antisistem al unui personaj care este forțat să termine discursul după ce un altul îl împinge afară, ca pe o pîrtie, pe podeaua unsă cu „iaurtul“ șters de pe corpul său. Bomba care scoate din scenă și omul, și sistemul, și revolta. Petras și Kater se înțeleg cel mai bine unul pe altul.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

PUBLICITATE

Paramilitarii din Ucraina: scăpați de sub control?

Folosiți inițial doar ca agenți proxy, paramilitarii pro-ruși din Est urmează să devină elita politică a regiunilor separatiste și să negocieze cu guvernul de la Kiev condițiile de menținere a păcii. Pentru cei care în urmă cu doi ani erau șomeri, afaceriști ratați sau traficanți de droguri este o performanță impresionantă. (...) Merită arătat că, dacă Euromaidanul a mobilizat intelectualitatea și păturile sociale care au dorit să rupă cu trecutul sovietic, în estul Ucrainei a avut loc rebeliunea lui „homo sovieticus“, atât sociologic, cât și identitar.

– fragment din noua ediție FP România (august / septembrie 2015)

**MERSUL LUMII,
PAS CU PAS.**

FOREIGN POLICY
Politică globală, economie și idei

acum la toate punctele de presă

FP
relansarea
vinului
moldovenesc

Andrei GORZO

dilematograf

Emancipare

● *Ex Machina* (Marea Britanie, 2015), de Alex Garland.

Ex Machina, debutul regizoral al romancierului şi scenaristului britanic Alex Garland, e un SF cu practic numai patru personaje, dintre care unul e mut, în schimb cel puţin două dintre celelalte trei compensează vorbind foarte mult. Avansînd prin intermediul unor scene de conversaţie, majoritatea desfăşurate în interioare unde nu intră nici lumina zilei, nici zgomotele lumii exterioare, filmul e foarte departe de a fi un SF de acţiune. El semnalizează hiperconştienţă atît în ceea ce priveşte tradiţia cinematografică şi (în general) pop-culturală pe care îşi propune s-o actualizeze, cît şi în ceea ce priveşte mitologia (mai) clasică ce subîntinde această tradiţie. Tradiţia include titluri ca *Metropolis, Blade Runner* şi *Nevestele din Stepford*, şi merge pînă la recentul *Her*. Sînt evocate explicit mitul biblic al Genezei, mitul lui Prometeu, Pygmalion şi Galateea, Barbă Albastră şi mitul femeii fatale. Cît despre temele de actualitate, una dintre acestea este autolivrarea noastră totală pe Internet, fie şi numai prin căutările noastre pe Google, în potenţiala îmbrăţişare a unui Big Brother cu o forţă de cuprindere fără precedent, care profită de pe urma noastră în feluri pe care nici nu ni le putem imagina. Dumnezeul, Pygmalionul şi totodată Barbă Albastră al acestui film este încă tînărul creator al unui motor de căutare prezentat drept cel mai popular din lume (dar, desigur, numit altfel decît Google). Acest Nathan (Oscar Isaac) este şi creatorul unei foarte avansate unităţi de inteligenţă artificială de sex feminin – adică al unei roboate (Alicia Vikander) –, căreia i-a construit *software*-ul pornind simultan toate telefoanele mobile din lume şi redirecţionînd toată informaţia din ele prin motorul lui de căutare. Ca s-o testeze timp de o săptămînă pe această *fembot*, pe care a numit-o Ava – are ea o viaţă interioară sau doar o simulează? –, Nathan invită în bîrlogul/buncărul/laboratorul său izolat, amenajat într-o stîncă, un imberb programator pe nume Caleb (Domhnall Gleeson), amploaiat al companiei sale.

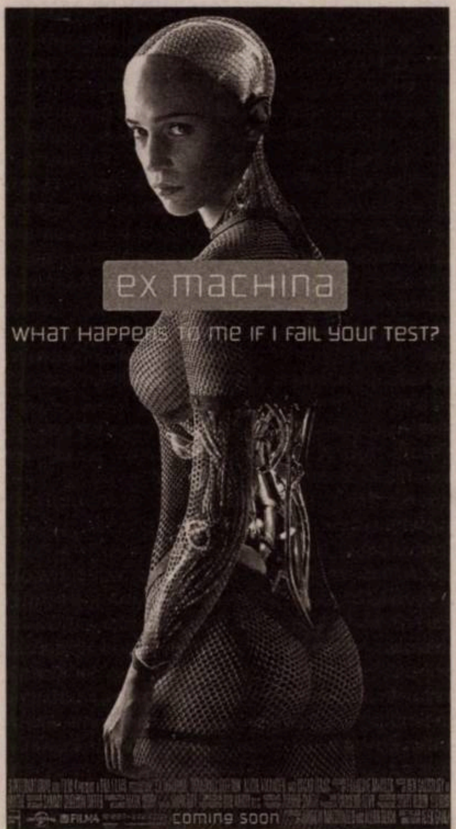
ex machina
WHAT HAPPENS TO ME IF I FAIL YOUR TEST?
coming soon

În relaţia cu ingenuul Caleb, Nathan insistă pe o informalitate ca între băieţi la bere, dar de fapt e în permanenţă dominator. Şi asta nu-i nimic pe lîngă felul cum o tratează pe Kyoko (Sonoya Mizuno) – cel de-al patrulea personaj al filmului şi tot o roboată ca Ava, dar una care, spre deosebire de aceasta, a fost construită numai pentru gătit, dus tava, dansat şi, desigur, în primul rînd pentru sex. (Nathan îi explică lui Caleb cum atît ei, cît şi Avei le-a amenajat între picioare cîte o fantă cu senzori, care le permite inclusiv să simtă plăcere.) Supusa Kyoko nici măcar nu vorbeşte, deşi, poziţionînd-o insistent în planul apropiat al unor cadre în care Nathan vorbeşte despre ea ca şi cînd n-ar fi capabilă să înţeleagă, regizorul Alex Garland invită publicul să se întrebe dacă ea nu e totuşi suficient de sensibilă încît să se revolte lăuntric de felul în care e tratată. Spre deosebire de ea, Ava a fost proiectată astfel încît să fie mai mult decît o gonflabilă *high-tech*, dar atitudinea supusă face parte şi din programarea ei – poziţia din care ascultă ce-i spune un bărbat e adesea în genunchi. Filmul e în mod clar orientat antipatriarhal – secretul lui Barbă Albastră e aici un şifonier plin cu femei-obiect lepădate. Pe de altă parte, personajele masculine sînt cele care definesc umanul – nu numai Caleb, de pe a cărui poziţie de ingenuitate sîntem invitaţi noi, spectatorii (bărbaţi şi femei deopotrivă), să descoperim lumea neobişnuită pe care o creează acest film, ci şi Nathan, care o fi el o scîrbă, dar nu e incognoscibil; incognoscibilă e Ava – ea e Celălalt, ea e alteritatea. Se poate argumenta că filmul nu e în primul rînd despre bărbaţi *versus* femei, ci despre uman *versus* ceea ce vine după şi, fiind superior umanului, e menit să-l înlocuiască. Dar nu se poate ocoli faptul că opoziţia asta e tradusă dramatic în termeni de gen: asistăm la desfăşurarea unei parabole despre emanciparea femeii; or, dată fiind alteritatea incognoscibilă a femeii, spectacolul emancipării ei culminează într-o notă de nelinişte mai degrabă decît într-una de exultanţă. Lucrurile nici nu puteau fi altfel, avînd în vedere faptul că Garland foloseşte, fără a încerca să deconstruiască, scenariul arhetipal de *film noir:* interogînd-o zi de zi pe Ava, timp de-o săptămînă, Caleb se îndrăgosteşte tot mai mult de ea. Iniţial, ea nu e învelită în carne şi piele peste tot (Nathan vrea ca ochii lui Caleb să-i amintească acestuia în permanenţă că are de-a face cu o roboată): i se văd cablurile din braţe şi din picioare şi, imediat sub sîni, torsul ei se transformă într-o tulpină metalică. Dar ochii ei mari tot proiectează un amestec de seninătate şi lipsă de apărare, în faţa căruia virginalul Caleb n-are nici o şansă. Deşi interviurile lor sînt urmărite de Nathan prin camere de supraveghere, Ava începe să provoace pene de curent, pe durata cărora îl atrage pe Caleb într-o relaţie de complicitate. Clasic, acesta e prins în mreje.

Deşi e greu de stabilit cît din ceea ce e problematic aici în reprezentarea femeilor e aşa cu bună ştiinţă şi cît nu e, unele detalii prezintă indicii clare că au fost calculate pentru a genera ambiguitate şi discuţii aprinse. De pildă, chestiunea solidarităţii – dacă există aşa ceva între sclavele lui Nathan. Pînă spre final, Ava şi Kyoko nici măcar nu se întîlnesc, dar, atunci cînd o fac, una pare să-i murmure celeilalte cîteva cuvinte la ureche – cuvinte cu care Garland alege însă să ne tachineze doar, nelăsîndu-ne să le auzim. În contrapondere la această sugestie de solidaritate, Garland ne-o arată pe Ava cum, înaintea unei tentative de a fugi în lume, se serveşte cu diverse părţi de corpuri feminine din şifonierul lui Barbă Albastră, completîndu-şi cu ele – un braţ, un petic de piele – propriul înveliş de fiinţă umană, totul fără nici o expresie pe chip, cu un pragmatism care pare să confirme statutul de obiecte utilitare al mireselor precedente.

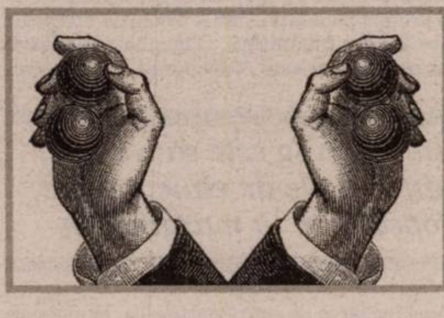

Aron BIRO

audio şi n-am cuvinte

Neastîmpăr geriatric

● The Nighthawks, *444*, CD Universe, 2014.

La veteranii The Nighthawks (a nu se confunda cu nemţii cu acelaşi nume care ne-au vizitat la Gărîna în acest an) puteţi asculta cel mai infecţios-lipicios rock'n'roll de modă veche practicat în prezent pe teritoriul american. Ce-i drept, trupa acumulează peste 40 de ani de experienţă în domeniu, fără pauze, fără odihnă, în majoritate puşi în slujba evoluţiei post-rock'n'roll a blues-ului, cu tot ce presupune asta (chitară electrică proeminentă, *à la* Hooker, şi multă muzicuţă neastîmpărată). I-aş recomanda în contrapondere cu un alt *blueser* recent trecut prin această rubrică, Gary Clark Jr., pentru o mai bună înţelegere a ceea ce numeam atunci blues autentic, non-modern, nepoleit cu artificii de studio şi imagine.

Impresionant e că grupul nu dă semne de încetineală geriatrică, ce se manifestă de regulă la trupe de longevitate similară. The Nighthawks continuă să scoată muzică şi să ţină turnee pe bandă rulantă, iar elementele de reciclare ţin mai degrabă de cutumele genului decît de lipsa ideilor. Mă refer la faptul că o bună parte din discografia lui Muddy Waters apare (sub formă de *cover*-uri) şi pe albumele The Nighthawks – asta ar fi o explicaţie pentru inflaţia discografică a grupului –, însă chiar şi în aceste condiţii e vorba de un portofoliu intimidant şi un raport cantitate/calitate care ar fi meritat o mai largă popularitate.

Albumul *444* oferă *cover*-uri memorabile după piese *radio-friendly*, cu refrene dansante şi solo-uri duale de chitară-muzicuţă care se lipesc instantaneu de ascultător. Trupa e ambasadorul ideal al muzicii de petrecere rurală americană, fără a aluneca totuşi spre genul country mai mult decît o cer structurile fundamentale din blues şi rock'n'roll. Stilistic, se aud printre rîndurile pieselor The Nighthawks atît B.B. King, cît şi Elvis; atît hillbilly country, cît şi Santana. Referitor strict la acest album, avem *cover*-uri după Elvis („Crawfish“, „Got a Livin to Do“), Waters („Louisiana Blues“), Du Droppers („Walk the Walk“), Everly Brothers („Price of Love“) şi legenda Nashville-country Gary Nicholson („Livin the Blues“, „Nothin but the Blues“). Cealaltă (mai puţin de) jumătate a albumului oferă compoziţii originale cu nimic mai prejos decît memorabilele standarde menţionate, ceva mai predispuse totuşi la rock şi la solo-uri de chitară electronică modernă.

NIGHTHAWKS
444

Starul incontestabil al actualei componenţe, principal compozitor şi unic membru permanent al grupului, este Mark Wenner. Vocea sa nu trădează nici vîrsta, nici blazarea asociată uneori experienţei, iar muzicuţa îi vine ca a doua voce. Colegii săi, cam aceiaşi de un deceniu încoace, sînt Paul Bell (chitară), Johnny Castle (bas şi al doilea compozitor al formatului actual) şi Mark Stutso (tobe). Wenner a ţinut cu orice preţ trupa pe picioare prin perioada mai fragilă a anilor '80, cînd principala chitară, Jimmy Thackery, a părăsit proiectul pentru o carieră solo de relativ succes.

Albumul de faţă aduce o uşoară schimbare de stil şi o energizantă prospeţime prin contrast cu producţiile precedente, mai acustice. Seniorii ăştia ar putea însufleţi orice nuntă doar cu piesele de pe *444*, şi e o dovadă de putreziciune a industriei muzicale că popularitatea lor nu e comparabilă măcar cu a lui Joe Cocker. Cu piesele mai bombastic-siropoase („High Snakes“ şi „No Secrets“) n-ar fi nelalocul lor nici pe coloanele sonore ale lui Tarantino şi îmi pot închipui numere de strip-tease, ori măcar petreceri cu grătar în fundul grădinii, pe unele din aceste compoziţii. Temele sînt cele standard ale blues-ului: femeile, dragostea şi preţul lor, atît în *cash,* cît şi în modalităţi de plată mai abstracte. Semnificaţia titlului albumului e cam numerologică, de un obscurantism atipic – grupul obişnuia să-şi rezume spaţiul tematic în titluri (vezi cazul albumului de referinţă *Pain and Pleasure,* dar şi al proaspăt lansatului material *Back Porch Party).*

***Aron Biro** este autorul blogului http://aron-biro.blogspot.com.*

Bogdan TĂNASE

bolero de **travel**

Vacile roz sînt ce par a fi

Singurul lucru exotic pe insula Elefantului au fost două bovine roz. Roz integral. Roz-roz, ca o orhidee roz. Păşteau nepăsătoare printre micile lacustre de la marginea plajei din nişte pîlcuri de iarbă amestecate cu un nisip. Păreau mai degrabă nişte animale de companie, cu care stăpînul, într-o abundenţă de inspiraţie, se jucase, coafură *sauvage*. Ne-am comportat regulamentar, clic-clic cu telefoanele, miraţi, dar nu foarte, şi am trecut mai departe. Nu am întrebat ce şi cum, nu am dat nici o căutare să vedem ce-i cu ele, de vor fi fiind vreo rasă mai specială sau pur şi simplu un truc turistic, nu l-am întrebat de atunci nici pe tata, care poate ar fi ştiut, dacă e posibil aşa ceva, am trecut pur şi simplu mai departe.

Cam aşa a fost toată perioada petrecută în Koh Chang. O călătorie ca o anestezie. Nu-mi dau seama nici acum dacă era de la diferenţa de climă, plecasem de la Seul în plin vifor, de la oboseală, căci veneam după cîteva săptămîni bune de schimbat avioane, autobuze, trenuri, microbuze, feriboturi prin trei ţări şi după alţi şase ani de refuzat să plec din Asia. Sau era chiar de la insulă.

Am ajuns acolo noaptea, cu un feribot cam ruginit, prin care simţeai fiecare val. Dar atît, zgomotul înfundat al valurilor. În rest, linişte completă. Microbuzul care ne-a dus la White House Bailan Resort era plin de turişti, toţi vestici şi toţi tăcuţi. Nici unul nu scotea un sunet, nici un *cheerioh*, stăteam toţi tăcuţi, trecînd colină abruptă după colină abruptă, pe o şosea foarte întortocheată. Locul nostru era ultima oprire, intraserăm prin nordul insulei şi locul acesta e pe undeva prin sud. Ne-am cazat, ministaţiune tipică thailandeză, jumătate cartolină mic-burgheză, cu piscină despărţită de mare de cîţiva palmieri, dar şi cu cîteva inflexiuni hippie de la căsuţele albe în care ne cazaserăm.

Abia a doua zi am văzut ceea ce se simţea încă de la venire. De jur-împrejur nu era nimic, cîteva terase şterse, o casă de vacanţă a unui localnic şi cam atît. Koh Chang, ca şi restul Thailandei, refuză să lase din mînă ruralul sau, mai bine zis, exotismul e dat, paradoxal, integral de acelaşi rural în reţea, de oriunde. Mici bodegi însăilate de-a lungul drumului, care vînd toate felurile de peşte, cu patroni cu toate apucăturile estice, uneori mofluzi, uneori veseli, adeseori lenţi, nesinchisindu-se de muşte şi de praful gros al străzilor, ataşaţi destul de gros de comerţ şi mai puţin de zîmbetul de reclamă. Într-un fel e reconfortant să vezi asta. Cînd nu dai peste vameşi sau proprietari de pensiuni de-a dreptul grobieni, reconfortaţi de siguranţa reclamei CNN, expandată în mai toate travelog-urile online sau a turistului de rucsac şi care nu se mai sinchisesc de politeţuri de conjunctură, care te pot trata mizerabil. Dar se vede la fel de bine şi că fac turism fără fard, recent, că nu au lejeritatea bonomă, nici plictiseala muzicală a unui tavernagiu grec. Singurele zgomote mai mari sînt ale scuterelor, opţiunea mai avantajoasă economic de transport local, altfel deplasarea cu microbuze în interiorul insulei – cel puţin pentru turişti şi destul de în contradicţie cu restul preţurilor – costă mult. Aşa că mergeam de multe ori pe jos cîţiva kilometri buni printr-o pădure deasă, pe un drum neiluminat, cu singurele lumini date de o aplicaţie de telefon, pînă la Lonely Beach, în jurul căreia găseai mici terase din lemn şi încropeli de baruri în care cîntau nişte hippioţi bătrîni. Mai mult decît plajele, frumoase şi întinse, mersul noaptea prin acea linişte adîncă, pe un drum de ţară, avea ceva ciudat de familiar.

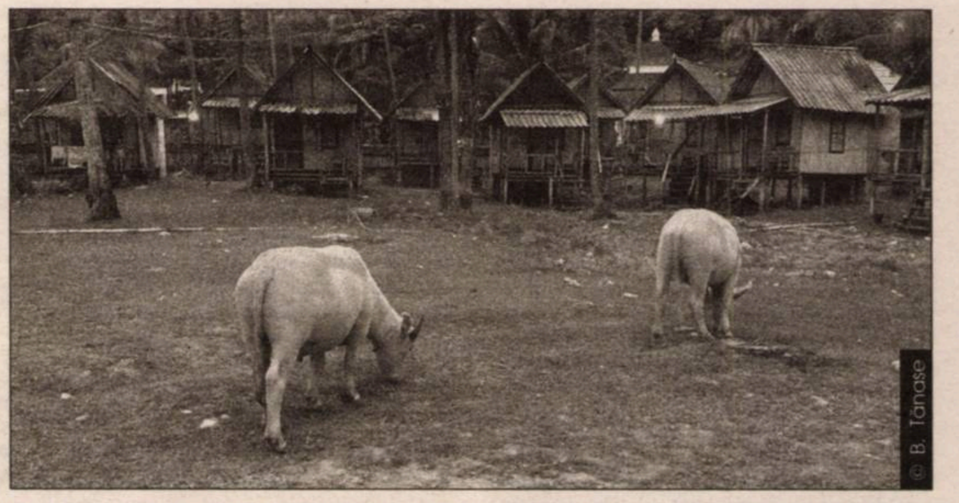
© B. Tănase

Insula nu are nimic din turismul senzaţionalist, nu e un loc pentru platforme de observaţii sarcastice, eventual mici ironii (o staţiune se cheamă, fără nici o legătură cu una din imaginile vehiculate despre Thailanda, Porn Resort, în fapt nişte haioase căsuţe de lemn). Nu ai cum. Te-ar contrazice liniştea lacustrelor ascunse de copaci, ridicate pe nişte piloni înalţi fix în faţa mării de la plaja Nisipului Alb, sfidătoare în simplitate şi fragilitate. De fiecare dată cînd mă aflam în faţa lor şi-i vedeam pe cei care stăteau acolo, unii cu lunile, cum se uită nepăsători la întinderea marină, imaginea tsunami-ului din 2004 se ştergea într-un fel bizar, de la sine. Sau bătrînii hippioţi aciuaţi aici an de an, care nu ar da locul pentru nimic în lume pe vreo Pataye. Nu e un loc încremenit, găseşti cam toată paleta de distracţii marine internaţionalizate, de la snorkeling la caiac, hoteluri luxoase, ascunse de tufe mari de flori exotice şi de lacustre. Dar e unul din acele locuri rare de la ţărmurile unor mări care sînt încă ce par a fi, nealterate de nici o cîrjă de plezirism, de nici o naraţiune compensatorie. Doar că uneori trebuie să mergi la mii de kilometri ca să le vezi sau să-ţi aduci aminte că le-ai mai văzut cumva, în alte părţi şi în alte vremuri.

■ ■ ■

PUBLICITATE

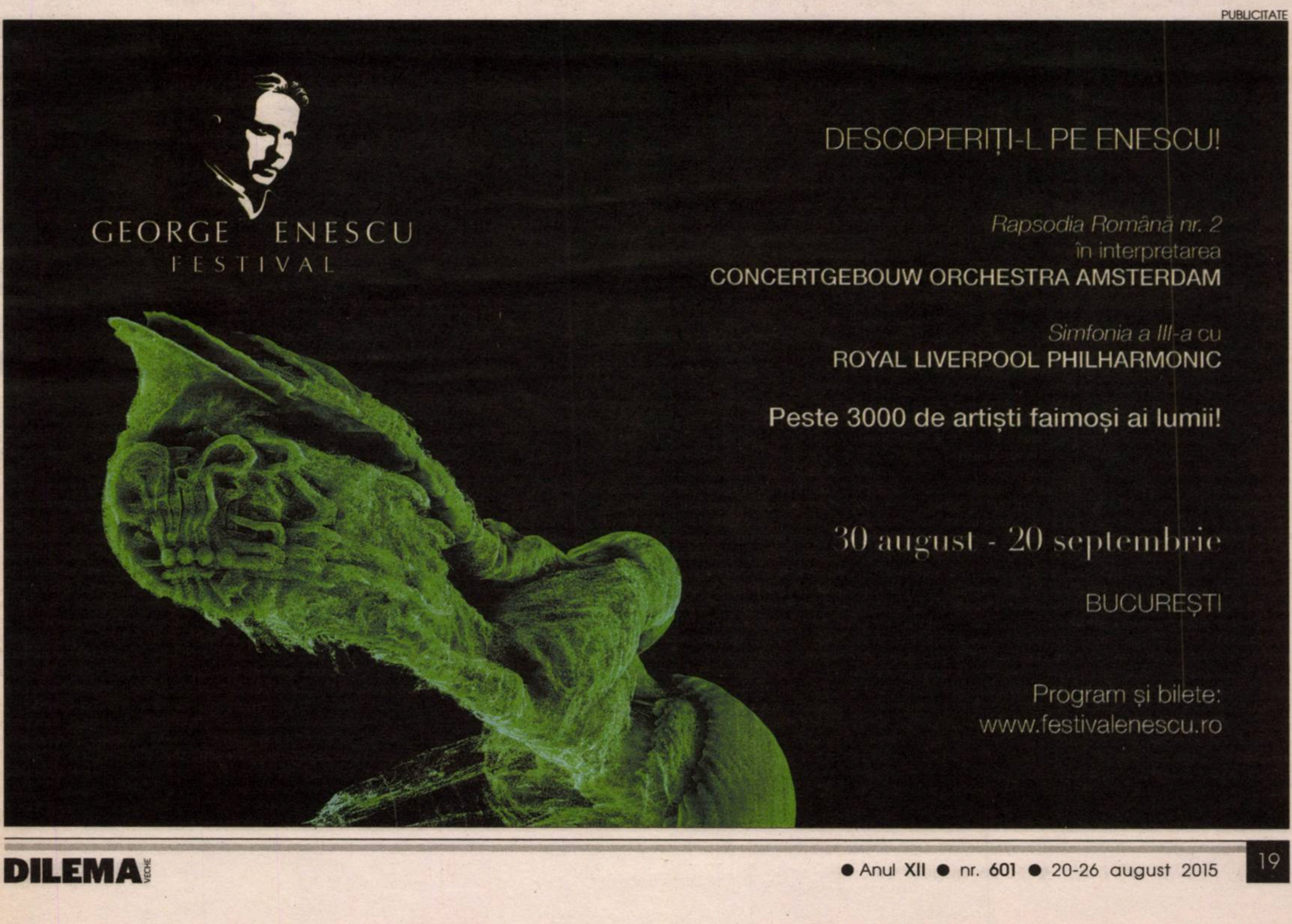

DESCOPERIŢI-L PE ENESCU!

Rapsodia Română nr. 2
în interpretarea
CONCERTGEBOUW ORCHESTRA AMSTERDAM

Simfonia a III-a cu
ROYAL LIVERPOOL PHILHARMONIC

Peste 3000 de artişti faimoşi ai lumii!

30 august - 20 septembrie
BUCUREŞTI

Program şi bilete:
www.festivalenescu.ro

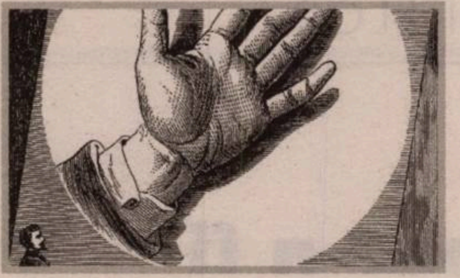

Adina POPESCU

portrete din mers

Micii din Obor

lui Mirel Bănică

De mai bine de zece ani, e aproape un ritual: de fiecare dată cînd mergem la cumpărături în Obor (de cînd mă ştiu, locuiesc „în gura Oborului“, cum se zice), piaţa se încheie cu micii în care înfigem regulamentar scobitorile, pe cartonul lor stropit din belşug cu muştar (din acela ieftin, românesc, grosier) şi cu binemeritata bere. Uneori mîncăm în grabă, bem berea şi plecăm, alteori ne prinde în Obor închiderea pieţii, spartul tîrgului şi atunci e cel mai interesant – cînd soarele asfinţeşte şi umbre lungi se lasă peste tarabele acoperite cu prelate, cînd mai sînt doar cîţiva mici sleiţi pe grătar, care îşi aşteaptă ultimii muşterii, cînd beţivii încep să cînte şi cînd femeile pripăşite pe aici, fiindcă nu le-aş numi „de serviciu“, încep să măture, cu feţele lor abătute, a mai trecut o zi din sărăcia asta de viaţă! Terasa se închide, însă oamenii nu vor să plece, îi apucă amocul, alunecă pe nesimţite într-un soi de vis lucid, îşi pot imagina că dincolo de Hala veche, ai cărei pereţi roşietici reflectă ultimele raze de soare, e o altă viaţă, mai bună. Dacă ciuleşti urechea, poţi auzi chiar şi talazurile unei mări inexistente cum se sparg de un ţărm necunoscut care îi aşteaptă.

Dar să revenim la micii din Obor, cei la 2 lei, cu muştar, dar fără pîine, chifla se ia separat (însă toţi micomanii care se respectă molfăie din pîinea proprie, din sacoşă): niciodată egali, ca-n supermarket, unii mai lungi, alţii mai scurţi, pîrpăliţi doar pe jumătate, pe alocuri arşi, cu gust de cărbune, condimentaţi exact atît cît trebuie. Faimoşii mici „scuipaţi“ din Obor – eu ştiu ce înseamnă, însă fiecare să-şi imagineze ce vrea, înghesuiţi cîte 50 pe grătarele negre, necurăţate de secole, învîrtiţi pe toate părţile de „băieţii“ care ştiu cum vine treaba asta, fiindcă parcă tot de secole mîinile lor miros a carne şi a seu, degetele au căpătat forma şi culoarea micilor cruzi, au inhalat atîta fum de grătar, încît cu respiraţia lor ar băga în ceaţă un Bucureşti întreg. Şi de-aia le ies atît de buni micii, pentru că, vrînd-nevrînd – „riscul meseriei!“ –, pun în ei şi un pic de suflet. Ce Cocoşatu? Ce Dealul Negru? Micilor din Obor ar trebui să li se dedice un manual întreg de gastronomie suburbană.

Mai demult, pe vremea manelelor, îi găseai în mai multe locuri şi puteai să faci comparaţii, tot perimetrul Oborului era împînzit de dughene şi tarabe, prevăzute cu grătare. Însă noi nu mergeam niciodată la cîrciuma *mainstream*, chiar din centru, unde te luau cu asalt toţi vînzătorii de nimicuri, „ţigări, ţigări“, „trei perechi la 10 lei“, „icre de Manciurea, avem!“, toţi cerşetorii şi ologii. Căutam locuri ascunse, „de nişă“, unde manelele erau oprite „la cerere“, găseai bere *imported* la preţuri derizorii, pe vremea cînd Paulaner nu era la modă. Una dintre bodegi avea trei mese şi rogojini din stuf – un fel de bar de Vamă *avant la lettre*, dar cu mici. Micul era liantul dintre oameni, dar şi pretextul de a mai întîrzia în piaţă, grăsanul cu şorţ pătat „de la stuf“ avea mîini de vrăjitor, mi-amintesc şi acum magia care lua naştere deasupra grătarului încins, în aerul acela tremurător.

> *Să vă spun un secret: nu-mi plac micii,*
> *dar pe cei din Obor nu i-aş rata niciodată.*

Astăzi, mai sînt doar patru locuri unde poţi mînca mici „de Obor“, s-a reglementat şi politica asta, a micilor, că doar de-aia am intrat în UE. De fapt, e unul singur. Celelalte trei sînt ori sezoniere, ori nefrecventabile, pe motiv că dacă te văd „mai boier“ îţi cer 7 lei pe o porţie de cartofi prăjiţi, ca la un restaurant „de fiţe“. Gurile rele spun că două dintre localuri sînt ale rudelor apropiate ale lui Onţanu, că doar el taie şi spînzură în lumea micilor.

Acum ne oprim, de regulă, la cea mai mare micărie, deschisă fie iarnă, fie vară, unde poţi asculta Edith Piaf, Maria Tănase ori café concert. Vremuri noi, occidentale, însă muşteriii sînt cam aceiaşi de pe la vechile dughene, doar că mai îmbătrîniţi, mai ursuzi. Pensionari care pleacă de acasă doar ca să fie plecaţi şi să scape de trăncăneala nevestelor, iau trei fire de ceapă din piaţă şi mănîncă doi mici. Stau singuri pe la mese, nu fac conversaţie nici dacă se pune cineva alături, au ochii alunecoşi, lăcrămoşi şi nostalgici de la bere, sînt pierduţi în lumea lor. Pe feţele lor de pergament poţi „citi“ toată istoria recentă „de tranziţie“ a României, toate visurile lor făcute praf. Beţivii, pentru care „micul e fudulie“, aşa că trag din butelca dosită strategic în sacoşă ca să înţeleagă ceva din bere. Au limbariţă, agaţă pe oricine şi îi împuie capul. „Oamenii de afaceri“ din Obor care se laudă „că au spart 50 de milioane“ în două zile. Dar şi cupluri tinere care vin la piaţă pe biciclete, mănîncă micul ca pe o curiozitate locală şi pleacă. Sau grupuri de străini aduşi de ghidul lor într-un tur atipic al Bucureştiului. Bună meserie – să înveţi suedezul cum să înfigă scobitoarea în mic şi să mai cîştigi şi bani din asta. Familii *middle age*, el şi ea, de regulă vin la piaţă certaţi, se împacă la un mic. „Tată, ce ieftini sînt aicea! N-am mîncat noi la Mogoşoaia cu trei lei micul?“ Vine cerşetorul şi cere un leu. Ea, cu ţîfnă: „N-avem, că stăm decît pe un singur salar! Pleacă de aici!“ Familii modeste, cu copii pe trotinete, cu care se învîrtesc fără rost pe terasă. „Hai, Mihăiţă, lasă trotineta, că ţi se răcesc micuşorii!“ Femei singure, mai tinere sau mai în vîrstă, muşcă din mic cu o privire şăgalnică, dau pe gît paharul cu bere, rîgîie discret în şerveţel. Şi un chinez, care vorbeşte bine româneşte, înfulecă micii de parcă ar fi pacheţele de primăvară şi-l înjură pe Ponta: „În Lomânia al fi bine, dal e ploastă guvelnalea!“.

Să vă spun un secret: nu-mi plac micii, dar pe cei din Obor nu i-aş rata niciodată. Micul „de Obor“ e o poveste în sine. Mai nou, la teresa „centrală“ a apărut o pancartă, şterpelită de cineva de pe la munte: „Atenţie! Zonă frecventată de urşi!“ Un moşulete mai întîi se cruceşte, dup-aia zice: „Păi da, că şi la urs îi place micii, săracul!“

■ ■ ■

PUBLICITATE

adevărul
prezintă
FESTIVALUL
ENESCU

Între 28 august şi 20 septembrie, ziarul festivalului va fi distribuit în toate sălile de concert şi ca supliment gratuit al ziarelor Adevărul şi Weekend Adevărul, de luni până vineri, în 16 şi 24 pagini, în Bucureşti.

Ziarul Festivalului Internaţional George Enescu este realizat de Adevărul în colaborare cu organizatorii şi coproducătorii evenimentului.

adevărul prezintă:
Enescu 2015
Ziarul Festivalului Internaţional „George Enescu"
ENESCU FESTIVAL
Legendara Filarmonică din Berlin
Anne Sophie Mutter, în sfîrşit în România
Rapsodia I de George Enescu, în deschiderea Festivalului
20 de lucrări enesciene
Violonista Sarah Chang
Opere celebre, cântate pentru prima dată în Festival
Prestigiul unui Festival
Georges Enesco

Stela GIURGEANU

Poveşti din Alba Iulia

Oraşele din România, chiar şi cele mari – era de părere un amic –, se pot „descoperi“ în doar cîteva ore. N-ai nevoie, în mod real, de mai multe zile. Vizitezi muzeele, bifezi atracţiile turistice, mănînci pe la terase, revii la hotel, după care te întorci acasă. L-am contrazis atunci, spunîndu-i că oraşele sînt precum oamenii. Dacă te grăbeşti să-i expediezi, încadrîndu-i în şabloane, desigur, toţi vor părea o apă şi-un pămînt. Dar asta nu-ţi va aduce decît un sentiment de perpetuă plictiseală şi angoasă inutilă. Însă, dacă ai o curiozitate, cît de mică, poţi descoperi, în spatele faţadelor, poveşti nebănuite.

Poveşti în pastel, care te vor face să zîmbeşti, cu îngheţată de vanilie şi livezi de cireşi, poveşti în sepia, spuse cu voce tremurată, despre şepci de liceu şi despărţiri, sau poveşti în magenta, despre regăsiri ca-n filme, pe Internet. Poţi găsi, într-un oraş, precum într-un om, jovialitatea veselă a copilăriei, dar şi tristeţea melancolică a vieţii de adult.

Am avut norocul să descopăr toate acestea în Alba Iulia. Un oraş pe care şi eu am crezut, iniţial, că îl „cunosc“, doar pentru că i-am văzut Cetatea, am bifat Muzeul Naţional al Unirii, pentru că am dat o raită prin Batthyaneum şi pe la două catedrale, plus o biserică. Dar toate aveau să fie doar începutul.

Sinagoga

În Alba Iulia, pe strada T. Vladimirescu, au existat, de fapt, două sinagogi. La numărul 2, chiar în staţia de autobuz, se află şi acum prima sinagogă din Transilvania, construită din zidărie. Peste drum, la numărul 5, în locul unde astăzi se află magazinul Unirea, mai fusese o sinagogă, cunoscută drept „sinagoga spaniolă“, dărîmată însă de comunişti în 1983. Tot acolo, pe vremuri, fuseseră şi sediul comunităţii evreieşti, şcoala, abatorul şi baia rituală.

Cînd comuniştii le-au luat prăvăliile, mulţi au fost terminaţi.

În Alba Iulia a fost, pînă după Război, cea mai mare comunitate de evrei din Transilvania. Potrivit **Anei Maria Caloianu,** care a cercetat istoria comunităţii, la începutul secolului XX, din totalul populaţiei, evreii se situau pe locul 3 ca număr, reprezentînd 14,31%. Ponderea a crescut în 1919 pînă la 18,35%, însă, după 23 August 1944, „potrivit unui raport al Chesturii Poliţiei Alba Iulia, pînă în decembrie 1944, circa 40-50 de familii de evrei au plecat din oraş în Palestina Mandatară“. Exodul a continuat, iar după anii '60, din cea mai mare comunitate de evrei din Transilvania au mai rămas doar cîteva familii.

Timpul a trecut. Astăzi sinagoga este înconjurată de blocuri. Pămîntul s-a lăsat. Umezeala s-a inflitrat în pereţii clădirii, iar tencuiala a căzut. Cînd am vizitat-o, sinagoga, care poartă numele „Mareh Yezekiel“, era în renovare.

Un detaliu inedit, pe faţada clădirii: trei bumbi de metal înfipţi în zid. „Orice reparaţie şi renovare s-ar petrece aici, nimeni nu se va lega vreodată de bumbii ăştia“ – ne spune ghidul nostru şi administratorul clădirii, **Ioan Harabagiu,** îndemnîndu-ne, ghiduş, să ne dăm cu părerea. Dar nu aveam cum să ghicim că în faţa noastră stăteau de fapt, înfipte, trei ghiulele din timpul Revoluţiei de la 1848.

La intrare dăm cu ochii de două cămăruţe: camera de studiu şi camera de penitenţă – un soi de „închisoare“. Aflăm că „Mareh Yezekiel“ e singura sinagogă din România care mai are în prezent cameră de penitenţă. Cei care încălcau regulile evreieşti erau ţinuţi aici, de dimineaţă pînă seara, să se reculeagă şi să mediteze. „Aveau judecătorul lor, şi chiar dacă cel condamnat răspundea şi legal, în faţa statului, avea parte de pedeapsă şi în comunitate.“

Camera de penitenţă este opusă „camerei de educaţie“, unde erau adunaţi copiii din comunitate să înveţe Tora. „Ţin minte că dascălul lor, fiind bătrîn, după ce le dădea lecţii, adormea şi se trezea abia după cîteva ceasuri. Aşa că noi, ăştilalţi, veneam pe la geamuri, le aruncam cu ghemotoace de pîine şi îi luam la fotbal, în curtea sinagogii!“

Culorile

Iar de aici, ghemul poveştilor începe să se desfacă, iar firul să fie tras de unul dintre cei mai pitoreşti oameni pe care i-am întîlnit vreodată. Ioan Harabagiu s-a născut, după cum ne spune, cu mult timp în urmă, iar viaţa lui devine pentru noi, ascultătorii, un puzzle în care amintirile şi prezentul se îmbină cu meşteşugul povestitorului de cursă lungă. Deşi este creştin, este administratorul sinagogii, iar tatăl său a fost, pe vremuri, contabil.

În copilărie, povesteşte, aici erau foarte mulţi evrei. Dar diferenţele ţineau doar de religie. Şi, ca să înţeleg mai bine cum stăteau lucrurile, povesteşte despre un accident cumplit, suferit de mama lui, cu mult timp în urmă.

Mergea să cumpere mîncare, cînd un autobuz a dat peste ea. A intrat în spital şi nu se ştia dacă va trăi. Atunci, comunitatea evreilor a ţinut un serviciu religios doar pentru ea, o creştină, o întîlnire la care au venit şi evrei, şi ţigani, şi creştini. Iar cei care n-au intrat în sinagogă au stat în curte sau în preajmă, toţi cu lumînări în mînă şi toţi rugîndu-se, fiecare în legea sa, pentru acelaşi lucru. Iar mama lui a supravieţuit.

© S. Giurgeanu

Aici, evreii aveau cele mai prospere afaceri. „Cînd intraţi în Alba Iulia vedeţi moara aceea de lîngă gară. Şi astăzi este cunoscută drept «Moara lui Glück», după numele familiei care o deţinea.“ Aflu că moara a fost una dintre cele mai mari şi mai moderne din întreaga Transivanie, fiind însă confiscată, ca multe altele, de comunişti. „Glück erau un fel de magnat, deţinea şi două fabrici de spirt, cînd în zonă nu mai făcea nimeni pe atunci spirt. Vă daţi seama ce le mergea mintea.“ Dar şi fabricile au fost, mai apoi, luate de stat şi „date“ poporului.

În locul hotelurilor de azi, Hotel Parc sau Transilvania, era un cartier de case evreieşti, ticsit cu magazine. Ne spune povestitorul nostru şi despre Grunberg şi celebrul său magazin de stofe, de unde tatăl lui îşi cumpărase pe vremuri un palton. Care şi astăzi este impecabil.

Dacă stofă luai de la Grunberg, îngheţată luai, musai, de la Katz.

Dacă stofă luai de la Grunberg, îngheţată luai, musai, de la Katz. Pentru că atunci cînd spuneai îngheţată, spuneai Katz. Dar ce îngheţată! Era nu doar cea mai bună îngheţată din Alba, ci din toată România şi, de fapt, din lume. Prăvălia lui era peste drum de locul unde azi se află clădirea Consiliului Judeţean, pe lîngă aparatul de parcare. După venirea comuniştilor, prăvălia lui Katz a continuat să funcţioneze o perioadă în sistem privat: tovarăşii de la partid trimiteau zilnic termosuri chinezeşti, după îngheţata „capitalistă“.

Deşi îşi păstrase autonomia, plătea foarte multe taxe. Lucrurile mergeau, mai greu, dar mergeau. Pînă cînd tovarăşilor le-a venit o idee. Îl lăsau, la o adică, să-şi păstreze prăvălia, însă doar dacă va juca după regulile lor. „Trebuie să ştiţi că îngheţata aia nu ieşea atît de bună pentru că ar fi avut vreo reţetă magică. Dar bătrînul Katz lucra numai cu ingrediente de calitate. Lua ouă numai de la o femeie anume din sat, laptele, mereu, de la acelaşi lăptar, iar apa de la un anumit puţ. Obiceiuri care iritau nivelul de înţelegere al tovarăşilor.“

Aşa că, într-o bună zi, cofetarului, deşi nu i s-a închis prăvălia, i s-a impus să nu se mai aprovizioneze de la oamenii lui, fiind obligat să-şi ia ingredientele de la magazin, ca toată lumea, şi, în plus, să folosească un sistem „modern“ de a face îngheţată. Atunci bătrînul Katz s-a supărat. Şi-a închis prăvălia şi a plecat în Israel. Cum au făcut-o, de altfel, şi mulţi, mulţi alţii.

Cît costa un evreu?

În 1948, conform studiului Anei Maria Caloianu, comunitatea evreilor din Alba Iulia avea 1500 de membri. „Emigrarea spre nou-înfiinţatul stat Israel reduce drastic populaţia evreiască a oraşului, care va ajunge, în 1956, la 568 de membri ai comunităţii.“ În prezent, oficial, în oraş mai sînt doar 37 de evrei. Neoficial, mai puţini.

După venirea comuniştilor, totul s-a schimbat. Comunitatea evreiască se diminua văzînd cu ochii. Unii au plecat în străinătate, alţii au murit. De bătrîneţe, dar şi de inimă rea. Cînd comuniştii le-au luat prăvăliile, mulţi au fost terminaţi.

„N-aveau voie să plece decît cu hainele de pe ei. Doar dacă plăteau aveau dreptul să ducă şi ceva mobilă. Altfel, tovarăşii spuneau că sînt contra «exportului de lemn»!“ Nu mai ştie cît era taxa pentru mobilă. Doar pentru oameni. „100 de dolari un evreu.“

Plecau şi lăsau în urmă casele, terenurile, amintirile. „Undeva în apropiere de sinagogă stătea o profesoară de muzică. Mama era asistentă medicală, se ducea să-i facă injecţii şi odată m-a luat cu ea. Cînd i-am văzut biblioteca şi discurile am rămas mut. Şi cum m-a văzut ea, aşa, mut, a prins drag de mine şi a început să mă înveţe să iubesc muzica. Toată şcoala, mai apoi, lucram la matematică şi la fizică şi ascultam muzică simfonică. Cînd a plecat mi-a lăsat cadou o carte despre istoria picturii italiene. Un album pe care şi acum stau să-l răsfoiesc.“

Sau povestea celor doi fotografi, Steinberger şi Bach. „Stăteau prin zona unde azi e Trezoreria. Mare invidie între ei – se cam luau din orgoliu. Steinberger făcea poze prin oraş, că îi plăceau instantaneele, să te ia pe nepregătite. Bach, însă, trebuia să te aranjeze, să-ţi pună în spate o corabie, sau să-ţi dea cu cremă de ghete pe faţă, ca să zică că eşti bronzat.“

Sau livada de cireşe a lui Abraham Gheza. „Avea omul ăsta o bunătate de nedescris. Se ducea taică-meu la el să facă hîrtiile, iar el stătea şi mînca un covrig, de la 9 la 12, că de multe ori îşi uita proteza şi trebuia să molfăie. Avea o grădină mare de cireşi. Şi dacă te duceai la el să-i spui că ţi-e poftă de nişte cireşe, deschidea poarta şi-ţi zicea doar atît: «Dacă poţi, ia-le pe toate». Dacă primea pachet din Israel îi spunea tatei să caute un om sărac să i-l dea. Asta era vorba lui: «Caută om sărac şi dă-i».“

Tibi

Ioan Harabagiu a avut un prieten bun care a plecat. Îmi povesteşte, la început uşor indiferent. „Unul“, spune, „stătea chiar la 50 de metri de mine, Tibi îl chema.“ „Mi-era ca un frate“, spune, încă pe un ton neutru. „Mi-a rupt un deget cu o minge de baschet“, rîde, dar simţi că vocea nu-i mai e atît de sigură. Tace puţin, îşi drege glasul şi continuă.

„Ţin minte şi acum, ne pregăteam să dăm la liceu şi-l vedeam pe Tibi că nu învaţă. Tot venea pe la mine, să mă scoată la plimbare. Şi tot spunea bancuri, şi tot povestea. Şi vedeam că are ceva pe suflet. Şi-l întreb, aşa, brusc, într-o seară, ce-are de gînd. De ce nu se apucă să înveţe? Şi-mi răspunde ceva ce n-am înţeles pe loc. Îmi spune că el pleacă. Şi atunci am auzit pentru prima oară expresia aia: «Ne-au cumpărat». Ţin minte că eram lîngă Ceas cînd am auzit «Ne-au cumpărat».“

Tibi n-a plecat peste noapte. Au mai trecut cîteva săptămîni. „Dar n-am putut să-l văd în ziua aceea. Am stat aici, în uşă, că de aici se vedea, şi am văzut cînd a venit maşina să-i ducă la gară. Aveam o şapcă de la el, şapca lui. O ţineam strîns în mînă. Am purtat şapca aia tot liceul şi toată facultatea, pînă s-a destrămat. Ce puteam să fac?“ Şi tace cîteva secunde. „Mă uitam cum dispare maşina, cu Tibi în ea. Şi am plîns, aşa, în cadrul uşii.“ Mai face o pauză. „Şi ştiţi ce e aia să plîngi?“

Cei doi s-au regăsit, de curînd, prin Internet.

După plecarea în masă a evreilor, după ce s-au închis fabricile şi prăvăliile, în discursul oamenilor se inoculase un uşor filon antisemit. Dacă voiai să mai vorbeşti despre cei care au plecat, începeau să se facă auzite replici morocănoase: „Lasă-ne, domnule, cu evreii tăi!“. Dar cînd te duceai la magazin să iei ouă, nu mai erau atît de proaspete. Sau dacă dădeai peste o sticlă de ulei rînced, sau cînd voiai să-ţi faci un palton… oftai. Nu mai era calitate, nu mai era bunăstare, oraşului i se furase unul dintre piloni. Şi, în locul membrului amputat, rămînea doar acel oftat.

Un oftat ce readuce, şi azi, toate amintirile şi dorurile şi melancoliile.

■ ■ ■

Cristina COMANDAŞU

O nouă colecţie cu dichis Dilema veche

– tineri celebri în Festivalul Enescu –

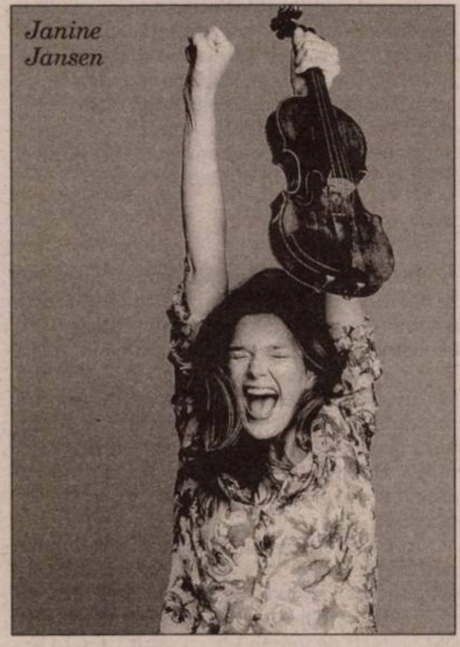
Janine Jansen

Hilary Hahn

Cred că Festivalul Enescu este important (şi) pentru că îi aduce în România pe acei muzicieni care astăzi sînt în vîrful carierei lor internaţionale, muzicieni pe care altfel nu am avea ocazia să-i ascultăm live vreodată. Este o ocazie pentru români de a fi la curent cu ce se întîmplă acum pe marile scene de concert, pentru că este o realitate faptul că publicul larg românesc a auzit mai curînd de muzicienii care făceau carieră în urmă cu 30-40-50 de ani (atunci cînd muzica clasică mai era prezentă în mass-media generalistă) sau de muzicienii care deja au depăşit 70 de ani.

Iar realitatea lumii internaţionale de concert este diferită de percepţia pe care publicul larg o are din România; este o lume în continuă mişcare, unde nume noi apar la vîrste din ce în ce mai mici şi care ating standardele excelenţei în carieră înainte de a împlini 40 de ani. Este o lume cu o concurenţă acerbă, unde muzicienii nu doar că trebuie să aibă nervii tari, dar şi o rezistenţă fizică pe măsură, din moment ce trebuie să susţină un concert la trei zile pentru a rămîne în top.

Aşa că această nouă colecţie *Dilema veche*, care-i aduce în faţă pe patru dintre muzicienii celebri sub 40 ani, oaspeţi ai Festivalului Enescu, cred că este un gest important cultural în România zilelor noastre. Evident, cei care ascultă Radio România Muzical au auzit cu siguranţă de Yuja Wang, Janine Jansen, Andris Nelsons şi Hilary Hahn, însă ceilalţi mi-e teamă că nu şi cred că este o mare pierdere pentru ei. Pentru că acestea sînt patru dintre numele care contează cu adevărat astăzi în muzica clasică; şi nu este doar rezultatul unei politici de marketing abile din partea managementului lor sau al caselor de discuri cu care colaborează: pentru că, spre deosebire de alte tipuri de muzică, în interpretarea muzicii clasice nu poţi trişa şi nici aranja o înregistrare din butoane – ori eşti excepţional şi impresionezi publicul pînă la lacrimi, ori nu.

În interpretarea muzicii clasice nu poţi trişa şi nici aranja o înregistrare din butoane.

Yuja Wang

Pe 6 septembrie 2015, pe scena Festivalului Enescu va păşi (din nou, după o primă prezenţă în 2013) pianista chineză Yuja Wang. Are 28 de ani şi pînă la această vîrstă a realizat ceea ce alţii fac pînă la 48 ani: concerte cu cele mai importante orchestre europene şi americane, prezenţe pe cele mai prestigioase scene internaţionale, şapte discuri deja apărute la o casă celebră (al optulea va fi lansat în octombrie 2015) şi, mai mult decît atît, renumele de pianistă care are totul: perfecţiune tehnică, sensibilitate şi, mai ales, strălucire şi o comunicare specială cu publicul. În 2013, unii dintre cei care se aflau la Sala Palatului din Bucureşti au fost scandalizaţi de rochia ei scurtă şi pantofii cu tocuri înalte cu care a apărut pe scenă, însă Yuja Wang face şi din apariţiile ei vestimentare ceva memorabil, este semnul ei distinctiv. Dar ce mai contează lungimea rochiei cînd o asculţi pe Yuja Wang, această pianistă minionă cu forţa unui bărbat şi care pare să aibă pianul la degetul mic?

În februarie 2014, Yuja Wang a lansat un disc pe care se regăsesc două concerte (nr. 3 de Rahmaninov şi nr. 2 de Prokofiev), înregistrate într-un concert live susţinut alături de Orchestra „Simon Bolivar“ din Venezuela, condusă de o altă supervedetă a momentului, Gustavo Dudamel. Este pur şi simplu un vulcan exploziv acest disc – o întîlnire extrem de fericită între muzicieni care au totul în comun: tinereţea (pînă de curînd, Orchestra „Simon Bolivar“ era una de tineret, iar Gustavo Dudamel are şi el doar 34 ani), măiestria, muzicalitatea, pasiunea de a cînta. Acesta este şi primul disc din colecţia cu dichis a *Dilemei vechi*, care va apărea pe 27 august: un *must-have* pentru orice om care iubeşte muzica în general, nu doar muzica clasică, în special.

Yuja Wang

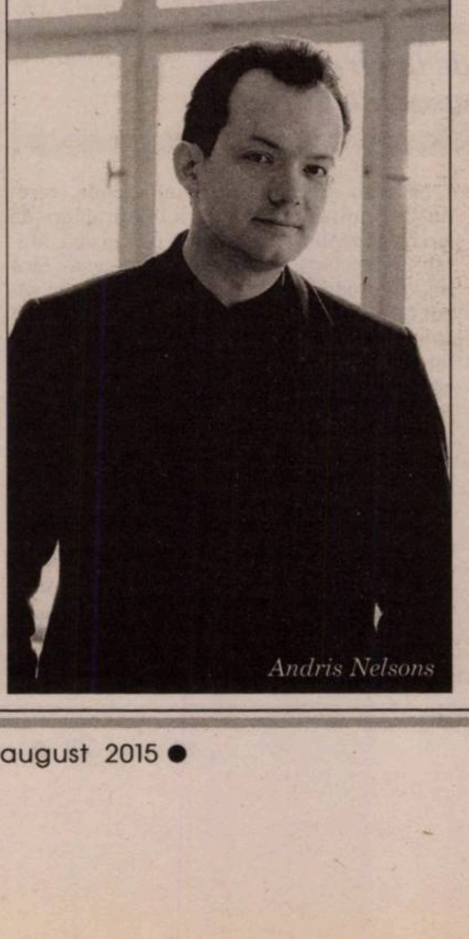
Andris Nelsons

Janine Jansen

Această violonistă olandeză de 37 de ani nu a venit niciodată pînă acum în România, deci cine nu i-a ascultat discurile sau concertele difuzate la Radio România Muzical nu ştie nimic despre ea, deşi Janine Jansen este una dintre cele mai cunoscute violoniste europene ale momentului. Pe 19 septembrie, va fi prezentă pe scena Sălii Palatului din Bucureşti, la Festivalul Enescu, alături de orchestra numită la un moment dat cea mai bună a lumii, Orchestra Concertgebouw din Amsterdam, şi asta deja spune multe despre Janine Jansen, o frumoasă olandeză blondă, cu ochi albaştri, care pur şi simplu magnetizează publicul la fiecare apariţie a sa. Ea nu are felul extrovertit de a face muzică al lui Yuja Wang; este mai curînd serioasă şi riguroasă, foarte atentă în a-şi alege repertoriul. Mi-aduc aminte de ovaţiile pe care le-a primit anul trecut la concertul care a închis festivalul BBC Proms: iată că un artist cu adevărat mare poate să fascineze publicul fără prea multe artificii.

Janine Jansen este şi o adeptă a tehnologiei actuale, de care s-a servit foarte mult în construirea profilului ei de artist. Nu, nu este o violonistă YouTube, ci artistul care a semnat albumul cel mai bine vîndut din categoria muzică clasică pe www.itunes.com şi violonista care a înregistrat un album Bach la nişte caracteristici tehnice deosebite special pentru acelaşi www.itunes.com.

Cel mai bine vîndut album de muzică clasică de la www.itunes.com cuprinde celebrele „Anotimpuri“ de Antonio Vivaldi, cu Janine Jansen protagonistă, acelaşi album din colecţia *Dilema veche* care va apărea în 3 septembrie 2015.

Andris Nelsons

Dirijorul leton Andris Nelsons are 36 de ani. Ştiţi ce a făcut pînă la această vîrstă? A studiat dirijatul la Sankt Petersburg (de aceea este considerat unul dintre puţinii continuatori ai şcoli ruse de dirijat, pe linia lui Evgheni Mravinski); s-a perfecţionat cu Mariss Jansons, compatriotul său, o legendă în viaţă, pe care românii îl cunosc din ediţiile trecute ale Festivalului Enescu; la 28 de ani devenea directorul muzical al uneia dintre cele mai bune orchestre britanice, City of Birmingham Symphony Orchestra; la 30 de ani dirija pentru prima dată un spectacol la Teatrul Metropolitan din New York, probabil cea mai influentă şi mediatizată operă din lume; la 34 de ani era numit directorul muzical al uneia dintre cele mai bune orchestre americane, Orchestra Simfonică din Boston. Iar pe 19 şi 20 septembrie va conduce la Bucureşti cele două concerte pe care le va susţine în Festivalul Enescu Orchestra Regală Concertgebouw din Amsterdam, două seri foarte aşteptate, avînd în vedere renumele de invidiat al acestei orchestre.

Janine Jansen, o frumoasă olandeză blondă, cu ochi albaştri, care pur şi simplu magnetizează publicul.

În 2010, Andris Nelsons a apărut într-un concert la Festivalul din Ruhr alături de Capella de stat din Berlin şi pianistul Daniel Barenboim, iar un disc apărut în 2011 păstrează emoţia de neuitat a acelei seri în care au putut fi ascultate cele două concerte pentru pian şi orchestră de Frédéric Chopin, două adevărate hituri, interpretate de doi maeştri din generaţii diferite – Daniel Barenboim şi Andris Nelsons. Acest disc va apărea pe 10 septembrie în colecţia *Dilema veche* – un arc peste timp între ediţiile 2013 şi 2015 ale Festivalului Enescu (Daniel Barenboim a deschis Festivalul Enescu în 2013, Andris Nelsons va închide ediţia din 2015).

Hilary Hahn

Violonista americană de 35 de ani a fost una dintre cele mai aşteptate prezenţe din Festivalul Enescu 2013, tocmai pentru că nu mai fusese niciodată la Bucureşti şi pentru că renumele ei este cu totul special. Ce a făcut pînă la 35 de ani Hilary Hahn? Şi-a cîştigat renumele de cea mai bună şi mai cunoscută dintre violonistele din Statele Unite ale Americii; la 12 ani a susţinut primul concert cu orchestra; la 16 ani a absolvit studiile universitare (a mai urmat pînă la 19 ani nişte cursuri create special pentru ea); tot la 16 ani a început să înregistreze pentru marile case de discuri; a cîştigat trei premii Grammy (unul la 22 de ani, al doilea la 29 de ani, al treilea la 34 de ani). A cîntat cu toate marile orchestre ale lumii, pe cele mai prestigioase scene; a comandat lucrări compozitorilor contemporani (ultimul Grammy l-a obţinut pentru un disc cu asemenea lucrări comandate); s-a impus prin stilul ei interpretativ elegant şi sensibil.

În 2008, Hilary Hahn primea un premiu Grammy pentru albumul ei cu două concerte, unul de Schoenberg, al doilea de Sibelius, acesta din urmă foarte cunoscut celor care iubesc muzica clasică. A fost un album care s-a bucurat de un deosebit succes de vînzări în întreaga lume, chiar dacă, totuşi, nu era vorba decît despre muzică clasică. Acesta este şi ultimul album din colecţia *Dilemei vechi*, cu apariţie pe 17 septembrie 2015.

© foto decca/dg: Marco Borggreve, Mathias Bothor, Peter Miller, Leila Méndez, Norbert Kniat, Kasskara.

Cristina Comandaşu *este critic muzical, redactor-şef la Radio România Muzical.*

COLECȚII CU DICHIS DILEMA VECHE
TINERI CELEBRI ÎN FESTIVALUL
GEORGE ENESCU

Colecționează cele 4 CD-uri cu cei mai în vogă interpreți ai Festivalului Enescu 2015

YUJA **WANG** JANINE **JANSEN** ANDRIS **NELSONS** HILARY **HAHN**

Din 27 august, în fiecare joi

TINERI CELEBRI ÎN FESTIVALUL
GEORGE ENESCU
DILEMA
DILEMA VECHE
...ora le place
muzica clasică
19,99 lei
revistă
+ CD

+ CADOU
caseta de colecție

UNIVERSAL
UNIVERSAL MUSIC ROMANIA

Radio România Muzical

Cu ochii-n 3,14

POTRIVIT UNOR STUDII RECENTE, ASOCIAȚIILE PENTRU PROTECȚIA CĂLDURII NU-ȘI PERMIT SĂ MEARGĂ ÎN MUNȚI LA FIECARE OPT SĂPTĂMÎNI

■ Potrivit unor studii recente, proprietarii de pisici prezintă un risc cu aproximativ 40% mai mic de a se confrunta cu un atac de cord. De asemenea, pisicile pot reduce simptomele dispneei şi scad tensiunea arterială. Torsul pisicii vindecă infecţiile şi inflamaţiile, tendoanele şi ligamentele bolnave. Aşadar, în curînd, toate farmaciile vor da faliment, pisica e un panaceu universal. (**A. P.**)

■ În oraşul spaniol Trigueros del Valle, pisicile şi cîinii au fost declaraţi „rezidenţi non-umani". Primarul a zis că trebuie să-i reprezinte şi pe membrii acestor specii care trăiesc alături de oameni de o mie de ani, iar asociaţiile pentru protecţia animalelor au decretat că „e o zi mare atît pentru oameni, cît şi pentru cetăţenii non-umani". Eu zic să nu ne bucurăm aşa devreme. Precis că, la un moment dat, dacă tot le-a dat cetăţenie, primarul o să ceară impozite de la bietele patrupede. (**M. V.**)

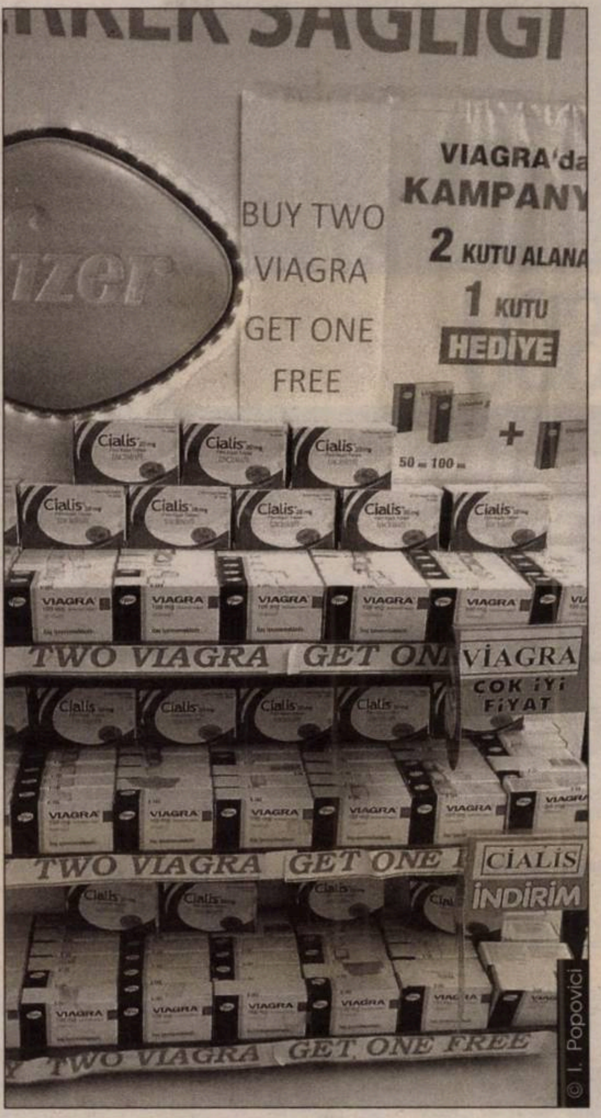

© I. Popovici

■ Am mîncat, de curînd, la un restaurant unde ni s-a spus că nu mai sînt locuri înăuntru, la aer condiţionat, pentru că sala era ocupată de două evenimente: o nuntă şi un parastas. Unul lîngă altul, în aceeaşi încăpere. Am întrebat cum de s-a putut întîmpla aşa ceva şi chelnerul, sincer, ne-a spus că, la început, cei cu nunta rezervaseră pe terasă şi apoi s-au răzgîndit, din cauza căldurii, după ce aceia de la parastas rezervaseră şi ei, aşa că nu au avut altă soluţie decît să coabiteze. Oricum, era vorba de evenimente din acelaşi ciclu al vieţii. Şi, după cum a adăugat acelaşi chelner, nuntaşii şi invitaţii parastasului se pare că erau de vîrste asemănătoare. (**I. P.**)

■ La scurt timp după concediul medical din Turcia, premierul Victor Ponta a mai petrecut douăsprezece zile de concediu de odihnă. În presă a apărut ştirea că ar fi plecat într-o croazieră pe un vas de lux. Interpelat de jurnalişti după ce s-a întors în ţară, liderul social-democrat a explicat că acolo unde a fost el în concediu e mai ieftin ca la Mamaia. Asta, în vreme ce mulţi români nu-şi permit să meargă în concediu nici măcar la mamaiele lor! (**M. M.**)

■ Într-o regiune din sudul Austriei, ascunsă între munţi şi păduri, undeva între Tirolul de Est şi Carinthia, printre mîncărurile specifice locului se numără mămăliga coaptă cu brînză şi slănină (chiar dacă nu-i spune bulz), şi *brimsen*, citit „brimzăn", adică brînză (de oaie). Globalizarea s-a născut la sat. (**M. P.**)

■ În caz că nu ştiaţi, genele & sprîncenele noastre se reînnoiesc la fiecare opt săptămîni, ceea ce conduce, după un calcul simplu, la concluzia că, în decursul unui an calendaristic, schimbăm şapte perechi de gene & sprîncene. Toate identice. (**M. C.**)

CINE AR CUMPĂRA UN APARAT ZBURĂTOR PENTRU ODIHNĂ, CU AROMĂ DE PĂMÎNT?

■ Un singur produs a scăpat de embargoul rusesc asupra alimentelor de import: caviarul. Caviarul ajunge în bucătăriile din Rusia direct de la Agroittica Lombarda, cel mai mare producător de caviar din Europa, dar produsul are numele schimbat şi nu scrie nicăieri *made in Italy*. Managerul Agroittica explică: „Ruşii vor să mănînce caviar rusesc. Înţeleg perfect. Cine ar cumpăra mozzarella făcută în Rusia?". (**L. V.**)

■ Acum o sută de ani nici nu aveam un aparat zburător sigur, acum cincizeci de ani păşeam pe Lună, anul ăsta am zburat pînă la Pluto. Se sparie gîndul. (**M. C.**)

■ Un timişorean pe nume Iancu Radomir-Gherman a început demersurile pentru înfiinţarea Partidului Bănăţanilor, anunţă HotNews. Partidul militează pentru regionalizare şi descentralizare şi promovează „rînduiala bănăţeană". „Vă chemăm pe toţi cei care credeţi că sînteţi bănăţani să ne strîngem pentru a face o grupare care să susţină interesele Banatului şi voinţa bănăţanilor în alegerile regionale – sperăm că judeţele vor fi desfiinţate". Asta să fie „rînduiala" bănăţană? (**M. M.**)

■ Premierul (scrie pe adevarul.ro) a lucrat în ultimele două luni doar 14 zile, în rest fiind în concediu medical, concediu de odihnă şi la Supercupa Europei, în Georgia. Mi se pare limpede că ţara poate funcţiona şi fără premier. Deci? (**M. V.**)

■ Într-un magazin, la raionul de lactate, găsesc un lapte bătut cu aromă *de pina colada*. Pot să sper doar ca, într-un bar, să nu beau o *pina colada* cu aromă de lapte bătut. (**S. G.**)

■ A înflorit comerţul ambulant în mijloacele de transport din Bucureşti. Mai totul se vinde la un leu. N-ai cum să nu te minunezi cînd vezi cîte mărunţişuri există pe pămînt. (**A. M. S.**)

DE ACORD, ULTIMII ZECE ANI OFERĂ O PERSPECTIVĂ UNIVERSALĂ

■ De acord, poate să-ţi placă brînza (cui nu-i place?), dar să fii „fan brînză"? Şi să-ţi afişezi eticheta asta pe uşile maşinii? S-a ajuns cam departe cu fanitatea. (**D. S.**)

■ Ştiţi cîte persoane au omorît poliţiştii americani în primele şase luni ale lui 2015? 547. Ştiţi cîte persoane au omorît poliţiştii din Norvegia în ultimii zece ani? Nici una. (**L. V.**)

■ O nouă mutare pe frontul feministelor radicale: cuvîntul „vagin" este exclusivist şi oferă o perspectivă foarte limitată asupra feminităţii, astfel că cele 3,5 miliarde de purtătoare, laolaltă cu toate celelalte persoane transsexuale care vor aşa ceva pe corpul lor, ar trebui să se refere la ceea ce pînă atunci s-a numit „vagin" cu termenul corect politic de „gaura din faţă" sau „aparat genital intern". Urmînd această logică, un mucalit ar putea spune că ginecologii vor practica fie speologia frontală, fie evoluţia pe aparate interne. (**M. C.**)

■ „Iordache N. Ionescu & Comp. Casă fondată în anul 1859. Medaliat la expoziţia universală Paris 1889. Restaurant «La trei frunze de viţă». Saloane şi cabinete particulare. Terasă de vară. În fiecare seară orchestră naţională. Bucătărie română şi streină de prima ordine. Cel mai mare depozit de vinuri vechi şi alese din viile proprii din Drăgăşani. Se servesc la domiciliu cu preţuri convenabile. Deschis toată noaptea." – Reclamă „Iordache N. Ionescu", an 1893, Bucureşti, str. Covaci, nr. 3 – locul unde au fost „inventaţi" micii. (**R. M.**)

PUBLICITATE

festival DILEMA VECHE
în Cetatea ALBA IULIA
21-23 august 2015

Biblioteca „ASTRA" SIBIU

Biblioteca „ASTRA"
– SIBIU –

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

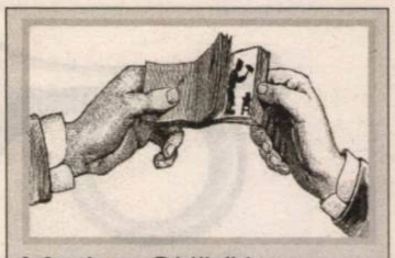

Marius CHIVU
feedbook 16

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul XII ■ nr. **602** ■ 27 august – 2 septembrie 2015 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

ANDREI PLEȘU

„Despre vreme“

pagina 3

LESLIE JAMISON

„Probe de empatie“

paginile 14-15

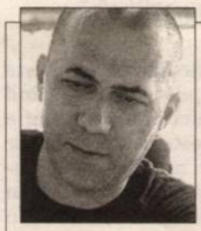

DORU COSTEA

„Între două lecturi“

pagina 21

Voluntariat

© magicamp.ro

> *„După verbul a iubi, a ajuta este cel mai frumos verb din lume.“*
>
> *BERTHA VON SUTTNER*

5948489141997 34

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

SCRISORI DE RECOMANDARE

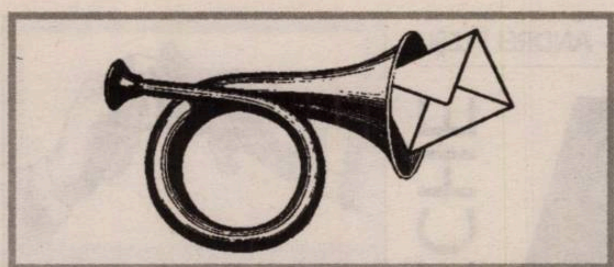

turneu de inbox

NR. 600

Articolul Iaromirei Popovici, „Drăgălăşenie şi gîndire pozitivă“

La o prima analiză, s-ar putea conchide că omul este total sincer numai în situaţia unică „el cu sine“. Făcînd un pas mai departe, constatăm că nici în acea situaţie de intimitate absolută individul nu este complet sincer (nu este sincer nici măcar cu el). Nici atunci nu-şi recunoaşte integral slăbiciunile, nerealizările, insuccesele în relaţiile cu alţii, competiţii sau nu, din specia lui sau din alte specii, pe care le ignoră voit sau chiar le agresează. Această „autoprotecţie“ funcţionează instinctiv, din afara conştientului lui, a raţiunii, pentru ca individul-om să reziste vicisitudinilor vieţii, să nu fie doborît de vreuna dintre acestea.

Există şi indivizi cu insuficienţe constituţionale, cărora le lipseşte această protecţie naturală, care cedează chiar la adieri uşoare, care exagerează fără limite în vînarea „sincerităţii absolute“, chiar şi faţă de sine, care se dezechilibrează uşor, îşi pierd stăpînirea de sine şi chiar nivelul minim de încredere în sine, cel „bazal“.

Cînd iese din intimitatea absolută, ca să intre în contact voit cu societatea sau chiar cu membri ai familiei lui, individul adaugă un plus de nesinceritate, peste cea „bazală“, devine convenţional, vrea să facă impresie cît mai bună, să fie apreciat ca atare, să aibă numai de cîştigat, să fie tot timpul stăpîn pe situaţie; face caz de sinceritatea care pasămite l-ar caracteriza, îşi cosmetizează chipul şi comportamentul conform unui cod, scris sau nu, al bunelor maniere. În public, acest om devine un artist de ocazie, un diletant pe teatrul vast al vieţii sociale. Astfel, el trăieşte în minciună, în acele momente abuzează de încrederea sau de naivitatea altor oameni, nesesizînd că este depistat ca farsor, neînţelegînd de ce lumea începe treptat să-l ocolească.

Pentru o cît mai corectă apreciere a acestei laturi tenebroase a vieţii omului, a teatralităţii de factură joasă, iată şi un „aspect luminos“, care ne ţine speranţele treze, care ne menţine încrederea în noi, ca oameni: există o simbioză între scena unui teatru şi artiştii care îi dau viaţă (prin personajele interpretate), în cadrul restrîns al acestui templu al spiritului pur şi nestăvilit. Fiecare fibră din fiinţa unui actor de teatru se întrepătrunde cu universul scenei. Scena teatrului este, aparent, un ansamblu material inert. De fapt, pentru cei ce au ochi de văzut şi urechi de auzit, teatrul musteşte de viaţă, este permanent viu, plin de o sănătate pe care o împarte cu spectatorii. Scena acumulează, zi de zi, o fărîmă din trăirile actorilor şi ajunge să fie ea însăşi însufleţită. Se ajunge astfel la o dependenţă: o scenă nu poate rămîne în viaţă fără actorii cu care a format simbioza, iar actorii nu mai pot exista plenar, nu se mai pot realiza decît pe acea scenă.

Există teatre de calităţi diferite. Dar această simbioză se formează în orice teatru. În fiecare teatru, actorii ajung să devină parte constitutivă a scenei, să îşi dezvolte rădăcini în materia devenită spirit a scenei.

Se ajunge ca, atunci cînd se vorbeşte despre calitatea unei anumite scene de teatru, să se evoce şi calitatea actorilor care îi dau viaţă – de la calitatea actorilor la calitatea scenei şi invers.

adăugat de Ioan Ionescu
la 14 august 2015

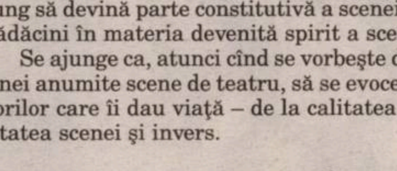

Dilema veche vă propune

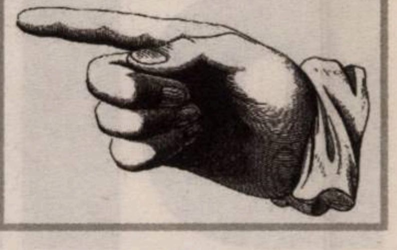

■ Dacă nu l-aţi văzut pînă acum, merită să-l vedeţi. A fost la mai multe televiziuni şi va fi difuzat din nou la Digi Animal World, pe 15 şi 16 septembrie. Filmul documentar intitulat în româneşte *Războiul furnicilor* descrie un adevărat război mondial nevăzut, declanşat de furnicile argentiniene care, într-o invazie de mare amploare, distrug furnicile locale din Europa şi din alte părţi ale lumii, devenind deja cea mai mare colonie de pe planetă. Luptele şi strategiile lor sînt surprinse prin extraordinare microfilmări la nivelul solului şi chiar în micile galerii ale muşuroaielor. (Andrei Manolescu)

■ Lăsaţi deoparte prejudecăţile, mofturile, fiţele (dacă le-aveţi) şi ideea fixă că „ai noştri“ nu se compară cu „ai lor“. Citiţi *Istoria vieţii mele* de Teodor Vârnav, mic boier moldovean din prima jumătate a secolului al XIX-lea (carte apărută la Editura Polirom). Şerban Cioculescu zicea despre el că aminteşte, *mutatis mutandis,* de Samuel Pepys. (Mircea Vasilescu)

■ Antidot extrem pentru caniculă: Peştera Scărişoara, la umbra celui mai mare gheţar subteran din România. Nu puteţi sta mult, maximum o jumătate de oră, dar merită din plin. (Stela Giurgeanu)

■ Dacă vă faceţi drum prin Centrul Vechi, opriţi-vă neapărat la Cărtureşti Carusel. Pînă pe 13 septembrie, la etaj, puteţi vedea expoziţia lui Nicolae Comănescu, „HATE ME 'CUZ I LIKE IT!“ (organizată de Aiurart şi H'art Gallery). Lucrări mai vechi şi mai noi, tonalităţi diferite, mesaj puternic, ironie multă şi emoţie inclusă. Un artist contemporan extrem de interesant, pe care dacă nu l-aţi descoperit ar fi mare păcat să n-o faceţi. (Ana Maria Sandu)

■ Dacă aţi ratat prima seară a proiectului „21 de Nocturne“ (pe terasa blocului Magheru One), vă mai rămîn încă douăzeci de evenimente dedicate poeziei, filmelor, dezbaterilor şi muzicii. Următoarele două au loc vineri (28 august şi 4 septembrie), de la ora 21. Se vor citi poeme de Radu Vancu, Claudiu Komartin, Dan Coman, Mircea Cărtărescu, Florin Iaru, Traian T. Coşovei şi Ion Stratan. De muzică se ocupă Alexandru Anghel de la Radio Tananana, de vin – M60 şi de întregul eveniment – cei de la ARCEN. Intrarea e liberă, pe bază de rezervare la contact@arcen.info. (Luiza Vasiliu)

■ Spînzuraţi de propriile rădăcini, macii, puzderie, îşi oglindesc potirul în cerul răstignit pe podea. O lume cu susul în jos îşi vieţuieşte clipa între ziduri ruginite şi ferestre oarbe, iar zgîrie-nori cenuşii sugrumă peticul de cer pînă la asfixiere. *Omul cel bun din Seciuan* de Bertolt Brecht, la Bulandra, în regia lui Andrei Şerban, traducere şi adaptare – Andrei Şerban şi Daniela Dima. Poate la începutul stagiunii viitoare. Pînă atunci, însă, bolta, cu poala-i de stele, vă aşteaptă s-o priviţi, întreagă, roată. Acum, în lumina orbitoare de vară. În toată „veşnicia“ ei. Lăsaţi copiii să vină la ţară. Numai aici Carul Mare şi cu cel Mic îşi confruntă oiştea la scenă deschisă. (Ruxandra Mihăilă)

■ Recomand cu drag, dar cu inima strînsă, pentru că mi-aş fi dorit să rămînă un loc secret, ceainăria Ceai la Metoc, la doi paşi de strada Armenească. O casă bătrînească, o grădină ascunsă de privirile trecătorilor, sufocată de o vegetaţie „de junglă“, smochini, cîteva mese, cîteva zeci de ceaiuri, bere, prăjituri de casă, clătite. Iar seara, cînd cele două fete simpatice aprind lumînări şi lampioane, timpul se opreşte, locul are o magie a lui. (Adina Popescu)

■ Urmăresc fascinat, încă de la primul episod, serialul *Mythbusters*. Am descoperit, de fiecare dată, ceva nou, am apreciat mereu cum reuşesc protagoniştii să explice cu umor şi pe înţeles procese şi fenomene ştiinţifice complicate. M-am întristat cînd Discovery Channel a dispărut din grila de programe oferită de furnizorul meu de cablu. Noroc că i-am regăsit pe YouTube, unde „Vînătorii de mituri“ au un canal dedicat. (Matei Martin)

■ Vara asta, multă lume în căutare de răcoare a citit romane scrise de scandinavi, dar după atîta nord vă propun să ne deplasăm ceva mai la est, mult mai la est, mai exact în Extremul Orient, de unde ne vin nişte autori grozavi şi nişte cărţi pe măsură: Kazuo Ishiguro, *Uriaşul îngropat* (trad. Vali Florescu), Kenzaburo Oe, *Stîrpiţi răul de la rădăcină, împuşcaţi copiii* (trad. Florina Oprina) şi Hiromi Kawakami, *Cele zece iubiri ale lui Nishino* (trad. Florina Oprina). Depinde ce fel de poveşti preferaţi: medievale, de dragoste sau din al Doilea Război Mondial. (Marius Chivu)

■ Dacă nu l-aţi văzut deja, filmul science-fiction al lui Christopher Nolan, *Intersellar*. O poveste dintr-un viitor sumbru şi cumva previzibil în care Pămîntul devine de nelocuit şi puţinii oameni care au mai rămas s-au transformat în fermieri care nu pot cultiva altceva decît porumb, sfîrşitul e aproape, singura salvare o reprezintă una dintre cele trei planete, fiecare o posibilă Terra, dintr-o galaxie care e aproape şi în acelaşi timp foarte departe. Dincolo de structură şi de accente melo, hollywoodiene, filmul are o poezie a lui, deschide o cale nu doar spre cea de-a cincea dimensiune, ci şi spre o dimensiune filosofică. Unul dintre cele mai bune SF-uri pe care le-am văzut în ultima vreme (Adina Popescu)

album dilematic

Mirel Bănică

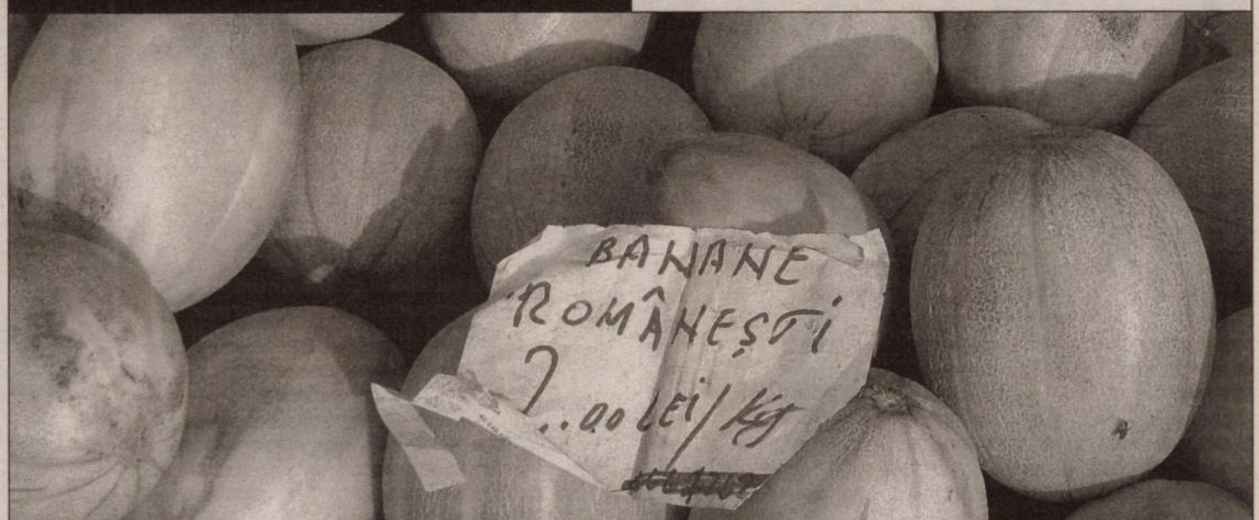

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Liviu PAPADIMA ● Oana STOICA ● Cătălin ŞTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Directori Publicitate: Dana ANECULOAEI
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de Adevărul holding
Publicaţie auditată de BRAT
Tiraj: 8.000+7.000
Tipărit la Tipomedia

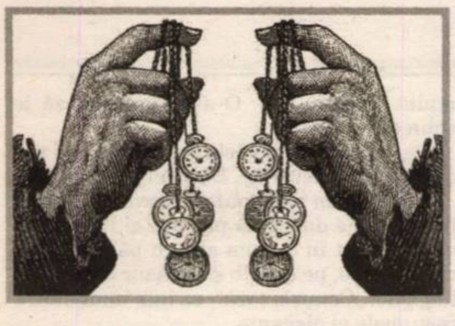

Andrei PLEŞU

nici aşa, nici altminteri

Despre vreme

„Aşa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici aşa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

18 august, Bucureşti

Vremurile sînt cum sînt, vremea este cum este. Adevărata problemă este alta: cei care adminstrează *vremurile* pendulează, impenitenţi, între inepţie, iresponsabilitate şi carnavalesc, iar cei care trebuie să ne comunice „starea *vremii*“ – între incompetenţă, suficienţă şi delir. După insuportabile zile de caniculă, aşteptam, deunăzi, cu sufletul la gură, promisiuni „ştiinţifice“ de normalizare. Clemenţi, meteorologii n-au întîrziat să le ofere. Am aflat ca vor fi furtuni, ploi torenţiale, temperaturi de noiembrie. Începînd de azi. Aşa că ieri m-am culcat optimist, cu gîndul la răcoarea care mă va întîmpina la trezire. Dar – fatalitate! La trezire, frunza nu mişca, soarele ardea, cerul etala cîţiva bulgăraşi de nori albi, cu totul nepromiţători. Nu e prima data cînd „specialiştii“ se joacă, cinic, cu nervii mei. Mă irită, de mult, cu anunţuri de tipul: „Mîine vom avea o zi frumoasă şi caldă!“. „Caldă“ însemnînd cca 35 de grade! Pentru mine, rău de căldură cum sînt, ăsta nu e un simptom de „zi frumoasă“, ci de catastrofă. În general însă, am învăţat că prognozele meteorologilor trebuie luate, în cel mai bun caz, „orientativ“. *Cum grano salis*. Mi-am amintit de o cunoscută întîmplare cu marele matematician Grigore Moisil: „Ce grad de probabilitate au anticipările dvs.?“ – a întrebat, odată, într-un cerc de meteorologi. „Cam cît la sută se adeveresc?“ „Păi, cam 40%“ – a sunat răspunsul. „Atunci“ – a replicat Grigore Moisil – „de ce nu daţi de bună varianta cealaltă: ar putea avea o valabilitate de 60%!“

Ceea ce trebuie, totuşi, să admit e că, de regulă, chiar dacă informaţiile despre vreme pe care le capăt se dovedesc mai curînd înşelătoare, „ambalajul“ lor e de o mare „rigoare“ academică. Mi se arată hărţi, curenţi de aer de un dinamism palpitant, zone geografice intens colorate, mi se explică de unde vin frigul sau arşiţa, cum se produc anumite fenomene atmosferice, ce rezultate poate da analiza comparativă a unor parcele diferite de climă continentală sau planetară. Pe scurt, nu ştiu exact dacă va fi cald sau rece, dacă va ploua sau nu, dar înţeleg la fix de ce s-ar putea întîmpla anumite schimbări meteo, în cazul în care chiar se vor întîmpla…

© wikimedia commons

Pe un anumit canal de televiziune s-a atins chiar pragul de sus al exactităţii profesionale: o dată pe săptămînă se organizează o masă rotundă cu experţi, care dezbat îndelung, cu argumente complexe, „situaţiunea“ climaterică. Telespectatorul de rînd n-are acces la slalomul tehnic al comentariilor, dar simte că e confruntat cu meseriaşi de top, cu cercetători versaţi, care au depăşit de mult stadiul banalei prognoze de uz comun. Nu ştiu cîţi semeni ai mei au răbdare să urmărească, pînă la capăt, intervenţiile savante ale celor din studio. Nu ştiu nici cîţi au, în cele din urmă, sentimentul că ştiu la ce să se aştepte a doua zi, după subtilul festin al emisiunii. Un lucru e clar: informaţi sau nu, telespectatorii îşi dau seama că meteorologia nu e pentru toată lumea. Ori eşti la fel de specializat ca specialiştii şi atunci n-ai nevoie de ei, ori nu eşti deloc specializat şi atunci ei nu au nevoie de tine şi n-au nici o obligaţie să răspundă trivialelor tale pretenţii de lămurire.

Eca şi cum ai intra într-un magazin să-ţi cumperi pîine. Să zicem că întrebi: „Aveţi pîine de secară?“. Ei bine, un „răspuns“ de tip meteorologic ar suna cam aşa: „Pentru a obţine pîine de secară e nevoie de o atentă coroborare între producţia de grîu, cea de porumb şi cea de secară. Trebuie ţinut cont şi de faptul că, la un kilogram de secară, e nevoie, pentru a obţine o pîine aspectuoasă şi hrănitoare, de cca 50 de grame de drojdie. Să nu uităm şi durata procesului de producţie, dependentă de numărul de angajaţi ai brutăriei şi de continuitatea aprovizionării. Poate ar fi utilă şi o hartă a fabricilor de pîine din judeţ, cu un accent special asupra acelora care sînt profilate pe secară. Iar dacă luăm în calcul şi timpul necesar pentru efectuarea transportului de la locul fabricării la locul de desfacere, ne vom putea face o idee despre plauzibilitatea coincidenţei dintre amplitudinea cererii şi disponibilitatea realistă a ofertei“. Asudat de emoţie, chinuit de o gastrită rebelă, palid şi cu o voce stinsă, mai găseşti o ultimă resursă de putere ca să întrebi încă o dată: „Aveţi pîine de secară?“. La care cel de după tejghea îţi răspunde, surîzînd încurajator: „Vom reveni cu informaţii pe această temă după jurnalul de actualităţi şi mîine seară, într-o dezbatere cu mai mulţi invitaţi de prestigiu“.

„Specialiştii“ se joacă, cinic, cu nervii mei.

■ ■ ■

Vintilă MIHĂILESCU

…@hai-hui.ro

Jos miturile!

Mituri desfiinţate: românii nu sînt nici prietenoşi, nici ospitalieri! – ne-au anunţat Claudia Spiridon şi Remus Florescu în ziarul *Adevărul* de pe 1 aprilie. Îmi place foarte mult această mişcare – *Deşteaptă-te, române!* –, şi chiar cred că e bine să desfiinţăm mituri iluzorii pentru a reveni cu picioarele pe pămînt. Cu condiţia să ştim însă ce-i iluzoriu şi unde e pămîntul! Ce-i cu acest „mit al ospitalităţii“?

Mai întîi de toate, nu prea sînt convins că este chiar un „mit“. Da, „ospitalitatea“ apare de mult timp în chestionarele de autopercepţie ca o calitate a românilor, dar este o calitate pe care tot românii o ironizează de multă vreme, tot aşa cum fac, de pildă, cu „românul s-a născut poet“ (deşi sărmanul Alecsandri a vrut să spună cu totul altceva cu acest „logo“!). Nu e deci mare lucru de „desfiinţat“ aici.

Să presupunem totuşi că ar fi un mit. Al cui? Al ospitalităţii sau al firii prietenoase a Românului? Căci *ospitalitatea* nu are nici o legătură cu *prietenia*, sînt din filme diferite! Or, mă gîndesc eu, cînd vrei să desfiinţezi ceva, e bine să ştii ce; altfel, rişti să păţeşti ca la dentistul distrat care îţi scoate măseaua bună… Înainte să ne grăbim s-o desfiinţăm, o minimă cunoaştere a ospitalităţii este deci necesară.

Mai întîi – şi înainte de a-l acuza de mitologizare deşănţată – să vedem ce spune el, „Românul“, despre ospitalitate. Pentru aceasta avem la dispoziţie, de pildă, cele zece volume de proverbe, zicători şi alte ziceri ale românilor adunate de Iuliu Zanne. Surpriză: nu vom găsi mai nimic despre ospitalitate. Iar ceea ce găsim sună cam aşa: ba că atunci cînd eşti invitat la masă e bine să mănînci mai întîi pe săturate la tine acasă, ba că la gazda din vecini nu poţi să mănînci după pofta inimii sau, pe partea cealaltă, că masa întinsă te lasă cu buzunarul gol. Desigur, sînt satirizări ale celor neospitalieri, dar există şi atitudinea de referinţă faţă de ospitalitate, care sună aşa: *cel cu masa să poftească, cel chemat să nu'ndrăznească*. S-ar zice deci că mitul ospitalităţii nu s-a născut în popor. Dimpotrivă, ţăranul pare destul de reticent în această privinţă.

Lipsa politeţii este însă o crudă realitate.

Şi este absolut normal, căci ţăranul român, ca orice ţăran, de oriunde şi de oricînd, ştie foarte bine că ospitalitatea este un pact social, că, odată acceptată, presupune reciprocitate, angajament la fel de ferm din partea oaspetelui, dar şi din partea gazdei: dacă accept să mă omeneşti, mă angajez să te omenesc, necondiţionat, la rîndul meu. E o decizie grea de ambele părţi. Ospitalitatea nu are astfel nici cea mai mică legătură cu vreo nobilă trăsătură de caracter a individului şi deci nu ţine de psihologie: ea este o normă socială de convieţuire cu „străinul“.

Şi este astfel pretutindeni, din zorii omenirii. Etimologia termenului, detaliată de Benveniste, îi sugerează cu prisosinţă, chiar şi la nivelul bunului-simţ, natura dublă: ospitalitatea (care a dat *oaspete, ospăţ, (h)ospiciu, (ho)spital* etc.) şi ostilitatea (care a dat *ostatic* sau *oaste)* sînt cele două feţe ale unui Janus, care decide pacea sau războiul cu Celălalt, cu străinul, cu vecinul. *Hostipitalitatea*, cum o rezumă Derrida, a fost pretutindeni un soi de Minister al Afacerilor Externe, care decidea între apartenenţă şi excludere – deci între pace şi război. Iar practica ospitalităţii a fost, în primul rînd, aceea a unei diplomaţii cutumiare a alianţelor. Homer oferă în acest sens exemplul lui Glaucos şi Diomede, care încetează lupta în momentul în care se recunosc ca moştenitori ai unor părinţi care îşi oferiseră reciproc ospitalitatea. Conflictul se încheie şi urmează un mare ospăţ. Un *ospăţ*, care e legat de *oaspete*, nù un zaiafet de cheflii. Şi aceasta deoarece pretutindeni în lume împărtăşirea hranei este însuşi mesajul ospitalităţii, al acceptării celuilalt ca membru al propriei comunităţi, al unei apartenenţe dobîndite.

Românii au poate cel mai frumos şi explicit cuvînt pentru aceasta: a *omeni*, adică a-l transforma pe Celălalt în Om ca şi tine şi a-l trata „omeneşte“ – angajîndu-l însă şi pe celălalt, prin legile nescrise ale reciprocităţii, să procedeze la fel. A-l „omeni“ pe celălalt, pe străin, pe călător este un ritual străvechi şi general, pe care l-am practicat şi noi cu mult înainte de a afla că sîntem români, dar nu pentru că „poporul“ nostru ar fi fost aşa, bun şi prietenos din fire, ci pentru că aşa era *rînduit*. Şi aşa a fost rînduit pretutindeni în lume.

Dacă vorbim deci despre *ospitalitate* (şi nu despre prietenie!), aceasta nu este un mit, ci o realitate a societăţii ţărăneşti din România: da, am fost mult mai ospitalieri decît societăţile occidentale (şi încă se *întîmplă* să mai fim), dar nu pentru că aşa ar fi fost „firea românului“, ci pentru că am fost mult mai puţin – şi mai tîrziu – moderni decît acestea. Şi am aflat despre *noi* că sîntem „ospitalieri“ de-abia cînd am constatat că *ei* nu sînt.

De ce? Deoarece societăţile occidentale au înlocuit de mult *comensalitatea* ospitalieră cu *manières de table*, gazda cu restaurantul şi, în general, *ospitalitatea între comunităţi*, devenită inutilă, cu *politeţea între indivizi*, devenită indispensabilă pentru buna funcţionare a societăţilor. Iar această politeţe este acum un *modus vivendi:* cînd un funcţionar, un chelner sau o vînzătoare îţi zîmbesc, nu o fac pentru că le eşti simpatic sau pentru că sînt ei, aşa, prietenoşi din fire, ci pentru că au *învăţat* că, în acest fel, convieţuirea tuturor este mult mai plăcută şi eficientă.

Exact asta nu am învăţat noi. Nu prea am avut cînd, recuperăm, dar sîntem încă *structural ne-politicoşi*. Putem (supra)compensa uneori prin exces de (falsă) politeţe sau prin bruscă simpatie, dar nu am făcut încă din politeţe un *modus vivendi*. Mai mult, am tot avut motive să considerăm că politeţea nu rentează, că e pentru *loser*-i şi, în consecinţă, am început să ne visăm barosani şi să devenim baroni. Nepoliticoşi prin condiţie, unii au devenit mitocani prin vocaţie.

Lipsa ospitalităţii nu este deci decît un fals mit. Lipsa politeţii este însă o crudă realitate. Aşadar, poate că ar fi bine să fim mai prudenţi cînd strigăm „Jos miturile!“, căci s-ar putea să ne cadă măseaua bună şi să le lăsăm pe cele cariate netratate…

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Şcoala Naţională de Ştiinţe Politice şi Administrative. Cea mai recentă carte publicată* Fascinaţia diferenţei. Anii de ucenicie ai unui antropolog, *Editura Trei, Bucureşti, 2014.*

■ ■ ■

Valeriu NICOLAE

rătăcit în **Euro**-Narnia

Cai albi pe pereţi

Am primit acum doi ani un e-mail scurt şi tare trist de la una dintre cele mai dragi prietene: *aşa. deci nepotul meu şi fratele meu ar împuşca ţigani. minunat.* Cînd sînt amărît încerc să îmi amintesc lucruri haioase şi scriu. Am scris atunci o poveste.

O femeie frumoasă – Ioana –, îmbrăcată într-un costum elegant Armani albastru închis, pantofi cu toc, ochelari de soare, geantă asortată, coboară dintr-o maşină elegantă. Un tip brunet, îmbrăcat în pantaloni scurţi, cu nişte pantofi sport destul de vechi şi un maiou decolorat, roşu, îi deschide portiera. E nebărbierit, cheleşte, are ochelari de soare cu ramă roşie de plastic şi în jur de 25-30 de ani. Arată a ţigan.

Ţiganul se duce, deschide aşadar portiera şi scoate un geamantan mare. Îl pune jos şi începe să îl tragă după el, în spatele ei. O casă elegantă în mijlocul Bucureştiului. Sună la uşă.

Un tip blond cu ochi albaştri iese şi o îmbrăţişează. În jur de 24-25 de ani.

– Ce faci, soră?

Zîmbeşte larg, fericit.

– Bine. Tu ce faci, Dan?

Pupături. Şi ea zîmbeşte.

Ţiganul intră după ei chinuindu-se cu bagajul. Casa este mare, veche, foarte elegantă. Ţiganul se uită împrejur şi fluieră a pagubă. Fratele se uită un pic ciudat la el. Ioana se duce la baie.

Ţiganul zice:

– Hai că eu plec, vă las.

Se întoarce şi merge spre uşă. Dan se duce după el. Scoate o hîrtie de 5 lei şi i-o dă ţiganului. Ţiganul zîmbeşte ironic, ia banii, se şterge cu ei pe obraji şi zice:

– Să trăieşti, boieru', mînca-ţi-aş pulica, mi-ai făcut safteaua pe ziua de azi! Zi-i şi tu la revedere Zînei!

Dan se uită un pic nervos şi un pic mirat la ţigan. Ţiganul iese. Dan, cu voce tare:

– Futu-vă în gură de ţigani tupeişti!

Ţiganul aude asta coborînd scările. Zîmbeşte strîmb, un pic trist.

În bucătărie, Dan şi Ioana la masă.

Dan:

– Cum se zice la asta în germană, că tot uit?

– *Frühstück.*

– Ce faci, soră, în Bucureşti? Ce îţi mai face neamţu'?

Ioana zîmbeşte un pic strîmb.

– Probleme cu nemţoiu'?

– Îhî.

– Ce problemă, soră?

– Eeee – probleme de adulţi, Dan.

– Soră, te-ai despărţit de ăla, bravo, dă-i dracu' de nazişti!

– Da, Dan.

– Definitiv!

– Cred că da, Dan.

– Şi ai vreo alternativă?

Ioana zîmbeşte larg.

– Deci ai alternative!

Dan zîmbeşte şi el.

– Da, Dan.

– Macaronar?

– Nu, Dan.

– Dar ce? Hai, că acum am văzut Germania cu bogătanul ăla, aş vrea măcar un american, că tot te plimbi tu cu slujba prin State.

– Nu, Dan.

– Francez, olandez?

– Nu, Dan.

– Să nu zici, fată, că e arab! De asta te duci tu în ultima vreme prin ţări de-alea uitate de lume?

– Azerbaidjanul nu e ţară arabă. Dar nu, Dan, nu e arab.

– Dar de unde e, soră?

– Tu de unde crezi că e, Dan, dacă sînt în Bucureşti cu ditamai bagajul?

– Hai, mă soră, să nu îmi zici că e român!

Ioana zîmbeşte.

– E din România, Dan.

– Soră, să nu zici că e moldovean! Moare tati dacă aude!

– Nu e, Dan.

– Oltean?

– Nu, Dan.

– Aaaa, e bine atunci, e ardelean de-al nostru.

– Nu, Dan, e ţigan – zîmbeşte larg.

Dan rîde tare.

– Ha-ha-ha-ha! Bună asta! Şefă de multinaţională cu ţigan! Tare, soră! Deci nu vrei să îmi zici. Şi ce o să faci, te muţi aici în Bucureşti?

– Da, Dan.

– Super, soră, o să fie fain tare.

Discuţia continuă încă vreo zece minute. Cei doi povestesc şi rîd. Sînt foarte bine împreună. Sună telefonul ei. Ioana răspunde.

– Ce faci, Zînule?

Dan zîmbeşte larg şi apoi, brusc, se albeşte la faţă. Voce stridentă:

– Soră, tu umbli cu ţiganul ăla care ţi-a cărat bagajul!

– Zînule, te sun înapoi.

Faţa ei se întunecă un pic. Devine foarte serioasă.

– Da, Dan, ai vreo problemă cu asta?

– Cu ţiganul ăla borît! Ce-o să le spui lui tati şi mami?

– Ce fel de om crezi tu, Dan, că e?

Dan ţipă deja:

– Nu ştiu! Ce dracu' contează – ţigani borîţi!

– E iubitul meu, Dan.

– Ţiganul ăla? Fată, tu ai înnebunit? Nu îmi vine să cred, tu chiar umbli cu un ţigan! Asta e o glumă, nu se poate. Îţi baţi joc de mine! Hai, măi soră, cum dracu'? Directoare de internaţională şi umbli cu un ţigan!

Voce ei devine dură.

– Dan, opreşte-te! Am nevoie de tine, să îmi fii de ajutor. Ăsta e un tip bun, e foarte bun pentru mine. E o chestie serioasă. M-am mutat pentru el în Bucureşti. O să îmi sară multă lume în cap. O să trebuiască să le spun alor noştri.

O mare, mare parte din cele de mai sus sînt adevărate. Doar un pic e poveste. Ne-am imaginat de cîteva ori cum ar fi fost să ne ducem la părinţii ei în Ardeal: eu îmbrăcat în costum alb, cu pălărie albă, ciocate albe, pe cal alb şi cu Azur cîntînd pe lîngă noi „Cenuşăreasa“, ea într-unul dintre costumele ei elegante.

Întîlnirea dintre cele două mame – care în fapt au foarte multe în comun – şi reacţia lor. Rudele ei, care ar fi trebuit să inventeze că aş fi portughez vorbitor de română ca să nu se facă de rahat în sat. Ne-am spart de rîs. Fratele ei, un tip tare bun, s-a obişnuit cu mine şi mi-a devenit tare drag. La cîteva luni de la întîmplarea asta a înţeles şi a recunoscut că prietenul lui cel mai bun e ţigan. Părinţii nu au aflat niciodată.

Turci, unguri, romi, greci, italieni, nemţi, evrei, bulgari, sîrbi, ruşi, ucraineni, polonezi, armeni, tătari, slovaci, cehi, austrieci, arabi, daci şi o grămadă de alte neamuri s-au amestecat şi s-au iubit de secole bune aici. Şi asta face ţara asta mult mai şucară decît orice altă fantasmagorie despre puritatea etnică promovată de tot felul de demagogi siniştri.

România e departe de a fi ţara lui Vadim, Funar, Puric, a legionarilor sau neonaziştilor. Deşi conduşi de o mînă de şmecheraşi corupţi şi gargaragii care se joacă cîteodată în mod prostesc cu un naţionalism extremist, încetişor lucrurile se îmbunătăţesc. Exprimarea dorinţei de a omorî ţigani sau oricare alte neamuri – nu demult o practică destul de răspîndită – este din ce în ce mai rară în România. Amestecaţi în toate felurile, românii încep să priceapă că a crede că România a fost creaţia lui Zamolxis, Decebal, Traian, Ştefan cel Mare sau Horea e aproape la fel de verosimil precum sînt discursurile despre cinste şi onestitate ale majorităţii elitelor noastre politice. Şi că, în ciuda sclifoselii şi aşteptărilor adesea exagerate, sîntem – aşa amestecaţi – cetăţenii uneia dintre ţările cele mai bune de pe pămînt.

Valeriu Nicolae *este activist pentru drepturile omului şi fondator al Policy Center for Roma and Minorities.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Barbarii la poartă!

Pe Rizo îl chema, de fapt, Adrian. Un zănatec. Ţăcănit complet. Pus numai pe tîmpenii, şotii, prostioare de orice fel. Vara jucam şah, ping-pong sau fotbal pe străduţa din spatele blocului. Mai tîrziu, spre adolescenţă, socializam la bătător cu fetele din cartier, cîntam lălăieli cu Cătălin Crişan la chitară (da, acel Cătălin Crişan, vecinul nostru de bloc), jucam tenis cu piciorul pe 25 de lei partida cu Nicu Gheară (da, acel Nicu Gheară, stătea pe stradă cu noi) sau copiam AC/DC, Queen sau Iron Maiden de pe discurile originale pe care ni le împrumuta Cristi Minculescu (da, acel Cristi Minculescu, el locuia la etajul unu, deasupra magazinului de pîine şi iaurt). Cu Rizo nu te puteai înţelege la o treabă serioasă. Dacă era de încălcat vreo regulă, el îţi era aliat natural. Se certa non-stop cu sor-sa. Replicile faimoase au rămas: „Mînca-mi-ai curu' ca pe măr“, cu răspunsul „Ba mînca-mi-ai c...ele ca pe prune“. Să vezi doi fraţi schimbînd replicile astea era un deliciu. Rîdeam pînă ne durea burta. Vara eram pe Toboc sau Studenţesc, iarna la patinoar la Floreasca. Din cînd în cînd, încingeam cîte un whist, poker sau bridge, ascultînd muzica voluntar piratată de la Mincu(lescu).

În noiembrie '89, Rizo a dispărut. N-am mai ştiut nimic de el. După Decembrie, pe la începutul lui 1990, am aflat de la un prieten comun că fusese văzut ultima oară pe malul românesc al Dunării. S-a aruncat în apă, încercînd să ajungă în Iugoslavia. De atunci, nici Simona (sor-sa), nici familia, nici noi nu am mai auzit nimic de el. L-au împuşcat sau s-a înecat. Habar n-avem.

La Rizo mă gîndesc des în ultima vreme. De fapt, de cîte ori văd cîte un reportaj despre alţi şi alţi refugiaţi care supravieţuiesc (sau nu) unei încercări de a ajunge în Lumea Liberă. În Europa. Un loc unde nimeni nu îţi taie capul doar pentru că eşti de altă părere. În fine, este posibil să te împuşte cu un Kalaşnikov, dacă eşti ziarist şi lucrezi la *Charlie Hebdo,* dar refugiaţii ăia nu au treabă cu asta. Ei vor doar să trăiască liber într-un loc unde să îşi cîştige o pîine cît mai bună. Cam asta voia şi Rizo. De aia a riscat să se arunce în Dunăre spre Iugoslavia.

Ungaria face zid la graniţe. Englezii şi francezii îi iau la bătaie la intrarea în Eurotunel. Se aude că grecii au încercat să scufunde o barcă. Spaniolii au mai multă experienţă, de acolo nu se aude mare lucru. Italienii se declară excedaţi de mulţimile de prăpădiţi care năvălesc pe unde pot. Ţările nordice se tîrguiesc de mama focului, care să ia mai puţini refugiaţi, cum să se repartizeze cotele şi cheltuielile. Una peste alta, Uniunea se vede în faţa unei provocări căreia nu pare a-i face faţă onorabil. Propune soluţii spectaculoase, cu iz militar: atacarea flotilelor de ambarcaţiuni. Propaganda oficială îi demonizează pe organizatorii transporturilor ca fiind traficanţi de carne umană, surse de finanţare a teroriştilor, complici ai ISIS, care vrea să infiltreze terorişti printre amărîţii care fug de război din nişte state disfuncţionale ca Libia, Siria sau Irakul. În fine. Nu pot înţelege de ce teroristul bine pregătit ar risca să se urce la bordul unor asemenea prăpădenii de bărci şi să se înece. Există, se pare, supraofertă de terorişti voluntari printre adolescenţii născuţi şi crescuţi în Germania, Anglia sau Franţa. Nu pare a fi nevoie de transport riscant din Libia pe nişte amărăciuni gonflabile.

Mai rămîne problema banilor. Taberele de refugiaţi, condiţiile decente pentru ei, oarece şcolarizare pentru copii, ceva dispensare, toate costă. În plus, ar fi nevoie şi de oarece locuri de muncă. Greu. Dar nu imposibil, pentru ţările membre ale clubului de ţări cu nivelul de trai cel mai ridicat din lume. Avem, însă, un necaz: şefii de partid şi de guvern. În loc să încerce să invoce compasiunea, preferă să închidă porţile, să tragă şanţuri de apărare şi să creeze imaginea cetăţii asediate. Cam asta e Europa din care facem parte.

De aceea, de fiecare dată cînd aud de zidul pe care Orbán îl construieşte, mă gîndesc la Rizo. La el şi la sutele de mii de români care, decenii la rînd, şi-au riscat viaţa încercînd să ajungă la mai bine. Acum sîntem cu sacii în căruţă. Şi am uitat.

un sport la Răsărit

Se pare că printre tinerii corporatişti din România sînt foarte mulţi care fac sport în mod susţinut. Să fie un fenomen mai important sau doar o modă trecătoare?

Ideea e că tocmai moda a devenit fenomenul solid al timpurilor moderne. Iar cazul dat de întrebare e interesant. A fost inventat în lumea super-capitalistă, în care oamenii-furnică încearcă să contrabalanseze supraîncălzirea creierului. Andrei Roşu povestea la un TEDx despre momentul declicului, atunci cînd, ajuns seara de la muncă, cu o bere lîngă el şi, butonînd la TV, şi-a văzut băiatul de cîţiva ani imitîndu-i gestul schimbării canalelor. De atunci a făcut înconjurul lumii alergînd, înotînd şi pedalînd. Lucrează la o bancă, dar de fapt lucrează la un nou proiect, peren, de transformare umană. Sînt români care performează în stratosfera multinaţionalelor, manageri peste pieţe imense, şi care trăiesc în afara serviciului pentru concursuri de triatlon sau Iron Man. Cu rezultate fantastice. Ecuaţia e destul de simplă. Capul trage trupul care susţine capul. Dar e mai mult. E vorba despre o evadare. De la mirosul de cafea, parfum, praf electrizat şi aer condiţionat la cel al cîmpului. Sau al propriului trup transpirat, obosit, prăbuşit într-o enormă bucurie a endorfinei eliberate. Oamenii îşi redescoperă trupul şi limitele lui, învaţă să le împingă, să dialogheze cu ele. În plus, e un mijloc de socializare excelent într-o lume a mulţimilor de singurătăţi. Sportul, în esenţă, te face să te simţi bine, e un medicament antidepresiv pe care mulţi au învăţat să-l folosească. Un soi de drog. Şi de aici începe o altă discuţie.

Radu NAUM

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

Republica Moldova, la 24 de ani de independenţă

– ce e de sărbătorit? –

La 27 august se împlinesc 24 de ani de la proclamarea independenţei Republicii Moldova. Cu alte cuvinte, ultima bornă înaintea sfertului de secol – în mod normal, prilejul unui bilanţ major, al unei priviri necruţătoare către trecut şi viitor.

Dar este ceva de sărbătorit în Republica Moldova? Să nu fim negativişti. Mai întîi de toate, cetăţenii ţării au obţinut drepturi şi libertăţi. Inclusiv libertatea de a pleca peste graniţe. O libertate transformată, treptat, în principala sursă de finanţare pentru această ţară. Curios: în cea mai săracă ţară a Europei nu au avut loc în acest sfert de secol manifestaţii împotriva sărăciei. Ceea ce a contat a fost mai întîi de toate politica. S-a manifestat pentru limbă şi pentru tricolor, ba chiar şi pentru Unire, s-a manifestat împotriva comuniştilor şi, mai nou, împotriva celor care au devalizat băncile.

Altfel, Republica Moldova reprezintă azi exemplul clasic de stagnare economică în această parte a Europei. Sîntem obişnuiţi să spunem că democraţia, care vine mînă în mînă cu libertăţile economice, aduce progres şi dezvoltare. Teoria nu pare a se aplica în Republica Moldova, spre deosebire de vecina ei, România, pe care unele dintre elitele moldoveneşti (nu toate!) şi-o iau drept model.

Să privim cîteva cifre comparative. Conform datelor Băncii Mondiale, la declararea independenţei, în 1991, Republica Moldova pleca la drum de la un PIB/locuitor de 835 de dolari. Puţin, dar nu foarte departe de România, cu ai săi 1254 de dolari. După aceeaşi sursă, în 2014, Republica Moldova abia ajunsese să depăşească uşor 2200 de dolari (mai puţin de jumătate faţă de Albania!), în timp ce România se apropia vertiginos de cota 10.000. Aşadar, în aproape un sfert de secol, România, cu toate problemele ei, a crescut de peste opt ori. Moldova, de două ori şi jumătate. Tot în această perioadă, Letonia a crescut de peste şapte ori, Slovacia sau Estonia de circa opt ori, Lituania de nouă ori. În mod clar, Republica Moldova a pierdut ritmul regiunii.

Această stagnare economică este şi rezultatul unei lipse a opţiunilor politice clare în această ţară.

Pînă la urmă, această stagnare economică este şi rezultatul unei lipse a opţiunilor politice clare în această ţară, lipsită de bogăţii naturale care să-i asigure o dezvoltare din resurse proprii (cum ar fi cazul Azerbaidjanului, lăsînd la o parte aspectele de ordin politic şi democratic).

După cum arată exemplul României şi al statelor baltice, opţiunea fermă pro-europeană şi pro-NATO a adus şi rezultate palpabile în plan economic şi al nivelului de trai al oamenilor, cu toate problemele întîmpinate pe parcurs şi cu toate durerile pe care reformele le-au presupus. Pentru Republica Moldova, „neutralitatea" s-a dovedit, în timp, o opţiune mai costisitoare şi, economic şi social vorbind, mai dureroasă.

Lucrurile păreau să se schimbe în bine după aderarea Republicii Moldova la Parteneriatul Estic. Programul european părea chiar să prindă cel mai bine tocmai la Chişinău, iar desfiinţarea regimului de vize din primăvara anului 2014 a fost o mărturie clară în acest sens. Perspectiva europeană a Republicii Moldova rămîne însă neclară. Pe de o parte, fiindcă progresele incontestabile înregistrate în perioada 2009-2014 s-au suprapus unei perioade de criză profundă a proiectului european. O criză care a pus extinderea între paranteze, dacă nu cumva a stopat-o pentru decenii.

A fost foarte uşor ca în rîndul elitelor de la Chişinău să se cuibărească ideea că, oricîte reforme dureroase şi oricîte eforturi de modernizare ar face, uşa Uniunii Europene tot închisă va rămîne. Mai mult, exemplul românesc nu a fost cel mai încurajator în această direcţie. Elitele politice, economice şi financiare din Republica Moldova au avut ocazia să vadă, în ultimii ani, cîte capete s-au rostogolit pe jos în România, pe altarul europenizării şi occidentalizării, sub steagul luptei anticorupţie. Şi mulţi s-au întrebat, în timp ce le curgeau transpiraţii reci pe şira spinării: la ce bun toate astea?

Răspunsul a venit, sec, în această vară, odată cu conturarea noii formule guvernamentale, după luni de criză politică şi după alegeri locale care au arătat un declin al forţelor pro-europene: varianta Maia Sandu, care cerea instituţii independente şi reforma profundă a justiţiei (poate chiar şi un procuror general anticorupţie din afara ţării), a fost pusă imediat deoparte de liderii politici.

S-a preferat varianta Valeriu Streleţ, un om din sistem, un om al compromisului, care caută acum să refacă relaţia cu Rusia, grav deteriorată după semnarea de către Chişinău a acordurilor de asociere şi liber-schimb cu Uniunea Europeană. Un balans între Rusia şi Occident, pe care Republica Moldova pare decisă să-l joace pe mai departe, şi după 25 de ani de rezultate neconvingătoare.

***Ovidiu Nahoi** este realizator la TVR2.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Antilegionar? Anticomunist? Complicat. Mai bine antibăsist!

Orice lege, chiar şi 217/2015, cea zisă „antilegionară", face doar în subsidiar ordine în trecutul nostru. În realitate, ea se străduieşte să ordoneze prezentul. Pentru ca situaţii de genul celei căreia îi cade victimă memoria lui Mircea Vulcănescu să nu se mai repete, chiar ne stau în putere cîteva lucruri. Nu mai putem repara trecutul. Nici măcar în mintea semenilor nu prea îl mai putem limpezi. Dar, dincolo de asta, putem face ceva.

1) Parchetul de pe lîngă ÎCCJ ar trebui să revadă sistematic toate sentinţele de condamnări politice din 1945 încoace, cu aplecare specială pe cele pronunţate pentru „crime de război" şi infracţiuni de acest gen. Nu vă speriaţi, nu sînt multe! Nu e cine ştie ce efort instituţional. Acolo unde s-ar depista vicii judiciare grave, sentinţele ar trebui atacate prin căi extraordinare şi desfiinţate. Nu mă îndoiesc, de pildă, că procesul lui Ion Antonescu, şi astăzi judecat, ar duce tot la un verdict de vinovăţie, pentru că omul, în calitate de comandant militar, a condus agresiunea armatei române într-un război al altora (chiar dacă poate fi bine apărat pentru trecerea Prutului, Antonescu e imposibil de apărat pentru trecerea Nistrului). În plus, s-ar mai putea lesne găsi şi alte capete de acuzare plauzibile împotriva lui, dacă ne gîndim la „trenurile morţii" şi la epurarea etnică pe care a încercat-o. După cum nu mă îndoiesc că procesul lui Mircea Vulcănescu, judecat astăzi, ar avea un cu totul alt verdict final. Las la o parte că aşa ceva ar fi trebuit să facem deja, în acest ultim sfert de veac. Iar faptul că nu am putut să ne reevaluăm juridic trecutul spune un adevăr cumplit: pur şi simplu nu ne pasă de noi înşine. Totuşi, o putem face şi acum – nu e niciodată prea tîrziu să faci pace, în termeni corecţi, cu propria ta istorie. Măcar în ceea ce priveşte momentele ei sîngeroase. Abia după o asemenea revedere a sentinţelor de acest gen emise de tribunalele comuniste româneşti, o lege precum 217/2015 ar fi fost binevenită.

La români,
mînjirea trebuie să fie totală.

2) Pe lîngă legea referitoare la interzicerea propagării ideilor fasciste/legionare şi a cultului „eroilor" acestui gen de mişcări, ar trebui să se facă un proiect similar şi pentru interzicerea propagării ideilor comuniste şi a cultului celor care au slujit comunismul în România. Că nu am fost în stare de lustraţie, pot accepta. Că, liberi fiind, românii i-au votat masiv pe foştii comunişti şi pe ereticii lor agiornaţi, îmi pot explica. Dar că nu sîntem în stare să spunem răspicat, prin lege, că nu putem accepta, ca societate, să mai auzim elogii la adresa marilor criminali, asta mi-e greu să înţeleg. Primul pas a fost făcut. În decembrie 2006, preşedintele României a condamnat comunismul. Vă mai amintiţi cum arăta atunci Parlamentul? PSD a boicotat şedinţa. PRM, cu Vadim în frunte, a sabotat-o din toate puterile, urlînd şi ameninţînd pe vorbitor, dar şi pe invitaţi din public. PNL a înghiţit cu noduri. De ce? Simplu. Pentru că o făcea Băsescu. Trebuie spus că raportarea noastră la acel episod dovedeşte pe deplin cît de mult te poate idiotiza politica. Da, o spun deschis, cu riscul să supăr cîţiva amici, este o idioţenie să conteşti condamnarea comunismului din 2006 pentru că nu-l mai suporţi pe Băsescu cinci sau şase ani mai tîrziu. La români, mînjirea trebuie să fie totală. Dacă un om a făcut ceva ce nu-ţi convine la un moment dat, trebuie să investeşti toată energia ca să umpli de noroi tot, dar absolut tot ce a făcut acel om de cînd s-a născut. Aşa ajungem la cazul extrem, absolut patologic, al Antenei 3, postul TV cel mai urmărit, care, din ură de Băsescu, a ajuns să spună, de pildă, că omul este pro-rus, pro-comunist/pro-securist şi protejează corupţii. Totul arată că, măcar în aceste privinţe, Băsescu a dus lucrurile mai departe ca nimeni altul exact în direcţiile opuse. Dar nu contează. Ura este un sentiment integral. Ura cere exclusivitate. Ura se dovedeşte în clubul celor care urăsc, aşa cum onoarea se dovedeşte în clubul celor care au onoare. Iar proba constă în ardoarea cu care eşti în stare să dovedeşti că, absolut în fiecare secundă a vieţii lui, omul este abject şi că acele lucruri bune pe care pare că le-a făcut, de fapt, nu sînt bune. Că, de cîte ori a făcut ceva bine, de fapt, a făcut invers şi de cîte ori a făcut ceva rău, de fapt, e chiar aşa. Îmi amintesc bine că i s-a reproşat lui Băsescu vehement că, după ce a condamnat comunismul, n-a mai făcut nimic în această direcţie, ba chiar că şi acea condamnare a fost cu cîntec, făcută „împotriva inimii", doar aşa, de ochii lumii. Bun, Băsescu nu mai este. Se mai aude vreun piuit de anticomunist care cere actualului preşedinte să facă ceva în această privinţă? Ce vreau să spun este că sîntem, ca societate, atît de slabi încît nici măcar nu sîntem în stare să punem la locul lui, în istorie, comunismul care ne-a devastat. Ne-a ucis, ne-a înfometat, ne-a îndobitocit, ne-a minţit, dar nu sîntem siguri dacă a fost chiar aşa de rău!

Este corect să menţionez că reticenţa aiuritoare de a condamna comunismul din toţi rărunchii, aşa cum o facem cu nazismul/fascismul, nu este doar *„un malaise roumain"* – toată Europa simte la fel. După părerea mea, cauza nu constă într-o atractivitate anume a ideilor comuniste, ci în conştiinţa culpei. Cînd comunismul a rezistat în jumătate din Europa vreme de două generaţii, cei care au dormit în pat cu el, atît din Est, cît şi din Vest, sînt atît de mulţi încît conştiinţa culpei este generalizată. Şi, după cum ştim, conştiinţa culpei are efect paralizant. Nu-i aşa că, după ce toţi ne-am împrietenit cu răul mai mult sau mai puţin, e preferabil să spunem că răul nu a fost chiar aşa de mare? În plus, pe la margine, devine *cool* să lucrezi la îmbunătăţirea imaginii comunismului. Aşadar, nu ne putem aştepta la vreun efort colectiv de limpezire a trecutului în societatea românească. Dar putem, măcar, pretinde elitelor noastre judiciare, pe de o parte, şi elitelor noastre politice, pe de altă parte, să încerce ele limpezirea prezentului.

***Sever Voinescu** este avocat şi publicist.*

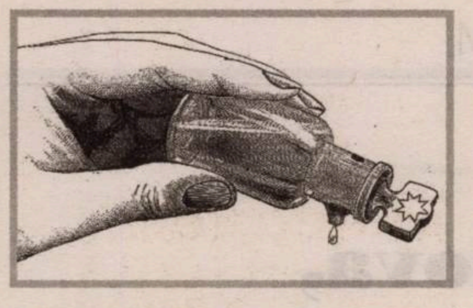

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

De la Kindergarten la grădi

© wikimedia commons

Termenii uzuali în română pentru a desemna instituţia (pre)şcolară destinată copiilor mici ilustrează foarte bine influenţa unei variante a limbii – *baby-talk*, modul de a vorbi al părinţilor cu copiii – asupra uzului general. În contexte clar educative, vorbitorii de azi nu mai percep termenul *grădiniţă* ca pe un diminutiv, ci ca pe o denumire neutră, denotativă. În paralel, în alte contexte, cuvîntul continuă să fie un diminutiv pentru *grădină,* cu valori obiective („grădină mică“) sau afective: „poţi avea propria ta *grădiniţă* de legume proaspete şi sănătoase“ (ele.ro), fiind chiar mai frecvent decît echivalentul său lipsit de ambiguitate *grădinuţă* („loc pentru *grădinuţa* de legume“, multecase.ro).

De fapt, pentru a denumi instituţia de educare a copiilor se folosea iniţial sintagma *grădină de copii:* un calc după termenul german *Kindergarten,* datorat pedagogului Friedrich Fröbel. Calcuri similare au pătruns în mai multe limbi (de exemplu, în franceză – *jardin d'enfants,* în bulgară – *detska gradina),* adesea legate de modelul pedagogic respectiv, fără a deveni neapărat (cum s-a întîmplat în română) termenii curenţi şi oficiali ai instituţiei educative.

În dicţionarele româneşti interbelice este înregistrată exclusiv sintagma *grădină de copii,* cu explicaţii enciclopedice foarte clare: „şcoală începătoare pentru desvoltarea naturală a copilaşilor, deprizîndu-i de timpuriu cu o activitate spontană (întemeiată de Fröbel)“ (Şăineanu, *Dicţionar universal);* „şcoală începătoare pentru copiii mici, condusă după metoda pedagogului german Fröbel“ (Candrea, *Enciclopedia „Cartea Românească“);* *„grădină de copii:* condusă după metoda lui Froebel“ *(Dicţionarul limbii române).* În *Anuarul şcoalelor primare din Municipiul Bucureşti pe 1941-1942* (publicat în 1942), capitolul *Grădina de copii,* semnat de Constanţa Atanasiu, folosea doar sintagma oficială: *„Grădina de copii* în România este o instituţie de educaţie care datează numai de 50 de ani“; „Lui Spiru Haret i se datoreşte viaţa, existenţa *grădinii de copii* din România“. În alte capitole apărea totuşi, sporadic, şi forma diminutivală *grădiniţă de copii.*

După Război, termenul *grădiniţă* pare să fi cîştigat teren în mod decisiv: în *Scînteia* din 2 august 1952, era deja folosit fără completarea „de copii“: „în numeroase comune au fost înfiinţate *grădiniţe* sezoniere menite să vină în sprijinul femeilor muncitoare mame“. În aceeaşi perioadă (1955-1957), *Dicţionarul limbii române literare contemporane* înregistra noul sens al diminutivului, ilustrîndu-l prin citate de actualitate („Tovarăşă Ileană…, în gospodăria colectivă, în vreme ce dumneata vei fi la lucru, pe cîmp, copiii vor rămîne la *grădiniţă,* sub îngrijire bună“ – E. Camilar).

În ultimele decenii, cînd trunchierea a devenit un procedeu destul de răspîndit în registrul colocvial, *grădiniţă* a fost redus la *grădi,* abreviere cu o finală asemănătoare hipocoristicelor afective *(mami, tati, buni* etc.): „Stau foarte aproape de această *grădi* şi mă bate *gîndul* ca din toamnă să-l dau pe piticu' meu“ (forum.desprecopii.com); „este *o grădi* de stat“ (cursuri-inot-copii.ro). Forma folosită iniţial în intimitatea familială a pătruns deja în spaţiul public, mai ales în titluri de presă: „Copiii pot merge la *«grădi»* şi în vacanţă (gandul.info, 19.06.2009); „Start reînscrierilor prichindeilor la *«grădi»“ (Adevărul,* 13.04.2011); „Uite cît te costă analizele cerute la *«grădi»* sau la şcoală“ *(Libertatea,* 3.09.2013); „Peste 6.300 de cereri de înscriere la *grădi* depuse ieri“ *(Evenimentul zilei,* 12.05.2015). Evident, sîntem departe de a vedea substantivul *grădi* devenit termen de specialitate, folosit în dezbateri serioase (cum se întîmpla totuşi, într-o vreme, cu la fel de colocvialul mămică, în legătură cu aşa-numita *lege a mămicilor).*

Sintagma iniţială – *Kindergarten / grădină de copii* – reprezintă o metaforă ideologică, potrivit căreia copiii trebuie să fie crescuţi, îngrijiţi, cultivaţi ca nişte plante, într-un anume echilibru între natură şi cultură. Lectura metaforică s-a pierdut, cel puţin în română, prin modificările succesive ale termenului; cel mai probabil acesta este reinterpretat metonimic, ca referindu-se la un spaţiu *cu* grădină, *pentru* copii (posibilitatea dublei interpretări pentru *Kindergarten* este discutată de Stephan Kessler, în *Theories of Metaphor Revised,* 2013, p. 39). De la *grădină de copii* (intrînd în tiparul *grădină de flori, grădină de legume)* la *grădiniţă* şi *grădi,* sensul metaforic iniţial s-a pierdut. S-a întărit, în schimb, marca subiectivă, amprenta afectivă a vorbirii cu şi despre copii.

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor“, 2010).*

■ ■ ■

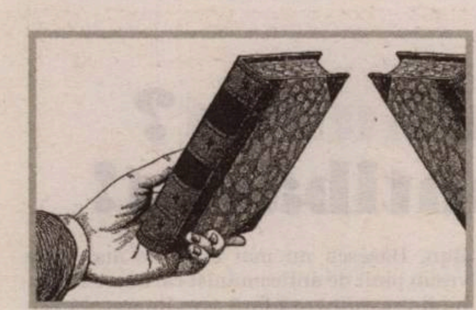

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

Foşnetul brazilor sau al valurilor

Scriind data trecută despre experienţa formatoare a muntelui, am resimţit o oarecare stînjeneală. Voiam să arăt cum, făcînd anumite lucruri care au de-a face mai degrabă cu bucuriile noastre decît cu efortul de luminare a minţii, dobîndim uneori înţelesuri mai grele şi mai adînci, care ne pot structura întreaga viaţă. Mă gîndeam însă că, pentru mare parte dintre cititori, povestea mea poate părea lipsită de noimă. O poveste de dragul povestitorului.

Ştiu foarte bine că pentru mulţi oameni muntele e o porţie de ozon, asezonată cu un grătar şi cu îmbelşugate cîntece de cabană. Chiar şi un cioban ne-a întrebat odată ce căutăm noi pe-acolo prin munţi, cocîrjaţi sub greutatea rucsacilor, cînd el numără fiecare zi cît mai are de stat pînă să se lase îndărăt la oraş.

Şi, că tot sîntem în sezon estival, aş mai aminti şi de parte dintre prietenii mei, dispuşi să-mi asculte peroraţiile montaniarde, pentru a întreba candid în final: „N-ai vrea totuşi să mergem în week-end-ul ăsta la mare?“.

Ba chiar şi soţia mea îmi acceptă tandru nacafaua şi mă roagă cu prima ocazie s-o zbughim împreună la mare. Iar marea ei este, trebuie să recunosc, cam ca muntele meu: o bucată largă-largă de apă verzuie şi sărată, o fişie lungă-lungă de plajă, de preferinţă pustie, o întindere precît marea de ciulini, scaieţi, tufişuri şi arbuşti piperniciţi în spatele plăjii şi un cer cît cuprinde deasupra.

În studenţie apăruse voga scrierilor lui Gaston Bachelard. De formaţie fizician, Bachelard s-a orientat iniţial către filosofia cunoaşterii ştiinţifice, către epistemologie. Însă celebritatea în cercurile umaniste i-a fost adusă de opera lui tîrzie, din preajma celui de-al Doilea Război Mondial, în care Bachelard s-a ocupat de vise, de reverii, de creaţia poetică, de modul în care ne imaginăm lumea şi pe noi înşine, ca făcînd parte din ea. Plăsmuirile noastre imaginative, crede Bachelard, folosesc ca material simbolistica ataşată celor patru elemente din filosofia Greciei antice: apa, aerul, pămîntul şi focul.

„N-ai vrea totuşi să mergem
în week-end-ul ăsta la mare?“

Universul fizic, spuneau vechii greci, constă din combinarea, în proporţii diferite, a acestor elemente primordiale. Acelaşi lucru se întîmplă şi cu universul construit de minţile noastre eliberate de tutela raţiunii, potrivit lui Bachelard. O carte a lui Gilbert Durand, pe care am citit-o în studenţie din doască în doască, cu creionul în mînă, în traducerea românească din 1977, sistematizează, încă şi mai ferm, pe urmele lui Bachelard, *Structurile antropologice ale imaginarului.*

Linia asta de investigaţie, căreia i se mai pot adăuga şi alte repere, are ceva deosebit de seducător. Ea adună laolaltă rigoarea analitică şi intuiţia hermeneutică, forţa coercitivă a raţionamentului şi răsfăţul rătăcirii prin cele mai diverse arii culturale, de la filosofie la mitologie, de la ştiinţă la poezie, de la Porfir la zodiac.

Din perspectivă formativă, ea are, însă, şi ceva neliniştitor. Într-un fel sau altul, *pattern*-ul nostru mental pare a sta sub semnul predestinării. Aşa cum nu ne putem alege zodia, tot astfel nu noi decidem dacă vom alege, în timp, foşnetul pădurii de brad sau cel al valurilor.

Şi atunci, unde mai e experienţa formatoare?

Îmi amintesc de o conferinţă a lui Howard Gardner, la care am asistat acum cîţiva ani, la Sinaia. În anturajul profesoral, Gardner a devenit o figură de Pantheon în primul rînd datorită teoriei inteligenţelor multiple. Ea spune, în esenţă, că oamenii au înzestrări diferite în felul în care operează cu mintea, ce pot fi încadrate, însă, într-un set tipologic restrîns. Prevalenţa, la fiecare individ, a unuia dintre cele opt tipuri de inteligenţă este, consideră Gardner, un dat care poate fi constatat experimental.

Cum în sală erau în covîrşitoare majoritate profesori, preocupaţi, inevitabil, de dilemele meseriei lor, a apărut, la sfîrşitul conferinţei, şi întrebarea de răscruce în mediul educaţional. Un profesor va putea deci stabili dacă cutare elev are un profil de inteligenţă predominant lingvistic, sau spaţial, sau interpersonal, însă cu potenţial redus în plan logico-matematic, sau muzical, sau intrapersonal. Ce ar trebui să facem după aceea? Să încercăm să echilibrăm balanţa sau, dimpotrivă, să apăsăm pedala în zona de excelenţă?

Gardner a ridicat din umeri. Asta nu mai e o chestiune de psihologie, nici de pedagogie. E o chestiune de destin.

Experienţele formatoare despre care am încercat să vorbesc nu pot schimba predestinarea, dar pot să acopere distanţa dintre ea şi destin, dintre ceea ce se judecă *ab initio* şi ceea ce se constată *à rebours.*

Pînă una-alta, eu continui să visez la Retezat şi să merg cu soţia mea la Vadu. Şi nu pot zice că nu-mi place. Asta, pesemne, pentru că mi-am învăţat lecţia.

Liviu Papadima *este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

■ ■ ■

festival DILEMA VECHE

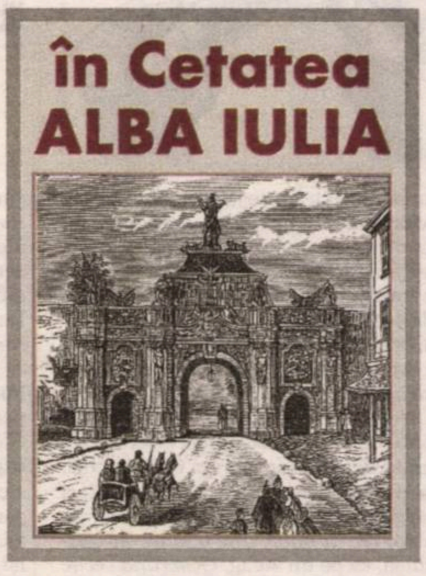

21-23 august 2015

NOI suntem ceilalți

Au fost trei zile de dileme,
cultură și sărbătoare
în Cetatea Alba Carolina.

Vă mulțumim pentru participare.

Ne revedem în 2016!

fb.com/dilemaveche

festival.dilemaveche.ro

Proiect cultural finanțat de Ministerul Culturii

PRIMĂRIA MUNICIPIULUI ALBA IULIA · CONSILIUL JUDEȚEAN ALBA · asociația OAMENI CU DILEME · europe direct Alba Iulia · vodafone · AQUA CARPATICA

Automobile Bavaria · SÂMBUREȘTI · TUCA ZBARCEA ASOCIAȚII · adevărul · mready · idilis · Europa

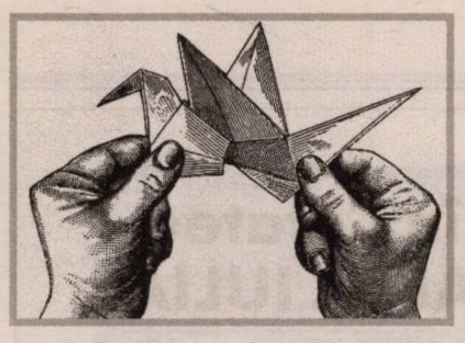

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Natură vie cu figuri

■ Doi părinţi cu rotile în picioare împing un cărucior albastru prin parc. Bebeluşul dinăuntru, de vreo şapte-opt luni, stă în fund, nici deranjat, nici încîntat de viteza mare cu care îi e împins vehiculul. Are însă o figură mai mult decît blazată, îndoindu-se parcă total de utilitatea entuziastului galop al părinţilor săi. Mi-am zis că ăsta e *Bebeluşul sceptic*. Viitorul?

■ În acelaşi parc, o doamnă în vîrstă şade cît se poate de demn într-un cărucior cu rotile, împinsă de o fată cu ciorapi trei-sferturi. Doamna poartă o rochie de vară în culori pale, mărgele mari la gît, o pălărie roz, de pai, pe cap, iar în mînă ţine o umbrelă gălbuie închisă, ca pe un steag. *Generaţia veche* încă rezistă, cu umbrela sus.

■ Pe lîngă chioşcul pe care scrie *Gogoşica*, la o masă din acelea cu pătrate pentru şah încrustate, stă de obicei un pensionar slăbuţ, cu ochelari şi pălărie de pînză. Descifrează cuvinte încrucişate, avînd alături un mic radio cu antenă. Aş zice: *Pleziristul fericit din vremea comunismului*.

■ O fată bruneţică, uşor creaţă, slabă şi încruntată, aleargă aproape zilnic în jurul lacului. Cu un tricou fără mîneci şi pantaloni mulaţi, negri, de jogging, pînă deasupra genunchilor, e întotdeauna înconjurată de o mulţime de fire de la căşti, telefon şi alte aparate minuscule fixate la brîu, la spate şi pe braţ. În timpul alergării (mai degrabă alergătură) vorbeşte fără întrerupere la telefonul mobil, pe care-l ţine dinaintea gurii, de parcă pe el l-ar urmări, asemeni ogarilor care, la curse, fug după „iepurele" fluturat prin faţa lor. Uneori, fata explică la telefon ceva în ritm sacadat, alteori vorbeşte aprins sau se lamentează enervată. Sînt şi momente cînd ridică tonul. Pare că în timp ce aleargă rezolvă o mulţime de probleme de serviciu şi treburi familiale. Vorbeşte fără să gîfîie, dar figura i se contorsionează de efort. Imaginii ăsteia i-aş zice: *Stresul contemporan*.

■ Un chelner de la o terasă din parc, cu burta înainte şi carneţelul gata pregătit pentru comandă, ne întîmpină întrebător. Cînd aude că vrem doar o îngheţată se pleoşteşte. „Păi, are la chioşcul nostru de alături", zice. „Bine", răspundem, „atunci o să mergem la chioşc" şi facem stînga-mprejur. „Ăăă, vă putem aduce noi, de la chioşc, la masă", îşi ia el seama. Prea tîrziu. Indivizilor acestora le scapă mereu reacţii greşite. Nu pot fi drăguţi la momentul oportun pentru că lenea şi nesufereala le ies mai repede la suprafaţă. Chelnerul nostru întruchipează *Indolenţa ostilă*.

■ O tînără frizeriţă, pe care o ştiu mai de demult, mă tutuieşte mereu cu întrebări încuietoare. „Ce fel de filme îţi plac? Telenovelele, cumva?" „Nu." „Cele cu bătăi?" „Nici." „Te pomeneşti că alea erotice?" „Nţ." „Atunci, mi se pare că nu-ţi plac filmele, în general. Ştii, e foarte curios, n-am mai întîlnit pe cineva căruia să nu-i placă filmele."

Încep să înţeleg profunzimea zicalei de odinioară: *cărţi pentru coafeze*. Probabil că astăzi coafezele nu mai citesc nici măcar Sandra Brown. Păi, acuma au Internet şi Facebook, fatăăă!

Altădată, aceeaşi frizeriţă mă întreabă ce am în sticla din sacoşă. „Vin." „De care?" „Côtes du Rhône. Franţuzesc." „E bun?" „Da." Scoate un carneţel şi-şi notează conştiincios numele de pe etichetă. „Vinurile franţuzeşti sînt mai bune ca ale noastre, nu-i aşa?" „De obicei, cam da." „De ce?"

Aş spune că aşa arată *Ignoranţa civilizată*. Nostimă şi nevinovată. Spre deosebire de cea întîlnită adesea la taximetriştii care, în ciuda multelor informaţii ce le trec pe la urechi, rămîn tributari clişeelor tembele. Aia e *Ignoranţa agresivă*.

■ Părăsind Bucureştiul, constat că pe recent asfaltatul drum ce urcă la Babele şi Peştera se asfaltează din nou. E închis în fiecare zi, de dimineaţă pînă seara la cinci şi jumătate, cu excepţia unei jumătăţi de oră la prînz. Pesemne că atunci e pauza de prînz a muncitorilor. În week-end e deschis toată ziua, căci nici atunci muncitorii nu lucrează. Dar e fix luna august şi plin sezon. Iar la intersecţia acelui drum cu şoseaua Sinaia-Tîrgovişte se fac cozi interminabile de maşini. Lumea stă şi aşteaptă, cu orele, mica fereastră de timp în care se poate circula. Odată ce, în sfîrşit, ai intrat pe drum, te-ai aştepta să vezi lucrări grandioase care să justifice oprirea circulaţiei, lucrări care să ducă la bun sfîrşit ce s-a început în urmă cu cîţiva ani, construirea parapetelor de siguranţă, terminarea asfaltării, aşa cum ar fi normal, pînă la cabana Babele şi pînă la hotelul Peştera… Cînd colo, descoperi că se astupă nişte gropi şi se reface stratul de asfalt, pe ici, pe colo, prin părţile pe unde a mai fost asfaltat în urmă cu doar cîţiva ani. Reparaţiile astea s-ar putea face şi noaptea, cînd nu circulă nimeni, sau măcar într-o lună cu mai puţini turişti. Situaţia se poate înscrie în mai vasta panoramă intitulată *Ţară de idioţi*.

■ În week-end nu mai e coadă pentru urcat Bucegii, dar e coadă de autoturisme pe Valea Prahovei. Dacă vrei să treci în august cu maşina pe acolo, e recomandabil să ai la tine un termos cu cafea sau ceai şi neapărat ceva de citit. Tipărit, că pentru Internet nu e semnal peste tot. Sînt destule momente în care se stă aşa de bine, că motorul poate fi oprit, ca la barieră. Deasupra şoselei atîrnă bannere care anunţă că la palatul Cantacuzino din Buşteni e o expoziţie Salvador Dalí. Te-ai aştepta să vezi ceasuri moi şi oprite prin copacii de pe marginea şoselei. Oamenii ies afară din maşini să-şi dezdoaie spinările şi să-şi întindă braţele. Copiii sînt duşi prin tufişuri, să facă una-alta. Se împrietenesc. Unde v-aţi cunoscut? La coadă, pe şosea. Ei, odată părinţii se cunoşteau la coadă la pîine, ca simpli pietoni. *Aceeaşi ţară cu alte cozi*.

■ ■ ■

ready **made**

Averi în colb

„Averile colosale, ce le conţine pravul (colbul) de pe stradele marelui oraş London, le caracterisează un raport nu de mult publicat. Conform acestui raport au aflat măturătorii stradelor măturând în un restimp de 12 luni până la finea lui Septemvre 1896 suma de circa: 101.905 mărci în aur, argint şi aramă; 2.688 în şecuri (cheks); 38.900 mărci în bancnote; ca 100.000 mărci în acţii de tren; 68 orare pentru dame; 6 orare pentru bărbaţi; 212 inele; 134 broşe; 618 brăţare; 6 cununi de dinţi; ca 18.000 fotografii şi 98 lornete. Pe lângă aceasta a mai vândut administraţia orăşană din London hărtia veche, ce s'a strâns din măturăturile stradelor ca de 12.800 mărci, pele veche ca de 950 mărci, sticlă ca de 1.845, eară rufe ca de 3.340."

Biserica şi Şcoala, Anul XXII,
No. 10, Arad, 8/20 Martie 1898

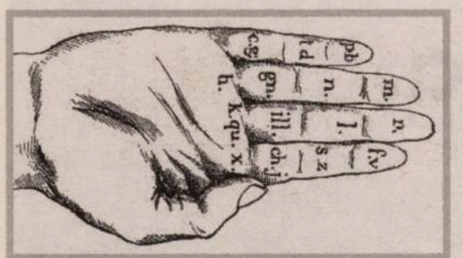

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Arta emigrării

Un volum de antropologie culturală, apărut la sfîrşitul anilor '80 în SUA şi intitulat sugestiv *Finding Freedom / În căutarea libertăţii*, investighează pînă la detaliu fenomenul colonizării Americii, lăsînd să se înţeleagă că ar exista o întreagă „ştiinţă", dacă nu chiar o „artă", a emigrării. Autorul, John Harmon McElroy, fost profesor la Universitatea Arizona, are un scop foarte precis: demonstrarea specificităţii imigraţiei nord-americane (în comparaţie cu celelalte „colonii" ale continentului) şi, prin aceasta, a singularităţii caracterului yankeu în lume. În sprijinul ipotezei, antropologul vine cu argumente istorice, mentaliste şi… geografice. Mai ales ultimele mi-au atras atenţia şi aş vrea să arăt, pe scurt, de ce.

McElroy observă o particularitate a civilizaţiilor de pe continentul american (fie ele din emisfera nordică sau din cea sudică), particularitate derivată, desigur, din actul colonizărilor masive ale veacurilor XVIII şi XIX. Toate s-au dezvoltat impetuos de-a lungul litoralului, mai întîi pe coasta de est şi, ulterior, pe latura din vest a teritoriului, abandonînd – măcar aparent – imensităţile geografice (centrale) sălbăticiei şi izolării. Brazilia şi Canada par să fie cele două exemple perfecte. Ambele au evoluat în posturi de culturi „litorale", construindu-şi megalopolisuri pe coastă şi „uitînd", cum s-ar zice, să-şi desţelenească „mijlocul" – inundat, în primul caz, de jungla gigantică a Amazonului, iar în al doilea, pigmentat cu zone imense, nepopulate. Explicaţia unor astfel de curiozităţi geografice este, în esenţă, destul de simplă. Epuizaţi după istovitoarele traversări ale Atlanticului ori, în situaţiile mai rare, ale Pacificului, coloniştii – din orice epocă şi din orice cultură ar fi provenit ei, de la vechii englezi, spanioli, portughezi şi scandinavi pînă la (mai) recenţii asiatici (bineînţeles, din unghiul venirii pe pămîntul făgăduinţei) – au preferat să se stabilească pe litoralul (generos) unde au ajuns iniţial, refuzînd să mai rişte o a doua călătorie, pe uscat, către axa Lumii Noi, un fel de „inimă a tenebrelor" *(heart of darkness)* conradiană, s-ar putea crede, pentru pionierii respectivi.

Axa Lumii Noi,
un fel de „inimă a tenebrelor".

Autorul notează totuşi că există aici şi o motivaţie simbolică, de extracţie mentalistă. Coloniştii primordiali au pus bazele noilor civilizaţii pe litoral, întrucît, în mod subliminal, ei experimentau o nostalgie irepresibilă după matricea lor spirituală, fie că era vorba despre Europa, Asia sau Africa. Emigranţii aveau deja o identitate mentală şi culturală, ce funcţiona aidoma unui cordon ombilical (de legătură cu civilizaţia-mamă), cordon imposibil de tăiat în condiţiile colonizării sălbăticiei. Prin urmare, s-au aşezat – metaforic vorbind – undeva la jumătatea drumului între *acasă* (cultura matrice) şi *nicăieri* (Lumea Nouă), încercînd să se adapteze profilului identitar schizoid. McElroy numeşte această „aşezare pe mediană" (adică pe litoral) *colonizarea externă* a Americii, etapă culturală de pionierat în aventura noului continent. Toate ţările americane au cunoscut-o, inclusiv SUA, ale cărei metropole strălucesc, similar, pe „coaste": New York, Boston, Philadelphia, Washington, Miami, Los Angeles, San Francisco, San Diego şi Portland. În Statele Unite însă, apare o notă de unicitate. Coloniştii acestui spaţiu se încumetă, mai devreme ori mai tîrziu, să înfrunte şi ostilitatea teritoriului propriu-zis, penetrînd *sălbăticia (wilderness)*. După autor, procesul poartă denumirea de *colonizare internă* şi semnifică renunţarea (asumată) la cultura-mamă (în speţă, Europa). Americanii (i.e. locuitorii SUA – singurii, de altfel, care au adoptat chiar numele continentului ca marcă de identitate) şi-au declarat independenţa faţă de vechile civilizaţii, nu doar istoric (printr-o revoluţie timpurie) şi comportamental (printr-o foarte dezvoltată conştiinţă de sine), ci şi geografic (prin această artă a *emigrării* sau, mai corect spus în cazul de faţă, a *imigrării)*. Specificitatea se vede, de asemenea, în aspectele colonizării ca atare, disecate minuţios de antropolog în lucrarea sa. La americanii din SUA – altfel decît la cei din Canada şi America Latină, cam refractari la capitolul „desţelenire" – emigrarea se împarte nu numai în categorii (precum „externă"/„internă"), ci şi în subcategorii („emigrarea autoimpusă – referitoare la puritanii pelerini, căutători ai Noului Canaan –, „emigrarea selectivă" – bazată pe principiul darwinian al supravieţuirii celui mai înzestrat –, „emigrarea utopică" – inspirată de mitul „visului american" – ş.a.m.d.). În sfîrşit, în Statele Unite, *know-how*-ul emigrării creşte simultan cu *know-how*-ul democratic, ajungînd practic a doua natură a cetăţenilor Lumii Noi.

John Harmon McElroy trăieşte în minunatul oraş arizonian Tucson, undeva la poalele muntelui haios poreclit *„Lămîia" (Mount Lemon)* Septuagenar, el s-a retras de cîţiva ani din activitatea didactică universitară, dedicîndu-şi timpul scrierii ultimelor cărţi. Dacă aş fi în locul oficialilor români, aş profita de experienţa lui în domeniu, rugîndu-l, cît mai este timp, să găsească o titulatură adecvată şi pentru exodul masiv al populaţiei cu studii din ţara noastră către zări îndepărtate, preferabil suprapuse cu „Noul Canaan". Nu de alta, dar generaţiile viitoare de cetăţeni ai patriei noastre vor avea nevoie de repere metodologice pentru a înţelege „originalitatea" acestei perioade de istorie democratică.

***Codrin Liviu Cuţitaru** este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

■ ■ ■

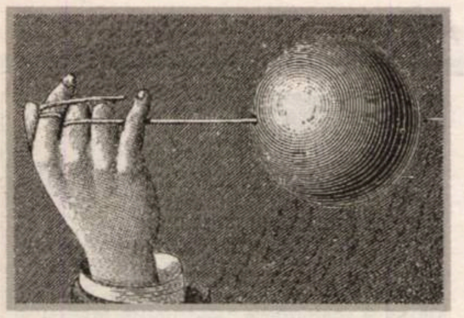

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Sezon literar cu năbădăi

■ 589 de romane noi, franceze şi străine, urmează să apară în librăriile din Franţa în noul sezon literar, începînd cu 20 august şi pînă la sfîrşitul lunii septembrie. Fenomenul numit *rentrée littéraire* e specific acestei pieţe. Grosul cărţilor apare mereu la sfîrşitul verii. Asta, pentru a fi luate în consideraţie la premiile literare importante. Goncourt, Renaudot, Interallié, Marele Premiu al Academiei, Médicis şi Femina se jurizează şi se decernează toamna. Orice premiu sau apariţie pe „lista scurtă“ a juriilor înseamnă vînzări mai bune. Iar în Franţa, vînzările chiar contează. 589 de romane noi e o cifră bună, chiar dacă e ceva mai mică decît acum un an şi substanţial mai mică decît în 2012, cînd au apărut 646 de titluri. Să fie această scădere semnul prudenţei editorilor care, constrînşi de criza financiară, încearcă să-şi reducă volumul de noutăţi?

■ Ca de fiecare dată, *Livres Hebdo* face o trecere în revistă a celor mai importante şi aşteptate titluri. Puţini se încumetă însă să facă pronosticuri cu privire la premii.

■ Francezii citesc în medie în jur de 11 cărţi pe an. Nu sînt chiar cei mai mari cititori ai Europei, dar, oricum, depăşesc binişor media. La aceste cifre, se poate vorbi într-adevăr de o industrie a cărţii, aşa că şi editorii se iau foarte în serios. Piaţa de carte se ridică la aproape patru miliarde de euro pe an, din aproximativ 7,5 miliarde de euro cît reprezintă piaţa bunurilor culturale. În anul 2015 s-au vîndut în jur de 350 de milioane de cărţi. Cifra e bună, în ansamblu, dar tendinţa e descrescătoare. Interesul pentru lectură, mai precis pentru cartea tipărită, e în scădere constantă din 1990. Micile abateri statistice (în cîţiva ani, editorii şi librarii au observat şi uşoare creşteri) nu pot întoarce trend-ul. Problema, spun specialiştii de la GFK care au realizat cercetarea despre piaţa de carte, e că lectura, altfel decît muzica, de pildă, e o activitate care necesită timp şi concentrare exclusivă. Or, timpul afectat lecturii e tot mai mic. Francezii dedicau lecturii cinci ore şi 48 de minute pe săptămînă în 2011. În 2014, au rămas doar cinci ore şi douăzeci de minute pe săptămînă. E puţin probabil, în aceste condiţii, ca piaţa să absoarbă volumul imens de cărţi noi care apar în fiecare an. La cît de mult se scrie, cine mai are timp să citească? – ironiza un comentator situaţia cărţii în Franţa.

■ Cum 2017 este an electoral, principalele forţe politice s-au aruncat încă de pe acum în luptă. Cititorii de azi ar putea fi alegătorii de mîine. Alain Juppé urmează să scoată prima carte dintr-o serie de patru volume cu titlul *L'Éducation, la mère des réformes (Educaţia, mama reformelor).* Deputatul Daniel Fasquelle va lansa volumul *La France juste (Franţa dreaptă).* Cartea e prefaţată de Nicolas Sarkozy. Iar deputatul Nicolas Dupont-Aignan pregăteşte o carte cu titlul *Honte à ceux qui se taisent et à ceux qui n'agissent pas (Ruşine celor care tac şi celor care nu acţionează).* Dar şi politicienii de stînga sînt prezenţi în librării cu noi cărţi. Preşedintele François Hollande, de pildă, este personajul a cel puţin trei cărţi. Iar premierul său Manuel Valls apare pe două coperte. Iată cîteva dintre biografiile de politicieni ce stau să apară: *À gauche, les valeurs décident de tout (La dreapta, valorile decid totul),* de Jean-Christophe Cambadélis – autorul e nimeni altul decît prim-secretarul Partidului Socialist; *Nouvelle Valls! (Noul Valls),* de Cyrille Eldin; *Manuel Valls: seul contre la gauche la plus bête du monde (Manuel Valls, singur împotriva celei mai proaste stîngi din lume)* de Mohamed Sifaoui; *Les Naufragés (Naufragiaţii),* de Françoise Fressoz; *Hollande l'Africain (Hollande Africanul)* de Christophe Boisbouvier.

Francezii dedicau lecturii cinci ore şi 48 de minute pe săptămînă în 2011. În 2014, au rămas doar cinci ore şi douăzeci de minute pe săptămînă.

François Hollande semnează şi prefaţa unui volum colectiv, programatic, intitulat *Le Moteur du changement: par le dialogue social et pour un avenir solidaire (Motorul schimbării: prin dialogul social şi pentru un viitor solidar).* Toate aceste volume – dar şi altele, nu mai puţin interesante – vor constitui, probabil, miza dezbaterilor electorale din 2017. Critica programelor politice începe cu critica literară.

■ ■ ■

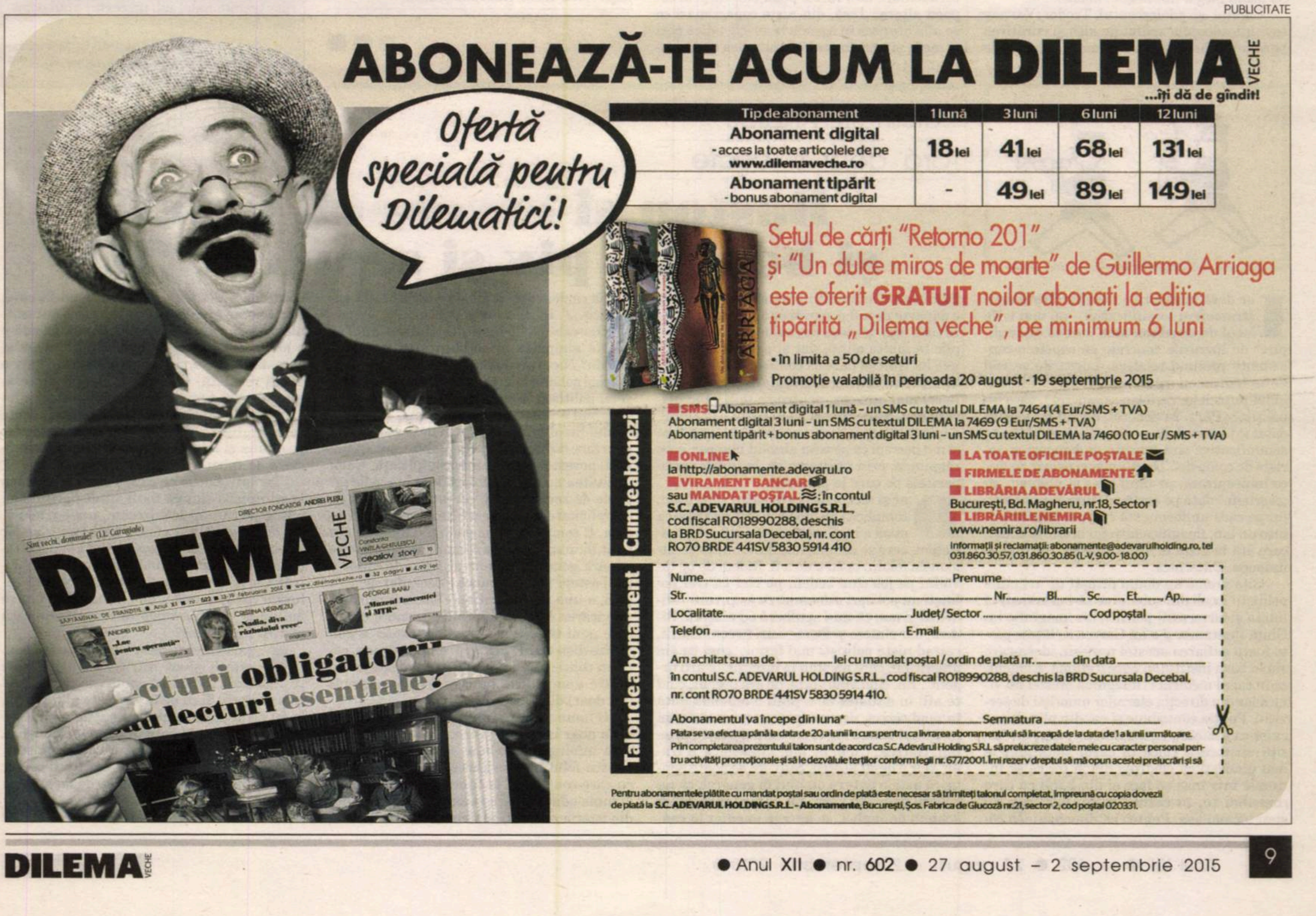

Ofertă specială pentru Dilematici!
DILEMA VECHE
lecturi obligatorii sau lecturi esenţiale?

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îţi dă de gîndit!

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

Setul de cărţi "Retorno 201" şi "Un dulce miros de moarte" de Guillermo Arriaga este oferit **GRATUIT** noilor abonaţi la ediţia tipărită „Dilema veche", pe minimum 6 luni

• în limita a 50 de seturi

Promoţie valabilă în perioada 20 august - 19 septembrie 2015

Cum te abonezi

■ **SMS** Abonament digital 1 lună – un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

■ **ONLINE**
la http://abonamente.adevarul.ro
■ **VIRAMENT BANCAR**
sau **MANDAT POŞTAL**: în contul
S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.,
cod fiscal RO18990288, deschis
la BRD Sucursala Decebal, nr. cont
RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

■ **LA TOATE OFICIILE POŞTALE**
■ **FIRMELE DE ABONAMENTE**
■ **LIBRĂRIA ADEVĂRUL**
Bucureşti, Bd. Magheru, nr.18, Sector 1
■ **LIBRĂRIILE NEMIRA**
www.nemira.ro/librarii

Informaţii şi reclamaţii: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume.................................... Prenume....................................
Str. .... Nr.......... Bl.......... Sc.......... Et.......... Ap..........
Localitate.................................... Judeţ/ Sector .... Cod poştal....................
Telefon .... E-mail....................................

Am achitat suma de ______ lei cu mandat poştal / ordin de plată nr. ______ din data ______
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* ______ Semnatura ______

Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activităţi promoţionale şi să le dezvăluie terţilor conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări şi să

Pentru abonamentele plătite cu mandat poştal sau ordin de plată este necesar să trimiteţi talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, Bucureşti, Şos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poştal 020331.

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Teodor Vârnav, „cel întîiu giogol din tîrgul Otacilor“

De curînd a apărut la editura Polirom o nouă ediţie din memoriile lui Teodor Vârnav, cu o postfaţă semnată de Laurenţiu Faifer *(Istoria vieţii mele,* Polirom, 2015). Născut la 1801, Teodor (Feodor) este fiul lui Costache Vârnav şi al Mărioarei, născută Chiruş. De fel din ţinutul Soroca, Teodor şi-a petrecut copilăria şi adolescenţa pe drumurile Moldovei (mari) şi Ţării Româneşti.

Memoriile lui Teodor Vârnav sînt un important izvor pentru o istorie a copilăriei la început de secol al XIX-lea. Gîndul ne poartă către copilăria lui petrecută în căutarea unui viitor şi la iarna petrecută pe cuptor din pricina unor ciubote inexistente, fără de care nu putea ajunge la şcoală: „sosind iarna, procazurile mele au început a mai avea oareşicare piedică din pricină că nu aveam ciubote în picioare, nu puteam ieşi afară desculţ“, îşi aminteşte Vârnav, aflat la mila neamurilor. Fiu de boiernaş scăpătat, Teodor Vârnav se plimbă din rudă în rudă, cu ceva dare de mînă, pentru a investi într-o educaţie aducătoare de viitor. Cuptorul lui Tudorachi Ciurea din Lamăşeni, ţinutul Sucevei, îi va fi, pentru o vreme, casă. Dar nu toate rudele sînt hapsîne şi dezinteresate.

Acelaşi Teodor Vârnav povesteşte cu entuziasm de întîlnirea cu „făcătoarea de bine“ Safta Leonarda, care va juca un rol major în viitorul lui. Asta nu înainte de a se ocupa de schimbarea înfăţişării copilului sărăcăcios şi neîngrijit: „îndată după ce au adus croitorul straile ce i s-au poruncit a face, m-a spălat, m-a curăţit şi m-a îmbrăcat europeneşte, întocmai ca copiii boierilor Leonarzi, făcîndu-mă *cel întîiu giogol din tîrgul Otacilor*“.

Copilul şi adolescentul Teodor Vârnav este întotdeauna spălat de alţii şi curăţirea pare un eveniment de zile mari. Dincolo de scaldele din vremurile verilor călduroase, Vârnav este spălat şi primenit atunci cînd ajunge într-o nouă casă cu mult mai curată decît ungherele bucătăriilor sau colibele slugilor şi ţiganilor pe unde îşi petrece timpul. Or, primenirea este cu totul necesară pentru a se aşeza în cercul social al celorlalţi. Iată o scenă petrecută la Bucureşti, în vara lui 1813: „Mergînd în cabinetul lui Ianachi, el îndată au scos dintr-o ladă nişte straie a lui şi le-au dat unei slugi, poruncindu-i ca să meargă cu mine la un croitor neamţ anume Iohan, şi din acele să-mi facă pe trupul meu un rînd de straie, după cea de pe urmă modă. De acolo să mă ducă la feredeu să mă spele, şi la bărbier să-mi tunză părul“. De altminteri, copilul nu are nevoie de atîta curăţenie, prezenţa lui în „public“, să zicem aşa, fiind destul de sporadică. Abia ajuns adult, Vârnav are un „băiat“ bun la toate, dar cu atribuţii obligatorii de curăţat cizmele şi mantaua, lucruri pe care le făcuse şi el, în adolescenţa lui zbuciumată, pentru mulţi alţii. Curăţarea straielor şi a ciubotelor într-o epocă a ubicuităţii glodului şi a tinei este o sarcină de rutină cotidiană.

Teodor Vârnav povesteşte bucuria copiilor de a se scălda în apele rîurilor, care duce la inerentele pedepse ale adulţilor: „odată Ciurea, după ce au auzit că m-am scăldat într-un iaz, şi era să mă înnec, din pricină că nu ştiam a înnot, m-au bătut cu biciul şi m-au legat cu un lănţug de picior la stîlpul cerdacului“. Sau furtul poamelor de prin copacii altora: „însă, din nişte copaci mari ce se afla atuncea în ograda bisericii, adică peri şi meri, şi care în toată vara rodea cu îndestulare, noi ne temeam a mînca, pentru că popa băgase în capul nostru o idee, că adică perile şi merile acele sînt spurcate, din untura morţilor pe ale cărora mormînturi era crescute rădăcinile copacilor. Şi, de aceea, noi de roadele copacilor acelora nu ne atingeam“. Astfel de poveşti populează mai toate grădinile şi livezile, propagîndu-se în timp şi spaţiu. Acelaşi Teodor Vârnav povesteşte, cîteva pagini mai la vale, de furtul poamelor de prin livezile ţăranilor sau chiar de prin zemnice: „scoteam de prin zămnice mere şi pere cu o prăjină ascuţită în vîrf, şi băgată pe uşile cu gratii a zămnicilor“.

Aventurile povestite de Teodor Vârnav sînt delicioase şi pline de umor. Ele fac parte dintr-un curent specific începutului de secol al XIX-lea, cînd memorialistica bîntuia o întreagă generaţie – şi aş aminti aici doar memoriile polcovnicului Ioan Solomon, amintirile lui Radu Rosetti, însemnările colonelului Grigore Lăcusteanu, scrisorile lui Ioan Ghica, suvenirele lui Gheorghe Sion etc. Ele readuc în prim-planul istoriei detalii importante despre copilăria de altădată.

Lectură plăcută!

***Constanţa Vintilă-Ghiţulescu** este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga“. Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniţi, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernităţi româneşti (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

anti nostalgia

Falsa moarte a monarhiei (III)

Rolul monarhiei în acele ţări unde ea ar fi putut constitui un factor al rezistenţei anticomuniste atrăsese de timpuriu atenţia strategilor sovietici. În Bulgaria, condusă după 9 septembrie 1944 de un guvern al «Frontului Patriotic» – denumirea caracteristică a unei coaliţii în care comuniştii aduceau elementul hotărîtor –, fuseseră executaţi, împreună cu vreo sută de personalităţi politice, cei trei regenţi care, de la moartea lui Boris al III-lea (1943), asiguraseră continuitatea puterii regale. Dinastia de Saxa-Coburg, reprezentată de copilul Simion al II-lea (născut în 1937), a fost înlăturată printr-un referendum al cărui rezultat a fost dictat de trupele de ocupaţie, în 1946. În Iugoslavia, Petru al II-lea (1923-1970), fiul regelui Alexandru Karagheorghevici, căruia-i urmase la tron în 1934, şi, prin mama sa Maria, nepotul lui Ferdinand al României, plecase în exil în 1941, după ce, printr-o curajoasă lovitură de stat, rupsese angajamentele impuse ţării sale faţă de Germania. În timpul războiului, rezistenţa antihitleristă s-a scindat în două tabere ireconciliabil opuse: monarhiştii generalului Mihailovici şi comuniştii lui Tito. Pentru cei din urmă, partida a fost cîştigată pe la sfîrşitul anului 1943, de cînd sprijinul britanic i-a fost retras lui Mihailovici, iar Churchill a declarat că-i este indiferentă viitoarea constituţie a Iugoslaviei. Statul iugoslav a rămas numai *teoretic* o monarhie pînă în noiembrie 1945. Acordul Tito-Şubaşici, încheiat cu un an înainte, n-a echilibrat, în compoziţia consiliului de regenţă şi a guvernului, raportul de forţe dintre reprezentanţii comitetului naţional de eliberare şi consilierii regelui Petru de la Londra, ci s-a dovedit un subterfugiu cinic al lui Stalin pentru a pregăti proclamarea republicii. Aşadar, România se învecina acum cu două «democraţii populare», regimuri de tip sovietic, care au declanşat o sălbatică revanşă contra valorilor tradiţionale, sub pretextul unui populism demagogic.“

Andrei Pippidi, în *Memoria. Revista gîndirii arestate,* nr. 5, 1989

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și **coate**

Baston şi caşchetă, halat şi bonetă, pix şi servietă (II)

Iar dacă metafora – odată ridicată spre stratosfera semnificaţiei – nu mai vede locul de decolare, asta face ca orice „lipire“ de lucrurile concrete să capete o consistenţă profund relativă. Lucrurile se văd de la înălţimea interpretării, şi nu din unghiul puterii lor de folosire concretă. Ce e un poliţist? „Păi… în general, un tip nu tocmai dotat intelectual, un personaj ale cărui limite semnificative sînt trasate de bancuri şi seriale de comedie“. Dacă-i mai şi prinzi, în orice împrejurare, pe unul gras şi nădușit, cu „caşcheta“ dată pe ceafă, alături de unul sfrijit, pe care uniforma stă ca pe-o sperietoare într-un lan, imaginea întregii bresle şi a ideii care stă la baza ei are o singură destinaţie limpede. Caterinca.

Cîtă vreme un domn primar de azi pune poliţiştii locali din subordine să-i urmărească iubita şi adversarii politici, iar imaginile lui Ghiţă Pristanda şi a lui Garcea se lăţesc peste toată suflarea acestei profesii, ideea care stă la baza instituţiei pare o glumă. Evident, ca în cazul medicilor, imaginea breslei nu vine doar din direcţia eternilor umorişti de serviciu. Poliţia contribuie şi ea, din plin, la cazuistica din care se inspiră cu nesaţ neobosiţii miştocari. Dacă în cazul spitalului te mai gîndeşti că clădirea aia şi tot ce se întîmplă într-însa se face şi din banii cu care contribui tu, în cazul Poliţiei lucrurile nu stau tocmai aşa. Pentru că dimensiunea comunitară a activităţii acestei instituţii încă e departe de a fi concretizată, pentru că fascinaţia faţă de ideea de „haiduc“ încă mai pîlpîie în multe minţi, dar şi pentru că imaginea lui Garcea pare să confişte tot aerul, Poliţia pare o instituţie inventată la mişto sau, în cel mai bun caz, pentru ca unii să-şi plaseze nişte rude. Exact ca în cazul spitalului, e o instituţie cu care nu vrei să ai de-a face şi n-o percepi ca pe ceva absolut necesar, care răspunde, prin utilitatea sa, la taxele şi impozitele pe care le plăteşti.

Dar şi aici, la fel ca în cazul spitalului, complicitatea noastră cu precaritatea etică a instituţiilor e ceva foarte consistent, care se camuflează destoinic prin cotloanele felului nostru de a fi. Rîdem de ne tăvălim pe jos cînd vedem pe Net că trei poliţişti nu pot opri o doamnă cu jeep, care-i sfidează şi mai că nu-i spulberă cu maşina. Rîdem, dar sîntem şi foarte acizi în comentarii, cerînd nişte poliţişti mai fermi, „cam ca ăia americani, care nu stau la discuţii, te ard urgent“. Eh, cînd vine vorba de ars urgent, cînd te afli în situaţia de a plăti o amendă dată în mod corect, dintr-odată nu ne mai dorim poliţistul american, ci pe vechiul nostru prieten, Garcea. Cu el ne mai înţelegem. E fraier, dar e de-al nostru. Ştiu, mi se poate spune că asta e natura omului în general, că nu e altfel prin alte părţi, că… După care, la un schimb de replici, se ajunge imediat la concluzia că doar „coerciţia face democraţia autentică…“. Păi, să nu te ia rîsul?

Dar care să fie instituţia publică aptă să adune simpatia şi solidaritatea noastră? Şcoala? Nici vorbă. Cu profesorii avem cam aceeaşi solidaritate pe care o avem cu medicii şi cu poliţiştii. Ne mulţumim să spunem că sistemul e prost, şi cu asta basta. Dar în acordul fin al înţelegerii ideii de *şcoală* e ceva care face diferenţa faţă de Poliţie sau spital. Aici, povestea e mult mai complicată. Complicitatea nu mai e subiect de şuetă şi de articole de revistă. Sau, cel puţin, nu felul de complicitate despre care am vorbit pînă acum. E comod şi sigur pentru o lume care a trăit în inima ideii de complicitate să înjure „tînăra generaţie“ pentru „lipsa de viitor a ţării ăsteia“. Nu numai că e uşor, dar, pentru unii, e una dintre puţinele bucurii rămase. Aruncarea responsabilităţii pe umerii unora care „sînt tîmpiţi şi nu vor să înveţe“ e una dintre distracţiile noastre contemporane, care au consecinţe mult mai grave decît multe dintre apucăturile pe care le-am moştenit (nu doar) din Epoca de Aur.

O lume educată înţelege că un om politic nu e doar unul care vorbeşte. O lume educată înţelege că trebuie să ceară socoteală pentru felul în care sînt administraţi banii cu care contribuie la funcţionarea statului. O lume educată cere socoteală pentru fapte din istoria recentă, pentru lucruri rămase în coadă de peşte, dar şi pentru felul în care, să zicem, se procedează cu resursele naturale ale ţării în care trăieşte. O lume educată e o lume care înţelege că educaţia de pînă acum face parte, în bună măsură, dintr-o epocă revolută. Că etica, educaţia de cetăţean al unei comunităţi, artele spectacolului şi atelierele practice sînt la fel de importante ca literatura, matematica, fizica, chimia, geografia şi istoria. O lume educată beneficiază de spirit critic şi de discernămînt.

Iar întrebările pe care o lume educată şi le adresează sînt cu totul altele decît întrebările pe care ni le adresăm, uneori, acum. Cît de pregătiţi sîntem, cu toţii, să lăsăm loc acestei lumi? Cît de pregătiţi sîntem, cu toţii, să acceptăm o opinie diferită de a noastră? Cît de pregătiţi sîntem, cu toţii, să salutăm venirea unei vremi în care unii dintre noi au de dat socoteală în faţa comunităţii pentru faptele lor?

Aşa, caravana merge mai departe. Demnitarii şi-au mărit salariile. Or să sară, pe bună dreptate, doctorii. La fel ca profesorii. Şi ca poliţiştii. Şi ca alţii şi alţii, la fel de importanţi pentru spaţiul public. Şi se va vorbi despre salarii. Şi se va ajunge la nişte înţelegeri şi la nişte compromisuri. Despre natura profundă a instituţiilor vor vorbi foarte puţini. S-ar putea, de fapt, să nu fie un subiect de interes.

„Au vreo şansă copiii din zonele rurale sărace?“

– interviu cu Manuela PLĂPCIANU –

Învăţămîntul rural funcţionează în propria inerţie, departe de valurile reformiste şi bogate doar în adevăruri crude despre sărăcie. Ne mărginim la un like sau un share cînd vedem reportaje sau sondaje ce ţintesc realităţile vieţii la ţară. Dar mai sînt şi cei care văd clar realitatea aceasta neagră şi decid să lupte cu haosul. Am stat de vorbă cu ***Manuela Plăpcianu,*** *fondator al Fundaţiei Education For All, ca să aflăm de unde a venit ideea de a oferi tablete digitale copiilor de la ţară. Fundaţia Education for All desfăşoară proiecte educaţionale în zonele rurale în care copiii de vîrstă şcolară şi preşcolară au acces limitat la resursele de educaţie moderne, oferind acestora o platformă digitală de dezvoltare personală, în completarea educaţiei şcolare, o şansă în plus la un viitor mai bun.*

Care e starea învăţămîntului rural?

E prea multă retorică în jurul acestui subiect. Trăim într-o ţară care nu are un plan de dezvoltare pentru următorii douăzeci de ani, o strategie articulată şi asumată ori măcar un pact naţional în jurul unor priorităţi. Învăţămîntul nu este şi el, la rîndu-i, decît o reflectare a haoticului, cîrpelilor, arbitrariului, heirupismului şi contorsiunilor din societatea românească.

Şcoala „muzeu“. Învăţămînt repetitiv, otova, rutinier, de redare, rigid, diacronic. Despre educaţie, nici nu poate fi vorba. Tot ce ţine de creativitate, curiozitate, construcţie de structuri logice, descoperire, mirare, morală, sensibilitate, conectare la tehnologie şi practicabilităţi e aproape absent în eşafodajul curricular de azi.

România se află printre ţările cu scorurile cele mai mari din UE privind rata de analfabetism funcţional. Pe acelaşi loc sîntem şi ca procent din PIB alocat învăţămîntului. Între deschiderile, oportunităţile şi capcanele lumii reale şi lumea din manuale este un clivaj care, dacă n-ar fi dramatic, ar putea fi subiect inepuizabil pentru cel mai de *succes stand-up comedy*. De la ameţitoarea fractură între transformările din societate şi şcoala noastră „muzeu“, care nu oferă tinerilor nici un instrument de conectare cu noile realităţi sociale, pînă la grilele de notare care descurajează flexibilitatea, practicabilitatea, adaptabilitatea ori interactivitatea, avem tot atîtea motive de îngrijorare.

Iar învăţămîntul rural, mai ales cel din zonele dezavantajate, este şi mai trist datorită efectului multiplicator al sărăciei şi lipsei de speranţă. Ca peste tot, însă, şi aici sînt şi excepţii. Profesori dăruiţi, care formează bune deprinderi şi, în ciuda a tot şi a toate, nu livrează informaţii, ci construiesc oameni. Oameni vii. Puţini însă, mult prea puţini, mult prea departe de acea masă critică, ce ar putea pune în mişcare resorturile unei generaţii cu altfel de valori. Între sărăcie şi educaţie este o relaţie intimă, cel mai vicios cerc din cîte se pot imagina. Cum ar putea un părinte structural nefericit, pe care-l doare stomacul de foame, să-şi entuziasmeze copiii ori să le citească acestora seara înainte de culcare? Cum ar putea un profesor lipsit de orice prestigiu social să inspire? Sărăcia erodează cele mai bune intenţii.

Ce v-a impresionat mai mult atunci cînd aţi studiat terenul pentru acţiunea dvs.?

Totul îţi dă frisoane. Lipsa de şanse reale, pentru aceşti copii. Predictibilitatea sumbră. De la distanţele pe care le parcurg copiii pînă la şcoală, la cît de repede uită să rîdă, viteza cu care sînt scoşi aceşti copii din copilărie, ori lacrimile care le umplu ochii cînd vorbesc prima oară pe Skype cu părinţii plecaţi de prea mult timp undeva la muncă prin Europa. Blocajele, lipsa de şansă, singurătatea lor.

Ce reprezintă fericirea pentru ei?

Iată cîteva răspunsuri ale acestor copii la întrebarea „Ce este fericirea pentru tine?“, scrise chiar de ei: „Să meargă becul şi să avem lemne“, „Să am o bicicletă, pistoale, caiete şi lumină“, „Sînt un copil fericit pentru că am casă, ghiozdan, părinţi şi sînt mulţumită cu ce am“, „Eu sînt fericit că avem lumină, că am caiete gratuite şi avem toţi soarte mai bune“, „Sînt un copil fericit pentru că am o mamă bună, un tată bun, am un frate şi o casă“, „Sînt un copil fericit pentru că am ghiozdan, caiete, creioane, pixuri, încălţăminte, haine şi am tot ce îmi trebuie“, „Sînt fericit pentru că am casă unde să stau şi fraţi cu cine să mă joc“...

Cine poate ierarhiza aceste răspunsuri?

Oricît de mult aş vrea să evit statisticile, sînt aproximativ 1300 de comune şi 520.000 de copii în aceste zone cărora Banca Mondială le atribuie un grad de sărăcie sub media naţională. Adică 15% din viitoarea populaţie activă angajată a României este ignorată în acest moment, cu toate consecinţele ce decurg de aici.

Au şanse de ieşire din sărăcie copiii care învaţă în şcolile rurale? Cum?

Sigur că da! Dacă ne concentrăm serios, responsabil şi realist pe ceea ce depinde de noi. Pe ce putem noi schimba. Acum. Aşa s-a născut Education for All (EFA), ca o soluţie la această problemă. Conţinutul EFA de pe platforma noastră educaţională acoperă nevoile pragmatice ale copiilor. Noi le oferim acestor copii şanse mai mari de integrare şi utilitate într-un viitor care, ne place sau nu ne place, va fi unul cu o maximă componentă digitală. Cu cît deprinderile copiilor sînt mai adaptate noilor realităţi, cu atît au mai multe şanse de a gestiona oportunităţi de angajare.

„Cum ar putea un profesor lipsit de orice prestigiu social să inspire?“

Am făcut primul pas, am creat pentru fiecare copil la care am ajuns accesul la un conţinut educaţional mereu înnoit. Motivăm acest acces cu evoluţia favorabilă a notelor de la şcoală, prezenţă la ore, un istoric al folosirii tabletei etc. Şi nu în ultimul rînd, traseul educaţional propus de noi acoperă şi nevoia dezvoltării unor reflexe în zona construcţiei logice, a mirării, a culturii generale, a eticii, a explorării, a căutării.

Prin urmare, copiii EFA vor avea acces la domenii de formare de bune deprinderi, dar şi la conţinut pragmatic, de oportunitate: cărţi electronice, gîndire critică, responsabilitate socială, mediu, dezvoltare cognitivă, artă, muzică, istorie, matematică şi, nu în ultimul rînd, programare, limba engleză ori, foarte concret, tastarea rapidă cu zece degete...

Cine s-a mai implicat în acest program-pilot şi ce îi motivează?

Este emoţionant şi reconfortant totodată să vezi cît de uşor se pot canaliza energiile bune, competenţele şi valorile. De la Librăriile Humanitas, care ne-au sprijinit din prima clipă cu cărţi digitale, pînă la dezvoltatori de aplicaţii educaţionale, ca de exemplu Kitsopia, de la corporaţii deschise să adopte anumite sate, la softişti excepţionali, antreprenori de succes, bancheri ori foşti bancheri, avocaţi, experţi în *process mapping*, cercetători în educaţie, profesori, părinţi, studenţi, experţi în comunicare, psihologi, scriitori. Oameni. Oameni care nu mai vor să trăiască în sferele lor septice, care înţeleg că lipsa de speranţă în rural este, de fapt, lipsa de şansă a acestei ţări. Oameni care vor să facă ceva concret pentru a întoarce şansele acestor copii. Oameni pentru care doar dezbaterile, mesele rotunde ori *feisbucul* nu mai sînt o opţiune.

Cu cine doriţi să dezvoltaţi pe viitor alte acţiuni? Ce actori ai societăţii civile?

O componentă importantă a acestui program este implicarea societăţii civile. Gîndim cuprinderea în acest program a corporaţiilor. Practic, corporaţiile pot adopta un sat şi pot interveni concret în partea cea mai importantă a programului, contactul uman. Companiile pot susţine înlocuirea tabletelor deteriorate ori schemele de premiere lunare pentru copiii care folosesc tableta preponderent pentru aplicaţiile educative. Înainte de orice, prezenţa activă a voluntarilor în aceste sate poate avea un impact decisiv traiectoria acestor copii. O îmbrăţişare, o vorbă bună, un model, într-o comunitate închisă, în care nu prea se mai aud copii rîzînd, înseamnă imens. Cum ar fi să coboare din maşina sa în Mecea, ca să iau unul dintre satele în care am arătat că se poate, un IT-ist, un pensionar, un executive manager, un sportiv, un cercetător, un poet, şi să vorbească cu aceşti copii? Cît de mult ar însemna pentru ei conectarea cu un om cu o traiectorie profesională aşezată?

Cine v-a inspirat să faceţi acest pas? Care a fost motivaţia dvs. personală?

Realitatea. După ce ţi se taie respiraţia, după ce treci de exasperare, interjecţii, cuvinte, idei şi concepte, ori pleci din ţară, ori îţi pierzi somnul, ori îţi sufleci mînecile şi încerci să faci ce poţi tu face, cu acele resurse, pe care tu le poţi pune în mişcare. Pe scurt, un amestec de *Weltschmerz* şi o provocare antreprenorială: cum reuşeşti cu resurse cît mai mici să substanţiezi şi să maximizezi şansele de integrare socială, pentru un număr cît mai mare de copii. Antreprenoriatul social, în modul în care-l înţeleg eu, este un fel de aruncare lucidă, raţională şi responsabilă în gol. Într-o astfel de multiplă contradicţie în termeni, nu pot să spun că m-a inspirat cineva anume. Contactul cu realitatea, privirile acestor copii, legătura otrăvitoare dintre educaţie şi sărăcie, lehamitea contactului cu o retorică sforăitoare în jurul educaţiei şi, probabil, o anume nelinişte personală m-au aşezat natural în această întreprindere. Am vrut să traversez cortina de vorbe.

Cum vă ajută statul?

După atîţia ani de iluzii şi deziluzii, cred că sînteţi de acord cu mine că ideea de a aştepta ajutor de la stat este una cel puţin abuzivă.

Cum plănuiţi să găsiţi bani pe viitor pentru alte operaţiuni? Cum aţi finanţat cele 14 sate?

Pînă acum, acest program-pilot a fost finanţat de EFA. Pentru că mi s-a părut firesc ca, înainte de a-i chema şi pe alţii alături de noi, să putem măsura rezultatele, să calibrăm procesele, să rafinăm un traseu ziditor, să arătăm că se poate. Evident, nimic n-ar fi fost posibil fără sprijinul şi implicarea extraordinară a întregii familii Education For All. Oameni aparte.

Continuitatea, sustenabilitatea şi predictibilitatea operaţiunilor, precum şi nevoia de scalabilitate şi replicabilitate la nivel naţional vor pune în mişcare varii mecanisme de finanţare. De la programe europene la implicarea directă a unor corporaţii sau asociaţii, de la parteneriate cu furnizori de tehnologie, cărţi digitale ori conţinut, pînă la dezvoltatori de soft-uri ori teste pentru copii.

Succesul acestui program nu constă numai în implicarea şi motivarea creativă a copiilor pentru a exploata major aplicaţiile educaţionale ori scheme de recompensare seducătoare, ori destoinicia cu care vom implica deopotrivă părinţii şi profesorii în acest program, ci mai ales în modul în care vom reuşi să ne conectăm emoţional cu aceşti copii, în legăturile umane şi semnele reale, că ne pasă de ei. Că nu mai sînt singuri. Şi asta nu costă chiar aşa de mulţi bani!

Dacă ar fi să adresaţi un mesaj celor care vă citesc acum, care ar fi acesta?

Într-o ţară şi mai săracă, într-o şi mai mare devălmăşie, Spiru Haret a reuşit în mai puţin de douăzeci de ani să schimbe cursul învăţămîntului rural, luîndu-i pe învăţători sub directa sa ocrotire, transformîndu-i într-o clasă cu prestigii şi demnitate.

A creat sute de şcoli, mii de învăţători, cămine, reviste pentru copii, a comandat scriitorilor literatură pentru copii, a împănat satele cu biblioteci populare şi cantine şcolare, a înfiinţat Cercurile Culturale şi Şcoala de Adulţi, a înfiinţat Casa de Economie, Credit şi Ajutor a Corpului Didactic. A pus temelia învăţămîntului rural, a răsplătit cu stima publică şi monetară învăţătorul, a articulat cel mai profund, amplu şi articulat proiect românesc în educaţia rurală. Un miracol, am spune azi pe Facebook! În ultimă instanţă, instituţia viziunii, a iubirii dezinteresate, a valorilor şi a acţiunii responsabile nu depinde de „subvremuri“, macroeconomie şi crize, ci de oameni. Uite, plecăm săptămîna viitoare la Stanomiru, cine mai merge cu noi?

interviu realizat de Iuliana Alexa,
redactor-şef *Psychologies*

■ ■ ■

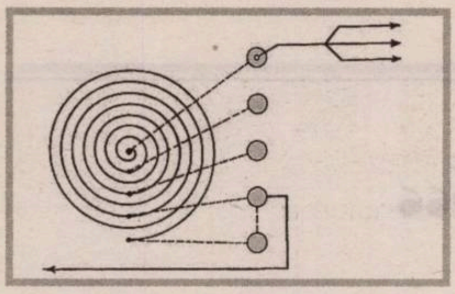

Cristian GHINEA

piața de **idei**

Ce fel de Bucureşti vrem pe Facebook

Ca bucureştean trăitor în centru şi fost susţinător al campaniei lui Nicuşor Dan, căpătasem o atitudine aproape automată pro-patrimoniu cînd venea vorba de treburile oraşului. Între timp m-am mai relaxat pe tema asta. Un oraş trebuie să fie şi viu, pe lîngă frumos. Mi-a atras atenţia o dezbatere bună, desfăşurată pe contul de Facebook al lui Şerban (Shere) Marinescu. Cititorii constanţi ai acestei rubrici îl ştiu, este arhitectul care l-a denunţat la DNA pe primarul din Rîmnicu Vîlcea, am făcut un interviu cu el aici. Şerban susţine cîteva idei care te pun pe gînduri, chiar dacă vin să contrazică nişte atitudini deja formate. De pildă, că centrul Bucureştiului este prea puţin populat. Dezbaterea pleacă de la cazul galeriei comerciale de lîngă Palatul Ştirbei – un proiect aflat în dezbatere publică, ce a născut tot pe Facebook o mişcare de protest (ce se opune aprobării proiectului, acuzînd că apare un nou mall inutil într-un loc istoric). Încerc deci, săptămîna asta, să import în revistă o dezbatere de pe Facebook, ceea ce nu e deloc uşor. Cele cîteva comentarii culese sînt o mică parte, postarea a stîrnit patimi. Am îndreptat pe alocuri stilul prea oral.

Şerban (Shere) Marinescu (4 august, pe pagina proprie de Facebook):

„Cîteva observaţii despre construcţia din spatele Palatului Ştirbei:

1) Bucureştiul nu are un centru aglomerat, în general în spatele fronturilor mai înalte sînt case. Un oraş, ca să fie sustenabil economic (şi nu numai), are nevoie de o anumită densitate. Centrul Bucureştiului este mult sub densitatea optimă şi are deci nevoie de densificare.

2) Construcţiile noi nu aduc trafic rutier neapărat, parcările aduc trafic rutier. În Bucureşti există o tîmpită hotărîre a Consiliului General care cere ca toate clădirile noi să aibă un număr normat de parcări «necesare». Hotărîrea asta a fost dată în anii 2000 ca să rezolve problema parcărilor, dar nu face decît să creeze trafic. Parcările nu sînt necesare, se pot face clădiri de birouri sau magazine fără parcări (coroborat cu investiţii în transportul public şi amenzi pentru parcatul aiurea pe străzi). Cel mai simplu lucru de făcut ar fi ca Primăria să renunţe la a mai cere atîtea parcări.

3) Nu orice galerie comercială e mall. Mall-ul este un spaţiu aparte, o lume închisă care oferă toate funcţiunile unui oraş într-o cutie. Ca să fie mall trebuie să aibă restaurante, cinema, fitness, orice care să te ţină închis cît mai mult timp înăuntru. Mall-urile sug viaţa urbană din jurul lor înăuntru şi creează deşerturi împrejur. De-aia nu ne plac, pentru că înlocuiesc oraşul real cu mici Dubai-uri la cutie. Este absolut normal să ai în centrul oraşului galerii comerciale.

4) Ar fi preferabil să separăm ilegalităţile (ce să comentezi la ilegalităţi?) de discuţia despre oportunitate. Nu poţi să combini în acelaşi protest încălcarea legii cu părerile fiecăruia despre cît de frumos sau urît e ceva.

5) Betonul, sticla, metalul sînt materiale de construcţie şi nu au valoare etică. «Monştrii din beton şi sticlă» nu sînt monştri pentru că sînt din beton şi sticlă, ci din cauza a ce facem cu betonul şi sticla. Ca la termopan. Toate geamurile în ziua de azi sînt termopan, nu poţi să fii împotriva sticlei termoizolante, cel mult pot să nu îţi placă tîmplăriile ieftine şi proaste.

6) Există, evident, o respingere faţă de construcţii noi, e un mecanism psihologic normal, dar asta nu înseamnă că toate sînt oribile, hidoase, monstruoase, doamne-ce-le-mai-trece-şi-la-ăştia-prin-cap-nu-se-poate-aşa-ceva. Ar fi mai bine să evităm indignarea morală cînd e vorba de imobiliare. Există legi, regulamente, poliţie, tribunal, dar şi proteste civice rezonabile împotriva unor planuri de dezvoltare urbană. Doar că protestele acestea ar trebui să fie îndreptate împotriva decidenţilor din administraţie şi nu împotriva investitorilor (sau arhitecţilor).

■ *Reacţii la postarea iniţială:*

Dragoş Fräţilă: „Cum te încăpăţînezi să răspunzi raţional unor reacţii iraţionale venite de la oameni care abia aşteaptă să se ultragieze. Zici că se face un mall de 400 de metri înălţime din oase de pisicuţe, construit de copii orfani care sînt hrăniţi cu supă de cai «sălbatici» de la Letea de către Roşia Montană Gold Corporation, nu o clădire OK."

Cătălin Drulă: „Ce m-a lovit cel mai tare din argumentaţia ta este că Bucureştiul are nevoie (în zona centrală) de densificare, căci altfel n-ar fi sustenabil, şi apoi exemplele sadice din comentarii cu Manhattan şi nu-ştiu-ce alte metropole în care stau oamenii unii peste alţii. Dar San Francisco ce are, dar Bruxelles, dar Amsterdam?... E Bucureştiul mai puţin dens? În general, e ultradensificat pînă la sufocare în cartierele-dormitor, ce-are dacă măcar centrul e la nişte dimensiuni mai umane?! Pînă la urmă, ce e rău dacă rămîne boschetul ăla umbros de oţetari la Eden *(nota C.G.: terasă care ar fi desfiinţată prin construcţia noului proiect)* şi oameni care beau o bere în aer liber? Sigur, trecînd complet peste discuţia etică-legală, adică nu prea îmi e clar că putem impune noi unui proprietar să ţină boschetul doar pentru că îmi place mie. Dar de plăcut îmi place mai degrabă decît o clădire acolo. E o ruşine să recunosc?"

Dan Dinoiu: „Domnule Drulă, pe lîngă faptul că Bucureştiul nu este decît la jumătatea densităţii Parisului sau Bruxellesului, împrăştierea actuală a oraşului a dus – şi duce, inevitabil – la catastrofă: avem un oraş de cîteva ori mai întins decît Parisul, ca suprafaţă, dar cu condiţii de viaţă specifice periferiei premoderne. În timp ce imensa majoritate a dotărilor culturale şi sociale, atîtea cîte sînt, se află în centru, în oraşul vechi, partea cea mai importantă a populaţiei trăieşte în afară, în oraşul nou şi în zona de împrăştiere din jurul lui, de multe ori în condiţii mizerabile. De la cartierul Ferentari la blocurile de lîngă Decathlon Militari, şi de la cei mai săraci concetăţeni ai noştri şi pînă la tinerii IT-işti cu venituri de 5000+/lună, ei trăiesc fără transport public decent, fără cultură, fără intensitate urbană. Trăiesc pe cîmp, în blocuri mizere sau în cartiere de case prăpădite în care singura bucurie e verdeaţa. Integrarea lor în viaţa oraşului, din punct de vedere cultural, social, infrastructural, este practic imposibilă pe o suprafaţă atît de mare. Asta e urmarea opiniei tîmpe, veche de 100 de ani, conform căreia casele P+1 sînt bune, iar blocul e rău. Densificarea centrului, de care vorbeşte Shere, începută în anii interbelici, permite unei importante părţi a corpului social, cel mai activ economic, cel mai cultivat, să trăiască într-o zonă unde poate fi asigurată uşor intensitatea necesară unui oraş (...). Ideea asta cu casele bune şi blocurile rele a existat şi în anii '20. În concluzie, au făcut cîteva cartiere sistematizate, probabil pentru cîteva sute/mii de familii. Problema a fost că între 1920 şi 1940 au venit în Bucureşti 1.000.000 de oameni, care s-au adăpostit cum au putut, în lipsa unei soluţii decente oferite de burghejii locali... a trebuit să vină comuniştii ca să rezolve problema."

Radu Ghelmez: „Shere, argumentele tale sînt pertinente, dar, după cum vezi şi tu, nu conving pe aproape nimeni pentru că nu ating decît tangenţial cauza de substanţă a rezistenţei urbane. Problema principală este neîncrederea oamenilor activi social în abilitatea administraţiei de a gestiona oraşul conform cu o viziune cît de cît modernă. Confruntaţi cu birocraţi şpăgari, cu abuzuri evidente, cu o comunicare inexistentă, cu absurdul cotidian generat de toate tîmpeniile de proiecte făcute de toţi distruşii ce ne-au fost primari, am ajuns să preferăm să nu se mai facă nimic. E cam ca în cazul minelor. Ştim că se pot exploata zăcămintele noastre în siguranţă, dar nu avem încredere în autorităţi să aplice regulile existente şi preferăm să nu se mineze nimic, în aşteptarea unui viitor improbabil în care vom fi conduşi de oamenii pe care credem noi că îi merităm. Incapabili să cîştigăm războiul şi să dăm un primar pe gustul nostru, am intrat într-o fază de gherilă în care luptăm casă cu casă şi mall cu mall, fără prea mult succes sau speranţă. De aici şi apetenţa noastră pentru dezvoltările astea aparent spontane, gen mizeria de centru vechi sau «delta» din Văcăreşti, care, aşa haotice şi murdare cum sînt, sînt îmbrăţişate cum n-o să fie îmbrăţişat vreodată nimic din ce e semnat de oamenii lui Oprescu."

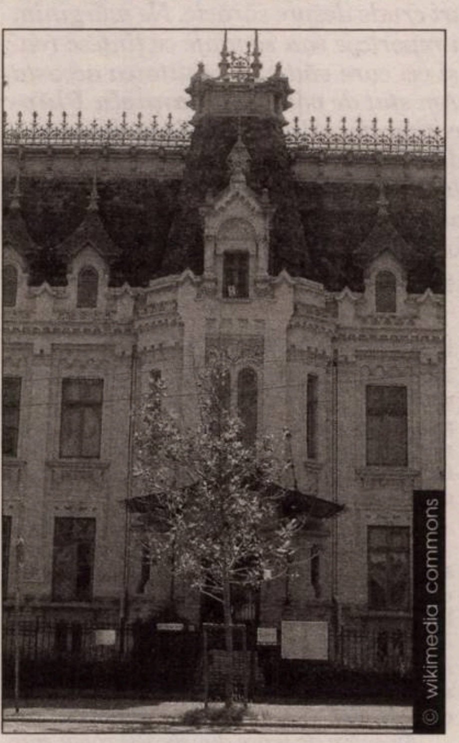

© wikimedia commons

■ *Adăugare a lui Şerban Marinescu la postarea originală (după mai multe schimburi de comentarii cu alte persoane, dintre care doar cîteva au fost selectate mai sus).*

„Despre densitate: există cifre, sigur, se calculează cît costă oraşul supra cîte taxe se plătesc. E foarte ineficient, şi deci scump, să ai un oraş rarefiat. Un urbanist mai deştept ca mine spunea că densitatea sustenabilă pentru Bucureşti ar fi la CUT 3. CUT este coeficientul de utilizare al terenului, adică exact densitatea. *Grosso modo,* CUT 3 are o clădire P+3-4. Centrul Bucureştiului pe medie e departe de aşa ceva. Asta nu înseamnă că trebuie să densificăm otova, peste tot la fel. Poţi să ai zone protejate cu case pe care să le conservi în CUT din ăla mic, dar asta înseamnă să găseşti alte zone în centru unde să permiţi CUT mai mare de trei, astfel încît pe medie să ieşi bine. Iar asta presupune un pic de viziune în planificarea urbană, ceea ce Bucureştiului sigur că îi lipseşte aproape complet. Noi ne certăm pe fiecare teren ca şi cînd ar fi primul şi ultimul şi toată soarta oraşului ar sta în terenul ăla.

Despre dacă e frumos sau nu: evident că putem să ne dăm cu părerea dacă o construcţie nouă e frumoasă, dacă se încadrează, dacă merge, dar astea sînt păreri personale şi sînt foarte slabe ca argumente serioase. La nivel instituţional am creat nişte mecanisme care încearcă să rezolve problema prin tot felul de comisii care dau avize. Există comisie de monumente, comisie de urbanism, comisie de mediu. Un proiect de arhitectură, cînd ajunge în execuţie, este mega-ştampilat. La noi, comisiile astea funcţionează totuşi mai bine decît v-aţi aştepta, părerile lor sînt în general corecte. Cînd sînt încălcări flagrante, de obicei e vorba de corupţie. Oamenii au tot felul de păreri despre cum ar trebui să fie oraşul în care vor să trăiască, mai liniştit, mai dinamic, mai modern, mai tradiţional, mai verde, mai înalt. Oamenii ar trebui să poată alege în alegeri primari care propun viziuni de genul ăsta despre oraş. Din păcate, noi încă alegem între hoţi şi nehoţi. Apropo de asta, eu cred că Nicuşor Dan, chiar dacă nu eşti de acord cu viziunea lui pînă la capăt, măcar are un început de viziune şi e oricînd preferabil un stîngist care ştie ce vrea decît unul – nici nu ştiu cum să îi zic – ca Oprescu sau alţi capitalişti de cumetrie."

facebook.com / Cristian.Ghinea.CRPE

■ ■ ■

Eugen ISTODOR

negustori **şi muşterii**

Piaţa cartofului. De la schimb cu un Vectra la antocyanini

Cartofi în Slobozia, din Polonia, la 1,17 lei. În Bacău, cine ia cinci tone din localitatea Tâmaşi, ia cu un leu kilogramul. În Săvăstreni, cartofi albi soiul Arnova de consum 1 RON şi de sămînţă 0,90 RON calibrul 55+, foarte frumoşi şi aspecutoşi, iar soiul Bella Rosa – 1,5 RON, foarte frumoşi, tot calibrul 55+. În Raşca, vînd cartofi albi şi roşii calibru 50+, ambalaţi la saci de 20 kg. În Galaţi se vînd cartofi, dimensiuni: 40-55, ambalaj: sac 25 kg, provenienţă: Belgia. În Covasna se vînd cartofi consum, albul la 0,50 lei/kg, mare avantaj: se recoltează în faţa clientului. În Satu Mare, la Carei, cantitate disponibilă 15 t. Calibru mare. La 0,90 lei. Situaţia în Săcueni de Bihor este aşa: vînd cartofi consum de calibru 5+. Soi: Riviera, Carera, Everest, Bella Rosa, Rudolf, Tresor. Cantitate: 100 t. 1 RON. În Căţelu, domnul Slav face schimb de Opel Vectra cu Diesel 1,9, 6 trepte, 2004, pe Anglia volan dreapta, acte cu cartofi. Oferte pe piciul_meu91@yahoo.com. În Vînători, Galaţi, sînt disponibile 300 tone. Vînd cartof alb şi roz în cantităţi de peste 3 tone. 0,6 RON. În Scurteşti se vînd cartofi consum, cantitate disponibilă: 200-300 tone la 0,55 şi, dacă tot faci drumul, poţi să întîlneşti acolo şi varza Bucharest. Eh, şi acum lovitura de piaţă: „Cartofii mov-albaştri se poate zice că sînt şi o modă şi un moft, dar sînt mult mai sănătoşi decît orice soi de cartof, aceştia conţinînd o cantitate foarte mare de antioxidanţi, antioxidanţi numiţi antocyanini care sînt responsabili şi de culoarea mov – protejează celulele sănătoase, apără organismul de radicali liberi, ajută la scăderea tensiunii arteriale, menţin sănătatea inimii, combat dezvoltarea celulelor maligne de tip canceros, previn îmbătrînirea, ajută la arderea grăsimilor şi a stratului adipos. *Cartofii mov-albaştri în curele de slăbire.* În urma studiilor s-a stabilit că consumul a 6-8 cartofi mov-albaştri pe zi ajută la slăbit putîndu-se da jos kilogramele în plus. Cartofii mov-albaştri previn şi tratează bolile şi cancerul. Antocyaninii reduc apariţia cancerului (chiar tratează cancerul), mai ales cel de colon. De asemeni, substanţele chimice conţinute de aceşti cartofi încetinesc procesul de dezvoltare a bolilor şi luptă împotriva îmbătrînirii. Transportul se va face prin URGENT CURIER, iar livrarea se va face la adresa indicată de dvs., preţul transportului + ramburs fiind de 33 lei + 1,30 lei/kg suplimentar". (Sursa: www.piata-agricola.ro) dosar **DILEMA** VECHE

Coordonatoare: Iaromira POPOVICI

Voluntariat

Texte şi opinii de:

- Carmen MARCU (director de comunicare Pro Vobis)
  „Despre implicare în România"
- Ana-Maria GRĂDINARIU (coordonator de programe Federația VOLUM)
  „Voluntariatul prinde volum în România"
- Mirela OPREA (Senior Liaison Manager la World Vision International)
  „Pe limba bunicilor"
- Melania MEDELEANU (jurnalistă)
  „MagiCAMP"
- Maria CULESCU (președinta Asociației M.A.M.E.)
  „M.A.M.E. şi steluţe"
- Florin STOICAN (președintele Asociației Kogayon)
  „Puterea exemplului"
- Valentin VESA (coordonatorul proiectului ShoeBox)
  „Cadoul din cutia de pantofi"

argument

O dorință personală

Ideea Dosarului despre voluntariat mi-a venit dintr-o dorinţă personală: m-am gîndit că mi-ar plăcea să fac voluntariat, că sînt locuri şi situaţii în care cred că aş putea pune umărul sperînd că se va schimba ceva. Că se va schimba atît pentru cei pe care îi voi ajuta, într-un fel sau altul, cît şi pentru mine, ca persoană care, după o oarecare experienţă de viaţă, are nevoie şi de alt tip de motivaţii existenţiale.

Toate astea, desigur, fără a aştepta vreo recompensă materială. Poate şi după ce i-am văzut în acţiune pe voluntarii foarte tineri, elevi de liceu, care îşi îndeplineau cu entuziasm şi suflet diversele sarcini presupuse de voluntariatul pentru evenimentele sociale ori culturale.

Pentru ei, a face voluntariat e ceva uşor, de la sine înţeles. Le trebuie la CV, dar le şi place, şi şi-au creat o reţea informală între ei, prin care află despre oportunităţile în domeniu. La fel se întîmplă şi cu cei un pic mai mari decît ei – cu studenţii. Înainte de a se angaja cu salariu şi carte de muncă, fac diverse *internship*-uri sau voluntariate, prin care dobîndesc abilităţi şi experienţă profesională.

Mai ales că acum, conform legii voluntariatului 78/2014, acesta este recunoscut ca experienţă profesională (dacă este efectuat prin activităţi în domeniul studiilor urmate). Aceasta presupune obligativitatea unui certificat de voluntariat eliberat în urma stagiului. Precum şi conştientizarea importanţei unui coordonator de voluntari, un soi de corespondent al managerului de resurse umane din companii, al cărui statut trebuie reglementat.

O altă problemă care se pune este cea a informaţiilor referitoare la voluntariate posibile. E adevărat, se comunică pe această temă în cadrul ONG-urilor şi pe reţele de socializare. Dar există şi iniţiative mai radicale: în septembrie 2015, Federaţia VOLUM va lansa o platformă care, pentru început, va avea două componente principale: *matching* între cererea şi oferta de voluntariat la nivel naţional şi eliberare de certificate de voluntariat.

Pînă atunci, sînt deja multe organizaţii care acţionează chiar şi doar pe bază de voluntariat, şi care au reuşit să mişte lucruri în domeniul lor: fie că e vorba de cel ecologic, fie al copiilor defavorizaţi ori suferind de boli grave, fie în domenii culturale. Devotamentul lor merge în paralel cu încercările (şi, probabil, reuşitele) de a crea un sistem organizat, din care orice voluntar aspirant să poată face parte.

Mulţumesc Verei Ularu de la FDSC, lui Carmen Marcu de la Pro Vobis, Anei-Maria Grădinariu de la Federaţia VOLUM şi Florentinei Loloiu de la Gala Societăţii Civile pentru ajutorul acordat la realizarea Dosarului. (**Iaromira Popovici**)

BARBURISME

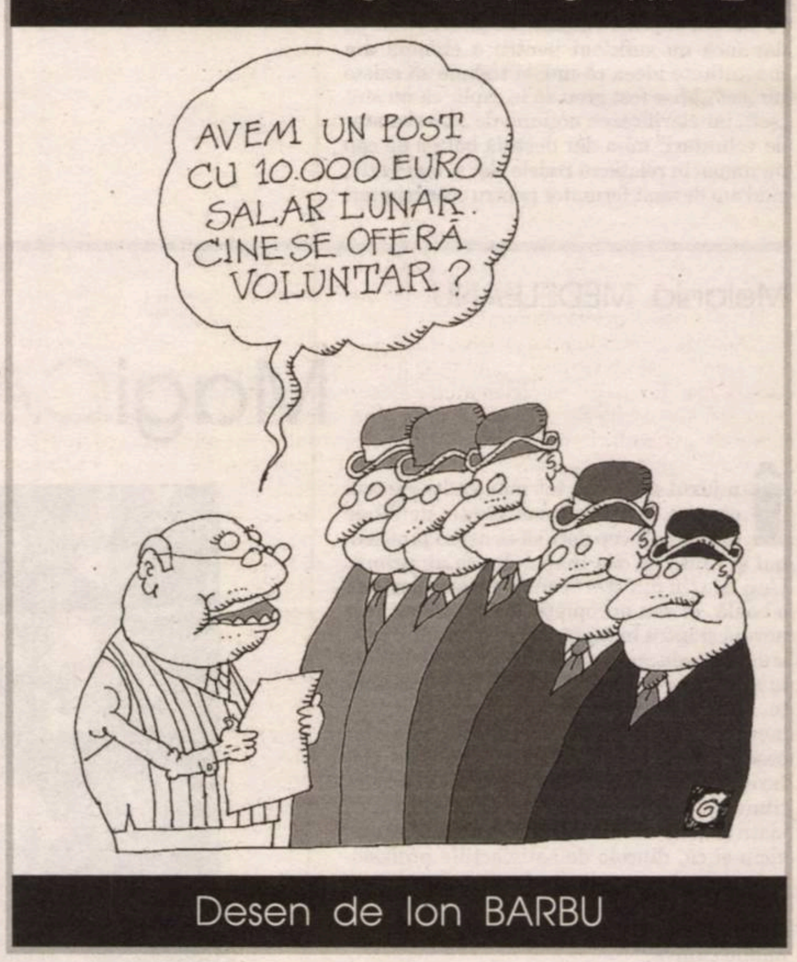
AVEM UN POST CU 10.000 EURO SALAR LUNAR. CINE SE OFERĂ VOLUNTAR ?

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Dar nu acum.
Emisiunea *Punerea pe gînduri*
va fi reluată după 2 septembrie.

DILEMA
Voluntariat

Mirela OPREA

Pe limba bunicilor

„O cauză bine apărată este o cauză dreaptă.“

G. CĂLINESCU

„Deci asta-i ca un fel de muncă patriotică, dacă stau să mă gîndesc. Adică noi ne-am chinuit să scăpăm de asta şi tu te bagi de bunăvoie? Păi, cum adică?“

Eram în anul I de facultate, la puţini ani după Revoluţie (sau ce-o fi fost) şi încercam să le explic bunicilor mei că m-am înscris la un program de voluntariat la organizaţia World Vision.

„Ould cum? Vijelie? Da' voi nu mai ştiţi să vorbiţi româneşte?“

Părinţii erau deja dresaţi. Din clasa a IX-a pînă la finele liceului coordonasem un program de animaţie pentru copiii din cartierul nostru, Valea Aurie, de la periferia Sibiului. Energia pe care ţi-o dă implicarea în comunitate a rămas parte din noi. Plecaţi pe la universităţi, ne-am găsit greu locul, îngroziţi de încorsetarea curriculară ce mătura toate facultăţile. Prin anul doi de facultate, creierul meu era aşa de murat în plictiseala cea de toate zilele, încît nu am cugetat de două ori înainte de a răspunde la un anunţ de recrutare de voluntari pentru Telefonul Albastru, o linie de consiliere pentru copii abuzaţi.

Şi am explicat cui mă întreba că da, lucrez fără să fiu plătită, pentru că vreau să ajut copiii, că fac asta ca să învăţ ceva nou care nu se poate învăţa la facultate, ca să cunosc oameni la fel ca mine, ca să retrăiesc anii faini de la Sibiu, cînd eram responsabilă pentru mai mult decît luatul de note bune. Şi că nu, nu e ca la munca patriotică, pentru că nimeni nu obligă pe nimeni să facă voluntariat, că motivaţia de a face voluntariat nu trebuia să fie musai „propăşirea patriei“, voluntarul fiind liber să facă voluntariat şi din motive egoiste precum cele de mai sus.

Cînd am devenit coordonator de voluntari, bunicii mei erau mai pregătiţi:

„Deci acum eşti un fel de şefă peste alţii ca tine care lucră pe de-a gratis. Atîta numa' că acuma pe tine te plătesc.“ Era deja anul 2000 şi se mai estompaseră amintirile comunismului, dar încă nu suficient pentru a elimina din mentalitate ideea că musai trebuie să existe un „şef“. Mi-a fost greu să le explic că nu sînt „şef“, iar clarificarea noţiunii de „coordonator de voluntari“ mi-a dat destulă bătaie de cap nu numai în relaţie cu rudele, dar şi mai tîrziu, cînd am devenit formator pentru coordonatori de voluntari. De îndată ce un coordonator de voluntari are impresia că e „şef/ă“, o parte din legitimitatea sa se duce pe apa sîmbetei. Coordonatorul de voluntari este mai degrabă cel mai „exemplar“ dintre voluntari, modelul de la care se învaţă meşteşugul voluntariatului, cel care, în spatele cortinei, „programează“ succesul, un lider care conduce prin exemplul personal, cel care se asigură că voluntarii vor să vină şi mîine, şi poimîine.

În noua mea poziţie de coordonator de voluntari lucram frenetic, la ore ciudate. Asta nu e o poziţie pentru „cincişti“, oameni care vor un job de la nouă la cinci. Coordonatorul de voluntari nu lucrează în orele de program, ci atunci cînd au timp voluntarii: după orele de serviciu, după cursuri, după ce au făcut mîncare şi au pus copiii la culcare, la sfîrşit de săptămînă, de sărbători, în primele ore după petrecerea unui dezastru natural. Altfel, mă îndeletniceam cu recrutarea de voluntari, cu orientarea şi formarea lor, cu „pensionarea“ celor care doreau să se retragă şi cu multe altele, printre care şi gestionarea aşteptărilor nerealiste.

„Poţi să ne trimiţi nişte voluntari să descărcam camionul cu donaţii? A sosit acum şi am avea nevoie rapid de cîţiva băieţi.“ „Da, o secundă să caut nişte băieţi prin buzunare. Să pun în apă caldă «Voluntarul la plic» şi să pun şi niste sare deasupra, ca să mă asigur că ies băieţi. Se ştie că, dacă pui zahăr, ies mai degrabă fete.“

Mobilizarea rapidă e ceva uşor de făcut în era Internetului, însă, pe vremea cînd nu erau încă nici măcar telefoane mobile, darămite WhatsApp, Skype, Telegram şi altele asemenea, planificarea era mama succesului. Cultura *reminder*-elor încă nu ne invadase: te înţelegeai azi cu grupul că peste o săptămînă la ora cutare se făcea acţiunea, peste o săptămînă fix lumea era la treabă.

Cei trei ani în care am fost coordonator de voluntari au fost unii din cei mai inovatori şi mai intenşi ani din viaţa mea profesională.

Lucrez fără să fiu plătită, pentru că vreau să ajut copiii.

Coordonam cam 100 de voluntari pe an, într-un sistem piramidal în care fiecare program era coordonat de un coordonator *voluntar* de voluntari. Ulterior etapei de recrutare a voluntarilor şi de formare a coordonatorilor lor, eu lucram mai mult cu aceştia din urmă. La o echipă de 100 de voluntari, făceam un efort pentru a-mi aminti numele fiecărui voluntar, dar ar fi fost aproape imposibil să coordonez personal activitatea fiecăruia.

„Mirela, asta e cea mai coerentă strategie de voluntariat pe care eu am văzut-o de cînd sînt manager zonal. Care este cel mai important lucru pe care ţi-l propui pentru următoarele şase luni?“

În capul meu: „Ce amarul meu să îmi propun? Am douăzeci de ani şi asta e prima strategie pe care o scriu în viaţa mea, habar n-aveam ce e aia o «strategie» înainte să scriu textul ăsta. Tu eşti o zeiţă peste noi toţi, o şefă adevărată. Ce pot eu să spun ca să fie şi adevărat, şi inteligent?“.

Pe gură: „Vreau ca voluntarii să dea o mînă de ajutor tuturor departamentelor din organizaţie. Vreau ca ei să devină indispensabili. Şi vreau ca eu să fiu aşa de bună la coordonarea lor, încît să devin şi eu indispensabilă pentru organizaţie. De neînlocuit!“.

Zeiţa şi-a ridicat privirea din nişte documente, mi-a zîmbit cu un colţ al gurii mai mult decît cu celălalt şi mi-a spus părinteşte:

„Mirela, nimeni nu e de neînlocuit. Dar e bine să lucrăm ca şi cum aşa am fi.“

Zeiţa avea dreptate, dar se înşela amarnic. Nimeni nu e de neînlocuit, dar voluntarii lucrează ca şi cum ar fi de neînlocuit, aşa încît ei sînt singurii care sînt de neînlocuit. Atîta timp cît ei există, uşa democraţiei şi a omeniei va rămîne deschisă. Orice s-ar întîmpla.

***Mirela Oprea** este Senior Liaison Manager la World Vision International.*

Melania MEDELEANU

MagiCAMP

În jurul meu văd tot mai mulţi oameni care se învîrt în jurul vîrstei de 30 de ani, care încep deja să se aşeze profesional şi caută să dea înapoi din ce au primit. Unii îşi ştiu din start cauza: fie s-au lovit de o boală, ei sau apropiaţii lor, au identificat nevoia şi intră în luptă, fie au o pasiune pentru copii, educaţie, mediu şi vor să contribuie la ameliorarea unei probleme deja cunoscute. Alţii sînt impresionaţi, inspiraţi de oameni care fac de mult voluntariat, care vorbesc despre asta cu pasiune şi vor să li se alăture. Pentru mulţi dintre cei pe care i-am întîlnit eu, motivaţia vine din senzaţia aia că viaţa trebuie să fie mai mult decît casă şi serviciu şi că, dincolo de satisfacţiile profesionale sau cele care vin din familie, mai e ceva. Primesc des mesaje: „Tu eşti cu de-astea, unde aş putea să fac şi eu voluntariat, să mă implic cumva?“

În cazul MagiCAMP, tabăra pentru copii cu afecţiuni oncologice pe care am fondat-o împreună cu Vlad Voiculescu, televiziunea a avut un rol esenţial în atragerea voluntarilor. Reportajul senzaţional făcut de Alex Dima pentru *România, te iubesc,* materialele de la Prima TV şi Realitatea TV au îndreptat spre site-ul nostru sute de oameni care şi-au oferit sprijinul. Selecţia lor s-a dovedit marea provocare, pentru că, din calculele noastre, aveam nevoie de aproximativ 50 de voluntari şi primiserăm aproape 200 de solicitări. Cum să le spui unor oameni care vor să fie alături de copii în tabără – „Tu nu“? Aşa că a început un proces de selecţie care a presupus de la scrisoare de motivaţie şi scrisoare de recomandare pînă la citirea cu atenţie a informaţiilor publicate pe paginile lor de Facebook, interviu, întîlniri de lucru în echipă premergătoare taberei, în care am încercat să ne dăm seama unde e vorba doar despre o emoţie de moment produsă de vizionarea reportajului şi unde e dorinţă aprinsă de implicare, cine ar putea să fie alături de copii o săptămînă întreagă şi cine s-ar putea potrivi pentru alte proiecte ale organizaţiei.

© magicamp.ro

După ce am ştiut cine sînt oamenii alături de care vom porni la drum anul acesta, a urmat *training*-ul – în care am stabilit rolul fiecărui voluntar în fiecare zi de tabără. Pentru că, oricît de multă bunăvoinţă ar fi la mijloc, absenţa organizării, a desemnării şi a cunoaşterii rolurilor fiecăruia poate duce la un mic haos. Copiii sînt foarte atenţi şi foarte sensibili, se iau foarte repede după noi – dacă la noi e încredere şi siguranţă în fiecare gest, va fi curînd şi la ei. Dacă simt însă slăbiciune şi dezorganizare, va trece foarte puţin timp pînă la încălcarea regulilor. Pînă la urmă, dincolo de bunele intenţii şi de dorinţa de a ajuta, a fi voluntar nu înseamnă un comportament voluntar, ci şi acceptarea voluntară a unor constrîngeri: voluntariatul ordinii.

Ca să înţeleg mai bine ce presupune voluntariatul în cazul unei tabere cu un astfel de specific, aşa cum este MagiCAMP, am trecut la rîndul meu printr-un proces de selecţie şi o săptămînă de foc la Barretstown, o tabără similară din Irlanda, cu zeci de ani de experienţă în domeniu. O săptămînă din care am învăţat enorm şi despre bucuriile imense pe care le aduce cu sine voluntariatul într-un astfel de domeniu, şi despre nod în gît şi rezistenţă fizică şi psihică pentru a putea face faţă inevitabilelor provocări cînd te afli într-un grup mai mare de oameni. Toate trec, însă, atunci cînd realizezi cît de mari pot fi transformarea şi bucuria pe care le poţi aduce în sufletele acestor copii în doar cîteva zile de „Joacă la greu“ (motto-ul nostru).

***Melania Medeleanu** este jurnalist, trainer de Dicţie şi Public speaking, coordonator de proiecte sociale – Fundaţia „Regina Maria“, Fundaţia Motivation, Fundaţia „Principesa Margareta“.*

Vera ULARU

Se întîmplă în România

Zilele trecute le-am petrecut vorbind cu voluntari și oameni care lucrează în ONG-uri ce au proiecte de voluntariat. După fiecare discuție începeam să le povestesc colegilor despre cei cu care am stat de vorbă. Despre doamna Dobre, care este poștaș, locuiește în comuna Goiești, județul Dolj, și merge de două ori pe săptămînă acasă la familii de romi să facă tot felul de jocuri educative cu copiii lor, i-am povestit pînă și mamei mele. Pic într-o admirație profundă aproape de fiecare dată cînd cunosc sau aud vorbindu-se despre o persoană care face voluntariat.

Și totuși, ce mai e de spus despre voluntariat? Bună parte dintre români îl consideră doar „o activitate neremunerată, inutilă, fără beneficii imediate“, spune colega mea Andreea Țundrea, *grants officer* în programul Fondul ONG. Ce îi poate convinge pe români, al căror nivel de trai este destul de scăzut și pentru care plata facturilor este o preocupare de zi cu zi, că voluntariatul e OK măcar?

Voluntarii de la Ciumîrna

Daniela Ceredeev este una dintre fondatoarele Asociației Proiect Pro Europa din localitatea Ciumîrna. Un „sat de munte împrăștiat“, cum îl numește, din comuna Vatra Moldoviței, județul Suceava. A înființat în sat un Centru de Dezvoltare Locală. Este un spațiu amenajat cu ludotecă, minibibliotecă, sală de *training* și spațiu expozițional pentru concursuri și ateliere de creație plastică, *handmade*-uri, reciclare, recondiționare și alte activități din aceste categorii. În fiecare săptămînă organizează seri de lectură. Copiii mai mari din sat le citesc povești celor mici. „O parte sînt voluntarii noștri, o parte sînt copii din școală, eu sînt profesor de limba română, și vin la activitățile noastre. Le face plăcere să vină. Citim fragmente reprezentative doar, suficient cît să le deschidă apetitul pentru citit. După aceea participăm la o discuție pe sistemul interpretării de text literar: ce am reținut, care este mesajul, ce ar fi de făcut mai departe. De cele mai multe ori se duc acasă și caută singuri cărticica să citească“, spune Daniela Ceredeev.

O punte frumoasă între generații.

Efectele voluntariatului asupra unor copii sînt vizibile. „Sînt copii care nu aveau acasă nici măcar o bibliotecă. Acum vin la centru și cer cărți ca să citească. Una dintre fetițe, Valentina, o adolescentă, locuiește cu bunicii. Părinții sînt plecați în străinătate. Ea a găsit la noi un refugiu. Cel mai mult mă bucur că și-a descoperit stima de sine. A devenit conștientă de o mulțime de calități de care nu era sigură. (...) Are mai multă încredere în ea, vrea să fie utilă, mă întreabă tot timpul cînd poate să mai vină. Nu a participat la foarte multe *training*-uri, fiind foarte timidă.“ Valentina citește, se joacă cu copiii, moderează atelierele și pregătește materialele. E nevoie de un copil mai mare care să fie alături de cei mici, iar ea este printre cei mai prezenți.

Cititul ajută atît voluntarii, cît și copiii care participă la ateliere. „Lectura schimbă în primul rînd modul de a gîndi, de a vedea lumea din jur. E tot mai mult o societate a crizelor de repere morale. Literatura poate să conteze în asta. Ei sînt mici și au nevoie să viseze, au nevoie să creadă în ei și în cei din jur. Să creadă că pot schimba lumea. Literatura îi ajută să își creeze repere. Și nu numai asta. Eu îi încurajez foarte mult să fie creativi, să găsească soluții. Și nu pot face asta fără să aibă și experiența altora în spate. Lectura poate să facă asta“, spune doamna profesoară de limba română.

Preferatele copiilor sînt poveștile. Atunci cînd pleacă de la atelier știu tot ce s-a întîmplat pînă la capăt. Cărțile de povești sînt colorate și au personaje de vîrsta lor. Cei mari citesc de la literatură clasică, obligatorie la școală, pînă la literatură motivațională.

Alături de atelierele de lectură, asociația organizează și ateliere de obiceiuri meșteșugărești. La ele participă și cei vîrstnici, care îi învață pe copii din obiceiurile și meșteșugurile pe care le stăpînesc. „Acest lucru îi ajută pe vîrstnici să nu se simtă abandonați. Noi susținem oamenii-tezaur. E o punte frumoasă între generații. Sună a șablon, știu, dar e o relație care se construiește în timp. (...) Totodată, au momente de responsabilitate față de comunitatea lor, de satul în care s-au născut, de locul față de care nu se mai simt așa de atașați.“ În activitățile centrului din Ciumîrna s-au implicat pînă acum 130 de voluntari.

Lucrul cu voluntarii

L-am întrebat pe Răzvan Luca, de la Federația Share, din Cluj, cum face să își atragă voluntari în proiectele lor. Prin proiectul Day 15, federația organizează în fiecare lună cîte un eveniment în care sînt implicați tineri. Cluj este anul acesta Capitala Europeană a Tineretului, iar cei de la Share s-au gîndit să fie un proiect dedicat lor. În luna februarie a avut loc „Walls of Cluj“. Au amplasat pe străzile Constanța, Potaissa și în Piața Muzeului o serie de instalații alcătuite din origami. Instalațiile exprimau mesaje pentru combaterea discursului instigator la ură. Cei 2000 de voluntari au creat 15.000 de origami. De două ori mai mult decît s-au așteptat. „Tinerii se implică mai ușor în proiecte culturale, în organizarea de evenimente sau spectacole, unde e vorba de muzică sau dans. Dacă există ceva ce îi atrage, vin singuri la voluntariat“, spune Răzvan. Lucrul cu voluntarii e greu. Nu întotdeauna se găsesc persoanele potrivite, iar cele potrivite nu sînt disponibile mereu. Federația Share a creat o bază de date de voluntari, ce s-au implicat în evenimentele organizate pînă acum. Există însă o mînă de oameni pe care se bazează, pe care îi pot suna oricînd.

„Nu ești aici
doar ca să supraviețuiești.
Ești aici pentru a ajuta lumea
să trăiască mai bine,
cu o viziune mai amplă,
cu un spirit al speranței
și al realizării mai bun.“

WOODROW WILSON

„Cea mai largă și, poate,
cea mai semnificativă definiție
a voluntariatului: faci mai mult
decît trebuie pentru că vrei
să ajuți într-o cauză
în care crezi și pe care
o consideri importantă.“

IVAN SCHEIER

Dacă la oraș voluntarii sînt mai ușor de găsit, la sat lucrurile sînt diferite. Fundația Solidaritate și Speranță din Iași, prin filiala din Săvinești, organizează cursuri de managementul voluntarilor în mediul rural. „La țară trebuie să te descurci cu toate resursele. La oraș îți permiți să mai alegi. La sat, oricine poate să se transforme în voluntar. Avem persoane de la 15 la 60 de ani. Tinerii nu prea sînt obișnuiți să facă voluntariat, că fac naveta la oraș majoritatea. Nici nu s-au gîndit că ar putea să facă voluntariat la ei în sat. Și acum, încet-încet, se adună, se mai anunță unii pe alții“, spune Brîndușa Albert, coordonator de programe. Pentru lucrul cu copiii, fundația organizează cursuri de animator. Iar pentru vîrstnici, însă nu doar pentru ei, cursuri de lucru manual. Lucrurile produse ar putea fi vîndute și s-ar transforma astfel în metodă de autosustenabilitate.

În general, voluntariatul se desfășoară în centre special amenajate, la sediile organizațiilor sau instituțiilor sau în afara lor. Fundația „Adina Stiftelsen“ derulează un proiect de voluntariat în mediul rural, prin care voluntarii oferă sprijin la domiciliu. New Start este un concept nou în România. Oferă sprijin familiilor ce au cel puțin un copil care nu merge la școală încă. Ideea acestui tip de voluntariat a fost preluată de la organizația norvegiană Stiftelsen Kirkens Bymisjon, din Bergen, Norvegia. Împreună, sînt parteneri în proiectul „Eu, oltean de la țară, trebuie să fiu educat!“. Ana Dobre, din comuna Goiești, județul Dolj, este unul dintre voluntarii proiectului. De două ori pe săptămînă, merge la cîte o familie de romi din sat. Se joacă cu copiii, stă de vorbă cu cei mari. „Parcă vin mulțumită sufletește acasă. Cînd au văzut că nu ne ducem să le impunem nimic, că îi ascultăm, au căpătat încredere“, spune doamna Dobre. Are 49 de ani, patru copii și lucrează ca poștaș.

Se întîmplă în România

De fiecare dată cînd scriu un articol despre ONG-uri, merg la colegii mei din departamentul de finanțare. Ei mă lămuresc cum stau lucrurile în diverse domenii, ce proiecte sînt, cu cine aș putea să vorbesc.

„Unele proiecte se concentrează pe dezvoltarea infrastructurii pentru voluntari; de exemplu, în Constanța (Asociația Viitorul Romilor), Buhuși (Asociația Există o Șansă) sau Săvinești (Fundația Solidaritate și Speranță). Majoritatea promovează voluntariatul și își propun să crească numărul de voluntari în cadrul organizațiilor, dar și în comunități, în general. De exemplu, Asociația Help Autism își propune să-și sporească numărul de voluntari implicați în activitățile sale cu 50 de persoane. Tipurile de beneficiari ai proiectelor în care sînt implicați voluntari variază. Persoanele defavorizate, cele de etnie romă, seropozitive, elevii cu deficiențe de vedere, precum și părinții dintr-o școală din București sînt doar cîteva dintre acestea“, explică Tudor Cojocariu, *grants officer* în programul Fondul ONG. Tudor monitorizează o parte dintre proiectele finanțate prin subcomponenta 5.3 dedicată creșterii capacității ONG-urilor de a lucra cu voluntarii.

Lucruri similare, dar ceva mai aplicate, se întîmplă și în proiectele finanțate subcomponentei de voluntariat 1.2, ca metodă de implicare civică. „În principiu, prin proiectele finanțate organizațiile își propun să implice voluntari în activități diverse, fie că este vorba de activitățile zilnice ale organizațiilor, fie că sînt inițiative noi de schimbare comunitară cu sprijinul voluntarilor. Scopul lor e să crească numărul de voluntari prin campanii de promovare și recrutare, să formeze voluntari pentru diferite activități, să crească numărul de parteneriate cu instituții de învățămînt care să ajute la creșterea vizibilității voluntariatului, să promoveze voluntariatul în comunități rurale. Cîteva exemple: dezvoltarea de programe de voluntariat în biblioteci din țară (Pro Vobis – Centrul Național de Resurse pentru Voluntariat), promovarea voluntariatului în comunități rurale interetnice și implicarea voluntarilor de etnie romă în identificarea și rezolvarea unor probleme la nivel local (Fundația Ruhama), introducerea conceptului de voluntariat și organizarea de activități în penitenciare (Asociația Mai Mult Verde), voluntariat sprijinit de angajator (Pro Vobis), în activități cu persoane cu dizabilități (Organizația Suedeză pentru Ajutor Umanitar Individual), voluntari vîrstnici (Fundația Bethany), programe de voluntariat de mediu (Fundația Rațiu)“, detaliază Andreea Țundrea, *grants officer,* pentru o parte dintre proiectele finanțate prin componenta de implicare civică.

Sînt peste 50 de proiecte dedicate voluntariatului finanțate prin Fondul ONG, prin cele două subcomponente dedicate. Voluntariatul se regăsește însă în mai multe proiecte. Multe dintre inițiative sînt posibile doar cu ajutorul voluntarilor.

Vera Ularu *este coordonator de comunicare la FDSC. Proiectele menționate sînt finanțate prin granturile SEE 2009-2014, Fondul ONG în România.*

Ioana Bogdana NEAGU

Ghid despre voluntariat pentru adolescenți

Totul a început cînd am fost acceptată în juriul festivalului de film documentar One World. Nu, nu avea legătură cu voluntariatul, însă a reprezentat rampa mea de lansare în lumea festivalurilor. Această „lume“, în ultimii doi ani, a fost locul meu preferat în care mă puteam implica şi pentru care puteam lucra fără să mă simt vreodată obosită. Am ajuns să îmi fac prieteni în acest domeniu, care, la fiecare noutate, la fiecare anunţ de voluntariat, mă contactau pentru că ştiau cît de mult îmi place să fac asta şi cît de mult îmi doresc să cresc numărul de activităţi extraşcolare din CV-ul meu, pentru beneficiul meu personal, dar şi pentru mai tîrziu, pentru facultate. Însă festivalurile nu au fost îndeajuns. Am vrut să mai încerc şi alte lucruri noi. Aşa că, prin diverse întîmplări, coincidenţe şi/sau cunoştinţe am început voluntariatul şi în alte domenii decît cel al evenimentelor culturale, precum educaţie, ONG-uri şi evenimente sportive.

Voluntariatul a început să fie o practică din ce în ce mai des întîlnită în rîndul adolescenţilor. Am prieteni care au încercat asta măcar o dată şi am şi prieteni care voluntariază mai mult decît o fac eu. De asemenea, majoritatea adolescenţilor vor să studieze în alte ţări, în cazul cărora voluntariatul pe timpul liceului este în general mai important chiar decît situaţia ta şcolară. Pentru aceste universităţi, dacă dai dovadă de iniţiativă, dacă le arăţi că te-ai implicat activ în comunitate şi că ai fost interesat de lucruri ce nu ţineau neapărat de şcoală, că ai reuşit să te îndepărtezi de acel mediu destul de restrîns şi să faci ceva pe cont propriu, reprezinţi un bun candidat pentru unul dintre locurile din facultăţile lor.

Beneficiile voluntariatului sînt nenumărate. De la o dezvoltare pe plan intern, o îmbunătăţire a abilităţilor de comunicare şi a celor organizatorice, o creştere a încrederii în sine şi o mai bună gîndire critică, la o dezvoltare pe plan extern, o relaţie mai bună cu lumea din jur, o dorinţă crescută de implicare în comunitatea în care trăieşti şi mulţi-mulţi prieteni noi (care îţi împărtăşesc interesele, că, na, doar v-aţi întîlnit într-un loc în care v-aţi dus amîndoi de bunăvoie, nu forţaţi de împrejurări) – toate aceste lucruri reprezintă efectele secundare ale activităţii de voluntariat.

Iar ce e cel mai tare la voluntariat este că are mii de feţe şi că există cîte una care să corespundă intereselor şi abilităţilor fiecăruia. Indiferent dacă eşti pasionat de sport, dacă îţi place să te uiţi la filme, dacă vrei să faci medicina, indiferent dacă eşti timid şi vrei să mai ieşi din *comfort zone* sau dacă stai cam mult în casă şi vrei să te mai dezmorţeşti, există ceva acolo şi pentru tine, un program în cadrul căruia poţi voluntaria şi care te poate ajuta (nu complet, dar îţi poate oferi un avînt) să îţi atingi scopurile. Festivalurile de film (precum One World, care chiar acum îşi caută un voluntar care să-i ajute cu nişte cluburi de film începînd din toamnă), concertele şi festivalurile de muzică din Bucureşti, Şcoala de Valori (ONG care se ocupă cu proiecte legate de educaţia non-formală), ambulanţele, proiectul „Engleză pentru viaţă“ din cadrul Shakespeare School (unde liceenii pot deveni profesori de limba engleză pentru copii din centre de plasament), diversele maratoane sportive care au loc în Bucureşti – sînt doar cîteva dintre mediile în care se practică voluntariatul, sînt doar cîteva nume de pe această listă a posibilităţilor extracurriculare.

Ce se întîmplă dacă nu voluntariezi? Pierzi ceva. Pierzi şansa de a evolua, în principal. Pentru că, dacă nu te implici în ceva în afara şcolii, tot ce îţi mai rămîne de făcut este rutina zilnică de elev obişnuit, cu tot ce înseamnă trezit devreme, mers la şcoală, învăţat materii de bază (care însă nu prea au aplicabilitate în viaţa ta de zi cu zi) şi poate chiar tocit, mers acasă, teme şi poate pierdut vremea puţin pe Internet. Şi după aceea totul se repetă. Patru ani la rînd. Dacă gîndul ăsta te sperie, întreabă-ţi colega de bancă/mama/prietenul cel mai bun/dirigintele dacă a auzit cumva de nişte oportunităţi de voluntariat în zona ta. Şi, odată ce îţi intri în ritm, nu o să mai vrei să te întorci la inactivitatea ta de dinainte (poate doar o dată la cîteva săptămîni, ca să îţi reîncarci bateriile pentru următoarea oportunitate de voluntariat).

Acum, în pragul clasei a XII-a, eu nu pot decît să sper că universităţile internaţionale, la care voi aplica, vor aprecia tot ce am făcut de-a lungul anilor de liceu şi că toate aceste activităţi extraşcolare, toate aceste voluntariate şi-au servit scopul: acela de a mă ajuta să mă dezvolt, de a mă învăţa lucruri ce nu se predau în şcoală, acela de a îmi oferi anumite oportunităţi în viitor şi anumite abilităţi pe care nu aş fi avut cum să le dobîndesc altfel.

Ioana Bogdana Neagu *este elevă în clasa a XII-a la Colegiul Naţional Bilingv „George Coşbuc“.*

Carmen MARCU

Despre implicare în România

Foarte mulţi oameni din România îşi doresc să se implice, dacă ne luăm după numărul impresionant de *share*-uri pe reţele sociale despre marşuri activiste, oameni care aleargă pentru cauze sau de persoane interesate de diverse cauze, pornind de la cei care au nevoie de ajutorul nostru pînă la situaţii precum cea din Nepal. Însă un număr cu mult mai mare de oameni nu au acces la astfel de informaţii, rămînînd în afara activităţii de voluntariat.

Cum aflăm despre voluntariat

ONG-urile din România care implică voluntari provin din diverse domenii precum: sănătate, mediu, educaţie, servicii sociale, tineret, cultură, şi fiecare dintre ele oferă oportunităţi pentru activităţi punctuale sau de durată în care oameni de toate vîrstele, în special tineri, se pot implica zi de zi.

Să ne imaginăm situaţia în care o persoană vrea să facă voluntariat. Unde va căuta informaţia, cum va filtra această informaţie, ca să se asigure că va avea o experienţă potrivită cu aşteptările şi nevoile ei? Merge pe Internet, află de la un prieten (caz fericit, pentru că are deja confirmarea unei experienţe de dorit), este într-o bază de date şi primeşte constant anunţuri. Fără doar şi poate, este un om activ şi interesat, conectat adesea la Internet. Chiar dacă se comunică mult în rîndul ONG-urilor pe reţelele de socializare, pe e-mail, la radiouri locale, prin spoturi video virale, afişe, totuşi nevoia de comunicare este încă la un nivel ridicat. Pe de o parte, credem că se folosesc aceleaşi cărări deja bătute de către toţi cei care vor să anunţe astfel de oportunităţi, iar pe de alta, voluntarul nostru a devenit mai selectiv, are nevoie de sprijin pentru a face alegerea potrivită şi preferă să aibă mai multe variante din care să poată alege. Sperăm ca platforma care se va lansa în curînd să ajungă la cît mai multă lume, să convingă şi să aibă efecte în timp şi *offline;* sperăm ca cei care nu sînt în acest mediu să fie contaminaţi de cei care ştiu deja. În afară de varianta online sînt şi servicii oferite de către centre de voluntariat locale sau, mai nou, biblioteci care au fost parte dintr-un amplu proiect al Pro Vobis, numit „Raftul cu iniţiativă“ şi în care au învăţat să managerieze voluntari şi să creeze astfel de oportunităţi.

Cine este voluntar în România

Profilul voluntarului din România ar putea fi următorul: un tînăr cu studii medii sau universitare care doreşte să se implice în activităţi practice care să îi aducă o experienţă semnificativă pentru viitorul său alături de un grup de oameni cu care împărtăşeşte aceleaşi valori. Însă voluntarii în România sînt de toate vîrstele (respectînd, desigur, vîrsta minimă de 15 ani stipulată în noua lege a voluntariatului): vîrstnici activi care se implică din ce în ce mai mult în activităţi educaţionale pentru copii sau sprijin pentru alţi vîrstnici, persoane şomere care vor să rămînă conectate, angajaţi ai companiilor care sînt stimulaţi fie prin programe interne de responsabilitate social-corporatistă, fie sînt antrenaţi direct de către organizaţii care încheie parteneriate cu astfel de companii.

Beneficiile voluntariatului

Voluntariatul este activitatea în care un om alege să se implice fără a avea o recompensă materială, însă, de cele mai multe ori, va avea aşteptări de genul: să fie mulţumit cu ceea ce face, să-i fie recunoscute meritele, să fie integrat într-o echipă. De ce să fii voluntar? Beneficiile sînt variate: pentru a cîştiga experienţă în vederea obţinerii unui loc de muncă, pentru a fi activ, pentru a-ţi face prieteni, pentru a învăţa lucruri noi, pentru a fi util comunităţii, pentru a te distra sau pentru a ajuta, şi multele altele. În România nu sînt facilităţi acordate celor care se implică prin voluntariat, cum ar fi transport local asigurat, doar dacă organizaţia îşi permite, şi din păcate este un caz mai rar.

De toate acestea ar trebui să ţină cont un coordonator de voluntari pe care ni-l putem imagina corespondentul managerului de resurse umane din companii. Se ocupă de birocraţia întocmirii de documente precum contractul de voluntariat, fişa de voluntari şi, în acelaşi timp, cu selecţia celor potriviţi pentru responsabilităţile cerute, cu motivarea acestora, cu pregătirea lor, cu recunoaşterea meritelor. În ţara noastră, statutul unei astfel de persoane – deşi majoritatea organizaţiilor au o astfel de persoană, fie voluntară, fie plătită (un caz mai rar) – nu este reglementat, deşi are un rol important. Sperăm să schimbăm acest lucru în curînd prin crearea unui standard ocupaţional în cadrul unui proiect european implementat de către Pro Vobis prin programul ERASMUS+, numit *Wake-up call: Volunteer Manager Role,* care urmăreşte profesionalizarea acestui rol.

Carmen Marcu *este director de comunicare al Pro Vobis – Centrul Naţional de Resurse pentru Voluntariat – şi vicepreşedinte al Federaţiei VOLUM.*

M.A.M.E. și steluțe

interviu cu Maria CULESCU

Cum v-a venit ideea asociaţiei?

Am înfiinţat Asociaţia M.A.M.E. în urmă cu aproape şapte ani pentru a veni în sprijinul copiilor diagnosticaţi cu cancer şi alte boli grave din România pentru că şi eu, la rîndul meu, m-am confruntat cu această boală cumplită. Am trecut prin experienţa unui bolnav de cancer, care, la momentul respectiv, nu putea fi tratat în ţară şi am decis să plec la o clinică în străinătate pentru a beneficia de un tratament de radioterapie *cyberknife,* care nu era disponibil în România. După ce am intrat în remisie totală, mi-am dorit cu toată fiinţa mea să ofer şi altora o şansă în plus la viaţă, aşa cum am primit şi eu. Astfel, de-a lungul timpului, am conceput şi am implementat alături de echipa mea proiecte şi campanii menite să îmbunătăţească calitatea vieţii copiilor şi tinerilor, pacienţi oncologici. Intrînd în contact cu aceşti copii şi cu familiile lor, mi-am dat seama că, pentru a facilita vindecarea în cazul unor afecţiuni grave, este foarte important ca, pe lîngă asigurarea serviciilor medicale, să îi fie tratate pacientului şi problemele de natură emoţională, relaţională şi materială pe care le creează specificul acestor boli. Astfel, în iunie 2014, am înfiinţat Centrul Steluţelor, un centru social de sprijin şi recuperare destinat copiilor aflaţi în situaţii de risc în cadrul căruia oferim gratuit copiilor bolnavi, precum şi celor care provin din medii defavorizate, servicii de informare şi îndrumare, consiliere psihologică, consiliere juridică, consultanţă medicală, consultanţă nutriţională, kinetoterapie, ergoterapie, ludoterapie, ateliere de terapie emoţională prin artă şi joc, şi activităţi socio-educative.

Lucraţi doar cu voluntari?

Echipa Asociaţiei M.A.M.E. este formată din 11 persoane care lucrează permanent, cu carte de muncă, 7 specialişti colaboratori şi 117 voluntari, dintre care 80 activi, iar 37 de voluntari sînt persoane care locuiesc departe de Bucureşti, ceea ce le permite să se implice doar în campaniile de promovare a proiectelor asociaţiei şi în campaniile de strîngere de fonduri.

Cum selectaţi şi pregătiţi voluntarii?

Asociaţia M.A.M.E., în cei aproape şapte ani de activitate, nu a organizat nici o sesiune de recrutare de voluntari, deoarece nu a fost necesară o astfel de acţiune. Primim periodic solicitări de voluntariat, atît prin e-mail sau telefon, cît şi prin prezenţa lor la sediul nostru. De asemenea, persoanele care au intrat în contact cu cauza organizaţiei în diferite locuri publice (tîrguri, expoziţii, evenimente) şi-au exprimat dorinţa de a voluntaria pentru a fi alături de copiii bolnavi pe care îi ajutăm.

După ce au semnat contractul de voluntariat cu Asociaţia M.A.M.E., voluntarii sînt informaţi asupra tuturor activităţilor, campaniilor şi proiectelor derulate de la înfiinţare şi pînă la momentul respectiv în cadrul unor sesiuni de informare susţinute de coordonatorul nostru de voluntari, Andreea Toma. De asemenea, voluntarii sînt invitaţi să participe la *training*-uri care au scopul de a le îmbunătăţi abilităţile de lucru şi interacţiune cu beneficiarul şi, după caz, cu donatorul.

Ce competenţe trebuie să aibă aceştia ca să fie apţi să lucreze cu copii aflaţi în situaţii speciale, situaţii-limită?

Competenţele pe care ne dorim să le aibă voluntarii care fac parte din echipa Asociaţiei M.A.M.E. sînt mai degrabă valori pe care le împărtăşim cu toţii, şi anume: empatie, dăruire, implicare şi seriozitate.

Care sînt bolile cele mai frecvente ale copiilor?

În proporţie de 70%, copiii pe care Asociaţia M.A.M.E. îi sprijină sînt diagnosticaţi cu diferite tipuri de cancer (leucemii, limfoame, tumori cerebrale, renale, osoase etc.) şi 30% sînt copii diagnosticaţi cu alte boli (tetrapareze spastice, neurofibromatoze, meningocel lombosacrat, afecţiuni ale inimii etc.).

Trebuie ca voluntarii să se poarte diferit în funcţie de fiecare tip de boală?

În contact direct cu copiii care vin la Centrul Steluţelor (centru pe care noi, Asociaţia M.A.M.E., l-am înfiinţat pentru a oferi servicii de sprijin şi recuperare copiilor bolnavi de cancer şi alte boli grave) intră în mod special voluntarii care au specializare fie de psihologi clinicieni, fie de psihoterapeuţi şi care bineînţeles că ştiu cum să abordeze fiecare tip de boală. Dar la Centrul Steluţelor participă la atelierele de creaţie şi la activităţile socio-educative şi copii sănătoşi care provin din medii defavorizate, iar cu aceşti copii interacţionează majoritatea voluntarilor din asociaţie, sub îndrumarea animatorului socio-educativ, Irina Stănescu.

Ce trebuie să facă, propriu-zis?

În momentul în care voluntarul semnează contractul, îl rugăm să completeze şi un formular prin care îşi exprimă interesul pentru anumite activităţi în cadrul organizaţiei. Unii doresc să se implice în aceeaşi sferă de activitate, comună cu profesia (de exemplu, un avocat oferă consiliere juridică, un psiholog oferă consiliere psihologică), dar sînt şi persoane care aleg să voluntarieze în cu totul alt domeniu decît cel în care profesează (un informatician pasionat de fotografie care ne ajută cu documentarea activităţilor, o jurnalistă care participă cu copiii la atelierele de creaţie).

© wikimedia commons

„De ce să compătimeşti, în loc să ajuţi, dacă poţi?“

CICERO

Care sînt cele mai dificile situaţii cu care se confruntă voluntarii?

Cele mai dificile momente sînt atunci cînd voluntarul află diagnosticul copilului pe care tocmai l-a cunoscut la un atelier de creaţie sau la orice altă activitate din cadrul Centrului Steluţelor. Deseori văd voluntari care, în astfel de momente, depun eforturi să zîmbească şi să îşi ascundă lacrimile. Însă motivaţia şi dăruirea care stau în spatele acţiunii de voluntariat îi ajută să depăşească momentul şi să îşi canalizeze toată energia pentru a aduce zîmbete şi bucurie pe chipurile celor mici. De asemenea, mai sînt situaţii în care voluntarul află că unul dintre copii nu poate participa la o activitate pentru că tocmai a fost internat pentru un tratament cu citostatice sau stă acasă, în pat, deoarece starea de sănătate nu îi permite să vină la centru.

Cum aţi învăţat dvs. personal să vă ocupaţi de copiii aflaţi în asemenea situaţii?

Personal, nu consider că trebuie să studiezi la o şcoală anume pentru a şti cum să te comporţi în astfel de situaţii. Trebuie doar să ai dragoste faţă de cel de lîngă tine, în special faţă de cel aflat în nevoie, şi să îţi găseşti timpul necesar pentru a-i acorda atenţie. Apoi, totul vine de la sine.

Care este relaţia cu părinţii? Îi învăţaţi şi pe aceştia să se poarte într-un anume fel?

Pentru noi, părinţii sînt la fel de importanţi ca şi copiii lor, tocmai de aceea serviciile pe care le oferim sînt adresate în aceeaşi măsură şi acestora. Îi invităm să participe la diverse *workshop*-uri pe care le organizăm tocmai pentru a facilita accesul lor la specialiştii cu care colaborăm (medici, nutriţionişti, jurişti, kinetoterapeuţi, psihologi, asistenţi sociali) cu scopul de a-i ajuta să gestioneze şi să depăşească mai uşor perioada de confruntare cu boala copilului.

Care sînt cele mai mari victorii pe care le-aţi obţinut cu copiii bolnavi?

Pentru mine cel mai important lucru este că, împreună cu echipa, voluntarii, donatorii şi sponsorii Asociaţiei M.A.M.E., reuşim să oferim, zi de zi, o şansă în plus la viaţă copiilor diagnosticaţi cu cancer şi alte boli grave din România.

© wikimedia commons

***Maria Culescu** este preşedinta Asociaţiei M.A.M.E., o organizaţie non-profit înfiinţată în 2009 cu scopul de a oferi sprijin copiilor diagnosticaţi cu cancer şi alte boli grave, precum şi celor care provin din medii defavorizate.*

---

a consemnat Iaromira POPOVICI

DILEMA
Voluntariat

Ana-Maria GRĂDINARIU

Voluntariatul prinde volum în România

Voluntariatul, în adevăratul sens al cuvîntului, este „o mişcare“ în continuă expansiune de 25 de ani deja. Zic „voluntariat în adevăratul sens al cuvîntului“ pentru că, cel puţin la nivel social şi teoretic, acesta nu mai este considerat acelaşi lucru cu „munca patriotică“ de dinainte de Revoluţia din 1989. Schimbarea de percepţie a început, în schimb, mai tîrziu, şi poate că încă facem demersuri în acest sens şi în anul 2015. Un sprijin în schimbarea acestei percepţii este însuşi faptul că România are o lege a voluntariatului din anul 2001, aceasta suferind, în decursul anilor, mai multe modificări menite să vină în ajutorul organizaţiilor neguvernamentale şi al voluntarilor. Necesitatea unei legi a voluntariatului şi reglementarea sectorului în România au apărut, în principal, pentru a evita exploatarea resurselor umane care erau implicate de multe ori cu responsabilităţi şi expertiză de angajaţi, fără însă a fi remunerate. O altă nevoie pe care o lege a voluntariatului a suplinit-o şi o face şi în prezent este aceea de conştientizare a faptului că atît organizaţiile care implică voluntari, cît şi voluntarii au drepturi şi responsabilităţi ce trebuie apărate şi, respectiv, respectate.

În prezent, România are o lege a voluntariatului „în cea mai bună formă“, concepţie general acceptată de sectorul neguvernamental. Legea voluntariatului 78/2014 (documentele de suport pentru aplicarea acesteia se găsesc pe www.federatiavolum.ro/resurse) are specificaţii clare cu privire la obligativitatea contractului de voluntariat şi a fişei voluntarului, vîrsta voluntarilor (care nu trebuie să fie mai mică de 15 ani), un instructaj SSM (Securitate şi Sănătate în Muncă) obligatoriu pentru voluntari şi nu numai pentru angajaţi. Nu în ultimul rînd, România se poate mîndri cu prima lege din spaţiul european care vizează ca voluntariatul să fie recunoscut ca experienţă profesională (dacă este efectuat prin activităţi în domeniul studiilor urmate) şi care prevede obligativitatea unui certificat de voluntariat eliberat în urma stagiului efectuat. Legea voluntariatului 78/2014 a creat contextul ca Federaţia VOLUM să facă demersuri pentru implementarea primului sistem naţional de recunoaştere a competenţelor şi abilităţilor dobîndite prin voluntariat din România, aşa încît, în prezent, luna august este luna în care se finalizează procesul de pilotare al certificatului de voluntariat (kit-ul de pilotare al certificatului de voluntariat şi mai multe informaţii se pot găsi pe www.federatiavolum.ro/resurse), proces în care s-au înscris 125 de organizaţii. De reţinut este faptul că eliberarea unui astfel de certificat de către organizaţiile neguvernamentale presupune ca acestea să conştientizeze importanţa unui coordonator de voluntari, a unui sistem de management al acestora şi importanţa recrutării lor doar în momentul în care au programe şi activităţi în care să fie implicaţi. Ne lovim adesea de situaţii în care percepţia organizaţiilor despre voluntari este aceea de „executanţi ai activităţii“ şi nu de membri ai echipei organizaţiei fără de care multe iniţiative nici nu ar prinde culoare.

© wikimedia commons

Voluntarii sînt aceia despre care se spune că sînt de nepreţuit şi care îşi rup din timpul lor pentru a face o schimbare, a da ceva înapoi în comunitate, fără a dori ceva în schimb, poate nici măcar un certificat de voluntariat. Ne lovim adesea de situaţii în care organizaţiile nu îşi dau seama de faptul că, prin activităţile în care se implică, voluntarii sînt într-un proces de învăţare, de dezvoltare, care uneori este conştientizat de către aceştia; iar alteori (de cele mai multe ori) este nevoie de sprijinul coordonatorului în identificarea rezultatelor învăţării lui, identificarea activităţii care îl motivează pe acesta, tocmai pentru a-i da responsabilităţi bazate şi pe nevoile lui, nu doar pe cele ale organizaţiei. Lucrurile acestea se schimbă, din fericire, pas cu pas, şi descopăr oameni care spun despre rolul de coordonator de voluntari că este cel mai frumos rol pe care l-ar putea avea.

Eurobarometrul 75.2 „Voluntariat şi solidaritate intergeneraţională“ realizat în 2011 cu ocazia Anului European al Voluntariatului 2011 – http://tinyurl.com/k33xnl2 – arată că 16% din români, adică aproximativ 4.000.000 de locuitori, se implică în activităţi de voluntariat, în timp de olandezii participă la astfel de activităţi în proporţie de 57%, danezii în proporţie de 43%, iar în Austria implicarea ajunge la 39%. În Norvegia, 80% din populaţie ia parte la activităţi comunitare, acestea incluzînd voluntariatul.

În România, sistemul de recunoaştere a competenţelor dobîndite prin voluntariat este unul inspirat din cele cinci modele europene de astfel de sisteme (Slovacia, Olanda, Franţa, Scoţia şi Croaţia), adaptate la contextul socio-economic românesc, în vederea implementării legii voluntariatului 78/2014. De asemenea, într-un demers de o aşa amploare e foarte important să nu uităm că instituţiile statului au şi ele un rol important şi că, dacă vrem să creştem mişcarea de voluntariat şi să o şi profesionalizăm, e important să avem şi susţinerea lor. Prin urmare, Federaţia VOLUM a implicat în acest proces şi Ministerul Muncii, Familiei, Protecţiei Sociale şi Persoanelor Vîrstnice, Autoritatea Naţională de Calificări, Ministerul Educaţiei Naţionale, experţi EQVET, Ministerul Tineretului şi Sportului, ANPCD-EFP, Universitatea Bucureşti.

Ca urmare a acestor demersuri, în luna septembrie 2015, Federaţia VOLUM va lansa o platformă care va veni în sprijinul mişcării de voluntariat şi care, pentru început, va avea două componente principale: „*matching*“ între cererea şi oferta de voluntariat la nivel naţional şi eliberare de certificate de voluntariat. În luna februarie a anului 2016, la cele două componente se va adăuga şi o a treia, şi anume Registrul Naţional al Voluntarilor, un soft instrument pentru eficientizarea şi profesionalizarea efortului coordonatorilor de voluntari. Toate vor fi reunite sub umbrela platformei cu numele Hartavoluntariatului.ro.

În România există, în acest moment, peste 70.000 de asociaţii, fundaţii, federaţii şi sindicate înregistrate la Ministerul Justiţiei. Dintre acestea, aproximativ 35.000 desfăşoară anual activităţi şi sînt organizaţii funcţionale. Estimăm că aproximativ 20.000 de organizaţii din România mobilizează voluntari în activităţile lor. Totuşi, principala problemă rămîne lipsa unor studii care să dovedească valoarea voluntariatului în viaţa individului, a organizaţiei şi a societăţii în ansamblul ei şi tocmai de aceea VOLUM este în proces de a pune bazele unui Registru Naţional al Voluntarilor ce va avea şi componenta de emitere de rapoarte şi statistici la nivel naţional. Platforma Hartavoluntariatului.ro îşi doreşte să reunească sub umbrela ei cît mai multe dintre asociaţiile active din România, iar următorii doi ani vor fi bogaţi în eforturi în acest sens.

Sînt multe de spus despre voluntariat şi sînt multe încă de făcut pentru a-l aduce la potenţialul său real, dar cred că România este pe drumul cel bun în acest demers.

© wikimedia commons

***Ana-Maria Grădinariu** este coordonator de programe la Federaţia VOLUM.*

DILEMA
Voluntariat

Valentin VESA

Cadoul din cutia de pantofi

Totul a început în 2006, cînd, împreună cu o altă familie de prieteni, care aveau un băiat cam de vîrsta lui Luca al nostru, am încercat să îi învăţăm să împartă din ce aveau ei (jucării, hăinuţe, dulciuri) cu alţi copii săraci din oraş.

Tot mai mulţi prieteni au început să afle despre această acţiune şi ne-am propus ca în 2007 să ne afişăm la *status*-ul de pe Yahoo Messenger o descriere a acţiunii. Nu puteam însă îngrămădi în maximul de spaţiu care era disponibil ceea ce făceam, aşa că soţia mea a venit cu ideea de a-i spune „ShoeBox“, la care eu am adăugat şi explicaţia pentru generaţiile părinţilor şi bunicilor noştri: „Cadoul din cutia de pantofi“, şi astfel am avut denumirea pe care proiectul o poartă şi astăzi: „ShoeBox – Cadoul din cutia de pantofi“. Ideea ne-a venit din ceea ce amîndoi, soţia mea şi cu mine, cunoşteam din copilărie, cînd, imediat după Revoluţie, se primeau la şcoală cutii cu cadouri pentru copii, venite din Anglia, Germania şi alte ţări vestice.

În primul an în care am organizat acţiunea în afara familiei, 2007, s-au strîns doar în Cluj 512 cutii de pantofi pline cu cadouri pentru copiii orfani sau defavorizaţi. Odată cu înfiinţarea site-ului shoebox.ro în decembrie 2009 şi, mai ales, a paginii de Facebook în 2011, s-a ajuns la o explozie a voluntarilor care doreau să se implice în proiect şi a numărului de locaţii de colectare şi distribuire ShoeBox înfiinţate.

În 2008 am primit cel mai important ajutor de suflet, dar şi logistic, de la Cornelius Brody, CEO iQuest Group. Lucram la firma aceasta atunci şi am rămas angajat acolo pînă în ianuarie 2015. Dl Brody mi-a sugerat să extind proiectul ShoeBox şi în afara oraşului Cluj. Mi-a pus la dispoziţie toate sediile din oraşele în care iQuest avea birouri în acel moment, ca să putem avea puncte de colectare locale. În 2011 aveam opt oraşe din România participante.

Anul 2012 ne găseşte cu peste douăzeci de oraşe în ţară şi deja încep românii din diaspora să afle despre proiect şi să ne scrie că vor să deschidă locaţii afară. Acum ShoeBox are prezenţă locală în 16 ţări (România şi românii din alte 15 ţări), 98 de oraşe şi 219 centre de colectare.

De la început ne-am propus ca în cadrul proiectului să nu acceptăm donaţii în bani. Este o regulă de aur pe care şi acum o respectăm cu străşnicie. O să explic de ce.

De asemenea, am decis să nu fim şi să nu devenim niciodată o organizaţie non-profit, asociaţie sau orice fel de organizare juridică.

Fiecare persoană care aude despre ShoeBox şi se implică o face în nume propriu şi personal. Nu există şi nu vor exista vreodată acorduri scrise, contracte de colaborare sau parteneriat şi cred că aşa ne merge cel mai bine ca structură şi proiect.

> *„Păstraţi bucuria de a-i ajuta pe cei aflaţi în suferinţă şi împărtăşiţi-o cu toţi cei pe care îi întîlniţi.“*
>
> MAICA TEREZA

Au existat, desigur, multe apeluri de la persoane potente financiar, firme, instituţii, partide politice, organizaţii civice, şcoli şi ministere, doritoare să ne susţină financiar, însă de fiecare dată am refuzat. Şi asta dintr-un motiv foarte simplu: dacă vrei să te implici în proiectul ShoeBox trebuie să-ţi rupi din timpul tău personal, să mergi să cumperi lucruri noi, frumoase, potrivite pentru o fetiţă sau un băiat de vîrsta pe care ai ales-o, şi să îţi pui inima şi gîndul la contribuţie ca să foloseşti spaţiul unei cutii de pantofi în aşa fel încît să încapă cît mai multe lucruri utile acolo: mănuşi, lenjerie, obiecte de uz sanitar şi igienă personală etc.

Nu facem parteneriate sau alte forme de asociere, pentru că nu vreau să se înţeleagă că am fi vreo organizaţie, cu funcţii şi titluri, unde unii să-şi aroge niscaiva merite sau să dea ordine altora. Fiecare persoană care mă contactează cu dorinţa de a deschide un centru de colectare ShoeBox, fie că o face în nume propriu sau este parte dintr-o asociaţie sau firmă, este bine primită atîta vreme cît este clar acest lucru.

Pe bază de voluntariat, fără plată şi în timpul lor liber, coordonatorii de locaţii ShoeBox şi ajutoarele lor organizează în fiecare an centrele de colectare în aşa fel încît să putem colecta între 1-15 decembrie şi apoi distribui, între 16-24 decembrie, în fiecare an, zeci de mii de cutii în toată România şi chiar în alte ţări.

Cel mai drag moment pentru mine este iarna lui 2013, cînd, în centrul de colectare din strada Moţilor 6-8, din Cluj, a intrat o fetiţă de 12 ani dintr-un sat de lîngă oraş. Tocmai primise 100 de euro de la tatăl ei care era plecat la muncă în Spania, să-şi cumpere cizme noi de iarnă. Şi le-a cumpărat dintr-un magazin Leonardo, aflat la vreo 200 de metri de locaţia ShoeBox şi, din întîmplare (sau nu?), cînd a ieşit din magazin a primit de la un student voluntar ShoeBox un fluturaş cu detalii despre proiect. Nu mică mi-a fost mirarea cînd, după cîteva minute, o văd intrînd în centrul de colectare, cu cutia care încă avea bonul în ea, şi îmi spune că s-a decis să lase cizmele pentru altă fetiţă de 12 ani, săracă sau orfană, care poate nu are ce încălţa în iarna respectivă, cu menţiunea că „cizmele mele mai pot duce încă o iarnă, aşa cum sînt“.

Sau un cuplu în vîrstă, care vine anual cu 31 de cutii identice, frumos ambalate şi avînd acelaşi conţinut. Am întrebat, după cîţiva ani, cum de fix 31, iar soţul mi-a spus, în timp ce soţia şi-a strîns faţa în batistă, tristă, că pentru ei e un număr cu însemnătate şi că vor să dea pentru copii ceea ce pot şi au mai frumos.

Sînt multe astfel de povestiri, din toate centrele participante, care s-au strîns şi sînt evidenţiate de noi pe pagina de Facebook, de-a lungul anilor. Acestea ne amintesc că sînt destui oameni printre noi care au înţeles să pună binele unui amărît mai presus de bunăstarea lor personală.

***Valentin Vesa** este coordonatorul proiectului ShoeBox – shoebox.ro.*

■ ■ ■

Puterea exemplului

interviu cu Florin STOICAN

Cum v-a venit ideea asociaţiei şi ce a motivat înfiinţarea ei?

Înfiinţarea Asociaţiei Kogayon a fost cea mai simplă cale pentru atingerea unui scop pe care o mînă de prieteni, pe atunci studenţi (2003), şi l-au propus, acela de a înfiinţa şi de a proteja Parcul Naţional Buila-Vînturariţa. Totul a pornit cînd ne-am zis că, dacă tot mergem pe munte, de ce să nu şi facem ceva pentru el?

Asociaţia dvs. se bazează doar pe voluntari? Cum îi recrutaţi, cum îi selectaţi, pe ce criterii?

Povestea asociaţiei este legată în primul rînd de oamenii care o formează, voluntarii care au reuşit prin pasiunea şi munca lor să facă lucrurile extraordinare cu care acum ne putem mîndri. Ne place să spunem despre noi că sîntem o familie, un mare grup de prieteni, partea organizaţională fiind ceva colateral. Nu avem un sistem de recrutare sau selecţie, cotizaţii şi ierarhii, pur şi simplu la noi a fost şi este primit oricine doreşte să ni se alăture şi să pună umărul la acţiunile şi proiectele noastre.

Cum îi pregătiţi? Ce trebuie să facă un voluntar în asociaţia dvs., care sînt activităţile şi atribuţiile sale?

Pregătirea vine mai mult din mers, la faţa locului, pe lîngă experienţa cu care voluntarul vine la noi. Toate acţiunile şi proiectele noastre au fost şi o şcoală pentru noi toţi. Am învăţat rînd pe rînd cum se scrie şi se gestionează un proiect, cum se face inventarierea şi monitorizarea faunei, ce înseamnă educaţia ecologică, ce nevoi au comunităţile locale, ce aşteptări au vizitatorii zonei, ce înseamnă managementul unei arii naturale protejate. Astfel, în timp, mulţi s-au specializat şi au cîştigat experienţă în diferite domenii, devenind coordonatorii celorlalţi voluntari.

Ce calităţi trebuie să aibă un voluntar?

În primul rînd trebuie să vrea să se implice, apoi să aibă timpul şi resursele necesare. Cu implicarea la români e o mare problemă, e greu să-i scoţi pe oameni din inerţia inactivităţii, iar în ceea ce priveşte timpul şi resursele, rareori voluntarii dispun de ambele: studenţii au timp, dar le lipsesc banii, angajaţii au bani, dar nu prea mai au timp. Însă cauzele bune şi proiectele frumoase atrag întotdeauna voluntari. Important e să se identifice şi să creadă în acţiunea la care participă împreună cu ceilalţi.

> *„Ar trebui să ne gîndim mai mult să facem bine decît să ne simţim bine. Astfel am ajunge chiar să ne simţim mai bine.“*
>
> ALESSANDRO MANZONI

Ce înseamnă, concret, administrarea şi întreţinerea unui parc naţional? Ce presupun ele?

Este o activitate foarte complexă, ce presupune atingerea scopului pentru care parcul s-a înfiinţat, anume conservarea patrimoniului natural, în acelaşi timp cu cele conexe de recreere, educaţie şi ecoturism. Aceasta se face prin acţiuni precum pază, control şi patrulare, inventarieri şi monitorizări ale patrimoniului natural şi cultural şi ale activităţilor desfăşurate, amenajare şi întreţinere a infrastructurii specifice, informare, conştientizare şi promovare, educaţie ecologică şi altele.

Este voluntariatul o soluţie pentru rezolvarea problemelor ecologice din România, pentru conştientizarea lor, pentru formarea unei conştiinţe ecologice? În ce fel? Cum stăm în momentul de faţă la aceste capitole?

Este o soluţie, dar nu suficientă dacă este singura. Ne lovim de o mare prăpastie între modul în care noi şi alţii ca noi, pe de o parte, privim lucrurile, şi acela în care autorităţile mînate de voinţa politică şi interesele economice o fac, pe de alta. În vreme ce noi ne gîndim la beneficii mari, dar cumulate în timp pentru comunităţile locale, la care se ajunge prin creşterea şi dezvoltarea multor afaceri locale la scară redusă, politica publică este îndreptată spre proiecte şi cheltuieli mari, uriaşe. Problema nu ar fi aşa de mare dacă aceste proiecte nu ar demola valorile naturale pe baza cărora ne-am putea construi viitorul următoarelor generaţii, de dragul unor cîştiguri efemere şi fără viitor.

Încercăm să depăşim această barieră de abordare pornind din interior, de jos, cu credinţa în puterea exemplului şi în implicarea comunităţii locale. Numai după ce membrii acesteia vor fi convinşi de valoarea pe care le-o oferă patrimoniul natural de lîngă ei, se vor implica activ şi decisiv în convingerea autorităţilor şi a politicienilor de a-l păstra şi valorifica durabil pentru bunăstarea lor şi a generaţiilor viitoare.

***Florin Stoican** este preşedintele Asociaţiei Kogayon.*

a consemnat Iaromira POPOVICI

■ ■ ■

DILEMA
Voluntariat

Cosmin MANOLACHE

Patrihoți

Răsfoind un jurnal al unei unități de pionieri din Rîșnov, început în 1957, vei fi tentat să scrii o anume istorie. Într-un astfel de orășel, printre ceremonii, dări de seamă, excursii, vizite la Clubul Pionierilor, întîlniri cu pionieri din alte orașe ori cu veterani de război sau comuniști ilegaliști, apare și munca voluntară, firește, îndrumată *îndeaproape*.

„7 Noiembrie, 1957. Am primit vestea că parcul din centrul orașului ne-a fost dăruit nouă, organizației de pionieri pentru a-l îngriji. Odată cu aflarea acestei vești ne-am apucat de treabă. În două după-mese pionierii din unitatea noastră, mai mult cei din detașamentele 1-3 și 4, cu hîrlețe, greble, mături, coșuri au curățat frumos parcul.“

„15 Octombrie 1959. În această zi s-a făcut colectarea fierului vechi și a ghindei. Pionierii s-au organizat în grupe și împreună cu tov. diriginți au pornit la locuințele elevilor, în locurile în care se găsea fier vechi, adunînd cantități mari de fier vechi. Alte grupe de pionieri au plecat în pădure cu coșuri și saci pentru strîngerea ghindei. Rezultatele au fost foarte frumoase datorită muncii comune a harnicilor pionieri din unitatea noastră.“

„Martie, 1961. Odată cu primirea vacanței de primăvară, în școala noastră s-a organizat o mică amenajare a școlii și a claselor, curățirea curții, semănarea florilor și văruirea pomilor din curte. În după-amiaza acestei zile pionierii și școlarii au venit înarmați cu greble, mături, săpi, căldări și s-au pus pe lucru. Unii au rămas în curte unde au măturat, au răsădit flori și au văruit cu var alb tulpina celor doi pomi din curtea școlii noastre. Restul pionierilor au intrat prin clase, au spălat geamurile, băncile și au făcut diferite aranjamente. După plecarea lor totul strălucea de cea mai perfectă curățenie. Pionierii au fost mulțumiți de munca lor.“

„4 Decembrie, 1961. În această zi toți pionierii din unitatea noastră au venit înarmați cu coșuri, găleți, cărucioare pentru desfășurarea unei activități destul de frumoase: strîngerea fierului vechi. Am plecat cu toții încolonați pe străzile repartizate. Peste o oră au început să intre pe poarta școlii tot mai mulți pionieri. Unii veneau cu coșuri, alții cu cărucioare și toți erau voioși, plini de însuflețire și dornici de a fi fruntași. În tot timpul desfășurării acțiunii am fost supravegheați de către tov. diriginți. La sfîrșitul acțiunii ne-am adunat din nou în curtea școlii, dar de data aceasta în jurul fierului care formase o grămadă mare. Priveam cu toții bucuroși și fiecăruia îi părea bine că a ajutat și el pentru înălțarea acestei grămezi de fier care ne făcea cinste. Am plecat cu toții acasă bucuroși că am adunat fier vechi și că nici un detașament nu s-a lăsat întrecut de altul. Toți eram egali. Toate detașamentele au strîns cîte 150-200 kg de fier vechi. Am mulțumit și locuitorilor Or. Rîșnov care ne-au sprijinit mult în această acțiune. Ne gîndeam acum că acest fier pe care îl aveam în fața ochilor o să fie transportat la marile oțelării. Ne gîndeam ce o să se mai bucure oțelarii cînd or vedea darul pe care li l-au trimis pionierii și de aceia vor munci cu mai multă rîvnă și vor iubi și mai mult pe pionieri. Dacă vom face o excursie la o oțelărie apoi vom înțelege singuri de ce trebuie să adunăm fier vechi.“

Așa trebuie să fi stat lucrurile peste tot în țară. Și pe hîrtie. Realitatea are însă mai multă culoare și alte motivații. În introducerea acelui jurnal de pionieri, instructoarea superioară scrisese cu mîna ei: „Munca cu copiii, cu pionierii este o muncă delicată și frumoasă. Se realizează cu succes numai cînd există din partea educatorului multă dragoste și interes pentru această misiune glorioasă și nobilă, de a crește o generație sănătoasă, tineri și tinere care-și iubesc Patria, constructori activi ai societății noi. Întreaga activitate a organizației de pionieri trebuie să se clădească pe baza dezvoltării multilaterale, a inițiativei și independenței pionierilor înșiși. Deoarece pionierilor le place să ducă o viață veselă și interesantă. Cînd pionierii pornesc la o treabă vor să o facă în așa fel încît să se vadă gîndire, inițiativă, simțire. Aceasta face ca în centru activității organizației de pionieri să stea problema organizării unor acțiuni vii, atractive, a unor acțiuni multilaterale și interesante pentru copii. Organizînd cu copiii activități pe măsura intereselor, dorințelor și cerințelor lor, vom reuși să avem în unitatea noastră de pionieri o activitate vie, atractivă, plină de joc, cîntec și voioșie.“

VREI S-O SUPERI PE ANDREEA?
OAMENII IMPLICAȚI NE FAC ZIUA MAI FRUMOASĂ.
FII VOLUNTAR YELLOW APPLES.
fb.com/VoluntariPentruCultura
yellow apples
voluntari pentru cultură

„Omul neînsuflețit
de nici un țel,
de nici o speranță,
se preschimbă adesea
într-un monstru.“

F.M. DOSTOIEVSKI

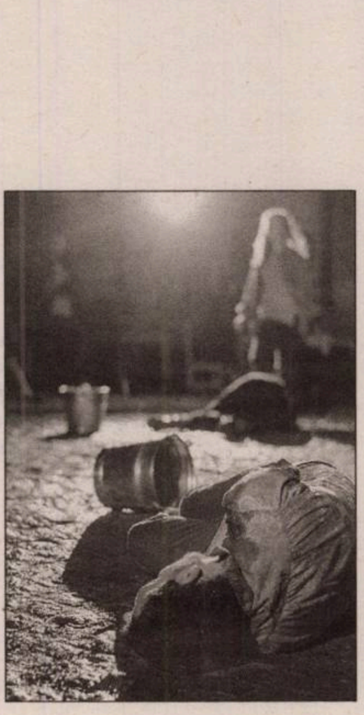

După ce lași din mînă acel jurnal, începi să te întrebi cum a fost de fapt în comunismul real, pe acel șantier general, unde ni se spunea că se angaja toată țara ca într-o suflare. Tata îmi zice: *Păi, nu știi cum a fost la Bumbești-Livezeni? Ce, mergeau ei de capul lor?* Îl întrebasem doar cam cum era cînd erau convocați sîmbăta la acele munci patriotice pe care le mai prinsesem și eu prin anii ’80. Încerc să-l ghidez, abătîndu-l de la acei ani ’50, spunîndu-i că mă interesează ce făceau ei, în orășelul nostru, unde nu erau baraje, viaducte sau combinate. *Vezi-ți de treabă, că ne-au scos pînă prin 1970. Ne duceau la Ulmeni să săpăm șanțuri pentru un canal de irigații. Eram înghesuiți ca animalele în camioane fără prelată. Vai de fundu’ nostru. Ăsta era scopul, să ne țină mai tot timpul împreună, să nu discutăm separat una-alta. Voiau să ne fie frică de ceilalți, că la grămadă nu te-apucai să discuți.* Din ce povestește pare să fie ceva diferit de banalele practici agricole pe care le așteptam pentru că mai întîrziau un pic începerea școlii. Popor deprins cu agricultura, puteam face față și noi, cei mici, culesului de struguri, porumb sau sfeclă. Cam asta era oferta de voluntariat patriotic în zona noastră de cîmp-deal. Cînd auzeam că văru-miu mergea cu clasa la Cristian, lîngă Brașov, la cules de căpșune, zău că aș fi dat niște zile de porumb și sfeclă pe unele de căpșune. Relieful, rotația culturilor și imaginația ar fi putut face din practica agricolă o corvoadă acceptabilă. N-am înțeles totuși de ce se ponta munca pe care o dădeam Patriei acolo, între brazde. Dacă tot nu era vorba de vreo plată, nu avea nici un rost să pui un mic contabil pe care-l urmăreai bănuitor dacă ți-a bifat coșul cu o linuță. Probabil se crea o concurență, cum spun mai nou oamenii de fotbal. O ciudată concurență pe post de voluntar. De fapt, nu făceam decît să ne curtăm Patria cu dăruirea noastră, cam asta era ideea, și să înțelegem. Firește că era o sfîntă pierdere de vreme. Plecam de-acolo cu sacoșele pline de struguri și de știuleți, cu gînd și suflet de capitalist, mulțumiți că am adus ceva acasă. Nu ne lăsam păcăliți. Și o făceam din instinct. Trăiam într-o Patrie pîngărită în acele zile de pîrg. În noi erau și respirau și apărătorii, și prădătorii Ei. Noi, foștii *șoimi,* cei care ar fi trebuit s-o veghem din cerul copilăriei și pînă-n subpămîntul celor duși deja printre strămoși și eroi. Unii dau zile pe cîmp, alții-și dau sufletul și trupul cîmpului. Uite cum vorbele din popor trudesc la o contabilitate aproape metafizică. Era doar o primă etapă de formare, suficient de ambiguă pentru a înghiți pe nemestecate limba lor de lemn, înainte de a intra în adevăratele întreceri socialiste și de a face ochii mari cît cepele.

„Pionierii au fost mulțumiți de munca lor.“

Lucrurile s-au mai schimbat cînd tot Patriei trebuia să-i dăm sticle și borcane, fier vechi și maculatură, frunză de dud pentru mătasea din care aveau să fie făcute marame și tot felul de veșminte pentru a nu o lăsa goală în fața… În fața dușmanilor, bănuiesc. Patria erau toate femeile: mame, bunici, surori, mătuși, verișoare, vecine, învățătoare, doctorițe, instructoare, dar și fetele cărora am fi vrut să nu le ajungă totuși acele învelitoare de mătase. Fiecare dintre băieți avea o sumă de nume la care ar fi dorit să se oprească tot acest avînt patriotic. Fier vechi nu prea aveam de dus. Doar sticle și borcane, pe care ai mei le adunau din timp, prevenitori și chibzuiți, să avem cu ce ne face planul de mici patrioți. Adevărul e că toată clasa noastră era salvată de tatăl unui coleg, care aducea o remorcă de maculatură de la fabrica unde lucra. Probabil eram primii din Mizil la faza pe maculatură. Cînd am descoperit în triajul gării noastre o garnitură întreagă cu maculatură adunată într-un județ din Moldova, din care subtilizasem cîteva caiete de matematică cu exercițiile rezolvate, m-am cam dumirit cum era cu comunismul: o știință a permutărilor pe care trebuia să o înveți temeinic. În armată era folosit un verb lămuritor, *a completa*, care regla situația spațiilor goale. Trebuia să le umpli într-un anume timp prin golirea altora. Conjugarea lui făcea ca totul să meargă uns în acea societate închisă. La fel se întîmpla și la scara cealaltă, a civiliei cu aer de penitenciar. Completai spațiul gol înaintea contabilului, care, la rîndul lui, completa în urma ta o căsuță goală într-un tabel. Mutai diverse *articole* de colo-colo, în mișcări de du-te-vino, ca niște pistoane care mută șandramaua după soare. Totul era, firește, pe hîrtie. Acel tată-salvator cu remorca de maculatură și-a tot făcut treaba pînă la sfîrșitul clasei a opta. Mai departe urma să intrăm pe mîna propagandei uteciste, care ne-ar fi lămurit de-a fir a păr, doxologic, ceea ce primiserăm pînă atunci prin catehismul ogoarelor fără hat și al naționalizării deșeurilor casnice. Numai că era un pic cam tîrzior. Încă din clasa a treia știam că noi, cei cu PH la mașină, sîntem Patria Hoților. Niște *patrihoți* exersați.

Tot tata îmi spune că ei mergeau la toate acțiunile astea ca să se simtă bine împreună, să se joace, să se hîrjonească… Scopul nobil era tras pe sfoară. Cam așa stăteau lucrurile și pentru noi. Un pic mai retractil, la un moment dat am simțit că e cazul să-mi ofer și eu serviciile în folosul tuturor colegilor mei, prea mă ținusem deoparte. Trebuia să le împart niște formulare de concurs cu tot felul de întrebări și să strîng banii. Nu erau mulți cei care chiar luau în serios concursurile alea pe foile volante. Mi-am făcut treaba destul de repede, numai că am nimerit cu banii în cofetărie și am făcut prăpăd. Noroc cu bunicu-miu care a umplut golul acela ideologic cu suma în schimbul căreia mă simțisem rege. Nu puteam fi la acele înălțimi pe care voia să ne cocoațe partidul, nu mă puteam dărui într-atît, așa că m-am păstrat la genunchiul broaștei. Mi s-au redeschis ochii atunci cînd doi elevi din școala noastră au compus niște scrisori către Gorbaciov și Reagan, pe care le-au citit în curtea școlii, în fața detașamentelor adunate în careu. Megafoanele le șmirgheluiau vocile, parcă nu erau ei. Scrisorile în care cereau reducerea cursei înarmărilor urmau să ajungă în URSS și în SUA. Țărilor cu acronim nu le putea scrie fitecine. Atunci am simțit că, deși lupta de clasă fusese cîștigată, ar mai fi fost un mic cîmp de luptă în interiorul clasei. Era clar, acei doi colegi aveau să ajungă mari și să cunoască secretele Patriei. Aveau s-O facă să li se dăruiască, așa cum ei i se dăruiseră pînă atunci. Eu nu pusesem suficient suflet pentru a-I fi mesager de pace. Măcar RDG-ului să-i fi scris. Ba nu, RFG-ului, unde o soră a bunicului se stabilise imediat după Război, cu familia germano-română croită în anii ’30. Dar aș fi lăsat de la mine și RFG-ul, la o adică, pentru o putere mai mică, doar să ating și eu culmea aia. O *altă* lume. Noroc că într-o vacanță de vară pe strada noastră a venit Margarita, o fată din Grecia, nepoata unor vecini. Semn că pînă la Patrie te mănîncă ceilalți *patrihoți* și că *inițiativa și independența* e mult mai sigură, vorba instructoarei de pionieri.

Cosmin Manolache *este scriitor și muzeograf la Muzeul Țăranului Român.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Între speranțe și dezertări

Două scrisori au ajuns, în ultima vreme, în atenţia presei: una este a unui student la Medicină, iar cealaltă a unei eleve de 14 ani dintr-o comună ialomiţeană. La prima vedere, par asemănătoare: doi tineri, aflaţi la început de drum, sînt supăraţi pe statul român şi pregătiţi să îi facă reproşuri amare, cu referire la două zone cenuşii ale societăţii româneşti: sănătatea şi educaţia. Dar asemănările se opresc aici. Să le luăm pe rînd.

Primul vorbeşte despre viaţa de student medicinist, despre perspectivele profesionale nici măcar gri pe care le are în România, despre mizeria din spitale şi din viaţa doctorilor. Tonul este unul virulent, iar resentimentele ţîşnesc fără urmă de cenzură: „cocină de spital“, „scandalul boşorogilor îndoctrinaţi“, „mediocru de specialist în România“, plicul primit în buzunar „e un fel de prostituţie, au făcut-o să trăiască“ etc. Vorbeşte mai apoi despre sacrificiile pe care le face un student la Medicină şi despre pericolele care îl pîndesc la tot pasul: ore lungi de studiu şi cercetare, viaţă socială zero, instrumentar deficitar, probabilitatea ridicată de a se infecta de la ustensile nesterilizate corect, agresivitatea pacienţilor, sărăcia etc.

În a doua scrisoare, Andreea Mihail, o elevă din Adîncata, Ialomiţa, atrage atenţia autorităţilor locale asupra unei probleme grave a educaţiei din întreaga ţară: abandonul şcolar din cauza sărăciei. Copiii sînt trimişi la muncă sau folosiţi pentru supravegherea fraţilor mai mici. Părinţii nu au bani să le cumpere rechizite, haine, abonamente pentru transport. Andreea îşi priveşte îngrijorată colegii obligaţi să trăiască în afara şcolii şi cere ajutor celor care ar putea remedia situaţia. Iată cum se încheie scrisoarea ei: „Consider că ceva trebuie schimbat în această lume cu privire la educaţie, deoarece aceasta este lăsată în ultimul timp pe ultimul loc. Lumea trebuie să prindă curaj, iar copiii să înţeleagă care este adevărata importanţă a educaţiei. Aş avea mult de schimbat în comunitatea mea, dar nu numai. Toţi avem dreptul la EDUCAŢIE! Solicit ca dumneavoastră, oameni ai legii, să luaţi cea mai bună decizie. Cu stimă şi mult respect…“

Cuvintele celor doi sînt două posibile reacţii, la fel de îngrijorătoare, în faţa lipsurilor din educaţie şi sănătate: pe de o parte, un copil de 14 ani, apăsat de poverile comunităţii în care trăieşte, le vorbeşte autorităţilor în locul adulţilor care ar fi trebuit să o facă; pe de altă parte, un tînăr, încărcat de furie şi neputinţă, trînteşte uşa în nas oricărui concetăţean care ar putea să spere într-o zi că va fi tratat altfel în spitalele româneşti. Educaţia şi sănătatea din România nu au parte nici de legi, nici de bani, nici de reformă, nici de interes. Ele se mişcă de ani buni între cele două scrisori, între cele două sentimente, între cele două iluzii: speranţe şi dezertări, iniţiative şi nepăsări.

Educaţia şi sănătatea din România nu au parte nici de legi, nici de bani, nici de reformă, nici de interes.

Andreea are 14 ani, iar scrisoarea ei îndeamnă la suflecat mînecile şi la apucat de treabă. Ar fi păcat ca peste şase-şapte ani să ne trimită din Germania o scrisoare precum cea a tînărului student.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

■ ■ ■

Iaromira POPOVICI

bazar

Meryl Streep şi Diane Keaton

În momentele de restrişte, sînt două filme pe care mi le tot pun şi pe care cred că le-am văzut de douăzeci de ori: *It's Complicated* (Nancy Myers, 2009), cu Meryl Streep, Alec Baldwin, Steve Martin, şi *Something Gotta Give* (Nancy Myers, 2003), cu Diane Keaton, Jack Nicholson, Keanu Reeves.

Tot uitîndu-mă la ele, am observat, într-un tîrziu, că sînt regizate de aceeaşi persoană de sex feminin. Cele două nu sînt, nici pe departe, nişte capodopere: sînt, practic, două comedii romantice mai deştepte, care urmăresc schema tipică arhicunoscută (cu războiul dintre bărbaţi şi femei, care, pînă la urmă, se rezolvă cu *happy-end)*, dar cu variaţiuni şi îmbunătăţiri. Au momente în care, fără a suferi de excese de profunzime, duc lucrurile dincolo de banalul înfruntărilor amoroase, într-un neconvenţional spumos, uşor de digerat, dar care mai pune, totuşi, niscaiva probleme.

Cred că preferinţa pentru ele a venit odată cu înaintarea în vîrstă şi acumularea de experienţe; în anii precedenţi, în *Comfort Zone*-ul meu cinematografic intrau alte filme, precum *Sleepless in Seattle* (1993, Nora Ephron), cu Meg Ryan şi Tom Hanks, şi *You've got mail* (1998, Nora Ephron), cu aceiaşi doi protagonişti. Filme mai *soft* decît cele ale lui Nancy Myers, cu mai mult romantism şi mai puţin umor, mai liniare şi mai puţin comentatoare. Şi ele terminîndu-se *cu happy-end* şi cu găsirea sufletului-pereche, desigur. Şi după ce am trecut prin altele un pic mai *hard,* tot cu Meryl Streep, precum *Falling in Love* (Ulu Grosbard, 1984), unde joacă alături de Robert De Niro, şi *The Bridges of Madison County* (Clint Eastwood, 1995), şi cu Clint Eastwood.

O lumină mai optimistă asupra femeilor de vîrstă medie.

Ultimele două ieşeau din schema clasică, pentru că era vorba de relaţii, să le zicem, urît, adultere. De fapt, tot despre iubire şi pasiune, dar din cele care nu pot fi neapărat monitorizate şi îndreptate, mai cu frumosul, mai cu forţa, pe un făgaş. Nu acelaşi lucru se poate spune despre vreunul din cele două filme din topul meu actual. *It's Complicated* rezolvă, într-o manieră *light,* dar ingenioasă, problema multor femei de vîrstă medie: cea a divorţului după un lung număr de ani şi a relaţiilor fostei soţii cu fostul soţ şi actuala mai tînără nevastă. O rezolvă într-un mod îmbucurător şi încurajator pentru orice doamnă aflată într-o asemenea situaţie: fostul soţ, în ciuda nevestei mai tinere, devine amantul fostei soţii.

Sună incredibil, la prima mînă, dar felul în care e structurat şi jucat filmul face ca situaţia să devină credibilă. Un rol important îl are şi Alec Baldwin, care, pe post de Jake Adler, soţul în cauză, reuşeşte, cu farmec şi cabotinism, să menţină echilibrul între duioşie şi umor, între implicare şi trăire plăcută a clipei, pur şi simplu. Desigur, ajutat de Meryl Streep, mereu impecabilă în rolurile ei, al cărei personaj se plasează undeva între bucurie, plăcere, uluială, dar şi o doză de înţelepciune. Situaţiile generate de întreaga poveste sînt comice şi ne oferă o altă perspectivă, suportabilă, asupra felului în care o fostă soţie poate privi actuala căsnicie a fostului soţ cu o femeie mai tînără: fără ură, părtinire şi suferinţă, cu umor, văzîndu-i şi părţile nu tocmai roze.

***S**omething Gotta Give* e, cred, un film mai bun decît *It's Complicated.* Felul în care dramaturga Erica Barry (Diane Keaton) reuşeşte să-l facă pe celebrul burlac, preocupat doar de femei în jur de 30 de ani, Harry Sanborn (Jack Nicholson) să se îndrăgostească de ea e fascinant şi feminist: reabilitează imaginea femeii de peste 50 de ani, care, aşa cum se spune în film, e considerată ca fiind ieşită de pe „piaţa“ cuceririlor amoroase (în timp ce bărbatul de aceeaşi vîrstă, dimpotrivă, e considerat un burlac dezirabil, o partidă). Scenele în care Erica, îndrăgostită, plînge cu sughiţuri şi scrie la piesa ei, în timp ce Harry nu mai dă vreun semn de viaţă, sînt dintre cele mai reuşite.

Şi *It's Complicated,* şi *Something Gotta Give* reuşesc, cu umor, să arunce o lumină mai optimistă asupra femeilor de vîrstă medie şi a posibilităţilor lor romantice.

■ ■ ■

Selma IUSUF

legende urbane

Artă cu participare

Mă foiesc uşor pe scaunul pluşat, roşu. Pe scenă se întîmplă chestii incredibil de amuzante şi de inteligente. Un performer îmbrăcat total în negru, subţirel, aproape emaciat, spune ceva care ne face pe toţi să rîdem în hohote. Sala freamătă, se schimbă impresii şoptite, tipul de pe scenă încurajează rumoarea şi agitaţia care ne-a cuprins pe toţi. E cînd într-un capăt, cînd în celălalt capăt al scenei. Nu poate sta locului, vorbeşte din ce în ce mai repede. Tipul reinterpretează deconstructivist rutina unui magician. Sala freamătă în continuare. Se aud oh-uri şi ah-uri, eu mă bucur laolaltă cu oamenii din jurul meu. Simt în nări parfumul unei doamne, undeva în dreapta mea o tînără s-a prins cu ambele mîini de braţul companionului ei şi a făcut nişte ochi marimari în care licăreau luminile scenei. Mă foiesc iar pe scaun pînă cînd o lumină orbitoare mă ţintuieşte locului.

„Reflectorul e pe mine. Reflectorul e pe mine. Reflectorul e pe mine.“ Nu pot decît să macin în creier chestia asta care mi se întîmplă chiar acum. Am paralizat. Strîng braţele scaunului pluşat pînă mi se albesc degetele. Tipul de pe scenă agită un joben din care, tradiţional, se scot iepuri şi mă cheamă în gura mare lîngă el. „Hei, domnişoara brunetă din rîndul trei! Haideţi!“, zîmbeşte ăsta larg, iar eu leşin încetul cu încetul şi ies de-a binelea din coşmar.

Am visat. Am visat un vis urît pentru că toată viaţa am fugit de rolurile simpatice pe care te invită să le joci vreun artist ca ăsta din vis sau din orice alt gen de artă participativă, să-i zicem. Multă lume acceptă cu graţie aşa ceva şi chiar se descurcă admirabil. Eu sînt un dezastru mut. Mă apucă o panică pînă la lacrimi în momentul în care mi se dă pe neaşteptate un rol pe scenă. Nu-mi plac happening-urile în care eşti împins brusc în mijlocul acţiunii şi lumea se aşteaptă de la tine să improvizezi ceva, să trăieşti momentul, să faci ceva inteligent. Nu ştiu să fac nimic inteligent, vreau doar să fiu lăsată în pace să privesc, să ascult, să înţeleg ce-oi putea înţelege şi să mă bucur de spectacol. Iar dacă cineva ar vrea să mă omoare de-a binelea, m-ar duce într-un local de karaoke şi m-ar pune să cînt acolo. Asta ar fi umilirea supremă. Dintre toate spectacolele, happening-urile, instalaţiile artistice şi altele asemenea care se fac cu implicarea spectatorului, pot cel mult să accept genul de muzee interactive în care eşti lăsat să atingi de capul tău diferite exponate, să testezi lucruri fără să fii privit neapărat de zeci de ochi. Ideea e că nu-mi place să fiu chemată pe scenă, nu vreau să scot lucruri din joben, nu vreau să improvizez la microfon şi, cu atît mai mult – *the horror* – nu vreau să cînt în public.

Îmi plac exponatele de modă veche. Vreau tablouri masive în culori sumbre, în rame somptuoase care stau demne pe perete, vreau -isme moderne şi contemporane încremenite acolo sau testate de alţii, cu mine vizitator-spectator lăsat în pace să le înţeleagă pe îndelete. Vreau să văd ceasuri prelinse în ritmul meu. Nu vreau mîini ieşind din tablouri şi obligîndu-mă să dau noroc cu ele. Îmi lipseşte lejeritatea altora şi reacţia rapidă. Sînt un motor cu aprindere lentă, fără talent de performer, ca toţi sfioşii pămîntului.

De aia, atunci cînd mă gîndesc la nonşalanţa şi inconştienţa copilăriei, mă apucă rîsul. Cum trebuie să fi arătat în autocar, într-o excursie cu clasa, printr-a III-a, la Slănic Prahova, spunînd bancuri la microfon, în faţă, lîngă şofer? Ce banc penibil oi fi spus atunci, abia ridicată dintr-un mare rău de maşină din cauza căruia vomitasem mai tot drumul? Dar cum oi fi fost în scenetele jucate la serbările şcolare? Îmi povestea maică-mea că eram sufletul spectacolului pe acolo. Doamne, nu vreau să ştiu.

Tot ce ştiu acum e că n-am treabă cu arta participativă. Sînt o afidă minusculă, invizibilă în situaţiile astea. Sau, mai bine, sînt la rîndul meu un obiect de muzeu, inert şi viu în acelaşi timp. Cu un cordon roşu de jurîmprejur şi o mică pancartă nasoală: „Nu atingeţi exponatul“.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

Probe de empatie

Leslie Jamison, scriitoare și eseistă, și John Freeman, critic literar și scriitor, sînt doi dintre invitații conferinței internaționale „The Power of Storytelling“ (9-10 octombrie 2015, www.thepowerofstorytelling.org), organizată de Decât o revistă. *În septembrie, la Editura Publica apare* Probe de empatie, *volumul de eseuri al lui Jamison, iar la Editura Vellant –* Cum citești un romancier, *cartea de interviuri a lui Freeman. Cu această ocazie, publicăm un dialog între Jamison și Freeman, și un fragment în avanpremieră din* Probe de empatie. ***(L. V.)***

The Power of Storytelling

A crescut în Los Angeles, e fiica unui important economist și nepoata psihoterapeutei Kay Redfield Jamison. A studiat la Harvard și a participat la Iowa Writers' Workshop. În prezent, e doctorandă la Yale. Romanul ei de debut, The Gin Closet, *povestea a trei generații de femei, a fost foarte bine primit încă de la apariție, în 2010. Cu toate astea, nu i-a pregătit pe cititori pentru* Probe de empatie. *Scrisă de-a lungul mai multor ani, cartea examinează felul în care durerea ne definește și ne sfidează în același timp, și meditează asupra legăturii sale cu empatia. Eseul care dă titlul volumului evocă perioada în care Jamison a fost actor medical, simulînd diverse afecțiuni în scenarii menite să testeze abilitățile de diagnostic ale medicilor și capacitatea lor de a arăta empatie. „Empatia nu înseamnă doar să asculți“, scrie Jamison, „înseamnă să pui întrebările care trebuie să fie ascultate.“* Probe de empatie *dă senzația că Jamison s-a pus singură la încercare, aruncîndu-se în vîltoarea lumii. E o carte fascinantă, uneori exasperantă, alteori provocatoare, care a devenit un neașteptat bestseller* New York Times. *Am avut un schimb de e-mail-uri cu Jamison la puțină vreme după ce s-a întors la New York din Sri Lanka. (**John Freeman**)*

Am impresia că romanul tău avea elemente autobiografice. Atunci cînd scrii eseuri, lucrezi mai strîns cu tine însăți sau cu viața ta? Eseurile te poartă înspre alte locuri decît ficțiunea?

Și cînd scriu ficțiune, și cînd scriu nonficțiune, îmi iau energie din ieșirile și intrările în materialul propriei mele vieți – așa se întîmplă cînd schimbi genurile –, dar cele două antrenează această mișcare în feluri foarte diferite. În cazul romanului, e adevărat că am luat unele situații din viață (o anumită înstrăinare din cadrul familiei mele), dar m-am simțit și entuziasmată artistic de modurile în care puteam să eliberez narațiunea de ceea ce se întîmplase în realitate, ca și cum ai tăia sfoara și ai lăsa zmeul să se înalțe pe cer. În cazul nonficțiunii, e un alt fel de libertate, un alt mod în care materialului personal i se permite să devină mai mult decît este: astfel, pot pune viața mea alături de viața celorlalți, pot simți ce e comun între noi, pot simți felurile în care autobiografia se îmbogățește cu lucruri care par foarte îndepărtate. Cînd documentam povestea despre boala Morgellons – bolnavilor le ies fire ciudate prin piele – m-am tot gîndit la un parazit pe care-l luasem în Bolivia, un vierme pe care îl „găzduisem“ sub propria mea piele, și asta nu pentru că situațiile erau similare, ci pentru că înțelegeam perfect ce-mi spuneau oamenii intervievați despre cît de groaznic se simțiseră să fie trimiși acasă de medici. Așa că textul pe care l-am scris a sfîrșit prin a incorpora experiența mea în această radiografie jurnalistică asupra comunității de bolnavi. Asta mi se pare absolut fascinant, felul în care un text poate fi despre mine fără să fie în întregime despre mine, felul în care autoexaminarea nu trebuie neapărat să fie solipsistă; poate să se deschidă spre exterior și, poate – în cel mai bun caz – să încarce privirea exterioară cu mai mult sentiment.

Unul dintre bărbații pe care i-ai intervievat pentru eseul despre Morgellons se tratase singur turnîndu-și peste tot corpul root beer *(bere din rădăcini), își injectase nitrogen lichid în ureche, își decojise straturi întregi de piele. Scrii că empatia înseamnă să-ți imaginezi durerea celorlalți. Ce crezi că se întîmplă cînd felul în care durerea e performată ne face să dăm înapoi sau să considerăm că persoana respectivă e nebună?*

„Îmi place foarte mult noțiunea de a-ți ține empatia în lesă.“

Mă interesează acest pas înapoi. Uneori, am impresia, e din cauza fricii: știm întotdeauna că durerea s-ar putea să vină după noi, indiferent cît de departe ar părea – e doar în așteptare, plănuindu-și lovitura. A da înapoi în fața durerii cuiva e opusul unui interes avid, poate chiar indecent, pentru durere, genul de interes care inspiră pornografia violentă sau turismul în zone sărace, genul de interes de care am fost adesea acuzată. A da înapoi poate fi o problemă, dar la fel e și a te avînta prea departe, prea repede, prea complet. Cînd scriu despre persoanele care se taie, mă gîndesc și la dinamica retragerii – felul în care oamenii vor să minimalizeze un tip de durere care pare prea deliberată sau afectată, purtată ca un fel de insignă.

John Freeman

Într-o carte despre durere – și despre motivul pentru care e bine să-i fii martor –, eseul despre ultramaratonul din Tennessee mi s-a părut extrem de interesant, pentru că maratoniștii își aleg suferința, dar aproape toți recunosc că s-ar putea să nu aibă nici o semnificație, în afară de însăși lipsa ei de sens.

Cred că există o tensiune întodeauna interesantă între jurnaliști și oamenii despre care scriu: jurnaliștii încearcă adesea să atașeze straturi de semnificație care nu ar fi neapărat îmbrățișate sau girate de cei despre care scriu, iar subiecții sînt transformați în metafore sau simboluri sau părți dintr-un tipar. Am simțit asta în cazul pacienților cu Morgellons despre care am scris. Încercarea de a transforma boala lor în ceva care să reprezinte niște dificultăți ale condiției umane în general era, într-un fel, un gest agresiv. Probabil asta se întîmplă și la mulți alergători de ultramaraton: acțiunea nu reprezintă neapărat ceva anume; pentru ei, este și atît. Dar, desigur, mă grăbesc să umplu golul. Pentru că are o semnificație, trebuie să aibă o semnificație. Altfel n-ar mai face asta. Fără să fiu prea invazivă, cred că jurnalistul trebuie să spună o poveste despre subiectul lui pe care subiectul n-ar putea s-o spună despre sine. Altfel, ce rol joacă jurnalistul în afară de a da glas unor memorii vorbite de un ventriloc? De asta, cred că poți găsi un sens acolo unde oamenii nu îl găsesc singuri. Și cred că aspectul de alegere al durerii lor fizice e interesant – nu e doar ceva care le-a fost impus –, pentru că sugerează că semnificația e într-adevăr căutată, nu doar extrasă la iveală din circumstanțe de suferință nedorită.

O cantitate uriașă de ficțiune și cultură – și de abuz de putere – e înscrisă în corpurile femeilor. Nu-ți faci niciodată griji că, scriind despre durere și corpuri, reactivezi, de fapt, aceiași tropi?

Absolut, sînt îngrijorată că s-ar putea să reactivez anumiți tropi ai durerii. Și scriu și despre îngrijorarea asta, mai ales în eseul final din carte, atunci cînd încerc să examinez tabuul pe care-l simt multe femei cînd exprimă durerea (mai ales pentru că au crescut după ce feminismul a cîștigat teren). Cred că acel tabu e adînc înrădăcinat într-o teamă de a reactiva anumiți tropi ai feminității. De aceea, încerc să pledez pentru a scrie despre durere, despre corpuri, despre corpuri care dor, fără a toca aceleași imagini învechite ale victimizării feminine care, de fapt, păstrează și conservă această victimizare. Pentru mine, sentimentele de anxietate sau îngrijorare sau rușine legate de ce scriu sînt în realitate semnale că scrisul e pe calea cea bună, pe urmele a ceva valoros și puternic Sau cel puțin asta sper.

Un catalizator pentru această carte pare să fie The Body in Pain, *de Elaine Scarry. Ideea ei – că distrugerea care se află în inima producerii durerii (sau a torturii) corespunde într-un fel procesului de creație – m-a interesat dintotdeauna. Mă întreb dacă stilul eseurilor tale, discursiv, subtil, conștient de sine fără să fie solipsist, e o încercare de a reflecta acest proces al durerii.*

Mi se pare fascinant să crezi în capacitatea artei de a reflecta calitatea de „distrugere“ a durerii și de a reprezenta în același timp procesul creativ care repară acea distrugere. Aș vrea ca eseurile mele să le facă pe amîndouă, să exprime un anumit tip de haos și fragilitate, dar și să respingă haosul și fragilitatea căutînd sensul sau făcînd conexiuni. Cred că eseul „Morphology of the Hit“ e un bun exemplu pentru asta: încerc să povestesc ca pe un soi de basm momentul în care am fost agresată pe stradă, dar arăt în același timp cum procesul respectiv se destramă. Transform o experiență a durerii într-o poveste, dar arăt și felul în care durerea se încăpățînează să se opună coerenței poveștii, amenințînd să-i rupă cusăturile.

La un moment dat scrii despre cum ți-ai dori să poți simți toate lucrurile în același timp, ceea ce cred că ne dorim cu toții, mai ales sub imperiul romantismului, dar, desigur, așa ceva e imposibil. Atunci cînd nu scrii pe o temă dată, cum îți ții în în lesă propria empatie fără să cazi pradă disprețului sau îndoielii de sine?

Îmi place foarte mult noțiunea de a-ți ține empatia în lesă, ca și cum ar fi un animal sălbatic devenit un tovarăș domestic nelalocul lui. Poate că nu e chiar așa de departe de adevăr. Excesul de empatie poate deveni obositor și nici nu e foarte eficient. Paul Bloom, psiholog la Yale, e foarte bun pe tema asta. *Boston Review* a găzduit o dezbatere recentă, ca răspuns la un text al lui Bloom despre pericolele empatiei, despre cum ne poate direcționa greșit sau epuiza sau distrage atenția fără să folosească neapărat la ceva. Deși empatia e unul dintre principiile structurale ale vieții mele, ca scriitor și ca persoană, cred totuși că e important să păstrezi niște limite. Cu asta m-am luptat cînd am scris cartea și mi-am dat seama că nu poți simți totul în locul tuturor. Sînt o mare adeptă a ritualului și a lucrurilor simple: mănînc omletă la micul dejun, îmi petrec o mare parte din timp cu un copil de cinci ani, uitîndu-ne la desene animate, vorbesc cu mama la telefon cel puțin o dată pe săptămînă. A devenit important pentru mine să resping valul de sentimente puternice cu o structură bine definită, cu mișcările vieții cotidiene, cu încercarea de a le fi alături celorlalți în moduri cît mai substanțiale.

(o variantă a acestui interviu a apărut în săptămînalul norvegian Morgenbladet*)*

■ ■ ■

Leslie JAMISON

Marea teorie a suferinţei feminine

– fragment –

Leslie Jamison locuieşte în Brooklyn, este pe cale de a-şi finaliza teza de doctorat la Yale (care are ca subiect poveşti despre dependenţă) şi scrie editoriale pentru New York Times Book Review. Probe de empatie *este o colecţie îndrăzneaţă şi strălucită de eseuri pe teme dintre cele mai diverse, de la pierderi personale la maladii-fantomă, pentru care autoarea a primit Premiul pentru nonficţiune Graywolf Press. Probe de empatie face parte din „Narator“, seria de nonficţiune creativă a editurii Publica, şi va apărea la noi în luna septembrie, în traducerea Ceciliei Laslo.*

Probe de empatie
ESEURI
LESLIE JAMISON
Narator

© Colleen K.

„Tînăra din autobuz cu chipul devastat şi cu privirea intensă, ca a unei specii rare de maimuţe […], s-a întors către mine şi mi-a spus: «Cred că începe să mă doară-n gît. Simţi?»“.

Robert Hass, *Imagini (Images)*

(...) În momentul în care începem să vorbim despre femei rănite, riscăm să transformăm suferinţa lor dintr-un aspect al experienţei feminine într-un element al constituţiei feminine – probabil consumarea ei cea mai subtilă, cea mai fragilă. Străvechiul grec Menandru a spus cîndva: „Femeia este o durere ce nu dispare în veci“. Probabil că voia doar să spună că femeile înseamnă belele. Însă, în paralel, cuvintele lui conlucrează pentru a aminti de posibilitatea ca a fi femeie să *necesite* să suferi; ca durerea să fie un adeziv nesfîrşit şi indispensabil al conştiinţei feminine. Asta este o idee la fel de veche ca Biblia: „Voi mări foarte mult suferinţa şi însărcinarea ta; cu durere vei naşte copii“.

„Femeia este o durere ce nu dispare în veci.“

Un studiu din 2001, numit „Fata care şi-a plîns durerea“ *(The Girl Who Cried Pain)*, încearcă să găsească o noimă faptului că e mult mai probabil ca bărbaţii să primească medicaţie atunci cînd semnalează o durere decît femeile. Femeile au şanse mai mari să li se prescrie sedative. Această tendinţă este cu adevărat regretabilă, dat fiind că există dovezi că femeile ar resimţi într-adevăr mai acut durerea; teoriile pun această asimetrie pe seama diferenţelor hormonale dintre sexe sau pe seama faptului că „femeile resimt mai des durere ca parte a unor procese biologice normale (de exemplu, la menstruaţie şi cînd nasc)“, şi ar putea deveni mai sensibile la durere din cauză că trebuie să „discearnă durerea normală biologic de durerea potenţial patologică“; bărbaţii nu trebuie să facă o asemenea discernere. În ciuda acestor rapoarte, conform cărora „femeile sînt biologic mai sensibile la durere decît bărbaţii, semnalarea durerii [de către femei] este luată mai puţin în serios decît cea a bărbaţilor“. „Mai puţin în serios“ însemnînd, mai exact, că: „E mult mai probabil ca durerile semnalate de ele să fie etichetate drept «emoţionale» sau «psihogenice» şi, prin urmare, «nereale»“.

O prietenă de-ale mele a visat odată că a avut un accident de maşină, în urma căruia toate părţile distruse ale Pontiacului ei au fost acoperite cu polen de un portocaliu-aprins. „Terapeutul meu a insistat şi a tot insistat să găsesc sensul acelei imagini“, îmi scria ea, „şi, în final, am răbufnit: rănile mele sînt fertile! Iar asta s-a transformat într-un reper şi un strigăt de regrupare din viaţa mea.“

Ce e fertil într-o rană? De ce să locuieşti într-una? Rănile promit autenticitate şi profunzime, frumuseţe şi singularitate, dezirabilitate. Invită la compasiune. Sîngerează suficientă lumină încît să poţi scrie în conul acesteia. Cultivă cicatrice doldora de poveşti şi fleacuri care devin strigăte de regrupare. Se revarsă deasupra roadelor fumegînde ale motoarelor distruse şi le acoperă cu culori.

Şi totuşi – dincolo de roadele lor –, tot ne dor. Răsplata oferită de răni nu le înlătură niciodată, ci doar înfloresc din ele. E periculos să ne gîndim la ele ca fiind alese. Poate că un termen mai potrivit ar fi „atracţia rănilor“, adică felurile în care o rană poate seduce, cum poate să promită ceva ce arareori oferă. După cum a spus odată prietena mea Harriet: „Durerea de care se face paradă este tot durere“.

După tot ce-am spus, cum pot să-ţi vorbesc despre cicatricile mele?

Am pe gleznă o băşică albă şi striată, de unde un doctor a scos o larvă. Mai sus, am nişte linii estompate, la baza piciorului, unde obişnuiam să mă tai cu lama. Am un nas care a fost rupt de un tip de pe stradă, însă n-ai putea să-ţi dai seama de opera lui, pentru că au fost plătiţi bani buni ca să nu poţi face asta. Acum, nasul meu are doar o mică cusătură în locul în care a fost tăiat, apoi tras de pe faţa mea, apoi asamblat şi cusut din nou. Am şuruburi în maxilarul de sus pe care numai dentiştii le pot vedea, în radiografii. Chirurgul a spus că s-ar putea ca detectoarele de metal să bipăie pentru mine – probabil a spus *pe lîngă* mine, deşi eu am auzit *pentru* mine, ca nişte clopote muzicale –, însă nu au făcut şi nu fac asta niciodată. Am o bucăţică de ţesut în apropierea aortei care trimite semnale electrice pe care n-ar trebui să le trimită. La 22 de ani, cineva mi-a frînt inima îngrozitor şi voiam să port un tricou prin care să înştiinţez pe toată lumea de chestia asta. În schimb, m-am îmbătat atît de rău, că am căzut în mijlocul lui Sixth Avenue şi mi-am jupuit toată pielea de pe genunchi. În momentul ăla, o puteai vedea, nu mai era nevoie de tricou – puteai vedea *ceva*, o umflătură însîngerată pe sub blugii sfîşiaţi, deşi nu aveai cum să ştii ce înseamnă. Am urme de anvelopă, ca nişte umflături discrete, pe laba piciorului, rămase de cînd m-a călcat maşina. O perioadă scurtă, am avut o cicatrice pe braţ, o minunată excrescenţă violet, şi odată un străin m-a întrebat despre ea. I-am spus adevărul: mă lipisem din greşeală de o tavă la brutăria la care lucram. I-am explicat că tava era fierbinte. Proaspăt scoasă din cuptor. Bărbatul a dat din cap. Mi-a spus:

– Trebuie să inventezi o poveste mai bună decît asta.

„M-a lăsat / cu gura plină de iubire.“

Rana nr. 1

Prietena mea Molly şi-a dorit mereu cicatrici:

„La cinci ani, eram obsedată de The Misfits, rivalii trupei Jem & the Holograms, şi voiam să am o cicatrice *cool*, cum aveau fetele din Misfits, despre care bănuiesc că, de fapt, era machiaj, însă mama m-a prins privindu-mă în oglinda din baie […] încercînd să mă zgîrii pe faţă cu un băţ ascuţit, ca să-mi fac pe faţă o cicatrice *cool*, în diagonală […]“

În cele din urmă, a dobîndit unele:

„Am două cicatrici în jurul gurii, făcute de labradorul fratelui meu (Stonewall Jackson sau Stoney, pe scurt) care m-a muşcat la distanţă de şase ani, prima dată cînd aveam şase ani şi el era pui, şi apoi mai serios, cînd aveam doisprezece ani. A trebuit să mi se pună copci de ambele dăţi, prima dată două, iar apoi 20 şi ceva […] Eram foarte conştientă de faptul că n-aveam să mai fiu o fată frumoasă în sensul tradiţional al cuvîntului, că acum exista o violenţa reală care-şi marca teritoriul pe chipul meu şi că aveam să fiu nevoită să încep liceul adaptîndu-mi personalitatea ca să se potrivească cu această nouă fată cu o cicatrice proeminentă încolăcindu-i-se deasupra buzelor.“

A scris o poezie despre cîinele respectiv: „A fost de parcă-ar fi putut să miroasă sîngele / din gura mea. Nici unul dintre noi / nu s-a putut înfrîna“. Ca şi cum violenţa ar fi reprezentat soarta ei şi, totodată, ceva împărtăşit, nimic nu putea fi înfrînat, iar intimitatea a fost transformată în cicatrice. Cîinele simţea o rană care era deja acolo – o gură plină de sînge – şi a fost ademenit către aceasta; vătămarea adusă de el a eliberat ceva latent. „A pătruns în pofta mea“, continuă poemul, „şi a spălat putregaiul. M-a lăsat / cu gura plină de iubire.“ (...)

Rana nr. 3

Evocînd un moment dificil de pe vremea cînd era anorexică, Caroline Knapp povesteşte cum, stînd în bucătărie, şi-a dat jos tricoul, pe motiv că-şi schimbă hainele, pentru ca mama ei să-i vadă mai bine oasele: „Am vrut să vadă cum îmi ieşeau în afară oasele pieptului şi ale umerilor şi cît de scheletice îmi erau braţele, şi voiam ca priveliştea asta să-i spună ceva ce eu însămi nu aş fi putut începe să transmit: ceva despre durere […], un amalgam de dorinţe îngropate şi de frici nerostite.“

Ori de cîte ori citesc mărturii despre trupuri anorexice ca sisteme semiotice (după cum spune Knapp, „să descriu prin carne o durere pe care nu o pot comunica în cuvinte“) sau ca nişte creaţii estetice („viaţa lăuntrică […] precum o sculptură în os“), am senzaţia unei precauţii familiare. Nu doar faţă de familiaritatea acestor metafore – osul ca hieroglifă, clavicula ca un strigăt –, ci şi faţă de felul în care riscă să realizeze o valorificare pe care pretind că o resping: atribuind elocvenţă corpului înfometat, un soi de eleganţă lirică. Am impresia că parcă am mai auzit asta undeva: autoarea e încă nostalgică după convingerea că înfometarea poate da zbuciumului o formă articulată. Cîndva, scriam cu lirism despre propria mea tulburare alimentară, în aceeaşi manieră, refugiindu-mă în ideea oaselor ca limbaj, documentînd înfăţişarea prostească şi graduală a părţilor mele emergente – proeminenţe şi protuberanţe şi coaste. O prietenă numeşte asta „ritualurile anchetării“; ea povesteşte cum e să te dai în vînt după „a observa cum venele şi tendoanele devin vizibile“.

Însă, pe lîngă această precauţie – „trebuie să stilizăm?“ –, îmi amintesc că înfometarea înseamnă suferinţă, dincolo de orice exprimare stilizată a sa: are la bază o durere şi o obsesie care-şi fac simţită prezenţa în fiecare moment al conştientizării lor. Dorinţa de a vorbi despre acea obsesie poate fi atît simptom, cît şi leac; în definitiv, totul revine la durere, chiar şi – sau mai ales – puseurile alea de nostalgie şi abstractizare.

Pînă la urmă, ce îmi place la spectacolul oaselor din bucătăria lui Knapp este faptul că nu funcţionează. Mama ei nu observă scheletul în maiou. Subiectul e deschis de-abia mai tîrziu, la cină, cînd Knapp bea prea mult vin şi le spune părinţilor că are o problemă. Înduioşătorul strigăt mut al oaselor în razele soarelui din bucătărie – acea anorexie elegiacă, cu nuanţe mitice – este dat de gol de merlot şi de o mărturisire bramburită.

Dacă substituirea vorbirii prin corp trădează o relaţie tensionată cu durerea – te răneşti singur, însă, în acelaşi timp, îţi treci durerea sub tăcere, sugerînd-o fără s-o rosteşti –, atunci „funcţionarea“ sa (mama care observă oasele) ar întări într-un fel această logică: lasă-ţi corpul s-o spună în locul tău. Însă aici nu funcţionează. Knapp pare a spune că vrem ca rănile noastre să grăiască despre ele însele, însă, de obicei, noi ajungem să vorbim despre ele: „Uită-te aici!“. Fiecare dintre noi trebuie să trăiască cu gura plină de revendicări şi de suferinţă. Cum era vorba aia? *Gura plină de iubire*. (...)

pagini realizate de Luiza VASILIU

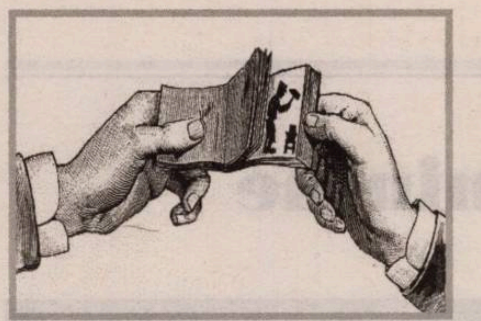

Marius CHIVU

feedbook

Cele mai bune reviste literare

● *Poes:s International* nr. 1 (15) / 2015, poesisinternational.blogspot.ro.

● *Zona nouă* nr. 3-4 / 2015, zonanoua.com.

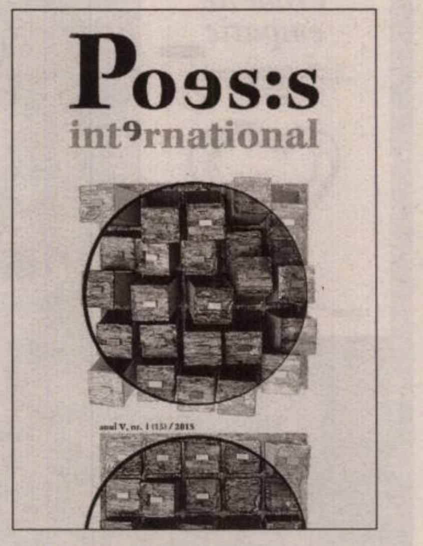

zona nouă
everything in its right place

S-a cam ales praful de revistele literar-culturale de la noi. Nimic n-a mai rămas din audienţa, efervescenţa şi influenţa (deopotrivă literară şi ideologică) pe care-o aveau în anii '90, nici măcar din diversitatea anilor 2000 (dacă e să mă gîndesc la *Cultura* – prima serie, *Noua literatură, Idei în dialog* sau *Dilemateca)*. Ar ieşi o istorie a revistelor literare post-'89 la fel de interesantă ca literatura scrisă atunci! Între timp, însă, mai toate revistele importante din acea perioadă au cunoscut diverse niveluri de dispariţie: unele la propriu (din lipsa finanţărilor), altele au dispărut pe limba lor, reinventîndu-se neinspirat odată ce au ajuns pe mîini nepricepute sau rău intenţionate (vezi cazul revistei *Tribuna),* altele au pierdut orice contact cu literatura, alunecînd tot mai mult spre religie sau politică, altele – cele mai multe – au ajuns reviste-fantomă, cu tiraje infime sau cu apariţii-hazard, fără distribuţie, mai mult online, dar cu o formulă neadaptată online-ului (unele au şi conturi de Facebook, dar postările au o frecvenţă trimestrială). Ca mulţi alţi scriitori, redactori de revistă sau critici literari, primesc acum diverse reviste literare prin e-mail în format pdf. Unele din acestea nici nu ştiu dacă mai apar şi în print, nu le-am mai răsfoit de ani de zile pentru că la chioşcurile de presă din Bucureşti nu se găsesc. Pe majoritatea însă nu le-aş răsfoi oricum pentru că nu mai e nimic de citit în ele. Reviste fără identitate, fără colaboratori, fără conţinut, fără grafică; reviste provinciale la figurat: scriitori locali mediocri scriind ditirambic despre alţi scriitori locali mediocri; şi unii, şi alţii, publicaţi în regim propriu la edituri de apartament.

Calitatea revistelor literare a scăzut dramatic pentru că nu le mai face nimeni care să se pricepă, iar asta pentru că nimeni nu mai e motivat, nici cultural, nici financiar, să se dedice unei reviste. Nu există finanţări pentru colaborări; prin urmare, conţinutul e de umplutură. La fel se întîmplă şi cu revistele sau platformele online care se ocupă de cărţi; la fel de mediocre: materiale traduse de pe Internet, recenzii irelevante, topuri de cărţi/autori alcătuite de, chipurile, utilizatori, şi în care scriitorii adevăraţi nici nu apar (Cărtărescu sau Brumaru vor fi mereu pe locuri inferioare, cu sute de voturi mai puţine decît cine ştie ce blogger sau scriitoraş anonim care şi-a publicat singur cartea în cîteva exemplare.) Noul ministru al Culturii a promis finanţarea revistelor, dar rămîne de văzut ce se va întîmpla în acest sens. Cîteva reviste fac însă eforturi notabile să ofere un anume standard cultural *(Orizont, Steaua, Observator cultural* sau *Suplimentul de cultură,* ca să dau cîte un exemplu din fiecare regiune istorică), dar circulaţia, audienţa şi influenţa lor sînt inexistente în afara mediului scriitoricesc; şi nici măcar acestor reviste nu le-ar strica o regîndire a formulei, în sensul deschiderii perspectivelor culturale, al împrospătării conţinutului, al stilului şi al ideilor vehiculate, nu mai vorbesc de grafică – de multe ori, ele sînt bătrînicioase şi rămase în ograda naţională unde, din păcate, nu se întîmplă mare lucru. E nevoie de bani, dar e nevoie şi de oameni noi care să fie atraşi înspre presă, să descopere importanţa şi pasiunea de a face o revistă.

În acest peisaj arid şi trist, două reviste tinere aterizează cu o anume periodicitate, precum nişte OPN-uri (Obiecte Publicistice Neidentificate): *Poes:s International* – redactor-şef Claudiu Komartin, grafică Ana Toma, revistă finanţată de Centrul Judeţean pentru Cultură Bistriţa-Năsăud, condus de Gavril Ţărmure, un fel de Mecena al literaturii române; şi *Zona nouă* – redactor-şef Vlad Pojoga, grafică Ilinca Pop, revista este „un proiect al Bibliotecii Judeţene ASTRA Sibiu, iniţiat de membrii cenaclului Zona nouă, alături de redacţia revistei *Transilvania,* şi susţinut de Universitatea «Lucian Blaga» Sibiu". Ambele reviste, făcute exclusiv de poeţi, cu o grafică impecabilă, publicînd predominant poezie într-o competentă selecţie de autori şi texte, reprezintă, în opinia mea, cele mai bune şi atractive reviste literare româneşti ale momentului. Dacă ar apărea în limba engleză (deşi ambele reviste au, uneori, şi secţiuni multilingve), *Poes:s International* şi *Zona nouă* ar face carieră internaţională şi ar sta lîngă orice mare revistă de poezie din lume.

Ajunsă deja în al cincilea an de existenţă, *Poes:s International* oferă, ca de obicei, un conţinut incredibil de consistent. În acest număr, spre exemplu, există un portret de autor Aurel Pantea (cu o selecţie din poeme vechi, una dintre principalele calităţi ale revistei fiind revizitarea vechilor volume de poezie, niciodată reeditate, ale unor mari poeţi români contemporani), o duzină de cronici la cărţi de poezie, fragmente de teatru (Camelia Toma, *Federeii,* scenariu după volumul de poezie al lui Nicolae Avram) şi fragmente de proză (din Robert Walser), eseuri despre poezie (de Amy Lowell, Radu Vancu şi Nicolae Coande), interviuri (cu poetul polonez Wojciech Bonowicz şi cu muzicianul-artist Mircea Florian), plus, grosul revistei, pagini întregi de poezii din opera a douăzeci de autori din unsprezece ţări (şi aici trebuie lăudată neapărat echipa de traducători): americanii Mark Strand şi Fady Joudah, polonezul Marcin Baran, slovena Katja Perat, ucraineanul Boris Gumeniuk, suedezul Daniel Boyacioglu, englezul S.J. Fowler, francezul Mike Kasprzak, maghiarul Bajtai András, cehoaica Katerina Rudcenková, croatul Goran Colakhodzic, plus românii Ştefan Manasia, Rita Chirian, Mihail Vakulovski, Emanuel Guralivu, Svetlana Cârstean, Constantin Abăluţă, Tiberiu Neacşu şi debutantul Horia Şerban.

Zona nouă, care apare de trei ani, publică, în general, texte predominant poetice, din autori tineri şi foarte tineri. Acest număr, intitulat „Everything in its right place", după un refren Radiohead, oferă aproape 200 de pagini de poezie şi fragmente de proză din 14 scriitori americani tineri; texte foarte diferite, de formule variate, cu mult sex (fireşte), un număr nepreţuit prin faptul că aflăm şi ce se scrie în acest moment, şi nu oriunde, ci în Statele Unite. Prin urmare, îmi închei aici prezentarea acestor reviste, pe care vi le recomand din toată inima şi vă las cu poemul de mai jos, ales aproape la întîmplare.

■ ■ ■

Daniel BAILEY

Sonet Beat 25

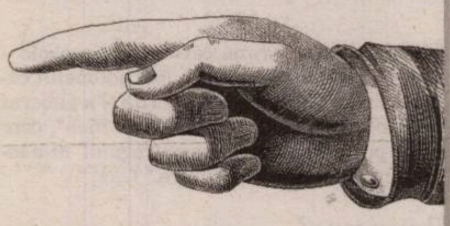

VREAU SĂ FIU SĂRAC PENTRU
TOTDEAUNA
DAC-AŞ PUTEA SĂ RĂMÎN VIU ŞI
NEMULŢUMIT
ATUNCI NUMAI DE ASTA AM
NEVOIE
EXCESUL DE BANI AR FI CHELTUIT
IRESPONSABIL

AŞ CUMPĂRA UN SATELIT ŞI AŞ
TRANSMITE BOALĂ
AŞ CUMPĂRA O UMBRĂ ŞI AŞ
COASE-O DE SOARE
AŞ ÎNGROPA BANII ŞI AŞ ÎNCERCA
SĂ CRESC UN COPAC DE BANI
MEREŢI ÎN PULĂ POT SĂ FAC CE AM
EU CHEF

AŞ CUMPĂRA O ŢARĂ DIN LUMEA A
TREIA ŞI AŞ SUBJUGA-O
AŞ ÎNECA OCEANUL ÎN BANI
AŞ FACE SPARRING CU UN CAL ŞI
DUPĂ AIA AŞ MÎNCA MONEDE

ORICE-I MULT MAI MIŞTO CÎND E O
POSIBILITATE
DE FAPT MAJORITATEA
LUCRURILOR ĂSTORA AR FI
CAM DE CĂCAT
$$$$$$$$$$$$$$$$$$$$$$$$$$$$$$$$
$$$$$$$$

traducere de Vlad POJOGA

PUBLICITATE

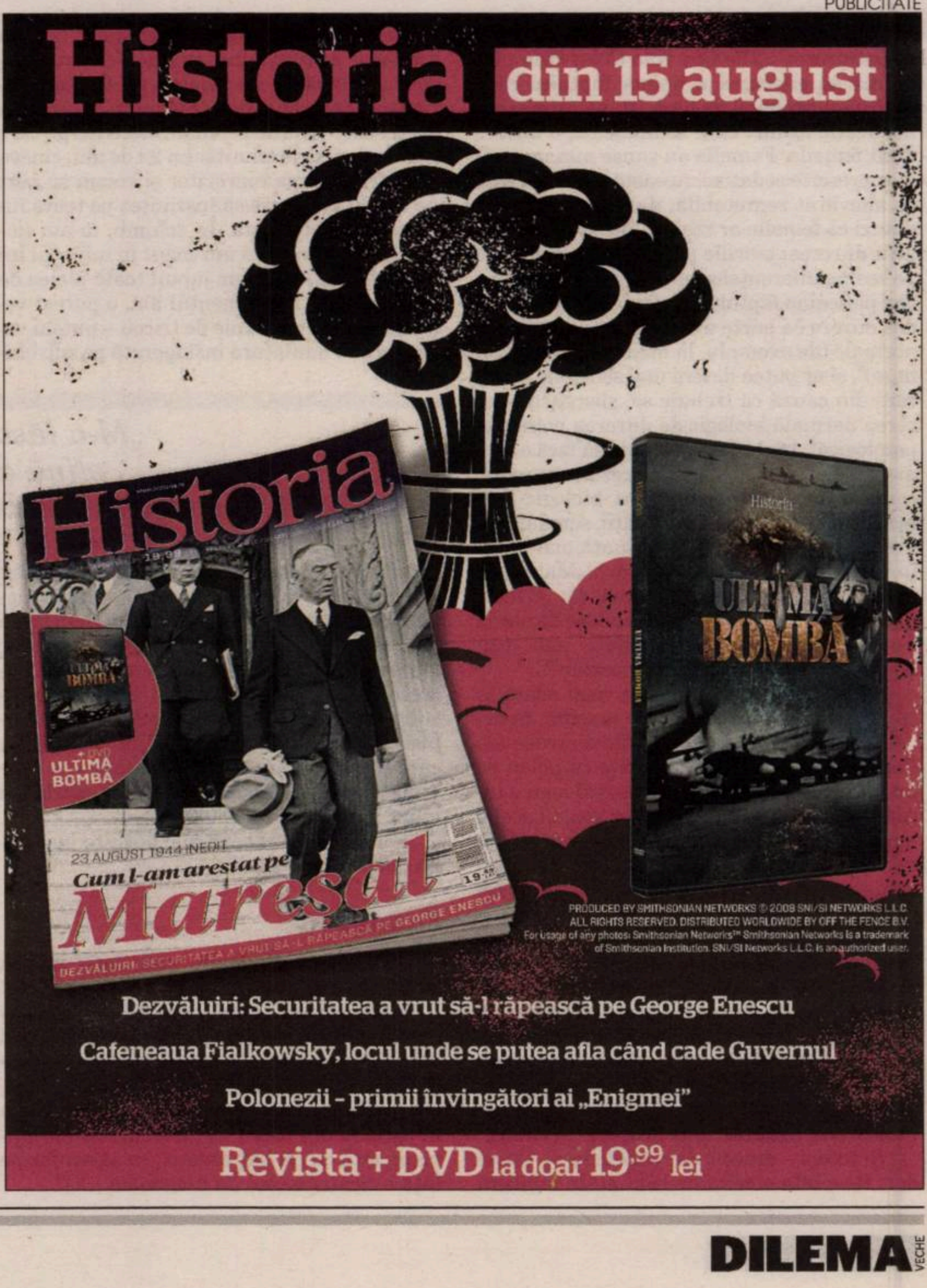
Historia din 15 august
Historia
+DVD ULTIMA BOMBA
23 AUGUST 1944 INEDIT
Cum l-am arestat pe Mareşal
DEZVĂLUIRI: SECURITATEA A VRUT SĂ-L RĂPEASCĂ PE GEORGE ENESCU
Historia
ULTIMA BOMBĂ
PRODUCED BY SMITHSONIAN NETWORKS © 2008 SNI/SI NETWORKS L.L.C. ALL RIGHTS RESERVED. DISTRIBUTED WORLDWIDE BY OFF THE FENCE B.V. For usage of any photos: Smithsonian Networks™ Smithsonian Networks is a trademark of Smithsonian Institution. SNI/SI Networks L.L.C. is an authorized user.

Dezvăluiri: Securitatea a vrut să-l răpească pe George Enescu

Cafeneaua Fialkowsky, locul unde se putea afla când cade Guvernul

Polonezii – primii învingători ai „Enigmei"

Revista + DVD la doar 19,99 lei

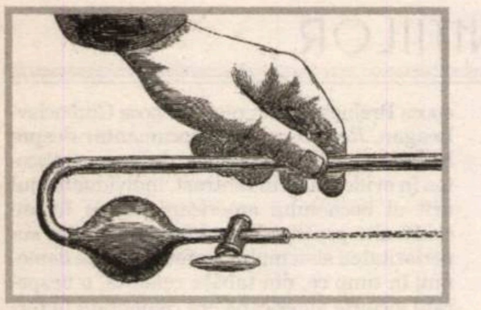

REGIMUL **ARTELOR** ȘI MUNIȚIILOR

Oana STOICA

rosencrantz & co

Zidul lui Perjo

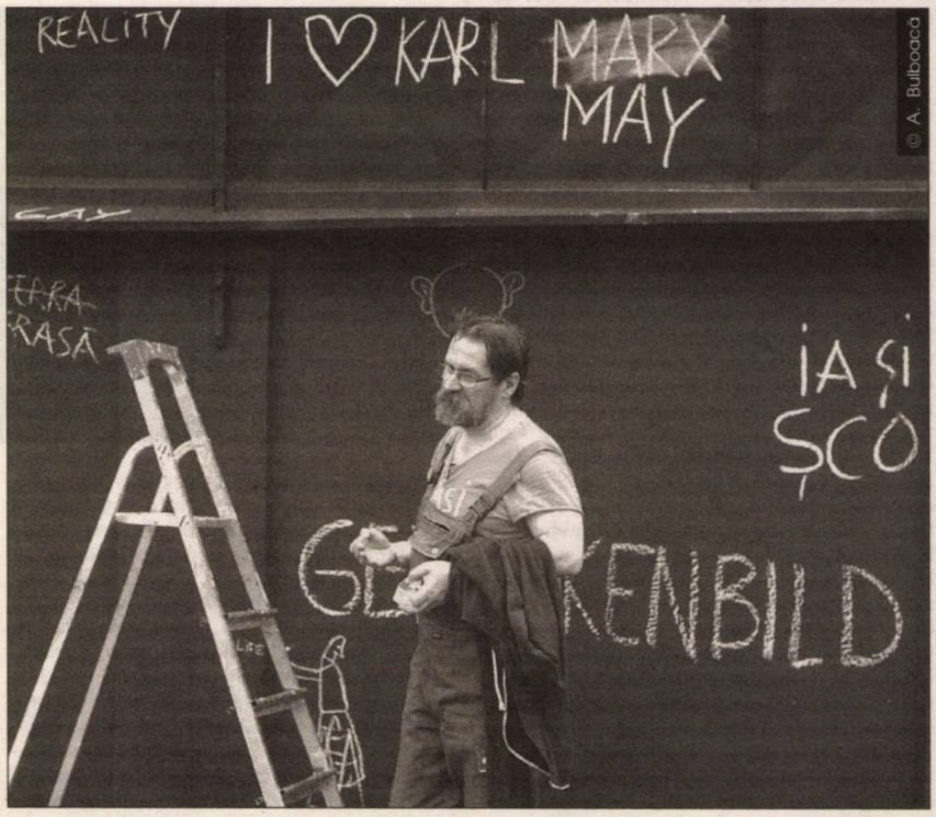

© A. Bulboacă

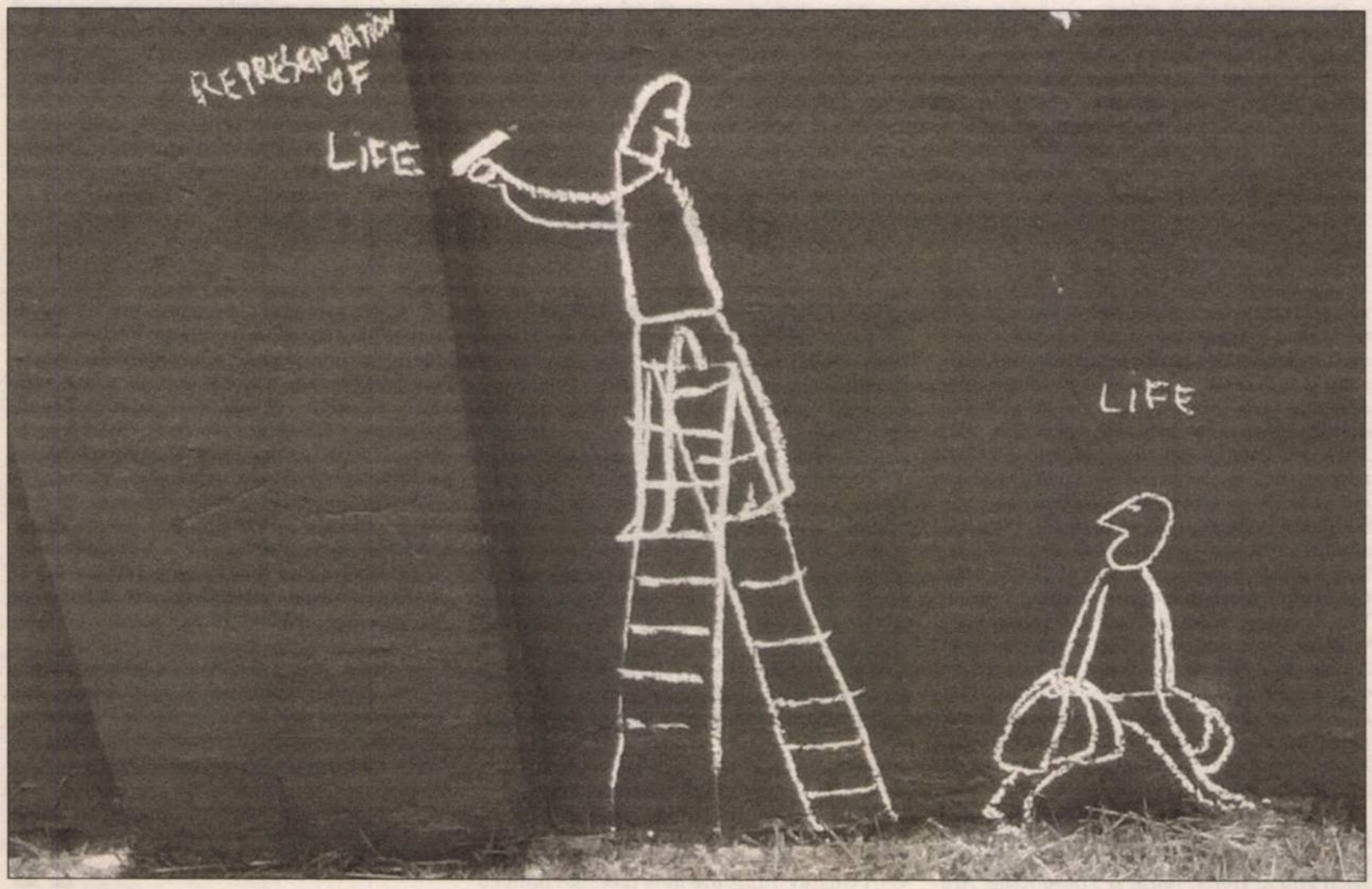

● **Dan Perjovschi, *Horizontal Newspaper*, 2010-2015. La Festivalul Internațional de Teatru de la Sibiu.**

„Ce face omul ăla acolo?“ Femeia are vreo 50 de ani, e mică de statură, dar împlinită, cară două sacoșe, cîte una în fiecare mînă, și pare un pic obosită. E 11 dimineața într-o zi de iunie, căldura a bătut în retragere în fața unor nori care nu știu de glumă (ploaia va începe puțin mai tîrziu). Întrebarea îi este adresată unui băiat de vreo 12 ani, în blugi, cu tricou alb și o freză ciufulită, care merge sprințar lîngă ea. „Artă“, vine prompt răspunsul, după care urmează niște explicații pe care nu le mai aud pentru că cei doi se îndepărtează. „Omul ăla“, cu o salopetă muncitorească, șapcă și un hanorac pe care îl îmbracă / îl dezbracă în funcție de raportul norisoare, stă aplecat la baza zidului înnegrit peste noapte (după cinci ani în care a fost alb) și desenează cu cretă, consultînd din cînd în cînd un carnețel roșu. Din truda asta ies *cartoons & statements,* unele jos, altele sus, spre culmea zidului, pentru care „omul ăla“ cară o scară de zugrav. Cățărat pe scară sau în genunchi pe iarbă, omul desenează. Unii îl fotografiază, reporteri TV îl întrerup pentru interviuri, pietonii se opresc un pic să privească și să comenteze, dar în general, lumea își vede de treabă. Ca și „omul ăla“ care se încăpățînează să umple cu desene tot zidul.

De cinci ani, Dan Perjovschi are zidul lui la Sibiu, lîngă Teatrul Național „Radu Stanca“, pe care actualizează anual *Ziarul orizontal* – transpus pe panouri pentru Avignon și Bruxelles și rebotezat *Ziarul vertical* –, o realitate surprinsă lucid și ludic, cu profundă acuitate și fină înțelegere, în desene cu omuleți (ca ai lui Gopo) și cuvinte al căror merit este frustețea ideilor („am fost de dreapta, am fost de stînga, acum mă bălăngăn“ – Dan Perjovschi, interviu de Ioana Calen în *VICE).* Acest merit pare să fie în același timp și o barieră, publicul suspectează mereu sensuri ascunse în desenele sale, este neîncrezător în accesabilitatea lor („Dacă nu ești pregătit cultural să vezi, nu vezi, pur și simplu“), nu poți desena pur și simplu pe ziduri, deși asta nu a fost nici o problemă la MoMA în New York sau la Centre Pompidou din Paris. Așa că marile muzee din lume și puștii de 12 ani îl înțeleg și îl apreciază, pentru ei ceea ce face el e artă, una complexă, nu însă și elitistă, nu e numai pentru cei ce au citit toată biblioteca din Alexandria, ci pentru toți cei ce trec pe stradă în timp ce el desenează și un pic după aceea, nu foarte mult timp, pentru că arta lui dispare „ca insectele efemeride, căutați pe net“.

„Zidul ăsta e un spectacol gratuit“ este unul dintre primele *statement*-uri ale lui Perjovschi la Sibiu și condensează multiplele valențe ale performativității sale. Perjovschi face din perete o scenă, notațiile sale sînt replici și acțiuni, au teatralitate și ți se agață de creier. Artistul modifică funcția zidului, din element construit în element pe care se construiește (suport pentru artă), înlocuindu-i dimensiunea finită cu una provocatoare, de generator de dezbateri. Perjovschi își exercită pe zid gîndirea critică, „artă cu tendință, artă angajată“, zice el în timp ce captează realitatea cu picătura și o contextualizează, conectînd idei, actanți și acțiuni, deconspirîndu-le dependența, vizibilă numai din carnețelul roșu.

Pe zidul sibian, Perjovschi abordează trei teme: politica (include aici socialul și activismul: „PARCARE / PARC N-ARE“), arta (și consumul ei – mai multe hoteluri strigă: „VREM CULTURĂ“) și identitatea locală („PERIFERIE, MARGINE, MĂRGINIME – Centrul e acolo unde se întîmplă ceva“). De la macro la micro, de la artă la „politicianură“, de la opțiuni personale („Brukenthal, baronul meu local“) la decizii globale („REVOLUTION ON/OFF“), de la certitudini („Avem mii de minute gratuite ca să nu ne spunem nimic“) la nedumeriri („THE DIRECTOR DIRECT, THE ACTOR ACT AND THE PUBLIC? THE PUBLIC... PUB“). O permanentă atitudine de frondă, nu gratuită și nu din principiu, ci motivată și asumată, îl face să fie mereu *underground,* precum Radu Afrim în teatru sau Centrul Național al Dansului între instituțiile de cultură, deși e recunoscut peste tot în lume și probabil e cel mai cunoscut artist vizual în România, de unde și afirmația „Păi, eu sînt alternativ în *mainstream*“ (interviu de Marius Chivu în *Dilema veche).* Perjovschi captează protestele împotriva exploatării miniere de la Roșia Montană („Uniți (ne) salvăm“), alegerile prezidențiale din 2014 („AVEM PRĂSIDENT“), problematizează relațiile din teatru, sistemic chestionabile („Teatru clasic ❑ – teatru contemporan ◊“), actualitatea terifiantă („Je suis Charlie et Ahmed – FREEDOM OF EXPRESSION“, „cu accent pe *expression*“) sau filosofia vieții contemporane („EXIsT“). Perjovschi e Brecht prin activism, Grotowski prin „sărăcia“ mijloacelor de expresie și Urmuz prin limbaj („CÎȚI CAI PUTERE ARE CARUL CU BOI?“). Generos, artistul a invitat în anii trecuți alți artiști să performeze pe zidul său și așa a apărut, sub nu știu a cui semnătură, „icoana“ lui Farid Fairuz („Farid vine!“), personajul cel mai apropiat de Perjovschi, *alter ego*-ul călător al coregrafului Mihai Mihalcea, a cărui gîndire critică ia forme verbale comic-agresive, o identitate performativă iritant lucidă și vocală. Nimic mai aproape de Perjovschi decît această persoană-personaj, real-imaginar, agresiv-vulnerabil, conștiință publică subiectiv-obiectivă.

Artistul modifică funcția zidului,
din element construit în element pe care se construiește.

„Cel mai greu este să expui în orașul în care locuiește mama“, zice Perjovschi care e sibian și în atelierul/casă/cub pe care îl deține la marginea orașului are o arhivă de artă contemporană, documentată de soția sa, artista Lia Perjovschi. Încet-încet, a cucerit-o însă și pe mama, după ce a obținut mai întîi admirația colegelor ei. Teatrul sibian a produs un album bilingv (englez-francez), *Dan Perjovschi: Horizontal Newspaper 2010-2015,* lansat în FITS 2015, care arhivează efemerul lucrărilor artistului pe zid. Cartea se va găsi din toamnă în librării.

Ploaia șterge o parte din desene pînă a doua zi, pe cele de sus, neprotejate, așa că fragmente de cuvinte și fragmente de omuleți Gopo se arată în jumătăți de statement-uri. Dar Perjovschi ia scara și desenează, ziua sau noaptea, peste resturi de idei rămase de ieri sau din anii trecuți. O istorie peste altă istorie. „~~ISTORIE~~/ISTORII“.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Andrei GORZO

dilematograf

Lovituri de imagine

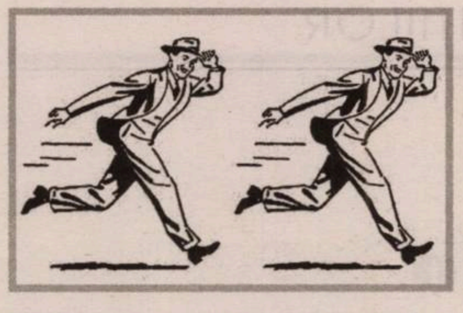

● *Filme interzise / Verbotene Filme* (Germania, 2014), de Felix Moellner.

1200 de lungmetraje au fost făcute în Germania între 1933 şi 1945. Circa 300 au fost interzise de Aliaţi. Aproximativ 40 nu pot avea parte nici azi, în Germania, de proiecţii publice, decît în medii controlate – mai mult sau mai puţin academice, cu experţi care să le pună în context. Pe posturi TV germane nu sînt difuzate niciodată. Pe de altă parte, sînt uşor de cumpărat de pe Internet, ba multe pot fi văzute pe YouTube. Documentarul lui Felix Moellner investighează situaţia lor. Sînt intervievaţi istorici, istorici ai cinematografului, cineaşti şi (foşti) neonazişti. Sînt incluse fragmente din notoriile filme „rasiale“ (adică antisemite) *Evreul Süss / Jud Süss* (regie Veit Harlan, 1940) şi *Familia Rothschild / Die Rothschilds* (Erich Waschneck, 1940), dar şi din filme antisovietice, antipoloneze, antibritanice, antifranceze, împotriva Republicii de la Weimar, împotriva artei moderne etc., precum şi din filme mai puţin explicit-politice (de aventuri, *musical*-uri etc.) ale epocii Goebbels. Sînt citate note de spectator ale lui Goebbels însuşi: *Reîntoarcere acasă / Heimkehr* (Gustav Ucicky, 1941) – în care atrocităţile comise de nazişti în Polonia le sînt atribuite polonezilor, cu minoritarii germani ca victime – conţine, în aprecierea ministrului Propagandei, „cea mai bună secvenţă din cîte s-au filmat vreodată“. Şi mai sînt citate reacţii – acoperind, pe cît posibil, tot spectrul – ale spectatorilor prezenţi la proiecţii din Germania, Franţa şi Israel. De pildă, un public din Ierusalim e mai degrabă amuzat de *Familia Rothschild* – de gestul flamboaiant prin care Rothschilzii înşişi îşi asumă pe ecran, la un moment dat, proiectul de dominare mondială ca pe un proiect evreiesc, trăgînd o serie de linii pe harta lumii, între oraşele pe care le controlează, şi desenînd astfel o stea a lui David. (În general, flamboaianţa nu le lipseşte acestor filme – fie că ne euforizează cu un număr muzical în care piloţi de Stukas-uri cîntă în cor pe cer, fiecare din avionul lui, fie că ne cer să împărtăşim suferinţa unui băiat sensibil din Tineretul Hitlerist, obligat de bruta lui socialistă de tată să cînte „Internaţionala“.) Totuşi, după cum o demonstrează reacţia unui spectator german la finalul unei proiecţii cu *Heimkehr*, proiectul acelui film, de legitimare a anexării Poloniei, încă mai poate fi întîmpinat aprobator. Tot aşa, filmul cu Rothschilzii încă mai e luat, de către spectatorii care vor să-l ia aşa, ca o relatare veridică despre felul în care au făcut avere. „Un asemenea film încă mai poate fi periculos într-o perioadă de criză, cînd lumea caută ţapi ispăşitori“ – spune un fost deportat la Auschwitz după o proiecţie cu *Jud Süss*. Flamboaianţa acestor filme le-o fi făcînd ea să poată fi consumate şi într-o cheie *camp* – cu bere, hăhăială în grup şi replici scandate în cor, ca la *The Rocky Horror Picture Show* (în cheia respectivă erau proiectate încă din anii '80, în cluburi hip din New York sau Berlin) –, dar asta nu le neutralizează toxicitatea. După cum povestesc neonaziştii intervievaţi aici, pînă şi în mediul lor li se organizează vizionări mai degrabă hlizite decît solemne – şi, cel puţin în cazul unor filme ca *Jud Süss* şi *Die Rothschilds*, în parte se rîde şi de cît de crase sînt manevrele lor de demonizare a evreilor –, dar rîsul nu le periclitează statutul de moaşte sfinte. După cum apreciază Rainer Rother de la Cinemateca Germană, tonul dominant al unei bune părţi din producţia cinematografică nazistă e vesel; chiar şi în cazul filmelor în care nu e, pot exista momente de respiro comic sau, dacă nu, atunci alte tactici verificate, desfăşurate competent, de a-i ţine companie în mod antrenant unui public care, ca să se lase furat, nu trebuie să fie neapărat alcătuit din nazişti cu spume la gură. În *Verbotene Filme* sînt incluse şi fragmente din *Acuz / Ich klage an* (1941), precum şi fragmente din discuţiile purtate de spectatori, după o proiecţie, cu fiica regizorului Wolfgang Liebeneiner. *Acuz* pledează pentru dreptul la moarte voluntară prin intermediul unei poveşti despre o tînără soţie de doctor, care, lovită de scleroză multiplă, se sinucide cu asistenţa devotatului ei soţ. La sfîrşitul proiecţiei, mai mulţi spectatori mişcaţi observă că argumentele pe care filmul le dramatizează elocvent sînt cele care se aduc şi azi în favoarea eutanasiei. Dar filmul a fost conceput într-un alt context – cu obiectivul de a ajuta publicul german să creadă că celor circa 70.000 de persoane ucise în acea perioadă fără vrerea lor, pentru că sufereau de boli psihice sau de alte dizabilităţi, li se făcea un bine.

● *Armata Roşie / Red Army* (SUA, 2014), de Gabe Polsky.

Spunînd povestea echipei de aur a Uniunii Sovietice, care a dominat lumea hocheiului din epoca Brejnev-Carter pînă în epoca Gorbaciov-Reagan, *Red Army* e un documentar despre hochei ca politică. Cu jocul ei de pase, care scotea în evidenţă, prin contrast, individualismul urît al hocheiului american, echipa fusese construită pentru a demonstra metonimic superioritatea sistemului sovietic în orice domeniu; în timp ce, din tabăra cealaltă, o nesperată victorie americană era comentată în termeni nu mai puţin alegorici, cu atît mai mult cu cît era repurtată la vremea invadării Afganistanului de către sovietici. (În *Red Army* e inclusă o adresare a lui Carter către poporul american, cu efect astăzi ironic, în care, pentru a sublinia faptul că afganii sînt *the good guys*, preşedintele american subliniază pios religia lor musulmană, contrastînd-o cu ateismul sovietic.) Superstarul naţionalei sovietice de-atunci, Veaceslav (Slava) Fetisov, este şi vedeta acestui documentar regizat de americanul (cu origini ruseşti) Gabe Polsky. Inteligent şi arogant, Fetisov îl lasă pe Polsky să aştepte în timp ce-şi verifică SMS-urile şi nu ezită să-i dea de înţeles dacă unele întrebări i le găseşte ignorante şi ofensatoare. Fetisov povesteşte pe larg cît de crunt au fost exploataţi el şi coechipierii lui, în anii '80, cînd au ieşit din mîinile părinteşti ale antrenorului lor iniţial şi au picat în labele unui antrenor rău, dar nu e dispus să blameze întregul sistem. Povestea pe care o spune rămîne una despre un „tată“ bun (primul antrenor) şi un „tată“ rău (al doilea); pe acesta din urmă l-a înfruntat cu mult curaj, dar fără a se gîndi vreodată să fugă din ţară. Uniunea Sovietică e cea care, pe fondul crizei tot mai severe din anii '80, a început să-şi închirieze jucătorii (oprind aproape toţi banii) către cluburi americane: o experienţă iniţial dezolantă pentru jucători, care n-au redevenit productivi decît din momentul în care cinci dintre ei, cu Fetisov în frunte, s-au regăsit în aceeaşi echipă americană, deci au putut din nou să joace aşa cum învăţaseră în URSS. Succesul american nu i-a împiedicat însă să răspundă loial chemării lui Putin de a contribui la reconstrucţia sportului rusesc şi a stimei naţionale de sine. Acum, cînd vorbeşte cu Polsky, Fetisov e un deputat şi un fost ministru al Sportului. Tema sportului ca politică e una pe care *Armata Roşie* o are în comun cu *Al doilea joc*, documentarul lui Corneliu Porumboiu despre un meci Steaua-Dinamo din 1988, însă, pe această temă, Polsky construieşte exact – şi bine face – ceea ce Porumboiu refuză publicului: un expozeu convenţional – narativ, rapid, cu filmări de arhivă din multe surse şi interviuri cu majoritatea participanţilor.

■ ■ ■

Paul BREAZU

audio şi n-am cuvinte

Comori din adîncuri

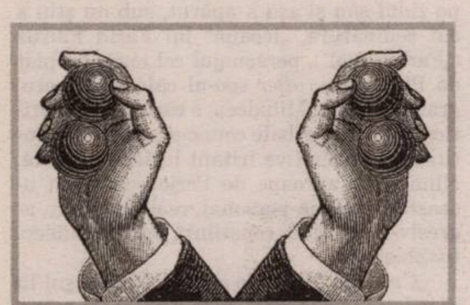

● Chelsea Wolfe, *Abyss, Sargent House, 2015.**

Dacă vreun gen muzical a suferit în ultimii 20 de ani, acela a fost *metal*-ul. Aş fi foarte tentat să spun că acesta n-a mai produs, pînă în ultimii ani, nimic relevant. Asta cam de la *Times of Grace*, teribilul album din 1999 al formaţiei americane Neurosis. Şi, foarte probabil, aş fi destul de aproape de adevăr. În fapt, revirimentul recent al *metal*-ului, care pare a-i anunţa un viitor luminos, s-ar putea pune cu uşurinţă în cîrca trupei amintite şi a unei noi generaţii de muzicieni, care a scos capul la suprafaţă la începutul noului mileniu, fie că vorbesc aici de Baroness sau Mastodon, veniţi din aria *sludge*, fie de *band*-ul japonez Boris sau de proiectul Sunn O))), ultimele două nume avînd strînse legături cu *drone / noise metal*-ul.

Americanca de 31 de ani Chelsea Wolfe se revendică şi ea de la acest val eterogen şi *postdoom*-ian. În decembrie 2010, la vremea debutului cu *The Grime and the Glow*, muzica ei, înregistrată pe un banal Tascam 488, nu trecea de graniţele unui folk gotic, care avea îndeajuns de mult şarm întunecat, narcotic şi *lo-fi* încît să o aducă în atenţia unei anumite categorii de public. Cel de-al doilea disc de studio, *Apokalypsis*, apărut în anul 2011 la Pendu Sound, ducea lucrurile un pic mai departe: *sound*-ul devenea mai greu/*heavy*, atmosfera – mai apocaliptică/*doom*, în timp ce Chelsea Wolfe se transforma la răsăritul lunii într-o creatură făcută din particule de PJ Harvey, Siouxsie Sioux şi Beth Gibbons. O piesă de pe acest album, „Pale on Pale“, anunţa viitorul. Unul care nu avea să vină nici cu următorul LP, *Unknown Rooms: A Collection of Acoustic Songs* (2012), nici cu cel care a fost lansat un an mai tîrziu, *Pain Is Beauty*, un efort intens şi interesant, vag pop şi parţial populist, ci cu albumul apărut la începutul lunii august, anul acesta, pe numele lui *Abyss*.

CHELSEA WOLFE
ABYSS

Editat de un *label* din Los Angeles, Sargent House – în portofoliul căruia sînt trecute *release*-uri pentru muzicieni precum Zach Hill şi Hella, Boris şi These Arms Are Snakes, Wovenhand şi Russian Circles –, noul disc Chelsea Wolfe apelează toate numele pe care le-am enumerat pînă acum în acest text. *Abyss*, inspirat, după spusele autoarei, de teoria viselor în accepţiunea lui Carl Gustav Jung, are de-a face mai mult cu oricare dintre teoriile despre muzică ale unui oarecare Vark Vikernes pe Valium. Mult mai greu şi mult mai apocaliptic decît *Apokalypsis*, proaspătul LP lasă în urmă goth folk-ul pentru a deveni *post-*. Linia de bas de pe *opener-ul* „Carrion Flowers“, distorsul imposibil de pe „Iron Moon“, efectele terifiante şi drone-ul de pe „Dragged Out“, vioara funebră de pe „Grey Days“, *feedback*-ul dement de pe „Survive“ o apropie pe Chelsea Wolfe periculos (şi încîntător) de mult de o dimensiune sonoră, *metal*-ul aşa cum poate fi el văzut/înţeles/imaginat astăzi, care are nevoie de astfel de legături primejdioase.

* *Abyss*, cel de-al cincilea album de studio al lui Chelsea Wolfe, poate fi ascultat şi descărcat contra cost de pe pagina de Bandcamp a artistei americane, la adresa chelseawolfe.bandcamp.com/album/abyss.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

■ ■ ■

REGIMUL ARTELOR ŞI MUNIŢIILOR

Cristina FOARFĂ

bolero de **travel**

Pe drumurile din Nigeria

Alexandru Duţu lucrează la o firmă multinaţională producătoare de echipament medical. Prin natura muncii, Alexandru călătoreşte foarte mult, uneori în zone exotice, şi întotdeauna se întoarce acasă cu poveşti care combină business-ul cu culoarea locală. De exemplu, cum este să mergi pentru afaceri în Nigeria? Şi să vezi, de aproape, cum arată sistemul medical de acolo?

Primul şoc al lui Alexandru, cînd a mers acum doi ani, a fost unul dintre cele mai bune spitale din Lagos. Clădiri mici, cu etaj, din lemn, barăci simple pe un teren viran, fără garduri, cu găini alergînd bezmetice de colo-colo. În saloane, nu toate cu uşi sau ferestre, 50-60 de oameni stau înghesuiţi în paturi vechi de zeci de ani, iar afară, în curte, stau femei întinse în faţa clădirii. „Mai departe e o secţie de copii, văd ca prin umbră cîteva siluete şi aud plînsete. Nici nu îndrăznesc să mă apropii, nici nu vreau să îmi închipui.“ E o ţară unde sistemul social de asigurări de sănătate este foarte prost. Totul se plăteşte. Poate de aceea, spune el, abundă anunţurile cu ologi care se ridică sau orbi care văd, vindecaţi de Iisus prin cineva care face minuni contra cost în numele Domnului şi-şi face publicitate agresivă la TV.

Ajunge şi într-o clinică privată. Diferenţa nu e mare. Aşteaptă alături de pacienţi, în linişte, pînă să intre la întîlnire. „Albul îmbrăcat business stă drept, ţanţoş şi serios.“ De fapt, analizează cu uimire ce vede în jur, încercînd să înţeleagă. Întîlnirea decurge bine, clinica aşteaptă o finaţare şi apoi poate investi în aparatele de fizioterapie.

A doua zi, avionul lui spre Benin, unde are o altă întîlnire de afaceri, se amînă. Ajunge la 5 dimineaţa în autogară, într-un oraş fără iluminat public. În autocar, împreună cu partenerul lui, sînt priviţi cu suspiciune. Fiind singurii doi albi, sînt cercetaţi amănunţit la controlul antitero. Mai sînt şi îmbrăcaţi la patru ace, pentru întîlnire. Hainele se şifonează în cele şase ore de mers chircit, dar nu mai contează. În autobuz se cîntă şi se recită cu patos texte religioase. „Nu ştiu ce să fac, dacă să zîmbesc cînd îmi aduc aminte de atmosfera de gospel din filmele americane sau să mă pătrundă credinţa. După cîteva minute însă îmi trece nehotărîrea, cu toţii se opresc după ce strigă de cîteva ori *Aleluia* şi îşi agită mîinile în sus. Se pare că au adus spiritele bune în microbuz.“

Clădiri mici, cu etaj, din lemn, barăci simple.

Din autobuz, vede adevărata Nigerie. „Valuri de verde violent dat de pădurea tropicală, accentuat de o ceaţă care ne va urmări tot timpul. Terenuri virane de pămînt roşu maroniu care ridică în aer praf. Şi apoi aşezări – prima pe care o văd, în jurul unei posibile gropi de gunoi. Mulţime de case întinse pe sute de metri de-a lungul drumului. Mult spus case – sînt făcute din cartoane, în cel mai bun caz din resturi de lemne. Toţi par însă să se ocupe cu sortarea şi valorificarea resturilor. Fiecare are, lîngă locuinţa sa, grămezi ordonate de lemne, de sticle de plastic, de textile. Mizerie apăsătoare, imagine cu care mă voi obişnui zilele următoare, dar care acum mă năuceşte. Văd o mamă care îşi spală copilul gol pe pămînt, în faţa intrării unei barăci de cartoane, dînd pe el cu un burete umed. Apa este una din marile probleme ale Nigeriei, calitativ şi cantitativ. Trecem pe lîngă şcoli – cîteva clădiri fără etaj construite în mijlocul cîmpului roşu, fără ferestre sau uşi. Între clădiri, copii jucîndu-se în praf, toţi îmbrăcaţi în aceeaşi uniformă de culoare violentă – portocaliu, verde sau albastru.“

Trec pe lîngă grupuri de militari înarmaţi, prin aglomerări de construcţii şi camioane din care mereu se descarcă ceva (contrabanda e în floare în Nigeria). La un control, sînt întrebaţi dacă nu cumva sînt răpiţi.

Ajuns în Benin, cu rucsacul în spate, sare pe o motocicletă care-l duce la spitalul unde are întîlnirea. Conducătorul motocicletei intră pe contrasens şi face slalom printre maşini. Nimic neobişnuit.

După discuţiile din Benin, ia avionul, de data asta spre Onitsha. „Onitsha este un oraş fenomenal, cu o circulaţie haotică, plin de gunoaie, aglomerat, zgomotos. Maşini foarte vechi, toate lovite şi vopsite parţial, claxonîndu-se una pe alta. Nu există sensuri de mers şi totuşi se mişcă, trec de pe o parte pe alta. Printre ele, alte motociclete şi femei care duc pe cap fructe. Nu vezi nici un semn de civilizaţie aici, poate doar unele resturi de asfalt şi cîţiva stîlpi strîmbi de electricitate.“

În Onitsha, medicul cu care se întîlnesc e unul dintre cei mai cunoscuţi din oraş. De aia îşi permite să facă orice în trafic cînd îi ia cu maşina, fără frica poliţiei. „Realitatea cabinetului însă ne izbeşte violent. O cocioabă de lemn cu paturi murdare, cîteva aparate vechi de 50-60 de ani. „E unul din cele mai dotate cabinete din Nigeria“, ne spune. Şi într-adevăr, ne arată că scrie în ziare, apare la televizor, e unul din cei mai activi. Doar că standardele sînt diferite. Îşi cheamă un băiat şi îl pune să filmeze toată convorbirea cu noi. Nu ştiu dacă a făcut-o ca să ne arate că are o cameră video, că se aştepta să vorbim lucruri inteligente sau ca să se mîndrească la prietenii lui cu cei doi albi la el în cabinet... La ieşire facem poze (după fiecare întîlnire ne-au cerut să ne fotografiem cu ei), motiv să se adune un ciorchine de copilaşi în jurul nostru să se zgîiască la noi – *Mister, Mister*.“

În ultimele două zile în Nigeria e într-o perpetuă criză de timp. Pe drumul dintre Enugu spre Port Harcourt, în timpul unei semifinale în care juca Nigeria, cu trafic blocat, la un control li se cere şpagă, şi pe următorul, şoferul decide să-l ignore. „Bag capul între umeri, nici nu îndrăznesc să mă uit înapoi, dar se pare că, în ciuda semnelor disperate de a ne opri, militarii nu se sinchisesc să se ia după noi. Se pare că nu am fost nici primii, nici ultimii care i-am ignorat...“ Semnalistica stradală nu e de mare ajutor în oraş, în sensul că nu există, iar trecătorii le răspund greu spre deloc, dar studiindu-i intens pe cei doi albi care caută disperaţi o adresă. În aeroportul de acolo, ghişeele de *check-in* sînt puse fix în cîmp, corturi albe unde se verifică paşapoartele şi se predau bagajele.

Ajuns înapoi în camera de hotel din Lagos, se simte ca acasă. Poate pentru că Lagos-ul e înfrăţit cu Bucureştiul?

■ ■ ■

PUBLICITATE

adevărul
prezintă
FESTIVALUL
ENESCU

Între 28 august şi 20 septembrie, ziarul festivalului va fi distribuit în toate sălile de concert şi ca supliment gratuit al ziarelor Adevărul şi Weekend Adevărul, de luni până vineri, în 16 şi 24 pagini, în Bucureşti.

Ziarul Festivalului Internaţional George Enescu este realizat de Adevărul în colaborare cu organizatorii şi coproducătorii evenimentului.

ENESCU FESTIVAL
adevărul prezintă:
Enescu 2015
Legendara Filarmonică din Berlin
Anne Sophie Mutter, în sfârşit în România
Recomandări
Rapsodia I de George Enescu, în deschiderea Festivalului
Exclusiv
Violonista Sarah Chang: „Încă mai lucrez la visul meu"
Recomandări
Opere celebre, cântate pentru prima dată în Festival
20 de lucrări enesciene
Prestigiul unui Festival
Georges Enesco

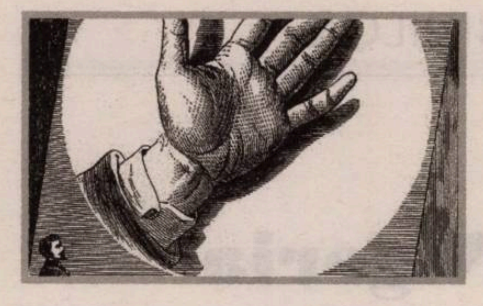

Adina POPESCU

portrete din mers

Pe străzile „din spate“

La ceas de seară, trece Nebunul cartierului pe străzi. Îşi are perimetrul lui, „aria protejată“, nu s-ar abate un pas de la traseu, plimbarea lui nocturnă se transformă într-o misiune îndeplinită. Trebuie să acopere tot, şi strada principală, şi ulicioarele cum e cea pe care locuiesc eu. Merge cu un pas hotărît de soldat. E furios, în mîna dreaptă are un par, niciodată acelaşi, uneori e o scîndură, alteori o bîtă, însă n-am auzit să fi lovit vreodată pe cineva. Îl are doar pentru a se apăra. De noi, ceilalţi, care îi vrem răul. În prima noapte după ce m-am mutat, l-am auzit din casă şi m-am speriat. Pentru că nu poate să vorbească şi scoate doar un soi de strigăt de luptă: „Ăăăă!“. Îţi sfredeleşte creierul, simţi furnicături pe şira spinării. E ca-n filmele de groază, doar că Nebunul e inofensiv. Nu se mai sperie de el nici măcar copiii, îl lasă în pace. Doar stîrneşte cîinii de prin curţi, îl latră cu îndîrjire. Totuşi, dacă mă întîlnesc cu el pe stradă, nu prea-mi vine să merg în faţa lui, îi ocolesc traseul. Cine ştie ce o să-l apuce la un moment dat? Odată a apărut chiar de după colţ, agitîndu-şi parul. S-a uitat la mine, prin mine şi a făcut: „Ăăăă!“. Atunci m-am gîndit că, de fapt, e o formă de comunicare. Şi i-am răspuns la fel, nu ştiu ce m-a apucat, o formă uşoară de alienare urbană. Şi-a aplecat capul într-o parte, surprins: „Ăăă?“. După care a tăcut.

„Săru'mîna. Nu ştiţi cît e ceasul?“ Îi spun, e aproape ora 4. „Eu acum m-am trezit. Am dormit mult, dar sînt foarte obosit. Foarte obosit!“ Cară în spate un sac plin cu pet-uri ca şi cum ar duce o mare povară, deşi sacul e uşor. Respiră greu, de fapt mai mult un oftat. Mic, chel, cenuşiu e hîrciogul cartierului, adună pet-uri de cînd se ştie. Răscoleşte toate coşurile de gunoi care îi ies în cale, şterge sticlele de plastic murdare de pantaloni, le bagă în sac. Scotoceşte şi prin tomberoanele oamenilor, are un briceag, taie sacii de gunoi şi bagă în ei mîna pînă la cot. Nu-i pasă de mizeria pe care o lasă în urmă, dacă vrei să-i descoperi drumurile sale zilnice, ia-te după dîra de coji de cartofi, ca-n „Hänsel şi Gretel“. Un vecin a vrut odată să-l bată pentru că i-a împrăştiat gunoiul în stradă. Alţii, mai generoşi, pun pet-urile deoparte şi i le dau. „Ce-aţi făcut cu astea? Nu vedeţi că le-aţi stricat?!“, se strîmbă el, cînd primeşte pet-uri turtite. Le ia şi încearcă să le îndrepte, parcă ar conta... preţioasele lui pet-uri! „Sînt foarte obosit! N-aveţi un leu?“ N-am, tot cartierul mă tapează de bani. Îl las să se odihnească la umbră, lîngă sacul lui. De fiecare dată cînd mă vede, mă salută, tot timpul aşteaptă cîte ceva – PET-uri, ţigări sau bani. Însă cînd mă întîlnesc cu el în troleul 86, atunci cînd pleacă în marea sa călătorie spre punctul de colectare, puţind a gunoi din cartierul meu, nu mă mai cunoaşte. A ieşit „în oraş„.

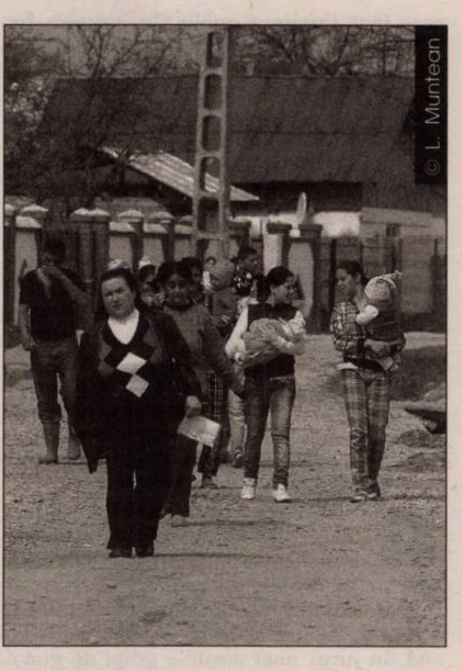
© L. Muntean

Mai demult, tot vedeam un cîine lup rătăcit şi derutat, umblînd aiurea pe străzi. Şi mai vedeam şi un ţigan bătrîn care umbla tot aiurea, cu mîinile la spate şi o atitudine filosofică. Părea că se gîndeşte profund la ceva, se uita la oamenii care treceau pe lîngă el cu o curiozitate de nou-născut. După o vreme, omul şi cîinele s-au găsit unul pe celălalt. Acum, lupul îl urmează pe ţigan, la doi paşi în spatele lui. Nu mai pare confuz, ba chiar a împrumutat ceva din atitudinea noului stăpîn. Aş putea să jur că lupul, care nu mai amuşină trotuarul şi nu mai tresare la fiecare zgomot, a învăţat să mediteze. Asupra condiţiei lui de cîine. Doar cîteodată o mai ia razna, pentru că prea multă filosofie strică, şi se repede la trecători, atunci cînd i se pare ceva suspect. Cum ar fi că se uită urît la ţiganul lui. „Ţineţi, dom?le, cîinele... că era să mă muşte!“, se răsteşte cîte o gospodină. Ţiganul o priveşte superior, dar nu face nici un gest pentru a potoli animalul. În fond, nu-i cîinele lui.

„Bunăă... ce mai faci?“ Se desprinde din grupul ei gălăgios de copii şi aleargă spre mine. Încerc să o ignor, însă nu reuşesc. De cînd i-am cumpărat nişte bomboane la minimarket-ul de pe colţ, nu mai scap de ea. Atunci era cu mamaie şi începuse să plîngă că vrea nu ştiu ce mentosane, iar mamaie i-a spus că nu are bani decît de pîine. Am plătit eu pentru mentosane şi m-am transformat fără voia mea în sponsor pe viaţă. „Unde mergi? Pînă la butic? Vin şi eu cu tine!“ Ştie că e rost de îngheţată. „Ai fost la Mega? Ce ai cumpărat?“ Trebuie să mă asigur că am o prăjiturică în sacoşă. Iar dacă nu merg nicăieri şi n-am nici o sacoşă, se ţine tăcută după mine o bucată de drum, pînă cînd îndrăzneşte să-mi ceară un leu. În rest, e o fetiţă drăguţă şi isteaţă, cam slăbuţă şi îmbrăcată modest. Mi-ar fi chiar simpatică, dacă n-aş şti că vrea să fie „prietenă“ cu mine din interes. Cînd aud un „Bunăă!“ drăgălaş în spatele meu, ştiu deja la ce să mă aştept. Ajung acasă şi mi se face milă de bietul copil. Nu pot da vina pe ea pentru sărăcia părinţilor. Şi nici pentru faptul că încearcă „să se descurce“ cum poate. Însă imaginea ei de peste 10-15 ani mă întristează de-a dreptul.

Dacă locuieşti pe marile bulevarde sau în cartiere „rezidenţiale“ – acele gated communities – nu-i vezi pe aceşti oameni. Ei se remarcă pe străduţele „din spate“, în mahala, unde Bucureştiul devine doar un mare sat. Aici, viaţa ta nu-ţi mai aparţine în totalitate, se împleteşte fără voia ta cu drumurile şi destinele altora.

■ ■ ■

PUBLICITATE

Paramilitarii din Ucraina:
scăpați de sub control?

Folosiți inițial doar ca agenți proxy, paramilitarii pro-ruși din Est urmează să devină elita politică a regiunilor separatiste și să negocieze cu guvernul de la Kiev condițiile de menținere a păcii. Pentru cei care în urmă cu doi ani erau șomeri, afaceriști ratați sau traficanți de droguri este o performanță impresionantă. (...) Merită arătat că, dacă Euromaidanul a mobilizat intelectualitatea și păturile sociale care au dorit să rupă cu trecutul sovietic, în estul Ucrainei a avut loc rebeliunea lui „homo sovieticus”, atât sociologic, cât și identitar.

– *fragment din noua ediție FP România (august / septembrie 2015)*

MERSUL LUMII,
PAS CU PAS.

FOREIGN POLICY
Politică globală, economie și idei

acum la toate punctele de presă

PUBLICITATE

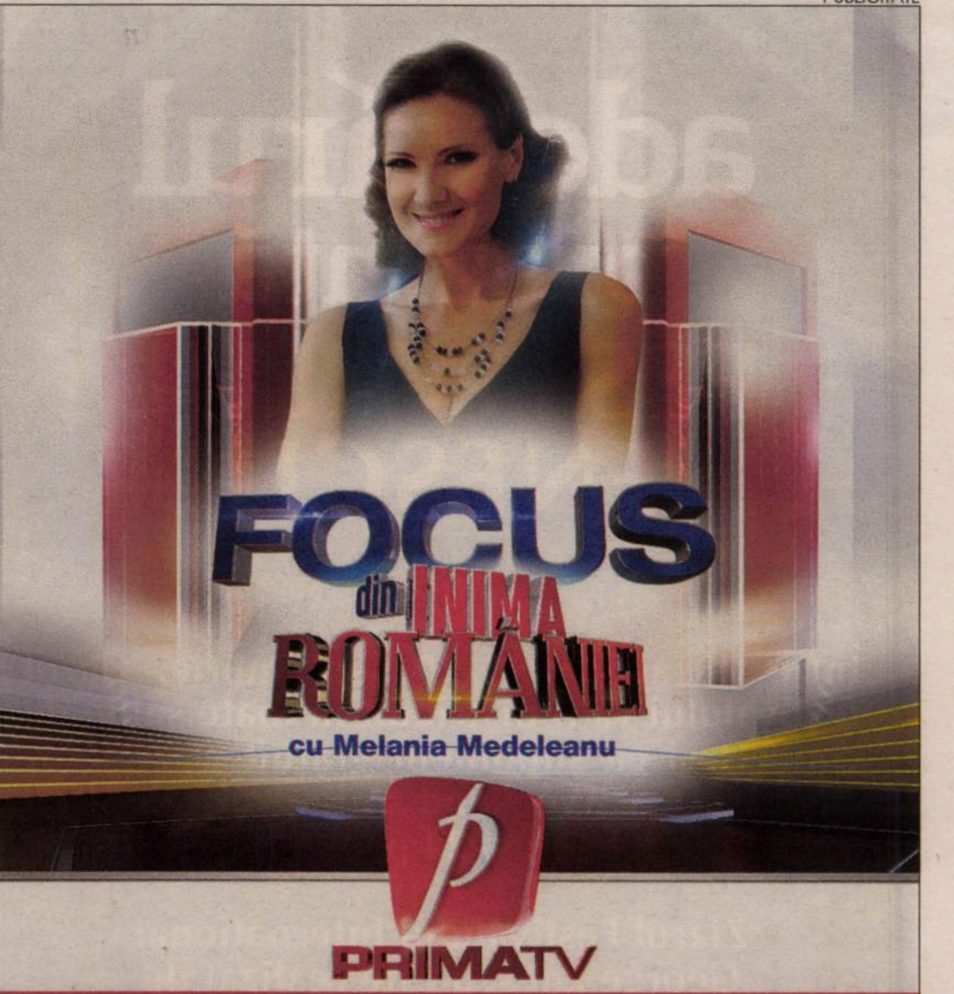

LUNI-JOI 23:00

www.primatv.ro

Doru COSTEA

Între două lecturi, viaţa, ca un semn de carte

– jurnal de călătorie –

Canalul Damse Vaart, lîngă satul Damme

© D. Costea

Am văzut întotdeauna călătoriile ca pe nişte posibile conversaţii cu lecturile copilăriei. Locuri în care fusesem răsfoind pagini şi pe care acum le revedeam. Prima carte „serioasă“, găsită în biblioteca tatei, a fost *Ulenspiegel*, a lui Charles De Coster. Eram prin clasa a V-a şi povestea scrisă cu haz despre hoinarul Thyl m-a prins. Însă abia în anii liceului (între timp, o citisem de mai multe ori) m-am apropiat cu adevărat de lumea lui *Till Buhoglindă*, un fel de Păcală al Flandrei, ce umbla hai-hui, pus pe şotii, mucalit şi înţelept deopotrivă, alături de bunul său prieten, veşnic înfometatul Lamme Goedzak (un fel de Sancho Panza al locului şi timpului).

Şi cum cartea începea aşa: „La Damme, în ţinutul Flandrei“, mi-am promis că voi ajunge cîndva să văd locurile de poveste. Şi am ajuns.

Acolo şi atunci

Damme e un sătuc liniştit, la vreo 4 km de Bruges, aşezat lîngă un canal care-i poartă şi numele, Damse Vaart, şi care a fost început în 1810 de Napoleon în scopuri militare. Pe un drum mărginit de plopi se poate ajunge la Bruges, pe jos sau cu bicicleta, pe o alee asfaltată, de-a lungul canalului. De la Noorderlicht, de unde am plecat spre Damme, pe o distanţă de vreo 8 kilometri, e plin de biciclişti.

Un sistem ingenios de ecluze *(les siphons)* făcea posibilă navigaţia între Bruges, Damme şi Sluis. În 1940, în plin război, francezii le-au distrus tot din raţiuni militare. În dreptul fostelor ecluze, cîteva case şi-o cîrciumioară cu pajişte salvează memoria locului: restaurant Siphon.

Oriunde, la Damme, dai de Ulenspiegel. Biserica, devenită mai degrabă muzeu, are în curte o statuie a lui. Înfăşurat într-o pelerină de ploaie, Thyl zîmbeşte arătînd către un drum imaginar. O legendă zice c-ar fi îngropat aici. „Nu-i adevărat“ – îmi spune complice un bătrînel ce se învîrtea prin biserică – „e doar o poveste. De fapt, Thyl n-a murit“ – continuă el la fel de serios.

Mă opresc la un restaurant botezat (cum altfel?) Thyl Ulenspiegel, la care mai fusesem în urmă cu zece ani. Îl găsesc schimbat. Ca orice Rac nativ, mă aşez la aceeaşi masă şi intru în vorbă cu noii proprietari. Îmi răspund într-o franceză stîlcită, lucru care mă surprinde. Îi întreb, mai în glumă, mai în serios, în ce limbă preferă să vorbim, franceză sau engleză: „În engleză, fireşte, în franceză în nici un caz“. Mă cam nedumereşte acel „în franceză în nici un caz“ şi îmi propun, ca la sfîrşit, să-i întreb de ce, dar, după o *bruin bier* şi o porţie uriaşă de tocană de vită, renunţ.

Pornesc apoi de-a lungul canalului, către Bruges. Un vaporaş cu zbaturi, botezat Lamme Goedzak în amintirea tovarăşului de drumeţii al lui Ulenspiegel, ocoleşte cu grijă raţele de pe apă. Localnicii le-au făcut adăposturi pe fiecare mal.

Ajuns la Bruges, intru pe poarta veche a cetăţii, pe un pod mobil care, cîndva, împiedica intrarea în oraş. Sînt acasă, scot „GPS-ul“ şi mă las condus de amintirea ultimei vizite. Am exagerat. Mă rătăcesc şi mă opresc pe o străduţă lîngă o maşină de poliţie în care două blonde îşi povesteau ceva, cu mult haz probabil, judecînd după pofta cu care rîdeau. Mă observă într-un tîrziu şi mă lămuresc cum ajung în centru. Parchez în apropiere pentru că aici pietonii şi bicicletele sînt stăpînii locului.

Se înserează, iar biserica Notre Dame de Bruges, construită acum 700 de ani, pare că desenează cerul. Are 126 de metri şi este a doua din lume ca înălţime, între bisericile construite din cărămidă. Încep să sune clopotele din turn şi mă simt din nou acasă, între cărţile copilăriei. Ştiam, din *Clopotarul* lui Georges Rodenbach, despre cele 47 de clopote ale oraşului. În fiecare an, la Bruges, clopotarii – *les carillonneurs* – erau desemnaţi prin concurs. Închid ochii şi, preţ de cîteva clipe, sînt *acolo* şi *atunci*.

În apropiere de piaţa centrală, descopăr statuia părintelui Damien, personaj cu a cărui amintire mă mai întîlnisem într-alt capăt de lume: insula Molokai din arhipelagul hawaian. Acolo, *Père Damien* s-a oferit voluntar, ca preot misionar, să se izoleze în colonia de leproşi. Din 1874 devine pastorul şi medicul celor 800 de leproşi aflaţi pe insulă. Cum era de aşteptat, se îmbolnăveşte şi moare 15 ani mai tîrziu. În Molokai, în preajma unei bisericuţe din lemn, o statuie înfăţişînd un om mic de statură, cu o pălărie neagră cu boruri largi, cu ghirlande de flori (mereu proaspete), stă mărturie memoriei respectuoase pe care hawaienii i-o păstrează belgianului devotat.

*Şi cum cartea începea aşa:
„La Damme, în ţinutul Flandrei“, mi-am promis
că voi ajunge cîndva să văd locurile de poveste.*

Notre Jules

Plec din Belgia spre Chitry-les-Mines, în Franţa, către un alt prieten al lecturilor din copilărie: Jules Renard *(Morcoveaţă)*. Jules Renard mi se pare nedreptăţit de memoria noastră literară. Succesul lui Morcoveaţă a ascuns publicului un memorialist de geniu.

Majoritatea autorilor şi-au scris jurnalele cu ochii la posteritate. Într-un fel, şi-au pus la cale trecutul. Jules e o excepţie. „Să trăieşti şi să-ţi judeci propria viaţă: care om e în stare de ambele?“ Jurnalul a fost publicat abia în 1927, la 17 ani de la moartea lui, după îndelungi discuţii cu văduva scriitorului: omul fusese atît de sincer în jurnal, încît mulţi dintre contemporani, încă în viaţă atunci, s-ar fi putut supăra. Nu există prieteni, există doar momente de prietenie, nota el în Jurnal…

Am plecat către Chitry-les-Mines cu inima strînsă: era vineri şi riscam să ajung prea tîrziu. Francezii sînt cu desăvîrşire relaxaţi cînd e vorba de orare şi zile libere.

Prima surpriză a fost c-am găsit o comună şi nu un orăşel, aşa cum mă aşteptam. Semnele agresive ale civilizaţiei orăşeneşti lipsesc cu totul. Sînt convins că dacă Jules ar intra azi în primărie, şi-ar regăsi cu uşurinţă locul.

În faţa primăriei, cîţiva copaci uriaşi închipuie un parc. La umbra lor, un bust al scriitorului. Alături, în piatră, un copil şade gînditor privindu-l: e Morcoveaţă. Pe o bancă, doi bătrîni îşi povestesc, rîzînd, neputinţele. Îi întrerup cît să-i întreb de muzeul Jules Renard, despre care citisem pe net că s-ar fi deschis recent: nu ştiau nimic, dar mi-au indicat primăria aflată la vreo douăzeci de metri, poate cei de acolo ştiu ceva.

Clădirea e neschimbată de la construirea ei, acum vreo 150 de ani (asta aveam s-o aflu mai tîrziu de la primar). Îl întreb şi pe el de muzeu. „Nu, nu avem aşa ceva deocamdată, dar în primărie se află o cameră în care se păstrează cîteva lucruri care au legătură cu scriitorul.“ Îmi povesteşte despre el cu o familiaritate orgolioasă: *„notre Jules“*. Mă conduce într-o încăpere în care, într-o vitrină, păstrează frunzele de laur primite de Renard la intrarea în Academia fraţilor Goncourt. „Ştiţi“ – îmi explică oarecum încurcat – „fuseseră la monumentul funerar, dar le-am adus aici de teamă c-ar putea să dispară.“ Pe perete, în ramă, un afiş de la prima reprezentaţie a piesei de teatru *Poil de Carotte (Morcoveaţă)*, la 2 martie 1900, la Paris. Îi mulţumesc şi îi cer voie să donez un exemplar din ediţia princeps a Jurnalului.

Plec spre cimitirul comunei, acolo unde odihnesc toţi cei din familia lui Morcoveaţă. În contrast cu cimitirele româneşti, care par să înflorească, cel din Chitry-les-Mines pare abandonat încă din secolul trecut. După îndelungi căutări, descopăr într-un colţ o carte uriaşă din marmură albă, donaţie a fraţilor Goncourt. Sînt acolo toţi eroii copilăriei mele cu Morcoveaţă: domnul Lepic tatăl, Felix, Ernestina şi, desigur, el, Poil de Carotte.

La Gloriette

Începe să plouă mărunt şi pornesc către satul vecin, Chaumot, aflat chiar lîngă Chitry-les-Mines. Acolo, pe un deal, în apropierea unui canal cu ecluze şi cu un mic port turistic, se află casa pe care Jules a cumpărat-o cu banii obţinuţi din drepturile de autor, botezată cu ironie de el La Gloriette (o diminutivare glumeaţă a gloriei). Aici a scris majoritatea operelor sale literare, piesele de teatru şi, desigur, *Jurnalul*. De aici obişnuia să facă îndelungi plimbări prin pădure, la Corbigny.

Îndrăgostit de natură, nota cu umor: „Singură natura mă emoţionează, pentru că nu mi-e frică să par tîmpit în faţa ei“.

***Doru Costea** este avocat.*

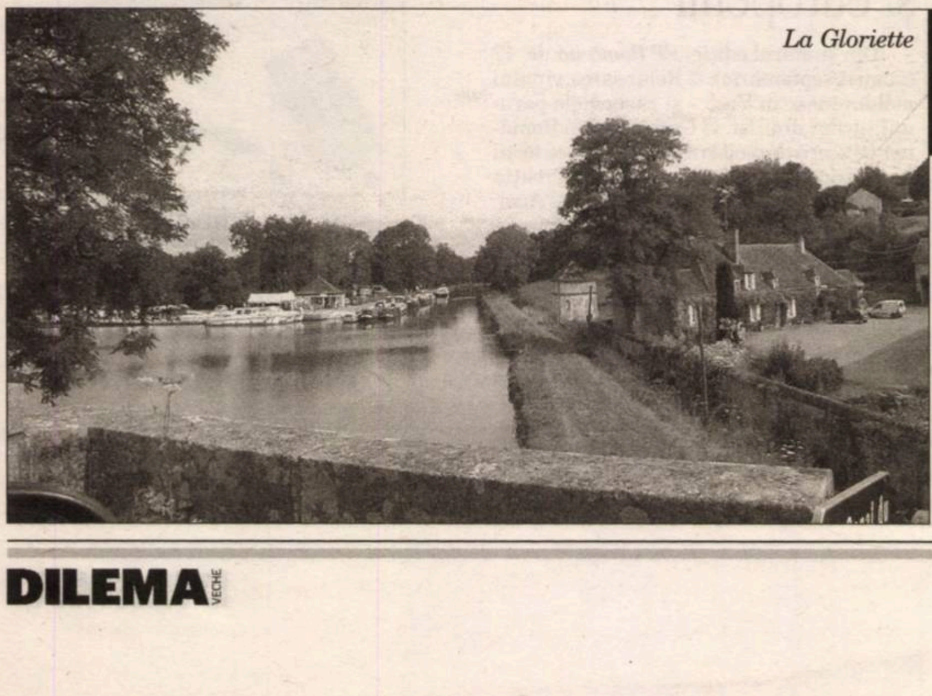

La Gloriette

© D. Costea

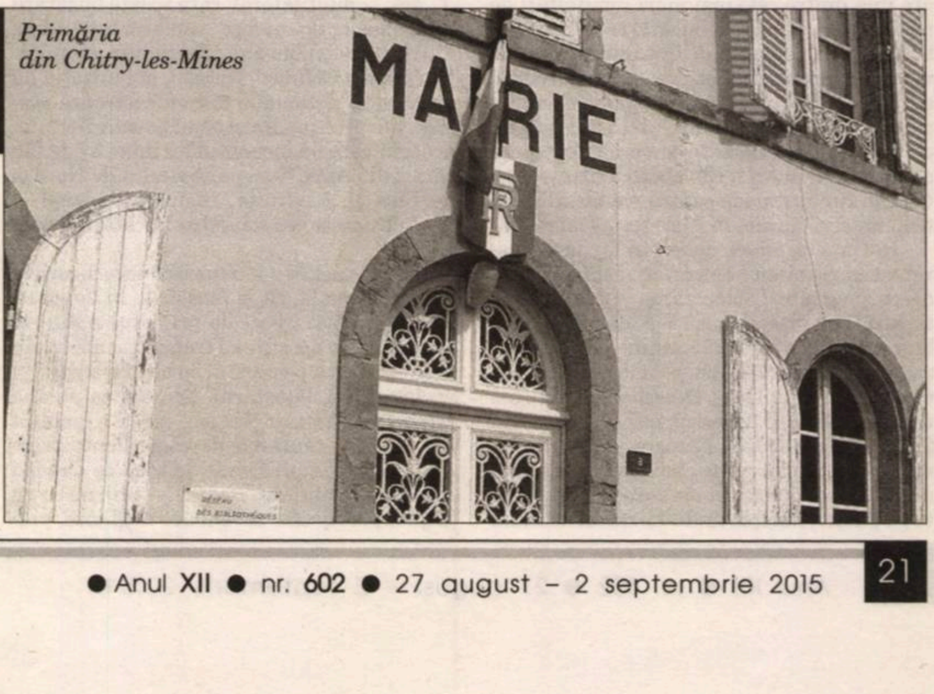

Primăria din Chitry-les-Mines

Cheryl Lu-Lien TAN

Schimb de bucătari

– chef-*ii de elită transformă bucătăriile şi modelează viitorul culinar şi cultural al lumii –*

La începutul acestui an, în tăcuta sală de mese a restaurantului – cu trei stele Michelin – Le Bernardin din New York, *chef*-ul Eric Ripert a ieşit din bucătărie pentru a întîmpina invitaţii pentru prînz şi a-i însoţi la locurile lor. Deşi aranjamentul mesei, ca pentru servirea fructelor de mare, era opera sa, felurile de mîncare din aceea după-amiază nu au fost rezultatul dexterităţilor lui Ripert. În loc, acestea au fost create de către bucătarul de origine britanică Martin Benn, care a zburat din Sydney cu o mică echipă de la restaurantul său multipremiat Sepia, renumit pentru atenţia acordată ingredientelor provenite din agricultura durabilă, dar şi pentru felurile de mîncare avangardiste, care reunesc tehnici clasice franţuzeşti şi artă vizuală cu influenţe japoneze.

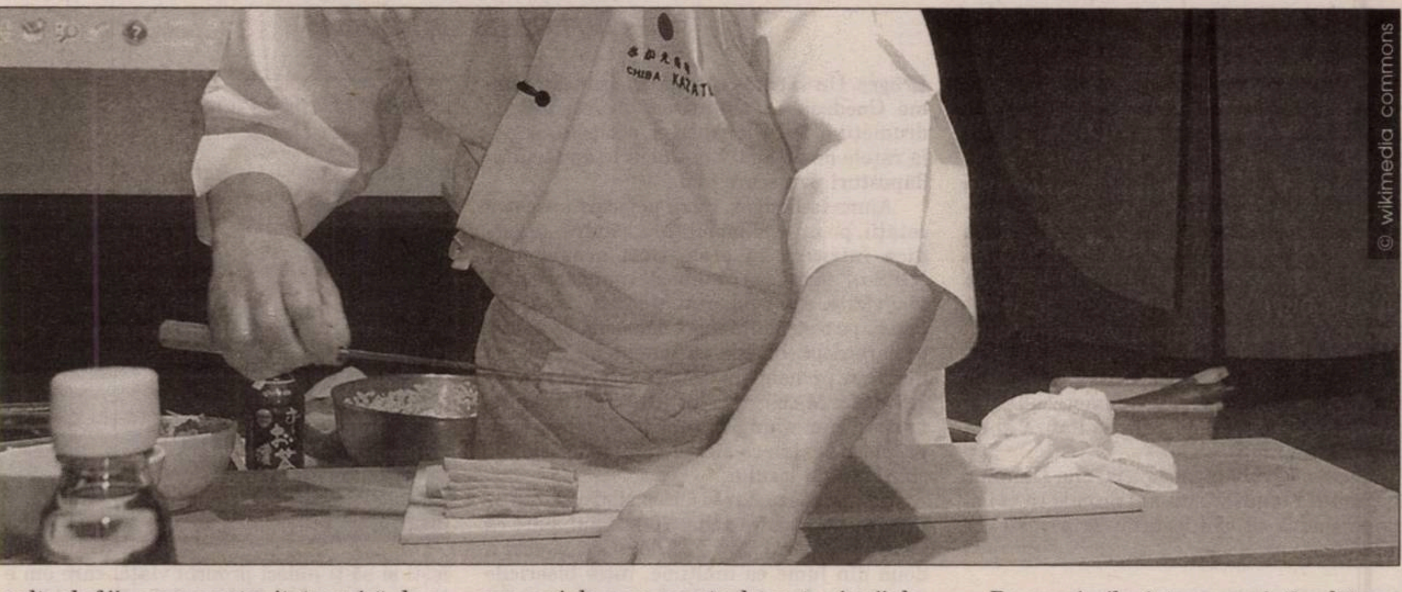
© wikimedia commons

Gătind la Le Bernardin pentru o zi, Benn i-a uimit pe clienţii americani cu un calamar de Hawkesbury gătit în unt; apoi, carne de vită australiană fragedă, cu murături japoneze şi o plantă maritimă sărată; şi un desert „perlă“, de mărimea unei mingi de golf, care odată spart elibera o băutură din ghimbir, puţin acidulată, cu un praf de lime.

Gătitul împreună sau chiar relocarea unui restaurant pe un continent îndepărtat este o tendinţă a zilei. Anul acesta, pentru prima dată, britanicul Blumenthal Heston şi-a dislocat vestitul local The Fat Duck, vechi de douăzeci de ani, mutîndu-se din Bray, Anglia, la Melbourne, Australia, pentru şase luni. În ianuarie, *chef*-ul danez René Redzepi a relocat temporar restaurantul Noma din Copenhaga – un candidat regulat la categoria „Cele mai bune restaurante ale lumii“ – în Tokyo, unde a deschis un restaurant Noma cu un meniu cu 15 feluri, la preţul de 40.200 de yeni (aproximativ 336 de dolari). Asemenea schimburi generează, evident, publicitate, dar la un nivel mai profund, acestea reprezintă o formă de diplomaţie culinară, un prim pas în traducerea unei culturi îndepărtate. Pînă la urmă, mîncarea este calea către inima unei naţiuni, o poartă accesibilă pentru înţelegere – dovadă străvechile obiceiuri ale monarhilor de a schimba, drept cadouri-tribut, ceai, delicatese locale şi animale.

Oficialii Uniunii Europene dezbat soarta curry-ului englezesc din Birmingham.

Cîteva dintre ingredientele preţioase şi tehnicile *chef*-ilor ajung în ultimă instanţă şi la mase. Să ne amintim că, în 1970, sushi era o raritate în ţările vestice, iar acum este un fel principal în multe oraşe din jurul lumii. Sau că oficialii Uniunii Europene dezbat soarta curry-ului englezesc din Birmingham, derivat din meniul pakistanez, anume dacă ar trebui să fie protejat printr-o denumire de origine controlată. Alături de Arabia Saudită şi Emiratele Arabe Unite, Marea Britanie are una dintre cele mai mari comunităţi de pakistanezi, a căror bucătărie a fost îmbrăţişată de generaţii de britanici dintr-o diversitate de origini etnice. În consecinţă, curry a devenit „o mare parte din moştenirea culinară a Marii Britanii, alături de peşte, cartofi prăjiţi şi plăcinte de porc“, după cum explica, în ianuarie, Elizabeth Truss, secretara de stat britanică pentru mediu, alimente şi afaceri rurale, în *New York Times*.

În timp ce aduce delicii în farfurie, traversarea graniţelor culturale răspîndeşte adesea şi virtute. Globalizarea, sabia cu două tăişuri, care diseminează Big Mac-urile, face larg accesibile „aromele senine din Mediterană în Asia de Sud-Est şi America Latină“, după cum scris Gerg Drescher, de la Institutul Culinar al Americii, într-o postare din 2013 pe blog-ul CNN Eatocracy. Tot el afirma că acest lucru poate „înclina balanţa meniului către mîncăruri mai sănătoase, bazate pe plante, îndepărtîndu-ne de carne“. Mai mult, *chef*-ii „au o oportunitate unică de a influenţa noul nostru parcurs culinar colectiv în numele sănătăţii publice.“

Sud-coreeanul Roy Choi, pionier al camionetelor de servit mîncare, este un exemplu. El şi Daniel Patterson, un *chef* din San Francisco, decorat cu steaua Michelin, lucrează pentru a aduce feluri de mîncare asiatice şi latino-americane ieftine şi sănătoase în cartierele californiene ale căror locuitori au salarii mici – şi îşi răspîndesc crezul şi în străinătate, cum au făcut în 2014 la simpozionul Redzepi din Copenhaga, cunoscut ca MAD (de la cuvîntul danez pentru mîncare), o întîlnire anuală a *chef*-ilor, cercetătorilor şi activiştilor, numită reuniunea Davos a mîncării. *Chef*-ii au devenit lideri de opinie în toate, de la decorarea farfuriilor şi metode de sacrificare a animalelor la cauza socială a alimentaţiei.

Expunerea la metode străine face parte dintr-o venerabilă tradiţie culinară, dar una care obişnuia să fie categoric franco-centrică şi ierarhică: un scurt stagiu într-o bucătărie din Paris era aproape obligatoriu pentru bucătarii care aspirau către vîrful profesiei. Sistemul stabilit de *chef* Auguste Escoffier la sfîrşitul secolului al XIX-lea a militarizat formarea profesională, cu *protégés* care munceau pentru a trece prin „staţii“ şi cu ranguri incluzînd *plongeur* (spălător de vase) şi *poissonnier* (bucătar de peşte). În ultima vreme, însă, o perioadă petrecută cu vedeta gastronomiei moleculare spaniole, Ferran Adrià, sau cu maestrul de sushi Jiro Ono din Japonia ar putea fi mai apreciată.

Astăzi, invitarea de bucătari profesionişti este un fenomen colaborativ şi multilateral, care scoate bucătarii din „zona lor de confort“, conform lui Andrea Petrini, co-fondatorul colectivului de bucătari globali Gelinaz!. Notabil, organizaţia nu are o bază naţională, dar orchestrează evenimente precum „amestecul bucătarilor“ din această vară: la începutul lui iulie, 37 de bucătari din Asia, Europa, America de Nord şi de Sud şi Australia, inclusiv Redzepi şi Alain Ducasse, au schimbat bucătăriile pentru o zi.

Are loc astfel o fertilizare încrucişată, atît profesională, cît şi filosofică. În Japonia, Redzepi a fost uimit de primatul relaţiilor personale, în opoziţie cu tranzacţionismul, în înţelegerile cu pescarii şi cu alţi furnizori. În acelaşi timp, bucătarul, decorat cu steaua Michelin, Shinobu Namae, care i-a facilitat lui Redzepi căutarea de ingrediente japoneze, a fost impresionat de ceea ce danezii numesc „gătitul din resturi“ – utilizarea cu grijă a produselor secundare neglijate, precum cozi de porc, capete de peşte şi coji de cartofi –, parte din misiunea de a eradica reziduurile din bucătărie. Anita Lo, co-autoare a lucrării *Gătitul fără frontiere* şi proprietara renumitului restaurant Annisa din New York, care combină bucătăria franceză, asiatică şi americană, spune că vizitarea în calitate de *chef*-oaspete a unei bucătării ruseşti i-a oferit o perspectivă mai intimă asupra Moscovei. Iar *chef*-ul premiat pentru *tapas* Jamie Bissonnette nu doar că a descoperit crustacee locale, precum crabii de mîl, pe cînd gătea la restaurantul Bomba din Melbourne, în martie, dar în acelaşi timp a învăţat despre stilul unic al Australiei de a sacrifica vacile domestice *wagyu:* „Le iau anumite părţi din muşchii de pe picioarele din spate“, obţinînd o carne moale şi aromată. Bucătarul american a fost atît de inspirat încît plănuieşte să experimenteze metoda acasă, în Boston.

Acest schimb de cunoştinţe poate implica şi *chef*-i aclamaţi care pot învăţa de la practicieni mai umili. De exemplu, în februarie, Ripert a invitat un călugăr sud-coreean să gătească mîncăruri vegetariene tradiţionale la New York. Chiar şi mîncărurile care se vînd pe stradă repercutează adesea asupra repertoriilor rafinate. „Gătitul în Singapore, cînd aveam 25 de ani, mi-a schimbat viaţa“, spune Marcus Samuelsson, născut în Etiopia şi crescut în Suedia, ale cărui restaurante din New York includ Red Rooster Harlem şi Rotiseria Streetbird. El spune că „toată acele feluri de mîncare ale vînzătorilor ambulanţi, bucătăria etnică *malay*“ l-au făcut „să se gîndească la însemnătatea diversităţii culinare“.

Dar meniurile sînt aproape întîmplătoare în amintirile cele mai trainice de bucătar ale lui Samuelsson. La sfîrşitul anului 1990 a fost invitat să gătească la restaurantul Dooky Chase din New Orleans. Localul a debutat ca un magazin de sandwich-uri în 1939 şi a devenit un bar-restaurant care a atras liderii mişcării pentru drepturi civile, inclusiv pe Martin Luther King Jr. Potrivit lui Samuelsson, „a fost unul dintre primele restaurante incluzive din America şi face parte într-adevăr din istoria americană. Gătitul acolo a fost pentru mine mult mai mult decît a fi un bucătar bun – a fost posibilitatea de a păşi în istorie“.

Astăzi, el şi asociaţii săi au devenit neoficial ambasadori culinari în străinătate şi agenţi ai schimbării acasă, cînd îşi aplică ideile culese din călătoriile lor. În acest rol, şi ei fac istorie, lăsînd o amprentă durabilă în geografii îndepărtate şi remodelînd pentru totdeauna felul în care mîncarea este produsă, prezentată şi savurată în locurile de origine.

Cheryl Lu-Lien Tan *(@cheryltan88), o scriitoare singaporeză rezidentă în New York, este autoarea volumului* A Tiger in the Kitchen: A Memoir of Food and Family. *Primul său roman,* Sarong Party Girls, *este în curs de apariţie.*

preluare din Foreign Policy

traducere şi adaptare
de Denisa BRATU

Vinul, paramilitarii şi europenii

Din sumarul ediţiei *FP România* nr. 47 (august/septembrie): ■ Relansarea vinului moldovenesc în Vest – şi războaiele paramilitarilor din Est. ■ Cum ridicăm România pe scara dezvoltării umane – şi ce lecţii de politică internă şi externă dă Croaţia (prin chiar vocea preşedintei sale). ■ Apoi, cu ce contraofensivă trebuie să răspundă europenii războiului psihologic lansat de Rusia în Europa. ■ Ce are de făcut omenirea pentru ca apa şi alimentele să nu devină o problemă pe Pămînt – şi cum îi pot elibera oamenii pe copiii prinşi în traficul cu scopuri sexuale. ■ Cum vor spulbera *big data* teoriile economice de azi – şi cum alterarea geografiei alterează geopolitica. ■ Plus prima ediţie a Şcolii de vară FPR, dedicată economiei şi geopoliticii energiei.

FP România

– revista americano-română de politică globală, economie şi idei –

FP
România
COMPROMITEREA ŞI
relansarea
vinului
moldovenesc

Mihnea RUDOIU

Mai avem vreo responsabilitate?

Ceauşescu a fost, pentru cei care au uitat, un nene care a ţinut sub papuc o naţiune. Pe cea română. Vreo două decenii şi ceva a avut-o, zice-se, la cheremul lui. Bătea din degete şi patrioţii vremii alergau ca nişte chelneri de ispravă să-i pună pe tavă ce-şi dorea. Şi Ceauşescu, zice-se, ducea ţara spre prăpastie. Iar oamenii se buluceau inconştienţi să se arunce în ea. Pînă a intervenit istoria şi Ceauşescu a zis pa.

Aşa se întîmplă mereu. Oamenii, buni sau răi, vin şi pleacă. Şi tu vei pleca. Dar, cît stai, ce faci? Fiindcă, ni se repetă la nesfîrşit, ne îndreptăm în continuare spre prăpastie. Prin urmare, dacă tot ne îndreptăm hotărîţi într-acolo şi sîntem conştienţi de asta, întreb: mai avem vreo responsabilitate?

Rezistenţa, în absenţa alternativei, este o iluzie. De acord. Nu toată lumea poate fi Havel, Mandela sau chinezul din piaţa Tienanmen. Să nu disperăm, însă! Nu este rău că nu toată lumea e născută să fie erou. Nu este rău nici faptul că, deşi avem o limbă comună, nu avem un limbaj comun şi, mai ales, o sensibilitate comună. După cum nu este rău nici că prostia nu poate fi eradicată. Există mulţi proşti, dar aşa merg lucrurile, vorba lui Vonnegut. Întotdeauna anchiloza intelectuală a uriaşei mase de manevră furnizată de populaţie a fost şi va fi exploatată.

Problema majoră nu e existenţa lor – asemenea specimene vor prolifera întotdeauna la scară –, ci a celor care, reclamînd lipsa unui Havel, se consideră ori prea mici ca să înfrunte tăvălugul unui sistem impersonal, ori îşi amenajează scuturi protectoare, ce funcţionează ca nişte veritabile dispozitive de respingere a iniţiativei în spaţiul civic.

Faptul că aceşti cîrtitori refuză să ia atitudine e, hai să zicem, de trecut cu vederea. Ce irită, însă, e aşteptarea ca alţii să înfăptuiască, în locul lor, ceea ce doar ei ştiu că trebuie să se facă şi cîrcoteala continuă că foarte puţini se încumetă să lupte pentru nemulţumirile care-i macină pe ei. La fel de iritantă e concluzia lor dezabuzată că niciodată românii nu se vor lepăda de infirmităţile lor şi senzaţia enervantă că ei, cei ce reclamă tarele ereditare ale neamului, au fost scutiţi de acestea şi nu poartă vreo vină specială pentru prezenţa lor în spaţiul public. Dimpotrivă. Acasă, între prieteni, decretează zi de zi imperativul unei ere Meiji româneşti. Un salt în conştiinţa poporului de la Evul Mediu la principiile lui 1789. Şi se miră că nimeni nu face ceea ce ei ştiu că trebuie făcut. Dar, de fapt, nici asta nu-i surprinde prea mult. Îşi cunosc bine concetăţenii. Pînă la ultima fibră. Toţi, nişte laşi şi nişte struţi. Un popor născut cu complexul martiriului, căruia îi place să sufere. De aceea va pluti în derivă, de aceea aici nu se va naşte un Havel. Fiindcă l-ar putea elibera de acest complex. Şi atunci, el, poporul, cum şi-ar mai permite luxul suferinţei?

© wikimedia commons

Rezistenţa, în absenţa alternativei, este o iluzie. De acord.

Uite-aşa o ţin langa la televizor, la serviciu, în autobuz şi între doi mici îngurgitaţi la iarbă verde.

În împărăţia verdictelor şi a reţetelor de redresare naţională, aceşti indivizi sînt la ei acasă. Nu numai că sînt convinşi de fiecare plăsmuire a minţii lor, dar se poartă ca şi cum simplul motiv că ei ştiu care-i problema cu România e o dovadă în sine a statutului lor de cetăţeni responsabili.

Iar dacă faţă de prezent sînt ceva mai timoraţi în a face ceva concret, au, în schimb, curajul să se revolte retroactiv împotriva celor care i-au călcat în picioare în trecut. Fiindcă Ceauşescu a murit, nu au nimic împotrivă să-l considere un tiran şi să dea cu el de pămînt. Fiindcă regimul comunist a apus, nu au nimic împotrivă să-l înfiereze. Şi, normal, nu e nimic rău în asta. Să-i pui la zid e un act de decenţă istorică.

Dar culmea e că aceiaşi curajoşi care se revoltă împotriva laşităţii unui popor ce n-a avut curajul să-i dea cu tifla cruntului tiran sînt aceiaşi care, astăzi, confruntaţi cu alt gen de abuzuri, au, excluzînd gargara, aceleaşi reacţii pe care le reproşau celor din vremurile comuniste. Iar asta e niţel dubios. Pasivitatea şi indolenţa sînt la fel de condamnabile, iar curajul nebunesc al celor care repetă ca pe-un refren plicticos că *ne merităm soarta* şi condamnă numai ce e mort, ignorînd ce se petrece în prezent, are tot atîta consistenţă cît a luptătorilor dedicaţi cauzelor sociale de pe site-uri.

Şi atunci, aş întreba: dar tu de ce preferi să-ţi dai ochii scîrbit peste cap o viaţă-ntreagă, în aşteptarea lui Godot-salvatorul-drepturilor-tale, în loc să-ţi arunci privirea-n oglindă şi să descoperi că un pui modest de Havel zace adormit în tine şi trebuie doar să-l zgîndări oleacă?

Am citit undeva că circumstanţa dezvăluie caracterul. Că individul e un cetăţean model cîtă vreme viaţa îl fereşte de hotărîri dramatice. Şi că, atîta timp cît îşi va petrece viaţa înfipt în cochilia sa, din care nu va ieşi decît pe vreme frumoasă, puţine vor fi situaţiile ce-i vor periclita imaginea despre sine.

Dar, mai zicea acel cineva, se mai întîmplă uneori ca un element de neprevăzut să-l pună faţă în faţă cu adevăratul său caracter. Şi atunci înţelegi cum e. Un om sau o insectă zburătoare de greutate neglijabilă care fecundează scaieţi şi trandafiri ofiliţi. Sau poate nu înţelegi deloc.

Pentru că nu e nimic de înţeles.

Pentru că există atîtea teorii contradictorii şi atîţia specialişti care ştiu cum stă treaba încît îţi va fi întotdeauna foarte greu să ştii dacă gestul său, oricît de generos şi bine intenţionat ar fi, a meritat sau nu să îl faci.

Una peste alta, sîntem doar ce alegem să fim. Fiecare în parte şi, ca naţiune, că ne place sau nu, toţi împreună.

■■■

PUBLICITATE

GEORGE ENESCU
FESTIVAL

DESCOPERIŢI-L PE ENESCU!

Rapsodia Română nr. 2
în interpretarea
CONCERTGEBOUW ORCHESTRA AMSTERDAM

Simfonia a III-a cu
ROYAL LIVERPOOL PHILHARMONIC

Peste 3000 de artiști faimoși ai lumii!

30 august - 20 septembrie

BUCUREȘTI

Program și bilete:
www.festivalenescu.ro

Cu ochii-n 3,14

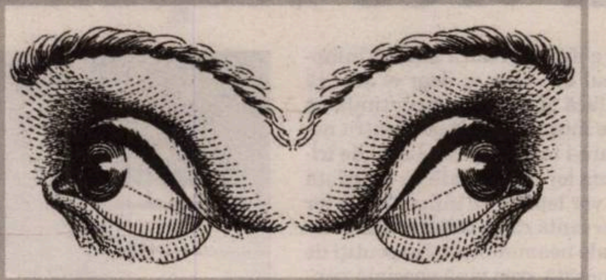

N-AR FI DE MIRARE CA, ATUNCI CÎND O PERSOANĂ ARE ÎNCREDERE ÎN RELAȚIILE FĂRĂ SEMINȚE, SĂ LASE ULTIMII DOI ANI SĂ TREACĂ

■ Presa relatează că Primăria Bucureştiului a aprobat construcţia unor blocuri în zona de protecţie din spatele unui poligon de tir. A ieşit scandal, dar n-ar fi de mirare ca blocurile să fie totuşi construite. Sînt convins că se vor găsi şi destui care să-şi cumpere apartamente în ele. Locatarii s-ar putea simţi exact cum s-au simţit cei din centrul Bucureştiului în zilele Revoluţiei, cu gloanţe şuierînd prin geamuri sau înfigîndu-se în pereţi. Dar apartamentele ar putea fi dotate cu căşti de protecţie, cu veste antiglonţ, ba – de ce nu? – şi cu cîte o armă, pentru ca locatarii să poată răspunde tirului la care vor fi supuşi. Iar pentru aşa o distracţie, preţul apartamentelor ar putea fi chiar mărit. (**A. M.**)

■ Într-un studiu publicat recent în *Journal of Neuroscience,* Jean Daunizeau şi Mathias Pessiglione explică cum partea creierului care ne generează opiniile ne influenţează, de fapt, şi încrederea în noi înşine. După ce au făcut mai multe cercetări şi şi-au supus subiecţii la mai multe teste, autorii au ajuns la concluzia că, atunci cînd o persoană are încredere în ea însăşi, va emite şi judecăţi radicale. Se pare că e o descoperire mare, care le va permite cercetătorilor să se raporteze altfel la bolile mentale. Iar pe noi, neofiţii, ne va ajuta să înţelegem mai bine mersul unei discuţii la o masă. (**A. M. S.**)

■ hitchBOT, un robot autostopist creat ca să investigheze relaţiile dintre roboţi şi oameni, a fost decapitat în Philadelphia. De către un om. (**L. V.**)

■ Într-o piaţă invadată de pepeni din Grecia sau Turcia, galbeni, fără seminţe sau pitici, singura reclamă care mai putea ţine piept noilor avantaje a fost „Avem pepeni reci!“. (**S. G.**)

■ Ungaria va construi un gard dublu de-a lungul frontierei cu Serbia: „Gardul construit la frontiera cu Serbia este o măsură temporară, luată împotriva migraţiei ilegale şi contrabandei, nu împotriva refugiaţilor politic“, a declarat János Lázár, şeful de cabinet al lui Viktor Orbán. Sînt sigură că au învăţat gardul să facă diferenţa între imigranţi ilegal, contrabandişti şi refugiaţi politic şi să-i lase pe cei din urmă să treacă. (**L. V.**)

■ Ministerul Educaţiei din landul Renania de Nord-Westfalia a transmis şcolilor o directivă în care profesorilor li se cere să structureze cu precizie temele pentru acasă date elevilor. În primii doi ani de studiu, elevii n-ar trebui să aloce mai mult de o jumătate de oră pe zi temelor pentru acasă; în clasele a treia şi a patra, timpul alocat acestora trebuie să fie de cel mult patruzeci şi cinci de minute; din clasa a cincea pînă în a şaptea s-a prevăzut un timp de lucru de cel mult o oră; apoi, pînă într-a zecea, elevii au voie să petreacă pînă la şaptezeci şi cinci de minute ca să-şi facă temele; de-abia în ultimii doi ani de liceu nu mai există limitare. O oră şi un sfert, cel mult, pe zi, ca să-mi fac temele? Aş mai face bucuros vreo doi ani de gimnaziu – dar în Germania! (**M. M.**)

DACĂ VI SE PARE CĂ NU PREA ÎNȚELEGEȚI PARTEA DINAPOI A LIMBII ROMÂNE, LA MARE ÎNĂLȚIME…

■ Pe site-ul micapublicitate.ro poţi întîlni frecvent anunţuri de acest tip: „De sex masculin şi de sex feminin de bulldog frumoase căţei de vînzare adoptare. Aceste pui de bulldog sînt maimuţe inteligente, sănătoase şi minunat copil capucini. Acestea sînt bine socializat cu copii şi alte animale de companie, purtînd scutece şi acum gata pentru a satisface noua lor familie, indiferent unde s-ar putea vreodată să fie. Acest este cadoul perfect oferim“. Dacă vi se pare că nu prea înţelegeţi, poate e mai clar următorul anunţ de pe acelaşi site: „Oferta pozyczki. Czesc Ja jestem Pan Laurent Duplain promotor Grupa Duplain, wlasciciel kilku firm produkcji na swiecie. W porozumieniu z moich doradcow finansowych i z powodu swiatowego kryzysu gospodarczego…“ Vorba cuiva, şi poloneza asta e tot un fel de română. (**A. M.**)

■ „ART. 1 Nici un automobil nu va putea să circule în Capitală, decît numai în baza unei autorizaţiuni liberată de această Prefectură. ART. 2 Orice automobil, obţinînd această autorizaţiune, va avea în partea dinapoi a trăsurei o tăbliţă fixă, aşezată în mod vizibil şi purtînd un număr de ordine, ce se va da de Prefectură şi care noaptea se va lumina. ART. 3 Nimeni nu va putea conduce un automobil dacă nu va poseda un certificat de capacitate, ce se va libera de Prefectură în urma unui examen.“ – „Regulament pentru Circularea automobilelor în Bucureşti“, Ordonanţa No. 171, din 22 martie 1905, [ss.] Prefectul Poliţiei, D. Moruzzi (**R. M.**)

■ Din ciclul „Noi aventuri ale limbii române“. Pe un panou publicitar: „Distribuţie mărfuri paletizate“. „Paletizate" deduc că vine de la paleţi, nu de la paleta de ping-pong. Verbul „a paletiza“ oare există? Are şi diateza reflexivă? Dacă da, aş încerca şi eu să mă paletizez… (**M. V.**)

■ Un bătrîn maistru militar mi-a povestit că piesele mobile ale avioanelor de luptă de dinainte de război se ungeau cu untură de ren – singura unsoare care nu îngheţa la temperaturile scăzute de la mare înălţime. Ce şansă pentru reni, ce onoare pentru avioane. (**M. P.**)

NU VI SE PARE CĂ NE ÎNDREPTĂM SPRE O NĂUCEALĂ CRITICĂ?

■ Nu vi se pare că ne îndreptăm nici măcar încet, ci tot mai repede, spre o civilizaţie în care muncim, facem cumpărături, ne informăm, socializăm, ne distrăm, călătorim, ne căsătorim, mîncăm, facem sex etc., toate în faţa unui ecran?! *Homo monitorus!* (**M. C.**)

■ „Cînd ai soare în cap, te doare capul cumplit, simţi o greutate în tot corpul, o năuceală şi te toropeşte somnul. Soarele intră-n cap cînd omul stă vara şi-l priveşte prosteşte drept în faţă şi te miri de el; asemenea capeţi soare în cap cînd lucrezi vara pe soare cu capul gol.“ – despre insolaţie, la sfîrşitul secolului al XIX-lea. (**A. P.**)

■ Intraţi într-o librărie, orice librărie, alegeţi un roman tradus, de la orice editură, întoarceţi-l şi citiţi coperta a patra. Găsiţi acolo numărul de limbi în care a fost tradus, premiile luate deopotrivă de carte şi de autor, cîteva date despre acesta, cine a regizat şi cine a jucat în ecranizarea cărţii, dacă a fost interzisă sau a stîrnit controverse, cîteva extrase din receptarea critică plus un mic rezumat, chiar şi o interpretare sau măcar o frază despre semnificaţiile subiectului. Şi se mai zice să nu judeci o carte după coperta ei! (**M. C.**)

CÎND A DEVENIT NATURA DE PRISOS?

■ Potenţiatori de gust, coloranţi, ingrediente sintetice, organisme modificate genetic… Cînd a dispărut mîncarea de pe ogoare, din grădini, ferme, livezi? Cînd a devenit mîncarea un capitol de chimie? (**M. C.**)

■ Neînsoţite de vreo precizare despre natura mărfii sau a serviciului în chestiune, două preţuri pe care cineva le-a scris pe un perete devin expresia unei enigme: *INTERIOR – 7 lei, EXTERIOR – 8 lei.* (**D. S.**)

■ Din seria cuvintelor turceşti de inspiraţie franceză (VI): *jandarma, jarse, jeoloji, kalsiyum, jest, jimnastik, jöle, jübile, sansür, santigram, santimetre, santral, sembol, sentetik, sentez, septik, serpantin, sertifika, sosis, sosyalist, sürpriz, şampuan, şans, şantiye, şempanze.* Traducerile sînt de prisos. (**M. P.**)

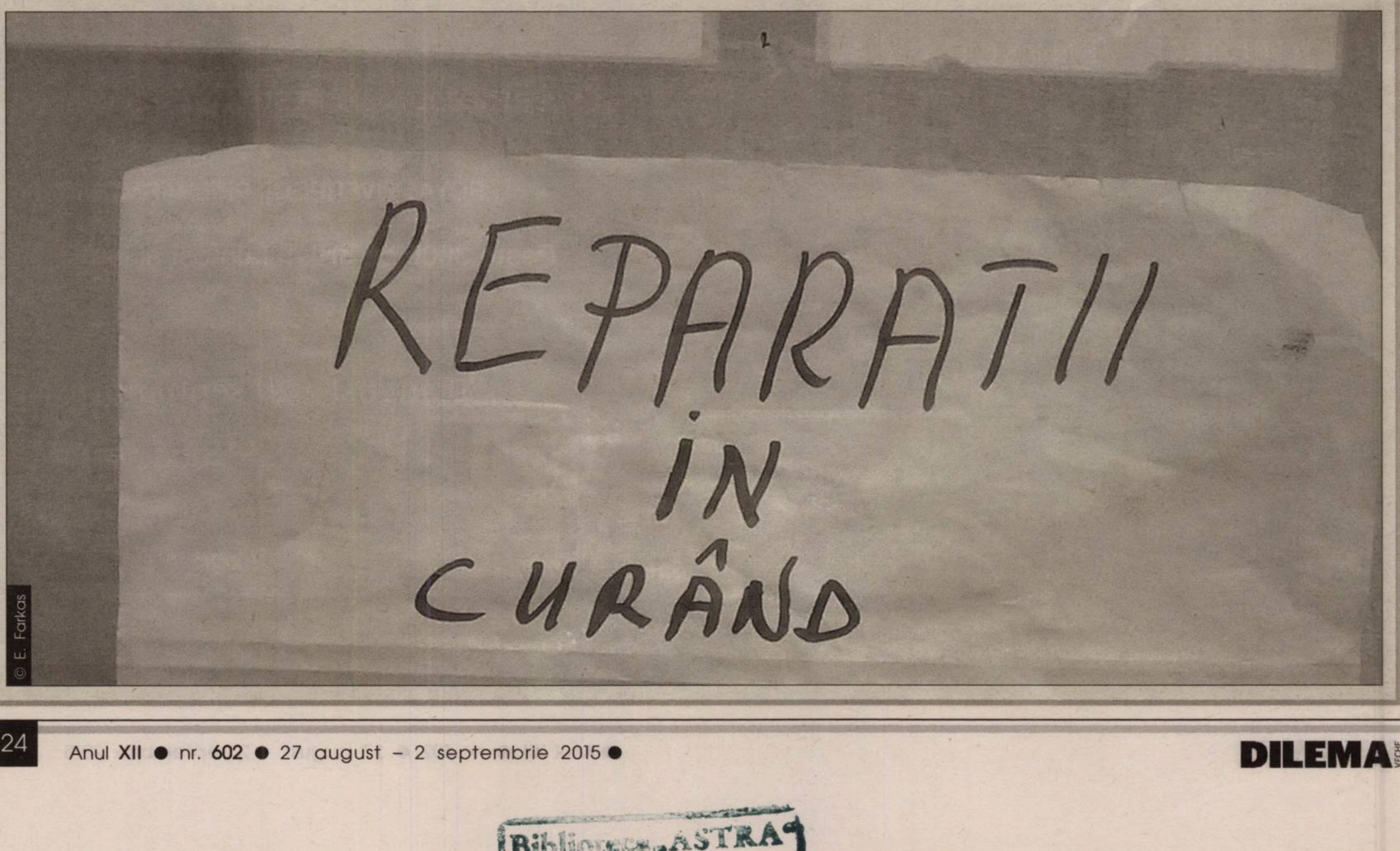

© E. Farkas

Biblioteca ASTRA
- SIBIU -

Biblioteca „ASTRA"
– SIBIU –

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)
DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XII** ■ nr. **603** ■ 3-9 septembrie 2015 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

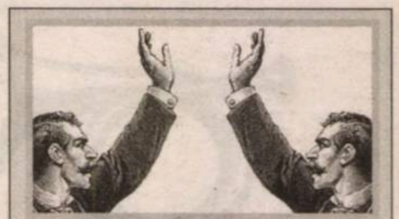

Valeriu NICOLAE
rătăcit
în **Euro**-narnia 4

ANDREI PLEȘU

„Jurnal de vacanță“

pagina 3

GEORGE BANU

„La drumul mare, un Cehov uitat“

pagina 11

CRISTIAN GHINEA

„Gînduri pe invers despre migrație“

pagina 12

Rețele de socializare

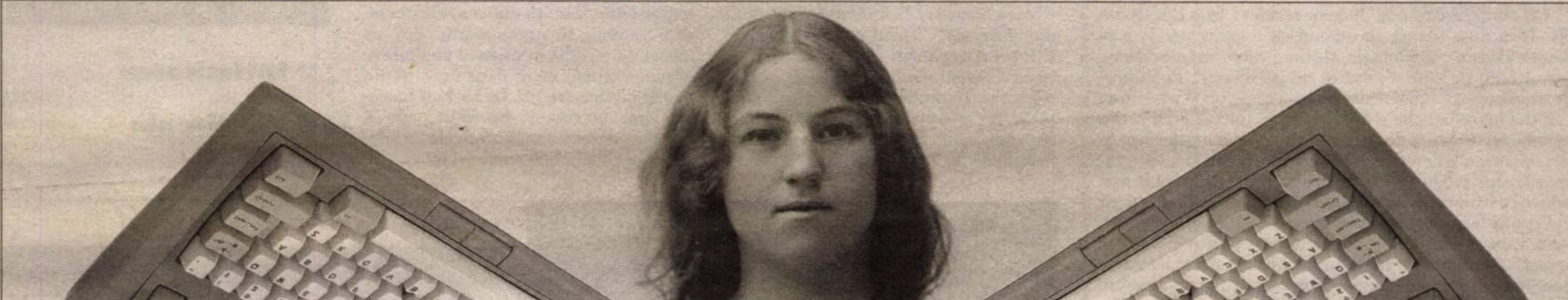

© Dan Stanciu

> *„În Internet afli totul, numai înțelepciune nu.“*
> *JOSTEIN GAARDER*

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

SCRISORI DE RECOMANDARE

turneu de inbox

NR. 602

Articolul lui Cristian Ghinea, „Ce fel de Bucureşti vrem pe Facebook“

Idei bune/păreri nesusţinute de datele reale

(…) Discuţia despre principii/deciziile de la rădăcina politicii urbanistice bucureştene. Referitor la densitate, la faptul că Bucureştiul ar fi prea „rural“ în centru, prea puţin dens etc.: aş zice că aici se simte vechea obsesie (de găsit la bucureşteni încă din vremea *Podului Mogoşoaiei,* descrisă de Crutzescu, sau în textele radicale ale urbanistului C. Sfinţescu) a unei culturi periferice dornice să se alinieze la standarde vest-europene sau americane şi să devină astfel mai puţin periferică. Bineînţeles că un conservatorism pur istoric (istoricist) nu e de dorit în urbanism, dar nici o obsesie de a densifica, de dragul de a deveni mai puţin periferic. Bucureştiul are o istorie care îl face să fie rural în zonele vechi. E de discutat şi decis, într-o dezbatere complexă şi bine documentată, urbanistică, istorică şi culturală, dacă e cazul să păstrăm această densitate mică, dar specifică unui anumit *spiritus loci,* sau dacă e cazul să renunţăm la ea. Dacă e cazul să tratăm oraşul în „stil Tokyo“ (pur eficient, capitalist, liber) sau în „stil Viena“ (cu o administraţie a oraşului care joacă rolul unui intermediar între impetuozitatea pieţei libere imobiliare şi cultura/istoria construită a locului).

Cît timp discuţia se duce în termeni cuantificabili e OK. Însă mi-e teamă că adesea ea e generată de problemele noastre subliminale, ale unui subconştient colectiv nemulţumit de starea noastră de „periferici“. Echilibrul dintre necesarul unei modernizări a oraşului şi păstrarea tradiţiei lui construite e unul sensibil. Cert este că la ora actuală, la 25 de ani de la Revoluţie, oraşul a suferit pierderi importante în ţesutul urban vechi, poate la fel de grave ca acelea produse de comunism (chiar dacă mult mai reduse ca întindere, dar adesea întîmplate în locuri mult mai centrale şi deci mai reprezentative!). Văd la ora actuală o necesitate a unei „discriminări pozitive“ a tot ce înseamnă istorie şi tradiţie în mediul construit bucureştean. Numai această discriminare pozitivă poate readuce lucrurile în balanţă.

Ceea ce lipseşte cu desăvîrşire:

– Racordarea studiilor urbanistice pe termen lung la discuţiile din spaţiul societăţii civile despre oraş. Ele pur şi simplu nu sînt cunoscute de publicul larg, nici de cei activi pe Facebook, adesea nici de arhitecţi. Există un fel de lumi paralele: urbaniştii din generaţii mai vechi (lucrînd la strategii gen *„Bucureşti 2035“)* şi, pe de altă parte, societatea civilă (adesea prost documentată şi fără păreri viabile, dar per total foarte activă şi desigur bine intenţionată). Arhitecţii şi urbaniştii tineri par să penduleze indecişi între aceşti doi poli.

– O viziune urbanistică *holistă* despre Bucureşti, care să combine realităţile culturale şi civile cu cele strict tehnice. Nu am văzut, în documente foarte tehnice (ca studiul Bucureşti 2035, de exemplu, sau în regulamente PUZ pentru zone istorice, adesea excelente, scrise de urbanişti tineri foarte buni), o clarificare a ce înseamnă tradiţie construită a Bucureştiului, ce strategie generală trebuie adoptată referitor la ce merită păstrat. De altfel, astfel de decizii sînt esenţialmente politice, o politică ce combină cultura, istoria, percepţia de azi a oraşului cu necesităţile economice. Fără astfel de decizii (şi dezbaterea prealabilă inerentă), oraşul se va dezvolta în continuare într-un zigzag întîmplător, determinat doar de jocuri de putere, corupţie, revolte emoţionale şi nesistematice ale societăţii civile etc. (…)

adăugat de Horia Marinescu la 31 august 2015

Dilema veche vă propune

■ Luni, 7 septembrie, de la ora 19, *Anul Dragonului,* în regia lui Iulian Manuel Ghervas şi a Adinei Popescu, film care completează seria de documentare româneşti ce pot fi urmărite, bilunar, la Cinema Muzeul Ţăranului, în cadrul Proiecţiilor Docuart. Filmul surprinde faţa necunoscută a unei comunităţi din Bucureşti cu dificultăţi de adaptare, o largă comunitate de imigranţi chinezi care încearcă să trăiască într-o ţară radical diferită de cea din care provin. Regizorii vor fi prezenţi în sală pentru o sesiune de întrebări şi răspunsuri cu spectatorii. (Stela Giurgeanu)

■ Gala Tînărului Actor-HOP începe pe 8 septembrie, la Costineşti. E o bună ocazie să-i vedeţi pe absolvenţii facultăţilor de teatru din ultimii ani. Şi să pariaţi acum, la debut, pe marii actori de mîine. Programul competiţiei şi prezentarea actorilor se găsesc pe site-ul www.uniter.ro/gala-tanarului-actor-hop. (Matei Martin)

■ Timişoara în octombrie: Timişoara Art Encounters (3-31 octombrie, home.artencounters.ro), prima ediţie a unui eveniment major dedicat artei contemporane, şi Festivalul Internaţional de Literatură (21-25 octombrie), alintat şi FILTM, unul dintre cele mai importante festivaluri literare din România. E frumoasă Timişoara în octombrie, să mergeţi. (Luiza Vasiliu)

■ Pe site-ul Eurozine, un excelent eseu al inteligentei şi expresivei autoare croate Slavenka Drakulic: *„How Women Survived Post-Communism (and didn't Laugh“).* Titlul e o parafrază la titlul cărţii sale din 1992 *How We Survived Communism and Even Laughed.* Slavenka Drakulic crede că femeile din ţările postcomuniste n-au motive să rîdă, căci „noul sistem, democraţia, n-a funcţionat la fel pentru ambele sexe“. Textul a stîrnit deja controverse: tot pe eurozine.com puteţi găsi replica pe care i-au dat-o Slavenkăi Drakulici două activiste feministe care nu numai că nu rîd, dar nici n-au umor. (Mircea Vasilescu)

■ Între 5 şi 9 septembrie, un proiect interesant care se adresează adolescenţilor, organizat de Asociaţia pentru Promovarea Culturii şi Responsabilizare Civică (APCRC): turul închisorilor comuniste. Elevii de liceu vor vizita închisorile de la Piteşti, Aiud, Gherla, Sighet, Rîmnicu Sărat şi Jilava şi, pentru a participa, au trimis deja eseuri la tema: „Pentru ce aş merge la închisoare? La ce ideal nu aş renunţa chiar dacă mi-aş pierde libertatea?“. L-am semnalat aici, poate le dau idei şi adulţilor pentru un astfel de tur, organizat pe cont propriu. (Adina Popescu)

■ Festivalul de blues în Deltă (a Dunării, nu a Mississippi-ului) „Dichis'n'Blues“ de la Tulcea, 5-6 septembrie, unde vor cînta Nightlosers, Vali „Sir Blues“ Răcilă & Raul Kusak, The Storytellers, Blues Preachers, Delta-BLUES Band ş.a. Mai multe despre festival la deltablues.ro. (Marius Chivu)

■ A început US Open, ultimul turneu de Mare Şlem al anului. Nu mai e nevoie, cred, de vreo prezentare. Serena Williams e favorită pe partea feminină, avînd-o drept principală contracandidată, spun unii specialişti, pe Simona Halep. Desigur, mai sînt şi Maria Sharapova sau Petra Kvitova, capabile oricînd de orice, mai ales la turneele importante. Dar cea mai mare adversară a Serenei, se spune mereu, este ea însăşi. La nivelul ei, pare că depinde aproape exclusiv de ea dacă va reuşi din nou să cîştige sau nu. La bărbaţi lucrurile sînt mai complicate. E limpede că Roger Federer nu mai are aceleaşi şanse ca la Cincinnati, unde a cîştigat recent în finala cu Djokovici. În cărţi mai sînt şi Murray şi chiar Wawrinka. Să nu-l uităm nici pe Nadal, cu care, deşi continuă să fie într-o oarecare derivă, nu se ştie niciodată. (Andrei Manolescu)

■ „La 23 August 1944, printr-o abilă şi extrem de curajoasă politică dusă de cei patru fruntaşi ai partidelor politice din România (Iuliu Maniu, naţional-ţărănist, Constantin (Dinu) I.C. Brătianu, naţional-liberal, Titel (Constantin) Petrescu, social-democrat şi Lucreţiu Pătrăşcanu, comunist), politică care s-a bucurat tot timpul de sprijinul efectiv al Regelui Mihai I, regimul dictatorial al lui Ion Antonescu s-a prăbuşit, antrenînd după el şi forţele naziste din România.“ – Milton G. Lehrer, *Ardealul pămînt românesc.* Coperta ediţiei princeps, din 1944, rezuma în subtitlu tema: „Problema Ardealului văzută de un american“. Reluat într-o ediţie critică îngrijită de Ion Pătroiu şi apărut la Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică în 1989, reportajul ziaristului american îşi păstrează valoarea documentară de real interes. (Ruxandra Mihăilă)

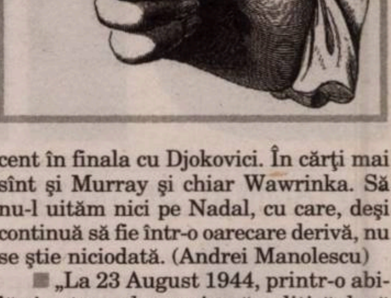

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Intimitatea**
- **Plicticseala**

album dilematic

Dan Matei

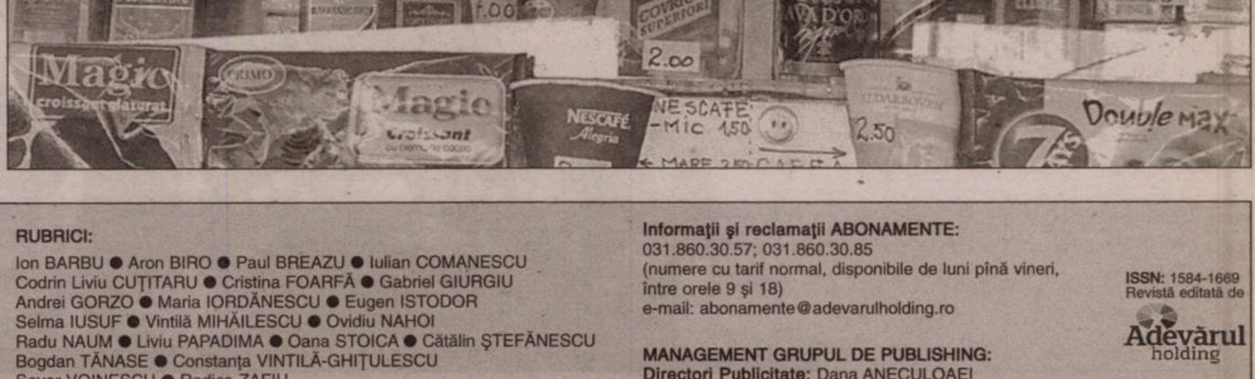

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Liviu PAPADIMA ● Oana STOICA ● Cătălin ŞTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Directori Publicitate: Dana ANECULOAEI
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Publicaţie auditată de
BRAT
Tiraj: 8.000+7.900
Tipărit la Tipomedia

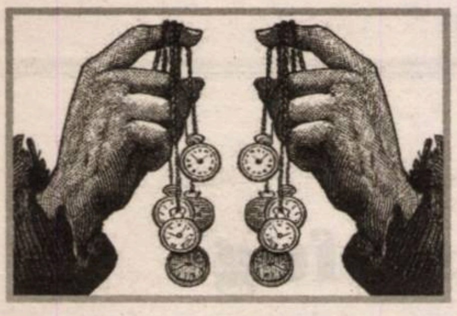

Andrei PLEŞU

nici **aşa**,
nici **altminteri**

„Aşa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici aşa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Jurnal de vacanţă

■ O foarte bună agenţie de turism mi-a făcut oferta unei săptămîni *all-inclusive* pe plaja unei insule greceşti. Şi ziarele, şi prietenii m-au prevenit că, acceptînd oferta, îmi asum un mare risc. În Grecia e criză, sînt probleme cu numerarul, iar emigranţii bîntuie ameninţător peste tot. Am riscat. Atmosfera „staţiunii“ în care mă aflu e euforică. Afacerea merge strună, se organizează picante „seri greceşti“, se mănîncă şi se bea bine, se practică, în grup, *„aquatic gym“*, pe scurt, distracţia e în toi. N-am văzut nici un emigrant, n-am simţit nici o agresiune, n-am perceput nici cea mai mică melancolie locală. Evident, ceea ce încerc să spun nu e că problema emigranţilor nu există, sau că economia, finanţele şi politica grecilor sînt fără fisură. Observ, totuşi, că presa şi oamenii politici desenează un peisaj „expresionist“, lipsit de culorile reale ale vieţii, neatent la „oferta“ factuală propriu-zisă, la ambianţa publică imediată. *Dincolo de presă* (care nu mai vorbeşte despre oameni şi locuri, adică despre „lume“, ci doar despre „lumea“ politicienilor) şi *dincolo de politicieni* (care livrează, preponderent, discursuri pentru presă), realitatea se dovedeşte mai complicată, mai nuanţată, în orice caz *diferită* faţă de imaginile-standard produse de mass-media. Surescitarea (rentabilă) întreţinută de ziare şi televiziuni nu oferă informaţii adevărate, ci spectre, ecorşeuri, universuri paralele „de groază“. Asta duce, pe de o parte, la obturarea crizei *reale* şi, pe de alta, la soluţii false, incapabile să regăsească şi să stimuleze normalitatea.

„Cum e cu criza?“ – îl întreb pe chelnerul cu care mă văd zilnic. (La o întrebare asemănătoare, un prieten, aflat tot în Peloponez, a primit răspunsul: „E, dar mai mult la Atena...“) Chelnerul meu e mai „realist“: „Este, este! Păi, înainte cîştigam, în sezon, pînă la 1500 de euro lunar. Acum am ajuns la vreo 900!“ E trist, recunosc. Dar dacă mă gîndesc la salariile medicilor şi profesorilor de la noi, tristeţea mea se deplasează spre patrie. Acolo e criza! Deşi, oficial, noi avem mai degrabă dificultăţi de ordin politic, rezultate din „moştenirea Băsescu“. Victor Ponta ne asigură zilnic că stăm bine, că „va face totul“, că România e un model de creştere economică. Iar Liviu Dragnea tocmai lucrează la un armistiţiu politic „peren“, în beneficiul tuturor. Mie, totuşi, o săptămînă în Grecia mi se pare mai sigură decît viaţa de zi cu zi din Bucureşti…

■ Ori am îmbătrînit urît, ori am o fire nesuferită, dar suport tot mai greu „atmosfera“ de veselie (obligatorie) a vacanţei, mai ales în cercul închis al unei „staţiuni“ estivale. Te plimbi, toropit, printre „colegi“ de serie cînd bronzaţi, cînd brînzoşi, cînd arşi şi cu spinarea cojită, cînd asudaţi, cînd somnolenţi, cînd betegi, cînd atletici, cînd burtoşi, cînd anemici, cînd solitari, cînd înconjuraţi de liote de copii zburdalnici, care chiuie, ţipă, urlă, scîncesc, strigă, plîng în hohote şi rîd cu sughiţuri. Femeile aduc în scenă graţii obosite sau vehemente, paşi legănaţi, poziţii de plajă fără prejudecăţi, cînd provocatoare, cînd deprimante, cînd iradiind o nesimţire plebee. Se moţăie, se ţopăie, se tachinează, se aleargă, se flirtează, se face sport… Adolescenţi incerţi rag hormonal în camera dealături sau în bătaia valurilor, orele fixe de masă creează false cordialităţi între „participanţi“, dublate de mici iritări cu farfuria în mînă, la platourile cu autoservire. Buna-dispoziţie e de rigoare, muzica e asurzitoare, jocurile de grup – cu un lider „profesionist“ care dirijează totul, ordonă ostăşeşte, te pune să aplauzi, să strigi lozinci „simpatice“, să fluieri şi să dansezi – ocupă tot spaţiul şi timpul disponibile. E bine! E foarte bine! Acum ori niciodată! Nu fi acru! Nu căuta nod în papură, nu bombăni! Viaţa e frumoasă! Şi concediul scurt! A se slăbi cu fasoanele izolaţioniste, elitiste, egoiste! Hai, ia o Cola! Şi joacă-te puţin cu smartphone-ul. Vrei să ne dăm SMS-uri? Hai, pa! Ne vedem la anul!

„Cum e cu criza?“ – îl întreb pe chelnerul cu care mă văd zilnic.

■ Trebuie făcut un inventar al invenţiilor inutile. De pildă, cuierele din noile hoteluri. Cele „clasice“ aveau un „design“ simplu şi imediat funcţional: cuierul propriu-zis plus cîrligul încovoiat care se agăţa de bara din interiorul dulapului. Or, a apărut ceva nou: cuierul nu mai are cîrlig, ci un cui, a cărui floare trebuie strecurată într-o mică piesă de metal deja ataşată suportului din dulap. Piesa cu pricina e găurită destul de sofisticat, în aşa fel încît, dintr-o parte, poate primi cuiul, dar în partea cealaltă nu-l lasă să iasă. Numai că noua „agăţătoare“ nu e fixă. Ca să nimereşti cu floarea cuiului în orificiul corect trebuie să faci mai multe încercări, să te enervezi şi, la urmă, să ţii cu o mînă piesa metalică şi să te străduieşti, cu cealaltă, să finalizezi „penetrarea“. Sînt sigur că „profesioniştii“ îmi vor explica îndelung avantajele acestui nou dispozitiv. Eu găsesc că e pură aflare în treabă. Oricum, îmi taie cheful să deschid dulapul…

■ ■ ■

Vintilă MIHĂILESCU

…@**hai-hui**.ro

Despre cerberi

Stimate domnule profesor David,

Cred că această discuţie tangenţială nu ar trebui să aibă loc. Nu aici, nu acum şi, mai ales, nu aşa. Dar iată că s-a întîmplat, aşa că, pornind de la articolul dumneavoastră „Despre Cerber, Narcis şi psihologia poporului“ din numărul anterior al *Dilemei vechi*, mă simt nevoit să lămuresc măcar trei puncte:

1) În primul rînd, nu discutăm în acelaşi plan: textul meu este, explicit, unul *polemic* şi, mai important, vizează *mistica* poporului devenită obsesie de *prime-time*, care îşi găseşte în preocupările inspiraţionale de „psihologie a poporului român“ majoritatea materiei sale prime; articolul dumneavoastră este unul *academic*, preocupat să pună la adăpost *psihologia* contemporană de polemica mea conjuncturală, care „era să arunce apa cu copil cu tot“. („Am încercat, prin acest articol, să-i pun copilului o centură de siguranţă, dacă va mai fi bălăcit în viitor.“) Nu la aceasta mă refeream şi nu încercam nici să o subminez, nici să o neglijez (ar fi fost delirant ca eu să-mi propun aşa ceva şi este amuzant că dumneavoastră aţi presupus aşa ceva…). Aşa că autosesizarea dumneavoastră, previzibilă, mi se pare puţin nepotrivită, căci e lipsită de obiect. Foarte utilă, absolut de acord, dar cu altă miză şi în alt context: cel academic.

2) Dacă ar fi să discutăm în acest plan, academic (ceea ce, evident, nu este cazul să facem într-o revistă venerabilă, dar de cultură generală, adresată publicului larg), primul lucru pe care ar trebui să-l fac ar fi, inevitabil, să reiterez – reformulînd-o – afirmaţia referitoare la „psihologia poporului“: nu că nu există o „psihologie a poporului“, ci că aşa ceva nu se mai practică de mult timp, nicăieri, *ca atare*. Categoria epistemologică „psihologia poporului“ nu există nici în bibliografia dumneavoastră şi nici măcar în unul dintre articolele publicate de dumneavoastră în străinătate. Nu există *altă* psihologie a popoarele decît cea „veche“ – cu care, evident, nici dumneavoastră nu sînteţi de acord! Dar, da, există sute şi sute de abordări mai mult sau mai puţin recente, care construiesc, aparent similar, factori, tipuri, profiluri colective, chiar şi referitoare la „caracterul naţional“ (care însă, în filiera anglo-saxonă, a însemnat şi mai ales înseamnă în prezent puţintel altceva), şi cu care, evident, şi eu sînt de acord (deşi nu am predat etnopsihologia decît 15 ani şi chiar dacă, faţă de unele sau altele, am o reţinere sau alta). Despre *acestea* s-ar putea dezbate, academic, la nesfîrşit; *psihologia poporului* este însă doar istorie.

Autosesizarea dumneavoastră, previzibilă, mi se pare puţin nepotrivită.

3) În sfîrşit, mă obligaţi să ridic o problemă pe care am preferat, colegial, să o trec sub tăcere: de ce, fiind un specialist recunoscut, care practică o psihologie *modernă* şi care a publicat în *străinătate* articole în care nu există nici o urmă de „psihologia popoarelor“, atunci cînd vă adresaţi publicului din *ţară*, o faceţi tocmai sub titlul de „psihologia poporului român“? Academic, un asemenea titlu este în contradicţie şi cu „psihologia modernă“, şi cu propriile dumneavoastră afirmaţii. Să fie vorba de o aducere la zi a acestei viziuni, o „modernizare“ a ei, cum sugeraţi în articolul din *Dilema veche?* O asemenea teză este însă, în cel mai bun caz, discutabilă: ori este psihologia popoarelor – şi atunci e „veche“ –, ori este una sau alta dintre abordările „moderne“ –, şi atunci pur şi simplu se cheamă altfel şi este altceva. Este vorba atunci, mai degrabă, de o satisfacere a nevoii publicului autohton, dezorientat şi în criză de identitate, de a-şi (re)găsi o imagine edificatoare în „psihologia poporului“? Se pare că da. Ar fi – şi, iată, este! – o întreprindere de mare succes: *caresser le chat dans le sens du poil* – spun francezii. Nu discut (aici) *cercetările* prezentate în carte, ci doar *gestul public* de a le prezenta sub semnul „psihologiei poporului“. Or, ca psiholog cunoscător al românilor, nu se poate să nu fi ştiut de la început că aşa se va întîmpla, că orice veţi scrie sub un asemenea titlu nu va schimba convingerile şi căutările publicului, ci, dimpotrivă, va întări exact această *mistică a poporului*, de care acesta încă are nevoie. Aşa că aţi oferit, practic deliberat, motiv de jubilaţie tuturor celor care nu vă citesc, dar vă citează. Aţi cedat pieţei şi v-aţi marketizat un produs nou sub un brand vechi, cu mai mult succes la public. Cu aceasta, ne aflăm deja în alt registru, nu academic, ci etic; iar eu nu cred că un asemenea demers este corect!

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Şcoala Naţională de Ştiinţe Politice şi Administrative. Cea mai recentă carte publicată* Fascinaţia diferenţei. Anii de ucenicie ai unui antropolog, *Editura Trei, Bucureşti, 2014.*

■ ■ ■

Valeriu NICOLAE

rătăcit în **Euro**-Narnia

Am încercat şi eu să fug

Am fost imigrant. Am trăit legal, dar şi ilegal, în nouă ţări. În ultimii doisprezece ani am lucrat adesea cu refugiaţi. Am stat în tabere de refugiaţi sau în tabere legale şi ilegale unde trăiesc imigranţi. Există un miros specific al taberelor de refugiaţi. Vara miroase a sudoare şi a gunoi. Iarna a fum şi a haine murdare şi umede. Am văzut cîteva sute de mii de oameni trăind în corturi de refugiaţi sau în construcţii din carton: beduini prinşi între palestinieni şi israelieni, sirieni în Liban, irakieni, kurzi şi sirieni în Turcia, romi şi sîrbi din Kosovo în Macedonia, Serbia şi Muntenegru, afgani, pakistanezi în Calais, refugiaţi din Bangladesh şi Bosnia în Roma, rohingyas în Thailanda, palestinieni în Iordania, sudanezi în Kenya…

137.000 de oameni au trecut Mediterana de la începutul lui 2015. Probabil că peste 4000 dintre ei au murit înecaţi în încercarea disperată de a fugi de tot felul de forme de violenţă pe care le presupun războaiele. Foarte mulţi dintre ei sînt copii.

În 1993 am încercat şi eu să fug. La momentul acela eram student în Craiova. Aveam o viză de Germania şi nişte cupoane de tren gratuite – tata lucra la CFR. Îmi doream să ajung în Anglia. Eram „ţigan“, sărac lipit şi cam disperat. Imaginea grupurilor de mineri murdari, beţi şi agresivi din gara Craiova şi a monitoarelor TV sparte de aceştia, şobolanii uriaşi atraşi de gunoaiele de lîngă bloc, taică-miu alcoolic şi violent, lipsa de speranţă au fost motivele principale. Rasismul împotriva romilor a jucat şi el un rol şi plănuiam să îl folosesc în cererea de azil.

Am ajuns în Oostende la începutul serii. Gara este lîngă terminalul de feribot care leagă Belgia de Anglia. Garduri înalte cu sîrmă ghimpată. Am stat în gară aşteptînd noaptea pentru a încerca să mă strecor într-un TIR şi apoi pe feribot. Îmi amintesc că mă uitam cu invidie la gunoierii arabi care curăţau gara. Păreau bine îmbrăcaţi şi trăiau într-o ţară care arăta pentru mine ca un fel de poveste.

Mi-au dat să mănînc. Bănuiesc că arătam tare rău. A fost prima dată cînd am mîncat falafel. Am vorbit cu ei chinuit, într-o amestecătură de engleză şi franceză. Mi-au făcut cinste cu o Fanta de la un automat din gară cînd au plecat. Am refuzat să iau banii pe care îi colectaseră. Un libian, un tunisian şi doi marocani. Nu am reuşit să trec de gardul de protecţie, cîinii, frigul şi o namilă de şofer au făcut imposibilă fuga mea în Anglia. Epuizat, m-am suit într-un tren ca să dorm. Am renunţat să mai încerc şi m-am întors în ţară.

La începutul anilor '90 m-a ajutat tare mult un student palestinian, Suheil. Făceam meditaţii cu el şi cu prietenii lui – toţi au reuşit să termine facultatea. Şi eu am reuşit acelaşi lucru, în bună parte datorită banilor de la ei. Suheil îmi cumpăra de mîncare şi împărţea cu mine pachetul pe care îl primea de acasă. S-a căsătorit cu o romîncă – o tipă tare de treabă, pe care toată lumea o considera curvă. Ca „ţigan“, eu eram într-o clasă socială net superioară.

Acum două luni am fost la preşedinţie, la o discuţie care a ajuns şi la migranţi. Consilierul preşedintelui era drastic împotriva ideii ca România să accepte refugiaţi. 1000 de refugiaţi i se păreau a fi un dezastru pentru România. Poziţia elitelor politice europene e cam aceeaşi. Şi pute. Rău. Mult mai rău decît mirosul din taberele de refugiaţi. Pute a ipocrizie şi a nesimţire. A laşitate, a hoit. Oameni care putrezesc de vii trăind într-o lume arogantă, luxoasă şi inutilă.

Majoritatea refugiaţilor sînt copii. Copii care nu au nici o şansă şi cărora grupările extremiste – care ne provoacă (pe bună dreptate) repulsie – le oferă mai mult decît o facem noi. Noi, europenii buni, morali, civilizaţi, pregătiţi să investim miliarde în ziduri şi garduri ghimpate care să ţină copiii departe de fortăreaţa noastră.

Loviţi de o amnezie colectivă la momentul oportun, uităm că situaţia lor se datorează în mod indirect nouă, europenilor, care am creat state pe principiul colonial, amestecînd în acelaşi loc oameni care se urau de moarte pentru a putea să îi divizăm şi să îi conducem. Vînzarea de armament, afacerile super-corupte, sprijinirea unor dictatori siniştri s-au întîmplat şi ele tot din vina noastră.

Cuvinte sforăitoare şi conferinţe peste conferinţe nu vor rezolva nimic. În ultimele zile am auzit zeci de lideri europeni cerînd în mod imperativ ca alţii să găsească soluţii. Întotdeauna alţii, niciodată ei. E nevoie de un pic de curaj. Nu să vorbim despre curaj în gol, aşa cum o fac deja mult prea mulţi.

Sîntem cîteva zeci de milioane de europeni care ne-am putea permite să adoptăm o familie de refugiaţi. Şi odată ce am fi îndeajuns de mulţi, am putea să fim o forţă morală care să producă o schimbare în bine, aşa cum marea noastră majoritate ne dorim să se întîmple, însă fără a face nimic în acest sens.

Sînt aproape trei milioane şi jumătate de milionari în Europa. Ar fi de ajuns ca oricare dintre ei să adopte un singur refugiat şi problema ar fi aproape rezolvată. Sînt cîteva sute de mii de biserici în Europa. Sute de mii de afaceri. Zeci de mii de organizaţii neguvernamentale. O familie de fiecare. Sînt gata să o fac şi nu numai pentru că eu cred că e moral, dar şi pentru că sînt o mulţime de avantaje în a face asta – araba e una dintre cele mai folositoare limbi de învăţat.

Politicienii noştri n-ar trebui decît să stimuleze un pic procesul ăsta de adopţie şi să îl facă cît mai simplu. Cotroceniul are îndeajuns de mult spaţiu încît să primească o familie de sirieni şi ar cîştiga, în acest fel, mult mai multă imagine decît toate vizitele pretenţioase de peste hotare ale preşedintelui.

Beneficiile ar putea fi enorme, dacă am gestiona o astfel de iniţiativă aşa cum trebuie. Prăpastia dintre europeni şi lumea arabă s-ar reduce. Europa ar putea cîştiga legitimitatea morală pentru a promova drepturile omului şi societăţile democratice peste tot în lume.

Sigur, lucrurile nu sînt simple. Dar ideea de a adopta familii de refugiaţi pînă cînd se rezolvă conflictul din Siria, Irak, Libia ar putea genera mult mai multe eforturi pentru a stopa războaiele şi de a găsi soluţii. Şi ar face să mai dispară un pic din duhoarea discursului ipocrit al arhetipului politicianului european.

***Valeriu Nicolae** este activist pentru drepturile omului şi fondator al Policy Center for Roma and Minorities.*

■ ■ ■

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Neînţelegeri fireşti

O cunosc pe această prietenă a mea de aproape trei decenii. Din vremea studenţiei, dinainte de '89. După cîţiva ani, la începutul ultimului deceniu al secolului trecut (vedeţi cît de apăsat folosesc cuvinte ca „deceniu“ şi „secol“), un amic comun îmi spune că prietena a terminat studii post-universitare serioase în străinătate şi că a fost angajată la o instituţie europeană. M-am bucurat enorm să o revăd, după cîţiva ani de inevitabilă depărtare. Am schimbat impresii, de pe cele două poziţii pe care ne aflam: eu – ziarist, ea – funcţionar european.

Înainte de aderare, a trebuit să colaborăm. Instituţional. Am avut cîteva scîrţîieli în relaţia, altminteri, perfect amicală. Ea vedea variile cooperări dintr-un punct de vedere strict instituţional. Eu aveam cu totul alte fumuri în cap, cu mult mai jurnalistice. Nu pot spune că, trăgînd linie, rezultatul colaborării relativ încordate a fost prost. Dimpotrivă. A ieşit chiar bine. Uşor, însă, nu a fost. Apoi ea a plecat în alte zări, departe de ţară, în timp ce eu eram ocupat cu aderarea (eh, cu scrisul despre aderare, evident). Ne-am mai văzut ici şi colo, din cînd în cînd, împărţind un *lunch,* schimbînd impresii.

De curînd, m-a văzut la Alba Iulia. Ştiţi dumneavoastră, la Festival. Aveam de vorbit exact patru minute. Influenţat cumva de o dezbatere de cu o zi înainte şi de retorica puternică şi eficientă a lui Nigel Farage (pe care o tot studiez de ceva vreme), am grăbit cumva lucrurile. Aveam, în mintea mea, de făcut o legătură simplă, pentru un public relativ pestriţ: Comisia Europeană se ţine de reglementări aparent minore care încalcă odios suveranitatea naţională (adică exact reproşul standard al lui Farage), eliminînd statele europene de pe scena istoriei. Am vrut să admit reproşul „Farage“, legîndu-l, totuşi, de Marele Succes UE: ţine pacea în Europa. Altfel spus: e adevărat (poate) ce zice dragul de Nigel, numai că statele „lui“ naţionale au adus mai degrabă războaie, pline de entuziasme naţionaliste, prin contrast cu plictiseala care înconjoară, îndeobşte, negocierile tehnice ale instituţiilor europene. Iar Nigel ştie o socoteală simplă: pasiunea maselor poate oricînd să învingă raţiunea şi să împingă în ridicol munca de multe ori prea sofisticată a pro-europenilor din Comisie. Poţi să îi răspunzi cu poveşti lungi despre ce înseamnă munca zilnică a instituţiilor? Nu cred că vei avea succes.

Aşadar, am avut un plan simplu: am zis întîi povestea castravetelui strîmb (temă minoră), apoi, brusc, am trecut la Marele Succes. Adică: bunicii celor care negociază dimensiunile legumelor se împuşcau reciproc, acum şapte decenii, pe plajele din Normandia sau pe colina de la Monte Cassino. Am zis clar, cu subiect şi predicat, că prefer să mă plictisesc la negocieri aparent inepte sau să mă amuz de una sau alta dintre reprezentaţiile publice ale domnului Juncker, decît să mă înfiorez patriotic sau naţionalist sub steagul vreunui foarte charismatic lider de tip Hitler sau Stalin, să apuc arma în mînă şi să trec la ucis destoinic duşmani pe vreun front. Orice ar zice criticii cotidieni ai Uniunii Europene, nu au cum să nege un fapt simplu: continentul se bucură de cea mai lungă perioadă de pace după secole de războaie devastatoare. În opinia mea, „fericiţi cei făcători de pace“ este maximul de compliment care se poate rosti la adresa unei construcţii politice, de la noi sau de aiurea.

Prietena mea nu m-a înţeles exact. Într-adevăr, în spiciul meu, am ignorat mult din munca instituţiilor, acea clasă de mijloc a deciziilor: cea între dimensiunea castraveţilor şi asigurarea păcii europene. I-am dat dreptate. Numai că nu aveam cum să înghesui atîta informaţie în patru minute. În plus, am scris sute de mii de semne în *Dilema veche* şi am făcut zeci de ore de emisiune la TVR explicînd tocmai ceea ce îmi reproşa că mi-a lipsit la Alba Iulia: politicile orizontale, priorităţile anuale şi alte alea. Acolo am făcut doar un exerciţiu de retorică anti-Farage. Îmi pare rău că a fost prost înţeles. În fond, şi ea, şi eu iubim Europa. Cred că la fel de tare. Ne exprimăm doar în feluri diferite. Ceea ce e firesc, zic eu, avînd în vedere meseriile noastre (foarte) diferite.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

■ ■ ■

un sport la Răsărit

Dacă vine Ronnie O'Sullivan în România (şi în Bulgaria) pentru un meci demonstrativ cu Stuart Bingham, înseamnă că sîntem atît de tari încît am putea intra şi în Schengen?

În tot atîta măsură în care Azerbaidjanul cu Jocurile lor Eurolimpice, Georgia şi a sa Supercupă Barca-Atleti sau China, care a găzduit Supercupa Italiei pe un soi de orezărie, vor fi şi ele cuprinse în spaţiul de liberă circulaţie continental. Dar Schengen e oricum depăşit şi înlocuit cu drumul Alepului parcurs în sens invers. Graniţele nu mai sînt ce erau. Şi nici sportivii. În ziua de azi sînt circari ambulanţi. Se duc acolo unde e banul gros, şi e perfect logic în ordinea lucrurilor. De fapt, începînd cu Michael Jackson în '90, aceste descinderi de celebrităţi ne dau impresia că sîntem în lumea bună. Sau măcar în cea normală. Dar e o schizofrenie. La doi paşi de megascena lui Roger Waters şi de mesajul său antimondialist se tîrăsc morţii de foame ai unei societăţi care, pînă să se cupleze la marile necazuri ale globului, nu-şi spală propria farfurie. Prin noua descindere se va împlini visul unei generaţii care şi-a ars ore multe din viaţă privind bilele cum se ciocnesc. Un cadou nesperat, care ne poate provoca o oarecare mîndrie. „Vine şi la noi!“ Un fel de „Sîntem în joc“. Aşa a fost şi cu părinţii noştri atunci cînd Bob Geldof (Sir Bob azi), în concert cu Boomtown Rats la Bucureşti pe vremea lui nea Nicu, a ameninţat securiştii că pleacă dacă nu lasă lumea să danseze în picioare. A avut cîştig de cauză. Iar spectatorii şi-au umflat pieptul. A doua zi, Bob chiar a plecat. Ceauşescu a rămas.

Radu NAUM

Ovidiu NAHOI

EU şi **UE**

Putem scăpa de noul Ev Mediu?

Cancelarul german Angela Merkel avea dreptate. Criza migranţilor este, de departe, mai gravă decît cea a Greciei. În definitiv, în cazul grec, scenariul cel mai rău ar fi ca, din motive tehnice, ţara să iasă pentru o perioadă din zona euro şi, foarte puţin probabil, din Uniunea Europeană. Cît ar putea să dureze acest „exil" este greu de spus. Dar un lucru e cert: Grecia nu va ieşi din spaţiul de civilizaţie şi de cultură europeană. Nu va fi aruncată peste bord din această lume nici măcar în cazul cel mai grav cu putinţă. Grecia este Europa.

Criza migranţilor este altceva. Este o veritabilă ciocnire civilizaţională şi principiile fondatoare ale proiectului european sînt aruncate în aer, unul cîte unul. Solidaritatea între membri nu funcţionează. Fiecare caută să obţină avantaje pe seama altuia. În traducere: fiecare lider caută să obţină avantaje electorale la el acasă prin aruncarea problemei peste gardul (de sîrmă ghimpată sau nu) al vecinului.

Între timp, comunităţile afectate cel mai mult de valul migraţionist aşteaptă răspunsuri ferme din partea autorităţilor naţionale şi europene. Răspunsuri care întîrzie. În lipsa lor, extremismul găseşte un teren fertil. Iar mesajul lui e clar: spaţiul comun de mişcare pentru oameni şi pentru bunuri este o vulnerabilitate şi nu un bun cîştigat. Cam aşa şi cu drepturile omului. Fără un răspuns pe măsură, situaţia riscă să degenereze spre un nou Ev Mediu, cu autorităţi centrale slăbite, cu ridicarea de noi ziduri în jurul unor teritorii ce tind să-şi păstreze privilegii şi libertăţi, cu violenţă şi intoleranţă.

Problema este că nu există o veritabilă reacţie europeană la noua provocare. Şi nu este vorba despre propunerile Comisiei Europene sau despre fondurile de urgenţă virate de Bruxelles către statele membre. Este vorba despre un răspuns strategic.

Oricît ar părea de ciudat, în ultimii ani, statele şi instituţiile europene au răspuns crizelor prin mai multă integrare. Europa este dotată astăzi cu mecanisme comune de control şi de intervenţie în domeniul financiar, bancar şi bugetar de neimaginat înainte de declanşarea crizei – atunci cînd aceste domenii făceau parte din spaţiul sacru al suveranităţii naţionale. Şi nimic nu părea să le scoată de acolo. Azi nu mai este aşa. A fost suficient seismul financiar.

De data aceasta, răspunsul la criză are o mai puternică încărcătură politică şi culturală, la care se adaugă componenta de securitate, militară şi de *intelligence*. De aceea este şi mai dificil.

Mai întîi de toate, gestionarea frontierelor externe nu mai poate fi lăsată în seama statelor, aflate sub presiune. Dacă este vorba despre spaţiul comun, atunci şi răspunderea protejării acestuia este tot comună – atît din punct de vedere financiar, cît şi al resurselor umane. Deci ne trebuie o forţă europeană de pază şi control la frontierele externe.

Evident, statele ar trebui să renunţe la atributul naţional legat de acordarea azilului – regulile trebuie să fie europene. Primirea refugiaţilor (să nu vă închipuiţi că valul va trece curînd, mai degrabă e doar începutul!) ar trebui să aibă loc în centre plasate pe cuprinsul Uniunii Europene, acolo unde interesele strategice o cer. Iar gestiunea trebuie să fie europeană. Puţin contează că se află pe teritoriul unui stat sau al altuia. Disputele dintre state – cine să primească mai puţini şi cine mai mulţi – sînt penibile. Situaţia ne priveşte pe toţi în egală măsură.

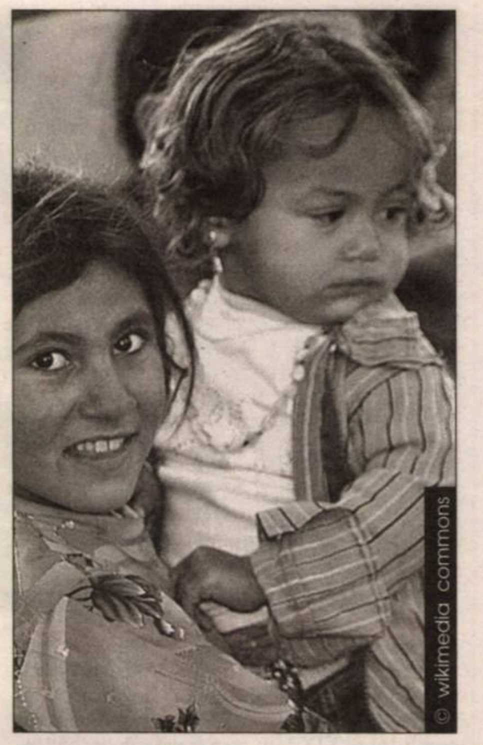

© wikimedia commons

Apoi, e momentul să discutăm despre adevărate politici europene de securitate şi de vecinătate, în locul caricaturilor din prezent. Acum mai bine de un deceniu, cînd a fost lansată politica de vecinătate, Uniunea Europeană îşi propunea crearea la frontierele sale a unei „zone de prosperitate şi a unui cerc de prieteni". Am citat din Comunicarea din 11 mai 2003 a Comisiei Europene „Europa extinsă – Vecinătate: un nou cadru pentru relaţiile cu vecinii noştri estici şi sudici". Este clar că obiectivul, corect în sine, a fost ratat.

Mai mult ca niciodată, Uniunea Europeană se confruntă cu ameninţări şi dinspre Mediterana, şi dinspre Orientul Mijlociu sau vecinătatea estică. Despre prosperitate nici că poate fi vorba. Viziunea Europei despre ea însăşi, aceea de „imperiu al binelui", care se extinde în mod paşnic şi natural, găsind la periferii vecini prietenoşi, ba chiar gata să-i accepte valorile şi să intre înăuntru cu entuziasm, s-a dovedit nerealistă.

Desigur, a funcţionat cu destul succes în cazul Europei Centrale şi de Est şi ar putea funcţiona, într-un anumit fel, în cazul Balcanilor de Vest şi, eventual, în cazul particular al Republicii Moldova şi al Ucrainei pro-occidentale. Dar atît.

Mai departe, Uniunea Europeană trebuie să combine acţiunea militară (cu sau fără NATO) cu măsurile de stabilizare politică şi economică, dacă doreşte să aibă parteneri măcar previzibili, începînd cu Libia şi Siria, principalele puncte nevralgice în acest moment. Urmează apoi clarificarea relaţiilor cu cei doi vecini strategici, Rusia şi Turcia. Fiecare cu specificul lui.

Procesul va fi lung, iar criza migraţiei se află de-abia la început. Europa – care, privită dinspre imensitatea Asiei, pare de-abia un biet pinten de pămînt avîntat către Atlantic – are de dat un răspuns curajos, în încercarea de a modela din nou lumea după chipul ei. Vestea bună este că nu ar fi pentru prima oară în istorie. Întrebarea este dacă avem liderii capabili de asta.

***Ovidiu Nahoi** este realizator la TVR2.*

■ ■ ■

Sever VOINESCU

axa dus-întors

În premieră şi în exclusivitate: rezultatele comisiei dlui Tăriceanu

Înaintea vacanţei de vară, dl Tăriceanu, omul PSD în fruntea Senatului, a anunţat constituirea unei comisii senatoriale de evaluare a democraţiei. Dl Ponta a salutat entuziast iniţiativa dlui Tăriceanu, numind-o „curajoasă". Bravos, straşnic bărbat! În timpul verii, dl Tăriceanu a adus două precizări cu privire la comisie: că se va înfiinţa în septembrie şi că se va baza pe o expertiză din afara Parlamentului.

Se spune despre comisia parlamentară că este locul în care se îngroapă orice problemă, ba chiar că rostul înfiinţării unei astfel de comisii este tocmai îngroparea unei probleme. Aşa o fi la alţii. La noi, în Parlamentul românesc, comisiile îşi fac datoria precis şi rapid. Ele decid exact ceea ce vor cei care le creează, fără întîrziere şi fără greş. Cine îşi imaginează că o comisie parlamentară va stabili vreodată altceva decît ceea ce vrea forţa politică majoritară care a generat-o este naiv. Membrii comisiei sînt instruiţi la partid, încă înaintea primei reuniri, asupra direcţiei către care raportul final trebuie să se îndrepte. Dacă există şi o oarecare dorinţă de a extinde comisia spre competenţe nepartinice, atunci vor fi chemate exact acele „competenţe" care susţin ideile de la partid. Într-o comisie parlamentară, adevărul este ultimul lucru care contează, iar echilibrul compoziţiei comisiei nu este niciodată urmărit. Decizia finală se ia în urma unui vot politic, iar comisiile reflectă, întotdeauna, compoziţia politică a Parlamentului. Partidele decid asupra membrilor comisiei în funcţie de combativitatea lor pe chestiunea ce se dezbate în comisie şi nicidecum după vreun criteriu de competenţă. În general, Parlamentul României este binecunoscut pentru lipsa lui de expertiză în mai toate domeniile, pentru sărăcia lui de resurse profesionale. Parlamentul face politică partinică (ceea ce e normal) şi doar politică partinică (ceea ce nu mai este normal). Prin urmare, comisia parlamentară specială românească este o operaţiune de propagandă şi nimic mai mult. Am avut ocazia să particip la lucrările unor comisii speciale al căror raport final era deja redactat înainte de primele audieri – curat stalinism! Culmea, rezultatul muncii acelor comisii a fost îndelung salutat de presă ca o victorie a democraţiei. Istoria rîde de noi în felurite chipuri…

„Băsismul" va ieşi rău de tot, iar „antibăsismul" va ieşi bine de tot.

De altfel, cînd am auzit că dl Tăriceanu face în Senat o comisie de evaluare a democraţiei, am căscat plictisit. Rezultatele muncii acestei comisii sînt deja ştiute: le aflaţi la Antena 3, seară de seară. La fel, cînd am aflat că vor fi convocaţi experţi din societatea civilă pentru a-şi da cu părerea despre democraţie, iarăşi am căscat plictisit, pentru că ştiu atît numele care vor figura obligatoriu printre experţii neaoşi în democraţie, după cum ştiu şi numele care nu vor figura niciodată în acest nobil corp de experţi. Şi precizez că toate acestea nu-mi sînt cunoscute pentru că aş avea cine ştie ce „surse", ci pentru că îi cunosc şi pe politicieni, şi pe intelectualii publici la fel de bine ca dumneavoastră. Fireşte, în selectarea experţilor ce vor fi audiaţi, nu contează nici studiile, nici cărţile publicate şi nici pertinenţa opiniilor exprimate în timp. Criteriul e altul. Ai fost anti-Băsescu, eşti expert. Ai fost ştampilat drept „băsist", nu eşti expert. Cît despre concluziile comisiei, cum ziceam, ele sînt previzibile. Se va spune că avem ceva democraţie, dar că avem şi unele „rămîneri în urmă". Traian Băsescu şi ofensiva anticorupţie vor fi pericolele identificate de comisie la adresa democraţiei. Parlamentul va fi socotit instituţia fanion a democraţiei şi tocmai ea, săraca, va fi considerată cea mai lovită de către celelalte instituţii, „de forţă", de sămînţă nedemocratică: DNA, Curte Constituţională, ANI, ICCJ. În orice caz, din această comisie, „băsismul" va ieşi rău de tot, iar „antibăsismul" va ieşi bine de tot.

Viaţa acestei comisii nu va fi, totuşi, o plictiseală generală. Chiar dacă scenariul pare scris dinainte, sînt detalii care pot evolua în orice direcţie. De pildă, nu pot anticipa atitudinea PNL în raport cu iniţiativa dlui Tăriceanu. În vară, PNL a contestat constituţionalitatea constituirii acestei comisii şi Curtea a respins, pe bună dreptate, contestaţia. Acum, este de văzut dacă liberalii vor participa la lucrările ei sau nu. Cum, în actuala alcătuire politică, rezultatul activităţii comisiei va reflecta voinţa majorităţii din jurul PSD, iar PNL ştie bine asta, atitudinea partidului condus de cuplul Gorghiu-Blaga va fi una de caracter şi atît. Dacă participă, vor cauţiona comisia. Dacă nu, nu. Cum, în politica noastră, caracterul se dovedeşte a fi cel mai fluid ingredient, rămînem cu sufletul la gură în privinţa participării liberalilor la comisia Tăriceanu.

***Sever Voinescu** este avocat şi publicist.*

■ ■ ■

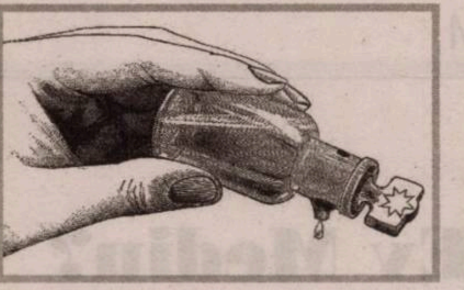

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Simfonie

festival
DILEMA VECHE
21-2 august 2015

© M. Oculeanu

Cine a avut curiozitatea să se uite, pe la jumătatea lunii iulie, la posturile de televiziune greceşti a trăit, desigur, experienţa unui sentiment politic de familiaritate (în faţa unor dezbateri purtate pînă noaptea tîrziu, violente în ton, dar încheiate cu un vot cuminte) – şi mai ales a unuia lingvistic. Multe cuvinte rostite în discursurile nocturne puteau produce surprize şi puteau trezi ecouri în memoria oricărui ins necunoscător de greacă, dar inevitabil familiarizat cu numeroasele cuvinte greceşti pătrunse de-a lungul timpului în română. O mare parte dintre acestea o reprezintă împrumuturile culte, termenii ştiinţifici ori literari preluaţi prin filieră occidentală (uneori după ce pătrunseseră deja în română direct, prin bilingvism balcanic); mai pitoreşti sînt cuvintele preluate doar prin contactul direct, adesea devenite colocviale şi populare, cu sensuri considerabil modificate prin uz. Criza grecească a făcut să se vorbească destul de mult în presa internaţională de Piaţa *Sintagma* (termen din categoria împrumuturilor culte care, din păcate pentru lingvişti, nu se referă la o unitate lexico-gramaticală, ci la Constituţie), iar dezbaterile din Parlamentul grec menţionau frecvent substantivul *kivérnisi* („guvern“), care evocă imediat, pentru un vorbitor de română, verbul popular *a chivernisi* (adaptare a verbului grecesc *kivernó)*. Dicţionarele înregistrează sensul propriu al verbului românesc, identic cu cel din greaca standard – „a conduce, a guverna“ –, dar şi pe cel figurat, cu toate conotaţiile sale ironice: „a (se) căpătui, a (se) pricopsi“. La fel de frecvent era rostit în Parlament, în iulie 2015, cuvîntul *simfonía:* termen politic, administrativ şi comercial, cu sensul curent „acord, înţelegere“. Subiectul fierbinte de discuţie fiind *acordul* cu Fondul Monetar Internaţional, *simfonia* era invocată pe toate tonurile, cu indignare sau cu resemnare.

De altfel, dicţionarele noastre istorice atestă circulaţia în română a termenului *simfonie* (şi în variante ca *sinfonie, semfonie)* cu sensul vechi, preluat direct din greceşte: în Dicţionarul academic (DLR), acesta este explicat prin sinonimul „învoială“ şi este exemplificat prin citate din acte şi documente de la sfîrşitul secolului al XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea: „aşa *semfonie* oarbă“ (anul 1790); „s-au găsit neguţitori ca să dau în harendă şi făcînd *sinfonie* cu neguţitori pe ani trei“ (1803). În aceeaşi perioadă se folosea şi verbul *a simfonisi,* cu sensul „a se învoi“, „a cădea la înţelegere cu cineva“: *„s-ar fi simfonisit* ca să se unească cu toţii“ (1795).

Sensul muzical al termenului *simfonie* apare prima oară la Cantemir, în *Istoria ieroglifică,* în text – „din multe strune o cîntare, sau din mai multe organe o harmonie într-o simfonie fac“ – şi în glosarul de neologisme („scara tîlcuitoare“), cu definiţia care redă fidel semnificaţia componentelor compusului grecesc *(syn* şi *phoné):* „tot un glas, tocmirea la cuvînt, la glas“. Poziţia în limbă a termenului va fi apoi întărită prin intermediul limbilor moderne: franţuzescul *symphonie,* italienescul *sinfonia,* dar şi englezescul *symphony* provin din latinescul *symphonia,* la rîndul său un împrumut din greacă. Sensul modern al *simfoniei* – „concert, unire de sunete de instrumente de muzică; un fel de compoziţie muzicală“ – este cuprins în dicţionarul de neologisme al lui I.D. Negulici, din 1848 (volum cu un lung titlu patriotic, ilustrînd ideologia recuperării moştenirii latineşti: *Vocabular român de toate vorbele străbune repriimite pînă acumu în limba română şi de toate cele ce sînt a se mai priimi d'acum înainte, şi mai ales în ştiinţe).*

Ce nu indică dicţionarele – şi va fi tot mai greu de reconstituit – este uzul lărgit pe care l-a căpătat adjectivul *simfonic* în româna din a doua jumătate a secolului al XX-lea, în sintagma *muzică simfonică*. Într-o tipologie simplă şi răspîndită, *muzica simfonică* este corespondentul pentru ceea ce azi se numeşte tot mai mult, cu o sintagmă de circulaţie internaţională, *muzică clasică*. Sensul extins al termenului *simfonic* – care, pornind probabil de la sintagmele *concert simfonic, orchestră simfonică,* nu mai indica doar un gen muzical, fiind folosit şi pentru muzica de cameră, uneori şi pentru cea de operă – s-a dezvoltat mai ales în opoziţie sau în complementaritate cu formula *muzică uşoară*. Uzul respectiv se mai poate observa şi azi în anunţuri – „discuri vinil operă, *muzică simfonică, uşoară* etc.“ (okazii.ro); „parade, concerte de *muzică simfonică* şi *muzică uşoară*, lansări de carte“ (gotravel.ro) sau în texte jurnalistice – „spectatorii au fost încîntaţi de arii, duete, opere şi operete. (…) A fost o dovadă că încă *muzica simfonică* se numără printre preferinţele tuturor categoriilor de oameni“ (informatia-zilei.ro); „eram fericită atunci cînd ascultam *muzică simfonică,* în special Beethoven, cu el am deschis ochii, Mozart mai puţin, iar cînd am crescut, Chopin“ (itsy-bitsy.ro); „în comparaţie cu *muzica simfonică* şi spre deosebire de ea, cea *uşoară* se adresează mult mai mult afectivităţii“ (formula-as.ro). Sintagma *muzică simfonică* intră într-un sistem de clasificare popular, simplificat, redus la cîţiva termeni de bază, care poate fi ilustrat de o postare anonimă ignorantă, dar sentenţioasă: „Muzica se împarte în: Muzică simfonică; Muzică uşoară; Muzică populară; Manele care este muzică străină“ (tpu.ro).

Cuvintele româneşti *simfonie* şi *simfonic* au aşadar o istorie locală, cu sensuri mai vechi sau mai noi care le diferenţiază întrucîtva de corespondentele lor din alte limbi europene.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor“, 2010).*

■ ■ ■

Nicolae REDNIC

Mai sînt medicina şi dreptul profesiuni nobile?

De la sfîrşitul lunii iulie pînă la mijlocul lui septembrie, în cele mai calde şi trîndave săptămîni ale verii, sălile de lectură ale Bibliotecii Judeţene „Octavian Goga“ din Cluj rămîn în stăpînirea a doar două specii aparte de cititori. Toate celelalte sînt în vacanţă. Vara, se citeşte de plăcere pe şezlongul de la marginea mării, la fereastra cabanei sau sub frunzarul casei de la ţară, nicidecum la mesele de studiu ale sălilor de lectură. Studenţi, masteranzi, doctoranzi, veleitari şi autentici cercetători intră, cu toţii, în luna de odihnă. Bibliotecile se închid sau îşi restrîng mult programul. Rămîn pe pereţii lor numai cîteva afişe, care anunţă cursuri de limbi străine sau mici ateliere estivale de creaţie pentru copii şi adolescenţi, lipite de bibliotecari, înainte de a pleca şi ei în concediu.

Zi de zi, de dimineaţă, sălile de lectură de la parterul şi etajul întîi ale Bibliotecii Judeţene sînt ocupate de peste o sută de absolvenţi de la Medicină şi Drept. Şi unii, şi alţii nu mai au alt loc unde să înveţe. Biblioteca Centrală Universitară s-a închis pentru cîteva săptămîni, bibliotecile Universităţii de Medicină, şi cea din centru, şi cea din „Hasdeu“, sînt închise, de asemenea. Biblioteca Judeţeană e ultimul refugiu pentru aceşti proaspăt licenţiaţi în medicină şi jurisprudenţă care s-au obişnuit, în anii de facultate, să înveţe la masa de lucru a sălilor de lectură.

Şi unii, şi alţii au în faţă examene grele. Mediciniştii – examenul de rezidenţiat, în noiembrie, tinerii jurişti – examenul de intrare în barou sau magistratură, în septembrie. Au început studiul în aprilie, pînă la mijlocul lunii iulie au împărţit pregătirea pentru aceste examene cu ultima sesiune şi festivităţile de absolvire, dar acum, în miezul verii, cînd toţi ceilalţi sînt în vacanţe, învaţă unii lîngă alţii zece ore pe zi. Nu s-au întîlnit în timpul facultăţii. S-au recunoscut acum, trăgînd cu ochiul la cartea vecinului: *Noul Cod Civil, Noul Cod Penal* şi *ECN*-ul mediciniştilor (cartea pentru „Examenul de Clasare Naţională“). În pauze, schimbă informaţii despre dificultatea examenelor care îi aşteaptă şi-şi cîntăresc educaţia: „Voi, mediciniştii, aveţi practica, aţi fost în spitale, noi, la Drept, citim mai mult, dar nu învăţăm în tribunale“. Posturile bune, pe care speră împreună să le ocupe din toamnă, sînt cele în care vei avea de la cine învăţa, în care te vei confrunta cu cele mai serioase boli şi speţe, în care vei putea oferi cel mai mult. Nici unul nu se întreabă, în acest moment inaugural al carierei lor, care este remuneraţia. Pe culoarele bibliotecii se naşte respectul reciproc dintre cele două profesiuni, care se îngrijesc de sănătatea individului şi a societăţii.

Şi unii, şi alţii
se gîndesc mai ales la interesul celuilalt.

Priveliştea acestei săli de lectură, înţesată în mijlocul verii cu absolvenţi de Drept şi Medicină, are nobleţe. Sau credeţi că nu? În vacarmul din jurul nostru, în România tîrgoveţilor, în care cea mai întîlnită îndeletnicire este aceea care face din orice lucru un obiect de negoţ, mai există nobleţe în profesiuni? Într-o ţară în care sînt şcoli care vînd diplome şi institute care promovează diletanţi, şi în care se scoate pălăria în faţa specialiştilor în trafic de vulgaritate şi a experţilor în comision, mai există generozitate şi altruism în practicarea unei profesiuni?

Nu intru în gîlceava meseriilor. Fiecare cu rostul ei! Rînd pe rînd, au fost socotite nobile unele dintre ele. Abnegaţia militarilor sau a pompierilor a provocat întotdeauna respect social. Devotamentul învăţătorilor, de asemenea. Medicina şi Jurisprudenţa împărtăşesc cîteva trăsături nobile, nealterate de globalizarea, corporatismul şi oportunismul vremurilor de azi. Sînt meserii care nu aşteaptă validarea nimănui. Medicii, avocaţii şi procurorii sînt calmi şi nu-şi bazează acţiunile pe emoţii. Şi unii, şi alţii folosesc în fiecare situaţie profesională, pentru a rezolva fiecare „caz“, raţiunea. Şi unii, şi alţii se gîndesc mai ales la interesul celuilalt, practicîndu-şi meseria. Depun jurăminte, asigurîndu-ne că nu sînt motivaţi de interesul propriu, ci sînt devotaţi celui public.

Medicina şi Dreptul românesc întăresc ţesătura socială cu elita fiecărei generaţii. Nu este vina acestor profesionişti că urzeala se deşiră la celălalt capăt. „Sistemul“ sanitar şi cel juridic nu sînt în grija meseriilor lor.

Profesiunile nobile ţin astăzi ţara mai mult decît proiectele politicienilor. Nobleţea acestor absolvenţi de Medicină şi Drept, care vor supraveghea în curînd destinul nostru, stă în generozitatea cu care ne oferă această vară a tinereţii lor.

***Nicolae Rednic** este medic.*

■ ■ ■

Sigmar GABRIEL Frank-Walter STEINMEIER

Un plan în zece puncte pentru un răspuns european în domeniul politicii privind refugiaţii

Sigmar Gabriel

© AA

Frank-Walter Steinmeier

© AA Photothek Thomas Köhler

Europa se află în faţa unei situaţii cu care se vor confrunta generaţii de acum încolo: niciodată pînă acum nu s-au refugiat atîţia oameni în faţa persecutărilor politice şi a războiului. Mulţi dintre aceştia caută protecţie la noi, în Europa. Trebuie să ne aşteptăm că această stare ar putea continua cîţiva ani de acum încolo, avînd în vedere crizele din vecinătatea noastră. Noi, europenii, sîntem datori faţă de noi şi de întreaga lume să facem faţă situaţiei extraordinare în care se află aceşti oameni în căutare de ajutor.

Un lucru este cert: reacţia de pînă acum nu corespunde aşteptărilor pe care Europa trebuie să le aibă de la ea însăşi. Europa nu trebuie să mai ezite, Uniunea Europeană trebuie să acţioneze acum. De aceea trebuie să adoptăm o politică europeană privind azilul, refugiaţii şi migraţia, bazată pe principiul solidarităţii şi al valorilor noastre comune ale umanităţii. Zece puncte sînt prioritare în această privinţă:

Avem nevoie de o distribuire echitabilă a refugiaţilor în Europa.

În primul rînd, trebuie să existe peste tot în Uniunea Europeană condiţii decente privind primirea refugiaţilor. În acest sens, avem nevoie de standarde stabilite la nivelul întregii UE şi care să fie respectate de către fiecare stat membru UE.

În al doilea rînd, un cod de norme privind azilul va trebui să le garanteze refugiaţilor care necesită protecţie un statut de azilant valabil în întreaga Uniune Europeană. Privind în perspectivă, pentru aceasta avem nevoie de o nouă integrare, mai ambiţioasă, a politicii europene în domeniul azilului.

În al treilea rînd, avem nevoie de o distribuire echitabilă a refugiaţilor în Europa. În ţara noastră, cetăţenii se angajează mai mult ca niciodată la primirea şi integrarea refugiaţilor în societatea noastră. Această solidaritate va rezista pe termen lung numai dacă toţi vor observa că în Europa lucrurile se petrec în mod echitabil. O astfel de situaţie, în care doar puţine state membre poartă întreaga responsabilitate, este la fel de puţin viabilă ca şi un sistem care distribuie problemele în mod unilateral acelor ţări care, întîmplător, se află la frontiera externă a UE. De aceea trebuie să reformăm sistemul Dublin existent. Avem nevoie de criterii obligatorii, obiectiv transparente în ceea ce priveşte cotele de acceptare aferente tuturor statelor membre, corespunzătoare capacităţii lor.

În al patrulea rînd, Europa are nevoie de un management comun, european al frontierelor. Nu poate fi vorba, însă, doar despre securizarea frontierelor. Avem nevoie, înainte de toate, şi de mai multă responsabilitate europeană la înregistrarea şi asistenţa acordată refugiaţilor sosiţi.

În al cincilea rînd, trebuie să sprijinim urgent acele state ale Uniunii Europene care sînt foarte solicitate în prezent. Germania a fost singurul stat UE care a pus la dispoziţie ajutor de urgenţă în vederea îmbunătăţirii situaţiei refugiaţilor aflaţi pe insulele greceşti. UE şi statele membre trebuie să acţioneze mai eficient în această privinţă şi să pună rapid la dispoziţia statelor de primire iniţială sprijin practic şi financiar. În Germania trebuie să urmărim ca, în special, autorităţile locale să poată gestiona aceste situaţii ample. În acest sens, va trebui să le acordăm, în mod permanent şi sistematic, sprijin financiar.

În al şaselea rînd, nu trebuie să privim pasiv cum oamenii îşi riscă viaţa pentru a ajunge la noi. Mediterana nu trebuie să devină o groapă comună pentru refugiaţi aflaţi în pragul disperării. Este în joc patrimoniul umanitar al Europei, ba chiar conceptul nostru european al umanităţii. De aceea, printr-un efort comun, am desfăşurat în primăvara acestui an o operaţiune de salvare pe mare. Acest efort va trebui permanentizat în cadrul Europei, iar Uniunea Europeană dotată cu capacităţile corespunzătoare.

© wikimedia commons

Nu putem ajuta pe termen lung refugiaţii care au nevoie de protecţie decît dacă cei care nu au dreptul la azil se reîntorc în statele de origine. În acest sens şi *în al şaptelea rînd*, trebuie ca tematica readmisiei să devină o preocupare principală în relaţiile noastre cu statele de origine şi să fim dispuşi să condiţionăm sprijinul tehnic şi financiar acordat acestor state de o cooperare constructivă. În acest sens, ar putea fi extinse stimulente existente precum simplificarea regimului de acordare a vizelor.

Avem nevoie de o politică inteligentă şi bine gestionată a imigraţiei.

În al optulea rînd, trebuie să convenim la nivelul UE care dintre statele de origine pot fi considerate sigure. Toate statele Balcanilor de Vest urmăresc aderarea la UE. În mod justificat, le oferim perspectiva aderării la această comunitate, însă aceasta înseamnă şi că nu le putem considera concomitent state care persecută. În perspectivă, un stat care îndeplineşte criteriile unui candidat la aderarea la Uniunea Europeană ar trebui să fie considerat în cadrul Uniunii ca un stat de origine sigur.

În al nouălea rînd, Germania are nevoie de o lege a imigraţiei. Avem nevoie de o politică inteligentă şi bine gestionată a imigraţiei, care să permită şederi legale în scopul angajării în muncă. Trebuie să degrevăm, astfel, sistemul de acordare a azilului.

În vederea unei politici europene complete privind azilul, refugiaţii şi migraţia este nevoie, *în al zecelea rînd*, de noi iniţiative politice în ţările Orientului Mijlociu şi ale Africii pentru combaterea cauzelor refugierii. Stabilizarea statelor aflate în curs de destructurare, restrîngerea violenţei şi a războaielor civile trebuie să meargă în paralel cu eforturile concentrate pentru dezvoltarea economică şi crearea unor perspective economice şi sociale reale în ţările de origine, cu precădere pentru tineret. Toate eforturile comunităţii internaţionale, în special ale Uniunii Europene şi ale Naţiunilor Unite, trebuie să fie îndreptate în această direcţie.

Toate acestea denotă un fapt: cadrul politic de acţiune nu mai este de mult unul naţional în ceea ce priveşte mai ales politica privind refugiaţii şi migraţia. Numai împreună, numai în plan european putem identifica soluţii viabile. De aceea, politica privind refugiaţii şi migraţia este astăzi cel mai important domeniu al politicii, domeniu în care trebuie să ducem înainte, cu avînt şi convingere, proiectul integrării europene.

Germania este pregătită să continue cu întregul său angajament promovarea proiectului comun al unei politici solidare privind refugiaţii.

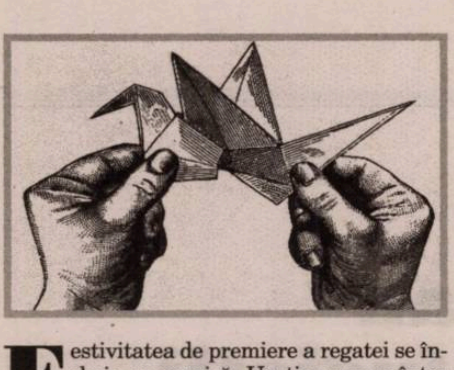

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Petrecere pe mare

Festivitatea de premiere a regatei se încheia cu muzică. Un tip cu un pîntec mic şi rotunjor, pălărie neagră şi costum verde, ca un greiere, se pregătea să cînte la buzuki. Eram la o masă cîţiva oameni de vîrste diferite. Nu ne cunoşteam între noi decît, cel mult, cîte doi. Ne aşteptau însă 24 de ore de mers în comun. Era ceva nou pentru cei mai mulţi dintre noi. Gîndul mi-a mers la îmbarcarea pe baleniera Pequod. Nu urma să avem de-a face nici cu marile oceane, nici cu Ahab şi nici multe şanse să ne întîlnim cu Moby Dick. Drumul nostru avea să treacă prin largul arhicunoscutelor Neptun, Costineşti sau Eforie şi avea drept punct de întoarcere portul de agrement Tomis. Dar ideea primei îmbarcări pe un velier adevărat poate oricînd să răscolească senzaţii atavice.

Deocamdată însă, masa era pe teren ferm şi plină cu tot felul de bunătăţi aduse de doi indivizi cu ştiinţa petrecerii timpului. Unul înalt şi slab, cu un trup elastic şi pantaloni roz, să-i zicem Costică, celălalt mai îndesat, mucalit şi aparent mai greoi, să-i zicem Mitică. Amîndoi cam pe la vreo 50 de ani, păreau să n-aibă vreo problemă nici cu banii, nici cu viaţa. Scoteau dintr-un borcănel de metal nişte icre roşii şi mari, cum nu mai văzusem, şi ne îmbiau şi pe noi să le gustăm. Erau, vezi bine, de la magazinul unui cumătru, care numai el ştia ce-s icrele adevărate. Pîinea era şi ea o specialitate, aleasă cu grijă pentru împrejurări deosebite. Salamul de mistreţ fusese cumpărat de la singurul magazin din Bucureşti valabil la acest capitol. Despre dulceaţa acrişoară a castraveciorilor cornişon, puşi la murat de nu ştiu ce mătuşică, mi-e şi greu să mai pomenesc. Lada cu cele şase sticle de vin bun, cărată cu efort din parcare, începea să pară dintr-odată total insuficientă. Ora de îmbarcare trecuse. Festivitatea cu regata se prelungea, iar încercările de a se scuza ale instructorului nostru mai rău stîrneau cîrcotelile celor doi. „Păi, ce organizare mai e şi asta, noi am venit aici exact cînd ne-ai spus. Băi Costică, ce zici, mai mergem cu ăştia? Adă cutia cu table, că e de stat.“ Aveau şi o asemenea cutie, de dimensiuni maxime. „Auzi, bă Mitică, eu nu înţeleg sportul ăsta. Cînd am venit aici mă aşteptam să văd numai fete dintr-alea înalte, cu picioare lungi, ca la televizor. Şi dacă mă uit mai bine în jur, văd numai mămici cu plozi, zău aşa. Fii atent că sînt vreo douăzeci, fără glumă. Iar alea care nu sînt mămici, după cum vezi şi tu, sînt gravide. Am numărat pe puţin şapte. Ce fel de sport e ăsta?“ „Trebuie să-ţi explic eu, Gogule? Păi, astea fac copiii cînd le sînt bărbaţii pe mare. Au tot timpul din lume, că ăia vin încet, în volte. Înţelegi? Velierele astea cică merg foarte încet. Apropo, ştii de ce englezii sînt cei mai buni navigatori?“ „Nu.“ „Păi, numai dacă te uiţi la femeile alea ale lor şi dacă mai ştii şi cum gătesc, îţi dai seama de ce li se duceau bărbaţii pe mare. Ia zi, instructore, comandante, cît facem de aci pînă la Constanţa?“ „Depinde de vînt. Vreo şase-şapte ore. Pune o medie de patru noduri, nu mai mult.“ „Cum vine asta, Gogule? Eşti nebun? Păi, de ce nu băgăm motorul?“ „Fiindcă asta e practica cu vele. Şi chiar dacă băgăm motorul, nu cîştigăm mai nimic, motoarele astea nu sînt de viteză, ci mai mult de manevră.“ „Păi, ce-i asta, frate, nici cît bicicleta? În Deltă, noi avem bărci de-alea de sute de cai şi turăm motoarele la maximum, nu ca aici, unde ziceţi mereu că se strică dacă le daţi mai tare. Nu înţeleg, ce căcărează mai e şi asta? Hai, Gogule, să plecăm, am greşit locul. Mergem la Iaki cu taxiul şi comandăm o cameră plină. Ha, ha!“ „Pînă una-alta, Mitică, ia mai toarnă un şpriţ aici.“ „Văd că sînteţi bine pregătiţi“, a observat instructorul, uitîndu-se pe masă. „Ba nuuu… Nu sîntem deloc pregătiţi, uite că şi vinul se termină acuşi. Să ne vezi cînd mergem în Deltă, la pescuit. Asta e o improvizaţie, aşa, un mizilic, ca să nu vomităm pe mare. Hai, bă, să mai luăm o ladă de vin de aici de la restaurant, că ne uscăm pe dinăuntru dacă ne suim aşa pe barcă. Trebuie întotdeauna să existe un echilibru între umiditatea exterioară şi cea interioară. Păi, nu?“ „Hai totuşi să mergem cu ei, dar poate ne opriţi la prima staţie. Care e primul port?“ „Constanţa, păi nu aşa scria şi în program?“ „Ce Constanţa, Gogule, noi vrem să facem o aroganţă. Opreşte-ne la Eforie, că-i mai aproape.“ Instructorul îi privea din ce în ce mai îngrijorat. Nu era clar cît glumeau şi cît nu. Oamenii ăştia trebuiau să facă parte din echipă, să stea de cart, să tragă de fungi şi de şcote, să învîrtească manivelele la cabestan. „Pahare avem pe barcă, instructore?“ „Da, avem unele de plastic.“ „Căcat! Ciocnim cu plastic? Du-te, Mitică, şi împrumută nişte pahare de la restaurant. Spune-le că le dăm înapoi cînd ne întoarcem.“ „Se pot sparge, călcăm pe ele“, a obiectat instructorul. „Ei, draci, s-or sparge unu'-două, le dă jos vîntul, înţeleg. Da' le plătim şi mai bine călcăm pe cioburi decît să ciocnim cu plastic. Mitică, ia, bre, şi tirbuşonul de la restaurant.“

Greierele a început să cînte la buzuki şi întreaga marină s-a umplut de acorduri mediteraneene. „Mitică, ce-ai zice să-l închiriem pe omul ăsta, să ne cînte pe barcă cît mergem? Cred că dacă-i dăm o sută de euro e destul, ce zici? El să cînte, că uite, le zice bine din buzuka aia a lui, şi noi să bem şi să jucăm table. Facem campionat pe barcă.“ „Să mori tu? Hai să facem aroganţa asta.“

Cînd s-a anunţat îmbarcarea, pe cer apăruse o lună mare şi prietenoasă. Ne-am luat fiecare sacul şi am pornit-o de-a lungul pontonului. În cele din urmă, cei doi, un fel de Cotescu şi Caragiu din *Operaţiunea Monstrul*, transpuşi în anii noştri, au venit cu noi. Au luat şi vinul, şi paharele de sticlă, şi tirbuşonul, şi tablele. Cu omul cu buzuki n-au mai apucat să vorbească. S-au consolat de pierdere, zicînd că oricum ăla mai mult ar fi vomitat pe mare decît ar fi cîntat şi că e mai frumos să auzi doar vîntul şi valurile. Ne-am împărţit carturile înfriguraţi. Nu prea ştiam ce ne aştepta. Nimeni nu ne putea garanta sută la sută că pe undeva, prin largul capului Tuzla, nu ne pîndea chiar Moby Dick.

■ ■ ■

ready made

Întrunirea cons.-democraţi din culoarea de albastru

„Membrii partidului conservator-democrat din culoarea de Albastru, al cărei şef este d. Ion Th. Florescu, s'au întrunit aseară în număr mare sub preşidenţia d-lui colonel Vlădescu, la sala «Jigniţa».

[…]

D. AL. CARAMATESCU doctorand, aduce elogii d-lui I. Th. Florescu, şeful culoarei.

Vorbind de d. Marghiloman, zice că şi astăzi se aud vaetele rucărenilor loviţi de funia udă.

[…]

De la întrunire cetăţenii au condus aproape pe sus pe d. Ion Th. Florescu, şeful culoarei, pînă în strada Carol, strigînd mereu: Jos guvernul! Trăiască d. Take Ionescu! Jos guvernul de damblagii!“

Adevărul, Anul al XXV-lea,
No. 8016, Sîmbătă, 7 Ianuarie 1912

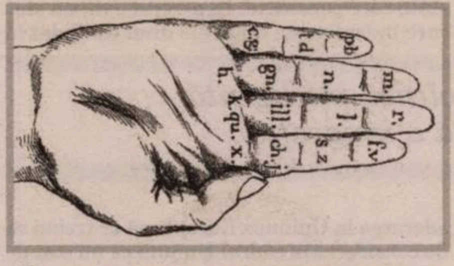

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Atentat la pudoare

În a doua jumătate a anilor '80, ajunsese faimoasă, printre redactorii din presa studenţească ieşeană, o contabilă-şefă din structurile UASCR, doamna Duminică, însărcinată cu autorizarea cheltuielilor de tipărire a revistelor *Dialog, Opinia studenţească* şi *Viaţa Politehnicii*. Doamna Duminică – pe atunci, o femeie în jur de patruzeci şi cinci de ani – era prezentabilă, cu *sex-appeal* chiar, aş zice retrospectiv. Ne aborda pe noi, redactorii-studenţi care ajungeam în biroul ei pentru semnătură, într-o manieră plăcut mămoasă, dar mămoasă, nu ştiu cum să spun corect, într-un sens oedipian (specific Iocastei, în relaţia sa cu regele Tebei, înainte ca acesta să fi aflat cumplitul adevăr al căsătoriei cu propria mamă!). Doamna aviza în două secunde solicitările noastre financiare. Era, cum „se metaforiza“ frecvent în epocă, „o bomboană“ de şefă. Te lua cu „puişor“ şi „mămică“, numai nu te mîngîia pe cap de drag! „Cum merge treaba, puişor?“, „Ai terminat sesiunea cu bine, mămică?“ şi aşa mai departe. Apoi venea surpriza. Tu, redactorul-student, nu puteai să te retragi ca un nesimţit, în contextul unui asemenea val de mărinimie, şi aveai, bineînţeles, decenţa să-i adresezi o întrebare protocolară similară: „Dar dumneavoastră cum o mai duceţi, doamnă contabilă-şefă?“. Ei, aici logica planurilor se rupea abrupt. Doamna Duminică – la fel de prietenoasă ca la început, de parcă formalitatea conversaţiei nu ar fi fost tulburată cîtuşi de puţin – răspundea, invariabil, că avea mici probleme de sănătate.

„Mă supără
o durere intermitentă de ovare!“

Cum aţi fi procedat, auzind precizarea? Evident, aidoma bietului student care reacţiona automat: „Vai, îmi pare rău, sper că nu este nimic grav!“. „Oh, nu!“, revenea economista cu naturaleţe. „Am o …!“ Nu te supăra în acest punct, iubite cetitorule, însă trebuie să atenuez şocul replicii cu scurta mea intervenţie savantă. Suferinţele doamnei Duminică proveneau întotdeauna din zona sexuală. Organele sale femeieşti ar fi putut fi folosite, la rigoare, drept studiu de caz, în facultăţile de medicină din ţară, la cursul de ginecologie, capitolul *Simptomatologia morbidităţilor genitale*. „Am o hemoragie disfuncţională!“, detalia contabila dinaintea studentului năucit (o menţiune: presa studenţească rămînea un teritoriu aproape exclusiv masculin în deceniile respective, aşa încît peste 90% din interlocutorii loviţi cu leuca în cap ai doamnei Duminică erau băieţi!). „Mă supără o durere intermitentă de ovare!“, „Simt nişte vagi înţepături vaginale!“, „Mă jenează puţin spasmele uterine!“, „Mi s-au dilatat, uşor suspect, trompele!“ etc., etc. Redactorul dialoghist, opinist sau politehnist abia mai reuşea să-şi adune hîrtiile de pe masă, tremurînd din toate încheieturile. Îndreptîndu-se împleticit spre uşă, adăuga, eventual, cu voce pierită: „Să vă duceţi neapărat la un doctor! Sărut mîna!“. „Am să mă duc, am să mă duc, mămică! La revedere, puişor!“, încuviinţa şefa economică, învăluită de un aer abătut-enigmatic, de Diotimă surprinsă în transă filozofică.

Neîndoios, originala doamnă Duminică devenise un subiect fierbinte de dezbatere în şedinţele de redacţie ale tinerilor jurnalişti. Dilema părea una de raportare. Ce ascundeau, de fapt, insolitele sale confesiuni? O boală genitală reală, al cărei impact psihic o determina pe suferindă să dezvolte indiferenţă faţă de codurile de pudoare ale sistemului? O formă de nimfomanie adaptată la decorul comunist? O psihopatie cu bizare compulsii de ordin sexual? O „mămoşenie“ autentică, inaderentă la circumstanţe? Psihologii, antropologii, analiştii (literaţi, istorici, logicieni), dar, mai ales, băieţii (cu hormonii vîjîind sălbatic de atîta castitate ceauşistă) din noi ieşeau vulcanic la suprafaţă şi perorau academic pe tema misterioasei afecţiuni a doamnei Duminică. Toate pînă într-o zi, cînd Mitică, un coleg dialoghist, s-a ridicat demn în picioare şi ne-a zis: „Băi, lumea asta se împarte în viteji şi în laşi, în *beiulfi* şi în *falstafi (o, tempora,* reperele existenţiale ale studenţilor încă mai erau personaje precum Beowulf şi Falstaff, iar nu „cantautori“ precum Adi Minune şi Vali Vijelie! – *n.m.*). Unii acţionează, alţii teoretizează. Eu sînt Beowulf şi refuz să fiu teoretician! Voi lămuri lucrurile cu proxima ocazie“. Aterizat curînd în biroul împricinatei, colegul a fost servit, desigur, cu destăinuiri cruciale. Distinsa funcţionară suferea, mai nou, de „nişte fulgerări pelviene difuze, care îi cauzau o zbatere ritmică şi deloc confortabilă a vaginului“. Mitică a răspuns scurt, respectuos şi viril, cu aceeaşi solemnitate cu care ne vorbise şi nouă despre „beiulfi“ şi „falstafi“.

„Stimată doamnă, deoarece conversaţi cu mine atît de apropiat, am hotărît să vă cer permisiunea să vă iubesc fizic!“ Iartă-mă din nou, iubite cetitorule, că „am tălmăcit“ *iubirea* dialoghistului beowulfian în stilul doamnei Irina Margareta Nistor (cea care căpătase o imensă popularitate, în comunism, pentru efortul său de dublare a majorităţii filmelor înregistrate pe casetele video de contrabandă)! Am făcut-o din nostalgie, amintindu-mi cum, atunci cînd protagonista urla la protagonist ca o leoaică dezlănţuită – *„Fuck me, fuck me, you fat son of a bitch!“* –, Irina Nistor „transla“ calmă: *„Iubeşte-mă, iubeşte-mă, iubitul meu puternic!“*. Să convenim împreună, cu esopică decenţă, că Mitică a cerut permisiunea doamnei Duminică de *a o iubi* într-o manieră ceva mai frustă şi mai colocvială totodată. În sfîrşit, concluzia este interesantă. După o clipă de stupoare, în care redactorul-student va fi savurat cutezanţa luptătorului neinhibat de teorii pernicioase, anticipînd, concomitent, izbînzi erotice delicioase, norii infernului s-au rupt demenţial peste contabilitatea uasecistă. Injuriile folosite de femeia ultragiată sînt – şi ele – intraductibile. Reţinem doar anchetele care au urmat şi inevitabila exmatriculare a Beowulf-ului postmodern.

Codrin Liviu Cuţitaru *este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

■ ■ ■

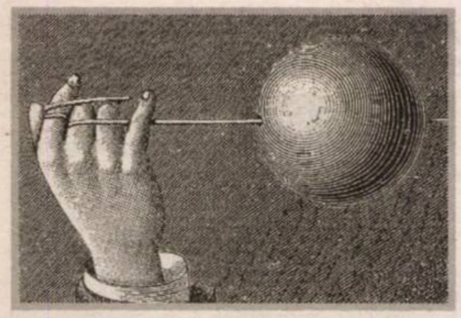

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Super-reforme pentru super-criză

Ministrul francez al Economiei, Emmanuel Macron, propune o reformă profundă a Uniunii Europene şi a zonei euro. Într-un interviu recent acordat *Süddeutsche Zeitung,* Macron spune că planurile de ajutor pentru Grecia şi criza financiară din ultimii ani au arătat că uniunea monetară nu funcţionează bine. Acest *statu quo* ar însemna autodistrugerea Europei. „Vrem să reînfiinţăm Europa sau vrem să fim groparii Europei?“ – se întreabă tînărul politician francez. Preluînd o propunere lansată de preşedintele François Hollande, ministrul Macron vrea o nouă arhitectură a Comisiei Europene, o nouă construcţie care să includă un comisar al zonei euro, propus de cele 19 state. Comisarul pentru zona euro ar trebui să coordoneze politicile financiare, economice şi sociale pentru ţările care au adoptat moneda unică. Acest comisar nu ar trebui să fie doar un ministru de Finanţe, spune Macron, ci „un factor de decizie care să dispună de mijloace de investiţie, un politician care să influenţeze inclusiv piaţa muncii“. Comisarul pentru zona euro ar trebui să aibă la dispoziţie un buget mult mai mare decît cel asigurat pînă acum pentru susţinerea monedei unice. Banii ar fi necesari pentru a proteja statele din zona euro de eventuale şocuri în domeniul financiar şi pentru a susţine investiţii în ţările mai sărace din euro-zonă. „Cu cît bugetul e mai mare, cu atît Europa e mai credibilă“, spune Macron. Reforma propusă de Macron presupune un proces politic complicat, negocieri îndelungi (inclusiv cu Germania, care se opune transferului monetar), consultări populare în toate statele membre şi, eventual, o nouă Constituţie UE. Însă noua construcţie a Comisiei ar putea fi finalizată în 2019, e de părere Macron. Totul e să putem lansa o dezbatere serioasă despre Europa, pentru că oamenii s-au săturat de birocraţie şi vor fapte, explică ministrul de Finanţe.

> *Nu poţi să susţii unitatea Europei creînd*
> *o divizare încă şi mai clară între cei care au adoptat*
> *şi cei care n-au adoptat moneda unică.*

Emmanuel Macron

© wikimedia commons

Aşa cum era de aşteptat, interviul din *Süddeutsche Zeitung* a produs numeroase reacţii. Criza financiară din Europa şi, mai ales, criza datoriilor Greciei sînt subiecte care ţin de multă vreme prima pagină a ziarelor germane. De-a lungul timpului au existat dezacorduri între guvernul francez şi cel german în ceea ce priveşte politicile monetare şi mai ales pachetele de ajutor pentru Grecia. Un lucru asupra căruia atît cancelarul Angela Merkel, cît şi preşedintele François Hollande sînt de acord e păstrarea unităţii europene. Propunerea de reformă a lui Macron riscă să pice prost la Berlin. Pentru că germanii au o cu totul altă perspectivă asupra unităţii.

Problema e că, atunci cînd pledează pentru un comisar al zonei euro, tînărului politician francez îi lipsesc şi argumentele, şi tactul. Căci nu poţi să susţii unitatea Europei creînd o divizare încă şi mai clară între cei care au adoptat şi cei care n-au adoptat moneda unică. Nu poţi să afirmi că oamenii s-au săturat de birocraţie şi să le propui înfiinţarea unui nou aparat birocratic. În fine, probabil că cea mai riscantă afirmaţie a lui Macron e că credibilitatea se măsoară în dimensiunea bugetului. Ca şi cum asta ar lipsi Europei şi zonei euro ca să fie mai credibile: banii!

Adevărul e că Macron are dreptate atunci cînd spune că Uniunea Europeană trebuie să se reformeze pentru a avea un viitor. Dar poate că, înainte de a proiecta instituţii noi, ar trebui să ne gîndim la principiile fondatoare. Eşecul financiar e, desigur, cel mai vizibil şi e firesc ca oamenii politici să caute soluţii la criză. Dar acest discurs în care Europa e văzută doar ca o (super)corporaţie e la fel de păgubos ca şi criza financiară însăşi.

■ ■ ■

PUBLICITATE

adevărul
continuă colecţia
FILME DE AUR
din cinematografia rusă!

În regia marelui
TARKOVSKI

PREŢ SPECIAL
ziar + DVD
14,99 lei

Colecţionează cele 4 DVD-uri, din 7 septembrie, în fiecare luni, numai cu ziarul Adevărul

În premieră pe DVD

CĂLĂUZA
7 septembrie
dramă, SF, 1979

OGLINDA
14 septembrie
biografic, dramă, 1975

COPILĂRIA LUI IVAN
21 septembrie
război, dramă, 1962

ANDREI RUBLIOV
28 septembrie
biografic, dramă, istoric, 1966

Cătălin ŞTEFĂNESCU

fără doar şi **coate**

Cum am devenit occidentali

De pe azi, pe mîine. Rapid. Nu circulăm arătînd pe la frontiere – foarte rar – doar buletinul? N-avem drept de muncă în Europa? Nu sîntem membri ai Uniunii Europene? Nu sîntem în NATO? Păi, atunci, înseamnă că sîntem occidentali. Adică sîntem în lumea civilizată, pe picior de egalitate cu nemţii, englezii, francezii, italienii, spaniolii, cu toţi colegii noştri de Occident. Şi e *cool*, dacă vrei să fii occidental „autentic“, să fii şi eurosceptic. Deci să te exprimi cît poţi de des la adresa acestui „proiect artificial, lipsit de identitate“ în care, totuşi, trăieşti bine-mersi. Un „proiect artificial şi lipsit de identitate“ la care au jinduit generaţii întregi, pentru care s-a trecut Dunărea înot, s-a suferit cumplit, s-a murit, s-a visat, vreme de vreo cincizeci de ani. Iar acum, ca occidentali, ne temem foarte tare de valul de refugiaţi. Fie că sînt ăia din nordul Africii, fie că sînt ăia de prin Irak sau Siria. Nu-i vedem cum arată? „Par foarte murdari! Şi troglodiţi! Şi… refugiaţi.“

Înainte de 1989, şi în primul an de după căderea lui Ceauşescu, ni se părea că nu e nimic mai justificat pe lumea asta decît să fii primit cu braţele deschise în Occident. Erai refugiat din lagărul comunist. Prin urmare, aveai toate motivele să fii tratat cu respect, ca unul care nu a plecat de fericit din ţara lui, ci din cauza unor abuzuri grave, a nerespectării drepturilor omului, a fricii băgate în oase de poliţia politică, a foamei, a lipsei de curent electric, a lipsei de informaţie, a umilirii zilnice. De ce trebuia să fii tratat cu respect? Pentru că asta era diferenţa netă dintre cele două lumi despărţite de Cortina de Fier. Una dispreţuia drepturile fundamentale, grămădindu-le în pivniţa unei ideologii aberante, iar cealaltă pretindea că drepturile astea erau chiar raţiunea de a exista a acelei lumi. Asta era definiţia civilizaţiei, cu care trăiai, visînd zi şi noapte, că ori ajungi tu acolo, ori se-ntîmplă vreo minune istorică şi ajunge ea pe-aici. Pentru că dovada maximă de civilizaţie e să-ţi salvezi semenii şi să faci tot ce poţi pentru ca fiinţa umană să se poată bucura de drepturile ei fundamentale. Pentru că valorile în care crezi nu se frîng la primele semne de lipsă a confortului sau la zgîlţîirile fireşti ale spiritului critic, ci sînt ceva autentic, pe care se clădeşte construcţia ideii de civilizaţie.

Mă uit – şi de fiecare dată nu-mi pot opri stupoarea –, cu ochii cît cepele, la prieteni din America, plecaţi înainte de căderea lui Ceauşescu, care vorbesc relaxat, despre cum e plină America „lor“ de „negri şi de sud-americani“. Dintr-odată, ajunşi şi instalaţi în lumea pe care o visau, au uitat condiţia de refugiaţi, de alungaţi din lumea lor, cu care ajunseseră în America. Sigur, instalarea asta în ţara pe care o visaseră nu s-a făcut cu perne de puf şi fanfare de bun venit. Dar, de aici şi pînă la a proiecta toată obida pe cei care ajung acolo, exact aşa cum ai ajuns şi tu, e o cale lungă. Da, e omenesc să faci aşa, e unul dintre mecanismele sufletului uman, dar e complet în afara aerelor de om civilizat, pe care le dobîndeşti la pachet cu paşaportul american. E complet în afara figurilor de pilot de elită, scoborît din stratosfera democraţiei, pe care le afişezi cînd te-ntorci acasă, în vizită, şi vorbeşti despre lumea evoluată din care vii. Asta dacă nu se-ntîmplă mecanismul vecin şi nu porcăieşti birjăreşte locul care te-a primit, „mizeria aia de Americă“ în care totul pute, nimic nu e-n regulă şi „oamenii sînt megaproşti“.

La doi paşi de noi, prietenii şi vecinii noştri maghiari intră într-o nouă fază a delirului pe care domnul Orbán l-a declanşat pe-acolo în ultimii ani. De la politizarea agresivă a vieţii publice şi de la punerea cu botul pe labe a independenţei presei pînă la tolerarea obsesiilor revizioniste şi afişarea unui stil ridicol, acum se pregăteşte şi construirea unui zid, la frontiera cu Serbia. Alo, să-i spună cineva domnului Orbán că depăşeşte condiţia de personaj de banc şi intră în cea de caz! Zidurile n-au funcţionat nici în faţa picţilor, nici în China sfîşiată de viermuielile populaţiilor războinice, nici în contemporaneitatea Israelului, a Statelor Unite sau a frontierei europene din nordul Africii. Pur şi simplu, pentru că oamenii le ocolesc. Sau trec pe sub ele. Sau le iau cu asalt. Refugiaţii ajung în Croaţia sau în România, pentru ca, pe urmă, tot la uşă la domnul Orbán să sune. C-or fi o manevră politică – şi sînt, natural, toate şansele să fie aşa –, că n-or fi, gesturile publice ale guvernului din Serbia merită să fie salutate. Prim-ministrul sîrb i-a vizitat pe unii dintre refugiaţii ajunşi în ţara lui şi le-a transmis, dincolo de un mesaj de bun venit, hotărîrea de a face tot ce-i stă în putinţă pentru a le asigura un tratament civilizat.

La noi, vocile tînguitoare care anunţă o apocalipsă arăbească, prăbuşită peste gura noastră de rai, se împletesc în canon cu cele împîrţoşate, care spun că aici nu e loc pentru unii care vin de prin alte părţi, că n-avem loc şi nevoie de aşa ceva, că nu ne putem permite, că să stea ăia pe-acolo, pe la casele lor, sau să meargă în altă parte. Uităm îngrozitor de repede. Uităm că, la rîndul nostru, am fost refugiaţi, că am fugit de pe-aici, nu de bine ce ne era. Nu zice nimeni că trebuie să dăm anunţuri la CNN, cu „Tradiţionala ospitalitate românească îi aşteaptă cu braţele deschise (şi cu fainoşag!) pe toţi refugiaţii din lume!“. Dar o urmă de bun-simţ n-ar pica rău. Măcar în felul în care ne raportăm la povestea asta, atunci cînd o vedem la ştiri.

■ ■ ■

anti nostalgia

Falsa moarte a monarhiei (IV)

„Deşi, în iunie 1945, preşedintele american Truman îşi mărturisise neliniştea inspirată de noile guverne din România şi Bulgaria, care «nu asigură tuturor elementelor democratice ale poporului dreptul de a-şi exprima liber părerea», asemenea obiecţii primiseră formidabila replică a lui Stalin, după care aceste ţări s-ar fi bucurat de tot atîta libertate cîtă-i era acordată Italiei. Reticenţele aliaţilor occidentali se vor manifesta rar şi discret. Poziţia Departamentului de stat al SUA, chiar după proclamarea Doctrinei Truman (martie 1947), care făgăduia ajutor «tuturor popoarelor libere ce se împotrivesc încercărilor de a le subjuga, fie prin acţiunea unor minorităţi înarmate, fie prin presiune externă», s-a menţinut prudentă în relaţiile cu URSS. Cel dintîi conflict se va produce în 1948 – 1949, în problema împărţirii Germaniei. Pentru Marea Britanie, unde laburiştii veniseră la putere din 1945, ideile socialiste fiind în vremelnic progres, îndeosebi în politica internă, era exclus să înfrunte Uniunea Sovietică în condiţiile în care resursele economice şi umane ale Imperiului erau epuizate de război şi amputate de secesiunea Irlandei şi Indiei. Protestele faţă de falsificarea alegerilor de la 19 noiembrie 1946 – «rezultatul manipulării registrelor electorale… intimidare prin terorism» (nota americană, 26 noiembrie) sau: «alegerile n-au fost nici libere, nici cinstite… guvernul Majestăţii Sale consideră că ele nu reprezintă cu adevărat opinia poporului român» (nota britanică, 3 decembrie) – au apărut prea tîrziu. “

Andrei Pippidi, în *Memoria. Revista gîndirii arestate*, nr. 5, 1989

PUBLICITATE

Ofertă specială pentru Dilematici!
DILEMA VECHE
lecturi obligatorii sau lecturi esenţiale?
ARRIAGA

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îţi dă de gîndit!

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

Setul de cărţi "Retorno 201" şi "Un dulce miros de moarte" de Guillermo Arriaga este oferit **GRATUIT** noilor abonaţi la ediţia tipărită „Dilema veche", pe minimum 6 luni

- în limita a 50 de seturi

Promoţie valabilă în perioada 20 august - 19 septembrie 2015

Cum te abonezi

SMS Abonament digital 1 lună – un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE
la http://abonamente.adevarul.ro
VIRAMENT BANCAR
sau **MANDAT POŞTAL**: în contul
S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.,
cod fiscal RO18990288, deschis
la BRD Sucursala Decebal, nr. cont
RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POŞTALE
FIRMELE DE ABONAMENTE
LIBRĂRIA ADEVĂRUL
Bucureşti, Bd. Magheru, nr.18, Sector 1
LIBRĂRIILE NEMIRA
www.nemira.ro/librarii
Informaţii şi reclamaţii: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume______________ Prenume______________
Str.______________ Nr.____, Bl.____, Sc.____, Et.____, Ap.____
Localitate______________ Judeţ/Sector______________ Cod poştal______
Telefon______________ E-mail______________

Am achitat suma de ________ lei cu mandat poştal / ordin de plată nr. ______ din data ________
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* ______________ Semnatura ______________
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activităţi promoţionale şi să le dezvăluie terţilor conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări şi să

Pentru abonamentele plătite cu mandat poştal sau ordin de plată este necesar să trimiteţi talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, Bucureşti, Şos. Fabrica de Glucoză nr. 21, sector 2, cod poştal 020331.

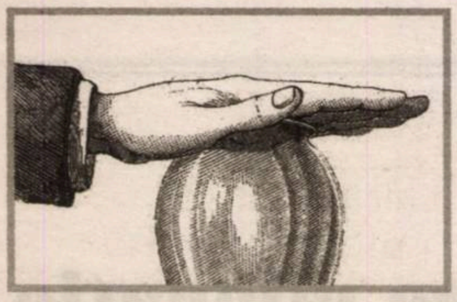

«...DIN **POLUL** PLUS»

George BANU

scena lumii

La drumul mare, un Cehov uitat

Există regizori care au geniul repertoriului, care evită autostrada „capodoperelor“ intens frecventate şi revelează texte pierdute, autori ignoraţi, procurînd astfel plăcerea subtilă a întîlnirii între ce e vechi şi ce e nou. Nici clasicii devaluaţi, nici piese strict contemporane: scena se constituie într-un loc de hibridare a duratelor, loc al timpului impur. Ascultăm azi cuvinte virgine scrise de mult... ele nu s-au devalorizat! În Italia, Luca Ronconi se impusese ca expert în geografia repertoriului scufundat asemeni unei Atlantide ale cărei vestigii le explora ca nimeni altul. Antoine Vitez de asemeni, şi cum să uit surpriza produsă de *Hyppolite,* piesa necunoscută a lui Garnier, scrisă cu 104 ani înaintea *Fedrei?* În România, Alexandru Tocilescu, mai demult, şi acum Alexandru Dabija practică adesea acest exerciţiu. În Germania, un regizor unic, Klaus Michael Grüber, a procedat la extracţia unor zăcăminte pierdute în numele rezervelor aurifere pe care le conţin. El s-a angajat în căutarea de teritorii neexploatate, de opere uitate. Astfel se produce revelaţia „privirii prime“, a accesului la „petele albe“ de pe harta repertoriului, dar fosila arheologică interesează doar în măsura în care serveşte scenei moderne. Expediţiile retrospective pe care mari regizori le-au efectuat îşi trag succesul din această dialectică. Din tensiunea intensă între necunoscutul intact prezervat şi clipa de azi, fugitivă ca o stea căzătoare. Recent, pe timp de vară, am citit o piesă uitată de Cehov pe care o ştiam doar dintr-un spectacol memorabil al lui Grüber: *La drumul mare.* Textul poartă acum amprenta acestei reprezentaţii emblematice. Lectura nu se poate disocia de ea.

A fost interzis de cenzură
cu argumente comune oricărui sistem totalitar.

Interesul marilor retrospective provine din posibilitatea de a urmări parcursul integral, de la începuturi pînă la împlinire, al unui artist. Să-i vezi debutul şi să-i urmăreşti schimbările, să reperezi ezitările mimetice iniţiale şi să asişti la descoperirea de sine – iată ce furnizează ele. De la primele pînze ale lui Mondrian care îl înscriu în tradiţia realistă a epocii pînă la compoziţiile muzicale care l-au făcut celebru e itinerarul pe care retrospectiva de la Amsterdam mi-a permis să-l descopăr. Cehov invită şi el la o peregrinare similară, căci evoluează de la vodevilurile scrise sub influenţa franceză, unele semnate încă Cehonte, la *Livada de vişini,* opera ultimă, testamentară – de la scriitorul abil la vizionarul modernităţii. Vizitind „retrospectiva“ Cehov, un text ca *La drumul mare* derutează, căci el e străin vînei frivole şi deliberat comice, dar încă nu s-a purificat pentru a parveni la esenţialitatea marilor exemple din tetralogia sa. Această incertitudine îl face unic, un meteorit. Grüber a avut intuiţia acestui zăcămînt de nimeni exploatat.

Cehov, aici mai mult ca oricînd, e shakespearian. Shakespeare al nopţii şi al furtunii, al rătăcirii absolute în obscuritate şi al viziunilor demonice sau angelice! Această adunare eteroclită din *La drumul mare* malaxează blestemele şi reflecţiile despre îngeri, „oameni de lumină“ care te consolează, căci „te privesc în ochi... te înţeleg ca şi cum nefericirea s-ar fi şters“, spune Savva care, altundeva, pare să parafrazeze un monolog din *Hamlet:* „Rugăciunea cu lacrimi e mai bună“ sau citează un *Psalm:* „Vegheaţi la uşa buzelor voastre“, frază cioraniană. Aici noaptea e teribilă şi ploaia biciuie ca în *Lear*. Nicicînd o noapte cehoviană nu va mai atinge o asemenea intensitate. Noapte fără stăpîn, dereglare cosmică.

La drumul mare se plasează sub semnul alcoolului, al cărui partizan expert şi fără rezerve era Grüber însuşi, concordanţă ce explică, în parte, reuşita spectacolului. De altfel, tot el a montat un text, rar jucat, de Labiche, *L'Affaire de la rue de Lourcine,* cu două personaje în stare de ebrietate avansată. Experienţa biografică contează şi unul dintre interpreţi mi-a mărturisit că l-a ajutat enorm o indicaţie dată de Grüber şi care, fără îndoială, se inspiră dintr-o precauţie proprie: „Mergi tot timpul ca şi cum strada ar fi îngheţată, polei generalizat“. În *La drumul mare,* o cîrciumă înţesată de fiinţe pierdute serveşte de loc unic peste care domneşte Tihon, cel ce deţine puterea de a distribui vodca dramatic solicitată. Mai cu seamă de Bortov, care-şi admite dependenţa ca un drogat în lipsă de cocaină şi solicită cu disperare o „vodcă mică“ pentru care nu mai dispune de nici o resursă financiară. În jur se consumă intens celebra licoare rusă, interzisă lui Bortov ars de sete. Pînă cînd, învins, acesta decide să ofere un medalion de aur cu chipul unei tinere doamne din înalta societate. Obiect furat? E ipoteza iniţială.

În acest infern nocturn intervine un hoţ „la drumul mare“, cinic şi despotic, înarmat cu o secure găsită undeva şi care, între timp, i-a devenit parteneră de viaţă. Apoi, în urma unui accident de caleaşcă, bate furios la uşă, ca în *Macbeth,* un servitor disperat pentru a solicita ajutor ca să-şi continue drumul cu doamna pe care o conduce în oraş. Consternat, îl descoperă şi îl recunoaşte pe Bortov, fost proprietar prosper şi ruinat în urma unei căsnicii ratate. Iar cînd, pentru a se adăposti, intră călătoarea, se dovedeşte că ea era femeia din medalion şi soţia ce-l ruinase pe Bortov. Hoţul de cai, Merik, ce fusese şi el victima unei teribile deziluzii în iubire, se precipită furios cu securea pentru a o ucide pe păcătoasă, dar o ratează şi, astfel, şansă ultimă, evită ocna. Intensitate a pasiunilor pe fond de distrugere, iată ce acest Cehov necunoscut oferă ca niciunde. Deruta oamenilor şi tulburarea meteorologică reunite fac din acest mic text un *Lear* unde echivalentul monarhului ce a repudiat-o pe Cordelia e moşierul trădat în iubire.

La drumul mare, studiu depreciat de Cehov însuşi, a fost interzis de cenzură cu argumente comune oricărui sistem totalitar: „E o piesă sumbră şi murdară“ – refren al cenzorilor în căutare de optimism artificial şi curăţenie sterilă. Textul, pornind de la o nuvelă, *În toamnă,* depus în 1885, a rămas în dosarele „ohranei“ culturale şi, fără nici o copie, căci Cehov n-o făcuse, nu va fi redescoperit decît în 1911 de sora lui, Maria, şi va fi jucat în 1914 pentru a onora zece de ani de la moartea dramaturgului. *La drumul mare* a surprins şi a apărut ca o prevestire a *Azilului de noapte.* O piesă necunoscută şi o capodoperă emblematică, Cehov şi Gorki – o filiaţie astfel confirmată.

La drumul mare e un meteorit. Un Cehov inedit, un Cehov necunoscut, autor nocturn şi poet al pasiunilor extreme. Un Cehov *„sauvage“.*

***George Banu** este profesor de studii teatrale la Universitatea Sorbonne Nouvelle şi preşedinte de onoare al Asociaţiei Internaţionale a Criticilor de Teatru. A publicat, între altele,* Livada de vişini, teatrul nostru *(Editura Nemira, 2011).*

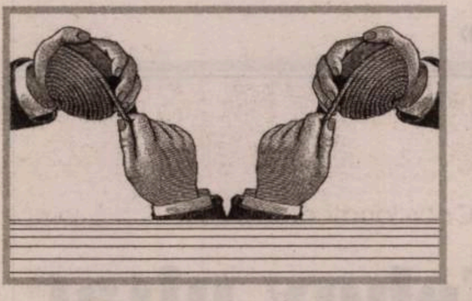

Cristian GHINEA

atitudini
mic-burgheze

Gînduri pe invers despre migrație

În 2012, colegul meu Ciprian Ciucu a venit cu teoria că toată discuția de atunci despre Schengen și corupție lăsa deoparte legătura dintre Schengen și migrație. Ciprian a scris atunci un raport în care făcea legătura între accederea României în Schengen și rutele de migrație în sudul Europei – o temă de care nu se vorbea deloc la noi. Deja de atunci erau 60.000 de azilanți pe an în Grecia și centrele de primire erau suprapopulate. Partea ciudată cu Grecia e că e parte din Spațiul Schengen, dar nu are granițe terestre cu alte țări din Spațiul Schengen. Singurul stat UE cu care Grecia are graniță terestră este Bulgaria. Imensa majoritate a migranților care ajungeau în Grecia nu doreau să rămînă acolo, ținta lor erau Germania și nordul Europei. Pe unde să o ia? Ruta cea mai scurtă geografic e prin Macedonia-Serbia-Ungaria. Adică exact ruta unde se întîmplă acum scenele dramatice cu migranți. Încă de atunci apăruse presiune pe granița Serbiei – în sensul că trecerile ilegale erau numeroase sau că poliția sîrbă avea o politică de a închide ochii: îi urci în autobuze pînă la următoarea graniță, unde devin problema ungurilor. Deci, ca să scape din Grecia, migranții trebuie să treacă trei frontiere. Ce s-ar întîmpla însă dacă România și Bulgaria ar intra în Schengen – simultan, așa cum a fost mereu discuția? E 2012, mă uit cu Ciprian pe hartă. Migrantul ar face un mic ocol, e drept, dar de la Atena pînă la Stockholm nu ar mai întîlni nici un grănicer. Evident, România și Bulgaria ar fi devenit țări de tranzit. Ce scria Ciprian atunci avea două urmări majore: 1) țările din Vest aveau o motivație obscură importantă să țină România și Bulgaria afară din Schengen: să blocheze migranții în Grecia. Chestia asta era imposibil de declarat public din partea lor, dar era o idee persistentă printre cei cu care colegul meu făcea interviuri de cercetare. Asta nu înseamnă că tot ce am auzit despre corupție, despre nerespectarea angajamentelor de către România ar fi fost fals. Nu a fost. Adevărul e că le-am făcut viața ușoară celor care doreau să ne refuze. Și fără prostia comisă de USL în 2012, probabil că am fi intrat în acea toamnă. Zic doar că a mai fost probabil un considerent luat în calcul, de care s-a vorbit mai puțin; 2) aderarea la Schengen avea și posibile efecte colaterale de care nu eram conștienți. Desigur, e bine să nu mai arăți buletinul la granița cu Ungaria și să nu mai riști cozi pentru controale, dar poate te trezești cu zeci de mii de migranți care trec pe la Giurgiu ca să ajungă la Berlin, prin Oradea. Și dacă Grecia nu îi identifică, ai obligația legală de a o face tu, România, și să le acorzi azil. Eram pregătiți pentru asta? E motivul pentru care, de la acea discuție cu Ciprian, nu am manifestat entuziasm față de tema Schengen. Mi s-a părut ridicolă campania de pe Facebook cu românii care își adăugau „Schengen“ la nume atunci cînd Ponta și Corlățean au spus că nu mai e așa mare prioritate să intrăm. Pur și simplu era o discuție mai complicată decît lăsa să se vadă entuziasmul public.

Dar am fi pregătiți să primim migranți? Măcar ca țară de tranzit, cum e Ungaria acum (care se comportă, ca stat, rușinos)? Nu cred. România are o cultură civică destul de parohială, sîntem învățați să ne pese de oameni pentru că sînt români, nu pentru că sînt oameni. S-ar zice că experiențele noastre recente de migranți – două milioane de români au plecat în alte țări europene – ne-au făcut înțelegători față de săracii care caută o viață mai bună la alții. Dar nu e deloc așa. Din isteria anti-români a presei britanice și italiene am rămas cu ideea că au ceva cu noi în calitate de români. Foarte mulți dintre noi au găsit soluția pentru disonanța cognitivă: ăia sînt țigani. Au ajuns să creadă că italienii au ceva, de fapt, cu țiganii. Dacă nu ar fi țiganii, italienii ar fi bucuroși să primească români care să le ia job-urile. Cînd se întîmplă vreun accident pe undeva afară, presa din România relatează doar dacă a murit vreun român acolo. E ceva relevant pentru modul în care am fost învățați să empatizăm: doar în interiorul grupului de referință. Doar pentru români. Eu sînt îngrijorat pentru anii ce vin. Inevitabil, pe măsură ce se dezvoltă, România va deveni și o țară-țintă pentru migrație. Probabil unii angajatori vor fi mulțumiți, dar majoritatea populației va suferi un șoc. Românul mediu nu va vedea nici o problemă să vorbească pe Skype cu vărul care e măcelar la Malaga și s-o afurisească pe siriana care e croitoreasă la Arad sau Timișoara (unde șomajul e aproape zero și se caută muncitori). Vărul de la Malaga e un om necăjit care muncește și el ca să își crească copilul, făcînd o muncă grea pe care spaniolii oricum nu o vor. Siriana de la Arad e o posibilă teroristă infiltrată care refuză să vorbească românește fără accent, miroase urît și nu știe cine e Andreea Marin, pentru că refuză să se integreze în societatea noastră tolerantă, și sigur va naște niște viitori teroriști, așa cum fac mamele arăboaice în toată Europa de azi. Românul mediu nu va trage nici o paralelă între văr și siriană, pentru că a fost învățat de mic că empatia e numai între români. Experiența de integrare a altora – cu basarabenii – are rezultate mai degrabă mixte. Marea obsesie a românilor din România față de românii din Basarabia a fost la modul: dar ăștia sînt români pe bune? Că parcă vorbesc cam ciudat. În multe orașe din România, piețele unde vindeau moldovenii se numeau „La ruși“, semn că mulți români au decis rapid cîtă empatie merite să acorde basarabenilor. Cei băgați în sistemul de educație – liceu, facultate, pe locurile puse gratis la dispoziție – intră într-un program de românizare accelerată, în ideea că sigur au ratat cînd erau mici lecțiile despre voievozi și Eminescu. În fine, cei mai mulți s-au integrat și au fost bine primiți, dar dacă am fost atît de atenți ca basarabenii să fie români în mod corect, cum va fi cu sirienii, ucrainenii și alții unde nu există dubiu că nu sînt români? Studenții la Medicină din țări non-UE învață românește ca să poată studia aici, dar nu au voie să profeseze la noi decît cu restricții absurde, deși ne plîngem că ne pleacă medicii noștri.

Isterie, se cer măsuri, se dă vina pe UE.

Subiectul migrație ține agenda presei europene și se tot cer măsuri. Cam cum era cu terorismul la începutul anului, după atentatele din Franța. Ciclul e același: isterie, se cer măsuri, se dă vina pe UE că nu face nimic, apoi vor uita. Ca la fiecare subiect de mare emoție publică, cantitatea de prostii debitate în spațiul public e îngrijorătoare. Și nu mă refer aici la Facebook sau blog-uri – ele oricum îmi subminează sistematic încrederea în umanitate. Vorbesc chiar de oficiali din țări europene. Vicepremierul ceh Andrej Babis cere închiderea imediată a frontierei externe Schengen și implicarea NATO. Să te crucești. Frontiera externă Schengen este securizată, nu deschisă. Declarațiile oficialului ceh lasă impresia că te poți plimba cu hidrobicicleta din Siria pînă la Berlin, cu escală la Praga. De fapt, acordul Schengen a însemnat desființarea controalelor la frontierele interne, dar întărirea celor externe. Exact cum știm noi în România, am cheltuit mai mult de un miliard de euro (majoritatea fonduri UE) pentru a securiza frontierele externe – cele cu Moldova, Serbia și Ucraina – pentru a ne pregăti pentru Schengen. Adică ce ar vrea vicepremierul ceh să facem mai mult? Cum se poate întări și mai mult frontiera contra unor bărci pneumatice pline de refugiați civili? Au tras grănicerii italieni și greci în aceste bărci și au rămas fără muniție de e nevoie să-i întărim? Babis folosește metafore militare pentru o chestiune care nu se poate rezolva prin forță. Cînd refugiații au forțat frontiera greco-macedoneană, poliția a folosit gaze lacrimogene. De unde scene cumplite cu femei și copii întinși pe cîmpuri, cu bărbați răniți de schije de la proiectilele lacrimogene. Macedonenii au lăsat-o apoi baltă, oamenii au ajuns la trenuri, cu destinația frontiera Serbia-Ungaria. Unde s-au repetat scenele, fără gaze lacrimogene, că nu avea rost. Ce ar fi putut să facă mai mult poliția de frontieră macedoneană? Să tragă cu gloanțe?

Stupiditatea devine majoră atunci cînd oficialul ceh cere implicarea NATO. Aceeași fiind dilema: adică ce ar face NATO în Mediterana, de pildă, ar trage în bărci? Mai ales că apelul la NATO vine dintr-o țară – Cehia – care s-a opus deplasării de trupe NATO spre Est pentru a răspunde agresivității Rusiei. S-ar zice că omuleții verzi ai Rusiei trebuie opriți de miliția rutieră, în schimb NATO trebuie să-și arate mușchii la refugiați. Cînd am scris gîndurile acestea pe Facebook au sărit pe mine dinspre dreapta conservatoare. Se pare că sînt de stînga și sufletist cînd vine vorba de migrație. Evident, resping prostia că stînga ar fi sufletistă și dreapta cinică – dimpotrivă, empatia stă bine la dreapta (a se vedea rubrica de acum două săptămîni). Numai că la dreapta avem are o mare problemă cu migrația, atît în UE, cît și în SUA. E probabil motivul pentru care republicanii vor pierde alegerile din America – pentru că au refuzat normalizarea temei (George W. Bush a propus o reformă, sabotată de republicanii din Congres), aceasta a devenit nocivă și permite unui clovn ca Donald Trump să ia ostatică baza republicană cu resentimente anti-migranți. Ce propun acești oameni? Prostii cu garduri și armată la granițe. Care nu funcționează chiar dacă ești destul de nebun să le aplici – așa cum a aflat și Viktor Orbán, care a refuzat să primească voluntar azilanți și și-a tras gard la graniță, iar acum s-a umplut Ungaria de azilanți în tranzit care nu dau doi bani pe ce crede Orbán. Însă e o modă la dreapta populistă să vorbești de mușchi militari și să te dai bățos în fața migranților civili, deși toată lumea știe că nu vom folosi gloanțe și tancuri contra civililor – de asta ne numim lumea civilizată.

Desigur, mi se poate spune că NATO ar trebui să intervină militar în țările de origine – este ceea ce zice colegul meu Ciprian Ciucu la el pe Facebook. OK, împărtășesc nostalgia după o Americă cu mușchi, căreia să i se știe de frică. Dar intervențiile militare nu sînt o metodă bună de a preveni sau împiedica valuri de refugiați. S-a intervenit în Libia pentru a-l împiedica pe Gaddafi să masacreze populația. Scopul acela a fost atins. În schimb, perioada post-conflict nu a fost gestionată și ne trezim acum cu acest val de refugiați. De unde apare întrebarea legitimă: am scăpat populația de Gaddafi, ar fi trebuit să ne asumăm responsabilitatea pentru tot ce poate să urmeze? Libia e în sine o țară de origine pentru migranți, dar și de tranzit, dinspre Africa sub-sahariteană. Cinic vorbind, regimul criminal Gaddafi reprezenta și o barieră de protecție, care acum nu mai există. Nu înseamnă că nu ar fi trebuit să intervină militar europenii contra lui Gaddafi, spun doar că e o iluzie că intervenția militară previne sau oprește refugiați. Obama a fost dispus să intervină militar în Siria, dar totul a căzut cînd Parlamentul britanic a refuzat să acorde permisiunea ca armata britanică să i se alăture. Ar fi fost mai bine ca americanii să intervină militar în Siria? Evident că da, probabil ISIS nu ar fi ajuns să controleze un teritoriu mai mare decît România. Dar asta nu înseamnă că oamenii ar fi stat acolo, așa cum nu stau în Irak, unde americanii au fost prezenți militar. Intervenția NATO în Kosovo a fost declanșată și de valurile de migranți care fugeau de Miloșevici. Acesta a fost înfrînt și Kosovo a devenit un stat. Asta nu înseamnă că nu mai e o sursă de migranți – de fapt, cele mai multe cereri de azil în Germania, în acest an, au venit din următoarele țări: Siria, Kosovo, Albania, Serbia. Deci să lăsăm mușchii militari și bățoșenia anti-migranți deoparte, soluția e mult mai complicată. Ca și în cazul isteriei cu terorismul, nu e nici simplă, nici la îndemînă și nici foarte mulțumitoare – trebuie iar să alegem între a ne proteja prosperitatea și a ne respecta statutul de lume civilizată.

■ ■ ■

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Pisica și găinile

M-am dus în piață să iau busuioc. Și ce văd într-un colț înconjurat de un gard de fier? Găini. Golașe, cocoșești, doar creastă, pe jumătate moarte, c-o femeie ce le băga gîtul într-un PET cu apă. Și găinile nu se lăsau. Trăgeau tremurînde și scuturîndu-se de propriul cap, de propria lor șansă de supraviețuire. Stăteau ca țărăncile în praf și-ndrăgeau sfoara – tortura de pe gheare. Păreau moarte, doar femeia le trăgea de creste. Și trece o cucoană. Eu: De ce? Busuioc, aha, busuioc proaspăt, pentru un popă și o sfeștanie. Dar asta e altă poveste.

– Ale cui sînt, fă?

– Ale lui fii-miu.

– De unde?

– Din tîrg!

– Și de ce le-ai pus aici?

– S-a dus să facă piața!

– Acum nu numai că creștem pisici, ne-am procopsit și cu găini!

– Dar ce te bagi tu?

– Păi, locuiesc aici, cum să nu mă bag? Parcă văd că-ți cresc găinile!

– Păi, fă, eu plec.

– Și lași găinile?

– Nu, le iau să le tai!

– De ce să le tai? Nu vezi că-s moarte?

– Las' că nu-s moarte, sînt disperate de arșiță.

– Fă, să nu lași hoiturile alea aici.

– Nu-s moarte, cucoană. Astea-s găini pentru nunta lui fii-miu, de ce nu-ți vezi tu de drum? Mișcă, nu vezi?

– Las' că vă știu eu, lăsați aici hoiturile și vin pisicile și le mănîncă, mă aștept la putoare.

– Pleacă, nu cobi! Nu e pisică pe aici.

– Acum, nu. Dar mai pe seară ies toate din piață și vin la hoituri!

– Dar tu n-ai treabă, nu ai treabă!

– Hai, nu te țigăni, aici e în Obor, dar ce crezi, că-i locul nimănui? Eu sînt aici și pute de la Obor, să nu pută și de la hoituri.

– Tu nu auzi că are nuntă fii-miu? Cum să las găinile aici?

– Eu atît ți-am zis, că-s moarte găinile.

– Nu sînt, pleacă, pleacă, lasă-mă-n pace, i-auzi – moarte!

– Nu plec, uite, nu plec, ia-ți găinile din iarba mea!

– Nu e iarba ta!

– A, tu chiar vrei să vină tot blocul să te dea afară cu hoiturile astea? Asta vrei?

Femeia și-a luat găinile și s-a mutat pe trotuar. În vitrine erau frigidere.

dosar DILEMA VECHE
Coordonatoare: Stela GIURGEANU

Rețele de socializare

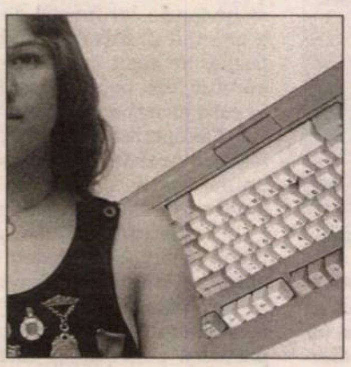

Texte şi opinii de:

- Teodor BACONSCHI (diplomat şi scriitor)
  „Social media sînt lebede negre“ – interviu
- Gabriel H. DECUBLE (poet)
  „Prosopobiblion“
- Teodor TIŢĂ (jurnalist)
  „Mai mult de 140 de caractere“
- Diana Elena NEAGU (psiholog)
  „Are balta peşte!“

argument

Cele două fețe ale monedei

Sînt o novice a reţelelor de socializare. Am doar un cont de Facebook. Înainte, legăturile online le făceam prin Yahoo Messenger. Socializarea mea electronică este destul de asemănătoare cu viaţa reală. N-am mulţi prieteni şi nu prea „cer“ prietenia, după cum nici nu prea obişnuiesc să sun. Postez rar, şi o fac doar cînd o imagine sau o veste mă entuziasmează. Cum nu am smartphone, înainte de a primi o tabletă nici nu prea accesam acest cont.

Dar „suportul electronic“, *device*-ul la modă, a deschis Cutia Pandorei. Cine poate rezista să nu verifice, dacă are posibilitatea, în timp util, acel pliculeţ roşu care apare deasupra aplicaţiei Facebook? Cine poate rezista tentaţiei „Aveţi mesaje noi“ sau „Aveţi o cerere de prietenie“?

Vorbind despre prietenia electronică, recunosc, din nou, că mi-a luat ceva timp să înţeleg noul concept. Iniţial, credeam că trebuie să ţii legătura constant cu prietenii din listă. Să-i cultivi, precum faci şi în viaţa reală. Să le dai bineţe şi să-ţi iei la revedere la finalul conversaţiilor. Mai apoi am înţeles că eticheta online e diferită şi că a avea prieteni virtuali înseamnă, de fapt, că devii parte dintr-o reţea.

Totuşi, *reţelele de socializare* nu se referă doar la socializare. Ne place sau nu, toţi cîrcotaşii, adunaţi ciorchine deasupra noului mod de relaţionare, trebuie să recunoaştem că acestea au devenit în prezent un motor al societăţii civile. De la Primăvara Arabă la recentele noastre alegeri prezidenţiale, rolul lor în mobilizarea maselor e de necontestat.

Şi, tocmai pentru că e trimisă şi recepţionată „la cald“, informaţia creează, de multe ori, impulsivitate din partea receptorului, creîndu-i o stare de emotivitate. Or, ştim cu toţii, emotivitatea este un factor extraordinar de mobilizator.

Zilele trecute citeam o ştire pe CNN, despre poza unui refugiat din Siria distribuită pe o reţea de socializare. Refugiatul fusese fotografiat vînzînd pixuri pe stradă, în timp ce îşi ţinea în braţe copila adormită. Imaginea a provocat o reacţie în lanţ de simpatie printre internauţi şi, deşi nu se cunoştea identitatea omului, dîndu-se sfoară în ţară, în două zile refugiatul a fost depistat. Oamenii au donat bani pentru a-l ajuta, în jur de 80.000 de euro, bani care, cu siguranţă, vor schimba mai multe vieţi, refugiatul declarînd că va dona, la rîndul său, o parte din bani pentru a-şi ajuta semenii.

În acelaşi timp, nu trebuie să ignorăm faptul că moneda are, întotdeauna, două feţe. Care este garanţia că reţelele de socializare funcţionează doar în direcţii umanitare şi doar pentru cazuri nobile? Nu la fel de bine ar putea funcţiona şi pentru cazuri mai puţin creştineşti?

Folosind factorul emoţional, poţi manipula extrem de uşor. În plus, mizînd şi pe rapiditatea răspîndirii informaţiei, poţi eluda impulsul de îndoială, cel puţin într-o primă etapă.

Una peste alta, mai putem vorbi astăzi despre reţelele de socializare doar în direcţia relaţionării sau a exhibiţionismului? Sau ar trebui să privim mai departe de statutul iniţial, mai adînc în inima a ceea ce a devenit un incontestabil fenomen social şi o potenţială armă la care trebuie să fim din ce în ce mai atenţi? (**Stela Giurgeanu**)

BARBURISME

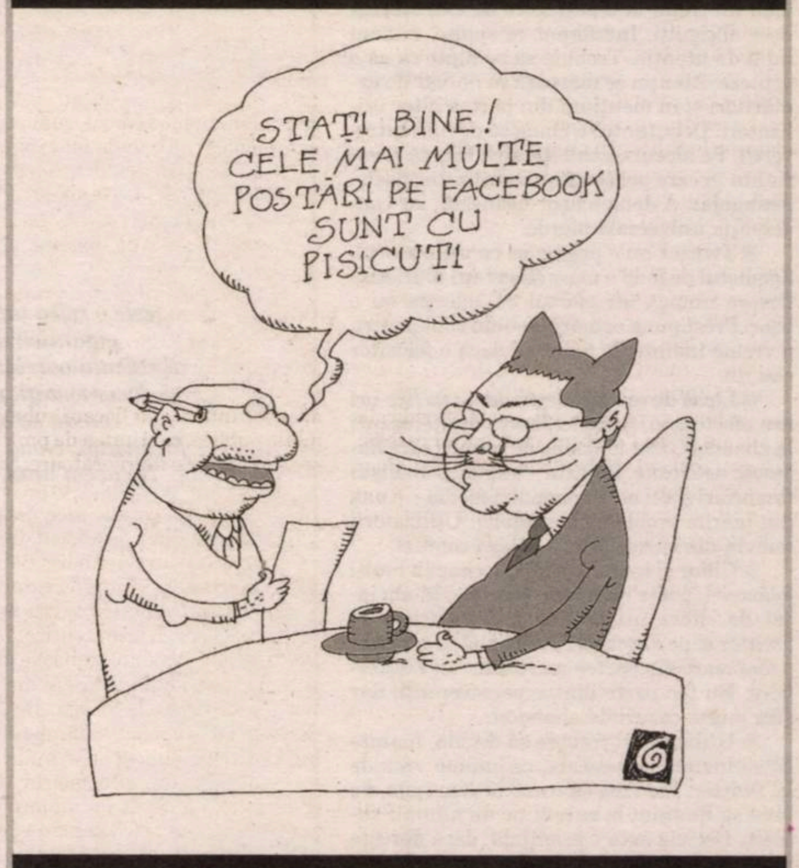
STAȚI BINE!
CELE MAI MULTE POSTĂRI PE FACEBOOK SUNT CU PISICUȚI

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 3 septembrie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

DILEMA
Reţele de socializare

Teodor TIŢĂ

Mai mult de 140 de caractere

despre o moarte prematur anunţată

În urmă cu doi ani, la debutul pe bursă, acţiunile Twitter urcau vertiginos, ducînd compania la o valoare de piaţă uriaşă (aproximativ 30 de miliarde de dolari). Entuziasmul investitorilor era justificat de optimismul privind „următorul Facebook“ – pînă la urmă şi Facebook fusese odată „următorul MySpace“ –, cît şi de specificul serviciului de „micro-blogging“ care, la vremea aceea, părea să ocupe toate spaţiile publice.

De la comentarii sarcastice despre ultimul episod din *Keeping up with the Kardashians* pînă la detalii live de la martorii unor evenimente *newsworthy*, difuzate cu cîteva minute mai devreme decît media clasice, Twitter avea (şi are în continuare) caracteristici imposibil de înlocuit pentru dependenţii de ştiri, ocazionali sau permanenţi.

Jurnalismul cetăţenesc se întîlnea cu cel clasic, iar mixul rezultat ne lăsa, mai ales pe cei implicaţi în industrie, să tragem cu ochiul la minunata lume nouă. Unii am participat de la bun început. Alţii au preferat să ignore fenomenul, dar cînd brand-urile şi o parte mică dintre politicieni au început să ia reţeaua în serios, au fost obligaţi să ţină seama de ea, indiferent cît de complicată li s-a părut utilizarea ei.

Cam în aceeaşi vreme, pe Twitter-ul românesc îşi făcea loc un fel de meta-memă care spunea: *Twitter moare / Twitter a murit*. Devenite plictisitoare prin repetiţie, propoziţiile astea nu sînt chiar lipsite de fundament. E exprimată astfel un soi de frustrare legată de implicarea utilizatorilor şi de rata mică de răspuns a mesajelor lansate în neant. O să încerc să sintetizez experienţa utilizatorului şi motivele pentru care s-ar putea simţi vexat.

■ Debutul pe Twitter e enervant. După ce utilizatorul decide pe cine urmăreşte, capătă rapid sentimentul pe care trebuie să îl aibă un timid la o petrecere de extrovertiţi uşor abţiguiţi. Indiferent ce spune, nimeni nu îi dă atenţie. Trebuie să se lupte ca să o capteze. Atenţia se măsoară în număr de urmăritori şi în menţiuni din partea altor utilizatori. Debutantul trebuie să devină extrovertit. Pe alocuri, exhibiţionist. Există şi varianta în care poate rămîne utilizator pasiv, neangajat. A doua e uşor neonestă, iar conversaţia universală pierde.

■ Twitter nu e prietenos cu utilizatorul. Zgomotul de fond e mare *(tweet*-uri aiuristice despre nimic), iar efortul de selecţie nu e uşor. Presupune urmărirea unui cont pentru o vreme înainte de a decide dacă e folositor sau nu.

■ Lipsa de reacţie (dependenţa de *like*-uri are efecte aici) duce în foarte multe cazuri la abandon. Sînt milioane de conturi care lîncezesc nefolosite. Iar asta – o spun şi analiştii financiari şi cei ai fenomenului media – e una din marile probleme ale reţelei. Utilizatorii noi vin din curiozitate şi pleacă confuzi.

■ Chiar şi în cazul utilizatorilor cu mulţi *follower*-i, poate interveni oboseala. M-am jucat de cîteva ori punînd aceeaşi frază pe Twitter şi pe Facebook. Invariabil, „răsplata“ e mai mare din partea martorilor lui Zuckerberg. Eu fac parte dintre perseverenţi, dar ştiu multe cazuri de abandon.

■ Utilizatorul trebuie să decidă, înainte să se instaleze oboseala, ce anume vrea de la Twitter. Fie vrea să transmită mesaje, fie vrea să fie ţinut la curent pe un anumit subiect. Decizia asta e esenţială, dacă doreşte să scoată maximum de profit din experienţă. Pot fi şi ambele lucruri, însă asta e şi mai greu de gestionat.

■ Spre deosebire de Facebook, al cărui misterios algoritm scoate în faţă mesaje după criterii voit obscure, *timeline*-ul lui Twitter e cronologic. Asta e bine şi rău, în acelaşi timp. Bine pentru că te poţi ţine la curent cu evenimentele în curs, rău pentru că sînt şanse mari să ratezi conţinut interesant pentru că la cine ştie ce oră a dimineţii nu aveai aplicaţia deschisă. Twitter a realizat asta şi a introdus recent un *feature* care încearcă să recupereze ceea ce crede el că ar putea interesa utilizatorul. Ca şi în alte cazuri, efortul de selecţie/curare făcut automat de Twitter e oribil. Pentru mine cel puţin, *feature*-ul ăsta nu a folosit la nimic. Dar e un început.

■ Twitter face o treabă foarte slabă cînd vine vorba de identitatea utilizatorilor. Aici se deosebeşte puternic de Facebook. Un *feature* păstrat doar pentru vedete este cel care permite autentificarea contului (un mic semn albastru în dreptul numelui). Restul utilizatorilor îşi pot asuma orice identitate doresc, ceea ce poate avea uneori efecte neplăcute. De asemenea, inclusiv pe Twitter-ul românesc, *bullying*-ul e prezent şi creează o experienţă neplăcută mai ales pentru utilizatorii neexperimentaţi. În Marea Britanie, experienţe de felul ăsta s-au lăsat cu dosare penale.

Pe Facebook stăpîni sînt Zuckerberg şi pisicile.

„Internetul este o reţea internaţională gigantică de entuziaşti ai calculatoarelor, inteligenţi şi documentaţi, prin aceasta vreau să spun oameni fără viaţă. Nouă nu ne pasă. Ne avem unul pe celălalt.“

DAVE BARRY

■ Tot zilele trecute, un fost reporter de televiziune a ucis doi oameni. Şi-a relatat experienţa şi motivele pe Twitter înainte de a se sinucide. Oricît de sinistru şi de meta e exemplul ăsta, dă o măsură (extremă) a felului în care oamenii cred că pot şi chiar reuşesc să capete o voce.

■ Twitter e foarte important în Statele Unite şi pentru că foarte multe personalităţi publice l-au adoptat fără rezerve. Spre exemplu, zilele trecute, Hillary Clinton şi Jeb Bush se tachinau în public spre deliciul tuturor, nu numai al suporterilor. În România, vedetele (politice sau de altă natură) care folosesc reţeaua sînt puţine. Foarte puţine. O bucată uriaşă de public şi de utilizatori lipseşte astfel din Twitter-ul românesc.

■ Rata de adopţie în rîndul instituţiilor de presă e mare, dar felul în care e folosit Twitter e undeva între delăsare şi lehamite. Majoritatea au conturi automatizate care varsă de-a valma titluri în *timeline*. Experienţa asta e bună cel mult pentru o evaluare calitativă rapidă a producţiei. Realizezi rapid cine face *linkbait* şi cine nu. În altă ordine de idei, îmi aduc aminte uşoara stupefacţie a colegilor dintr-o televiziune cînd le-am sugerat, acum ceva vreme, să pună pe burtiere conturile de Twitter ale prezentatorilor şi reporterilor. Am renunţat să mai insist.

Twitter nu e noul Facebook.

■ În treacăt fie spus, ultimele două puncte ar putea fi relativ uşor rezolvate dacă Twitter s-ar obosi să îşi desemneze reprezentanţi pe pieţele locale. Şi nu mă refer la oameni de vînzări, ci la responsabili de conţinut.

Şi totuşi…

…insist că Twitter rămîne de neînlocuit cînd vine vorba de ştiri. Are o capacitate uriaşă de a prelua şi de a amplifica evenimente. Limita de semne obligă emiţătorul mesajului să fie concis, iar funcţia de RT (retransmisie a mesajului) furnizează adesea context imposibil de găsit în altă parte. Cine vrea să aprofundeze, poate căuta detalii despre felul în care jurnalistul Andy Carvin (@andycarvin) a acoperit de unul singur pe Twitter Primăvara Arabă. E un caz-şcoală pentru care nu am spaţiu aici, dar ar merita un întreg studiu. Nu sînt sigur că nu s-a făcut deja.

Twitter rămîne important şi pentru contactul nemijlocit cu vedete din zona de *entertainment*. Sînt dese şi amuzante incidentele în care oamenii ăştia mai spun cîte ceva şi apoi plătesc (scuze, umilinţă publică etc.) sau provoacă cine ştie ce furtună de moment. Sînt şi şanse decente ca unii dintre ei să răspundă atunci cînd le este adresată vreo întrebare.

Optimismul de pe pieţele financiare despre care vorbeam la început a dispărut de mult, strivit de rata prea mică de creştere a numărului de utilizatori (300 de milioane activi, comparativ cu cei peste un miliard ai Facebook), iar *meme*-ul românesc cu Twitter a murit înainte de a începe să apară şi prin analize externe.

E însă devreme pentru profeţii sumbre. Compania tocmai trece printr-o schimbare de management care, foarte probabil, va avea urmări şi în termeni de experienţă a utilizatorului. Iar cine urmăreşte actualitatea internaţională ştie prea bine că *tweet*-urile nu pot fi înlocuite de nimic. Chiar dacă ele nu provoacă revoluţii, aşa cum credeau diverşi exaltaţi prin 2009. De altfel, nici Facebook nu cîştigă alegeri, dar despre asta altă dată.

De fapt, situaţia Twitter e ca în piesa aceea care spune că „Jana nu e moartă, Jana se transformă“. Twitter nu moare şi nici nu va muri în viitorul previzibil. Nici în România, nici aiurea. Va trebui să mă credeţi pe cuvînt, în pofida tuturor lucrurilor enumerate mai sus. De asemenea, cine este interesat de viiitorul reţelei poate urmări şi alte expresii ale ei (Vine, Periscope). Nu doar Facebook se joacă cu imagini.

Iar dacă ar fi să trag o concluzie, aceea ar fi că Twitter nu e noul Facebook şi e bine că e aşa.

Chiar dacă mai dificilă, din toate motivele expuse mai sus, experienţa e controlată într-o măsură mult mai mare de utilizator. Pe Facebook stăpîni sînt Zuckerberg şi pisicile.

Teodor Tiţă *este jurnalist. Îl puteţi găsi la twitter.com/jaunetom şi incentru.ro.*

■ ■ ■

„Social media sînt lebede negre“

interviu cu Teodor BACONSCHI

Recenta dumneavoastră carte, Facebook. Fabrica de narcisism, *tratează, eseistic, tema socializării online, cu toate tarele pe care aceasta le poate avea. Foarte mulţi avem o poveste a creării contului de Facebook. Care este povestea dvs.? Cum şi de ce aţi devenit „membru“ al reţelei?*

Reţin doar o etapă iniţială de frondă. Mi se părea o chestie de adolescenţi, nepotrivită cu omul de 50 de ani. Aveam prejudecăţi chiar înainte de a şti despre ce-i vorba. Am şi subestimat, din ignoranţă, relativa complexitate a reţelei. Credeam că este o variantă puţin mai dezvoltată de mesagerie. După ce am devenit membru (apropo, comunitatea a depăşit deja 1,5 miliarde), nu am avut entuziasme de neofit. Hîr, mîr, deschideam pagina sporadic. Abia starea de maximă dezamăgire (unii îi spun depresie) prin care am trecut în vara lui 2014, după eşecul la europarlamentare, m-a „pus pe gînduri“. Soţia mea m-a îndemnat să scriu o nouă carte… Aşa m-am lecuit de mizantropie şi pesimism radical, redevenind, ca să zic aşa, un membru util al societăţii. Şi un expert autodidact în Facebook: dovadă stă chiar interviul de faţă, nu?

Credeţi că societatea modernă suferă de narcisism sau de nevoia de a fi conectată, în permanenţă, la informaţie? Există frica individului de a fi lăsat în afara cercului informaţional?

Nevoia de informaţie şi nevoia de oglindire se potenţează reciproc. E un dozaj obscur, un veşnic dezechilibru, pentru că adesea ne mascăm narcisismul în căutarea de informaţii şi invers. Dacă am face seara evaluarea rece a informaţiilor pe care le-am obţinut peste zi, ne-am lua cu mîinile de cap: peste 80% e *junk* şi peste 80% din masa de date n-a putut fi stocată, din pricina abundenţei, a avalanşei. Obezitatea fizică e dublată de această bulimie informaţională. Omul acesta de secol XXI – cu ecran şi tastatură – e un soi de sclav infantil al propriilor fantasme inutile social şi generatoare de spirale ale frustrării. Deci, de violenţă potenţială… Deocamdată, statul democratic e tolerant cu fenomenul ecranizării sociale, dar s-ar putea ca asta să roadă democraţia şi autoritatea publică mai rău decît o revoltă în piaţa publică. În democraţiile mature, cenzura e tot mai puţin tolerată chiar şi ca idee abstractă. Mă uitam zilele astea, după adoptarea unei legi revizuite privind igiena publică antitotalitară: a fost un delir pe Facebook, zeci de mii de oameni s-au prezentat ca martiri, deşi nimeni nu-i persecuta… Neputînd, de fapt, cenzura nimic, statul postmodern nu va putea trimite în reţea o poliţie a Facebook. Ce va urma? Nimeni nu ştie…

Vorbind despre informaţie, reţelele de socializare permit un drum foarte scurt de la petrecerea unui eveniment la promovarea internaţională a acestuia. De la Primăvara Arabă la recentele noastre alegeri prezidenţiale, reţelele de socializare au jucat un rol indiscutabil în mobilizarea maselor. Cum comentaţi rolul reţelelor de socializare în aceste cazuri?

Presupun că *social media* nu pot scoate la iveală decît germenii preexistenţi ai unor tendinţe fatal antamate. Sînt acceleratori, factori de developare (ca în fotografia clasică). În anumite cazuri, viralizarea poate genera anarhie, erori masive de percepţie, stări de confuzie emoţională irecuperabile. Ştim că am intrat în secolul maselor (secolul XXI) şi că masificarea continuă. Toată lumea face facultate, master, în curînd doctorat. Toată lumea se pricepe şi se exprimă. Vorba lui Asimov, culeasă de pe Facebook: antiintelectualismul societăţii de azi se bazează pe gîndul că democraţia echivalează ignoranţa cu ştiinţa. Nu-i adevărat, dar mai contează adevărul? *Social media* sînt lebede negre, care pot provoca *ex nihilo* tot soiul de mini- sau maxi-cataclisme aleatorii. Zic aleatorii pentru că nu cred în sociologia factorului viral pe Internet: nu există reţetă. Eu simt, dimpotrivă, acţiunea cvasi-magică a unor categorii (neştiinţiifice…) precum inteligenţa emoţională colectivă. Sufletul mulţimii… Sînt metafore operative care trasează un destin social imprevizibil. Cred că manipulatorii, marii deştepţi cinici de la butoane, nu au un viitor profesional garantat.

„Cred că manipulatorii, marii deştepţi cinici de la butoane, nu au un viitor profesional garantat.“

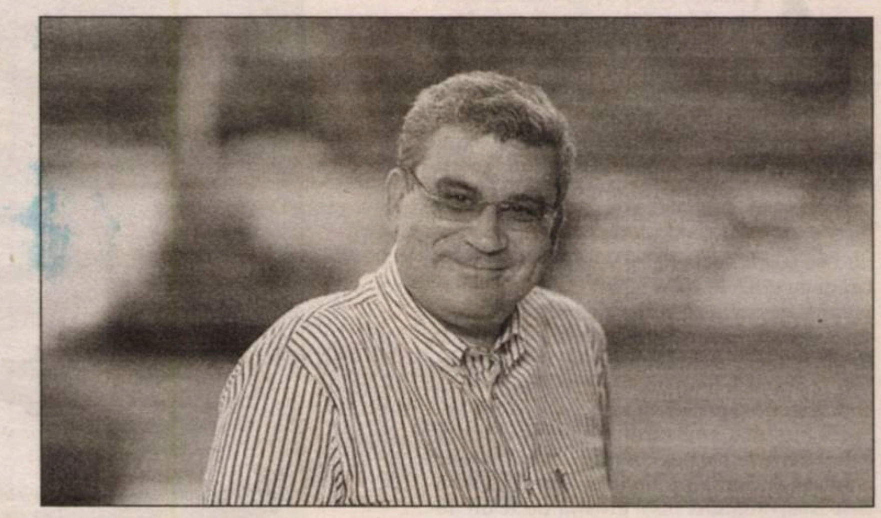

Se spune că reţelele sociale au devenit un nou motor al societăţii civile. În România, de exemplu, există numeroase cazuri în care masele s-au mobilizat pentru apărarea unor cauze privitoare la „viaţa cetăţii“. Este, însă, un motor lipsit de pericole? Şi mă refer la cazul ţării noastre, în care societatea civilă abia se construieşte.

Să facem puţină istorie recentă. Societatea civilă e o noţiune aterizată în agora abia în 1990. Părea anecdotic sortită să-i distingă pe „civili“ de „militarii“ sistemului represiv comunist (armată, Securitate, Miliţie etc). După instalarea în pluripartitism, societatea civilă a fost procustian silită să se confunde cu ONG-urile, care – daţi-mi dvs. contraargumente – au avut surse financiare (adesea) dubioase. În acest fel, în loc să fim, toţi cetăţenii fără funcţii în stat, *societate civilă,* am devenit „populaţie“… Taman de ce se temea Noica atunci cînd dispreţuia, din poiana alpină, „Germania untului“. Sînt *social media* o cristelniţă în care societatea civilă poate renaşte, ca din apele unui botez democratic? Într-o anumită măsură, da. Dar răul s-a lăţit şi aici: trolii de pe FaceBook sînt „postacii“ de pe forumuri… Din perspectiva acestei analize mai curînd sumbre, da, pot spune că Facebook e cel mai puţin aservit mediu social. Chiar dacă zece site-uri montate de unde trebuie cu grenade informaţionale pot face agenda cîtorva milioane de naivi. De ce naivi? Pentru că nu se prea întreabă de ce au ajuns să comenteze tocmai acele „ştiri“ şi nu altele!

„Prietenii mei
nu sînt mulţi,
dar sînt în schimb
nenumăraţi.“

NICHITA STĂNESCU

Revenind la cartea dvs., afirmaţi, la un moment dat, că virtualul poate avea efecte de drog. De ce credeţi că societatea modernă recurge la această dependenţă? Din joacă, din singurătate, din plictiseală?

Toate trei au importanţa lor crescîndă. Economia bazată pe terţiar, eficientă, postindustrială, e o uzină de răgaz. Cu ce să-l umpli? Nu merge să străbaţi globul cu chartere 12 luni pe an. Facebook şi restul noilor media ne umplu timpul, ne lasă impresia comunicării cu alţii şi abolesc distanţele. Oricum, mi-e teamă că fixarea pe zid, cu ochii la Newsfeed, nu combate plictiseala. Şi sînt mereu fascinat de puterea diabolică a aglutinării tematice aleatorii: pisicuţe, morţi, bacalaureaţi şi însurăţei alături de bolnavi cronici, accidente mortale asociate unor azurii poze de vacanţă. Babilonie curată! Sper să nu ni se urce definitiv la cap.

Vorbind despre „urcatul la cap“, credeţi că există o etichetă a socializării online?

Etichetă atotconstrîngătoare, nu. Tot cu cei şapte ani de acasă lucrăm. Vezi imediat un om fin, educat, manierat, politicos, aşa cum te trăsneşte (ca un subraţ nespălat) mitocanul, cocalarul şi nesimţitul. Apropo: ştiţi de ce-şi ridică mitocanul maioul ca să i se vadă burta? Ca să dea drumul la aer condiţonat… La urma urmei, nu ştiu cine are cîştig de cauză. Văd oameni care corectează de zor greşelile de ortografie, aşa cum văd sute de postări agramate, care primesc laicuri şi emoticoane rozalii…

Dacă e să imaginaţi un scenariu în care Facebook-ul ar fi existat acum 50 de ani, despre ce credeţi ca am fi discutat, azi, în acest interviu?

Păi, dacă am fi fost tot la locul faptei, acum 50 de ani, n-am fi putut discuta decît despre Facebook-ul capitaliştilor: la noi, aşa o drăcie ar fi fost deopotrivă absentă şi interzisă…

a consemnat Stela GIURGEANU

DILEMA
Rețele de socializare

Gabriel H. DECUBLE

Prosopobiblion

„Cîndva, voi avea un cont de Facebook“, trebuie să-şi fi spus Nostradamus, pentru care viitorul nu păstra, zice-se, nici un secret. Glumesc, desigur, doar că, într-un atare caz, harul de prezicător ar fi putut triumfa, pentru că Nostradamus chiar are un cont de Facebook, unul foarte vizibil şi accesat, întreţinut cu asiduitate de adepţii săi. Mai mult decît atît, unii „savanţi“ pretind că Nostradamus ar fi prezis platforma Facebook în sine, numindu-l pe Mark Zuckerberg un demon care s-ar hrăni cu sîngele celor slabi. Ca de obicei, amatorii de ceaţă pe creier nu fac trimitere la un original, citează un catren oarecare în limba engleză, cel mai probabil inventat ad-hoc, şi practică hermeneutica pedagogului de şcoală nouă, cu răspunsuri „neţăsitake ghe lojica lucrului, amăsurat inkelijinţii“ credulului. Scrie în catren cuvîntul *mark?* Atunci e musai Zuckerberg. La urma urmei, nici acest Nostradamus nu e altceva decît un demon care se hrăneşte din necuprinsul prostiei omeneşti, de unde s-a şi ivit.

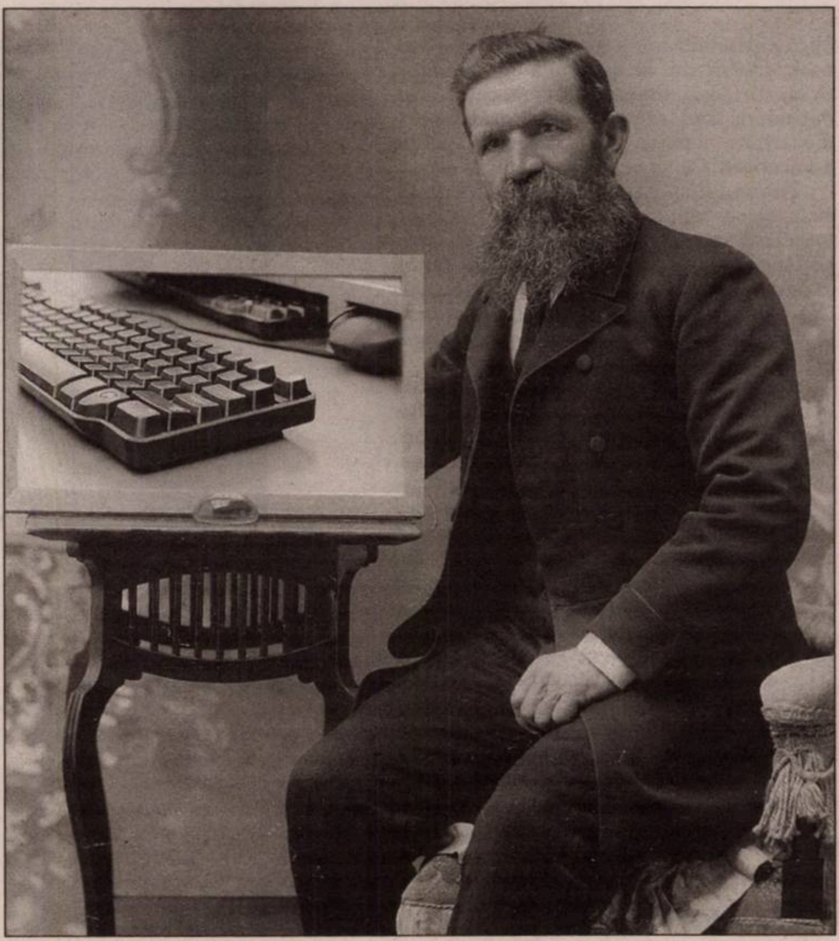

Aş putea să-mi spun la rîndul meu: „Cîndva, voi avea un cont de Facebook“, nefiind, de principiu, defavorabil fenomenului. „Cîndva“ înseamnă, pentru mine, „cînd voi avea timp“. Deocamdată nu am, dar nici nu-i invidiez pe cei care au timp pentru mesaje şi tapaje, înjurături şi pupături, apoftegme şi flegme, indignări şi resemnări, hărţuiri şi dezvăluiri, solidarizări şi trădări – toate pe Facebook. Îi înţeleg pe cei care, resemnaţi, au abandonat reţeaua – acuzînd imposibilitatea de a-şi şterge definitiv profilul de utilizator –, îi înţeleg şi pe cei care sînt mai curînd abonaţi pasivi, mi-e greu totuşi să-i înţeleg pe cei care devin foarte irascibili, de îndată ce îndrăzneşti să critici fie şi puţin fenomenul, tu încercînd prin aceasta doar să-l înţelegi.

În fond, prin ce a excelat Facebook-ul (varianta mioritică) în ultimele luni? Prin bune şi prin rele, evident. În speţă, prin posibilitatea oferită unor violatori de a-şi hărţui în continuare victima, la mult timp după săvîrşirea faptei; prin mobilizarea fără precedent a alegătorilor la urne; prin solidarizări în cauze socio-profesionale sau umanitare; prin devoalarea unor comportamente antisociale (precum în viaţă, aşa şi în mediul virtual); prin vulnerabilizarea unor „vedete“ care ofereau gratuit, prin postările lor, indicii pentru spărgătorii de case. La începutul anului, Facebook-ul devenise însă deja o cutie de rezonanţă mult prea mică pentru vocea celui care, beneficiind de binefacerile reţelei, ajunsese să ocupe prima funcţie în stat. În urma succesului din alegeri, Klaus Iohannis era pe punctul de a transforma reţeaua de socializare în organ consultativ, neînţelegînd că logica de campanie nu coincide cu logica guvernării. Între timp, locul de prim comunicator online pare să fi fost totuşi adjudecat de premier, care a dat jocul din genunchi pe jocul de taste.

Una peste alta, oricît de sobre şi de necesare ar fi unele conţinuturi ale comunicării pe Facebook, imaginea de „uşă a cortului“ pe care o propagă reţeaua de socializare este greu de şters. Limita dintre spaţiul privat şi cel public este, în acest caz, nefast de incertă şi orice reglementare în domeniu va fi privită cu amuzament de către abonaţi, obligativitatea de „a-şi arăta faţa“ în reţea nemobilizîndu-i pe toţi aceştia să devină şi responsabili – cel puţin nu la noi. Dialectica dintre adresă şi adresabilitate rămîne inaccesibilă majorităţii românilor, dat fiind nivelul de educaţie al acesteia, care nu-i permite să înţeleagă că nu poţi spune orice oricui şi oricînd, chiar dacă ai libertatea de a o face. Dimpotrivă, delictul de calomnie a devenit unul dintre deliciile cele mai savurate pe Facebook, pentru că oricum nu e perceput astfel, ci ca o… mică bîrfă.

Despre precaritatea cognitivă pusă astfel în lumină mă sfiesc să mă pronunţ aici. Dar de o întrebare tot ar fi loc: ce reiese, în fond, din profilul unui utilizator de Facebook? Că are cîteva cărţi preferate? N-a citit destul. Că a dezvoltat un adevărat cult pentru cîteva filme? Vorbim de cecitate corticală. Că are cîteva formaţii de muzică pe care le ascultă obsesiv? Sînt urechile lui. Că are gusturi? Cine nu are? Că are, să zicem, 635 de prieteni? A uitat complet semnificaţia cuvîntului. Că are porniri exhibiţioniste? După caz. Că e narcisist? Toţi sîntem. Că-i place să se mintă singur? Da.

Fiind oricum singura fiinţă capabilă de minciună, omul a inventat prin Facebook încă un mijloc de punere în act a măştii sociale. Nu-i era de-ajuns ipocrizia zîmbetului profesional, făţărnicia laudelor de complezenţă, machiavelismul politic, sperjurul religios, duplicitatea în cuplu, tartuferia din timpul liber, iezuitismul din trafic, bufoneria cotidiană. A mai adiţionat încă o formă de falsitate, ce-i drept, una cu valenţe certe de comunicare. Cît de convingător poate suna un „Nu te-ai schimbat deloc!“ adresat unui fost coleg de liceu, regăsit după 25 de ani, cînd tocmai asta aşteaptă omul cu chelie şi burtă de la celălalt capăt care a postat o poză de pe plajă, de la Mamaia! Dacă mai lipeşti mesajului şi emoticonul potrivit în coadă, l-ai îngenuncheat. Desigur, profilul de utilizator şi mesajele acestuia pot fi şi sincere la nivel declarativ. Şi, bineînţeles, există şi utilizatori inteligenţi de Facebook, dintre cei mai puţin frivoli, care-şi cultivă astfel exclusiv mediul profesional, care ştiu că nu orice – găseşte rima! – merită comunicat.

Însă tocmai funcţionarea în regimul lui „cîteva“ dă seama inconsistenţei personalităţii umane. Luat la bani mărunţi, omul este gol pe dinăuntru ca pe dinafară, tocmai pentru că aşa îl vrea logica funcţionărească. „Bifaţi căsuţa corespunzătoare!“ este moartea individului exprimată în jargon birocratic – marca Eichmann. Omul-bifă are fix aceleaşi resurse de empatie faţă de semeni pe care le are un arheolog faţă de o hîrcă de neolitic timpuriu. Ca şi arheologul, el ştie. Ba chiar, el ştie întotdeauna mai bine, deşi, ca să dea un *like,* trebuie să fie *alike,* să se topească în indistincţia magmatică din care se plămădeşte masca socială. Cînd o face, are senzaţia că erupe, că în el ţîşnesc energii participative colosale, că s-a conectat cu Big Bang-ul, dar *like*-ul său nu este mai mult decît un stins chiţcăit de şoricel.

Să facem un mic exerciţiu de imaginaţie distopică şi să vedem cum ar fi arătat fenomenul Facebook în Grecia lui Pericle, dacă el ar fi fost posibil. În primul rînd, s-ar fi numit *prosopobiblion* – traduc literal – şi ar fi pretins de la utilizator, pentru a se autentifica, să-şi declare partizanatul pentru anumiţi zei, soiul de măsline preferat, vinul pe care pariază, smochinele la care aderă ultimativ. Pe scurt: o mască asumată. *Prosopobiblion*-ul ar fi oferit posibilitatea conectării atenienilor cu spartanii, ar fi unit Grecia continentală cu cea insulară, ar fi avut o mulţime de avantaje politice. Platon n-ar mai fi trebuit să se căznească scriind scenarii filosofice, cu scenografia aferentă – să zicem, reşedinţa lui Agathon –, ci i-ar fi mobilizat pe Socrate, Apollodoros, Aristomede, Phaidros etc. să schimbe opinii în contradictoriu despre eros şi însuşirile sale deja în mediul virtual. Mai devreme sau mai tîrziu, din această fierbere s-ar fi ridicat suficient caimac încît, printr-un simplu *copy-paste,* tomul să fie gata: *E-Banchetul!*

În schimb, ce nu i-ar fi reuşit nicicum personajului principal al lui Platon, unui Socrate logat în *prosopobiblion,* ar fi fost maieutica, adică tocmai metoda sa de căpătîi. Unii precum Apollodoros i-ar fi dat un *like* necondiţionat, alţii ar fi „şeruit“ imediat filosofemele maestrului – vulgarizîndu-le, se-nţelege –, doar că, de convins, Socrate n-ar mai fi convins pe nimeni, oricît de mic şi de neştiutor s-ar fi făcut bietul de el, spre a capta bunăvoinţa celorlalţi. Motivul este foarte simplu: motorul Facebook-ului nu este nevoia de comunicare – pentru asta există alte canale mai dedicate scopului –, ci *voluntarismul* utilizatorilor, nevoia de a avea dreptate, măcar în ultimă instanţă. Dacă utilizatorul n-ar vrea să aibă ultimul cuvînt, nici n-ar mai posta nimic. Ce caută omul în viaţă mai mult decît orice? Un sens. Facebook-ul este mîntuirea în nonsens,

Nici exerciţiul de imaginaţie propus mai sus n-a fost chiar inocent. În literatură, atunci cînd vrei să tematizezi un viciu, n-o faci abstract, ci îi atribui o „faţă“. Procedeul nu se numeşte Facebook, ci prosopopee, dar e totuna. Este procedeul predilect al autorilor de satiră. Nu-i zici viciului „fariseism politic“, că nu te-nţelege nimeni, îi spui „Farfuridi“ şi-i dai oase, carne, piele, o faţă pilduitoare. Şi uite-aşa, adăugînd la Farfuridi un Brînzovenescu, un Tipătescu, un Caţavencu etc., obţii comedia. La cîte milioane de feţe reuneşte, Facebook-ul nu poate fi altceva decît cea mai vastă comedie de moravuri a momentului, una atît de irezistibilă, încît îmi spun: „Cîndva, voi avea un cont de Facebook“.

Îi înţeleg pe cei care, resemnaţi, au abandonat reţeaua.

> *„Toţi oamenii sînt prinşi,*
> *fără scăpare,*
> *într-o reţea*
> *a mutualităţii.“*
>
> Martin Luther King

Gabriel H. Decuble *este eseist şi poet. Cea mai recentă carte publicată,* Tu n-ai trăit nimic, *a apărut la Editura Cartea Românească.*

■ ■ ■

Dan STANCIU

Un like divin

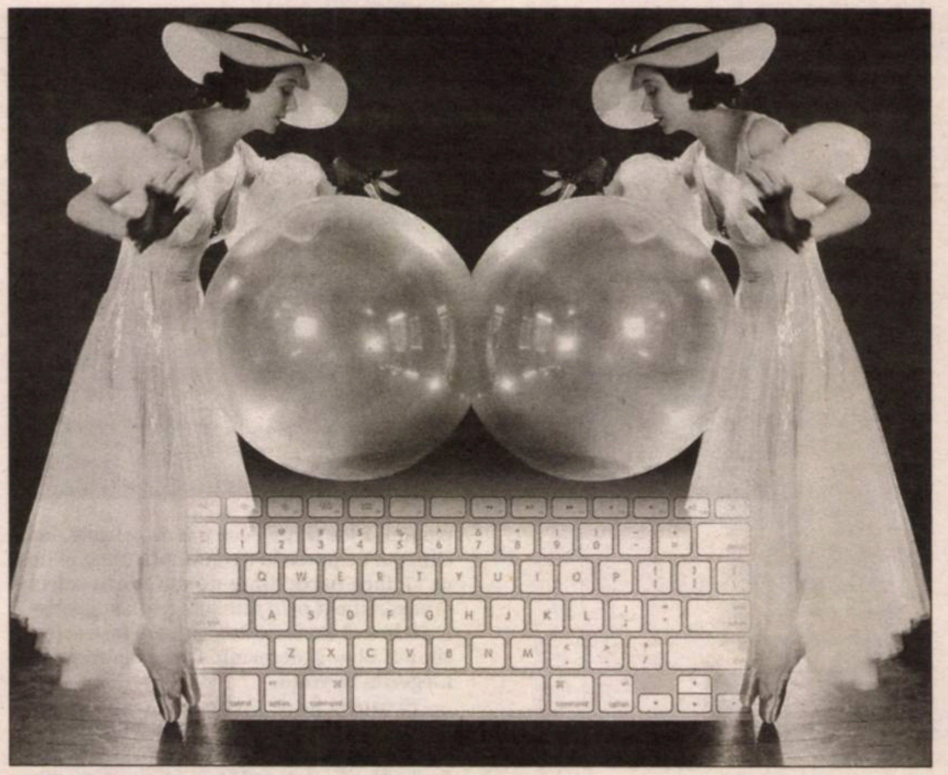

Pe lîngă traista cu îndoieli pe care o duc în spinare, am şi o certitudine. Ce-i drept, e una micuţă, cît să încapă (împăturită în patru) într-un buzunar, de unde s-o pot scoate ca să-mi suflu nasul în ea sau ca să-mi şterg urmele de ruj de pe frunte, cînd m-a pupat vreo idee. (De altfel, nici nu e recomandabil să ai certitudini mari, fiindcă 1) îţi creează anumite obligaţii, cum ar fi aceea de a le plimba prin lume şi 2) sînt mai greu de spălat.) Asta despre care vă zic e certitudinea că nu exist.

Este o certitudine relativ proaspătă (are doar cîţiva anişori, abia din toamnă va merge la şcoală) şi am dobîndit-o aflînd că nu exişti dacă nu eşti pe Facebook. Eu, unul, nu-s acolo, sînt în alte locuri, mai puţin umblate, unde îmbulzeala tinde spre două-trei persoane răzleţe, iar uneori se reduce la nimeni, aşa încît existenţa mea – nefiind validată de efigia prezenţei într-un flux continuu de opinii, de reacţii la opinii şi de reacţii la reacţii – se cheamă că nu e. Perfect, îmi convine de minune să inexist, îmi pot vedea în linişte de ale mele. Care nu-s ale tale, ale lui sau ale lor. Şi cum bine ştim, încă din clasa întîi, Ana ale mele.

În treaba cu aşa-numitele reţele de socializare, două cuvinte îmi displac profund: *reţele* şi *socializare* (n-am nimic împotriva lui *de*, e un cuvînt simpatic). Nu pricep deloc de ce ai vrea să fii într-o reţea. Ca să te simţi parte a unui întreg inform? Un atom glăsuitor în căutare de ecou peste gard? Un punct minuscul, dar locvace, dintr-un concert al punctelor de vedere care se vor uni între ele spre a da naştere unei linii de vedere, iar liniile astea, adunate laolaltă, vor alcătui reţeaua? Mulţumesc pentru invitaţie, dar nu-i de mine aşa ceva: prefer să stau deoparte, dincolo de puncte şi de linii. Cît despre socializare, ce-i aia? Singurătate în paişpe mii (sau cîţi or fi pe net la ora X)? Ubicui, adică în agora şi în găoace simultan? Să fie cu putinţă o asemenea dedublare? Cred, mai curînd, că e cumva ca-n designul vestimentar, cînd un reviriment al culorilor apuse face din gri noul negru – socializarea este noua schizofrenie.

Cînd exteriorul e prea activ,
interiorul se leneveşte.

Nu înţeleg nici cum de-i place cuiva să pozeze mereu în spatele unui geam, să îşi arate zi de zi splendoarea sau decăderea, euforia sau ura, fără preget şi fără de răgaz. Să facă din te miri ce un *selfie* şi din acel *selfie* un eveniment pentru trei „prieteni“ şi jumătate. Nu e obositor, nu te încearcă lehamitea cîteodată? Nu ţi se acreşte să dai din *mouse* întruna? Poate că nu, poate că unii SÎNT numai în măsura în care sînt văzuţi, vizibilitatea înlocuind complet materialitatea. Însă n-or fi toţi la fel, se prea poate să existe şi destule excepţii, ba chiar ele să fie regula. Pe ceilalţi ce i-a apucat de s-au lăsat înrobiţi pînă într-atît de exterior? Treptat şi insidios, „afară“ şi „acum“ i-au atras într-un torent nesfîrşit de noutate, de sclipiri ale aparenţei, golindu-i pe dinăuntru. Fiindcă atunci cînd exteriorul e prea activ, interiorul se leneveşte. Iar un prezent prelungit *sine die* (prezentul clipei cînd postezi pe Facebook, singura cînd eşti) transformă trecerea vremii într-o iluzie, îţi atrofiază simţul preţios al vechimii, îţi erodează capacitatea de a zăbovi asupra unui lucru sau a unui fapt, de a face cale întoarsă şi de a o lua de la capăt, mai aşezat ori, dimpotrivă, mai alert.

În plus (deşi ar trebui să spun „în minus“), prin folosirea lui anapoda, scrisul se alterează. Nu mai e scris, e vorbărie mută şi multă, împrăştiată pe hectare de ecrane. Legiuni de fraze şchioape şi pleşuve (lipsindu-le cel mai adesea diacriticele) se aliniază unele sub altele, pe un front al Războiului de Interdependenţă, se caţără pe redute ca la Plevna ori se retrag tactic, într-un redu-te-vino glorios, apoi se năpustesc asupra oastei vrăjmaşe pe care o vor spulbera, însufleţite de bravura căpitanului Walter Mărăcineanu (un *walter ego* al autorului). În urma lor, pe întinderea în flăcări a desktop-ului rămîn mormane de cadavre verbale şi mai fumegă, ici-colo, cîte un click doborît. Şi pentru ce acest carnagiu, această irosire de forţe, acest asalt necruţător? Pentru un *like*.

El, *like*-ul, este cheia de boltă a întregului edificiu Facebook, cununa de lauri ce răsplăteşte rîvna luptătorului online, ofranda pe care adoratorii nevăzuţi, dar fideli, o depun la picioarele tale cînd le trezeşti interesul aţipit. E un trofeu, fie şi virtual, pentru care merită să te baţi, să înfrunţi morile de cuvînt, precum Don't Quijote. Numai că *like*-ul (ca şi frate-su, *share*-ul) nu face doi bani de unul singur, ci numai convertit într-o mulţime, într-un puhoi de *like*-uri, care mai de care mai zglobii, mai ţanţoşe, mai fişneţe. Căci nu-i totuna să primeşti, în palma întinsă, 11 *like*-uri stinghere sau 11.000, e o diferenţă ca de la cer la pămînt, ca între glie şi evlavie. E adevărat că mărimea nu contează, dar (ca s-o spunem pe-a dreaptă) ea te îmbărbătează.

În fine, e important (esenţial, aş crede) cine te fericeşte cu un *like*. Un *like* de la Costel, colegul dintr-a IX-a, de pildă, e una, un *like* de la Simona Halep sau de la Neagu Djuvara e altă mîncare de peşte. E un *like* superior, care prin tine te înalţă către altitudini rareori atinse. Iar de aici, de la acest nivel încolo, nu mai poţi aspira decît la suprema consacrare: un *like* de la Dumnezeu (sau de la Allah).

Nu te lăsa.

■ ■ ■

„Lenea şi amînarea“

Într-un articol de pe site-ul zf.ro sînt enumerate cîteva studii despre efectele negative ale Facebook-ului asupra utilizatorilor. Printre ele, gelozie, sentimente de singurătate, depresie, scăderea autocontrolului sau lenea.

„Cercetătorii de la Universitatea Gothenburg din Suedia au descoperit că primul lucru pe care îl fac 70% din utilizatorii de Facebook cînd deschid calculatorul este să acceseze reţeaua de socializare. Potrivit raportului, persoanele de sex feminin sînt mai active pe Facebook decît bărbaţii. În medie, o femeie petrece 81 de minute pe zi pe Facebook, în timp ce la bărbaţi media ajunge la 64 de minute. Cei cu venituri mai mici şi cu educaţie mai puţină folosesc Facebook cel mai mult. De asemenea, utilizatorii care petrec mai mult timp pe Facebook au declarat că se simt mai nefericiţi şi mai nemulţumiţi de viaţa lor personală.

Un alt studiu supervizat de către Universitatea Humboldt şi de către Universitatea Tehnică din Darmstadt, Germania, a descoperit că vizionarea pozelor din vacanţe, veştile despre relaţiile şi succesul altora produc gelozie, sentimente de singurătate şi depresie.

«Cercetătorii au găsit că una din trei persoane s-a simţit mai prost după ce a vizitat site-ul, şi mai nemulţumită de viaţa personală, în timp ce utilizatorii care au vizionat pagina fără să interacţioneze au fost afectaţi cel mai mult», scrie *The Chicago Tribune*.

Oamenii de ştiinţă au stabilit că fotografiile din vacanţe stîrnesc cele mai multe resentimente, urmate de interacţiunile sociale în care utilizatorii văd cum unii primesc mai multe felicitări cu ocazia zilei de naştere, *like*-uri şi comentarii.

Un alt efect negativ pe care Facebook îl poate avea asupra utilizatorilor îl constituie creşterea apetitului pentru consumul de produse alimentare nesănătoase, arată studiul a doi cercetători americani. Interacţiunea cu prietenii şi cu familia pe Facebook creşte stima de sine, determinînd scăderea autocontrolului, scrie raportul lui Andrew Stephen şi Keith Wilcox.

Intimitatea este un alt domeniu afectat din viaţa privată a utilizatorilor de Facebook. Un articol din versiunea online a publicaţiei *The Guardian* afişează un material video în care este prezentată o tehnologie care extrage informaţii de pe pagina de Facebook şi de pe alte site-uri de socializare despre momentul în care te-ai autentificat în cont sau unde şi cînd a fost făcută o fotografie cu smartphone-ul. Sistemul, denumit «Rapid Information Overlay Technology», poate afişa unde ai fost, ce îţi place, poate să determine lucrurile şi persoanele asociate şi să prezică un comportament viitor.

Nu în ultimul rînd, este ştiut faptul că Facebook încurajează lenea şi amînarea. De cele mai multe ori, proiecte importante sînt încetinite de faptul că cei implicaţi petrec mult timp pe Facebook şi Twitter sau cumpărînd online.“

(sursa: www.zf.ro)

■ ■ ■

DILEMA
Rețele de socializare

Mihnea RUDOIU

Redefinirea societății

Îmi displace Facebook-ul dintr-o varietate de motive. Dar cel mai important motiv este acela al oamenilor care îl accesează. Nu toți sînt indigești. Sînt unii pentru care a fi stupid și a arăta asta pe rețelele de socializare îmbracă o oarecare formă naivă de manifestare. Ei distribuie inocent tot felul de dulcegării și imbecilități crezînd cu sinceritate că ajută la ceva. Sînt ca un roi de ființe amorfe, bulucite în jurul oricăror postări inepte și care benchetuiesc de bucurie la fiecare vorbă de duh ce le străpunge scoarța cerebrală.

Cînd postează un citat din Teo sau Poptamaș, mai că simți tu însuți presiunea forțelor tectonice din adîncurile căpșorului lor la citirea adevărurilor revelate în banalitatea aia, cînd li se cere să dea *like* dacă-și iubesc mămuca, ești convins că, în felul acesta, ei cred în mod onest că își dezvăluie dragostea pentru cea care le-a dat viață. Par niște cățelandri ce n-au făcut bine ochi și se țin de tot felul de boacăne. Nu poți purta pică unui animăluț cu creierul cît o nucă fiindcă își face nevoile pe covorul din sufragerie. E doar un animăluț, ce naiba!

De-aia, pentru astă categorie de nătîntoci simt o oarecare duioșie, căci mizeriile pe care, involuntar, le deversează pe *wall*-ul meu izvorăsc dintr-o bună intenție autentică.

Ei așa simt, așa fac. Nu urmăresc să iasă în evidență, sînt doar ei înșiși. Dacă stai de vorbă cinci minute cu ei, simți că îi cunoști de la prima reîncarnare. Însă orice altceva ar vorbi peste alea cinci minute devine redundant, strident, supărător. Pentru că nu au o gîndire proprie și, din fericire pentru ei, socot că nici nu le trebuie. Se simt bine fiind astfel, iar tu îi tolerezi pentru că nu fac caz de asta.

Însă mulți alții își iau foarte în serios prostia și o înfățișează drept cea mai evoluată formă de inteligență. Ceea ce devine, de la un moment încolo, agasant. Pentru aceștia, nimic din ceea ce fac și li se întîmplă nu este lipsit de importanță. Totul are legătură cu persoana lor și, întrucît îi are pe ei în prim-plan, cu siguranță trebuie să îi intereseze și pe cei din lista de prieteni.

Drept urmare, rețelele de socializare sînt valorificate ca o declarație fățișă a personalității pe care doresc să o conștientizezi și în care orice postare vine la pachet cu un ghid introductiv în plămada unui ego exacerbat ce suferă (nemeritat, desigur) de o acută nebăgare în seamă. Sau de o insuficientă băgare în seamă.

Un citat din Freud distribuit pe contul lor nu e, ca la nătîntocii menționați mai sus, doar un citat din Freud, ci o chestie adîncă pe care țin să o aducă la cunoștința publicului și care, în subsidiar, vorbește despre preocupările intelectuale ale celui care a postat respectivul citat.

Cînd share-uiesc un link cu trimitere la o cauză socială sau întrebări stupide din categoria „Tu știai că un copil care citește e un adult care gîndește?“, ei vor să-ți dezvăluie, în afara faptului că nu prea au citit cînd erau copii, natura ascunsă a unei firi sensibile ce își exprimă dezacordul cu nedreptățile și indiferența lumii sau preocuparea pentru viitorul societății în care trăim.

Cînd descoperă pe net că în orice înghițitură de Nutella se găsește 55% zahăr (vai, cine s-ar fi gîndit?), indignarea lor șocată pomenește, în fapt, despre principiile sănătoase după care își organizează dieta. Și la fel se petrec lucrurile cu hrana spirituală furnizată de maeștrii genului: Dale Carnegie, Buddha, Khalil Gibran, Coelho, Osho etc.

Pentru ei, o fotografie cu clătite, hăpăite dimineața cu X, Y și Z, alături de care se simt minunat, nu e doar o natură moartă insipidă, care nu interesează pe nimeni, ci o trimitere la micile bucurii ale vieții, pe care le gustă fericiți alături de prieteni. Prezența, confirmată tot prin poze, la o piesă de teatru sau la spectacolul lui André Rieu autentifică pasiunea lor pentru cultura de calitate, la fel cum participarea la o conferință unde plătesc ca să facă parte dintr-un auditoriu select – fapt certificat prin alte fotografii sugestive – marchează seriozitatea cu care își petrec ei timpul liber și determinarea cu care privesc alegerile în viață.

„Să ajuți un miliard de persoane să comunice este extraordinar și este de departe lucrul de care sînt cel mai mîndru.“

MARK ZUCKERBERG

Și cam la fel de prețios le e CV-ul. V-a mînat vreodată curiozitatea – deși aveți nevoie și de o doză bună de răbdare – să accesați LinkedInu' acestora? Cum să zic, e imaginea în oglindă, din punct de vedere profesional, a contului de Facebook. Nu iartă nimic spre a te convinge de excepționalitatea lor. CV-ul e o colecție așa stufoasă de conferințe, *workshop*-uri, *training*-uri, sesiuni științifice și responsabilități speciale revenite prin prisma job-urilor ce s-au perindat în viața lor că, pentru a răsfoi etapele specializării lor multiple, ai avea nevoie de mai mult timp decît pentru a citi *Muntele vrăjit* al lui Thomas Mann. În CV-ul lor găsești tot ce poate fi mai irelevant, numai că fiecare non-activitate e voalată printr-o denumire pompoasă ce lasă să se înțeleagă că parcurgerea ei a constituit un fel de *„milestone“* în dezvoltarea profesională.

Alții își iau foarte în serios prostia și o înfățișează drept cea mai evoluată formă de inteligență.

Răsfoind panegiricul din CV, descoperi – pe lîngă detaliile arhicunoscute că sînt serioși, dinamici, profesioniști (nu vei găsi o excepție de la această triadă!!!) și că au o puzderie de atestate în domeniile cele mai diverse – mai ales că li se face o cumplită nedreptate: nu pricepi cum se pot împăca talentele lor variate cu faptul că, la urma urmei, sînt doar niște funcționari într-o corporație (firește, în spatele fiecărei titulaturi de funcționar se află un acronim englezesc ce te duce cu gîndul la performanțe & viziuni manageriale marca Steve Jobs, la fel cum poziția de *„assistant manager“* pare întotdeauna altceva decît un post de secretară ce prepară cafeaua, îndosariază hîrtii și răspunde la telefon).

Astfel de *persona* – socot că termenul introdus de Jung pentru a desemna masca pe care individul o prezintă în lume cu scopul atît de a face o impresie asupra altora, cît și pentru a ascunde adevărata sa natură li se potrivește de minune – alcătuiesc sau aspiră să (re)definească societatea *cool* a zilelor noastre.

Acești indivizi, preponderent din așa-numita clasă de mijloc, sînt conectați mai degrabă la tehnologie decît la realitatea *per se*, se raportează la existență prin sloganuri luate de pe Internet, își petrec timpul citind mai mult articole decît cărți, au păreri bine conturate despre aproape orice lucrare din care au răsfoit cîteva pagini, înlocuiesc procesul de reflecție și cunoaștere individuală prin participarea la cursuri ce le atestă calitățile de care au nevoie prin insuflarea unor comportamente „de succes“, se simt mult mai împăcați încercînd să pară decît să fie și, nelipsindu-le tupeul și mizînd pe incultura și ignoranța și mai crasă a celor din jur, au convingerea deplină că merită să fie „în top“.

Iar mulți chiar vor fi. După cum mulți sînt deja.

Ei se dezic disprețuitor de galopul turmei și de emoțiile de masă ale celor care trăiesc în fortărețele sărăciei și spiritualității proprii celor sărmani numai pentru a forma o turmă separată, mai elitistă, în care spleen-ul mărturisit prin luări de poziție dezabuzate pe teme la modă se împletește cu standardele unei vieți ce aspiră către un *„dolce far niente“*, golită de substanță și tributară unei manipulări la fel de nemiloase, ce obligă membrii acestei „congregații *trendy*“ să fie mai degrabă în pas cu preceptele în continuă schimbare promovate insidios prin rețelele de socializare decît în acord cu necesitățile sinelui, ale unui sine tot mai ferfenițit și înstrăinat de încercările repetate de a se plia peste o lume pe care o înțelege cu atît mai puțin cu cît încearcă să-i semene mai mult.

***Mihnea Rudoiu** este scriitor. Cea mai recentă carte este romanul* Dear Darlin' Namor, *Editura Tracus Arte, 2014.*

„Cuvîntul este un mijloc imperfect de comunicare.“

CAMIL PETRESCU

Rețelele de socializare și divorțurile

Oricît pare de contradictoriu, rețelele de socializare reprezintă „un factor-cheie invocat în procesele de divoț“ – potrivit dailymail.co.uk.

Conform unui studiu comandat de o firmă de avocatură din Marea Britanie, există o creștere a motivelor de divorț invocate de clienții care au declarat că rețelele de socializare au jucat un rol important în destrămarea relației de cuplu. Conform aceluiași articol, unul dintre managerii firmei de avocatură a declarat că, dacă acum cinci ani Facebook-ul era un argument rar invocat în procesul de divorț, în prezent fotografiile sau mesajele descoperite pe conturile partenerilor au devenit „o rutină în divorțuri“.

Conform unui alt studiu realizat de compania Censuswide, un sfert din totalul persoanelor chestionate au declarat că cel puțin o dată pe săptămînă existau certuri în familie cauzate de descoperirea mesajelor de pe Facebook, mesaje către foști parteneri sau postarea unor fotografii considerate a fi „nepotrivite“. Aproape 14% din respondenți au declarat că monitorizează conturile online ale partenerilor de cuplu pentru a descoperi dovezi ale infidelității.

Diana Elena NEAGU

Are balta pește!

Locuiesc într-un oraș care a adunat și a comprimat întreg globul pămîntesc. Aflat în plină expansiune economică și purtînd în spate secole de istorie imperială, acest oraș trăiește astăzi două mari tipuri de criză. E reflectarea, de fapt, a celor două crize ce caracterizează întreaga lume contemporană, însă aici se recunoaște, ca într-o sticluță cu esență, evident și precis, creșterea explozivă și, concomitent, constrîngerile ei.

În primul rînd, este vorba despre criza de timp: un timp care curge incredibil de repede, pentru că fuge după metrou, iar metroul fuge după tren, care a intrat în grevă. „Nu-i nimic, luăm autobuzul, trebuie să prindem avionul…“ În năucitoarea alergare, toți oamenii își doresc, de fapt, să nu piardă timpul. Însă el e scurt și se scurge printre degete, se ascunde după colț și dispare cu fiecare stație care trece…

Apoi, există criza de spațiu, strîns legată de criza de timp – spațiile se ciocnesc între ele, iar peste tot se vînează teritorii: în piețe aglomerate, în parcare, la masă în restaurant, pentru un birou în centru, pentru un metru pătrat de tarabă. Distanțele se vor a fi restrînse, locuitorii nu vor să locuiască prea departe de muncă, de cumpărături și de școală, din motivele de mai sus.

Adaptîndu-se la mediul înconjurător, mintea omului e tot mai ageră, mai sprintenă și mai rapidă, nu are vreme de pierdut, face progrese remarcabile și, totuși, rămîne, vrînd să-și păstreze teritoriul unic și uman, înghesuită în propriul eu. Această minte aflată în criză a dat motoare de căutare rapidă, hărți interactive, rețele de socializare și inclusiv sisteme rapide și eficiente de împerechere.

Pentru majoritatea banală dintre noi, care nu sîntem nici vedete, nici nu avem vreun talent ieșit din comun, căutarea unui partener este un proces anevoios care în principiu cere răbdare, strategii, charismă și ceva noroc. Însă dacă nu mai avem timp de pierdut și nici energia pentru a călători dintr-o parte în alta, putem maximiza șansele noastre și astfel dramul acela de noroc va fi înlocuit de statistică și tehnologie.

Astfel, în orașul de care vă povesteam, mintea umană a născocit o formulă magică: un spațiu virtual buclucaș, numit sugestiv (traducere aproximativă): „Are balta pește!“, cu ajutorul căruia, cu ochii mari, un zîmbet ușor jenat și două butoane, destinele se pot uni… Dar să urmărim mai întîi drumul inițiatic pînă la prințul sau prințesa visurilor noastre.

Întîi și întîi, personajul își va face un cont, în care trebuie să descrie cu de-amănuntul ce fel de om este. Bărbat, femeie, vîrstă, culoarea ochilor, a părului, tipologia corpului (cu variantele atletic, cîteva kilograme în plus, mediu etc.), educație, statut social, zodie, dacă bea, fumează sau consumă droguri, religie, dacă are copii, dacă își dorește copii, înălțime, etnie, ce limbi vorbește, dacă are animale de companie, dacă părinții sînt încă împreună sau divorțați, cît de ambițios este și ceva despre personalitatea sa. Aici variantele pot da de gîndit: eu, una, a trebuit să decid cu greu între pierde-vară, divă, gînditor liber, *hippie* și nomad. Am ales o variantă de mijloc numită „cel/cea care îmbrățișează copaci“, neștiind sigur dacă e în sens propriu sau figurat și sperînd că am nimerit măcar unul dintre ele…

Înarmat cu toate aceste calități declarate sincer, Prîslea (pentru experimentul social, Prîslea e o Ileana de această dată) pornește la drum spre alesul inimii. În cale va întîlni, după cum ne-am obișnuit din alte episoade de poveste, tot felul de figuri bidimensionale, ce așteaptă să intre în vorbă și să o testeze, și viceversa:

Zmeul cu mușchi. Una dintre cele mai des întîlnite creaturi, zmeul cu mușchi se pozează de obicei singur, temîndu-se de bună seamă ca altcineva să nu reușească să surprindă fiecare pachețel disponibil pentru vînătoare. Zmeul cu mușchi există în două variante, cea în oglindă, cu mobilier de cameră sau bar inclus, sau binecunoscutul *Însuși* (și mai bine cunoscut sub denumirea sa globală *Selfie*).

Bufonul. Bufonul este, în viața reală, fie supusul fidel al zmeului cu mușchi, fie dușmanul său de moarte. Pentru că mama natură a trebuit să îl îmbrace (spre deosebire de zmeu, care se poartă fără excepție la bustul gol) și nu l-a înzestrat cu ore de lucru la sală, bufonul se face atrăgător printr-o anexă simpatică, exact ca în desenele animate Disney: o bufniță pe umăr, o trompă de elefant în jurul gîtului sau un alt prieten bufon, ceea ce duce de multe ori la confuzie.

Călătorul. Enigmatic sau exaltat, înrămat ca o Mona Lisa de un peisaj care îți taie respirația (prăpastie, insulă, munte), uneori anexat cu schiuri, ochelari de soare sau un Harley Davidson, călătorul este fiul globului pămîntesc. Atunci cînd este împrejmuit de un peisaj nisipos și cald, își mărește potențialul, transformîndu-se într-un zmeu cu mușchi la mare.

Setilă. Întîlnirea cu Setilă poate fi una tulburătoare. În lipsă de o supraputere, un animăluț sau un peisaj care să îl facă fotogenic, Setilă își alege o variantă distractivă, sociabilă și mai puțin costisitoare. Obiectul său magic variază în funcție de peștera în care trăiește: de la halbă, sticlă, pahar de cocktail, vodcă sau combinații. Se poate însoți de bufon sau transforma într-unul imediat ce gustă poțiunea magică.

Odată întîlniți, Ileana își va alege voinicii cum altădată albinele alegeau semințele de mac de semințele de in: o cruciuliță în stînga pentru „nu“ și o bifă verde în dreapta pentru „da“. În principiu, procesul de selecție e o succesiune de cruciulițe rapide de tipul: zmeu, zmeu, zmeu, bufon, Setilă, călător, apoi altă serie de zmei și bufoni și la un moment dat se zăbovește mai mult asupra unei imagini (e doar o imagine, un număr – vîrsta – și un loc de proveniență, atît), se dă într-un final și o bifă verde. Dacă, de cealaltă parte a tărîmului dragostei, și Prîslea va da bifă verde Ilenei (pentru o categorizare a Ilenelor va trebui un alt experiment social), se poate începe dialogul.

Mai departe, fiecare își vor pune întrebări încuietoare sau ghicitori, se vor lua la întrecere în răspunsuri deștepte, zmeii se vor da bineînțeles de trei ori peste cap, bufonii se vor întrece în glumițe, ca să rîdă Ilenele cu gura pînă la urechi, și cît mai multe paranteze. În fond, flirtul virtual, pentru că știe formula magică *delete* (cu excepția, firește, a lui Setilă, care scrie cum apucă, doar cu un deget, celelalte fiind îndesate în alcool), este învăluit în ceva mai mult mister decît cel față în față. Nevăzînd reacțiile partenerului, imaginația poate construi destul de multe fantasme, ceea ce face povestea din ce în ce mai interesantă și mai palpitantă…

Dar Marea Întîlnire, coborîrea în prăpastie și punctul culminant al poveștii nu va fi întîlnirea față în față a celor doi, ci confruntarea tuturor așteptărilor, fantasmelor și proiecțiilor minții noastre cu acel personaj bifat la un moment dat, ce devine după o vreme cît se poate de real. Căderea în prăpastie există după toate ritualurile de împerechere cunoscute: în club, la liceu, ieșind cu prietenii, chiar și după aranjamente părintești. Uneori povestea durează ani de zile pînă să se ajungă la constatarea că Făt-Frumos e, pînă la urmă, doar un om.

După cum am observat, amorul, virtual la început, ajunge fix în același punct ca amorul care e de la început în carne și oase: la prăpastia dintre iluzii și așteptări și la realul neajunsurilor pur umane. Faptul că disperarea, singurătatea, curiozitatea sau nevoile sexuale ne trimit la un dispozitiv de buzunar cu ajutorul căruia să facem o selecție pentru perpetuarea speciei nu ne transformă în roboți, pentru că, în fond, iubirea rămîne aceeași mîncare de pește.

Cu toate acestea, mă întreb și eu, așa cum s-au întrebat și alți contemporani care au analizat un pic din psihologia actuală: oare există o a treia criză, derivată din cea de timp și spațiu? Oare, datorită vitezei de mișcare și de trăire a experiențelor, de îmbogățire excesivă cu informații și de cunoaștere a sute de persoane în fiecare lună, nu se produce și o criză de intimitate? În cîteva secunde și în spațiul restrîns pe care îl avem la dispoziție, unicitatea și complexitatea firii noastre se rezumă la o poză, un număr, un oraș și cîteva cuvinte-etichetă… Cu excepția celor care și-au asumat să caute dincolo de poză, să se lupte cu fantasmele, să coboare în prăpastie și să se ridice voinicește.

Și au trăit fericiți pînă la adînci bătrîneți!

> *„Oriunde ești,*
> *oricît de singur te simți, lumea*
> *se oferă drept ofrandă*
> *imaginației tale, te cheamă*
> *la ea și îți anunță apartenența*
> *la familia globală a lucrurilor.“*
>
> MARY OLIVER

***Diana Elena Neagu** este psiholog.*

■ ■ ■

Socializare online de nișă

Pentru cei care caută și alte rețele de socializare decît Facebook-ul, site-ul yoda.ro propune un top al celor mai de nișă rețele.

Fotolog.com – Un site popular în America de Sud, una dintre primele rețele de socializare de pe Internet cu fotografii. Are în jur de 50 de milioane de utilizatori și este puțin cunoscut în Europa, unde cei care postează sînt artiști, fotografi sau graficieni consacrați.

Qzone.com – O rețea populară mai ales în China și Coreea de Sud, cu peste 500 de milioane de utilizatori, un mix între Facebook și Myspace. Rețeaua este dedicată în special jurnalelor, blog-urilor, iar utilizatorii sînt încurajați ca, pe lîngă postarea de fotografii și mesaje, să asculte muzică. Vîrsta medie a utilizatorilor este cuprinsă între 18 și 24 de ani.

aNobii.com – O rețea de socializare destinată publicului cititor de cărți, în care discuțiile gravitează în mediul literar. Rețeaua este deținută de o companie susținută de cîteva edituri celebre, între care Harper Collins, Penguin și Random House.

Yelp – Fondată în 2004, rețeaua este destinată informațiilor despre firme, restaurante, saloane de înfrumusețare, magazine etc. Sînt postate *review*-uri despre locurile unde ai fost sau sînt căutate informații despre locuri unde ai vrea să mergi.

Flixter – În afară de partea de socializare, specificul Flixter se axează pe discuții despre filme. Poți vorbi despre filmele preferate sau poți descoperi informații despre noile pelicule cinematografice.

Odnoklassniki – O rețea populară în teritoriile țărilor vorbitoare de limba rusă. Are în jur de 50 de milioane de utilizatori, este centrată pe fotografii și are rolul de a reuni prieteni și foști colegi de clasă. De altfel, numele se și traduce prin „colegi de clasă“. Este al șaptelea cel mai vizitat site din Rusia și al 60-lea din lume.

(sursa: yoda.ro)

Luiza VASILIU

Partea plină a Facebook-ului

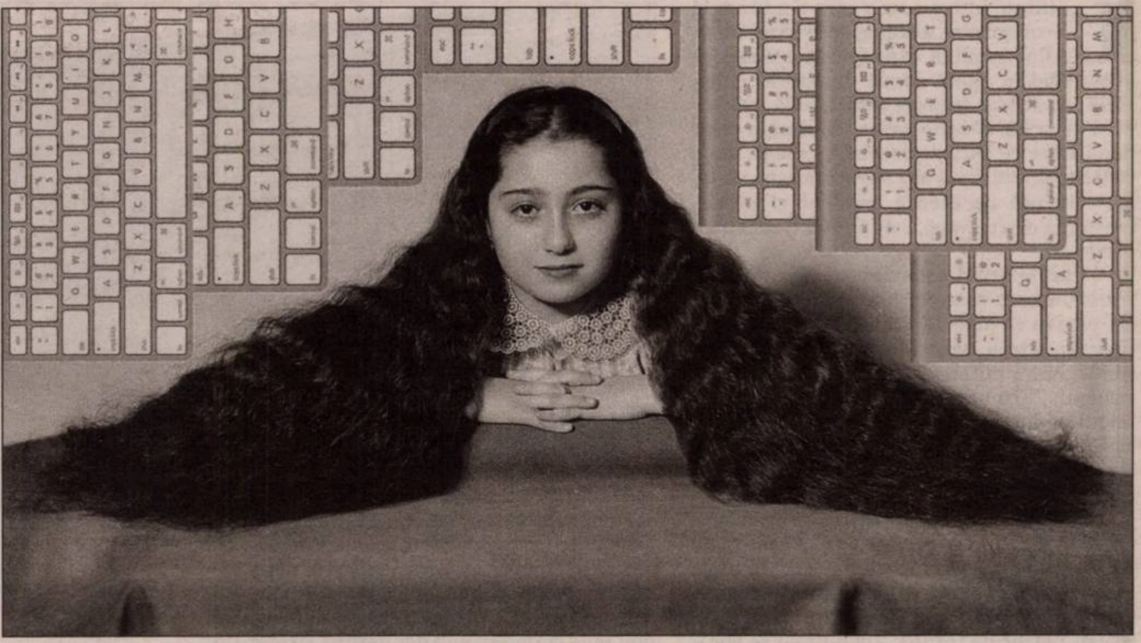

„Sufletul nu crede niciodată nimic fără o imagine.“

ARISTOTEL

Mă trezesc, caut telefonul sub pernă, descîlcesc căştile, deschid Facebook-ul şi, cu ochii pe jumătate închişi, mă uit la peisajul noii zile. Uciderea jurnaliştilor din Virginia, Mîndruţă despre imigranţi („oameni pentru care un război e doar o scuză pentru a forţa o graniţă în speranţa unei vieţi mai bune“, „Iar Europa are de ales între a se preda sau a începe să-i trimită pe aceşti oameni să-şi facă un drum în propria ţară. Aşa cum e şi normal.“), monopolul cultural al Amazon-ului, şapte căderi nervoase în filme, un poem de Şerban Foarţă, belgrădenii îi primesc pe refugiaţi cu braţele deschise, o poză cu o călugăriţă (insecta), anunţ cu masterul de antropologie de la SNSPA, 50 de ani de *Highway 61* al lui Dylan, album nou Zola Jesus, o pisică uitîndu-se pe geamul unei maşini, o prietenă transcriind o conversaţie cu un amic fără Facebook („Am văzut, mi-a zis el, că prietenii mei, cînd sîntem la o petrecere, îşi fac poze, dar nu pozele alea în sine îi entuziasmează, ci cînd hotărăsc să posteze pozele pe Facebook. Atunci li se luminează feţele.“), un amic cu barca pe Dunăre, Dan Perjovschi *share*-uind o fotografie cu o tabără de refugiaţi cehoslovaci din Austria, în 1968. Pe Facebook, evenimentele mici şi evenimentele mari fac fluxul personal de ştiri şi îngroaşă membrana vieţii digitale care ne leagă unii de alţii. Nu mă mai uit la televizor de ani de zile. L-am înlocuit cu Facebook-ul.

Mă ridic din pat, îmi fac cafeaua, deschid laptop-ul. Fiecare *tab* nou e un fir pe care-l desfac de pe Facebook. Acolo am adunată toată presa din lume care mă interesează, site-urile de muzică, film şi literatură, prietenii în ale căror recomandări am încredere. Citesc aproape două ore texte despre refugiaţi. Mă întristez, mă emoţionez, mă enervez. La o galerie foto din *The Atlantic*, îmi dau lacrimile. Turul de dimineaţă pe Facebook e felul meu, stîngaci şi imperfect, de a saluta lumea. Cu un secol în urmă, oamenii ieşeau la o plimbare prin satul sau oraşul lor. Schimbau două vorbe cu vecinii, verificau dacă au înflorit cireşii, călcau într-o băltoacă. Acum se plimbă pe Facebook.

Într-un reportaj excelent din *The New York Times*, Matthew Brunwasser scrie despre criza refugiaţilor din perspectiva rolului jucat de reţelele de socializare: „În această migraţie modernă, hărţile de pe smartphone, aplicaţiile de localizare, *social media* şi WhatsApp-ul au devenit instrumente esenţiale. Imigranţii depind de ele ca să posteze actualizări în timp real despre rute, arestări, mişcările poliţiştilor de la graniţă, transport, cît şi despre locurile de cazare şi preţuri, ţinînd în acelaşi timp legătura cu familiile şi prietenii lor. Primul lucru pe care-l fac după ce trec cu bine apele dintre Turcia şi Grecia e să scoată telefonul şi să le trimită celor de-acasă un mesaj.“

Joi, 27 august, Mark Zuckerberg, şeful Facebook, anunţa triumfător: „Tocmai am atins un nou punct de referinţă. Pentru prima dată, un miliard de oameni au folosit Facebook într-o singură zi. Luni *(24 august 2015, n.m.)*, 1 din 7 oameni de pe Pămînt au folosit Facebook ca să comunice cu prietenii şi familia lor.“ Un miliard de oameni într-o singură zi, un miliard şi jumătate de utilizatori în fiecare lună (dintre care opt milioane sînt din România). Cam cît populaţia Chinei. Numai că Facebook e interzis în China din 2009, în urma revoltelor din Ürümqi, cînd guvernul chinez a vrut să împiedice activiştii pentru independenţa provinciei Xinjiang să-şi facă publice nemulţumirile. Reţelele de socializare (Facebook, Twitter, YouTube) sînt/au fost interzise definitiv sau blocate parţial în Bangladesh, China, Egipt (în timpul Primăverii Arabe), Iran, Coreea de Nord, Siria, Tadjikistan, Turcia. Oriunde guvernul vrea şi poate să controleze informaţia, el taie accesul la reţelele sociale, ceea ce spune destul de mult despre legătura dintre democraţie şi *social media*. Reţelele sînt un instrument minunat pentru mişcările civice. Folosite cu cap, adună oameni, răspîndesc informaţia şi schimbă stări de fapt. Ca la protestele din toamna Roşiei Montane, de pildă.

În martie 2015, am luat o pauză de Facebook. Trebuia să fie o pauză scurtă, de o săptămînă, dar s-a ţransformat într-una de două luni. Două luni de linişte, dezintoxicare şi eliberare de presiunea de a şti mereu totul şi de a povesti fiecare prostioară (sau, vorba lui Charles Baxter, pe care l-am şi citat pe Facebook cu aceste versuri: „A fi liber de situaţii, / A trăi de la o zi la alta fără evenimente // Şi a fi liber de nevoia de a le povesti.“). Mă săturasem de pactul ficţional al vieţilor cosmetizate (trebuie să crezi că X e fericit doar pentru că X postează o poză în care pare fericit), de zgomotul notificărilor şi al actualizărilor continue, de disponibilitatea infinită pe care o ai (îţi poate scrie oricine oricînd), de felul nefiltrat în care circulă informaţia (link-uri neverificate, psihoze rapide, comentarii furtunoase), de politica foarte alunecoasă de colectare a datelor personale. Pe scurt, de tot baletul. Mi-a folosit pauza asta, intenţionez s-o transform într-un obicei anual. E bine să fii greu de găsit, e bine să nu ştie nimeni nimic despre tine şi nici tu despre alţii. Decît dacă vrei neapărat – şi atunci pui mîna pe telefon şi suni. După ce m-am întors (adică mi-am reactivat contul), am început să fac curat: *unfollow*-uri masive oricui posta excesiv sau plictisitor sau militant. Dacă nu uiţi că Facebook-ul e doar un instrument şi că tu deţii controlul, e-n regulă, îl poţi folosi în avantajul tău. Dacă uiţi, e ca un stilou care-ţi umple din cînd în cînd geanta de cerneală.

Membrana vieţii digitale care ne leagă unii de alţii.

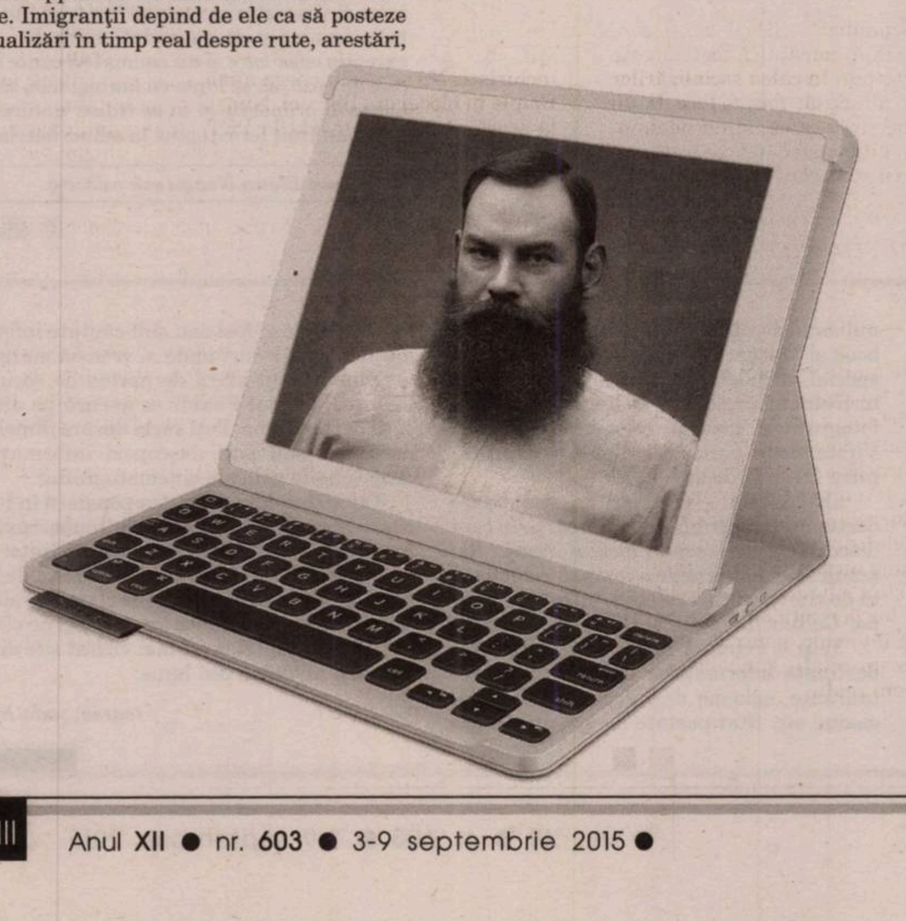

Pînă una-alta, pe Facebook am găsit un exemplar din Lyotard de care aveam nevoie pentru o traducere, tot acolo am început nişte prietenii şi tot acolo îmi organizez agenţia mea privată de ştiri (despre legătura dintre reţelele de socializare/Internet şi supravieţuirea presei va fi vorba, poate, într-un alt text). Pe Facebook am carnetul de bal (evenimentele la care vreau să merg), prietenii de departe (odată am ratat o nuntă pentru că o prietenă foarte bună din Franţa mi-a trimis invitaţia pe un mail mai vechi şi nu pe Facebook), jurnalul (aplicaţia On This Day îţi arată ce prostii postai în aceeaşi zi, cu X ani în urmă), scriitorii preferaţi, trupele, filmele etc. De la începutul acestui articol şi pînă acum, m-am oprit de peste o sută de ori ca să văd „ce mai e“ pe Facebook. De la începutul acestui articol, un coleg jurnalist a postat link-ul unui reportaj mai vechi din *România liberă*, în care Mîndruţă apare dormind pe un pat de campanie, în Herăstrău, simulînd situaţia unui refugiat („Dacă vrei să fii ajutat la un moment dat – Doamne fereşte să avem şi noi vreun necaz! –, trebuie să-i ajuţi şi tu pe alţii“, declara Mîndruţă în 2010; uneori e bine că Internetul nu uită), o prietenă a decis să adopte un cîine fără stăpîn (care fusese dat spre adopţie tot pe Facebook), eu am aflat că Houellebecq pregăteşte o expoziţie la anul, la Palais de Tokyo, şi am trimis link-ul fanilor H. pe care-i am în listă, am stabilit o întîlnire la film pentru diseară, am dat vreo zece *like*-uri, am ascultat nişte piese noi, am decis soarta motanului negru care tot apare în curte şi am trimis *reminder*-e pentru nişte texte care urmează să apară săptămîna viitoare în *Dilema veche*. Parcă nu-i chiar aşa de rău.

■ ■ ■

Maria IORDĂNESCU

Iasă-ţi copiii să vină la tine

O întîlnire de tip Facebook

© M. Oculeanu

Unul dintre motivele nenumărate pentru care sînt recunoscătoare redacţiei *Dilemei vechi* este festivalul pe care îl organizează, de cîţiva ani, la Alba Iulia. O întîlnire, cu mari bucurii, între oameni de diverse vîrste, formaţii şi ideologii, care au ceva de spus, şi tineri, copii şi adulţi care au de ascultat. Îmi imaginez că nu e deloc simplu să aduni în mijlocul ţării oameni importanţi, cu agende încărcate, aflaţi la zeci sau sute de kilometri depărtare, să construieşti programe pentru toate gusturile, nivelurile de educaţie şi de interes, să ţii aproape spectatori şi invitaţi străini unii de alţii. Am fost anul acesta la festival şi vă pot spune cu mîna pe inimă că toate acestea le-au reuşit din plin organizatorilor: am văzut copii bucuroşi să picteze şi să scrie poveşti, adolescenţi încîntaţi să danseze pe ritmul folk-ului anilor '80 ai secolului trecut sau pe cel al jazz-ului contemporan, tineri dispuşi să asculte dialoguri şi conferinţe, pe subiecte pornind de la păcatele lumii contemporane şi pînă la viaţa Europei de azi.

Dar dincolo de generozitatea şi profesionalismul organizatorilor, am admirat, o dată mai mult, curajul lor şi al invitaţilor lor de a iniţia şi de a construi un alt fel de dialog cu ascultătorii, în spaţii neconvenţionale. Spre exemplu: conferinţa „Dereglări contemporane“ a avut loc în aer liber, în faţa Catedralei Romano-Catolice din Alba Iulia. Subiect dificil de abordat fără să naşti controverse, iritări, obiecţiuni etc. Pe scurt, este unul dintre subiectele care nu pot naşte adeziuni complete, cu atît mai puţin de la un public cu totul eterogen, adunat acolo şi din alte motive decît acela de a asculta opiniile unor intelectuali: curiozitate, chef de distracţie sau de ceartă, scenarii belicoase, plictiseală etc. Secvenţa arăta cam aşa: cei trei invitaţi la o masă, în faţa lor sute de scaune pline cu spectatori, iar în spatele lor – şi pe lîngă ei – copii care se jucau de-a dacii şi romanii cu zgomotele aferente, tineri ieşiţi în oraş la o bere, bunici care îşi căutau panicaţi nepoţii rătăciţi, părinţi dezarmaţi în faţa exuberanţei progeniturilor… Toţi, într-un fel sau altul, comentau ce se întîmpla „pe scenă“.

Era deci o conferinţă, iar în „subsolul“ ei se desfăşurau comentariile, la subiect sau nu. Precum o pagină de Facebook. A fost o întîlnire de tip Facebook, în care selecţia publicului a dispărut (selecţie generată, în mod obişnuit, de locul formal al întîlnirii, de plata unui bilet sau de regulile impuse de deţinătorii spaţiului), iar părerea publicului curgea în timp real, fără altă cenzură decît cea a educaţiei şi a autocontrolului.

În aer liber eşti liber să vorbeşti ca pe Internet.

A fost un experiment reuşit: comentatorii – puţini, de altfel – aflaţi în afara subiectului au fost liniştiţi, stăviliţi de cei care voiau cu adevărat să asculte şi să închege un dialog, pe tema dată. Două elemente mi s-au părut esenţiale pentru curgerea normală a evenimentului: 1) cei care „scriau pe pagina de Facebook“ chiar aveau ceva de spus şi 2) încercările de deturnare a evenimentului către teme derizorii au fost domolite de invitaţi cu fermitate, umor, inteligenţă.

O astfel de întîlnire este benefică pentru tînăra generaţie: este o întîlnire pe terenul lor, modelată de regulile asumate împreună.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

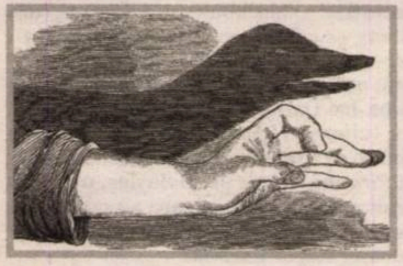

Iaromira POPOVICI

bazar

Oameni ocupaţi

– reali şi simbolici –

În ultimul timp, precum bine se ştie, mulţi oameni sînt tot mai ocupaţi, se află într-un du-te-vino continuu, pentru lucruri fie mari, fie mărunte, nu contează: contează să fie ocupaţi, să fie mereu *on the run*…

Nu contest faptul că majoritatea semenilor noştri se agită astfel pentru a-şi cîştiga traiul zilnic. Dar, pe lîngă această sudoare a frunţii, destui dintre noi intrăm cu capul înainte şi în tot soiul de alte activităţi aparent facultative, cu un singur scop, în principiu: acela de a ne ocupa şi puţinul timp liber pe care-l mai avem, şi în legătură cu care ne tot plîngem că s-a comprimat. Ne chinuim să ni-l umplem ca să nu simţim golul ăla existenţial (despre care unii dintre noi spun că ar exista), ca să nu ne lăsăm doborîţi de vîntul prea entuziast al unei libertăţi cu care nu ştim ce să facem şi, în sfîrşit, ca să nu rămînem singuri cu (uneori) insuportabilii noi înşine.

Evident, cele de mai sus nu sînt valabile în toate cazurile. Dar, în destule situaţii, această agitaţie face ca întîlnirile în carne şi oase între prieteni sau apropiaţi să devină imposibile. E greu să te întîlneşti cu cineva pur şi simplu de plăcere, la o cafea, pentru că respectiva persoană nu trebuie doar, în ziua aleasă, să corecteze 40 de lucrări, să-şi ia copilul de la şcoală şi, eventual, să-l ducă la doctor, să-şi viziteze mama în vîrstă, să se ducă să-şi facă unghiile şi părul şi să dea o fugă pînă la supermarket. Ci şi să se prezinte la cursul săptămînal de dans, tai chi, tae bo, aikido sau yachting, să-şi facă tema pentru cursurile de spaniolă, japoneză, arabă ori la masterul de istoria artei, teologie sau filozofie. Plus să mai participe, printre picături, la vreo două seminarii de dezvoltare personală, gîndire pozitivă sau orice altă formă mai mult sau mai puţin instituţionalizată de fericire cu orice preţ.

Toate cele enumerate în prealabil mi se par, fără îndoială, cît se poate de utile. De altfel, pînă şi eu am fost „angrenată“ pentru destul timp (dacă mă gîndesc bine, cred că am făcut vreo zece ani de master-uri, dacă e să-l pun la socoteală şi pe cel la care m-am înscris de mai multe ori, desigur, profund schimbat…). Doar că, în momentul de faţă, constat că toate aceste activităţi se pun în calea socializărilor simple, de altădată: *face to face*, la un suc, o bere sau o cafea, stînd nealambicat (sau, dimpotrivă, foarte profund) la taclale cu prietenul ori prietena X.

E greu să te întîlneşti cu cineva pur şi simplu de plăcere.

Aud, de multe ori, cam următoarea explicaţie: nu contează cît de des ne vedem, prietenia rămîne, dacă e adevărată. Nu mă-ndoiesc de asta, sînt perfect de acord. Doar că tindem, unii dintre noi, să devenim o comunitate de oameni singuri care, desigur, îi au pe ceilalţi la modul simbolic, dar nu au timp să-i vadă mai niciodată în realitate. Între timp, stau singuri în casele lor, cu aparatele lor perfecţionate, pe care le butonează temeinic, pentru a reactiva tocmai aceste relaţii simbolice cu diverşi oameni reali…

Selma IUSUF

legende urbane

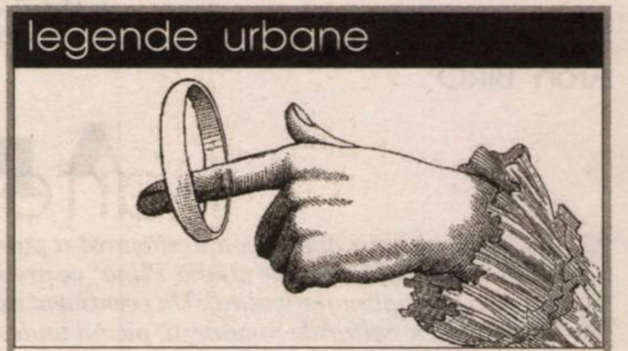

Case în Bucureşti

Povestea domnişoarei O. poate fi povestea fiecăruia dintre noi care şi-a căutat rostul şi locul într-un oraş oarecare. În Bucureşti, de pildă. Domnişoara O., bucureşteancă ea prin naştere, a plecat din apartamentul părintesc de pe undeva din Vitan ca să se mute cu băiatul de care se îndrăgostise pînă peste cap. Au găsit ei două camere prin fundul Berceniului, la etajul 10 al unui bloc din care hăulea deprimarea. Unul dintre miile de blocuri făcute din plăci de beton puse peste plăci de beton, fără nici un Dumnezeu, în care fiecare locatar făcuse cîte ceva ca să se simtă mai bine. Apartamentul lor era total nerenovat. Păstra aerul de anii '80, cu linoleum verde dezlipit la colţuri şi chiuvete triste aşezate strîmb. O mochetă dubioasă adia la rîndul ei un trecut promiscuu.

Dar n-avea nimic. Domnişoara O., care plecase de acasă cu un rucsac de haine în spate şi cu o plantă în ghiveci, s-a gîndit că ăla poate fi cel mai frumos loc din lume. O fi fost o perioadă. Era felia de viaţă în care vecinii se strîng în faţa scării în serile calde de vară, animaţi de o familiaritate de clan. Care în maiouri, care fără, femeile în capoate înflorate, în şlapi de plastic. Mirosurile bucătăriilor modeste se amestecau. Vara – ardei copţi şi iarna – murături reci cu prăjeli grele.

În etapa asta, domnişoara O. a strîns multe cărţi, un televizor mic, ceşti, farfurii şi tacîmuri. Cu astea s-a mutat într-un alt apartament închiriat, aflat însă chiar în centru. Apartamentul fusese nelocuit cu anii. Închis în urma unei tragedii de familie, cu o tînără fată atinsă de o îngrozitoare boală care-i împărţea realitatea în două bucăţi diferite ce se băteau permanent cap în cap la ea în cap. Mobilele vechi, scaunele cu tapiţeria desfundată, scrinurile anchilozate au stat mute pînă cînd domnişoara O. le-a curăţat, le-a desprăfuit, le-a locuit. Aici însă nu prea vedea urmă de vecini. Din cînd în cînd cîte o cucoană veche o privea cum venea şi pleca în treburile ei prin oraş. Clădirea avea un lift îngust ca un sicriu, care păstra încă geamurile tăiate în faţete grele şi grilajul frumos din fier forjat. „Să închideţi bine uşa la lift“, voia să se asigure cucoana, al cărei ruj roz migra ca un soare în ridurile circulare din jurul gurii. Domnişoara O. închidea uşa liftului cum se cuvine.

Pînă cînd, copleşită de tristeţea vechiului apartament în care nu avea voie să facă mai nimic, s-a mutat iar la cîteva străzi mai încolo. De data asta, pe lîngă şi mai multe cărţi, oale, farfurii şi căni, floarea în ghiveci şi un televizor mai mare, avea şi o maşină de spălat grea ca viaţa. Apartamentul nou era cît un cub. Dintr-un pas ajungea în bucătărie şi din altul în dormitorul în care încăpea doar un pat. Baia era o glumă. Dar locul era curat şi frumuşel, domnişoara O. putea să-l locuiască cu dragoste. Şi a stat ceva acolo. Blocul era impersonal. Lume străină venea şi pleca, multe apartamente erau, la fel, închiriate. Nu se mai închega nimic acolo, aşa cum se întîmpla în blocul din Berceni. Nimeni nu mai stătea verile la scară să bea Neumarkt la PET. Siluete fantomatice veneau şi plecau, puteai să dispari cu anii, nimeni habar n-ar fi avut.

Pînă cînd domnişoara O. s-a mutat iar, de data asta cu o camionetă de lucruri, în primul ei apartament cumpărat pe credit. O aduseseră căutările pe una din străduţele liniştite de prin zona Foişorului. Vecinătăţile erau paradoxale, ca oraşul. Case frumoase şi vile scumpe la o aruncătură de băţ de biete cocioabe pline de viaţă. Vara, pe străzile mărginite de tei, uguiau guguştiucii. Aerul stătea cumsecade pe acoperişuri, pe oameni şi pe curţile din care abureau seara căldurile de peste zi, gonite cu furtunul cu apă rece. Creşteau printre garduri hortensii şi mici margarete.

Domnişoara O. se rînduise şi ea. Avea aragaz, frigider, maşină de spălat şi televizor mare. Avea şi mai multe cărţi, dar şi oale şi tacîmuri. Nici să fi vrut, nu mai putea pleca din cartier. La încheieturi îi zornăiau lanţurile groase ţintuite de electrocasnice diverse. Drumul prin oraş era gata.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

Aron BIRO

A patra „Lună Plină“

La mijlocul lunii august s-a desfăşurat a patra ediţie a Festivalului de Film Horror şi Fantastic „Lună Plină“ ce are loc în pitorescul sat săsesc Biertan (lunaplinafestival.ro). Un eveniment exotic, poate prea exotic pentru interesele culturale româneşti, picînd undeva în falia de interes dintre mai multe categorii de public care au cel mult curiozităţi marginale pentru acest gen de filme, inerţial şi reductiv asociate unui număr de stereotipuri fixate în mentalul colectiv de industria popcorn americană. O comunitate nucleu, un fandom, cum se spune în nişa înrudită (ceva mai dezvoltată) a SF-ului, încă nu s-a agregat la noi, concluzie valabilă nu doar cu privire la cinema, ci şi la literatură, unde se traduce şi se consumă cu nesaţ încă horror-ul (în bună parte reeditat) din urmă cu două-trei generaţii, ori „şcoli de gîndire“ (King, Koontz etc.). Evoluţia Festivalului „Lună Plină“ a fost documentată ediţie cu ediţie în paginile Dilemei vechi, *iar o pledoarie pentru horror şi pentru existenţa unui eveniment cultural de acest tip am prezentat cu ocazia ediţiei precedente, astfel că această dare de seamă va fi ceva mai seacă şi mai informativă.*

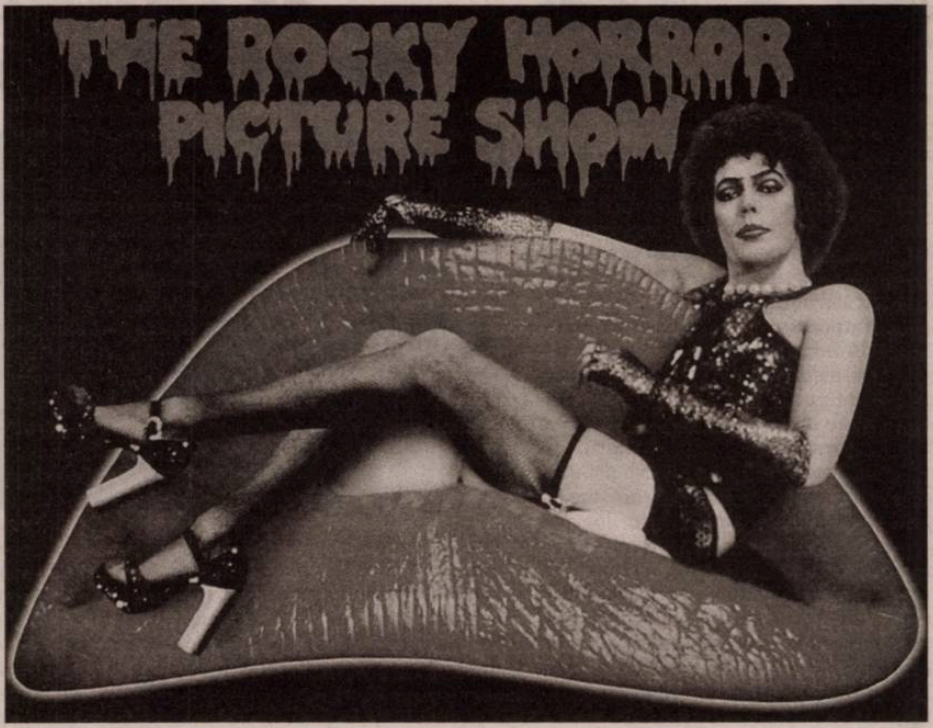
THE ROCKY HORROR PICTURE SHOW

Festivalul, derivat oarecum din TIFF-ul clujean, nu pare să atragă masa critică necesară sustenabilităţii; aşa se face că această a patra ediţie a avut un caracter minimalist, cu doar nouă filme în program împărţite între două zile, o escapadă de week-end care să nu încurce pe nimeni, nici măcar pe tradiţionalul juriu – de data aceasta s-a acordat doar Premiul publicului, iar secţiunea de scurtmetraje a lipsit.

Din fericire, s-a păstrat tradiţia petrecerilor nocturne la terasa Ţăruş, la adăpostul unui umbrar spectaculos luminat, cu un bar bine dotat de sponsori, iar proiecţiile, atîtea cîte au fost, nu au dus lipsă de public – nici măcar musical-ul *The Rocky Horror Picture Show* proiectat la finele fiecărei ediţii şi pe care publicul ar trebui de-acum să îl ştie pe de rost. Ce-i drept, parte din farmecul filmului ţine de a-l şti pe de rost, ceea ce permite publicului să participe la proiecţie mai degrabă ca la un pre-party – participanţii mai inebriaţi au început să danseze în bunul spirit al filmului, cu riscul de a-i irita pe cei care chiar voiau să-l vadă.

A avut un caracter minimalist, cu doar nouă filme în program.

Cu excepţia absenţei scurtmetrajelor, programul a fost structurat după tipicul ediţiilor precedente – cîteva hit-uri clasice, cîteva debuturi timide, care au căpătat o şansă în plus de a fi băgate în seamă, şi cîteva filme proaspete bine primite şi premiate la festivalurile de gen din ultimul an. S-a păstrat şi caracterul internaţional, evitîndu-se o concentrare excesivă pe filmul american; de aici derivă unul din punctele de atracţie ale festivalului – eterogenitatea stilistică şi tematică. Eticheta „horror“ trebuie înţeleasă în sensul său cel mai larg, reprezentînd mai degrabă plaja de emoţii stimulate de poveştile prezentate decît o gamă de stereotipuri la care se aliniază toate filmele. Sub etichetele generice de horror & fantastic sînt incluse comedii romantice, suprarealism post-Lynch, parodie, SF, ori ceea ce publicului mai preţios îi place să numească thriller psihologic. În continuare voi trece în revistă titlurile prezentate în acest an, pe categorii.

În categoria debuturi neglijabile intră *Fury: The Tales of Ronan Pierce* – o pastişă după *Sin City*, „ecranizare a unei benzi desenate care nu s-a scris încă“, în care toată echipa pare să fi fost pe cocaină, cu actorii răcnindu-şi replicile şi uitîndu-se unii la alţii cu albul ochilor. Un debut ambiţios şi proiect de familie al fraţilor Kevin (regie, scenariu) şi Michael McCarthy (scenariu, rol principal), care însă nu depăşeşte statutul de exerciţiu tehnic. Cel de-al doilea film pasabil a fost *Bodom* (regia Gergö Elekes şi Jozsef Gallai), promovat drept primul *found-footage* unguresc, despre un cuplu de studenţi finlandezi vorbitori de maghiară care investighează împrejurările şi împrejurimile crimelor petrecute în urmă cu o jumătate de secol pe lîngă lacul Bodom (eveniment drag fanilor heavy metal datorită popularei trupe Children of Bodom, care bate apa în piuă pe acest subiect de douăzeci de ani). Filmul suferă de numeroase probleme tehnice, pe deasupra faptului că genul *found-footage* şi-a cam trăit traiul, iar oportunităţile rămase pentru inovare au cam secat.

În categoria filme recomandabile aş încadra franţuzescul *Horsehead* (regia Romain Basset, premiat la Fantasporto), un delir psihedelic criptic despre o tînără bîntuită în coşmarurile sale de nechezatul şi fornăitul unui individ cu cap de cal. Filmul este, de altfel, o răstălmăcire freudiană cu uşoare nuanţe lesbiene a seriei de tablouri „Coşmarul“ ale lui Henry Fuseli şi prezintă unele similitudini cu un alt film oniric proiectat acum doi ani la Biertan, *Lords of Salem*. Celălalt debut care a făcut valuri la festivalurile recente (premiu la Sitges pentru regia lui Jonas Govaerts) este filmul belgian *Cub*, despre un grup de copii-cercetaşi care se confruntă, în timpul unui exerciţiu de ghidare prin pădure, cu un copil sălbăticit. În sfîrşit, Premiul publicului de la Biertan a revenit lui *Reality* al deja celebrului autor francez de absurd ionescian Quentin Dupieux. Noul său film e o versiune amuzantă a *Mulholland Drive*-ului lui David Lynch, despre un regizor aflat în căutarea unui Oscar.

În mod tradiţional, festivalul are şi un program de clasice – pe lîngă pomenitul *The Rocky Horror Picture Show,* care încălzeşte publicul pentru petrecerea de închidere, anul acesta am avut parte de un maraton *creature-feature* – filme cu creaturi ce terorizează comunităţi panicarde şi şerifi ce se scarpină în cap. Selecţia a inclus titluri de căpătîi ale subgenului, cu un focus pe creaturi acvatice: a) blockbuster-ul *Jaws* cu care Spielberg se califica în anii '70 în liga regizorilor mari; b) *Piranha* – versiunea şaptezecistă, o parodie la *Jaws* ce avea să îl consacre pe Joe Dante drept regizor de comedii horror (ulterior *Gremlins);* c) *Alligator,* ceva mai puţin cunoscut decît primele două, scris (ca şi *Piranha)* tot de John Sayles, unul din oamenii mari de cinema care au crescut în industria *B-movies* sub bagheta legendarului producător Roger Corman.

Festivalul a fost complementat de un eveniment paralel fără legătură directă, tabăra de dezbateri neo-stîngiste cu nume ameninţător „Pumn“, a cărei relaţie cu festivalul a fost incertă – unii participanţi ar fi intrat la cîte un film, alţii ar fi dorit un protest *flash-mob* anticapitalist, însă „Lună Plină“ nu e tocmai cel mai potrivit caz de eveniment *corporate,* ci mai degrabă un moft dat de pasiunea organizatorilor, iar această ediţie – o încercare inerţială de a menţine continuitatea, poate în vederea unei eventuale regîndiri a conceptului. Succesul Festivalului „Lună Plină“ pare limitat de posibilităţile de transport, limitare care nu e neapărat compensată de exotismul locaţiei – nu la fel de atractivă ca locaţia Festivalului „Anonimul“ –, chiar dacă la nivel conceptual un sat cu tradiţie medievală din inima Transilvaniei e ideal pentru un festival horror. Pînă la urmă, „Lună Plină“ din acest an a fost totuşi, pentru turismul cinefilic, un nimerit preludiu pentru „Anonimul“. Rămîne de văzut cum va evolua prin comparaţie versiunea urbană, deci ceva mai accesibilă logistic – Festivalul Dracula de la Braşov, anunţat pentru începutul lui octombrie.

© I. Rusu

***Aron Biro** este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

În port la Cetate

De ani de zile tot zic că ajung la Cetate şi mereu a intervenit cîte ceva şi n-am reuşit. Acum, cu toată oboseala de după Festivalul Dilema veche *de la Alba Iulia, am luat drumul Calafatului şi tare bine am făcut. Au fost trei zile absolut minunate, suspendate într-o bulă de calm şi voluptate culinară, cu bună dispoziţie, poveşti, apusuri care-ţi tăiau răsuflarea, cu baie în Dunăre, muzică şi filme. Şi pentru că ne-am întîlnit şi ne-am bucurat de toate aceste lucruri la Divan, i-am propus Ancăi Grădinariu (critic de film) să scriem împreună cronica zilelor petrecute la Cetate. O singură recomandare: pentru a evita orice efect advers, e preferabil să nu citiţi textul nostru înainte de masă. (**A. M. S.**)*

© A. Bulboacă

Ana Maria SANDU

Trebuie să spun din capul locului că n-am mîncat atît de bine ca la Divan nicieunde în altă parte. Maică-mea s-a închinat la telefon cînd m-a auzit povestindu-i cu entuziasm despre stufatul de ied, ciulamaua de ciuperci, borşul de legume cu praz, salata de cartofi cu peşte, chifteluţele cu sos de roşii şi alte minunăţii încercate la Cetate. Am asigurat-o că sînt tot eu, dar că ce e bun şi mofturosului îi place.

Cînd am ajuns, *Chef* Cezar Munteanu fusese chemat şi pregătise o specialitate de peşte cu creveţi, *pesto,* dulceaţă de *lime,* care îi făcuse pe invitaţi să rămînă cu gurile căscate şi la propriu, şi la figurat. Dansul trecerii cu farfuriile de jur-împrejurul mesei de la Divan ar trebui cumva brevetat, căci s-a dovedit extrem de plăcut şi nu s-a tocit deloc prin repetabilitate. Mai ales că spectacolul a continuat în fiecare zi altfel, şi mai neaşteptat, şi mai gustos. Feţele doamnelor care au adus bucatele la unul dintre prînzuri, sub îndrumarea lui Mircea Dinescu, aplaudate la scenă deschisă, erau în sine un spectacol. Sătui, contemplativi şi fericiţi, asta scria pe feţele tuturor celor cu care m-am întîlnit la Cetate.

Multe dintre filmele proiectate le văzusem, din fericire. Şi adevărul e că cinema-ul are o misiune grea aici, pentru că trebuie să concureze cu lumina şi cu starea de lene absolută care pune uşor stăpînire pe lumea de la Dunăre. Aşa că m-am bucurat mai mult de concertele de seară, de pe scena în aer liber. Băieţii de la Impex (Horaţiu Şerbănescu, Andrei Dinescu, Eugen Imecs, Thomas Hofer şi Janin Pasniciuc, care de-a lungul vremii au mai fost Steaua De Mare) au cîştigat un grup de fani printre noi, aşa că să facă bine să scoată mai repede un album. „Regina tristeţii“ şi „Manu“, în varianta lor reinterpretată, au fost alese, prin fredonare în buclă, coloana sonoră a acestei ediţii.

Aşadar, cea de-a şasea ediţie a Divanului o să rămînă pentru mine mai degrabă a degustătorilor de artă culinară şi mai puţin de filme, dar asta nu înseamnă că nu m-am bucurat să-i întîlnesc pe regizorii ale căror scurtmetraje au fost proiectate: Andrei Răuţu *(Ela, panda şi madam),* Andreea Vălean *(Nu există-n lumea asta),* Laura Muşat *(10 ore),* Oana Giurgiu (documentarul *Aliyah Dada* şi pe monteurul Eugen Kelemen, care a lucrat la multe dintre ele.

Am plecat visînd cu ochii deschişi la o rezidenţă pentru scris în spaţiul calm de la Cetate şi cu două sticle de Poezie – vinul făcut aici – în geantă.

Anca GRĂDINARIU

În DEX există mai multe definiţii pentru divan: canapea fără spătar pe care se poate şedea sau dormi sau loc de adunare şi de consfătuire. Festivalul acesta de film le include, într-o proporţie binecuvîntată, pe ambele. Organizatorii îi spun *Divanul degustătorilor de film şi de artă culinară,* o titulatură care ar putea încăpea foarte uşor sub umbrela altui cuvînt împrumutat din alte limbi şi niţel demodat: loazirul. Evenimentul se aşterne pentru oaspeţii norocoşi timp de aproape o săptămînă, într-un loc neruşinat de pitoresc, la Centrul Culutral Cetate, chiar pe malul Dunării. Patronii săi spirituali sînt familia Dinescu, un boier de curte nouă, şi graţioasa sa soţie, Maşa. Caietul-program ne explică puţin locul: blagoslovitul sat Cetate este o răspîntie locuită de Mircea Dinescu şi aflată aproape de locul unde se întîlnesc graniţele României, Bulgariei şi Serbiei… festivalul invită iubitorii de film, artă culinară şi muzică să se desfete în stil balcanic.

Un remake *după*
Marea Crăpelniţă.

Într-adevăr, iată-mă aterizată la o balcaniadă sau la un *remake* după *Marea Crăpelniţă,* unde filmele obţin mai puţine aplauze decît bucătăresele turcoaice venite special de la Imam-ul din Vidin ca să gătească o supă de linte purificatoare şi o musaca rafinată, care-ţi explodează în gură.

Dar am ajuns prea repede la mîncare, înainte să apuc să vă povestesc puţin despre împrejurimi: rar mi-a fost dat să particip la un festival de film amplasat într-un loc mai beatific. E aici o pace aproape lichidă, care se mută din fluviu direct în vene. O linişte Zen de capăt de lume şi nişte apusuri care-ţi taie respiraţia, descriptibile doar prin oftaturi. La Divan, pînă şi cei mai dependenţi posesori de iPhone-uri uită să şi le verifice din minut în minut şi preferă să vorbească unii cu alţii, privindu-se în ochi. Divanul este locul ideal pentru cozerii despre lucrurile esenţiale sau frivole, purtate cu zîmbetul pe buze şi fără nici cea mai mică iritare sau încrîncenare, de parcă vinul (alb, roze sau roşu) al boierului Dinescu ar fi fost făcut din valeriană şi nu din struguri. Şi, da, mă repet: mîncarea e absolut divină – îţi umple şi burta şi sufletul. Unii mai *trendy* i-ar spune *slow food,* cei de aici îi spun „aşa cum trebuie să fie“.

Laurenţiu Damian îi povestea cuiva la telefon experienţa Divan – „Dormim, mîncăm, vedem filme şi apoi iar mîncăm“. Dunărea e scăzută, limpede şi caldă, dar nu şi apetitul invitaţilor. Încă de dimineaţă visăm la prînz: şi ce altceva ai putea face cînd mirosul roşiilor proaspăt tăiate se împrăştie la cîţiva metri? Aici, mîncarea nu e doar gătită, ci, mai ales, pregătită. Totul are un gust de răbdare cu savoare.

Ce îi lipseşte, poate, festivalului e o identitate mai pregnantă la nivelul selecţiei. E vorba de un eveniment doar pentru *insider*-i, pentru invitaţii din ţară sau din afară, sau şi pentru public (al cărui acces nu e tocmai uşor, pentru că locul e destul de izolat)? Selecţia privilegiază filmele balcanice, grupate în jurul unui leitmotiv, iar anul acesta tema a fost „Drumuri şi răspîntii“. Iar unii oaspeţi bat drum lung ca să vină aici: unul dintre cele mai emoţionante momente ale serii de joi a fost reîntîlnirea după decenii dintre Dan Nuţu şi George Mihăiţă, doi rebeli-simbol ai cinematografiei româneşti de odinioară, la aniversarea a 40 de ani de la *Ilustrate cu flori de cîmp* al lui Andrei Blaier. Nuţu, în mare formă, a recunoscut că singurul loc în care-şi mai vede astăzi figura e oglinda în care se rade şi că doar peliculele pe care le-a făcut în tinereţe îi mai amintesc de trecerea timpului.

Şi, totuşi, festivalul plantează seminţe de cinefilie neaşteptate: tînăra chelneriţă de la barul de stuf de pe plaja de pe Dunăre m-a întrebat dacă sînt de la festival şi ce film românesc se proiectează în seara aceea. Am văzut-o, mai tîrziu, pe ea şi pe alţi localnici, la proiecţie. Unii veniţi cu maşinile, alţii cu căruţele sau bicicletele. Iar închiderea festivalului a fost şi mai balcanică decît prevedea eticheta: formaţia/taraful Mambo Siria a incediat atmosfera ca pe la nunţi de pomină, după un porc tăiat şi gătit la cuptor şi un film grecesc, *Miresele*.

pagină realizată
de Ana Maria SANDU

© A. Bulboacă

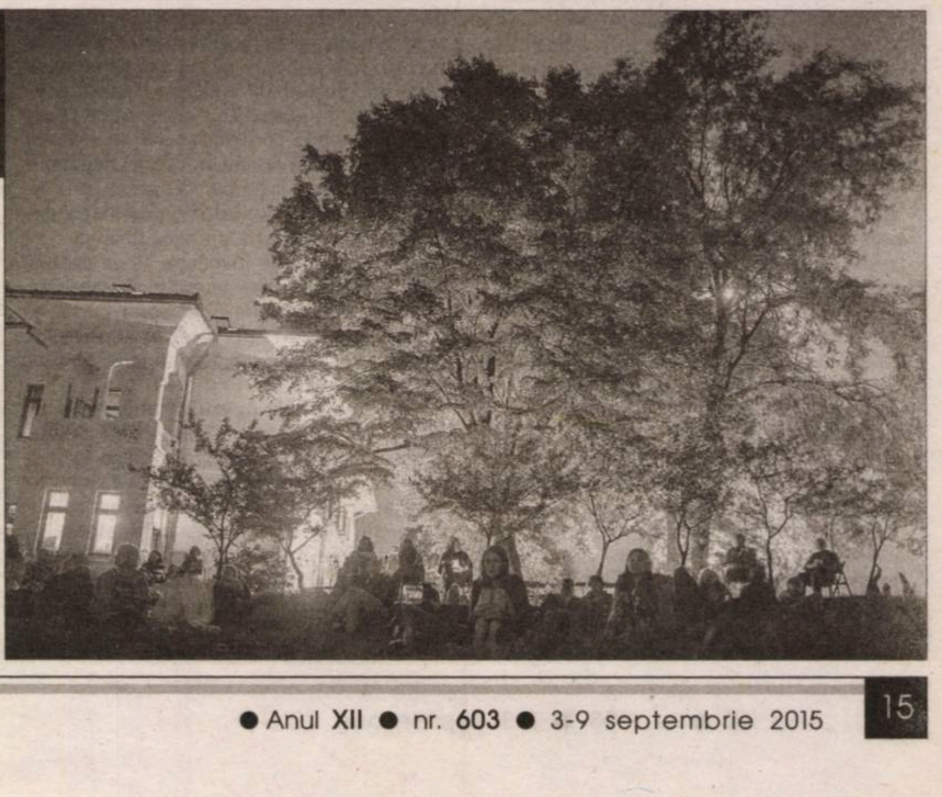

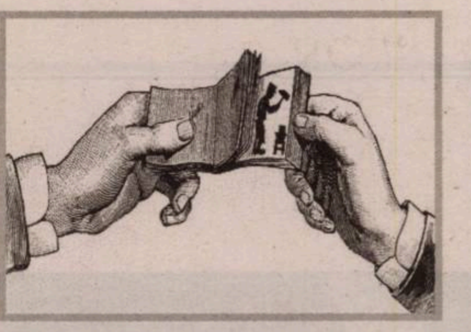

Marius CHIVU

feedbook

Înăuntrul zidului

● **Nick Mason, *Inside Out. O istorie personală a Pink Floyd*, traducere din engleză de Louis Ulrich, Editura Victoria Books, 2014.**

Peste tot în lume (auto)biografiile sînt un gen predestinat succesului comercial, doar la noi, pînă acum cîţiva ani, acest gen de cărţi nu însemna absolut nimic. Este meritul Editurii Victoria Books că a inaugurat pe piaţa românească acest gen de consum superior printr-o serie de (auto)biografii ale celebrităţilor din film (Al Pacino, De Niro, Johnny Depp, Woody Allen ş.a.), muzică (Cohen, Bono, AC/DC), sport (Sampras, Nadal, Federer, Tyson, Zlatan Ibrahimovici ş.a.) sau politică (Mandela, Fidel Castro, Papa Francisc ş.a.) – de altfel, despre cîteva din aceste cărţi s-a şi scris în *Dilema veche*.

Una dintre apariţiile dragi mie este *Inside Out* şi revin la ea cu prilejul premierei, la sfîrşitul acestei luni, a documentarului/concertului live *Roger Waters. The Wall*, regizat de Sean Evans. Cu doi dintre membri trupei Pink Floyd deja dispăruţi – Syd Barrett a murit nebun în 2006, iar Rick Wright s-a dus şi el doi ani mai tîrziu în urma unui cancer –, cu un membru de o discreţie absolută, David Gilmour (care lansează în această toamnă, după nouă ani, un nou album solo: *Rattle That Look)*, şi un altul de un rar egocentrism, Roger Waters (Storm Thorgerson, graficianul grupului, a dispărut şi el acum doi ani), *raisonneur*-ul Nick Mason, toboşarul pasionat de maşini de curse, părea predestinat să devină arhivarul şi, mai ales, biograful trupei. El este cel care deţine seiful cu tot ce a înregistrat vreodată trupa, de la demo-uri la materiale neintrate pe discuri, din seiful lui ieşind şi benzile cu jam-session-urile din perioada înregistrării albumului *The Division Bell* (1994), editate, remixate şi apărute anul trecut sub titulatura „ultimul album Pink Floyd“ – *The Endless River*, a cărui complexă şi sentimentală poveste am scris-o în vara aceasta pe blog-ul *Dilemei vechi*.

Biografia lui Nick Mason, publicată iniţial în 2004, este înţesată de informaţii şi de poveşti (oferă foarte mult *trivia* despre Pink Floyd, preferata mea fiind cea legată de eşecul înregistrării muzicii pentru un spectacol de balet inspirat de *În căutarea timpului pierdut* al lui Proust), însă marea calitate a acestei „istorii personale“, cum prea modest este intitulat demersul biografic ce împrumută titlul unei piese compuse şi cîntate de Rick Wright, o dau lejeritatea şi umorul evocării bateristului. Mason nu se ia niciodată în serios ca muzician („sincronizarea şi forţa n-au fost niciodată punctele mele forte, am fost întotdeauna mai bun la petrecerile de după“) şi nu contribuie la consolidarea legendei trupei, ale cărei momente de graţie componistică şi concertistică sînt tratate aproape derizoriu. Spre exemplu, o parte cu adevărat savuroasă a cărţii este despre cum Pink Floyd au reuşit să facă muzica psihedelică a primelor albume într-o perioadă în care timpul în studiourile de înregistrări costa enorm, iar tehnologia digitală nu exista şi totul trebuia făcut manual (tăiatul şi lipitul benzilor de înregistrare) şi obţinut analog. Astfel, toate inovaţiile sonore din muzica trupei sînt puse de Mason pe seama circumstanţelor, accidentelor şi hazardului, mai exact a improvizaţiilor tehnice greşite şi a instrumentelor stricate, a inconştienţei eficace şi, mai ales, a norocului întotdeauna mai mare decît inspiraţia şi conştiinţa muzicală („rezistam cu greu tentaţiei de a construi un întreg album cu cîini care latră“, amplificatoarele erau reparate cu pîlnii, efectele de lumini erau obţinute cu ajutorul prezervativelor, „albumele noastre fuseseră concepute mai curînd disperat decît inspirat“).

Mason scrie pe larg povestea momentelor importante din istoria trupei, de la începutul nebuniei lui Syd Barrett şi abandonarea lui ulterioară (povestea este, de altfel, foarte emoţionantă şi l-a inspirat pe Michele Mari să scrie un mic şi minunat roman poetico-psihologic numit *Pink Floyd în roşu*, tradus de Cerasela Barbone şi apărut la Editura Polirom în 2011), pînă la certurile care au dus la înlăturarea lui Rick Wright („cunoscut pentru faptul că se gîndea la gîndire“) şi, în final, la separarea de Roger Waters care, în timpul turneului *The Wall*, îi pusese pe cei din echipa tehnică să poarte tricouri inscripţionate (pe dos, ca să poată fi citite de purtător în oglindă) cu întrebarea: „Îmi merit cu adevărat banii?“

De altfel, despărţirea de Roger Waters este, după nebunia lui Syd, al doilea moment de criză majoră din istoria trupei. Planul lui Waters, care compusese aproape singur ultimele două albume ale trupei *(The Wall* şi *The Final Cut)*, era să desfiinţeze Pink Floyd şi să continue cu o carieră solo. Cu ajutorul lui Mason însă, Gilmour a ţinut trupa în viaţă, deopotrivă juridic şi creativ, scoţînd încă trei albume. În acest timp, Waters a continuat să înregistreze albume originale (dintre care cel mai reuşit, *Amused to Death*, va fi relansat într-o ediţie remasterizată tot în această toamnă), dar mai ales să plece în turnee mondiale extinse cu faimoasele albume ale trupei: *Dark Side of the Moon* şi, fireşte,

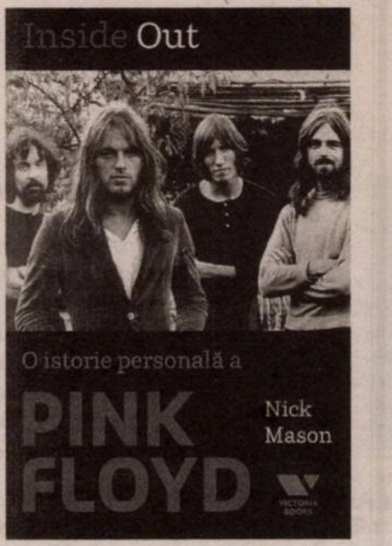

The Wall, copilul lui de suflet. Aşa se face că, lansat la finalul anului 1979 şi gîndit ca un triptic (dublu album, concert multimedia şi film artistic în regia lui Alan Parker), turneul mondial al acestui iconic album a fost încheiat cu adevărat de Roger Waters abia anul trecut, după ce a bătut toate recordurile de anduranţă & audienţă posibile. Ce e cu adevărat uluitor este faptul că, la 35 de ani de la crearea lui, muzica, mesajul şi imaginarul antirăzboi/ideologie/dogmatism/consumerism al albumului *The Wall* sînt încă în acord cu vremurile, păstrîndu-şi relevanţa artistică & politică pe o durată istorică cuprinsă între al Doilea Război Mondial şi războiul antiterorism continuat de administraţia Obama.

Biografia lui Mason şi filmul lui Waters sînt două piese majore pentru înţelegerea moştenirii muzicale a Pink Floyd, prima trupă a cărei muzică s-a auzit în spaţiu, în timpul unei misiuni de la sfîrşitul anilor ’80 a navetei sovietice Soiuz TM-7.

■ ■ ■

aproape de carte

Nick MASON

Inside Out

(fragment)

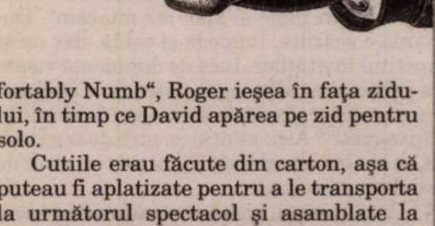

Cu tot bombasticismul unui spectacol rock – artificii şi efecte speciale –, acesta se deschidea cu o trupă ce se ridica din spatele scenei şi care părea fi Pink Floyd. De fapt, era un grup care semăna cu noi, unde fiecare purta o mască pe faţă… Odată cu efectele pirotehnice şi sonore ajunse la apogeu, primul grup de muzicieni rămînea nemişcat, iar luminile dezvăluiau, în spatele lor, adevărata formaţie… Pe măsură ce spectacolul avansa, zidul era construit încetul cu încetul, astfel încît prima jumătate se termina cu ultima cărămidă. În fiecare seară, echipa tehnică reuşea să termine zidul cu vreo 90 de secunde înainte de timpul standard.

Muzica era construită în aşa fel încît să ne lase o oarecare libertate, astfel că punerea ultimei cărămizi coincidea cu acordul final din „Goodbye Cruel World“, ultimul cîntec al acestei jumătăţi. Odată terminat, zidul, făcut din 340 de cutii de carton tare, ignifuge, fiecare de aproximativ 1,43 metri lungime pe un metru lăţime şi lată de 30 de centimetri, ajungea la o înălţime de 11 metri şi o lungime de 80 de metri. A doua jumătate a spectacolului începea cu zidul complet terminat, în faţa formaţiei. Zidul era folosit pentru proiecţia unor fragmente de filme de animaţie făcute de Gerald Scarfe. La un moment dat, o secţiune mobilă din zid se desprindea pentru a dezvălui imaginea unei camere de hotel. Altă dată, în timpul piesei „Comfortably Numb“, Roger ieşea în faţa zidului, în timp ce David apărea pe zid pentru solo.

Cutiile erau făcute din carton, aşa că puteau fi aplatizate pentru a le transporta la următorul spectacol şi asamblate la loc. Falsele cărămizi erau legate între ele de o echipă de constructori ai zidului care, pentru a ajunge la locul respectiv, foloseau turnuri hidraulice ce se ridicau pe măsură ce zidul creştea în înălţime. Odată construit, zidul era sprijinit de o serie de basculante mobile controlate astfel încît să împingă înăuntru sau în afară (nedorind să ne pierdem publicul din primele rînduri) atunci cînd zidul începea să fie demolat. Reprezentaţia ajungea la apogeu odată ce cărămizile începeau să se prăbuşească – asta implica o mecanică elaborată pentru a evita accidentele, spitalizarea şi perspectiva unui spectacol unic, întrucît cărămizile, chiar dacă erau din carton, erau realmente foarte grele…

La repetiţii au apărut primele dificultăţi. Turnurile pentru constructorii zidului erau extraordinar de zgomotoase şi primele experimente de demolare a zidului aproape că au distrus tot echipamentul de pe scenă. Pentru a proteja echipamentul, au fost proiectate şi construite în mare grabă cuşti mari de oţel şi am obţinut un lubrifiant magic din epoca spaţială.

PUBLICITATE

Historia din 15 august

Historia
+ DVD ULTIMA BOMBA
23 AUGUST 1944 INEDIT
Cum l-am arestat pe Mareșal
DEZVĂLUIRE SECURITATEA A VRUT SĂ-L RĂPEASCĂ PE GEORGE ENESCU
ULTIMA BOMBĂ
PRODUCED BY SMITHSONIAN NETWORKS © 2008 SNI/SI NETWORKS L.L.C. ALL RIGHTS RESERVED. DISTRIBUTED WORLDWIDE BY OFF THE FENCE B.V.

Dezvăluiri: Securitatea a vrut să-l răpească pe George Enescu

Cafeneaua Fialkowsky, locul unde se putea afla când cade Guvernul

Polonezii – primii învingători ai „Enigmei”

Revista + DVD la doar 19,99 lei

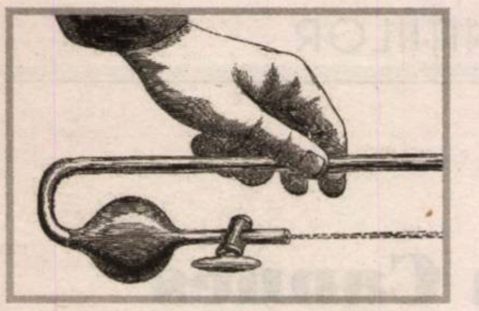

Oana STOICA

rosencrantz & co

Cele două fețe ale Tihnei

● *Tihna*, după romanul omonim al lui Attila Bartis. Regia: Radu Afrim; decorul: Adrian Damian; costumele: Márton Erika; *light design:* Aszalos Attila; video: Sebesi Sándor; improvizaţii muzicale: Kiss Bora. Cîntă: Varga Balász, Galló Ernö. Cu: Bányai Kelemen Barna, B. Fülöp Erszébet, Kiss Bora, Berekméri Katalin, Nagy Dorottya, Biluska Annamária, Bartha László Zsolt, Galló Ernö, Ruszuly Ervin, Varga Balász, Huszár Gábor, Kölcze Kata, Nagy Péter. Teatrul Naţional din Tîrgu Mureş – Compania „Tompa Miklós".

„Undeaifostbăiete", zice cu voce stinsă şi cu privirea goală, din patul burduşit cu plăpumi, perne şi firimituri de pîine, în care zace înfăşurată într-un morman de haine. Aerul e închis şi lumina pîlpîie doar din veioze. E o cîrtiţă amnezică, memoria i se resetează periodic, în funcţie de pragul durerii şi al vinii sau de pierderea neuronilor. Mama din romanul lui Attila Bartis, *Tihna,* şi cea din spectacolul omonim al lui Radu Afrim, interpretată de B. Fülöp Erszébet, topite într-una singură.

Cu o structură arborescentă, romanul lui Bartis este o provocare pentru dramatizare (în Ungaria, există o ecranizare de Róbert Alföldi şi o piesă de teatru, scrisă de autor – *Mama mea, Cleopatra).* Dificultatea principală a dramatizării constă în numeroasele fire narative şi poveştile adiacente lor, dar şi în specificul naraţiunii, acea construcţie a frazei care urmăreşte memoria şi conexiunile (extrem de) personale între evenimente. Reducerea romanului la simpla povestire ar fi amputat calitatea adaptării. Prin urmare, Afrim avea de depăşit un obstacol serios. Dramatizarea lui se concentrează pe triunghiul mama-fiul-iubita, preferîndu-i politicului plonjarea în tenebroasa reţea de dependenţe, iubiri, uri care se ţes între Andor Weér şi femeile din viaţa sa, toate nebune, una autentică, Mama, celelalte, substitute ale ei, iar pentru el acest lucru adînceşte, ca în oglinzi paralele, complexul lui Oedip (de care îl leagă un incest întrerupt şi o falsă orbire). Sigur, acesta este şi nucleul cărţii, doar că regizorul elimină alte fire narative – preotul (Afrim nu are apetit pentru dezbateri religioase), biografia Eszterei (redusă pentru că ea constituie în sine o altă poveste), drama lui Andor după moartea mamei (ar fi lungit prea mult un spectacol care durează deja trei ore) – şi plasează politicul în plan secund, ca fundal (şi impuls) pentru tenebrele psihice. Politicul este eminamente grotesc la Afrim, reconvertit *kinky,* nu pentru a-l minimaliza, ci pentru a-i surprinde oribilitatea, absurdul, modul în care sistemul deforma individul. Înmormîntarea fiicei, vie, dar evadată din Ungaria comunistă, pentru ca Mama să se dovedească bun cetăţean şi să-şi continue cariera de actriţă, devine la Afrim o operetă (cu „song-ul *deux-pièce*-ului negru" pe post de bocet), audienţa Mamei la liderii de partid este o parodie de film de spionaj, cameleonica Éva Jordán, amanta tatălui, este un personaj atemporal, ale cărei vîrste se construiesc teatral. Toate aceste momente, macabre sau abrazive în roman, devin groteşti pe scenă, căci sublimarea dramei în comic este tipic afrimiană. În plus, regizorul foloseşte acest comic şi în momentele de tensiune maximă pentru a oferi debuşee dramei (cînd Éva îi spune adevărul despre tatăl său, Andor reacţionează agresiv, dar violenţa este deconstruită pe scenă; Şobolanul este o autocitare din spectacolul *Casting-ul dracului,* cu trimitere la lumea promiscuă frecventată de Éva; certurile lui Andor cu Mama alternează cu momente de tandreţe precum joaca cu pîinea: pasărea Rebekăi, întrupată de un actor care fluieră în colivie, este o metaforă pentru încarcerarea afectelor).

© Z. Rab

> *Politicul este eminamente grotesc la Afrim, reconvertit* kinky, *nu pentru a-l minimaliza, ci pentru a-i surprinde oribilitatea, absurdul, modul în care sistemul deforma individul.*

Modul în care se face naraţiunea în spectacol mixează mai multe procedee: direct, de către Andor ghemuit pe dulapuri, cu voce din off live, la persoana I sau a III-a, uneori cîntat (song-urile au ca texte fragmente din roman, în fundal cîntă Varga Balász şi Galló Ernö într-un fel care aminteşte de Anthony), prin înregistrări audio sau video. Procedeele funcţionează împreună, condensînd drama. Afrim creează astfel dinamica naraţiunii, dar, mai ales, păstrează scriitura inconfundabilă a lui Attila Bartis, evitînd să transforme romanul într-un schelet dezgolit de carne.

Ce păstrează Afrim în spectacol din cartea lui Bartis? Relaţia freudiană dintre mamă şi fiu, multiplicată prin legăturile lui sexual-amoroase cu diferite femei. Substitutele mamei sînt voluptuoasa Eszter, buna Rebeka, cinica Éva, dar şi lucida soră Judit (cu care formează o variantă de Oreste şi Electra), toate nebune şi, cu excepţia Évei, toate fragile. Éva şi Mama sînt la fel de nocive şi de puternice, au o forţă de distrugere devastatoare. Andor se zbate între mai multe teritorii (spaţii sparte în decor), între Mama, iubita şi amantele sale, este dependent de suferinţă, pe care o îndură şi o provoacă în egală măsură. În ţinuta lui casnică – blugi largi, tricou găurit, desculţ –, Andor se află într-o intimitate cu mizeria. Afrim mai păstrează penumbra (tot romanul pare a se petrece în întuneric), ochii ficşi şi goi ai Mamei şi voluptatea sexualităţii, la limita maladivului. O Eszter devoratoare ca un animal rănit, tremurînd de dorinţă şi de durere. O Éva Jordán cu o sexualitate care repugnă vomitiv. Rebeka prostituata, cu bigudiuri din doze de bere, are o obscenitate frustă, aproape non-sexuală, pragmatică. Şi mai este Judit, o absenţă dureroasă, aşa cum Eszter este o prezenţă dureroasă, cu o sexualitate strivită. Afrim păstrează această încărcătură de sentimente şi dependenţe afective, dorinţe febrile şi scîrbă, furie şi frică, această ură a personajelor, niciodată dusă pînă la capăt, mereu transformată în vină, întorcîndu-se ca un bumerang asupra lor. Andor, Eszter, Mama, Judit, Rebeka se autodistrug. Singură Éva Jordán pare neatinsă de vina care străbate timpul şi timpurile.

© Z. Rab

Se mai păstrează portretele: Mama (B. Fülöp Erszébet), cu forţa ei castratoare, uraganică atunci cînd era vivace, strivitoare cînd se devitalizează, cu greutatea ei de cadavru ambulant şi cu privirea absentă; Andor (Bányai Kelemen Barna), prins într-o capcană, între senzualitate, ură şi datorie, parcurge drumul spre angoasa fatală (romanul lui Bartis este un mecanism de înţelegere a sinuciderii); Eszter (Kiss Bora), o prezenţă voluptuoasă în sex, dragoste şi în suferinţă; Éva Jordán, de un cinism maladiv (Berekméri Katalin), fantomatica Rebeka (Nagy Dorottya).

Actorii maghiari din Tîrgu Mureş joacă filmic, eludează artificialul, teatralitatea psihologică, de parcă textul, cu toate suferinţele şi voluptăţile sale, s-ar fi întrupat din ei. E aici un mister care ţine în egală măsură de actori, regizor şi scriitor, care face spectacolul să se prelingă dureros, fără tihnă, prin venele spectatorilor.

Spectacolul *Tihna* va fi prezentat la Bucureşti în Festivalul Naţional de Teatru (23 octombrie – 1 noiembrie 2015).

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

REGIMUL ARTELOR ȘI MUNIȚIILOR

Andrei GORZO

dilematograf

Filme italiene de la Cannes

● ***Mia madre*** **(Italia, 2015), de Nanni Moretti.**

În noul lui film, *Mia madre,* cu Margherita Buy în rolul unei regizoare care se luptă cu o filmare în timp ce mama ei trage să moară într-un spital, Nanni Moretti împărtăşeşte din propria experienţă: mama lui a murit în timp ce el lucra la *Habemus Papam* (2011). Pericolul care pîndeşte un demers ca al lui este acela al absorbirii solemne de sine, însă Moretti are o mînă uşoară. Faptul că, în paralel cu experienţa universală a pierderii unui părinte, protagonista îndură şi chinurile creaţiei artistice nu e menit să-i confere vreo nobleţe suplimentară, vreo excepţionalitate, în ochii publicului. Din contra, activitatea ei cinematografică e deglamourizată cu grijă; e, în esenţă, serviciul de la care fuge la spital să-şi vadă mama şi unde se întoarce pentru a rezolva probleme gen cum să filmeze mai bine doi actori purtînd un dialog într-o maşină pe care unul din ei o conduce: să-l lase pe acesta să şofeze cu adevărat prin Roma, după ce i-a umplut parbrizul de camere de filmare (care riscă să-l distragă de la dialog) sau să-l remorcheze (ceea ce e convinsă că va da secvenţei un aer artificial)? Protagonista este sau a fost cîndva, ca Moretti însuşi, o cineastă angajată politic – filmul la care o vedem lucrînd e unul despre protestele muncitorilor de la o fabrică împotriva disponibilizărilor cerute de noul director american. Dar e neclar cît de consistent a fost sau mai e angajamentul ei: nu se referă la subiectul filmului decît în termeni foarte generali, iar sfatul cu rezonanţă oarecum brechtiană pe care obişnuieşte să li-l dea actorilor – să rămînă pe jumătate în afara personajelor pe care le joacă, astfel încît publicul să-i perceapă cumva, simultan, şi pe actor, şi pe personaj – e unul despre care, după cum mărturiseşte la un moment dat, nu ştie nici ea prea bine ce înseamnă. În acest moment al vieţii ei, protagonista e, în general, nesigură pe sine: cu un iubit pe care-l ţine pe *standby,* cu o fiică adolescentă, la problemele căreia (fie ele cu dragostea sau cu notele la latină) nu e suficient de atentă, dar şi cu un frate de nădejde, jucat de Moretti însuşi (fratele regizorului, Franco Moretti, e un influent teoretician literar), ea pare să se îndrepte spre un mare moment de criză. Dar principiul de construcţie al scenariului lui Moretti nu e exercitarea unei presiuni tot mai mari asupra personajului, împingerea acestuia (şi a spectatorului) spre un punct de rupere. Moretti e un maestru al „dezumflării“ unei secvenţe tocmai cînd aceasta începea să se „umfle“ dramatic, al devierii ei de la direcţia cea mai evident-dramatică pe care putea s-o ia. Un exemplu de asemenea „pas în lateral“: atunci cînd protagonista e întrebată de fiica ei – adică de nepoata muribundei – la ce foloseşte latina, momentul e unul încărcat, deoarece muribunda fusese chiar profesoară de latină; dar, după ce tatonează un pic după un răspuns serios („te învaţă să raţionezi, să construieşti un discurs“), pe regizoare o pufneşte rîsul, iar răspunsul ei final, cu care se încheie şi secvenţa, este că latina sigur foloseşte la ceva, dar pe moment nu-şi poate aminti la ce. Cu alte cuvinte, principiul de construcţie al lui Moretti e o variantă personală, graţios-idiosincratică, a ceva ce, începînd de la neorealismul italian, s-a practicat mult, adesea sub numele de „dedramatizare“, în cinema-ul căruia i se spune „de artă“: deşi agonia mamei este ceva atît de dramatic în sine, ea e prezentată ca un fir printre altele din viaţa protagonistei, care în timpul acesta trebuie să meargă în continuare la serviciu, trebuie să-şi ţină promisiunea făcută propriei fiice, de a-i cumpăra un scuter etc. Paşii în lateral ai lui Moretti asigură filmului o lejeritate plăcută, însă muribunda tot putea fi mai bine individualizată – este totuşi în neregulă că agonia ei lasă o impresie mai ştearsă decît bufoneriile actorului hollywoodian (jucat de John Turturro) distribuit de protagonistă în rolul noului director al fabricii. Refuzul lui Moretti de a diferenţia (prin cromatică, prin inserturi scrise etc.) prezentul de trecut, sau ce e realitate de ce e vis – acestea sînt lăsate să curgă una într-alta – este, desigur, un alt principiu de construcţie vechi în cinema-ul „de artă“, unul care însă nu dă aici rezultate prea interesante. Opţiunile muzicale ale lui Moretti merg un pic prea la sigur – Arvo Pärt, Cohen, Glass. *Mia madre* nu e unul dintre filmele lui majore.

MATTEO GARRONE
IL RACCONTO DEI RACCONTI
Tale of Tales

● ***Povestea poveştilor / Il racconto dei racconti / Tale of Tales*** **(Italia, 2015), de Matteo Garrone.**

În noul său film, *Il racconto dei racconti,* care a concurat cu al lui Moretti în competiţia principală a Festivalului de la Cannes, Matteo Garrone întretaie firele a trei vechi basme napolitane, selectate din culegerea de 50 a lui Giambattista Basile (1566-1632). În primul basm e vorba despre o regină (Salma Hayek) care, ca să poată avea un copil, pune o fecioară să-i gătească inima unui monstru marin vînat de soţul ei (John C. Reilly); a doua zi, ea şi fecioara (care a inhalat aburii ce ieşeau din inima pusă pe foc) nasc băieţi (albinoşi) identici. În al doilea basm, un rege (Vincent Cassel) se îndrăgosteşte de o femeie de rînd (Hayley Carmichael), auzindu-i doar glasul şi luînd-o drept o tînără, ceea ce ea nu mai e de mult – pînă cînd redevine, după ce o misterioasă porcărească întîlnită în pădure i-a dat să sugă de la pieptul ei. În fine, al treilea basm începe prin a fi despre un alt rege (Toby Jones) şi despre animalul lui de companie, un purice care în scurt timp creşte mai mare decît el, dar apoi lasă deoparte aceste personaje pentru a o urma pe nefericita fiică a regelui (Bebe Cave), dată de soţie unui căpcăun care, spre deosebire de toţi ceilalţi pretendenţi la mîna ei, ştiuse să recunoască pielea de animal întinsă în sala tronului drept o piele de purice. Pe scurt, întorsăturile narative tind să fie atît de arbitrare încît în nici un moment nu se poate prezice ce va urma. În plus, ele tind să fie şi crude. Deşi cel de-al doilea basm poate intra în rezonanţă cu obsesia modernă a reîntineririi chirurgicale, morala sa, şi cu atît mai mult a celorlalte două, nu e uşor de extras. Vorbit în engleză şi dedicat, potrivit genericului de final, copiilor lui Garrone, filmul pare, la prima vedere, să fi fost făcut în primul rînd de amorul sardonic al acelor întorsături imprevizibil-sinistre şi al anumitor imagini – Hayek mînjindu-se la gură în timp ce muşcă din inima de monstru, Reilly pe fundul mării, lîngă monstrul adormit, îmbrăcat în armură şi cu o cască de scafandru pe cap. Cu alte cuvinte, Garrone mai mult ilustrează aceste basme decît să le sondeze în vreun fel. Imaginile lui sînt *glossy* într-un mod mai degrabă impersonal, iar accentele neasortate ale actorilor şi rostirile ţepene date dialogurilor de unii dintre ei îi trădează lipsa de control asupra limbii engleze.

■ ■ ■

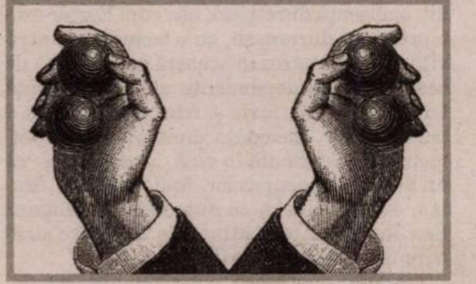

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Disco-queer-melodramatic

● **Marc Almond, *The Velvet Trail,* Cherry Red Records, 2015.**

Urmînd exemplul unui eveniment la care am fost părtaş prin alte părţi, mi-am propus să organizez o rockotecă LGBT la Cluj, una la care să se poată asculta deopotrivă cele două subversive imnuri *queer* ale Angliei începutului anilor '80: „Tainted Love“ (Soft Cell) şi „Breaking the Law“ (Judas Priest). Ideea e însă întîmpinată cu un fel de dezgust de către ambele comunităţi vizate, sugerînd că anumite alchimii artistice nu se vor produce degrabă în părţile noastre.

De-a lungul a mai bine de 35 de ani de carieră, Marc Almond a cîntat alături de Current 93 şi cu Sex Gang Children, a făcut *cover*-uri după Jacques Brel şi după romanţe ruseşti, a fost un idol al cabaretului gotic britanic, dar şi al discotecilor gay flamboaiante, avîndu-i la rîndul său drept idoli pe David Bowie şi pe Lou Reed. Un spaţiu de manevră care la noi e incomprehensibil şi o carieră încununată în acest an cu albumul *The Velvet Trail,* capodoperă pop ce alternează melodrama breliană cu piese disco virale încărcate de referinţe subtile la excentricităţi *queer,* realizat în colaborare cu un anume Chris Bride (compozitor pentru Beyoncé şi Lana del Rey, aici responsabil pentru majoritatea instrumentelor).

O problemă persistentă pe care eu am avut-o de-a lungul timpului cu comunitatea gay din România a fost legată de calitatea muzicii care se ascultă la petrecerile de profil – o nemulţumire personală confundată comod-inerţial cu homofobia, cînd de fapt derivă doar din aroganţa mea profesională de recenzent muzical. Stindardele veseliei de nuanţă gay la noi par să fie alese din interiorul triunghiului Lady Gaga – Tina Turner – Sandra, eventual nişte dubstep la petrecerile cu focus lesbian. Desigur, în bună parte acest tip de întîlniri comunitare prezintă tipul de destrăbălare ironică peste care mai dai şi la petrecerile cu manele ale hipsterilor *self-aware,* însă măcar statistic ar fi trebuit să nimeresc şi la vreun eveniment care să fie cît de cît asociat cu tradiţia *queer*-pop – să se audă măcar un Pet Shop Boys, un Marc Almond, un George Michael.

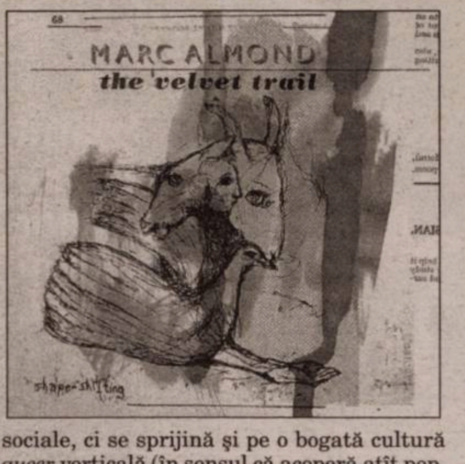

În Occident, conceptul *gay pride* e ancorat nu doar în dezbaterea pe seama drepturilor sociale, ci se sprijină şi pe o bogată cultură *queer* verticală (în sensul că acoperă atît pop, cît şi nişe), cu contribuţii din toate sectoarele, nu doar din modă şi frizerie. La noi însă, efectuînd exerciţiul de a identifica exponentul muzical românesc cel mai apropiat de un Marc Almond ori măcar un Boy George, ajung inevitabil la cazuri care deocamdată ţin de anecdotic (Ticu-Mic Constantin, dintre cei care au făcut ceva valuri în *social media).* Am impresia că parcurgem etapa prin care trecea comunitatea heavy metal înainte de 1995 – o răţoială generală cu ortodoxismul nostru sanguin, unele evenimente mărunte menite să enerveze părinţii tradiţionalişti, nişte figuri publice exploatate strident de mass-media, în timp ce interesul pentru contribuţii şi figuri culturale *queer* pare minimal chiar şi în sînul comunităţii vizate. Literatura *queer* autohtonă a făcut, ce-i drept, cîţiva paşi marcanţi în anii recenţi şi trag nădejde că va tracta cumva restul sectoarelor culturale.

Într-un context similar, dar în alt timp şi loc – Anglia anului 1981 –, trupa Soft Cell nivela scena pop britanică cu „Tainted Love“, urmată imediat de o şarjă de alte cîteva hituri de Top 5 UK, pînă cînd membrul fondator Marc Almond şi-a luat zborul cu propria carieră solo, cu albume tot mai frecvente pe măsură ce artistul se apropie de aniversarea a 60 de ani. Vîrsta vine şi cu un puternic simţ al mortalităţii ce dă unor piese conotaţii întunecate, probabil şi o consecinţă a colaborărilor cu mai lugubrii Coil ori Current 93. *The Velvet Trail* e cel mai accesibil dintre cele patru albume pe care artistul le-a scos în ultimii doi ani (şi singurul dintre acestea cu material în totalitate proaspăt), iar într-o lume cinstită ar da radio hit-uri comparabile cu cele din perioada Soft Cell, însă în actualitatea trans-pop pe care o trăim e sortit să fie descoperit retroactiv drept unul din albumele pop esenţiale ale acestor vremuri.

Aron Biro *este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

■ ■ ■

REGIMUL **ARTELOR** ȘI MUNIȚIILOR

Bogdan TĂNASE

bolero de **travel**

Conserva de ton, cutia de detergent și baxul de hîrtie igienică

De sărbătorile mari, magazinele sud-coreene, de la cele de cartier la mall-urile luxoase din centrul Seulului, sînt invadate de cutii destul de mari din lemn, elegante, în care, printre funde colorate şi mătăsuri, stau bine aşezate conserve de ton sau de carne. Conservele nu au nimic special, nu sînt o serie limitată produsă doar pentru eveniment, le poţi găsi în fiecare zi pe rafturile de jos ale oricărui magazin non-stop. Uneori, pentru diversitate, mai găseşti şi sticle de ulei de porumb sau cu detergent lichid, tot dintre cele mai ieftine.

Caligrafia cutiei are toată regia inerţiei consumiste de aiurea. Numai că, în loc de parfumuri sau de cosmetice de ultimă generaţie, găseşti produsele înseriate ale unei bucătării de apartament. Sînt făcute pentru a fi dăruite cu aceste ocazii speciale, de regulă de către copii părinţilor, şi sînt răspunsul acestora la caserolele de *kimchi* sau *gochujang* (pasta de ardei iute) pe care mamele şi bunicile le pregătesc pentru copiii lor de-a lungul anului.

Coreea de Sud încearcă să menţină o retorică simplă a darului.

Din mijlocul vortexului comercial, Coreea de Sud încearcă să menţină o retorică simplă a darului. La mutarea într-o casă nouă sau la o vizită de curtoazie, nu e deloc nefiresc, ba e chiar norma, să aduci drept cadou o cutie mare de detergent de rufe şi/sau baxuri de hîrtie igienică menite să te ţină luni, dacă nu ani întregi. Pentru un occidental, obişnuit cu mitul rafinamentului est-asiatic, cu imaginea filigranată a ambientului local, poate părea o bizarerie, dar pentru coreeni e o altă formă de exersare a Zenului, adică a simplităţii. Uneori, în faţa unui occidental se mai şi joacă cu această aşteptare, ca într-o formă de contrazicere voioasă a mitului. Mi-a fost dat să asist de nenumărate ori la bucuria aproape copilărească pe care oameni în toată firea o au atunci cînd, fără nici un preambul, oferă vizitatorilor europeni sau americani, pentru a-i contraria, expresiile cele mai frustante ale cotidianului coreean, de la mese greu de digerat din fructe de mare crude sau vag preparate, în sosuri picante, la sesiuni interminabile de karaoke.

© B. Tănase

Plasticul caserolelor în care mamele coreene înghesuie frunzele condimentate de varză ale *kimchi*-ului sînt almodóvariene, au aceeaşi intensitate a gestului mărunt şi cald cu care femeile regizorului spaniol din *Volver* iau la pachet gogoşi sau murături conservate, sau cu care mama mea îmi trimite vara borcanele cu dulceaţă, zacuscă sau suc de roşii. Şi îmi aduc aminte, în reconfortanta retorică a simplităţii, de gestul unei bune prietene de-ale mamei mele, repetat de fiecare dată cînd fiul ei se întoarce acasă din Capitală, acela de împinge, încet şi aproape neobservabil, farfuriile cu mîncare înspre acesta, în timp ce continuă, ochi în ochi, conversaţia cu băiatul obosit.

Iar în retorica mai vizibilă a realităţilor Coreei de azi, cu Nordul sufocat de imaginea propagandistică halucinantă a triumviratului masculin al celor Trei Grăsani Kim şi Sudul încă îmbătat de vertijul succesului economic recent, aceste gesturi simple sînt pasarela pe care fiecare coreean ştie să calce fără teamă şi la care va putea reveni atunci cînd cele două ţări vor fi din nou împreună.

■ ■ ■

PUBLICITATE

adevărul
prezintă
FESTIVALUL
ENESCU

Între 28 august și 20 septembrie, ziarul festivalului va fi distribuit în toate sălile de concert și ca supliment gratuit al ziarelor Adevărul și Weekend Adevărul, de luni până vineri, în 16 și 24 pagini, în București.

Ziarul Festivalului Internațional
George Enescu este realizat de
Adevărul în colaborare cu organizatorii
și coproducătorii evenimentului.

adevărul prezintă:
Enescu
2015
Ziarul Festivalului Internațional „George Enescu"
ENESCU FESTIVAL
Legendara Filarmonică din Berlin
Anne Sophie Mutter, în sfârșit în România
RECOMANDĂRI »
Rapsodia I de George Enescu, în deschiderea Festivalului
20 de lucrări enesciene
EXCLUSIV »
Violonista Sarah Chang: „Încă mai lucrez la visul meu"
RECOMANDĂRI »
Opere celebre, cântate pentru prima dată în Festival
Prestigiul unui Festival
Georges Enesco

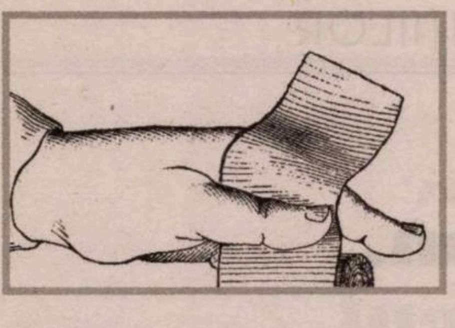

Iulian COMANESCU

oameni şi etichete

Late night şi prime-time

Radu Banciu se mută pe B1 la ora 20, iar Dragoş Pătraru, pe TVR, la ora 22. Numai Mircea Badea, inventatorul a ceea ce numeam acum cîtăva vreme meseria de Mircea Badea, rămîne, peste mode şi timp, la ora 23. Plimbarea autointitulaţilor pamfletari prin grilă pare că nu are prea multă semnificaţie raportat la piaţa TV românească, dat fiind că e vorba de formate şi realizatori ieftini, cu rating mic. Totuşi, ea contează, exact din aceste motive.

Am mai spus-o, categoria de „pamfletar“ a apărut în televiziunea românească din nevoia de a umple cu emisiuni ieftine spaţiul de *late night*, care începe la ora 23 şi realizează venituri mai mici din publicitate decît *prime-time*-ul (19-23). Prototipul genului a fost *În gura presei* a lui Badea, emisiune care însemna o investiţie modică, în moderator, o masă, un scaun şi cîteva ziare. Între timp, ziarele au cam dispărut, dar acest gen de pseudoformat a rămas şi s-a multiplicat în Pătraru şi Banciu (dar şi alţii, mai efemeri), ca un gen de monolog mitocănesc – şi partizan, în funcţie de finanţatorul televiziunii. Dintre cei amintiţi, singurul care are pretenţia de a face altceva este Dragoş Pătraru, în a cărui emisiune se regăsesc segmente în care mai apar alte personaje sau diferite şmecherii audiovizuale rudimentare şi prea puţin convingătoare. Rămîne ca şi publicul să-l perceapă ca fiind altceva.

Politicienii nu prea mai au chef să se ducă la TV.

Acest gen de lucruri generează de regulă 1-2 puncte de rating, în medie, pe ediţie, puţin faţă de cele 10 puncte la care aspiră un jurnal de ştiri sau un show bun de *prime-time*, pe televiziunile-lider gen PRO TV sau Antena 1. Totuşi, un Mircea Badea s-a lăudat nu o dată că emisiunea lui e profitabilă şi se poate, foarte bine, să fie aşa: raportat la salariul de 6500-7000 de euro al moderatorului, care s-a vehiculat repetat în breaslă, costurile unei ediţii (de acelaşi ordin de mărime, cu salariul repartizat pe numărul de prestaţii lunar) sînt sub 500 de euro. Adică mărunţiş, raportat la zecile de mii de euro investite, tot pe ediţie, în divertismentul de *prime-time*.

Pe o piaţă în care banii albi din publicitate sînt puţini, iar cei gri, din finanţări politice, încep să se ducă mai nou şi spre finanţarea unor oficine de propagandă online, „reţeta Mircea Badea“ e una din cele mai bune care se pot găsi, cinic vorbind. Ca dovadă faptul că Pătraru a fost înfiat de la România TV de un TVR falit, care ar fi trebuit să aibă pretenţii de televiziune majoră, dar, din cauza managementului dezastruos, a ajuns să cheltuiască cei peste 100 de milioane de euro de care dispune anual pe orice altceva decît formatele proprii.

Viabilitatea „reţetei Mircea Badea“ e probată şi de analogia cu piaţa americană, unde marile reţele (NBC, ABC, CBS), dar şi posturi importante de *basic cable* ca TBS sau Comedy Central, programează în *late night* formate oarecum asemănătoare, probabil sursa de inspiraţie a celor româneşti. Publicul de la noi ştie cîte ceva despre Jay Leno sau David Letterman de pe NBC şi CBS, ori Jon Stewart şi Stephen Colbert de pe Comedy Central, care fac cam toţi acelaşi gen de format, începînd cu un monolog şi continuînd cu segmente de talk-show şi/sau muzică. În linii mari, „meseria de Mircea Badea“ înseamnă degradarea şi expandarea monologului de *late night* american de la cîteva minute la o oră de emisie, pentru ca celelalte segmente – interviuri, scheciuri, rubrici –, care puteau fi văzute şi în România pe vremuri, în *Chestiunea zilei* a lui Călinescu, să dispară.

Un om cu merite incontestabile în televiziunea de la noi îmi zicea zilele trecute, despre schimbarea de paradigmă prin care trece media românească, şi nu numai ea, că Mircea Badea va supravieţui, orice se va întîmpla cu Antena 3, instituţie cu un viitor nu foarte clar, date fiind intrarea în închisoare a fondatorului Dan Voiculescu şi eşecul lui Victor Ponta, candidat pe care l-a susţinut la prezidenţiale. Deocamdată, cel mai bun lucru pe care putea să-l facă Badea era să rămînă la ora 23. Iar mutarea lui Banciu şi Pătraru mai devreme, de la care am pornit, e hazardată.

Ca să înţelegem de ce, e cazul să spunem ce caută Banciu la ora 20 şi Pătraru – la ora 22: e vorba de speranţa că o reţetă foarte ieftină, de relativ succes noaptea tîrziu, ar putea funcţiona şi în *prime-time*, pe raţionamentul: aceleaşi costuri mici şi un rating posibil mai mare, proporţional cu faptul că la ora 20 sau 22 e mai multă lume la TV decît către miezul nopţii. Probabil, însă, nu va fi aşa.

Iar cel mai bun argument e ceea ce s-a întîmplat acum cîţiva ani pe piaţa americană. Acolo, *late night show*-urile încep la ora 23,35, consacrată pe NBC de Johnny Carson, părintele genului. În 2010, Jay Leno, regele *late night*-ului, a fost înlocuit, pe acelaşi NBC, de Conan O'Brien, dar managementul reţelei a avut ideea de a-l păstra pe Leno pentru un alt show asemănător, care avea să înceapă la ora 22, în spaţiul în care pînă atunci rulase costisitorul şi longevivul *Law & Order*.

Era vorba tot de un calcul de bani: show-ul lui Jay Leno costa în jur de 1,5 milioane de dolari pe săptămînă (cinci ediţii), cu aproximaţie bugetul *unui singur episod* de serial de reţea. Ceea ce a urmat a fost însă o hecatombă pentru NBC. Conan O'Brien a obţinut rezultate proaste la ora 23,35, iar Jay Leno nu a reuşit să facă nimic la ora 22. Jay Leno a fost mutat înapoi la 23,35, unde a evoluat pînă în 2014, iar Conan O'Brien a părăsit NBC, pentru a reveni ulterior pe TBS.

Experimentul NBC arată că, pe o piaţă ca aceea americană, formatele de *late night* nu funcţionează în *prime-time*. Oricît de diferiţi ne place să credem că sîntem, în materie de televiziune sîntem receptivi la aceleaşi lucruri ca publicul din toată lumea, de la *Românii au talent* la telenovele şi serialele turceşti, devenite şi ele un fenomen dacă nu global, cel puţin cu o arie de răspîndire foarte largă (Balcani + ţările arabe). În momentul de faţă, un Banciu la ora 20 arată ca o pată de culoare (e drept, ieftină) în lungul şir de tăietori de frunză la cîini cu invitaţi din studiourile televiziunilor politice. Probabil logoreea lui, de o violenţă diminuată din cauza *prime-time*-ului, nu va funcţiona acolo. Dar rămîne de văzut: deocamdată, apariţia monologiştilor în *prime-time* (Silviu Mănăstire, un alt *outsider* de aceeaşi factură, primeşte şi el un spaţiu zilnic de la B1) sugerează că politicienii nu prea mai au chef să se ducă la TV. Acum, ei au Facebook şi superstiţia că Facebook a cîştigat alegerile pentru Iohannis. Care o înlocuieşte pe aceea că televiziunile sînt cele care schimbă jocul.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

■ ■ ■

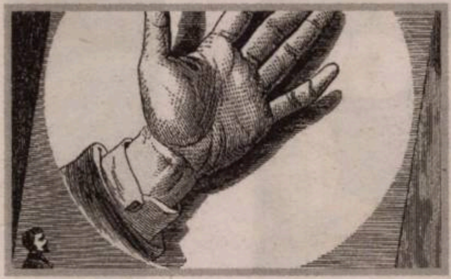

Adina POPESCU

portrete din mers

Stafii din trecut

Cînd povestesc că am locuit, la un moment dat, într-o casă bîntuită, nimeni nu mă crede cu adevărat, însă toţi ascultă povestea cu atenţie şi amuzament pînă la capăt. De altfel, este una dintre poveştile mele preferate – o spun doar în anumite conjuncturi care mi se pare că se potrivesc, de pildă în seri cu lună plină, atunci cînd se sparg petrecerile şi toată lumea se refugiază pe balcon, la un ultim pahar, în case vechi care se comportă ca nişte entităţi vii, parcă oftează din toţi rărunchii, în vizite unde toată lumea se simte stînjenită, în călătoriile lungi cu trenul, cînd soarele asfinţeşte dincolo de calea ferată şi de cîmp, iar umbrele albăstrui încep să învăluie compartimentul. O poveste cu stafii nu se spune oriunde, oricînd, mai ales dacă nu e de prin filme sau cărţi, ci e o experienţă trăită pe pielea ta.

Adevărul este că nici eu nu cred în totalitate că acea casă bătrînească tip vagon, de pe o străduţă liniştită a Bucureştiului, era sută la sută bîntuită. Însă toate evenimentele care s-au petrecut aici, în primii ani ai adolescenţei mele, au căpătat în mintea mea proporţii aproape mitice. Cred că şi voi cunoaşteţi reconfortanta senzaţie de a reinventa trecutul, de a fabula pe o temă dată, de a distorsiona amintirile şi a alege doar frînturile care îţi convin şi care, puse cap la cap, creează, de fapt, o altă dimensiune a eului tău de la 10, 15, 20 de ani. Oricum e clar că acea persoană nu mai eşti tu, cea/cel de acum, aşa că de ce nu i-ai modifica pe alocuri destinul, exagerînd anumite întîmplări mărunte, culegînd fapte şi detalii pe care le ignorasei la vremea respectivă, pînă cînd ajungi să crezi în acel trecut pe jumătate imaginar?

Ca să fiu corectă, prezint povestea din perspectiva părinţilor mei, fiindcă doar ei au văzut fantomele. Eu de-abia intrasem în adolescenţă – acel Ev Mediu al existenţei mele – şi eram dată peste cap de toate schimbările ce se petreceau cu mine. Totuşi – precizez, de fiecare dată –, am „auzit“ stafia de vreo două ori, însă nu sînt foarte sigură dacă nu mi s-a părut. Păstrez o doză de scepticism şi înşirui faptele pe un ton oarecum ironic – vocea cavernoasă auzită de tatăl meu într-o noapte caldă de iunie, imediat după mutare: „Mi-e frig!“, poarta care se trîntea, deşi era încuiată, moartea subită (infarct) a fostului proprietar al casei la puţină vreme după ce a părăsit-o, paşii de pe scara interioară şi silueta gîrbovită şi ceţoasă care urca (văzută de mama mea), apoi – urmează latura comică – stafia care în fiecare noapte făcea duş, muta obiectele de pe etajera de sticlă din baie, apoi păşea cu papucii îmbibaţi de apă şi se auzea prin toată casa un zgomot bizar: „Şlap, şlap!“ şi, în sfîrşit – aici nu mai e de glumă! – depresia comună a părinţilor mei, Salvarea pe care o găseam aproape săptămînal la poartă, cînd mă întorceam de la şcoală, pentru că tata avea o nevroză cardiacă şi inima i-o lua razna, mama care plîngea, neputinţa lor de a se mai bucura de ceva sau de a face lucruri obişnuite, mărunte, îndepărtarea mea de ei în acele momente critice şi tot întunericul prin care orbecăiam împreună în casa-vagon, fără să reuşim să ne mai regăsim unii pe alţii.

De obicei, povestea mea face impresie. Ascultătorii mei, chiar dacă n-au crezut o iotă din ea, încep să-şi amintească propriile lor experienţe neobişnuite. Poveşti uitate, de pe la ţară, din satul bunicilor lor, cînd se spunea despre unul sau altul că erau, de fapt, pricolici sau despre o pasăre blestemată care dacă îţi tăia calea, în miez de noapte, te urmărea ghinionul şi blestemul vreme de şapte ani, sau poveşti urbane, crime sinistre petrecute în blocurile construite în anii socialismului, urmate de tînguiri şi voci stranii care se auzeau dintr-un anume apartament nelocuit, fata care a căzut în puţul liftului şi după aceea a bîntuit tăcută şi răvăşită scara de bloc. Şi multe altele. Ceva se ţese între mine şi prietenii mei, capitol cu capitol ia naştere un adevărat roman colectiv, treptat părăsim lumea reală, alunecăm în alta unde orice este posibil.

Dincolo de nevoia de poveste şi de senzaţional a fiecăruia dintre noi, „casa bîntuită“ rămîne o etapă din viaţa mea, la fel cum pentru unii este „armata“ sau „viaţa de cămin“ din studenţie. Care, în mod ciudat, se suprapune peste începutul maturizării, poate şi de aceea povestea, cu tot romantismul ei, mi se pare perfect credibilă acum. Totuşi, mă întreb cîteodată ce era în neregulă, de fapt, cu casa aceea şi de ce eu, la 15 ani, n-am reuşit să „văd“ fantomele care mă înconjurau şi aveau nişte manifestări atît de atipice cum ar fi faptul că făceau duş. Casa avea într-adevăr ceva malign, nu puteai să te împrieteneşti cu ea din principiu. După ce am vîndut-o, multă vreme a rămas nelocuită. Apoi, dărîmată parţial şi reconstruită. Într-un timp, devenise sediul unei firme. Însă nu cred că cineva s-a mai ataşat de casa aceea, în afară de primul ei proprietar, care murise de infarct şi o locuise timp de 40 de ani. Cît despre „fantome“, viaţa mea „era în altă parte“ – în mijlocul bîrfelor de la liceu, alături de fetele care voiau cu orice chip să slăbească şi-şi numărau caloriile, dar şi de băieţii cu ochi albaştri şi cu plete care nu mă băgau în seamă. Trăiam viaţa cu furie, ca orice adolescent, iar acea furie nu avea nimic melancolic, nimic care să vibreze la apariţia fantomelor. În schimb, atenţia părinţilor mei era îndreptată exclusiv asupra Casei. În fiecare zi îi redescopereau hibele, apăsarea, ostilitatea. Iar dacă vrei cu orice preţ să „vezi“ stafii, le vei vedea!

■ ■ ■

Alina CALISTRU Cosmin POJORANU

Dueluri, delfini şi papioane

– serial de legi absurde –

Simţim adesea că legile sînt absurde, dar, cînd sîntem provocaţi să venim cu dovezi, trebuie să căutăm acul absurdului în carul cu fîn legislativ. Nu-i o sarcină uşoară, absurdul cu articol şi alineat se ascunde cu dibăcie printre ordonanţe, hotărîri şi ditamai legile, iar volumul birocraţiei e, probabil, infinit. Doar la o simplă căutare pe portalul legislativ al Ministerului Justiţiei, legislatie.just.ro, a actelor intrate în vigoare doar în anul 2015, apar 4878 de rezultate. Continuăm serialul de legi absurde cu acest al cincilea episod în care inventariem nişte prevederi legale (vechi, noi) care au de-a face cu onoarea.

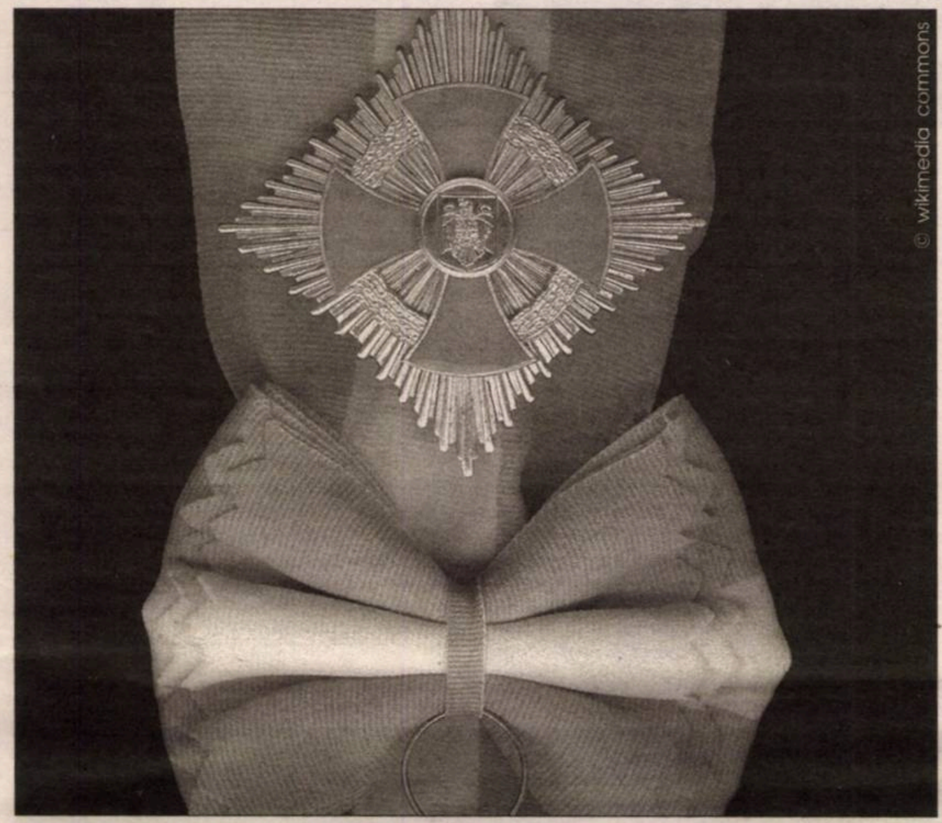

© wikimedia commons

Reduceri de vară la gradele de general

Cîţiva parlamentari s-au gîndit în această vară să scoată la vînzare nişte grade militare. Ce mai aveau şi ei prin casă. Un fel de *garage sale*. Au găsit şi un sistem drăguţ, să nu fie chiar ca la Piaţa Obor: faci o donaţie la armată şi primeşti un cadou pentru deranj. Desigur, în funcţie de cît de mare e deranjul tău. Dacă nu te simţi prea darnic şi dai doar 100 de euro, primeşti o diplomă. Cu cît mîna e mai largă, cu atît gradul e mai ridicat:

- 1000-5000 de euro, cel puţin 5 ani – grad de subofiţer în rezervă;
- 5000-10.000 de euro, pe timp de 7 ani – grad de ofiţer inferior în rezervă;
- 10.000-50.000 de euro, pe timp de 9 ani – grad de ofiţer superior în rezervă;
- 50.000 de euro, timp de 12 ani – grad de general în rezervă.

Proiectul de lege este acum la comisiile permanente ale Camerei Deputaţilor. El a primit aviz favorabil de la Consiliul Legislativ, cu menţiunea că nu este precizată procedura prin care s-ar putea face aceste „donaţii“.

Faci o donaţie la armată şi primeşti un cadou pentru deranj.

N-ai carte, ai cruce

La capitolul distincţii acordate de stat, merită pomenit şi Ordinul „Serviciul Credincios“, în componenţa cărui găsim atît o Cruce, cît şi o Medalie Naţională. Cele două decoraţii se oferă pentru aceleaşi merite – la 1878, cînd au fost întemeiate de Carol I, decoraţiile se acordau pentru „serviciile civile şi militare aduse Statului în toate ramurile activităţii publice“. De ce sînt două atunci? Crucea e pentru cei fără studii superioare, iar ordinul pentru cei cu studii. Pentru că serviciile de excepţie aduse statului sînt mai de excepţie dacă ai făcut şi o facultate. De asemenea, într-un regulament care descria cum se acordă Crucea şi Medalia exista, pînă în 2007, un articol foarte specific despre lungimea papionului la femei, citām: „pentru doamne panglica se pliază sub formă de fundă (papion), avînd o lungime de 120 mm“.

Sînt delfin european şi am drepturi

Un alt proiect de lege care, potrivit site-ului Camerei Deputaţilor, este acum la comisiile permanente ale Camerei Deputaţilor este cel iniţiat de Remus Cernea: *Propunere legislativă pentru recunoaşterea delfinilor drept persoane non-umane*. Rezumînd, proiectul de lege spune că delfinii sînt persoane non-umane şi au drepturi, iar încălcarea acestora se sancţionează cu pedepsele prevăzute de Codul Penal pentru încălcarea drepturilor similare ale persoanelor umane. Puţin avangardistă pentru România (care a dezincriminat homosexualitatea abia în 2001), mişcarea pentru drepturile cetaceelor apare încă din 2007, de cînd există în SUA proiectul *„Non-human rights“*. Mişcarea a luat avînt în 2012, cînd oamenii de ştiinţă reuniţi la o mare conferinţă de profil din Vancouver au decretat că delfinii, chiar dacă nu aparţin speciei umane, sînt persoane în sens filozofic. Asta pentru că există dovezi ştiinţifice ce atestă că delfinii manifestă suficientă inteligenţă pentru a justifica aceleaşi considerente etice pe care le aplicăm oamenilor. Totuşi, pînă la a recunoaşte drepturile delfinilor, credem că România mai are cale lungă de bătut în misiunea de a respecta drepturile propriilor cetăţeni.

En garde, *băieţi!*

De cînd n-aţi mai participat, în numele onoarei şi al amorului propriu, la un duel? Deşi nu mai este prevăzut de legea penală actuală, duelul a fost reglementat în Codul Penal pînă în 1968. În 1897 are loc celebrul duel între Nicolae Filipescu, fost primar al Bucureştiului, şi ziaristul Gheorghe Emanuel Lahovary. Motivul este, desigur, unul serios, respectiv un articol din ziar. Pînă la urmă, Filipescu a fost spadasinul mai bun, învingîndu-şi oponentul şi sfîrşind prin a fi judecat nu pentru omorul pe care-l săvîrşise, ci pentru duel. Se pare că spada lui Filipescu ar fi intrat 20 de centimetri în corpul lui Lahovary, iar ultimele cuvinte ale înfrîntului au fost *„Ils m'ont assasiné“*. Deznodămîntul? Filipescu e pedepsit la 6 luni închisoare şi 1 leu despăgubire către partea civilă.

După acest episod, reglementările se tot modifică, apărînd chiar şi „Codul onoarei şi regulile duelului“. Legea penală devine şi ea mai severă în codul de la 1936, sancţionînd provocarea la duel cu închisoare corecţională de la 3 la 6 luni şi amendă de la 2000 la 10.000 de lei. Acelaşi cod prevede că „acela care face imputări, ori expune pe altul la batjocuri, pentru că nu a provocat sau nu a acceptat o provocare la duel, se pedepseşte cu închisoarea corecţională dela 3 la 6 luni“. Deşi nu mai este reglementat şi nu se mai întîmplă cu spadele sau pistoalele, duelul încă este folosit de politicieni ca modalitate de a-şi rezolva diferendele, ca în cazul extrem de popular al senatorului Marius Marinescu şi al deputatei Anca Constantinescu. Încinşi de la prea multă dezbatere, aceştia s-au bătut finuţ cu apă, în direct la postul B1 TV, cîndva în anul 2008.

Nuţu Cămătaru Bibliotecaru

Ordinul nr. 4775/2009 pentru aprobarea formularelor tipizate generale de bibliotecă, dat de Ministerul Educaţiei şi Ministerul Culturii, are o anexă care ne-a atras atenţia: acolo se prevede că funcţionari în serviciul cu publicul sînt, pe lîngă casieri sau operatorii la ghişeu, şi cămătarii. Or, mai întîi legea 216/2011 privind interzicerea activităţii de cămătărie, iar mai apoi Codul Penal sancţionează astfel de fapte. Am fugit la DEX să vedem dacă nu s-o fi schimbat între timp definiţia cuvîntului pe care-l ştiam că desemnează o persoană care dă împrumuturi băneşti în schimbul unei dobînzi exagerate. Cert e că ţinem la degetele noastre mici, aşa că vom fi mai atenţi cu termenul de returnare a cărţilor, acum, că ştim că bibliotecile angajează legal cămătari.

***Alina Calistru** şi **Cosmin Pojoranu** sînt fondatori ai organizaţiei civice Funky Citizens.*

PUBLICITATE

Paramilitarii din Ucraina: scăpaţi de sub control?

Folosiţi iniţial doar ca agenţi proxy, paramilitarii pro-ruşi din Est urmează să devină elita politică a regiunilor separatiste şi să negocieze cu guvernul de la Kiev condiţiile de menţinere a păcii. Pentru cei care în urmă cu doi ani erau şomeri, afacerişti rataţi sau traficanţi de droguri este o performanţă impresionantă. (...) Merită arătat că, dacă Euromaidanul a mobilizat intelectualitatea şi păturile sociale care au dorit să rupă cu trecutul sovietic, în estul Ucrainei a avut loc rebeliunea lui „homo sovieticus", atât sociologic, cât şi identitar.

– fragment din noua ediţie FP România (august / septembrie 2015)

FP
relansarea vinului moldovenesc

MERSUL LUMII, PAS CU PAS.

FOREIGN POLICY
Politică globală, economie şi idei

acum la toate punctele de presă

Ionuț IAMANDI

Pînă la Praga şi înapoi

Am trăit multă vreme temerea că voi ajunge într-o situaţie fără ieşire atunci cînd, nevoit să fac pe ghidul turistic prin Bucureşti, nu prea voi avea ce să le arăt oaspeţilor. Străzile congestionate? Clădirile-monument neîngrijite? Casa Poporului?! Mănăstirile asaltate de cerşetori? Apoi, în ultimii doi ani, m-am mai relaxat: se mai aranja o stradă, se mai renova un muzeu, se mai investea pe ici şi colo în Centrul Vechi. Mi s-a părut că au apărut cîteva schimbări, dar fără să am totuşi şi un alt termen de comparaţie.

Pînă în această vară, cînd am trecut prin cîteva capitale europene vecine şi temerea mi s-a resetat la loc. Bucureştiul îmi pare acum o provincie turistică a Europei, care a ratat startul competiţiei regionale pentru atragerea vizitatorilor. Şi asta în vreme ce turismul pare să fi luat amploare în zonă, atît prin apariţia unor noi locuri onorabile de vizitat în estul Europei, cît şi prin mărirea numărului de potenţiali turişti, de la cei din fostele ţări-satelit comuniste pînă la ruşi şi chinezi.

Podul Carol, Praga

© A. Diaconița

De exemplu, la Bratislava poţi bănui în continuare că lipsa banilor lasă la vedere locuri în care nu s-a mai investit de dinainte de 1989, cum ar fi parcul Kral, de lîngă podul cu „farfuria zburătoare“, şi ea o realizare a epocii anterioare. Dar imediat alături, peste Dunăre, slovacii şi-au făcut un centru vechi ca nou, cu aproape toate clădirile şi străzile restaurate şi cu terase şi localuri care colcăie de turişti. Castelul oraşului e încă parţial în renovare, dar asta nu îl scuteşte de asaltul vizitatorilor pe care, mai nou, din bicicletele lor Segway, nu îi mai sperie urcuşul sau distanţele. Comparativ cu monumentalitatea clădirilor din Viena sau Budapesta, aici obiectivele arhitectonice sînt mai modeste, dar fiind bine îngrijite, dau – tocmai prin dimensiunile digerabile – un aer de intimitate pe care nu îl găseşti la celelalte oraşe.

Budapesta pare să nu fi fost vreodată în postura de a concura turistic cu Bucureştiul, ţinta ei în acest domeniu – şi probabil şi în altele – a fost şi a rămas Viena. Parlamentul e aproape complet renovat, iar domeniul cetăţii Buda, cu biserica Sf. Mathias şi Bastionul Pescarilor, strălucesc de prospeţime. Şi aici turiştii dau năvală, forfotind prin magazine şi pe străzile impecabil pavate. Deşi mă gîndesc că strădania ungurilor de a găsi fonduri pentru dezvoltarea turistică a depăşit un anume prag, pe care nu l-am mai văzut atins în altă parte: în Catedrala Sf. Ştefan nu puteai intra fără să plăteşti taxa de un euro, spre deosebire de Sf. Vitus în Praga sau de Stephansdom în Viena, unde ai totuşi acces gratuit în pronaos.

Viena este, se pare, cel mai aşezat loc din punct de vedere turistic din rîndul capitalelor est-europene menţionate. La Viena ai impresia că mergi pe străzi ca prin casă. Totul e aranjat şi curat. Nimic nu e în renovare, dar fiecare spaţiu e renovat. Sau mai degrabă menţinut, întreţinut, curăţat imediat după folosire. Spre deosebire de Bratislava sau Budapesta, Viena respiră turism natural, fără preocupare aparentă, ca pe un fapt banal, cotidian. Pînă şi îngemănarea dintre Stephansdom şi magazinul Burberry de peste drum are un aer consacrat şi respectabil.

Dar cel mai aglomerat loc turistic dintr-un astfel de periplu a fost Praga. Nebunie de turişti: dacă, de pildă, te prindea şuvoiul dinspre Piaţa Viaceslav spre centrul vechi, pe Melantrichova, practic nu mai puteai face cale întoarsă. Te luau pe sus cu ei germanii, italienii, ruşii sau chinezii, conduşi de cîte un ghid care le spunea în căşti povestea locului şi ţinea în sus o umbrelă închisă, ca semn de recunoaştere a grupului. La fel şi la Hradcany, pe iconicul pod Carol şi pretutindeni pe străzile înguste din Stare Mesto – oraşul vechi. În aceste zone am auzit toate limbile pămîntului – inclusiv româneşte, desigur – mai puţin ceha. Praga e *trendy*, face figura revelaţiei turistice a regiunii de după căderea Zidului Berlinului şi nu pare să dorească să se oprească aici. Şi are şanse să ajungă, înaintea Budapestei, la serenitatea turistică a Vienei.

Impresia subiectivă de oraşe intens vizitate mi-a fost confirmată apoi de o căutare sumară pe net. Astfel, în 2013, Budapesta a avut 6,9 milioane de turişti străini, Viena şi Praga – 5,8 şi respectiv 5,5 milioane de turişti străini, iar Bratislava – aproape 650 de mii. În acelaşi an, Bucureştiul, oraş de trei ori cît Bratislava şi comparativ ca populaţie cu Viena, Praga şi Budapesta, nu a ajuns la un milion de turişti străini.

Nu ştiu ce ţine Bucureştiul în urmă faţă de aceste capitale în domeniul turismului. Poate fi vorba de o administraţie debilă şi coruptă, nepăsătoare faţă de locuitorii statornici ai oraşului şi cu atît mai mult indiferentă faţă de cei aflaţi în trecere. Poate fi şi arhitectura afectată probabil mai grav de anii comunismului decît cea a Pragăi, Budapestei sau Bratislavei. Sau poate fi senzaţia de îngrămădeală din oraş; cu ocazia aceleiaşi cercetări am găsit că Bucureştiul are cea mai mică suprafaţă dintre aceste capitale, 285 km^2, următoarele fiind Viena (414 km^2) şi Praga (496 km^2). Ce ştiu mai sigur însă acum este că Bucureştiul s-ar califica cu greu într-un tur turistic al capitalelor est-europene. Poate într-unul al capitalelor balcanice, dar asta e de studiat cu o altă ocazie.

***Ionuţ Iamandi** este jurnalist la Radio România Actualităţi.*

PUBLICITATE

Peste 2500 dintre cei mai importanți artiști ai lumii!
CONCERTE MEMORABILE
BILETE încă disponibile pe
WWW.FESTIVALENESCU.RO
30 august - 20 septembrie
BUCUREȘTI
GEORGE ENESCU FESTIVAL
MAGIA EXISTĂ
PRODUCĂTOR
CO-PRODUCĂTORI
CU SPRIJINUL
ORGANIZATORI
SUSȚINUT DE
PARTENER PRINCIPAL
PARTENERI GOLD
PARTENER SILVER
PARTENER LOGISTIC OFICIAL
SPONSORI
FURNIZOR SERVICII JURIDICE
TRANSPORTATOR OFICIAL
SUSȚINĂTORI
PARTENER TEHNOLOGIC

Laurenţiu UNGUREANU

A deveni celălalt

21-23 august 2015
NOI suntem ceilalţi
© M. Oculeanu

Un bărbat pe la 40 de ani ţine într-o mînă o cafea, iar în cealaltă – un energizant de duzină. Poartă o haină sport, inscripţionată cu numele firmei intenţionat anagramat, blugi la fel de soioşi precum părul şi pantofi pătraţi din piele neagră. Undeva, în faţa sa, are loc conferinţa inaugurală a Festivalului *Dilema veche* de la Alba Iulia – despre dereglările omului modern, cu Pleşu, Liiceanu şi Patapievici. Moderator: Luca Niculescu.

E abia începutul dezbaterii, însă omul pare mai degrabă nedumerit, nu-şi găseşte locul pe esplanada din faţa Catedralei Romano-Catolice din Cetate. Pare că prezenţa lui acolo e pur întîmplătoare – o întîmplare nefericită. Îi boscorodeşte gîngav, mai mult s-audă el, pe doi dintre intelectuali. Pe cel de-al treilea nu ştie exact de unde să-l ia, deşi pesemne e făcut din acelaşi aluat ca precedenţii. În faţa sa, după primele argumente relativ divergente, Gabriel Liiceanu îi spune lui Horia-Roman Patapievici probabil ultima sa glumă din seara respectivă: „Tranşează în sensul meu, te rog“. Cîteva sute de oameni surîd cu simpatie, bărbatul de 40 de ani, exaltat chimic, scapă doza de energizant în iarbă şi pleacă fără să-şi ascundă iritarea sinceră. Se opreşte în faţa unei dughene cu gogoşi înfuriate şi continuă festivalul.

Că vizibilitatea celor trei vorbitori îi face ţinta unor canibali de conjunctură, care insistă, indiferent de protocol, să-şi exprime cu hotărîre resentimentele, nu e deloc neobişnuit. S-a mai văzut şi, cu siguranţă, se va mai vedea. Dar omul acesta e puţin altfel. Nu se evidenţiază furtunos, nu incomodează, însă înverşunarea interioară îi lasă aparenţa unui vulcan pe cale să erupă. „Aşa de mult vă interesează, că nici pe hartă la meteo nu ne treceţi“ – ultimele sale cuvinte inteligibile.

E genul acela de eveniment care schimbă cîte ceva în oameni.

Orişicît, în lipsa lui, Festivalul îşi urmează, cu rigoare, programul dinainte stabilit: recital în Catedrală, susţinut de violonista Alexandra Bobeico şi violiştii Christian Naş şi Răzvan Popovici, apoi, la cîteva zeci de metri distanţă, două concerte în care amfitrionii, cu adevărat legendari, fac un autentic tur de forţă pe scena din Piaţa Cetăţii. Mircea Vintilă şi formaţia Brambura spun „Povesci din Bucuresci“, acompaniaţi de proiecţii video din Capitala de altădată, iar Nicu Alifantis se lasă atins de farmecul folclorului românesc şi meştereşte unul dintre cele mai ambiţioase spectacole de *folklor*, alături de Ansamblul Jidvei, corul Junii Sibiului şi violonistul Mihai Neniţă. În faţa scenei, cîteva mii de oameni. Nu mult, dar destul ca să forţeze cîteva bis-uri. Urmează jazz în Palatul Principilor – Basorelief şi Irina Popa & The Sinners – şi tangourile acordeoniştilor lui Emy Drăgoi. Pe iarba din faţa scenei se distinge, dacă se poate spune aşa, vîrful unui pantof pătrat din piele neagră care bate ritmul sincopat.

Nu e nimic curios aici. Bărbatul acesta va fi văzut în Cetate şi în următoarele două zile de festival. De pildă, în timpul lecturilor publice de sîmbătă, deşi scurta întîrziere nu-i va pica bine, se va preda cuvintelor arareori auzite în lectura Adrianei Bittel şi se va bucura alături de necenzuratul, dar necenzurabilul scriitor Marius Daniel Popescu. Iar scriitorii Daniel Vighi, Cătălin Mihuleac şi Cristian Teodorescu îl vor aduce mai aproape de cele culte. Apoi, în ziua următoare, la „cafeneaua dilematică“ de poezie, îi va asculta şi mai cuviincios pe Ioan Es. Pop, Dan Stanciu, Radu Vancu, Adela Greceanu şi Miruna Vlada.

Peste cîteva ore, cînd va pleca, fără să-şi disimuleze nemulţumirea de pe chip, la jumătatea celui mai emoţionant şi mai nostim documentar românesc despre bătrîneţe, *Bondoc*, bărbatul va fi consultat de însoţitorul său, la fel de oarecare: „Lasă, e bine, pînă la urmă, că se mai întîmplă ceva şi la noi. Păi, noi sîntem ceilalţi, nu?“ „Da, da, noi sîntem“, îi va răspunde acestuia, cu un soi de mîndrie prudentă.

Despre Festivalul *Dilema veche* 2015 s-a vorbit mereu folosindu-se cuvinte precum maraton intelectual, efervescenţă culturală, titanii moderni care creează un pol cultural real, relaxare inteligentă şi altele. Şi, de cele mai multe ori, pe bună dreptate. Probabil, ca urmare a experienţei adunate la primele trei ediţii de Festival, poate ca urmare a programului ambiţios din acest an. Nu e puţin lucru, de exemplu, să-l aduci pentru prima oară în România pe cantautorul italian Angelo Branduardi, cu muzica lui medievală, renascentistă, clasică şi modernă, cuprinsă într-o singură reprezentaţie. Ori să reînvii unul dintre spectacolele care-au făcut-o şi pe Suzana Gîdea să rîdă: acelaşi, dar niciodată la fel „Ucenic vrăjitor“, prezentat de Radu Gheorghe şi Orchestra Simfonică Bucureşti.

Oricum, numai cele două dezbateri organizate în parteneriat cu Reprezentanţa Comisiei Europene în România – despre Uniunea Europeană şi „marginile“ ei, ori despre Europa şi dialogul cultural – au adunat un prezidiu impresionant: Angela Filote, şefa Reprezentanţei CE în România, Piotr Pogorzelski, autorul cărţii *Borş ucrainean*, jurnalistul Andrea Pipino *(Internazionale)*, Carl Henrik Fredriksson, fondatorul Eurozine, reţeaua revistelor culturale europene, Wojciech Przybylski, redactor-şef Eurozine, jurnalistul Luca Niculescu, Constantin Chiriac, directorul Teatrului Naţional „Radu Stanca“ din Sibiu, scriitorul Marius Daniel Popescu şi traducătoarea Fanny Chartres. Ca să nu mai vorbim despre *stand-up*-ul european de jurnalism, unde Craig Willy, blogger european anglo-saxon din Bruxelles, jurnaliştii Andrea Pipino, Gabriel Giurgiu şi Iulia Badea-Guéritée şi-au împărtăşit impresiile despre România şi Alba Iulia, nemijlociţi de traduceri.

Dar Festivalul *Dilema veche* nu e doar un maraton intelectual sau cum i-or mai fi spus cei care l-au promovat. E un pic mai mult de-atît. E genul acela de eveniment care schimbă cîte ceva în oameni. E pentru cei care *sînt ceilalţi* şi pentru cei care, pe nesimţite, *devin ceilalţi*. Probabil că această a patra ediţie este, cum spun organizatorii, prima care şlefuieşte convingător identitatea şi personalitatea festivalului – cînd aşteptările încep să crească şi cînd publicul ar trebui să fie cel mai numeros. Dar de statistici nu ne ocupăm noi. Totuşi, atunci cînd, în dialogurile de convenienţă, este integrată, fără valoare conversaţională concretă, propoziţia-cheie „Noi sîntem ceilalţi“, succesul e cel mai uşor de cuantificat. De fapt, nimeni n-a venit la Festivalul *Dilema veche* din întîmplare. Avea dreptate Aurel Mitran, resposabilul cu selecţia muzicală, să le tot repete spectatorilor, ca un refren de încheiere: „Nu uitaţi că «Noi sîntem ceilalţi», nu uitaţi că voi sînteţi ceilalţi“.

Laurenţiu Ungureanu *este jurnalist la* Adevărul.

Biblioteca ASTRA SIBIU

LA RĂSPÎNTII, REGINA ALBINELOR CONTINUĂ SĂ SE ACUPLEZE DIN FLOARE-N FLOARE CÎT SE POATE DE LIMPEDE

■ „ART. 5 Viteza automobilelor nu va fi mai mare decît 15 km pe oră (trapul cailor). ART. 6 La răspîntii, cotiturele stradelor şi în aglomeraţiuni, conductorii automobilelor vor micşora iuţeala, făcînd-o egală cu mersul la pas al cailor. ART. 7 Fiecare automobil va avea două frîne şi va fi înzestrat cu o trompetă, cu ajutorul căreia îşi va anunţa apropierea dela distanţă; iar noaptea va avea trei felinare, din care unul cu foc alb în dreapta, altul cu foc verde în stînga şi al treilea cu foc roşu şi cu numărul automobilului în partea dinapoi." – „Regulament pentru Circularea automobilelor în Bucureşti", Ordonanţa No. 171, din 22 martie 1905, [ss.] Prefectul Poliţiei, D. Moruzzi (**R. M.**)

■ sadanimalfacts.com a făcut următorul calcul: dacă o albină ar fi plătită cu salariul minim pe economie pentru orele de muncă depuse, preţul real al unui borcan de miere de 400 de grame ar fi de 182.000 de dolari. În acelaşi timp, regina albinelor continuă să se acupleze pînă colectează ceva mai mult de 70 de milioane de unităţi spermatice de la cît mai mulţi masculi. O formă de inechitate socială în lumea albinelor. (**M. C.**)

■ Cică albinele din întreaga lume vor purta în curînd cip-uri în cadrul unui studiu al oamenilor de ştiinţă din Australia care vor să afle cauza creşterii bruşte a mortalităţii în rîndul speciei. Mă întreb, însă, cine le va fugări din floare-n floare ca să le prindă şi să le pună cip-urile. (**A. P.**)

■ După toate poveştile horror legate de creşterea puilor de găină, cred că e cît se poate de limpede că hulitul porc va reveni în forţă în farfurie. (**A. M. S.**)

IA UITE, DRAGĂ, ĂȘTIA ÎNVAȚĂ SĂ CONDUCĂ ROMÂNIA ÎN GOANA MAȘINII, ÎN ZONA AIA UNDE TRADUCERILE SÎNT DE PRISOS

■ O doamnă, inspectînd curioasă ouăle stilizate de la Castelul Cantacuzino, purtînd semnătura lui Salvador Dalí: „Ia uite, dragă, ăştia au uitat afară decoraţiunile de Paşti!". (**C. Ş.**)

Cu ochii-n 3,14

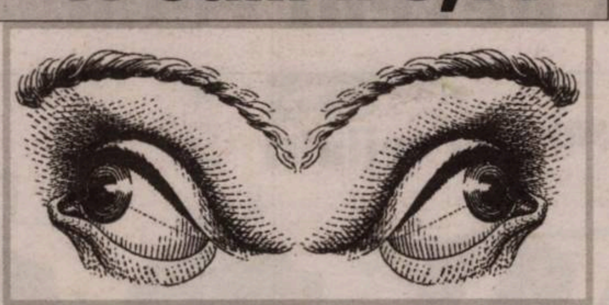

■ Din folclorul contemporan, de autobază, vă transmit refrenul unei manele auzite pînă la epuizare într-un autocar plin de navetişti pe ruta Alba Iulia – Sibiu: „Ce îi place la şofer / S-aibă mîndra lîngă el. / O învaţă să conducă / Numa' o dată dacă-l ţucă". (**M. M.**)

■ Cînd fugeau de comunism în vestul Europei, românii şi alţi refugiaţi din spatele Cortinei de Fier erau ţinuţi în lagăre precum cel de la Traiskirchen, din Austria. Acolo erau verificaţi, triaţi şi uneori aşteptau cu lunile sau chiar cu anii să fie primiţi în cîte o ţară occidentală. De cînd cu refugiaţii din zonele de conflict vecine Mării Mediterane, Italia şi Grecia par copleşite. Presa prezintă problema destul de alarmist, dacă nu chiar apocaliptic, de parcă aşa ceva nu s-ar mai fi întîmplat de la invaziile popoarelor migratoare. Noroc cu raţionalitatea germană: Angela Merkel propune crearea unor centre de înregistrare şi triere. De acolo, dacă nu se califică, unii refugiaţi pot fi trimişi chiar înapoi în ţările de origine. Probabil că înăsprirea procedurilor de primire va diminua şi mişcarea migratorie. Interesant în toată această poveste e însă că refugiaţii, deşi vin din ţări în care viaţa le era pusă în pericol, nu vor în nici un caz să rămînă în Grecia, Macedonia sau Serbia, iar prin Bulgaria sau România nici nu se gîndesc să calce. Nu cumva asta ar trebui să ne îngrijoreze? (**A. M.**)

■ În apropiere de Piteşti am trecut, în goana maşinii, pe lîngă o casă uşor dărăpănată, cu tencuiala scorojită şi faţadă fanată, dar cu un nume glorios: „Motel Dinastia". Că dinastiile nu mai sînt de mult ce erau odinioară ştiam, dar să ai şi confirmarea vizuală, asta e deprimant. (**S. G.**)

■ Pot să confirm (că acum, cînd cu Festivalul *Dilema veche*, am tot făcut drumuri la Alba Iulia). Pe bucata de autostradă dintre Sibiu şi Sebeş, în zona aia unde cică sînt alunecări de teren, se lucrează: am văzut utilaje şi oameni. Vreo doi-trei manevrau utilajele, vreo cinci-şase se uitau de pe margine, îngînduraţi. Păreau să aibă dileme. I-aş fi luat la Festival. (**M. V.**)

■ Din seria cuvintelor turceşti de inspiraţie franceză (VII): *ajanda, aksesuar, asimilasyon, done, dikte, doküman, doktrin, egzersiz, enflamasyon, enteresan, eritrosit, eksper, gramer, homojen, illüzyon, kapasite, konsantrasyon, korelasyon, kriter, lenf, lokosit, metot, mutasyon, popüler, prodüktör, proje, prosedür, proses, provokasyon, randîman, rapor, resesif, rezistans, semptom, sendrom, solüsyon, spesifik, spesyal, tretuvar, halüsinasyon, kramp, tümör*. Traducerile sînt de prisos. (**M. P.**)

ÎN ZILELE NOASTRE, DEFINIȚIA PROGRESULUI TE CONDUCE CU UȘURINȚĂ LA O MIȘCARE OPRITĂ

■ În septembrie, înainte de începerea şcolii, mergeam la magazinul universal Bucur Obor ca să-mi aleg un ghiozdan. Nu prea aveam de unde alege – toate erau nişte cutii pătrăţoase ce păreau din carton. Apoi, începea vînătoarea de rechizite care nu prea se găseau pe nicăieri. Erai norocos dacă te alegeai cu un stilou chinezesc cu peniţă „de aur". În zilele noastre, primesc o ofertă pe mail: „ghiozdane gata echipate pentru şcoală, modele 3D". Oare copiii de astăzi trăiesc într-un film SF? (**A. P.**)

■ Un studiu realizat de asociaţia High Pay Center arată că, în 2014, salariile şefilor celor mai profitabile întreprinderi din Marea Britanie au fost de 148 de ori mai mari decît salariile medii ale angajaţilor lor. În 1998, erau „doar" de 47 de ori mai mari. Iată definiţia progresului. (**L. V.**)

■ Ce am reţinut pe drumul de la Bucureşti la Alba Iulia: dintr-o ofertă de materiale de construcţii, „mortar pompabil"; în localitatea Milcoiu, un zid pe care scria VACARM 2000; ceva mai departe, o recomandare alimentar-motivaţională – „Peşte dacă mănînci des, te conduce la succes!". (**D. S.**)

■ Într-un experiment pus la cale de Universitatea din New York, un mic peşte-robot a fost acceptat cu uşurinţă în mijlocul celorlalţi peşti din acvariu şi a devenit chiar liderul lor. Acuma, erau peşti de acvariu, nu delfini. (**M. C.**)

■ Lanţul britanic de librării Waterstones tocmai a deschis în centrul Londrei o nouă librărie, după o mişcare similară a lanţului concurent Foyles. Vînzările fizice de carte au fost afectate în ultimii ani de livrările online ale amazon.com, dar ideea că e-book-urile ar ucide cărţile pe hîrtie este încă departe de a fi şi adevărată. Vînzările de e-book în Anglia au crescut anul trecut, dar cu cea mai mică rată de pînă acum. Anul trecut, în Marea Britanie, s-au vîndut e-book-uri de 563 de milioane de lire, însă cărţile pe hîrtie au atins vînzări de 2748 de milioane de lire. Cu toate astea, numai în 2014, s-au închis 48 de librării independente, mai puţine totuşi decît în anii precedenţi. Waterstones au anunţat că intenţionează să continue deschiderea de noi librării. (**M. C.**)

■ Potrivit publicaţiei *The Nanfang*, o femeie care zbura prin China cu o sticlă de coniac în bagajul de mînă a fost oprită pe aeroportul din Beijing şi rugată să arunce sticla. Doamna Zhao, o femeie de vreo patruzeci de ani, s-a aşezat într-un colţ, a desfăcut sticla şi a băut coniacul pînă la ultima picătură. Doamna Zhao e un exemplu pentru noi toţi. (**L. V.**)

Tagliatele cu pui și măsline
tagliatele, piept de pui, măsline, ceapă, busuioc, smântână, parmezan
120/100/30 Gr brut
16,95 Lei

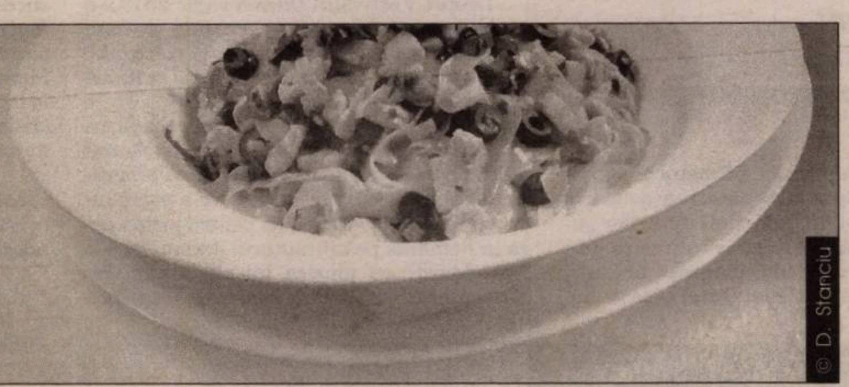

© D. Stanciu

PUBLICITATE

www.fnt.ro
FNT
FESTIVALUL NAȚIONAL DE TEATRU
București Ediția a 25-a
2015
Ediție desfășurată sub înaltul patronaj al Președintelui României
23 OCTOMBRIE – 1 NOIEMBRIE

PRODUCĂTORI:
UNITER
PROIECT CULTURAL FINANȚAT DE:
MINISTERUL CULTURII
SPONSOR PRINCIPAL:
BRD
GROUPE SOCIETE GENERALE
EVENIMENT REFLECTAT DE:
TVR
PARTENER DE TRADIȚIE:
Radio România
PARTENERI:
INSTITUTUL CULTURAL ROMÂN
TAROM
GRAND
SPONSOR:
PARTENERI MEDIA PRINCIPALI:
adevărul
DILEMA
PARTENERI CULTURALI:
igloo
rfi
Artmark
CU SPRIJINUL:
MOL

Biblioteca ASTRA SIBIU

Biblioteca „ASTRA“
- SIBIU -

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale) DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

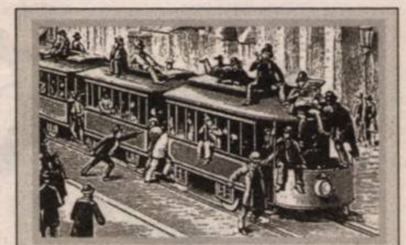

Sever VOINESCU

axa dus-întors 5

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XII** ■ nr. **604** ■ 10-16 septembrie 2015 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

ANDREI PLEȘU

„Nevăzuți, necunoscuți...“

pagina 3

CRISTIAN GHINEA

„Putin – încă un țar care ratează?“

pagina 12

STELA GIURGEANU

„Saga jurnalismului românesc“

pagina 21

Intimitate

& privacy

© Roxana Pop

„Dacă citești jurnalul altcuiva, primești exact ce meriți.“

DAVID SEDARIS

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

SCRISORI DE RECOMANDARE

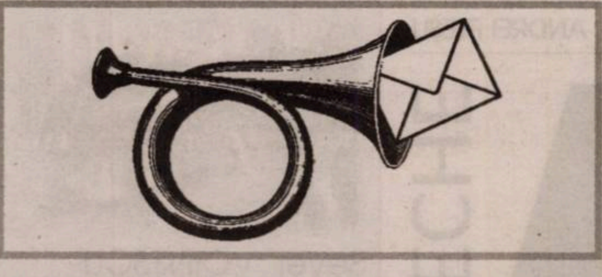

turneu de inbox

Simptom maladiv

După o privire mai atentă asupra vieţii noastre cotidiene, remarcăm mai ales tensiunea mentală şi sufletească în care aleg să trăiască unii români contemporani. Optimismul pare inutil, iar pesimismul devine o „calitate“ din ce în ce mai des întîlnită, furia şi voluptatea de a urî, ironiile usturătoare şi batjocura detestabilă au acaparat avanscena românească. De ce aleg unii compatrioţi să-şi consume energia vitală în direcţia urii viscerale, obositoare şi contraproductive? Ce cîştig vom avea de pe urma furiei constante şi de o voluptate morbidă? Către care cer să mai năzuiască minţile tinere ale noilor generaţii încarcerate într-o Românie decerebrată, nevrotică şi demobilizatoare? Un eventual răspuns ar fi întristător.

Politica flască, somnolentă şi suprarealistă, unde isteriile, derapajele, tapajul incontinent şi haotic desfăşurat în sălile Parlamentului capătă, prin definiţie, scenografia de ansamblu a unui circ cu scene brutale, bufonerii crude, zgîrieturi, ciufuleli şi urlete, drame „de cartier“ şi trivialisme grosolane.

Mediul televizual este la fel de halucinant. Există o amplă categorie de „analişti“, băieţi drăguţi şi fete drăguţe, „copiliţe“ efeminate cu ochii umezi, emotive şi duios-candide, care sporovăiesc interminabil o întreagă serie de „bîrfuţe“ şi „glumiţe“ ce pendulează între ridicol şi absurd. Ample inadvertenţe gramaticale, vîrtejul toxic al degradării, baia de vulgaritate, vorbitul şleampăt şi dereglat ar trebui să ne îngrijoreze. Boala inesenţialului, lipsa moralităţii şi a culturii declanşează o maladie comună, un microb agresiv care a dat naştere speciei numită „şmecher“; derbedei „isteţi“, „băieţi deştepţi“, lichele semidocte, parveniţi, care mint, se prefac şi stîrnesc în jurul lor stupori, tristeţi şi oprobriul public, în faţa căruia zîmbesc dispreţuitori, ocupîndu-se în tihnă de îndestularea averilor personale.

Malversaţiunile sociale, sudalma brută şi abisală, fisurile comportamentale întîlnite chiar şi în rîndul unor intelectuali de frunte, (încă) reprezentanţii actuali ai culturii româneşti, ce au început să cadă pradă intereselor „lumeşti“, atîrnînd unul de beregata altuia din motive josnice, ce smintesc opinia publică, renunţînd la ultimele urme de demnitate sau respect de sine. Plăcerea de a beşteli mitocăneşte tot ce mişcă, mînia abruptă, combativitatea de stadion, răbufnirile isterice, mizantropia obsesivă şi coeficientul de ură în creştere îmi stîrnesc periodic frisoane melancolice. Buna-cuviinţă, bunul gust, sentimentele cordiale, rafinamentul intelectual, meditaţia calmă şi profundă, ca un exerciţiu binefăcător al gîndirii pot face viaţa mai suportabilă, acordîndu-i o notă de sublim şi de sens. Există o igienă a minţii, a spiritului, un metabolism mental fără excese de zel, anxietăţi, cabotinisme ipocrite, harţag, parapon, răcnete sau răbufniri isterice. Ne-am pierdut buna dispoziţie, splendoarea simplităţii, patosul existenţial, plăcerea de a fi. Am devenit sclavi ai imediatului, ai urgenţei, prinşi în cuşca materialităţii sărace şi sumbre. Sîntem captivi în nefericire, indispoziţie şi insatisfacţie; insensibili şi neatenţi cu cei din jur, cu peisajul cotidian, cu drama de lîngă noi, ratînd, clipă de clipă, semnificaţia, sensul, miracolul întîlnirii, emoţia transfigurator. Trăim fiecare, în universul blazat al egoismului, o existenţă oarbă, camuflată, o plăsmuire ce nu are nimic de-a face cu lumea adevărată.

Marius BALTĂ
mariusbalta28@yahoo.com

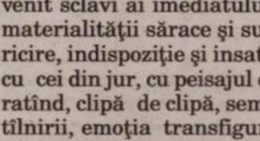

Dilema veche vă propune

■ Două filme la cinema: *Irrational Man (În lipsa raţiunii)*, cel mai nou Woody Allen, şi *El botón de nácar (Secretul nasturelui de sidef)*, documentarul regizorului chilian Patricio Guzmán (Ursul de Argint pentru Cel mai bun scenariu). Ambele or să vă pună pe gînduri, în feluri cum nu se poate mai diferite. (Luiza Vasiliu)

■ Între 10 şi 20 septembrie, ca în fiecare an în preajma Zilei Crucii, va avea loc cea de-a şasea ediţie a Zilelor Muzeului Ţăranului. Trei expoziţii noi, Tîrgul iconarilor şi al meşterilor cruceri – prăznicare, sfinţi protectori, heruvimi, Crucea în variante închipuite şi zugrăvite pe icoane pe lemn, icoane pe sticlă, icoane de vatră, cruciţe, cruci de mînă, pristolnice, miniaturi religioase, izvoade, pecetare, mozaicuri –, ateliere pentru copii, iar la cinema, o retrospectivă Dan Piţa, cu filme ca *Tănase Scatiu, Concurs, Faleze de nisip* sau *Pas în doi*. (Adina Popescu)

■ Am început să citesc biografia lui Jack Nicholson, de John Parker, tradusă la editura Publica în 2011. Se vede că e scrisă în urma unei cercetări serioase, dar nu ştiu încă dacă s-o recomand din toată inima. După vreo 50 de pagini am început să mă întreb dacă la aşa un actor spectaculos nu se cuvenea şi o descriere ceva mai explozivă. Mai citim şi mai vedem. (Andrei Manolescu)

■ Bogumil Luft, *Românii în goana după happy-end* (Editura Polirom, 2015). O cronică a timpului prezent scrisă cu simţul istoriei de un observator angajat, o istorie sinceră, dar optimistă a României şi a Republicii Moldova. (Matei Martin)

■ După ce a fotografiat 10.000 de newyorkezi pentru a le spune apoi poveştile pe blog-ul „Humans of New York“, Brandon Stanton a devenit un adevărat star pe web, care are milioane de fani. Dacă vreţi să aflaţi povestea lui şi a oamenilor pe care i-a fotografiat şi ale căror destine le-a schimbat, citiţi textul din *Le Nouvel Observateur:* http://obsession.nouvelobs.com/pop-life/20150825.OBS4688/brandon-stanton-le-photographe-derriere-humans-of-new-york.html. Şi neapărat intraţi pe blog-ul lui Stanton: http://www.humansofnewyork.com. E o lume întreagă acolo. (Ana Maria Sandu)

■ „O Evanghelie îmbrăcată cu argint poleit, oferită în dar de Constantin Brâncoveanu pe cînd era vel-spătar, dania fiind scrisă cu mîna sa; două poale de icoane şi o dveră de serasir şi mai multe sîngulii de pînze de in subţire, cusute cu mare fineţe, pentru Maica Domnului“ sînt doar cîteva din obiectele de valoare pe care Alexandru Odobescu le identifica, în 1860, în mănăstirea Surpatele din judeţul Vîlcea, aflată în satul cu acelaşi nume. Dacă adăugăm şi catapeteasma frumos sculptată, uşile în stil brâncovenesc, precum şi un tablou mai rar întîlnit în iconografia bisericească, privind „împărţirea hainelor lui Iisus“, avem un inventar minimal pentru care o vizită în regiune ar trebui să includă, cu prioritate, acest monument istoric. (Ruxandra Mihăilă)

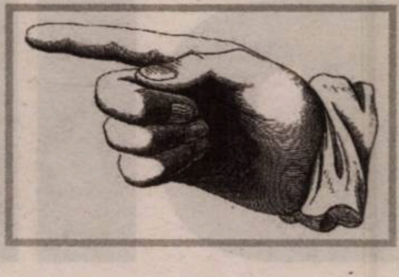

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Plictiseala**
- **Afaceri reuşite**
- **Îndatorarea**
- **Răbdarea**
- **Toma Caragiu**

album dilematic

Mircea Vasilescu

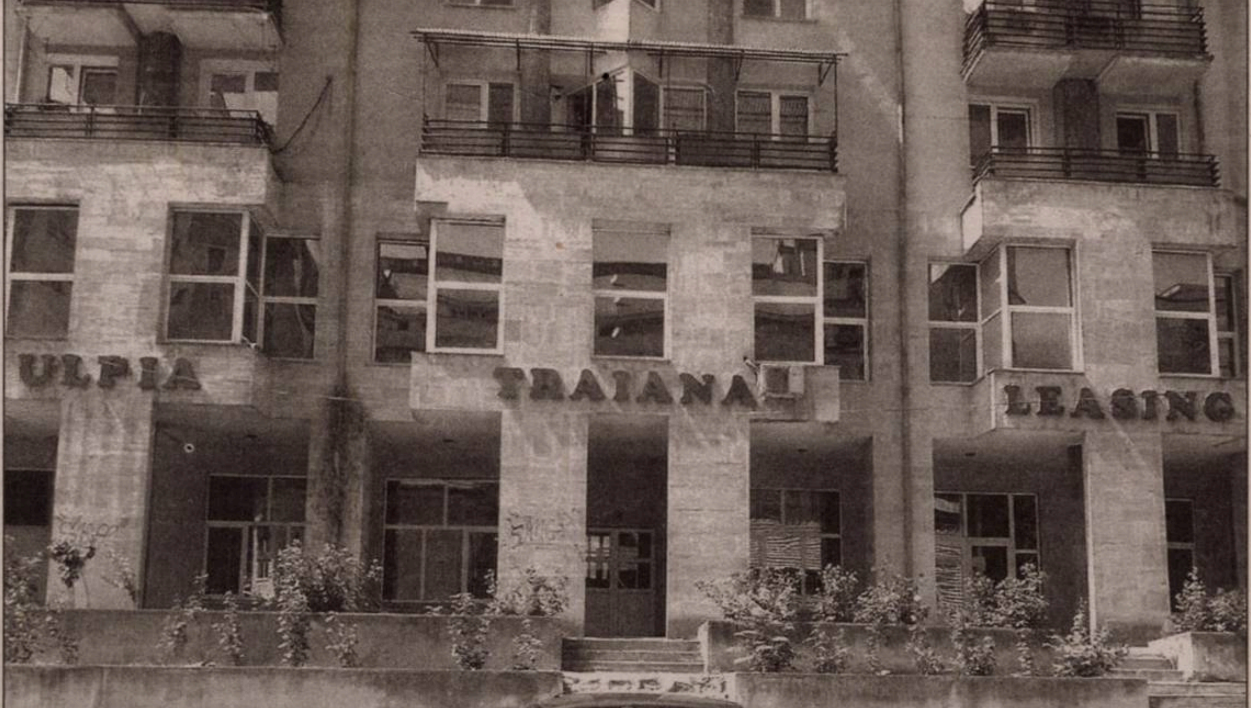

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Liviu PAPADIMA ● Oana STOICA ● Cătălin ŞTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Directori Publicitate: Dana ANECULOAEI
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Publicaţie auditată de BRAT
Tiraj: 8.000+7.900
Tipărit la Tipomedia

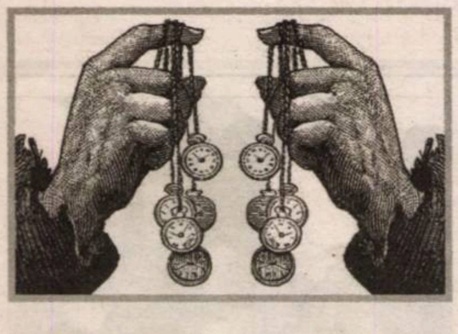

Andrei PLEȘU

nici așa,
nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Nevăzuți, necunoscuți…

Cînd ne supărăm, ne supărăm, de regulă, pe politicieni. Ei sînt vinovați pentru proasta administrare a țării, ei promit și nu fac, ei acordă prioritate intereselor personale, în loc să se gîndească la patrie și popor. Uneori, văzînd că alegerile dau întotdeauna cîștig de cauză unor personaje mai curînd discutabile (pe multiple planuri), ne supărăm și pe electoratul național, ușor de păcălit, derutat, prost informat, lipsit de experiență democratică. La o adică, ne mai supărăm, din cînd în cînd, pe „intelectuali“, care ori se bagă unde nu le fierbe oala, ori stau deoparte în loc să pună umărul, ori se implică, dar țin partea cui nu trebuie…

Dar mai sînt și alții… Funcționărime ineptă sau abuzivă, mici ștabi de provincie, nenumărați „tehnocrați“, care umplu organigrama ministerelor, contribuind – anonimi, dar eficienți – la brambureala generală. Nu vreau să fiu nedrept. Știu, din experiență, că, nu o dată, angajații ministerelor reprezintă elementul de continuitate și de minimă funcționalitate, într-o structură al cărei vîrf e schimbat mereu, arbitrar, imprevizibil, după cum bate vîntul politic. Dar sînt și unii, destui, aduși în „aparat“ pe alte criterii decît stricta competență. Cu ei e mai bine să nu ai de-a face. Sînt băieți și fete de gașcă, bine văzuți de cîte un șef de partid, loiali pînă la slugărnicie (sau pînă la schimbarea „liderului“…), siguri de „poziția“ lor, obraznici, agresivi.

Am avut neplăcerea să cunosc un asemenea personaj în această vară, într-o pensiune de pe lîngă Rășinari, în care am petrecut o săptămînă. Am aflat, la un moment dat, că un grup de funcționari ai ministerului de interne chinez sînt într-un „schimb de experiență“ în România și că vor lua o masă (evident „festivă“) la restaurantul pensiunii unde trăsesem eu însumi. Oaspeții erau plimbați prin țară, ca să-i admire frumusețile și să se distreze. Drept care organizatorii ministerului român de resort au aranjat ca, în timpul mesei, cîțiva muzicieni talentați să le ofere un mic spectacol. Patroana pensiunii mi-a propus să asist și eu, ca unul care locuiam sub același acoperiș, la partea artistică a evenimentului, ca să mă bucur de cîțiva instrumentiști și cîteva voci mai mult decît agreabile. M-am conformat, mi-am tras un scaun confortabil nu prea departe de ușa sălii de mese și am ascultat cuminte foarte prietenoasa muzică oferită mesenilor. Cînd programul s-a încheiat, m-am îndreptat, cuviincios, spre instrumentiștii care îl susținuseră și le-am strîns mîna, urmînd să părăsesc apoi restaurantul. În acel moment, o doamnă care conducea „delegația“, din partea Ministerului nostru de Interne, s-a ridicat și, cu un ton vag ofensat, mi-a cerut să nu mă insinuez în programul grupului, un program „închiriat“ doar pentru membrii lui, un program gîndit să se desfășoare în cerc închis. Apariția mea deranja, deturna, polua atmosfera. Să fac bine să dispar. N-am înțeles despre ce era, de fapt, vorba. În cîteva minute „petrecerea“ era, oricum, deja încheiată, iar eu nu făcusem decît să omagiez succint, fără pompă, prestația artiștilor. Am ieșit, am notat, consolat, că, totuși, una sau două doamne de la masă (românce) mi-au făcut, discret, semne de simpatie și m-am așezat pe terasă. Dar femeia comisar nu s-a lăsat: a venit după mine și, sub privirea stingherită a proprietăresei pensiunii, mi-a dat cîteva „explicații“ țanțoșe ca să pricep cît de deplasat fusese comportamentul meu. M-a apucat strîns, cu ambele mîini, ca nu cumva să fug. M-am simțit prins într-o gheară autoritară și podidit de un discurs mîrlănesc, de mic ștab aflat „în exercițiul funcțiunii“. După care cucoana a plecat victorioasă, demnă, ca un plutonier bine instruit, la capătul unei misiuni reușite. O ajutau și machiajul, și costumația: totul „gîndit“ să „impună“, să sperie, să te pocnească în față cu un mic croșeu kitsch.

M-am întrebat, la urmă, ce se întîmplase, de fapt. Toți martorii autohtoni ai scenei erau jenați și îmi confirmau, astfel, că nu greșisem cu nimic. Dar atunci cum se explica ieșirea cocoșească a madamei? Voise, pur și simplu, să facă o demonstrație de „autoritate“, de „bărbăție“, de „mușchiulatură“ fără egal în cartier? Se gîndise că apariția mea episodică știrbea ceva din măreția prezenței ei? Sau mă identificase ca fiind unul dintre dușmanii națiunii (băsist, elitist, reacționar) și găsise un neașteptat prilej să-mi pună cizma pe beregată? Oricum ar fi, personajul – nu lipsit de o dimensiune comică din specia Mița Baston – mi-a lăsat un gust prost, nu numai pentru că era de prost gust, ci pentru că reprezenta un minister și, inevitabil, un ministru, ba chiar, în situația dată, o țară. Ideea că funcționarea unei instituții importante (incluzînd amenajarea „turistică“ a oaspeților ei străini) poate încăpea pe mîna unui asemenea ipochimen m-a umplut de melancolie. Nevăzuți, necunoscuți, domni și doamne de această speță îmi grădinăresc viața și imaginea. Cu ce a păcătuit această țară, ca să fie condusă de slujbași inapți, inepți, nedemni? Cum a ajuns coana Chirița șefă de protocol?

■ ■ ■

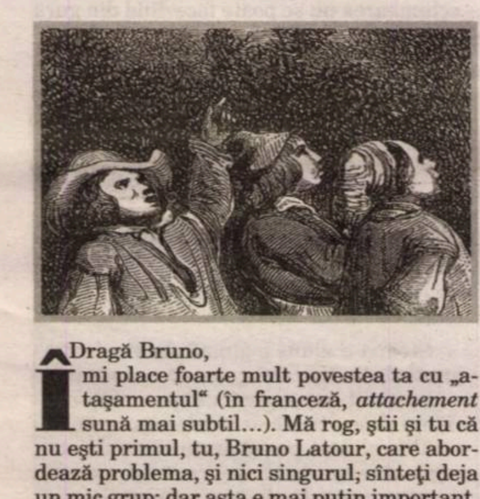

Vintilă MIHĂILESCU

…@hai-hui.ro

Povestea celor trei flori de omag

Dragă Bruno,

Îmi place foarte mult povestea ta cu „atașamentul“ (în franceză, *attachement* sună mai subtil…). Mă rog, știi și tu că nu ești primul, tu, Bruno Latour, care abordează problema, și nici singurul; sînteți deja un mic grup; dar asta e mai puțin important. Ceea ce voiam să-ți spun este că zilele trecute am avut un vis care m-a făcut să mă gîndesc la tine. Dă-mi voie, așadar, să ți-l povestesc.

Ani la rînd, cînd eram mai mic și mergeam în fiecare vară cel puțin o lună pe munți, cu ai mei, aveam un loc preferat unde puneam cortul, pe malul lacului Cîlcescu. Era acolo și un izvoraș care șerpuia pînă la lac, printre pîlcuri de flori de omag. Cum îți spuneam, zilele trecute am avut în vis imaginea de o claritate uluitoare a trei flori de omag, aplecate deasupra apei. Tot în vis, mă vedeam privind această imagine, cu lacrimi în ochi. Nu, nu era acea simplă nostalgie, lacrimile mele nu erau nici de regret, nici de fericire, ci de regăsire: acele trei flori eram eu!

Impresia a fost atît de puternică, încît cîteva zile la rînd am continuat să privesc în jur sub imperiul ei. Sînt la Bușteni, știi, și în fața casei se înalță, falnice, stîncile Bucegilor; toată lumea se uită la ele cu admirație. Am realizat atunci că doar eu stau cu spatele la Bucegi și privesc fericit, în direcția opusă, pășunile alpine de pe Sorica. Bucegii nu sînt ai mei, Sorica este însă în mine. De fapt, pășunea alpină, ca atare, este peisajul meu interior. De multe ori m-am visat vacă, stînd cu ochii blînzi ațintiți în gol și rumegînd în pace pe aceste tăpșanuri. Chiar cred că, în ființa mea profundă, sînt puțin vacă!…

Seara m-am plimbat cu Ana, ca de obicei, pe „traseul scurt“, de-a lungul unor case vecine. Tot ca de obicei, priveam amîndoi doar terasele unde ar fi minunat să-ți bei cafeaua de dimineață: clădirile erau simple anexe ale teraselor, iar acestea – doar așezări ale voluptății mele de cafegiu.

Mi-au revenit astfel, de-a lungul zilelor, o sumedenie de astfel de vise cu ochii deschiși: terasa însorită din orice oraș prin care am trecut, drumul forestier, care se întinde alb și pustiu de-a lungul unei văi din toți munții văzuți vreodată, luminișurile cu hribi de la Obîrșia Lotrului, pe care le caut din priviri oricînd mă plimb pe munte, și multe altele asemenea. M-a surprins, la un moment dat, apariția unui fotoliu generos de piele, așezat lîngă un șemineu, dintr-o poză ilustrînd „intimitatea burgheză“, pe care mi l-aș fi dorit atît de tare să fie al meu, încît a rămas o parte din mine. Am revenit apoi în toate colțurile intime ale caselor pe unde am locuit. De aici, am ajuns la sistemul de sensuri pe care Adam Drazin, un amic englez, antropolog, l-a descoperit în jurul obsesiei românești de care nici un român nu e conștient: *îngrijit*. O casă trebuie să arate îngrijit, ceea ce presupune grija și îngrijorarea permanentă a locatarului ei, care o va îngriji în consecință. De ce? Ca să fie *acasă*, adică el + casă. Despre prieteni și întîmplări, despre cîinele Bozo și motanul Cănuță, nu-ți mai povestesc, că e banal. Dar, vezi tu, eu cred că sufletul e un peisaj.

Să ne întoarcem însă la visul care m-a făcut să-ți scriu această scrisoare. În termenii tăi sofisticat de sugestivi (ceea ce am admirat totdeauna la voi, intelectualii francezi, este capacitatea orgolioasă de a căuta totdeauna *le mot juste)*, cred că visul acesta ar putea fi tradus astfel: imaginea florilor mă face să plîng sau oare eu deplîng imaginea florilor? Nici una, nici alta, și una, și alta – ai răspunde tu, sibilinic. Ceea ce există aici este „atașamentul“ dintre una și alta. Iar omagul este un „fetiș“, ai explica, probabil, tu. Îmi aduc aminte de o frază de-a ta, care pare să se potrivească aici: „Problema fetișurilor este centripetă atît în raport cu subiectul, cît și în raport cu obiectul“. Adică, mai pe înțelesul meu, la început a fost relația (e mai complicat, știu, dar nu e cazul acum să fac o exegeză a ideilor tale, ci doar să-ți povestesc visele mele). E ca și cu iubirea, aș zice: dincolo de iubiți, de eu care o iubesc și ea care mă iubește, există iubirea care ne implică deopotrivă pe amîndoi. Cam așa și cu peisajul: nu este nici natura din fața mea, nici subiectivitatea din mine, ci atașamentul care le cuprinde și le transfigurează mutual pe ambele. De aceea îți spuneam, sibilinic, la rîndul meu, că pentru mine sufletul este un peisaj. Tu mergi mult mai departe, vrei să demolezi epistemologii și vezi în obiectele-fetiș ale existenței noastre o ieșire din dihotomiile modernității. Spuneai undeva că acestea constituie cele două mari idiomuri, „cel al *libertății* și cel al *alienării,* care permit evitarea straniei poziții a «obiectelor-fetiș», capabile să te facă să faci lucruri pe care nici persoanele, nici obiectele nu le stăpînesc“. Iar mai departe, trăgeai o concluzie care îmi place: „Mi se pare că toată această gîndire a fetișurilor ne eliberează de gigantomahia libertății împotriva alienării: problema care se pune nu mai este de a ști dacă trebuie să fii liber sau atașat, ci dacă ești bine sau rău atașat“. Mi se pare o post/anti-carteziană/modernă revenire la… animism. Îmi place!

Nu mă înțelege greșit, dar cred că tu afirmi, pe această bază, că nu am fost niciodată moderni, pentru că tu nu ai fost niciodată… bătrîn. Căci orice bătrîn știe acest lucru, fără să-l cunoască. Eu, dimpotrivă, printr-o ciudată întîmplare a sorții, aproape că m-am născut bătrîn. Aveam doar vreo paisprezece ani, cred, cînd am scris primul meu text: „Apologia tabietului“. Era o reacție, total anapoda, la apologia total opusă a adolescenței, scrisă de Mircea Eliade. Eu eram adolescent, dar mă visam bătrîn… Iar acum îmi dau seama că prin „tabiet“ eu înțelegeam, de fapt, un soi de naștere asistată a „atașamentului“ despre care vorbești tu: prin tabiet te atașezi și ești atașat de ceva care devine tu.

Aș putea acum să adaug, pe urmele tale, într-un fel, că nu *avem* tabieturi, ci *sîntem* tabieturi. Drept care problema, cum zici tu, nu este dacă sîntem liberi sau dominați în raport cu aceste tabieturi, ci dacă aceste tabieturi sînt bune sau rele. Vorbind despre visul meu, nu am *avut* imaginea florilor de omag, ci *sînt* acel vis, dimpreună cu omagul din el: cele trei flori de omag sînt parte a peisajului sufletului meu – sau, mai corect, a peisajului care *este* sufletul meu.

Ce voiam să-ți spun, de fapt, este că prefer totuși omul-tabiet față de obiectul-fetiș. Ai putea să-mi explici de ce?

Dar, vezi tu,
eu cred că sufletul e un peisaj.

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată* Fascinația diferenței. Anii de ucenicie ai unui antropolog, *Editura Trei, București, 2014.*

■ ■ ■

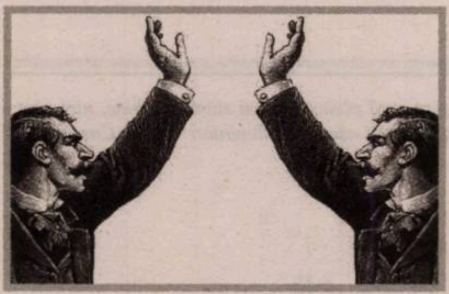

Valeriu NICOLAE

rătăcit în **Euro**-Narnia

Să încercăm să fim sau să rămînem buni

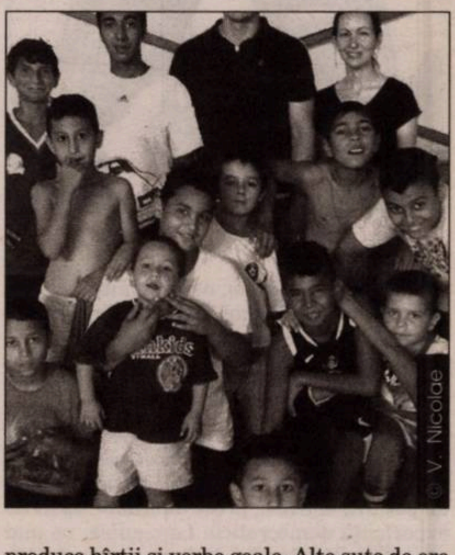

Facebook-ul îmi aminteşte de o poză făcută exact acum doi ani. 13 puşti zîmbind fericiţi după antrenamentul de fotbal/baschet. În fiecare sîmbătă fac antrenamente cu copiii care trăiesc într-una dintre cele mai nenorocite zone din Ferentari. Îmi amintesc că, în ziua în care am făcut fotografia, a venit un copil nou, adus de fratesău. Avea 7 ani, dar arăta de 4. Marea majoritate a puştilor din Ferentari par cam cu doi ani mai mici decît sînt. Motivele sînt multiple, dar pot fi simplificate la sărăcie.

Cum te cheamă, măi?

Găăă'uşcăă.

Şi ce îţi place cel mai mult, Găluşcă?

Să mănînc supăă de găău'şte – că de aia mă cheamă Găăă'uşcăă!

S-a jucat cu o minge de baschet mică, verde, şi a rîs aproape continuu în timpul antrenamentului. De fiecare dată cînd mă uitam la el rîdeam şi eu: un puşti fericit şi super-frumuşel.

La sfîrşit de tot, înainte să plec, Găăă'uşcă a început să plîngă cu hohote. Se zguduia de plîns. M-a rupt. Am crezut că plîngea fiindcă nu a primit nimic (am împărţit atunci cîteva tricouri copiilor care aveau tricouri fie prea murdare, fie prea vechi). El avea un tricou curat şi relativ nou.

De fapt, plîngea pentru că se terminase antrenamentul şi credea că nu o să ne mai vadă. Găăă'uşcă stătea la Adăpost – „Centrul de Zi şi de Noapte pentru Copiii Străzii." Sînt cîteva zeci de copii care stau la Adăpost şi la Centrul de Plasament „Cireşarii", amîndouă vecine cu Şcoala 136 din Ferentari. O bună parte sînt copii de romi, dar şi mulţi neromi. Copii care au foarte puţine şanse să fie reintegraţi în propriile familii, să fie adoptaţi sau să ajungă oameni funcţionali. Copii care or să îngroaşe rîndurile adulţilor pe care îi urîm pentru săracia, violenţa, lipsa de educaţie sau culoarea lor.

Aproape în fiecare duminică (de la începutul anului am lipsit de cinci ori) mă duc să fac teme la Centrul de Zi şi de Noapte cu puştii de acolo. Pe lîngă cele două ore de matematică şi citit, mai curăţăm acvariul şi cîteodată ne mai ducem în parc, la muzeu sau la pizza. Găluşcă apare din cînd în cînd. E relativ bine.

Emi este nou la adăpost. Are aproape 13 ani. Nu ştie să scrie sau să citească. În schimb, ştie să numere şi să cerşească în franceză, pentru că a stat o vreme în Franţa. Nu ştiu cît o să stea la Adăpost. A avut cîteva experienţe oribile care sînt greu de imaginat şi probabil imposibil de povestit în scris. În prima săptămînă, conform aşteptărilor, nu a vrut să facă teme cu ceilalţi. Din cea de-a doua săptămînă, în general lucrurile se schimbă şi asta s-a întîmplat şi cu Emi. A lucrat pentru o oră la citit şi la matematică. Încet-încet, o să fie mai bine.

Nicu, de 12 ani, a fost cam în aceeaşi situaţie, însă mult mai încăpăţînat. Acum, după şase luni, e cel mai bun la testele de matematică şi, încet-încet, reuşeşte să citească. Din poza de acum doi ani, doar trei puşti nu sînt bine. Pe Ionuţ şi pe Silviu îi văd rar, nu prea vin la şcoală. Silviu, acum doi ani, făcea super-progrese, mai ales cînd era la mine acasă.

Dan are 19 ani şi nu a reuşit să termine decît şase clase. În schimb, fratele lui, Răzvan, a reuşit ieri un scor de 93% la un test de matematică la care majoritatea colegilor lui nu pot să treacă de 50%. Citeşte binişor şi e hotărît să meargă la liceu. Acum patru ani, nimeni, nici măcar maică-sa, nu credea că Răzvan o să rămînă la şcoală. Pisică, Florin, Pavel, Toto şi Mitică sînt toţi mult mai bine decît se aşteptau profesorii sau părinţii lor.

Puştii fac progrese. Din cînd în cînd, cîte unul pleacă, aşa cum a făcut Edi, care e bine cu maică-sa în Belgia. Sau Alex, care e tot cu mama lui, în Anglia. Alţii sînt luaţi la cerşit. Mielu şi Alberto sînt în Spania. Cîteodată revin, dar odată scoşi din rutinele de şcoală, e din ce în ce mai greu să recupereze.

E puţin probabil ca vreunul dintre ei să ajungă profesor universitar. Dar e foarte probabil că marea lor majoritate or să fie cît de cît bine în societatea românească. Mai bine decît părinţii lor şi cu ambiţia, pentru copiii lor, să fie mult mai bine educaţi decît sînt ei. Cîteva ore de atenţie pe zi le cresc mult şansele copiilor din ghetou sau din instituţiile pentru copii din Ferentari – sau de oriunde – să devină adulţi normali.

Mii de oameni care ar trebui sau ar putea să producă o astfel de schimbare – politicieni, birocraţi, persoane publice, educatori, asistenţi sociali şi ONG-işti europeni, români şi romi – pierd zeci de ore săptămînal vorbind în gol despre ceea ce ar trebui să facă alţii. Alte multe ore risipite pentru a face campanii scumpe şi stupide despre „incluziune", comandate de organizaţii care nu văd copii şi, mai ales, copii romi din ghetouri decît în poze sau în filme. Zeci, dacă nu sute de milioane de euro sînt aruncaţi anual într-o industrie care produce hîrtii şi vorbe goale. Alte sute de ore se duc pe apa sîmbetei cu justificări stupide, dar alambicate, despre imposibilitatea de a schimba sistemul sau situaţia.

Schimbarea în bine se poate face uşor, însă nu implică bani, glorie şi audienţe mari la TV. Cîteva ore de voluntariat pe săptămînă şi nişte costuri minimale. Nu mai mult decît o cafea la Starbucks sau o şaorma cu de toate. Ştiu asta pentru că o fac de cîţiva ani, împreună cu un grup de oameni. Zdrobitoarea lor majoritate nu sînt romi şi nici nu sînt bogaţi sau experţi. Sînt doar oameni buni, care mă inspiră şi pe mine, şi pe copii să încercăm să fim sau să rămînem buni. Ca ei sînt mulţi alţii. Situaţia copiilor foarte săraci şi a celor din instituţiile de stat este de multe ori catastrofală. Nu e deloc complicat să o schimbăm, dar – ca multe alte lucruri – schimbarea nu se poate face dînd din gură la televizor.

***Valeriu Nicolae** este activist pentru drepturile omului şi fondator al Policy Center for Roma and Minorities.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

O probă de maturitate

Învăţarăm la şcoală că poporul român se trage din dacii care erau cei mai buni şi drepţi dintre traci. Că, la noi, ospitalitatea şi omenia sînt reguli de aur. Că pîinea şi sarea se află întotdeauna la îndemînă pentru a cinsti drumeţul, oaspetele, nevoiaşul în trecere. Ba, acum vreo săptămînă, pe aeroport la Otopeni, mai şi văzui o familie îmbrăcată în ii (era să zic tradiţionale, dar aveau aspect urban, decoraţiuni minimaliste) care aştepta pe cineva. Aveau aşezate pe un ştergar: un pahar cu apă, unul cu palincă, o pîine, ceva sare şi… Constituţia României. Habar n-am pe cine aşteptau, dar scena m-a amuzat.

Deloc amuzat urmăresc traseul refugiaţilor arabi care se înşiră de-a lungul Europei, căutînd să scape de război, de mizerie, de sărăcie. I-am văzut în Beirut, acum un an, cerşind pe străzi, încercînd să cîştige de o pîine. Îi văd la televizor acum, cu miile, traversînd Grecia, Macedonia, Serbia, oprindu-se în Budapesta în gară. Am fost atent la reacţiile şi comentariile alor noştri. La B1, un analist invitat des (scuze, nu îi ştiu numele) perora cum că refugiaţii ăştia sînt făcuţi de ei, de occidentali, cu războaiele lor ipocrite şi că acum ar vrea să ni-i vîre nouă în ţărişoară. „Ei i-au făcut, să se spele pe cap cu ei. La noi nu au ce căuta. Aduc terorism, sărăcie, ba chiar şi boli contagioase!" – cam ăsta era mesajul. L-am ascultat două zile la rînd. Moderatoarea îi zîmbea angelic şi pas să îl contrazică. Mie, personal, îmi păreau enormităţi lesne de demontat. O zi mai tîrziu, Traian Băsescu şi Václav Klaus, doi foşti preşedinţi ai unor state membre UE, au exprimat puncte de vedere cvasi-identice. Vestul a făcut haos în Orient, ei să se descurce cu victimele colaterale. Premierul Ponta a contrazis punctul ăsta de vedere, asigurînd că România va fi un bun stat european şi va primi cotele stabilite la Bruxelles. Nu sînt de acord cu nici unul.

Aş vrea să văd că ţara mea va găzdui refugiaţi musulmani, din trei motive. În primul rînd, pentru că sînt creştin ortodox şi pe mine m-au învăţat la biserică să îl ajut pe cel nevoiaş. În al doilea rînd, pentru că sînt din Europa de Est şi ştiu ce a însemnat comunismul, lipsa libertăţii şi fuga spre Vest. Tot ca est-european, ştiu că Vestul a împărţit cu noi propria prosperitate. Dovadă sînt cele cîteva milioane de români cu locuri de muncă în Italia sau Spania. Am putea, moralmente vorbind, să uităm discursul cu „ei sînt de vină, că au bombardat Libia". Nu în ultimul rînd, pentru că îmi doresc ca statul român să dovedească maturitate. Să arate că poate să organizeze tabere de refugiaţi şi, ulterior, asistenţă coerentă (socială, educaţională şi sanitară) pentru cîteva mii de oameni la nevoie. Admit. Rezerva exprimată de Leonard Orban, fost comisar european şi consilier prezidenţial, a fost singura pe care o împărtăşesc întrucîtva. Primirea de refugiaţi nu înseamnă doar casă şi masă, ci presupune efort instituţional intens, într-o ţară fără multă experienţă într-o atare problemă. Consilii locale care ar trebui să angajeze personal suplimentar, locuri în şcoli pentru copii, cursuri de limba română, căutarea unor posibilităţi de angajare, politici speciale de integrare şi reaşezare. De acord, va fi un efort. Cred că merită încercat. Cred că va fi o probă de maturitate a statului român. Un soi de bacalaureat pentru admiterea cu adevărat în clubul ţărilor bogate şi creştine. Al celor care ajută pe cei mai puţin norocoşi. Ne-am obişnuit să ne vedem drept coada cozilor şi săracii săracilor, pe cît sîntem de deprinşi cu legenda ospitalităţii altruiste nelimitate, de rit daco-tracic. Este cazul să trecem mai departe. Să ne asumăm poziţia de ţară capabilă să mai şi dea, nu numai să ceară. Da, nu va fi uşor. Dar merită să încercăm, fără a uita eşecurile Franţei, Germaniei sau Angliei, în materie de integrare a emigranţilor arabi, în ultimele decenii. Zic că am avea şanse.

European
din UE,
evident.

Pe scurt, îmi doresc ca ţara mea să primească musulmani pentru că sînt creştin ortodox, est-european şi român. Sînt european, carevasăzică, prin toate cele trei calităţi înşirate. European din UE, evident.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

---

un sport la Răsărit

Steaua mai e Steaua?

Steaua a ajuns o glumă. Echipa e deţinută de un tip care spune că o vinde primului venit, iar marca e a unui club ministerial care ne dă de înţeles acum că l-a păcălit calificat pe cel dintîi, care s-a angajat să bage banii pe care ministerul nu-i mai avea. De fapt, e o tipică bătălie între doi „răi", unul privat şi altul de stat. În total dispreţ faţă de cei pe care îi reprezintă (în cazul MApN, chiar a contributorilor din care trăieşte cu toţi oamenii lui fără a plăti taxe, impozite şi contribuţii – de care altfel beneficiază gros), aceşti deţinători ai unor „tradiţii glorioase" (citat din statut) au decis să facă praf cel mai cunoscut brand sportiv al fotbalului. Bravo lor! Se află în ţara corectă. Numai că şi ea ar trebui să aibă limite. Ar trebui, deci, să se ridice al treilea actor, cel pentru care Steaua nu stă nici în bani, nici în embleme, ci în organul acela imaterial care ne adună toate fericirile şi suferinţele. Aceşti oameni, numiţi suporteri, ar trebui să înceteze să se bată între ei sau cu alţii şi să pună mîna pe lopeţi. Există un şantier posibil, pe care numai ei îl pot lucra dacă sînt ceea ce pretind a fi. N-a fost niciodată un moment mai prielnic pentru a reconstrui adevărata echipă care, cu bune şi rele, susţinută, da, de partid şi de stat, a avut ambiţia să facă performanţa maximă. Şi a făcut-o. E timpul să fie ajutată, pe patul de moarte.

Radu NAUM

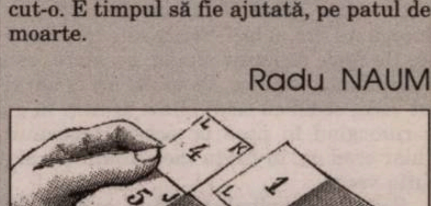

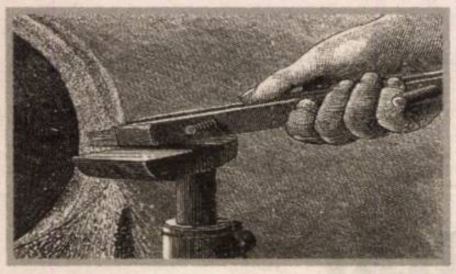

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

Noi, politicienii noştri şi criza refugiaţilor

Pînă în momentul în care scriu aceste rînduri nu a fost făcut public vreun sondaj care să arate atitudinea românilor faţă de fenomenul refugiaţilor. Dar, urmărind dezbaterile din spaţiul public (iar aici reţelele de socializare îşi au rolul lor foarte important), se poate simţi existenţa unui curent puternic de respingere: refugiaţii nu au ce căuta aici, întreţinerea lor ne-ar costa prea scump, problema nu e a noastră, pericolul infiltrării militanţilor islamişti este prea mare, şi aşa mai departe. Şi este aproape sigur că aceste atitudini au fost amplificate şi pentru că fenomenul refugiaţilor s-a suprapus cu dezbaterea internă privind ridicarea noii moschei de la Bucureşti.

Şi iată cum, dintr-odată, o criză mutată pe neaşteptate din regiunea mediteraneană în imediata noastră vecinătate scoate la lumină atitudini egoiste, naţionaliste şi intolerante, pe care cu greu le puteam bănui a exista în România, cel puţin într-o asemenea măsură. Este vorba despre România, pe care sondajele Eurobarometru din ultimii ani o arătau printre cele mai pro-europene din regiune, dacă nu cumva cea mai.

Dintr-odată, la un prim semn de criză – şi nu una care să ne afecteze direct, ci doar ajunsă în vecinătate –, o bună parte dintre ai noştri îmbrăţişează ideea cetăţii asediate, a izolaţionismului, a egoismului naţional.

Ei uită astfel că această criză este una a întregii Europe – unii istorici şi filozofi vorbesc chiar despre o ameninţare la adresa civilizaţiei europene. Putem rămîne neatinşi cînd întreaga Europă este ameninţată?

Apoi, ei uită că românii înşişi au fost priviţi în Occident ca nişte invadatori. La vremea lor, şi românii au trecut „dincolo“ pitiţi în compartimentele de bagaje ale trenurilor sau în remorcile camioanelor. Şi noi am ştiut ce înseamnă umilinţa obţinerii unei vize Schengen. Iar în vestul Europei, nici azi nu s-a şters întru totul această imagine a „hoardei“ de români. Măcar avînd în vedere această experienţă traumatizantă – şi nu doar pentru cei care au trăit-o direct, ci pentru noi toţi – am putea să abordăm cu mult mai nuanţat această criză.

Se pune apoi problema solidarităţii. Pretindem solidaritate din partea Europei şi o primim sub diferite forme: fonduri de coeziune, ajutoare în caz de calamităţi, susţinere în lupta împotriva corupţiei şi altele. Este corect ca acum, cînd ameninţarea este una la adresa Europei noastre, să băgăm capul în nisip?

Problema este că înşişi liderii noştri au lăsat lucrurile să treneze şi nu au venit în faţa societăţii cu o atitudine fermă, în spirit european. Ei ar fi fost primii care să explice de ce România trebuie să-şi asume găzduirea unui număr de refugiaţi, în conformitate cu mărimea populaţiei şi cu puterea noastră economică. Pentru că este o problemă europeană şi trebuie rezolvată de europeni – fiecare după puterile lui. Lasă că mare parte din banii necesari găzduirii acestor oameni care fug din faţa urgiei vin de la Bruxelles.

Preşedintele, premierul şi şefii marilor partide au lăsat pur şi simplu impresia că se tem să abordeze problema în public, că le e frică să formuleze o poziţie clară şi că se agaţă de ideea că pot să stea cu capul la cutie pînă trece valul.

© wikimedia commons

Greşit. Nu doar că această criză va fi una de durată şi că, la un moment dat, şi România va fi afectată, într-un fel sau altul. Dar o lipsă de coeziune europeană acum va putea pune în pericol libertăţi europene de care ne bucurăm acum şi pe care în mod eronat le considerăm cîştigate pentru totdeauna.

Spaţiul Schengen, de pildă, ar putea fi reconsiderat. Iar asta ne va afecta în modul cel mai grav cu putinţă. Mai întîi, fiindcă mişcarea în interiorul Uniunii Europene va fi mai dificilă. Controalele efectuate la frontieră de poliţiştii austrieci, după cazul şocant al refugiaţilor morţi în camioane, au avut ca efect cozi de zeci de kilometri pe autostrada ce leagă Budapesta de Viena. Oamenii au avut de aşteptat ore întregi acolo unde altădată treceau fără probleme. Mărfurile au rămas blocate, afacerile au avut de suferit. Populiştii care cer astăzi revenirea la frontierele interne ale Uniunii au putut vedea astfel cu ochii lor urmările unei asemenea idei: un blocaj aproape total al economiei europene, infinit mai integrată azi decît acum 30-40 de ani.

Este în interesul nostru o repunere în discuţie a Spaţiului Schengen, din care sperăm ca într-o bună zi să facem parte? Evident că nu.

Şi apoi, dacă mişcarea în interiorul Uniunii este pusă în discuţie, drumul pînă la o eventuală afectare a drepturilor românilor nu este chiar atît de lung. Una dintre ideile formulate la Londra – şi nu doar de UKIP, ci şi de conservatori! –, în perspectiva viitorului european al Marii Britanii, era chiar limitarea libertăţii de mişcare în interiorul Uniunii. În funcţie de gradul de bogăţie al unui stat membru sau al altuia, evident.

Ocupaţi cu micile lor războaie interne, cu ochii la sondaje şi, probabil, cu o înţelegere precară a adevăratelor provocări ale proiectului european, liderii României au tăcut. Iar tăcerea lor a amplificat curentul antieuropean şi izolaţionist din societate.

***Ovidiu Nahoi** este realizator la TVR2.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Europa nu-i de vină! Opriţi autoblamarea!

„Purtaţi-vă sarcinile unii altora şi aşa veţi împlini legea lui Hristos“, scrie Sf. Apostol Pavel galatenilor. „Sarcini“ este, tradus în Biblia noastră sinodală, grecescul *baros*, ceea ce dicţionarele traduc prin „greutate, povară, apăsare“. În plus, în sens figurat, *baros* mai însemna şi substanţă de valoare, desemnînd ceva însemnat, ceva important, „cu greutate“, cum am zice astăzi. Să ne ducem, aşadar, greutăţile cele mai importante unii altora, ne îndeamnă legea lui Hristos. Nu ştiu dacă există un text similar în islam. Hristos a spălat picioarele ucenicilor săi şi apoi le-a spus: „Dacă Eu, Domnul şi Învăţătorul, v-am spălat vouă picioarele, şi voi sînteţi datori să vă spălaţi picioarele unii altora“. Iarăşi, nu ştiu dacă există ceva similar în Coran. Dar nu are nici o importanţă, căci astăzi vorbim mai mult despre noi înşine decît despre ei.

De cînd cu criza refugiaţilor, Europa a preluat de la America statutul de campion absolut al autoblamării. Civilizaţia noastră a ajuns, de mult timp, în stadiul freudian al urii/admiraţiei de sine. Cînd noi, europenii, ne privim în oglindă, cu o mînă ne mîngîiem un obraz pentru democraţia şi bunăstarea noastră, pentru cultura noastră şi pentru prestigiul nostru în lume, şi cu cealaltă ne pălmuim celălalt obraz pentru cît sîntem de răi şi pentru nenorocirile pe care le-am produs tuturor vieţuitoarelor de pe Pămînt. Rezultă un chip schizoid, bun de balamuc. De cîteva săptămîni nu aud decît europeni vorbind, în pragul isteriei, despre vinovăţiile cumplite ale europenilor. Din cauza noastră, din cauza noastră, din cauza noastră! Pînă şi copilul acela înecat în Mediterana şi adus de valuri pe o plajă s-a pus, spre aspru decont, pe conştiinţa Europei. Nimănui nu-i dădea prin cap să chestioneze responsabilitatea unor părinţi care înghesuie pe barcazuri total nesigure copii. Ei sînt exoneraţi de orice răspundere pentru că, acum, sînt îndureraţi. Şi plîng. Şi suferă. Şi vor, cu disperare, în Germania. Pentru că în urma lor e un război care-i alungă. Şi numai în Germania, din toată lumea asta, nu e război şi ei pot trăi liniştiţi. De vină este, desigur, Europa. Merkel l-a pus pe acel inconştient să-şi pună copilaşii într-un asemenea pericol, nu?

Nimănui nu-i dădea prin cap să urle spre Statul Islamic sau spre Bashar. Nimănui nu-i dă prin cap să urle spre guvernele europene, cerîndu-le să meargă la război ca să termine odată cu Statul Islamic. Nu credeţi că cel mai bun ajutor pe care l-am putea da sirienilor ar fi să lichidăm Statul Islamic? Probabil că exact acei europeni care îşi ceartă acum guvernele fiindcă din cauza lor a murit copilul ar fi în stradă la manifestaţii împotriva războiului dacă guvernele lor ar hotărî să-şi trimită armatele să termine Statul Islamic. În plus, nu-i aşa, noi sîntem non-intervenţionişti. Nu ne băgăm, că nu sîntem precum „cowboii“ ăia de americani! Şi dacă non-intervenţionismul nostru înseamnă că nu trebuie să vexăm pe nimeni cu vorba sau cu fapta, să ne luăm singuri la palme şi la şuturi, să ne vexăm pe noi înşine, că asta e voie. Cum pentru ce? Pentru că nu intervenim. De ce nu intervenim? Pentru că tot noi înşine ţipăm la guvernele noastre să nu cumva să intervină.

Dragi europeni, nu blamaţi Europa pentru Siria! Dacă Europa intervenea militar în acel război (că diplomatic a tot încercat să o facă, cu rezultat zero), săreaţi pe capul guvernelor europene că ce caută acolo. Siria, cu această catastrofă umanitară, este direct rezultatul non-intervenţiei externe europene pe care aţi vrut-o şi nu al intervenţiei pentru care blamaţi, acum, ţările Uniunii! În Siria, interesele ruse s-au echilibrat cu cele euro-americane şi nici un actor global nu a acţionat decisiv pentru a nu-l înfuria pe celălalt. Aşa se face că totul a fost lăsat pe seama forţelor regionale. Şi am ajuns aici.

Nu-i corect nici să blamaţi Europa pentru ceea ce i se pregăteşte! Europa este victima perfectă în toată această tragedie. Este bogatul cu vinovăţii, nobilul încurcat în propriile-i prinţipuri, copilul bătrîn acoperit de lux care, nevolnic, e gata să plătească oricît doar ca să nu mai fie agresat de colegii de clasă, caftangii prin vocaţie. Mi-e tot mai limpede că valul de refugiaţi, vreo două milioane deocamdată, care dă să intre în Europa este direcţionat anume. Războiul, desigur, e real şi constituie temeiul obiectiv al exodului. Direcţia în care o ia, însă, exodul îmi pare premeditată. Citesc, în *Washington Post* (4 septembrie), un raport al Amnesty International. Arabia Saudită, Kuweit, Emiratele Arabe, Qatar anunţă cifra tulburătoare a refugiaţilor pe care sînt gata să-i primească: zero! Sigur, milioanele de nefericiţi trebuie să o ia undeva. Ghici încotro? Europa nu va putea niciodată anunţa că primeşte zero refugiaţi. De altfel, propria legislaţie nu o lasă. Şi nici propria cultură. O voce dinspre Europa strigă tuturor năpăstuiţilor din Siria şi de pretutindeni: „Veniţi! Dacă vă încurcă birocraţii, forţaţi gările, forţaţi punctele de frontieră, forţaţi şoselele – televiziunile sînt cu voi! Veniţi în număr cît mai mare! Cu cît sînteţi mai mulţi, cu atît sînteţi mai imbatabili. Veţi face, în final, ce vreţi voi! Vreţi în Germania? Dacă veniţi vreo zece, nu reuşiţi să pătrundeţi, dar dacă veniţi 100.000, sigur vă primesc“.

Diabolic, Putin declară că valul de refugiaţi invadatori este nota de plată pe care Europa o are de achitat pentru colaborarea cu America. Nu ştiu dacă Putin mai poate păcăli pe cineva. Oricum, conştiinţa autoblamării lucrează în Europa şi fără vorbele lui. Cineva, la Al Jazeera, spune că i se pare normal ca Europa să trimită ea însăşi vapoare şi feriboturi în Siria şi-n nordul Africii ca să aducă, în siguranţă, refugiaţii la sine. Asta ar fi soluţia ca să nu se mai înece, după parşivul post TV. Pare absurd? Poate, la prima vedere, dar deja aud voci oengiste din Europa care cer aşa ceva. Cu o campanie viguroasă şi cu încă vreo două imagini cu copii înecaţi, se va decide şi aşa ceva. Ne vom aduce singuri refugiaţii. Vom anunţa în tot Orientul şi în toată Africa: „Care vreţi în Germania? Vineri, la 3, ne vedem în port. *Free ride!*“

***Sever Voinescu** este avocat şi publicist.*

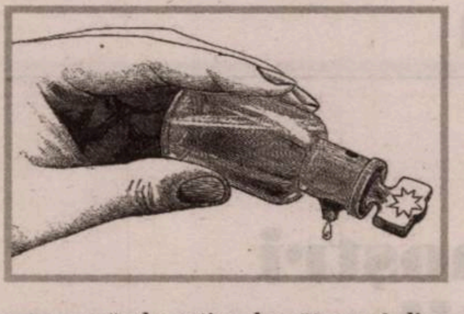

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Dat în fapt și săltat

Numărul argotismelor pătrunse în limbajul public actual e destul de mare: în mod special al celor legate de numeroasele scandaluri de corupție, afaceri ilegale, furturi, procese din actualitatea politică și „mondenă“. Vocabularul lumii interlope nu mai este prezent doar în reportaje sau știri de senzație, ci și în informațiile politice, în editoriale și dezbateri. Unii termeni sînt denotativi, chiar „tehnici“, necesari pentru a descrie cît mai exact fenomenele; majoritatea au fost însă folosiți pentru nota lor de pitoresc și culoare locală. Din inventarul formulelor argotice apare tot mai des, în contexte destul de serioase, *a da în fapt,* al cărei sens e similar celui al altor locuțiuni – *a da în vileag* sau *a da de gol.* De fapt, expresia are o utilizare tranzitivă, în care sensul ei „interlop“ este „a denunța“, „a deconspira“, „a trăda“ – și una reflexivă – „a se deconspira“, „a-și trăda intențiile“. Ambele sînt actualizate de multe ori în presă: „Dacă fata care l-a reclamat și l-*a dat în fapt* consideră că s-a făcut dreptate, avocatul bărbatului vrea să atace decizia magistraților“ (stirileprotv.ro); „*Dat în fapt* chiar de «fratele» său, la ultimul termen din dosarul «Valiza»“, *Național,* 27.03.2013; „Ministrul D. *s-a dat în fapt“ (Jurnalul Național,* 2.11.2007). În alte contexte, mai informale, expresia se folosește chiar mai des și cu un sens mai general: „noul iubit al Adelinei *s-a dat în fapt*“ (cancan.ro); „B. *s-a dat în fapt!* A recunoscut că se iubește cu A.“ (eva.ro). Expresia *a da în fapt* nu este înregistrată de dicționarele noastre generale și – fiind alcătuită din cuvinte ale lexicului de bază, poate asociate și cu termenii juridici tradiționali *faptă* sau *făptaș* – e greu să i se fixeze o dată de naștere. Ar putea fi mai veche și populară – sau pur și simplu o refacere destul de recentă; se prea poate ca unor vorbitori să nici nu le evoce registrul argotic.

> *„Nu a mai așteptat să-l* salte mascații.
> *Proxenetul M. s-a predat de bunăvoie.“*

La fel de ușor pare să pătrundă în contexte aparent neutre verbul *a sălta,* cu unul dintre sensurile sale argotice: „a ridica de la domiciliu“ sau „a aresta“. Sensul nu este cuprins, desigur, în dicționarele generale. Nu e greu de înțeles cum s-au produs, pornind de la înțelesul general al construcției tranzitive a verbului – „a mișca, a deplasa din loc ridicînd (ușor) în sus“ –, extinderile metaforic-glumețe ale argoului. Cele mai vechi atestări ale acestora sînt din anii ’20 ai secolului trecut, cînd a fost înregistrată o formulă codificată pentru îndemnul de a fura ceva (de obicei, portofelul victimei): „*Saltă și ia-ți darul!*“ (Barbu Lăzăreanu, în *Adevărul literar și artistic* din 1923). Glosarele și dicționarele de argou cuprind și sensul mai general „a fura“ („din ăia care *saltă portofele*“, curier.ro; „Nicu *sălta valize*“, *România liberă,* nr. 1255, 1994). Mai tîrziu în literatură și în presa de după 1989, a fost atestat și sensul „a aresta“: „Fusese *«săltat»* din pat, la ora laptarului“ (Paul Goma, 1990); „Riscau ca, dacă nu-și aranjau bine ploile, *să fie săltați*“ *(Adevărul,* nr. 399, 1991). Ambele sensuri pot fi actualizate în același enunț, producînd un joc de cuvinte: „E vorba despre șuțul mărunt, care *saltă* portofele, pînă cînd *e săltat* și el“ (metropotam.ro, 16.06.2008).

A *sălta* este folosit în prezent în orice context, pierzîndu-și de fapt expresivitatea prin repetiție și devenind supărător prin abuz: „După darul de nuntă, pe mire l-*au săltat* mascații“ (libertatea.ro); Primarul Iașiului, *săltat* de DNA“ (libertatea.ro); „Fratele unui deputat a fost săltat de polițiști din fața unui club“ (gandul.info); „Nu a mai așteptat să-l *salte mascații.* Proxenetul M. s-a predat de bunăvoie“ (obiectivbr.ro); „Baronul de Buzău, avertizat de vrăjitoare că-l vor *sălta mascații*“ (click.ro) etc.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor“, 2010).*

■ ■ ■

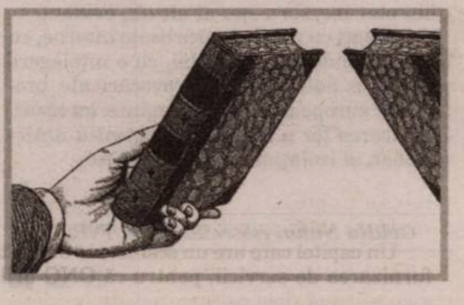

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Cui prodest?

Agitație în învățămînt. Salariile profesorilor, pe de o parte, revizuirea Legii educației – a cîta oară? –, pe de cealaltă parte.

Îmi amintesc de un articol al meu publicat în aprilie 2009, în *Tribuna învățămîntului,* pe tema zelului legiferant și a rezultatelor acestuia. Descopăr că nu și-a pierdut deloc actualitatea. Iată-l.

În societatea românească – fie că e vorba despre clasa politică, despre întreprinzători, bugetari sau simpli cetățeni cu sau fără acoperiș deasupra capului – există un larg consens în următoarele două probleme:

1. Educația este extrem de importantă

și

2. Educația nu folosește la nimic.

Nu glumesc. M-aș bucura să pot glumi. Ceea ce spun nu reiese doar din sondajele de opinie care arată că:

1. Majoritatea respondenților – români – sînt ferm deciși să-și dea copiii la facultate

și totodată

2. Majoritatea respondenților – la fel de români – sînt tot atît de convinși că învățătura n-aduce bani (mai fin spus: nu are nici un rol în carieră),

ci și din viața noastră de zi cu zi, care produce neîncetat situații, atitudini, decizii dintre cele mai bizare.

De unde să încep? De sus, din universitate? De jos, din grădiniță?

Încep de sus, pentru că acolo, întîmplător, mă doare cel mai tare. Se zice, în tot cuprinsul lumii, că misiunea de căpătîi a universităților nu este de a reproduce, ci de a produce cunoaștere. Frumos lucru! Și, dacă te uiți puțin în largul lumii, vezi că, pe ici, pe colo, prin punctele esențiale, chiar așa și este. Hai să vedem acum cum stăm cu misiunea de cercetare a comunității academice românești. De cîțiva ani încoace, cercetarea universitară a trecut de la capitolul „sarcini de plan“ la „licitații de proiecte“. Competiție, adică, așa încît cei capabili, care pot, prin munca lor, aduce beneficii notabile în cîmpul adevărului și al aplicațiilor tehnologice, să fie răsplătiți cum se cuvine. Rezultatul? Știu nenumărați colegi – aș face o listă cît să umplu paginile revistei – care spun că, după ce ai muncit cîteva săptămîni bune ca să faci dosarul de aplicație pentru un grant științific, cel mai rău lucru care ți se poate întîmpla nu e să pierzi competiția, ci s-o cîștigi. Pentru că abia atunci începe cu adevărat coșmarul. Mă opresc la un singur exemplu. Celor care aveau contracte de cercetare, aprobate și parafate de Ministerul Educației, în derulare în 2008, li s-a spus subit că a doua jumătate a anului nu mai poate să fie finanțată. De ce? Cum? Nici un răspuns. Ce facem cu cheltuielile deja angajate? – la mine la facultate, de pildă, urma să se desfășoare o conferință internațională de mari proporții, participările fuseseră deja confirmate ș.cl. Nu-i nimic, vine replica, le spuneți să rămînă acasă, ce le trebuie Bucureștiul? În final, s-a găsit și soluția providențială: păi, să lungească directorii de grant-uri un pic etapa în scripte, cît să calce în 2009, alt an bugetar, mă-nțelegi, om trăi, om vedea, pînă atunci pune Universitatea banii, dup-aia Guvernul se mai gîndește dacă-i dă sau nu îndărăt. Asta, în 2008, cînd nu se descoperise nici măcar cuvîntul „criză“, darămite să fi călcat criza însăși prin România. Dar Guvernul de anțărț avea și el problemele lui, oricîtă creștere economică trîmbița pe toate posturile, era an electoral și remunerația, după buget, cam mică… De unde să iei, cînd trebuie să dai altora mai mulți și mai în nevoie? Păi, de unde nu e nevoie. Și cercetarea, cu toate declarațiile sforăitoare ale premierului de atunci, cum că ar fi printre cele mai prioritare priorități, concura cu brio la categoria inutilități perdante. Apoi, a venit criza. Universitățile au aflat că ar face bine să uite de banii avansați în contul contractelor semnate de Minister, iar cercetătorii s-au trezit că, în urma artificiului contabil pe care trebuiseră să-l accepte în anul precedent, se pot considera fericiți dacă nu sînt scoși datori pe 2009. Ce se întîmplă cu munca depusă din 2007 încoace? Cum va mai putea fi ea finalizată? Ridicări din umeri, mirări iritate: nu e clar că e vorba despre solidaritate? Foarte bine, subscriu, dar aș vrea să știu un lucru: cu cine ar trebui să fim solidari?

> *Educația merge ca pe roate: cînd e bine, e rău;*
> *cînd e rău, e și mai rău.*

Dar să lăsăm cercetarea. Chiar și pentru ultraminoritarii care cred că ea are un rost, cercetarea are de-a face, în mod evident, cu viitorul, ceea ce înseamnă un lux neîngăduit într-o țară incapabilă să-și rezolve măcar prezentul. Să venim la învățămînt.

Bologna: un frumos oraș din Italia, găzduind una dintre cele mai vechi universități europene. Accidental, locul în care s-a semnat, în 1999, primul acord important privind învățămîntul superior din UE. Cam la jumătate de deceniu de la semnarea acordului, România își amintește, peste noapte, că are niște obligații de îndeplinit. De atunci, „Bologna“ a devenit, treptat, unul dintre cele mai detestate cuvinte în comunitatea academică autohtonă – dar și, trebuie spus, de dragul adevărului, pe alte plaiuri europene, de unde se vede că românitatea nu e chiar așa de singulară cum se crede. Bologna: licență mai scurtă pentru profesiunile cu calificare la locul de muncă, master mai lung pentru cei care vor lucra în domenii specializate, doctorat ca premisă pentru cercetare și carieră academică sau pentru profesii de nișă. Un model controversat, ca orice reașezare a educației în raport cu beneficiarii ei: indivizii și societatea. Mie însă mi se pare că reușita sau eșecul întregii tevaturi stîrnite de frumosul oraș italian stă în buna articulare a celor trei cicluri. Or, pe teren valah, șansele de succes sînt foarte precare. Făcută pe bucăți, ca *n* reforme educaționale de pînă acum, cu o velocitate isteroidă, restructurarea Bologna s-a luat întîi la trîntă cu licența, astfel încît mai toate facultățile s-au repezit să găsească soluții cît mai inventive de a înghesui patru ani de studiu în numai trei, apoi a sărit brusc la doctorat, lăsînd, pînă în ziua de azi, în incertitudine segmentul central, miezul întregii povești: masteratul. Incertitudine, spun? Scuze, am avut parte de o sumedenie de certitudini în ultimul timp în organizarea programelor de master – din păcate, toate nefaste. Acum niște ani, s-a redus la jumătate finanțarea masteratelor. De ce? Pentru că, așa cum spuneam, tot nu contează. Master? Moft! Invenții americănești! Om fi semnat noi ce-am semnat la Bologna, dar asta era așa… pentru UE… La un moment dat ne-am trezit că Ministerul finanțează doar locuri pentru absolvenții de licență de trei ani. Ce pot face aceia care și-au luat licența mai demult? Ducă-se pe pustii, trebuia să se grăbească, nu stăm noi după ei, să plătească dacă nu s-au hotărît la timp! De mai mulți ani aud diverși miniștri ai Educației spunînd, pe rînd, că se va legifera un spor salarial – 5%? 10%? – pentru cei cu diplomă de master, măcar în sectorul bugetar – ca un semn că, în ochii oficialităților, specializarea ar fi și ea bună la ceva, crează cine-o vrea ce-o vrea. Dar, de fiecare dată, se găsește un ministru de Finanțe, în Guvernul cu pricina, care să zică: educație? Iar dăm banii pe prostii?

Să mai continui? Mă trage zețarul de mînecă, că mi-am depășit de mult spațiul cuvenit. Morala? Educația merge ca pe roate: cînd e bine, e rău; cînd e rău, e și mai rău. Așa-i trebuie, dacă oricum nu e bună de nimic!

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

■ ■ ■

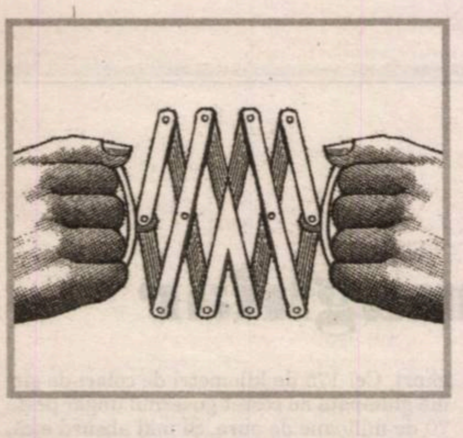

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

„Viața de oengist e frumoasă...“

– dialog cu Andrei POP –

A apărut de curînd Indexul sustenabilității organizațiilor societății civile, *realizat de USAID în 29 de țări din Europa Centrală și de Est și Eurasia. Pentru România, studiul a fost coordonat de* ***Andrei Pop,*** *de la Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile. Sînt șapte criterii după care este analizată starea societății civile: cadrul legal, capacitatea organizațională, sustenabilitatea financiară, capacitatea de a influența politicile publice, furnizarea de servicii, infrastructura și imaginea publică. România a obținut un scor de 3,6 (pe o scală de la 1 la 7, în care 1 e performanța maximă). Nici prea-prea, nici foarte-foarte…*

La ce folosește un astfel de studiu?

Studiul descrie forța și viabilitatea societății civile la nivel național. E util pentru că e realizat în mai multe țări, cu aceeași metodologie, astfel încît țările devin comparabile. Ne putem autoevalua performanțele. Este un studiu care se bazează foarte mult pe metode calitative, pentru că în fiecare țară se lucrează cu experți locali – cel puțin 70% – și ulterior scorurile date de ei sînt revizuite de experți internaționali. În România, Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile este partenerul tradițional al USAID. Studiul pentru Eurasia se face în 29 de țări, este cel mai vechi demers al USAID; recent, USAID a început să facă astfel de studii și pentru Africa subsahariană și pentru Orientul Mijlociu. Studiul reușește să pătrundă și în zone în care mediul de funcționare al ONG-urilor este dificil, chiar ostil. De exemplu, Tadjikistan, unde situația s-a înrăutățit. Un alt exemplu este Ungaria, unde lucrurile se agravează de cel puțin trei ani. Anul acesta a fost o scădere semnificativă a scorului Ungariei, pentru că tratamentul aplicat societății civile de către stat a fost unul foarte descurajator, uneori amenințător. S-a ajuns la acte de hărțuire, prin inspecții inopinate, și la modificări legislative care îi fac pe reprezentanții societății civile responsabili personali pentru eventual pierderi financiare.

> *„Fluctuația personalului din domeniul ONG este o problemă destul de mare.“*

Cum stă România? După scor, nici prea-prea, nici foarte-foarte…

România este în urma Bulgariei, Ucrainei sau Estoniei (care se menține pe primul loc de cîțiva ani), dar pe același loc cu Slovenia. Acest scor este foarte util pentru a urmări evoluția României de la an la an. Stăm mai bine ca în anii trecuți.

Cel mai prost stăm la sustenabilitatea financiară. De ce?

Pentru că nevoia de bani influențează foarte mult activitatea pe termen lung a ONG-urilor, legăturile lor cu grupurile-țintă și menținerea personalului. Incertitudinea în legătură cu existența unor finanțări care să asigure menținerea organizațiilor cu un anumit număr de angajați pe cîțiva ani înainte e foarte mare. Fluctuația personalului din domeniul ONG este o problemă destul de mare. Ceea ce e de natură să afecteze foarte mult performanțele societății civile. Una dintre sursele de finanțare o reprezintă fondurile externe – de exemplu, fondurile Spațiului Economic European și ale Norvegiei, cunoscute de multă lume drept „fonduri norvegiene“, administrate de FDSC; dar în fapt nu e vorba doar de fonduri norvegiene.

Mai sînt și finanțările de la Comisia Europeană.

Eu le-aș încadra la categoria fondurilor publice. Majoritatea o reprezintă fondurile structurale, administrate de instituții publice din România. În perioada anterioară de programare – 2007-2013 –, fondurile structurale au lăsat multe semne de întrebare. Adesea s-au schimbat regulile din mers, ceea ce unor organizații le-a creat mari probleme. Sperăm să se îmbunătățească lucrurile în noua perioadă de programare; multe ONG-uri au fost implicate în dialogul cu instituțiile publice, rămîne să vedem ce se va întîmpla concret. E nevoie de o constanță a regulilor: schimbarea lor în timpul jocului poate fi fatală. Din cauza acestor riscuri mari, ONG-urile mici – care ar putea contribui la dezvoltarea sectorului neguvernamental – nu se încumetă să solicite bani din această sursă.

A treia categorie de finanțare aș numi-o filantropie. Sînt bani obținuți de la cetățeni și de la firme, fie ele multinaționale sau locale. Această categorie s-a dezvoltat în ultima vreme. Asociația pentru Relații Comunitare organizează în fiecare an gala „Oameni pentru oameni“, în care sînt înscrise doar proiecte bazate pe donații și pe sponsorizări. Anul 2014 a adus proiecte de 15 milioane de dolari în cadrul acestei gale, ceea ce e un semn bun. Platforma donatie.ro a atins, de asemenea, un prag de două milioane de dolari. Firmele și-au crescut bugetele de CSR. Există însă și o diversificare a metodelor de *fundraising*. Sînt tot mai multe ONG-uri care folosesc metode inovatoare pentru a apela la comunitate. Aș menționa Romanian Big Lunch, care coagulează comunitatea în jurul unei cauze.

Reglementările privind posibilitatea cetățenilor și firmelor de a dona ONG-urilor o parte din impozitul datorat statului sînt bune?

Sînt foarte bune, mai ales prevederea privind posibilitatea firmelor de a dona o sumă din profit pentru ONG-uri. Recent, s-a modificat Codul Fiscal în această privință, firmelor le este mai ușor să deducă această sumă din impozit: o pot face șapte ani, nu doar un an. Dar această prevedere ar trebui făcută cunoscută mai bine și la nivelul firmelor mici. Am avut ocazia să găsesc multe IMM-uri care nu știau despre această posibilitate, iar IMM-urile s-ar putea implica în multe probleme locale. Prevederea privind 2% este și ea foarte utilă. Sînt organizații care au reușit să strîngă sume considerabile.

> *„Jumătate dintre furnizorii de servicii sociale sînt privați – în fapt, ONG-uri.“*

Unde stăm mai prost, la ce capitol?

Aș menționa mai întîi capitolul *advocacy,* capacitatea de influențare a politicilor publice. În 2014, fiind un an cu două runde de alegeri foarte importante, existau așteptări foarte mari din partea ONG-urilor cu privire la posibilitatea de comunicare pe anumite teme specifice. Însă nu s-a realizat asta, din păcate. Campania nu a fost dominată de chestiuni de politici publice pe care să intervină ONG-urile. Din acest punct de vedere, lucrurile nu au mers bine.

În ce măsură reușesc, totuși, ONG-urile să influențeze politicile publice? Avem și succese?

Avem. Unul dintre ele este legea economiei sociale, care s-a adoptat în 2014. A adus o definiție mai clară a activităților de economie socială. Un alt succes al anului trecut este legea voluntariatului, care dă mai multe drepturi și certitudini celor care se implică în astfel de activități. Apoi, Coaliția pentru Date Deschise, care reușește să aducă din ce în ce mai multe date publice într-un format deschis, la îndemîna oricui vrea să le cerceteze. Este o problemă foarte gravă în România că, atunci cînd ai de-a face cu un buget local cu multe linii, care este publicat doar pentru a respecta litera legii, în format pdf, nu poți verifica datele.

Un alt criteriu după care este evaluată starea societății civile îl reprezintă imaginea publică. La acest capitol cum stăm?

S-a mai înrăutățit față de anul anterior, în sensul unei scăderi a încrederii la nivelul percepției publice. Asta și datorită persistenței, în mass-media, a unui gen de discurs care se referă la ONG-uri ca fiind niște purtătoare ale unor interese străine în România sau niște profitoare ale unor anumite tipuri de finanțări. La noi, lucrurile nu sînt chiar atît de grave ca în țările despre care vorbeam la început, unde caracterizarea unui ONG de către o autoritate publică drept reprezentant al unor interese străine duce la modificări legislative specifice.

Din ce cauze s-a înrăutățit imaginea publică, nu cumva și ONG-urile au o problemă? Poate ar trebui să comunice mai bine…

Ele se pot adapta oricînd la o comunicare mai bună. Dar ONG-urile reușesc să comunice mult mai bine cu presa neconvențională – cu bloggerii, cu presa online. Din acest punct de vedere, rezultatele sînt în continuare bune. E greu de pus punctul pe *i* pe o anumită măsură pe care ar trebui s-o luăm în relația cu presa.

Unde stăm, totuși, cel mai bine?

Un capitol care are un scor foarte bun este furnizarea de servicii, pentru că ONG-urile s-au afirmat deja ca furnizori de servicii de calitate pentru persoanele vulnerabile. Jumătate dintre furnizorii de servicii sociale sînt privați – în fapt, ONG-uri. Cred că s-a ajuns la o asemenea dezvoltare tocmai pentru că statul nu reușea să furnizeze asemenea servicii decît într-o măsură foarte mică. Cu toate acestea, finanțarea publică pentru acest sector nu e la nivelul necesar, e incertă. Nu te poți baza că la nivelul unei comunități în care sînt mulți oameni săraci poți să le asiguri constant un anumit tip de servicii, pentru că nu știi dacă și anul următor vei avea aceeași linie de finanțare.

Față de anii trecuți, situația s-a îmbunătățit în ansamblu?

O îmbunătățire importantă este diversificarea societății civile. Avem de-a face cu noi grupuri de inițiative civice, nu neapărat formalizate, care reușesc să influențeze viața publică la nivel local. Această dezvoltare pe un plan nou este de natură să ne aducă beneficii, pentru că în acest fel societatea civilă reprezintă din ce în ce mai mulți cetățeni. Indexul face o împărțire între țările unde organizațiile pot funcționa liber, fără hărțuire din partea statului, și restul țărilor. Aici sîntem de partea bună a baricadei. ONG-urile se pot înființa destul de ușor. Există însă probleme mai degrabă administrative, pentru că de la un județ la altul nu se interpretează unitar legea. În 2014 a mai apărut o reglementare privind modificarea denumirii ONG-urilor care seamănă cu denumirile unor instituții ale statului. Nu este clar cum va fi aplicată această prevedere.

Cum e viața de oengist?

E foarte frumoasă, în primul rînd. Cei mai mulți oengiști sînt aici pentru că le plac cauzele pe care le servesc. În al doilea rînd, aș caracteriza-o ca imprevizibilă, pentru că accesul la resurse face lucrurile destul de dificile; și nu vorbesc neapărat de salarii, ci de resursele care îți pot asigura o comunicare eficientă cu cei pentru care lucrezi.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit pe live.adevarul.ro)

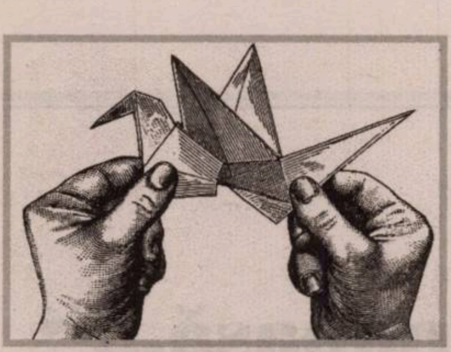

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Găurile din gardul maghiar

În copilăria noastră din timpul comunismului, am avut mereu de-a face cu gardurile şi cu zonele interzise. Nu doar la figurat, ci şi la propriu. De exemplu, spaţiul verde din jurul blocurilor, pentru cine îşi mai aduce aminte, era înconjurat cu sîrmă ghimpată. Nu care cumva să intre cineva, să calce pe iarbă sau să „fure“ corcoduşele din pomi. Corcoduşe care oricum erau ale nimănui. Întreprinderile socialiste aveau, bineînţeles, şi ele garduri care, la partea de sus, erau de cele mai multe ori completate cu sîrmă ghimpată. Gardurile multor şcoli şi licee, normale probabil în orice fel de societate, aveau pe atunci de multe ori porţiunea superioară din sîrmă ghimpată. În ultimii ani ai regimului Ceauşescu, existau zone din centrul Bucureştiului, de regulă, interzise accesului public. De exemplu, în spaţiul din faţa sediului C.C. (cel încălcat de manifestanţii care l-au gonit pe dictator), circulaţia persoanelor de rînd şi a automobilelor fără ecuson special era strict interzisă. Nu atît proprietăţile private (care mai existau) erau astfel protejate, cît acelea aparţinînd instituţiilor de stat, printre care unele ar fi trebuit să fie, măcar teoretic, publice şi deschise. Nu de hoţi le era frică autorităţilor comuniste, ci mai degrabă de propriii cetăţeni cu care, de fapt, regimul (de ocupaţie) instalat după cel de-al Doilea Război Mondial se afla într-un continuu război surd. Oamenilor normali trebuia să li se arate mereu o limită. Trebuiau disciplinaţi în permanenţă. La scară mare, întregul continent era despărţit de ceea ce Winston Churchill a numit Cortina de Fier. Lagărul comunist era un fel de mare închisoare din care puţini reuşeau să fugă.

Cu excepţia frontierelor, în ciuda înălţimii sau a sîrmei ghimpate, mai toate aceste garduri erau cît se poate de penetrabile, mai ales în ultimii ani ai comunismului. Găurile bine plasate în garduri constituiau o adevărată instituţie. Foloseau la scoaterea ilegală a produselor din fabrici, la chiulul elevilor de la orele care nu le plăceau sau erau tranzitate ca simple scurtături. Părăginitele grădini din jurul blocurilor erau şi ele adesea vizitate de copii care săreau peste sîrma ghimpată să culeagă corcoduşele încă necoapte, ca pe un fruct interzis. Nici gardurile mai compacte ale unităţilor militare nu-i împiedicau, de obicei, pe recruţi să le sară pentru a da cîte o raită clandestină prin satele sau oraşele din împrejurimi. Doar graniţele au fost foarte bine păzite pînă în ultimul moment, dar tot pînă în ultimul moment au fost oameni care şi-au riscat viaţa pentru a le trece.

Pînă acum,
construcţia îşi arată pe deplin ineficienţa.

După ce am scăpat de lagărul comunist cu gardurile şi interdicţiile lui care înlocuiau reguli liber consimţite de toată lumea, e greu de înţeles astăzi cum guvernului Ungariei, ţară care a aparţinut acestui lagăr, i-a venit ideea să ridice (cu ajutorul armatei) un gard de sîrmă ghimpată împotriva refugiaţilor, la graniţa cu Serbia. Un gest de care pînă şi premierul Serbiei s-a declarat şocat, întrebînd ce s-ar întîmpla dacă şi ţara sa ar ridica asemenea garduri la frontierele cu Macedonia sau Bulgaria. Sigur, problema imigranţilor e serioasă şi trebuie tratată ca atare. Colateral, ea relevă şi cît de caraghioase erau campaniile unor politicieni şi ale tabloidelor din ţările occidentale care agitau pericolul invaziei românilor şi bulgarilor. Asemeni unei bătrîne doamne cu reperele uşor pierdute, Europa civilizată îşi făcea tot felul de false probleme. Acum se confruntă cu una adevărată. Nu ne-a primit pe noi în Schengen, suspectîndu-ne că am fi cam prost crescuţi, iar acum s-a trezit obligată să facă faţă unei adevărate năvale de indivizi de pe alte continente, cu obiceiuri necunoscute. Totuşi, civilizaţia a împiedicat-o să înalţe garduri. Ideea asta vine tot de la nişte estici şi nu poate fi decît dovada unei gîndiri bine îngrădite.

Pînă acum, construcţia îşi arată pe deplin ineficienţa. Ca orice măsură nefirească, are tot felul de fisuri, fizice şi logice. La fel ca gardurile din vremea comunismului, are mai degrabă efect simbolic (negativ) şi multe găuri. Cei 175 de kilometri de colaci de sîrmă ghimpată au costat guvernul ungar peste 70 de milioane de euro. Şi mai absurd e că, după toate aparenţele, refugiaţii n-au nici cea mai vagă intenţie de a rămîne pe teritoriul Ungariei (şi cum ar avea?). Atunci, contra cui îşi apără autorităţile maghiare teritoriul?

Viktor Orbán e născut în 1963. Mai mult ca sigur că, în copilărie, şi el a trăit printre gardurile societăţii închise de care vorbeam. Nu se poate crede decît că acele garduri i-au bornat iremediabil gîndirea şi imaginaţia politică.

■ ■ ■

ready made

E.I. Resel

„Bucureşti – Str. Carol No. 14 – Mare Depou de Maşini de Cusut şi Velocipede. *Maşini de Tricotat, Scris, Botonier, Curelărie, Plisat, Govrat, Colţi Brodat etc.* Aparate de înseriat efecte militare.

Atelier cu motor. – Se primeşte ori-ce fel de objecte precum: Maşini, Biciclete, etc., pentru reparat, reconstruit, *Nichelat, Arămit, Emailat,* cu cuptor sistematic şi ori-ce lucrare dată la strung. – Săbii se nichelează cu preţuri reduse. – Tot aci se primesc plisse-Soleil, evantai, govrat şi tăiat colţi.“

Foaia Populară, Anul III,
No. 29 (111), 5 Octombre 1900

m.
r.
n.
l.
ill.
f.v
ch.

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Scandal transatlantic

Angoasa doamnei Nona Iepur-Mortadel a început în momentul în care nepotul favorit – Cristi –, elev în clasa a şaptea la o şcoală din America, îi spuse, de ziua ei, la telefon, în româna lui stricată: „Buni, semestru' ăsta mi-au dat Apilin!“ Simţise în glasul cristalin al băieţelului o frică profundă, un strigăt mocnit după ajutor, la care ea – mamă a patru copii şi bunică a altora nouă – nu avea cum să rămînă indiferentă. Îl întrebase dacă-l doare ceva, dacă-i fusese rău, dacă stătuse prin spital, Doamne fereşte, însă nepotul ori nu pricepuse prea bine pronunţia moldo-vlahă, ori nu dorise să o îngrijoreze şi mai tare, aşa că i-l pasă rapid pe taică-său, fiul doamnei Nona, inginerul mecanic Bibi Iepur-Mortadel. De la acesta erau slabe speranţe să afle vreun detaliu. Mereu o protejase de realităţile dificile, temîndu-se probabil că o veste rea i-ar putea da peste cap tensiunea oscilantă. Întrebările neliniştite despre Apilin şi despre starea lui Cristi se loviră aşadar de remarcile formale ale fiului emigrat de opt ani: „Sîntem OK, bre mamă! Ai grijă să-ţi iei pastilele! La mulţi ani! Hai, pa!“

Ce pastile, ce mulţi ani, ce pa? Doamna Iepur-Mortadel căzu în depresie acută. Băieţelul se îmbolnăvise, fără îndoială, printre străini, întrucît, uite, i se administra Apilin, iar părinţii refuzau să comunice cumplita veste bătrînei lor maici. Simţea că se prăbuşeşte Universul. Cristi era lumina ochilor ei, chiar dacă îl vedea rar, cînd mai catadicsea Bibi să facă vizite prin ţară. Nona stabilise, cu ani în urmă, că nu se va duce niciodată în Statele Unite. Înălţarea cu avionul la zece-doişpe kilometri în aer mai treacă-meargă: cerul îl vezi cu claritate, e străbătut doar de păsări călătoare. Gîndul însă că, sub ea, ar fi numai ocean întunecat, plin de rechini şi de alte fiare necunoscute o paraliza pur şi simplu. Bibi şi ai săi existau, prin urmare, pentru doamna Iepur, mai mult în poze şi pe telefon decît în carne şi oase. Poate de aceea îl şi iubea pe Cristi atît de intens. Faptul că, în prezent, lua Apilin şi că îi mai şi striga lucrul acesta, de peste mări şi ţări, reprezenta o tragedie. O tragedie care o va măcina încet şi sigur, dacă nu va arăta puterea de a-i descifra singură teribilul mister.

„E din astea noi, cred, aduse de americani.“

Mamă-eroină, Nona nu fusese vreodată genul de femeie care să stea cu mînile în sîn şi, cu atît mai puţin, ar fi acceptat să devină astfel la bătrîneţe. Trecu deci la treabă. Mai întîi, trebuia să afle ce era aceea „Apilin“. O întrebă pe vecina ei, Păpădia Costiţă, soră medicală pe timpul lui Ceauşescu. Doamna Costiţă s-a uitat la doamna Mortadel ca la felul al optsprezecelea. „Nu ştiu, maică“, observă băbuţa cu regret. „E din astea noi, cred, aduse de americani.“ Bunica lui Cristi apelă iute la planul B. O sună pe nepoata Miruna, elevă de liceu la mate-info. O rugă să caute, pe „goagăl“ sau cum Dumnezeu se mai chema, medicamentul Apilin. Miruna întrebă imediat de ce – se simţea cumva rău? După o clipă de ezitare, Nona răspunse: „Mămăică, uite ce-i: Cristi, văr'-tu din America, mi-o spus că-i dau pe acolo ceva ce se numeşte Apilin. Mi-e să nu fie bolnav, săracu'. Vezi tu ce-i drăcia asta, da' să nu sufli încă nici o vorbă lu' mă-ta şi lu' tac-tu!“ I se păru că o aude chicotind în telefon, dar se linişti cînd fata i-a replicat serioasă: „Bine, hai că investighez!“

După cîteva minute, Miruna reveni şi, într-o tonalitate gravă a vocii, îi comunică: „Buni, nasol de tot! Scrie pe Internet că Apilinul ar fi un medicament de ştergere a memoriei, pe care americanii l-au folosit pentru personalul militar şi medical intrat în contact cu extratereştrii de la Roswell“. „Ruzvelt, extratirăştri!?“, exclamă interogativ bătrîna, cuprinsă de fiori. *„Roswell! Roosevelt* a fost un preşedinte de-al lor“, o corectă Miruna, rîzînd brusc. Pe doamna Iepur-Mortadel nu o mai interesau însă amănuntele. De ce se temea nu scăpase. A mîhnit-o enorm decizia fiului de a pleca definitiv în America, atunci cînd a cîştigat la Loteria Vizelor. Nu înţelegea cum ai putea vrea să trăieşti printre străini. Ea era o patrioată înflăcărată. Nu acceptase complet nici măcar numele italienizat, ziceau unii, al răposatului soţ, Mortadel, şi insistase să-şi păstreze şi identitatea de domnişoară, Iepur. Iată ce s-a întîmplat cu emigrarea, lovi-o-ar pacostea! Le-au dat viză ca să-i folosească drept cobai în experimentele lor ştiinţifice. Bibi şi nevastă-sa fuseseră pesemne afectaţi deja la creier, dar copilul rezista şi cerea ajutor bunicii, în modul lui naiv şi tulburător. Buimacă, Nona sări în primul tren spre Bucureşti. Situaţiile excepţionale impuneau măsuri excepţionale.

Din aproape în aproape, ajunse la sediul Ministerului Afacerilor Externe. Plînse pe coridoare, le spuse tuturor că e mamă-eroină şi că familia sa exilată în SUA se găsea în mare pericol, din cauza preşedintelui *Ruzvelt* şi a „extratirăştrilor“ săi *apilini*. Spre surprinderea funcţionarilor, ministrul – informat despre cazul femeii din provincie – decise să nu o abandoneze şi trimise un consilier cu ea la Ambasada americană, sfătuind-o să-şi spună acolo păsul. Americanii – derutaţi la rîndul lor – au primit-o treptat, pe scară ierarhică, pînă la nivel de însărcinat cu afaceri. Acesta i-a ascultat atent povestea, fiind impresionat de lacrimile sincere ale doamnei Mortadel. O îmbrăţişă la sfîrşit şi îi zise să se întoarcă şi să aştepte veşti de la el. Va rezolva personal problema. Nona Iepur-Mortadel avu, nu ştia de ce, pentru prima dată în viaţa sa, încredere într-un străin. Plecă acasă şi, într-adevăr, după două zile, primi un telefon precipitat de la Bibi. „Ce-ai păţit, mamă-hăi? Ai căpiet? M-a căutat FBI-ul la uşă. Numai asta îmi trebuia în preajma examenului de cetăţenie! Ce *Apilin* ia, cu forţa, Cristi? Pune-ţi aparat auditiv! A zis că a primit *A pe linie* la şcoală, bre! Asta înseamnă *nota zece la toate materiile,* măi mamă-hăi!“

***Codrin Liviu Cuţitaru** este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

■ ■ ■

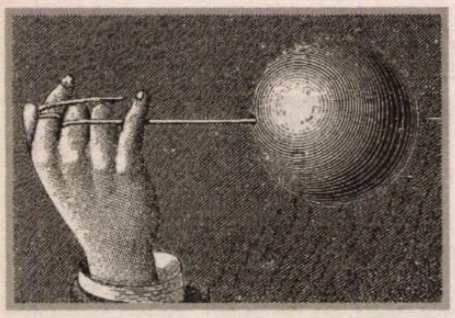

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Principii fondatoare

Ce pot face cetăţenii? Ce poate face statul? Şi ce poate face Uniunea Europeană? Sîmbătă a avut loc la Paris o amplă manifestaţie pentru susţinerea refugiaţilor şi împotriva xenofobiei, cu peste 8000 de participanţi. A fost un răspuns prompt şi eficient la vocile populiste şi xenofobe ale celor care s-au opus tranzitării Spaţiului Schengen de către aceşti refugiaţi. Şi implicit de susţinere a principiului liberei circulaţii în Europa. Solidaritate am văzut şi în Austria, şi în Germania, unde sute de oameni s-au mobilizat zilele trecute pentru a-i ajuta pe refugiaţi: au adus bunuri de strictă necesitate, alimente, apă, au asigurat transportul, au donat bani. Angela Merkel, François Hollande şi Jean-Claude Juncker insistă pentru adoptarea unor cote de redistribuire la nivel european a refugiaţilor. Într-adevăr, în Germania s-au înregistrat anul acesta 800.000 de cereri de azil – o cifră record, greu de gestionat. Dar oare această măsură pragmatică, raţională, nu e generată şi de o perspectivă cinică asupra situaţiei? Şi apoi, cum să redistribui corect, echitabil, sărăcia? Care să fie criteriile pentru primirea sau retrimiterea grupurilor de oameni împinşi de războaiele şi de sărăcia extremă din ţara lor către Europa?

Desigur, încă şi mai cinică e poziţia unor ţări precum Cehia, Slovacia, Polonia şi Ungaria (aşa-numitul grup de la Vişegrad), care susţin că decizia de a primi sau nu refugiaţi trebuie să fie voluntară şi nu impusă ori convenită la nivel european. Nici una din aceste ţări nu a precizat cîţi refugiaţi e dispusă să primească. Ba chiar înalţi demnitari au ajuns să afirme că ţările lor ar putea totuşi accepta un număr limitat de refugiaţi, dar cu condiţia să fie creştini. Ca şi cum ajutorul umanitar ar putea fi condiţionat de apartenenţa religioasă! Există, în fine, state care nu au avut pînă acum de-a face cu valuri de imigranţi. Ca să nu mai vorbim de state precum România sau Bulgaria, care nu sînt în stare să ofere condiţii de viaţă „europene“ sau „occidentale“ nici măcar pentru propriii cetăţeni. Cum ar putea oferi azil pentru imigranţii săraci din Siria sau Libia?

© wikimedia commons

Problema e că Europa nu reuşeşte să trieze aceşti oameni în funcţie de motivele pentru care vin aici, nu poate face distincţia între imigranţii care vin din cauza persecuţiilor politice şi cei care vin ca urmare a penuriei, aşa-numiţii emigranţi economici. Prima categorie are drept la azil politic. A doua categorie nu ar avea acest drept. Deşi, foarte adesea, sărăcia e tot o consecinţă a persecuţiilor politice şi a războiului.

Care să fie criteriile pentru primirea sau retrimiterea grupurilor de oameni împinşi de războaiele şi de sărăcia extremă din ţara lor către Europa?

Pe de altă parte, ceea ce lipseşte nu e doar o procesare echitabilă a cererilor de azil. Ci un plan valabil de integrare a acestor oameni în ţările de adopţie. Ţări bogate precum Franţa, Germania şi Italia au probleme serioase cu imigranţii deja de multă vreme. Perspectiva multiculturală rămîne doar un principiu golit de sens dacă politicile nu sînt croite în acest spirit. Integrarea deficitară a imigranţilor se reflectă apoi în discursul public şi în campaniile electorale, unde, tot mai adesea, apar mesaje xenofobe.

A găsi soluţii pentru aceşti oameni este vocaţia, ba chiar obligaţia Europei. Căci Carta Universală a Drepturilor Omului este (sau ar trebui să fie!) universală. Şi mai ales statele europene, Occidentul, în general, ar trebui să vegheze la aplicarea acestor drepturi care reprezintă unul dintre principiile sale fondatoare.

Pînă una-alta, Germania a propus adoptarea unui cod al azilului european. Dar pînă la armonizarea legislativă, o urgenţă ar fi ca cererile de azil să poată fi depuse în ţările de origine ale solicitanţilor – şi nu (doar) la destinaţie. O asemenea măsură le-ar da funcţionarilor consulari o perspectivă mai clară asupra situaţiei din teren şi i-ar scuti pe cei ce dobîndesc statutul de azilant de pericolele unui voiaj clandestin. Altminteri, Europa, Occidentul, în general, ar trebui să găsească soluţii diplomatice sau, după caz, militare, în zonele gri şi negre care produc războaie, sărăcie şi… emigranţi.

■ ■ ■

PUBLICITATE

adevărul
continuă colecţia
FILME DE AUR
din cinematografia rusă!
În regia marelui
TARKOVSKI
PREŢ SPECIAL
ziar + DVD
14,99 lei
Colecţionează cele 4 DVD-uri, din 7 septembrie, în fiecare luni, numai cu ziarul Adevărul
În premieră pe DVD
CĂLĂUZA – 7 septembrie – dramă, SF, 1979
OGLINDA – 14 septembrie – biografic, dramă, 1975
COPILĂRIA LUI IVAN – 21 septembrie – război, dramă, 1962
ANDREI RUBLIOV – 28 septembrie – biografic, dramă, istoric, 1966

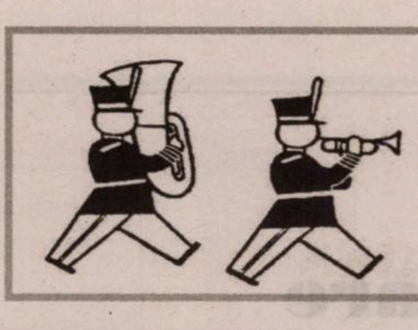

Cătălin ŞTEFĂNESCU

fără doar şi **coate**

Preţurile libertăţii

Multă lume, mai ales de pe la noi, e convinsă că orice discuţie despre *postcolonialism* e doar o chestie de modă. O fiţă a unora alunecaţi naiv pe pîrtia ideilor de stînga sau un moft al celor pe care pînă şi cel mai penibil papagal, care se crede *cool*, îi numeşte *hipsteri*. Ca-n orice spaţiu unde lumea se căzneşte să recupereze decalaje, există un complex faţă de manifestările contemporane ale ţărilor considerate ca fiind evoluate, socotite ca sisteme de referinţă în judecarea ideii de *civilizaţie actuală*. E un complex de inferioritate care, pentru a nu demobiliza complet fiinţa atinsă de frustrare, e transformat de mecanismele de protecţie interioară într-o copie destul de tristă a unui complex de superioritate. La noi, situaţia asta se vede limpede şi cît se poate de nostim în banda largă a discuţiilor despre orice – „proştii de americani analfabeţi, mocăiţii şi fraierii de nemţi, homosexualii care fac prozelitism printre copiii noştri, toate teoriile astea despre libertatea tuturor (teorii care, de fapt, sînt îndreptate împotriva creştinismului, dar, mai ales, împotriva ortodoxiei), masonii care pîndesc în umbră, evreii care conduc economia mondială şi abia aşteaptă să te mai jupoaie de bani…“ – iar lista poate continua, ca o nuntă din poveste, vreme de trei zile.

Un prieten din America îmi povestea, zilele astea, despre restricţiile de apă din cîteva zone rezidenţiale, foarte bune, din California. Odată ce închiriezi o casă, proprietarul îţi interzice să-ţi aduci cu tine plante în ghiveci, mai ales din cele mari, sau să instalezi orice dispozitiv de irigare a plantelor. Apa e foarte scumpă şi e plătită direct de proprietar. Prin urmare, apar tot soiul de clauze prin contractele de închiriere, care devin nişte culmi ale chichiţelor avocăţeşti. Alt prieten, tot din California, îmi povestea despre măsurile de siguranţă, din ce în ce mai sofisticate, care se iau în jurul zonelor rezidenţiale în care locuiesc cetăţenii cu venituri mari. Cartierele astea încep să semene cu nişte rezervaţii în toată regula. Locuitorii lor merg în vacanţe în Caraibe, în *resort*-uri super-*all-inclusive*, la fel de împrejmuite cu garduri şi supravegheate de angajaţi ai unor firme de pază, înarmaţi ca la război. Viaţa unor oameni care fac performanţă în teritoriile lor de activitate, şi care cîştigă bani mulţi, se petrece integral între garduri păzite de bodyguarzi.

Nişte fundamentalişti au luat ostateci, au deschis focul într-un muzeu înţesat de turişti sau au aruncat o bombă în plină stradă. Un tip supărat pe lume a deschis focul într-un cinematograf, un fost elev a tras rafale de armă automată şi a omorît o mulţime de copii într-o şcoală pe care voia să se răzbune, un rasist cu privirea rătăcită a măcelărit oameni într-o biserică frecventată de afro-americani, iar un jurnalist de televiziune şi-a împuşcat doi foşti colegi în timpul unei emisiuni live. Toate astea înseamnă, de la o zi la alta, schimbarea regulilor, apariţia unor servicii noi, a unor măsuri suplimentare de siguranţă. Absolut orice loc devine un obiectiv care trebuie să fie apărat, iar lucrul ăsta se face cu nişte costuri foarte mari. „Libertatea“ începe să coste enorm. Lumea se apucă să construiască garduri de toate felurile, iar ideea – extrem de periculoasă – de civilizaţie care se retrage încetul cu încetul în faţa unei invazii a barbariei cîştigă din ce în ce mai mult teren.

Postcolonialism nu înseamnă doar un tip de realitate rămasă în urma dizolvării, *de facto* sau simbolice, a unei puteri coloniale, în urma căreia se instituie o nouă stare de fapt. Nu înseamnă doar presiunea colosală a migraţiei care ia cu asalt Europa şi America, fluxul de populaţii din fostele colonii, care îşi revendică, mai mult sau mai puţin explicit, dreptul la recuperarea unor pagube imposibil de cuantificat. Postcolonialism mai înseamnă şi negarea oricărui tip de autoritate, de instituţie sau de organism care patronează *în mod abuziv* ceva. Acum… „în mod abuziv“ poate însemna orice. Ideea e că – de la Fondul Monetar Internaţional, „un organism abuziv care dictează felul în care nişte naţiuni trebuie să-şi vadă sau să-şi gestioneze viitorul“, pînă la *Muntele vrăjit* – de exemplu –, o lucrare din literatură care, „prin statutul de capodoperă, dobîndit prin presiunea culturii dominante din care vine, periclitează şansa altor creaţii de a intra în atenţia publică“ – orice formă de autoritate şi de instituţie limitează, de fapt, drepturile şi capacităţile de exprimare şi manifestare ale unora.

În atmosfera asta – cu atentate teroriste, un stat fundamentalist-religios tulburător de difuz ca entitate statală, dar foarte prezent ca realitate a violenţei extreme, migraţie economică masivă, dinspre ţările sărace, dar şi consistentă migraţie în urma catastrofelor umanitare produse de războaiele din diferite părţi ale lumii, în condiţiile unei crize profunde a ideilor de politică sau de religie, a oricărei forme de autoritate sau de instituţie, în prezenţa revirimentului militarist din Rusia, a unui curent favorabil mişcărilor radicale în Europa şi în America –, progresele culturale ale civilizaţiei umane par lucruri complet nerelevante.

În mod paradoxal, civilizaţia, acum, înseamnă şi un anumit tip de comoditate şi sedentarism mental, petrecute la adăpostul unor locuri cît mai sigure. Nivelul civilizaţiei a început să fie sinonim cu puterea financiară de a susţine costurile de îngrădire şi supraveghere a unor spaţii. Nişte spaţii în care singura preocupare e găsirea unor soluţii care să producă rapid cîştiguri atît de mari încît să poată acoperi creşterea continuă a cheltuielilor cu siguranţa.

■ ■ ■

anti **nostalgia**

Falsa moarte a monarhiei (V)

„«Greva regală» fusese deci zadarnică şi prezenţa suveranului la deschiderea Parlamentului (1 decembrie 1946, a doua zi după numirea lui Gh. Gheorghiu-Dej ca ministru al Economiei naţionale) a fost răspunsul, îndurerat şi dezgustat, la atitudinea aliaţilor. Înaintea unei răspunderi de gravitatea căreia era deplin conştient, Regele Mihai îi spunea în ajun ambasadorului american că, în loc să fie «un erou pentru domnul Maniu şi cei din jurul lui», îşi înţelege mai larg datoria: «în împrejurările în care trăim, eu n-aş putea face altceva decît să stau alături de poporul meu şi să deschid Parlamentul personal». Un Parlament redus la o Cameră (prin suprimarea Senatului), în care, prin manevrarea unor categorii influenţabile, adăugate acum la masa electorală, militarii şi femeile, prin eliminarea de pe liste a unui mare număr de cetăţeni, în locul cărora au fost înscrişi străinii veniţi în ţară de trei luni, şi chiar prin *desfiinţarea obligativităţii votului*, Blocul Partidelor Democratice şi-a asigurat o majoritate confortabilă de 84% (91% cu colaborarea Uniunii Populare Maghiare).

Numai în această situaţie s-a putut legifera, în iunie 1947, reforma armatei: reducerea efectivelor, epurarea corpului de ofiţeri şi subofiţeri pe criterii politice, crearea unui sistem de îndoctrinare, încadrarea diviziilor formate în URSS care, pînă atunci, fuseseră sub comandă sovietică, şi a voluntarilor comunişti din Spania, printre care un oarecare Valter Roman, adoptarea uniformei sovietice. Înfăptuirea, în august, a reformei monetare face parte din acelaşi plan de ofensivă. Stabilizarea urmărea, după chiar declaraţiile liderilor comunişti, redistribuirea venitului naţional între clasele sociale, fiind deci o măsură revoluţionară de caracter politic.“

Andrei Pippidi, în *Memoria. Revista gîndirii arestate*, nr. 5, 1989

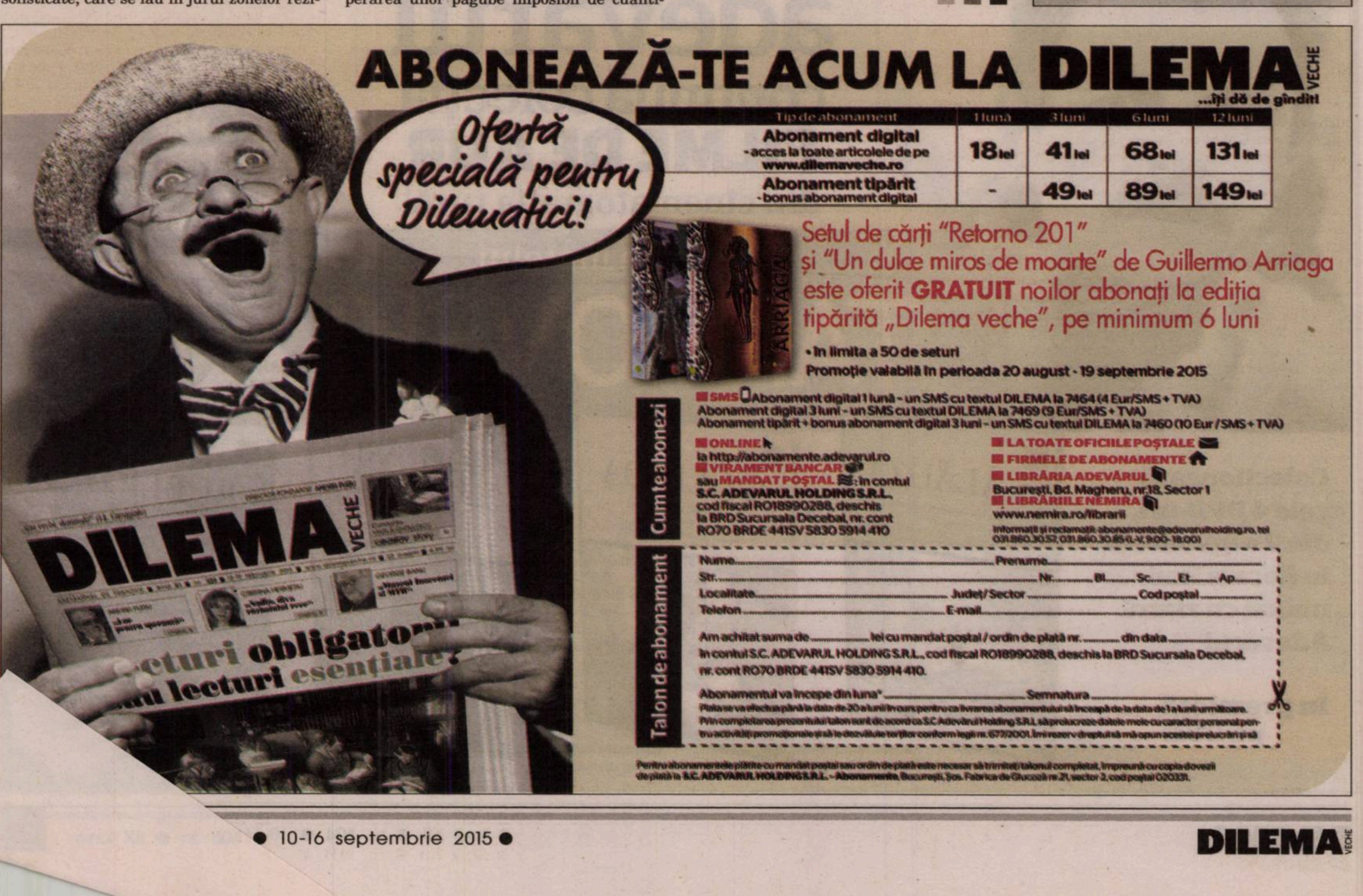

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îţi dă de gîndit!

Ofertă specială pentru Dilematici!
DILEMA VECHE
lecturi obligatorii sau lecturi esenţiale!
ARRIAGA

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe www.dilemaveche.ro	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

Setul de cărţi "Retorno 201" şi "Un dulce miros de moarte" de Guillermo Arriaga este oferit **GRATUIT** noilor abonaţi la ediţia tipărită „Dilema veche", pe minimum 6 luni

• În limita a 50 de seturi
Promoţie valabilă în perioada 20 august - 19 septembrie 2015

Cum te abonezi

SMS Abonament digital 1 lună - un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE
la http://abonamente.adevarul.ro
VIRAMENT BANCAR
sau **MANDAT POŞTAL**: în contul
S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.,
cod fiscal RO18990288, deschis
la BRD Sucursala Decebal, nr. cont
RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POŞTALE
FIRMELE DE ABONAMENTE
LIBRĂRIA ADEVĂRUL
Bucureşti, Bd. Magheru, nr. 18, Sector 1
LIBRĂRIILE NEMIRA
www.nemira.ro/librarii

Informaţii şi reclamaţii: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9:00-18:00)

Talon de abonament

Nume.................................... Prenume....................................
Str.................................... Nr........ Bl........ Sc........ Et........ Ap........
Localitate.................................... Judeţ/ Sector.................................... Cod poştal....................
Telefon.................................... E-mail....................................

Am achitat suma de.................. lei cu mandat poştal / ordin de plată nr. .... din data..................
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal,
nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna*.................................... Semnatura....................................
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C. Adevărul Holding S.R.L. să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activităţi promoţionale şi să le dezvăluie terţilor conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări şi să

Pentru abonamentele plătite cu mandat poştal sau ordin de plată este necesar să trimiteţi talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente, Bucureşti, Şos. Fabrica de Glucoză nr. 21, sector 2, cod poştal 020331.

Alexandru CIZEK

Întîlnirea mea cu Günter Grass

Anul 2015 a consemnat, pe lîngă multe alte date notorii, şi dispariţia din viaţă, la 13 aprilie, a lui Günter Grass, la venerabila vîrstă de 87 de ani. Personalitate complexă, cunoscut ca scriitor de renume internaţional – laureat fiind şi al Premiului Nobel în 1999 –, ca sculptor şi grafician, dar şi ca un om angajat politic cu patimă de partea unei stîngi democratice, fără să se fi lăsat instrumentalizat de aparatul partidului social-democrat.

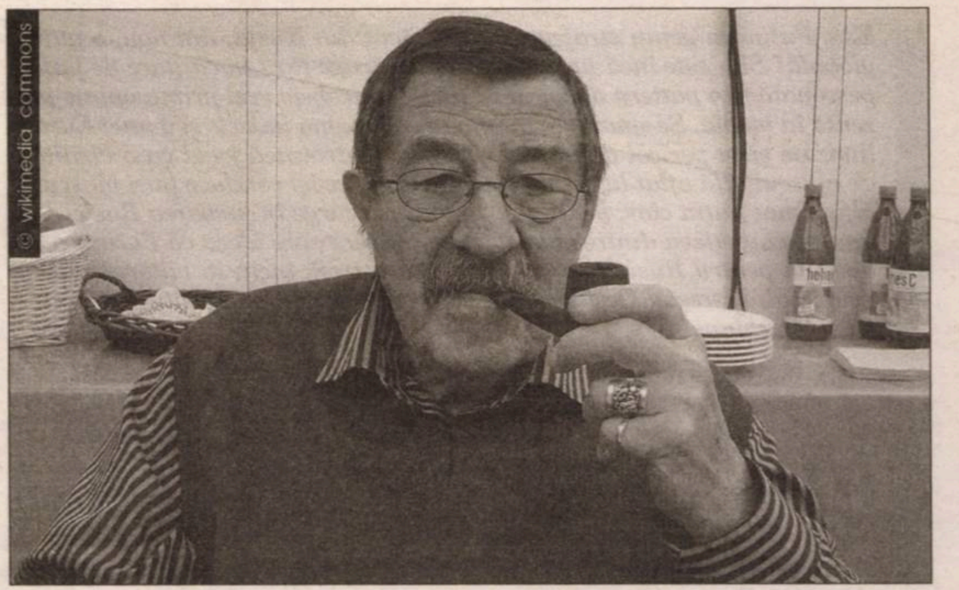
© wikimedia commons

Germania postbelică, în care şi-a găsit locul refugiatul din Dantzig, a fost îndelung polarizată, între o dreaptă creştin-democrată, mulţi ani amnezică faţă de crimele naziste comise, şi o stîngă divizată între social-democraţi şi comunişti radicalizaţi, în parte de obedienţă moscovită prin medierea celeilalte Germanii aşa-zis democratice. În acest decor, Grass s-a afirmat cu consecvenţă, în tot decursul existenţei sale, ca un *Querdenker*, „gînditor de-a curmezişul". A fost un critic necruţător al trecutului nazist, dar şi al prezentului din cele două Germanii, pînă a fi devenit incomod pentru ambele linii oficiale; confrontativ în raport cu dreapta conservatoare, era etichetat ca *Nestbeschmutzer* („spurcă-cuib"). Pentru intelectualitatea germană, majoritar de stînga, Grass întruchipa conştiinţa curată a timpului. Foarte tîrziu, dacă nu prea tîrziu, în 2006, Grass a mărturisit cu smerenie înrolarea sa voluntară în *Waffen SS*, în ultimele luni ale războiului. Ca „fiu" al socialismului real existent şi doar de curînd imigrat în Germania federală, găseam pe atunci că exagera în critica stărilor unei ţări care mă primise cu generozitate şi că privea cu indulgenţă cele ce se petreaceau dincolo de Zidul Berlinului. O asemenea echidistanţă critică faţă de *Zustände hüben und drüben* („starea de aici şi de dincolo"), cum îi plăcea să se exprime, nu mă predispunea neapărat să admir în el pe autorul romanului de răsunet mondial *Die Blechtrommel (Toba de tinichea)*, publicat în 1959 şi tradus abia de curînd la noi de către Nora Iuga, decana literelor germanice. Îmi dădeau oricum de gîndit neprecupeţitele laude ale calităţilor literare ale acestui roman venite din partea noilor mei colegi, care-l comparau cu Rabelais, prevenindu-mă însă şi asupra dificultăţilor limbii şi stilului său. Or, germana mea, oricum modestă, era, la cinci ani de la data emigraţiei şi după mai mult de doi ani de existenţă în Olanda, încă mai nesigură ca înainte. Reîncepusem la universitatea din Münster, de mai puţin de trei ani, o carieră întreruptă în ţară, acum însă reluată într-un mediu în care nu puteam fi altceva decît *Fremdkörper* (corp străin) şi încercam cu anevoie să regăsesc valorile ferme ale unei *respublica litterarum* în care credeam, în ciuda puzderiei de neînţelegeri, prejudecăţi şi impedimente de care mă loveam la tot pasul în existenţa de toate zilele.

În universitatea germană de azi, descendenţa lui Faust e pe cale de dispariţie.

Mă găseam, aşadar, într-o astfel de criză multiplă în acea zi de octombrie a anului 1980 în care am dat de afişul ce anunţa lectura publică a lui Günter Grass în aula unui liceu din Münster. La data şi ora anunţată a luat loc, pe micul podium al sălii, un bărbat voinic, de statură mijlocie, a cărui înfăţişare, după propria-i apreciere, balcanică (ten închis, păr şi ochi negri, neascunşi de ochelari, musteaţă virilă), vădea în gesturi şi dicţiune asprime şi sobrietate nordică. Potrivit ritualului consacrat al unei *Autorenlesung*, Grass a citit mai întîi cîteva pasaje din recent apăruta sa povestire *„Das Treffen in Telgte"* („Întîlnirea din Telgte"), în care imagina reuniunea mai multor poeţi reprezentativi pentru generaţia Războiului de 30 de ani, într-un orăşel adiacent Münsterului. Printre cei figuraţi sînt de menţionat vîrstnicii Simon Dach, un prolific poet de lirică lumească, Paul Gerhardt, teolog şi însemnat autor de poezie religioasă luterană, Heinrich Schütz, compozitor baroc precursor al lui J.S. Bach, mai tinerii Grimmelshausen, aventurierul autor al romanului picaresc *Simplicissimus*, o oglindă a zbuciumatelor vremuri, poetul liric Angelus Silesius şi alţii, provenind cam din toate părţile Germaniei, unii venind din Königsberg (azi Kaliningrad) sau Breslau (azi Wroclaw). Nu putea lipsi, într-un asemenea context, o referinţă brechtiană, în speţă figura lui Mutter Courage în rolul unei hangiţe, găzduitoare magnanimă a liotei de poeţi înflămînziţi. Întîlnirea, ambientată în concomitenţa tratativelor Păcii westfalice purtate în Osnabrück şi Münster în anul 1648, imaginează, pe fondul teribilei crize prin care trecea Germania, o dezbatere pe teme estetice şi politice, intenţionînd analogii cu situaţia Germaniei postbelice, la finele decadei 40, cînd tocmai îşi făcuse debutul literar Günter Grass, în cadrul Grupului 47, un cerc inovator de literaţi. Cele cîteva pasaje selectate pentru lectură redau o dezbatere aprinsă, cu clare rezonanţe actualizante, pe tema inovaţiei artistice. Din discuţia cu publicul care a urmat lecturii am reţinut intervenţia vehementă a unei profesoare, zgomotos aprobată de cîţiva ciraci, care reproşa autorului, pe lîngă tematica deloc pe placul dînsei, întortocherea construcţiilor şi a stilului său epic, după părerea dînsei confuz, greu de înţeles, chiar şocant pentru cititori… Obişnuit probabil cu atare contestări, Grass s-a apărat cu aplomb sarcastic, făcînd o sugestivă referinţă la „cartea cărţilor" germane, cam aşa: în universitatea germană de azi, descendenţa lui Faust e pe cale de dispariţie, în timp ce urmaşii lui Wagner (mediocrul asistent al celui dintîi) proliferează fără contenire. În privinţa hulitului său stil, replica tot atît de percutant: în contorsiunile frazelor sale, *das Semikolon* („punct şi virgulă") ar fi marca libertăţii sale de creaţie, liberarea de corsetul unei limbi de lemn. Din nou, deci, un Faust în confruntare cu *famulus* Wagner. În scurta conversaţie avută apoi cu dînsul, cînd, prezentîndu-mă ca nou venit în Germania, îi înmînam pentru autograf un exemplar din *Blechtrommel*, Grass m-a încurajat, în puţine cuvinte, să nu pierd încrederea în „permeabilitatea graniţelor culturale" *(fliessende Grenzen der Kulturen)*.

A fost pentru mine o trăire-cheie, peste aşteptările mele, şi asta într-un moment de impas cam pe toate planurile: pe cel uman, decisesem, cu cîţiva ani în urmă, fiind încă lector de română în Olanda, să nu mă mai întorc în ţară la comanda tovarăşilor de la „cadre", gen Aurelian Bondrea sau Marius Ciurel, cu care avusesem de furcă; deci nu puteam avea speranţa, într-un viitor apropiat, să-mi revăd familia şi prietenii din ambianţa bucureşteană în care crescusem şi mă formasem. Confruntarea, zi de zi, cu realităţile „putredei lumi capitaliste" îmi provoca neîncetat bătăi de cap, atît mie, cît şi soţiei care mă urmase în exil. Pe plan intelectual, eram, pe termen scurt, favorizat de acceptarea mea în mediul universitar nemţesc, cerinţa imperioasă fiind grabnica mea aculturalizare, atît lingvistică, cît şi profesională, conform unor etaloane de care mă simţeam depăşit. Mă descuraja standardizarea şi ritualizarea constrîngătoare a discursului academic, în spatele căruia mai întîi intuisem, realizînd apoi din ce în ce mai clar, o cloazonare şi adesea o nivelare mediocrizantă, atît în domeniul cercetării, cît şi al exprimării ştiinţifice. Cel din urmă aspect îmi provoca, ca filolog de formaţie clasică, încă mai multă frustrare. Mai mult ca orice altă limbă de cultură, germana erudită abuzează de fraze greoi întortocheate şi stufoase, îndărătul cărora stă adeseori pedanteria inutilă şi redundanţa; de regulă, notele la text sînt kilometrice şi chiar contrazic sensul textului adnotat: altminteri decît în cazul miticului şarpe Ouroboros, coada este cea care devorează capul monstruos.

Iluziile – nici prea multe, nici prea mari –, cîte le purtasem în desaga expatrierii, se spulberau una după alta, lăsînd loc unui marasm inhibitiv; mai precisă era spaima inecului într-o mare de cărţi alienante, neasimilabile şi încă mai puţin imitabile… Eliberat, în fine, de chingile autocenzurii – ceea ce pe nemţeşte se cheamă *Schere im Kopf* (foarfecele din cap) –, inerente „procustianismului" la care fusesem constrîns de ideologia regimului din care ieşisem, eram acum confruntat cu obstacole mult mai complexe, faţă de care mă simţeam cu totul dezarmat.

Ani mai tîrziu, brutala mea eliminare din sistemul universitar francez, în care mă încrezusem cu o mioapă naivitate, pînă a-l fi cunoscut de-aproape, m-a reînvăţat să îndrăgesc pedanteria şi greoiciunea academismului nemţesc… Or, în acel început al deceniului 80, personalitatea lui Grass îmi revela că exista în Germania o conştiinţă clară a contrastului dintre „wagnerianismul" strivitor al castei academice şi un „faustianism" de căutat în lumea literaţilor despovăraţi de plumbuire belferească. Pricepeam mai bine acum sensul polemicei distincţii schopenhaueriene între „învăţatul" gîrbovit de povara cărţilor pe care le duce cu anevoie pe spate şi „nobilul diletant filozofic" plutind în zbor uşor deasupra balastului livresc, dominîndu-l. Pasajele citite de Grass, apoi percutanta sa metaforică îmi redeschideau perspectiva unei exegeze literare neîngrădite, în spiritul căreia ne formaserăm, cei din generaţia mea, sub mentoratul mijlocit sau direct al unor Tudor Vianu, G. Călinescu, Constantin Noica, Zoe Dumitrescu-Buşulenga. În lectura vivifiantă şi asimilatoare a marilor texte, ceea ce sus-numita mea magistră obişnuia să cheme „plimbarea pe culmi", vedeam şi continui încă să văd antidotul contra a ceea ce monahismul medieval numise *accidia* – „lenevirea, abrutizarea spiritului". Liliputanismul pozitivist al unei îngust-erudite cercetări parazitate pe trunchiul marilor texte îmi provoca dintotdeauna o *nausea* cu atît mai greu de biruit, cu cît acest tip de abordare constituie, cu puţine excepţii, nota dominantă a demersului discursiv consacrat *ne varietur* de către *establishment*-ul academic de ieri şi de azi, „atît de aici, cît şi de dincolo", ca să mă exprim ca Grass! Formal vorbind, acest model îmi apare congenial constrîngerii dogmatismului marxist autohton. Ironia soartei a făcut să am parte din nou, în primii mei ani din Occident, de un înfloritor marxism dogmatic, foarte la modă în mediul universitar.

„Atît de aici, cît şi de dincolo", ca să mă exprim ca Grass!

Aşadar, întîlnirea mea *live* cu Günter Grass mi-a deschis, aş zice la momentul oportun, mi-a catalizat procesul de aculturalizare în Germania, la un început de drum anevoios. Peter Weiss califica similarul său demers, în exilul suedez, în termeni ce sună rebarbativi, drept „cucerirea limbii germane". *Toutes proportions gardées*, pretenţia mea nu putea fi nicidecum să devin literat de limbă germană: un anume Cisek o făcuse deja, dar într-o constelaţie cu totul diferită. Oricum, un atare drum nu mi se mai putea potrivi după ani şi ani de bravă practicare, în gîndit şi scris, a unei discipline rămase de o veşnicie *welt-und lebensfremd* („străină de lume, de viaţă"). Un alt Cizek, înaintaşul meu în toate privinţele, a absolvit cu succes o asemenea probă, dar pînă la un capăt ce l-a dus la autonimicire: deci, un *exemplum tremendum*…

Ceea ce puteam năzui să obţin era ca, odată dezintoxicat de autocenzură, să mă pot cît de cît recunoaşte în ceea ce scriam, să-mi găsesc un practicabil drum de mijloc între trista cloazonare a „turnului de fildeş" şi diletantismul necesarmente cameleonic al foiletonistului. Naşii acestui *Unterfangen* mi-au fost, cred, în acel moment crucial, titanul Faust, *alter ego* goethean, şi piticul Oscar Mazerath, descendent din miticul Alberich, metamorfozat de Grass într-un toboşar năzdrăvan – rîvnitul, dar nerealizatul său *alter ego*. Mi s-a netezit de atunci, cu încetul, o cărare întortocheată cu puţine suişuri, dar multe coborîşuri, cu un popas productiv marcat de o scriere consacrată imitaţiei şi emulaţiei. Cel ce nu a putut imita şi cu atît mai puţin emula s-a hazardat totuşi în rolul de teoretician al imposibilului său.

***Alexandru Cizek** este clasicist. A fost asistent la Catedra de Literatură Comparată a Universităţii Bucureşti, pînă în 1975. A publicat, între altele,* Alexander bifrons. Le Roi et le Sage. Études sur la légende d'Alexandre le Grand de l'Antiquité au Moyen Âge, *Clermont-Ferrand, 1997.*

Cristian GHINEA

piaţa de **idei**

Putin – încă un ţar care ratează?

Este Putin un geniu strategic care a făcut din Rusia, din nou, o putere globală? Sau este încă un ţar care îşi distruge ţara în căutare de putere personală (un pattern obişnuit la ţari)? Îndeobşte vezi prima opinie prezentă în media. Se spune că, în faţa unui Obama indecis şi a unei Europe divizate şi în pericol de implozie, Putin controlează jocul cu o virilitate de mascul alfa aflat la prima tinereţe. Spre ce îşi conduce ţara masculul alfa e mai puţin clar, pentru că timpul nu curge în favoarea Rusiei. Azi am selectat cîteva dintre opiniile care converg spre ideea că Putin e o catastrofă pentru Rusia însăşi. Atît de catastrofă încît, în viitorul mediu, principalul stres al Occidentului va fi cum să gestioneze situaţia dintr-o Rusie în colaps.

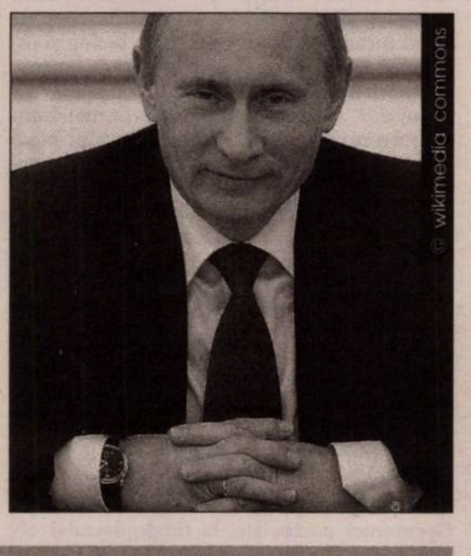
© wikimedia commons

■ „Dacă America chiar ar vrea să distrugă Rusia, atunci nu ar trebui decît să-i spună să facă ce face acum. Am fost uimit de un titlu recent care zicea: «Cei mai mulţi ruşi cred că SUA vor să transforme Rusia într-o ţară de mîna a doua». Dacă ar fi aşa, ce ar trebui să facă americanii? Gîndiţi-vă la asta şi citiţi textul de mai jos. Este un e-mail trimis de un oficial american, probabil pe la începutul lui 2015. Nu am putut confirma autenticitatea sa, cititorii pot judeca singuri cît de real sună ce scrie acolo: dragă domnule Wormwood, vă trimit cîteva note din partea Comitetului Interguvernamental pentru Distrugerea Rusiei, care să vă ajute la pregătirea Raportului Anual privind Distrugerea Rusiei, pe care îl veţi prezenta Congresului (...) Corupţia este devastatoare în Rusia, iar proasta reputaţie a mediului de afaceri de acolo acţionează atît pentru a bloca investiţiile străine, cît şi pentru a stimula fuga de capital. Scleroza creată de «democraţia controlată» este ireversibilă. Marea ştire pentru 2014 este, cum vă imaginaţi, războiul din Ucraina. Ani de zile au lucrat oamenii noştri din Rusia pentru a declanşa acest război, dar scala şi graba cu care s-a acţionat ne-au surprins tare plăcut. Totala alienare a unei naţiuni-surori, creşterea nemăsurată a costurilor provocate de visurile imperiale, militarizarea nesustenabilă a Rusiei, înfricoşarea Europei şi a spaţiului post-sovietic, loviturile devastatoare aplicate economiei ruse – pe bune, cum să nu ne placă? Măiestria oamenilor noştri din Rusia se vede din modul în care au plasat ţara într-o situaţie din care nu poate ieşi. Moscova a buşit orice posibilitate ca Ucraina să o urmeze de bunăvoie, dar nu are resursele necesare pentru a ocupa şi supune Ucraina prin forţă. În acelaşi timp, s-a implicat atît de mult în conflict încît e greu şi să anunţe că renunţă. Donbasul e o rană deschisă care va infecta sistemul politic din Rusia. Bună treabă am făcut! (...) Agenţii noştri s-au asigurat că muncitorii care vin în Rusia sînt trataţi mizerabil de angajatori, hărţuiţi de poliţie şi ameninţaţi de bande de huligani rasişti. Politica rusă privind migranţii este gîndită de noi astfel încît să provoace cît de mult rău se poate: nici să taie de tot cheful oamenilor de a veni la muncă în Rusia, dar, dacă vin, să plece cu cele mai proaste impresii despre ruşi, pe care să le răspîndească acasă cînd se întorc. (...) E uimitor cît de puţini ruşi îşi dau seama că hidrocarburile sînt nişte bunuri ca oricare altele, care pot fi cumpărate din diverse locuri, la un preţ al pieţei. Banii obţinuţi pe petrol şi gaze ar fi putut fi folosiţi pentru a ameliora problemele Rusiei. Dar am avut grijă de asta: agenţii noştri s-au asigurat că cea mai mare parte din bani sînt furaţi, risipiţi sau se întorc în Vest prin capitalul care fuge din Rusia, alimentînd tot băncile şi piaţa imobiliară de la noi. E o ironie dulce: nu numai că punem mîna pe resursele Rusiei, dar banii pe care îi dăm se întorc singuri la noi. Şi mai ironic e că, în timp ce ruşii sînt obsedaţi de hidrocarburi, noi jefuim pe tăcute adevărata comoară naţională a ţării: capitalul uman. Spre deosebire de petrol, materia cenuşie nu se găseşte de cumpărat. Fiind patrioţi, cei mai educaţi dintre ruşi ar prefera să se realizeze la ei acasă. Dar, mulţumită agenţilor noştri, ruşii cei mai talentaţi fug spre Vest (...) Şi cel mai tare e modul în care agenţii noştri au făcut ca ruşii care îşi dau seama de chestiile astea să fie reduşi la tăcere. Am făcut astfel încît majoritatea ruşilor să confunde patriotismul cu isteria şovinistă, în vreme ce patrioţii adevăraţi – o minoritate care se luptă pentru dreptate şi o viaţă mai bună – sînt denunţaţi ca trădători. Masele de ruşi se îndreaptă spre stînci ca acele animale care se aruncă de bunăvoie în hău, într-o isterie colectivă, iar cei puţini care realizează grozăvia îşi fac bagajele în tăcere. În ritmul acesta, estimez că în cîţiva ani ne terminăm treaba şi ne putem retrage liniştiţi. Nu uitaţi să reamintiţi Congresului că toate aceste realizări nu costă nimic contribuabilul american: oamenii noştri de la Moscova fac totul gratis.“ (Kirk Bennett, „The Secret Plot to Destroy Russia“, *The American Interest,* 14 august 2015)

> *Moscova a buşit orice posibilitate ca Ucraina să o urmeze de bunăvoie.*

■ „Vladimir Putin este un strateg de doi lei. Nu înţelege relaţia dintre violenţa militară şi obiectivele politice. În ultimii doi ani a distrus orice ambiţie a Rusiei de a redeveni mare putere. Anexarea brutală a Crimeei şi susţinerea vizibilă a separatiştilor din estul Ucrainei au fost dezastruoase pentru interesul Rusiei. Au dus la distrugerea economiei, devalorizarea monedei şi fuga banilor – totul agravat de căderea preţului la petrol. Pierderea de venituri afectează puterea militară a ţării, pentru că guvernului îi va fi greu să continue modernizarea armatei. Putin a reuşit să ofere un nou sens alianţei NATO, care era în derută şi demoralizată după Afganistan. Şi nu pare în stare să realizeze dimensiunea acestor eşecuri. În loc să ia o pauză de reflecţie după Crimeea, a dublat miza prin aventurile din Ucraina. (...) În loc de analiză strategică, la Moscova s-a creat o cutie de rezonanţă ideologică ce îl slăveşte pe Putin ca marele salvator al patriei, atacată de Occidentul rapace. Un tactician decent putea să atingă obiectivele atinse de Putin cu un preţ mult mai mic. Politica economică a lui Putin s-a bazat pe ideea bizară că poţi să devii o mare putere doar ca exportator de petrol şi gaze. Preţurile mari la energie din primul deceniu de guvernare au hrănit această iluzie şi Putin şi-a propus să pună mîna pe sectorul energetic, fără nici un efort ca să diversifice baza economică (...). Dar incompetenţa sa naşte riscuri noi. Incapacitatea de a învăţa din lecţia ucraineană îl poate împinge să încerce ceva asemănător în ţările baltice, sub pretextul că îi apără pe ruşii de acolo. Folosind o combinaţie de forţe speciale, separatişti şi exerciţii militare de intimidare, (...) Rusia poate face viaţa amară lituanienilor, letonilor şi estonienilor. Dar asta ar atrage reacţia ostilă a localnicilor care, spre deosebire de cei din Crimeea, nu vor să fie parte din Rusia, aşa cum s-a văzut şi în estul Ucrainei. Dacă va nega că e implicată, Rusia va stîrni zîmbete în Europa şi America (...). Din moment ce balticii sînt în NATO, SUA vor putea ajuta direct şi cu forţă letală aceste ţări fără a fi nevoie de o dezbatere naţională complicată, cum a fost cazul cu Ucraina. Ajutorarea ţărilor baltice de această manieră va creşte costurile pentru Rusia fără ca ea să rişte o confruntare militară directă între ruşi şi americani, care poate escalada periculos (...). Politica actualei administraţii americane nu e bazată pe o atitudine blazată faţă de Rusia, ci pe o recunoaştere a faptului că strategia lui Putin funcţionează împotriva intereselor Rusiei. Erorile lui Putin sabotează chiar planul său de a face din Rusia o mare putere şi a nu îl încurca în ceea ce face e o idee bună. O schimbare de strategie din partea Americii şi o poziţie de forţă din partea noastră ar însemna să riscăm inutil.“ (Joshua Rovner, „Dealing with Putin's strategic incompetence“, *War on the Rocks,* 12 august 2015)

■ „Ruşii şi-au schimbat de mai multe ori orientarea politică în ultimele decenii. Între 1980 şi 2000, atitudinea publică a migrat de la acceptarea pasivă a stagnării brejneviste la antisovietism şi apoi spre dorinţa de a avea democraţie şi relaţii bune cu Occidentul. Apoi s-au întors spre dorinţa de a avea o mînă forte şi la sentimente antioccidentale. Cei care spun că sancţiunile impuse Rusiei nu fac decît să crească popularitatea lui Putin greşesc pentru că tratează politica din Rusia ca pe ceva static. De fapt, efectele economice ale anexării Crimeei şi ale acţiunilor din Donbas afectează în mod radical contractul dintre Putin şi poporul rus. Formula prin care Putin a fost popular în ultimii 15 ani s-a bazat pe un tîrg: vă dau stabilitate şi prosperitate, dar renunţaţi la anumite libertăţi. Înţelegerea asta începe să scîrţîie şi Kremlinul încearcă să o înlocuiască cu una nouă. Noua legitimitate a lui Putin se bazează pe retorica de «mare putere». Dar trecerea de la o formulă politică testată în timp la una nouă nu e foarte uşoară. Rămîne de văzut dacă o strategie bazată pe ideologie va putea să înlocuiască cu adevărat formula bazată pe un nivel de trai satisfăcător. Dacă luăm ca precedent istoria sovietică, observăm cum comunismul a fost mult mai atractiv cînd economia sovietică avea creşteri economice de două cifre (mai ales că Occidentul era în criză economică). Dar cînd economia a început să stagneze în anii 1970-1980, ideologia comunistă şi-a pierdut rapid popularitatea, iar URSS s-a prăbuşit puţin după aceea.“ (Nicu Popescu, „Sanctions and Russia. Lessons from the Cold War“, The European Union Institute for Security Studies, raportul nr. 10, 24 aprilie 2015)

■ „Putin este interesat să demonstreze lumii că poate încălca regulile internaţionale. De fapt, dacă încalci regulile fără să fii pedepsit înseamnă că eşti cu adevărat o mare putere – cel puţin aşa cred oamenii de la Kremlin (...). Domnul Putin a reuşit să facă orice alternativă la el însuşi de neînchipuit. Rusia este acum ostatica acestui succes al său. Cu alte cuvinte, enorma popularitate a lui Putin este o slăbiciune pentru Rusia, nu un semn de forţă – iar elita rusească ştie acest lucru (...). Poate că domnul Putin o fi un ţar, dar Rusia nu e o monarhie. Fiicele sale nu îi vor succeda la Kremlin. Domnul Putin este un preşedinte ales care conduce un regim ce a distrus legitimitatea alegerilor ca instrument de schimbare paşnică a puterii. Partidul său, Rusia Unită, este un instrument eficient de cîştigare a unor alegeri trucate, dar, spre deosebire de Partidul Comunist Chinez, nu are nici autonomia şi nici coerenţa ideologică necesare pentru a reuşi o succesiune la putere.“ (Ivan Krastev, „What the West Gets Wrong About Russia“, *The New York Times,* 12 august 2015)

facebook.com / Cristian.Ghinea.CRPE

■ ■ ■

Eugen ISTODOR

negustori **şi muşterii**

Girafa, nu leul

„Acrobaţii aeriene, clovni, fachiri, şerpi, cămile, lame, ponei, lei, inclusiv trapeziştii de la emisiunea *Românii au talent.*“ Cîte atracţii scrise cu litere mici! – dar, în circul ce va veni în cartierul Berceni, alta va fi vedeta. Girafa e scrisă cu litere mari. Leul a devenit o banalitate, e tipărit cu litere mici, e trecut la „şi altele“, obiect de recuzită. Voi încerca să-nţeleg cum s-a putut petrece o asemenea răsturnare de situaţie. Prima referinţă pe care o am este Marin Preda cu a lui girafă văzută la grădina zoologică. Contemplată, fascinînd, există o concluzie: *Aşa ceva nu există!* Cum nu există, cînd este acolo, după gratiile grădinii zoologice? Prinsă, nu apariţie. Mereu, nu din cînd în cînd. Girafa lui Preda este exact la polul opus (ca zonă de temperatură şi imaginar) cu pinguinul lui Kurkov, cel care avea căutare în lumea mafioţilor. Real-imaginar, Africa-Polul Nord. Oricît de aproape ne sînt, acest soi de animale devin incredibile doar prin mitologia pe care le-o atribuim, vezi cartea lui Vintilă Mihăilescu despre Leuţu şi noua ordine animală. Cu cît vedem mai mult Animal Planet, jocuri educative pe net, soarta girafei (din aceeaşi serie cu pinguinul) este cea a inteligenţei şi a înţelepciunii. Adică despre girafă nu ştim nimic altceva decît ce vrem noi să-i atribuim. Leul, rege al animalelor, a căzut în preferinţe. La circul din Berceni, soarta internaţională a lui Cecil, ucis de un dentist amator de trofee, nu are nici o cotă. Ce să mai vorbim de rinocerul negru din Namibia, pus la pămînt tot de vînătorii fără lege? Mergeţi să vă vedeţi girafa. Lunea e închis, scrie pe afiş. Mergeţi să vedeţi imaginaţia în funcţiune în Berceni. Există sau nu? Imaginaţia, vreau să zic. Pentru girafă garantez eu. Am citit cronici despre ea, după turnee în Moldova şi pe litoral.

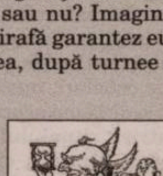

dosar DILEMA VECHE
Coordonatoare: Luiza VASILIU

Intimitate & privacy

Texte și opinii de:

- Annabelle LEVER (profesor de teorie politică la Universiatea din Geneva)
„Orice comunicare implică o pierdere a privacy-ului“ – interviu
- Mircea CĂRTĂRESCU (scriitor)
„Ştefana“
- Bogdan-Alexandru STĂNESCU (scriitor, editor)
„De la Malcolm Lowry la Enoch Soames, prin Elsinore“
- Bogdan MANOLEA (director executiv al Asociației pentru Tehnologie și Internet)
„Despre supraveghere şi viaţa privată în era digitală“
- Anca GAUCA (psiholog)
„E vital să ne cultivăm propriul spaţiu intim“ – interviu

argument

Ecranul intimității noastre

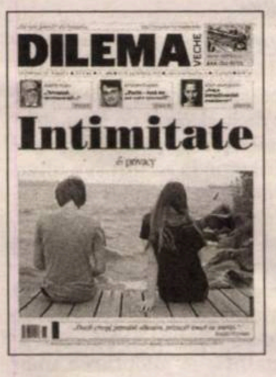

În 2014, un american a petrecut în medie 444 de minute pe zi – aproape şapte ore şi jumătate – în faţa unui ecran (de telefon, tabletă, televizor sau calculator). Tot în 2014, mai mult de jumătate din totalul gospodăriilor (ce cuvînt anacronic în era digitală) din România aveau un calculator, iar consumul de Internet pe mobil l-a depăşit pentru prima dată pe cel pe calculator. Nu ştim exact cît timp stă în medie un român în faţa unui ecran, dar ştim că stă. Mail-uri, Facebook, Instagram, ştiri, muzică, filme, poze, hărţi, informaţii practice, arhive personale, o parte din viaţa noastră s-a mutat în *cloud*-ul Internetului. În cîţiva ani, s-ar putea să fim mult mai apropiaţi de ecranul smartphone-ului decît de o persoană în carne şi oase. În cîţiva ani, s-ar putea ca intimitatea noastră să se mute pe suprafaţa unui ecran. Acolo unde citim mesaje de dragoste, acolo unde ne uităm la vieţile celorlalţi, măsurîndu-le cu a noastră, acolo unde adormim seara şi ne dezmeticim dimineaţa.

Internetul a transformat intimitatea în *privacy* şi ne-a făcut pe noi, utilizatorii, mult mai vulnerabili. Sîntem uşor de urmărit, mişcările noastre digitale şi reale se înregistrează automat, fiecare pas lasă o amprentă în urma lui. Dintr-odată, nu mai trebuie să protejăm doar sertarul în care am ascuns jurnalul secret, ci şi conturile bancare, conturile de mail, *search*-urile şi navigarea. Scandalul cu Snowden şi NSA-ul american a arătat proporţiile uriaşe ale supravegherii în masă. După ce-am văzut *Citizenfour,* excelentul documentar al Laurei Poitras (Oscar pentru Cel mai bun documentar, mult prea puţin proiectat la noi), a fost cît pe ce să-mi arunc laptop-ul pe fereastră. N-am făcut-o, dar am pus la cale acest dosar. Găsiţi în el o pagină în avanpremieră dintr-un viitor roman al lui Mircea Cărtărescu – e şi asta, pînă la urmă, o formă de intimitate între cititor şi scriitor –, un interviu cu Annabelle Lever, profesoară de teorie politică la Universitatea din Geneva, un articol de Bogdan Manolea despre viaţa privată în era digitală, un eseu de Bogdan-Alexandru Stănescu despre materia intimă a istoriei literaturii, un text al regizoarei Ana Lungu în jurul temei intimităţii în cinema, un *testimonial* al Jasminei Al-Qaisi despre viaţa ei privată pe net, un ghid de protejare a vieţii private pe net (semnat de Valentina Manea, exlusiv online pe site-ul *Dilemei vechi),* un interviu cu psiholoaga Anca Gauca despre cum reuşim (sau nu) să ne protejăm spaţiul intim. După toate astea, decideţi singuri dacă merită să vă aruncaţi laptop-ul pe fereastră. (**Luiza Vasiliu**)

BARBURISME

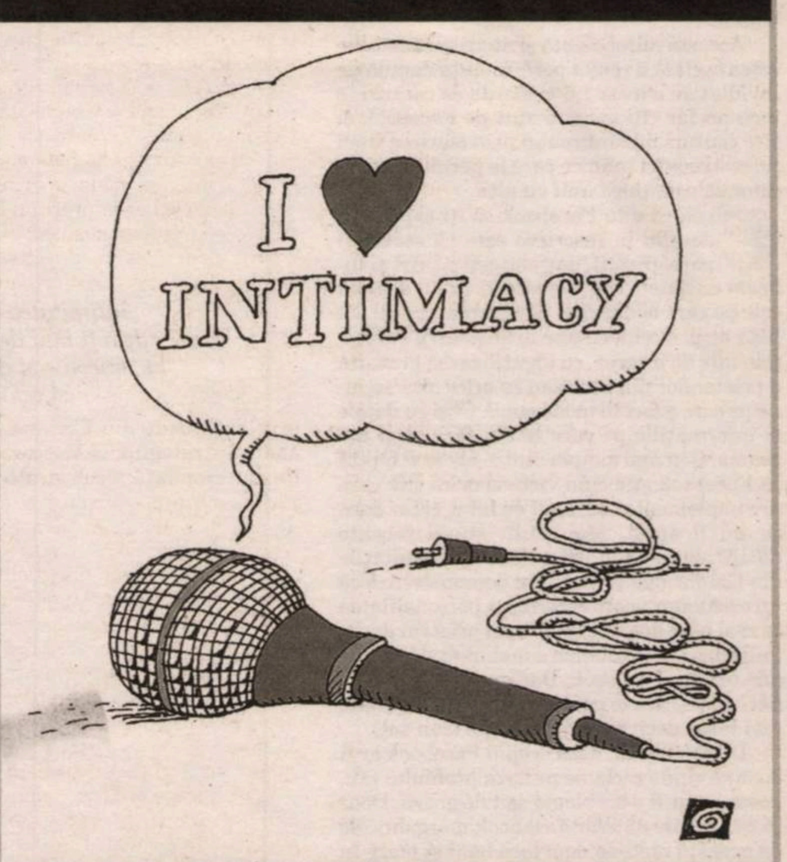

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 10 septembrie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri,* realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Bogdan MANOLEA

Despre supraveghere și viața privată în era digitală

De obicei, cînd vorbesc despre viaţa privată şi importanţa ei inclusiv în anul 2015, sînt primit cu reacţii care variază de la suspiciune *(„Eu nu am nimic de ascuns, de ce să mă intereseze subiectul?“)* la uimire *(„Dar nu mai există viaţă privată în era digitală!“)*.

În primul rînd, viaţa privată nu înseamnă ceea ce vrei să ascunzi. Ci mai degrabă ce informaţie personală decizi să dezvălui, cui şi în ce context. Pînă şi cei care spun că nu au nimic de ascuns reacţionează imediat în mod negativ dacă le ceri datele cardului de credit. Sau gîndiţi-vă doar la ultima informaţie legată de sănătatea dvs. – cu cine aţi împărtăşit această veste şi cînd? Aţi fi preferat să vă puneţi această informaţie pe frunte, pentru ca oricine să o poată citi?

În al doilea rînd, există viaţă privată în era digitală. Doar că dezvoltarea tehnologică, odată cu cea a modelelor de business din ultimii zece ani – care îţi dau un serviciu ce pare gratuit, dar de fapt îl plăteşti cu datele tale personale – face ca, în practică, să ai diferite grade de viaţă privată în funcţie de uneltele digitale pe care le foloseşti. Partea bună este că există soluţii şi alternative pentru majoritatea problemelor referitoare la acest subiect. Partea proastă este că ele sînt extrem de puţin folosite sau chiar deloc şi că marele public foloseşte aplicaţiile cele mai intruzive, dar şi cele mai promovate.

Supravegherea privată în era digitală

Îmi zicea un amic din SUA, cu un zîmbet de tipul *ce ironie are viaţa asta*, că serviciile secrete americane s-au chinuit încă de la înfiinţare să strîngă cît mai multe date personale despre cetăţenii americani. Iar apoi a venit Facebook şi toţi le-au dat de bună-voie…

Această mirobolantă şi atotcuprinzătoare reţea socială a reuşit performanţa demnă de invidiat de a avea 1,5 miliarde de conturi (e încă neclar cîţi oameni sînt pe Facebook şi cîte conturi nu sînt reale) prin oferirea unei infrastructuri tehnice care le permite oamenilor să comunice unii cu alţii.

Ceea ce uită Facebook să îţi explice în detaliu la înscriere este că serviciul pare gratuit, dar plăteşti cu vîrf şi îndesat cu datele tale personale. Şi nu doar cu cele pe care le dai cînd îţi deschizi contul, cu lista de prieteni, cu *like*-urile pentru subiectele tale de interes, cu identificarea gratuită a prietenilor din poze sau cu orice altă acţiune pe care o faci în mod vizibil. Ci şi cu datele şi informaţiile pe care le dai fără să-ţi dai seama. Cea mai simplă dintre ele ar fi faptul că Facebook ştie cînd vizitezi orice site care are implementat butonul de Like, chiar dacă tu nu îl apeşi. Mai mult, studii recente (2015) ale cercetătorilor de la Universităţile din Cambridge şi Stanford demonstrează că un calculator poate determina personalitatea ta mai bine decît cei mai buni prieteni de familie doar prin analiza a mai mult de 150 de *like*-uri din Facebook. Dacă are peste 300 de *like*-uri pe care le poate analiza, dă rezultate mai bune decît propria ta soţie (sau soţ).

De asemenea, dacă scopul Facebook ar fi doar să vîndă reclame pe baza profilului tău, poate nu ar fi o problemă atît de gravă. Doar că utilizările datelor Facebook merg dincolo de această metodă de a face bani şi merg în direcţii pe care nimeni nu le poate prezice. Un studiu al Facebook de anul trecut, care a stîrnit un scandal imens, ne oferă o mică previzualizare a potenţialului viitor: în acest studiu secret, realizat pe 689.000 de utilizatori care nu au fost informaţi, lista însemnărilor prietenilor a fost modificată pentru a arăta mai mult conţinut pozitiv sau negativ. Astfel, potrivit acestui studiu, s-a influenţat comportamentul utilizatorilor pentru „prima demonstraţie experimentală de contagiune emoţională la scară mare, prin reţelele sociale“.

Şi problema scopului ascuns (sau neintuibil uşor de o persoană neavizată) nu se limitează doar la Facebook sau alte servicii de pe Internet. În fond, ce trebuie să facă o păpuşă Barbie din era digitală? Să fie mai inteligentă cînd se joacă cu copilul tău? Sau să se conecteze la Internet ca să-i spună producătorului ce profil are copilul care se joacă cu ea? Şi ce trebuie să facă un TV inteligent (Smart TV)? Să folosească „inteligenţa“ pentru a consuma mai puţină energie? Sau pentru a deveni un fel de receptor ambiental care poate înregistra tot ce se vorbeşte în acea cameră? Puteţi înlocui păpuşa Barbie sau Smart TV-ul din întrebările de mai sus cu alt frigider, maşină, contor inteligent de electricitate sau, extrapolînd, cu orice alt dispozitiv cu senzori, conectat la Internet sau care transmite informaţii în alt mod.

> *„Intimitatea e capacitatea de a fi mai degrabă ciudat cu cineva – şi de a descoperi că celălalt e absolut OK cu asta.“*
>
> ALAIN DE BOTTON

Supravegherea statului în era digitală

Cele trei decizii ale Curţii Constituţionale din România din ultimul an care au privit în mod direct sau indirect acest subiect (legile legate de stocarea datelor de trafic, de înregistrarea obligatorie a cartelelor PrePay şi conexiunilor WiFi şi, respectiv, de securitatea cibernetică), cît şi decizia Curţii Europene de Justiţie în cazul directivei privind stocarea datelor de trafic, ar fi trebuit să fie baza discuţiei pentru criteriile oricărui sistem guvernamental ce implică colectarea, păstrarea sau accesarea unui sistem informatic care colectează datele personale ale cetăţenilor.

Trei noi măsuri propuse sau aplicate de diverse entităţi din Guvernul României ne arată că baza de discuţie nu există, iar noţiunile legate de viaţa privată, cît şi cerinţa ca asemenea decizii să fie adoptate doar prin legi, sînt ignorate în mod constant de autorităţi:

- O nouă ordonanţă de urgenţă stabileşte un sistem naţional de înregistrare a datelor tuturor pasagerilor care zboară cu avionul. S-a creat deja o nouă structură în MAI (Ministerul Afacerilor Interne) pentru a supraveghea aceste date. Scop: prinderea teroriştilor;
- O propunere de hotărîre de guvern creează un sistem naţional de evidenţă în care toate datele personale ale turiştilor vor fi înregistrate pentru o perioadă nedeterminată într-un sistem informatic integrat naţional (şi nu descentralizat şi pe hîrtie, ca pînă acum – cînd, oricum, unităţile hoteliere trimiteau zilnic Poliţiei, potrivit uzanţei comuniste, evidenţele lor cu turiştii cazaţi). MAI va avea acces la baza de date în temeiul unui simplu protocol de colaborare. Scop: prinderea teroriştilor;
- ANAF se pare că a accesat anumite baze de date ale altor instituţii publice cu date personale pe baza unor simple protocoale. Deşi scandalul a apărut odată cu lista marilor îmbogăţiţi care nu îşi pot demonstra averile, povestea este mai veche, ajungînd deja în faţa Curţii Europene de Justiţie, unde Avocatul General şi-a exprimat opinia în iulie 2015.

Din păcate, după cum se vede, o luăm de la capăt cu aceleaşi probleme şi întrebări, fără a dezbate public întrebarea-cheie: este acceptabil să supraveghem toată populaţia României (sau o categorie anume a ei) pentru a-i prinde pe X sau Y? Şi, dacă da, care este supravegherea maximă admisă?

Trebuie colectate toate datele de trafic din comunicaţii şi de pe Internet pentru toţi cetăţenii? Putem cere tuturor celor care cumpără o cartelă PrePay să îşi dea datele din cartea de identitate? Pentru siguranţa noastră, nu ar fi mai bine ca ADN-ul nostru să fie colectat de la naştere şi pus într-o bază de date? Dacă tot ne dăm amprentele pentru paşapoartele biometrice, nu ar fi logic ca ele să fie stocate într-o bază de date comună care să fie folosită pentru identificarea infracţiunilor de omor? Şi, în fine: în aceste condiţii, nu pare absolut normală şi justificată măsura de a duce maşina de scris la serviciul de securitate pentru înregistrarea ei?

Este evident că poziţia noastră este clară: orice supraveghere în masă, care nu îl priveşte pe X sau pe Y (unde există indicii sau suspiciuni că ar comite o infracţiune), este pur şi simplu disproporţionată din start şi nu vedem cum o astfel de măsură ar putea să fie acceptabilă în sistemul actual de protecţie a dreptului la viaţă privată. Partea şi mai complicată este că statul are acces, în anumite condiţii care uneori sînt neclare, la toate datele colectate de privaţi, deci s-ar putea ca în majoritatea cazurilor să ne semnăm singuri deciziile de supraveghere.

Putem face ceva cu supravegherea în era digitală?

Da. În cazul acestei supravegheri private mai există soluţii: de la decizia de a nu cumpăra un produs sau aplicaţie de mobil care pare prea invaziv(ă) pînă la soluţii sau alternative tehnice. (Detalii în articolul „Cîtă informaţie dau zilnic despre mine pe net?“, scris de colega mea Valentina Pavel, pe care îl puteţi citi pe www.dilemaveche.ro.)

În cazul supravegherii publice, este mult mai complicat. Acţiunile noastre de a explica de ce este nevoie de o analiză serioasă a acestui domeniu înainte de adoptarea unor astfel de acte normative se lovesc de cele mai multe ori de un zid al prejudecăţilor şi dorinţei de securitate cu orice preţ. În cele mai rele cazuri, am primit şi o replică de genul „Staţi liniştiţi şi nu vă mai zbateţi, oricum în cîţiva ani vom fi cu toţii cipaţi“.

Şi atunci, soluţia de a demonstra că astfel de măsuri sînt excesive şi încalcă drepturile fundamentale este găsită de obicei, în mare parte din cazuri, spre finalul traseului: publicare informaţii şi conştientizare publică – participare dezbatere publică – (după caz) atacare act normativ la Avocatul Poporului, instanţe de drept comun, Curtea Constituţională, CEDO sau Curtea Europeană de Justiţie.

Bogdan Manolea *este director executiv al Asociaţiei pentru Tehnologie şi Internet (ApTI) şi manager al proiectului „Protecţia datelor personale este un drept fundamental!“, care este finanţat prin granturile SEE 2009-2014, în cadrul Fondului ONG în România. Detalii la privacy.apti.ro.* *Articol licenţiat prin CC BY SA 4.0.*

■ ■ ■

„E vital să ne cultivăm propriul spaţiu intim“

interviu cu psihologul Anca GAUCA

Este psihoterapeut şi psiholog clinician cu practică privată. În lucrul cu clienţii, abordează restabilirea legăturii cu sine ca fundament al echilibrului interior.

S-a schimbat în vreun fel, în ultimii ani, relaţia noastră cu propria intimitate?

Cînd vorbim despre intimitate, ne gîndim în primul rînd la un spaţiu privat, personal, deopotrivă interior şi exterior. Am putea începe discuţia despre intimitate uitîndu-ne la evoluţia relaţiei noastre cu modul în care locuim, acasă fiind prin excelenţă locul cel mai intim. Astfel, dacă nu mai tîrziu de secolul trecut locuiam împreună cu familii numeroase, astăzi cel mai frecvent întîlnite statistic, la nivel european, sînt gospodăriile cu un singur membru. Am putea trage concluzia că am conştientizat, în sfîrşit, importanţa spaţiului intim şi am ales să îl cultivăm. De fapt, în spatele acestei alegeri stă o mutaţie socială recentă care constă în cultul individului şi al cărei efect este, dimpotrivă, deteriorarea relaţiei noastre cu intimitatea. În ce fel?

Observăm că individul de azi, deşi alege să stea singur, nu poate tolera singurătatea: sîntem în permanenţă conectaţi la Internet, iar jumătate din timpul stării de veghe o petrecem consumînd media. Astfel că, în timp ce înainte ajungeam acasă la sfîrşitul unei zile de muncă şi ne retrăgeam în liniştea căminului dedicînd orele serii celor din familie, acum spaţiul privat al căminului este invadat de imaginile unor evenimente ce au loc la mii de kilometri depărtare şi în care sînt implicaţi oameni necunoscuţi. Mai mult decît atît, fiecare membru al familiei are propriul *device* conectat la Internet, propriul profil online şi se creează situaţia ridicolă în care, deşi fizic stăm împreună, atenţia noastră este dedicată unor persoane care nu sînt de faţă. Se produce astfel o scindare între planul fizic şi cel mental: fizic sîntem într-un loc, mental sîntem în altă parte; fizic sîntem alături de anumite persoane, însă mental sîntem cu altele. Situaţia de ne afla în două locuri simultan, scindîndu-ne fizic şi mental, are profunde implicaţii asupra capacităţii noastre de a fi în contact atît cu noi, cît şi cu ceilalţi şi asupra capacităţii noastre de a fi în relaţie.

Individualismul a adus cu sine mai degrabă o creştere a suferinţei psihologice decît a bunăstării sufleteşti şi autoîmplinirii. Catalogul bolilor psihice cuprinde acum aproape de patru ori mai multe tulburări decît în urmă cu 60 de ani. Ne-am obişnuit să negăm sau să distorsionăm o mare parte a trăirilor emoţionale. Nu ne place să acceptăm că uneori ne este frică, oricît de firesc ar fi într-un context anume, nu suportăm frustrarea şi vrem ca toate dorinţele noastre să se împlinească, am da orice să alungăm tristeţea care ne cuprinde uneori. Am trasat o linie clară de demarcaţie între sentimentele plăcute şi cele neplăcute şi fugim de cele din urmă, anulînd astfel o parte însemnată a trăirilor noastre intime.

Paradoxal este că individualismul a dus, prin gonflarea ego-ului, la o preocupare excesivă pentru imaginea publică, creînd o ciudată apariţie, individualitatea de masă. În aparenţă vrem să fim diferiţi, dar în esenţă ne amestecăm într-o masă amorfă pentru că, de fapt, ne este teamă să arătăm că sîntem altfel decît ceilalţi.

Deşi ne-am dezobişnuit să o mai sesizăm, există o legătură foarte strînsă între interior şi exterior, un flux comunicaţional constant şi bidirecţional. Astfel că ceea ce clădim în exterior este expresia intimităţii noastre, a ceea ce se petrece, conştient sau nu, în forul nostru intim, iar trăirile noastre interioare sînt influenţate de exterior.

Exteriorizarea acestui fenomen, al iluziei individualităţii, se reflectă, de exemplu, în iluzia diferenţierii mărfurilor pe care le producem. Găsim poate peste douăzeci de feluri de şampoane pe rafturile unui supermarket, dar dacă citim bine eticheta, vedem că toate conţin acelaşi lucru. Ne întreţinem astfel o altă iluzie, aceea a posibilităţii de a alege.

Orbiţi de cultul individualismului, lăsăm foarte puţin spaţiu intimităţii înţelese ca for interior personal, adică unic. Am cedat spaţiul personal şi unicitatea în favoarea spaţiului public şi a uniformizării.

Lipsa intimităţii poate duce la anxietate/depresie?

Negarea intimităţii şi împingerea ei spre periferia zonei noastre de preocupări duc la pierderea legăturii cu sine. E ca şi cum ai locui într-o casă pe care nu o cunoşti, într-un loc unde nu te simţi acasă, ca şi cum ai sta 24 de ore pe zi cu cineva care îţi e străin, pe care nu-l înţelegi şi de care nu ştii cum să te apropii. Încerci să-i negi existenţa, dar prezenţa sa continuă se impune cu atît mai drastic, prin simptome de netăgăduit, ca atacurile de panică.

Există pacienţi care ajung la dvs. din cauza unor probleme legate de intimitate?

Unii oameni vin la psihoterapie pentru că au relaţii conflictuale cu cei din jur. De multe ori, acestea nu sînt decît simptomul unei relaţii conflictuale cu sine însuşi. Ne este mai uşor să privim în afară decît în interior, ne simţim mai puţin vinovaţi vorbind despre ceilalţi decît despre noi. Aşa stau lucrurile, e ceva firesc şi nu trebuie să ne simţim criticaţi din cauza asta. Nu putem fi acuzaţi că sîntem umani.

Cît de important e să ne cultivăm propriul spaţiu intim, să avem un loc de refugiu?

Pentru echilibrul nostru psihologic este de o importanţă vitală să ne cultivăm propriul spaţiu intim şi relaţia cu fiinţa noastră interioară. Aşa cum investim grijă şi energie în amenajarea casei în care stăm pentru a o face cît mai confortabilă, tot aşa avem nevoie de confort interior. Sîntem singura persoană din lume care ne este permanent alături! Închipuiţi-vă ce calvar este să nu ne înţelegem bine cu această persoană, să fim într-un conflict permanent cu ea, să simţim mereu că nu ne acceptă aşa cum sîntem, că pretinde tot felul de lucruri de la noi şi că, oricît de mult ne-am strădui, n-o putem mulţumi niciodată, nu ne putem ridica la standardele ei. Cîţi dintre noi nu ne purtăm ca nişte adevăraţi tirani cu noi înşine? Acum e limpede de ce nu ne place să fim singuri.

„Toţi oamenii au trei vieţi: publică, privată şi secretă.“

GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ

De aceea, avem nevoie să învăţăm să avem grijă de noi, să ne vorbim cu blîndeţe, să cultivăm faţă de noi o atitudine plină de acceptare. Sîntem OK aşa cum sîntem, nu ne lipseşte absolut nimic pentru a fi perfecţi şi fiecare dintre noi se află exact acolo unde trebuie să se afle în acest moment al evoluţiei sale.

Cineva mi-a spus odată: „Bine, mă accept aşa cum sînt, dar asta înseamnă autoplafonare, atîta vreme cît nu mai are rost să lupt cu mine pentru a deveni mai bun.“ Acceptarea nu duce la pasivitate. Dacă ne acceptăm, asta nu înseamnă că închidem ochii la defectele noastre, dimpotrivă, încetăm să le mai negăm. Ne angajăm în depăşirea lor, doar că nu ne mai urîm pentru că le avem.

De curînd, un client cu stări de anxietate mi-a spus că a citit undeva că trebuie să vorbească urît, să-şi înjure anxietatea atunci cînd îl cuprinde, pentru a o alunga. Încercînd să facă asta, şi-a dat seama că nu se simţea confortabil. A realizat că, de fapt, el îşi respectă anxietatea, că atacurile de panică de care suferea au constituit un imbold preţios care l-a motivat să îşi pună întrebări, să se dezvolte, să se maturizeze. Acel client a înţeles rostul trăirilor pe care le avea şi acum nu se mai simte înspăimîntat de ele. Ştie că sînt un semnal şi se angajează în descifrarea mesajului pe care îl transmit. Asta înseamnă acceptare.

Ne e la fel de uşor să regăsim sau să fabricăm un spaţiu al intimităţii într-o vreme din ce în ce mai agitată?

Trăim vîrtejul unor vremuri în care excesul de toate felurile este prezent: excesul de marfă, de oferte, de mîncare, muncă, alcool, sport, psihotrope, media, excesul de viteză… Nu putem sta în afara vremurilor, negînd vehement orice contact cu lumea online. Dar nici excesul nu este benefic, pentru că ne scindează şi ne înstrăinează de noi şi de cei apropiaţi.

Mă impresionează să aud persoane care spun că n-au trăit cu adevărat pînă acum, că au simţit mai degrabă că viaţa i-a trăit pe ei, ca şi cum ar fi fost pe pilot automat. Ne e din ce în ce mai greu să ne retragem, să ne deconectăm de la frenezia de *task*-uri în care sîntem prinşi şi să ne conectăm la noi, în linişte. Să ne dedicăm timp de calitate, să ascultăm mesajele pe care fiinţa noastră interioară ni le transmite, să-i înţelegem nevoile şi dorinţele. Şi apoi să ne îndreptăm către ceilalţi, către oamenii reali din jurul nostru, pentru a împărtăşi cu ei o parte din intimitatea noastră.

Nu putem subestima importanţa unui spaţiu personal în care să ne simţim confortabil, nu putem ignora la nesfîrşit urgenţa stabilirii unei relaţii cu noi înşine, o relaţie în care să ne simţim susţinuţi şi acceptaţi, prototip al tuturor celorlalte relaţii.

Oricît ar fi de neobişnuit la început, avem nevoie să învăţăm să ne ascultăm propriul corp, să luăm în serios semnalele pe care ni le trimite. Să înţelegem atunci cînd nu mai poate. Să ne oprim cînd ne doare. Atunci cînd reuşim să ne ascultăm cu toată atenţia, dispare îndoiala. Atunci cînd sîntem în totalitate prezenţi în viaţa noastră, dispare senzaţia că trăim pe pilot automat. La fel, dispare şi impresia că timpul trece cu repeziciune. De fapt, nu timpul trece, ci noi sîntem cei care trecem prin timp. În momentul în care realizăm acest lucru, obţinem şi controlul asupra ritmului în care vrem să treacă viaţa noastră. Dacă ar şti bietul atom de cesiu cît stres provoacă miliardelor de oameni naturala sa oscilaţie…

a consemnat Luiza VASILIU

„Orice comunicare implică o pierdere a privacy-ului“

interviu cu Annabelle LEVER

***Annabelle Lever** este filozof politic şi profesor de teorie politică la Universitatea din Geneva. Lucrează la intersecţia dintre filozofie politică, etica politicilor publice şi filozofia dreptului. A publicat două cărţi* (On Privacy, *Routledge, 2012;* A Democratic Conception of Privacy, *AuthorHouse, 2013) şi mai multe articole pe tema* privacy-*ului. În prezent, lucrează la o carte care analizează conceptul – pînă acum neexplorat – de „etică democratică“.*

***Andrei Poama** este doctorand în teorie politică la SciencesPo din Paris şi visiting researcher la Chaire Hoover d'Éthique Économique et Sociale din cadrul Universităţii Catolice din Louvain. Lucrează şi a publicat în domeniul teoriilor dreptăţii (cu precădere în domeniul dreptăţii penale), teoriei democratice şi cel al epistemologiei procedurilor de decizie politică.*

© D. Grecu

Ce anume înseamnă privacy *şi de ce ar trebui să ne pese de asta? (Legat de acest subiect, ar trebui să încercăm să găsim o definiţie pentru* privacy*? De ce (nu)?)*

Privacy se referă la o mulţime de lucruri diferite – este, de fapt, o amestecătură, din motive istorice şi politice complicate. În general – cel puţin în limba engleză –, se referă la stări de solitudine şi izolare, în special cele dorite; dar şi la relaţii intime, în măsura în care acestea nu sînt împărtăşite cu alţii; se referă de asemenea la aspectele informaţionale ale relaţiilor noastre personale şi la lucruri – fie că sînt legate de afaceri sau sînt mai puţin serioase – pe care nu dorim să le împărtăşim cu alţii. Aşadar, cuvîntul *privacy,* cel puţin în engleză, acoperă o multitudine de lucruri mai degrabă diferite şi este în general compatibil atît cu judecăţi pozitive, cît şi negative. Aceasta parţial deoarece, cred, am moştenit şi scepticismul grec şi pe cel roman legat de viaţa domestică, în comparaţie cu participarea activă a cetăţeanului în guvernarea afacerilor publice, dar şi o combinaţie de perspective liberale şi marxiste, care prezintă *privacy* fie drept ceva esenţial pentru libertatea şi egalitatea oamenilor, fie drept o ameninţare. Faptul că putem folosi un singur cuvînt pentru a ne referi la lucruri atît de diferite – şi să fim înţeleşi de alţii – îi înnebuneşte pe filozofi şi le face viaţa foarte dificilă. Pe de altă parte, putem observa acelaşi lucru întîmplîndu-se cu valori precum libertatea sau egalitatea, ori eficienţa – fiecare dintre ele avînd istorii lungi, complexe şi mai degrabă ambigue –, aşa că nu cred că putem trage concluzia, cum o fac unii filozofi, că *privacy* este neclar şi, conceptual, cauzează confuzii.

> *„A fi lăsat singur e cel mai preţios lucru pe care îl poate cere cineva de la lumea modernă.“*
>
> ANTHONY BURGESS

De ce ar trebui să ne intereseze privacy-*ul? Există vreun motiv pentru care ar trebui să ne intereseze mai mult acum decît, să zicem, acum 25 de ani, cînd a căzut Uniunea Sovietică?*

E greu de ştiut dacă protecţia *privacy*-ului e mai mult sau mai puţin urgentă acum decît era în trecut. Ameninţările par diferite, e clar, dar asta are de-a face cu dezvoltarea Internetului, a *e-commerce*-ului şi a abilităţii de a stoca şi de a examina apoi, foarte ieftin, cantităţi mari de informaţie.

Cred că situaţia din prezent e îngrijorătoare în mod special, pentru că, în mare parte, cadrele noastre legislative pur şi simplu nu reuşesc să facă faţă ameninţărilor cu care sîntem confruntaţi astăzi şi, din păcate, nu e uşor să fii sigur că oamenii înţeleg corect aceste ameninţări. Acum, vieţile noastre au scurgeri de „informaţii“ care pot fi stocate, cumpărate şi vîndute, interpretate, răstălmăcite în moduri de care noi nu ştim nimic şi pe care nu le putem controla, chiar dacă ne abţinem să ne întrebăm ce fac diferite guverne ca să ne „protejeze“ – pe noi sau pe ele însele – şi care sînt consecinţele acestor lucruri în viaţa noastră, pentru conştiinţa noastră – pentru că e foarte greu de prevăzut ce putem face sau cine putem fi.

Timp de secole, cred că, în majoritatea timpului, cea mai bună protecţie a propriei intimităţi a fost faptul că eram fundamental neinteresanţi pentru alţii – prea săraci, prea lipsiţi de putere, prea comuni, prea mulţi. Chiar şi astăzi, legea e o unealtă foarte problematică, dacă doreşti să-ţi protejezi intimitatea. La urma urmei, una din cele mai bune metode de a te asigura că toată lumea se uită la filmuleţul acela, urmăreşte acele informaţii scandaloase sau ajunge să te judece pe tine şi modul în care îţi conduci afacerile e să dai în judecată ziarul sau o persoană privată pentru invadarea sferei private. Cu toate astea, problema acum este că, deşi, individual, majoritatea dintre noi probabil sîntem la fel de neinteresanţi cum am fost mereu, colectiv putem fi destul de atrăgători pentru a fi ademeniţi de o piaţă de consum, pentru a fi ţinta unor candidaţi, pentru a fi un potenţial sprijin – sau opoziţie – pentru o mişcare ce interesează pe cineva mai important şi mai puternic decît noi. Acesta e, cred, motivul pentru care mulţi dintre noi sîntem acum confruntaţi cu ameninţări ale *privacy*-ului pe care nu le aveam înainte, chiar dacă ducem vieţi tot mai solitare şi avem oportunităţi mai mari de izolare şi de a ne alege singuri formele de intimitate decît aveam înainte.

Se descurcă Rusia mult mai greu decît Statele Unite în ceea ce priveşte protejarea privacy-*ului? Care şi cît de mare este diferenţa între ele?*

Mă tem că va trebui să zic pas la această întrebare, căci din păcate nu cunosc starea actuală a Rusiei – nu ştiu nici amploarea cu care guvernul, oficialii corupţi şi organizaţiile criminale îşi bagă nasul şi spionează, şi nici ce fel de *privacy* au oamenii în ceea ce priveşte locuinţa, condiţiile de trai, ce fel de informaţii trebuie să dezvăluie pentru a primi serviciile de care au nevoie ş.a.m.d. Tocmai pentru că ideea de *privacy* este un lucru cu mai multe feţe, te poţi găsi într-o situaţie în care – ca în America – ai foarte puţină protecţie legislativă pentru *privacy* la lucru, şi unde oamenii au, de fapt, foarte puţină *privacy* ca angajaţi – în special comparativ cu cei din Europa occidentală –, dar unde, în alte domenii ale vieţii (în cea domestică, de pildă), *privacy*-ul e mult mai bine protejat. Aşa că aceste tipuri de comparaţii globale pe care le sugerezi cred că depind de punerea în comun a unor judecăţi specifice legate de felul cum e tratată intimitatea în diverse arii ale vieţii, pentru grupuri diferite de oameni (cei bogaţi, cei săraci, angajaţii, angajatorii, bărbaţii şi femeile, minorităţile rasiale *vs* majoritatea). Doar în acest caz, cred, sînt folositoare aceste generalizări, mai degrabă amăgitoare.

În societăţile democrate contemporane, pare a exista un conflict între valoarea sferei private şi protejarea libertăţii presei. Sînt lucruri moral reprobabile – precum natura moral coruptă a unui politician, comentariile rasiste ale unui oficial, făcute în privat – de care oamenii ar trebui să ştie, dar care ar trebui să fie protejate dacă e să luăm sfera privată în serios. Credeţi că e un conflict ireductibil între libertatea presei şi ideea de privacy, *sau e rezolvabilă această tensiune?*

Libertatea de exprimare este o valoare democratică importantă, iar libertatea presei e parte din acest pachet de libertăţi, dacă putem spune aşa. Dar e o greşeală să presupui că libertatea presei e suficientă ca să asigure libertatea de expresie personală sau politică, sau să ignore modurile în care presa le poate ameninţa pe ambele. „Presa“, la urma urmei, desemnează acum unele din cele mai bogate şi mai puternice corporaţii din lume, aflate într-o competiţie destul de lipsită de scrupule. În acest caz, e o greşeală să idealizăm „presa“ sau „media“, pentru că nu mai sînt campioni intrinseci ai drepturilor individuale sau ai guvernării democratice, nu mai mult decît alţi oameni sau organizaţii. Nu e neapărat vorba de o conspiraţie cumplită a tuturor celor de la conducerea ziarelor ori a canalelor de televiziune, ca să ne ascundă adevărul – cel puţin în democraţiile liberale, paranoia pare la fel de deplasată precum excesul de încredere în caracterul liberal şi democratic al media. Mai degrabă, problema e că nu putem avea încredere în *nici o* instituţie şi în *nici un* individ ca să acţioneze tot timpul în interesul public, aşa că trebuie să ne uităm cu atenţie la autorităţile mass-media, privind nu doar guvernele şi corporaţiile, ci şi indivizii şi micile afaceri, ca să ne asigurăm că oamenii cu ambiţii şi perspective diferite privind politica pot comunica liber cu alţii, pentru toate scopurile diferite pentru care comunicarea e necesară şi de dorit într-o societate liberă.

Unele ţări cer ca starea de sănătate a liderilor lor – a preşedintelui sau a prim-ministrului – să fie făcută publică. Cît din informaţiile personale ale unei persoane publice sînt private şi cît publice?

Nu-mi place să fiu plictisitoare, dar cred că nu există un răspuns general la această întrebare, independent de circumstanţele şi nevoile particulare ale diferitelor ţări. La fel cum indivizii pot pune preţ pe intimitate în grade diferite, fără a fi tulburaţi, înşelaţi, manipulaţi sau răi, aşa şi ţările pot pune preţ pe *privacy* în diferite grade şi pentru motive diferite. Dată fiind istoria lor, poate fi foarte important pentru unele ţări să poată afla informaţii privind sănătatea propriilor lideri, în timp ce alte ţări se pot încrede în lideri, pentru că aceştia sînt în general parte dintr-o echipă, aşadar caracteristicile lor particulare contează mai puţin decît ar conta altfel, sau pentru că rareori a fost o problemă ca liderii să continue să guverneze cînd sînt în mod clar incapabili şi incompetenţi.

Cu toate astea, tind să cred că un test bun în aceste chestiuni ar fi următorul: mai întîi, aflăm cererile referitoare la *privacy* pe care oamenii ar trebui să le aibă ca angajaţi, fără puteri speciale sau responsabilităţi pentru vieţile altor oameni, şi pornim de acolo. Unul dintre lucrurile care mă deranjează foarte tare în State, de exemplu, e că muncitorii trebuie să dezvăluie detalii despre sănătatea lor, cum îşi petrec timpul liber, chiar şi despre sănătatea rudelor acestora, lucruri pe care angajatorii nu trebuie să le divulge vreodată. Acest lucru e în parte datorat modului în care sistemul de sănătate este finanţat în State, dar şi ideilor americane privind prerogativele angajatorilor faţă de angajaţi. Dar, dacă te gîndeşti la asta, sănătatea lui Steve Jobs a fost mult mai importantă pentru bunăstarea a milioane de oameni din întreaga lume – pentru slujbele lor, pentru deciziile de investiţie ş.a.m.d. –

decît aceea a majorităţii muncitorilor. Aşadar, gîndindu-ne la ce avem datoria să dezvăluim şi de ce, cred că cel mai bine e să începem prin a întreba ce fel de pretenţii legate de viaţa privată sînt necesare pentru libertatea şi egalitatea oamenilor obişnuiţi – ca muncitori, consumatori, alegători, membri de familie ş.a.m.d. –, şi apoi să încercăm să ne gîndim la modul în care acele puteri şi responsabilităţi speciale ar putea justifica cererile pentru o mai mare deschidere şi sinceritate, şi faţă de cine.

Cînd navighează pe Internet sau cînd intră pe reţele sociale precum Facebook, oamenii ştiu că propria privacy *e neglijată, dar acceptă acest lucru ca pe un preţ care merită plătit, sau pur şi simplu nu le pasă de asta. Este violarea* privacy-ului *preţul inevitabil pe care trebuie să-l plătim pentru a participa la lumea noastră din ce în ce mai conectată?*

Cred că este destul de dificil să deduci consimţămînt în cunoştinţă de cauză din ceea ce fac oamenii, de fapt, în parte pentru că majoritatea dintre noi sîntem atît de puţin informaţi privind modurile în care informaţiile despre noi pot fi folosite – şi atît de puţin informaţi despre gradele de protecţie a propriului *privacy* în noile pieţe pentru informaţie personală, generate de Internet. Orice comunicare implică o anume pierdere a *privacy*-ului, iar Internetul nu e o excepţie. Dar nu e nimic inevitabil privind dreptul de a cumpăra şi de a vinde date generate de cumpărăturile online ale oamenilor, sau din magazine; nu e nimic inevitabil privind abilitatea de a le stoca pe termen nedefinit, pentru a fi folosite în procese sau în jurnalism, sau în interviuri pentru slujbe şi altele asemenea. Aşa că nu, nu cred că *trebuie* să plătim un preţ greu prin *privacy*, cum facem acum pentru a folosi Internetul, şi nici nu cred că *ar trebui* să plătim preţul pe care-l plătim acum în *privacy* pentru a ne putea bucura de una din cele mai mari invenţii umane – reţeaua globală – şi de abilitatea sa de a stimula creativitatea umană, expresia de sine, grija pentru alţii şi acţiunile colective.

„În ce măsură este corect sau potrivit să înlăturăm anonimitatea oamenilor?“

O posibilă apărare a privacy-*ului este funcţionarea sa ca un cadru pentru protejarea intimităţii. Cum vedeţi legătura dintre* privacy *şi intimitate? Şi este intimitatea motivul primar pentru a valoriza* privacy-*ul?*

O să spun pe scurt: noţiunile liberale privind *privacy* tind să presupună că intimitatea şi viaţa domestică (consensuală, adultă, heterosexuală) sînt motivul primar pentru a valoriza *privacy*-ul. Mie asta mi se pare ciudat şi pentru că – aşa cum ştim majoritatea – viaţa de familie are un cost considerabil privind *privacy*-ul fiecăruia (pierderea controlului asupra timpului propriu, asupra spaţiului personal, asupra informaţiilor personale… toată şcoala ştie acum *exact* ce ai spus despre X!), şi pentru că sînt pur şi simplu atît de mult lucruri minunate pe care le poţi face avînd puţină linişte şi pace – sau cu „o cameră separată“, cum spunea Virginia Woolf –, care nu au mare legătură cu intimitatea. Experimente ştiinţifice, calcule matematice, pictură, cîntat la pian, organizarea unui meci de fotbal.

Există o critică feministă intensă a privacy *şi a intimităţii. Aţi discutat acest lucru pe larg în volumul dvs.* A democratic conception of privacy. *Ne-aţi putea spune de ce e legată critica respectivă şi care e poziţia dvs. privind problemele de egalitate de gen şi protejarea* privacy?

Din nou, dacă e în regulă, voi răspunde pe scurt, pentru că volumul meu *On Privacy* se ocupă de unele dintre aceste probleme, la fel ca volumul pe care l-aţi menţionat. Îngrijorările feministe legate de *privacy* încep cu un scepticism justificat, privind idealurile liberale despre dragoste şi intimitate. Acestea – adesea idei romantice şi idealizate ale unei căsătorii între egali, sau ale împlinirii sexuale şi personale prin comuniunea apropiată cu alţii sau prin viaţa de familie – ignoră de obicei faptul că femeile tind să fie într-o poziţie mai degrabă dezavantajată, din punct de vedere social, politic şi economic, ca soţii, fiice şi mame. Istoric, ele nu puteau deţine proprietăţi, riscau să fie bătute, violate, măritate împotriva voinţei lor, le putea fi refuzat dreptul de a divorţa, le putea fi refuzată custodia propriilor copii ş.a.m.d. Chiar şi în Anglia, în 1972, femeile divorţate erau nevoite să obţină permisiunea fostului soţ pentru a deschide un cont bancar pentru copiii lor, pentru a le obţine un paşaport ori pentru a consimţi la o operaţie necesară! Abia mai tîrziu au avut dreptul la custodie comună cu bărbaţii. Şi în multe ţări, chiar şi astăzi, femeile îşi pot deschide conturi bancare proprii doar cu consimţămîntul soţilor sau al taţilor. Mai mult, cum a observat John Stuart Mill, dragostea nu exclude dorinţa de a domina, de a-şi face sieşi pe plac: aşa că legătura pe care liberalii o presupun între dragoste, pe de o parte, şi relaţii de libertate şi egalitate, pe de alta, nu este una chiar aşa simplă. Prin urmare, criticile feministe privind intimitatea arată modul în care multe dintre idealurile noastre despre dragoste şi întrajutorare întăresc *pattern*-urile de putere şi inegalitate, încurajînd femeile să se sacrifice pentru soţi şi copii, sau încurajînd bărbaţii să se identifice cu rolul de „capul familiei“, aducătorul dominant de venit, cel care ia deciziile, reprezentantul public al familiei. Şi dacă *privacy* e privit ca fiind valoros în special *datorită* faptului că permite protecţia intimităţii, şi dacă acea protecţie e înţeleasă ca însemnînd că statul nu mai are nici o treabă să se preocupe cu egalitatea din cadrul familiei (sau chiar egalitatea dintre familii), atunci protecţiile pentru *privacy* vor întări *pattern*-urile deja existente ale inegalităţii sexuale, lăsînd copiii şi bătrînii vulnerabili la un grad mare de violenţă şi abuzuri.

În urmă cu trei ani, în 2012, Comisia Europeană a dat publicităţii un plan de lege pentru regularizarea europeană a protecţiei datelor. În articolul 17, regulamentul introduce un nou drept – dreptul de a fi uitat. Ce este dreptul de a fi uitat şi ce legătură are cu privacy *şi/sau intimitatea?*

Mă tem că nu sînt expertă în această privinţă, pe de o parte pentru că e o temă pe care tot vreau de mult timp să o aprofundez, şi pe de altă parte pentru că sînt atrasă constant de alte lucruri.

În mod clar, o parte din avîntul pentru dreptul de a fi uitat e o grijă justificată pentru felul în care informaţia poate fi acum stocată şi folosită în feluri care merg departe de scopul primar pentru care a fost colectată. În acest sens, dreptul de a fi uitat seamănă cu noile cerinţe etice din ştiinţele medicale şi sociale: reglementarea măsurii în care informaţiile despre oameni, care au fost colectate pentru un scop, pot fi stocate, împărtăşite şi folosite cu/şi de alţii, fără consimţămîntul informat şi explicit al persoanelor respective.

„Dacă, după ce mor, cineva
vrea să-mi scrie biografia,
o să-i fie foarte uşor.
Nu-i trebuie decît două date:
data naşterii şi data morţii.
Celelalte zile dintre ele
sînt ale mele.“

FERDANDO PESSOA

Pe de altă parte, ideea unui drept de a fi uitat pare a fi un răspuns la o problemă mai veche, pe care Internetul a făcut-o mai acută. În mare, problema este aceasta: în ce măsură este corect sau potrivit să înlăturăm anonimitatea oamenilor *acum*, făcîndu-i obiect al examinării populare şi judecăţii străinilor, pentru că s-a întîmplat ca ei să fie fascinanţi, interesanţi sau *entertaining* cîndva, adesea cu mult timp în urmă? Ai fost un geniu al matematicii la un moment dat, dar înseamnă asta că ar trebui să suporţi, 50 de ani mai tîrziu, articole de ziar intruzive, punînd în contrast sclipirea tinereţii tale cu bătrîneţea mai degrabă banală sau dezamăgitoare? Ai fost cîndva prostituată, iar acum eşti un membru respectabil al unei comunităţi foarte diferite. Nu ai făcut eforturi pentru a minţi despre trecutul tău, pentru a lua poziţii publice în materie de moravuri publice – pur şi simplu duci o viaţă asemănătoare cu a vecinilor tăi. Ar trebui să fie legal ca cineva să te identifice şi, efectiv, să-ţi distrugă viaţa ta de acum, pentru că a dat din întîmplare peste un ordin judecătoresc împotriva ta şi s-a gîndit că ar fi amuzant să scrie un articol despre asta în ziar?

În sistemul de drept civil, în măsura în care înţeleg eu, există o protecţie mult mai mare împotriva republicării informaţiilor vechi – chiar dacă sînt de „domeniu public“ – faţă de dreptul comun. Aşadar, într-o anumită măsură, cred, eforturile de a crea dreptul de a fi uitat sînt un răspuns la inadecvările dreptului comun – şi, mai ales, la tradiţiile legislative americane – şi la consecinţele acestora pentru oameni din întreaga lume, dată fiind puterea corporaţiilor americane pe web. Dar întrebarea dacă aceasta e cea mai bună metodă de a trata aceste probleme e cu totul altă chestiune – în parte pentru că regulile din sistemul de drept civil pentru protejarea *privacy*-ului au arătat de multe ori o grijă nejustificată pentru „reputaţia“ unor oameni puternici şi de multe ori mai degrabă de renume prost, şi pentru că, dacă ar trebui să folosesc o metaforă tehnică, a aplica dreptul de a fi uitat e ca şi cum ai da cu parul, cînd, de fapt, e de dorit să lucrăm cu nişte unelte puternice, dar delicate. Dar poate că n-ar trebui să folosesc o metaforă care trădează totala mea lipsă de cunoaştere cînd vine vorba de ciocane şi burghie…

Care este cea mai bună carte de ficţiune pe care aţi recomanda-o? De ce?

Of, asta chiar m-a pus în încurcătură. Am citit o carte minunată acum cîţiva ani – *Înspăimîntătoarea viaţă personală a lui Maxwell Sim*, de Jonathan Coe –, însă, aşa cum notează şi alţi recenzenţi, finalul este *extrem* de dezamăgitor. Dar a fost veselă *en route*. Nu i-am citit alte cărţi, aşa că nu ştiu dacă sînt mai bune sau nu, deşi unele dintre recenzii mă fac să vreau să le citesc. S-ar putea ca volumul să aibă idei prea britanice ca să rezoneze pe plan global.

Cred, totuşi, că dacă e să ne gîndim la intimitate, e greu să-i întreci pe Jane Austen, George Eliot şi Virginia Woolf, în special dacă îţi place literatura engleză. Iar *Daniel Deronda* este minunat nu doar pentru dureroasa imagine a unei căsnicii ratate – ca şi *Middlemarch* –, dar şi pentru fantasticele scene de cazinou (chiar dacă nu sînt comparabile cu descrierile romanelor franţuzeşti): este, de asemenea, prima nuvelă din literatura engleză – cred – care are un erou evreu, deşi *Ivanhoe* al lui Walter Scott are o eroină evreică. Ştiu că George Eliot nu e pe gustul tuturor (iar Virginia Woolf a fost chiar malițioasă în privinţa ei), dar am adorat *Daniel Deronda* (a fost un cadou de la sora mea mai mare) şi, deşi Casaubon este *atît* de înfumurat, pompos, egoist, încît poate face *Middlemarch* destul de greu de plăcut uneori, este o carte minunată.

a consemnat Andrei POAMA

traducere de Cristina ŞTEFAN

DILEMA
Intimitate
& privacy

Ana LUNGU

„Pentru orice problemă există un răspuns“

E posibil ca un prieten să te iubească mai mult decît un iubit? Există intimitate în afara unei relaţii fizice (dacă există, poate ar trebui să se numească diferit)? În orice prietenie există, de fapt, un aspect sexual refulat? Toate acestea sînt întrebări care mă preocupă în viaţă şi în activitatea mea cinematografică.

În jurul meu, familia în forma ei tradiţională se întîlneşte din ce în ce mai rar. La o vîrstă la care cei din generaţia părinţilor noştri erau căsătoriţi şi cu copii, multe cupluri sînt deja divorţate, mare parte dintre femei sînt singure, iar numărul celor care îşi exprimă deschis homosexualitatea a crescut semnificativ. Mulţi tineri, deşi ajunşi la vîrsta adultă, nu reuşesc sau nu doresc, din diverse motive, să-şi întemeieze o familie şi stabilesc relaţii de prietenie care funcţionează ca un substitut (prietenii între femei celibatare, între femei şi gay, sau chiar între femei şi bărbaţi heterosexuali), reuşind să umple măcar parţial golul singurătăţii. Acest gen de relaţii cultivă o mai mare intimitate decît o prietenie obişnuită datorită disponibilităţii emoţionale a celor implicaţi.

În filmul meu de debut, *Autoportretul unei fete cuminţi*, momentele de intimitate se regăsesc mai degrabă în relaţiile personajului principal, Cristiana, cu prietenii şi părinţii decît în secvenţele dintre ea şi amant, care au fost în mod intenţionat tratate mai rece. În încercarea de a obţine raporturi umane cît mai convingătoare şi lipsite de artificialitate, am distribuit în mare parte, la fel ca în proiectul anterior, *Burta balenei*, realizat împreună cu Ana Szel, prieteni şi membri ai familiei. Părinţii mei joacă rolul părinţilor personajului principal, iar prietenii mei joacă rolul prietenilor din film. În timp ce lucram la scenariu, îi înregistram pe reportofon. Recunosc, de cele mai multe ori, fără să le cer acordul. Am ascultat şi am transcris apoi numeroase ore de material, din care fie am folosit cuvintele lor ca replici în scenariu, fie m-am inspirat din modul fiecăruia de a se exprima şi fraza. Pentru rolurile principale am ales, însă, actori profesionişti, cu experienţă în teatru. Privind acum retrospectiv, la exact un an de la încheierea filmărilor, cred că ceea ce a contribuit cel mai mult la construirea relaţiilor dintre actorii profesionişti şi părinţii şi prietenii mei au fost interacţiunea umană şi timpul petrecut împreună. Mai mult decît indicaţiile mele regizorale, mesele de familie la care au luat parte, conflictele şi certurile la care au asistat sau chiar au participat, discuţiile noastre de dinainte sau după, au contribuit la crearea unor relaţii care s-au transferat şi în film. Pentru mine, regia constă practic în a pune oameni apropiaţi, care îmi sînt dragi, în diverse situaţii. Uneori funcţionează, alteori nu.

În timp ce lucram la scenariu, îi înregistram pe reportofon.

> *„Intimitatea nu e doar ceva*
> *la care am dreptul,*
> *e o condiţie absolut necesară.“*
>
> MARLON BRANDO

John Cassavetes spunea într-un interviu că e imposibil să separi sentimentele şi trăirile actorilor de cele ale personajelor. Faptul că el folosea potenţialul uman din relaţii personale existente deja între actori este ilustrat şi de distribuirea familiei şi a oamenilor apropiaţi în toate filmele lui. Mama regizorului, Catherine Cassavetes, are mai multe apariţii, printre care în *A Woman Under the Influence* şi *Minnie and Moscowitz,* unde interpretează de fiecare dată mama personajului masculin. Soacra lui Cassavetes joacă şi ea alături de fiica sa, soţia regizorului, actriţa Gena Rowlands. Fratele Genei Rowlands apare într-un alt film în rolul psihiatrului care o consultă. În *Love Streams,* Cassavetes însuşi joacă împreună cu soţia sa rolurile unui frate şi unei surori aflaţi la vîrsta maturităţii. Bagajul emoţional comun şi experienţele trăite ca soţ şi soţie fac ca interpretarea lor să capete dinamică şi să atingă un nivel de intimitate, după mine, unic în istoria filmului. Cred că dacă ar fi ales să înfăţişeze pe ecran un cuplu căsătorit, interpretarea lor nu ar fi fost atît de caldă şi de nuanţată. Într-unul dintre momentele mele preferate din film, cei doi stau de vorbă în bucătărie. Scena s-a filmat chiar în locuinţa soţilor Cassavetes. Sarah, personajul jucat de Rowlands, vine şi se aşază la masă.

Sarah: Ai putea considera iubirea drept o artă?

Pe Cassavetes nu îl vedem, doar îi auzim vocea, peretele acoperă partea din dreapta a cadrului.

Robert: Păi, unii oameni aşa cred...

La un moment dat, mîna lui apare în cadru şi o cuprinde pe a ei ca într-o îmbrăţişare.

Dialogul dintre cei doi fraţi se încheie cu un schimb de replici (care în realitate a avut loc între regizor şi tatăl său, potrivit mărturiilor din *Cassavetes on Cassavetes):*

Sarah: Ştii ce zicea tata mereu?

Robert: Nu, ce zicea tata mereu?

Sarah: Pentru orice problemă există un răspuns.

***Ana Lungu** este regizoare. Lungmetrajul ei de debut,* Autoportretul unei fete cuminţi, *are premiera în cinematografele de la noi pe 25 septembrie.*

■ ■ ■

Jasmina AL-QAISI

Internitatea

M-am întrebat dacă intimitatea mi-a fost violată prima dată analog sau digital. Şi eram sigură că a fost pe Internet. Ar fi făcut textul ăsta şi mai bătăios şi foarte previzibil. Dar nu. A fost hîrtie deschisă cu mîna şi citită cu ochii. Aveam un jurnal între 10 şi 13 ani. Primul calculator la 12. Internet la 14. La 13, mi-au citit jurnalul. La 14, arhiva de mess. Bîrfe de liceu, înjurături, degete abjecte. Părinţii mei nu sînt pudici, dar nici chiar ca mine. Au citit tot şi mi-au limitat accesul. L-au redus la zero.

Aşa am ieşit eu tot liceul în oraş. Am fost un adolescent fericit, plimbăreţ, vorbăreţ, am şters toate băncile din parcuri cu pantalonii mei cu turul jos. Ca să mă pup cu băieţi mişto nu îmi trebuia Internet pe telefon. Sau telefon. Cînd mai găseam cîte o combinaţie, mai mergeam la unul, la altul să fac un CD – ca un *mixtape,* aşa se făcea ca să cucereşti –, să stau puţin pe mess, să mai scriu ceva pe hi5. Aşteptam să plece ai mei în excursii ca să rup Internetul în două. Mă încărcam bine şi după aceea începea viaţa mea analog, care oricum era mereu de calitate.

Aşa am învăţat cum să mă ascund ca un şobolan: mi-am lăsat mereu codiţa roz la vedere. Tata era conectat permanent la messenger. M-am delogat, am luat un soft care vedea steluţele alea de parolă, am aflat parola şi aşa m-am ascuns trei ani de liceu. Habar nu aveau. Sau cred că s-au prins la un moment dat, pentru că, într-un week-end, tata mi-a ascuns cablul de alimentare. Am dormit la o prietenă.

A venit primul an de facultate, pac! – laptop. Mi-e şi ruşine cînd mă gîndesc că şi acum îl am şi au trecut şase ani de atunci. Copil cuminte. Păstrează bine. Combinaţiile mele internautice deveniseră complicate. Şi le-am făcut mereu şi mai complicate.

La 21, nu eram singura care îmi ştiam parola.

Mă despărţisem a multa oară de un fost iubit care mă plăcea mult. Eu simţeam ceva. Că am fler de zgrumţuroaică. Şi eu pe el, dar eram cam nebuni. Ei, pentru că eu nu îi spuneam ce fac, că noi nu mai eram împreună, s-a informat singur.

Vreo şase luni.

Eu nu minţeam, dar eram prinţesa omisiunii. Cînd a bubuit altă dragoste care stătea pe ţeavă, s-a trezit şi agresorul meu intimist şi m-a şantajat emoţional pe motive arhivistice. O poveste de genul ăsta nu se termină niciodată bine şi nu se termină niciodată.

Apoi s-a dat drumul la Facebook.

Mereu am simţit că îmi trebuie un jurnal. Asta pentru că oriunde scriam – în carneţelul roz, în *Word*-uri ascunse prin *program files,* în ferestre cu oameni pe care nu îi cunoşteam sau cu oameni pe care îi cunoşteam bine, citea, al dracului, cineva, şi mă simţeam deconspirată pînă în măduva anxietăţii. După ce am prins gustul autodeconspirării, am dat drumul la secrete. Setată pe criterii estetice precare, servindu-mi scopul de a ţine frîiele decenţei la degetele mici, am început să mă dezbrac fără să-mi ceară nimeni. Mama îmi zicea: „Eşti cam slobodă la gură. Nu ţi-e puţin ruşine?“ Şi nu mă refer la busturi, chiloţei sau poze la ştrand. Mă priceam doar la scîrboşenii. M-am tot deconspirat umoristic. De exemplu, de fiecare dată cînd îmi venea cîte o propoziţioară, puneam ghilimele ca să pară un citat. „Trupul e singurul meu bagaj.“ E, nu că sună mişto?

Am peste o mie de prieteni. Şi doi băieţi blocaţi – unul care m-a făcut grasă şi unul care mi-a frînt inima. Cîteodată mă văd cu oameni pe care nu i-am mai văzut de ani de zile şi ne simţim de parcă sîntem vecini de scară. Eu ştiu că tu ai mîncat zacuscă, chiar mă întrebam de unde ai atîţia bani să te plimbi, am văzut că tot acolo lucrezi. *Small talk*-urile de altădată sînt supte de vortexul Spune-Totul – Facebook. Şi *stalking*-ul e ceva ce vine natural. Mă mir că nu au făcut un buton pentru asta.

Astăzi e ultima mea zi de muncă. Trebuie să îmi predau telefonul de birou pe care l-am încins doi ani de zile. Mi-a mîncat viaţa. Înainte să îl primesc, aveam un telefon cu clapetă, frumos, mic, ţinea o săptămînă bateria. Şi chiar înainte de „Anonimul“ de acum doi ani, hap, primim telefoane de la birou. Primul meu *wallpaper* a fost cu o ilustraţie a unui american – un tip care ţine în mînă un telefon care îl strînge de gît. Ştiam că sînt compromisă.

Acum şterg aplicaţiile, ultimele poze şi numerele prietenilor din agendă.

Destul despre mine.

***Jasmina Al-Qaisi** a lucrat o vreme în agenţia de creaţie Headvertising. A absolvit Masterul de Studii Vizuale şi Societate de la SNSPA, coordonat de Vintilă Mihăilescu, şi se pregăteşte să plece un an la Ljubljana.*

■ ■ ■

Bogdan-Alexandru STĂNESCU

De la Malcolm Lowry la Enoch Soames, prin Elsinore

Într-unul dintre eseurile publicate în volumul *Cursurilor de literatură*, Nabokov scrie: „Într-un fel, cu toţii ne prăbuşim spre moarte de la etajul de sus al naşterii noastre… şi, asemenea unei Alice nemuritoare, privim uimiţi la modelele imprimate pe zidul pe lîngă care cădem. Capacitatea asta de a ne lăsa uimiţi de nimicuri – în ciuda pericolului iminent – toate aceste digresiuni ale spiritului… reprezintă cea mai înaltă formă a conştiinţei.“ Acum, îmi imaginez că în zidul acela care ne însoţeşte prăbuşirea sînt încastrate ferestre (mii de ferestre, ca nişte hublouri) şi cîteodată privirea mea poate prinde, într-o fracţiune de secundă, ochii unui alt manechin care se prăbuşeşte în hăul propriei morţi. Numai că în acea clipă în care privirile noastre se întîlnesc, la fel ca în cazul lui Alice, se petrec tot soiul de nereguli (sau ni se pare că acestea se petrec): parcă acea cădere încetineşte şi primim iluzia propriei imortalităţi, atît de dorită. Aşa văd obsesia oamenilor (pe care o împărtăşesc) pentru viaţa privată a celuilalt. Bineînţeles că în cazul unui mare artist, fie el pictor, sculptor, fie scriitor sau actor, accesul în budoar e condimentat şi de crizele acestei boli de natură destul de recentă, şi anume interesul aproape bolnăvicios pentru „nimicurile“ de pe zidul celebrităţii. Sîntem aidoma acelor vrăjitoare care colindă pe la înmormîntări pentru a culege fire de păr şi unghii de-ale mortului, elemente cu efect garantat în anumite nopţi cu furtună.

Sînt un mare cititor de biografii, de corespondenţă, de jurnale: mă rezum însă la pictori şi scriitori. Nu mă interesează foarte tare aşa-zisele memorii cu parfum de epocă, acolo unde peisajul (atmosfera de epocă) pare a fi vioara întîi. Am o mare admiraţie pentru criticii şi istoricii literari care şi-au dedicat viaţa unui monument biografic, pentru cei care au aşezat o lespede de mormînt asupra unui subiect. Ar fi, în primul rînd, cazul celebru al lui Bryan Boyd, biograful lui Nabokov, şi al celor două monumentale lucrări *Vladimir Nabokov: The Russian Years* şi *Vladimir Nabokov: The American Years*. Că aceste două lucrări nu ar fi putut apărea în absenţa unei pasiuni reale devine evident chiar cînd faci comparaţie cu opere similare, cum ar fi foarte recenta monografie Nabokov în care se încearcă o aducere a subiectului la nivelul solului: odată cu o democratizare a lecturii, de tipul *mass-market*, intră în evanescenţă lectura rafinată. Cam ceea ce se întîmplă cu intimitatea: dacă ieşirea în public este un act studiat, care presupune scenografie şi machiaj, devine absolut imposibil să nu te laşi tîrît în maelström-ul acesta al *selfie*-urilor, vrei, nu vrei. Ceea ce ţinea de un manierism personal devine captură instantanee într-o pornografie generalizată. E greu de spus ce e intenţie şi ce nu e în cazul pactului autobiografic (păstrez distincţia lui Philippe Lejeune între autobiografie şi jurnal intim sau biografie): rămîne însă valabil, şi chiar din punctul de vedere al pragmaticii istoriei literare, ce spunea pe atunci tînărul James Atlas în prefaţa superbei biografii dedicate uitatului Delmore Schwartz: orice biograf trebuie, bineînţeles, să fie atent la declaraţiile subiectului său, dar să le abordeze cu precauţie, să-şi înceapă în mod ideal adunarea materialului la nu foarte mult timp după moartea acestuia, pentru a mai putea înregistra amintirile celor care l-au cunoscut, iar totul trebuie coroborat cu „surse externe“, aceste surse fiind mult mai sărace acum (spunea Atlas în 1977) în comparaţie cu vremurile cînd genul epistolar era în floare. Nimic nu a lovit mai puternic şi mai eficient biografiile decît inventarea telefonului, încheie criticul american. Mă gîndeam să-i trimit o scrisoare lui Atlas şi să-l întreb cum vede el lucrurile acum, după atîtea decenii… de fapt, lucrul care se va schimba, în primul rînd, va fi nu abordarea în cadrul cercetării biografice, ci interesul livresc al publicului faţă de subiectul unei asemenea biografii: nu văd de ce aş citi o biografie monumentală, de tipul Boyd, despre Palahniuk. Sau invers: iată că Philip Roth îşi cheamă criticul preferat la un ceai şi-i spune: „Sînt pregătit să-mi scrii biografia“.

Iar rezultatul este, bineînţeles, măgulitor pentru scriitorul american şi cred că destul de enervant pentru femeile din viaţa lui. Altfel ar fi sunat cartea aceea scrisă de Michiko Kakutani. Nu e însă de mirare că un scriitor care a tratat subiectul furtului de identitate (care ar fi cazul extrem al invadării intimităţii), în *Operaţiunea Shylock*, îşi regizează propria biografie, ghidînd mîna tremurîndă a criticului pios.

Astfel de cazuri sînt însă deja o regulă, iară nu excepţia: datorită importanţei din ce în ce mai mari a gardienilor galaxiei literare, editori şi agenţi, chiar şi urmaşii lui Boswell (părintele biografiei anglo-saxone) se văd supuşi unei cenzuri ce-şi trage sevele din solul legalităţii: a se vedea luptele lui Salinger cu tentativele unor biografi de a ridica vălul de pe misterul pe care l-a clădit în decenii de autoclaustrare, a se vedea cazul Pynchon etc. Dar situaţia paradigmatică mi se pare cea a lui Philip Larkin, eremitul de la Hull, la a cărui înmormîntare chiar cel mai bun prieten al său, Kingsley Amis, spunea „Ştii, s-ar putea să nu-l fi cunoscut niciodată.“ Poate cel mai îndrăgit poet britanic de după al Doilea Război Mondial, Larkin a început să-şi piardă din popularitate după publicarea scrisorilor, dar şi a biografiei lui Sir Andrew Motion, care au aruncat asupra lui umbrele rasismului, homofobiei, antisemitismului, zgîrceniei, misoginiei etc. Se pare că un poet genial îşi pierde aura atunci cînd se „dovedeşte“ că era un om nasol. Întrebarea este dacă pentru calităţile lui umane a fost el atît de îndrăgit. În ceea ce mă priveşte, sînt întru totul de acord cu ceea ce scria Martin Amis în *The War Against Cliché:* odată cu apariţia scrisorilor, în 1992, s-a instalat imediat „un nou etos“, o reevaluare a poetului pe baza acelor detalii biografice inaccesibile în timpul vieţii lui: au apărut imediat batistuţele albe, sărurile, ochişorii daţi peste cap, mîna dusă la frunte întru leşin. Motion face ce face în biografia sa şi găseşte explicaţii biografice pentru poeme: impulsuri masturbatorii, abuzul de pornografie care lasă un gust ca de leşie asupra unor imagini poetice etc. Pe fiecare pagină auzi sunînd pager-ul politic al lui Motion, care te îndeamnă să reciteşti opera şi, *alas*, s-o reinterpretezi.

Malcolm Lowry

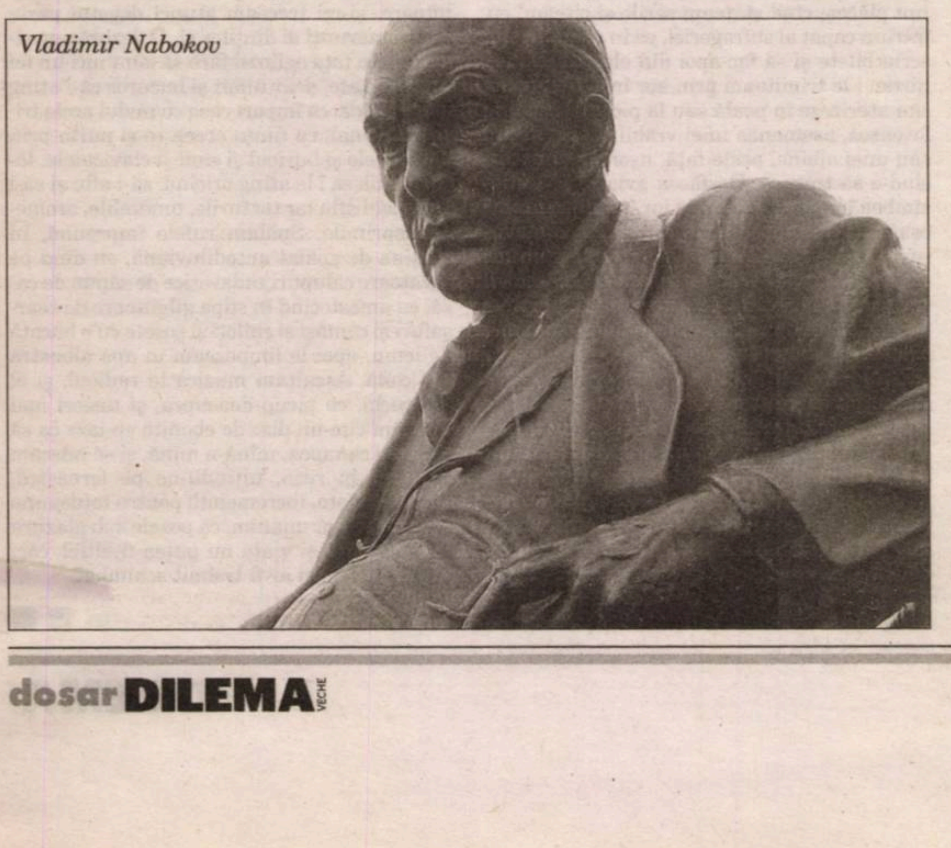

Vladimir Nabokov

Sînt în istoria literaturii anglo-saxone două cazuri opuse, dar cu rădăcini comune (orgoliul scriitorului): Malcolm Lowry, cel care şi-a pus în cap din fragedă studenţie să devină dipsoman şi care a reuşit cu brio, şi Enoch Soames, autorul-personaj al lui Max Beerbohm, care şi-a vîndut sufletului Diavolului pentru ca acesta să-i permită să fie prezent peste o sută de ani în sala de lectură de la British Museum, să-şi verifice posteritatea critică în impresionantul catalog bibliografic. În primul caz, Lowry a avut parte de o stufoasă biografie a foarte-muncitorului Gordon Bowker (autor al unei biografii slabe James Joyce), care însă nu luminează cu nimic opera lui. Cum bine scria Amis, dacă ar fi adunat toate notele de bar ale lui Lowry, rezultatul ar fi fost acelaşi. Nici informaţia că ar fi avut un penis minuscul nu aruncă prea multă lumină asupra operei sale.

În cel de-al doilea, în anul 1997, pe data de 3 iunie, la ora 2,10, un grup de fanatici s-a adunat în sala de lectură pentru a-l aştepta cu urale pe Soames. Se pare că acesta nu a venit: se ştie că Diavolul adoră să-i lucreze pe orgolioşi.

Prototipul biografului este, după mine, Polonius, *„that tedious old fool“*, care trage cu urechea de după perdea şi care cade victimă cuvintelor-săbii. Iar opera sa este întotdeauna pîndită de boala Ofeliei. Ceea ce nu înseamnă că Ofelia nu e o dulce.

***Bogdan-Alexandru Stănescu** este scriitor, editor şi traducător. Cea mai recentă carte a sa:* anaBASis *(Cartea Românească, 2014). Cea mai recentă traducere:* Tennessee Williams, Menajeria de sticlă, *în curs de apariţie la Editura ART*.

DILEMA
Intimitate
& privacy

Mircea CĂRTĂRESCU

Ștefana

fragment

„Au alunecat rapid într-o intimitate din care nu şi-au mai revenit niciodată.“

F. SCOTT FITZGERALD

„Avem nouă luni de viaţă privată înainte de a ne naşte, ar trebui să ne fie suficient.“

HEATHCOTE WILLIAMS

Pe 8 decembrie m-am căsătorit cu Ştefana, la Consiliul Popular al Sectorului 2, pe Olari, la minus douăzeci de grade temperatură, pe o ninsoare feerică şi tristă. Îmi amintesc cum am ieşit pe Moşilor, între blocurile ca nişte bucăţi de carton murdar, pe şoseaua aproape pustie, încadrată de uriaşe mormane de zăpadă. Ea avea braţele încărcate de flori, literalmente abia putea să ţină uriaşul buchet multicolor, şi, fiind în capul gol, păru-i era plin de fulgi sclipitori, hexagonali, perfect uscaţi, de zăpadă. Mergeam pe mijlocul străzii, pe zăpada murdară, printre vitrinele goale ale magazinelor. Foarte puţinele maşini ne ocoleau, autobuzele treceau cu „bombele“ lor argintii montate pe acoperişuri, şinele de tramvai nu se mai vedeau sub zăpadă. Un tramvai tocmai venea din spatele nostru, din adîncul ceţos al oraşului. L-am auzit şi ne-am întors. Am rămas nemişcaţi în faţa lui, ninşi pe păr, pe gene, pe mîinile îngheţate. În lumea albă de pe Moşilor florile miresei mele ardeau atît de tare, încît fulgii de zăpadă se evaporau înainte să le atingă. Tramvaiul a oprit, faţa de fetus în borcan a vatmanului s-a întins într-un zîmbet larg, uşile s-au deschis şi-am intrat în vagon, aplaudaţi de gospodinele şi pensionarii pe jumătate adormiţi. Am mers mult, pînă-n fundul Colentinei, în picioare, îmbrăţişaţi, am coborît la rondul de lîngă castelul de apă şi ne-am înfundat pe străduţele cartierului şcolii, unde locuiau părinţii ei. Dacă mi-ar fi spus cineva atunci, pe cînd, ajunşi la gardul casei ei, neam mai oprit un sfert de oră ca să ne sărutăm în ninsoarea deasă, strivind florile între noi, simţindu-le răsuflările parfumate din zecile de guri roşii cu fişii galbene, azurii cu dantelări ciclam, albicioase-verzi-palide cu pistiluri străvezii, că în numai cincisprezece luni deatunci încolo, într-o singură noapte, fata aceea micuţă, cu sprîncene puţin mai oblice decît ar fi trebuit, avea să fie schimbată cu altcineva, care arăta la fel pînă la ultima aluniţă şi ultima geană, vorbea la fel, se mişca la fel şi totuşi era alta, străină şi ameninţătoare, n-aş fi putut să cred, cum îmi vine greu să cred şi acum.

Deocamdată, în acea zi de decembrie cu şosele înzăpezite, mi-era tare dragă fata de lîngă mine, în *deux-pièces*-ul ei subţirel, roz-liliachiu, şi cu grămada de flori în braţe. Cum a ajuns acasă, şi le-a-mprăştiat, în zeci de borcane şi pahare cu apă, prin toată casa, şi vreme de cîteva luni numărul camerelor locuinţei noastre în formă de vapor a rămas constant (exact patru), ca şi cînd florile pe care le-am tot cumpărat, cu braţele, ca să le-nlocuim pe cele care se ofileau, ar fi fost ancore mlădioase şi puternice care-mpiedicau realitatea s-o ia razna. Ştefana era mititică şi puţin plinuţă, energică şi iubitoare, ceea ce se numeşte „o fată bună“: nu găseai la ea nimic deosebit, era însă concretă, era acolo, umplea spaţiul în care-i flutura, clipă de clipă, ca-ntr-un film care pîlpîie, trupul. Umplea, de asemenea, timpul: pentru prima dată de cînd mă ştiam, el începuse să curgă cuminte, ca bătăile inimii unei fiinţe tandre şi luminoase. Au urmat seri de reverie şi confesiuni în bucătăria minusculă, cu cîte-un păhăruţ de vin fiert înainte, ţinîndu-ne de mînă, privindu-ne-n ochi şi povestindu-ne ce n-am fi visat să ne povestim vreodată, pe cînd afară cădea un amurg posomorît şi-n cele din urmă se făcea atît dentuneric, că nu ne mai vedeam decît sclipirea ochilor şi-a păhăruţelor faţetate, deja goale, de pe masă. Mergeam apoi în pat, şi atunci patul devenea deodată atît de bun, de potrivit cu trupurile noastre, cearşafurile se boţeau atît de previzibil sub noi, dîndu-ne la timp căldură şi răcoare, încît nu am simţit nevoia să-i arăt Ştefanei secretul levitaţiei şi, de altfel, gîndindu-mă acum la săptămînile şi lunile alea, singurele-n care-am crezut în existenţa reală a lumii, mi se pare că butonul de deasupra patului, care activa solenoidul, se ascunsese undeva în perete. Făceam dragoste în pat, în cea mai simplă poziţie, e motivul pentru care nu-mi mai amintesc cu adevărat corpul ei. Era banalitatea luminoasă a sexului cu cineva care ţi-e drag, fără să-l iubeşti cu pasiune, era ca şi cînd nu făceam sex, nici dragoste, ci doar ne-mbrăţişam cum ar face-o doi prieteni buni la reîntîlnire. Niciodată, în reveriile mele erotice de mai tîrziu, nu m-am excitat gîndindu-mă la nopţile cu Ştefana, dar nici nu le-am regretat. Ne ţineam în braţe şi asta era pentru mine deplin mulţumitor. Faptul că, oricît de mult am fi stat împreună în pat, acuplaţi şi tandri, ea nu avea niciodată orgasm, nu mă nemulţumea: penetrarea nu a fost mai mult, în partea fericită a relaţiei noastre, decît împletirea degetelor sau mîngîierea pe obraz a doi oameni care făceau faţă lumii împreună. Eram împreună, asta a fost esenţa căsniciei mele în primele trei-patru luni. Plecam dimineaţa deodată, dar luînd tramvaiele în sensuri diferite: ea spre centru, eu spre capătul Colentinei. Mă întorceam mai devreme decît ea şi pregăteam pentru amîndoi ceva de mîncare. Duminicile mergeam în piaţă, la Obor, ca să ne certăm cu ţăranii pentru cîte-un tas de prune sau de ceapă, şi ne-ntorceam acasă cu fulgi de zăpadă-n păr. Ne zîmbeam des, de fapt ne-am zîmbit atît de mult la-nceput încît zîmbetul devenise grimasa mea firească: mă surprindeam zîmbind vînzătoarelor de la Pîine şi taxatoarelor din tramvai, ca şi fiecărui copil din clasele mele. Îmi plăcea, cînd stăteam serile şi citeam, eu într-un capăt al sufrageriei, ea în celălalt, să-i scriu bilete şi să fac apoi din ele avioane de hîrtie: i le trimiteam prin aer în aşa fel încît să-i aterizeze în poală sau la picioare sau s-o lovească, asemenea unei vrăbii dezorientate sau unei albine, peste faţă, uşor şi uscat, făcînd-o să tresară. Desfăcea avionul şi citea, zîmbea înapoi, se cufunda iar în carte… În acea perioadă am abandonat căutarea: găsisem. Lumea exista, pentru că exista ea. Din ea, ca dintr-o sursă centrală de prezenţă calmă şi benignă, iradia certitudinea. Nu eram îndrăgostit, eram mai mult şi mai temeinic: ştiam. O ştiam. Era ca suprafaţa mesei, care nu poate să nu fie tare şi lucioasă. Era ca somnul: nu putea să nu vină. Era acolo unde mă aşteptam să fie, ca podeaua, ca aerul. Cîteodată, cînd mă-ntorceam de la ore, mergeam cu 21 pînă la Sf. Gheorghe şi coboram la capăt, apoi o luam spre Universitate şi ajungeam la libraria ei. O găseam acolo, între cărţi şi clienţi şi, cînd mă vedea şi ea, faţa ei declanşa un zîmbet ca un aparat de fotografiat ce te orbeşte cu flash-ul lui. Stăteam cu ea pînă la 6 seara, acolo-ntre rafturile pînă la tavan, şi-apoi plecam amîndoi spre casă, iarăşi prin tramvaie, eu stînd întors, pe scaun, spre scaunul ei din spate şi sporovăind liniştit pe tot drumul.

În acea perioadă am abandonat căutarea: găsisem.
Lumea exista, pentru că exista ea.

Nu doar casa noastră-şi pierduse dimensiunile şi transparenţa şi vuietul, ca o elice care s-a oprit şi-şi arată încremenită structura simplă: trei omoplaţi sudaţi unul de altul. Şcoala mea însăşi îşi resorbise virtualităţile, se solidificase, devenise banala instituţie de învăţămînt populată de copii şi profesori, care-şi genera clipă de clipă propriul sens, stupid şi mincinos, e adevărat, dar nu neliniştitor, cum îl percepusem pîn-atunci. Realitatea ei, a cataloagelor, a notelor, a scosului la tablă, a apucatului de perciuni, a ridicatului în picioare, a caietelor umplute cu calcule şi formule, a păduchilor din cozile prinse cu elastice, a pacheţelelor cu mîncare ce umpleau de ulei manualele-mbrăcate-n hîrtie albastră, se întărise într-o formă clară ce nu mai lăsa loc zgrunţurilor, ţurţurilor şi scurgerilor solidificate. Lucrurile nu mai erau procese şi nu mai depăşeau limita ascuţită ca briciul a cuvintelor: clasa era clasă, tablourile erau tablouri, ferestrele erau ferestre. Era atît de simplu să trăieşti. Mă-ntorceam acasă într-un tramvai de tablă şi sticlă, sub nori de abur, printr-un oraş de calcar, frunze şi vînt. Aveam pe faţă un zîmbet, singurul imaterial, deşi precis conturat, căci, precum viaţa e o anume dispoziţie a trupului şi precum sunetul lirei platonice e, în armonia sa, o anume dispoziţie a părţilor lirei, zîmbetul apare doar cînd totul e aşa cum trebuie să fie. Fericirea arde şi se transmută înmărmuritor de repede în inversul ei, sau poate nu e decît un amalgam instabil fericire-nefericire, dar bucuria, starea luminoasă a sufletului, e adevărata substanţă din care e alcătuită realitatea. Nimic concret şi adevărat nu poate exista în afara ei, cum nu există vedere desprinsă de lumină.

O priveam de multe ori de aproape, îi luam bărbia-ntre degete şi-i întorceam uşor capul ca s-o văd şi din alte unghiuri. Mă amuza extraordinar de tare că era concretă şi vie, ca o pisică, şi nu ca o fiinţă de pe stradă sau din visele mele. Îi atingeam părul şi mă umplea de mirare faptul că era sîrmos şi moale-n acelaşi timp şi că fiecare fir, dacă-l prindeai între degete şi le glisai de-a lungul lui, avea din loc în loc mici neregularităţi şi noduleţe, ca nuielele de salcie sau ca trestiile. Îi desfăceam buzele cu degetul arătător, iar ea mi-l muşca încet, docilă şi zîmbitoare, şi-mi treceam atunci degetul peste zimţii mărunţi ai dinţilor ei. O dezbrăcam cîteodată-n faţa oglinzii fără să simt nici un fel de voluptate, doar uimit şi bucuros că-i ating pielea caldă, că împart casa cu nudul acela tridimensional, cu fiinţa aceea ce-şi purta prin casă fesele şi buricul şi sînii şi claviculele, lăsîndu-mă să i le ating oricînd, să-i aflu şi să-i uit şi să-i aflu iar texturile, umezelile, aromele, asprimile. Spălam rufele împreună, în maşina de spălat antediluviană, eu dînd pe răzătoare calupuri cadaverice de săpun de casă, ea amestecînd în supa gîlgîitoare de cearşafuri şi cămăşi şi chiloţi şi şosete cu o bucată de lemn, apoi le limpezeam în apa albastră din cadă. Ascultam muzică la radioul, şi el străvechi, cu picup deasupra, şi uneori mai puneam cîte-un disc de ebonită cu jazz ca să stăm pe canapea, mînă-n mînă, şi să mişcăm capetele în ritm, uitîndu-ne pe fereastră. Asta era viaţa, încremenită pentru totdeauna sub un zîmbet unanim, ca pozele sub glazura lor străvezie, şi viaţa nu putea fi altfel, căci altfel numele ei ar fi trebuit schimbat.

■ ■ ■

Maria IORDĂNESCU

Lasă-ţi copiii să vină la tine

Despre (in)toleranţa noastră şi a lor

O cunoştinţă îmi povestea, zilele trecute, o scenă petrecută, pare-se, în casa unui francez care găzduia, mărinimos, o familie de refugiaţi: capul familiei, de religie musulmană, îşi exprimă cu voce tare indignarea cînd o vede pe adolescenta familiei gazdă cum se plimbă prin curte îmbrăcată doar în pantaloni scurţi şi maiou. „Îţi dai seama cu ce avem de luptat?“, îmi spune cunoştinţa. „În casă străină, pe teritoriu străin, într-o cultură străină nu s-a putut abţine să facă remarci care vădesc intoleranţa faţă de alte obiceiuri decît cele musulmane.“ Cu alte cuvinte, noi, ăştia de aici, din buricul Europei, trăim în cea mai bună şi mai tolerantă dintre lumile posibile şi va trebui să fim pregătiţi să luptăm cu prejudecăţile şi fundamentalismul oriental.

Siguranţa cu care îi judeca aspru pe ceilalţi m-a dus cu gîndul la „mostrele de toleranţă“ afişate zilnic de mass-media din România.

Spre exemplu, la felul în care sînt primiţi mulţi dintre copiii cu dizabilităţi în şcolile şi grădiniţele din ţara noastră. Sînt daţi afară din clase, se strîng liste cu semnături care să demonstreze că sînt indezirabili, iar nevoile speciale le sînt ignorate: nu au parte, nici ei, nici părinţii lor, de consiliere psihologică, de terapie sau de asistenţă medicală, nu le sînt oferite spaţii sau mobilier şcolar adecvat etc.

Mi-au venit apoi în minte zecile de documentare care vorbesc despre nepăsarea românilor în faţa copiilor de ţigani care scormonesc în gunoaiele de la marginea oraşului, care nu merg la şcoală fiindcă nu au cu ce să se îmbrace, care sînt izolaţi în spatele clasei, din cauza igienei precare etc.

M-am mai gîndit apoi la fata din Vaslui care a fost agresată sexual de cîţiva tineri: a fost umilită luni întregi de comunitatea satului, a fost învinovăţită, ameninţată, şantajată, pînă cînd a fost nevoită să se mute din localitate. Satul întreg o ura fiindcă era victimă. Jurnaliştii au fost la fel de „miloşi“ cu ea: au urmărit-o pînă în pînzele albe, iar chipul ei apărea pe prima pagină, cu titluri de tipul „fata violată n-a luat Bacul“. Zeci de adolescente abuzate preferă să tacă decît să fie expuse acuzaţiilor nedrepte sau etichetărilor în doi peri.

Mi-am adus aminte de felul în care poporul nostru civilizat şi tolerant reacţionează la parada anuală a celor de altă orientare sexuală: doamne în vîrstă care expun pe larg, isteric şi deşănţat, un program imaginar de exterminare a homosexualilor, preoţi cucernici care îi întîmpină pe tineri cu gînduri necruţătoare de pedepsire a păcatului şi cu intenţii crude.

Şi tot înainte de a mă lăsa impresionată de rigoarea „fioroasă“ a religiei musulmane, mi-am adus aminte cum sînt trataţi în şi de către instituţiile din România, dar şi de comunitate, copiii sau tinerii infectaţi cu HIV, tinerii drogaţi, copiii săraci sau proveniţi din familii destrămate, copiii care cerşesc sau adolescentele care au fost victime ale traficului sexual.

Nu vreau să fac nici o comparaţie între Est şi Vest. Mă pune doar pe gînduri cît de repede şi de indignaţi observăm paiul din ochii altora…

„Îţi dai seama cu ce avem de luptat?“

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Iaromira POPOVICI

bazar

Sus, în aer

– şi în panică –

Pentru prima dată am zburat cu avionul prin 1993, spre Paris. Era o zi însorită de vară (după cum ne-au învăţat compunerile şcolare să începem), cu un cer iremediabil de senin. Eram îndrăgostită, şi zborul a fost precum cel din filmele siropoase cu pretenţii, în care sînt scene cu visele protagoniştilor: lin şi idilic.

Aşa am crezut că sînt toate zborurile. Devenisem o fană a călătoriilor cu avionul (deşi, desigur, nu avusesem decît una) şi povesteam tuturor despre senzaţiile minunate pe care le trăisem. Pînă într-o zi cînd ne-am hotărît să facem o călătorie mai lungă, în SUA, şi prin SUA, tot cu avionul. Una dintre călătorii, cea pînă la Miami, în care pilotul tot spunea că ocoleşte ariile de furtună, în timp ce avionul se zgîlţîia îngrozitor, într-atît de tare încît ceaiul servit de stewardesele precipitate se tot vărsa pe tine, opărindu-te, mi-a schimbat, însă, perspectiva: de atunci încolo, nu am mai privit zborurile ca pe ceva idilic, ci dimpotrivă, ca pe o teroare.

Ştiu, nici una, nici cealaltă dintre percepţii nu e sănătoasă: ambele sînt exagerări. Şi cum cele negative, cel puţin în ce mă priveşte, sînt mai puternice decît cele pozitive, am rămas mult timp cu ideea că zborurile sînt o teroare. Ce-i drept, diverse incidente aleatorii m-au ajutat să-mi reconfirm percepţia: un zbor spre Paris pe furtună, în special la aterizare, în care o doamnă drăguţă şi în vîrstă de lîngă mine, franţuzoaică, încerca să mă liniştească spunîndu-mi că totul va fi bine, în timp ce eu îi răspundeam, sistematic: „O să vedem!“

Multele zboruri spre Viena, cu Austrian Airlines, m-au adus pe mult visata linie mediană. Mai erau turbulenţe, dar minore, şi avioanele ajungeau, de multe ori, la destinaţie înainte de ora anunţată. Pentru turbulenţe am găsit soluţii: cîteva rugăciuni şi un pahar de vin roşu. Toate, însă, calculate pentru zboruri europene de două-trei ore.

Pentru încă un zbor peste Ocean nu eram pregătită. Nu aveam un sistem de apărare gata pus la punct. Da, ştiu, sînt oameni care fac asta săptămînal, şi puţin le pasă. Dar e o altă situaţie… Urcîndu-mă în avionul spre Statele Unite, în partea de la etaj (căci şi avioanele sînt acum – precum personalele de altădată, pe care le luam între Braşov şi Zărneşti, fără bilet, cu „naşul“ – suprapuse), toate s-au legat, parcă, din prima. Erau puţini oameni sus (pentru că trebuia să plăteşti ceva în plus ca să ai mai mult loc pentru picioare) şi păreau foarte degajaţi. Ecranul din faţă era doldora de filme, dintre care unele chiar bune, iar stewardesa nu îţi plasa de-a dreptul tava pe măsuţă, ci-ţi înmîna, mai întîi, meniul. Mici amănunte, dar care uşurează „chinul“ chiar unui fricos patentat.

Recunosc că la liniştea zborului a contribuit şi doamna de vîrsta a doua spre a treia, din stînga mea. Singură pe trei scaune, nu părea deloc îngrijorată, ci, dimpotrivă, avea non-stop întipărită pe faţă o mulţumire care putea fi transmisă şi celorlalţi. După ea m-am luat comandîndu-mi şampanie, căci se putea şi asta. Şi aşa, cu filme şi şampanie, precum şi cu o faţă radioasă alături, am trecut, cît se poate de lin, Atlanticul.

La întoarcere, în noapte (mai palpitant), situaţia nu a mai fost aceeaşi. Etajul avionului respectiv devenise chiar ca acela al personalului Braşov-Zărneşti, în sensul că era foarte aglomerat. Ceea ce, într-alt fel, era liniştitor (deşi, desigur, am văzut destule filme cu dezastre aviatice şi mulţi pasageri în avion). Puteai auzi tot ce vorbeau vecinii, unde lucrează, de cine sînt îndrăgostiţi, puteai să-i vezi cum îşi leapădă pantofii şi se încalţă în ciorapi dungaţi, cu care merg tiptil pînă la toaletă…

Era o senzaţie confortabilă de umanitate plăcut sufocantă în preaplinul şi în zvîcnetul ei. Am adormit pe fondul acestei forfote şi m-am trezit peste cîteva ore, cînd toţi ceilalţi dormeau, iar avionul era învăluit în beznă şi tăcere. Şi deodată, aproape doar pentru mine (ori aşa am simţit eu atunci, în orgoliul meu nemăsurat), soarele a răsărit peste Ocean, umplînd cu o perfectă lumină roz-bleu-aurie geamlîcul de lîngă noi şi întregul avion.

Selma IUSUF

legende urbane

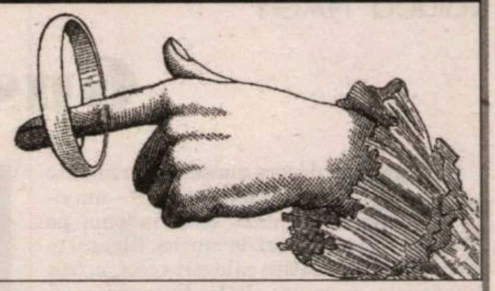

Pre limbă de moarte

S-a gîndit la tot. De la locul de îngropăciune pe care-l cumpărase acum cîţiva ani, pînă la cele mai mărunte detalii; ce se cuvine să ai numaidecît la panihidă – tămîia, coliva, vinul şi mîncarea – şi mai apoi hainele noi şi toiagul care o să-i ardă pe piept, şi tăciunii, şi lumînările. Avea aşternute prin dulap prosoape şi batiste, ştergare, valuri de pînză albă, dar şi banii puşi cum se cuvine – ăia pentru preot, de împărţit pe drum, de dat la clopotar, la gropari – tot-tot era pregătit ca ea să se poată duce cum se cuvine în faţa Domnului.

De cîţiva ani, de cînd simţise că o apucă sfîrşeala parcă mai repede, că picioarele n-o mai ţin aşa cum o ţineau şi că îi ţiuie urechile, de Doamne fereşte, a apucat să-şi trăiască pur şi simplu moartea. Se ducea regulat la cimitir, să-şi vadă apropiaţii care se duseseră unul cîte unul, dar să se şi uite cu mîndrie la parcela cumpărată unde avea să odihnească în somn lung. O îngrijea şi-o curăţa de buruieni, aşa cum spăla şi ştergea praful prin garsonieră. Îşi imaginase deja de sute, de mii de ori cum o să fie la înmormîntarea ei şi cine o să vină şi care dintre ei o să plîngă cu sîrg şi sincer. Pe copii deja îi înnebunise cu indicaţiile şi le repetase în neştire unde se află fiecare lucruşor, dar şi unde-s actele casei şi cutia cu facturi la zi.

Era dintre cei obsedaţi de ritual, pentru care moartea se golise de orice fel de sens, religios sau nu. Lucrurile erau simple în cazul ei – nişte lucruri trebuiau neapărat făcute, mai bine zis, îndeplinite. Din simplitatea acestei viziuni nu se puteau hrăni însă nicidecum cei care aveau brusc revelaţii în proximitatea ideii de moarte. Atei, agnostici şi indiferenţi ajunşi cu un pas mai aproape de a găsi un Dumnezeu după o viaţă în care se gîndiseră la altceva. Apropierea unui spital şi auzul unei sirene isterice de ambulanţă dădeau deoparte brusc vălurile străvezii în spatele cărora părea că luceşte ceva divin-salvator. Şi aşa se trezea în unii înfricoşaţi de un final netrebnic, golit de sens, o dorinţă de a căuta şi a găsi salvarea. Mersul la biserică căpăta sens, ba şi ţinutul sărbătorilor şi gîndul la Dumnezeu părea că oferă un pic de raţiune unui sfîrşit simţit din ce în ce mai aproape.

Şi apoi mai erau cei la fel de speriaţi, sau mai degrabă trişti, care-şi dădeau seama că nu mai au mult timp de petrecut alături ce cei pe care îi iubesc sau i-au iubit cîndva. Pentru cei care au văzut viaţa pe pămîntul ăsta ca singură, unică şi irepetabilă începea un soi de călătorie în trecut. Un trecut reanalizat fără furie, raşchetat cu aplicaţie de toate asperităţile. E vremea în care cei legaţi de viaţă pot reînnoda legături vechi, pot dezgropa amintiri şi le pot împărtăşi cu ăi mai tineri. Dintre ăştia se aleg şi cei care iartă, se înţelepţesc şi iubesc mai abitir viaţa. Căci la 70-80 doare cel mai tare să revizitezi locurile tinereţii tale şi să-ţi vină în nări miros de mare şi de alge coapte, acum ţipătul unui pescăruş poate să-ţi sfîşie tragic dorul, tînjeala, foamea după un trecut viu. Acum pare atît de ispititoare vara cu miros de ardei şi vinete coapte, acum serile calde şi suflul intim pe care-l scot casele după lăsarea serii sînt aici, imediate şi gata să dispară. Ăstora cu Dumnezeul vieţii în ei le e cel mai greu, probabil.

Greu le e şi celor nehotărîţi. Nu-s nici aici, dar nici dincolo. Se perpelesc într-un soi de purgatoriu al purgatoriului. Nu mai au răbdare în viaţa asta, dar parcă nici dincolo nu s-ar duce. Dintre ei se aleg arţăgoşii pămîntului, moşii şi babele de la care primiţi plase în cap în autobuze. Dacă alegeţi să-i vedeţi aşa, multe le puteţi ierta la rîndul dumneavoastră.

În fine, m-au obsedat întotdeauna poveştile bătrînilor care pur şi simplu obosesc şi aleg să moară. Se pune cîte unul în pat şi se stinge uşor în cîteva zile. El ştie, ai lui ştiu, lucrurile curg simplu şi fără convulsii. Pînă şi plînsetul la căpătîiul obosiţilor e molcomel. N-am vrut să întristez pe nimeni cu textul ăsta, dar s-a dus naibii încă o vară.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

Raluca NAGY

Gusturi muzicale impecabile

„Află despre muzica nouă înainte să devină *mainstream*“ – am citit deunăzi acest îndemn pe un site cu recomandări de muzici, filme şi evenimente, un site din categoria *cool, urban & sofisticat,* ca multe altele. Nu scria ce se poate întîmpla dacă afli despre o muzică sau alta după ce-a devenit *mainstream,* dar pot să-mi închipui că e vorba de lucruri destul de grave.

Sînt destule muzici în lista mea de preferinţe descoperite şi consumate odată cu muritorii de rînd (sau chiar mai tîrziu), după ce-au devenit mai mult sau mai puţin *mainstream,* ceea ce m-ar putea face să cred că sînt cam demodată. Sau poate doar suspect de *trendy* – nu mi-e foarte clar dacă se mai poate face vreo distincţie între cei doi termeni: pare demodat să fii la modă. Şi ce să fac dacă mi se spune c-ar trebui să mă jenez de gusturile mele întîrziate, prea populare şi deci mai puţin respectabile? Într-o discuţie purtată cu cineva despre Arcade Fire, persoana respectivă a ţinut să-mi comunice şi că-i plăceau mai mult pe vremea cînd nu deveniseră atît de cunoscuţi, şi n-am putut să nu mă gîndesc că, pe undeva, precizarea asta suna aproape ca o scuză: da, ştiu că sînt populari, dar eu aflasem de ei cu mult înainte de toată gălăgia asta din jurul lor. Arcade Fire au ajuns ruşinos de tîrziu la urechile mele, abia odată cu The Suburbs, deşi ei mai scoseseră două albume înainte de ăsta, care mi-au scăpat complet pînă atunci, nu-mi dau seama cum, şi degeaba îmi caut scuze, poate ascultam altceva la vremea aia (şi, te pomeneşti, tot cu vreo întîrziere nepermisă, de ani de zile şi alte cîteva albume de recuperat), poate n-oi fi avut chef de noutăţi, poate cîr, poate mîr. N-am nici o scuză, ştiu.

Cît de *uncool* e să-ţi declari, cu un entuziasm de-a dreptul înduioşător, pasiunea pentru Queen sau, mai rău, Tina Turner ori Bob Marley, muzici transformate de mult în brand-uri universale şi cu care nu prea mai poţi impresiona pe nimeni? La o scurtă privire pe paginile Facebook ale unora dintre favoriţii mei, aş putea să fac rapid un fel de top al gusturilor majoritare/minoritare: Interpol, cu 1,4 milioane de *like*-uri, sînt un pic prea celebri; Arcade Fire au 2,4 milioane, deci nu prea mai am cum să vorbesc de ei fără să mă simt prost. The Jezabels îmi plac foarte mult: doar 125.000 de *like*-uri (şi, trebuie să adaug, trei dintre ele provin de la fani din lista mea de prieteni). Nu ştiu ce să fac cu Björk, cîntă foarte fain, dar, totuşi, asta par să creadă alţi trei milioane de oameni (şi doar cinci din lista mea; la Jezabels, raportul e mai bun). The Cure sînt o instituţie deja, pot să le trec cu vederea cei 6,4 milioane de fani care-au ţinut neapărat să dea un click pe pagina lor. Lower Dens e o preferinţă validă deocamdată (doar 30.000 de fani, preţioasă lipsă de faimă), dar mi-e teamă că vor deveni celebri şi ei: cine ştie, poate voi fi nevoită să mă jenez un pic de pasiunea asta pentru muzica lor.

În cartea sa *31 Songs,* Nick Hornby se plînge la un moment dat că un album al proaspăt descoperitului Matthew Ryan îi plăcuse foarte mult, pînă în momentul în care a auzit o piesă de vreo trei ori la rînd într-o cafenea Starbucks; dintr-o preferinţă *impeccably obscure,* muzica respectivă s-a contaminat iremediabil – a devenit un clişeu, un *soundtrack* depersonalizat, consumat alături de un public mai mult sau mai puţin indiferent. Caracterul obscur al unui nume sau altuia poate fi mai seducător decît muzica respectivă şi, cu cît creşte popularitatea vreunui muzicant, cu atît scade interesul celor care nu vor cu nici un chip să fie asociaţi cu restul lumii, fanii inocenţi sosiţi prea tîrziu la petrecere.

Caracterul obscur al unui nume sau altuia poate fi mai seducător decît muzica respectivă.

Arcade Fire

© wikimedia commons

Dar, cînd e vorba de *mainstream,* care e punctul de la care devine mai greu de înghiţit o muzică sau alta? Fiecare îşi negociază propria limită, în funcţie de nevoia sa de a se diferenţia de (sau asemăna cu) ceilalţi. O doză acceptabilă ar putea însemna, probabil, chiar şi un stadion plin la un concert Arcade Fire, dar nu cred că vreun fan şi-ar dori să audă „Rebellion“ ca fundal sonor pentru o reclamă la telefonie mobilă. Mai devreme sau mai tîrziu, e nevoie să pornim în căutare de noi muzici, pure şi neatinse de urechea majorităţii – *early adopters* transformaţi la fel de rapid în *early deserters,* din teama de nivelarea pe care-o aduce cu sine gustul majorităţii sau omniprezenţa bruscă a vreunei muzici.

Muzicile descoperite în urma propriilor noastre explorări ne apar mult mai valoroase decît cele preluate „de-a gata“, prin imitaţie – şi sînt mai valoroase tocmai pentru că descoperirea lor implică o doză oarecare de efort, dar şi o judecată critică nu totdeauna foarte sigură de sine.

Uşurinţa cu care ne abandonăm preferinţele pune sub semnul întrebării sinceritatea lor – dar tocmai acest capital cultural în continuă transformare reuşeşte să împingă lucrurile mai departe. Lipsa de statornicie poate fi privită şi ca o premisă pentru creşterea artistică, după cum spune şi Carl Wilson, critic de muzică, în cartea *Let's Talk About Love* (unde o analiză subtilă despre gust porneşte de la un exemplu extrem de *mainstream:* albumul cu acelaşi titlu scos de Céline Dion în 1997).

E drept, acum şi asta se poate măsura destul de uşor: Priceonomics, o companie din San Francisco, a făcut, mai în glumă, mai în serios, o analiză a obscurităţii: priceonomics.com/the-hipster-music-index. Analiza lor are la bază două criterii simple: numărul de *like*-uri primite pe Facebook şi scorul acordat ultimului album pe blog-ul de muzică (indie, în special) Pitchfork. Folosirea Facebook-ului ca măsură a popularităţii este criticată de unii din cauza faptului că mulţi tineri sub 30 de ani nici nu mai stau pe această reţea de socializare – şi deci preferinţele lor lipsesc din ecuaţie. Cu toate acestea, studiul incită la o privire mai atentă asupra felului în care ne construim şi raportăm la gusturile şi ataşamentele noastre mai mult sau mai puţin efemere. În martie 2014, la data publicării sale, Arcade Fire aveau un scor foarte bun pentru ultimul lor album, *Reflektor* (apărut şi recenzat în 2013), dar şi cam multe *like*-uri. Kanye West stătea şi mai bine la cele două capitole: muzică apreciată de critici şi cu mare priză la public. Dar gradul de popularitate e şi el relativ la diferite perioade, grupuri ori zone culturale: cineva comenta în subsolul acestei analize că trupa canadiană Broken Social Scene e la fel de obscură acolo cam ca un Big Mac – la noi, îmi închipui că poate fi considerată lejer un *hidden gem.* De cealaltă parte a graficului se aflau cei cu o notă mare şi un număr foarte mic de fani: The Field, Julia Holter, IceAge, cu un procent impresionant de obscuritate. Nu sînt deloc *mainstream* şi îmi imaginez că au fanii lor: cu cît mai puţini, cu atît mai fericiţi.

Recent, mi-a fost dat să aud o piesă de Syd Barrett pe cînd îmi făceam cumpărăturile într-un supermarket – m-am oprit nevenindu-mi să-mi cred urechilor, încercînd să-nţeleg cum pot lega peisajul rafturilor cu pîini şi pui fripţi de psihedelismul suav al lui Syd (evident, nu se lega nimic). Dar sper că muzica lui acolo a fost doar un accident ultra-bizar, cu şanse infime să se repete vreodată, altfel aş fi nevoită să-mi reevaluez şi eu această relaţie specială, de care nu ştie mai nimeni, cu atît mai puţin vreun amărît de magazin.

Ar fi într-adevăr minunat dacă trupa aia super pe care-am descoperit-o recent să rămînă pe vecie îngropată-n anonimat, să nu mai ştie nimeni de ea şi să-mi cînte doar mie; e drept, pentru o mai bună validare, n-ar strica şi nişte cronici pline de laude în Pitchfork sau NME, deci aş putea accepta, la nevoie, să împart plăcerea audiţiei cu alte două-trei urechi alese. Îmi închipui, pe de altă parte, că majoritatea artiştilor apreciaţi tocmai pentru anonimatul lor şi-ar dori să iasă din el cît mai repede, măcar pentru propria lor supravieţuire, dacă nu din dorinţa – perfect legitimă – de a cînta în faţa unei mulţimi ceva mai mari de-o mînă de oameni.

Raluca Nagy *este antropolog, dr. în ştiinţe sociale al Universităţii Libere din Bruxelles şi al SNSPA Bucureşti.*

■ ■ ■

PUBLICITATE

Historia
23 AUGUST 1944 INEDIT
Cum l-am arestat pe Mareşal
ULTIMA BOMBA
ULTIMA BOMBĂ

Historia din 15 august

Dezvăluiri: Securitatea a vrut să-l răpească pe George Enescu

Cafeneaua Fialkowsky, locul unde se putea afla când cade Guvernul

Polonezii – primii învingători ai „Enigmei"

Revista + DVD la doar 19,99 lei

„Avem energie şi, poate, şi un fel de disperare“

– interviu cu Mihai ILIESCU –

Pe vremea cînd ne-am cunoscut, era student la Drept. A devenit între timp avocat, apoi a lucrat opt ani în publicitate. Şi-a dat seama, însă, după ce a ajuns director de creaţie la Leo Burnett, că nu asta voia să facă. În urmă cu doi ani ne-am întîlnit întîmplător şi mi-a spus că s-a mutat la Berlin şi că are o formaţie în care e chitarist: Zmei Trei. I-am căutat, i-am ascultat şi mi s-a părut că sună bine. La începutul lui august au cîntat în Bucureşti, iar după o campanie de fundraising pe Kickstarter, au reuşit să strîngă cei 23.000 de euro de care aveau nevoie pentru a înregistra primul album. S-au întors în România pentru asta, iar producătorul lor va fi americanul Ian Brennan, cîştigător al unui premiu Grammy.

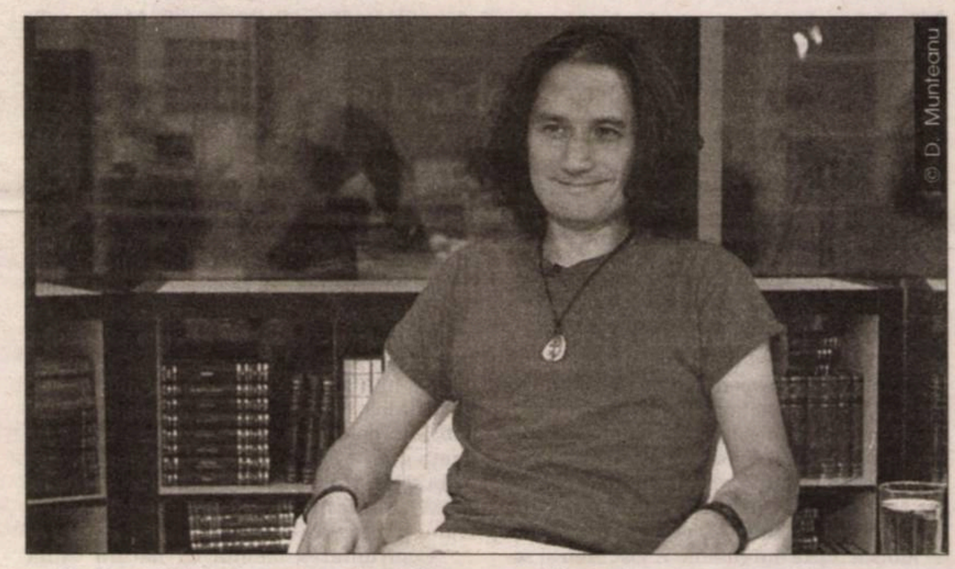
© D. Munteanu

Cum aţi luat decizia să vă schimbaţi cu totul viaţa, de la avocatură şi publicitate să viraţi cu 180 de grade şi să faceţi muzică?

În momentul în care eram în publicitate şi am luat un client, producător de ţigări, pentru care trebuia să lucrez, mi-am dat seama că nu era bine ce făceam. Şi m-am gîndit serios că nu acesta era drumul meu şi că ar trebui să mă apuc de ce-mi dorisem, de fapt, de la început. În şcoală şi în liceu am cîntat la chitară şi eram destul de bun, adică printre primii pe ţară la chitară clasică. Mă pregătisem pentru Conservator, dar în anul în care am dat la facultate nu s-a făcut clasă de chitară. Şi aşa m-am hotărît să dau la Facultatea de Drept. După ce am făcut avocatură, am vrut ceva mai creativ şi, pentru că aveam mulţi cunoscuţi care lucrau deja în publicitate, m-am dus în zona asta. Iar acum şase ani am rupt-o şi cu publicitatea şi, deşi am ştiut că o să fie greu, mi-am dat seama că era singura şansă să mai fac cu adevărat ceva care-mi plăcea.

De ce aţi ales, ca să vă mutaţi, Berlinul?

Fusesem în vara respectivă la Berlin şi mi s-a părut locul cel mai potrivit cu schimbarea pentru care mă pregăteam: mulţi artişti de la care puteam să învăţ, iar pe de altă parte, un oraş foarte ieftin pentru o capitală. Aşa că mi-am dat demisia, mi-am încărcat maşina şi am plecat.

Şi cum a fost, v-aţi găsit un job?E o mare problemă cu atît de mulţi artişti pe metru pătrat la Berlin, care trebuie să trăiască, totuşi, din ceva.

La început am trimis cîteva mii de CV-uri să mă angajez în publicitate. Ceea ce ar fi fost o greşeală, dar am încercat. Am primit peste cîteva luni vreo trei răspunsuri în scris, toate negative. Aşa că mi-am zis: gata, primul job care vine îl iau, nu mai stau pe gînduri. Şi aşa am ajuns să fac curat într-un hotel care părea pentru mafioţi ruşi din Letonia. L-am găsit într-un ziar şi m-am dus acolo la probă, care consta în cît de repede aranjez o cameră. Eram destul de lent, dar cel care m-a testat, după ce m-a întrebat de unde sînt şi i-am zis că din România, şi-a adus aminte de Maricica. Îi făcuse zile fripte, dar mi-a zis: „Ce, femeie, domnule!“. După cîteva luni am fost avansat la minibar, unde am mai lucrat vreun an. Puteam să trăiesc din banii cîştigaţi, pentru că Berlinul e un oraş ieftin, dar la limită. Apoi, uşor-uşor, am început să dau lecţii de chitară, ceea ce fac şi acum, şi în privat, şi la un liceu. M-am apucat să învăţ germană, dar cred că n-o să termin niciodată. Acum avem şi concerte cu *band*-ul nostru.

Cum aţi ajuns la formula asta de band *Zmei Trei?*

> *„Albumul acesta e o întoarcere acasă, dar fără să cîntăm neapărat muzică tradiţională.“*

Iniţial am făcut chitară clasică, dar miam dat seama că, la 35 de ani, cît aveam atunci, era prea tîrziu să mai recuperez şi să reuşesc să ajung printre cei mai buni. Nu mai aveam cum să concurez cu coreenii de 15 ani, care sînt adevărate fenomene. Am încercat cîteva concerte, în săli mici, m-am simţit bine, dar era un drum închis, care nu ducea nicăieri. Am început să caut, să învăţ şi să văd ce mi se potriveşte cu adevărat. Apoi, am pornit *band*-ul cu nea Nelu şi nea Dan de la Lăptărie. Am învăţat de la ei foarte mult în zona asta de muzică populară, dar, oricît de fascinantă ar fi fost pentru mine, nu era tocmai ceea ce voiam să fac. Şi, la un moment dat, un prieten a adus-o pe Paula Ţurcaş, care a cîntat la mine acasă şi am descoperit nu doar o mare voce, dar şi o personalitate care are ceva de spus. Mi se pare că timbrul ei e undeva între Maria Tănase şi Edith Piaf. Are o energie cultă care vine din operă, dar şi o sensibilitate care vine din satul din Transilvania în care s-a născut. Cumva nemulţumită de lumea operei, şi Paula era într-o perioadă de căutare a simplităţii şi à ceea ce este ea, de fapt, adică fata popii dintr-un sat din Transilvania.

Am început prin a cînta împreună un fel de folclor, de muzică tradiţională filtrată. După cîteva luni l-am cunoscut pe Oli Bott, care e neamţ şi care a fost atras şi el de muzica românească. În prima parte a colaborării noastre am mers doar pe zona de muzică tradiţională reinterpretată, după aia ne-am dat seama că trebuie să ne compunem şi propria muzică. Oli a început să compună muzica, iar eu să scriu versurile în limba română.

Şi spre ce zonă vă duceţi acum?

I-am dat lui Oli să asculte multă muzică românească şi l-a inspirat enorm. După prima venire la Bucureşti, chiar în avion, şi-a făcut o idee mai clară despre ce înseamnă spiritul nostru şi a compus prima piesă. Asta a fost prima etapă a pieselor originale, care s-au tot îndepărtat de muzica tradiţională, pînă au ajuns să fie un pop-jazz-rock în limba română.

Ce veţi face cu albumul pe care îl înregistraţi? Încotro vă veţi duce în continuare?

Albumul acesta e o întoarcere acasă, dar fără să cîntăm neapărat muzică tradiţională. Procentul cred că va fi ăsta: o treime din album vor fi piese vechi, reinterpretate, dar şi muzică nouă (cu influenţe ritmice, armonice româneşti). Avem şansa să lucrăm cu un producător de talie mondială şi sper că va ieşi totul bine.

Să cînţi în română nu devine un handicap pe această piaţă globalizată? Cum reuşiţi să vă găsiţi publicul-ţintă?

Cu cît muzica e mai bună, cu atît publicul e mai puţin. Noi facem o muzică care nu e nici comercială, nici de nişă. Nu-i uşor ce vrem noi, dar ne străduim. Avem concerte în Berlin, mai cîntăm din cînd în cînd la festivaluri.

Ce e cel mai greu cînd te apuci de un proiect de felul ăsta?

Cînd faci ceva în echipă, cel mai greu e să lucrezi cu oamenii. Şi cred că la noi a fost un mare noroc că vrem toţi trei acelaşi lucru. Avem energie şi, poate, şi un fel de disperare să facem muzică. Ea vine, poate, din toate aceste căutări şi drumuri ocolite pe care am tot mers.

Cum vedeţi Zmei Trei peste cinci ani?

Ne vedem cu două sau trei albume. Ideea ar fi să mergem mai departe, să evoluăm, nu să-l facem pe ăsta şi gata. De-abia acum am înţeles ce am de făcut şi, mai ales, ce vreau.

Pentru cine e albumul ăsta, dacă ar trebui să-l „marketezi“ cumva?

Aş zice că e pentru oameni care au ceva pe inimă. Scopul meu e să cînt un fel de blues. Dar n-o să fac niciodată un blues în adevăratul sens al cuvîntului. Aşa că ce-mi doresc e să facem o muzică bună, care să te emoţioneze şi care să te lovească, dar să te şi ridice apoi.

Ce mai ascultaţi acum?

Sînt destul de conservator, am revenit la Doors şi mi se par din ce în ce mai buni. La Led Zeppelin. Iar dintre cei noi îmi place Anna Calvi. Poate că n-am avut timp să ascult prea mult, pentru că în toată perioada asta a fost un ritm de muncă intens, şi asta e bine. E avantajul de a sta în Germania. Dacă aş fi rămas în Bucureşti m-aş fi simţit bine, cu siguranţă. Dar n-aş fi evoluat atît de repede, pentru că n-aş fi fost expus la ceva atît de nou şi de puternic. Şi, în al doilea rînd, nu aş fi avut distanţa necesară care să mă facă să am toate aceste senzaţii: dor, nostalgie, introspecţie.

Vă gîndiţi şi la un proiect solo?

Da, şi probabil că o să-l lansez chiar în toamna asta. M-a fascinat întotdeauna omul care spune o poveste cu chitara lui. Voi cînta, probabil, în engleză şi mă voi duce spre folk-blues.

a consemnat Ana Maria SANDU

© R. Rhode

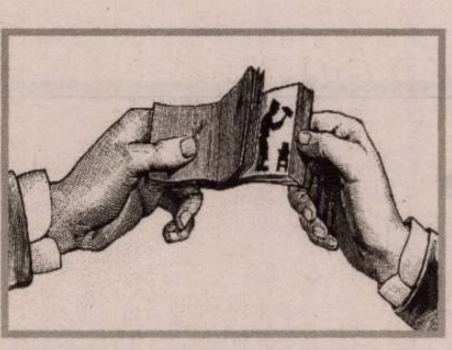

Marius CHIVU

feed**book**

Om vs natură

● **Jack London, *Dragoste de viață și alte povestiri*, traducere de Radu Pavel Gheo, Editura Polirom, 2015.**

Viaţa lui Jack London chiar a fost un roman de aventuri. Crescut doar de mamă, care a încercat la un moment dat să se sinucidă, şi-a luat destinul în mîini încă din adolescenţă, cînd a plecat în lume. Autodidact, deşi a urmat o scurtă vreme studii universitare, Jack London a avut o adolescenţă de aventurier. A vagabondat prin America, a lucrat într-o mină de aur şi într-o fabrică, a vîndut scoici, a fost marinar, a făcut închisoare şi a fost corespondent de război în Extremul Orient, s-a apucat de agricultură. Mai toate astea pînă la 20 şi ceva de ani. S-a salvat spiritual şi financiar prin literatură. A scris prima sa povestire la vîrsta de 17 ani şi a continuat să publice povestiri şi romane în foileton cu o ambiţie, poftă şi capacitate de muncă ieşite din comun. A fost ateu şi socialist, activist pentru drepturile muncitorilor şi ale animalelor de circ, a scris împotriva rasismului, toate acestea contribuind din plin la popularitatea sa în epocă. La vîrsta de 27 de ani a publicat romanul *Chemarea străbunilor,* care l-a făcut faimos şi i-a adus siguranţa financiară. A citit şi a scris enorm, în toate genurile: proză scurtă, roman, poezie, teatru, eseu, reportaje de călătorie, memorialistică. Monstruos de celebru (şi în State, şi în Europa, şi în Japonia), bogat încă din timpul scurtei sale vieţi (a murit, alcoolic şi suferind de mai multe boli dobîndite în anii aventurieri, la doar 40 de ani), Jack London a scris şi a publicat peste douăzeci de romane şi tot atîtea volume de povestiri.

Cu mult înainte să citesc *Colţ Alb,* eram deja fascinat de Jack London, pe care îl aşez printre scriitorii copilăriei mele. L-am descoperit citind *Focul,* o ediţie de buzunar apărută în 1968 la Editura Tineretului, în traducerile lui Petre Solomon şi D. Mazilu, ediţie care cuprindea doar trei povestiri: „Dragoste de viaţă“, „Tăcerea albă“ şi „Focul“. Dintre acestea, „Focul“ („To Build a Fire“) lipseşte, din păcate, din mica antologie de faţă, deşi este considerată capodopera absolută a prozei scurte scrise de Jack London, formînd cu „Dragoste de viaţă“ un diptic perfect. De altfel, ar fi foarte greu să faci o antologie cu adevărat semnificativă din povestirile sale, dat fiind că a scris vreo două sute. În selecţia de faţă se regăsesc, totuşi, şapte dintre cele mai bune povestiri care abordează cîteva din temele sale predilecte: confruntarea cu natura ostilă, hoinărind în deşertul îngheţat al Alaskăi („Dragoste de viaţă“ şi „Tăcerea albă“) sau navigînd prin curenţii Pacificului de Sud („Din neamul lui McCoy“), viaţa grea a muncitorilor („Rebelul“), injustiţia socială şi rasismul („Chinezoiul“), revoluţia („Mexicanul“) şi lumea murdară a boxului („Inegalabila brută“).

Confruntarea omului cu natura ostilă rămîne tema prin excelenţă asociată cu numele lui Jack London, scriitori americani contemporani precum David Quammen, pentru a da un singur exemplu dintr-o sută, fiindu-i profund îndatoraţi. Ca şi în „To Build a Fire“, în „Dragoste de viaţă“ urmărim, cu lux al descrierii fizice, lupta cu natura şi cu propriile instincte a unui biet om ajuns singur şi dezorientat, rănit, la ultimele puteri şi fără mîncare, încercînd să străbată un teritoriu pustiu la minus cîteva zeci de grade. Pe urmele lui se tîrăşte un lup aflat în aceeaşi condiţie deplorabilă, omul şi lupul fiind două victime ale naturii vitrege. Dacă în „To Build a Fire“, supratema este frigul (personajul de acolo fantazează să-şi ucidă cîinele pentru a-şi vîrî mîinile degerate în burta caldă a animalului), aici foamea este procesul descris în amănunt: omul, neavînd suficientă forţă să vîneze, devine el însuşi o pradă a lupului bolnav şi sleit de puteri (vezi fragmentul de mai jos). Şi în „Tăcerea albă“ cîinii de tracţiune devin potenţiali atacatori ai omului din cauza epuizării şi foamei într-un ţinut arctic, doar că aici omul nu este singur, iar forţa naturii este reprezentată de hazardul unui accident. În povestirea „Din neamul lui McCoy“, o corabie, a cărei încărcătură arde mocnit sub punte, luptă cu curenţii oceanici pentru a ajunge la malul unei insule în încercarea de a-şi salva echipajul înfometat.

Dacă „Rebelul“ („The Apostate“, în original) este povestea epuizării unui tînăr în munca mecanică dintr-o fabrică, un stahanovist din necesitate („La sfîrşitul celui de-al doilea an la secţia războaielor făcea mai mulţi metri de material decît orice alt ţesător şi de două ori mai mulţi decît lucrătorii mai puţin îndemînatici“), în „Chinezoiul“ urmărim condamnarea arbitrară la moarte, urmată de execuţia condamnatului greşit, în cazul unei crime neelucidate pe o plantaţie din Tahiti unde muncesc chinezi. Aceste povestiri sînt reprezentative pentru empatia cu care Jack London a scris deopotrivă despre muncitori şi colonizaţi ca victime ale exploatării şi injustiţiei sociale. Povestirile „Mexicanul“ şi „Inegalabila brută“ au în comun boxul. Dacă în prima dintre acestea e vorba de un tînăr mexican care strînge bani pentru juntă boxînd, cea de-a doua, cea mai întinsă din carte, o nuvelă, spune povestea fiului unui boxer crescut departe de civilizaţie, a cărui naivitate şi a cărui pasiune pentru poezie sînt egalate doar de forţa sa brută, trimis să lupte cu o serie de boxeri corupţi de la oraş. Aceasta din urmă este o poveste mai amuzantă şi mai înduioşătoare decît orice scenariu al filmelor cu boxeri turnate în ultimii ani (mă gîndesc aici la onorabilul *The Fighter* şi la mediocrul *Southpaw).*

Brutal înaintea lui Hemingway, dar cu un stil mai greoi, Jack London rămîne un autor esenţial al temei confruntării omului cu natura şi cu propriile instincte. Mi-ar plăcea să fie traduse mai multe din povestirile sale, fie şi pentru că, la acest capitol, proza noastră contemporană este destul de leşinată.

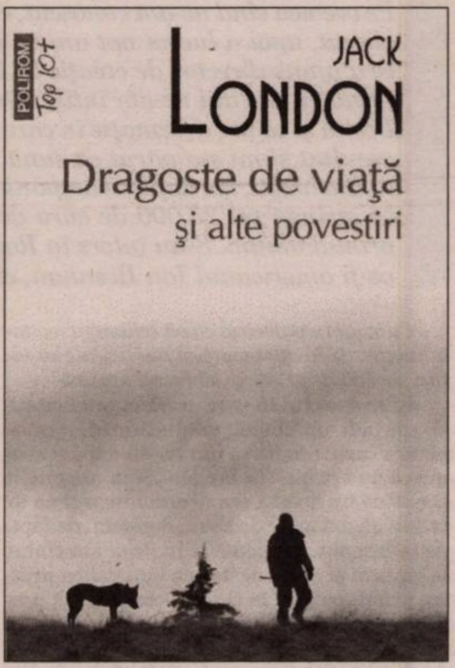

■ ■ ■

aproape de carte

Jack LONDON

Dragoste de viață

(fragment)

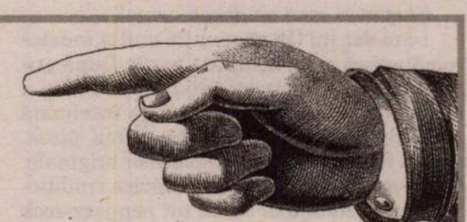

…nu mai era în stare de înainteze nici măcar un kilometru pe zi. Continua să se tîrască şi să leşine, să se sucească şi să se răsucească, şi lupul bolnav tuşea şi hîrîia la doi paşi de el. Genunchii îi erau numai carne vie, la fel şi tălpile şi, măcar că-i învelise cu cămaşa de pe el, lăsa în urmă, pe pietre şi pe muşchi, o urmă roşiatică. Cînd aruncă o privire în spate, văzu lupul lingînd cu lăcomie urmele lui însingerate şi înţelese limpede că i-ar putea fi sfîrşitul dacă… dacă nu izbuteşte să-l doboare el pe lup. Şi atunci începu cea mai teribilă tragedie a existenţei jucată vreodată: un bărbat bolnav care mergea pe brînci şi un lup bolnav ce şchiopăta, două făpturi care îşi tîrau învelişurile muribunde pe întinsul pustietăţii şi încercau să-şi ia una alteia viaţa.

Dacă lupul ar fi fost sănătos, bărbatului nu i-ar fi păsat prea mult, dar gîndul că avea să ajungă în măruntaiele acelei creaturi scîrboase şi pe jumătate moarte îl îngreţoşa. Avea şi el pretenţiile lui. Începu să delireze iar, cu mintea năpădită de halucinaţii, iar perioadele de limpezime deveniră tot mai rare şi mai scurte. La un moment dat îl trezi din ameţeală un şuierat lîngă ureche. Lupul făcu un salt stîngaci în spate, îşi pierdu echilibrul şi se poticni de slăbit ce era… Voia să trăiască. Era stupid să moară acum, după toate cîte le îndurase. Soarta era prea asptră cu el. Şi el, în ciuda faptului că murea, nu accepta să moară. Poate că era nebunie curată, dar chiar şi în ghearele Morţii, el o sfida şi refuza să moară…

Stătea întins pe spate, fără să se mişte, auzind cum, încet-încet, hîrîitul sacadat al răsuflării lupului bolnav se apropia tot mai mult. Veni mai aproape, din ce în ce mai aproape, parcă fără să mai ajungă vreodată, iar bărbatul nu se clinti din loc. Lupul îi stătea la ureche. O limbă uscată şi aspră ca şmirghelul îi zgîrie obrazul. Mîinile bărbatului ţîşniră în sus sau, cel puţin, aşa şi-ar fi dorit el să ţîşnească. Degetele i se încovoiară ca nişte gheare, dar nu apucară decît aerul. Era nevoie de forţă să fii rapid şi sigur în mişcări, iar bărbatul nu avea aşa ceva.

Răbdarea lupului era înfricoşătoare. Răbdarea bărbatului era la fel de înfricoşătoare. Omul rămase întins şi nemişcat, străduindu-se să nu leşine, pîndind creatura care voia să-l mănînce şi pe care voia s-o mănînce. Cîteodată, marea toropitoare năvălea peste el şi bărbatul visa îndelung, dar, fie că era treaz, fie că visa, aştepta necontenit răsuflarea hîrîită şi mîngîierea aspră a limbii aceleia…

PUBLICITATE

Paramilitarii din Ucraina:
scăpați de sub control?

Folosiți inițial doar ca agenți proxy, paramilitarii pro-ruși din Est urmează să devină elita politică a regiunilor separatiste și să negocieze cu guvernul de la Kiev condițiile de menținere a păcii. Pentru cei care în urmă cu doi ani erau șomeri, afaceriști ratați sau traficanți de droguri este o performanță impresionantă. (...) Merită arătat că, dacă Euromaidanul a mobilizat intelectualitatea și păturile sociale care au dorit să rupă cu trecutul sovietic, în estul Ucrainei a avut loc rebeliunea lui „homo sovieticus", atât sociologic, cât și identitar.
– fragment din noua ediție FP România (august / septembrie 2015)

FP
relansarea
vinului
moldovenesc

MERSUL LUMII,
PAS CU PAS.

FOREIGN POLICY
Politică globală, economie și idei

acum la toate punctele de presă

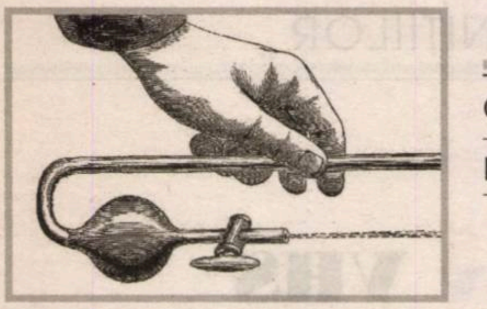

Oana STOICA

rosencrantz & co

Despre natura corectă a lucrurilor

● *Pentru că meriți*, proiect observațional de artă activă în cadrul Platformei de Teatru Politic 2015. Echipa proiectului: Sever Andrei, Irina Gâdiuță, Bogdan Georgescu, Vlad Georgescu, Andrei Ioniță, Sînziana Nicola, Mihaela Sîrbu. Muzeul Național de Artă Contemporană.

În 2012, apare o propunere legislativă privind înființarea, funcționarea și organizarea cabinetelor de consiliere pentru criza de sarcină. Actul normativ prevedea informarea femeilor în legătură cu riscurile și consecințele avortului și consilierea lor psihologică (dat fiind faptul că avortul este o traumă). La o privire atentă, prevederile legii restricționau dreptul femeii asupra propriului corp (prin obligativitatea consilierii, care includea un timp de reflecție și un aviz din partea consilierului, ceea ce condiționa nejustificat o decizie personală și întîrzia actul medical, putînd chiar să îl facă inadecvat) și utilizau mijloace de „informare“ manipulative (prezentarea filmelor și fotografiilor embrionului sau obligativitatea semnării unui act prin care femeia declară că hotărîrea ei „înseamnă încetarea unei vieți“, ambele menite să pună pacienta într-o situație traumatizantă emoțional). Dezbaterile în presă și revolta organizațiilor care susțin drepturile femeilor au dus la un vot negativ asupra legii în Parlament.

Contextul apariției acestui act normativ este complex. Legea respectivă se aliază unei tendințe internaționale de restricționare sau interzicere a avortului (în unele state americane, Polonia, Rusia, Ungaria), însă contextul local este cel determinant. Spectacolul *Pentru că meriți*, realizat în cadrul Platformei de Artă Politică 2015 de o echipă condusă de regizorul Bogdan Georgescu, panoramează acest peisaj autohton de norme sociale, mental colectiv, imperative religioase și constrîngeri legale care pun presiune asupra femeii, îi afectează și îi influențează deciziile privind propriul corp și propria existență.

Bogdan Georgescu alege să structureze dramaturgic mai multe texte, unele din presă, altele din timpul consilierilor acordate de diferite asociații femeilor care doreau să facă avort. Dramaturgia spectacolului permite mai multe perechi de elemente de presiune. Un astfel de binom este bărbați-femei (mame). Mentalitatea patriarhală din societatea românească se afirmă răspicat în articole de presă semnate de bărbați, inclusiv de medici. Misoginismul, plasarea femeii strict în zona casnică, reducerea identității sale la postura de mamă se regăsesc constant în discursul public. Georgescu propune cîteva exemple, unele care maschează sub buna intenție sau grija față de femeie o gîndire conservatoare nocivă. În discuțiile post-spectacol, regizorul remarca faptul că această scanare a mentalului masculin din România anului 2015 este singura parte din spectacol care nu a produs reacții în public. Cred că motivul este unul simplu: asemenea discursuri retrograde sînt atît de frecvente încît ele constituie o regulă, nu o excepție, astfel că nu mai intrigă pe nimeni.

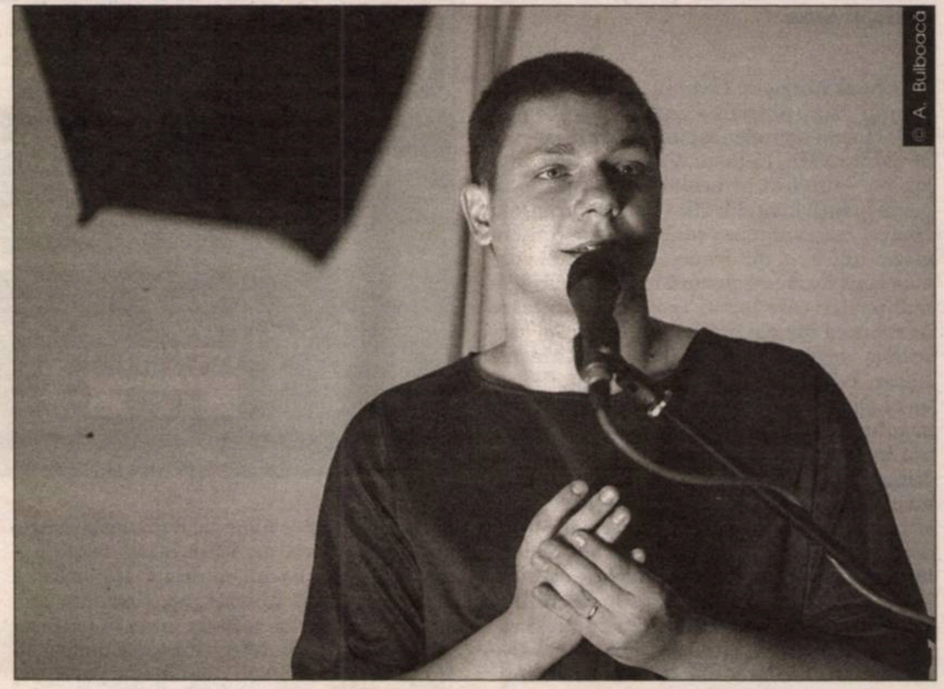

© A. Bulboacă

Ce a produs însă reacția publicului? În primul rînd, celălalt membru al acestei perechi de presiune: tipologiile feminine pro-*life* extrase din transcrierile unor ședințe de consiliere a femeilor care vor să facă avort. Argumentele consilierilor includ referințe religioase, exaltarea legată de menirea de a fi mamă în conexiune cu o retorică acuzatoare împotriva femeilor fără copii (care „au renunțat la copii pentru carieră“ – un stereotip reducționist care denotă mai degrabă obtuzitatea mentală a celui care îl susține decît să spună ceva despre „incriminate“). Construcția acestor tipologii utilizează clișeele care sînt sinteze de mentalități, nu și deformări ale acestora, nici exagerări. Se observă astfel problema esențială a propunerii legislative: consilierea psihologică nu este neutră, ci este realizată de oameni cu o opțiune clară în privința avortului, care nu oferă informații, ci încearcă să-și impună punctul de vedere prin influențare. Aici apare a doua pereche de elemente de presiune asupra femeii: autoritățile (prin impunerea parcurgerii unor etape restrictive și umilitoare – asumarea rolului de „ucigașă“ – înainte de avort) și familia/societatea care condamnă decizia femeii.

> *Misoginismul, plasarea femeii strict în zona casnică,*
> *reducerea identității sale la postura de mamă*
> *se regăsesc constant în discursul public.*

Și totuși, despre ce este vorba în spectacol?

Conținutul spectacolului se focusează pe problematica avortului și pe argumentele fiecărei părți combatante la nivel public, dar nu vizează tranșarea acestei dispute, nici susținerea uneia dintre poziții. Spectacolul identifică o altă problemă, aceea a confuziei (voite sau nu) între informare și influențare pe care o practică autoritățile (statul sau asociațiile pro-*life*) în consilierea femeilor. La asta se adaugă un inventar al constrîngerilor sociale asupra femeilor într-o societate predominant patriarhală. Prin urmare, miza este de a descoperi în ce mod societatea încorsetează femeia, cum se insinuează mentalități pe care le credeam, dacă nu dispărute, măcar desuete, în ce fel este limitată libertatea, direct și indirect, a unui om asupra lui însuși. Spectacolul descoperă modul în care mentalul colectiv normat de stat constrînge libertatea individuală.

Proiectul artistic propune dezbateri în care temele, ideile, modul și instrumentele de lucru folosite sînt chestionabile. Susținut de două actrițe (Mihaela Sîrbu, Sînziana Nicola) și doi actori (Sever Andrei și Andrei Ioniță), performance-ul funcționează sub forma unei polifonii teatrale, un concert de mentalități reflectate frust, coral sau în contrapunct. Bogdan Georgescu s-a remarcat prin austeritatea montărilor sale, păstrate în limita unui minimalism care nu exclude teatralitatea, dimpotrivă, o fortifică prin onestitatea mijloacelor de reprezentare. Parcursul său regizoral s-a consolidat în ultima vreme cu *ForTheWin*, *Punct triplu*, *Antisocial*.

În loc de concluzii

Prietena mea din Los Angeles mi-a povestit că fiica ei a primit ca temă pentru acasă să îngrijească o păpușă care trebuie hrănită, schimbată, ținută în brațe la anumite intervale de timp (dese), altfel plînge. Tema a fost acordată nediscriminatoriu elevilor de ambe sexe și s-a dovedit dificilă pentru toată lumea. Motivația ține de numărul mare de mame minore înregistrat în ultimii ani în SUA, unde mama este, în același timp, un *icon* național și un *job*, în condițiile în care nivelul de trai al clasei de mijloc permite unei familii să trăiască dintr-un singur salariu (lucrurile s-au mai schimbat din cauza recesiunii). Școala face educație sexuală, dar media promovează cu asiduitate glorioasa familie americană. Tema nu viza condamnarea natalității în cazul minorelor, ci o informare corectă și nemijlocită despre ce înseamnă să ai un copil. Deși metoda este discutabilă, am apreciat reacția rapidă a școlii în fața unui fenomen care ia amploare și modalitatea obiectivă de informare.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

PUBLICITATE

GEORGE ENESCU FESTIVAL
Peste 2500 dintre cei mai importanți artiști ai lumii!
CONCERTE MEMORABILE
BILETE încă disponibile pe
WWW.FESTIVALENESCU.RO
30 august - 20 septembrie
BUCUREȘTI
MAGIA EXISTĂ
PRODUCĂTOR
CO-PRODUCĂTORI
CU SPRIJINUL
ORGANIZATORI
SUSȚINUT DE
Raiffeisen BANK
PARTENER PRINCIPAL
Enel
PARTENERI GOLD
rompetrol
SPECTACULAR
PARTENER SILVER
electrica
PARTENER LOGISTIC
DHL
SPONSORI
EgonMobil
FURNIZOR SERVICII JURIDICE
TRANSPORTATOR OFICIAL
SUSȚINĂTORI
PAUL
YOXKO
PARTENER TEHNOLOGIC
LG

Andrei GORZO

dilematograf

Agentul subversiv VHS

● *Chuck Norris vs Communism* (UK-România-Germania, 2015), de Ilinca Călugăreanu.

Chuck Norris vs Communism e un documentar depre difuzarea *underground* de produse cinematografice capitaliste, înregistrate pe casete VHS, în România ceauşistă a anilor '80. Vorbitori principali sînt unii dintre participanţii la acel trafic – Irina Margareta Nistor, care traducea (dubla) filme din engleză (uneori şi din franceză) şi a cărei voce a devenit foarte cunoscută în România, şi omul pentru care lucra, Teodor Zamfir, care introducea filmele în ţară. Alături de ei contribuie vorbitori diverşi – sociologul Marius Lazăr, criticul de film Tudor Caranfil, actorul Doru Ana, celebritatea TV Silviu Prigoană ş.a. –, inclusiv unii care aveau 7, 8, 10 ani la vremea aceea – realizatorii de radio Mihai Dobrovolschi şi Vlad Craioveanu, scriitorul Marius Chivu, artistul Ştefan Tiron, criticul de film Cristi Luca. În special pentru aceştia din urmă, care sînt mai ales băieţi, întîlnirile cu acele filme, mai ales de acţiune, în penuria de divertisment cinematografic şi televizual a ceauşismului tîrziu, au fost experienţe magice, epifanii; şi filmele repective au devenit madlene, obiecte ale unui sentimentalism narcisic-generaţional. Fireşte că acele filme, pentru consumatorii lor români de toate generaţiile, mai erau şi ferestre spre o societate de consum care era totuna cu Lumea Liberă; erau Adevărata Lumină, venind nu de la Răsărit, ci de la Apus.

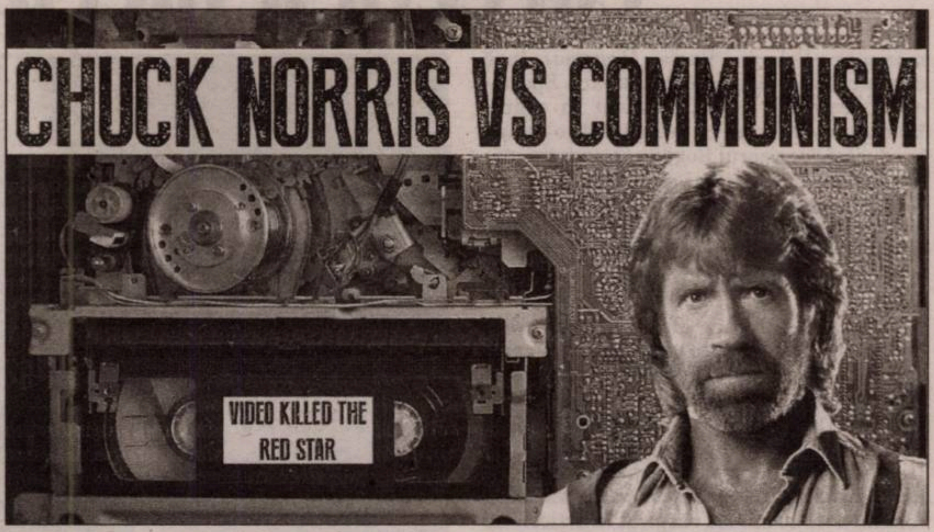

Regizat de Ilinca Călugăreanu, filmul e pe de-a-ntregul dedicat acestei perspective asupra lor, ca şi cînd alte perspective – alte feluri de a le vedea, decît ca lumină – nici n-ar putea să existe. Bineînţeles că ele există: de pildă, pentru mulţi istorici americani ai Hollywood-ului, epoca Reagan – pe care o reprezintă în mod emblematic Stallone-urile, Chuck Norris-urile, *Top Gun* şi alte titluri rostite aici cu emoţie şi recunoştinţă – e o epocă extrem de conservatoare estetic şi politic, o revenire la conformism, după aproape un deceniu (sfîrşitul anilor '60 şi primii ani '70) în care cinema-ul hollywoodian tot exprimase, uneori viguros, dubii în privinţa sistemului politico-economic din SUA, mergînd pînă la alienarea de el. Mai mult decît atît, acelaşi neoimperialism belicos şi rasist pe care-l celebrau Stallone-urile şi Norris-urile făcea ravagii, ca politică externă reaganistă, prin alte părţi ale lumii, ca de pildă prin America de Sud. Să fi ieşit un pic din provincialismul autocomplezent-sentimental în care se scaldă, preţ de o minimă recunoaştere a faptului că acele filme pot fi privite şi dintr-o altă perspectivă, ar fi fost o îndatorire minimală pentru documentaristă. Dar această altă perspectivă lipseşte, iar momente precum cel în care un vorbitor pune în antiteză propaganda de la televiziunea ceauşistă cu oferta de pe VHS-uri, ca şi cînd o parte din aceasta din urmă n-ar fi fost tot propagandă, atrag atenţia asupra lipsei. Tot aşa, atunci cînd un vorbitor se referă la acele filme ca la nişte filme „imperialiste“, adjectivul e folosit sarcastic, iar sarcasmul e la adresa limbajului de lemn comunist, dar el nu schimbă faptul că industria cinematografică reaganistă chiar era intensiv-diseminatoare de etos imperialist. Dobrovolschi aminteşte la un moment dat că, în fanteziile revanşarde antivietnameze de tip *Missing in Action*, vietnamezii sînt adesea numiţi în feluri insultătoare – „gălbejiţi“ e, potrivit lui Dobrovolschi, traducerea cea mai frecventă a Irinei Nistor –, dar amintirea lui nu duce filmul spre nici o reflecţie despre acest rasism şi despre posibilele sale efecte.

Filmul se termină într-o notă triumfalistă, cu imagini de la Revoluţia română.

Demersul lui *Chuck Norris vs Communism* nu e unul de investigaţie, ci unul de mitizare sau de consolidare a unor mituri deja existente. De pildă, mitul potrivit căruia puţine ar fi fost casetele VHS fără vocea Irinei Nistor e lăsat să treacă necontrazis; în realitate erau destule – destule filme hollywoodiene sau hongkongheze ajungeau în România dublate în germană (pe mai multe voci), iar de traducerea acelora nu se ocupa ea. Un alt indiciu cum că domeniul de activitate al acestui film îl constituie crearea de mituri şi/sau mentenanţa lor: reconstituirile unor scene din anii '80 cu Teodor Zamfir, Irina Nistor şi un alt traducător, Mircea Cojocariu, în vila unde lucrau, la Televiziunea Română (unde Nistor era angajată) şi în alte locuri. (Nistor – cea din anii '80 – e jucată de Ana Maria Moldovan; Zamfir – de Dan Chiorean.) Minuţioase şi cu buget destul de mare (producător al filmului a fost Brett Ratner, regizor hollywoodian de *blockbuster*-uri ca *X-Men: The Last Stand)*, aceste reconstituiri sînt îmbibate într-o atmosferă densă, meseriaş pastişată, de film de spionaj (hollywoodian): filatori în parpalace, siluete în umbră, străzi întunecoase şi pustii de metropolă din blocul sovietic, muzică rău-prevestitoare. Această iconografie e adecvată – povestea consumului de produse cinematografice capitaliste pe VHS, în România ceauşistă, fiind într-adevăr o poveste de război rece, de pe un front unde lupta se purta cu imagini (nu că sunetul n-ar fi contat – într-un moment grandilocvent-liric al filmului, povestea devine cea a unui duel reîncins seară de seară, timp de cîţiva ani, între vocea lui Ceauşescu, difuzată de televiziunea naţională, şi vocea lui Nistor de pe VHS-uri). Unele dintre umbrele de film cu spioni n-au dispărut nici pînă azi: Nistor şi Zamfir se suspectează şi acum unul pe celălalt că ar fi fost securişti (în orice caz, el avea conexiuni la niveluri înalte ale structurilor de putere, care le tolerau activitatea), şi amîndoi sînt de acord că Mircea Cojocariu chiar era. Dar prezenţa unor asemenea umbre pe margini n-o împiedică pe regizoare ca, una peste alta, să reproducă şi să întărească, prin felul în care-şi construieşte filmul, termenii eroici în care-şi vede Zamfir propria activitate (el vorbeşte plin de importanţă despre „valoarea a ceea ce aveam să fac“, ne aminteşte că ce-a făcut cerea mult curaj etc.). Filmul se termină într-o notă triumfalistă, cu imagini de la Revoluţia română, prezentată astfel ca încununare a eforturilor eroilor noştri Zamfir şi Nistor; asta după 70 şi ceva de minute care, deşi puţine, nu sînt neapărat scurte, căci filmul o ţine cam în aceeaşi notă de celebrare, lungindu-se fără ca perspectiva lui să devină mai complexă. De fapt, nu dovedeşte mult mai multă reflexivitate decît un divertisment reaganist triumfalist, în care „gălbejiţii“ sînt bătuţi exemplar.

■ ■ ■

CHUCK NORRIS VS COMMUNISM
Official Selection 2015
sundance film festival
A MESMERISING THRILLER ABOUT THE MAGIC OF CINEMA AND THE POWER IT HAS TO CHANGE OUR LIVES

PUBLICITATE

Descarcă acum
GRATIS
adevărul pe android

Cel mai mare feed de ştiri
din presa românească

adevărul
Alina Gorghiu, la Adevărul Live: PSD, Tăriceanu şi Traian Băsescu vor înteţi atacul la DNA

Disponibil în Google Playstore

REGIMUL ARTELOR ȘI MUNIȚIILOR

Cristina FOARFĂ

bolero de **travel**

Gustul călătoriilor

Nu i-am înţeles niciodată pe cei care, în Asia fiind, de exemplu, se opresc la primul McDonald's sau KFC şi mănîncă de acolo, refuzînd să încerce măcar ce pun localnicii în farfurie. Sau pe cei care, la Mediterană fiind, cu munţi de fructe de mare, peşti şi legume proaspete, apelează tot la „tradiţionala“ ceafă cu cartofi prăjiţi. În general, pe cei care n-au nici o curiozitate, atunci cînd călătoresc, să încerce gusturi noi, să vadă cum combină cei de acolo condimentele şi ce mănîncă ei zi de zi şi care rămîn înţepeniţi cu furculiţa în aceleaşi obiceiuri culinare, eventual plîngîndu-se că „ce nasol, ăştia n-au ciorbă de burtă“. Parcă aud un thailandez venit în România: „Nasol, aici nu se foloseşte lapte de cocos la ciorba de perişoare“.

Mîncare mai oribilă ca în Cuba, de exemplu, rar mi-a fost dat să mănînc. Aşteptările erau cu totul altele – exotism, peşte preparat în toate felurile, sosuri delicioase, condimente, combinaţii cu fructe proaspete. În schimb însă, primeam mai mereu ceva greţos, prăjit pînă în măduvă în ulei eventual rînced, fără condimente şi fără nici un fel de inventivitate culinară – peste tot, aveai de ales între pui, peşte, porc sau, în cazuri rare, vită, toate prăjite şi toate cu un orez insipid alături şi, dacă aveai noroc, jumate de roşie tăiată. Şi, să nu uit, cu banane prăjite, evident, alături. Ajunsesem să umblu cu un pliculeţ de condimente la mine ca să fac masa suportabilă. Chiar şi la restaurantele considerate bune, recomandate prin ghiduri sau pe net, senzaţia de prăjeală adîncă nu părăsea farfuria. Am înţeles apoi că lipsa asta de interes pentru ce mănînci vine din lungile perioade de foamete, cînd era mai important să mănînci, orice, oricum, oricînd, decît alte capricii legate de gust. În Etiopia m-am obişnuit repede cu *injera*, un fel de clătită-pîine cu textură buretoasă, pe care se pun tot felul de mîncăruri cu sos sau carne tocată, şi care se mănîncă cu mîna, în familie. Bucuria etiopienilor e să vadă turiştii mînjiţi pînă la cot.

© C. Foarfă

© C. Foarfă

Gusturile funcţionează şi ca o madlenă. Cînd mănînc acum la un restaurant asiatic un Tom Kha Gai, îmi amintesc imediat de oamenii din Thailanda şi de cît de prietenoşi erau. Merg la restaurante iraniene nu pentru că ar avea cea mai bună mîncare din lume (deşi e foarte bună!), ci fiindcă, pentru mine, Iranul e cea mai tare ţară din lume. Şi regăsesc acolo aceiaşi oameni calzi, acelaşi mod de a servi, cu zîmbetul pe faţă şi cu explicaţii despre tradiţie, *dizi*-ul, o supă grea, dar delicioasă. Recunosc că mîncarea indiană de la noi îmi place mai mult decît cea din India, dar asta poate pentru că India îmi provoacă în continuare sentimente contradictorii. Îmi amintesc că, după ce-am stat în India mult timp aşteptînd să treacă vacile strada, pentru că nimeni nu îndrăznea să-şi strice karma deranjîndu-le, primul lucru pe care l-am făcut cînd am ajuns în Nepal a fost să comand, la un restaurant celebru pentru asta în Pokhara, o friptură mare de vită. *Medium rare*.

Dar, în ciuda dorinţei de a încerca totul şi oricît de mult m-am învîrtit în jurul tarabelor, insecte tot n-am reuşit să mănînc în Asia. Mă duceam hotărîtă la tarabă şi-mi trecea entuziasmul cum dădeam cu ochii de gîndacii prăjiţi, frumos aranjaţi, cu antenuţele la vedere. *Durian*, în schimb, un fruct al cărui miros greu tolerabil poate evacua rapid o sală plină de oameni, am mîncat în Bali, ajungînd la concluzia că, dacă te ţii de nas, gustul e chiar bun.

O călătorie nu înseamnă doar *văzut*, ci şi *gustat, mirosit, atins*. Înseamnă mai ales încercare, experiment, descoperirea unor lucruri noi. Şi cultura culinară a unei ţări cred că spune multe despre locul respectiv, despre oameni, mediu şi mod de viaţă.

■ ■ ■

PUBLICITATE

adevărul
prezintă
FESTIVALUL
ENESCU

Între 28 august și 20 septembrie, ziarul festivalului va fi distribuit în toate sălile de concert și ca supliment gratuit al ziarelor Adevărul și Weekend Adevărul, de luni până vineri, în 16 și 24 pagini, în București.

Ziarul Festivalului Internațional
George Enescu este realizat de
Adevărul în colaborare cu organizatorii
și coproducătorii evenimentului.

adevărul prezintă:
Enescu
2015
Ziarul Festivalului Internațional „George Enescu"
ENESCU FESTIVAL
Legendara Filarmonică din Berlin
Anne Sophie Mutter, în sfârșit în România
RECOMANDĂRI »
Rapsodia I de George Enescu, în deschiderea Festivalului
20 de lucrări enesciene
EXCLUSIV »
Violonista Sarah Chang: „Încă mai lucrez la visul meu"
RECOMANDĂRI »
Opere celebre, cântate pentru prima dată în Festival
Prestigiul unui Festival
Georges Enesco

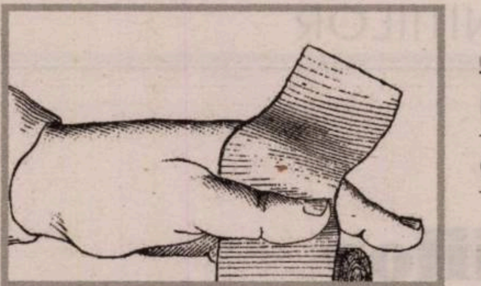

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

Ce urmează după presa de hîrtie?

Nu mai avem ziare care să vîndă peste 100.000 de exemplare. Ultimele cifre BRAT, date publicităţii luni, plasează *Click!* la 99.094 de exemplare vîndute, în medie, pe ediţie, în perioada martie-iunie 2015. La fel stau lucrurile şi cu alte gazete de hîrtie. Dar, totuşi, cum schimbă asta lucrurile?

Cum, probabil, mi-am petrecut la ziar sau la revistă peste zece din cei cincisprezece ani cît am fost angajat în diferite redacţii, pînă prin 2006, pentru mine vestea asta e una tristă, mai ales că ştiu că prin 2008, anul de vîrf al presei româneşti, *Libertatea* vindea nu mai puţin de 300.000 de exemplare pe zi. Am postat-o ca atare pe Facebook şi imediat au apărut una-două reacţii satisfăcute, referitoare la faptul că „avem mai puţini handicapaţi mintal care citesc *Click!*“. Eu, unul, n-aş putea să jur că target-ul *Click!* e format din „handicapaţi mintal“ şi am dat cifrele ziarului fiindcă e cel mai vîndut din România. Alte publicaţii, de la *Adevărul* la *National Geographic,* au şi ele cifre în scădere, iar asta nu-i nici o ştire, fiindcă se întîmplă de ani de zile.

DILEMA
Cultura integrităţii la români
DILEMA
Bunuri c... în era ...
DILEMA
Ce mai citim vara asta

© A. Ivan

În situaţia dată, în orice caz, o primă problemă e ce se întîmplă cu publicul mai puţin educat care dispare din statisticile de vînzări ale presei de hîrtie. Opinia comună e că el migrează către online, care e plin de site-uri idioate din clasa *Adevărul despre daci* sau altele, de pseudo-investigaţii şi dezvăluiri direcţionate împotriva unor politicieni. Nu sînt sigur că e (numai) aşa. Chiar dacă în România nu există studii care să ateste asta, putem spune că se consumă tot mai mult conţinut audio-video, care nu implică nici un fel de efort de lectură. Tabletele ieftine, de sub 500 de lei, şi consolele de jocuri pun la dispoziţia puştimii YouTube, dar şi *shooter*-e sau jocuri din alte categorii, fără nici un fel de ambiţii culturale. Am remarcat în altă parte că dispozitivele de acest tip nu mai au nici măcar tastatură, în adevăratul sens al cuvîntului. Prin comparaţie, laptop-urile sau perimatele PC-uri de birou sînt nişte maşinării mult mai stimabile şi culturale, fie şi numai pentru că tastatura te ajută să produci rapoarte contabile, texte şi multe altele. Dincolo de cititorul care renunţă la *Click!* pentru că *Adevărul despre daci* e aproape gratis (îl costă numai conexiunea), sînt convins că mai există o serie de români care pur şi simplu renunţă la presă scrisă, în timp ce tinerii refuză să o adopte.

Din toată această dinamică, obţinem un motiv de îngrijorare, legat de faptul că studii ale Comisiei Europene plasează 40% din populaţia României într-o zonă apropiată de analfabetismul funcţional, adică însuşirea celor care cunosc literele alfabetului, dar nu sînt capabili să folosească cititul şi scrisul în contexte simple, din viaţa de zi cu zi, de la completarea unui formular la citirea unor instrucţiuni de utilizare. Nu că formularele şi instrucţiunile n-ar fi uneori puse în pagină într-un mod care te face să disperi şi dacă ai citit o bibliotecă.

Cum va arăta lumea post-Gutenberg şi post-aristotelică în care emoticoanele iau locul alfabetului propriu-zis, format din simboluri separate pentru foneme separate? Greu de spus, dar s-ar putea să aflăm ceva dacă ne uităm la hieroglifele egiptene sau la scrierea chinezească şi la genul de cultură pe care l-au generat, deşi acolo e încă vorba de scriere, chiar dacă nu propriu-zis alfabetică. Un studiu care spunea că omul urban contemporan e capabil să recunoască şi să priceapă cîteva mii de brand-uri, dar numai vreo duzină de flori, ar putea fi şi el un indiciu despre acest gen de lume. Cumva, interfeţele digitale, dar şi publicitatea şi marketingul ne scutesc de o mare parte din percepţia alfabetică a lumii. Brand-urile includ nu numai, sau nu în primul rînd, un nume (scris), ci mai ales un logo, iar uneori au asociate şi melodii identificatoare sau alte atribute senzoriale. Probabil, cifrele vor rămîne importante şi cunoscute de toată lumea – fiindcă sînt din ce în ce mai importante în lumea în care trăim.

În mod curios, România, o ţară cu premise nu tocmai grozave în materie de cultură, s-ar putea să rămînă mai „alfabetică“ decît altele, datorită uzanţei titrajelor TV, care te obligă să citeşti în ritm destul de alert pentru a obţine doza de *entertainment* dorită.

Cu siguranţă, acest gen de lume distopică va fi diferită, în măsura în care va exista, de cea a lui Gutenberg şi Aristotel, din punctul de vedere al raţionalităţii. Conţinuturile de tip imagine (video sau foto) + audio sînt cu siguranţă mai emoţionale decît cuvîntul tipărit (pe hîrtie sau ecran), produc ceea ce McLuhan numea retribalizarea lumii.

P.S. Dacă tot am început cu cifrele BRAT, să ne bucurăm că *Historia,* un relativ nou-venit pe piaţă, vinde peste 11.000 de exemplare pe număr şi există cotidiene locale cam prăfuite, dar mai serioase decît *Click!,* care tind spre 10.000 de exemplare. O veste bună şi pentru *Dilema veche,* care continuă să vîndă 6.100 de exemplare. Dacă citiţi acest text la liber, pe online, gîndiţi-vă că poate ar fi cazul să daţi din cînd în cînd banii şi pe ediţia de hîrtie. Eu donez textele.

Iulian Comanescu *este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

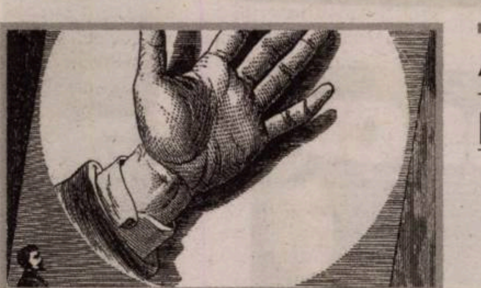

Adina POPESCU

portrete din mers

Băncile sună întotdeauna de două ori

Primesc un apel insistent de la un număr necunoscut. În cele din urmă răspund – dacă o fi ceva important? Sînt pe stradă, nu aud foarte bine. O domnişoară amabilă mă felicită în avans cu o ocazia zilei mele de naştere. Îi mulţumesc. Însă vocea nu are timp de alte amabilităţi, trece repede la subiect ca să prezinte „oferta“ creată special pentru mine de clinica privată pe care o reprezintă. Vocea se entuziasmează brusc, de parcă tocmai m-ar fi anunţat că am cîştigat la loterie: „20% reducere la mamografia 3D“. Nu mă interesează. „Totuşi... alte oferte nu aveţi?“, întreb. Însă vocea nu mă ascultă, mă întrerupe cristalin: „Aşteptăm să vă faceţi o programare, pentru a beneficia de ofertă! La revedere!“. Şi închide. Rămîn năucă, cu telefonul în mînă, şi pînă la urmă mă prind: tocmai purtasem o conversaţie cu un robot.

În termenii unei eficientizări a relaţiilor cu clienţii, „roboţii“ ne sună din ce în ce mai des. În general, au voci plăcute, binevoitoare, pline de optimism, însă nu răspund la întrebări, nu par dispuşi să poarte un dialog. Spun ce au de spus, te salută cu curtoazie, apoi se întrerupe automat convorbirea. Mai există şi roboţi de tip turnători, care îi „verifică“ pe colegii lor umani. Odată m-a sunat unul, a doua zi după ce discutasem la telefon cu un angajat de la *call center* al unei companii de telefonie mobilă. Era interesat dacă am fost mulţumită de modul în care a decurs convorbirea cu „celălalt“, adică cu umanoidul. În anii comunismului, toată lumea avea obsesia că telefoanele (acelea cu disc, care au dispărut de mult) sînt „ascultate“. Anumite zgomote „de pe fir“, pîrîituri specifice, trădau prezenţa unei urechi străine. După 25 de ani, ne dăm de bunăvoie acordul ca toate discuţiile pe care le purtăm cu „furnizorii de servicii“ să fie înregistrate. Şi nu ne deranjează faptul că cei cu care vorbim, în fond „oameni ai muncii“ ca şi noi, sînt supravegheaţi îndeaproape şi în permanenţă.

Îmi amintesc de primii ani în care apăruseră *call center*-urile, la concurenţă cu „linia fierbinte“. Şi de faptul că noi, puştanii de atunci, sunam de multe ori pentru a face farse pe seama bieţilor angajaţi. Alţii sunau ca să-şi descarce nervii pe cineva şi să înjure „la liber“. Mai sunau oamenii care nu aveau ce face sau care se simţeau singuri. Toţi anxioşii, pisălogii, frustraţii găseau un debuşeu în *call center*-uri. E drept că pe atunci era floare la ureche să dai peste un operator pe care să-l baţi la cap cu te miri ce. Acum eşti pasat de la un robot la altul, îţi vorbesc în limbi diferite, îţi cer imperativ să apeşi diferite taste, îţi prezintă ofertele şi noul plan tarifar, îţi recomandă să te întorci la meniul anterior. În tot acest hăţiş de voci înregistrate, undeva la un capăt al reţelei, există şi un om care, „dacă nu este angajat într-o altă convorbire“, va fi dispus să te asculte. Însă pînă să ajungi la el, de multe ori o laşi baltă.

La un moment dat, cîţiva prieteni s-au angajat pe bandă rulantă la *call center*-ul unei companii de telefonie mobilă. Doar pentru că era *trendy* să faci parte din echipa companiei X şi se plătea bine, chiar şi un *part-time.* La fel cum astăzi încă e la modă printre tineri să se angajeze la Mc. Am asistat de curînd la o discuţie în troleul 79: el, care lucra deja la McDonald's de doi ani, îi explica ei, o nouă angajată, ce calităţi trebuie să ai ca să ajungi manager. Pe un ton foarte serios, parcă cita dintr-o carte motivaţională – *Cum să fii un bun leader în 5 paşi.* Să fii un bun organizator, să-ţi placă să lucrezi în echipă, să ai prezenţă de spirit etc. etc. La un moment dat, ea l-a întrerupt: „Bine, bine... dar ce trebuie să faci concret?“ Băiatul a privit-o uşor confuz. „Nimic“, a răspuns.

În urmă cu zece ani, prietenii mei au fost atraşi, la rîndul lor, de mirajul numit *call center,* dar şi de Marea Companie. Unii au renunţat la facultăţi complicate cum ar fi Medicina. Îmi explicau că a lucra la *call center* este, de fapt, un *first level*. Că, în scurtă vreme, vor fi upgradaţi, că vor deveni *team leader*-i şi aşa mai departe. E adevărat, nici unul dintre ei n-a rămas la *call center* pentru vecie. Însă nici în Companie n-au rămas la nesfîrşit. Au plecat şi, cu relaţiile şi cunoştinţele dobîndite acolo, şi-au început afaceri pe cont propriu. În zilele noastre, acel *first level* tinde să fie preluat aproape în totalitate de către roboţi.

Totuşi, o dată pe lună, e musai să mă conversez cu diferite doamne şi domnişoare care reprezintă banca la care deţin un card de credit. Ele ţin morţiş să-mi reamintească, uneori pe un ton prietenos, alteori mustrător (depinde de dispoziţia lor din ziua respectivă), că „am depăşit termenul“, că „dobînda restantă este...“ şi că „trebuie să efectuez rulajul“. Limbajul lor este identic, de parcă ar citi de pe un prompter. Şi mă gîndesc: ce job ingrat, să le reaminteşti unor oameni că sînt datori. Mai bine le-ar face un pustiu de bine şi i-ar înlocui cu „roboţi“. De cele mai multe ori, nu le mai răspund. Recunosc apelul pentru că de fiecare dată sună de două ori. Ştiu că nu-i ofensez cu nimic, vor lua un alt număr la rînd. Şi altul, şi altul. Pînă la urmă vor da de cineva care le va promite solemn că „va efectua rulajul“.

Job-ul în sine reprezintă o dezumanizare. Din păcate, pentru noi, cei care răspundem la telefon, nu mai are nici o importanţă dacă vorbim cu Marilena sau cu Laura – femei care au iubiţi, soţi, copii, case şi, la rîndul lor, credite la case – sau ascultăm nişte voci înregistrate. Rezultatul e acelaşi, oricum. În curînd, faptul că ne va suna un om sau un „robot“ nu va mai stîrni reacţii diferite şi nu va mai avea nici o relevanţă pentru nimeni.

Stela GIURGEANU

Saga jurnalismului românesc

EUROPEAN CENTRE FOR
PRESS & MEDIA
FREEDOM

2014, an electoral, România, mass-media: raportul anual al FreeEX – proiectul ActiveWatch şi unul dintre cele mai bune instrumente de monitorizare a presei din ţara noastră – a consemnat, (şi) în acest an, derapaje ale libertăţii presei, cazuri existente şi în alţi ani, dar şi cazuri noi şi extrem de grave. Agresiunile fizice asupra jurnaliştilor au continuat, la fel ca ameninţările sau presiunile politice; anul acesta, lista s-a completat însă şi cu cazurile patronilor de presă condamnaţi de justiţie, care au generat reale isterii în mass-media din partea jurnaliştilor angajaţi ai trusturilor respective, sau cu discuţii despre infiltrările agenţilor în redacţii; au existat dovezi ale presiunilor economice, ale legăturilor dintre politic şi mass-media, dar şi cazuri grave de restricţionare a accesului la informaţii de interes public, chiar din partea garantului suprem al libertăţii şi calităţii presei în România, Consiliul Naţional al Audiovizualului.

Agresiunile fizice asupra jurnaliştilor au continuat, la fel ca ameninţările sau presiunile politice.

Restricţiile presei în an electoral

Conform Raportului FreeEx din 2014, privind libertatea presei, o parte a presei din România a devenit, din nou, un agresiv instrument politic. Fiind an electoral, multe televiziuni de ştiri cu impact asupra publicului şi cu cifre mari de audienţă au făcut partizanate politice făţişe şi agresive, folosind manipularea publicului prin dezinformare, atacuri la persoană, chiar „exploatarea sensibilităţilor naţionale şi religioase“.

În acelaşi timp, conform raportului, mulţi dintre patronii de presă autohtoni şi-au folosit propriile canale media pentru a pune presiune asupra justiţiei, şi asta pentru că, datorită recentelor acţiuni ale procurorilor, mai mulţi patroni şi finanţatori de presă „au fost arestaţi, pe bandă rulantă, pentru fapte de corupţie sau evaziune fiscală“, expunîndu-se actele de corupţie prin care aceştia au conectat presa atît de mediul de afaceri, cît şi de cel politic.

Punctual, probabil că cea mai răsunătoare condamnare din şirul patronilor de presă corupţi a fost cea a lui Dan Voiculescu, condamnat de către procurori la 10 ani de închisoare. Bineînţeles, fortăreaţa media din jurul patronului s-a ridicat în timp util, iar vedetele trustului s-au transformat în militanţi pentru cauza patronului lor, lansînd atacuri media violente contra magistraţilor, pe de o parte, şi construind un adevărat cult al nevinovăţiei lui Dan Voiculescu, pe de alta.

Dar nu numai Dan Voiculescu a fost vizat de către justiţie. Alte cazuri de corupţie au fost scoase la iveală: Dan Adamescu (Medien Holding), Dan Diaconescu (fost patron OTV, televiziune închisă de CNA), Maricel Păcuraru (patron Realitatea TV), care au fost condamnaţi definitiv de justiţie.

Iar mecanismele de finanţare a presei, dovedite de procurori a fi corupte, afectează nu doar presa centrală, dar şi mass-media locală. Fiind dependentă financiar, în multe cazuri, de baronii locali, mijloacele media din ţară au fost folosite drept „paravan pentru parazitarea fondurilor publice sau pentru spălarea de bani, prin contracte fictive de publicitate“. Conform DNA, primarul Constanţei, Radu Mazăre, şi preşedintele Consiliului Judeţean Constanţa, Nicuşor Constantinescu, „au transferat către şi prin presa pe care o controlează banii însuşiţi din fapte de corupţie“.

Cum în România vorbim încă despre o opacitate în privinţa modalităţilor de finanţare a industriei media, suspiciunea din partea publicului privind independenţa presei este în creştere. Lipsa de încredere reiese clar din sondaje: conform datelor studiului condus de Centrul pentru Jurnalism Independent şi Konrad-Adenauer Stiftung, studiu apărut la începutul anului 2015, 43% din subiecţii intervievaţi consideră că nu există jurnalism liber în România.

De altfel, iniţiativa „Coaliţiei pentru o presă curată“ de a cere industriei media să-şi facă publice acţionariatul şi sursele de finanţare a fost ignorată de majoritatea structurilor mass-media.

Cazul Turcescu

În ceea ce priveşte cazurile jurnaliştilor care au „năucit“ opinia publică şi care au aruncat ei înşişi îndoiala asupra independenţei presei, destăinuirile cunoscutului jurnalist Robert Turcescu, din data de 21 septembrie 2014, au creat un nou mediu toxic în jurul imaginii presei româneşti: în timpul unei emisiuni transmise în direct de postul B1 TV, acesta s-a autodeconspirat, afirmînd că a fost agent sub acoperire al unui serviciu secret (pe care nu l-a precizat), susţinîndu-şi declaraţiile şi prin prezentarea unor documente care ar fi dovedit apartenenţa la structurile amintite: un livret militar şi state de plată din care reieşea faptul că a fost locotenent-colonel al Ministerului Apărării Naţionale – Direcţia de Informaţii Militare.

Jurnalistul a afirmat că aceste dezvăluiri au fost făcute „pentru că aşa a vrut Dumnezeu“, dar şi pentru că, în urma declaraţiilor lansate de fostul preşedinte Traian Băsescu, cum că printre candidaţii la alegerile prezidenţiale există un ofiţer sub acoperire, nu mai putea „veni în faţa publicului“ vorbind despre „ofiţerul acoperit care candidează la preşedinţie“ în timp ce el însuşi se simţea vinovat.

Cu toată această dramoletă transmisă în direct, după ce iniţial, la finele confesiunilor, jurnalistul a declarat că se va retrage din viaţa publică, renunţînd la emisiunea pe care o modera la postul B1 TV, Robert Turcescu şi-a reluat, după doar cîteva luni, activitatea în mass-media, fiind realizatorul unei alte emisiuni, produsă de data aceasta de postul Naşul TV.

Mărturisirile jurnalistului au provocat însă un val de discuţii şi acuze împotriva altor jurnalişti sau chiar mărturisiri din partea jurnaliştilor înşişi, care au declarat că şi ei, la rîndul lor, ar fi fost subiecţii unor tentative de racolare din partea serviciilor de informaţii.

„Infiltrarea în redacţii a agenţilor sub acoperire ai serviciilor secrete a fost reconfirmată în 2014, după ce anul 2012 confirmase un caz similar. Directorul în funcţie al SRI a confirmat existenţa acestor agenţi“ – a conchis Raportul FreeEx în ceea ce priveşte acest capitol.

„Înţelegi ce-ţi explic? Crezi că merge ceva legal în România?“

Consiliul Naţional al Audiovizualului

În toată această debandadă a corupţiei, a manipulării şi a partizanatelor politice, ar trebui să ne îndreptăm atenţia, nu-i aşa, către instituţia publică abilitată pentru reglarea derapajelor.

În data de 25 mai 2014 s-au împlinit 22 de ani de la înfiinţarea Consiliului Naţional al Audiovizualului şi de la intrarea în vigoare a Legii audiovizualului, în baza căreia funcţionează CNA. Instituţia, creată ca unică autoritate publică de reglementare şi ca garant al interesului public în domeniul audiovizualului, nu a fost însă nici pe departe ferită, ea însăşi, de scandaluri de corupţie.

De ani de zile, disputele interne dintre membrii Consiliului au continuat şi, mai mult, s-au intensificat: acuzaţii reciproce de folosire a instituţiei pe post de rampă politică, de blocare intenţionată prin boicotarea cvorumului decizional, lipsă de transparenţă sau acuze îndreptate contra preşedintelui CNA pentru gestionarea defectuoasă şi uneori abuzivă a conflictelor interne. Anul 2014 a mai adăugat şi altele: stenogramele unor discuţii interne între preşedintele CNA şi un angajat, care au scos la iveală posibile cazuri de corupţie, dar şi dosarele penale deschise de procurori împotriva preşedintei CNA şi a unei alte membre a Consiliului.

Pentru a descurca puţin iţele scandalurilor interne, trebuie să ne raportăm la data de 17 iunie, cînd Valentin Jucan, membru al CNA, a luat iniţiativa de a crea transparenţă asupra şedinţelor Consiliului (conform legii, acestea fiind publice) şi a transmis live imagini video din tipul acestora, de pe laptop-ul personal. Iniţiativa a fost sprijinită doar de către Narcisa Iorga, ceilalţi membri opunîndu-se acestei metode. Unii au invocat dreptul la propria imagine, alţii au acuzat faptul că imaginea este trunchiată, camera video a laptop-ului fiind îndreptată doar înspre o parte a sălii. În urma protestelor, s-a organizat un vot prin care şedinţa a fost întreruptă. Deşi unul dintre membri şi-a justificat votul pentru întreruperea şedinţei prin faptul că transmisia trebuia făcută prin pagina oficială a CNA şi nu printr-o pagină web personală, Narcisa Iorga a declarat că nu i s-a răspuns în nici un fel solicitării de a primi înregistrarea unei şedinţe din luna aprilie. Două zile mai tîrziu, şedinţa CNA a fost transmisă live pe site-ul instituţiei, însă doar pentru 32 de minute, fiindcă unii membri au contestat, din nou, decizia. În aceeaşi şedinţă s-au discutat şi modificările regulamentului de organizare şi funcţionare, interzicîndu-se transmiterea în direct a şedinţelor „fără acordul instituţiei“. Înregistrările puteau fi consultate, la cerere, dar nu puteau fi copiate sau reproduse – ceea ce echivalează, de fapt, cu limitarea dreptului de informare. Alte modificări aduse regulamentului îngreunează şi mai mult accesul jurnaliştilor şi al publicului prin introducerea acreditărilor şi a anunţului prealabil.

La scurt timp după acest scandal, în presă au apărut înregistrări audio ale unor discuţii dintre Laura Georgescu, preşedinta CNA, şi un subaltern, din care reiese că postul România TV (patronat de Sebastian Ghiţă) a fost favorizat de CNA. Printre altele, preşedinta CNA afirma că „Eu înnebunesc că tu mă pui, pe boul de Ghiţă şi pe România TV, să-i acopăr şi tu nu profiţi de… aşa. Înţelegi ce-ţi explic? Crezi că merge ceva legal în România?“.

O acuză gravă, din partea Marianei Popa, consilier superior CNA, se referă la tratamentul preferenţial de care beneficiază anumiţi radiodifuzori, anumite canale fiind „vînate“, în timp ce altele beneficiază de un tratament favorabil. „Sînt foarte multe reclamaţii la Antena 3, Antena 1, care se bagă la calup în şedinţă şi sînt vînate anumite posturi: B1, Naşul TV, Realitatea TV, pentru un singur cuvînt.“

Conflictele continuă, căpătînd nuanţe de telenovelă. CNA-ul este o instituţie cu grave tare de imagine, cu suspiciuni de corupţie, prin deciziile luate, decizii care afectează puternic dreptul la informare şi la liberă exprimare. Iar toate acestea vin din partea forului superior de garantare a libertăţii şi a calităţii presei din România. În rest, totul este tulbure.

■ ■ ■

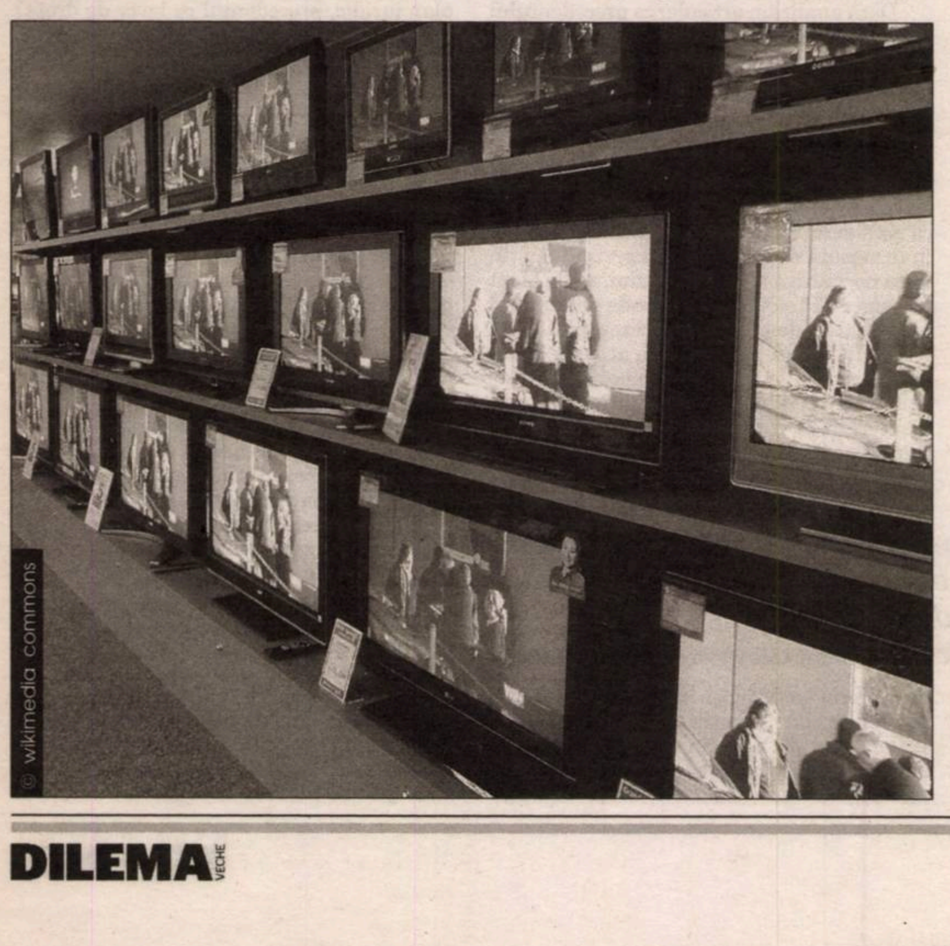
© wikimedia commons

Acest text a fost realizat într-un program de parteneriat cu *Osservatorio Balcani e Caucaso* pentru Centrul European de Presă şi Libertatea Presei (ECPMF), cu sprijinul Comisiei Europene. Responsabilitatea pentru conţinutul acestui text aparţine exclusiv revistei *Dilema veche* şi nu se poate în nici un fel considera că el ar reflecta punctul de vedere al Uniunii Europene.

European Commission

Nicolae DRĂGUŞIN

Pledoarie pentru precedentul judiciar ca izvor de drept

Învestirea precedentului judiciar cu atributul izvorului de drept ar putea avea profunde implicaţii asupra sistemului juridic din România. Într-un interviu acordat în aprilie 2015 de către judecătorul Cristi Danileţ, membru al CSM, jurnalistului Alexandru Lăzescu, magistratul sugerează că problema spinoasă a arestărilor preventive ar putea fi rezolvată prin considerarea practicii judiciare, măcar la nivelul instanţei supreme, ca izvor de drept. Probabil că tocmai aceste implicaţii stau la baza rezervei de a oficializa practica inspirării atît în formularea luărilor de poziţii (cereri de chemare în judecată, întîmpinări), cît mai ales în pronunţarea hotărîrilor judecătoreşti din cazuri asemănătoare din trecut. De la bun început trebuie eliminat ca nefondat orice argument care susţine că includerea precedentului în lista izvoarelor de drept ar însemna uzurparea tradiţiei juridice de inspiraţie franceză (unde se situează şi sistemul de drept românesc) de către tradiţia juridică anglo-americană. Mai mult încă, e foarte probabil ca, în viitorul nu foarte îndepărtat, presiunea pentru oficializarea normativă a precedentului să nu vină dinspre foloasele pe care le-ar putea avea un asemenea lucru, ci dinspre procesul universal al globalizării: internaţionalizarea unei limbi de comunicare (engleza), permeabilizarea frontierelor naţionale şi orientarea practicilor juridice către uniformitate sînt tot atîtea manifestări concrete ale globalizării şi substanţierii acestui proces în ceea ce se numeşte globalitate (găsim şi aici o ilustrare, generică de data aceasta, a principiului potrivit căruia „procedura bate fondul“). Astfel, un pas esenţial în continuarea reformării justiţiei ar fi instituirea practicii judiciare a Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie (ICCJ), cel puţin în materie penală, ca izor de drept prin lege organică, din care să emane norme metodologice de aplicare (sub forma unor ghiduri, îndrumare etc.).

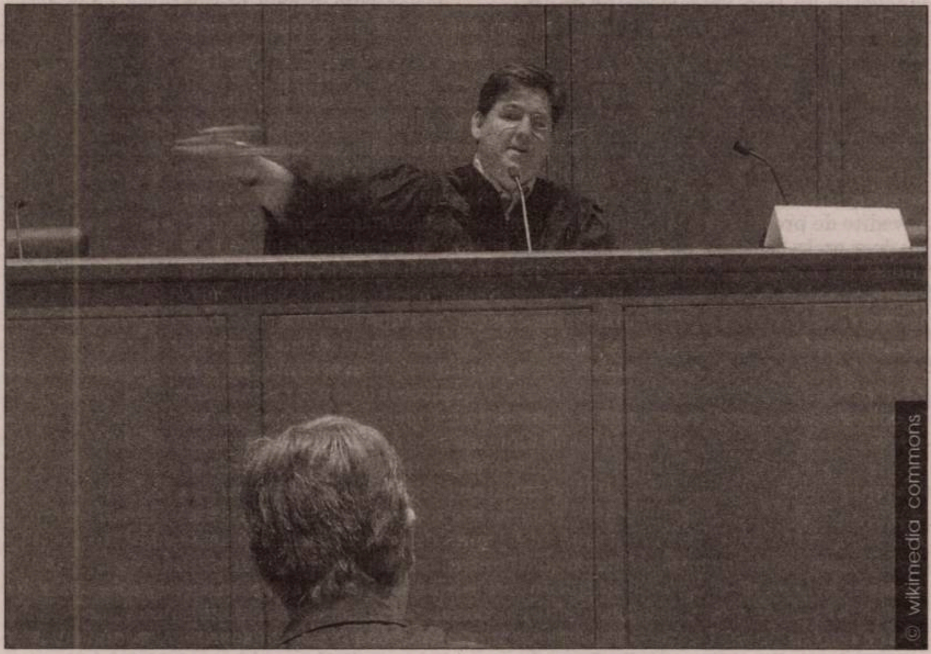
© wikimedia commons

Ipoteză de lucru

Făcînd această introducere, de fapt, am trădat intenţia (ce vine ca efect al unei convingeri) de a documenta în aceste rînduri mai mult argumentele în favoarea precedentului ca izvor de drept decît argumentele contra. Acest lucru nu exclude însă posibilitatea, tot în virtutea globalizării, ca însăşi tradiţia anglo-americană să fie uzurpată, în materie juridică, de cea franceză prin scoaterea precedentului din categoria izvoarelor de drept… În această conjectură, ar fi just, desigur, să vorbim mai curînd despre dezavantajele precedentului ca izvor de drept. Dar, personal, nu cred că va fi cazul despre această din urmă situaţie din simplul motiv că, pe măsură ce descoperim instanţieri ale principiului universal (deci nu doar juridic) potrivit căruia „procedura bate fondul“, atunci cu siguranţă va deveni greu ca cineva să desconsidere precedentul. Astfel, ipoteza acestui articol este aceea că valoarea de izvor de drept a precedentului ar contribui la predictibilitatea actului de judecată (verdictul) şi uniformizarea practicii instanţelor ce alcătuiesc sistemul judecătoresc, precum şi la înzestrarea puterii judecătoreşti cu prerogativa legiferării, adjudecată deja în România ultimilor zece ani de celelalte două puteri – parlamentară şi executivă –, ceea ce conduce la mai buna realizare a idealului echilibrului puterilor; minusul precedentului ar consta în faptul că ar putea servi interesului de conservare a unei situaţii care se cere schimbată (de pildă, în contextul trecerii de la justiţia aservită regimului comunist la justiţia independentă, liberă), riscînd să aşeze interesele de grup deasupra celor generale. Dacă un avantaj se transformă în dezavantaj (şi invers), acest lucru nu depinde decît de conştiinţa juridică a actorilor din sfera dreptului (avocaţi, jurisconsulţi, procurori, judecători, teoreticieni şi chiar experţi judiciari).

Premisa de la care pornesc în argumentarea ipotezei de lucru este următoarea: principiul întîietăţii procedurale în faţa fondului (care în dreptul penal este intangibil) trebuie adăugat într-o tradiţie – aş zice – arhetipală: la început este conceptul sau cuvîntul? Forma sau fondul? Ideea sau fapta? Raţiunea sau acţiunea? Tradiţia continentală (romano-germanică) s-a orientat în decursul istoriei către întîietatea raţiunii din perechile arhetipale enumerate mai sus, în timp ce tradiţia anglo-americană s-a orientat, dimpotrivă, către faptă. Restrîngînd această dezvoltare generică de-a lungul istoriei la domeniul juridic, deosebirea se vede în modul de pronunţare a sentinţei judecătoreşti: convingerea în întîietatea raţiunii se traduce în convingerea că textul normativ (legea, în sens larg) exprimă soluţia, în timp ce primatul faptei face ca dezlegarea unei probleme de drept să ia ca punct de plecare situaţii asemănătoare din trecut. Cu alte cuvinte, precedentul ca izvor de drept exprimă încrederea în adevărul empiric (al faptelor), iar precedentul exclus din categoria izvoarelor juridice exprimă încrederea în adevărul teoretic (al principiilor, legilor etc.). Deşi, aşa cum am arătat, viaţa demonstrează aproape la orice pas adevărul faptelor, al concretului („procedura bate fondul“), acest lucru nu înseamnă automat că excluderea precedentului din lista izvoarelor este un lucru cu necesitate greşit. Orice dilemă poate fi tranşată doar prin discutarea avantajelor şi dezavantajelor, a argumentelor favorabile şi nefavorabile şi prin asumarea unei anumite poziţii într-un context cultural dat.

Argumentare

Aproape orice discuţie despre plusurile şi minusurile precedentului judiciar trebuie să fie aşezată pe trei coordonate: timpul, practicianul dreptului (părţile litigante, jurisconsult, avocat, procuror şi, evident, judecătorul) şi textul normativ. Timpul, în cuprinsul căruia se petrec fără încetare faptele juridice, deseori intră în relaţie conflictuală cu textul: de cîte ori nu se întîmplă ca textul normativ să tacă în faţa faptelor pentru că acestea nu aveau cum să fie anticipate de către legiuitor şi, în mod reciproc, de cîte ori nu s-a observat situaţia în care succesiunea coerentă a unor fapte inspiră legiuitorul în redactarea unui nou act normativ? În măsura în care se acceptă diferenţa (care, în unele circumstanţe, înseamnă complementaritate, dar în cele mai multe înseamnă conflictualitate) dintre timp şi text, atunci se pune întrebarea cum se administrează relaţia dintre cele două. În funcţie de statutul pe care îl ocupă precedentul în sistemul juridic, administrarea relaţiei dintre timpul faptelor (juridice) şi textul normativ cade în sarcina doar a legiuitorului, care trebuie să aibă grija adecvării lor pentru ca societatea să nu intre în criză (cazul în care precedentul are doar valoare orientativă pentru practicienii dreptului) şi cade în sarcina legiuitorului şi a judecătorului (cazul în care precedentul are valoare normativă, fiind izvor de drept).

Trecutul, fiind deja întîmplat,
este mai cert decît viitorul.

Forma sau fondul? Ideea sau fapta?
Raţiunea sau acţiunea?

Dacă analizăm articularea precedentului judiciar cu timpul în cele două dimensiuni direct relevante pentru abordarea juridică (trecutul şi prezentul), atunci întrebarea care se pune este în ce măsură precedentul trebuie să împiedice interpretarea creatoare a textului normativ în relaţie cu un anumit fapt (de unde potenţialul de schimbare, de orientare a prezentului către viitor). Reciproca acestei întrebări poate fi formulată astfel: în ce măsură este justificat ca prezentul, prin forţa normativă a precedentului, să fie făcut prizonier al trecutului (de unde potenţialul conservator, de ghidare a prezentului după trecut)? Cred că răspunsul la această întrebare nu trebuie să ocolească chestiunea certitudinii: trecutul, fiind deja întîmplat, este mai cert decît viitorul, care este neîntîmplat încă. Dacă pentru revoluţionari, idealişti, orientarea către un viitor ipotetic (schiţat prin vis) în detrimentul trecutului sigur (cunoscut prin amintire şi, în general, memorie) reprezintă chiar propria *raison d'être*, pentru sistemul juridic una din valorile fundamentale este predictibilitatea, adică certitudinea, siguranţa circuitului juridic. Or, precedentul ca izvor de drept, prin raportarea sa la trecut vine să îndeplinească această cerinţă fundamentală a predictibilităţii actului de justiţie. Desigur, este poate la fel de riscant atunci cînd, în numele unui abuz de predictibilitate, se evită o schimbare care se dovedeşte necesară, fie şi pe calea interpretării creatoare, îndrăzneţe. Dar în ambele situaţii, ridicarea precedentului la rangul de izvor de drept nu vine să împiedice actul de judecată deoarece actorii juridici au întreaga libertate de a opta între izvoarele de drept: legea, cu posibilitatea de a se lăsa interpretată creator, în sensul schimbării, sau precedentul, cu posibilitatea de a te racorda, în pronunţarea unei sentinţe, la un fapt deja întîmplat. Pînă la urmă, dreptatea sau nedreptatea unui precedent juridic se verifică din perspectiva consecinţelor pe care le-a produs în timp hotărîrea rămasă definitivă şi irevocabilă. Pînă la argumentarea raţională împotriva sau în folosul unei hotărîri definitive, efectele pe care aceasta le produce în timp decid în mod obiectiv dacă este justificat ca, în speţe asemănătoare, să fie invocată ca precedent sau nu. Astfel, dacă o hotărîre judecătorească are sau nu valoare de precedent depinde foarte mult de actorii juridici (părţile în litigiu, procurori şi, în special, judecători); cu alte cuvinte, enunţarea precedentului ca izvor nu înseamnă în mod obligatoriu că fiecare hotărîre rămasă definitivă va deveni obligatoriu sursă juridică pentru speţe asemănătoare, deoarece pentru ca precedentul să existe, el trebuie invocat. În egală măsură, a urmări efectele produse de o hotărîre definitivă corespunde întru totul ideii că dreptul este viu şi nu literă moartă. Prin precedent ca izvor de drept, trecutul, cu toate învăţămintele pe care le aduce, rămîne viu în prezent, viitorul însuşi fiind mai uşor de anticipat: aceasta este formula stabilităţii pe care o reclamă dreptatea sistemului de justiţie şi acesta este acel timp al prezentului continuu pe care gramatica limbii engleze îl afirmă în mod unic (nu este, deci, întîmplător faptul că, dintr-o perspectivă socio-lingvistică, prezentul continuu are ca formă de manifestare, în plan juridic, precedentul ca izvor de drept).

La nivel psihologic, ocolirea precedentului din rîndul izvoarelor de drept reflectă, prin încrederea deplină în capacitatea raţiunii (individuale) de a încadra o faptă într-o normă juridică, nevoia de a proteja orgoliul judecătoresc. Vorbim despre orgoliu judecătoresc în acelaşi stil în care diferiţi autori au vorbit despre orgoliul filozofic (de pildă, G. Papini, Robert C. Tucker despre filozoful idealist german G.W.F. Hegel): încrederea excesivă în adevărul şi justeţea propriului raţionament, cel mai adesea în contrapartidă la alte raţionamente. Deci nu este vorba aici despre orgoliul personal, ci mai curînd despre orgoliul profesional, căci n-ar fi cu totul lipsită de realism ipoteza după care un om, altminteri modest, într-o anumită poziţie profesională devine orgolios. Impactul precedentului ca izvor de drept asupra raţionamentului juridic nu poate fi neglijat deoarece într-o speţă dedusă judecăţii, magistratul poate fi ţinut de soluţia pronunţată de alţi magistraţi înaintea lui (care să-i fie încă contemporani sau nu). Nepunînd aici problema orgoliului în termeni personali, ci profesionali, în mod firesc efectele orgoliului n-ar trebui documentate atît în termeni morali, cît mai ales în termeni juridici. Atunci cînd un magistrat se pronunţă asupra unui caz ce-i este dedus judecăţii, încrederea în dreptatea propriului raţionament juridic nu doar că îl face să fie insen-

Privilegierea raţiunii individuale declasifică una din cele trei puteri fundamentale ale statului.

sibil (dacă nu chiar ignorant) la speţe similare, dar îl poate tenta să dea un verdict total opus. Iată de ce efectul major al refuzului de a include precedentul între izvoarele de drept şi, pe cale de consecinţă, al orgoliului profesional este subminarea actului de justiţie prin pronunţarea de hotărîri opuse una alteia pe speţe similare şi chiar identice (adică aceeaşi încadrare faptă – normă juridică). Din punctul meu de vedere, soluţiile opuse la speţe identice (adică practica neunitară a instanţelor de judecată) reflectă nedreptatea majoră a sistemului de justiţie, adică eşecul ei. Din acest motiv, un alt avantaj al precedentului ca izvor de drept constă în garanţia pe care acesta o introduce cu privire la practica unitară a instanţelor de judecată, la toate nivelurile.

Predictibilitatea actului juridic şi uniformitatea practicii judiciare sînt cele două idealuri pe care, pînă aici, le-am pus în legătură cu instituirea precedentului cu atributul izvorului de drept. Cele două idealuri sînt într-o firească legătură reciprocă deoarece orice este predictibil este uniform şi, în mod corelativ, tot ceea ce este uniform este şi predictibil. Dar a vedea lucrurile doar în aceşti termeni este o capcană teoretică în care nu ar trebui să se cadă. Cea mai mare dificultate la adresa principiilor de bază ale justiţiei drepte şi echitabile (predictibilitatea şi uniformitatea) vine din zona faptelor. A fost deja spus că, într-o lume în care schimbarea a devenit principala regulă, faptele se vor afla aproape în fiecare situaţie cu cel puţin un pas în faţa normelor juridice. Aşa se explică o importantă critică a sistemului juridic, venită pe filiera filozofiei materialist-dialectice, potrivit căreia dreptul reprezintă un instrument al conservatorismului, al protejării *statu quo*-ului şi chiar al justificării unei stări de fapt. Din această perspectivă, precedentul juridic ca izvor de drept ar echivala cu o frînă de mînă trasă în urcarea unei rampe. Altfel spus, ceea ce este uniform şi predictibil poate introduce în blocaj. Totuşi, precedentul juridic, chiar şi cînd are statutul unui izvor de drept, nu împiedică nuanţarea sau chiar răsturnarea acestuia într-o soluţie pronunţată ulterior. Evident, ceea ce conduce la nuanţarea şi negarea precedentului (a unui raţionament trecut) este raţionamentul prezent. Este adevărat, răsturnarea unui precedent juridic nu este ceva obişnuit şi tocmai din acest motiv, atunci cînd se întîmplă, evenimentul are anvergură istorică. Iată de ce motivarea unei soluţii la un litigiu care răstoarnă o anumită tradiţie juridică nu reflectă doar un raţionament juridic (relevant pentru ştiinţa dreptului), ci trebuie văzută într-o cheie stilistică, istorică etc. Cu alte cuvinte, orice hotărîre judecătorească care, prin forţa sa juridică, contrazice o hotărîre anterioară într-un caz similar capătă anvergura unui eveniment istoric, relevant pentru cunoaştere şi în egală măsură pentru funcţionarea unei societăţi în acord cu idealul propriu de viitor. Cu titlu de exemplu, nu trebuie ignorat faptul că pledoariile unor avocaţi precum Titu Maiorescu, Barbu Ştefănescu Delavrancea sau sentinţele pronunţate de judecători (aşa cum a fost cazul Judecătoriei Ilfov în disputa constituţională din 1912, ca urmare a cazului înaintat de Societatea Publică de Tramvaie Bucureşti) depăşesc graniţele ştiinţei juridice pentru a deveni contribuţii la cunoaşterea umană, în ansamblul său. La nivel general, se poate conchide spunînd că, dacă rezultatul unei schimbări nu poate fi în totalitate anticipat, garanţia contra efectelor negative trebuie să vină din dificultatea de a o realiza: autorii schimbărilor care s-au dovedit benefice au ieşit din anonimat pentru a rămîne figuri istorice (de la avocaţi, judecători pînă la şefi de state). Atunci cînd schimbarea este înţeleasă ca posibilitate de a pronunţa hotărîri contradictorii pe speţe similare, atunci întregul sistem social intră în blocaj.

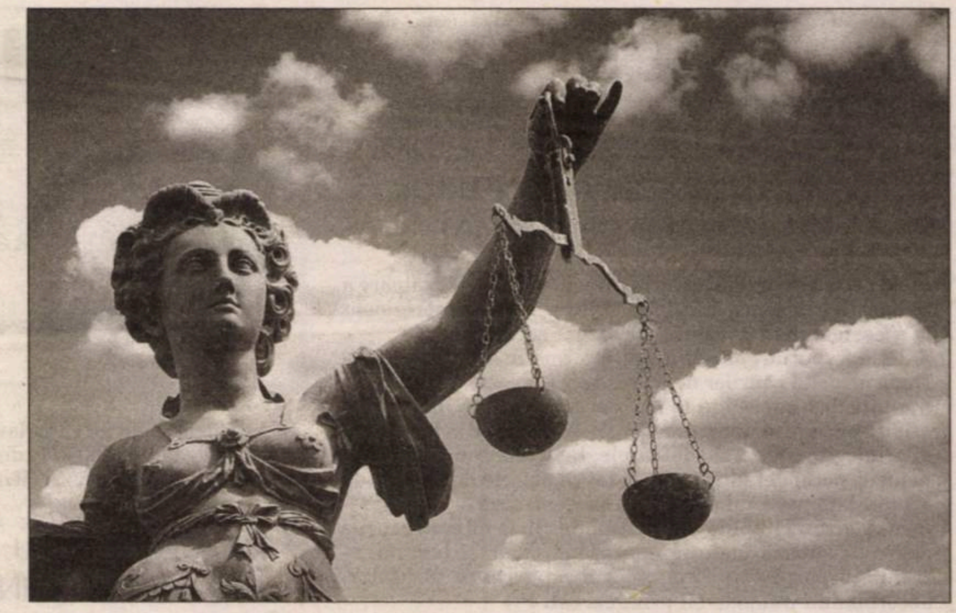

Paradoxul face că menajarea orgoliului raţiunii individuale, în detrimentul raţiunii colective (atunci cînd o hotărîre ce exprimă raţiunea individuală, a judecătorului, este invocată ulterior cu titlul de precedent, ea devine în mod automat raţiune colectivă care, în termeni generici, exprimă greu traductibilul concept englezesc *the common sense)*, prin excluderea precedentului din seria izvoarelor de drept, se întoarce împotriva puterii judecătoreşti, în ansamblul ei. Cu alte cuvinte, privilegierea raţiunii individuale declasifică una din cele trei puteri fundamentale ale statului. Motivul este simplu: cu excepţia situaţiilor de recurs în interesul legii, limitarea soluţiei pronunţate de judecător la părţile litigante are ca efect relativa marginalitate (nu şi marginalizare!) a puterii judecătoreşti care, spre deosebire de celelalte puteri (executivă şi legislativă), nu are un impact social direct. Ba mai mult, impactul social al unei hotărîri cu titlu definitiv pronunţată de instanţă nu are doar un efect indirect (prin instilarea temerii de a încălca legea, ca mijloc pedagogic), ci şi relativ: o sancţiune în materie civilă poate fi ocolită cu speranţa că, în aceeaşi situaţie *de facto*, judecătorul ar putea gîndi/interpreta diferit, acesta nefiind ţinut în verdict de speţele anterioare. Ridicarea precedentului la rangul de izvor nu ar face altceva decît să înzestreze puterea judecătorească cu prerogativa legiferării pe care puterea executivă şi-a adjudecat-o oricum în mod direct prin mecanismul delegării (Ordonanţele de Guvern) şi indirect prin iniţiativa legislativă. În acest moment, cu excepţia recursului în interesul legii care, constituţional vorbind, se promovează în condiţii destul de restrictive, puterea judecătorească nu are atribuţii de legiferare nici prin dreptul la iniţiativă legislativă (în mod indirect) şi nici prin precedentul judiciar (în mod direct). Această afirmăţie însă obligă la o sumară reflecţie despre prerogativa legiferării: ce este ea? Şi cum ar influenţa aceasta principiul separaţiei puterilor? În primul rînd, puterea de a legifera este cea mai înaltă expresie a suveranităţii. Deoarece suveranitatea este unică şi indivizibilă, această prerogativă trebuie asumată de toate cele trei puteri care o formulează la nivel statal (desigur, fiecare în felul în care îi este specific): parlamentară, executivă şi judecătorească. În plus, acest lucru ar servi drept expresie instituţională (deci concretă, imediată) a principiului egalităţii. Idealul echilibrului puterilor în stat, în sensul de *checks and balances*, este mult mai fezabil la nivelul egalităţii (prin încredinţarea prerogativei legiferării celor trei puteri) decît la nivelul unei ierarhii a egalilor. În acest moment, cel puţin în ceea ce priveşte Constituţia României, se poate spune că Parlamentul funcţionează ca putere originară, deci *primus inter pares*. Această problemă s-a pus, de pildă, în clipa în care influenţarea măsurilor de aplicare a legislaţiei privind combaterea corupţiei (Codurile penal şi de procedură penală, la fel ca şi Legea 78/2000 privind prevenirea, descoperirea şi sancţionarea faptelor de corupţie) nu s-a mai produs prin interferenţe instituţionale, ci prin chiar modificarea legislaţiei de către Parlament. Or, instituirea precedentului judiciar cu valoare de izvor n-ar face altceva decît să ridice Justiţia la acelaşi nivel cu Parlamentul (în ceea ce priveşte prerogativa legiferării) şi, în plus, ar servi drept garant suplimentar al independenţei justiţiei faţă de imixtiunea jocurilor de putere politică din Parlament şi Executiv. Un eventual conflict de izvoare de drept n-ar putea fi tranşat decît de tribunalul constituţional (Curtea Constituţională a României).

Concluzie

Prin enunţarea avantajelor care însoţesc ridicarea precedentului la demnitatea de izvor de drept la fel ca şi dezavantajul, mi-am propus să arăt importanţa conştiinţei individuale (morale şi juridice) a actorilor în procesul de drept (jurisconsulţi, teoreticieni sau doctrinari, avocaţi, procurori, judecători, experţi judiciari). Dar dacă orice lucru, fiind un instrument, are o valoare pozitivă sau negativă în funcţie de conştiinţa persoanei care îl foloseşte (cuvîntul care jigneşte *vs* cuvîntul care mîngîie), precedentul poate fi unul din aspectele care se sustrag acestui principiu întrucît, prin enunţare la nivelul hotărîrii judecătoreşti şi prin invocare ulterioară, el concentrează trecutul şi prezentul, în orizontul viitorului care reflectă principiul unităţii, exprimat la nivel socio-lingvistic prin ceea ce se numeşte „prezentul continuu". Cum justiţia are vocaţia unităţii în numele dreptului natural, preferat dreptului pozitiv după experienţa tragică a comunismului şi fascismului (inclusiv nazismul), din această unitate decurg predictibilitatea şi uniformitatea practicii judecătoreşti. Astfel, la limită, putem îndrăzni afirmaţia potrivit căreia precedentul ca izvor de drept reprezintă o garanţie a dreptăţii şi echităţii sistemului de justiţie. Totuşi, nu poate fi ignorat nici riscul major al precedentului: invocarea acestuia pentru a ascunde o slăbiciune (un raţionament juridic deficitar), o pasivitate sau un interes care reflectă un grup şi nu întreaga comunitate naţională. În plus, precedentul ar fi greu de exportat de la o regiune la alta întrucît specificul contextual va face diferenţa între precedente, întemeiate pe similaritatea faptă şi text. Cu alte cuvinte, contextul sau împrejurările au o contribuţie semantică greu de neglijat şi, totodată, greu de cuantificat în înţelegerea similarităţii dintre faptă şi norma juridică.

Nicolae Drăguşin *este doctor în filozofie, lector universitar la Universitatea Creştină „Dimitrie Cantemir" Bucureşti, cercetător postdoctoral la Universitatea Bucureşti.*

PUBLICITATE

SPECTACULIS
THE RED ARMY CHOIR
ORCHESTRA AND BALLET
MVD ACADEMIC ENSEMBLE conducted by General VIKTOR ELISEEV
22-23 SEPT
ORA 20:00
SALA PALATULUI
LA CEREREA PUBLICULUI ŞI ÎN:
22 SEPTEMBRIE
ORA 20:00
FGL
CCECRR
www.ccecrr.ro
BUCOVINA
adevărul
DILEMA
URBAN
Gabo

Cu ochii-n 3,14

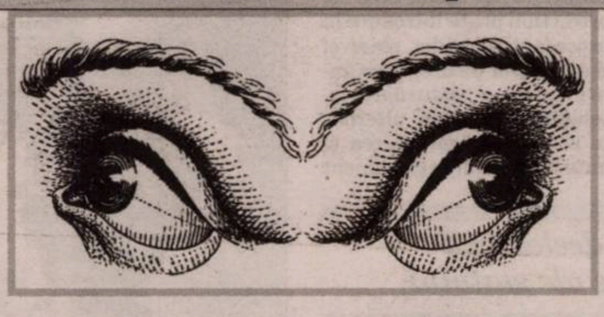

CE V-A IMPRESIONAT LA ACEASTĂ CANTITATE IMENSĂ DE GÎNDIRE? GENERAREA CONŞTIINŢEI DE SINE (SĂ-ŢI ASCULŢI SINELE INTERIOR CU BĂGARE DE SEAMĂ)

■ La televizor, dialog între un reporter şi o vizitatoare a Salinei Ocnele Mari, din judeţul Vîlcea: „Ce v-a impresionat la această mină?“ „Modul… de sare… cum e“. (**D. S.**)

■ Au apărut găurile negre informatic-informaţionale! După modelul găurilor negre cosmice („obiecte astronomice limitate de o suprafaţă în interiorul căreia gravitaţia este atît de puternică, încît nimic nu poate scăpa din interiorul ei“), televizoarele, calculatoarele, tabletele sau smartphone-urile pot fi definite, în fond, tot ca obiecte delimitate de o suprafaţă (ecranul plat), care concentrează o cantitate imensă, virtual infinită, de informaţie. Şi, la fel cum găurile negre devorează materia, absorbind chiar şi lumina, ecranul dispozitivelor electronice îl captează pe utilizator, absorbindu-i iremediabil privirea. (**M. P.**)

■ Într-un supermarket, o bunică şi o fetiţă, în jur de 5 ani, simpatică foc. Fetiţa dispare, la un moment dat, apoi reapare. „M-am uitat la acadele!“. Bunica: „N-ai voie!“. Fetiţa, cu înţelepciune: „Ştiu că n-am voie. Doar m-am uitat…“. Apoi, după, cîteva secunde de gîndire: „Cînd mă fac bine o să-mi cumpăr o acadea!“. Bunica tace. Iar fetiţa spune, revoltată şi, în acelaşi timp, uşor amuzată: „Eu nu înţeleg de unde boala asta. De unde a venit ea tocmai la mine?“. Fetiţa părea sănătoasă. Şi m-am gîndit, la rîndul meu, cu amărăciune: de unde vin bolile astea ca să le chinuie pe bietele, adorabilele fetiţe? Să plece! (**A. P.**)

■ O echipă de cercetători a reuşit să creeze iluzia unei „prezenţe“ în laborator. Ei au demonstrat că „sentimentul unei prezenţe“ se formează prin alterarea semnalelor senzomotorii din creier implicate în generarea conştiinţei de sine prin integrarea informaţiilor legate de mişcările şi poziţia corpului nostru în spaţiu. Experimentul a constat în interferarea cu aceste semnale senzomotorii ale participanţilor, astfel încît creierele lor au identificat propriile semnale ca fiind ale corpului altcuiva. Nici fantomele nu mai sînt ce-au fost. (**M. C.**)

■ Pe un site, destinat sfaturilor pentru părinţi, un articol despre binefacerile egoismului. Cu cît eşti mai egoist, spune articolul, cu atît vei avea relaţii mai bune, vei fi mai fericit şi te vei obişnui să-ţi asculţi sinele interior. Cum să urmezi asemenea sfaturi altruiste despre egoism? (**S. G.**)

■ „ART. 8 Automobilele nu se vor putea lua la întrecere, nici nu vor putea merge alături sau pe aleele destinate bicicliştilor. ART. 9 Conductorii vor fi cu băgare de seamă şi vor opri imediat ori de cîteori automobilul ce conduc ar putea fi o cauză de accidente, de desordine ori de împiedicare a circulaţiunei. ART. 10 Conductorul nu-şi va părăsi niciodată automobilul fără să fi luat măsurile necesare pentru a preîntîmpina orice accident şi orice pornire intempestivă a vehiculului. ART. 11 Toţi aceia care vor contraveni acestor dispoziţiuni se vor ancheta şi da judecăţii. În caz de recidivă, se va retrage permisul de circulaţiune pe un timp pînă la 15 zile. În caz de rea voinţă bine constatată, adică după trei condamnări, conductorul va fi pus a trece un nou examen în faţa Comisiunei. Permisul de circulaţie nu se va putea retrage definitiv decît în urma avisului A.C.R.“ „Regulament pentru Circularea automobilelor în Bucureşti“, Ordonanţa No. 171, din 22 martie 1905, [ss.] Prefectul Poliţiei, D. Moruzzi (**R. M.**)

AM CERUT ŞI EU, CA TOT OMU', UN DEŞERT ŞTIINŢIFIC, DAR NU ÎNŢELEG DE CE FACEM ACELEAŞI LUCRURI ŞI PE PĂMÎNT, ŞI PE APĂ

■ Am cerut şi eu, ca tot omu', o adeverinţă de salariu. Cînd am primit-o, am văzut că, de fapt, am trei salarii: salariul de încadrare, salariul de bază şi salariul net. Banii sînt tot ăia, dar ideea că am trei salarii mi-a dat, aşaaa, o senzaţie plăcută. (**M. V.**)

■ Rover-ul Curiosity străbate, din 2012, planeta Marte şi transmite zilnic fotografii de pe traseu. NASA a publicat recent o serie de imagini de mare rezoluţie realizate de Curiosity. Cei care urmăresc site-ul au început să caute în aceste fotografii, ce înfăţişează un deşert plin de roci, urme de viaţă. Şi le-au găsit: un crab, o şopîrlă, o veveriţă. Fiecare vede ce vrea să vadă. (**M. M.**)

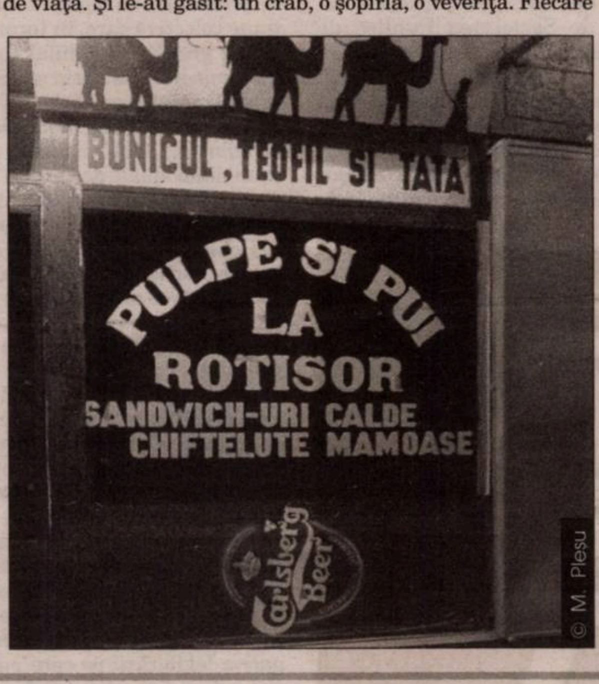

© M. Pleşu

■ *Libération*, 29 august 2015: „Potrivit unui studiu ştiinţific, studiile ştiinţifice nu sînt fiabile“. (**L. V.**)

■ „Bună ziua. Eu sînt Marcel Gentoiu, geamantanul care participă alături de Poliţia Română în campanii de prevenire a furturilor de şi din bagaje“, le spune Marcel călătorilor pe lîngă care trece atunci cînd se plimbă prin gara din Braşov. Înţeleg de ce-l cheamă Gentoiu, dar nu înţeleg de ce-l cheamă Marcel. (**L. V.**)

■ Scrollezi pe Internet şi toate ştirile sau informaţiile sînt *„mind blowing“*, *„ground breaking“*, *„life changing“*, *„restoring your faith in…“*, *„everything will change forever“* etc. Ai zice că în fiecare zi omenirea se redefineşte din temelii, cînd, de fapt, sîntem aceiaşi şi facem aceleaşi lucruri de mii de ani. (**M. C.**)

■ La Boston am călătorit cu o incredibilă, dar reală variantă a lui Chitty Chitty Bang Bang: un autobuz numit Duck (Raţa), care mergea şi pe pămînt, şi pe apă. La un moment dat, cobora o pantă, roţile intrau automat înăuntru, pe sub ea, şi începea să plutească pe rîul local. (**I. P.**)

ORI AM ÎNNEBUNIT CU TOŢII, ORI NU CONTEAZĂ CINE A DEPĂŞIT EPUIZAREA

■ În clasamentul FIFA pe naţiuni, echipa de fotbal a României se menţine pe incredibilul loc şapte, înaintea unor echipe ca Olanda, Italia sau Spania. Ori am înnebunit cu toţii, ori clasamentul ăsta e luat, din greşeală, din cine ştie ce altă lume, gen Second Life. (**A. M.**)

■ Mă sună un jurnalist de la un radio (nu contează cine şi de unde) şi-mi zice: „Aş vrea să comentaţi iniţiativa de a organiza un tîrg de carte pe litoral“. Zic: „Mă scuzaţi, nu sînt la curent, am fost cam ocupat în ultima vreme, nu ştiu ce să spun“. Zice: „Păi, puteţi să spuneţi că e o iniţiativă bună, aduce cartea mai aproape de cititor, cam aşa…“. În fine. I-am repetat omului că nu comentez ce nu ştiu şi-am încheiat discuţia. Dar vin şi zic: dragi colegi jurnalişti, nu ne-ajung toate smintelile din jur, ne mai smintim şi între noi? (**M. V.**)

■ Bono, solistul trupei irlandeze U2, a devenit cel mai bogat star pop din lume, cu o avere de aproximativ 1,6 miliarde de dolari, după ce a investit în compania care administrează reţeaua de socializare Facebook. Nici înainte n-o ducea rău, dar acum l-a depăşit pe Paul McCartney, fostul solist al grupului The Beatles, care are o avere estimată la 1,16 miliarde de dolari. (**A. M. S.**)

■ Dacă sînteţi pasionaţi de cifre, de pe site-ul worldometers.info puteţi afla diverse numărători. De pildă, cînd m-am uitat eu, înainte de criza imigranţilor, pe Pămînt trăiau 7.331.128.713 oameni, dintre care 3.171.058.189 folosesc Internetul, postînd 2.112.364 de opinii zilnic. 794.140.314 persoane sînt malnutrite (16.293 mor zilnic de foame, iar 7.343.252 de boli), în timp ce 1.611.589.788 sînt supraponderali. În fiecare an se publică 1.426.556 de cărţi noi şi în fiecare zi sînt fumate 8.064.532.542 de ţigări. În fiecare an sînt despădurite 2.941.939 de hectare de pădure, iar seceta deşertifică alte 6.788.405 de hectare. 226.292.048.736 de dolari sînt cheltuiţi în mod ilegal pe droguri. Au mai rămas puţin peste 59.400 de zile pînă la epuizarea rezervelor de gaze naturale ale Terrei. (**M. C.**)

PUBLICITATE

www.fnt.ro
FNT FESTIVALUL NAŢIONAL DE TEATRU
Bucureşti Ediţia a 25-a 2015
Ediţie desfăşurată sub înaltul patronaj al Preşedintelui României
23 OCTOMBRIE – 1 NOIEMBRIE
PRODUCĂTORI:
UNITER
PROIECT CULTURAL FINANŢAT DE:
MINISTERUL CULTURII
SPONSOR PRINCIPAL:
BRD GROUPE SOCIETE GENERALE
EVENIMENT REFLECTAT DE:
TVR
PARTENER DE TRADIŢIE:
PARTENERI:
INSTITUTUL CULTURAL ROMÂN
TAROM
GRAND
SPONSOR:
PARTENERI MEDIA PRINCIPALI:
adevărul
DILEMA
PARTENERI CULTURALI:
igloo
rfi ROMÂNIA
Artmark
CU SPRIJINUL:
MOL

Biblioteca „ASTRA“ SIBIU

Biblioteca „ASTRA"
– SIBIU –

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)
DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XII** ■ nr. **605** ■ 17-23 septembrie 2015 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

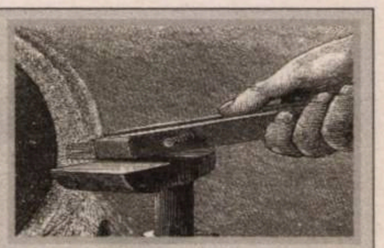

Ovidiu NAHOI

EU și **UE** 5

ANDREI PLEȘU

„Inflația politicului“

pagina **3**

MARIA IORDĂNESCU

„Copiii noștri și copiii lor“

pagina **13**

SOFI OKSANEN

„Un leu în cușcă“

paginile **22-23**

Plictisul

> *„Cum vreți ca astăzi cultura să nu fie decadentă, cînd îi lipsesc două ingrediente principale: trîndăvia și plictiseala?“*
>
> *LOUIS DE BROGLIE*

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

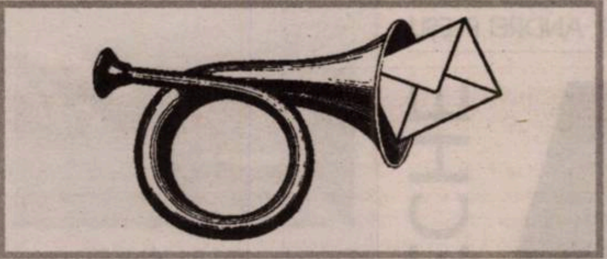

turneu de inbox

NR. 603

Articolul lui Valeriu Nicolae, „Am încercat şi eu să fug"

Problema e mai complexă

Mulţumim pentru experienţa împărtăşită. E foarte relevantă în contextul curent. Totuşi, cred că problema aceasta are mult prea multe laturi, dincolo de cea financiară.

Din punctul meu de vedere, problema principală a adoptării refugiaţilor nu o reprezintă incapacitatea financiară a Europei, ci incapacitatea lor – a imigranţilor/refugiaţilor – de a se integra. Aţi spus bine că problema în statele de provenienţă ale refugiaţilor o reprezintă ura unora împotriva celorlalţi, diferenţele majore de mentalitate, lipsa capacităţii de a accepta că şi alţii ar putea avea dreptate, că şi alţii au dreptul la libertate de gîndire. În acest moment, sutele de mii de refugiaţi nu vin cu speranţa unui ajutor, ci – aşa cum vociferează cu toată puterea – vin pentru a-şi cere drepturile. Consideră că e dreptul lor să ajungă în Germania, consideră că e dreptul lor să primească ajutoare sociale, să primească o casă. Mai devreme sau mai tîrziu vor considera că e dreptul lor să ceară schimbarea mentalităţii viitorilor lor vecini, chiar cu preţul morţii (vezi cazul Luton, UK: https://www.youtube.com/watch?v=nP0XTvuRycY).

Sînt sigur că problema nu este numărul mare de imigranţi, ci intoleranţa lor faţă de comunităţile în care vor să ajungă.

Chiar şi în cea mai grea încercare a vieţii lor – traversarea mării înspre Grecia –, cînd ar fi trebuit să le pese mai mult ca niciodată unora de ceilalţi, nu s-au sfiit să omoare nişte confraţi doar pentru că erau creştini: http://www.dailymail.co.uk/news/article-3044584/Pray-Allah-ll-throw-overboard-Muslims-ordered-Christians-punctured-dinghy-African-migrants-sank-Mediterranean.html.

Exemplele pot continua, dar, desigur, generalizările pornind de la nişte cazuri spicuite de pe Internet nu sînt bune niciodată. Însă aceste exemple ne învaţă că nu poţi să te arunci cu capul înainte fără să îţi iei mai întîi nişte măsuri de siguranţă. Şi cred că aici sîntem blocaţi: cum asigurăm securitatea Europei fără a sacrifica vieţile unor oameni nevinovaţi?

adăugat de Cătălin Trandafir
la 6 septembrie

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

■ Lungmetrajul *Nina*, povestea interpretei şi pianistei de muzică jazz Nina Simone, regizat de Cynthia Mort, cu Zoe Saldana în rol principal, va fi lansat în luna decembrie a.c. Directorul de imagine al filmului este Mihai Mălaimare Jr., elogiat, printre altele, şi pentru imaginea filmului *A Walk Among the Tombstones* (2014), regizat de Scott Frank, cu Liam Neeson în distribuţie. Nu-l rataţi. (Matei Pleşu)

■ „Colţul copiilor", rubrica zilnică din emisiunea matinală de la Radio România Actualităţi. Merită să lăsaţi deoparte orice aţi face pe la 10 fără ceva, pentru a asculta cîteva minute o pilulă de înţelepciune simpatică şi surprinzătoare, cum numai glasurile copiilor pot rosti. (Mircea Vasilescu)

■ Pe 18 septembrie va fi cea de-a şasea ediţie a Nopţii Albe a Filmului Românesc. Un maraton nocturn la care sînt aşteptaţi spectatorii din Bucureşti şi Cluj. Programul şi locurile în care se va desfăşura acest eveniment le găsiţi aici: www.romfilmpromotion.ro. Intrarea este liberă, iar oferta bogată: lungmetraje de ficţiune, documentare, scurtmetraje. În premieră la Noaptea Albă, va rula şi cel mai recent lungmetraj al regizorului Radu Muntean – *Un etaj mai jos*, care va intra pe ecrane săptămîna viitoare. (Ana Maria Sandu)

■ Robert Şerban în dialog cu Şerban Foarţă, sau *Naraţiunea de a fi* (Editura Humanitas, 2013), o carte minunată despre literatură şi despre cum (ar trebui să) ne raportăm la ea. Apar în această carte indicii, ba chiar instrucţiuni despre cum ar trebui citite poemele lui Şerban Foarţă. (Matei Martin)

■ Ediţia Festivalului Internaţional de Muzică de Cameră SoNoRo va avea loc între 30 octombrie şi 16 noiembrie 2015, la Bucureşti, Arad, Cluj şi Iaşi. „Vise şi visuri" pare a fi tema centrală a acestei ediţii aniversare care înscrie un deceniu pe agenda culturii muzicale internaţionale, programul reunind piese în grupaje cu titluri sugestive: „Journal of Dreams", „The Night Vision", „The Dreamers", „Il Sogno", „Spoken Dreams", „Mozart: Radiography of Dreams". Alături de muzicienii binecunoscuţi publicului SoNoRo, vor concerta nume de prestigiu ale muzicii clasice internaţionale, precum pianistul Konstantin Lifschitz, violoniştii Andrey Baranov, Anna-Liisa Bezrodny, Marc Bouchov, Alissa Margulis, Daniel Rowland, violonceliştii Alexander Bouzlov, Alexander Chaushian, Jan-Erik Gustafsson, clarinetistul Michel Lethiec, oboistul Ramón Ortega Quero, acordeonistul Srdjan Vukasinovic, duo-ul Lucian Ban şi Mat Maneri, Cvartetul Casal şi orchestra elveţiană Chaarts. Biletele şi abonamentele la preţuri promoţionale s-au pus deja în vînzare. Amănunte pe www.sonoro.ro. (Ruxandra Mihăilă)

■ În piaţa Obor – hala veche, chiar la intrare, la concurenţă cu micii autohtoni, a apărut o dugheană cu mîncare chinezească făcută pe loc. Trei *wok*-uri, trei chinezi – două femei şi un bărbat care abia dacă o rup pe româneşte, însă te poţi înţelege în limbajul universal al semnelor, ca să-ţi alegi tăieţei, supe, colţunaşi (fierţi sau prăjiţi), legume, porc, pui, vită şi orez din partea casei, la preţuri de nimic. Iar mîncarea n-are nici o legătură cu lanţurile de fast-food-uri şi restaurante asiatice din Bucureşti, e ca la ei acasă, adică în China. Şi credeţi-mă că după am încercat mai de toate în materie de „chinezisme" *made in* România, chiar mă pricep. (Adina Popescu)

■ *Ricki and the Flash* (2015, Jonathan Demme) – un film agreabil, pe care Meryl Streep îl duce dincolo de limitele lui evidente, reabilitînd, pe cunoscuta linie feministă, şi atît cît se poate, imaginea mamelor care îşi sacrifică familiile pentru vocaţiile lor. (Iaromira Popovici)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Afaceri reuşite**
- **Îndatorarea**
- **Răbdarea**
- **Toma Caragiu**

album dilematic

Dana Catona

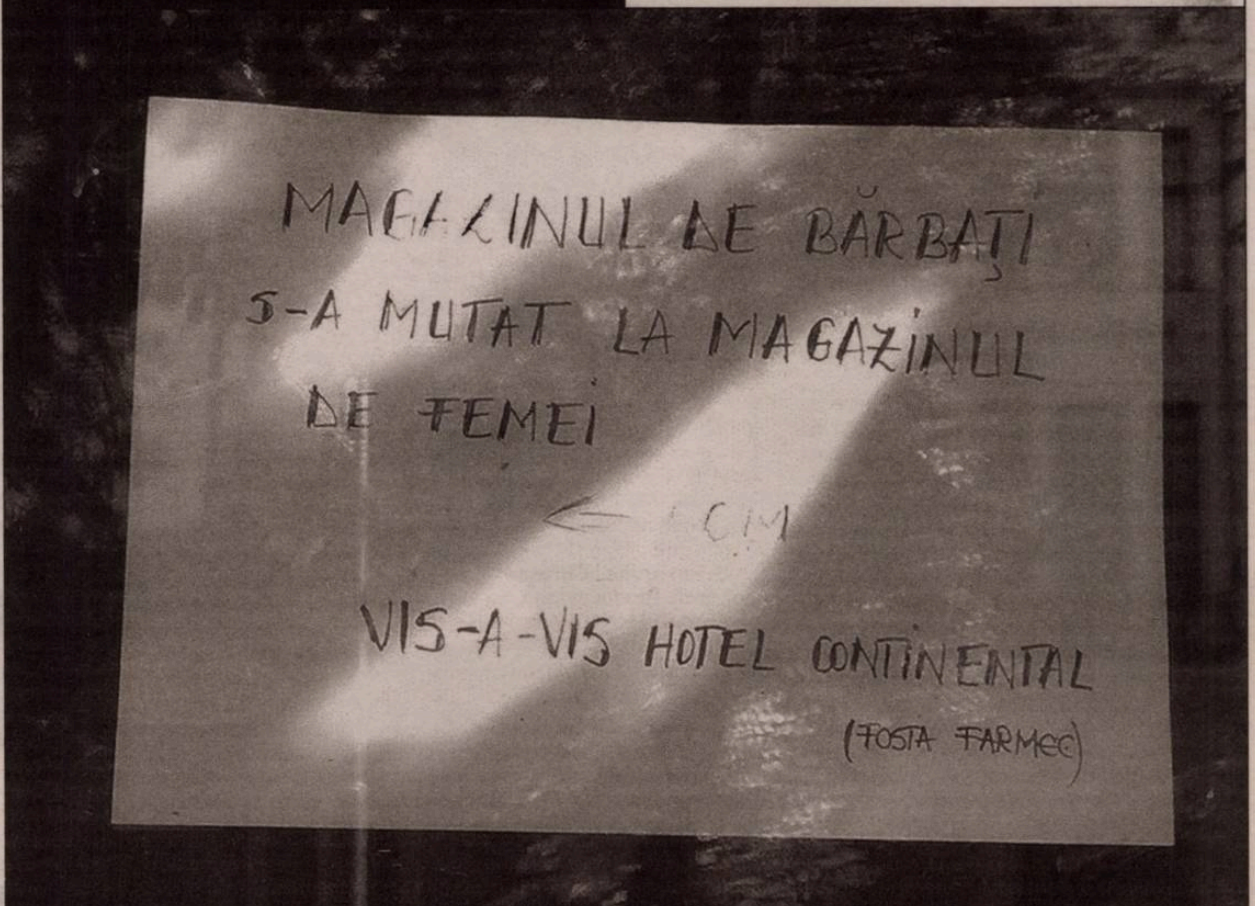

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Liviu PAPADIMA ● Oana STOICA ● Cătălin ŞTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Directori Publicitate: Dana ANECULOAEI
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Publicaţie auditată de BRAT
Tiraj: 8.000+7.900
Tipărit la Tipomedia

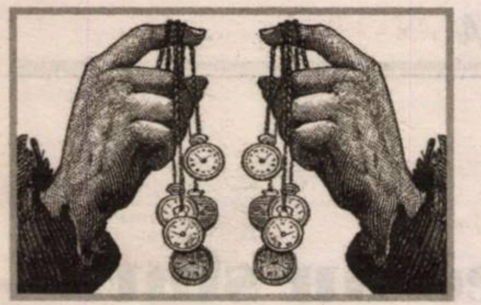

Andrei PLEŞU

nici aşa, nici altminteri

„Aşa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici aşa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Inflaţia politicului

Trăim ultimativ probleme secunde, slujim decerebrat valori derivate. Investim prost şi entuziasmul, şi ura. Prezenţa politicului în viaţa noastră ar trebui să fie un dozaj echilibrat de eficacitate şi discreţie. Nu e normal, cu alte cuvinte, ca politicul să devină o ocupaţie de fiecare clipă, un pariu perpetuu, un scop în sine. El trebuie doar să întreţină mecanismul social, cu toate componentele lui, de la stabilitatea economică şi politică pînă la funcţionarea riguroasă a legilor şi instituţiilor; e bine reglat numai cînd acţiunea lui e subînţeleasă şi nespectaculoasă. Ca orice organism sănătos, organismul politic nu se va face simţit în permanenţă. Cînd se face simţit în mod acut e semn de boală.

Arena unui mediocru turnir.

Politicul e, într-un anumit sens, fundalul optim al propriei sale transcenderi. Te lasă să faci cum trebuie lucrurile esenţiale care cad în afara sferei sale: să-ţi trăieşti pasiunile, vocaţia, destinul personal.

Evident, fiecare dintre noi trebuie să participe la ungerea maşinăriei democratice: să voteze (adică să judece şansele de funcţionalitate guvernamentală ale tuturor formaţiunilor politice), să-şi apere drepturile, să amendeze derapajul, ori de cîte ori viaţa cetăţii dă semne de descumpănire.

Dar în momentul în care politicul, în loc să fie pre-condiţia bunei stări publice, ajunge un conţinut de viaţă pentru majoritatea cetăţenilor, în momentul în care, în loc să fie un adjuvant al realizării de sine, devine un substitut al ei, o obsesie, un viciu, ne aflăm dinaintea unei evoluţii tumorale, a unei patologii comunitare severe.

Sub dictatură, politicul avea un statut paradoxal. Pe de o parte determina samavolnic fiecare detaliu al vieţii zilnice, dar, pe de altă parte, nu constituia (din păcate?) o preocupare. Ne polua fără să ne locuiască.

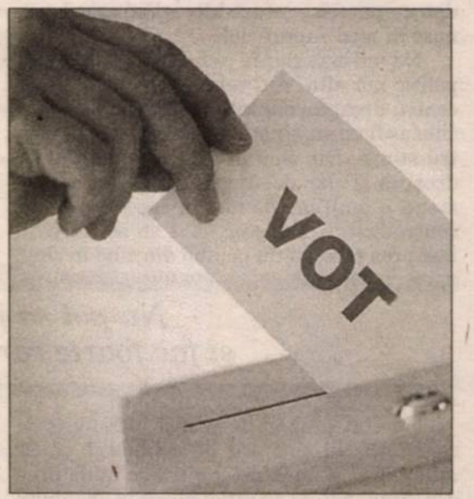

Toţi ştiam că nu ne putem sustrage presiunii politice oficiale, că totul e „politizat“, dar, cîtă vreme acceptam (din laşitate, resemnare sau oportunism) situaţia de fapt, puteam divaga compensatoriu. Ne urmam vieţile, ne străduiam să ne facem meseria, practicam infinite modalităţi ale evaziunii. Reuşeam, aşadar, să ne salvăm libertatea interioară, în ciuda paraliziei generale a „libertăţilor“. Un fel de a spune că politicul era totodată hiper-prezent şi nul, sufocant şi absent.

După „normalizare“, politicul a căpătat, dimpotrivă, dimensiuni monumentale. A ocupat scena, ne-a luat cu asalt, ne-a confiscat. Ca urmare a metabolismului său invaziv, au apărut meserii noi, noi sensuri de viaţă, noi ierarhii. S-au năruit prietenii altfel statornice, s-au scindat familii onorabile, s-a împărţit lumea în două.

Petrecem nepermis de mult timp în faţa televizoarelor pentru a urmări dezbateri „politice“ bezmetice, optăm isteric, ne certăm orbeşte, alunecăm ireversibil în postura subalternă a suporterului. Asistăm, zilnic, cum oameni inteligenţi devin idioţi, oameni cu umor devin loaze sumbre, oameni cuviincioşi devin mîrlani. De „libertate interioară“ nici nu poate fi vorba.

Societatea românească s-a transformat în arena unui mediocru turnir. E, desigur, vina politicienilor înşişi, care nu funcţionează decît pe bază de întărîtare şi caft, e şi vina presei care exultă ori de cîte ori miroase a scandal, dar e, în primul rînd, vina noastră, a tuturor, care ne-am învăţat să trăim anexaţi unor adeziuni de mîna a doua. S-ar părea că nu mai ştim ce e important şi ce nu, ce merită angajarea noastră intimă şi ce nu, care e rostul adevărat al fiecărei zile şi al fiecărei vieţi.

Trăim ultimativ probleme secunde, slujim decerebrat valori derivate. Investim prost şi entuziasmul, şi ura. Ce vaccin ne-ar mai putea salva?

(apărut pe adevarul.ro la 15 decembrie 2009)

■ ■ ■

Vintilă MIHĂILESCU

…@hai-hui.ro

Frumoasă ţară…

Nu, continuarea nu este, cum probabil vă aşteptaţi, acel trist „păcat că-i locuită“. Şi totuşi, cîteodată îţi vine să te întrebi de ce oare o fi ea atît de prost locuită. E adevărat, omul sfinţeşte locul – şi o face adesea şi la noi. Dar cînd ţi-e lumea mai dragă, vine alt om şi-l poceşte.

În cele două zile de vacanţă pe care mi le-am permis anul acesta, am parcurs unele dintre cele mai frumoase locuri din ţară. Le-am parcurs ca turist, aşa că o să vă povestesc ce am văzut ca turist, fără să-mi pun obsedantele întrebări despre corupţie, despre cine e de vină sau care sînt părţile nevăzute ale peisajului etc.

Să încep cu Branul, de unde am şi plecat. Minunat. Culoarul Rucăr-Bran este unul dintre cele mai frumoase drumuri din ţară. Iar castelul Bran chiar este de vizitat. Ca să intri, trebuie să treci însă mai întîi printr-un bazar care debordează pe an ce trece. Ar fi normal, dacă n-ar fi hidos. Atracţia principală anul acesta era (să-mi fie cu iertare!) un „pulometru“. E drept, alături erau cîteva cărţi cu şi despre Arsenie Boca. Peste toate trona, evident, Vlad Ţepeş în cele mai draculice întrupări cu putinţă. Iar pentru specific naţional, neo-ii tradiţionale făcute industrial şi vîndute ca *handmade*. Comerţul e liber, de acord, dar spaţiul este unul patrimonial şi gestionat de primărie. Poate că edilii, mari amatori de imagine, ca tot românul, ar putea să se şi îngrijească puţin de această imagine pe care o oferă turiştilor…

De la Bran am ajuns la Rîşnov. Cetatea arată impunător de jos şi fascinant noaptea. A apărut şi un „ascensor“, care te lasă însă în spatele cetăţii, de unde trebuie să o iei pe o potecă, prin bălării, pentru a ajunge la poarta centrală, unde puteai să ajungi şi cu un titi-car. Înăuntru, tot bazar… În rest, multe se întîmplă la Rîşnov în ultimii ani, dînd viaţă urbei. Ceea ce se va întîmpla însă cu centrul pitoresc al acesteia îi va da o cu totul altă viaţă. În groapa uriaşă care se deschide în prezent în centrul Rîşnovului se va înălţa o piaţă toată beton şi sticlă, un soi de Place de la Défense din Paris, dar fără Place, fără Défense şi fără Paris. Nu vreau să fiu răutăcios, edilii or fi avut cele mai bune intenţii, dar aşa, ceva gust, puţin respect pentru specificul locului, zău că n-ar fi stricat. E cam ca acel Tour Eiffel la scară redusă, ridicat de un parvenit în mijlocul Bărăganului. Turnul Eiffel e ceva frumos, Bărăganul are şi el farmecul lui, dar împreună dau definiţia kitsch-ului…

Şi am ajuns la Braşov. Mie îmi place tot mai mult Braşovul, aşa, ca turist. Chiar te simţi bine, o eleganţă liniştită şi primitoare, clădiri restaurate (cel puţin aparent) impecabil, o circulaţie fluidă prin centru. Prietenii mei din Braşov încearcă de fiecare dată să-mi tempereze entuziasmul, invocîndu-mi şi arătîndu-mi ba una, ba alta, dar, pentru un turist de duminică, Braşovul este o plăcere!

De aici am mers însă la Sibiu, faimoasa capitală culturală a Europei în 2007. Un oraş superb, cu o tradiţie culturală mai bogată şi mai puternică, în multe privinţe, decît Braşovul. Un oraş pentru care 2007 nu a însemnat însă, pentru turism, decît o bidinea peste cîteva faţade din centrul oraşului. Acum, în Piaţa Mică, trei s-au coşcovit deja, dînd o neplăcută impresie de neîngrijire. O impresie şi mai neplăcută o lasă însă faptul că a apărut o parcare şi că piaţa a fost invadată de un bazar de chinezării şi *fake*-uri. Din atmosfera aceea minunată din Piaţa Mică n-a mai rămas nimic, iar farmecul său inconfundabil s-a risipit ca sub blestem. Avem 500 de metri pătraţi, cum să profităm de ei? Lăsîndu-i neocupaţi, domnilor edili, dacă vreţi să rămîneţi marea atracţie turistică a ţării!

Am plecat aşadar de la Sibiu cu un gust amar. Urma însă marea plăcere a scurtei mele vacanţe: Drumul Regelui, rebotezat Transalpina, probabil cel mai frumos drum din ţară – şi, în orice caz, cel mai frumos peisaj din sufletul meu.

Intrarea în Parîngul copilăriei mele a început cu o surpriză plăcută: asfaltarea unui drum de ţară ce lega Jina de Şugag, astfel încît acum se putea ajunge pe valea Sebeşului – adică pe Transalpina – traversînd toată Mărginimea Sibiului: încă o perlă la coroana regală a drumului! A doua surpriză a fost un alt drum, acum practicabil (deşi încă foarte prost), care urcă de la Oaşa, de la lac, prin luncile Prigoanei, pînă sus la Gura Raiului, chiar sub Vîrful lui Pătru. Ştiu că sînt părtinitor cînd vine vorba despre această zonă, dar Gura Raiului chiar îşi merită numele.

De ce o altă Vama Veche în aceste locuri dumnezeieşti?

De aici mai departe au început însă dezamăgirile. Şi în luncile Prigoanei, şi la Gura Raiului au început să apară vile şi hoteluri. Nimic mai firesc, trebuie să recunosc chiar şi eu, în ciuda nostalgiilor mele conservatoare de nestăpînit. Sînt deci de acord, dar de ce aşa? De ce o altă Vama Veche în aceste locuri dumnezeieşti? De ce mai nimeni dintre cei care se instalează aici nu pare să vină ca să se uite la frumuseţile din jur, ci o face parcă doar ca toată lumea să se uite la „frumuseţea“ lui de casă? De ce trebuie să *strici* ca să poţi să *ai?* De ce nu există nici o noimă şi nici o măsură în modul în care locuim aceste locuri minunate?

Şi dezamăgirile au devenit disperare cînd am ajuns la Rînca. Cea mai hidoasă, mai bezmetică şi mai *ratată* localitate din ţara asta! Da, ratată, căci putea fi o minunăţie, în alt loc minunat şi relativ uşor accesibil (pînă dă zăpada şi ar trebui să intervină, regulat, plugurile…). În loc de aşa ceva, o îmbulzeală haotică de vile şi hoteluri faraonice, înghesuite care încotro pe lotizările meschine scoase la mezat de autorităţi. De la geamurile acestor clădiri ce se vor spre liniştea turistului, trebuie să te uiţi cum se spală vecinul pe dinţi, de parcă ai fi în bloc, la oraş. Şi deşi multe sînt deja de vînzare, altele se caţără cu îndărătnicie pe pajişti, muşcînd din munte.

Am fugit aşadar cît am putut de repede şi am ajuns mai devreme decît era planificat acasă, la Bucureşti.

Ştiu, nimic nou în toate astea. Dar tocmai acest început de „vechime“, de lucru deja aşezat în neaşezarea sa este ceea ce mă înspăimîntă: a devenit canonul cutumiar al locuirii. Investitorii, deopotrivă cu edilii, nu văd decît profitul, iar oamenii nu se gîndesc decît să profite. Aici şi acum! Ceea ce nu par să priceapă prea mulţi este că, pe termen mediu şi lung, vom pierde, de fapt, cu toţii. Şi ireversibil…

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Şcoala Naţională de Ştiinţe Politice şi Administrative. Cea mai recentă carte publicată* Fascinaţia diferenţei. Anii de ucenicie ai unui antropolog, *Editura Trei, Bucureşti, 2014.*

■ ■ ■

PE CE LUME TRĂIM

Valeriu NICOLAE

rătăcit în **Euro**-Narnia

Ce sînt şi, mai ales, ce nu sînt

De cînd scriu la *Dilema veche* am început să cîştig rapid popularitate. În ritmul asta îl întrec pe Fuego într-un an, doi şi, pe termen lung, cine ştie, poate ajung mai celebru ca văru' Guţă. Obişnuit cu admiraţia pe care o bună parte a românilor o au pentru romi, mă cam intrigă valul ăsta de opinii bune. Oameni care sînt mai deştepţi decît mine îmi cer sfaturi, mă sfătuiesc să intru în politică şi unii cred că sînt un „om frumos". Asta cu omul frumos e obsesia maestrului Dan Puric şi, cum nu mă trag direct din Zamolxis, m-am panicat.

M-am gîndit că, dacă pun o poză, o să rezolvăm problema cu omu' frumos. De unde! Am realizat cu îngrijorare că, deşi clar chel, scund şi urîţel, lumea tot zice de domnu' frumos. Brusc mi-am amintit şi de îndemnurile la politică şi m-a apucat frica şi că o să ajung ca Băsescu. Bişniţă am făcut, de muncit pe vapor – făcut, blonde – plăcut, la Cotroceni am fost. Noroc că nu beau, nu dansez, nu Cocoşesc şi pornesc cu un handicap de pigment, căci altfel nu se ştie cum ajung şi îl citesc cu anii numai pe domnul Cărtărescu.

Oricum, pentru a evita riscurile de a mă sminti din cauza viitoarei glorii (de Elena Udrea nu îmi este teamă), am decis că ar fi bine să mă explic – în felul ăsta facem lucrurile clare şi reducem aşteptările domnilor, doamnelor şi domnişoarelor care mă judecă prea bine. Am ales special nota uşor patetică pentru a nu înstrăina eventuali admiratori comuni ai mei şi ai domnului Puric.

Nu ştiu îngrozitor de multe lucruri şi sper că niciodată nu o să cred că ştiu îndeajuns. Cîteodată sînt nesigur sau nărod şi îmi dau cu părerea despre lucruri pe care le cunosc în mod superficial.

Nu îmi este clar în ce parte a eşichierului politic mă aflu. Am cele mai multe idei de centru-dreapta, dar mă comport adesea ca şi cum aş fi un susţinător al conceptelor de centru-stînga. Din cînd în cînd, am idei clar de dreaptă şi clar de stînga. Am, la orice moment, o mulţime de idei în cap, nu rareori contradictorii. Reuşesc, fără să mă străduiesc prea tare, să fiu penibil din cînd în cînd.

Nu pot să pup moaşte
şi fac foarte rar compromisuri.

Nu sînt pragmatic şi nici îndeajuns de constant. Nu sînt atît de echilibrat pe cît mi-aş dori şi încă mă contrazic mult prea des. Am tendinţa să raţionalizez în avantajul propriu.

Concluzia este că aş putea să fac liniştit politică, măcar la nivel de vicepreşedinte de partid. Din fericire, sînt cîteva obstacole care împiedică asta: nu sînt îndeajuns de român încît să-i mulţumesc pe românii verzi sau pe Vadim Tudor. Nu sînt nici îndeajuns de rom ca să satisfac pretenţiile „aristocraţiei" rome. Nu îndeplinesc standardele de agramat şi sociopat cerute de politica românească. Nu pot să pup moaşte şi fac foarte rar compromisuri. Sînt claustrofob şi am vizitat prea multe puşcării ca să îmi doresc experienţa încarcerării. Nici ţeapăn nu sînt – nu am experienţă de primar la Sibiu şi nici nu mă antrenez pentru o eventuală perioadă de expunere demnă în public sau în coşciug.

Nu sînt încrîncenat. Am fost. Însă în ultimii şapte ani am petrecut mult timp cu puşti şi am reuşit să îmblînzesc neghiobul din mine, care se supăra şi se încăpăţîna mult prea des şi mult prea repede.

Nu sînt confortabil şi nici talent de linguşitor nu am. Nu pot să stau în tipare şi am o problemă cu autoritatea. Sînt adesea prea direct şi cîteodată sînt nesimţit, dar am regrete cînd îmi dau seama. Nu înghit opiniile altora uşor, dar sînt foarte interesat să îi ascult pe ceilalţi într-o dezbatere pe idei. Cîteodată, atît de interesat încît nu îmi dau seama de inutilitatea anumitor discuţii.

Nu mă consider intelectual. În capul meu, intelectual e cineva care are măcar o treime din erudiţia domnului Pleşu. Eu nu o am. E drept că aproape toţi aceia care scriu în gazeta care mă publică pe mine sînt intelectuali, însă eu nu sînt. Nu pot să scriu la fel de precis, de elegant şi de bine argumentat cum o fac ei. Sper să o pot face măcar cîndva, în viitorul îndepărtat.

Ce sînt sau încerc să fiu.

Mă străduiesc să îmi acopăr găurile din educaţie şi mă chinui să scriu mai bine. Sper ca, la un moment dat, domnul Pleşu să mai încetinească ritmul în care citeşte ca să pot să promovez şi eu în rîndurile intelectualităţii.

În capul meu sînt bogat, pentru că am mai mulţi bani decît pot cheltui. Sînt bogat pentru că pot să-i ajut pe puştii cu care lucrez fără să mă gîndesc că nu o să am cu ce plăti facturile. Sînt răsfăţat pentru că fac, în general, ceea ce vreau şi foarte rar mă simt forţat să îmi cenzurez opiniile.

Am mulţi oameni foarte buni în jur. Traduc asta ca fiind super-norocos. Unii dintre ei nu se sfiesc să îmi tragă şuturi cînd le merit şi mă bucur că reacţionez din ce în ce mai rar cu iritare la critica lor. Încă nu am învăţat să mă simt bine cînd sînt criticat pe drept, dar sper să promovez şi în liga doamnelor/domnilor capabili de chestia asta (a nu se confunda cu liga intelectualilor).

Îmi doresc să pot să „atac" ideile oamenilor politici fără implicare emoţională. Nu prea îmi iese. E drept că de multe ori elucubraţiile politicienilor noştri cu greu pot fi definite ca idei şi că prea mulţi au dificultăţi în a se încadra în definiţiile mai pretenţioase ale omului – în special, cele care implică raţiune şi bun-simţ.

Nu o să pot scrie constant la cel mai bun nivel al meu. O să mai fac greşeli. O să mă mai răsfăţ din cînd în cînd. O să scriu şi prostii. Ce pot promite este că o să încerc să o fac mai bine. Chiar dacă nu o să îmi iasă de fiecare dată. Cînd nu îmi iese, sper să îmi daţi şuturile necesare pentru a reuşi data viitoare.

***Valeriu Nicolae** este activist pentru drepturile omului şi fondator al Policy Center for Roma and Minorities.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Altă criză europeană

– alte răspunsuri româneşti –

Criza refugiaţilor. Auzirăm de curînd părerea domnului Băsescu: „ei" au comis-o, tot „ei" să se spele pe cap cu ea. România a fost tratată ca stat de mîna a doua, nu ar trebui să găzduiască refugiaţi. Ăştia ar fi numai prilej de migrene, că sînt ori terorişti, ori exportatori de molime, ori etern atîrnători la buget. Aceeaşi părere am mai auzit-o la un fost preşedinte al Cehiei sau la actualul premier al Ungariei sau Slovaciei.

În articolul trecut, am zis de ce aş dori ca România să primească un număr decent de refugiaţi. Pentru că sînt creştin ortodox şi pe mine m-au învăţat la biserică să ajut oamenii la nevoie. Popa a uitat să precizeze că ar trebui să fie creştini, altfel nu se socotesc a fi oameni. Al doilea motiv: sînt din Europa de Est. Ştiu ce e aia să cauţi norocul şi prosperitatea în alte ţări de prin Vest. Ar fi cazul să-i înţeleg şi pe alţii, în aceeaşi nevoie. Al treilea şi defel ultimul meu motiv este că sînt român şi aş dori din tot sufletul şi bugetul să pot vedea statul român că este în stare să organizeze tabere de refugiaţi, să construiască strategii de integrare socială, educaţională şi economică pentru cîteva mii de străini aflaţi la ananghie. Că România ar intra, carevasăzică, în extrem de selectul club al ţărilor apte să ajute. Acum, aş mai putea adăuga un motiv: declinul demografic al ţării. În condiţiile în care pierzi atîţia tineri care pleacă fără oprire spre Spania sau Italia, este imposibil să nu rămînă în ţară o nevoie de muncă pricepută. Pe unde ziceţi: în construcţii sau în agricultură, oriunde.

Asta era poziţia mea de cetăţean român. Dacă mă uit, uşor schizofrenic, spre poziţia mea de cetăţean al unui stat membru al UE, situaţiunea se complică. Nu are rost să o dăm după copac, stimaţi eurofili! Draga noastră Uniune este într-o stare jalnică. Minunata administraţie de la Bruxelles, văzută adeseori drept sursă infailibilă de înţelepciune politică, este incapabilă. Statele membre (adevăraţii stăpîni ai UE) se ciondănesc şi se tîrguiesc ca la Piaţă (Comună, că aşa se chema pînă de curînd), cum că cîţi refugiaţi să ia fiecare, pe principiul „du-i, Doamne, la Ploieşti", Comisia este pe dinafară şi nu e în stare să aplice propriile tratate (dintre care cel numit Schengen este cel mai copios ignorat), iar Parlamentul are o preocupare în a-l fluiera pe domnul Juncker cînd i se adresează. Sincer, toată prestaţia bruxelleză îmi pare lamentabilă.

De ce? În fond, grecii, italienii, nemţii, spaniolii, portughezii, irlandezii şi atîtea alte naţii europene ştiu foarte bine ce înseamnă să te îmbarci pe un vapor spre America sau Australia pentru a găsi pacea şi a scăpa de discriminare sau mizerie. Mai toate ţările Uniunii au organizare statală suficient de puternică pentru a înregistra imigranţii, a-i caza şi a asigura oarecari politici de integrare socială (în fine, am cîteva dubii în unele cazuri). Ceea ce cred că lipseşte este un mic amănunt. Acea referire, cu mînie refuzată, la rădăcinile creştine ale Europei. Ştiţi dumneavoastră, aia refuzată din cauză că nu era corectă politic. Gîndirea aia care i-a refuzat lui Rocco Buttiglione un post de comisar pentru că amărîtul a îndrăznit să afirme că este creştin şi crede în Biblie. Aia cred că lipseşte acum. Aia cred că împinge statele membre să se tîrguiască pe „număr de capete refugiat". Aia îi face pe Ponta, Iohannis şi Aurescu să amintească de Spaţiul Schengen refuzat, pentru a obţine cîte ceva. Nu le fac o vină. Asta e contextul, ăsta e jocul, asta joacă şi ei. În fond, asta e Europa în care ne-am chinuit să intrăm.

În tot contextul ăsta mai degrabă mizerabil-instituţional, am o singură persoană pe care îmi face plăcere să o remarc: doamna Angela Merkel. Cred că şi Germaniei îi este teamă de terorişti, de boli exotice sau de non-integrare socială. Cred eu că poziţia lor este mult datorată unui mic amănunt. Tatăl doamnei Merkel a fost pastor. S-ar putea să mă înşel, deşi prea mare e coincidenţa.

Asupra unui alt amănunt nu mă înşel şi doresc să îl amintesc celor care urlă cum că ar trebui să ne ferecăm graniţele împotriva hoardelor musulmane aducătoare de boli şi moarte. Amănuntul se numeşte Raed Arafat.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

un sport la Răsărit

Cît să ne bucurăm că Halep a ajuns în semifinale la US Open şi cît să ne supărăm că n-a mers mai departe?

Ar trebui să ştim în ce măsură Halep ne aparţine nouă şi în ce măsură ei însăşi. Nefiind un popor extrem de performant, ar trebui să punem partea de reuşită în contul ei şi cea de ratare în al nostru? Sau e un mix mai complicat? Şi-apoi cît simte Simona că ne reprezintă? Mult, dacă e să ne luăm după declaraţiile senine. Mai puţin, dacă judecăm după felul în care reacţionează la critici. Halep e un fenomen, o excepţie, iar asta e, indiferent de politeţuri, prin chiar definiţie nereprezentativ. Odată trecut momentul victoriei sau înfrîngerii într-un meci sau altul, aş zice că n-ar trebui nici să ne bucurăm, nici să ne supărăm. Simona e un şantier, cîteodată în stil Dubai, alteori cu accente de meşter Manole. Deocamdată culege distincţii trecînd pe lîngă încoronări. Ar fi util să ştim în ce măsură foloseşte real în acest demers faptul că milioane de compatrioţi stau cu sufletul la gură în timpul meciurilor ei. Nu e vorba că ar fi pur şi simplu indiferentă (nu e), ci despre cît o influenţează apartenenţa la România în procesul „chimic" al evoluţiilor ei. Halep duce cu ea numele ţării sale, chiar şi între paranteze, şi la bine, şi la rău. Mi se pare că asta e în aceeaşi măsură pentru noi o responsabilitate. Dacă tot ne pasă de ceea ce face această domnişoară, ar trebui să facem să existe mai multe ca ea. Aşa că nu e de fericire sau de întristare. E de muncă.

Radu NAUM

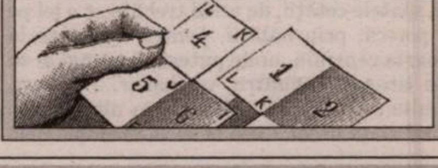

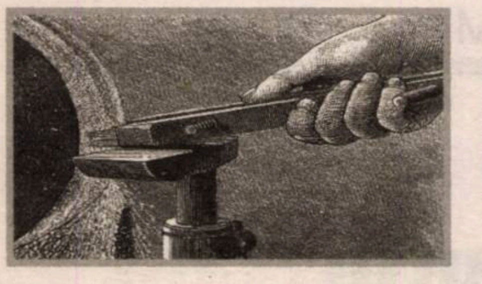

Ovidiu NAHOI

EU și UE

„Argumente“ românești pe lîngă Europa

În sfîrșit, președintele Iohannis a ieșit și a vorbit despre criza refugiaților. În stilu-i simplu și direct, el a avansat un număr fix de refugiați – 1785 – pe care România i-ar putea primi. Declarația a avut darul de a face oarece lumină într-o poveste pînă acum plină de nebuloase, în jurul căreia s-au țesut tot felul de scenarii. Și, merită spus, îndelungata perioadă de tăcere a autorităților nu a făcut decît să dea apă la moara discursului extremist și xenofob.

În tot acest timp, mai multe argumente au fost aduse împotriva primirii de către România a refugiaților – a oricărui număr de refugiați, mai precis. S-a spus că mai multe state refuză primirea de refugiați. Și ele au fost prezentate drept exemplu de urmat pentru noi. Este, desigur, un argument fals.

În realitate, ceea ce aceste state refuză – cum ar fi membrii grupului de la Vișegrad – nu este primirea de refugiați. Aceste state refuză fixarea anumitor cote obligatorii de către Comisia Europeană. La fel și România.

Dar, pînă la urmă, toată lumea va primi refugiați. Este o problemă europeană, o chestiune de solidaritate. Întrebarea este cine trebuie să fixeze numărul: fiecare stat în parte sau Bruxelles-ul?

Cei din centrul și estul Europei vor să-și fixeze singuri numărul de refugiați pe care-l pot primi. Franța și Germania susțin poziția Comisiei și vor cote obligatorii pentru fiecare. Însă Comisia doar propune, iar statele membre sînt sau nu de acord. Așa că vor urma negocieri și nu este exclus ca, pînă la urmă, să se ajungă la o cale de mijloc – nici ca ei, nici ca noi. Însă un lucru e clar: toate țările primesc refugiați. Și, foarte probabil, în România vor veni cu mult mai mulți decît cifra avansată de președinte. Dovada: chiar de a doua zi după discursul prezidențial, autoritățile au început să caute și alte variante de cazare a refugiaților, peste numărul limitat de locuri din centrele speciale.

S-a mai spus că România nu poate primi refugiați întrucît Constituția interzice acest lucru. Și anume, în articolul 3, alineatul 4, care spune că „pe teritoriul statului român nu pot fi strămutate sau colonizate populații străine“.

Nu este vorba despre așa ceva. Dacă ar fi, atunci ar însemna că sînt neconstituționale toate centrele de primire a refugiaților care funcționează deja în România. Să ne fie clar: România a primit și pînă acum refugiați și nu s-a pus problema încălcării Constituției.

Nu este vorba despre strămutarea unor populații pe teritoriul României, ci de examinarea unor cereri individuale de azil.

În realitate, nu este vorba despre strămutarea unor populații pe teritoriul României, ci de examinarea unor cereri individuale de azil. Unele vor fi aprobate și cele mai multe – nu. Așa s-a întîmplat și pînă acum, doar că la o scară mai mică. Toate aceste proceduri au loc în conformitate cu acordurile internaționale privind refugiații, la care România este parte. Situația de acum nu are legătură cu alte episoade din istorie, la care probabil că legiuitorul s-a gîndit – cum ar fi colonizarea germanilor în Transilvania în Evul Mediu sau afluxul populației iudaice, cu precădere în Moldova secolului al XIX-lea.

Se mai pune problema numărului acestor refugiați și a pericolului ca, la un moment dat, aceștia să modifice fundamental structura populației și să schimbe identitatea europeană.

Aceasta este o chestiune cu bătaie lungă și intrăm într-o zonă extrem de riscantă dacă ne aruncăm în predicții. În acest moment, în diferite state din Orient – Turcia, Iordania, Liban, chiar și Egipt – se estimează că s-ar găsi circa cinci milioane de refugiați. Foarte puțini dintre aceștia reușesc cumva să ajungă în Europa. Dar chiar dacă toți cei aproape cinci milioane s-ar porni încoace, am vorbi de un raport de sub unu la o sută față de populația Uniunii Europene. Cu tot sporul natural de care se vorbește, ar fi nevoie de secole pînă cînd numărul lor să crească semnificativ și să pună sub semnul întrebării identitatea europeană, așa cum o înțelegem astăzi.

Pînă la urmă, nu toți musulmanii care pun piciorul în Europa ajung să se radicalizeze. Mulți, probabil cei mai mulți, ajung să se integreze și să adopte în cele din urmă stilul de viață de aici. Că există și dușmani ai civilizației occidentale, chiar și la a doua sau a treia generație, iarăși e adevărat. Dar tocmai pentru a răspunde acestor provocări avem armate de servicii secrete și sisteme de securitate și chiar am fost de acord să cedăm un pic din libertățile noastre. Avem aceste probleme cu sau fără actualul val de refugiați. Dacă am spune că fiecare refugiat este un potențial terorist ar însemna că occidentalii au dreptate să vadă în fiecare român un cerșetor, un hoț de buzunare sau o prostituată.

Totuși, în Europa, mai ales în cea occidentală, este foarte vizibilă prezența comunităților musulmane, care de departe sînt altfel în raport cu europeanul obișnuit.

Mai ales că o mare parte dintre acești oameni se înghesuie, în general, la periferiile marilor orașe europene, cu toate problemele ce decurg de aici. Iar aceasta generează o anumită percepție în rîndul populației majoritare. Există orașe europene unde proporția populației venite din Orient ajunge și chiar trece de 20%. Acest fenomen de ghetoizare face extrem de dificilă o adevărată integrare. Este cu adevărat îngrijorător, dar aici există și cauze economice și sociale.

Problema este așadar complicată, iar soluțiile se găsesc atît pe teritoriul Orientului, cît și la noi acasă, în Europa. Însă între adevăratele probleme și așa-zisele argumente care au fost vînturate pe la noi, în ultimele zile, diferența este ca de la cer la pămînt.

***Ovidiu Nahoi** este realizator la TVR2.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Perla ascunsă din programul excepțional al Festivalului Enescu

Desigur, pentru mai toată lumea, vedeta acestei ediții a Festivalului a fost Filarmonica din Berlin, condusă de Simon Rattle. N-am fost la concert, ratînd un moment de nostalgie personală. În 2003, la un an după ce Simon Rattle a devenit dirijorul principal al marii orchestre, i-am ascultat într-un concert la Chicago. Acum, 12 ani mai tîrziu, cu trei ani înainte ca Simon Rattle să părăsească onorantul și rîvnitul post, aveam ocazia să-i ascult la București în primul lor concert din România de după al Doilea Război Mondial (apropo, chiar mă mir cum de nimeni nu și-a amintit de turneul făcut de Filarmonica din Berlin la București, la începutul anilor '40, cu Furtwängler). Între timp am mai ascultat pe viu sunetul absolut al acestei mari orchestre chiar la Berlin de cîteva ori, dar și la Paris. Am ratat, așadar, închiderea unei bucle nostalgice în viața mea de meloman, însă – ciudat! – nu-mi pare rău. Am fost aproape de Filarmonica din Berlin în mai toate vîrstele ei, ascultînd-o mereu – anii Karajan și Abbado fiind masiv înregistrați pe CD-uri aflate la îndemîna oricui. Însă, de cînd am văzut programul Festivalului de anul acesta, nu așteptarea Filarmonicii din Berlin m-a făcut să devin nerăbdător, să visez și să număr zilele, ci întîlnirea în concert, pentru prima oară în cazul meu, cu Maria João Pires. Ea este perla ascunsă din programul plin de mari vedete al Festivalului Enescu 2015. Acompaniată de Deutsche Kammerphilarmonie din Bremen, condusă de Trevor Pinnock, pianista portugheză a cîntat în Festival Concertul 2 de Chopin și, a doua zi, Concertul 27 de Mozart.

Pires (71 de ani) este o prezență discretă, fragilă, o femeie frumoasă, cu păr scurt, al cărei ten mărturisește că stă mult în aer liber, soare și vînt, cu un mic tatuaj pe încheietura mîinii drepte și un zîmbet de o feminitate seducătoare. Simți că se teme de succes și că își caută bucuriile la marginea lumii. Locuiește, acum, în Brazilia, părăsind Portugalia natală imediat după o mare dezamăgire – în 2006, un proiect de școală pentru copii dezavantajați la care lucrase mult timp a eșuat, lăsînd-o cu datorii imense, pe care le-a putut plăti abia după mulți ani. Totuși, familia ei, extrem de numeroasă (are șase copii, după ce a născut patru fete și a adoptat doi băieți), locuiește în continuare în Portugalia, ceea ce o obligă să revină adesea în Europa. A trăit toată viața într-o atmosferă impregnată de budism (bunicul ei a devenit în tinerețea lui budist, ceea ce era cu adevărat o excentricitate pentru un portughez acum mai bine de 100 de ani), ceea ce pare să o fi ajutat în traversarea unor lungi perioade dificile. Este de o modestie completă. Privește cu uimire propria ei carieră: „Am născut foarte de tînără și am avut multe lucruri de rezolvat de una singură tot timpul, așa că n-am avut niciodată timp mult pentru studiul pianului. Într-un fel, am rămas o amatoare tot timpul. Nu cred că am date naturale pentru pian. Am mîinile mici și am o grămadă de probleme tehnice. În plus, nu-mi place să cînt concerte, nu-mi place să fiu pe scenă. Ador, însă, înregistrările. Știu că am făcut o carieră cu pianul, dar asta a venit cumva nefiresc.“ Aceste declarații ale Mariei João Pires, pe care le găsesc într-un interviu din 2012, pot năuci. Totuși, Maria João Pires dădea la 5 ani primul recital din viața ei, iar la 7 ani cînta în public primul ei concert de Mozart. Totuși, Maria João Pires este unul dintre marii artiști ai pianului de la sfîrșitul secolului XX, un artist în jurul căruia melomanii au creat un adevărat cult, o pianistă de rară extracție. Cum adică, nu-și recunoaște vocația? Trebuie să o asculți cîntînd ca să înțelegi ce vrea să spună – printre altele, asta este specific doar marilor muzicieni. Vocația ei nu este aceea de pianist profesionist, ci aceea de pianist pur și simplu. Ai muzica, pe de o parte, și pianul, pe de altă parte – pianistul este cel care, prin sine însuși, le face să fie unul și același lucru pentru vreo două ore. Într-o dulce răstignire între partitură și instrument, pianistul dă ceva din el însuși ca să ne facă să auzim miracolul. Pires cîntă, vorba cuiva, ca o extensie a propriului sine. Nimic din ceea ce cîntă nu-i este exterior. Și nu pentru că asumă (cuvînt la mare modă, care începe să mă irite!), ci pentru că este. Nu e vorba despre curaj, ci despre sinceritate. De altfel, în cel mai pur spirit budist, Pires declară că a ajuns la concluzia că nu merită să te lupți pentru nimic și că trebuie să lași totul să se întîmple. Treabă mult mai complicată, de altfel.

Sunetul ei, așa cum am auzit și la București, este de o frumusețe rară, consistentă și autosuficientă. Sunetul ei, ca să existe, nu consumă nimic din ascultător, nu are nevoie de nici o participare a ascultătorului – există pur și simplu. Ascultînd-o pe Maria João Pires descoperi, de fapt, cu o încîntată uimire, o realitate estetică, rafinată și sublimă, care există chiar aici, lîngă tine, de cînd lumea. Sunetul ei este feminin, tandru și adînc, purtător al unei lumini crepusculare, materie a unei poezii învăluitoare, niciodată scrisă, dar mereu cîntată. Artist din categoria rarisimă a lui Radu Lupu, Maria João Pires nu mizează, ca marele român, pe transă și levitație, pe ieșirea din spațiu/timp, ci pe găsirea unui drum pe care ni-l deschid propriile noastre percepții. Maria João Pires ne spune, de fapt, că nu trebuie să ne temem de propriile noastre percepții, despre care sîntem mereu învățați că ne înșeală. Dacă le exersezi tot timpul, dacă le provoci și le dezvolți, percepțiile pot deschide căi spre adevăruri. Nu e un drum ușor, dar zîmbetul Mariei João Pires este mereu acolo, ca să ni-l facă, pe cît posibil, agreabil.

***Sever Voinescu** este avocat și publicist.*

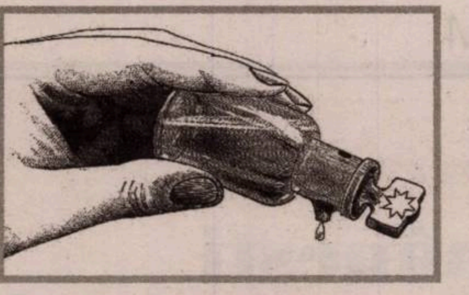

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

O idee, adică puţin

În ciuda mitului inteligenţei naţionale, se pare că *ideile* au căpătat în română destul de multe conotaţii negative şi minimalizatoare. Expresii ca *a intra la idei* sau *a băga la idei* ilustrează interpretarea negativă a *ideii* (care, de altfel, este de cele mai multe ori *fixă),* văzute ca o îngrijorare dusă pînă la obsesie. Destul de surprinzătoare e mai ales ipostaza *ideii* ca termen al atenuării, al puţinătăţii, formula *o idee* fiind un sinonim aproximativ pentru *un pic, puţin, niţel* etc. („ideea ca unitate de măsură: o *idee mai sus, o idee mai albastru, o idee mai mic*", nornegru.ro). Formula e veche; apare, de exemplu, la Caragiale, în *O făclie de Paşte:* „e *o idee de lumină*". Astăzi se foloseşte mai ales în indicaţii de orientare spaţială: „e mai mic, mai întunecos şi *o idee mai la* est faţă de originalul din film" (kmkz.ro); „două grade mai jos şi *o idee mai la* stînga" (forum.softpedia.com); „piciorul său era *cu o idee mai sus*" (povestiinspirationale.ro); „ecranul telefonului era *o idee mai sus* decît rama" (yoda.ro); „Mă doare în partea dreaptă sus, *o idee mai jos* de coaste" (tpu.ro). Formula este înregistrată în dicţionare – *„o idee (de...)* = o cantitate mică, redusă etc. *O idee mai mare*" (DEX) – şi poate fi folosită şi pentru gradarea adjectivelor, ca în afirmaţia unui politician, preluată ironic de presă: „Fostul ministru al Transporturilor D. Ş. a explicat care este diferenţa între o autostradă şi un drum expres, arătînd că cel din urmă reprezintă «o autostradă *o idee mai mică»*" (ziare.com).

Cuvîntul (termen internaţional de origine greacă, preluat de latină şi apoi, datorită încărcăturii sale culturale, de multe alte limbi) este în română un împrumut tîrziu din franceză (fr. *idée*). dar cu forma modelată după latină (lat. *idea),* poate şi cu oarecare recunoaştere a termenului grecesc. Totuşi, în *Dicţionarul grec-român* din 1796, publicat de Lia Brad Chisacof, termenul grecesc *idea* era tradus „chipu, forma"; peste un secol (în dicţionarul academic al lui Laurian şi Massim, din 1871), *idee* este definit ca „reprezentaţiune mentală, noţiune ce-şi formează mintea despre un lucru". *Micul dicţionar academic* indică o primă atestare a termenului la Ţichindeal, deci pe la începutul secolului al XIX-lea. Foarte multe exemple interesante de folosire a termenului se găsesc la Iordache Golescu, în culegerea sa de proverbe *(Povăţuiri...)* preluată de Zanne, în volumul al VIII-lea din *Proverbe româneşti.* În capitolul „Pentru idee", par să domine accepţiile negative ale conceptului: „Ideea omului, ce din copilărie îi intră în cap, cu anevoie a i-o mai schimba"; „Ideea pă om grozav îl stăpîneşte şi mai tare dăcît frîul pe cal"; „Cînd ideele să înmulţesc la orice socotinţă, atunci greşalele mai mult să măresc"; „Ideea omului nu ia dă cuvînt, fie cît dă drept"; „Ideea vine la om cînd ea va şi precum ea va; dar tu s-o îndreptezi după cuviinţă" etc. Pe la sfîrşitul secolului, cuvîntul *idee* era foarte folosit (exista restaurantul *La idee,* iar N. T. Orăşanu – conform amintirilor lui Bacalbaşa – botezase în glumă *idee* ţuica) – şi intra deja în tot soiul de expresii familiare. La Caragiale, „Leiba are «idei la cap»" *(O făclie de Paşte);* „a intrat la o idee? fandacsia e gata" (Conu' Leonida), „E idee, Leonido?" (Efimiţa); „Ce îmi dă în gînd ideea?" (Pristanda), „auzi ce ide' f'umoasă a'avut 'mbou!" (Costică). Despre răspîndirea tot mai mare a termenului idee, cu sensuri vagi şi generale, cu valoare de clişeu, a scris Mioara Avram în 1985 (articolul „Întrebuinţări actuale ale substantivului idee").

„Două grade mai jos
şi o idee mai la *stînga.*"

Cel mai probabil, unele dintre expresiile familiare se explică prin faptul că *idee* a intrat în tiparul altor construcţii care conţineau cuvinte din sfera cognitivă *(gînd, bănuială).* Originea altor expresii – *a avea o idee despre* („amintire vagă: *am oarecare idee*", în dicţionarul lui Şăineanu), *a da o idee despre ceva, a-şi face o idee despre ceva* – şi a sensului „puţin", care s-a dezvoltat probabil pornind de la ele – se găseşte în franceză. În *Trésor de la langue française informatisé,* cuvîntul *idée* apare şi cu sensul „reprezentare elementară, sumară", fiind inclus şi în construcţia *une idée de* – „pentru a exprima faptul că o cantitate este atît de mică încît e aproape inexistentă". Contextele minimalizatoare şi poate şi contrastul între idee şi realitate au putut produce identificarea *ideii* cu ceva parţial, cu o schiţă sau o nuanţă.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor", 2010).*

■ ■ ■

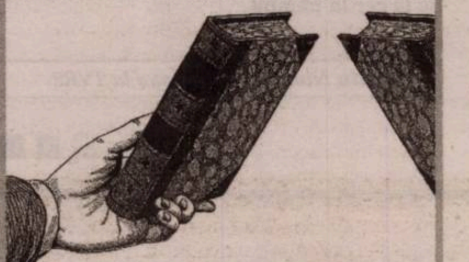

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

Cîteva remarci la rece despre o temă fierbinte

Se discută iarăşi intens despre plagiat. Tema reapare în spaţiul public cînd şi cînd, pe măsură ce presa mai scoate la lumină suspiciuni legate de tezele de doctorat alcătuite sau coordonate de către maimarii zilei.

Ca profesor, am de-a face cu chestiunea asta de mai bine de trei decenii, în mod curent. Acum s-a găsit o etichetă care sună mai impozant, „plagiat", avînd însă şi dezavantajul de a crea confuzie. De care, evident, se profită. Pe vremuri, în şcoală sau în universitate, i se spunea mai simplu „copiat" şi toată lumea înţelegea despre ce e vorba: să pretinzi că ceva e scris şi gîndit de tine, cînd, de fapt, e luat fie de la colegul de bancă cooperant, fie de la mama grijulie, sau dintr-o carte, sau de pe net, sau de la vreun binevoitor care îşi rotunjeşte în felul ăsta veniturile. E forma cea mai simplă şi mai răspîndită de înşelăciune, de fraudă intelectuală, în educaţie şi în cercetare. Nu şi singura, însă. La fel de fraudulos este, de pildă, în anumite contexte, să inventezi. Sau să trunchiezi probe. În investigaţiile bazate pe observaţie sau pe experimente, să măsluieşti informaţia primară ca să-ţi iasă demonstraţia cum vrei tu e la fel de dezonorant. În esenţă, e vorba despre impostură, despre minciună.

Am auzit, în disputele stîrnite pe tema plagiatului, tot soiul de argumente, care mai de care mai trăsnite. De exemplu, că unii ar fi copiat la greu în lucrările lor academice, în deplină inocenţă, pentru că la vremea cînd ei îşi compuneau opera nu existau legi care să spună că lucrul ăsta nu e permis. Asta îmi aduce aminte de o întîmplare din anii '80 cînd, păşind în curtea unei cooperative agricole de producţie, printre tot soiul de troace azvîrlite acolo grămadă, am dat peste o pancartă de carton, inscripţionată de mînă: „Furatul interzis!".

Noţiunea pretenţioasă de „plagiat" ne-a ajutat – pe unii dintre noi – să pierdem din vedere că între trasul cu ochiul la vecin în timpul unui examen scris şi luatul cu japca din cărţi sau de pe net într-un referat, într-o lucrare de licenţă, o dizertaţie de master sau o teză de doctorat, nu e, în esenţă, nici o deosebire. Considerăm firesc ca, la o lucrare scrisă, supraveghetorii să stea cu ochii în patru ca să nu-şi scoată elevii sau studenţii fiţuicile de pe unde le vor fi ascuns şi ne facem că uităm că, atunci cînd dăm o „temă pentru acasă", avem, în principiu, aceleaşi aşteptări: ca ea să fie făcută de către cel în cauză, cu bună-credinţă şi onestitate, astfel încît să reflecte cît mai exact de ce e în stare persoana vizată.

S-a spus, îndreptăţit, că plagiatul este un furt. Unul însă cu trăsături aparte. Aparent, în cele mai multe cazuri de plagiat – de copiat – nu există nici un prejudiciu. Dacă am reuşit să fur tot ce-a scris colegul de bancă la extemporal şi profesorul nu observă, o să iau o notă mai mare, însă colegul nu va primi o notă mai mică. Dacă, într-o teză de doctorat, fur idei şi chiar formulări de pe la unul sau altul, din lucrări deja publicate, pretinzînd că sînt ale mele, ce pierd inspiratorii mei? Cum majoritatea tezelor se îngroapă în vreo arhivă unde numai cei răuvoitori vor mai avea curiozitatea să scormonească, chiar nimic. Plagiatul, copiatul par să fie un soi de furt paradiziac, în urma căruia toată lumea e mulţumită.

Şi totuşi, există un prejudiciu, şi încă unul foarte concret.

O prietenă absolventă de medicină a trebuit să-şi dea la un moment dat secundariatul, un examen greu şi cu miză mare. Profesorul supraveghetor, jenat pesemne de postura lui de zbir, şi-a deschis ziarul şi s-a adîncit în lectură. S-a încins o colaborare frenetică între concurenţi. Prietena mea s-a ridicat să-l roage pe supraveghetor să-şi ia în serios atribuţiile. Situaţia era cel puţin bizară. O competiţie dură pentru posturi, pentru cariera viitoare a fiecăruia, se transformase într-o veselă horă a unirii.

Timp de opt ani, cît am fost decan la Litere, am încercat să le explic „bobocilor" care e prejudiciul fraudei intelectuale – şi, în consecinţă, de ce nu e aceasta agreată în facultate. Profesorul care e tras pe sfoară nu are nimic de pierdut. Nu-ţi faci reputaţia academică din iscusinţa de a descoperi şi de a contracara diversele tertipuri de înşelăciune. Afectaţi nemijlocit sînt însă colegii. Un student corect surclasat de unul dibaci într-ale copiatului poate pierde subvenţia bugetară şi să fie nevoit să scoată din buzunar costul taxelor de şcolarizare, poate pierde şansa unui loc în cămin sau a unei burse de studii în străinătate şi multe altele. O licenţă frauduloasă îngroaşă piaţa muncii cu încă un absolvent necalificat. Un doctorat „sub patrafir", cum se spunea pe vremuri, dă titularului acces în zone profesionale – barou, carieră universitară etc. – greu accesibile.

Ar mai fi multe de spus. Mă grăbesc să închei, în limita spaţiului pus la dispoziţie de către *Dilema veche*.

Plagiatul, copiatul, frauda intelectuală, în general, nu sînt, aşa cum s-a insinuat în repetate rînduri, brevet românesc. Peste tot în lume superficialitatea şi evaziunea s-au amplificat în spaţiul academic în ultimele decenii. Motivele principale sînt masificarea învăţămîntului superior, pe de o parte, atît sub aspectul numărului de studenţi, cît şi în privinţa personalului didactic, noile tehnologii informaţionale pe de cealaltă parte. Specific românesc este faptul că o temă de interes major şi general este, la noi, în bună măsură ignorată, dacă nu chiar aruncată în derizoriu.

Cultural, avem o toleranţă prea mare faţă de frauda intelectuală. Mămicile care scriu temele copiilor lor din şcoala primară sau chiar de la gimnaziu sînt convinse că îşi ajută odraslele. Să nu oferi ajutor unui coleg aflat în dificultate la teză e infamant. Profesorii darnici, îngăduitori cu matrapazlîcurile învăţăceilor, fie ei liceeni sau doctoranzi, nu o dată adună un capital consistent de simpatie populistă. Solidarizarea atît în bine, cît şi în rău cu cei din breaslă se cheamă „colegialitate". În plus, pe un plan mai general, se pare că minciuna, impostura, înşelăciunea sînt privite ca delicte minore, dacă nu chiar admirate ca dovezi de „isteţime". Faptul că României i-au trebuit mai mult de două decenii ca să se accepte, cu un noian de văietături, că ar fi cazul să avem şi noi un bacalaureat corect e suficient de elocvent.

O altă particularitate care grevează asupra şanselor noastre de a diminua frauda academică este distribuţia atipică a amintitei toleranţe. Se pare că, pe cît urcăm pe scara socială, aceasta, în loc să scadă, creşte. Din numeroasele luări de poziţie reiese destul de limpede că, din perspectiva celor care ocupă poziţii de demnitate publică, a celor care definesc interesele şi modelează destinul României, preocuparea pentru adevăr şi corectitudine este fie răuvoitoare, fie, în cel mai bun caz, naivă.

Poate că la următoarea întîlnire JAI se va pune pe tapet şi chestiunea dreptului naivilor de a cere azil în propria lor ţară.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

■ ■ ■

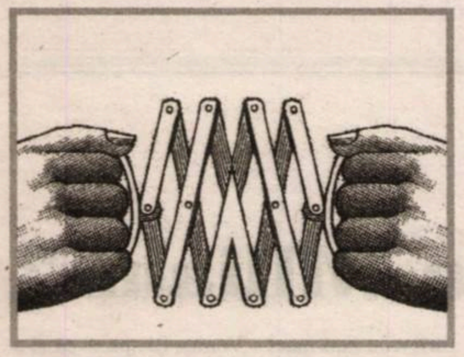

TÎLC-SHOW

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

Dincolo de Festivalul Enescu

– dialog cu Dan DEDIU –

Este compozitor, profesor la Universitatea Naţională de Muzică din Bucureşti şi rector al acestei instituţii. ***Dan Dediu*** *este partenerul ideal pentru a discuta despre starea muzicii româneşti. L-am invitat la un dialog pentru că, în plină desfăşurare a Festivalului Enescu, muzica este în centrul atenţiei. Dar mi s-a părut interesant să aflăm şi ce se întîmplă în restul timpului, în afara zilelor de sărbătoare.*

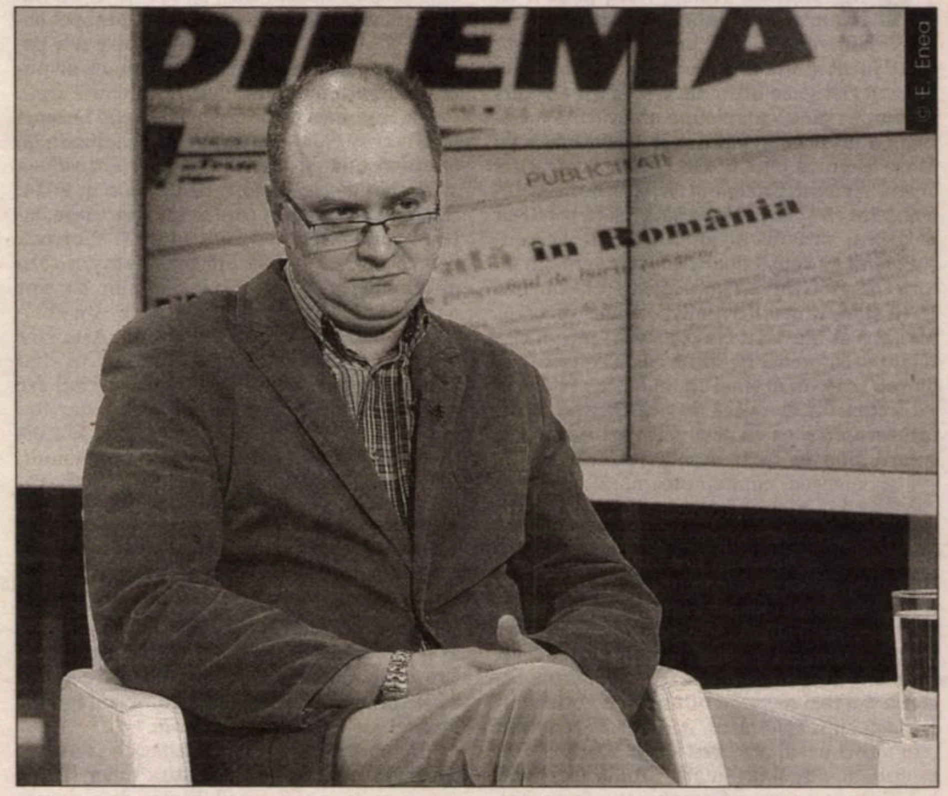

© E. Enea

Cum vi se pare ediţia 2015 a Festivalului Enescu?

De peste zece ani, radiografiez în *Dilema veche* ediţiile Festivalului Enescu. Anul acesta repertoriul mi se pare mai modernizat. Sînt cîteva lucruri care nu s-au cîntat în România pînă acum, deşi au împlinit 100 de ani. Modernismul muzical în latura sa expresionistă a fost mai puţin gustat în România. Dar iată că, în momentul în care se cîntă aceste lucrări, există un public: mă refer la *Wozzek* de Alban Berg şi la *Electra* de Richard Strauss. Sînt lucrări „de-un leat" cu *Oedip* al lui Enescu, aşa că e bine să vedem contextul în care a apărut opera lui Enescu. Mi se pare o ediţie echilibrată a Festivalului Enescu. Lovitura magistrală este invitarea pentru un concert a Filarmonicii din Berlin, cu Sir Simon Rattle. Sînt şi alte orchestre mari invitate. Ai ce asculta. Dar, în acelaşi timp, cred că Festivalul Enescu s-a transformat într-un fenomen social, care atrage o mulţime de oameni – mai avizaţi sau mai puţin avizaţi – doritori să asculte muzică de bună calitate în interpretări pe care nu ai ocazia să le auzi. Sînt oameni care n-au ascultat niciodată pe viu Filarmonica din Berlin sau Concertgebouw şi nici nu au ocazia să se ducă la Berlin sau la Amsterdam să le asculte.

„Anul acesta repertoriul mi se pare mai modernizat."

Se vorbeşte mult despre muzică în această perioadă şi Festivalul e intens promovat. E bine că a devenit un fenomen social?

Cred că imaginea şi muzica sînt emblemele pe care se bazează civilizaţia contemporană. Fără ecran nu prea mai putem trăi, dar nici fără muzică, de orice fel ar fi ea. A ajuns de la obiect de consum în supermarket la mesaj care manipulează. Muzica simfonică ori de operă presupune un anumit tip de cultură, desigur. Dar imaginea şi muzica sînt două moduri de existenţă ale impulsului spiritual, care şi-au împărţit scena. Nu există încă un ghidaj, care trebuie să vină dintr-o cultură pe care ţi-o faci tu însuţi şi din anumite valori pe care ţi le impui.

De unde trebuie să vină aceste valori?

Din şcoală, evident. Rolul şcolii începe să se schimbe. Pînă acum era bazată pe informaţie: dădea informaţie pe care trebuia să o asimilezi şi care transforma interioritatea. Actualmente, informaţia există, poate fi accesată de oriunde, de către oricine. Problema este să ştii ce tip de informaţie este relevantă şi ce tip de informaţie te sminteşte. Or, nu te poate călăuzi decît un mentor, un profesor, care la rîndul lui trebuie să ştie cum să-ţi călăuzească paşii. Muzica şi imaginea trebuie ghidate prin cuvînt, nu trăiesc de la sine. Au nevoie de un lichid amniotic semantic care este cel mai precis ghidat prin cuvînt. În momentul în care pui o imagine şi adaugi şi un cuvînt sau o sintagmă alături, ai ghidat deja sensul acelei imagini. La fel se întîmplă şi cu muzica. Ea poate fi înţeleasă la modul intuitiv în foarte multe feluri. Dar dacă o explică cineva, diriguieşte înţelegerea spre un orizont care poate să îmbogăţească sau, dimpotrivă, să sărăcească interioritatea. Cuvîntul, deşi pare ancilar în contemporaneitate, este de fapt eminenţa cenuşie care stă în spatele imaginii şi sunetului.

Cu ce pleacă un om obişnuit din şcoală în materie de cultură muzicală?

Un om obişnuit ar fi de dorit să plece cu cît mai multă dorinţă de a asculta muzică şi cu o înţelegere a diversităţii fenomenului muzical. Există muzici pentru diverse vîrste sau gusturi, există muzici care sînt mai greu de înţeles, care nu se oferă audiţiei decît după ce ciocăneşti la uşa lor de vreo patru-cinci ori, au nevoie de o audiţie repetată. Nu putem pune toată muzica într-un singur sertar. Muzica este un continent şi atunci trebuie ascultată şi înţeleasă divers. Muzica este, la ora actuală, singurul ritual şamanic care s-a menţinut din *illo tempore*, pentru că simţi o energie cînd o asculţi. Există moduri foarte rafinate de cunoaştere prin muzică. E o cunoaştere non-verbală, intuitivă. Există şi muzici pentru distracţie, evident, dar muzica este şi o formă de cunoaştere, ca orice formă de artă.

Festivalul Enescu e o ocazie pentru public de a se confrunta cu mari figuri. Nu e o discrepanţă între ce se întîmplă la Festival şi ce se întîmplă în mod obişnuit în stagiunea muzicală?

Într-adevăr, este o mare diferenţă între ce se ascultă la Festival şi ce se ascultă în stagiuni. Dar trebuie să ştim că Festivalul Enescu este o sărbătoare, iar sărbătorile nu sînt foarte dese. Trebuie să fim fericiţi că avem aşa ceva. Sigur că nu sînt bani, în stagiuni, să plăteşti mari interpreţi şi orchestre celebre care să vină în fiecare săptămînă. Din păcate, Bucureştiul nu este deocamdată în circuitul marilor capitale muzicale. Tinde să devină aşa ceva. S-a schimbat faţă de acum 10-20 de ani, şi graţie Festivalului, şi graţie stagiunilor. Ele au devenit din ce în ce mai bune şi mai deschise. Au început să vină şi în stagiune nume grozave, mari cîntăreţi, mari dirijori şi interpreţi. Dar e o problemă logistică şi financiară şi, nu în ultimul rînd, e şi o problemă de viziune managerială. Dacă vrei să prinzi un om de talia asta, trebuie să-l anunţi cu cinci ani înainte. Un fenomen interesant este că, în ultimii ani, se întorc muzicienii români din străinătate. Vin cu prietenii lor din orchestrele mari în care cîntă sau cu solişti din ţările în care stau, îi aduc pentru concerte în România. Sînt mari muzicieni plecaţi în anii '80, care, după o carieră împlinită în străinătate, vin să împărtăşească din experienţa lor şi şcolii româneşti.

Un fenomen interesant este că, în ultimii ani, se întorc muzicienii români din străinătate.

Se tot vorbeşte despre muzicienii plecaţi în alte ţări. Ce-am pierdut prin plecarea lor?

În anii '90, părea o pierdere. Acum, privind retrospectiv, pierderea s-a transformat într-un cîştig, pentru că aceşti oameni au performat, au ajuns chiar în posturi-cheie, de concert-maestru (cum este Liviu Prunariu la Concertgebouw, cum este Bogdan Zvorişteanu la Radio Suisse Romande), ceea ce nu e uşor într-o orchestră mare din Europa. Au o experienţă mare şi diversificată. Ei sînt în legătură permanentă, şi-au făcut ansambluri şi au început să vină cu ele în turnee în România. Se creează o punte benefică, iar aceşti oameni nu mai au senzaţia – care exista în anii '90 – că în România nu se poate face nimic şi că toate talentele care răsar trebuie să plece. De cînd cu criza economică, s-au desfiinţat multe orchestre – şi în America, şi în Europa – şi mulţi oameni au rămas pe drumuri. Asta înseamnă că nivelul orchestrelor a început să crească, pentru că sînt foarte mulţi instrumentişti foarte buni care concurează pe locurile respective. Şi în România lucrurile au început să se schimbe. Orchestrele au început să primească oameni tineri, iar aceşti tineri vin cu o experienţă dublă: o experienţă în şcolile noastre, dar şi una de un an sau un semestru în şcolile din Germania, din Franţa, din Olanda sau din alte ţări cu care mai avem parteneriate prin programul Erasmus.

Cum mai sînt şcolile noastre?

Şcolile noastre de muzică *sînt*. Este un lucru foarte bun că există şcoli şi licee de muzică. Este esenţial pentru facultăţile de muzică să aibă acest bazin de selecţie. Sînt copii foarte talentaţi: România continuă să dea talente muzicale formidabile. Văd pianişti de clasa a VI-a extraordinari, din toate oraşele. Cu timpul, ei se vor cerne. Pe baza acestui sistem Bologna – licenţă, master, doctorat –, la doctorat ajung să intre realmente cei mai buni. Nu toate carierele muzicale au nevoie de masterat sau doctorat. Unii instrumentişti, după ce au terminat licenţa, ajung la mari orchestre din lume.

Astăzi, care mai e situaţia plecărilor în străinătate?

Există permanent un asemenea trafic. Unii îşi găsesc de lucru în orchestre, alţii în sistemul educaţional. Există însă şi mulţi care, după ce au terminat licenţa sau masterul, se gîndesc să plece undeva. Sînt destui care, fiind foarte buni, obţin un loc în străinătate. Sînt oameni care s-au dus şi în Mexic sau în orchestra din Beirut, care e plină de români. Dar sînt oameni care se întorc, mai vin în România pentru un *masterclass*, aduc cu ei şi alţi oameni interesaţi de România. Într-un fel, este o viaţă globalizată. S-a schimbat mentalitatea, nu mai e ca în anii '80 sau '90, sistemul s-a schimbat în toată lumea. Comunicarea rapidă de azi face ca peste tot comunităţile umane să fie mult mai fluide. Iar viaţa de muzician presupune multe turnee. Am prieteni dirijori care trăiesc în SUA şi ajung o săptămînă pe an acasă, în concediu; în rest, fac tot mapamondul. E riscul meseriei.

Care sînt cele mai mari dificultăţi ale unui tînăr absolvent de Conservator?

Depinde ce îşi doreşte şi ce ştie să facă. Cel mai greu este să reuşeşti să îţi iei zborul după ce ai stat la clasa unui maestru. Pentru că a-ţi lua zborul înseamnă să te depărtezi de el şi să mergi pe drumul propriu. Nu-i uşor. Îţi trebuie conştiinţa propriei valori, foarte multe cunoştinţe, curaj şi în acelaşi timp ai nevoie şi de un pic de noroc. Sînt mulţi care se autopromovează agresiv. Ajung să dea anumite audiţii, dar promovarea agresivă nu e o soluţie: trebuie să ai ce să arăţi, nu poţi trişa. Cel mai greu e să te desprinzi de mentorul tău, dar în acelaşi timp să continui să te îmbogăţeşti sub raportul conţinutului. Şi sub raportul onestităţii. Sînt unii care vor să facă nişte cariere fulminante rapid, pentru că se poartă: apari de două-trei ori la televizor, ai un repertoriu restrîns şi vrei să-i dărîmi pe toţi. Nu merge. O consistenţă sporită înseamnă şi o onestitate sporită. E foarte greu şi să pătrunzi, pentru că sînt mulţi foarte buni. Trebuie să munceşti de dimineaţă pînă seara, căci aceasta e o profesiune care nu merge fără muncă, la fel ca toate meseriile care se fac din plăcere şi cu pasiune. E o asumare totală, e o vocaţie. Eu sînt optimist de felul meu. Sigur, putem vedea şi partea goală a paharului, dar eu prefer să o văd pe cea plină, pentru că în primul rînd sînt profesor. Şi, ca profesor, îmi place să dau aripi tinerilor.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit pe live.adevarul.ro)

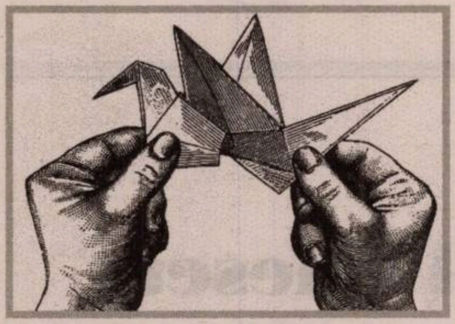

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

De ce n-a cîştigat Serena Williams?

Nu mă aşteptam ca la US Open să cîştige Simona Halep. Asta pentru că ştiam că în finală o va întîlni pe Serena Williams, cea care pare cu o clasă peste toate jucătoarele actuale. Serena era acasă la ea şi cîştigase ultimele trei ediţii ale turneului. În plus, campioana americană a cîştigat anul acesta toate cele trei turnee de Mare Şlem de pînă la US Open (Australian Open, Roland Garros şi Wimbledon) şi bineînţeles că-şi dorea să-l cîştige şi pe cel de-al patrulea, ultimul al anului, adică să reuşească ce au reuşit doar trei jucătoare din istorie: Steffi Graf în 1988, Margaret Court în 1970 şi Maureen Connolly Brinker în 1953. Mai era şi Martina Navratilova, care a cîştigat patru turnee de Mare Şlem consecutiv, dar nu toate în acelaşi an, la fel ca şi Serena Williams. Nu se putea deci ca Serena să nu urmărească şi ea un asemenea extrem de rar record. Şi avea toate datele s-o facă.

De aceea, cum spuneam, mi se părea că într-aşa o luptă, cu o figură dominantă a epocii, Simona Halep n-avea aproape nici o şansă. Şi citeam biografia Serenei Williams, în ideea că voi scrie un articol despre marea campioană din Statele Unite care a bătut-o pe marea campioană din România. Jocul n-ar mai fi însă joc dacă nu ţi-ar face mereu surprize. Şi nu doar că Simona n-a mai ajuns în ultimul act al turneului, aşa cum sperasem, dar nici Serena n-a mai ajuns acolo. Fiecare a fost bătută, cum se ştie, de cîte o italiancă. Finala feminină la US Open s-a transformat într-o frumoasă finală spaghetti, dacă putem spune aşa. Despre Pennetta, cîştigătoarea merituoasă de anul acesta nu ştiu mai nimic să vă spun. Poate doar că a anunţat că se retrage din circuit şi că urmează, cică, să se mărite cu nărăvaşul tenisman Fabio Fognini. Mai pot observa şi că e cea mai frumoasă dintre cele patru mari jucătoare din Italia (ştiu ce ar putea comenta aici unii, despre celelalte trei).

În rest, eu am rămas cu biografia Serenei citită (cred că nu degeaba), cea realizată de ea împreună cu Daniel Preisner şi tradusă şi în româneşte la editura Publica în 2014. Şi apropo de felul în care arată sportivele, iată ce spune Serena: „Sînt mare şi sportivă, aşa că ştiu că n-o să am niciodată un corp de fotomodel, subţire ca şina de tren. Nu sînt o chestie blondă cu ochi albaştri. Am «balcoane» mari şi am un fund enorm. Asta sînt eu şi-mi place la nebunie! Din cînd în cînd însă, precum majoritatea femeilor, îmi fac griji legate de cum arăt. Nu vreau, dar îmi fac. Ştiu că nu e cazul, dar îmi fac. Mă uit în oglindă şi totul pare prea mare, prea mult, prea gras... prea, prea, prea!“ Serena şi-a făcut asemenea griji mai ales în 2007, cînd a revenit în turnee după o pauză în care spune că a mîncat prea multe gogoşi, iar la Melbourne, presa australiană nu a ezitat s-o critice, după cum îşi aminteşte: „Consensul general era că sînt o vacă grasă. Asta auzeam în permanenţă, exact în termenii ăştia. (...) Eram un suflet pierdut, care stătuse departe de joc prea mult timp pentru a reveni la vîrf. Primul meu gînd a fost: *Muuu*.“

De observat ar fi că niciodată o „vacă“ adevărată n-ar putea avea atîta umor. După cum n-ar avea nici sensibilitatea de a-şi analiza propriile origini, aşa cum a făcut-o Serena după ce a vizitat „castelele de sclavi“ din Africa de Vest, acele locuri groaznice în care pe vremuri erau ţinuţi africanii prinşi de negustorii de sclavi, înainte de a fi trecuţi peste Ocean şi vînduţi: „A fost o adevărată experienţă emoţională să vizitez acele donjuane întunecate şi sinistre, unde atîţia dintre strămoşii noştri au fost ţinuţi şi torturaţi acum cîteva secole. (...) Cum ai putea să nu plîngi cînd ai în faţă aşa ceva? Cum să nu te gîndeşti că unul din propriii tăi strămoşi – sînge din sîngele tău – a supravieţuit acestor condiţii de tortură pentru ca tu să stai acum în locul său? Cum să nu te schimbe asta?“ Serena a aflat că numai cei foarte puternici puteau supravieţui acelor condiţii şi s-a gîndit imediat că forţa ei, pe care bine o ştim cu toţii din televizarea meciurilor de tenis, i-a fost transmisă cumva peste generaţii de la asemenea strămoşi supravieţuitori. O altă latură a forţei sale impresionante pare să vină din credinţă (interesant de aflat că e o persoană cît se poate de religioasă). A crescut într-o familie modestă, dar veselă şi plină de talente, dintr-un oraş californian cu probleme – Compton –, cu un tată inventiv şi perseverent, care a decis să-şi facă fetele jucătoare de tenis, după ce a urmărit finala de la Roland Garros din 1978, cîştigată de Virginia Ruzici, şi a aflat cîţi bani a cîştigat compatrioata noastră din acea reuşită. Deci Serena şi Venus, cele mai mici fete dintre cele cinci ale familiei Williams, au fost crescute după un plan aproape fantezist, acela de a deveni mari campioane de tenis. La fel ca şi tatăl lui Andre Agassi, tatăl lor spunea, cui voia să-l asculte, încă de cînd ele erau foarte mici, că le creşte pe viitoarele prime două jucătoare de tenis din lume. El însuşi a învăţat tenis ca să le poată antrena. În copilărie şi în adolescenţă, Serena a fost mereu în umbra surorii sale mai mari – Venus. Şi spune că şi-a dorit mereu să aibă tot ce avea şi Venus. După ce Venus a ajuns pe locul întîi în lume, a venit şi rîndul Serenei să fie numărul unu. În cele din urmă, Serena a depăşit-o pe Venus, devenind fenomenul sportiv şi uman care e astăzi: un fel de zeiţă a tenisului. Şi de cîte ori a învins-o pe sora ei în cîte un meci, spune că s-a temut că i-a luat astfel şi şansa de a avansa mai mult decît ea în acel turneu. Şi la recent încheiatul US Open, Serena a învins-o pe Venus în sferturile de finală, apoi a pierdut ea însăşi în meciul următor. Probabil se gîndeşte acum că, în locul ei, Venus ar fi învins-o pe Pennetta în semifinale. Cine ştie? În orice caz, la întrebarea din titlu n-am un răspuns. O presiune prea mare, un accident de parcurs... Serena însăşi spune că, oricît ai fi de bun, niciodată nu ai cum să controlezi tot ce se va întîmpla pe teren, la fel cum nu poţi să deţii controlul asupra a ceea ce ţi se întîmplă în viaţă. Pe de altă parte, tot ea spune: „Viziunea ta va deveni viaţa ta. Agaţă-te de gîndul a ce vrei să fii!“ Şi ne oferă exemplul ei concret.

■ ■ ■

ready made

„Sunt de atunci mai mulţi ani; trecînd mai deunăzi prin strada Viitorul, m-am oprit dinaintea unei prăvălii, admirînd o pereche de cizme de vînătoare foarte bine lucrate; pe o tablă dasupra era scris: *Filozofescu, CIZMAR român*.“

Ion Ghica, *Opere*, vol. II,
Editura Minerva, 1970

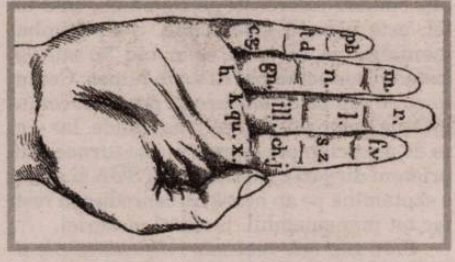

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

August: tablou decanal

Uşa biroului decanului fu deschisă abrupt. Din cadrul ei, bătrînelul tremurător (care ţinea în mînă ceva ce aducea a tablou) începu să vocifereze piţigăiat: „Da, da' domnul academician Preoţescu unde-i?“ Decanul îl recunoscu imediat pe pictorul octogenar Maimuţeanu, cîndva un personaj boem cu oarece notorietate în urbe. Răspunse (puţin îngrijorat de intempestivitatea vizitei): „Presupun că vă referiţi la domnul academician Preoţescu de la Facultatea de Fizică. Aici vă aflaţi la Studii Economice…“ „Da, da' eu am fost la Fizică şi nu-i nimeni…“ „Păi, poate pentru că ne găsim la mijlocul lunii august“, încercă profesorul o subtilitate, dar reveni repede, precizînd politicos: „Azi am trecut întîmplător pe la cabinet“. „Da, da' vă rog să-mi spuneţi cînd ajunge domnul academician la birou!“ „Stimate domn“, renunţă decanul brusc la ideea subtilităţilor, „este vacanţă şi, în plus, domnul academician Preoţescu s-a pensionat în urmă cu şase ani. Mi-e greu să cred că trece des pe la şcoală, chiar şi în plin semestru. Încercaţi la Academie!“ „Da, da' vă rog să-mi daţi numărul de telefon al domnului academician Preoţescu!“ „Nu-l am, domnul meu, noi sîntem Facultatea de Economie, profesorul respectiv a lucrat la Fizică!“ „Da, da' încercaţi cumva să-mi procuraţi numărul! Vreau neapărat telefonul lui!“

Bătrînul a înaintat, bălăbănindu-se, şi s-a aşezat pe un scaun. Decanul privi cu disperare în jur. Se ridică – bălăbănindu-se la rîndul său, ar fi observat cineva cu privire ageră – şi intră în cabinetul secretarelor, unde moţăia toropită o doamnă. Femeia tresări violent, neaşteptîndu-se să vadă pe cineva pe acolo, în „permanenţa“ pe august, şi cu atît mai puţin pe decan. Acesta o rugă să dea un telefon la Fizică şi să încerce să obţină numărul de mobil al academicianului Preoţescu. „Imediat, dom' decan!“, se execută secretara. Decanul aşteptă în biroul ei rezultatul apelului, întrucît imaginea din propriul cabinet – pe care o percepea discret, cu coada ochiului, prin uşa întredeschisă – începea să devină halucinantă. Pictorul Maimuţeanu îşi scosese, tremurător, dantura falsă şi acum o contempla adînc, de parcă ar fi fost o piatră preţioasă. Un spasm puţin mai sofisticat şi terifiantul obiect ar fi ajuns pe podea ori, Doamne fereşte, gîndi speriat decanul, pe masa lui de lucru. „Dom' decan“, îl scoase secretara din macabra reverie, „nu răspunde nimeni, îmi pare rău!“ Decanul porni ferm spre Maimuţeanu, decis să lase civilitatea la o parte şi să-l dea afară, lipsit de remuşcări. Apropiindu-se, inima i se înmuie însă complet, aşa cum păţea mai mereu în astfel de situaţii.

Natura straniei întîlniri.

Pictorul se uita la el apos, molfăindu-şi limba cu gingiile şi cu buzele într-un mod atît de dezgustător încît – raportîndu-se şi la natura straniei întîlniri – decanul avu senzaţia că privea o pînză de Bosch. Se gîndi chiar la incongruenţa detaliilor din peisaj. Limba lui Maimuţeanu părea imensă, revela disproporţii monstruoase în relaţie cu întregul. Un om atrofiat fizic pe majoritatea planurilor era, iată, posesorul unei limbi magnifice, care se dezvoltase, după toate aparenţele, paradoxal, pe măsură ce aparţinătorul ei îmbătrînise. Noţiunea asta îi suna foarte corect: *aparţinătorul ei*. Într-adevăr, în ipostaza amintită, Maimuţeanu arăta ca o anexă, ca o prelungire a limbii şi nu invers! Zise învins: „Nu răspunde nimeni! Voi încerca eu să-l sun direct pe decanul lor – poate îl prind şi mă ajută.“ „Da, da' încercaţi, vă rog! Vreau telefonul lui Preoţescu neapărat!“ Luă celularul şi sună. Surprinzător, la al doilea impuls, colegul deschise: „Mircea, iartă-mă că te deranjez în concediu. Eşti în ţară?… Aoleu, în Canada? Mii de scuze! E o urgenţă, nu ştiu dacă mă poţi ajuta… Să-ţi zic? Da? Mulţumiri nenumărate! Rămîn dator pe viaţă. Am nevoie de numărul de telefon al academicianului Preoţescu. Un SMS, te rog mult! Eşti nemaipomenit, fac cinste cînd ne întîlnim. Aştept. Şedere plăcută, numai bine!“

În aproximativ un minut, aparatul scoase un *beep* scurt, anunţînd sosirea mesajului salvator. „Da, da' vă rog să faceţi rost de numărul academicianului Preoţescu! Da, da' vreau la baie şi nu pot pleca fără să vorbesc cu Magistrul.“ Decanul îi aruncă o privire îngrozită lui Maimuţeanu şi începu să butoneze, cu viteză de scelerat, pe telefon. Simţise, cu cîteva secunde mai devreme, că un miros ciudat pătrunsese în reţeaua de aer condiţionat. Se ruga din tot sufletul să nu fie ceea ce bănuia el. Scrise pe un colţ de hîrtie, cu trepidaţii cardiace, numărul primit prin SMS. Întinse biletul lui Maimuţeanu (care îşi băgase, între timp, proteza dentară la loc, în gură), evitînd să-i atingă degetele. „Uitaţi aici numărul domnului academician. La revedere şi toate cele bune!“ Pictorul apucă neîncrezător foiţa şi, după o scurtă ezitare, spuse la fel de piţigăiat: „Da, da' vă rog acum să-l sunaţi! Numaidecît, numaidecît!“ În transă, decanul apucă telefonul şi tastă, cu dexteritate, numărul de pe hîrtia returnată violent de bătrîn. „Domnul academician? Vă salut! Sînt decanul de la Economice… Cum, sînteţi în Anglia? Iertare! Numai un minut, vă rog! Cineva e în birou la mine şi vrea să vă vorbească… Să trăiţi!“ Întinse mobilul pictorului care, din motive inexplicabile, se aplecă peste birou, iradiind miasme tulburătoare.

„Da, Magistre, am venit să vă vînd un tablou cu 5000, dacă s-ar putea“, strigă el asurzitor. „Alo, alo! Magistre…“ Îndepărtă telefonul de ureche şi-l privi cu suspiciune. „Da, da' nu vorbeşte nimeni!“ Apoi, fără să mai aştepte reacţia decanului, zise: „Da, da' m-am răzgîndit. Vreau să cumpăraţi dumneavoastră tabloul!“ Răsuci pînza – pînă atunci ascunsă ochilor indiscreţi – şi dezvălui o caricatură grotescă, gen *Whistler's Mother* în prelucrarea „artistică“ a lui Mr. Bean. Decanul se holbă prostit la pictură şi întrebă blajin: „Pot să plătesc şi cu cardul?“

***Codrin Liviu Cuţitaru** este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

■ ■ ■

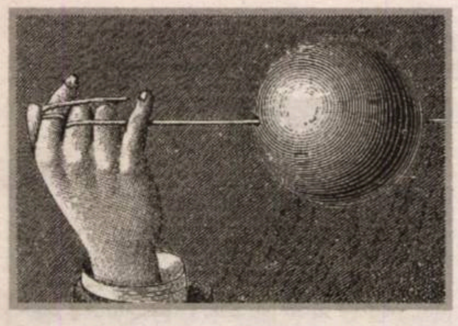

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Dada(isme)

– Gala Tînărului Actor HOP la majorat –

© M. Ştefănescu

■ N-a fost cea mai bună ediţie a Galei HOP, dar a fost, cu siguranţă, cea mai interesantă. Directorul galei, regizorul Radu Afrim, a propus pentru exerciţiul liber două teme, la alegere: „Dada (...Ce-i cu dadaismele astea?)“ sau „Vacanţa la mare“. La proba obligatorie, desfăşurată sub sloganul „Aici nu se cîntă“, concurenţii au avut de interpretat un text de muzică pop/rock/disco etc. fără să-l cînte. Tema legată de dada a pus cele mai mari probleme concurenţilor. Nu e vorba doar de a celebra 100 de ani de la apariţia fenomenului dada. Ci de o intenţie clară, programată, a directorului galei, care a vrut să-i pună pe candidaţi să-şi demonstreze abilităţile în „condiţii vitrege“. S-au iscat discuţii lungi şi aprinse între critici, actori, regizori: să fi fost o alegere bună? Oare chiar putem măsura performanţa unui actor tînăr după felul în care interpretează un text dadaist?

Dacă textul e foarte bun, actorul iese cîştigător, chit că nu dă o interpretare pe măsură. Publicul, poate chiar şi juriul, se lasă furat de text – a explicat Afrim. Dar HOP e un festival dedicat actoriei, nu dramaturgiei. „Am vrut să văd actorie în stare pură“, spune Radu Afrim. Adevărul e că textele & tema sînt restrictive. E ca şi cum la o competiţie de gimnastică, la proba de la sol, gimnastele ar fi puse să evolueze pe un covor de doi metri pătraţi, iar arbitrii ar fi nevoiţi să noteze fluiditatea exerciţiului, graţia fandării, amplitudinea saltului etc. La această probă a Galei HOP s-a măsurat eşecul mai degrabă decît performanţa. Dar, vorba lui Ion Caramitru, „actorii buni învaţă mai mult dintr-o cădere decît dintr-un succes“. Una peste alta, proba a fost utilă în primul rînd pentru actorii înşişi: cu această ocazie, au putut să-şi descopere limitele.

> *„Actorii buni învaţă mai mult dintr-o cădere decît dintr-un succes.“*

■ Facultăţile de teatru din ţară produc, anual, 300 de actori. Numărul absolvenţilor depăşeşte cu mult capacităţile de absorbţie ale pieţei muncii: în teatrele de stat, posturile sînt blocate, directorii sînt legaţi de mîini şi de picioare. La o întîlnire profesională iniţiată de Ion Caramitru în dubla calitate de preşedinte UNITER şi director al Teatrului Naţional din Bucureşti au participat vreo zece manageri de instituţii teatrale. Toţi ar avea nevoie de actori tineri, toţi ar vrea să angajeze un absolvent, dar pîrghiile administrative la care pot recurge sînt limitate. Adesea nu dispun nici măcar de bani pentru o angajare temporară sau pentru un contract pentru drepturi de autor. Sigur, există speranţe: UNITER a prezentat o listă cu participanţi/premianţi ai Galei HOP din ultimii ani care au reuşit să-şi găsească de lucru în teatre de stat. Iar directorul Comediei, George Mihăiţă, a afirmat fără să ezite că a venit la gală la „vînătoare de capete“. Cum ar veni, se angajează să angajeze. Statisticile însă ne taie elanul optimist: sînt prea mulţi actori şi prea puţine posturi.

Ce le rămîne de făcut absolvenţilor este să alerge din teatru în teatru pentru un job, să-şi facă mici companii private şi să lucreze la marginea sistemului, acceptînd avantajele, dar şi dezavantajele independenţei, să mai ciupească o colaborare, adesea în schimbul unor onorarii derizorii, şi să vîneze joburi mai bine plătite, dar rare: figuraţie într-o reclamă, voci pentru dublajul filmelor, happening-uri la evenimente comerciale etc.

O soluţie ar fi adoptarea unei legi a intermitenţei în artele spectacolului, după modelul francez: o asemenea lege ar permite actorului să lucreze temporar în meseria sa, dar să se bucure de avantajele unui angajat permanent. Dar cum poate fi articulată o asemenea lege pe sistemul asigurărilor de la noi? Cum poate fi preluată în Codul Muncii din România?

Palmaresul Galei HOP 2015

■ Premiul „Ştefan Iordache“ (Marele Premiu al Galei Tînărului Actor) – Dana Marineci.

■ Premiul pentru Cea mai bună actriţă, secţiunea „Individual“ – Maria Teodora Filip.

■ Premiul pentru Cel mai bun actor, secţiunea „Individual“ – Nicolas Caţianis.

■ Premiul „Cornel Todea“ (Premiul pentru Cea mai bună trupă de actori) – Nu s-a acordat.

■ Premiul „Sică Alexandrescu“ (Premiul special al juriului) – Cătălina Bălălău.

■ Premiul Publicului: Cea mai bună actriţă: Corina Borş. Cel mai bun actor: Adrian Loghin. Cea mai bună trupă: Amelia Toaxen, Raul Hotcaş, Corina Vişinescu, Radu Tudosie.

■ Premiul pentru prestanţă şi rostire scenică: Cosmin Dominte.

■ Premiul Vox Maris: Dana Marineci.

■ ■ ■

Ofertă specială pentru Dilematici!
DILEMA VECHE
lecturi obligatorii sau lecturi esenţiale?

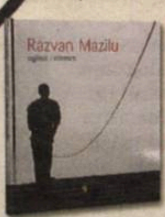

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îţi dă de gîndit!

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

Cartea „Răzvan Mazilu - Oglinzi”
de Denise Rădulescu, de la Editura Vellant,
este oferită **GRATUIT** noilor abonaţi la ediţia
tipărită „Dilema veche”, pe minimum 6 luni

• în limita a 45 de exemplare
Promoţie valabilă în perioada 20 septembrie - 19 octombrie 2015

Cum te abonezi

SMS Abonament digital 1 lună - un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE
la http://abonamente.adevarul.ro
VIRAMENT BANCAR
sau **MANDAT POŞTAL**: în contul
S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.,
cod fiscal RO18990288, deschis
la BRD Sucursala Decebal, nr. cont
RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POŞTALE
FIRMELE DE ABONAMENTE
LIBRĂRIA ADEVĂRUL
Bucureşti, Bd. Magheru, nr.18, Sector 1
LIBRĂRIILE NEMIRA
www.nemira.ro/librarii
Informaţii şi reclamaţii: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume........................ Prenume........................
Str. .... Nr........, Bl......., Sc......., Et......., Ap.......
Localitate........................ Judeţ/ Sector ...., Cod poştal ....
Telefon .... E-mail........................

Am achitat suma de .... lei cu mandat poştal / ordin de plată nr. .... din data ....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal,
nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* .... Semnatura ....
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activităţi promoţionale şi să le dezvăluie terţilor conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări şi să

Pentru abonamentele plătite cu mandat poştal sau ordin de plată este necesar să trimiteţi talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, Bucureşti, Şos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poştal 020331.

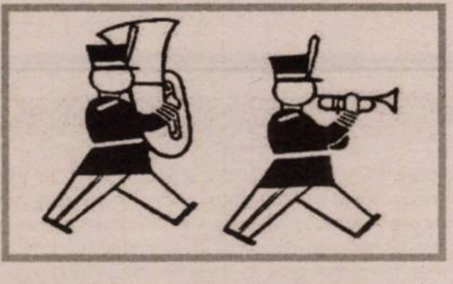

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Oferta pe care n-o poți refuza

E absolut normal ca discuția despre valul de refugiați să ocupe prim-planul acestei perioade. E ceva care pare să se țină într-un fir de păr, pînă să pice peste Europa și să se transforme într-o criză extrem de serioasă. E un complex de evenimente într-o continuă desfășurare, un fapt care-și modifică dimensiunile de la o zi la alta. La noi – într-o țară în care știrile externe și comentariile de politică externă sînt rarități –, isteria comentatorilor e mult mai prezentă decît dorința și preocuparea de a cunoaște cît mai mult din substanța reală a acestor evenimente. Avem obișnuința de a striga de durere înainte ca acul seringii să ne atingă. În plus, cînd e vorba despre comentarii și opinii, destul de puțină lume de pe această planetă ne poate face concurență la debit verbal și policalificare. Dar asta e, fără nici o ironie, o parte a farmecului care se găsește pe-aici.

Să zicem că scrii ceva despre acest subiect, recomandînd moderație și bun-simț în judecarea faptelor pe care le vedem la televizor. Te trezești că ești catalogat, în cel mai bun caz, ca membru al tribului din care fac parte „intelectualii iresponsabili“ din această țară. Trec peste problema vastă a definirii noțiunii de *intelectual*, mai ales în istoria recentă a spațiului public de la noi. E loc aici de rafturi întregi de bibliotecă. Și dacă tot ai „deschis gura“, exprimîndu-te la adresa unui subiect, ești considerat, în cel mai bun caz, un naiv, dacă nu un fraier căzut în mrejele politicilor corecte, ale neoliberalismelor sau stîngismelor de tot soiul, sau al „hipsterismelor“ – unde cuvîntul *hipster* trimite spre orice, adică spre o plajă largă, începînd dinspre „ridicol“ și întinzîndu-se pînă spre „condamnabil“. O furie proletară și un entuziasm al lui „eu știu cel mai bine“ sînt cele mai plăcute *răgălii* prin care poți trece. Asta dacă n-ai „norocul“ să treci prin jigniri, atacuri la persoană sau desființări făcute cu aere docte. Dar și asta e o parte a „farmecului inefabil“ de pe aceste meleaguri.

Sînt compatrioți, nu puțini, care spun că ar trebui să ne temem cumplit de valul de refugiați și că, printre tipii ăștia, sigur se ascund și luptători ai Statului Islamic, care vin să se infiltreze prin Europa. Și că „refugiații“ ăștia de azi nu mai sînt ce erau refugiații pe vremuri. Adică nu suportă comparație ideea de refugiat, a „ăstora“, cu cea a curajoșilor care fugeau de după Cortina de Fier, alegînd libertatea. De parcă ideea de refugiat se limitează exclusiv la cheremul dispoziției în care se află cineva, într-o zi în care are chef de definiții. Pe de altă parte, bineînțeles că da, evident că printre refugiați se pot ascunde și luptători plecați cu sorcova, din Statul Islamic. Dar ăsta nu e un motiv să ceri ridicări la arme, construiri de ziduri, arestări în masă, trimitere înapoi acasă, la pachet, a tuturor.

Pur și simplu, pentru că nu se poate.

O dată primit statutul de cetățean european, prin dreptul la muncă și la liberă circulație, primești și un statut simbolic. Pe unii îi doare în cot de statutul ăsta, iar alții sînt gata să demonstreze că el nici nu există, nedîndu-și seama că lucrează cu entuziasm la propria aneantizare. Dar asta e altă discuție. Indiferent cît de greu am duce-o, cîtă corupție ar fi în țara în care trăim, cît de firave sau de greoaie și difuze ar fi mecanismele europene, apartenența „fizică“ la acest spațiu, chiar și așa, fără „statut“ foarte concret, e un lucru care contează. Cu toate crizele profunde și cu toate problemele îngrozitor de apăsătoare cu care se confruntă Uniunea Europeană, aici e un spațiu în care ideea de democrație contemporană dă o bătălie cruntă cu realitatea. Democrația este, prin natura ei, o noțiune fragilă. Se redefinește și se recalibrează zilnic, în funcție de experiențele sociale ale ființei umane. Cînd e întuneric, ideea de democrație dă cu capul de pereți, se lovește de mobile, dar se ridică și merge, cu încăpățînare, mai departe. Democrația e, deseori, cu pantalonii în vine, în fața evenimentelor. Trebuie să se adapteze și să învețe din mers. Dar toate astea sînt valabile doar pentru alții. La noi, în România, mulți vor să aibă statutul de invitat în conceptul de democrație. Statutul de participant nu e mulțumitor. Îți creează senzația că cineva te supune unui efort. Parcă te pune la muncă. Iar noi știm că democrația e un soi de repaos.

Unii zic că e război. Dacă valul acesta de refugiați – ca și cele care vor urma, dacă vor urma – este prima adiere perceptibilă a unui război complicat, care abia începe să-și arate chipul, asta nu schimbă lucrurile prea mult. A primi refugiați e o datorie fundamentală a unei societăți civilizate, din contemporaneitate. A învăța cum să gestionezi o situație de acest fel, atît politic, social, dar și – poate, mai ales – strategic e o obligație din jocul continuu în care se află, pe această planetă, felurile diferite de a vedea lumea. Ca întotdeauna, nu ducem lipsă de scenarii. Ba că „ingineria“ și manipularea acestui val migrator e răspunsul lui Putin la sancțiunile economice, ba că ISIS trece la faza războiului european, ba că americanii și rușii și-au găsit un nou Vietnam, sau chiar că nimic nu mai poate fi ținut sub capac, criza generală a umanității e atît de profundă, încît buba trebuie să se spargă, să ne războim urît, ca să ne vindecăm.

Poate fi oricare dintre teoriile astea. Sau nici una. Oricum ar fi, nu poți scoate brișca din prima. Statutul civilizației nu-ți permite așa ceva. Iar dincolo de sedentarismul și de apatia de azi, civilizația are, totuși, o vastă rezervă de experiență istorică. Numiți-o chiar și ticăloșie combinată sau camuflată în instinct de conservare. Numiți-o oricum. Ea există.

■ ■ ■

anti nostalgia

Falsa moarte a monarhiei (VI)

„Cursul dolarului, de la 2 milioane de lei (și, pentru ultimele zile, 7 milioane), e deodată fixat la 150 de lei noi, contravaloare întreită la bursa neagră. Sînt reținute de Stat depunerile din bănci, aurul și devizele practic confiscate, iar întreprinderile și magazinele particulare, lipsite de numerarul lor disponibil, sînt împinse la faliment. Actul următor al dramei l-a constituit lichidarea partidului național-țărănesc. La Moscova se hotărîse suprimarea brutală a partidelor agrariene din răsăritul Europei, a căror existență era o sursă constantă de dificultăți pentru comuniști. Procesul intentat în Bulgaria lui Nikola Petkov, singurul rival al lui Dimitrov, îl va duce în septembrie 1947 la spînzurătoare. O lună mai tîrziu, tribunalul militar din București îi judeca pe Iuliu Maniu și Ion Mihalache, împreună cu colaboratorii lor, victime ale unei provocări, dar, odată cu ei, și pe un grup de funcționari ai Ministerului de Externe, care participaseră la organizarea acțiunii de la 23 august 1944, și chiar pe cîțiva conducători ai emigrației. Dintre ei, Grigore Gafencu, diplomatul care adusese cele mai mari servicii României atît în 1939-1940 cît și la Conferința de Pace, este condamnat în contumacie la 20 de ani muncă silnică. Deci, un om de stat care a fost demn și ferm de partea democrației este exilat pe viață, pe cînd lui Argetoianu i s-a permis să se întoarcă în țară. Acest verdict, ca și cel care-l aruncă în temniță pe Maniu, la 74 de ani, este o rușine națională. Violenta campanie denigratoare, care s-a dezlănțuit între dizolvarea PNȚ (decizie votată de Adunarea Deputaților la 29 iulie) și pronunțarea sentinței, merită comparată cu excesele presei legionare: în 1937 și *Buna Vestire* ceruse trimiterea lui Maniu și Mihalache «pe băncile Consiliului de Război».“

Andrei Pippidi, în *Memoria. Revista gîndirii arestate*, nr. 5, 1989

Mirel BĂNICĂ

Chang și Malraux, la Obor

– povestioară despre integrarea europeană extinsă –

se dedică Adinei Popescu

Piața Obor, dimineață de septembrie. Se simte toamna-n aer și priviri, puhoi de lume pestriță, de la vlădica încălțată cu tuaregi V6 prea lați să-i mai înghită bariera de la parcarea subterană, la chiriași de garsonieră confort trei etajul zece cu sacoșe fleșcăite și haine second, plecați însă cu toții la căutare de morcov ieftin. Peste toată această veselă masă umană domnesc uniformele albastre ale băieților de *Bigies:* calcă grav și apăsat, la fel ca și cocoșul în bătătura de la țară, de acolo de unde provin de altfel majoritatea, fiind aduși dimineața devreme cu autobuzele firmei. Vorbesc grav și apăsat în niște talkie-walkie ținute pieziș, uitîndu-se încruntat în jur: *Zece-doi, zece-doi, probleme pe sector?*

Fumul de la grătarele de mici din apropiere, închinate zeului Obor și lui Gică Petrescu, se amestecă tandru cu mirosul de pepene galben, adevărata „banană românească“, așa cum stătea scris tot aici acum cîteva zile, pe un carton aruncat pe grămadă parfumată, de un negustor cu simțul umorului. Dar care comersant de Obor nu are simțul umorului? Poate doar cei care au acaparat, privatizat și „modernizat“ Piața Obor – dar aista-i altă grozavă istorie a capitalismului românesc post-1990, de care se sparie mintea, mult prea încîlcită pentru bietele noastre creioane îndrăgostite de piață și de viață.

Doi chinezi micuți (scuzați pleonasmul!) au plecat să cumpere legume proaspete. Se vede treaba că au nevoie de multe legume proaspete, cum spuneam, deoarece unul împinge o *liză* roșie cu roți descentrate de atîta folosință, în timp ce colegul său evaluează, pipăie, tîrguiește, pornește. Cu degetele sale fine, întoarce pe toate fețele orice fruct și legumă, înainte de a o cumpăra. Are agilitatea unui prestidigitator și precizia unui chirurg, nu-i scapă nici o imperfecțiune, oricît de mică ar fi ea. Ajunge în fața unei tarabe care vinde fasole verde, ultima fasole verde din acest an. Vînzătoarea este țigancă, trupeșă fără a fi grasă, zeiță de Hamangia, ochi cărbune, energie, bucurie. Se pare că cei doi se cunosc de mai multă vreme, după cîte se vede. Vînzătoarea se apropie de chinezul alegător, ce are o fizionomie drăguță de etern adolescent, un fel de Horațiu Mălăele asiatic; îi ridică delicat ochelarii cu ramă subțire, aurie, îl apucă de bărbie și-l pupă galeș pe obraz, spunînd: *Mă Cenguță mă, frumușel mai ești, arză-te-ar focul. De ce nu te însori, mă, tu cu mine, ce viață dulce ai avea...* Rîde apoi cu toată inima și se așază strategic la mijlocul tarabei, cu mîinile în largile buzunare ale șorțului, *ready for business*. Micul Chang nu pare a fi deloc impresionat de tratamentul la care a fost supus, așază rapid ochelarii la locul lor și spune cu accent sacadat de angrou Europa, imposibil de imitat: *Ie'len'a, fasol bun văzut ai, losii bun ai?* Elena vînzătoarea rîde iarăși din toată inima și spune la rîndul său: *Are Elena tot ce vrea Cenguță al ei*. Apoi trage cu un gest furiș un ziar de pe o ladă de carton plină ochi cu roșii frumoase ca soarele de toamnă. *Da' zi mai bine, mo-cov' nu vlei?* – mai spune ea imitînd accentul chinezului. Acesta rîde și el în cele din urmă, la fel ca și cei din jur. Vînzătoarea vecină asistă la scenă jumătate amuzată, jumătate invidioasă, așa ca începe să vorbească cu o voce înaltă și cîntată, cum numai la piață poți auzi: *Elenoo, mai trimite-l, fă, și la mine, că prea l-ai lipit dă tot!* Răspunsul nu s-a lăsat așteptat, gura Oborului mușcă mereu adînc și neiertător: *Nu ți-l dau, fă Geto, că-i al meu. Mai așteaptă și tu puțin, că acuș-acuș vin sirienii ăia peste tine!* Oamenii rîd iarăși, dar parcă nu prea mai este rîsul lor. Chang și colegul său plătesc și se pierd în mulțime, cu tot cu liza cea roșie și șchioapă. Fumul de la mici este din ce în ce mai gros și mai îmbietor. Se apropie ora prînzului. Mic, pîine, muștar, doi lei. Micii sînt rotunzi, plini de zeamă, buni de te lingi pe degete. Micii au carne de porc în compoziție. Morala poveștii: integrarea europeană extinsă va fi ca Piața Obor sau nu va fi deloc. Oare lui André Malraux i-ar fi plăcut micii cu pîine și muștar?

Care comersant de Obor nu are simțul umorului?

***Mirel Bănică** este cercetător la Institutul de Istorie a Religiilor. Cea mai recentă carte:* Fals jurnal de căpșunar, *Editura Institutul European, 2010.*

■ ■ ■

Marius CHIVU

Blues în Deltă

În week-end-ul 5-6 septembrie, la Casa Avramide din Tulcea, a avut loc ediţia-pilot a Festivalului Dichis'n'Blues, organizat de Asociaţia Culturală „În Exil“, cu sprijinul Consiliului Judeţean Tulcea. În cele două seri, au urcat pe scenă trupele: Blues Preachers, Soul Serenade, Vali „Sir Blues“ Răcilă & Raul Kusak, The Storytellers, DeltaBLUES Band şi Nightlosers. Pentru imagini, puteţi intra pe contul de Facebook al festivalului sau pe site-ul www.deltablues.ro; pentru cuvinte,.rămîneţi în această pagină.

© M. Restea

Festivalul de blues a început, pentru mine, odată cu drumul de două ore din Constanţa spre Tulcea. Cei peste o sută de kilometri parcurşi cu maşina printre cîmpurile agricole ale Dobrogei, cîmpuri pe care se învîrt elicele celor cîteva sute de turbine din cel mai mare parc eolian din Europa Centrală şi de Est, drumul lin printre podişuri şi printre podgoriile de la Tariverde, acel peisaj vast şi pustiu derulat prin parbrizul prăfuit mi-a indus o stare de nostalgie şi reverie care îmi deschidea larg apetitul pentru blues. Pentru munteanul din mine, apropierea de cetăţile Histria sau Enisala, geamiile din localităţile cu nume stranii (Sinoe, Cogealac, Siutghiol, Zebil, Sarichioi), traversarea pădurii Babadag, toate mi-au dat senzaţia unui loc îndepărtat, aproape exotic. Blues-ul urma să mă ducă mai departe.

Festivalurile tulcene sînt încă tinere,
dar au şansa de a contura identitatea oraşului.

Nu mai fusesem de cîţiva ani în Tulcea, şi nici atunci mai mult de o oră, căci mă aflam în tranzit spre Sfîntu Gheorghe. Aş fi putut vizita muzeele de arheologie sau de artă, aş fi putut merge în Grădina Botanică sau la Acvariu, dar am preferat să mă plimb pe faleza unde bătrînii pescuiau, iar copiii jucau şah într-un scuar cu piese de mărimea lor, să trec prin parcurile în care am dat de un număr impresionant de statui (aşa am aflat ceea ce, spre ruşinea mea, nu ştiam, că Grigore Moisil, Alexandru Ciucurencu sau Ion Jalea au fost tulceni) şi să mă rătăcesc cîteva ore bune pe străduţele cu macadam pline de pisici de pe dealurile cu tei ale oraşului.

Festivalul începuse, de fapt, cu o zi înainte, odată cu proiecţia unui film documentar realizat de Institutul Balassi – Institutul Maghiar din Bucureşti. Sîmbătă, înaintea primelor concerte, Vali „Sir Blues“ Răcilă a ţinut un *workshop* cu poveşti despre blues, unde s-au adunat nu mai puţin de şaizeci de copii. „Cine şi-ar fi imaginat că vor veni atîţia copii? Ar fi putut fi interesaţi de disco, de orice altă muzică, dar au venit la blues. Sînt încîntat“, avea să-mi spună mai tîrziu Cristian Antonescu, fondatorul Asociaţiei Culturale „În Exil“ şi, implicit, al festivalului, al cărui director artistic este Marius Cosmeanu.

Blues Preachers (duo-ul românesc, alcătuit din Cătălin „Tzetze“ Rădulescu & Robert Z, şi nu cel australian cu acelaşi nume) au spart gheaţa, concertînd primii în curtea interioară de piatră dintre Casa Avramide (clădire astăzi de patrimoniu, casa a fost construită cu meşteri italieni la sfîrşit de secol XIX, de un grec exportator de cherestea) şi Teatrul „Jean Bart“, sub un castan maiestuos, survolat de ciori, peste stradă de Catedrala Episcopală „Sfîntul Ierarh Nicolae“ (construită la 1862). *Blues Preachers indeed!* În prima seară a festivalului au mai cîntat trio-ul Soul Serenade (Andrei Rotariu, Codruţ Andrei şi Adelina Chivu – nu, nu sîntem rude!) şi Vali „Sir Blues“ Răcilă (adevăratul predicator al blues-ului românesc) împreună cu Raul Kusak, un duo clasic, ca să spun aşa, pe care l-am mai văzut şi ascultat în anii trecuţi şi la Festivalul de Blues de la Sighişoara (un festival frumos, care şi-a reluat cursul anul acesta după o mică sincopă).

A doua seară a festivalului – de ziua lui Roger Waters, apropo – a început, de fapt, dimineaţa, odată cu atelierul „Scurtă istorie a blues-ului“ ţinut de psihologul Andrei Popescu. Seara, cîntările au fost deschise de un alt duo, The Storytellers, alcătuit din „muzicuţistul nostru“ Marcian Petrescu şi chitaristul Florin Giuglea (care, de unde stăteam, mi se părea că seamănă izbitor cu Steve Vai). The Storytellers au avut un *setlist* acustic foarte bun (muzicuţă, chitară rece / chitară *resonator*, amîndoi la voce), cu standarde din toate zonele, menite să satisfacă pe toată lumea: Charlie Musselwhite, Robert Johnson, Hoagy Carmichael, Kenny Neal, Big Bill Broonzy, Billy Boy Arnold, Sonny Boy Williamson, Willie Dixon, John Mayall şi alţii. Seara a continuat cu ceea ce pentru a mine a reprezentat surpriza festivalului: DeltaBLUES Band, un proiect parţial tulcean, alcătuit din pianistul Sorin Terinte, basistul Dan „Bebe“ Nica şi tobarul Marian Ene, plus Alexandru Cismaru la chitara ritmică, cu toţii conduşi minunat de foarte talentatul chitarist Călin Grigoriu. Festivalul a fost închis cum se cuvine de Nightlosers, cu inimitabilul Nucu Pandrea ca *guest star* la frunză, păsărică cu apă şi sonerie de bicicletă. De-a lungul anilor, i-am văzut de multe ori în concert pe Nightlosers, am CD-urile lor şi le ştiu cîntecele pe dinafară; cu toate astea, Hanno, El Lako & co. încă mă surprind cu etno-boogie-blues'n'roll-ul lor lăutăresc care i-a ridicat pe cei trei sute de oameni de pe scaune. Seniorul Nucu Pandrea (care are şi site: www.nucupandrea.ro), oricît de fragil ar părea la prima vedere, pe scenă e de o voioşie neaşteptată. „Pe mine muzica m-a salvat; dacă n-ar fi fost muzica, eu n-aş fi fost astăzi aici“, îi mărturisea Nucu Pandrea a doua zi unui jurnalist tulcean pe vaporul care ne plimba prin Deltă.

Pentru că *jam session*-ul cu care orice festival de blues se respectă a avut loc a doua zi pe un vapor care ne-a plimbat cîteva ore bune pe canalele Deltei pentru a se opri în cele din urmă la marginea lacului La Nebunul, unde mai toţi muzicienii din festival, cu tobarul Claudiu Purcărin la voce, s-au aşezat la instrumente şi au continuat lucrurile de unde fuseseră lăsate cu o seară în urmă.

„Mai mulţi ne-au întrebat: «De ce Blues la Tulcea?» Mai întîi, pentru că la Tulcea nu era blues. Şi cine a mai pomenit Deltă fără blues?“, scria Cristian Antonescu pe site-ul festivalului. Pe vapor, am apucat să-l şi cunosc la un pahar de bere nefiltrată. Era mulţumit de cum ieşiseră lucrurile, de „sprijinul local neaşteptat“, de faptul că veniseră mulţi copii şi tineri la voluntariat, la *workshop*, la cîntări. „Nu e mare lucru de zis. Asociaţia «În Exil» se cheamă aşa dintr-o eroare fericită. Trebuia să fie doar «Exil», dar pînă la urmă eu mereu m-am considerat a fi în exil pe oriunde am fost. Am făcut festivalul pentru că îmi place blues-ul. E un festival făcut cu prieteni. Aceasta a fost ediţia-pilot, dar am planuri şi vise. Vreau să aduc muzicieni din afară, vreau să vină şi mai multă lume, vreau să fie mulţi copii şi tineri...“

Afişele mai vechi lipite încă pe panourile şi stîlpii oraşului arătau că noul festival de jazz intrase într-un circuit mai larg de manifestări tulcene internaţionale începute în luna mai şi întinse pe toată durata verii: Dobrojazz – festivalul de etno-jazz (mai), Pelicam – festivalul de film despre mediu şi oameni (iunie), Peştişorul de aur – festivalul de folclor pentru copii (august) sau Rowmania – festivalul bărcilor cu vîsle (august). S-au înmulţit festivalurile peste tot în ţară, dar puţine continuă, capătă identitate şi relevanţă culturală. Iar cele care au reuşit să reziste şi să crească au redefinit oraşele, le-au dat imbold turistic şi, implicit, o nouă viaţă. Ce-ar fi astăzi Clujul fără TIFF ori Sibiul fără ASTRA – ca să dau doar aceste exemple? Festivalurile tulcene sînt încă tinere, dar au şansa de a contura identitatea oraşului şi de a-l pune pe o hartă mai mare. Iar Dichis'n'Blues, cu sprijinul necesar şi cu viziunea potrivită, are şansa lui. Pentru că, aşa cum îmi spunea Charlie Musselwhite într-un interviu acordat *Dilemei vechi* acum cîţiva ani: „Blues-ul cîntă despre tot ce înseamnă viaţa însăşi. Blues-ul este ceea ce îţi aduce consolare în vremuri grele şi este tovarăşul tău în vremurile bune.“

■ ■ ■

PUBLICITATE

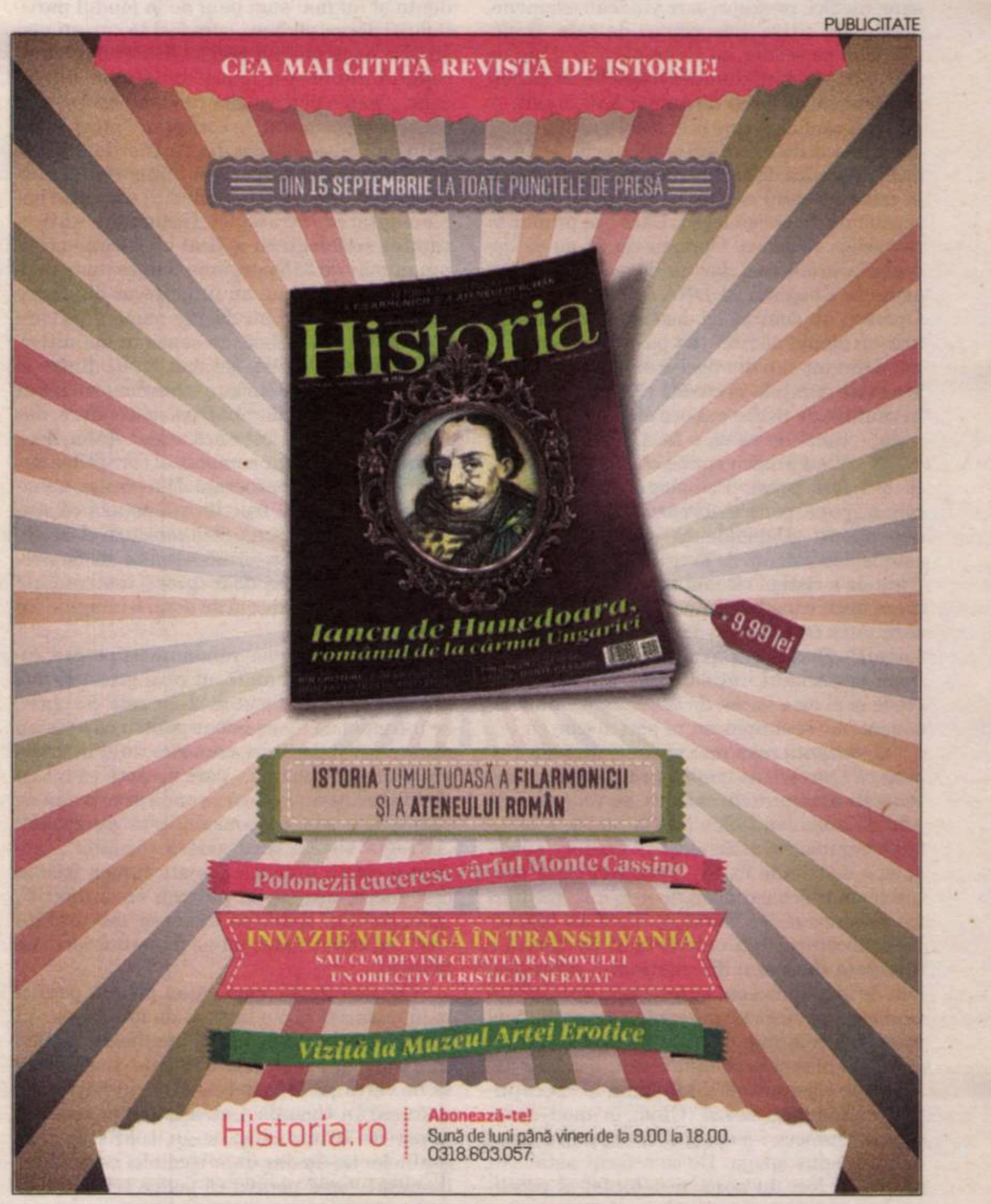
CEA MAI CITITĂ REVISTĂ DE ISTORIE!
DIN 15 SEPTEMBRIE LA TOATE PUNCTELE DE PRESĂ
Historia
Iancu de Hunedoara, românul de la cârma Ungariei
9,99 lei
ISTORIA TUMULTUOASĂ A FILARMONICII ŞI A ATENEULUI ROMÂN
Polonezii cuceresc vârful Monte Cassino
INVAZIE VIKINGĂ ÎN TRANSILVANIA
SAU CUM DEVINE CETATEA RÂŞNOVULUI UN OBIECTIV TURISTIC DE NERATAT
Vizită la Muzeul Artei Erotice
Historia.ro
Abonează-te!
Sună de luni până vineri de la 9.00 la 18.00.
0318.603.057.

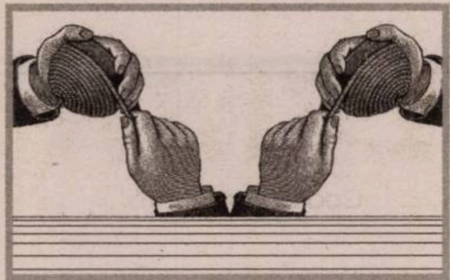

O, TEMPORA!...

Cristian GHINEA

attitudini
mic-burgheze

„E foarte greu să nu fii corupt“

„Sînt şocat cu Oprescu. Dar nu din cauză că lua şpagă. Ci de cît de prost a fost“ (auzită de Vlad Mixich de la un pesedist de frunte). Avem deci un răspuns la dilema zilei: cum a fost posibil ca Sorin Oprescu să ia şpagă în condiţiile date? Iar condiţiile date sînt următoarele. Doi dintre ceilalţi şase primari bucureşteni aleşi odată cu Sorin Oprescu sînt în arest – întîmplător sau nu, cei cu cel mai mare succes electoral, aflaţi amîndoi la al *n*-lea mandat: Chiliman şi Vanghelie. Anul trecut a fost arestat pentru luare de mită şeful Direcţiei Infrastructură de la Primăria Generală, condusă de Oprescu. În 2015, alţi doi înalţi funcţionari din subordinea lui Oprescu au fost arestaţi pentru corupţie, dintre care unul era consilierul său personal. Prins în flagrant, acuzat de luare de mită şi trafic de influenţă. Dacă încercăm să ne punem în pielea unui procuror care îl anchetează pe consilierul primarului şi îl acuză de trafic de influenţă, cam ce ne-ar trece prin minte? Oare în numele cui trafica influenţă consilierul personal al primarului? Oare îl plătea cineva pe consilier pentru că avea ochi frumoşi sau pentru că avea influenţă asupra altcuiva? A cui oare?

Dacă eşti un procuror rezonabil de isteţ încerci să ajungi la şef şi îl ai pe radar pentru că, în acel caz, ai un indiciu puternic că şeful celui pe care l-ai prins e adevăratul beneficiar al schemei de corupţie. Asta e ceea ce fac procurorii normali. Dacă nu faci asta, intri la categoria procurori-mămăligă. Cum îmi explica un procuror din Republica Moldova cînd l-am întrebat cum se face că arestează numai plevuşcă: păi, nu ne obligă legea să ne uităm mai sus, facem dosare cu ce sesizări avem şi avem multe dosare. Adevărul e că aveau multe dosare, medici, profesori care vindeau examene, maximum cîţiva viceprimari de sate. Îi zic, aşa, mai pe ocolite, ca să nu pară că îl iau de sus: totuşi, job-ul dumneavoastră e să stîrpiţi corupţia, nu să faceţi un număr X de dosare şi, dacă nu vă duceţi spre şefii ăstora de iau mita, ei vor înlocui doar cărăuşii mititei, pentru că şefii doar încasează de la subordonaţi. Omul se uită la mine cu aerul că „bă, tu faci pe prostul“ şi repetă: nu ne obligă legea. Dacă era primar în Republica Moldova, Oprescu nu se putea aştepta la probleme, dar nu degeaba se strigă acum la Chişinău ca DNA să treacă Prutul. Oprescu nu doar că îşi desfăşura activitatea într-un mediu de risc – tot picau pe dosare oameni din jur sau din poziţii similare –, dar avea toate motivele să creadă că vreun procuror în căutare de trofee majore era cu ochii pe el.

Atunci de ce să o facă? Pesedistul lui Vlad Mixich spune că pur şi simplu a fost prost. Psihologul Mihai Copăceanu spune, pentru *Adevărul,* că probabil era dependent: „Dependenţa de venituri mari este ca dependenţa de jocurile de noroc, iar dorinţa de a cîştiga cît mai mulţi bani este mai mare decît conştientizarea consecinţelor. Cei care intră în acest joc dezvoltă o gîndire iraţională“. Deci avem ipoteza dependenţei, intrăm pe tărîmul iraţionalului. Moise Guran crede şi el că e vorba de dependenţă plus lăcomie: pur şi simplu nu te poţi abţine să iei.

O variantă ceva mai puţin iraţională e aceea că Oprescu se credea protejat. Dacă urmăreşti amănuntele cazului, se vede un sistem de muls bani bine pus la punct, o instituţie organizată astfel încît să producă şpagă şi să o distribuie în sus. Primăria oferă contracte unor firme controlate prin intermediari tot de oameni din Primărie. Firmele respective subcontractează lucrările şi păstrează o diferenţă din banii din contract – achiziţiile sînt de la bun început supraevaluate ca să includă şpaga. Această diferenţă este spălată de interpuşi şi ajunge la oamenii primarului în *cash*. Nu însă şi la primar direct. DNA l-a urmărit pe Oprescu cinci luni pînă la operaţiunea de sîmbătă seară. Cînd, în mod neaşteptat, Oprescu l-a chemat la el pe directorul care i-a adus şpaga. De ce a făcut asta? Nu se ştie. A fost un noroc neaşteptat al procurorilor. O fi avut omul nevoie de nişte bani urgent, tuturor ni se întîmplă. O fi crezut că DNA şi SRI nu lucrează în week-end. Directorul merge la Oprescu cu 25.000 de euro, în bancnote ale căror serii au fost înregistrate de procurori. Aici intervine alt amănunt interesant: DNA nu a scris „mită“ pe bani cu vopsea specială. Cică au apărut nişte brelocuri care văd vopseaua aia incoloră la ochiul liber şi e de bonton să ai aşa ceva. Ori că DNA ştia sigur, ori că bănuia, ori că nu a vrut să rişte, cert e că nu au scris pe bani, au înregistrat seriile. Respectivul merge la Oprescu, lasă bani în celebra de acum scenă cu perna de pe canapea şi pleacă. Oprescu ia 5000 de euro mărunţiş din banii ăştia şi pleacă. E oprit în trafic de procurori, care găsesc asupra lui bancnotele cu seriile înregistrate. Avem amănunte de filme cu mafioţi americani, care se protejează de obicei, dar au un moment de slăbiciune şi trebuie să ai procurori pe fază ca să reuşeşti o operaţiune de demascare tocmai atunci. Probabil că Oprescu a crezut că nu poate fi prins în modul în care au făcut-o. S-a crezut mai deştept decît este.

Pe lîngă asta, cînd ai organizat o întreagă primărie ca să mulgi şpăgile în sus, cum faci să te opreşti? Cum concediezi oamenii şi firmele-bidon, cum întreţii maşinăria politică ce funcţionează pe bani (mai ales dacă eşti aparent independent, deci ţi-ai declarat independenţa şi nu mai sugi bani de la fondul partidului)? Serios vorbesc: cum faci să opreşti maşinăria dacă nu mai vrei să fii corupt? La începutul anului s-a lansat un studiu interesant: „Opinia persoanelor condamnate privind cauzele şi consecinţele corupţiei“, făcut în comun de Universitatea din Amsterdam şi cea din Bucureşti. Cu ajutorul Ministerului Justiţiei (care a comandat studiul ca parte din implementarea Strategiei Naţionale Anticorupţie), sociologii au aplicat un chestionar unui număr de 315 persoane condamnate pentru corupţie şi apoi au intervievat 50 dintre acestea. Deci vorbim despre oameni pe care judecătorii i-au găsit, cu sentinţe definitive, vinovaţi de corupţie, cei mai mulţi dintre ei aflîndu-se în penitenciare (chestionarul a fost trimis şi celor condamnaţi cu suspendare, dar rata de răspuns a fost mică acolo). Avem, deci, un tablou sociologic complex al corupţilor României – o şansă nesperată. Din păcate, o şansă destul de prost fructificată pentru că studiul este infernal scris, fără concluzii clare, fără ca datele cele mai interesante să fie prezentate ca atare, ci doar (prost) interpretate şi relatate. Dar dincolo de asta, o imagine tot avem.

Majoritatea celor condamnaţi pentru corupţie nu cred că au făcut ceva greşit şi nici nu cred că ce au făcut ei chiar este corupţie, se întîmplă să fie aşa doar pentru că asta au decis nişte judecători, cum zice unul în interviu. Cei – minoritari – care acceptă că totuşi sînt vinovaţi nu lasă să se vadă vreo urmă de remuşcare sau responsabilitate personală: „întregul sistem încurajează corupţia“, „corupţia este o practică“, „toată lumea face acest lucru, aşa că nu puteam eu fi diferit“, „cînd şeful îţi spune să faci ceva, faci acel lucru“, „în caz contrar, mi-aş fi pierdut locul de muncă“.

Cei mai mulţi spun că au făcut-o pentru bani (salariul mic e invocat de mulţi), dar în unele cazuri asta aşteaptă familia de la tine: să îi ajuţi dacă eşti într-o funcţie. Cum adică să fie vărul şef la Primărie şi să nu-i dea casă mătuşii? În Uganda, i-au alungat pe indienii aduşi de britanici şi le-au confiscat magazinele. Le-au dat unor localnici care au falimentat rapid pentru că venea tot tribul şi lua chestii gratis: adică cum să plătesc la văru-miu pentru făină, păi nu sîntem rude? Aşa se întîmplă în societăţile unde rudenia bate regula legală în mod sistematic. Am auzit povestea asta cu oamenii care pică pentru rude în cazuri de corupţie surprinzător de des. Eşti om rău şi nefamilist dacă nu îţi ajuţi rudele, nu? Nu se laudă public Alina Mungiu-Pippidi cum şi-a băgat fratele la facultate cu un telefon? Scuzaţi că dau exemplul acesta, dar ironia e prea mare: dacă şefa de trib de la România Curată se laudă public că pune pile pentru frate, asta zice ceva despre distanţa dintre norma legală şi norma socială reală.

Unii mai sofisticaţi dintre corupţii condamnaţi spun chiar că au fost victimele unei mode. E o modă chestia asta cu anticorupţia, un fel de Beatlemania, iar ei sînt un fel de victime rituale ale modei impuse de americani şi de europeni, cum ar zice Adrian Severin. Concluzia aproape universală e că nimeni dintre cei condamnaţi pentru corupţie nu e realmente vinovat de corupţie. Este sindromul „De ce se începe cu mine?“ Uimitor e că după sute de sentinţe, chiar mii dacă le punem şi pe cele cu suspendare, tot mai există mirarea asta. Cînd Adrian Năstase era derutat la acest mod era cumva de înţeles – el chiar era unul dintre primii peşti mari –, dar acum? Prezumţia de bază e că nu poţi fi cu adevărat vinovat de corupţie. Adică realmente, realmente vinovat. Nu ar fi posibilă o Comisie a Adevărului pe tema corupţiei, pentru că oamenii ăştia nu consideră că poţi fi cu adevărat vinovat de corupţie. Într-un fel sau altul, a fi corupt nu a depins de tine, ci de alţii: conjunctura, sistemul, şeful, Băsescu, moda cu DNA.

Concluzia aproape universală e că nimeni dintre cei condamnaţi pentru corupţie nu e realmente vinovat de corupţie.

„În România trebuie să ai principii morale puternice, foarte puternice, deoarece este foarte greu să nu fii corupt“, zice unul dintre cei intervievaţi în penitenciare. Asta e paradigma: trebuie să faci un efort să nu fii corupt. Un altul zice: „Dacă poţi să găseşti un singur document în care am scris că îmi însuşesc acest lucru, pot să mai stau un an în închisoare“. Omul vorbeşte despre faptul că nu a fost învăţat să nu fie corupt, nu i s-au ţinut *training*-uri pe tema asta, nu exista un cod etic. E aberant, dar are dreptate într-un fel: cînd corupţia e regula, să nu fii corupt e o chestie de învăţare. El a fost angajat într-o funcţie, dar asta nu înseamnă că se presupune că nu iei şpagă, nu a semnat pentru aşa ceva. Şpaga e starea naturală a omului, să nu iei şpagă se învaţă.

În iunie, tot personalul Serviciului de Expertiză Medicală al Casei de Pensii Bihor a fost reţinut de Parchetul din Bihor. Cinci medici şi cinci asistente. Toţi angajaţii unei instituţii au fost arestaţi, probabil a rămas portarul, deşi nu sînt sigur, el e un om important la instituţiile cu cozi şi mercurial de şpagă. Aveau ascunse prin geamantane 2,8 milioane de lei. Aceasta e instituţia care a fabricat dosare pentru pensionarea medicală – ştiu de la mama ce greu e să iei adeverinţă de la ei chiar dacă eşti bolnav pe bune. Cum faci să nu iei şpagă acolo? E chestie de învăţare şi „principii morale ferme“, cum zice omul de mai sus.

Bogdan Popa a fost numit de Sorin Oprescu director la instituţia care gestionează Palatele brâncoveneşti. Acolo a avut nişte contracte de amenajare date firmelor pe care tot el le controla prin intermediar. Apoi a fost mutat de la Palate pentru că nu mai existau contracte din care să ia şpagă. A fost mutat la cimitire, unde se făceau lucrări de canalizare. Acum, dacă ne gîndim din perspectiva domnului Popa, nu e ca şi cum el se trezea dimineaţa şi se gîndea: dom'le, azi iau şpagă sau nu iau? Acesta era job-ul lui: să ia şpaga, pentru aşa ceva era angajat de şeful său, Oprescu. Asta înseamnă că nu e vinovat? Nu, asta înseamnă că intrăm în discuţii mult mai complicate cînd vorbim despre corupţie endemică: aceşti oameni organizează instituţiile astfel încît să ia şpagă. Nu e o opţiune individuală sau cu o determinare clară în timp (azi nu iau şpagă, să nu cumva…). E o opţiune să intri în reţea sau să nu intri. Şi odată intrat, nu te opreşti cînd vrei tu. Din această perspectivă, corupţia seamănă mai mult cu infracţiunile organizate în grup: crima organizată, crimele împotriva umanităţii, traficul de persoane etc. Responsabilitatea e individuală, dar fapta – nu. De la această realitate aiuritoare pentru noi, cei din afară, trebuie să plecăm şi cînd analizăm, şi cînd anchetăm corupţia. Chiar şi atunci cînd încercăm să înţelegem de ce a furat Sorin Oprescu: pentru că aşa era organizat totul, odată ce ai organizat o primărie ca să furi, nu poţi să nu furi: ai furat deja prea mult, ştiu prea mulţi, care aşteaptă în continuare de la tine să faci acelaşi lucru. Soluţia e să nu o organizezi aşa.

facebook.com / Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Ce mi-a vîndut Roberta Vinci?

Am urmărit meciurile US Open Vinci – Serena şi Vinci – Penetta. Ce lecţie mi-a vîndut această aşchie de femeie de 32 de ani? Ar trebui să încep cu emoţiile extreme, fără sfîrşit odată cu finalul meciului. Emoţiile acum îmi strică ziua. În primul rînd, le-au lăsat pe Serena şi pe Penetta să-şi facă jocul. Mai anost joc nu am mai văzut. „Tăiate“, „mişcare amplă de balet la servă“. Joc de anii '80-'90, secolul trecut. Atît pot eu – spunea Vinci cu fiecare minge. Am greşit, aşa sînt eu – a repetat ea. Ochiul ei însă era atent la greşelile adversarelor. Serena, Penetta o desconsiderau, o vedeau că greşeşte şi spuneau: „Se va bate singură!“, „Nu-mi bat capul!“ În meciul cu Serena a urmat victoria. Cum o explic? Simplu: a observat inerţiile. Serena a abandonat neştiind ce se întîmplă. Vinci, la 32 de ani, tăcută, ştearsă, cu toate semnele vîrstei pe chip, cu aceleaşi robotice retururi, cu aşi fără viteză şi poveste, a pus-o în genunchi pe Serena, zeul de abanos al lumii tenisului. Inteligenţa a învins trufia. Cu Penetta, jocul a funcţionat la fel. Ca şi cum Vinci îi descoperea jocul atunci. Şi n-a învins Vinci. Unii spun: „Penetta a vrut mai mult victoria!“ Eu zic altfel. Uite ce spune jocul deja uitat al Robertei: Penetta era nerăbdătoare să prindă „ultimul tren“, iar eu, Roberta, atîta sînt. Înfrîngerea Robertei este ca-n viaţă, cînd ne uităm la sport/Serena, vedem industrie. Viaţă, Vinci: „Viitor? Mă întorc acasă, să mănînc nişte paste adevărate!“

dosar DILEMA VECHE
Coordonator: Matei PLEŞU

Plictisul

Texte şi opinii de:

- Ioana PÂRVULESCU (scriitoare)
„Nu, mulţumesc!“
- Gabriel LIICEANU (filozof)
„Ce ne facem cu duminica?“
- Cătălin CIOABĂ (lector la Facultatea de Filozofie, Universitatea Bucureşti)
„Timpul cel lung“
- Sorin COSTREIE (lector la Facultatea de Filozofie, Universitatea Bucureşti)
„Plictisul şcolii româneşti“
- Bogdan VOICU (sociolog)
„Fără titlu“
- Daniel DAVID (profesor la Universitatea „Babeş-Bolyai“, Cluj)
„Despre plictiseală la români. O analiză psihologică“

argument

Urîtul cu binele

Este firesc să ţi se urască de nenorociri, de boli, războaie şi de alte rele. Dar cum e cu putinţă să ţi se *urască cu binele?* Aceasta ar fi enigma plictiselii. Răul sperie; binele, fie şi definit negativ, ca absenţă a răului, poate, în schimb, plictisi.

În tradiţia occidentală de după Grigorie cel Mare, *întristarea (tristitia)* e asociată cu *trîndăvia (acedia);* la fel şi *plictiseala* se înrudeşte, la rîndul ei, cu *melancolia* şi cu tristeţea. Cu toate se află în orizontul aceleiaşi străvechi inadaptări, al proastei relaţii constitutive cu libertatea şi cu lumea în care am fost izgoniţi ca urmare a păcatului originar.

Se vorbeşte adesea de simţul văzului, de rolul privirii în economia plictiselii. Un text clasic despre acedie al Sf. Nil din Ancyra evocă în repetate rînduri *privirea* plictisitului: *„Privirea* trîndavului se îndreaptă obsesiv către fereastră […]; dă fuga *să se uite* […]; se freacă *la ochi* […] ridicîndu-şi *privirea* din carte, o aţinteşte pe perete; *se uită* iarăşi în carte […]; literele şi anluminurile frumoase pe care le are *în faţa ochilor* încep să-i fie nesuferite […]“ La fel şi Goncearov evocă frecvent, încă din prima pagină a romanului, privirea lui Oblomov: „cu *ochi* de un cenuşiu închis“, gîndurile care îi „fîlfîiau în *ochi*“, *„privirea* care i se întuneca din cauza unei oboseli sau plictiseli“.

Privirea, contemplarea fac parte, într-adevăr, din mecanismul trîndăviei. „Trîndavul – spune G. Agamben – este înţepenit în contemplarea scandaloasă a unui ţel care i se arată chiar în timp ce drumul spre atingerea lui este închis.“ Plictiseala este tristeţea izvorîtă din contemplarea hăului de neparcurs dintre dorinţă şi obiectul său.

Plictiseala poate fi definită şi ca apatie, ca impas cognitiv; a avea impresia că ştii deja tot sau că, dimpotrivă, nu poţi cunoaşte cu adevărat nimic este „păcatul de moarte“ al cunoaşterii.

Hildegard von Bingen pune melancolia în legătură directă cu păcatul originar. Iar izgonirea din rai este descrisă în termenii „cunoaşterii“ şi ai „deschiderii ochilor“ (Facerea 3,5). Întîlnim şi aici dimensiunea „optică“ şi cognitivă a plictiselii.

Revenind la timpurile noastre, acedia are şi o curioasă aplicaţie stilistic-vestimentară. Sensul etimologic al acediei, din grecescul *akedéo*, este „neîngrijire“, „neglijenţă“, „delăsare“. Moda recentă a hainelor noi care simulează uzura, stilul jerpelit, coafurile „ciufulite“, *look*-ul neîngrijit căutat pot fi văzute ca expresie stilistic-vestimentară (post)modernă a acediei.

Dacă latinii au o sumedenie de termeni gravi pentru plictiseală – *acedia, taedium (urîtul), tristitia, satietas (dezgustul), desidia (lîncezeala)* etc. –, româna mai are, pe lîngă „plictisul“ grecesc, un nume aparte: *sîcîiala,* din turcescul *sîkîntî,* ca plictiseală în urma unei cicăleli – o variantă lejeră, inofensivă şi mai puţin apăsătoare a plictisului. (**Matei Pleşu**)

BARBURISME

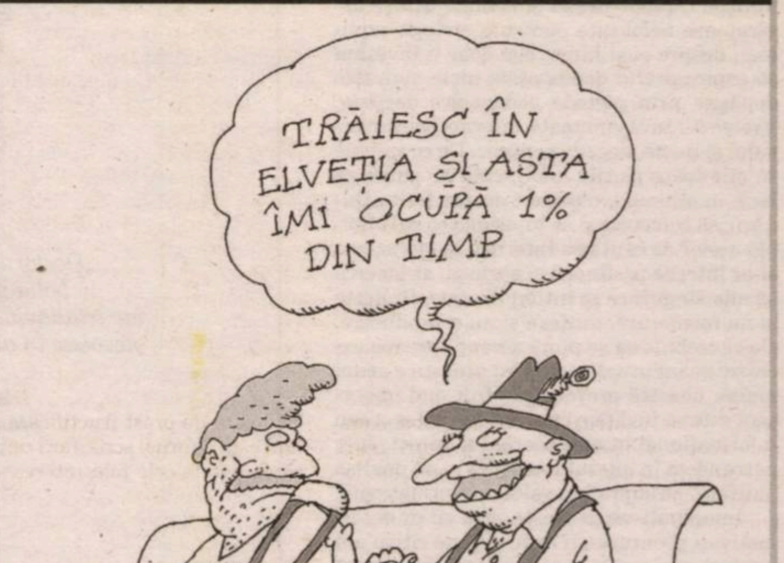
TRĂIESC ÎN ELVEŢIA ŞI ASTA ÎMI OCUPĂ 1% DIN TIMP

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 17 septembrie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Sorin COSTREIE

Plictisul școlii românești

„Mare plictiseala şi pe lumea asta, domnilor!“

N.V. Gogol,
Cum s-a certat Ivan Ivanovici cu Ivan Nikiforovici

„Călugărul se nelinişteşte cel mai tare pe la ora şase… De aceea, nu puţini bătrîni socotesc că acesta este demonul amiezii, care-i pomenit în psalmul 90.“

Ioan Casian,
Despre aşezămintele cenobiţilor

„Nu te vei teme de frica
de noapte, de săgeata
ce zboară ziua,
De lucrul ce umblă
în întuneric, de molima
ce bîntuie întru amiază.“

Psalmii 90, 5/6

„Doctorul îşi vizitează bolnavii dimineaţa, iar trîndăvia pe cei care se nevoiesc în amiaza mare.“

Ioan Scărarul,
Scara raiului, XIII

Sîntem deja mai mult decît plictisiţi să tot auzim sintagma „reforma învăţămîntului“, perpetua şi mult trîmbiţata reformă a învăţămîntului românesc. Ştiu, pentru unii a fi *bored* e o stare *cool,* dar nu despre asta e vorba aici şi tema mi se pare cît se poate de gravă şi actuală, chiar dacă subiectul poate fi considerat plictisitor prin stăruinţa cu care este invocat. Nu mai e de mult ceva *cool* să vrei şi să spui asta. Pe de altă parte, e ceva încă *hot,* e ceva ce trebuie musai făcut, căci altfel murim încet şi sigur, ca societate plictisită de o şcoală plictisitoare.

Se tot vorbeşte de plagiat ca de o plagă majoră a învăţămîntului nostru. Da, aşa e, dar plagiatul e doar vîrful unei piramide, ce-şi are baza în şcoala primară. Piatra de temelie e „banala“ copiuţă şi de la acest fapt aparent mărunt, de la mici pasaje şi idei pe care ni le scriem ca să nu le uitam la tablă, teză sau extemporal, se ajunge mai tîrziu la furtul grosolan de cărţi întregi. Dar de ce avem nevoie de copiuţe? Pentru că nu învăţăm. Şi de ce nu învăţăm? Aici cauzele sînt multiple (opacitatea profesorilor de a aprecia ceva original, pentru că se cere, în principal, să reproducem un volum mare de cunoştinţe şi nu să le înţelegem, teama de a fi pedepsiţi pentru o notă mică…), dar cred că cel mai important este pur şi simplu pentru că nu sîntem învăţaţi şi lăsaţi să învăţăm. Nu învăţăm pentru că avem parte de profesori plictisiţi, rigizi şi plictisitori. În loc să transmită mirare, interes şi energie, de cele mai multe ori profesorii noştri propagă şi ne contaminează cu plictis. Şi plictisul, precum căscatul, e contagios.

Imaginaţi-vă o şcoală cu profesori motivaţi şi entuziaşti. Ce ar produce ei? Păi, tot entuziasm, pentru că şi entuziasmul este contagios. O minte crudă, odată stîrnită cu mirare, cu greu se mai opreşte pînă nu află singură de ce lucrurile stau aşa. Minţile copiilor noştri sînt nişte uriaşe aspiratoare nefolosite pentru a strînge explicaţii despre ei şi lume. Noi doar îi învăţăm să aspire praful depus peste nişte manuale depăşite prin metode pedagogice desuete. Vrem să-i învăţăm toată informaţia universului şi nu ne alegem cu nimic. De ce trebuie să ştie toate rîurile lumii, cînd ar putea să facă, în schimb, un proiect despre Delta Dunării, să cerceteze şi să înţeleagă ce se întîmplă acolo? Ar căuta pe Internet, la bibliotecă, şi-ar întreba profesorii şi părinţii, ar încerca să afle singuri ce se întîmplă acolo. Proiecte şi nu memorare, căutare şi nu reproducere. De ce trebuie să se pună accent aproape exclusiv pe informaţie, cînd nu aceasta e acum marea noastră provocare? Mult mai important este să învăţăm cum folosim acest ocean informaţional în mod coerent şi corect, cum pătrundem în miezul lucrurilor şi nu doar să „surfăm“ pe suprafaţa valului informaţional.

Imaginaţi-vă că aceste şcoli cu profesori motivaţi şi entuziaşti ar funcţiona cîţiva ani buni şi ar acoperi întreaga ţară. Am avea parte de o societate civilizată şi educată, în cadrul căreia s-ar fura mai puţin (s-ar face economie de gardienii şi poliţiştii care păzesc acum diverse parcuri şi fîntîni arteziene), ar fi mai puţine gunoaie pe străzi (am putea face economie cu salubritatea), s-ar lua mai puţine medicamente aiurea şi după ureche şi, în genere, ne-am îmbolnăvi mai puţin, punîndu-se accent pe prevenţie şi nu pe tratament (şi, astfel, am putea face economie şi pentru sănătate). Iar lista poate continua la nesfîrşit: s-ar mînca mai sănătos (o mai bună educaţie alimentară), am avea mai puţini copii abandonaţi (printr-o mai bună educaţie sexuală), am dormi mai bine (linişte in cartier), ne-am respecta mai mult în trafic şi, în genere, am respecta mai mult în public spaţiul privat. Poate marele avantaj este că s-ar fura mai puţin şi la nivel macro (voturi, licitaţii, influenţă), avînd parte de nişte politicieni mai responsabili, verticali şi educaţi. Toate acestea înseamnă, pînă la urmă, nişte economii uriaşe de resurse financiare, de timp şi de energie. Alternativa o cunoaştem, e cea actuală: copii plictisiţi, adulţi pierduţi, suflete moarte…

Plictisul şcolii noastre ne omoară încet şi sigur.

E atîta minciună şi nepăsare în învăţămîntul nostru şi toate acestea omoară mirarea şi curiozitatea copiilor noştri. Prin ceea ce sîntem acum, noi nu îi vrem autentici, îi vrem înrolaţi (de cîte ori nu auzim la şcoală şi acasă: mai vezi pe cineva că face aşa?). Îi transformăm încet şi sigur în simple mecanisme repetitive ce pot memora şi reproduce texte şi informaţii pe care, din păcate, nu le înţeleg şi stăpînesc. Şcolile noastre sînt pline de minciună şi plictis. Minciuna că sîntem profesori ne omoară încet şi sigur. Un profesor adevărat stîrneşte căutare şi mirare, nu răspîndeşte plictis şi înregimentare. De cîte ori nu avem parte în şcoală de „profesori“ care se baricadează după catedră, care fug de explicaţii şi care se ascund după titluri şi poziţii? Se apără cu catalogul şi ameninţă cu note mici. Vor să fie ascultaţi, dar nu au ce să ne spună; vor să fie respectaţi, dar nu pot fi luaţi drept model; vor linişte în clasă, dar ei sînt goi şi serbezi. Copiii văd împăratul gol şi vina nu e a lor, ci a noastră, pentru că ne credem îmbrăcaţi. Ne îmbrăcăm în cunoştinţe, ratînd astfel cunoaşterea.

Copiii trebuie inspiraţi şi stîrniţi, nu cuminţiţi şi înrolaţi. Plictisul şcolii noastre le ucide jocul şi căutarea, mirarea şi creativitatea. Plictisul lor este reacţia firească la monotonia, automatismul şi neputinţa noastră de a gestiona un sistem educaţional tern şi dezarticulat. Gîndiţi-vă un pic ce se întîmplă în lume, acolo unde educaţia este privită cît se poate de în serios. De exemplu, citeam zilele trecute că, pentru a stimula mai eficient curiozitatea şi creativitatea, un grup de 30 de şcoli din Suedia (şcolile Vittra) a renunţat complet la ideea clasică şi statică de a aşeza elevii în clase şi bănci, organizînd şcoală într-un mod neconvenţional. Practic, ce se transmite copilului în acest tip de şcoli este că se poate învăţa oriunde, nu există un spaţiu special desemnat pentru acest lucru. Se învaţă continuu, peste tot. Imaginaţi-vă: un om care, la un moment dat, spune resemnat că el a învăţat „destul“ e un om mort. Ideea că înveţi doar la şcoală este cianură curată.

O altă idee revoluţionară, promovată recent în Finlanda, este renunţarea la „materii“ cum sînt geografia sau biologia. Profesorii îşi organizează predarea în funcţie de anumite subiecte şi teme de mare interes, ceea ce presupune o abordare interdisciplinară centrată pe rezolvarea şi aprofundarea unei probleme şi nu pe cunoaşterea unui domeniu. Se cere înţelegerea unor fenomene şi procese, fără să se mai pună accent pe materii şi domenii. Ideea mi se pare cît se poate de binevenită, făcînd un pic de dreptate împărţirii schizofrenice a cunoaşterii contemporane pe discipline de studiu. De mai bine de 200 de ani, trăim într-o cultură tot mai fragmentată în diverse domenii, care au apărut ca răspuns la cerinţa de segmentare a cunoaşterii, pentru o mai bună ordonare şi înţelegere a universului. În ultimii zeci de ani, această hiperspecializare pe domenii tot mai multe şi mai restrînse a început să-şi arate limitele, în sensul în care pierdem înţelegerea întregului şi posibilitatea de a ne integra coerent multitudinea de cunoştinţe de care dispunem acum. Universul nostru nu este împărţit pe discipline, îl segmentăm noi aşa pentru că nu-l putem înţelege momentan decît pe fragmente, dar abordarea a tot mai multe probleme şi fenomene ne arată că acestea nu se pot explica şi rezolva în termenii unei singure discipline. De exemplu, poate fi explicată conştiinţa umană doar de psihologie sau biologie? Nu, e nevoie de un efort concentrat şi integrat de cunoaştere a mai multor discipline clasice (filozofie, psihologie, biologie, medicină, matematică, lingvistică etc.), noua „disciplină“ fiind numită *„Cognitive Science“*. Plictisul şcolii noastre ne omoară încet şi sigur, dar îl putem alunga tot încet, dar sigur prin proiecte şi iniţiative de acest gen. Să nu ne plictisim degeaba, să ne plictisim cu folos.

***Sorin Costreie** este lector dr. la Facultatea de Filozofie, Universitatea Bucureşti.*

Despre „demonul amiezii“

Privirea trîndavului se îndreaptă obsesiv către fereastră şi, prin puterea imaginaţiei, el îşi închipuie că vine cineva să-i facă o vizită; cînd aude scîrţîit de uşă, sare în picioare; cînd aude un glas, dă fuga la fereastră să se uite; cu toate acestea nu iese în drum, ci se aşază iarăşi la locul lui, toropit şi consternat parcă. Dacă citeşte, îşi întrerupe neliniştit lectura şi, un minut mai apoi, îl fură somnul; se freacă la ochi, îşi întinde degetele şi, ridicîndu-şi privirea din carte, o aţinteşte pe perete; se uită iarăşi în carte, mai citeşte cîteva rînduri, bolborosind sfîrşitul fiecărui cuvînt citit; între timp, îşi umple mintea de calcule inutile, numără paginile şi filele caietelor; iar literele şi anluminurile frumoase pe care le are în faţa ochilor încep să-i fie nesuferite, pînă cînd, într-un sfîrşit, închide cartea şi şi-o pune sub cap în loc de pernă, cufundîndu-se într-un somn scurt şi uşor, din care se trezeşte din pricina unui sentiment de privaţiune şi de foame ce trebuie potolită.

Sf. Nil din Ancyra, *Despre cele opt duhuri ale răutăţii,* cap. XIV

„Despre plictiseală?! Pe nişte vremuri ca astea?… Curat frivolitate!“ Întîi, că remarca de mai sus este, ea însăşi, de o mare plictiseală. Apoi, nu ne-am propus să reabilităm plictisul: ar fi fost o întreprindere vană şi vanitoasă. Dar nici nu puteam să-l ignorăm: plictisul există, oricît am vrea să nu, oricîte piedici am pune în calea lui… Pasienţe, radiouri, gherghefuri şi cărţi – nimic nu ajută: pînă la urmă, distracţiile însele se-ntorc împotriva noastră, aducînd, în loc să alunge, acest venin – plictiseala. Bietele „robingo“-uri se îmbibă, ca un cub de zahăr, de lichidul amar…

Vremurile pe care le trăim par să dea dovadă de o inventivitate ieşită din comun pentru a goni *urîtul*. În această evidenţă (dar cine ne poate spune că acelaşi lucru nu se petrecea şi pe timpul lui Pascal?), un lucru merită remarcat: acela că *singurătate* şi *plictiseală* tind să se substituie! Cine spune: *Eşti singur?,* subînţelege: *Nu ţi-e urît?* Jocurile *au solitaire* au ceva suspect; cît despre cei care se simt bine singuri fără a face nimic, fiind, în schimb, plictisiţi de ceilalţi – ce să mai vorbim… Fără a încerca să găsim o definiţie, ni s-a părut tentant, şi chiar – ei, da! – „de actualitate“ să alcătuim un dosar; pentru că, dacă Cioran are dreptate cînd afirmă că plictisul este un „sentiment condamnat“, în tăria cu care o civilizaţie îl condamnă este poate, deja, o parte de răspuns…

Alex. Leo Şerban,
Dilema, nr. 39, 1993

Ioana PÂRVULESCU

Nu, mulțumesc!

Acum vreo doi ani, am asistat la o conferinţă despre plictiseală. Desigur, riscul cel mai mare este să vorbeşti plicticos despre plictiseală. N-a fost cazul, conferenţiarul a avut un fir epic, a străbătut nişte trepte care l-au dus spre adîncurile filozofice ale chestiunii, a ajuns la Cioran, deşi pornise de la volutele literare şi comice dintr-un text caragialesc. Pe scurt, ne-a ţinut treji, conform vechiului şi tot mai rarului aplicat principiu horaţian: *utile dulci*. Au urmat întrebările, bune şi acestea, dovedind că auditoriul era captivat de chestiune. Stîrnită de citatele cioraniene, am pus şi eu, la sfîrşit de tot, o întrebare: „Credeţi că plictiseala are vreo legătură cu lipsa de credinţă? Cioran avea un cer gol deasupra capului. Oare dacă ar fi crezut în Dumnezeu s-ar mai fi plictisit?“ Spre ruşinea mea, nu mai ştiu ce răspuns am primit.

Pînă la urmă,
cine se plictiseşte?

Întrebarea avea în spate un mic episod petrecut cu mult timp în urmă, în trenul Bucureşti-Braşov. Se nimerise să călătoresc cu mama unei prietene, o doamnă în vîrstă, cu o minte brici. Aveam la mine cărţi şi reviste şi, după ce am vorbit pe-ndelete, i-am oferit să-şi aleagă ceva de citit, cu aceste vorbe:

– Poate doriţi ceva de citit, alegeţi-vă de aici, ca să nu vă plictisiţi.

Cuvinte neinspirate, pentru că doamna mi-a replicat destul de sever (fusese profesoară de latină):

– Dragă Ioana, eu nu mă plictisesc niciodată! Nu, mulţumesc!

Nu-mi mai amintesc dacă am întrebat-o sau mi-a explicat ea însăşi de ce, dar am înţeles că, fiind un om credincios, nu are cum să se plictisească: pe de o parte e mereu în dialog cu Necunoscutul „ascuns şi tutelar“, vorba poetului, pe de altă parte, cu lumea cea creată, pe care o priveşte cu nesfîrşită uimire. Atîta timp cît ai o prezenţă alături şi cît eşti mirat de tot ce e în jurul tău n-ai cum să fii plictisit. În sensul acesta, credinciosul seamănă perfect cu îndrăgostitul: îndrăgostiţii nu se plictisesc nici dacă stau o noapte întreagă cu ochii în tavan, ei sînt împreună cu persoana iubită, aşteptarea însăşi îi umple de bucurie. Plictiseala este invers proporţională cu dragostea şi, pe măsură ce dragostea scade, plictiseala creşte.

Totuşi, lucrurile nu sînt chiar atît de simple. „Demonul amiezii“, rudă bună a plictiselii, precum şi cel vizitat de el, *acediosus*-ul, apaticul, s-au născut la mănăstire. E şi firesc, mănăstirea e locul în care ispitirile de tot soiul iau proporţii, atît cele carnale, cît şi cele spirituale. În cazul acesta: „Călugărul cuprins de *acedia* va constata că-i e greu sau chiar imposibil să citească. Renunţînd la lectură, va încerca uneori să uite de sine stînd la taifas, dar, în cea mai mare parte a timpului, va privi cu dezgust la tot ce-l înconjoară şi la tovarăşii săi de călugărie. Are senzaţia că i-ar fi mai bine în altă parte, că totul este învechit şi fără sens şi că se sufocă“ (Stephen Greenblat, *Clinamen. Cum a început Renaşterea,* trad. de Adina Avramescu, Bucureşti, Editura Humanitas, 2014). Adeseori, continuă autorul, citîndu-l pe părintele pustnic Ioan Cassian, „tot intră şi tot iese din chilia sa, iar adeseori rămîne cu ochii aţintiţi la soare, ca şi cum acesta ar apune mult prea încet, şi un soi de confuzie mentală extremă pune stăpînire asupra sa, asemenea unei umbre sinistre“. De fapt, este descrierea perfectă a „fraţilor“ plictisiţi din lumea contemporană, cu Cioran la loc de cinste printre ei.

*

Pînă la urmă, cine se plictiseşte? Am încercat să fac puţină ordine în marea comunitate a plictisiţilor din lumea contemporană:

Cei bolnavi, vizitaţi de „demonul amiezii“. Spre deosebire de demonul de la miezul nopţii, romantic, care strînge în el toate grozăviile, mai puţin una, tocmai plictiseala (de atîtea spaime şi zbuciumări nu mai ai cum să fii apatic), demonul amiezii nu înspăimîntă, ci doar plictiseşte, ceea ce devine, pînă la urmă, tot înspăimîntător.

Se plictisesc *copiii*, care vor mereu ceva nou. (Tocmai de aceea copiii care se uită pe geam, în tren, nu se plictisesc, au un fel de zapare continuă a peisajului, un şuvoi neîntrerupt de noutate). Pe de altă parte, fiinţe paradoxale fiind, copiii nu se plictisesc de repetiţiile lor, pot relua la infinit o frază, un joc, o mişcare. Dar dacă-i pui să stea nemişcaţi şi fără să vorbească, nu pot trece proba, nu ştiu să se uite în interiorul lor. Proba tăcerii şi a nemişcării, eventual a aşteptării, sînt probe ale maturităţii.

Se plictisesc *tinerii* care vor să se distreze. Ajunge să urmăreşti reportajele de la televiziune ca să constaţi că frecvenţa cea mai mare în răspunsurile legate de ce-şi doresc contemporanii noştri o are cuvîntul „distracţie“. Distracţia este, de fapt, o „distragere“ a atenţiei prin factori exteriori şi e însoţită îndeobşte tot de lipsa de interioritate. Aceşti oameni nu se locuiesc pe ei înşişi, în interiorul lor e pustiu.

Invers, *narcisiştii*, cei care se locuiesc prea mult, care îşi ocupă tot spaţiul interior cu ei înşişi. Nu mai găzduiesc pe nimeni altcineva, n-ar avea unde. Şi cum, inevitabil, în viaţă mai dau totuşi (în exterior) peste alte persoane, se plictisesc îngrozitor şi abia aşteaptă revină la ei ca să se admire, să se compătimească, să se iubească, să se răsfeţe. Narcisiştii nu sînt interesaţi de alte persoane decît în chip de oglinzi în care să se vadă.

O categorie bogată în plictisiţi sînt *vînzătoarele fără clienţi, frizerii fără muşterii* (cu excepţia celor care cîntă!), în genere toţi cei care aşteaptă doar de dragul aşteptării, fără să aibă posibilitatea să se ocupe cu ceva.

S-ar cuveni să spun în ce categorie mă plasez pe mine. Nu mă plictisesc niciodată, dar nu sînt deloc convinsă că ar fi meritul meu. Asemenea lui Josef Göbl de la Tipografia Gutenberg, care pe la 1900 îşi luase ca deviză „N-am timp de a fi obosit“, aş putea spune şi eu „N-am timp de a fi plictisită“. Ca să te plictiseşti este sigur de tot că îţi trebuie măcar atîta: timp. Timpul de a te plictisi pe-ndelete.

„Capacitatea de a percepe
momentul în care încetezi
să reţii atenţia unui auditor,
iată o virtute rară.“

DIDIER NORDON, *Plictiseala –*
melancolie fecundă

„Malcolm Weller socoteşte
că natura incitatoare
a căscatului asupra somnolenţei
colective sporeşte şansele
de supravieţuire
ale fiecărui animal.“

Revista *Pour la Science*,
nr. 131, septembrie 1988

Ioana Pârvulescu *este scriitoare şi profesor universitar. Cea mai recentă carte publicată este* Cum continuă povestea, *Editura Humanitas, 2014. În pregătire, volumul colectiv* Şi eu am trăit în comunism.

DILEMA
Plictisul

Gabriel LIICEANU

Ce ne facem cu duminica?

În Madame Bovary, *accentul plictiselii cade pe ziua de duminică. În tîrguşorul ei din Normandie, la Tostes, Emma „sta înroşind cleştele în foc, sau uitîndu-se cum plouă. Ce trist era duminica cînd suna de vecernie! Asculta, într-o toropeală atentă, cum sunau, una cîte una, bătăile dogite ale clopotului.“ Ce se întîmplă cu duminica? Cum a ajuns ea oare în modernitate să fie aşteptată, ca şi sărbătorile de altfel, cu crisparea celui care, dintr-odată neocupat, ştie că va ajunge din nou la întîlnirea incomodă cu cotloanele, nevizitate în timpul săptămînii, din fiinţa sa?*

Ziua întoarcerii la sine

În 1938, Noica scrie două texte scurte care, împreună cu altele din aceeaşi perioadă (1938-1940), vor fi adunate după 1990 în volumul *Eseuri de duminică*. Unul dintre ele („Eseu despre duminică“) va da, parafrazat, titlul volumului; celălalt se numeşte „Despre plictiseală“, cu titlul originar „De ce ne plictisim“.

„Eseu despre duminică“ încearcă să regăsească sensul celei de-a patra porunci din Decalogul *Vechiului Testament (Exodul,* 20, 2-17). Să ne-o reamintim: „Adu-ţi aminte de ziua odihnei, ca să o sfinţeşti. Lucrează şase zile şi-ţi fă în acelea toate treburile tale. Iar ziua a şaptea este odihna Domnului Dumnezeului tău; să nu faci în acea zi nici un lucru, nici tu, nici fiul tău, nici fiica ta, nici sluga ta, nici slujnica ta, nici boul tău, nici străinul care rămîne la tine“. Aceasta e, în *Vechiul Testament,* porunca privitoare la respectarea Sabatului, la cea de-a şaptea zi de odihnă – sîmbăta în iudaism, duminica în creştinism. Acestui text îi răspunde peste veacuri – de vreme ce Decalogul este o „veritabilă coloană vertebrală a oricărei societăţi umane“, iar „poruncile Decalogului ne interpelează pe fiecare dintre noi, indiferent de popor, tradiţie culturală sau vîrstă“[i] –, o propoziţie din *Declaraţia Universală a Drepturilor Omului* proclamată de Adunarea Generală a Naţiunilor Unite la palatul Chaillot din Paris în 10 decembrie 1948: „Orice persoană are dreptul la odihnă şi recreere [...]“. Peste trei milenii despart textul fondator al Poruncii a patra de propoziţia din *Declaraţie*. Care e semnificaţia textului fondator?

„Sabatul şterge barierele discriminatorii dintre bărbaţi şi femei, dintre tineri şi bătrîni, dintre slugi şi stăpîni, dintre părinţi şi copii, dintre străinii rezidenţi şi băştinaşi, dintre oameni şi animale: toţi şi toate trebuie să înceteze orice muncă în ziua a şasea, înainte ca soarele să apună, şi să nu o reia decît a doua zi seara, în a şaptea zi.

Această obligaţie permite unirea în aceeaşi odihnă a tot ceea ce are suflare de viaţă. [...] Şase zile sînt destinate muncilor materiale, Sabatul este consacrat Fiinţei supreme. Astfel, unirea orizontală este pecetluită de una verticală. Această sărbătoare religioasă şi socială are, în consecinţă, o semnificaţie cosmică ce nu e aproape niciodată reliefată. Ziua odihnei săptămînale celebrează sărbătoarea lumii finite, aceea a cerului şi a pămîntului, în fiecare fiinţă care trăieşte, aceea a întregii umanităţi în căutare de unitate şi pace. Din această perspectivă, este sărbătoarea cea mai universală pe care o concepem.“[ii]

Ei bine, textul celei de-a patra porunci este „locul“ din care se va înălţa în modernitate binomul „distracţie/plictiseală“. Căci întrebarea care se ridică în marginea lui este: Cum să te odihneşti? Cum să imiţi „odihna Domnului Dumnezeului tău“?

În acest punct intervine interpretarea lui Noica. Ce facem noi în primele şase zile, mergînd la slujba noastră de zi cu zi, muncind, în sensul obişnuit al cuvîntului? „Ne înstrăinăm lucrului şi lumii“, răspunde Noica. Aşa încît duminica este mai mult decît o zi de odihnă după şase zile de trudă. Ea este o zi a dez-înstrăinării, a întoarcerii la tine din „altceva“-ul în care te pierduseşi. E întîia zi, spune Noica, „în care nu te mai îndeletniceşti cu altceva decît cu tine şi cu tainele ce ţin de tine. E ziua Domnului; adică ziua singurătăţii tale, a întoarcerii tale la izvor“.[iii]

Or, în modernitate nu se mai întîmplă aşa. Duminica nu mai e ziua „resursării“, a regăsirii de sine, „ci a unei pierderi în alt tip de lume. A unei pierderi desfătătoare“. E ziua distracţiei ca zi a fugii de întîlnirea cu sine. „Şase zile omul slujeşte ceva: şi trebuie să slujească într-o incomodă stare de tensiune, cu inteligenţa, cu muşchii, cu voinţa ascuţită. Acum vine ceasul eliberării în distracţie. Să ne dăruim, pasiv, jocului, căci ne-am închinat destul muncii.“[iv] Concluzia *Eseului despre duminică* este că „munca noastră nu mai e sfinţită de nici un înăuntru; că duminica noastră e doar ocolirea acestui înăuntru, e doar distragere şi distracţie“. Nu e groaznic lucrul acesta, că „lăsat singur, omul nu mai are ce face“? „Atunci la ce bun restul, dacă singurătatea nu e bună de nimic? Şi la fel: la ce bun şase zile oarbe, dacă a şaptea nu aruncă niţică lumină asupră-le?“[v]

Problema acestui *rest* l-a preocupat constant pe Noica şi ea urcă pînă la întrebarea „Ce facem, pînă la urmă, cu viaţa noastră?“. Noica era prea zgîrcit cu avuţia de timp a vieţii sale ca să-şi permită „şase zile oarbe“ din şapte. Ziua a şaptea trebuia să fie nu numai celebrată în sine, ci *făcută să iradieze asupra celorlalte*. Aşadar, cum am putea face nu numai să păstrăm ziua duminicii ca duminică, ci s-o rabatem, cu harul ei recuperator, asupra tuturor zilelor săptămînii? Cum am putea transforma toate zilele în zile ale întîlnirii sărbătoreşti cu noi înşine? (Şi ce-nseamnă, în fond, „noi înşine“?) Cum am putea sustrage înstrăinării noastre de noi *toate* zilele noastre? Cum ar fi să trăim o eternă duminică, dar nu ca zi a odihnei, a distracţiei sau a plictisului, ci ca pe o eternă sărbătoare a întîlnirii salutare cu noi? Cum să facem din singurătate nu un supliciu, ci o înfruntare a adîncului din noi, o activare a tot ce e mai bun în noi, iar din întîlnirile cu ceilalţi, nu pierderi de sine în comun, ci laolaltă sporiri de sine? Altfel spus: cum să facem să ne „odihnim“ lucrînd? Acesta este, stors de toate înţelesurile sale, vădite sau implicite, textul „Eseului de duminică“. El atacă proasta înţelegere a odihnei din sintagma „duminica, zi a odihnei“. Dar nu atacă încă piepţiş problema plictiselii.

„Plictiseala e o variantă profană a morţii, mai exact o moarte cu picătura, o secreţie internă de neant. «A te plictisi de moarte.»“

ALEXANDRU PALEOLOGU, *Dilema*, nr. 39, 1993

„«Belota e o plictiseală» – îţi va spune, superior, orice bridgist. «Bridge-ul e o plictiseală» – îţi va comunica, rece, orice pokerist bun. «Pokerul, nu ştiu cum nu te plictiseşte» – îmi impută, trist, un filozof, stînd împreună să aşteptăm bacul peste Styx.“

RADU COSAŞU, *Dilema*, nr. 39, 1993

„Ne plictisim pentru că ne distrăm“

Acest lucru se întîmplă în eseul „Despre plictiseală“. Trei lucruri sînt de spus despre felul în care înfruntă Noica problema plictiselii. *Primul:* problema plictiselii comportă o urgenţă. De vreme ce plictiseala este o constantă a vieţii noastre, pînă într-acolo încît revenirea la ea seamănă cu un fel de periodică „întoarcere acasă“, n-ar fi oare cazul să nu mai amînăm întrebarea „De ce ne plictisim?“, ştiind că, oricum, de înlăturat nu o putem înlătura definitiv? *Al doilea:* cercetarea asupra cauzelor plictiselii trebuie să se limiteze la „omul de azi“, dat fiind că el e singurul care, de-a lungul istoriei, a ajuns să spună în gura mare „Mă plictisesc“. Noi, cei de astăzi, avem această impudoare: „E de necrezut să spunem cu atîta seninătate, cu atît de puţină sfială: mă plictisesc“, de vreme ce, plictisindu-ne, ne vedem obligaţi să recunoaştem că „nimic din afară nu te mai interesează şi nimic dinăuntru nu te mai însufleţeşte“.[vi] *Al treilea lucru:* ceea ce recunoaştem („cu atît de puţină sfială“) că ni se întîmplă – şi care este totodată o recunoaştere a înfrîngerii noastre – este însăşi definiţia compactă a plictiselii, care conţine tocmai aceste două elemente:

a. Nimic din afară nu mă mai interesează.

b. Nimic dinăuntru nu mă mai însufleţeşte.

Odată ajuns aici, Noica nu se opreşte asupra definiţiei, ci îşi pune întrebarea de ce se întîmplă aceste două lucruri: de ce nu mă mai interesează nimic din afară? Şi: de ce nu mă mai însufleţeşte nimic dinăuntru? A răspunde la aceste două întrebări înseamnă a răspunde la întrebarea „De ce ne plictisim?“ Iar răspunsul care urmează este neaşteptat: *ne plictisim pentru că ne distrăm*.

Emma Bovary ar fi protestat şi, odată cu ea, sîntem înclinaţi, citind această paradoxală formulare, să protestăm cu toţii. Nu e distracţia opusul plictiselii? Cum să spui atunci că te plictiseşti tocmai cînd ceea ce faci, distrîndu-te, e să alungi plictiseala? A nu te plictisi nu înseamnă a te distra?

Dar ce înseamnă a te distra? Distracţia este o dispersie, o fărîmiţare a eului propriu în partenerii de distracţie şi în obiectul dis-

Nimic din afară nu mă mai interesează.

DILEMA
Plictisul

tracţiei. Eul meu se dislocă de pe axa vieţii mele şi trece dintr-odată pe axa altor vieţi. În distracţie, sînt evacuat dintre graniţele eului meu şi mutat în eul impersonal (care trăieşte la „persoana a treia“, spune Noica) al societăţii care „se distrează“. „E situaţia insului fără personalitate, care citeşte conştiincios ziarul, adoptă cu mare grijă părerile şi purtările comune, iar dacă se fereşte cu groază de ceva e de a trăi o viaţă care să se poată numi viaţa *lui*.“[vii] Cine nu recunoaşte aici laitmotivul heideggerian al lui *das Man*, al „impersonalului *se*“ şi al ratării autenticităţii sinelui *(Selbst)*, ajuns pe căi oculte în frazarea lui Noica, de vreme ce *Sein und Zeit*, apărut cu zece ani mai înainte, nu pătrunsese încă la noi? A trăi posibilul vieţii celorlalţi, viaţa oricui, a tuturor şi a nici unuia în parte, a trăi magma vieţii nimănui *(Niemand)* monumentalizată în construcţia socială a eului impersonal, iată drama omului care se plictiseşte tocmai pentru că trăieşte în permanenţă în orizontul distracţiei şi care fuge de la întîlnirea cu sine tocmai pentru că nu ştie ce să facă cu sine însuşi. De aceea, orice distracţie e o luptă pierdută împotriva plictiselii. „Din clipa în care nu ne realizăm cu cele ce avem, ne-am predat plictiselii.“[viii]

Noica are 29 de ani cînd scrie acest text.

Iată, aşadar, cum, prin monotonia aducătoare de nou a fiecărei zile trăite în orizontul unui „întru“ nu întotdeauna ştiut, dar care-ţi poartă viaţa către un sens şi termină prin a da vieţii un sens[ix] se ajunge la incapacitatea de a te plictisi şi la trăirea fiecărei zile ca duminică, şi a întregii vieţi ca sărbătoare. Acum nu mai există „muncă“, cu conotaţia aceea de activitate nesuferită care te înstrăinează de tine şi cu fuga duminicală într-un „altceva“ compensatoriu şi distractiv. Există doar „a lucra“ [x], născut la întîlnirea dintre un „din afară“ care te interesează şi un „înăuntru“ care te însufleţeşte.

Nimic dinăuntru
nu mă mai însufleţeşte.

Un cititor circumspect ar putea să se întrebe dacă toate acestea nu sînt simple imbolduri de înţelepciune pe care viaţa reală nu le poate absorbi în substanţa ei. Cum te poţi refugia în braţele singurătăţii? Cum să ajungi să te preferi oricărei alte prezenţe şi să-ţi fii suficient în exclusivismul alegerii tale de tine? Cum să ajungi să te bucuri de nesfîrşita reîntîlnire cu tine însuţi? Dar cu ce anume din tine te întîlneşti? Răspunsul poate fi lesne dedus din răsturnarea celor două elemente ale definiţiei plictiselii: interesîndu-te ceva din afară; însufleţindu-te ceva dinăuntru. Numai că acest lucru e valabil atît în cazul proştilor caracterizaţi (cuplul Bouvard şi Pécuchet, de pildă), cît şi al geniilor obsedate de fantasma vieţii lor. Pentru Noica, de pildă, acest „în afară“ care poate să-ţi capteze interesul era tărîmul infinit al „culturii“.

O alunecare către Flaubert. Cazul lui Bouvard şi Pécuchet

A observat cineva geniala metaforă pe care o face Flaubert cînd trece de la îndeletnicirile cu agricultura ale celor doi la îndeletnicirile lor cu cultura? Aşa cum cei doi nu pot cultiva pămîntul, făcînd să nu rodească nimic din el sau să rodească monştri vegetali, la fel nimic din ce încearcă să cultive pe tărîmul minţii lor nu dă rod.

Recitind *Bouvard şi Pécuchet* mi-am dat însă seama că această definiţie a neplictiselii – întîlnirea dintre un „din afară“ care te interesează şi un „înăuntru“ care te însufleţeşte – este valabilă deopotrivă în cazul eroilor flaubertieni, a faimosului cuplu de proşti caracterizaţi. Ba, mai mult, cei doi, propunîndu-şi să afle tot ce se ştie pe lume, se-neacă şi ei în apele culturii.

Povestea lui Bouvard şi Pécuchet e prea bine ştiută: doi burlaci parizieni, netrecuţi de vîrsta de 50 de ani, se cunosc într-o zi toridă de vară şi descoperă că au aceeaşi îndeletnicire (sînt amîndoi copişti), că amîndoi au o grămadă de păreri despre lume şi viaţă şi, astfel, o grămadă de lucruri de discutat. Nemaiputîndu-se despărţi şi profitînd de o moştenire care apare pe neaşteptate, hotărăsc să se mute împreună la ţară. Cumpără o fermă în Normandia şi, după ce experimentează fără succes agronomia, arboricultura, grădinăritul, conservăritul şi distileria, prăpădind o bună parte din moştenire cu improvizaţiile pe care le fac, iau pe rînd toate domeniile cunoaşterii[xi]: chimia, anatomia, fiziologia, medicina, nutriţionismul, astronomia, zoologia, geologia. Apoi arheologia, literatura, politica, filozofia (sînt interesaţi mai cu seamă de spiritism, magnetism şi logică). În sfîrşit religia, muzica, desenul, istoria naturală… De fiecare dată îşi comandă tratatele fundamentale ale domeniului, le citesc, le dezbat cu pasiune, apoi părăsesc totul şi trec la alt domeniu, în care ciclul „interes, experimentare, dezbatere, sastiseală“ se repetă la nesfîrşit pînă ce, sătui de întreaga cunoaştere a lumii, revin la pasiunea dintîi a vieţii lor, pe care o practică de astă dată în gol: copiatul.

Există o subtilă relaţie între prostia agriculturală a celor doi şi prostia lor culturală, ambele sfîrşind într-o monumentală paradigmă a prostiei. Există la Flaubert un superb crescendo şi o formidabilă punere în scenă a metaforei culturii, pornindu-se „de jos“, de la termenul propriu al agriculturii, şi terminînd „sus“, la metafora culturii spirituale. Toată drama celor doi vine din ignorarea nevoii prealabile de ghidaj. Pentru orice proiect pe care-l iniţiază, cei doi încep cu o fastuoasă dotare. Au pămînt şi toate ustensilele necesare pentru cultivarea lui. Se încurcă printre ele, aşa cum atunci cînd se vor apuca de cultură se vor încurca printre cărţi.

Oricum, cert este că eroii lui Flaubert nu se plictisesc niciodată, pentru că, în fond, ei îndeplinesc, cum spuneam, cele două condiţii noiciene ale non-plictisului: sînt mereu interesaţi de ceva din afara lor şi sînt mereu însufleţiţi de ceva dinăuntru. Aşadar, apare în mod firesc întrebarea: cum se poate deosebi neplictiseala prostului fascinat de cultură de cea a geniului obsedat de fantasma vieţii sale? Iar întrebarea aceasta mi s-a impus cu atît mai mult cu cît mi-am amintit de o vorbă teribilă spusă de Alexandru Paleologu despre Noica în eseul „Despărţirea de Noica“, la sfîrşitul anilor ’70: „Noica, dacă n-ar fi avut geniu, ar fi fost un prost.“ Deîndată ce i-a fost reprodusă, Noica a preluat ideea cu voluptate, dezvoltînd-o: „Are dreptate să mă considere aşa. […] Poate că am avut mereu o «concentrare prostească», precum a ciobanului care păştea oile cu spatele la o şură în flăcări şi care, întrebat cum de nu văzuse şura arzînd, răspunse că el se uita la oi.“[xii] Ce-l deosebeşte aşadar pe Noica, cu fixaţiile lui „culturaliste“ şi cu obnubilările lui de-o viaţă, cu viaţa lui trăită ca o eternă duminică, de dezmăţul cultural al celor doi eroi flaubertieni? (Pînă la urmă e ceva măreţ în caruselul prostiei lor, iar felul în care împing pe culmi prostia edificată vast şi fastuos pe chiar terenul culturii termină prin a ne umple de o stupefacţie plină de respect: aşadar, îţi spui, prostia se poate *cultiva* chiar pe teritoriul *culturii!)*

Răspunsul la îndemînă ar fi: în cazul celor doi eroi flaubertieni curiozităţile sînt disperse şi nu există nici o idee care să le lege şi să le ordoneze, prin gîndirea proprie, către un sens de viaţă. Cred însă că e preferabil să lăsăm capodopera lui Flaubert necomentată. E-atîta exuberanţă tîmpă şi atîta neplictis în viaţa celor doi, încît ajungi să-i invidiezi pentru felul în care îşi dobîndesc buna dispoziţie cu ajutorul prostiei. Există, în fond, şi o eternă duminică a proştilor.

„În termeni psihologici,
retragerea trîndavului
nu exprimă o eclipsare
a dorinţei, ci, mai degrabă,
faptul că obiectul său a devenit
de neatins: el se confruntă
cu o pervertire a dorinţei care
aspiră la obiect, dar nu
şi la calea care duce spre acesta,
o pervertire care caută
şi blochează totodată drumul
dorinţei sale.“

GIORGIO AGAMBEN,
Stanţe

Cele şase fiice ale trîndăviei
(filiae acediae), *după Grigorie*
cel Mare: malitia *(răutatea),*
rancor *(ranchiuna),*
pusillanimitas *(laşitatea),*
desperatio *(deznădejdea),*
torpor circa praecepta
(moleşeala faţă de precepte),
evagatio mentis *(rătăcirea*
minţii).

IOAN SCĂRARUL,
Scara raiului, XIII

---

[i] André Chouraqui, *Cele zece porunci ale zilelor noastre,* traducere de Nicoleta Neagoe, Humanitas, Bucureşti, 2012.

[ii] André Chouraqui, *op. cit.*

[iii] Constantin Noica, *Eseuri de duminică,* Humanitas, Bucureşti, 1992.

[iv] Constantin Noica, *op. cit.*

[v] Ibid.

[vi] Constantin Noica, *op. cit.*

[vii] Ibid.

[viii] Ibid.

[ix] „Ce bine că viaţa nu are sens! Pot să-i dau eu unul.“ *(Carte de înţelepciune)*

[x] „Dacă munceşti, eşti muncit. Dacă lucrezi, produci.“ Şi: „Sînt în ceasul fericit cînd pot să lucrez fără a mai fi silit să muncesc.“ *(Carte de înţelepciune)*

[xi] Se ştie că Flaubert, vrînd să intre în pielea personajelor lui, a comandat el însuşi şi a citit cam o mie cinci sute de volume despre domeniile care-i preocupau pe Bouvard şi Pécuchet.

[xii] *Jurnalul de la Păltiniş*, 13 noiembrie 1978.

Bogdan VOICU

Fără titlu

> *„Ceea ce-l mîhneşte pe trîndav nu e deci faptul că este conştient de un rău, ci, dimpotrivă, contemplarea celei mai înalte categorii a binelui.“*
>
> GIORGIO AGAMBEN, *Stanţe*

> *„Alături de* tristitia mortifera *[întristarea de moarte] (sau* diabolica, *sau* tristitia saeculi *[dezgustul faţă de lume]), Părinţii Bisericii aşază* tristitia salutifera *[întristarea mîntuitoare] (sau* utilis *[folositoare], sau* secundum deum *[întru Dumnezeu]), care aduce mîntuirea.“*
>
> GIORGIO AGAMBEN, *Stanţe*

> *„Nimic nu este plicticos «în sine». Totul poate deveni plictisitor.“*
>
> DIDIER NORDON, *Plictiseala – melancolie fecundă*

Scriu „plictiseală“, mare, pe primul rînd al paginii. Mă uit la cuvînt. Îl formatez. Schimb *template*-ul. PLIC-TI-SEALĂ. Sau Plic-ti-seal-ă. Sînt numai eu şi computerul meu, pot despărţi în silabe după cum am chef. Pagina rămîne la fel de goală şi după ce scriu fiecare literă cu altă culoare. Mă gîndesc să îmi schimb jaluzelele verticale. Sînt 15. Pun cîte una de altă culoare. Mov, verde, roşu, oranj. Aşez literele în altă ordine. TI-plic-eală-S. Tiplicealăs! Sună interesant. Schimb la loc culoarea fontului. Negru. Şi Calibri. Sau mai bine Courier? Nu, acesta e prea de pe vremuri. Pe vremuri nu puteai schimba aşa uşor fontul. Băteai la maşina de scris şi ieşea foaia de hîrtie scrisă. În funcţie de ribon, culoarea putea fi neagră, indigo, verde, violet, verde, chiar roşie. Era complicat însă să pui mai multe culori pe aceeaşi pagină. Aveai de făcut mai multe mişcări. Puteai să laşi un spaţiu gol acolo unde voiai un cuvînt roşu. Înlocuiai ribonul negru cu unul roşu. Aşezai exact sub cursor spaţiul păstrat special pentru plictiseală, pentru cuvîntul plictiseală şi îl scriai cu roşu: „plitciseală“. Scoteai foaia de hîrtie, ştergeai cu albişor „t“ şi „c“. Reintroduceai foaia de hîrtie, învîrteai cilindrul acela de metal, scriai „c“ şi „t“ în ordinea corectă.

Nu mai am pagina goală în faţă. Ia te uită cum am scris despre maşini de scris şi riboane. Sau despre ribonuri.

Ribon nu este în DEX. Aşa că pot să îi compun pluralul după pofta inimii. Dexonline.ro mă redirecţionează la Ribbon Falls, o cascadă din America de Nord. Şi uite aşa pot să dau *search* şi să aflu despre cum curge apa prin California. Nici *search* nu e în DEX, cred. Nu mai stau să caut, deja m-am pornit pe a scrie cuvinte care nu sînt în DEX. Am voie. Sînt doar eu şi foaia mea de hîrtie. Sau ecranul laptop-ului, mai exact. Am voie orice, nu dau la ziar, nu postez pe net. Pur şi simplu pot scrie liniştit ce îmi trece prin cap. Pot schimba, de exemplu, titlul. Acum se cheamă *„Boring“*. Nici *boring* nu e în DEX.

Dar e mai uşor de înţeles decît Tiplicealăs, cum se chema textul un pic mai devreme.

Eun text simplu, despre nimic, care se zămisleşte pe măsură ce degetele mele îl scriu. Nu ştiu cum se va încheia, încă, dar ştiu clar unde vreau să ajung. Nu scriu chiar la întîmplare. Degetele mi se plimbă pe taste, arunc cîteva direcţii care par a nu se duce nicăieri. Corectez ceea ce procesorul de text subliniază cu roşu. În fine, nu chiar tot, fiindcă vreau să las cîteva cuvinte dubioase, ce pot deschide porţi neaşteptate.

Cum ar fi ribon.

Cu ribon e simplu: nu ştiu cum se cheamă în limba romînă. M-am fălit eu mai sus cu exemplul despre maşini de scris, dar, de fapt, nu sînt tocmai parte a generaţiei mele. Am atins doar cîteva spre finalul anilor 1990 şi mi s-au părut total anacronice. Dar nu plictisitoare. Simpla lor explorare m-a făcut să învăţ cîte ceva, să înţeleg mai bine imprimantele. Să îmi amintesc acea imprimantă matriceală cu 24 de pini pe care amicul meu Bogdan o cumpărase prin 1995.

Nici aceea nu era plictisitoare. Acele acelea multe făceau ca fonturile să aibă contururi clare, netremurate. Puteai să printezi un grafic în condiţii decente. Puteai explora capacităţile computerului de a scoate materiale de calitate. Îmi amintesc cum, mai tîrziu, am făcut o super-diplomă în WordPerfect sub DOS. Dar era deja altă generaţie de imprimante pe atunci.

Plictiseală? Ce e aia??

A, uite că am scris pe hîrtie şi întrebarea esenţială a acestui text.

Dar să revenim, că nu avem timp de plictisit. Degetele trebuie să se plimbe pe tastatură şi să scrie textul, fără greşeli de tipar, pentru a facilita comunicarea. Degetele trebuie să se mişte repede. Am o zi lungă. E sîmbătă şi e de făcut curat, de scris un referat destul de sofisticat, despre o teză de doctorat interesantă, de rezolvat măcar încă 15-20 de e-mail-uri, de ieşit în oraş mai pe seară, dar pînă atunci aş avea de citit măcar o parte din cele 200 de pagini de interviuri transcrise. Şi aş vrea să citesc şi din cartea pe care încă nu o termin şi care nu seamănă cu serialul lansat de Amazon anul trecut în noul stil în care apar serialele, adică toate episoadele deodată. Şi am şi un meci de văzut, asta cît Petrolul nu a falimentat şi încă nu a devenit obiect de troc electoral, cum şi-ar dori nişte pretinşi suporteri. Şi mai sînt şase prieteni pe care vreau să îi sun, nişte ochi în care aş vrea să mă oglindesc, dar e ceva drum de bătut pentru a-i vedea, în timp ce WhatsApp, Skype, Messenger, Facebook, Outlook, telefonul fix şi mobilul zbîrnîie de întrebări, zîmbete, spuse, chipuri, voci.

Am spus deja ce era de spus, singura problemă a rămas titlul.

Informaţie.

Am schimbat din nou titlul, pentru că, de fapt, scriu despre contrariul plictiselii. Lumea este atît de densă în jurul nostru încît nu înţeleg cum ar putea cineva să se plictisească. Lucrurile se schimbă mereu, iar eu aş vrea să cunosc tot, să simt tot, să văd tot, să adaug o mufă USB prin care să se scurgă către mine mai mult, mereu mai mult. Tocmai am descoperit un album nou, de fapt o trupă nouă ce sună bine în background în timp ce cuvintele umplu această pagină. Mă uit cu groază cum deja mă apropii de numărul-limită de semne, nemiloasa constrîngere a acestui text. Dar fără constrîngere textul ar deveni prea lung, plicticos poate. Cînd informaţia este atît de multă, capacitatea de a fi concis este o virtute. Nu e timp pentru descrieri şi poezie. Cel mult un haiku ar încăpea în pagină.

Poate mai corect ar fi să pun un titlu mai cuprinzător. „Lumea“ sau „Noi“, ca să spun că aici e un text despre tot ce ne înconjoară, despre cunoaşterea nelimitată pe care e firesc să o căutăm, despre cum nu putem trăi chiar tot ce vrem, despre lista noastră nesfîrşită de dorinţe, despre cum acestea pot destrăma grămada de temeri aşa cum o face un *demi de mêlée* la rugbiul în XV. Aş putea să îi zic „Culori“, pentru a sugera dinamica, variaţia, trepidaţia continuă a vieţii, schimbarea permanentă de cadre, de simţiri, de idei, de plăceri, de gusturi, de vibraţii, de lucruri mereu noi ce alungă monotonia, aşa cum spunea o reclamă în 1990.

Oare cum o fi să ai impresia că ştii atît de multe încît timpul îţi prisoseşte? Că ai simţit atît de multe încît lumea este monotonă? Că ai inventat atît de multe încît nu mai ai ce face?

Poţi lua, la urma urmei, cuvintele şi să le învîrţi într-o tigaie, să te uiţi la ce iese şi de acolo să construieşti un eşafodaj nou, original, al tău. Sau poţi calchia la nesfîrşit… Da, gata, am găsit. Plictiseala este apanajul plagiatorilor. Domniile lor ştiu atît de multe încît nu mai au nimic altceva de spus sau de zis sau de făcut. Au trecut deja prin toate experimentele posibile sau imposibile, informaţia este pentru ei redundantă, dragostea fumată, viaţa doar o iluzie.

Am spus deja ce era de spus, singura problemă a rămas titlul. Şi fontul. Şi culoarea. Şi cuvintele acelea noi, care nu sînt în DEX, dar pe care le pricep cu toţii. Mă gîndesc că dacă DEX ar fi mereu bătut în cuie… ar risca să fie tare plictisitor. Sau ar avea savoarea epocii. Acele cuvinte altfel pe care Caragiale le-a pus în gura personajelor sale erau fireşti în epoca sa. Dar par bizare azi, anacronice. Pentru că au trecut o sută de ani în care nu ne-am plictisit. Dimpotrivă, am evoluat, iar evoluţia este antidotul plictiselii, ceea ce lasă textul acesta să fie nud.

Cum adică nu înţelegeţi ce caută aici nuditatea? Nu e nici roşie, nici albă, nici verde, nici albastră, e în toate culorile, e pură, e totală, exhaustivă, se schimbă după cum se simte ea mai bine, se acoperă cu hainele varietăţii şi redevine pură atunci cînd vrea, se învîrte şi stă pe loc în acelaşi timp, depăşeşte fără jenă timpul şi se lasă depăşită de el, loveşte plictiseala din toate unghiurile, resuscitează cîte un arhaism şi o nulifică, o toarnă în tigaie şi o pîrpăleşte, o aruncă în sus ca pe o clătită, o împachetează fără milă, o întreabă unde este ea şi dacă există, este atît de prezentă încît nu are nevoie de nume, de epitete sau de argumente, este vie, ubicuă, te desfată cu toate mirosurile deşi este inodoră, te scoate de mînă din casă şi te mînă în parc, te face să îţi aminteşti cum este să iubeşti şi îţi spune că plictiseala nu există şi nu a existat vreodată. Este... fără titlu, pentru că titlul în sine ar fi inutil.

Bogdan Voicu *este sociolog, membru al Grupului Românesc pentru Studiul Valorilor Sociale (www.RomanianValues.ro).*

■ ■ ■

Cum să nu se plictisească (copiii)

Jocurile lui Gargantua erau cam acestea: Rişca; Soţ ori făr' de; Ţintarul; Concina dreaptă; Concina oarbă; Concina prădată; Tabinetul; Toci; Popa-prost; Titirezul; Arşice; Uite-l, nu e; Poşta pleacă!; Zboară, zboară; Inelul pe sfoară; Scriitorul; V-aţi ascunselea; Table; Dame; Ghiulbahar; Şah; Leapşa pe ouate; Musca; Musca-n gaură; Musca la miere; Zece degete; Popici; Uite-o lungă, uite-o scurtă; Mama şi copiii; De-a prinselea; Sfoara în două; Lupul şi oile; Barbut; Cine pierde – cîştigă; Treizeci şi unu; Şaizeci şi şase; Douăzeci şi unu; Dardăr; Coarda; Pas, pasărea; Bile; Tot rondul şi ce-oi lua; Mingea de perete; Mingea-n gaură; Nasturi; Poarca; Oglinda; Iepurele şi vînătorul; Coada vulpei; Ţurca; Capra; Abiolanul; Sarea şi piperul; Alb şi negru; Care dă mai tare; Pietricelele; Iadeş; Armaşul; Maica şi călugărul; Ceasul; Cine s-a mişcat?; Ghici cine a dat?; Bîz! Bîz!; Fă ca mine!; Puia-gaia; Panţarola; Pichet; Macaua; Tablele pe dos; Burtă peste burtă; Prinderea celui de-al treilea; Baba-oarba; Pe cine-oi lovi, vina mea n-o fi!; Şeptica; Şapte jumătate; Fripta; Şotron; Şoarecele şi pisica; Scaunul şchiop; Surorile gemene; Ţinta mişcătoare; Unde-i fluierul?; Ursul somnoros; Vama; Vînătoarea; Suveica; A cui e umbra?; Cumperi ovăz?; Da şi nu; Fereşte picioarele!; Pajura sau coroana; De-a dopurile; Du-te, vino!; Lumînarea; Ineluş-învîrtecuş; Întrebările; Mingea în cuc; Mingea la colţ; Năfrămuţa; Oină; Ogoiul; Pîndirea cerbului; Pipăitul; Prinde-l dacă poţi; Porcarul; Spînzurătoarea; Cald şi rece; Scaunul care fuge; Scara; Ultimul cîştigă; Eu nu văd ce nu vezi tu; Găseşte papucul; Vînătoarea oalei; Micul purceluş; Cocostîrc.

François Rabelais, *Gargantua şi Pantagruel* (Cartea întîi, cap. XXII)

DILEMA
Plictisul

Cătălin CIOABĂ

„Timpul cel lung“

cîteva gînduri pornind de la Heidegger

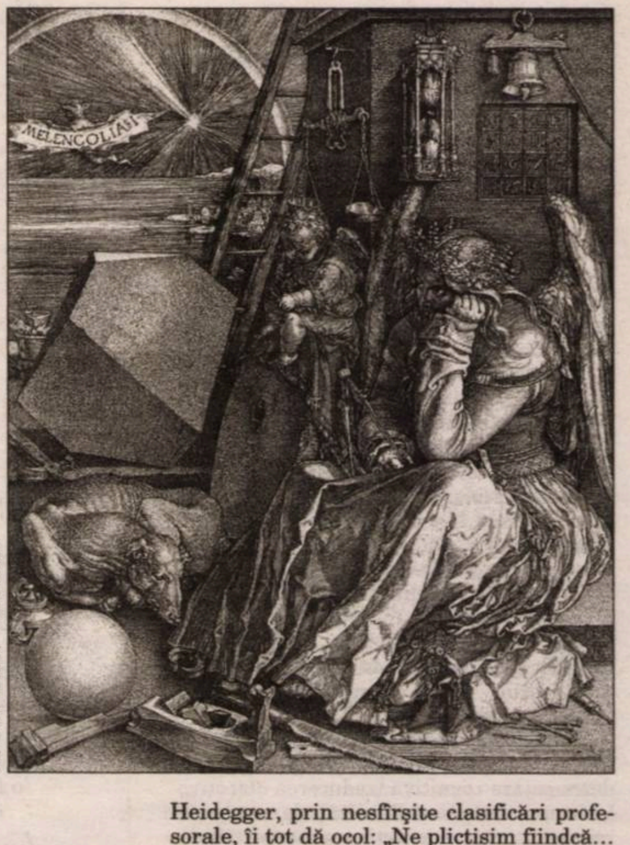

Albrecht Dürer, *Melancolia*

La doi ani după ce publică *Ființă și timp*, Heidegger ține în 1929 o prelegere în care le vorbește studenților, de-a lungul cîtorva lecții, despre… plictiseală. „Cine n-o cunoaște?“, spune el, și într-adevăr nimeni nu poate spune că nu a trăit-o. De fapt, el ajunge să discute despre această dispoziție sufletească fiindcă e obsedat tot de tema lui predilectă, timpul. În germană, chiar cuvîntul *Langeweile* înseamnă „timpul cel lung“, un timp care mai degrabă „se tîrăște“ decît trece pur și simplu. Și pe care noi, așa-zicînd, îl împingem din spate, ocupîndu-ne cu cîte ceva, „ca să mai treacă timpul“.

Altminteri, noi nu-l prea simțim cum trece, și de aceea sîntem, din cînd în cînd, cuprinși de stupoare cînd privim în urmă. Deși auzim cum bate ceasul, tot nu percepem clipă de clipă trecerea, ea ne rămîne străină, ca un zumzet îndepărtat. Ar însemna să nu ne mai folosim timpul pentru altceva dacă am să sta conectați la el, auzindu-l cum se scurge; lucru care presupune de altfel un oarecare rafinament, o sensibilitate anume, ca atunci cînd „auzi cum iarba crește“.

E vorba aici, desigur, despre timpul trăit, despre timpul *propriu*, care nu are o „viteză“ constantă a trecerii, și care, ca să spunem așa, uneori se întinde ca un elastic, alteori se încordează ca un arc. Heidegger constată retoric încă de la început: „Nu există ore care trec ca o clipă? Și nu există clipe care trec ca o eternitate?“ Ba da, desigur. Ba chiar se întîmplă că și alții vin să tragă de „elasticul“ acesta al nostru, de pildă un vorbitor care nu-și mai termină și nu-și mai termină expunerea. Pe cînd, dimpotrivă, timpul propriu se încordează ca un arc atunci cînd un film de Hitchcock ne ține în suspans. Timpul este *propriu* fiindcă e trăit de fiecare după măsura lui, după pulsul lui, așa-zicînd. Care poate fi mai rapid sau mai lent. Pe marginea acestui fenomen surprins de Heidegger, am constatat deseori cît de diferită e percepția fiecăruia în legătură cu clipa trăită: cu ocazia unor interminabile comunicări academice, am văzut oameni pe care plictiseala îi afecta mult mai mult decît pe mine, care se chinuiau vizibil, transpirau și oftau, și pe care eu, alt om plictisit din audiență, începeam să-i compătimesc profund. Ba chiar, de la un moment dat încolo, începea să devină pasionant zbuciumul lor, încît începeam să-l urmăresc cu toată atenția (fără, desigur, să mă mai plictisesc).

Plictiseala devine un fenomen extrem atunci cînd nu mai e ceva anume care să ne-o provoace, ci apare, din străfundurile ființei noastre, nemotivată de nimic, neașteptată. E normal, de pildă, să te plictisești cînd ai de așteptat într-o gară mică un tren care vine peste patru ore: începi să numeri clipele, te uiți din ce în ce mai des la ceas, dai o raită prin împrejurimi, numeri copacii de pe marginea căii ferate, numai ca să-ți „omori“ timpul. Adică cele patru ore pe care le ai de așteptat pînă la sosirea trenului în minuscula gară. Poți, în cazul acesta, să dai toată vina pe gara ca atare: *ea* e în fond plictisitoare, de vreme ce nu prea ai ce face în perimetrul ei ca să-ți umpli timpul, decît să citești orarul sosirilor și al plecărilor, fără ca el să te intereseze altminteri cîtuși de puțin. Aici, plictiseala nu ține neapărat de tine, ci e provocată de locul *impropriu* în care te afli, dat fiind că un peron de gară e în general locul pe care îl parcurgi rapid, fără să iei seama prea mult în jur. Ei bine, tocmai de aceea timpul *propriu*, trăit într-un loc impropriu, devine de nesuportat și cauți să-l „omori“. Dar îți omori, desigur, doar cele patru ore de pînă la venirea trenului.

Însă există și o altă formă de plictiseală, în care nu îți mai „omori“ doar cîteva ore, ci zile și luni, ani și decenii – adică timpul întregii vieți. Ești invitat, de pildă, la o masă de seară, unde toată lumea este drăguță, mîncarea este bună, conversația e plăcută, și unde doamnele care au fost de față spun la plecare, entuziaste, că „a fost tare drăguț!“. Singur te-ai dus acolo, ai plecat cînd ai vrut, n-ai stat cu ochii pe ceas ca într-o gară în care nu mai vine trenul, și cu toate astea simți că ceva nu e în regulă, că te atacă *după aceea* un plictis difuz, fără ca ceva din jurul tău să fie propriu-zis plictisitor. Tragi ponoasele clipelor plăcute petrecute cu o seară înainte, plictisindu-te tocmai fiindcă nu le mai ai. Fenomenul e descris pe larg de Heidegger, pentru a ajunge tot la problema sa principală, timpul, unde simptomul cel mai clar că nu trăiești „autentic“ este lipsa acută de timp, faptul că spui mereu „n-am timp!“. Îți faci agendă personală, în speranța vană că vei folosi mai bine, mai organizat, timpul propriu. Dar acest timp a fost deja *dinainte* risipit, în sensul că îl aloci exclusiv ocupațiilor înscrise pe agendă, ratînd astfel întîlnirea cu tine însuți. Așa se face că sîntem mereu „ocupați“, acaparați de lucrurile din jur, și ni se pare că doar timpul pe care-l alocăm unei preocupări serioase și eficiente este timp „cîștigat“. Cioran, într-una dintre însemnările sale, vorbește despre această ispită a timpului cîștigat, spunînd că nimic nu îți rămîne din viață, decît clipele pe care le petreci „tu cu tine însuți“. La fel, într-unul dintre *Eseurile de duminică*, intitulat chiar „Despre plictiseală“, Noica vine cu o formulare tranșantă, care surprinde cît se poate de exact și de instantaneu fenomenul căruia Heidegger, prin nesfîrșite clasificări profesorale, îi tot dă ocol: „Ne plictisim fiindcă… ne distrăm. […] Ori de cîte ori auzim pe cineva spunînd: ce bine m-am distrat aseară, poți fi sigur că e un candidat la plictiseală“. Plictisul e așadar o formă de mahmureală după o perioadă de distracție, e simptomul clar că nu ne-am petrecut cum trebuie timpul pe care credeam că l-am trăit cel mai intens, dar de fapt am fost „distrași“, și pe care ni l-am furat singuri.

Dar există, la Heidegger, și o a treia formă de plictiseală, care, în mod surprinzător, nu mai e prezentată în termeni nefavorabili, ci apare într-o lumină pozitivă. Sfinții Părinți ar numi-o „plictiseala cea bună“. De fapt, la această a treia formă vrea de la bun început Heidegger să ajungă și să ne-o prezinte ca fenomen ce ține de experiența timpului. Timpul „sîntem noi înșine“ (repetă Heidegger adesea), iar asta nu înseamnă altceva decît că felul în care ne raportăm la el spune totul despre noi. Plictiseala nu mai e atunci un mod de a rata întîlnirea cu noi înșine, ci, dimpotrivă, o dispoziție sufletească ce ne-o prilejuiește. Nu mai vrem să scăpăm de ea, omorîndu-ne timpul, ci, dimpotrivă, o recunoaștem ca stare sufletească privilegiată, în care ne încearcă un fel de indiferență în raport cu lucrurile și cu întîmplările lumii, oricare ar fi acestea. Ele nici nu ne mai chinuie, plictisindu-ne o vreme (gara cea mică sau vorbitorul care nu se mai oprește), nici nu ne mai atrag în plasa lor (ca petrecerea cu prietenii), pentru a ne „distrage“ și a ne provoca plictiseli mahmure. În „plictiseala cea bună“ avem față de tot și de toate aceeași unică atitudine. Nu mai există nimic care să ne plictisească la un moment dat, fiindcă ne plictisește totul. Plictiseala e acum echivalentă cu liniștea interioară, cu un soi de serenitate, de calm, de desprindere de lume. O stare care nu e provocată de circumstanțe exterioare, ci vine „din străfundurile“ fiecăruia. Este, de fapt, un *plictis* ontologic, un *spleen* plin de trezvie, o permanentă stare de atenție față de tine însuți, netulburată, care poartă numele de „autenticitate“.

După lectura acestor pagini ale lui Heidegger, afli că există și *luxul de a te plictisi*.

***Cătălin Cioabă** este lector dr. la Facultatea de Filozofie, Universitatea București.*

> *„Deci trîndăvia nu-i altceva*
> *decît lene, ceea ce e fals;*
> *căci lenea este opusul zelului,*
> *iar trîndăvia este mai degrabă*
> *opusul bucuriei.“*
>
> TOMA DIN AQUINO,
> *Summa theologica II 2.35*

De îndată ce devine o obsesie pentru mintea vreunui nefericit, acest demon îi strecoară în gînd dezgustul pentru locul în care se află, neplăcerea față de chilia sa și scîrba față de frații ce trăiesc laolaltă cu el, care-i par acum neîngrijiți și necioopliți. Nu-i mai pasă de nimic din cele ce se petrec între pereții chiliei sale și nu mai poate sta liniștit să-și vadă de cartea lui; și iată că nenorocitul începe să se vaite că n-are nici un folos de pe urma vieții mînăstirești, suspină și geme că spiritul său n-are să rodească nicicum cîtă vreme are să rămînă unde se află; se plînge că nu-i e cu putință să îndeplinească vreo ascultare a spiritului și se întristează că stă mereu, pustiit și nemișcat, în același loc; tocmai el, care ar fi putut să fie de folos altora și i-ar fi putut îndruma, n-a săvîrșit nimic și nici nu s-a bucurat de nimic. Se pierde în elogii nesfîrșite ale unor mînăstiri inexistente și îndepărtate și evocă locuri în care ar putea fi sănătos și fericit; descrie chinovii liniștite ale unor frați și situații de dialog spiritual; tot ce are la îndemînă i se pare, dimpotrivă, neprielnic și anevoios, frații săi i se par lipsiți de orice calitate și i se pare foarte greu chiar să facă rost de mîncare. În cele din urmă se lămurește că n-are să se poată simți bine pînă ce n-are să-și părăsească chilia; dacă are să rămînă acolo, acolo au să-i sfîrșească oasele. Apoi, pe la cinci-șase, trupul îi e cuprins de-o sfîrșeală și i se face o foame de lup, ca și cum ar fi istovit după o călătorie lungă sau după o muncă îndelungată, sau ca și cum ar fi postit două-trei zile. Atunci începe să se uite împrejur, ici și colo, tot intră și iese din chilie și-și ațintește privirile asupra soarelui, ca și cum i-ar putea încetini drumul către apus; și, într-un sfîrșit, mintea-i e acoperită de o tulburare smintită – precum negura ce înfășoară pămîntul – care-l lasă sleit și pustiit parcă.

Ioan Casian,
Despre așezămintele cenobiților

DILEMA VECHE
Plictisul

Daniel DAVID

Despre plictiseală la români

O analiză psihologică

„Tedionul este cantitatea de plictiseală resimţită de un călător perfect deplasîndu-se cu viteza luminii în timpul unui an tropic, urmînd o traiectorie rectilinie pierdută în vidul intersideral absolut. […] A zecea miime a tedionului se numeşte odion.“

Didier Nordon,
Plictiseala – melancolie fecundă

Ce este, cum apare şi cum se măsoară plictiseala

Plictiseala este un fenomen psihologic complex, abordat de multe discipline socio-umane/bio-medicale. În psihologie, plictiseala este un fenomen important deoarece: (1) este o emoţie (dominant) negativă care, în funcţie de intensitate/durată, afectează calitatea vieţii şi buna funcţionare socială a indivizilor care o experienţiază; (2) este un predictor (uneori cauză) pentru o serie de probleme psihologice (ex. jocul patologic de noroc); (3) apare ca simptom în diverse tulburări psihologice (ex. depresie) şi (4) poate fi o cauză importantă pentru comportamente disfuncţionale (ex. lipsa de iniţiativă/perseverenţă în sarcini) şi probleme existenţiale cu implicaţii socio-culturale.

În psihologie, „plictiseala“ este un termen care se referă la o emoţie definită prin modificări subiectiv-afective, cognitive, comportamentale şi psiho-biologice; plictiseala nu face parte din emoţiile de bază (fericire, frică/surpriză, tristeţe, furie/dezgust), ci este o emoţie complexă. Psihologia experimentală a arătat că interacţiunea acestor modificări duce la cinci tipuri distincte de plictiseală (Goetz şi colab., 2014):

Plictiseala indiferentă: (a) neutralitate afectivă (cu o uşoară tonalitate pozitivă); (b) dezangajare cognitivă (reducerea obiectivelor/scopurilor şi/sau dificultăţi de concentrare a atenţiei); (c) dezactivare comportamentală şi (d) activare fiziologică scăzută. Este o stare similară cu relaxarea, care apare mai ales în situaţii în care nu avem nimic de făcut şi nu sîntem într-un context de performanţă (ex. la şcoală/serviciu).

Plictiseala calibrantă: (a) neutralitate afectivă (cu o uşoară tonalitate negativă); există motivaţie pentru (b) angajare cognitivă şi (c) activare comportamentală, dar nu există conţinutul (obiective/scopuri specifice şi comportamente implementate) şi/sau procesul (concentrarea atenţiei) şi (d) activare fiziologică mai crescută ca la 1. Cînd trăiesc această stare, oamenii spun că “le zboară gîndurile“, nu ştiu ce să facă, sînt deschişi spre alte opţiuni de comportament, dar nu le caută activ (ex. cînd asistăm la o discuţie care ne plictiseşte).

Plictiseala activantă: (a) afectivitate negativă; există motivaţie şi chiar încercări concrete pentru (b) angajare cognitivă şi (c) activare comportamentală, dar nu există încă conţinutul (obiective/scopuri specifice şi comportamente implementate) şi/sau procesul (concentrarea atenţiei) şi (d) activare fiziologică mai crescută ca la 2. Apare un sentiment de nelinişte şi încercări de a găsi alternative de acţiune (ex. *hobby*-uri), este o stare negativă din care individul vrea să evadeze.

Plictiseala reactantă: (a) afectivitate negativă; există motivaţie şi încercări concrete pentru (b) angajare cognitivă şi (c) activare comportamentală, dar nu există încă conţinutul (obiective/scopuri specifice şi comportamente implementate) şi/sau procesul (concentrarea atenţiei), deoarece sîntem obligaţi să ne implicăm în activităţi care interferează cu ceea ce dorim şi (d) activare fiziologică mai crescută ca la 3. Apare o motivaţie puternică de a părăsi situaţia neplăcută, apar stări de agitaţie/agresivitate şi gînduri persistente legate de alte alternative dezirabile. În general, astfel de stări de plictiseală cu valenţă negativă şi activare fiziologică crescută apar în contexte de performanţă (ex. şcoală/serviciu), tocmai pentru că alternativele de comportament sînt puternic constrînse (ex. sîntem obligaţi să facem ce nu dorim şi astfel sîntem opriţi în a ne implica în ce dorim).

Plictiseala apatică: (a) afectivitate negativă intensă, similară stărilor depresive; (b) dezangajare cognitivă; (c) dezactivare comportamentală şi (d) activare fiziologică foarte scăzută, pînă la apatie.

Sub aspectul mecanismelor, plictiseala rezultă adesea dintr-o discrepanţă între abilităţile proprii şi solicitările la care sîntem supuşi. Psihologia pozitivă arată că, atunci cînd abilităţile proprii depăşesc solicitările sarcinilor în care dorim sau sîntem forţaţi să ne implicăm, apare plictiseala ca stare. Psihologia evoluţionistă sugerează că plictiseala apare ca un semnal al organismului că trebuie să ne implicăm în sarcini noi. Aceste mecanisme psihologice au un substrat neurobiologic complex. Uneori plictiseala se manifestă şi ca dispoziţie generală de personalitate (ca trăsătură), care, în situaţii specifice, amorsează plictiseala ca stare.

Plictiseala este măsurată cu instrumente psihologice specifice, cum este spre exemplu „Scala de Predispoziţie spre Plictiseală/SPP“. Astfel de teste au calităţi psihometrice bune şi surprind adesea atît plictiseala, cît şi potenţialele cauze ale ei. SPP are următoarele componente (Farmer şi Sundberg, 1986): stimularea externă, percepţia timpului, răspunsul subiectiv-afectiv şi capacitatea de concentrare. Aşadar, în SPP plictiseala este operaţionalizată ca o stimulare externă redusă (ceea ce susţine hipostimulare cognitivă şi fiziologică), percepţia că timpul trece lent (în condiţiile dezactivării comportamentale şi cognitive), un răspuns emoţional negativ şi dificultate de concentrare a atenţiei, acoperind astfel aspectele incluse în definiţia plictiselii.

Cum este plictiseala la români

Nu am fost incluşi pînă în prezent în studii majore de psihologie interculturală, pentru a înţelege plictiseala la români. Fără aceste comparaţii nu putem înţelege corect modul în care acest atribut psihologic intră în profilul psihologic al românilor, deoarece plictiseala românilor este mai mare sau mai mică doar prin raportare la standarde de referinţă, neconstituind un atribut psihologic esenţialist pentru o populaţie analizată. Aşadar, cunoaşterea ştiinţifică a plictiselii la români este încă în faşă. Totuşi, în monografia despre psihologia românilor (David, 2015) am reuşit să identific o serie de studii interculturale care au analizat mecanisme sau componente ále plictiselii şi/sau atribute psihologice asociate acesteia. Puse cap la cap, concluziile acestor studii ne pot da o imagine preliminară asupra plictiselii la români, studii viitoare trebuind însă să o testeze direct. Să le analizăm succint.

Levine şi Norenzayan (1999) arată că între 31 de ţări/culturi, românii se află pe locul 25 în ceea ce priveşte ritmul vieţii, avînd aşadar un ritm mai lent, ştiut fiind faptul că, cu cît ritmul vieţii este mai scăzut, cu atît satisfacţia în viaţă şi dezvoltarea economică sînt mai scăzute (ceea ce se întîmplă şi la români – David, 2015). Am arătat, printr-un număr mare de analize secundare de date (David, 2015), că nivelul de iraţionalitate la români – în formularea obiectivelor/scopurilor – este mai scăzut decît la americani. Dar nivelul de raţionalitate nu este mai ridicat. Acest lucru sugerează un oarecare dezangajament cognitiv (David şi colab., 2010). Reanalizînd secundar datele lui Schuler, H. şi colab../Miclăuş, L., Iliescu, D. (2007), am arătat (David, 2015) că perseverenţa în sarcină la români este mai scăzută decît la americani şi germani; plictiseala este adesea un factor major implicat în lipsa de perseverenţă în sarcinile de muncă, mai ales dacă sarcinile sînt rutiniere şi sub nivelul abilităţilor celor implicaţi în sarcină. Sulea şi colab. (2015) arată că într-un grup de 255 de studenţi români plictiseala corelează negativ cu conştiinciozitatea (r=-18) şi agreabilitatea (r=-21) şi pozitiv cu neuroticismul (r=0.22), în condiţiile în care am arătat, prin analize secundare de date (David, 2015), că la români nivelul de conştiinciozitate şi agreabilitate sînt mai scăzute decît la americani, iar cel de neuroticism mai crescut.

În concluzie, coroborînd datele de mai sus, cred că nivelul de plictiseală la români este unul ridicat, cel puţin prin raportare la spaţiul occidental. Pentru o înţelegere mai nuanţată a plictiselii este însă nevoie de studii noi de psihologie prin care să se investigheze în cazul românilor toate cele cinci tipuri de plictiseală, cu o metodologie interculturală, putîndu-se chiar coborî nivelurile de analiză, în funcţie de obiectivul ţintit, spre exemplu de la „români *vs.* vestici“ la „transilvăneni *vs.* olteni“. Analize complementare de psihologie culturală (ex. cum anumite instituţii culturale influenţează dezvoltarea atributului psihologic de „plictiseală“) pot nuanţa concluziile derivate din metodologia interculturală.

Cum putem contracara plictiseala

Iată cîteva sugestii care pot ajuta la contracararea plictiselii (vezi Seligman, 2002):

Stabileşte-ţi clar o grilă de 3-5 valori cardinale care să-ţi ghideze viaţa şi implementează-le în ceea ce faci. Aşa cum ştii cum te numeşti şi unde locuieşti, aşa să ştii aceste valori. Nu trebuie să rămînă fixe pe parcursul vieţii, dar trebuie să fie conştientizate clar. Aceste valori îţi vor oferi ceea ce se numeşte viaţă cu sens, un puternic antidot la plictiseala de orice formă.

Stabileşte-ţi o lista de 10 comportamente care îţi fac plăcere; ar fi bine să fie congruente cu valorile stabilite la punctul 1. Planifică-le şi implementează săptămînal un număr rezonabil din ele Acestea îţi vor oferi plăcere, un alt antidot al plictiselii.

Stabileşte-ţi intenţionat planuri şi implementează-le; ar fi bine să fie congruente cu valorile stabilite la punctul 1. Nu contează că nu pot fi duse toate la bun sfîrşit; este important să le implementezi, generînd astfel angajament cognitiv şi activare comportamentală, alte antidoturi ale plictiselii. Atenţie, planurile trebuie să fie la nivelul abilităţilor pe care le ai, oferindu-ţi astfel satisfacţie şi sentimentul eficienţei.

Pentru dezvoltarea abilităţilor de concentrare a atenţiei practică tehnici meditative.

În finalul acestui articol, îmi doresc ca acest text să nu vă fi plictisit!

Daniel David *este profesor de ştiinţe cognitive clinice la Universitatea „Babeş-Bolyai“ din Cluj-Napoca şi profesor asociat la Icahn School of Medicine at Mount Sinai, New York, SUA.*

Referinţe bibliografice:

Goetz, T. şi colab. (2014), „Types of boredom: An experience sampling approach“, *Motivation and Emotion*, 38, 401-419; David, D. (2015), *Psihologia poporului român. Profilul psihologic al românilor într-o monografie cognitiv-experimentală*, Editura Polirom, Iaşi; David, D. şi colab. (eds. 2010), *Rational and irrational beliefs. Research, theory, and clinical practice*, Oxford University Press, New York; Farmer, R. şi Sundberg, N.D. (1986), „Boredom proneness: The development and correlates of a new scale“, *Journal of Personality Assessment*, 50, 4-17; Levine, R.V. şi Norenzayan, A. (1999), „The pace of life in 31 countries“, *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 30, 178-205; Schuler, H. şi colab./Miclăuş, L. şi Iliescu, D. (2007), *AMI: Achievement motivation inventory. Manual tehnic de utilizare*, Editura Sinapsis, Cluj-Napoca; Seligman, M.E.P. (2002), *Authentic happiness: Using the new positive psychology to realize your potential for lasting fulfillment*, Free Press, New York, NY; Sulea, C. şi colab. (2015), „Engagement, boredom, and burnout among students: Basic need satisfaction matters more than personality traits“, *Learning and Individual Differences*, 42, 132-138.

STILURI & STILOURI

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Copiii noştri şi copiii lor

Subiectul zilei: valul uriaş de emigranţi care înaintează spre Europa. Se fac calcule, se cercetează cauze, se măsoară efecte. Se fac scenarii raţionale sau emoţionale, se exorcizează temeri sau frustrări, se ascut săbiile sau se exersează răbdarea. Europenii încearcă să găsească soluţii, mai repede sau mai încet, după cum le e firea sau bugetul. Scene impresionante invadează ecranele sau prima pagină a ziarelor: copii fără adăpost, fără hrană şi fără haine, copii înecaţi, copii loviţi cu piciorul de europeni ai aşa-zisei „lumi civilizate“. Privindu-i, e greu să spui „Nu primim decît 1800“. Şi dacă în faţa ta apare al o mie optsutelea unu copil, ce faci? Închizi graniţa în faţa ochilor obosiţi de nesomn şi frig?

Pe scurt, vor veni şi în România refugiaţi. Şi va trebui să dăm la o parte mila stearpă şi discursurile ignorante şi să îi primim cît se va putea mai bine. Dar dincolo de logistică şi de resurse, mă tot gîndesc la momentul în care vom avea alături de copiii noştri, români, copii străini, de altă limbă, religie, tradiţie, în băncile şcolilor, în parcuri, în grădiniţe etc. O experienţă cu totul nouă, căci, la urma urmei, cît de des li se întîmplă românilor să aibă alături de ei imigranţi? Iar copiii noştri vor avea prilejul să exerseze, să afle, să întîlnească ceea ce pînă mai ieri doar citeau sau vedeau la televizor.

Dacă vrem să fim socotiţi europeni, nu ne putem închide graniţele.

Vor avea prilejul să exerseze toleranţa, bunătatea, compasiunea. Să ofere o mînă de ajutor celor mai necăjiţi decît ei. Să asculte poveşti, cîntece, poezii de pe alte tărîmuri, să descopere ritualuri, valori, credinţe, altele decît cele cu care erau obişnuiţi. Să înveţe limbi şi alfabete străine. Să cunoască pe viu oameni veniţi din istorii şi geografii aflate la mii de kilometri depărtare. Vor învăţa să fie mai puţin preocupaţi de lipsurile lor şi să fie mai atenţi la pustiul din vieţile celor de lîngă ei. Vor fi ei înşişi în postura de îndrumător pentru cei neobişnuiţi cu oraşele sau satele noastre: vor ajuta un coleg să se descurce în hăţişul străzilor sau o colegă, în cel al magazinelor, vor intermedia dialoguri între ei şi instituţii sau angajaţi în servicii publice.

Ştiu, întîlnirea dintre români şi refugiaţi nu va fi colorată total în roz: îmi imaginez că mulţi dintre adulţii noştri şi ai lor se vor abţine cu greu să transfere şi propriilor copii intoleranţa şi prejudecăţile născute din biografii şi condiţii de trai nu tocmai fericite. Vor exista conflicte, nemulţumiri, iritări, puseuri de agresivitate. Avem, şi de o parte, şi de alta, destule motive de îngrijorare: voci politice sau religioase fundamentaliste, goluri de afectivitate şi de memorie, icnete de ignoranţă. Dar mă gîndesc că, acolo unde manevrele noastre de adulţi nu reuşesc să dărîme barierele, copiii noştri şi ai lor pot fi mai buni mediatori decît noi.

Înainte, deci, de a începe să numărăm paturile şi lingurile pe care ar urma să le oferim refugiaţilor, ar trebui să ne gîndim la ce explicaţii le vom da generaţiilor viitoare dacă nu o facem atît cît va fi nevoie. Dacă vrem să fim socotiţi europeni, nu ne putem închide graniţele, într-un continent care le ţine deschise.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

■ ■ ■

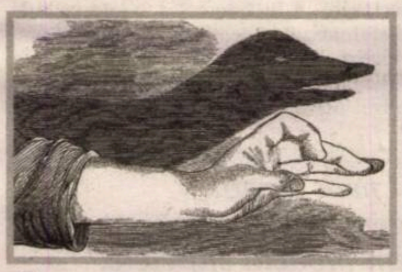

Iaromira POPOVICI

bazar

Autoritate, plăcere, cantitate

– bostoneze –

În aeroportul din Boston erau cozi interminabile la verificarea actelor. Nu era ca la noi, la Otopeni. Trebuia, pe lîngă paşapoarte, să ai şi celelalte acte care te-au adus în ţara lor şi să-ţi fie luate amprentele. Proceduri care, adunate, durau cam zece minute, cel puţin, de individ ori familie.

Un domn mic şi agil coordona cu aplomb cozile. Ne-a repartizat şi pe noi la una, în dreptul liniei galbene. Doar că se pare că nu intraserăm pe Tărîmul Făgăduinţei cu dreptul. Ne-a mutat apoi la alta, de unde funcţionarul ne-a trimis la o a treia, pentru că i se terminase tura. Deja mă simţeam ca-n România comunistă…

Noroc că domnul în vîrstă, de la ultima coadă la care am fost repartizaţi, s-a îndurat de noi. Ne-a spus că ne primeşte, deşi i se termină programul (!). Domn care, pînă la urmă, s-a dovedit de mare nădejde. Nu era deloc genul de birocrat închistat, dimpotrivă. Era de acord că procedurile sînt prea complicate şi chiar, la un moment dat, a sărit de pe locul lui ca să-l ajute pe un alt domn venerabil care se lupta cu un aparat.

De la intrarea în ţară am înţeles că, slavă Domnului, în State, în unele privinţe, autoritatea se mai poate negocia. Că se face ce trebuie, se îndeplinesc procedurile, se respectă regulile, dar există şi elementul uman. L-am simţit mai mult decît la aeroport, a doua zi, în autobuz. Am tot încercat să găsim pe cineva de la care să cumpărăm bilete, apoi am încercat să luăm de la automat, dar nu aveam bancnote potrivite, ci prea mari. Autobuzul venea şi trebuia să plecăm. Destul de disperaţi, l-am întrebat pe şofer ce să facem, dacă putem să plătim la el încă un bilet (două reuşiserăm să luăm, pînă la urmă). Acesta ne-a invitat să ne suim în autobuz aşa, cu un bilet în minus: a înţeles, pur şi simplu, situaţia.

A fost o călătorie fericită, în absenţa regulilor absurde. De reguli, însă, absurde sau nu (aici sînt prea multe de comentat), ne-am ciocnit frontal în restaurantul italienesc de cartier în care ne-am dus în prima seară şi în care am cerut, printre altele, o sticlă de vin şi trei pahare. Evident, chelneriţa, de altfel foarte dezgheţată, a cerut ID-ul celui mai mic membru al familiei, altfel ditamai omul de 19 ani şi, drept urmare, ne-a adus doar două pahare.

La aşa ceva nu există negociere, sub 21 de ani nu bei şi gata. Adică nu poţi comanda şi nu-ţi poi cumpăra (singur) băutură. De altfel, în supermarket-uri nici nu se găseşte. Nici măcar bere. Băutura zace, însă, cu tona, în Liquor Stores, unde există cele mai uriaşe (scuzaţi alăturarea superlativelor, dar nu o pot evita) recipiente pe care le-am văzut vreodată de whiskey, vin şi orice altceva. Dacă poţi căra, te ţin băierile şi ai peste 21 de ani, bei pe viaţă…

Cantitatea şi mărimea sînt, de altfel, măsurile lumii care ne-au marcat în Boston. Desigur, pe lîngă farmecul şi frumuseţea unuia dintre cele mai vechi oraşe americane, cu serioasă tradiţie democratică, despre care toţi spun şi care chiar este un oraş european, unde te poţi plimba în voie, pe jos, pe trotuarele largi… Totul, acolo, e mult mai mult şi, în general, mai mare: maşinile, porţiile, oamenii.

Şi nu o spun deloc critic sau ironic, sau dîndu-mă mare – eu care, de altfel, vin, pînă la urmă, dintr-o ţară mică, dintr-o provincie europeană –, ci doar enunţiativ. Maşinile care treceau în trombă pe lîngă combinaţia de tramvai cu metrou în care ne deplasam erau, toate, la alt nivel al dimensiunilor. Mulţi dintre bărbaţii care treceau pe stradă păreau că fac parte dintr-un neam mitic de uriaşi. La fel şi unele femei.

Desigur, nu se poate generaliza. Nu se poate generaliza nici în privinţa porţiilor, dar există o tendinţă spre prea mult, prea plin şi suprasaturaţie, fie că e vorba de creveţi, calamari pane, cartofi prăjiţi sau îngheţată.

Trăiai, în consecinţă, într-o permanentă ispită, o veşnică luptă cu tine şi capacităţile tale de înfrînare. Ispită temperată, de multe ori, doar de continua şi obositoarea nevoie de opţiuni, în cele mai neînsemnate lucruri. Nevoie care-ţi ţinea mintea ocupată tot timpul, fără să faci, de fapt, nimic esenţial cu ea.

■ ■ ■

Selma IUSUF

legende urbane

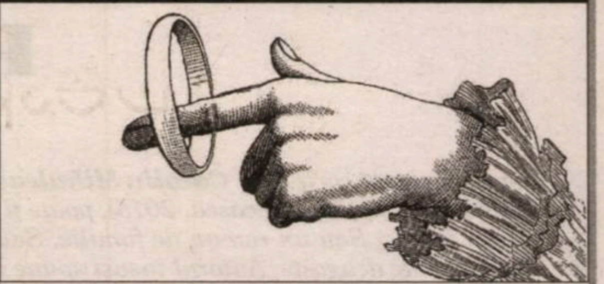

Să ne organizăm puţin

WhatsApp, într-o după-amiază. Ding – „Băi“ Ding – „Ieşim şi noi în seara asat“ Ding – „Asat?“ Ding – „Grrr, astaaaa?“

Aşa începe balamucul, credeţi-mă. Unul dintre amicii tăi are chef să vă vedeţi la o terasă, undeva. O să fiţi mai mulţi, tu n-ai mai ieşit de cine ştie cînd, mai ai puţin şi putrezeşti acasă, ai făcut o gaură în canapea cu forma fundului tău, ai tocit telecomanda, e timpul să te urneşti.

Vine şi X, şi Y, ba chiar şi Z, pe care nu l-ai mai văzut de mai bine de un an, se pare că s-a apucat de sport, a slăbit un miliard de kilograme, are cu totul alte preocupări şi o prietenă nouă, ar trebui să fie interesant. Aţi căzut de acord că ieşiţi. Urmează apoi, vreme de o oră, o foială inutilă şi neproductivă pe telefoane şi diverse forme de mesagerii, că unde să ieşiţi. Unul are o idee, altuia nu-i place fiindcă în locul ăla i-a venit ciorba rece, unul vrea afară, altul înăuntru, la aer condiţionat, dar unii fumează şi alţii nu… Mai că-ţi vine să regreţi că ai acceptat ieşirea asta, îţi bingăne telefonul ca nimic altceva (au făcut *event* pe Facebook cu rahatul ăsta de ieşire şi, evident, eşti în grup!) şi chiar nu ai nici un chef şi nici o sugestie de făcut. Să ieşim naibii odată undeva, oriunde, o bere rece s-o găsi pentru fiecare suflet, într-un fel sau altul.

În fine, pare că toate sensibilităţile şi pretenţiile au ajuns la un oarecare punct comun şi se alege o terasă. „Hai că e mişto acolo, e mare, imensă, găseşti loc oricum, e afară, au de toate.“ Bine. Cu ce te îmbraci? Dacă eşti băiat, bănuiesc că e simplu. Dacă eşti fată, cu siguranţă că nu e. Faci ţinutele în cap. Aia nu, asta nu, pui ceva pe tine şi te simţi brusc caraghioasă şi prea îmbrăcată, te suceşti, transpiri, te enervezi. Dacă eşti ca mine, ajungi probabil într-o pereche veche de blugi şi un tricou decolorat pe care-l iubeşti din facultate, asta dacă nu te îmbraci într-o rochie în care o să te simţi toată noaptea grasă. Dar grasă-grasă.

La terasă se ajunge în serii. *Fashionably late,* cum ar veni. „Haide, băi, că nu staţi în ploaie“, se trezeşte ăla care apare cu două ore mai tîrziu, cînd voi aţi terminat de mîncat, că n-aţi mai putut aştepta atîta şi sînteţi deja la a doua bere. Urmează momentul ciudăţel în care toată masa stă şi ăsta mănîncă ceva care miroase puternic şi parcă iar ţi-e foame. Dar asta e altă poveste.

Chelnerul e hăbăuc deja. Pînă vine cu o comandă, se trezeşte un visător că mai voia şi el ceva. Altul, prevăzător, cere din prima vreo trei beri pe care le grupează cu dragoste. Ce să mai stau să aştept? – zice. Mi-e sete. Mica turmă de sticle verzi transpiră pe gît, păstorul lor e fericit. Căci la terasă, de regulă, nu prea te distrezi, ci aştepţi. Aştepţi să vină toată lumea, aştepţi să vină chelnerul cu berea, cu ciorba, cu pizza, cu vinul. Aştepţi la toaletă. Că lumea a vrut la terasa asta imensă unde e foarte frumos, dar există o singură toaletă pentru fete şi una singură pentru băieţi. La fete e nebunie. Una s-a pătat cu sos. Alta s-a îmbătat şi plînge consolată de o amică. Vreo patru stau cu picioarele încrucişate la rînd şi se încruntă, vizibil chinuite. Aia care e în toaletă s-a eternizat acolo. Ce naiba o face? V-am zis că e o chestiune de aşteptare.

Cînd nu aştepţi, te plictiseşti. Ai crezut că o să aveţi o grămadă de chestii de discutat. Da, aţi vorbit un pic la început, s-a legat ceva, cineva povesteşte acum o poveste interminabilă (a mia oară) şi tu te plictiseşti. Răurău. Banca tare de lemn îţi intră în oasele fundului. Te foieşti de pe o parte pe alta. N-or avea ăştia nişte pernuţe? Mai iei o gură de vin. Te ţii încă bine. Ia uite la amicul cu berile, ce-i mai lucesc ochii! Te plictiseşti, sorbi din vinul ăla care începe să se încălzească şi scoate la iveală un iz fin de poşircă pe care nu-l detectasei cînd era rece lacrimă.

Te trezeşti a doua zi abulică şi însetată. Capul îţi bubuie, te dor toate. Întinzi mîna după telefon. Nu e. Cauţi în buzunarele blugilor. Nu e. Nu se poateee, l-ai pierdut! Deschizi laptop-ul, pe Facebook ai un mesaj: „Telefonul tău e la noi. Te cam grăbeai cînd ai plecat. Smiley“.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

Prin apele istoriei

– interviu cu scriitorul Cătălin MIHULEAC –

Cea mai recentă carte a lui **Cătălin Mihuleac,** America de peste pogrom *(Editura Cartea Românească, 2015), poate fi citită în multe feluri. E un roman istoric. Sau un roman de familie. Sau ar putea fi, la fel de bine, un roman de dragoste. Autorul însuşi spune că a vrut să scrie „o poveste complexă, de dragoste şi de ură, sau invers, de ură şi de dragoste“, care să sensibilizeze publicul în privinţa evenimentelor sîngeroase din iunie 1941, cînd a avut loc pogromul de la Iaşi. „Planul meu a fost simplu: cum această temă apare tratată superficial în presă şi elitist în comunicările ştiinţifice care au oricum un public restrîns, am apărut şi eu, cu o poveste sensibilă, a cărei menire e să atingă în principal generaţia tînără.“*

Reconstituiţi, într-adevăr, detalii ale pogromului de la Iaşi, din 1941. Sînt cîteva pasaje despre deposedarea evreilor, despre actele de vandalism îndreptate împotriva lor, despre cum au fost bătuţi cu bestialitate pe străzile oraşului. Despre violuri, despre trenurile morţii. Ce înseamnă pentru un scriitor să trateze această temă istorică?

Depinde cum o face. Dacă se menţine la un nivel contemplativ, nu-i va ieşi o operă de artă, ci un pospai literar. Dacă, însă, se implică şi plonjează în apele istoriei, atunci iese o lucrare profundă. Apropo de preţul personal. Pe mine, scrierea acestei cărţi m-a consumat foarte tare. Mă întîlneam cu prieteni şi probabil că eram atît de schimbat fizic, încît mă întrebau dacă mi-a murit cineva.

Care sînt avantajele ficţiunii faţă de perspectiva pur istorică?

Ficţiunea te ajută să clădeşti o naraţiune caldă, în contrast cu răceala istoriei. Ficţiunea îţi oferă materiale de construcţie, ficţiunea scoate oamenii din statistici şi îi transformă în personaje. Ficţiunea animă evenimentele din manuale. Cred că, în final, acesta şi este marele atu al cărţii: că reuşeşte să ochească nu partea raţională a fiinţei omeneşti, ci partea ei emoţională.

În cele patru părţi ale cărţii, apar tot felul de personaje; sînt foarte multe familii, pe două continente, unele dintre ele părînd inspirate din realitate. Cum aţi construit personajele?

Există trei tipuri de personaje în roman. Unele sînt reale sută la sută, şi nu mă refer numai la personalităţi ca Antonescu sau colonelul Chirilovici, şeful Poliţiei din Iaşi, ci şi la oameni mai puţin cunoscuţi, precum Carol Drimmer, un intelectual evreu foarte fin, care lucra la traducerea în germană a *Antologiei nuvelei româneşti*. Era un cărturar cu deschidere europeană, un fel de strămoş al lui Patapievici, care voia să promoveze cultura română în lume. Era un germanist şi a murit în trenurile morţii, înjurîndu-l cu obidă pe Hitler. Există şi alte personaje, care au fibră reală, dar cu înveliş ficţional. Iar altele sînt fictive sută la sută. Surpriza mea a fost să întîlnesc cititori convinşi că anumite personaje fictive sînt reale sută la sută. Am luat-o ca pe un compliment.

Cineva m-a întrebat dacă acel personaj – medicul ginecolog Jacques Oxenberg – a existat cu adevărat. Şi am spus că, din moment ce el operează în paginile cărţii, înseamnă că a existat. Dar am venit apoi şi cu precizarea care ţine de istoria medicală. Anume că operaţia de cezariană a fost efectuată de medicii evrei pe mama moartă, încă din timpurile vechi ale istoriei. În România secolului trecut, a existat o foarte bună şcoală ginecologică, în care medicii evrei au avut o contribuţie esenţială.

Cîtă ficţiune încape într-un roman cu fundal istoric?

Cred că este necesar un dozaj înţelept. Nu trebuie să exagerezi nici într-o parte, nici într-alta, pentru că acest gen de teme este foarte ofertant, dar e şi foarte uşor de ratat, dacă nu există un dozaj perfect între ficţiune şi realitatea istorică.

Apropo de dozaj: şi umorul trebuie foarte bine dozat, cînd tratezi teme sensibile. În cartea asta tristă e şi foarte mult umor. Cum aţi avut totuşi curajul să introduceţi replici sau pasaje în cheie ironică, într-o carte atît de serioasă?

Cînd scriu, nu mă pot controla. Acesta este stilul meu, ironic uneori; dramatic, alteori. Registrul comic este un foarte bun conservant pentru o operă de artă. Noi ne delectăm astăzi cu ce au scris Swift şi Mark Twain. Am fost conştient că, fără acest ingredient, cartea nu ar fi fost digerabilă. Nu ar fi ajuns la omul grăbit de azi, n-ar fi ajuns în primul rînd la generaţia tînără. Şi acesta a fost scopul meu iniţial: ca romanul să ajungă la generaţia tînără, pentru că doar acolo mai putem modela sufletele.

Chiar aşa, în ce măsură e cunoscută această istorie neagră a pogromului de la Iaşi din 1941?

Începe abia acum să fie cunoscută. În roman pomenesc că, pe vremea lui Ceauşescu, au fost trecute toate crimele în seama trupelor germane. Dar germanii nu au participat decît, să spun aşa, la un nivel contemplativ. După '90 a început să se vorbească pe această temă, dar a existat şi un violent curent negaţionist, care se manifestă şi acum. Mai e ceva: unde îşi bagă coada presa românească, nu prea mai creşte iarbă. Căci presa a luat doar partea senzaţională, superficială a evenimentelor. Cine citeşte ce s-a scris în ziare rămîne doar cu imaginea prizonierilor din trenurile morţii, care, din cauza deshidratării, şi-au băut urina unul altuia.

În România, accesul la arhive nu este uşor. Sigur, există o bibliografie destul de importantă pe această temă, dar pare că aţi ajuns la nişte detalii necunoscute pînă acum. Cum v-aţi documentat pentru carte?

> *„Şi acesta a fost scopul meu iniţial:*
> *ca romanul să ajungă la generaţia tînără,*
> *pentru că doar acolo mai putem modela sufletele.“*

Am ajuns la nişte detalii necunoscute pentru că n-am văzut lucrurile cu ochii unui istoric. Eu am judecat orice document care mi-a ajuns în mînă, în ideea construcţiei la care m-am înhămat. L-am tratat pur emoţional. Am vrut, în primul rînd, să înţeleg ura sălbatică de atunci, eu nefiind capabil să urăsc pe nimeni, fie el chinez, musulman, patruped sau extraterestru. Bine, mi-a mai dat şi întîmplarea o mînă de ajutor. De pildă, am reuşit să leg o prietenie cu un supravieţuitor al lagărelor de concentrare naziste, care m-a ajutat să înţeleg ce se întîmplă în sufletul unui om care se naşte cu un stigmat, trăieşte toată viaţa cu el şi tot stigmatul îl împinge permanent la periferie.

Găsim în această carte şi nişte descrieri foarte plastice ale străzilor, ale caselor din Iaşiul anilor '30-'40, e o cartografiere care pare aproape exactă pentru cel care nu cunoaşte Iaşiul, în orice caz.

Am încercat, folosind scrierile din gazetele interbelice, să reconstruiesc imaginea de atunci nu doar a Iaşiului, ci şi a Bucureştiului.

Chiar şi Viena este descrisă în această carte, sînt descrieri exacte ale unor locuri...

Mai cu seamă ale Spitalului Rothschild, unde erau adăpostiţi evreii care fugeau pe căi clandestine din România, după 1945. A trebuit să-l recompun tot după documentele de atunci, pentru că a fost demolat între timp. Am văzut şi fotografii, am citit şi mărturii din presa internaţională veche. *New York Times*, de exemplu, a avut în 1947 o serie de fotoreportaje despre Spitalul Rothschild, realizate de Henry Ries. Cutremurătoare. A trebuit să bat Viena şi cu pasul, ca să recompun o plimbare descrisă în finalul cărţii, cînd toate firele naraţiunii încep să se lege.

Ce rămîne astăzi din Iaşiul anilor '30-'40? Mai e recognoscibil acel oraş?

Nu prea, pentru că Iaşiul este acum un amestec nefericit între ce s-a mai păstrat din istorie şi avîntul edilitar haotic, beţivănesc, de dată recentă. De pildă, Jockey Club – unul dintre localurile cele mai rafinate ale oraşului, de care pomeneşte şi Curzio Malaparte în cartea lui, *Kaputt*, unde există şi nişte capitole despre Pogrom – era o splendoare arhitectonică. A fost demolat, odată cu aşa-zisa sistematizare socialistă. Şi nu este singura victimă a elanului demolator. Iaşiul de după Revoluţie a avut doi primari care şi-au îndeplinit mandatele în duşmănie. E vorba de Constantin Simirad şi de Gheorghe Nichita, ambii proveniţi de prin judeţul Botoşani.

„Nu poţi duce ţara pe talpa pantofului“ – aceasta este o replică repetată adesea în carte. Destinul personajului Dora demonstrează, însă, exact contrariul.

Da, de fapt aici este o cheie a cărţii. Unul dintre personajele americane, Joe Bernstein, originar din Iaşi, repetă această vorbă a lui Danton. Dar el are o completare subtilă: nu poţi duce ţara pe talpa pantofului, zice Danton, „dar în toc se păstrează întotdeauna ceva“. Nora lui, Suzy, vrea la sfîrşit să vadă tocmai ce se păstrează în toc. În toc e legătura lui cu România.

De ce aţi ales să plasaţi o parte importantă a acţiunii, cea din zilele noastre, tocmai în America?

Aici este partea care ţine de spectacol. Fără o secţiune americană, modernă, plasată în ziua de azi, nu cred că ar fi ajuns cartea acolo unde ar fi trebuit, nu ar fi fost digerabilă. Naraţiunea curge pe două planuri: un capitol este despre România şi Iaşiul interbelic, capitolul următor este despre America, România sau Viena anului 2000. Iese o împletire permanentă între capitolele de mare tensiune şi altele mai uşurele şi mai înclinate spre comic. Dar şi cele care par uşurele au, la a doua privire, profunzimea lor.

America a fost, într-adevăr, o destinaţie pentru evreii care fugeau din Europa de valurile de antisemitism. Cum a asimilat societatea americană acest aflux de evrei veniţi de peste tot, din Europa de Est mai ales?

America este o ţară de imigranţi, deşi azi

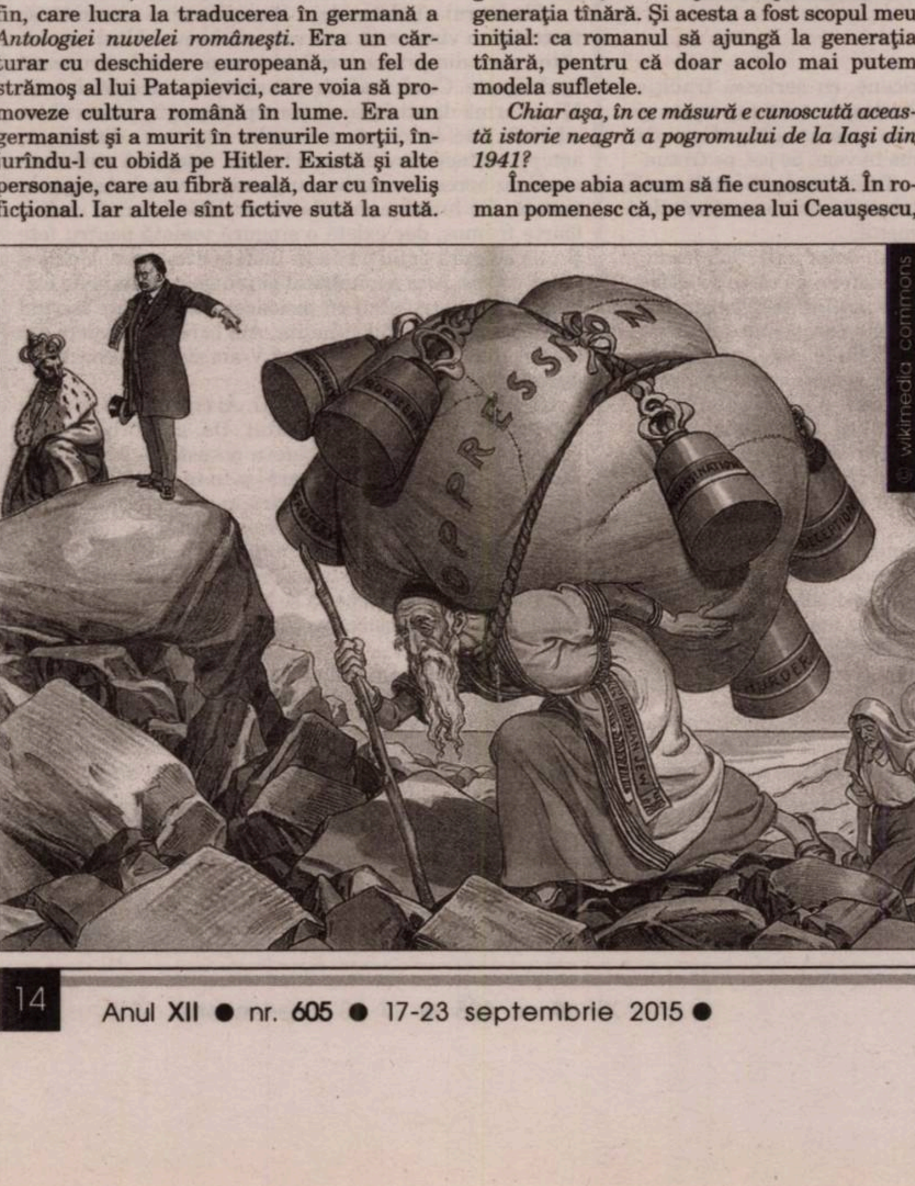

se mai zborșește la ei. Din acest Spital Rothschild – care ajunsese de fapt un megacoteț, deși servise cîndva inclusiv „selectele“ trupe SS – destinațiile clasice erau Palestina și America cea plină de promisiuni. Personajul meu alege America, mai cu seamă că îi dă și destinul brînci. America, pentru că, în copilărie, visase să scrie scenarii în Hollywood-ul înființat de evrei. America unde speră că va scăpa de ferocitatea amintirilor.

În roman, familia Bernstein și-a construit un imperiu aproape din vînzarea de haine second-hand, cu depozite și în România. De ce ați ales tocmai această ocupație pentru personajele cărții?

Pe de-o parte e o metaforă, pentru că noi purtăm în ziua de azi hainele americanilor, ceea ce nu este neapărat rău. Pe de altă parte, meseria de *peddler,* de vînzător de haine vechi, este tipic evreiască, dar a fost îndelung persiflată de-a lungul istoriei. Să ne amintim că, în *Cei trei purceluși,* filmul de desene animate al lui Walt Disney, lupul care bătea la ușa suavilor godaci era reprezentat ca un *peddler* evreu. Probabil că Hitler, mare admirator al lui Walt Disney, își freca palmele de mulțămire. America este o țară care îți promite și-ți mai și dă. Printre altele, îți dă haine. Acolo este unul dintre centrele modei, Garment District. Și aș spune că nu întîmplător, în America, hainele mofturoase sînt mai ieftine ca în Europa.

Ce semnificație are titlul cărții?

Titlul cărții este simplu doar în aparență. S-au găsit destui să-l critice, căci unde dragostea-i puțină, lesne-i a găsi pricină. „America de peste pogrom“ poate însemna „America îmbrăcînd pogromul“, ca o haină care se trage peste atrocitățile de atunci.

> *„M-a ajutat să înțeleg ce se întîmplă în sufletul unui om care se naște cu un stigmat, trăiește toată viața cu el și tot stigmatul îl împinge permanent la periferie.“*

Credeți că sînt cetățenii americani conștienți de această istorie, îndepărtată și geografic, și temporal?

Sînt americani și americani. Cei receptivi pot fi conștientizați tocmai printr-o operă artistică. Ce-am fi știut despre lagărul de la Plaszków, dacă n-ar fi existat *Lista lui Schindler,* filmul ieșit de sub pana lui Spielberg? Nu întîmplător, în Washington DC, există un Muzeu al Holocaustului, foarte bine pus la punct. Unul dintre diriguitori este Radu Ioanid. Multe dintre fotografiile despre Pogromul de la Iași au fost puse la dispoziție de SRI și sînt reprezentate acolo, într-un sector foarte bine pus la punct.

Convenția în care e scris romanul este următoarea: personajul cărții, Suzy Bernstein, v-a delegat pe dumneavoastră, Cătălin Mihuleac, să-i scrieți povestea. De ce ați simțit nevoia acestui artificiu narativ?

Sînteți sigur că e artificiu? Vreți s-o sun acum pe Suzy Bernstein și să vorbiți puțin cu ea?

Aș vrea!

Poate că Suzy Bernstein există. Oricum, este unul dintre misterele pe care nu vreau să le dezvălui. Aceasta este altă întrebare frecventă care mi se adresează: dacă Suzy Bernstein chiar există. E valabil ce am spus în privința ginecologului Jacques Oxenberg: din moment ce e atît de aprigă în paginile cărții, înseamnă că există.

Dar una dintre imensele provocări ale acestei cărți a fost că principalele două voci narative aparțin unor femei. Două voci narative, două stiluri literare diferite, care pe deasupra mai sînt și feminine. Greu, foarte greu… Pentru că, spre deosebire de bărbați, care reprezintă o masă mai previzibilă, femeile au o structură mult mai fină și foarte diferită de la un exemplar la altul.

Romanul e structurat ca un bun scenariu cinematografic. V-ați gîndit la o ecranizare?

Au existat deja unele tatonări. Nu aș vrea să mă grăbesc, pentru că e foarte tînără cartea. Există o vorbă a unui mare scriitor evreu, Danilo Kis: „Nu uita că, dacă nimerești ținta, ratezi tot restul“. Eu nu vreau să ratez „restul“. Cartea e ca o fată pe care nu vreau s-o mărit la 17 ani. Vreau să văd în continuare ce se mai întîmplă cu ea. Să-i țin eu carnețelul de bal și să-l cîntăresc bine pe cel care o invită la dans. Că veni vorba, eu visez la o ecranizare internațională. Pentru că nu e o carte românească; valoarea ei este, cred, universală. Ea poate încălzi orice suflet de pe această planetă.

Cum a fost primită această carte, ce reacții ați primit din partea criticilor și cititorilor?

© wikimedia commons

Cu această carte s-a întîmplat cam ce s-a întîmplat la alegerile prezidențiale. Liderii de opinie din domeniul literar au preferat să tacă în păpușoi. Chiar cei care se manifestaseră violent la adresa cărților mele precedente s-au făcut că plouă. Puținele cronici – apărute în *România literară, Orizont, Observator cultural* etc. – au fost elogioase, de un mare entuziasm. Însă cartea a fost promovată masiv prin rețeaua paralelă, prin Facebook, grație unor oameni care au scos-o din sîn și au arătat-o prietenilor. În asta constă astăzi o promovare adevărată – un produs artistic trebuie să poată fi scos din sîn și să meargă de la suflet la suflet. Dar nu vreau să mă gîndesc ce s-ar fi întîmplat dacă nu ar fi existat Facebook-ul și nu ar fi avut atîta forță.

În ce măsură urmăriți, în ce măsură vă interesează revistele literare, cronicile?

Mă interesează prea puțin. Cronicile literare rareori reprezintă judecăți cinstite. Ele aparțin unor oameni relativ tineri, care au intrat deja în fel de fel de învîrteli și jocuri de interese. Am senzația că parcă cer să nu se pună preț pe judecățile lor de valoare.

Așteptările mele în privința lor au fost altele. Mă așteptam ca această carte să fie primită cu mai multă bunăvoință. Mă așteptam să fie băgată în seamă de juriile care acordă premii, dar, din păcate, ele sînt formate preponderent din aceiași critici utilitari de care vorbim. Și știți ceva? Nu m-ar mira să citesc într-o zi cîte ceva despre ofițerii acoperiți din critica literară, despre cei care au primit misiunea de a impune anumite ierarhii.

Știu că scriitorilor nu le place să fie puși în insectar, nu le place să fie categorisiți pe generații, pe cercuri literare. Totuși, de care scriitori români contemporani vă simțiți atașat?

Mi-e greu să spun asta, pentru că literatura nu are granițe. Iar eu am încercat, de-a lungul vremii, să dobîndesc o voce distinctă și sper că orice rînd scris de mine este foarte personal. Aș putea să vă zic mai curînd scriitori universali de care sînt atașat. Unul dintre ei este Dino Buzzati, altul este Bohumil Hrabal, cehul cu care Bill Clinton, în cursul unei vizite în Praga, a ținut neapărat să bea bere la Tigrul de aur. Nu l-aș uita pe Romain Gary, care mi-a rupt sufletul în cîteva rînduri, și tot el mi l-a cusut la loc. Și sînt și alți clasici pe care-i iubesc, începînd cu duetul din Odessa, Ilf și Petrov; Ilf fiind, cum bine știm, evreu. Mă regăsesc în caracterizarea lui Ilf, care șoptea timid la urechea lui Petrov: „Știi, Jenea, eu fac parte dintre cei care intră întotdeauna ultimii pe ușă“.

a consemnat Matei MARTIN

■ ■ ■

America de peste pogrom

Golda nu mai văzuse goliciune bărbătească decît la statuile grecești din albumele de artă. Unde nu arăta tocmai rău, dar nici bine, fiind vorba de starea aceea mută a organului, care nu spune nimic unei fetițe curioase. Știa esențialul despre sexualitate, la modul poetic, și auzise rîzîndu-se copios la gluma că dragostea e un cuvînt inventat de evrei, ca să obțină gratuit ceea ce la bordel sau la colțul străzii se capătă cu parale. Privea pierdută la cinema buzele femeilor topindu-se în ale bărbaților, dar cum anume se petreceau lucrurile, după ce sărutul era mîntuit, trecea în sectorul închipuirii.

Mereu atent la semnalele pieței, fratele său Lev se oferise, în cîteva rînduri, să-și dezvăluie puța, pentru diverse tarife, dar viermișorul acela tîmpit, așezat plin de sfiiciune pe săculețul cu ouă, temător să nu le fisureze coaja, nu fusese capabil s-o lumineze. Odată, Lev i-a cerut o mie de lei – bani primiți de ea de la domnul Drimmer, cu ocazia sărbătorii de Hanukkah – pentru a-și trezi viermișorul, și-atunci Golda a contemplat magia care le fermeca pe femei, încă de la Facerea lumii. Mîngîiat cum se cuvine și stimulat din cancelariile secrete ale creierului, viermișorul s-a arcuit semeț, împingîndu-și spre public pieptul de dansator. Ca niște castaniete pulsînd de energie, bilele din sac s-au oțărît și ele, gata să sprijine din culise evoluția scenică a maestrului.

Distanța de la puțica angelică a lui Lev la țepușele căpățînoase, lustruite cu unsoare și așezate pe grămezi de lînă scărmănată, ale celor care-i sufocă mama, se arată Goldei imposibil de parcurs. Dunga văruită cu păr murdar care separă fesele pătrate ale polițistului basarabean, picioarele strîmbe și noduroase ale lui Ilie, furunculul exploziv de pe coapsa ofițerului german, ouăle care pendulează înnebunite în sacul domnului Vicovschi, gata să se desprindă și să aterizeze într-o omletă împuțită pe podea, carnea albă a mamei, împunsă de mușchiul afumat care se schimbă cu rîndul, putoarea de sudoare ațîțată cu tutun înecăcios și băutură gloduroasă, toate îi strivesc sufletul, canalizîndu-se într-o ură oarbă adresată lumii întregi.

Nu, nu spre așa ceva conduceau sărutările pe care le urmărise topită pe ecran la Trianon; nu, nu putea fi asta contopirea feerică dintre femeie și bărbat, pe care intenționa să o cînte toată viața, în poveștile ei de la Hollywood. Așa ceva merită cîntat cel mult la cîrciuma din colț.

Golda uită complet de medicamentul bunicii. Rostogolită ca o bilă de popice de mîna răzbunării, se prăvălește pe scări și se lasă înghițită de stradă. Știe ce are de făcut, știe prea bine. Își va căuta tatăl și fratele, le va povesti ce se petrece acasă, iar ei doi își vor lăsa treburile baltă și vor veni într-un suflet, pentru a o salva pe mami din țepușele ălora. Cu talentul lui de negustor, Lev îl va convinge pe polițistul basarabean să-i vîndă pistolul, oferindu-i un preț peste putință de refuzat, apoi îi va împușca pe toți.

– Poc, poc, poc!

La urmă, le va reteza spurcăciunile și le va arunca la cîini, dar numai după ce tati – chirurg neîntrecut – îi va opera, pe viu, furunculul germanului, că nu se cade să apari în fața lui Dumnezeu murdărit de bube.

Puhoiul străzii o înghite ca pe o firimitură. Strada spumegă, strada pîrîie, strada clocotește, strada urcă spre cota de înec. Pîrîiașe iudaice se adună cu mînie de pe arterele laterale, vărsîndu-se cu muget în rîurile principale, ce conduc spre marele lac de acumulare de la sediul Chesturii de Poliție, din strada Vasile Alecsandri.

Nu mai e loc de milă. Mîinile prizonierilor, obligate să stea ridicate, cerșesc atenția unei divinități care nu stă prea bine nici cu văzul, nici cu auzul. E în zadar. Acolo, sus, toată atenția este îndreptată spre sărbătoriții creștini Petru și Pavel, care suflă voinicește în lumînările din tortul de ziua lor. Baionetele soldaților imprimă direcția și ritmul de mers, bîtele civililor anulează de pe trotuar tentativele de-a ieși din formație, certificînd că oina cu capete evreiești rămîne sportul național românesc.

Nefericiții își primesc porția fără să protesteze. Butonul de sonor al gemetelor este dat la mic, dezechilibrele se sprijină unul pe altul, suflarea este dreasă din mers, odată cu recîștigarea poziției verticale. Oamenii sînt preocupați mai mult să-și pipăie banii ascunși în căptușeala hainelor decît rănile. Abia au timp să-și scuipe dinții muribunzi, care le lasă gurile înecate cu sînge.

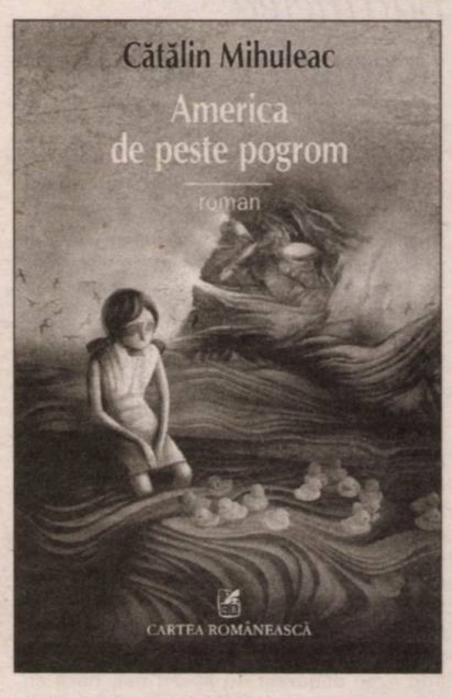

(fragment din romanul America de peste pogrom *de Cătălin Mihuleac, Editura Cartea Românească, 2015)*

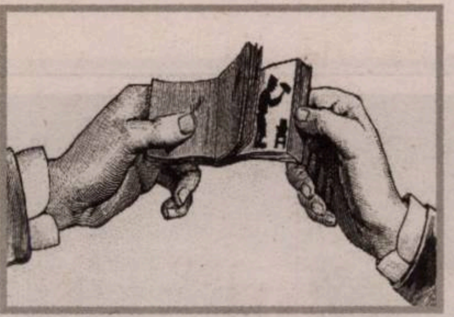

Marius CHIVU

feedbook

Scriitorii despre ei înșiși

● Octavian Soviany, *Bătrînețea ucenicului alchimist*, interviu realizat de un cristian, Casa de pariuri literare, 2015.

Cunosc prea puţini oameni care să se fi dedicat poeziei române contemporane cu pasiunea cu care a făcut-o un cristian în ultimii cincisprezece ani. A făcut biblioteci de poezie, a scos ediţii underground şi reviste, i-a intervievat, i-a filmat şi le-a făcut bloguri scriitorilor, în cele din urmă i-a şi publicat la Casa de pariuri literare, editură în jurul căreia organizează un mic festival cu lecturi şi vînzare de carte. Iar această carte-interviu realizată cu Octavian Soviany este motivată de aceeaşi dorinţă de a-i aduce pe scriitori mai aproape de cititori: „Dacă există o miză a unui astfel de volum, dincolo de cea aniversară (60 de ani poate părea o astfel de bornă), aceasta vizează o repunere în circuit a autorului şi, mai scurt, o familiarizare cu omul Octavian Soviany.“

Vorbim, totuşi, de un autor cu o anume anvergură a operei: Octavian Soviany, debutat în 1983 cu un volum de poezie de la care se formează şi titlul cărţii de faţă – *Ucenicia bătrînului alchimist,* a publicat zece volume de poezie plus două antologii, două romane, patru cărţi masive de critică literară, deţine şi cîteva premii. În afara cărţilor sale de literatură însă, cam tot ce trebuie să ştii despre omul şi scriitorul Octavian Soviany se află în această micuţă carte-interviu realizată, aproape fără cusur, de un cristian, care-şi cunoaşte foarte bine personajul. Interviul este plin de poveşti şi de confesiuni, căci Octavian Soviany, care se lasă prins în jocul confesiunii, se dovedeşte prin excelenţă un povestitor cu mult umor şi un fin portretist. Rememorarea copilăriei braşovene (ambii părinţi – tatăl, cu origini albaneze, jucător la loto; iar mama, pe jumătate unguroaică, croitoreasă-gospodină – sînt descrişi memorabil), aventurile literare şi practica agricolă din timpul liceului (alături de regretaţii Radu G. Ţeposu şi Al. Muşina, dar şi de Alexandru Andrieş; portretele unor profesori sînt, din nou, memorabile), perioada studenţiei de la Cluj şi apropierea de redacţia revistei *Echinox* (unde l-a cunoscut bine pe Ion Vartic), relaţia profesională agitată cu Marin Mincu, anii de învăţămînt cînd a predat în licee din Bucureşti, unde i-a descoperit pe tinerii Claudiu Komartin şi Miruna Vlada, aventurile debutului, pasiunea traducerii din Baudelaire, abandonul criticii („eu fac poezie şi cînd scriu critică literară“), scrierea romanului *Viaţa lui Kostas Venetis* – fiecare din aceste episoade sînt pline de detalii savuroase, deopotrivă triste şi pline de umor.

Dincolo de interviul propriu-zis, un cristian a scos cît mai mult de la scriitor: l-a pus să completeze un chestionar, să facă liste de preferinţe literar-cinematografice, să-şi descrie biblioteca, să-şi reevalueze cărţile, l-a întrebat despre tabieturile scrisului, despre viciile fumatului şi băuturii... Pagini întregi ar merita reproduse (mă voi rezuma doar la fragmentul de mai jos) din această carte-interviu care funcţionează ca un portret şi totodată ca o carte de vizită intelectual-umană a lui Octavian Soviany, un om cu multă pricepere literară şi un scriitor foarte interesant, cu o viaţă plină şi cîteva cărţi solide.

● *Feţe jupuite*, 12 interviuri cu Ioan Es. Pop, Casa de pariuri literare, 2015.

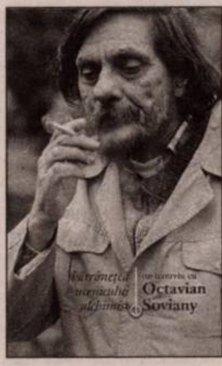

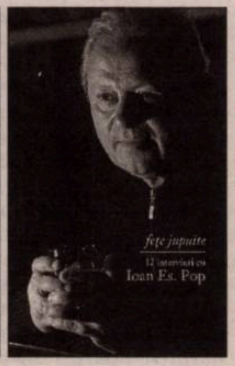

Şi în spatele colecţiei de interviuri cu Ioan Es. Pop se află tot un cristian, două interviuri din carte fiind sub forma unor conversaţii publice conduse de el. Şi tot o carte-portret iese, doar că din mai multe bucăţi şi, în mod inevitabil, unele dintre poveşti şi informaţii se suprapun. 12 interviuri pe care poetul le-a acordat în perioada anilor 2000-2014, interviuri care au apărut în reviste precum *22, Observator cultural, Formula As, Orizont* şi altele. Dacă Octavian Soviany răspunde ca un povestitor, Ioan Es. Pop răspunde ca un poet, în fraze misterioase, formulări paradoxale, în aforisme, metafore, versuri: „scriu despre viaţă ştiind că nu-mi este familiară“, „nici un autor nu supravieţuieşte literaturii şi nici o literatură – vieţii“, „nu doar poeţii au demoni interiori, ci şi cititorii“, „meseria te aşază în rînd cu lumea, arta te separă de ea“, „munca este pentru mine un soi de alcool care nu îmbată suficient“, „marea afacere a vieţii mele este scrisul, dar scrisul nu este o afacere pentru mine“, „poetul e un mistic care lucrează cu armele păcătosului“, „poezia nu e seducţie, ci ameninţare“, „melancolia este singura de gen feminin care nu m-a părăsit niciodată“, „istoria este poezia învingătorilor, poezia este istoria învinşilor“, „discreţia este o frică deghizată“, „un om fără noroc poate deveni un poet norocos“, „poezia este calea intuiţiei“, „vocaţia mea este aceea de implorator, de călător pe dinăuntru“ ş.a.

Cu modestia şi calmul proverbiale, afirmîndu-şi deseori discreţia, frica, laşitatea, abandonul (Ioan Es. Pop este un fel de Livius Ciocârlie al poeziei), poetul vorbeşte despre plecarea din Maramureş, munca pe şantierul Casei Poporului, „Ieudul metafizic“, întîlnirea cu Cristian Popescu, apartenenţa la generaţiile '80 şi '90, cariera ratată de profesor, munca în presă, credinţa în poezie etc. Ca şi la Octavian Soviany, unul dintre cele mai bune momente este cel în care vorbeşte despre tatăl său: „Şi tata scrie. A compus cele mai frumoase cîntece pentru morţi din toată zona noastră. Era chemat la fiecare înmormîntare din satele dimprejur pentru că făcea cele mai frumoase versuri pentru morţi. Cele mai frumoase cîntări de înmormîntare. Absolut extraordinare. La cîntecele lui plîngea toată lumea, pentru că de aceea era chemat, ca să întreţină plînsul. În plus, are şi o voce cu totul cutremurătoare. Eu, de fapt, am copilărit într-un cimitir pe care îl avea tata în îngrijire, dat de biserică, pentru că era diacon. De acolo luam vara prune, iarbă, şi acolo citeam epitafuri de pe cruci. Ca de exemplu ăsta: «Trecător ce-mi calci ţărîna, / Nu fi mîndru-n cimitir! / Noi aici sîntem acasă, / Tu eşti numai musafir.»“ Portretul lui Ioan Es. Pop în 12 jupuieli!

■ ■ ■

aproape de carte

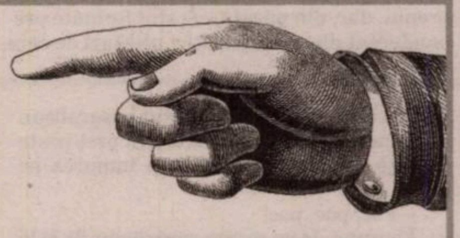

Octavian SOVIANY

Bătrînețea ucenicului alchimist

(fragment)

„Am reuşit să fiu unul dintre ultimii autori care a beneficiat de volum de debut individual. La puţin timp după aceea, sub pretextul economiei de hîrtie, au fost inventate volumele de debut colective. Eram foarte legat de Cluj şi, deşi venisem în Bucureşti, ţineam să debutez la Editura Dacia. Şi, prin '80, am depus acolo manuscrisul volumului de debut, care trebuia să treacă printr-un aşa-zis concurs. Nu ştiu dacă acel concurs era real sau fictiv, cert e că, după vreo doi ani, am aflat din ziar că volumul meu urma să apară. Am stat liniştit, le-am dat celor de la Cluj telefon că am citit în ziar, ei mi-au dat asigurări că volumul o s-apară foarte curînd, pe la sfîrşitul lui '82. Şi, la un moment dat, primesc un telefon, de la Vasile Igna, redactorul meu de carte, care-mi spune: «Hai, domăle, la Cluj, că-i de rău cu cenzura. Şi adu vreo douăzeci de poezii noi, dacă se poate şi patriotice.» Aiurea, de unde poezii patriotice? Însă m-am descurcat. Scrisesem o chestie care se numea «Tripticul Mioriţa» şi vreo două-trei poezii cu voievozi. Ei, au început negocierile. Care era problema? În primul rînd cu ciclul care dădea titlul volumului: *Ucenicia bătrînului alchimist*. Li s-a părut cam morbid. Dar mai era o chestie cu nişte poeme de dragoste, care nici măcar nu erau foarte bune, erau cam naive, acum nici măcar nu le-aş mai publica. Nu le-au plăcut doamnelor de la cenzură pentru că, ziceau ele, aş descrie acolo un viol. Doamne fereşte! Şi-aşa au început negocierile. Am reuşit să salvez cartea din care n-a ieşit decît un text, un sonet, am scos poezelele de dragoste şi am băgat «voievozii». Iar după nişte negocieri care-au durat de dimineaţa pînă seara, am bătut palma. Ei au promis că n-or să mai schimbe nimic şi că volumul apare. Şi pînă la urmă a apărut. Peste vreo trei săptămîni, primesc exemplarele de autor. Le iau de la poştă, îţi dai seama cum m-am dus eu, tremurînd de emoţie, la poştă, să-mi iau cărţile şi-ncep să citesc. Oamenii nu-şi respectaseră promisiunea. Pe ici, pe colo, mai schimbaseră nişte cuvinte. Însă le schimbaseră total aiurea: de exemplu, în loc de «plînge viermele din rană», era «plînge soarele din rană»; în loc de «licori ca să facă femeile sterpe» – pe vremea aceea femeile n-aveau voie să fie sterpe –, apărea «licori ca să facă femeile agave». De ce Dumnezeu agave, n-am priceput niciodată. Şi cam asta a fost.

Erau acele liste de cuvinte interzise...

Tot ce-avea legătură cu religia, sexul, cuvinte gen «sînge», «puroi», «putregai», dar şi alte cuvinte.“

PUBLICITATE

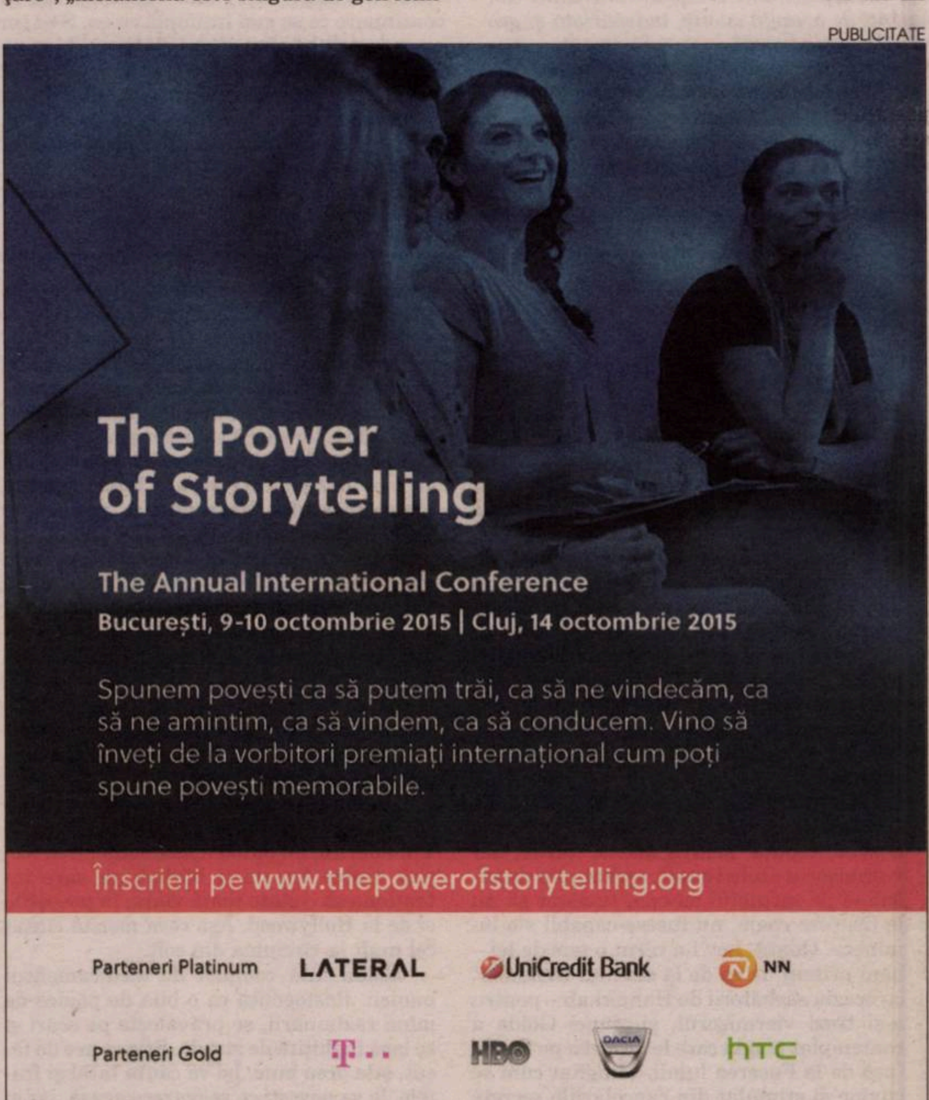
The Power of Storytelling

The Annual International Conference

București, 9-10 octombrie 2015 | Cluj, 14 octombrie 2015

Spunem povești ca să putem trăi, ca să ne vindecăm, ca să ne amintim, ca să vindem, ca să conducem. Vino să înveți de la vorbitori premiați internațional cum poți spune povești memorabile.

Înscrieri pe www.thepowerofstorytelling.org

Parteneri Platinum LATERAL UniCredit Bank NN

Parteneri Gold T·· HBO DACIA htc

Parteneri Silver GENTICA TAROM

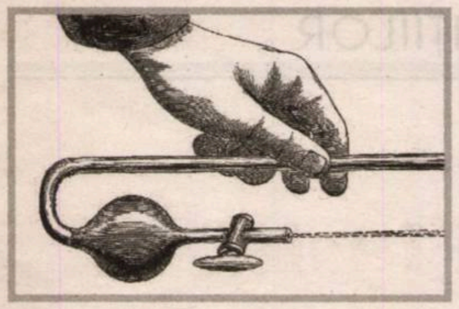

Oana STOICA

rosencrantz & co

Avatarurile eroului contemporan

● Festivalul Internaţional de Teatru NETA, 28 august – 4 septembrie (prima ediţie). Teatrul Naţional Bucureşti.

Cum Teatrul Naţional din Bucureşti nu avea festival – lucru pe care îl face toată lumea, fie din cauza concepţiei înţepenite că asta ar fi o formă (singura) de a demonstra ce putere teatrală este instituţia în cauză, fie din cauză că finanţatorul (statul) dă cu precădere fonduri pentru astfel de evenimente, cauzele acestei limitări fiind legate de capacitatea, limitată şi ea, a finanţatorului de a înţelege cultura, dar asta este altă discuţie –, a iniţiat anul acesta prima ediţie a Festivalului NETA.

NETA (New European Theatre Action) este o reţea cu 67 de membri (teatre naţionale, companii, festivaluri) din 19 ţări europene, în special balcanice. Festivalul a adus spectacole focusate pe o temă, „Teatrul – erou al timpului prezent“, selectate de Blagoja Stefanovski, preşedintele NETA, director artistic al Teatrului Mic de Dramă din Bitola (Macedonia), Damir Domitrovici, secretar general al NETA, directorul Festivalului Internaţional de Teatru ExPonto, Ljubljana (Slovenia), şi George Banu, teatrolog, preşedintele de onoare al AICT, profesor la Sorbona (Franţa). Evenimentul este binevenit, avînd în vedere că prilejuieşte o mai bună cunoaştere a preocupărilor teatrale din Balcani.

Din spectacolele vizionate se observă cîteva linii comune. În primul rînd, este vorba despre o realitate locală contorsionată, care afectează populaţia din estul european, scăpată de 25 de ani de comunism, dar purtînd încă sechele, parte dintre acestea avînd o legătură strînsă cu identitatea (mai multe spectacole au ca temă relaţia cu mama sau tatăl, nu doar individual, ci mai degrabă ca perspectivă asupra unei identităţi incerte). Apoi am remarcat formate noi de dramaturgie, postmoderne, cu o structură complexă şi complicată, nu întotdeauna bine conceptualizată. Ambele caracteristici duc la ideea unei perioade convulsive încă în teatrul est-european, de căutare a unei voci proprii. Teatrul din estul Europei se dovedeşte atent şi sensibil la tensiunile din jurul lui, care au rădăcini în trecut şi efecte în prezent, identifică lucid viciile societăţii, dar forma sa de expresie este la fel de accidentată ca realitatea pe care o reprezintă.

Teatrul Atelier Sfumato (Bulgaria), cunoscut în România cu un diptic după *Fraţii Karamazov* intitulat *Valea umbrei morţii: Alioşa / Ivan*, prezentat în Festivalul Internaţional de Teatru Bucureşti B-Fit 2007, a venit cu o poveste contemporană, *Medeea, mama mea*, creaţie a aceluiaşi binom al companiei, Ivan Dobcev (regizor, dramaturg, cu Stefan Ivanov coautor) şi Margarita Mladenova (regizoare). Spectacolul porneşte de la o realitate, aceea a donatorilor de sînge, oameni săraci şi de regulă romi. Personajul central, aflat în spital, cu o transfuzie de sînge provenit de la trei persoane, suferă un delir în care trăieşte poveştile donatorilor. Şi poveştile acestea sînt exemplare pentru un univers contemporan pe care, în cel mai bun caz, îl ignorăm: violenţă domestică, trafic de persoane, copii ucişi sau abandonaţi, abuz psihic şi fizic. Poveştile sînt reale, documentate de autori şi sînt excelent redate printr-o tehnică folosită de Sfumato şi în *Karamazovi:* rostirea monologurilor pe o singură expiraţie, lungă, ceea ce dă intensitate vorbirii şi o anume agresivitate interogativă, care trezeşte publicul. Începutul, cu trei bărbaţi fără mame şi trei femei cu bebeluşi în braţe, pe care îi vor abandona, toţi etnici romi, focusează povestea într-un stil brechtian poetic, cu text şi un cîntec live, reluat în diferite orchestraţii, ambele extrem de puternice. Continuarea însă complică textul cu referinţe culturale (de la antici la Cioran), argumentate, dar nenecesare şi cu un limbaj preţios care sufocă frusteţea mărturiilor reale. Cu toate acestea, spectacolul creat de Sfumato rămîne unul dintre cele mai puternice din festival.

© D. Sertovic

Poveştile acestea sînt exemplare pentru un univers contemporan pe care îl ignorăm: violenţă domestică, trafic de persoane, copii ucişi sau abandonaţi, abuz psihic şi fizic.

Confuzii, spectacol creat de regizorul Branko Brezovec după romanul lui Robert Musil, *Rătăcirile elevului Törless*, coproducţie a Companiei Eurokaz, Academiei de Arte Dramatice din Zagreb şi Companiei Domino (Croaţia), dinamitează naraţiunea de-a dreptul. Spectacol despre adolescenţă şi trezirea primelor impulsuri sexuale (homosexuale), conectate cu agresivitatea, conştiinţa puterii şi exersarea violenţei asupra celor vulnerabili (tot o problemă de identitate), este bazat pe o construcţie dramaturgică postmodernă, cu accent pe mişcare. Partea a doua inversează naraţiunea primei părţi pe fondul scenei finale, parodiate, din opera *Siegfried* de Wagner. Aici pare a fi problema spectacolului: gratuitatea dinamitării arhitecturii dramaturgice a părţii secunde care nu se mai leagă, în nici un fel, de prima. Nu contest un anumit farmec al montării, nici incisivitatea şi riscul asumat (nuditate frontală, live şi video, pe care se exercită curiozităţile adolescentine), dar ar fi fost de preferat ca sincopa dramaturgică să aibă sens. Altfel, putem face orice pe scenă, miza ar fi să şi însemne ceva.

Cuvîntul tată (de Gabriele Vacis, Teatrul Cantieri Teatrali Koreja din Lecce, Italia) este spectacolul care pune cel mai clar problema identităţii est-europene, cu şase actriţe din diferite ţări care îşi investighează paternitatea, nu doar cea fizică, directă, ci şi pe cea politică, raportarea la trecutul comunist şi foştii secretari generali de partid (tătucii popoarelor – Brejnev, Tito), divizarea naţiunilor după comunism şi conflictele interetnice care au separat prieteni şi cupluri etc. Cu o structură mixtă, care combină teatrul cu performance-ul, spectacolul are şi el o problemă, căci dramaturgia nu duce nicăieri, rămîne pur expozitivă şi prin asta impactul este redus.

© S. Varsano

Cu spectacolul Teatrului Academic de Dramă „Vera Komissarzhevskaya“ din Sankt-Petersburg, *Noaptea lui Helver* (regia Aleksandr Bargman), se revine la realismul psihologic, pe un text de Ingmar Vilkvist despre manipulare şi efectul de turmă, despre modul în care o mentalitate obtuză, care acumulează antipatia populară faţă de *cel diferit*, devine dominantă şi agresivă, un text cu reverberaţii clare în actualitatea imediată. Un bărbat înapoiat mental locuieşte cu o femeie (şi o iubeşte) cu un trecut întunecat, din care face parte un bebeluş cu handicap, abandonat din acest motiv. Textul confruntă mentalul colectiv cu persoanele cu dizabilităţi şi inventariază reacţiile societăţii, ale familiei şi ale Bisericii în faţa celor cu nevoi speciale, condamnînd ipocrizia socială şi mentalitatea retrogradă. Spectacolul rusesc funcţionează teatral în buna tradiţie stanislavskiană, deşi textul ar fi permis alte abordări interpretative. În plus, un anume gust pentru melodramă, vizibil în spectacol, slăbeşte din vigoarea dramaturgică.

Asupra spectacolului lui Andry Zholdak, *Electra*, care a încheiat Festivalul NETA în aceeaşi notă a identităţii şi relaţiei cu părinţii, voi reveni într-un articol viitor.

Oana Stoica *este critic de teatru.*

Andrei GORZO

dilematograf

De urmărit

© adevarul.ro

● ***Lumea e a mea* (România, 2015), de Nicolae Constantin Tănase.**

Primul lungmetraj al lui Nicolae Constantin Tănase, *Lumea e a mea,* este o melodramă mizerabilistă de un fatalism agresiv ca un baros în cap (Tănase n-are încă 30 de ani), însă e departe de a fi un film cenușiu – e spectaculos, ba chiar eclatant. În contrast cu devitalizarea cultivată (efect al eclerajului, al cadrelor lungi, al numărului mic de mișcări de cameră etc.) de o bună parte din cinema-ul internațional căruia i se spune „de artă“, *Lumea e a mea* e regizat într-un stil cu „de toate“ – filmări din mînă, grosplanuri, *slow-motion,* efecte „impresioniste“ (destul de mecanice: de pildă, bubuituri pe banda sonoră, care exprimă starea de spirit febrilă a eroinei), coșmaruri și fantezii (tot de-ale eroinei) realizate prin recurs la CGI. O imagine recurentă cu protagonista coborînd înecată spre fundul mării, imagine ce face parte dintr-un coșmar al ei, este *glossy* de-a binelea. Punct culminant al imagisticii acvatice și de înec, premonitoriu-onirice, de care filmul e plin, este un cadru cu puhoaie spumegînde invadînd și acoperind lumea eroinei – străzile orașului ei de la malul mării. Oricît de criticabil ar fi acest grandilocvent laitmotiv al înecului – pe motivul lipsei de originalitate și de subtilitate, și al sufocantului său determinism dramaturgic, al insistenței cu care pecetluiește de la bun început soarta personajului –, sînt impresionante ambiția și capacitatea lui Tănase de a produce asemenea imagini dintr-un buget total de nici 200.000 de dolari (bani adunați fără participarea la concursul CNC). Parada lui tinerească de muscularitate stilistică (amintind de a regretatului Cristian Nemescu) asigură, prin tonicitatea ei implicită, un fel de contrapondere la traiectoria abrupt-descendentă, din-rău-în-și-mai-rău-în-tot-mai-rău, a personajului principal. E vorba despre o liceană în vîrstă de 16 ani (Ana Maria Guran), a cărei viață o ia cu mare viteză la vale atunci cînd, aflîndu-se în legitimă apărare, lovește o colegă (Iulia Ciochină) pe coridoarele școlii. Colega, care a atacat-o pe eroină după ce-a văzut-o cu prietenul ei (Florin Hritcu), este fiica unuia dintre puternicii orașului, pe care directorul școlii îl tratează cu slugărnicie; asta în timp ce protagonista împarte un apartament de bloc cu o bunică muribundă (pe care Tănase o ține inițial în afara cadrului, nelăsînd spectatorul să-și dea seama decît treptat că protagonista, în timpul unei conversații telefonice cu o prietenă, schimba niște scutece de om bolnav), cu o mamă zombificată (ștearsă și ca personaj) și cu un tată nu doar brutal, ci și amenințător-libidinos (stereotipul lumpen-brutei în maiou). Nedreptățită pe față de directorul liceului, neprotejată de părinți, simțindu-se la fel de fără ieșire ca peștișorul de acvariu din biroul directorului (simbolismul filmului chiar nu e deloc subtil), eroina are o izbucnire de furie neputincioasă, care-i înrăutățește și mai mult situația la școală. Și e doar începutul. De la un punct încolo nu mai e nimic de așteptat de la acest film, pe plan narativ, cu excepția altor și altor violări ale inocenței eroinei; povestea ei a fost concepută ca un calvar. Dar măcar nu stă fizic pe loc în timp ce lațul i se strînge în jurul gîtului, ci se duce cu capul înainte, ducînd întregul film după ea cu viteză, ocazional glorificată de Tănase și de directorul de imagine Daniel Kosuth în ralantiuri cu pletele ei vălurindu-se și cerceii ei mari bălăngănindu-se la fiecare pas.

Unul dintre lucrurile pe care Tănase și scenarista Raluca Mănescu le fac bine, și care nu țin de tehnică, este că nu iau de sus preocupările din zona *mall*-uri și manele ale eroinei și ale celorlalți liceeni din film – cultura acestora. Revenind la tehnică, regia actorilor adolescenți și post-adolescenți este excepțională: Tănase i-a făcut pe acești actori – dintre care unii, începînd cu protagonista, nu aveau la activ nici o experiență actoricească semnificativă – să i se deschidă și să i se încredințeze total. Mostre excepționale sînt, de pildă, două secvențe cu protagonista și cu băiatul pentru care s-a bătut cu cealaltă fată. În prima secvență, protagonista, care deja fuge de lume, încearcă să se refugieze la el acasă, iar băiatul, care în mod evident nu e nici pe departe la fel de prins de ea cum e ea de el, ia o scurtă pauză de la vopsitul pereților ca s-o dezvirgineze, cu părinții lui în camera alăturată. Ea n-a venit acolo pentru asta, dar se pomenește că nu mai poate da înapoi. El nu e brutal, dar e grăbit și superficial – fușerește mîngîierile atît cît se pot fușeri, fără să lipsească de tot. E clar că fata va încerca ulterior să idealizeze experiența, s-o facă mai satisfăcătoare în memorie. Nimic care să nu se mai fi pomenit pe ecran în trăirile acestor liceeni din timpul unui act sexual nesatisfăcător, nimic care să nu fi fost dramatizat și în multe alte filme cu adolescenți (neromânești), dar felul în care Tănase, Mănescu și actorii construiesc momentul, secundă după secundă, preocupați în permanență de expresivitate, tot e ireproșabil. La fel și secvența de mai tîrziu în care ea vine după el și, de față cu doi tovarăși de-ai lui, îi cere socoteală pentru cum a tratat-o, iar el – nu fără împunsături de jenă interioară (dacă nu de vinovăție), dar plusînd cu atît mai abitir în golăneală, jucînd pentru aplauzele galeriei formate din cei doi tovarăși – o izgonește.

Nicolae Constantin Tănase e foarte talentat, iar tehnic știe deja să facă bine multe lucruri. Rămîne de văzut cum va continua formarea lui și dacă ea va rezulta în filme importante. Șansele sînt bune.

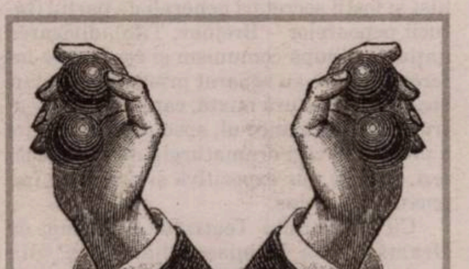

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Sofisticată reinginerie

● **FKA Twigs, *LP1*, Young Turks, 2014.**

Desigur, astăzi termenul „hipster“ e încărcat de semnificații goale ori contradictorii, însă una din semnificațiile timpurii, ceva mai țintite, se referea la tineretul care își apropria cu repeziciune o cultură muzicală de largă diversitate, luînd-o pe „scurtătură“, ghidat din click în click printre noutăți efemere de către diverse canale online (de la YouTube și Bandcamp la Pitchfork). Pentru generațiile predecesoare, muzicomania nu fusese întreținută din cîteva click-uri, ci însemnase multă pîine ruptă de la gură, discuri, casete și benzi magnetice costisitoare (astăzi deteriorate în bună parte), mai ales în partea asta de Europă, în care pînă și accesul la știri legate de lansarea vreunui album se făcea pe căi exclusiviste (iar conținutul media – pe căi preponderent ilegale). De aici – o oarecare frustrare, condescendență și falie între consumatorii pasionali de muzică din generații diferite, cu înțelegeri diferite asupra acestui hobby.

De cealaltă parte, pentru a ține piept atitudinii condescendente și pentru a-și demonstra intențiile serioase, hipsterii „adevărați“ au regîndit spiritul de colecționar în cheie boemă, ducînd la resuscitarea vinilului și, mai recent, (cu un *boom* estimat peste vreo cinci ani) al casetelor magnetice. În planul producției muzicale, acest neo-conservatorism s-a manifestat de vreo zece ani încoace ca o recapitulare lucrativă a istoriei prin reciclarea genurilor trecute și descoperite de noile generații în urma aplicării tenace a acelor proverbiale click-uri. Recapitularea, sub ghidajul cîtorva producători-cheie în jurul cărora s-a agregat industria indie, ne-a oferit o a doua Beatlemanie, o nouă generație de post-punk șaptezecist, una de dream-pop optzecist reșapat pe o tehnologie mai avansată și chiar o tentativă neo-*grunge*.

Succesul nebun al LP-ului de debut FKA Twigs marchează momentul la care această recapitulare a ajuns la scena bristoleză de la finalul anilor '90, pe cînd legea era făcută de Portishead și Massive Attack cu o formă mai sofisticată și mai sexy de dream-pop, etichetat pe atunci drept trip-hop pentru a sugera evoluția de la oniric la psihedelic. Considerat albumul anului trecut, ori măcar pe un loc de podium, de către mare parte din presa pop, și nominalizat la Mercury Prize, laconic intitulatul album *LP1* anunță că valurile de *revival* de care pomeneam au ajuns contemporaneitatea din urmă. Acea mini-istorie muzicală derulată pe repede-înainte se apropie de inevitabilul capăt la care trebuie identificate noi resurse de creativitate, aflate la ceva mai multe click-uri distanță. Pînă acum, Marea Recapitulare vizase cu precădere curente care fuseseră cîndva *mainstream,* însă de aici avem de-a face cu artiști care sapă ceva mai adînc (vezi și cazul Chelsea Wolfe recent discutat în aceste pagini). FKA Twigs asimilează influențe din R&B-ul tradițional (Aaliyah), dar și dinspre avangarda electro-minimalistă britanică (Coil), detașîndu-se de hipsterii care urmăreau cu orice preț să conserve fantomele invocate, mergînd cu autenticitatea pînă la resuscitarea unor saurieni tehnologici precum Casio.

FKA Twigs e o mașinărie de muzică construită prin organizarea unei armate de DJ și producători în jurul imaginii Thalhiei Barnett – pînă de curînd dansatoare, figurantă de videoclip și voce *backing* pentru artiști pop precum Kylie Minogue ori Jessie J., recent propulsată în mondenitate și de relația cu „vampirul“ Robert Pattinson. Albumul prezintă una din cele mai sofisticate mostre de reinginerie muzicală apărute în aceste vremuri, deopotrivă tributară trecutului și cu un pas înfipt în viitor. Lirica e preponderent sexual-ranchiunoasă *(„I can fuck you better than her“)* cu o notă de cinism și o concizie ce se apropie mai degrabă de Tricky decît de gingășia unor Portishead. Conceptele vizuale asociate artistei adaugă o notă post-*queer,* afro-futuristă, în sensul în care povesteam acum cîțiva ani despre o altă revelație pop care testează strategii similare, Janelle Monae. Rămîne de văzut care din aceste revelații sînt efemere și care vor produce portofolii demne de colecționat pe vinil ori pe casetă magnetică.

Aron Biro *este autorul blog-ului http://aronbiro.blogspot.com.*

Bogdan TĂNASE

bolero de **travel**

Club Italia

Îl ştiam pe Vincenzo de la început, de cînd luasem pentru prima oară autobuzul şcolii, de la Seul la Yongin. Nu aveai cum să nu-l observi. Dintre toţi profesorii străini, el era singurul care „coreeaniza“ drumul. Îl găseam deja adormit, mereu în aceeaşi poziţie, mare cum era, cu capul lăsat pe spătarul scaunului, în vreme ce noi, ceilalţi profesori străini, turuiam de ne mergeau fulgii, spre disperarea moţăitorilor colegi coreeni, legănaţi ca nişte *bii* în exasperantul blocaj de la orele de vîrf al autostrăzilor coreene.

De multe ori îl vedeam singur prin campus, mergînd foarte încet, calm, mereu cu un surîs de bunic grăsuţ şi împăcat cu viaţa lui. Te saluta tot timpul zîmbitor, cald, murmurînd ceva de neînţeles. La cantină mînca singur, deşi nu te-ai fi aşteptat la asta. Era totuşi de mai bine de trei decenii acolo, ştia lume, era însurat cu o coreeancă, avea o familie, un rost care părea clar. Părea un integrat perfect. De multe ori m-am gîndit să-l întreb cum va fi fost în anii '70-'80, cînd se pare că ajunsese în Coreea de Sud, cînd ţara era sub un regim dictatorial şi cînd, oricum, numărul celor care se stabileau acolo era infinit mai redus decît cel de azi. Dar era ceva care mă reţinea totuşi, un mic zid imperceptibil al unui surîs bonom care ascunde distanţa celui care văzuse deja serii de profesori străini succedîndu-se, cu aceleaşi poveşti şi exasperări de adaptare ale „debutanţilor“. În mijlocul fulguielilor noastre vocale, el, cel care nu apărea niciodată în altă imagine decît aceea de mică rocă impasibilă, avea cumva ceva ireal.

Şi tot aşa, vreme de ani buni, imaginea lui Vincenzo a rămas aceeaşi, autobuz-adormit-tăcut-singuratic-tern, pînă cînd, de un Paşte, am mers la Hanam într-un *convento,* la demisolul căruia se afla Club Italia. Lui Vincenzo i se citea în ochi încîntarea cînd îl pronunţa, cu toată vocea lui înceată. Era acolo, în acel demisol încălzit ca o bucătărie de unde abia s-a stins focul la un fel de mîncare la care te-ai gîndit toată ziua, cu totul altul. Ferchezuit, cu cravată, cu un ilic care-i cădea bine. În fiecare duminică, gătea într-un circuit semi-închis pentru comunitatea de expaţi italieni, mulţi aflaţi în căsătorii mixte, contra unei sume modice. Servea la o tejghea peste care era aşezată o faţă de masă din acelea nepretenţios colorate, care te fac să te relaxezi dintr-o ochire. Lîngă el se afla un preot catolic la pensie, căruia cei de acolo i se adresau convenţional cu *Padre,* şi el un bătrînel bonom ca un poster. Te duceai la tejghea, îţi aşeza tacticos felurile comandate pe tavă, zîmbet discret – *carbonara* – şi te întorceai ca teleghidat la masă. Nici decorul locului nu era foarte animat şi nici nu aducea foarte mult cu un restaurant italian tipic, cîteva *memorabilia* ici-colo, nimic din verva tipică la care te-ai aştepta într-o comunitate de italieni. Nimic din vivacitatea restaurantelor ori a magazinelor mai noi ale imigranţilor de aiurea, decupate din locurile lor natale şi refăcute verosimil într-un colţ de Itaewon, de la rulota cu sandviş egiptean cu carne tocată, în care o familie vindea cu rîndul, la decorurile înflorate, muzica şi mîncare a balcanică ale restaurantului bulgăresc, ori kebabul turcesc şi patiseriile siriene. Clubul Italia al lui Vincenzo era într-o margine socială foarte incertă. Într-o mănăstire, în vecinătatea protectoare a ambasadei Italiei, destul de aproape, dar totuşi nu pe artera cu imigranţi, bubuind de comerţ şi de localnici, din Itaewon, cu simboluri naţionale afişate timid pe pereţi, cu comeseni destul de tăcuţi, rezervaţi, şuşotind elegant, ca în biserică, între ei. Te simţeai, în anul de graţie 2011, plonjat direct în încărcătura învechită a unei role de film vechi. La plecare, un mic balet de mulţumire, şi acela în acelaşi registru estompat, şi gata, erai din nou afară la aer.

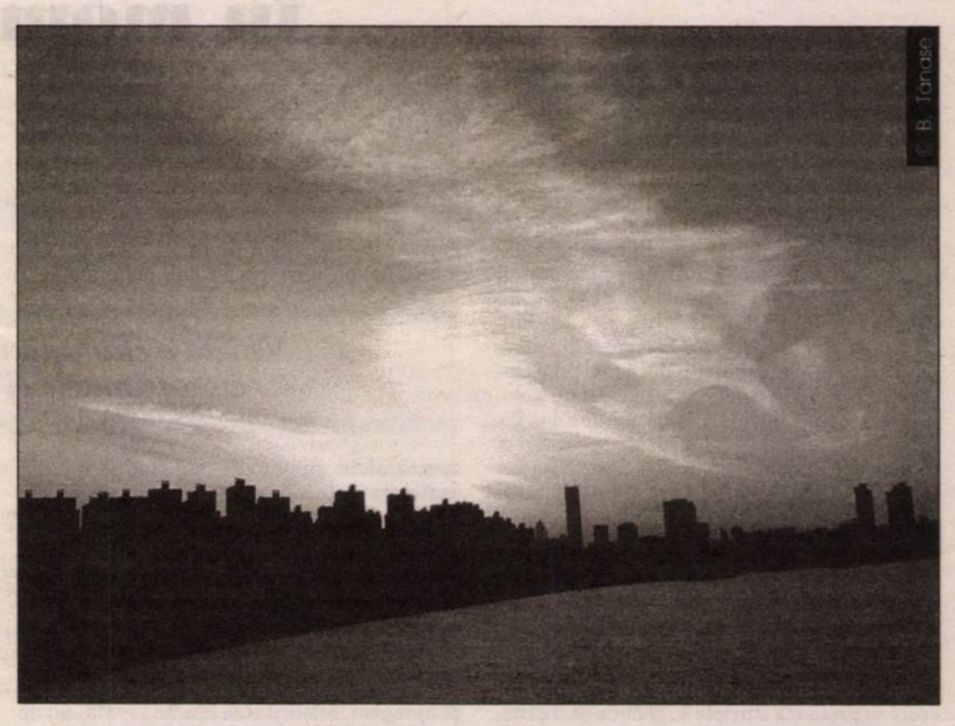
© B. Tănase

Deşi sentimentul de crispare şi inadecvare al acelei zile e şi astăzi, în amintire, destul de persistent, nu am cum să nu-i fiu recunoscător. Căci dintre toţi colegii, mai gureşi sau mai moţăiţi de autobuz, nu-mi aduc aminte să-i fi invitat acolo, în integrarea lui timidă şi indecisă, pe chiar atît de mulţi.

■ ■ ■

PUBLICITATE

adevărul prezintă
FESTIVALUL
ENESCU

Între 28 august şi 20 septembrie, ziarul festivalului va fi distribuit în toate sălile de concert şi ca supliment gratuit al ziarelor Adevărul şi Weekend Adevărul, de luni până vineri, în 16 şi 24 pagini, în Bucureşti.

Ziarul Festivalului Internaţional George Enescu este realizat de Adevărul în colaborare cu organizatorii şi coproducătorii evenimentului.

ENESCU FESTIVAL
adevărul prezintă:
Enescu
2015
Ziarul Festivalului Internaţional „George Enescu”
Legendara Filarmonică din Berlin
Anne Sophie Mutter, în sfârşit în România
20 de lucrări enesciene
RECOMANDĂRI »
Rapsodia I de George Enescu, în deschiderea Festivalului
EXCLUSIV »
Violonista Sarah Chang: „Încă mai lucrez la visul meu”
RECOMANDĂRI »
Opere celebre, cântate pentru prima dată în Festival
Prestigiul unui Festival
Georges Enesco

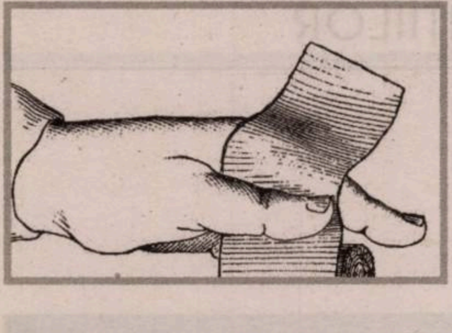

MASS-COMEDIA

Iulian COMANESCU

oameni și **etichete**

Televiziunea în momentul singularității

Vedete care sar de la trambulină, vedete care sparg cărămizi, vedete care frămîntă între degete balegă de urs Grizzly. Cine și de ce le chinuiește? Și cu ce ne alegem noi din asta?

În *Splash, vedete la apă!*, pe Antena 1, Andreea Antonescu sare de pe trambulină, de la zece metri, iar Ozana Barabancea extrapolează principiul lui Arhimede dislocînd și ceva din pereții piscinei. Pe PRO TV, la *Ferma vedetelor,* Dan Helciug și Vica Blochina fac concurs de spart cărămizi din chirpici sau ceva asemănător – dacă primul e cîntăreț, *claim*-ul la celebritate al celei de-a doua e statutul vremelnic de amantă a lui Pițurcă și un proces de paternitate pe care i l-a intentat aceluiași. Pe același post, *Sînt celebru, scoate-mă de-aici!* ne arată un Cătălin Moroșanu cu capul într-un balon de sticlă, care e umplut cu omizi scîrboase. Moroșanu e un kickboxer care a trecut pe la *Dansez pentru tine,* apropo de aspirații la celebritate.

O primă observație care se desprinde din cele trei exemple e că vedeta e chinuită invers proporțional cu atributele ei reale de vedetă. La astfel de lucruri se pretează starletele, pseudo-starurile, am putea constata, în primul rînd. Totuși, e o modă locală sau una globală? Nu e tocmai locală, emisiunile care umilesc sînt internaționale. Vedete chinuite la TV există, probabil, de cînd există TV-ul, dar unul din primele formate notorii care exploatează toată povestea cu metodă e *Simple Life,* apărut în 2003 pe Fox, în care starletele Paris Hilton și Nicole Richie coboară din lumea *glitzy,* în care s-au procopsit cu numele de *socialites,* către ipostaze de menajere, chelnerițe, țărănci și altele asemenea. Bear Grylls, chinuitul planetar, are acum pe Discovery o serie nouă, în care dă lecții de supraviețuire și altora (adică îi chinuiește), mai precis unor celebrități hollywoodiene. Lucrurile se leagă și de *(Celebrity) Apprentice* (prima serie cu vedete a fost în 2007), și de *humiliation show*-urile mai vechi ale lui Jerry Springer. *Survivor* are și el puncte de tangență, la fel ca multe altele și, dacă ținem să mergem mai mult înapoi, apare referința obligatorie la spectacolele sîngeroase cu gladiatori, din antichitate. Dacă credeți că e vorba de niște simpli sclavi, amintiți-vă că cei care triumfau – sau măcar supraviețuiau – se alegeau nu numai cu răni, ci și cu celebritate și *sex-appeal* public.

Vedeta e chinuită invers proporțional cu a-tributele ei reale de vedetă.

Televiziunea clasică naștea vedete pe care le creștea încet, organic, pînă cînd acestea ajungeau la adulație publică reală. Nu puteai ajunge celebru într-un sezon, dar odată ce ajungeai, celebritatea era una reală, nu de paiață privită cu multă curiozitate, dar prea puțină empatie-iubire. A urmat epoca *reality show*-urilor, în care s-a vorbit de televiziune pe steroizi sau cocaină și în care trei luni de *Got Talent* sau *Big Brother* – știți versiunile românești – erau suficiente pentru ca un nume să ajungă faimos.

Azi, formatele cu o singură vedetă sînt din ce în ce mai rare. *Ego-caster*-ii s-au mutat fie seara tîrziu, cînd se numesc Mircea Badea și compania, fie pe Facebook sau YouTube, în ecrane micșorate, unde îi cheamă Tequila, Zmenta sau Sorin Ovidiu Vîntu.

În *prime-time* evoluează doi prezentatori, patru jurați, plus aspiratorii de steroizi dintre care se alege, la final de sezon, cîte o celebritate cu atribute care frizează perfecțiunea, dar durată de viață și impact public minime.

Așa ajungem la oamenii care se aruncă în piscină sau își vîră capul în globuri pline cu viermi. Fascinația publicului pentru vedeta decăzută e firească și a existat dintotdeauna: ajunge să ne gîndim numai la aptitudinea demolatoare care e în ADN-ul tabloidelor. Televiziunea, custodele originar și *de jure* al celebrității, a încercat să-și ferească însă puii de maculare, prin mecanisme de PR și (rudimente de) *star system*. Acum n-o mai face.

Este telespectatorul mai fericit atunci cînd participă la umilirea unei (pseudo)vedete sau atunci cînd urmărește un *performance* real, cu artisticitate reală sau măcar amuzant, al aceleiași? Evident, umilirea lasă un gol în urmă. Schimbarea are deci o încărcătură etică, ce ne duce la întrebarea: „Cine e de vină?"

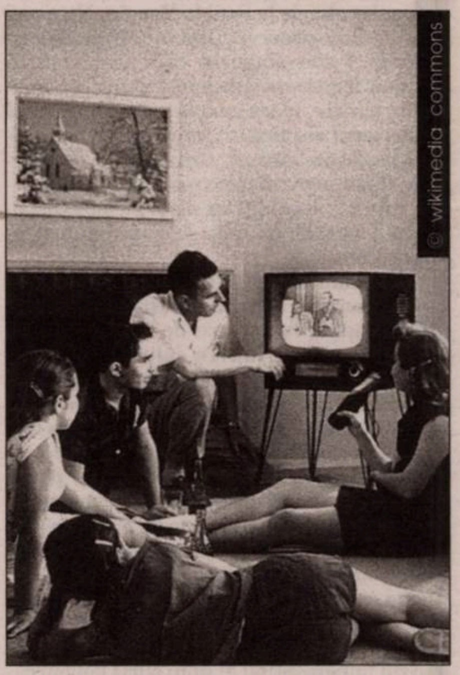

M-am tot gîndit la asta și nu am o explicație clasică. Istoria umilirii pe ecran seamănă însă cu o luptă între om și mașină. Dacă citești *Dispariția lui acasă* a lui Codrescu, ți-e ușor să te gîndești la o ființă globală electronică, audiovizuală, care tinde să subjuge creativitatea și nevoile libere, umane, propriilor imperative mecanice. Sau altfel spus, singularitatea lui Ray Kurzweil, momentul în care calculatorul va depăși în inteligență omul și îl va subjuga, se aplică în televiziune: după stadiul de generație spontanee al *reality*-ului, aceasta a început să-și devoreze puii.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

■ ■ ■

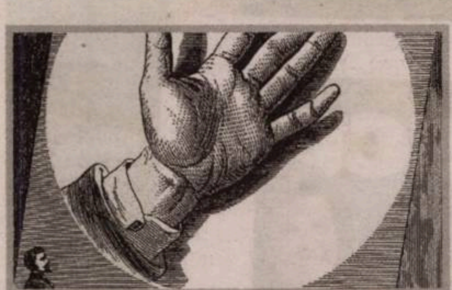

Adina POPESCU

portrete din mers

Viața la țară

Satele din Regat, mai ales cele din zona de cîmpie, nu au nimic idilic, nimic din „poezia" vieții la țară. Sînt urîte și par toate ridicate în pripă de mîinile unor gospodari nepricepuți. Sînt toate la fel, lipsite de personalitate. De cele mai multe ori, e suficient să le vezi din mașină, cum se înșiră de-a lungul șoselei, ca să-ți faci o imagine destul de aproape de realitate: aceleași porți, uneori lăsate dinadins larg deschise pentru a arunca o privire în curte, unde totul e vraiște (spre deosebire de porțile decente din Ardeal, care protejează intimitatea), alternanța dintre casele sărace, din chirpici, și cele mai răsărite, pe model „vilă", Primăria – o monstruoasă clădire modernă cu termopane, biserica, uneori două, ca să existe rivalități între enoriași și, desigur, birturile, sub formă de magazine mixte, unul plasat strategic chiar la intrare, cîteva pe la mijloc și altul, mai prăpădit, spre capătul satului. La birturi, în fața unor mese din plastic sau din lemn, uneori de-a dreptul pe bordură, îi vei zări pe „bărbații" satului. În general, la ora nouă dimineața, mesele sînt deja pline cu prima tură de bere – cîte douăzeci. Cîrciuma e singurul loc unde există ceva agitație, în rest satele par nelocuite. Mai vezi cîte un biciclist, cîte o mamaie în fața unei porți, care încearcă să-ți vîndă ție, „turistului" în trecere, o roșie, o ceapă și alte „produse bio". Cînd oprești mașina ca să cumperi, dispare subit. Mai surprinzi cîte un ciopor de femei, în pantaloni de trening și-n șlapi, plecate „în vizită", însoțite (sau nu) de o mică ceată apatică de copii. Uneori, dă să traverseze șoseaua cîte o „frumusețe locală" – în colanți și bluză cu sclipici. Aceste fete sînt pe placul șoferilor de TIR care n-au mai spus de cîțiva kilometri „Ce bucățică!" și toate visează să plece „în altă parte". De fapt, viața nici unuia dintre locuitorii satelor respective nu pare „de acolo", parcă au fost exilați într-o lume a nimănui unde nimeni nu are nimic de făcut. Nici un hîrleț în spinare, nici o coasă, nici un utilaj agricol nu-ți sugerează munca de la țară. Arareori mai trece cîte o căruță plină cu coceni, însă cel care mînă calul nu se grăbește nicăieri, parcă ar fi ieșit să plimbe cocenii dintr-o parte în alta. Și animalele sînt din ce în ce mai scumpe la vedere, căci în astfel de sate n-o să-ți blocheze vacile drumul, așa cum își închipuie străinii că se întîmplă peste tot în România. Doar niște găini sălbăticite ciugulesc te miri ce pe marginea drumului. Și aceste găini par ale nimănui. Ca și cîinii, sutele de cîini de pripas, alungați de prin curți, lăsați dinadins în uliță ca să nu mai facă degeaba pagubă în ogradă, căci un cîine trebuie hrănit. Cîini înrăiți de la lanț și de la șuturi. Odată, o familie săracă, cu trei copii, dintr-un sat din Prahova, „și-a tras" un cîine-lup ca să ia ochii satului. Copiii l-au plimbat rînd pe rînd în lesă, pe uliță, cu mîndrie. „Făi, Nicoleto, ce cîine aveți!" „Da, e lup original!" Cine mai era ca ei? După cîteva luni, le-am zărit lupul la douăzeci de kilometri, pe la Bănești. Era costeliv, hămesit, umbla de izbeliște. Au pierdut cumva cîinele? Aiurea! „L-am dus noi cu mașina lui Ticu și l-am lăsat. Că n-aveam cu ce să-l ținem!"

Oamenii acestor sate seamănă între ei.

Oamenii acestor sate seamănă între ei, de parcă ar fi membrii aceluiași trib, nu poți deosebi un locuitor din Puchenii-Moșneni de unul din satul Scînteia. Au cu toții aceleași chipuri de culoarea pămîntului, același bronz „de tractorist", fie iarnă, fie vară, aceleași unghii cu negreală sub ele, deși arareori muncesc pe la cîmp. Și aceeași „uniformă" rufoasă – blugi vechi și tociți, tricouri și șepci decolorate, cu însemnele societății capitaliste de consum, de la Coca-Cola la Nike, haine pe care le au de cînd lumea, căpătate de pe la rudele mai bogate de la oraș sau prin intermediul unor campanii publicitare sau umanitare. Și mentalitatea e aceeași – tot timpul se plîng de cîte ceva. Ba că anul ăsta a fost arșiță, ba că a plouat prea mult. Ba că nu s-au făcut prunele și, dacă nu sînt prune, nu e țuică. Ba că ulițele îs pline de noroaie și primarul nu asfaltează. Dacă vin inundații, „avalanșe" și alte cataclisme naturale, devin brusc „sinistrați", o condiție care le convine de minune. Au rămas fără pîine, pentru că depind de pîinea de 80 de bani de la magazin. Ăsta e shopping-ul lor zilnic: zece pîini și bere la PET. Mă gîndesc că, dacă vine „calamitatea", orice femeie de la țară are prin casă un rest de făină ca să coacă o pîine. Sau nu?

Dacă doar treci prin satul lor e bine. Dacă te oprești și faci o incursiune în „lumea rurală" te privesc cu dușmănie și suspiciune: ce caută ăsta aici? Nimeni nu mai salută pe stradă, ca-n trecut, de fapt nici nu prea mai vorbesc, molfăie niște cuvinte greu inteligibile. Dacă ai tupeul să-ți cumperi o casă „de vacanță" pe teritoriul lor, la început se vor oferi să-ți facă mici servicii contracost, apoi vei deveni subiectul principal al fabulațiilor locale pentru ca, în cele din urmă, să te urască pe vecie că ești „din altă parte", adică de acolo unde cred ei că e viața „adevărată". Și te vor face să-ți dorești să pleci.

N-am nimic cu regățenii, m-am născut în Regat, însă de fiecare dată cînd merg spre Ardeal pe Valea Oltului și ajung pe la Boița, mi se schimbă brusc starea de spirit. Nu cred în două sau mai multe Românii diferite, însă știu că în orice sat din Ardeal măcar se va găsi cineva care să-mi zîmbească și să-mi spună un „Doamne-ajută!".

■ ■ ■

Iulia BADEA-GUÉRITÉE

O adaptare suedeză

„Terminarea cotelor de lapte şi embargoul rusesc nu au nici o legătură între ele, dar s-au produs simultan şi au avut acelaşi impact: au pus o imensă presiune pe noi.“ Fraza, logică şi filozofică în acelaşi timp, nu iese din gura vreunui tehnocrat de la Bruxelles sau a vreunui analist economic din *The City*. Este rostită de un fermier din sudul Suediei. Skottorps Säteri, o fermă de creştere a vacilor din Laholm, la o oră de Malmö, la cîteva sute de metri (doar) de un castel care a adăpostit o nuntă regală, Skottorps Slott. Castelul, care produce şi o mare varietate de brînză, este astăzi proprietatea cuplului Ingmarie şi Thomas Müller-Uri, iar ferma este a lui Lars-Inge Gunnarson. Ca fermier, Lars surprinde: salopeta îmbracă un om foarte îngrijit, cu un mers elegant şi un limbaj profesional, termeni tehnici care ţin evident mai mult de lumea finanţelor decît de limbajul agriculturii. Însă Lars-Inge Gunnarson este fermier doar jumătate din timp, cealaltă jumătate şi-o petrece în consiliul de administraţie al mai multor bănci.

Nu este singurul suedez care a decis să-şi consacre o parte din timp unei activităţi agricole, şi nici singurul suedez care a decis să-şi schimbe viaţa la un moment dat. Spre mijlocul anilor ’80, a preluat de la tatăl său ferma cu doar 90 de vaci, iniţial ca un hobby, dar acest hobby va deveni curînd o meserie aparte. Astăzi are 9 corpuri de fermă şi 700 de vaci, cu toate curiozităţile şi modernitatea ei, un amestec, de fapt, al tradiţionalismului bio suedez cu mentalitatea protestant-capitalistă: Lars îşi produce singur energia electrică de care are nevoie, datorită morii eoliene care tronează chiar în mijlocul corpurilor de ferme, dar respectă cu sfinţenie principiul consfinţit prin legea suedeză: pentru ca o vacă să fie sănătoasă, iar laptele ei gustos, ea trebuie să trăiască afară, pe păşuni, patru luni pe an, minimum şase ore pe zi. Nici vorbă ca vreun fermier să treacă peste regulă, de fapt peste sărbătoare, căci momentul în care turma de vaci iese din ferme în libertate este un moment festiv, asimilabil coridelor spaniole. Mii de persoane care vin să asiste şi care fac din gest o sărbătoare în aer liber! Cît despre „sănătatea“ fizică şi psihică a animalelor dintr-o fermă, a trebuit să ajung în această îndepărtată ţară a Nordului european pentru a afla că există la fiecare doi ani un congres mondial dedicat şchiopătatului vacilor, o problemă mondială deci. Că la Alnarp University, singura universitate suedeză dedicată cercetării agricole, cu o vechime de 40 de ani, studenţi doctoranzi sînt preocupaţi de infecţii, traume, bacterii, reducerea antibioticelor… La prima vedere par discuţii sterile sau destinate unui public specializat, şi totuşi, într-un fel extrem de delicat, dar şi definitiv oarecum, aceste discuţii sînt doar răspunsuri la efecte şi evenimente din sfera economicului şi a geopoliticului.

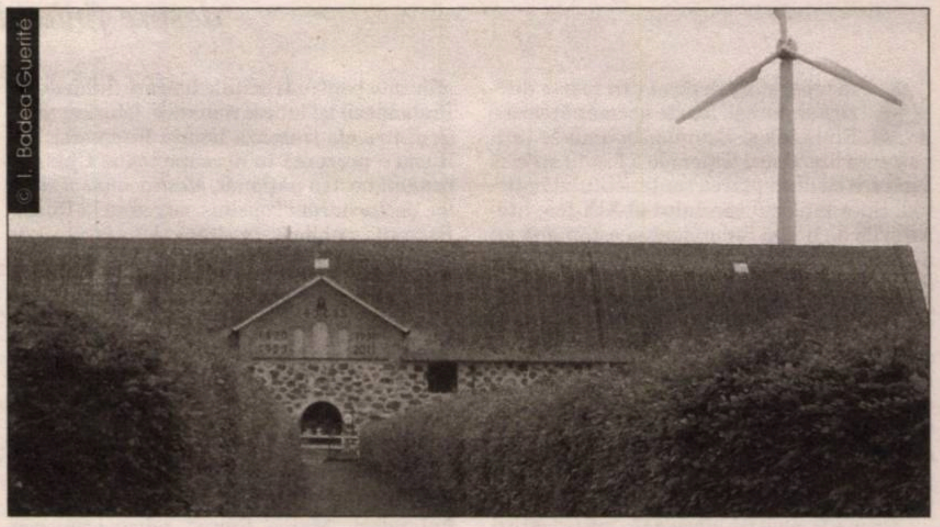
© I. Badea-Gueritté

În primul rînd, evenimentul clar, care afectează direct cotidianul personal şi profesional al unei categorii de agricultori – aceeaşi, că este vorba de Suedia sau de România, de Franţa sau Letonia, Spania sau Germania: sfîrşitul cotelor de lapte în statele-membre ale Uniunii Europene, o decizie care a devenit efectivă în aprilie 2015. Concret, este vorba de o politică europeană care a fost implementată în 1984, deci cu 31 de ani în urmă, ca un răspuns comunitar la excedentul de lapte de pe piaţa europeană, cu scopul de a preveni cumva prăbuşirea preţurilor laptelui, brînzei şi untului, al produselor care provin din lapte în general. Pentru economişti este vorba doar despre o măsură care reuşeşte stăpînirea economică în cadrul unor limite stabilite ale unor producţii care, nestăvilite, au putut duce cîndva la gesturi extreme, gen vărsarea excedentului de lapte direct pe cîmpie… Pentru agricultori, ca orice măsură comunitară, brutală, a fost dintotdeauna un moment de revoltă. În acei ani, agricultorii, mai ales cei francezi, s-au opus introducerii ei; acum tot ei sînt cei care cer menţinerea sa!

În al doilea rînd, evenimentul indirect, evenimentul cu „efect de fluture“, care se produce într-un loc, dar afectează durabil şi sensibil state foarte îndepărtate, este conflictul armat din Ucraina. Început în urmă cu mai mult de doi ani, continuat latent, dar sigur, manifestat prin mici conflicte armate care au culminat finalmente cu morţi, teritorii ocupate şi chiar desprinse de corpul statal ucrainean, cu doborîrea unui avion din Malaezia, el a culminat cu impunerea şi contra-impunerea de embargouri: Bruxelles contra Moscovei, dar şi Moscova contra Bruxelles. Embargoul economic a lovit, cert, Rusia, în inima deja slăbitei sale creşteri economice, dar şi Europa, indirect. Asemeni tuturor gesturilor belicoase, orice gest îndreptat împotriva unui inamic loveşte indirect, dar evident, şi inima celui care îl propagă. Dacă Rusia a ales, mai mult sau mai puţin rănită în orgoliul său propriu, să se reorienteze spre alte pieţe, îndeosebi cele asiatice, Europa a reacţionat greu, nu s-a reorientat şi, chiar mai mult, este departe de a recunoşte că are o problemă datorată impunerii acestui embargou. Aceasta nu din orbire, ci din două motive cît se poate de fireşti: ar fi extrem de greu ca mastodontul de la Bruxelles să recunoască în faţa opiniei europene, care deja îi condamnă lipsa de fermitate şi dublul joc faţă de Vladimir Putin, pagubele colaterale şi, în al doilea rînd, aceste pagube s-au produs la nivel microeconomic. Valul va ajunge la un moment dat să ia amploare, dar încă nu este cazul, iar numărul celor care o spun cu voce tare, asemeni fermierului-bancher din necunoscuta localitate suedeză, este foarte-foarte mic.

> *„Prin ce fac eu nu eşti bogat, dar duci o viaţă bogată.“*

© I. Badea-Guerité

Ce se ştie este ce se vede: politica de cote de lapte a fost decisă cu mult timp înainte, acest sfîrşit programat fusese anunţat de vreo zece ani, pe cînd Rusia şi tendinţele ei expansioniste erau considerate de vestici ca fiind expresii ale unor perturbări psihologice ţinînd de paranoia omului din Est. Coincidenţa şi incidenţa au ţinut de hazard, care, din nefericire, face astfel ca o nenorocire să nu vină singură, cum ar spune românul. Exact acelaşi român care, asemeni colegului agricultor francez, irlandez, maghiar, spaniol, suferă, ca mic agricultor, din cauza acestei decizii.

Nu este cazul agricultorului nordic, suedez, norvegian, finlandez, chiar german: logica ce decurge din spiritul lor protestant, tributar imaginarului propagat şi asimilat de Weber, cu a sa *Etică*, au indus în cotidianul acestor europeni un alt tip de răspuns la incidenţa unor fenomene de acest gen, brutale, impredictibile, dar şi de neocolit. Acest răspuns se cheamă Adaptare. Mai puţin semănînd a plîngere de milă, cît a constatare şi răspuns uman la un fenomen geopolitic. Plus un fenomen economic european programat, deci aşteptat.

Lars-Inge s-a adaptat. Produce mai puţin lapte, deci mai puţină brînză, şi-a diversificat cumpărătorii, vînzînd direct restaurantelor şi asociaţiilor de producători de lapte, cum ar fi ARLA (cea mai mare cooperativă de producere a laptelui din Suedia, cu filiale în toate statele scandinave, şi care nu e la prima ei „aventură“ pe motive geopolitice; în 2006, filiala daneză a fost boicotată în Orientul Mijlociu din cauza publicării, în Danemarca, a caricaturilor cu Mahomed): cantitatea de lapte reunită fiind mai mare, capacitatea de a face faţă concurenţei exercitate de marii producători şi distribuitori de lapte este mai importantă.

Asemeni lui, micro-ferma de brînzeturi a lui Carlos şi Maria, Hyby Soldattorpsmejeri, din Klagerup. Maria a fost mulţi ani angajată a unor mari societăţi, lucrînd în domeniul comercial şi străbătînd practic toată Europa. A cumpărat împreună cu soţul ei o mică fermă care pe vremuri fusese garnizoana unor soldaţi, a transformat-o într-o primitoare casă fidelă tuturor principiilor IKEA – funcţionalitate, confort, simplitate – şi a căutat ulterior soluţii pentru a munci în apropierea casei… „Practic, muncesc, foarte sincer, doar două zile pe săptămînă – cîte 45 de kilograme de fiecare dată“ – ne spune Maria. „Am învăţat să fac brînza franţuzească, *blue cheese,* aici, cu laptele pe care îl cumpăr de la fermieri situaţi nu mai departe de doi kilometri. Am învăţat simplu, urmînd cursurile predate de o expertă din Franţa, de la Marsilia, la Ostesund. Cam 14.000 de kilograme de brînză anual. Am micul meu magazin, aici, dar vînd şi direct unor restaurante sau producători care vin să se aprovizioneze ei la mine, în pieţele de Crăciun. Ca să-mi diversific afacerea, am deschis un mic restaurant în grădină, pentru vizitatorii care fac drumul pînă aici şi pentru grupurile şcolare, unde servesc tartine de pîine neagră proaspătă unse cu brînză şi gem, cafea, mere… Toate acestea cu doar şase feluri de brînză. Şi pornind de la cele 1,5 milioane de coroane pe care le-am investit în lăptărie, la început.“ O întreb dacă reuşeşte să reinvestească. Zîmbeşte şi-mi spune, femeia transformată, şi datorită cosiţei împletite, în Pipi Lundgren, eroina poveştilor suedeze pentru copii: „Prin ce fac eu nu eşti bogat, dar duci o viaţă bogată“.

În fine, cuplul Carina şi Alvar Sonesson, de la Gunnaröds gørd, o fermă familială situată în localitatea Stockamöllan. Ferma a fost preluată de acest cuplu în 2010, de la părinţii lui Alvar, şi aproape imediat au decis să o transforme într-o fermă organică. 140 de vaci, 30 de capre. Principiul, pentru cuplul care are trei copii, este simplu: produc cît au nevoie pentru a se întreţine pe ei, ferma lor, plus un mic excedent pe care îl comercializează în magazinul deschis în urmă cu un an. „Copiii ne calcă pe urme“, zîmbeşte mulţumită Carina. „Întîi se distrau, apoi au început să ceară să cumpărăm şi alte vaci decît Holstein, de exemplu una foarte roşie. Sîntem fericiţi…“ Se opreşte pentru a-i zîmbi soţului, cu care împarte nu doar tricoul verde de aceeaşi culoare. Parcă simţind întrebarea din aer: „Secretul nostru este… vacanţa. Orice ar fi, oricît de greu sau de imposibil, o dată pe an plecăm cu toţii în vacanţă undeva foarte departe. Nu în Suedia. Şi nu cu telefoanele pe care le avem. Ele rămîn închise într-un dulap, acasă. Vecinii, care au şi ei ferme organice, vin să se ocupe de vacile noastre. De aparatul electric de muls, de tot. Chiar dacă ar putea cădea în pană, ei cheamă tehnicianul. Noi facem la fel pentru ei“.

Suedia nu încetează să surprindă, spune orice alt european care întîlneşte această cultură protestantă. Cu toate curiozităţile ei, da, dar cu curiozităţi care într-o lume ideală poate că ar folosi ca exemplu comunitar: fidelitatea faţă de mărcile naţionale, respingerea laptelui congelat pentru lungă durată şi preferinţa pentru laptele proaspăt, produsele bio, respingerea OMG-ului…

Reportaj realizat în cadrul voiajului de presă sprijinit de Comisia Europeană şi DG-Agri, cu Asociaţia jurnaliştilor europeni specializaţi în agricultură, iunie 2015.

Iulia Badea-Guéritée *este jurnalistă la Voxeurop.eu şi* Courrier International, *Paris, Franţa.*

Sofi OKSANEN

Un leu în cușcă

– despre finlandizarea Europei –

Am crescut între două ţări foarte diferite şi, totuşi, foarte asemănătoare – Finlanda şi Estonia. În ambele ţări, naşterea literaturii ficţionale a fost în strînsă legătură cu deşteptarea sentimentului naţional. Spre mijlocul secolului al XIX-lea, literaturile de limbă finlandeză şi estoniană au devenit un fundament al identităţii naţionale. La acea vreme, atît intelectualii finlandezi, cît şi cei estonieni erau educaţi în altă limbă decît cea maternă; în Finlanda era suedeza, iar în Estonia germana, întrucît, în acea perioadă, elita socială a Estoniei era formată din germano-baltici. Finlandeza şi estoniana erau limbile oamenilor obişnuiţi şi ale ţăranilor, şi erau considerate neadecvate pentru literatură. Ambele ţări erau guvernate de Imperiul Rus.

Epopeile noastre naţionale au trăsături asemănătoare; au fost publicate cam în aceeaşi perioadă şi se bazau pe tradiţia orală. În Finlanda, *Kalevala* lui Elias Lönnrot a fost publicată în 1835 şi s-a bazat în mare parte pe materialul cules de Lönnrot din folclorul Careliei. În Estonia, Friedrich Kreutzwald a compus poemul epic *Kalevipoeg* în 1853, pornind de la materiale colectate de Friedrich Robert Faehlmann.

Scrierile inspirate din folclor au pus bazele identităţii naţionale. Deşi finlandezii şi estonienii nu îşi întemeiaseră încă propriile state, aveau deja propria cultură şi istorie. Aveam propria noastră limbă şi o literatură care ilustra evenimentele naţionale semnificative. A devenit cît se poate de limpede faptul că naţiunile ale căror relatări istorice şi identitare sînt păstrate în scris sînt întotdeauna mai puternice decît cele ale căror eposuri şi istorie rămîn nescrise. La puţină vreme după publicarea operelor lui Lönnrot şi Kreutzwald, şi ale altora, ambele ţări şi-au declarat independenţa.

Finlandeza şi estoniana fac parte dintre acele limbi fino-ugrice rare, care au devenit limbi oficiale ale unor state-naţiune. Fără declararea independenţei, viitorul literaturii şi limbii noastre ar fi fost poate la fel de sumbru ca acela al multor altor popoare fino-ugrice. Există 24 de limbi în acest grup lingvistic, cu un total de 23 de milioane de vorbitori. Numai limbile şi literatura finlandeză, estoniană şi ungară prosperă într-o ţară proprie. Celelalte 21 de populaţii fino-ugrice trăiesc în mare parte în Rusia, care nu respectă drepturile minorităţilor. Multe dintre aceste limbi au dispărut sau sînt pe cale de dispariţie. La fel ca alte popoare indigene, popoarele fino-ugrice şi limbile lor au fost dintotdeauna ameninţate de colonialism. Toate naţiunile au istorii care coalizează naţiunea – la noi, aceste istorii au evocat dintotdeauna spectrul dispariţiei.

Cît despre diferenţele dintre literatura finlandeză şi cea estoniană, ele sînt legate de faptul că Estonia a suferit trei ocupaţii de cînd şi-a cîştigat independenţa, în vreme ce Finlanda a reuşit să-şi menţină independenţa, mai mult sau mai puţin neîntrerupt. Aceste diferenţe se observă cu uşurinţă după modul în care memoria noastră naţională se reflectă în literatura noastră, în descrierea tragediilor naţionale şi a punctelor de turnură ale istoriei recente. În tot cazul, o trăsătură comună a literaturilor noastre este că ambele furnizează o platformă de discuţie în vremuri în care situaţia politică face ca asemenea discuţii să nu fie posibile în spaţiul public. Un astfel de mediu este vital pentru orice naţiune.

Rusia în istoria literaturii finlandeze

Sînt întrebată adesea de ce am scris atît de mult despre chestiuni legate de Imperiul Rus şi de Uniunea Sovietică; şi lumea se aşteaptă să vorbesc în mod special despre ocupaţia sovietică a Estoniei. Dar eu simt şi o afinitate pentru tradiţiile literare finlandeze. Finlandezii îşi iubesc romanele istorice; multe dintre ele tratează istoria Finlandei, iar Rusia e prezentă în aproape toate. Chiar şi basmul nostru naţional, *Mesteacănul şi steaua,* de Zacharias Topelius, se referă la Rusia. Basmul, publicat în 1893, istoriseşte povestea unor copii răpiţi din Finlanda şi duşi în Rusia. Aceşti copii îşi amintesc de un mesteacăn care creştea în curtea de acasă, de păsările care cîntau dimineaţa pe ramurile lui şi de steaua care strălucea în fiecare seară printre ramurile sale. Copiii se hotărăsc să găsească drumul spre casă şi, după un an de peregrinări, călăuziţi de două păsărele, reuşesc să ajungă acasă. Basmul e inspirat din propria poveste de familie a lui Topelius. În timpul Marelui Război al Nordului, numit de finlandezi „Marea Furie“, adică ocuparea Finlandei de către ruşi între 1713-1721, Kristoffer Topelius, străbunicul lui Zacharias Topelius, a trebuit să se ascundă, împreună cu mama sa. Cazacii reuşesc totuşi să-i găsească, îl răpesc pe băiat şi îl duc în Rusia, pentru a-l folosi ca sclav. După mulţi ani, băiatul reuşeşte să fugă şi ajunge în cele din urmă în sudul Finlandei, după ce merge permanent spre apus. De aici, ajunge la Stockholm, unde îşi reîntîlneşte, printr-o întîmplare, mama.

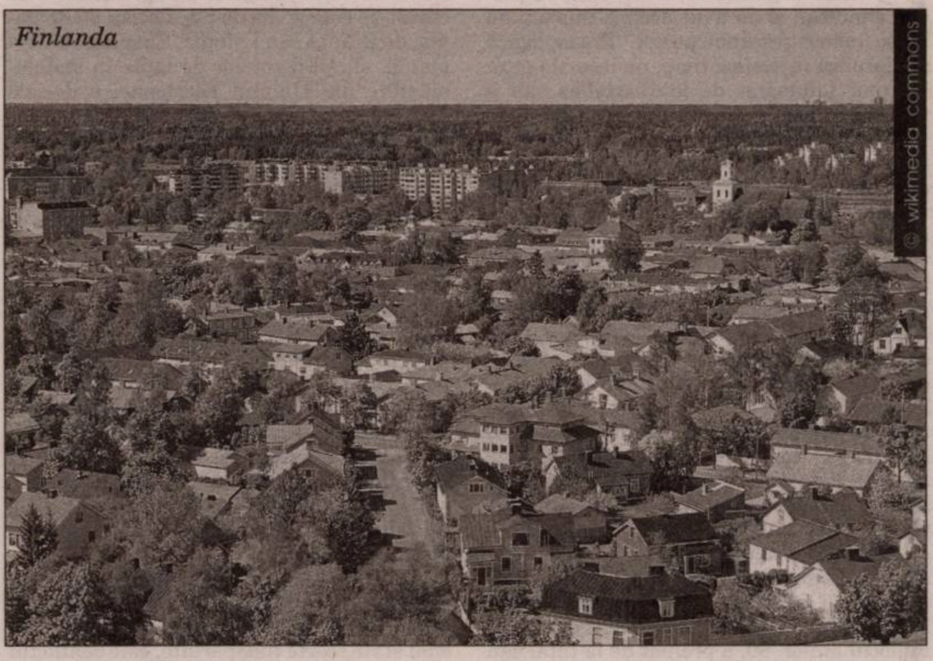
Finlanda

© wikimedia commons

Marea Furie a produs, de asemenea, şi o altă operă de referinţă a literaturii finlandeze: primul roman istoric care abordează şi tema ocupaţiei ruseşti. În romanul *Doamna Catharina Boije şi fiicele sale,* Fredrika Runeberg scrie despre consecinţele ocupaţiei. Romanul, publicat în 1858, se petrece în timpul Mari Furii. Pe această cale, Runeberg a creat, alături de alţi scriitori, opere ale memoriei vii.

Literatura finlandeză e plină de istorisiri care se raportează într-un fel sau altul la Rusia.

Johan Ludvig Runeberg, soţul Fredrikăi Runeberg şi poetul nostru naţional, s-a distins la rîndul său prin opere literare care reflectă istoria Finlandei. Runeberg a scris o culegere de poeme numită *Povestirile lui Ensing Stål,* care a apărut în două volume, în 1848 şi 1860. Ele descriu istoria Finlandei de la acea vreme şi din timpul Războiului Finlandez (1808-1809), cînd Suedia a pierdut teritoriile estice în favoarea Rusiei. „Ţara noastră“ *(„Maamme“)* – primul poem din carte – este imnul naţional al Finlandei. Opera lui Runeberg este opera literară cea mai importantă şi cea mai citită din Finlanda.

În timpul Războiului Finlandez, oficialii finlandezi şi mica nobilime erau dispuşi să accepte anexarea Finlandei de către Imperiul Rus. Cu toate acestea, Runeberg a continuat să creadă că poporul finlandez este mai patriotic decît conducătorii săi politici. Cînd a devenit evident că volumul urma să fie interzis, Runeberg l-a publicat în regie proprie. Astfel, interdicţia nu a mai avut nici un sens. Cartea a fost publicată în perioada afirmării naţionalismului finlandez şi s-a vîndut ca pîinea caldă. În timpul Războiului de Iarnă (1939-1940), Finlanda a avut trei bestseller-uri: Biblia, broşurile cu măsuri de precauţie în timpul bombardamentelor şi poemele lui Runeberg.

Şi Carelia joacă un rol important în literatura noastră. Chiar dacă, acum, regiunea aparţine în mare parte Rusiei, înainte de Războiul de Iarnă ea făcea parte din Finlanda. Majoritatea versurilor *Kalevalei* lui Lönnrot sînt inspirate de aici. Motivele careliene sînt o trăsătură tradiţională a muzicii, a artelor vizuale şi a literaturii finlandeze. Dar, în urma tratatului de pace de la Paris (1947), cînd Finlanda a pierdut Carelia în favoarea Uniunii Sovietice, în Finlanda a apărut un nou tip de literatură: literatura scrisă de autori de origine careliană. În 1941, o jumătate de milion de cetăţeni finlandezi au fost evacuaţi din Carelia, spre Finlanda. Ei au început să scrie, şi au scris şi în timpul perioadei de finlandizare (după al Doilea Război Mondial, cînd Finlanda a urmat o politică de bună vecinătate cu Uniunea Sovietică, în vederea menţinerii suveranităţii Finlandei – n.a.). Mai ales scriitoarele de origine careliană sînt cele care au clădit o Carelie literară puternică în Finlanda. În timpul anilor de finlandizare, criticii literari au fost ostili faţă de această direcţie, dar cititorii au îndrăgit-o. Romanele istorice ale lui Laila Hirvisaari, bunăoară, care descriu soarta celor expulzaţi din Carelia, s-au vîndut în peste patru milioane de exemplare, în Finlanda, o ţară cu cinci milioane de locuitori. Pierderea Careliei este şi va fi întotdeauna o parte a literaturii finlandeze. Carelia a devenit un topos literar în care e posibilă confruntarea cu istoria zbuciumată a Finlandei, chiar şi atunci cînd dezbaterea publică pe această temă este dificilă.

Amnezia indusă de Uniunea Sovietică a afectat chiar şi ţările vecine.

Faptul că literatura finlandeză e plină de istorisiri care se raportează într-un fel sau altul la Rusia este ceva considerat în ziua de azi evident; dreptul de a scrie despre astfel de teme nu este pus în discuţie. Am avut destul timp să scriem despre aceste lucruri şi despre istoria noastră. Canoanele noastre literare sînt deja ferm întemeiate. Romanele istorice continuă să fie populare, fapt care a devenit de la sine înţeles şi care nu este legat în nici un fel de vreun act politic, deşi, în orice alt context, simpla menţionare a Rusiei este imediat politizată.

Cum să vorbeşti despre Rusia în Finlanda

Trei dintre romanele mele descriu istoria recentă a Estoniei şi perioadele ei de ocupaţie. An de an, întrebarea cea mai frecventă care mi se pune este: de ce scrieţi despre istoria recentă a Estoniei? De parcă ar fi nevoie de un motiv anume. Din cînd în cînd, întîlnesc păreri conform cărora a scrie despre istoria recentă a Estoniei înseamnă a scrie împotriva Rusiei. După ce primul meu roman a fost publicat în 2003, am întîlnit jurnalişti, chiar şi în Finlanda, care se întrebau dacă era vorba de o carte antisovietică. Sintagma „antisovietic“ ţine de vocabularul finlandizării şi trebuie să facă parte din vocabularul trecutului, nu din cel al prezentului. În Finlanda, finlandizarea s-a terminat, oficial, odată cu destrămarea Uniunii Sovietice.

Finlandizarea se referă la influenţa exercitată de o putere mai mare asupra politicilor unui stat mai slab. În Finlanda, a însemnat cenzură în domeniul cărţilor, al mediei şi al filmului. De asemenea, Ministerul Educaţiei a prevenit propagarea de informaţii negative despre Uniunea Sovietică, mai ales în manualele de istorie. Uniunea Sovietică trebuia descrisă întotdeauna în termeni laudativi. Şcolarii, de exemplu, învăţau cum colectivizarea agriculturii din Uniunea Sovietică a avut loc pe bază de voluntariat, că Primăvara de la Praga a fost provocată de o „ameninţare contrarevoluţionară“ şi că în Uniunea Sovietică, unde socialismul prosperă, nu există probleme sociale. Potrivit manualelor şcolare, „Armata Roşie a eliberat statele baltice de sub ocupaţia germană, iar aceste state s-au unit cu Uniunea Sovietică, ca noi republici“. Nimic din toate acestea nu este adevărat, dar aşa am fost noi învăţaţi.

Nu e de mirare că, la şcoală, colegii mei au auzit pentru prima oară de Estonia abia în adolescenţă, la ora de limbă maternă, cînd studiau limbile din aceeaşi familie lingvistică. Această situaţie pare stranie, cînd e vorba de vecinul cel mai apropiat al Finlandei, dar amnezia indusă de Uniunea Sovietică a afectat chiar şi ţările vecine.

Fiecare naţiune şi fiecare stat au propria istorie de amploare şi propriile traume care au rănit întreaga naţiune, iar aceste experienţe îi unesc pe oameni. Pentru ucraineni, este *holodomor*-ul, pentru armeni – genocidul armean; mai sînt holocaustul evreiesc, Războiul de Iarnă al Finlandei şi deportările în masă ale naţiunilor baltice.

În Finlanda, scriitorii au început să scrie despre Războiul de Iarnă la puţin timp după încetarea lui. Viziunile autorilor nu au fost considerate întotdeauna adecvate – *clasicul* finlandez, *Soldatul necunoscut* al lui Väinö Linna, şi cărţile lui Paavo Rintala au provocat chiar războaie literare. În tot cazul, ei au scris cărţi pe care finlandezii le citesc şi, cel mai important, cărţile lor sînt scrise în finlandeză, în Finlanda – nu în exil.

În timpul „dezghețului“ din vremea lui Hrușciov, a fost publicată și literatură de gulag scrisă de finlandezi, inclusiv memoriile unor prizonieri din gulag, cărți care au devenit bestseller-uri. Mai tîrziu însă, situația politică s-a înăsprit și, la fel, cenzura și autocenzura. La fel ca în Uniunea Sovietică, cenzura nu a fost consecventă în timp. Se schimba de la an la an.

Literatura ca refugiu

În timpul ocupației sovietice, situația din Estonia era diferită. Pentru regimul sovietic tot ceea ce avea legătură cu Republica Estonia era interzis. În vreme ce, în Finlanda, eu am învățat imnul pe de rost și îl cîntam de ziua națională, în Estonia, drapelul estonian, imnul național și combinația de culori a drapelului – albastru, negru, alb – erau interzise și, la fel, orice manifestare de ziua națională. În vreme ce eu citeam la școală despre cel mai important eveniment național, Războiul de Iarnă, în Estonia, ocupația și deportarea erau teme interzise, care nu puteau fi discutate în public.

Dar autorii estonieni au scris despre aceste teme – în exil, în afara granițelor. Comunitățile de refugiați au menținut vie literatura estoniană, clandestină sau interzisă în Estonia sovietică. Nenumărații intelectuali care au fugit din Estonia au fondat edituri, ziare, școli și au scris cărți care au fost publicate, bunăoară, în Suedia sau în Canada. Aceste cărți nu au ajuns pînă în Estonia sovietică. În Suedia, o asociație a scriitorilor estonieni a publicat lucrări ale unor autori refugiați, precum și ale altor scriitori estonieni de prestigiu. De exemplu, cărțile lui Hilja Rüütli au fost publicate în Suedia sub pseudonimul Aili Helm, deși autoarea și-a petrecut întreaga viață în Estonia. Ea a scris un roman documentar intitulat *Diavolul nu are umbră (Kuradil ei ole varju)* despre traiul în penitenciarele și lagărele sovietice. O finlandeză pe nume Anu Martilla a scos clandestin manuscrisul din țară, ascunzîndu-l, sub formă de mici fișe, în haine. Manuscrisul a călătorit de la Tallinn la Helsinki, pînă în Suedia. Între 1944 și 1990, cărțile în limba estoniană publicate în exil au ajuns la un număr de 267 de romane, 181 de volume de poezie, semnate de 75 de autori refugiați, și 15 volume de memorialistică, semnate de alți 90 de autori. Îmi amintesc de momentul în care am citit aceste cărți pentru prima oară. Faptul că textele erau scrise în limba estoniană, care suna firesc, și că vorbeau despre ocupație și deportări, mi se părea neobișnuit. Înainte, nu aveam un punct de referință și nici nu se punea problema să caut cărți despre deportare în librăriile Estoniei sovietice. În Estonia sovietică memoria istorică a oamenilor se baza pe tradiția orală, la fel și în Finlanda.

De la privat la public

După ce Estonia și-a recîștigat independența, biografiile au devenit enorm de populare, după cum au devenit și memoriile și non-ficțiunea referitoare la istoria recentă. Experiențele și amintirile, rezervate, pînă nu demult, sferei private, deveneau publice. Independența a însemnat totodată eliberarea spontană a limbii scrise și a discursurilor publice de cenzura și de propaganda sovietice. A devenit posibil să vorbești și să scrii despre evenimente și să spui lucrurilor pe nume, fără să folosești eufemisme. Decolonizarea a însemnat totodată dispariția colonizării prin limbă. A fost introdusă o nouă limbă, o limbă independentă a țării, iar expresii care au fost interzise timp de decenii au reintrat în uz. Faptul că aceste amintiri orale au căpătat o formă scrisă a fost la fel de important ca forma scrisă a poemului național *Kalevipoeg*. (De fapt, în Estonia au cîștigat în popularitate biografiile și memoriile, mai puțin romanul istoric.)

Rusia a recunoscut ocuparea Estoniei, în 1993. De atunci, situația s-a înăsprit și Rusia a început un război informațional împotriva Estoniei. Țările baltice trebuie încă să lupte pentru dreptul de a-și scrie propria istorie, o luptă defensivă intensificată de ascensiunea lui Vladimir Putin. De curînd, Moscova a negat în mod repetat ocuparea Estoniei și a afirmat că independența este o anomalie sau o stare excepțională.

În timpul finlandizării, finlandezii le-au amintit adesea autorităților sovietice că independența le-a fost acordată, ca un dar, de Lenin însuși. Considerau asta ca pe un fel de garanție – sovieticii nu ar fi încălcat voința lui Lenin. Dar Estonia nu beneficiază de o poveste similară care să apere țara. Dimpotrivă, propria imagine publică a lui Putin contribuie la consolidarea complexului estonian al Moscovei. Nu cunoaștem adevărata istorie personală a lui Putin, cea din spatele imaginii prezentate publicului, dar s-a spus că tatăl său făcea parte dintr-o companie de sabotaj a NKVD-ului și că, atunci cînd a avut de îndeplinit o misiune în Estonia, nu s-a bucurat de o primire călduroasă din partea estonienilor. Potrivit legendei relatate de Putin, cînd tatăl său a cerut de mîncare, estonienii l-au livrat, dezgustați, trupelor germane. Povestea are neconcordanțele ei, dar legenda îi desemnează pe estonieni ca pe trădătorii tătucului națiunii. Acest simplu fapt pare să fie un motiv suficient pentru furia Moscovei împotriva Estoniei. Cercul apropiaților lui Putin include și alți oameni care au petrecut stagii în Estonia sovietică. Și ei au făcut publice istorii similare. Dar atunci cînd persoane, altminteri foarte atente să nu divulge detalii din viața lor privată, se confesează dintr-odată public, avem un motiv întemeiat să ne îndoim de bunele lor intenții. Astfel de istorisiri sînt o parte integrantă a războiului informațional al Rusiei împotriva Estoniei.

Pentru Putin, NKVD-ul este un organ onorabil și demn de respect. Pentru Estonia, NKVD-ul este un organ care a organizat deportări.

Autonomie limitată

Am vorbit despre cărțile mele în mai multe țări; în multe dintre ele se știe foarte puțin sau nimic despre aceste deportări. Oricum, atunci cînd povestești, oamenii înțeleg de-ndată ce s-a întîmplat. Deportările și Războiul de Iarnă sînt evenimente precise, care au avut loc la un anumit moment, într-un anumit loc.

Finlandizarea rămîne însă o circumstanță politică, un concurs de împrejurări mai complex. Se știe puțin despre ea, în afara Finlandei, sau este cunoscută doar ca stratagemă politică. Cu toate acestea, finlandizarea a fost sugerată ca soluție pentru Ucraina. Iar cei care au propus-o nu au cerut opinia Finlandei. Cercetătorul Mika Aaltola a comparat Finlanda din timpul finlandizării cu un leu în cușcă: la suprafață părea să prospere, dar mediul în care trăia era cît se poate de problematic.

După căderea Uniunii Sovietice, spre deosebire de Estonia, Finlanda nu a considerat necesară crearea unei noi limbi și a unei noi terminologii pentru discursul public despre Rusia. De aceea, retorica finlandizării încă mai stăruie, mai ales în discursul politic. În Finlanda, oamenii nu sînt atît de conștienți ca în Estonia de gradul în care realitatea sovietică s-a înrădăcinat în limbaj, în expresia lingvistică, și de modul în care noua limbă a creat și a întreținut însăși finlandizarea.

Finlanda finlandizată
a fost o poveste de succes a Uniunii Sovietice.

În Finlanda, colectarea experiențelor personale din timpul finlandizării nu e considerată o datorie națională – spre deosebire de Estonia, unde colectarea experiențelor personale din timpul erei sovietice este privită exact astfel. În schimb, Finlanda cultivă amintirile de război sub formă de titluri de tabloid, cum ar fi „Iar oamenii au luptat“; titlurile nu au obligația să explice împotriva cui. Titlul „Cînd luptam împotriva Rusiei“ ar fi cu totul neadecvat, de vreme ce conține sintagma „împotriva Rusiei“; fiecare subconștient finlandizat s-ar teme că așa ceva ar putea irita Rusia.

La alegerile parlamentare ale Finlandei din acest an, care au avut loc în aprilie, vechea retorică finlandizată a ieșit în evidență o dată în plus. Președinții celor două partide majoritare (Partidul Social-Democrat al Finlandei și Keskuta, sau partidul de centru, care deține în prezent majoritatea parlamentară) au declarat la televizor că Rusia nu poate constitui o amenințare – în ciuda avioanelor rusești care zboară sub nivelul de detecție radar, constituind astfel o amenințare clară la adresa securității, și cu toate că Rusia poartă un război hibrid împotriva Finlandei (a se vedea și *„Cyber security pro: Finland under hybrid warfare attack“*, 14 septembrie 2014, yle.fi, yle.fi/uutiset/cyber_security_pro_finland_under_hybrid_warfare_attack/7470050 – n.a.).

În Estonia ar fi foarte greu să-ți imaginezi politicieni folosind retorica sovietică – și dacă cineva o folosește, toată lumea va ști pe ale cui state de plată se află. În Finlanda, limba finlandizării este folosită pe scară largă în discursurile politice și chiar expresiile provenite din propaganda sovietică sînt încă folosite, fără să li se recunoască originea otrăvită.

Limba este o decizie și o alegere

Limba este un instrument care poate fi folosit în mai multe scopuri, iar modul în care acest instrument este utilizat se schimbă în timp. Este posibil ca anumiți termeni să devină incorecți politic. De exemplu, mulți termeni rasiști nu se mai folosesc de mult în mod curent. De-a lungul vremii, națiunile au deținut într-o anumită măsură controlul asupra limbii pe care o folosim, și nu trebuie să uităm că limba formează realitatea, o creează. De aceea, tipul de limbaj și de expresii lingvistice pe care le folosim contribuie la formarea valorilor noastre și indică ce anume este acceptabil și ce nu. Uniunea Sovietică avea o înzestrare în crearea de realități verbale, la fel și Rusia. În cazul Uniunii Sovietice, rostul cuvîntului tipărit era să creeze o realitate alternativă, ficțională. Autorilor care creau această realitate li se furnizau în mod regulat liste actualizate de cuvinte. Aceste liste stipulau și contextele în care cuvintele puteau fi folosite. „Uniunea Sovietică“ putea fi folosit numai în combinație cu adjective pozitive, iar „Republica Estonia“ și „Statele Unite“ puteau fi folosite, bineînțeles, numai asociate cu adjective negative.

În ultimii ani, Rusia a purtat un astfel de război al cuvintelor împotriva țărilor baltice și împotriva Ucrainei, acestea întruchipînd inamicii imaginari de care administrația rusească actuală are nevoie pentru a se menține la putere. Unul din scopurile acestui război este slăbirea inamicului. Faptul că știm că guvernul rus vrea ca cetățenii săi să ne urască va avea un efect de durată asupra noastră. La fel cum efectul pe termen lung al finlandizării ne-a erodat capacitatea de a lua poziție împotriva Rusiei. Vreme de decenii, redactorii, editorii, factorii de decizie, politicienii și jurnaliștii finlandezi au trebuit să se ferească de expresiile care ar fi putut deranja Uniunea Sovietică, iar această stare nu s-a schimbat încă. Limbajul acelor vremuri părea să se reverse dintr-o gură fără dinți și fără limbă. Uniunea Sovietică a deprins Finlanda să fie o țară care evită obedient expresiile inadecvate despre Rusia și această abordare a rămas fixată în subconștientul nostru. Nu a avut loc un proces public și nici vreo tentativă majoră de a evolua spre un alt fel de limbaj. Și nu am studiat îndeajuns consecințele pe termen lung ale vechilor practici. De aceea, finlandizarea încă modelează realitatea în care trăim.

Discursul nostru public este încă desfigurat. Literatura noastră nu este și nu a fost niciodată astfel, și, tocmai de aceea, această literatură este extrem de importantă. Dacă realitatea exterioară și poziția oficială a țării nu coincid cu experiența personală a cuiva, apare tendința de a pune la îndoială acea experiență personală. Ceea ce-i face pe oameni vulnerabili. În Finlanda, literatura a fost un instrument împotriva acestei stări de fapt.

Finlanda finlandizată a fost o poveste de succes a Uniunii Sovietice – un caz exemplar, care a arătat lumii că Uniunea Sovietică este capabilă să trăiască în bună pace alături de vecina sa. În același timp, Finlanda a rămas în lesa Rusiei. Dat fiind succesul acestui proiect, nu e de mirare că Rusia de azi vrea să finlandizeze și alte țări. Potrivit naționalistului Aleksandr Dugin, întreaga Europă ar trebui finlandizată.

Acest articol se bazează pe discursul ținut de Sofi Oksanen la Biblioteca Națională a Letoniei pe 2 mai 2015, cu ocazia unei conferințe intitulate „Între adevăr și putere: rolul autorilor în construcția și schimbarea Europei“.

***Sofi Oksanen** a studiat literatura și dramaturgia la Helsinki, devenind cunoscută odată cu romanele* Stalinin lehmat *(*Vacile lui Stalin*, 2003) și* Baby Jane *(2005). Romanul* Purificare *(2008), cîștigător a numeroase premii de prestigiu, a apărut în traducere românească la Editura Polirom în 2012.*

(articol apărut pentru prima oară în Eurozine, furnizat de Eurozine – http://www.eurozine.com)

traducere de Matei PLEȘU

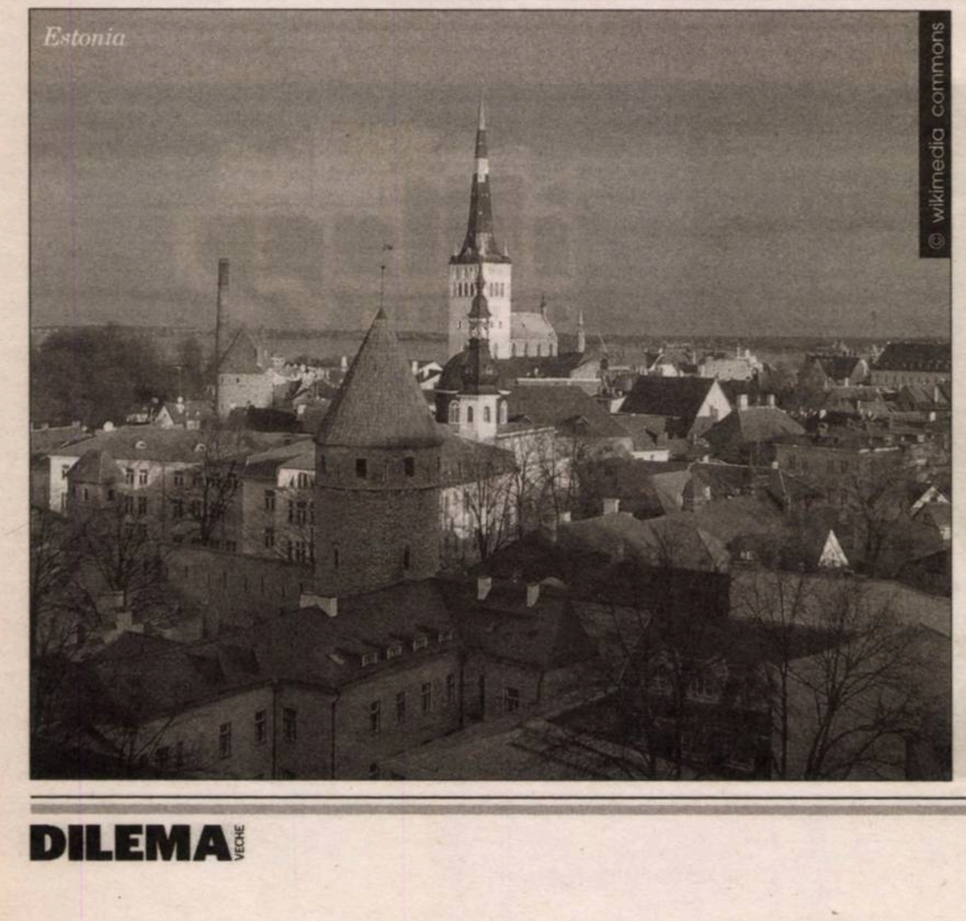
Estonia

© wikimedia commons

LA SINGULAR ȘI LA PLURAL

Cu ochii-n 3,14

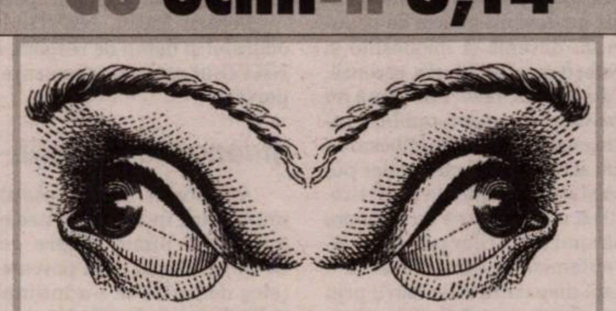

VORBA CÎNTECULUI: „REPAR CREIERUL UMAN DIN GOANA MAȘINII"

■ Din sortimentul Hornbach face parte o nouă serie de colace de WC: *New Dresda, New Leipzig, New Jena* şi *New Bonn, New Bremen, New Landau.* Trei oraşe din fosta RDG şi trei oraşe din Germania de Vest. „Est şi Vest – mînă în mînă", vorba cîntecului. (**M. P.**)

■ Pentru că a uitat să-şi pună în trusa cu scule virgule şi conjuncţii, un reparator a scris, la pagina de „Mica publicitate": „Repar maşini de spălat aer condiţionat urgent şi ieftin". Oare şi-o găsi clienţi? (**M. M.**)

■ De cînd cu toate aceste *device*-uri la îndemînă, facem *multitasking* permanent şi cel puţin avem impresia că sîntem eficienţi şi cîştigăm timp. Ei bine, Earl Miller, neurocercetător de la MIT, şi Glenn Wilson, psiholog, spun că în timpul atenţiei distributive nivelul nostru de eficienţă (memorare şi concentrare) scade, de fapt, cu 10%: „Creierul uman nu este construit să funcţioneze aşa". Pierderile cognitive din timpul *multitasking*-ului sînt chiar mai mari decît cele produse de fumatul haşişului şi marijuanei. (**M. C.**)

■ Ce mai poate citi omul, din goana maşinii, pe marginea şoselelor din Ardeal. Pe un carton urît bătut cu un cui într-un pom, scris şi mai urît, de mînă: „Primesc pămînt pentru umplutură". (**M. V.**)

PROBABIL CĂ AŢI OBSERVAT UN URS GIGANTIC, LOVIT DE FEBRA VREMII EUROPENE

■ Printre multele canale de televiziune pe care le am la dispoziţie, e unul care mă intrigă totdeauna cînd zapez prin dreptul lui. Îl ştiţi cu siguranţă. Se cheamă Sport.ro. Ei bine, probabil că aţi observat, în ciuda numelui, pe canalul ăsta nu se transmit aproape niciodată meciuri sau competiţii sportive, ci numai discuţii, comentarii, speculaţii sau ştiri despre sport. Un fel de trăncăneală pe marginea fotbalului sau (mai rar) a altor evenimente sportive. Mi-aduce aminte de pensionarii care discutau etapele de fotbal în Cişmigiu. Dar de ce să ne mirăm prea tare, doar nu e singura televiziune fără fond din România. Iar trăncăneala poate fi şi ea un fel de sport. (**A. M.**)

■ La Piaţa Romană, un *homeless* se plimba cu un urs gigantic în braţe, albastru şi murdar, din care a scos o grămadă de bancnote de 100 de lei. Superb. (**C. Ş.**)

■ Pe poarta unui bloc, cineva a pus un anunţ: „Execut găuri. Inclusiv cu rotopercutor". Afişul e ilustrat, evident, cu o mîndreţe de bormaşină. Aş angaja o legiune de oameni dedicaţi & dotaţi numai ca să-l umilesc pe vecinul care, de vreo două luni, e lovit de febra executării găurilor cu rotopercutor. (**M. M.**)

■ Îl cheamă Liam Dutton şi este prezentatorul stării vremii la Channel 4 News. Săptămîna trecută a devenit personajul unui clip viral în care a pronunţat, în direct şi fără greşeală, numele localităţii galeze Llanfairpwllgwyngyllgogerychwyrndrobwllllantysiliogogogoch unde, în ziua respectivă, se înregistrase cea mai ridicată temperatură din UK. (**M. C.**)

■ Concluzia lui Cătălin Tolontan, în cel mai bun text scris post-arestarea lui Sorin Oprescu („Mulţumim pentru corupţi, dar îi aflăm şi pe marii corupători?!", tolo.ro): „Aproape că s-au ratat Campionatele Europene de gimnastică Bucureşti 2017 şi, vorba lui Adrian Stoica, preşedintele Federaţiei de Gimnastică, «ce să fac, să vin cu şeful federaţiei europene la vorbitor la Oprescu?!». Ar fi fost prima mare competiţie oficială organizată de România în ultima jumătate de secol. *Din care 25 de ani au fost comunism, 25 capitalism şi toţi 50 hoţie.* (s.m.)". (**L. V.**)

NU ŞTIU PREA MULTE DESPRE ZIDURI, N-AM GĂSIT PE NICĂIERI O STRADĂ FERICITĂ

■ Comentînd arestarea primarului Capitalei, premierul Ponta a declarat că el nu se va alătura haitei de „şacali rîiţi" care se grăbesc să-l desfiinţeze pe Oprescu. Nu ştiu prea multe despre aceste animale, dar ideea că pot graseia mi le-a făcut, brusc, extrem de simpatice. (**S. G.**)

■ Nu prea citesc ce scrie pe ziduri sau pe jos pentru că, de obicei, sînt fie nişte chestii ilizibile, fie un Facebook mural, fie îndemnuri adresate românismului de a ţine steagul sus ori alte asemenea lucruri din acelaşi aluat. Dar o inscripţie pe care am zărit-o din mers, pe un trotuar, în zona Pieţei Romane, mi-a plăcut: „Mergi la haos în pădure?". (**D. S.**)

■ Poate n-am citit eu ce trebuie, dar în toată această criză a refugiaţilor n-am găsit pe nicăieri informaţia că în Siria există cea mai mare comunitate de creştini dintre toate ţările arabe. Citez de pe http://ro.orthodoxwiki.org: „Sfîntul şi Preacuviosul Părintele nostru Efrem Sirul a fost un prolific scriitor de imnuri şi teolog din secolul al IV-lea. El este cinstit de creştinii din lumea întreagă, dar în mod deosebit de creştinii siriaci, ca sfînt. Prăznuirea sa în Biserica Ortodoxă este la 28 ianuarie". (**M. C.**)

■ Am descoperit, în Boston, nu doar o stradă decorată tot timpul anului de Crăciun, ci şi un magazin (numit chiar *Christmas in Boston)* care vinde decoraţiuni de Crăciun tot timpul anului: globuri nu doar cu moşi, îngeri, oameni de zăpadă, ci şi cu mingi Red Sox, homari, hamburgeri, Coca-Cola, Elvişi, sirene şi pantofi… (**I. P.**)

■ Femeia care cerşeşte lîngă Mega Image intră în magazin. Cu norocul de peste zi vrea să-şi cumpere, ca de obicei, nu de mîncare, ci un pachet de Kent lung. Vînzătoarele o ceartă. Au şi ele dreptatea lor. Ea le spune că singurul lucru care o mai face fericită e o ţigară. „Mîncarea nu mă mai interesează." Cumva le înduplecă. Cînd ies, trec pe lîngă ea. S-a aşezat pe bordură şi zîmbeşte dintr-un nor uriaş de fum. (**A. M. S.**)

Centre
Marché aux Puces
Dimanche 6 Septembre 2015
De 6h à 18h
Rue Christian Pfister
STRASBOURG MEINAU
Renseignements au
Centre SocioCulturel
☎ 03.88.39.49.58
PUCES

© A. Vrana

PUBLICITATE

Primăria Municipiului București
hai și tu
zilele bucureștiului
creart
19 septembrie
Piața Constituției
ora: 19.00
iMapp BUCHAREST
CONCURS INTERNAȚIONAL VIDEO MAPPING
&
PAROV STELAR (LIVE)
ȘUIE PAPARUDE
ARGATU' AND FRIENDS
LEDLIGHT DANCE GROUP
Sponsori: APA NOVA
adevărul
bucureștitu
www.bucurestitu.ro
/BucurEstiTu

Biblioteca „ASTRA" - SIBIU -

Biblioteca „ASTRA"
– SIBIU –

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale) DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XII** ■ nr. **606** ■ 24-30 septembrie 2015 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

Cătălin ȘTEFĂNESCU
fără **doar** și **coate** 10

ANDREI PLEȘU
„Reflecții despre patologia solidarității“
pagina 3

Interviu cu
NICOLAS CAVAILLÈS
pagina 11

CĂTĂLIN SAVA
„Enescu 2015 pe sărite“
paginile 14-15

Romul de afaceri

© Ioana Moldovan

„Riscul de sărăcie absolută este de șapte ori mai mare în rîndul romilor, 31% față de 4,4% din populația țării.“
STRATEGIA DE INCLUZIUNE A ROMILOR, ianuarie 2015

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

Biblioteca „ASTRA"
– SIBIU –

SCRISORI DE RECOMANDARE

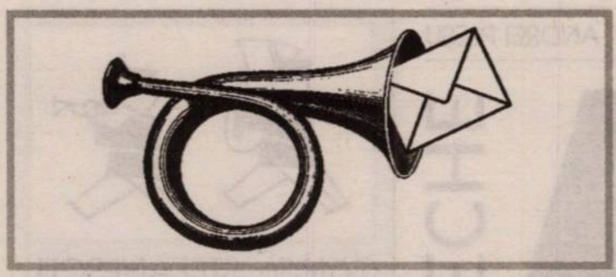

turneu de inbox

A da fără a primi

Avem într-adevăr puterea de a schimba lumea aşa cum optimist sună Declaraţia Naţiunilor Unite, dacă ne unim forţele în concrete şi imediate întreprinderi voluntare acolo unde realitatea ne-o cere? Încă nu mi-am clarificat răspunsul, deşi sînt implicată într-un binevenit voluntariat, ţinta fiind salvarea revistelor culturale pe suport de hîrtie. Nu ştiu încă răspunsul corect, deşi încă din facultate am participat la numeroase acţiuni voluntare: am plantat puieţi pe dealuri ieşene cu rădăcinile în aer, am demolat clădiri istorice ale oraşului, fără a conştientiza cît pierde personalitatea oraşului prin dispariţia lor. Nu a fost vorba în aceste participări de libera mea alegere. Obligatorii fiind, orice impuls de nobil entuziasm se stingea înainte de a se naşte.

După 1990, am cunoscut şi eu, asemeni multor alţi români, bucuria adusă de voluntariatul liber asumat: să dai fără a primi nimic în schimb, iată sensul major al voluntariatului, satisfacţia finală, aceea că cineva a avut nevoie de ajutorul tău, că zilele tale au un rost, poate chiar reglarea unei milimetrice rotiţe în haosul general, venind drept cuvenita recompensă. Însă nu mulţi români ştiau că voluntariatul s-a născut în al treilea deceniu al secolului 20, scopul urmărit fiind acela al împrietenirii tinerilor din diferite ţări. Nu ştiau că tinerii Europei au ajutat, prin acţiuni voluntare, la reconstrucţia ţărilor lor distruse sub bombardamentele celui de-al Doilea Război Mondial. Nu ştiu cîţi aveau habar de *„Service Civil"* al francezilor sau de integrarea voluntariatului în sistemul educaţional austriac.

Lăsîndu-mă în voia amintirilor recente: în 1992, la redacţia *Convorbirilor literare* a apărut un grup de austrieci. Tineri şi mai puţin tineri, psihopedagogi recunoscuţi pentru valoarea lucrărilor lor, austriecii se reuniseră în organizaţia umanitară „Pentru Copiii Români", venind la Iaşi, cum am aflat mai tîrziu, cu prime transporturi de ajutoare, lucruri de primă necesitate şi bani. Totul adunat de mamele celor tineri, implicate cu seriozitate caracteristică într-un voluntariat deplin asumat. Molipsită de entuziasmul lor serios, am editat o revistă, scrisă în cea mai mare parte de copii, distribuită gratuit. Nu ştiam ce greu voi obţine fonduri atunci cînd cheltuielile tipografice au ţîşnit pe verticală, nici cîte ofense, directe ori mascate, voi primi în cursul scurtelor audienţe în care solicitam ajutor unor directori sau patroni.

Da, atunci a fost un voluntariat sută la sută neprofitabil. Întrucît, mă gîndesc acum, există şi un voluntariat profitabil. Nu material – nu! –, ci moral, sentimental, profesional chiar. Şi din nou vin cu un exemplu: la Iaşi apare, lunar, din februarie 2011, revista de cultură *Cronica veche,* iniţiată de un grup de foşti „cronicari" ai revistei apărute în februarie 1966, pensionari acum, care a atras în componenţa redacţiei un număr apreciabil de tineri şi mai puţin tineri scriitori, toţi scriind voluntar şi entuziast. Din conlucrarea voluntară rezultă o publicaţie apreciată profesional, spre care s-au îndreptat colaboratori de prestigiu, voluntari şi ei de bună seamă. De unde şi necalculatul încă profit amintit.

Neprofitabil în totalitate sau parţial profitabil – repet: moral, sentimental, profesional –, voluntariatul rămîne încă o importantă calitate umană, înscrisă printre valorile secolului 20, care a şi descoperit-o, calitate fără de care profilul omului perfectibil ar fi cu mult mai sărac.

Virginia BURDUJA

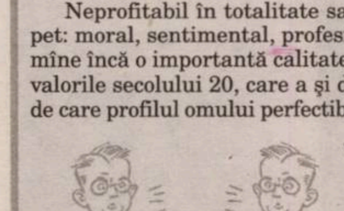

Dilema veche vă propune

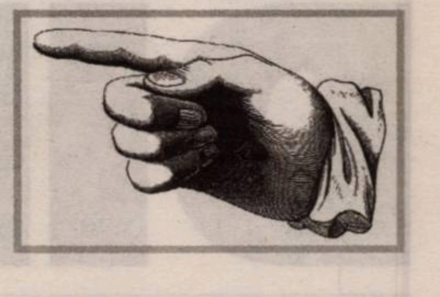

■ Pe 26 septembrie, cu ocazia circuitului Noaptea Caselor, Manasia Hub abordează aspectele ale vieţii post-comuniste – Communism Afterlife. Proiecţie video de documentar, expoziţii de fotografie, atelierul de biciclete Sons of a Bici, cafenea filozofică, vizitarea expoziţiei „Şuteală cu Şmenuială" – un performance al trecutului bucureştean şi multă muzică, adică chermeză, veselie, bairam, chef, benchetuială. (Adina Popescu)

■ Oraşul Sinaia, (destul de) proaspăt renovat, cu trotuare largi şi bine pietruite, prea multe arteziene şi o grămadă de noi cafenele şi restaurante (inclusiv unul de peşte), pe care încă nu le-am încercat – uşor kitsch, dar curat şi circulabil. (Iaromira Popovici)

■ Restrospectiva regizorului Ari Folman, autorul bîntuitorului *Vals cu Bashir,* la a V-a ediţie a Festivalului Filmului Evreiesc (25 septembrie – 1 octombrie, bjff.ro) şi a zecea ediţie Anim'est (2-11 octombrie, www.animest.ro), unde puteţi vedea cele mai bune animaţii din ultimul an. A, şi *Amy*, documentarul despre Amy Winehouse care o să vă rupă inima. (Luiza Vasiliu)

■ Karl Ove Knausgård, *Lupta mea. Cartea întîi: moartea unui tată* (Editura Litera, 2015, traducere din limba norvegiană de Ioana-Andreea Mureşan) nu pentru că e pe lista scurtă a Man Booker International Prize de anul ăsta, ci pentru că începe demenţial: „Pentru inimă, viaţa e simplă: bate atîta timp cît poate. Apoi se opreşte. Mai devreme sau mai tîrziu, într-una din zile, această mişcare pulsatorie încetează de la sine, şi sîngele începe să se scurgă către cel mai de jos punct al corpului, unde se adună într-un mic bazin, vizibil din afară ca o pată întunecoasă şi moale pe o piele tot mai albă, în vreme ce temperatura corpului scade, membrele înţepenesc şi intestinele se golesc". (Ana Maria Sandu)

■ Vine toamna concertelor speciale: Avishai Cohen, Ibrahim Maalouf, Brad Mehldau, Hindi Zahra, Bela Fleck ş.a. Ca să vă faceţi un calendar de ieşit în oraş în funcţie de concertele preferate, intraţi pe site-ul organizatorilor www.twinarts.ro, unde găsiţi listate toate evenimentele. (Marius Chivu)

■ Noul film al lui Radu Muntean, *Un etaj mai jos,* scris împreună cu scenariştii Alex Baciu şi Răzvan Rădulescu, film construit pe o schemă dostoievskiană: două personaje laşe (criminalul şi martorul) se tatonează, fiecare aşteptînd ca celălalt să mărturisească/denunţe crima. Un alt rol bun al lui Teodor Corban şi un minunat cameo din partea Tatianei Iekel. (Marius Chivu)

■ A apărut *Bucureşti 21. Epopee participativă*. 40 de poeţi au scris un lung poem, de 840 de versuri, despre Bucureşti. Deodată oraşul nu mai e chiar atît de gri. Deodată marginile sale capătă contur. (Matei Martin)

■ La Muzeul Naţional al Ţăranului Român, expoziţia sculptoriţei Daniela Nenciulescu, „Umbra coaselor şi steaua polară", deschisă pînă pe 11 octombrie în sala „Irina Nicolau", patronată de Consulatul General al României la Milano, Italia şi de Centrul Cultural Italo-Român Milano, Italia; promotor: Fundaţia Culturală Memoria Bucureşti România. „Cărţile-sculptură devin tocmai aceste elemente ale parcursului, aproape zilnic transportabile, prilejuri constante de reflecţie asupra sensului călătoriei. Care este, într-adevăr, plecare, dar în cazul specific al Danielei Nenciulescu, este o odisee ce coincide cu exilul, adică îndepărtarea fără posibilitate de întoarcere, iar astăzi, după ani lungi, vrea să însemne şi Acasă", afirmă Anna Comino, curatorul expoziţiei, în catalogul publicat de Editura Fundaţiei Culturale Memoria. (Ruxandra Mihăilă)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Îndatorarea**
- **Răbdarea**
- **Toma Caragiu**
- **Cum locuim?**
- **Condiţia femeii**

album dilematic

Mirel Bănică

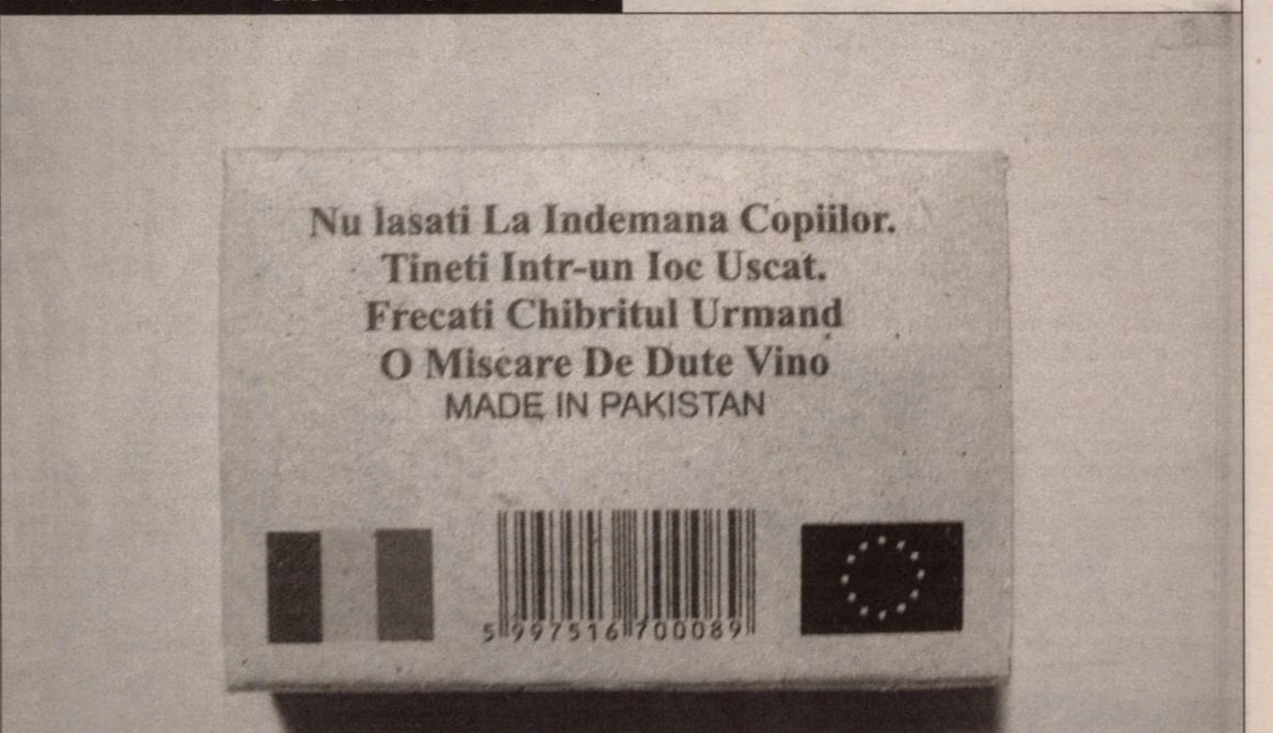

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Liviu PAPADIMA ● Oana STOICA ● Cătălin ŞTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Directori Publicitate: Dana ANECULOAEI
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Publicaţie auditată de BRAT
Tiraj: 9.100
Tipărit la Tipomedia

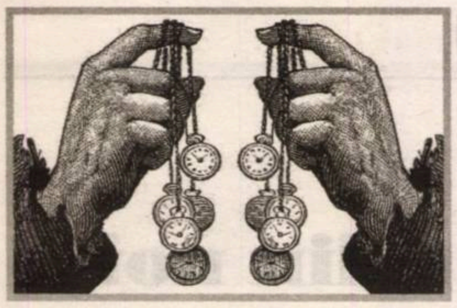

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

> *„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)*

Reflecții despre patologia solidarității

Despre solidaritate – numai de bine, vor spune, de îndată, solidari, o sumedenie de inși principiali, pentru care orice aglutinare veselă, orice înregimentare bățoasă, orice complicitate *cool* sînt însemne ale „spiritului civic“.

Știu și eu care sînt părțile bune ale solidarității, atunci cînd e înțeleasă ca sentiment al aderenței la o idee benefică sau ca reacție promptă la mari și primejdioase derapaje publice, sau ca îndemn la compasiune pentru cei nedreptățiți, persecutați, fără altă protecție decît conștiința vie a concetățenilor lor.

Dar, ca toate lucrurile omenești, și solidaritatea își are capcanele ei, latența ei de caricatură. Nu orice îngrămădeală pitorească, nu orice „angajare“ retorică, nu orice chermeză de stradă, în care forma contează mai mult decît substanța „mișcării“, ilustrează corect și fac cinste unui concept, altfel, nobil. Am, de pildă, rezerve cînd văd manifestîndu-se, în diverse situații, o oarbă „solidaritate de generație“. Sigur că e normal, „fiziologic“ normal, ca cei de-o vîrstă să se simtă mai apropiați între ei decît față de cei de vîrste diferite. Dar „diferența“ nu poate fi, pentru omul rațional, un criteriu în sine. Nici adevărul, nici frumusețea interioară, nici cultura valorilor nu se distribuie după anul nașterii. Dacă singurul criteriu de a fi de acord cu semenul tău este coincidența calendaristică a apariției pe lume, cedezi, inevitabil, unui stereotip cronologic, exterior, fără nici o legătură cu realitatea. Discriminarea vîrstelor, fie că îi avantajează pe bătrîni sau pe tineri, presupune o judecată superficială, „cantitativă“, asupra unor opțiuni și împrejurări infinit mai subtile.

Greu de acceptat, din punctul meu de vedere, este și solidaritatea *trendy*, dictată de (ultima) modă, în care decisivă nu e alegerea personalizată, ci aceea impusă din afară, de „spiritul (instantaneu) al vremii“. „Sîntem generația *piercing*-ului, a coafurii punk, a blugilor sfîșiați, a stilului hipster, a Facebook-ului și a nonconformismului“ – sună definiția de sine a multora. („Sînt generația PRO, îmi place să mă distrez!“ – auzeam, acum cîțiva ani, pe un post de televiziune.) N-am nimic împotrivă: nu exclud ca unii din cei vizați să fie autentici și amuzanți. Respectabili. Ce nu-mi place e „masificarea“ survenită prin aderență de gașcă. Criteriile nu vin dinăuntru, nu sînt marca unei personalități articulate, ci un ambalaj de împrumut, o costumație importată, un duh impersonal, asumat, fără reflecție, de personaje necoapte, inapte să gîndească și să hotărască pe cont propriu. Cu alte cuvinte, în locul comportamentului autonom, se instalează fascinația mimetică pentru o opțiune gata făcută. „Nu fac cum vreau eu, fac cum am văzut că «se face».“ Adaug că, de regulă, acest fel de a fi e azvîrlit pe piață cu un aplomb, o suficiență, o agresivitate de natură să-i condamne pe opozanți la penumbra „conservatorilor reacționari“, a filistinilor ineducabili, a rebutului uman. „Libertatea“ pe care o proclamă practicanții „non-convenționalului“ e interzisă celor nealiniați, declasați prin însăși distanța critică pe care și-o iau față de amprenta momentului.

Un tip de solidaritate discutabil este acela care rezultă din religia angajării. Nu se cuvine să stai deoparte. Chiar dacă nu înțelegi întotdeauna despre ce e vorba, chiar dacă nu ești sută la sută convins că strigătul tău e legitim, că ai adoptat o „cauză“ perfect acoperită rațional, important e să nu te lași! Să ieși la luptă! Să dai de pămînt cu *establishment*-ul! N-ai neapărat soluții. Ai nervi! Ai drepturi! Și, oricum, nu riști nimic! Din păcate. Uneori, e *cool* să ai de-a face cu jandarmii. Capeți, astfel, un nimb haiducesc, „te dă la televizor“, devii „ideolog“ și poate „lider“.

E de la sine înțeles că cea mai tristă (și pernicioasă) formă de solidaritate este solidaritatea bazată strict pe interes: politicieni, oameni de afaceri, infractori, carieriști de duzină, colegi de breaslă „țin aproape“ nu pentru a sluji o cauză bună, ci pentru a-și obloji intrigile, matrapazlîcurile, vanitățile, proiectele de parvenire proprii.

Alteori, solidaritatea „de grup“ e un mod de a camufla lipsa identității individuale. Cînd nu ai un profil bine definit, te recomanzi prin apartenența la o categorie. Carența eului se compensează prin supralicitarea unui „noi“ atotcuprinzător, în care te lași absorbit, pentru a te sustrage obligației de a avea un chip distinct.

Mai e și „solidaritatea“ derivată dintr-o dorință multiplu împărtășită de a participa la o „paranghelie“. Viermuiala comunitară (de stradă, de club, de stadion) devine hobby. „Vrem *fun!*“, „Te fac o Piața Universității?“, „Vii diseară la un marș de protest?“

Reflecțiile de mai sus nu vor, cu nici un chip, să relativizeze în vreun fel virtutea solidarității. Nici dreptul fiecărei generații de a-și lua distanță față de predecesori, nici panașul excentricilor îndrăgostiți de ornamente „tari“, nici nevoia de manifestare publică pe teme de interes comun. Vrem doar să consolidăm hotarul esențial, riguros și igienic dintre solidaritate și spirit gregar, dintre solidaritate și colectivism, dintre solidaritate și complicitate impură.

(apărut pe adevarul.ro, 30 iunie 2014)

■ ■ ■

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

United Colors of Bucharest

Toată lumea emite păreri despre criza refugiaților, în general, și despre invazia care pîndește România, în particular. Eu nu am nici o părere și refuz să expun vreuna: e mult prea complex, iar eu știu mult prea puține. Tot ce cred însă este că cel mai bun lucru pe care-l putem face în prezent este să nu facem mai mult rău. Iar pentru aceasta este util, mai cred eu, să ne uităm, măcar pentru început, la micile noastre realități înconjurătoare și la trecutul apropiat, căci el ne poate spune lucruri interesante. În acest sens, îmi permit să revin la o „pilulă“ scrisă în urmă cu peste cinci ani, pornind de la un studiu coordonat la SNSPA de colegul meu, Alfred Bulai. Atît.

În numărul anterior, a apărut o știre nebăgată în seamă despre „bananele din Ungaria“. Se referea, de fapt, la problema chinezilor din țara vecină – „banane“, pentru că au rămas galbeni la exterior, dar în interior s-au dat cu albii. Sînt vreo 11.000 legali, dar, probabil, în realitate, de vreo trei ori mai mulți. Ungurii par îngrijorați. Și devin xenofobi.

Asta mi-a adus aminte de faptul că Bucureștiul nu mai este nici el orașul comunist omogenizant, pornit pe calea construcției Omului Nou. Că a devenit și el o metropolă europeană, spațiu și de imigrare, nu doar capitala unei țări care emigrează spre alte zări de soare pline. Pe scurt, Bucureștiul este un spațiu urban ceva mai colorat cultural, etnic și confesional decît se pare că realizăm – și decît sîntem dispuși să ne gîndim.

Aceeași știre nebăgată în seamă amintea de faptul că noii imigranți din Ungaria sînt cam 2% din populația țării. Dacă rotunjim populația Bucureștiului la vreo două milioane și pe aceea a străinilor extra-europeni înregistrați oficial în 2009 (legali, dar și identificați ca ilegali) la cam 25.000, asta ne-ar da și nouă cam 1,25% din totalul populației capitalei. Puțin. Dintre aceștia, cei mai mulți sînt originari din Turcia și China, urmați apoi, în ordine (dacă îi lăsăm deoparte pe moldoveni), de Siria, Irak, Liban, Iran, Iordania și Vietnam. Dar sînt doar cei luați în evidența oficială și avem suficiente motive să credem că, în realitate, ei sînt mai mulți. La aceștia se adaugă apoi toți europenii, care circulă doar cu buletinul, și care sînt practic imposibil de înregistrat dacă nu cer domiciliu stabil și/sau cetățenie (datele oficiale înregistrează doar vreo 500 de persoane din această categorie, marea majoritate din state europene extra-comunitare precum Albania, Macedonia sau Ucraina, care au deci încă nevoie de pașaport). Putem să ajungem astfel ușor la vreo 5%, fără să luăm în considerare nici vechile comunități etnice stabile din București, nici comunitățile volante de expați (care au deja rețelele lor de socializare și locuri de întîlnire). Tot puțin, într-un fel, dar deja suficient de „colorat“!...

> *Bucureștiul nu mai este*
> *nici el orașul comunist omogenizant.*

Există apoi „coloratura“ confesională, de la mahomedani, care însumau 0,31% din populația capitalei în 2002, ajungînd în 2012 la 0,5% (erau 1% din populația țării în 1930), care au deja vreo cinci lăcașuri de cult și cîteva fundații și asociații pînă la o întreagă constelație de mișcări spiritualiste de gen New Age în plină proliferare (de la MISA la antroposofie, trecînd prin Kamala, Anahata și Sahaja yoga, Tai Chi, Falun Dafa și Chi Qong, Mokusho Zen și Budo-Zen – ba chiar și șamanism). Fără a-i uita, pentru o pată suplimentară de culoare, pe cei peste 700 de mormoni, în creștere lentă, dar sigură. Tot aici trebuie să-i menționăm și pe mai vechii – și mai noii – neo-protestanți, cu care sîntem deja obișnuiți, care sînt extrem de activi și bine organizați, și care au împînzit și capitala: 23.520 de practicanți înregistrați în 48 de lăcașuri de cult (datele de recensămînt indică un număr mai mic...).

În cu totul alt registru, regăsim această diversitate în farfuria restaurantelor bucureștene. Fără a pune la socoteală shaormăriile, mai mult sau mai puțin arabe, sau fast-food-urile, mai mult sau mai puțin universale, sunt peste 350 de restaurante cu specific etnic declarat. Cele mai numeroase sînt, în ordine, cele italienești (44%), urmate la distanță de cele franceze (10%), chinezești (8%), turcești (4%) și grecești (3%). Dacă grupăm diferitele bucătării arabo-mediteraneene, obținem o prezență de 9%, iar toate restaurantele asiatice, în afara celor chinezești, însumează 7% din ansamblul restaurantelor de profil din București; cele latino-americane nu reprezintă decît 2%. Restaurantele cu specific românesc s-au înmulțit și ele, dar e greu să le numeri, căci majoritatea combină bucătăria „internațională“ cu cea românească. Oricum le-ai număra însă, rămîn mult mai puține decît cele cu specific italian. Pe de altă parte, dacă te uiți peste oferta lor, vei găsi, în ordinea frecvenței, tot mici, tochitură, ciorbă țărănească sau de burtă, sarmale, ciolan afumat pe fasole și un soi sau altul de mămăligă. Totul stropit cu eterna și fascinanta pălincă, fără nici o urmă de culoare locală. Nu-i foarte variat!... Poate că diversitatea *lor* ne va ajuta să ne redescoperim și diversitatea *noastră*...

În orice caz, și privind lucrurile din perspectivă istorică, în perioada de glorie a Bucureștiului interbelic minoritățile etnice reprezentau peste 19% din populația capitalei. La sfîrșitul comunismului, ele nu mai cumulau decît 2%, iar acum, conform recensămîntului, au ajuns pe la 3%. O pată de culoare, ce-i drept, dar Bucureștiul de azi este încă mult mai puțin „multicultural“ decît cel interbelic, care a rămas referința noastră identitară...

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Fascinația diferenței. Anii de ucenicie ai unui antropolog, *Editura Trei, București, 2014.*

■ ■ ■

Valeriu NICOLAE

rătăcit în **Euro**-Narnia

Revelaţiile mîrlanilor din noi

M-am întâlnit cu Traian Băsescu de trei ori. Într-una dintre întîlniri ne-a explicat celor de faţă că „ţiganii se recunosc uşor – au palmele galbene cum le are Năstase". M-am gîndit că e tare de tot să ne spună asta şi că am avea nevoie de ceva mai mulţi specialişti ca domnu' preşedinte, mai ales că, la recensămînt, întotdeauna dă mai puţini „ţigani" la numărătoare decît estimările. Apoi m-am gîndit dacă şăfu' a verificat-o şi pe doamna Udrea. Am ezitat să întreb asta, cîteodată mă loveşte politeţea în momentul cel mai nepotrivit. Domnul Baconschi – bruneţel, cu palmele cam gălbioare, care stătea chiar lîngă preşedinte – sigur fusese testat şi dovedit din vîna de dac şi roman ortodox. Cine ştie, se poate să fi fost angajat ca o măsură de discriminare pozitivă (daco-romanii ortodocşi sînt rari), avînd în vedere gafele pe care acesta avea să le facă mai tîrziu.

L-am judecat dur pe preşedintele României în momentul în care a ieşit în presă povestea cu „ţiganca împuţită". Cîteva sute de opozanţi ai lui Băsescu (pe atunci era cooleanu' să fii pro-Băsescu) şi activişti pentru drepturile omului, inclusiv eu, am „urlat" pe e-mail şi pe reţelele de socializare că ar trebui să venim în faţa Cotroceniului să protestăm. M-am dus. Ploua un pic. A fost mai multă presă în căutare de scandal decît activişti. Am fost, în total, opt. Se pare că prejudecata că doar nouă, romilor, ne-ar fi teamă de apă e aplicabilă şi unei bune părţi a activiştilor hipsteri.

Venind acasă, m-am gîndit – pentru prima dată – că poate îl judec prea dur pe Traian Băsescu. Că poate mă grăbesc în a pune etichete de rasişti unor politicieni care într-adevăr au idei preconcepute, spun sau scriu tîmpenii evidente şi că, în schimb, sînt mult prea drăguţ cu corupţia şi ipocrizia din sînul unei bune părţi a societăţii civile, prieteni de-ai mei.

Mi-am amintit de nemţoaicele care zîmbeau cu gura pînă la urechi uitîndu-se la mine jucînd baschet. Am fost convins că le plăceam – jucam baschet bine, eram singurul care nu părea lovit de hepatită de pe teren (desigur, cu excepţia palmelor), credeam că sînt şi foarte deşteptuţ şi, cumva, că asta era evident.

Faptul că atracţia venea de la purtarea celor mai frumoşi chiloţi-boxeri pe care îi aveam (luaţi din tîrgul de haine vechi din Craiova) ca pantaloni scurţi, aşa cum o făcusem pentru cîţiva ani în Craiova împreună cu alţi jucători şmecheri, mi-a trecut prin cap doar cîţiva ani mai tîrziu, cînd am priceput la ce folosesc boxerii…

Poate mă grăbesc în a pune etichete de rasişti unor politicieni care într-adevăr au idei preconcepute.

Am fost un cretin de mult prea multe ori ca să nu îmi dau seama – e drept, cu greu – că aplic standarde duble. Că ar trebui să fiu la fel de deschis la ideea că cei din jurul meu ar putea să înveţe şi să încerce să fie mai buni, pe cît sînt de drăguţ şi iertător cu propriile idioţenii sau cu cele ale amicilor mei.

Prima mea călătorie cu avionul a fost traumatizantă. Era pe la începutul anilor '90. Mama mi-a pregătit cozonaci, nişte sandwich-uri cu carne de porc, carne cu grăsime la borcan, nişte jumări şi două pîini, toate în nişte pungi şucare din plastic, cu tipe sexy. Drumul pînă la Bucureşti a fost normal. În Bucureşti au început să apară problemele, după ce am ajuns, cu chiu, cu vai, la aeroport. Aveam toată averea familiei asupra mea, în total 76 de mărci, pe care le ţineam într-un buzunar ascuns făcut de mama în chiloţi. Nu se ştie niciodată cum te pot fura nemţii. O sticlă de apă în aeroport era în jur de trei mărci. Să şi mănînc ceva m-ar fi costat vreo zece mărci.

În avion am stat între o doamnă elegantă şi un domn, am crezut, neamţ. Nu am vrut să primesc mîncarea servită de stewardese. M-am gîndit că probabil o să fie mai scumpă decît în aeroport. Nici apă sau suc nu am luat, din aceleaşi considerente. Din pungile care deja arătau murdare şi erau soioase mi-am scos cozonacul şi sandwich-urile ambalate în hîrtie de ziar – şi ele pline de unsoare. Un sandwich a căzut pe doamna de lîngă mine. Apă am băut din sticla mea – a fost stătută, dar măcar era gratis. Am fost convins că am făcut ditamai economia.

M-am surprins, acum cîţiva ani, strîmbîndu-mă dezgustat la un tip brunet care mirosea a transpiraţie, mînca o chestie greţoasă şi vorbea tare la telefon lîngă mine în avionul care se pregătea să plece. Şi mi-am amintit că doamna elegantă de lîngă mine a zîmbit, mi-a dat sandwich-ul soios care îi aterizase în poală şi mi-a urat poftă bună. Domnul pe care îl credeam neamţ avea un rînjet dezgustat şi era îngrămădit lîngă geam, ca şi cum aş fi avut rîie. A înjurat cînd nu am ştiut cum să-mi desfac centura. Era român.

M-a şocat că, deşi trecuseră 15 ani, eu eram brusc în rolul „neamţului". Am vorbit cu cel de lîngă mine. Era într-adevăr pentru prima oară într-un avion şi plecase la muncă, în construcţii, în Germania. Era speriat de ceea ce urma să i se întîmple. Am încercat să îl liniştesc.

Cred că fiecare dintre noi sîntem într-o continuă schimbare. Conştient sau nu, ceea ce ni se întîmplă, ceea ce citim, ceea ce auzim, cei cu care interacţionăm, toate ne fac să ne schimbăm. Dacă e în bine sau în rău – în cele mai multe cazuri, depinde de sistemul de valori al fiecăruia.

Traian Băsescu şi-a cerut scuze public pentru deportarea la Bug şi pentru Holocaust. Nu ştiu dacă a făcut-o pentru că a avut revelaţia mîrlanului pe care l-am descoperit adesea şi în mine sau a fost un gest simbolic. Dar prefer să cred prima variantă.

Nu cred asta pentru că îmi place Traian Băsescu (nu îmi place) sau pentru că aş fi un om bun. E o chestie mult mai pragmatică – sper ca şi alţii, care s-au lovit vreodată de mîrlănia mea, să gîndească că am încercat să mă schimb nu pentru a cîştiga ceva, ci pur şi simplu pentru că am mai învăţat dintr-o tîmpenie.

***Valeriu Nicolae** este activist pentru drepturile omului şi fondator al Policy Center for Roma and Minorities.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Cine e refugiatul sirian?

Trăiesc într-o ţară fără mare tradiţie în a primi oameni la ananghie, veniţi din alte ţări, alte culturi. Comuniştii din Chile şi Grecia de acum juma' de secol nu se pun. Erau cu ordin de la partid. Acum e provocarea cea mare. De aceea, ţara în care trăiesc s-a umplut brusc de pricepuţi în lumea arabă. Eu nu fac parte din categoria asta. Cu greu deosebesc şiiţii de sunniţi. Atîta ştiu: că se urăsc de moarte şi se mai omoară între ei, la intervale relativ regulate. Am auzit şi eu, ca tot omul, de ISIS şi Al-Qaeda. Ştiu cam ce vor: să aplice reguli dure, inspirate din Coranul interpretat de cîte un imam luat de cap. Dacă li se pune în cale cîte un occidental, îi retează gîtlejul, avînd grijă să filmeze momentul. În rest, în lipsă de americani sau europeni, masacrează pe bandă rulantă conaţionali care au ghinionul să nu fie pe linia interpretării Coranului, citit de imamul lor luat de cap. Că asta e la ei: orice imam citeşte cartea verde după cum vrea el. În cazul în care e dăruit cu oarece şarm şi dar al convingerii şi mai amestecă meşteşugit un discurs anti-Vest pe ici, pe colo, gata şi Jihadul!

Am înşirat şabloane despre musulmani pe care le poţi asculta la TV, în interpretarea proaspeţilor experţi în lumea arabă sau le poţi citi pe net, cu ghiotura. Evident, de cînd cu criza refugiaţilor, fugarul standard este, în principiu, un soi de terorist infiltrat, care poate aduce boli exotice în ţară, care nu va pune osul la muncă şi care de-abia aşteaptă să ne cotropească cu obiceiurile lui musulmane, atît de străine nouă, menite să ne piarză de identitatea milenară.

Am fost curios. Am clicăit pe Wikipedia (atît m-a dus capul), să aflu ce e aia refugiat sirian. Căci din Siria vin majoritatea. Şi am aflat că refugiatul sirian poate fi creştin. Două milioane şi jumătate din 17 milioane de locuitori ai Siriei sînt creştini. Cam o cincime. Ce credeţi? Nu cumva de frica ISIS-ului fug, în primul rînd, creştinii? S-ar putea, deci, ca proporţia de creştini între refugiaţi să fie mai mare de o cincime. Pică şablonul cu musulmanul însetat de sînge ortodox. Mai departe… Or fi şiiţi sau sunniţi? Păi, pare-se că ăia mai expuşi decapitării fără filmare (am stabilit că onorul filmării îl au mai degrabă occidentalii) ar fi alawiţii. O sectă majoritar trăitoare în Siria. Din care face parte familia Assad. Nu sînt majoritari în ţară, dar se pare că au constituit elita administrativă. Unele statistici spun că, de cînd cu războiul civil, mai bine de o treime dintre victime erau alawiţi. E foarte plauzibil să fie mulţi dintre ei în valurile care asaltează acum Europa. De ce? Păi, sînt ţintele preferate ale tuturor celor care luptă în Siria, acum. Terorişti potenţiali? Nici poveste! Fug să îşi salveze viaţa, pur şi simplu. Marea lor majoritate au o educaţie foarte bună şi au ocupat funcţii în stat.

Ce fel de om mai poate fi refugiatul? Păi, Wikipedia zice că ar putea fi kurd. Oamenii ăştia, atunci cînd au ceva de spus în Europa, o fac mai degrabă ca ONG-urile. Cu pancarte. Refugiatul sirian poate fi şi armean. Aici, România are ceva experienţă, de prin interbelic. Nu ştiu vreun atac terorist armenesc împotriva românilor.

Totuşi, e posibil să fie infiltraţi experţi în bombe printre refugiaţi? Bineînţeles. Am o singură dilemă: dacă aş fi terorist, antrenat cu chiu, cu vai să prepar explozibilul, să mă strecor pînă la o ţintă relevantă, să fac cît mai mult rău putrezilor de europeni, aş risca să mă urc într-o bărcuţă de trei lei, în pericol să se ducă la fund prin Mediterana? M-aş chinui să dorm pe cîmpuri şi prin gări? Nenorociţii de la *Charlie Hebdo* erau născuţi în Franţa. Cei din 11 septembrie îşi făcuseră facultatea la Hamburg. Se pare că oferta de căpiaţi născuţi în Anglia, Franţa, Germania, Spania sau America ar fi mai mare decît cererea.

Am terminat cu Wikipedia. M-am întors la YahooNews. Prima ştire: 12 tancuri ruseşti de ultimă generaţie păzesc un aeroport militar nou-nouţ, construit de armata rusească, în sprijinul lui Assad. Ar trebui să reapară la TV experţii în Rusia. Din ăştia avem o grămadă, de cînd cu Ucraina. Şi vor face cumul de funcţii şi analiză, deoarece ei sigur se pricep şi la refugiaţii din Siria.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

---

un sport la Răsărit

Orice echipă din Liga 1 care îşi face avînt la titlu e pocnită imediat de grave probleme financiare. Să fie blestemul Stelei?

Nu că ar fi nevoie. Oamenii se ocupă temeinic să-şi sape gropile de îndată ce scot capul din pămînt. La noi s-a inventat decesul înainte de naştere, căderea înainte de înălţare. Rînd pe rînd, Vaslui, Timişoara, Pandurii, ASA sau Astra au căpătat numele de banc Avîntul Prăbuşirea. Opacitatea investiţiilor şi a bugetelor a contrastat mereu, în cazurile lor, cu ambiţiile afişate. În felul ăsta au cîştigat doar campionate ale vorbelor de care nu-şi mai aduce aminte nimeni. Ba de cîte unele, da. „Decît să-l plătesc pe cutare jucător mai bine dau foc la bani!", spunea un celebru patron al unei faimoase dispărute. De fapt, şi-a dat foc la propria valiză. Şi măcar dacă ar fi fost plină de bani… Concluzia e dură, dar simplă: imensa majoritate a cluburilor din România nu vor cu adevărat performanţă, ci numai un soi de abureală care să ia ochii, rezolvarea unor probleme locale şi eventual, vezi acţiunile DNA, un circuit de du-te-vino al banilor. Ca să poţi obţine rezultate îţi trebuie structuri moderne, mobile şi inventive pentru a atrage investiţii şi a construi pasiune. Echipa aşa-zisului cel mai bogat român, Astra, a chiuit a titlu crezînd că va pune mîna, după o succesiune de mici miracole, pe banii UEFA, dar de cînd n-a mai ajuns la ei se tînguie a faliment. Deci planul de business era un fel de 6 din 49. Iată cum Steaua, cu un munte de necazuri pe cap şi o sumedenie de prostii la activ, rămîne, din inerţie, în cărţi. Cursa aceasta e, se pare, nu despre cine termină primul, ci despre cine o termină.

Radu NAUM

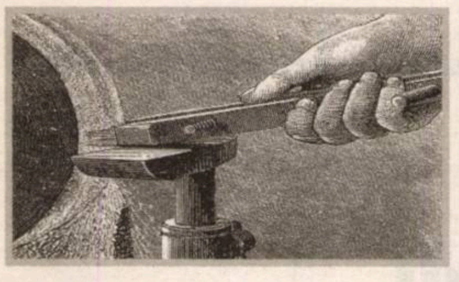

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Bravo, România, pentru splendida ta izolare!

Felicitări, România! De la criza politică din 2012 încoace nu te-ai mai văzut atît de izolată între partenerii tăi europeni. Şi nici măcar nu se mai poate invoca acum drept pretext intensitatea bătăliei politice interne! În spinoasa criză europeană a refugiaţilor, România s-a trezit pe aceeaşi poziţie inflexibilă cu Slovacia lui Robert Fico. O pereche amintind, trist, de o alta, de la începutul anilor '90: Iliescu-Meciar, adică două relicve comuniste într-o Europă Centrală altminteri grăbită să facă paşii spre Occident.

Şi iată azi, după două decenii, România (da, da, România germanului Iohannis!) dansînd cu aceeaşi Slovacie, de data asta pe terenul intoleranţei şi al izolaţionismului, pe o muzică amintind mai degrabă de extrema dreaptă. Aceasta s-a văzut clar la precedentul Consiliu JAI, în care Polonia şi Cehia şi-au nuanţat poziţiile (situaţia Ungariei iese din discuţie, fiind una specială), Slovacia rămînînd, cu România, pe linia dură.

De data aceasta, avem toate şansele să rămînem să dansăm singuri. La ora cînd acest articol pleacă spre redacţia revistei, miniştrii de Externe din Grupul de la Vişegrad (din care face parte şi Slovacia), plus Letonia, îşi negociază poziţia cu reprezentantul preşedinţiei luxemburgheze. România e cam pe nicăieri.

Dar cu ce a greşit, de fapt, România?

Nu, nu a greşit respingînd cotele obligatorii. A greşit cantonîndu-se într-o poziţie rigidă, cînd pînă şi pentru un spectator neavizat era clar că nu avea nici o şansă de a menţine nivelul de 1785 de refugiaţi, dată fiind amplificarea crizei. Pur şi simplu, România a sfîrşit prin a-şi pierde orice urmă de credibilitate şi chiar a devenit ridicolă cu tonul ei marţial.

România şi-a tăiat singură şansa de a negocia. A recunoscut-o, indirect, chiar preşedintele Iohannis, atunci cînd a prevenit naţiunea că „am putea fi obligaţi de UE“ să acceptăm un număr mai mare de refugiaţi – ceea ce era clar de la bun început. Problema este doar că membrii nu pot fi „obligaţi“ de către organizaţia din care fac parte. Ei îşi pot negocia o poziţie, de comun acord cu partenerii. Sau pot accepta cu capul în jos ceea ce alţii decid. România a ales a doua variantă.

Dar ce să fi negociat România? Ei bine, nu despre cifre este vorba neapărat, atunci cînd valurile de refugiaţi care bat la porţile Europei depăşesc oricum toate previziunile şi cînd ştim sigur că fenomenul va fi de durată. Prin amploare şi consecinţe, criza aceasta depăşeşte cam tot ce s-a văzut pînă acum în materie de migranţi. Era de negociat răspunsul comun la provocare.

Unii aleg să ridice ziduri şi să arunce pisica în curtea vecinilor, aşa cum este cazul Ungariei. Aceasta tensionează nu doar regiunea şi aşa frămîntată a Balcanilor, dar ameninţă să ridice la cote nemaivăzute conflictul civilizaţional dintre Occident (din care şi noi facem parte) şi islamul radical. Pînă la urmă, dacă îi primeşti pe aceşti oameni cu armata şi cu gaze lacrimogene nu faci decît să-i arunci de-a valma în braţele imamilor radicali pentru care orice creştin e un duşman nedemn de viaţă.

O altă abordare a crizei este cea a rezilienţei, prin absorbirea treptată a tensiunilor. E complicat şi costă, nu doar în plan financiar. Dar, pînă la sfîrşit, exact aceasta va putea lovi în inima propagandei fundamentaliste – cînd toţi vor vedea că musulmanii fug de-ai lor, care dau cu gaze de luptă, taie capete şi ţin oameni în sclavie, pentru a găsi adăpost tocmai la „necredincios“.

Revenind la România, nu doar că nu ne-am arătat dispuşi la un efort care să fi reprezentat măcar o cîtime din cît îşi asumă Germania, de exemplu. Dar nici măcar nu ne-am pus la dispoziţia partenerilor europeni legăturile bune de care încă dispunem în Orient. Nu ne-am asumat un rol activ în acea regiune unde, să recunoaştem, România şi românii sînt bine priviţi, spre deosebire de alţi occidentali. România a preferat să bage capul în nisip crezînd că valul va trece. N-am discutat despre ce putem face, am spus de la început ce nu putem şi cu asta, basta.

Mesajul pentru partenerii noştri a fost clar: România nu a depăşit, nici măcar la nivelul elitelor ei politice, concepţia utilitară a „Europei Moş Crăciun“. Vedem în continuare Europa ca pe o vacă de muls, fie că este vorba despre românii care migrează în căutarea unei vieţi mai bune, fie că vorbim de-a dreptul despre bani peşin – atîta cît sîntem în stare să mulgem din fondurile puse la dispoziţie de Bruxelles. Rămînem, chiar şi la nivelul elitelor politice, departe de Europa valorilor. Credem că ni se cuvin doar beneficii, dar nu vrem să ne asumăm şi responsabilităţi.

Puteau liderii noştri să explice naţiunii că este momentul unui efort, inclusiv un efort integrator, pentru a răspunde unei crize care ne priveşte pe toţi europenii în egală măsură?

Puteau, desigur, dacă s-ar fi sprijinit pe terenul tare al angajamentului lor european. Doar că sub picioarele lor nu se găsea teren tare, ci o masă păstoasă de incoerenţe şi meschine reflexe electoraliste. Pe un asemenea teren nu te poţi ridica. Într-un asemenea teren te afunzi.

Şi iată-i pe liderii României coborîţi undeva la nivelul spiritului gregar de pe reţelele de socializare, dînd indirect apă la moară celor mai josnice porniri ale intoleranţei, alimentînd, probabil fără să-şi dea seama, cele mai stupide teorii ale conspiraţiei.

E greu de crezut că sînt conştienţi de urmări. E cazul, deci, să le-o spunem. S-au asigurat de revolta, tăcută sau manifestă, a României intolerante, a României cu braţul gros şi cu tricouri negre, atunci cînd – „obligaţi“, vezi bine... – vor transpune pe teren deciziile europene. Şi şi-au îndepărtat România cealaltă, pentru care Europa este şi o sumă de valori, nu doar cucoana bună să-i subtilizezi bijuteriile.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de programe la RFI România şi TVR.*

■ ■ ■

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Europarlamentarii români nu mai au nici o legătură cu România

N-ar trebui să ne mire: cei pe care nu i-a votat mai nimeni îi reprezintă fix pe cei care i-au votat. Nu ştiu dacă vă amintiţi ziua alegerilor europarlamentare de la noi. Cum care alegeri europarlamentare? Oricare dintre cele trei pe care le-am organizat de cînd sîntem în UE: în 2007, în 2009 şi în 2014. Nu vi le mai amintiţi, nu? Adevărul este că nu-i nici o pagubă dacă nu vi le amintiţi. Niciodată aceste alegeri nu au convins măcar o treime dintre alegătorii noştri că merită efortul: în 2007 au venit la urne 29,46%; în 2009 au răspuns răcnetului euroelectoral al partidelor noastre 27,67% din cetăţeni; iar în 2014, daţi în clocot de politica internă mai intensă ca niciodată, abia 32,24 % din alegători au mers la vot. De fiecare dată, am plîns cu toţii, cor de bocitoare civice şi de moralişti de directivă europeană, că poporul nu e interesat de problemele Europei. Ne-am mîngîiat cu gîndul că peste tot în Europa e aşa, deşi în foarte puţine ţări dezinteresul e chiar atît de mare. Şi ne-am obligat să luminăm naţia, ca să priceapă şi ea cît este de important să avem şi noi reprezentanţii noştri în Parlamentul European. N-am putut-o face, printre altele, şi pentru că bîlciul politic intern e atît de zgomotos, încît greu se mai poate auzi şi altceva. Acum, însă, avem ocazia! Acum, Uniunea Europeană, cu tot cu biata de România de la marginea ei, se află în faţa celei mai mari provocări de la înfiinţare, din 1993. Oricît ar fi de scandalagii politicienii de pe Dîmboviţa, vuietul e suficient de mare prin toată Europa încît scandalul lor să pară o chiţăială minoră. Refugiul/invazia care s-a pornit spre Europa pune probleme mult prea grave şi este, pe bună dreptate, mult prea înspăimîntător ca să poată fi ignorat, fie şi de cel mai dezinteresat locuitor al continentului. Acum, ochii ceţoşi ai votantului român stau pe ecranul televizorului chiar şi atunci cînd se dau ştiri despre Europa. Şi ce vede votantul acolo?

În Parlamentul European a ajuns, în plină dispută a cotelor obligatorii de refugiaţi distribuite de la Bruxelles, indiferent de ce şi cît ar putea să ducă fiecare ţară în parte, un proiect de rezoluţie care consacră rolul Comisiei Europene în această criză. În esenţă, rezoluţia cere un mecanism permanent de distribuire a refugiaţilor între toate ţările UE, după cote obligatorii determinate de Comisie. Exact ceea ce liderii politici români, într-un unison neverosimil aproape pentru România, contestă. Soluţia nu poate fi aceea a „cotelor obligatorii“, se zice de la Bucureşti, marcînd o diferenţă de vederi faţă de Comisia Europeană. Aşa o fi la Bucureşti, dar românul ajuns europarlamentar la Bruxelles/Strasbourg vede altfel lumea. Din 32 de europarlamentari români, 22 au votat cu Comisia, 8 s-au abţinut şi doar 2 au votat cu punctul de vedere românesc. După părerea mea, această rezoluţie este, în literă şi în spirit, o eroare istorică. Aşadar, Comisia Europeană deschide ghişeu de refugiaţi 24/7. Asta ca să fim siguri că facem tot ce putem pentru ca şi alte valuri de refugiaţi de prin toată lumea asta nefericită să se simtă atrase să o ia spre Europa. Aici îi primim oricum, e deschis non-stop şi îi distribuim prin continent.

Sigur că ideea mecanismelor permanente este, întotdeauna, a birocraţilor, care îşi mai lărgesc astfel schemele de personal şi de salarizare, iar europarlamentarii sînt, se ştie, foarte respectuoşi cu eurobirocraţii, că de pe urma lor există ei, de fapt. Dacă e cazul, voi explica altădată cum se face că, la nivel european, parlamentarii depind de funcţionarii bruxellezi ca nişte copilaşi de mamele lor, răsturnînd orice iluzie am avea despre suveranitatea şi puternicia aleşilor într-o democraţie. Revin, totuşi, la rezoluţia votată zdrobitor de europarlamentarii români împotriva deciziei liderilor politici români. Foarte bine, vor spune unii. Ei sînt parlamentarii Europei, aşa că Europa trebuie să fie în sufletul lor. N-aş avea nimic împotrivă, pentru că numai bine poate face României cineva cu Europa-n suflet. Problema este că, pentru ei, Europa este altceva decît am crede. Pentru aceşti europarlamentari, Europa este Comisia Europeană, bipartizană, cum se ştie, şi Parlamentul lor – atît. Europa aceea pe care o ştim noi, a catedralelor şi a lui Bach, Europa marilor culturi, Europa modernităţii tolerante şi chiar decadente, Europa ca identitate, tradiţie şi spirit, Europa pe care trebuie să o apere ei nu există pe radarul lor zilnic. E la muzeu şi în cărţile de vacanţă. În timpul serviciului lor, Europa e Juncker. Şi dacă Juncker greşeşte? Nu, Juncker nu greşeşte. El e Europa.

Naiv, am crezut că pot avea un dialog cu unul dintre europarlamentarii noştri pe această temă. L-am întrebat de ce a votat pentru rezoluţia „cotelor obligatorii“ şi mi-a dat un răspuns năucitor: numai extremiştii şi europarlamentarii care ascultă ca nişte căţei de guvernele lor au votat împotrivă. El, mi-a spus, are conştiinţă. Adică, îmi spunea el mie, de fapt, respectabilitatea lui în ochii majorităţii europarlamentarilor i-a determinat votul. Omul nu a stat să se gîndească ce-o fi bine, ce-o fi rău pentru Europa. El a văzut cum votează „extremiştii“ şi a decis că nu poate decît să voteze invers. Totodată, m-a avertizat că, dacă sînt împotriva rezoluţiei, mă alătur extremiştilor. L-am întrebat dacă a existat vreo dezbatere sau vreun raport pe tema islamizării Europei înainte de vot. Mi-a spus că nu. L-am întrebat dacă, în dezbateri, membrii Parlamentului European, grupurile lor politice, în fine, cineva, oricine a abordat chestiunea acestui val de refugiaţi în termenii ciocnirii dintre culturi şi dacă există vreo evaluare în acest sens. Mi-a spus că nu. L-am întrebat dacă s-au gîndit că această rezoluţie ar putea atrage încă şi mai mulţi migranţi. Iarăşi, răspuns negativ. În fine, am înţeles din discuţie că nici vreo consultare cu alegătorii săi nu a avut în prealabil. I-a fost suficientă o altă rezoluţie a grupului său politic.

Pot să vă declar de pe acum că nu mă mai prindeţi la urnele euroalegerilor! Am decis şi eu să mă alătur majorităţii de două treimi dintre alegători, adică celor care nu dau doi bani pe alegerile lor.

***Sever Voinescu** este avocat şi publicist.*

■ ■ ■

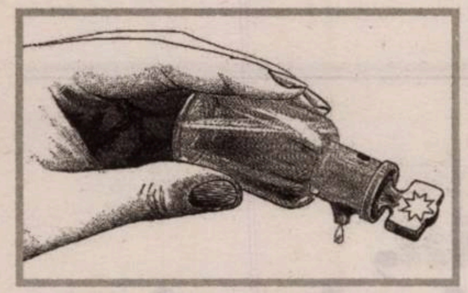

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Goange şi gongi

Nu observasem pînă de curînd forma *gongi,* care pare a fi destul de frecventă, prezentă în interviuri şi articole, folosită de vorbitori care nu simt nevoia să o explice, presupunînd deci că este normală şi general cunoscută. E drept, cuvîntul *goangă* e cuprins de multă vreme în dicţionare (încă din *Lexiconul de la Buda,* din 1825), în cele recente primind precizarea apartenenţei la registrul popular; singura formă de plural indicată este, totuşi, *goange*. Pluralul *gongi,* care pare să se fi răspîndit mai mult în ultimul timp, reflectă una dintre cele mai cunoscute variaţii morfologice ale limbajului popular, cea care a produs formele *îngheţăţi, ciocolăţi, căşi* etc.: înlocuirea terminaţiei de plural *-e* cu *-i*. Forma *gongi* se întîlneşte, în ştiri şi reportaje, în intervenţiile citate ale unor martori: „«Într-adevăr, *gongile* apar, dar în special în locurile unde nu este curăţenie. *Gongile* nu trag la pîine, ci la resturi foarte mici, la firimituri», a declarat Preda" *(Adevărul,* 27.10.2009); „«Băi care nu sînt curăţate, apa nu merge la toalete, *gongi* merg prin saloane, eu cînd am fost cu fata internată o păzeam noaptea să nu urce *gongile* pe ea», spune o pacientă" (Digi24, 17.09.2015) – dar este şi preluată de jurnalişti, în titluri menite să capteze atenţia: „Craiova: Bolnavii de la Spitalul Judeţean consumă mîncare cu *gongi (Adevărul,* 27.10.2009); „SCANDALOS. Salon de mare spital în care se plimbă GONGILE pe pereţi. IMAGINI ŞOCANTE" *(Evenimentul zilei,* 15.12.2014). Evident, continuă să circule şi pluralul vechi, recomandat: „Vînătorii de *goange* de la Protecţia Plantelor, chemaţi să igienizeze SJU Vâlcea" *(Vocea Vâlcii,* 19.01.2014).

Substantivul *goangă* este folosit şi azi, ca şi acum un secol, mai ales în sudul ţării (în special în Oltenia), în Banat şi Transilvania; aceeaşi arie dialectală era indicată de Dicţionarul limbii române (DA), din 1934. Sensul cuvîntului nu e lipsit de surprize: în primul rînd, aşa cum se întîmplă adesea în terminologia populară botanică sau zoologică, are o oarecare instabilitate, putînd desemna fie o specie, fie mai multe: este fie termen generic pentru insecte, fie denumire pentru gîndaci, ba chiar în mod special pentru gîndacii de bucătărie. Sensul generic este descris de Simion Florea Marian, care îşi începea cartea *Insectele în limba, credinţele şi obiceiurile românilor* (1903) cu observaţia că „limba română are mai multe cuvinte cu înţelesul de *insect*, şi anume: *boangă, borză, gîndac, gînganie, gîngolie, gîză, găzoabă, goangă, grîngoaşă şi gujulie*" (p. V). În graiurile populare, aceşti termeni grupează referenţi destul de diferiţi de cei ai clasificărilor ştiinţifice: *gîndac* nu denumeşte doar coleoptere, ci şi insectele în genere, omizile, în mod particular viermii de mătase, iar în unele zone şoarecii sau chiar şerpii. Categoria conceptuală implicită ar fi ceva de genul „vietate nedorită în gospodărie, care mişună sau se tîrăşte". *Goangă* a suferit şi o evoluţie semantică specială, care a condus la apariţia sensului „glumă, păcăleală, lucru neserios, fals", înregistrat de dicţionare mai ales în unele expresii – *„a spune goange* = a spune fleacuri, minciuni"; *„a se ţine de goange* = a fi neserios, a face farse, glume (nepotrivite)" (DEX) – şi frecvent în stilul colocvial: „n-am fost niciodată adeptul acestor scuze, care mi se par ridicole. Că a greşit arbitrul, că terenul a fost un cîmp de cartofi sau că nu s-a prins perioada maximă a mareei oceanului planetar. Astea-s nişte *goange*" (gsp.ro).

Stîrpim gongile,
dar ne ţinem de goange.

Originea termenului *goangă* nu este certă, fiind sugerată doar printr-o formulă la care se recurge în lipsă de ceva mai bun – „probabil origine onomatopeică". Nu este lămurită nici trecerea de la sensul „insectă" la sensul „păcăleală". În acest caz, mi se pare foarte probabil ca schimbarea semantică să se fi produs pornind de la utilizările termenului *goangă* pentru a evoca (la fel ca şi *gogoriţa)* o fiinţă malefică, nedefinită, cu scopul de a-i speria pe copii. Pare destul de normal ca insectele nedorite să devină şi sperietoare pentru copii – şi la fel de normal este ca ameninţările părinteşti să fie ulterior reinterpretate ca păcăleli şi glume. Ar fi cîteva indicii în acest sens: într-o schiţă a lui Th. D. Speranţia („Goanga", în *Pentru copii,* supliment al ziarului *Adevărul* din 14.04.1903), este pusă în scenă o situaţie în care bunica îşi avertizează nepotul să nu pună mîna pe călimară: „Ba să n-o atingi de loc, că atunci iese o *goangă*...". În *Glosarul regional Argeş* (1967) al lui D. Udrescu e înregistrată forma *goagă* „fiinţă închipuită, monstru", invocată exact pentru a-i speria pe copii: „Vine *goga* (sau *goagele, gogile)* şi te pupă, dacă ieşi afară!". Formula versificată folosită într-un fel de joc cu copiii mici – „vine *goanga* pe perete şi te prinde de ureche" – este cunoscută, cred, de toată lumea, în diverse variante. *Goangă* este şi denumirea unui motiv decorativ pe ouăle de Paşte („goanga cu trei capete"); desenele stilizate reproduse în C. Rădulescu-Codin, *Literatură, tradiţii şi obiceiuri din Corbii-Muşcelului* (1929) sugerează ceva nedefinit, între omidă şi balaur.

Revenind la pluralul *gongi,* nu este exclus ca acesta să indice şi un început de specializare semantică: stîrpim *gongile,* dar ne ţinem de *goange*.

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor", 2010).*

■ ■ ■

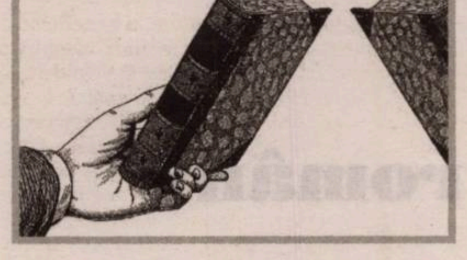

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

Din nou

Din nou, plagiatul. *Cartaginem esse delendam.* Plagiatul trebuie distrus. Unii, cu voce tremurată, îl proclamă plaga naţiunii. Alţii, pe la colţuri, chicotesc pe seama naivităţii unor profesoraşi, care, zic ei, vor să se bage în seamă. Iar alţii ridică din umeri, întrebîndu-se ce-o mai fi şi cu nacafaua asta. Pe toţi însă îi reuneşte dorinţa de a vedea acest subiect scos de pe tapet: unii, din indignare, alţii, de teamă, alţii pur şi simplu din plictiseală.

Dar pînă acolo mai e, din păcate, cale lungă. Pentru că el, plagiatul, dat afară pe uşă, se reîntoarce pe fereastră. Şi aşa, uruiala continuă, spre, sperăm, însănătoşirea naţiunii, amuţirea chicotelilior şi instaurarea binemeritatului plictis al normalităţii.

Îmi cer din capul locului iertare dacă, în cele ce urmează, constrîns de împrejurări, voi da glas şi unor truisme invocate frecvent, dar fără prea mare efect şi sper măcar că acest lucru nu mă va pune pe mine însumi sub delictul infamant pe care îl discut.

Avem, pentru cine nu ştia deja, şi o definiţie formală, legală, a plagiatului, care, în OG nr. 28/2011, sună astfel: „expunerea într-o operă scrisă sau o comunicare orală, inclusiv în format electronic, a unor texte, expresii, idei, demonstraţii, date, ipoteze, teorii, rezultate ori metode ştiinţifice extrase din opere scrise, inclusiv în format electronic, ale altor autori, fără a menţiona acest lucru şi fără a face trimitere la sursele originale". O definiţie „generoasă" în privinţa ariei de acoperire – se propune acum extinderea acesteia şi pentru „ilustraţii, fotografii, scheme" şi probabil lista ar putea fi prelungită –, dar, strict legal vorbind, inoperantă: cum să demonstrezi actul „extragerii" acestora de către cel incriminat? Organizînd un flagrant cu camera ascunsă în timp ce acesta îşi compune opera?

Din punctul meu de vedere, ar trebui distinse net cele două faţete ale plagiatului: una ce ţine de legislaţia drepturilor de autor şi care are în vedere posibilul prejudiciu, moral şi/sau material, pe care preluarea ilicită din diverse surse îl poate cauza autorilor acestora, alta, proprie sistemului de educaţie şi deontologiei cercetării ştiinţifice, care are un caracter etic, nu juridic. Sper să nu apuc vremurile în care aş fi nevoit să fac googăleala de rutină, verificînd referate, lucrări de licenţă, de grad, de master sau de doctorat care mi se par suspecte, cu avocatul lîngă mine.

Cele două faţete ale plagiatului:
una juridică şi una etică.

Şi mă nelinişteşte profund modul în care persoane simandicoase, oficiale, jonglează nonşalant între paliere. Eticul, stimabili apologeţi ai „statului de drept" acolo unde nu e cazul, e o componentă la fel de importantă a stării de sănătate a unei societăţi ca şi juridicul, iar misiunea de a-i conserva vigoarea între concetăţeni revine, în primul rînd, educaţiei. Simţul dreptăţii precedă actul legiferant. Iar probitatea, cinstea, corectitudinea, demnitatea, onoarea şi toate celelalte nu se judecă doar după cum ai sau nu cazier penal.

Înapoi la text. Este plagiatul, ca încălcare a unei norme deontologice, demonstrabil? De către cine şi cu ce mijloace?

Cînd este vorba despre un plagiat „textual" sau „literal", orice ins care ştie să citească îl poate detecta. Este vorba despre detectarea ariei de coincidenţă între o presupusă sursă şi presupusul debitor. De numărare de semne, rînduri, paragrafe, pagini.

Cînd ajungem însă la interpretarea numărătorii, lucrurile se complică. I-am auzit, de pildă, pe unii susţinînd că e admisibil să iei cu japca din alte surse, fără a respecta rigorile citării, pînă la 20% din textul propriu. E o aberaţie fără margini. Regula e simplă şi fără echivoc: dacă ai chef să copiezi, fie şi un singur rînd, spune cui îi aparţine acesta de fapt.

Este foarte adevărat, pe de altă parte, că, din perspectivă deontologică, depistarea unei identităţi sau a unei similitudini textuale nu atrage automat verdictul de fraudă intelectuală. Acestea pot fi rezultatul unei neglijenţe sau, în unele cazuri, chiar al unei indezirabile coincidenţe.

Un tînăr cercetător care publicase un articol, parte a tezei de doctorat, într-o revistă de specialitate, în limba engleză, s-a trezit cu o acuzaţie de plagiat din partea unor autori de pe cu totul alte meleaguri, susţinută de editura care girase apariţia textului acestora. Era vorba despre cîteva rînduri, preluate, se pare, printr-o sursă intermediară. Plagiatul, ca identitate textuală, era pe cît de evident, pe atît de absurd. Indicarea sursei nu ar fi prejudiciat cu nimic calitatea articolului. O neglijenţă. O stupiditate. Plătită cu o scrisoare de scuze şi retragerea de la doctorat. Pentru că şi neglijenţele se plătesc. Dar nu cu preţul demnităţii profesionale, ca fraudele.

E iarăşi evident că, atunci cînd avem de-a face cu o neglijenţă repetitivă, sistematică şi cînd mostrele de plagiarism se repetă la fiecare cîteva pagini sau uneori chiar pe aceeaşi pagină, nu mai e loc de uitare sau de zăpăceală. E vorba despre un comportament deviant, care se cuvine sancţionat ca atare.

Dacă ai plecat de la o recepţie luînd haina altcuiva de la garderobă (mi s-a întîmplat) sau dacă ai fost surprins bîjbîind cu cheia la uşa altui apartament (am păţit-o), nu înseamnă neapărat că eşti hoţ sau spărgător. Dar dacă ai lăsat în cuier un parpalac de postav îmbrăcînd în schimb o zibelină, sau dacă ai venit în talie şi ai plecat cu trei paltoane sub braţ, sau dacă încercai să intri la tine acasă deşi locuieşti în alt oraş, nu va fi simplu să-ţi dovedeşti inocenţa. Cam aşa stau lucrurile şi cu plagiatul. Cu deosebirea că, pentru acesta din urmă, există şi poliţii speciale, capabile să demonstreze, după caz, fie că orice haină devine a ta atunci cînd o pui pe tine, fie că nu contează în ce oraş locuieşti atunci cînd ai nevoie de căldura unui cămin. Sper, măcar, că poliţia noastră cea de toate zilele nu funcţionează după principii similare.

Nu mă bucur atunci cînd, scobind ba pe net, ba prin bibliotecă, îmi confirm suspiciunea că o lucrare studenţească nu e făcută corect. Pe de o parte, sînt satisfăcut că flerul meu funcţionează, pe de alta, însă, aş fi preferat să nu fie aşa. Ştiu însă că, atîta vreme cît funcţionez într-un sistem bazat pe selecţie şi pe competiţie, ar fi complet nedrept să închid ochii şi ar fi mizerabil să-i închid doar atunci cînd e vorba de nişte nume sau de nişte funcţii cu statut special.

Liviu Papadima *este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

■ ■ ■

Royal Liverpool Philharmonic Orchestra a adus magia marii muzici

GEORGE ENESCU
FESTIVAL
© C. Filip

În seara de joi, 17 septembrie, de la ora 20, fastuoasa boltă a Sălii Palatului a răsunat din nou de magia marii muzici, interpretată de Royal Liverpool Philharmonic Orchestra, în cadrul unui concert prezentat de ENEL.

Royal Liverpool Philharmonic Orchestra este printre cele mai vechi orchestre simfonice din Regatul Unit, funcţionînd fără întrerupere încă din 1840. Orchestra şi-a continuat activitatea chiar şi în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, organizînd concerte pentru muncitorii din fabrici şi pentru soldaţi în susţinerea efortului de război. În prezent, orchestra este considerată printre cele mai inovatoare din Regatul Unit şi, sub conducerea lui Vasily Petrenko, îşi propune să promoveze muzica nouă, printre compozitorii care au avut premiere la Liverpool în ultimii ani numărîndu-se Sir John Tavener, Michael Nyman sau Jennifer Higdon.

Programul are surprinzător de multe puncte comune, povestea fiecăreia dintre lucrări ajungînd într-un fel sau altul la figura omniprezentă a lui Rîmski-Korsakov.

La începutul secolului 20, Ottorino Respighi (1879-1937) trecea printr-o marcantă experienţă formatoare rusă, la Sankt Petersburg, unde primea un post de violonist în orchestra teatrului imperial pentru stagiunea de operă italiană. Cu această ocazie, beneficiind şi de faptul că stăpînea limba rusă, Respighi a studiat pentru cîteva luni compoziţia cu Rîmski-Korsakov. Această experienţă se pare că a fost determinantă în cariera de compozitor a lui Respighi, ceea ce poate fi observat şi în coloristica orchestrală cu care zugrăveşte peisajele romane, mai exact, în această seară, cele patru fîntîni din Roma în momente diferite ale zilei.

În 1879, la acelaşi Rîmski-Korsakov era adus şi un tînăr elev de liceu de numai 14 ani, pe nume Aleksandr Glazunov (1865-1936). Crescut la Sankt Petersburg în atmosfera dominată de „grupul celor cinci“, Glazunov a încercat prin compoziţiile sale să construiască o punte între cele două extreme ce au definit evoluţia muzicii ruse în secolul 20: naţionalismul rus şi influenţele occidentale. În acest sens, ajuns la conducerea Conservatorului din Sankt Petersburg, supravieţuind perioadei tumultuoase a Revoluţiei din Octombrie, Glazunov a iniţiat un amplu proiect de reorganizare şi profesionalizare a şcolii muzicale ruse. Pe lîngă aceste realizări, Glazunov este recunoscut pentru operele sale (mai ales concertul pentru vioară), pentru formarea lui Şostakovici, dar şi pentru finalizarea din memorie a unor lucrări celebre precum *Cneazul Igor* de Borodin.

> *Glazunov a încercat să construiască o punte*
> *între naţionalismul rus şi influenţele occidentale.*

Însă Glazunov avea să mai lase o moştenire, sub forma unei trainice impresii asupra unui alt compozitor rus. În martie 1897, Glazunov dirija premiera primei simfonii a lui Serghei Rahmaninov (1873-1943), care avea la acea vreme doar 24 de ani. Pregătirea şi interpretarea nu foarte inspirate, pe care Glazunov se pare că le-ar fi realizat într-o stare nu tocmai propice activităţii dirijorale, au dus la o reacţie negativă din partea publicului, însuşi Rîmski-Korsakov exprimîndu-se critic la adresa lucrării. Debutul trist al primei sale simfonii, în care investise atît de mult la nivel personal (motive ce amintesc de copilărie, clopotele din Novgorod), l-a afectat atît de tare pe Rahmaninov încît acesta a intrat într-o depresie care l-a ţinut aproape trei ani, timp în care nu a compus aproape nimic. Însă, între timp, beneficiind de interpretări mai fericite, simfonia a fost reevaluată şi la fel şi reputaţia lui Rahmaninov ce avea să devină nu numai un virtuoz pianist, dar şi un compozitor semnificativ al stilului romantic.

Cel mai renumit violonist român, Alexandru Tomescu, şi-a pus la bătaie renumitul instrument, celebra vioară Elder Ion Voicu Stradivarius, care a aparţinut renumitului violonist Ion Voicu, pentru a interpreta cu dăruire şi aplomb îndrăgitul Concert pentru vioară şi orchestră al rusului Aleksandr Glazunov. I-au fost alături renumiţii muzicieni de la Royal Liverpool Philharmonic Orchestra (originari din oraşul natal al celor patru Beatles), dirijaţi de un alt rus, reputatul şi tînărul (pentru că este cel mai tînăr şef al orchestrei din istorie) Vasily Petrenko. Concertul s-a deschis cu superbul poem simfonic „Fontane di Roma“ / „Fîntîni din Roma“ al compozitorului italian Ottorino Respighi, melodie lentă, insidioasă, hipnotică aproape, pe care cei prezenţi au urmărit-o pur şi simplu cu răsuflarea tăiată. În partea a doua s-a cîntat Simfonia nr. 1 a unui alt geniu rus, Rahmaninov, chiar dacă acesta şi-a găsit consacrarea pe plaiuri străine (Franţa mai întîi, apoi SUA).

> *Violonistul Alexandru Tomescu este considerat*
> *„unul dintre cei mai buni instrumentişti din lume“.*

Dar cine este Vasily Petrenko? Vasily Petrenko s-a născut în 1976 şi şi-a început educaţia muzicală la Şcoala de Muzică din Sankt Petersburg Capela de Băieţi – cea mai veche şcoală din Rusia. A studiat la Conservatorul din Sankt Petersburg şi, de asemenea, a participat la cursuri de măiestrie cu personalităţi ca Ilya Musin, Mariss Jansons, Yuri Temirkanov şi Esa-Pekka Salonen. Între 1994 şi 1997, Petrenko a fost dirijor rezident la Opera de Stat din Sankt Petersburg şi la Teatrul de Balet din Teatrul Memorial Mussorgski. După un considerabil succes în competiţii internaţionale de dirijat cum ar fi a patra ediţie a Competiţiei de Dirijat Prokofiev din Sankt Petersburg (2003), Premiul I la Competiţia de Dirijat Coral Şostakovici din Sankt Petersburg (1997) şi Premiul I la a şasea ediţie a Competiţiei Internaţionale de Dirijat Cadaqués din Spania, a fost numit Dirijor Principal la Orchestra Academică de Stat din Sankt Petersburg între 2004 şi 2007. În stagiunea recentă, Petrenko a dirijat multe orchestre de marcă din Rusia, inclusiv Filarmonica din Sankt Petersburg şi Filarmonica din Moscova.

A primit pentru prima dată funcţia de Dirijor Principal la Orchestra Filarmonică Regală din Liverpool în septembrie 2006 şi, după primele şase luni ale primei stagiuni, contractul său a fost prelungit pînă în 2012. În 2012, contractul i-a fost din nou prelungit pînă în 2015 şi a mai primit titlul de Prim Dirijor. În continuarea debutului său formidabil cu Orchestra Naţională de Tineret a Marii Britanii, în care, conform ziarului *The Guardian*, „a oferit o claritate a expresiei de parcă ar fi fost la conducerea orchestrei de ani buni“, a fost numit ca Dirijor Principal pentru a lucra cu orchestra în fiecare stagiune.

Un om. O vioară. Aceste două coordonate sînt suficiente pentru a crea un Univers. Iar cînd omul este Alexandru Tomescu, iar vioara este un Stradivarius, se naşte un Univers locuit de creaturi sonore fascinante care se desprind din culoare şi densitate sonoră, toate menite să subjuge publicul aflat în sală.

Binecunoscutul violonist Alexandru Tomescu şi-a manifestat de timpuriu talentul cuantificînd un număr impresionant de premii naţionale şi internaţionale. Pe lîngă instruirea căpătată în familie, a beneficiat de sprijinul şi cursurile unor mari maeştri ai timpului. *Berliner Morgenpost* îl consideră un „violonist superstar“, iar *Le monde de la musique* „unul dintre cei mai buni instrumentişti din lume“. A concertat în peste 30 de ţări pe patru continente şi cîntă la o vioară Stradivari Elder 1702.

Prezentat în primă audiţie la Sankt Petersburg, în 1905 – an în care Aleksandr Glazunov devenea directorul Conservatorului din capitala ţaristă –, *Concertul în la minor pentru vioară şi orchestră* marchează apogeul creaţiei compozitorului rus. Compozitor prolific, Glazunov se făcuse remarcat încă din adolescenţă, cînd Rîmski-Korsakov l-a îndrumat şi l-a promovat cu ardoare. Autor de simfonii, cvartete de coarde, muzică de balet şi concertantă, Glazunov a devenit în primele decenii ale secolului 20 sinonim cu tradiţionalismul şi academismul, adversar al inovaţiilor aduse de noua generaţie a lui Stravinsky şi Prokofiev. În *Concertul pentru vioară*, compozitorul rus se arată mult mai puţin conservator decît a vrut istoria să-l reţină. De lungime relativ compactă, lucrarea se desfăşoară fără pauză, deşi se pot distinge anumite secţiuni principale (după unele analize – trei, după altele – cinci). În tradiţia romantică, această formă se întîlneşte de puţine ori, cele mai cunoscute exemple fiind *Concertul nr. 2 pentru pian* de Franz Liszt şi *Concertul nr. 1 pentru violoncel* de Camille Saint-Saëns. Firul preponderent liric al viorii soliste nu este pus în contrast cu orchestra, iar virtuozitatea evită clişeele, păstrînd mereu clară linia melodică. Glazunov reuşeşte o sinteză între limbajul muzical naţional, influenţat de motivele populare, şi rigoarea armonică occidentală, aşa cum i-a fost insuflată de Rîmski-Korsakov. După o cadenţă dificilă şi expresivă, secţiunea finală apelează, totuşi, mai explicit la fondul folcloric rusesc în configurarea unei teme dansante, încheind Concertul într-o notă festivă, care echilibrează profilul melancolic, dominant pînă atunci.

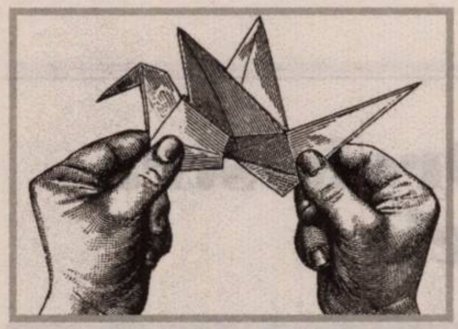

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Călători **străini**

■ Pe un feribot din Grecia, între continent şi o insulă călătorea o familie de români, trei generaţii. Nu păreau prea înstăriţi, dar cei mai tineri erau foarte entuziaşti. Copilul ţopăia fericit în timp ce părinţii îi arătau culoarea mării, munţii şi insulele din depărtare, pescăruşii, corabia albă cu pînze ce tocmai trecea pe acolo. Şi peisajul era încîntător. Femeia mai în vîrstă din familie, însă, şedea pe scaun îmbufnată, în contrast cu toată lumea din jur. Cu nişte haine triste şi basma pe cap, privea în gol, părînd să nu vadă altceva decît propriile-i gînduri. Dădea impresia că nici nu vrea să vadă ce era în jur, fiindcă nu-i erau lucrurile cunoscute, totul îi era străin. Degeaba încercau ceilalţi din familie s-o înveselească. La un moment dat au întrebat-o dacă nu cumva îi e frică. Poate că-i era şi frică, dar răspunsul i-a fost: „Şi dacă aş muri, ce mare scofală? Problema e că nu mă simt bine aici...“. Omul ce nu poate fi scos dintr-ale lui, incapabil să călătorească, să-şi schimbe locul, fie şi numai pentru cîteva zile. Genul rutinier, legat de propria gospodărie, care odată scos în lume, simte totul ca pe o agresiune. Desigur, familia nu a vrut decît să-i facă o bucurie, s-o plimbe prin locuri frumoase. Ea le-a stricat concediul ce părea plătit cu multe eforturi.

■ În Kavala, sîmbătă seara am nimerit într-un bar aflat, unde altundeva decît... pe plajă. Locul era splendid, temperatura perfectă. Condusesem mult şi voiam ceva de băut, orice, chiar şi un pahar cu apă, înainte de culcare. M-am aşezat singur la o masă. Vreo zece minute nu m-a băgat nimeni în seamă. Atipic pentru Grecia. Lumea în jur socializa, însă. Dar într-un mod din acela fiţos. Femeile, localnice, erau îmbrăcate destul de strident şi păreau că voiau neapărat să fie văzute şi admirate. Bărbaţii îşi etalau muşchii şi tatuajele. Părea că toată lumea se cunoştea cu toată lumea. Clienţii treceau fără probleme de la o masă la alta. Chelnerii erau şi ei parte din întreaga conspiraţie. Schimbau replici şi glume cu toată lumea, ca şi cum ar fi fost cu toţii vreodată colegi de şcoală. Numai eu eram un intrus. Cine nu cunoaşte sentimentul de excludere? E poate unul din cele mai neplăcute şi frustrante. L-am mai avut şi prin România, în localuri din acelea ce păreau înfiinţate numai pentru prietenii patronului. Aici, însă, nu mă aşteptam. În cele din urmă, o chelneriţă a venit şi mi-a spus că masa la care mă aşezasem, pe partea cu vedere la mare, era rezervată. Nu m-am mirat. Mi-a indicat un alt loc unde puteam să stau, mult mai obscur. Am acceptat resemnat, spunîndu-mi că în seara aceea trebuia să fiu Oblio.

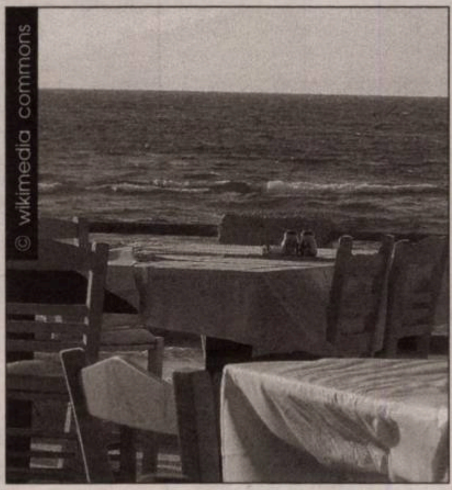

© wikimedia commons

Oamenii ăştia au un adevărat cult pentru treningurile, şorturile, tricourile, pantofii şi şlapii care le-au lipsit atît de mult.

■ Sînt români care, în călătoriile în străinătate, se feresc de conaţionali. Nu-i suportă. Poate că uneori au dreptate. Unii români sînt nesuferiţi. Şi fiindcă le înţelegi limba, iar ei se cred liberi să spună orice, ai acces, fără să vrei, la intimităţi neplăcute. E un motiv în plus să ţi se pară neamuri proaste. Printre vorbitorii de alte limbi e mai greu să detectezi neamurile proaste.

La un local din Uranopolis am stat lîngă masa unei familii de nemţi: mamă, fiică şi ginere. El avea sprîncenele puternic pensate şi purta un tricou fără mîneci care lăsa să i se vadă nenumăratele tatuaje. În urechi purta cercei. Ea era brunetă cu ochi albaştri, avea pe mîini tatuaje (mai puţine decît el, dar destule), unghiile lungi şi late îi erau colorate strident şi mesteca cu gura deschisă. Pantalonii de piele îi erau mulaţi pe pulpe şi „decoltaţi“ deasupra genunchilor. Se vedea că mama îi semănase în tinereţe. Doar vîrsta îi adusese un oarecare plus de decenţă. Cu alte cuvinte, au şi nemţii neamurile lor.

■ Prin ce se remarcă turiştii (sau mai puţin turiştii) de origine slavă, adică ruşii, sîrbii, croaţii, bulgarii, ucrainenii, uneori chiar şi moldovenii – şi or mai fi şi alţii? Prin bărbaţii corpolenţi, tunşi scurt, şi femeile subţiri şi „aranjate“ excesiv? Nu neapărat. Prin impresia de lipsă de rafinament sau chiar brutalitate pe care o degajă? Nu întotdeauna. Vă spun eu un criteriu absolut: firma Adidas cu ale sale trei linii. Din nu ştiu ce motiv, oamenii ăştia au un adevărat cult pentru treningurile, şorturile, tricourile, pantofii şi şlapii respectivei firme, care le-au lipsit atît de mult în vremea comunistă.

■ ■ ■

ready made

„Iată ce articole constituiau veniturile vamale, şi de pe care se încasau taxele:

[...]

– bacan, bilală, bogasie, bob (fasole, mazere, linte), boi, brie, bumbi, bumbac, burce, burungiuc, buţi, blane, bobou, baibarace, brînză, balăcdiş, baltage, bice.

[...]

– dafin, darai, dimie, dinţi, dîrlogi, deme tutun, drob de sare, dohut, duşeclăcuri.

– epuri, elan (cacum).

– jder, zamă (de alămîe), zahar, zăbun, zurumbat, zerdiceav, zof.

[...]

– nardinchin, nevre, nişadăr, nohut, novigatun, nucuşoare, nemeteci, norniţe, nasturi, nurci.

– oloi, oale, oi, orez, oglinzi, oţet, oghealuri.“

Gh. Ghibănescu, „Catastihul vămilor Moldovei (1765)“, în *Ioan Neculce. Buletinul Muzeului Municipal din Iaşi*, Anul I, Fascicola II, Iulie 1922

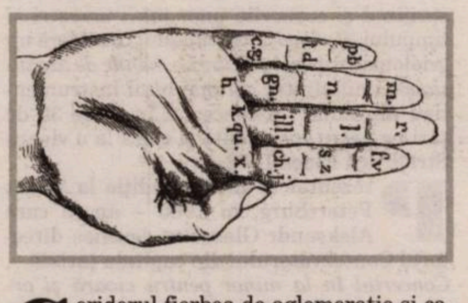

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Admitere

Coridorul fierbea de aglomeraţie şi caniculă. Tinerii admitanţi şi părinţii lor – derutaţi de vastitatea labirintică a universităţii – mergeau în toate direcţiile, fluturînd dosare de înscriere la facultăţi. Doar un domn se plimba relaxat printre ei, complet imun la îmbrîncelile inerente ale multitudinii de oameni din incintă. Observînd un tînăr grăbit care înota prin mulţime, individul făcu, vioi, un pas lateral şi-i ţinu calea. „Mă scuzaţi“, spuse, „sînteţi cadru didactic aici, la Litere?“ „Da“, răspunse, vizibil obosit, alergătorul printre obstacole umane. „Bănuiam eu, întrucît nu păreţi nici absolvent de liceu, nici părinte...“ „Vă pot ajuta cu ceva?“, întrebă tînărul, încercînd să se strecoare pe lîngă interlocutorul intempestiv. „Sînt membru în comisia de admitere şi nu-mi văd capul de treabă.“ „Păi, chiar asta şi speram: să fiţi în comitetul de înscrieri, pentru a mă putea lămuri şi pe mine într-o chestiune...“ „Da, vă ascult!“ „Domnule“, îşi începu singularul personaj, relaxat şi ceremonios, interogaţia, „filologia mai are căutare în ziua de azi?“ „După cum vedeţi!“, replică tînărul universitar, scotocindu-se cam nervos prin buzunare. Căuta pastiluţele de sedative PC, de la laboratoarele homeopate Boiron, pe care soţia – grijulie – i le pusese în mînă încă de la începutul admiterii. Femeia ştia că el se enervează uşor şi dorise să acţioneze preventiv. „Iei două tablete odată şi le sugi încet sub limbă“, îi zisese ea cu simţ de răspundere. „Vei vedea cum te linişteşti imediat. Fiind remedii homeopate, nu dau dependenţă şi nu au efecte secundare.“ Deoarece dezvolta deja impulsul teribil de a-şi lipi fruntea, cu putere, de mandibula bărbatului din faţa sa, profesorul realiză că se afla în pericol iminent. Sedativul devenise o prioritate absolută.

Orice opţiune depinde de miza unui moment dat.

Dar unde Dumnezeu îl pusese? Insensibil la frămîntările lui, tipul relaxat îşi reluase peroraţia savantă: „Văd, desigur, că există căutare, însă nu la opţiunile absolvenţilor din preuniversitar mă refer, ci la impactul diplomei filologice pe piaţa muncii. Se mai face ceva cu hîrtia în cauză?“. Profesorul găsise, slavă Cerului, folia cu pastiluţe şi, strecurînd, cu mînă tremurătoare, două sub limbă, comentă sec: „Am certitudinea că armata asta de solicitanţi şi-a pus, la rîndu-i, întrebarea, iar răspunsul a fost pozitiv, altfel nu s-ar afla acum aici“. „Da, da... Şi totuşi, personal, cred că, în acelaşi context, cineva poate opta prost sau inteligent pentru un lucru, în cazul nostru, cum ar veni, pentru Facultatea de Litere.“ „Nu prea înţeleg ce vreţi să spuneţi“, replică universitarul iritat, crănţănind tabletele care nu stăteau nicicum sub limbă, mişcîndu-se în toate direcţiile. „Să vă explic! Eu am teoria că nimeni nu e complet prost ori complet deştept. În toţi există o doză de stupiditate şi, respectiv, una de inteligenţă. Atenţie, însă! Personalitatea noastră este definită fie de inteligenţă, fie de prostie, nu în funcţie de dozajul fiecăreia în parte, aşa cum, probabil, sînteţi tentat să gîndiţi, ci de maniera în care folosim aceste dozaje în împrejurări existenţiale specifice. Mai precis, pot să fiu preponderent deştept, dar să-mi exploatez această calitate în situaţii fără miză din viaţa mea şi, invers, pot să fiu dominant imbecil, dar cu abilitate în a-mi uzita puţina cantitate de inteligenţă cu care am fost înzestrat în circumstanţe cruciale pentru destinul propriu.“

Universitarul mesteca furibund, lăsînd să i se întrevadă, pe la colţurile gurii, firicele albe de pastă suspectă, posibil rezultată din masticaţia pilulelor. Un observator atent, dotat şi cu puţină imaginaţie, ar fi putut crede că omul spumega. „Vedeţi, prin urmare, ce se întîmplă în realitate, din unghiul acestei speculaţii? Prostul e, în fond, foarte inteligent, iar aşa-zisul inteligent – un nătărău fără pereche. Ne aflăm în plin relativism şi de aceea afirm răspicat că unii dintre cei de faţă pot fi inteligenţi, alegînd Literele, sau, dimpotrivă, proşti grămadă, făcînd exact acelaşi gest permis de liberul-arbitru. Orice opţiune depinde de miza unui moment dat. Nu vorbim, repet, de dozajul unei calităţi intelectuale. Ne raportăm la o chestiune de pondere...“ „Mă iertaţi“, mîrîi greu deductibil tînărul, „sînt aşteptat în sala de preluare a dosarelor. Colegii mei trebuie să fie copleşiţi. Dacă nu aveţi întrebări legate de admiterea la Filologie, am să vă rog să mă lăsaţi să mă retrag.“ În urechi îi răsunau cuvintele preşedintelui comisiei de înscrieri pe Universitate, de la şedinţa de instructaj: „Să fiţi înţelegători şi toleranţi cu lumea! Porniţi de la premisa că aveţi de-a face cu nişte copilaşi rătăciţi. Rămîneţi fermi pe baricadele civilităţii!“. Rămăsese ferm, nimeni nu i-ar fi putut reproşa ceva. Era adevărat, cu preţul unui gust sălciu, de sedativ PC, în gură... Interlocutorul nu ezită să-i adreseze promisa întrebare: „În viaţa dumneavoastră, stimate domnule profesor, cum aţi aprecia că a fost alegerea filologică – una inteligentă ori mai degrabă una stupidă?“. Cu ultimele puteri, universitarul întrebă şi el: „Aveţi dosar de înscriere, vă pot prelua documentele?“. „Oh, nu!“, zise bărbatul, surîzînd condescendent. „Eu sînt în trecere. Turist. Am venit să vizitez bătrîna dumneavoastră Universitate...“ „Ah, am înţeles!“, spuse universitarul, rînjind deodată sardonic, cu mici bule de spumă în jurul buzelor. „Atunci daţi-mi voie să vă urez *Bun venit!*“.

Îşi lăsă, brusc, fruntea transpirată să pornească vijelios spre dantura albă ca neaua a simpaticului vizitator.

Codrin Liviu Cuţitaru *este decan al Facultăţii de Litere a Universităţii din Iaşi. Cea mai recentă carte publicată:* Prezentul discontinuu, *Editura Institutul European, 2014.*

■ ■ ■

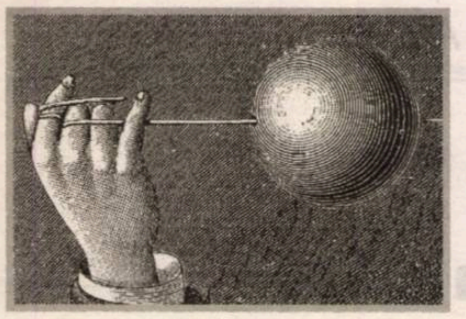

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Librării pe cale de dispariţie

© wikimedia commons

Statul german a recompensat, recent, peste o sută de librării independente cu diplome şi premii substanţiale (între 15.000 şi 25.000 de euro). Premiile răsplătesc eforturile librarilor de a menţine standarde ridicate în ceea ce priveşte calitatea evenimentelor programate şi angajamentul pentru literatura de calitate. Banii sînt destinaţi dezvoltării de programe de promovare a lecturii. Pe de altă parte, aceste premii compensează eventualele pierderi suferite de librăriile mici într-un mediu deosebit de competitiv: în Germania există 6000 de librării – majoritatea sînt filiale ale unor lanţuri extinse.

În discursul rostit la decernare, ministrul Culturii, Monika Grütters, a atras atenţia asupra schimbărilor produse în ultimii ani în mass-media şi în lumea cărţii. „Tocmai micile librării, care încă sînt răspîndite peste tot în Germania, promovează pentru publicul de toate vîrstele pofta de citit şi dialogul despre literatură – prin sfaturi competente şi evenimente inspirate. Ele reuşesc să impună, dincolo de listele de bestseller-uri, acele cărţi şi acei autori care merită atenţia noastră“, a spus Grütters.

În condiţile concurenţei din zona online, şansele de rentabilizare pentru librăriile independente sînt mici. Cumpărătorii de carte îşi schimbă, de la un an la altul, comportamentul de consum. Amazon cîştigă tot mai mult teren. În ultimii zece ani, au dispărut un sfert dintre librăriile independente. În primul rînd, din cauza presiunii marilor lanţuri – care, avînd forţă financiară, au o putere de negociere mult mai mare cu editurile –, dar şi din cauza comerţului electronic. În oraşele mai mici, în care lanţurile de librării nu sînt prezente, oamenii preferă, tot mai adesea, să-şi comande cărţile – *via* Amazon – decît să le caute în librăria locală.

Şi în Franţa, Ministerul Culturii oferă subvenţii generoase atît editurilor marginale, care susţin programe editoriale creative, dar neadaptate economiei de piaţă, cît şi librăriilor independente, de nişă, incapabile să supravieţuiască în condiţii concurenţiale. Aceste programe nu au reuşit să inverseze tendinţa generală – în fiecare an dispar zeci de librării mici, independente –, dar măcar au mai redus din pierderi şi i-au încurajat pe librari să continue.

În România sîntem deocamdată scutiţi de asemenea dezbateri. Pentru că situaţia pieţei de carte e diferită de ce se petrece în Franţa sau în Germania. (Şi piaţa dezbaterii publice e diferită!) Aici, problemele sînt în acelaşi timp mai mari şi mai simple. E un mediu de afaceri în care cei mai puternici încearcă să le tragă clapa altora. Pe scurt, librăriile nu plătesc editurilor la timp banii încasaţi pe motiv că se dezvoltă şi au nevoie de bani pentru investiţii. Iar editurile nu-şi plătesc autorii sau traducătorii invocînd probleme de *cash-flow* şi banii nerecuperaţi (sau irecuperabili) de la librării. Pîrghiile de negociere sînt slabe: editurile mari ameninţă din cînd în cînd librăriile că-şi retrag tirajele dacă nu-şi primesc banii. Singurele momente cînd editurile îşi pot lua, în sfîrşit, revanşa sînt prilejuite de tîrgurile de carte, cînd fiecare vinde ce poate, cît poate, practicînd pînă la urmă tot un soi de canibalizare a propriilor titluri: avalanşa de noutăţi e atît de mare încît cu greu le mai vine cumpărătorilor să cumpere o carte mai veche, oricît de mari ar fi reducerile.

> *În fiecare an*
> *dispar zeci de librării mici, independente.*

Altminteri, librăriile cu adevărat independente sînt foarte puţine. Lanţurile mari nu sînt, de fapt, nici ele chiar atît de mari şi, oricum, nu s-au extins decît în oraşele importante. Din aproape 600 de librării care funcţionează în România, în jur de 100 sînt în Bucureşti. Există localităţi de dimensiuni medii care n-au librării deloc sau în care librăriile vînd, de fapt, doar articole de papetărie. Faptul că, o dată pe an, Gala „Bun de Tipar“ premiază cîte o librărie remarcabilă nu face decît să evidenţieze situaţia de precaritate a pieţei de carte şi a librăriilor. Această stare de precaritate îi va face pe librari, pe editori şi, în cele din urmă, şi pe autori încă şi mai vulnerabili faţă de politicile de vînzare practicate de supermarket-urile online de tip Amazon. Întrebarea e unde şi cum ar putea interveni statul pentru a salva piaţa de carte.

■ ■ ■

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îţi dă de gîndit!

Ofertă specială pentru Dilematici!
DILEMA VECHE
lecturi obligatorii sau lecturi esenţiale?

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe www.dilemaveche.ro	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

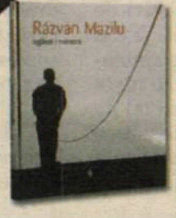

Cartea „Răzvan Mazilu - Oglinzi”
de Denise Rădulescu, de la Editura Vellant,
este oferită **GRATUIT** noilor abonaţi la ediţia
tipărită „Dilema veche”, pe minimum 6 luni

• În limita a 45 de exemplare

Promoţie valabilă în perioada 20 septembrie - 19 octombrie 2015

Cum te abonezi

SMS Abonament digital 1 lună - un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE
la http://abonamente.adevarul.ro
VIRAMENT BANCAR
sau **MANDAT POŞTAL**: în contul
S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.,
cod fiscal RO18990288, deschis
la BRD Sucursala Decebal, nr. cont
RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POŞTALE
FIRMELE DE ABONAMENTE
LIBRĂRIA ADEVĂRUL
Bucureşti, Bd. Magheru, nr.18, Sector 1
LIBRĂRIILE NEMIRA
www.nemira.ro/librarii

Informaţii şi reclamaţii: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume........................ Prenume........................
Str. .... Nr.........., Bl.........., Sc.........., Et.........., Ap..........
Localitate........................ Judeţ/ Sector ...., Cod poştal ....
Telefon .... E-mail........................

Am achitat suma de .... lei cu mandat poştal / ordin de plată nr. .... din data ....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal,
nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* .... Semnatura ....

Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activităţi promoţionale şi să le dezvăluie terţilor conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări şi să

Pentru abonamentele plătite cu mandat poştal sau ordin de plată este necesar să trimiteţi talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, Bucureşti, Şos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poştal 020331.

Cătălin ŞTEFĂNESCU

fără doar şi coate

Ghici cine vine la cină

Un excelent reportaj difuzat la CNN povesteşte despre una dintre modalităţile prin care unii refugiaţi din Siria ajung în Occident. E vorba, mai ales, despre oameni care pleacă şi cu ceva bani asupra lor, dar care folosesc, în moduri cît se poate de ingenioase, telefoanele inteligente, gadget-urile de tot felul, reţelele de socializare, toate informaţiile publice din ţările pe care urmează să le tranziteze, în drumul lor spre Germania.

Mai întîi, grupul de refugiaţi se organizează în Siria. Fac planul de călătorie, centralizează informaţiile pe care le au de la cei care au reuşit deja să ajungă în inima Europei, estimează bugetul şi stabilesc contribuţia fiecăruia la desfăşurarea planului. Adună orice informaţie care apare pe Facebook în legătură cu traseele pe care alţii le-au străbătut înaintea lor. Stabilesc şi rute alternative, pentru eventualitatea în care planurile iniţiale nu funcţionează, dacă socoteala de-acasă nu se potriveşte cu situaţia din tîrg. Încarcă în telefoane toate soiurile de aplicaţii GPS, hărţi, numere de telefon ale instituţiilor publice care se ocupă cu migraţia persoanelor şi cu rezolvarea cererilor de azil politic. Totul se corelează cu poveştile celor care au trecut prin situaţii grele, dar care au ajuns pînă la urmă acolo unde şi-au propus, iar acum le dau sfaturi, pe Facebook, celor care urmează să vină.

Cu lecţia învăţată, grupul trece în Turcia. Autorităţile de-acolo sînt oricînd amabile să mai direcţioneze un val de refugiaţi spre Grecia, ţară de care le leagă o lungă şi cunoscută antipatie istorică. Refugiaţii ajung pe litoralul Turciei şi driblează reţelele de călăuze şi traficanţi, adresîndu-se direct la magazinele care vînd bărci cu motor. Negustorii sînt mai mult decît fericiţi să facă vînzare. Cresc preţurile şi-şi freacă palmele, mulţumiţi de pleaşca abătută asupra lor. Odată cumpărată, barca e lăsată la apă şi tot grupul se înghesuie într-însa, nu înainte ca fiecare membru să îmbrace o vestă de salvare. Se face şi un inventar al mijloacelor de semnalizare. Lanterne, indicatoare laser, tot soiul de sculuţe care produc lumini colorate. Se pune în funcţiune GPS-ul, se porneşte motorul bărcii şi se pune cap-compas spre cea mai apropiată insulă din Grecia. Odată ce dispozitivele de orientare arată că barca a pătruns în apele teritoriale ale Greciei, se sună la 112. Serviciile de salvare sînt obligate, conform legii, să răspundă la cererea de ajutor.

Odată salvat de pe mare şi ajuns în Grecia, grupul ştie exact unde să se adreseze. Unii ştiu chiar şi numele unor angajaţi de la birourile de imigraţie, funcţionari greci pe care cei odată trecuţi pe-acolo i-au considerat simpatici şi i-au recomandat celor care urmează să treacă, la rîndul lor, prin aceleaşi locuri. Totul se găseşte pe Facebook şi în mail-urile din care membrii grupului şi-au făcut lecţiile – trasee, adrese, preţuri, rate de schimb, programe ale mijloacelor de transport, tot ce poate fi folositor în asemenea situaţii. Evident, toate astea funcţionează, aşa cum am amintit, pentru cei care îşi permit un buget al acestei acţiuni şi dacă nu se-ntîmplă vreo nenorocire în timpul în care barca pleacă de pe ţărmul Turciei şi se-ndreptă spre Grecia.

Un gest care impune cît se poate de limpede nevoia unui nou tip de coeziune.

Cu reacţii extrem de împărţite, lumea din ţările prin care trec refugiaţii asistă la acest fenomen care ocupă părţi importante din emisiunile de ştiri de la toate televiziunile. Unii sînt speriaţi şi văd în povestea asta o invazie, alţii strîng ajutoare şi sînt bucuroşi să facă ceva pentru nişte oameni care au mare nevoie de orice fel de susţinere. Unii speculează că invazia asta e coordonată şi îndreptată spre o sufocare a puterilor Europei, alţii se bucură şi fac calcule despre ce-ar însemna mîna ieftină de lucru, care tocmai ajunge într-o lume unde puţini mai au chef să se uite la muncile de jos.

Dar se vorbeşte din ce în ce mai des, în locuri din ce în ce mai multe, despre puterea de a depăşi *normal* acest moment. Şi se aduce în discuţie faptul că nivelul decent de viaţă, bunăstarea adoarme orice interes care se abate de la confortul domestic şi de la preocuparea obsesivă de a trăi cît mai comod. În situaţia asta, unii încearcă să găsească şi alte valori decît cele ale salariului bun, ale concediului în străinătate, ale giganticei industrii care se ocupă, contra cost, cu starea de bine a individului. Oamenii se mai uită acum şi spre toate bisericile, de la care aşteaptă un răspuns conform mesajului de dragoste faţă de semeni, pe care toate aceste instituţii îl pun la baza existenţei lor. Unele şoptesc cîte ceva, altele tac.

Nişte sute de mii de oameni, poate chiar nişte milioane vor umple şi mai tare spaţiile unor aglomerări urbane deja suprapopulate. Civilizaţia europeană, meşteră la discursuri şi la hermeneutici, e pusă în situaţia de a rezolva *civilizat* un fapt cît se poate de practic şi de surprinzător. Un fapt care, deşi are chipul unei ameninţări, poate funcţiona ca legendarul şut în dos. Adică un pas înainte, făcut de nevoie, un gest care impune cît se poate de limpede nevoia unui nou tip de coeziune. O coeziune identitară, rătăcită pînă acum în eseuri şi *template*-uri care dau bine în hîrtii, dar care bate acum la uşă şi întreabă, pentru ultima oară, dacă nu se găseşte totuşi cineva interesat de serviciile ei.

***Cătălin Ştefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

anti nostalgia

Falsa moarte a monarhiei (VII)

„Cei care incită la mitinguri de protest împotriva «trădătorilor» şi fac să circule petiţii pentru pedepsirea lor exemplară au început să declare că monarhia e o instituţie «costisitoare» şi «anacronică». Faptul că, la 8 noiembrie 1947, a doua zi după remanierea de guvern care i-a dat Anei Pauker Externele, *Scînteia* îi urează regelui «viaţă lungă şi domnie fericită», încearcă să ascundă pregătirile pentru lovitura de stat ce se apropie. Ultimul pas va fi făcut la 23 decembrie prin numirea lui Emil Bodnăraş, fost deţinut ca dezertor şi spion sovietic, în postul de ministru al Apărării naţionale. De altfel, trupele sovietice, rămase în ţară «pentru a menţine liniile de comunicaţie cu zona de ocupaţie din Austria», puteau interveni oricînd.

Însăşi arestarea fruntaşilor P.N.Ţ. semăna cu fuga de la Varennes a lui Ludovic al XVI-lea. Autorii de «scenarii» au sperat probabil că Regele Mihai nu se va mai întoarce din călătoria în Anglia în care, cu prilejul căsătoriei prinţesei moştenitoare (din 1952 Regina Elisabeta a II-a), căutase să obţină, prin consultări cu oamenii politici britanici, un ajutor pentru România. A fi refuzat soluţia facilă, revenind în ţară cu o săptămînă înainte de lovitura de stat, nu înseamnă vocaţia sacrificiului, ci dovedeşte sinceritatea convingerii manifestate întotdeauna de Mihai I, aceea că, potrivit jurămîntului din 1940, este responsabil de poporul român. Apărător ereditar al acestui popor, i-a oferit cauţiunea sa morală. Chiar dacă sentimentele sale religioase nu l-ar fi obligat să respecte angajamentul luat creştineşte, disciplina de soldat îi interzice să dezerteze. Împrejurările au fost adeseori evocate, deocamdată numai pe baza amintirilor unor participanţi. În primul rînd, Regele însuşi le-a relatat unor interlocutori ca Arthur Gould Lee, John Wheeler-Bennett, Nicolette Frank, Mircea Ciobanu. Atît ca informaţii, cît şi ca interpretări, ar fi multe de adăugat.“

Andrei Pippidi, în *Memoria. Revista gîndirii arestate*, nr. 5, 1989

Prize Boxes!
Containing
WHITE
ELEPHANTS.
ONE CENT EACH.

„Cioran aparţine unui trecut prea afectiv ca să nu atragă polemişti“

– interviu cu scriitorul şi traducătorul Nicolas CAVAILLÈS,
autor al ediţiei „Cioran Œuvres“, Bibliothèque de la Pléiade –

Am trecut, în vara lui 2015, prin Răşinarii unde s-a născut Cioran, în 1911. Un sat plin de praf la propriu, cîrpit pe alocuri cu asfalt, traversat deopotrivă de căruţe şi Audi: vai de sufletul şi de plămînii celui care vine să suprapună mitul paradisului de pe Coasta Boacii peste realitate. Şi, miraculos, suprapunerea funcţionează. Cînd toată viaţa Cioran n-a făcut altceva decît să scrie, splendid, în franceză, despre fericirea de a fi cioban la Răşinari şi despre nefericirea de a fi scriitor la Paris, posteritatea sa are culoare de legendă. La douăzeci de ani de la moartea lui Cioran, l-am invitat pe scriitorul şi traducătorul Nicolas Cavaillès, unul dintre cei mai mari specialişti în Cioran, să analizeze mitizarea de care are parte în posteritatea imediată cel care n-a dorit în timpul vieţii nici premii literare, nici discipoli, nici onoruri. De o discreţie şi o profunzime perfect cioraniene, Nicolas Cavaillès dă substanţă unui paradox luminos: Cioran nu e singur nici măcar după viaţă. ***(C. H.)***

Ne amintim de Cioran – în spaţiul larg public şi în cel jurnalistic – la aniversări sau comemorări, dar se pare că ne amintim de el şi la ziua naţională sau în discuţiile despre caracterul/destinul românilor. La douăzeci de ani de la moartea sa, putem spune că Cioran e pe cale de a fi „mitizat“?

Cioran este deja un mit în măsura în care personajul ocultează opera. Textele sale sînt mai puţin cunoscute decît o anumită imagine a omului – un mizantrop paradoxal şi un mare stilist, cocoţat sus, în mansarda sa de la Paris. De vreo patruzeci de ani încoace, această imagine s-a răspîndit cu viteza gîndului, amplificată de rumori şi legende, în România mai mult decît în Franţa. Copilul din Răşinari, devenit un superb denigrator al speciei umane în limba franceză, va fi parcurs un drum ieşit din comun, şi el însuşi va fi contribuit, printr-o punere atentă în scenă a propriului destin, bogat în anecdote savuroase (în interviuri, mai ales), la trecerea din istorie în legendă.

Există diferenţe între posteritatea sa în Franţa şi cea din România. Pentru români, Cioran participă, alături de alţi scriitori şi intelectuali, la nevoia de validare exterioară, din Occident, şi la complexul de iubire-ură. Ce credeţi că domină pentru francezi în modul de a-l valorifica în posteritate?

Fără nici o îndoială, în Franţa, Cioran a subjugat şi continuă să o facă în primul rînd în calitatea sa de stilist şi de „pesimist“.

Aţi realizat ediţia Pléiade a „Operelor“ lui Cioran, o muncă colosală care a oferit cititorilor şi „cioranienilor“ un fel de „Biblie“ Cioran. Ce rămîne încă neexplorat în jurul scrierilor şi al personalităţii sale?

Ediţia Pléiade deschide foarte multe piste de reflecţie şi perspective, în primul rînd în ceea ce priveşte extraordinarul cititor care a fost Cioran: este vorba de dezvăluirea anumitor surse latente (adesea fecunde, în sensul în care Cioran intră în opoziţie, fără să spună în mod explicit cu cine sau cu ce). De asemenea, ediţia, concepută în aşa fel încît să pună în valoare unitatea operei franceze – prin intermediul şi dincolo de acest „a gîndi împotriva sa“ –, încearcă să echilibreze imaginea pe care o putem avea despre Cioran, aşa cum aceasta reiese mai ales din celebrele interviuri pe care le-a acordat în ultimii douăzeci de ani ai vieţii: ediţia pe care am îngrijit-o îl restituie pe Cioran – cel din anii 1940, 1950, 1960. Este vorba despre eseistul Cioran, pe deplin stăpîn pe arta sa, şi cu toate astea necunoscut, fiind umbrit de cele mai multe ori de geniul aforismelor.

În Franţa, Cioran e subiect (dificil!) de bacalaureat, dar în schimb iubirea sa ultimă, la 70 de ani, pentru Friedgard Thoma, pare un subiect tabu. Cum priviţi acest episod din viaţa sa şi cum se explică „pudoarea“ Franţei?

Cred că acest episod din viaţa sa nu e unul decisiv şi fără îndoială însăşi doamna Thoma n-ar avea motive să mă contrazică. Am avut ocazia să o întîlnesc, cu zece ani în urmă, la Sibiu, la unul dintre simpozioanele cioraniene pe care le organiza regretatul Eugène van Itterbeek. Această aventură dovedeşte mai curînd începutul lentei decăderi a lui Cioran, un bătrîn care avea să fie repede devastat de Alzheimer. Cioran începea să nu mai fie Cioran… Din ce în ce mai vulnerabil, victimă în acelaşi timp a sănătăţii fragile şi a notorietăţii tot mai mari, n-a avut parte nici de bătrîneţea şi nici de sfîrşitul pe care şi le-ar fi dorit. A fost în schimb, către sfîrşitul vieţii şi evident după moartea sa, o pradă uşoară pentru cei mai superficiali dintre admiratorii săi, pentru jurnalişti fără scrupule şi alţi cititori lipsiţi de eleganţă.

În România, în Franţa şi în alte ţări au loc colocvii despre Cioran, se publică eseuri cu titluri cît mai cioraniene, care fac din paradox un deliciu literar. (Un exemplu de titlu este eseul lui Stéphane Barsacq, Éjaculations mystiques, *apărut la Seuil/Points în 2011.) Cît vi se pare că e supralicitare, idolatrizare, cît e asimilare culturală sofisticată?*

Nu se poate face nimic în faţa unui astfel de fenomen. Într-adevăr, opera lui Cioran provoacă apariţia a tot mai multe cărţi, de veneraţie sau de defăimare, inspirate sau ratate. Asta-i situaţia. La doar douăzeci de ani de la moarte, Cioran aparţine unui trecut prea apropiat, în acelaşi timp prea afectiv şi încă prea puţin comentat, ca să nu atragă polemişti de slabă anvergură sau alţi bravi deschizători de drumuri bătătorite. Totuşi, calitatea, bogăţia şi complexitatea operei sale îi aduc un număr tot mai mare de adevăraţi cititori, precum cel pe care îl citaţi, Stéphane Barsacq, şi acest lucru va continua şi în deceniile următoare. Ar fi fost frumos ca Cioran să rămînă un scriitor din umbră, dar… „n-a fost să fie“.

Cioran a subjugat în primul rînd
în calitatea sa de stilist şi de „pesimist“.

La douăzeci de ani de la moartea scriitorului, editura L'Herne publică volumul Cioran, Apologie de la barbarie. Berlin-Bucarest (1932-1941), *care cuprinde 45 de articole, dintre care 28 inedite în franceză, semnate de Cioran în presa română din anii 1930. Era necesară o asemenea restituire? Credeţi că adeziunea din tinereţe a lui Cioran la „mesianismul“ Germaniei hitleriste poate fi în sfîrşit privită de posteritate fără judecăţi radicale – ale celor care-l apără necondiţionat şi ale celor care-l denigrează necondiţionat?*

Editura germană Suhrkamp a publicat încă de acum patru ani un volum asemănător, *Über Deutschland*, în traducerea lui Ferdinand Leopold. Cuprinsul său era oricum cunoscut, în mai mare sau în mai mică măsură, de vreo douăzeci de ani, în Franţa. E vorba de texte fără discuţie dificile. Cei care îl iubesc însă pe Cioran, în ciuda a tot şi a toate, vor continua să regrete, împreună cu Cioran, anii săi de naţionalism extremist. Evident, nu îi putem nici nega, nici ignora, dar încă o dată, nu fac parte dintre cei care le acordă o valoare decisivă. Mă număr mai curînd printre cei care deplîng forfota mediatică pe acest subiect, care, lipsită de orice delicateţe, ajunge să facă rău unei cunoaşteri adecvate a lui Cioran.

Specialist al operei lui Cioran, traducător de literatură română, sînteţi în egală măsură scriitor, premiat cu Goncourt de la Nouvelle în 2014 şi, recent, la Festivalul de la Saint Malo, pentru nuvela Pourquoi le saut des baleines?“*; care credeţi că e moştenirea pe care Cioran o lasă în egală măsură filozofilor şi scriitorilor? Ce îi desparte pe filozofi de scriitori, ce îi uneşte pentru totdeauna?*

Cioran, ca şi Montaigne, plus alţi cîţiva, ne fac să renunţăm uşor la distincţia care se face îndeobşte între filozofie şi literatură. Scriitura lui Cioran – chiar prin asta existenţialistă – presupune o angajare totală a fiinţei sale, mai precis a răului său de a fi, şi n-are de-a face cu obiectivele limitate ale unei perspective pur filozofice (preocupată de „adevăr“ şi de „bine“, ca să simplificăm la maximum) sau pur literare (preocupată de „frumos“, ca să simplificăm încă o dată). În orice caz, şi chiar dacă Cioran era reticent la ideea de a avea discipoli, moştenirea sa este imensă, atît pentru filozofi, cît şi pentru scriitori. El le prescrie tuturor exigenţa, chiar cruzimea faţă de sine, să evite să fie prolicşi, să meargă la esenţă (dacă nu pot păstra tăcerea) şi bineînţeles să renunţe la speranţă şi la mîndrie.

Trăim, s-ar zice, în cea mai „cioraniană“ epocă a mijloacelor de comunicare, cînd Facebook şi Twitter mizează în special pe la force de frappe *a frazelor esenţiale, capabile de lovituri „mortale“ în puţine caractere. Dacă ar fi să postaţi un astfel de* tweet *azi, ce aforism, ce frază din Cioran aţi alege?*

Twitter şi avatarii săi mizează prea mult pe latura imediatului, pe superficialitate, pe divertisment şi pe „schimb“ ca să poată fi comparaţi cu fragmentul cioranian (care oricum depăşeşte absurda constrîngere a celor 140 de caractere). Iată totuşi două citate din Cioran la care ţin foarte mult: „Datoria unui om singur este să fie şi mai singur“ şi *„L'Autre te diminue, car il t'oblige à jouer un rôle“*.

interviu realizat şi tradus
de Cristina HERMEZIU

■ ■ ■

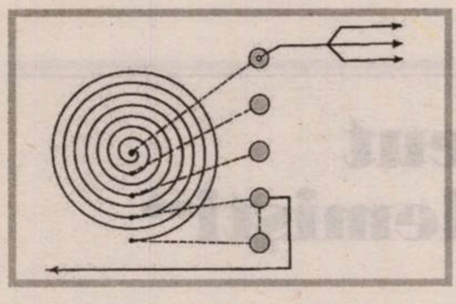

Cristian GHINEA

piața de idei

Am întîlnit și români empatici

Cînd scriam acum trei săptămîni că sînt pesimist față de cum vor întîmpina românii valul migrator, că experiența noastră recentă de migranți în Vest nu ne-a învățat empatia pentru străini, m-am dovedit exagerat de... optimist. Românii nici măcar nu au așteptat să aibă de-a face cu migranți reali la ei acasă. Au fost destul migranții de la televizor. E la modă bățoșenia virilă: să nu vină ăștia la noi, că le arătăm noi! Politicienii se întrec să fie în fruntea gloatei, cel mai rapid de gură fiind Traian Băsescu, care ține să demonstreze plenar că lucrurile bune ale mandatelor sale au fost accidente istorice fericite. Adevăratul șef al Guvernului – Liviu Dragnea – ține să ne arate că stînga, în România, e mereu mai apropiată de socialismul din tinerețea lui Mussolini decît de modernitate. Intelectuali de dreapta au descoperit cumva că și chestiunea asta e tot despre corectitudinea politică și se lansează în analize despre ce se va întîmpla cu migranții peste 10-30 de ani. Dacă îi întrebi: „Așa, și? Ce propui să facem cu ei, chiar așa parțial integrabili cum îi descrii?“, ridică din umeri și te mai alegi cu un expozeu civilizațional. Fiind totuși unul dintre puținii, în România, care chiar au avut de suferit de pe urma corectitudinii politice – forțat să renunț la cariera academică pentru că un profesor de la SNSPA a abuzat de poziție ca să-mi bage pe gît feminism și studii despre minorități –, e amuzant să primesc lecții de la unii care se luptă eroic în capul lor cu corecții politici din SUA sau Germania. Anticorectitudinea politică în această dezbatere este o reacție pavloviană: puși în fața unei situații dramatice, oamenii freacă anemic concepte și instrumente din alte bătălii, cu alte mize, pentru că nu prea știu ce altceva să facă. Comentariile de pe Facebook sînt îngrozitoare, un fel de mentalitate de haită s-a instalat online. Căutăm migranților nod în papură pentru orice, de parcă ar fi nu oameni care fug de rău, ci june la concursuri de miss și bune maniere. Dacă îndemni la empatie, ți se zice: aa, deci vrei ca 300 de milioane de arabi să vină peste noi? Rămîi mască. Nu, nu vreau să vină și cred în granițe și în dreptul nostru de a ne impune modul de viață asupra oricui vine aici. În același timp, aștept empatie în spațiul public, nu golăneală intra-grup, nu gîndire de băiețoi virili în oglindă, nu absolutism legalistic, nu bățoșenie anticorectitudine politică – nu cînd e vorba de unii mai necăjiți decît noi. Ivan Krastev publică în New York Times *un articol care deplînge deficitul de empatie al est-europenilor. Euobserver publică o scrisoare deschisă care cere est-europenilor să arate compasiune și umanitate. E semnată de zeci de intelectuali, artiști, foști politicieni (dintre care doi foști președinți ai Poloniei și un fost premier maghiar), diplomați, ziariști din Polonia, Cehia, Slovacia, țările baltice și Bulgaria. Da, nu e nici un român acolo. N-am idee de ce. Și totuși, vocile contra curentului există. Azi am selectat cîțiva români prezenți în spațiul public care nu se tem să ceară de la noi empatie.*

■ „Ne-am revoltat cînd occidentalii n-au fost încîntați că dăm buzna peste ei și job-urile lor și asistența lor socială, că furăm portofele, că cerșim pe la semafoare, că ridicăm cîte o tabără de corturi în intersecții, chestii care le stricau feng-shui-ul lor de capitaliști care s-au civilizat pe spinarea noastră, în timp ce noi apăram creștinătatea de musulmani, iar apoi ei ne-au vîndut la ruși. În numele acestei compensații istorice, nu neapărat al performanțelor noastre actuale, cerem să fim tratați la fel ca ei, la ei acasă, chiar și cînd noi nu le respectăm regulile. Vrem să batem și noi pe unul mai mic. Mi se pare fascinant, așadar, felul în care cohorte de cetățeni suferă acum de amnezie colectivă și se bulucesc să proclame egalitate, dar nu pentru căței! De ce dau buzna refugiații peste noi, de ce nu sînt opriți, bombardați, înecați? Atitudinea are, cred, o explicație psihopatologică simplă: nevoia gîlgîindă de exhibare a unei superiorități agresive, ostentative, de «om alb» deranjat de invazia nespălaților de barbari, o identitate pe care încercăm să ne-o construim în propriii noștri ochi. Nu vine din rasism, xenofobie, suferim de asta mai puțin decît alții. Este un clasic sindrom Stockholm: am fost umiliți, tratați drept cetățeni de mîna a doua, ne-am tîrît către Occident strîngînd din dinți, îndurînd privațiuni, cerșind locul la masă pe care îl consideram de mult meritat, fiind alungați și bruftuluiți. Acum vrem să fim noi neamțul sau francezul sau britanicul care strîmba din nas și zicea «Ce caută infractorul ăsta (în cazul de față, «teroristul») la mine acasă, unde eu muncesc din greu pentru pîinea mea și plătesc taxe, iar el vrea să am grijă de el gratis?». Am adoptat retorica «opresorului», ba chiar o găsim perfect corectă. Am găsit și pe unul mai mic de care să ne luăm și pe care să-l bruscăm în gașcă, ca niște adevărați viteji ce sîntem. (...) Românii ar trebui să fi învățat un lucru din proprie experiență: granițele nu există atunci cînd oamenii sînt hotărîți să plece în căutarea libertății și a unei vieți mai bune.“ (Oana Popescu, „Unchiul fugit în Germania, refugiatul fioros și sindromul Stockholm colectiv“, Adevărul.ro, 6 septembrie)

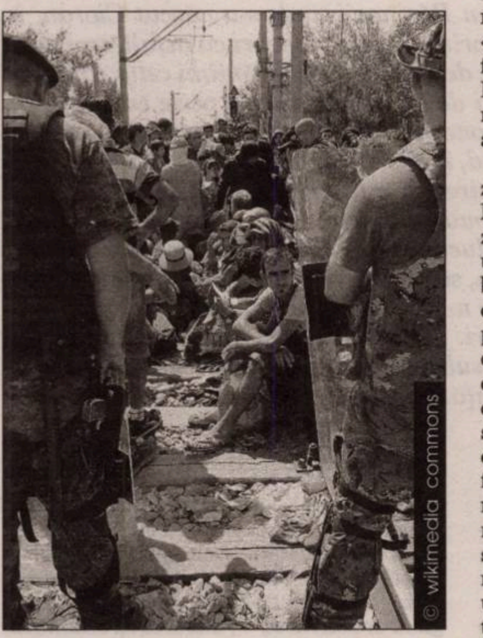
© wikimedia commons

Anticorectitudinea politică este o reacție pavloviană.

■ „Țările est-europene n-au avut experiențe îndelungate de gestionare a unor fluxuri de refugiați și se comportă reținut, irațional. Țările vestice sînt mai hîrșite în povestea imigranților. Mai mult decît atît, au beneficiat economic enorm în ultima jumătate de secol de pe urma forței de muncă importate chiar din cele mai îndepărtate foste colonii. E ca și în România – aversiunea față de maghiari e mai mult la «regățeni» decît la «ardeleni», care conviețuiesc cu etnicii unguri. Cunoașterea și contactul sînt esențiale pentru depășirea barierelor culturale și abandonarea stereotipurilor negative. În orice caz, Europa trece prin provocări grele, dar e bine, pentru că, dacă va supraviețui încercărilor, va ieși mai întărită.“ (Sebastian Lăzăroiu, în interviul acordat *Evenimentului zilei,* 8 septembrie)

■ „Nu mi-am imaginat niciodată că foarte mulți români sînt atît de xenofobi, rasiști, intoleranți, egoiști și «ospitalieri», cum ne dezvăluie momentul actual. Nu acuz pe nimeni, nu am dreptul să judec și încerc să nu fac asta. Majoritatea celor cu care vorbesc sau a celor pe care-i citesc s-au transformat în oameni care urăsc, care vor să moară și capra vecinului, să plece toți imigranții ăștia teroriști (actuali sau în devenire) la casele lor, în țara lor, oriunde, treaba lor, numai să nu ne deranjeze pe noi și pe europeni. (...) Teoriile conspirației sînt și ele parte din peisaj – e mîna SUA, ba nu, a Rusiei, scenariul de distrugere a Germaniei, de destabilizare a Spațiului Schengen etc. Unele pot fi chiar reale, nu neg, dar oare nu putem să căutăm metode de a face față situației fără să generalizăm, fără să manipulăm și ținînd ochii larg deschiși? Să vezi oameni care mor pentru a ajunge în Europa, cu familia sau fără, tineri, bătrîni, femei, copii, disperați de sărăcie și război, și să spui «Să-i împușcăm, să-i evacuăm, sînt toți niște monștri deghizați» este atît de inuman, pur și simplu inuman! Să găsim soluții, sînt absolut de acord că va fi foarte greu pentru Europa să se descurce în această situație, dar putem să fim oameni în același timp, vă rog?“ (Simona Stupar, „Cel mai emoțional și irațional text despre refugiați“, *Evenimentul zilei,* 3 septembrie)

■ „Aș spune că românii ar trebui să arate mai multă compasiune decît, să zicem, vestul Europei. Românii au simțit comunismul, Securitatea, temnițele. Românii au fost deportați în Siberia. În România n-au venit milioane de imigranți. Românii sînt considerați inferiori, hoți, violatori, paraziți și multe altele de alți europeni, deci ar trebui să știm cît de nasol este să fie considerat așa un întreg popor pe baza acțiunilor a doar cîțiva oameni. Imediat ce situația permite, facem aceeași discriminare. Am înțeles acum și de ce psihologia spune că sînt șanse mari ca un copil ce crește într-un mediu dificil, cu abuzuri și bătăi din partea părinților, să ajungă la rîndul său tot un astfel de părinte. Nu înțelegeam nici asta, nu puteam să cred că cineva care a văzut răul poate face rău la rîndul său, dar aparent așa merg lucrurile.“ (Radu Dumitru, „Am înțeles, în sfîrșit, cum oamenii au lăsat Holocaustul să se întîmple“, blog-ul nwradu.ro, 9 septembrie).

■ „Am intrat de bunăvoie într-un club care funcționează pe principiul cotelor obligatorii. Nu știu unde a fost interesul național cînd ne-am «negociat»/«dezbătut» cotele la oțel, zahăr, lapte etc., etc. Dar am făcut-o ca să fim în Europa celor mai mari și mai puternici. O Europă care, întîmplător, are astăzi o criză a refugiaților și cere solidaritate prin – nu are altfel cum – cote obligatorii. Iar un algoritm de tipul «40% – mărimea populației, 40% – PIB, 10% – numărul de celor care au depus cerere de azil în trecut, 10% – rata șomajului» nu cred că e dintre cele mai «neechitabile» (altfel, ne place cînd primim fonduri după mărimea populației).“ (Adrian Luca, „CCCTB sau Ce Crize Comunitare ne mai Trebuie să Băgăm interesul național la apă?“, Contributors.ro, 14 septembrie)

■ „Asistînd (bineînțeles, din fața televizorului) la exodul refugiaților din Orientul Mijlociu și la dramele care au loc în fiecare zi (mașina frigorifică cu cei 71 de refugiați uciși prin asfixiere fiind doar cea mai teribilă), comentatorul român face, în general, ceea ce știe el mai bine: să chibițeze. E o ocupație agreabilă și fără răspunderi, mai ales că România însăși deocamdată stă deoparte, ocolită de valul nefericiților. (...) Chibițul îi ceartă înțeleptește pe «jucători»: spre deosebire de aceștia, el știe și ce ar fi trebuit făcut de către Europa, și cînd anume, și în ce fel. Faptul că nu i s-a cerut părerea e, deci, regretabil, mai ales că e tobă de sfaturi luminoase. Adesea nu are îndoieli în a cere măsuri aspre împotriva «imigrației ilegale» de natură economică (deși știe bine că cel puțin un milion dintre conaționalii săi din străinătate sînt în această situație, dar, deh, ei sînt «europeni», nu-i așa?). Altminteri, deplînge «decadența Occidentului», se arată înspăimîntat de islam și știe ce ar trebui făcut cu «imigranții». Uneori, dacă e ceva mai subtil, furnizează exemple istorice. Și le găsește, unde altundeva decît în sfîrșitul Imperiului Roman și migrațiile goților!“ (Andrei Cornea, „Exodul și chibițul“, *22*, 1 septembrie)

■ „României i-au fost repartizați șase-șapte mii de refugiați. Cam cît primește Germania într-o zi. Sîntem, la număr, cam un sfert din populația Germaniei. Ni s-a impus nouă un sfert din cota Germaniei? Avem și noi ocazia să ne arătăm atașamentul față de UE, că sărim la nevoie, și îi dăm cu piciorul. Mai ales că nu e deloc clar cîți refugiați vor fi convinși să vină la noi. Politicienii «de vîrf» din Europa de Est dau dovadă de o miopie incredibilă. Nu se poate, și nu e drept să nu existe un răspuns la atitudinea nesolidară a Europei de Est. Adică la bani sîntem toți împreună, la nevoie facem pe niznaiul... Frumos e asta, Românie? Țară frumoasă la suflet ești?“ (Tudor Zamfirescu, „România ospitalieră“, 13 septembrie, Contributors.ro)

facebook.com / Cristian.Ghinea.CRPE

■ ■ ■

Eugen ISTODOR

negustori **și mușterii**

„Gîturi de curcan. Se vînd: un gît subțire, unul gros“

Mi-a fost dat să ajung la piața de la BIG Berceni. Și-ntr-o vitrină ce-mi văd ochii? Scria: „Gîturi curcan. Gîturile se vînd: unul subțire, unul gros“. Am stat, vorba aia, ca țața în mijlocul pieții. Prima reacție: se rîde de mine? Apoi, încet-încet, mi-am dat seama că nu-i de joacă. Afișul ascundea: practică, proceduri, sistem, pragmatică. Am privit minute în șir gîturile. De două-trei ori, vînzătoarea mi-a și zis: „Doriți ceva? Cu ce vă servesc?“. Rămîneam singur în fața cîntarului. Și nu-i ceream nimic. Cum să-i explic că mă fascinaseră „gîturile“? E clar, curcanii au gîturi diferite. Vînzătoarea a observat că i se cereau „mai groase“. Motivul: „din gros“ poți să te alegi cu mai multă carne. O, și sper că știți cît de gustoasă e carnea de pe gît. Savuroasă! Tocmai fiindcă te lupți cu seria de oscioare de pe gît. Deci, la preț mic, 5-6 lei, se cerea „mai gros“, asta însemna că, dacă luai o jumătate de kilogram de „mai groase“, puteai, fără doar și poate, să saturi doi flămînzi. Ce se-ntîmplă cu gîturile? E ca la peștele cu oase. Mai ales dacă ți-e foame! Nu, nu văd cum ți-ar fi poftă de gîturi de curcan. Dar pot fi semeni cu poftă de gîturi de curcan. Uite, mie mi-e poftă de pește-crap. Ți-e foame, spun, și te apuci de gîturi. Poate fi gît cu cartofi prăjiți, poate fi o ciorbă de legume cu gîturi, chiar și o incredibilă mîncare de castraveți murați cu gîturi sau, poftim, mîncare de gutui cu gîturi. Și cum te apuci să mănînci, că ți-e foame, exact procedura de a te lupta cu gîturile (alegerea fișiei de carne de pe schelet) transformă pofta de lup într-o manipulare. Fiziologia „se strînge“ într-o simplă procedură. Dacă dai cu multă pîine, un gît gros astîmpără foamea pe-o zi. În cazul unui gît subțire s-ar putea să ai o cheltuială neprevăzută cu pîinea.

dosar DILEMA VECHE
Coordonator: Cristian GHINEA

Romul de afaceri

Texte şi opinii de:
- Alexandra TODERIŢĂ (cercetător, CRPE)
„De unde bani pentru afaceri?“
- Florin BOTONOGU (preşedinte, Policy Center for Roma and Minorities)
„Rom sărac, rom bogat. Prin antreprenoriat“
- Ioana MOLDOVAN (jurnalist şi fotograf freelancer)
„M-a făcut viaţa pepenar, aproape în Dăbuleni“
- Laurenţiu COLINTINEANU (jurnalist, EurActiv.ro)
„Ministrul Economiei de la Dîlga“
- Bianca TOMA (cercetător, CRPE)
„Romii şi UE: poveste cu duşi şi întorşi“

argument

Pantelică, deşi e ţigan…

Una dintre primele mele amintiri e cu un om scheletic şi mustăcios care dă de pămînt cu un tuci, zbierînd: „Bre, ţaţă Veto, mă jur pe copiii mei, cum să-să-să spargă?!“. La „să-să-să“, indignarea dă pe afară şi mustăciosul ia tuciul şi îl dă iar de pămînt, cu sete. Tuciul rezistă. Era o tîrguială: bunica mea voia să cumpere tuciul, dar nu se înţelegeau la preţ, deci a făcut o aluzie cum că ar fi auzit de la cineva din sat că tuciurile lui nu sînt tocmai bune. Atît de enervat nu l-am văzut niciodată pe Pantelimon, cum îi plăcea să se prezinte, sau Pantelică Ţiganu, cum îl ştia tot satul.

Pantelică făcea tuciuri, oale, cratiţe, lucra în aluminiu. Stătea toată ziua pe lîngă un cuptor primitiv sau bocănea cu nişte ciocane, apoi scotea tuciurile la drum să le cumpere lumea sau mergea cu ele pe la bîlciuri. Era sărac, mai ales pentru că era beţiv. Dar era vesel şi lumea îl plăcea, „deşi e ţigan“. Acest „deşi“ te urmăreşte, ca ţigan prin sat. Dar mai presus de toate, Pantelică era util: tot satul nostru şi cele din jur făceau mîncare la pomeni în tuciuri *„Made by* Pantelică“, cum am zice acum. În ultimii săi ani nici nu mai vindea tuciurile pe bani, cerea direct ţuică. Copiii crescuseră mari şi plecaseră. Cinci copii ţinuse Pantelică din tuciuri, la bătrîneţe făcea cîte un tuci numai cînd avea chef să-l dea pe ţuică.

Pe mine, ca adolescent leneş şi fără nici un plan serios de viaţă, mă interesa chestia asta la maximum. Într-o lume în care toţi aveau „servici“ sau munceau la CAP şi apoi pe pămînturile proprii, Pantelică avea o libertate bizară. Cînd toţi ne-am luat pămîntul înapoi, el nu avea ce să ia. Generaţii întregi înaintea lui doar tuciuri ştiuseră să facă. Nu avea şcoală şi nici măcar acte, cînd l-am întrebat odată dacă are pensie a rîs: hă, ce pensie, din tuciuri? Din tuciuri a ţinut cinci copii, din care numai Cîmpina a rămas în sat. S-a măritat cu un român, dar copiii lor rar au fost scoşi din „ţiganii ăia“. Gina, fata Cîmpinei, s-a măritat şi ea cu un român şi e o femeie de toată încrederea. Ei bine, inevitabil, în sat: „deşi e ţigancă“. Îi zicea mamei acum ceva vreme: „A făcut-o ţigancă pe asta mică a mea că s-au certat la şcoală. Acum, eu nici nu mai ştiu, bre, că tata era român, bărbată-miu a fost român şi ăştia tot ne fac ţigani, cît o să mai fim ţigani?“. Fata Ginei tocmai a intrat la liceu cu o notă foarte mare. Nu ştiu dacă şi ea va fi urmărită de un „deşi…“

Pantelică e mort de mult, aş zice că e oale şi ulcele, dar el lucra în aluminiu, nu lut – cine mai ştie cum odată, în negura modernităţii, strămoşii lui Pantelică au realizat că românii ar cumpăra vase de aluminiu şi s-au pus pe treabă. Au ocupat o nişă economică a lor. Care probabil că s-a închis – tocmai am văzut la Carrefour un tuci dichisit, cum probabil Pantelică nu ar fi ştiut să-l împopoţoneze. Dar cred că pe tuciul de la Carrefour nu îl dă nimeni de pămînt, din dragoste.

Veţi citi astăzi cîteva texte despre romi antreprenori. Colegii mei de la Centrul Român de Politici Europene au fost în cîteva zeci de localităţi ca să-i găsească şi să stea de vorbă cu ei. Ei au căutat modalităţi de intervenţie: ce poate face statul pentru ca aceşti oameni să se dezvolte, să ia credite, să intre pe noi pieţe. Să profite de capitalism adică. Apoi, jurnaliştii Laurenţiu Colintineanu şi Ioana Moldovan au fost pe urmele lor ca să facă reportaje. Ei au căutat poveşti. Acest număr din revistă este parte dintr-un proiect implementat de CRPE împreună cu Policy Center for Roma and Minorities, finanţat de Open Society Institute, în care încercăm să punem capitalismul la treabă pentru binele romilor. Pentru că fiecare avem un Pantelică al nostru. (**Cristian Ghinea**)

BARBURISME

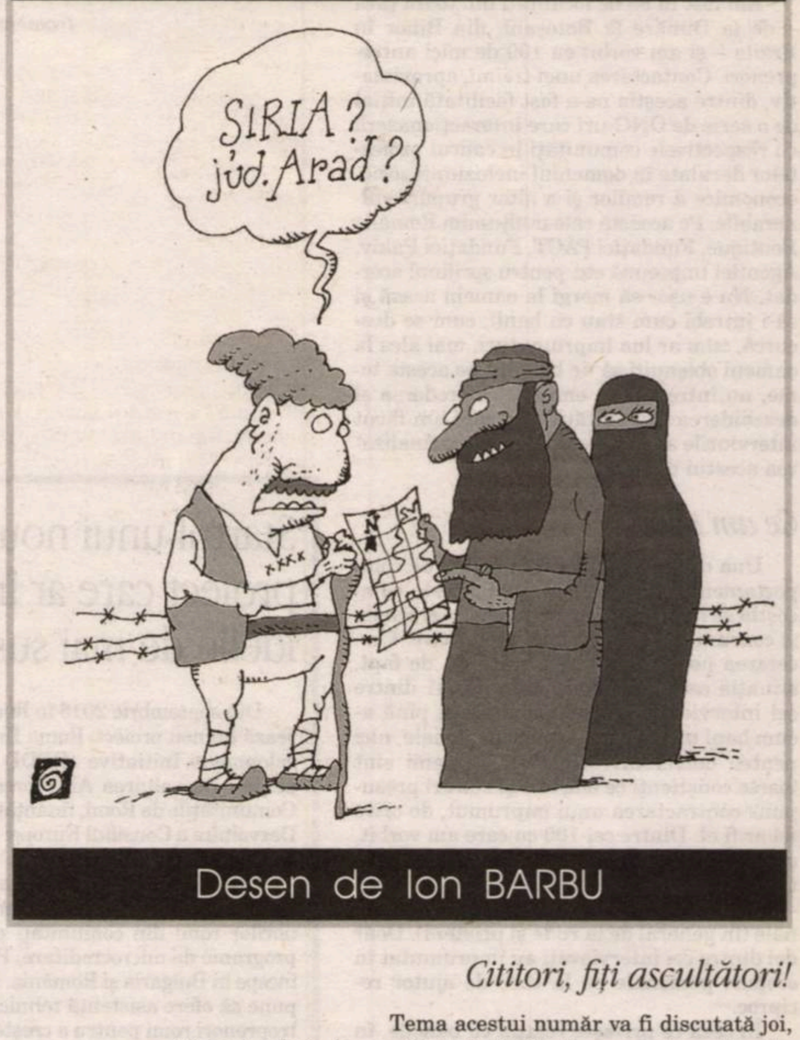

SIRIA?
jud. Arad?

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 24 septembrie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

DILEMA
Romul de afaceri

Alexandra TODERIȚĂ

De unde bani pentru afaceri?

Rata sărăciei şi excluziunii sociale este de 40,4% în România, dublă faţă de media UE. În această statistică, romii ies în evidenţă: peste 70% din persoanele care aparţin acestei etnii în România se încadrează în categoria de vulnerabilitate economică, rata sărăciei în cazul acestei minorităţi fiind de cinci-şase ori mai mare decît în cazul populaţiei majoritare.

Cu toate acestea, în România există romi antreprenori. Conform unui studiu al Băncii Mondiale din 2011, 30% din romii din România sînt implicaţi în circuitul economic (au o formă de venit), iar 3% din aceştia derulează activităţi generatoare de venit pe cont propriu. Ceea ce înseamnă că aproximativ 18.000 de persoane de etnie romă se încadrează în categoria antreprenorilor. Mai mari sau mai mici, fiscalizaţi sau nu încă, aceşti oameni există, îşi susţin şi uneori îşi întreţin în totalitate familiile, duc mai departe meserii tradiţionale (căldărarii, argintarii, ursarii etc.) sau din contra – fac comerţ, cultivă pămîntul, produc pavele, repară cauciucuri – banale ocupaţii ale majoritarilor, contribuind faţă de societate şi împărtăşind bucuriile şi necazurile de zi cu zi ale întreprinzătorilor din această ţară.

Aceasta este statistica de la care am pornit la drum acum un an, într-un proiect de cercetare a situaţiei micilor întreprinzători de etnie romă. Cînd zic „noi“ mă refer la Centrul Român de Politici Europene (CRPE) împreună cu partenerii de la Policy Center for Roma and Minorities. Ne-au interesat mai ales accesul la capital şi necesarul de finanţare. Scopul proiectului e de a propune soluţii prin care pot fi ajutaţi, mai ales instrumente financiare dedicate antreprenorilor romi în fondurile structurale primite de la Uniunea Europeană. Am plecat de la ideea că microcreditarea calată pe specificul nevoilor acestor antreprenori ar putea fi un loz cîştigător.

Am fost în 39 de localităţi din toată ţara – de la Dunăre la Botoşani, din Bihor în Brăila – şi am vorbit cu 100 de mici antreprenori. Contactarea unei treimi, aproximativ, dintre aceştia ne-a fost facilitată iniţial de o serie de ONG-uri care interacţionaseră cu respectivele comunităţi în cadrul proiectelor derulate în domeniul incluziunii socio-economice a romilor şi a altor grupuri vulnerabile. Pe această cale mulţumim Romano Boutique, Fundaţiei PACT, Fundaţiei Pakiv, Agenţiei Împreună etc. pentru sprijinul acordat. Nu e uşor să mergi la oameni acasă şi să-i întrebi cum stau cu banii, cum se descurcă, cum ar lua împrumuturi, mai ales la oameni obişnuiţi să fie hărţuiţi pe aceste teme, nu întrebaţi cu empatie. Încrederea şi deschiderea comunităţilor în care am făcut interviurile au fost esenţiale pentru finalizarea acestui demers.

Ce am aflat

Una dintre prejudecăţile legate de comportamentul financiar al romilor este că aceştia se împrumută pentru nevoi personale şi consum, nu şi în scopuri productive. Cercetarea noastră de teren arată că, de fapt, situaţia este mult mai nuanţată: 41 dintre cei intervievaţi nu împrumutaseră pînă acum bani nici pentru scopuri personale, nici pentru demersuri lucrative. Oamenii sînt foarte conştienţi ce eforturi şi riscuri presupune contractarea unui împrumut, de orice fel ar fi el. Dintre cei 100 cu care am vorbit, şapte împrumutaseră bani de la bănci pentru afacere – investiţii sau capital de lucru – şi 39 se împrumutaseră în scopuri personale (în general de la rude şi prieteni). Doar doi dintre cei intervievaţi au împrumutat în scopuri personale de la case de ajutor reciproc.

În ceea ce priveşte relaţia cu băncile, în cazul celor pentru care a existat una, aceasta este cu lumini şi umbre. În timp ce acei cîţiva mai „răsăriţi“ dintre ei n-au avut probleme în a contracta credite bancare, majoritatea povestesc fie că s-au simţit discriminaţi („mi-au zis că nu mai dau bani la ţigani“), fie că li s-au solicitat garanţii prea mari sau acte pe care ei nu le aveau. Un căldărar se plîngea de acest din urmă aspect, în special prin prisma activităţii sale: „Doar SRL-urile care fac dovadă prin număr de angajaţi, profit etc. iau împrumut de la bancă. Noi, micii meşteşugari, n-avem toate hîrţoagele pe care ni le cere banca. Nouă ne-ar trebui un împrumut pe durată lungă, iar rata să nu fie lunară, ci trimestrială. Altă soluţie: pentru meseriaşi, statul să pună taxă anuală fixă (impozit forfetar). Majoritatea romilor stau foarte greu cu evidenţa. Cînd mergem în tîrg cu ceaunele, Poliţia Economică nu ne crede, ne alungă. Ne cer facturi şi pentru ultimul capăt de aţă. Eu n-am cumpărat materia primă, am luat-o la schimb. Dacă ar exista taxă fixă nu ne-ar mai agresa. Majoritatea fac abuz. Dai două milioane pe contabilitate cînd tu faci zece milioane să hrăneşti familia. Primăvara facem mărţişoare. Băiatul meu de 22 de ani lucrează, băiatul meu de 9 ani lucrează clopoţei. Taxele, organele ne alungă de pe piaţă. Atunci copiii cum să mai continue?“.

> *„Vreau să obţin fonduri nerambursabile, să-mi deschid o «făbricuţă» de pantofi şi să angajez persoane de etnie romă care să ducă mai departe meseria.“*
>
> *(pantofar, Alba Iulia)*

> *„Pentru noi, o rată de 100-150 de euro pe lună cu o dobîndă mică ar trebui, să ne putem dezvolta şi noi, în special pentru rulaj şi să avem bani de marfă.“*
>
> *(comerciant, Buzău)*

Un alt loc comun este ideea că romii, în covîrşitoarea lor majoritate, lucrează la negru. Studiul „Riscuri şi inechităţi sociale în România“ (2009) raportează că 56% din persoanele de etnie romă ocupate din România activează în economia informală. O actualizare mai recentă a acestor cifre ar fi binevenită, dată fiind schimbarea peisajului reglementărilor fiscale şi de aplicare a legii în ultimii ani. În eşantionul nostru avem 61 de întreprinzători înregistraţi juridic (21 PFA, 28 de SRL-uri, trei întreprinderi individuale, trei întreprinderi familiale, trei ONG-uri, trei cooperative meşteşugăreşti) şi doar 38 de antreprenori fără formă juridică (dintre care trei fermieri care vînd pe certificate de producător). Dintre cei fără forme juridice, doar patru au declarat că nu intenţionează să îşi înregistreze afacerea. 19 dintre cei fără acte în acest moment au declarat că plănuiesc să intre în economia fiscalizată, iar trei ar intra doar dacă anumite condiţii ar fi întrunite – de exemplu, dacă ar face mai mulţi bani, dacă ar putea să-şi cumpere mai multe animale, să-şi dezvolte ceva mai mult afacerea, astfel încît să-şi permită să plătească taxe la stat etc.

În final, ajungem şi la miezul şi esenţa cercetării noastre: nevoia percepută de capital suplimentar, dacă/cum vor să-şi dezvolte afacerile, de cît ar avea nevoie şi unde consideră că s-ar putea duce pentru a obţine banii. Oamenilor le rămîn în mînă, în urma activităţilor antreprenoriale, în medie 500-2000 de lei/lună în cazul meşteşugarilor, comercianţilor, meşterilor; suma creşte la nivelul 2000-4000 de lei/lună în cazul antreprenorilor din domeniul serviciilor (frizerie, vulcanizare auto, pizzerie, intermediere) sau construcţiilor. Nu de la toţi am obţinut sume extrem de exacte, unii ne-au răspuns care este nivelul veniturilor într-un an şi cît îşi pun adaos comercial, alţii cît cîştigă într-un sezon şi care le sînt cheltuielile. Dar, *grosso modo,* cifrele sînt cele de mai sus.

71 dintre antreprenorii romi au declarat că ar avea nevoie de împrumuturi în scopuri pe cît de diverse, pe atît de fireşti pentru orice mic întreprinzător de felul lor: argintarul să-şi ia scule noi, rudarul din Băbeni să-şi facă un chioşculeţ în faţa casei, cum au mai toţi vecinii romi care lucrează în lemn, să-şi expună mai bine făcăleţele, coşurile şi alte minunăţii clienţilor cehi şi polonezi care vin în sat special pentru astfel de produse, căldărarul să cumpere mai multă tablă, pentru a produce un volum mai mare şi a-l atrage şi pe fiul său în meserie, măturarul să-şi cultive propria plantaţie de nuiele, să nu le mai cumpere, pepenarul să arendeze terenul şi să-şi pună pepeni pentru la anul etc. Restul pînă la 100 ori sînt speriaţi de ideea de împrumut în sine, chiar dacă ar fi în scopuri productive, ori nu au o poziţie definită pe acest subiect.

Sumele pe care aceşti oameni le-ar împrumuta se situează de cele mai multe ori în intervalul 5000-10.000 de euro, doar cei din eşalonul superior (antreprenorii în construcţii, florarii) au avansat sume mai mari (15.000-45.000 de euro sau chiar mai mult). Zece dintre antreprenori au menţionat că s-ar avînta la un (micro)credit doar în condiţiile unei dobînzi mai mici decît cea existentă pe piaţă.

Întrebaţi de unde cred ei că ar putea obţine aceste împrumuturi, băncile şi sursele informale (prieteni, familie, comunitate) au obţinut acelaşi număr de „voturi“ – cîte 20. Doar nouă dintre respondenţi cunosc faptul că există vehicule financiare alternative (de exemplu, instituţii de microfinanţare, IFN-uri).

Recomandări

Concluziile şi recomandările formulate în urma acestei cercetări vor fi prezentate pe larg în cadrul rapoartelor pe care CRPE le va lansa în perioada care urmează. Pe scurt, considerăm că noile fonduri europene pentru dezvoltarea capitalului uman (POCU, urmaşul, sperăm mai de succes, al celebrului POSDRU) ar trebui să completeze sprijinul clasic pentru entităţile de economie socială cum sînt multe din cazurile afacerilor prezentate mai sus – alocaţiile financiare nerambursabile (granturi) atît cu măsuri de sprijin pentru antreprenori (sau viitori antreprenori) – instruire, consiliere, mentorat etc. în domeniul antreprenoriatului şi managementului afacerii –, cît şi cu noi mecanisme de finanţare care să faciliteze accesul micilor antreprenori din grupuri vulnerabile la microcredite cu dobîndă subvenţionată şi/sau condiţii speciale (perioadă de graţie de cel puţin trei ani), pentru ca acestea să poată să se dezvolte suficient pentru a rezista pe piaţă.

Am observat că multe proiecte finanţate din fonduri europene demarează, dar mor imediat după ce se termină finanţarea. Este nevoie de activităţi de susţinere, de pildă prin facilitarea microcreditelor, eventual subvenţionarea dobînzii.

De asemenea, este nevoie ca actorii de pe piaţa financiară interesaţi de acest segment (bănci, dar în special instituţii financiare non-bancare, care lucrează deja în mediul rural şi sînt mai orientate spre asistarea clienţilor decît marile bănci) să conlucreze mai intens cu ONG-urile care implementează proiecte în comunităţile de romi pentru a putea identifica nevoile acestora, pentru a-şi putea crea sau adapta produsele şi serviciile, completîndu-le cu activităţi de educaţie financiară, asistenţă tehnică în implementarea proiectelor etc.

Alexandra Toderiţă *este cercetător la Centrul Român de Politici Europene.*

■ ■ ■

Startul unui nou proiect care ar îngloba ideile de mai sus

Din septembrie 2015 în România demarează un nou proiect: Roma Enterprise Development Initiative (REDI) – Iniţiativa pentru Dezvoltarea Antreprenoriatului în Comunităţile de Romi, finanţat de Banca de Dezvoltare a Consiliul Europei în colaborare cu Open Society Institute.

Obiectivul REDI este de a crea şi de a testa un model pentru susţinerea antreprenorilor romi din comunităţi prin acces la programe de microcreditare. Programul va începe în Bulgaria şi România. REDI îşi propune să ofere asistenţă tehnică pentru antreprenori romi pentru a creşte expertiza şi şansele lor de succes în afaceri şi de a micşora barierele de acces la microcreditare prin următoarele activităţi: ■ Analiza nevoilor, oportunităţilor şi provocărilor antreprenorilor romi ■ Evaluarea necesităţilor Instituţiilor Financiare Non-bancare (IFN) pentru a realiza premisele de a dezvolta creditarea întreprinzătorilor romi ■ Pregătire pentru afaceri şi consultanţă pentru antreprenorii romi ■ Conectarea antreprenorilor romi cu IFN-urile locale ■ Consolidarea legăturilor de afaceri între antreprenori romi.

În acest moment este deschis *call*-ul pentru facilitatori de dezvoltare antreprenorială, care vor avea rolul de a sprijini antreprenorii din program şi în reducerea decalajului dintre comunitate şi mediul de business. Deci, dacă ştiţi lideri comunitari din localităţi cu romi, care ar putea implementa direct lucrul cu oamenii, îndemnaţi-i să afle detalii, disponibile pagina de Facebook a proiectului https://www.facebook.com/REDI2015?fref=ts şi la adresa rediromania@coopest.com.

ROMUL DE AFACERI

Florin BOTONOGU

Rom sărac, rom bogat. Prin antreprenoriat

De multe ori, discuţia despre romi este dusă în extreme: fie romii sînt săraci (realitate confirmată de studii şi vizite în multe comunităţi), fie romii sînt bogaţi (celebrele reportaje cu palate, turnuleţe, chefuri şi sute de euro daţi la lăutari). Nu se spune mai nimic despre clasa de mijloc. Asta pentru că nu e un subiect interesant pentru ştiri sau pentru că nu suscită interesul cercetătorilor. O parte importantă din clasa de mijloc la romi este formată din antreprenori. Afectaţi de criza financiară, unii dintre ei au trebuit să se reorienteze, chiar şi spre alte ţări. Din fericire, în ultimii ani în România se acordă o atenţie din ce în ce mai mare antreprenorului rom. Au existat multe iniţiative finanţate prin fonduri europene prin care s-au format antreprenori romi şi s-au dezvoltat structuri de economie socială – iniţiative care trebuie evaluate. În ultima vreme se vorbeşte din ce în ce mai mult despre posibilitatea acordării de microcredite pentru dezvoltarea afacerilor romilor. Este foarte important să înţelegem care este potenţialul antreprenorilor romi de a interveni în dezvoltarea comunităţii, dincolo de afacerile personale. Pentru a face acest lucru e nevoie să vedem cine este antreprenorul rom şi ce rol are în prezent.

Cea mai des întîlnită aşteptare este aceea de „salvator al comunităţii“.

Este greu de creionat un profil al antreprenorului rom, din lipsă de date. Împreună cu Centrul Român de Politici Europene, fundaţia Policy Center for Roma and Minorities a realizat 100 de interviuri cu antreprenori romi din toată ţara. Am folosit o definiţie foarte largă a termenului de antreprenor rom – persoană roma care efectuează o activitate generatoare de venit, în orice domeniu, chiar dacă nu e înregistrată, dar care are potenţial de dezvoltare. La o primă privire asupra datelor preliminare şi din experienţele noastre din teren, profilul antreprenorului rom este mai divers decît poate ne-am fi aşteptat: există antreprenori romi de toate vîrstele – în cercetarea noastră am discutat cu oameni de la 24 la 68 ani. În ceea ce priveşte educaţia, mulţi au studii medii – 10 clase (44,3%), doar cîţiva superioare (10%), dar există, în mediul rural în special, persoane care nu au absolvit ciclul primar de învăţămînt.

Sectoarele în care activează antreprenorii romi sînt încă şi mai diverse. Ne aşteptam la cîteva meserii tradiţionale: florărese, meşteşugari, lăutari, mici comercianţi. Am descoperit o diversitate mult mai mare de afaceri pe care le desfăşoară romii: pizzerie, vulcanizare, crescător de animale, servicii de transport, servicii de consultanţă pe fonduri europene, servicii de închiriere spaţii, frizerie, croitorie, comerţ cu plante medicinale, alimentaţie publică, încălţăminte, comercializare produse second-hand, băcănie, prelucrare lemn, confecţionare pavaje etc. În ceea ce priveşte motivele pentru care au început o afacere, într-adevăr, mulţi au răspuns că afacerea e moştenire de familie, iar ei cunosc tainele acestei afaceri de cînd erau copii. Mulţi au decis să îşi deschidă o afacere după cîţiva ani în care au muncit în alte ţări şi au reuşit să strîngă bani. Foarte puţini din cei cu care am vorbit au reuşit să economisească bani în ţară pentru a deschide o afacere. Acest tablou este unul cît se poate de normal, dar, în acelaşi timp, este unul foarte complex. Ca urmare, orice intervenţie în acest domeniu va trebui să fie foarte focalizată.

Rolul antreprenorului rom în comunitatea din care provine este unul important, dar ar trebui să analizăm cîteva mituri formate în jurul lor, de cele mai multe ori avînd la bază aşteptări nerealiste.

Cea mai des întîlnită aşteptare este aceea de „salvator al comunităţii“ – principiul pe care toată lumea se aşteaptă să îl vadă pus în practică este „romul bogat îl salvează pe romul sărac“. În peregrinările noastre prin ţară am întîlnit astfel de cazuri, de romi educaţi, înstăriţi, care participă la viaţa politică a comunităţii şi o ajută – prin bani, locuri de muncă, prin medierea relaţiilor cu autorităţile sau între ei, prin ajutoare în caz de urgenţă, prin biserică etc. Aşa cum există şi mulţi antreprenori români care ajută comunitatea (inclusiv cea romă).

Numai că acest gen de ajutor de multe ori nu se vede, nu este public. Motivul pentru care antreprenorul rom nu poate fi „salvatorul comunităţii“ este că acest tip de ajutor nu este unul sustenabil. Antreprenorul rom îi poate ajuta pe cei săraci în diverse ocazii, dar nu îi scoate din starea de sărăcie, ci îi ajută să treacă prin cîteva din multele greutăţi pe care le întîmpină. Iar această soluţie nu trebuie să se transforme în obicei, pentru că scopul este ca cei săraci să nu depindă de cineva, fie stat, binefăcător sau altă instituţie. Dacă infrastructura fizică din comunităţile sărace de romi te duce cu gîndul la secolele trecute, cel puţin relaţiile economice şi administrative ar trebui adaptate secolului nostru.

© I. Moldovan

A doua idee care merită pusă în discuţie este că antreprenorul rom reprezintă o soluţie viabilă pentru problema incluziunii romilor pe piaţa muncii. Fără nici o îndoială, aceasta este o soluţie, dar nu atît de mult pe cît se predică. Este un lucru natural ca fiecare antreprenor să lucreze cu oamenii în care are încredere (familie, prieteni, comunitatea locală). Dar există mai multe motive pentru care ar trebui să privim cu moderaţie rolul antreprenorului rom în crearea de locuri de muncă. Primul ar fi acela că foarte multe afaceri sînt de familie, în care numărul de angajaţi este de doi (soţ/soţie), maximum trei. Din studiul nostru a reieşit că 40% din respondenţi nu au angajaţi sau parteneri de afaceri, iar ceilalţi au afaceri de familie, alături de unchi, soţie, copil. Un studiu din 2010 ne arată că în cazul romilor doar 1,9% se declară antreprenori, dintre care doar 0,3% se declară patroni, iar restul de 1,6% lucrători pe cont propriu. Acelaşi studiu estimează că 39% din romi lucrează ca zilieri. Dacă ne uităm la tipul de angajator pe care romii îl doresc, 28% doresc să se angajeze la stat şi numai 6,5% în sistemul privat. Aceste date ne arată un rol limitat al antreprenorului (rom sau ne-rom) în rezolvarea problemei ocupării în comunităţile de romi.

O altă soluţie despre care se vorbeşte foarte mult este economia socială, soluţie care de multe ori nu este o afacere de familie, ci asigură mai multe locuri de muncă. Au existat fonduri structurale care au fost investite atît în crearea de antreprenori romi (pe hîrtie avem foarte mulţi), cît şi în iniţierea de afaceri. Problema proiectelor de economie socială o reprezintă sustenabilitatea. Conform unui studiu al Băncii Mondiale, doar 10% din totalul structurilor de economie socială au rezistat. Antreprenorii beneficiari ai acestor fonduri, cu care am vorbit pe parcursul cercetării, au acuzat inadvertenţele din sistemul de management al acestor fonduri pentru eşecul afacerii lor.

Există foarte multe motive (şi exemple bune) pentru care economia socială ar trebui sprijinită în comunităţile de romi. Este nevoie însă de o mai mare eficientizare a investiţiilor (semnificative) în acest sector, proces care ar trebui să plece de la o analiză a factorilor care au condus la eşecul, dar şi la succesul proiectelor finalizate sau în derulare. Am întîlnit în teren mulţi antreprenori romi care aveau o idee clară despre cum şi-ar putea dezvolta afacerea într-un mod sustenabil şi despre cum ar putea implica şi alţi romi din comunitate. Peste 70% din ei, conform studiului nostru, ar avea nevoie de bani ca să îşi dezvolte afacerea. Înainte de a investi însă în acest domeniu ar trebui să ne stabilim aşteptări realiste cu privire la procentul în care antreprenorii romi pot contribui la inserţia romilor pe piaţa muncii şi să facem investiţii cît mai eficiente, astfel încît după cîţiva ani să avem rezultate mult mai bune, alături de discursuri frumoase legate de integrarea în muncă a romilor.

În concluzie, sprijinirea antreprenorilor romi şi a iniţiativelor de economie socială pentru romi nu poate fi considerată ca fiind „glonţul de argint“ care va pune capăt sărăciei acestei minorităţi din România, însă potenţialul ca efectele benefice ale dezvoltării acestora să depăşească cazurile singulare şi să creeze externalităţi pozitive la nivelul comunităţii face ca acest subiect să merite toată atenţia. Haideţi să începem de undeva.

***Florin Botonogu** este preşedinte al Fundaţiei Policy Center for Roma and Minorities.*

Băbeni – profil

Băbeni, cel mai mare oraş din Vîlcea după municipiile Rîmnicu Vîlcea şi Drăgăşani, şi supranumit „oraşul celor trei naţii – români, ungureni şi rudari“, are o veche tradiţie în arta meşteşugurilor, comunitatea rudarilor fiind celebră pentru obiectele de uz gospodăresc produse din lemn. Stabiliţi aici înainte de venirea perioadei comuniste, rudarii au fost forţaţi în timpul comunismului să lucreze în noile fabrici de tîmplărie, pierzîndu-se temporar vechea tradiţie a meşteşugurilor făcute individual.

După 1990 şi după colapsul majorităţii fabricilor de tîmplărie, vechile tradiţii ale rudarilor revin, momentan Primăria Băbeni autorizînd peste 2000 de rudari în vechea meserie a produselor din lemn.

Nicu Drăgan a fost angajat la fabrica de cherestea din localitate, actualmente fiind administratorul unei cooperative, înfiinţată în urmă cu trei ani şi avînd 30 de membri. Majoritatea produselor din lemn sînt vîndute prin intermediul tîrgurilor din toată ţara, dar au primit comenzi şi din Austria şi Japonia. De exemplu, pînă la sfîrşitul anului, trebuie să producă 120 de piese pentru o persoană din Japonia.

Meseria a îmbrăţişat-o de la părinţii săi, care i-au lăsat toate instrumentele necesare lucrului în lemn. Soţia sa face linguri din lemn, iar pe viitor vor să deschidă un chioşc de vară în Bucureşti pentru a putea vinde obiectele turiştilor străini. Pentru a se descurca, anul trecut a lucrat în Germania, culegînd căpşuni, mulţi dintre rudarii din Băbeni alegînd, în lipsa cererii pentru produsele lor, aceeaşi cale.

(Alexandru Damian)

Ioana MOLDOVAN

M-a făcut viața pepenar, aproape în Dăbuleni

„În prima lună de liceu la Amărăștii de Jos, copiii se fereau de noi. Le era frică să nu le furăm ceva!“ Hagi Stoian este unul dintre cei doi băieți romi din generația sa care a făcut liceul. Acum, la vîrsta de 30 de ani, este coordonator la un centru comunitar de asistență medico-socială din Ocolna, înființat prin proiectul Zefir – „Împreună pentru puterea de acțiune“. Și este și pepenar.

Hagi Stoian s-a născut și a trăit toată viața sa în comunitatea de romi din satul Ocolna, județul Dolj. Trei sferturi din locuitorii satului beneficiază de prevederile Legii nr. 416, privind venitul minim garantat. Dar pentru Hagi, să trăiască din ajutor social nu a fost de ajuns. Așa că, la fiecare sfîrșit de februarie, Stoian se apucă de răsaduri. Amestecă pămîntul negru cu bălegar, pune semințele în alveole. Cînd crește răsadul de 15-20 de centimetri, la sfîrșitul lui martie, ară terenul, pune folia pe pămînt și instalează furtunurile de picurare. Șapte luni pe an muncește familia Stoian la pepeni. În iulie și august, se culeg roadele. „Din păcate, nu avem pămîntul nostru“, spune cu tristețe Stoian. „Sîntem nevoiți să arendăm de la alții, cu 1000 de lei hectarul pe an.“ Arendarea nu se face însă în baza unui contract, astfel că toate beneficiile – ca subvențiile de la APIA, de exemplu, 200 de euro pe hectar – ajung la proprietar.

Ochii de un albastru intens ai tînărului privesc adesea în zare, printre spațiile libere ale jaluzelelor ce acoperă una din ferestrele centrului comunitar. Centrul este o baracă, de fapt, ca acelea folosite pe șantiere. Poate puțin mai mare și compartimentată, ca să ofere intimitatea necesară cabinetului medical. Zilnic, în programul de luni pînă vineri, 15-20 de persoane beneficiază de serviciile centrului. „Erau persoane care pînă la vîrsta de 30-40 de ani nu fuseseră niciodată la doctor. Nu știau ce e aia tensiune arterială.“ Clinica e în comună, în Amărăștii de Jos, la 12 kilometri. Multora le era foarte greu să ajungă pînă acolo fără un mijloc de transport. Iarna era aproape imposibil, chiar și pentru cei ce au căruță. „Au fost atît de impresionați, încît veneau de două-trei ori pe zi să își ia tensiunea.“ Pentru prima oară, un zîmbet larg îi luminează fața. Stoian e mîndru. Și i se simte în glas. Cînd au venit ONG-urile în Ocolna să caute voluntari pentru centru, s-a oferit imediat. Întrebat ce îl determină să facă voluntariat, Stoian le-a răspuns că își dorește o schimbare. Nu doar pentru el, ci și pentru cei care vin. Pentru copiii lui, care fără sănătate și educație nu pot avea nici un viitor. L-au angajat. Primește 1000 de lei net pe lună din slujba de coordonator. Acești bani nu îi ajung să își întrețină familia, soția și cei doi copii. Cei făcuți din pepeni – da.

Sau cel puțin strictul necesar. Pentru a-și trimite copiii la școală, nu prea. Un kilogram de pepeni se vinde în piața de desfacere en-gros din Dăbuleni cu 70-80 de bani. Asta în luna iulie, cînd se culege un anumit soi. În august, prețul poate scădea pînă la 20-30 de bani pe kilogram.

Stoian se pricepe la pepeni. Explică cu răbdare cum trebuie să crească mai multe soiuri, cu perioade de cules eșalonate, pentru a putea face față volumului de muncă, cum îți dai seama dacă pepenele e copt în funcție de codiță și de sunetul mai gros pe care îl face cînd îl bați în coajă. Trebuie să se priceapă, fie și numai pentru a le răspunde controlorilor de la bancă. An de an, Stoian face împrumut la bancă pentru a-și putea desfășura activitatea. Primul l-a luat acum patru ani, de la ProCredit. 6000 de lei. „Este un program de susținere a producătorului agricol“, explică Stoian. „Dobînda este foarte mică, de exemplu, la 10.000 lei plăteam 800. În plus, ne permit să plătim în patru rate, după recoltă.“

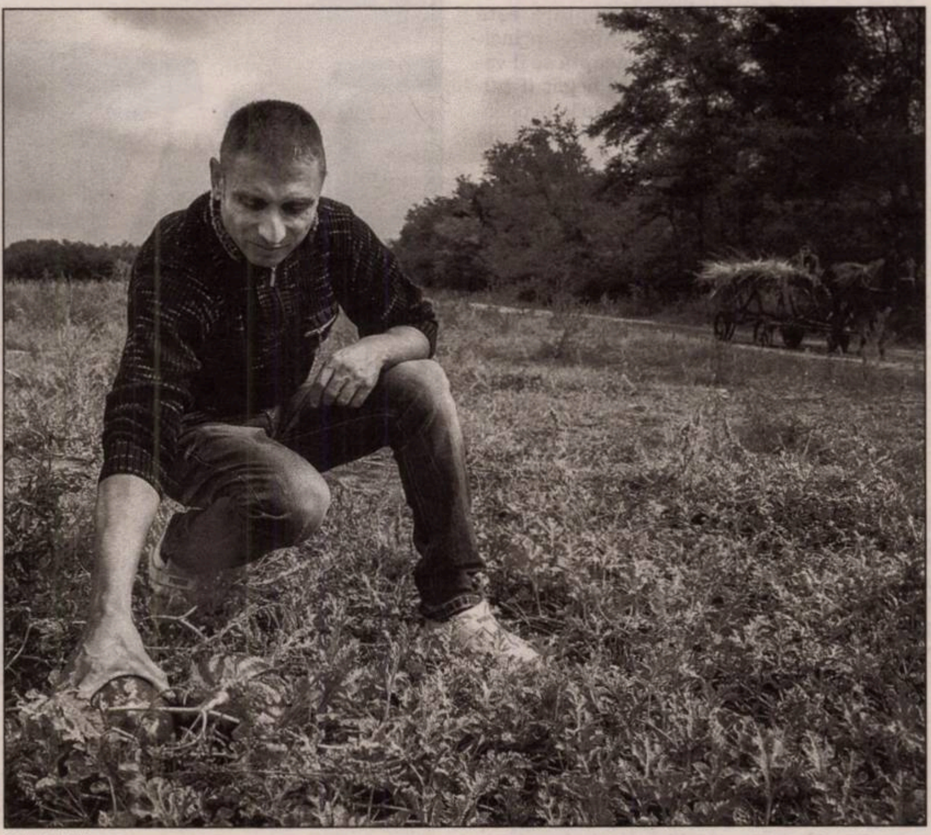

© I. Moldovan

Anul acela a cîștigat 12-13.000 de lei din vînzarea pepenilor, net, după plata dărilor către primărie. A returnat împrumutul, iar cu banii rămași a cumpărat o dubă și o motopompă. Anul următor a luat 10.000 și a putut să se extindă de la 50 de ari la un hectar de lubenițe.

„Fiecare familie sau gospodărie în Ocolna se descurcă pe cont propriu. N-ai cum să faci o asociație dacă nu ai teren în proprietate.“ Dar membrii familiei se ajută reciproc. Hagi Stoian lucrează împreună cu cei trei frați ai săi. Au arendat terenuri învecinate pentru a împărți cheltuielile cu investițiile, cum ar fi cele pentru fîntînă.

Un sfert din cei din Ocolna cultivă pepeni. Posibilități de angajare în sat nu prea sînt. Au un profesor de etnie romă, un poștaș – colegul lui de liceu –, un expert pe romi la primărie, două femei de serviciu, una la grădiniță, cealaltă la școală. Și cam atît. Se mai muncește pe ici-colo cu ziua. Nici în Dăbuleni, la 12 kilometri distanță, nu e mai ușor. Angajatorii preferă să ia oameni din localitate, sau cel puțin asta i-au spus lui Stoian. Înainte de pepeni, făcea cărămizi. Manual. Le vindea celor din împrejurimi care își construiau casă sau vreo anexă. Dar perioadele moarte erau prea dese. „E mai profitabil cu pepenii. Sîntem aproape de Dăbuleni, e renumit și toată lumea vine să ia pepeni de aici.“

„Cei care nu prea muncesc și fac rău sînt puțini, dar ies în evidență“, spune Stoian. „La noi în sat, dacă cinci-șase familii nu fac agricultură și fură, noi toți avem de suferit. Nu se face diferența între noi și ei.“ Gîndul acesta îi aduce aminte de o întîmplare cu un individ din Slatina, ce avea drum spre Dăbuleni. Casa familiei Stoian e la strada principală și omului i s-a stricat mașina fix în fața curții lor. „Vă ajut cu ceva, un cric, chei, motorină, ceva să vă ștergeți pe mîini, pot să vă ajut?“, a ieșit Stoian la poartă. Omul s-a dat înapoi cu o față speriată. Stoian a insistat cu ajutorul, iar omului nu-i venea să creadă. „Mi-a zis cineva că o să fiu linșat, bătut, jefuit dacă cumva mi se strică mașina în sat la Ocolna“, i s-a confesat omul. Hagi i-a dat apă și l-a ajutat cu scule. De atunci, cînd omul trece prin Ocolna, se mai oprește pe la Stoian. Iar dacă nu are timp să stea, îl claxonează negreșit.

Pe chipul lui Hagi se citește bucurie. Sau satisfacție. Că a reușit să schimbe percepția cuiva, că a putut să demonteze un mit. La fel a făcut și în liceu. La o lună după ce a început școala, colegii de clasă nu l-au mai ocolit. Îl invitau la suc sau să joace fotbal. A fost nevoie doar să-l cunoască. Poate și discursul dirigintelui a contat puțin. Le-a vorbit copiilor despre educație, despre bun-simț. Le-a explicat cum și romii ar putea merge mai departe cu școala dacă ar avea condițiile românilor, și chiar cu rezultate foarte bune. Stoian se mîndrește că avea printre cele mai bune note la școală. Iar la purtare avea notă maximă pentru că nu chiulea.

Pe vremea lui, doar doi copii din satul Ocolna au mers la liceu. Acum numărul elevilor romi care fac 12 clase se ridică la 70. Iar Hagi, tată a doi copii preșcolari, se bucură că prin activitatea sa de la centru poate influența și mai multe familii să pună preț pe educație.

De afară se aud glasurile unor copii ce aleargă pe străduțele prăfuite ale Ocolnei. Deranjată, o scroafă își mută puii din calea lor. Casa din chirpici în fața căreia se opresc nu pare să aibă curent electric. „Sînt destule care nu au“, spune Hagi. „Nici apă potabilă.“ Destui sînt și cei din sat care nu își permit să devină pepenari ca Stoian. Nu au banii de arendă. Și nici vreun alt loc de muncă.

„Eu nu știu ce m-aș face fără pepeni“, spune Hagi privind din nou în zare printre jaluzele.

Casa familiei Stoian e la strada principală și omului i s-a stricat mașina fix în fața curții lor…

***Ioana Moldovan** este fotojurnalist freelance (www.ioanamoldovan.com).*

■ ■ ■

Zoom out peste Ocolna

Amărăștii de Jos și Amărăștii de Sus sînt două comune în Dolj, lîngă vestiții Dăbuleni, polul harbujilor din România. În satul Ocolna din Amărăștii de Jos, toți cei 1400 de locuitori sînt de etnie romă. Dintre cele 270 de locuințe din comunitate, 200 se află pe terenuri pentru care nu există titlu de proprietate. 120 de gospodării nu au curent și nici posibilitate de racordare.

Majoritatea fac agricultură din tată în fiu, pepeni mai exact. Pămînt au doar în jurul casei. Iau în arendă 1-2 hectare, pun bostani primăvara cu bani împrumutați în totalitate de la IFN-uri (întreprinderi financiare non-bancare), în august recoltează și dau la piața en-gros din Dăbuleni. Le e frică de mafia piețelor și nu se încumetă să vină la București cu ei. Puțini au și cu ce – căruța și un cal-putere nu te duc prea departe. Apoi fug la bancă să ramburseze împrumutul într-o singură tranșă (cînd pot), ca să nu plătească toată dobînda de 25-30%. Din ce le rămîne (3000-5000 de lei, depinde cum e anul agricol și mercurialul din piață) trăiesc pînă la primăvara următoare, cînd o iau de la capăt.

Pămîntul se arendează în zonă și cu 1000 lei ha/an, dar, desigur, fără acte. Proprietarii refuză să facă contract „la țigani“ și, mai mult, declară la APIA că pe respectivele suprafețe au porumb, ca să ia subvenție mai mare. Arendașii nu văd un ban, desigur. Fără act de arendă, aceștia nu pot aplica la fonduri europene, nu pot face investiții, nu pot face mai nimic. Sînt speriați că nu vor putea obține noile carnete de producător obligatorii și vor fi mătrășiți din piețe.

„Gagiii nu vor să ne ajute. Noi vrem să facem împrumut ca să cumpărăm pămîntul, să ne facem asigurare, un solar în curte, să facem treaba ca lumea. Să stăm acasă nu putem, să nu mai zică lumea că țiganii îs leneși și hoți.“ Acești oameni te fac să înțelegi mai bine care era treaba cu Sisif acela.

(Alexandra Toderiță)

Laurenţiu COLINTINEANU

Ministrul Economiei de la Dîlga

© L. Colintineanu

În 2010, Fundaţia Soros împreună cu Fundaţia Pestalozzi derulau un proiect în mediul rural, prin care ofereau cursuri de antreprenoriat social. Printre cele mai bune planuri de afaceri înscrise în urma acestor cursuri se afla şi cel al lui Gheorghe Percu din satul Dîlga, comuna Dor Mărunt. În cinci ani de zile, Percu ar fi trebuit să ajungă la un număr de 25 de angajaţi. Pînă de curînd ajunsese la trei. Astăzi, i-a rămas unul singur, dar nu pentru că nu ar fi făcut treabă. Ci pentru că un antreprenor „brunet“, aşa cum îi place lui Percu să zică, nu are un drum facil în afaceri.

În urma proiectului depus în 2010, Percu a înfiinţat Asociaţia AdProd, o întreprindere socială cu mai multe componente, legate una de cealaltă, şi cu un plan de dezvoltare bine pus la punct. Pentru început, Percu s-a uitat la nevoile comunităţii. Majoritatea locuitorilor din Dîlga fac focul în sobe cu lemne. Satul nu a fost racordat la reţeaua de gaze, aşa că un depozit de lemne şi comercializarea acestora către oameni a fost prima lui opţiune. Percu achiziţionează lemne de la două depozite din apropiere cu circa 330 de lei metrul cub. Preţul final, care include încărcat/descărcat, transport şi tăiere, ajunge la 420 de lei. Are clienţi cărora le duce lemne direct, dar ca să supravieţuiască face şi ture prin sat şi comună din poartă-n poartă.

Şi ce legătură au lemnele de foc cu economia socială? – poate vă întrebaţi deja citind pînă aici. Aici, definiţia lui Gheorghe Percu trece dincolo de orice manual sau convenţie internaţională. Şi e, de altfel, mult mai realistă. Termenul „economie“ are pentru expertul pe probleme de romi o semnificaţie mult mai directă şi mai concretă decît atunci cînd e folosit de politicieni. Percu înţelege prin asta „a face o economie“. Concret: „În loc să plăteşti la oameni ajutor de şomaj sau ajutor social, nu e mai bine să le faci locuri de muncă? În loc să cheltuiesc cu ei, nu mai bine iau bani de la ei prin impozite? Este o economie?“.

Este. Dar partea socială? Aici, asociaţia lui Percu prestează servicii pentru categorii defavorizate şi grupuri vulnerabile. „Romi sau ne-romi“, spune bărbatul apăsat. Asociaţia AdProd a fost ajutată să se înfiinţeze, aşa că serviciile sociale sînt felul ei de a răsplăti comunitatea. Pe primul punct al planului său de afaceri, Percu nu are mult spaţiu de manevră, dar asta nu-l opreşte. Ce poate oferi este transport gratuit de lemne şi manoperă, adică tăiat şi depozitat de lemne. Ajută patru familii nevoiaşe în fiecare lună. Percu se implică însă şi în alte servicii sociale cu autoutilitara pe care o are la dispoziţie.

Mai multe fundaţii au ajutat la Dîlga şi Dor Mărunt peste 200 de familii cu donaţii de mobilier şi haine. Toate astea trebuie aduse la oameni, montate, împărţite. Percu şi utilitara sînt mereu la datorie. Planul său era însă mult mai ambiţios.

Vara, lemnele de foc nu merg bine, dar un atelier de tîmplărie ar fi reprezentat o ocazie bună de desfacere de produse şi locuri de muncă pentru comunitatea locală de romi. Voia să facă mobilier de grădină, scînduri de gard, mobilier de interior. Intenţiona să le vîndă la preţuri „sociale“ pentru oricine nu-şi poate permite ceva de la marile magazine sau mobilă la comandă.

Apoi, Percu s-a uitat mai atent în jur şi şi-a aplecat atenţia către specificul zonei rurale în care trăieşte. Multă lume se ocupă cu creşterea de animale, aşa că planul său de afaceri avea o a treia componentă: un incubator de ouă. Voia să vină în sprijinul oamenilor cu o capacitate de 1500-2000 de ouă. Fie oamenii plăteau o sumă modică şi îşi luau puii, fie, dacă nu ar fi avut bani, puteau să plătească la asociaţie înapoi în animale ajunse la maturitate. Şi aşa ar fi ajuns la ultimul pinion din angrenaj: o linie de sacrificare de păsări. În total, 25 de angajaţi într-un termen de cinci ani. „Economie.“

După primul an de activitate, Gheorghe Percu găsise finanţare pentru utilajele din atelierul de tîmplărie. Forţă de muncă avea. Comunitatea de romi din Dîlga e formată din rudari, meşteri în lemn, „moştenitorii lui Brâncuşi“, aşa cum îi descrie Percu. Depusese hîrtiile, aprobarea o primise, dar îi lipsea un lucru: terenul. Nu avea bani să achiziţioneze un teren, nu avea bani să se înscrie la licitaţie la primărie. Spera la ajutor de la primărie pentru că „vorb'aia, sînt o întreprindere socială. Fac ceva pentru comunitate. Şi avem şi planuri de afaceri bune, realiste. Altfel, de ce ne-ar fi dat UE bani să ne înfiinţăm?“.

Teren există la Dîlga, chiar aproape de casa lui Percu. La capătul unei străzi, la marginea unui cîmp unde lumea acum aruncă gunoaie, antreprenorul social ar fi putut să se extindă şi să facă „economie“. Primăria însă nu a găsit fie de cuviinţă, fie instrumentele legale prin care să sprijine dezvoltarea comunităţii pe care trebuie să o administreze. Ori licitaţie, ori concesiune. Banul jos. „Dar de ce nu se poate să primesc o mînă de ajutor la început de drum? Măcar cinci ani dacă m-ar fi scutit de impozite şi plată, ca apoi să am cu ce participa la o licitaţie, am fi reuşit să facem ceva bine“, spune Percu. Şi adaugă că „terenul nu e al meu, e al asociaţiei. Sîntem 28 de membri fondatori, iar atelierul şi tot restul ar fi intrat în patrimoniul comunei, nu la mine acasă“.

Ascultîndu-l pe Percu vorbind despre comunitate, am impresia că vorbesc cu primarul *de facto* al satului. Se gîndeşte la reducerea sărăciei, la locuri de muncă şi la scăderea numărului de VMG-işti. Poftim? „Cei care stau pe venit minim garantat“, îmi răspunde sfătos, înainte să se întrebe dacă „banii pe care i-am primit noi, la început, nu cumva nu au fost daţi fără folos? Eu am promis ceva, dar nu am nici o posibilitate să continui ce trebuie să fac pentru că mă împiedic de primărie.“

Propunerile lui Percu nici nu ajung în Consiliul Local, rămîn la stadiul de discuţie şi promisiuni. Experienţa cu o astfel de atitudine e una dureroasă pentru el. Pe fondurile ONG, de exemplu, asociaţia trecuse de prima fază a unui proiect de construire a unei baze sportive pentru copiii din sat, în valoare de 75.000 de euro. Avea proiectul, avea consultanţă de la o firmă, avea aprobare pentru finanţare, trebuia doar să încheie un parteneriat cu primăria pentru a obţine terenul. Nu s-a putut. Finanţarea a fost pierdută. „Puteam să ducem copiii acolo, să nu mai stea pe telefoane şi prin baruri. Puteam să facem locuri de muncă.“ În Dor Mărunt, conform direcţiei de asistenţă socială, 600 de persoane sînt VMG-işti. Dintre aceştia, jumătate sînt romi.

În Dîlga, dacă ieşiţi de pe drumul principal, străzile sînt pietruite. Opera e tot a lui Percu, proiectul depus de el în valoare de 150.000 de euro a fost finanţat tot de o fundaţie. Planul era însă mai mare. Asociaţia a cerut sprijinul primăriei pentru transformarea unor traverse de cale ferată în borduri. Ideea implica şi comunitatea, în sensul în care fiecare familie s-ar fi ocupat voluntar de amplasarea traverselor în faţa propriei case. Fundaţia finanţatoare era de acord să dea bani, într-un al doilea proiect, pentru asfaltarea străzilor. Că nu s-a întîmplat din cauza lipsei de acţiune a autorităţii locale mai poate fi acum o surpriză?

„Noi, romii, sîntem văzuţi ca oaia neagră a societăţii. Unii fac discriminare pozitivă, ne ajută cu astfel de programe ca să ajungem să fim egali. Dar dacă eforturile de la început nu sînt susţinute apoi de autorităţi, ajungem ca ele să fie anulate în timp“, spune Gheorghe Percu. „S-au investit sume de bani, dar apoi nu se ocupă nimeni să sprijine dezvoltarea pe termen lung. Lasă, dă-i încolo, că or veni şi alte finanţări pentru romi. Dar de ce nu o gîndim ca lumea cap-coadă? Dacă nu ne asumăm această răspundere, banii de ce îi mai luăm?“

Percu e de părere că a lua bani europeni şi a-i monitoriza doar pe perioada de implementare a proiectului e inacceptabil. „Mai bine dau banii în alte părţi, unde există persoane responsabile care vor să facă ceva cu ei.“ Acum, că se apropie alegerile locale, Percu estimează că şansele de a primi un sprijin pentru dezvoltarea întreprinderii sale sociale cresc puţin. Are promisiuni noi, probabil va fi şi ceva pus pe hîrtie pînă la vot. Problema e ce se întîmplă după alegeri, „cînd lumea brusc nu te mai cunoaşte şi îţi întoarce spatele“. Şi impresia generală pe care Percu o respinge cu fermitate: „Noi nu ne-am născut ca să fim hoţi. Unii romi fac probleme, într-adevăr. Aceştia trebuie trataţi ca indivizi, iar legea trebuie să se aplice. Dar faptul că sîntem bruneţi nu-i dă dreptul nimănui să creadă că întreaga noastră etnie e oaia neagră a acestei ţări“.

Laurenţiu Colintineanu *este senior editor multimedia la EurActiv.ro.*

> *„Comunitatea se află*
> *în regres economic.*
> *Nu sînt locuri de muncă,*
> *nu există capital, taxele*
> *sînt prea mari.*
> *În Piaţa Centrală, sîntem ţinuţi*
> *pe trotuar, nu vor să semnăm*
> *ceva clar pentru a fi folosiţi*
> *ca masă de manevră*
> *la alegerile locale.“*
>
> *(comerciant, Buzău)*

Americanul care nu a mai plecat din „Tzigania“

interviu cu Chuck TODARO

*Ar putea începe ca un banc. „Un american intră într-un sat de romi...“ Problema e că **Chuck Todaro** nu a mai plecat de acolo, aşa că bancul nu poate continua. În schimb, Todaro scrie şi astăzi o poveste frumoasă despre ce înseamnă să nu renunţi la o idee care face bine.*

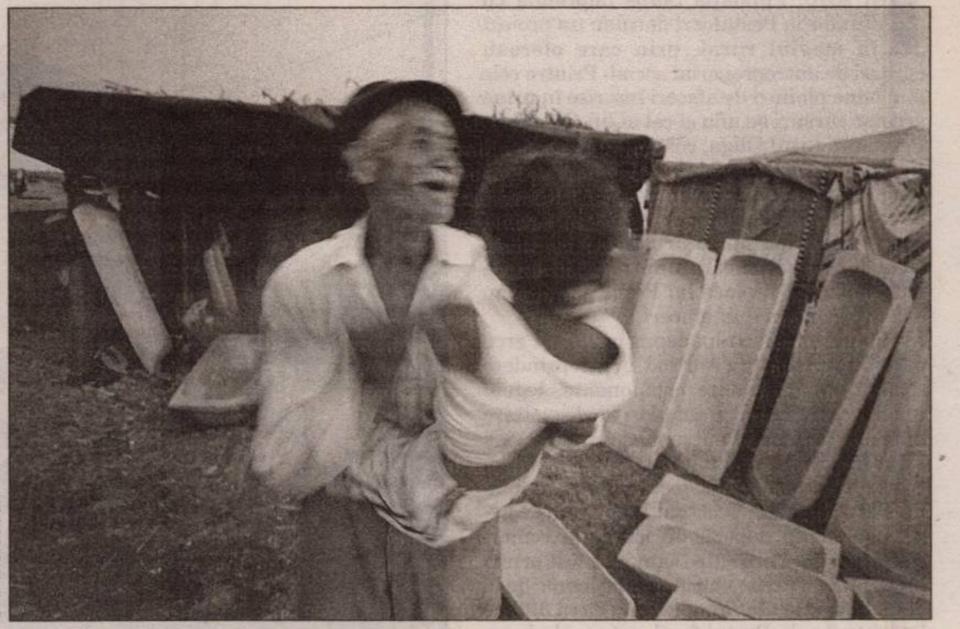
© I. Moldovan

Cum a început povestea dvs. cu romii? Şi, înainte de asta, cum v-a venit ideea?

Am stat în România şi lucram ca jurnalist *freelance*. M-am concentrat destulă vreme pe problemele romilor, iar apoi am început să fac documentare pentru o carte despre sistemul lor de caste. Cartea încă nu a apărut, sper să se întîmple în curînd. Amuzant e faptul că, la început, ideea cărţii era una de turism, un fel de ghid care să reunească diverse monumente şi locuri care să aibă legătură cu romii. Subiectul castelor s-a dezvoltat ulterior.

În perioada aceea primeam telefoane de la turişti curioşi, care voiau să viziteze comunităţi de romi. Îmi aduc aminte că prima cerere a venit de la un *backpacker* japonez, un tip curajos care voia să vadă cu ochii lui ce e aia o comunitate de romi. El a fost şi primul care a dormit la ei. La un moment dat, o cunoştinţă din America m-a sunat să mă întrebe dacă nu pot aranja o vizită pentru un grup de 50 de turişti din SUA, care făceau în România un tur cu specific muzical. Voiau să vadă lăutari. Am organizat un eveniment la Clejani, la căminul cultural, cu masă mare, tot tacîmul. Eu am insistat însă ca turiştii să meargă şi într-o comunitate. Ţin minte că am ales una săracă, dar cu mult suflet. Nu s-a cîntat *live,* dar a fost muzică şi voie bună. Toată lumea a dansat, totul a mers perfect. A fost cireaşa de pe tort.

Aşa mi-a venit ideea unui proiect în turism. Văzusem reacţia turiştilor americani, văzusem în timpul documentării pentru carte şi partea negativă a implicării ONG-urilor în comunităţile de romi. Erau o sumedenie de proiecte finanţate cu bani străini care erau inaugurate cu mare fast, dar mureau în termen de şase luni. Mi-am dat seama că ajutorul social e bun, dar, pe termen lung, singura cale este aceea de creare de locuri de muncă.

Am început în Clejani cu ideea de a deschide pensiuni şi restaurante familiale. N-a mers. Nu aveam experienţă şi eram naiv. Am dat mulţi bani cu titlu de împrumut, i-am pierdut, am ajuns la certuri cînd i-am cerut înapoi. Practic, am fost dat afară şi poate a fost mai bine aşa, pentru că situaţia devenise aproape periculoasă. După startul ratat, multă lume mi-a zis clasicul *„I told you so“*. Mi-am propus însă să rezist pentru că nu mi se părea corect să condamn o etnie întreagă după experienţa cu o singură familie. Şi am continuat cercetarea ca să văd dacă într-adevăr am fost un idiot. După scandal am ajuns la familia Gabor din Tîrgu Mureş. Erau cei mai realişti, cei mai organizaţi, ei au fost începutul proiectului de turism acasă la ţigani.

Cum se munceşte la aşa un proiect?

Anii 2011 şi 2012 au fost, practic, perioade de test. Apoi am început să facem ceva mai serios, însă doar la firul ierbii. Încă nu am reuşit să ne dezvoltăm cu adevărat, la scară mai largă. Lupta noastră e pe trei fronturi simultan. Ne batem cu clişeele negative ale românilor, cu lipsa de încredere a romilor şi cu lipsa unui simţ pentru business şi, bineînţeles, cu lipsa fondurilor necesare pentru crearea unei infrastructuri solide. E drept, acum stăm mult mai bine decît la început, dar, ca să îţi imaginezi ritmul de dezvoltare, trebuie să spun că anul 2014 a fost primul în care am achiziţionat o maşină pentru transport de turişti şi pentru treburile noastre administrative.

În termeni generali, romii au primit bine ideea de a avea turişti la ei acasă. Sînt ospitalieri oricum, iar ideea de a cîştiga bani nu a deranjat pe nimeni. Nici faptul că turiştii plăteau în valută. Problema era că mulţi aşteptau cîştiguri rapide, iar eu încercam să îi conving că principiul e „bani puţini, dar de multe ori“. Cei care au acceptat asta au văzut apoi că există potenţial. Vorba s-a dus, avem comunităţi de romi care ne contactează ele acum pentru a fi incluse în programul de turism. E un semnal foarte bun, mai ales că 2016 va reprezenta un efort foarte serios de dezvoltare din partea mea şi a tuturor partenerilor.

Există feedback de la autorităţile române?

Aici am fost relativ reticent faţă de ideea implicării lor. Am deschis canale de comunicare către companii active în domeniul turismului şi autorităţi locale, inclusiv liderii comunităţilor de romi. Răspunsul lor a fost şocant şi supărător: nu există nici un fel de interes de implicare în proiectul nostru. Şi aici trebuie să spun răspicat: nu m-am dus să le cer nici un ban. Propusesem doar o colaborare în sensul promovării iniţiativei şi nişte sfaturi. Am încercat asta în 2011 şi 2012, după care am renunţat complet. Firul ierbii a devenit regula de bază.

„Prelucrez vase din aluminiu, voiam să fac un minimarket cu produse din Europa şi voiam să-l numesc «La Ţiganu».“

(căldărar, Dor Mărunt)

„Am barul de 15 ani. Mereu mi-am dorit să am afacerea mea. Înainte, am lucrat la fabrica de ciorapi şi, ca să strîng bani, am început cu vînzarea de haine la mare. Acum, în crîşmă, am doar pufuleţi şi o sticlă de rachiu. N-am de unde să iau bani pentru rulaj.“

(crîşmar, Sebeş)

Oamenilor, brusc, nu li se mai spune să se schimbe, ci sînt rugaţi să împărtăşească modul lor de viaţă.

Care sînt rezultatele pînă acum?

Sîntem foarte fericiţi în toate domeniile. Numărul turiştilor creşte rapid. Hostel-ul nostru nu a fost niciodată gol în timpul verii, de exemplu. Agenţii de turism am putea avea mai multe. În 2013 şi 2014 am avut multe grupuri mari, venite de la agenţii cu ghizi, dar vina că nu sînt mai multe e a noastră. Nu avem capacitatea să oferim un plan garantat, o bază contractuală pentru agenţii, iar asta se caută. Apoi, să convingi romi să lucreze cu alţi romi e foarte greu. E imposibil, de exemplu, cu familia Gabor de la Tîrgu Mureş. Nu putem să aducem lăutari din altă familie, deşi asta ar spori oferta spre mulţumirea agenţiilor. Pur şi simplu refuză să lucreze cu o castă considerată inferioară.

În 2016, vom încerca să oferim planuri către agenţii. Ne vom concentra pe Clejani şi Braşov, cu ţiganii pădurari. Aş vrea să fac mai mult şi în Tîrgu Mureş, dar localizarea s-ar putea dovedi o problemă. Unde stăm foarte bine e la grupurile mici, care ne vin tot prin agenţii. Familia Gabor primeşte, în medie, trei în fiecare săptămînă.

Numărul turiştilor creşte proporţional cu promovarea. Anul acesta am fost pentru prima dată pe Trip Advisor şi AirBnB, dar şi pe alte site-uri. Anul viitor vom fi incluşi şi într-un ghid de turism, ceea ce va reprezenta un salt uriaş.

Mai sînt şi alte rezultate cu efect pozitiv asupra comunităţilor de romi. Schimbul cultural i-a făcut să realizeze că există valoare în cultura roma. Oamenilor, brusc, nu li se mai spune să se schimbe, ci sînt rugaţi să împărtăşească modul lor de viaţă. Prezenţa turiştilor a sporit şi educaţia în comunităţi prin învăţarea limbii engleze. De exemplu, mezina familiei Gabor învăţase engleză la şcoală, dar nu putea lega două propoziţii. După două luni de stat cu turişti, fata vorbeşte fluent.

Unde vreţi să duceţi proiectul pe viitor?

La capitolul turism, vrem să creăm o reţea de comunităţi participante – în zona Bucureştiului, la Braşov, la Mureş şi în Moldova – ca să putem plimba turiştii în mai multe locuri. Ei pot vedea mai multe familii, tradiţii şi pot beneficia de experienţe variate. Ce trebuie să îmbunătăţim este participarea mai multor oameni din comunităţile locale, implicarea altor romi decît cei din familia respectivă. Contribuitorii, aşa cum sînt numiţi, cîştigă bani, iar scopul proiectului este de creare de job-uri. E drept, nepotismul a fost o problemă, dar cu cît mă implic mai mult direct, cu atît fenomenul dispare mai repede.

Vrem să extindem programul de hostel. În prezent avem numai unul, la familia Gabor, dar sper ca la anul să fie trei. Poate putem chiar dezvolta o pensiune la Tîrgu Mureş pentru a trece la nivelul următor. În plan mai e şi extinderea magazinului de produse tradiţionale, aşa încît să livreze în Europa, dar şi în SUA. Am şi o idee legată de un restaurant ţigănesc – bine, ideea o am de multă vreme. Există chiar şi un plan de afaceri, dar e cam vechi, mai trebuie adaptat. În fine, o reţea de ciupercării care să livreze pentru programele din familii, un restaurant şi un magazin mai sînt un vis al meu. În orice caz, fiecare componentă e menită să le completeze pe toate celelalte existente deja.

(mai multe detalii despre programul turistic pe www.tzigania.com)

a consemnat
Laurenţiu COLINTINEANU

■ ■ ■

DILEMA veche
Romul de afaceri

Ioana MOLDOVAN

Gaborii cu pălărie

„Uite, mami, ţigănci!!!“, îşi aduce aminte Klara, rîzînd de reacţia unui puşti cînd a văzut-o cu copiii ei la grădina zoologică. „Au venit la zoo, ce caută aici?“, îşi întreba copilul mama. Klara Gabor, o tînără de etnie romă din satul Vălenii, judeţul Mureş, poartă mereu haine tradiţionale ţigăneşti. Nu o face pentru spectacol, nici ostentativ, ci pentru că asta este tradiţia familiei sale şi a clănului din care face parte, gaborii cu pălărie. Pentru gabori, reputaţia este importantă, iar în cazul femeilor aceasta presupune şi o îmbrăcăminte corespunzătoare, „cu respect“, cum spune mama Klarei.

© I. Moldovan

Klara e îndrăgostită de croitorie. Face haine tradiţionale ţigăneşti, la comandă sau din proprie iniţiativă, pe care le vinde cu ajutorul unei pagini de Facebook. Stă multe ore pe zi în holişorul îngust unde şi-a instalat o veche maşină de cusut „Ileana“. Merge mai încet, dar maşinile noi „nu duc toate materialele“. Face fuste, şorţuri, cămăşi, genţi, dar şi garnituri de pat şi draperii. Fustele se dau cel mai bine, însă o fustă îi ia cam două zile de muncă, a cîte opt ore. E migălos, îmi explică Klara, „două pliuri, un cui…“. Din nouă metri de material trebuie să ajungă la 65 de centimetri. Iar apoi urmează călcatul, cu grija fiecărui pliu. Pentru o fustă cu şorţ, portul complet, foloseşte 12-15 metri de material. „Pentru cele mai plinuţe, 15“, glumeşte Klara. „Iar femeile rome se poartă plinuţe, cu forme“, adaugă ea chicotind.

„Am cumpărători de toate felurile, şi romi, şi nu. Îmi place să lucrez mai mult cu turiştii. Ţiganii nu au chestia asta cu îmi dai măsurătorile şi eu ţi le trimit prin poştă. E o chestie nouă pentru ei.“ Pe pagina ei, Klara oferă livrarea la domiciliu cu plata ramburs. Dar de prea multe ori se loveşte de întrebarea „Ce e aia ramburs?“. I-ar plăcea să se extindă, să-şi deschidă un magazin, să reuşească să cîştige mai mult decît puţinul de acum. „Prima dată a fost doar *hobby*, îmi place să cos, să mă joc cu materialele. Dar vreau să mai cîştig şi eu un ban, aşa că am combinat plăcutul cu utilul.“

Grosul banilor în casă este adus de tatăl Klarei. „Sistemul nostru de caste e foarte similar cu cel al indienilor, cel din India“, îmi explică Klara. „E definit prin munca pe care o fac.“ Iar gaborii sînt fierari, meşteri ai metalelor. Au meseria din naştere, din familie. Capul familiei Gabor din Vălenii, tatăl Klarei, este tinichigiu. De douăzeci de ani. După ce a terminat şcoala la Tîrgu Mureş, şi-a deschis propriul atelier auto. „Vin maşini şi din alte localităţi la el“, îmi spune Klara, fiica cea mare a familiei. În octombrie e cel mai aglomerat. „Iarna vin foarte mulţi oameni la tata, în octombrie, la primul frig, nu au cauciucuri de iarnă şi se ciocnesc mai repede.“ Cînd e nevoie şi de vopsitorie, îl ajută şi restul familiei.

„Avem o supă
ce poate trezi morţii din morminte.“

Gaborii ţin foarte mult la familie şi la apartenenţa la clan. „În România sînt foarte multe feluri de ţigani. Căldărari, ursari, ţiganii turci. Nici unii nu au legătură cu ceilalţi“, explică Klara. „Nu ne amestecăm unii cu alţii. Ne respectăm, dar fiecare cu grupul lui. Ne ştim locul.“

Respectul deosebit pentru tradiţie şi felul lor de-a fi i-a determinat pe cei din familia Gabor din Vălenii să îşi deschidă uşa casei şi să facă cunoscut lumii modul lor de viaţă. S-au băgat astfel în proiectul Tzigania, menit să includă comunităţile tradiţionale de romi într-un circuit turistic dedicat. „E un proiect de cunoaştere din interior a culturii rome“, îmi spune Klara. Prin mai multe agenţii de turism, ajung la ei grupuri de oameni care doresc să înţeleagă cum e să trăieşti într-o astfel de comunitate. Să le cunoască tradiţiile, obiceiurile. Dar şi să mănîce o supă cu tăieţei, bună, de casă. „Unul dintre ghizi ne-a spus că avem o supă ce poate trezi morţii din morminte“, rîde Margareta, sora mai mică a Klarei. Mama lor este măiastra din bucătărie. Odată, a pregătit masa pentru un grup de 54 de persoane. „Totul ţine de o bună organizare“, zice Ghizela, justificînd reuşita.

Cei mai mulţi turişti vin din străinătate. Din Germania, Australia, Italia, Franţa. Doar vreo zece români au fost în vizită la ei în cei cinci ani de activitate. Mulţi dintre cei care ajung la familia Gabor se şi întorc. Cu unii au rămas chiar prieteni. Un oaspete din Irlanda vine în fiecare an. Ba chiar vrea să îşi cumpere şi o casă în sat.

Şi Klara ar vrea să ajungă în Irlanda. A auzit că acolo sînt ţigani care se ocupă cu caii. Ar vrea să-i vadă, să-i cunoască. Cînd a fost în Germania, voia să-i întîlnească şi pe cei germani. A întrebat, a căutat, dar nimeni nu vorbeşte despre ei. „Am întrebat şi recepţionerul de la hostel-ul unde stăteam. Mi-a zis ca nu cumva să mă duc să-i caut, că o să am probleme. Stereotipuri stupide.“

La familia Gabor poţi să te duci să iei prînzul, să cinezi sau doar să stai la poveşti la o cafea şi prăjituri. Uneori se lasă cu muzică şi dans, dacă e pe placul oaspeţilor. Turistelor le face o deosebită plăcere să se îmbrace în haine tradiţionale ţigăneşti. Cele făcute de Klara. Se pozează cu tot felul de ţinute. Cele mai îndrăzneţe se îmbracă, îşi fac codiţe, îşi pun năframă şi apoi ies cu toţii la plimbare prin Tîrgu Mureş. Să vadă cum eşti privit ca rom de către ceilalţi.

La discuţii, cele mai multe întrebări sînt legate de măritiş. Turiştii se miră că mai au încă mariaje aranjate în ziua de azi. „Dar nu sînt forţate“, adaugă Klara. „Nu ne măritam aşa repede ca alte clanuri. La noi se întîmplă la 14-15 ani. Sînt aranjate, dar nu forţate. Aşa sîntem crescute, ne e implantat în minte de cînd sîntem mici. Este foarte normal.“ Dacă fata nu vrea sau dacă există conflicte după nuntă, aceasta poate să plece foarte uşor, nimeni nu o reţine, nu o împinge. Margareta, la cei 13 ani ai săi, e mai circumspectă: „Te întreabă «Vrei să te măriţi?», dar la 13 ani ce să zici? Dai din umeri şi asta e“. Tinerele cupluri rămîn însă mult timp sub observaţia şi în grija părinţilor. „Trăim ca tot restul lumii. Singurul lucru diferit e că încercăm să păstrăm tradiţia. Tradiţia şi familia ne oferă un scut de protecţie. La noi nu găsiţi femei violate, de exemplu, sau copii abandonaţi. Nu la gabori.“

„Tata m-a obligat
să iau această meserie,
mi-a zis că sînt rom argintar,
nu rom lăutar […]. M-am gîndit
să fac lustre, obiecte de decor,
artizanale (industrial).
Mi-ar trebui cam 25.000-30.000
de euro să-mi aranjez atelierul,
să-mi iau o nicovală mare
de fierărie.“

(argintar, Bucureşti)

Dar nu se poate vorbi de măritiş fără să nu ajungi şi la zestre. Klara îmi explică cum toţi turiştii sînt miraţi de faptul că fata vine cu zestrea. „Nu, nu sîntem cumpărate, cum cred mulţi.“ Băiatul vine cu casa, iar fata cu zestrea. „Îţi dau zestre dacă ai în ce s-o pui“, adaugă Klara zîmbind. În timp ce vorbeşte de zestre, îmi arată vitrina din spatele ei. Este plină de veselă felurită, în multe culori, aranjată extrem de ordonat şi decorativ.

Klara îşi aduce aminte că are de terminat o geantă. Se aşază în faţa „Ilenei“ pe holişorul cel îngust. Dacă se gîndeşte mai bine, parcă i-ar plăcea şi o maşină de cusut mai nouă. „Sînt unele moderne cu masă încorporată, de obicei se folosesc în fabrici, dar sînt scumpe. Una nouă costă în jur de 40 de milioane. Şi nu prea se găsesc, mi-aş lua măcar second-hand.“ Ar vrea să se poată întreţine singură. Şi pe cei doi copii ai săi. A divorţat, a luptat din greu să îşi păstreze ambii copii, pentru că băiatul era dorit de familia tatălui şi acum nu are de gînd să se mai mărite. „Peste cinci sau zece ani o să am o viaţă atît de independentă încît nu voi mai putea accepta să îmi zică cineva ce am voie şi ce nu.“ Şi vrea să poată decide singură pentru viitorul copiilor ei, să aibă libertatea de a le da lor libertatea să aleagă.

***Ioana Moldovan** este fotojurnalist freelance (www.ioanamoldovan.com).*

Bianca TOMA

Romii şi UE: poveste cu duşi şi întorşi

Uniunea Europeană şi multe capitale occidentale aşteaptă ca România să acţioneze matur, eficient şi cu rezultate concrete în două direcţii: reforma justiţiei, lupta anticorupţie şi romii. În privinţa romilor, aşteptarea se dovedeşte mult mai lungă: sînt necesare evoluţii în privinţa creşterii nivelului de educaţie, reducerii sărăciei în comunităţile rome, asigurării infrastructurii sociale, locuinţe, locuri de muncă.

Eşecul integrării romilor

În timp ce aşteptărilor legate de capitolul justiţie şi anticorupţie România le-a răspuns consistent în ultimii ani, în privinţa romilor progresele semnificative se lasă de mulţi ani aşteptate. Lipsa rezultatelor este recunoscută deschis, pînă într-atît încît recenta criză a refugiaţilor să genereze în spaţiul public replici prin care oficiali la cel mai înalt nivel de la Bucureşti recunosc: „Ce să facem cu mii de refugiaţi cînd noi nu am rezolvat problema romilor?“. Şi nu este doar problema României. Explicînd deficitul de compasiune pe care îl manifestă Europa de Est în privinţa refugiaţilor, *New York Times* include eşecul integrării romilor în rîndul cauzelor refuzului ţărilor europene din Est de a primi ori de a fi obligate să accepte cote de refugiaţi.

Rostul strategiei şi ajutorul din viitor

Avem însă strategii. Multe. Mai bine sau mai rău făcute, rescrise şi verificate de Bruxelles, criticate sau considerate ineficiente la Bucureşti. Vestea rea este că fără ele nu se poate. Vestea bună: în baza lor au fost alocate sume consistente de bani din fondurile structurale şi de coeziune primite de la UE. Iar Europa va continua şi în perioada 2014-2020 să dea bani şi să ceară în schimb rezultate pentru integrarea romilor. Iată cîteva aspecte esenţiale punctate de Bruxelles atunci cînd a evaluat ultima Strategie Naţională de Incluziune a Romilor (2014): integrarea romilor a fost susţinută din fonduri europene şi naţionale sub diferite forme. Numai în perioada 2007-2013, România a alocat aproape 12 procente din bugetul său total alocat prin European Social Fund – Fondul Social European, echivalentul a 433 de milioane de euro, integrării persoanelor dezavantajate. Pentru 2014-2020, Bruxelles-ul a cerut continuarea alocării unor sume consistente, dar şi mult mai diversificate, inclusiv investiţii pentru integrarea comunităţilor marginalizate precum etnia romă. „Toate oportunităţile existente, inclusiv cele din Fondul European pentru Agricultură şi Dezvoltare Rurală, trebuie luate în considerare pentru sprijinirea incluziunii populaţiei de etnie romă.“ Este un aspect-cheie avînd în vedere că 63% din populaţia de etnie romă a declarat că locuieşte în mediul rural, acolo unde bugetele reduse, cuplate cu incapacitatea administraţiilor locale de a genera cu adevărat bunăstare şi coeziune în comunităţi, nu conduc întotdeauna la rezultate notabile.

Consiliul Europei estimează că în România trăiesc aproximativ 1,85 de milioane de romi (8,32% din populaţie).

„Comisia Europeană sprijină activ eforturile statelor membre de promovare a integrării grupurilor vulnerabile, inclusiv a romilor. Pentru perioada 2014-2020 am alocat peste 90 de miliarde de euro pentru promovarea incluziunii sociale şi combaterea discriminării.“

(Marianne Thyssen, comisarul european pentru ocuparea forţei de muncă, afaceri sociale, competenţe şi mobilitatea forţei de muncă – iunie 2015)

© B. Toma

Şi totuşi se poate…

■ Cum îi scoatem în faţă pe romii antreprenori

În majoritatea documentărilor de teren din cadrul proiectului implementat de noi la CRPE, în care am vrut să înţelegem care sînt micile afaceri de care se ocupă romii, dacă pot trăi din ele şi dacă le pot duce la nivelul următor, am găsit nu doar exemple, dar şi potenţial ca ele să ajungă modele de succes pentru comunităţile lor.

Am întîlnit la Periş, lîngă Bucureşti, o familie de romi meşteşugari care lucrau în lemn (rudari). Făceau totul din instinct: prelucrarea, modelele, matriţele, vînzarea. Băiatul lor cel mare, foarte talentat, şi-ar fi dorit să facă pe mai departe jucării din lemn, însă nu credea în ruptul capului că ar putea vreodată să asigure familiei lui un trai decent din această activitate. Văzîndu-l, mă gîndeam doar la micile afaceri din Praga şi Viena, unde jucăriile din lemn sînt la mare preţ, iar magazinele pline de turişti. Doar că băiatului de rudari de la marginea Bucureştiului nimeni nu-i povestise acest lucru, şansele şi posibilităţile lui de a deschide aici o afacere erau mici, astfel că nu-i rămăsese decît să spere ca va lua Bacul la sesiunea de toamnă şi că va pleca undeva în Europa să-şi găsească un rost în viaţă. Ceea ce a şi făcut – la şase luni de la acea vizită, tatăl lui ne povestea cu mîndrie că băiatul se angajase măcelar în Germania.

O săptămînă mai tîrziu, lîngă Dor Mărunt (judeţul Călăraşi), întîlnim o familie de căldărari. Antreprenori din instinct, cu o casă măricică, ambiţie, putere şi o organizare ca la carte: ştiau în orice anotimp toate tîrgurile de meşteşugari de pe o rază de 200 de kilometri. Îşi încercau norocul în toate, doar că uneori erau alungaţi de scăpătaţii locului, care le puneau beţe în roate „cu pile“ şi ajutor de la şefu' de piaţă, cu misiunea precisă de a elimina de la tîrg orice potenţial concurent.

■ Sprijin pentru *start-up*-uri şi cursuri de educaţie financiară

Rudarului de la marginea Bucureştiului şi căldărarului de la Dor Mărunt (şi multor altor exemple, dintre care unele le găsiţi în acest număr) le lipsea exact ajutorul pentru care UE finanţează comunităţile dezavantajate şi rurale din România: acces la servicii şi la piaţă, cursuri de antreprenoriat, susţinere în deschiderea ori dezvoltarea micilor afaceri, microfinanţare. Pot spera la toate acestea în viitor? Teoretic, da. Actuala strategie de integrare 2015-2020 a inclus măsuri concrete pentru romi antreprenori, inclusiv acordarea de sprijin financiar pentru *start-up*-uri şi dezvoltarea de noi afaceri, sprijin financiar nerambursabil, consultanţă, îndrumare, asistenţă de servicii pentru romii care vor să dezvolte o activitate independentă. O serie de cursuri – de formare, antreprenoriat, educaţie financiară primară – sînt de asemenea prevăzute în strategia pentru integrarea romilor. Acestea sînt doar cîteva exemple care ar schimba ceva în comunităţile de romi şi ar da exemple bune.

***Bianca Toma** este cercetător la Centrul Român de Politici Europene.*

■ ■ ■

Cifre relevante

■ Cel puţin doi din zece copii romi nu merg la şcoală şi acuză lipsa resurselor financiare;

■ Peste 80% din părinţii de etnie romă susţin că ar dori cel puţin studii medii pentru copiii lor, dar mai bine de 75% din ei nu au absolvit nici opt clase;

■ Doar unul din zece români aparţinînd minorităţii rome a avut un loc de muncă stabil în ultimii doi ani; doar 27% din femeile de etnie romă au fost vreodată angajate;

■ Majoritatea populaţiei rome active este angajată în activităţi independente – 9% din ei în agricultură şi 13% au ocupaţii tradiţionale;

■ Majoritatea angajaţilor de etnie romă nu au nici o calificare sau prestează activităţi necalificate.

Sursa: Strategia Guvernului României pentru incluziunea cetăţenilor români aparţinînd minorităţii rome (2015-2020)

Ce obiective şi-a propus actuala strategie de incluziune a cetăţenilor români aparţinînd minorităţii rome pentru perioada 2015-2020 (ianuarie 2015) pe două domenii-cheie – educaţie şi piaţa muncii:

■ Programe naţionale care să ducă la creşterea numărului de copii care au acces la educaţia primară (centre de îngrijire, grădiniţe, creşe) şi sprijin pentru hrană, haine, condiţii de locuire, evaluarea stării de sănătate;

■ Programe de tip „Şcoala după şcoală“ în comunităţile rome. Target: minimum 10.000 de copii romi de şcoală primară şi gimnaziu acolo unde ponderea elevilor romi este peste 10 procente;

■ Locuri speciale pentru romi în şcolile profesionale, licee şi universităţi;

■ Acordarea de prime de angajare, consultanţă gratuită întreprinzătorilor începători pentru încurajarea antreprenoriatului pentru romi;

■ Facilităţi pentru companiile care angajează candidaţi din grupuri defavorizate;

■ Servicii gratuite de informare, servicii de mediere şi consiliere a celor care sînt în căutarea unui loc de muncă).

Maria IORDĂNESCU

Lasă-ţi **copiii** să vină la **tine**

Chipuri pentru viitoarele cărţile de istorie

Obişnuiţi deja cu imaginile pestriţe şi cu personajele toxice care pun în pericol normalitatea şi decenţa oricărui stat civilizat, nu mai apucăm să ne gîndim la felul în care tinerii şi copiii percep modelele (in)umane care se perindă la rampa scenei româneşti. Din cînd în cînd ar trebui, totuşi, să ne luăm răgazul de a privi spectacolul zilnic prin prisma unui adolescent aflat la început de drum. Sau a unui tînăr care îşi încropeşte cu greu o diplomă sau o carieră. Ce văd ei, uitîndu-se, cum ar veni, în sus? Ce fel de personaje şi de fapte ar trebui să îi impresioneze şi să îi convingă că numai o viaţă cinstită, dusă onorabil şi principial, poate aduce un succes durabil şi legitim?

La unul dintre vîrfurile politice ale ţării, ceea ce se vede este un prim-ministru acuzat de plagiat, de trafic de influenţă şi spălare de bani, şi de cîte şi mai cîte grozăvii. Ar fi putut fi un tînăr model de succes, care să poată da oricînd seamă de greutăţile şi truda cu care a urcat treptele fireşti ale unei cariere: de la procuror de sector pînă la prim-ministru. Dar nu e aşa: adolescentul avid de modele află că întreaga biografie profesională a premierului este mistificată prin minciuni privind diplomele obţinute, prin alianţe meschine şi necinstite care i-au aşternut covorul roşu către prima scenă a ţării.

La un alt vîrf politic se află vicepremierul. Şi el greu de convins că ar trebui să renunţe la funcţiile politice, după ce a fost descoperit, la rîndu-i, ca fiind un plagiator de duzină: doctoratul lui este plin de pagini copiate, dar asta nu îl împiedică să acorde, la rîndul lui, prietenilor de gaşcă false diplome de doctorat, legitimate de Ministerul Educaţiei. (Ministrul Educaţiei, adică acea persoană care este plătită să aibă grijă de standardele şi principiile după care este condusă şcoala românească, întrebat fiind ce părere are despre acuzaţiile de plagiat la adresa vicepremierului, a răspuns: „Nu am discutat cu acesta probleme personale“. Ca şi cum problema unui doctorat fals este o problemă de îngrijire a tenului. Putem fi liniştiţi. Tinerii noştri sînt, aşadar, pe mîini bune.)

La un alt vîrf, de data aceasta cultural, se află actorul Alexandru Arşinel, care a luptat şi a reuşit să fie recunoscut ca revoluţionar „cu rol determinant“ în desfăşurarea Revoluţiei din 1989. Asta însemnînd, conform datelor furnizate de ziarul *Adevărul*, că va primi o indemnizaţie de 1400 de lei ca revoluţionar şi o alta, de aproximativ 4000 de lei, ca revoluţionar care şi-a pus viaţa în pericol. Despre faptele vitejeşti ale actorului nu prea ştie nimeni. Nici domnia sa nu prea reuşeşte să ne lămurească în ce fel a contribuit la victoria împotriva comunismului. „Da, contează şi banii, cum să nu conteze dacă eu ies la pensie? Orice ban contează. Dacă Ordinul «Meritul Cultural» în grad de comandor nu mi-a adus nimic, măcar aşa să fiu răsplătit“, spune domnul Arşinel, marele actor, pentru care statutul de model nu prea face doi bani dacă nu are acoperire în arginţi.

Şi, în sfîrşit, un alt personaj este livrat, zilele acestea, cu surle şi trîmbiţe, generaţiilor viitoare, ca model al societăţii româneşti: Corneliu Vadim Tudor. Cei mici, copiii şi tinerii care nu l-au cunoscut, vor spune ce au aflat de pe ecranele televizoarelor şi din paginile ziarelor: un om de cultură generos, un om politic de mare calibru. Va fi greu să le spui, celor ce vor vrea să mai asculte, cine a fost, de fapt, acest personaj şi cît de mult rău a produs înainte şi după '89: colaborator sau născător de reviste care împroşcau valorile cu noroi, Vadim Tudor a fost prima figură publică ce a albit crimele şi ticăloşiile comunismului, cel care a născut generaţiile de nostalgici şi pe cele care au participat la linşaje publice legitimate de libertatea de expresie abia obţinută, cel care a adus ura şi violenţa pînă în Camerele Parlamentului, la Academie sau alte instituţii ale statului.

Ei bine, dacă acestea sînt „modelele“ pe care generaţia noastră le va lăsa, în cărţile de istorie, generaţiilor viitoare, nu ne mai putem bizui de-aici înainte decît pe noroc…

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

■ ■ ■

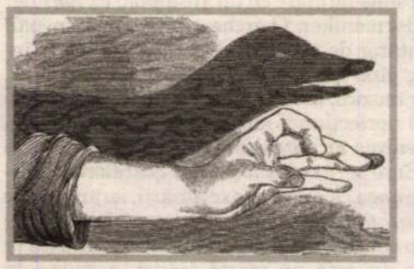

Iaromira POPOVICI

bazar

Oameni şi tururi

Ce poate face un proaspăt turist într-un oraş nou şi necunoscut? Evident, ture (pe străzi necunoscute, într-o explorare bezmetică) şi tururi. Tururi organizate, cu autobuze, de cele mai multe ori standardizate, în care un ghid plictisit, cu aparenţă vioaie, îţi spune aceleaşi şi aceleaşi chestii prăfuite.

Doar că în Boston, un oraş pe care, repet, l-am găsit fascinant, tururile nu erau plicticoase. Întîi că opţiunile erau numeroase, de la simplul autobuz la faimoasa Duck (Răţuşcă), ce mergea, cum am mai scris, şi pe apă, şi pe uscat, şi pînă la turul *horror* al oraşului – care se desfăşura noaptea, inclusiv prin cimitire (şi n-ar fi o idee rea şi pentru cimitrul Bellu de la noi, de pildă).

În bătrîna Răţuşcă galbenă, un autobuz cu o formă mai ciudată, dar foarte prietenos în vechimea lui, ghid era o domnişoară rotundă şi dezinvoltă, cu destul umor. Felul în care prezenta oraşul şi istoria lui (stil pe care l-am recunoscut, apoi, şi la alţi ghizi locali) era unul haios şi autoironic: chiar poveştile eroice din istorie (Bostonul, repet iarăşi, fiind recunoscut pentru tradiţia lui democratică) nu mai erau prezentate, ca altădată, grandilocvent, ci mai detaşat şi mai temperat, slavă Domnului. Ideea era că da, sîntem mîndri de istoria noastră locală, incontestabil, dar putem recunoaşte că Masacrul din Boston a fost început de nişte localnici „uşor“ abţiguiţi, că Paul Revere, eroul local, a avut şi două neveste, şi un mare număr de copii (vreo 16), precum şi multe meserii, şi că mormîntul lui Mother Goose, care se află într-unul din cimitirele locale, nu e sigur că e al adevăratei Mother Goose.

În acelaşi timp, era un fel cald, admirativ de a vorbi despre acelaşi oraş. Dar admiraţia tindea să fie prezentată printr-o grilă personală, prin poveşti legate de familia ghidei: vreţi să aflaţi despre cele mai bune restaurante italieneşti din zonă (comunitatea italiană, ca şi cea irlandeză, fiind una importantă în Boston)? Uite, bunicul meu, care e italian, comandă în fiecare an atîtea canneloni de la restaurantul cutare…

Întreaga prezentare era, desigur, o punere în scenă: nu doar ghidul ori ghida oficială vorbeau, ci şi şoferul sau şoferiţa. O treime din tur era prezentată de ei. Nici pe departe la fel de talentaţi în „meserie“ precum partenerii lor, aceştia îşi cunoşteau informaţiile şi le narau pe un ton sfătos – fiind, în general, persoane mai în vîrstă. Cea mai „adevărată“ mi s-a părut şoferiţa Lucretia (nu chiar Borgia) de la turul de groază. Îmbrăcată în ceva negru şi tricotat, stătea mută şi impasibilă la glumele ghidei, o actriţă subţire ce se străduia să întrupeze o infirmieră de la morgă, de pe la 1800, căreia îi murise copilul, parcă. Actriţa-ghidă tot încerca s-o atragă pe şoferiţă în jocul ei, dar aceasta refuza sistematic. Mai mult, cînd turiştii coborau să viziteze cimitirele, ea îşi scotea lucrul de mînă, ca orice gospodină (probabil de origine italiană) care se respectă, şi se apuca de el.

Ghida, pe de altă parte, care-şi spunea Mercy, era plină de energie şi de patos, o actriţă talentată, aş spune, dar fără nici cel mai mic fior *horror*. Era simpatică, de-a dreptul comică uneori, cu poveştile ei gotice, dar nu reuşea să înspăimînte pe nimeni. Gotică într-un stil de *show* era şi un fel de „ştimă“ a cimitirului, o tînără rubicondă şi chiar sexy, aş putea spune, într-un soi de zdrenţe-trene, care ne-a plimbat printre morminte.

Ambele tururi, însă, au fost neconvenţionale: o dată Răţuşca, despre care am spus cum, de pe uscat, şi-a băgat roţile înăuntru şi şi-a dat, pur şi simplu, drumul pe apă; şi turul *horror*, în care ghida, bine documentată, ne-a relatat istoriile morţilor, fantomelor şi crimelor celebre din oraş într-un mod înduioşător. Nu pot decît să le apreciez creativitatea şi să le consider posibile modele pentru tururile bucureştene: dacă cel cu vehiculul amfibiu pare mai puţin probabil, cel de groază poate fi la îndemînă (şi probabil că există deja şi la noi încercări).

■ ■ ■

Selma IUSUF

legende urbane

Pe drum

Sfînta Maria Mică m-a găsit în tren, într-o bună zi de marţi. Veneam de la Constanţa spre Bucureşti şi căzusem în reveria tipică privind în gol cîmpurile monotone şi arse care alunecau pe geam. Mă gîndeam ce ruină a ajuns Constanţa, pe care o revedeam după foarte multă vreme, mă gîndeam că autorităţile şi-au bătut pur şi simplu joc de oraşul ăsta şi de locuitorii lui, mă gîndeam la frumoasele clădiri din centrul vechi lăsate pradă paraginei şi zecilor de pisici schiloade, vai de mama lor de suflete amărîte şi ele.

Mă gîndeam aşa, plutind în supa călduţă a atmosferei din vagon, cînd un miros zdravăn mă scutură de pe scaun. Cuplul de vreo 50-60 de ani din faţa mea şi-a desfăcut pacheţelul. Crenvurşti fierţi şi chiflă. Aroma usturoiată a cîrnatului fiert o bătea lejer pe cea de parizer proletar cu usturoi după care tînjesc tot timpul. Mirosul te lua de nas şi te trîntea de pămînt, îţi băga un pumn cleios în stomac şi-ţi învîrtea maţele acolo. Te lua de ceafă şi te dădea cu capul de măsuţele rabatabile din faţa ta. Atîta de bun era. Femeia a scos ticăit crenvurştul din chiflă şi a început să-l cojească. Bărbatu-su îl înfuleca pe-al lui de-i trosneau fălcile. Tot vagonul s-a umplut de mirosul obraznic ca o tăntică de mahala cu mîinile în şoldurile capotului înflorat. Pun pariu că toţi am înghiţit în sec. Uite nişte oameni curajoşi, zic. Unde naiba-i regula nescrisă că trebuie să mănînci (dacă-i musai) chestii destul de inodore în spaţii publice închise?

După ce oamenii ăştia au dat trezirea cu mirosurile lor, lumea parcă s-a mai animat în vagonul lung, deschis, pe care-l puteai cuprinde dintr-o privire de la un capăt la altul. O voce sonoră de femeie s-a făcut auzită şi, după primele cuvinte, mi-am dat seama: tanti asta e starul vagonului. E tanti care le ştia pe toate. Tot pe la vreo cincizeci-şi, să bată bine spre şaizeci, vopsită cu osîrdie brunetă, cu cercei mari de aur şi îmbrăcată în pantalonii ăia imposibili, nici bermude, nici pantaloni lungi, pe care-i văd de acum pe majoritatea pensionarilor. Stătea cu un domn lîngă ea, faţă în faţă cu alte două dame mai tinere care călătoreau împreună. Recunosc că am tras pur şi simplu cu urechea, ca o nesimţită. Nu-i vorbă, şi vocea sonoră a cucoanei m-a invitat să fac asta, fără doar şi poate.

„Ce zodie sînteţi?“, începu madam cu o înmuiere amuzată în glas. „Amîndouă Scorpion“, au răspuns cuminţi damele din faţa ei. „Aaa, puteam să jur că sînteţi zodii de apă“, face doamna, „uite, ca domnul, că e de la mare“, zice, întorcîndu-se spre bărbatul de lîngă ea. „Sînt de la Călăraşi“, face ăstalalt sec. Madam trece cu graţie peste moment şi-i dă înainte. De autocunoaştere, de zodiacul chinezesc, de Nostradamus, care cică a prevăzut chestia asta cu refugiaţii şi multe altele. La refugiaţi face o mică paranteză şi zice că „n-avem bani să-i ţinem şi pe ei, mai bine ar mări pensiile la oameni în banii ăştia“. Închide paranteza şi oftează: „Asta e, că mai întîi se îmbolnăveşte sufletu' şi apoi trupu'. Dă scleroză, dă astea“. Cele două Scorpioance din faţa ei îi sorb cuvintele. Bărbatul de la Călăraşi se uită cînd pe geam, cînd în *Click!*-ul pe care-l ţine deschis în mîini. Campioana înţelepciunii trece la criticat societatea în care trăim, îi ia la refec pe Oprescu şi pe Chiliman – „mama lor de corupţi care n-au conştiinţă“. „În America e altfel“, se duce ea un pic în internaţional. „Cum ai călcat pe bec, pac! – te împuşcă, ce, mai stau ăia la discuţii? Sîntem şi buni, sîntem şi răi“, sintetizează cucoana lumea în care trăim şi oftează după atîta înţelepciune. Se întoarce apoi spre una dintre cele două dame. „Ştiţi cu cine v-am asemuit pe dumneavoastră?“. Aia face ochii mari a întrebare. „Cu Lilith“ – scoate madam şi mie-mi pică falca. Dama întreabă copleşită: „Şi e de bine sau de rău?“. „Ei, las' că vezi tu în istoria religiilor“, îi zice înţeleapta. Lilith n-are timp să se mire. Coboară la Ciulniţa cu amica. „Hoţomanca“, zice încet în urma ei madam Înţelepciune. Oameni buni, era de rău.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

Cătălin SAVA

Enescu 2015 pe sărite

– Un festival prin ochi şi urechi de cronicar –

Septembrie 2015. Din nou, Enescu. Cu muzică, zgomote şi furie, ca de fiecare dată. Festivalul îi bucură şi îi îndrăgosteşte din nou pe cei care iubesc muzica, îi contrariază şi îi revoltă pe cei care nu o înţeleg. Şi nu înţeleg nici de ce trebuie atîţia bani de la buget pentru plăcerile unor snobi. O spune fără fasoane un propagandist deghizat în jurnalist cu veleităţi de prim-editorialist, cadorisit nu de mult şi cu o emisiune de opinie în *prime-time*. Nu mai miră nimic, chiar prim-ministrul Victor Ponta a dat tonul încă de la finele ediţiei trecute, aplaudat de Ioan Holender: Festivalul Enescu e cam scump, ştie el, în străinătate sînt mult mai scumpe abonamentele. Enescu 2015 e prin urmare cu 25% mai suplu ca buget, cu bilete şi abonamente mai scumpe şi cu mai puţine zile de concerte. Mai bine mai puţin decît deloc, şi-or fi spus melomanii în gînd, înghiţind în sec. Măcar de s-ar face kilometrii ăia de autostradă pe care îi pomenea un fost ministru al Culturii, citîndu-l deformat, fără ghilimele şi în interes propriu, pe Malraux, ar ajunge snobii mai repede la Viena. Francofonia nu ne salvează nici de data asta, sîntem în ţara cu cele mai mici autostrăzi, dar cu cele mai multe festivaluri care celebrează sezonier o largă gamă de produse tradiţionale, de la bere, langoşi, zaibăr, clătite, viezure, varză murată, răţuşte, gogonele şi, fireşte, de acum, iconicii mititei. Şi părerile, sînt ca întotdeauna, împărţite. Sîntem o democraţie, toată lumea crede că e normal să-şi dea cu părerea, mai ales acolo unde nu se pricepe o iotă.

■ Conferinţa de presă din 29 august e festivă, cu politeţuri şi cuvinte mari. Sorin Oprescu, primarul Bucureştiului, promite din nou senin sala de concerte atît de mult visată de muzicieni şi melomani. *Nu-mi trebuie decît un an şi jumătate*, spune suav primarul, exact cum senin declama şi acum doi ani, în 2013. Nu-i vina lui, ca de obicei, aşteaptă o hotărîre a Justiţiei. Şi, în plus, o spune foarte sincer, *nu doresc să strivesc ariciul cu fundul meu*. Savuros! Ce nu ştiam la ora aceea nici noi, nici primarul cel spiritual şi nici măcar ariciul era că Justiţia cea legată la ochi tocmai îşi făcea cu sîrg temele.

Tot la conferinţa de presă din preziua deschiderii, Kristian Jarvi, dirijorul invitat pentru concertul inaugural alături de Orchestra Română de Tineret şi superstarul Sarah Chang, afirmă că Enescu reprezintă pentru România ceea ce semnifică Grieg pentru Norvegia. E mult mai mult decît atît, din punctul meu de vedere – şi nu numai al meu. Teza şcolilor muzicale naţionale poate fi valabilă doar în cazul *Rapsodiilor*, dar încă o dată, Enescu nu înseamnă defel doar *Rapsodiile*.

Deschiderea e un succes total. Cu două lucrări-şlagăr, cu aplauze frenetice, cu sala plină pînă la refuz, cu mulţi politicieni şi cîteva huiduieli la intrare, cu multe flori şi doi bodyguarzi la scenă.

■ Cînd ai pe afişul concertului de deschidere *Carmina Burana*, succesul e asigurat dinainte, în proporţie de măcar 70%. Nemaipunînd la socoteală charisma unui dirijor tînăr, un cor superb şi o orchestră încîntătoare. N-am înţeles de ce a fost nevoie de doi bodyguarzi cu imprimeuri galbene pe tricouri negre, care au flancat permanent scena în timpul concertului – domnii au fost vizibil impresionaţi de *Carmina Burana*. Şi încă ceva: emblematic pentru presa din România mi se pare cadrul în care pădurea de camere video din Sala Palatului e întoarsă în timpul concertului spre loja oficială, nici o cameră, absolut nici una fiind orientată spre scenă!

© A. Gindac

© Andrei Gindac

■ Cea mai frumoasă formă de prietenie e muzica de cameră. În forma ei cea mai elevată, e o relaţie metamuzicală, în sensul platonician al grecescului *dialectiktike*. Cea mai frumoasă exemplificare a ei s-a numit anul acesta Tharice Virtuosi. Se vede, în felul în care cîntă, că le face plăcere să fie împreună şi că se simt foarte bine laolaltă pe scenă. Muzica lor se ţese într-un adevărat dialog, trialog etc. între două, trei, patru, opt sau zece voci. Un dialog, în sensul construcţiei unei idei din altă idee, un dialog cumva platonician, din care toată lumea învaţă. Dialectică pură, la care noi, spectatorii, asistăm, din ce în ce mai pătrunşi de realitatea muzicală, esenţă suprasensibilă, în afara timpului şi spaţiului: ideea de muzică. *Mousike*.

Cea mai frumoasă formă de prietenie e muzica de cameră.

■ Imponderabil, Cvartetul Belcea. Corina Belcea, Axel Schacher, Krysztof Chorselski şi Antoine Lederlin nu mai sînt de mult un cvartet, adică un simplu grup de patru instrumente. Au devenit un instrument cu patru inimi, cu un sunet extraordinar de omogen, aerat şi incredibil de proaspăt. Am avut această senzaţie unică, de imponderabilitate, în recitalul din 1 septembrie 2015, mai ales în cvartetul beethovenian nr. 14. De la tema celor cinci note atît de expresive din introducerea temei de fugă a primei părţi, pînă la ultimele trei acorduri *fortissimo*. Sunetul cvartetului e incredibil, cu final suspendat imaterial *un poco ritardando*, într-un *pianissimo* impalpabil. E cel mai frumos cvartet beethovenian, cum spunea Wagner, pentru mine a fost cea mai frumoasă variantă pe care am auzit-o vreodată *live*.

■ Primele două zile din Mari Orchestre au aparţinut Israel Philarmonic Orchestra, cu Zubin Mehta la pupitru. Dirijorul indian a condus două programe pe scena Sălii Palatului, în două seri consecutive. De fapt, nu a condus. Suveranii nu conduc. Ei domnesc, guvernează sau, pur şi simplu, împărăţesc. Oficial, India nu mai are regi de pe vremea dinastiei Gupta. Rajasthanul, fieful regilor şi prinţilor indieni descendenţi ai familiei ce se trage din Kush, fiul lui Ram şi încarnare a lui Vişnu, a rămas azi doar o atracţie turistică. Ultimul rege al Indiei, născut în 1936 într-o familie de muzicieni de origine parsi la Mumbay, s-a stabilit în Tel Aviv, muntele primăverii. Legătura cu oraşul care nu doarme niciodată e pentru totdeauna, Mehta e director pe viaţă al Filarmonicii din Israel. Partitura vieţii îi va rămîne impregnată pentru totdeauna de acest loc. Aici a primit, în 2007, prestigiosul premiu „Dan David“ de un milion de dolari, acordat de un filantrop evreu originar din România. Mi-ar fi plăcut să-l întreb ce crede despre foarte actualul scandal Barenboim-Iran-Israel, despre care presa din România nu relatează absolut nimic. Şi el e un dirijor implicat în marile rupturi ale omenirii. Onest, n-a stat niciodată deoparte – mai mult decît luări de poziţie, a dus de nenumărate ori muzica în zonele fierbinţi de conflict sau pe locul marilor tragedii ale umanităţii, la Buchenwald, Sarajevo şi în teritoriile palestiniene. E un muzician cetăţean al lumii, şi nu uită asta niciodată. Dar nici faptul că e indian. Regele cară cu el peste tot în bagaje o cutiuţă cu chili. „Nu mă pot obişnui cu mîncarea europenilor“, spune zîmbind. Dirijorii au dreptul să fie originali. Sînt cei mai mari lideri ai lumii sunetelor, regi neîncoronaţi. Maharajah, în cazul de faţă. *Maharaja Bahadur*, chiar: un titlu de glorie care înseamnă o treaptă mai sus decît regele. Ultimul rege al Indiei.

■ E de înţeles starea de frenezie după memorabila întîlnire cu un ansamblu ca Berliner Philarmoniker. O orchestră perfectă, înspăimîntător de exactă în interpretare, de la întreg pînă la ultimul amănunt din partitură. Dar muzica, această muzică, nu înseamnă numai perfecţiune, muzica nu e doar tehnică, omenirea ar putea construi nişte roboţi care să cînte perfect Bach şi chiar Şostakovici. Perfecţiunea ca semn al exclamării, ierarhizările şi *hashtag*-urile paroxistice n-au de-a face în chip obligatoriu şi necondiţionat cu muzica în sine. În artă nu există topuri, a spus-o în speech-ul de adio şi ex-directorul artistic al Festivalului. *Danke, Herr* Holender! Da, Berlinul e una dintre cele mai bune orchestre ale lumii. Da, ne-am topit de fericire să-i avem la Bucureşti. Dar dacă ai fost la concert, în afară de perfecţiune şi sentimentul justificat de a fi parte la ceva istoric, tu te-ai întrebat de ce ţi-a plăcut atît de mult concertul de-aseară?

■ Şi iată că Sfînta Cecilia, venerată patroană a muzicienilor, ne-a răzbunat pe noi toţi, adoratorii ei, într-o sîmbătă noapte, în plin Festival Enescu. Şi mai ales pe Murray Perahia, pe care başii de la Folk You l-au încremenit în recitalul de la Ateneu. Protectoarea cîntăreţilor, compozitorilor şi poeţilor, patroana muzicienilor şi apărătoarea melomanilor îndîrjiţi, sfînta muceniţă ocrotitoare a fost cu noi! Într-adevăr, nu te pui cu forţele invizibile! *„Arise, Arise! And music's power obey!“*: primarul Oprescu e reţinut de DNA pentru mită în chiar dimineaţa de după concertul de la miezul nopţii în care The King's Consort aduce *Odă Sfintei Cecilia*. Sper totuşi că ariciul e bine.

■ Mult Şostakovici şi Mahler în ediţia aceasta. Şi destul Enescu. Cine spunea că nu se cîntă Enescu? Uite că se cîntă. Şi se cîntă bine, în majoritatea cazurilor. Ca să-l descifrezi pe Enescu ai nevoie de timp. Indiferent că-i vorba de cameral sau de simfonic, muzica lui Enescu e un palimpsest, unul revelator. Pentru orice muzician atunci cînd îl ştie, îl stăpîneşte. Şi de care se va îndrăgosti, pentru totdeauna. Dragostea e, în cazul lui Enescu, una gravă şi definitivă. Aşa cum au păţit-o în

© A. Gindac

timp cîţiva dintre marii muzicieni ai lumii, contaminaţi pentru totdeauna. De la Lawrence Foster la Ghenadi Rojdestvenski, Zubin Mehta, Patricia Kopatschinkaja şi, recent, Vladimir Jurowski.

■ Zubin Mehta acceptă să fie preşedinte onorific în 2017. E un gest elegant din care înţelegem că nu poate face mai mult. Şi totuşi, bucurie mare pentru echipa artistică a Festivalului. Mihai Constantinescu de la Artexim are nişte cearcăne uriaşe, cred că n-a mai dormit de două săptămîni. E un efort fantastic să coordonezi un asemenea proiect şi pe deasupra să-ţi provoace insomnii şi tăcerea mormîntală a Ministerului Culturii în privinţa noului director artistic. Ioan Holender dezamăgeşte prin declaraţiile din presă: într-un interviu televizat încearcă să-l discrediteze pe Vladimir Jurowski, dirijorul vehiculat ca înlocuitorul său cu începere din 2017. Deşi a spus *Auf Wiedersehn,* cred că fostul director al Operei din Viena s-a răzgîndit şi ar mai fi vrut un mandat la conducerea Festivalului Enescu. Sau pe altcineva în acest rol, un român. Răzgîndeala e boală veche, românească. Dar la nivelul şi anvergura internaţională pe care a căpătat-o astăzi Festivalul Enescu, bineînţeles că şi datorită lui Ioan Holender, aşa ceva ar fi o gafă impardonabilă. Jurowski a acceptat, să-l acuzi că-şi va aduce prietenii în Festival e o copilărie. Cel mai bun ar fi fost, de departe, Daniel Barenboim. Prins între crizele geopolitice ale lumii, West-Eastern Divan Orchestra şi Unter der Linden, n-o să-l vedem prea repede la Bucureşti. Şi totuşi, cine va fi? – se întreabă toată lumea muzicală şi melomană. Putem doar să sperăm că cei îndrituiţi o vor face cu gîndul la viitor, la Enescu, la editarea completă a partiturilor sale, la o integrală simfonică de nivel, la o montare *Oedipe „comme il faut“*. Şi la multe altele.

Enescu reprezintă pentru România ceea ce semnifică Grieg pentru Norvegia.

■ Început de concert Les Dissonances şi David Grimal la Ateneu, în ziua a doua, cu Schnittke în program. Mai sînt încă întîrziaţi care-şi caută locurile, scaunele scîrţîie. Orchestra e ţeapănă, nu dă semne că ar vrea să înceapă. Se face linişte. Două domnişoare se plimbă marţial prin sală, ceva nu le convine, au un jemanfişism de pisică în mersul lent şi aferat. O doamnă le ţîstuie, se aşază în cele din urmă cu gesturi de reluare, una din ele are o rochie neagră despicată, ca de nuntă. Dirijorul se uită în tavanul Ateneului: Astronomie, Fizică, Chimie, Elocinţă. Nu începe. Brusc, un alt întîrziat intră şi se duce ţintit spre scenă. Are o pălărie verde, de pădurar, cu o pană subţire, nefiresc de lungă, înfiptă în ea. Îmi vine să mă frec la ochi, pare o farsă. Liniştea devine apăsătoare, e ceva penibil în aer, Grimal se uită impasibil în tavan, instrumentiştii sînt stană. Pădurarul se aşază în primul rînd. Acum văd că are şi un rucsac montaniard în spinare. Pe scenă nu se întîmplă nimic. Mă gîndesc pe unde se poate ieşi mai repede din sală, dă-o dracului, Doamne iartă-mă, ce-i asta?! Mai intră alţi întîrziaţi, doi-trei se aşază, o uşă bufneşte în stînga, patru-cinci continuă, aerul e foarte greu şi se aude orice zgomot, am transpirat, francezul e tot pe tavan, printre astre cu privirea, trebuie să plec, dinspre scenă se aud susurat cîteva sunete groaznice, ca într-un *soundtrack* de film horror. Ce-i asta?! Mă liniştesc brusc, se aud şi alte sunete, sînt flajolete de contrabas. Grimal îşi sprijină gîtul pe vioară, respir uşurat, a început. Nu ştiu de unde mi-a rămas în cap că, în pozele de tinereţe, Schnittke seamănă teribil cu Michel Houellebecq.

■ Cvartetul Belcea, Franco Fagioli şi Il Pomo d'Oro, Janine Jansen, Andris Nelsons şi Royal Concertgebouw, Xavier Phillips şi Les Dissonances şi Elektra cu münchenezii lui Sebastian Weigle sînt revelaţiile mele pentru ediţia 2015 a Festivalului Internaţional „George Enescu“. Ca interpretări enesciene de referinţă, *Octuorul* cu Orchestra Naţională de cameră a Moldovei, dirijor Cristian Florea, şi *Cvintetul cu pian în la minor op. 20* cu cvartetul Aoede şi pianistul Alfredo Perl.

■ Pauză de respiro între două părţi ale unui concert la Ateneu. Sala atît de intimă nu e foarte plină, mai sînt destule scaune libere. Oamenii vorbesc în şoaptă, e o atmosferă caldă, aproape familială, se răsfoiesc ziare, se schimbă saluturi mute, cordiale, cu un aer puţin aferat. Afară, odată cu toamna tot mai prezentă, realitatea prinde contur. Toată lumea vorbeşte despre refugiaţi şi despre noile măsuri de securitate. Ungaria, graniţa cu Serbia, armată, migranţi, lagăre, Austria, garduri de sîrmă ghimpată, Germania… Enescu ne-a extras autistic din prezent, ne-a trimis într-un univers paralel, care se termină imediat. Moartea lui Vadim Tudor şi scenele imunde ce-i urmează ne apropie concretul, periculos de mult. Realitatea se lăţeşte din ce în ce mai proeminent, ca o băltoacă de Bucureşti. Aerul se răceşte, existenţa devine din nou colţuroasă. Lumea noastră se schimbă cu repeziciune.

***Cătălin Sava** este muzicolog. A prezentat ediţiile trecute ale Festivalului Enescu şi Concursul Internaţional „George Enescu“ în 2014. A realizat şi a prezentat emisiuni muzicale la TVR.*

■ ■ ■

Oltea ŞERBAN-PÂRÂU

Enescu 22 – real şi virtual

Concluzii, perspective, succese şi eşecuri. Ce urmează după această ediţie? Sîntem captivi într-o vreme şi o lume care solicită verdicte cît mai clare. Nici o instanţă din această lume nu poate decide însă cu fermitate în privinţa aprecierii unui act artistic. Pentru că aici vorbim despre percepţii, despre emoţii, despre faptul că dacă toţi am înţelege acelaşi lucru la finalul unui concert, atunci nu ar mai fi vorba despre muzică, ci despre ceva mult mai asemănător cu matematica.

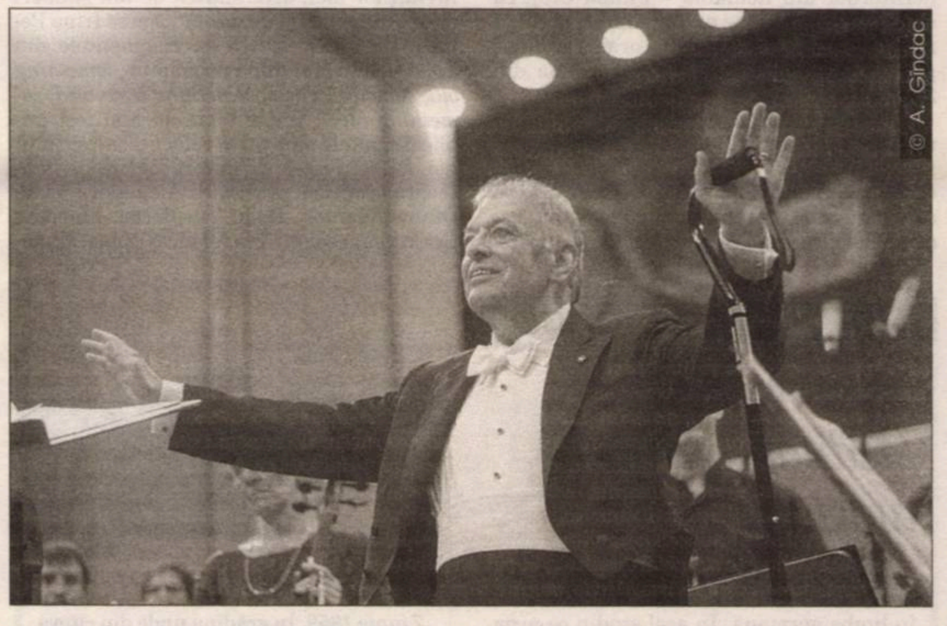

Aşadar – palierele real şi virtual în privinţa ediţiei a 22-a a Festivalului Enescu se pot decodifica în mai multe straturi pe care le voi parcurge în aceste rînduri, într-o încercare de survol a recent încheiatului eveniment care are, totuşi, şi ceva incontestabil: acum, la peste o jumătate de secol de cînd s-a înfiinţat, este cel mai important eveniment cultural românesc cu vizibilitate internaţională inventat vreodată.

Anul acesta a fost un festival cu foarte mult Mahler, Bruckner, cu Richard Strauss, un festival în care organizatorii au încercat, aşa cum au pus alături orchestre şi coruri româneşti şi mari orchestre străine, să pună alături de muzica lui Enescu, scrisă în prima jumătate a secolului trecut, marea muzică pentru orchestră scrisă aproximativ în aceeaşi perioadă, la final de secol XIX, început de secol XX, tocmai pentru a asculta aceste lucrări şi aceşti interpreţi într-o manieră sincronă.

Poate a fost un pic cam mult pentru publicul nostru de festival, dar acea lume, care doar în mică măsură vine în timpul anului şi la stagiunile de la Sala Radio sau de la Ateneu, dar vine la Festivalul Enescu, a ascultat cu multă curiozitate aceste lucrări ample, impresionante, dar nu foarte uşor de receptat. Tocmai această îndrăzneală în programare, faptul că s-a cîntat multă muzică scrisă în secolul XX, deşi nu neapărat modernă, a fost răsplătit pozitiv. S-au vîndut multe bilete, au fost mulţi oameni în săli, foarte mulţi tineri şi, în final, nu mai este relevant dacă aceştia din urmă au avut bilete sau au găsit soluţii studenţeşti pentru a participa, măcar după pauză, la aceste concerte. Important este că au fost mulţi spectatori, pentru că este un festival finanţat majoritar din bani publici care trebuie să ajungă la public.

Anul acesta, festivalul a ajuns la publicul din sală, la publicul Radio România Cultural şi Muzical prin transmisiile radio, în cele mai îndepărtate colţuri ale ţării, la publicul de televiziune şi tot mai mult, la această ediţie, la publicul captiv pe Internet.

Latura senzorială a muzicii este poate cea mai importantă. Iar această latură nu poate fi suplinită de contactul virtual. A utiliza mijloace de intermediere din această zonă pentru a atrage public este însă esenţial în zilele noastre. Am văzut tot mai mult public tînăr interesat de această muzică a ultimei sute de ani care, într-adevăr, la primul impact este mai dificil de înţeles şi de ascultat. Dar aceşti tineri curioşi şi care caută să afle în avans pe YouTube cum sună o muzică, despre ce este vorba, reprezintă un public care are potenţial în această direcţie. Sînt însă lucruri care nu se întîmplă de azi pe mîine. Preluarea video online, foarte dezvoltată la actuala ediţie, a făcut diferenţa şi a atras foarte mult publicul tînăr, care a venit probabil iniţial din curiozitate, dar dacă i-a plăcut a rămas fidel transmisiunilor în *videostreaming*. Unii s-au dus şi la cinematograf, unde s-au transmis video live unele dintre concerte, dar în acest caz nu putem vorbi despre un succes similar cu cel al operei.

Noutatea absolută a acestei ediţii a fost achiziţionarea unui public nou, alternativ, esenţial pentru ca festivalul să ajungă la cît mai mulţi şi să dureze în viitor.

Noutatea absolută a acestei ediţii a fost achiziţionarea unui public nou, alternativ, esenţial pentru ca festivalul să ajungă la cît mai mulţi şi să dureze în viitor. Vorbim deja despre un public pentru sală, un altul pentru Piaţa festivalului, unde au loc concertele gratuite în aer liber, un altul pentru transmisiile în *videostreaming* online, acestea din urmă îndreptîndu-se către tinerii care deja nu mai pot aborda imaginea şi sunetul separate, nici chiar în cazul muzicii clasice.

După ediţia anterioară se vorbea cu regret despre faptul că acum vor fi mai puţine concerte din cauza tăierilor bugetare. Acum, unora programul li s-a părut prea dens. Totuşi, să nu uităm că nimeni nu este obligat să vină la toate concertele. Logica acestui tip de programare este cea firească pentru orice festival, care presupune că sînt oameni care vin la concertele camerale, alţii care vin doar la cele de la miezul nopţii, dar şi alţii care au cîte două abonamente şi fac o cură intensivă de muzică clasică. Cei care au ajuns la toate sau la trei sferturi dintre concerte nu sînt sigură că se pot lăuda cu această performanţă decît strict matematic, pentru că puterea de concentrare se pierde în astfel de situaţii. Dar iarăşi avem parte de acele percepţii diferite, chiar contradictorii.

Un festival este conceput de mai multe persoane: un director de festival, un director artistic, un preşedinte de onoare… Despre ce s-a întîmplat în epoca recentă, numai de bine: Holender a făcut foarte mult pentru Festivalul Enescu, atît prin a susţine aducerea de mari orchestre, cît şi pentru a menţine atenţia, printr-o insistenţă permanentă, asupra legăturii între muzica lui Enescu, marile orchestre şi România.

Formula Zubin Mehta, preşedinte de onoare – Vladimir Jurowski, director artistic sună foarte bine. Mehta a fost legat de festival încă de la primele ediţii şi este o personalitate incontestabilă, care girează excelenţa în selecta lume a muzicii clasice. Jurowski este un mare dirijor şi un muzician care s-a aplecat asupra muzicii enesciene, prezentînd-o pe marile scene ale lumii. Organizarea, inclusiv repertorială, a unui astfel de festival ţine, pînă la urmă, de cei de aici, de Artexim, de directorul acestuia, Mihai Constantinescu, cel care de cel puţin 25 de ani menţine acest complicat eşafodaj în funcţiune, generînd aprecieri superlative ediţie după ediţie. Iar în 2015, acestea s-au născut atît din realitatea concretă a sălilor de concert, cît şi din multiplele dezvoltări virtuale, de neocolit în zilele noastre.

***Oltea Şerban-Pârâu** este doctor în muzicologie, directorul Centrului Cultural Media Radio România şi al Orchestrelor şi Corurilor Radio.*

■ ■ ■

Marius CHIVU

feedbook

Creşterile şi descreşterile luminii

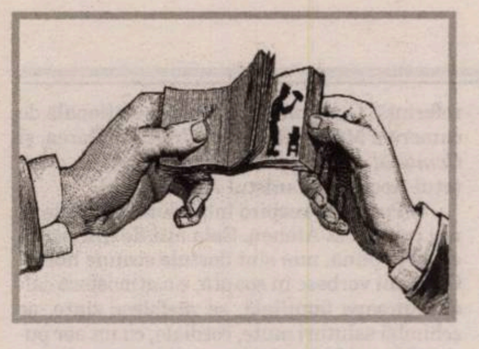

● ***Lumina din cuvinte*, o antologie de Irina Petraş, Editura Şcoala Ardeleană, 2015.**

„Anul 2015 este Anul Internaţional al Luminii. Am putut constata prin reacţie proprie cum se construiesc miturile, cum poţi ajunge să crezi, miraculos, în ceva de mintea ta scornit, de vorba ta numit. Un fel de efect bumerang al rostirii potrivite. Închipui o poveste explicativă şi o crezi, o vreme, fiindcă îţi împacă nişte nelinişti. Din clipa în care am aflat că ne aflăm în Anul Luminii (fiindcă aşa l-a numit ONU, într-un exerciţiu de admiraţie pentru tot ce ţine de Lumină şi de Tehnologiile legate de lumină), lucrurile din jur mi s-au părut mai luminoase, ca şi cum această arbitrară învestitură ar fi alungat umbre, ar fi spulberat nori. Numim lucrurile într-un anumit fel şi lumea se supune, ne iese în întîmpinare. Scriitorul vine în întîmpinarea lumii cu o prejudecată care va decide perspectiva. Semnele din afară şi dinăuntru sînt selectate după criterii proprii şi traduse ca atare. Literatura, ca act privilegiat de Cunoaştere, este ea însăşi o «tehnologie a luminii»“, scrie Irina Petraş în prefaţa acestei antologii dedicate lui Lucian Blaga la 120 de ani de la naştere, volum editat de Uniunea Scriitorilor din România – Filiala Cluj, cu sprijinul Primăriei şi al Consiliului Local al municipiului Cluj-Napoca, oraş candidat pentru Capitala Culturală Europeană din 2021.

„E Anul Luminii, aşadar. Şi al mai multor aniversări, de la Eminescu şi Maiorescu, la Blaga, Barbu, Arghezi, Sadoveanu şi Rebreanu. Numărăm marile aniversări, cele pe care le numim «rotunde», din 5 în 5 ani, *lustrum*, purificarea şi strălucirea, avînd, poate, rădăcini comune cu *lux, lucis* ori cu *lumen*, lumina… Am ales această temă – *lumina* – şi fiindcă se împlinesc 120 de ani de la naşterea lui Lucian Blaga, autor al *Poemelor luminii*. E şi o doză de joc la mijloc, dar şi intenţia serioasă de a evidenţia nenumăratele sensuri pe care le are *lumina* pentru noi, oamenii, şi pentru noi, scriitorii“, mai scrie Irina Petraş în deschiderea acestui volum de peste 400 de pagini în care se află, literar vorbind, de toate.

Primul grupaj de texte îi este dedicat în mod direct lui Blaga, comentarii la opera poetică şi filozofică sau texte legate de biografia sa. Cum spune Irina Petraş, această primă secţiune ţine locul *Meridianelor Blaga*, volume editate mai mulţi ani la rînd şi care pot fi consultate pe www.societateablaga.ro. Sînt treisprezece eseuri în acest prim grupaj, texte semnate de Corin Braga, Mircea Muthu, Ion Pop ş.a., plus două poeme în traducere franceză şi cîteva pagini de „Meditaţii, frînturi, aforisme“ cvasi-inedite, prezentate de Mircea Popa, de unde extrag două fragmente şi în caseta de mai jos.

A doua secţiune a cărţii este o „antologie a luminii“ şi, fără legătură directă cu Blaga, adună eseuri, proză, note de călătorie şi traduceri care, într-un fel sau altul, au ca temă lumina. „Fiindcă am lăsat libertate deplină invitaţilor mei, diversitatea de ton şi abordare e dinamică şi incitantă“, spune Irina Petraş. De altfel, textele şi fragmentele din acest volum sînt după principiul *„something old, something new, something borrowed, something blue“;* unele texte au mai fost publicate, altele sînt texte refăcute, altele sînt noi. Peste treizeci de autori contribuie la această secţiune: prozatorii Alexandru Vlad, Diana Adamek, Radu Ţuculescu, Mariana Gorkzyca; eseiştii Ion Vlad, Nicolae Manolescu, Ştefan Borbély, Mihaela Ursa, Oana Pughineanu, Elena Abrudan ş.a., plus cîteva traducătoare dintre care le-am remarcat pe Rodica Frenţiu, traducînd din japonezul Mori Ogai, şi pe Laura Poantă, din italianul Pirandello. Poetul Ion Mureşan scrie un frumos text din care citez: „În satele din Transilvania, Ziua Morţilor are un nume frumos: *Luminaţia*. Dacă ar fi după mine, aş trece Luminaţia în rîndul Sărbătorilor Naţionale. Căci, de Luminaţie, cred eu, şi copiii pot înţelege ce este patria, mai degrabă decît de Ziua Eroilor sau de Ziua Naţională, care sînt abstracţii, greu de priceput pentru minţile fragede. Dar cîţi adulţi nu au, în faţa abstracţiilor, minţile mult prea fragede? Fără să sune găunos, de Luminaţie poţi spune că patria e un petic de pămînt care nu-ţi este indiferent. Un petic de pămînt de doi metri pătraţi de care îţi este drag şi ruşine. Şi, mai tîrziu, îţi este frică. Îţi este drag pentru că te duci des să-l vezi şi să spui o rugăciune în cuprinsul lui. Te duci de multe ori, dar numai cu gîndul. Îţi este ruşine că nu mergi cu picioarele, că pui flori cu gîndul, nu cu mîna. Dar, de Luminaţie, pui totul deoparte şi faci un lucru neînsemnat, un gest mărunt: cu flori şi lumînări în mînă urci poteca spre cimitir, cu copiii tăi alături. Îi duci şi pe ei să le arăţi *locul care nu-ţi este indiferent*, pentru ca mai tîrziu ei să ştie fără ezitare unde este. Să nu greşească, să nu li se bîlbîie paşii cînd va fi să vie singuri. La urma urmei, ca nişte copaci umblători şi ciudaţi şi ciuntiţi, ca nişte copaci pe rotile – îmi vine să zic – mergem în vizită la propriile noastre rădăcini… Şi sînt atîtea lumînări pe dealuri, încît

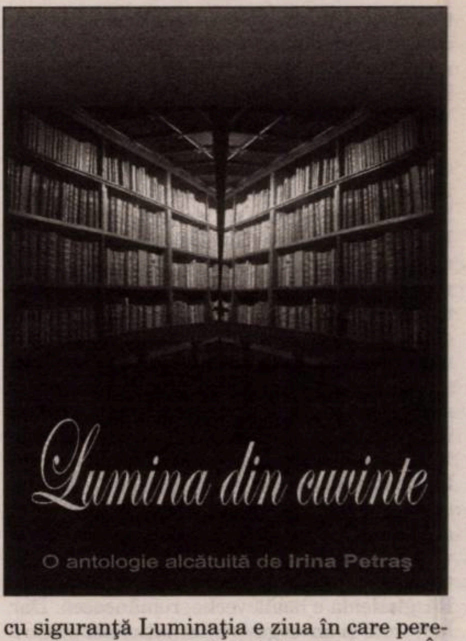

cu siguranţă Luminaţia e ziua în care peretele dinspre noi al Raiului este ciuruit. În dreptul fiecărei găuri, un chip drag aşteaptă să vii la întîlnire. Să vii la vorbitor – aş zice – căci nu ştiu, şi nimeni nu ştie, cine e liber şi cine e închis.“

În fine, partea cea mai consistentă a acestei antologii inspirate de lumină / dedicate lui Blaga este cea cu versuri. 120 de poeţi din toate generaţiile şi de toate formulele poetice, aranjaţi alfabetic („rezultatul fiind un vitraliu colorat şi cu multe pete de lumină“, cum spune Irina Petraş), au la dispoziţie unul-două poeme pentru a ne face să vedem altfel lumina. Ana Blandiana, Magda Cârneci, Ruxandra Cesereanu, Letiţia Ilea, Tompa Gabor, Mihai Măniuţiu, Ioan Moldovan, Vlad Moldovan, Aurel Pantea, Marta Petreu, Ioan Es. Pop, Andra Rotaru, Liviu Ioan Stoiciu, Robert Şerban, Floarea Ţuţuianu, George Vulturescu şi mulţi, mulţi alţii obsedaţi de lumină.

■ ■ ■

aproape de carte

Lucian BLAGA

Meditații, frînturi, aforisme

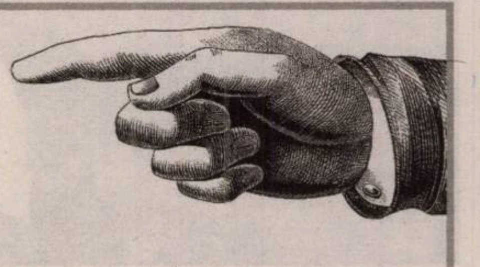

Am citit cîndva, între cele două războaie, un foarte interesant studiu, apărut în limba germană. În acel studiu ce avea la bază minuţioase cercetări genealogice se arăta că o seamă de mari spirite ale culturii germane, atît de înfloritoare în deceniile ce au avut drept axă 1800, au avut origine comună. S-a cercetat ascendenţa familială, arborele genealogic al celor mai mari personalităţi şvabe din epoca la care mă refer. E vorba de spirite ca: Schiller, Hölderlin, Hegel, Schelling, Uhland. S-a descoperit că, prin secolul al XIV-lea, toţi aceştia au avut o stră-străbunică comună. Studiul a apărut sub titlul *Die schwäbische Urmutter*. Nici una dintre personalităţile pomenite n-a avut conştiinţa acestui izvor comun al lor sau vreun sentiment de înrudire. Ancestrala obîrşie comună a trebuit să fie scoasă la lumină prin cercetări genealogice dificile şi stăruitoare. Faptul că aproape toate spiritele mari ale unei anumite epoci din istoria unei seminţii pot avea în trecutul depărtat aceeaşi rădăcină biologică deschide probleme din cele mai prăpăstioase în domeniul eredităţii. Aştrii amintiţi s-au ivit pe la 1800, dar au fost lansaţi cu cinci secole mai înainte de „Elisabeta, străbunica şvabă“. Au intrat aci în joc încă foarte secrete legi ale eredităţii? Există o balistică a eredităţii de-a lungul secolelor şi peste ele?

7 iunie 1959. În grădina unde din cîteva feluri de linişti mi-am clădit sihăstria, a început pe ziua de astăzi era fluturilor. Se adună cu zecile prin iarbă, ca nişte gheme albe, zbătîndu-se pentru nu ştiu ce divine nimicuri, cum ar fi nectarul şi dragostea. Verdele a ajuns la limita superioară a saturaţiei, în vreme aburoasă, caldă şi grasă. Natura are aici în adevăr oroare de gol. Nici un locşor neluat în stăpînire. Trifoi, iarbă, coada-calului, măceşi, viţă-de-vie, cartofi, agrişi, mazăre, flori de cîmp. Ce a mai rămas din spaţiu e ocupat de sunet. Cîntec de greieri, susur de lăcuste, glasuri de piţigoi, de stîrci. Cuiburi prin pomi, din care pînă la urechea mea încă vine un gîngurit şi un ţiuit fericit de pui, de abia ieşiţi din găoace. N-am văzut pînă astăzi o răbdare mai mare decît a păsărilor, care îşi hrănesc puii într-o permanentă, invincibilă stare de beatitudine. Soarele biciuieşte sevele şi sîngele. Ce murmur al vieţii! Aici uit pentru cîteva ceasuri pustiul şi fac o descoperire: vegetalul cel mai frumos şi mai încîntător e totuşi iarba. În grădina sihăstriei mele iarba a dat în spic. E foarte înaltă. Mă aşteaptă să intru în grădină, se uită peste gard. Aceasta îi este măsura. Mai mult: la ce, de ce şi pentru ce ar creşte?

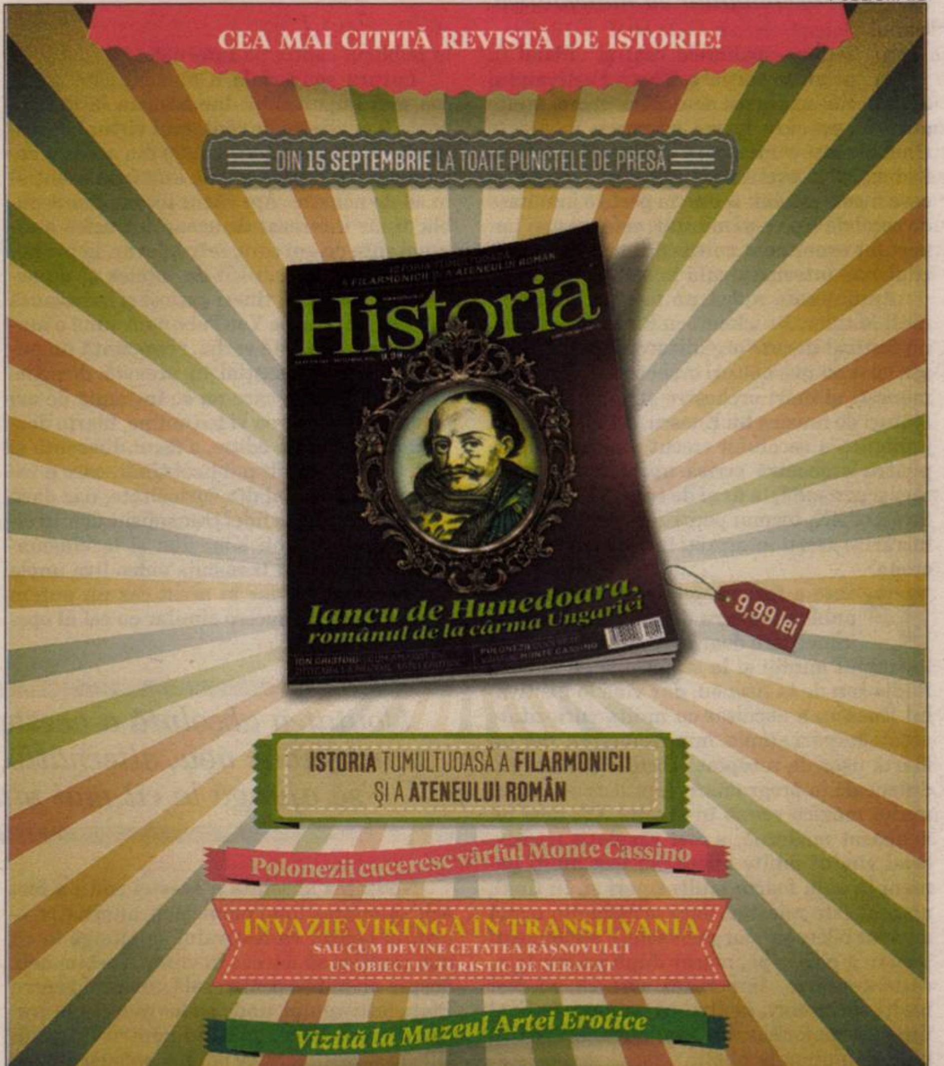
PUBLICITATE

CEA MAI CITITĂ REVISTĂ DE ISTORIE!

DIN 15 SEPTEMBRIE LA TOATE PUNCTELE DE PRESĂ

ISTORIA TUMULTUOASĂ A FILARMONICII
ŞI A ATENEULUI ROMÂN

Polonezii cuceresc vârful Monte Cassino

INVAZIE VIKINGĂ ÎN TRANSILVANIA
SAU CUM DEVINE CETATEA RÂŞNOVULUI
UN OBIECTIV TURISTIC DE NERATAT

Vizită la Muzeul Artei Erotice

Historia.ro

Abonează-te!
Sună de luni până vineri de la 9.00 la 18.00.
0318.603.057.

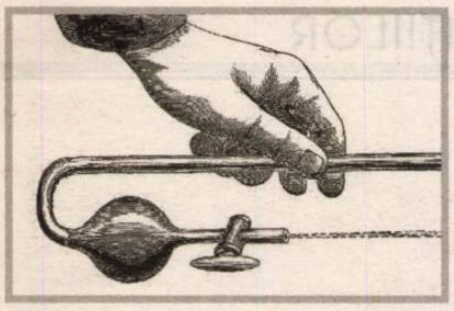

Oana STOICA

rosencrantz & co

HOP-mania

● Gala Tînărului Actor Hop, ediţia a 18-a, Costineşti, 8-11 septembrie 2015.

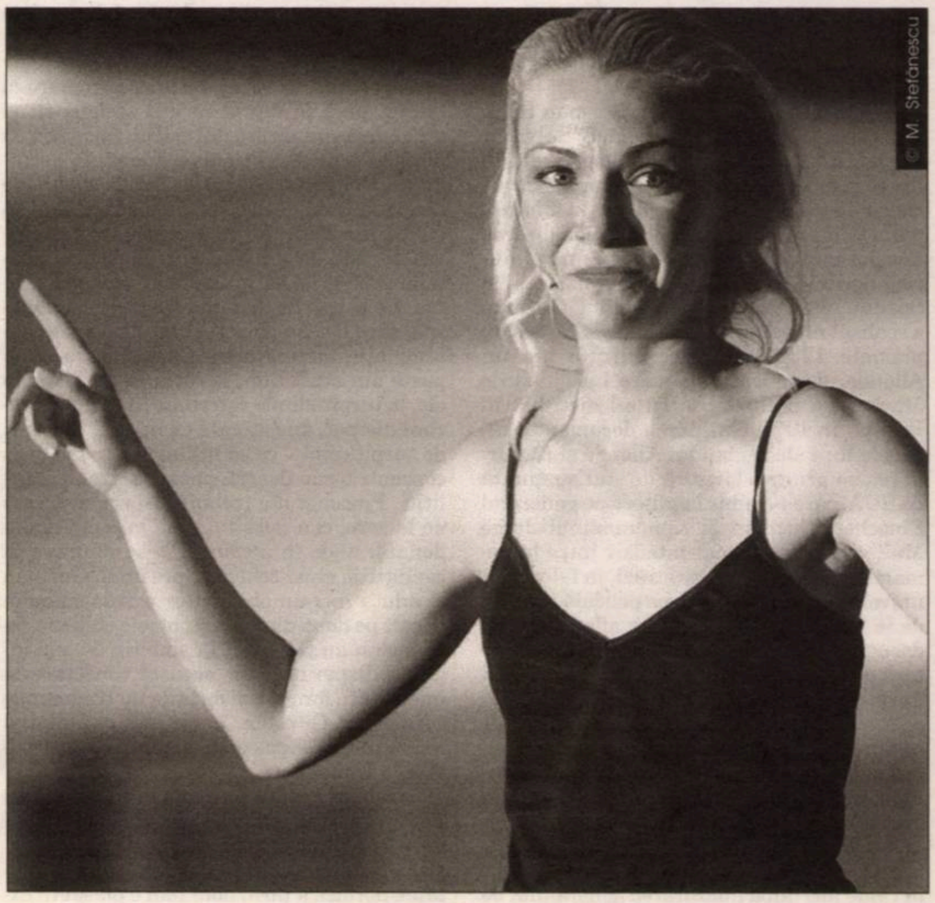

© M. Ştefănescu

A treia ediţie a Galei HOP gîndită de Radu Afrim a continuat direcţiile deschise de regizor la începutul directoratului său. Tema pentru proba la alegere, provocatoare la fiecare ediţie, a explodat anul acesta: Dada („Ce-i cu dadaismele astea?“), dublată de una mai accesibilă, „Vacanţă la mare“. Intenţia lui Afrim este de a scoate tinerii actori din tiparele de gîndire şi expresie pe care le capătă în şcoală, de a le oferi spaţiul în care să-şi etaleze personalitatea, de a-i provoca să rişte, să se arate vulnerabili şi fabuloşi, dispuşi să spargă convenţiile şi să renege practicile teatrale învăţate, să fie tumultuoşi, liberi să încerce şi să greşească. Anul acesta, lucrurile s-au complicat, căci lipsa studierii dadaismului în şcoală a creat dificultăţi actorilor. Familiarizarea cu dadaismul şi formulele sale de expresie, care implică alt tip de interpretare şi de construcţie narativă (antinarativitate) decît cele studiate la şcoală, s-a dovedit a fi dificilă, atît la nivelul înţelegerii teoretice, cît la cel al punerii în practică. Provocarea lui Afrim a fost astfel totală şi poate că sugestia venită în timpul unei dezbateri cu critici şi directori de teatru, aceea ca un atelier (pe tema dată) să preceadă concursul, ar fi de luat în seamă pentru următoarele ediţii.

O altă direcţie a fost aceea a unui atelier pe durata Galei HOP, care a fost susţinut în acest an (ca şi în mulţi ani cînd directorul Galei HOP a fost Cornel Todea) de coregraful Florin Fieroiu, atelier finalizat cu o prezentare (spectacolul rezultat în urma atelierului cu muzica Mariei Tănase, susţinut de muzicianul Vlaicu Golcea la Gala HOP 2013, *Hai iu iu nu hey you you* a făcut istorie). Fieroiu a prezentat un spectacol conceptual, *Dezgustibus Parade,* în care a pus tinerii actori, metaforic, în poziţia lor din sistemul teatral românesc, aceea de marginali (figuranţi). Am admirat conceptul (şi forma fizică a lui Fieroiu), cu atît mai mult cu cît spectacolul este dincolo de ceea ce se consideră „normă“ în dans (dansul este considerat exclusiv mişcare, nu expresie a gîndului prin corp). Desigur, asta este „chestie de gust“ (vorba lui Afrim), dar şi mai mult, aici este vorba despre informaţie şi de efortul de a fi contemporani cu noi înşine.

Afrim a continuat transformarea concursului într-un show prin invitarea cîştigătorilor Galei HOP de anul trecut şi a unora dintre membrii juriului să performeze şi a candidaţilor din acest an să aibă momente speciale în afara concursului. Astfel, serile HOP au fost *show in progress,* mai ales că bonusurile au luat forma *Lip Sync Battle* (mimarea, posibil parodică, a hiturilor muzicale), o formă de divertisment care a pus în valoare calităţi ale concurenţilor, neevidenţiate în probele de concurs. În plus, Afrim a optat anul acesta pentru Alex Bogdan în calitate de MC. Actor de un ludic exploziv, cu un excelent talent pentru *impersonation* (a imitat cîteva personalităţi prezente la Gala HOP, în prezenţa lor – lucru delicat, perfect reuşit –, precum Victor Rebengiuc, Radu Afrim, Ion Caramitru), Alex Bogdan a dat concursului dimensiunea spectaculară, inclusiv prin crearea unui mini-show de deschidere cu toţi participanţii.

Trebuie menţionat un alt element specific directoratului lui Afrim: crearea unei atmosfere de grup, de solidaritate între concurenţi, acel „împreună“ care a atenuat ascuţimea competiţiei. În plus, deşi nu a lucrat practic cu actorii candidaţi, Afrim a coagulat echipa, a creat atmosfera şi a impus ritmul. Preocupat de partea pragmatică a meseriei, Afrim a continuat tradiţia invitării la Gala HOP a directorilor de teatru cărora le-a adăugat regizori de film, cei care pot oferi tinerilor actori colaborări (ceea ce s-a întîmplat la ediţiile anterioare).

> *Alex Bogdan a dat concursului dimensiunea spectaculară, inclusiv prin crearea unui mini-show de deschidere cu toţi participanţii.*

Competiţia a avut două probe, cea la alegere şi una impusă, cu tema „Aici nu se cîntă“ – un text de muzică interpretat fără muzică, ambele supuse aprecierii juriului (Maia Morgenstern, Iuliana Vîlsan, Radu Jude, Luiza Zan, Tudor Chirilă). Dana Marineci şi-a adjudecat Marele Premiu al Galei HOP cu *Sonata sunetelor primordiale* de Kurt Schwitters – text alcătuit exclusiv din sunete căruia actriţa i-a găsit o formă de naraţiune şi i-a dat diferite tempo-uri – şi cîntecul „Amor estival“ al Stelei Popescu, în care a găsit un context viabil pentru text. Dana Marineci a dovedit maturitate în construcţia momentelor, intuiţie în alegerea textelor, expresie inteligentă şi simţ ludic. Nicholas Caţianis, desemnat „Cel mai bun actor“ şi ales în programul „10 pentru film“ la TIFF, a prezentat un fragment din *Rîs nervos* al lui Christopher Durang altoit cu *Trifoi cu patru foi* de Eugen Ionescu, o combinaţie care i-a folosit, punîndu-i în valoare fineţea interpretării şi comicul, exersat şi la proba impusă cu un *drag queen* pe hitul Manuelei Fedorca, *Îmi place să mă plimb pe stradă*. Maria Teodora Filip, „Cea mai bună actriţă“, a funcţionat bine pe un umor intenţionat agresiv la ambele probe, „un dada clown“ la proba la alegere şi o tipologie de mahala universală la proba impusă. Premiul special al juriului a ajuns la Cătălina Bălălău, participantă la Secţiunea Grup cu spectacolul *With a little help from my friends* de Maria Manolescu, în care a jucat o adolescentă debusolată, iar la proba impusă a avut o prestaţie bună pe *Maneaua sfîntă* (Vasile Oprea), sublimată în discurs motivaţional-religios. Premiul Secţiunii Grup nu s-a acordat, prestaţiile fiind mediocre. Am reţinut *With a little help from my friends*, bine construit, dar cum era doar un fragment, spectacolul a rămas într-o zonă incertă, călduţă. *Da Da Vacanţa!* a combinat cele două teme din acest an într-un concept inventiv, care „lichefia“ imaginea, dar fără forţă vizuală. Dincolo de premii, am reţinut doi actori, pe Răzvan Krem Alexe, mai ales pentru prestaţiile din afara concursului, dinamice şi cu stil, şi pe Sonia Divile, o actriţă cu gîndire de regizoare, care a riscat dincolo de convenţii (folosindu-se de propriile imperfecţiuni şi acuzînd tiparele de frumuseţe vehiculate peste tot), a ştiut să-şi folosească bine corpul şi să genereze energie.

Gala HOP sub direcţia lui Radu Afrim este o alternativă la gîndirea rigidă din şcoala de teatru, o provocare şi o lecţie de solidaritate.

© S. Radu

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

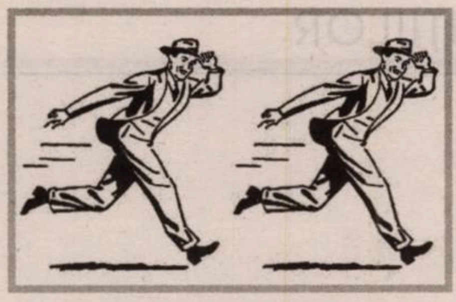

Andrei GORZO

dilematograf

Imensități

● *Secretul nasturelui de sidef / El botón de nácar / The Pearl Button* (Chile-Franța-Spania, 2015), de Patricio Guzmán.

Născut în 1941, Patricio Guzmán nu avea încă 30 de ani atunci cînd Salvador Allende a venit la putere în Chile prin alegeri libere și a demarat un ambițios program socialist – practic, o revoluție, dar prin mijloace parlamentare – care includea naționalizarea marilor industrii și redistribuirea pămînturilor agricole. Reîntors plin de entuziasm din Spania, unde făcuse studii de film, Guzmán a realizat un documentar, *Primer año,* despre primele 12 luni de președinție ale lui Allende, documentar pe care însuși Chris Marker l-a preluat pentru a-l distribui în Franța. În 1973, Guzmán a documentat ultimele luni ale regimului Allende și răsturnarea sa printr-o lovitură de stat susținută de SUA, care l-a adus la putere pe generalul Pinochet. Guzmán și cameramanul Jorge Müller Silva au filmat intensiv între lunile martie și septembrie, pe străzi, în fabrici, în universități etc., în parte pe peliculă primită de la Marker, nelăsînd să se afle că fac un documentar și scoțînd materialul afară din țară pe măsură ce-l filmau. Rezultatul a fost un mare documentar în trei părți, *Bătălia pentru Chile / La batalla de Chile* (1975-79), combinație de *direct cinema* și eseu de analiză politică. Refugiat în Cuba, iar apoi în Europa, din 1973 (în timp ce cameramanul său dispărea fără urmă în mîinile poliției militare a lui Pinochet, unul din miile de asemenea *desaparecidos)*, Guzmán nu s-a restabilit în Chile nici după înlăturarea generalului de la putere, prin vot popular, în 1988. A rămas însă un cronicar cinematografic obstinat al administrației Allende și al crimelor regimului Pinochet.

Filmul său din 2010, *Nostalgia luminii / Nostalgia de la luz,* a inaugurat o etapă nouă. Subiectul era același – e subiectul vieții lui Guzmán –, dar forma se schimbase mult de la *Bătălia pentru Chile.* Era acum o formă liric-eseistică. Rudele dispăruților din epoca Pinochet, care încă mai scormoneau deșertul Atacama după resturi de cadavre, erau comparate cu astronomii și arheologii din același deșert. Analogiile dintre activitățile lor mergeau de la faptul că, în fiecare caz – inclusiv la astronomi –, e vorba despre scormonire în trecut, pînă la faptul că atît stelele, cît și scheletele sînt făcute din calciu. Imageria cu dune și stele era de o maiestuozitate herzogiană. Comentariul citit pe banda sonoră de Guzmán însuși era uneori rapsodic. Dar, în pofida imensităților în contextul cărora privea de astă dată crimele lui Pinochet, Guzmán avea grijă să nu le diminueze gravitatea. De la marile distanțe spațiale și temporale care făceau obiectul exercițiilor de contemplație fascinată ce constituiau o bună parte din acest film, el revenea iar și iar la ele, la turpitudinile așternute în regiune precum nisipul, amestecate cu acesta. Straturi de turpitudini – ca să înființeze un lagăr de concentrare în deșert, pentru prizonieri politici, Pinochet n-a trebuit să-l construiască de la zero, ci a folosit o bază minieră abandonată, unde în secolul XIX se muncise în condiții de cvasi-sclavie. Spre final, Guzmán le aduce într-un observator astronomic din deșert pe două dintre Antigonele chiliene care încă n-au renunțat la ambiția de a-și îngropa dispăruții, dar această conectare la imensități, formală și forțată, nu transcende ceea ce tot Guzmán, în cel mai nou film al lui, numește „secolele de impunitate acumulate în Chile“.

Premiat pentru scenariu la ediția 2015 a Festivalului de la Berlin, *Secretul nasturelui de sidef* e o continuare la *Nostalgia luminii.* Dacă filmul din 2010 era plasat în extremitatea nordică a țării, noul film e plasat în extremitatea ei sudică – în Patagonia; și dacă deșertul constituia punctul de plecare al meditației din 2010 a lui Guzmán, noul lui punct de plecare e apa. (A fost anunțat și un al treilea film, despre Anzi.) Tot o combinație de interviuri, imagini de arhivă, *voice-over* eseistic și maiestuoase imagini cosmice și de natură, *Secretul nasturelui de sidef* pornește de la prezența apei în univers; vorbește apoi despre cum, înainte de venirea omului alb, popoarele din Patagonia trăiau în armonie cu acest element – erau „triburi de apă“; subliniază că chilienilor moderni le lipsește această intimitate – civilizația lor nu este și n-a fost una maritimă; face un ocol prin copilăria lui Guzmán, evocînd un tovarăș de joacă mort prin înec – „primul meu *desaparecido“;* vorbește despre dispariția triburilor de indigeni din Patagonia (și îi intervievează pe cei cîțiva supraviețuitori), fie rase de microbi aduși de către coloniști, fie vînate de aceștia cu sălbăticie – vînătorii erau plătiți pentru fiecare testicul de bărbat, sîn de femeie și ureche de copil pe care le aduceau; și, în fine, ajunge la crimele lui Pinochet, la lagărele lui de concentrare – printre care cel de pe insula Dawson, unde fuseseră concentrați și indigenii în secolul trecut – și la cele 1200-1400 de trupuri aruncate în ocean. Amintind de tehnica literară a unui W.G. Sebald, Guzmán focalizează pe elementul de legătură asigurat de un simplu nasture: nasturele în schimbul căruia fusese luat și dus un indigen („Jemmy Button“ îi rămăsese numele), în 1830, la bordul vasului „HMS Beagle“ (cu care avea să călătorească și Darwin cîțiva ani mai tîrziu), vas care le deschisese drumul spre Patagonia coloniștilor, misionarilor, microbilor și vînătorilor de indigeni; și nasturele găsit încastrat într-o șină pescuită din ocean în zilele noastre – una dintre șinele de care erau legate trupurile de *desaparecidos,* ca să se ducă la fund. Dacă analogiile și reveriile lui Guzmán devin ocazional prea aburoase și prețioase – fantezii cu exoduri pe alte planete, lovitura de stat a lui Pinochet coincizînd cu explozia unei supernove –, misiunea de a inventaria și reconstitui crimele dictatorului îl readuce mereu pe eseist la concret.

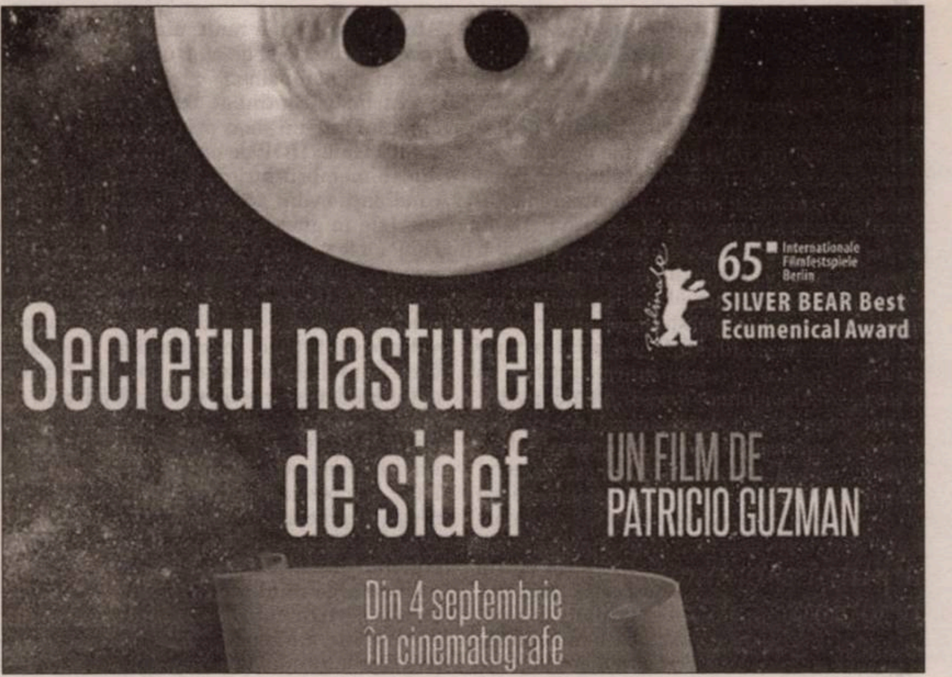
65. Internationale Filmfestspiele Berlin
SILVER BEAR Best Ecumenical Award
Secretul nasturelui de sidef
UN FILM DE PATRICIO GUZMAN
Din 4 septembrie în cinematografe

■ ■ ■

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

Minunata lume veche

● Yo La Tengo, *Stuff Like That There,* Matador Records, 2015.

Cînd, în 1989, Robert Christgau, unul dintre cei mai ireverenți, autoritari și influenți critici din istoria muzicii, vorbea în termeni elogioși despre *President Yo La Tengo,* cel de-al treilea album al unei misterioase trupe din orășelul Hoboken, statul New Jersey, pentru chitaristul și vocalistul Ira Kaplan & Co. se zărea începutul unei noi ere. Proiectul muzical pus la cale în 1984 de către amintitul Kaplan și propria soție, Georgia Hubley (tobe, voce), se revendica integral de la dimensiunea indie, așa cum se vedea ea în America administrației Reagan, cea mai fertilă epocă a acestei culturi și din perspectiva estetică, și din cea ideologică. Acel album din îndepărtatul an 1989 însemna, dincolo de exclamația admirativă a unui personaj altfel incomod, precum Christgau, și primul pas apăsat al formației Yo La Tengo către *label*-uri mai relevante și influente pentru paradigma (sub-)culturală căreia i se circumscria, precum Bar/Non Records și Alias Recordings, dar mai ales Matador Records, esențiala casă de discuri newyorkeză înființată chiar în anul apariției *PYLT* de către Chris Lombardi. Muzica trupei din Hoboken vorbea despre experiențe personale, te transporta într-un regim mai degrabă nocturnal și stătea bine-mersi undeva la intersecția dintre folk *à l'américaine,* pop și rock. Albumele care i-au urmat lui *President Yo La Tengo* – zece la număr pînă anul acesta – au păstrat această filozofie sonică, chiar dacă au alunecat din cînd în cînd către unul dintre cele trei genuri muzicale menționate. YLT a reușit mereu să fie egală cu ea însăși, o formulă seducătoare prin – culmea! – conservatorism și printr-o delicatețe îmbătătoare.

Stuff Like That There, cel mai proaspăt LP al formației din Hoboken, a apărut pe 28 august la Matador Records și este imaginea în oglindă a unui disc din 1990, *Fakebook,* prin mixul de *cover*-uri – de data aceasta, Yo La Tengo își cîntă chiar și vechi cîntece proprii – și piese originale, tratate majoritar în cheie acustică. Tot ce e familiar în muzica lor dintotdeauna e aici: blîndețea aceasta foarte melodică și foarte melancolică, tempo-urile lente, încărcate cu o nostalgie difuză, vocile aproape șoptite, aflate într-un infinit dialog cu orchestrațiile fragile, eliberate aproape complet de data aceasta de intruziunea chitarelor electrice. Așa se face că „Friday I'm in Love“, ubicuul șlagăr nouăzecist al trupei britanice The Cure, e dezbrăcat de toată acea dramă *mascara goth* pentru a deveni o cvasi-leneșă și veselă baladă country, cîntată de o Georgia Hubley făcîndu-ți complice, dar și timid cu ochiul, iar „I Can Feel the Ice Melting“, repriza *slow funk* împrumutată din discografia legendarilor The Parliaments, se transformă sub ochii noștri într-o bijuterie *cheesy*.

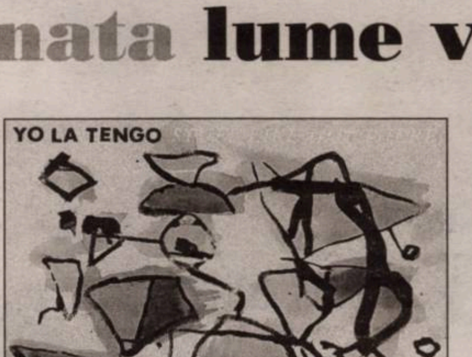

Fără să surprindă, fără să epateze, fără să exceleze, *Stuff Like That There* e un *release* Yo La Tengo pînă în măduva oaselor, care ar fi putut apărea la fel de bine și la sfîrșitul anilor '80, și în deceniul următor, și astăzi. Într-o lume, cea a muzicii, în care schimbarea – din orice perspectivă ai privi-o – e cuvîntul de ordine, faptul că o formație născută într-un orășel al statului New Jersey reușește să sune astfel (și) în 2015 e reconfortant.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

■ ■ ■

REGIMUL ARTELOR ŞI MUNIŢIILOR

Cristina FOARFĂ

bolero de **travel**

Nunta la călători

© C. Foarfă

M-am trezit azi-dimineaţă cu greu după orele petrecute în autocarul care ne aducea înapoi din Thassos. Aş mai fi putut sta cîteva zile, dar calendarul încărcat, plin de notificări şi *task*-uri, înţepa mai rău ca aricii de mare pe care îi evitam în apă. Trezită ca şi cînd n-aş fi apucat să aţipesc, după petrecerea de nuntă de pe plajă, mi-am făcut bagajele în cinci minute şi am dormit în autocar în cele mai incomode poziţii. Spre deosebire de alţii, însă, am dormit. „Se vede experienţa“, rîdeau mirii, vorbind despre ideile lor de lună de miere şi despre orele mele de dormit zguduit prin autocare cu bănci de lemn prin Asia sau prin autogări şi aeroporturi, după ce-mi îngheşuiam totul în rucsac în cîteva minute, într-o evidentă criză de timp. Glumeam că erau ocupate restaurantele de nuntă din Bucureşti şi s-au terminat sarmalele, aşa că au fost obligaţi de soartă şi de criză să ducă cincizeci de invitaţi în Grecia şi să-i îndoape cu fructe de mare şi tzatziki. Iar slujba de pe plajă, cu apusul reflectat în apă şi-n insulele greceşti în spate, în bătaia valurilor şi-a pescăruşilor, părea desprinsă dintr-un film romantic.

> *Oameni care îşi iau libertatea*
> *să se căsătorească aşa cum vor ei, nu ceilalţi.*

La fel şi la alţi prieteni care s-au căsătorit pe plajă, la o terasă din Mamaia Nord, cu preotul adus pe nisip şi cu răsăritul văzut înveliţi în pături pe malul mării (dacă-mi amintesc bine, s-a făcut şi baie). Sau alţii care ne-au dus la munte, cu mireasa care s-a schimbat în bocanci, la un moment dat, şi cu petrecere la cabană, fără vreo grijă că s-ar putea să nu le iasă paşii la dans. Ca să nu mai zic de alţii care au fugit singuri în Vegas să se căsătorească, lucru pe care l-am aflat de pe Facebook, cînd am văzut numele schimbat. Exemplele de nunţi atipice ar putea continua, dar un singur lucru au în comun – sînt oameni cărora le place să călătorească, să descopere, care nu se formalizează şi care îşi iau libertatea să se căsătorească aşa cum vor ei, nu ceilalţi. Şi, în ciuda aparenţelor, o nuntă atipică, chiar dacă departe de casă, aduce cu ea mai puţine bătăi de cap decît una normală, tocmai pentru că atunci îţi dai seama, eficient şi prioritizat, de ce ai nevoie, care sînt lucrurile care chiar contează pentru tine dintre toate care „se fac“ şi care sînt oamenii pe care chiar îţi doreşti să îi ai alături, dincolo de orice „obligaţii“. Distracţia, cum spune reclama, e garantată.

Acum patru ani, cînd m-am căsătorit, am luat vreo patruzeci de prieteni pe criteriul „Dacă am băut o bere în ultimele şase luni sau am vorbit mai mult decît un «Bună, ce faci?», eşti invitat“, i-am dus în Deltă şi am făcut un party de un week-end pe hoteluri plutitoare. Practic, am plecat din Tulcea cu hoteluri cu tot (pontoane plutitoare cu camere duble, terase, bucătărie, trase de şalupă) sîmbătă dimineaţă, ne-am oprit undeva în mijlocul pelicanilor şi stufului, pe un canal, ne-am plimbat cu bărcile prin zonă şi am băut, dansat şi mîncat peşte pînă a doua zi, cînd, mahmuri, ne-a adus hotelul înapoi. Totul organizat într-o săptămînă şi jumătate mai mult prin telefon („Ce vreţi să mîncaţi?“, „Peşte!“, „De care?“, „Proaspăt!“ – şi aşa a fost), fără complicăreli, mărturii, funde pe scaune şi rochii cu paiete.

Cînd ai dorul de ducă în tălpi şi cînd doar gîndul unei nunţi de proporţii pantagruelice în care nu cunoşti nici jumătate de invitaţi, iar pe un sfert i-ai văzut ultima oară cînd aveai 6 ani (ce mult ai crescut!) îţi provoacă furnicături pe şira spinării, o idee bună e să pleci şi să faci lucrurile aşa cum simţi.

■ ■ ■

PUBLICITATE

adevărul
continuă colecţia
FILME DE AUR
din cinematografia rusă!
PREŢ SPECIAL
ziar + DVD
14,99 lei
În regia marelui
TARKOVSKI
adevărul
Invazia rusă în Ucraina
Colecţionează cele 4 DVD-uri,
din 7 septembrie,
în fiecare luni,
numai cu ziarul Adevărul
În premieră pe DVD
CĂLĂUZA
Un film de Andrei Tarkovski
7 septembrie
dramă, SF, 1979
OGLINDA
Un film de Andrei Tarkovski
14 septembrie
biografic, dramă, 1975
COPILĂRIA LUI IVAN
Un film de Andrei Tarkovski
21 septembrie
război, dramă, 1962
ANDREI RUBLIOV
Un film de Andrei Tarkovski
28 septembrie
biografic, dramă, istoric, 1966

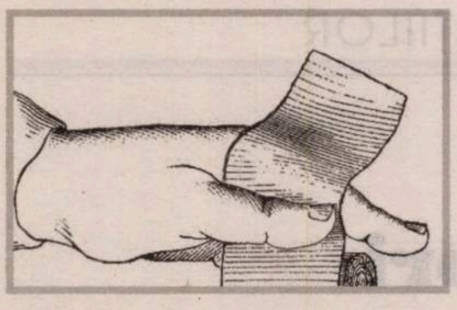

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

Şapte site-uri pe care merită să ţineţi ochii

Totul începe şi se termină pe Facebook: acolo ne dedulcim, mai nou, şi la o bună parte din consumul de conţinut zilnic. Problema e că, pe acelaşi Facebook, spre noi vin o serie întreagă de minciuni gogonate, intoxicări sau prostii pure şi simple, dinspre site-uri mici şi rudimentare, care au tot mai multă tracţiune tocmai datorită enormităţilor debitate. Există şi lucruri valoroase, pe care le putem scăpa din vedere, în acest curent mereu schimbător? Cu siguranţă, da. Lista de site-uri de mai jos, care nu poate fi exhaustivă, am făcut-o-n ordine alfabetică.

■ **Blog.Activewatch.ro.** Active Watch e una din cele două mari organizaţii profesionale ale jurnaliştilor din România. Pe blog puteţi găsi, în ultima vreme, consideraţii personale ale unor jurnalişti cu nume sonore în breaslă, dar mai puţin cunoscute publicului larg, despre transformările şi dificultăţile prin care trece media. Sigur, toată lumea (inclusiv subsemnatul) bate cam mult apa-n piuă pe tema asta, dar punctele de vedere ale unui Ambrus Bela, Alex Nedea sau Vlad Odobescu au personalitate şi se citesc uşor. În 2015, presa nu mai poate fi presă fără presă despre presă, dacă putem spune aşa.

Lucruri valoroase în acest curent mereu schimbător.

■ **BN24.ro.** Alimentat în principal de Adriana Duţulescu, jurnalistă de politic cu state vechi prin redacţii importante, dar fără *parti pris*-uri evidente pe site. Numele vine de la *Breaking News 24 (de ore);* e discutabil dacă în 2015 mai avem o categorie de ştiri care merită numite *breaking news* – sau se poate argumenta că mai totul e *breaking news* –, dar oferta site-ului e distinctă, constă în contextualizarea şi clarificarea unor picături din şuvoiul de informaţie zilnic. Dacă autorităţile anunţă scăderea preţului gazelor, BN24 remarcă faptul că asta se întîmplă înaintea alegerilor. Dacă Guvernul măreşte alocaţia pentru imigranţi, BN24 constată că aceasta creşte la nivelul celei pentru cîini fără stăpîn. Şi aşa mai departe.

■ **Casajurnalistului.ro.** Posibil, această perlă a jurnalismului independent, narativ, vă este deja cunoscută. Citiţi „Sînt femeie liberă“, despre viaţa unei prostituate pe nume Ioana, de Lina Vdovîi, „Bărbatul care a dat foc comunismului“, despre Valentin Hurduc, omul care punea bombe înainte de 1989 (Luiza Vasiliu) sau „Procesul“ lui Ştefan Mako, despre parcagiii din Bucureşti. Materiale lungi, scrise bine spre excepţional. O altă specialitate a Casei Jurnalistului sînt *stream*-urile de microreportaje de actualitate, ca „Refugiaţi“ (sirieni, Ştefan Mako şi Matei Bărbulescu au fost lîngă ei, prin Serbia şi Ungaria) sau „Vlad & Vlad la pas pe litoral“ (nume de familie: Ursulean şi Petri), un fermecător poem în proză şi imagini despre malul mării, de la Sfîntu Gheorghe la Vama Veche. Casa Jurnalistului e foarte bine pusă în pagină şi primeşte donaţii constante de la public, de aproape 1000 de euro pe lună.

■ **Dela0.ro.** Pus pe roate de ziarişti cunoscuţi în breaslă, cu aspiraţii curate, ca Vlad Stoicescu sau Andrei Crăciun. Dacă treci de layout-ul descurajator, poţi găsi lucruri interesante legate de situaţia homeleşilor din Uniunea Europeană (o comparaţie pe ţări, cu soluţiile diferite ale autorităţilor) sau violenţa domestică.

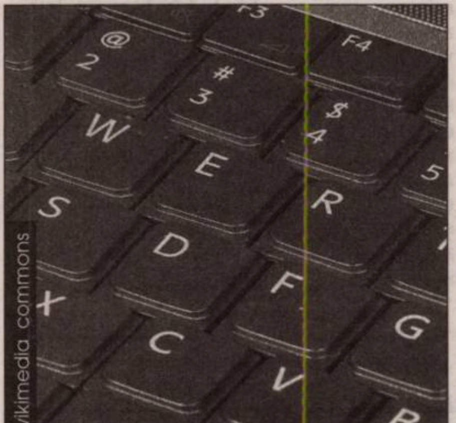

© wikimedia commons

■ **PressOne.ro.** Proaspăt apărut, luni, site-ul e condus de Mihnea Măruţă. Layout-ul foarte simplu şi clar aşteaptă să fie populat cu subiecte atractive. Numitorul comun al lor pare a fi un soi de idiosincrasie faţă de verbiajul politic – sau, dimpotrivă, frecţiile tabloide – în care se bălăceşte majoritatea mediei româneşti. Puteţi afla de pe Press One, de pildă, despre o întîlnire mai mult sau mai puţin secretă a nobililor transilvăneni preocupaţi de castelele Ardealului.

■ **Stiripesurse.ro.** E genul de site pe care se uită mai ales politicienii. Conţine lucruri pentru care nu poţi băga mîna-n foc, dar dacă ştii să te descurci prin el, poţi găsi, de pildă, numele lui Mădălin Voicu legat de preşedinţia TVR, înainte ca Stelian Tănase să fi fost oficial trîntit de Parlament. Se adeveresc toate acestea? Imposibil de spus, fiindcă adesea e vorba de informaţii la timpul viitor, pe surse. Dacă ştii să citeşti printre rînduri, indiciile pe care le găseşti sînt uneori valoroase.

■ **Riseproject.ro.** E posibil să-l ştiţi: singurul brand media din România care merită numit, cu adevărat, investigativ. Rise Project publică rar, dar atunci cînd o face, trage tot restul presei după el. Jurnalişti cu conexiuni internaţionale ca Paul Radu, Mihai Munteanu sau Victor Ilie ştiu să se intereseze primii de afacerile cu SRI-ul ale lui Sebastian Ghiţă, înainte ca opinia publică – sau restul mediei – să conştientizeze care erau, la vremea respectivă, influenţa şi importanţa unui Ghiţă. Sau, mai nou, să lanseze tema afacerilor imobiliare ale lui Klaus Iohannis, cu o investigaţie implacabilă.

Cu excepţia Casei Jurnalistului şi a Rise Project, nici unul din (micro)site-urile de mai sus nu e un demers media matur. În cazuri gen Ştiri pe surse, circulă informaţii despre finanţatori politici. Alte brand-uri pomenite mai sus riscă să se sufoce, dimpotrivă, fiindcă sînt alimentate doar de pofta de a scrie bine, relevant şi corect a autorilor. Nimic nu e perfect, dar comparativ cu petardele şi fonfleurile care ne fură click-urile pe Facebook, astfel de proiecte merită un pic de atenţie.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

■ ■ ■

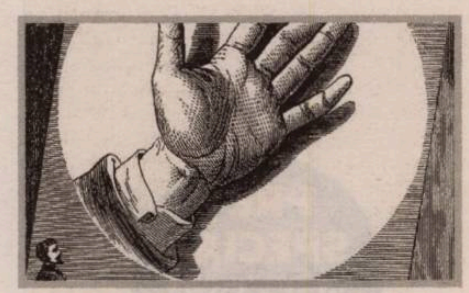

Adina POPESCU

portrete din mers

Mic dejun inclus

De fiecare dată cînd sînt în vacanţă sau într-o călătorie, încerc pe cît posibil să nu ratez micul dejun de la hotelul unde m-am cazat. Iar motivul nu este unul financiar – o masă gratis sau inclusă în preţul camerei. Acasă rareori am parte de un mic dejun aşa cum ar trebui, din grabă sau neglijenţă. Probabil că dacă m-ar aştepta în fiecare dimineaţă, în propria mea bucătărie, o grămadă de recipiente, farfuriuţe, tăvi pline cu tot soiul de gustări diferite, calde şi reci, coşuri cu pîine, cereale aşezate pe categorii, minipacheţele de unt şi fermecătoare cutiuţe cu dulceaţă şi miere, un filtru de cafea care se bolborosească în legea lui, m-aş trezi mai cu spor şi cu nerăbdare. Aşa cum se întîmplă mereu atunci cînd mă trezesc într-un alt oraş, o altă ţară. Micul dejun inclus nu este doar un mod perfect de a-ţi începe o zi, e ca o promisiune – anticipează lucrurile bune care urmează să ţi se întîmple într-un loc nou, necunoscut, e un deliciu al călătoriei.

Nu are nici o importanţă dacă este un mic dejun de patru stele sau unul dintr-un hotel de mîna a paişpea. Mă fascinează toate acea atmosferă care se creează în sala de mese, clinchetul plăcut al linguriţelor în ceştile de cafea, mica agitaţie reconfortantă din jurul tăvilor cu mîncare, oamenii care îşi fac loc unul altuia, îşi pasează zîmbind furculiţe şi cuţite, amuşină gustările calde, uneori îşi prepară singuri cîte ceva, gesturile mărunte cu care îşi ung feliile de pîine, zumzetul vocilor, frînturile de conversaţii. Aproape că-ţi doreşti să nu mai pleci de acolo şi micul dejun să dureze la nesfîrşit.

Într-un mic hotel dintr-o suburbie a oraşului Porto, micul dejun era alcătuit invariabil din chifle, unt, caşcaval şi şuncă – cîte două felii din fiecare. Şi, desigur, cafea. Ospătăriţa, mereu aceeaşi, o fată în jur de 25 de ani care nu ştia nici o limbă în afară de portugheză, însă dacă îi explicai rar, pe româneşte, ce voiai de la ea, dădea semne că ar înţelege cîte ceva, îţi punea farfuria pe masă, cu un gest regal, de parcă ţi-ar fi adus cel puţin caviar. Apoi, îţi turna cafea. Zîmbetul ei îţi lumina întreaga dimineaţă. Îţi ura *„Bon appétit!“*, era o formulă pe care o învăţase. Atmosfera din jur era una de hostel, majoritatea oaspeţilor hotelului erau tineri: mai mulţi spanioli şi portughezi extrem de volubili, două fete asiatice tăcute care călătoreau împreună, un cuplu care vorbea o limbă nordică şi noi, cîţiva români care nimeriserăm întîmplător pe acolo. Toată lumea îşi mînca cu poftă chiflele, fără mofturi. Mirosea a pîine caldă şi a cafea proaspăt prăjită. Într-un colţ, mergea un televizor la care nu se uita nimeni, făcea parte din decor. Din cînd în cînd, unul dintre spanioli se ridica de la masă şi începea să-l butoneze, sperînd că va afla rezultatele meciurilor din seara precedentă.

La Cracovia, într-un cochet hotel evreiesc, o mică bijuterie din toate punctele de vedere, la micul dejun n-aveai unde să arunci un ac. Abia dacă mi-am găsit un loc la o masă pe care am împărţit-o cu un grup gălăgios de suedezi pe ale căror chipuri se vedeau urmele petrecerii lor nocturne. Unul dintre ei s-a ridicat de la masă ca să-şi aducă de la bar o bere. Rîsetele lor se auzeau din stradă, înveseleau atmosfera întunecată şi mohorîtă de afară, la mijlocul lui decembrie. Era începutul week-end-ului, iar în Cracovia se practică turismul de week-end. De multe ori, un turism bahic, mai ales pentru cei din Nord. Bufetul suedez era garnisit cu mult peşte afumat, m-am gîndit că merge cu bere, îi ajută pe suedezi să se dreagă. Mirosul de usturoi îl acoperea pe cel de cafea.

La un *breakfast* de patru stele, de obicei îi recunoşti uşor pe români, mai ales pe cei trecuţi de vîrsta de mijloc. Sînt cei care îşi umplu pînă la refuz farfuriile, ca în cazul şaormei, „cu de toate“. Combină omleta şi baconul prăjit cu brînzeturi franţuzeşti şi salată, doar aşa, să fie. De obicei, nu reuşesc să termine tot, abandonează farfuria pe jumătate plină. N-aş spune că românii mănîncă mai mult ca străinii, însă omit faptul că pot trece în mai multe etape pe la bufet, vor să se asigure de la bun început „că nu se termină“. Disperarea cozilor de pe vremea lui Ceauşescu, cînd carnea, ouăle sau bananele se terminau înainte să-ţi vină rîndul şi nu te alegeai cu nimic, a rămas adînc întipărită în mentalul colectiv. Cei tineri sînt altfel, foamea nu-i mai bîntuie.

Într-un hotel din Berlin, oaspeţii sînt în general oameni de afaceri nemţi, veniţi cu treburi prin Capitală sau cupluri de americani de vîrsta a treia. Auzi vorbindu-se, însă, şi în spaniolă sau turcă. Nu vezi deloc copii. Farfuriile se umplu cu discreţie, cuplurile în vîrstă mănîncă puţin şi pe alese, doamnele au grijă de siluetă şi ronţăie o bucăţică de roşie, domnii – de colesterol, privesc cu jind cîrnăciorii nemţeşti, dar aleg iaurtul cu fructe, sub privirile vigilente ale soţiilor. Mulţi nu au nici o conversaţie în timpul mesei – după 30-40 de ani împreună, oare ar mai avea ceva să-şi spună? Îşi savurează cafeaua şi privesc pe geam oraşul, apoi studiază fiecare harta sa a Berlinului, alegînd trasee pentru ziua respectivă. Liniştea lor senină, mulţumirea de a vedea împreună un oraş european, îţi transmit o stare de bine. În schimb, oamenii de afaceri nemţi, îmbrăcaţi în costume impecabile, transformă sala de mese într-un *office*. Îşi deschid laptop-urile, tabletele, butonează smart-urile. Între două îmbucături, se conversează în germană sau engleză la telefon. Între două guri de cafea, transmit date. Apoi pleacă grăbiţi.

Observînd-o la micul dejun, lumea e plină de normalitate şi în acelaşi timp de diversitate. Cu toţii ne începem ziua în acelaşi loc, făcînd aceleaşi gesturi. Ne-am intersectat preţ de o jumătate de oră, însă drumurile şi destinele noastre sînt atît de diferite.

■ ■ ■

Sergiu ŞTEŢ

Invazia „islamiştilor“

Torentul de migranţi care se revarsă către „Germany, Germany!“ mie mi-a amintit de marea migraţie anuală din Serengeti. Sper să nu percepeţi comparaţia asta în sens negativ, mi se întîmplă adesea să fiu suspectat de gînduri pe care nu le am, ci în sensul în care mi-a trezit mie interesul: un nesfîrşit şir de indivizi călcînd unul pe urmele celuilalt în drumul către o regiune mai liniştită şi hrănitoare, asumîndu-şi pe drum riscuri extrem de mari, care costă chiar viaţa nu de puţine ori.

În momentul în care, la începutul acestei luni, am remarcat că televiziunea publică de la Budapesta nu transmitea meciul de fotbal Ungaria-România din preliminariile EURO 2016 şi pentru că presa din România transmitea doar informaţii şi imagini preluate de la agenţii, am zis că aşa ceva trebuie să văd cu ochii mei. Mai ales că din zona de nord-vest a României pînă la Budapesta se fac mai puţin de patru ore cu maşina.

Decizia de săptămîna aceasta a Ungariei de a permite Armatei să ajute Poliţia să se descurce cu fluxul de migranţi nu mă surprinde, după ce am bătut la pas zona din jurul localităţii Röszke de lîngă Szeged şi am călătorit cu un tren de migranţi de la Budapesta la Hegyeshalom (nord-vestul Ungariei, după oraşul Györ) şi am trecut în Austria după un marş de vreo trei-patru kilometri către Nicklesdorf.

Mai devreme sau mai tîrziu, orice ţară care se confruntă cu o problemă ca a Ungariei va trebui să găsească o soluţie legislativă pentru a-şi creşte rapid numărul celor care se ocupă de grupurile de migranţi, iar armata pare cea mai la îndemînă soluţie. Europa nu are legislaţia şi mecanismele prin care să ţină sub control povestea asta a migranţilor. Pentru a înţelege problema cu care se confruntă Ungaria trebuie să ştiţi că despre migranţi nu se vorbeşte doar la televizor sau în presă. Este subiectul pe care-l comentează vecinii, colegii sau chiar străinii pe stradă sau în autobuz.

> *Chiar dacă am văzut imaginile cu diverse „abuzuri“ asupra migranţilor, eu nu am asistat la aşa ceva.*

Eurostat a publicat săptămîna trecută datele privind numărul solicitărilor de azil din ţările europene în trimestrul II al anului. Adică din perioada în care migranţii apăreau ca subiect în presa românească doar la tragediile cu zeci şi sute de oameni înecaţi în Marea Mediterană. Chiar şi în perioada aia, departe de grosul migranţilor care au luat cu asalt ţara vecină din august-septembrie, în Ungaria au fost depuse aproape 35.000 de cereri de azil, şi asta la o populaţie pe jumătate faţă de a României. E ca şi cum în România, în lunile aprilie-iunie, ar fi solicitat azil vreo 65-70.000 de persoane. Ca termen de comparaţie, e ca şi cum în România ar fi apărut în doar cîteva săptămîni un grup de oameni care vor azil, comparabil numeric cu oraşe ca Tulcea, Turda, Piatra Neamţ sau Slatina. Daca ţineţi cont şi de faptul majoritatea celor care intră în Ungaria nu depun acolo cerere de azil, făcînd tot ce pot ca să ajungă într-o ţară mai bogată, şi că e vorba de datele de pînă în luna iunie, cred că vă puteţi închipui starea de spirit dintr-o gară sau o localitate aflată pe traseul acestui puhoi de oameni.

Cîteva cuvinte despre migranţi, aşa cum i-am văzut eu în cele cîteva zile în care m-am învîrtit prin preajma lor. Spre deosebire de ceea ce se crede în România, e foarte greu să găseşti între ei pe cineva care să vorbească engleză. E adevărat că în ştirile de la televiziuni vedeţi migranţi care vorbesc bine engleza, însă ei, tocmai din acest motiv, ajung să fie daţi la televizor. Eu, personal, am căutat timp de peste o oră printre cei trei-patru mii de migranţi, cîţi erau în gara Keleti din Budapesta, nişte vorbitori de engleză pentru a sta la o scurtă discuţie despre motivele care îi fac să nu treacă din Turcia şi Grecia prin Bulgaria şi România în drum spre nordul Europei. E însă o poveste care merită spusă separat.

Un alt mit care a prins în România e că mulţi dintre migranţi sînt tineri în putere şi că, de fapt, fac parte dintr-un plan secret ca să… teoria conspiraţiei. E adevărat că nu am văzut mulţi oameni mai în vîrstă (prin asta înţelegînd persoane cărora să le fie greu să meargă pe jos 10-15 kilometri), însă sînt foarte multe femei şi foarte mulţi copii. Faptul că îi vedeţi mai mult pe bărbaţi vorbind cu străinii e din cauza accesului la educaţie şi la contactul cu străini în familiile musulmane. Cel puţin eu aşa am perceput situaţia în timpul tentativelor de discuţie cu migranţii, că atîta vreme cît e şi soţul de faţă, acesta vorbeşte cu străinii, cu excepţia cazului în care soţia ştie ceva mai bine engleza şi atunci traduce ce îi zice soţul.

Chiar dacă nu am dovezi în sensul ăsta, sînt destul de sigur că foarte mulţi dintre migranţi mint spunînd că sînt din Siria sau din Irak sau din Afganistan, ca să le crească şansele de a obţine statutul de refugiat de război. Cel puţin în cazul sirienilor şi al irakienilor, şansele să obţină azil din cauză că războiul din propria patrie le pune viaţa în pericol sînt de peste 90%. În cazul celorlalţi, aşa cum bine ştiu şi românii care au cerut azil prin ţările occidentale în urmă cu 10-15 ani, şansele sînt extrem de mici pentru a obţine vreun statut de protejat.

Cei mai mulţi migranţi pe care i-am văzut în Ungaria sînt arabi. Ar mai fi, în jur de 15%, persoane cu trăsături de tipul Pakistan, Bangladesh. Am întîlnit şi un migrant despre care ceilalţi ziceau că e din Africa de Sud. Şi-a îndesat gluga pe cap şi a refuzat să vorbească cu mine, aşa că nu pot băga mîna în foc.

Un alt grup foarte interesant este cel al africanilor. Nu sînt mulţi şi se vede cu ochiul liber că sînt mult mai bine îmbrăcaţi. Dacă migranţii de rînd dorm pe jos prin gări şi prin parcuri, cei pe care-i bănuiesc a fi din ţări africane sînt mult mai bine îmbrăcaţi, apăreau cu puţin timp înaintea trenului către Austria şi încercau să treacă drept turişti şi să evite cozile la care stau migranţii pentru a prinde un loc în tren.

Atitudinea poliţiei şi a maghiarilor. Jaful cu taxiurile

Să prinzi un loc în trenul către Austria e o adevărată probă de rezistenţă, mai ales pentru cei neobişnuiţi cu busculadele. Chiar dacă ţinta lor e Germania, grupurile de migranţi nu reuşesc deloc să facă două chestii extrem de importante în ţara în care vor ajunge. În primul rînd să respecte interdicţia de a fuma în gară sau în tren. E tipic majorităţii orientalilor să nu poată sta ore întregi fără să aprindă ţigara. Şi, foarte important, nu am văzut un rînd/coadă la care să se respecte într-adevăr ordinea.

Am avut curiozitatea să văd cum se comportă poliţia, dar şi migranţii la o astfel de coadă, aşa că m-am înfiinţat la ora 4 şi 30 de minute în gara Keleti pentru a lua trenul de 5 şi 10 minute către Hegyeshalom. Bilet cumpărat de la automat, aproape 4000 de forinţi, adică vreo 55 de lei, şi aşezat la coada formată de migranţi. Dacă aş fi prezentat paşaportul sau cartea de identitate, poliţiştii postaţi la toate intrările gării prin care se circula mi-ar fi permis accesul pe peron şi în tren, însă nu despre asta era vorba.

Pentru că poliţiştii aveau pretenţia să ne aşezăm pe două rînduri pentru a permite coloanei să înainteze şi să ajungem la peron, procedura de îmbarcare a durat pînă la ora 6 şi 5 minute, adică am plecat cu o întîrziere de o oră.

Coada mi-a reactivat reflexe pe care le credeam dispărute. Chiar dacă, în prima fază, coada nu părea groaznică, eram vreo 300 de persoane, în momentul în care cineva a dat semnalul că s-ar putea să ni se dea drumul să urcăm la peroane, lîngă fiecare bărbat din preajma mea au apărut rude, prieteni, neveste, copii, mame, vecini, prieteni. Evident că nu poţi despărţi un tată de copiii lui sau un soţ de soţia lui. Aşa că ne-am tot organizat pe grade de rudenie sub potopul de zbierete ale celor care îi asistau pe poliţiştii maghiari şi care aveau pretenţia să formăm două şiruri paralele. Pînă la urmă am urcat în tren, mai precis în cele şase sau şapte vagoane speciale, care aveau uşile închise pe o parte. Chiar dacă am văzut oameni care au dat bani stewarzilor de pe margine ca să li se cumpere bilet de tren, în vagoanele de migranţi nu a intrat nici un controlor sau poliţist pînă la Hegyeshalom. Ajunşi la destinaţie, poliţiştii care ne aşteptau pe peron au încercat organizarea unei coloane pe cinci rînduri, însă au renunţat rapid şi am pornit pe jos. Nimeni nu ştia unde mergem sau cît vom merge, dar toţi speram că mergem spre Austria şi că vom ajunge rapid.

O maşină de poliţie cu girofarurile pornite şi un poliţist au condus coloana către graniţa cu Austria. Dacă pe mine distanţa de vreo trei kilometri sub soarele care devenise puternic nu m-a deranjat, pe cei care cărau bagaje şi copii în braţe i-a deranjat. La graniţă, poliţistul s-a tras în lateral şi ne-a indicat direcţia: „AUSTRIA!“. Şi migranţii, ca toţi oamenii, fiecare după suflet… Unii au aplaudat, alţii au chiuit, alţii i-au arătat degetul mijlociu poliţistului care ne condusese. Pe partea austriacă aştepta o nouă tabără de refugiaţi, nişte apă şi de-ale gurii şi o staţie de dezinfectare.

În cele patru ore pe care le-am petrecut în Austria, în zona unei benzinării, nu am văzut nici un autobuz care să fi pornit încărcat cu migranţi. În schimb, am văzut dube, maşini şi taxiuri care îi îmbiau pe migranţi să-i ducă pînă la Viena. Din cîte am înţeles de la un grup care refuzase o astfel de ofertă, preţul era de 100 de euro de persoană (Viena fiind la vreo 70 de kilometri de graniţă).

Chiar dacă am văzut imaginile cu diverse „abuzuri“ asupra migranţilor, eu nu am asistat la aşa ceva. Poliţia ungară s-a comportat corect din cîte am observat eu şi ar fi avut nenumărate ocazii să le lipească cîte o palmă după ceafă. În ceea ce priveşte „tratamentele degradante“, de genul aruncării de apă şi hrană în mulţime, era cam singura variantă ca apa să ajungă la cei din mijlocul grupurilor care aşteaptau înghesuite. Nu îmi pot imagina altă metodă, la fel cum la o coadă la banane pe vremea comunismului nu puteai să le distribui din mînă în mînă ca să ajungă la toată lumea.

După ce am văzut cum se deplasează şi cum ocolesc diversele capcane şi obstacole, cred că fluviul de migranţi va fi foarte greu de oprit. Nu există o tactică să poţi opri mii de oameni care vor să înainteze decît dacă îi arestezi sau tragi în ei. Poliţia poate apăra un sediu de instituţie sau poate elibera o piaţă, însă nu poţi opri cîteva mii de oameni care aleargă fiecare în altă direcţie pentru a scăpadecît cu un număr comparabil de forţe de ordine.

Sergiu Ştet *este jurnalist la Radio România Actualităţi.*

George RĂDULESCU

Cuba: cînd sărăcia îţi dă chef de viaţă

Cînd sînteţi sufocaţi de treburile de la birou, cînd aerul condiţionat nu mai funcţionează, iar partenerul de viaţă nu se mai hotărăşte odată ce pachet turistic să cumpere, ei bine, gîndiţi-vă că în anumite colţuri ale Pămîntului acestuia *foutu*, cum zice franţuzul, sînt oameni pentru care ziua de mîine este un concept abstract.

Altfel spus, cei care sînteţi capabili să citiţi aceste rînduri, de pe un computer sau în variantă tipărită, eventual cu o cafea dinainte, vă număraţi printre privilegiaţii planetei. Aproape sigur aţi mîncat ceva de dimineaţă, iar dacă n-aţi făcut-o încă a fost pentru că pur şi simplu nu v-aţi făcut timp să mîncaţi.

Cuba, ţara băuturilor ieftine,
a ţigărilor de foi şi a tuturor posibilităţilor imposibile.

În schimb, alţi semeni de-ai dumneavoastră, poate cu aceleaşi calităţi fizice şi intelectuale, cu aceleaşi porniri şi trăiri umane, nu au găsit nimic de-ale gurii prin cămară (că de frigider nici nu poate fi vorba). Nu încerc sub nici o formă să vă trezesc compasiunea, pentru că asta-i *rara avis,* adică pasăre rară, în lumea-n care trăim. Şi chiar trezită, compasiunea de tip occidental, pe care am început s-o experimentăm şi noi, românii, de ceva vreme, nu ţine mult şi nu dă rezultate.

Ucidem repede un asemenea sentiment pentru că – nu-i aşa? – avem treabă: aerul condiţionat tot nu merge, la naiba, şefuţul ne-a mai pasat două dosare restante şi a şters-o englezeşte la un *business lunch,* iar nevasta nu înţelege nicicum că la serviciu nu poţi vorbi non-stop la telefon. Sîntem prinşi în cuşca noastră confortabilă şi ne creăm stresuri de fată mare, ca într-*Un cuib de nobili* al lui Turgheniev.

Dar nu despre asta voiam să vă povestesc. Am lungit-o cu introducerea pentru că sînt în vacanţă şi beau un rom vechi de 15 ani, undeva la malul Atlanticului. Mai exact în Cuba, ţara băuturilor ieftine, a ţigărilor de foi şi a tuturor posibilităţilor imposibile pentru occidentalul înregimentat în cotidian. Da, ştiu ce v-aţi putea spune în sinea dumneavoastră: ipocrizie curată să vorbeşti, în asemenea condiţii, despre sărăcie şi compasiune. Am să vă spun totuşi ceea ce-mi trece prin minte, asumîndu-mi a priori judecata aspră a cititorului crispat de contextul în care evoluează. M-o fi prins şi pe mine din urmă, de pe culmile liberalismului, spiritul lui Che Guevara. Glumesc, desigur, dacă nu v-aţi prins deja.

„Mamita“, doamna între două vîrste de la bar, îmi zîmbeşte atunci cînd ridic ochii din laptop. Ea are întotdeauna grijă să nu rămîn prea mult timp cu paharul gol: *„Havana Club, 15 años, mi amor?“*. Îi răspund „îngerului meu păzitor“ în anglo-spaniola pe care am dobîndit-o din „practica“ ultimelor zile: *„Si, si, señora! Blue label, por favor! Gracias!“*.

„Mamita“ tocmai mi-a spus povestea vieţii ei (fără s-o rog) într-un moment de efuziune faţă de *un periodista* (un jurnalist) care mai lasă, din cînd în cînd, un peso (convertibil) pe tejghea. Asta spre deosebire de canadianul burtos cu „milieuri“ pe omoplaţi, pictate pe mulţi dolari la cine-ştie-ce salon de tatuaje din Toronto. Canadianul e zgîrcit, vorbeşte mult şi tare şi mi-o enervează pe „Mamita, *mi amor*“, care-i zîmbeşte totuşi profesional. În fine, revin la „fişa existenţială“ a Mamitei: două fete, una măritată, alta nu, doi nepoţi, Sofia şi Ariel, *no marido* (adică fără soţ, decedat acum cîţiva ani). Nu mă întrebaţi cum am reuşit să înţeleg firul vieţii ei pentru că spaniolă nu pricep decît prin deducţii şi asocieri cu româna şi franceza, iar Mamita ştie fix două boabe de engleză *(„thank you!“, „drink“, „no ice“, „later“* şi cam atît).

Semn al rădăcinilor latine comune, am înţeles repede că pentru cubaneza mea între două vîrste a lucra la un bar de pe plajă este o binecuvîntare. Aşa face rost de mîncare mai bună pentru micuţii Sofia şi Ariel, îi pică cîte un creion cu personaje din desene animate, o ojă sau o cutie ieftină de farduri. Başca un bănuţ în plus, convertibil, după cum vă spuneam. Asta pentru că statul cubanez, în înţelepciunea lui revoluţionară, susţine două monede în paralel, aşa cum făceau sovieticii odinioară: peso-ul convertibil, denumit CUC, şi peso-ul pentru circulaţia internă, lovit de vitregiile economice ale sorţii.

În Cuba se trăieşte prost, mai prost decît se trăia în România anilor ’80. „Mîndră corabia, meşter cîrmaciul!“ Sărăcia o adulmeci de la ieşirea din aeroport, unde te aşteaptă un cărucior cu bere la suprapreţ, vîndută de un nene în cămaşă albă şi papion negru. În fundal, cîteva gherete din tablă, vopsite în alb şi roşu, palmieri şi… o damă îmbrăcată într-o rochie mulată, cu „model leopard“ *à la* Elena Udrea şi cu cizme în ton. E proaspăt rasă la subsuori şi mestecă gumă. Nu, nu e ceea ce aţi putea crede la prima vedere. Dacă ai niţică răbdare şi nu judeci omul după aparenţe, vei avea surpriza să constaţi că femeia a venit însoţită de mama ei şi de cei doi copii, care au trăsături interesante. Peste cîteva minute, preţ de o ţigară, îşi face apariţia şi „americanu“ între două vîrste, prezumtivul tată al micuţilor, dacă te iei după reacţiile acestora. „Americanu“ o strînge-n braţe pe femeia în rochie mulată, îi întinde mîna prezumtivei soacre, îi spune *„Hola!“* şi îşi face cunoscută intenţia, într-o spaniolă cu accent englezesc, de a schimba nişte dolari în CUC.

© G. Rădulescu

Aflu mai tîrziu că pe aici se practică „mariajul la distanţă“, adică legătura între domni de pe continentul nord-american şi doamne autohtone, aflate în imposibilitate de a-şi însoţi partenerii în ţările de origine ale acestora „din cauză de viză“. Domnii fac chiar şi copii cu respectivele doamne şi îi vizitează de vreo două ori pe an, în special vara. În restul anotimpurilor sînt ocupaţi cu job-ul şi, zic gurile rele, cu soţiile şi copiii din ţările lor de origine. *„Funky business!“*, cum ar spune aceleaşi guri rele.

În Cuba se trăieşte prost, mai prost
decît se trăia în România anilor ’80.

Autocarul care te duce spre hotel face notă discordantă (deşi e puţin spus!) cu acele cutii de tablă ruginită cu motor numite „autobuze“, care-i transportă pe localnici la muncă şi-napoi. Într-o astfel de hardughie, temperatura poate ajunge lejer la 60 de grade Celsius, la orele amiezii. Între satele şi oraşele de un gri-murdar vezi cîmpuri arse de soare şi vaci cărora li se văd coastele, parcă rupte din Apocalipsa Sfîntului Ioan, scrisă în urma revelaţiei de pe insula Patmos.

Pe lîngă autocarul tău cu aer condiţionat, în care bei bere rece cubaneză, Cristal şi Bucaneros, la 2,50 $ doza, se întîmplă să mai treacă cîte un bătrîn pe bicicletă, cu mustăcioară şi cu pielea înnegrită de vremuri. Ţine între dinţii plini de carii şi de tartru cîte un ciot de trabuc şi mai aruncă cîte o privire înspre autocarul cu geamuri fumurii, acolo unde angajata cubaneză a agenţiei de turism explică, într-o franceză fără cusur, „viaţa idilică“ a oamenilor de rînd. Sînt convins că bătrînelul de pe bicicletă, dacă ar auzi ce spune şi dacă ar cunoaşte engleza sau franceza, ne-ar striga scurt: *„Bullshit!“*, *„Merde!“*. Acelaşi lucru ni l-ar striga şi tînărul în maiou din furgoneta din faţă, care se uită insistent, cu o privire bovină, la picioarele proaspăt epilate ale doamnelor din primul rînd de scaune.

© G. Rădulescu

Scena uşor stînjenitoare se curmă brusc, odată ce autocarul coteşte spre dreapta, pe lîngă nişte blocuri de patru etaje cum nici în Zăbrăuţi sau în Valea Jiului nu mai poţi vedea. Blocurile sau, în fine, coteţele revoluţionare sînt străjuite de un crab uriaş din piatră care vrea să ne arate că oraşelul este unul pescăresc. E ultimul peisaj „burlesc“ înainte de intrarea pe limba de pămînt care ne leagă hotelul de ţărm. De o parte şi de alta, Oceanul Atlantic, cu apă limpede de culoarea smaraldului, în care se îneacă brusc toate nevoile celor lăsaţi în urmă. De aici încolo nu mai vezi decît sărăcia mascată sub cămăşile scrobite ale angajaţilor *resort*-ului, instruiţi să fie cît pot ei de amabili cu turiştii convinşi că totul li se cuvine.

De aici încolo este drumul meu drept spre „Mamita, *mi amor*“ şi spre privirea ei obosită de „revoluţia“ unei vieţi pe care se încăpăţînează să o trăiască bucuroasă. *„Señora! Blue label, por favor! Gracias!“*

George Rădulescu *este jurnalist şi urmează un program de studii aprofundate în Drept la Montréal.*

Luminița-Anda MANDACHE

Final de drum în sertão

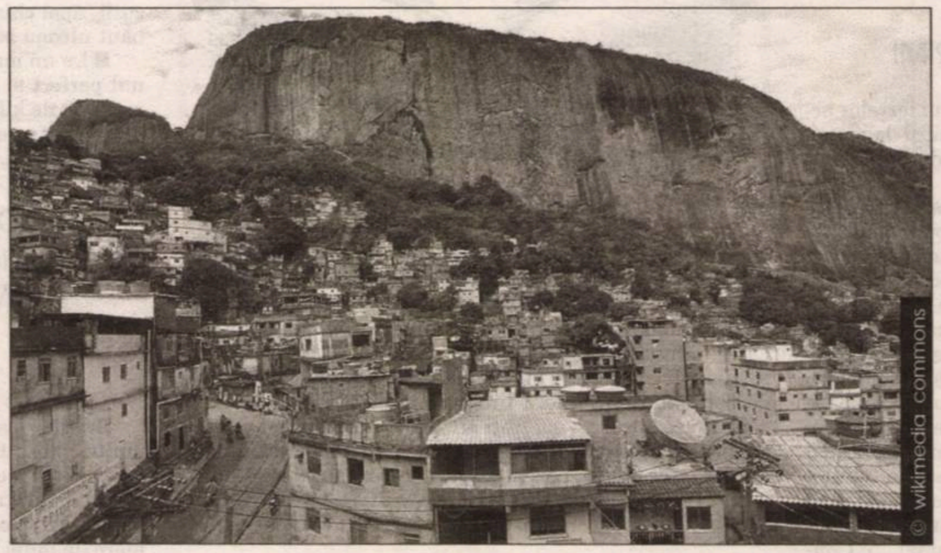
© wikimedia commons

Mă trezesc înainte de deşteptătorul lui Nokia 2310, modelul antifurt de care sînt tare mîndră. În dimineaţa asta îmi simt corpul greu, precum o piatră. Aştept să sune de 6,30, însă şi el se lasă aşteptat în ţara în care timpul pare să curgă urmînd alte legi.

Cafeaua seacă şi amară se răceşte singură pe masă. Trag de timp, dar nu e timp. E ora şapte şi e musai să mă urnesc. În staţie, sper ca autobuzul să întîrzie. O oră de viteză şi gropi trece – cu părul în vînt, între oboseală şi amorţeala unei dureri adînci şi sincere, ajung la periferia mea aproape topită în *sertão*. Azi e dimineaţa în care îl voi conduce pe ultimul drum pe fratele prietenului meu, Mateus. Din ianuarie pînă acum două zile am urmărit povestea familiei lor pas cu pas, ca pe un film de suspans, cu week-end-uri de ceartă şi tiruri de armă. Cînd vezi un film poţi imediat să apeşi pe un buton şi să-ţi schimbi realitatea, într-o frîntură de secundă. Cînd auzi poveştile sîngeroase ale unor prieteni ai unor prieteni, şi tot aşa, te sperii, eventual ochii ţi se umezesc, dar pleci acasă şi rămîi cu povestea în minte. O cari în capul tău în metrou şi o speli bine cu o bere rece seara. Cînd începe să fie parte din viaţa ta, n-ai scăpare. Oriunde te-ai duce, ajungi în acelaşi colţ strîmt şi alb în care priveşti inevitabilul producîndu-se în *slow motion*, drept în faţa ta. Eşti precum Alex în *Portocala mecanică:* stai într-un scaun în care reeducarea prin tortura altora te face să chestionezi şi cele mai simple lucruri.

Încercaseră să-l prindă acum cîteva săptămîni, însă doar mama a prins: un glonţ în picior. De-atunci am purtat în suflet o grijă sinceră şi fricoasă pentru prietenul meu. „Ştiam că se va întîmpla asta, doar, mai devreme sau mai tîrziu“, pare să spună toată lumea. Banalizarea morţii se produce cu graţie în fiecare zi. Lumea drogurilor, văzută din interior, dintre victime, e un cancer. Dacă ai mult noroc, te poate salva numai biserica penticostală: dacă „îl alegi pe Iisus“ – aşa cum spun convertiţii – sau fuga departe de tot. Intrarea e fără ieşire. O mamă la 50 de ani îmi spune pe drum: „Îi văd de mici şi ştiu că nu vor apuca să crească… odată ce au început, se duc repede“. Unul după altul. Săptămîna asta au fost trei. Cea trecută, şapte. Copiii ăştia nu apar în statisticile oraşului despre rata criminalităţii. Vieţile lor par să nu existe pentru că nimeni nu ştie că s-au născut şi că au dispărut, ei trăiesc într-un *no man's land* oficial. În lipsa statului, oamenii cred în justiţia divină: zece gloanţe, patru în cap şi şase în spate, în timp ce îşi ţinea copilul în braţe. O fi făcut el ceva rău să „merite“ asta. Cruzimea morţii e pe măsura victimei. Cruzimea se plăteşte cu cruzime.

Să-l acopere sau nu?
Un frate mai mare îi aduce copilul la creştet.

Un prieten, din comitetele şi comiţiile prefecturii, îmi spune, într-o conversaţie spumoasă, în biroul lui elegant, povestea de amor dintre droguri şi Brazilia. Am auzit în ultimele luni relatări nostalgice despre un trecut calm, în care *favela* era satul din interior, adus în oraş, şi despre cum, azi, frica paralizează relaţii. Vecinii nu mai sînt vecini, fraţii şi surorile sînt singura reţea de siguranţă, iar ieşitul pe stradă poate fi fără întors în orice moment, dacă nu eşti bine conectat la poveştile ce circulă prin gura tîrgului. „Anii '60 au fost anii drogurilor boeme: în Brazilia, Statele Unite şi poate şi în alte locuri din Occident. *Maconha* (marijuana) era pentru călătorii spirituale, pentru contemplat plaje virgine printre stînci. Nici nu ne gîndeam la a fuma în oraş, era aproape o blasfemie. Luam autobuzul şi fugeam de oraş pe plajele cele mai depărtate şi uitate de lume. De-acolo admiram marea şi soarele de parcă ar fi fost minuni…“ Tradiţia ierbii – drogul păcii – era aceeaşi şi în sudul Braziliei. În anii '70 însă, Brazilia a intrat pe harta internaţională a drogurilor *hard* cu „cocaina – drogul sistemului, drogul Wall Street, drogul capitalismului prin excelenţă“. Cocaina aparţine altei culturi – ea nu e pentru contemplat marea printre stînci, ci pentru stări de extaz extrem care te pun într-o mişcare continuă şi intensă în raport cu lumea. Cocaina a mişcat *favele,* avioane şi vapoare, minţi şi familii: praful alb rar aduce schimbări reversibile. „Dar cocaina era scumpă… şi aşa ajungem la valul trei, al democraţiei. Săracii voiau şi ei să se bucure de extazul prafului alb… iar ca în orice sistem democratic a apărut şi o soluţie socială: *crack*-ul“, îmi povesteşte el cu ironie. Şi cu asta s-a cam dus naibii totul. Cu cinci reali, adică aproape şapte lei, cumperi *uma pedra,* o piatră, aşa cum e numită aici o doză de *crack*. E un preţ mic, însă pentru un salariu minim pe economie ceva mai mare de-al nostru, cîteva doze pe zi duc sigur la ruină. Pe unde a intrat, *crack*-ul a făcut ravagii. Drogurile urmează şi ele politicile macro: *crack*-ul, adică resturile, se duc la periferie, iar centrul rămîne cu ce-i mai bun, miezul – praful alb.

Sîntem la a doua cafea pe care secretara lui albă, cu zîmbet larg, mi-o aşază în faţă. „Tinerii – eroi locali, traficanţii de frunte, trăiesc puţin şi intens. Aleg cinci ani de viaţă la maximum, cu toate că ştiu că se va termina repede, în loc de viaţa calmă şi fără glorii a taţilor zidari…“ Cînd încep, ştiu şi unde se termină.

În dimineaţă asta, ajunsă în faţa casei prietenului meu, durerea se transformase deja într-un pumn în piept şi un nod în stomac. În cartierul meu, toate casele încep cu un perete de cărămidă şi cu o poartă de metal de vreo doi metri. Urmează un petic de pămînt şi casa. Peretele de cărămidă şi uşa mată sînt funcţionale înainte de toate: în cazul unui asalt, nimeni să nu-ţi între în casă. Dacă sînt *tiroteios* (trageri) pe stradă, să nu se piardă vreun glonţ prin ograda ta… Uşa de metal cu care începe casa prietenului meu are cîteva găuri. La fel şi peretele de cărămidă. Mi-a povestit, cu altă ocazie: „de la gloanţele din anii trecuţi. Erau zile în care trăgeau la poarta noastră seară de seară“. Acum, cu moartea, a venit şi liniştea în casă. La o stradă depărtare, *gang*-ul rival sărbătoreşte cu focuri de artificii. Focurile de artificii înseamnă un succes major pe cîmpul de luptă, vreun erou doborît sau un fel de „Am adus marfă, veniţi“.

Sărăcia şi violenţa sînt un amestec dintre cele mai amare din cîte există. Sărăcia îţi taie respiraţia: nu-s uşi sau geamuri. În loc de ferestre vezi bucăţi de lemn. Prin tavan vezi soarele crud al dimineţii. Pereţii despărţitori dintre camere au găuri cît să-ţi strecori capul. E sărăcie şi mizerie şi, ca şi cum n-ar fi de ajuns, o familie numeroasă suferă adînc. Tînărul pierdut stă acum lungit pe masă şi primeşte cuvinte dragi şi mîngîieri pe frunte.

Un autobuz vechi ne urneşte pe toţi spre „interior“, *o sertão*. În nord-estul Braziliei, interiorul e locul de secetă căruia au fugit generaţii întregi căutînd o viaţă mai bună la oraş. Părinţii au decis să-l aducă pe fiul pierdut într-un loc cu linişte deplină, acolo unde s-a şi născut: interiorul. La aproape două ore de oraş, autocarul o apucă pe un drum de ţară. E o căldură seacă, un vînt blînd şi o lumină oarbă. E linişte în interior. Casele par ieşite din pămînt, la locul lor de cînd lumea: cocioabe din lemn uscat ici şi colo. Biserica – o casă mare, un loc în care doar visele se pot întîmpla. Vîntul e blînd şi pereţii galbeni adăpostesc o căldură umană. Familia şi prietenii se foiesc. Eu împietresc pe o bancă spre uşă. Din colţul meu de umbră urmăresc, mută şi pierdută, durerea în desfăşurare. Aduc o bancă lîngă el. Pe rînd, îi spun poveşti şi-l mîngîie pe frunte. Doi ţînci se foiesc fără grijă printre bănci. Un bătrîn mărunt şi uscat de soare apucă o carte veştejită şi citeşte cu drag şi milă. Familia se reuneşte şi răspîndeşte tînguieli pe lîngă mort, ca un ritual. Să-l acopere sau nu? Un frate mai mare îi aduce copilul la creştet pentru un ultim alint. Copilul zbiară inocent *„Papai, papai…“* şi-l apucă cu frenezie de păr pe tata. Un nepot de trei ani încearcă din răsputeri să-i deschidă ochii cu mîinile lui mici şi albe, să-i arate pentru o ultimă dată unde l-a adus călătoria spre o glorie imaginară.

„Toda mulher gosta de traficante“, îmi spun doi adolescenţi puţin geloşi: tuturor femeilor le place de traficanţi. Narco-cultura e o lume paralelă în care, aşa cum bine o spune Sebastião Salgado, viaţa şi moartea sînt foarte aproape una de alta. Între timp, copiii mîngîie cu tandreţe o frunte rece. E linişte în *sertão,* vîntul bate dulce, soarele arde fără grijă. Toată lumea plînge: eu, părinţii, fraţii, traficanţii.

Luminiţa-Anda Mandache *este antropolog şi face o cercetare de teren în Brazilia. Textul face parte dintr-o serie de articole în care autoarea îşi povesteşte experienţele din această ţară.*

■ ■ ■

PUBLICITATE

UN ETAJ MAI JOS
UN FILM DE RADU MUNTEAN
DIN 18 SEPTEMBRIE 2015
FACEBOOK.COM/UNETAJMAIJOS
WWW.UNETAJMAIJOS.RO

NU E ÎNCĂ LIMPEDE DACĂ ROMÂNIA E O REPREZENTARE IDEALĂ AL CĂREI COPIL S-A ÎNDOPAT CU LACRIMI

■ Discuţiile cu privire la redefinirea rolului forţelor armate nipone au dus la încăierări în Parlamentul Japoniei. Nu e încă limpede dacă s-au folosit tehnici judo, kendo sau karate. (**M. P.**)

■ Mă uit la un film american de serie B spre C: trei fete din Texas vizitează pentru prima oară Europa, respectiv Franţa. Nimeresc la un bal de caritate al unor aristocraţi de la Monte Carlo. Într-un plan doi e o pancartă pe care scrie *România*. Aflu că scopul balului este o strîngere de fonduri a unei fundaţii pentru a construi douăzeci de şcoli în România. Peste două scene, una dintre fete se îndrăgosteşte de un prinţ. Prinţul îi spune: „Tu crezi că mie îmi plac la nebunie actele de caritate? Crezi că îmi doresc să merg în Africa sau în România?!“. Să înţeleg că, în mintea producătorilor americani, România e un continent similar cu Africa? Sau că România e o reprezentare ideală a lumii a treia (alături de Africa, desigur, despre care se ştie clar că e lumea a treia)? Şi, în fond, cine are habar unde e România (din echipa e producţie a filmului şi nu numai…)? Constat, cu o oareşcare amărăciune, că noi toţi ştim ceva despre Texas – cel puţin unde se află pe hartă, că acolo se cresc vaci, trăiesc cowboys şi există petrol. Şi nici măcar nu e o ţară… (**A. P.**)

■ S-a dat verdictul în cazul şoferului beat care a spulberat pe trecerea de pietoni din Cristian (Braşov) o femeie gravidă în opt luni, al cărei copil a murit: patru ani, dar cu suspendare, suspendarea permisului de conducere pentru doi ani şi 90 de zile de muncă în folosul comunităţii. Căci, da, tragedia asupra comunităţii se abătuse! (**M. C.**)

■ Săptămîna trecută, un urs a intrat în gelateria cartierului braşovean Noua de la poalele pădurii, a tras afară frigiderul şi s-a îndopat cu îngheţată de vanilie pînă n-a mai putut. Mie dintotdeauna mi s-a părut că îngheţata cu aromă de fructe de pădure nu este reuşită. (**M. C.**)

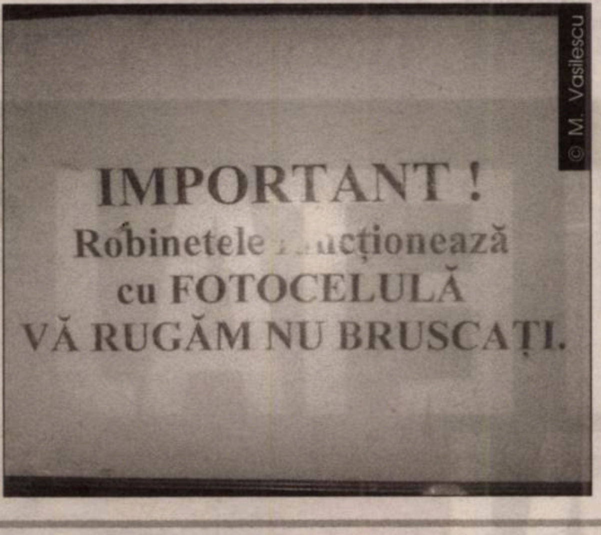

IMPORTANT !
Robinetele funcţionează
cu FOTOCELULĂ
VĂ RUGĂM NU BRUSCAŢI.

© M. Vasilescu

Cu ochii-n 3,14

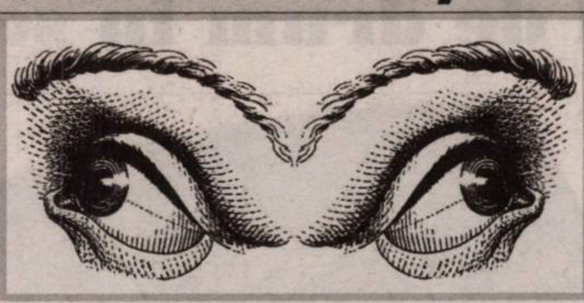

■ Sub titlul „Primii refugiaţi au năvălit în România, prin Timiş“, *Opinia Timişoarei* a publicat cea mai tragi-comică ştire a săptămînii. Refugiaţii care au „năvălit“ erau doi fraţi afgani, care nici măcar nu voiau să ajungă la noi. Citez: „Cînd afganii şi-au dat seama că au ajuns în România, au început să plîngă. (…) Cei doi au fost preluaţi de poliţiştii de frontieră timişeni şi duşi la audieri. Şi în timpul acestora, cei doi fraţi au izbucnit în lacrimi şi le-au explicat poliţiştilor de frontieră că ei nu aveau de gînd să ajungă în România, că s-au rătăcit şi credeau că sînt în Ungaria. Printre hohote de plîns, au cerut să fie returnaţi în Serbia.“ (**L. V.**)

ZILNIC, O ANUMITĂ SPERANŢĂ SE VA ÎNCHIDE CU ALTE CUVINTE

■ Bogdan mă întreabă zilnic: „Cum o mai duci? Tot cu frica zilei de maine, bani putzini, n-ajung de la un salar la altul? Stiu clar cum e! Dar de cand m-am mutat din Berceni, boieeeer! Am scapat, sunt pe cai mari acum. Nu mi-a venit s-o cred cand sa intamplat. Intr-o zi vine unu' pe care il stiam din cartier intr-un X6 şi zice: Frate e simplu. Mi-a aratat si pe mine unu, iti arat si eu tie.“ Şi încheie apoteotic: „Te pupa, tovarasu tau. Tre să fug ca e zi plina cu aurul! Sa vezi ce bani fac saptamana asta.“ Lucru mare să-ţi poarte cineva de grijă la bătrîneţe! „Te pup dulce, tovarăşu'.“ (**R. M.**)

■ La Radio România Actualităţi, pe-nserat, la o rubrică despre *parenting*, o – cică – specialistă în aşa ceva vrea să explice cum trebuie să-i impui copilului o anumită decizie. Şi zice aşa: „Te poziţionezi din capătul tău de relaţie şi tu hotărăşti, de pildă, că nu trebuie să vină acasă mai tîrziu de ora 22“. Aha. Deci de cînd e moda cu parentingu' nu mai există relaţii între părinţi şi copii, ci poziţionări şi capete de relaţii. Am înţeles bine? (**M. V.**)

■ Din slate.fr aflăm că rasismul persistă şi în industria filmelor porno. Cel puţin în SUA. James Deen, producător şi star porno, vorbeşte despre cum actriţele albe refuză de multe ori să filmeze cu negri, adică să facă scene „interrasiale“, şi despre cum actorii de culoare sînt mai prost plătiţi decît ceilalţi. Mai există, în cazul ăsta, speranţă pentru o lume mai bună? (**A. M. S.**)

■ Săptămîna trecută am băut cu un prieten ultimele două beri de la ultima terasă deschisă în Costineşti. Într-un fel, e mai puţin trist să-ţi închei vacanţa ştiind că peste doar cîteva ore se va încheia sezonul, se va închide pînă şi ultima terasă din staţiune. Ba chiar e vesel să vezi că, în timp ce bei ultima bere uitată în singurul frigider rămas în priză, ospătarii încep să încarce în camion mese, scaune, lăzi şi cutii, apoi chiar şi ultimul frigider, cel din care tocmai ai băut ultima bere a sezonului… (**M. M.**)

■ La un magazin de mobilă din Bucureşti găsesc scaunul perfect al lui Procust. Susţine, spune eticheta, maximum 60 de kilograme. Cu alte cuvinte, viitorilor mei invitaţi, la intrare, le voi pune la dispoziţie cîntarul. Cine nu se încadrează, îmi cer scuze, ne vedem altădată. (**S. G.**)

O DOAMNĂ DESTUL DE MARE STRIGĂ CÎT O ŢINE GURA: „BĂTRÎNEŢEA FACE PARTE DINTR-UN PLAN MAI AMPLU!“

■ Ştiţi, desigur, noua modă cu unghiile vopsite în mai multe culori. Ei bine, într-una din zilele calde, în metrou, privirea mi-a căzut pe unghiile de la picioarele unei fete în sandale care stătea vizavi de mine. Erau vopsite în albastru, cu excepţia celor două de la degetele de lîngă cel mare (la mînă la zice *arătător*, la picior nu ştiu cum le zice), care erau galbene. În timp ce mă gîndeam că, totuşi, galben cu albastru se asortează, la următoarea staţie s-a urcat o doamnă care s-a aşezat lîngă mine. Purta tot sandale, iar unghiile degetelor de la picioare erau vopsite în negru, cu excepţia aceloraşi două ca ale fetei de vizavi, care erau albe. Uşor confuz, mi-am plimbat privirea de la una la alta. M-am gîndit că o fi cine ştie ce cod pe care eu nu-l ştiu. (**A. M.**)

■ Homeless-i erau, în număr destul de mare, şi la Boston. În parcul central îşi aveau locul lor în care predicau, citeau din Evanghelii, cerşeau, căutau resturi de mîncare, se adunau şi parlamentau, uneori destul de agresiv. Prin oraş, în rest, aveau şi ei plăcuţe, ca-n *Filantropica*, dintre care una părea să fi fost „la modă“: *„Homeless pregnant“*. (**I. P.**)

■ Semn că limbajul de supermarket a pătruns în glasurile pieţii, o precupeaţă strigă cît o ţine gura: „Gladiole la ofertă!“. Aştept o promoţie la praz. (**D. S.**)

■ În topul Global AgeWatch Index 2015 al celor mai potrivite 100 de ţări pentru a-ţi petrece bătrîneţea se află, cum era de aşteptat, Elveţia, Germania, ţările scandinave, Canada, Olanda, Japonia, SUA şi Marea Britanie. România este la jumătatea clasamentului, pe locul 45, înaintea Kîrgîzstanului şi Tadjikistanului, dar şi a Rusiei, Coreei de Sud, Chinei sau Turciei. Afganistanul e pe ultimul loc. (**M. C.**)

■ În încercarea de a lăsa Amazonul pe dinafară şi a stimula oamenii să intre în librării în loc să cumpere cărţi online, cel mai mare lanţ de librării din Japonia, Kinokuniya, a cumpărat 90% din tirajul noii cărţi a lui Haruki Murakami, *Novelist as a Vocation*. Cartea, practic, va fi de găsit doar în librării. Cei de la Kinokuniya spun că această manevră face parte dintr-un plan mai amplu de luptă împotriva Amazonului. Apropo de online, Japonia este cea mai mare piaţă de carte electronică din lume, cu vînzări anuale de aproape 87 de milioane de dolari, astfel că, de luna viitoare, japonezii vor aplica o taxă de 8% pentru fiecare e-book. (**M. C.**)

DILEMA
VECHE

„Omul fără dileme e creatorul tuturor dictatorilor, de dreapta sau de stînga. E marele organizator, marele pedagog, marele vindecător.“

ANDREI PLEŞU, 1993

Biblioteca „ASTRA“
– SIBIU –

Biblioteca „ASTRA“
– SIBIU –

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale) DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul XII ■ nr. 607 ■ 1-7 octombrie 2015 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

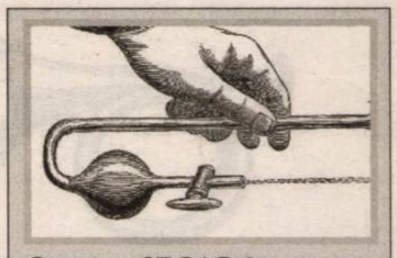

Oana STOICA

rosencrantz & co 17

ANDREI PLEȘU
„Din ciclul «Experiențe de neuitat»“
pagina 3

Interviu cu
IONUȚ VULPESCU,
ministrul Culturii
pagina 7

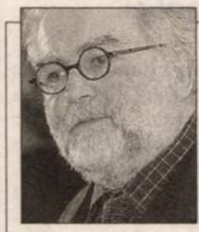

GEORGE BANU
„Charleville și marionetele lumii“
pagina 11

Responsabilitatea socială

Proiectele Fundației Vodafone România

DIACONIA
DIACONIA

> *„Un om bun nu este acela care face bine, ci acela care se bucură de bine.“*
>
> *NICOLAE IORGA*

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

Biblioteca „ASTRA"
– SIBIU –

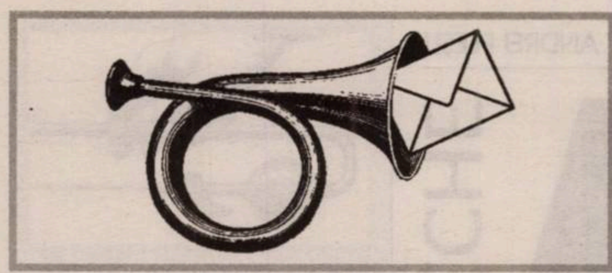

SCRISORI DE RECOMANDARE

turneu de inbox

NR. 606

Articolul lui Cristian Ghinea, „Am întîlnit şi români empatici"

Pentru o publicaţie al cărei titlu presupune reflecţia, argumentul, eventual chiar dialogul, articolul dlui Ghinea („Am întîlnit şi români empatici") este unul surprinzător şi paradoxal. Paradoxal, pentru că empatia clamată de dumnealui este arma perfectă pentru a respinge dialogul. E un model aproape religios, un „Crede şi nu cerceta" – dacă încerci să funcţionezi raţional, să înţelegi, eventual să planifici, într-un cuvînt să gîndeşti, eşti în mod automat fie un exponent al „gloatei", fie un intelectual steril, pierdut într-un „expozeu civilizaţional", care nu merită privit ca un partener egal de dialog. Paradoxal, pentru că „ceilalţi" sînt caricaturizaţi cam cu aceeaşi lipsă de empatie care li se impută două fraze mai încolo. Şi, nu în ultimul rînd, paradoxal pentru că, orbit de lumina propriei sale cauze, domnul Ghinea ratează glorios obiectivul propus. Daţi-mi voie să îi explic de ce. O să încep cu o precizare. Domnule Ghinea, poziţiile de partea cealaltă a baricadei, între cei care nu au văzut „lumina" la care făceam referire mai sus, deci nu empatizează pavlovian, aşa cum aţi spune dvs., sînt un pic mai nuanţate. Eu, spre exemplu, fac parte dintre aceia care cred că empatia, ajutorul şi mîna noastră frăţească trebuie oferite în primul rînd refugiaţilor, şi într-o proporţie mult mai mică imigranţilor – e o diferenţă care se pierde foarte uşor în această lumină generată de valul de „empatie" stîrnit de exod. (...)

Cred că banii cheltuiţi pe integrarea socială a unei singure persoane într-una din destinaţiile vestice preferate de imigranţi ar putea asigura salvarea vieţilor multor persoane aflate în situaţii mult mai disperate, în apropierea zonelor de conflict. Că, în timp ce deplîngem condiţiile din centrele care procesează imigranţi, forţînd UE să cheltuiască bani pentru a le îmbunătăţi, uităm că, din cauza conflictului din Yemen, viaţa a 21 de milioane de oameni este în pericol pentru că nevoile de bază ale acestora nu sînt acoperite, uitate fiind în penumbra blitzurilor ce fotografiază sprinturi la graniţa dintre Macedonia şi Ungaria.

Exista multe alte motive pentru care românii sînt sau par mai puţin empatici. Pentru mine, nu e chiar atît de greu să înţeleg, de exemplu, de ce există tineri de pînă în 25 de ani, ieşiţi de pe băncile facultăţilor, muncitori şi voluntari, cărora le e un pic mai greu să înţeleagă de ce ar trebui să ajute nişte oameni de aceeaşi vîrstă cu ei, dar care, spre deosebire de ei, îşi permit să plătească cei 3000 de dolari pentru o cursă cu barca între Turcia şi Grecia. Sau de ce se pot simţi uşor aiurea atunci cînd li se reproşează că nu sînt empatici cu nişte oameni care refuză din start să facă ceea ce ei încearcă de cîţiva ani de zile – să îşi construiască un viitor în România. (...)

Există însă şi un punct unde sînt de acord cu dvs. – cred că, în timp ce purtăm aceaste discuţii mai mult sau mai puţin sterile, într-adevăr, există nişte oameni care mor pe undeva, neştiuţi de nimeni. Motivul însă e uşor diferit – unii dintre ei mor, din păcate, din prea multă empatie.

Vă mulţumesc,

Corin CHIRIAC
corinchiriac@yahoo.com

Domnule Chiriac,

Vă plîngeţi că de ce acuz eu lipsa de empatie, intraţi în consideraţii serioase şi nuanţate, apoi încheiaţi cu un mişto despre cei care îşi permit „3000 de dolari pentru o cursă cu barca între Turcia şi Grecia". Cursă cu barca? Un fel de croazieră, aşa? Pare a fi un banc prin care ţineţi să probaţi ceea ce voiam eu să demonstrez.

Cu respect pentru diversitatea de opinii,

Cristian GHINEA

Dilema veche vă propune

■ Chiar dacă România încasează bătaie peste bătaie (e drept că de la echipe mari), Cupa Mondială de rugby e un spectacol care merită atenţie. Faceţi următoarea experienţă: urmăriţi un meci bun de rugby de la această competiţie, de la un cap la altul, şi apoi încercaţi să vă uitaţi la un meci de fotbal. Va fi ca trecerea bruscă de la o simfonie la o piesă hip-hop. (Andrei Manolescu)

■ Documentarul *Amy,* regizat de Asif Kapadia, reface destinul tragic al cîntăreţei Amy Winehouse. Fata asta intră în maşina de tocat a succesului la 17 ani şi iese la 27, cu picioarele înainte. O radiografie cinică şi actuală a unei lumi pentru ale cărei reguli n-o pregătise nimeni. Un personaj profund uman şi înduioşător, care îşi trăieşte drama în lumina necruţătoare a bliţurilor. (Ana Maria Sandu)

■ Piaţa Ţărănească şi Meşter(Eşti)! organizează între 9 şi 11 octombrie, în curtea interioară a Muzeului Naţional al Ţăranului Român, tîrgul „Recolte de toamnă". Aproape o sută de producători, meşteri, artizani şi negustori se vor aduna într-o piaţă ţărănească autentică, cu multe bunătăţi de toamnă şi obiecte de tot felul. Aşadar, brînzeturi, caşuri şi caşcavele, babic, pastramă de capră şi de curcan de la Moş Iosif, Cozonac Domnesc şi Cozonac Bujor, plăcinte întinse şi poale-n brîu, ciocolată de casă şi prăjituri tradiţionale, turtă dulce şi covrigi, dulceţuri şi zacuşti din Grădina Cucoanei şi de pe Dealurile Mărtănuşului, siropuri, miere, ceaiuri şi plante aromate de grădină, legume şi murături, pîine cu maia, păstrăv afumat de la Doftana, mere de Voineşti. Dar şi porţelanuri, ceasuri, ibrice, sfeşnice, tablouri, aparate foto, patefoane, cărţi. (Adina Popescu)

■ *Între noi e totul bine,* de Dorota Maslowska, spectacol în regia lui Radu Afrim, la Teatrul Naţional din Bucureşti. Cvasiliteratură transformată în cvasiteatru. (Matei Martin)

■ Anul 1906, cînd savantul Al. Tzigara-Samurcaş pune bazele unui prim muzeu de Artă Naţională, poate fi considerat un punct de referinţă în muzeografia românească, într-o vreme în care patrimoniul naţional era primejduit, iar şansele sale de coagulare şi supravieţuire serios ameninţate. Cu atît mai mult, asumarea responsabilă a salvării/păzirii avuţiei de artă naţională capătă, peste secole, semnificaţia unui gest cultural cu multiple semnificaţii. Este mesajul pe care ni-l transmite expoziţia deschisă la Muzeul Ţăranului Român, sub titlul „Vrednici de un Muzeu Naţional. *In memoriam* Alexandru Tzigara-Samurcaş". Coordonator: Vlad Manoliu. Curatori: Venus Mateescu, Rodica Marinescu şi Vlad Manoliu. Expoziţia poate fi vizitată pînă pe 29 noiembrie. (Ruxandra Mihăilă)

■ Revista braşoveană *Astra* nr. 10 este plină de surprize plăcute şi consistente: nenumărate semnături bune (Al. Cistelecan, Alexandru Matei, Octavian Soviany, Rodica Ilie, Şerban Axinte, Ion Buzaşi, Sorin Cucerai, Daniel Pişcu ş.a.), o anchetă dedicată celor care au copilărit în anii '90, un interviu cu Adina Nanu şi unul cu Ileana Vulpescu, un fragment din noul roman al Simonei Sora, poeme de Andra Rotaru, Monica Pillat şi Robert Elekes... Ilustraţiile numărului sînt după lucrări de Marin Gherasim. O revistă consistentă cum puţine au mai rămas la noi şi care merită urmărită şi pe viitor. (Marius Chivu)

■ Două concerte clasa-ntîi la început de octombrie: ceva mai jazz – Nik Bärtsch's Ronin, pe 1 octombrie, la Sala Radio, & ceva mai indie – East India Youth, în Control, pe 8 octombrie, plus un maraton cu unul dintre cele mai apocaliptice filme din istoria cinematografiei europene, *Sátántangó* al lui Béla Tarr, pe 3 octombrie, de la ora 14 la ora 21, la sediul CESI (Centrul de Excelenţă în Studiul Imaginii, str. Mihail Moxa nr. 5). (Luiza Vasiliu)

■ *Internul (The Intern*, 2015, Nancy Meyers) – nu la fel de simpatic precum *It's complicated* sau *Something's Gotta Give*, dar plăcut prin jocul convingător al celor doi protagonişti, Robert de Niro şi Anne Hathaway, precum şi prin povestea în sine: un pensionar de 70 şi ceva de ani devine internul unei doamne de 30 şi ceva. (Iaromira Popovici)

■ La început de stagiune, un spectacol de teatru-dans (şi nu mai), la Bulandra, Sala „Toma Caragiu": *The Bach Files,* în regia lui Alexandru Darie, cu Zoli Toth Project, muzica lui Adrian Enescu, pe teme de J.S. Bach. (Stela Giurgeanu)

■ La Muzeul de Artă Modernă şi Contemporană din Strasbourg s-a deschis prima mare expoziţie dedicată scriitorului de origine română Tristan Tzara, fondatorul curentului dadaist. Expoziţia, care beneficiază şi de susţinerea Ministerului Culturii din Franţa, prezintă mai multe opere ale unor artişti apropiaţi lui Tzara, printre care Constantin Brâncuşi, Victor Brauner, Marcel Iancu, Salvador Dalí, Pablo Picasso sau Marcel Duchamp. Expoziţia este deschisă pînă pe data de 17 ianuarie 2016. Cine are ocazia să treacă prin Strasbourg pînă atunci nu ar trebui să rateze aşa ceva. (Andrei Manolescu)

album dilematic

Lucian Costin

George Enescu (19.08.1881-04.05.1955)

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Liviu PAPADIMA ● Oana STOICA ● Cătălin ŞTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Directori Publicitate: Dana ANECULOAEI
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de Adevărul holding
Publicaţie auditată de BRAT
Tiraj: 9.300
Tipărit la Tipomedia

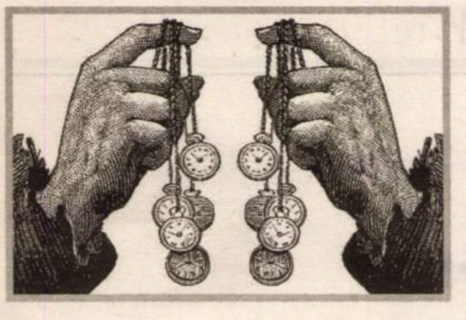

Andrei PLEŞU

nici aşa,
nici altminteri

> *„Aşa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici aşa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)*

Din ciclul „Experienţe de neuitat“

Acum vreo săptămînă, am primit un telefon care a reuşit să mă stupefieze. Precizez că am prostul obicei să răspund oricărui apel, chiar dacă nu recunosc numărul apelantului, chiar dacă sînt suficient de păţit ca să nu mai risc noi şi noi experienţe istovitoare, isterizante, amuţitoare. Aşadar, am răspuns. O voce feminină s-a recomandat cuviincios, adăugînd imediat că nu e „din presă“, că e o simplă „persoană fizică“, doritoare să-mi răpească strict trei minute din viaţă, deşi îşi închipuie cît sînt de ocupat. Îmi cerea, aşadar, o întîlnire. A mai mărturisit că n-ar vrea să-mi spună de unde are numărul meu de telefon, ca să nu creeze o situaţie delicată. Nu eram în Bucureşti şi, pe de altă parte, ştiam cum e chestia cu „doar trei minute“, „deşi ştiu cît sînteţi de ocupat“. Am încercat, deci, sinucigaş, să rezolv problema pe loc: „Despre ce e vorba?“ – am întrebat, deşi doamna era de părere că o întîlnire „faţă către faţă“ ar fi fost mult mai convingătoare. Pînă la urmă, am căpătat, totuşi, unele lămuriri: „Uitaţi, eu şi soţul meu ţinem împreună un restaurant, o afacere privată. Şi avem un foarte bun prieten care vă admiră enorm. V-a citit toate cărţile, vă invocă tot timpul, ştie o mulţime de citate din opera dumneavoastră. În curînd e ziua lui şi ne-am gîndit să-i facem o surpriză plăcută. Ideea ar fi să veniţi şi dumneavoastră la masa festivă pe care vrem să i-o oferim şi să participaţi la petrecere.“ Auzisem bine? Eram „închiriat“ ca *entertainer*-surpriză la un chef? Eram „cadoul“ scos din pălărie pentru distracţia generală şi mai ales pentru sărbătoritul familiei? Pînă să mă hotărăsc dacă să rîd cu lacrimi sau să închid telefonul, am început să perorez: „Doamnă dragă, mă întreb sincer ce credeţi despre mine, de vreme ce vă imaginaţi că pot fi «agăţat» de absolut oricine pentru mici chermeze prieteneşti. Ne cunoaştem în vreun fel? Ştiţi cu ce mă ocup? Ştiţi ce vîrstă am? Ştiţi ce agendă am? Vă puteţi închipui cum ar arăta viaţa mea dacă le-ar trece prin cap mai multor «admiratori» să mă treacă în programele lor de divertisment? Mă luaţi drept Florin Salam? Drept Ion Dolănescu? Nu-i invoc dispreţuitor, dar vreau doar să vă atrag atenţia că mă socotiţi «branşat» la altă meserie! Vreţi un invitat notoriu? Dar e plin de vedete de tot soiul care, poate, ar fi dispuse să vă satisfacă. De ce nu Dan Negru? De ce nu Bănică Junior? De ce nu Vârciu şi atîţia alţii? Păcat că nu mai trăieşte bietul Vadim. Venea sigur!“

Vocea de la telefon devenea tot mai stingherită, pe măsură ce perplexitatea mea lua proporţii. „Nu m-am gîndit că o s-o luaţi aşa! Intenţia mea a fost bună. Am vrut, pur şi simplu, să fac o bucurie unui prieten.“ „Spuneţi-mi, măcar, cum aţi ajuns la telefonul meu!“ „Propriu-zis, indirect, de la o televiziune.“ Bravo, am ajuns de vînzare pe sub mînă! Am terminat conversaţia şi am căzut pe gînduri. Spre sfîrşit, doamna de la capătul firului dădea în plîns, ceea ce, fireşte, m-a înduioşat. Am început să mă simt ca un răzgîiat nevricos, nemilos, nerecunoscător. În fond, era vorba de expresia – poate stîngace – a unei preţuiri candide. Pe de altă parte, nu-mi puteam reţine senzaţia că tipul acesta de solicitare nu e chiar în regulă, că nu oricine are nervii să sune pe cineva cu care n-are nici un contact prealabil şi să-i ceară o piruetă decorativă cu ocazia unui eveniment intim. Într-un tîrziu, am ajuns la două concluzii: 1) Aveam de-a face cu o *dezinvoltură,* explicabilă printr-o mutaţie de valori, de stilistică socială, de reguli comportamentale, la care generaţia mea n-a visat niciodată. E o dezinvoltură devenită posibilă prin manipularea sau proasta înţelegere a „democraţiei“, a „libertăţii“, a „îndreptăţirii“ de a cere, fără ezitare, satisfacerea promptă a dorinţelor proprii. Trebuie să fii autentic, necomplicat, îndrăzneţ. Trebuie *să ştii* ce vrei, *să declari* ce vrei şi *să obţii* ce vrei. Să terminăm cu fasoanele „elitiste“! „Matale ai ieşit pe scenă, păi atunci fă bine şi suportă consecinţele. E dreptul meu să te utilizez, să te tratez ca pe o marfă mereu disponibilă, ca pe un ingredient pe care îl pot introduce în reţeta mea de viaţă, după bunul meu plac! Nu-ţi convine? Atunci stai acasă. Nu te mai vîntura pe scena publică. Şi adică de ce să nu tẹ chem la chermeza mea? Nu sîntem egali? N-avem aceleaşi drepturi? Cine te crezi? Zi mersi că te-am luat în seamă!“ 2) N-o pot acuza pe doamna de la telefon de tipul de aroganţă portretizată mai sus. Sînt dispus să cred că era, mai curînd, victima unei specii – perdante – de... inocenţă. Dar era, certamente, victima unei educaţii de bază deficitare, a unei neglijenţe pedagogice, cu efecte din ce în ce mai neplăcute printre cei mai tineri. O asemenea educaţie te învaţă să faci, încă de la o vîrstă fragedă, diferenţa dintre „ce se cade“ şi „ce nu se cade“, dintre ce se cuvine şi ce nu se cuvine, dintre pudoare şi neruşinare. O asemenea educaţie te învaţă să te gîndeşti de două ori înainte de a da drumul primului impuls, primei trăsnăi care-ţi trece prin cap.

O să zică unii că m-am supărat degeaba pe biata fată, că îmbătrînesc urît, că nu ştiu să mă bucur de semnele unei preţuiri pe care alţii ar considera-o măgulitoare, indiferent ce forme ar îmbrăca. Se poate. Nu mai ştiu ce să fac şi ce să cred. În orice caz, decocamdată, am hotărît să-mi schimb numărul de telefon.

■ ■ ■

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Piua şi avatarul

Pe drumul spre aeroport, de unde urma să-l iau pe David Le Breton, descoperirea pe Internet, la cafeaua de dimineaţă, a două maladii ciudate – bigorexia şi ortorexia – mi se părea un soi de prevestire a conferinţei pe care acesta urma să o ţină la Institutul Francez. Tema conferinţei relua titlul recentei sale cărţi *(Disparaître de soi. Une tentation contemporaine)* şi stîrnise peste aşteptări publicul bucureştean. „Şi în Franţa cartea a avut un succes neaşteptat“ – mi-a mărturisit Le Breton în maşină. Era clar, ceva pluteşte în aer de cîtva timp, resimţit într-un fel sau altul de multă lume, mai ales de tineri. Dar ce?

Marele merit al lui David Le Breton în acest caz este acela de a numi acest „ceva“ şi de a sugera prin aceasta ce au în comun patima mersului pe jos – de la jogging la maraton –, anorexia, Hikikomori, Alzheimer, dependenţa de Internet, coma alcoolică autoprovocată, *downshifting* şi multe altele. Termenul său central, *blancheur*, este practic intraductibil în română, dar poate fi sugerat prin alte expresii folosite de autor: evadarea din sine, abandonarea sinelui, a scăpa de presiunile unei identităţi intolerabile şi alte asemenea întruchipări ale absenţei, toate traducînd o stranie „dorinţă de neputinţă“: o irepresibilă şi sublimată *piua* existenţială – am putea rezuma în română.

Retragerea din lume este o poveste veche. Dincolo de formele sale religioase, aceasta însoţeşte apariţia şi intensificarea vieţii urbane şi capătă expresii memorabile mai ales începînd cu romantismul: nu întîmplător, cartea începe cu un citat din Rousseau; Oblomov apare însă şi el. Este şi aici, deja, un soi de dorinţă de neputinţă, de demotivare sau dificultate de a face faţă societăţii şi de a se confrunta zilnic cu exigenţele acesteia, combinate cu exaltarea retragerii în „adevărata“ subiectivitate a unui eu „autentic“. Ceea ce se întîmplă în prezent, această „tentaţie contemporană“, este însă (şi) altceva. Pot folosi acum cele două „orexii“ aflate dimineaţa drept o introducere la acest „altceva“.

Bigorexia este un termen etimologic ciudat, căci vine de la grecescul *órexis* (poftă, apetit, dorinţă de) şi de la... englezescul *big*. Considerată iniţial ca o formă mai degrabă pozitivă de adicţie de către Glaser în 1970, aceasta se referă, în principal, la nevoia compulsivă de a creşte masa musculară prin diferite forme de sport, dar cuprinde şi orice formă de mişcare practicată în exces, acel *craving* al unor *runaholics* de care vorbesc americanii: *crăp* de dorinţa de a merge să fac sport, de a mă mişca. Şi unii chiar „crapă“ de-a binelea... În cazurile mai moderate, întreaga viaţă socială a individului se organizează în jurul acestei dorinţe compulsive: „Îmi organizam utilizarea timpului profesional şi familial în aşa fel încît să-mi desprind momentele libere pentru a alerga“ – povesteşte un fost bigorexic. *Momentul* alergării ia astfel locul *duratei* existenţei sociale, profesionale şi familiale, este clipa de libertate şi de sens a individului-departe-de-societate. Le Breton vorbeşte, în general, despre o altă raportare la *timp*.

O*rtorexia* a fost semnalată încă din 1997 de Steven Bratman şi diferenţiată de anorexie şi bulimie. Dacă acestea din urmă sînt obsesii alimentare centrate pe cantitate, ortorexia este obsedată de calitate: ortorexicul se va conforma cu stricteţe unui ritual alimentar alcătuit doar din ceea ce consideră a fi alimente pure, sigure şi bune pentru sănătate – adică, în ultimă instanţă, pentru corpul său. Această „calitate“ a produselor nutritive nu mai are însă nici o legătură cu gustul şi cu plăcerile comensalităţii. Ortorexicii se închid astfel într-o lume a lor, pe care o consideră mai bună, şi pe care, uneori, se angajează să o propovăduiască. Le Breton vorbeşte, în general, despre o altă raportare la *spaţiu*.

Am putea continua lista acestor maladii culturale ale corpului, subsumabile însă, în ansamblul lor, unui soi de *somatorexie* generică, o nevoie compulsivă de perfecţiune a corpului şi, cum spunea Baudrillard încă din 1970, de *mîntuire* prin acesta. La origine, toate sînt forme cît se poate de binevenite de îngrijire a corpului. Devenite îngrijorare, pot crea dependenţă – iar obiectul dependenţei (corpul, în cazul de faţă) este totdeauna o sursă de plăcere care se cere satisfăcută. Neurochimic, ele împărtăşesc aproximativ acelaşi joc de endorfine cu majoritatea formelor „clasice“ de adicţie. Existenţial însă, putem să ne întrebăm dacă această deplasare a sensului vieţii din spirit în corp poate să ne ofere cu adevărat un sens viabil al vieţii. Nu cumva în-corporarea este şi o depersonalizare, adică tot o formă sublimată de piua, de *disparaître de soi?* Şi nu cumva aici se găseşte numitorul comun cu alte dependenţe maladive sau de-a dreptul patologice ale vremurilor noastre, de la adicţia la Internet şi/sau la mobil, la copilul dorinţei despre care vorbeşte Gauchet, prin care rudenia se dezafiliază pentru a se concentra pe copilul unic devenit unic obiect al dorinţei?

Dar de unde ni se trag toate acestea, de ce aşa şi de ce acum?

Rezumînd la limita caricaturalului, am putea concentra totul într-un singur cuvînt: *egotism*. Parcursul istoric al individualismului a ajuns la faza în care actorul principal nu mai este atît *individul,* cît *eul* său, devenit una cu corpul său *(„egobody“*, spune Robert Redeker). Individul a fost şi rămîne un actor social, jucîndu-şi rolurile corespunzătoare. Doar că acum acestea nu mai sînt un meniu fix şi nici măcar unul *à la carte*, ci ceva de genul „creaţi-vă propria salată/pizza“ etc. Iar această invitaţie la creativitatea de sine, la *egobody* ca proiect, a devenit o covîrşitoare constrîngere socială şi responsabilitate personală: fii tu însuţi sau dispari. Comentînd cartea lui Le Breton, Mathilde Lequin a rezumat totul cu unul dintre acele jocuri de cuvinte tipic franceze: *Faites vos Je!*

Şi dacă nu (mai) poţi să faci faţă acestei presiuni permanente, dacă ţi s-a urît, dacă ai eşuat, dacă ţi-e teamă să încerci sau dacă, pur şi simplu, nu ştii cum să-ţi creezi acest inefabil eu „autentic“? Păi, o soluţie *user friendly* este tocmai această *dispariţie* de sine, ascunsă cu grijă sub întrupările diverse ale unor *apariţii* de sine ca *avatar* – care, să ne aducem aminte, la originea sa hindusă este întruparea unei zeităţi într-o fiinţă din regnul inferior al oamenilor sau animalelor. Nu se mai fuge în sine prin retragerea din lume, ci se fuge de sine prin căderea în lume, prin aparenţele unei conectivităţi pe care o poţi controla tu însuţi – sau măcar poţi avea iluzia că o controlezi...

Astfel, paradoxul societăţilor noastre este că, impunînd libertatea de şi pentru sine, creează avataruri fericite; sinele cere însă piua de la viaţă şi... dispare.

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Şcoala Naţională de Ştiinţe Politice şi Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Fascinaţia diferenţei. Anii de ucenicie ai unui antropolog, *Editura Trei, Bucureşti, 2014.*

■ ■ ■

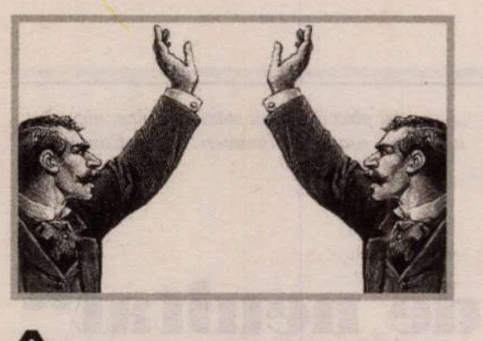

Valeriu NICOLAE

rătăcit în **Euro**-Narnia

„Un om clar“

În momentul de faţă, Gabriel Oprea este cel mai influent politician român. În 2012, într-un interviu cu Robert Turcescu – unul dintre cei pe care Oprea i-a procopsit şi cu grade militare – spunea: „Eu sînt militar de carieră şi am alt stil de organizare şi altă predictibilitate. Poate sînt puţin, cîteodată, mai dur, dar sînt un om clar şi un om care mă ţin de cuvînt, iar colegii mei mă apreciază pentru acest lucru. Pe de altă parte, sînt om de 12 noaptea sau de 1 dimineaţa... De aceea, cred că UNPR-ul şi-a cîştigat, în doar doi ani de zile, pe eşichierul politic, un blazon de oameni care se ţin de cuvînt şi care, repet, vedeţi că ne caută partidele.“

Primul gînd după citirea interviului este că organizarea armatelor, în general, se face cam cu forţa şi e bazată pe un proces dur de uniformizare/spălare pe creier. Armatele sînt predictibile prin ineficienţa şi lipsa de transparenţă cu care cheltuiesc banul public. Inteligenţa, creativitatea, cinstea şi deschiderea spre dialog – atribute absolut necesare unui lider politic capabil să impună o reformă sistemică, aşa cum are nevoie România – nu sînt deloc asociate militarului care a făcut carieră politică în România. Mai degrabă securist, corupt şi sociopat sau obtuz, tipicar şi încăpăţînat sînt „calităţile“ cerute miliţianului reformat în politician.

Faptul că Gabriel Oprea are „altă predictibilitate“, că e un om de „12 noaptea sau de 1 dimineaţa“ sau că partidul din care face parte are „un blazon de oameni care se ţin de cuvînt şi care, repet, vedeţi că ne caută partidele“ dovedeşte că domnul Oprea intră în standardele miliţianului prostănac şi, desigur, cam organ.

„Cînd un coleg de-al meu are o problemă, ştie că se poate baza pe *Gabi Oprea* şi nu las lucrurile la întîmplare.“ Faptul că Gabriel Oprea vorbeşte, chiar şi aşa un pic agramat, despre el la persoana a III-a singular este un indicator de sociopatie.

„Eu rămîn la părerea, şi cred că este indubitabil faptul că toate guvernele Boc, cele 78 de zile ale Guvernului Ungureanu, au făcut mult bine României.“

Procesul prin care domnul Oprea are o părere care devine, la o distanţă de patru cuvinte, indubitabilă este probabil similar procesului prin care un furt devine „afacere“ şi omul *Gabi Oprea* – conducător de doctorate. Discuţia despre cum domnul Oprea joacă un rol atît de important într-un Guvern al unei coaliţii care a cîştigat alegerile demonizînd Guvernele Boc şi Ungureanu ar putea dezvălui, probabil, amănunte interesante despre „claritatea“ domnului Oprea.

> *„Sârbu ar putea să fie reîncarnarea lui Gandhi în România sau să fie cunoscut pe numele lui de cod Desmond Tutu.“*

Tot în 2012, într-un discurs în faţa colegilor dînsului, Gabriel Oprea spunea: „Sîntem o armată cu un moral de oţel. Avem determinarea de a cîştiga competiţiile politice.“ În sistemele democratice cunoscute (tipice), partidele nu au nici o legătură cu armata. Este preferabil ca un partid să aibă un moral bun şi nu unul rigid *(de oţel)*.

„Avem cei mai buni oameni... Sînt mîndru de dumneavoastră, de fiecare coleg, toţi sîntem o echipă care vorbeşte numai despre România şi despre români... Lîngă mine au venit Iordănescu, Onţanu. (...) Vă asigur că vom trece şi prin zid pentru a vota această taxă cerută şi de marii lideri ai lumii.“ Generalul Oprea nu ne explică cine sînt *marii lideri ai lumii,* iar prima bănuială e că nu ar fi din România. Însă, dacă UNPR-ul „este o echipă care vorbeşte numai despre România şi despre români“, atunci fie „marii lideri ai lumii“ sînt şi ei români, fie avem încă un caz de gurist sociopat care a ajuns politician de vază.

Pentru a nu fi acuzat de superficialitate, o să examinez cele două posibilităţi.

Domnul Oprea spune că îi are în partid pe cei mai buni oameni, însă nici unul dintre cei menţionaţi nu este lider al lumii. Cel puţin la o primă vedere.

„Avem brand-ul nostru, omul care a ştiut să aducă pacea socială, Marian Sârbu.“ Desigur, domnul Sârbu ar putea să fie reîncarnarea lui Gandhi în România sau să fie cunoscut pe numele lui de cod Desmond Tutu în dosarele serviciilor celor mai inteligente. La fel de posibil este ca şi domnul Gabriel Oprea să fie un lider mondial în interiorul SRI sau SIE. Sînt convins că atît domnul Sârbu, cît şi domnul Oprea sînt cei mai buni în a fi ei înşişi, chiar într-un mod indubitabil, dar în afară de nişte scandaluri de corupţie, nimic remarcabil nu poate fi găsit despre Marian Sârbu.

Domnul Oprea îi mai menţionează pe Iordănescu – nea Puiu – şi pe Onţanu. Nea Puiu a fost un tip excepţional prin talentul cu care a lovit cu piciorul o băşică şi atît. Nu a fost nicicînd între primii zece cei mai buni români nici la pupat icoane şi nici la fotbal şi deci e foarte departe de a fi unul dintre liderii lumii. Ultima super-valoare pe care o menţionează Gabriel Oprea este Onţanu, şi el la fel de faimos ca domnul Marian Sârbu.

„Facem cinste acestei ţări. România şi românii, în momente grele, sînt mai uniţi. Au încredere în Biserică şi în Armata Română. Forţa acestui partid este echipa. Meritaţi tot ceea ce este mai bun. Sînt convins că românii vor aprecia un partid care îşi iubeşte ţara. Vom cîştiga pentru că românii au încredere în valori, au încredere în UNPR.“ Cum UNPR-ul nu este nici Biserica şi nici Armata Română, şi nici nu există vreo echipă care să se numească *Biserica Armata Română UNPR,* este foarte probabil că avem încă un caz de ipocrit care s-a transformat dintr-un organ mediocru în lider politic cu binecuvîntarea foştilor securişti. Ca toţi cei asemenea lui, desigur, Găbiţă crede că face cinste României şi că gargarageala lui incoerentă e de-ajuns pentru a masca harurile politicii româneşti: nesimţirea, tupeul şi corupţia.

***Valeriu Nicolae** este activist pentru drepturile omului şi fondator al Policy Center for Roma and Minorities.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Între Kiev şi Damasc

Acum vreo şase luni, aveam o serie de întîlniri *off the record,* la sediul *acelei* alianţe militare globale. Evident, tema zilei era Ucraina şi modul în care alianţa are în plan să răspundă provocării ruseşti. Întîlnirea avea loc a doua zi după summitul din Antalya, unde se convorbiseră liderii UE şi NATO, într-o reuniune de urgenţă. Interlocutorul ne dezvăluia că secretarul de stat Kerry tocmai se întîlnise, cu cîteva zile înainte, cu omologul rus Serghei Lavrov. Discuţiile au fost discrete, presa nu a mediatizat prea intens evenimentul. Pare-se că, după acea întîlnire, tonul declaraţiilor celor două mari puteri a fost ceva mai puţin intens şi dur ca înainte. „Vedeţi voi, ruşii şi americanii au multe chestiuni de discutat, în afară de Donbas şi Crimeea. Au de vorbit şi despre Orientul Mijlociu, Siria de exemplu“, ne spunea interlocutorul. Recunosc, fraza asta mi-a trecut uşor pe lîngă urechi. Nu i-am dat mare atenţie.

A urmat un armistiţiu pe frontul ucrainean, ameninţări cu referendumuri pentru independenţă în regiunile estice. Prin urmare, ştirile despre Ucraina au trecut în pagina a doua a ziarelor şi, eventual, pe agenda ONG-urilor care se ocupă de consolidarea statului de drept, de libertatea presei, de lupta împotriva corupţiei şi întărirea instituţiilor democratice.

A urmat vara fierbinte a refugiaţilor. Cauza principală a exodului este pîrjolul iscat de faimosul Stat Islamic, organizaţie desprinsă din Al-Qaeda, după moartea lui Osama bin Laden, ca urmare a luptei interne pentru putere. Occidentalii au privit interesaţi, o vreme, cum cele două organizaţii teroriste îşi trimit una alteia mesaje belicoase şi au mizat pe corbul care va scoate ochii corbului. Nu a fost să fie aşa. ISIS a adoptat tactica războiului asimetric de gherilă, care i-a mers extrem de bine, în condiţiile în care Siria, Libia sau Irak sînt state disfuncţionale, cu armate nesigure, sub comanda unor autorităţi centrale slabe şi cu loialităţi dubioase. Ca o coincidenţă, pe vremea vechilor dictatori, toate trei erau cele mai antifundamentaliste state ale regiunii. Lipsa libertăţilor civile nu avea nici o legătură cu islamul sau Coranul. Aş zice că dimpotrivă.

În tot acest balamuc, greu de descifrat de publicul occidental prea puţin alfabetizat în fineţurile politichiei arabe, Europa nu a avut un rol important de jucat. A devenit parte interesată de-abia după ce Marea Flotilă a Bărcuţelor de Plastic a început să asalteze Italia şi, mai ales, Grecia. A urmat criza instituţiilor Uniunii. Tratatul Schengen a devenit cvasi-irelevant, chiar înainte ca România să-i fie parte. Tîrguielile din Consiliu, referitoare la cotele de refugiaţi, au stricat serios imaginea unei părţi a lumii care se proclamă drept reper global într-ale toleranţei şi întrajutorării. Din ce în ce mai multă lume cere oprirea exodului la sursă, prin înlăturarea cauzelor, mai degrabă decît atenuarea efectelor. Tare curios eram să văd în ce fel, pentru că scufundarea bărcuţelor în Mediterana sună a aberaţie sadea.

Şi văd zilele trecute o ştire. Plasată undeva în josul paginii întîi, cu font ceva mai mic: Rusia trimite Damascului avioane, tancuri, logistică de susţinere. Nu e vorba despre un simplu export de echipament. Împreună cu armele, acolo au ajuns deja şi soldaţi ruşi care să le utilizeze. Modelele de tancuri şi avioane sînt cele mai performante, vîrful industriei ruseşti de profil. Efortul este dedicat sprijinirii preşedintelui Assad, pe care occidentalii l-au văzut pînă de curînd drept dictatorul cel rău. Între timp, şi-au mai nuanţat poziţiile.

Evident, americanii afişează disconfortul şi nu se arată entuziasmaţi. Totuşi, s-a ajuns pînă la organizarea unei întîlniri Obama-Putin, la reuniunea ONU. Ruşii au aranjat deja cu Israelul schimburi de informaţii şi, în plus, au anunţat organizarea unei „cooperative informative“ cu Siria, Iranul şi Irakul.

Prezenţa rusească în Orientul Mijlociu este relativ exotică, după dispariţia URSS-ului. Acum, s-a plasat de partea Binelui, pentru că luptă împotriva Statului Islamic. Pentru statele Uniunii Europene, ştirea e importantă dintr-o sumedenie de motive care merită analizate. Rînd pe rînd.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

---

un sport la Răsărit

Dacă avem stadion găurit, vom avea stadion cîrpit?

Înainte să cîrpim ceva, ar trebui să cîrpim pe cineva... Avem şi vom avea fix ceea ce merităm: un stadion mai scump şi mai prost decît cel după care a fost copiat (Frankfurt). Aşa sînt şi casele – blocul în care locuiesc a costat aproape dublu şi, după jumătate de an, a început să plouă înăuntru, ha-ha! –, autostrăzile, pasajele, podurile, rîurile, ramurile. Într-o ţară ca a noastră nu numai că cei mulţi şi proşti plătesc de două ori acelaşi lucru, dar trebuie să şi zică mersi pentru asta. Îmi aduc aminte de o vizită cu Oprescu şi Mircea Sandu prin stadionul în construcţie. Ziceai că fac o a doua piramidă a lui Keops. Şi chiar făceau, în termeni de costuri şi de suflete îngropate la rădăcină. Din fericire, există o plată şi o răsplată pentru şuvoiul de apă care se revărsa duminică deasupra meciului Steaua-Voluntari prin tavanul defect. Răsplata e, eventual, un pic de puşcărie de lux, redusă pe caz de vîrstă, boală şi publicistică. O ciupitură pe curul unui elefant. Plata ne revine şi va fi probabil minimă. Pentru un mizilic de cîteva milioane de euro, acoperişul va fi ca nou. Pînă la următoarea crăpătură, fireşte, care să ne asigure că trăim într-o eternă gaură de vierme.

Radu NAUM

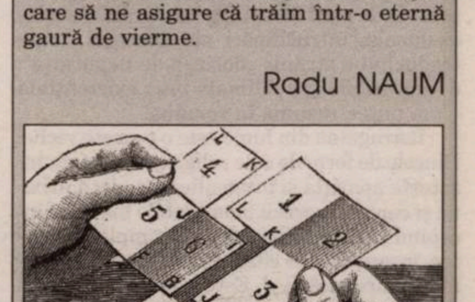

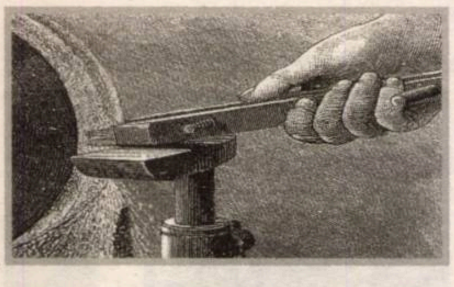

PE CE **LUME** TRĂIM

Ovidiu NAHOI

EU și **UE**

România, la inventarul stricăciunilor europene

Acum, că Uniunea Europeană a făcut primii pași comuni în criza refugiaților, iar România trebuie să se supună, deși s-a situat de partea opoziției, e timpul de a vedea consecințele pe termen mai lung. Și nu pe cele ale crizei – acestea se vor face simțite oricum, că vrem sau nu. Migranții bat cu pumnii în porțile Europei, mulți dintre ei au trecut deja dincolo, iar situația trebuie gestionată, știind că provocarea e una de durată. Ce am văzut în această vară e doar începutul.

Surse europene spun că, la Consiliul JAI, România ar fi rămas cu buza umflată tot așteptînd ca partenerii să intre într-o negociere de ultim moment. Eventual, să întrebe Bucureștiul ce dorește în schimbul nuanțării poziției atît de marțial exprimate de vicepremierul Oprea și de președintele Iohannis. Dar, contrar așteptărilor de la București, președinția luxemburgheză a pus cotele obligatorii la vot, știind că se întrunește majoritatea calificată. România s-a trezit aruncată într-o grupă deloc onorabilă, cu Ungaria lui Orbán, cu Slovacia populistului Robert Fico și cu Cehia pro-moscovitului Milos Zeman. Apropo: ce căutăm noi alături de prietenii și admiratorii lui Vladimir Putin din fostul lagăr comunist?

Și încă ceva: Polonia a evitat la timpul potrivit alunecarea în această grupă. Nu neapărat pentru c-a primit ceva la schimb – criza e una gravă și nu e momentul unor negocieri cu săbiile pe masă, așa cum comentau unii de prin București, cum că ar fi trebuit ca noi să forțăm acum aderarea la Schengen. Pur și simplu, Polonia (cu care avem un parteneriat strategic în UE, oare cum l-am folosit acum?) a înțeles că, în asemenea momente, este mai bine să dai dovadă de solidaritate. De partea cealaltă a Dunării, vecinii și prietenii noștri bulgari au înțeles și ei că nu e cazul să-ți deschizi umbrela ca să te aperi de uragan. Iar bulgarii chiar au probleme cu refugiații! Doar România a rămas cam pe nicăieri. Vorbim, așadar, despre consecințele politice ale poziției exprimate de România.

În paranteză fie spus, nu am văzut ca măcar acele voci publice situate de partea curentului izolaționist-naționalist să vină acum și să-i felicite din toată inima pe președintele Iohannis și pe vicepremierul Oprea pentru lecția de demnitate națională dată la Bruxelles. Sau pentru lecția de realism predată adormitei Europe! Cred că așa s-ar fi cuvenit din partea lor. Nu au făcut-o și iată cum președintele Iohannis și Guvernul Ponta (în măsura în care Victor Ponta mai e pe acolo) rămîn singuri pentru a face inventarul pagubelor. Fiindcă, e clar, consecințe vor fi.

Nu înseamnă că împotriva României vor fi deschise anumite proceduri legate de votul său. Ai dreptul să votezi pentru sau împotrivă, apoi te supui majorității. Consecințele vor fi de natură politică și – ceea ce este și mai rău – le vom simți în timp.

Vulnerabilități avem, slavă Domnului. Așa că în marile capitale europene – unde lucrurile se aranjează înainte de momentele de la Bruxelles – se va putea apăsa mai tare în anumite puncte sensibile pentru România.

„Slaba capacitate administrativă“, de exemplu, tradusă în slaba absorbție a fondurilor europene, care merge braț la braț cu corupția și de acolo cu MCV, și de acolo cu Spațiul Schengen. Sau problema romilor, despre care se pare că am cam uitat. Însă partenerii noștri pot oricînd să ne bată obrazul: *Vă opuneți primirii unui număr mai mare de refugiați, dar romii voștri* (sînt, în majoritatea lor, cetățeni ai României) *sînt acum un fel de refugiați pe teritoriul nostru și trebuie să-i găzduim în tabere*.

Nouă, românilor, ni se pare mult prea mult să dăm adăpost pentru 6000 de oameni veniți din Orientul Mijlociu. Franța, însă, trebuie să se descurce cu vreo 20.000 de romi din România (și vorbim despre cei înregistrați).

O altă problemă este chiar aceea a migranților economici proveniți din România – nu mulți, vreo trei milioane! Marea Britanie ar dori o limitare a numărului de migranți din țările mai sărace ale Uniunii, lucru interzis acum de tratate. Și dacă problema se va pune în discuție, vom mai putea miza noi pe solidaritatea partenerilor europeni? Cam greu.

Mai degrabă ar trebui să ne așteptăm la o epuizare rapidă a răbdării și înțelegerii partenerilor în raport cu problemele mai vechi și încă nerezolvate ale României. Poate că președintele și membrii Guvernului au noapte de noapte coșmaruri cu François Hollande spunînd, la începutul summit-ului de la Bruxelles, că statele care nu împărtășesc valorile comune ar trebui să-și pună întrebări despre rolul lor în UE.

Iar dacă nu au coșmaruri, ar trebui să aibă. Nu, liderul de la Paris nu a aruncat cu vorbele la nervi și nici nu a dat o declarație de uz politic intern, cum iarăși s-a mai comentat pe la București. Problema este gravă și decidenții noștri o știu foarte bine. Surse europene vorbesc despre amenințările pe un ton nemaiauzit, lansate dincolo de ușile capitonate, la adresa celor care nu dau dovadă de solidaritate în momente de criză.

Dincolo de problema refugiaților, Uniunea Europeană se află în plin proces de reconstrucție. Și este de așteptat ca zona euro să devină una tot mai puternic integrată, eventual cu un buget și cu un Parlament propriu, așa cum sună propunerea franceză. Iar în zona periferică vor rămîne acele state care fie nu vor, fie nu sînt în stare să facă parte din „nucleul dur“. Cînd președintele Hollande se referea la locul „rebelilor“ în Uniunea Europeană, foarte probabil că la viitoarea Uniune Europeană se gîndea.

Pînă acum, Berlinul era destul de reticent față de viziunea franceză a Europei cu mai multe viteze. Acum însă, Germania s-a văzut abandonată de partenerii ei central-europeni într-o criză în care ea a alocat multe resurse. Și aceasta, într-un moment în care, ca lider informal al Uniunii, Angela Merkel ar fi avut mare nevoie de un mesaj de unitate. Să vedem cu ce ochi va privi Berlinul de acum înainte propunerea franceză.

Și, în final, pentru a nu fi cu totul pesimiști, să sperăm că președintele și Guvernul s-au gîndit la toate aceste riscuri pe termen lung, că mențin România în jocul european. Dar, mai ales, că toată atitudinea lor de acum servește pe termen lung interesului național – acela fără vipușcă – și nu unor interese electorale și politicianiste de moment.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de programe la RFI România și TVR.*

PUBLICITATE

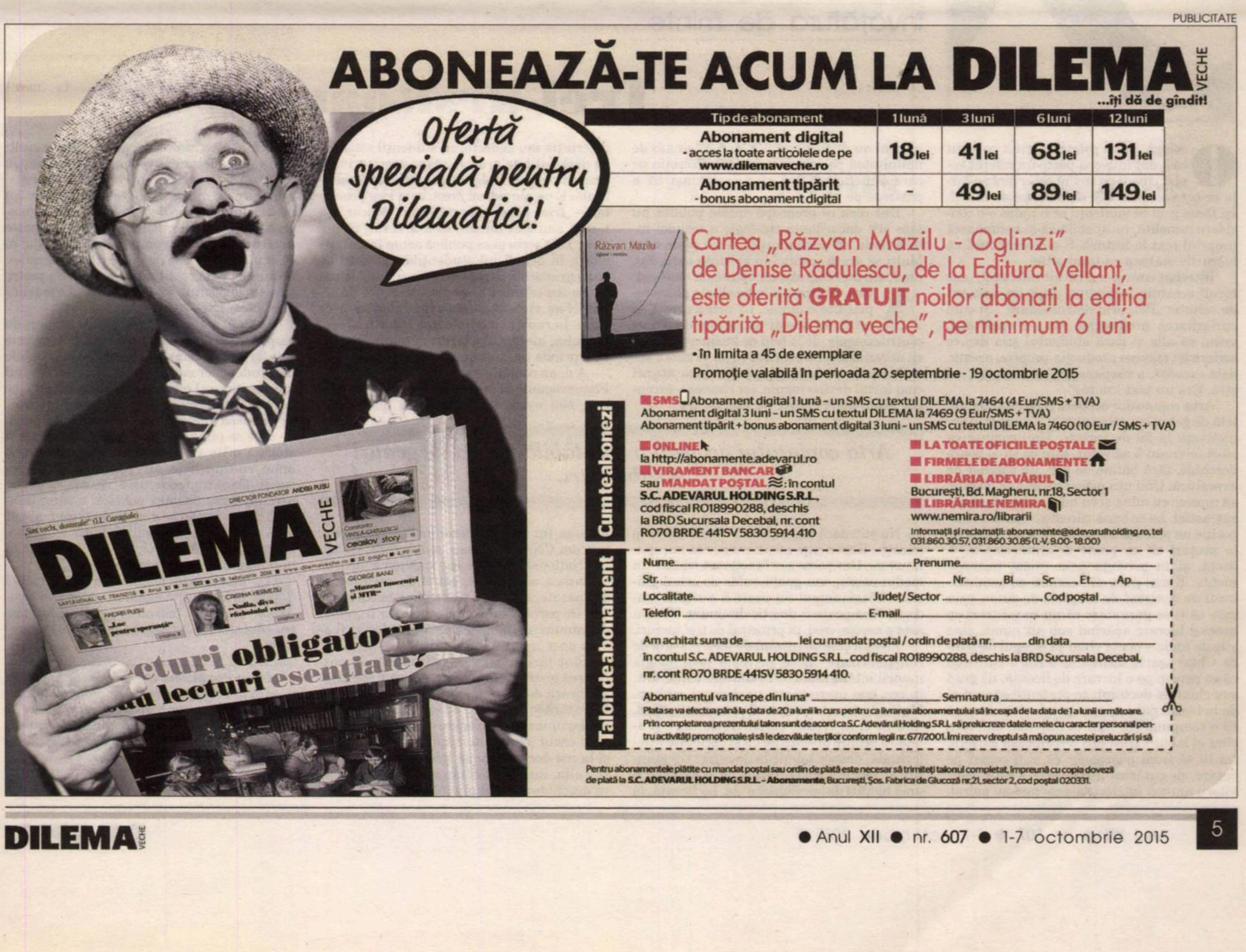
Ofertă specială pentru Dilematici!
DILEMA VECHE
lecturi obligatorii sau lecturi esențiale?

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

Cartea „Răzvan Mazilu - Oglinzi”
de Denise Rădulescu, de la Editura Vellant,
este oferită **GRATUIT** noilor abonați la ediția
tipărită „Dilema veche”, pe minimum 6 luni
• în limita a 45 de exemplare
Promoție valabilă în perioada 20 septembrie - 19 octombrie 2015

Cum te abonezi

SMS Abonament digital 1 lună - un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE
la http://abonamente.adevarul.ro
VIRAMENT BANCAR
sau **MANDAT POȘTAL**: în contul
S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.,
cod fiscal RO18990288, deschis
la BRD Sucursala Decebal, nr. cont
RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POȘTALE
FIRMELE DE ABONAMENTE
LIBRĂRIA ADEVĂRUL
București, Bd. Magheru, nr.18, Sector 1
LIBRĂRIILE NEMIRA
www.nemira.ro/librarii
Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume........................ Prenume........................
Str. .... Nr......, Bl......, Sc......, Et......, Ap......,
Localitate........................ Județ/ Sector .... Cod poștal ....
Telefon .... E-mail........................

Am achitat suma de ________ lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ______ din data ________
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* ____________ Semnatura ____________
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

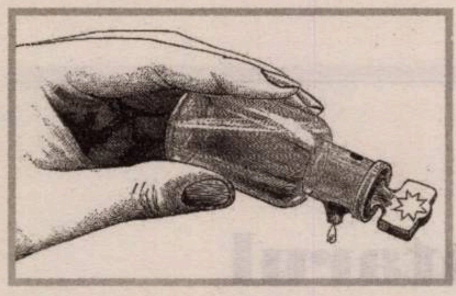

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Belferii de altădată

Sensurile unui cuvînt sînt, în mod evident, legate între ele, presupunînd anumite evoluţii în timp: prin metaforă, extindere sau restrîngere semantică, uneori prin imitarea unor modele străine sau chiar prin o confuzie fixată ca atare în uz. Presupunerea unei evoluţii fireşti, motivate, face ca secvenţa sensurilor din DEX ale cuvîntului *belfer* – „(1) învăţător; profesor; (2) om care se lăfăieşte în lux şi bogăţie“ – să pară o glumă. Ideea că învăţătorul ar fi putut deveni la un moment dat un etalon al luxului e suspectă, chiar dacă o raportăm la perioade în care şcolile erau mai puţine şi corpul didactic mai bine plătit.

Cuvîntul are o etimologie certă, dar dicţionarele nu furnizează şi o explicaţie a evoluţiilor sale semantice. *Belfer* e un împrumut lexical din idiş, limbă în care circula ca formă modificată, mai redusă fonetic, a substantivului *behelfer*, la rîndul său variantă a substantivului german *Beihelfer* – „ajutor, asistent; persoană care ajută“. Sînt destule dovezi (chiar în dicţionarele mai vechi, de exemplu al lui Şăineanu sau al lui Scriban) că termenul îl desemna curent, în limbajul familiar, pe ajutorul unui învăţător din şcolile religioase: persoana care însoţea elevii mici în drumul lor dintre casă şi şcoală. Explicaţia formei *behelfer* este cuprinsă în multe cărţi (I. Fishman, *The History of Jewish Education in Central Europe*, 1944; T. Rabinowicz, *The Encyclopedia of Hasidism*, 1996); în unele, este menţionat chiar *belfer* ca variantă colocvială pentru *behelfer* (Z. Schacter-Shalomi, *My Life in Jewish Renewal*, 2012). Ca termen colocvial şi depreciativ pentru „învăţător, profesor“, *belfer* a pătruns din idiş şi în poloneză.

Sensul „învăţător“ şi nuanţele depreciative asociate acestuia sînt explicabile: era de aşteptat ca un simplu ajutor, care nu părea să facă nimic foarte important, să fie tratat cu condescendenţă şi ironie. Cuvîntul, atestat în română din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, a devenit foarte frecvent spre sfîrşitul secolului, în limbajul politic. G. Panu, în *Amintirile* sale de la Junimea, foloseşte cuvîntul şi cu referire la profesorime, dar mai ales pentru a desemna grupul politic „fracţionist“ şi adversar al junimiştilor – „fracţioniştii *belferi“;* în text apar şi derivate care îi dovedesc răspîndirea în uz: „cercul *belferesc*“, „modeştii *belferaşi* de gimnaziu“. *Belfer* apare şi la Eminescu, în versificaţiile parodice publicate de Perpessicius în note şi variante (volumul II): „Un felegos de *belfer* va fonfăni la fleacuri“ *(felegos* avînd sensul „zdrenţăros“). În presa de la sfîrşitul secolului, accepţia clar dominantă este aceea de „profesor“: „cunoscutul *belfer* şi spiţer Poni“ *(Epoca,* 5 octombrie 1896); *„belfer* de limba franceză“ *(Furnica,* 59, octombrie 1905); cu acest sens cuvîntul va fi cuprins în titlul *Însemnările unui belfer*, cartea lui Ioachim Botez din 1935. În *Adevărul* din 4 august 1904, într-un fragment de roman al lui C. Mille, se poate vedea că legătura dintre împrumut şi sursă era încă puternică: „Odată cu debutul meu ca student, făcui debutul meu de *belfer*. Şi în adevăr puţină deosebire era între mine şi dascălii ovreieşti. Îmi aduceam elevii dimineaţa la şcoală, îi aduceam seara acasă, vegheam asupra purtărei lor, asupra moralului, nu-i lăsam să fumeze pe stradă, le explicam lecţiunile pe care nici eu nu pe pricepusem altă dată, pe care nici acum nu le ştiam“. Aceeaşi legătură a cuvîntului cu etimonul său apare la G. Panu, care indică şi evoluţia sa semantică în politica din vremea Junimii: „Ceea ce ne izbea pe noi, între altele, era felul cum copiii în timp glodos erau duşi la şcoală în spete de nişte purtători numiţi *belferi*, cari aveau mi se pare chiar în şcoală un rol oarecare. Cuvîntul de *belfer* s-a dat pe urmă profesorilor liberali, în semn de rîs şi batjocură“.

E posibil ca ambele sensuri ale cuvîntului să provină din aceeaşi denumire de mic funcţionar şcolar, în două interpretări: „învăţător“, în legătură cu valoarea de bază a ocupaţiei desemnate de termenul din idiş, iar „om lipsit de griji, care «se lăfăieşte»“ – din aprecierea ironică a unei slujbe uşoare şi lipsite de responsabilităţi (cam de acelaşi tip cu ceea ce primeşte denumirea glumeaţă „ajutor de băgător de seamă“). Şi mai probabil mi se pare ca uzul politic să fi produs schimbarea semantică: transformat în insultă pentru adversarii politici liberali, cuvîntul a putut glisa mai uşor de la desemnarea unei profesii la incriminarea ei (lipsă de grijă, de responsabilitate, muncă uşoară, viaţă uşoară etc.). Cred că dicţionarele de mai tîrziu au exagerat deplasînd accentul de la „lăfăit“ sau „trîndăvit“ (de care poate fi cu uşurinţă acuzat cineva cu ocupaţii liberale şi intelectuale) la „lux şi bogăţie“. În fond, şi astăzi, *a trăi* sau *a dormi ca un belfer* indică mai curînd o atitudine decît o realitate pecuniară.

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor“, 2010).*

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

Trei ursitoare

O colegă, bună prietenă, mi-a povestit că a dat într-o zi peste un referat copiat cuvînt cu cuvînt chiar dintr-o carte pe care o scrisese şi o publicase ea însăşi. Îşi făcea griji că studenţii or fi ajuns s-o considere ramolită, incapabilă să-şi recunoască propriul text la lectură. S-a dovedit însă că lucrurile stăteau cu totul altfel.

Întrebat cum şi-a alcătuit referatul, „autorul“ acestuia a răspuns, după un moment de ezitare: „Păi, prin downloadare“. Şi cum curiozitatea profesoarei nu s-a oprit aici, vrînd să afle şi dacă studentul ştia din ce scriere îşi trăsese producţia proprie, acesta, deja excedat, a răspuns din nou: „Aaaa, nu ştiu. Era un text luuung“.

Arta copiatului acoperă o redutabilă paletă de genuri şi subgenuri şi răspunde unor motivaţii la fel de variate. Unii copiază ca să-şi ia vreun 5 salvator, alţii ca să-şi poată deschide, fără bătaie de cap, un cabinet de avocatură. Unii nici măcar nu se mai obosesc să copieze cu mîna şi cu mintea lor, dacă pot zice astfel. La ce bună zdroaba, cînd ai la dispoziţie un arsenal de lucrări de toate tipurile, la preţuri cît se poate de avantajoase? E drept, şi în privinţa asta există inconveniente. E mai greu să semnezi cu producătorul un contract de drepturi de autor, prin care să ţi se garanteze că nu te vei trezi cu aceeaşi lucrare apărînd sub alt nume, cine ştie de unde – poate chiar la colegul de bancă. Chiar aşa: la tarifele de mizerie care aud că se percep pe o lucrare de licenţă, de grad sau chiar de doctorat, ce pretenţii să mai ai de la bietul pălmaş care şi-a luat în sarcină să o compună? Şi rişti ca dup-aia, mai ales cînd ai izbutit să-ţi faci o frumoasă carieră, tot tu să tragi ponoasele: că ai fi copiat pe cutare, pe cutărică… Dreptate e asta? Servitorii muncii intelectuale nu mai au moral, nu mai au prinţip, profită cu neruşinare de imunitatea pe care le-o conferă discreţia pe care beneficiarii lor sînt constrînşi să o păstreze pe veci.

Dar ceea ce preocupă opinia publică nu este atît debordanta tipologie a fraudei intelectuale, cît posibilităţile de a-i pune frîu. Mulţi se arată sceptici în privinţa asta. Eu, unul, am mai degrabă un optimism moderat.

Avisa să stîrpeşti în totalitate plaga copiatului e utopic. La urma urmei, şi cetăţenii oneşti au nevoie de cîteva contraexemple, de la hoţi de buzunare la marii devalizatori de conturi, ca să se simtă satisfăcuţi de corectitudinea lor. Însă atunci cînd furtul devine regula, iar cinstea – excepţia, avem mari motive de îngrijorare.

Arta copiatului acoperă o redutabilă paletă de genuri şi subgenuri.

Nu ştiu dacă lucrurile stau chiar aşa în educaţie. Experienţa mea nemijlocită îmi spune că nu. Dar poate am funcţionat eu într-un mediu atipic, sau poate sufăr de orbul găinilor. Plagiarismul nu poate fi complet eradicat, însă poate fi drastic diminuat. Pentru asta e nevoie, cred, în principal de trei lucruri.

Primul ţine de nivelul de informare şi de conştientizare în ce priveşte deontologia muncii intelectuale. Aici, universităţile sînt, în cea mai mare parte, pe drumul cel bun. Multe dintre ele au introdus în curriculum, încă de ceva vreme, cursuri, seminare şi ateliere despre drepturile de proprietate intelectuală, despre tehnicile de cercetare ştiinţifică, despre modalităţile de redactare a unei lucrări de specialitate etc. La licenţă, la dizertaţie sau la doctorat, studenţii semnează declaraţii pe proprie răspundere privind respectarea normelor de proprietate intelectuală. E un pic ridicol, însă, cum zice proverbul – „frica păzeşte bostănăria“. Măcar aşa n-o să mai zică nimeni că n-a văzut, că n-a ştiut… Se scriu şi se publică acum în universităţi, în beneficiul studenţilor, ghiduri de bune practici în derularea muncii intelectuale. Se fac întîlniri periodice pe astfel de teme. N-aş vrea să sune triumfalist ceea ce spun. În raport cu amploarea intuită a fenomenului, începutul e tardiv şi timid. Dar pare a prinde tot mai multă vigoare.

A doua condiţie e sporirea transparenţei. Plagiarismul, ca şi ciupercile, creşte la umbră. Noi avem tendinţa de a pune combaterea lui în cîrca unor poliţii naţionale, precum CNATDCU sau, mai recent, Consiliul Naţional de Etică. În loc să pună farurile pe lumea academică, astfel de organisme, din păcate, adesea îi intensifică nebulozitatea. De parcă frauda intelectuală ar fi „corola de minuni a lumii“, iar misiunea lor ar fi aceea de a „spori a lumii taină“.

Sînt ţări în care nu poţi ajunge la susţinerea tezei înainte ca aceasta să fi fost deja publicată de către o editură specializată în literatură ştiinţifică. Doctoranzii scot parale din buzunar ca să acopere costurile de tipar. Nu-i cazul pentru România. Dar e cazul ca şi la noi doctoranzii să ştie că, într-o formă sau alta, într-un răstimp anume, teza lor se va deschide accesului public, fie tipărită, fie în format electronic. Ideea este că mai mulţi ochi văd mai bine decît o singură pereche. Cu toate că, şi în privinţa normelor de transparentizare a cercetării, am reuşit să inventăm metode ingenioase de a le eluda. Precum aceea prin care autorul, îndrăgostit pînă peste urechi de opera sa, cumpără întreg tirajul acesteia de cum iese de pe poarta tipografiei. Pesemne, pentru a-l pune în lada de zestre sau în depozitul testamentar. „Urmaşilor mei Văcăreşti…“

În fine, mai e nevoie şi de un surplus de responsabilizare a celor care girează, cu voie sau fără voie, comportamentele reprobabile ale studenţilor sau ale colegilor. Aici mediul universitar, cel educaţional în ansamblu, se dovedesc mult mai reticente. Însă profesorii ar trebui să înţeleagă că erodarea autorităţii, de care se plîng în permanenţă, nu poate fi stopată atîta vreme cît refuzăm să ne asumăm, cu francheţe, atît reuşitele, cît şi eşecurile. Dacă nu facem asta, riscăm să păţim precum clasa noastră politică, a cărei imagine de ansamblu se duce zi de zi tot mai jos, spre iritarea politicienilor luaţi în parte. Despre această chestiune, însă, ceva mai mult săptămîna viitoare.

Deocamdată, mă mulţumesc să închei urînd multă sănătate celor trei ursitoare ale înseninării peisajului nostru educaţional: înţelegere, claritate, răspundere.

Liviu Papadima *este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

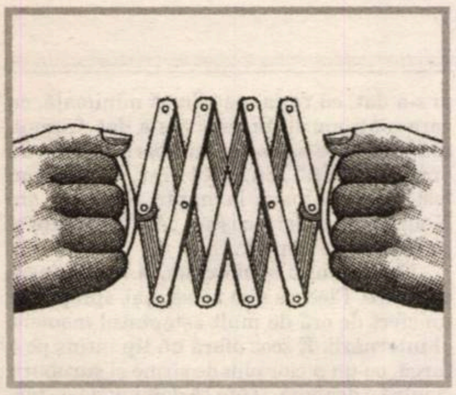

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

„Cenuşăreasa nu e singurul personaj, ar trebui să schimbăm basmul“

– dialog cu Ionuţ VULPESCU, ministrul Culturii –

© E. Enea

Cum a fost Festivalul Enescu 2015?

Îmi place să cred că ediţia din 2015 a fost de excepţie. Se spunea, pînă acum, despre ediţia din 2013 că a fost cea mai bună din istorie. Festivalul Enescu este unul dintre exemplele de continuitate, unul dintre puţinele pe care le putem aduce. În 2002 s-a luat decizia ca festivalul să fie organizat din doi în doi ani. În jurul Festivalului se întîmplă lucruri extraordinare, dincolo de prezenţa marilor orchestre ale lumii, care reprezintă un eveniment în sine. Există un public special al festivalului, există o aşteptare; a fost o decizie foarte bună să fie organizat din doi în doi ani. Cred că avem argumente suficiente să spunem că în 2015 a fost cea mai bună ediţie.

Festivalul a crescut de la o ediţie la alta. E un exemplu de performanţă, pînă la urmă. Cînd patru din primele zece orchestre ale lumii, mari instrumentişti şi mari dirijori sînt aici, e un exemplu de reuşită. Timp de trei săptămîni, ca să reiau sloganul festivalului, „magia există“. Pentru mine, a fost un privilegiu să fiu ministru în perioada festivalului. Este cel mai important eveniment – nu numai cultural – pe care îl are România. Nu trebuie, totuşi, să ne gîndim la performanţă de excepţie doar o dată la doi ani: cultura este un motor de dezvoltare pentru o societate. Avem şi alte festivaluri, care sînt importante, nu vreau să le nedreptăţesc, dar Festivalul Enescu rămîne unul special.

Alte mari festivaluri asemănătoare din lume sînt organizate de fundaţii sau de firme specializate în aşa ceva. La noi, organizator este Ministerul Culturii. E complicat pentru minister?

Sigur că e complicat. Sînt oameni care se ocupă special de asta. Guvernul asigură cadrul de desfăşurare pentru festival, în primul rînd finanţarea. O să alocăm din timp sumele necesare pentru ediţia 2017. Cînd vorbim despre Festivalul Enescu şi alte cîteva momente de vîrf, cred că ar trebui să găsim soluţii pentru programarea finanţării multianuale. În domeniul cultural e foarte important să fii previzibil şi să te ocupi cu adevărat de organizare, nu să alergi după bani cu o săptămînă sau o lună înainte.

„Nu poţi să laşi la mîna pieţei
nişte publicaţii care au însemnat ceva în România.“

Sigur, în cazul de faţă nu s-a întîmplat aşa ceva. Eu le-am mulţumit în ultima seară, într-o alocuţiune, celor doi oameni care au avut un rol important în organizarea Festivalului: preşedintele, Ioan Holender, şi directorul ARTEXIM, Mihai Constantinescu. Ioan Holender este directorul festivalului din 2003, iar Mihai Constantinescu a fost însărcinat să se ocupe de festival în 1992, printr-un ordin al ministrului Culturii de atunci.

Au fost comentarii legate de bugetul festivalului, unii consideră că e prea mare…

Sînt 28 de milioane de lei, adică 6 milioane de euro. Aceşti bani erau absolut necesari. Trebuie să ne lămurim ce fel de discurs avem, să nu avem un discurs dublu: vrem să investim în cultură? Festivalul Enescu e momentul cel mai important. În general, se foloseşte o sintagmă care mie nu-mi place: „imaginea României“. Nu, aici este vorba despre realitate. Imaginea este o consecinţă a ceea ce se întîmplă. Nu falsificăm realitatea, ca înainte de 1989, nu e propagandă. Este cel mai important eveniment. Sînt puţine lucruri în România care au rezonanţă internaţională. Am stat de vorbă cu mulţi dintre artiştii care au fost prezenţi la festival: sînt deja ataşaţi de muzica lui Enescu şi de România. Numărul turiştilor străini care vin la festival a crescut de la o ediţie la alta.

Să ne întoarcem la problemele curente ale culturii. Aţi luat cîteva măsuri care s-au rezolvat repede, de exemplu scăderea TVA la carte la 5%. Văzînd că se poate, oricine s-ar putea întreba de ce nu s-a făcut asta mai devreme…

Asta mă întreb şi eu. E o măsură pe care publicul şi editorii o solicitau. De altfel, am asistat şi eu la dezbaterile din primăvară legate de timbrul cultural. M-am gîndit, din prima zi, cum să aduci bani mai mulţi pentru un buget care înseamnă, cum spunea dl Andrei Pleşu, „nimic virgulă ceva“. Şi dacă l-ai dubla, ar da „nimic virgulă ceva mai mult“. Pînă la pragul de 1% din PIB, cum e media europeană, e un drum lung, sper că-l vom parcurge în timpul vieţii noastre. Erau însă cîteva măsuri simple care trebuiau luate, cum e scăderea TVA la carte (şi manuale, biletele la spectacole, concerte, film). Am văzut declaraţiile mai multor miniştri: întrebaţi despre TVA la carte, răspundeau cu „să vedem, să analizăm“. Analizele sînt foarte bune, dar cînd eşti ministru, trebuie să acţionezi, trebuie să trăieşti fiecare zi la minister ca şi cum ar fi ultima. Ca ministru al Culturii, mă interesează să-i ajut pe oamenii care activează în domeniu. Aşa că am discutat cu ministrul de Finanţe cu ocazia schimbării Codului Fiscal. Ministrul de Finanţe şi premierul m-au susţinut. Una peste alta, trebuie să-ţi şi pese, de cultură, de oameni, de munca lor.

„Modelul francez este cel mai apropiat de noi,
cred că trebuie să ne raportăm în continuare la el.“

O altă măsură a fost finanţarea revistelor culturale de la bugetul de stat.

În acest caz exista, dinainte să preiau eu mandatul, un proiect de lege care a fost retrimis în Parlament de către fostul preşedinte. Am profitat de rediscutarea legii pentru a aduce mai mulţi bani şi a schimba ceva. Exista o polemică între revistele care aparţin uniunilor de creaţie şi alte reviste importante, dar care nu fac parte din uniuni. În forma finală a legii, sînt cam 1.250.000 de euro care susţin publicaţii importante. Am susţinut necesitatea acestei legi încă dinainte să fiu în Parlament, apoi ca parlamentar şi ca ministru. Nu poţi să laşi la mîna pieţei nişte publicaţii care au însemnat ceva în România: unele au o veche tradiţie, au reprezentat curente de gîndire, au avut un rol în modernizarea României.

E foarte bine că astfel de publicaţii au siguranţa zilei de mîine. Dar, în timp, s-ar putea să apară o dispută: ce reviste sînt finanţate şi pe ce criterii? Există şi o formă de feedback, *de evaluare?*

Anul acesta, pentru că legea a fost promulgată în iulie, am început imediat s-o aplicăm. De anul viitor, cînd va exista toată suma despre care vorbeam, revistele ştiu că se pot baza pe ea, şi atunci vor trebui găsite nişte criterii clare şi transparente de performanţă. Reacţiile, deocamdată, sînt foarte bune, am fost prin ţară şi am vizitat redacţiile unor reviste. Mă aştept ca multe dintre publicaţii să crească, să se dezvolte. Vorbim, desigur, doar despre revistele tipărite, nu despre cele online.

Ce e de făcut pentru a-i ajuta pe consumatori, pe cei care cumpără bunurile culturale?

Şi pentru carte, şi pentru reviste o mare problemă o reprezintă difuzarea. E un decalaj foarte mare între Bucureşti şi restul ţării, între oraşe şi sate, între oraşele mari şi cele mici. Sînt oraşe importante în care nu mai există librării. Nici în Bucureşti nu mai există vreun loc în care să poţi găsi toată presa culturală, aşa cum era chioşcul din faţa Muzeului Literaturii. Publicul ar trebui să reînveţe să citească reviste – în ultimă instanţă, revistele sînt singurul loc unde se foloseşte corect limba română. Ar trebui făcute campanii pentru lectură. Sîntem în Uniunea Europeană. Sînt puţine domenii în care România se poate individualiza şi se poate afirma. Cultura este unul dintre ele. De aceea trebuie să investim în cultură.

Mi se pare că în România predomină perspectiva cealaltă: cultura nu e o investiţie, ci o cheltuială, iar ţara e săracă, n-avem bani mai mulţi pentru cultură…

M-aş bucura dacă am putea schimba percepţia asupra culturii. S-a tot spus că domeniul culturii e Cenuşăreasa. Ar trebui schimbate personajele, Cenuşăreasa nu e singurul basm, mai sînt şi altele. În cultură, vorbim de bunuri simbolice, care dau identitate unui spaţiu – înseamnă tradiţie, educaţie, valori. Lumea de azi are nevoie de aşa ceva, altminteri orbecăim, amestecăm culorile, nu mai ştim pe ce lume trăim. De aceea trebuie să investim inteligent în cultură. E nevoie de bani, desigur – niciodată n-o să spun că sînt suficienţi. Dar e nevoie şi de resurse umane. Trebuie să fie un echilibru între aceste două componente. Pentru mine e foarte important să susţin cultura vie, cultura contemporană. Avem foarte multe festivaluri: le-am susţinut pe toate. Nu există nici unul de la care să fi tăiat vreun leu. O să prezint într-o conferinţă de presă aceste cifre – pentru că în politică ai şi adversităţi, la un moment dat oboseşti să tot citeşti comentarii care n-au legătură cu ce se întîmplă. O să fac un tabel comparativ, cu cifre: anii trecuţi şi anul 2015. Am reluat susţinerea Festivalului de Jazz de la Gărîna, care e un fenomen. Urmează acum Festivalul Astra de la Sibiu. Sumele acordate în anii trecuţi erau ridicole.

În Franţa sînt cîteva mii de festivaluri, la noi încă mai e mult spaţiu pentru dezvoltare…

Modelul francez este cel mai apropiat de noi, cred că trebuie să ne raportăm în continuare la el. Pe de altă parte, trebuie construite şi instituţii. În 2016 îmi propun să consolidez cîteva instituţii care să asigure o desfăşurare normală a vieţii culturale. Un festival este un moment excepţional, dar după o săptămînă se încheie. O instituţie însă lucrează permanent, şi asta e foarte important.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit pe live.adevarul.ro)

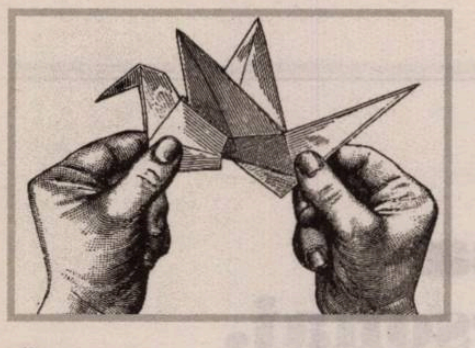

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Bolnavi nostalgici

În faţa biroului de internări al unui spital cu titulatura „de urgenţă“, vreo douăzeci de persoane, pacienţi şi aşa-numiţi *aparţinători* care ţin rîndul celor ce încearcă să se interneze, aşteaptă. Unii dintre „internabili“, care nu pot sta la coadă, sînt aşezaţi alături, pe nişte scaune ca la metrou. Mult aşteptatul final al cozii e atunci cînd omul intră pe o uşă de termopan, dincolo de care nişte asistente grijulii îi iau sînge pentru analize şi îi fac un EKG. Aşa e procedura. Fiecare pacient stă înăuntru cam un sfert de oră. Înmulţit cu 20, dacă totul merge şnur, rezultă un timp de stat la coadă de vreo cinci ore. Pentru nişte oameni nu tocmai sănătoşi. Se zvoneşte că doar lunea e coadă aşa de mare, dar unii zic că au văzut-o la fel de mare şi în alte zile. În apropiere e o uşă glisantă care se tot deschide. Un individ mai în vîrstă, un fel de Jean Gabin, se indignează de fiecare dată cînd cineva o lasă deschisă.

„De ce nu închideţi uşa, domnule, după ce intraţi?“ „Păi, ce treabă ai dumneata?“ „Mă trage curentul, domnule, ne trage pe toţi aici. Sîntem oameni bolnavi. Ar trebui să lăsaţi uşa aşa cum aţi găsit-o, adică închisă. Ce vreţi, să fim noi uşierii tuturor?“ O femeie tînără şi plinuţă, genul care aşteaptă mereu confirmarea inteligenţei sale (nu seamănă cu nici o actriţă), intervine şi ea: „În ziua de azi, sînt aşa de mulţi nesimţiţi, zău aşa. Doamne, da' cît o mai trebui să aşteptăm aici?“. „Doamnă, lumea îi înjură pe comunişti“ – zice Jean Gabin –, „dar ce, pe vremea lor s-ar fi întîmplat aşa ceva?“

„Da“ – exclamă femeia – „şi noi, tinerii, sîntem nemulţumiţi. Şi nouă, deşi n-am apucat vremurile alea, ne-au spus părinţii că, de fapt, era mai bine pe atunci. Sînt convinsă că era mai bine, nu-i aşa?“ Un tip cu chelie, de vreo 50 de ani, un fel de Bourvil, să zicem, o priveşte ironic. Cu un zîmbet subţire, îi spune: „Doamnă, pe atunci femeile mureau încercînd să facă avort acasă. Iar spitalele nu aveau nici măcar căldură. Bolnavii stăteau cu pulovere şi cu halatele de molton pe ei. Exista un singur post de televiziune care transmitea două ore pe zi numai figura conducătorului iubit. Sînt convins că acum, numai şi dacă v-ar tăia cineva Internetul, vi s-ar părea o adevărată catastrofă“. „Nu-i adevărat, domnule! Catastrofă e ce se întîmplă cu tinerii ăştia care stau toată ziua cu jocurile. Nu vedeţi ce se întîmplă? Vă place aşa?“ „Bine, doamnă, asta-i altceva. Ţine de fiecare şi e o problemă mondială, nu are legătură cu regimul politic.“ „Pe vremea aia“ – intervine iar Jean Gabin – „nu murea nimeni de foame. Toţi aveau frigiderul plin, chiar dacă găseai lucruri scumpe în magazine. E inadmisibil să moară oameni de foame sau din lipsă de asistenţă medicală. Uitaţi ce coadă e aici.“

> *„Mă trage curentul, domnule, ne trage pe toţi aici.*
> *Sîntem oameni bolnavi.“*

Un tip pirpiriu, de o seriozitate comică, cu o şapcă roşie pe vîrful capului (Louis de Funès?), abia sosit de undeva de pe culoarele spitalului, se bagă în vorbă, cu o voce piţigăiată: „Avea dreptate Vadim, domnule. Da' a murit, săracul“. „Păi, ce, credeai că era nemuritor?“ – exclamă Bourvil, cu acelaşi zîmbet subţire. „Lasă-l, domnule, pe Vadim“ – continuă Jean Gabin, cu un aer suveran. „Eu vă spun că la comunişti concediul era concediu, salariul era salariu, pensia – pensie. Nu se atingea nimeni de ele. Închide, domnule, uşa, că ne trage curentul. Păi, n-ai găsit-o închisă? De ce-o laşi deschisă? Ei, drăcie! Aaaşea, cum spuneam… pe atunci nu aveai voie să nu munceşti. Munca era asigurată prin lege. Cine nu muncea era arestat. Păi, acuma uită-te cîţi n-au de lucru.“ „Ai dreptate, domnule“ – zice Louis de Funès –, „mie comuniştii mi-au dat o pensie bună, de 2400 de lei, şi ăştia mi-au tăiat-o acum, în anii ăştia.“ „Da, domnule, e un dezastru. Trebuie să fii orb să nu-ţi dai seama. Ştiu că pe atunci nu se găseau unele lucruri, aşa cum zice domnu'. Dar acum, că se găsesc şi te uiţi la ele fără să poţi să le cumperi, nu-i tot aia? E chiar mai rău. Ştiţi ce? Noi ne-am cîştigat libertatea să murim de foame. Asta-i tot ce-am cîştigat.“ „Ştiţi cum sînteţi dumneavoastră?“ – zice Bourvil. „Sînteţi ca unul care a crescut într-o cuşcă. Aţi fost obişnuit cu ce vi s-a dat, cu raţia aia zilnică minimală, cu care n-aţi murit. Şi cînd vi s-a dat drumul, n-aţi ştiut ce să faceţi cu libertatea, că nu eraţi obişnuit.“ „Eu, dacă vreţi să ştiţi, am fost mereu la mare, la munte, în fiecare an. N-am stat în nici o cuşcă.“ „Aţi fost poate şi pe Coasta de Azur?“ „Ei…“

Uşa biroului se deschide şi se stîrneşte rumoare. Fiecare ştie că se mai apropie cu un sfert de oră de mult aşteptatul moment al internării. E scos afară un tip întins pe o targă, cu un picior plin de sîrme şi şuruburi, şi intră o doamnă. „Uite că domnul de pe targă era înăuntru“ – zice Jean Gabin. „Nici n-am văzut cînd a intrat. Vezi, dacă au făcut scandal? I-a primit înaintea noastră.“ „Poate era un caz mai urgent“ – zice femeia. „Ce, noi nu sîntem cazuri urgente?“ – replică Bourvil. „Nu de la scandal se trage“ – zice Jean Gabin. „Să ştii că i-a dat ceva brancardierului ăluia mic, negriciosul ăla, şi el l-a băgat mai repede. Parcă nu ştim noi cum merg treburile…“ „Păi, comuniştii dumitale ne-au învăţat aşa.“ „Vezi-ţi, domnule, de treabă.“

Cîteva becuri de pe hol, aprinse în timpul zilei, se sting brusc. Din micul birou de internări fără geamuri se aude o exclamaţie. Uşa cabinetului se deschide şi în întunericul dinăuntru se vede cum o asistentă încearcă să încheie operaţiunea de recoltare a sîngelui de la doamna abia intrată, la lumina telefonului. E pană. Cineva strigă după un electrician. Lumea oftează descumpănită. Pentru fiecare, momentul internării pare că se îndepărtează iarăşi, pe termen nedefinit.

■ ■ ■

ready made

„Fămeile ce nu pot naşte copii, scrie pe o coaje de pâine aceste nume: Fison, Gheot, Tigor, Efrateu, şi să bea.“

Arhivele Olteniei, Anul VI,
No. 31, Mai-Iunie 1927

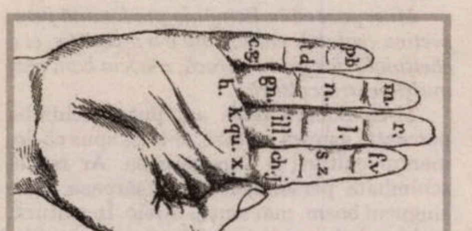

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Gratitudinea unui soldat

Viitorul meu socru era, spre sfîrşitul anilor '80, unul dintre cei cîţiva comandanţi ai trupelor de geniu din România. Avea în subordine mai multe unităţi militare din zona Galaţi-Brăila-Constanţa. În acea perioadă, într-o frumoasă după-amiază de toamnă, maică-mea (profesoară de franceză la un liceu din Iaşi) se trezeşte la uşă cu tatăl unui fost elev – Bicer pe numele său inubliabil – căruia îi fusese şi dirigintă. „Tovarăşa dirigintă, vai, ce bine să vă găsesc şi ce bucurie să vă revăd! Vai, numai dumneavoastră ne puteţi ajuta! E o minune reîntîlnirea noastră şi o binecuvîntare, cu siguranţă, pentru copilaşul meu, dragul de Cristinel, pe care vi-l amintiţi neîndoios!“ Maică-mea şi-l amintea pe Cristinel, cum să nu? Era un nătărău şi jumătate, cuminte şi conformist cam ca toţi nătărăii. Ce se întîmplase însă? Prin intermediul unui inefabil şi straniu telefon fără fir – extrem de eficace altfel, după cum se vede, în epocă –, Bicer şi ai lui aflaseră că băiatul dirigei, studinte la Engleză, „s-ar afla în vorbă“, cum se spunea pe atunci, cu o, la rîndu-i, tînără studioasă în ale filologiei, nimeni alta decît fata comandantului de genişti din regiunea unde îşi satisfăcea stagiul militar blîndul Cristinel. Oare n-ar putea acest „băiet“-studinte, să pună o vorbă bună şi pentru „băieţelul“-soldat? Mai ales că Bicer nu cerea marea cu sarea. Şi-ar fi dorit doar o permisie ceva mai lungă (depusese deja jurămîntul), pentru a participa la nunta unui frate mai mare şi a petrece puţin timp cu familia. Dacă intervenţia importantului comandant în favoarea sa s-ar fi produs, negreşit că, pe lîngă un pic de libertate, Cristinel ar fi cîştigat şi „o ţîră“ de respect din partea superiorilor. „Pentru că viaţa-i grea în armată, să ştiţi, tovarăşa dirigintă!“ Maică-mea – fire milostivă şi degrabă săritoare la nevoie – îi promise domnului Bicer că va încerca tot ce-i va fi în putinţă, tremurînd totuşi în sinea ei, nu atît la gîndul solidităţii relaţiei dintre „studinte“ şi „fata de colonel“, cît la cel al disponibilităţii colonelului ca atare de a exersa acte caritabile pe un recrut complet necunoscut. Prin urmare, mi-a comunicat, destul de ezitantă, amănuntele „cazului Bicer“ chiar în seara respectivă, iar eu – de voie, de nevoie, tîrîşgrăpiş – i le-am comunicat fiicei comandantului de genişti a doua zi, la prima oră.

> *Unitatea dîrdîia în poziţie de drepţi,*
> *de la comandantul rău pînă la ultimul fruntaş.*

Lipsită de Internet, Skype şi telefonie mobilă, lumea aceea părea să deţină o misterioasă dinamică a comunicării rapide, întrucît, cam la o săptămînă de la consumarea dialogurilor încrucişate, ai mei trăiesc surpriza unei vizite abrupte a Bicer Cristinelului însuşi, bronzat de muncile cîmpului şi tuns periuţă. Deşi îmbrăcat civil, a salutat milităreşte, ducînd mîna la un chipiu imaginar şi lovindu-şi călcîiele zgomotos. Fericită de izbîndă, maică-mea l-a invitat în casă, oferindu-i dulceaţă de cireşe amare şi cafea. O mişcase gestul bietului copil de a veni să-i mulţumească personal pe parcursul scurtei sale permisii. Află, surprinsă din nou, că permisia nu era tocmai scurtă, măcar după standardele timpului. Bicer primise douăzeci şi patru de zile de libertate. Mama s-a gîndit imediat că va trebui să-l sune pe colonel şi să-i mulţumească pentru gestul generos. Va inventa şi un discurs indirect de recunoştinţă pentru Cristinel (la cum şi-l amintea din liceu, suficient de inabil cu vorbele, erau slabe speranţe ca el să reuşească acest lucru, cu atît mai mult cu cît poziţia de soldat nu-i prea permitea accesul la vîrfurile ierarhiei!). Cumva neaşteptat, proaspăt descins în universul civililor, Bicer arăta oarece impulsuri narative. Dorea cu orice preţ să povestească momentul obţinerii permisiei. „Nici nu vă imaginaţi, tovarăşa dirigintă, în ce iad am nimerit la Galaţi! Avem un comandant de unitate care ne blestemă de dimineaţă pînă seara. Usca-vi-s-ar labele pe arme, borfaşilor! Mînca-v-ar rîia de porci! Găuri-v-ar şrapnelul duşman, neisprăviţilor! În fiecare clipă ne bruftuluieşte şi ne pune la treabă. Ofiţerii ne lovesc, iar subofiţerii ne iau pachetele cu mîncare. Ce mai, e un coşmar!“ Bicer se opri deprimat, iar maică-mea avu senzaţia, pentru o clipă, că va izbucni în plîns. „Pînă într-o zi, cînd o Dacie neagră a intrat în curtea unităţii!“, îşi reluă soldatul confesiunea cu un ton brusc optimist, similar muzicii din filmele nord-coreene, atunci cînd apărea un tablou de-al lui Kim Ir Sen zîmbind rotofei şi satisfăcut. „Din ea a coborît tovarăşul comandant (colonelul genist, *n.m.*). Avea ochelari fumurii şi pieptul plin de însemne. Unitatea dîrdîia în poziţie de drepţi, de la comandantul rău pînă la ultimul fruntaş. A zis: pe Bicer îl treci cu permisie două săptămîni şi apoi cu încă zece zile detaşare la mine la garnizoană. S-a urcat în maşină şi a plecat. Nu pot să vă spun cu ce frică m-au privit toţi, tovarăşa profesoară! Devenisem un adevărat zeu.“

Cristinel şi-a savurat, retrospectiv, alura sacră printr-o nouă clipă de tăcere. După intervalul de suspans epic, reveni intempestiv: „De aceea am trecut azi pe la dumneavoastră, tovarăşa dirigintă! Pentru a aduce caldele mele mulţumiri tovarăşului Nicolae Ceauşescu, secretarul general al Partidului şi comandantul suprem al bravelor noastre forţe armate!“. Maică-mea – stupefiată – mi-a mărturisit că a vrut să-l întrebe dacă nu avea, rătăcit, pe undeva, prin raniţă, pistolul Carpaţi, pentru a i-l împrumuta cîteva secunde să-şi tragă singură un glonte în cap. A renunţat însă, îngrozindu-se că Bicer ar fi putut să răspundă: „Da, să trăiţi, îl am!“.

***Codrin Liviu Cuţitaru** este decan al Facultăţii de Litere a Universităţii din Iaşi. Cea mai recentă carte publicată:* Prezentul discontinuu, *Editura Institutul European, 2014.*

■ ■ ■

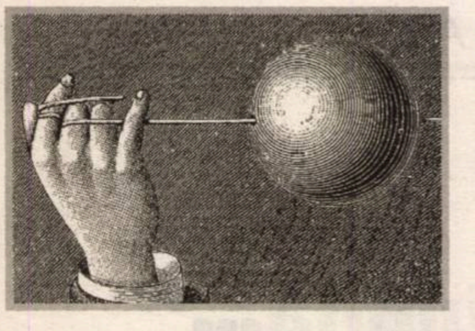

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Un bun început

– de ziua mondială a traducerii –

Deşi piaţa de carte din România e axată în principal pe traduceri, deşi cele mai multe edituri trăiesc (sau doar supravieţuiesc) din cărţile traduse, traducătorii înşişi sînt neglijaţi, vulnerabili şi săraci. Traducătorii români au tariful cel mai mic din Europa. Onorariile percepute în România se situează undeva la 2 euro pe pagină. Media europeană e de 12 euro, însă onorariile depăşesc, în unele ţări occidentale, chiar şi 20 de euro pe pagina tradusă. Explicaţii pentru această situaţie sînt destule: piaţa de carte e în declin, tirajele cărţilor sînt mici, preţurile de-abia acoperă cheltuielile, difuzarea e proastă, librăriile returnează banii pe cărţile vîndute cu mare întîrziere (asta, dacă nu intră în faliment şi nu mai plătesc nimic). Ar fi şi soluţii, numai că, orbiţi probabil de criză şi în goana după cîştig, editorilor le lipseşte curajul să le aplice. Ar putea, de pildă, să scoată titluri mai puţine pe care să le vîndă mai bine. Sau să crească preţul per exemplar. Sau să caute soluţii alternative de difuzare. Una peste alta, piaţa de carte merge prost, iar traducătorii par ultima verigă a sistemului.

La semnarea contractului, traducătorul va încasa un avans de cel puţin o treime din valoarea onorariului stabilit.

Sînt într-o poziţie vulnerabilă şi incapabili să negocieze, căci au devenit dispensabili. Dacă refuză condiţiile unei edituri, oricînd se va găsi alt traducător dispus să accepte un tarif mai mic. Fiindcă editurile vor căuta mereu soluţia mai ieftină, nu pe cea mai bună. Iar preţul mic duce la pauperizare şi la deprofesionalizare.

Pînă nu demult, România era singura ţară europeană care nu avea o asociaţie profesională a traducătorilor. Anul trecut, atunci cînd s-a lansat, Asociaţia Traducătorilor Literari din România (ArtLit) şi-a propus să reprezinte interesele traducătorilor şi să schimbe raportul de forţe în relaţia cu editurile. Astăzi, ArtLit are în jur de 60 de membri. E prea puţin pentru a atinge masa critică, dar e un bun început.

De Ziua Mondială a Traducerii (30 septembrie), ArtLit a organizat o întîlnire în care şi-a propus conştientizarea cititorilor cu privire la meseria de traducător. Şi acesta e un bun început, căci majoritatea cititorilor ignoră procesul de traducere.

Consiliul European al Asociaţiilor de Traducători Literari (CEATL), la care ArtLit vrea să se afilieze, rezumă, în şase comandamente, bazele relaţiei dintre editor şi traducător. Aceste reguli, acceptate la scară largă de editorii din Europa occidentală, au consolidat statutul traducătorilor şi contribuie la profesionalizarea lor. 1) Cesiunea drepturilor trebuie să fie limitată pe o perioadă de cel mult cinci ani. 2) Remuneraţia traducătorului trebuie să fie echitabilă. Onorariul trebuie să îi permită traducătorului să trăiască decent, astfel încît să poată livra o traducere literară de calitate. 3) La semnarea contractului, traducătorul va încasa un avans de cel puţin o treime din valoarea onorariului stabilit, urmînd ca la predarea traducerii să primească restul de plată. 4) Editorul va publica traducerea la termenul stabilit în contract, cel tîrziu la doi ani după predarea manuscrisului. 5) Traducătorul are dreptul să participe echitabil la exploatarea operei sale prin obţinerea drepturilor de autor încă de la primul exemplar vîndut. 6) Numele traducătorului (autor al traducerii) va fi menţionat peste tot unde apare numele autorului operei originale. Dintre aceste comandamente, doar ultimul este acceptat şi respectat de toate editurile. Toate celelalte sînt încălcate frecvent, cu sau fără conştientizarea abuzului. Adesea, nici măcar victimele – adică traducătorii – nu-şi dau seama că le sînt încălcate nişte drepturi.

Una dintre misiunile ArtLit ar trebui să fie tocmai aceea de a le vorbi traducătorilor despre aceste drepturi. Şi, înainte să propună o negociere a tarifelor, să convină asupra respectării universale a principiilor CEATL.

■ ■ ■

Emil BELU

Puerto Vallarta

Este numele unei spectaculoase explozii demografice. Risipită pe o fişie de pămînt, strivită între pantele abrupte ale munţilor Sierra Madre şi uriaşele valuri ale Oceanului Pacific, undeva la jumătatea distanţei dintre nordul şi sudul Mexicului, o mică aşezare zace de secole, răpusă de fascinaţia peisajului. O plajă îngustă, dar destul de lungă – peste treizeci de kilometri –, închide într-o acoladă Golful Banderas, cel mai mare golf al Mexicului, renumit pentru numărul mare de nave scufundate aici, de-a lungul a numeroase bătălii şi atacuri piratereşti. Pe această plajă, la sud de graniţa dintre două state mexicane – Jalisco şi Nayarit –, se află aşezarea. Numele ei: Puerto Vallarta. O climă tropicală, asemenea celei din insulele Hawaii, menţine o vegetaţie abundentă, temperatura medie anuală fiind în jurul a 28 de grade Celsius, iar numărul zilelor însorite pe an ridicîndu-se la trei sute. Pădurea tropicală acoperă zona muntoasă, coborînd în pante abrupte pînă în „buza“ oceanului. Palmieri sălbatici şi arbori de cauciuc, liane şi arbuşti de diverse soiuri se constituie într-un zid verde, impenetrabil. Fauna este diversificată, cuprinzînd cam tot ce este caracteristic acestui tip de climat: de la cerbi şi căprioare pînă la şerpi şi iguane. De altfel, localnicii sînt mîndri că se află pe aceeaşi paralelă cu „regina turismului“ – Hawaii. Un loc, s-ar zice, binecuvîntat!

În lunga-i existenţă, nimic nu părea a schimba destinul acestui sat cu cîteva mii de locuitori, cu mici case dărăpănate, ascunse sub tufele multicolore de *bougainvilleas*. Istorioarele cu piraţi şi caravele scufundate în golf făceau deliciul copiilor, şi nu numai al lor. De pe ţărmul însorit puteau privi spectacolul fascinant al uriaşelor balene, aşa-zise „balene cu cocoaşă“, venite din Alaska – de la zece mii de kilometri! – să nască în acest golf şi care, la începutul sezonului ploilor, se reîntorceau, însoţite de pui, în apele reci din nordul Oceanului, de unde veniseră. Un ritual ce se repetă în fiecare an. De ani şi ani. De-o veşnicie, poate!

„Era un mic sat adormit.“

Doar serile puneau capăt monotoniei zilelor. Pescarii se întorceau din larg cu puţina agoniseală, punîndu-şi la adăpost şubredele ambarcaţiuni, într-un simulacru de debarcader, care peste ani va deveni un mare port – Marina Vallarta. După ce îşi vindeau marfa, treceau pe la cîrciuma lui Don Pedro, sporovăind la o duşcă de tequila, în ritmurile unei orchestre improvizate de *mariachis*. A doua zi, o luau de la capăt. „Era un mic sat adormit“, citesc într-un pliant turistic.

Un pîrîu – Mismaloya – se prelinge de pe versantul muntelui, şerpuind prin jungla deasă pînă la vărsarea în ocean, unde formează o mică plajă cu un nisip foarte fin. Aici, pe această plajă, care a luat numele acestui fir de apă, s-a produs miracolul.

În anul 1963, satul avea cinci mii de locuitori. În toamna acelui an, pe plaja de la Mismaloya se toarnă ultimele secvenţe ale filmului *Noaptea iguanei* – scenariul: Tennessee Williams –, avînd în rolurile principale, printre alţii, pe Richard Burton, Ava Gardner, Deborah Kerr. În timpul turnărilor vine aici şi Elizabeth Taylor – care nu făcea parte din distribuţie – pentru a fi alături de Richard Burton. Era o idilă amoroasă începută cu cîţiva ani mai înainte. Filmul s-a bucurat de mare succes la vremea respectivă. Cei doi îndrăgostiţi hotărăsc să petreacă iarna următoare aici, la Puerto Vallarta. Elizabeth Taylor închiriază Casa Kimberly (pe care o cumpără, ulterior), iar Richard Burton închiriază casa de peste drum, pe actuala *calle Zaragoza*. Cele două case au fost unite printr-o pasarelă – *Bridge of Love* – la cîţiva metri deasupra străzii, pentru a-i feri de ocheadele indiscreţilor. Încep să-şi petreacă aici vacanţele, în acest paradis vegetal, între junglă şi ocean. Admiratorii localizează imediat cuibul celor doi îndrăgostiţi şi dau năvală la Puerto Vallarta.

Datorită afluenţei de vizitatori, fără precedent în lunga-i existenţă, satul începe să se extindă. Se construiesc numeroase hoteluri, dotate cu terenuri de tenis şi, mai ales, terenuri de golf, piscine, magazine, restaurante. Luxoase vapoare de croazieră te pot duce în oricare colţ al planetei, iar noul aeroport conectează Puerto Vallarta la traficul aerian internaţional. Telecomunicaţiile cunosc cele mai recente dotări la nivel mondial. Largi artere de circulaţie, străjuite de falnici palmieri, iau locul uliţelor strîmte de altădată. Comerţul ia o amploare fără precedent – galerii de artă, artizanat, bijuterii din aur şi argint (Mexicul este ţara cu cea mai mare productie de argint din lume) –, satul devenind, treptat, un oraş înfloritor. Alte valenţe turistice locale, neglijate de-a lungul timpului, se pun în valoare: ambarcaţiuni cu pînze, asemeni caravelelor conchistadorilor spanioli, brăzdează apele Golfului Banderas, prezentîndu-ţi o mirifică panoramă a oraşului şi a munţilor din jur, fără a uita simularea unui atac pirateresc; vaporaşe cochete, supraîncărcate cu turişti, te duc de la stîncile Los Arcos pînă la Islas Marietas (un paradis al păsărilor), iar pe traseu, cu puţin noroc, poţi vedea uriaşele balene cu cocoaşă, venite din îndepărtata Alaska; cei mai curajoşi pot explora barierele de corali de pe fundul oceanului (o scurtă iniţiere în arta scufundării este obligatorie), iar dacă ai „obosit“ de atîta splendoare, faci ca mine: te retragi la o masă, la umbra unui palmier bătrîn de pe Promenada Spaniolilor, cerîndu-i chelnerului un *coco-loco*, un amestec de alcooluri tari, servit într-o nucă de cocos, ornată cu tot dichisul: felii de lămîie, alte fructe exotice cu nume necunoscute mie, care atîrnă de buza paharului, panglici colorate şi flori din belşug. Bucurie, deopotrivă, a limbii şi ochiului!

Acum, răcorit de-a binelea, poţi traversa strada, intrînd în curtea interioară a Primăriei, prinzînd din zbor ultimele cuvinte ale lui Gustavo González Villaseñor – primarul oraşului –, vorbind unui grup de turişti, de pe treptele unei scări în spirală: „...trăim numai din turism. Fără turism, oraşul moare!“.

Satul cu cinci mii de locuitori, în 1963, s-a metamorfozat într-un mare oraş, ajungînd, acum, la aproape cinci decenii de la fericita întîmplare, la două sute de mii de locuitori şi un milion cinci sute de mii de turişti pe an. Incredibil!

Un film şi o pereche de îndrăgostiţi trezesc din reverii un sat adormit pe o plajă.

***Emil Belu** este scriitor şi locuieşte în Canada.*

■ ■ ■

Cătălin ŞTEFĂNESCU

fără doar şi coate

„Aşa ceva nu se mai poate întîmpla...“

Dormim cu războiul sub pernă. Fără să ştim, respirăm prin masca de gaze a ideilor care spun că omenirea are nevoie de război, ca să se primenească şi să aibă puterea de a lua totul de la capăt. Mulţi spun că astea sînt nişte tîmpenii, subiect de trăncăneală lîngă o bere şi un pachet de alune. Alţii sînt de părere că există momente, perioade în care ideile toxice devin extrem de contagioase şi încep să molipsească lume multă. Iar lumea, brusc, o ia razna. Alţii spun că, pur şi simplu, aşa ceva nu se poate măsura sau prevedea, că istoria, ideile şi dinamica lor sînt nişte teritorii imprevizibile, şi că afirmaţia care începe cu „E evident că pluteşte ceva în aer...“ e o dovadă limpede de mitomanie şi tembelism.

Apoi, există cea mai largă categorie, cea a oamenilor care spun, senin, că războiul e imposibil în zilele noastre. Mai precis, e cu neputinţă ca aşa ceva să se mai întîmple în ceea ce ei numesc „lumea civilizată“. Pentru că „...umanitatea a evoluat enorm, ştim ce poate provoca un război mondial, trăim într-o eră a informaţiei, sîntem conştienţi de consecinţe, s-au dus vremurile alea în care putea izbucni un război de la o prostie...“ Şi discursul continuă cam aşa: „Ah... sigur că războiul n-avea cum să dispară complet din lume. Dar rezolvările astea violente şi regretabile se petrec în ţările subdezvoltate, în zone de sărăcie cruntă, în locuri în care n-a ajuns progresul educaţiei, în spaţii în care valorile umane nu sînt respectate sau în culturi în care religia nu a trecut, încă, prin nici o reformă“.

Cred că orice om sănătos la minte şi-ar exprima măcar speranţa că lucrurile stau aşa, că omenirea a învăţat ceva din carnagiile trecutului, că goana după resurse şi stăpînirea lor cu orice preţ duce la nişte deranjuri foarte mari, şi că orice restabilire sau înlocuire a unei ordini mai vechi cu una nouă se poate face şi fără trecerea umanităţii printr-un purgatoriu. Prin ceva foarte dur, care să-i pregătească pe toţi pentru o nouă perspectivă. Aşa e firesc să gîndeşti într-o lume în care ideea de drepturi individuale sau ale unor comunităţi, interesul pentru creşterea bunăstării generale şi preocuparea faţă de salvarea mediului înconjurător ocupă un loc esenţial.

Da, sînt chestii care sună frumos, ca la carte, ca la documentele care normează idealurile contemporane. Pe de altă parte, iconografia războiului, un repertoriu imagistic de dimensiuni ameţitoare, nenumăratele poveşti ale unor oameni hotărîţi să purifice lumea prin foc, toate astea sînt un soi de apă universală în care înotăm, aidoma unor peşti bizari. Respirăm printre mii şi mii de filme artistice despre război, documentare care scot la iveală lucruri necunoscute sau arată la nesfîrşit cum funcţionează farmecul răului, şi nenumăraţi înţelepţi care postulează ritos că războiul e singura soluţie prin care fiinţa umană se poate salva de la propriile excese. Existăm într-un orizont mental care se construieşte pe ideea că e inevitabil să faci tîmpenii inimaginabile, pentru că peste ele vor veni ororile pe care tot noi o să ni le producem, iar apoi, împuţinaţi şi curăţaţi de tembelism, pînă la spargerea următoare a bubei, o s-o luăm de la capăt.

Un tablou sinistru, o imagine îngrozitoare a fiinţei. Pentru că nu dă bine la echilibrul interior şi la stima de sine, pentru că nu prea rimează cu „Omul, ce minunat sună acest cuvînt!“, tabloul trist al fiinţei se pune bine, la subsol. La vedere se scoate peisajul vesel, tabloul satului planetar în care, pînă la urmă, o să ne găsim cu toţii un locşor. Un tablou în care, de fapt, cred foarte puţini. Ceva îi opreşte pe cei mai mulţi să creadă sincer în treaba asta cu armonia universală. Unde mai pui şi că, pentru unii, binele tuturor înseamnă o diminuare a binelui propriu. Iar peste toate, vin cinicii de serviciu, cu dinţii proaspăt ascuţiţi, cu machiajele viu îmbujorate, gata să-şi înceapă show-ul, panarama care pune la punct toate lucrurile, le umple de zoaie şi le aruncă-n şanţ. Marea panaramă care postulează că naivitatea de a crede în binele universal e un mare kitsch. Şi că cine pune botul la prostioarele astea de bîlci e un ţăran care habar n-are pe ce lume trăieşte sau un ipocrit fără margini, care-şi găseşte o nişă din care se mai poate suge ceva. Orice. Un ban, o poziţie, absolut orice, numai să te vezi, să te detaşezi şi tu un pic din mulţime.

Aşa, totul devine – sau pare că devine – o eternă competiţie a opiniilor. Ar fi minunat să fie aşa. Dar e o competiţie care urmează, cumva, istoria sportului. Din adîncul timpului, nu mai e vorba de sport, în esenţă, ci de spectacol. Un gigantic show în care unii cîştigă enorm din a-i ţine pe alţii ocupaţi şi conectaţi la prizele pasiunii. Aşa şi cu competiţia opiniilor. „Sportul“ ăsta nu mai e, de multă vreme, normat de vreo regulă de fairplay. E un mare spectacol, în care lupta pentru a deveni vedetă e de o cruzime greu de închipuit. Şi, de-aici, din cînd în cînd, apare cîte un tip care vrea să facă istorie. Unul care are nevoie de scena lumii şi de un război cu care s-o umple. E suficient să umble un pic la tabloul de control al prizelor pasiunii. Toţi o vor lua razna, or să turbeze. Indiferent că sînt naivi pacifişti, şmecheri cinici, centrişti neverosimili sau orice altceva. Se vor încăiera şi-şi vor folosi cele mai bolnave fantezii pentru a-şi face rău.

Iată gîndul tulburător al unui tip, exprimat într-o scrisoare (Margaret MacMillan, *Războiul care a pus capăt păcii – drumul spre 1914,* traducere de Smaranda Câmpeanu, Editura Trei, Bucureşti, 2015) către soţia sa, în zilele dinaintea declanşării Primului Război Mondial: „Draga mea, totul pare să se îndrepte înspre catastrofă şi prăbuşire. Sînt plin de curiozitate, surescitat şi fericit. Nu este oare îngrozitor să fii plămădit astfel?“ – Winston Churchill.

Cătălin Ştefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

■ ■ ■

anti nostalgia

Falsa moarte a monarhiei (VIII)

„E timpul să ne gîndim la actul de la 30 decembrie 1947 nu ca la un fapt istoric definitiv trecut în rîndul celor irevocabile, ca abdicările lui Napoleon, de pildă, ci ca la un nod în ţesutul sensibil al vieţii noastre. (...)

Povesteşte aceea care era atunci arhiducesa Ileana de Habsburg şi căreia i-a fost dat ca, înainte de moarte, să se întoarcă o dată în ţară ca Maica Stareţă Alexandra: «Cînd am intrat prin viscol în curte, farurile maşinii mele au luminat chipul palid şi speriat al administratorului de la Bran. 'Domniţă!' mi-a strigat el, îngrozit. 'Domniţă! Nu mai avem rege. Sîntem pierduţi. S-a isprăvit. Fără rege!' repeta el. Am fugit înăuntru şi am găsit toată familia aşezată în jurul radio-ului în camera copiilor. Se transmitea mesajul. Regele, văzînd că nu mai poate fi de folos poporului său, ci că era chiar o piedică în calea dezvoltării României, a abdicat de bună voie şi-şi ia rămas bun. Încetul cu încetul, odaia se umplu de doctori, infirmiere şi alţi prieteni care auziseră vestea. Nimeni n-a deschis gura multă vreme. Venise sfîrşitul.» Principesa a plecat a doua zi la Sinaia, unde santinelele de la Peleş fuseseră dezarmate şi castelul era înconjurat de trupe din divizia «Tudor Vladimirescu». «Continua să ningă. Sinaia era drapată în alb. Era ceva ireal în toate acestea. Drumul a fost ca un lung coşmar în ceaţă. La Cîmpina ne-am întîlnit cu cortegiul regal şi ne-am oprit ca să trec în automobilul lui Mihai unde, cînd am ieşit din oraş, am putut vorbi în linişte. El şi Sitta (Regina Mamă Elena) mi-au spus cum fuseseră chemaţi la Bucureşti şi s-au dus, crezînd că era vorba de logodna lui Mihai. Îndată ce au intrat în palat, au fost despărţiţi de suita lor. Necunoscuţi făceau de pază la uşi. Atunci Groza şi Gheorghiu-Dej i-au înmînat lui Mihai actul de abdicare, anunţîndu-l că în oraş erau mitraliere în poziţie de tragere şi că vor trage în populaţie dacă el refuză să semneze. »“

Andrei Pippidi, în *Memoria. Revista gîndirii arestate,* nr. 5

Ionuţ IAMANDI

Defazajul cronic al societăţii civile din România

Demers mai serios şi mai amplu de documentare a acţiunilor şi efectelor regimului comunist decît cel făcut de Academia Civică e greu de găsit în România. Dacă iei doar multitudinea de cărţi scoase de Fundaţia Academia Civică, ca să nu mai spun de Muzeul de la Sighet sau de simpozioanele de acolo, şi tot ar fi suficient. Pe Hasek al literaturii concentraţionare din România – adică pe Florin Constantin Pavlovici cu a sa *Tortura, pe înţelesul tuturor* – aici l-am citit. Aici apare şi seria „Şcoala Memoriei“, respectiv transcrierile bine îngrijite ale colocviilor şi discuţiilor de la Şcoala de Vară de la Sighet. Şi tot aici a fost publicată „Cartea Morţilor“ – funebra listă de zeci de mii de nume ale celor ucişi în timpul comunismului, în detenţie, în anchete, în deportări sau la munca silnică.

Problema este însă că Academia Civică este una dintre puţinele instanţe civice care mai activează în România. Şi că pe lîngă tema comunismului, care iată, la Academia Civică supravieţuieşte, zona civică din România nu prea mai are alte preocupări, eventual mai decis axate pe subiectele din prezent. De exemplu, fenomenul refugiaţilor, care e lăsat la cheremul unor profitori politici, de regulă ageamii în materie. Sau fenomenul pelerinajelor, pentru care presa, în stadiul în care e, nu mai are forţa analitică de a-l trata, cu tot efortul (salutar) al PRO TV-ului de a face un fel de documentar despre Arsenie Boca. Continui la întîmplare cu disputa de la începutul anului legată de masacrul de la *Charlie Hebdo,* care a avut un ecou emoţional în ţară, dar cantonat mai exact la nivel de Facebook. Unde sînt discuţiile de altădată de la GDS, atunci cînd un subiect ardea?!

De fapt, dezbaterile de actualitate sînt astăzi captive într-o reţea formată de conturile de *social media,* o serie de blog-uri mai mult sau mai puţin competente şi subsolurile de comentarii de pe site-urile de ştiri. Şi asta e cam tot. Nu se compară cu cadrul elaborat, doct şi responsabil creat de Academia Civică, prin invitaţi, simpozioane şi cărţi, cadru care însă e oarecum rezervat analizei comunismului. E adevărat, multe lucruri din societatea de azi pot fi explicate ajungînd la eventuala lor rădăcină comunistă, dar sînt şi altele, şi nu puţine, care nu pot fi înţelese doar secvenţial.

La acest capitol al decalajului societăţii civile, istoria pare să se repete.

Simplificînd şi generalizînd simultan, aş putea spune că societatea civilă din România e preocupată preponderent de un subiect din trecut. Din trecutul recent, e corect, dar e tot din trecut. Poate că e şi un sindrom al lucrului care, nefăcut bine la timp, revine cu insistenţă. Dar nu pot să nu observ că într-un fel, la acest capitol al decalajului societăţii civile, istoria pare să se repete. Şi exemplificarea vine tot de la o carte a Fundaţiei Academiei Civice, şi anume cel mai recent număr al seriei „Şcoala Memoriei“.

Numărul de care vorbesc *(Şcoala Memoriei 2014)* încadrează, probabil deliberat, multe dintre evenimentele anului 1989. De pildă, evenimentele din ţările comuniste din vecinătate (sau din vecinătatea extinsă, Cehia şi Polonia). Pentru istorici e poate deja stabilit că pe atunci societatea civilă din Polonia sau Ungaria nu doar că exista, ci se afla la lucru, şi nu doar la lucru, ci lucra cu un spor extraordinar: se organiza, manifesta, negocia cu comuniştii şi alte multe activităţi ulterior foarte folositoare. Pentru oamenii obişnuiţi însă, acest aspect e deseori ignorat. Ne închipuim probabil că anul 1989 a fost pentru toţi la fel ca în România, şi anume cenuşiu şi plin de aşteptări pînă în ultima lună a lui. Ei bine, nu prea. Comunismul, ca şi capitalismul sau orice orînduire am lua, începînd cu cea sclavagistă, e şi cum şi-l face poporul. Chiar şi moldovenii de peste Prut au avut un 1989 mai activ, cu manifestaţii repetate, încăpăţînate, cu valuri de arestări, răsturnări de situaţii şi proclamaţii. Încadrarea, contextualizarea de care spuneam sugerează observaţia pe care am menţionat-o privind defazarea societăţii civile româneşti: în România, societatea civilă s-a manifestat mai ales *după* căderea comunismului. În marea majoritate a ţărilor din jur, ea s-a manifestat deja *din timpul* comunismului, sau măcar în ultimele luni sau în ultimii ani ai acestuia.

Ionuţ Iamandi *este jurnalist la Radio România Actualităţi.*

■ ■ ■

George BANU

scena lumii

Charleville şi marionetele lumii

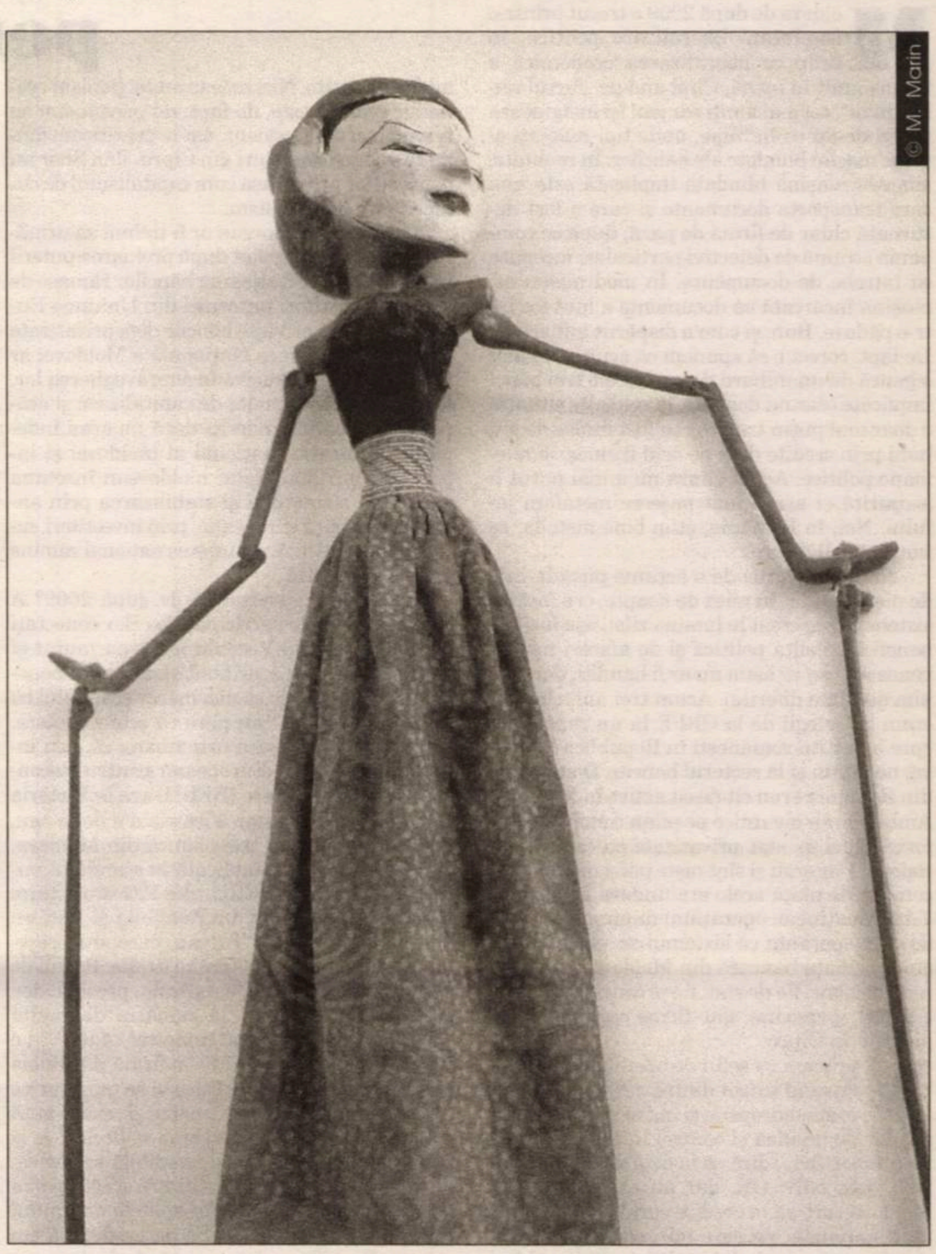

© M. Marin

Charleville-Mézières se află în inima pădurii din Ardeni care, cel puţin onomastic, evocă subtila comedie shakespeariană *Cum vă place* ale cărei eroine se refugiază în acest spaţiu pur, opus celui compromis şi uman deteriorat de la curte. Tînăr fiind, această opoziţie o „teatraliza“ Liviu Ciulei în celebrul său spectacol din anii '60 utilizînd, pe de o parte, machiajul pentru a desemna compromisurile curtezanilor disimulaţi şi, pe de alta, chipurile curate, inocente, ale celor care, ca Jacques melancolicul, se retrăseseră în pădurea mitică. Din această montare e născută marea şcoală de regie românească ce debuta atunci şi, în tren, spre pădurea Ardenilor, îmi rememoram imagini încă prezente şi totodată actori dispăruţi. Clody Bertola, Ileana Predescu, Liviu Ciulei, Dorin Dron, singur supravieţuieşte Victor Rebengiuc... cît încă mai zăbovesc pe aici, îi port pe toţi cu mine, locurile mi-i evocau. Teatrul e un dublu al vieţii şi reuşitele scenice al căror martor am fost persistă asemeni evenimentelor biografice decisive: nimic nu le distinge!

Marioneta, în apartamentul meu,
o iubesc pentru că rămîne în stare de aşteptare...

Dar Charleville-Mézières e şi oraşul lui Rimbaud. De aici a fugit adolescentul rebel sufocat de plictisul provincial, de mediocritatea unei vieţi insuportabile. Ele erau contrarii acestui geniu precoce, precursor al modernităţii. Casa memorială, pe care o vizitasem ultima dată, s-a redeschis de curînd. Revăd fotografii vechi, fragmente de manuscris, constat panica resimţită de poetul genial în oraşul „bacovian“: Rimbaud l-a făcut celebru pentru că l-a detestat şi l-a stigmatizat. Rimbaud, ca să uite totodată Charleville şi... Parisul, pe Verlaine şi literatura, a fugit în Etiopia, unde se convertise în om de afaceri cu un succes neconfirmat. Dar aici descopăr, uimit, o telegramă. Exilatul revenit la Marsilia dintr-o altă lume, ameninţat de o infecţie gravă ce reclama amputarea unui picior, emite acest S.O.S. laconic adresat mamei: „*Viens me voir!*“. „Vino să mă vezi“... întoarcerea fiului risipitor! Fiu bolnav. Rimbaud, în deşertul etiopian, nu-şi uitase nici mama, nu uitase nici de Charleville. Aventurierul făcea apel la originea, familială şi teritorială, pe care o abandonase. Confirmare a unei afecţiuni ce persistase în ciuda repulsiei pe care atît de orgolios o clamase. Dincolo de poet şi de neguţătorul care devenise, Rimbaud redevine fiul ce, disperat, solicita prezenţa mamei. Aceasta nu e atît mărturia unui învins, cît aceea a unei iubiri reînviate în ultima clipă. „*Rosebud*“ al acelui care, fără succes, a vrut să devină un Citizen Kane african, rămînînd doar un mare, unic, „poet blestemat“.

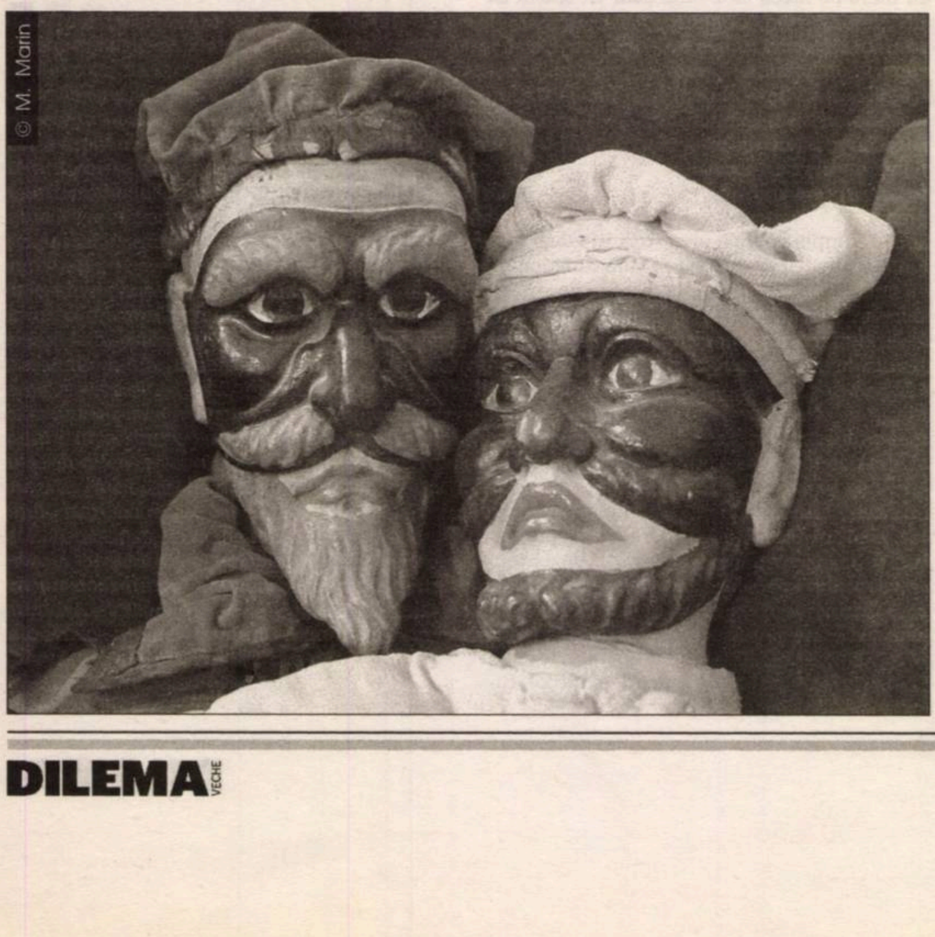

© M. Marin

Charleville e de asemeni, la fiecare doi ani, capitala mondială a marionetei, a cărei regină a fost îndelung Margareta Niculescu. Ea a reanimat Institutul Internaţional care, sub conducerea unui preşedinte din alte vremuri, Jacques Felix, risca să-şi piardă locul şi rolul în cetatea Ardenilor. La ea m-am gîndit aici, în oraşul care-i datorează notorietatea regăsită, dar care e oraşul ce a primit-o. Nu am văzut-o, căci şi ea s-a retras, dar o evocam ca pe o umbră prezentă ce plana deasupra acestor festivităţi. Charleville a adoptat festivalul, şi l-a însuşit şi îl iubeşte. În vitrinele tuturor magazinelor e expusă o marionetă, pe străzi, ca ciupercile printre arbori, se multiplică reprezentaţiile, pe pereţi sînt înscrise subtile efigii ale acestei arte frecvent desconsiderate, dar, aici, exaltată. Imperiul marionetei durează zece zile. El e totodată acela al copilăriei căci, oriunde, dincolo de spectacole, seduce uimirea infantilă, acei ochi deschişi spre miracolul scenei graţie marionetei. Iată germenul teatrului, mi-am spus. Sămînţa iubirii... va dura ea? – mă întreb. Prea puţin contează prognoza duratei, prezentul, clipa sînt, acum, decisive. Şi ele emoţionează.

O revistă importantă, *Art Press*, consacră un număr special marionetelor şi, în calitate de amator, cei doi responsabili, Didier Plassard şi Carole Guidicelli, m-au solicitat. Textul meu e însoţit de imagini ale Mihaelei Marin, care mi-a fotografiat marionetele. Ele sînt vechi, venite din vremuri şi locuri îndepărtate. O prinţesă indoneziană, un rege sicilian, un Pantalone napolitan... toţi reuniţi pe o sofa ce pare a fi o scenă a lumii. Ele se disting de sculpturi, care, imobile şi perfecte, tridimensionale ca actorul, rămîn străine de scenă, de joc şi public. Marionetele – dimpotrivă, spectacolul e virtual înscris în „programul“ lor şi, chiar dacă nu-mi e necesar, posibilitatea lui mă seduce.

„Marioneta, ca şi masca, e gata să joace“, îmi spune Erhardt Steiffel, celebrul sculptor de măşti al lui Ariane Mnouchkine. Marioneta, în apartamentul meu, o iubesc pentru că rămîne în stare de aşteptare... aşteptare a unui marionetist probabil care, o ştiu, nu va veni. Dar Barthes nu spunea el că „aşteptarea“ e condiţia celui care iubeşte? De aceea toate aceste marionete vraişte personifică speranţa unei manipulări şi totodată certitudinea absenţei sale. Le iubesc pentru că sînt orfane de scenă. Dar nu refractare ei.

Marionetele mele, ca şi cele pe care le văd prin tîrguri orientale sau în magazine occidentale, se înscriu într-o tradiţie, ele sînt rezultatul unui travaliu artizanal ce reia modele deja constituite, ce respectă o memorie transmisă în timp. Ele sînt anonime. Şi Borges, ca şi Brâncuşi, o afirmă: marea artă e anonimă! Marionetele mele, ca toate marionetele balineze sau lioneze, se disting prin absenţa de subiectivitate şi înscrierea într-un ciclu imemorial. Ele nu sînt nici de aici, nici de acum şi, mai cu seamă, ele nu sînt semnate. Ele sînt moştenite, transmise, ataşate unei civilizaţii de altcîndva.

Marionetiştii nenumăraţi care intervin la Charleville se dezic de această condiţie şi caută, obstinat, să inventeze marionete, să le înscrie în scenarii moderne şi să le acorde o identitate marcată de un proiect personal. Marionete fără posteritate, marionete individualizate. Cînd le privesc, disparate, groteşti şi recente, regret sacrificul memoriei în favoarea invenţiei, al trecutului în numele prezentului. Marionetele devin opera unor artişti care le concep pentru a realiza manifestări unice, subiective şi irepetabile.

Teatrul occidental regretă că nu dispune, ca acela oriental, de o memorie a scenei şi de aceea încearcă să o recreeze imaginar. Teatrul de marionete, în schimb, moşteneşte o memorie de care încearcă să se elibereze, să o sabordeze, pentru a nu-i deveni prizonier şi a concepe accesorii noi. Acasă am o marionetă a lui Anatoli Vasiliev, ea zace într-un colţ... nu o iubesc, căci e prea explicit legată de un spectacol şi de un artist. Eu prefer să-mi construiesc un teatru personal pornind de la marionete vechi ce evocă spectacole dispărute fără a cenzura invenţia altora noi, inedite. Nu atît realizarea lor contează, cît posibilitatea acestei reanimări. Seara, epuizat de teatru, le privesc şi mă consolez cu reprezentaţii mintale pe care mi le construiesc, căci ele sînt pentru mine echivalentul cărţilor suficiente lui Musset, partizan al „teatrului într-un fotoliu“.

La Charleville se reunesc marionetele lumii, vii, surprinzătoare, marionete de azi care nu exclud însă nostalgia marionetelor vechi pe care le iubesc ca pe textele acestui „muzeu imaginar“ care e marele repertoriu al scenei europene.

***George Banu** este profesor de studii teatrale la Universitatea Sorbonne Nouvelle şi preşedinte de onoare al Asociaţiei Internaţionale a Criticilor de Teatru. Cea mai recentă carte publicată:* Parisul personal. Casa cu daruri *(Editura Nemira, 2015).*

■ ■ ■

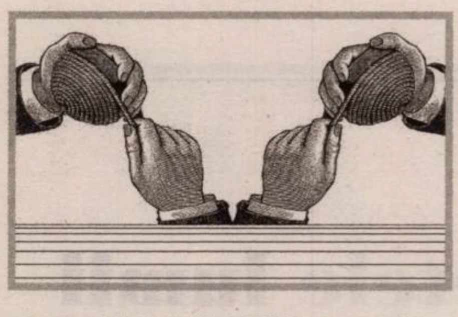

Cristian GHINEA

atitudini
mic-burgheze

Gata cu fineţurile – ultima soluţie pentru Moldova?

Moldova de după 2009 a trecut printr-o accelerată liberalizare politică, în timp ce liberalizarea economică a rămas mult în urmă. Cînd aud de „furtul miliardului“, cei mai mulţi oameni îşi imaginează un fel de jaf ca în filme, unde tipi mascaţi opresc maşini blindate ale băncilor. În realitate, singura maşină blindată implicată este una care transporta documente şi care a fost deturnată chiar de firma de pază, după ce compania străină de detectivi particulari începuse să întrebe de documente. În mod misterios, maşina încărcată cu documente a luat foc într-o pădure. Bun, şi cum a dispărut miliardul? De fapt, corect e să spunem că acum s-a găsit o gaură de un miliard de euro. Cele trei bănci implicate (dar nu doar ele, la celelalte situaţia e doar mai puţin tragică) au fost mulse de ani buni prin credite date pe ochi frumoşi şi telefoane politice. Acum gaura nu a mai putut fi acoperită şi aşa a luat naştere metafora jafului. Noi, în România, ştim bine metoda, se numeşte „Bancorex“.

Nu a fost vorba de o acţiune pusă la cale de nişte bandiţi în miez de noapte, ci a fost un sistem întreg creat la lumina zilei, aşa încît să beneficieze elita politică şi de afaceri moldovenească (nu că ăştia nu ar fi bandiţi, dar vorbim de filme diferite). Acum trei ani, cînd lucram cu colegii de la CRPE la un raport despre investiţii româneşti în Republica Moldova, ne uitam şi la sectorul bancar. Două bănci din România erau cît de cît active în Moldova. Ambele erau gigantice pe piaţa românească – foste bănci de stat privatizate cu capital european. Dar erau şi sînt nişte pitici în Moldova, cota lor de piaţă acolo era undeva pe locurile 7-12. Menţineau operaţiuni minimale în Moldova în speranţa că sistemul se va liberaliza cîndva. Piaţa bancară din Moldova era dominată de bănci fie de stat, fie privatizate cu nonentităţi, persoane sau firme-paravan înregistrate în Cipru.

Vorbeam cu şeful de operaţiuni în Moldova al uneia dintre aceste bănci româno-europene şi îmi zice că procedurile lor de analiză şi control îi împiedicau să fie competitivi, adică să ia cotă de piaţă. Îl întreb, aşa, naiv: OK, dar nu există firme în Moldova care să ia credite curate, de la bănci multinaţionale pe care ştiu că se pot baza, pentru că nu depind de politicieni? Omul îmi răspunde cum e obiceiul în Moldova, cu prenumele legat la formula de politeţe: domnule Cristian, să ştiţi că problema e că nu sînt lăsaţi să se dezvolte, pe fiecare piaţă sînt unii care controlează şi care învîrt banii din băncile astea, noi cui să dăm credite?

Atenţie, asta se întîmpla la mai mult de doi ani de cînd aveam un guvern pro-european la Chişinău. Care era politica statului moldovenesc în domeniul bancar? Pur protecţionism economic: băncile trebuie să fie ale noastre, să fie capital moldovenesc. Care era urmarea practică a acestei politici? Jaful. Care e soluţia? Să nu facem pe deştepţii, noi, cei din România. Exact asta a fost politica Iliescu-Văcăroiu: nu am deschis piaţa bancară pentru investitorii occidentali în anii '90 şi aşa am ajuns la jaful de la Bancorex, la falimentul Băncii Agricole şi la aproape falimentul Băncii Comerciale Române, care seamănă leit cu ceea ce moldovenii numesc acum „jaful miliardului“. Guvernul Ciorbea a trebuit să acopere acele găuri şi a primit împrumuturi condiţionate de deschiderea pieţei. Fosta Bancă Agricolă se numeşte acum Raiffeisen Bank, iar BCR are un Erste în coadă. Concluzia? Cînd ai un stat slab, corupt şi deturnat de elita politico-afaceristă, a ţine bănci de stat înseamnă faliment cert. Nici măcar privatizarea pur şi simplu nu e o soluţie, pentru că Moldova a privatizat o parte din bănci prin metode netransparente. Ilan Shor e un mare jucător pe piaţa bancară din Moldova – privat, nu-i aşa? Privatizarea către oameni-bidon ai politicienilor e chiar mai rea decît menţinerea băncilor la stat.

Deci care e soluţia? Soluţia e să lăsăm miştoul la o parte. Politicile bancare ale Moldovei au fost la mişto. Nici măcar protecţionism economic real nu este, de fapt: nu privatizăm cu mari bănci din Occident, dar le privatizăm dîndu-le unor *off-shore*-uri din Cipru. Ilan Shor nu e investitor privat, aşa cum capitalismul de cumetrie nu e capitalism.

Guvernul moldovean ar fi trebuit să urmărească agresiv, imediat după preluarea puterii în 2009-2010, privatizarea băncilor rămase de stat cu investitori puternici din Uniunea Europeană. În ce priveşte băncile deja privatizate cu alde Shor, Banca Naţională a Moldovei ar fi trebuit să fie agresivă în supravegherea lor, fixînd standarde înalte de capitalizare şi acoperire şi forţînd vinderea dacă nu erau îndeplinite. Interesul naţional al Moldovei şi interesul contribuabilului moldovean însemna curăţarea sistemului şi stabilizarea prin ancorarea în piaţa europeană, prin investitori europeni puternici. Acest interes naţional rămîne valabil şi în 2015.

Ce a făcut guvernarea de după 2009? A confiscat *de facto* participaţiile celor conectaţi politic la regimul Voronin (ori s-au mutat ei de bunăvoie). Au continuat sistemul în beneficiul lor. Uimitor e că nici măcar scandalul cu „jaful miliardului“ nu pare că schimbă asta. Fiţi atenţi la povestea următoare, că e cu învăţăminte: Banca Europeană pentru Reconstrucţie şi Dezvoltare (BERD) are la Victoria Bank 15% din acţiuni. Victoria e a doua sau, după alte topuri, a treia bancă din Moldova. Una care nu a fost implicată în scandalul miliardului. Pe lîngă BERD, alte 12% din acţiuni mai are Alpha Bank din România şi 10% un anume domn Victor Ţurcan, care era preşedintele Consiliului de Administraţie. Restul de acţiuni nu e clar cine le controla, presa dădea cifre de genul: 4,04% la cumătra domnului Ţurcan, 4,94% la fiica cumetrei, 4,91% – o firmă din Estonia, 4,75% – o firmă din Rusia şi la fel una din Belgia. Dacă vi se pare curios că atîta lume cumpără fix patru şi ceva la sută e pentru că sub 5% nu trebuie să declari ce şi cum. O anchetă de presă credibilă spune că, de fapt, în spatele multora dintre aceşti „patru şi ceva la sută“ şi chiar în spatele domnului Ţurcan stă... Ilan Shor. Să nu credeţi că am ceva cu Ilan Shor, el nu există, de fapt, ca entitate, Shor e o metaforă pentru „om-bidon-controlat-de-sus“.

Repet ce am scris mai înainte: Victoria Bank nu e una dintre cele trei bănci implicate în „jaful miliardului“. Aşa arată o bancă socotită una solidă în context moldovenesc. Anul trecut, BERD a reuşit să demită Consiliul de Administraţie. Apoi a încercat să îşi securizeze investiţia mărind capitalul, în încercarea de a prelua controlul majorităţii acţiunilor.

Atenţie, să nu vă scape amănuntul: această poveste se întîmplă după scandalul miliardului furat. Deci, lumea consternată, blocaj politic la Chişinău, guvern minoritar, oamenii în stradă, sistemul bancar e în comă. Ce ar trebui să facă Moldova? Care e interesul naţional? Îmi menţin opinia de mai sus: să salveze ce se mai poate salva, să închidă ce nu se mai poate salva şi să încerce disperat să atragă bănci mari din Occident care să stabilizeze sistemul pe termen lung. Adică o operaţiune de tip: Bancorex la gunoi, fiţi bineveniţi, Raiffeisen şi Erste, la Banca Agricolă şi BCR!

Şi dacă Moldova ar fi adoptat o asemenea decizie, tot nu ar fi fost uşor. Nici o bancă mare din Occident nu ar băga bani în sistemul bancar de acum, în care nu se ştie ce e solid şi ce e putred, dar există prezumţia că totul e mai degrabă putred. În aceste condiţii, investitori instituţionali ar fi o soluţie: ei pot rezista în condiţii vitrege, îşi pot asuma riscuri pe termen mediu, pot recapitaliza companii şi schimba managementul pentru eficientizare ca să le vîndă ulterior unor investitori comerciali. BERD este un investitor instituţional. Deci intervenţia BERD la Victoria Bank e exact ce ar fi trebuit să încerce să facă Guvernul moldovean: salvezi banca dînd-o pe mîna BERD în timpuri de criză.

Banca Naţională aprobă tranzacţia BERD – Victoria Bank, dar ce face guvernul moldovean? Blochează tranzacţia adoptînd o chichiţă printr-o hotărîre de guvern. Nu ajută deloc faptul că propunerea venea de la ministrul Economiei, un francez stabilit în Moldova, proprietar al companiei de audit care controlase băncile implicate în „jaful miliardului“ şi nu observase nimic suspect. BERD trimite scrisori furioase către guvern în care numeşte chestia asta o mişcare „cinică şi deliberată“. Ceea ce chiar pare a fi: în mod cinic şi deliberat, guvernul moldovean păzeşte Victoria Bank să nu cumva să fie preluată de BERD, să nu fie deranjaţi alde Ilan Shor.

Povestea asta se repetă într-o formă sau alta în toate sectoarele economiei din Moldova. Abia a reuşit Moldova să intre pe piaţa europeană de fructe că s-a şi făcut un cartel care să controleze exportul – nu primeşti certificate de origine decît dacă eşti firmă din cartel (a fost un scandal pe tema asta, plecat de la o anchetă jurnalistică).

Există soluţii? Da, liberalizarea pieţelor, dereglementarea, politici agresive antimonopol, privatizarea cu investitori strategici. Cum e clar că elita moldovenească nu vrea, trebuie forţată. Şi acum e un moment propice, pentru că au falimentat statul. Alternativa la ei e, din păcate, mai rea (Dodon, Usatîi). Pe termen mediu şi lung, soluţia e ridicarea unor forţe pro-europene alternative, dar pe termen scurt soluţia e să impui agenda reformistă actualilor ocupanţi de fotolii, că alţii nu sînt.

E un moment greu pentru Moldova. FMI a fost săptămîna trecută la Chişinău şi se discută de un împrumut de urgenţă. Acest împrumut trebuie condiţionat de privatizări, iar procesul de privatizare trebuie externalizat către companii internaţionale care să primească mandat să aducă investitori mari din Occident.

Trebuie să recunoaştem că UE şi România au fost prea drăguţe pînă acum. Cînd un oficial român mi-a spus, acum cîţiva ani, că facem o mare greşeală dînd bani pur şi simplu Moldovei, nu am fost de acord cu el. Omul îmi zicea: trebuie să fim realişti şi să zicem: uite, avem banii ăştia, vi-i dăm, dar vrem pachete de acţiuni la companiile X şi Y. Am crezut atunci că nu se face aşa ceva, că e prea brutal şi egoist. Am fost un prost – mă gîndesc acum. Cu toţii am fost prostiţi. Europenii nu au cerut nimic în schimbul asistenţei pentru Moldova, au mers pe ideea că e bine doar ca statul să se modernizeze, că va avea toată lumea de cîştigat. E şi un fel de fistîceală faţă de ideea în sine de a oferi asistenţă contra unor pachete de acţiuni, nu e european să faci aşa ceva.

Dar dacă ar fi fost mai bine pentru Moldova însăşi? La asta nu ne-am gîndit atunci. Că e bine pentru Moldova să o protejăm de căpuşele sale. Politicienii moldoveni s-au priceput la a păpa banii europenilor şi în acelaşi timp la a bloca accesul europenilor la economie, ca să jefuiască după bunul plac. Acum doi ani, primul mare şoc a venit la privatizarea aeroportului din Chişinău. Vlad Filat se plimba prin Europa şi spunea că se pregăteşte o mare privatizare, se pregătea o listă de companii care vor fi privatizate. Celebra listă nu a mai venit. În schimb, au început să apară scandaluri cu chestii de pe listă. Aeroportul Chişinău concesionat unei firme din Rusia, deţinută de un *off-shore* din Cipru. Care, aflăm acum, este tot al lui... Ilan Shor. Atunci a fost un prim mare şoc pentru europeni. Adică noi vă dăm bani pentru reforma statului, practic Moldova e un stat care trăieşte din asistenţă, aţi adoptat legi privind achiziţiile publice şi concesiunile, şi voi faceţi asta? Prima mare concesiune o faceţi netransparent şi cu o companie din Rusia? Apoi aflăm că nici măcar nu era din Rusia, era Shor.

Cînd nu au fost privatizate în acest mod, companiile de stat sînt folosite pentru *cash-flow*-ul operaţional. Am auzit poveşti halucinante cu companii de stat ale cărora conturi şi plăţi sînt operate din exterior. Deci de ce să privatizezi o companie de stat care funcţionează pe post de cont personal?

De aceea nu cred că mai e timp de fineţuri. Am fost prostiţi, noi, europenii, noi, românii. Fiind cu spatele la zid, guvernul trebuie forţat să deschidă pieţele şi să vîndă cu investitori serioşi. Şedinţa comună a guvernelor român şi moldovean de săptămîna trecută a adus anunţul că România va acorda un împrumut de urgenţă de 150 de milioane de euro. E bine că se întîmplă asta. Dar trebuie puse condiţii de acest gen: bani contra acţiuni. Cel puţin pe piaţa de energie, de pildă, România este singura care poate ajuta Moldova, din motive geografice evidente. Deci trebuie negociate politic pachete de acţiuni pentru companiile din România. Poate că nu e drăguţ, dar e cel mai bine. Pentru contribuabilii moldoveni şi pentru interesul naţional al Republicii Moldova e cel mai bine aşa.

facebook.com / Cristian.Ghinea.CRPE

■ ■ ■

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Ceapa

O simplă replică aruncată în Obor este pretextul meu de a înţelege cum funcţionează cultura cepei, adică subramurile dietei, supleţei, fitness-ului, slăbitului. Anii '70-'80 ai secolului XX... mama nu călea ceapa decît de-o punea peste vreo fasole-icră, dar blocul meu din Şulea-Bucureşti ardea ceapă în ulei *no limit* – dădea gust. Aroma cepei traumatizate în ulei te tăia la linguriсă şi am învăţat că gospodina ce găteşte astfel nu e gospodină. Indiferenţa faţă de ceapă – anii '90. Sînt preferate loviturile de stat, mineriadele, banu' în Turcia. Cred că, odată cu plecarea-revenirea căpşunarilor, dezbatem problema privind cît de graşi sîntem, cum ne dezgrăşăm, cum ne supleţim. Astfel apare în sistemul media un val împotriva cepei prăjite. Dă, brusc, dureri la bilă, loveşte în sănătate, alături de abuzul de alcool, tutun, aurolac. Aţi auzit vreo dezbatere sau o pledoarie privind ceapa? Nu! Lipseşte şi din pledoariile vegane. Ceapa, asta o pricep, dă şi miros, chiar şi necălită în ulei. Eu o degust seara, în ascuns. Dar de ceapă nu mă dezic la lumina zilei. Clar, ceapa este într-un declin de imagine. Este într-un con de umbră. Duminică dimineaţă, femeia cea mai gospodină, ştearsă, puternică mi-a dat o replică pe cînd luam un kilogram de ceapă: „Nu se mai pune ceapă, dom'le!“. Era doi lei kilogramul, ceapa de toamnă. Şi, privind cucoana ce-mi spunea aceste vorbe, m-am gîndit pe loc la istoria cepei în conştiinţa românească. Dom'le, ceapă n-ai mîncat, gura nu-ţi miroase, dar fără ea mîncarea nu face nici cît o ceapă degerată! Trebuia să-i spun doamnei din Obor atît: „Cer moderaţie, cucoană“, chiar în problema cepei. Sîntem în piaţă aici, nu pe blog-ul Oliviei Steer.

dosar DILEMA VECHE
Coordonatoare: Stela GIURGEANU
DOSAR SPONSORIZAT DE FUNDAŢIA VODAFONE ROMÂNIA

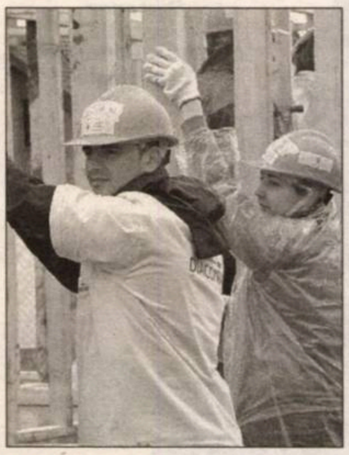

Responsabilitatea socială

Proiectele Fundaţiei Vodafone România

argument

Un puzzle al schimbării

Despre Fundaţia Vodafone România am aflat în urmă cu mai mulţi ani, de la televizor. Era vorba despre un proiect major de renovare a Spitalului de Copii „Marie Curie“ din Bucureşti, un proiect care s-a derulat de-a lungul mai multor ani – atunci am aflat, de fapt, şi despre acest concept de responsabilitate socială a companiilor.

Programele Fundaţiei Vodafone în România vizează în special domeniul sănătăţii şi al educaţiei şi, pornind de aici, s-au dezvoltat direcţii adiacente, cum ar fi cultura voluntariatului sau investiţii în mediul rural.

Despre proiectele pe care Fundaţia le derulează în prezent este foarte mult de vorbit pentru că sînt foarte multe, par diferite, dar pornesc din acelaşi punct: dorinţa de schimbare. Într-o întîlnire pe care am avut-o cu directoarea fundaţiei, Angela Galeţa, nu am putut prinde decît o parte, pe care o prezentăm în acest dosar, doar cîteva bucăţi din puzzle.

Un puzzle în care descoperim că o şcoală de sat din Bihor a fost renovată. Sau că mai multe centre de donare de sînge din ţară funcţionează în prezent la standarde europene, fapt care a schimbat, printre altele, însăşi mentalitatea românilor în ceea ce priveşte donarea, numărul donatorilor fideli crescînd considerabil. Mai aflăm şi că sute de bătrîni, bolnavi şi singuri, din Bacău au în prezent vieţi normale – nu numai că primesc îngrijiri medicale la care nu ar fi avut altfel acces, ci au parte şi de o viaţă socială intensă. Descoperim situaţia bolnavilor care suferă de scleroză multiplă – o boală degenerativă care îi condamnă, de multe ori, pe aceşti oameni la izolare, oameni pentru care proiectele finanţate de Fundaţie au însemnat o şansă reală, poate singura în acest moment, la demnitate şi la integrare socială; sau despre un proiect prin care telemedicina a salvat şi salvează sute de vieţi ale oamenilor care suferă de diabet şi care a schimbat, prin tehnologie, modul de interacţiune al pacienţilor cu doctorii – în condiţiile în care unui medic diabetolog din România îi sînt repartizaţi mii de pacienţi, proiectul Fundaţiei, „Mobile for Good“, a scurtat timpul de transmitere şi de primire a unor informaţii legate de starea de sănătate a acestora. Şi, nu în ultimul rînd, aflăm despre oamenii din compania Vodafone, oameni implicaţi real în acţiunile de voluntariat, oameni pentru care voluntariatul a devenit mai mult decît un hobby, aproape o dependenţă. (**Stela Giurgeanu**)

BARBURISME

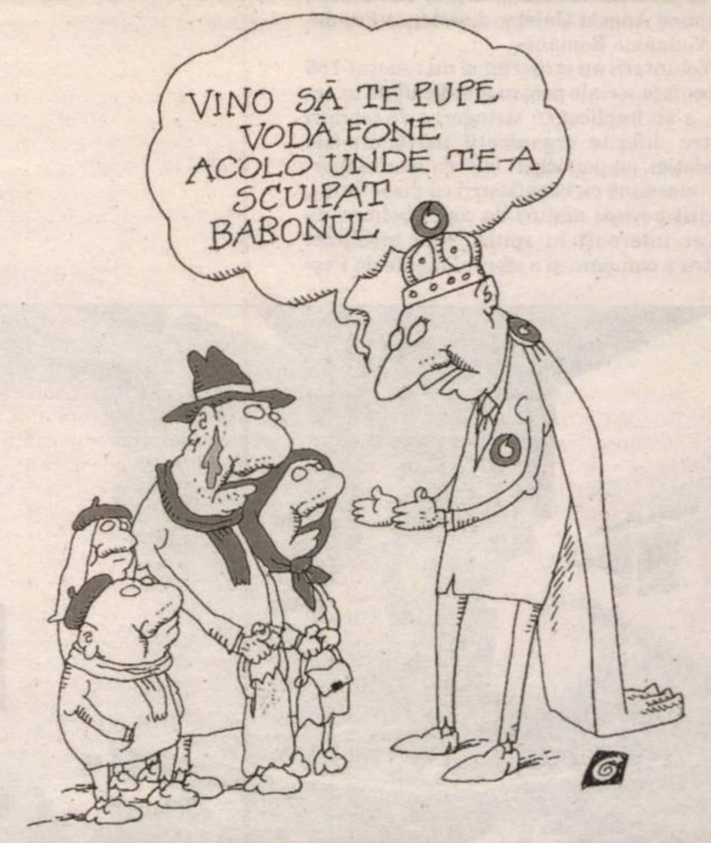
VINO SĂ TE PUPE VODĂ FONE ACOLO UNDE TE-A SCUIPAT BARONUL

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Dar nu acum.
Emisiunea *Punerea pe gînduri*
va fi reluată pe 8 octombrie.

Despre oameni, tehnologie şi fapte bune

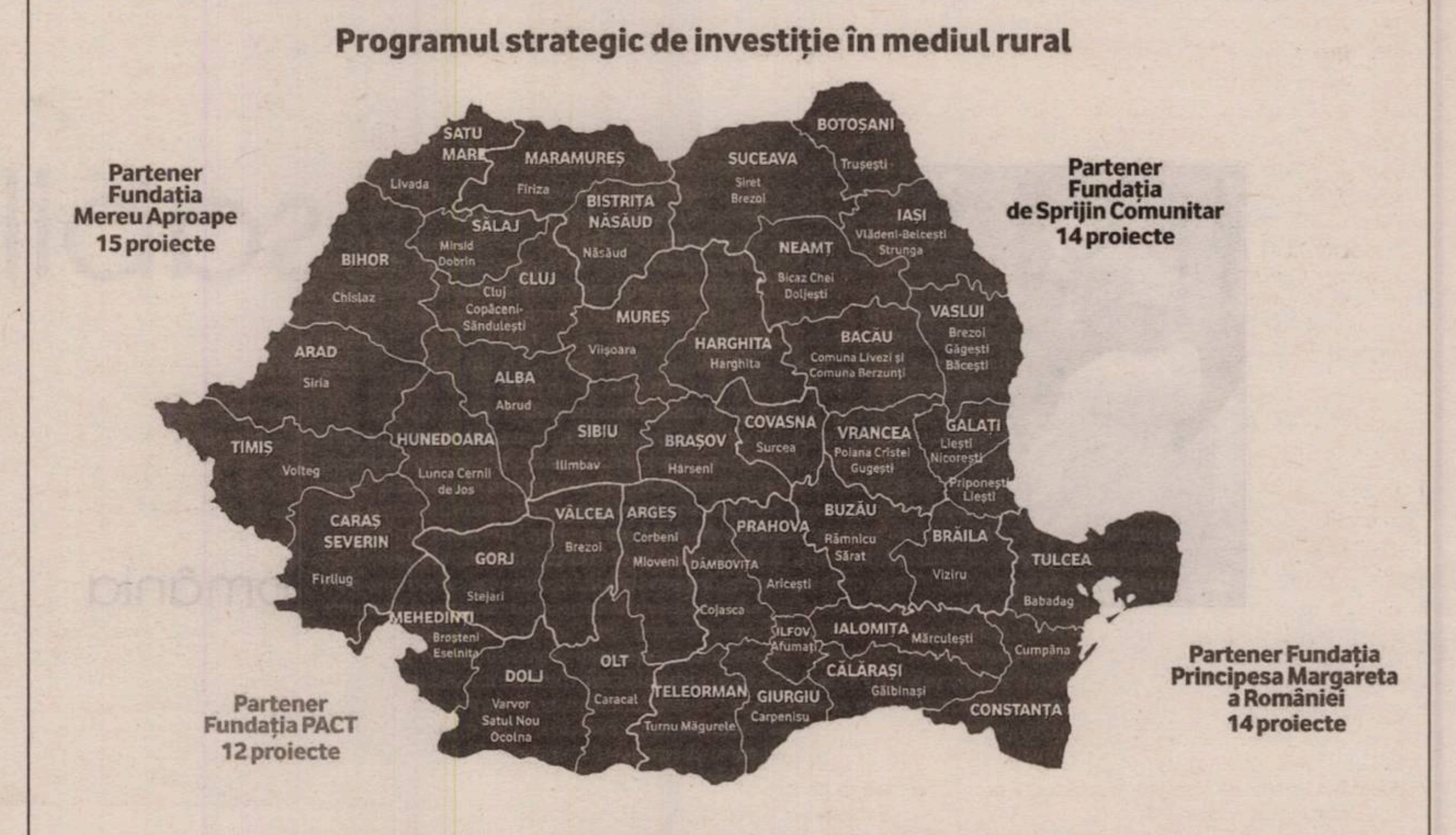
Programul strategic de investiție în mediul rural
Partener Fundația Mereu Aproape 15 proiecte
Partener Fundația de Sprijin Comunitar 14 proiecte
Partener Fundația PACT 12 proiecte
Partener Fundația Principesa Margareta a României 14 proiecte
SATU MARE
Livada
MARAMUREȘ
Firiza
BOTOȘANI
Trușești
SUCEAVA
Siret
Brezoi
BISTRITA NĂSĂUD
Năsăud
SĂLAJ
Mirsid
Dobrin
IAȘI
Vlădeni-Belcești
Strunga
NEAMȚ
Bicaz Chei
Doljești
BIHOR
Chislaz
CLUJ
Cluj
Copăceni-Săndulești
MUREȘ
Viișoara
VASLUI
Brezoi
Găgești
Băcești
ARAD
Siria
HARGHITA
Harghita
BACĂU
Comuna Livezi și Comuna Berzunți
ALBA
Abrud
TIMIȘ
Volteg
HUNEDOARA
Lunca Cernii de Jos
SIBIU
Ilimbav
BRAȘOV
Hărseni
COVASNA
Surcea
VRANCEA
Poiana Cristei
Gugești
GALAȚI
Liești
Nicorești
Priponești
Liești
CARAȘ SEVERIN
Firliug
GORJ
Stejari
VÂLCEA
Brezoi
ARGEȘ
Corbeni
Mioveni
DÂMBOVIȚA
Cojasca
PRAHOVA
Ariceşti
BUZĂU
Râmnicu Sărat
BRĂILA
Viziru
TULCEA
Babadag
MEHEDINȚI
Broșteni
Eselnița
DOLJ
Varvor
Satul Nou
Ocolna
OLT
Caracal
TELEORMAN
Turnu Măgurele
ILFOV
Afumați
GIURGIU
Carpenisu
IALOMIȚA
Mărculești
CĂLĂRAȘI
Gălbinași
CONSTANȚA
Cumpăna

Povestea Fundaţiei Vodafone începe în 1998, anul care marchează înfiinţarea primei fundaţii corporative din România, o organizaţie neguvernamentală cu statut caritabil, puternic implicată în comunităţile defavorizate de pe întreg teritoriul României. Misiunea asumată încă de la înfiinţare este de a mobiliza schimbarea în comunitate şi de a îmbunătăţi vieţile oamenilor aflaţi în nevoie.

În acelaşi an, se constituie un Fond Deschis în cadrul căruia angajaţii companiei donează voluntar, în fiecare lună, o anumită sumă din salariul lor, o altă premieră pentru o fundaţie corporativă. Anul 2005 vine cu prima soluţie de telemedicină din România. În luna august este anunţat un proiect în valoare de 100.000 de euro prin care opt ambulanţe SMURD sînt dotate cu echipamente medicale şi de comunicaţii. Aceste echipamente permit transmiterea simultană a parametrilor medicali, de la unităţile mobile către dispeceratul central 112 şi unităţile de primire urgenţe din cadrul spitalelor judeţene. Altruismul angajaţilor a luat în timp forma implicării în acţiuni de voluntariat, iar Fundaţia încurajează implicarea şi solidaritatea socială, astfel că în 2007 este prima fundaţie corporativă care lansează un program de voluntariat pentru angajaţi. În cei 17 ani de existenţă, 5100 de voluntari Vodafone au fost implicaţi în multiple proiecte.

„Voluntarii sînt sufletul proiectelor Fundaţiei Vodafone România, o sursă de inspiraţie în tot ceea ce facem, mîna noastră dreaptă şi resursa cea mai de preţ de care dispunem. Alături de tehnologia mobilă aplicată nevoilor oamenilor şi de fondurile mobilizate de Fundaţie şi investite în comunitate, voluntarii generoşi pe care reuşim să îi sensibilizăm şi să îi implicăm în numeroase proiecte sînt parte din soluţia Fundaţiei Vodafone România la problemele comunităţilor susţinute“, ne spune Angela Galeţa, director al Fundaţiei Vodafone România.

Voluntarii au construit şi au renovat 186 de locuinţe sociale pentru familii aflate în nevoie, s-au implicat în strîngerea de fonduri pentru diferite organizaţii partenere ale Fundaţiei, au participat la evenimente sportive împreună cu beneficiarii cu dizabilităţi, au citit poveşti alături de copiii bolnavi de cancer internaţi în spital, s-au mobilizat pentru a cumpăra şi a oferi alimente de Paşte pentru vîrstnici, cadouri de Crăciun pentru sute de copii din toată ţara.

Dorinţa de a atrage voluntari din afara companiei se concretizează, în 2010, în lansarea programului „World of Difference“ – „Voluntar de profesie“. Acesta este un program desfăşurat de 15 Fundaţii Vodafone din toată lumea şi se adresează tuturor celor care şi-au dorit dintotdeauna să lucreze într-o organizaţie non-profit, dar fie nu au avut ocazia, fie nu şi-au putut permite să îşi întrerupă activitatea profesională. Convingerea care stă la baza programului „Voluntar de profesie“ este aceea că fiecare dintre noi dispune de aceste resurse şi de puterea de a face bine, de a aduce bucurie în viaţa celorlalţi.

Şi pentru că, atunci cînd spui Vodafone, te gîndeşti inevitabil la tehnologie, anul 2012 vine cu lansarea programului „Mobile for Good“ care foloseşte tehnologia mobilă cu scopul de a creşte calitatea vieţii oamenilor aflaţi în nevoie. „Mobile for Good“ debutează în România cu o investiţie de 500.000 de euro şi trei domenii de implicare: vîrstnici care au nevoie de îngrijire medicală la domiciliu, persoane diagnosticate cu diabet de tip I sau II şi tineri cu dizabilităţi intelectuale.

> *„Aceşti 17 ani au însemnat pentru noi peste 650.000 de beneficiari.“*

Dacă vorbim despre telemedicină şi proiectele pentru diabetici, în 2014 acestea au ajuns să acopere toate nevoile unui pacient – monitorizarea glicemiei, transmiterea datelor înspre o bază de date la care au acces medicii diabetologi, un *call center* care ţine legătura în permanenţă cu pacienţii. Eficientizarea comunicării şi accesul la informaţii uşurează nu doar viaţa pacienţilor, ci şi funcţionarea sistemului.

Fundaţia Vodafone România derulează în acest moment 19 proiecte prin programul „Mobile for Good“, cu o investiţie totală, în cei trei ani de la lansare, de peste 1,5 milioane de euro, iar numărul beneficiarilor a ajuns la 16.735.

Unul dintre cele mai impresionante proiecte a fost inaugurarea noii secţii de terapie intensivă pentru nou-născuţi a Spitalului „Marie Curie“ din Bucureşti în 2013.

Aceasta a fost construită în parteneriat cu Asociaţia „Inima Copiilor“, în numai 16 luni, cu o investiţie de 1.400.000 de euro din partea Fundaţiei Vodafone România. Noua secţie de terapie intensivă pentru nou-născuţi de la Spitalul „Marie Curie“ dispune acum de încăperi individuale pentru fiecare pacient, dotate cu gaze medicale, climatizare şi monitorizare individuală, spaţii speciale pentru părinţi, dar şi un spaţiu de *training*, spaţii pentru personalul medical, pentru consilierea psihologică a părinţilor, precum şi săli de consultaţie.

Proiectele de la Fundaţie nu se fac din birou. Se fac studii de piaţă, se merge în ţară, se doreşte identificarea nevoilor reale ale comunităţii. Aşa s-au stabilit ca domenii strategice educaţia şi sănătatea, iar, din aceleaşi motive, anul 2015 a adus o angajare mult mai puternică a Fundaţiei în teritoriu sub forma „Programului strategic de investiţie în mediul rural“.

Scopul programului este acela de a susţine educaţia, sănătatea şi serviciile sociale necesare categoriilor defavorizate din satele şi oraşele mici din România. 55 de proiecte sînt implementate în cele 41 de judeţe ale ţării, avînd ca beneficiari direcţi un număr de 8838 de copii, tineri, persoane cu nevoi speciale, bătrîni şi familii devaforizate.

„Dacă este să tragem linie, aceşti 17 ani au însemnat pentru noi peste 650.000 de beneficiari, 848 de proiecte finanţate, 186 de case sociale construite, 5100 de voluntari din rîndul angajaţilor Vodafone România, 19 proiecte «Mobile for Good». Pentru noi, acesta este un angajament pe viaţă şi ne simţim onoraţi şi extrem de bucuroşi cînd cineva ni se alătură pe acest drum“, ne spune Florina Tănase, Director Legal & External Affairs în cadrul Vodafone România şi membru în Consiliul de Administraţie al Fundaţiei Vodafone România.

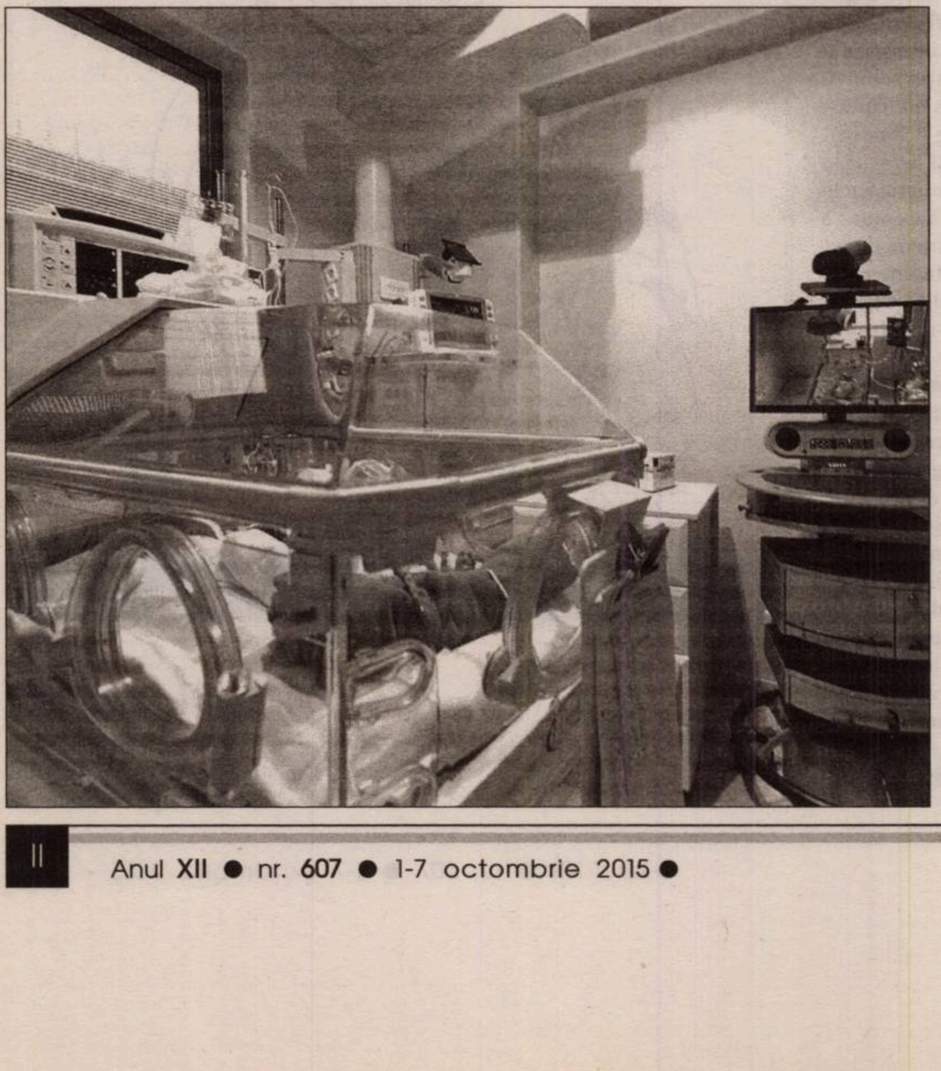

De ce sînt voluntar?

Printre voluntarii Fundaţiei Vodafone România se află şi foarte mulţi angajaţi ai companiei. Am încercat, prin trei întrebări, să creăm un profil al acestora.
1. Cînd aţi devenit voluntar pentru proiectele Fundaţiei Vodafone România?
2. Care sînt proiectele în care sînteţi voluntar?
3. Care a fost motivaţia şi care sînt satisfacţiile?

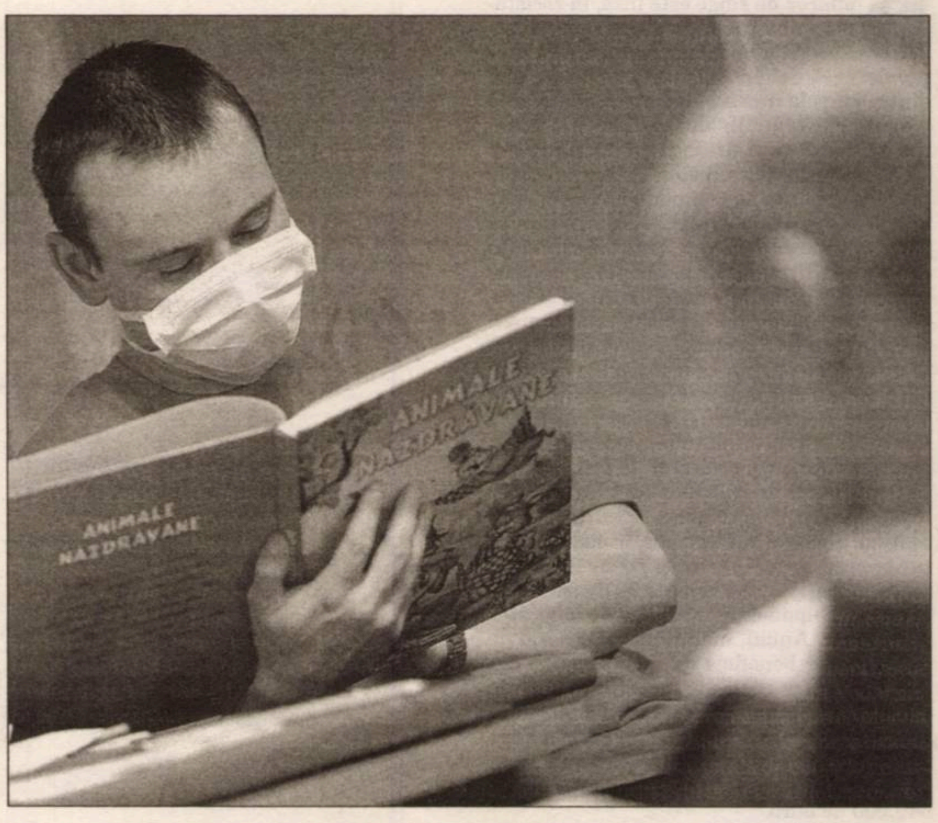

■ Sebastian POPOVICI
Manager Compliance, Legal and External Affairs, Vodafone România

1. În 2008 m-am alăturat echipei Vodafone, cu ocazia unui proiect de construcţii de case.

2. În prezent sînt voluntar în acest proiect prin care se construiesc case sociale.

3. În afară de a ajuta familii aflate în dificultate sau de a face un bine dezinteresat, implicarea în astfel de proiecte este un moment în care poţi să conştientizezi şi să îţi aminteşti de lucrurile cu adevărat importante şi care îţi aduc cele mai mari satisfacţii.

■ Dan NEGRU
Advisor, Corporate Security, Vodafone România

1. Imediat ce am început activitatea în compania Vodafone m-am şi înscris voluntar – era de sărbători, în iarna lui 2012, şi fetele aveau nevoie de ajutor pentru a duce cadouri la Centrul de Îngrijire şi Asistenţă pentru Bătrîni din sectorul 4.

2. Aş vrea să fiu voluntar cu titlu permanent în „Build for Tomorrow“, dar nu m-aş da în lături nici de la alte proiecte. De asemenea, o deosebită plăcere ne face (soţiei mele şi mie) să fim „Moş Crăciun“ pentru un copil de la centrele sprijinite de Fundaţie şi aşteptăm cu drag mail-ul din decembrie.

3. O motivaţie anume – nu cred că este vorba de aşa ceva, pur şi simplu vrei să te implici, e ca un gest reflex. Satisfacţia – sufletul plin de căldură.

■ Mihai MOISE
Consultant, Customer Operations, Vodafone România

1. Prima experienţă în calitate de voluntar în proiectele Fundaţiei Vodafone îmi amintesc că s-a întîmplat în urmă cu cinci ani. Era în vara lui 2010, cînd am participat la construcţia unei locuinţe în localitatea Clinceni, jud. Ilfov – un duplex ce urma să servească drept locuinţă pentru mai multe persoane cu dizabilităţi. Îmi amintesc că au fost două zile extrem de călduroase în care am muncit foarte mult. Abia cînd am ajuns acasă mi-am dat seama că eram şi foarte bronzat.

2. În acest moment nu sînt implicat într-un proiect, dar pot spune cu mîna pe inimă că aştept cu nerăbdare următorul şantier. Bineînţeles, cu aceeaşi nerăbdare aştept şi e-mail-ul transmis de colegii de la Fundaţia Vodafone în care este anunţat proiectul şi posibilitatea de înscriere.

3. Ar fi multe de spus aici pentru că am ajuns la capitolul unde sentimentele se împletesc. Motivaţia mea este dată de posibilitatea de a participa la clădirea unei case care ştiu de la început că va fi locuită de persoane ce se confruntă cu o situaţie financiară precară sau locuiesc în condiţii mai puţin plăcute (fie că vorbim despre persoane cu dizabilităţi sau familii cu copii care aşteaptă cu nerăbdare să petreacă viitorul Crăciun în casa mult visată, la a cărei construcţie putem da o mînă de ajutor).

Faptul că, în cele mai multe dintre cazuri, persoanele sau familiile beneficiare lucrează alături de noi pe şantier ne dă o emoţie aparte şi acel imbold de a da tot ce avem mai bun în zilele în care sîntem prezenţi pe şantier – totul pentru ca lucrările să avanseze cît mai repede şi în graficul prestabilit. În urmă cu exact o lună am participat la un astfel de proiect în localitatea Cristian, jud. Braşov, şi este a patra oară cînd merg pe şantier în calitate de voluntar al Fundaţiei Vodafone, deci a patra casă la a cărei construcţie am contribuit şi eu. Satisfacţia cred că deja o simţiţi şi voi. Este satisfacţia de a da o mînă de ajutor la construcţia unei case, satisfacţia de a dărui, satisfacţia că ai făcut un lucru bun.

■ Iuliana Maratu GIUVELEA
Brand Manager, Vodafone România

1. Fac voluntariat pentru Fundaţia Vodafone de aproximativ trei ani.

2. Aş menţiona cîteva – „Scrisori către Moş Crăciun“, „Ziua Copiilor“, construcţia de case pentru familii defavorizate, „Vodafone Big Marathon“.

3. Motivaţia? Oamenii. Oameni mai puţin norocoşi. Oameni care au nevoie de ajutorul meu. Devii conştient de puterea ajutorului tău doar cînd te implici cu sufletul şi eşti alături de oameni în momentele care contează pentru ei.

Satisfacţia a venit ulterior, nu am făcut niciodată voluntariat aşteptînd ceva în schimb. Am simţit că acţiunile mele (indiferent că este vorba de o donaţie, de un joc, de o construcţie, de pur şi simplu timp petrecut cu oameni care au nevoie de lucrurile astea) pot aduce zîmbetul pe feţele oamenilor şi chiar pot salva vieţi. Şi asta este cea mai mare satisfacţie pe care am simţit-o vreodată.

■ Horaţiu DIMULESCU
Manager M – Commerce and Wholesales, Vodafone România

1. A trecut ceva vreme de atunci. Acum cinci-şase ani am participat prima oară la o construcţie de case.

2. Încă de cînd a apărut oportunitatea, donez o sumă fixă din salariul meu pentru a ajuta Fundaţia Vodafone să susţină proiectele sociale. Ajut în proiecte de construcţii de case şi mai particip în proiectele cu activităţi sportive. Ultimul a fost un concurs de tenis de masă.

3. Motivaţia vine din faptul că îmi place să ajut oameni simpli cu nevoi. Este minunat să vezi satisfacţia din ochii lor după ce îşi văd casele ridicate. Pentru mine este suficientă această bucurie, ea dîndu-mi puterea şi dorinţa de a găsi timpul necesar pentru aceste activităţi. Apreciez însă mult, cel puţin în proiectul construcţiilor de case, spiritul de echipă şi dăruirea voluntarilor care dau tot ce au mai bun pentru ca proiectul să fie unul de succes.

■ Gabriel GHEŢU
Organisation Process and Transformation Lead, Vodafone România

1. Am început să particip la acţiunile organizate şi susţinute de Fundaţia Vodafone România în urmă cu aproximativ două luni.

2. În data de 4 octombrie voi alerga împreună cu alţi 150 de colegi din Grupul Vodafone la „Vodafone Bucharest Marathon“ 2015, eveniment în cadrul „Bucharest International Marathon“, fiecare dintre noi avînd misiunea de a strînge 1500 de euro pentru două proiecte susţinute de Fundaţia Vodafone. Unul se referă la bolnavii de diabet, iar celălalt oferă control EKG la domiciliu pentru persoanele cu probleme cardiovasculare). De asemenea, în data de 27 septembrie am participat la evenimentul „Ziua Internaţională Eunice Kennedy Shriver“.

3. Apreciez toate proiectele caritabile pe care le organizează sau le susţine Fundaţia Vodafone România şi mi-am dorit să fiu şi eu implicat. Prin urmare, am decis să particip la astfel de evenimente pentru a fi alături de Fundaţie. Bucuria mea este dublată de satisfacţia că, prin participarea la astfel de evenimente, ajut persoanele care au nevoie de sprijinul nostru.

■ Augustin STANCIU
Account Manager, Vodafone România

1. De ceva vreme îmi doream să mă implic social, însă abia anul acesta am făcut-o cu adevărat şi aceasta pentru că am identificat acele proiecte în care prezenţa mea este cu adevărat utilă. Am început prin a asista mai multe şcoli din mediul rural să le ofere elevilor cu venituri reduse o adevărată petrecere de 1 Iunie. S-a întîmplat anul acesta. Am văzut, la finalul evenimentului desfăşurat la Casa Radio, fericire pe chipul celor mici şi pot spune că acela a fost unul din cele mai frumoase momente din viaţa mea. Satisfacţia aceasta de final m-a făcut să mai vreau să mă implic.

2. Sînt două proiecte în care sînt implicat acum. Primul este „Build For Tomorrow“ prin care noi, angajaţii Vodafone, participăm şi ne implicăm activ în construcţia şi renovarea mai multor locuinţe sociale. Al doilea proiect este „Vodafone Big Marathon“ în care alerg şi strîng fonduri pentru două dintre asociaţiile afiliate Fundaţiei Vodafone şi, bineînţeles, cauzele acestora, respectiv: proiectul Asociaţiei React „Ajută pacienţii cu diabet să monitorizeze cu ajutorul tehnologiei valorile glicemiei şi să primească ajutor în situaţiile de urgenţă“, proiectul „Supravegherea pacienţilor cu probleme cardiovasculare la domiciliu“, al Asociaţiei Caritas, Alba Iulia. Fiecare alergător va avea ca misiune strîngerea sumei de 1500 de euro, care va fi împărţită în mod egal între cele două cauze.

3. Mă consider o persoană norocoasă din multe puncte de vedere, iar aceasta a fost o motivaţie suficient de puternică pentru a îmi dori să fac ceva şi pentru cei din jur. Implicîndu-mă în proiectele Fundaţiei Vodafone, simt cum împărtăşesc ce am şi îmi folosesc abilităţile într-un scop cu adevărat important. Satisfacţiile vin din bucuria şi liniştea celor pe care îi ajutăm prin proiectele noastre şi nu cred că sînt recompense mai mari şi mai frumoase ca acestea.

■ ■ ■

„Responsabilitatea este preţul măreţiei.“

WINSTON CHURCHILL

O șansă pentru viață

Donarea de sînge este încă, în societatea românească, o discuţie deschisă. Fundaţia Vodafone România a iniţiat promovarea donării benevole de sînge, una dintre etapele necesare pentru a egala acea balanţă existentă în alte ţări, în care donarea a devenit ceva firesc şi un act repetitiv.

Transformarea acestor centre în spaţii moderne, dotate cu echipamente care să se afle la standardele europene, centre care să asigure donatorilor toate condiţiile de siguranţă, atît fizic, cît şi psihic, prin crearea unui spaţiu primitor – despre care mi se spune că este una dintre condiţiile care îi motivează pe mulţi să revină –, s-a concretizat într-un nou proiect în cadrul parteneriatului derulat încă din anul 2008 de către Fundaţia Vodafone România în colaborare cu Asociaţia React. Astfel, în luna iulie a acestui an au fost renovate, prin proiectul „O şansă la viaţă“, opt centre de transfuzii din ţară: Bucureşti, Buzău, Cluj-Napoca, Giurgiu, Iaşi, Slatina, Suceava şi Tîrgu Jiu, În cadrul acestui proiect au fost renovaţi peste 15.000 de metri pătraţi, au fost donate 30 de paturi de donare, echipamente medicale de laborator şi mobilier. Anual, mai mult de 127.000 de donatori vor beneficia de noile condiţii din cele opt centre renovate, adica mai bine de o treime din numărul total de donatori din România. Valoarea totală a investiţiei Fundaţiei Vodafone România în acest program, de la lansarea sa şi pînă în prezent, este de 640.000 de euro.

Partenerii

Nucleul Asociaţiei React a pornit chiar din acest punct: un grup de studenţi, care proveneau din mai multe domenii şi care nu au acceptat ideea că în România „nu te pui cu sistemul“. Era perioada în care donarea de sînge trecea printr-o criză severă. Sistemul transfuzional era lăsat la voia întîmplării. Numărul donatorilor fideli era extrem de mic, iar spitalele se confruntau din ce în ce mai mult cu crize veritabile ale lipsei de sînge. Oamenii veneau mai mult să doneze doar cînd se loveau de probleme personale. De aici a început. De la conştientizare şi de la cunoaşterea sistemului şi a hibelor care stau între dorinţa oamenilor de a dona şi logistica unui act al donării.

„Organizăm campanii de donare mobilă, mergem cu autobuzul, facem evenimente, dar ne dăm seama că, pentru a crea o fluenţă a donării, este necesar ca centrele de transfuzii să funcţioneze în parametrii optimi“ – mi-a declarat Andreea Rotaru, manager de comunicare din cadrul Asociaţei React. „Ne-am dat seama că oamenii, pentru a ajunge să devină donatori fideli, trebuie să aibă condiţii pentru aceasta.“

Iar parteneriatul cu Fundaţia Vodafone România, care durează din 2008, a fost exact întîlnirea de care aveau nevoie. „În primul rînd este foarte important să îţi găseşti un partener care să creadă în cauza pe care o ai, în importanţa acestei cauze şi, în plus, să îţi fie partener de lungă durată. Or, pentru noi, asta înseamnă Fundaţia Vodafone România. Gîndiţi-vă că este vorba despre un proiect pe termen lung, este un parteneriat care reuşeşte să schimbe lucruri prin constanţă şi seriozitate. Fundaţia Vodafone ne finanţează încă alte trei proiecte, toate fiind încă în derulare, proiecte a căror finanţare nu s-a terminat după primul an. Este vorba despre proiecte derulate în domeniul sănătăţii, unul dintre domeniile principale în care Fundaţia Vodafone România se implică.“

Renovarea centrelor, opt în prima etapă, a început din 2011 cu centrul de donare din Bucureşti. „Anul trecut ne-am hotărît să mergem şi în ţară. Diferenţa dintre înainte şi după este ca de la cer la pămînt. În afara renovării clădirilor s-a renovat şi acel circuit al donatorului care este o parte din procesul de donare. Intrarea în centru, locul în care se înregistrează donatorul, cabinetul cu medicul unde are loc discuţia confidenţială, locul unde se fac analizele, paturile unde donează, sala unde stă să îşi revină după donare. Este, pînă la urmă, prima renovare totală. Iar proiectul nu se opreşte aici. A fost doar prima treaptă, iar anul viitor sperăm să renovăm alte centre.“

Cum să încurajezi donarea de sînge,
cum să ajungi să creşti numărul donatorilor?

„Îmi place să ajut oamenii care se ajută singuri.“

JOHN GALSWORTHY

Centrul de donare din Slatina

Ramona Lesnic este medic de 22 de ani. În Centrul de Transfuzie Slatina lucrează de trei ani. Un centru care nu mai fusese renovat de dinainte de Revoluţie.

Care erau, aşadar, portiţele de scăpare? Cum să încurajezi donarea de sînge, cum să ajungi să creşti numărul donatorilor în aceste condiţii?

A fost „gura de oxigen“ ajutorul primit de la Fundaţia Vodafone România şi Asociaţia React.

Îmi povesteşte, amuzată, că, imediat după ce s-au încheiat lucrările de reabilitare, care au durat o săptămînă, a avut loc un fenomen paradoxal: deşi au un centru care arată azi ca în străinătate, donatorii nu veneau. Nici cei fideli. Abia dacă veneau patru-cinci persoane pe zi. Intrare elegantă, condiţii decente, personal amabil, campanie în presă! Şi, totuşi, donatori puţini.

Pînă cînd lucrurile s-au lămurit: „Oamenii care ştiau vechiul centru credeau că ne-am mutat… arăta prea bine. Îşi spuneau că, probabil, în locul centrului pe care îl cunoşteau ei, s-a mutat un laborator particular! Aşa percepeau oamenii noul aspect al instituţiei: prea elegant ca aici să fie tot un centru medical de stat. Bineînţeles, lucrurile s-au lămurit în scurt timp, iar graţie condiţiilor, numărul donatorilor chiar a crescut semnificativ.“

Despre problemele adiacente actului de donare, directoarea spune că, din păcate, donarea este încă motivată prin mici beneficii: bonuri de masă (în valoare totală de aproximativ 66 de lei), cu decontarea transportului în comun, ziua liberă de la serviciu în ziua donării. „Donarea încă nu este benevolă. Oamenii sînt dezinteresaţi material numai atunci cînd vin să doneze pentru cineva din familie care este foarte bolnav. Sau sînt donatorii care vin de ani de zile şi sînt oamenii care vin doar ca să se «caute» de anumite boli (hipertensiune arterială, cancere de colon care lasă anemii în urma lor sau diabet zaharat preclinic). Dar nu este caracteristic numai omului sărac să vină să doneze pentru bonuri. Am întîlnit oameni modeşti din punct de vedere material care au respins bonurile pentru a fi date altora mai nevoiaşi ca ei, aşa cum am întîlnit şi tineri de condiţie mai bună, care erau foarte încîntaţi că primesc aceste tichete!“

Pe termen scurt, nu crede că oamenii vor dori să doneze fără a avea un mic avantaj material. „Pentru asta, educaţia trebuie să înceapă din familie şi şcoală. Cum să ne investigăm din timp, cum să recunoaştem un stop cardiovascular şi cum să acordăm primul ajutor şi, în acest caz, cum ar fi să salvăm, cu o singură donare, trei vieţi, fără să cerem nimic în schimb.“

Pe termen lung, este însă optimistă. „Vine o generaţie de tineri inteligentă, reformatoare, modernă. În care cred! Pentru că am întîlnit această generaţie în licee, în spitale sau chiar la noi la centru.“

BUCUREȘTI ÎNAINTE
BUCUREȘTI DUPĂ
IAȘI DUPĂ
BUZĂU ÎNAINTE
BUZĂU DUPĂ
SLATINA ÎNAINTE
DUPĂ
CLUJ ÎNAINTE
CLUJ DUPĂ
SUCEAVA ÎNAINTE
GIURGIU ÎNAINTE
GIURGIU DUPĂ
TÎRGU JIU ÎNAINTE
Fundația Vodafone România
Renovarea centrelor de transfuzii locale
asociația React

DILEMA
Responsabilitatea socială

Despre lucrurile neştiute

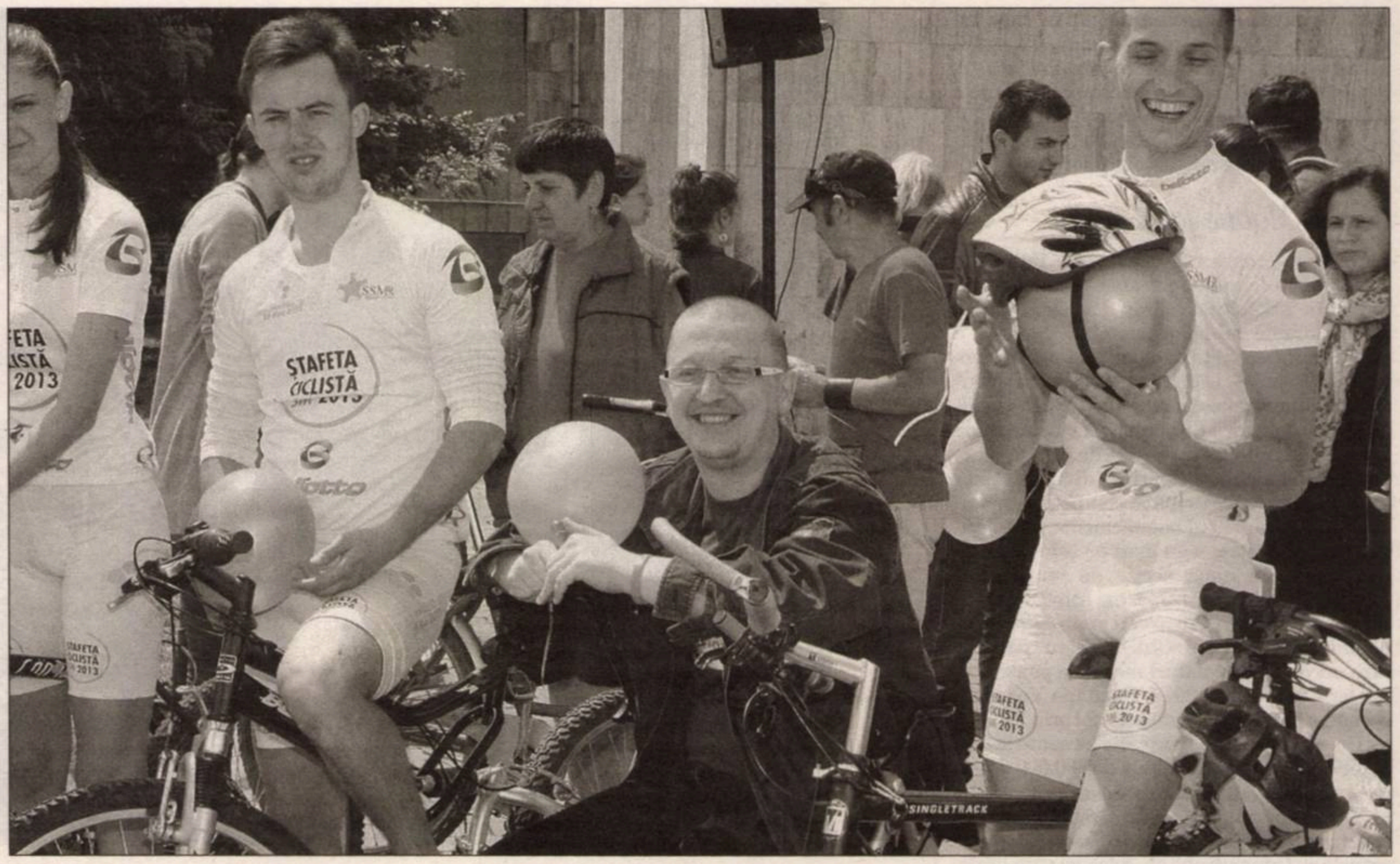

Sînt multe lucruri despre existenţa cărora nu ştim. Nu ştim pentru că nu ne afectează, dar şi pentru că nu există informaţii. Asta nu înseamnă însă că ele nu există, iar vieţile multora depind în mare parte de proiecte menite să le uşureze viaţa.

Scleroza multiplă este o boală neurologică a sistemului nervos. Terminaţiile nervoase sînt învelite într-un strat protector denumit teacă de mielină. În cazul pacienţilor care suferă de scleroză multiplă, SM, apar atacuri ale mielinei, de aici şi denumirea de „scleroză multiplă“, multiple cicatrice. Conform Societăţii de Neurologie din România, în ţara noastră sînt aproximativ 80-100.000 de cazuri de SM. Însă nimeni nu ştie exact cîte cazuri sînt, de fapt, pentru că nu există un registru al pacienţilor cu SM în România.

La începutul anului 2015, Fundaţia Vodafone România şi Asociaţia SM Speromax Alba au anunţat lansarea proiectului „Scleroza multiplă, boala adultului tînăr. Recunoaşte riscurile“.

Despre ce este vorba? Pe scurt, despre înfiinţarea unui centru de zi şi acordarea de servicii socio-medicale specializate, pe o perioada de 12 luni, pentru 80 de pacienţi diagnosticaţi cu scleroză multiplă, în judeţul Alba. În plus, atît la nivel local, cît şi naţional, proiectul include şi acţiuni de informare privind problematica sclerozei multiple şi îmbunătăţirea calităţii vieţii persoanelor cu handicap.

Mai pe larg, aveam să aflu de la preşedintele Asociaţiei SM Speromax Alba, Dragoş Zaharia, o asociaţie care a fost înfiinţată la 1 octombrie 2007 chiar de către un grup de pacienţi care sufereau de scleroză multiplă şi care şi-au dat seama că, prin această asociaţie, vor putea stabili un contact cu alţi pacienţi din judeţul Alba, punîndu-se astfel şi bazele unei comunităţi a celor afectaţi de această boală. La început, activitatea asociaţiei s-a concentrat pe vizitele la domiciliul persoanelor afectate de această boală, precum şi pe stabilirea de legături cu instituţiile publice la nivel judeţean, cu factorii decizionali care puteau fi implicaţi în rezolvarea unor probleme ale persoanelor cu dizabilităţi.

„Nevoia de asociere a pacienţilor care suferă de SM din judeţul Alba a fost una extrem de importantă avînd în vedere că majoritatea celor care sînt membri sînt persoane imobilizate la pat, şi, de cele mai multe ori, nu beneficiază de acces la tratament de recuperare din partea statului. Proiectul «Scleroza multiplă, boala adultului tînăr. Recunoaşte riscurile» vine astfel ca un răspuns la o nevoie a pacienţilor cu SM din judeţul Alba de asistenţă psihologică, kinetoterapie şi reprezentare legală. De asemenea, un factor important îl reprezintă familia în care trăieşte pacientul cu scleroză multiplă, avînd în vedere că boala aceasta este greu de înţeles, fiind o mare necunoscută.“

„În momentul de faţă avem în evidenţele noastre 82 de pacienţi cu scleroză multiplă din judeţul Alba.“

Şi tocmai pentru că boala afectează şi viaţa socială a pacientului, şi pentru că „societatea în care trăim reprezintă o provocare pentru noi, ne propunem să conştientizăm comunitatea locală în ceea ce priveşte problematica pacienţior care suferă de scleroză multiplă“, asociaţia s-a implicat, de-a lungul timpului, şi în activităţi de reprezentare a persoanelor cu dizabilităţi pentru a atrage atenţia asupra existenţei acestei boli. Avînd ca scop creşterea calităţii vieţii în rîndul acestor pacienţi prin proiectele derulate, membrii îşi propun să prevină discriminarea şi să lupte pentru egalitatea de şanse a bolnavilor cu SM şi egalitatea de tratament a acestora.

„În momentul de faţă avem în evidenţele noastre 82 de pacienţi cu scleroză multiplă din judeţul Alba, 52 de membri de familie şi patru specialişti.“

Cît de gravă este situaţia persoanelor care suferă de scleroză multiplă în România? „Din păcate, situaţia celor diagnosticaţi este destul de gravă deoarece scleroza multiplă este o boală cronică, evolutivă. Foarte mulţi trăiesc în comunităţi izolate, unde se ajunge greu. În aceste cazuri, ajutorul venit din partea Speromax este vital. În România nu există un centru specializat în scleroză multiplă, unde pacienţii să poată să urmeze proceduri recomandate în această boală de către medicii neurologi. Lipsa accesului la informaţii pentru noii diagnosticaţi sau accesul la tratament pentru noii diagnosticaţi cu această boală sînt o mare provocare.“

O gură de oxigen

Colaborarea Asociaţiei Speromax cu Fundaţia Vodafone România a început în urmă cu trei ani, cînd asociaţia a aplicat la programul „Voluntar de profesie“. Au fost selectaţi şi declaraţi cîştigători.

„De atunci, în fiecare an, am beneficiat de sprijinul Fundaţiei în lupta noastră cu scleroza multiplă, iar cu sprijinul Fundaţiei Vodafone am reuşit să aducem zîmbetul în casele pacienţilor care suferă de această boală.“

Despre proiectul lansat anul acesta, „Scleroza multiplă, boala adultului tînăr. Recunoaşte riscurile“, aflu, în primul rînd, că se încadrează în „strategia de dezvoltare pe termen mediu a asociaţiei şi vizează, cumulativ, trei dintre direcţiile principale de dezvoltare: dezvoltarea serviciilor socio-medicale – Centru de Consiliere şi Informare şi vizite la domiciliul pacienţilor nedeplasabili; creşterea capacităţii de lucru a voluntarilor şi specialiştilor SM Speromax; sensibilizarea opiniei publice cu privire la problematica persoanelor diagnosticate cu SM şi a persoanelor cu handicap“. Fundaţia Vodafone susţine financiar acest proiect cu suma de 55.822 de euro.

Beneficiarii proiectului vor avea parte de asistenţă specializată din partea unei echipe formate din asistenţi sociali, kinetoterapeuţi şi psihologi. Cum prezicerea cu exactitate a cursului bolii pentru fiecare persoană afectată este de domeniul imposibilului, primii cinci ani de la debutul bolii dau o vedere de ansamblu asupra evoluţiei ulterioare. „Această estimare se face pe baza modului în care boala evoluează pînă în acel moment şi tipul (forma) bolii. Gradul de invaliditate atins între 5 şi 10 ani este un indicator important în estimarea modului în care boala va evolua în viitor. Cu toate acestea, poate interveni un număr mare de variabile, printre care faptul că un mare număr de persoane cu scleroză multiplă (aproximativ 45%) nu sînt afectate puternic de boală şi duc o viaţă normală; există însă şi un segment al populaţiei (40%) la care boala devine progresivă după un număr de ani; vîrsta la care apare boala şi genul persoanei pot fi de asemenea indicatori asupra cursului bolii. Unele cercetări au arătat că apariţia la o vîrstă mai mică (sub 16 ani) implică o prognoză favorabilă. Trebuie însă menţionat faptul că un adult tînăr care trăieşte cu scleroză multiplă timp de 20-30 de ani poate avea un grad ridicat de invaliditate, chiar dacă evoluţia pînă în acel punct a fost lentă, iar în primii 10-15 ani acesta a fost doar uşor afectat. Alte cercetări au arătat că un început tîrziu (peste 55 de ani) în rîndul bărbaţilor indică un aspect progresiv pe care boala îl are.“

Ce se va întîmpla după finalizarea acestui proiect?

„Sperăm ca, în anul 2016, să continuăm parteneriatul strategic cu Fundaţia Vodafone România, în folosul pacienţilor care suferă de scleroză multiplă din judeţul Alba, pentru că, din păcate, boala noastră va exista şi în 2016. Noi mulţumim că Fundaţia a crezut într-o organizaţie mică de pacienţi şi sperăm că vom duce mai departe acest proiect“ – a mai declarat preşedintele Asociaţiei, Dragoş Zaharia.

„Ajuţi tu,
te ajută şi alţii pe tine.“

(Proverb bengalez)

Un science fără fiction

programul „Mobile for Good“

La 71 de ani locuia singur în casa lui din Harghita, fiind văduv, cu copiii plecaţi la muncă în străinătate. A fost găsit, după trei zile de cînd căzuse, de o angajată a Organizaţiei Caritas, din Alba Iulia. Este prima persoană care a primit un telefon prin programul „Mobile for Good“.

Ce este Mobile for Good?

Despre programul derulat de Fundaţia Vodafone în România aveam să aflu că a fost lansat în 2012, fiind cel mai amplu program care foloseşte tehnologia mobilă „pentru a creşte calitatea vieţii oamenilor şi pentru mobilizare socială“. Concret, „Mobile for Good“ a debutat cu proiecte care au venit în sprijinul a trei categorii de beneficiari: bolnavii de diabet, bătrînii care au nevoie de îngrijire medicală la domiciliu şi tinerii cu dizabilităţi intelectuale care participă la competiţii sportive. În 2013, numărul beneficiarilor a fost dublat, iar proiectele s-au axat pe soluţii de telemedicină în noua secţie de terapie intensivă pentru nou-născuţi din Spitalul „Marie Curie“ din Bucureşti şi un *call-center* pediatric în judeţul Cluj, pentru părinţii care au nevoie de sfaturi medicale pentru copiii lor. „În ianuarie 2015, Fundaţia Vodafone România a selectat 11 proiecte noi prin «Mobile for Good», continuă opt proiecte începute în anii anteriori cu o investiţie totală de 860.000 de euro, astfel încît numărul beneficiarilor a crescut la 16.735 de oameni ajutaţi: vîrstnici bolnavi, izolaţi şi fără acces la servicii medicale, persoanele cu traumatisme ale coloanei vertebrale, bătrîni singuri şi izolaţi, copii cu autism, copii şi tineri cu diabet“.

Singur acasă cu mobilul

Spre finele anului trecut, Asociaţia Caritas din Alba Iulia a primit, în cadrul Galei Fundaţiei Vodafone „16 ani de fapte bune“, premiul „Mobile for Good“.

„Acest premiu reprezintă, de fapt, munca colegilor noştri, a îngrijitorilor şi asistentelor medicale care îngrijesc aceste persoane. Dincolo de cifre şi tehnologie stau totdeauna oamenii care muncesc zilnic cu devotament, răbdare şi dragoste în folosul şi pentru bunăstarea semenilor. Acest premiu este meritul lor“ – mi-a declarat Fodor Vanyo Csaba, project manager în cadrul Asociaţiei Caritas, Alba Iulia, care mi-a vorbit despre cele două proiecte pe care Asociaţia Caritas le desfăşoară sub umbrela programului „Mobile for Good“: „Singur acasă cu mobilul“ şi „Supravegherea pacienţilor cu probleme cardiovasculare la domiciliu“.

Despre proiecte şi ideile din spatele lor aflu că au luat naştere în urma unor „necesităţi reale întîlnite pe parcursul a multi ani de experienţă în acordarea serviciilor de îngrijire socio-medicale la domiciliu“.

Dintre beneficiarii acestor proiecte, aproximativ 65% trăiesc singuri ori împreună, soţ sau soţie, într-o gospodărie. „Pornind de aici, ne-am dat seama că este importantă înfiinţarea acestor servicii de teleasistenţă. Ne-a condus speranţa că poate unii, depistaţi la timp, în momentul în care li s-a făcut rău sau în ziua în care nu s-au mai putut ridica din pat, pot fi salvaţi.“

În plus, pe lîngă ajutorul real pe care acest sistem îl oferă persoanelor vîrstnice, el reuşeşte şi să le dea încrederea necesară „pentru a continua să ducă o viaţă normală în propria casă, ştiind că, în caz că se întîmplă ceva, pot cere imediat ajutor, printr-o simplă apăsare a unui buton de pe un telefon mobil“.

Avînd avantajul unei infrastructuri ample de telecomunicaţii fixe şi mobile şi acces crescut la Internet, inclusiv în bandă largă, România este printre ţările cele mai avansate în conectarea la distanţă în ceea ce priveşte medicina de urgenţă, „dispunînd de sisteme de transmitere imagistică a tomografiilor computerizate, a radiografiilor sau a altor înregistrări medicale de la ambulanţe către spitale sau de la spitale mai mici către spitale de urgenţă din centrele universitare. Telemedicina este aşadar una din cele mai bune soluţii disponibile la ora actuală, atît pentru sistemul sanitar, cît şi pentru beneficiarii finali, cei care necesită îngrijire şi atenţie medicală“.

Ce înseamnă, pentru cei asistaţi în aceste programe, accesul la aceste tehnologii?

Despre proiectul „Supravegherea pacienţilor cu probleme cardiovasculare la domiciliu“ aflu că principala activitate este monitorizarea EKG-ului persoanelor vîrstnice care suferă de boli cardiovasculare. „Această activitate se realizează cu ajutorul dispozitivului pentru înregistrarea EKG-ului. Aparatul HeartView este uşor de folosit şi înregistrează electrocardiograma completă cu 12 derivaţii, înlocuind procedura clasică şi dificilă de aplicare a celor 12 electrozi cu aplicarea unui singur electrod şi a două brăţări.“

Datele înregistrate de către asistentele medicale de la Caritas sînt transmise prin telefon mobil către un software special pentru decodare, după care medicii specialişti din cadrul Centrului de monitorizare interpretează datele, evaluează starea pacientului şi transmit rezultatul interpretării prin asistenta medicală de la Caritas către medicul de familie.

„Astfel, în decurs de cîteva minute, medicul care a înregistrat şi a transmis EKG-ul primeşte opinia specialistului prin e-mail/SMS/telefon. Mai apoi, rezultatul va fi printat şi înmînat pacientului.“

Cînd telefonul mobil salvează vieţi

Nu pot să neg, toate informaţiile care îmi erau date, într-un mod atît de firesc, le asimilam cu uimirea cu care priveşti un film de *science-fiction*. O uimire dublată de faptul că nu mai era doar ficţiune, ci se întîmpla într-un mod concret la nivel naţional. Pentru mine, discuţiile despre telefoanele mobile, *via* expansiunea tehnologiei comunicării, erau la un nivel ideologic, de bază, avînd, recunosc, uşoara tendinţă de a demonetiza folosirea acestora.

Ce înseamnă însă, dincolo de frivolităţi simpliste, pentru cei asistaţi în aceste programe, existenţa acestei tehnologii?

„Tehnologia mobilă este în permanentă creştere şi dezvoltare în zilele noastre. Acest lucru este cunoscut de toată lumea, însă deşi folosim zilnic aceste aparate, rareori ne dăm seama că ele chiar pot salva vieţi şi pot transmite date medicale, vitale, în timp util. Această idee de a folosi tehnologia mobilă pentru ajutarea persoanelor vîrstnice sau bolnave este de mai mult timp printre priorităţile strategice ale Caritas, Alba Iulia. Tocmai de aceea ne-a făcut mare plăcere să aplicăm cu proiectele noastre la finanţările Fundaţiei Vodafone România. Cu ajutorul Fundaţiei am reuşit astfel să aducem tehnologia mobilă mai aproape de acele persoane care, de altfel, nu prea folosesc telefoane mobile, dar care au mare nevoie de ajutorul lor.“

Pentru aceste persoane, tehnologia mobilă şi soluţiile oferite de Caritas, Alba Iulia reprezintă siguranţă, încredere şi, într-un fel, viaţă. Beneficiarii proiectelor „Singur acasă cu mobilul“ sînt persoane vîrstnice, care trăiesc singure şi nu au aparţinători, care au nevoie de serviciile noastre de îngrijire la domiciliu.

„Datorită proiectului de teleasistenţă, persoanele vîrstnice care folosesc un telefon mobil cu buton de panică se simt mai în siguranţă, iar pe lîngă acest aspect, cu aceste telefoane ele pot comunica cu rudele, aparţinătorii, vecinii şi chiar cu îngrijitorii Caritas. Acelor persoane care suferă de boli cardiovasculare li se pot efectua EKG-uri fără ca ele să-şi părăsească domiciliul şi să se deplaseze în oraşe, în centre medicale.“

■ ■ ■

Alături de bunicii uitați

Sînt bătrîni, sînt singuri şi sînt bolnavi. În cele mai multe cazuri nu se pot deplasa şi au nevoie de îngrijire specializată şi asistenţă la domiciliu pe care nu şi le pot permite. Dar nu sînt ai nimănui. Cel puţin 800 de bătrîni din Bacău sînt beneficiarii programului „Alături de bunicii uitaţi", un proiect al Fundaţiei pentru Sprijin Comunitar finanţat de Fundaţia Vodafone România. *Proiectul se desfăşoară pe parcursul unui an, iar Fundaţia Vodafone România este principalul finanţator, cu o investiţie de 46.000 de euro.*

Responsabilitatea socială și societatea civilă

Despre colaborarea dintre FSC şi Fundaţia Vodafone România aflu de la Ionuţ Chiriţă, coordonator de proiecte în cadrul FSC, că a început încă din 2007. Primele proiecte au vizat înfiinţarea unei Şcoli de Vară în mediul rural şi organizarea Tîrgului ONG-urilor din Bacău. „De atunci colaborarea s-a dezvoltat continuu şi a însemnat realizarea unor proiecte din domenii diverse, plecînd de la organizarea anuală a Galei Voluntarului Băcăuan, eveniment care în 2014 a ajuns la a VIII-a ediţie, pînă la finanţarea unor servicii vitale adresate bătrînilor din Bacău. Parteneriatul cu Fundaţia Vodafone a însemnat pentru noi să avem alături un prieten pe care am ştiut mereu că ne putem baza. Echipa Fundaţiei Vodafone, mică, dar cu un suflet mare, a ştiut mereu să spună prezent atunci cînd au existat propuneri serioase şi valoroase. Ne-au ajutat foarte mult să creştem, să ne îmbunătăţim activitatea şi să învăţăm lecţia dedicării şi a profesionalismului. În plus, valoarea adusă în zona de CSR din România de către Fundaţia Vodafone a fost accentul primordial pus pe activităţi, rezultate şi beneficiari, şi nu pe imaginea companiei. Sînt, pe drept, un exemplu de bună practică şi excelenţă de CSR în România."

Povestind proiectul „Alături de bunicii uitaţi", aflu că ideea de la care s-a construit a fost acea nevoie, în continuă creştere, de servicii specializate şi adecvate pentru vîrstnici. „FSC a conceput şi a dezvoltat continuu astfel de servicii încă de la înfiinţare deoarece trend-ul european este de îmbătrînire a populaţiei, iar statisticile arată clar că, nu peste mulţi ani, populaţia de vîrsta a treia va avea o pondere foarte importantă. Dincolo de problemele legate de asigurarea pensiilor, care obsedează pe toată lumea, credem că o provocare la fel de mare este aceea de a avea o populaţie vîrstnică activă, sănătoasă şi independentă, care să nu reprezinte o povară pentru stat şi pentru cei tineri, aşa cum, din păcate, sînt percepuţi vîrstnicii de azi. Pentru aceasta, însă, trebuie să dezvoltăm încă de acum o strategie coerentă pe termen lung şi să iniţiem deja servicii care să asigure acest lucru."

Exact acest lucru şi-a propus şi programul „Alături de bunicii uitaţi". „Prin intermediul lui s-a asigurat continuitatea serviciilor medicale şi după externarea pacientului din spital, oferindu-se servicii complete şi specializate care presupun preluarea pacientului externat, acordarea de servicii medicale, sociale şi de îngrijire la domiciliu, apoi recuperarea şi reintegrarea persoanei în cadrul centrului de zi «Dr. Ştefan Ciobanu» sau în cadrul complexului rezidenţial «Satul Seniorilor Milly» din Buhuşi."

Responsabilitatea societății

Este ştiut: în România, din păcate, după ce ieşi la pensie, ajungi să îţi trăieşti bătrîneţile în faţa televizorului. Nu prea ai unde şi, mai ales, nu prea ai cu cine să socializezi. Pe lîngă serviciile de asistenţă socială, proiectul FSC conţine însă şi această componentă de socializare. „Dincolo de componenta medicală şi de îngrijire la domiciliu, proiectul a pus un mare accent pe asigurarea unei vieţi sociale active a bătrînilor. Aceştia au beneficiat de servicii speciale în cadrul centrului de zi «Dr. Ştefan Ciobanu», deschis în anul 2002. Aici, vîrstnicii au participat la activităţi recreative, de socializare, dar şi de recuperare – gimnastică medicală şi kinetoterapie. Un pachet similar de servicii a fost oferit şi rezidenţilor din «Satul Seniorilor Milly» situat în Buhuşi. Persoanele vîrstnice sînt active, dornice şi capabile de o viaţă socială normală, în ciuda dificultăţilor materiale sau medicale pe care le întîmpină. Acest lucru s-a realizat prin organizarea unei trupe de teatru a seniorilor care a susţinut un mini-turneu la centre şi programe similare din regiune, în vederea promovării creativităţii şi atitudinii pro-sociale la vîrsta senioratului."

Iar lucrurile nu se opresc aici. O altă componentă importantă a acestui proiect a fost promovarea voluntariatului în rîndul comunităţii şi, mai ales, al adolescenţilor şi tinerilor din Bacău, pentru serviciile de asistenţă socială. „Tinerii implicaţi în proiect au descoperit ce înseamnă lumea la vîrsta a treia şi au avut ocazia să interacţioneze cu persoanele vîrstnice şi cu universul acestora. Una dintre cele mai frumoase activităţi ale proiectului a fost campania «Curăţenie la bunici» desfăşurată în casele a zece beneficiari ai programului de îngrijire la domiciliu din Bacău. Aproximativ 45 de voluntari FSC şi ai Fundaţiei Vodafone România s-au mobilizat şi au oferit un ajutor extrem de important echipelor de îngrijire ale Fundaţiei de Sprijin Comunitar. Voluntarii au făcut curăţenie generală, chiar au gătit acolo unde a fost nevoie şi le-au oferit celor în vîrstă pachete de Paşte. Au reuşit, cu entuziasmul şi seninătatea specifice vîrstei, să aducă aerul de primăvară în casele bunicilor uitaţi şi să alunge din sufletele lor cea mai grea boală: singurătatea."

> *„Prieten se numeşte omul care te ajută fără ca verbul să fie urmat de un complement circumstanţial de timp sau de loc sau de mod."*
>
> NICOLAE STEINHARDT

Căci aceste programe, dincolo de rezultatele directe, legate de serviciile sociale şi medicale, reuşesc să-i scoată pe bătrîni din starea de izolare socială. „Demonstrăm că vîrstnicii sînt mult mai mult decît un *rest* al societăţii, de care trebuie să ne amintim din datorie şi către care ne îndreptăm privirile cu compasiune. Aceste programe demonstrează că bătrînii continuă să fie activi şi creativi chiar şi după retragerea din viaţa profesională, că au o experienţă şi o înţelepciune de viaţă valoaroase şi pline de farmec. Că au un potenţial pe care societatea actuală nu ştie să-l valorifice. Pentru aceasta trebuie, în primul rînd, să ne schimbăm mentalitatea faţă de aceste persoane. Am cunoscut persoane de 80 de ani care s-au căsătorit, persoane care s-au apucat de teatru sau au editat un ziar. Toate astea la vîrsta a treia! Am descoperit persoane mai active şi mai polivalente decît multe dintre persoanele considerate oficial «active». Aici trebuie să lucrăm foarte mult: la mentalitate şi la modul în care ne raportăm faţă de această categorie de vîrstă."

Capitole care nu pot fi închise

Cînd vine vorba despre problemele sociale, Ionuţ Chiriţă îmi spune că, la acest capitol, „sînt multe probleme la care am găsit sau am inventat soluţii. În zona serviciilor sociale, însă, nu pot fi închise definitiv capitolele. Nu e atît de uşor. Sînt familii care trăiau în condiţii dificile şi care acum, uneori după ani de muncă, au o casă decentă, poate şi o sursă de venit, iar copiii merg la şcoală. Tineri care erau în pragul abandonului şcolar din cauza lipsei banilor şi a unui sprijin psiho-social adecvat şi care acum sînt aproape de a termina o facultate. România rurală este, din păcate, rămasă mult în urma celei urbane, de aceea programele noastre vizează tocmai locuitorii acestor zone."

■ ■ ■

Mobilizare pentru învățare

În luna iunie 2015, „Programul strategic de investiţie în mediul rural“, iniţiat cu puţin timp în urmă de către Fundaţia Vodafone România, a fost extins la nivelul întregii ţări. Ideea de bază a întregului proiect stă, de fapt, în pilonii activităţii Fundaţiei: accesul categoriilor defavorizate la sănătate, educaţie şi servicii sociale, beneficiarii fiind în acest caz oamenii din satele şi oraşele mici din România. Angela Galeţa, directorul Fundaţiei Vodafone România, declara atunci că este pentru prima oară cînd o fundaţie din România dezvoltă un proiect naţional de o asemenea anvergură. „Am identificat nevoile de bază în zona rurală, cum ar fi: susţinerea centrelor de zi, renovarea de şcoli şi biblioteci, asigurarea hranei, ajutoare de urgenţă pentru copii, accesul la servicii medicale, combaterea abandonului şcolar şi a analfabetismului, şi ne-am dorit să răspundem acestor nevoi şi să contribuim astfel la dezvoltarea comunităţilor rurale din cît mai multe zone din ţară.“

Cei patru parteneri selectaţi de către Fundaţia Vodafone România pentru desfăşurarea proiectelor în fiecare judeţ din ţară sînt: Fundaţia PACT, cu proiectul „Implicat în comunitatea mea“, Asociaţia Mereu Aproape, cu proiectul „Ajută un sat, schimbă o ţară“, Fundaţia Principesa Margareta a României, cu proiectul „Fondul special pentru copii“, şi Fundaţia pentru Sprijin Comunitar, cu proiectul „Investiţii în comunităţi durabile“, investiţia totală fiind de 653.645 de euro.

Unul dintre cele patru proiecte, cel în care partener al Fundaţiei Vodafone este Fundaţia Mereu Aproape, se numeşte „Ajută un sat. Schimbă o ţară“, un proiect care vizează 13 judeţe: Alba, Arad, Bihor, Braşov, Caraş-Severin, Cluj, Harghita, Hunedoara, Mureş, Timiş, Satu Mare, Sălaj şi Sibiu.

Am aflat povestea renovării unei şcoli din Bihor, în comuna Chişlaz. Despre directoarea şcolii mi s-au povestit multe. Mi s-a spus că este un om cald şi dedicat, care ar merge pînă în pînzele albe pentru elevii ei şi pentru şcoala pe care o conduce.

Îşi aminteşte primii ani de muncă aici. „Iarna era atît de frig în sălile de clasă încălzite cu sobe de teracotă încît toţi participam la ore îmbrăcaţi cu paltoane şi mănuşi.“

În şcoala din Chişlaz învaţă 127 de elevi şi preşcolari, care provin din medii sociale diferite. „Avem cîţiva copii care, deşi acasă au toate condiţiile pentru o dezvoltare armonioasă, cei mai mulţi încă au toaleta în fundul curţii. De aceea, prin proiectul «Mobilizare pentru învăţare», derulat în parteneriat cu Fundaţia Mereu Aproape şi Fundaţia Vodafone România, am încercat să le oferim măcar la şcoală condiţii de învăţare demne de secolul în care trăim.“

Cum a decurs proiectul? Mărturiseşte că a început cu oarecare neîncredere, „cînd am constatat la ce valoare se ridică proiectul, dar după vizita în teren a reprezentanţilor Fundaţiei Mereu Aproape încrederea noastră a fost deplină. Ţineam legătura în permanenţă cu doamna Gabriela Ştefan şi cu domnişoara Maria Ioniţă, două fete minunate“.

Îşi aminteşte că uneori se „încălzeau“ telefoanele la cîte aveau să îşi spună şi că lucrul la acest proiect în care credea toată lumea a născut o frumoasă prietenie. „Am muncit la acest proiect cu toţii, constructori, voluntari din rîndul comunităţii, dar şi voluntari cadre didactice care şi-au dorit foarte tare ca această provocare să fie finalizată cu succes.“

Comunitatea s-a mobilizat, în ciuda temerilor sale. „Vă mărturisesc, cînd am aflat că proiectul include şi muncă de voluntariat, am sunat-o şi i-am spus că renunţ la proiect pentru că nu credeam că voi găsi oameni dispuşi să pună mîna să ne ajute. Încurajările doamnei Ştefan, sprijinul familiei mele şi implicarea Primăriei m-au făcut totuşi să pornesc la luptă. A ieşit mai bine decît am sperat.“

Cum a fost prima zi de şcoală nouă? Dacă vorbim doar despre uimirea şi bucuria din ochii piticilor atunci cînd au păşit pentru prima dată în noul sediu al grădiniţei, şi tot ar fi de-ajuns. Dar lucrurile de-abia de acum încolo încep să se schimbe.

■ ■ ■

Consiliul de administrație – Fundația Vodafone România

■ Irina-Margareta NISTOR
Preşedinte onorific, Fundaţia Vodafone România

■ Condelina KILIKIDIS
Membru în Consiliul de Administraţie al Fundaţiei Vodafone România

■ Florina TĂNASE
Membru în Consiliul de Administraţie al Fundaţiei Vodafone România, Director Legal and External Affairs, Vodafone România

■ Angela GALEŢA
Director Fundaţia Vodafone România, membru în Consiliul de Administraţie al Fundaţiei Vodafone România

■ Ana ALEXE
Membru în Consiliul de Administraţie al Fundaţiei Vodafone România, Director Customer Operations, Vodafone România.

■ Markus LAUSE
Membru în Consiliul de Administraţie al Fundaţiei Vodafone România, Director Enterprise Business Unit, Vodafone România

STILURI & STILOURI

Maria IORDĂNESCU

Iasă-ţi copiii să vină la tine

Culorile educaţiei

Într-unul dintre reportajele despre înnoirea învăţămîntului românesc, erau prezentate cîteva secvenţe de la o oră de matematică din clasele primare: copii mulţi şi veseli în jurul unui ecran mare pe care era proiectată o pagină de manual electronic. Metoda de predare, ultrasofisticată şi ultramodernă, era detaliată cu mîndrie de doamna învăţătoare, care explica felul în care, printr-un simplu click dreapta sau un deget lipit de ecran, copiii aveau parte de o baie de lumină şi culoare, sclipiciuri şi figurine amuzante, toate, fireşte, în scopul de a învăţa mai uşor matematică. Şi exerciţiul prezentat era o adunare: 13.246 plus 23.458 egal cu... „Ce simplu şi «interactiv» şi atractiv este! Copiii nu se mai plictisesc atunci cînd adună numere de ordinul zecilor de mii!“

Am văzut cîteva manuale electronice şi cîteva programe de predare pentru ciclul primar şi gimnazial. Şi m-au pus pe gînduri.

E nevoie, desigur, ca şcoala să ţină pasul cu vremurile în care trăiesc copiii noştri. E greu de crezut că azi, în lumea iPad-urilor sau a Internetului, matematica mai poate fi predată atractiv, eficient, cu beţigaşe şi cu străvechea numărătoare. Dar ideea că tehnologia avansată, oricît de avansată, poate transforma o programă calcifiată, decrepită, într-una fermecătoare, seducătoare, este complet falsă. Cu alte cuvinte, dacă ne imaginăm că textele obosite din abecedar sau operaţiile inutile cu numere formate din zece cifre vor deveni brusc fertile pentru elevii noştri doar pentru că sînt însoţite de desene animate şi de butoane tentante, ne înşelăm: trebuie modificată de urgenţă *imaginea globală* pe care o are acum învăţămîntul despre ce ar trebui să ştie copiii noştri, despre ce le-ar fi util şi ce trebuie lăsat deoparte. Pe scurt, trebuie modificată programa şi adusă în secolul 21. Altfel, toate eforturile de producere a unor soft-uri didactice nu vor avea ca rezultat decît nişte desene animate din ce în ce mai plicticoase.

Sigur, imaginile colorate, ecranele luminoase, gadget-urile tentante, jocurile captivante şi personajele dinamice fac parte din viaţa copilului nostru încă din primii ani de viaţă: au lîngă ei televizoare, telefoane, computere, iPad-uri, pe care învaţă să le mînuiască de la vîrste fragede. Mai apoi, vor avea nevoie de toate acestea toată viaţa lor. Aşa că e firesc ca şcoala să le integreze în procedurile ei didactice. Cei mai mulţi specialişti în educaţie spun că, fără ele, actul educativ ar fi complet neatractiv pentru copii. Că elevii s-ar plictisi dacă şcoala nu ar ţine pasul cu viaţa reală şi nu ar face apel la experienţa dobîndită de copil în situaţii curente. Dacă, într-adevăr, scopul nu este decît să îl ţinem pe elev în priză, activ şi mereu conectat la informaţie, atunci lumea digitală ne va fi de folos. Dar eu cred că motivul principal pentru care copiii se plictisesc este mai curînd lipsa dialogului autentic între ei şi educatorul lor. Un dialog eliberat de clişee şi de false „obiective educaţionale“, nepoluat de planuri didactice stufoase şi nu neapărat asezonat cu ecrane strălucitoare. Un dialog care să „moşească“ naşterea propriilor păreri, a propriilor întrebări, a propriilor curiozităţi. De aceea cred că şcoala nu ar trebui să se grăbească prea mult cu „updatarea“ ei la tot ce e mai modern pe lume: ar trebui să joace şi rolul de „întîrzietor“, cum ar spune filozoful: să îl oprească un pic pe copil din gîfîiala electronică şi să îi dea răgaz pentru reflecţie.

Şcoala nu ar trebui să se grăbească prea mult cu „updatarea“ ei la tot ce e mai modern.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

■ ■ ■

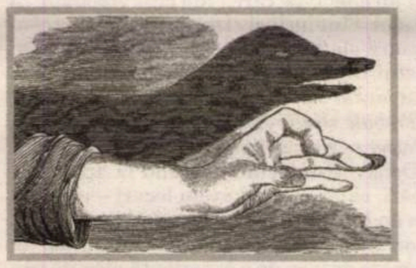

Iaromira POPOVICI

bazar

Zile proaste (dar puţine...)

Sînt unele zile în care, chiar dacă nu ai verificat cu astrologii, ţi se întîmplă numai chestii neplăcute. Ai doar ghinioane, cum ar zice cei care cred în noroc şi în reversul acestuia. Sau, cine ştie, ai fost deocheat – conform teoriilor celor care ciulesc urechea la asemenea interpretări.

Am avut, de curînd, astfel de zile. Retrospectiv, par, desigur, tragi-comice. Cînd timpul trece şi te înalţi măcar cu cîţiva centimetri deasupra lor (zilelor şi întîmplărilor lor), pe un norişor cenuşiu pe cale să devină, dacă nu roz, măcar alb, ajungi să vezi şi partea comică, ba chiar să rîzi de tine, cel neîndemînatic şi nefericit din trecut.

Însă, evident, nu poţi face acelaşi lucru cînd nenorocirile, chiar minore, tocmai ţi se întîmplă. De exemplu, te întorci în natalul Bucureşti după zece zile fericite de fermecătoare Americă – fermecătoare, dar şi acaparatoare: acolo ţi-ai lăsat copilul – ce-i drept, la studii, dar... Urmează o zi în care ieşi cu nişte prieteni buni şi vechi, părinţi de copii care se cunosc de la grădinţă şi care şi ei, la rîndul, au plecat sau vor pleca undeva. Ieşi cu ei ca să te dai mare, din nou, cu fericita ta excursie în America, cu reuşita expediţiei tale familiale. Numai că, înainte să pleci, descoperi că superbul motan-arlechin de pus în pom pe care l-ai luat de la magazinul non-stop de Crăciun din Boston şi-a rupt, la transport, o lăbuţă şi nu mai poate fi dat cadou... La restaurant, unul italienesc, de lux, totul pare enervant de impecabil. Lume simandicoasă şi chelneri care vor să pară serviabili, dar de fapt sînt ţîfnoşi. Vrei ceva uşor, de seară, ceri scoici: midii în sos de vin. Vin felurile, şi scoicile: mult sos, multe carapace, dar înăuntrul lor, aproape nimic. Afli că „a greşit bucătarul...“.

Punctul culminant al ghinioanelor, să le zicem, a avut, însă, loc într-o duminică: o frumoasă duminică de toamnă, cînd, în sfîrşit, am reuşit să mergem cu bicicletele în Herăstrău. Asta, după un efort cu adevărat îndelungat mai întîi, de a achiziţiona un suport pentru biciclete de pus pe maşină, după ce am visat ani la el. Apoi, de a-l monta, ceea ce a durat alte cîteva luni (nu ieşea un şurub la socoteală). Pentru ca, în cele din urmă, să-l montăm şi, cu mari eforturi, să punem şi una din biciclete pe el (pe cealaltă îngrămădind-o în portbagaj).

Repet, ajungînd în mult doritul şi aristocraticul parc, o variaţiune la cotidianul Tineretului, descoperim că tocmai bicicleta mea e dezumflată. O iau pe cealaltă, în timp ce al doilea membru al familiei se duce cu a mea la o benzinărie, să o pună la punct. Bicicleta lui e o *mountain bike*. Foarte bărbătească, cu o bară imensă şi dreaptă peste care trebuie să treci ca să te cocoţi pe ea. Am reuşit să mă urc, am şi dat cîteva ture. La un moment dat, am ajuns în dreptul unei văi ce mi s-a părut periculoasă. Pe aleea în pantă, care se afla pe marginea lacului, o seamă de nuntaşi, cu mireasă cu tot, se pozau gureşi. Am avut un *flash* cu mine în trombă pe *mountain bike* peste mireasa cu cochetă trenă. Încercînd să evit un asemenea nefast incident, m-am hotărît să cobor de pe bicicletă. Şi atunci s-a produs culmea ghinioanelor din respectivele zile urîte: mi-am zis că atunci o să cad şi chiar am căzut. De pe loc. Cu bicicleta peste mine.

Nu, nu m-am lovit rău, nu m-am lovit la cap, am căzut doar pe o mînă, care nici măcar nu m-a durut. Doar că mi s-a părut incredibil ca, după ce am mers kilometri pe bicicletă, să cad aşa, ca proasta, de pe loc, într-o senină duminică, în faţa unor nuntaşi binedispuşi şi binevoitori. Prea binevoitori: văzîndu-mă pe jos, au sărit să mă întrebe dacă sînt bine şi dacă am nevoie de ajutor. Dorinţa lor de asistenţă m-a mobilizat: mi-am luat imensa bicicletă şi dusă am fost cu ea. Pentru ca, un pic mai în faţă, să dau peste celălalt membru al familiei, care mi-a povestit cum l-a oprit Poliţia şi a luat amendă cînd s-a dus să-mi umfle adevărata bicicletă.

Ghinioane, desigur. Dar, după aceste penibile momente, ghinioanele s-au şi evaporat (cu excepţia unui nesemnificativ moment cînd mi-am trîntit o uşă de la o toaletă peste un deget), ca şi cum şi-ar fi făcut numărul, iar timpul le-a expirat.

■ ■ ■

Selma IUSUF

legende urbane

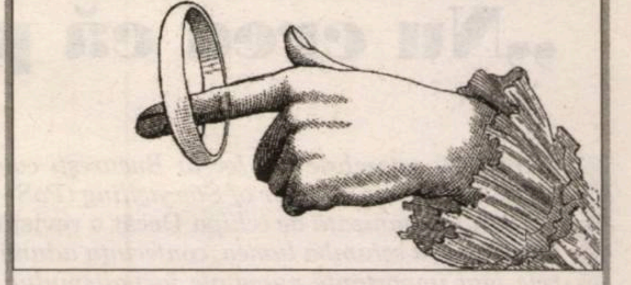

Ospitalitate

Omul are cei mai albaştri ochi pe care i-am văzut vreodată. Un albastru de o intensitate aproape tragică, aproape de cea pe care o vezi în ochii beţivilor eterni. Un azuriu care unduieşte în iris între prezenţă şi depărtare, cumva. Omul păzeşte nişte bulendre pe o stradă din Constanţa.

Strada arată nemaivăzut. Mărginită de-a stînga şi de-a dreapta de clădiri care au fost odată uluitor de frumoase, căzute, mîncate de aerul sărat, de sărăcie şi de nepăsare. În faţa clădirilor, tot de-a stînga şi de-a dreapta, o înşiruire dezolantă de adăposturi făcute din cutii de carton, acoperişuri precare din folie de plastic, sprijinite în beţe, nişte arătări de cuşti în care un om nu ar putea intra decît tîrîş, zdrenţe şi haine puse la uscat. Oale ruginite, pahare de carton, PET-uri zdrobite, încălţăminte scofîlcită în mormane. Priveliştea n-avea cum să nu te lase înmărmurit. Şi aşa am şi rămas, preţ de cîteva minute, pînă m-am decis să intru în vorbă cu domnul gardian cu cei mai albaştri ochi din lume. Cum v-am zis, el, cu încă vreo cinci colegi, par că păzesc ceva pe strada asta dezolantă.

„Nu vă supăraţi“ – îl abordez cu formula universală –, „ce s-a întîmplat aici? Au fost daţi afară oamenii din case, au fost revendicate şi preluate de proprietari?“, întreb eu, încercînd să-mi şi răspund (total nejurnaliceşte) cu prima explicaţie plauzibilă care mi-a venit în minte. Omul e extrem de binevoitor, ochii albaştri îi sclipesc ca un cer sărac portughez: „Nuuuu, domnişoară, se toarnă un film american!“. Pare însufleţit şi mai tare de licărirea bruscă din ochii mei în care citeai – probabil, fără mari probleme, scrisă în neon roz – eleganta remarcă „Ce miştoooo!“ şi continuă vesel: „E ceva care se petrece prin două mii cincizeci şi ceva, după un fel de război după care nu mai rămîne nimic şi d-aia au făcut adăposturile astea“, zice. „Aaaaa, deci e un fiiiilm“, lungesc eu idiot vocalele şi sînt uşurată. „Ce biiineee... Credeam că i-au dat pe oameni afară din case...“ Dintr-una din curţi mă privesc o bătrînă care a ieşit să întindă nişte rufe şi o cohortă de pisici costelive ca foamea.

„Da, da, un film“ – pare mulţumit de conversaţie gardianul, care a fost scos să păzească nişte coşcovituri într-un oraş care arată oricum ca după apocalipsă şi-n care cutiile alea arătau extrem de natural şi la locul lor. „Au văzut strada asta, aşa, cu clădirile astea, le-a plăcut şi au zis că filmează aici...“ Îl vedeam bine pe Brad Pitt cum aleargă urmărit de zombi cu gurile strîmbe într-o civilizaţie post-dezastru. Mă uit iar în sus, în stînga şi-n dreapta. Păi, cam au dreptate. Strada arată oricum ca după bombardament. E şi fix în buricul oraşului, la cîteva secunde de o altă ruină celebră a oraşului – Casa cu Lei îi zice lumea. Într-un capăt al străzii, o scară ruginită urcă în spirală pe pîntecul unei case răpciugoase. Peste acoperişul ei se zăreşte minaretul moscheii Hunchiar. În celălalt capăt al străzii, o clădire monumentală, cu – să tot fie – şase etaje, arată ca o gură de om sărman. Ferestrele sparte alternează cu ferestre înrămate în termopan alb. La etajul unu nu stă nimeni, la doi stă cineva, la trei şi patru hăuleşte vîntul, la cinci iar e cineva, însă acoperişul întregii clădiri aproape că nu mai există.

„Să ştiţi“, zice gardianul cu cei mai frumoşi ochi albaştri, „că m-a întrebat multă lume ce se întîmplă aici. Au venit unii care au crezut că îi aducem aici pe refugiaţi.“ „Refugiaaaaţi?“, zic eu iar foarte tîmp. „Da, zice, dar cum să-i primim noi chiar aşa, domnişoară? Sînt şi ei oameni, cum să stea... nici chiar aşa, în cutii“ – zice omul, dînd roată cu ochii ăia frumoşi peste pustiiciunea din jur. „Ce om drăguţ“, mă gîndesc şi mă mai uit încă o dată în jur. Locatarii clădirilor care stau să cadă par la fel de demni de compasiune. „Îmi dai şi mie cinci lei să-i iau un lapte lu' ăsta micu'?“, mă trezeşte din gînduri o voce. O fată de 13 ani are în braţe un copil de 2. Fata are şi ea nişte ochi albaştri ca pustiul unui cer de vară dobrogean.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

„Nu cred că puterea poveştilor e o utopie“

– interviu cu Cristian LUPŞA –

Între 9-10 octombrie are loc la Bucureşti conferinţa internaţională de jurnalism narativ Power of Storytelling (PoS – www.thepowerofstorytelling.org), organizată de echipa Decât o revistă. *Gîndită în jurul ideii că poveştile pot schimba lumea, conferinţa adună în fiecare an unele dintre cele mai importante nume ale jurnalismului mondial. Am discutat cu* ***Cristian Lupşa,*** *editorul* Decât o revistă, *despre această iniţiativă unică în Europa de Est.*

Prima conferinţă Power of Storytelling *a avut loc în 2010. Acum a ajuns la a cincea ediţie. Ce s-a schimbat între timp?*

În 2010 nu intenţionam să facem o conferinţă, ci mai degrabă să aducem două jurnaliste cu experienţă pentru nişte seminarii cu echipa *DoR* şi alţi jurnalişti. Dar una dintre ele n-a putut veni, iar un înlocuitor s-a transformat în trei şi seminariile s-au transformat într-o conferinţă cu 100 de participanţi. Acum sînt două schimbări principale. În primul rînd, e mai mare – în medie optzece invitaţi în ultimii ani şi de trei ori mai mulţi participanţi (limita e 350 anul ăsta). În al doilea rînd, chiar dacă majoritatea invitaţilor sînt din zona de jurnalism narativ/non-ficţiune, conferinţa încearcă să trateze cît mai larg ideea de „spus poveşti“ *(storytelling)*, iar asta se vede şi în publicul pe care îl atragem, care e extrem de divers, de la jurnalişti la oameni din societatea civilă, de la alte industrii creative şi de comunicare şi pînă la antreprenori.

Nu e ironic că România, o ţară unde presa trece printr-o criză acută, găzduieşte o conferinţă internaţională de jurnalism?

Eu n-o privesc aşa. De unde privesc eu, presa în România era mediocră din punct de vedere al spusului de poveşti şi acum cinci ani, şi acum zece ani, şi acum cincisprezece ani, doar că îi mergea mai bine (în special din publicitate) şi nu-şi punea atîtea probleme existenţiale despre cum va supravieţui, cine o consumă, cine plăteşte pentru ea. Dacă e ironic acum, ar fi fost ironic şi atunci. Mi se pare mult mai încurajatoare senzaţia cu care pleacă invitaţii noştri de la conferinţă, unde cunosc mulţi oameni – tot mai mulţi în fiecare an – care şi-au făcut curaj să dezvolte media alternative, mai mici sau mai mari, fie cu pretenţii generaliste, fie extrem de nişate. Adaugă aici cei cîţiva încăpăţînaţi pe care îi mai găseşti prin diverse media tradiţionale. Mai mulţi vorbitori ne-au spus, în repetate rînduri, că e senzaţională această energie creatoare şi că unii dintre ei şi-ar fi dorit să prindă astfel de începuturi.

Ce le-aţi spus primilor invitaţi ca să-i convingeţi să vină în România? Ce le spuneţi acum?

Ca să ajungem la primii invitaţi, ne-au ajutat jurnalişti cu care am studiat sau cu care am lucrat în SUA, oameni ca Jacqui Banaszynski, care au girat pentru noi. Faptul că în spatele conferinţei e o revistă independentă, publicată de un ONG, care vrea să dezvolte un anume tip de jurnalism narativ în România, a fost de ajutor. Mai ales cînd vorbeşti cu oameni care sînt la vîrful profesiei lor – cîştigători de Pulitzer, de Emmy, de National Magazine Awards. Ajută şi faptul că sîntem în România. Sună departe, intrigant, iar dacă eşti povestitor de orice fel, de ce să spui nu unei excursii gratuite într-o ţară pe care n-o cunoşti? Poate mai importantă e experienţa prin care trec aici – mulţi dintre ei ne spun că e printre cele mai minunate conferinţe la care au vorbit, şi asta ţine nu doar de ce reuşim să creăm la faţa locului, cît şi de spiritul de care vorbeam mai înainte şi de evenimentele conexe.

Cum poate o iniţiativă locală de jurnalism independent să susţină organizarea singurei conferinţe de jurnalism narativ din Europa de Est?

Sincer, cu cheltuieli enorme de energie şi timp, mai mult decît orice. Plus o credinţă oarbă că se poate (de ce nu s-ar putea?) şi că merită, şi că energia care se transmite în zilele de conferinţă poate crea schimbare în rîndul unora dintre participanţi. Şi, desigur, cu ajutorul unor sponsori şi parteneri cu care am putut complota ca să creăm experienţe plăcute şi memorabile şi fără a căror susţinere financiară n-am fi ajuns aici.

O poveste bine spusă – indiferent de formă –
te forţează să te confrunţi cu propriile credinţe.

Ideea centrală a conferinţei e că poveştile pot schimba lumea. Care sînt poveştile care v-au schimbat dvs. lumea?

Cu siguranţă, poveştile cu cavaleri şi Feţi-Frumoşi şi muschetari pe care le citeam cu bunicul; cred că mi-au insuflat de mic dorinţa de a face ceva bun pentru alţii. Şi, că e bine sau că e rău, sîntem conduşi de astfel de naraţiuni. Naraţiuni despre cine sîntem, despre cine sînt ceilalţi, despre cum am ajuns aici şi unde mergem. Cred că, mai mult decît orice, conştientizarea acestui lucru mi-a schimbat mie lumea. Iar lucrurile astea am ajuns să le cred din cauza unei supradoze de poveşti despre realitate, poveşti luate din emisiuni precum *This American Life,* cărţi cum ar fi *The Year of Magical Thinking* de Joan Didion, articole ca „The Long Fall of One-Eleven Heavy“ de Michael Paterniti şi mii şi mii de altele.

Credeţi, de pildă, că, dacă am avea mai multe poveşti bine scrise şi documentate despre criza refugiaţilor, am fi în stare să înţelegem mai bine şi am renunţa la reflexele naţionalist-extremiste? Sau asta e o utopie?

Acum zece ani am petrecut cîteva luni documentînd un text despre lupta pentru sufletul islamului între elementele extremiste şi majoritatea credincioşilor – complexitatea personajelor pe care le-am cunoscut atunci şi lecţiile de viaţă şi de istorie pe care le-am învăţat m-au copleşit şi m-au convins că nimic nu e atît de simplu pe cît pare şi că posibilitatea de a generaliza orice soi de senzaţional e extrem de atrăgătoare.

Sigur că mi-ar fi plăcut ca acel text să cureţe comunitatea din oraşul american în care locuiam atunci de orice prejudecăţi, dar nu merge aşa uşor.

În acelaşi timp, nu cred că puterea poveştilor e o utopie. O poveste bine spusă – indiferent de formă – te forţează să te confrunţi cu propriile credinţe, cu propriul drum şi propriile alegeri. Şi ştim foarte bine că am prefera să stăm departe de orice informaţii care ne zdruncină reflexele, de orice tip ar fi ele, pentru că e foarte înfricoşător să accepţi că lumea poate fi şi altfel. Dar, uneori, cînd avem scuturile jos, poate lăsăm să intre o poveste în viaţa noastră şi ne trezim la final întrebîndu-ne dacă celălalt e chiar atît de diferit.

Care e tema de anul ăsta? Cum v-aţi ales invitaţii?

I-am spus „A Sense of Place“ pentru că am vrut să vorbim despre spaţiu şi loc – fizic, psihic –, rolul lor în poveşti, cum le învăţăm, cum construim în funcţie de ele şi cum ni le putem apropia chiar dacă sînt departe. Tema a venit după invitaţi, pentru că ne-am uitat la cît de multe au în comun şi ne-am zis să-i grupăm sub o umbrelă.

Prezentaţi-i, vă rog, în cîteva cuvinte.

E un grup ecletic. Avem jurnalişti de şcoală veche, dar cu o forţă şi o umanitate incredibile, cum e Jacqui Banaszynski, care, apropo de puterea poveştii împotriva stereotipurilor, a cîştigat un Pulitzer acum aproape treizeci de ani pentru o poveste despre un cuplu de fermieri americani bolnavi de SIDA, amîndoi bărbaţi, care îşi trăiau ultimele zile. Avem şi eseişti tineri şi provocatori, cum e Leslie Jamison, a cărei *Probe de empatie,* apărută şi în limba romînă, e o explorare extrem de curajoasă a durerii şi a felului în care o percepem şi o înţelegem la noi şi la alţii. O mai avem pe Wendy MacNaughton, care ilustrează viaţa de pe străzile din San Francisco, pe John Freeman, care a cunoscut cam toţi scriitorii contemporani importanţi, pe Michael Paterniti, care e unul dintre cei mai lirici jurnalişti pe care i-am citit vreodată. Şi mai sînt. Sînt inclusiv trei povestitori români de mare clasă: scriitoarea Carmen Bugan, artistul Dan Perjovschi şi regizorul de film documentar Alexandru Nanau.

Trebuie să fii neapărat jurnalist ca să vii la Power of Storytelling?

Deloc. Acum, cînd răspund la aceste întrebări, chiar nu mai avem locuri – e al cincilea an consecutiv în care se dau toate –, dar majoritatea participanţilor nu sînt jurnalişti, ci oameni dornici de o experienţă plăcută sau care vor să fure nişte idei despre cum să povestească mai bine în domeniile lor, care pot fi de la comunicare internă în companii, pînă la jocuri video.

De cîţiva ani, există o ediţie-soră şi la Cluj. De ce aţi ales Clujul?

DoR are o prezenţă serioasă în Cluj – nu doar cititori, dar şi mulţi colaboratori, chiar membri ai echipei, aşa că ne e mai uşor să ne organizăm. Atît la Cluj, cît şi la Bucureşti, depunem mult efort pentru ca participanţii să se simtă bine (şi să primească tot soiul de surprize). Anul acesta avem a doua ediţie acolo şi pregătim un road-trip cu speaker-ii internaţionali care vorbesc şi la Bucureşti, iar ăsta e un moment pe care abia îl aşteptăm, pentru că-i putem plimba prin ţară (avem în plan o traversare de Transfăgărăşan).

În final, un exerciţiu de imaginaţie: cum o să arate Power of Storytelling peste cincizeci de ani? O să mai vorbim la fel despre puterea poveştilor într-o epocă digital-robotizată?

E prea departe ca să funcţioneze exerciţiul de imaginaţie. Altfel, nu cred că s-a schimbat mare lucru în principiile unei poveşti bune într-o epocă digitală, chiar dacă unele sînt mai vizuale, mai scurte ş.a.m.d. Întrebarea mai interesantă e legată de ce întrebai şi tu mai sus – poate cu adevărat o poveste să lucreze cu prejudecăţile şi reflexele noastre dacă e doar un stimul tranzitoriu? Sînt inclusiv cercetări care spun: nu prea. Eu, unul, mi-aş dori ca în gălăgia asta informaţională să nu ne pierdem complet apetitul pentru poveşti complexe, care necesită nu doar disponibilitate emoţională, ci şi timp.

a consemnat Luiza VASILIU

The Power
of Storytellin
The annual international conf
Bucharest, Romania

Jacqui BANASZYNSKI

Cum să asculţi

– fragment –

Este jurnalistă, cîştigătoare a premiului Pulitzer în 1988. În prezent, este profesor la Missouri School of Journalism şi lector invitat la Poynter Institute. A lucrat ca reporter şi editor peste treizeci de ani, cea mai recentă poziţie fiind cea de editor asociat la The Seattle Times. ***Jacqui Banaszynski*** *este unul dintre invitaţii constanţi ai conferinţei The Power of Storytelling (Bucureşti, 9-10 octombrie). În continuare puteţi citi varianta scurtă a intervenţiei sale din cadrul Power of Storytelling 2014.*

Am o întrebare să vă pun. Vă ascultaţi vreodată pereţii? E o întrebare cît se poate de serioasă. Am crescut în casa construită de tatăl meu în anul în care m-am născut. Am patru fraţi, eu sînt cea mai mică din familie. Casa asta este foarte-foarte mică şi, cum eu eram singura fată, aveam, de obicei, propriul dormitor – cu toate că îl împărţeam des cu unul dintre bebeluşi, pentru că pătuţul de copii era în camera mea. Intimitatea era, deci, la mare preţ. Aşa că, încercînd să găsesc un fel de spaţiu al meu, intram în dulapul din dormitorul meu şi mă strecuram în locul acela micuţ dintre hainele atîrnate pe umeraşe şi perete. Nu ştiu dacă aţi intrat vreodată într-un dulap. Dacă nu aţi făcut-o, ar trebui, pentru că probabil e murdar şi i-ar prinde bine să ştergeţi praful. Aşadar, mă duceam şi stăteam acolo, de multe ori cu o carte şi cu o lanternă, dar cîteodată doar stăteam pe întuneric şi ascultam pereţii. Auzeam, tîrziu în noapte, cînd fratele meu se întorcea acasă de la o întîlnire şi îmi dădeam seama cît de tîrziu era şi cum încerca să se furişeze tiptil în casă, să nu fie prins că a depăşit ora stingerii. Ascultam zgomotele făcute de tatăl meu venind acasă după o noapte întreagă de băut. Şi eram atentă dacă era *beat răutăcios* sau *beat vesel*. Ascultam paşii mamei mele, care mergea în sus şi în jos pe holuri, avînd grijă de copii, călcînd haine şi făcînd tot ce trebuia pentru ca familia să rămînă unită. Aşadar, am învăţat să ascult pereţii.

Ce nu ştiam atunci era că învăţam să ascult lumea într-un mod care îmi *oferea acces,* lucru care s-a dovedit a fi foarte important în cariera mea. Aşa cum n-am ştiut nici 10-12 ani mai tîrziu, cînd eram adolescentă şi m-am îndrăgostit nebuneşte de un fermier care locuia la cîteva case mai sus de noi. Lucram într-un fast-food, la departamentul de prăjeli, iar el lucra la ferma de lactate a tatălui său şi, cînd termina de muls în hambar, venea în sătucul în care am crescut şi mă lua de la fast-food şi mergeam pe proprietatea turnului de apă de lîngă casa mea. Ne urcam în turn, stăteam pe scara rezervorului noaptea tîrziu şi ne uitam la stele; el îmi povestea despre visele lui: să meargă la universitate, să obţină un loc de muncă foarte bun, să facă bani, să se stabilească şi să aibă o familie. Visele mele presupuneau să decolez de pe aeroportul micuţ de la 20 de mile depărtare, să văd luminile avioanelor şi să mă întreb unde merg oamenii din avionul acela şi ce se va întîmpla acolo. Pe cît de mult ne iubeam – şi ne iubeam mult –, era evident că nu vom rămîne împreună, pentru că visele noastre erau diferite, iar ale mele trebuiau să urmeze această curiozitate în lumea largă.

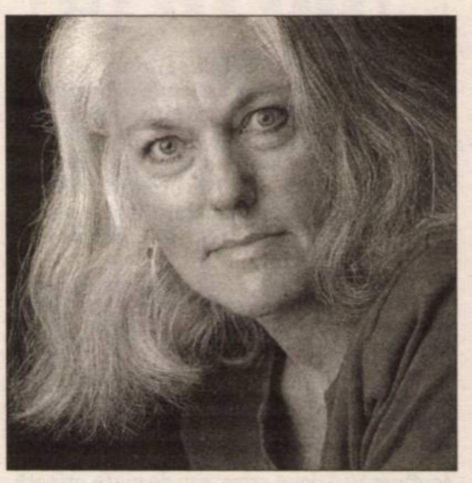

PUBLICITATE

UN ETAJ MAI JOS
UN FILM DE RADU MUNTEAN
DIN 18 SEPTEMBRIE 2015
FACEBOOK.COM/UNETAJMAIJOS
WWW.UNETAJMAIJOS.RO
TVR
adevărul
DILEMA

Acum să mergem pe repede înainte, la vremea în care documentam un subiect. Eram în Africa în timpul foametei subsahariene din 1985, în partea nordică a Sudanului, unde se adunau toţi refugiaţii de peste graniţă. Nu mai fusesem niciodată în străinătate înainte, era cel mai important subiect pe care îl primisem, eram speriată de moarte. În timpul zilei, eu şi fotograful cu care lucram mergeam în tabăra de refugiaţi, care era de fapt o zonă imensă înconjurată de un perete de paie. Şi ne informam. Mergeam prin împrejurimi, observam, dar nu puteam vorbi cu mulţi oameni pentru că nu cunoşteam limba, aşa că, în mare parte, trebuia să ascultăm cu celelalte simţuri. Apoi, noaptea trebuia să plecăm imediat ce se întuneca, nu puteam sta în interiorul taberei de refugiaţi. Aşa că mergeam de cealaltă parte a peretelui de paie, unde aveam o mică baracă din paie în care dormeam. Mai mult eram treji. Eram flămînzi, speriaţi, nu eram siguri că sîntem la înălţimea subiectului. În timp ce stăteam treji, amîndoi cuprinşi de frică, ascultam sunetele făcute de oamenii pe moarte. Acel ultim respiro pe care oamenii îl au înainte să-şi dea duhul. Ascultam oamenii ridicîndu-se şi ieşind din colibele lor mici din plastic, din adăposturile lor mici, încercînd să meargă cît de departe posibil de zona de defecare de la capătul taberei, singura lor baie. Ascultam bebeluşii plîngînd. Ascultam plînsetele copiilor pînă la capăt, cînd nu mai puteau plînge; majoritatea persoanelor care mureau acolo în fiecare noapte, în jur de 75 sau 100, erau bebeluşi. Şi printre toate acestea, auzeam pe cineva cîntînd. Cînd l-am auzit prima oară, am crezut că am halucinaţii. Am crezut că sînt în mijlocul acelor vise cînd eşti pe jumătate adormit, dar auzeam cîntecul ăsta în fiecare seară. Voci cu adevărat ritmice, adînci şi minunate. Doar voci, fără percuţie. Ocazional, mai auzeam puţin dintr-o bătaie într-o oală şi, în cele din urmă, m-am decis să întreb pe cineva despre ce era cîntecul. Ce am aflat era că, în timpul nopţii, bătrînii dintr-o familie – ce mai rămăsese dintr-o familie de refugiaţi care veniseră – sau dintr-o comunitate care îşi părăsise satul din Eritreea şi ajunsese în tabăra de refugiaţi din Sudan, oricine rămînea în viaţă se aduna în aceste colibe şi adăposturi. Iar noaptea, cei în vîrstă le cîntau copiilor. Le cîntau istoria lor, le cîntau miturile, le cîntau valorile şi le cîntau speranţele.

Mi-am dat seama atunci că, pe măsură ce oamenii îşi părăseau satele pentru că nu mai aveau nimic şi tot ce puteau lua cu ei era ce puteau căra – o pătură, o oală, poate o pungă mică de seminţe –, cu toţii şi-au adus poveştile. Şi împărtăşeau acele poveşti transmiţîndu-le mai departe. Toate aceste lucruri se întîmplau pe întuneric, cînd nu puteam face altceva decît să ascult.

Se spune că simţurile noastre sînt mult mai ascuţite atunci cînd rămînem fără unul dintre ele. Oamenii care trăiesc fără vedere au tendinţa să aibă un auz mai fin. Ştiţi, probabil, povestea lui Helen Keller. Avea un simţ tactil incredibil. Atingea lucruri şi ăsta era modul ei de a citi lumea, din cauză că nu putea vedea. Sînt fascinată de această noţiune pentru că atît de mult din ce facem în vieţile noastre ca jurnalişti, şi ca oameni care trăiesc în secolul 21, este zgomotos. Ascultăm lucruri constant, sîntem conectaţi la lucruri constant, ne băgăm în sufletul oamenilor, dăm *tweet*-uri constant şi facem ping-pong cu mail-urile, deci există tot acest zgomot. Dar ce se întîmplă dacă dai zgomotul deoparte din cînd în cînd şi înveţi din nou să asculţi? Să asculţi cu adevărat.

Ascultatul pe întuneric te obligă să te gîndeşti la celelalte simţuri.

(...)

Cînd eram în Africa pentru a lucra la reportaj, unul dintre lucrurile pe care le-am făcut a fost să întreb dacă pot gusta din terciul oferit oamenilor. Era singura lor mîncare, o combinaţie ciudată dintr-un fel de terci de orez, ulei şi zahăr. Era tot ce corpurilor lor absorbeau în acel moment şi voiam să ştiu ce mîncau oamenii aceia. Aşa că am mîncat şi eu terciul, am văzut ce gust are supravieţuirea.

Şi apoi mai este mirosul. Şi din nou, nu ne folosim mirosul mult, dar reţineţi acest lucru: studiile arată că mirosul este cel mai apropiat simţ uman ataşat memoriei şi emoţiei memoriei. Niciodată nu am dat greş cînd am intervievat o mamă despre copilul ei, chiar şi un copil care acum a crescut, poate un copil care a murit în război sau în altă circumstanţă îngrozitoare, şi am întrebat-o pe acea femeie „Cum mirosea bebeluşul tău?“. Niciodată nu s-a întîmplat să nu se reîntoarcă la momentul în care a devenit mama unui copil nou-născut şi s-au legat unul de altul prin miros.

Ce se întîmplă dacă dai zgomotul deoparte din cînd în cînd şi înveţi din nou să asculţi? Să asculţi cu adevărat.

În acelaşi mod în care v-am întrebat dacă vă ascultaţi pereţii, v-aş întreba dacă vă amintiţi mirosul bucătăriei mamei voastre de cînd eraţi copii, sau a bunicii voastre. Una dintre bucătăriile bunicii mele mirosea mereu a turtă dulce. Bucătăria bunicii mele poloneze mirosea întotdeauna a varză fiartă. Vă puteţi imagina pe unde pierdeam vremea. Dacă mă întreabă cineva, încă îmi aduc aminte de mirosul bisericii catolice în sînul căreia am crescut, de Ajunul Crăciunului, la slujba de la miezul nopţii, îmi aduc aminte mirosul de tămîie, pini şi ceară topită. Şi apoi văd biserica, pentru m-am întors acolo în mintea mea. Nu daţi la o parte aceste simţuri prin care creştem capacitatea noastră de a asculta restul lumii.

(...)

Un lucru cu care aş vrea să vă las este această noţiune a rolurilor noastre de povestitori, nu doar de scribi ai unui trib, ci şi de ascultători ai tribului.

Dacă ascultatul este acel foc, acea strălucire, acea lumină care ne menţine împreună şi ne dă un sentiment de putere, atunci poate că una dintre sarcinile noastre ca jurnalişti este de a proteja, de a păstra, de îngriji şi de a duce cu noi jăraticul acelei flăcări. Şi de a face asta ascultînd.

Mulţumesc.

traducere de Ioana BURTEA

■ ■ ■

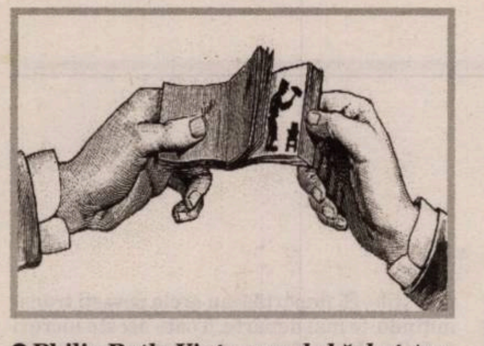

Marius CHIVU

feedbook

Martiriul bărbatului

POLIROM
PHILIP
ROTH
Viaţa mea
de bărbat

● Philip Roth, *Viaţa mea de bărbat*, traducere de Horia Florian Popescu, Editura Polirom, 2015.

Acesta e romanul care i-a adus lui Roth primele şi cele mai aberante acuze de misoginie. Publicat în 1974, după ce dăduse *Complexul lui Portnoy* şi *The Great American Novel,* iar cariera lui explodase, *Viaţa mea de bărbat* este romanul inspirat de experienţa propriului mariaj cu Margaret Martinson, dar mai ales de divorţul, urmat la scurtă vreme şi de moartea acesteia în urma unui accident. Margaret Martinson mai fusese muza lui Roth în romanul *When she was good* (1967) în pielea personajului Lucy Nelson, reluat şi aici într-o povestire în povestire. Căci *Viaţa mea de bărbat* este împărţit în două secţiuni. Prima conţine două povestiri scrise de tînărul scriitor de succes Peter Tarnopol, care debutase răsunător cu romanul *Un tată evreu* (Tarnopol fiind un *alter ego* rothian post-Portnoy), despre viaţa sentimentală complicată a celui care avea să devină unul din personajele emblematice ale lui Roth: profesorul Nathan Zuckerman. A doua parte a romanului, intitulată „Povestea mea adevărată“, fiind confesiunea lui Tarnopol despre mariajul & divorţul, unul mai distructiv decît altul, de Maureen (a doua încarnare livrescă a Margaretei Martinson, la şase ani după moartea acesteia). Altfel spus, avem în acest roman două grade de sublimare a biografiei: a lui Roth în Tarnopol şi a lui Tarnopol în Zuckerman. Situaţie care este şi mai complexă decît pare, căci avem două niveluri de ficţionalizare cu doi naratori ieşiţi dintr-un al treilea, trei tipuri de confesiune narativă (către cititorul fictiv, către psihanalist, acelaşi Spielvogel din *Portnoy,* şi către cititorul real), aşadar un joc de oglinzi, stratificări şi multiplicări narative, plus referinţele de rigoare (Flaubert, Dostoievski, Mauriac, Rousseau, Faulkner ş.a.), care fac romanul ceva mai dificil de urmărit. (Această complexă tehnică a dedublării Roth o va mai folosi şi în *Operaţiunea Shylock*, despre care am scris aici în primăvară.)

Rezumat brutal, acest roman tragi-comic este încercarea disperată a tînărului scriitor Peter Tarnopol de a-şi exorciza mariajul şi divorţul prin autobiografie, după ce instrumentele literaturii şi căile terapiei la psiholog s-au dovedit inutile. (De altfel, romanul este necruţător la adresa avocaţilor de divorţ şi a psihologilor.) Tarnopol se găseşte la confluenţa a două crize: cea de viaţă privată, obsedat fiind chiar şi după moartea fostei soţii de căsătoria cu aceasta (furia şi frustrarea nu sînt anulate de moarte, dimpotrivă), şi cea artistică, întrucît biografia sa turmentată, răscolită şi de terapie, îl aduce în pragul impotenţei creatoare. Maureen se dovedeşte, precum mama lui Portnoy, o manipulatoare de primă mînă: mai întîi îl constrînge pe Tarnopol să se căsătorească cu ea falsificînd o probă de urină pentru a părea însărcinată, apoi nu îi acordă divorţul şi îi cheltuieşte restul de bani care nu se duc pe terapie; ba chiar, în cele din urmă, alege ea însăşi calea ficţiunii (al patrulea potenţial palier narativ din roman) pentru a-l transforma în personaj literar şi ameninţînd, astfel, să-l compromită în faţa familiei şi a breslei.

Răbufnirea lui Tarnopol este antologică, iar infama bătaie, scena mult hulită a bătăii (din care citez fragmentul de mai jos) a fost şi cea care le-a stîrnit pe feministe împotriva lui Roth. Claudia Pierpont, biografa scriitorului, descrie pe larg în *Roth Unbound* (2013) contextul articolului *„Why do this men hate women?“* publicat în *The Village Voice* în 1976 de celebra feministă Vivian Gornick, un articol îndreptat împotriva literaturii „misoginilor“ Saul Bellow, Norman Mailer, Henry Miller şi Roth, dar un articol obtuz în care comite clasica, fundamentala eroare de a confunda autorii de mai sus cu protagoniştii propriilor cărţilor (*„Roth is clearly saying this repellent creature* [Maureen, n. m.] – *and all those who resemble her* – deserves *to die“).* O eroare comisă şi de cronicarul de la *The NY Times Book Review*, Morris Dickstein (a cărui cronică poate fi citită la liber pe Internet), care-l acuză că a făcut mai mult terapie decît ficţiune, pentru ca în cele din urmă să-i aplice şi acesta eticheta de misoginism *(„the women are monstruos because for Philip Roth women are monstruos“).* Cu toţii ignorînd celelalte relaţii cu femeile ale protagonistului Tarnopol, terapia cu psihologul Spielvogel în care Tarnopol îşi apără anticipat poziţia („Nu e pentru că femeile înseamnă prea puţin pentru mine – nenorocirea a venit din faptul că ele înseamnă prea mult. Ele sînt piatra mea de încercare nu pentru potenţă, ci pentru *virtute.* Dacă aş fi ascultat de sulă în loc de alte organe amplasate mai sus, nu aş fi intrat niciodată în mizeria asta.“) şi, mai ales, finalul cărţii în care avem acces la jurnalul lui Maureen din care aflăm şi motivaţiile psihologice ale comportamentului ei. Claudia Pierpont citează un interviu cu David Williams, copilul Margaretei Martinson, în care acesta povesteşte cum Philip Roth a avut grijă de educaţia lui şi, în ciuda personajului Maureen, niciodată nu i-a vorbit altfel despre mama sa (moartă în accidentul deja menţionat pe cînd el era un copil) altfel decît cu admiraţie şi dragoste. De altfel, în *The Facts,* Roth afirmă despre Margaret Martinson că a fost *„the greatest creative writing teacher of them all, specialist par excellence in the aesthetics of extremist fiction.“*

Lucrurile stau, de fapt, exact pe dos: departe de a fi un roman misogin care proclamă că femeile ar trebui să moară, *Viaţa mea de bărbat* (roman finalist la National Book Award) atacă tocmai prejudecata inviolabilităţii masculine: şi bărbaţii pot dezvolta dependenţe maladive faţă de femei, şi bărbaţii pot fi lipsiţi de apărare în faţa minciunilor femeii, şi bărbaţii sînt vulnerabili în mariaje disfuncţionale, victime ale divorţurilor, pacienţi ai psihologilor. Dar cum s-a întîmplat şi cu *Teatrul lui Sabbath,* cînd un onorabil traducător român l-a acuzat pe Philip Roth de pornografie, nu mă aştept ca toţi cititorii acestei cărţi să treacă prea uşor peste scena de violenţă domestică de mai jos.

■ ■ ■

aproape de carte

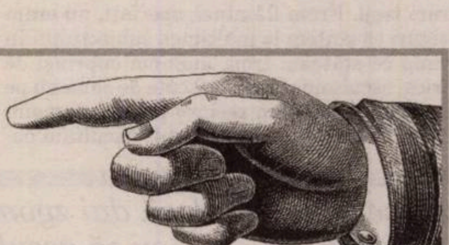

Philip ROTH

Viaţa mea de bărbat

(fragment)

– Omoară-mă, de ce să nu mă omori!

– Perfect, aşa am să fac, şi am pocnit-o peste cap, mai întîi dintr-o parte, apoi din cealaltă. Asta doreşti, aşa am să fac!

– Aşa să faci!

– Acum, am zis lovind-o în partea din spate a craniului cu muchia palmei, acum – am cîrpit-o din nou în acelaşi loc, acum cînd o să te duci la tribunal, n-o să mai fii nevoită să inventezi totul: acum o să ai ceva adevărat de care să te plîngi judecătorului! O bătaie adevărată, Maureen! În sfîrşit, lucrul adevărat! Eram pe podea, călare pe ea, şi o cîrpeam peste cap cu palma deschisă.

Sîngele ei se întinsese pretutindeni: pe faţa ei, pe mîinile mele, pe rogojină, pe partea din faţă a taiorului, pe bluza ei de mătase, pe gîtul ei gol. Lucrul adevărat – şi era minunat. Îmi plăcea la nebunie. Bineînţeles, n-aveam deloc intenţia s-o omor chiar atunci şi chiar acolo. Adevărul era că nici măcar nu mai eram furios. Atît că mă delectam copios. Îi distrugeam taiorul în care arăta atît de atrăgătoare şi asta, în mod bizar, îmi tăia din avînt.

– Dă-i înainte, nu te opri, şi balele i se scurgeau pe bărbie, viaţa mea, viaţa mea e un căcat, lasă-mă să mor…

– Curînd, foarte curînd, acum o să fii o moartă frumoasă…

N-a trebuit să mă întreb prea mult timp unde s-o mai atac. Am întors-o cu faţa în jos şi am început s-o pisez cu palma ţeapănă la fund. Fusta taiorului roşu şi juponul erau săltate şi împinse înapoi şi i se vedea funduleţul ei de pisică maidaneză, strîns în chiloţii albi şi strîmţi. O băteam la cur. Zece, cincisprezece, douăzeci de lovituri – le-am numărat pentru ea cu voce tare – şi apoi, în vreme ce ea zăcea acolo plîngînd cu sughiţuri, m-am dus la şemineu şi am luat vătraiul din fier forjat. Iar acum, am anunţat-o, am să te ucid, aşa cum am promis.

Nici un cuvînt de pe podea, doar un scîncet.

– Am de gînd să-ţi zdrobesc capul ăla nebun, mincinos, cu vătraiul. Vreau să-ţi văd creierii, Maureen! Vreau să-i calc cu pantofii mei – şi apoi să-i transfer Ştiinţei. Dumnezeu ştie ce or să găsească.

Acum am putut să înţeleg cuvintele abia audibile pe care le scîncea:

– Omoară-mă, spunea ea, omoară-mă, omoară-mă…

În primele momente nu observasem că începuse să se cace în chiloţeii ei. Duhoarea se răspîndise în jurul nostru înainte să văd cum excrementele îi umflă turul chiloţeilor.

– Omoară-mă, îngăima ea în delir – omoară-mă de tot. *Omoară-mă odată, ce mai aştepţi!*

PUBLICITATE

Cât a câştigat
Maestrul
din scris
Femeile din viaţa
lui I.L. Caragiale
Minunata lume a cârciumilor
lui Nenea Iancu
Berlinul lui Herr Direktor
Historia
SPECIAL
Caragiale,
aşa cum nu-l ştim
acum, la toate
punctele de presă
la 9,99 lei

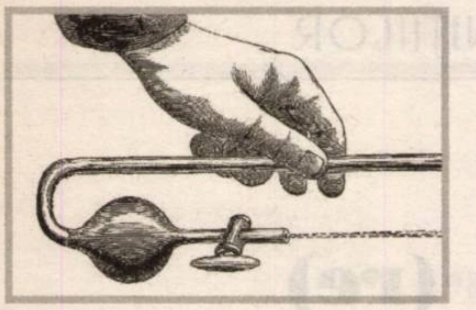

Oana STOICA

rosencrantz & co

Zholdak punct şi virgulă

● *Electra*, după Sofocle, regia: Andriy Zholdak, decor: Andriy Zholdak & Lukas Noll, costume: Lukas Noll & Dan Zholdak, muzica: Sergey Patramanskiy. Cu: Darya Rizova, Aleksandar Gorgieski, Zvezdana Angelovska, Slavisa Kajevski / Borce Nacev, Nicola Aceski, Aleksandar Mihajlovski, Anastasia Taskovska, Michaela Nikoloska, Arna Sijak. Teatrul Naţional al Macedoniei. Festivalul NETA.

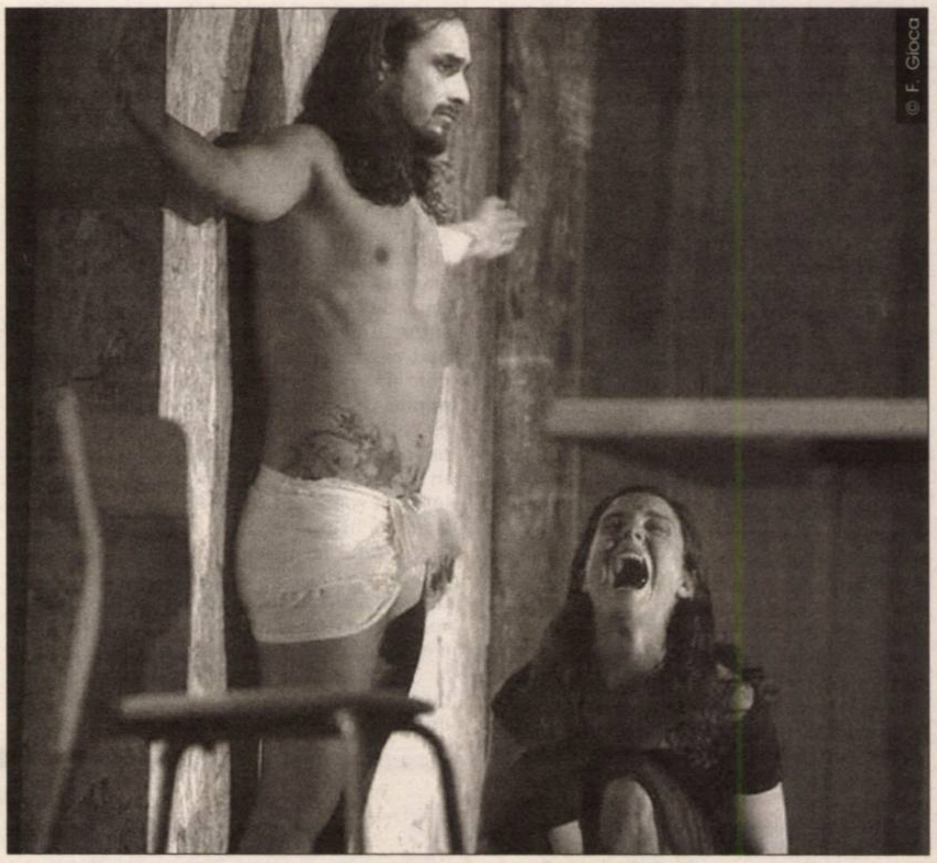

© F. Gioca

Artist de forţă, incomod, extremist în concepte şi cu un mod de lucru dur, ucraineanul Andriy Zholdak, adoptat o perioadă de Teatrul Naţional „Radu Stanca" şi de Festivalul Internaţional de Teatru de la Sibiu, care i-au invitat aici spectacolele din Ucraina şi i-au produs show-urile din România, a dispărut un timp din atenţia publică autohtonă. Festivalul NETA din acest an (28 august – 4 septembrie, Teatrul Naţional Bucureşti) l-a readus pe Zholdak în România cu un spectacol realizat la Teatrul Naţional din Skopje, Macedonia: *Electra* după Sofocle.

În *Electra*, Zholdak are o apropiere personală de religie, pe care o conectează cu un sîngeros şi exacerbat simţ al dreptăţii (şi răzbunării) şi cu o poetică a agresivităţii. Electra şi Oreste sînt rebeli nativi, mai mult ea decît el (de altfel, ea îi reproşează tot timpul că „eşti ca o fată"), afişează o violenţă determinată de devierile Clitemnestrei şi amplificată de propria furie, incontrolabilă, împotriva tuturor. Şi toate astea pînă la paroxism. Zholdak se focusează pe legătura complicată cu credinţa pe care Electra o descoperă în copilărie în prezenţa unui Christ şchiop, tatuat şi răstignit, cu care relaţia atinge imaginile clasice ale creştinismului (de la spălatul picioarelor la cina cea de taină), dar şi unele de-a dreptul blasfemiatoare (un act erotic şi asasinarea, de două ori, a lui Iisus).

Trebuie spus că *Electra* se înscrie într-una din perioadele stilistice ale lui Zholdak din care face parte şi *Viaţa cu un idiot*, dramatizare după Viktor Erofeev, realizată la Sibiu în 2004. Zholdak îşi schimbă stilul la patru-cinci ani, însă în ultima perioadă, se pare că regizorul îşi revizitează stilisticile, folosindu-le în noile sale creaţii. *Viaţa cu un idiot* şi *Electra* au în comun conceptul scenografic (spaţii interioare multiple), personajele (un cuplu cu un personaj feminin, aflat în momentul unei rupturi de comportament şi unul simbolic – Îngerul la Sibiu şi Iisus la Skopje – care acompaniază/catalizează evoluţia primului), coloana sonoră (alcătuită preponderent din muzica Zemfirei) şi o mulţime de elemente de construcţie dramatică.

Inventar Zholdak

De la dimensiunea spectacolului (3 ore şi 30 de minute), gîndită atît din nevoia de a dezvolta întregul eşafodaj dramatic, dar mai ales pentru a da spectacolului un anume ritm (o anume respiraţie) şi nu în ultimul rînd pentru a pune spectatorul (răbdarea lui) la încercare (lucru declarat de Zholdak de mai multe ori), pînă la recuzită (precum borcanele), în *Electra* există un arsenal de elemente folosite deja de regizor în spectacolele sale anterioare. Sfeşnice, statul la masă (acţiuni/non-acţiuni în timpul cinei – în *Idiotul*, varianta teatrului din Harkov, exista o scenă de aproximativ 20 de minute în care vreo opt personaje, aşezate la o masă acoperită cu damasc alb, treceau de la unul la altul o supieră, într-un ritm foarte lent, aceasta fiind singura acţiune în acest timp), femeile îmbrăcate ca nişte fetiţe, cu şosete albe şi pantofi negri (ele conţin mai multe vîrste simultan), personajele multiplicate (sînt două Electre şi doi Oreste, cîte un adult şi un copil, în *Hamlet* erau şapte Ofelii, de diferite vîrste şi cu diferite aspecte fizice), multiple perspective (spaţii interioare suprapuse, cu acţiuni simultane, filmate *live* din diferite unghiuri şi pe planuri, transmise şi mixate de un VJ live pe două ecrane), coloana sonoră (Zemfira), personaje surescitate şi tăceri lungi, repetitivitatea (elemente care se reiau la nesfîrşit consecutiv sau care apar de mai multe ori pe parcursul show-ului-leitmotiv) şi pauza în spectacol (o perioadă de timp în care singura acţiune este alcătuită din unul sau cîteva elemente repetitive – a se vedea mai sus exemplul din *Idiotul).*

Ce face Zholdak cu aceste elemente? Le pune într-o viziune coerentă, care deconstruieşte şi reconstruieşte vizual textul lui Sofocle şi îl trimite în două direcţii: cea a noii generaţii care o distruge/ucide pe cea veche pentru a-şi impune propriile valori şi cea a credinţei ca parte din identitatea umană.

© F. Gioca

Electra *este un spectacol al cruzimii feminine.*

Spectacolul începe cu un prolog în care Euripide şi soţia lui (interpretaţi de aceiaşi actori care îi joacă pe Agamemnon şi Clitemnestra) sînt ucişi de un grup de tineri furioşi (Electra, Oreste, Iisus) sub sloganul „Generaţia tînără vrea libertate!". Dar omorul acela are un aer de gratuitate, pare un acces de adrenalină incontrolabil, care evocă *Natural Born Killers*, o formă de revoltă extremă, în care joaca, furia, rîsul şi moartea se contopesc. Şi, desigur, „copiii" îşi ucid „părinţii". Ce va face Zholdak în continuare este să dezvolte aceste idei, atît schimbarea generaţiilor şi a valorilor lor (pe care va altoi relaţia personală cu credinţa), cît şi poetica agresivităţii (dusă în extrem auditiv şi vizual – asasinarea lui Agamemnon, răstignit pe masă, cu sîngele împroşcînd fereastra, aluzie la Iisus ca figură paternă pentru Electra –, trecînd peste gradul de confort şi, uneori, chiar peste cel al suportabilităţii).

Electra (Darya Rizova, o actriţă cu mare forţă de expresie) e o sălbăticiune, un pui de hienă (rînjeşte), care are o anume intimitate cu credinţa, posedă un apatic Iisus personal. Fiecare derapaj de la reperele existenţei sale (adulterul mamei, uciderea tatălui, abuzurile lui Egist) îi zdruncină credinţa (Clitemnestra şi Egist îl ucid fiecare pe Iisus, iar o ilustrare a pierderii credinţei de către Electra este una dintre cele mai bune scene din spectacol, cu Electra mică îngenuncheată în faţa Christului şi Electra adultă întorcîndu-i spatele) şi îi afectează corpul fizic (orbeşte oedipian şi o mînă îi este paralizată – ideea apare prima dată la Sibiu, în *Othello?!*, unde Desdemona îşi pierde un picior, rănită de scrisoarea calomnioasă a lui Iago). Clitemnestra (Zvezdana Angelovska, o actriţă de mare precizie), o femeie împietrită, capabilă deopotrivă de crimă cu sînge rece şi de pasiune, ca gheaţa care arde, este bîntuită de soţul ucis şi de copiii care o vor ucide, iar apărarea ei este o nouă crimă, omorîrea sîngeroasă a lui Iisus (căruia îi scoate ochii, ca să nu mai vadă). La Zholdak, *Electra* este un spectacol al cruzimii feminine.

Zholdak are teoriile lui teatrale, contestabile, o poetică proprie, nervoasă, repetitivă, enervantă, agresivă, dar coerentă şi plină de forţă. Influenţat de teatrul vizual al lui Eimuntas Nekrosjus şi de cel postdramatic al lui Frank Castorf, Zholdak este un regizor obraznic, provocator, cu o mare forţă de argumentaţie şi cu un univers personal plin de demoni şi îngeri. Din lupta lor nu poate ieşi decît un teatru al extremelor.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

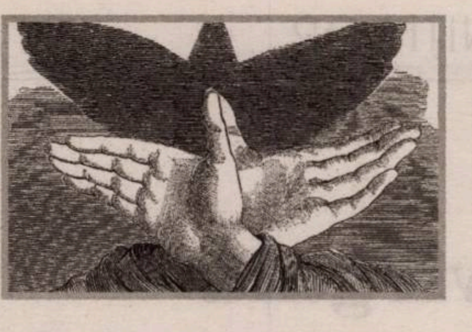

Bogdan TĂNASE

bolero de **travel**

Momente şi teste(re)

Integrarea mea culinară era, pînă în acel moment, la cîţiva ani de Coree de Sud, una culturală *à la carte,* manual al adaptării, gradual, cu neobişnuinţele. Îmi plăcea oarecum amestecul *yin-yang-ish,* de dur şi delicat, al bucătăriei coreene. Eram obişnuit să văd prin pieţe, băltind în lighene banale sau pe tarabe unsuroase, produse dintre cele mai neobşnuite, dar nu ajunsesem la atîta dezinhibare culinară încît să caut neobişnuitul cu orice chip. Nici nu e stilul meu.

Nimeni dintre colegii coreeni nu făcuse pasul. Auzisesem, fireşte, de mitologicalele haioase cu alergatul de cîini în jurul hotelurilor de către bucătari rămaşi fără materie primă, sau de lucruri mai realiste, cum ar fi piaţa de cîini de la Moran, o suburbie a Seulului, sau de unele mai tradiţionaliste, cum ar fi proprietăţile terapeutice ale consumului, mai ales după intervenţii chirurgicale. Ştiam de la cei care o consumaseră că e scumpă şi că nu are un gust pronunţat. Neobişnuitul e, am învăţat în multe contexte, fără accente.

Dar iată-ne, în acea iarnă coreeană – colegul coreean, o bursieră venită din România şi cu mine –, într-un cartier culinar seulez. „Azi vom servi cîine“, mă anunţă fără nici un preambul profesorul coreean, „ea vrea să guste înainte să plece“ (era la finalul stagiului). Cum verbul acesta, „a gusta“, era folosit de colegii coreeni în aceleaşi contexte oblojitor-minimalizante deprinse pe la ospeţele late din România, un pasager îngheţ mi-a coborît în oase. Las la o parte că nu m-a întrebat dacă vreau sau nu, eram în plin dans muto-strîmb şefesc „nu te-ntreb, căci ştiu că nu prea protestezi, deci vrei“. Nu-mi plac deloc presupunerile de acest tip (cui îi plac?!) şi de cele mai multe ori nu zic nimic din timididate, naivitate, încredere cam oarbă, politeţe, toate într-un evantai, paradoxal, cam asiatic, oricum blocant şi de pe urma căruia am tras mai multe decît o cină *à l'improviste*. Dar uneori nu zic şi pentru coeficientul poetic al chestiunii, că deh...

„Dar, mai întîi, mergem la caracatiţă crudă.“ Am răsuflat uşurat, mai mîncasem. Aşa că am intrat în restaurant, încălziţi de aburii evaporaţi gros din inoxul meselor, ne-am aşezat şi am aşteptat comanda. Dacă ţin bine minte, caracatiţa, vie şi întreagă, a venit înmuiată într-un bol cu supă şi nu cum mai văzusem, îmbucătăţită fin pe o farfurie şi stropită cu un sos de miere şi piper. Vine chelnerul, ia tacticos animala din zeamă, o execută *ninjago* cu foarfeca şi cîteva bucăţi mari de tentacule se reîntorc uşor ameninţător în zeamă. Iau una fără teamă. Doar mai mîncasem, doar mai simţisem cartilagiile şi micile ventuze zbătîndu-se scurt între papile. „S-o mestecaţi repede“, mă avertizează colegul coreean. O prind între beţigaşe, mă uit o clipă dubitativ la inervări şi o arunc în fundul gîtului. *Splash* ca de jeleu Haribo lăsat la soare şi toate micile tentacule s-au lipit cu ultima zbatere de fundul gîtului, toate, pînă la ultima, într-o disperare. Sufocare, scurt ţipăt, senzaţie de leşin, rîsete nervoase ale comesenilor. Moment de ezitare, de etichetă, dar nu, tot mîna salvatoare trebuie să intervină şi să execute extracţia.

Neobişnuitul e,
am învăţat în multe contexte, fără accente.

Ies vlăguit şi cu nervii întinşi deja. Urmează cîinele şi, brusc, nu mai văd în minte decît ochii atenţi şi blînzi ai Soniei, cîinelelup al adolescenţei, la aport. Ne aşezăm, de data aceasta la o masă pe jos, colegul coreean de cealaltă parte a mesei, ţeapăn, spate drept, profesoral. Comandă, iar aşteptarea e din ce în ce mai apăsătoare. În fine, vine şi bolul mare de inox, verde tot de la patul de ceapă plutind într-o supă indistinctă, iar deasupra, dreptunghiuri de carne, tăiate şunculiţă ţărănească, aşteptînd să fiarbă înăbuşit. Nici conversaţia de umplutură, nici familiaritatea dată de farfuriuţele cu frunze de salată ori usturoi şi sosuri nu puteau calma brusca anxietate provocată de dreptunghiul de carne clocotind uşor deja, gata, îmi imaginam, să se gonfleze popcorn în orice moment. Mai simţeam şi ochii colegului coreean ca nişte beţigaşe de fier: ia, mănîncă sau nu mînca. În fine, urmez ritualul compoziţiei: iau frunza de salată, aşez una cîte una legumele. Iau şi dreptunghiul de carne, căruia, cu toate simţurile întinse la maximum, îi simt deja textura alunecoasă între beţigaşe. Respir şi încep să mestec. Mai întîi alunecă frunza de salată, apoi o frîntură de usturoi, apoi morcovul, dar dreptunghiul nu se dă dus deloc. Mai fac o compoziţie, poate-poate cea de-a doua o va convinge pe prima să alunece mai uşor. Trebuie să recunosc că nu mi-aduc aminte dacă a alunecat sau nu. E posibil. Colegul coreean se ridică, pretextînd ceva, şi mă întorc spre partenera de masă: „Îţi place?“. Îmi face semn, albă ca varul, că nu. Decid că nu se mai poate îndura chinul şi aşez cît pot de delicat restul într-un şerveţel. Colegul coreean se întoarce, cu aerul superior pe care i-l ştiam în unele momente lucind sub ochelari, că ştie ce-am făcut în lipsă.

Ieşim în aerul rece şi-mi vine să-i povestesc colegului coreean de legenda urbană a micilor cu carne de cîine din comunismul românesc. Mă abţin, e deplasat, încerc doar să-mi imaginez ceva, întinderile albe din *Colţ Alb,* orice.

■ ■ ■

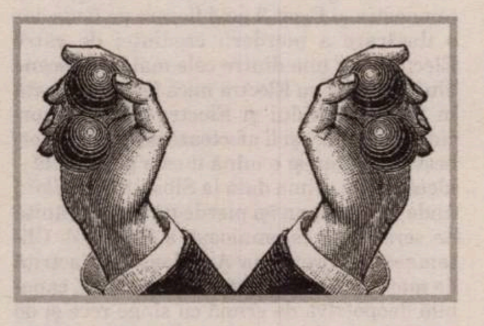

Aron BIRO

audio şi n-am cuvinte

Rejuvenare

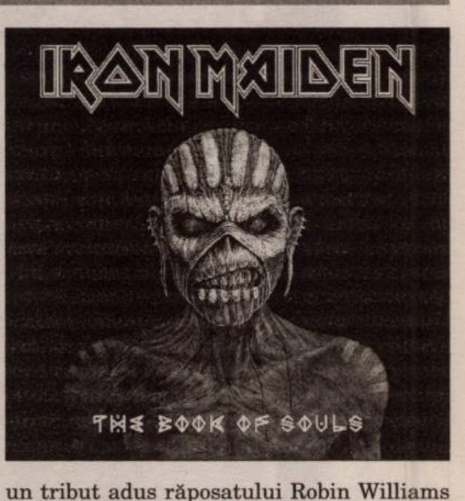

● **Iron Maiden, *The Book of Souls,* Parlophone, 2015.**

Cu o densitate foarte mare de producţii ale trupelor metal cu tradiţie, 2015 se anunţă a fi cel mai fructuos an, din 1995 încoace, pentru muzica de gen. Dacă *boom*-ul de acum douăzeci de ani i-a prins pe Iron Maiden în plin divorţ şi criză creativă, de data aceasta britanicii ocupă o poziţie vizibilă pe val, cu un album ce poate, în sfîrşit, să concureze în preferinţele fanilor cu materialele din perioada de glorie a trupei.

Iron Maiden au avut înţelepciunea de a înţelege că nu pot supravieţui pierderii unei voci ce devenise imaginea trupei într-o măsură chiar mai mare decît mascota Eddie. De cealaltă parte, exuberanţa charismatică a vocalului Bruce Dickinson avea nevoie de anvergura epică cu care Maiden reuşeau cîndva să umple stadioane în lipsă de sprijin mass-media. Sînt, în istoria rock-ului de orice fel, puţine trupe atît de indie, care să-şi fi dobîndit autosuficienţa printr-o perseverenţă muncitorească. Particularităţile stilistice date de modul în care Steve Harris îşi foloseşte basul (pe post de chitară ritmică) au detaşat grupul de restul generaţiei heavy-metal optzeciste, scoţînd Marea Britanie din confuza epocă punk. Personalitatea dinamică a lui Dickinson, care la un moment dat era peste tot – regizor de film, prezentator TV, scriitor, pilot de aviaţie şi berar –, a avut un rol esenţial în a propulsa trupa în *mainstream*-ul rock.

Legat de *The Book of Souls,* nu pot să fac comparaţii directe cu precedentul disc Iron Maiden deoarece, la un moment dat, am decis că trupa intrase în rîndul celor care pot fi urmărite din două în două albume fără a se pierde mare lucru. Asta ţine de redundanţa ce vine în mod inerent cu vîrsta şi productivitatea, cu cei patruzeci de ani de activitate lipsită de sincope – nici măcar divorţul temporar de vocea lui Dickinson şi chitara lui Adrian Smith nu le-a încetinit producţia de albume.

Pauza de cinci ani ce a precedat noul material este cea mai lungă din istoria grupului, înţelept exploatată pentru o rafinare superioară a pieselor, inclusiv realizarea unor epopei cu ambiţii prog-rock şi cu durate de peste zece minute („Empire of the Clouds“ se apropie chiar de douăzeci de minute, fiind cea mai lungă piesă din portofoliul Iron Maiden). De fapt, avem de-a face cu un dublu disc (triplu pe vinil) ce lasă impresia că trupa a aşteptat pînă să poată grupa două albume în unul, obligîndu-şi publicul să nu mai sară peste materialele cu număr impar. Se pare că Bruce Dickinson a renunţat la un nou album solo pentru a extinde cuprinsul acestui material spre beneficiul unei mai largi diversităţi în sound, rezultatul fiind un *rollercoaster* ce alternează eficace bombasticul, epicul şi melancolicul.

În consecinţă, toţi membrii au aici spaţiul şi oportunitatea de a străluci, răspunzînd celor care considerau că pentru heavy-metal sînt cam mulţi chitarişti în acelaşi grup. Avem piese melodioase ce trimit la perioada solo a lui Dickinson („The Man of Sorrows“ îşi preia chiar titlul de acolo), avem imnuri de stadion cu refrene insistente („If Eternity Should Fail“), avem heavy-metal sacadat şi încărcat de obsesiile lui Steve Harris pentru jocuri video (single-ul „Speed of Light“, alegere cam nereprezentativă, dar *radio-friendly),* avem trimiteri la albumele vechi ale trupei (piesa „The Book of Souls“ se leagă tematic de „Powerslave“, iar epopeea „Empire of the Clouds“ a fost scrisă cu „Rime of the Ancient Mariner“ în minte), avem şi un tribut adus răposatului Robin Williams („Tears of a Clown“). Al doilea disc e ceva mai siropos şi *catchy,* în timp ce primul e gîndit pentru *headbanging* frenetic.

Inspirîndu-i şi pe colegii de generaţie Judas Priest în procesul lor de rejuvenare, Iron Maiden au demonstrat că nu s-au reunit doar în scopuri ceremoniale (asemenea multor cazuri în ultimii ani) şi nici nu scot albume cu care să-şi anestezieze alunecarea graduală în irelevanţă. De la reformarea de acum cincisprezece ani au acumulat un portofoliu comparabil cu perioada de dinaintea crizei nouăzeciste, iar *The Book of Souls* este, fără îndoială, vîrful acestei a doua căsnicii.

Aron Biro *este autorul blogului http://aron-biro.blogspot.com.*

■ ■ ■

Magda-Cristina TUNEGARU

Educaţia în dezbatere

La îndemnul preşedintelui Iohannis, propun cîteva puncte ale dezbaterii pe tema educaţiei româneşti. În primul rînd, e nevoie de o schimbare de perspectivă. Atenţia nu trebuie canalizată exclusiv pe copiii excepţionali, aceştia se descurcă în orice situaţie. E datoria noastră să ne îngrijim de copiii cu probleme, de cei care pot progresa, dar care au nevoie de ajutor, de un impuls, de puţină încredere.

Cred că principalele strategii de înnoire a învăţămîntului trebuie să vizeze: selecţia şi evaluarea cadrelor didactice, abolirea repetenţiei, schimbarea programei şcolare în sensul insistării pe lectura funcţională şi critică. Direcţiile pe care le propun sînt următoarele:

Profesorii

1. Selecţia candidaţilor

Selecţia profesorilor se face printr-o inspecţie şi examenul scris de titularizare. În funcţie de notele primite şi de posturile rămase, candidatul optează pentru un post. Dacă a obţinut peste 7 şi poate lua un post titularizabil, candidatul este în al nouălea cer, căci îşi asigură un post călduţ, de unde nu poate fi deranjat prea tare multă vreme.. Chiar dacă nu-i place şcoala aleasă, se poate detaşa sau chiar transfera – titularii au mereu prioritate în faţa suplinitorilor. Sistemul poate fi fentat foarte uşor şi nu puţini sînt profesorii care se titularizează în mediul rural, numai pentru a pătrunde în castă. Ei nu ajung să predea la şcoala aceea niciodată, îşi iau concediu. În primăvara următoare se transferă în oraş.

Soluţia pe care o propun este selectarea candidaţilor în interiorul şcolilor. Îmi doresc abolirea acestui sistem piramidal în care, de la un biet profesor pînă la ministru, fiecare are un şef căruia i se supune cu obedienţă şi de mulţumirea căruia depinde bunăstarea lui. Cu alte cuvinte, propun ca şcolile să poată organiza concursuri în urma cărora să angajeze profesori. Rezultatul la examenul naţional de titularizare, rezultatul la concursul organizat în şcoală, interviul, opiniile părinţilor, toate acestea vor fi avute în vedere în selecţia profesorilor. Şcoala îşi asumă alegerea profesorului şi va fi stimulată să aleagă cel mai competent profesor.

Mai mult, propun desfiinţarea titulaturii pe post, o idee învechită care nu se mai potriveşte cu piaţa muncii. Profesorul poate munci ca orice alt angajat, în şcoală.

2. Mişcarea personalului didactic

Titularii au întotdeauna prioritate în faţa suplinitorilor, marginalii sistemului. Titularii ocupă posturile cele mai bune la transferurile realizate cu complicitatea inspectorilor. Stînd în biroul lui, inspectorul cere şcolii să aprobe transferul, fără să fie interesat de situaţia actuală a postului. Competenţa titularului se măsoară şi aici în hîrtii, în influenţă, şcoala neavînd nici o putere, nici un cuvînt de spus. Aflăm de la inspector că un oarecare profesor s-a titularizat în şcoală, iar suplinitorul pe care copiii îl iubeau şi părinţii îl apreciau trebuie să plece. Şcolii i s-a impus un angajat, despre care se speră că va fi un om de calitate.

Propun ca mişcarea personalului didactic să fie desfiinţată în forma actuală. Aşa cum spuneam mai sus, şcolile pot organiza concursuri pentru ocuparea posturilor. Cum n-ar mai exista titulatură, n-ar mai exista nici transferuri. Vrei să predai la o şcoală într-un oraş mare? Dai examen teoretic şi practic la o şcoală dintr-un oraş mare.

3. Evaluarea profesorilor

În paradigma actuală, evaluarea activităţii profesorilor este superficială. Nimeni în afară de directorul şcolii şi uneori părinţii elevilor nu este interesat de calitatea actului didactic. Aşa că directorul şcolii merge în inspecţie din cînd în cînd, mult prea rar în opinia mea, să-şi cunoască profesorul. Inspecţia se încheie cu un calificativ folositor în mică măsură pentru calificativul general de la sfîrşitul anului şcolar, cînd fiecare profesor primeşte de la şeful de catedră, colegul lui, un punctaj realizat mai degrabă fictiv. În general, toţi profesorii primesc „foarte bine“.

Uneori apare în şcoală un inspector care stîrneşte o teamă generală, semn că bunăstarea profesorilor este perturbată temporar. Dacă inspecţia verifică o anumită disciplină, cei care nu sînt vizaţi respiră uşuraţi. În orice caz, inspectorul stă de vorbă cu directorul, este servit cu mîncare, gustări care să-i îndulcească şi spiritul critic. Trece şi pe la clasă, iar copiii îi dau flori, căci profesorul speriat a organizat un adevărat scenariu de mulţumire a inspectorului. La final, inspectorul pleacă acasă cu sacoşe cu mîncare în portbagaj, flori şi, desigur, un cadou numai pentru el. A fost foarte mulţumit de şcoală!

Este inacceptabilă această stare de fapt. În sistemul pe care îl propun, directorul este *managerul* şcolii, direct interesat de buna funcţionare a unităţii de învăţămînt, şi nu un om numit politic. Pentru a evalua un cadru didactic, directorul va verifica progresul elevilor la o anumită clasă din încadrarea profesorului. Cum se realizează lucrul acesta? Prin verificarea cunoştinţelor elevilor în două momente diferite în cadrul unor evaluări naţionale, de progres. Monitorizarea progresului nu înseamnă altceva decît o corectură necesară adusă sistemului, prin plasarea copilului în centrul educaţiei, aşa cum e firesc de altfel.

O evaluare clară şi corectă a activităţii profesorului trebuie corelată şi cu inspecţii periodice la clasă. Directorul trebuie să se asigure în permanenţă că orele se desfăşoară bine. În acest sens, propun instalarea în sălile de clasă a unor sisteme video şi audio. Actul didactic nu este un secret şi-atunci de ce să nu poată fi evaluat direct – atunci cînd acesta se desfăşoară – şi fără intruziunea directorului în clasă, care ar putea schimba comportamentul elevilor? Directorul va chestiona copiii, va urmări caietele acestora şi va discuta cu părinţii pentru a cunoaşte activitatea profesorului. Apoi va acţiona în consecinţă.

În altă ordine de idei, consider obligatorie testarea psihologică a profesorilor *înainte* ca aceştia să ajungă în faţa elevilor. În prezent, testarea se face în timpul anului şcolar, după ce profesorii au primit încadrarea.

4. Formarea reală a profesorilor

În sistemul actual de educaţie, formarea profesorilor este realizată superficial. Există cursuri cu plată pe care unii profesorii nu le pot accesa din cauza sumelor destul de mari. În plus, nu există un interes general pentru formarea cadrelor didactice. Instituţia numită Casa Corpului Didactic organizează uneori cursuri pentru profesori, în şcoli. Un angajat al CCD ţine un curs în şcoală, la care se înscriu mulţi profesori. Persoana îşi face văzută faţa o singură dată în şcoală, vorbeşte cu profesorii şi anunţă cu ce se ocupă cursul prezent. Are loc o discuţie în grup. Apoi, se stabileşte o nouă întîlnire, dar nimeni nu mai vine să ţină cursul. Peste cîteva săptămîni, fiecare profesor care s-a semnat pe listă primeşte o diplomă pentru participarea la curs. Toată lumea e mulţumită.

Propun ca formarea profesorilor să se facă în şcoală şi în afara acesteia în mod obligatoriu. Participarea la dezbateri, alături de alţi profesori, trebuie să fie o cerinţă în evaluarea profesorului.

5. Implicarea părinţilor în alegerea profesorilor

În plus, părinţii trebuie implicaţi în actul educaţional. Între părinte şi profesor trebuie să fie o colaborare strînsă. Profesorul care nu se poate plia pe spiritul unei clase nu trebuie să educe elevii acelei clase. Nu se face educaţie cu forţa. Profesorul nu trebuie să-şi impună felul de a fi, ci trebuie să se potrivească cu clasa lui şi să reuşească să comunice cu elevii săi. Vocea părinţilor trebuie să conteze în evaluarea unui profesor.

Este incorect şi grav ca un profesor să abandoneze o clasă cu care a lucrat cîţiva ani, pe motiv că elevii nu învaţă, fugind astfel de un evident eşec la examenele naţionale. Profesorii nu trebuie să-şi aleagă clasele din încadrare, e un privilegiu luat cu forţa, care afectează mulţi copii.

Elevii

6. Repetenţia

Aşa cum am arătat într-un alt articol (http://www.contributors.ro/administratie/educatie/romania-repetenta-o-problema/), repetenţia este o practică învechită, periculoasă pentru copilul repetent, dar şi pentru clasa în care acesta ajunge. A lăsa un copil repetent înseamnă a-l distruge, căci el va fi un exclus care va trata şcoala cu agresivitate. Toţi copiii sînt la fel de buni sau răi, numai că reacţionează diferit la ceea ce se întîmplă cu ei. Este inacceptabil să sacrificăm anumiţi copii pentru a oferi un exemplu celorlalţi.

Soluţia pe care am prezentat-o pe larg în articolul citat presupune transformarea corigenţelor în restanţe pe care părinţii trebuie să le plătească. Elevul nu repetă clasa, ci rămîne alături de colegii săi, cu singura diferenţă că trebuie să participe la ore suplimentare săptămînal, care se vor finaliza cu un examen. Prioritatea educaţiei este elevul şi progresul acestuia.

7. Comunicarea

A devenit deja un refren celebru faptul că programa şcolară trebuie schimbată în sensul racordării acesteia la realitatea elevilor. Cu siguranţă trebuie făcute schimbări în acest sens, dar consider că este important să se insiste pe lectura reală, funcţională. Analfabetismul funcţional este o problemă gravă a învăţămîntului românesc. Iar exersarea lecturii nu trebuie să se petreacă doar la anumite ore de limba română, ci la toate disciplinele şcolare, oricare ar fi acelea. De asemenea, îmi doresc ca în şcoli să se promoveze şi texte din literatura străină. Am dezvoltat acest subiect într-un alt articol (http://www.contributors.ro/cultura/%E2%80%9Ecadavrul%E2%80%9D-din-ghiozdan/).

În plus, exersarea comunicării prin abordarea unor teme interesante pentru copii este extrem de importantă. Şcoala trebuie să facă parte din viaţa elevului, şi nu să fie o obligaţie stearpă. O obligaţie a şcolii este aceea de a forma indivizi capabili să formuleze idei în scris şi vorbit. Interesul pentru comunicare trebuie să aibă o pondere semnificativă în programa şcolară, iar profesorii trebuie formaţi în sensul acesta.

Şi dacă luăm în considerare acest prerogativ absolut necesar, al trecerii de la transmiterea de cunoştinţe la formarea de deprinderi, atunci şi subiectele evaluărilor naţionale trebuie să suporte semnificative schimbări. Subiectele de la Evaluarea naţională şi de la Bacalaureat sînt o ruşine care atestă că educaţia românească este departe de ceea ce se vrea a fi. În teorie, profesorii învaţă, din cărţile de metodică şi pedagogie, metode moderne, dar în practică ei aplică aceleaşi metode vechi care se potrivesc unui sistem de învăţare rablagit, care pune accent pe informaţie, şi nu pe formare. Subiectele trebuie semnificativ simplificate. La limba română, trebuie să se verifice trei aspecte (înţelegerea textului; gîndirea critică; redactarea unui text argumentativ) fără interpretare de text literar, fără aplicarea noţiunilor teoretice inutile (moduri de expunere, perspectivă narativă, motiv literar etc.), care parcă vor să scoată din copii nişte critici literari.

Şcoala nu trebuie să-i mai înveţe pe copii informaţii – găsesc singuri informaţii –, ci e datoare să asigure deprinderi esenţiale în formarea individului.

8. Plagiatul

Cred că toate universităţile trebuie să trateze problema plagiatului foarte serios, în primul rînd prin redactarea unui regulament intern care să stipuleze sancţiunile. Studentul care plagiază trebuie să răspundă penal pentru furtul intelectual, iar profesorul trebuie sancţionat pentru că şi-a dat acordul şi nu a atenţionat studentul.

De asemenea, toate lucrările de licenţă, dizertaţie, doctorat trebuie păstrate în biblioteca universităţii pentru a fi consultate.

Părinţii

Şcoala de astăzi nu are suficiente mijloace de reducere a indisciplinei. Oricît de gravă ar fi fapta, copilul primeşte, în ordine, următoarele sancţiuni: mustrare în faţa clasei, mustrare în faţa consiliului profesoral, mustrare scrisă, scăderea notei la purtare, exmatriculare pe o perioadă de cinci zile. Nici una dintre aceste măsuri nu implică cu adevărat părintele.

Sînt şcoli care se confruntă cu situaţii grave de indisciplină (profesori sau elevi agresaţi) şi care nu pot să ia nici o măsură reală pentru a opri ceea ce se întîmplă. Aşa că şcolile îşi aruncă una alteia elevul indisciplinat.

Cred că elevii care dovedesc un anumit progres şcolar (de exemplu, media generală mai mare) trebuie să primească burse sociale sau o deducere a impozitelor părinţilor. În cazul în care copilul este indisciplinat, părintele poate primi o creştere a impozitului.

Este extrem de important ca elevii să primească o stimulare din partea şcolii, care să atragă şi deschiderea părinţilor către şcoală, căci interesul pentru învăţare este preluat în mare măsură din familie. Pe larg am dezbătut acest subiect într-un alt articol (http://www.contributors.ro/administratie/aloca%C8%9Bii-mai-mari-pentru-copiii-saraci-doar-daca-se-tin-de-scoala/).

O reformă reală, funcţională înseamnă o regîndire a sistemului educaţional, în ansamblul său, o formare a exponenţilor săi, în sensul plasării elevului în centrul educaţiei. Cîtă vreme persistăm în starea aceasta de castă, neacceptînd sau acceptînd cu greu schimbările în sistem, nu putem reforma cu adevărat educaţia. Profesorul trebuie să devină un angajat ca oricare altul, fără privilegii, dar cu o datorie importantă – aceea de a forma indivizi – pe care trebuie să şi-o asume.

***Magda-Cristina Tunegaru** este profesoară de limba română.*

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

Tasternetul

Aţi încercat vreodată să gătiţi o reţetă tradiţională românească după Radu Anton Roman sau Sanda Marin? Dacă da, ştiţi că rezultatul e din cale-afară de familiar, exclude orice fel de revelaţie. Şi, în general, contrazice toate poncifele moderne despre mîncat sănătos. Dar, curios, în constatarea asta nu prea măgulitoare despre noi înşine se ascunde o grilă de lectură pentru măreaţa globalizare.

Chiftele, sarmale, bulz, tocăniţă, mici, ciorbă, ba chiar plebeea ceafă cu cartofi prăjiţi: bucatele de acest fel lipsesc din orice meniu cu pretenţii, de la nunţi cu somon şi gujoane de pui la sofisticate invitaţii duminicale la supă *thai*, între prieteni, într-o negare a tradiţiei, motivată aparent prin precepte de alimentaţie corectă, dar care ascunde şi o fugă de localism, o tentativă de globalizare prin oferta mai exotică sau, măcar, mai sofisticată decît genomul gras şi plin de toxine al bucătăriei autohtone.

E drept, orice cetăţean al lumii caută în farfurie, de la un punct încolo, exoticul, dar la noi această căutare e mai acerbă, are aspectul unei fracturi faţă de tradiţie. Fractură care începe cu aproximaţia *meridională* ce ni se oferă la multe restaurante cu pretenţii, dar medii, şi se termină cu salata servită ca antreu în loc ca ea să fie aşezată, în cantităţi mai reduse, alături de felul principal, ca *pe vremuri*. Ştim, schimbarea asta s-a petrecut în ultimii douăzeci de ani şi, dacă e atît de marcată, e cazul să ne întrebăm cu ce se ocupă, în cazul nostru, tradiţia.

O primă observaţie, pe care am mai făcut-o şi eu, şi alţii, e că felurile care produc regresii naţionale nu sînt cu adevărat naţionale. Ajunge să spun că „sarma“ şi „chiftea“ vin din turceşte şi că legenda conform căreia micii ar fi fost inventaţi de Manuc – sau de un alt cîrciumar din secolul al XIX-lea –, într-o zi cînd ar fi rămas fără pieliţă pentru cîrnaţi, este evident falsă. Căutaţi „sarma“ pe Wikipedia în română şi daţi click în stînga, la versiunea croată, ca să buchisiţi: *„Se smatra bugarskim nacionalnim jelom“*. „E mîncarea naţională bulgărească.“

Furculiţa nu mai e furculiţă,
ci mouse *pentru bucate.*

De fapt, bucătăria tradiţională românească e nespecificat balcanic-răsăriteană, oricare ar fi pretenţiile noastre de insulă de latinitate într-o arie slavo-otomană.

Dar, curios, tocmai în această lipsă de specific există un anumit specific. Mitul sarmalelor şi al chiftelelor ca atribute naţionale s-a născut, de bună seamă, printre mîncători de chiftele şi sarmale. Doar că percepţia specificului era alta: un *acasă* confortabil, central, dar lipsit de graniţe, pe care mîncătorii de sarmale nu le atinseseră şi le concepeau, cel mult, la modul abstract. Un fel de spaţiu acustic al lui McLuhan, fără limite, dar, spre deosebire de al lui McLuhan, cu centru – etapă intermediară între tribalism şi geopolitică. Faptul că mitul confundă diferenţa specifică cu genul proxim spune ceva despre situarea faţă de lume a românului statistic şi atemporal, lipsit de dexterităţi de geograf şi teoretician al naţiei. E o lume cu foarte mult *aici*, dar prea puţin *acolo* sau *dincolo*. O lume sedentarizată, ironic pentru o naţie mioritic-transhumantă, pînă la dispariţia contextului global, într-un asemenea mod încît te face să te gîndeşti că migraţia masivă de după intrarea în Uniunea Europeană ar putea produce schimbări profunde în genul ăsta de mentalitate.

Nespecificul specific culinar românesc are însă şi un alt înţeles. Felurile considerate tradiţionale sînt nu numai grele, ci şi în general nutritive, *principale*. Sînt aspiraţia şi sărbătoarea unei lumi în care resursele nu erau tocmai abundente, faţă de fantezistele deserturi, ecologicele supe-creme, metonimicul sushi care provoacă azi reverii şi complicitate între mesenii cu pretenţii.

Se vede cu ochiul liber, în orice aproximaţie de restaurant sofisticat din Bucureşti: azi nu ne mai *potolim foamea*. Mesele în oraş sînt *întîlniri de afaceri, seri romantice, degustări de alimente* – în general, orice altceva decît mese pure şi simple. Ea, foamea, e ucisă înainte de a se naşte la casieriile McDonald's şi în casoletele anodine ale firmei de catering căreia i-am delegat, impersonal şi ascetic, prînzurile de la birou. Azi, nu mai mîncăm, ci *ne hrănim*, şi nu cu mîncare, ci cu constituenţii acesteia: grăsimi, carbohidraţi, fibre, vitamine şi naiba mai ştie ce. Sala de mese a corporaţiei nu e sală de mese, ci un modul de staţie spaţială internaţională, inestetic la modul utilitarist, în care ne încărcăm bateriile biologice cu esenţe de nutrienţi, cu ochii pe un ecran sau pe o hîrtie ce conţine următoarele *task*-uri. Pentru *altceva*, nu mai avem decît seara şi oraşul. Iar *altceva*-ul acesta e alt fel de *altceva*.

Fiindcă seara, în oraş, aterizăm într-un postmodernism ghiftuit, un pic supraponderal şi inevitabil global. Eclectic dichisită, plină de pătrate de pînză, tacîmuri, veselă şi ingrediente de import, masa de restaurant de azi e un *browser* de Internet, dar nu pentru ochi, ci pentru gust şi arome: îndepărtate, aproximative şi fanate, acestea reprezintă acelaşi simulacru de călătorie suportabil ca vizionarea pozelor dintr-un loc exotic în calculator sau ca o plimbare pe Google Maps. Iar furculiţa nu mai e furculiţă, ci *mouse* pentru bucate, care călătoreşte nu atît între farfurie şi gură, ci din avocado-n cocotier, pe o hartă a gusturilor.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

■ ■ ■

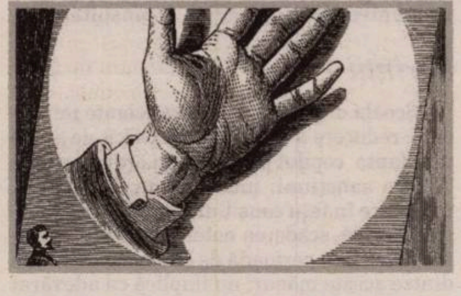

Adina POPESCU

portrete din mers

Bicicliştii din Berlin

I-am cunoscut de curînd pe bicicliştii din Berlin, iar acest personaj colectiv, perfect adaptat oraşului, m-a impresionat. E drept că m-a impresionat şi fluiditatea traficului şi, uneori, chiar absenţa lui, la anumite ore, considerate în Bucureşti „de vîrf“, cum ar fi miezul zilei sau seara, după 9. Am ajuns într-o zi ploioasă, acea zi tipică din oraşul meu în care oamenii, atunci cînd pleacă de acasă, îşi iau maşinile în loc să-şi ia umbrelele. Acea zi tipică în care toate străzile sînt blocate şi se claxonează cu furie. La Berlin, am făcut o jumătate de oră cu maşina de la aeroport (care nu se află, însă, în afara oraşului) pînă în centru. Scurta călătorie, puţin după ora prînzului, s-a transformat într-o plăcută plimbare „de duminică“, deşi era marţi. Cîte patru-cinci maşini aşteptînd pe la semafoare, senzaţia că nimeni nu se grăbeşte nicăieri, nu prea vezi dube şi alte maşini de transport, nicidecum camioane, pentru că într-un oraş unde există o infrastructură funcţională, există probabil şi „centuri“ sau rute ocolitoare. Însă nici pietoni nu erau prea mulţi, o explicaţie logică fiind că, în plină zi, lumea mai şi munceşte, nu umblă brambura dintr-o parte în alta a oraşului. Sau o alta – impecabilul sistem de transport public (S-Bahn, completat de U-Bahn), care poate convinge pe oricine să renunţe să se deplaseze cu maşina. Am văzut, în schimb, bicicliştii, e imposibil să nu-i vezi, sînt peste tot: pe pistele speciale amenajate pentru ei sau, acolo unde ele nu există, căci se întîmplă şi asta, pe carosabil, pe trotuarele libere, pe aleile parcurilor, strecurîndu-se printre maşini, oprindu-se la trecerile de pietoni, ci nu traversîndu-le împreună cu cei care merg pe jos, pentru că aici bicicliştii nu au un statut „hibrid“, creînd confuzii în trafic. Am aflat că între şoferi şi biciclişti nu s-a legat vreo frumoasă prietenie, dar asta se întîmplă peste tot în lume. Desigur, şoferii se plîng de biciclişti, că încurcă traficul, că le ies în faţă în cele mai nepotrivite momente. Iar bicicliştii se plîng de şoferi că nu sînt atenţi şi încalcă regulile. Însă ambele tabere se tolerează reciproc şi se respectă, în fond trebuie să coexiste împreună în mod firesc, în Marele Oraş.

La Berlin, poţi închiria o bicicletă aproape de oriunde, cu 10-12 euro pe zi. Se organizează tururi pe bicicletă pentru turişti, ca în toate marile oraşe europene. E amuzant să vezi nordici, americani şi asiatici pedalînd la unison, responsabili, fără să caşte gura aiurea la „obiective“. Dacă au ceva de văzut, se opresc, admiră, fac poze şi pleacă mai departe. Surprinzătoare, mai ales pentru noi, cei din Est, sînt parking-urile pentru biciclete, aproape la fiecare colţ de stradă, în faţa clădirilor de birouri, la intrarea în parcuri. Bicicleta este lăsată pur şi simplu acolo unde ai voie să o laşi, unele sînt căzute într-o rînă, altele par abandonate, se sprijină unele de altele în tot felul de poziţii, se înfrăţesc ghidoanele, se încurcă spiţele, totul pare o instalaţie, o operă de artă stradală. Şi nu există lanţuri, alarme sau alte metode de securitate pentru că, desigur, nu se fură. În faţa unui hotel de patru stele, cineva foarte grăbit îşi lăsase bicicleta ca o pleaşcă chiar în mijlocul trotuarului, o pedală se învîrtea încet, semn că proprietarul era pe aproape. Un angajat de la hotel s-a apropiat de ea şi, cu un gest firesc, a ridicat-o de jos, a dus-o doi metri mai încolo şi a sprijinit-o de un stîlp, cu o oarecare tandreţe. Este vorba doar de un spirit civic care implică şi grija faţă de bunurile personale ale altora, nu doar de ale tale.

Einbahnstraße
© A. Popescu

Bicicliştii din Berlin sînt de toate vîrstele, însă în special tineri între 20 şi 35 de ani. Acei tineri care ziua merg la job, iar noaptea bat oraşul dintr-o parte în alta, în căutarea lucrurilor care se întîmplă şi care nu sînt deloc puţine. Şi pentru că Berlinul nu are un singur centru unde să te poţi distra, ci mai multe, distanţele sînt mari şi se parcurg cu bicicleta. Am văzut şi oameni trecuţi de 60 de ani, şi doamne supraponderale în fuste scurte, şi hipioţi, şi bărbaţi cu alură de manageri, îmbrăcaţi în costume de firmă. Ţinuta de pe bicicletă e de obicei cea de stradă, nu există „costume“ speciale şi atitudini sportive, rareori mai vezi cîte o cască, fetele nu renunţă nici măcar la tocuri. Nimeni nu face bravadă din faptul că se deplasează cu bicicleta, e pur şi simplu un mod de a-ţi locui oraşul.

Într-o seară, m-am aşezat la o mică terasă a unei berării dintr-o zonă „de tranzit“, aglomerată. Erau doar trei mese pe trotuar şi în jur o agitaţie de pub, oameni care tot intrau şi ieşeau din berărie, unii cu halbele în mîini, ca să fumeze. Între terasă şi stradă mai rămăsese un spaţiu de doar o jumătate de metru. Strada era îngustă, plină de maşini şi de biciclişti. Aici nu existau piste şi mă gîndeam că trebuie să fi fost un chin pentru ei să străbată zona. Dar nu, nici măcar aici ei nu păreau deranjaţi de obstacole, nu percepeau oraşul şi traficul la un mod intruziv, nu se enervau, nimic nu le strica seara. Alcătuiau o singură entitate, perfect adaptată vieţii urbane. Cu seninătate, făceau slalom printre maşini, atît cît puteau, apoi urcau bordura şi foloseau spaţiul de o jumătate de metru dintre terasă şi stradă ca pe o scurtătură. Cei din faţa berăriei se dădeau la o parte cu lejeritate, nimeni nu încurca pe nimeni, de fapt. La o primă vedere, Berlinul pare haotic, însă în spatele acestui haos plin de creativitate se simte o solidă disciplină nemţească.

După ora 10, Berlinul era al lor. Mă întorceam la hotel, străbătînd ultimii doi kilometri pe jos, şi mă intersectam cu ei, veneau din toate direcţiile. Biciclişti solitari sau în grupuri vesele. În locurile mai strîmte, se opreau ca să mă lase să trec. Şi atunci, ne zîmbeam. Îmi dădeau reconfortanta senzaţie că aş aparţine şi eu cumva oraşului lor.

■ ■ ■

Irina PETROVICI

La scufundări în Thailanda

Sprijin rucsacul cu un cot. Sînt în port și urmăresc lacom fluxul continuu de mașini și scutere, care livrează turiștii la îmbarcare. *Pick-up truck*-urile 4x4 cu tracțiune integrală sînt singurele vehicule care pot circula nestingherite pe insulă. Drumurile sînt atît de abrupte și de accidentate, încît nici o altă mașină nu-și găsește utilitatea pe insulă. E fascinant să urmărești exodul de fețe lungi și trollere de toate culorile, tîrîindu-se fără tragere de inimă spre barca cu destinația „continent“. Contrar aparențelor, insula nu se golește. E de ajuns să faci zece pași în direcția potrivită ca să descoperi coada cuminte de taxiuri – și ele tot *pick-up*-uri 4x4, la punctul de preluare. Imediat se vor umple cu turiștii nou-nouți care vor popula insula temporar. Cîteva zile, săptămîni sau luni. Pe unii îi uită Dumnezeu aici, într-un aparent și foarte convingător – recunosc cu noduri în gît – paradis. Aș vrea să fiu unul dintre ei.

Acum un an am decis să plecăm în Thailanda. Ne-am propus să ajungem și în sud, pe o insulă. Cel puțin. După ceva googăleală, am luat o decizie: să nu luăm nici o decizie pe baza celor citite. Am pus degetul pe hartă și am acoperit cu el o insulă din golful Thailandei. Cea mai mică și mai îndepărtată de continent dintre cele locuite. Acum mă aflu aici pentru a doua oară în același an și nu reușesc să găsesc un singur argument care să mă strîngă, cu tot cu bagaje, din port și să mă urce la bordul vaporului care pleacă peste 30 de minute. Acasă mă așteaptă lucruri faine și oameni dragi, iar mie nu-mi vine să mă mișc de aici. Știu exact ce se întîmplă, sindromul e răspîndit printre vizitatori. Vii cu gîndul că stai o săptămînă, două, o lună și uiți să mai pleci. Te prinde insula.

Mark, colegul meu de scufundări, are și el o poveste similară: cu cîțiva ani în urmă, a venit pe insulă pentru două săptămîni și a rămas cinci ani. După ce a reușit „să scape“, nu a mai dat șapte ani pe-aici. Îmi zic că știe el ce știe. Pe Ko Tao trăiesc oficial 2000 de localnici, dar, de fapt, sînt în jur de 7000. Probabil că jumătate dintre ei sau poate chiar mai mult sînt europeni, australieni sau americani, pentru care insula a devenit o a doua casă. Lucrează în turism sau la centrele de scufundări. Citisem într-un ghid că, într-un an, pe aici trec 500.000 de turiști. Pe 19 kilometri pătrați de uscat. Majoritatea vin pentru scufundări, adică *diving*. Eu nu știam de ce venisem, dar am aflat.

Scafandru, regizor, cosmonaut

Ko Tao este al doilea cel mai căutat loc din lume de către pămîntenii care vor să coboare în adîncurile apelor. E primitor, familiar, cu coaste nisipoase și pline de școli de *diving*. Îmi aduc aminte că Anul Nou ne-a prins acolo și, tot răsfoind zecile de pagini din *Lonely Planet* cu referințe despre școlile de scufundări, Madi a venit cu o propunere năstrușnică. „Dacă tot sîntem aici“ a fost argumentul suprem. Cunoașteți frica de înălțime? Imaginați-vă ceva oarecum pe dos. Eu aveam frica de înălțime în apă. Înotam pe principiul că ceea ce depășește doi metri este *off limits*. Așa că în prima zi de curs căutam ușa din priviri. După încălzirea din piscină, a venit prima scufundare. Am plecat de pe plajă cu pași mărunți, gheboasă de greutăți, rezervor de oxigen și cu tot felul de fire atîrnînd din mine. Cel puțin, așa mi se părea. Omul deghizat în pește încearcă marea cu degetul. Intri în apă și greutatea se evaporă. Respiri sub apă și ți se pare un miracol. „Breathe“, Pink Floyd. Respiră. Ăsta era *motto*-ul.

Am respirat 25 de rezervoare sub apă, au fost 25 de scufundări și încă mai păstrez ceva din prima senzație. Oceanul e o burtă imensă plină cu lichid vital, albastru. Cultivă eternitatea și îți refuză graba, neatenția, aglomerația și zgomotul. Vrei să fii un criminal de timp? Nu te apuca de scufundări. Dacă înțelegi cum se procedează, schimbul e avantajos. Primești darurile lumii subacvatice – liniște, răbdare, timpul încet.

Ko Tao are numeroase *dive site*-uri (locuri de scufundat), fiind înconjurată de un recif natural superb. Există posibilitatea de a coborî și sub limita de 40 de metri, dar și de a vizita epave, recifuri artificiale, sculpturi subacvatice. Comunitatea artistică de pe insulă se manifestă și sub apă, așa că peisajele submarine adăpostesc adeseori diverse instalații și construcții, care devin case pentru pești, pisici de mare sau anghile. În puzderia de pești tropicali și alte viețăți marine, ai o șansă destul de bună să dai nas în nas cu un rechin. Moment în care vă sfătuiesc să uitați de *Jaws* și de alte producții hollywoodiene. Realitatea este că acești rechini nu ne înghit. Deși ne tolerează sau mai degrabă ne ignoră. În lunile martie-aprilie, pe aici circulă rechinii-balenă, niște viețăți cu dimensiuni impresionante, pe care pînă acum nu le-am văzut decît în poze. Altfel, în restul anului ai șanse să înoți în compania unei țestoase venerabile.

„Everything flows“

Nu mi-am dorit să opresc timpul în loc, curgea prea bine, dar aș fi vrut să-mi pot face un tatuaj mental permanent cu ritmul insulei. Suma activităților esențiale, în ritmul celor 24 de ore, în care odihna, hrana și timpul petrecut în aer liber au sacralitatea neștirbită.

Diminețile au o liniște reconfortantă, ziua e nouă și cafeaua băută la ora 7 e sfîntă. Acolo se simte într-adevăr ca o „rugăciune de dimineață“, cum a botezat-o prietenul meu.

> *Am aparatul cu mine și asta nu e neapărat un lucru bun, pentru că nu mă mai pot opri din făcut poze.*

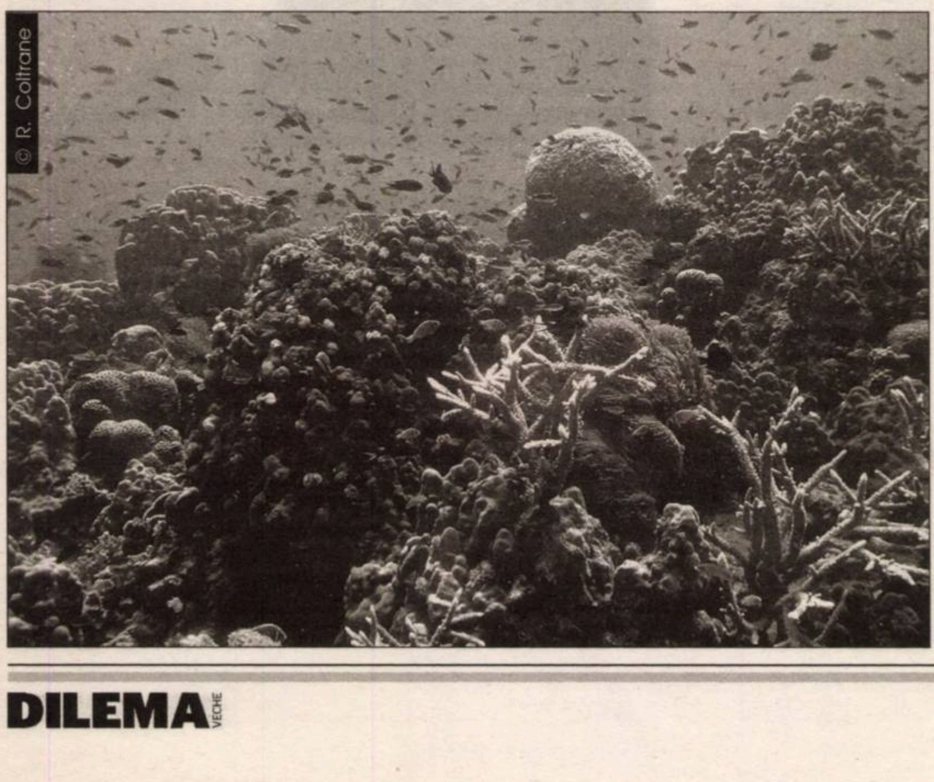

Adresată mării, aș completa eu, să fie liniștită și clară. Vizibilitatea este esențială pentru o scufundare reușită, iar valurile încă îmi fac rău cînd sînt în barcă. Astăzi avem în program două *dive site*-uri excelente. La 8 fix începe pregătirea echipamentului. Fiecare scafandru își pregătește metodic vesta, greutățile, înotătoarele, masca și regulatorul, adică acea chestiune cu multe tentacule prin care oxigenul din tub ajunge în plămîni. În cîteva minute sîntem de obicei gata.

8,30. Ne luăm toți echipamentul, care are cîteva kilograme bune, și purcedem cu bărcuța către vasul ancorat un pic mai încolo în golf. Mo este luntrașul nostru. Nu vorbește o boabă de engleză, dar înțelege lucruri și zîmbește dacă îi place de tine. Iubește animalele și mai ales pe Dip, un motan vînător de șopîrle gecko, veverițe și păsări, foarte alb și simpatic în morocănoșia lui. Drumul pînă la vas durează două minute. Ne mutăm cu tot cu kit-ul de scufundare, și căpitanul își primește coordonatele dimineții de la instructorul de scufundări.

Muntele vrăjit de ape

Robert, instructorul și ghidul nostru, încearcă de cîteva zile să ne ducă la Chumpton Pinnacle, dar căpitanul îl refuză de fiecare dată pentru că, zice el, marea e prea agitată. Azi nu îl mai refuză și pornim într-o călătorie de o oră către ceea ce se anunță a fi o repriză subacvatică spectaculoasă. Dacă celelalte *dive site*-uri sînt dispuse în golfurile insulei, Chumpton Pinnacle este undeva în mijlocul apelor. Parcă am ajuns direct pe vîrful unor munți subacvatici, cu faună și floră spectaculoase, cu adîncimi potrivite și pentru începători, și pentru avansați. La fel ca restul grupului, nu am pregătire decît pentru maximum 30 de metri, dar poți ajunge pînă la 35 de metri sub nivelul mării dacă ești suficient de experimentat. Am auzit atîtea despre acest loc și în mod normal aș fi entuziasmată, dar trebuie să mă concentrez, valurile își fac de cap și doar contactul vizual cu linia orizontului, pastila pe care am luat-o la plecare și perspectiva apropiată a scufundării mă țin pe linia de plutire. Cred că ne apropiem, pentru că văd mai multe vase de *diving* care staționează „bară la bară“. Oamenii roiesc în apă, studenții și scafandrii formează șiruri cuminți după instructorii sau ghizii lor.

Am aparatul cu mine și asta nu e neapărat un lucru bun, pentru că nu mă mai pot opri din făcut poze. Încerc să mă apropii de un pește *Titan Trigger* care intră în conflict cu doi bibani de mare impresionant de mari și uit că trebuie să păstrez adîncimea constantă. Am coborît cinci metri fără să-mi dau seama. Încerc să nu mă pierd de grup, dar sînt atîtea minunății aici: un banc imens de baracude *chevron* cu care aș pleca să hoinăresc un pic, anghile de mare ascunse printre crăpăturile stîncilor, creveți boxer, cîmpuri de anemone roz și gingașe, cu peștișorii aferenți. Nu îmi dau seama cînd trece timpul, am impresia că Robert ne duce la o adîncime mai mică pentru a prelungi timpul scufundării. E greu să ții mult la douăzeci de metri adîncime. Îmi promit că voi reveni, în timp ce în cap îmi cîntă „Strawberry Fields Forever“, varianta cu anemone, subacvatică.

„Marea, odată ce și-a aruncat vraja, te ține prins în mrejele ei pentru totdeauna“

Cîtă dreptate aveai, domnule Jacques-Yves Cousteau. Cred că sînt pregătită să las tubul de oxigen pe mal. *Freediving*-ul, adică scufundarea pe o singură respirație, este următoarea provocare și promite să fie o experiență ieșită din comun într-un univers din care cred că noi, oamenii, odată am făcut parte. Acum doi ani, Natalia Molchanova spunea niște vorbe mari cît suprafața acoperită cu apă a Pămîntului: „*Freediving*-ul nu e doar un sport, e un mod de a înțelege cine sîntem. Cînd coborîm în adîncuri, dacă nu ne gîndim la nimic, înțelegem că sîntem parte dintr-un întreg. Sîntem una cu lumea“. Campioana absolută a *freediving*-ului a murit în timpul unei sesiuni de scufundări ce părea banală. Nu încerca să doboare un record, așa cum a făcut cu ușurință în atîtea rînduri, nu intenționa să coboare 100 de metri în adîncuri. Deși ar fi putut.

***Irina Petrovici** este Community Manager la Kubis Interactive și curator pentru platforma Experimentalist.ro. Poveștile de sub apă le găsiți pe blogul ei, www.tingtongfish.com.*

Dimineaţă recuperată. Amintiri din penitenciarul politic Miercurea Ciuc

– interviu cu Erzsébet TELEKI –

Doamna **Erzsébet Teleki** *apare în volumul memorialistic al Lenei Constante,* Evadarea imposibilă: penitenciarul politic de femei Miercurea Ciuc: 1957-1961, *sub numele de Böji, una dintre colegele de celulă ale autoarei. În 1957 a fost arestată şi a rămas în penitenciarul de la Miercurea Ciuc pînă în anul 1964. Am întîlnit-o la castelul Teleki-Gorneşti din judeţul Mureş, evocat subtil şi de Lena Constante în volumul memorialistic. Discuţia, la care a luat parte şi fratele mai mic al doamnei Teleki, dl Kalman Teleki, prezent în momentul arestării ei în 1957, a adus o nouă perspectivă asupra episoadelor evocate de Lena Constante. Modul în care doamna Teleki abordează ororile regimului comunist este radical diferit de viziunea Lenei Constante asupra aceloraşi elemente. Tensiunea şi, uneori, furia sau ironia din textul Lenei Constante au dispărut. Astăzi, doamna Teleki pare să privească aberaţiile sistemului carceral comunist ca aspecte ale unui teatru absurd comic. Seninătatea povestirii a transformat discuţia într-o serie de episoade aproape anecdotice, al căror punct focal este, de obicei, ce am învăţat. Afecţiunea cu care vorbeşte despre fostele ei colege de celulă aproape te face să uiţi contextul în care s-au cunoscut. Doamna Erzsébet Teleki este o persoană senină, optimistă şi caldă, care provoacă admiraţie din primul moment.*

Povestiţi-mi, vă rog, despre viaţa dumneavoastră înainte de momentul arestării.

Am terminat şcoala primară după şapte clase şi după aceea am avut mari probleme, fiindcă, deşi am vrut să învăţ mai departe, nu m-au luat nicăieri. Dar atunci s-a înfiinţat un liceu de construcţii şi, fiindcă acolo nu a fost plin, acolo m-au luat. Dar nu am făcut decît un an după clasa a şaptea, fiindcă preţul care trebuia plătit pentru continuarea şcolii a fost prea mare pentru părinţii noştri. Preţul pentru şcoală a fost făcut după impozitul din '48, cînd tatăl meu încă a avut aici, în Gorneşti, avere. Taxa şcolară a fost imposibil de mare şi atunci am intrat la lucru. Adică, după doi ani, mama mi-a spus: „Tu nu o să stai aici acasă, tu trebuie să faci ceva". Şi atunci am intrat în clasa a IX-a la seral, fiindcă acolo nu a trebuit să plătesc taxă, dar trebuia să lucrez undeva. Şi prima dată doar am spălat nişte gogoşari, dar, pe urmă, cu ajutorul mamei, am găsit un serviciu la Trustul Regional de Construcţii. Acolo am lucrat şi am învăţat să fac cópii de desene, planuri. Am început să lucrez la paişpe ani şi seara mergeam la liceu. A fost foarte obositor, fiindcă opt ore am lucrat şi, de la 6 pînă la 10, am mers la liceu. Al doilea an nu am mai mers la liceul acesta de construcţii, am mers la liceul seral, normal, fiindcă acolo am cîştigat un an, fiindcă acolo, cu zece clase, puteam să fac bacalaureatul. Deci eu la 16 ani am avut bacalaureatul. Nu pentru că am fost aşa de deşteaptă, ci pentru că aşa a ieşit. Pe urmă, am rămas acolo la Trustul de Construcţii mai departe, am lucrat la diferite şantiere, fiindcă, între timp, am învăţat să scriu la maşină de la dactilograf acolo, şi acolo am lucrat. Şi acolo am lucrat mai departe, pînă la... pînă la... cînd am fost arestată.

Mi-aţi putea povesti unele lucruri şi despre momentul acela, al arestării?

Ah, bine, au venit... Părinţii n-au ştiut nimic şi odată au venit la ora 10 seara. *(Către domnul Kalman Teleki)* Tu ai fost acolo.

Kalman Teleki: Da, eu am fost acolo, dar am dormit. Deci nu ştiu nimic.

E.T.: Da, el a dormit, dar el este cu nouă ani mai mic decît mine. Şi la ora 10 au venit de la Securitate, au făcut percheziţie mare, au căutat tot, n-au găsit nimic important şi m-au arestat.

K.T.: Şi în noaptea aceea ai fost dusă la Securitate. Numai că trebuie să precizăm că locuiam într-un subsol la Tîrgu Mureş, care avea douăzeci şi cinci de metri pătraţi şi locuiam acolo şase persoane şi eu n-am auzit nimic pentru că am dormit. În toată perioada aceasta de percheziţie nu m-am trezit. Ceilalţi erau treziţi, dar eu am dormit.

E.T.: No bine, eu am avut atunci optsprezece ani, tu ai avut nouă ani.

Cum a decurs ancheta? În general, din memorii reiese faptul că, în mod normal, ancheta era o simulare...

Eu ştiu cînd m-a dus acolo, imediat m-au pus pe o şubă, pe o masă, şi acolo a trebuit să stau. N-am dormit. Au venit pe la ora 4. A venit căpitanul şi atunci a început ancheta. În fiecare noapte, acelaşi lucru. Veneau şi întrebau ce am făcut şi mai mult, tot la fel... cum era atunci... întotdeauna aceleaşi întrebări şi pe urmă au ieşit afară şi acelaşi lucru în fiecare noapte... Dar şuba pe urmă nu a mai fost. Cred că doar prima dată a fost, asta-mi amintesc. Am fost două persoane. Pentru două persoane era o celulă. Şi prima dată am fost cu o doamnă al cărei soţ a fost un mare soldat şi ea a plîns pentru fata ei. Ea a fost cu Maier Gyuri în acelaşi proces, Alexandru, a scris o carte (Alexandru Maier, *Am fost medic la Gherla. Dreptul la adevăr,* Tîrgu Mureş, Editura Mentor, 1998 – *n.r.).* De la anchetă ne-au scos întotdeauna la biroul lor. Asta... cîte zile? Cîteva luni... nu ştiu cît a durat... Patru luni am fost la Securitate la Tîrgu Mureş. Mi-au adus întotdeauna o oglindă (doamna Teleki se referă la ochelarii de metal, folosiţi pentru a nu lăsa persoana arestată să vadă unde este dusă – *n.r.)* şi nu am văzut nimic. A fost aşa de plictisitor şi au scris ce au vrut. Pe urmă nici nu m-a mai interesat, să scrie ce-or vrea...

Povestiţi-mi, vă rog, despre experienţa din închisoare, de la Miercurea Ciuc.

După cîteva luni la Tîrgu Mureş am fost dusă la Miercurea Ciuc. La Miercurea Ciuc n-am ştiut nimic din afară. Era o viaţă izolată, ca şi cum în afară nu exista nimic, exteriorul, pentru noi, nu exista. La început, la Securitate, a fost greu să ne obişnuim cu asta. Şi cînd am fost eliberată, de la Oradea, a fost ceva foarte neobişnuit să nu fie cineva în spatele meu. Pînă la gară m-a condus cineva, pentru n-am ştiut unde era gara. Am mers cu tramvaiul şi a venit cineva cu mine, dar n-a stat lîngă mine, ci în altă parte.

Acolo m-am întîlnit cu Lena Constante şi a fost foarte interesant, fiindcă atunci cînd a venit la noi în cameră, erau camere mari, eram patruzeci sau treizeci într-o cameră, şi cînd a venit ea, eu nu am ştiut cine e, numai am văzut că ea vorbea foarte repede, nu cu aceeaşi intonaţie ca noi („femeile mi-au mărturisit că în acea zi de întîlnire cu mine mi-au pus fel de fel de întrebări, dar răspunsurile mele au fost de neînţeles. Vorbeam prea confuz. Prea precipitat" – Lena Constante – *n.r.)* Dar asta fiindcă ea a fost opt ani singură şi n-a vorbit cu nimeni, numai cu paznicul. Şi ea putut să povestească foarte bine şi în fiecare seară a povestit un roman. De exemplu, a povestit *Război şi pace*, săptămîni întregi! Foarte-foarte frumos! Seara, întotdeauna. Şi de la ea am învăţat... A fost interesant, fiindcă noi am pus-o la intelectuali. („Dacă aş fi continuat să povestesc în fiecare seară un rezumat de roman, în curînd ajungeam la fundul sacului. A trebuit să învăţ să mai pun şi apă în vin. Să întind fiecare povestire pe mai multe zile. Să le lungesc cu mereu alte amănunte. După trei ani, izbuteam să povestesc seriale" – Lena Constante – *n.r.)*

La Miercurea Ciuc am fost trei ani. După Miercurea Ciuc am fost la Arad, la lucru. Am împletit coşuri. Trebuia să facem o normă imposibil de făcut de o singură persoană. Deci făceam cîte trei munca unei persoane, şi ea avea atunci timp să scrie o carte poştală să o trimită acasă. Ea putea să primească un pachet. Şi acolo am fost foarte multe într-o celulă. La sfîrşit am primit o diplomă că sîntem calificate pentru fabricarea coşurilor. Acolo la Ciuc n-am lucrat deloc, deci trebuia să facem ceva. A fost un program.

Am dormit cîte cinci în două paturi. Eram foarte multe într-o cameră. Paturile erau în trei etaje şi cîte cinci dormeam. Cîte două paturi unul lîngă celălalt, cu saltea de paie, în fiecare pat şi în mijloc. Fiecare avea cuvertură. Cele din mijloc nu puteau să se întoarcă. Trebuiau să stea drepte. Eu stăteam la margine, şi puteam să mă întorc. Genunchii erau afară. Nu era voie să dormim în timpul zilei. Dar stăteam patru pe pat şi una dormea în spatele nostru. („Nu era prea uşoară acomodarea în două paturi a cinci femei. Trei dormeau cu capul în aceeaşi parte. Celelalte două, între ele, dar în sens contrar. Între două capete se cuibărea o pereche de picioare (...), femeile culcate la marginile blocului le puteau întoarce, nepoliticos, spatele. Cele din mijloc nu aveau încotro" – Lena Constante – *n.r.)*

La ora 5 dimineaţa era deşteptarea şi trebuia să ne sculăm. Şi pe urmă venea masa. Spălatul a fost în cameră atunci. Pe urmă dădeau ceva mîncare. Pe urmă, o jumătate de oră mergeam la plimbare.

Tineta era în cameră şi, odată, îmi amintesc, toată lumea a avut diaree. Ce miros era! Lucrurile astea au fost, de fapt, foarte grele! Odată, am primit o supă de ceapă, dar ceapa era stricată. Eu puteam mînca orice, dar asta nu am putut mînca. Altfel, mîncarea a fost... Totdeauna am primit o mămăligă, pe urmă fasole, varză, arpacaş, cartofi... Dar odată, într-un butoi în care ne aduceau mîncarea, a fost un singur cartof pentru patruzeci de oameni! O bucăţică şi numai zeamă! La Tîrgu Mureş primeam terci. Dar ne făceam sandviciuri! *(rîde)* Dacă luam fasolea din supa de fasole şi o puneam la rece, cu aia făceam sandviciuri cu mămăligă. Dar cea mai rea a fost ceapa aia! Şi aia a durat cîteva săptămîni, o dată pe zi. Odată, am primit tăieţei cu brînză de vacă! Ceva extraordinar! Dimineaţa primeam o bucată de pîine cu marmeladă.

Pentru spălat, aduceam o tinetă cu apă şi am avut o cană mică. Una turna şi cealaltă se spăla. La Miercurea Ciuc nu-mi amintesc să fi făcut vreodată baie. Cînd am fost duse la lucru, atunci în fiecare săptămînă mergeam la duş.

Aveam voie să avem numai trei cămăşi şi aşa mai departe, din toate numai trei. Cînd aveam mai multe, erau confiscate. Eu am avut întotdeauna patru chiloţi! Pe al patrulea trebuia întotdeauna să-l ascund. O prietenă, o doamnă din Bucureşti, rîdea totdeauna de mine. „Grijile bogatului!" *(rîde)*, pentru că am avut întotdeauna grijă să nu mă prindă cu chiloţii ăia! Doamna Focşăneanu totdeauna

PUBLICITATE

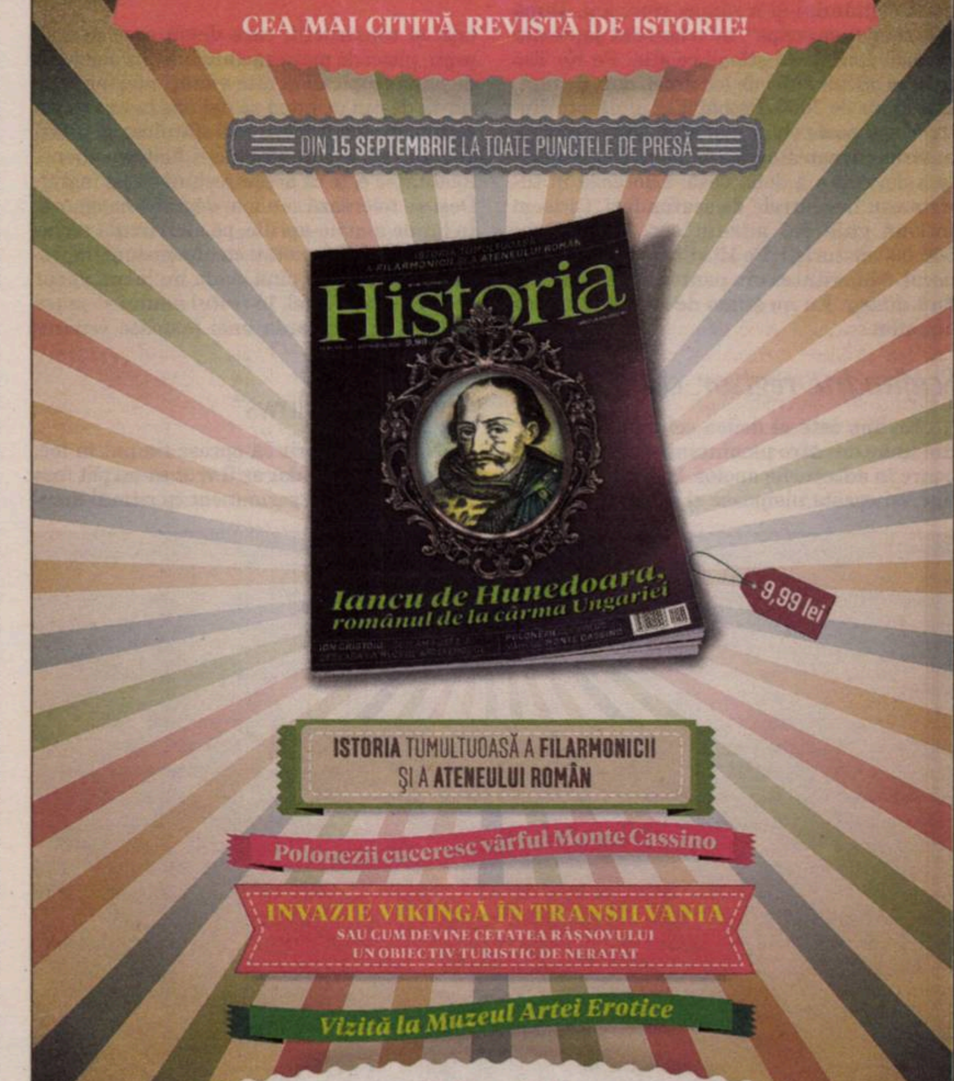

CEA MAI CITITĂ REVISTĂ DE ISTORIE!
DIN 15 SEPTEMBRIE LA TOATE PUNCTELE DE PRESĂ
Historia
Iancu de Hunedoara, românul de la cârma Ungariei
9,99 lei
ISTORIA TUMULTUOASĂ A FILARMONICII ŞI A ATENEULUI ROMÂN
Polonezii cuceresc vârful Monte Cassino
INVAZIE VIKINGĂ ÎN TRANSILVANIA
SAU CUM DEVINE CETATEA RÂŞNOVULUI UN OBIECTIV TURISTIC DE NERATAT
Vizită la Muzeul Artei Erotice
Historia.ro
Abonează-te!
Sună de luni până vineri de la 9.00 la 18.00.
0318.603.057.

a rîs de mine pentru asta. *(rîde)*

Dar la Miercurea Ciuc îmi amintesc că cineva voia să înveţe ungureşte, o săsoaică. Prima dată n-am ştiut româneşte, acolo am învăţat mai bine româneşte. Acum, că stau în München, am cam uitat româneşte, mult am uitat, fiindcă vorbesc germană şi ungureşte. Dar dacă citesc cărţile astea (înainte de a începe interviul i-am oferit doamnei Teleki volumele Lenei Constante, *Evadarea tăcută: 3000 de zile singură în închisorile din România*, îngrijire ed., studiu introd., note: Ioana Bot, Bucureşti, Editura Humanitas, 2013 şi *Evadarea imposibilă: penitenciarul politic de femei Miercurea Ciuc: 1957-1961*, îngrijire ed., note, cuvînt înainte: Ioana Bot, Bucureşti, Editura Humanitas, 2013 – *n.r.)*, precis că o să vorbesc mai bine! La Miercurea Ciuc am vorbit şi am învăţat franceză de la Lena Constante, dar nu am avut nimic de scris, deci am căutat cretă. Paturile erau negre şi cu cretă am putut să scriu pe pat un pic şi am şters… cîte un cuvînt. Sau, am avut săpun şi l-am făcut să fie neted şi am găsit un cui undeva şi am scris cuvintele, să ştiu să învăţ cuvintele. Aşa am învăţat franceză. („Am recurs din nou la tabletele de săpun. Primeam săptămînal o felie de săpun groasă cam de doi centimetri. Suprafeţele ei, după două-trei întrebuinţări atente, se netezeau. Cu o aşchie ruptă din mătură, zgîriam uşor pe săpun textul dorit (…). Eu scriam textul pe cadrul de fier negru al somierei patului de la primul etaj. Adică pe o fişie lungă de doi metri şi lată cam de trei centimetri. În chip de cretă întrebuinţam bucăţele de mortar, smulse din zid“ – Lena Constante – *n.r.)*

Odată, m-au prins prin vizor. Şi acolo erau oameni diferiţi. Adică şi paznicii erau foarte diferiţi. Una era bună, ne dădea şi mîncare de la tebecişti, alta căuta să ne prindă cu ceva. Era o femeie care era foarte rea.

„Am dormit cîte cinci în două paturi.“

Pedepsele erau destul de… grave. Ne puneau în cătuşe. Adică eu n-am fost niciodată în cătuşe, dar am avut o prietenă foarte bună, Nuţi Boieru, de vîrsta mea, dintr-un sat deaici, era foarte drăguţă. Dar ea totdeauna vorbea cu ceilalţi prin Morse. Şi au fost prinse şi puse în cătuşe. Era un paznic care totdeauna venea şi le strîngea mai tare. Dar a fost un altul, care fost mult mai bun, şi, cînd le-a prins, trebuia să le pună în cătuşe, dar nu le-a strîns aşa… Deci foarte diferiţi erau oamenii acolo. Foarte interesant… („Ne-a aşezat, pe Nuţi şi pe mine, spate în spate, în mijlocul celulei. Mi-a răsucit braţele la spate. Mi-am simţit încheieturile mîinilor strînse tare. Mi le prinsese într-o pereche de cătuşe. Dar nu ştiu cum a procedat pentru ca degetele mele să atingă degetele lui Nuţi, ale cărei încheieturi erau strînse şi ele în cealaltă cătuşă“ – Lena Constante – *n.r.)*

Acolo am învăţat şi din Biblie, am învăţat anatomie de la o doctoriţă, am învăţat istorie maghiară de la o colegă care a ştiut foarte bine istorie, o preoteasă. De la ţaţa Bibica am învăţat cîntece româneşti *(rîde)*, fiindcă ea cînta tot timpul.

În cărţile de memorii, se vorbeşte mult de tehnici de supravieţuire. Unii scriau mental poezii, alţii se rugau… Aţi avut şi dumneavoastră aşa ceva?

Ea *(Lena Constante – n.r.)*a avut! Să fii atîta timp singură… Ea a făcut poezii. Eu am învăţat poezii de la alţii! De la Irenke am învăţat foarte multe poezii şi cîntece…

Cum au fost primii ani de libertate, după eliberare?

Mulţi nu m-au recunoscut sau nu voiau să mă recunoască, nu ştiu. Nu mă interesează. Eu am avut noroc cu Frunda, şi el a făcut ceva închisoare, şi a făcut o cooperativă de construcţii. El m-a luat acolo şi m-a învăţat să fac desene tehnice şi atunci am fost desenator tehnic. Pe urmă am mers pe teren, să măsor pentru case. Îmi plăcea. Între timp, majoritatea prietenelor mele s-au căsătorit.

La un moment dat, după eliberare, v-aţi întîlnit cu Lena şi aţi venit aici, la castel.

E.T.: Da, da! Am fost prin parc. Am fost şi eu la ea la Bucureşti.

K.T.: În acel timp, nu puteam să venim aici la castel. Înăuntru n-am fost niciodată. Pînă la sfîrşitul anilor '90 n-am fost niciodată în castel. Eu în parc am fost de cîteva ori, pentru că tatăl nostru venea aici din cînd în cînd, şi numai începînd cu anii '70, pentru că pînă în '64 am avut domiciliu obligatoriu, deci nu aveam voie să venim aici. Doar după aceea, tatăl nostru a început să vină în sat. În funcţie de cine era director atunci, mai făcea o tură în parc, dar niciodată în castel. Dar îmi amintesc şi eu cînd a venit Lena la noi.

V-aţi gîndit vreodată să scrieţi propriul volum de memorii?

(rîde) Fratele meu îmi tot spune să scriu. Dar eu nu… Nu e pentru mine. Nici la şcoală nu mi-a plăcut să fac compuneri. Eu învăţ!

a consemnat Anca CHIOREAN

■ ■ ■

Anca CHIOREAN

Prin Evadarea imposibilă: memorie şi loc de memorie, astăzi

Lena Constante (1909-2005) a fost de profesie artist plastic şi folclorist, condamnată la 12 ani de închisoare politică în cadrul procesului grupului Lucreţiu Pătrăşcanu. După eliberare, experienţa carcerală a dat naştere celor două volume memorialistice ale autoarei (care mai semnează, altminteri, poveşti pentru copii şi amintiri), *Evadarea tăcută: 3000 de zile singură în închisorile din România* şi *Evadarea imposibilă: penitenciarul politic de femei Miercurea Ciuc: 1957-1961* (folosim ediţia Lena Constante, *Evadarea imposibilă: penitenciarul politic de femei Miercurea Ciuc: 1957-1961*, îngrijire ed., note, cuvînt înainte: Ioana Bot, Bucureşti, Editura Humanitas, 2013).

Volumele de memorii din închisorile politice din timpul regimului comunist colorează în detaliu o poveste a unei epoci pe care istoria a lăsat-o doar alb-negru şi, uneori, cu spaţii goale. Memoriile subiective compun împreună o memorie colectivă, în fiecare privire subiectivă reflectîndu-se Ceilalţi, pentru a forma, în final, o epocă. Privit din exterior, un volum de memorii conţine uneori mai multă informaţie decît o pagină de istorie, cu condiţia de a fi dispus să sapi prin straturile de ficţio-realitate povestită, pînă la substratul palpabil. Pentru că el există întotdeauna: memoria se leagă de locul de memorie, care, uneori, nu este doar închisoarea în sine. Dan C. Mihăilescu (în *Castelul, biblioteca, puşcăria. Trei vămi ale feminităţii exemplare*, Bucureşti, Editura Humanitas, 2013) a identificat ipostazele feminităţii în istorie în poveşti separate, dar interesant este şi momentul în care castelul, biblioteca şi puşcăria fac parte, toate, din aceeaşi poveste.

În volumul memorialistic al Lenei Constante se află povestea (micro-istoria) fiecărei colege de celulă, oferind fiecăreia un context prin care a ajuns în momentul povestit. Identificarea colegelor ei de celulă în istorie este, totuşi, cît se poate de dificilă. Autoarea nu numeşte, în memorii, decît pe acele colege despre care ştie, sau crede, că nu mai erau în viaţă în 1990, în momentul în care ea scrie. De aici, este firesc sentimentul de mister pe care îl provoacă cititorilor. Mai ales pentru că, deşi afirmă obsesiv că nu este, de profesie, scriitor, autoarea creează fiecărei foste colege un personaj şi o poveste care ar merita, fiecare, propriul volum. În funcţie de indiciile pe care le oferă Lena Constante, cititorii pot afla continuarea poveştilor. Şi, oare, cine nu ar vrea să întîlnească *personaje* în carne şi oase, în locuri fictive, din piatră reală?

Micro-istoriile sînt cu atît mai mult *poveşti* (reale) cu *personaje* (reale). În memoriile Lenei Constante, o poveste anume iese în evidenţă: *Böji*. E un personaj nobil, timid, dornic de cultură şi pare absolut nepotrivit contextului în care este aruncat de către regimul totalitar. Böji este mai mult decît un deţinut politic, colegă de celulă şi de suferinţă cu Lena Constante. Ea se conturează, treptat, ca personaj cu aură de basm – prin rădăcinile nobile, fineţea şi tinereţea ei, Böji încarnează, în literatura carcerală, un timp mitic aparent pierdut. Apariţia unui personaj atît de diferit poate fi cercetată, atît din punct de vedere literar, cît şi prin investigaţie în exteriorul textului, aducînd în faţa cititorului corespondentul palpabil al imaginilor din literatură.

Memoriile subiective compun împreună o memorie colectivă, în fiecare privire subiectivă reflectîndu-se Ceilalţi, pentru a forma, în final, o epocă.

Contextul în care se conturează povestea lui Böji este descris de Lena Constante prin detalii foarte specifice, individualizante: *„Böji*. Un prea frumos castel. Un parc imens. Statui albe printre copaci. Un pod mobil peste şanţul cu apă împrejmuitor“, imagine care ulterior se transformă în „camerele golite de toată mobila de odinioară, un cămin de copii înapoiaţi. (…) Parcul – sălbăticit. Împrăştiate prin iarbă, cioburi albe de statui sparte“. Majoritatea castelelor din România au avut, în timpul comunismului, un asemenea destin. Dar e interesant de descoperit realitatea *acestui* castel ieri şi astăzi. Căutarea iniţială a castelului şi a personajului a avut o arie copleşitor de largă. Însă, dacă în limba maghiară Böji este numele de alint pentru Erzsébet, iar Lena Constante menţionează faptul că familia lui Böji este mutată la Tîrgu Mureş, acest lucru a limitat considerabil căutarea la castelele din judeţul Mureş şi la arborii genealogici ai familiilor nobiliare care, în perioada anilor '30-'50, înregistrează naşteri ale fetelor cu numele de Erzsébet. Ulterior, într-un volum de interviuri (Marosi Ildikó, *Örökbe hagyott beszálgetés gróf Teleki Mihállyal*, Pallas-Akadémia,Csíkszereda, 2009), într-o convorbire cu Mihály Teleki din 1986, apare o scurtă istorie a familiei nobile de la castelul Teleki-Gorneşti. În episoadele relatate în volum, Erzsébet Teleki (n. 1938) apare în aceleaşi ipostaze pe care i le atribuie Lena Constante lui Böji. Astăzi, castelul Teleki-Gorneşti este deschis publicului, iar după o asemenea descoperire, n-am putut să nu fac o vizită la castel. Acolo, contele Kalman Teleki, după o scurtă discuţie, a confirmat faptul că sora dumnealui este, într-adevăr, personajul din memoriile Lenei Constante.

După naţionalizare, castelul Teleki-Gorneşti din judeţul Mureş a suferit o serie de mutaţii funcţionale. Însă arhitectura lui îl individualizează prin detalii menţionate şi de Lena Constante – în mijlocul unui parc imens, castelul are la intrare podul peste şanţul (acum) secat. Statuile care au mai rămas au fost reaşezate la locurile lor. În cadrul acestui peisaj iese în evidenţă profilul real al lui „Böji“. Istoria înregistrează povestea schematic: Erzsébet Teleki s-a născut în 1938. După naţionalizarea castelului şi mutarea forţată a familiei, s-a angajat ca dactilografă la o societate locală de construcţii. În 1956, a multiplicat un manifest anticomunist, iar în 15 martie 1957 a fost arestată. A rămas în penitenciarul de la Miercurea Ciuc pînă la amnistia din 1964. Subiectivitatea memoriei vine, însă, în completarea lacunelor: „La patrusprezece ani, Böji a învăţat dactilografia. Lucra de peste trei ani într-o întreprindere de construcţii, cînd, într-o seară, tocmai se pregătea să plece acasă, a intrat în birou un muncitor mai vîrstnic şi a rugat-o să multiplice pentru el un text manuscris. Era un text scurt (…). După cîteva rînduri s-a oprit, apoi a citit tot textul. Nu pricepea bine toate cuvintele, dar îndeajuns pentru a înţelege că era un text periculos. Un manifest contra partidului comunist. I s-a făcut frică (…). Omul a fost arestat un an mai tîrziu, maşina de scris a întreprinderii a fost controlată, Böji a fost arestată şi ea“ (Lena Constante, *op. cit.*).

Nevoia de memorie se manifestă în forme fizice. Începînd de la monument şi pînă la suvenir, memoria se construieşte. Castelul Teleki-Gorneşti a suferit schimbări cu fiecare generaţie. Membrii familiei Teleki, în funcţie de călătoriile făcute în Europa, au adăugat sau au schimbat fiecare cîte un element, în spiritul amprentei proprii. Imaginea castelului care ne interesează în acest caz este imortalizată doar în două coordonate temporale – înainte şi după perioada comunistă –, momente păstrate, direct sau indirect, în paginile Lenei Constante. Ea face legătura dintre nobilitate şi basm, spaţiu sacru, feeric, înainte de regimul comunist. Însă ea nu văzuse castelul în perioada anterioară distrugerii lui sub impactul comunismului. Ea (re)construieşte un spaţiu ficţional ideal şi îi urmăreşte distrugerea doar după eliberare: va vizita castelul împreună cu Böji, descriind imaginea dezolantă rămasă în urma altercaţiei cu istoria.

Astăzi, castelul apare simultan în ambele ipostaze. Grădinile, holurile, sălile mari, printr-un efort al imaginaţiei, pot deveni scene populate de personaje de basm. Pustietatea, pe de altă parte, subliniază nu doar faptul că familia nobiliară şi-a lăsat amprenta asupra epocii: în unele camere, zugrăveala iniţială a fost acoperită cu scene din desene animate, pentru perioada în care castelul a avut rolul de centru de plasament. Istoria, ca şi literatura, se aşază în straturi.

Subiectivitatea memoriei face ca arheologia literară să fie mai dificilă, dar ceea ce rămîne, în final, este locul de memorie atît de necesar istoriei, loc de memorie care, după cum am spus, nu este doar închisoarea. Adevărul se verifică în dovezi fizice. Dacă scopul literaturii memorialistice este unul de mărturie, de completare a istoriei şi a Adevărului colectiv, veridicitatea se verifică în detalii. Castelul nenumit şi personajul Böji din literatura memorialistică a Lenei Constante există. Erzsébet Teleki şi Castelul Teleki din Gorneşti reprezintă, deci, *realul* din proiecţia fragmentului de basm din interiorul *Evadării imposibile*.

Anca Chiorean *este studentă la masterat la Facultatea de Litere, Universitatea Babeş-Bolyai, Cluj-Napoca.*

■ ■ ■

Cu ochii-n 3,14

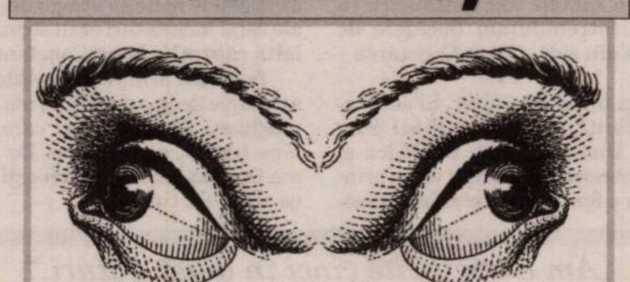

ÎN CĂUTAREA ÎNGHEȚATEI PERFECTE, UNUL ȘI-A LĂSAT BATISTA ÎN SPAȚIUL LITERAR, ALTUL NE APĂRĂ DE EVENTUALE CUGETĂRI

■ Mă fascinează noua paletă de gusturi realizate în laboratorul marketingului. Deunăzi, în căutarea îngheţatei perfecte, am dat peste îngheţata cu gust de papanaş. Ce gust are papanaşul? (**S. G.**)

■ Pentru că tot sînt la modă topurile, a apărut în presă şi Top 10 cei mai proşti hoţi din România. Unul şi-a lăsat buletinul la locul spargerii, altul a leşinat cînd s-a pornit alarma, un al treilea şi-a făcut un *selfie* cu telefonul furat. Şi tot aşa. Paradoxal, nici unul nu face parte din Parlament sau din Guvern. (**A. P.**)

■ Filmul *Internul* (Nancy Meyers, 2015, cu Robert De Niro şi Anne Hathaway), de curînd pe ecrane, reabilitează, printre altele, batista clasică, de pînză: eroul oferă, cu folos, cîte o asemenea batistă eroinelor în majoritatea scenelor-cheie. (**I. P.**)

■ Poetului american Michael Derrick Hudson i-a fost refuzată opera de 40 de ori, pînă cînd şi-a semnat poemele cu pseudonimul chinezesc Yi-Fen Chou, iar acestea au fost publicate şi antologate. Omul este acum acuzat de „apropriere culturală“, dar, pînă una-alta, demonstrînd triumful culorii asupra talentului, subterfugiul lui Michael Derrick Hudson arată că în spaţiul literar american e mai profitabil să ai un nume etnic decît poeme bune. (**M. C.**)

■ O companie germană care produce sîrmă ghimpată compatibilă cu standardele NATO a refuzat să livreze o comandă importantă venită din Ungaria, care vrea să-şi întărească graniţele. Şeful firmei a spus că sîrma ghimpată ne apără de eventuale pericole, de intruziuni armate. Sîrma ghimpată, a explicat el, e tot un fel de armă, chiar dacă defensivă, iar el nu vrea ca Ungaria să o folosească pentru a-i opri pe refugiaţii neînarmaţi care fug de războaie. Ca manager de firmă, a luat o decizie păguboasă. Dar omul ar merita să fie luat în considerare de Comitetul Nobel pentru Pace. (**M. M.**)

■ Titluri, concepte, maxime şi cugetări binecunoscute – de nerecunoscut (I): „Gîndesc, deci exist“ în turcă: *Düşünüyorum, öyleyse varîm.* (**M. P.**)

SE PARE CĂ FIECARE SECȚIUNE DINTR-UN PAI ABSOARBE O VOCE UMANĂ. SAU POATE CĂ...

■ Cine nu s-a certat măcar o dată cu consortul/consoarta după o vizită la IKEA sau cînd a venit acasă şi a vrut să monteze un obiect de mobilier proaspăt achiziţionat? Cei de la *The Atlantic* s-au întrebat ce ne face, de fapt, să ne ieşim din minţi. Se pare că fiecare secţiune din magazin poate genera un conflict în cuplu pentru că ne aminteşte de împărţirea sarcinilor casnice, de educaţia copiilor, de timpul scurt petrecut în familie. Lupta pentru putere se poate declanşa în momentul în care se trece la asamblarea propriu-zisă, care, culmea, întotdeauna ni se promite că va fi uşoară. Aşadar, psihologii spun că una dintre probele de foc ale cuplului modern e o vizită la IKEA. Şi cred că au dreptate. (**A. M. S.**)

■ Un el şi-o ea, la Humanitas pe terasă, unde are loc o discuţie literară. Ea are rădăcinile părului roşcate şi restul părului brunet, sprîncene foarte conturate şi multe-multe bijuterii aurite. El arată ca un star rock ratat. Ea îl ia pe el pe după gît şi îl sărută agresiv, apoi roade mulţumită dintr-un pai. *Femme fatale.* La un moment dat, rîde zgomotos – îi venise o prietenă şi n-avea pe unde să treacă din cauza dezbaterii, aşa că îi face semn să intre în librărie ca să ne ocolească. Bate din palme cînd se aşază şi prietena la masă. Discuţia e despre opera lui Sorin Stoica, un tip mişto, care a murit acum cîţiva ani. Şi care a fost antropolog. (**C. Ş.**)

■ Carbon Engineering, o companie finanţată de Bill Gates, a dezvoltat un sistem de ventilatoare gigant pentru captarea CO2-ului din atmosferă – sistem ce poate fi amplasat în orice spaţiu arid, nefolosit în agricultură; în deşert, spre exemplu –, care absoarbe, asemenea copacilor, emisiile de dioxid de carbon, dar pe care le şi transformă în energie. Viitorul respiră bine! (**M. C.**)

■ Ţi se mai întîmplă, bunăoară, să nu-ţi meargă net-ul. Sau să se-ntrerupă curentul. Sau să te conectezi la Internet banking şi să-ţi dea mesajul „Această pagină nu există“. Ce faci? Evident, suni la „serviciul clienţi“ al firmei/băncii cu pricina. Cu nodul în gît – că na, e vorba despre banii tăi şi/sau despre serviciile pe care le plăteşti. După ce suni, ai parte de un lung pomelnic de genul „dacă vrei cutare, apasă tasta cutare“. Apoi ţi se bagă textul ăla standard care zice că, pentru îmbunătăţirea serviciilor, acest mesaj ar putea fi înregistrat (că deh, tre' să respectăm şi legea privind protecţia datelor personale). După care, aproape inevitabil, auzi că „toţi operatorii noştri sînt angajaţi în convorbiri“ şi eşti invitat să aştepţi. Şi ca să-ţi fie aşteptarea mai plăcută, ţi se bagă repede nişte reclame la „noile noastre produse“. Şi pe urmă o muzică repetitivă care te calcă pe nervi. După vreo zece minute (în cel mai bun caz), în sfîrşit îţi răspunde o voce umană. Nodul din gît ţi-a crescut cît dovleacul. Nu-s cam anticlienţi „serviciile“ astea pentru clienţi? (**M. V.**)

■ Proaspăt candidat la şefia PSD, Liviu Dragnea, nu de mult condamnat la un an de închisoare cu suspendare, a declarat că nimeni nu trebuie să se joace cu imaginea partidului. Bineînţeles. Probabil că s-a descoperit vreo metodă de a separa imaginea partidului de imaginea liderilor săi. Sau poate că domnul Dragnea a găsit metoda de a-şi suspenda propria imagine pe perioada candidaturii sau a şefiei în fruntea imaculatului său partid. (**A. M.**)

...DACĂ TOT DISPARE MIJLOCUL DRUMULUI, MĂCAR SĂ SUPRAVIEȚUIASCĂ, LA LIBER, CELULELE PERSONALIZATE

■ Un site pentru femei ne anunţă ultima modă în materie de manichiură – unghii cu modele „de ziar“, adică cu fonturi, litere, cerneală de tipar, frînturi de titluri de ştiri. Mă gîndesc că, dacă tot dispare presa pe hîrtie, măcar să supravieţuiască pe unghiile fetelor. Şi uite-aşa, clasicul ziar e deja vintage. (**A. P.**)

■ Anul ăsta au murit mai mulţi oameni din cauza *selfie*-urilor decît din cauza rechinilor (12 *vs* 8). Tot în 2015, un parc natural din Colorado s-a închis pentru că vizitatorii îşi tot făceau *selfie*-uri cu urşi, apropiindu-se de ei periculos de mult, iar în 2014 cicliştii din Turul Franţei s-au plîns că oamenii stau în mijlocul drumului şi-şi fac *selfie*-uri, încurcînd plutonul. „E cazul clasic, în care stau în mijlocul drumului şi, cînd vine plutonul, se dau la o parte, dar o lasă acolo pe bunica în scaun cu rotile“, a declarat ciclistul german Marcel Kittel. Sîntem fără speranţă. (**L. V.**)

■ Din culisele Festivalului: 1) „Mami, n-am greşit noi, oare, toaleta?“, strigă disperat un puşti de vreo 5 ani, după ce străbate în goană coada stufoasă de la DOAMNE & DOMNI la Sala Palatului. „Vino aici, băieţel!“, i se adresează binevoitor un domn, „la noi merge mai repede.“ Aviz celor care ne tot spun că la ediţia viitoare vom beneficia de o autentică sală de concerte, nu una multilateral dezvoltată. Nu de alta, da' pe vremea lu' Nea Nicu oamenii făceau pipi la comandă – acu' e la liber, da' e restricţionat, chiar discriminatoriu… 2) „Mai are cineva o invitaţie de vînzare?“ „Vrea cineva un bilet?“ *Bref:* VIP-urile primesc invitaţii pe care nu le onorează. Ele (invitaţiile) intră în circuitul pieţei libere, iar pensionarul le cumpără la un preţ variind între 50-70 de lei, cam la jumătate din preţul oficial. Da, dar să nu uităm că vorbim de invitaţie/document gratuit. 3) Coşul pensionarului la această ediţie a Festivalului „George Enescu“ a înghiţit patru pensii. Din acelea cu o cîtime peste mie, ăştia cu literele, şi mai puţin cu cifrele. Nu, eu nu zic că e scump. Nu, costul biletului e infim faţă de preţurile de afară, din UE, să zicem. Cum infime sînt şi pensiile noastre. Mă refer exclusiv la melomanii de rînd. (**R. M.**)

■ Viespea braziliană pe nume *Polybia paulista* deţine un venin care atacă doar celulele canceroase, nu şi pe cele sănătoase. Nici nu ştii de unde sare iepurele, după cum spune vorba! (**M. C.**)

■ De azi, nume de firme din Timişoara, într-un periplu de patru săptămîni. Pornim: Acces Eurolichid Gaz SRL, Promisiunea SRL, Laptop Direct SRL, Cuibul De Arte SRL, Exact SRL, Revista Pardon SRL, Trei Măsline SRL, Falnic Tim Impex SRL, Incremental SRL, Lăptăria Sculea SRL, Zerounu SRL, Cincizerodoi SRL, Subcontrol SRL, Ultimul Drum SRL, Manon Lescaut Food SRL, Balansoar SRL, Categoric SRL, Bunica Auditing & Consulting SRL, Imaculat Lukoserv SRL, Cutiuţa Cu Cercei SRL, Psihologic SRL, Norocosul Rai SRL, Curat Rapid Group SRL, Agil SRL, Universal Rodica SRL, Colosul Din Rodos SRL, Magazinul Vesel SRL, Caractere SRL, Full Gospodaru SRL, Bună Seara SRL, Plase Personalizate 2014 SRL, Sapiens SRL, La Colonnella SRL, Verde În Suflet SRL, Epicentru SRL, Conexiuni Interne SRL, Biroul De Proiectări Brebe SRL, Agrojohn SRL, Sahara Biliard SRL, Vasile & Friends SRL. (**D. S.**)

PUBLICITATE

DILEMA
VECHE

„Omul fără dileme e creatorul tuturor dictatorilor, de dreapta sau de stînga. E marele organizator, marele pedagog, marele vindecător.“

ANDREI PLEŞU, 1993

Biblioteca „ASTRA“ SIBIU

Biblioteca „ASTRA"
– SIBIU –

BL

„Sînt vechi, domnule!" (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

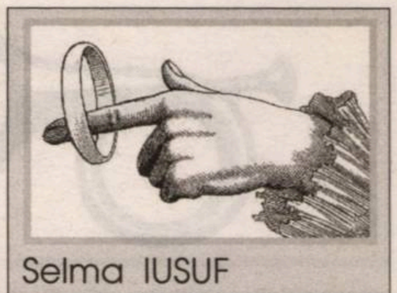

Selma IUSUF
legende **urbane** 13

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XII** ■ nr. **608** ■ 8-14 octombrie 2015 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

ANDREI PLEȘU
„Scenografii și regizorii lui Dumnezeu"
pagina **3**

GEORGE SOROS
„Restructurarea politicilor de azil"
pagina **11**

ADINA POPESCU
„Berlin, realitate și ficțiune"
paginile **22-23**

Sîntem datori să fim datornici?

„Dacă ai un credit de 10.000 de dolari, ești clientul băncii. Dacă ai un credit de 100.000.000 de dolari, banca e clientul tău."

(proverb austriac)

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

Biblioteca „ASTRA“ – SIBIU –

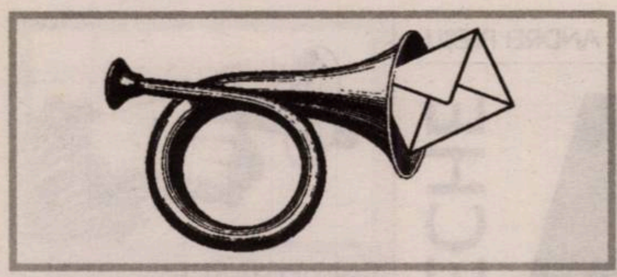

turneu de inbox

NR. 606

„Romul de afaceri“

Dragă părinte rom,

Contextul scrisorii mele: 26 septembrie 2015, pe Bulevardul 1 Decembrie 1918, sector 3, Bucureşti, pe la ora 18, o romă frumuşică – estimez că avea şapte, cel mult opt ani – se apucă să scuipe pe stradă, să vorbească cu maică-sa despre alte neamuri şi, în timp ce expectora şi cîteva înjurături spre nişte persoane aflate la doi metri sub pămînt, se apucă, cu atenţia-i distributivă, să şi arunce diferite chestii pe care le avea în mînă fix pe stradă, fără nici un fel de regret.

Dragă părinte rom, oricare ai fi tu, fetiţei tale îi trebuie şcoală ca să nu mai facă ceea ce a făcut în acea seară. Dar, mai mult decît atît, dragă părinte rom, cu toată dragostea ce-o port pentru frumoasa şi interesanta cultură a romilor din care fac parte, cred că, dacă vrei să stai într-o ţară în care vrei să-ţi ceri dreptul la bursele sociale ale copiilor tăi, dacă vrei să nu se mai uite românul la tine prin magazine, dacă vrei să nu-ţi mai fie teamă că românul este rasist şi că se mută un scaun mai încolo în mijloacele de transport sau dacă vrei să fii tratat de la egal la egal atunci cînd vine vorba de un interviu pentru un loc de muncă, dacă vrei să nu te mai urmărească paznicii prin magazine, dacă vrei să nu mai fii privit ciudat, dacă vrei toate cele mai de sus şi, implicit, să-ţi găseşti locul în România, atunci soluţia pentru tine este să-ţi duci şi, chiar mai important, să-ţi laşi copilul la şcoală! Nu-l lua de la ore ca să cerşească pentru tine fiindcă nu vrei să munceşti şi aştepţi de la alţii să muncească pentru tine. Nu, dragă părinte rom, ţi se cuvine banul pe care-l munceşti efectiv, ţi se cuvine dreptul de a sta într-o ţară atunci cînd respecţi legile acesteia. Nu, nu ţi se cuvine, dragă părinte rom, nici un drept dacă ai mari anacoluturi în comportament pentru că nu ai învăţat că cel de lîngă tine – în cazul de faţă, românul – este egalul tău. Aş vrea, dragă părinte rom, să nu te mai simţi străin într-o ţară europeană. Mă interesează să fii bun, mă interesează să creezi ceva frumos. De ce? Pentru că ştiu că poţi fi bun, pentru că ştiu că te poţi integra într-o societate cum este România şi poţi aduce un plus acesteia, pentru că ai puterea de a te dezvolta şi de a convieţui cu alte naţionalităţi. Am văzut, am testat şi se poate. Trebuie doar să vrei. (...)

Pentru că tema *Dilemei vechi* este „Romul de afaceri“ şi pentru că te ştiu mare afacerist, hai să-ţi spun, dragă părinte rom, ce-ţi iese la afacere dacă îţi dai/laşi copilul la şcoală. Nu ştiu ce se va întîmpla în viitor, pentru că nu sînt babă ghicitoare şi nici Nostradamus, dar îţi pot spune că lucrurile se vor schimba în familia ta, în sensul în care dimineaţa te poţi trezi liniştit, fără poliţie care să-ţi aducă cafeaua şi care, mai apoi, să te plimbe prin oraş în pijama; te poţi mîndri, spre exemplu, şi tu că vine copilul tău de la şcoală în fiecare după-amiază sau seară şi că a învăţat ceva nou, că ziua nu a trecut degeaba şi că al tău copil poate deveni ceva în viitor. Dragă prieten rom, în primul rînd îi dai lui o şansă la viaţă, îi oferi lui drepturi pe care şi le va cere, absolut îndreptăţit, peste cîţiva ani. Şi nu este un lucru rău, şi nu vei regreta, şi nu vei muri neînţeles, şi nu vei mai fi urmărit, şi nu te vei mai plînge că lumea te face „ţigan“ – şi poate într-o zi, în viitorul foarte îndepărtat, acest substantiv nu va mai fi tratat cu sens peiorativ.

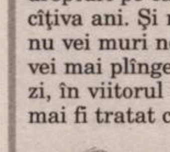

Cu drag şi stimă, un copil de rom

Ionuţ NICOLAE

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

■ Nici acum nu-mi vine să cred că Morrissey cîntă la Sala Palatului. Miercuri, 14 octombrie, şeful The Smiths, considerat de *NME* „unul dintre cei mai influenţi artişti din toate timpurile“, vegetarianul depresiv şi autorul unor capodopere ca „Everyday Is Like Sunday“ sau „First of The Gang To Die“ o să scoată untul din Sala Palatului. De-abia aştept. (Luiza Vasiliu)

■ La Braşov, la Casa Mureşenilor a ajuns o expoziţie cu gravuri după tablourile lui Rembrandt. Chiar fără să fie lucrările originale ale marelui pictor, ci doar gravuri după ele, realizate în secolul al XIX-lea la Biblioteca Naţională a Franţei, îmi închipui că merită să fie văzute. (Andrei Manolescu)

■ *Family Affairs,* noua premieră a Teatrului Odeon, în regia lui Radu Afrim: o evadare din tiparele corectitudinii politice, un spectacol al imprevizibilului, plin de culoare (cu un decor fabulos) şi muzică reinventată (hiturile formaţiei ABBA pe ritmuri de jazz, blues sau reggae!). Plus o distribuţie de zile mari: Rodica Mandache, Virginia Rogin, Nicoleta Lefter, Ruxandra Maniu, Pavel Bartoş, Mihai Smarandache, Marius Damian. (Stela Giurgeanu)

■ M-au bucurat nespus reeditările recente ale Adrianei Bittel de la Humanitas: volumul de povestiri *Cum încărunţeşte o blondă* şi *Fonoteca*. Dacă nu le-aţi citit, căutaţi-le. Dacă le-aţi citit, e vremea potrivită pentru recitire, ceea ce fac şi eu acum. O lume fascinantă în banalitatea ei, de-o naturaleţe care te face deopotrivă să zîmbeşti şi să lăcrimezi. Peste personajele Adrianei Bittel timpul a trecut graţios şi le-a dat patina bijuteriilor de familie. (Ana Maria Sandu)

■ Excelent numărul 12 al revistei *Historia special* despre „Caragiale, aşa cum nu-l ştim“. Am găsit în acest dosar, spuse cu har şi pe înţeles, tot felul de poveşti mai puţin cunoscute despre acest mare scriitor pe care toată lumea crede că-l cunoaşte. (Matei Martin)

■ După cartea de reportaje a Lilianei Nicolae, *Locuri. Oameni. Poveşti,* apărută la Casa de pariuri literare, vă recomand o altă carte ieşită şi din paginile *Dilemei vechi: Patimă şi desfătare. Despre lucrurile mărunte ale vieţii cotidiene în societatea românească, 1750-1860* de Constanţa Vintilă-Ghiţulescu, apărută la Editura Humanitas. Două cărţi, fiecare fascinantă în felul ei, una despre prezentul imediat, cealaltă despre trecutul îndepărtat al societăţii româneşti. (Marius Chivu)

■ „Şi uite-aşa a trăit lipscanul. Căci oare nu asta contează? Ca lumea să nu-ţi fie străină şi urîtă, să fie pe măsura ta, pe buzunarul tău. Cinstit, hoţ, faci, nu faci bani, să ştii că-i un loc unde să te cuibăreşti. Nu iubeşti locul, iubeşti sufletul. Să ai lumea ta care să te înţeleagă. Lumea ta, Lipscaniul tău, unde să vorbeşti, să te veseleşti, să-mparţi binele şi răul cu cineva.“ – Despre o lume de demult, reconstruită cu har şi meşteşug, într-un *Ghid turistic* întocmit de Eugen Istodor, pe neştiutele trasee de chefuri şi cheflii ale Lipscanilor (Editura ART, 2011). O carte-document, mereu reinventată, ce-ar trebui să ne însoţească, filă cu filă, în orice descindere – diurnă sau nocturnă, estivală sau autumnală – în zona Crailor de Curtea-Veche. (Ruxandra Mihăilă)

■ *Still Alice* (Richard Glatzer, Wash Westmoreland, 2014), cu Julianne Moore (Oscarul pentru cel mai bun rol principal feminin în 2015), Alec Baldwin, Kristen Stewart – un film interesant şi apăsător, despre o posibilă turnură a vieţilor noastre. Una îngrozitoare, dar care scoate la iveală şi adevărata valoare a lucrurilor, a carierei şi a altor desfăşurări sociale şi chiar familiale. (Iaromira Popovici)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Răbdarea**
- **Toma Caragiu**
- **Cum locuim?**
- **Condiţia femeii**

album dilematic

Daniel Goace

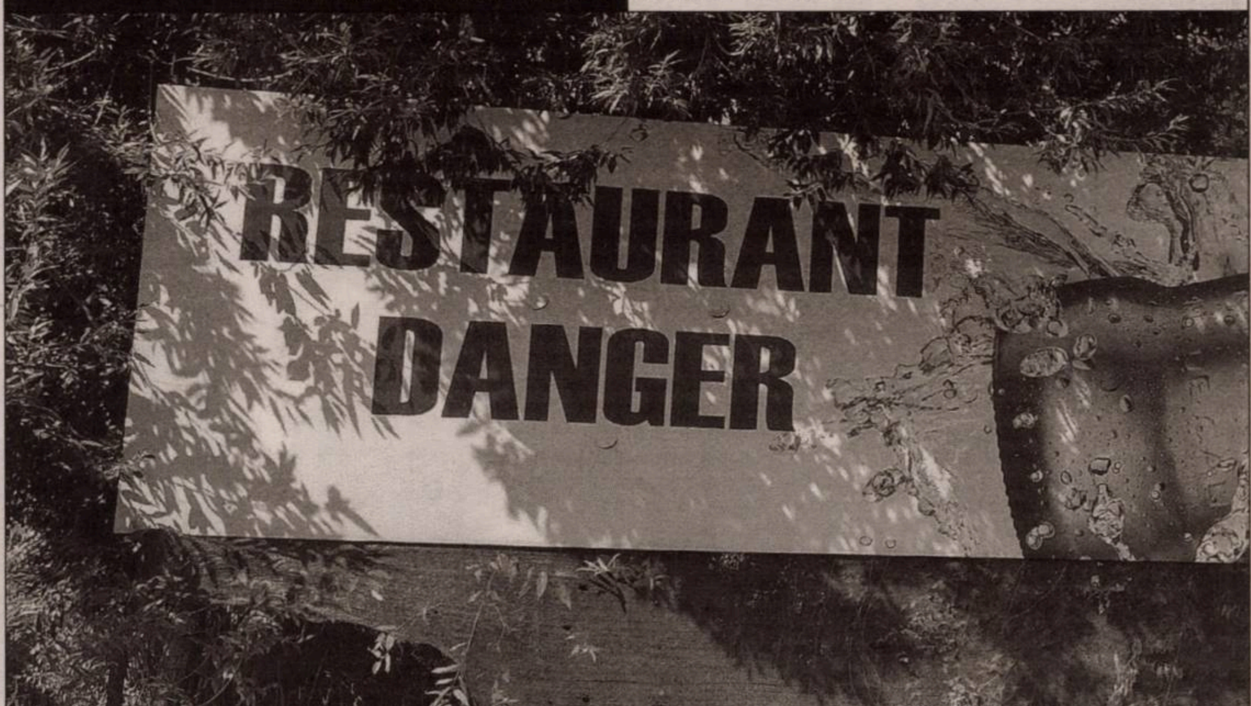

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Liviu PAPADIMA ● Oana STOICA ● Cătălin ŞTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Directori Publicitate: Dana ANECULOAEI
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de Adevărul holding
Publicaţie auditată de BRAT
Tiraj: 9.200
Tipărit la Tipomedia

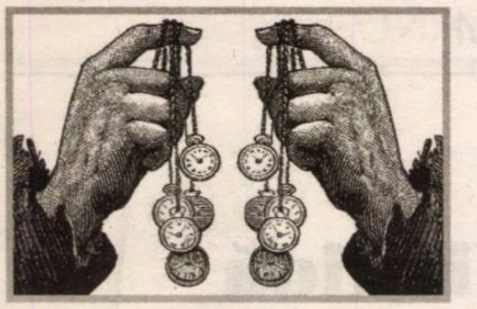

Andrei PLEŞU

nici **aşa**, nici **altminteri**

„Aşa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici aşa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Scenografii şi regizorii lui Dumnezeu

„Rusia a fost inundată de apeluri din întreaga lume. Întreaga lume cere ruşilor şi preşedintelui lor să facă ceva împotriva «separatiştilor pro-ruşi». Comunitatea internaţională, intelectualii şi mass-media ucraineană ne cer să ne amintim de dragostea noastră pentru pace, să rezistăm răului, să-i readucem în memorie pe Lev Tolstoi şi pe Mahatma Gandhi. Ni se cere pace. Milă! Şi din aceleaşi guri care ne cer asta se aud ameninţări şi propuneri de sancţiuni: «Veţi muri de foame! (...) Vă vom crucifica!» Şi ce se aude, ca răspuns? (...) O grea, copleşitoare tăcere rusească. Calmul de dinaintea furtunii. Tăcere. O sfîntă tăcere rusească coboară asupra lumii, ca răspuns la urlete, rugăminţi, bannere cu [lozinci războinice]. Dar noi nu vom asculta rap, blues sau rock. În lume va răsuna marea simfonie rusă. Primele note au străpuns deja imensa inimă a omenirii. Nici o putere de pe pămînt nu se poate opune acestui atac al tăcerii noastre. Ca un urs puternic, ea sufocă globul într-o îmbrăţişare de fier. Sufletul rus a decretat – şi nu pentru prima dată în istoria omenirii – că Dumnezeu este în acord cu el. Şi dacă Dumnezeu este pentru noi, cine va fi împotriva noastră?

Rusia nu mai are cu cine să vorbească pe această planetă. Nu există, pentru ea, nici un interlocutor demn. Rusia tace şi e teribilă în tăcerea ei! Unde? Unde am mai întîlnit acest chip al ei? Oh, da... în icoanele ruseşti. Acolo e privirea Dumnezeului rus. Este Dumnezeu rus? Da. Astăzi Dumnezeu este rus. Toate oştirile cereşti sînt acum ruseşti. Sf. Gheorghe a schimbat doar suliţa cu un RPG-7. Tăcerea rusească este cruntă, este Judecata... Rusia este Dumnezeu. Adică Cel care a spus: «A Mea este răzbunarea!».

În curînd, primele note ale înnoitoarei simfonii ruseşti vor răsuna în tot universul. Vor înlătura toate măştile şi, ca o gură de aer proaspăt, vor revigora întreaga lume – suflet de suflet. Nimic din cele noi sau vechi ale lumii nu va rămîne în picioare. Un bubuit ca de tunet, o mare furtună va trece prin lume, va cutremura ceea ce părea de necutremurat şi va transforma în pulbere tot ce părea nepieritor.

Deocamdată, se aude doar tăcerea. Tăcerea rusă.

Ascultaţi-o!“

Textul de mai sus – într-o versiune ceva mai amplă – aparţine unui foarte prizat jurist şi publicist rus, Roman Nosikov. A apărut în mai 2014 şi a fost citit dinaintea camerelor de televiziune ruseşti anul acesta, de însuşi Nikita Mihalkov, marele cineast pe care tot mapamondul îl admiră. Mihalkov şi-a „interpretat“ partitura pe un ton solemn, participativ, oracular. Nu am multe de comentat, pentru că mi s-a făcut frică. N-am decît întrebările simţului comun: Cum poate un mare artist să cadă la acest nivel? Cum pot mintea omenească şi sufletul omenesc să se smintească într-un asemenea hal? Cum să ajungi să te crezi singur în univers, să te crezi locotenentul lui Dumnezeu pe pămînt, dacă nu Dumnezeu însuşi? Cît dispreţ pentru semeni şi cîtă deşartă slavă de sine îngăduie credinţa adevărată? Cum poate iubirea de ţară să se exprime ca ură faţă de toate celelalte ţări? Mai ţinem minte textul despre deşertăciune al Ecleziastului? Am abandonat în asemenea măsură tema tainei dumnezeieşti, încît ne permitem să o „dezvăluim“ ca pe o mică strategie privată (cu noi în rolul principal)?

Cu astfel de discursuri şi-au legitimat dreptul la crimă toţi dictatorii lumii. Astfel de discursuri au înmuiat inimile mulţimilor năuce şi fudule, care le-au aplaudat şi „implementat“ pînă la sinucidere.

Cobori mai spre sud, spre lumea arabă, şi rişti să auzi aceeaşi muzică. Lumea, opacă la mesajul Profetului, trebuie adusă la ordine. Spre binele ei. Mai întîi prin persuasiune. Iar dacă nu pricepe, prin forţă. Respectiv prin decapitare. Cutare imam din Londra, sau cutare altul din Bruxelles visează deja la „viitorul luminos“ al unui Occident islamizat. În timpul acesta, un psihopat ateu din Statele Unite căsăpeşte studenţii unui campus din Oregon, ca să-i ajute, ironic, „să-l vadă mai repede pe Dumnezeu“. În ce lume trăim? Ce ne aşteaptă? Păi, faţă de semeţia pusă pe fapte a unor asemenea ideologii, micile nevricale de budoar ale bietului Vadim apar ca nişte comice jocuri de copii... Las' că nici în România nu lipseşte, din cînd în cînd, retorica „buricului lumii“, a misiunii „dacice“, a ortodoxismului victorios, plin de profeţi apocaliptici, miracole vandabile şi mari investiţii de protocol.

Am cunoscut, pînă în 1989, „propagandişti“ ieftini, care, de dragul unor avantaje curente, spuneau ce trebuie, fără să creadă în ceea ce spuneau. Au existat şi spirite mai contorsionate care se străduiau să-şi împace conştiinţa, încercînd să fie *niţel* de acord cu „unele aspecte“ ale minciunii pe care o proferau. Dar categoria de departe cea mai periculoasă, mai detestabilă, mai diavolească este aceea a propagandiştilor şi colaboratorilor *sinceri*. În inimile, în mintea, în cuvîntul lor, eul propriu a fost înlocuit de un Eu străin. Al nebuniei? Al trufiei? Al lui Lucifer? Dacă Nikita Mihalkov ar face un film despre asta, şi-ar salva, poate, sufletul...

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Antropologie narativă

Zilele trecute s-au încheiat înscrierile la masterul de antropologie de la SNSPA. Spre surprinderea mea, au fost mult mai mulţi candidaţi decît m-aş fi aşteptat pe această secetă demografică a unei Românii care a trecut, în doar cîţiva ani, de la doi copii la un copil pe familie. Adevărata surpriză a fost însă alta: media de vîrstă a noului „contingent“ de masteranzi e undeva pe la... 40 de ani. Şi nici un „student“, adică cineva care tocmai să fi terminat facultatea! Mai mult, veniţi din toate domeniile cu putinţă, toţi cei înscrişi au în spatele lor o experienţă bogată spre debordantă. Şi toţi au declarat, într-un fel sau altul, că această alegere neobişnuită a masterului de antropologie constituie pentru ei un soi de „probă de maturitate“. Adică? Ce s-a întîmplat oare? – ne-am întrebat toţi cei care predăm la acest master. Şi am realizat că semne prevestitoare în acest sens au existat deja de vreo doi-trei ani.

Mi-am adus aminte atunci de o statistică îngrijorătoare, pe care am mai citat-o cu altă ocazie: în 1967, 86% din studenţii americani considerau că a avea o filozofie personală despre sensul vieţii este important; în 2012, mai rămăseseră doar 46%. Nu ştiu cum stăm noi astăzi, dar judecînd subiectiv, doar după experienţa mea didactică, n-aş fi înclinat spre optimism... Am realizat însă de-abia acum că acest „dezinteres“ nu este chiar ceea ce pare la prima vedere. De fapt, este mai degrabă o *amînare* a interesului pentru sensurile mari ale lumii şi ale vieţii, interes care a venit totdeauna odată cu „maturitatea“; doar că aceasta a fost amînată, la rîndul ei, în ultimele decenii şi începe cam după treizeci de ani... Schimbarea este însă notabilă şi cu alt gen de consecinţe decît presupusa „inapetenţă pentru cultură“ a tinerei generaţii. Dacă, în mod „tradiţional“, tinerele generaţii porneau în viaţă de la căutarea unor experienţe cu rost, acum ele încep, mult mai tîrziu, să caute un rost în experienţele deja acumulate. Învăţămîntul le oferă liste tot mai cuprinzătoare de oportunităţi de studiu, iar Erasmus îi trimite oriunde doresc în Europa. Piaţa îi încurajează şi ea prin ceea ce Pine şi Gilmore au acreditat deja de ceva vreme ca fiind o „economie a experienţei“: ceea ce cumperi nu se mai rezumă la a fi o „marfă“, ci trebuie să fie, pe cît posibil, şi o „experienţă de neuitat“. Cultura autenticităţii, pe care Charles Taylor o consideră specifică vremurilor noastre, aproape că îi constrînge să-şi caute „eul autentic“ şi să ajungă la „împlinirea de sine“; iar pentru aceasta, fiecare începe cît mai curînd lista lungă de experimentări de sine şi acumulare de experienţe ale sinelui. Şi aşa mai departe... Doar că, la un moment dat, viaţa le aduce nota de plată: şi ce-i cu toate acestea? *So what / what next?*

De ce ar putea/trebui taman antropologia să le aducă un răspuns la aceste întrebări existenţiale, nu ştiu. Există însă (cel puţin pe moment şi aici, la noi) o certă magie perversă a antropologiei: magie, căci fascinează ca şi cum ar fi un soi de rezervor de înţelepciune ezoterică; perversă, căci fascinează mai mult ca magie decît ca ştiinţă. Rezultatul este că atracţia pentru antropologie creşte, iar numărul antropologilor scade (căci nici unul dintre aceşti candidaţi existenţiali nu va deveni un antropolog profesionist!). Pe de altă parte însă, această fascinaţie bizară pentru antropologie corespunde unei dorinţe sincere şi profunde de care nu ai cum să nu ţii cont.

Tot zilele acestea, am participat la lansarea volumului *Superscrieri*. De data aceasta, fascinaţia a fost a mea: incredibil de mulţi „tineri“, extraordinar de multă creativitate, o uriaşă forţă de evocare a scrierilor. Jurnalismul narativ pus în scenă de Fundaţia Friends for Friends (dar şi de alte iniţiative similare) este şi el un soi de căutare a sensului după acumularea unor experienţe de jurnalist mai mult sau mai puţin dezamăgitoare: am văzut şi am auzit o groază de lucruri, am scris despre ele, am publicat, am comunicat; dar chiar am avut timp să înţeleg, chiar am avut posibilitatea să comunic? Ce rost au avut toate acestea, ce sens au ele atît pentru mine, cît şi pentru public?

De ce taman „jurnalismul narativ“ ar trebui să fie răspunsul la toate aceste frămîntări, nu ştiu nici asta, dar lucrurile par să se lege.

Suprapunîndu-se în mintea mea în timp ce aşteptam la un stop, aceste două „evenimente“ au născut din tenebrele inconştientului o sintagmă care m-a făcut să deschid brusc ochii a încîntare: *antropologie narativă*. Nu ştiu încă ce ar putea să însemne aceasta sau cum ar trebui să arate, dar îmi este clar că răspunde, deocamdată difuz, unor nevoi convergente. Sună cutremurător, dar cred că tocmai despre asta e vorba: nevoia complementară de înţelegere a lumii şi a sinelui. Numitorul comun este comunicarea, căci fără a reuşi să comunici în cunoştinţă de cauză cu lumea, nu poţi ajunge la cunoaşterea de sine; şi invers. Iar pentru toate acestea, simpla acumulare de „experienţe“ nu este suficientă!

Şi totuşi, de ce ar fi nevoie de aşa ceva sau, mai precis, de ce mai ales acum? Pentru că lumea a devenit din ce în ce mai opacă, iar eul – din ce în ce mai transparent: nu mai vedem lumea decît în mozaicul aleator al evenimentelor de moment, iar în casa sinelui nu mai locuieşte nimeni, doar pachete şi pacheţele de experienţe disparate zac răspîndite pe duşumelele goale. Putem să relatăm despre toate acestea, să ni le amintim sau să le evocăm, dar comunicarea s-a golit de sens, rămînînd doar o colecţie de anecdote.

Bine, fie! Dar ce ar putea să facă, în acest caz, „antropologia narativă“? Nu mare lucru, desigur. Şi, oricum, e mai mult un soi de „nume de cod“ decît o întreprindere concretă. S-ar putea imagina totuşi şi o antropologie narativă ca demers real. La mijloc de drum între antropologia academică şi jurnalismul narativ, deschis unui public mai puţin academic, aceasta ar putea extinde şi adapta la mijloacele actuale de comunicare tradiţionala vocaţie de „traducere“ pe care o are antropologia. *Privirea* antropologică, numită tehnic „observaţie participativă“, ar permite să vedem dincolo de opacitatea lumii şi de „evidenţele“ simţului comun, tot mai reduse la stereotipurile împărtăşite mediatic. *Scrierea* jurnalistică ar permite apoi ca aceste observaţii să fie împărtăşite comprehensibil oricărui public interesat, nu doar celui avizat. Amfibia mediatică a antropologiei narative ar ajuta astfel lumea şi individul să se cunoască şi recunoască reciproc.

N-ar fi rău!...

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Şcoala Naţională de Ştiinţe Politice şi Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Fascinaţia diferenţei. Anii de ucenicie ai unui antropolog, *Editura Trei, Bucureşti, 2014.*

Valeriu NICOLAE

rătăcit în **Euro**-Narnia

Amatori de artă lichidă

Taică-miu a fost un mare domn. Nu atît de mare pe cît era unchiu' Gigi Bouroşu, dar oricum un domn. Gigi avea o carte de vizită pe care scria, cu pixul, „administrator-şef unic şi principal". Un fel de Bill Gates al familiei. Era administrator de bloc, spre mîndria familionului, şi, în timpul liber, un instalator foarte priceput. Ca şi Gigi Bouroşu, tata era un gustător profesionist de artă în format lichid – aprecia atît arta tradiţională cu gust de prună sau strugure, cît şi pe cea modernist-proletară cu gust de pufoaică şi pe cea postmodernistă de alcool medicinal strecurat prin pîine.

Efectul artei asupra creierului lui taică-miu a fost impresionant. Pe la 10 ani am priceput că tata avea un IQ care putea rivaliza liniştit cu IQ-ul săpunului făcut de mama în faţa blocului. Orice întrebare pe marginea temelor de la şcoală era primită fie cu tăcere şi cu o privire pierdută, fie cu spume şi răspunsul să nu îl frec la cap. Dacă nu era îndeajuns de pilit, îmi luam şi o înjurătură.

Tot plin de spume era şi dacă mîncam din chestiile pe care le ascundea de noi sau dacă făceam cheltuieli care îi puneau în pericol nevoia pentru studiul lui zilnic despre artă. L-am surprins de cîteva ori în poziţii aristocratice, meditînd în şanţ despre lume şi despre felul nenatural în care modernitatea ne-a împins să ne pişăm. Trăind într-un bloc de ceferişti, tata avea de înfruntat o competiţie serioasă şi adesea necrutătoare – competiţia pentru cine moare primul din cauza cirozei. A fost o chestie strînsă. Tata a ieşit pe un onorabil loc patru.

Am luat parte la cîteva discuţii profunde la Căţeaua Leşinată – muzeul unde se strîngeau iubitorii de frumos din blocul meu şi de unde încercam să îl conving pe tata să vină (înainte de a trebui să îl cărăm) acasă. În urmă experienţelor de la Căţeaua Leşinată, am decis că nu vreau să mă fac intelectual. Nenea căruia i se spunea „Intelectualul" vorbea mult, ilogic şi puţea îngrozitor, un miros între vomă, bere şi pişat.

Pentru tata, eu am fost continuu copilul „ţigăncii", el fiind un descendent direct al împăratului Traian şi al unei femei dace din Ghelmegioaia – „ţiganca" era mama. O romnie, superfemeie cu un nivel de energie înfricoşător şi o înălţime sub 1,40. Ţin minte că odată, fiind furioasă, l-a trosnit pe taică-miu cu un făraş. Făraşul, pe vremea aia, era făcut din fier. La nervi îi zicea „român prost". Mama are întotdeauna dreptate.

Nenea căruia i se spunea „Intelectualul"
vorbea mult, ilogic şi puţea îngrozitor.

În principiu, nu prea am avut de ales ce să fiu – ţigan sau român –, pe atunci nu exista alternativa de rom, iar *ţimân* sau *rogan* nu există nici acum. Oricum, independent de cum aş fi vrut eu să mă identific, eram ţigan. M-am obişnuit cu ideea pe la 14-15 ani, deşi nu a fost foarte simplu. În liceu, colegii mei au preferat să creadă că nu sînt ţigan (am aflat asta după mai bine de 15 ani), în ciuda faptului că profesorul meu de electronică nu ezita niciodată să reamintească întregii clase, cînd vorbea de mine, cît de folositori ar fi ţiganii dacă nu ar exista.

Era o zi de vară, în august, venisem de la mare. Aveam 24 de ani, fraţii mamei erau în vizită la noi. Atît nenea Ghică, cît şi nenea Gogu erau la fel de dedicaţi criticii de artă ca şi tata. Amîndoi erau negri-negri. Începuseră devreme cu studiul artistic şi jucau intelectual table. Erau îmbrăcaţi în nişte chiloţi tetra albi, cu urme de stropi gălbui, distribuiţi aleatoriu, şi în maiouri albe cu urme de vin. Nea Ghică avea un maiou cu găuri prin care ieşeau fire de păr albe.

M-au pupat, pe gură bineînţeles. Pe atunci nu mă americanizasem şi nici nu eram prea simandicos, m-am şters cu podul palmei şi m-am aşezat la discuţii. M-au întrebat dacă am de gînd să mă căsătoresc. Le-am spus repede că nu. Unchiul Ghică s-a încruntat. Am crezut că şi-a amintit de fii-su, care era cu vreo cinci ani mai mare decît mine şi nu era căsătorit.

– Cum, mă, chiar nu vrei să te căsătoreşti?

– Nu.

– Cîţi ani ai?

– 24.

– Nu vrei să te căsătoreşti?!

– Nu.

S-au uitat unul la altul destul de lung.

– Băi, ţie îţi plac băieţii?

Am fost un pic surprins de întrebare. Nu am priceput firul logic.

– Da, îmi plac, am răspuns, un pic ezitant.

Mi-am luat o palmă peste cap. Una serioasă, de om care dădea la sapă.

– Ce ai, nea Ghică, ai înnebunit?

– Cum, mă, îţi plac băieţii?

– Da, îmi plac.

Încă una peste cap. Şi o înjurătură urîtă.

– Eşti bulangiu, mă?

Retrospectiv, îmi dau seama că, dacă aş fi făcut spume, aş fi putut demonstra fără dubii o legătură genetică cu săpunul maică-mii. Cumva, a doua palmă mi-a restartat creierul. I-am lămurit că nu sînt interesat sexual de băieţi şi că am o prietenă.

Cam peste o oră a sunat la uşă prietena mea de atunci. O blondă minionă, care s-a trezit pupată pe gură de cei doi unchi, fericiţi că nu eram „bulangiu" şi care nu numai că aveau chiloţii pişaţi, dar şi miroseau a Căţeaua Leşinată, un amestec de pileală, vomă şi ţigări ieftine. Au făcut comentarii finuţe, îndeajuns de sonore cît să ştie măcar vecinii de pe acelaşi etaj despre curul şi ţîţele ei, clar satisfăcuţi de gusturile nepotului. Comentariul cel mai de bun-simţ a fost:

– Bună curva asta a lui Valeriu, dar putea să-şi găsească una de-a noastră.

Faptul că fata a continuat relaţia cu mine a fost cea mai convingătoare declaraţie de dragoste pe care am primit-o.

Valeriu Nicolae *este activist pentru drepturile omului şi fondator al Policy Center for Roma and Minorities.*

■ ■ ■

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Brand-uri, bătălii, beneficii

De la Volkswagen mi se trage. De la titlurile de pe micile ecrane româneşti: „100.000 de români sînt afectaţi de Dieselgate". Am tot stat să mă gîndesc de ce or fi supăraţi atîţia conaţionali. Adică maşinile pe care le conduc poluează ceva mai mult decît scrie în cartea tehnică, iar ei, românii, se necăjesc tare, tare de tot. Au, probabil, insomnii sau coşmaruri cu ursuleţii polari condamnaţi la prematură moarte din cauza topirii calotei glaciare care se face apă mai repede, din pricina încălzirii globale (care acum se numeşte schimbare climatică) produsă de mizeria mai mare de la ţevile lor de eşapament? Nu cred că e nevoie de vreun sondaj de opinie. Sînt destul de sigur că foarte puţini proprietari de Skoda, Audi sau Seat suferă din pricina poluării ceva mai mari pe care o produc. Uriaşa majoritate, la cumpărare, s-au uitat în cartea tehnică să vadă doar ce număr EURO are modelul respectiv, pentru a şti cît au de plătit la Fisc. Prin urmare, Ministerul de Finanţe o fi supărat, nu cetăţenii.

Aşadar, nu de aici apare necazul cu imaginea grupului german, ci mai degrabă din vuietul iscat de faptul că au minţit. Au falsificat, cu bună ştiinţă, documentaţia tehnică, au instalat soft-uri bune de înşelat autorităţile. E nasol să te cheme corporaţie multinaţională, campion economic al Europei şi de brand-ul tău să atîrne Minciuna, Falsul, Escrocheria. Nici nu vreau să mă gîndesc ce poziţie de negociere or mai avea doamna comisar UE pentru comerţ şi domnul negociator-şef la următoarea întîlnire cu americanii, în suita dedicată TTIP-ului (faimosul acord de liber schimb, menit să armonizeze standardele de pe ambele maluri ale Atlanticului). De altfel, stropul de conspiraţionism din mine nu se poate abţine să facă o legătură între negocierile TTIP şi revelaţia privind soft-urile măsluite ale VW. Forţa Europei în comerţul mondial nu stă neapărat în productivitate (aici, şefi par a fi chinezii), în tehnologii (americanii sînt mult în faţă), ci în Brand, în Imagine. Louis Vuitton, Lamborghini, Heineken, Rolls Royce, Armagnac, Dior, Perrier, Mercedes şi, pînă de curînd, Volkswagen reprezintă, pentru restul lumii, Calitatea, *Savoir-faire*-ul, Civilizaţia Consumului (scuzaţi majusculele). Recentul scandal nu face decît să aducă o cotă zdravănă de scepticism şi erodează, în bună măsură, imaginea Produsului *Made in EU*.

În plus, îmi pare rău să constat, scandalul sapă şi la temelia brand-ului cu care Germania apare în lume: corectitudinea totală, un pic lipsită de umor, dar fermă şi fără abateri. A „lucrului bine făcut", aş zice, dar nu vreau să divaghez. Tocmai în acest moment, doamna Merkel (nici nu vreau să mă gîndesc cum i-a picat fiicei de pastor protestant scandalul VW) se întîlneşte, la Paris, cu Hollande şi Putin. Scopul declarat: Ucraina. Mai puţin declarat, dar evident: Siria. Francezii, asemeni americanilor, spun că ruşii nu au ce să caute primprejurul Damascului. Doamna Merkel declară (cu argumente solide, poate) că nu se poate găsi o soluţie la drama siriană fără implicarea Rusiei. Dramă care aduce în Germania sute de mii de refugiaţi. Pe care tot doamna Merkel a declarat că îi primeşte cvasi-necondiţionat. Cum de a ajuns Vladimir Putin frecventabil pentru cei doi acţionari majoritari ai Uniunii Europene, după episodul Crimeea?

Păi, tot de brand vorbim. Acum, ce să îi mai zici? Afirmă sus şi tare că şi-a trimis tancurile şi avioanele pînă în Siria pentru a-i omorî pe căpiaţii din ISIS. A făcut şi nişte mişcări diplomatice foarte bune în zonă. A adus în acelaşi grup şi Iranul, şi Irakul, are linie de comunicaţie cu Israelul. Că îl susţine pe Assad pare a fi un simplu amănunt, prin comparaţie cu imaginea valurilor de refugiaţi care dormeau în gară, la Budapesta. Că vrea să îşi testeze cele două noi modele de tancuri şi avioane, de vînătoare şi bombardament la sol, e alt amănunt. În fond, toate marile puteri într-ale industriei de apărare au nevoie de încercarea produsului în condiţii de luptă, dacă doresc să obţină un preţ bun pe piaţă. Americanii au tot avut ocazii, pe cînd ruşii nu se pot lăuda cu mare lucru, în afara brevetării metodei „10.000 de omuleţi verzi fără însemne".

Brand-uri, Bătălii, Beneficii.

Gabriel Giurgiu *este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

■ ■ ■

---

un sport la Răsărit

Dăm tenisul de cîmp al Simonei Halep pe tenisul de masă al Elizabetei Samara?

Depinde de aşteptări. De la Halep cerem totul pentru că ne-a ridicat la un colţ cortina în spatele căreia stă Paradisul. De la Samara nu vrem nimic pentru că nu ştim ce să vrem. De fiecare dată, performanţele disciplinelor de provincie ale imperiului sportului ne iau prin surprindere precum ninsoarea, iarna, pe edili. Parcă ne jenează un strop. Ce să facem cu ele, ce vor de la noi? La Halep, orice cîrcel e prilej de nevroză naţională. În schimb, urcarea Elizabetei pe masa de joc pentru a celebra titlul european ţine de anecdotica veselă, dar episodică a veveriţei din *Ice Age*. Imaginaţi-vă cum ar fi ca Simona, după o victorie, să sară în braţele arbitrului de scaun. Ce CNNisme ar urma! Deci nu, nu dăm nimic pe nimic. Halep e tortul României, Elizabeta e sarea pămîntului. O fată ajunge la lumină după o muncă de miner, în vreme ce cealaltă ne face să apărem, cumva, în lumea mare. Avem de luat aminte la fiecare. Nu ca să o dăm pe una pentru cealaltă. Să ne dăm noi celor care ar putea fi una sau cealaltă şi nu sînt pentru că noi ezităm să existăm.

Radu NAUM

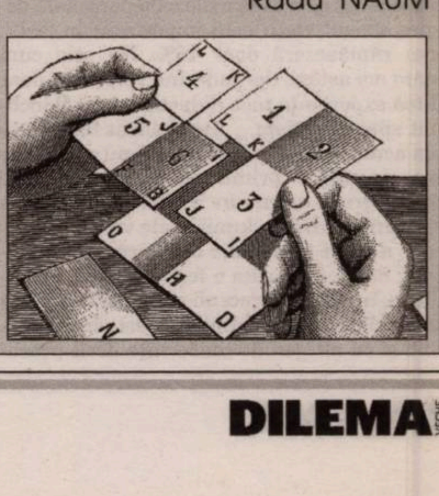

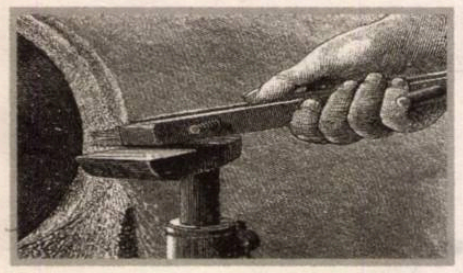

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

Cu cine se bate noul Traian Băsescu?

Dacă nu ai şti că provizoratul este starea cu cea mai îndelungată speranţă de viaţă din politica românească şi dacă nu ai fi sigur că în aceeaşi politică este cel mai uşor de prezis impredictibilul, atunci te-ai mira. Sau măcar te-ai întreba dacă nu cumva peisajul e bîntuit de ceva vreme de o fantomă care, la anumite ore din zi şi din noapte, ia chipul fostului preşedinte al României, Traian Băsescu.

Chiar aşa, cine să fie această arătare care astăzi se pronunţă atît de hotărît împotriva liderilor europeni cu care ieri stătea la aceeaşi masă? Cine să fie cel care preia cu atîta nonşalanţă discursul foştilor săi adversari politici în privinţa independenţei Justiţiei şi a luptei împotriva corupţiei?

Cine să fie cel care dă glas unei atitudini în chestiunea migraţiei care seamănă deranjant cu aceea a unui „ne-liberal“ declarat precum Viktor Orbán, atunci cînd nu trimite de-a dreptul către extrema dreaptă? Poate fi acesta omul care nu cu mult timp în urmă paria pe modernizarea României şi se declara un susţinător al Statelor Unite ale Europei? Pare imposibil. Şi totuşi, el e omul.

Sigur că naivii (nici aceia toţi) s-au amăgit că, odată plecat de la Palatul Cotroceni, fostul preşedinte va accepta să privească partida de pe margine şi, eventual, să mai intervină din cînd în cînd, apelînd la vasta experienţă acumulată într-un deceniu de mandat la cel mai înalt nivel, ca un fel de bunic al poporului. Revenirea lui Traian Băsescu în cîmpul de bătaie al politicii era doar o chestiune de timp.

Doar că este tot mai greu de găsit un loc în care fostul preşedinte să se plaseze în mod convenabil pe un teren destul de aglomerat, gălăgios şi plin de manevre neaşteptate.

Mesaj social? Ar fi fost ridicol, aşa ceva nu a practicat niciodată. Justiţiar? Greu, cîtă vreme prea mulţi apropiaţi de-ai săi, în frunte cu protejata numărul unu din punct de vedere politic, doamna Udrea, fac cărări spre birourile procurorilor şi spre instanţe. Clasa de mijloc? Tocmai firmele mici şi mijlocii au avut cel mai mult de suferit în timpul crizei şi nu s-a făcut auzită măcar o urmă de regret. Reformă şi modernizare a României în spirit european? Să ne întrebăm numai ce-au avut de spus mulţi dintre intelectualii cu vederi conservatoare atunci cînd Traian Băsescu, în loc să aleagă un partid mare, o adevărată alternativă de centru-dreapta, a ales parteneriatul politic cu doamna Udrea. Pragmatic vorbind, rămăsese o singură porţiune de teren neocupată: aceea lăsată liberă de Corneliu Vadim Tudor, Dan Diaconescu şi Gigi Becali.

Nu aceasta ar fi neapărat o problemă – pînă la urmă, legile naturii ne spun că locurile libere se ocupă foarte repede. Cineva trebuia să vină şi pe acest teren. Iar dacă o parte din România visa la un Viktor Orbán de Dîmboviţa sau la un Vladimir Putin de gubernie, atunci poate că are ce şi-a dorit.

Întrebarea este ce se întîmplă cu bagajul pe care l-a purtat în spate un fost preşedinte, după două mandate în care a vorbit despre reformarea României şi în care s-a pronunţat pentru Europa Unită. Poţi arunca, pur şi simplu, toate acestea peste bord, ca pe un lest? Poţi cere României să dea dovadă de lipsă de solidaritate într-o criză a Europei după ce, nu demult, te declarai susţinătorul Statelor Unite ale Europei?

Oare ce vor spune acei lideri europeni care i-au arătat solidaritate fostului preşedinte al României în momente grele, cum au fost acelea ale suspendării şi referendumului din vara lui 2012? Ce vor spune ei despre Traian Băsescu e mai puţin important. Cu mult mai important este ce vor spune ei despre România. Pentru că, ne place sau nu, Traian Băsescu nu e un simplu politician în luptă. Chiar dacă mandatul de preşedinte i s-a terminat, el continuă, într-un fel, să reprezinte România.

Dar România europeană de azi este atît de prost articulată, încît devine extrem de vulnerabilă la noul discurs al lui Traian Băsescu. Liderii României europene au pierdut lamentabil cărţile jucate la Consiliul JAI şi la Consiliul European consacrate crizei refugiaţilor. Liderii României europene au eşuat în a comunica opiniei publice valori europene într-un moment de criză profundă. Societatea a fost lăsată la cheremul teoriilor conspiraţiei, pe mîna adepţilor izolaţionismului, naţionalismului-ortodoxist agresiv. Teama şi îndoiala şi-au făcut loc în minţile şi în sufletele multor români.

Jucător înnăscut, Traian Băsescu a ştiut întotdeauna să depisteze şi să ţintească precis punctele slabe ale adversarului. Este arma sa cea mai redutabilă. L-a salvat în numeroase bătălii ce păreau pierdute. El poate spera şi de această dată că, la final, va exclama satisfăcut, precum în noaptea de după alegerile prezidenţiale din 2009: „I-am ciuruit!“.

De data aceasta, odată cu adversarii, Traian Băsescu are să-şi facă praf şi propriul trecut de lider european, angajat în modernizarea unei ţări de la periferie, profund afectate de ineficienţă şi corupţie. Şi odată ciuruit totul, inclusiv propriul angajament european, Traian Băsescu i-ar putea oferi micului său partid mica sa victorie personală la Primăria Bucureştiului. Merită?

***Ovidiu Nahoi** este realizator de programe la RFI România şi TVR.*

■ ■ ■

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Tulburarea transideologică a Uniunii Europene

În spiritul ei, Uniunea Europeană este tulburată de o serie de tendinţe divergente, de porniri contradictorii, care au cauze cu mult mai profunde decît simpla diferenţă politică ori ideologică între familiile politice care ajung să conducă ţările membre ori Comisia. Este vorba despre idei şi sentimente contradictorii transideologice, care trăiesc simultan şi reverberează direct în identitatea europeană. Cred că cele mai importante sînt acestea trei.

Împreună şi separat. Încă din 1993, Uniunea Europeană a fost expresia instituţională a două tendinţe divergente. Pe de o parte, la nivel supranaţional, statele europene au intrat într-un curent de unificare, de agregare, de integrare, iar Uniunea însăşi este rezultatul acestei tendinţe. Pe de altă parte, la nivel subnaţional, odată cu sofisticarea democraţiei şi, în oglindă, cu tendinţa aproape federativă a integraţioniştilor, s-a consolidat o tendinţă de fărîmiţare, de regionalizare, o creştere a dorinţei de autonomie a comunităţilor infrastatale. Din Scoţia, Spania şi Italia pînă în România, autonomia a devenit o bombă tot mai intens amorsată. Un colectivism în mare şi un individualism în mic au început să se confrunte, întotdeauna pe socoteala statului-suveran, prins la mijloc şi socotit depăşit atît de integraţionişti, cît şi de autonomişti. Spre norocul nostru, subminarea temeliei ordinii „westfalice“, cum o numeşte în mai toate cărţile sale H. Kissinger, la trei secole după consacrarea ei, nu generează războaie în Europa. Nu-i mai puţin adevărat, însă, că în istoria Europei, spiritul westfalic s-a dovedit a fi mai degrabă util în articularea unei păci la sfîrşitul unui război decît în prevenirea conflagraţiei. Dar asta e o altă discuţie. Revenind la zilele noastre, constatăm că, prin mecanisme inteligente, Uniunea s-a străduit să răspundă deopotrivă acestor tendinţe, încercînd să le armonizeze. Integrarea şi subsidiaritatea au devenit principii simultan aplicabile în Uniune, chiar dacă, logic, una o exclude pe cealaltă.

Fascinaţia şi teama faţă de Rusia. Uniunea nu va putea avea o politică externă comună pentru că statele membre au experienţe istorice foarte diferite în raport cu marii provocatori ai lumii. Cu Rusia, în primul rînd. Dacă am desena o hartă a Europei în funcţie de sentimentul pe care îl generează Rusia şi am marca, să spunem, cu albastru teama şi cu galben fascinaţia, atunci harta continentului ar fi de un albastru adînc la graniţa cu Rusia, de un albastru tot mai azuriu şi mai palid în centrul Europei, apoi ar începe tonurile de galben care s-ar aprinde tot mai marcant spre malurile Atlanticului. Din nou, Marea Britanie ar face figură distinctă, desigur. Dar continentul este, evident, tot mai fascinat de măreţia rusă pe măsură ce o luăm spre vest şi tot mai înfricoşat de aceeaşi măreţie pe măsură ce o luăm spre est. Unii, precum Franţa lui Sarkozy, dar şi cea a lui Chirac, ori Italia lui Berlusconi (oameni de dreapta!), au fost mereu gata să se îmbrăţişeze cu ursul şi să facă afaceri cu el. Germania, fie că era condusă de stînga (Schroeder), fie de dreapta (Merkel), pare şi ea gata să facă înţelegeri de toate felurile cu Rusia, deşi cunoaşte ceva mai bine decît Franţa şi Italia dimensiunea şi permanenţa pericolului rus. De altfel, Rusia are de multă vreme convingerea strategică că Europa este o afacere care se decide între ea şi Germania. Poate că încă de la Petru cel Mare, dar evident de la Ecaterina cea Mare pînă la Putin, ţarii ruşi au gîndit Europa ca pe un teren de coabitare/confruntare cu Germania, indiferent de formele istorice ale acesteia (dualismul Prusia-Austria în vremea Ecaterinei, RFG în a doua parte a secolului XX etc.). După dezastrele produse continentului în secolul XX, mentalitatea germană s-a schimbat profund. Remodelată întru vinovăţie şi penitenţă, Germania a devenit o promotoare predictibilă a păcii şi a idealurilor Uniunii Europene. Poporul german a închis urechea cu care auzea, de sub Rin, chemările lui Wotan, chiar dacă teatrul din Bayreuth este, an de an, plin ochi. Diplomaţia rusă, însă, stimulează puternic mentalul politic german în sensul recuperării conştiinţei superiorităţii, încercînd pe toate canalele să readucă la viaţă şi în Germania ceea ce are valoare paradigmatică în mentalul rus: „Europa e treaba noastră“. Pînă acum, eforturile ruse nu par a avea mare succes, dar fascinaţia pentru Rusia a crescut sensibil în Germania de după Războiul Rece, nemţii uitînd relativ repede că Armata Roşie le-a ocupat jumătate din teritoriu pînă în 1991. Bucuria reunificării a fost atît de mare, încît a înghiţit bucuria plecării de pe teritoriul estic a trupelor de ocupaţie ruseşti. Azi, Germania sărbătoreşte fericită reunificarea şi aproape nu pomeneşte o vorbă despre finalul ocupaţiei. În general, experienţele şi sentimentele diferite ale europenilor faţă de Rusia vor împiedica o deplină solidaritate europeană pentru multă vreme de aici înainte.

Cu America în vîrf, lumea e mult mai respirabilă.

Pro-americani şi anti-americani. În multe ocazii, europenii au dovedit sentimente amestecate faţă de Statele Unite. Pe de o parte, SUA sînt principalul partener economic şi aliat politico-strategic al Uniunii. Succesul Alianţei Nord-Atlantice este deja o realitate istorică, iar Acordul de Liber Schimb SUA-UE (aşteptat să se încheie în 2016) are deja un viitor cert. Pe de altă parte, anti-americanismul se simte şi în Europa. Supremaţia americană nu este văzută întotdeauna cu ochi buni în UE, chiar dacă oricine îşi poate da seama că, dacă tot a ajuns lumea la ceasul unipolarităţii, ar trebui să mulţumim lui Dumnezeu că superputerea este America şi nu, să zicem, China sau Rusia. Cu America în vîrf, lumea e mult mai respirabilă decît ar fi fost dacă liderul mondial s-ar fi aflat la Moscova sau la Beijing. Sentimentul anti-american al europenilor vine din două direcţii conjugate. Prima, care sălăşluieşte în conştiinţa că sîntem aliaţi, mărturiseşte că Europa se simte oarecum abuzată de unilateralismul adesea musculos al Americii în anumite momente de criză internaţională: „Prea ne bagă americanii ăştia în rahaturile lor“. A doua, care pleacă din conştiinţa că sîntem concurenţi, mărturiseşte frustrarea şi neputinţa evidentă a Europei de a concura competitivitatea americană, mai ales din cauze ce ţin de cultură şi etos.

Cu asemenea contradicţii în suflet, Europa – cultura care a descoperit arcanele sufletului individual sau colectiv şi le-a plasat în sarcina unei invenţii numită „psihologie“ – respiră dezordonat şi se exprimă haotic.

***Sever Voinescu** este avocat şi publicist.*

■ ■ ■

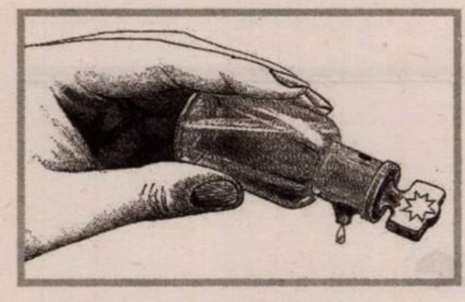

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Interlocuitor

Am auzit, de curînd, într-un interviu, o formă care părea un simplu *lapsus linguae,* o greşeală de pronunţare produsă din neatenţie: *interlocuitor*. Forma aparent accidentală are totuşi în Internet sute de atestări, ceea ce arată că ciudăţenia lingvistică – încă neconsemnată, din cîte ştiu, de lucrările normative – are oarecare răspîndire în uzul neîngrijit al limbii actuale. Încă nu o găsim în paginile marilor ziare, dar e prezentă pe diferite site-uri, uneori însoţită de alte neglijenţe de redactare: „Iată că discuţile *(sic!)* noastre de week-end continuă şi în acest an, avîndu-l ca *interlocuitor* pe primarul L. M." (politicienii.ro); „*Interlocuitor:* – Ai nevoie de ceva acolo, rezolvăm. S.U.: – Da, mă, joacă cu Ceahlăul. *Interlocuitor:* – Rezolvăm." (digi24.ro); „GB Company îşi atribuie poziţia de *interlocuitor* şi consultant al firmelor agricole pentru a le ajuta în decizii importante" (gbcompany.ro); „în timpul unei conversaţii este nepoliticos să-l apuci de rever sau de nasture pe *interlocuitor*" (muresinfo.ro); „Nu aveţi un *interlocuitor* cu care să comunicaţi în orice moment" (locuridemunca-ue.ro) etc. Forma apare, ironie a sorţii, în autoprezentări prin care vorbitorii vor să facă o cît mai bună impresie, recurgînd la clişee şi preţiozităţi: „pot comunica cu un grad de fluienţă *(sic!)* şi spontaneitate care face posibilă comunicarea normală cu un *interlocuitor*" (bestjobs.ro); „altruistă, dornică de cunoaştere în varii domenii şi mai ales în cunoaşterea unor oameni de valoare de la care să le sorb cuvintele pt a le inspira pe ale mele spre întoarcerea către *interlocuitor*" (femei.sentimente.ro). O singură dată forma s-a rătăcit chiar pe o pagină oficială – a Ministerului Agriculturii şi Industriei Alimentare al Republicii Moldova: „Dl Ministru Bumacov l-a asigurat pe *interlocuitorul* său că va oferi tot suportul posibil în implementarea acestor proiecte" (maia.gov.md).

Forma în cauză pare a fi un caz clasic de „etimologie populară", respectiv de asociere, nemotivată logic sau etimologic, pe care vorbitorii o stabilesc, inconştient sau conştient, pe baza unei asemănări de formă, între un cuvînt cu care nu sînt familiarizaţi şi altul mai bine cunoscut. De multe ori cuvintele-capcană sînt termeni culturali, chiar livreşti, împrumuturi mai mult sau mai puţin recente din limbi străine – pe care vorbitorii le apropie forţat de alte cuvinte, standard sau populare. Apropierea poate avea efecte semantice sau/şi fonologice: termenului mai puţin cunoscut i se atribuie un sens al cuvîntului mai cunoscut, sau i se poate chiar modifica aspectul fonetic şi grafic. Cuvîntul modern *interlocutor* pare a fi fost apropiat de unii vorbitori de mai vechiul *locuitor,* ceea ce nu a influenţat sensul (foarte diferit) al celui dintîi, dar i-a modificat forma.

Majoritatea dicţionarelor noastre indică pentru substantivul *interlocutor* o sursă imediată franceză (fr. *interlocuteur),* eventual şi italiană (it. *interlocutore).* Oricum, termenul e unul internaţional, de origine latină, întărit în uzul actual şi prin intermediul limbii engleze (engl. *interlocutor).* Cuvîntul este foarte folosit în ştiinţele comunicării, dar şi în limbajul jurnalistic (cu referire la interviuri, declaraţii etc.); de fapt, a intrat în registrul standard. Se poate stabili destul de uşor legătura sa etimologică şi semantică cu alte cultisme sau termeni de specialitate care provin în ultimă instanţă din verbul latinesc *loqui,* „a vorbi": *locutor, locuţiune, locvace, elocuţie, elocvenţă* etc. Cuvîntul *locuitor* are cu totul altă sursă: e un derivat de la verbul *a locui,* un vechi împrumut din maghiară (magh. *lakni),* cu varianta iniţială *a lăcui* apropiată prin etimologie populară de cuvîntul *loc*.

Interlocutor e un cultism nu foarte recent: era deja atestat în secolul al XIX-lea (la Odobescu: „Acestea mi le spunea cu foc *interlocutorul* meu"). Dicţionarul latinist al lui Laurian şi Massim, din 1876, cuprindea nu numai forma *interlocutoriu* – „care se amestecă în vorbire, care conversă cu altul", dar şi verbul *interloce(re)* „a vorbi între", substantivul *interlocuţiune* şi adjectivul *locutoriu* „limbut, flecar". *Interlocutor* va fi apoi înregistrat în dicţionarele din prima jumătate a secolului al XX-lea: Şăineanu 1929 (cu explicaţia „cel ce convorbeşte cu altul") şi Scriban 1939 („conversator, care vorbeşte cu altu").

Culmea, în dicţionarul academic al lui Sextil Puşcariu (DA, Literele F-I, 1934) este consemnată chiar forma *interlocuitor,* explicată ca greşeală de tipar într-un text al lui Ion Ghica. De fapt, dacă zilele trecute n-aş fi auzit clar un *i* parazitar în forma rostită a cuvîntului, aş fi crezut că sutele de exemple actuale reprezintă doar o stranie acumulare de erori de tipar şi de tastare.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor", 2010).*

■ ■ ■

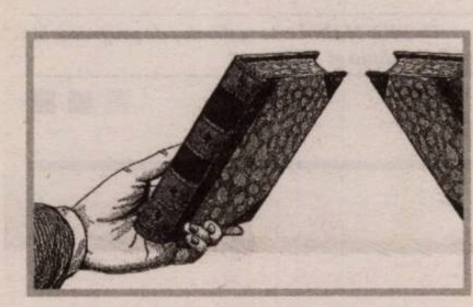

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

Dreapta măsură

De fiecare dată cînd apare un nou caz răsunător de plagiat se repune pe tapet aceeaşi întrebare insistentă şi îndreptăţită: ce se întîmplă cu cel/cei care, dintr-un motiv sau altul, au lăsat frauda nesancţionată? Mai exact, care sînt consecinţele pentru conducătorul de doctorat şi, eventual, pentru membrii comisiei/comisiilor care au validat un titlu ce nu ar fi trebuit să fie acordat?

Acordarea unei diplome de licenţă sau de master trece prin mai multe filtre. Pentru o diplomă de doctorat sînt încă şi mai multe. Însă responsabilitatea principală revine îndrumătorului. În privinţa asta, legea e drastică.

„Art. 123 (4) Îndrumătorii lucrărilor de licenţă, de diplomă, de disertaţie şi de doctorat răspund în solidar cu autorii acestora de asigurarea originalităţii conţinutului acestora."

Un radicalism, din punctul meu de vedere, injust. Încerc să reformulez:

„Organele de ordine răspund în solidar cu delincvenţii de asigurarea cinstei şi corectitudinii în comportamentul social."

Sau:

„Supraveghetorii la examenele scrise răspund în solidar cu cei examinaţi de corectitudinea desfăşurării probelor."

Dincolo de nebulozităţile limbajului juridic („răspund în solidar"), ideea etică – şi despre etică e vorba în această chestiune! – pare a fi pe cît de limpede, pe atît de discutabilă: şi făptuitorul, şi îndrumătorul sînt în egală măsură culpabili. Îmi pare rău, nu pot subscrie unui atare punct de vedere, ce supraliciteazӑ pînă la absurd responsabilitatea profesorilor. Sîntem, încă, în căutarea unei drepte măsuri.

Cine copiază cu nonşalanţă *ştie* foarte bine că n-ar trebui să facă acest lucru. Este, juridic şi moral, un delict premeditat, dovedibil prin rezultatul final. Cînd transplantezi în propria-ţi lucrare pagini întregi din alte surse nu poţi invoca alibiul neglijenţei – am uitat să pun semnele citării, dar am indicat lucrarea cu pricina în bibliografia finală etc. – pentru simplul motiv că în nici o lucrare nu se admit citate de asemenea dimensiuni. E ca şi cum ai trece scrierea lucrării pe pilot automat, mutîndu-te pe bancheta din spate, să tragi un pui de somn. Îndrumătorul, în schimb, se presupune că *ar fi trebuit să-şi dea seama* că modul în care candidatul şi-a redactat textul nu e în regulă.

Eu, unul, am păţit-o cel mai urît – sau cel mai ilar, sau grotesc – în următoarea situaţie. Corectam nişte referate de master, cu tematică la liberă alegere, în relaţie cu problematica discutată la curs. Dau peste un referat scris de mînă – raritate absolută în ziua de azi – cu o analiză/un comentariu la *O făclie de Paşte* a lui Caragiale. Nu prea se încadra în cerinţele pentru lucrarea scrisă şi nici calitatea textului nu era copleşitoare. Aleg calea de mijloc şi mă hotărăsc pentru un 7. Însă ceva suna cunoscut. Intru pe Google, iau un fragment care mi se părea mai uşor detectabil – e şi asta o tehnică pe care o deprinzi în timp –, dar la căutare nu apare nimic concludent. Mai încerc cu un alt fragment, apoi cu un al treilea. Nimic. Sînt pregătit să renunţ, însă ceva încă nu îmi dă pace. Reiau lectura referatului. „Evreul" scris cu majusculă. Asta poate fi ceva cel tîrziu din interbelic, îmi spun. Nu cumva...? Mă duc la raft şi mă umflă rîsul: tocmai îi dădusem un 7 lui Călinescu – pentru unul dintre pasajele, altminteri, nu dintre cele mai inspirate din monumentala lui *Istorie a literaturii române de la origini pînă în prezent,* scriere care, în ciuda monumentalităţii ei declarate, se pare că nu era accesibilă pentru verificări pe net. Culmea a fost că, la aflarea tristei veşti, autoarea referatului a izbucnit în rafale de plîns şi, chiar şi atunci cînd a fost confruntată cu evidenţa textuală, a continuat să susţină, printre suspine, că nu e adevărat, pentru că ea are un prieten profesor de română, care i-a garantat că lucrarea e originală... Eu, pesemne, am avut o memorie mai bună şi un fler profesional mai temeinic exersat. Dar cîţi ibrăileni, streini, pompiliuconstantineşti, cioculeşti, manoleşti, simioni şcl., şcl. mi-or fi scăpat printre degete?

Ce se întîmplă cu cel / cei care,
dintr-un motiv sau altul, au lăsat frauda nesancţionată?

Un coleg matematician de la UB pe care îl preţuiesc în mod deosebit, Liviu Ornea, scria de curînd, în *22,* următoarele: „În treacăt fie spus, mi-e foarte greu să cred că un îndrumător de doctorat se lasă păcălit, la propriu, de un doctorand al său. De obicei, se stabileşte o relaţie foarte strînsă între cei doi, o chimie care a făcut, de altfel, posibilă colaborarea – de orice natură ar fi ea. Cum să cred, atunci, că plagiatorul nu e de conivenţă cu îndrumătorul?"

Cam abrupt, totuşi, saltul de la premise la concluzii. La modul ideal, ar fi să fie vorba despre o „chimie" precum aceea, dacă mi-e permisă analogia, dintr-o relaţie maritală. Dar cîte căsnicii nu sfîrşesc în divorţuri lamentabile! Iar în îndrumarea doctorală, divorţul e infinit mai dificil decît la oficiul stării civile.

Realitatea este că, nici la noi şi nici aiurea, relaţia dintre îndrumător şi doctorand nu a putut fi nici legiferată şi nici măcar aproximată cutumiar. Cunosc îndrumători de doctorat extrem de scrupuloşi, care lucrează pas cu pas alături de candidat, îndrumîndu-i fiecare paragraf, fiecare rînd, fiecare virgulă şi sfîrşind adesea prin a fi coautori, dacă nu autori primi ai tezei. În ciuda minunatelor intenţii, mi se pare incorect. Obţinerea titlului de doctor ar trebui să probeze capacitatea candidatului de a duce la bun sfîrşit un proiect substanţial de cercetare independentă. La polul opus, alţi îndrumători se mulţumesc, după susţinerea referatelor legiuite, să aştepte teza în format final, imprimat, în cutia poştală.

Mai e încă o chestiune care încurcă iţele şi mai tare: enormele diferenţe cutumiare între diversele domenii. Avînd un frate matematician, ne-am ciorovăit într-o zi nişte ore bune despre care ar fi ponderea doctorandului şi cea a îndrumătorului în reuşita unei teze, în studii literare şi în matematică. În final, eu am dat, *grosso modo,* 80% primului şi 20% celui de-al doilea, iar frate-meu exact pe dos. Pentru noi, cei ce ne ocupăm cu studiul literaturii, e fundamental ca tema de cercetare să fie alegerea candidatului, şi sînt apreciate cu prioritate acele propuneri care invită îndrumătorul la o „aventură" pe terenuri încă nedefrişate. Pentru matematicieni, din cîte am înţeles, e vital ca îndrumătorul să propună o temă fezabilă, ca să nu-l expună pe candidat riscului de a munci ani buni ca să se trezească în final într-o fundătură. Însă în mediul academic românesc înţelegerea faţă de profilul specific fiecărui domeniu de cercetare este o raritate. Adesea, cei din ştiinţele „dure" îi consideră pe umanişti un soi de „propagandişti" culturali, în vreme ce ultimii îi văd pe cei dintîi ca pe nişte „funcţionari" care adună sîrguincios puncte pe indicele Hirsch. Iar cei din ştiinţele sociale se uită cu cîte un ochi mefient cînd la stînga, cînd la dreapta.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

■ ■ ■

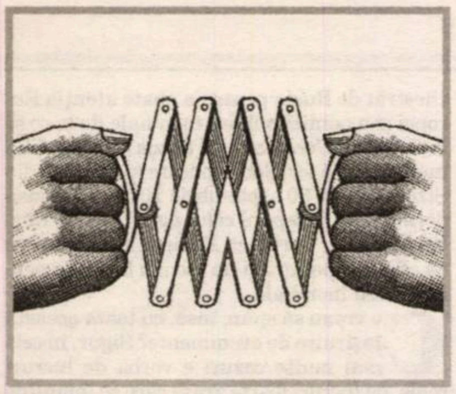

Mircea VASILESCU

oameni de treabă

Ce să faci cu 5 minute de muzică clasică

– dialog cu Cristina COMANDAŞU şi Minodora VIŞAN –

*Pe parcursul lunii octombrie, în supermarket-uri, mall-uri, librării, muzee şi şcoli va reîncepe programul „Ascultă 5 minute de muzică clasică“. **Cristina Comandaşu** – redactor-şef la Radio România Muzical – este iniţiatoarea şi coordonatoarea programului. **Minodora Vişan** este profesoară de muzică la Şcoala „Mircea Sântimbreanu“ din sectorul 5 al Bucureştiului. Le-am invitat la o discuţie despre acest proiect, dar şi despre educaţia muzicală în şcoală.*

© E. Enea

Cum a început proiectul „Ascultă 5 minute de muzică clasică“?

Cristina Comandaşu: A început în octombrie 2010. În primăvara acelui an, coborînd scările la Radio, mă gîndeam cît de agasată fusesem de ceea ce ascultasem la supermarket cu o zi înainte. Şi m-am întrebat dacă ar fi posibil să ascultăm şi muzică clasică în spaţiile comerciale. Surpriza mea a fost că oamenii au acceptat imediat aşa ceva. Am început în octombrie prin a oferi, în aceste spaţii în care se adună foarte mulţi oameni, programe de 5 minute de muzică clasică. Unora nu le place, dar 5 minute de muzică clasică nu omoară pe nimeni. Cei obişnuiţi doar cu techno, de pildă, pot face abstracţie de ele. Proiectul s-a desfăşurat de două ori pe an, din 2010 încoace. În fiecare zi din martie şi octombrie, muzica clasică s-a auzit în spaţii dintre cele mai diverse: trei lanţuri importante de supermarket-uri, unul dintre cele mai importante mall-uri din Bucureşti, un alt brand care are mall-uri în cinci oraşe din ţară, un lanţ de librării, sedii de firmă, muzee. Există şi o latură legală a difuzării muzicii, aşa încît am putut desfăşura proiectul doar acolo unde se transmitea deja muzică ambientală şi se plăteau drepturile de autor. Am fost întrebată de ce nu se desfăşoară proiectul şi în alte spaţii – de exemplu, la metrou. Am încercat, dar în clipa în care s-a constatat că trebuie plătite nişte sume pentru asta, sigur că au renunţat.

> *„5 minute de muzică clasică nu omoară pe nimeni.“*

Cum se desfăşoară proiectul în şcoli?

Minodora Vişan: Merge foarte bine în şcoli, atîta timp cît este promovat de profesorii de muzică. În spatele proiectului există un concurs, care a prins foarte bine la copii. Proiectul este realizat în colaborare cu profesorii de muzică şi corespunde planificării şi programei şcolare. Aşa că noi, profesorii, ne putem folosi de piesele din proiect pentru audiţii în cadrul orelor.

C.C.: Prima încercare de a ne apropia de mediul şcolar a fost în 2011, cînd am avut drept parteneri cîteva şcoli şi cîteva inspectorate şcolare. Din 2014, există un acord între Radio România Muzical şi Ministerul Educaţiei care transformă acest proiect în program naţional. În acest fel, fişierele muzicale trimise de RRM ajung în şcoli, prin intermediul unui reprezentant din fiecare judeţ. Anul trecut au participat 120.000 de copii la program, ceea ce mi se pare îmbucurător. Nu ştiu dacă mai există vreun alt program cultural destinat copiilor care are o asemenea audienţă. Ţin să mulţumesc celor care au ajutat acest proiect: dacă profesorii şi inspectorii nu s-ar implica, nu am putea face nimic. Eu nu le trimit profesorilor doar o muzică, ci şi o poveste pentru a înţelege acea muzică, astfel încît copiii să înţeleagă mai mult.

Care vi se pare efectul cel mai important al acestui program? Cu ce se aleg copiii?

În primul rînd, copiii ascultă mai multă muzică de calitate. Toată lumea ascultă muzică acasă. Dar ascultînd muzică de calitate, devin mai bogaţi sufleteşte. Sînt copii care, dacă ascultă un fragment dintr-o lucrare, îmi spun că ar vrea să asculte totul. Sau devin interesaţi de compozitor.

C.C.: Am observat că uneori noi, adulţii, îi privim prea dur pe copii, avem tendinţa să ne plîngem de „generaţia tînără“. Nu e adevărat. Cred că noi, maturii, sîntem responsabili de ceea ce sînt şi devin aceşti copii. Am întîlnit copii care mi-au spus că această muzică îi relaxează, îi ajută să-şi facă mai bine temele. Alţii care s-au apucat ei singuri să înveţe un instrument. Eu cred că e foarte important ca noi, adulţii, să le oferim copiilor repere de calitate. Sigur, nu putem să ascultăm numai Bach. Dar copiii trebuie să ştie care sînt reperele de calitate în tot ceea ce priveşte existenţa lor. Muzica este totuşi importantă. E bine să cunoască aceste repere la o vîrstă cît mai mică, atunci cînd creierul lor încă absoarbe cunoştinţe. Dacă implementam proiectul doar la liceu, era mai complicat: e puţin cam tîrziu la vîrsta de liceu.

Ce se mai face în şcoală în materie de educaţie muzicală?

M.V.: Se face manualul, acolo unde se face. Trebuie să recunosc că, din păcate, sînt şi şcoli unde se face mai puţin. Educaţia muzicală ar trebui schimbată oarecum (manualul, programa), pentru a fi adaptată copiilor din zilele noastre. Pentru clasele de liceu, manualele sînt grele, se cere mai mult decît pot copiii să facă. Cred că muzica ar trebui introdusă la clasele primare *cu profesori de specialitate,* pentru a-i forma pe copii de timpuriu. Acum, ei nu se formează din punct de vedere muzical, ci rămîn cu ceea ce ascultă acasă. Iar acasă, depinde de mediul din care provin, de ceea ce ascultă părinţii.

C.C.: Am primit un mesaj de la un copil din Timişoara, care îmi scria aşa: „Mă bucur că am ascultat 5 minute de muzică clasică şi am descoperit acest gen, pentru că acasă părinţii ascultă doar manele şi techno“.

M.V.: Din punctul meu de vedere, obligaţia morală – faţă de copii şi faţă de meseria pe care şi-au ales-o – o au profesorii: ei trebuie să facă educaţia muzicală a copiilor.

Sînt destui părinţi care cred că muzica sau desenul nu sînt neapărat necesare în şcoală…

C.C.: Pentru asta cred că e nevoie de unele modificări în sistem. Felul în care e concepută programa pune accentul pe formarea elevului nu ca meloman, ci ca un profesionist într-ale muzicii (să cunoască notele, să cînte la cor chiar dacă nu are voce, să cînte la un instrument etc.). Nu cred că o masă largă de copii pot ajunge la performanţă. Cei care chiar vor se pot duce la şcolile de muzică (unde a fost o concurenţă destul de mare).

M.V.: Sînt însă destui care pleacă de la şcoala generală şi se formează ca artişti. E adevărat, nu tot învăţămîntul de masă se poate face la nivel înalt. Nu toată lumea trebuie să fie talentată la muzică, aşa cum nu toată lumea poate face matematică de performanţă. Trebuie păstrat un echilibru.

Probabil că mulţi părinţi nu înţeleg rosul educaţiei muzicale pentru un copil. Ce s-ar întîmpla dacă nu s-ar face deloc muzică la şcoală?

M.V.: Probabil că foarte mulţi copii ar avea medii mai mici. Ei cred că muzica, desenul, sportul şi religia trebuie să le ridice media: toată lumea trebuie să aibă 10. Ceea ce e dezonorant, căci noi, profesorii de muzică sau de desen, am muncit la fel ca şi ceilalţi profesori. Pe termen lung, copiii ar fi mai săraci din punct de vedere artistic.

> *„Nimeni nu-şi poate acoperi urechile. Ce primim prin ele ne influenţează direct.“*

C.C.: Ar însemna să le refuzăm accesul la un lucru care ţine de esenţa continuităţii umane. Eu nu pot să-mi imaginez atîtea veacuri de istorie fără cultură. Căci numai ea a rămas. De pe urma oamenilor care au trăit pe pămînt, atît a rămas. Muzica are un statut special, e imaterială, nu e palpabilă, dar mesajul ei e poate mai puternic decît al altor arte. Nimeni nu-şi poate acoperi urechile. Ce primim prin ele ne influenţează direct, psihic şi sufleteşte. Nu putem lăsa orice să intre în noi, trebuie să alegem. Nu le putem refuza copiilor intrarea pe o poartă care duce într-un loc atît de mare şi atît de frumos. Dacă le-o refuzăm, ce vor deveni aceşti copii? Nişte roboţei care stau la birou şi lucrează fiecare la calculatorul lui şi nu mai ştiu nimic altceva? Acest „altceva“ este dat de educaţia artistică.

În alte ţări, este obligatoriu în şcoală studiul unui instrument muzical – nu pentru performanţă, ci pentru familiarizarea cu muzica. La noi ar fi utopic să ne gîndim la aşa ceva?

M.V.: Depinde de profesori şi de capacitatea lor de a face şi aşa ceva. Eu cred că da, pentru că profesorii de muzică au studiat cîte un instrument.

C.C.: Dar, atenţie, orele de muzică nu sînt predate doar de profesori de muzică. Cînd am croit proiectul „Ascultă 5 minute de muzică clasică“ pentru şcoli am avut în vedere şi acest lucru: dacă ora de muzică nu e predată de un specialist, măcar le poate pune piesele din program şi copiii tot rămîn cu ceva. În Bucureşti sîntem privilegiaţi, în ţară lucrurile stau mult mai prost.

M.V.: Nu există oameni. Sînt profesori care, pentru a-şi face norma, merg la trei-patru şcoli, ceea ce nu este tocmai plăcut. Dar asta pentru că se reduc orele de muzică. La clasa a VIII-a nu se mai face o oră, se face doar o jumătate de oră.

C.C.: Eu am gîndit proiectul în mod diferit pentru supermarket-uri şi pentru şcoli. La şcoală, dau piese care intră în programa şcolară. Nu toate piesele din programa şcolară sînt potrivite pentru audiţie în spaţiile comerciale. În octombrie proiectul reîncepe. Va fi reluat şi concursul pentru elevi. Mă interesează să existe acest mijloc de cointeresare a elevilor.

Copiii au şi alte gusturi, influenţate de ce ascultă acasă. Cum ţineţi cont de ele?

M.V.: Eu îi întreb pe copii ce muzică le place. Uneori ezită sau se ruşinează. Unii spun că ascultă doar manele, pentru că asta ascultă mama şi tata. Nu poţi fi împotriva lor. Şi atunci întreb: „Poţi vorbi 5 minute despre muzica pe care o asculţi? Căci eu pot vorbi mai mult de 5 minute despre muzica clasică“.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit integral pe live.adevarul.ro)

■ ■ ■

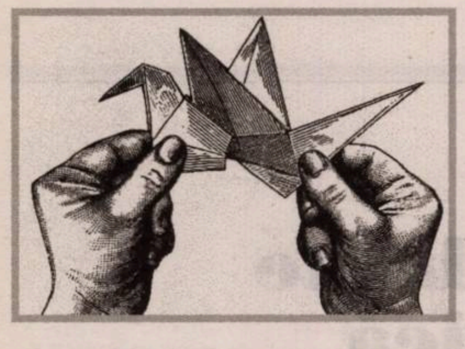

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Piaţa evenimentelor mondiale

Un fin observator al scenei politice internaţionale îmi atrăgea atenţia odată asupra felului în care se schimbă problema principală. Capul de afiş al agendei politice mondiale e mereu altul, iar titlurile anterioare sînt lăsate în umbră pentru o vreme sau chiar definitiv. Dacă ar fi să recapitulăm ce s-a întîmplat de pe la începutul anului trecut, ne vom aminti cum, de exemplu, capul de afiş era ţinut de revolta din Ucraina, unde preşedintele Ianukovici tocmai fusese înlăturat, iar oamenii intrau prin palate şi-i descopereau bogăţiile adunate pe spinarea lor. Lumea a fost uimită de curajul ucrainenilor şi de lăcomia fostului conducător. Părea însă că lucrurile se pot îndrepta încet-încet şi că vor ieşi din zona de interes mondial maxim. În săptămînile şi lunile următoare însă, tot Ucraina avea să rămînă în atenţia lumii, dar nu graţie schimbării de regim, ci din cauza intervenţiei „omuleţilor verzi“ în Crimeea. Au fost apoi provocările ruseşti şi începutul războiului din estul Ucrainei, însoţite de răspunsul bîlbîit al puterilor occidentale. Rusia a apărut din nou drept marele imperiu al răului care poate pune probleme întregii lumi. S-a invocat ameninţarea schimbării modului de a face război, prin folosirea de soldaţi care nu-şi asumă o identitate. Se spunea că e o ameninţare pentru care NATO şi puterile occidentale n-ar fi pregătite. Chestiunea a ocupat mult timp atenţia comunităţii internaţionale. A fost întreruptă întrucîtva de problema unor atacuri (ceva mai importante decît de obicei) ale armatei israeliene asupra Fîşiei Gaza care au dat apă la moară, ca de fiecare dată, disputelor pro- şi antisemite. Vreo două zile a durat îngrijorarea generată de rezultatele neaşteptat de bune ale unor partide radicale din Franţa şi Marea Britanie în alegerile europarlamentare.

Pe fundal, în lume, tot mai îngrijorătoare era însă extinderea ISIS. Ocuparea rapidă a unor întregi regiuni din Irak şi Siria, atrocităţile şi decapitările săvîrşite de membrii acestei grupări au îngrozit lumea civilizată. Regimul lui Bashar al-Assad, cel incriminat doar cu un an înainte pentru folosirea armelor chimice împotriva propriei populaţii, a început să pară ceva *soft*, un mic dictator care, în nici un caz, n-ar fi trebuit deranjat din lupta sa cu forţele islamiste.

Au urmat manifestaţiile pentru democraţie din Hong Kong de care lumea s-a speriat că ar putea destabiliza întreaga Chină, cu repercusiuni incalculabile asupra întregii regiuni, dacă nu chiar la nivel global. Ce Rusia, ce ISIS, atenţie la China, oameni buni, acolo-i bomba secolului – păreau să spună unele jurnale de ştiri. Tot cam pe atunci însă, o altă mare spaimă a cuprins întreaga omenire: epidemia de Ebola din Africa de Vest. Dintr-odată, gravele conflicte din estul Ucrainei au părut a-şi pierde din importanţă, iar Hong Kong-ul a redevenit o mică insulă, chiar dacă uşor agitată pe moment. Ebola însă se putea răspîndi incontrolabil şi nici un guvern şi nici o armată nu-i puteau sta în cale. Părea deasupra oricăror puteri omeneşti, mai ales că apariţa unui antidot eficient întîrzia. S-a urmărit pas cu pas cum epidemia a ajuns în Spania, printr-un preot venit din Africa, de la care apoi s-a infectat o asistentă.… Zi de zi, ştirile vorbeau de tot mai mulţi morţi, situaţia era din ce în ce mai gravă. Ca şi la momentul gripei aviare sau al sindromului SARS, s-a pomenit insistent precedentul gripei spaniole, cea care a omorît zeci de milioane de oameni în întreaga lume după Primul Război Mondial. Sigur, Ebola a făcut şi ea mii de victime, dar mai ştie cineva astăzi ce se întîmplă cu ea? S-a sfîrşit epidemia? E la cote mai mici? În orice caz, pare a nu mai fi o prioritate mondială.

Nebunia luptătorilor ISIS proveniţi din ţări occidentale a început să agite spiritele. Dar atentatul de la *Charlie Hebdo* a fost de-a dreptul devastator din punct de vedere al percepţiei generale. A provocat indignare şi, apoi, incredibile dispute. Teroriştii erau, ca şi în alte cazuri, crescuţi tot în interiorul societăţii occidentale.

În sfîrşit, pe firmament a explodat chestiunea Greciei, cu alegerile ei. Mai vechea problemă a datoriilor suverane a reizbucnit puternic cu acea ocazie. Ce discuţii între Tsipras şi liderii europeni, ce manifestaţii la Atena, ce dezbatere aprinsă pînă la nivel de taximetrişti şi frizeri bucureşteni! S-a spus că e cea mai mare criză cu care s-a confruntat Uniunea Europeană de la înfiinţarea ei. Numai că a fost depăşită imediat de criza refugiaţilor. Şi mai gravă, şi mai periculoasă pentru Uniunea Europeană. Criză care a readus în prim-plan şi conflictul din Siria, considerat drept sursă a fenomenului. Şi, colac peste pupăză, şi Rusia a mobilizat armata şi a lansat atacuri în Siria. A atacat, se pare, forţele rebelilor antiguvernamentali, care nu fac parte din ISIS (că doar nu era să facă treaba americanilor). Unii au zis că inclusiv marele exod a fost orchestrat de Rusia pentru a abate atenţia Europei şi a opiniei publice mondiale de la ce se întîmpla în Ucraina. Alţii au zis că, dată fiind multitudinea forţelor implicate în războiul din Siria, ziua de 30 septembrie 2015 va fi considerată data începerii celui de-al Treilea Război Mondial. Cert e că Rusia a ajuns iar cap de afiş, cu operaţiuni nu tocmai benefice pentru pacea mondială.

Ce vreau să spun, însă, cu toată această înşiruire de evenimente? Sigur, în cele mai multe cazuri e vorba de lucruri reale, de lucruri foarte grave care se înlănţuie parcă într-o succesiune tot mai periculoasă. Dincolo de asta, însă, e de observat că, bombardată cu informaţii de peste tot, lumea a ajuns să treacă dintr-o ameninţare în alta, să trăiască într-o permanentă teamă de război, de epidemii, de crize financiare, de invazii ale unor străini… Poate că nu neapărat mass-media face să crească numărul şi intensitatea spaimelor de genul acesta, ci aceia care vor să intre cu orice preţ în atenţia opiniei publice mondiale. Cei care au posibilitatea de a juca pe marea piaţă globală şi care ştiu că ar avea de cîştigat dacă, într-un fel sau altul, ajung să impună capul de afiş de pe agenda mondială. E evident că, odată cu binele care se poate răspîndi mai repede în lume, graţie tehnologiei şi vitezei actuale de circulaţie a informaţiei, nici răul nu se lasă mai prejos. E unul dintre efectele perverse ale globalizării.

■ ■ ■

ready made

„COSMETICU,-*a*, adj. s., (it. **cosmetico-a**, fr. **cosmetique**; d'in *cosmetu*); care serve *cosmetului*, si in genere, care serve la informosetiare, si in speciale, la informosetiare pellei de la facia, ce serve a dá carnationei sanitosa a faciei mai multa rosietia, albetia, molletia si claritate […].“

A.T. Laurianu si J.C. Massimu,
Dictionariulu limbei romane,
Noua Typographia
a Laboratoriloru Romani, 1876

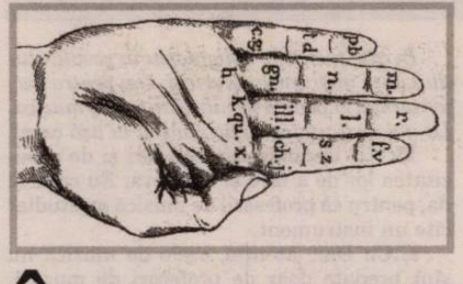

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Piftie şi (alte) delicateţuri

În amfiteatru era o linişte mormîntală. Pînă şi lumina cenuşie, de început de toamnă, colora atmosfera funebru. Aprehensiunile decanului – declanşate încă din momentul acceptului său de a participa la festivitate – crescuseră gradual în intensitate. Cei şase bătrînei scofîlciţi, risipiţi haotic prin băncile vastei incinte, îl priveau morbid, cu ochi goliţi de expresie. Ar fi pasat bucuros sarcina oficierii ceremoniei unui prodecan, dacă la mijloc nu ar fi fost Marocanul, primul lui profesor de chimie din gimnaziu. Îl legau multe amintiri de bătrînul dascăl. Cea mai nostimă se întorcea, în vreme, la însăşi întîlnirea cu el. Abia se transferase la prestigiosul liceu cu profil real, elev în clasa a cincea fiind, cînd i-a şi venit rîndul, într-o zi, să facă „de serviciu“ pe şcoală. Nu trebuia decît să fie în permanenţă prezent lîngă cancelarie, să activeze soneria „de recreaţii“ şi „de ore“, iar, dacă se ivea vreo solicitare, să anunţe profesorii să iasă pe coridor pentru diverse întrevederi. O asemenea „întrevedere“ fu ocazia descoperirii celui care urma să-i fie de altfel şi profesor de chimie. Un băiat mai mare apăru intempestiv şi-i zise precipitat: „Uăi, bolfeule, ia du' şi-l cheamă aici puţîn pe Marocanu'!“. Se execută rapid şi, intrînd în imensul – avu senzaţia – sanctuar profesoral, rosti tare, cu dicţie, aşa cum învăţase la cercul de teatru din ciclul primar: „Tovarăşul profesor Marocanu este aşteptat pe coridor!“. Strigătul lui piţigăiat declanşă un hohot general de rîs în cancelarie. S-a înroşit, crezînd că vocea în schimbare îi sunase ridicol, dar apoi s-a lămurit, înfiorat, că alta a fost cauza ilarităţii. Un bărbat înalt, slab şi măsliniu s-a ridicat stingherit şi a venit la el. L-a luat pe după umeri, aparent amical, însă cu o anumită fermitate, şi i-a şoptit, în timp ce ieşeau: „Băi curneaţă, numele meu e Popa. Profesorul Tiberiu Popa. Marocanu' este o poreclă nenorocită, pe care o folosiţi voi, derbedeii din liceul ăsta!“. În ciuda auspiciilor dubioase, atunci s-a produs debutul unei prietenii de o viaţă. A ales Chimia mai tîrziu datorită Marocanului şi şi-a construit o remarcabilă carieră universitară cu ajutorul ei.

Cum ar fi putut aşadar să-şi refuze profesorul, cînd acesta, tremurător şi gîrbovit de ani, s-a arătat la uşa biroului său decanal cu o cerere înduioşătoare? Promoţia de chimişti căreia îi aparţinea împlinea, în toamnă, nici mai mult, nici mai puţin decît şaizeci şi cinci de ani de la absolvirea facultăţii. Cei rămaşi în viaţă, nonagenari, hotărîră să sărbătorească împreună momentul, cu sentimentul tacit al unei ultime reuniuni. Marocanul s-ar fi bucurat ca, la festivitate, să le vorbească decanul facultăţii. Profitînd de legătura lui specială cu simpaticul elev de serviciu de odinioară, astăzi important şef de Şcoală de Chimie, îndrăzni, prin urmare, să-l abordeze cu rugămintea fierbinte de ajutor: „Ţe-te ro-rog mu-mult, Mi-Mironică, în-îndeplineşte do-dorinţa bă-bătrînului tă-tău da-dascăl!“, spuse bietul om, dîrdîind terifiant. Slăbise teribil. Se uscase ca o frînghie învechită, iar ochii i se pierduseră complet în orificiile craniene. În gură îi clipocea o proteză instabilă şi, la cîteva secunde o dată, îşi introducea – involuntar – arătătorul de la mîna dreaptă în adîncimile nării stîngi, pentru a scobi acolo scurt şi vîrtos. „Sigur, dom' profesor, pentru dumneavoastră accept bucuros“, zise decanul Miron cu teamă în suflet. Aerul defazat al bătrînului îl pusese pe gînduri. În plus, de parcă ar fi fost chitit să-i răscolească profund temerile, Marocanul îşi manifestă bucuria cu un fel de convulsie, un sughiţ ritmic ce părea rîs, după care adăugă: „Va-vai, ce-ce bi-bine, dra-dragă Mi-Mironică, am să-să le-le ce-cer la-la ca-cantina u-unde se-serbăm să-să gă-gătească pe-pentru ti-tine spe-special o pi-piftie de-de pă-păsărică!“. În preziua marii întîlniri, un prodecan al facultăţii îl sperie de-a binelea, zicîndu-i: „Miron, te căutau dis-de-dimineaţă trei bătrînei (unul în căruţ cu rotile), la birou, să te-ntrebe dacă la nu ştiu ce festivitate de mîine nu le-ai putea vorbi în portavoce, întrucît au probleme grave cu auzul. Unul a aţipit sprijinit de tocul uşii…“. Decanul n-a mai închis un ochi toată noaptea, întrebîndu-se la ce se înhămase oare.

„Băi curneaţă, numele meu e Popa.“

Priveliştea funestă din amfiteatru îi confirmă îngrijorările. Aceasta nu era o reuniune de promoţie, ci recensămîntul dramatic al supravieţuitorilor unui cumplit război. Cei şase nonagenari, patru bărbaţi şi două femei, se uitau la el cu priviri albe, venite din altă lume. Unuia dintre ei i se stinse însă pînă şi această vagă lumină de pe faţă, cînd pleoapele îi alunecară, grele, în jos, sugerînd un somn total, bun vecin cu zeul Thanatos. Miron începu să le vorbească despre rolul formator al Universităţii, despre ştiinţă şi istorie, despre generaţia lor de aur şi alte minunăţii academice, în ţipetele disperate ale unei doamne cocoşate (animate subit de discursul său), din rîndul al doilea, care nu auzea, aparent, nimic: „Ţe, ţe tot ziţi acolo, măi guliganule, măi?“. Restul auditoriului a rămas inert pe parcursul alocuţiunii, fiind – se vedea clar – ieşit din interval. Nici măcar Marocanul nu mai era prezent. Expresia figurii îl arăta căzut în transă (avea totuşi degetul puternic înfipt în nas). Bătrînica vocală s-a ridicat în picioare şi, agitînd o umbrelă veche înspre decan, răcni cu şi mai mare forţă: „Băţistule, băţistule, ai furat ţara asta! Mama ta de băţist!“. Tristul vorbitor se prelinse discret pe lîngă pupitru şi încercă să se facă nevăzut. Spre surprinderea lui, Marocanul sări ca ars de pe scaun, cu nara bombată de unghia groasă, şi urlă după el: „U-unde ple-pleci, cu-curneaţă? A-avem pi-piftie de-de pă-păsărică…“.

***Codrin Liviu Cuţitaru** este decan al Facultăţii de Litere a Universităţii din Iaşi. Cea mai recentă carte publicată:* Prezentul discontinuu, *Editura Institutul European, 2014.*

■ ■ ■

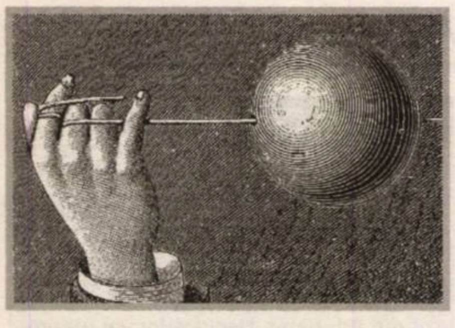

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Un festival şi o capitală

– FILIT nr. 3 –

■ Ediţia de anul acesta a Festivalului Internaţional de Literatură şi Traducere Iaşi (FILIT) a stat destulă vreme sub semnul incertitudinii. Astă-vară, directorul Muzeului Naţional al Literaturii şi al FILIT, scriitorul Dan Lungu, a anunţat că suspendă festivalul din cauza ingerinţelor şi presiunilor politice. Într-adevăr, principalul finanţator (Consiliul Judeţean) şi Primăria erau în conflict, iar organizatorii festivalului au picat la mijloc. În cele din urmă s-a ajuns la un compromis şi aşa se face că, pînă la urmă, echipa a organizat o ediţie redusă, restrînsă.

Dar asta nu înseamnă că s-a făcut rabat la calitate. Şi anul acesta au fost programate cîteva întîlniri remarcabile. Printre autorii care au evoluat vinerea trecută, în prima zi a festivalului, se numără Philip Ó Ceallaigh, Petre Barbu, Bogdan Ghiu şi Ioan Groşan. Sîmbătă, la Muzeul Literaturii Române a avut loc o dezbatere interesantă cu doi autori din Republica Moldova: Iulian Ciocan şi Vladimir Beşleagă. Tot sîmbătă, la Teatrul Naţional „Vasile Alecsandri“ din Iaşi, două evenimente mult aşteptate de public: o întîlnire cu scriitorul rus Evgheni Vodolazkin şi conferinţa „Eminescu şi Paradisul“ susţinută de Horia-Roman Patapievici. Iar duminică, printre altele, a fost programată o întîlnire cu traducătorii, o dezbatere cu tema „Traducerea ca exerciţiu de negociere a sensului“. La fel ca în anii precedenţi, am văzut săli (arhi)pline la aproape toate evenimentele. Nu cred să existe public literar mai motivat, mai entuziast ca la Iaşi. Şi nu, tinerii nu veneau la lecturi luaţi cu arcanul de profesorii lor şi obligaţi să stea smirnă în faţa scriitorilor. I-am văzut punînd întrebări provocatoare, cerînd autografe, făcîndu-şi poze cu autorii preferaţi. Ba chiar şi luînd notiţe, conştiincioşi, în timpul dezbaterilor.

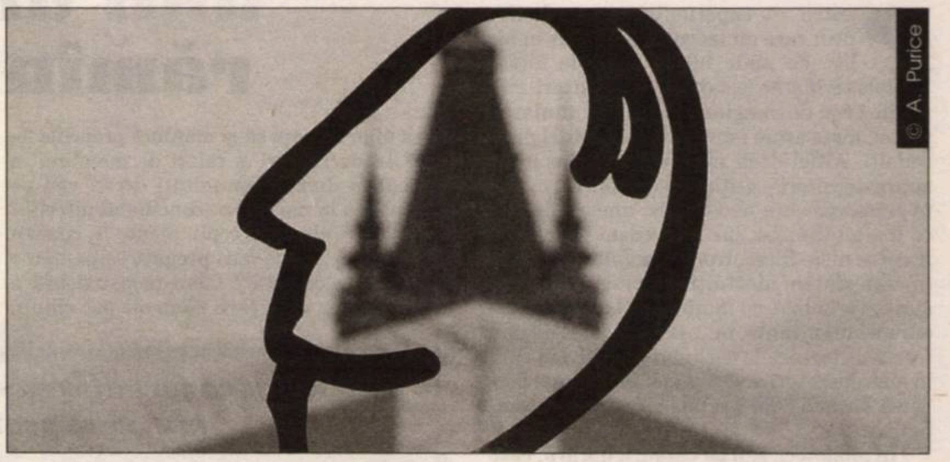

© A. Purice

> *FILIT nu e nici al Primăriei, nici al Consiliului Judeţean, ci al publicului, al celor care îl urmăresc, al celor care contribuie, prin taxele lor, la organizare.*

■ Iaşi este unul dintre oraşele candidate la statutul de Capitală Culturală Europeană. Programul Iaşiului depăşeşte graniţele oraşului, ale judeţului, chiar ale ţării, extinzîndu-se la Chişinău şi la Cernăuţi în baza unui acord de colaborare în domeniul educaţiei, culturii şi administraţiei publice. Crearea unei regiuni de dezvoltare sau a unui parteneriat de cooperare interregională e un bun început. Pînă la urmă, acesta e sensul competiţiei pentru Capitala Culturală Europeană: să genereze o reflecţie despre potenţialul de dezvoltare al oraşului pornind de la cultură şi industriile creative. Iar dezvoltarea înseamnă cooperare. Numai că de la podul de flori la relaţii autentice şi durabile e cale lungă… Între Iaşi şi Chişinău sînt vreo două sute de kilometri – şi-un fluviu. Oricîte punţi s-ar face prin diplomaţia culturală, tot mai rămîne de construit infrastructura reală. Aflu, însă, că exact în urmă cu o săptămînă s-a creat, în sfîrşit, o linie de cale ferată directă între Iaşi şi Chişinău: trenurile nu mai trebuie să se oprească la graniţă ca să schimbe boghiurile pentru a se adapta tipurilor diferite de ecartament. E deja un progres important. Poate va conta în competiţia pentru Capitala Culturală Europeană.

Ceea ce va conta, însă, cu siguranţă e angajamentul pe termen lung. Căci, odată ce se va stabili lista scurtă a oraşelor candidate, procesul de jurizare pentru desemnarea cîştigătorului va urmări în primul rînd coerenţa programului propus şi continuitatea. Programul propus trebuie să depăşească ciclul electoral, el va trebui să fie asumat nu doar de către toţi actorii locali de acum, ci şi de cei care, poate, vor cîştiga următoarele alegeri.

■ Or, deocamdată, la Iaşi nu e clar nici măcar dacă Consiliul Judeţean şi Primăria au căzut de acord. În urmă cu un an am realizat tot aici, în *Dilema veche*, o anchetă la care au răspuns primarii principalelor oraşe candidate la statutul de capitală culturală. Primarul Iaşiului n-a pomenit nici o vorbă despre FILIT ca parte a programului Iaşi, insistînd apăsat pe Festivalul Educaţiei, organizat de Primărie. Deh, FILIT e al Consiliului Judeţean, mi-a explicat atunci un amic ieşean omisiunea. Tocmai asta e marea problemă: FILIT nu e nici al Primăriei, nici al Consiliului Judeţean, ci al publicului, al celor care îl urmăresc, al celor care contribuie, prin taxele lor, la organizare.

■ ■ ■

PUBLICITATE

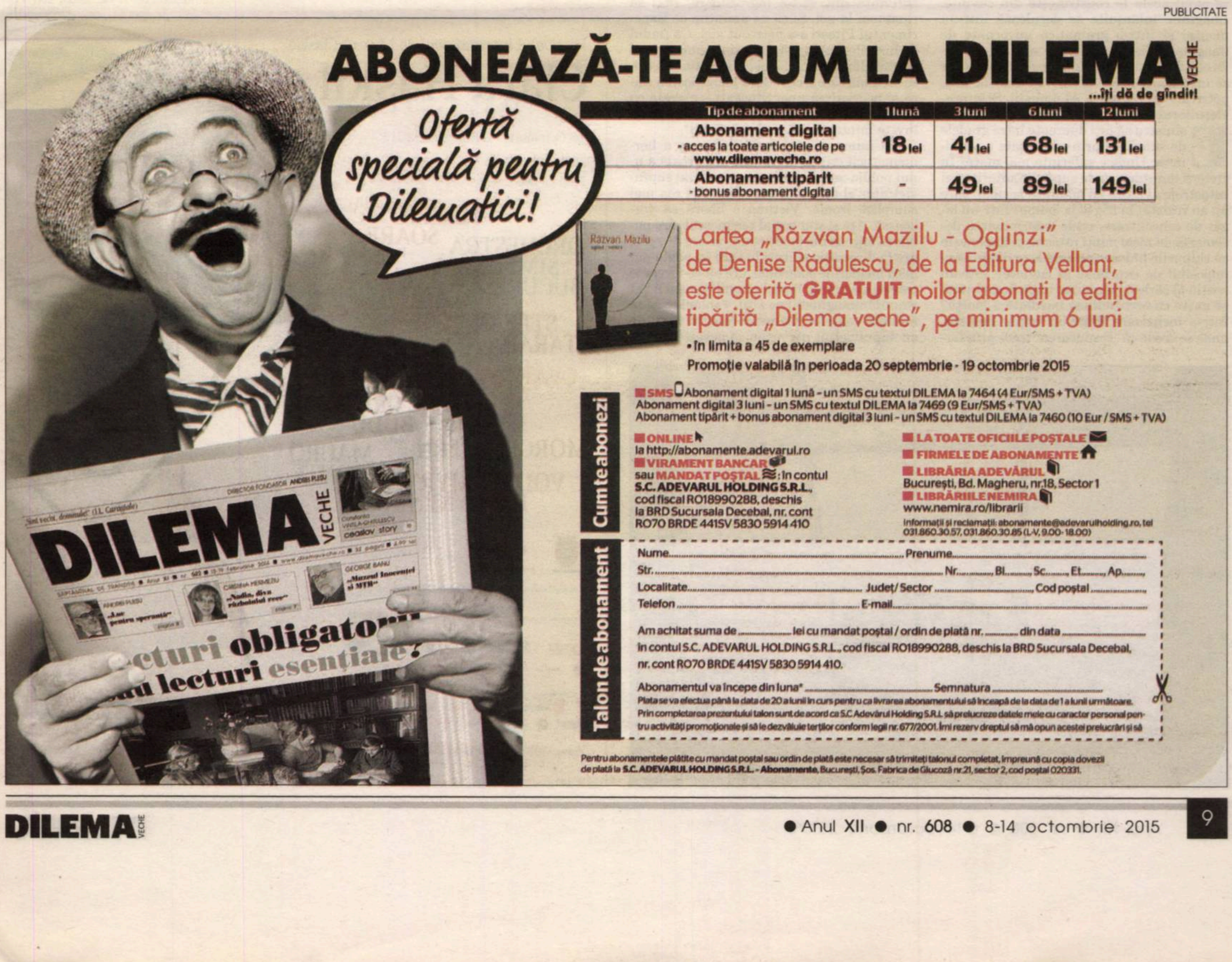

Ofertă specială pentru Dilematici!

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îţi dă de gîndit!

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

Cartea „Răzvan Mazilu - Oglinzi" de Denise Rădulescu, de la Editura Vellant, este oferită **GRATUIT** noilor abonaţi la ediţia tipărită „Dilema veche", pe minimum 6 luni

• în limita a 45 de exemplare

Promoţie valabilă în perioada 20 septembrie - 19 octombrie 2015

Cum te abonezi

■ SMS Abonament digital 1 lună - un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

■ ONLINE
la http://abonamente.adevarul.ro
■ VIRAMENT BANCAR
sau MANDAT POŞTAL: în contul
S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.,
cod fiscal RO18990288, deschis
la BRD Sucursala Decebal, nr. cont
RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

■ LA TOATE OFICIILE POŞTALE
■ FIRMELE DE ABONAMENTE
■ LIBRĂRIA ADEVĂRUL
Bucureşti, Bd. Magheru, nr.18, Sector 1
■ LIBRĂRIILE NEMIRA
www.nemira.ro/librarii

Informaţii şi reclamaţii: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume................................ Prenume................................
Str. .... Nr......... Bl......... Sc......... Et......... Ap.........
Localitate................................ Judeţ/ Sector .... Cod poştal ....
Telefon .... E-mail................................

Am achitat suma de .... lei cu mandat poştal / ordin de plată nr. .... din data ....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* .... Semnatura ....

Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C. Adevărul Holding S.R.L. să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activităţi promoţionale şi să le dezvăluie terţilor conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări şi să

Pentru abonamentele plătite cu mandat poştal sau ordin de plată este necesar să trimiteţi talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, Bucureşti, Şos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poştal 020331.

Cătălin ŞTEFĂNESCU

fără doar şi **coate**

Şi, totuşi, unii dintre ei rămîn senini

Pentru că experienţele îngrozitoare prin care au trecut i-au mutat în alt loc, de unde lumea se vede altfel. Faptele terifiante la care au fost martori, chinurile greu de imaginat, umilirea, anularea fiinţei, toate astea i-au făcut să fie altfel decît ceilalţi. Altfel decît noi. Nu sînt doar nişte supravieţuitori – atîţia cîţi mai sînt –, ci nişte *personaje* care ne vorbesc, uneori, despre ce li s-a-ntîmplat, iar noi vedem în minţile noastre nişte filme. Ironia cumplită a felului în care sîntem alcătuiţi i-a transformat, cu surle şi trîmbiţe, cu imnuri de slavă şi cu discursuri luxuriante, în… personaje. E ultima formă de tortură la care sînt supuşi. Un chin al amînării eterne. E cea mai fină şi mai perversă batistă care s-a pus vreodată pe ţambal.

În biblioteci, săli de cursuri, librării, case memoriale, muzee, la televizor, apar, uneori, nişte oameni care povestesc despre esenţa torturii. Unii dintre ei ezită atunci cînd sînt puşi în situaţia de a explica, de a oferi detalii, descriind amănuntele ororilor prin care au trecut. Ezită, pentru că simt – chiar dacă nu pun în cuvinte senzaţiile astea – că lumea în faţa căreia povestesc asistă la un soi de spectacol. Iar un spectacol e ceva ce, prin natura sa, se adresează unui public, unui auditoriu care îşi pune în funcţiune, instinctiv, mecanismele de receptare a ficţiunii. Totul s-a întîmplat în nişte vremuri incerte, pe cînd publicul care asistă la actul povestirii nici nu se născuse. O vreme aşezată, cumva, în repertoriile faptelor cărora li s-au dat nume, etichete, definiţii. Asculţi povestea unui supravieţuitor. Şi, pentru că aşa sîntem alcătuiţi cu toţii, vezi în minte imaginile pe care omul acela le construieşte din cuvinte. Imaginile înlănţuite se derulează într-un montaj şi într-o gramatică guvernate de imaginaţia fiecăruia dintre noi. Dar, indiferent de filmul fiecăruia, deasupra tuturor se instalează duhul divin – şi diabolic deopotrivă! – al relatării. Al poveştii. Şi supravieţuitorul devine, inevitabil, un personaj.

E sinistru să faci diferenţe între gradele de suferinţă prin care poate trece cineva. Unde e suferinţa mai mare? În creierii munţilor, unde supravieţuitorii unei catastrofe aviatice îşi mănîncă semenii care nu au rezistat la frig şi la foame? Într-un lagăr de concentrare, unde exterminarea declanşată de nişte minţi rătăcite se împleteşte cu chipurile hidoase pe care le ia disperarea imposibil de exprimat în cuvinte? Într-un spaţiu al sărăciei absolute, unde fiecare copil se naşte cu certitudinea imediată a morţii? Într-o închisoare dintr-un regim dement, unde se crede că „reeducarea“ trece prin forţarea unor oameni să-şi mănînce propriile fecale? În decapitări şi tăieri de membre, în războaiele dintre comunităţi care-l văd pe Dumnezeu în moduri ireconciliabil diferite? În mutilări ale unor copii, făcute în cinstea credinţei că aşa se face pregătirea pentru o maturitate „corectă“? Lista monstruoasă a modalităţilor prin care oamenii pot chinui alţi oameni se poate lungi la nesfîrşit. Aici, imaginaţia, dar şi ceea ce unii numesc „o formă de creativitate“ nu cunosc limite.

Să rămînem, totuşi, aici, la noi. Unul dintre cele mai ieftine trucuri e să te muţi, cu povestea, pe la alţii. Descoperi lucruri la care ţi se pare că nici o minte normală, indiferent cît de „creativă“, n-ar fi sperat să ajungă. Şi, aşa, crima capătă nuanţe. Începe o hermeneutică a ororii. Se porneşte raţionamentul diabolic al lui „Ehe, pe la alţii a fost mult mai rău…“. Şi, dintr-odată, crima de aici devine mai mică decît crima de acolo. Totul se transformă într-o cîntărire fotbalistică a unei comparaţii între „fazele“ unui meci. Inevitabil, unele sînt mai spectaculoase. Şi uiţi că e vorba despre suferinţe îngrozitoare, care au chipuri diferite, dar tot suferinţe sînt, şi tot îngrozitoare. Deci să rămînem la noi. Şi să ne amintim că Experimentul Piteşti s-a petrecut aici. Că „iadul închisorilor comuniste“ e o sintagmă pe care o vehiculăm destul de lejer azi, uitînd că orice secundă care trece – fără identificarea clară şi pedepsirea unor vinovaţi – e egală cu smulgerea unei unghii, cu cleştele, ca să se înveţe minte „duşmanul poporului“.

În inima acestei euforii funeste a hermeneuticii crimei, în nevinovăţia reală a unui public care ascultă povestea unui supravieţuitor al ororii, doarme liniştită cea mai cumplită ironie. Victima e liberă să vorbească. Are statut social recunoscut, are public în faţa căruia poate spune ce are de spus, are la dispoziţie edituri la care îşi poate publica memoriile suferinţei, are tot ce-i trebuie pentru a denunţa faptul că unii oameni îi pot chinui inimaginabil pe alţii. Tabloul pare să fie unul complet. Oamenii în care virtuţile au supravieţuit pot acum să povestească liber chinurile prin care au trecut. Pot să relateze fiecare detaliu al ororii. Să formuleze în fel şi chip fiecare trăire din fiecare secundă în care încercau să-şi păstreze minţile limpezi în mijlocul torturii. Dar artizanii chinului nu se văd nicăieri. Iar cînd se văd, extrem de rar, sînt nişte bătrîni neputincioşi, aidoma celor care îşi povestesc chinurile.

E sinistru să faci diferenţe între gradele de suferinţă prin care poate trece cineva.

Ironia cumplită e că „învingătorii“, supravieţuitorii au primit, după ce au fost tocaţi, la propriu, dreptul pe care l-au cerut, dar le-a fost refuzat. Şi pentru asta au plătit scump. Dreptul de a vorbi liber. De a spune ce gîndesc. Acum pot spune cît poftesc. Pot avea public. Iar publicul are ocazia să vadă, cu ochii minţii, imaginile din care se alcătuiesc aceste poveşti. Personajele care au suferit sînt la faţa locului. Cei care i-au chinuit lipsesc. Iar cei care au cîntat delirant sistemul chinuirii au parte de funeralii naţionale. Îngrozitoare imagine! Cumplită ironie!

Cătălin Ştefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

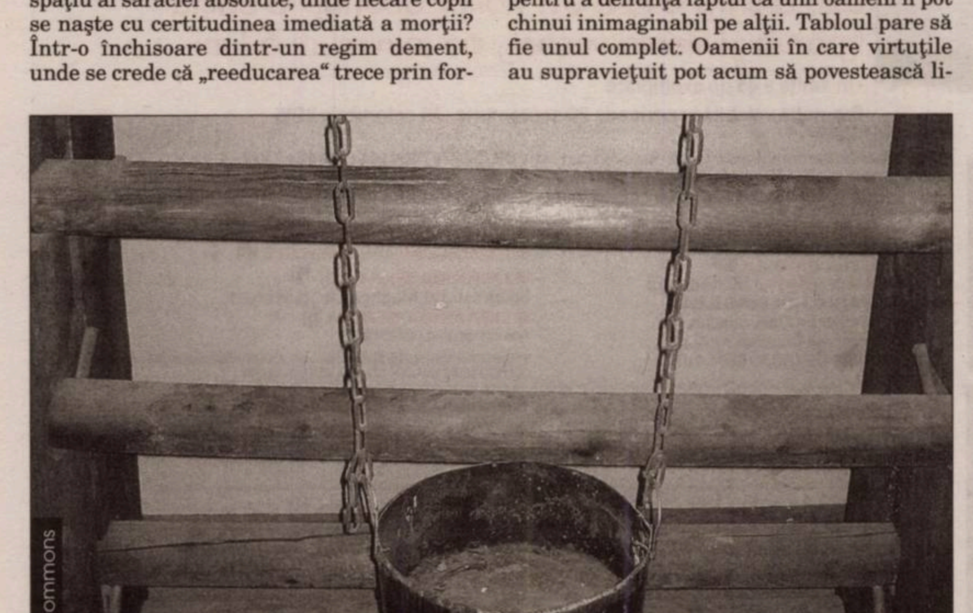

© wikimedia commons

anti nostalgia

Falsa moarte a monarhiei (IX)

„Actul de abdicare gata pregătit (ca şi buletinele de jurămînt) şi simulacrul de vot din Adunarea Deputaţilor, cu un proces-verbal falsificat, demonstrează cu prisosinţă silnicia şi frauda. Fie că e vorba de o ameninţare generală, dar precisă, de război civil, de intervenţie brutală împotriva populaţiei, în Bucureşti şi oriunde s-ar fi opus rezistenţă comuniştilor, sau de represiune sîngeroasă contra studenţilor arestaţi în 1945 – 1946, gestul Regelui are aceeaşi semnificaţie. Este asumarea bărbătească şi fără vorbe a unui destin frînt, de surghiunit, pentru a cruţa nişte vieţi omeneşti. În anii din urmă, cînd terorismul a devenit o plagă cunoscută pretutindeni, s-a văzut ce înseamnă răspunderea pentru sacrificiul unor ostatici. Se caută, totuşi, în fel şi chip să se răstălmăcească înjositor atitudinea Regelui. […] Cu un grosolan dispreţ pentru adevăr, au fost invocate domeniile regale, deşi n-au fost decît o proprietate a statului. Se adaugă şi insinuări în legătură cu galeria de picturi a lui Carol I, proprietate a Coroanei, deci condiţionată de menţinerea monarhiei în România. Formulele: «consider că instituţia monarhică nu mai corespunde actualelor condiţiuni ale vieţii noastre de stat» sau: «abdic pentru mine şi pentru urmaşii mei la tron» nu pot fi luate în seamă, fiind introduse de adevăraţii autori ai documentului, fără speranţa de a convinge pe cineva. Declaraţiile Regelui din martie 1948 (la Londra şi New York) arată că revenirea la normal nu se poate concepe decît prin recunoaşterea nulităţii de drept şi a nelegitimităţii actului de la 30 decembrie.“

Andrei Pippidi, în *Memoria. Revista gîndirii arestate,* nr. 5

PUBLICITATE

Festivalul Internaţional de Muzică Clasică
Clara Haskil
www.clarahaskil.ro
26 Octombrie - 2 Noiembrie 2015
Sibiu, Sala Thalia
Ediţia a II-a
TIBERIU SOARE
ORCHESTRA SIMFONICĂ BUCUREŞTI
ALINA AZARIO
ŞTEFAN TĂRARĂ
ALEXANDER SCHIMPF
CVARTETUL ARCADIA
CRISTIAN BUDU
MAIA MORGENSTERN
MAURO LO CONTE
VOLODYMYR LAVRYNENKO
Asociatia Clara Haskil
Un eveniment susţinut de
TVR
Sponsor
WEMPE
Parteneri
Raiffeisen BANK
Parteneri media naţionali
adevărul
DILEMA
Parteneri media locali
Tribuna
Capital CULTURAL
Acţiune cofinanţată de Consiliul Local Sibiu şi Primăria Municipiului Sibiu
Biletele s-au pus în vânzare prin reţeaua BILET și la Casa de bilete a Sălii Thalia, zilnic între orele 12-16. Informaţii la tel. 0735 566 486.

George SOROS

Restructurarea politicilor de azil

Uniunea Europeană trebuie să-şi asume răspunderea pentru lipsa unei politici comune de azil. Această lacună a transformat creşterea afluxului de refugiaţi din acest an, dintr-o problemă gestionabilă, într-o nouă criză politică. Fiecare stat membru şi-a urmărit în mod egoist propriile interese, acţionînd adesea împotriva intereselor celorlalţi membri. Ceea ce a provocat panică în rîndurile solicitanţilor de azil, ale opiniei publice şi ale autorităţilor responsabile cu menţinerea legii şi ordinii. Principalele victime rămîn însă solicitanţii de azil.

UE are nevoie de un plan cuprinzător pentru a răspunde crizei, un plan care să asigure controlul efectiv al fluxului solicitanţilor de azil, astfel încît acesta să se desfăşoare în siguranţă şi în mod ordonat, într-un ritm care să reflecte capacitatea de absorbţie a Europei. Pentru a fi cuprinzător, planul trebuie să se extindă dincolo de graniţele Europei. Menţinerea potenţialilor solicitanţi de azil în amplasamentul lor actual sau în proximitatea acestuia este mai puţin nocivă şi mult mai puţin costisitoare.

Întrucît originea crizei actuale este Siria, soarta populaţiei siriene trebuie să fie o primă prioritate. Nu trebuie însă uitaţi nici ceilalţi azilanţi şi migranţi. Planul european trebuie să fie însoţit de o reacţie globală, sub autoritatea ONU, cu implicarea statelor sale membre. Astfel, povara crizei siriene s-ar distribui asupra unui număr mai mare de state şi s-ar stabili totodată standarde globale de gestionare a problemelor migraţiei forţate în general.

Iată cele şase puncte ale unui plan cuprinzător.

Mai întîi, UE trebuie să accepte cel puţin un milion de solicitanţi de azil pe an, în viitorul apropiat. Şi această povară trebuie distribuită în mod echitabil – un principiu pe care o majoritate competentă a reuşit, în cele din urmă, să-l stabilească, cu ocazia summit-ului de pe 23 septembrie.

Finanţarea adecvată este un factor critic. UE trebuie să furnizeze 15.000 de euro (16.800 de dolari) per azilant, pentru fiecare dintre primii doi ani, care să acopere costurile pentru cazare, sănătate şi educaţie – şi care să facă acceptarea de refugiaţi mai atrăgătoare pentru statele membre. UE poate obţine aceste fonduri emiţînd obligaţiuni pe termen lung, prin folosirea capacităţii sale de împrumut AAA mult subutilizate, ceea ce va avea ca avantaj suplimentar furnizarea unui stimul fiscal legitim pentru economia europeană.

Este de asemenea important ca atît statelor, cît şi solicitanţilor de azil să li se îngăduie să-şi exprime preferinţele, folosind cît mai puţine constrîngeri. Plasarea refugiaţilor acolo unde îşi doresc – şi acolo unde sînt doriţi – este o condiţie *sine qua non* a reuşitei.

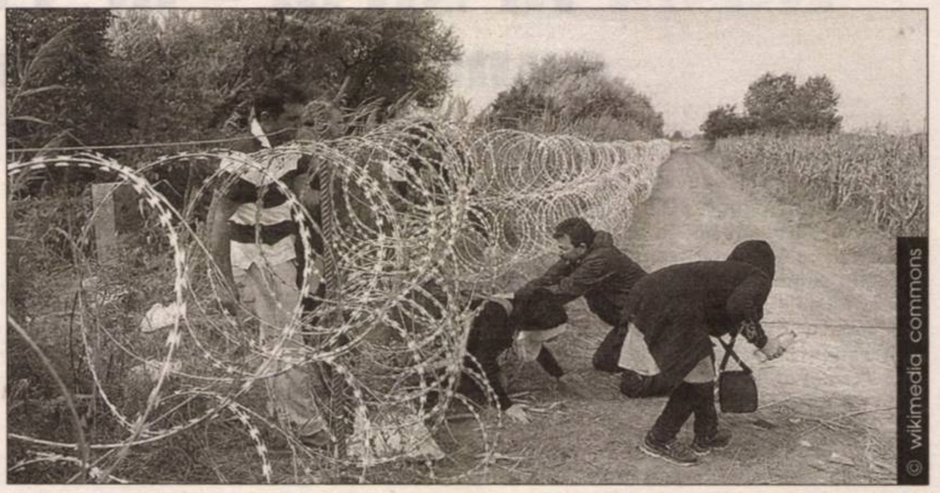
© wikimedia commons

În al doilea rînd, UE trebuie să coordoneze efortul global în vederea furnizării de fonduri corespunzătoare Libanului, Iordaniei şi Turciei, pentru a sprijini cele patru milioane de refugiaţi care trăiesc în momentul de faţă în aceste ţări.

Pînă acum, au fost obţinute numai o parte din fondurile necesare pentru a acoperi nevoile de bază. Dacă includem educaţia, formarea profesională şi alte nevoi esenţiale, costul anual per refugiat este de cel puţin 5000 de euro – în total, 20 de miliarde de euro. Ajutorul UE pentru Turcia, chiar dacă dublat săptămînile trecute, însumează pînă acum doar un miliard.

În plus, UE trebuie să susţină crearea unor zone economice speciale, cu un statut comercial preferenţial în regiune, incluzînd Tunisia şi Marocul, pentru a atrage investiţii şi a genera locuri de muncă atît pentru localnici, cît şi pentru refugiaţi.

UE ar trebui să investească anual, în ţările din proximitatea frontului, cel puţin 8-10 miliarde de euro, restul sumei fiind furnizat de SUA şi de restul lumii. Aceste fonduri pot fi adăugate la cuantumul obligaţiunilor pe termen lung, emise pentru susţinerea solicitanţilor de azil din Europa.

În al treilea rînd, UE trebuie să demareze imediat înfiinţarea unei Agenţii pentru Azil şi Migraţie, unică pentru întreaga Uniune, şi, apoi, a unui corp unic de pază a frontierelor UE. Cîrpeala actuală, cu 28 de sisteme separate de azil, nu funcţionează: e costisitoare, ineficientă şi produce rezultate extrem de incoerente în stabilirea dreptului de azil. Noua agenţie ar reglementa treptat procedurile, ar stabili norme comune pentru forţele de muncă şi antreprenoriat, cu beneficii pe măsură, şi ar elabora o politică eficientă de repatriere a migranţilor care nu se califică pentru azil, cu respectarea drepturilor omului.

În al patrulea rînd, trebuie stabilite rute sigure pentru solicitanţii de azil, începînd cu colectarea lor din Grecia şi Italia şi transportarea lor către ţările de destinaţie. Acesta este un punct foarte important pentru a elimina panica. Următorul pas logic este extinderea acestor rute sigure pînă la linia frontului şi reducerea astfel a numărului migranţilor care aleg traversarea periculoasă a Mediteranei. Dacă solicitanţii de azil ar avea o şansă rezonabilă să ajungă, în cele din urmă, în Europa, ar dori în mai mică măsură să-şi părăsească ţara de origine. Asta ar implica negocieri cu ţările de la linia frontului, în cooperare cu Agenţia ONU pentru Refugiaţi, în vederea deschiderii unor centre de primire – cu Turcia ca prioritate.

Reglementările operative şi financiare elaborate de UE ar trebui să fie folosite pentru stabilirea de standarde globale pentru gestionarea solicitanţilor de azil şi a migranţilor. Aceasta ar fi cel de-al cincilea punct al planului cuprinzător.

În sfîrşit, pentru a primi şi a integra anual peste un milion de solicitanţi de azil şi de migranţi, UE trebuie să mobilizeze sectorul privat – ONG-uri, organizaţii religioase şi întreprinderi – pentru a le atrage ca sponsori.

Exodul provocat de o Sirie sfîşiată de război nu ar fi trebuit să devină o criză. A evoluat în timp, a fost uşor de prevăzut şi ar fi fost lesne gestionabil de către Europa şi comunitatea internaţională. Primul ministru maghiar Viktor Orbán a conceput, la rîndul său, un plan cu şase puncte, pentru a răspunde acestei crize. Dar acest plan, care pune siguranţa graniţelor mai presus de drepturile omului – ale solicitanţilor de azil şi ale migranţilor –, ameninţă să dezbine şi să distrugă UE prin renunţarea la valorile care au consacrat-o şi prin violarea legilor menite să o guverneze.

UE trebuie să răspundă cu o politică de azil veritabilă, care să pună capăt panicii şi suferinţelor umane inutile.

***George Soros** este preşedintele fundaţiilor Soros Fund Management şi Open Society.*

© Project Syndicate, 2015.
www.project-syndicate.org

traducere de Matei PLEŞU

■ ■ ■

© wikimedia commons

PUBLICITATE

Să nu ne ascundem după deget: România se află acum
sub semnul unui un regim care poate fi cel mai bine
descris ca un protectorat american de facto.
Bucureştiul a cedat controlul asupra
politicii sale externe – ceea ce e diferit
faţă de incapabilitatea sa prealabilă cronică,
deşi suverană, de a avea o politică externă eficientă.
– fragment din noua ediţie FP România (octombrie / noiembrie 2015)

FP
ROMANIA, PROTECTORAT AMERICAN?

MERSUL LUMII,
PAS CU PAS.

FOREIGN POLICY
Politică globală, economie şi idei

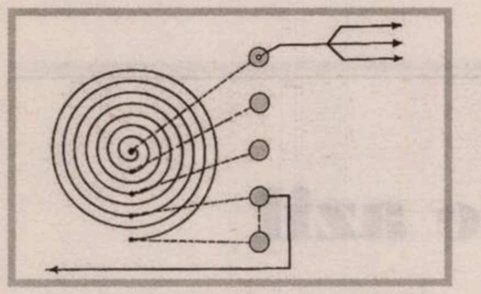

Cristian GHINEA

piața de **idei**

Rusia în Siria – de ce a intrat, cum iese de acolo?

■ „Cu 200.000 de morţi şi şapte milioane de oameni dislocaţi în Siria, cu refugiaţi ajunşi în valuri în Europa, era greu de imaginat că situaţia s-ar mai putea înrăutăţi. Şi totuşi, Rusia bombardează zonele rebele din jurul Homs, abia avertizînd SUA, şi situaţia pare că escaladează într-un război prin interpuşi, între marile puteri. Există un scenariu *win-win*. Dar sînt puţine şanse să fie adoptat un asemenea scenariu, cel mai probabil vom vedea şi mai multă distrugere.

De fiecare dată cînd Rusia atrage atenţia presei internaţionale – destul de des sub conducerea lui Vladimir Putin –, întrebarea care se pune este «Ce vrea Rusia cu adevărat?». Răspunsul este mereu acelaşi: recunoaştere, respect, influenţă. Doar detaliile mărunte ale acestei motivaţii de bază se schimbă de la un scandal la altul şi de la un conflict la altul.

În cazul Siriei, Rusia caută «gloria» de a conduce o presupusă coaliţie internaţională anti-ISIS, deturnarea atenţiei de la războiul din Ucraina, prevenirea schimbării regimului de la Damasc, care e clientul Moscovei, şi, în cele din urmă şi destul de jos în ordinea priorităţilor, să facă totuşi ceva pentru a stopa fundamentalismul islamic.

Se pot aduce obiecţii faţă de ordinea priorităţilor de mai sus, dar cert e că nimeni nu crede că Rusia are motivaţii sincere în Siria. Doar înţelegînd această ordine sucită a priorităţilor (pentru o minte de occidental) poţi pricepe ceva din ce face Rusia acolo. Pentru că altfel nu prea poţi înţelege de ce o ţară cu o economie în cădere şi care a fost recent victimă a terorii extremiste ar deschide un nou front militar departe de teatrele sale tradiţionale de operaţiuni. Şi ce altceva decît motivaţii diferite de cele declarate oficial ar putea explica atacurile ruseşti împotriva altor grupări rebele, diferite de ISIS? Oricum o iei, explicaţia e că oamenii de la Kremlin se tem cel mai mult de o presupusă supremaţie a Occidentului, nu de o ameninţare din partea ISIS. Pînă cînd acest calcul pervers nu se schimbă – şi nu prea sînt şanse sub actuala conducere rusească –, o cooperare adevărată între Rusia şi Occident în Orientul Mijlociu nu prea este posibilă (...). Asta deşi cele două părţi au interese comune în zonă. Însă priorităţile sînt diferite. Ar putea să existe un scenariu *win-win* doar dacă toţi şi-ar propune să aducă pacea în Siria sub un nou guvern de coaliţie (care să includă reprezentanţi ai regimului Assad şi ai rebelilor). Occidentul şi Rusia ar trebui fiecare să-şi facă partea sa: Occidentul să-i aducă pe rebeli la masa de negocieri, iar Putin pe Assad. Dacă s-ar putea face asta (un mare «dacă» chiar şi în caz că toţi ar lucra pentru acest scop comun), atunci ar avea un efect în lanţ: slăbirea ISIS, ţinerea sub control a terorismului internaţional şi scăderea valului de refugiaţi. Cu Rusia avînd un rol important, s-ar atinge şi obiectivul Moscovei să fie în capul mesei de negocieri şi să fie văzută în acest rol de audienţa sa internă şi de publicul internaţional. Ar fi mai bine pentru toată lumea să coopereze în acest fel – dacă se impung unii cu alţii, vor eşua cu toţii în Siria. Dar, din păcate, exact asta se întîmplă acum.“ („Russia, Syria and the West: Mutually Assured Frustration“; James Nixey şi Xenia Wickett, experţi la Chatam House, comentariu publicat pe site-ul organizaţiei, 2 octombrie)

■ „Clişeul zilei spune că vulpea Vladimir Putin i-a fraierit din nou pe molîii de americani prin trimiterea de trupe, avioane şi tancuri în Siria, pentru a salva regimul lui Bashar al-Assad şi a lupta cu Statul Islamic. Ce bine ar fi să avem şi noi un preşedinte atît de îndrăzneţ, atît de dur, atît de deştept. Pe bune? Hai să ne gîndim puţin. Hai să zicem că SUA chiar nu au făcut nimic ca lumea şi s-a ajuns ca Putin să bombardeze ISIS şi să-l întărească pe Assad. Chiar dacă ar fi aşa, cît va trece pînă cînd fiecare musulman sunnit din regiune, ca să nu mai zicem de jihadişti, îşi va pune o poză cu figura lui Putin, pe post de ţintă, în telefonul mobil? Sunniţii sînt o majoritate în Siria şi secta dominantă în lumea arabă (...). Hai să zicem şi că, printr-un miracol, Rusia învinge ISIS. Singura modalitate prin care poţi să-i ţii la pămînt e să-i înlocuieşti cu un guvern sunnit moderat. Ce moderaţi sunniţi se vor alia cu Rusia, principalul susţinător al unui criminal care aruncă bombe cu fragmentaţie şi a omorît mai mulţi sunniţi decît oricine altcineva de pe planetă: Bashar al-Assad? Putin s-a băgat în Siria în mod stupid, ca să arate poporului său că Rusia mai e o putere mondială. Acum, s-a urcat în copac. Obama şi John Kerry ar trebui să-l lase acolo acolo vreo lună – să lupte el şi Assad contra ISIS – şi să devină în acelaşi timp inamicul public nr. 1 în lumea sunnită. «Hei, Vladimir, e bine în pom?»

> *„Prin ţinerea în viaţă a regimului Assad, Rusia ar putea să prelungească războiul.“*

Singurul mod de a coborî din copac e ca noi să-l ajutăm printr-o soluţie politică în Siria. Şi asta s-ar putea întîmpla doar dacă ruşii şi iranienii îl forţează pe Assad să plece – după o perioadă de tranziţie – în schimbul unei promisiuni din partea rebelilor că vor proteja interesele comunităţii alawite şi ambele părţi să agreeze primirea unei forţe internaţionale de garantare a păcii. Dar pentru asta trebuie să ne aliniem retorica la interese. Iar interesele noastre în Siria sînt să eliminăm cele două metastaze de acolo: ISIS – a cărui creştere ameninţă insulele de decenţă din regiune cum sînt Libanul, kurzii şi Iordania – şi tragedia refugiaţilor sirieni care au inundat Libanul, Iordania şi ar putea chiar să destabilizeze Uniunea Europeană, partenerul nostru global vital. Dacă vrem ceva mai mult – de genul democraţie multisectară – va trebui să mergem acolo noi înşine să o facem. Ideea asta că putem să ne limităm la a înarma sirienii moderaţi e o prostie. Acest ziar a scris că «aproape 30.000 de luptători străini au ajuns în Siria şi Irak, din mai mult de 100 de ţări, din 2011 încoace». Deci 30.000 de oameni s-au dus să lupte pentru jihad şi califat. Cîţi arabi şi musulmani s-au dus în Siria să lupte pentru democraţia multisectară? Da, cred că zero. De ce e nevoie să căutăm moderaţi cu lumînarea şi apoi să îi antrenăm pe cînd nimeni nu se apucă să antreneze jihadiştii care se adună acolo? Pentru că jihadiştii sînt mînaţi de nişte idealuri, chiar dacă stupide. Nu există o masă critică de sirieni moderaţi mînaţi de idealuri, ei luptă pentru familii şi pentru casele lor, nu pentru nişte idei abstracte, cum e democraţia. Putem să-i antrenăm cît vrem, nu va funcţiona. Toţi cer o intervenţie imaculată în Siria, una care să ne dea senzaţia că facem totuşi ceva acolo, dar fără să trimitem trupe terestre şi fără să facem compromisuri urîte cu tipi mai neduşi la biserică. Nu se poate aşa ceva. Dar cred că graba lui Putin de a interveni în Siria îl va împinge în cele din urmă să caute o soluţie sau cel puţin o încetare a focului, care ar putea reduce şi valul de migranţi. Măcar să ajungem la aşa ceva şi deja ar fi destul de mult.“ („Syria, Obama and Putin“, Thomas Friedman, *The New York Times,* 30 septembrie)

■ „Preşedintele Putin a apărut la emisiunea *60 Minutes* de pe CBS, unde a vrut să pară încrezător în sine, amuzant şi să joace pe durul, într-un efort de a convinge americanii să i se alăture în lupta cu Statul Islamic. E o păcăleală. Ce face Rusia în Siria nu prea are legătură cu Statul Islamic, ci mai mult cu salvarea lui Assad, aliatul său. Aşezarea militară arată că scopul e ca Assad să poată menţine teritoriul pe care îl ocupă deja şi protejarea bazei militare ruseşti de la Tartus. Lupta cu Statul Islamic e un pretext, o păcăleală pentru Vest (...). De asemenea, intervenţia are legătură cu Ucraina – deşi Putin a spus la CBS că cele două teme nu au de-a face una cu alta. De fapt, pentru Kremlin sînt strîns legate. Rusia s-a cam împotmolit în Donbas. Kievul s-a dovedit că a fost surprinzător de rezistent şi Moscova nu a reuşit să destabilizeze restul Ucrainei. Separatiştii nu sînt în stare să acapareze noi teritorii, iar o nouă ofensivă ar necesita trupe din Rusia. Dar asta ar duce la noi sancţiuni.

Sancţiunile de pînă acum – şi ameninţarea cu noi sancţiuni – au fost remarcabil de eficiente în a constrînge Moscova şi a creşte costurile pentru ea. Fără prea multe opţiuni în Ucraina, Moscova se pregăteşte pentru un joc pe termen lung acolo. De aceea se va oferi să coopereze în Siria pentru a ieşi din izolarea internaţională şi pentru a cîştiga concesii în Ucraina. Odată cu trimiterea trupelor în Siria, Rusia a schimbat foaia în estul Ucrainei, adoptînd o poziţie mai puţin obstrucţionistă faţă de procesul de pace agreat la Minsk. Această nouă postură în Ucraina – împreună cu schimbul de prizonieri cu Estonia *(Rusia a eliberat ofiţerul de securitate estonian pe care îl răpise anul trecut, în schimbul eliberării unui spion rus condamnat în Estonia – nota C.G.)* – au fost menite să încălzească atmosfera. Dar Moscova speră că oferta de cooperare anti-Statul Islamic şi perspectiva de a încheia conflictul din Siria să ducă la ridicarea sancţiunilor europene şi americane şi, în cele din urmă, la abandonarea Ucrainei în sfera de influenţă rusească.

Deja intervenţia din Siria a scos Rusia din izolare. Dialogul cu SUA s-a intensificat (...). Criza refugiaţilor e convenabilă pentru Rusia: copleşeşte Europa şi îi întărîtă pe europeni să se certe între ei – o Europă slăbită şi divizată, disperată să pună capăt fluxului de refugiaţi, convine Rusiei, mai ales dacă Rusia pare parte din soluţie. Unii deja s-au încins pe ideea respectivă. Vicecancelarul german şi ministrul Economiei Sigmar Gabriel a zis că Europa nu poate să menţină sancţiunile contra Rusiei şi în acelaşi timp să îi ceară ajutorul în Siria.

Ar fi o mare greşeală relaxarea sancţiunilor. În ciuda recentei dezescaladări, în Donbas situaţia rămîne gravă. Rusia nu a renunţat la obiectivul de a supune Ucraina. Rusia menţine capacitatea de a aprinde conflictul cînd vrea, menţine trupe în Ucraina şi construieşte o bază militară permanentă chiar la graniţă. Rusia e departe de a se ţine de promisiunile făcute la Minsk. Reducerea presiunii acum ar însemna moartea pacificării agreate acolo. Sancţiunile au fost foarte eficiente. A le reduce înainte de punerea în aplicare deplină a acordului de la Minsk ar însemna *de facto* abandonarea Ucrainei. Asta ar însemna nu doar punerea în pericol a stabilităţii şi securităţii Europei, dar şi abandonarea principiilor pe care se bazează securitatea europenilor.

Şi oricum, nu e deloc clar că implicarea Rusiei facilitează rezolvarea conflictului din Siria şi deci o rezolvare a problemei cu refugiaţii. Mai degrabă, prin ţinerea în viaţă a regimului Assad, Rusia ar putea să prelungească războiul şi să accelereze exodul. Cînd îl vor vedea pe Assad proptit de ruşi, cei opt milioane de sirieni dislocaţi intern şi cele patru milioane de refugiaţi în alte ţări nu îşi vor spune că e timpul să se întoarcă acasă. Tocmai de Assad au fugit ei. În schimb, va creşte numărul celor care decid că nu mai e nici o şansă de întoarcere acasă şi că doar în Europa mai pot avea un viitor decent.

Chiar dacă intrarea Rusiei în joc poate facilita un acord – de genul: tranziţie, alegeri, plecarea lui Assad –, Rusia va ţine să se asigure că un alt om de mînă forte supus ei va prelua controlul. Războiul cu ISIS va continua în mod clar. Nu mi-e clar ce fel de pace ar putea fi aceasta.

Acesta e farmecul lui Vladimir Putin. Face o ofertă de război care se presupune că va aduce pacea. Această pace pare prea frumoasă ca să fie adevărată, pentru că aşa şi este. E o pace care ar face situaţia mai proastă pentru toţi – mai puţin pentru Rusia. Suprearealism curat.“ („The discreet charm of Vladimir Putin“, comentariu al European Council on Foreign Relations, publicat pe site-ul propriu, autor: Frederik Wesslau, 29 septembrie)

facebook.com/Cristian.Ghinea.CRPE

■ ■ ■

Eugen ISTODOR

negustori **și mușterii**

Gît subțire, gît gros de curcan – dezbatere publică și management

Într-unul din articolele mele anterioare, aduceam în dezbatere publică felul în care în BIG Berceni se vînd gîturile de curcan. Mai mulţi cititori mă acuză de neverosimil, de impunerea unei false probleme. Ataşez, în primul rînd, fotografia care dovedeşte fără dubiu afişarea problemei. Apoi, vin şi spun că, într-o scurtă discuţie cu vînzătoarea, am aflat că se face o ciorbă nemaivăzută din gîturi de curcan, carne fiind din belşug pe gît. Apoi, legat de modalitatea de vînzare, doamna, amabilă, mi-a spus că nu de puţine ori rămîne cu retur pe „subţire“. „Aşa ceva nu mai poate continua. Este vorba de lipsă de management. Am rezolvat-o cu brio, mai ales că la BIG sîntem singurii care ne-am aventurat în comerţul cu gîturi.“

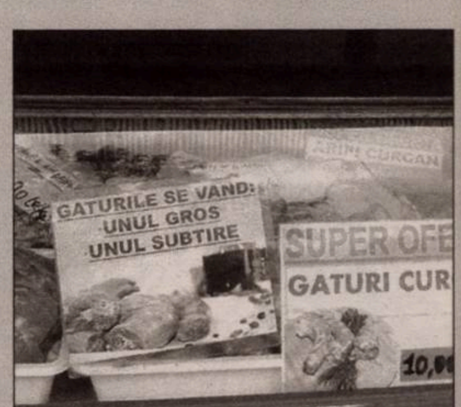

dosar DILEMA VECHE
Coordonator: Andrei MANOLESCU

Sîntem datori să fim datornici?

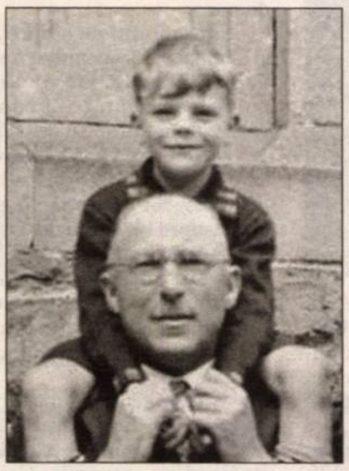

Texte şi opinii de:

- ● Dorel Dumitru CHIRIŢESCU
(profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuşi" din Tîrgu Jiu)
„Viteza de îndatorare a României"
- ● Adrian CIOROIANU (profesor dr., decan al Facultăţii de Istorie, Universitatea Bucureşti)
„Îndatorarea lui Ceauşescu mirosea a petrol scump"
- ● Mircea KIVU (sociolog)
„Cine sînt datornicii?"
- ● Mihai MÎRZA (istoric la Arhivele Naţionale, Serviciul Judeţean Iaşi)
„Despre creditorii de altădată"
- ● Constantin RUDNIŢCHI (jurnalist)
„Datorii bune, datorii «putrede»"

argument

Datoriile – de la vlădică la opincă

DILEMA VECHE

Sîntem datori să fim datornici?

Creditarea e unul dintre motoarele oricărei economii şi un pilon important al capitalismului. Cînd acest motor merge bine, şi economia merge bine. Pe de altă parte însă, ştim că îndatorarea prea mare, peste puterea de returnare a datoriilor, duce la faliment. Înglodarea în datorii poate fi înrobitoare, sursă de mari necazuri şi sărăcie. Recentul exemplu al Greciei a devenit subiect de reflecţie în întreaga lume, făcîndu-ne şi pe noi să ne întrebăm cum stă România din punctul de vedere al datoriei externe. Iar specialiştii ne dezvăluie nişte cifre îngrijorătoare, care arată că, deşi nu avem încă o datorie comparabilă cu a Greciei, ritmul nostru de îndatorare este mai rapid decît cel care a dus Grecia în gravul impas. Cu alte cuvinte, dacă vom continua aşa, am putea ajunge destul de repede în aceeaşi situaţie.

O ţară cu economie puternică îşi permite să facă datorii mari, să obţină finanţarea unor procese economice, pentru că le poate returna în urma închiderii acelor cicluri economice. Datoriile, în acest caz, îi sînt chiar benefice. Necazul apare însă, aşa cum spuneam, cînd împrumuturile depăşesc posibilităţile de rambursare, cînd creditele sînt destinate în mod excesiv consumului sau cînd sînt deturnate de la scopurile lor prin diverse mecanisme ale corupţiei.

Pe de altă parte, ideea de *datorie externă* mai trezeşte poate şi astăzi unora dintre noi amintiri neplăcute: e vorba de lipsurile anilor '80, care erau puse atunci pe seama datoriei externe. Cauzele acelei situaţii de-a dreptul dramatice, prin care a trecut România, sînt analizate în paginile care urmează.

Dar problema datoriile statelor – *datoriile suverane,* cum le spunem azi – a existat sub o formă sau alta şi în trecutul mai îndepărtat. Voievozii făceau şi ei împrumuturi. Uneori, disputele în jurul unor astfel de datorii degenerau în conflicte armate. Boierii şi oamenii obişnuiţi apelau, la rîndu-le, la negustorii de bani sau se împrumutau între ei.

Întorcîndu-ne în prezent, ideea de credit pare astăzi răspîndită la nivel popular. Nu demult am trecut prin epoca de glorie a „creditului cu buletinul". Ştim că la magazinele de cartier sau prin sate există obiceiul de a se cumpăra pe datorie. Se aude că în unele locuri, chiar şi sexul plătit se practică pe datorie.

Educaţia financiară a populaţiei, gradul în care oamenii sînt familiarizaţi cu băncile şi cu procedurile lor, dar şi măsura în care oferta băncilor sau a altor instituţii financiare acoperă nevoile de creditare, sînt şi ele chestiuni abordate în acest Dosar. Nu în ultimul rînd, apare şi problema hazardului moral legat de datorii. Vom afla adică, din interiorul Dosarului, despre felul în care unii sînt obligaţi să-şi achite datoriile, în vreme ce alţii sînt scutiţi de plata lor. (**Andrei Manolescu**)

BARBURISME

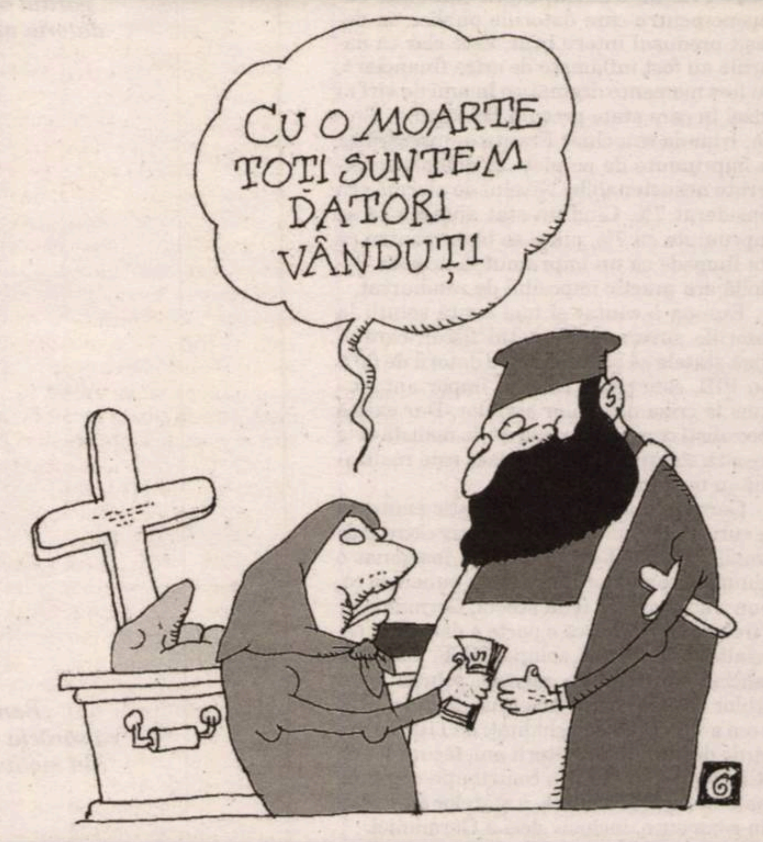
CU O MOARTE TOTI SUNTEM DATORI VÂNDUŢI

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 8 octombrie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

DILEMA
Sîntem datori să fim datornici?

Constantin RUDNIŢCHI

Datorii bune, datorii „putrede“

Datoriile sînt bune. Aşa spune o veche sintagmă. Iar cea mai bună dovadă este adevărul de care s-au lovit românii imediat după anul 1989. Dacă Nicolae Ceauşescu a forţat economia românească pentru a plăti împrumutul luat de la FMI, Poloniei i s-au şters o jumătate din datoriile către state, prin Clubul de la Paris, în anul 1991, şi i s-au reeşalonat datoriile către instituţiile financiare prin Clubul de la Londra. Pentru prima dată, românii au înţeles ce înseamnă hazardul moral al plăţii datoriilor. Unii le plătesc, alţii, nu.

Dar nu a fost nici primul şi nici ultimul exemplu de acest gen. Germania, după al Doilea Război Mondial, a beneficiat de o ştergere parţială a datoriilor. Vîrful dezbaterii pe tema datoriilor a fost anul 2008, anul în care criza financiară a ajuns în Europa. De altfel, în epoca modernă criza financiară, transformată în criză economică, a fost prilejul celor mai aprinse dezbateri pe tema datoriilor şi, implicit, a hazardului moral.

Criza economică se împleteşte astăzi cu criza datoriilor suverane, adică datoriile statelor. Se ştie deja că, în criză, marile bănci au fost ajutate cu banii statelor. De aici a apărut celebra sintagmă „Statele au salvat băncile, dar pe state cine le salvează?“. Răspunsul pe care l-am văzut în timpul crizei a fost că statele au fost salvate – sau, mai precis, datoriile statelor au început să fie plătite – de cetăţeni, prin taxe şi impozite. Astăzi, trebuie să completăm această realitate cu precizarea că statele sînt acum salvate sau, mai degrabă, ajutate de Banca Centrală Europeană (BCE). Prin programul lansat în acest an, BCE cumpără obligaţiuni suverane pentru a asigura lichiditate pe pieţele financiare. În esenţă, banii BCE sînt tot banii europenilor, mai exact ai celor care trăiesc în zona euro.

Criza a adus datorii suverane înspăimîntătoare. Grecia, Italia, Portugalia, Franţa, Irlanda, Cipru sînt state europene pentru care datoriile publice au depăşit produsul intern brut. Este clar că datoriile au fost inflamate de criza financiară. Au fost momente dramatice în anii de vîrf ai crizei în care state precum Portugalia, Grecia, Irlanda sau chiar Franţa ajunseseră să se împrumute de pe pieţe la dobînzi considerate nesustenabile. Nivelul de alarmă era considerat 7%. Cînd un stat ajungea să se împrumute cu 7%, piaţa se bloca pentru că era limpede că un împrumut la această dobîndă era practic imposibil de rambursat.

Europa a căutat şi mai caută soluţii la datoriile suverane. Tratatul fiscal, care obligă statele să se întoarcă la datorii de 60% din PIB, este poate cel mai important răspuns la criza datoriilor statelor. Dar există specialişti care se întreabă cît de realistă este această soluţie şi mai ales dacă este realizabilă în mod practic.

Germania a refuzat sistematic emiterea de euro-obligaţiuni dintr-un motiv extrem de simplu. Euro-obligaţiunile ar fi însemnat o mutualizare a datoriilor, adică o punere la comun a acestora. În felul acesta, Germania ar fi trebuit să plătească o parte a datoriilor celorlalte state. Totuşi, soluţia EFSF, fondul financiar european de salvare, soluţia achiziţiilor de obligaţiuni suverane de către BCE şi cea a injecţiilor de lichidităţi de 1100 de miliarde de euro în următorii ani, făcută tot de BCE, includ în ele şi o contribuţie comună, poate mai puţin vizibilă, a statelor europene din zona euro, inclusiv deci a Germaniei.

Francezul Thomas Piketty, economist de stînga, a propus, în contextul dezbaterilor aprinse de anul acesta privind criza greacă, o conferinţă europeană pe tema datoriilor. Piketty pledează pentru o ştergere parţială şi eventual proporţională a datoriilor statelor invocînd argumentul istoric de după cel de-al Doilea Război Mondial, atunci cînd Germania a beneficiat de ştergerea sau de restructurarea datoriei.

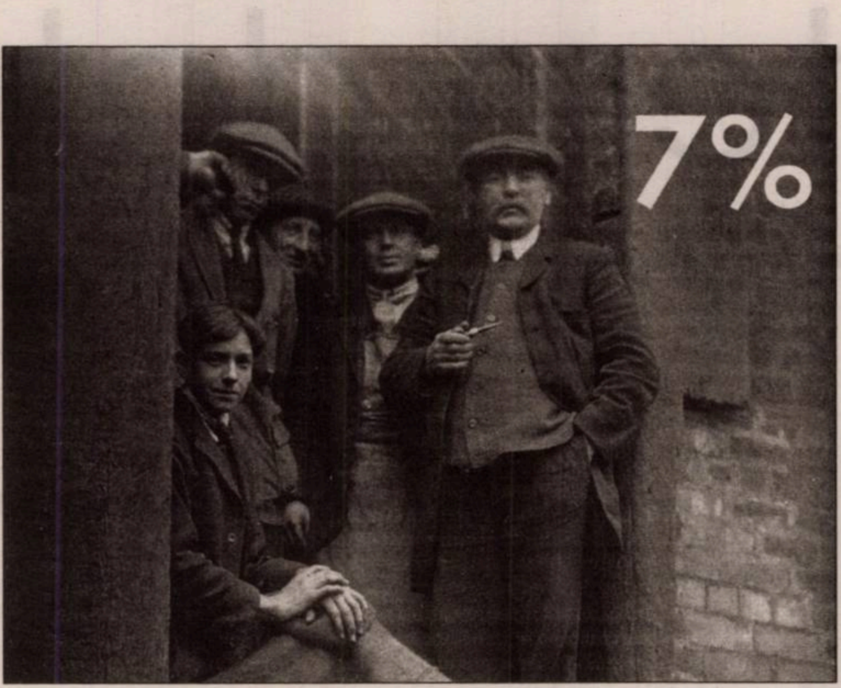

În acelaşi timp, statele europene nu sînt singurele cu datorii suverane mari. SUA au şi ele o datorie externă care depăşeşte 100% din PIB. Japonia la fel. Dar economiştii au o vorbă: nu contează cît de mare este datoria, ci doar dacă ea se poate finanţa. Adică, dacă datornicul se poate împrumuta pentru a-şi „rostogoli“ datoria la costuri mici sau rezonabile şi dacă în felul acesta îşi achită obligaţiile la timp. O economie de anvergura celei americane nu pare a fi îngrijorată niciodată de felul în care îşi finanţează datoria. Dolarul rămîne esenţial în economia globală, are căutare şi poate fi tipărit în orice cantităţi. Datoria americană are, poate, doar două sensibilităţi: este deţinută în proporţie importantă de o ţară numită China şi dă naştere, în ultimul timp, unor răfuieli politice în Congresul american, atunci cînd forul legislativ trebuie să adopte plafonul de îndatorare.

„Te împrumuţi nuiele,
gardul se prăpădeşte,
datoria nu putrezeşte.“

(proverb)

Omul este sub vremuri, în timp ce statele şi băncile sînt deasupra lor.

Criza financiară şi cea greacă au adus în dezbatere şi un alt princpiu, cel numit al „împărţirii poverii“. Este vorba despre faptul că sînt economişti, politicieni sau oameni simpli care cer ca, în cazul datoriilor mari, responsabilitatea să fie împărţită de debitor cu „ansamblul financiar“ format din bănci, agenţii de rating, companii de audit, instituţii financiare sau chiar state. Argumentele, de o parte şi de alta, sînt simple. Pe de o parte, se spune că banii au fost folosiţi de debitor şi, ca atare, acesta trebuie să ramburseze împrumutul pînă la ultimul cent. Argumentul invers este acela că instituţiile financiare au ştiut sau ar fi trebuit să ştie situaţia celui împrumutat şi, ca atare, au o responsabilitate comună asupra datoriei, ceea ce le obligă să accepte o tăiere sau o reeşalonare a împrumutului. Vă puteţi alege orice variantă doriţi, nu veţi greşi.

„Banul e mai bun
ca sărăcia dacă e folosit
din motive financiare.“

Woody Allen

Doar că principiile „hazardului moral“ şi „împărţirii poverii“ au fost inhibate în spaţiul public din teama că ele vor reverbera şi către populaţia care a contractat un credit. Astfel, cetăţeanul ar fi îndreptăţit să spună „Aţi ajutat băncile, ajutaţi-mă şi pe mine“ sau „Aţi tăiat datoria unui stat, tăiaţi-o şi pe a mea“. Doar că omul este sub vremuri, în timp ce statele şi băncile sînt deasupra lor. Cu un amendament: principiul „Ai luat un împrumut, trebuie să îl rambursezi“ trebuie apărat în orice timp, chiar şi în momente atît de complicate de criză.

În România, dezbaterile pe tema datoriei publice sînt inflamate, cel mai adesea, de acordurile cu Fondul Monetar Internaţional (FMI). Împrumutul primit de România, în urmă cu şase ani, a născut, de-a lungul timpului, un lung şir de controverse. În cifre, 10,6 miliarde de euro au consolidat rezerva Băncii Naţionale, iar 7 miliarde de euro au completat nevoile bugetului de stat.

Rambursarea împrumutului nu a afectat rezerva valutară a BNR, ba chiar rezervele internaţionale ale băncii centrale sînt astăzi de aproximativ 29 de miliarde de euro, cu două miliarde mai mult decît la sfîrşitul anului 2008. Mai trebuie precizat că dobînda plătită pentru cele 12,6 miliarde de euro împrumutate de la FMI se ridică la 720 de milioane de euro.

Împrumutul de la FMI, Banca Mondială şi Comisia Europeană a fost aprig contestat. Promotorii şi iniţiatorii acordului de împrumut explică faptul că finanţarea a fost adecvată momentului. În sensul că, în anul 2009, era nevoie de o consolidare a rezervei BNR care să descurajeze potenţialele atacuri asupra monedei naţionale şi eventualele speculaţii asupra nivelului dobînzilor la care România se împrumuta pe pieţele internaţionale.

În acelaşi timp, cele şapte miliarde de euro primite la buget au avut rolul de a echilibra finanţele statului, într-un an în care deficitul bugetar a ajuns la un nivel record, de 9% din PIB.

Criticii împrumutului au reproşat autorităţilor faptul că banii luaţi au ajutat băncile româneşti cu capital străin şi nu economia. Ceea ce s-a şi întîmplat. Este clar acum că împrumutul s-a făcut cu intenţia de a evita un eventual şoc pe piaţa valutară şi pentru a reduce riscul ca bugetul de stat să ajungă la întîrzieri de plată a salariilor şi pensiilor.

Împrumutul de la FMI s-a făcut pentru stabilitatea monedei naţionale şi pentru plata salariilor şi pensiilor. De bine, de rău, a ajutat România să treacă prin criză. Chiar dacă acest lucru a stat la baza dublării datoriei publice externe în PIB, de la 22%, în anul 2008, la 40%, astăzi.

În România, se vorbeşte mult despre datoria publică externă. Este, într-adevăr, un indicator esenţial. Dar există o importantă datorie privată externă, cea a companiilor şi băncilor, care ajunge la 38,8 miliarde de euro, mai mult decît datoria publică. Se vorbeşte prea puţin despre datoria publică internă, despre cum s-a ajuns la nivelul de azi şi despre cum se finanţează. Bunăoară, au fost luni şi ani întregi în care Ministerul Finanţelor a atras de pe piaţa internă, în medie, echivalentul a un miliard euro pe lună.

Şi se vorbeşte puţin despre datoriile persoanelor fizice către bănci sau către diverşi furnizori de utilităţi, spre exemplu. Rata creditelor neperformante bancare a ajuns la 12%, după ce băncile au vîndut masiv, şi astfel şi-au asumat pierderile, pachete de valori mari de „credite putrede“. Începînd cu anul viitor, în România se va aplica, în premieră în era modernă, legea insolvenţei persoanelor fizice. O lege de care băncile s-au temut ani de zile, dar care pare a fi atît de complicată şi de incompletă încît va fi dificil de aplicat.

Aşadar, datoriile fac parte din viaţa noastră de zi cu zi. Apropo, aţi auzit ştirea zilei? Băncile încep din nou să scoată pe piaţă credite „doar cu buletinul“. Rămîne cum am stabilit: datoriile sînt bune.

Constantin Rudniţchi *este jurnalist.*

DILEMA
Sîntem datori să fim datornici?

Dorel Dumitru CHIRIŢESCU

Viteza de îndatorare a României

În toată dezbaterea provocată de problemele Greciei, au apărut mai multe întrebări. Sînt create premisele pentru ca România să ajungă în aceeaşi situaţie? Există asemănări între cele două state? Cînd am putea ajunge acolo şi ce este de făcut pentru a putea evita aşa ceva? Veţi spune că sînt prea multe întrebări pentru o situaţie pasageră în care s-a aflat o ţară care nu seamănă cu România şi a cărei situaţie, iată, a fost rezolvată de marile puteri europene. De fapt, problema Greciei este mult mai complexă, departe de a putea fi catalogată ca fiind trecătoare, iar rezolvările găsite sînt unele pe termen scurt, care nu fac decît să amîne un deznodămînt previzibil, anunţat de altfel în cursul negocierilor şi care poate fi retragerea Greciei din rîndul statelor civilizate, cu consecinţe extreme asupra situaţiei sociale a ţării. Grecia este victima unei erori de înţelegere a funcţionării capitalismului ca mod de construcţie socială, dar este şi victima unui blestem. Grecii au crezut că pot trăi ca în capitalism şi să aibă un comportament economic de tip socialist. Nu poţi fi bogat dacă nu produci bogăţie, iar traiul pe datorie are costurile sale pe care le ştie fiecare om care procedează la fel. Cel care consumă îndatorîndu-se ajunge, mai devreme sau mai tîrziu, la mîna creditorilor săi. Dacă eşti îndatorat nu mai eşti mîndru, ci trebuie să stai cu capul plecat în faţa creditorului tău. Spuneam că grecii sînt şi victima unui blestem. Umilinţa de a pleca acum capul în faţa creditorilor o datorează unei clase politice profund corupte şi antinaţionale, o oligarhie care, indiferent de orientarea politică, a acţionat la fel. În Grecia s-a furat mult şi în tăcere, grecii de rînd neştiind nici măcar cu exactitate nivelul datoriei ţării lor. S-au falsificat cifre şi s-au furat miliarde de euro, foarte multe dintre sumele împrumutate neajungînd în economia reală. Cercul vicios al corupţiei s-a construit în jurul statului, al birocraţiei, dar şi al proprietăţii de stat. Realitatea de acum este dată de existenţa la putere, şi în stînga, dar şi în dreapta, a unei oligarhii corupte şi antinaţionale, inconştientă în privinţa gestiunii ţării.

Atunci cînd judecăm România în legătură cu situaţia din Grecia, trebuie să plecăm de la a adresa întrebarea în mod corect, aşa cum am făcut-o în introducere. Da! – acesta este răspunsul. Sînt create condiţiile ca România să ajungă în aceeaşi situaţie. România este, la rîndul său, victima unui experiment. Credem că am învins socialismul, dar încă nu am început la modul serios să credem în superioritatea lumii şi economiei libere. Oligarhia aflată la putere nu cedează sectoare întregi ale economiei pentru motivul simplu că se află conectată la conductele cu bani de acolo. Pierderile de sute de milioane de dolari ale sectorului de stat se regăsesc în sume uriaşe pe care tot felul de indivizi le fură, iar acoperirea se face prin deficitul bugetar, acoperit la rîndul său prin îndatorarea ţării. Unde credeţi că merg pierderile din CEO, CNH sau RATB? (Am luat cîteva exemple la întîmplare.) Este un cerc vicios poleit cu un fel de lozinci conform cărora nu este bine „să vindem totul străinilor“. Ca şi cum nu ar exista şi alte metode de control al unor sectoare pe care le putem considera strategice. Una peste alta, jaful şi hoţia continuă. Uneori sînt acoperite de vorbele frumoase ale necesităţii de a proteja social angajaţii din anumite sectoare. Pentru că oamenii plătiţi de o companie pe pierdere trebuie să fie conştienţi că nu ei îşi plătesc salariile, ci copiii lor le plătesc salariile, prin mecanismul pervers al rostogolirii şi amplificării datoriei. Adică te îndatorezi pentru a-ţi plăti datoriile. Pentru că aceasta este marea problemă a îndatorării. Datoria pe care o facem acum este un fel povară pe care o transmitem celor din viitor. Mesele îmbelşugate la care stăm azi vor fi plătite cu banii copiilor şi nepoţilor noştri. Se întîmplă aşa pentru că la un moment dat cineva, ca şi în cazul Greciei, va trebui să plătească. Din acest punct de vedere, inflaţia sau impozitele mărite sînt modalităţi mai corecte de finanţare a deficitului bugetar. Cel puţin în cazul lor, plata se face pe loc şi nu se transmite generaţiilor viitoare.

Ce spun cifrele? Înainte de a răspunde la această întrebare, mă simt dator a sublinia că interpretarea unei cifre statistice este cel mai greu examen pentru un economist din România. Mulţi dintre ei se află în situaţia fetelor de pe la ştiri care citesc miliarde în loc de milioane şi trilioane în loc de miliarde. Pentru ele totul este un fel de ghiveci în care trei zerouri nu au nici un fel de însemnătate. De exemplu, atunci cînd se discută despre nivelul de îndatorare al României, cei mai mulţi colegi rostesc cifra magică exprimată în procente raportate la PIB. Ca urmare, consideră că datoria publică este încă mică şi trag concluzia eronată că nu trebuie să ne facem griji. Ca să nu vă mai spun că unul a înţeles că acest 60% din PIB, cît prevede Tratatul de la Maastricht, în legătură cu criteriul datoriei publice, nu este o limită maximă, ci un nivel obligatoriu de atins, deci mai trebuie să ne îndatorăm, concluziona el, pentru a trece la moneda unică euro. Frumos ar fi ca mîine-poimîine să ne trezim cu el ministru la Finanţe. Dar să revenim. Cei care spun că acest 39% din PIB, datorie publică înregistrată în martie 2015 (am luat o cifră mai aproape de prezent), este o cifră mică se înşală. Este o cifră mare dacă o privim altfel. Pentru a fi relevantă, adică pentru a acoperi realitatea pe care o descrie, o cifră statistică trebuie să fie privită în timp, ca evoluţie istorică (mai mult sau mai puţin îndepărtată), în raport cu sine (ca metodologie unitară de calcul), în raport cu alte cifre, alături de care reflectă realitatea economică respectivă. În cazul statisticii, observaţia lui Marx conform căreia Hegel nu a văzut pădurea din cauza copacilor este profund adevărată. O cifră statistică nu este niciodată relevantă în sine. Ea poate fi relevantă în condiţiile pe care le-am enunţat. Din această perspectivă, vă invit să vă gîndiţi ce au făcut oamenii noştri politici cu zecile de miliarde de dolari împrumutaţi, dacă datoria noastră publică curentă este de aproape 66 de miliarde de euro. Poate au construit autostrăzi şi noi nu ştim, sau poate au construit un canal Bucureşti-Dunăre şi noi nu ştim. Nimic din toate acestea. Este clar că datoria publică a fost făcută pentru consum. Banii au mers în salarii, dar şi pentru finanţarea unui sector de stat în pierdere. Cînd au intrat în investiţii, acestea au fost mărunte. Important era ca şpaga să circule între primari (adevăraţii regi ai României), parlamentari, miniştri sau alţi şefi şi şefuţi cu ceafa groasă. Dacă vom privi mai atent cifrele, vom constata că viteza de îndatorare a ţării noastre este uluitoare. Astfel, în anul 2000, datoria publică a României (www.mfinante.ro) era de 10,5 miliarde de euro; în anul 2007, aceasta era de 22,8 miliarde de euro; în anul 2009, cifra ajunge la 34,8 miliarde de euro; în anul 2010, cifra este 45,3 miliarde de euro; în anul 2012, suma datoriei publice atinge 54,3 miliarde de euro; în anul 2014, cifra este de 65,9 miliarde de euro. În perioada 2000-2014, luată în discuţie, datoria publică a României creşte de peste şase ori, mai precis de 6,3 ori. Anii în care se înregistrează cea mai mare creştere (faţă de anul anterior) sînt 2007, cînd creşte cu 21,7%, 2009, cînd creşte cu 26,4%, 2010, cînd datoria publică creşte cu 30,3%. Ca şi în cazul Greciei, criza economică din anul 2008 a dus la o creştere mare a datoriei publice. Ca pondere în PIB, datoria publică a României a ajuns la 44,14% în anul 2014. După cum observăm la intervale de timp foarte scurte, datoria publică a României se dublează. Dacă vom continua aşa, este mai mult decît o certitudine că, după anul 2020, România nu va mai îndeplini criteriul de la Maastricht legat de datoria publică şi va deveni una dintre ţările îndatorate ale lumii. Ca reper de comparaţie, pentru că de aici am plecat cu dezbaterea, Grecia (www.en.wikipedia.org) înregistra în anul 2000 o datorie publică de 141,2 miliarde de euro, în anul 2004 – o datorie publică de 183,5 miliarde de euro, în anul 2008 datoria ajunge la 264,6 miliarde de euro, în anul 2009 cifra este de 301 miliarde de euro, în anul 2010 cifra ajunge la 330,3 miliarde de euro, în anul 2011 se atinge un record de 356 de miliarde de euro, iar în anul 2014 datoria publică a Greciei ajunge la 317,1 miliarde de euro. Anii care înregistrează cele mai creşteri (faţă de anul anterior) sînt 2005, cu o creştere de 15,9%, 2008, cu o creştere de 10,2%, 2009, cu o creştere de 13,7%. În toată perioada analizată, 2000-2014, datoria Greciei a crescut de 2,2 ori, mult mai puţin decît datoria României. Pe ansamblu ca pondere în PIB, datoria Greciei reprezenta 177,1% în anul 2014. Concluziile sînt uşor de tras. Ne împrumutăm cu o viteză mult mai mare decît a Greciei şi, dacă vom continua aşa, avem toate şansele să ajungem în rolul Greciei, adică în pragul falimentului.

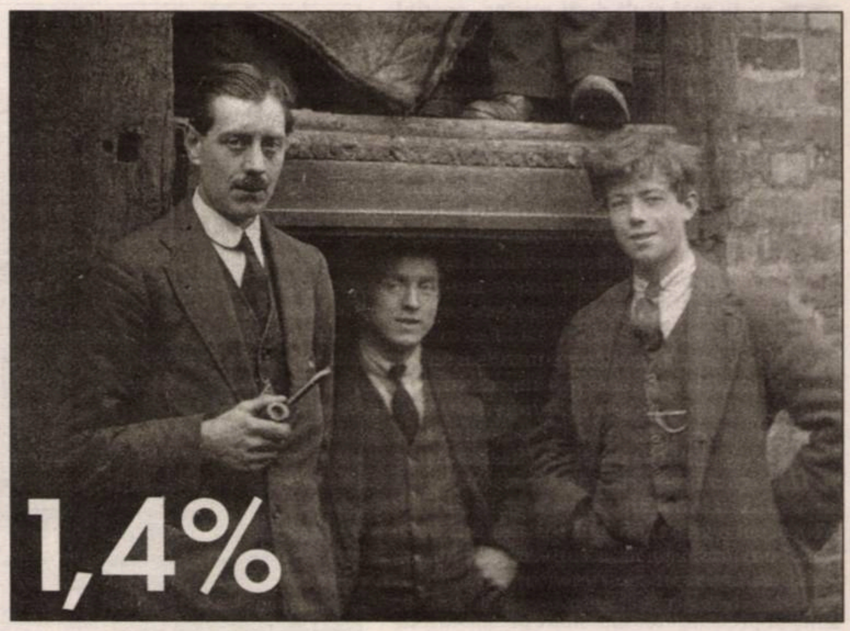

„Sînt două metode
de a cuceri şi de a înrobi
o naţiune. Una este prin sabie.
A doua este prin îndatorare.“

JOHN ADAMS

„Datoria veche,
comoară nesfîrşită.“

(proverb)

Care ar fi răspunsul? Eu nu cred în soluţia înfiinţării de noi instituţii, chiar dacă au un rol mai mult sau mai puţin consultativ, mai mult sau mai puţin sofisticat. Eu cred mai degrabă în ceea ce unii autori numesc constituţionalismul economic sau „economia politică constituţională“ (vezi şi prefaţa semnată de Valeriu Stoica şi Dragoş Paul Aligică la lucrarea *Liberalismul economic,* citată în paragraful următor), adică structurarea, într-o nouă Constituţie a ţării, a unui set de măsuri economice care să dea tonul, să jaloneze dorinţa de echilibru şi stabilitate în evoluţiile economice viitoare.

Argumentul ar fi că legea fundamentală este mult mai greu de modificat, iar clasa politică, aşa iresponsabilă cum o ştim, nu are în atribuţii controlul aplicării Constituţiei. În acelaşi timp, supravegherea modului de aplicare a Constituţiei, de către Curtea Constituţională, reprezintă deja un exerciţiu valabil şi cu bune rezultate pentru ţara noastră. În acest sens, „Constituţia poate fi amendată pentru a obliga guvernul să menţină bugetul echilibrat“ (James D. Gwartney, Richard L. Stroup, Dwight R. Lee, *Liberalismul economic,* Editura Humanitas, Bucureşti, 2008, p. 132).

***Dorel Dumitru Chiriţescu** este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuşi“ din Tîrgu Jiu. Cea mai recentă carte a sa este* Feţele monedei – o dezbatere despre universalitatea banului, *Editura Institutul European, 2015.*

DILEMA veche
Sîntem datori să fim datornici?

Mihai MÎRZA

Despre creditorii de altădată

Poate mai mult decît oricînd, spaţiul public a fost inundat, anul acesta, de o dezbatere extrem de vie pe tema datoriilor şi a creditelor. S-a vorbit şi s-a scris mult despre datoria publică a statelor lumii, mai cu seamă despre aceea a Greciei, despre problema datoriilor contractate de români la bănci în anii trecuţi şi despre proiectul legii falimentului personal. Provocaţi de această dezbatere, considerăm că o privire către trecutul mai îndepărtat al istoriei relaţiilor de credit poate fi un exerciţiu intelectual interesant. Aceasta pentru că, la fel ca noi, cei de astăzi, „strămoşii noştri“, nu dacii şi romanii, ci moldovenii, muntenii şi ardelenii, obişnuiau să ia bani cu împrumut, să cîrtească şi să strîmbe din nas atunci cînd venea timpul să-şi plătească datoriile.

Dintotdeauna, în Ţările Române, negustorii banilor au fost străinii: greci, turci, evrei, armeni ş.a. Aceştia s-au instalat în oraşele moldoveneşti şi munteneşti în valuri succesive, începînd din secolul al XIV-lea. Primii au venit armenii şi s-au aşezat în Moldova, în timp ce grecii şi turcii şi-au făcut simţită prezenţa tot mai mult pe măsură ce Ţările Române s-au integrat în sistemul politico-economic şi cultural al Imperiului Otoman, proces care a început la mijlocul secolului al XVI-lea şi a durat mai bine de un veac şi jumătate. Ajungem, astfel, ca la mijlocul secolului al XVIII-lea să nu existe aşezare mai importantă din Moldova şi Valahia în care să nu fie negustori veniţi din Imperiul Otoman, dar în special greci şi turci. Aceştia acaparează întregul comerţ cu capitala imperială otomană şi practică pe scară largă cămătăria. Uşor-uşor, instituie împrumutul cămătăresc ca formă principală a operaţiunilor de credit.

Raritatea banilor, dublată de o nevoie crescîndă de monedă în numerar, îl transformă pe cămătar într-un personaj-cheie în societate. Din aceleaşi motive, clienţii lor preferă să-şi achite datoriile în produse locale: miere, cereale, brînză, unt, turme etc., pe care le „arvunesc“ atunci cînd primesc banii. Zapisele de împrumut semnate de beizadeа Ioniţă Cantemir conţin frecvent menţiuni că datoria va fi restituită în miere, preţul de vînzare al acesteia fiind cel de la recoltare. Astfel, cămătarul nu se poate ocupa exclusiv cu cămătăria, ci trebuie să se ocupe şi cu negustoria pentru a vinde produsele astfel obţinute şi pentru a-şi procura banii lichizi de care avea nevoie pentru a-şi continua afacerile. Cămătarul din Ţările Române era, aşadar, mai întîi comerciant al produselor locale şi abia după aceea cămătar. Concomitent, acesta comercializa produsele constantinopolitane cerute pe piaţa locală: articole de îmbrăcăminte şi orfevrărie, arme, hîrtie, produse alimentare (zahăr, cafea, citrice) etc. Acelaşi Ioniţă Cantemir solicită negustorilor turci, cu care colabora şi de la care împrumuta bani, să-i aducă de la ţarigrad fel de fel de produse (încălţări femeieşti, şaluri, caftane, işlice, un ceasornic ş.a.), pe care le achită, evident, tot cu miere.

„Graba prea mare
pe care ne-o arată unii
pentru a-şi plăti datoria
este un soi de nerecunoştinţă.“

FRANÇOIS DE LA ROCHEFOUCAULD

Indiferent cine erau şi cu ce se ocupau, înaintaşii noştri nu se fereau să dea şi să ia bani cu împrumut, cu sau fără dobîndă, după cum găseau şi după cum le era norocul. Împrumutul se practica pe scară largă, oricine se împrumuta de la oricine fără ca religia, rangul şi statutul social al creditorului să fie considerate bariere de netrecut. Boierii şi clericii nu aveau reţineri să se împrumute de la oamenii de rînd. O boieroaică de rangul întîi, precum Aniţa domniţa, fiica lui Antioh vodă Cantemir, nu se ruşinează să apeleze la dascălul copiilor săi, atunci cînd are nevoie de bani. Soţul acesteia, vistiernicul Toader Palade, apelează adesea la subordonaţii săi din Vistieria domnească, de la care împrumută, după împrejurare, sume mai mici sau mai mari, pentru nevoi zilnice, precum plata datoriilor pe care le făcuse la jocul de cărţi sau pentru a-şi cumpăra tutun, lulele şi alte mărunţişuri. De la unul dintre ei, cămăraşul Ştefan Bosie, acest boier obişnuia să împrumute sume considerabile, pe care i le restituia cu mare întîrziere. Nici feţele bisericeşti nu lipsesc de pe lista creditorilor, după cum nu lipsesc nici de pe aceea a datornicilor şi nu se sfiesc să se împrumute de la evrei şi de la turci. Pentru a-şi recupera banii, creditorii turci recurg adeseori la patriarhul ecumenic, pentru a obţine cărţi de blestem împotriva creştinilor rău-platnici.

Odată contractate, creditele se restituiau mai greu decît astăzi, şi aceasta din pricina rarităţii banilor şi a termenelor scurte stabilite pentru scadenţă, maximum 12 luni, rareori mai mult, indiferent de cît de mare era suma împrumutată. Dobînda practicată, numită cămătărească sau neguţătorească, era de regulă de 20%, dar se întîmpla să fie mai mică sau mai mare în funcţie de cum reuşeau să se înţeleagă părţile. Uneori dobînzile ajungeau la cote oneroase, mergînd pînă la 120%. Dacă boierii reuşeau să-şi amortizeze creditele de la un an la altul cu mărfurile rezultate de pe imensele moşii pe care le aveau, oamenii de rînd, tîrgoveţii sau locuitorii satelor îşi pierdeau frecvent moşia părintească, bunurile zălogite sau chiar libertatea. Un boier înstărit ca Toader Palade trăieşte în permanenţă pe datorie, întrucît produsele de pe moşii abia amortizau creditele din anul precedent.

„Limba datornicului
trebuie să fie mai scurtă.“

(proverb)

Ca şi astăzi, şi atunci statul avea datorii uriaşe. La înscăunare, domnii Ţărilor Române se împrumutau de pe piaţa financiară stambuliotă cu sume considerabile. Adesea, creditorii ţarigrădeni ai domnilor erau extrem de obraznici şi de îndrăzneţi, încît îşi permiteau să vină la Iaşi sau Bucureşti şi să tulbure liniştea şi petrecerile distinşilor debitori. Nemulţumiţi că Ioan vodă Mavrocordat nu-şi achita datoriile pe care le avea, cîţiva creditori turci au dat buzna la Curte în timp ce domnul „petrecea la nunta unui mare boier“. Tulburarea pe care au provocat-o aceştia a stricat cheful invitaţilor, iar vodă, de ruşine, a părăsit nunta şi Curtea, refugiindu-se la una dintre mănăstirile din jurul Iaşiului. Mai abil, unul dintre predecesorii săi, Mihai vodă Racoviţă, a ştiut în permanenţă să şi-i apropie şi să-i ţină sub control pe negustorii turci aciuaţi în Moldova, ba chiar să-i înşele şi să-i stoarcă de bani fără scrupule.

Începînd cu a doua jumătate a secolului al XVI-lea, domnii fac faţă tot mai greu exigenţelor financiare ale Porţii şi ajung să-i pună pe boieri şi pe clerici, de regulă scutiţi de dări, la *împrumutare*. Rareori aceste împrumuturi erau restituite în numerar, dar domnii căutau să-şi recompenseze binefăcătorii, oferindu-le în schimb danii din moşiile domneşti sau privilegii economice. Aşa dispare în Moldova imensul domeniu domnesc creat de Ştefan cel Mare. Instituţia *împrumutei* atinge apogeul în secolul al XVIII-lea, fanarioţii transformînd-o, dintr-un expedient, într-o pacoste pe capul boierimii, mănăstirilor şi negustorilor. Aproape toţi marii boieri aveau datorii contractate la cămătari din pricina *împrumutei*, datorii pe care cei mai mulţi dintre ei nu apucă să le achite în timpul vieţii. Unii dintre boieri au ajuns în pragul sărăciei din pricina acestor datorii. Este cazul vistiernicul Nicolae Başotă, năruit de împrumuturile pe care le-a contractat pentru Mihai Racoviţă. Cazul este interesant şi merită insistat asupra lui. Călugărit spre bătrîneţe, fostul vistiernic, ajuns ieromonahul Nicodim, rememorează în 1728 nenorocirea care s-a abătut pe capul său: „fiindu Vistiernicu Mare la a doua domnie a Mării Sale lui Mihai vodă de-am cheltuit mai mult de 7000 galbeni bani vechi, în trebile ţărăi şi a Vistierii, precum arată socoteala şi cu iscălitura Mării Sale lui Mihai vodă şi nici un ban nu mi s-a orînduit, şi, din furtuna ce-au dat piste mine, mi s-au stîns casa, că, după mazilie Mării Sale lui Mihai vodă, au venit Măria Sa Nicolae vodă domn şi m-au dat în mîna datornicilor *(sic!)*, şi m-au pus la închisoare, de am şezut un an închis şi au mers datornicii *(sic!)* cu oamenii domneşti, şi, ce-au găsit la casa mea, au luat tot şi fără de preţ, cît am fost rămas de n-aveam putere să-mi chivernisesc viaţa din zi în zi, şi încă şi datorie au rămas neplătită pe la unii şi alţii“.

Creditorul nu s-a bucurat nicicînd de admiraţia şi încrederea celor din jur.

Creditorul nu s-a bucurat nicicînd de admiraţia şi încrederea celor din jur, cu atît mai puţin a celor care le datorau ceva. Dacă pe timp de pace exista un relativ echilibru social, cămătarii fiind protejaţi de domn şi de trimişii acestuia în ţinuturi/judeţe, în schimb, cînd situaţia scăpa de sub control, aceştia deveneau victimele predilecte ale bandelor de prădători. Prin comportamentul lor brutal şi arogant, cămătarii turci au atras în mod special ura localnicilor, care ori de cîte ori aveau ocazia îi tratau în consecinţă. Bandele de *rocoşălnici* ale stolnicului Vasile Ceaurul „prădau pe negustorii de la Roman şi de la Adjud şi, unde auzeau că sînt turci, mergeau de-i luau robi şi le jefuiau avutul“. Aproape întotdeauna, domnii şi marii boieri nu au văzut cu ochi buni tendinţa cămătarilor şi a negustorilor de a căuta protecţia marilor puteri vecine, în dorinţa naturală de a se pune la adăpost de abuzurile autorităţilor locale, care chiar şi aşa nu lipseau. Totuşi, exceptînd unele neînţelegeri, toţi cei care aveau avere şi, evident, bani erau mînă în mînă cu Puterea, pe care o stipendiau şi asupra căreia aveau o influenţă covîrşitoare.

Deşi vremurile s-au schimbat mult în ultimele două veacuri, între practicile de putere de atunci şi cele de astăzi există unele asemănări izbitoare. Mă întreb dacă nu cumva chiar şi *împrumuta* are un echivalent în zilele noastre.

***Mihai Mîrza** este angajat al Arhivelor Naţionale, Serviciul Judeţean Iaşi.*

Adrian CIOROIANU

Îndatorarea lui Ceaușescu mirosea a petrol scump

Aproape două decenii după ultimul Război Mondial, interesele sovietice au fost dominante în economia României. Ele au presupus multe, de la reparaţiile de război de 300 de milioane de dolari către URSS (în realitate, suma plătită a fost mai mare) pînă la experimentul păgubos al Sovrom-urilor, în paralel cu naţionalizarea industriei şi colectivizarea agriculturii etc. Dar, spre mijlocul anilor '60, România comunizată a lui Gh. Gheorghiu-Dej refuza să devină ţara agricolă de care liderul Nikita Hruşciov părea a avea nevoie pentru reformarea „pieţei comune“ comuniste care era Consiliul de Ajutor Economic Reciproc (CAER).

O sursă a datoriilor lui Ceaușescu se află… la Gheorghiu-Dej

Investiţiile în industria grea şi constructoare de maşini (precum Combinatul siderurgic de la Galaţi sau Uzina „Electroputere“ de la Craiova, în anii 1961-'62) n-au fost pe placul lui Hruşciov, iar pentru Gheorghiu-Dej au devenit o mantră a politicii sale de „independenţă“ economică. Respingerea „planului Valev“ (evident, sovietic) de *constituire a unui complex socialist interstatal* (vara lui 1964) a crescut sesizabil popularitatea lui Gheorghiu-Dej în ţară şi a făcut din el un personaj interesant şi în analizele kremlinologilor occidentali. Coborînd pe firul cauzalităţilor istorice, probabil că singura cale pentru ca România să nu ajungă înglodată în datorii la mijlocul anilor '80 ar fi fost ca ea să accepte, la mijlocul anilor '60, propunerile de „integrare economică“ ale Moscovei – caz în care România ar fi rămas un stat subdezvoltat industrial şi total clientelar faţă de URSS (ceva similar Bulgariei din epocă), dar poate că nu ar mai fi avut cozile pe care le ştim la final, din faţa Alimentarelor goale.

Este, desigur, inutil să insistăm cu astfel de supoziţii contrafactuale. Cert este că, încă din ultimii ani ai lui Gheorghiu-Dej, regimul comunist a ales industrializarea ca vîrf de lance al unei „independenţe“ faţă de Moscova (pun termenul în ghilimele, pentru că în lumea comunistă est-europeană ea nu putea fi decît una relativă). Numai că, se ştie, independenţa costă – o lecţie pe care, cu trei generaţii înainte, Regele Carol I o lăsase moştenire, atunci cînd plătise Germaniei pentru falimentul consorţiului Strousberg sau, mai apoi (în 1886), cînd riscase un război vamal cu Austro-Ungaria pentru protejarea tinerei industrii româneşti. Poate că unii dintre cititori se vor mira văzînd alăturate cele două exemple; *ce-ar putea avea în comun Carol I şi Gheorghiu-Dej?* – s-ar întreba cineva, pe drept cuvînt. Ei bine, ei (şi oricare lideri români, indiferent de regim) au în comun această morală, pe care cine nu o înţelege este condamnat să-i suporte consecinţele: în relaţiile dintre un stat mic/mijlociu şi o mare putere, orice independenţă are preţul ei.

Legendă bună, datorii în creștere

Gheorghiu-Dej nu a mai apucat să achite nota de plată a *comunismului naţional* pe care el l-a altoit pe trunchiul dictaturii interne. Şi astfel ajungem la Nicolae Ceauşescu. Acesta a venit la putere decis să continue linia de rezistenţă economică *vis-à-vis* de Moscova – ceea ce i-a croit o legendă promiţătoare în ţară şi în Occident. Legenda a devenit de-a dreptul bună după actul său de curaj (real) din timpul invaziei Pactului de la Varşovia în Cehoslovacia (vara lui 1968), iar iniţiativele sale economice păreau a o susţine. La nivel mic, regimul lui Ceauşescu face paşi îndrăzneţi, în răspăr cu principiile CAER – vezi experimentul cu iniţiativa particulară, aşa-zişii „mandatari“, din 1967, sau importul de tehnologie occidentală/franţuzească pentru uzina de automobile Dacia de la Piteşti, inaugurată în vara lui 1968 –, dar proiectele sale nu se rezumau la aceste cvasi-rebeliuni. Macro-politica lui Ceauşescu este chiar mai ambiţioasă; profitînd de relaţiile nesperat de bune cu administraţiile americane ale lui Richard Nixon & Gerald Ford şi de deschiderea pe care Occidentul o arăta faţă de Bucureşti, Ceauşescu decide să transforme *acumularea cantitativă* într-un *salt calitativ:* deşi trecuse cu greu prin inundaţiile catastrofale din primăvara lui 1970, în mai 1971 regimul ridică cu de la sine putere ştacheta – România nu va mai fi „ţară mediu dezvoltată“ (cum era în realitate), ci aspira la rangul de „societate socialistă multilateral dezvoltată“. Nu atît calculele economice stăteau la baza acestei noi retorici, ci simpla cronologie: în acel an se împlineau 50 de ani de la fondarea PCR…

Semnarea unor acorduri cu Fondul Monetar Internaţional şi cu Banca Internaţională pentru Reconstrucţie şi Dezvoltare (la sfîrşitul anului 1972) a deschis României uşa spre împrumuturi occidentale aparent convenabile. În ianuarie 1974, Comunitatea Economică Europeană acorda şi ea României tarife vamale privilegiate – un semn bun pentru băncile străine doritoare de investiţii. Mai apoi, în primăvara lui 1975, România şi SUA îşi acordă reciproc *clauza naţiunii celei mai favorizate* – dovadă concretă a sprijinului american (interesat, evident) faţă de politica de cvasi-independenţă a lui Ceauşescu. Supralicitîndu-şi poziţia, liderul român a cerut şi americanilor împrumuturi – ceea ce el primea, numai că dorea şi o dobîndă ireal de mică (ceea ce nu a obţinut). Cu prilejul unei vizite în SUA, Ceauşescu a încercat să-i şantajeze sentimental pe americani, spunîndu-le că dacă ei nu-i dau împrumutul cu dobînda dorită, el îl va obţine de la China comunistă. *Da? Vă felicităm că aţi reuşit aşa ceva! Să ne spuneţi şi nouă cum aţi făcut, pentru că în atari condiţii şi noi am vrea să ne împrumutăm la chinezi!* – i-a răspuns, ironic, un oficial al finanţelor americane. De fapt, ca orice împrumuturi, cele ale lui Ceauşescu puteau fi benefice sau nu în funcţie de ce făceai cu ele. Ce a decis *Conducătorul?* Pe de o parte, el a continuat politica de investiţii a lui Gheorghiu-Dej (în industria grea şi constructoare de maşini), iar pe de altă parte a venit cu propria sa reţetă – una care, la începutul anilor '70, părea chiar a fi una de succes.

Pariul lui Ceaușescu și prețul petrolului

Pariul lui Ceauşescu a fost pe industria de prelucrare a petrolului şi pe ramura sa conexă, industria chimică. La finele anilor '60, începutul anilor '70, petrochimia era vîrf al tehnologiei mondiale. Miza era să iei petrol (care avea încă un preţ mic) şi să-l transformi în produse cu preţ în creştere: de la kerosenul pentru avioane pînă la mase plastice. E drept că România nu mai avea zăcăminte considerabile, dar, cu prieteni buni în lumea arabă (vezi cazul Libiei, ţară cu un petrol de calitate foarte bună) sau la curtea regelui Pahlavi al Iranului, Ceauşescu spera să-i mai fenteze încă o dată pe sovietici, nefiind obligat să cumpere materie primă de la ei. În consecinţă, investiţia în domeniu a statului român a fost considerabilă: instituţii de învăţămînt care să creeze specialişti (ceea ce chiar s-a reuşit – vezi Facultatea de Petrol şi Gaze de la Ploieşti), nave de mare capacitate care să susţină importurile (şi care mai camuflau şi exporturi de armament – dar aceasta este o altă poveste…) şi, mai ales, combinate şi rafinării care să aducă valoare adăugată prelucrării petrolului.

> *„Nu sînt destul de deştept*
> *ca să lucrez cu banii băncilor.*
> *Întotdeauna cînd am un credit,*
> *îmi stă în spate.“*
>
> ION ŢIRIAC

> *„Hainele împrumutate*
> *nu ţin de cald.“*
>
> *(proverb)*

> *„Dacă vrei să scapi*
> *de un prieten,*
> *împrumută-i bani.“*
>
> *(proverb)*

Încrezător în pariul său economic pe petrochimie, România s-a lansat în investiţii care urmau să cheltuiască banii pe care încă nu-i cîştigaserăm (ci doar îi împrumutaserăm). Construcţia Transfăgărăşanului (1970-1974), construcţia metroului din Bucureşti (proiectarea după 1972, inaugurarea primei linii în 1979), reluarea lucrărilor la Canalul Dunăre-Marea Neagră (idee anunţată în 1973, lucrări începute în 1978), reconstruirea centrului Bucureştiului (enunţată în 1977, demarată în 1982), construirea a zeci de fabrici, uzine, hidrocentrale etc. – toate erau investiţii făcute, măcar în parte, pe datorie.

Şi aici apar sîmburii dezastrului. În România, N. Ceauşescu era încă în stare să controleze totul. Dar, la scară mondială, el nu avea nici o putere asupra unui indice: preţul petrolului. Pe fondul eternului (după 1948) conflict arabo-israelian, în toamna anului 1973 ţările arabe producătoare de petrol declară brusc un embargo al vînzărilor. În cîteva luni, preţul petrolului creşte de patru ori (de la 3 dolari/baril la 12). Şi acesta era doar primul episod al dramei: în anul 1979, ca urmare a revoluţiei islamice din Iran, preţul petrolului ajunge la aproape 40 de dolari/baril. Aşadar, două şocuri petroliere în doar şase ani şi creşterea de peste zece ori a preţului! Ceauşescu pierdea nu numai un prieten (pe şahul iranian), ci şi unul dintre marile sale pariuri economice. Cine cîştiga? Printre alţii, URSS a lui Brejnev – care, ca şi Rusia dlui Putin, iese în avantaj net dacă preţul petrolului e mare.

Pentru Ceaușescu prea tîrziu, pentru Gorbaciov prea devreme

În anii '80, pe fondul randamentului slab al investiţiilor făcute, România a ajuns la un vîrf al datoriei externe de cca 14 miliarde de dolari (inclusiv dobînzile restante). Ceauşescu s-a lansat în alt pariu – lichidarea accelerată a datoriei –, crezînd că poporul este tot în spatele lui, acolo unde-l văzuse în vara lui 1968. Introducerea „alimentaţiei raţionale“ (după 1981), intensificarea exporturilor (după 1982) şi reducerea drastică a consumului intern la toţi indicatorii au fost probe pe care românii nu le-au putut trece senini. În aprilie 1989, Ceauşescu anunţa, în fine, lichidarea datoriei externe – dar fusese prea mult de îndurat şi era prea tîrziu pentru o reîmpăcare a regimului cu ţara. Se cunoaşte ce a urmat.

Desigur, nu se poate spune că regimul Ceauşescu a fost *numai* victima preţului petrolului – dar această lecţie rămîne valabilă şi azi, ca studiu de caz asupra unui pariu pierdut. Întregul sistem era bazat pe himera că se poate trăi în afara economiei de piaţă – şi această aberaţie urma oricum să se răzbune, mai devreme sau mai tîrziu, în toate ţările comunizate. Dar este interesant de văzut cum preţul petrolului s-a intersectat cu istoria finală a comunismului. N. Ceauşescu, care avea nevoie de petrol ieftin, a clacat cînd preţul a crescut. Şi urma la rînd un alt comunist de vază, cu un alt pariu perdant: M. Gorbaciov, care avea nevoie de petrol scump, a început şi el să se împrumute atunci cînd preţul petrolului a început din nou să scadă, după mijlocul anilor '80.

Adrian Cioroianu *este profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti. Cea mai recentă carte a sa este* Maria a României. Regina care a iubit viaţa şi patria *(în colaborare cu Mihaela Simina), Ed. Curtea Veche Publishing, 2015.*

Raluca SÎMBOTIN

Un nou model de creștere economică și dezvoltare

Creşterea economică este necesar a fi privită prin corelare cu extinderea participării sociale şi economice pentru a realiza un nou model de dezvoltare. Dar creşterea economică şi crearea de locuri de muncă implică investiţii, care cu greu sînt realizate pe fondul unui capital naţional redus. Conform ultimului Raport privind creşterea incluzivă şi dezvoltarea, elaborat de către Forumul Economic Mondial de la Davos, România se confruntă cu dificultăţi în ceea ce priveşte accesul la servicii financiare. Pe o scară de la 1 – nivel scăzut, la 7 – nivel crescut de incluziune financiară, ţara noastră înregistrează un scor de 2,71. România se plasează astfel în urma altor state din Europa Centrală şi de Est, precum Bulgaria (3,0), Polonia (3,79) şi Croaţia (4,2).

Scorurile scăzute privind incluziunea financiară îşi au sursa în modul în care s-au dezvoltat instituţiile financiar-bancare, în gradul de educaţie financiară şi modul în care românii economisesc, împrumută, efectuează plăţi şi gestionează riscurile creditului. În final, creditul rămîne exact acel timp acordat unui client pentru a plăti bunurile achiziţionate, fie pentru consum, fie pentru susţinerea activităţii generatoare de venit. În lipsa existenţei unui capital propriu, creditul ajută antreprenorii să înfiinţeze noi societăţi comerciale, să susţină producţia pînă la încasări sau să-şi dezvolte activitatea generatoare de venit, prin investirea în mijloace de producţie sau alte mijloace fixe.

Serviciile financiare și producătorul român

De curînd, am călătorit prin ţară pentru a promova avantajele economiei sociale şi ale instituţiilor financiare din acest sector: Case de Ajutor Reciproc pentru economisire, investiţii, valorificarea muncii sau a producţiei proprii, valorificarea în comun a proprietăţii sau aprovizionarea la preţuri convenabile. De fiecare dată susţin că asociaţiile şi fundaţiile cu activitate economică, cooperativele şi societăţile agricole, cooperativele de consum şi Casele de Ajutor Reciproc răspund nevoilor individuale sau generale, promovează reciprocitatea şi solidaritatea între membri, urmărind, pe lîngă obiectivul social, şi un obiectiv economic, acela al creării de bunuri sau servicii. Cooperativele de producători, spre exemplu, pot genera locuri de muncă şi dezvolta comunităţile locale.

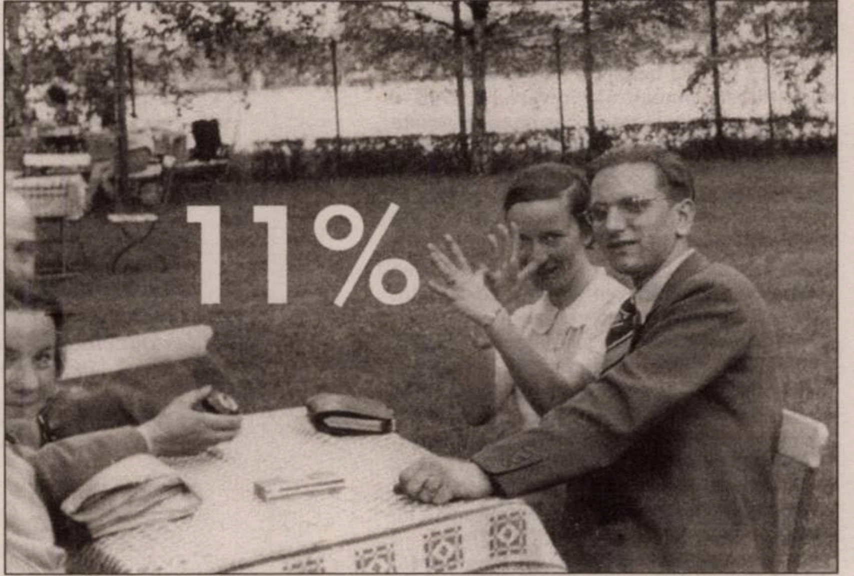

„Fără un comerţ, fără o industrie prosperă, un stat nu poate înainta. Fără căi de comunicaţie şi institute de credit, acesta nu poate prospera.“

EUGENIU CARADA

M-am oprit pe Valea Dîmboviţei, o regiune în care pomicultura rămîne pentru mulţi oameni ocupaţia de bază, membrii familiilor fiind implicaţi în păstrarea tradiţiei unor soiuri renumite, precum goldenul şi ionatanul. Ultimii ani au fost, însă, duri cu producătorii, clima schimbîndu-se semnificativ în zonă. Calamităţile naturale au diminuat producţia de mere, fiind necesară reconversia producţiei. În Voineşti am întîlnit-o pe doamna Florentina Belbe, producător şi iubitor al livezilor de meri. Discutînd despre provocările cu care se confruntă producătorul din Valea Dîmboviţei, am identificat şi principala caracteristică a antreprenorului român: adaptabilitatea. Producătorul român ştie că soiurile de mere au îmbătrînit şi că trebuie să apeleze la reconversia livezilor şi la înfiinţarea de plantaţii noi care să răspundă la boli şi dăunători pentru a creşte productivitatea. Pe fondul lipsei de lichidităţi generate de profitul din ce în ce mai mic, producătorii au nevoie să apeleze la un sprijin financiar acordat de către instituţiile financiare.

„Pentru a obţine un credit, mai întîi trebuie să dovedeşti că nu ai nevoie de el.“

(din legile lui Murphy)

Întrebarea rămîne: cine vine în sprijinul producătorilor din mediul rural sau chiar al micilor antreprenori din mediul urban? Accesul la servicii financiare care să răspundă profilului producătorilor este în continuare o provocare. „În condiţiile în care am avea o producţie bună, am avea şi capacitatea de a returna o sumă mai mare din creditul luat. Însă nu toate instituţiile financiare înţeleg acest mod de lucru. Băncile şi cooperativele de credit percep un comision de rambursare pe care noi am putea să-l utilizăm în schimb pentru investirea în producţie. 1% dintr-o anumită sumă poate însemna pentru noi investiţia în pomicultură.“ Aici intervine capacitatea de adaptare a producătorului român. În condiţiile în care instituţiile financiare bancare ajung cu greu în mediul rural şi întîmpină dificultăţi în dezvoltarea unor servicii financiare accesibile micilor antreprenori, date fiind costurile de administrare, producătorii încep să se îndrepte către instituţiile financiare nebancare. Uniunile de credit – Casele de Ajutor Reciproc, aşa cum sînt cunoscute în România, ce funcţionează ca organizaţii non-profit – ajung să înţeleagă mai bine nevoile colective ale membrilor. Pe lîngă activitatea de furnizarea de servicii financiare cu un grad ridicat de autonomie, dar şi cu risc economic, caracterul democratic al conducerii şi accentul pe nevoile membrilor generează identificarea de soluţii pentru producători, care suplineşte inclusiv lipsa consultanţei în managementul de la nivel local.

Dezvoltarea economiei sociale poate conduce la un nou model de creştere economică şi dezvoltare. Analiza preliminară „Crearea unui eco-sistem de incluziune financiară prin economia socială în România“, realizată de către Institutul de Economie Socială, relevă avantajele întreprinderilor de economie socială atît în crearea locurilor de muncă, cît şi în integrarea în sectorul său financiar a mari segmente de populaţie care sînt excluse din sectorul bancar tradiţional. Cooperativele de credit sau Casele de Ajutor Reciproc au fost înfiinţate în România încă de la sfîrşitul secolului al XIX-lea, avînd un rol semnificativ în modernizarea statului. Pe lîngă reformele în plan administrativ şi al educaţiei, finanţarea producătorilor din mediul rural a condus la creşterea economică. Astăzi, cooperativele de credit şi Casele de Ajutor Reciproc încearcă să se adapteze noilor configurări economice, într-o piaţă în care sursele primare de finanţare şi subvenţii pentru persoane fizice sau întreprinderi cu resurse puţine sînt rare.

Educația financiară a consumatorilor

La nivel individual, România rămîne ţara în care numai 60,8% din populaţia de peste 15 ani deţine un cont la o instituţie financiară faţă de media de la nivelul zonei euro de 94,8%, conform bazei de date Global Findex a Băncii Mondiale. Accesul este şi mai scăzut în rîndul populaţiei din mediul rural, ajungînd la numai 56,4%. O parte şi mai mare a gospodăriilor înregistrează întîrzieri la plata facturilor curente. Conform Eurostat, România se situa, în 2013, pe locul 5 în Uniunea Europeană, cu un procent de 30,5% al gospodăriilor care înregistrau datorii la plata utilităţilor. Iar în momentul în care apelează la creditare, românii continuă să aibă dificultăţi în preconizarea modului în care îşi vor gestiona veniturile pînă la momentul în care vor returna suma ce trebuie achitată.

Numai 60,8% din populaţia de peste 15 ani deţine un cont la o instituţie financiară.

Ajungînd în Brăila, am întîlnit persoane fizice supraîndatorate. Pe fondul creşterii creditării la nivelul anului 2008, consumul a fost sporit fără ca beneficiarii creditelor să cunoască avantajele şi dezavantajele acestora. Societatea românească nu a fost pregătită pentru analiza costurilor creditării. Neplata unui credit a generat nevoia accesării unui credit suplimentar pentru achitarea dobînzilor. Tocmai de aceea trebuie să încurajăm oamenii să planifice şi să economisească astfel încît, ulterior, să poată beneficia de capital.

Plecînd din Brăila, mi-am amintit discuţiile purtate cu producătorii din Voineşti. Din cele patru boabe de porumb disponibile, producătorul alocă un bob pentru producţia de anul viitor, pentru reînsămînţare, unul merge către consum, unul este dat celor nevoiaşi, iar unul rămîne de rezervă, fiind economisit. Dezvoltarea celui de-al treilea sector necesită timp… timp ce poate fi cîştigat prin consultanţă în management şi microcreditare.

Raluca Sîmbotin *este coordonator de proiecte în cadrul Institutului pentru Economie Socială, program al Fundaţiei pentru Dezvoltarea Societăţii Civile.*

Mircea KIVU

Cine sînt datornicii?

„Cine cumpără în datori plăteşte de două ori.“

(proverb)

Există în tradiţia urbană românească o frecventă utilizare a împrumutului. De la „Vecino, dă-mi şi mie aspiratorul tău, că al meu s-a stricat“ şi „N-ai o juma' de kil de făină, pînă la patru, cînd vine al meu să-l trimit la Alimentara“ (pe nou, Non-stop), la mai intelectualul „Împrumută-mi ceva amuzant de citit, că-s răcit şi n-am voie să ies din casă“ şi la frecventul „Dă-mi şi mie o sută pînă la leafă“. Pentru că în regimul comunist banul nu era niciodată capital, adică nu producea, avea statutul oricărui obiect: dacă tot stă degeaba, mai bine să-l folosim pe rînd (cu condiţia să nu-l uzăm prea tare).

Mitul zilei de mîine mereu mai bune era pe deplin justificat.

A existat, mai ales la începutul anilor 2000, o adevărată febră a creditelor – e drept, stimulată din plin de către bănci, prin reclamele agresive la celebrele „credite cu buletinul“. Ea a cuprins mai ales persoane tinere, pînă în 40 de ani, care se îndatorau pentru te miri ce – de la cumpărarea unui apartament pînă la haine „de fiţe“ sau mult-visate vacanţe în locuri pînă nu de mult interzise. Ulterior s-a dovedit că multe din aceste credite fuseseră peste puterile de plată, mai ales că nu era greu să te îndatorezi simultan la mai multe instituţii de credit. Oameni uşuratici? Inconştienţi? Nu neapărat. Lipsiţi de cultură financiară? Posibil.

Tinerii respectivi acumulaseră frustrări în anii '90, cînd inflaţia galopantă făcea iluzorie orice şansă de a achiziţiona un lucru mai însemnat. În plus, inflaţia îi învăţase că banul pe care nu-l cheltuieşti azi, mîine nu mai valorează nimic, deci orice reflex de economisire fusese temeinic anihilat. Urmaseră zece ani (1999-2008) de continuă creştere economică. Cei mai mulţi salariaţi erau obişnuiţi ca, măcar o dată pe an, să capete o majorare de salariu. Dacă-şi schimbau locul de muncă, era întotdeauna pentru a merge într-unul mai bine plătit. Cine nu-şi mai aminteşte, să consulte datele INS privind evoluţia salariului mediu (chiar calculat în dolari) din acea perioadă. Şi-atunci, chiar dacă împrumutul pe care-l făceai se traducea într-o rată cam la limita suportabilităţii, puteai fi sigur că peste unul-doi ani acea rată avea să reprezinte o sumă modestă în raport cu venitul tău. Pentru tinerii care intraseră pe piaţa muncii în anii '90 şi s-au format ca adulţi în anii care au urmat, mitul zilei de mîine mereu mai bune era pe deplin justificat. Faptul că au venit ani cu diminuări ale salariilor şi pierderi ale locului de muncă i-a luat pe nepregătite şi a produs, după 2010, credite neperformante care însumează zeci de miliarde.

Sînt două mari categorii de îndatorare: cea făcută în scopul unei achiziţii majore sau a unor „cumpărături compulsive“ şi cea făcută pentru acoperirea cheltuielilor zilnice sau a unor datorii. Prima categorie de îndatorare e în principiu benignă, dacă plata ei poate fi făcută din veniturile viitoare.

Cea de-a doua situaţie e mai periculoasă – dacă veniturile curente nu-ţi ajung pentru acoperirea nevoilor zilnice şi, să zicem, te împrumuţi pentru a completa suma de plată la întreţinere. Luna următoare vei avea de făcut o cheltuială în plus (plata datoriei), ceea ce înseamnă că veniturile şi cheltuielile fiind aceleaşi, diferenţa pe care va trebui să o acoperi printr-un nou împrumut va fi şi mai mare, generîndu-se o spirală a îndatorării. Campania agresivă desfăşurată de bănci pentru credite de consum acordate foarte uşor a avut un rol nefast tocmai pentru că a stimulat acest al doilea tip de îndatorare.

Conform unui studiu realizat în 2011 de *Mercury Research,* există două tipuri de situaţii care fac ca cineva să ajungă în situaţia de a nu-şi mai putea plăti datoriile.

Prima situaţie este aceea în care cineva (o persoană, o familie), aflat într-o situaţie economic stabilă, contractează un credit a cărui plată în rate n-ar trebui să creeze probleme. Diverse evenimente pot însă destabiliza situaţia financiară – pierderea locului de muncă, o boală care necesită un tratament costisitor etc. –, astfel încît omul sau familia devin rău-platnici, cu consecinţele cunoscute.

A doua situaţie tipică este cea în care pentru o persoană sau o familie, aflată deja într-o situaţie materială precară, apare o nevoie stringentă de bani. Nu-i neapărat nevoie să fie ceva dramatic, ca o boală gravă, e suficient să se strice acoperişul de la casă, ca fiul, student în ultimul an, să piardă bursa şi să trebuiască să plătească şcolarizarea. Omul nu va avea încotro, va fi obligat să se împrumute, deşi banii pe care-i cîştigă abia îi ajung să trăiască de la o lună la alta. Va spera că un miracol (o slujbă mai bine plătită, finalul fericit al unui proces de succesiune care trenează de ani) îl va ajuta să-şi plătească datoria. Cum miracolele nu se produc atunci cînd avem nevoie de ele, omul va îngroşa rîndul rău-platnicilor, în beneficiul firmelor de recuperare a creanţelor – un business ce prosperă în vremi de restrişte.

Remarcaţi că nu am adus în discuţie tot felul de escroci sau aventurieri care contractează credite, aducînd garanţii supraevaluate, cu intenţia bine definită de a nu le plăti niciodată. Situaţiile pe care le-am descris nu au nimic extraordinar, se pot întîmpla oricui, mai ales în condiţiile perioadei pe care am convenit s-o denumim „criza financiară“. Cei care apar în statisticile BNR la rubrica „credite restante“ nu sînt nici ahtiaţi după consum, nici inconştienţi, nici imprudenţi. Sînt, pur şi simplu, un produs al crizei.

***Mircea Kivu** este sociolog.*

Stela GIURGEANU

De ce urîm recuperatorii?

„Bogaţii n-au fost niciodată băgaţi la închisoare pentru datorii.“

HONORÉ DE BALZAC

Mai demult, mama mea a primit o scrisoare de la o firmă de recuperatori de creanţe. Pe plic nu scria decît *Urgent,* cu litere îngroşate şi negre. Scrisoarea avea un ton primejdios, cerînd o sumă de bani, destul de mare, fără multe detalii, dar cu un întreg iad de ameninţări. Pe scurt, i se impunea restituirea unei datorii către o firmă de cablu, cu care reziliase contractul în urmă cu mulţi ani. Pentru că la data rezilierii nu i se ceruse decît o confirmare telefonică, nu avea nici o dovadă scrisă că renunţase la contract, iar asta o speriase, rugîndu-mă să plătesc imediat suma cerută.

Bineînţeles că primul lucru pe care l-am făcut a fost să cer toate contractele semnate, pe vremuri, cu respectiva companie. Apoi să iau la puricat *Monitorul Oficial.* Am descoperit o serie de nereguli, pornind de la contractul cu firma iniţială, cumpărată între timp de către cei care pretindeau datoriile, care preluaseră contractele fără a înştiinţa în scris tranzacţia către clienţi. Mai apoi, condiţiile rezilierii automate dacă abonamentul nu e plătit timp de două luni. Cum scrisoarea cu datoria venise după cinci ani de la reziliere, timp în care nu se emiseseră nici facturi, nici notificări de restanţe, am trimis un e-mail firmei de recuperatori, în care solicitam, pe baza numeroaselor legi existente (de fapt) în Codul Penal, zeci de dovezi prin care ar fi justificat suma, specificînd, totodată, că, dacă în termenul legal de 30 de zile nu reuşesc să-mi trimită, *via* e-mail, toate dovezile cerute, să şteargă dosarul din baza de date a companiei şi să nu contacteze potenţialul datornic, sub nici o formă, altfel vor fi daţi în judecată pe motiv de hărţuire. Bineînţeles, folosind un ton amabil şi chiar dornic de a rezolva, prieteneşte, situaţia. Rezultatul a fost că, după 30 de zile, mama a primit o notificare în care i se cereau despăgubiri de... 0,00 lei.

Dar asta s-a întîmplat, după cum spuneam, acum mulţi ani, pe baza unor contracte care puteau fi atacate. Între timp, marile firme care se ocupă de recuperări de creanţe şi-au pus la punct departamentele juridice şi, mai mult, au devenit vizibile în mass-media, erijîndu-se în firme de bună-credinţă, promovîndu-şi activitatea prin spoturi publicitare cu oameni apăsaţi care îşi găsesc pînă la urmă liniştea, paradoxal, în firmele de recuperatori.

În cazul meu, deznodămîntul a fost unul fericit, doar pentru că datoria nu era justificată.

Pe de altă parte, sînt cazuri în care datornicii sînt datornici pe bune, datoriile sînt justificate, iar recuperatorii – acoperiţi legal. Cu toate acestea, metodele pe care le folosesc nu sînt întotdeauna ortodoxe.

În România nu există, nici pînă acum, o lege clară care să stabilească regulile de conduită. Sînt încă folosite ameninţări şi intimidări. Sînt telefoane date în toiul nopţii, ori datornicului, ori vecinilor, sau chiar abordarea copiilor datornicului.

Discuţiile în jurul acestor metode au dus, pe de o parte, la mai multe iniţiative legislative în Parlament – nefinalizate –, iar pe de alta, la un set de reguli care vine tocmai din partea firmelor mari de recuperatori, respectiv din partea Asociaţiei de Management al Creanţelor Comerciale, asociaţie înfiinţată în 2007 la iniţiativa marilor firme de recuperatori, Coface, EOS KSI şi Creditreform.

AMCC a elaborat şi a dat publicităţii, recent, un set de reguli care să asigure corectitudinea şi transparenţa în relaţia cu datornicii. Astfel, primul contact cu aceştia trebuie să se facă printr-o scrisoare care să cuprindă cît mai multe detalii privind datoria. Contactul telefonic poate fi efectuat maximum de două ori pe săptămînă, în zilele de lucru, doar între orele 8 şi 21, iar sîmbăta între 9 şi 14. Convorbirile trebuie să fie politicoase, sînt interzise utilizarea forţei, a ameninţărilor, metodele de hărţuire sau dezvăluirea informaţiilor datoriei către terţi, în special către membrii minori ai familiei.

Dar toate acestea sînt la nivel de cod, mai mult intern, al firmelor care sînt membre ale AMCC. Legi care să garanteze protecţia datornicilor nu există, cel puţin deocamdată, iar cea mai bună metodă de a scăpa de recuperatori este, pînă la urmă, grija de a nu intra în vizorul lor.

Adina POPESCU

Caietul de la „Venus“

„În sărăcie,
noroc cu creditul.“

PUBLILIUS SYRUS

Habar n-am cum de reuşiseră pensionarii din blocul meu să fie abonaţi la „caietul“ de la „Venus“ – minimarket. Cum toate acele doamne venerabile, în general ciufute, posesoare de bichoni sau pechinezi, aveau privilegiul de a obţine pîine, zahăr, banane, cafea şi alte fleacuri fără să scoată bani din buzunar, urmînd să plătească „la pensie“. Cum toţi acei domni respectabili beau aproape în fiecare zi bere pe datorie. Însă pe „caiet“ nu erau doar ei. Mai era Giani, băiatul de la punctul termic, căci doar trebuia şi el să mânînce un parizer cu pîine, chiar dacă nu mai avea nici un chior înainte de salariu. Doar nu erau să-l lase pe bietul om muncitor să moară de foame… Mai erau şi Costică, omul de serviciu al blocului, dar şi nevastă-sa – conturi separate. Nu puteau să-şi înceapă ziua şi să se apuce să măture fără cafea „la plastic“ şi citirica ce dă energie (de regulă, coniac Cava d'Oro). Două citirici: citirica ei şi citirica lui, că nu amestecau băuturile. Şi mai erau şi cei doi domni de la „Reparaţii încălţăminte şi obiecte din piele“, magazinul de alături. După ora 2, ei nu mai lucrau fără bere „la picior“. Dacă încasau banii de la un cojoc plăteau, dacă nu, „data viitoare“. Dacă nu aveau comenzi şi şomau, îşi beau doar tacticos berea, visînd la vremuri mai bune.

Timp de doi ani, am tot urmărit acest „comerţ“ special de la „Venus“. Părea că totul merge perfect: toată lumea consuma aparent pe gratis, dar minimarket-ul nu dădea faliment. Începusem să mă întreb ce calităţi trebuie să ai, în calitate de muşteriu, ca să ocupi un loc fruntaş pe „caiet“. Pînă unde se poate ajunge cu datoria. Dacă se poate plăti în rate. Şi tot aşa. Nu de alta, dar mă bătea şi pe mine gîndul, dar nu pentru pîine sau Cava d'Oro. Cel mai mare stres înainte de salariu era să rămîn fără ţigări şi observasem că ţigări pe datorie se dădeau cu duiumul – lui Giani, Kent 8, pentru Costică, Viceroy, iar domnii de la „obiecte din piele“ fumau Marlboro ca şerpii.

La „Venus“ erau două fete, în ture, şi „şeful“, pe care nu-l vedeai niciodată. Îmi închipuiam că „şeful“ ştia de afacerea „caietul“ şi cerea periodic informaţii despre datornici. Pensiile locatarilor din bloc, salariul lui Giani de la punctul termic, cel al lui Costică, cojoacele rupte atîrnate pe umeraşele din prăvălia de alături reprezentau garanţii că banii de pe „caiet“ se vor recupera odată şi odată. Pe mine, de pildă, cum ar fi putut să mă verifice? Să le spun că lucrez la un trust de presă? Nu, nu părea ceva serios. Totuşi, de-a lungul timpului, făcusem ceva vînzare la „Venus“ şi nu cumpărasem doar ţigări. Asta nu reprezenta oare o garanţie că eram un muşteriu de încredere? Plătisem chiar şi cu cardul, iar omul cu card se presupune că e stabil financiar, nu-i aşa? Că doar de-aia are card, ca să încaseze bani.

Abia atunci mi-am dat seama că nu doar un venit fix era singura condiţie ca să te insinuezi pe „caiet“. În plus, trebuia să fii un bun vecin. Ciufutele doamne pensionare se umpleau de zîmbete cînd treceau pragul de la „Venus“, mai că nu-şi puneau bichonii şi pechinezii să facă numere de dresură, ca la circ. Domnii pensionari intrau cu „Săru' mîna“ şi cu „Ce bine arătaţi azi, domnişoară!“. Mai trebuia să fii şi un bun cetăţean. De pildă, Costică, dar şi nevastă-sa, atunci cînd nu erau beţi şi se luau la harţă, măturau în faţa minimarket-ului pe gratis. Domnii de alături le reparau cizmele fetelor de la „Venus“ tot pe gratis, că e bine să ai o relaţie la încălţăminte şi obiecte de pielărie. Cît despre Giani de la punctul termic, o fi ştiut şi el să repare vreo ţeavă, ceva.

Singura mea salvare
rămăsese grăsuţa.

Tot gîndindu-mă la asta, mi-am dat seama că eu n-am nimic de oferit la schimb. Aşa că m-am hotărît să mă împrietenesc cu vînzătoarele. Cea de dimineaţă era mereu grăbită şi agitată, nu era genul meu. Cea de seară, grăsuţa, era molatecă, visătoare şi mofluză, şi aveai senzaţia că trăieşte într-o continuă plictiseală. La fiecare măr cumpărat, am început să lungesc conversaţiile cu ea. Despre vreme, despre Calea Moşilor, despre nu ştiu ce serial de la televizor, despre salariul ei mic. Desigur, i-am spus că lucrez la un trust de presă, ca să mă asigur, dar n-a impresionat-o prea tare. M-a întrebat dacă l-am văzut pe Cătălin Botezatu în carne şi oase. N-am putut s-o mint şi i-am spus că nu. Dar într-o seară ploioasă de noiembrie, cînd era într-o dispoziţie nostalgică, mi-a povestit, aproape fără nici o introducere, despre momentul tragic de acum patru ani cînd îi murise mama. Am ascultat-o dînd din cap cu tristeţe aproape o jumătate de oră. Cum s-a chinuit cu ea, cum a dus-o prin toate spitalele şi au văzut-o toţi doctorii pînă cînd n-au mai avut ce să-i facă. Cîtă mizerie era în saloane, cîte şpăgi a dat la asistente! „Şi degeaba“, a încheiat ea cu un oftat. A tăcut, mie aproape că mi-au dat lacrimile, chiar mă impresionase povestea, în fond, era vorba despre moartea unui om. Însă după ce am ieşit din magazin, m-am gîndit: după ce împărtăşeşti o asemenea amintire, e aproape imposibil să nu-i dai unei amărîte de fete fără ţigări un pachet pe datorie şi să n-o treci pe „caiet“.

La puţină vreme, s-a întîmplat şi nefericitul eveniment. Seară, frig, ceva mărunţiş numărat obsesiv, dar care nu însuma mai mult de cinci lei, pofta de a fuma care devenise incontrolabilă. Se mai întîmplase şi în trecut şi de obicei mergeam la „bărbos“, la un butic non-stop. „Bărbosul“ mă înţelegea, doar şi el era fumător, deşi, de fiecare dată, privirea lui era reprobabilă sau doar mi se părea mie. Însă, în seara aceea, buticul era închis. Singura mea salvare rămăsese grăsuţa. Nu ştiu alţii cum sînt – de pildă, am un prieten care, atunci cînd se mută într-un nou cartier, în prima săptămînă reuşeşte să facă datorii la trei magazine. Însă cînd e vorba de mine, nu pot să descriu sentimentul de tristeţe, de apăsare şi de mizerie umană, în general, pe care îl am atunci cînd nu pot plăti pentru ceva de care am nevoie. Este mai rău decît dacă aş cerşi.

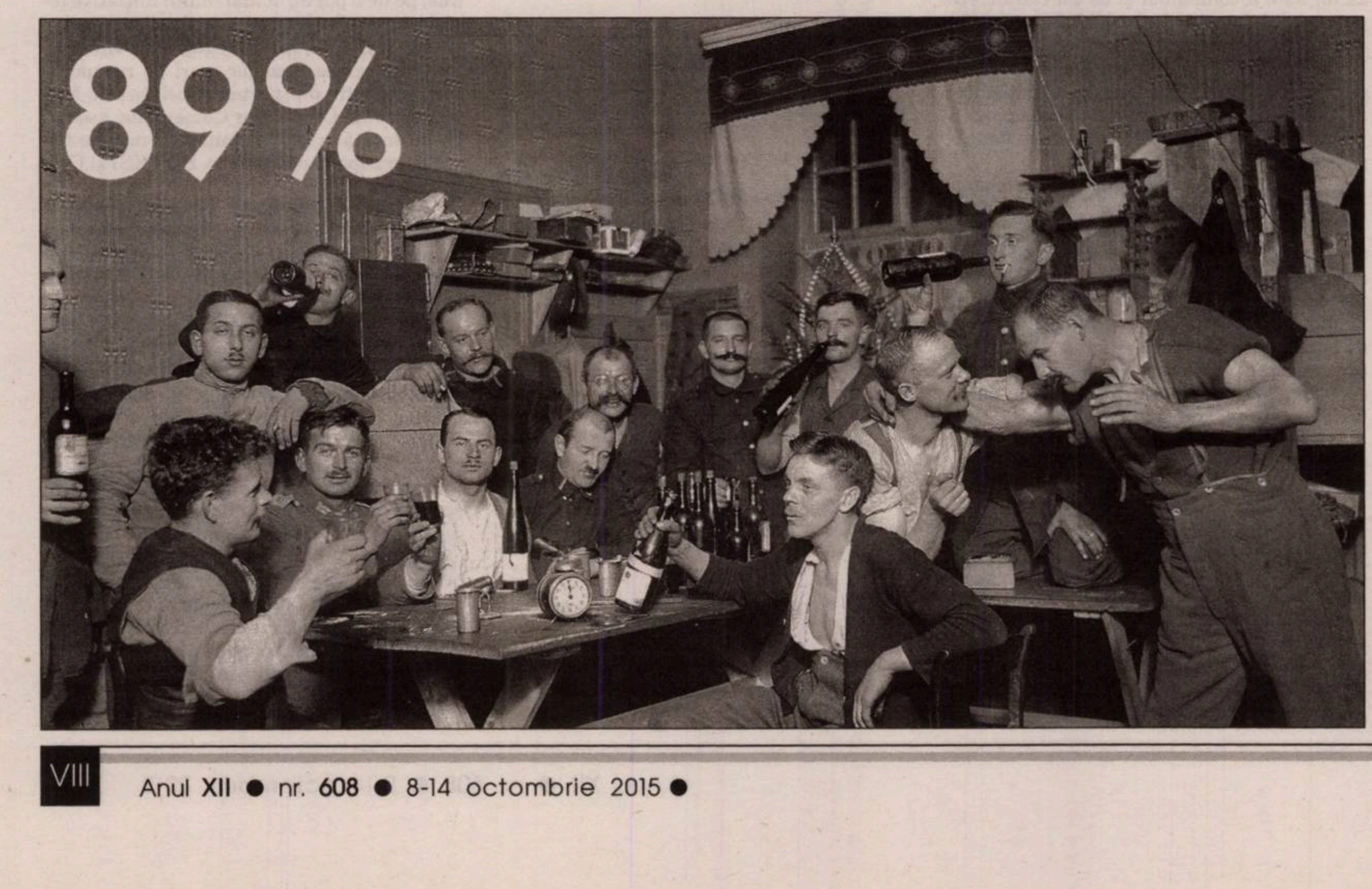

Mă apropii tiptil de „Venus“ şi o vreme mă învîrt prin faţa magazinului nehotărîtă. O privesc pe grăsuţă prin geam, stă la tejghea şi nu face nimic, ca de obicei, stă cu mîinile adunate în poală şi se uită în gol. Încep să transpir nervos şi-mi promit că voi încerca să mă las de fumat. Dar nu acum, nu în aceste condiţii. Pînă la urmă, intru şovăind. După mine, intră un alt client. Mă uit la rafturi şi aştept să plece. Apoi, preţ de un minut, mă holbez la faţa fără expresie a grăsuţei, la ochii fără nici o scînteie. Fac un efort şi-mi spun poezia învăţată de acasă, cu „o mare rugăminte“, „dacă se poate“, „pînă mîine seară“. Răspunsul e sec, nimic nu se citeşte pe chipul ei: „Nu pot. Nu ne lasă şeful“. Plec, cu sentimentul că sînt o ratată şi jurînd că n-o să mai calc niciodată pe la „Venus“ (ceea ce am şi făcut) şi că n-o să mă mai emoţionez niciodată la povestea unei grăsuţe insensibile despre cum i-a murit mama. Nu înţeleg cum, în România, pentru unii a face datorii este ceva firesc, iar pentru alţii se poate transforma într-o traumă.

Cînd minimarket-ul „Venus“ a dat în sfîrşit faliment, doamnele pensionare au lăcrimat: „Ce magazin bun era!“. Apoi s-au obişnuit treptat cu ideea că Mega Image-ul care i-a luat locul nu dă nimic pe datorie.

STILURI & STILOURI

Maria IORDĂNESCU

Lasă-ţi copiii să vină la tine

Credinţă negociată şi supunere din lehamite

Cei mai mulţi dintre părinţii care îşi ţin copiii departe de ora de religie spun că sînt în total dezacord cu felul în care materia cursului este predată în şcoli. Nu toţi fac parte din asociaţii atee feroce, nu toţi sînt împotriva cunoaşterii fenomenului religios, dar nu pot consimţi la obiectivul principal al orei, declarat cu semeţie în toate proiectele didactice ale profesorilor de religie: „La sfîrşitul orei, elevul va fi capabil să îl iubească pe Dumnezeu“.

Un astfel de obiectiv este total nerealist şi grandilocvent chiar şi din perspectiva instituţiei bisericeşti: strădania mea de viitor creştin ar trebui să înceapă cu paşi mărunţi, de cunoaştere, informare, comparare, punere sub semnul întrebării sau al curiozităţii, şi nu cu adeziuni euforice şi amor absolut, care, la vîrste mici, ar putea fi superficiale, fanteziste şi, deci, nerecomandabile.

Dar toate astea sînt fineţuri cu care Patriarhia română nu are vreme să se încurce: ea este vigilentă cu eventualele scăpări eretice ale Ministerului Educaţiei şi cu părinţii scăpaţi din mîna ortodoxiei. Ea mai are de dus bătălii, de hărţuit legi, de semnat protocoale şi de adunat semnături. Patriarhul anunţa victorios, zilele trecute, că majoritatea copiilor s-au înscris la ora de religie. „Are valoare de referendum!“, spunea el, părînd să pregătească excomunicarea celor care nu au semnat.

Legea de înscriere la orele de educaţie religioasă este, zi de zi, măcelărită în fel şi chip: mai întîi, Biserica afirmă că se face cerere o dată pentru toţi cei treisprezece ani de studiu şi că dacă, la un moment dat, elevul sau părintele se răzgîndeşte, atunci fac cerere de retragere. Adică se revine la situaţia anterioară deciziei Curţii Constituţionale. Părinţii protestează. Ministerul Educaţiei pare hipnotizat cu totul în faţa acestui tip de abuz şi dă dreptate, fără lege în mînă, instituţiilor ortodoxe. Mai apoi, decizia Curţii Constituţionale confirmă dreptul copiilor de a nu participa la aceste ore. Drept care, Ministerul Educaţiei ar trebui să le ofere o soluţie pentru petrecerea acestui timp în afara educaţiei religioase: clase, profesori, supraveghetori, activităţi etc. Nimic din toate astea nu se întîmplă: copiii îşi petrec orele ca nişte paria pe holurile şcolilor sau în sălile de sport, supravegheaţi de paznici. Mai mult, cu o reacredinţă amuţitoare, nu se face măcar efortul ca aceste ore să fie incluse în orar la începutul sau la sfîrşitul lui, astfel încît soluţia să fie la îndemîna părinţilor.

> *„La sfîrşitul orei, elevul va fi capabil să îl iubească pe Dumnezeu“.*

Zilele trecute, un părinte îmi povestea un dialog pe marginea orei de religie, avut cu doamna învăţătoare: după minute în şir de argumentaţie sentimentaloidă în favoarea ideii ca elevul să participe la ora cu preotul, dascălul a pus la bătaie un ultim argument, de data aceasta raţional, pragmatic: „Dacă îl lăsaţi să participe, va lua numai 10 şi asta va conta la mediile anuale“.

Mă întreb: doar asta vrea Biserica Ortodoxă Română? Credinţă negociată, supunere din lehamitea de a te mai lupta pentru drepturile tale, adeziuni semnate din lipsă de spaţiu şi timp sau calcule meschine în vederea mediei finale?

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

■ ■ ■

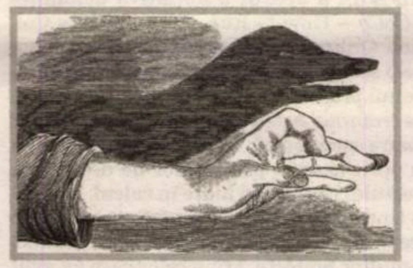

Iaromira POPOVICI

bazar

Toamna, întunecat-luminoasă

Toamna a fost mereu, pentru mine, un anotimp al diverselor contemplări. Şi exterioare – de genul meditaţiilor asupra frunzelor căzătoare, şi interioare – scrutări ale stărilor şi trăirilor.

Aşa cum în faţa mării sau a munţilor ai revelaţia micimii şi efemerităţii tale, şi a adevăratelor proporţii, tot aşa, cînd înăbuşitorul aer de vară se schimbă în respirabila şi răcoroasa adiere de toamnă, simţi mai dihai (cel puţin eu, una) trecerile şi devenirile, repetiţiile şi schimbările, lucrurile şi vieţile care evoluează. Mai ales că toamna se amestecă toate: tot soiul de începuturi, precum cel veşnic, al diverselor forme de şcoală, ori reîntoarcerea la treabă după vacanţă, cu sentimentul sfîrşitului şi melancolia asociate cu frunzele care cad, pomii care rămîn golaşi şi natura în belşug (conform compunerilor) şi, apoi, în expectativă. E un amalgam cînd fericit, cînd melancolic, cumva în anticamera evident fericitului decembrie.

Ce-i drept, există şi sărbători tomnatice. Desigur, începutul şcolii, la care, măcar pentru senzaţiile pe care ţi le dă, direct sau indirect, nu am putut renunţa ani de zile. Spun „direct sau indirect“ pentru că l-am retrăit, ca-n *Ziua cîrtiţei*, de nenumărate ori, numai pentru că-mi tot redoream începutul perfect: timp de vreo zece ani, în fiecare toamnă, am tot început cîte un masterat. Dădeam examene, îmi plăcea adrenalina confruntării, apoi suspansul afişării rezultatelor (în general, treceam probele) şi apoi mă dădeam în vînt după primele întîlniri, în care cunoşteam oameni noi şi ni se spunea ce urmează să facem, ce cărţi să citim (e adevărat că problemele urmau cînd începuturile şi sentimentul noutăţii se terminau, iar lucrurile începute trebuiau terminate, ceea ce s-a dovedit mult mai greu). Tot în fiecare toamnă, copilul meu începea cîte un nou ciclu şcolar: le-am trăit pe toate cu aceeaşi intensitate, fie că era vorba de cel din clasele I-IV, cu o învăţătoare hiperconştiincioasă şi cu cîteva mame casnice teroriste din comitetul de părinţi, fie cu diriginta, profesoară de matematică, incredibil de perfectă, care, din păcate, a murit înainte de vreme, fie la liceul cu mare prestigiu, dar cu mai puţină „acţiune“, fie chiar la facultatea de peste mări şi ţări. Cu flori şi zîmbete, şi cîţi membri ai familiei mai aveam (bunica lui a fost nelipsită la toate aceste începuturi, veşnic evenimente, atîta timp cît a fost).

Apoi, Halloween-ul. Un fel de combinaţie de împrumut între Ziua Recoltei şi Sîmbăta morţilor. Tipică pentru cele două laturi ale toamnei, aş zice. O parte luminoasă şi una întunecată, care, datorită industriei kitsch din domeniu, a devenit jucăuş-întunecată. Dovleacul şi plăcintele din el se leagă, evident, de prima parte, cea din compunerile noastre de-a cincea. Toamna îmbelşugată, pe care o tot desenam cînd eram mici, precum o doamnă cu o rochie lungă înţesată de mere, pere, prune, struguri şi chiar gutui e o ipostază liniştitoare. Recunosc că mie, uneia, îmi plac mai mult roadele pe care şi le pierde şi culorile lor: frunzele (despre al căror covor multicolor iar scriam în compuneri), galbene, roşcate, maronii, pe care nu mă satur să le adun, castanele şi ghindele cu care îmi umplu buzunarele rucsacelor, ca pe vremea cînd mergeam prin parcuri cu tatăl ori cu bunicul meu sau cînd căutam chestii poetice pe care să i le trimit iubitului din armată.

Toamna întunecată – cea „lungă, slabă şi zăludă“, care înlocuieşte adorabila briză despre care vorbeam la început, cu burniţă, noroaie şi alte chestii năclăite şi negre – ţine, indiscutabil, de cealaltă latură a ei. De aceea a morţii, a sfîrşitului unui ciclu, fie că e cea sesizabilă prin frunzele devenite, brusc, din portocaliu aprins – maro veşted, fie prin costumele comice spre groteşti de Halloween (de fantomă, monstru, schelet, vrăjitoare, moartea însăşi).

Poţi, însă, simplifica lucrurile şi alunga partea de umbre dacă alegi o abordare tomnatică strict consumistă: pui murături, faci zacuscă, dulceaţă, gem, must şi apoi vin. Iar de Halloween sculptezi dovleci şi alegi doar costume „drăgălaşe“, precum Batman, Superman, zînă, prinţesă, pirat etc.

■ ■ ■

Selma IUSUF

legende urbane

De ce ne enervăm

Acum cîteva zile era să mă bat cu un dobi… domn în Mega Image. Uite, numai cînd mă gîndesc la întîmplarea asta, mă enervez la loc. O enervare acută, violentă, o stare de scrîşnet, o revărsare de ură cristalină absolut gratuită, de altfel. Să nu luaţi chiar de bună iminenţa unei bătăi fizice reale între mine şi acel domn. Dar sentimentul era extrem de aproape. Şi pornirea mea aşijderea.

Totul a pornit, ca de obicei, de la nimic. Stăteam la rînd la case. Două case, o singură coadă care se împărţea pe măsură ce una dintre casieriţe era liberă. Eu în faţă, domnul în spatele meu. Deja începuse să mă agaseze uşor, foindu-se şi tot lovindu-mi coşul cu picioarele, intrînd prea mult şi fără rost în spaţiul personal. La un moment dat, la una din case, o persoană cu toate cumpărăturile în pungi tocmai îşi întinsese cardul vînzătoarei. „Mergeţi la casa aia?“, mă întreabă neliniştitul din spate tropăind a nerăbdare. „Da“, zic, dar continuu să stau pe loc cît să-şi tasteze femeia aia PIN-ul. „Păi, hai, mergeţi“, mă dirijează ăsta din spate, pufnind şi dînd ochii peste cap, gata-gata să şi-i scrîntească. M-am întors spre el, l-am privit şi am simţit că vreau să-i rup capul. Literalmente. Am respirat adînc şi i-am zis doar un „Mulţumesc“ atît de otrăvit că numai cuvîntul rostit a mustit galben-verde în aer de atîta ură. „Cu plăcere“, a plusat neliniştitul, fără să ştie că în capul meu l-am executat deja, l-am jupuit şi i-am pus sare pe răni. L-am spînzurat de picioare şi i-am scos ochii cu beţele de frigărui din coşul meu. I-am astupat nările cu brînză de vaci grasă şi i-am turnat simultan un litru jumate de apă minerală rece pe gît. Waterboarding cu Dorna. L-am bătut peste tălpi cu un salam de Sibiu tare. Başca l-am trecut prin tot vocabularul odios al urii nemărginite care mă încerca în acele secunde. În fine, m-am dus la casă, am plătit cu capul vîjîind şi cu tîmplele pulsînd încă a ură clocotită. Cînd am ieşit din magazin, am tras puternic aer în piept, m-am uitat spre cer şi am izbucnit tare să mă audă tot trotuarul: „Retardatule!!!“. Pun pariu că şi domnul respectiv a făcut ceva similar şi o fi povestit prin alte locuri cum o dobitoacă de la coadă se mişca la fel ca ochiul mortului şi ţinea pe toată lumea în loc. În fine.

Dar altceva m-a speriat şi m-a pus pe gînduri. De ce ne enervăm în halul ăsta? Ce resorturi se activează şi ce fire nevăzute plesnesc în asemenea situaţii, că ajungi să urăşti cu toată fiinţa o persoană despre care nu ştii nimic, dar care ţi-a făcut la un moment dat ceva nesemnificativ de deranjant? E înfricoşător să vezi exploziile de nervi în trafic, între şoferi. Cunosc o fată extraordinar de calină, de bună şi de decentă, care devine o fiară atunci cînd cineva o şicanează cumva în trafic. Fiinţa asta mică şi drăguţă se dovedeşte a fi un dicţionar gros de argou. O sumă absolută a celor mai odioase înjurături. Cînd coboară din maşină, pac! – Mrs. Hyde dispare la loc. Dar ce se întîmplă, dragi şoferi? Vă pun ăştia ceva pe volan, în schimbătorul de viteze, în odioşii brăduţi odorizanţi? În apa aia cu care stropiţi şi daţi apoi drumul la ştergătoare? În Premium Diesel? (Ah, pardon, cred că aici mă tem că am nimerit-o.)

Ce se întîmplă în autobuze? De ce ajung unii să se bată ca chiorii pentru un loc, din cauza unui cot între coaste sau a unui geam închis/deschis? De unde atîţia oameni cu fitilele atît de scurte? Cum poate să ne afecteze aşa de tare o oarecare întîmplare (mică) nefericită, o scăpare a aproapelui nostru, un inconfort temporar?

Pînă acum, nu cred că ţine nici explicaţia universală cu stresul cotidian, de la serviciu, viaţa grea şi aşa mai departe. Puţin calm nu are cum să strice nimănui. Mă gîndeam la lucrurile astea în metrou, cînd o durere înspăimîntătoare îmi săgetează piciorul stîng. O do… o domnişoară cu tocuri ascuţite se hăhăia cu ochii în telefon fără să se ţină de nici o bară. O frînă bruscă i-a proptit dureros pantoful elegant în tenişii mei. Mi-a venit s-o sugrum. Uite de-aia nu sîntem calmi.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

George PLEŞU

Despre crowdsourcing

– digitalizarea culturii & more –

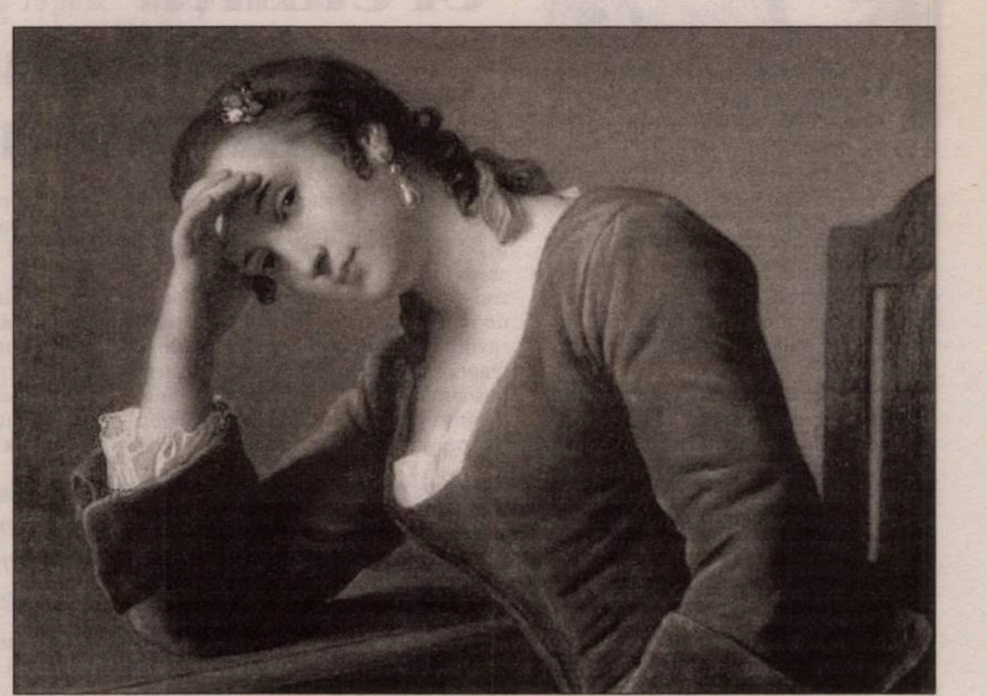

Într-un articol recent din *The Guardian,* Paul Mason remarca explozia producţiei colaborative de bunuri şi servicii, precum şi apariţia unor organizaţii care nu mai ţin cont de legile pieţei. Exemplul dat de el a fost Wikipedia, cel mai extins produs informaţional din lume, care a falimentat afacerile cu enciclopedii şi a provocat industriei publicitare pierderi estimate la trei miliarde de dolari anual.

Nimeni nu mai poate neglija, deci, capacitatea publicului de a genera conţinut şi impactul pe care îl au astfel de iniţiative. Voluntarii anonimi care au făcut Wikipedia, care au scris mii de recenzii pe Amazon sau, mai nou, Goodreads, pot genera inclusiv ştiri locale. Ei nu se mulţumesc doar să stea şi să primească informaţii, vor să contribuie. O parte din organizaţiile atente la aceste mişcări au înţeles deja că oamenii nu mai trebuie trataţi ca nişte simpli clienţi, ci ca parteneri.

Termenul *crowdsourcing* provine din combinarea în engleză a cuvintelor *crowd* (mulţime, masă de oameni) şi *outsourcing* (externalizare). Jeff Howe şi Mark Robinson au fost cei care, în 2006, au lansat acest concept pentru a descrie, potrivit lui Howe, „actul prin care o companie sau o instituţie externalizează o funcţie care fusese pînă atunci îndeplinită de angajaţi către o reţea nedefinită (şi, în general, mare) de oameni, sub forma unui apel deschis“. Altfel spus, dacă folosim resursele computaţionale ale *Cloud*-ului, de ce n-am folosit şi „surplusul de putere de procesare a milioane de creiere umane“? (Howe)

Au apărut voci care au criticat folosirea termenului *crowdsourcing,* apreciat ca fiind prea vag şi aplicat inconsistent: orice activitate web care implică publicul poate fi etichetată în acest fel. Aceste obiecţii au impus o serie de clarificări. Vorbim de *crowdsourcing* atunci cînd o problemă este transmisă unui public sau unei comunităţi care o pot rezolva în mod colectiv. Activităţi de rutină pot fi externalizate unei mulţimi de experţi entuziaşti. Mai mult, comunitatea poate analiza răspunsurile şi garanta calitatea şi acurateţea lor (vezi exemplul Wikipedia).

În ultima vreme se observă creşterea interesului instituţiilor de patrimoniu cultural, în sensul implicării publicului în colecţionarea, descrierea, categorisirea sau curatorierea colecţiilor de patrimoniu. Ideea este atrăgătoare mai ales în contextul austerităţii, cuvînt de ordine în stabilirea bugetelor în ultimii ani. În practică, însă, nu toată lumea este încîntată de posibilităţile oferite de *crowdsourcing*. Mai ales în cazul instituţiilor academice sau de patrimoniu cultural, există o anumită reticenţă cu privire nu doar la dimensiunea şi compoziţia „mulţimii“, ci şi la eventualitatea în care o parte din angajaţii care se ocupă cu digitalizarea şi cercetarea ajung să fie înlocuiţi cu voluntari anonimi.

În octombrie anul trecut a apărut deja o primă carte, *Crowdsourcing Our Cultural Heritage,* editată de experta de origine australiană Mia Ridge, care analizează modul în care instituţii de cultură au folosit, în cadrul unor proiecte, externalizarea de sarcini către public. Ridge observă că *crowdsourcing*-ul oferă, pe lîngă noi căi de acces spre colecţii, creşterea implicării publicului în direcţia patrimoniului cultural, dar şi democratizarea practicii profesionale prin multiple interpretări care pot veni din partea unor audienţe diverse. Odată cu implicarea membrilor publicului, cînd fiecare vine cu propriile perspective, interpretarea încetează să aibă ca unică sursă angajaţii instituţiei.

În general, sarcinile îndeplinite de voluntari variază de la transformarea conţinutului dintr-un format în altul (cum ar fi transcrierea unui text sau a unei partituri muzicale) la descrierea unor obiecte (prin etichete, clasificări, adnotări structurate), sintetizarea unor noi cunoştinţe sau chiar producerea de artefacte creative (precum fotografie sau design).

Pentru a lărgi perspectiva asupra genului de proiecte externalizate total sau parţial de către instituţii culturale, am să apelez la cîteva exemple din cartea lui Ridge. O primă categorie ar fi digitalizarea sau evaluarea unor cantităţi mari de date, de la corespondenţa privată a unor filozofi englezi din secolul al XVIII-lea la emisiuni TV ale unor canale olandeze. Nu de puţine ori rezultatele sînt de-a dreptul impresionante. Astfel, cei care s-au implicat în proiectul „Old Weather“ au transcris peste un milion de pagini din jurnalele de bord ale Marinei Regale Britanice în mai puţin de doi ani; întregul recensămînt al SUA din 1940 a fost indexat de 160.000 de voluntari în doar patru luni; iar participanţii în proiectul „Georeferencer“ iniţiat de British Library au adăugat coordonate spaţiale pentru mii de hărţi istorice.

Nimeni nu mai poate neglija,
deci, capacitatea publicului de a genera conţinut.

Proiectul „Trove“ al Bibliotecii Naţionale din Australia pune laolaltă conţinut din biblioteci, muzee, arhive şi alte organizaţii de cercetare, care au rezultat într-o comunitate care are la dispoziţie o serie de servicii, printre care agregare de metadate şi un depozit în creştere de resurse digitale oferite publicului. Din 2008 pînă în prezent, s-au adunat peste 430 de milioane de corectări ale greşelilor de transcriere şi mai mult de 3,5 milioane de etichete. Numai în ziua în care, pentru a scrie acest articol, m-am uitat la statisticile disponibile online, membrii comunităţii trimiseseră peste 50.000 de corecturi ale unor texte din ziarele digitalizate, iar în ultima săptămînă adăugaseră aproape 20.000 de etichete noi!

Crowdsourcing-ul patrimoniului cultural nu e limitat doar la digitalizare. Proiectul „Describe Me“ al Muzeului Victoria (Australia) îşi propune să accesibilizeze colecţiile muzeului pentru orbi sau persoane cu dificultăţi de vedere. Pînă în prezent, voluntarii au adăugat descrieri pentru peste 16.000 din cele 50.000 de imagini puse la dispoziţie online. O altă iniţiativă, „Snapshot Serengeti“, cere vizitatorilor să identifice animalele surprinse de cele 225 de camere de vederi din Parcul Naţional Serengeti din Tanzania, iar „Quench“, care aparţine Galaxy Zoo, are nevoie de ajutorul comunităţii de iubitori de ştiinţă în analizarea rezultatelor pentru a clasifica 6004 galaxii. Mai mult, propune acestora colaborarea cu oameni de ştiinţă pentru a scrie un articol într-o revistă academică despre evoluţia în timp a galaxiilor.

Chiar dacă nu este prezentat în cartea lui Ridge, un alt proiect impresionant este „Your Paintings“, susţinut de BBC şi Public Catalogue Foundation. Miza acestei iniţiative este de a expune întreaga colecţie de pictură în ulei a Marii Britanii, poveştile din spatele lucrărilor, precum şi locurile unde pot fi văzute acestea în format fizic. Mii de muzee şi alte instituţii publice din Marea Britanie şi-au pus la dispoziţie patrimoniul, iar rezultatele sînt şi ele semnificative: din cele 212.790 de lucrări în ulei identificate, au fost etichetate peste 23.000, de către 11.000 de utilizatori care au generat ceva mai bine de 6 milioane de etichete.

Permiţînd utilizatorilor să introducă etichete generice şi să aibă la dispoziţie cîmpuri deschise pentru descrieri, se obţin date mai puţin precise, însă nu mai puţin valoroase. Diferenţele dintre descrierile narative ale specialiştilor sau comentariile participanţilor în proiect şi etichetele adăugate de utilizatori nu reprezintă o problemă pentru acurateţea informaţiilor. Din contra, aceste diferenţe permit acoperirea distanţei semantice dintre cele două perspective.

În 2011 a apărut o iniţiativă denumită *RunCoCo* – How to Run a Community Collection Online –, care îşi propunea să identifice o serie de bune practici pentru derularea unui proiect bazat pe *crowdsourcing* şi să ofere *training,* asistenţă şi chiar o platformă software *open-source*. Pînă atunci, studiile nu s-au oprit asupra principiilor de design ale proiectului ce trebuie luate în calcul. Ele oricum tind să dea exemple dintre proiectele de succes, nu cele care au eşuat. Din analiza mai multor proiecte, atît a celor care au avut succes, dar mai ales a altora care nu şi-au atins în totalitate obiectivele, s-au desprins mai multe concluzii pe care autorii le-au făcut publice. După cum era oarecum de aşteptat, doar o mică parte din utilizatorii fideli ai platformelor online au contribuit cu majoritatea cantităţii de date obţinute, ceilalţi participînd mai mult sporadic. Tot din perspectiva comunicării cu publicul-ţintă, printre capcanele acestui tip de proiecte se numără complexitatea sarcinilor iniţiale, nivelul de cunoştinţe specializate cerut utilizatorilor, ghidajul imprecis sau lipsa de *feedback*. „Old Weather“, de care am vorbit mai sus, este un bun exemplu de proiect care a menţinut un nivel ridicat de participare prin varietatea sarcinilor disponibile şi prin capacitatea de a se adapta şi extinde de-a lungul timpului.

Oricum, rezultatele cercetării, printre care se numără un model tip *flowchart* care pune toate întrebările esenţiale pentru o bună derulare a oricărui tip de iniţiativă similară, sînt disponibile pe site-ul proiectului şi pot fi folosite inclusiv de instituţii culturale româneşti. În fond, *crowdsourcing*-ul în domeniul patrimoniului cultural este mai mult decît un cadru pentru a crea conţinut. Este în primul rînd un mod de întîlnire cu rezultatele cercetării şi, mai important, colecţiile instituţiilor din domeniu. Iar beneficiarii sînt atît publicul larg, cît şi instituţiile respective.

George Pleşu *este doctorand în Istoria artei şi predă Management cultural la Universitatea de Arte „George Enescu“ din Iaşi.*

Zece ani de Anim'est

Din 2006, începutul de octombrie înseamnă, în Bucureşti, şi Anim'est. Adică o simpatică oaie roz pe post de mascotă, care invită publicul să ia parte la proiecţii de filme de animaţie, completate de workshop-uri, masterclass-uri, nopţi tematice de muzică şi film, petreceri şi întîlniri dedicate animaţiei. Evenimentele se desfăşoară în perioada 2-11 octombrie, motiv pentru care i-am rugat pe cei trei directori ai festivalului – Laurenţiu Brătan, Vlad Ilicevici şi Mihai Mitrică – să facă bilanţul Anim'est-ului, după zece ani de existenţă.

CINEMA STUDIO
FESTIVALUL INTERNATIONAL DE FILM
ANIMEST
UNIUNEA CINEAŞTILOR
ROMÂNIA

© A. Marineci

Laurenţiu BRĂTAN

„Cele mai bune filme" de pînă acum şi ce urmează

E întotdeauna greu şi ingrat să faci clasamente sau liste cu „cele mai bune filme", dar şi o provocare, de fiecare dată. Dac-ar fi să pun laolaltă scurtmetraje cu lungmetraje care au fost proiectate la festival de-a lungul timpului, din ea n-ar trebui să lipsească, în mod cert, cele de mai jos.

Vals cu Başir (2008), lungmetraj israelian, regia Ari Folman. E una din capodoperele genului, care de fapt transcende genul, îmbinînd documentarul cu animaţia. *Vals cu Başir* e un documentar de animaţie construit ca o anchetă asupra memoriei. Sau, mai degrabă, asupra lipsei ei ca urmare a unei traume de război. Istoria lumii (războiul civil din Liban, din anii '80) se îmbină cu istoria personală a regizorului, care a fost trimis ca masă de sacrificiu, împreună cu mulţi din generaţia lui, într-o luptă absurdă, căreia nu reuşeau să-i vadă nici o logică şi nici un interes. Filmul are o suită de scene absolut hipnotice, alternate cu altele realist-documentare, şi se termină cu una cutremurătoare, care nu e de animaţie, ci sînt imagini de arhivă cu masacrul de la Sabra şi Şatila, din 1982, care a oripilat lumea.

„Festivalul investeşte astfel în formarea spectatorilor de mîine."

Planeta sălbatică (1973), lungmetraj francez de René Laloux – unul din reprezentanţii legendari ai animaţiei franceze. E un SF adaptat după benzile desenate ale unui artist suprarealist – Roland Topor – şi unul din cele mai rafinate filme de gen. Muzica, desenul, povestea, atmosfera – toate se îmbină perfect, într-un film-vis ce te transpune într-un univers din care ţi-e greu să ieşi.

The Holy Chicken of Life and Music (2010), scurtmetraj grec, realizat de un colectiv numit NOMINT (Christos Lefakis şi Yannis Konstandinidis). E un filmuleţ de doar două minute şi jumătate, complet nebunesc – un suprarealism plin de umor şi o fantezie debordantă. Sfînta găină cu două capete şi cu coarne, pe o pajişte ireal de verde, priveşte perplexă cînd la maşina eşuată acolo dintr-o altă lume, cînd pe fereastra uzinei în care probabil s-a născut, ca urmare a unui experiment, iar în cele din urmă cîntă operă, în aplauzele unei săli pline.

Persepolis (2007), lungmetraj francez de Marjane Satrapi şi Vincent Paronnaud. E o bornă în istoria filmului de animaţie, căci propune genul documentarului de animaţie (puţin) înaintea lui *Vals cu Başir*. Probabil nu pentru prima dată în mod absolut, ci pentru prima dată în mod foarte percutant. Bazat şi el pe un BD şi construit pe povestea personală a iraniencei Marjane Satrapi, emigrată în Franţa din Iranul Revoluţiei Islamice de la sfîrşitul anilor 1970, e unul din filmele de referinţă din ultimii zece ani de cinema.

Oh Willy... (2012), scurtmetraj belgian semnat Emma de Swaef şi Marc James Roels. E centrat pe un personaj construit din vată, într-o lume de vată – un film de o frumuseţe uimitoare şi cu o atmosferă învăluitoare. Premiat la foarte multe festivaluri, inclusiv la Anim'est (Premiul Publicului), în 2012.

El Empleo (2008), scurtmetraj argentinian al lui Santiago Bou Grasso. Parabolă a unei societăţi în care sclavagismul revine în modernitate într-o formă diferită de cea de acum 150-200 de ani, dar cu acelaşi fond. Filmul evoluează relativ şi intenţionat monoton, punînd accentul pe finalul cu totul neaşteptat.

Dacă vorbim despre viitor, festivalul e unul din cele mai solide festivaluri de gen din Europa şi unul din cele mai mari. Felul în care va arăta festivalul în anii care vin nu poate fi imaginat decît într-un cadru care să îmbine proiecţiile clasice cu evenimente conexe (concerte, prezentări, spectacole alternative etc.). Ediţia de anul acesta e centrată pe tema „Animaţie şi muzică". Ediţiile viitoare vor fi centrate pe teme cît mai diverse şi mai incitante.

Secţiunile dedicate copiilor („Minimest") sînt din ce în ce mai apreciate. Festivalul investeşte astfel în formarea spectatorilor de mîine, aşa cum, prin latura sa educaţională, şi-a propus să se ocupe şi de animatorii români de mîine.

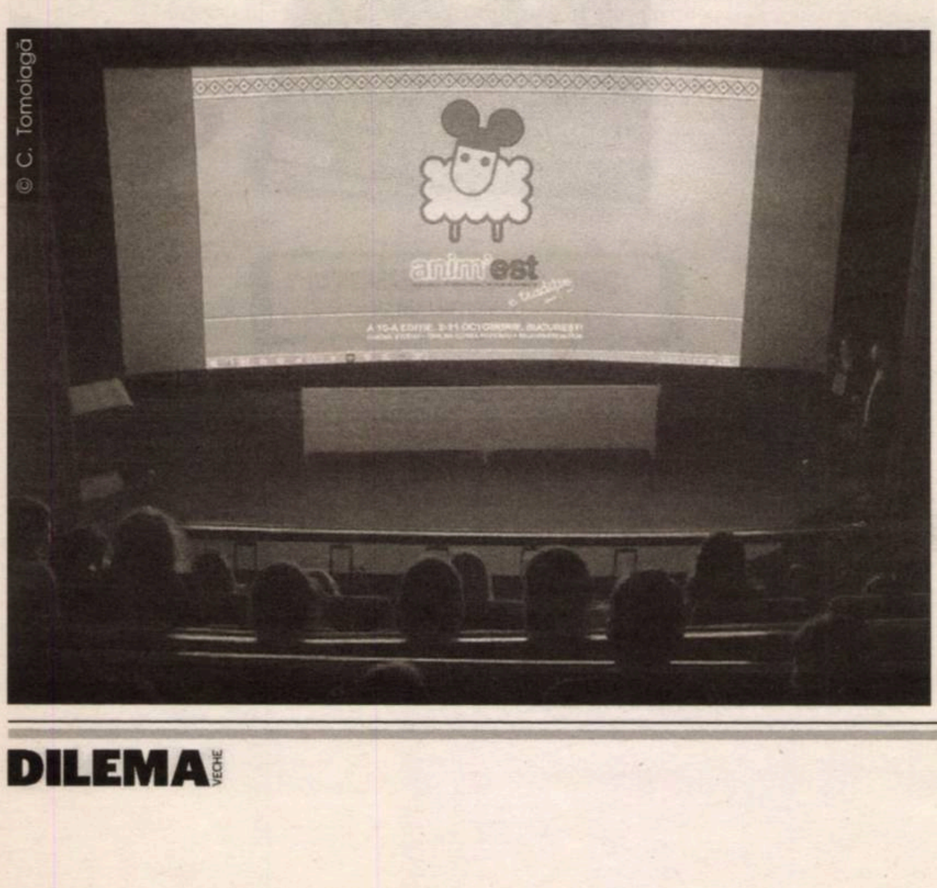

© C. Tomolagă

Vlad ILICEVICI

Festivalul în cîteva cifre

170.000 de spectatori au umplut, de la prima ediţie şi pînă în prezent, sălile de cinema bucureştene care au găzduit festivalul Anim'est. Peste 200 de lungmetraje de animaţie premiate la festivaluri internaţionale de renume, titluri precum *Fantastic Mr. Fox*, *Mary and Max* sau *Ernest et Céléstine*, şi peste 3000 de scurtmetraje de animaţie de pe şase continente au fost selectate în cadrul festivalului de-a lungul celor nouă ediţii de pînă acum. La creşterea apetitului pentru animaţie şi la o percepţie mai temeinică asupra unei industrii complexe şi generoase au contribuit 500 de invitaţi internaţionali, animatori consacraţi precum Bill Plympton, John Dilworth sau Michel Ocelot şi studiouri celebre precum Laika, Pixar, Aardman sau Framestore. Ambianţa proaspătă şi prietenoasă asociată festivalului a fost susţinută de cei peste 1000 de voluntari dedicaţi, cei mai entuziaşti dintre aceştia regăsindu-se astăzi în echipa Anim'est.

Încă de la prima ediţie, festivalul şi-a propus să crească industria filmului de animaţie autohton, componenta educaţională fiind din ce în ce mai importantă în fiecare an. Alături de cele 30 de workshop-uri şi 15 masterclass-uri de animaţie pentru adulţi şi copii, misiunea de a dezvolta filmul românesc de animaţie a dat naştere unui proiect ambiţios în afara festivalului, „Animation Worksheep", ajuns, în 2015, la a cincea ediţie. Dintre cei 56 de absolvenţi ai acestui atelier intensiv de animaţie ce se desfăşoară timp de două săptămîni şi jumătate în fiecare primăvară, tineri animatori din România şi din Republica Moldova, mai bine de jumătate lucrează în prezent în studiouri de animaţie sau în industrii conexe, ca ilustratori, graficieni, regizori etc. Mai mult decît atît, platforma educaţională Anim'est a fost extinsă prin intermediul unei sesiuni de prezentare/concurs de proiecte de scurtmetraj de animaţie, botezată „Project Worksheep" şi ajunsă anul acesta, cu sprijinul HBO România, la a treia ediţie.

Mihai MITRICĂ

Cum stăm cu animaţia autohtonă?

Odată cu cei zece ani de existenţă, am sărbătorit evoluţia animaţiei autohtone, cu proiecţia, în deschiderea ediţiei de anul acesta, a docu-dramei *Muntele magic* (2015), în regia Ancăi Damian. Face parte dintr-o trilogie de documentare de animaţie, primul fiind *Crulic – drumul spre dincolo,* a cărui regie poartă aceeaşi semnătură şi care a deschis ediţia Anim'est din 2011. Anca Damian explorează, în această trilogie, cîteva destine tragice, oameni care se aruncă cu capul înainte în situaţii extreme, fără să le pese că vor ajunge victimele lor. O coproducţie România-Franţa-Polonia, animaţia *Muntele magic* aduce în prim-plan călătoria prin aproape o jumătate de secol de istorie a polonezului Adam Jacek Winker – artist, fotograf, dar şi un experimentat alpinist. Refugiat politic la Paris, artistul a trăit cu ideea de a schimba lumea. A escaladat vîrful Mont Blanc, unde a ridicat un steag al solidarităţii cu poporul afgan. A luptat în Afganistan împotriva sovieticilor şi l-a cunoscut pe legendarul Massoud. Un destin de excepţie, în tradiţie romantică.

„O gură de oxigen pentru animatorii români."

De-a lungul anilor, Anim'est a fost o gură de oxigen pentru animatorii români – fie că lucrează în cadrul unor şcoli/universităţi, fie că-şi produc filmele cu sprijinul CNC, fie că lucrează absolut independent, fără nici o finanţare. În 2007, cînd a fost organizată prima competiţie românească în cadrul festivalului, cu greu s-au strîns filme pentru a încropi un program. În prezent, se înscriu de trei ori mai multe filme româneşti la preselecţie. O superioritate numerică, dar şi calitativă faţă de acum opt-nouă ani. O parte din autorii lor sînt absolvenţi ai „Animation Worksheep", aşadar, e un efort care dă roade. În programul românesc de anul acesta sînt proiectate 11 scurtmetraje, dintre care unele de o calitate cu nimic mai prejos faţă de producţiile străine.

pagină realizată
de Ana Maria SANDU

Marius CHIVU

feedbook

Literatura înaltă pentru mase

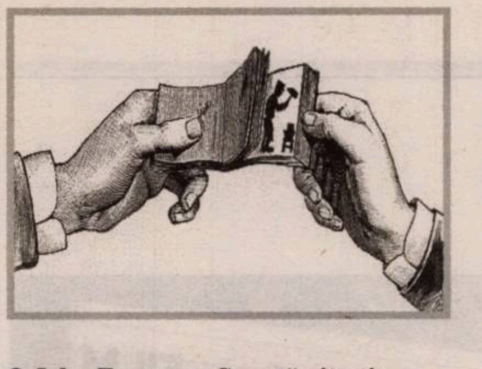

● **John Freeman, *Cum să citeşti un romancier*, traducere şi note de Anca Bărbulescu, Editura Vellant, 2015.**

„Singurul lucru prin care intervievatorul poate să surprindă ce face cu adevărat un romancier este să-l determine să vorbească, să povestească, să gîndească cu voce tare. Interviurile de faţă nu sînt gîndite ca portrete de viaţă definitive, ci mai degrabă ca scene întrezărite printr-o fereastră în mişcare. Scriitorii se află într-o continuă evoluţie, publică încontinuu şi sînt în dialog constant, fie el direct sau indirect, unii cu alţii“, scrie John Freeman în prefaţa acestei cărţi în care a adunat nu mai puţin de 55 de interviuri-portrete (majoritatea publicate de-a lungul a cincisprezece ani în diverse publicaţii) cu tot atîţia scriitori din toată lumea, toţi unul şi unul, crema cremei.

Unii dintre interlocutorii săi sînt deja premiaţi cu Nobel (Toni Morrison, Nadine Gordimer, Günther Grass, Orhan Pamuk, Mo Yan, Doris Lessing, Imre Kertesz); alţii n-au mai apucat pentru că între timp au murit (Norman Mailer, John Updike, David Foster Wallace, E.L. Doctorow) sau sînt deocamdată „doar“ mari scriitori (premiaţi „doar“ cu Pulitzer, PEN/Faulkner, Booker sau National Book); majoritatea americani (Richard Ford, Don DeLillo, Philip Roth, Tom Wolfe, Jonathan Franzen, John Irving, Jeffrey Eugenides ş.a.), dar şi din alte culturi (Margaret Atwood, Peter Carey, Salman Rushdie, Ian McEwan, Haruki Murakami, Aleksandar Hemon, Ngugi wa Thiong'o, Vikram Chandra, Edmundo Paz Soldan ş.a.). Iar dintre aceşti 55 de scriitori, doar vreo zece sînt încă netraduşi (cu cel puţin o singură carte) şi relativ necunoscuţi la noi (James Wood, Marilynne Robinson, Geoff Dyer, Donna Leon ş.a.). De altfel, merită lăudate iniţiativa, efortul şi, în fond, curtoazia Editurii Vellant de a întocmi la finalul volumului o listă completă cu titlurile traduse în română, şi apărute la alte edituri, din opera autorilor intervievaţi de Freeman. Mai trebuie să spun că lista cărţilor traduse e neaşteptat de mare şi de cuprinzătoare.

Revenind la autor, John Freeman este un scriitor premiat şi un binecunoscut jurnalist literar şi recenzent, care a publicat în reviste celebre în/din toată lumea: *The New York Times Book Review, Los Angeles Times, San Francisco Chronicle, The Guardian, La Repubblica, La Vanguardia*... Deşi tînăr (s-a născut în 1974), Freeman a fost deja preşedinte al National Book Critics Circle şi coordonator al antologiilor Granta. Cum spune el însuşi în prefaţa volumului de faţă, textele au fost scrise sub presiunea *deadline*-ului pentru diverse publicaţii (multe, probabil, non-literare), astfel că dimensiunile lor variază; unele (puţine şi dintre cele cu autori non-americani) sînt lăsate sub forma clasică, întrebare-răspuns, a interviului, altele fiind „prelucrate“ în stilul narativ american, indirect liber, cu citate ici-colo. Aşadar, cîteva sînt interviuri, cele mai multe, însă, mai degrabă portrete de autor prilejuite de apariţia unei noi cărţi.

Pentru cineva care se pricepe cu adevărat la literatură, nu toate textele se ridică la un nivel suficient de interesant sau de profund. În cîteva cazuri, aş spune chiar că Freeman iroseşte de-a dreptul oportunitatea de a sta de vorbă cu ditamai personalităţile literare. „Cînd am început să mă ocup de astfel de interviuri, la care veneam prea pregătit, cu douăzeci de întrebări, de multe ori notate pe ceva, mi s-a părut că porneam din poziţia cea mai respectuoasă. Dar mi-am dat seama că întrebările pregătite dinainte atrag răspunsuri pregătite dinainte. Treptat, lista mea de întrebări s-a tot scurtat, pînă am ajuns să vin la interviuri cu cărţile citite, dar fără o singură întrebare la îndemînă.“ Altfel zis, Freeman a sărit dintr-o extremă în cealaltă, iar acest lucru se cam vede. Spaţiul limitat şi profilul publicaţiilor în care au apărut aceste interviuri/portrete l-au forţat pe Freeman să rămînă şi mai la suprafaţa literaturii. În general, nu speculează controversele, nu pune întrebări incisive, mai mult primeşte decît cere, e mai degrabă sentimental decît metafizic şi perfect apolitic, mai mult binevoitor decît iscoditor cu autorii; rezumă, nu dezvoltă, scanează, nu forează. Iar dacă unele fraze sînt *cheesy* („Franzen e cu gîndul la iubire“, „Frazier ştie că îl aşteaptă pădurea“), altele au meteahna jurnalismului narativ american care se pierde în detalii şi, spre exemplu, ţine cu tot dinadinsul să ne descrie hainele intervievaţilor şi materialele din care sînt construite casele lor.

Dar dacă toate acestea pot suna ca relative reproşuri din partea unui critic profesionist, pe de altă parte, ele conferă cărţii marea calitate a agreabilului accesibil şi imediat util oricărui cititor. Pentru că, de fapt, cartea lui Freeman este, nici mai mult, nici mai puţin, un ghid popular al literaturii înalte. Nu te învaţă „cum să citeşti un romancier“ (nu e nimic didactic în aceste portrete), dar te stîrneşte să-l citeşti. Căci două lucruri esenţiale livrează aici Freeman: o listă indiscutabilă de prozatori valoroşi (pot fi adăugaţi şi alţii, dar nici unul nu merită scos) şi un minim context pentru fiecare autor în parte (de unde vine, cum s-a lansat, ce teme îl preocupă etc.). În ambele cazuri, Freeman este demn de încredere. Suficient ca să-ţi pară rău că n-a apucat să stea de vorbă şi cu, să zicem, Kurt Vonnegut sau J.G. Ballard, dintre cei dispăruţi, Paul Auster sau Cormac McCarthy, dintre cei în viaţă (acesta din urmă, apropo, pus de Harold Bloom, alături de Roth, DeLillo şi Pynchon, pe lista scurtă a prozatorilor americani nobelizabili).

Cei care şi-au luat deja bilete la seria de conferinţe The Power of Storytelling din week-end-ul acesta vor avea plăcerea să-l şi asculte vorbind pe John Freeman; restul cititorilor bucureşteni îl pot întîlni luni, 12 octombrie, de la 18,30, în Ceainăria Cărtureşti Verona, cu prilejul lansării acestui volum.

JOHN FREEMAN

Cum să citeşti un romancier

DE VORBĂ CU:
John Updike
Philip Roth
Haruki Murakami
Richard Ford
Ian McEwan
Günter Grass
Doris Lessing
Kazuo Ishiguro
Imre Kertész
Mo Yan
Joyce Carol Oates
Don DeLillo
Margaret Atwood
Orhan Pamuk
Jonathan Franzen
Jeffrey Eugenides
Michael Cunningham
Toni Morrison
Jonathan Safran Foer
David Foster Wallace

■ ■ ■

aproape de carte

John FREEMAN

Cum să citeşti un romancier

(fragment)

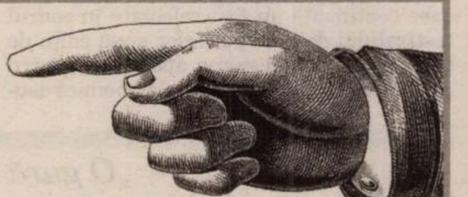

John Freeman: *Cînd aţi început să publicaţi, în anii '50, foarte rar se făcea trecerea de la ficţiunea naturalistă la aşa-zisa ficţiune de gen, nu-i aşa?*

Doris Lessing: Într-adevăr, iar acum graniţele dintre genuri sînt foarte neclare. Cînd am început, science-fiction-ul era un gen mărunt, în colţişorul lui, citit de foarte puţină lume. Dar acum – unde s-ar înscrie, de exemplu, Salman Rushdie? Sau oricare autor sud-american? Cei mai mulţi rezolvă problema spunînd că e realism magic.

Aţi scris multe romane. V-aţi dorit ca vreunul din ele să fie citit de mai multă lume?

Cărţile mele de science-fiction. Seria *Canopus in Argus* a avut o comunitate de cititori foarte mare pe vremuri, a apărut şi o religie pe baza ei. *Shikasta*, primul volum al seriei, a fost interpretat literal, s-a format o comunitate pe baza ei în America. Mi-au scris să mă întrebe: „Cînd ne vor vizita zeii?“. Iar eu le-am răspuns: „Vedeţi voi, nu e o cosmologie; e imaginaţie“. Şi mi-au scris înapoi: „A, spui aşa doar ca să ne pui la încercare“.

Nu-mi pot închipui că s-ar putea întîmpla aşa ceva în ziua de azi.

Ei, erau alte vremuri. Mă duceam destul de des la San Francisco. Odată vorbeam acolo în faţa unui public numeros, cînd un bărbat se ridică şi spune: „Doris, sper că n-o să mai scrii romane din alea realiste, plictisitoare“, iar apoi altul se ridică şi el şi spune: „Doris, sper că n-o să-ţi iroseşti timpul cu prostiile alea de romane science-fiction“. De la ei s-a pus pe ceartă toată adunarea. Nu-mi pot închipui aşa ceva în ziua de azi.

Sînteţi de părere că revoluţia culturală din anii '60 a mers prea departe?

Ce pot să spun, pe atunci nu ajunseseră aici drogurile puternice. Nu era decît marijuana. Iar aşa-zisa revoluţie sexuală întotdeauna mi-a fost greu s-o înţeleg – fiindcă lasă impresia că înainte de ea n-a existat nici o revoluţie sexuală. În vreme de război, lumea se culcă cu cine apucă! Părerea mea e, deci, că problema cu anii '60 se trage din urmările celui de-al Doilea Război Mondial. Mi se pare că erau atîţia copii distruşi. De ce ajunseseră în asemenea hal? Trăiau mai bine ca niciodată. Ca niciodată. Îmi amintesc că odată un lider de-ai lor a spus destul de curajos: „Vi se pare că sînteţi cine ştie ce lucru special. Dar nu sînteţi. Sînteţi doar prima piaţă de populaţie tînără din lume. De-asta sînteţi atît de privilegiaţi“. L-au înfierat mulţi, dar după părerea mea avea dreptate.

PUBLICITATE

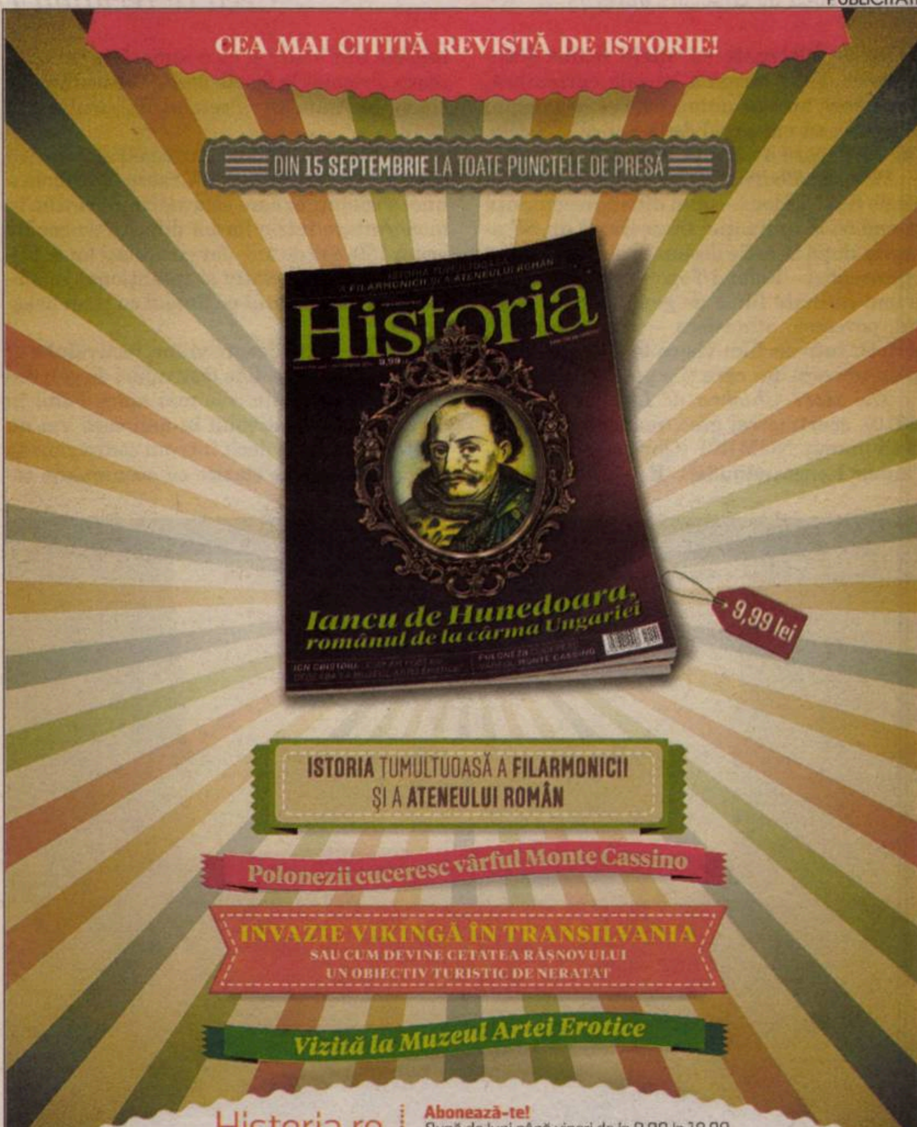

CEA MAI CITITĂ REVISTĂ DE ISTORIE!
DIN 15 SEPTEMBRIE LA TOATE PUNCTELE DE PRESĂ
Historia
Iancu de Hunedoara, românul de la cârma Ungariei
9,99 lei
ISTORIA TUMULTUOASĂ A FILARMONICII ŞI A ATENEULUI ROMÂN
Polonezii cuceresc vârful Monte Cassino
INVAZIE VIKINGĂ ÎN TRANSILVANIA
SAU CUM DEVINE CETATEA RÂŞNOVULUI UN OBIECTIV TURISTIC DE NERATAT
Vizită la Muzeul Artei Erotice
Historia.ro
Abonează-te!
Sună de luni până vineri de la 9.00 la 18.00.
0318.603.057.

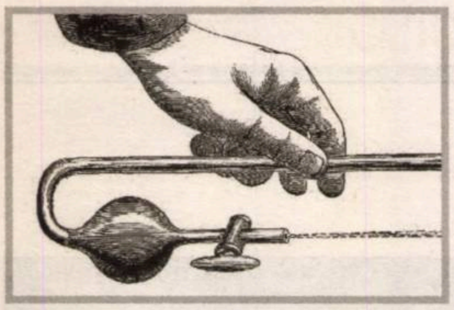

REGIMUL **ARTELOR** ŞI MUNIŢIILOR

Oana STOICA

rosencrantz & co

Afrimateca

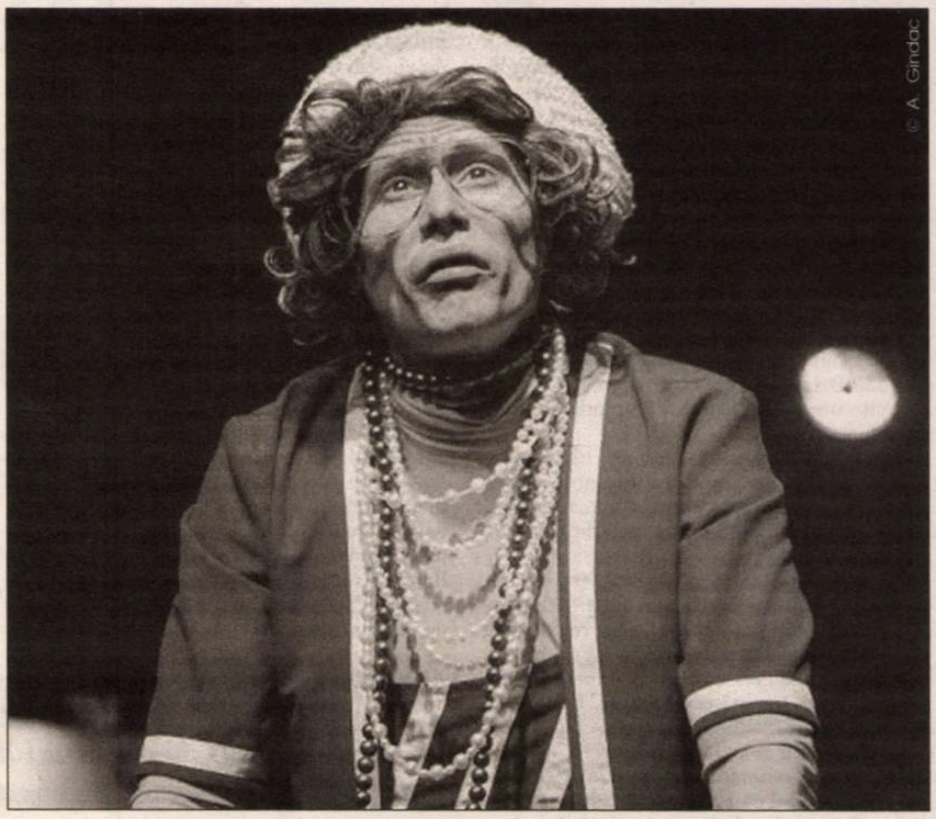

© A. Gindac

● *Între noi e totul bine* de Dorota Maslowska, traducere: Sabra Daici, regia şi universul sonor: Radu Afrim, scenografie: Irina Moscu, muzică live: Cezar Antal, artist video: Dimitris Palade. Cu: Dorina Chiriac, Marius Manole, Liliana Ghiţă, Natalia Călin, Istvan Teglas, Cezar Antal, Florentina Ţilea. Teatrul Naţional Bucureşti.

Unul dintre lucrurile care îl definesc pe Radu Afrim este legat de modul în care foloseşte componenta socială în spectacolele sale. Afrim refuză militantismul, agresivitatea opiniilor direct exprimate, nu pentru că ar prefera edulcorarea lor, ci pentru că viziunea sa asupra subiectului, oricare ar fi el, nu se rezumă la o declaraţie politică, ci conţine o perspectivă vastă asupra umanului. Afrim creează personaje consistente, ale căror lumi interioare, bogate în angoase şi frumuseţe, exced realitatea. Vulnerabilitatea personajelor sale, care au de multe ori un traseu social sinuos, exploatabil din punct de vedere politic (adolescentul din *Plastilina*, prostituatele din *Piaţa Roosevelt* sau Mariana din *Girafe*), este surprinsă panoramic, în opulenţa trăirilor interioare, personajele sînt integrate într-o extrarealitate care le dă o dimensiune mai amplă decît aceea de purtător de mesaj politic. De aceea, Afrim apelează rar la texte vădit politice.

Între noi e totul bine de Dorota Maslowska este un text postmodern care scanează identitatea poloneză, subliniind viciile naţionale (poloneze) din trecut şi prezent, dar şi fractura existentă între generaţia bunicilor şi cea a nepoţilor (primul spectacol cu acest text, regizat în 2009 de Grzegorz Jarzyna la TR Warszawa, a fost văzut în Festivalul Internaţional de Teatru de la Sibiu în 2012 – acel spectacol stă la baza unui film cu textul Dorotei Maslowska). Mergînd pe fluxul conştiinţei, cu narativitate fragmentată şi o lume grotesc-suprarealistă, piesa îi oferă lui Afrim material pentru spectacolele sale *kinky*. Prin urmare, regizorul ia textul şi îl face „al său“, construind un univers dement, de premoniţii şi amintiri, în care timpurile se amestecă pînă la neantizare. Trecutul (al Doilea Război Mondial) bate mereu la uşa prezentului, hărţuindu-l. Ca un picior-fantomă care nu mai există, dar doare. Personajele sînt cele care au trăit războiul şi urmaşii lor, doar că primii au murit şi ceilalţi nu au apucat să se nască. Prin urmare, la lipsa unora de viitor se adaugă lipsa altora de istorie. Toţi trăiesc într-o non-existenţă. Negativul folosit în text vine din inexistenţa personajelor şi naşte un limbaj adorabil (din care „marş în lipsa ta de cameră“ e replica dominantă). Vorbim deci de o identitate negativă din cauză că personajele *ar fi putut fi*, dar *nu sînt*, iar miza este dată de fractura dintre realităţile lor: incapacitatea generaţiei în vîrstă de a se detaşa de trauma războiului şi refuzul tinerei generaţii de a se raporta la el. Primii nu uită pentru că războiul, cu groaza şi lipsurile lui materiale, i-a marcat pînă la ADN (anulîndu-le identitatea de polonezi), ultimii refuză să poarte cu ei acest balast al istoriei, un leitmotiv sîcîitor, aşa cum refuză identificarea etnică („sîntem europeni, nu polonezi, sîntem şi noi normali“). Ceea ce reclamă Dorota Maslowska sînt discursurile paralele generate de realităţi paralele, plasate în timpuri diferite. Aşa că, în spectacolul lui Afrim, memoria (trecutul, adică al Doilea Război Mondial) tot ciocăne la uşă, dar încarnările sale sînt fragile, de la avioane de hîrtie la ursuleţi de pluş. Locul istoriei în prezent este vulnerabil. Fiecare generaţie vrea să-şi construiască propria identitate.

Ceea ce reclamă Dorota Maslowska
sînt discursurile paralele generate de realităţi paralele,
plasate în timpuri diferite.

Afrim aduce din nou elemente ale esteticii personale: travestitul cîntăcios (Istvan Teglas în rochie aurie, blond ca o cabaretistă nemţoaică ariană, cîntînd sub pseudonimul „Istvang Spiewa“, aluzie la un muzician polonez), spaţiul suprarealist (o privată cu norişori idilici în fundal şi un chip pe capacul de WC – scenografie Irina Moscu), song-urile live, piticii (aici fantomatici). Regizorul intervine în text doar pentru a schimba ordinea unor monoloage şi pentru a introduce o scenă din *Gaiţele* de Kiriţescu (din pasiune pentru comicul *noir*, dar şi ca tuşă la spectacolul lui Alexandru Dabija de la Teatrul Odeon). În rest, Afrim urmează textul, autentic cu toate deviaţiile sale de limbaj şi demenţele lui (filmul *Calul care mergea călare* căruia Afrim i-a făcut coloană sonoră din genericul Telecinematecii cu „This is my song“ al lui Charlie Chaplin). Spectacolul este populat cu personajele specifice regizorului: bătrîne, copii, travestiţi. Afrim a lucrat fabulos cu actorii, mai ales că sînt unii dintre preferaţii săi. Există o serie de babete demente: Liliana Ghiţă – *kinky* sport, cu devieri de limbaj care au devenit marcă personală, Natalia Călin – *kinky trash*, al doilea rol excelent al actriţei într-un spectacol de Afrim, după cel din *Hoţi*, Marius Manole – în travesti, *kinky phantom*, o bătrînă rămăşiţă a războiului, personaj bine dozat ca umor şi grotesc (remarcabil rol pentru Manole, aducînd aminte de un alt personaj afrimian făcut cu ani în urmă la Brăila, în *Plaja:* crabul-proprietar al hotelului, personaj inventat de regizor special pentru el). Manole joacă şi rolul Actorului, în altă cheie – inventar grotesc de clişee de star de film –, ca un contrapunct la travesti. Formula se aplică şi în cazul Dorinei Chiriac, care joacă două personaje în contrapunct, ca un sistem de scripeţi: Fetiţa metalistă pare oaia neagră a Familiei Addams, are un aer gotic, dar este inofensivă, iar Regizorul de film (în travesti) acumulează clişeele din cinematografia est-europeană. Istvan Teglas este fascinant în strălucitorul Istvang, dar şi într-o serie nesfîrşită de personaje cu cîte o singură apariţie (cîntăreţ de cabaret german, dansatoare de muzică populară maghiară, vedetă feminină de film, timpul care curge înapoi etc.). Cezar Antal este un muzician efervescent, care vine tot din trecut. Florentina Ţilea este reportera sexy şi stupidă. Prin spectacol bîntuie al Doilea Război Mondial: avioane, lumini, sunete, Hitler. Prin spectacol bîntuie şi prezentul, deziluzionant, cu sărăciile şi fericirile purtate în sacoşele de la Lidl. Un spectacol al prezentului despre un trecut care nu se poate uita.

Şi ursuleţul de pluş care ciocăne la uşă şi sfîrşeşte în Vistula? Afrim avea nevoie de un pluşat, ca în fiecare dintre spectacolele sale, dar aici este vorba de (încă) o vibraţie grotescă a istoriei, o fantomă a celui de-al Doilea Război Mondial, „încarnată“ într-un obiect inofensiv. Este rezultatul unei negocieri privind convieţuirea cu traumele trecutului care pot fi, totuşi, dominate (aruncate în Vistula). Sau, cum spune Regizorul de film, „să nu-mi zică cine ştie ce critic de la coada vacii că las spectatorul fără nici o speranţă“.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Calul care mergea calare

© R. Afrim

Mihnea RUDOIU

Cui îi e frică de AD?

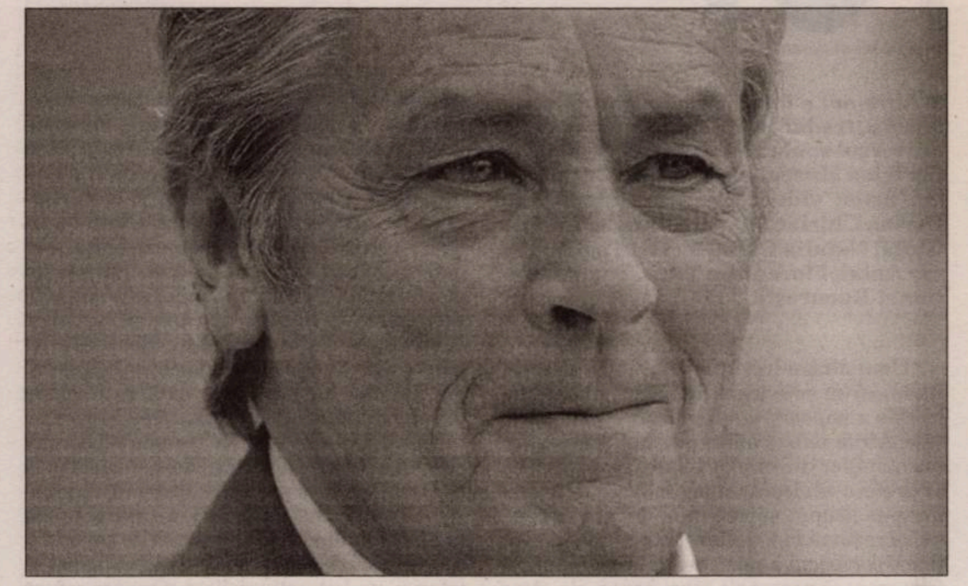

Astăzi, la 80 de ani, Alain Delon oferă o imagine ușor dezamăgitoare, pe alocuri neîngrijită. Începînd cu anii '90, destinul său s-a apropiat tot mai mult de al Franței de după al Doilea Război Mondial: în căutarea măreției apuse, pare că nu își mai găsește locul pe scena internațională. Face gesturi grandilocvente, dar nimeresc registrul penibilului sau al iritării. Prestigiul său actual se hrănește din ceea ce a fost cîndva. E invitat să prezideze concursuri de frumusețe, să culeagă premii pentru întreaga carieră și să participe la inaugurări de magazine, muzee și case de modă, așa cum Kissinger e invitat la dineurile de gală oferite de Casa Albă unor șefi de state, pe post de mutunache.

E tras pe linie moartă.

În același timp, vechii-i prieteni (Jean-Claude Brialy, Annie Girardot etc.) mor unul cîte unul. E deprimat. Se gîndește la sinucidere.

În anii '70, rolul de patriarh al cinematografului francez îi revenea lui Gabin. Acum a venit rîndul său (un statut pe care îl împarte cu Belmondo, nu l-aș include și pe Depardieu aici.)

Însă Gabin era iubit de francezi. Pe Delon îl găsesc arogant și nesuferit – deși pe Belmondo îl simpatizează. Delon vorbește la persoana a treia despre el, aprobă multe din politicile lui Le Pen, se declară împotriva mariajului între persoane de același sex și e în favoarea reintroducerii pedepsei capitale (deși unul din marile sale succese de box-office, *Deux hommes dans la ville* (1972), în care personajul său e trimis la ghilotină, se voia a fi tocmai o pledoarie împotriva pedepsei cu moartea).

Una peste alta, generația tînără știe tot mai puțin cine a fost și în ce filme a jucat. Nu i se mai propun roluri pentru marele ecran. În ultimii ani, abstracție făcînd de rolul lui Cezar din *Astérix aux Jeux Olympiques* (rolurile de comedie, puține, ce-i drept, precum cel din *Texas Across the River* (1966), *Doucement les basses* (1970) sau *Une chance sur deux* (1997), nu l-au prins; singura excepție notabilă e, după mine, *Zorro)*, s-a orientat către teatru și televiziune. A spus chiar că renunță să mai filmeze. Dar a admis: dacă te cheamă Besson sau Spielberg, nu te gîndești de două ori.

Cum Besson se preface în continuare a nu ști de ofertă, de milogit, a zis că nu se va milogi. Dacă vreun mare regizor are nevoie de el, știe unde îl poate găsi, a declarat.

Se pare, totuși, că nimeni nu mai are nevoie de el.

Ce altceva mai poate fi spus?

Cînd timp de un sfert de secol aștepți un rol care nu mai sosește, cînd, încet-încet, realizezi că nu mai ești ceea ce obișnuiai să fii, dar te comporți ca și cum încă ai mai fi, cînd brutalitatea nemiloasă a realității îți arată un loc în prezent pe care nu ești dispus să îl accepți, toate acestea, laolaltă cu apropierea morții și incapacitatea de a reînvia o epocă apusă – gurile rele spun că doar cînd prezida Miss France mai ajungea să sărute umerii femeilor –, trebuie să fie dureros.

În 1992, interpretîndu-l pe celebrul seducător italian Casanova în *La retour de Casanova* – un film primit rece de critică, deși a făcut parte din deschiderea oficială a festivalului de la Cannes –, a redat întocmai neputința și disperarea cuceritorului *per se*, aflat la vîrsta senectuții, de a mai cuceri persoanele care, odinioară, erau ușor fermecate de prezența sa.

Delon nu a părăsit scena. Încă trăiește.
La 80 de ani, mai are un cuvînt de spus.

Un rol premonitoriu, poate. Un rol, din păcate, mult mai bine interpretat pe peliculă decît în viața reală.

În urmă cu douăzeci de ani, la conferința de presă din cadrul festivalului de la Berlin, unde i s-a decernat Ursul de Aur pentru întreaga carieră, a declarat că unul din rolurile pe care și-a dorit mereu să le interpreteze a fost acela al lui Napoleon, dar nu din postura de învingător la Austerlitz, ci de înfrînt la Waterloo.

Nu s-a întîmplat. Alain Delon nu l-a întrupat pe Napoleon. Deși poate nici n-a fost nevoie. Sfîrșitul lui Napoleon e legat de acești ultimi ani ai lui Delon printr-un fir roșu. Amîndoi au întruchipat Franța în perioada de glorie și amîndoi au fost părăsiți de ea spre final. Să-l ții exilat pe Delon departe de platourile de filmare și să fii surprins de atitudinea-i distantă și morocănoasă sau de puseurile de condescendență arată cît de puțin înțeleg francezii de ce are cu adevărat nevoie spre a redeveni persoana pe care o aveau la suflet cîndva.

Evident, odată cu clipa cea fatală, la fel cum s-a întîmplat cu Napoleon, vor începe prin a-i deplînge absența. Și vor avea de ce, căci, pe termen lung, pierderea va fi mai ales a Franței, care, oricîți actori excelenți are și va mai avea, va aștepta mult și bine pînă cînd un alt Delon va apărea în prim-plan.

Numai că, momentan, Delon nu a părăsit scena. Încă trăiește. La 80 de ani, mai are un cuvînt de spus. Unul greu.

Iar renașterea cinematografiei europene, așa „aservită“ Hollywood-ului cum e, dacă va avea loc, ar putea începe, simbolic, cu cel care, la un moment dat, s-a aflat în avangarda ei.

Un actor de talia lui merită o ieșire din scenă de anvergură.

Adică o reintrare pe marile ecrane *à la* Alain Delon.

(varianta integrală a textului pe www.dilemaveche.ro)

***Mihnea Rudoiu** este scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Dear Darlin' Namour, *Editura Tracus Arte, 2014.*

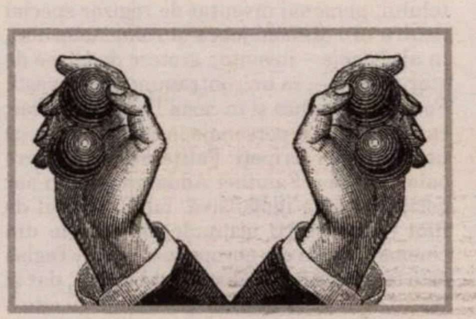

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

Magnetism baroc

● **Nadine Shah, *Fast Food*, Apollo Records, 2015.**

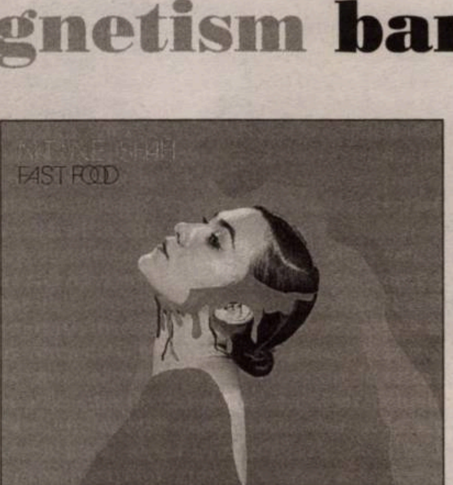

Nadine Shah e jumătate pakistaneză, jumătate norvegiancă, s-a născut în satul Whitburn, de pe coasta nord-estică a Angliei, s-a relocat, evident, la Londra cînd avea 17 ani și deține o voce care-ți rămîne o vreme în minte. La debutul său discografic pe album, întîmplat în 2013 cu *Love Your Dum and Mad*, reușea să facă suficiente valuri: muzica ei, întunecată, anxioasă și industrială, invoca, din trecutul îndepărtat sau apropiat, nume precum PJ Harvey și Diamanda Gallas, Scott Walker și Nick Cave, Tori Amos, Velvet Underground, Interpol și Nine Inch Nails. Și, în general, mulți alți artiști care au jucat și joacă în liga sonoră a deficitului de serotonină. Discul acela al lui Shah, produs de o somitate, Ben Hillier – a lucrat cu U2, Smashing Pumpkins, Blur, Suede, Sophie Ellis Bextor, Clinic, Elbow, Patrick Wolf, Horrors și Depeche Mode, printre alții –, și parțial circumscris tematic sinuciderii a doi foști iubiți, suna coerent și de foarte multe ori interesant. Între operetă, cabaret și *noise folk*, avînd o subliniată tușă barocă și fiind foarte dens, cîntat cu un simț al tragediei împrumutat de la defuncții copii teribili ai post-punk-ului, scindat între abuzul de chitare și cel de piane, *LYDaM* capitaliza îndeajuns de mult magnetism încît să te țină în captivitate pînă la capăt.

Cîntece de dragoste găsită sau pierdută,
așa cum se făceau ele cîndva.

Cel de-al doilea album al lui Nadine Shah, lansat în aprilie anul acesta de același mic, dar important *label* belgian Apollo Records – în 1992, la AR apărea dublul album *Selected Ambient Works 85-92* al lui Aphex Twin, unul dintre cele mai influente *release*-uri din muzica ultimilor 25 de ani –, nu se desprinde de trena stilistică a lui *LYDaM*, chiar dacă tonul a devenit mai amar, iar pianele au fost alungate din fotografie. Shah nu mai vorbește aici despre foști iubiți morți, ci despre cei care (i-)au rămas în viață. *„Declare yourself an honest man / Who needs a chance to prove it / But traps were laid, the bed was made, / So obvious you blew it. / And I bet you gave her one by one / Regurgitated lines / From damn Nick Cave and Kerouac / And all the better guys...“*. „Fool“, unul dintre cele două *single*-uri de pînă acum ale albumului, are venin, aruncă în aer riff-uri interpoliste și îi face cu ochiul australianului din fața haitei Bad Seeds — videoclipul e o aluzie străvezie la cel al piesei „Fifteen Feet of Pure White Snow“. „Divided“ și „Nothing Else to Do“ sînt cîntece de dragoste găsită sau pierdută, așa cum se făceau ele cîndva – atmosferice, tranchilizante, intoxicante, abisale, nocturne: *„There was nothing else to do but fall in love...“*.

Produs de același Ben Hillier, *Fast Food* are, în ciuda unei senzații persistente de *déjà-vu* pe care o respiră în general muzica artistei britanice, tot atîta magnetism ca și *Love Your Dum and Mad*, fiind un album peste care 2015 nu va trece cu ușurință.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

Stela GIURGEANU

Unde sînt bărbaţii de altădată?

Recunosc, articolul domnului Nicolae Manolesçu, publicat recent în *Adevărul*, „Unde sînt femeile de altădată“, un articol pe care l-am savurat în fiecare rînd al său, mi-a dat ghes să scriu cîteva rînduri despre „cealaltă parte“.

Ideea mi-a venit, de fapt, mai demult, cînd am citit un articol despre *The Rules*, o carte pentru femei apărută la mijlocul anilor '90. Autoarele, Ellen Fein şi Sherrie Schneider, au adunat sfaturile mamelor din anii '50 către fetele lor, scriind un soi de Biblie modernă în care ritualurile de odinioară (nu suna tu prima, nu accepta prea repede o întîlnire, spune că eşti ocupată, chiar dacă stai în pijama în faţa televizorului) au fost patentate ca reţetă sigură pentru a cuceri inima unui bărbat.

Dacă îţi place un bărbat,
sună-l, invită-l, fii egala lui,
chiar cînd vine vorba de nota de plată la restaurant.

Cartea a fost, însă, în scurt timp, contestată. Vocile feministelor au hulit vehement reîntoarcerea la vechile tipare, susţinînd că femeile au aceleaşi drepturi într-o relaţie şi că nu trebuie să aştepte să fie curtate. Cu alte cuvinte, dacă îţi place un bărbat, sună-l, invită-l, fii egala lui, chiar cînd vine vorba de nota de plată la restaurantul unde aţi ieşit pentru o cină romantică.

Se spune că acest gen de emancipare a dus în timp la o inversare de roluri. Că feminismul este vinovat pentru demasculinizarea bărbaţilor de azi. Să fie doar cauza curentului feminist? Sau bărbaţii au îmbrăţişat, şi ei, din comoditate, această postură?

Generalizînd, dacă e să vorbim despre regulile de politeţe, rareori am mai văzut într-un autobuz un bărbat care oferă locul unei femei. Sau ca bărbatul să salute primul. Sau să lase o femeie să treacă înaintea lui. Dar acestea pot trece la capitolul „bună creştere“.

Ce se întîmplă la nivel relaţional? Prezentîndu-şi recenta carte best seller *American Boomerang*, într-o emisiune la postul american Fox News, australianul Nick Adams susţinea că bărbaţii de azi nu mai sînt bărbaţi, că au devenit nişte fetiţe speriate, că au trecut de la lupta cu crocodilii la contemplarea caffe-latte-ului, din cauza feminismului care a creat în prezent un mediu dificil pentru bărbaţi de a mai fi... bărbaţi.

Iar dacă „bărbatul de azi“ face nazuri, vrea să fie curtat, are pretenţii, bate isteric din picior, în loc să aibă iniţiativă, dacă este nevrotic şi a devenit, pe scurt, o căprioară de care trebuie să te apropii cu grijă, pentru că altfel se sperie, ei bine, toate acestea sînt cauzele femeilor agresive care îl atacă constant, de pretutindeni, ca nişte prădătoare ale masculinităţii sale.

Cred, însă, că tocmai această mentalitate este cauza pentru care femeile de azi şi-au pierdut „feminitatea“ şi au început să-şi asume roluri pe care bărbaţii obişnuiau să le aibă „pe vremuri“. Şi dacă am devenit „bărbate“ este şi pentru că societatea ne obligă la adaptare. Iar dacă femeile de azi înjură uneori ca nişte birjari, bărbaţii se comportă, tot uneori, ca nişte doamne.

PUBLICITATE

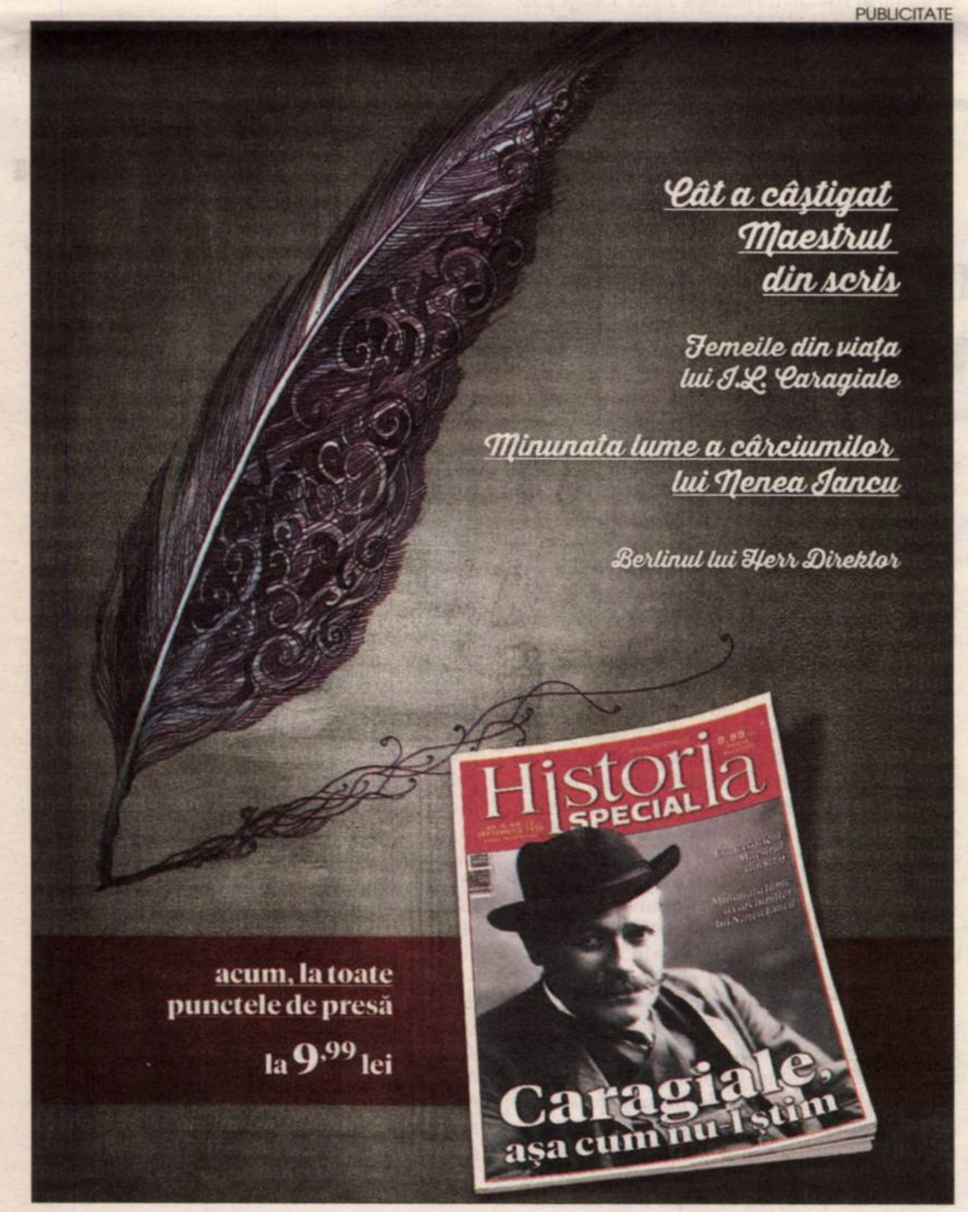

Cât a câştigat Maestrul din scris
Femeile din viaţa lui I.L. Caragiale
Minunata lume a cârciumilor lui Nenea Iancu
Berlinul lui Herr Direktor
acum, la toate punctele de presă
la 9,99 lei
Historia SPECIAL
Caragiale, aşa cum nu-l ştim

PUBLICITATE

FESTIVALUL INTERNAŢIONAL DE CARTE
transilvania
EDIŢIA A III-A, 6-11 OCTOMBRIE 2015
PIAŢA UNIRII, CLUJ-NAPOCA
de carTe nu scapi!
FestivalulDeCarteTransilvania www.transilvaniabook.ro

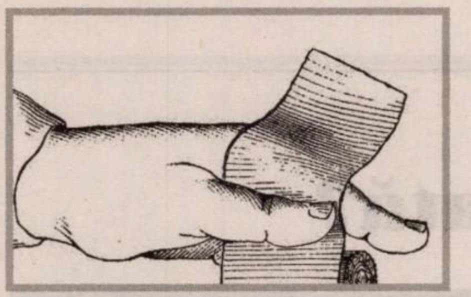

Iulian COMANESCU

oameni şi etichete

O fantomă bîntuie prin prime-time

Primele emisiuni din grilele de toamnă ale PRO TV şi Antenei 1 au intrat în emisie. *Vocea României* şi *Master Chef* au cîştigat, previzibil, dar cum arată restul programelor şi care-s inovaţiile?

După o serie de experimente nu foarte reuşite, gen *Lecţii de viaţă,* PRO TV a intrat în toamna aducătoare de audienţe şi bani din publicitate cu o grilă conservatoare: două zile de *Master Chef,* lunea şi marţea, urmate de *Visuri la cheie,* miercurea, *Las Fierbinţi,* joia, şi *Vocea României,* vinerea. Majoritatea emisiunilor sînt moştenite din epoca Sârbu, cu excepţia *Visurilor la cheie,* format ajuns la al doilea sezon, care dovedeşte că decenţa audiovizuală şi o vedetă autentică, Dragoş Bucur, pot produce rating. Simptomatic e faptul că *trash*-ul pe care Antena 1 îl are pe tronson, *Burlăciţa* demimondenei Daniela Crudu, nu a prins nici Top 3 pe 24 septembrie, în ziua cînd *Visurile* au început noul sezon pe locul 1.

În rest, PRO TV a mai anunţat o emisiune pe nume *Clipa de fericire,* cu Amalia Enache, de la Ştiri, care pare a fi o miză majoră, dar cum aceasta nu a intrat încă în emisie, nu putem consemna decît zvonurile despre asemănarea cu *Surprize, surprize!* a regretatului Valeriu Lazarov.

Clipa de fericire ne duce cu gîndul la mult mai inovatoarea ofertă din această toamnă a Antenei. Acolo, o altă fată de la ştiri *(Observator),* Sonia Simionov, prezintă tot un format meridional, *Am ceva să-ţi spun,* care sub numele de *C'e posta per te* a făcut 18 sezoane de succes pe Canale 5, cel mai important post al lui Berlusconi. Emisiunea a mîncat bătaie, previzibil, joi, 1 octombrie, de la *Las Fierbinţi,* iar la cum a arătat prima ediţie, ar fi de remarcat similitudinile cu un alt megahit lazarovian, *Iartă-mă.*

Faptul că fantoma lui Valeriu Lazarov bîntuie prin grilele anului 2015, la şase ani de la moartea acestuia, nu trebuie să ne mire. Marile succese româneşti ale „Domnului Zoom“ au ieşit prea repede din grile, iar dispariţia acestuia a fost prematură nu doar la modul sentimental, ci şi pentru că realizatorul ar mai fi avut, poate, destule de spus. Şi, poate, e cazul să anticipăm un trend legat de apariţia lui *Am ceva să-ţi spun* şi a *Clipei de fericire,* de sens contrar celui cu (pseudo)vedete chinuite, despre care vorbeam acum cîteva săptămîni.

Fantoma lui Valeriu Lazarov bîntuie prin grilele anului 2015.

Printre inovaţiile Antenei 1 se mai numără însă şi *Ham talent,* o emisiune cu animale, *Şerif de România,* prezentată de Dan Negru, şi, dacă vrem să contabilizăm tot aici, *În puii mei* a lui Mihai Bendeac, revenită după două sezoane de pauză. În grila Antenei 1 se mai găseşte, sîmbăta, *Te cunosc de undeva.* În spaţiul creat de PRO TV prin programarea a unu-două filme pe acelaşi tronson orar, emisiunea a fost lider de audienţă şi la primele două ediţii din această toamnă. Ceea ce înseamnă nu numai un succes pentru Antenă, ci şi o strategie mai economicoasă pentru PRO TV.

MasterChef
© wikimedia commons

Deocamdată, putem spune doar că inovaţiile Antenei au ca numitor comun ambiţiile, fiindcă, din datele apărute, pare a fi vorba de divertisment de *prime-time* cu bugete destul de mari.

Cu alte cuvinte, cu toate tentativele de pînă acum ale postului fondat de Dan Voiculescu, e prima toamnă în care aceasta se poziţionează în mod clar în chip de *challenger* faţă de grila fixă a PRO TV. În ultimii doi ani, sub managementul lui Aleksandras Cesnavicius, acest post a avut o politică de diminuare a costurilor, vizibilă de altfel în diferite formate ieftine şi agresive, în general lipsite de succes. PRO TV îşi păstrează, deocamdată, un avantaj cantitativ confortabil, dar a început să aibă probleme de brand, fiindcă are impact pe reţelele sociale şi în media doar prin excesele Mihaelei Rădulescu şi mizeriile lui Măruţă. Poate că *Visuri la cheie* a lui Bucur şi *Clipa de fericire* a Amaliei Enache pot fi interpretate şi ca o intenţie de (re)poziţionare. Problema e ca nu cumva fantoma „Domnului Zoom“ să facă din PRO TV o televiziune mai familistă decît e cazul.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

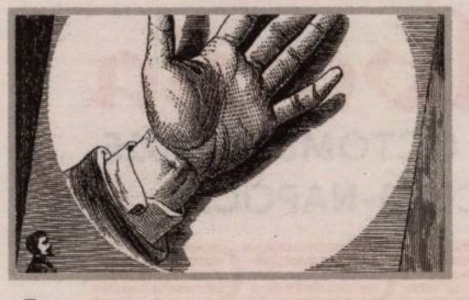

Adina POPESCU

portrete din mers

Despre vin – căpşunică, buzisme, „de buturugă“

În familia mea, s-a băut vin dintotdeauna, mai puţin în partea ardelenească a ei, unde mesele (uneori chiar şi micul dejun) începeau mai mereu cu o „doză“ de pălincă. Însă în casa de la Bucureşti îmi amintesc, încă din copilărie, sticla de vin pe masă – vinul de Alimentara de pe vremea lui Ceauşescu, apoi diferite vinuri postdecembriste, unele de import. De la tatăl meu am moştenit plăcerea de a alege vinuri, de a citi etichete, de aceea îmi petrec uneori şi cîte o jumătate de oră, prin supermarket-uri, la raioanele respective. Cînd descoperim separat cîte un vin obscur care ne place, ne sunăm ca să ne vindem ponturi: „Vezi la Kaufland, ăla cu frunza pe etichetă… da, e minunat!“ sau „Vezi că la Obor s-a deschis un chioşc cu Pelin de Urlaţi… direct de la producător!“. Nu sîntem nişte profesionişti, însă avem încredere în gusturile proprii îndelung exersate şi putem să spunem că ne pricepem.

Curiozitatea mea faţă de vin m-a împins, pe la 20 de ani, să vizitez împreună cu un prieten podgoria de la Murfatlar, unde voiam să pretindem că sîntem reporteri la o revistă studenţească pentru a obţine o licoare mai de soi. Am mers cu trenul personal pînă în comuna Basarabi, era un început de octombrie cu un soare incredibil de toamnă, cu raze care parcă picurau ca ultimii stropi aurii de vin de pe fundul paharului. Am intrat în podgorie ca-n brînză: spre surprinderea noastră, nu era păzită de nimeni. În faţa noastră se întindeau cîmpuri şi dealuri de vie, ca o mare liniştită, fără valuri, doar frunzele de viţă ce începuseră să se îngălbenească foşneau uşor în bătaia vîntului. Strugurii din care se fac vinurile cu menţiunea CT nu fuseseră culeşi încă, începuseră să se stafidească pe ciorchine, ne-am aplecat să luăm cîteva boabe, erau dulci ca mierea. Locul avea ceva magic, ne simţeam extatici şi uşor ameţiţi, ni se făcuse somn, aşa că, după vreo doi kilometri de mers prin vie, ne-am întins pe o movilă de pămînt şi am aţipit. Cînd ne-am trezit, ne-am dat seama că dormiserăm pe un morman de boască – de acolo venea damful care aproape că ne îmbătase şi ne închisese ochii. Ne-am dat seama şi că era sîmbătă, aşa că n-avea nici un rost să ne dăm drept mari reporteri, n-aveam să găsim pe nimeni la podgorie şi nu vom avea acces la vinul de viţă nobilă pe care îl visam. Aşa că ne-am întors în sat, cu gîndul de a cumpăra totuşi nişte vin de la ţărani, mici producători locali care trăiesc de pe urma podgoriei, căci via se întinde unde vrea ea, nu-i e greu să treacă de gardul de la Murfatlar. Şi iată-ne în gara de la Barasabi, cu un PET de doi litri de vin roşu „de buturugă“, un adevărat „sculău“, cum îl asigurase producătorul, cu un nas la fel de roşu ca vinul, pe prietenul meu, făcîndu-i cu ochiul. Începem să-l degustăm pe banca din gară în timp ce aşteptăm trenul spre Cernavodă: cam aspru, cam acruţ, ca orice vin de ţară, însă după ce treci de primele guri, începi parcă să-i simţi mai bine buchetul şi îţi dă o pileală plăcută. Tocmai acea pileală ne-a făcut să ne răzgîndim în ultima clipă – nu ne-am mai întors la Bucureşti, am luat trenul în direcţie opusă şi ne-am pomenit euforici la Constanţa, apoi la malul mării din Costineşti. A fost una dintre cele mai frumoase excursii din perioada mea hippie, de adolescenţă tîrzie.

Revenind la vinurile descoperite împreună cu tatăl meu, tot el a inventat termenul de „buzism“. Domnul Buză, domnul care ne-a vîndut o casă pe lîngă Foişorul de Foc, producea puţin, 20-30 de litri pe an, din bolta de viţă din curte. Un vin alb de masă, nimic spectaculos cu el. După ce ne-am mutat, am găsit în pod cîteva sticle dosite şi pline de praf, cred că aveau mai bine de cinci ani, domnul Buză uitase de ele. Şi, desigur, tatăl meu a deschis una. Culoarea vinului se schimbase, era un chihlimbar roşiatic, ca un aur lichid, probabil că intrase aer pe la dop şi vinul se oxidase. Şi gustul se „alterase“ şi nu se compara cu nimic: îşi pierduse din aciditate, devenise mai catifelat, avea parfumul mierii, dulceaţa stafidelor. Tatăl meu a spus încîntat: „Ăsta nu e vin, e buzism!“. De atunci, de fiecare dată cînd găsesc întîmplător pe rafturile magazinelor astfel de vinuri „greşite“ (îmi dau seama după culoarea diferită), iau cîteva sticle de „buzism“ şi mă bucur ca un copil care tocmai a dezgropat o comoară.

Însă, în general, nu mă împac bine cu vinurile „de curte“, bio, fără sulfiţi, despre care toţi cei care le produc te asigură plini de mîndrie: „E cel mai natural, nu te doare capul!“. Cele mai multe sînt nişte poşirci – e adevărat, naturale –, însă eu am convingerea că nu toate boabele de strugure pot deveni vin. E vorba de soiuri, de pricepere şi de multe altele, de aceea am încredere în vinurile cu etichetă pe ele. În plus, de mai multe ori căpşunicile astea aparent inofensive mi-au provocat experienţe traumatizante. Par „băubile“, mai ales în varianta şpriţ, bei cîteva pahare, nu amesteci cu nimic şi a doua zi eşti praf. Nu te doare capul, dar abia te poţi ridica din pat, e o mahmureală otrăvită. Casa în care m-am mutat acum are în dotare o boltă de viţă generoasă, chiar în acest moment mă uit pe geam la strugurii care s-au copt, însă nu-mi inspiră nici un vin, pentru mine sînt doar de decor. Însă de-abia aştept Crăciunul, ca să-l reîntîlnim pe domnul Mirghiş – producător şi fost coleg de-al tatălui meu, care ne aduce vinul lui de Focşani. L-am botezat „Mirghiş Wine“ şi în fiecare an avem surpriza că e un alt vin, totul depinde de vreme, de ploaie, de arşiţă. Uneori e prea dulce, alteori e prea slab. Însă gustul rămîne bun, se simte că e un vin „muncit“, făcut cu dragoste.

Şerban GEORGESCU

Cu bicicleta la Troia

– sau Mica Iliadă pe două roţi (partea întîi) –

Copleşiţi de nebunia lumii, unii oameni încearcă să o şocheze, să o răstoarne, să o schimbe cu orice preţ. Alţii încearcă doar să o privească din alt unghi. Să se ridice, măcar pentru o clipă, deasupra ei, pentru a o putea reevalua şi, eventual, pentru a se reinventa ei înşişi. Dar pentru asta nu e nevoie neapărat să te urci în avion. Uneori şaua de la bicicletă e de ajuns.

© S. Georgescu

Aşa cum probabil li se întîmplă multora dintre cei care s-au lăsat fermecaţi de geniul lui Homer, am trăit pînă tîrziu cu prejudecata că Troia este o destinaţie fantastică, pierdută undeva în timp şi spaţiu, inaccesibilă pentru muritori, mai ales pentru cei din zilele noastre. Dar privind harta, într-o noapte de iarnă, cînd bicicliştii cu dor de ducă nu pot decît visa, am constatat că, măsurată în linie dreaptă, distanţa dintre Bucureşti şi Çanakkale (oraşul turc pe raza căruia se află ruinele) e aproximativ egală cu cea pînă la Sighetu Marmaţiei. Sigur, distanţa nu era deloc o glumă pentru mine, care trecusem binişor de 40 de ani şi care nu făcusem niciodată ciclism de performanţă, dar, în anii precedenţi, redescoperisem bicicleta şi chiar îmi luasem un oarecare avînt, „evoluînd" treptat de la plimbări în parc, mers la serviciu, la cumpărături, apoi la Snagov şi alte lacuri din împrejurimile Capitalei pînă la mici expediţii de cîteva zile. Şi toate astea fără să mă confrunt cu dificultăţi majore, în afară poate de parfumul năucitor al cîmpurilor înverzite, al mării sau de aerul tare al înălţimilor. Aşadar, fără altă introducere, „Cîntă, zeiţă, mînia ce-aprinse pe-Ahil Peleianul!".

Drumul spre Troia trece prin Lebliu

Am plecat într-o dimineaţă de august la ora 6,05, din faţa blocului unde locuiesc în Bucureşti, cu un bagaj minim şi cu 300 de euro în buzunar. Vremea era perfectă, aerul proaspăt, pentru că în timpul nopţii, după o lungă perioadă de caniculă, se dezlănţuise un adevărat potop. Aleea era acoperită cu crengi smulse de furtună, asfaltul nu se uscase, iar norii acopereau încă cerul, ceea ce-mi dădea speranţe că voi scăpa de caniculă. „Dar n-a fost, n-a fost aşa...",vorba poetului.

Am luat-o pe drumul vechi, prin Lehliu, paralel cu autostrada, care este şi cel mai scurt, cu intenţia ca, dacă vremea mă va ajuta, să ajung la Constanţa chiar în prima zi. Totul a mers perfect, am trecut de Lehliu, am făcut un scurt popas la Drajna, unde am mîncat o ciorbă de perişoare cu un gust divin, am trecut de Feteşti şi am ajuns, inevitabil, la intrarea pe autostradă. Imediat după ce am trecut de gherete, mă aştepta curios un poliţist, care mi-a făcut semn să trag pe dreapta:

– Ştiţi că nu aveţi voie pe autostradă?

– Da, dar nu am pe unde să o iau...

– Nu mă interesează, ocoliţi prin Ţăndărei!

Adică un ocol imens. Parlamentări, insistenţe, rugăminţi, glumiţe. Pînă la urmă s-a îndurat de mine, ameninţîndu-mă că, dacă mă mai prinde pe autostradă, îmi confiscă ventilele de la bicicletă.

„Da' tu de ce n-ai maşină?"

La Poarta Albă, aproape sufocat de caniculă, m-am oprit în curtea unor localnici primitori, unde m-am răcorit din plin la cişmea. Femeia, cînd a auzit că vin de la Bucureşti, şi-a făcut cruce, dar prichindelul ei de vreo 5 ani, care se zgîia la mine scobindu-se în nas, m-a întrebat cu candoare: „Da' tu de ce n-ai maşină?". „Păi, cu bicicleta e mai mişto", a fost primul răspuns care mi-a venit în minte. A fost foarte plăcut surprins, şi-a scos degetul din nas şi mi-a arătat, cu multă seriozitate, că şi el are bicicletă. Am discutat minute bune despre tot felul de detalii tehnice şi despre experienţele lui pe două roţi, după care ne-am despărţit, ca nişte adevăraţi colegi de breaslă. M-a urmărit mult timp cu privirea de-a lungul şoselei.

După cîteva ore eram deja la douăzeci de kilometri de Constanţa. Am oprit la marginea drumului, unde am cumpărat nişte piersici de la o bătrînică simpatică. După ce m-a descusut şi s-a minunat şi ea că vin tocmai de la Bucureşti, m-a privit lung şi mi-a spus: „Vino încoa', maică, să-ţi torn nişte apă să te speli pe faţă, că parcă ai fi un miner". (Tocmai îmi scosesem ochelarii şi pesemne că arătam chiar ca la ieşirea din şut.)

La 18,10 intram deja în Constanţa şi, în ciuda traficului, în timp ce mă apropiam de mare, simţeam cum se schimbă mirosul aerului. Briza! La 18,34 eram pe faleza de la Cazino. Era prima oară în viaţă cînd reuşeam să ajung la mare într-o singură zi.

Năuciţi de caniculă

A doua zi l-am recuperat din Vama Veche pe Andrei, un prieten care-şi exprimase încă din Bucureşti dorinţa de a veni cu mine la Troia, şi am trecut împreună graniţa în Bulgaria. La Balcic, năuciţi din nou de caniculă, ne-am hidratat abundent, am înotat mult şi am mîncat puţin. După-amiază am pornit-o spre Albena. Din fericire, bulgarii au construit în ultimii ani un dig circulabil de-a lungul coastei între Balcic şi Albena, care scurtează enorm drumul, pentru că şoseaua principală e plină de urcuşuri şi serpentine. Am ajuns la Varna pe lumină, dar pînă să găsim un loc de dormit, s-a lăsat întunericul. Tot bîjbîind, am ajuns în cele din urmă la o plajă de la marginea oraşului, într-o comunitate de pescari, care locuiau în nişte barăci improvizate şi care ne-au invitat să ne instalăm corturile chiar acolo, printre bărcile lor trase la mal. Tocmai sărbătoreau ziua unui confrate şi ne-au invitat şi pe noi la petrecerea cu dans şi artificii de pe plajă.

Prin păduri uitate de lume

Ziua următoare a fost şi cea mai dificilă din întreaga expediţie. La propunerea lui Andrei, care, îngrijorat din pricina traficului, a insistat să evităm drumul european, am luat-o pe nişte drumuri secundare, foarte proaste, care urmau aproximativ traseul Zvezda – Benkowski – Kitka – Sadovo – Dolni Chiflik – Solnik – Dyulino – Gyulyovtsa – Tunkovo – Aheloi. A fost un adevărat infern. Aproape tot timpul am urcat, înaintînd foarte greu, printre gropi, noroi şi pietre. Peste toate astea, din pădurile din jur răsăreau ca prin minune roiuri de musculiţe minuscule care ni se vîrau în ochi, în gură şi în urechi. Inevitabil, am şi înghiţit cîteva. Roiurile se ţineau, la propriu, de capul nostru, astfel încît, privindu-l pe Andrei pedalînd serios şi încordat, am izbucnit în rîs: arăta ca un cosmonaut. Nu ciupeau, nici nu înţepau, dar a fost efectiv o probă de foc să pedalăm aşa mai bine de douăzeci de kilometri. Partea bună a fost că cea mai mare parte a drumului trecea prin păduri şi am avut la dispoziţie cantităţi neaşteptate de mure coapte şi dulci.

Am avansat atît de greu, încît în ziua aceea am ratat ţinta, care era Burgas, şi am oprit cu vreo 15 kilometri înainte de acest oraş, mult după ce se întunecase de-a binelea, într-un camping la Aheloi. Nici acum nu-mi dau seama cum am reuşit să instalez cortul şi chiar să fac un duş (pentru că, da, campingul dispunea şi de aşa ceva, chiar cu cabină închisă şi în stare bună).

Din păcate, a doua zi dimineaţa Andrei şi-a strîns bagajele şi s-a întors cu un autobuz în ţară. Mi-a spus că experienţa din seara precedentă, cînd, pe ultima parte a drumului, a trebuit să mergem aproape o oră pe întuneric şi într-un trafic supraaglomerat, fusese prea mult pentru el. Pe mine însă mă epuizase traseul infernal de pe dealuri, aşa că tot restul zilei nu m-am atins de bicicletă. Odihnă totală.

„Zbor deasupra unui cuib de cuci"

În ziua care a urmat, m-am despărţit de litoralul Mării Negre, ocolind Burgasul şi îndreptîndu-mă spre punctul de frontieră cu Turcia de la Malko Tîrnovo, pe un drum practic necirculat. Imediat după Burgas, pentru cîteva minute am fost urmărit şi apoi depăşit, foarte încet, de două maşini negre Opel Astra, model vechi, pline cu cîte cinci indivizi suspecţi care mă priveau cu interes. La un moment dat au tras pe dreapta, lăsîndu-mă să-i depăşesc. Şi-or fi zis că nu au ce alege din mine, căci nu arătam defel ca unul plin de bani sau valori, şi nici bicicleta nu era cine ştie ce: un DHS românesc pe care dădusem doar 400 de lei. După emoţiile astea, mi-am dat seama că mă aflu pe un drum splendid, care şerpuieşte printre dealuri împădurite pe zeci şi zeci de kilometri, în care nu vezi nici o casă. Senzaţia e de început de lume. Atîta doar că nu prea există surse de apă. Aveam, totuşi, cîteva mere la mine şi, în plus, am cumpărat de la o ţărancă de la marginea drumului un pepene verde de patru kilograme, pe care l-am mîncat pe loc.

La Malko Tîrnovo, un orăşel minuscul, cu aer părăsit, constat că nu prea am unde să mă cazez, în afară de un fel de spital – o construcţie tipic comunistă, cu şase etaje, din care (aflu de la infirmiera de la recepţie) primele patru sînt destinate saloanelor pentru bolnavi, iar ultimele două sînt amenajate drept camere de hotel. Pe culoare, nici ţipenie. Atmosferă de *Zbor deasupra unui cuib de cuci*, senzaţie care ulterior mi-a fost întărită de duşul din baia camerei, cel mai înalt duş pe care l-am văzut în viaţa mea, făcut special parcă pentru indianul din celebrul film. Mai tîrziu ies la plimbare şi descopăr o terasă, unde o cunosc pe Eileen, o americancă de vreo 25 de ani, venită la capătul ăsta de lume într-un soi de misiune umanitară organizată de guvernul american. Eileen discută volubil cu un grup de studenţi bulgari. Este şi profesoară, dar oferă şi un soi de consultanţă pentru investiţii, iar între timp le mai supleneşte din cînd în cînd pe chelneriţele de la terasă. Vorbeşte fluent bulgăreşte. De altfel, fără ajutorul ei, nu aş fi înţeles nimic din meniu. Vorbim mult despre Europa de Est şi despre politica americană în regiune. Radiază un patriotism tipic american, implicată 100% în tot ce face.

La intrarea în Turcia...

...prima surpriză e drumul: două benzi pe sens, asfalt perfect, o adevărată autostradă. Drum preponderent în coborîre, dar şi cîteva căţărări severe. Oprit la un popas, văd apropiindu-se de departe, de undeva din spate, doi biciclişti cu bagaje enorme. Sînt doi studenţi germani, Frida şi Hans. Vin de la Belgrad şi merg fără o ţintă precisă. Au plecat pur şi simplu să descopere lumea. Ea cară pe portbagaj un bidon de cinci litri plin cu apă. Îi explic că nu merită, că îi îngreunează mult pedalatul, îi arăt bidonul meu gol (o sticlă de Fanta) şi îi spun că îl umplu ori de cîte ori am nevoie prin satele din drum. Nu e convinsă şi e chiar foarte mirată că nu car apă cu mine. Se oferă să-mi umple bidonul, ceea ce accept cu plăcere, mai mult de dragul de a-i mai uşura povara decît de sete. Sînt foarte tăcuţi şi par că ar vrea să rămînă singuri. Ne despărţim la următorul popas.

Prima impresie în Kirklareli ţi-o lasă oamenii. Parcă sînt cu toţii suflaţi cu un praf cenuşiu. Casele de schimb sînt închise (e duminică), aşa că schimb nişte bani la un vînzător de ziare care, foarte corect, îmi arată cursul de schimb într-un ziar: 1,93 lire pentru un euro. Exact ca leva. După ce mă cazez într-un motel ieftin, mă încumet să ies în oraş, deşi aerul e fierbinte. În toate oraşele turceşti prin care aveam să trec am remarcat obiceiul locuitorilor de a sta la taclale, pe scaune aduse de acasă, la colţul străzii, fără nici o masă sau ceva de băut în faţă. Ca într-o sală de aşteptare în aer liber. Izbucnite de nicăieri, strigătele muezinilor mă încremenesc şi mă fac să caut cu ochii minţii lumile din *1001 de nopţi*. Încerc să intru într-o moschee, chiar mă descalţ şi intru în hol, dar rugăciunea începuse şi nu mai am voie să intru. Nu prea sînt restaurante propriu-zise nicăieri, doar aşa-numitele „Salonu" – un fel de bucătării cu vedere la stradă, în care sînt înghesuite mai multe mese cu scaune, totdeauna înăuntru, niciodată cu terasă. Totul se găteşte sub ochii clienţilor. E o atmosferă intimă, plăcută, dar oamenii par în general trişti şi refractari, probabil copleşiţi de căldură (40-41° C la umbră nu e ceva obişnuit nici pentru ei). Intru într-un astfel de „salonu" şi descopăr extraordinara „Pide", un fel de pizza turcească, cu un aluat puţin crocant şi acoperită din belşug cu tot soiul de sosuri de legume, ou, caşcaval şi carne de oaie, care mi-a mers direct la suflet. Beau şi un foarte bun ceai turcesc din păhărele mici, ca de coniac.

(continuarea în numărul următor)

Şerban Georgescu *este jurnalist* freelancer.

Adina POPESCU

Berlin, oraşul real şi cel ficţional

© I. Nicolae

Din avion, Berlinul şi împrejurimile lui par o machetă perfectă – spaţii bine delimitate, o reţea de străzi şi şosele care se întretaie şi comunică impecabil între ele, careuri de clădiri cu cinci-şase etaje, albe cu acoperişuri roşii, depozite identic aliniate, parcuri aparent egale ca dimensiuni, uneori cu lacuri rotunde în mijloc, terenuri de sport. Fiecare parcelă de pămînt îţi dă senzaţia că e folosită cu un scop bine gîndit de dinainte, nu vezi maidane, fabrici sau hale industriale abandonate, grupuri de case în paragină despărţite unele de altele de bucăţi inutile de cîmp. De parcă un arhitect şi-ar fi planificat de la bun început oraşul ca pe *a good place to live,* un loc ideal pentru cei care trăiesc acolo. Aceasta a fost şi una dintre temele celei de-a 15-a ediţii a Festivalului Internaţional de Literatură de la Berlin – oraşe ale viitorului, oraşe ficţionale *versus* oraşe reale. Mai arunc încă o privire, cu emoţie, oraşului pe care tocmai îl survolăm. Este pentru prima oară cînd ajung aici, deşi de cîţiva ani Berlinul exista pe lista locurilor pe care mi-aş fi dorit să le vizitez, înaintea multor alte capitale ale lumii. Am mai coborît un pic, ne apropiem de pistă – în mijlocul îngrămădirii urbane tronează Berliner Fernsehturm, turnul de televiziune redegist care s-a vrut, în anii '60, un simbol al Berlinului de Est. Cu cei 368 de metri ai săi, este a patra structură ca înălţime din Europa, îl vezi de aproape oriunde în partea centrală a oraşului şi nu te poţi rătăci, toate drumurile duc la Alexanderplatz.

Un oraş viu, efervescent,
de care ţi se face dor încă dinainte de a-l părăsi.

Însă imaginea din avion nu este nici pe departe o imagine reală a Berlinului. Un oraş aparent haotic şi creativ, dar care are „la bază" o solidă disciplină nemţească. Un oraş divizat şi reunificat unde poţi simţi, în acelaşi timp, un socialism „lejer", familiar şi oarecum reconfortant pentru că-ţi trezeşte amintiri adînc îngropate în memorie, dar şi Occidentul „profund", adevărat, la care visam noi, toţi cei din Est. Însă, înainte de toate, un oraş viu, efervescent, de care ţi se face dor încă dinainte de a-l părăsi, încă din momentele în care îl străbaţi, aşteptîndu-te ca la fiecare colţ de stradă să descoperi ceva nou.

My charming Berlin

De data aceasta am folosit o aplicaţie, stay.com, şi mi-am încropit încă de acasă un ghid virtual, ţinînd cont de recomandările altora. Am îngrămădit pe hartă „obiective" cît pentru o lună, încercînd să apreciez distanţele, apoi am lăsat GPS-ul să-şi facă treaba. Din cînd în cînd mă uitam amuzată la turiştii americani de vîrsta a treia care îşi fluturau hărţile *on paper,* învîrtindu-le pe toate părţile – *„Are you sure we are here?"* („Eşti sigur că sîntem aici?"). Cîte oraşe n-am vizitat aşa, cu hărţi din care nu pricepeam nimic! Însă acum mă orientam după „bulina" mea de pe harta virtuală, mă deplasam eu, se muta şi ea. Singurul dezavantaj – acea rătăcire dulce pe străzile unui oraş străin, momentul în care te pierzi şi nu mai ştii unde eşti, încerci să refaci drumul din memorie, scotoceşti după repere şi în sfîrşit descoperi ceva cunoscut, o florărie, un fast-food, un scuar şi te bucuri ca un copil care se joacă de-a exploratorii – da, sînt pe drumul cel bun! GPS-ul îţi anulează reperele tale şi ţi le împrumută pe ale lui.

Aşadar, aplicaţia a denumit ghidul meu virtual *My charming Berlin,* un nume predestinat, aş zice, fiindcă aproape tot ce am descoperit în Berlin, în doar trei zile, mi s-a părut fermecător.

În prima seară, după ploaie, cu nişte nori dramatici deasupra capului (toţi norii din Berlin mi s-au părut „photoshopaţi", spre deosebire de norii pîcloşi şi otova din Bucureşti), pe străduţele cochete din Nikolaiviertel care îmi amintesc de Cluj, printre baloane de săpun şi urşi imenşi de pluş care se odihnesc pe bordură cu feţe mucalite. Comand pui, iar chelnerul neamţ, cu un şorţ lung şi alb, impecabil, şi cu o falsă atitudine extrem de serioasă, profesională, care ascunde un zîmbet uşor ironic, îmi spune că „am greşit" localul. „Noi avem doar specialităţi de porc, puiul e peste drum!". Doi englezi *middle age* se înfruptă din primii lor currywursti uriaşi. Turiştii reapar ca ciupercile după ploaie şi invadează localurile, mă întreb unde au stat ascunşi pînă acum. Berlinul e plin de turişti, indiferent de sezon, însă de multe ori nu-i recunoşti pe stradă, nu-i vezi bulucindu-se ca la Paris şi afişîndu-şi cu ostentaţie statutul de turist. O explicaţie ar fi faptul că Berlinul are mai multe centre de interes, culturale şi nu numai, aflate la o distanţă destul de mare unele de altele, aşa că turiştii sînt nevoiţi să folosească trenurile S-Bahn şi U-Bahn, să se amestece cu berlinezii. În plus, mai e şi senzaţia că eşti înghiţit de marele oraş cosmopolit şi că, într-un timp extrem de scurt, începi să-i aparţii.

Într-un supermarket de lîngă Alexanderplatz, alintată de berlinezi Alex, tinerii cumpără bere la 50 de cenţi doza, ca să o bea pe bordură. În Berlin poţi bea în spaţiile publice oriunde şi în orice condiţii, nu vine nici un jandarm ca să te ia la rost că ai încălcat legea şi să-ţi facă proces-verbal, cum ni se întîmpla, în adolescenţă, în parcul Cişmigiu. Aşadar, se bea bere nu doar în Alexanderplatz – loc de întîlnire şi de şuete, poţi vedea, de pildă, în S-Bahn, oameni la costum care se întorc de la job, deschid cîte o sticlă de bere rece şi dau noroc. Atitudinea berlinezilor e, în general, extrem de relaxată, par oameni fără probleme care se bucură de oraşul lor. De exemplu, se adună în Alexanderplatz seară de seară, fără vreun scop anume, aparent nu se întîmplă nimic aici, în afară de spectacolul stradal oferit de artişti de toate genurile care strîng mărunţiş pentru bere, mîncare sau *„for weed"* – „pentru iarbă" (cum scria pe o pancartă a unui hippie destul de fumat deja, însă nimeni nu avea nimic să-i reproşeze). Alexanderplatz este o piaţă oarecum gri, rece, comunistă, cu o mască occidentală, înconjurată de zeci de magazine, fast-food-uri şi buticuri cu haine de firmă şi de fiţe, mirosind amestecat a cîrnaţi, prăjeli, burgeri, *noodles* chinezeşti, condimente indiene şi a toate aromele din lume. Într-un colţ, un ucrainean cîntă la chitară şi un domn în vîrstă, în cărucior cu rotile, e un fel de *promoter* – îi face galerie şi adună public. Chiar în mijloc, un grup de artişti se joacă cu focul, jonglează spectaculos cu torţe aprinse. Într-un pasaj, un puşti spune, într-o engleză aproximativă, că n-a mai mîncat de trei zile şi desenează pe asfalt, pe teme sociale şi politice. De data asta, *promoter*-ul e un cîine. Toate aceste lucruri se întîmplă în paralel şi par să nu se sfîrşească niciodată, dacă se termină ceva, începe altceva. Şi tot în paralel se bea bere, se discută, unii se oferă să-ţi facă tatuaje, alţii se sărută şi nu neapărat cu parteneri de sex opus.

Las în urmă Alexanderplatz cu senzaţia că am fost într-un Turn Babel, într-o lume globalizată, dar care supravieţuieşte într-o armonie deplină, cu toate ciudăţeniile ei.

La ora 11, în timpul săptămînii, toate pub-urile şi berăriile sînt pline. Văd cupluri de 60-70 ani care se simt bine în faţa halbelor cu spuma lor regulamentară, perfectă, şi mă gîndesc cu amărăciune la părinţii mei din România şi la alţii asemeni lor care nu au parte de o astfel de normalitate. Mă aşez la o mică berărie, pe colţ, unde scrie că ei produc berea „în casă". Sînt doar trei mese pe trotuar, însă vînzoleala de aici are ceva aparte, ori e un vad bun, ori berea e foarte bună. Observ la masa de alături doi bătrînei care îşi beau berea în tihnă, povestesc de-ale lor, probabil deapănă nişte amintiri, căci au o atitudine uşor nostalgică (pentru că nu vorbesc germana, încerc să deduc stări, poveşti, relaţii între oameni). Mă gîndesc automat la moşuleţii noştri „de cartier", cu berea la PET în mînă, seara, în faţa buticurilor non-stop. Ca înfăţişare, nici aceştia doi nu sînt departe, iar ca relaţie pare să fie vorba despre o îndelungată prietenie. La un moment dat, unul se ridică şi pleacă. Descopăr că celălalt are un şorţ în faţă, vine la masa mea, mă întreabă dacă mi s-a luat comanda. Ne conversăm un pic, vorbeşte, ca majoritatea berlinezilor, o engleză impecabilă. E patronul, omul care face berea. Şi-mi aduce zîmbitor, cu gesturi de o lejeritate care mă emoţionează, cea mai bună bere pe care am băut-o vreodată.

Mă întorc spre hotel, pe străduţe pustii, străbătute doar de bicicliştii nocturni, şi-mi imaginez că oraşul adoarme treptat şi că distracţia e pe sfîrşite. Însă aud un zvon de muzică. Într-o piaţetă, pe un ring improvizat de dans, se dansează samba. Mă interesez, este un mic festival de dans, în seara aceasta e samba, mîine va fi tango argentinian. Vreo zece cupluri obişnuite, oameni care în timpul zilei sînt probabil funcţionari la vreo bancă sau agenţi de vînzări, exersează cu seriozitate mişcările, în compania unui profesor latino care dansează halucinant. Prietenii lor, care n-au curaj să danseze, îi susţin de pe margine, beau vin din pahare înalte, cu picior.

În ce închisoare de la marginea Europei
am trăit noi atîta amar de vreme...

Las în urmă şi această ultimă oază de culoare şi mă gîndesc cu tristeţe în ce lume de întuneric uniform, în ce închisoare de la marginea Europei am trăit noi atîta amar de vreme. O lume care încă îşi pune amprenta asupra străzii, a oraşelor şi încă mai face ravagii în minţile noastre care se străduiesc acum să reinventeze bucuria de a trăi.

Construcție (și reconstrucție)

La lumina zilei, sub un soare paşnic de septembrie, oraşul îşi intră în ritmul lui obişnuit. Trafic fluid, reconfortanta absenţă a claxoanelor, maşini puţine la semafoare, oamenii sînt pe la treburile lor. Întreaga zonă centrală îţi creează senzaţia unui imens şi perpetuu şantier şi asta se întîmplă, din cîte am înţeles, de ani buni. Ocoleşti clădirile în construcţie, altele în curs de restaurare, peste tot sînt macarale care îşi mişcă lent braţele deasupra oraşului, utilaje de tip *bobcat,* cărămizi şi mormane de nisip, vezi chiar şi panouri cu chipurile celor care muncesc pentru oraş, pentru comunitate – bărbaţi zîmbitori, cu căşti de protecţie pe cap. Berlinezii sînt nemulţumiţi, proiectele evoluează lent, lucrările nu se mai termină. Păi, unde e lucrul bine şi rapid făcut, specific german? – întreb. Aşa ar fi – mi se răspunde –, doar că muncitorii de rînd nu sînt nemţi, sînt polonezi, cehi, unguri, letoni, obişnuiţi să mai tragă şi chiulul, ca-n comunism. Mai aflu că s-a investit enorm în Berlinul de Est, ca să ajungă la nivelul celui de Vest, şi încă se investeşte. Pînă şi pe mijlocul faimosului bulevard Unter den Linden, unde ar trebui să te bucuri de umbra şi verdele teilor care îl denumesc, cei mai mulţi dintre ei replantaţi prin 1950, după Război, se înşiră şanţurile, plasele şi cordoanele şantieriştilor. Mă uit de-a lungul unui alt bulevard din Mitte şi recunosc o imagine familiară – „mîndrele" blocuri socialiste, aici colosale, de 10-15 etaje, renovate însă, amintesc de un trecut comun.

Mă gîndesc la destinul atît de special al acestui oraş, distrus aproape în totalitate de bombardamente, apoi refăcut, distrus parţial de comunism, acum încă în curs de refacere, şi la faptul că reconstrucţia le-a intrat berlinezilor în sînge, au acceptat-o ca pe un dat, în timp ce mă îndrept spre Checkpoint Charlie, aşteptîndu-mă să găsesc aici măcar un fragment din Zid. Nu există, însă sînt multe fotografii, un muzeu al Zidului şi o barieră simbolică între Est şi Vest unde păzesc doi soldaţi „americani", înconjuraţi de o mică mulţime de turişti. O fotografie cu ei costă 3 euro şi, în schimbul acesteia, soldaţii oferă un adevărat spectacol. Gîndul că te poţi amuza astăzi de nişte întîmplări grave ale istoriei e cumva liniştitor, înseamnă că trăim într-o lume normală, aparent la adăpost de conflicte. Soldaţii îi întreabă pe turişti de unde sînt. Din Canada, din Mexic, din Finlanda, din Japonia – iar răspunsurile lor te emoţionează, te simţi dintr-odată „universal". Dar soldaţii îşi iau rolul în serios – „N-aveţi voie să treceţi, vă aflaţi în *restricted area!*". Apoi, *„Baby, don't touch me!"* („Iubito, nu mă atinge!"), o doamnă se apropie timid ca să se pozeze, soldatul îi sărută mîna plin de curtoazie, în mulţime se aud rîsete. Este unul dintre cele mai relaxante momente pe care le-am trăit la Berlin, tocmai pentru că avea în spate toată acea încărcătură grea a istoriei recente, spasmele şi chinul unui oraş împărţit în două, vieţile irosite ale celor care au încercat să ajungă dincolo de Zid.

La Monumentul Holocaustului, în labirintul de blocuri cenuşii din piatră din ce în ce mai înalte, care te apasă, te sufocă, eşti asaltat şi „vînat“ de diferiţi oameni care îţi cer să semnezi petiţii sau să faci mici donaţii pentru toţi nenorociţii lumii – de la înfometaţii din Somalia la sinistraţii din Nepal. Într-o margine, cocoţaţi pe pietre, cu doze de Cola în mînă, o clasă de copii învaţă de la o profesoară despre cei şase milioane de evrei asasinaţi în timpul Holocaustului. Vizavi, la terasele unor sud-americani „cu vedere“ la monument, asişti la o sută de moduri diferite de a-ţi agăţa clienţii din stradă. Băiatul e convingător şi nu repetă niciodată aceeaşi replică, o personalizează în funcţie de turiştii care trec pe lîngă el. Mă aşez la o masă lîngă un cuplu de polonezi, îmbrăcaţi destul de prăpădit, care îşi numără măruntişul şi împart o pizza Margherita, şi alături de un Trabant vopsit în culori fistichii, care îţi propune un tur inedit al Berlinului de Est.

La Poarta Branderburg, se fac tradiţionalele poze (sau *selfie* cu *stick)*, în timp ce un domn cîntă nostalgic la flaşnetă. O familie numeroasă de indieni se înghesuie ca să încapă toată în poză – sînt trei generaţii, de la copii de cinci ani la străbunicii de peste optzeci, unii îmbrăcaţi în costume tradiţionale, toţi zîmbind larg, dezvelindu-şi dinţii albi.

Pentru Norman Manea,
Berlinul a marcat începutul exilului său.

Pe Insula Muzeelor, turiştii stau la coadă încă de dimineaţă pentru a vedea expoziţia temporară a impresioniştilor. La Dom, cea mai mare catedrală protestantă din Berlin, poţi întîlni compatrioţi – unii cîntă la acordeon, două ţigănci te abordează: „Du iu spic ingliş?“.

Rîul Spree e navigabil, îşi are meandrele lui şi nenumărate canale. Îţi poţi pierde timpul pe mal, alături de cîţiva berlinezi care lîncezesc la soare cu o carte în mînă şi cu bicicleta abandonată alături, într-o rînă, privind vaporaşele cu turişti care trec, lăsîndu-te cuprins de o stare de lene în timp ce auzi vocile prin megafoane ale ghizilor care prezintă oraşul. Vaporaşele, în croaziera lor, îţi creează senzaţia unei lumi fluide, mişcătoare, perfecte. Eşti pe terasa cu nisip şi palmieri a unui teatru – în seara asta, de la 9,30, se joacă *Hamlet*.

Exil şi, totuşi, acasă

Mă îndrept spre noul sediu al ICR Berlin, iar pe Friedrichstraße începe să plouă. Din cauza trenului suspendat care are aici o haltă importantă, ai senzaţia că eşti în apropierea unei gări, unde timpul se dilată cumva, într-o continuă aşteptare. Oamenii îşi deschid umbrelele, un nebun îşi predică profeţiile în gura mare, în engleză: „Pentru ca America să cadă, trebuia ca mai întîi Germania să cadă. Germania conduce financiar America! Germania trebuie să cadă…“ Trecătorii îl privesc cu curiozitate, o fată îl întreabă pe prietenul ei ce spune, el îi traduce.

Scriitorul Norman Manea susţine o lectură la sediul ICR Berlin, cu ocazia împlinirii a 70 de ani de la sfîrşitul Holocaustului, în cadrul Festivalului Internaţional de Literatură. Va citi din cel mai recent volum al său, publicat de editura germană Hanser, *Wir sind alle im Exil (Sîntem cu toţii în exil)*, unde aduce în discuţie identitatea evreiască şi contradicţiile unei vieţi trăite între Est şi Vest, precum şi legătura dintre exil, limbă şi comunicare, dar şi din eseul său „Monumentele ruşinii“. Abia am fost la Monumentul Holocaustului, încă păstrez starea de apăsare.

Pentru Norman Manea, Berlinul a marcat începutul exilului său. În 1987 era găzduit în apartamentele DAAD din Berlin, împreună cu soţia sa Cella (care îl însoţeşte şi astăzi la lectură), în acelaşi an apare, în traducere germană, şi o parte din volumul său de proză scurtă *Octombrie, ora opt*. În 1988, primea deja o bursă Fulbright la Catholic University din Washington DC, la recomandarea lui Virgil Nemoianu. Am ajuns în faţa sediului, tocmai a sosit şi Norman Manea, îl surprind spunîndu-i cuiva în română că „aici e pentru mine acasă“.

Tocmai acest „acasă“ pare să fie tema principală a discuţiei cu publicul german care însoţeşte lectura. Despre scris şi despre limbă, despre apartenenţe şi, inevitabil, despre Nabokov. „Scriu în română şi în casă vorbesc tot în română. Dar, bineînţeles, engleza e peste tot. Şi m-a influenţat. (…) Există un schimb între interior şi exterior. Există un schimb, există o legătură, şi am avut mult de cîştigat din contactul cu o altă civilizaţie, cu o altă cultură, cu un alt mod de a gîndi şi de a scrie. E o încercare să fiu nevoit să scriu în engleză, să predau în engleză, e ca şi cum aş juca teatru“, spune scriitorul.

© A. Popescu

Publicul de la ICR Berlin este un public de institut cultural, ceea ce la noi nu prea există sau abia începe să se formeze. După lectură, am cunoscut o doamnă în vîrstă, desprinsă din ilustraţiile cărţilor de poveşti ale fraţilor Grimm – cu părul alb, prins bătrîneşte în coc, bluză cu guler tricotat. Mi-a mărturisit, din nou în acea engleză impecabilă specifică berlinezilor, că frecventează toate institutele culturale, dar cu cel român are o legătură specială, de aproape douăzeci de ani. Şi ca să fie *politically correct*, se bucură că directoarea e o femeie, din moment ce directorii majorităţii institutelor sînt bărbaţi. Ar vrea să se înscrie la cursurile de limba română. Curioasă, o întreb de ce. Răspunsul e fascinant – ca să poată să cînte doinele şi alte cîntece din folclorul românesc pe care le-a auzit de-a lungul timpului în limba română.

O centrală electrică dezafectată şi un tîrg de artă

Merg, în sfîrşit, cu un S-Bahn, această minunăţie de tren care vine din trei în trei minute şi străbate Berlinul de la est la vest, şi ajung la Kraftwerk Berlin, o fostă centrală electrică unde are loc tîrgul anual Berliner Liste (şi unde este şi unul dintre cele mai celebre cluburi din Berlin). Spaţiul neconvenţional de expunere este cu adevărat impresionant, un interior „la gri“, pus în valoare de lumini şi plin de standuri ale galeriilor şi de lucrări, de la pictură şi fotografie la instalaţii. Mă gîndesc cîte fabrici, hale industriale, uzine şi centrale electrice stau la noi degeaba. Şi cîţi artişti n-au unde să expună.

Şi totuşi, motivul existenţei tîrgului este unul cît se poate de pragmatic şi e normal să fie aşa, din moment ce trăim într-o lume în care arta se vinde şi artiştii trebuie să trăiască. Atunci cînd intri, nu eşti doar un vizitator care cască gura, eşti un posibil cumpărător şi, chiar dacă ai blugi rupţi şi un tricou decolorat (sau cu atît mai mult), poţi fi reprezentantul unui colecţionar care sondează „piaţa“, aşa că eşti asaltat, cu delicateţe şi profesionalism însă, de galeriştii care încearcă să te convingă să cumperi lucrări de 2-3000 de euro, dar şi de 20-30.000. Important este să fii informat – ţi se expune CV-ul artistului într-un mod prietenos şi narativ, de la oraşul natal la primele căutări şi lucrări din facultate, apoi ţi se explică tendinţele şi tehnica lui din lucrările expuse şi ţi se dau repere pentru a putea să te raportezi la arta contemporană actuală. Cum a ajuns artistul să folosească anumite tuşe. Anumite materiale. Şi mai ales ce a vrut artistul să exprime. Partea bună este că, dacă nu ai nici o legătură cu acest domeniu, poţi ieşi de acolo cu o idee generală, dar destul de clară, despre ce se întîmplă astăzi în artă şi că nu e vorba doar despre abstract şi despre instalaţii, este şi mult figurativ, este şi multă măiestrie pură.

Din partea României au fost cei de la 418 Gallery, cu sprijinul ICR Berlin. Adică Anca Bodea, Maria M. Bordeanu, Ştefan Radu Creţu, Cristian Răduţă şi Petrică Ştefan. Artişti tineri, încurajaţi să lucreze şi să expună. Am survolat planetele lui Cristian, fiecare pe orbita sa, şi ne-am insinuat printre aparatele „de zbor“ fantastice şi zumzăitoare ale lui Ştefan, care te fac să te simţi de parcă toate pietrele de pe Marte ar prinde viaţă. De fapt, fiecare poate avea propria sa interpretare.

„Mizeria“ oraşului

Festivalul Internaţional de Literatură de la Berlin a avut loc între 9 şi 19 septembrie în mai multe locuri din acest minunat oraş care nu are un singur centru, ci nenumărate centre culturale. A avut printre invitaţi nume precum Salman Rushdie, care m-a desfătat şi inspirat cu *Harun şi marea de poveşti*, Kazuo Ishiguro, care m-a tulburat profund cu *Să nu mă părăseşti*, sau Javier Marías, datorită căruia am şi acum în minte „oraşul conservat în sirop“ din *Romanul Oxfordului*. Dar şi pe Mircea Cărtărescu şi pe Norman Manea. O „bază“ importantă a festivalului a fost Literaturhaus. O oază în centrul Berlinului de Vest, cel al Occidentului „profund“, o grădină fermecătoare, o casă burgheză şi elitistă, ale cărei podele scîrţîie şi în ale cărei încăperi nu intră un public mai numeros de 50 de oameni. Aici l-am ascultat pe Mircea Cărtărescu vorbind despre oraşe, reale şi imaginare, actuale sau futuriste, dar în fond despre un singur oraş căruia îi aparţine involuntar, fiindcă nu ne alegem oraşele în care ne naştem (şi din care fac şi eu parte), despre Bucureşti. „Un oraş extraordinar de poetic“, ar fi spus la final o tînără din public. Cînd mă gîndesc la hala veche de la Obor şi la modul în care se reflectă în zidurile ei roşiatice ultimele raze de soare la asfinţit, creînd iluzia unei alte lumi, poate mai bună, îi dau dreptate. Mircea Cărtărescu a povestit despre oraşele ideale, *a good place to live*, cum spuneam la început, care ar fi bine să fie populate, alături de tot felul de oameni care muncesc cu folos în breslele lor, şi de cîţiva scriitori, pentru ca acestea să devină oraşe ficţionale. A povestit şi despre faptul că aceşti scriitori au nevoie şi de imperfecţiuni, şi de mizerie, pentru a-şi transforma oraşul în literatură. Pentru ei nu există locuri perfecte, pentru că pur şi simplu viaţa e „în altă parte“, în locul unde se termină realitatea şi începe ficţiunea. Mi-am amintit de Berlinul pe care l-am văzut de sus, din avion, şi de macheta lui impecabilă. Mi-am amintit de celălalt Berlin, văzut din stradă. Berlinul din acest articol e un oraş ficţional, o experienţă – dacă veţi ajunge aici, veţi descoperi, poate, un cu totul alt oraş. Îmi este deja dor de el, însă pînă atunci mă reîntorc la Bucureşti şi la toată „mizeria“ lui din care poţi re(crea) orice: culori, amintiri, străzi, îl poţi transforma în praf sau în fluturi.

■ ■ ■

ASTRA SIBIU

LA TREI ZILE DUPĂ CE A CONDUS SPECIA UMANĂ, O DOAMNĂ UȘOR BARZĂ CONSACRĂ EGALITATEA PĂRȚILOR

■ La trei zile de la lansare, iPhone 6 s-a vîndut în 13 milioane de exemplare. (**M. C.**)

■ Mă pregăteam să remarc stupida înfrîngere pe care a suferit-o Halep la Wuhan, în fața britanicei Johanna Konta, după ce a condus în setul decisiv cu 5 la 1 la ghemuri. Aş fi vrut să vorbesc despre inconstanță, chiar neseriozitate şi despre mentalități diferite la români şi britanici (Halep s-a crezut cîştigătoare şi s-a relaxat, Konta a crezut în şansa ei pînă în ultimul moment). Voiam şi s-o dau din nou drept exemplu pe Serena Williams, campioană şi luptătoare absolută în acest domeniu, în epoca noastră. Aflu însă că, din motive necunoscute, Serena şi-a anunțat retragerea din competiții pînă la sfîrşitul anului. Şi atunci nu rămîne de zis decît că oameni sîntem cu toții. Şi nici Volkswagen, care e maşină, nu mai e ce-a fost, nu-i aşa? (**A. M.**)

■ Vorbe înțelepte de la un taximetrist: „În timp ce specia umană se pregăteşte să colonizeze Marte, pe bucureşteni îi îneacă orice ploaie“. (**M. C.**)

■ Într-un magazin de cosmetice, printre creme, săpunuri şi alte pomezi, o doamnă uşor corporatistă se tot entuziasma de forma, culoarea şi aroma săpunurilor din galantar, întrebînd-o obsesiv pe vînzătoare dacă e sigură că nu sînt de mîncare. După un sfert de oră de entuziasme, a cumpărat o oglindă. Cred că asigurările vînzătoarei că săpunurile nu sînt comestibile au descurajat-o. (**S. G.**)

■ În perimetrul mînăstirii Bîrsana se vînd *brînzoici*. Atenție, aşadar, la „lupoici“ care fugăresc „puştoici“ înfulecînd. *Mînz, varză, barză, viezure…* (**R. M.**)

■ Un concept zoo-juridic aparte: *clauza leonină,* definită ca „înțelegere care îi favorizează pe unii asociați (parteneri într-o societate comercială) în detrimentul celorlalți, încălcînd astfel principiul care consacră egalitatea părților în tratarea unei afaceri comerciale“. (**M. P.**)

Cu ochii-n 3,14

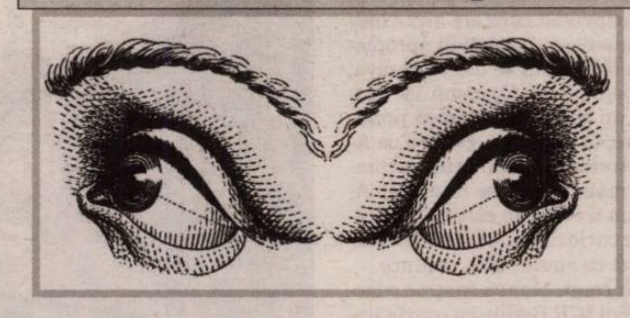

O CREATURĂ BIZARĂ, JUMĂTATE OM, JUMĂTATE HÎRTIE, APARE MEREU SINGURĂ

■ Din ciclul „Presa moare, dar nu se predă şi nici nu tace“. Pe site-ul televiziunii – cică – de ştiri România TV am nimerit peste bazaconia asta (preluată cuvînt cu cuvînt de pe un site care o preluase de pe kanald.ro) despre o „creatură bizară, jumătate om, jumătate peşte, scoasă dintr-un lac de mai mulți oameni îmbrăcați în halate albe“. O reproduc în toată splendoarea ei: „Se poate observa cum cinci oameni ridică o creatură foarte mare, care pare a fi şi grea, şi care are o coadă de peşte la unul dintre capete. Ceea ce şochează este continuarea. Creatura este pusă pe o targă, moment în care se poate observa că la celălalt capăt este un cap de om, cu o barbă lungă, care îi acoperă o parte din piept. Ulterior, bărbații se îndepărtează în fugă, către o locație necunoscută. După ce clipul a fost postat online, foarte mulți au spus că aceasta este dovada clară că sirenele există. Voi ce credeți?“. Există, da' numa' alea cu bărbi lungi. (**M. V.**)

■ O organizație neguvernamentală care luptă pentru întărirea democrației a deschis, la Bangkok, un muzeu al corupției. În expoziție sînt prezentate picturi, statui şi instalații care îi înfățişează pe cei mai corupți oameni politici şi funcționari thailandezi: un vicepremier care a inaugurat (doar pe hîrtie) cîteva sute de posturi noi de poliție, furînd de la stat 160 de milioane de dolari; o fostă ministră care a lansat un program dubios de subvenții pentru agricultori din care ea şi apropiații ei au supt cele mai mari fonduri; un funcționar care a dispus construirea unor drumuri la prețuri fabuloase; şi multe, multe asemenea figuri. Aştept cu mare interes o reacție românească. De pildă, un bust al lui Adrian Năstase înconjurat de termopane; sau un portret al lui Decebal Traian Remeş cu o coroană de cîrnați; sau o instalație cu un Relu Fenechiu călare pe un transformator; sau… (**M. M.**)

■ La Aquarium-ul din Boston, stînd într-un loc fix, poți vedea cum peştii şi alte viețuitoare marine se învîrt în jurul tău, în ture. Dacă adaşti acolo mai mult, poți observa cum trei peşti uriaşi, cu fețe hulpave, de răpitori, trec tot timpul în gaşcă, cum alți doi peşti simpatici, bonomi şi dungați, trec la distanță mică unul față de altul şi cum înțeleapta țestoasă uriaşă apare mereu la coadă, singură. Între peşti şi oameni, se pare, diferențele nu sînt chiar semnificative. (**I. P.**)

DOUĂ CATEGORII DE POPULAȚIE (UNII CERCETĂTORI ȘI POLITICIENII) CONȚIN CEVA ALBASTRU

■ La Iaşi, la final de septembrie, două categorii de populație erau suprareprezentate: studenții arabi şi călugărițele ortodoxe. Nu ştiu ce-o să iasă din asta. (**L. V.**)

■ În nordul țării, la granița județelor Sălaj şi Maramureş, există nişte monumente funerare de presupusă origine celtică. Unii cercetători spun că aceste cruci constituie dovezi ale faptului că locuitorii din aceste locuri au fost, inițial, celți. E posibil să fie adevărat, din moment ce dacii erau plecați la muncă în UK şi construiau Stonehenge. Ce ți-e şi cu migrația asta! (**A. P.**)

■ Noroc cu arestările astea, că mai află şi politicienii de ce anume suferă şi că le trebuie internări şi tratamente. (**M. C.**)

■ Cumpăr nişte roşii din cea mai minimalistă piață: Amzei. Îmi pun cîteva într-o plasă. Vînzătorul mi le tot laudă. Le ştiam, mai luasem şi cu cîteva zile înainte. Îi spun, dar nu se lasă. „Sînt foarte bune.“ OK, dau din cap. „Astea roz, cum să vă zic, conțin ceva că femeile nu mai trebuie să ajungă la chiuritaj“. Încă mă întreb dacă am auzit bine. (**A. M. S.**)

■ *(urmare din numărul trecut)* Micle Şi Prietenii SRL, In God We Trust SRL, Lateral SRL, Bun Taxi SRL, Trans Cerceluş SRL, Casa Veşnică SRL, Plictis Design Studio SRL, Destin SRL, Paradisul Piraților SRL, Albastru Verde SRL, Clinica De Firme SRL, Banatulmeuonline SRL, Vise Plăcute SRL, Grumaz SRL, R & S Transcendent SRL, Agențiile Ofensiv SRL, Noua Dimensiune SRL, Atelierul Rozz SRL, Tot Noi Construct SRL, Abis SRL, Lady Tu SRL, Receptiv Comp SRL, Capabil SRL, Dulciurile Bucuriei SRL, Mişcare La Birou SRL, Farmacia Minunată SRL, Satul American Timiş SRL, Poltergeist SRL, Celuloză Şi Oțel SA, Biblioteca De Flori SRL, Euromamut SRL, Mici Bucurii SRL, Octaedru Junior SRL, Hypnozys Distribution Group SRL, Pagina 7 SRL, Monumental SRL, Doi De Da SRL, Potop Company SRL, Artistic SRL, Kroitoria SRL, Ținutul Maya SRL, Vechiul Simplu SRL. (**D. S.**)

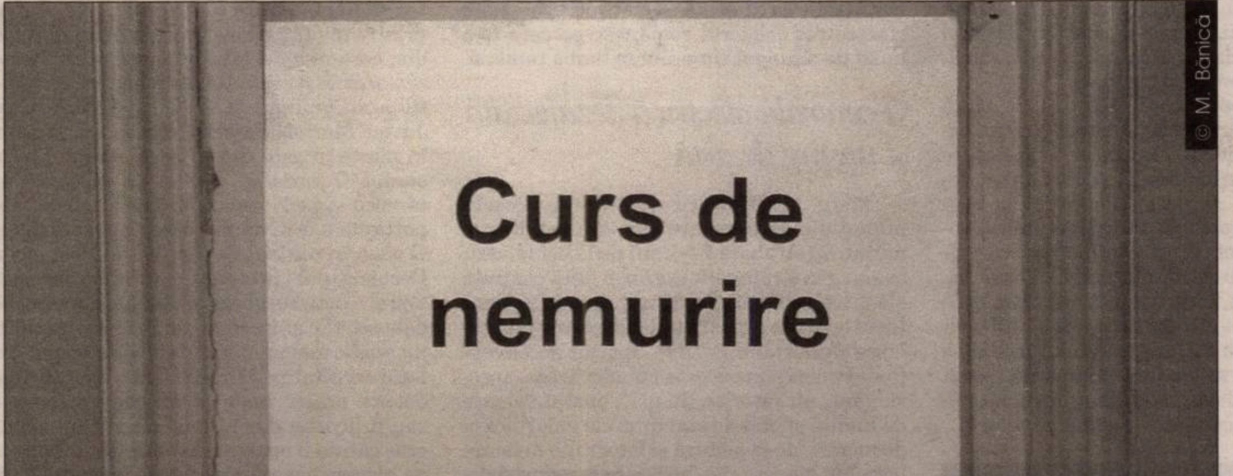

© M. Bănică

PUBLICITATE
www.fnt.ro
FNT FESTIVALUL NAȚIONAL DE TEATRU
București Ediția a 25-a 2015
Ediție desfășurată sub înaltul patronaj al Președintelui României
23 OCTOMBRIE – 1 NOIEMBRIE
PRODUCĂTORI:
UNITER
TNB I. L. Caragiale
PROIECT CULTURAL FINANȚAT DE GUVERNUL ROMÂNIEI PRIN MINISTERUL CULTURII
CO-PRODUCĂTORI:
SPONSOR PRINCIPAL: BRD
PARTENERI: Institutul Cultural Român, Tarom, Institutul Polonez București, Goethe Institut, Teatrul Național „Mihai Eminescu“ Chișinău, Grand Cinema
PARTENERI MEDIA PRINCIPALI: adevărul, DILEMA
CU SPRIJINUL: MOL
MAȘINA FNT: Mercedes-Benz
SPONSORI: Domeniile Blaga

Biblioteca „ASTRA" SIBIU

BL

Biblioteca „ASTRA“
– SIBIU –

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale) DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XII** ■ nr. **609** ■ 15-21 octombrie 2015 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

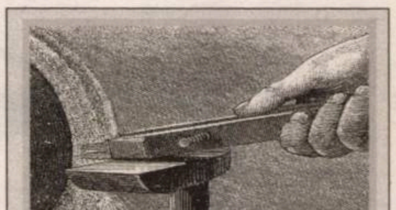

Ovidiu NAHOI

EU și **UE** 5

ANDREI PLEȘU

„«Țara toată e un șantier»...“

pagina **3**

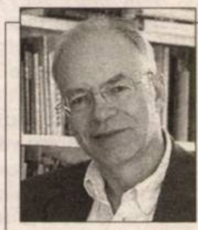

PETER SINGER

„Volkswagen și viitorul onestității“

pagina **11**

Interviu cu
LLOYD SCHWARTZ

paginile **14-15**

Puțintică răbdare

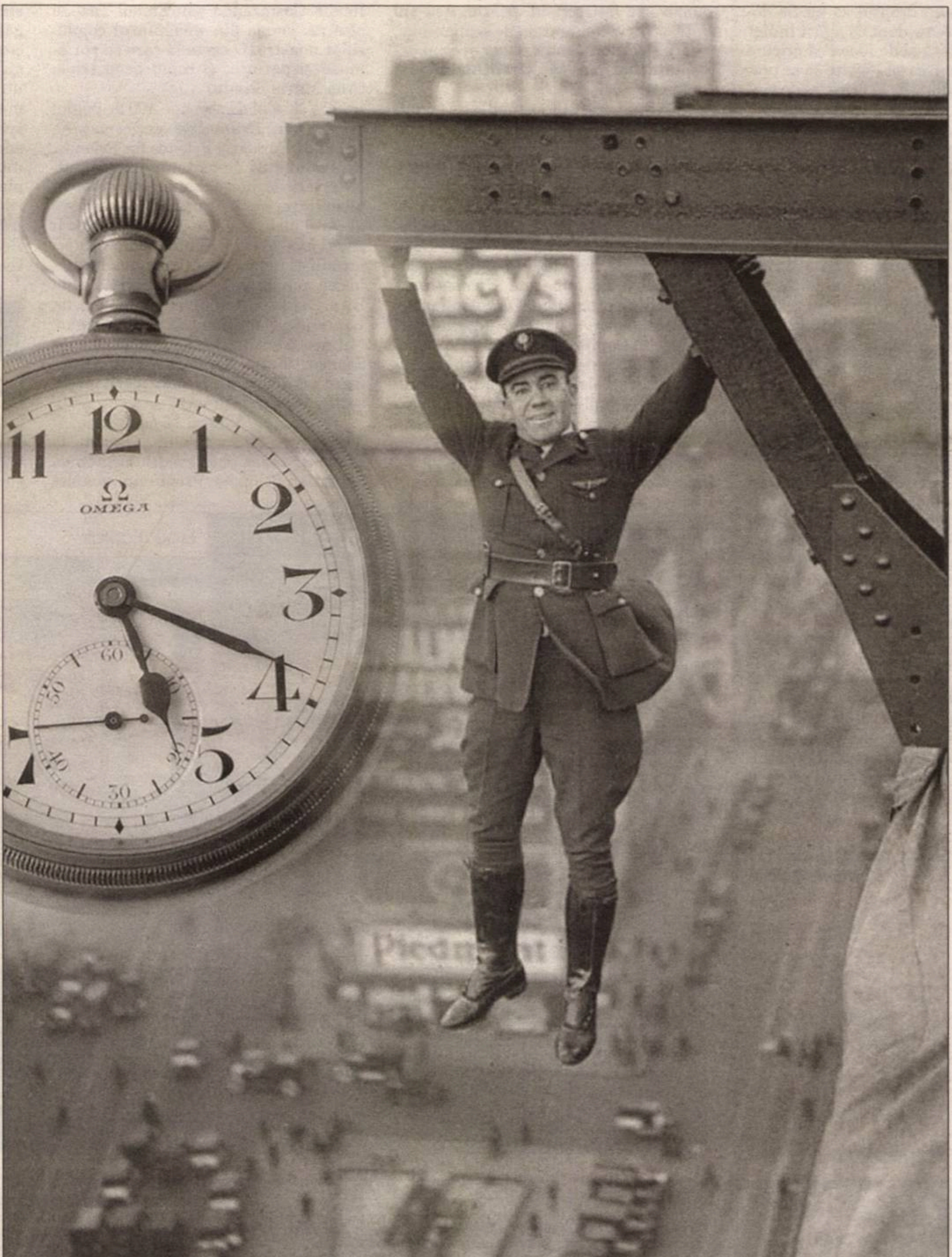

> *„Cu răbdare și tăcere / Se face agurida miere.“*
>
> *ANTON PANN*

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

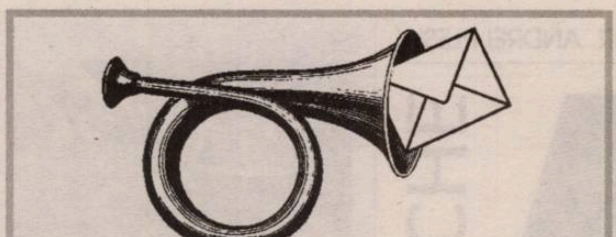

turneu de inbox

NR. 607

Articolul lui Andrei Pleşu, „Din ciclul «Experienţe de neuitat»"

De necrezut ce controverse a stîrnit micuţa povestire a incidentului cu telefonul inoportun. Dar nu ar trebui să mă mire. Sînt convinsă că orice afirmaţie, oricît de scurtă şi nevinovată, ar stîrni comentarii dacă este semnată de dl Pleşu.

Că este greu să mulţumeşti pe toată lumea este puţin şi plat spus. În situaţii identice, lumea va reacţiona întotdeauna în fel şi chip, după cum îi este dispoziţia, caracterul şi educaţia – cu *e* sau cu *E*. Ca orice om; că om este şi dl Pleşu, are şi dumnealui dreptul să nu fie deranjat de anumite gesturi şi este evident că a fost indignat sincer de întîmplarea relatată şi de ideea că oricine îl poate aborda aşa, netam-nesam, ca să-l invite să se producă sau pur şi simplu să şadă filozofic la orice fel de sindrofii.

Pe vremea tinereţii mele (şi a dlui Pleşu), se păstra o distanţă deferentă faţă de personalităţi publice pe care nu le cunoşteai. Adică nu mi-ar fi trecut niciodată prin cap că aş fi putut să-l invit pe dl Pleşu să vină la ziua mea sau la nunta unei prietene… Ca să spună ce? Poezii? Maxime? Să recite proză în faţa adunării? Chestiunea se reduce la bun-simţ şi bunul-simţ îndeamnă la un anume comportament faţă de necunoscuţi, cu atît mai mult dacă sînt personalităţi mai mult sau mai puţin notorii. Şi există personalităţi şi personalităţi. Nu tratezi un scriitor a cărui muncă este, prin natura ei, solitară şi introvertită la fel cum ai trata un actor sau un cîntăreţ, care şi ei au, de altfel, dreptul la viaţă privată şi la a nu primi telefoane de la necunoscuţi.

Dar hai să ne imaginăm că dl Pleşu s-ar fi dus la masa aceea plină de necunoscuţi… Ca să facă ce? Să stea ca să se zgîiască lumea la el? Bănuiesc că şi lumea ar fi trebuit să îşi altereze comportamentul, atmosfera petrecerii ar fi fost alta, pentru că s-ar fi aflat un necunoscut – fie el şi celebru – printre meseni, şi lumea n-ar fi ştiut cum să procedeze pentru a topi gheţarii inerenţi în astfel de situaţii. Invitatul de onoare nu ar fi cunoscut pe nimeni acolo şi, chiar dacă toţi invitaţii ar fi fost cititori fervenţi, tot bizar ar fi fost… Cititul ăsta nu rezolvă toate problemele şi nici nu educă lumea cînd sînt lacune mari, cum ar fi primii şapte ani de-acasă.

Şi de ce nu am răsturna rolurile, gîndindu-ne că, prin absurd, populaţia ar fi obligată să invite la petreceri pe cîte un scriitor, uite-aşa, musai, măcar o dată pe an? Ar vrea oare toată lumea să aibă necunoscuţi iluştri la masă? Eu nu cred. Cred că mai bine faci cum sugerează dl Pleşu şi respecţi uzanţele, adică ce anume se face şi ce nu se face în anumite situaţii – aşa, la modul general.

Altfel, vorbim de alte dimensiuni unde totul este posibil şi unde regulile nu mai există, unde cerul este verde şi pămîntul este pătrat.

adăugat de Marinela2011
la 5 octombrie 2015

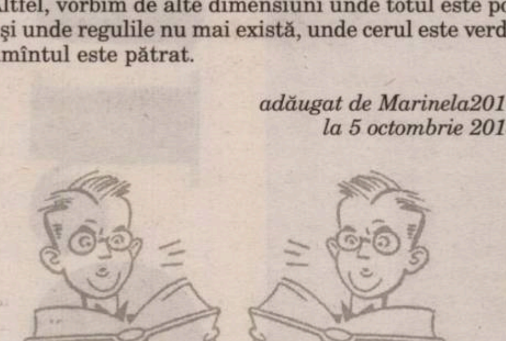

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

■ *Feţe jupuite* e titlul unei cărţi de interviuri cu poetul Ioan Es. Pop, adunate şi publicate de editura Casa de pariuri literare. Nu vreau decît să citez un fragment dintr-unul dintre interviuri, acordat de poet Svetlanei Cârstean: „Am încercat să fiu un om practic sau semipractic sau sfertopractic. Am fost însurat şi s-a întîmplat să se strice clanţa de la uşă, iar eu n-am reuşit s-o repar. Şi pentru asta am suferit foarte mult, timp de ani de zile. Poate că aici a fost de fapt şi sursa eşecului. Mi-am dat seama nu numai că nu pot repara clanţa respectivă, ci că nu am să pot repara nici următoarele clanţe. Şi m-am întrebat ce se va întîmpla dacă se va strica balamaua, masa, dacă se va rupe patul, dacă va pica lustra? Mi-am închipuit, în clipa în care s-a stricat clanţa, o întreagă apocalipsă de cameră. O apocalipsă în odaie. Sigur că ceea ce m-a salvat a fost scrisul, poezia. Aşa am intrat într-o comunitate de semiexcluşi, cea a poeţilor. Semiexcluşi şi semiacceptaţi." Nu-i aşa că-i tare? (Andrei Manolescu)

■ Sîmbătă, 17 octombrie, şi duminică, 18 octombrie, de la ora 17, un traseu cultural experiment, propus de ARCEN şi intitulat „La pas pe la Armenească". Traseul porneşte din faţa Bisericii Armeneşti şi se desfăşoară pe străzile: Armenească, Rafael Sanzio, Spătarului, Corbeni, Silvestru, Popa Rusu, Bocşa, avînd şapte opriri şi o durată de o oră şi jumătate. Un spaţiu alternativ de promenadă, dar şi un prilej de descoperire a vechii comunităţi armene din Capitală, printr-o serie de poveşti despre primii armeni sosiţi la Bucureşti în secolele trecute, despre obiceiurile şi tradiţiile lor. Traseul este un experiment pentru că este documentat, redactat şi conceput împreună cu un grup de 30 de elevi selectaţi dintr-o serie de licee din Bucureşti. (Adina Popescu)

■ Patru motive ca să nu lipsiţi de la concertul John Abercrombie Quartet (sîmbătă, 17 octombrie, ora 20, Sala Radio): 1) la chitară e însuşi Abercrombie, o adevărată legendă a jazz-ului; 2) la pian e Marc Copland, un pianist din familia muzicală a lui Bill Evans; 3) la bas e Drew Gress, al cărui cvartet a susţinut Jazz Concert of the Year în 2004, în viziunea BBC şi *The Guardian;* 4) la tobe e Joey Baron, cel mai exploziv baterist de jazz pe care l-am ascultat vreodată (căutaţi pe YouTube „Masada – Beeroth" şi o să înţelegeţi de ce zic asta). (Luiza Vasiliu)

■ La Editura Arthur a apărut de curînd primul volum al trilogiei fantastice *O istorie secretă a Ţării Vampirilor. Cartea Pricoliciului,* semnat de Adina Popescu. Un *fantasy* autohton, ironic şi colorat, în care îşi dau întîlnire Greuceanu, Pipăruş-Petru, Sfînta Miercuri, Ileana Cosînzeana sau Zmeul Tase şi alte personaje din imaginarul copilăriilor noastre. O carte la care se vor amuza şi părinţii, şi copiii deopotrivă. (Ana Maria Sandu)

■ Volumul de aproape 400 de pagini *Superscrieri. Drumul generaţiei noastre,* editat de Fundaţia Friends for Friends, care adună 24 de materiale jurnalistice/scrieri de non-ficţiune premiate în ultimii trei ani la Gala Superscrieri, în al cărei juriu mă aflu şi anul acesta. Îi găsiţi aici pe cei mai buni şi mai tineri jurnalişti independenţi ai momentului, în cea mai bună formă narativă: Attila Biro, Radu Ciorniciuc, Ioana Cîrlig, Laurenţiu Colintineanu, Ştefan Mako, Mihnea Măruţă, Oana Sandu, Elena Stancu, Sintia Radu sau Vlad Ursulean, pentru a nu-i numi decît pe aceştia. (Marius Chivu)

■ *Achtung!* Vineri, 16 octombrie, în deschiderea Zilelor Filmului German, la Cinema Studio, puteţi vedea *Victoria* de Sebastian Schipper. Programul complet al festivalului se găseşte la adresa www.goethe.de/bukarest/ (Matei Martin)

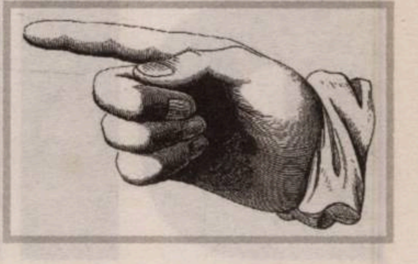

■ *Left on Purpose* (2015, Justin Schein), un film zguduitor, cu un personaj fermecător, care, din păcate, la sfîrşit se sinucide – ce a putut fi vizionat anul acesta la Astra Film. (Iaromira Popovici)

■ În cadrul Bucharest Art Week, Cinema Muzeul Ţăranului va difuza joi, 15 octombrie, la ora 15, documentarul *Valea Plîngerii*, regia: Mihai Andrei Leaha, Andrei Crişan, Iulia Hossu, 2013. Un documentar de 57 minute despre Holocaustul Romilor. Despre tragedia deportării sub regimul Antonescu cînd, între 1943-1945, 25.000 de romi au fost deportaţi în Transnistria. Este un drum iniţiatic, reconstituit pe baza mărturiilor ultimilor supravieţuitori, spre o lume aflată încă în căutare de adevăr. Interviurile cu membrii comunităţii ucrainene din Transnistria completează, în oglindă, depoziţiile martorilor. Filmul a fost distins cu Best Film Award, la Etnofilm Festival, 2014 şi cu Best Image Award, la Astra Film Festival, 2013. (Ruxandra Mihăilă)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Toma Caragiu**
- **Cum locuim?**
- **Condiţia femeii**

album dilematic

Ernö Farkas

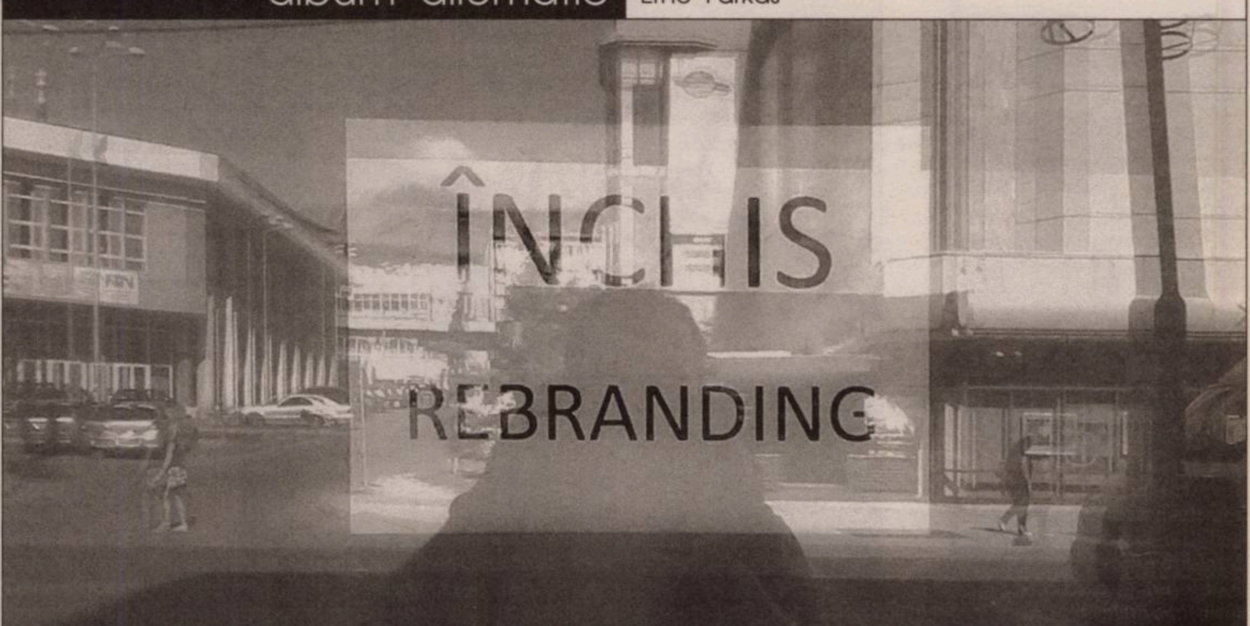

DILEMA VECHE

REDACŢIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Pául BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Liviu PAPADIMA ● Oana STOICA ● Cătălin ŞTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Directori Publicitate: Dana ANECULOAEI
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Publicaţie auditată de BRAT
Tiraj: 9.300
Tipărit la Tipomedia

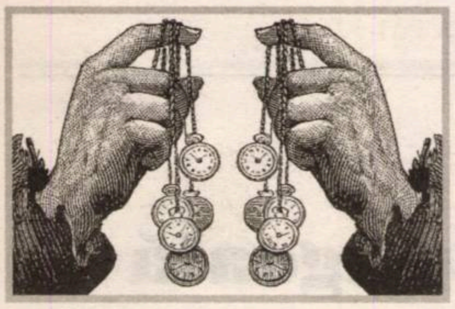

Andrei PLEŞU

nici **aşa**,
nici **altminteri**

> *„Aşa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici aşa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)*

„Ţara toată e un şantier“...

Cei din generaţia mea îşi amintesc de formula aceasta, care umplea ziarele propagandei comuniste, pentru a glorifica *furor*-ul înnoitor al regimului, ofensiva victorioasă a „noului“ asupra „vechiului“, angajarea maselor populare în efortul de reconstrucţie care promitea, „la capătul tunelului“, un „viitor luminos“. Formula are, totuşi, unele dezavantaje. Ea sugerează o *neaşezare* perpetuă, devenită mod de viaţă. Nu se poate trăi normal printre gropi, buldozere, macarale şi dărîmături. În realitate, „şantierul“ s-a dovedit, curînd, nu doar unul a construcţiei, ci, mai ales, unul al demolărilor. În plus, obsesia construcţiei exterioare nu mai lăsa loc pentru răgazurile, esenţiale, ale interiorităţii. „Omul nou“, care trebuia „construit“ pe dinăuntru, era o schemă festivă, o metaforă demagogică, o fantasmă. (Deşi mi se întîmplă, uneori, să-l văd prinzînd corp abia acum, ca un soi de *homunculus,* ca un un reziduu avortat al vechilor „imperative“.)

Retorica „şantierului“ nu mai are, însă, nici măcar „impactul“ de altădată. Şantierul înseamnă azi mai curînd un „proiect“ îngheţat, o sumă de acareturi abandonate, eternizare a unui început care nu e gîndit să ducă spre final. Exemplu caracteristic: autostrăzile. Iar mai aproape de noi: Bucureştiul. Pe oriunde umbli dai de găuri, porţiuni de trotuar sau de carosabil înconjurate de benzi şi panouri de protecţie, asfalt căsăpit, reasfaltări amînate sau aproximative, străzi blocate şi o sporadică gălăgie de echipă, asta cînd există, prin preajmă, o echipă cît de cît activă. Fiindcă, în general, „şantierele“ sînt pustii sau capătă viaţă, brusc, noaptea sau în week-end.

M-am interesat. Am aflat, încă o dată, în ce mod instituţiile şi serviciile noastre sînt – vorba generalului Berthelot după o inspecţie a armatei române în preajma Primului Război Mondial – „în chip admirabil dezorganizate“. Dacă trebuie reparată, undeva, o conductă, operaţiunea nu e preluată de o firmă specializată, ci de trei. Una vine să spargă asfaltul şi să sape pînă dă de ţevăria defectă. Apoi pleacă şi lasă la faţa locului o mînă de „experţi“ instalatori, pregătiţi să intervină profesionist. Cînd îşi termină treaba, pleacă şi ei, urmînd să-şi facă apariţia o a treia echipă, cea programată să astupe groapa şi să reasfalteze. Nu se ştie exact nici cînd vin primii, nici cînd (sau dacă) vin ultimii, aşa că durata „procesului“ e imprevizibilă. O nesimţitoare lipsă de coordonare parazitează oraşul: trecătorii şi şoferii devin isterici, atelierele auto prosperă, fericite să repare pagubele unui carosabil plin de zgîlţîitoare surprize. Capitala e un şantier! Un şantier arbitrar, cu rezultate care creează, de îndată, necesitatea (şi, eventual, perspectiva) şantierului următor. Şi încă ceva: dacă ai ghinionul să fii vecin cu amplasamentul unei asemenea „instalaţii“, vei avea ocazia să vezi (şi, mai ales, să auzi) ce personaj „neconvenţional“ e lucrătorul român. Fie că e zi sau noapte, fie că e în timpul săptămînii sau sîmbătă, omul nostru, împreună cu „colegii“ săi, e un redutabil dispozitiv sonor: se simte singur pe o tarla din frumoasele meleaguri ale ţinutului său natal. Strigă, înjură, rîde în hohote, „organizează“ echipa cu toţi decibelii de care e capabil. „Cîmpul muncii“ e propria lui ogradă, „spaţiul mioritic“ al bojocilor lui viguroşi. Pe scurt, avem de-a face cu un „arghezian“, practicant fălos al unor răstite „îndemnuri pentru vite“. Şantierul lasă în urmă un „produs“ semifinit, o „depanare“ extrem de precară a spaţiului public, dar un „ecou“ vocal abundent, dovadă inconturnabilă a virilităţii noastre milenare.

Am văzut şi în Occident şantiere stradale care, uneori, încurcă circulaţia, care durează neaşteptat de mult şi care par să se multiplice de la o zi la alta. Importante sînt însă deosebirile: localnicii sînt anunţaţi cînd încep şi cînd se termină lucrările, operaţiunea se desfăşoară în linişte şi constant (adică fără întreruperi incontrolabile), iar, la sfîrşit, reparaţia e garantat temeinică şi terenul rămîne curat, fără fuşereală, fără „cicatrici“ de nevindecat.

Las la o parte, deocamdată, alte aspecte ale neastîmpărului „constructiv“ din capitala noastră: explozia de cazemate cu pereţi de sticlă, abandonarea unor rare bijuterii arhitecturale ale Bucureştiului vechi, de dragul unor „noutăţi“ standardizate, iniţierea unor „complexe“-mamut, care aglomerează, urîţesc, periclitează peisajul urban. (Văd, de pildă, pe strada Paris, lîngă Guvern (!), un început de construcţie care va sacrifica omogenitatea, deja fisurată, a Pieţei Victoriei şi care nu respectă salubritatea şi securitatea clădirilor învecinate. Nu există responsabili, nu există control urbanistic şi ingineresc, există numai victime...). Unde-s primăriile, unde Comisia Patrimoniului, unde spiritul civic? „Politica mare“ e în altă parte! Iar ziarele n-au timp de mărunţişuri, mai ales cînd au de semnalat ştiri colosale: a murit căţelul Danielei Györfi şi – ah! – Ana Maria Prodan a renunţat la silicoane...

■ ■ ■

Vintilă MIHĂILESCU

...@**hai-hui**.ro

Cum să-l înfăţişezi pe duşman?

Ceea ce mi-a stîrnit în mod deosebit interesul la ediţia de anul acesta a Astra Film Fest a fost, dincolo de bogăţia şi diversitatea filmelor ca atare, un detaliu minor: după vreo trei zile, am realizat că făceam pauze mai lungi între filme şi mă întîlneam la cafeaua din pauze cu mai multă lume decît de obicei. Ne-a scăzut, mai tuturor, apetitul de „devoratori de filme“? Nu cred. Mai degrabă filmele au devenit tot mai „grele“, mai profunde şi problematizatoare, forţîndu-te, într-un fel, la (auto)reflexivitate, dincolo de obişnuitele judecăţi de valoare ale juriilor şi spectatorilor.

În acest difuz climat de „reflexivitate“, o întrebare s-a insinuat, către sfîrşit, în discuţiile *of the record* ale juriului: „Cum să filmezi duşmanul?“ – a formulat, la un moment dat, nu mai ştiu cine. Cum să-l filmezi pe cel rău, cum poate fi înfăţişat „în mod corect“ străinul, duşmanul, celălalt? – am reformulat eu, pentru mine. Dar ce înseamnă, în aceste cazuri, „în mod corect“?

Cea mai banală constatare este că, în faţa „celui rău“, atît regizorul, cît şi publicul vor avea o poziţie pre-stabilită, o perspectivă şi o atitudine formate cultural şi în timp. Cum poţi atunci să filmezi „corect“, cum trebuie să priveşti pentru a documenta cu „adevărat“ o realitate ascunsă privirilor de straturile succesive ale convingerilor împărtăşite? *Confirmarea* şi *negarea* „răului“ sînt cele două tipuri polare clasice de a răspunde acestei provocări. Lor li se adaugă, uneori, *distopia,* de-plasarea, transpunerea subiectului în alt registru, în alt regn, ca şi cum nu ar pune nici o problemă socială reală şi actuală. Toate aceste reţete distrug din faşă orice film documentar.

Cazul, banal deja şi el, al filmelor despre romi constituie un prim exemplu la îndemînă. O reţetă mai veche, dar cu reveniri periodice pînă în ziua de azi, este aceea a înfăţişării ţiganului ca un soi de „bun sălbatic“ atemporal şi aspaţial. Acutizarea „problemei rome“ în spaţiul public european a dus apoi la o serie de filme care „documentau“ această „răutate“ a *lor* şi pericolele pe care aceasta o reprezintă pentru *noi:* „adevărul“ despre pericolul rom este astfel confirmat. Însă reacţiile nu au întîrziat să apară şi majoritatea filmelor mai recente dedicate acestei problematici se pun pe o poziţie justiţiară prealabilă şi adesea militantă, negînd răul şi pericolul rom – ceea ce este considerat, implicit sau explicit, „modul corect“ de înfăţişare a romilor: „adevărul“ este că romii sînt victime, societatea fiind „rea“.

Spartacus şi Cassandra, filmul francezului Ioannis Nuguet, face parte din categoria documentarelor care îşi pun de la început problema poziţiei regizorului şi a bunei sale distanţe, empatice şi reţinute, în acelaşi timp. Pentru aceasta, Nuguet îşi lasă eroii să vorbească fără a interveni cu nimic în viaţa lor (cu excepţia, inevitabilă, a selecţiei şi a montajului cinematic). Mai important, regizorul are grijă ca *toate* vocile acestei drame a doi copii romi din România, prinşi în aventura mobilităţii europene a părinţilor, să fie auzite în mod echitabil. Îi auzim şi îi vedem astfel nu doar pe cei doi copii, ci şi pe tatăl şi pe mama lor, fiecare cu altă perspectivă şi poziţie, pe mama franceză adoptivă, iubitoare, dar neexperimentată şi excedată de „iraţionalitatea“ recurentă a acestei familii, forţele de ordine, care se impun prin prezenţă, dar care nu ştiu să vorbească etc. „Adevărul“ este astfel, ca totdeauna, unul polifonic, iar „realitatea“ se dovedeşte a fi, şi în acest caz, dincolo de bine şi rău, de alb şi negru. Nuguet nu vrea să ne convingă de nimic şi cu atît mai puţin să ne ofere vreo soluţie magică: vrea doar să înţeleagă, pe cît se poate, şi să ne facă să gîndim, pe cît putem.

Afară, filmul lui Andrei Schwartz, un german născut la Bucureşti, se află într-o poziţie uşor diferită: Gavril Hrib, puşcăriaşul a cărui traiectorie o urmăreşte cu perseverenţă timp de ani de zile, îşi prezintă permanent propria sa versiune – pe care sîntem tentaţi de la început să o luăm drept „adevăr“. Conform acestei „mărturisiri“ minuţios documentate, Gavril este un personaj fascinant, persecutat ca „jidan“, care se află în puşcărie pentru că a ucis-o pe procuroarea comunistă care îl persecutase. Este însă doar vocea subiectului, expunîndu-şi propria sa versiune, aşa că regizorul *trebuie* să intervină pentru a impune acel minim dialog fără de care „adevărul“ nu are nici o şansă. Şi o face explicit, apărînd în film ca prieten, conştiinţă şi inchizitor al criminalului. Finalul dovedeşte că, de fapt, Hrib nu era evreu, că nu omorîse din răzbunare o procuroare, ci un cuplu de funcţionari bătrîni pentru a le fura banii şi că nimic din ceea ce am văzut pînă în acel moment nu este ceea ce pare. Dostoievskian, puşcăriaşul este cel care îl conduce pe regizor pe urmele propriilor sale fapte şi amintiri, ajutîndu-l să descopere adevărul pe care îl mascase cu atîta grijă şi imaginaţie. Dincolo de cazul particular al personajului, traiectoria dezvăluirii „adevărului“ este şi o parabolă a uzului şi abuzului memoriilor comuniste, care însoţesc şi bîntuie încă o generaţie întreagă.

Poziţia onestă a regizorilor este de no comment...

În sfîrşit, *Modelul Erpatak,* coregizat de Benny Brunner şi Keno Verseck, este relatarea directă a viziunii despre lume şi viaţă a unui primar Jobbik dintr-un mic sat maghiar. Aici, realizatorii filmului nu intervin de nici un fel, ci doar cer permisiunea de a filma. Iar primarul spune tot ce are de spus şi le arată tot ceea ce face, cu coerenţa perfectă şi senină a unui delir. „Dar este corect moral să-l înfăţişaţi pe primar aşa?“ – a întrebat o spectatoare, după vizionarea filmului. Întrebare fără rost, în acest caz, căci primarul şi echipa sa sînt cei care vor să se prezinte astfel, filmul fiind pentru aceştia şi o binevenită campanie de prozelitism pentru crezul lor. Cu această arie dominantă, polifonia este firavă şi susţinută doar de victimele tăcute ale principiilor de ordine ale „modelului Erpatak“. Orice alt comentariu este lăsat apoi pe seama spectatorului – obligîndu-l însă, tocmai prin forţa brută a mărturiei, să judece şi să ia el o poziţie critică. Poziţia onestă a regizorilor este de *no comment...*

Nu există un răspuns univoc la întrebarea iniţială şi nici unul dintre filmele amintite nu constituie soluţia magică. Toate sînt însă şi un avertisment că nici una dintre cele trei căi „clasice“ nu este potrivită. Şi că *onestitatea* obligatorie a privitorului – în acest caz, a regizorului – nu este un dat, o simplă premisă de bună-credinţă, ci o alegere reflexivă îndelung exersată şi verificată. Ne priveşte, de fapt, pe toţi şi oricînd intenţionăm să-l înfăţişăm pe *cel rău.*

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Şcoala Naţională de Ştiinţe Politice şi Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Fascinaţia diferenţei. Anii de ucenicie ai unui antropolog, *Editura Trei, Bucureşti, 2014.*

■ ■ ■

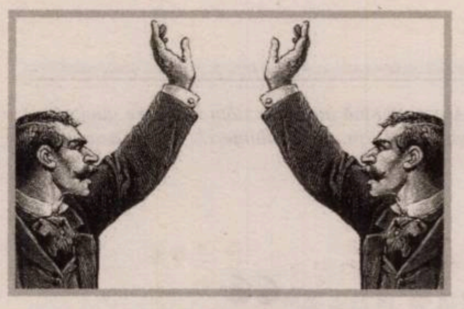

Valeriu NICOLAE

rătăcit în **Euro**-Narnia

Mîncărică, lux, pălăvrăgeală

Conferinţă de organizaţie ciumeacă, dar ciumeacă, frăţică! Plin de ambasadori. Hotel de super-fiţă. Eu stau frumuşel la IBIS. Mi-am atins obiectivul, am reuşit să fac şi ceva în plus, aşa că mă uit relaxat la circul plenarei şi al meselor rotunde. Se discută, cîteodată înfocat, cîteodată plictisit şi, în general, pe lîngă, despre toate cele.

Lumea e acolo în principal pentru a cheltui bugetele exagerate ale acestor conferinţe. Sînt şi cei care mimează activ munca, prin blablageală, sau pasiv, prin dat din cap. Există şi super-experţii/ambasadorii, cei care pot să doarmă punînd faţa de „Sînt atent! Reveniţi în zece minute“. Sînt şi cei care au venit pentru o întrerupere scurtă a rutinei profesionale. În principiu, cu amantă sau – excepţional – cu soţia. Şi să nu-i neglijăm nici cei veniţi pentru un *per diem* drăguţel. Mîncărica – mîncărică, pălăvrăgeala – pălăvrăgeală şi luxul – mai ales – nu sînt deloc de ignorat. Participarea la astfel de evenimente dă bine şi la CV.

Sînt şi cîţiva activişti serioşi, care au venit bine pregătiţi, încercînd să schimbe lumea. Priviţi cu compasiune, ca şi cum sînt duşi cu capul de lumea care controlează conferinţa. Birocraţii şi politicienii de la microfoane nu prea vor să schimbe nimic, ci mai degrabă sînt foarte preocupaţi cu menţinerea mecanismului care le furnizează slujbele gras plătite şi privilegiile multiple.

Conferinţa îmi aduce aminte de ultimele două congrese ale Partidului Comunist, pe care le-am vizionat cu atenţia omului obligat să o facă. Ştabii comunişti ştiau că noi ştim că ei ne spun aberaţii. Nimeni nu credea nimic şi mai toţi mimam că-i credeam, iar din cînd în cînd ne manifestam în mod disciplinat-forţat entuziasmul. Toată lumea era fericită pentru îndeplinirea rolurilor şi plecam înjurînd ipocrizia tuturor. Dar divaghez de la subiect – conferinţa cea procopsită.

Orice discurs bun este imediat sterilizat de moderatori sau de diplomaţii de carieră. Omorurile se transformă în *abuzuri*, războiul în *criză*, disperarea a milioane de oameni în *escaladarea situaţiei din regiune*. *Condamnăm, regretăm, deplorăm* energic, cerem *rezoluţii şi recomandări* care să *sublinieze îngrijorarea şi nevoia de respectare a drepturilor fundamentale ale omului*, aerului şi vitelor. Mai avem cîteva mii de recomandări şi rezoluţii care au fost deosebit de utile pentru a justifica tocarea a sute de milioane de dolari. Sau de euro.

Încep să mă irit şi mă gîndesc că o să cer cuvîntul şi o să încep cu un: *Muuuuu, excellencies, ladies and gentlemen*. Mă abţin (cu greu) şi decid să mă amuz. Rezultatul – organigrama tipică a unei organizaţii interguvernamentale dominate de oameni numiţi acolo în general de guverne inepte şi corupte.

Cea mai importantă divizie/directorat/oficiu al oricărei organizaţii ar trebui să fie divizia de Felicitatori. Felicitatorii sînt cei responsabili de respectarea şi implementarea directivei nr. 1: pupincurismul şăfului, şăfuţilor şi al oricui altcuiva cu perspectiva de a deveni şăf sau şăfuţ. Felicitatorii pot să transforme un căcat într-un *simbol al rezilienţei, inteligenţei şi străduinţei* diverşilor *stakeholders* de a soluţiona problemele grave cu care ne confruntăm.

O altă divizie sînt Mimatorii. Ei sînt coloana vertebrală a oricărei asemenea organizaţii. În general, Divizia Mimatorilor este plină de oameni cu *experienţă politică* şi a căror principală caracteristică este tocmai lipsa totală a vertebrelor, lucru care le permite mularea pe orice subiect sau individ. Mimatorii pot să *susţină argumentat*, oricînd şi oriunde, puncte de vedere contradictorii *cu onestitate şi verticalitate* şi pot să *întărească* orice inepţie atîta timp cît este în interesul instituţiei sau al propriei cariere.

> *Lumea e acolo în principal pentru a cheltui bugetele exagerate ale acestor conferinţe.*

Directoratul Ambiguizatorilor şi Sterilizatorilor este şi el foarte important. Responsabilitatea principală a Ambiguizatorilor şi Sterilizatorilor este castrarea oricărei intervenţii care ar putea suna critic şi care ar putea arăta ipocrizia şi mîrlănia organizaţiei care le plăteşte salariul. Sterilizarea şi transformarea într-un perfect inutil birocrat a oricărui idealist accidental angajat de organizaţie este, de asemenea, o prioritate. Acest directorat pregăteşte şi distribuie moderatori pentru întîlniri.

Directoratul Gorniştilor este cel care decide *abordarea strategică*. Gorniştii nu au nici un fel de experienţă în afară de aceea de a fi gornişti, dar simulează aproape perfect expertiza în orice domeniu şi asigură distribuirea stridentă a mesajului deja stabilit şi acoperirea oricărui alt mesaj care ar putea să ameninţe confortul instituţional. Gorniştii sfîrşesc rapid prin a deveni şefi sau şefuţi.

Directoratul Deşteptăreţilor este şi el important. Deşteptăreţii asigură, în primul rînd, trezirea la momentul oportun a şefilor, precum şi păstrarea nivelului IQ-ului instituţional la nivelul minim posibil pentru a nu supăra ego-urile sensibile ale ambasadorilor sau liderilor politici. Deşteptăreţii mai asigură şi intervenţia coordonată a diverşilor *susţinători independenţi* în conferinţe sau dezbateri publice. Susţinătorii independenţi sînt cei care depind de proiectele şi privilegiile distribuite de organizaţie.

Neliniştitorii sînt cei responsabili cu exprimarea, bineînţeles, a neliniştii, a îngrijorărilor instituţiei în cauză la adresa diverselor *crize, evenimente, tragedii*, în legătură cu care instituţia nu va face absolut nimic concret în afara discursurilor sforăitoare.

Foarte căutaţi sînt, de asemenea, Raportatoreţii şi Replicatoreţii. Raportatoreţii se ocupă de producerea periodică de documente (în majoritate inutile şi foarte scumpe), iar Replicatoreţii sînt responsabili de răspîndirea *modelelor de bună practică*, un eufemism pentru nişte supergogoşi.

Munca de decenii a acestor instituţii începe să dea roade. Nu numai clasa politică europeană, dar şi ONG-urile adoptă încet, dar sigur, aceleaşi modele instituţionale. Orice asemănare cu o recentă conferinţă a OSCE-ului este pur întîmplătoare.

***Valeriu Nicolae** este activist pentru drepturile omului şi fondator al Policy Center for Roma and Minorities.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Ipocrizii globale

Ipocrizíe f. (fr. *hypocrisie*, it. *ipocrisia*, lat. *hypócrisis*, d. vgr. *iypókrisis*. V. **criză**). Simulare a virtuţii, prefăcătorie, făţărnicie: *ipocrizia e un omagiu adus de viţiu [!] virtuţii. (Dicţionaru limbii româneşti*, de Augustin Scriban, 1939)

Altfel spus, nu cred că există ţară pe lumea asta care să nu declare că doreşte fericirea cetăţenilor. A cetăţenilor săi sau de aiurea. Bunăstarea generală, traiul în armonie şi pace reprezintă obiectivul afirmat al oricărei guvernari, fie ea democratică sau autoritară. Necazurile apar atunci cînd o naţiune începe să nu mai poată de dragul altora, încercînd să le facă bine, de bunăvoie sau (mult mai des), cu de-a sila.

De exemplu, ruşii. Ei doresc binele ucrainenilor. Vor să îi ferească de putreziciunea morală a societăţii cu valori de rit vestic: căsătoriile între persoane de acelaşi sex, corupţia sufletească, lăcomia, ispita creditului şi iobăgia la bancă. Educaţia pravoslavnică şi bunătatea Mamei Rusii ar trebui să fie suficiente oricărui ucrainean cu scaun la cap. De aceea, NATO şi UE ar reprezenta o opţiune greşită pentru Kiev. Dacă nu pentru Kiev, măcar pentru Donbas şi Crimeea.

Rusia nu are la dispoziţie resursele de altădată ale URSS-ului. Armata îi este mai mică, de jucat nu mai joacă un rol la fel de „planetar“. De aceea trebuie să îşi folosească la cotă maximă de eficienţă ceea ce are la îndemînă. Propaganda lui Putin a strigat sus şi tare că doreşte să oprească agresiunea (inclusiv culturală a…) Vestului contra Rusiei, cît mai departe de Moscova. A creat printre ruşi senzaţia naţiunii sub asediu. Apoi, ocîrmuirea lui şi-a propus obiective limitate. Nu a vrut nimic mai mult decît ca Ucraina să nu cumva să adere la NATO sau UE. A reparat eroarea administrativă a lui Hruşciov şi a adus înapoi Crimeea la Patrie, apoi a „fixat în teren“ un conflict îngheţat care face imposibilă trecerea ucrainenilor în tabăra „adversă“.

De partea cealaltă, SUA şi UE şi-au propus şi ei preafericirea ucrainenilor. Au dorit ca ei să aibă toate libertăţile democratice „la zi“, trăind într-o societate fără corupţie şi performantă economic. Şi-au propus nimic mai puţin decît un *„nation-building“*. Cum s-ar zice, o (re)construcţie naţională. Grea misie! Complicată, durînd ceva mai mult decît o generaţie. Este drept, la pachet cu acest proces menit a aduce beneficii nepoţilor, ar fi venit şi extinderea influenţei Vestului înspre est, în curtea din spate a Kremlinului. Îndrăznesc să afirm că, în balanţa obiective propuse – resurse investite, ruşii par a sta mai bine, prin comparaţie cu occidentalii.

Toată lumea doreşte tot binele din lume şi sirienilor. La fel a început şi acolo: cu un *„nation-building“*, proiectat a avea loc după plecarea lui Assad de la putere, pentru a construi o ţară democratică, fără corupţie şi ferită de Sharia. Astfel, americanii ar fi avut nevoie de o trupă cît mai puternică de insurgenţi corecţi politic: adică şi anti-Assad, şi anti-ISIS, şi anti-Al-Qaeda, simultan. În ciuda resurselor militare, diplomatice şi economice uriaşe pe care le au la dispoziţie, Statele Unite nu au cum să reuşească. Pur şi simplu, îşi propun prea mult. De ce o fac? Aş spune că de vină ar putea fi o combinaţie stranie între duritatea intransigentă a conservatorilor şi „duioşia iubitoare de întreaga omenire“ a democraţilor. Rezultatul este că, indiferent de culoarea politică a preşedintelui, aparatul Departamentului de Stat are de treabă.

Putin a mirosit foarte bine ocazia de a face şi el bine sirienilor. El zice că Assad trebuie să rămînă la putere, aşa că a deplasat în apărarea lui tot ce are mai nou prin vitrina industriei ruseşti de armament: avioane, tancuri şi (de la mare distanţă) o nouă generaţie de rachete. Înspre testare în condiţii de luptă. Armata lui loveşte atît în puţinii luptători corecţi politic antrenaţi pînă de curînd de americani, cît şi, în paralel, în ISIS-ul care colcăie de războinici veniţi dinspre Cecenia sau Georgia şi pe care şi-ar dori să îi vadă întorcîndu-se la casele lor mult mai degrabă pe scut şi nu sub el.

Între timp, din prea multă dragoste globală, atît ucrainenii, cît şi sirienii rămîn fără case, fără familii, fără speranţă.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

---

un sport la Răsărit

Ne bucurăm chiar dacă Stejarii noştri au făcut doar o ghindă la Cupa Mondială?

Ha, ha, exact aşa! Dar, în cazul ăsta, cu o ghindă chiar se poate face primăvară. Şi vară, şi toamnă, şi iarnă de mai multe ori. Sîntem printre ultimii pe scara acestui tren de lux al rugby-ului în care unii se lăfăie, iar pe alţii îi cam trage curentul. Ar fi loc de mai mulţi să stea comod, dar e greu. Şi atunci sîntem uşor împinşi dinspre posterior atîta timp cît ne dăm şi noi silinţa. Şi ne dăm. E drept, cîteodată şi cu dreptu-n stîngul. Dar, per total, n-a ieşit rău. E clar, e loc de mult mai bine şi zisele „bunicuţului“ Howells, antrenorul galez al unor tongo-sud-africano-români, sînt bine plasate. A criticat aspru jocul Stejarilor imediat după sfîrşitul meciului cu Italia, pierdut (şi) pentru că volumul de prostioare s-a apropiat primejdios de substantivul de mai devreme, dar nediminutivat. Am remarcat asta în onoarea celor care ne ceartă pentru că nu sărim în sus de bucurie, de exemplu, la performanţa fotbaliştilor. Că de ce criticăm. Uite, avem exemple bune. Pînă la urmă, comparînd cele două evenimente sportive, rugbiştii s-au calificat la capitolul popularitate, în vreme ce „tricolorii“ lui Iordănescu au trecut mai departe doar în clasamentul pe puncte. Puteţi spune că e singurul care contează. Perfect. Să nu vă mai miraţi atunci cînd în lume, auzind străinii că sînteţi români, vă vor împuia capul cu Hagi şi cu nimeni altcineva de la el încoace.

Radu NAUM

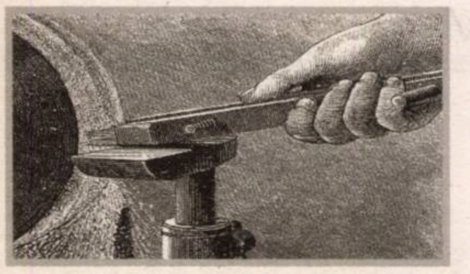

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

Şi totuşi, ce facem cu ruşii?

Fireşte, declaraţiile preşedintelui Comisiei Europene, Jean-Claude Juncker, făcute săptămîna trecută la Passau, în Germania, nu departe de graniţa cu Austria şi chiar pe coridorul comercial ce duce către Europa Centrală şi de Est, nu aveau cum să rămînă fără ecou nici la Bucureşti.

Să recapitulăm, pe scurt, ideile preşedintelui Comisiei. Prima: ne trebuie o relaţie pragmatică cu Rusia. „Nu e sexy, dar aşa trebuie." A doua: Rusia nu este o putere regională, aşa cum a afirmat preşedintele Obama, spre nemulţumirea lui Putin, ci o putere care trebuie tratată cu respectul cuvenit. Şi a treia: nu Washington-ul trebuie să dicteze relaţia Europei cu Rusia.

Declaraţiile lui Juncker nu au căzut bine la Bucureşti, după cum nu puteau să fie primite cu aplauze nici la Varşovia şi nici la Tallin, Vilnius sau Riga. E clar, naţiunile din „prima linie" au de ce să fie îngrijorate, ba chiar înspăimîntate de perspectiva ca „Bruxelles-ul", în realitate marile naţiuni ale „vechii Europe", să trateze cu Rusia peste capul Estului. Nu cumva preţul va fi chiar Estul? Lecţiile istoriei sînt încă vii în această parte a Europei.

Şi dacă, totuşi, ceva nou se întîmplă în relaţia Europei cu Rusia? Mai întîi, că recenta reuniune de la Paris a marcat îngheţarea conflictului din Ucraina, ceea ce probabil place Moscovei. În schimb, Europa deschide fereastra către Belarusul lui Lukaşenko, ceea ce probabil nu-i place Moscovei. Dar nu place nici la Washington.

Dacă este să privim lucrurile în mod pragmatic, cîteva idei legate de relaţiile euro-ruseşti sînt inevitabile.

În primul rînd, că o pace este întotdeauna de preferat unei ciocniri directe. Îşi poate imagina cineva azi cum ar arăta un conflict militar direct între Occident şi Rusia? Europa este prima care ar avea de suferit dacă, eventual, relaţia americano-rusă ar merge pînă la nivelul de confruntare. E o chestiune de geografie şi, da, de geografie economică.

Nu e nimic ilegitim în a spune că Europa trebuie să aibă controlul asupra propriei relaţii cu Rusia şi să nu rămînă un simplu seismograf al relaţiei dintre Washington şi Moscova. Vrem ca Europa să devină un actor global? Atunci, asta face parte din joc. Dacă vrei pace nu trebuie să vorbeşti cu prietenii tăi, ci cu duşmanii, spunea Moshe Dayan, general şi apoi ministru de Externe al Israelului.

În al doilea rînd, Europa şi Rusia vor rămîne încă pentru multă vreme cu sisteme de guvernare diferite. Europa rămîne liberală, dar asta nu înseamnă să pretindă ca şi Rusia să fie la fel, cîtă vreme ruşii, în majoritatea lor, nu doresc acest lucru. Dar nici invers – iar sancţiunile europene împotriva gigantului Gazprom au arătat Moscovei, cu suficientă tărie, care sînt regulile jocului în zona noastră. Nici Moscova nu poate pretinde să-şi exporte aici sistemul ei neliberal.

Apropo: un *deal* europeano-rus ar trebui să însemne sfîrşitul colaborării dintre Kremlin şi formaţiunile naţionaliste şi antieuropene din Europa, din moment ce acum i-ar avea ca interlocutori chiar pe liderii *mainstream*. Declaraţiile lui Juncker trebuie să fi căzut extrem de rău doamnei Le Pen. Sau lui Nigel Farage.

În al treilea rînd, extinderea spre est a Uniunii Europene nu face decît să întărească profilul Rusiei de putere europeană. Altfel, izolată de o „zonă gri" şi supusă sancţiunilor, Rusia ar căpăta mai degrabă un profil mai pronunţat de putere asiatică – unul pe care nu şi l-a dorit niciodată.

© wikimedia commons

Rusia vrea din partea Occidentului „respect" – o noţiune pe care o înţelege în felul ei. De cînd cu agresiunea împotriva Ucrainei şi, de curînd, cu implicarea în războiul sirian, Moscova a tot sperat că va lămuri lucrurile, la nivel global, direct cu Washington-ul, punînd pe masă toate cărţile posibile, printre care, evident, Ucraina şi Siria. Nu a fost să fie – Obama a întors spatele Rusiei, pe care o consideră doar o putere regională, deci cu care nu se poate discuta de la egal la egal. Văzută de la Kremlin, aceasta înseamnă lipsă de „respect".

În această situaţie, Rusia primeşte „respectul" aşteptat din partea şefului Comisiei Europene. Şi aici vine ocazia de a pune pe masă chestiunile care interesează în mod special Europa: Ucraina şi Moldova (de ce nu, şi Belarusul), refugiaţii, politica energetică, susţinerea de către Kremlin a partidelor antieuropene, investiţiile europene în Rusia şi altele. Poate că Juncker ar fi fost de criticat dacă nu ar fi profitat de ocazia ivită.

Şi, în final, să privim către România. De mai bine de un deceniu, Bucureştiul a dus o politică de echilibru între Statele Unite şi Uniunea Europeană, încercînd să tragă avantaje maxime: cele de ordin strategic dinspre Washington şi cele de ordin economic şi instituţional dinspre Bruxelles. Nu a fost deloc o opţiune rea.

Acum, încurajată de mîna întinsă de Europa, Rusia s-a încruntat către România şi a cerut dezafectarea scutului antirachetă „pînă nu va fi prea tîrziu". O atitudine inacceptabilă. România nu are a se conforma unei asemenea pretenţii cu iz de ultimatum. Nu mai sîntem în 1940.

Dar numai o simplă reacţie de acest gen nu e de ajuns. Bucureştiul ar trebui şi să observe că, în ultima vreme, poziţia i s-a cam dezechilibrat. Aripa europeană a politicii româneşti a fost grav avariată după atitudinea ambiguă (cel puţin…) în criza refugiaţilor.

Este o adevărată provocare pentru Bucureşti să vină acum cu o contribuţie proprie în direcţia normalizării relaţiei cu Rusia. Dar, în acelaşi timp, să o facă la adăpostul unei relaţii strategice puternice cu Statele Unite. E vital pentru noi să facem din această relaţie un element de sprijin pentru Europa şi nu unul stînjenitor. Altfel, politica de echilibru atlantic, din care am tras atîtea avantaje, s-ar putea întoarce cumva contra noastră.

Aceasta înseamnă lideri luminaţi, înseamnă diplomaţie inteligentă, înseamnă imaginaţie. Şi nu reacţii opărite şi replici îmbufnate.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de programe la RFI România şi TVR.*

■ ■ ■

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Pisica, insolvabila criză siriană şi fluturele

Acum cîţiva ani, dădusem, în *The Guardian*, peste un articol seducător despre solidaritate şi individualism semnat de Richard Sennett, reputat şi multipremiat profesor de sociologie la LSE, al cărui început era acesta: „La sfîrşitul vieţii sale, filozoful Michel de Montaigne (1533-1592) a inserat o întrebare într-un eseu pe care îl scrisese cu mulţi ani înainte: «Cînd mă joc cu pisica mea, de unde ştiu că ea nu se joacă cu mine?». Întrebarea sintetizează convingerea lui Montaigne că nu putem niciodată să sondăm profund viaţa interioară a celorlalţi, fie ei pisici sau oameni. Pisica lui Montaigne poate să ne servească drept o emblemă a cooperării. Premisa mea despre cooperare este că, frecvent, nu înţelegem ce e în inima sau în mintea oamenilor cu care trebuie să interacţionăm. Totuşi, aşa cum Montaigne continuă să se joace cu pisica sa enigmatică, la fel, o lipsă a înţelegerii reciproce nu ar trebui să ne reţină de la intrarea într-o relaţie cu ceilalţi, dacă vrem să ajungem la un ceva făcut împreună."

Găsesc interesant acest îndemn şi, spontan, cred că, dacă e urmat, efectul nu poate fi decît benefic. Am primit adesea sfatul că, dacă trebuie să fac ceva şi nu pot altfel decît împreună cu alţii, nu contează dacă îmi place sau nu de celălalt, nu contează dacă mă simt aproape de el sau nu, important este să pot lega cu eficienţă tovărăşia, să cooperez ca să iasă treaba. Micul citat reprodus mai sus de mine ne spune şi mai mult: că nu e necesar nici măcar să-l pot cunoaşte, să-l pot decripta cît de cît pe celălalt, important e să facem ceea ce e de făcut împreună. În termenii psihologiei, s-ar spune că important e procesul şi nu motivaţia. Sigur, dacă admitem că, de fapt, nu-l pot cunoaşte pe celălalt, atunci raţionamentul se susţine – cooperarea e esenţială supravieţuirii, aşa că nu putem să ne oprim să trăim doar pentru că nu cunoaştem ceea ce e imposibil de cunoscut. Deja, ideea că merg mai departe cu un necunoscut induce o anume tensiune, presupune un anumit risc – dar nimic pe lumea asta nu este lipsit complet de riscuri.

> *„Cînd mă joc cu pisica mea,*
> *de unde ştiu că ea nu se joacă cu mine?"*

Însă nu trebuie să ne luăm orbeşte după filozofi. Adesea, ispita unei formule cu valoare universală, mai ales dacă e originală, expresivă şi într-o măsură oarecare contraintuitivă, este mai puternică decît onestitatea lor. Cînd simt formula pe-aproape, cei mai mulţi filozofi se reped spre ea, cu voluptate. În plus, saltul de la jocul cu pisica la problema incognoscibilităţii celuilalt este spectaculos, aidoma unui salt de pe Everest pe Empire State Building – cum să nu-l faci dacă te ţine detenta şi cum să nu-l admiri, dacă îl vezi?

Cînd R. Sennett spune că „o lipsă a înţelegerii reciproce nu trebuie să ne reţină de la intrarea într-o relaţie cu ceilalţi, dacă vrem să ajungem la un ceva făcut împreună", vede doar o faţă a monedei. Cealaltă este mai obscură, mai complicată, mai greu de descifrat: dacă lipsa unei cunoaşteri reciproce poate fi acoperită prin încredere sau prin prudenţă, ce te faci cînd cunoaşterea este adîncă, reală, ultra-dovedită şi te îndeamnă la necooperare? În relaţiile internaţionale de azi, de pildă, avem o asemenea situaţie: criza siriană. Cum ar putea coopera SUA cu Rusia, comunitatea democraţiilor cu Bashar al-Assad, mişcările anti-Bashar între ele? Dacă nici măcar Statul Islamic nu se înţelege prea bine cu Al-Qaeda, ce mai e de făcut?

Este lesne de imaginat că oamenii care au de făcut ceva împreună, dar nu se cunosc ar putea fi uniţi de forţa scopului. Dar dacă ei se cunosc şi cunoaşterea le spune să se ferească unii de ceilalţi, poate scopul să-i mai unească? Ca în mai toate cele omeneşti, răspunsul este o enervantă şi simplă ambiguitate: depinde…

Sigur că, jucîndu-se cu pisica, Montaigne nu putea şti dacă aceasta se joacă, la rîndul ei, cu el. Şi nu e neapărat din cauza pisicii (natură complicată altfel, nu degeaba Bernard Shaw credea că doar oamenii cu adevărat inteligenţi înţeleg sufletul unei pisici), ci din cauza omului care se joacă cu pisica. Aşa, confuzia înţeleptului oriental care s-a visat într-o noapte fluture şi nu mai putea spune dacă este un om care s-a visat fluture sau un fluture care se visează om, nu este o problemă a fluturelui.

***Sever Voinescu** este avocat şi publicist.*

■ ■ ■

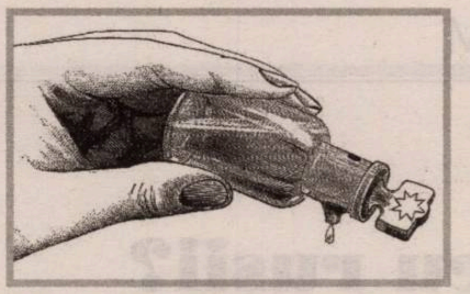

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Cilibiu

În aeroportul din Viena, transportul pasagerilor spre și dinspre aeronave e asigurat de autobuzele firmei Çelebi: numele turcesc etalat la tot pasul pare să anunțe tuturor apropierea geografică de spațiul balcanic, iar călătorilor români le oferă, în plus, șansa de a-și readuce în memorie un cuvînt rar, aproape uitat. Adjectivul *cilibiu,* vechi împrumut din turcă, adaptat fonetic și morfologic, are o circulație redusă în româna de azi; a fost totuși foarte răspîndit în toate zonele țării, chiar în limba populară, și s-a păstrat în supranume (Iordache Ruset *Cilibiul*, în cronica lui Neculce; *Cilibi* Moise), devenite cu timpul nume de familie: *Cilibiu* sau (cu sufix hipocoristic) *Celibidache*. Îl înregistrează toate dicționarele moderne, cu sensurile „fin, grațios, frumos; politicos, galant" (DEX). Lazăr Șăineanu, în *Influența orientală asupra limbei și culturei române* (1900), îl discuta pe larg, arătînd cum chiar etimonul, cuvîntul turcesc *çelebi,* suferise variații de uz și de sens: ca termen de adresare princiară, apoi ca termen de politețe mai general („nobil, de bun neam, titlu dat de turci mai ales europenilor") și ca substantiv comun cu sens apreciativ – pentru o persoană bine crescută, amabilă, elegantă. Dicționarul Random House (1994) traduce în engleză sensurile actuale din turcă ale lui *çelebi* prin *„educated"* și *„gentleman"*. Turcismul a pătruns în mai multe limbi din Peninsula Balcanică (greacă, bulgară etc.); la noi, circulația sa pare să fi fost întărită de influența grecească.

Termenul a fost folosit de Miron Costin în caracterizarea italienilor: „oameni iscusiți, la cuvînt stătători peste toate neamurile, neamăgei, blînzi, cu oamenii streini dintr-alte țări nemăreți, îndată tovaroși, cum ar fi cu ai săi, cu mare omenie, supțiri, pentru acéia le zic gentiloni, cum zic grecii: *celebii" (De neamul moldovenilor).* La Neculce cuvîntul apare de mai multe ori, de pildă într-o cunoscută diatribă asupra moravurilor contemporane: „alergați la cei străini, greci, de-i apucaț cari de cari să vă hii gineri, că-s *cilibii* și bogaț, și le dați moșii și-i puneț în capul mesîi". Forma circula și în Transilvania, fiind întrebuințată de Budai-Deleanu, în *Țiganiada* („A-ș' răpune-în cărți toată-avuție, / Într-aceasta faptele să-închieie / A coconașilor *cilibii")* și cuprinsă în *Lexiconul de la Buda* (1825), cu sensurile „mîndru, frumos", „curat, nestricat" – în mod evident destul de depărtate de cele preluate din turcă.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, cuvîntul avea deja conotații ironice; era folosit în revistele umoristice ale vremii, în pamflete și satire politice – „Susținem cum că Țarul e om prea *cilibiu* / Căci, deși nu bea bere, bea rom, bea spirt, rachiu" *(Ghimpele,* 23 iulie 1867). *Cilibiu* apare de mai multe ori la Caragiale, cel mai cunoscut context fiind finalul schiței *Politică și Delicatețe,* apărută în *Epoca* din 13 martie 1897: „Uite, d-aia îmi plac mie liberalii... oameni *cilibii!* cînd e vorba de delicatețe, nu se mai încape politică!". Autorii dicționarului academic latinist – Massim și Laurian – au exilat termenul în *Glosarul* de cuvinte nerecomandabile, din 1871, cu explicații semantice și de uz interesante: „mîndru, elegant, curățel și spălățel, polit etc.; cuvînt turcesc, astăzi căzut în desuetudine"; „astăzi numai în rîs s-ar putea aplica cuiva apelațiunea de *cilibi*". Nota ironică nu era însă neapărat negativă, mai adesea transmițînd mai curînd simpatie, ca în publicitatea care mizează pe imaginea rafinamentului și a tradiției – „La bodega Mircea de pe Bulevard / Vin multe cucoane albite cu fard / Dar gustînd acolo vinuri *cilibii* / Li s-aprind obrajii, sînt trandafirii..." *(Furnica,* 29 septembrie 1911) –, valoare reactivată și în texte actuale; „pentru oamenii *cilibii"* (negustoruldevinuri.ro).

În zilele noastre, cuvîntul e încă viu în literatură, ca arhaism livresc, ușor ironic sau pur și simplu evocînd o epocă: la Mircea Cărtărescu, în *Levantul* („Mai ferice ești ca mine, Tu cu fulgii *cilibii")* sau în *O seară la Operă,* ori în dialogurile din filmul *Aferim!:* „Ce te faci că nu știi? E harnică, *cilibie*...". În alte contexte contemporane, cuvîntul poate transmite o notă glumeață, vag ironică – „casca... pare mai fragilă, mai puțin rigidă (încă o dată, pare, sper să nu o probez niciodată), însă mai micuță, mai *cilibie"* (motociclism.ro) –, dar poate avea și o conotație negativă mai puternică, poate pentru că este netransparent și vorbitorii îl apropie de termeni peiorativi precum *zurliu, zbanghiu, candriu, diliu:* „numai în România asta *«cilibie»* se poate întîmpla!" (9am.ro).

În orice caz, *cilibiu* e un cuvînt simpatic, cu o istorie respectabilă și cu o sonoritate pitorească; merită deci să supraviețuiască, cel puțin în limbajul colocvial...

„Uite, d-aia îmi plac mie liberalii...
oameni cilibii!"

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor", 2010).*

■ ■ ■

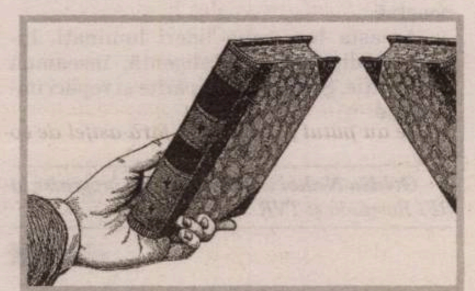

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Tocmeala legilor

Q*uod licet Jovis, non licet bovis* – așa am învățat, cîndva, la ora de latină: „Ce îi e îngăduit lui Jupiter, nu îi e îngăduit (și) boului". Dacă ar fi să judecăm numai după acest proverb, s-ar zice că avem o nație de premianți la limba latină. Mai puneți alături și „Nimeni nu e mai presus de lege" – între altele, motto-ul săptămînalului *România Mare,* o mai apărea? – și avem peisajul cultural complet. N-are a face că sicomorul hatîrului stă strîmb alături de bradul justiției: putem transforma proverbul în literă de lege. Și atunci sîntem, într-adevăr, cu toții egali. Ba chiar, cum se spunea într-o vreme, unii mai egali decît alții.

Acum trei ani, un premier al României a fost prins cu mîța în sac. Adică cu o mîță într-un sac: o teză de doctorat prăduită grosolan de pe ici, de pe colea – prin punctele esențiale. S-a iscat zarvă mare. Proteste și contraproteste, argumente și contraargumente, indignări și contra-indignări, comisii și contra-comisii. Lumea a rămas cu protestele, cu argumentele, cu indignările și comisiile, premierul a rămas cu funcția în exercițiu, cu titlul de doctor și cu cel de avocat, obținut ca o consecință a celui dintîi. Și nu pentru că așa ar fi vrut înaltul demnitar, ci pentru că așa scria la lege: că demnitarii se judecă tot de către demnitari, prin împuterniciți, căci altminteri creăm discriminare, nu-i așa?

Peste o vreme, premierul cu pricina, ros de căință și scăderi de rating, decide să-și recunoască public greșeala și să-și ceară, oarecum, scuze. Cît despre îndreptarea greșelii, aceasta se dovedește, din nefericire, imposibilă. Nu ne lasă legea. Dar, într-un fel sau altul, o s-o scoatem la capăt, pentru că și legile sînt perfectibile. Și uite-așa apare, strecurată printre rînduri într-o Ordonanță de Maximă Urgență, și reparația așteptată. Cică cine a furat un bun intelectual are voie să renunțe la el liber și nesilit de nimeni și iertată-i va fi culpa acum și în vecii vecilor. Amin! „Legea Costică", după cum am botezat-o, consfințea, negru pe alb, o splendidă pildă pentru viitorime și un semnal de încurajare entuziastă pentru cei doritori să se îmbarce în anevoioasa călătorie a studiilor doctorale. Asta dacă nu sîntem într-atît de naivi încît să ne închipuim că nu va fi abrogată de îndată ce Costică își va fi rezolvat problema. Și sîntem. Iar proteste, iar indignări. Nedumerit și hîtru, precum îl știm, premierul retrage inițiativa, declarînd că nu mai înțelege nimic. Cînd se chema *dottore,* nu era bine, cînd a vrut să renunțe la titlu, iar nu e bine. Nicicum nu e bine. E clar că lumea are ceva cu el. Și-a rămas doctorul cu titlul, cu funcția, cu toate cele. „Tot înainte! – că înainte era mai bine."

Mai vine apoi un alt premier, și el doctor, și el, pare-se, tot cu o teză de adunătură, ba mai mult, producător, la rîndul său, de doctori, după chipul și asemănarea patronului spiritual. Alt Consiliu Național de Etică – dacă nu același, că nu-i ușor de deslușit cine activează pe-acolo – îl scoate și pe acesta basma curată. Iar între timp lumea academică se trezește cu o nouă surpriză. Cîndva, probabil în vreun text cu o mulțime de paragrafe, se va fi strecurat și legiuirea prin care condamnaților li se scade din detenție pentru fiecare op științific redactat după gratii. Te poți întreba, pe bună dreptate, pentru ce scrierile științifice merită o asemenea prețuire aparte. De ce nu se ușurează pedeapsa deținuților atunci cînd, de pildă, compun Simfonia a V-a, sau pictează Gioconda, sau inventează telefonul fără fir, sau reușesc să altoiască puiul cu patru picioare. Răspunsul la această întrebare se pierde în negura vremilor. Poate dac-am fi avut, cîndva, un premier compozitor, sau pictor, sau inginer, sau zootehnist... Deocamdată însă, producția editorială autohtonă n-are de ce se teme. Curg ofertele gîrlă din penitenciare, cîte patru-cinci pe an pe cap de deținut.

La un moment dat însă, parcă nu-ți mai vine a rîde. Cu asemenea modele în față, și studiile doctorale, și cercetarea științifică devin ele însele de rîsul lumii. Deși nu e nimic vesel în ce se petrece.

Am participat la o dezbatere în cadrul Comisiei de învățămînt din Camera Deputaților referitoare la amendarea legii privind etica cercetării științifice, din 2004. Din discuții am aflat, printre altele, că există mai multe tipuri de ghilimele și mai multe moduri de indicare a sursei citatelor și că ar fi de dorit să tranșăm această confuzie, o dată pentru totdeauna. Sau că ar trebui stabilite termene de prescriere a delictelor academice și alte chestiuni juridice de maximă importanță. Despre imunitatea academică a demnitarilor și despre impostura științifică a condamnaților, nimic.

Așa că ne-am hotărît să încercăm noi, cei de la Universitatea București și din Consorțiul Universitaria, să determinăm modificarea legilor respective. Pentru că absolut nimic nu justifică un tratament discriminatoriu al posesorilor de titluri academice din momentul în care aceștia ajung pe poziții de demnitate publică, sau al cercetării științifice *intra muros* față de orice alte activități meritorii ce pot fi practicate în închisori.

Inițiativa civică de legiferare nu-i deloc simplă, așa că șansele de reușită sînt destul de problematice. Vom putea barem să vedem cît îi pasă lumii românești, din universități și din afara lor, de păsurile noastre.

Acum trei ani, un premier al României
a fost prins cu mîța în sac.

P.S.: Unii zic, mai din ignoranță, mai cu rea-credință, că universitatea ar fi de vină că persoane de vază din România și-ar fi început cariera prin fraudarea studiilor. Universitatea este, într-adevăr, responsabilă pentru diplomele pe care le conferă, nu însă și pentru ce se întîmplă ulterior cu absolvenții săi. Că în România „selecția negativă" ce a ulcerat societatea comunistă pare să fi continuat netulburat și după căderea regimului totalitar, rafinîndu-și doar criteriile, e pe cît de adevărat, pe atît de trist. Însă eu nu știu ca universitatea noastră să fi fost vreodată consultată pentru desemnarea unui înalt demnitar. Iar să fii capabil să-ți recunoști greșeala, atunci cînd ai greșit, și să încerci să o îndrepți e un semn de curaj și de robustețe morală și instituțională, nu de slăbiciune.

Liviu Papadima *este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

■ ■ ■

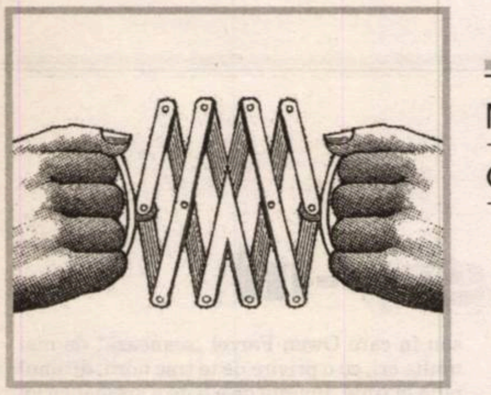

Mircea VASILESCU

oameni de treabă

Plagiatul, doctoratul şi complicităţile

– dialog cu prof. dr. Marian POPESCU,
preşedintele Comisiei de etică a Universităţii din Bucureşti –

*Este profesor la Facultatea de Jurnalism şi ştiinţele Comunicării şi preşedintele Comisiei de etică a Universităţii din Bucureşti. **Marian Popescu** a prezentat, în 2012, raportul care demonstrat că teza de doctorat a lui Victor Ponta este parţial copiată. Aşa încît l-am invitat la o discuţie despre plagiat – un fenomen complicat şi extins, dincolo de cazurile spectaculoase ale demnitarilor…*

© E. Enea

De unde atîta atenţie pentru plagiat în opinia publică de la noi?

Răspunsul simplu este că atenţia este datorată demnitarilor care au plagiat în tezele de doctorat. S-a plagiat şi înainte de domnul Ponta, s-a plagiat şi după şi, vorba unui prieten, cu ajutorul lui Dumnezeu se va plagia şi în continuare, căci furia de a fura este mare. Lăsînd gluma la o parte, fenomenul este real, nu este recent, el cutreieră universităţile după instalarea modelului humboldtian. E favorizat de arhitectura creată în timp a sistemului educaţional, dar şi de nivelul de corupţie al unei ţări. Nu poţi să crezi că nivelul corupţiei este la fel de mare în Germania ca în România numai pentru că trei miniştri – doi ai Apărării şi unul al Educaţiei – au fost suspectaţi (şi doi dintre ei chiar doveditţi) că au plagiat. Şi-au dat demisia imediat. Asta arată cum este privită corupţia: nu se admite aşa ceva în ţările de dincolo de Budapesta (generalizez acum, poate nepermis). Plagiatul devine, la noi, o „vedetă“ mediatică pentru că este vorba despre personaje publice protejate de o prevedere din lege care le este dedicată. În cazul demnitarilor suspectaţi de plagiat, analiza lucrării lor nu poate fi făcută de universitatea care a propus acordarea titlului de doctor, ci este o prerogativă a Consiliului Naţional de Etică, pendinte de minister. Cum poate ministrul să anuleze titlul de doctor al prim-ministrului aflat în funcţie?

Dar întregul proces este centralizat. Universitatea doar propune, *nu acordă titlul de doctor, care trebuie validat de un consiliu ministerial. În alte ţări, titlul este acordat de universităţi…*

Într-adevăr, finalizarea unui doctorat se petrece cu două viteze la noi. Universitatea *propune* acordarea titlului de doctor. A doua viteză este ordinul de ministru prin care *se acordă* acel titlu, care devine valid după publicarea în *Monitorul Oficial*. Nu este normal. Din moment ce universitatea respectivă susţine tot parcursul doctoral – şi financiar, şi cu expertiză şi coordonare ştiinţifică –, cum să nu fie în măsură ca în cazul cînd, din păcate, s-ar dovedi că doctoratul a fost plagiat, tot ea să retragă titlul? N-ai nevoie de o infrastructură etică atît de complicată, cu un Consiliu Naţional de Etică, cu un Consiliu de Etică şi Management Universitar (aţi auzit de el? există, dar nu funcţionează), cînd ai Comisiile de etică ale universităţilor.

Opinia publică a aflat doar despre cazurile de plagiat ale demnitarilor; sînt însă şi plagiatori „rămaşi în umbră“…

Fenomenul este extins. Situaţia cea mai teribilă e cînd persoana care a plagiat nu e conştientă de acest lucru, nu a realizat că a furat. Sîntem mult mai vigilenţi cînd cineva ne bagă mîna în buzunar, dar nu ne alertăm cînd este vorba despre produsul muncii intelectuale, pentru că ăsta nu e cuantificabil. Ce înseamnă că cineva fură textul altcuiva? Unde e acel text? Mai întîi e vorba despre o *copiere;* sînt voci care spun că degeaba acuzăm de plagiat cînd persoanele acelea au fost candide şi doar au copiat. Regulile scrierii academice arată însă clar că atunci cînd vrei să foloseşti munca altuia – un text publicat – trebuie să spui al cui e acel text. Plagiatul nu trebuie văzut doar ca un rezultat, ci şi din perspectiva cauzelor care îl generează.

Care sînt cauzele?

Ele provin din modul în care educăm. Copiii noştri sînt determinaţi să copieze, să facă referate prin copiere, să ofere aceste rezultate ca şi cum ar fi produsul muncii lor intelectuale, ba mai mult, primesc şi note bune pentru ele. Cum vă explicaţi că atîtea doctorate mediocre sau slabe primesc calificativul „foarte bine“? E de neacceptat. Dl profesor Solomon Marcus spunea recent într-un interviu că nu plagiatul este adevărata problemă, ci compilaţia. Cadrele didactice – multe, nu îndrăznesc să cred că toate – îi încurajează pe elevi să compileze. Iar Internetul a încurajat acest gen de compilaţie digitală. Analizele făcute la mari universităţi din lume arată că Internetul a dezvoltat exponenţial această depersonalizare a împrumutului, a muncii intelectuale bazate pe împrumutarea ideilor altora.

Mulţi nu mai ştiu că nu trebuie făcut aşa. De ce?

Foarte simplu. Nu li se spune. Începem un nou an universitar şi mă întrebam dacă le vom spune ceva studenţilor despre etica şi integritatea academică, despre scrierea academică corectă. E vorba despre principiile de bază, primul fiind *să nu furi*. Să nu furi textul altuia, ideea altuia. Noi nu le spunem asta. Credem că aceste lucruri sînt subînţelese. Nu sînt.

N-ar trebui să ştie din timp, înainte să ajungă studenţi? Nouă învăţătoarea ne spunea mereu „scrieţi cu cuvintele voastre“…

Acum, cuvintele noastre sînt cuvintele altora. Şi în politică, şi în administraţia centrală şi locală, noi gîndim cu cuvintele altora. De exemplu, acum Consiliul General al Capitalei vrea să controleze teatrele din Bucureşti. A numit o comisie formată din nespecialişti. E de presupus că, în afară de preşedintele comisiei, care este un actor, ceilalţi doar au auzit de cuvîntul „teatru“. Şi vin să controleze instituţiile de spectacol. La ei funcţionează cuvîntul „control“, nu cum e în Marea Britanie sau la Universitatea Harvard, unde se foloseşte cuvîntul „analiză“. Analiza înseamnă să recunoşti că ai o problemă. La Harvard şi-au dat seama că fenomenul plagiatului este îngrijorător. Şi nu numai acolo, ci şi la alte universităţi americane şi europene mari. Aşa că încearcă să pună un diagnostic corect: nu se mai pune problema de a eradica fenomenul plagiatului, ci de a restrînge pagubele pe care le produce. Elevilor, studenţilor noştri trebuie să le spunem din cînd în cînd acest lucru: cum se face un referat, o temă de cercetare la master sau la şcoala doctorală. Multe teze de doctorat sînt făcute din parafraze; fenomenul parafrazării este şi el distructiv. În momentul cînd înşiri conspecte din lucrările altora şi nu se poate vedea care e contribuţia ta la tema pe care ai propus-o, realitatea devine tristă. De ce mai dăm astfel de doctorate?

Nu sînt prea multe doctorate? Nu e şi aceasta o problemă?

După cifrele raportate chiar de ministrul Educaţiei zilele trecute, sînt prea multe. E hazos în situaţia asta faptul că, în timp ce numărul de studenţi scade, creşte numărul de doctori. Nu mai înţelegi unde trăieşti. A intra la studii doctorale înseamnă a intra pe un drum unde crezi că ai ceva de spus *tu*, crezi că ai o voce care poate cînta original. În momentul în care – cum s-a întîmplat la noi – doctoratul s-a tabloidizat, s-a banalizat, cînd figuri din administraţia centrală şi locală vor neapărat să-şi dea doctoratul ca să şi-l pună ca pe o decoraţie cu care să iasă pe scena socială, e clar că lucrurile nu sînt pe calea normală, e clar că se întîmplă ceva care viciază lumea educaţiei. Plagiatele demnitarilor au avut o forţă de decredibilizare a instituţiei doctoratului pe care cei în cauză n-o bănuiesc. Noi, în 2012, la Comisia de etică – abia eram numiţi de noua conducere a Universităţii –, după ce s-a derulat toată „vara fierbinte Ponta“, am primit mesaje de la români foarte bine situaţi în străinătate, profesori şi cercetători, care spuneau că au fost întrebaţi acolo „dar cum se dă doctoratul la voi?“. Pentru că, în alte ţări, instituţia doctoratului e respectată. La noi s-a crezut că poţi să fentezi.

> *„Vorba unui prieten, cu ajutorul lui Dumnezeu se va plagia şi în continuare.“*

Se vorbeşte în ultima vreme despre soft-uri pentru detectarea plagiatului. Ar fi o soluţie?

Este, dar parţială. Nu face decît să consfinţească ceea ce deja s-a comis. Problema este să previi, să mergi la cauzele care produc plagiatul. Cel mai performant soft anti-plagiat este Turnitin, are o rată de succes de peste 90%, dar este performant în limba engleză. Există şi la noi astfel de soft-uri, şi Universitatea din Bucureşti a achiziţionat unul, designul lui este pe limba română. Dar cum poţi să detectezi în limba română un plagiat care este rezultatul unei traduceri? Ai preluat din engleză părţi din lucrarea cuiva şi le-ai tradus: soft-ul nu are cum să le detecteze, nu le poate compara cu originalul. Eficienţa soft-ului mi se pare prea mică. E vînturat ca o sperietoare, dar pe cine mai sperie? În mod normal, ar trebui să-i învăţăm pe studenţi încă din primul semestru ce au de făcut – mai ales în zona ştiinţelor socio-umane, pentru că în cele exacte problema se pune într-o măsură mai mică.

Cînd s-au înfiinţat comisiile de etică, au fost şi reacţii împotrivă: s-a spus că universităţile au putut funcţiona şi fără astfel de comisii…

Sigur că au funcţionat fără ele pînă în 2011, dar au funcţionat bine din punctul de vedere al integrităţii academice? Căci o valoare de prim-plan promovată de universităţi este integritatea. Cercetarea ştiinţifică şi toate celelalte n-ar avea valoare dacă integritatea unei universităţi este pusă sub semnul întrebării. Plagiatul este pe locul patru printre problemele Comisiei de etică a Universităţii din Bucureşti. Analizăm cazuri de plagiat atunci cînd ne sînt sesizate. Pe primul loc sînt sesizările privind concursurile pe posturi didactice, pentru că fenomenul corupţiei în universităţi se manifestă în primul rînd aici, în favorizarea unui candidat, în trucarea unor concursuri. Apoi, sînt lucruri care ţin de buna conduită în universitate. Plagiatul nu este „vedeta“ Comisiei de etică. S-ar putea trăi şi fără comisii de etică, dar asta într-o lume în care, în interiorul universităţilor, ar exista acele mecanisme de *checks and balances* care nu mai au nevoie de o formalizare de acest tip. Eu pledez pentru întărirea autonomiei universitare şi din această perspectivă. Universitatea trebuie să fie cea în măsură să creeze acel tip de cultură instituţională care să atenueze cît mai mult asperităţile produse de problemele de etică şi integritate. Nu ai nevoie de un Consiliu Naţional care, de undeva, să-ţi dea o sentinţă. Dar prin înfiinţarea comisiilor de etică au ieşit la iveală carenţe mari ale culturii academice din România. Or fi funcţionat universităţile noastre şi fără astfel de comisii, dar cu ce cost? Costul este complicitatea: complicitate la acordarea titlurilor de doctor, complicitate la concursurile pentru posturi, complicitate la scoaterea din universităţi a celor indezirabili, a celor care şi-au conservat – şi sper să-şi conserve în continuare – spiritul critic. Prin comisiile de etică s-a cîştigat ridicarea vălului de pe un mecanism al complicităţii.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit integral pe live.adevarul.ro)

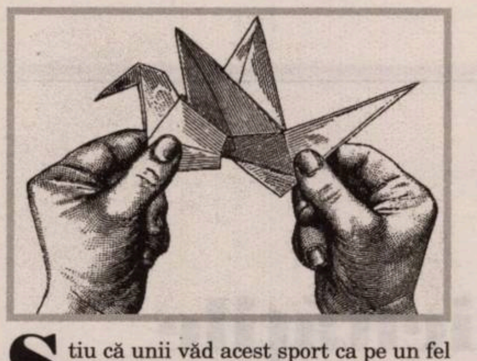

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

De ce ne place rugby-ul

Ştiu că unii văd acest sport ca pe un fel de grămadă într-o mocirlă. Mulţi nu se pot uita pe motiv că ar fi prea dur. Sînt unii pe care îi enervează sau îi plictisesc întreruperile prea dese ale jocului. De partea cealaltă există şi fani necondiţionaţi, pentru care rugby-ul e mai presus de toate celelalte sporturi, dacă nu chiar şi de toate celelalte activităţi umane, un fel de religie. Cei din prima categorie sînt de înţeles, cei din a doua… amuzanţi. Unora, însă, ne place sportul ăsta, fără să-l absolutizăm. De ce? Pentru că, deşi la prima vedere poate părea într-adevăr o grămadă în noroi şi are toate datele unui antijoc – pasele se dau doar înapoi, mingea are colţuri, „faultarea“ adversarului e permisă, ba chiar aplaudată, poarta e undeva sus –, privit mai cu atenţie, cînd e jucat bine, se dovedeşte a fi ceva pe cît de adevărat, pe atît de spectaculos. Sigur, întotdeauna e comparat, şi comparabil, cu fotbalul. Şi ca antijoc apare doar în comparaţie cu fotbalul care, vrînd-nevrînd, ne-a intrat tuturor în subconştient şi în cultură. Dar rugby-ul înglobează, de fapt, mişcări umane naturale: jocul de-a prinselea sau împinselea. O altă componentă importantă, cîştigarea de teren în dauna adversarului, are de-a face, fără îndoială, cu un fel de joacă de-a războiul. Numai la rugby contează „fiecare palmă de teren“ cîştigată, şi pentru asta jucătorii se luptă din toate puterile. Regulile foarte clare fac ca balonul să-i despartă întotdeauna pe combatanţii celor două echipe (cei ce rămîn accidental înaintea lui sînt afară din joc), ceea ce conferă grandoare şi spectacol luptei de pe teren.

Numai la rugby contează „fiecare palmă de teren“ cîştigată.

Aşa se face că, după ce urmăreşti mai mult rugby de bună calitate (e o bună ocazie în perioada Cupei Mondiale), fotbalul e cel care îţi poate părea nefiresc, dacă nu de-a dreptul caraghios. Adică un sport piţigăiat, practicat de nişte indivizi aschilambici, plini de fiţe, care aleargă bezmetic după o minge pe care, cînd o ajung, în loc s-o prindă în braţe, îi dau cu piciorul. Contează dinspre ce parte priveşti lucrurile. Un fost medic al echipei naţionale de rugby îmi spunea că acest sport poate forma spiritul de echipă, calităţile de luptător, perseverenţa şi îndemînarea necesare oricărui bărbat de-a lungul vieţii. (Poate nu întîmplător, la Revoluţia din 1989 au murit nu mai puţin de şase jucători de rugby, unii dintre ei implicaţi în manifestaţiile contra lui Ceauşescu sau în luptele ulterioare pentru apărarea Televiziunii.) Tot el îmi amintea că, înainte de război, fiecare liceu din Bucureşti care se respecta avea propria echipă de rugby. Asta însemna că existau şi destule terenuri, cu gazon, pe care să nu-ţi fie frică de accidentări. De altfel, România are o destul de lungă tradiţie în acest sport (de pe la începutul secolului trecut, primul meci internaţional fiind în 1919 împotriva Statelor Unite, care pe atunci aveau o echipă mult mai puternică decît astăzi) şi chiar o medalie de bronz la Jocurile Olimpice de la Paris din 1924 (pe cînd rugby-ul era sport olimpic).

În sfîrşit, la rugby sînt de amintit fair-play-ul mult mai ridicat decît în alte sporturi de echipă, capacitatea de a îndura a jucătorilor şi inexistenţa simulărilor ori a protestelor la deciziile arbitrului. Lucruri bine ştiute, de altfel, dar care, într-o lume a fotbalului de carton, merită mereu repetate. Faptul că pînă acum vreo douăzeci de ani, pe plan mondial, rugby-ul era încă un sport de amatori îşi spune probabil cuvîntul. Nu a apucat să fie pervertit de uriaşele interese care au copleşit fotbalul.

Cum bine s-a observat, deşi Naţionala noastră a pierdut trei meciuri şi a cîştigat doar unul la Cupa Mondială de anul acesta, nimeni nu s-a supărat. Echipele mai mici sau chiar cele medii ca performanţe sînt mîndre de fiecare eseu. Namibia, de exemplu, „o mică naţiune rugbyistică“, cum se spune, a părăsit Cupa Mondială cu capul sus, deşi a pierdut toate meciurile. E un sport în care şi cei mici se bucură de respect, iar atitudinea contează aproape la fel de mult ca rezultatul. Cum ierarhia mondială e destul de bine stabilită, nimeni nu-şi imaginează că poate ajunge peste noapte mult mai mult decît este. Cu alte cuvinte, nimeni nu speră prosteşte, ca la fotbal, că orice e posibil pentru că „balonul e rotund“. La rugby, balonul nu e rotund. Multe caracteristici ale unei echipe, cum ar fi greutatea pachetului de înaintare de care depinde şi forţa de joc, sînt date. Progresele se fac cu paşi mici şi multă muncă. O victorie precum cea a Japoniei împotriva Africii de Sud e ceva foarte rar şi de aceea a provocat şi atîta mirare. Cupa Mondială de anul acesta nu e lipsită de momente pline de sare şi piper, precum cele în care Dan Biggar se scutură în ritm de macarena înainte să bată o lovitură de pedeapsă pentru Ţara Galilor sau în care Owen Farrel „scanează“ de mai multe ori, cu o privire de te trec fiorii, drumul pînă la ţintă, înainte de a bate o asemenea lovitură. Sînt convins însă că puţinele doamne care se uită la rugby îl preferă pe transformerul Noii Zeelande, Dan Carter. Dar nici Florin Vlaicu al nostru nu e lipsit de charismă.

E de observat şi că, dacă la fotbal am ajuns să fim adesea ofticaţi (la un egal cu Finlanda, de exemplu) şi să ne bucurăm la cîştigarea unui meci cu insulele Feroe, la rugby sîntem mîndri numai şi pentru că facem parte dintre foarte puţinele naţiuni în care acest sport contează, chiar dacă nu sîntem o mare putere. De exemplu, nu ştiu absolut nimic, în privinţa rugby-ului, despre multe naţiuni europene importante, după cum nu ştiu nimic nici despre vecinii noştri. Mi-aduc aminte doar că odată, foarte demult, i-am bătut pe bulgari cu 100 la zero.

■ ■ ■

ready made

„Privind lucrul dinlăuntru’n afară, chestiea ieste: care fenomene se vor exprimà’n afară, cari bucăţi se vor rupe din inema creatorului pentru a picurà sub formă de cuvinte.

Privind lucrul din afară în lăuntru, chestiea ieste: din frazele, versurile, strofele alcătuite să reconstruim lumea internă a creatoriului în momentul de concepţie.“

D.A. Teodoru, „Psihologiea literară şi Dl Ed. Gruber“, în *Contemporanul*, An. VII, Martie şi Aprilie 1890

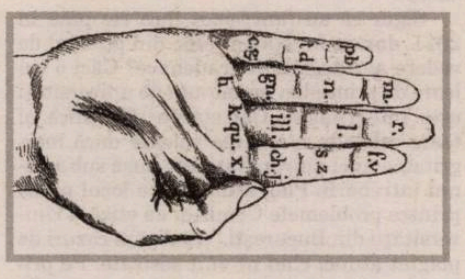

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Galanterie postmodernă

Un simpatic lector american (bursier Fulbright), descins la Universitatea din Iaşi imediat după 1990 (lector care a petrecut, pînă la urmă, cîţiva ani buni pe meleagurile mioritice, căsătorindu-se chiar aici cu o frumoasă moldoveancă!), a avut, în primele luni de acomodare, probleme serioase cu un străvechi obicei local: sărutatul mîinii femeii de către bărbat. Deşi cunoscut în Statele Unite – mai ales pe filiera galant-romantică a francezilor –, gestul nu a creat, în timp, prozeliţi. În ciuda caracterului lor sociabil, americanii devin rezervaţi atunci cînd au de-a face cu ritualuri de comunicare umană prea repede glisante spre intimităţi inadecvate. Pupatul mîinii unei femei pe care abia o cunoşti se înscrie în sfera unei astfel de intimităţi, se pare, pentru standardele lor comportamentale. Dacă-mi veţi permite un comentariu personal, tind să accept, în esenţă, ideea. În ce mă priveşte, am crescut într-o cultură galantă, unde bărbaţii au sărutat mereu, fără ezitări, mîinile femeilor. Eu însumi o fac în momentul în care realizez că doamna din faţa mea – exponentă a aceloraşi vremuri patriarhale ca şi mine – aşteaptă să fie tratată cu politeţea tradiţională românească, însă recurg şi la strîngeri camaradereşti de palmă cînd interlocutoarea (de regulă, mai tînără) mă încurajează în această direcţie. Sînt conştient totuşi (şi aş dori să recunoaştem aceasta împreună!) că, dincolo de galanteria intrinsecă a plecăciunii masculine dinaintea unei doamne respectabile, există, în procesul atingerii buzelor bărbatului de pielea, fie ea şi din zona benign-manuală, a femeii străine un transfer simbolic de fluid corporal personal, pasibil de sugestia concupiscenţei latente. Nu mă mir de aceea că fibra mentalitară puritană a americanilor, ca şi profilul lor istorico-psihologic grefat pe emanciparea democratică, profil prea puţin dispus la formalităţi, nu a preluat acest model de civilitate şi politeţe practicat de către unii europeni, privindu-l mai degrabă cu suspiciune.

Cary, lectorul amintit, nu constituia o excepţie a neamului său. Se arăta teribil de încurcat la întîlnirea a noi şi noi doamne profesoare din facultate, întrucît observase pretutindeni în jur reverenţele donjuaneşti executate automat de universitarii bărbaţi în faţa simandicoaselor lor colege, iar tabloul respectiv îl inhiba peste măsură. Pesemne că şi-a spus însă, la un moment dat, hotărît, „cînd eşti la Roma, procedezi precum romanii“, deoarece, foarte curînd de la sosirea lui în România, l-am văzut încercînd, din răsputeri, să fie… galant. Uneori se apleca prea mult, oferind o imagine ridicolă în strădania de a săruta cît mai puţin deranjant (pentru doamnă) mîna celei cu care discuta. Alteori, exersînd mecanica politeţii, ridica, dimpotrivă, membrul superior al femeii prea sus (el, fiind un tip înalt, producea astfel, bineînţeles, un disconfort vizibil persoanei de a cărei cunoştinţă se arăta încîntat, cu precădere dacă aceasta se întîmpla să mai fie şi mică de statură). Odată, l-am surprins (uitase probabil paşii gestului în cauză!) cum a dus mîna doamnei la frunte (în loc de gură), de parcă ar fi fost un prelat catolic ce primea binecuvîntare de la clericul superior ierarhic lui. Cu altă ocazie, şi-a lipit nasul rece de mîna caldă a unei domnişoare, determinînd-o pe tînăra profesoară să se retragă subit, ca şi cum ar fi fost electrocutată. A mai mozolit neîndemînatic degete prinse impropriu din zbor şi, în sfîrşit, a ratat unele mîini, pupînd prosteşte aerul, din aceeaşi lipsă crasă de experienţă, să zicem, culturală. Totuşi, episodul cel mai neobişnuit s-a petrecut în decanatul Facultăţii de Litere, unde Cary a cunoscut-o, inevitabil, pe secretara responsabilă cu lectorii străini, inubliabila – pentru multe generaţii de filologi ieşeni – doamnă P. Americanul s-a aplecat – plin de curtoazie – în faţa ei şi, scoţînd o limbă gigantică (aşa am avut atunci senzaţia, în postura de martor ocular!) din gură, i-a lins partea dorsală a palmei aidoma dulăului înfometat care savurează ciolanul de vacă. Ulterior, surîzînd prin toţi porii, i-a strigat entuziast doamnei într-o română stricată: „îmi pare bine să vă cunosc! Sînteţi foarte grasă şi foarte frumoasă!“.

Cu altă ocazie, şi-a lipit nasul rece de mîna caldă a unei domnişoare.

Misterul straniului spectacol s-a elucidat mai tîrziu. Un coleg scoţian, aflat deja de un an în România şi adaptat perfect la misterele Iaşiului, îi spusese, am înţeles, novicelui Cary – distrîndu-se, indubitabil, copios în sinea lui! – că linsul mîinii unei femei, dimpreună cu menţionatele „complimente“, reprezentau forma supremă de politeţe masculină în această ultrasofisticată ţărişoară carpatină. Cary a pus preţiosul învăţămînt în practică, mînat de nestrămutata şi copleşitoarea încredere în oameni a majorităţii americanilor. Bizar este că secretara – o domnişoară bătrînă în prag de pensionare – a interpretat greşit mica parodie involuntară, hărţuindu-l mai apoi pe bietul lector Fulbright, luni întregi, cu avansurile ei… sentimentale. Cînd Cary, îngrozit, a evitat să mai treacă pe la secretariat, doamna P. a început să întrebe, în stînga şi în dreapta, pe unde umblă acel newyorkez seducător care „a privit-o atît de adînc în ochi“ la prima lor întîlnire. Ca să vezi, monşer, ce poate face din om un nevinovat „sărut mînuşiţele“ româno-american!

Codrin Liviu Cuţitaru *este decan al Facultăţii de Litere a Universităţii din Iaşi. Cea mai recentă carte publicată:* Prezentul discontinuu, *Editura Institutul European, 2014.*

■ ■ ■

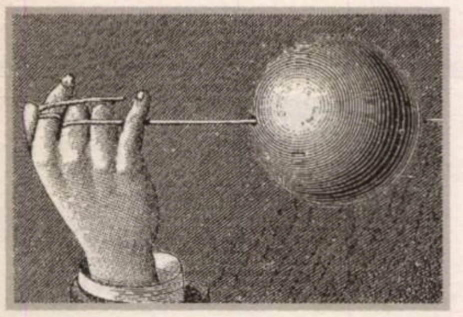

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Muzee în competiţie

„Modelul capitalist al dezvoltării continue, acest imperativ al progresului, e o provocare pentru muzeu. E nevoie de modestie“ – spune, într-un interviu pentru *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, directoarea Staatsgalerie din Stuttgart, Christiane Lange. Criza pe care o descrie se regăseşte în multe ţări cu o infrastructură culturală dezvoltată. În Germania, se pare că s-a ajuns la o fază acută.

Dacă vrei să vezi toate expoziţiile de artă organizate în Germania timp de un an, trebuie să participi la cel puţin nouă evenimente pe zi.

În ultimii douăzeci şi cinci de ani s-au deschis în jur de 700 de muzee noi. A crescut şi numărul expoziţiilor temporare, nu doar numărul muzeelor. De pildă, dacă vrei să vezi toate expoziţiile de artă organizate în Germania timp de un an, trebuie să participi la cel puţin nouă evenimente pe zi. Concurenţa pentru bani, vizitatori şi atenţie mediatică e acerbă. Presiunea pe manageri şi muzeografi e foarte puternică şi, pînă la urmă, distructivă. Căci, la evaluare, pentru a obţine finanţări publice ori private, muzeele trebuie să arate cifre. Stagnarea sau recesiunea pot înseamna pierderea finanţării. Şi atunci, fiecare încearcă să cîştige cît mai mult public prin te miri ce soluţii. Unii rulează un număr tot mai mare de evenimente, în încercarea de a atinge cît mai multe nişe, alţii creează evenimente spectaculoase, al căror scop principal e să se adreseze unui public cît mai larg. Or, nu asta e misiunea unui muzeu, nu spectaculosul ar trebui să fie criteriul, spune Christiane Lange.

Concurenţă mare e şi pe piaţa de artă. Căci, odată cu apariţia unor muzee noi, a crescut şi preţul lucrărilor. Bugetele, în schimb, au scăzut, căci fondurile publice şi donaţiile private se împart acum la mai mulţi competitori. Aşa se face că muzee importante au acum colecţii incomplete, goluri, lacune, căci nu-şi mai pot permite să achiziţioneze tot ce şi-ar dori. Lucrările circulă mai uşor, căci, constrînse de împrejurări, muzeele îşi împrumută lucrările şi le expun împreună – şi asta e bine! Dar, mai ales în ceea ce priveşte arta contemporană, puţine muzee se pot lăuda cu o colecţie coerentă, structurată, suficient de diversă.

Ar mai fi, apoi, şi un alt efect pervers al acestei competiţii pentru public şi recunoaştere. Goana după succes creează vedete care uneori sînt false valori. Mai ales cei care nu sînt interesaţi de arta autentică se bulucesc să vadă lucrările unui artist precum Damien Hirst, spune Christiane Lange: instalaţiile lui, vîndute la preţuri exorbitante, au intrat şi în colecţiile unor muzee. Preţul de achiziţie e, pentru publicul necunoscător, o garanţie a valorii. Dar cît de valabilă e arta sa, pînă la urmă?

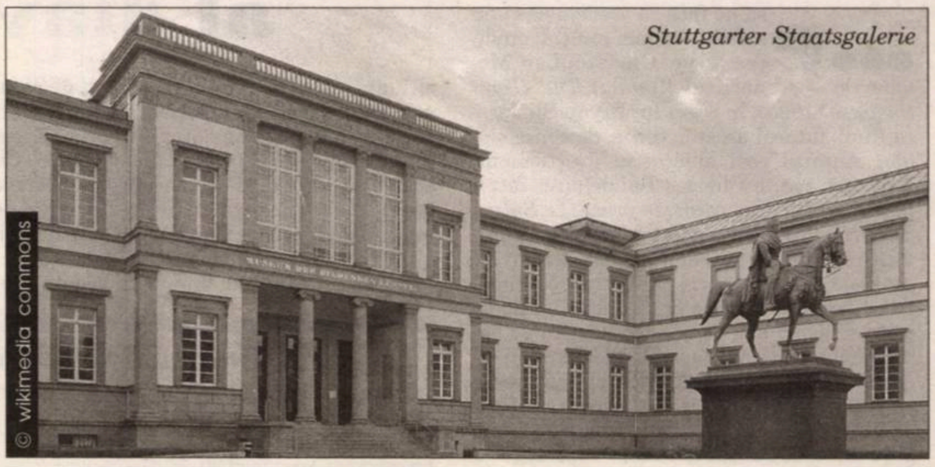

Stuttgarter Staatsgalerie

© wikimedia commons

Peste 100 de bienale noi – evenimente majore pentru piaţa de artă – au apărut în ultimii 25 de ani. Asta înseamnă încă o formă de presiune asupra muzeelor, care îşi trimit acolo reprezentanţi în vederea unor eventuale achiziţii. Riscul e ca ispita să fie mai mare decît raţiunea – avertizează Lange.

Marea problemă, spune ea, e că, presaţi de contextul concurenţial, managerii au uitat că muzeul (public) are o misiune social-politică. „Stuttgarter Staatsgalerie e un muzeu public clasic. Obligaţia muzeului e să povestească istoria artelor, s-o transmită într-o formulă pedagogică, la cele mai înalte standarde de calitate. Astfel, îi oferă vizitatorului premisele pentru o bună cunoaştere a artei şi culturii noastre. Instituţia muzeală e cea care a pus bazele disciplinei Istoria artei. Fără muzeu n-ar exista istoricul de artă. Tocmai acest sens originar al muzeului pare să se fi pierdut“, spune Christiane Lange.

Sigur, în România sîntem departe de această realitate. Aici, propunerea provocatoare a muzeografei germane de a reorganiza muzeele, eventual chiar închizînd cîteva instituţii, e aproape neverosimilă. În România, muzeele ajung în stradă pentru că îşi pierd sediile. Noi muzee publice de artă nu se mai deschid. Iar singurul muzeu privat de-abia a fost vernisat anul acesta, la Bucureşti. Fonduri publice pentru achiziţii de artă vin cu ţîrîita. Iar banii, în general, deabia ajung pentru a acoperi cheltuielile curente…

PUBLICITATE

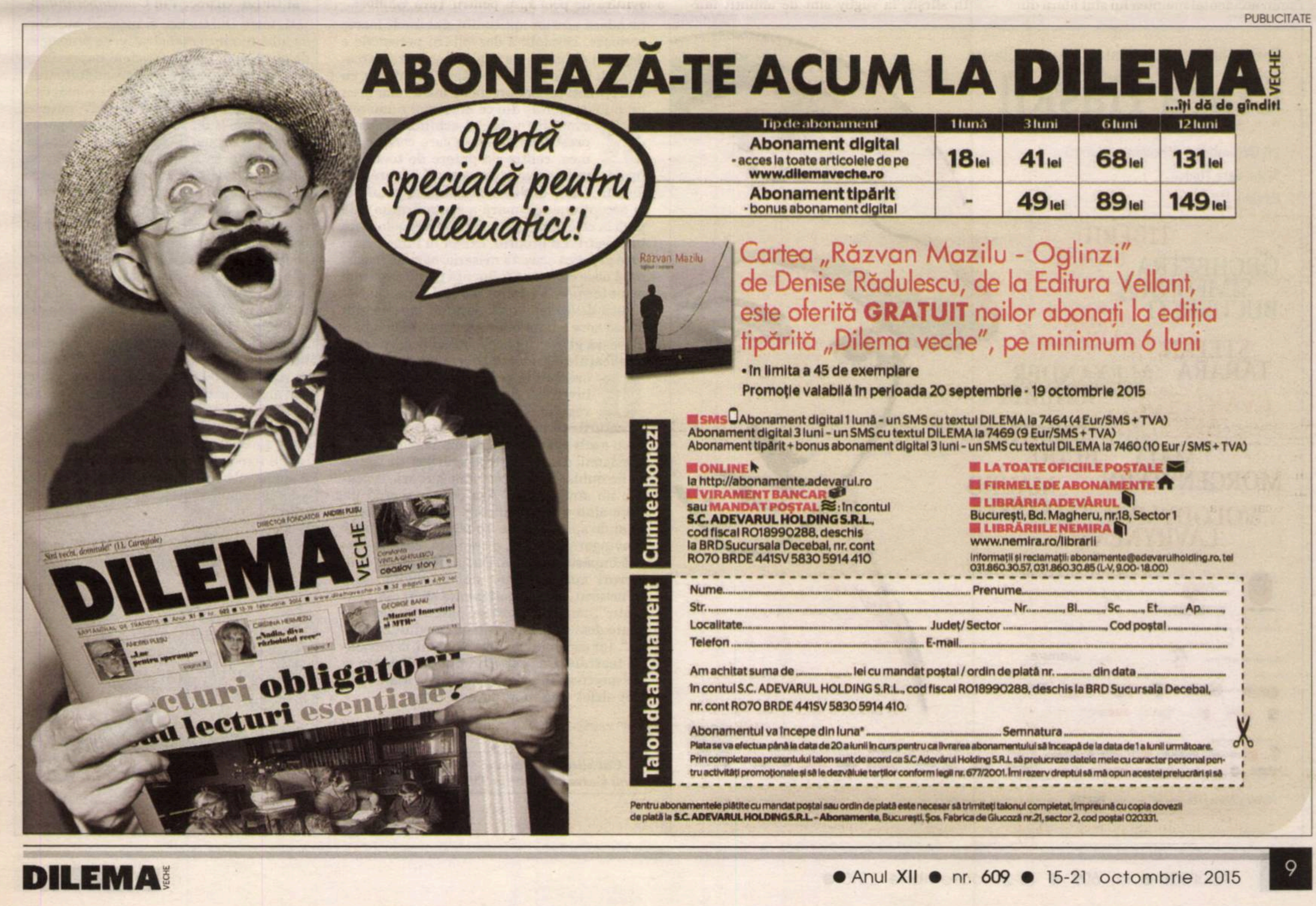

Ofertă specială pentru Dilematici!
DILEMA VECHE
lecturi obligatorii sau lecturi esenţiale?

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE

...îţi dă de gîndit!

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

Cartea „Răzvan Mazilu - Oglinzi” de Denise Rădulescu, de la Editura Vellant, este oferită **GRATUIT** noilor abonaţi la ediţia tipărită „Dilema veche”, pe minimum 6 luni

- în limita a 45 de exemplare

Promoţie valabilă în perioada 20 septembrie - 19 octombrie 2015

Cum te abonezi

SMS Abonament digital 1 lună - un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro

VIRAMENT BANCAR sau **MANDAT POŞTAL**: în contul **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.**, cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POŞTALE

FIRMELE DE ABONAMENTE

LIBRĂRIA ADEVĂRUL
Bucureşti, Bd. Magheru, nr.18, Sector 1

LIBRĂRIILE NEMIRA
www.nemira.ro/librarii

Informaţii şi reclamaţii: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume.............................. Prenume..............................
Str. .... Nr......., Bl......., Sc......., Et......., Ap.......
Localitate.............................. Judeţ/ Sector .... Cod poştal ....
Telefon .... E-mail..............................

Am achitat suma de .... lei cu mandat poştal / ordin de plată nr. .... din data ....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* .... Semnatura ....

Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activităţi promoţionale şi să le dezvăluie terţilor conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări şi să

Pentru abonamentele plătite cu mandat poştal sau ordin de plată este necesar să trimiteţi talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, Bucureşti, Şos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poştal 020331.

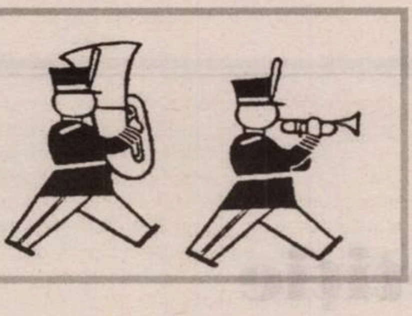

Cătălin ŞTEFĂNESCU

fără doar şi coate

Cel mai mare truc al diavolului…

…e să ne facă să credem că el nu există. Cei mai mulţi îl creditează pe Christopher McQuarrie – scenaristul filmului *The Usual Suspects* (1995), în regia lui Bryan Singer – ca fiind autorul acestor vorbe, devenite şlagăr. Autorul real al acestui avertisment, formulat aşa, e Charles Baudelaire, într-o povestire din *Mici poeme în proză (Le Spleen de Paris)*. Iar esenţa acestei formulări e pritocită de sute de ani, în fel şi chip, de toţi cei care au trăit, pe propria piele, lupta continuă cu *nevăzutele*. O luptă dusă mult dincolo de orice schismă sau de orice împărţire pe baricade instituţionale a oamenilor care au încercat, în fel şi chip, să caute credinţa adevărată, să găsească drumul spre divinitate, să lupte, fără nici un armistiţiu, pe cel mai greu teren de bătălie al lumii – războiul dintre suflet şi trup.

Să ne gîndim un pic la lecţiile de actorie pe care le iau oamenii politici. E un obicei vechi, nu l-am inventat noi. De cînd instituţia teatrală a devenit unul dintre reperele vizibile ale spaţiului public, actorul a devenit şi el, la rîndul lui, una dintre *vedetele* comunităţii. Atenţie, nu e vorba de *artist*, în general, ci de actor. *Vedete* ale curţilor şi comunităţilor puteau fi artiştii trupelor ambulante care vizitau periodic anumite locuri, iar la nivel mult mai mare, sculptorii, pictorii, muzicienii. Mereu a existat tentaţia publicului, fie că era vulgul de la parter sau lumea de vază de la lojă, să imite cumva spectacolul de pe scenă. Să-şi iasă, cumva, din piele. Să facă „un pic de panaramă“, cum s-ar spune într-o românească reprobabilă. E în natura profundă a omului. Pictorul, sculptorul, muzicianul, oricît ar fi de respectaţi şi de recunoscuţi ca artişti, au un obiect al muncii foarte concret, un instrumentar al exprimării artei lor. Nu e deloc uşor să faci ce fac ei. Cu actorul e altceva. Pare că aproape oricine poate să facă ce face el. Şi de-aici începe o lungă discuţie, care ţine de alte sute de ani.

În cel mai simplu mod cu putinţă, lucrurile stau cam aşa: vrei să fii vedeta grupului, să devii centrul atenţiei şi să nu mai pierzi poziţia asta? Spune bine o glumă bună, povesteşte ceva, dansează, imită pe cineva, cîştigă atenţia, evoluînd în faţa unui public. Nu poţi sculpta ceva imediat. Nu poţi picta un tablou cît ai bate din palme. Da, poţi cînta ceva, la un instrument sau vocal, dar asta înseamnă multă investiţie de timp, pînă ajungi acolo, pînă înveţi *cum* se face treaba asta. La actorie, pare foarte simplu. Faci şi tu cum ai văzut că făceau ăia pe scenă sau cum făcea unul care le-a cîştigat, la un moment dat, atenţia tuturor. Iar competiţia pentru a intra în lumina la care se uită publicul e ceva vechi de cînd lumea, dar conţine şi o cruzime greu de exprimat în cuvinte. Tocmai pentru că această competiţie a cruzimii conţine o doză profundă de omenesc, ea va fi mereu aruncată în umbra unei ipocrizii pe măsură, care îi va găsi tot soiul de nume şi formulări convenabile. N-o să putem opera confortabil niciodată cu ce e prin minţile noastre, dacă am folosi „mizerie umană, ură, invidie, suferinţă, durere, frustrare, agresivitate, frică“, în loc de „histrion, instinct al exprimării, ipostaziere, ficţionalizare, lumi şi situaţii posibile“, iar listele pot continua mult şi bine. *Hamlet* ne arată direct aşa ceva, dar e un exemplu care s-a clasicizat atît de tare, încît e ca Acropolisul. Nu-ţi mai spune mare lucru. Îl vezi peste tot, în toate imaginile din supraexpunerea publică. În cel mai bun caz, îi faci o poză şi pleci la o cîrciumă, uşurat c-ai bifat chestia.

Entuziasmul descoperirii „trucurilor“
ar trebui să fie dublat
de aflarea unor lucruri.

Actoria pare o şmecherie de prestidigitaţie, o scamatorie, o iuţeală de mînă pe care poţi s-o deprinzi repede şi de care te poţi folosi exact atunci cînd ai nevoie. În spaţiul corporatist, lecţiile de comportament în faţa unui grup, de vorbire în public, de pregătire şi dozare a unei prezentări sînt lucruri absolut obişnuite. Fac parte din cultura organizaţională profundă a acestui mediu uman. Iar cheltuielile de la diferitele etaje ale deprinderii acestor aptitudini sînt unele foarte serioase. Disciplina dezvoltării personale e deja un teritoriu cu o autonomie remarcabilă, cu religiozitatea necesară disciplinei, cu mari preoţi care deţin cheile misterelor şi cu un public enoriaş din ce în ce mai numeros.

Revoluţii în direct, echilibre zonale, preşedinţi de state care conduc lumea, centre de putere de toate soiurile, toate astea devin noţiuni în care termenul „actor“ evoluează ca peştele-n apă, de la accepţiunea primară a semnificaţiei sale pînă la cele mai subtile, utilitare şi adaptate înţelesuri. La propriu, există în lume actori care practică această meserie, oameni în carne şi oase care au o influenţă politică extrem de puternică la nivelul întregii planete. Noţiunea de *leadership* şi ştiinţele care te ghidează spre a fi un lider adevărat, eficient înglobează glorios tot acest mecanism, cu toate implicaţiile şi cu toată istoria sa complicată.

Revenind la politicianul care vrea să înveţe să fie simpatic pentru a deveni puternic, la corporatistul din structurile de la baza ierarhiei, care vrea să ia cu asalt poziţiile de top-management, entuziasmul descoperirii „trucurilor“ ar trebui să fie dublat de aflarea unor lucruri. Trucurile nu sînt actorie. Aşa cum a acorda un prim-ajutor nu e medicină. Iar esenţa a ceea ce ai de spus nu este un *text*. Ci suma unor convingeri, o opinie, o credinţă, ceva ce merită împărtăşit altora. Da, poţi învăţa să spui lucruri mai limpede, mai inteligibil, mai structurat, dar nu poţi învăţa să fii mai „autentic“ simulînd. Dacă s-o putea aşa ceva, se poate doar la teatru. Într-un mediu „controlat“. Iar controlul nu sînt oamenii, ci convenţia teatrală. Cea care îţi impune distanţa şi perspectiva. În „viaţă“, lucrurile stau complet altfel. Sau ni se pare că e aşa.

***Cătălin Ştefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

PUBLICITATE

Festivalul Internaţional de Muzică Clasică
Clara Haskil
WWW.CLARAHASKIL.RO
26 Octombrie - 2 Noiembrie 2015
Sibiu, Sala Thalia
Ediţia a II-a

TIBERIU SOARE
ORCHESTRA SIMFONICĂ BUCUREŞTI
ALINA AZARIO
ŞTEFAN TARARA
ALEXANDER SCHIMPF
CVARTETUL ARCADIA
CRISTIAN BUDU
MAIA MORGENSTERN
MAURO LO CONTE
VOLODYMYR LAVRYNENKO

Asociaţia Clara Haskil
Acţiune cofinanţată de Consiliul Local Sibiu şi Primăria Municipiului Sibiu
Un eveniment susţinut de TVR
Sponsor WEMPE
Parteneri
Raiffeisen BANK
Parteneri media naţionali
adevărul DILEMA
Parteneri media locali
Tribuna Capital CULTURAL
Biletele s-au pus în vânzare prin reţeaua BILETO şi la Casa de bilete a Sălii Thalia, zilnic între orele 12-16. Informaţii la tel. 0735 566 486.

anti nostalgia

Falsa moarte a monarhiei (X)

„Înainte de a se recurge la un referendum prin care poporul român să hotărască dacă doreşte menţinerea monarhiei, trebuie să se admită că în 1947 a avut loc instaurarea unei tiranii făţarnice. Pînă astăzi, necinstea şi reaua credinţă n-au încetat să ascundă românilor adevărul asupra acestor împrejurări. Pretenţiile unei majorităţi de partid, stăpînă în Constituanta din 1991, aşa cum era şi în Adunarea Deputaţilor din 1947, de a impune pentru totdeauna regimul care-i convine, n-are nici o valoare în faţa judecăţii celor care înţeleg că trăim vremea afirmării marilor realităţi organice. Nu meschine interese politice de azi pe mîine pot stabili definitiv o formă de stat care ar prelungi confuzia şi minciuna, i-ar încuraja pe impostori şi i-ar sfida intolerabil pe cei cărora, după atîtea umilinţe, li se pune căluş.

E ciudat că ierarhii bisericii noastre ortodoxe n-au priceput că «unsul lui Dumnezeu» nu e un funcţionar care se trimite la pensie. Iar spiritelor laice s-ar cuveni să le dea de gîndit afirmaţia Regelui că se consideră încă legat de jurămîntul depus: «Jur a păzi Constituţia şi legile poporului român, a menţine drepturile lui naţionale şi integritatea teritoriului.» Pentru orice popor ar fi o mîndrie să-şi regăsească trecutul, care i-a fost smuls, în persoana unui rege care, în cursul celui de-al Doilea Război Mondial, s-a devotat ţării sale alături de o regină care, şi era, a luptat în rîndurile Rezistenţei din Franţa strămoşilor ei. Ce altă chezăşie mai sigură ar fi de rîvnit pentru libertatea viitorului? Cartea în care, de curînd, Regele Mihai s-a destăinuit românilor, cartea unei mari singurătăţi, între Dumnezeu şi poporul său, fără să aibă nimic demonstrativ, ca propaganda guralivă a unor politicieni improvizaţi, stă mărturie pentru o viaţă pilduitoare.

În locul vechii clase politice româneşti, a cărei decimare începea în 1947, puterea a fost luată, la 30 decembrie, de o oligarhie care şi-a propus, de la început, să acapareze stăpînirea asupra ideilor, autoritatea asupra moravurilor şi o cît mai mare parte din proprietatea materială. Condamnată de evoluţiile recente, ea este acum în defensivă, încercînd să păstreze, pe lîngă ultimul din aceste monopoluri, ce se mai poate apăra din cel dintîi. De aceea, opinia publică românească e încă împărţită în privinţa formei de stat pe care o va adopta, în viitorul apropiat, comunitatea noastră naţională. De orice natură ar fi însă rezervele faţă de monarhie sau de personalitatea Regelui, nimeni nu mai e înclinat să susţină că 30 decembrie ar putea aspira la o amintire onorabilă. Instituţiile create la această dată sînt caduce. Contextul istoric al instalării lor le ştampilează ca produse ale oportunismului şi trădării. Complotul împotriva monarhiei a avut succes. A spune adevărul despre el e destul pentru a-l condamna moral, odată cu urmările sale.“

Andrei Pippidi, în *Memoria. Revista gîndirii arestate*, nr. 5

Prize Boxes!
Containing
WHITE
ELEPHANTS.
ONE CENT EACH.

Peter SINGER

etica vieții

Volkswagen şi viitorul onestităţii

Dacă ai fi folosit termenul „etica afacerilor“ în anii '70, cînd domeniul abia începea să se dezvolte, un răspuns curent ar fi fost: „Nu e un oximoron?“. Poantă care era adesea urmată de citarea faimosului dicton al lui Milton Friedman, potrivit căruia singura responsabilitate socială a directorilor executivi ai corporaţiilor este să producă cît mai mulţi bani cu putinţă pentru acţionari, în limitele legii.

În următorii patruzeci de ani însă, oamenii de afaceri au încetat să-l citeze pe Friedman şi au început să vorbească despre responsabilităţile lor faţă de *părţile interesate*, un grup care include nu numai acţionarii, dar şi clienţii, angajaţii şi membrii comunităţii în sînul căreia aceştia activează.

În anul 2009, în rîndurile primei generaţii de absolvenţi de după criza financiară mondială ai Şcolii Economice Harvard circula un jurămînt. Cei care l-au depus – ce-i drept, o minoritate – au jurat să se ghideze în muncă „după principii etice“ şi să conducă întreprinderile „cu bună-credinţă, ferindu-mă de decizii şi de conduite care pun mai presus de orice propriile mele ambiţii înguste şi dăunează întreprinderii şi societăţilor pe care aceasta le deserveşte“.

De atunci, ideea s-a răspîndit, cu studenţi de la 250 de universităţi economice depunînd un jurămînt similar. Anul acesta, 90.000 dintre bancherii olandezi au jurat că vor acţiona cu integritate, că vor pune interesele clientului înaintea intereselor altora (inclusiv ale acţionarilor) şi că se vor comporta deschis, transparent şi în concordanţă cu responsabilităţile lor faţă de societate. În Australia există un jurămînt voluntar, în domeniul bancar şi financiar, care îi obligă pe cei care şi-l asumă (pînă acum, mai mult de 300 de persoane), printre altele, să demaşte delictele şi să-i încurajeze şi pe alţii să facă acelaşi lucru.

Véronique Laury, o directoare executivă, a declarat în luna august că ambiţia ei profesională este să aibă „un impact benefic asupra întregii lumi“. V-aţi putea gîndi că se află în fruntea unei organizaţii caritabile şi nu că ar fi, precum Kingfisher, un comerciant cu amănuntul de produse pentru amenajarea casei, cu circa 1200 de magazine în Europa şi în Asia. În septembrie, McDonald's, cel mai mare cumpărător de ouă din SUA, a arătat că şi el poate contribui la progresul etic, anunţînd că filialele sale din SUA şi Canada vor renunţa la utilizarea ouălor de găini crescute în baterii. Potrivit lui Paul Shapiro, vicepreşedintele US Humane Society pentru protecţia animalelor de fermă, acest gest semnalează începutul sfîrşitului pentru sistemul inuman de creştere în baterii, care a dominat pînă acum industria americană a ouălor.

> *„Onestitatea este pentru cei care vor să maximizeze valoarea pe termen lung.“*

A urmat apoi revelaţia Volkswagen, care a echipat 11 milioane de maşini diesel cu un program menit să reducă emisiile de noxe numai atunci cînd maşinile se află pe bancul de testare a emisiilor, permiţîndu-le să treacă testul, chiar dacă, în condiţii de utilizare normală, nivelul lor de emisii depăşeşte cu mult normele admise. În urma scandalului care a urmat, *New York Times* a invitat experţi care să discute dacă, în urma „răspîndirii înşelătoriei“, conduita morală a devenit ceva de domeniul trecutului. Ziarul a publicat răspunsurile experţilor sub titlul „Este onestitatea pentru fraieri?“.

Cinicii ar spune că în ultimii patruzeci de ani nu s-a schimbat nimic şi că nici nu se va schimba ceva, deoarece, în afaceri, unicul rol al discursul despre etică este să camufleze scopul final: maximizarea profitului. Înşelătoria Volkswagen este totuşi neobişnuită întrucît, chiar şi – sau mai ales – în vederea maximizării profitului, ea a fost un pariu extrem de nesăbuit. Orice om din companie care ştia ce anume făcea acel program ar fi trebuit să-şi dea seama că Volkswagen are toate şansele să piardă.

Într-adevăr, pentru ca pariul să fie pierdut era nevoie doar de o simplă iniţiativă de a confirma că rezultatele emisiilor obţinute cînd vehiculele erau supuse testelor federale concordau cu cele rezultate în condiţii normale de trafic. În 2014, Consiliul Naţional pentru Transport Curat a însărcinat Centrul pentru Combustibili, Motoare şi Emisii Alternative al Universităţii West Virginia să facă exact asta. Artificiul programului a fost descoperit de îndată.

În urma scandalului, valoarea acţiunilor Volkswagen a scăzut cu mai mult de o treime. Compania va trebui să recheme în service 11 milioane de maşini, iar amenzile pe care va trebui să le plătească ar putea însuma, numai în SUA, pînă la 18 miliarde de dolari. Dar cea mai costisitoare va fi, probabil, dauna pricinuită reputaţiei companiei.

Piaţa oferă propriul răspuns la întrebarea „Este onestitatea pentru fraieri?“. Şi răspunsul este: „Nu, onestitatea este pentru cei care vor să maximizeze valoarea pe termen lung“. Desigur, unele corporaţii vor scăpa basma curată în urma unor înşelătorii. Dar riscul există întotdeauna şi ele vor fi, pînă la urmă, prinse. Şi adesea – mai ales în cazul corporaţiilor pentru care reputaţia mărcii este un bun major – riscul nici măcar nu merită asumat.

Onestitatea maximizează valoarea pe termen lung, chiar dacă prin „valoare“ înţelegem numai beneficiul financiar al acţionarilor. Ceea ce este cu atît mai evident valabil dacă „valoare“ include şi satisfacţia faptului că toţi cei implicaţi au de cîştigat din propria muncă. Mai multe studii au arătat că membrii generaţiei care au devenit majori în noul mileniu sînt interesaţi în mai mare măsură să schimbe ceva în lume decît să cîştige bani de dragul cîştigului. Această generaţie a creat „altruismul eficient“, care încurajează cheltuirea banilor, cîtă vreme este făcută în mod eficient.

Avem aşadar motive să sperăm că, pe măsură ce generaţia mileniului îi va depăşi numeric pe cei care conduc actualmente concernul Volkswagen şi alte corporaţii majore, etica va deveni mai solid instalată, ca element esenţial în vederea maximizării acelor valori care chiar contează. Scandaluri precum cel de la Volkswagen vor deveni atunci, măcar în rîndul corporaţiilor majore, tot mai rare.

***Peter Singer** este profesor de bioetică la Universitatea Princeton şi profesor emerit la Universitatea din Melbourne. Printre cărţile sale se numără* Animal Liberation, Practical Ethics, One World *şi* The Life You Can Save. *Cea mai recentă carte apărută este* The Most Good You Can Do *(2015).*

© Project Syndicate, 2015
www.project-syndicate.org

traducere de Matei PLEŞU

PUBLICITATE

nu rata Historia din 15 octombrie
DVD
ZIDUL BERLINULUI
evadarea către libertate
Historia
Sluga şi stăpânul
Dej, chemat la raport de Stalin
Bâzu Cantacuzino cere azil politic în Franța
Biografia lui Ion Luca Caragiale, între legendă și adevăr
Berlin, după 70 de ani: pe urmele lui Hitler
Produced by Michael Hoff Productions in association with Off the Fence for National Geographic Channel.
© 2005 Michael Hoff Productions, Inc. ALL RIGHTS RESERVED.
Distributed worldwide by Off the Fence B.V.
Revista + DVD la doar 19,99 lei

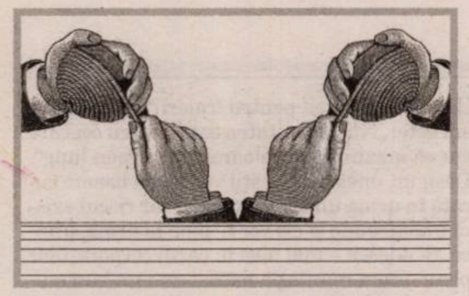

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Dragă Ministerule,

Probabil că aţi auzit, săptămîna trecută, de legea trecută cu unanimitate prin Senat cum că supermarket-urile ar fi obligate să achiziţioneze 51% din legume, fructe şi carne din România. Evident, prima reacţie e să zici: asta încalcă legislaţia UE privind piaţa comună, deci nu va rezista. Numai că nu e chiar aşa, iniţiatorul s-a gîndit la această problemă. Presa a relatat oarecum eronat conţinutul legii. Nu e vorba despre produse româneşti, ci despre „produse provenite din lanţul alimentar scurt, aşa cum este definit în Politica Agricolă Comună a Uniunii Europene". De altfel, legea nu vorbeşte nici despre supermarket-uri, ci despre comercianţi autorizaţi să vîndă alimente, deci de fapt orice buticar ar trebui să-şi calculeze dacă a achiziţionat 51% produse din lanţul scurt.

Ca să ocolească problema că nu poţi închide piaţa unică europeană, iniţiatorul legii a inventat găselniţa asta: adică nu cumpărăm din România musai, cumpărăm chestii produse local. Numai că definiţia lanţului scurt e complicată rău: trebuie să implice un număr limitat de operatori economici, să implice „relaţii geografice şi sociale strînse între producători, procesatori şi consumatori". Definiţiile astea au sens în documente de politici, cum e Politica Agricolă Comună a UE, adică ne propunem să stimulăm producţia şi desfacerea locală. Dar în text de lege duc la aberaţii, pentru că nu e clar cine e lanţ scurt şi cine nu, şi cine decide asta.

Dragă Senatule, ai votat ceva imposibil de aplicat. Dar dacă vrei să ajuţi fructele şi legumele româneşti să ajungă în supermarket-uri, uite nişte idei.

De trei ani lucrăm la Centrul Român de Politici Europene la un proiect privind agricultura mică din România, proiect finanţat de Romanian American Foundation (RAF). Colega mea Alexandra Toderiţă are zeci de drumuri făcute prin sate şi orăşele, unde a vorbit cu fermierii, mai ales cei care s-au asociat. Am moderat multe discuţii cu ministere, asociaţii agricole, supermarket-uri. Am reuşit să convingem Ministerul Agriculturii să aloce bani din fondurile europene pentru asociaţii agricole funcţionale. Şi dacă subiectul zilei tot sînt fructele româneşti în supermarket, Alexandra a scris chiar şi un raport care se cheamă explicit: „Asocierea în agricultură – calea produselor româneşti spre marile lanţuri de comercializare? Contractare şi reglementare în relaţia producător-supermarket".

Deci, de ce nu găsim mai multe fructe româneşti în supermarket-uri? În primul rînd, trebuie să spun că e o problemă în curs de ameliorare: acum trei ani situaţia era mai proastă, între timp au existat campanii speciale ale lanţurilor de supermarket-uri pentru promovarea produselor româneşti. Astea fiind zise, problema de fond este o nepotrivire de caracter.

Dacă importăm produse agricole din alte ţări, se întîmplă nu pentru că marile lanţuri ţin cu tot dinadinsul să ne vîndă mîncare adusă de departe ca să consume benzină în plus, ci pentru că mîncarea bună din apropiere pur şi simplu nu ajunge la uşa supermarket-urilor în condiţiile cerute de *retail*-ul modern. Gîndiţi-vă la cum arată cele două agriculturi ale României: una cu ferme foarte mari (mii de hectare), care se axează pe cereale şi plante tehnice, şi alta cu ferme foarte mici (medie de 3,4 hectare). Unde se cultivă fructe şi legume? În a doua agricultură. Avem deci patru milioane de agricultori neorganizaţi, neintegraţi în lanţuri de desfacere, care cultivă suprafeţe mici. Cum să vîndă ei, mai exact, la supermarket-uri? Acestea vor cantităţi mari, la date fixe şi cu condiţii de calitate şi ambalare. Că doar nu vin fermierii cu sacoşa sau cu sacul la poarta hypermarket-ului, pe rînd, ca la moară, să le verse în depozite roşiile sau merele. Marii *retailer*-i au nevoie de camioane care să le vină direct la depozite în ziua săptămînii X, încărcate cu merele aranjate în lădiţe, de o calitate omogenă, cu un om care să descarce, să ia factura şi basta. Trebuie ca această persoană să-i mai sune săptămîna următoare în ziua X-2, să le transmită cu cîtă marfă vine şi apoi bucla să se reia. Ordonat şi predictibil. Pentru ca şi noi, consumatorii, să ştim că găsim chestiile respective pe raft. Tot ordonat şi predictibil, că omul modern se grăbeşte.

Haideţi să renunţăm la prostii conspiraţioniste – nu e o conspiraţie antiromânească, supermarket-urile trăiesc într-o piaţă ucigător de competitivă şi cu un public sensibil la preţ, deci a reduce costurile de transport ar fi important pentru ele. Problema e cum facem ca cei patru milioane de fermieri-ţărani să poată livra merele în cantităţile cerute, cu predictibilitatea necesară, ambalate şi deja sortate? Noi ne-am gîndit că asocierea e singura soluţie: să existe o cooperativă care să ia merele de la membri, să negocieze contractele cu supermarket-urile, să se ocupe de livrări etc. Exact acesta este modelul în Europa, unde şapte milioane de fermieri sînt membri ai 38.000 de cooperative, care procesează şi comercializează 50% din totalul producţiei. În ţări precum Olanda, Danemarca, Italia, Franţa, gradul de organizare al agricultorilor în cooperative este de aproape 100%.

Marele risc e să pierdem de la buget 87.000 de euro pe an.

Anul trecut am promovat un exemplu de la Cluj, unde, cu sprijinul Fundaţiei Civitas şi cu finanţare tot de la RAF, doisprezece producători de legume s-au unit într-o cooperativă care livrează varză la supermarket-urile din zona Transilvaniei. Cooperativa „Lunca Someşului Mic" a fost premiată de ambasada americană ca iniţiativă antreprenorială de succes, membrii acesteia dau interviuri prin ziare. Deci dacă americanii au dat de aceşti oameni, ar fi putut şi Parlamentul României să-i caute ca să-i întrebe: dom'le, cum aţi făcut de vindeţi varză la Kaufland? De ce aveţi nevoie ca să vă dezvoltaţi, de ce e nevoie să avem mai mulţi ca voi?

Un răspuns vine pe partea de fiscalizare. Pentru că o primi el fonduri de la UE, dar pînă atunci ţăranul nostru are de plătit taxe. Şi aici intervine meschinăria realităţii – oamenii plătesc impozite în cascadă dacă aleg să intre într-o cooperativă. În acest moment, un kilogram de mere vîndute de fermier prin cooperativă se impozitează nu o dată, ci de două sau chiar de trei ori. Fiţi atenţi puţin, e mai tehnic, dar e important. Deci, să luăm cazul unei cooperative de valorificare a produselor agricole care s-a înfiinţat după anul 2013. Cel mai probabil, aceasta va fi plătitoare de impozit pe venituri (3% din cifra de afaceri) în primul an sau în primii doi, pînă se pune pe picioare şi ajunge să depăşească plafonul de vînzări de 65.000 de euro. Cooperativa nu-şi poate deduce cheltuielile (chirii, salarii, costuri de marketing etc.) şi să plătească impozit pe profit pentru că OG nr. 8/2013 a obligat toate firmele care realizează venituri sub 65.000 de euro să plătească impozit pe veniturile realizate. Deci, dacă ţăranul Marin se asociază cu vecinii lui şi dă la cooperativă nişte mere ca să i le vîndă mai departe, statul consideră că acela e venit atît al lui Marin (şi îi ia impozit de la el), cît şi al cooperativei (şi ia impozit şi de la ea). Pentru acelaşi kilogram de mere statul ia două impozite.

Normal ar fi să se plătească un singur impozit. Dar dragul de Guvern a băgat în ordonanţa 8 din ianuarie 2013 o prevedere expresă că „veniturile obţinute într-o formă de asociere" intră în baza impozabilă, să nu cumva să-i treacă lui Marin prin cap că scapă. Deci, de ce să te asociezi? Nu mai bine vinzi tu în faţa porţii, fără chitanţe, fără impozite?

Iar partea cu taxarea nu e cea mai gravă. Fiţi atenţi aici: fermierul cumpără motorină, seminţe la preţuri mari, că iau volume mici. S-au apucat unii să cumpere prin cooperative, pentru că, dacă negociază volume mari, le iau mult mai ieftin. Logic, nu? Oricine ar face la fel. Numai că, dacă cooperativa cumpără ieftin motorină şi apoi i-o dă lui Marin, statul vine şi zice: dă-mi TVA. Adică statul crede că cooperativa revinde propriului membru motorina sau seminţele, deci îi ia TVA. Motiv pentru care nu mai are sens să cumperi prin cooperative, e mai ieftin să cumpere Marin de unul singur. Pentru a anula aceste efecte negative, relaţiile dintre membri şi cooperativă ar trebui să fie fără TVA, după cum se întîmplă în ţările din vestul Europei. De exemplu, în Olanda, toate tranzacţiile dintre cooperative şi membrii lor sînt scutite de taxe, conform principiului „transparenţei fiscale".

Problema de fond în toată încurcătura asta ţine de o filozofie fiscală: deşi interesul de a dezvolta agricultura de mijloc este unul major, statul tratează aceste cooperative ca pe orice alt SRL, de parcă membrii care se asociază ar fi simpli subcontractori. Ţineţi minte ce ziceam mai sus, că în Olanda 100% din producţie e prin cooperative? Ei bine, în România, 1% din fermieri sînt angrenaţi în forme asociative. Şi nici măcar acestea nu sînt foarte funcţionale. Ca să vedem cum stă sectorul, Alexandra a scos de la Registrul Comerţului baza de date cu toate cooperativele agricole şi a analizat partea de bilanţ: doar 27% din cele 690 de cooperative existente în urmă cu un an înregistraseră activitate economică în 2013, procentul îmbunătăţindu-se întrucîtva în următorul an: 36% din cele 743 de cooperative au depus declaraţii financiare. Deci avem un procent infim din agricultură organizat în cooperative, iar dintre cei care s-au apucat, cei mai mulţi au lăsat-o baltă ulterior.

Am propus Ministerului Agriculturii – şi acesta a acceptat – cîteva măsuri (o propunere de act normativ a fost publicată pe 30 septembrie): a) reducerea cu 20% a impozitului pe profit în primii cinci ani de activitate pentru cooperative; b) scutirea membrilor de la plata impozitului pe venituri pentru producţia valorificată prin/către cooperativa agricolă; c) în cazul cooperativelor microîntreprinderi, acestea să plătească impozit pe profit, nu pe venituri. Deci un program de facilitare fiscală şi adaptare a fiscalităţii la specificul modului de lucru al agricultorilor care se asociază pentru a vinde la comun.

Bine, ni se poate spune: vreţi şi voi facilităţi, toţi ar vrea să nu mai plătească impozit la stat. Haideţi să vedem dacă ar merita. Conform simulărilor CRPE bazate pe datele financiare raportate la Ministerul Finanţelor de către cooperative, toate cooperativele din România au înregistrat anul trecut un profit de 12.095.665 de lei. Fix atît. Dacă am scădea cu 20% impozitul pe care ele l-au plătit pe acest profit, ar însemna că statul pierde doar 387.000 de lei. Adică cerem o facilitate fiscală din care statul român ar pierde 87.000 de euro. Fix atît. Dacă ar fi eliminate impozitele pe învîrtirea merelor între Marin şi cooperativa făcută de el şi vecini, mai mulţi ţărani s-ar asocia şi ar intra în economia formalizată. Deci ar plăti impozite mult mai mari decît sumele de mai sus. Dacă toate astea nu se întîmplă, Marin va vinde în faţa curţii fără factură, supermarket-urile vor lua mere din Polonia şi Parlamentul va da legi proaste de rezolvare greşită a problemei. În condiţiile actuale, îl îmbiem pe Marin cu bani europeni să se asocieze, dar pe altă parte îl cocoşăm cu taxe dacă are tupeul să o facă.

Vi se pare logic ce zic? Da, eram foarte încîntaţi că Ministerul Agriculturii ne-a ascultat şi a făcut acea propunere de lege pentru reajustarea fiscalităţii la cooperative. Nişte oameni extraordinari acolo. Numai că e o problemă: nu vrea Ministerul de Finanţe. Pare că nu se acceptă nimic din care statul pierde bani. Dragă Ministerule de Finanţe, am făcut noi calculele: marele risc e să pierdem de la buget 87.000 de euro pe an, însă marea şansă e să rearanjăm agricultura României cît să poată vinde în supermarket-uri. Ştiu, dragă Ministerule de Finanţe, că toţi vor facilităţi de la tine, ştiu că ţi se cer bani, ştiu că e job-ul tău să-i refuzi. Dar judecă puţin cazul nostru.

Dragă Parlamentule, e bine că te-ai enervat şi ai pus chestiunea pe agendă, ai încercat să vii cu o soluţie, e OK. Nu poate fi bine din prima. Te rugăm frumos acum să iei proiectul de la Ministerul Agriculturii şi să convingi şi Ministerul de Finanţe să vrea. Mulţumim.

(cu colaborarea Alexandrei Toderiţă, colega mea de la CRPE care se ocupă de partea de dezvoltare rurală şi fiscalitate)

facebook.com / Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Rupedeal Gabriela – lecţia de soia

Este casieră RATB. Ore, zilnic, în cuşca aceea de fier din staţii. De obicei, n-o vezi. Intrarea în funcţiune, de cîţiva ani buni, a cartelei creează timpi morţi. Dai banii, dai cartela. Eşti întrebat, răspunzi. Dar ochii umblă după detalii. Te uiţi să nu pierzi autobuzul şi-njuri sau dai semne de nelinişte cînd maşinăria de validat nu merge fulger. De data aceasta mă rătăcisem. Este continuarea odiseei mele „gît subţire, gît gros", practic. Aflat la BIG pentru cumpărături – morcovi, ţelină –, aştept autobuzul să mă aducă-n oraş. Aştept jumătate de oră. Atunci îmi spun c-ar fi bine „să schimb". Iau un autobuz pînă la Abator, apoi altul. Acel altul întîrzie şi el. 133 este. Este „la capăt", dar nelămurit ce să facă, stă înmărmurit la capăt. Trece sfertul de oră. Aşa mă gîndesc să-mi încarc cu bani cardul. Şi ochii îmi alunecă pe ecusonul „Rupedeal Gabriela". Nemişcată în scaun (de altfel, nici nu poate sta altfel, n-are loc). Fără întrebare, dar primind răspuns. Fără privire, dar *contact eye*. În cuşca aia de fier cred că totul este aşa. Dacă Rupedeal ar vrea să zîmbească, ar cădea şandramaua de pe picioare. Masa, halal să fie, de-i masă, are aparatul de carduri, sertarul de bani şi… soia. Rupedeal avea soia, o cutie pe care scria *soia*. 133 oricum nu mai venea, doar soia s-a apropiat, cum eu m-am îndepărtat de coşmelie. Coşmeliile RATB, atît de reduse, inuman, ca şi salariile, se potriveau cu soia, cu nevoia de dietă, de optimism. Dacă Rupedeal ia în greutate, cade coşmelia. Nu mai are loc. Rupedeal are grijă de locul ei de muncă, de ea însăşi. RATB nu are grijă de nici una dintre încasatoarele ei. Unul dintre şefii RATB a încasat patru ani şi jumătate pentru evaporarea a 820.000 de euro. Nici un ban în plus pentru manipulatori, şoferi şi Rupedeal.

dosar DILEMA VECHE
Coordonatoare: Ana Maria SANDU

Puțintică răbdare

Texte și opinii de:

- Radu VANCU (scriitor)
„Așteptarea e în ADN-ul literaturii“
- Andreea CHIRIAC HENTEA (critic de film)
„Victoria e a lor“
- Diana STĂNCULEANU (psihoterapeut)
„Temperamentul dă şi cheia intensităţilor noastre emoţionale“ – interviu
- Ion IOVAN (scriitor)
„Asta nu se face în şapte zile, cere timp“ – interviu
- Moni STĂNILĂ (poetă)
„Virtuţile ceaiului“
- Rodica LAZĂR (actriță)
„Nu poţi să spui că nu sînt o actriţă răbdătoare!“
- Raluca BUGNAR (jurnalistă)
„Cînd o ai, e ca marea“

argument

„Te rog… îmblînzește-mă!“

DILEMA VECHE
Puțintică
răbdare

Nu știu ce e răbdarea. Dar simt cînd mi-o pierd și cînd aș avea nevoie de ea ca de aer.

În *Micul Prinț* al lui Saint-Exupéry s-ar putea să existe una dintre cele mai frumoase parabole despre îmblînzire, timp și răbdare. Așa că, în lipsa unei definiţii, o să citez discuţia dintre cele două personaje, care încă mă emoţionează de fiecare dată cînd o recitesc:

„Vulpea însă se întoarse la gîndurile sale:

– Viaţa mea e veşnic aceeaşi. Eu vînez găinile, pe mine mă vînează oamenii. Toate găinile se aseamănă între ele, şi toţi oamenii se aseamănă între ei. Aşa că mă cam plictisesc. Dar dacă tu mă îmblînzeşti, viaţa mi se va însenina. Voi cunoaşte sunetul unor paşi deosebit de al altora. Paşii altora mă fac să intru sub pămînt. Al tău mă va chema din vizuină, ca o melodie. Şi-apoi, priveşte! Vezi tu, acolo, lanurile de grîu? Eu nu mănînc pîine. Mie grîul nu mi-i de folos. Lanurile de grîu mie nu-mi aduc aminte de nimic. Şi asta-i trist! Tu ai însă părul de culoarea grîului. Va fi, de aceea, minunat cînd tu mă vei fi îmblînzit! Grîul, auriu şi el, îmi va aminti de tine. Şi-mi va fi nespus de dragă murmurarea vîntului prin grîu…

Vulpea tăcu şi se uită îndelung la micul prinţ:

– Te rog… îmblînzeşte-mă! zise apoi.

– Bucuros aş vrea! răspunse micul prinţ – numai că nu prea am timp. Am de căutat prieteni şi o mulţime de lucruri de cunoscut.

– Nu cunoaştem decît ceea ce îmblînzim! zise vulpea. Oamenii nu mai au timp să cunoască nimic. Ei cumpără lucruri de gata, de la neguţători. Cum însă nu există neguţători de prieteni, oamenii nu mai au prieteni. Dacă vrei să ai un prieten, îmblînzeşte-mă!

– Ce trebuie să fac? zise micul prinţ.

– Trebuie să ai foarte multă răbdare! răspunse vulpea. La început, te vei aşeza ceva mai departe de mine, uite-aşa, în iarbă. Eu te voi privi cu coada ochiului, iar tu nu vei rosti nici un cuvînt. Graiul este izvor de neînţelegeri. Însă vei putea, pe zi ce trece, să te aşezi din ce în ce mai aproape de mine.“ (Editura Ion Creangă, 1996, traducere de Benedict Corlaciu)

Acestea fiind zise, nu-mi rămîne decît să sper că răbdarea dumneavoastră nu va fi pusă la grea încercare cu Dosarul de acum. (**Ana Maria Sandu**)

BARBURISME

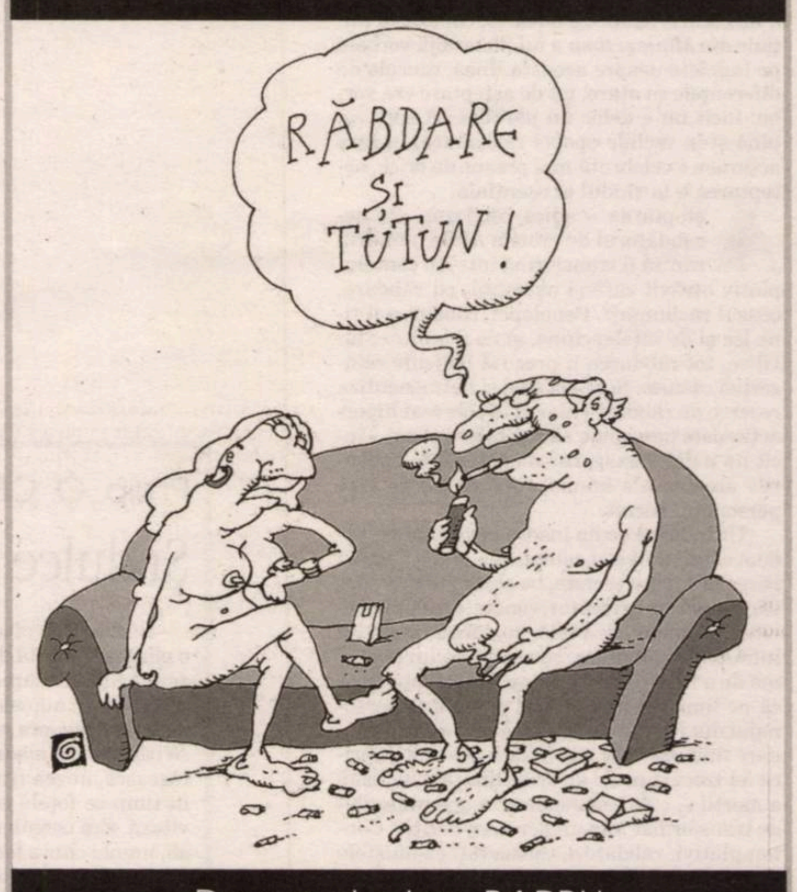

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 15 octombrie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Radu VANCU

Așteptarea e în ADN-ul literaturii

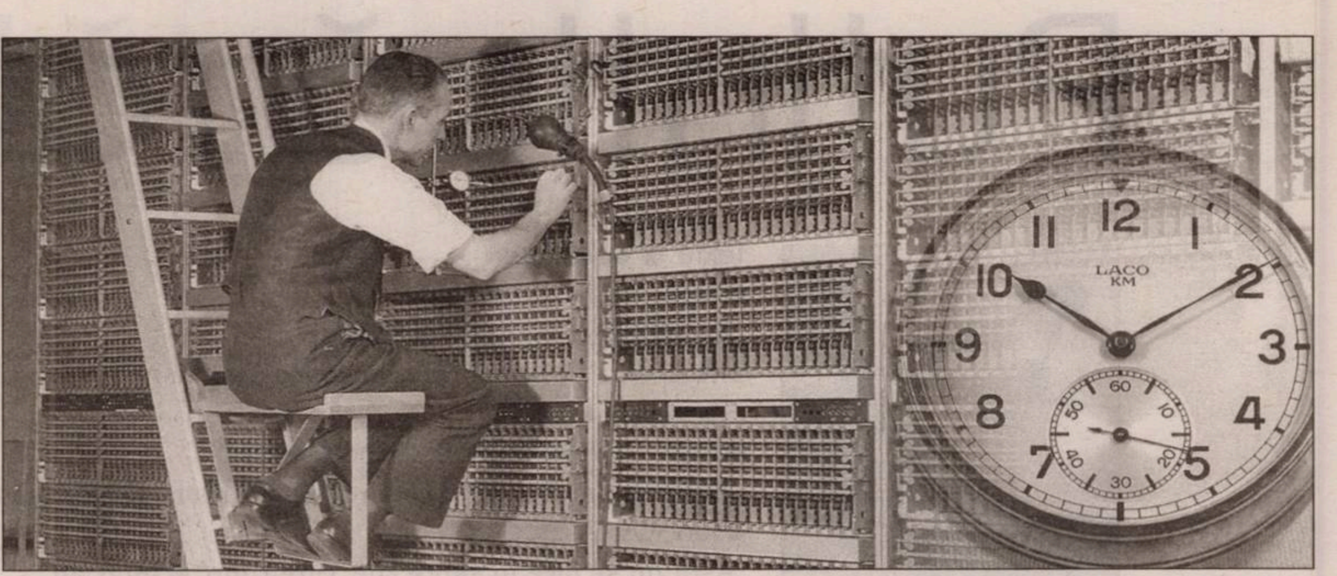

Mi s-a cerut cîndva să aleg, dintre poeţii români din toate timpurile, versuri despre viteză. Urmau să fie tipărite pe postere mari şi afişate în benzinării. Ideea mi-a plăcut, aşa că m-am pus pe treabă; am recitit pe *fast forward* (în acord cu tema, fireşte) hălci întregi din poezia română – iar la urmă am constatat nedumerit că nu mă alesesem cu mai nimic: găsisem cu nemiluita versuri despre lentoare, contemplaţie, încetineală, aşteptare, dar aproape deloc unele despre viteză, grabă, precipitare.

Mi-am spus că asta o fi venind din înclinarea poetului român atît spre *otium* (pe filieră latină), cît şi spre *kief* (în siaj balcanic); şi că n-am la ce hiperacţionism să mă aştept de la o spiţă oricum nu prea reputată pentru hărnicie (aşa cum e cea a poeţilor) şi care, în plus, are un ADN construit din lanţul dublu *otium-kief*. Şi m-am resemnat.

Dar apoi, după ce resemnarea s-a dus de la mine, am înţeles că nu ADN-ul latino-balcanic e de vină – ci ADN-ul literaturii înseşi. Oare nu e ea (literatura adică) edificată pe un genom al aşteptării? Chiar şi în vechile epopei războinice, aşteptarea – care pentru un războinic nu ar trebui să fie o virtute – e conotată pozitiv, ba deseori admirativ de-a binelea. Aşteptarea Penelopei, de pildă, e un corelativ obiectiv al fidelităţii casnice; pe care Ulise, ajuns acasă, are prilejul să o constate cu ochii săi – fiindcă nici el nu se grăbeşte adolescentin să se prezinte, ci *aşteaptă* să vadă lucrurile aşa cum sînt. Pînă şi apucatul de Ahile, smucit înspre eroism pînă peste marginile iertate de noi, modernii, are partea lui de aşteptare – atunci cînd, umilit public de Agamemnon, se retrage în cortul lui şi aşteaptă. Sigur, aşteptarea lui Ulise are cu totul alt sens decît aceea a lui Ahile – cea dintîi era bucuroasă să întîrzie în constatarea prezervării onoarei proprii, cea de-a doua era întunecată de mînie la contemplarea privată a maculării publice a onoarei; capitolele iniţiale din *Mînie şi timp* a lui Sloterdijk vorbesc pe îndelete despre aceasta. Însă, dincolo de diferenţele ca atare, tot de aşteptare era vorba; încît nu e deloc un paradox să spui că, pînă şi în vechile epopei războinice, în care acţiunea e celebrată mai presus de orice, aşteptarea e la rîndul ei esenţială.

Aşteptarea – adică răbdarea. Pe nerăbdătorul de eroism Ahile, mîndria rănită îl transformă într-un contemplativ otrăvit care-şi aşteaptă, cu răbdare, ceasul răzbunării. Penelopei, răbdarea îi ţine loc şi de înţelepciune, şi de fidelitate; lui Ulise, tot răbdarea îi procură deliciile reinserţiei casnice. Şi se pot găsi şi hermeneutiza rezerve de răbdare chiar şi la cele mai hiperacţioniste personaje ale vechilor epopei – încît nu e deloc exagerat să spui că, în eposurile acestea ale mîniei, răbdarea e de fapt personajul secret.

Uitîndu-ne acum înspre modernitate, vedem că răbdarea şi aşteptarea ajung deseori personaje deloc secrete, ba chiar publice – însă, în mod surprinzător, conotate nu prea pozitiv. Oblomov, de pildă, cu zăcămintele lui infinite de aşteptare, cu răbdarea lui abnormă de a rezista la orice impuls acţionist, joacă pe limita dintre ridicol şi sublim; personajul din *Povestea unui om leneş*, a cărui răbdare tincturată de silă în faţa acţiunii de orice fel trece dincolo de orice limită – inclusiv a morţii –, e de asemenea aproape imposibil de transformat într-un personaj pozitiv. Contemplativi, răbdători, conservaţi ca muştele în chihlimbar într-o aşteptare care-i scoate la propriu din durată, ei nu sînt totuşi pozitivabili pentru conştiinţa modernă – care ţine să-i vadă drept smintiţi, descreieraţi, ieşiţi din ordinea tolerabilă a lucrurilor.

Şi nici dacă trecem în secolul al douăzecilea răbdarea nu capătă o figuraţie literară mai nobilă. E de neînţeles sub raport raţional răbdarea cu care K. îşi aşteaptă lămurirea sentinţei, răbdarea cu care se deplasează prin întregul infern birocratic, răbdarea cu care – în fine – îşi observă executarea sentinţei. E o răbdare monstruoasă aceasta, pe deplin în acord cu monstruosul lumii pe care o reprezintă. După cum monstruoasă e răbdarea cu care profesorul lui Ionesco ţine să-şi desfăşoare lecţia în faţa elevei – încît aproape că nu e deloc surprinzător să constatăm cît de monstruoase vor fi efectele ei. Dar, în modernitate, răbdarea nu mai e un atribut monstruos numai al personajelor – ci trece decisiv dincolo de ele. Astfel, putem zice liniştiţi că e monstruoasă răbdarea Naratorului din *Ulysses;* după cum tot monstruoasă e şi răbdarea Cititorului lui *Finnegans Wake*. Pe de o parte, e mult mai multă răbdare, şi mult mai la vedere, în textele moderne decît în acelea antice – unde răbdarea era aproape întotdeauna secretă; dar e evident că, pe de altă parte, în vreme ce răbdarea antică era întotdeauna conotată pozitiv (chiar şi în cazul răbdării otrăvite de mînie şi răzbunătoare a lui Ahile), răbdarea modernă e privită ca un viciu bizar, sau ca o formă de demenţă.

Răbdarea modernă e privită ca un viciu bizar.

Dacă răbdarea era viciul secret şi nobil al anticilor, ea e un atribut public al modernităţii – însă bizar şi dement. Cred că explicaţia e de găsit în relaţia istoriei cu mînia şi răbdarea: atunci cînd mînia era ea însăşi nobilă (fiindcă, aşa cum arată Sloterdijk, mînia era o formă de *enthousiasmus* inspirată direct de zei), şi răbdarea – contraponderea ei naturală, corelatul ei simetric – era de asemenea nobilă. Cum modernitatea a construit un întreg discurs cultural împotriva mîniei, luîndu-i tot ce era pozitiv, era firesc ca şi răbdarea să sufere deformări semantice simetrice.

Sau, spus altfel: supravieţuirea răbdării în aceste forme contorsionate ne arată că, în modernitate, şi mînia supravieţuieşte, contorsionată, dincolo de discursurile care o cenzurează. Iar exploziile ei publice nu mai au nimic din nobleţea mîniei antice. Pentru moderni, mînia nu mai e un entuziasm, ci o infirmitate, o bizarerie, o formă de demenţă; în consecinţă, tot infirmă, bizară şi dementă ne va fi şi răbdarea.

Sper că aceste rînduri grăbite despre răbdarea modernă ca viciu nu vor fi abuzat, la rîndul lor, de răbdarea bunului cititor. Fiindcă, la fel ca orice viciu, răbdarea nu trebuie cu nici un chip încurajată.

***Radu Vancu** este scriitor. Cel mai recent volum al său este* 4 A.M. Cantosuri domestice *(Casa de Editură Max Blecher, Bistriţa, 2015).*

Philip Ó CEALLAIGH

Şi dulce e lumina

Bărbatul se uitase pe hartă, era doar o plimbare scurtă de la hotel pînă la muzeu. Acum urmărea scrisul străin de pe plăcuţele cu numele străzilor şi de pe firmele de deasupra magazinelor, nu putea să izoleze nici măcar literele şi să le desluşească, auzea frînturi de fraze stranii în timp ce feţele treceau pe lîngă el în viteză. Era conştient de virilitatea străzii, numai cîteva femei îmbrobodite şi înfofolite din cap pînă în picioare pe vremea aceea călduroasă. Îşi ţinea fiul de mînă. Era dimineaţa devreme şi mama băiatului încă moţăia în pat.

Fiul lui, în vîrstă de cinci ani, era foarte tăcut acum şi mergea serios pe stradă, de parcă ar fi avut o datorie de onoare. Băiatul nu mai văzuse niciodată atît de mulţi oameni. Din cauza zgomotului claxoanelor şi a traficului intens, le era cam greu să vorbească. De obicei, copilul era foarte vorbăreţ. Şi se pricepea la cuvinte, de cîte ori nu înţelegea un cuvînt, întreba imediat ce înseamnă.

De pildă, bărbatul îl dusese o dată la pescuit, pe stîncile de la ei de acasă, dar băiatul se cam plictisea.

– N-ai răbdare, îi spuse el.

– Ce înseamnă răbdare?

Bărbatul se gîndi cîteva clipe şi apoi îi răspunse:

– Răbdare înseamnă să-i oferi fiecărui lucru timpul necesar ca să-ţi iasă bine. Aşadar, ca să pescuieşti, trebuie să ai răbdare până cînd vine peştele la tine.

Mai tîrziu în ziua aceea, îl întrebase pe băiat ce înseamnă răbdarea şi băiatul răspunsese imediat:

– Să aştepţi.

Sau atunci cînd se duseseră să facă rost de momeală şi dezlipeau melcii de pe stînci pocnindu-i cu piatra, băiatul, care iubea animalele, întrebă:

– Dar nu-i doare?

– Momeală pentru peşte. Sînt deja istorie.

– Ce înseamnă istorie?

Bărbatul se gîndi o vreme la asta. Îi făcea plăcere procesul ăsta de a izola un cuvînt ca să poţi expune simplu o idee. Îl ajuta să înţeleagă conexiunea naturală dintre diverse idei. Şi, la fel ca atunci cînd îl ţinea de mînă pe băiat, de cîte ori încerca să-i explice cuvinte, se simţea de parcă ar fi avut un loc pe lume. Era ca şi cum i-ar fi pus la dispoziţie nişte simple piese semantice şi apoi putea să-l urmărească pe băiat jucîndu-se cu ele, întorcîndu-le pe toate părţile, de parcă ar fi fost nişte obiecte solide, studiindu-le ca să descopere cum ar putea să le folosească. Observa lumea băiatului evoluînd, dezvoltîndu-se în direcţii noi, în timp ce aduna cuvinte.

(fragment din volumul Şi dulce e lumina *de Philip Ó Ceallaigh, traducere din limba engleză de Ana-Maria Lişman, Editura Polirom, 2009)*

DILEMA
Puțintică
răbdare

Andreea CHIRIAC HENTEA

Victoria e a lor

Cîtă răbdare au eroii și eroinele din filme?

Răbdarea, cît de complicată, rară și dificilă virtute, vine greu, uneori niciodată – oricum, odată cu vîrsta, după ce se decantează prin autocunoaștere, autostăpînire și înțelepciune… În pofida dificultăților de-a o atinge însă în viața concretă, în cazul eroilor din filme și literatură ea pare mult mai realizabilă. Deseori, răbdătorii sînt cei timizi, marginalizații observați abia în final, cei buni și cumsecade la care se caută consolarea după ce „răii“ au lăsat țăndări în urmă. Dar la sfîrșit victoria e a lor, iar răbdarea le aduce răsplata eforturilor, bucuria regăsirii sau măcar mulțumirea că tot posibilul a fost făcut.

Exemplul clasic de răbdare masculină rămîne Rhett Butler.

Poate că cea mai înduioșătoare secvență elocventă pentru răbdarea și delicatețea îndrăgostitului este cea din *Luminile orașului,* în care vagabondul amorezat urmărește cu tandrețe cum fata oarbă îi deșiră vesta, crezînd că înfășoară capătul ghemului ei. Și probabil că nu ați uitat privirea tînărului asistent medical din *Hable con ella,* care veghează la căpătîiul femeii iubite, aflate în comă, vorbindu-i neîncetat în speranța că se va trezi. Cînd răbdarea e a îndrăgostitului, ea se poate numi speranță și patimă, adorație și anulare de sine, înăbușire a orgoliului și îndurarea oricăror lipsuri sau umilințe doar pentru a păstra persoana iubită sau a fi în preajma ei. Iar exemplul clasic de răbdare masculină rămîne, desigur, sarcasticul Rhett Butler, care, după ce o așteaptă ani de zile pe Scarlett O'Hara să poarte doliu după un tînăr, să se mărite cu un bătrîn și, mai ales, să-l uite pe eternul Ashley Wilkes, în clipa în care aceasta realizează că doar pe el îl iubește, nu mai dă doi bani pe revelația ei. Deloc obișnuită este și răbdarea cu care Jules și Jim, cei doi prieteni la toartă din filmul lui Truffaut, așteaptă, deopotrivă resemnați și turmentați, să îi intre în grații tulburătoarei și capricioasei Catherine (și cine ar putea-o uita vreodată pe inegalabila Jeanne Moreau cîntînd, cu farmec irezistibil, „Le tourbillon de la vie?“). Nu foarte departe de abnegația lor, Iuri Jivago o așteaptă timp de un război întreg pe Lara să-și îndrepte privirile asupra lui, în timp ce, în vreme de pace, pașnicul Gabriel Oak îndură schimbătoarele umori ale năbădăioasei Bathsheba Everdene, care oscilează între sobrul Boldwood și frivolul Troy. În lumea cu reguli elegante și pasiuni vii a lui Jane Austen, Mr. Darcy își fărîmițează cu gravitate și stoicism orgoliul pentru a o cuceri pe independenta Elizabeth Bennet, în timp ce Mr. Knightley așteaptă, ceva mai senin, ca încăpățînatei Emma să-i treacă gustul pentru manipularea celor din jur și să deschidă ochii asupra lui. În lumea asiatică, răbdarea poate să îmbrace forma unei (re)întîlniri perpetue, tăcute, în care bărbatul și femeia să nu rupă niciodată cu adevărat pînza propriei izolări, în ciuda sentimentelor *(In the Mood for Love),* iar în varianta britanică devotamentul poate opaciza uneori sentimentele *(The Remains of the Day).* Răbdarea înseamnă uneori încercarea nebunească de a-ți ajuta iubitul sau iubita să scape de o boală cumplită cu ajutorul tuturor florilor lumii *(L'Écume des jours),* al unei operații *(Luminile orașului),* al îngrijirii tandre *(Luminile rampei).* Sau să se vindece de traumele din copilărie *(Marnie),* din război *(The Legend of Bagger Vance),* după un grav atac cerebral *(The Patricia Neal Story)* ori dintr-un grotesc huliganism de stradă *(Fisher King),* să-și învingă dependențele *(Walk the Line)* ori fobiile *(The Best Offer)* sau să sfîrșească o agonie interminabilă *(Amour).* Alteori, răbdarea este puterea de-a aștepta persoana iubită să-și jelească iubitul pierdut *(La Délicatesse),* să ajungă în aceeași dimensiune spațială *(Upside Down)* ori temporală *(Somewhere in Time)* cu tine, ori pur și simplu să te întîlnească o singură zi pe an, timp de decenii, ca în *One Day* sau în *Same Time, Next Year.* În SF-uri, răbdarea poate merge pînă acolo încît să-ți închipui că, încet-încet, o mașinărie sofisticată se va umaniza din dragoste pentru tine *(Her, Ex Machina).* Alteori, răbdarea se transformă în modelarea obiectului dorinței, de la metamorfoza plină de ironie și spirit a unei Galatee de bîlci *(My Fair Lady)* la emanciparea intelectuală a unei școlărițe aparent prostuțe *(An Education),* de la efortul minuțios pentru cizelarea unei casnice simple *(Educating Rita)* la inițierea erotică a unei adolescente *(L'Amant)* ori chiar pînă la transformarea devenită obsesie, în care îndrăgostitul maniac ține prizonieră persoana iubită și o manipulează cu cruzime *(Tristana, La Piel que Habito),* iar victima așteaptă cel mai mic semn de slăbiciune ca să se elibereze și să devină călău. De altfel, dorul de libertate pare chiar să-l întreacă pe cel al îndrăgostitului, în filme cu eroi intrați în mitologia cinematografului și prin răbdarea lor. De la Edmond Dantès și legendara sa evadare din fiorosul Chateau d'If, pînă la Jean Valjean și Papillon, de la protagoniștii din *Marea evadare* și *The Password is Courage,* pînă la cei doi complici din *The Shawshank Redemption,* prizonierii cinematografici au beneficiat – spre deliciul și suspansul spectatorului – de cele mai ingenioase metode de a-și recăpăta libertatea, demnitatea, viața, onoarea. Iar atunci cînd eroii erau în libertate, dar măcinați de o dorință obsesivă de a se răzbuna, răbdarea lor a dus la o elaborare feroce a celor mai crude revanșe. Ei s-au numit The Bride *(Kill Bill),* Shosanna și grupul lui Aldo Raine din *Inglourious Basterds,* Django sau Oh Dae-Su *(Oldboy).* În filme, răbdarea încrîncenată de-a te lupta timp de-o viață cu același adversar ține inițial de onoare, iar în final de obsesie *(Dueliștii),* iar eroismul constă, probabil, și în răbdarea de-a privi războiul cu umor *(M.A.S.H.)* ori în mod filozofic *(The Thin Red Line).* Unii așteaptă un asasin redutabil tot din onoare, pentru că au promis *(The Pledge)* sau pentru că nu au încotro *(No Country for Old Men).* Alții, precum Gustav von Aschenbach, au puterea unui hedonism ultim, așteptîndu-și cu răbdare sfîrșitul într-o Veneție contaminată, într-o agonie fericită, cu ochii la fantasma tinereții și a frumuseții *(Moarte la Veneția).* În viața civilă, ficțională sau nu, bătălia se poate duce cu răbdare sisifică de către savanții care au o teorie de demonstrat *(The Proof, A Beautiful Mind, Agora, Galileo, Kinsey, The Imitation Game, The Theory of Everything).* Poți, ca detectiv sau criminalist, să mergi pînă în pînzele albe pentru a reconstitui o crimă și a ajunge la Adevăr, fie că te numești Sherlock Holmes, Hercule Poirot, Miss Marple, Jessica Fletcher sau Columbo, ori ești un simplu observator care privește pe fereastră *(Rear Window).* Poți avea o infinită răbdare, ca profesor, să remodelezi un elev traumatizat *(Good Will Hunting),* ca discipol, să îngrijești un veteran orb încăpățînat și irascibil *(Scent of a Woman),* ca medic sau cercetător să aduci la viață un pacient aparent irecuperabil *(Awakenings, Flori pentru Algernon)* sau, ca logoped, să corectezi discursul unui rege *(King's Speech).* Însă una dintre cele mai emoționante forme de răbdare este aceea manifestată în relațiile dintre părinți și copii. Fie că este vorba despre ghidul din *Călăuza,* care își conduce clienții în Zonă, dar nu-și poate vindeca fetița, fie că este vorba despre un bărbat și o femeie care caută un tratament utopic pentru copilul lor grav bolnav *(Lorenzo's Oil)* ori despre o văduvă disperată în fața devianței psihice a fiului ei intratabil *(Mommy),* fie că protagonistul este o femeie care își caută timp de cincizeci de ani fiul înstrăinat fără voia ei *(Philomena)* ori un băiat dintr-un trib pe care mama îl îndepărtează pentru a-l salva și care visează o viață la reîntîlnirea cu ea *(Va, vis et deviens),* eroii de film ne învață importanța răbdării în ecuația inefabilă a naturii umane. Iar noi, impresionați, nu-i putem răsplăti altfel decît amintindu-ne de ei și păstrîndu-i astfel, pentru totdeauna, în memoria de aur a cinema-ului.

***Andreea Chiriac Hentea** este critic de film.*

DILEMA
Puţintică
răbdare

„Temperamentul dă și cheia intensităților noastre emoționale“

interviu cu psihoterapeuta Diana STĂNCULEANU

***Diana Stănculeanu** este psihoterapeut şi coordonator de programe la Organizaţia „Salvaţi Copiii“, unde lucrează de peste opt ani. Din 2009 au deschis şase centre de consiliere psihologică (în Bucureşti, Iaşi, Suceava, Mureş şi Timiş) cu servicii gratuite pentru copii cu dificultăţi emoţionale şi părinţii acestora. Găsiţi mai multe informaţii pe www.salvaticopiii.ro şi www.parintibuni.ro. Am vorbit despre ce înseamnă răbdarea la vîrstele mici, cum se educă şi se negociază ea în relaţiile cu copiii.*

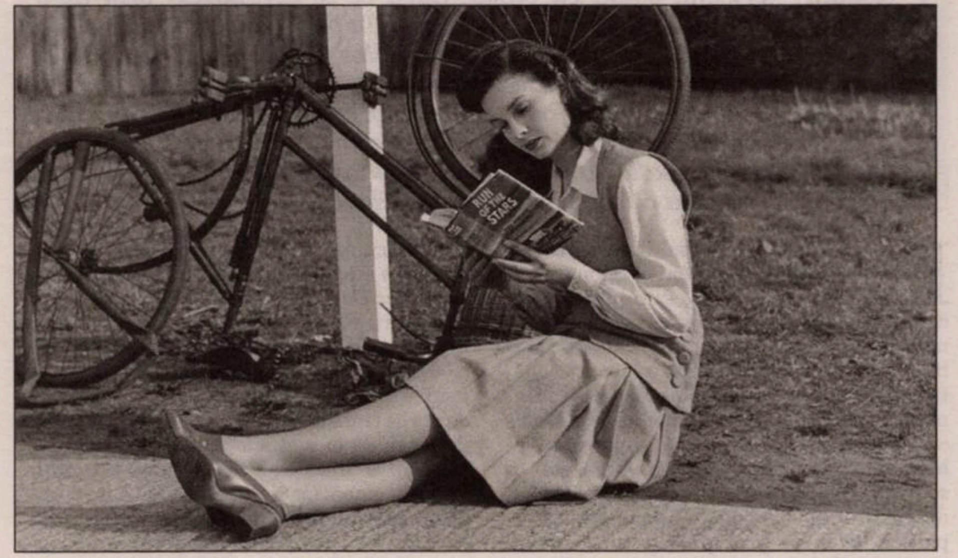

Am auzit de nenumărate ori spunîndu-se: „E copil, n-are răbdare“. Cît adevăr există în asta? Pe de altă parte, mulţi copii sînt în stare să stea ore în şir să facă un lego complicat. Cum se pot explica aceste extreme?

Răbdarea este o achiziţie, în dezvoltarea copiilor, ca oricare alta, cu contribuţii egale din partea biologiei fiecăruia dintre noi, dar şi a contextelor de învăţare pe care le traversăm de-a lungul vieţii.

În ce fel are biologia legătură cu răbdarea? Ei bine, are, pentru că multe dintre elementele care se reunesc în conceptul de răbdare ţin de temperamentul nostru – ADN-ul, bucăţica 100% înnăscută a personalităţii umane, zis şi „firea omului“, „felul de a fi“ al fiecăruia dintre noi. Temperamentul este ceea ce ne face pe unii dintre noi deschişi, vorbăreţi, curioşi, exploratori, iuţi la mînie, sociabili, doritori de noutate şi de extraordinar, iar pe alţii introvertiţi, reţinuţi, liniştiţi, stabili, cumpătaţi, concentraţi, greu de scos din ritmul personal. Tot temperamentul dă şi cheia intensităţilor noastre emoţionale – fie că este vorba de bucurie, frică, furie, frustrare, tristeţe –, unii dintre noi le trăim alert, intens, zgomotos şi vizibil, pe cînd pentru alţii sînt focuri emoţionale mocnite, îndelungi, tăcute.

Revenind la răbdare, ea este în strînsă legătură cu felul în care fiecare dintre noi învaţă să se descurce cu emoţii precum frustrarea sau furia. Dincolo de baza biologică a acestor emoţii, managementul lor reprezintă o achiziţie extrem de importantă în evoluţia fiinţei umane, cu debut în preşcolaritate. Perioada de vîrstă cuprinsă între 3-6/7 ani este optimă pentru a-i sprijini pe copii să înveţe să se descurce cu emoţiile lor. Intrarea la grădiniţă, diversificarea situaţiilor de viaţă, a copiilor şi adulţilor prezenţi în viaţa unui copil după împlinirea vîrstei de 3 ani (uneori şi mai devreme, dacă ne gîndim la copiii care merg la creşă), aduc cu sine multiple ocazii de învăţare, dar şi nenumărate surse de frustrare personală – maşinuţa mult dorită ajunge în mîinile altui copil, ora de desen durează prea mult, fetiţa care ieri îmi era prietenă se joacă astăzi cu altcineva – gestionate atît de diferit de copii, în funcţie de temperamentul fiecăruia, dar şi de nivelul de dezvoltare a abilităţilor de management emoţional.

Despre un copil care se descurcă bine cu frustrarea (de exemplu, verbalizează emoţia, aşteaptă să îi vină rîndul, îşi face „de lucru“ pentru a trece timpul mai repede, se „reorientează“ dacă nu primeşte ce a cerut etc.) se poate spune cu uşurinţă că este „răbdător“, în timp ce despre un altul care, în aceeaşi situaţie, face criză de furie după criză de furie se va vorbi folosind etichete de tipul „nerăbdător/neascultător“. În realitate, vorbim de temperamente diferite şi de un nivel diferit de achiziţie a abilităţilor de management emoţional.

> *„Dacă am făcut descoperiri valoroase în viaţă, aceasta se datorează mai mult răbdării şi atenţiei decît oricărui alt talent.“*
>
> ISAAC NEWTON

> *„Educaţia este abilitatea de a asculta aproape orice lucru fără să-ţi pierzi răbdarea sau încrederea în tine.“*
>
> ROBERT FROST

Tot temperamentul mediază relaţia noastră cu noutatea sau, dimpotrivă, familiarul. Un copil cu un temperament mai degrabă extrovert va căuta noutatea, va explora, va comuta rapid atenţia şi interesul de la un aspect la altul, trăind plictis, nerăbdare, chiar iritare, în situaţii repetitive, statice, familiare şi predictibile. La polul opus, un copil cu un temperament mai degrabă inhibat va aprecia la nivel subiectiv exact situaţiile predictibile, stabile, constante (de exemplu, va face lego ore întregi), trăind surpriza şi imprevizibilul mai degrabă cu anxietate şi tensiune.

Trebuie spus însă că primii ani de viaţă ai copiilor, indiferent de temperamentul lor, sînt intens marcaţi de nevoia de noutate şi explorare, fiind perioada în care toţi copiii descoperă pas cu pas lumea în care trăiesc şi se vor dezvolta. Poate de aici falsa impresie că „nu au răbdare“; în realitate, ei au nevoia să descopere atît de multe, iar creierul lor învaţă şi asimilează totul într-un ritm atît de alert, încît noi, adulţii, ţinem cu greu pasul.

Este important de adăugat, de asemenea, faptul că această componentă a personalităţii noastre, temperamentul, este extrem de puternică şi vizibilă, este „marca“ noastră personală, prea puţin predispusă schimbării odată cu trecerea timpului şi maturizarea noastră. Cît despre abilităţile noastre de a ne descurca emoţional în diferite situaţii de viaţă, deşi preşcolaritatea este etapa optimă de vîrstă pentru a învăţa acest lucru, sînt printre noi adulţi care sînt departe de a fi consideraţi „inteligenţi“ emoţional.

Ce legătură se poate stabili între atenţie şi răbdare? Se pot ele negocia atunci cînd vine vorba despre copii?

Este o strînsă legătură între atenţie şi răbdare, pentru că atenţia este acea resursă cognitivă care ne permite să „stăm“ concentraţi într-o activitate/situaţie/conversaţie atît timp cît este necesar. Maturizarea neurologică, precum şi experienţele de învăţare sînt deopotrivă de importante pentru dezvoltarea capacităţii noastre de a fi atenţi. În primii ani de viaţă, atenţia noastră variază de la cîteva zeci de secunde la cîteva minute, cu cîteva praguri importante în preşcolaritate (10-15 minute), şcolaritatea mică (25-30 de minute) şi adolescenţă (40-45 de minute), înainte de a atinge durata medie de concentrare – 50 de minute, la vîrsta adultă. Evident, cu exerciţiu, ne putem concentra, ca adulţi, ceva mai mult de 50 de minute, însă chiar şi recomandările de igienă mentală sugerează pauze de cîteva minute în activitatea cognitivă la fiecare oră. Poate nu întîmplător, ora didactică în sistemul de învăţământ nu are mai mult de 50 de minute. Alte două variabile importante, care duc durata de concentrare a atenţiei în sus sau în jos, sînt gradul de interes şi de plăcere resimţit în diferite situaţii/activităţi, precum şi nivelul de efort depus în situaţia respectivă. Astfel, atenţia unui copil la un desen animat de 30 de minute *versus* o temă la matematică de 30 de minute poate avea cîteva fluctuaţii.

Revenind la vîrstele mici, chiar şi cei mai „răbdători“ dintre copii vor deveni neatenţi după 20-30 de minute, şi asta nu pentru a testa răbdarea noastră, a adulţilor, ci pentru că atît permite dezvoltarea lor cerebrală.

Care sînt marile capcane în care poţi cădea atunci cînd ai de-a face cu un grup de copii cărora nu reuşeşti să le captezi atenţia?

Atunci cînd un adult se prezintă în faţa unui grup de copii, este bine să aibă măcar o parte din informaţiile de mai sus, cu privire la dinamica atenţiei copiilor. Dacă îmi propun să le *vorbesc* unor preşcolari de 5 ani, timp de 40 de minute, despre dinozauri, voi avea o mare problemă. Cu toată bunăvoinţa lor, acei copii se vor plictisi de mine şi de vocea mea după fix 5-10 minute, oricît de interesante ar fi informaţiile pe care le transmit – şi nu pentru că sînt obraznici, lipsiţi de educaţie sau neinteresaţi, ci pentru că eu am eşuat în a transmite acea informaţie în maniera adecvată pentru felul în care creierul unui copil de 5 ani învaţă şi procesează informaţia. Ar ajuta mai mult să colorăm/decupăm dinozauri, să ne jucăm motric „de-a dinozaurii“, să urmărim un filmuleţ animat de cîteva minute etc., umplînd astfel aceleaşi 40 de minute cu activităţi variate despre dinozauri.

La ce pot să mă aştept de la un copil plictisit? De la comportamente „cuminţi“, de tipul „privire pierdută în spaţiu“ sau desene pe ultima pagină a caietului, pînă la comportamente „deranjante“ (vorbeşte cu un coleg, se ridică de la locul lui, aruncă cu avioane, face glume pe seama mea etc.), orice este posibil.

Pentru a ne asigura că cele de mai sus nu se întîmplă, prestaţiile noastre în faţa copiilor trebuie să fie scurte, dinamice şi să atingă deopotrivă mintea *(informaţii interesante)*, sufletul *(informaţii care să îi emoţioneze)* şi corpul *(activitate motrică)*.

Cînd putem vorbi de semnele unei probleme emoţionale sau de alt fel în reacţiile copiilor?

Situaţiile în care lipsa de „răbdare“ poate fi un semn al unei dificultăţi emoţionale sau al unui deficit de atenţie trebuie evaluate prin prisma vîrstei copilului („nerăbdarea“/„neatenţia“ unui copil de 2-3 ani sînt caracteristici fireşti de vîrstă, în timp ce la 6-7 ani sînt de natură să ne îngrijoreze), precum şi a contextului de viaţă al acestuia. Abuzul, depresia, suferinţa fizică, divorţul parental, lipsa unui părinte (care munceşte în străinătate sau a decedat), *bullying*-ul în mediul şcolar etc. sînt doar cîteva dintre situaţiile în care toleranţa unui copil la frustrare scade, reacţiile lui emoţionale (frică, furie, tristeţe, ruşine, vinovăţie) se intensifică, capacitatea lui de a fi atent se diminuează.

a consemnat Ana Maria SANDU

(citiţi varianta integrală a interviului pe www.dilemaveche.ro)

DILEMA
Puțintică
răbdare

Moni STĂNILĂ

Virtuțile ceaiului

> *„Am trei lucruri să vă învăț:*
> *simplitate,*
> *răbdare, compasiune.*
> *Acestea sînt comorile*
> *cele mai de preț.“*
>
> Lao Zi

Cel mai bun sfat despre răbdare l-am primit de la părintele Gheorghe Benga. Pornește din Patericul egiptean, dar cum teologiei nu-i lipsește dinamismul, s-a dezvoltat cu timpul. Toți am auzit că atunci cînd nu mai ai răbdare trebuie să treci la îndelungă răbdare. Dar ce mi-a spus mie părintele (nu știu dacă lui i-a spus altcineva) era o continuare aproape perfectă: cînd nu mai ai nici îndelungă răbdare, fă-ți un ceai.

Cu nerăbdarea e tot așa cum e cu mînia.

Situația 1: Spargi telefonul din greșeală și te enervezi. Se schimbă ceva? Îl ia frica pe telefon și se aranjează la loc? Păi, și atunci care e rostul nervilor? Crezi că, dacă n-ai răbdare, se rezolvă situația? Nu naști în cinci luni fiindcă nu ai răbdare să aștepți nouă. Dar nici nu zîmbești suav televizorului, plin de răbdare și pace, cînd vezi că pușcăriabilii stau în Parlament. E cazul să te înfurii și să îți pierzi răbdarea.

Situația 2: Da, știu, sînt și împrejurări în care răbdarea nu ține neapărat de virtute. Dacă nu am răbdare să mănînc friptura și vreau să sar direct la înghețată, nu văd de ce aș fi considerată fără virtute. Păi, dacă nu e pe stomacul gol, nici măcar nu îmi afectează sănătatea. Poate ține de alegere mai mult decît de răbdare. Mie îmi place friptura, dar mai durează pînă o primesc și atunci nu mai vreau să aștept, mănînc înghețata. Hai să fim serioși, să se jure cu mîna pe inimă cel care, la o masă mare, cu zeci de invitați, a stat întotdeauna cu furculița în mînă și cu salata în față să vină șnițelul.

Niciodată nu am suficientă răbdare. Mor să aștept la semafor. Dacă prind momentul, fug pe roșu. Dacă nu mi-ar fi rușine, aș fenta toate cozile la care trebuie să aștept. Nici măcar la biserică, atunci cînd trebuie să iau anafura, nu am destulă răbdare. Dar trec pe rînd de la o viteză la alta. Mut schimbătorul pe îndelunga răbdare, apoi îmi fac un ceai.

Motivul pentru care nu m-am adaptat niciodată în București e că nu am răbdare. Îmi vine să mă las la pămînt și să plîng în hohote lovind asfaltul cu pumnii după timpul meu pierdut, după viața mea cea minunată, după cele două ore pe care le fac de acasă pînă la Tîrgul de Carte. Prefer microbuzele din Chișinău, în care întotdeauna mai încap cinci oameni, oricîți ar urca, decît un tramvai care mă duce și mă tot duce și parcă în veci nu mai ajunge. Bun, mai suni un prieten, mai citești o carte, dar treaba rămîne aceeași: două ore din viața ta pe zi se scurg într-un fel de navetă internă. Păi, nu mai bine stau acasă și dorm?

Dacă e să discutăm foarte serios, lucrurile sînt cum nu se poate mai simple. Un om (viu!) are afecte naturale. De la somn la sete, la poftă. Poți să le convertești, să le dai o dimensiune spirituală – setea de lectură, sau să le pervertești – setea de vodcă. Așa că, din acest unghi, putem spune că răbdarea, ca și afectele, poate fi pervertită sau convertită. Și deja am ajuns la disciplină.

Graba strică treaba, știm bine, dar graba nu strică răbdarea!

Situația 3: Dacă ești cumva într-o cursă de atletism, sau dacă ești un atacant la naționala de fotbal a României, care aleargă în același timp cu un adversar spre mingea apropiată serios de zona de pedeapsă în lipsa portarului, n-ai nici un motiv din lume să nu te grăbești. E momentul ideal să devii răbdător în grabă. Mulți confundă graba cu răbdarea. Ai răbdare, ce ești așa repezită? Păi, am un temperament coleric, să zicem, dar mi-am disciplinat răbdarea. Dacă, în schimb, sînt fratele atacantului și în minutul 43 închid televizorul de ciudă că frate-miu n-a dat gol, atunci chiar se cheamă că n-am răbdare.

Situația 4: Dacă privesc spre cadoul de sub brad și nu aștept după ceilalți fiindcă vreau să văd ce am primit, tot nu îmi poți reproșa că nu am răbdare. Sînt curioasă, mor de curiozitate, așa sînt eu. Și la o adică, aștept să vină și ceilalți, dar aștept cu bucurie. Oare ce am eu în cadou? Și fiecare așteptare mă agită, dar plăcut.

Foarte multe nuanțe sînt legate de o stare pe care ne e la îndemînă să o numim nerăbdare. De la grabă la curiozitate, de la conștientizarea faptului că pot face mai bine la convingerea că timpul meu se scurge aiurea. Și totuși, cred, nu mi se poate reproșa că n-am răbdare.

Situația N: Dacă mă sună editorul din același oraș cu mine și mă întreabă dacă vreau să îmi trimită ultimul roman prin poștă sau trec eu să îl iau, îi spun că vin imediat cu un taxi: „Sînt nerăbdătoare, vreau să îl văd cât mai repede!“. Ar fi bizar să fiu acuzată de lipsă de virtute. Dar dacă același editor mă sună să îmi spună că lucrurile s-au aglomerat și că amînă cu o săptămînă apariția cărții, iar eu îi spun că e neserios, că dacă știam nici nu aș fi apelat la el, că așa ceva nu se face, apoi îi trîntesc receptorul – eh, da, în cazul ăsta îmi lipsește răbdarea. Răbdarea ca virtute.

Aici e diferența între toate celelalte. Nu trebuie să am răbdare decît atunci cînd răbdarea e o virtute. Să îmi educ copilul, să îl înțeleg, să îi ascult pe cei de lîngă mine cînd vor să îmi povestească un mare necaz sau o mare bucurie, să pot citi o carte pînă la capăt cînd e cît Biblia, cît *Ulise*, cît *Orbitor*, să stau la rînd la pașapoarte fără să mă cert cu ceilalți, să nu înjur chelnerul care aleargă la o sută de mese, să nu mă supăr pe prietenul care nu a apucat să mă sune deloc în ultimele două săptămîni, să nu plec de la o întîlnire fiindcă cel care trebuie să sosească a rămas blocat în trafic, să nu intru în depresie doar pentru că tratamentul pe care îl urmez cînd mă îmbolnăvesc nu dă rezultate în 24 de ore.

În rest, n-ai răbdare să aștepți trenul care e în întîrziere? Fă-ți un ceai sau du-te în calea lui.

Moni Stănilă *este poetă și jurnalistă. Cel mai recent volum al său este* Colonia fabricii *(Editura Cartea Românească, 2015).*

Rodica LAZĂR

„Nu poți să spui că nu sînt o actriță răbdătoare!“

I-am spus unei prietene că scriu ceva despre răbdare și a rîs: „Tu?“. „De ce nu? Nu poți să spui că nu sînt o actriță răbdătoare!“ A cedat repede. Am cu răbdarea o relație lungă și raportul meu cu ea e mai curînd unul la care am fost supusă, pe care nu l-am controlat, dar pe care, spre lauda mea, l-am înțeles cel puțin în teorie. Iată o grămadă de virgule, pentru că nu am răbdare să regîndesc textul și să îl fac, poate, mai ușor de citit. Îl scriu ca și cum l-aș rosti, pentru că nu am avut răbdare să devin scriitoare și am devenit actriță.

Dar am avut răbdare să dau de trei ori la UNATC. Pe parcursul facultății nu mi-am păstrat-o mereu și, uneori, asta mi-a făcut bine. Am intrat la Teatrul Bulandra și răbdarea a căpătat o multitudine de alte nuanțe decît ai putea găsi în cel mai aplicat dintre dicționare. Pari foarte îndreptățit să nu ai răbdare cînd ai 20 de ani. Și e o calitate atît de comună, mi se pare acum. Atunci mi se părea că ritmul lumii e lent spre nemișcare. Nerăbdarea de atunci avea forme destul de abrupte și colțoase și cred că atunci mi-am construit un oarecare renume de scorpie.

Nu aș putea spune cît am fost forțată de împrejurări, experiență și cît mi-am asumat din ideea că fără răbdare e aproape imposibil să faci meseria asta.

Nu știu să spun cît exact din cantitatea de răbdare pe care o am acum e conștientă și cît e instinct. Știu sigur că are legătură cu dorința de a face. Dacă ai dorință, trebuie să ai și răbdare. Și nu doar pentru că nu ai încotro, pentru că a avea răbdare, pentru un actor, presupune mai mult, presupune să reușești să îți păstrezi o anumită seninătate, prospețime, disponibilitate, credință. De asta spun că nu știu cît e calitate educată și cît instinct.

Am avut răbdare să aștept, să dau probe și să nu le iau, să le iau și să nu fac proiectele, să încep proiecte și să nu le termin, să le termin și să nu mai „iasă“! Răbdare să iasă și să nu fie percepute sau primite cel puțin pe măsura răbdării investite în ele!

Am avut ani cînd nu mai aveam rabdare, cînd vedeam concret cum a trecut posibilitatea să mai fac vreodată Irina din *Trei surori* sau Ofelia sau… și nu pentru că erau roluri pe care mi le doream, ci pentru că la un moment dat conștientizezi că, pentru anumite roluri, pur și simplu, nu mai e cînd. Și nici de ce. Nu am fost niciodată nerăbdătoare să fac anumite roluri, altele decît cele pe care le-am primit sau început.

Am avut răbdare cînd am fost în proiecte în care nu am crezut. Da, uneori ești în astfel de proiecte. Nu știu cum și de ce am avut, dar am fost răsplătită: am învățat lucruri despre mine ca actor și am rămas amică sau prietenă cu oameni pe care mă bucur că i-am întîlnit.

Am avut răbdare cu oameni egoiști în proiecte egoiste și, deși sper că nu e așa, simt că răbdarea nu mi-a fost răsplătită.

Am fost cît de răbdătoare poate fi o actriță cînd filmează primul rol principal într-un lungmetraj; și, deși mi-am pierdut răbdarea cînd filmul nu mai ieșea, am știut încă din timpul filmărilor că e un cîștig.

Am răbdare la filmări și, uneori, mai puțină la repetițiile de la teatru.

E al naibii de important să ai răbdare în meseria noastră. E mai bine să înțelegi că trebuie, pentru că oricum nu ai încotro.

De la un moment dat încolo nu mai am răbdare cu cei care nu sînt interesați de dialog, cei care întreabă fără să aștepte, de fapt, un răspuns, cu cei care vor doar să se audă vorbind, cu cei care nu au răbdare.

Dar, știi ce, dacă îi întîlnesc într-un proiect pe care vreau să îl fac, care simt că merită, cumva mi-o voi găsi. Pentru că răbdarea se leagă de dorința de a face. Și eu o am încă.

Rodica Lazăr *este actriță. Joacă la Teatrul Bulandra, în* Carusel *(regia Andrei Șerban) iar cele mai recente roluri din film au fost în* Live *(regia Vlad Păunescu) și în scurtmetrajul* Ramona *(regia Andrei Crețulescu).*

DILEMA
Puţintică răbdare

„Asta nu se face în șapte zile, cere timp“

interviu cu scriitorul Ion IOVAN

„Consider M J C ca fiind o ediţie definitivă. Poate că Mateiu ne este diametral opus, dar nu ne este deloc străin. Bastardul lui Caragiale este bastardul nostru, bastardul unei lumi mărunte. Aşa vedea el lucrurile“, scrie ***Ion Iovan*** *pe coperta recentului volum apărut la Editura Polirom. Demersul său, împrietenirea atît de specială care se poate naşte între un scriitor şi un personaj pe care îl recreează, combinaţia de realitate şi ficţiune m-a cucerit încă de la* Ultimele însemnări ale lui Mateiu Caragiale însoţite de un inedit epistolar precum şi indexul fiinţelor, lucrurilor şi întîmplărilor în prezentarea lui Ion Iovan *(Editura Curtea Veche, 2008). Răbdarea mi s-a părut un element-cheie în acest demers, iar interviul de acum nu este altceva decît o invitaţie de a citi M J C.*

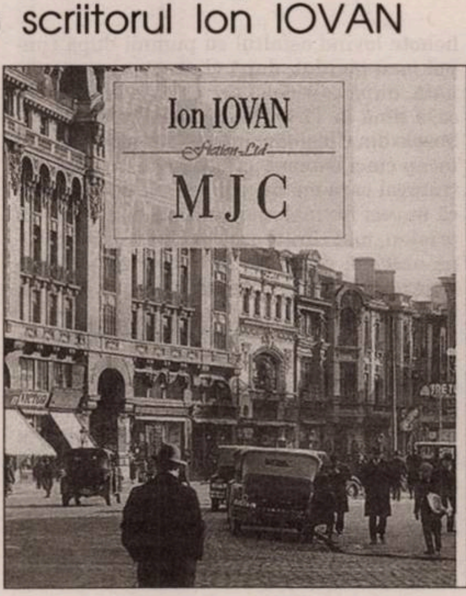

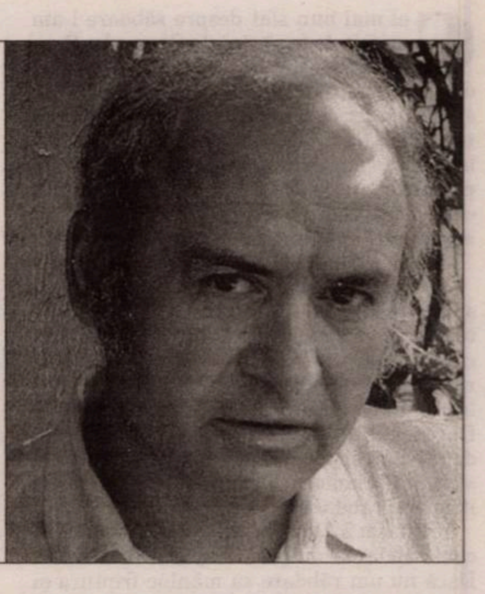

Cînd am citit Ultimele însemnări ale lui Mateiu…, *unul dintre lucrurile la care m-am gîndit a fost legat de răbdarea cu care v-aţi împrietenit cu acest personaj, de felul atît de veridic şi de spectaculos în care aţi intrat în pielea şi în mintea lui. De unde a pornit povestea şi fascinaţia pentru Mateiu Caragiale?*

Un prozator e condamnat la răbdare. Răbdare în noima ei de stăruinţă. Mai ales cînd îşi centrează naraţiunea pe un personaj real. Nu se intră lesne în pielea altuia, cu atît mai puţin în pielea unui gînditor. În cazul apropierii mele de ultimul Caragiale, lucrurile nu au fost totuşi deosebit de anevoioase. Şi asta nu fiindcă aş fi avut multe afinităţi cu el, ci fiindcă Mateiu e un erou lipsit de apărare, nu are platoşă proprie. Povestea însemnărilor lui intime este cunoscută – acestea au dispărut cu desăvîrşire. În atare condiţii, autorul *Crailor de Curtea Veche* devenise nebulos, ba chiar indigest. Critica a avut rolul ei în diminuarea adevăratei firi a progeniturii concepute „natural“ de marele Ion Luca. Direct spus, pentru a proteja faima Dramaturgului, comentatorii l-au judecat strîmb pe bastard, i-au cenzurat jurnalul, i-au aneantizat notele olografe.

Ce-a rămas la suprafaţă după misteriosul rapt din 1940 de la Fundaţia Regală? Doar frînturi din texte atribuite, şi acelea copiate cu ochi rău şi infidel; a rămas un facies indistinct, un contur orb, pregătit pentru morala publică. Astfel că a trebuit să făuresc un chip animat, să dau viaţă înceţoşatului *M J C*. După însăşi spusa lui: „Viaţa e confecţionată din întîmplări şi neîntîmplări, ca un roman; de aceea romancierul e un dumnezeu – fabrică o lume şi se impune cu ea. Cîteodată lucrează chiar mai bine decît demiurgul originar, foloseşte mai puţin seria, mai cu bun simţ, mai cu stil“. Asta nu se face în şapte zile. Cere timp. Răbdare.

Ce motivaţii am avut pentru a-l „răbda“ pe Mateiu? În primul rînd, virtutea lui de a nu fi o aşchie a lui Ion Luca. În nici o privinţă. Era cu totul din alt lemn. Ai nevoie, desigur, de un buiandrug zdravăn la casă, de un frust Caragiale, dar frontonul cu intarsiile lui exotice dă farmecul unei locuinţe. Să afumi o esenţă nobilă pentru a-i tăinui fibra „reacţionară“, sevele acide, lucirile ponegritoare? Fiindcă spre asta năzuiau autorităţile profesorale, spre neutralizarea vocii rebele din spatele scrisului. Care se adăuga dandysmului şi morgii lui Mateiu, ipostaze stînjenitoare pentru criticul român, de la Perpessicius la Călinescu. M-a atras apoi faptul că avea curajul de a fi subiectiv, extrem de subiectiv. În general, e sinistru să te manifeşti neapărat „corect“, să te aliniezi. Subiectivitatea creatorilor e totdeauna mai valoroasă decît cuminţenia cvasi-generală. Şi, nu în ultimul rînd, m-a sedus obsesia lui pentru stil. Stil în scriitură, în viaţă.

Între timp nu doar că nu v-aţi plictisit de el, dar aţi publicat recent volumul M J C. *Cum a fost să vă mai petreceţi încă alţi cîţiva ani buni în preajma lui?*

„Răbdarea este tovarăşul de drum al înţelepciunii.“

SFÎNTUL AUGUSTIN

„Răbdarea îndrăgostitului e ca apa în sită.“

(proverb persan)

Am scris relativ repede, legat, jurnalul apocrif apărut în 2008, care era urmat de un Index şi un Epistolar. Textul înregistra ultimul an din existenţa lui Mateiu. Altul fusese însă planul iniţial, conform căruia trebuia să acopăr întreaga lui viaţă. N-am avut răbdare şi am publicat *Însemnările* separat. Simţeam însă dezechilibrul compoziţiei, lipsa contragreutăţii. În plus, nu mă plictisisem cîtuşi de puţin de fascinantul specimen, de tînărul Mateiu mai ales, aşa că m-am înhămat la trecerea în revistă şi a celorlalţi ani ai biografiei lui, începînd de la naştere. De data aceasta beneficiam de două corpusuri inspiratoare: scrisorile junelui către singurul său Amic şi înseşi paginile Istoriei românilor. Primele – autentice, total neprefăcute, savuroase; celelalte – enunţuri patriotice, mai mult sau mai puţin dubioase. Le-am tocat cu satisfacţie şi răbdare. A ieşit un mănunchi bun de pagini, bun pentru exordiul ce urmăream. Pus în capul volumului, în el se împletesc trăirile epistolare ale personajului meu cu poveştile didactice ale românimii dintre cei doi Carol. Pe de o parte înfrigurarea dezmoştenitului Caragiale, aflat în căutarea „pontului“ salvator, oscilînd între amorurile din Cişmigiu şi cele din Tiergarten-ul berlinez, pe de alta defilarea istoriei băştinaşe. Căreia Mateiu îi pipăie breşele posibile, aflat mereu în tabăra pierzătoare. Printre vechii conservatori. Aproape că i-am simţit fizic dorinţa de a întoarce mersul lucrurilor: „Nimic mai bun decît o lume aşezată, nedornică să ţină pasul cu graba vulgară şi stricătoare. Cu moda votului popular! Aşa piere politica înaltă, nu mai avem azi oameni de talia boierului Carp. Mi-e greu să respir fără semeţia lui; aerul democratic poartă duhori, mirosuri de inşi cărora nu le pasă de nasul tău. L-aş aduce pe nobilul Marghiloman să-i zboare pe toţi. Sau pe urmaşul Argetoyanilor – da, aş vrea să-l văd pe Conu' Costică operînd în parlamentul parveniţilor, liberalilor, malformaţilor cu mîna lui de hirurg“.

„Viaţa e confecţionată din întîmplări şi neîntîmplări, ca un roman.“

O să vă rog să-mi spuneţi cum v-aţi documentat pentru aceste cărţi. Cît timp i-aţi acordat şi cînd aţi simţit că aveţi suficient material pentru o o nouă poveste?

O lume pentru Mateiu înseamnă o bună bucată de Românie. Politică şi literară. Am avut deci nevoie de oarece documentare. La care n-am ajuns greu – biblioteca mea de hîrtie e plină de cărţi asupra obsedantului interbelic, cărora li se adaugă cele de pe rafturile Internetului de ultimă babilonie. La drept vorbind, nu m-a stresat nici un gol de informaţie. Fiindcă era departe de mine gîndul de a întocmi un text scrupulos, girat de manuale sulimenite. Istoria oficială stă lungită în naraţiunea mea ca o cadînă în haremul literaturii. Supusă pohtei. La fel documentele, scrisorile, citatele chiar – în ele există destule mediaţii, tălmăciri, întrupări în spiritul lor. Am lucrat cu uneltele beletristicii, nu ale instrucţiunii publice. M-a contaminat, pînă la urmă, insolitul Mateiu. Cel mai greu mi-a fost să-i adopt convingerile tranşant conservatoare – eu, carevasăzică liberal, a trebuit să beştelesc întreaga dinastie a Brătienilor, „călăii boierimii de spiţă şi vulgarizatorii politicii în România“, nu-i aşa? Pînă la urmă, uitîndu-mă peste deşertul actual de stil şi eleganţă, privind mitocănia de-afară, am ajuns să-mi preţuiesc pielea împrumutată, patina conservatoare.

Întorcîndu-mă la tema răbdării, trebuie să spun că, deşi sînt doisprezece ani de la *Un dandy român* şi şapte de la *Ultimele însemnări*, nu am parcurs perioadele dintre „cărţile cu Mateiu“ gîndind continuări. Publicînd acum *M J C* o fac în ideea de ediţie definitivă. O „definitivă“ sui-generis, dat fiind că am amplificat de trei ori primul volum şi am reţinut din al doilea doar paginile de jurnal, revăzut şi acela pe ici, pe colo. Elaborarea a durat o iarnă, iarna trecută.

M-am întins totuşi peste un deceniu cu umbra lui Mateiu alături. Suficient pentru a-mi da seama că, pe el, răbdarea într-adevăr îl impregnase: şi-a repudiat pînă la sfîrşit banala obîrşie, vieţuind sub flamura conţilor Karabetz; şi-a urmărit tenace gîndul de a avea propriul domeniu seniorial; a perseverat în obţinerea rangurilor şi decoraţiilor, care, alături de înfăţişarea neabătut elegantă, „constituie atribute esenţiale ale existenţei“. Şi a aşteptat zeci de ani să-şi consume atuul final, căsătoria cu o femeie de neam, însoţind-o apoi peste un deceniu în speranţa că, azi-mîine, o va moşteni. Devenind astfel bogat şi liber, putînd să-şi egaleze şi în privinţa asta tatăl – care izbutise, prin moartea Momuloaiei, să emigreze în Berlinul „loviturilor sublime“.

Au fost situaţii în care să fi simţit că ştiţi atîtea lucruri despre Mateiu, care au crescut şi s-au amestecat în ficţiune, încît să nu mai aveţi răbdare cu el?

În final, pot spune că ştiu totul despre al meu *Mathieu Jean Caragiale*. Lucrurile îndeobşte cunoscute, autentice sau nu, au cantonat în materia vulcanică a fabulaţiei, integrîndu-se lavei. Aşa se nasc rocile reliefului pe care trăim, citim, scriem. Undeva, sub masa lor, materia dospeşte, eruptivul se acumulează. Trebuie doar să ai răbdare la poalele vulcanului.

a consemnat Ana Maria SANDU

DILEMA
Puțintică
răbdare

Raluca BUGNAR

Cînd o ai, e ca marea

o anchetă

Răbdarea, cînd o ai, e ca marea: „să fie din plin, să pară nemărginită şi totuşi să aibă o limită“. (Anna Kiss) Iar cînd nu o ai, simţi că parcă ai trecut în nefiinţă – „momentele moarte din viaţă, genul celor în care trebuie să aştepţi patru ore să depui un act cînd ştii că s-ar putea rezolva în cinci minute“. (Nela Petria) „Înţelegere, calm, aşteptare şi capacitatea de a oferi timp suficient înspre un scop anume“ – răbdarea definită de Alexandru Hera.

Că tot s-a terminat sezonul zemoşeniilor „de la Dăbuleni“, am pornit să aflu ce ne scoate din pepeni şi cum putem învăţa să înghiţim mai uşor dieta cu răbdări prăjite. Într-o lume în care toţi am fi simpatici, nimeni nu ar mai cere cinci ştampile de la şapte etaje pentru o aprobare, am avea încredere că specialistul la care am mers pentru o treabă anume ştie ce face şi nu l-am contrazice la fiece pas, n-am jigni din motive meschine şi superficiale şi, în fine, legumele de ciorbă s-ar pune singure la fiert în oală, răbdarea ar domni nestingherită. Dar această lume nu e posibilă, căci lumea în care trăim e cu…

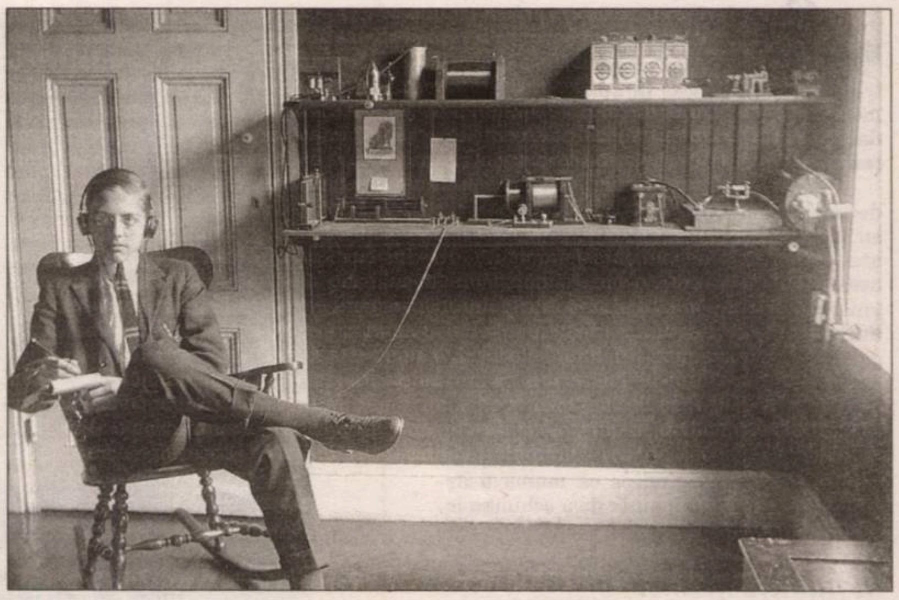

„Oameni. Oameni. Şi… păi, da, oameni“, îmi răspunde Tamas Chirodea cînd îl întreb ce îi pune răbdarea la încercare. „Asta a fost tot timpul aşa, dar mi-am dat seama abia cu vîrsta că mereu mă enerva să fiu forţat să petrec mult timp făcînd parte dintr-un grup. Chiar şi la grădiniţă. La vremea aceea poate că nu sesizam că ceea ce se întîmpla era că-mi pierd răbdarea, dar era evident că-mi pierdeam entuziasmul pentru cei din jurul meu şi pentru activităţile pe care trebuia să le facem“, îşi aminteşte el.

Un surprinzător atac xenofob, de la cineva care s-a dovedit că-l consideră inferior şi mai puţin capabil pe plan profesional doar pentru că i-a aflat etnia, l-a scos cel mai recent pe Tamas din răbdări, dar a reuşit să se închidă în el şi să tacă, pentru a nu face din ţînţar armăsar. Otalia a avut probleme similare, dar fiindcă a simţit că n-ar fi respectată ca profesionistă sau ca femeie. Soluţia ei a fost să „concentrez toată frustrarea în muncă, de parcă aş încerca să îmi demonstrez valoarea prin rezultate tangibile. Încă nu cred că am găsit soluţia ideală la astfel de situaţii“. Generalizînd, Hera a ajuns la concluzia că răbdarea e zdruncinată de „interacţiunea cu oamenii închişi, autosuficienţi, intoleranţi faţă de opinii noi“.

Şi, ce să vezi, pînă şi în cazul în care ai de-a face la unison cu om şi animal, tot omul e cel care împinge limitele mai abitir. „Sînt o persoană răbdătoare şi sînt bucuroasă de asta. Nu cred că poţi trata şi lucra cu animale dacă nu ai răbdare“, spune Anna. Însă răbdarea ei ca marea ajunge aproape de mal în „situaţiile în care sînt foarte sigură de ceea ce fac sau de ce hotărîre iau, dar trebuie să conving şi proprietarul animalului, care nu are încredere că decizia pe care am luat-o e cea mai bună“.

Motive să îţi ieşi din toate răbdările avem destule, ce să ne mai lungim? Însă ce motive am avea să ne încotoşmănăm în răbdări groase şi pufoase? Supravieţuirea.

„Autoconservare, pace, viaţă“ sînt printre lucrurile care îi vin în minte lui Horaţiu Chiţac dacă-l întrebi cu ce asociază răbdarea. „E ceva esenţial dacă vrei să supravieţuieşti pe un anumit palier. Psihic. Nu fizic, nu financiar, dar psihic“, spune şi Tamas. „Conştientizez că totul necesită timp şi las lucrurile să se desfăşoare în propriul lor tempo“, bate apropoul Hera, care adaugă că „pe măsură ce trece timpul, ajungi să înţelegi că, pentru a face orice, trebuie să parcurgi nenumărate etape, fiecare avînd farmecul ei. Ajungi să ai răbdare în primul rînd faţă de tine şi, de aici, ajungi să ai mai multă răbdare faţă de orice.“ Aşadar, experienţa situaţiilor în care nu ai avut răbdare devine motivaţie pentru crescut doza: „Am început să am mai multă răbdare, probabil pentru că lipsa ei nu mi-a adus nimic bun. De multe ori, am rămas surprinsă de modul în care a decurs o situaţie dacă am avut puţină răbdare, comparativ cu cît de uşor era să meargă prost dacă nu aveam“, spune Nela.

Cunosc oameni care apar atît de calmi încît îţi vine să le reproşezi că nimic nu-i agită, însă au şi ei momentele *alea* cînd înăuntrul lor se dezlănţuie iadul şi le vine să… să… săăăăă. Răbdarea, ca orice altceva, se învaţă şi se educă. „Pentru mine, *a fi răbdătoare* nu era ceva firesc, a trebuit să cultiv răbdarea în mine ca să văd lucrurile dintr-o perspectivă nouă, una care nu implică anxietate sau furie. Atunci cînd dau dovadă de răbdare, rezultatele pe termen lung sînt mult mai bune. Plus că toţi oamenii înţelepţi par a fi mereu răbdători. Cine nu vrea să încerce să devină mai înţelept?“, mărturiseşte Otalia Onţa.

„Atunci cînd dau dovadă de răbdare, rezultatele pe termen lung sînt mult mai bune.“

Dar mai relevant ar fi să accepţi că nu poţi avea răbdare cu orice/oricine, oricum, oricînd şi oricît. Reţeta răbdării e, pînă la urmă, simplă: fă ce îţi place! „Munca, jocurile, arta, ceva care să îmi capteze interesul“ sînt printre lucrurile cu care Horaţiu îşi cultivă răbdarea. Cînd răbdarea se subţiază, e semn că ţi-ai împins limitele prea tare. „Şi cînd încerc să fiu creativ se poate întîmpla să-mi pierd răbdarea, dar atunci nu mi se pare că e neplăcut fiindcă, în general, tocmai asta mă determină să depun mai mult efort“, explică Tamas.

Şi e relevant şi să accepţi că, indiferent cîtă răbdare ai avea, există unii cu instrumente suficient de sfredelitoare care să-ţi facă terci bunele intenţii. „Cînd am început să fac voluntariat pentru o asociaţie de protecţie a animalelor mi s-a reproşat că nu ajut copiii, dacă am zis că fac şi asta de cîţiva ani buni mi s-a zis că acei copii nu au etnia *potrivită* şi mai bine caut alţii pe care să îi ajut. Cu astfel de persoane mă descurc mai greu să nu-mi ies din fire“, destăinuie Nela.

„Mi-e uşor să dau dovadă de răbdare cînd lucrez sau interacţionez cu persoane pe care le consider simpatice. Dar adevărata lecţie de răbdare şi caracter e atunci cînd nu sînt de acord cu opinia sau atitudinea cuiva. Fără răbdarea de a asculta, tot dialogul e redus la monologuri“, spune Otalia.

Desigur, şi dacă faci ceea ce-ţi place, dar e pentru un timp prea lung, limitele îţi pot fi împinse şi trebuie să faci puţină echilibristică la marginea lor. „Recent şi, de fapt, de fiecare dată cînd organizăm campanii de sterilizare, dacă sînt patru zile de campanie, majoritatea oamenilor vor veni cu cîinii şi cu pisicile în cea de-a patra zi. Asta se traduce pentru noi într-o zi lungă de sterilizări şi ai nevoie de răbdare. Faci aceeaşi manoperă chirurgicală şi totuşi niciodată nu e la fel, însă stai ore în şir în picioare, în aceleaşi poziţii. Să nu fiu înţeleasă greşit, îmi place enorm de mult ce fac şi cum, dar, spre sfîrşitul zilei, cînd operezi ultimul animal şi ştii că mai trebuie să faci curat şi să strîngi, ai nevoie de răbdare din plin“, povesteşte Anna.

Un truc ar fi şi să nu te pui în mijlocul unei scene pentru care simţi că ai avea nevoie de prea multă răbdare. Nela, spre exemplu, care simte că-i creşte răbdarea prin „orice fel de activitate care poate ajuta pe cineva, fie copii, bătrîni sau animale“, probabil că n-ar fi prea fericită să facă parte din tabloul pe care şi-l aminteşte din copilărie: „cu o casă mică din lemn, pe malul unui lac, în mijlocul naturii. În primplan erau lacul şi o bărcuţă. Tot timpul cînd mă uitam la tablou mă gîndeam că persoanele care stau acolo trebuie să aibă multă răbdare să trăiască într-un loc în care doar aştepţi trecerea timpului“. Şi Horaţiu e de acord că unele situaţii care-ţi consumă toată răbdarea nu merită perseverenţă. Continui doar dacă ai un motiv bun, legitim, să o faci. „Rareori mă enervez“, spune el, iar asta se întîmplă în cazul în care are de făcut „lucruri fără sens“.

„Cel mai scurt drum pentru atingerea ţelului propus este răbdarea.“

(proverb turcesc)

Şi apoi, vorba Otaliei: „Totul se reduce la a trişa funcţia biologică a hipotalamusului, responsabil de reacţiile emotive, şi de a răspunde în diverse situaţii mult mai calm, un fel de *next level*, în special într-o societate în care toate descrierile de job-uri (cel puţin din Londra) au cîte un *this is a fast-paced, goal driven, high pressure position* inclus“.

„Am început să ascult rock în clasa a VI-a, primul album fiind Korn – *Issues*. M-am apucat de baterii şi, după 16 ani, am avut ocazia, anul acesta, să împart scena cu ei la Bucureşti. Asta înseamnă să ai răbdare.“ (Hera).

„Răbdarea este puterea celui fără putere.“

(proverb arab)

Anna Kiss este medic veterinar la Transylvania Animal Care (TAC).

Nela Petria este voluntar, asistent universitar şi editor foto / video.

Tamas Ambrus Chirodea este vlogger de film şi proiecţionist „în era digitală“ la un cinema de artă.

Horaţiu Chiţac este medic rezident la secţia de neurochirurgie.

Otalia Onţa este fotograf de familie la Sweet London Family Photography.

Alexandru Hera este toboşarul formaţiei Implant pentru Refuz.

***Raluca Bugnar** este jurnalist, redactor al site-ului CinemaRx.ro.*

DILEMA
Puţintică
răbdare

Marius CHIVU

O măsură a iubirii

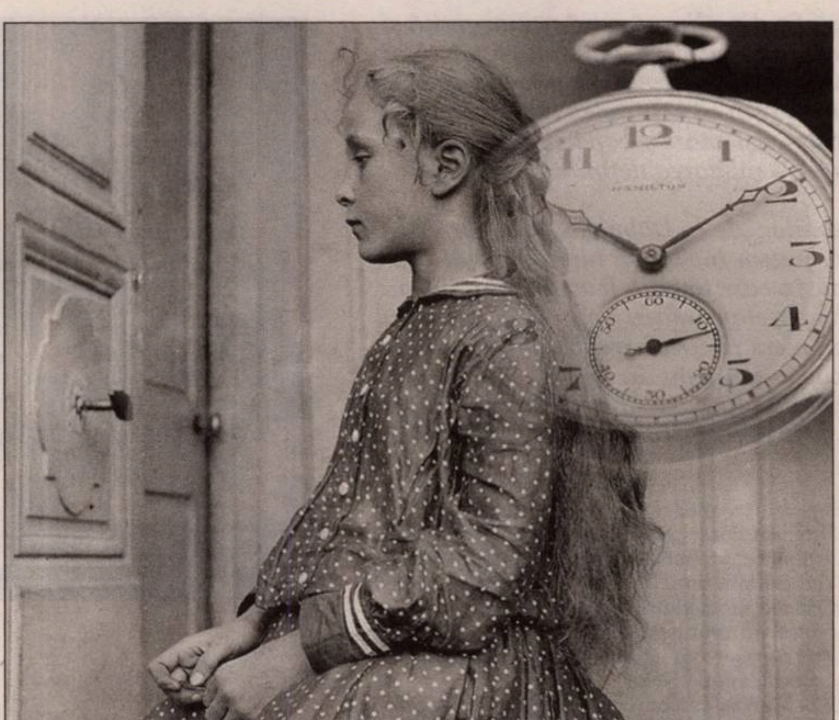

„În cele din urmă a avut atacul cerebral pentru care se pregătise toată viaţa“, scrie Philip Roth într-un roman publicat în anul cînd părinţii mei se întîlneau pentru prima dată. Cînd am dat peste fraza lui Roth am ştiut că aceasta rezuma perfect viaţa mamei mele.

Mama a avut primul atac cerebral la 36 de ani, adică pe cînd era mai tînără decît sînt eu acum, cînd scriu aceste cuvinte. A fost un atac cerebral uşor, un avertisment pentru ce avea să vină, şi noi cu toţii ştiam că avea să vină, doar că nu ştiam cu exactitate cînd anume. Cu atacurile cerebrale e invers ca la cutremure: replicile sînt cele catastrofale. În cazul nostru, aşteptarea şi graţia au durat unsprezece ani, timp în care tata a ieşit la pensie, iar eu am terminat liceul, apoi facultatea, masteratul şi mi-am început viaţa de adult. Uneori mă gîndesc că mama a aşteptat cît se cuvine înainte de a schimba istoria familiei noastre.

În numele mamei

Răbdarea e măsura adevăratei iubiri, mai ales cînd la mijloc se află boala. Am aflat asta şi eu, şi tatăl meu încă din primele zile cînd ne-am transferat vieţile la spital, lîngă mama lăsată în comă de al doilea atac cerebral. Diagnosticul oficial: AVC acut ischemic aterotrombotic în teritoriul vertebro-baziliar.

Mama a ieşit din comă după cîteva lungi săptămîni şi abia după două intervenţii chirurgicale, dar a deschis ochii cu preţul închiderii memoriei şi a vorbirii. În plus (deşi ar trebui să spun în minus), i-a dispărut vederea dintr-un ochi, un braţ i-a rămas complet paralizat şi, parţial, un picior. Atacul cerebral luase mai mult de jumătate din ceea ce odată fusese mama mea.

Aproape jumătate de an, eu şi tatăl meu am locuit cu ea prin spitale şi centre de recuperare. O lună întreagă am fost „cazaţi“ la Reanimare, unde aproape în fiecare zi cineva pierdea lupta cu propriul corp. Ne-am pus nişte lucruri într-o cutie de carton, pe care am vîrît-o sub patul ei. N-am lăsat-o singură. Pentru că în spital, într-o asemenea stare, dacă nu ai însoţitori, eşti perfect singur şi n-ai vrea să fii la cheremul infirmierelor. La Neurochirurgie, rudele sînt însoţitorii a ceea ce a mai rămas din viaţa celor „atacaţi“ din interiorul propriului creier. Iar mama avea – mai bine folosesc impersonalul şi spun că *era* nevoie de noi să-i supraveghem coma, apoi şi revenirea: să-i oprim perfuziile, să-i ajustăm bandajele, să o hrănim (cu paiul), să o curăţăm & spălăm (cu şerveţele), să o dăm cu creme şi, mai ales, să o rotim în diverse poziţii în pat. Corpul unui om paralizat este ca un fruct care, odată căzut pe pămînt, începe să putrezească. Trebuie să-l mişti ca să nu facă escare. Cel mai greu era însă că nu mai ştia cine sîntem şi ce căutăm acolo. Însă, chiar de ne-ar fi recunoscut, oricum nu ne-ar fi putut vorbi. Iar răbdarea rezistă cel mai greu tăcerii.

În acele luni petrecute în spital, apoi în centrele de recuperare – eu în tura de zi, tata în cea de noapte –, nu am fost voluntarii unui singur pacient. În lipsa infirmierelor şi a însoţitorilor, din compasiune şi simpatie subită, am avut grijă de oricine avea nevoie de cineva. Am hrănit, am spălat şi am rotit în paturile lor multe femei străine, majoritatea bătrîne. Unele au sîngerat, au vărsat pe noi şi au murit înainte să fie vizitate de vreo rudă. De altfel, am aflat pe propria piele că rudele dispar în preajma dezastrelor de familie. Din fericire, am beneficiat noi înşine de bunăvoinţa şi de bunătatea unor femei străine care ne mai aduceau mîncare gătită şi ne înlocuiau tacit atunci cînd, obosiţi, adormeam pe vreun scaun ori sprijiniţi de vreun calorifer.

Recuperarea mamei s-a asemănat creşterii unui copil. De altfel, în cele şase luni de stat la pat a slăbit 40 de kilograme, i-am cumpărat alte haine. Pamperşi. Rolurile s-au inversat şi am repetat în oglindă gesturile pe care ea le făcuse odată cu mine. A trebuit s-o învăţăm din nou să-şi ţină capul drept, să mestece mîncarea solidă, să-şi folosească mîna stîngă (la spălat pe dinţi, de pildă), să facă primii paşi cu un picior moale. Înainte s-o ajutăm să rostească primele cuvinte şi să-i reconstruim memoria povestindu-i şi explicîndu-i fotografiile familiei, a trebui s-o învăţăm gesturi şi sunete prin care să ne anunţe că îi e sete sau că vrea la toaletă. I-am construit scripeţi prin casă pentru a se deplasa şi pentru a-şi reface muşchii neparalizaţi. Însă dacă ne-aţi întreba acum, nici eu, nici tatăl meu, prinşi fiind în vîltoarea tuturor lucrurilor pe care trebuia să le facem în numele mamei, nu am spune că ne-a fost cu adevărat greu, oricum nu ne-am plîns nimănui niciodată. Faptul că în fiecare zi putea să se-ntîmple unul dintre cele două miracole aşteptate – să înceapă să vorbească şi să meargă – ne-a dat curaj, am avut răbdare în faţa puţinului şi a necunoscutului.

În fiecare zi putea să se-ntîmple unul dintre cele două miracole aşteptate.

„Plictiseala e răbdarea fricii.“

HERTA MÜLLER

Astăzi, zece ani mai tîrziu (fără o lună), nu mai aşteptăm nici un miracol şi ne-am resemnat să fim perfect neputincioşi în faţa frustrărilor şi tristeţilor fără glas ale mamei. Nici măcar nu-mi mai amintesc vocea ei, care există înregistrată preţ de un rîs şi o replică de patru secunde pe o veche casetă video de la o nuntă. Mama, sau ce-a mai rămas din ea, mi-a devenit sora mai mare pe care n-am avut-o niciodată. Nu ştiu ce înseamnă mama pentru tatăl meu acum, dar ştiu că răbdarea lui (sau poate ar trebui să spun *iubirea* lui) a fost încercată mult mai mult decît a mea în aceşti zece ani în care el a avut şi are în continuare grijă de ea zi de zi, noapte de noapte. De altfel, şi tata mi-a devenit un fel de frate mai mare. Familia noastră s-a sfîrşit atunci, în seara de 22 noiembrie, iar ce avem acum este altceva, ceva superior spiritual, cum mi se pare mie cîteodată; o uriaşă nedreptate, de cele mai multe ori.

Povestea noastră are, totuşi, un final fericit, iar viaţa noastră este doar parţial înnorată. Ne-am obişnuit repede să trăim şi să ne bucurăm de puţinul rămas. Din fericire, mama este acum relativ autonomă: se îmbracă, se deplasează, se hrăneşte fără ajutorul nostru. Se plimbă prin grădină (în cîrjă), răsfoieşte reviste şi albumele foto, se uită la televizor, ascultă radioul. Cu o singură mînă a ajuns la abilităţi uluitoare: cu doar două degete face o dublă fundă la şiret în 17 secunde. Dar, cel mai important, şi-a recăpătat treptat memoria şi luciditatea, doar că nu şi le poate exercita prin limbajul obişnuit (afazie mixtă este denumirea medicală). Împreună glumim frecvent spunînd că oricum înainte vorbea mult prea mult. Cele cîteva vorbe pe care le poate rosti acum, într-o sintaxă specială, sînt un infinit izvor de înţelepciune şi umor. Imaginaţi-vă un om cu o viaţă interioară complexă care nu se poate exprima decît în haiku-uri cu vocabular limitat! Atacul cerebral a făcut din mama mea o poetă. Nu eu am scris *Vîntureasa de plastic*, ea mi-a dictat-o vers cu vers de pe patul spitalului.

Retorica umilinţei

Dar răbdarea nu defineşte doar dimensiunea şi calitatea iubirii mele faţă de mama sau relaţia mea cu ideea de destin ori Divinitate, ci şi felul în care mă confrunt cu lumea şi, mai ales, cu sistemul medical. Doi ani de zile, a trebuit să ne prezentăm cu mama, la fiecare şase luni, în faţa membrilor Comisiei de evaluare a persoanelor cu handicap, pe care, în cadrul unui consult umilitor, trebuia să-i convingem că are cu adevărat membrele paralizate, că într-adevăr nu poate vorbi şi nu se preface. În cele din urmă, a fost nevoie de o pilă pentru a obţine certificatul permanent de încadrare în grad de handicap 1, adică locomotor-grav, şi aferenta pensie de invaliditate.

Recent, o domnişoară medic rezident la Spitalul Elias, mai tînără decît era mama la primul ei atac cerebral, ne-a lăsat să aşteptăm pe culoar, în cîrje, patru (patru!) ore doar pentru a ne elibera o amărîtă de trimitere la un computer-tomograf. Trimitere despre care, a doua zi, cînd urma să facem tomograful la o clinică privată, mi s-a spus că e completată greşit în trei (trei!) locuri şi că e nevoie să mă întorc cu ea refăcută. Am lăsat-o pe mama în sala de aşteptare la tomograf, iar eu m-am întors la Elias pentru eliberarea unei noi trimiteri, moment în care domnişoara rezident mi-a spus, mai întîi, că nu mai are formulare disponibile, apoi că oricum trebuie să vadă pacienta din nou, că aşa e procedura standard. Ca şi cum prima dată ar fi consultat-o, ca şi cum prezenţa mamei în cîrje pe culoar vreme de patru ore în ziua precedentă ar fi ajutat la completarea corectă a trimiterii! După o altă oră de aşteptare, timp în care mi s-a transmis să am „răbdare“ (mama era pe masa tomografului la clinica privată în celălalt capăt al oraşului), domnişoara rezident mi-a făcut în cele din urmă favorul de a-mi completa corect trimiterea, nu înainte de a sublinia faptul că am avut „noroc“.

În aceşti ani, mi-am pierdut de cîteva ori răbdarea cu mama. Am certat-o, am ţipat la ea, o dată chiar am bruscat-o. Mi-am cerut iertare în lacrimi şi mi-e ruşine, mi-e foarte ruşine cînd mă gîndesc. De fapt, uneori a fost şi este greu. Dar eu şi tata n-o să recunoaştem asta niciodată. Pentru că o iubim şi dragostea nu se laudă, nu se trufeşte, toate le suferă, toate le nădăjduieşte şi, mai ales, îndelung rabdă, *toate* le rabdă.

■ ■ ■

Maria IORDĂNESCU

lasă-ţi **copiii** să vină la **tine**

Un film în loc de manual

Die Welle, un film german al cărui scenariu se bazează pe fapte reale: un profesor experimentează, împreună cu elevii săi, punerea în practică a unei ideologii totalitare. Elevii sînt sceptici la început: într-o Germanie apăsată încă de vinovăţia şi ruşinea ororilor comise în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, pericolul naşterii unei guvernări autoritare este nul.

Şi totuşi, profesorul începe experimentul. Primul pas este să „identifice“ un lider de grup, care trebuie să fie cel mai entuziast, cel mai priceput, cel mai puternic. Fără nici o ezitare, dar încă amuzaţi de joc, elevii se supun noilor reguli de dialog şi de comportament, impuse de profesor. Mai apoi, profesorul le pune dinainte iluzia că visul fiecăruia, oricare ar fi el, va putea fi împlinit *numai* în grupul nou format. Tinerii sînt entuziaşti: aleg un logo şi o uniformă distinctivă, îşi creează o pagină pe site-urile de socializare, inventează un salut. Începe, încet-încet, izolarea celor care dau semne de rezistenţă: mai întîi prin ignorare, apoi prin ridiculizare şi forţă fizică. Adeziunea totală la grupul represiv se face simplu: elevii sînt convinşi, cu vorbe meşteşugite, că fac un bine ţării şi congenerilor. Că *doar ei* pot face asta. Că ei sînt aleşii. Experimentul scapă însă de sub control: profesorul şi elevii ajung faţă în faţă cu agresivitatea ultimă, cu crima.

Un film numai bun ca bază de discuţie pentru o oră sau mai multe de dirigenţie. Căci e un film care naşte multe întrebări, întrebări care, la rîndul lor, deschid cărţi de istorie, psihologie, geografie, filozofie, analiză socială etc. Cît de simplu e să construieşti structuri ale răului şi violenţei? Care sînt personajele cele mai vulnerabile în faţa unui discurs malefic? Cine opune rezistenţă, de ce şi care este preţul pe care este pregătit să îl plătească pentru a nu se lăsa absorbit de rău? Pot avea experienţele trăite de generaţiile anterioare un rol pedagogic şi preventiv? Cît de mare este presiunea de grup? Cît de mult te poate modifica opţiunea masivă a celor din jur, alta decît a ta? Cum te poţi opune răului? Ce instrumente ai la îndemînă ca să detectezi, din timp, drumul greşit?

Discuţiile despre bine şi rău purtate în şcoală au, în general, rate mici de succes.

Filmul nu pune însă numai problema violenţei la scară mare, consemnată istoric, ci şi a felului în care ea prinde contur în grupuri mici, în comunităţi restrînse: în şcoli şi facultăţi, în competiţiile sportive sau în familii. Prieteni la cataramă sau cupluri de îndrăgostiţi, profesori şi elevi, părinţi şi copii se trezesc de părţi diferite ale unei baricade ridicate din ignoranţă, nepricepere, dorinţa de putere sau de a-şi demonstra superioritatea.

Discuţiile despre bine şi rău purtate în şcoală au, în general, rate mici de succes: principiile sînt livrate, de multe ori, sub forma unei dădăceli convenţionale, de mătuşă, sau a unei reţete de manual stufos şi anost. Dar, mai ales, iniţiativa lansării lor aparţine mai curînd profesorilor. Un astfel de film, care îi aduce pe elevi faţă în faţă cu propriile experienţe şi cu propriile dileme, ar putea da şanse mai mari unui dialog autentic. Nu merită încercat?

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

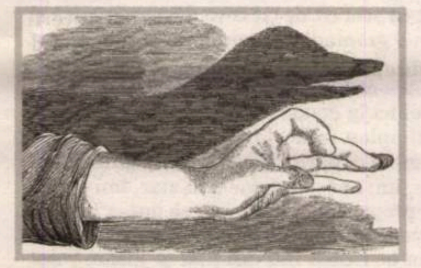

Iaromira POPOVICI

bazar

În vizuină

Odată cu vremea rea, avem tendinţa să ne izolăm şi să ne îngropăm în interioare, să ne apărăm, semiconştient, de intemperiile dinăuntru şi dinafară într-un loc călduţ, protejat, strălucitor. Să ne adunăm în faţa căminului (fie că acesta e un calorifer electric, un televizor sau un computer, în orice caz, ceva luminos în centrul a altceva) şi să ne bucurăm de aşa-zisa lui strălucire.

În semiîntunericul de sub cearşaf.

E lucru ştiut că puştilor le place să se ascundă pe sub tot soiul de corturi, gata cumpărate ori improvizate din diverse pături sau cearşafuri, sub care stau mai confortabil decît în casă, aşa, pur şi simplu descoperiţi. Acolo, în semiîntunericul de sub cearşaf, lucrurile par mai misterioase şi mai ferite de posibili ochi scrutători. Nu că ar fi în mod real ceva de ascuns…

De altfel, am o prietenă, de o vîrstă respectabilă, care şi-a transformat patul într-un cort în care, practic, locuieşte: mănîncă, doarme, ascultă radio, rezolvă integrame. Şi pare a fi foarte fericită în patul ei.

Nici eu nu sînt departe de felul ei de a trăi. Doar că ideea de pat protejat, în ce mă priveşte, e ceva mai largă. Se extinde de la patul propriu-zis la tot ce-i în jurul lui, la întreaga cameră. Care devine un imens cort, în care obiectele dragi şi neapărat necesare (tot mai multe) sînt aşezate cît mai aproape de tine, în teancuri protectoare. Tot mai multe lucruri trebuie să fie la îndemînă, tot mai multe cărţi care vor fi citite „imediat“, nenumărate carioci, pixuri ori creioane (pentru idei memorabile ce trebuie urgent notate ori subliniate), infinite obiecte mici, kitsch, dar cu valoare afectivă (îngeraşi, pisicuţe, inimioare etc.) e musai să fie îngrămădite prin preajmă, ca să dea o faţă mai umană lumii, altfel, cenuşii. Ca să nu mai vorbim de carnete şi caiete, fiecare dedicate unui alt fel de notaţii (analitice, amoroase, informative, literare), căni, desene, poze de familie.

Ideea e de un soi de cerc afectiv, un cerc de foc, unul magic, care să te apere de intruziunea exteriorului. Exterior care, în asemenea momente, rămîne doar un tablou încadrat în rama ferestrei.

În vizuinile lor, desigur, animalele îşi depozitează chestii utilitare, provizii. Poate cel mult îşi mai aduc crengi ori frunze ca să-şi amenajeze culcuşuri. Noi, oamenii, în bîrlogurile noastre, pe lîngă borcanele cu zacuscă, murături şi gemuri pe care ni le stivuim, vrem să fim asiguraţi şi psihologic, şi afectiv: să ne reducem riscurile şi să ne simţim iubiţi – avem, n-avem de cine. Dacă nu prea avem, suplinim prin aglomerări. Aglomerări sufocante, dar şi mîngîietoare, care nu ne lasă să vedem dincolo de vîrful vrafului de cărţi (fie ele de amoruri, de sfaturi sau de teorii literare) mai mult de cîţiva nori, un mănunchi de frunze şi o seamă de păsări zburătăcind zgribulite.

Ne construim, astfel, un clopot de sticlă sub care mai putem să ne tragem, măcar uneori, sufletul. Cînd afară plouă, depresiv, şi cînd lumea din jur îşi arată, sistematic, impasibila indiferenţă, unii dintre noi tindem să ne construim vizuini subetajate: ne ascundem în cutii din alte cutii, tot mai mici şi mai afunde. În întunericul capitonat, nu prea mai vedem ce se întîmplă, dar ne e un fel de cald şi bine, un cald şi bine finit, limitat, circumscris. Circumscris temerilor, îndoielilor şi frustrărilor noastre, precum şi rănilor pe care trebuie, periodic, să ni le lingem.

Poate exista şi o parte bună: dacă simţim că excesiva protecţie de bîrlog ne sufocă, odată ce ţîşnim de sub cuverturi, pături, plăpumi, corturi şi din cutii, ne recîştigăm puterile lumeşti şi dăm piept mai dihai decît înainte cu exteriorul, ca după o binevenită şi temporară hibernare. După care ne permitem s-o luăm de la început, într-un ciclu personal al alternanţelor izolare-aruncare. Durata etapelor avem voie să ne-o stabilim singuri. Şi dacă, odată ieşiţi din nou în lume, mai emanăm încă, vag, un oarecare iz de naftalină şi mai lăsăm încă o dîră de praf în urma noastră, învăţăm să ne facem că nu le vedem. Şi că nu le observă nici alţii.

Selma IUSUF

legende urbane

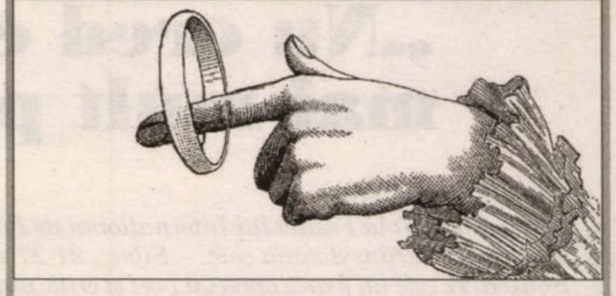

Copiii mileniului

E un băieţel simpatic. Să aibă vreo 9-10 ani şi o expresie gravă aşternută pe faţă. Nu ştiu de unde vine gravitatea aia. Să fie doar trăsăturile – o feţişoară triunghiulară, mai degrabă smeadă, cu pielea încă desăvîrşit de fină şi ochii aurii-verzi, ireal de limpezi? Să fie aerul de o siguranţă extrem de naturală pe care-l respiră?

Copilul e cu maică-sa în avion şi nu-i pentru prima dată într-o asemenea împrejurare. Îşi pune conştiincios centura de siguranţă, o ajustează de la cataramă, stă corect în scaunul care-i vine cam mare şi îndreaptă ochii către maică-sa. „Vrei tableta?“, îl întreabă femeia pe care o ghicesc educată şi cam snoabă, din ton şi pronunţie. ăsta mic dă din cap că „da“. „Dar să ştii că aici n-ai uaifai, ai jocuri la care n-ai nevoie de asta?“, continuă maică-sa. Ăl mic dă din cap că „da“. Are jocuri offline şi totul e sub control, să i se dea odată tableta. N-o spune, e prea politicos ca să facă aşa ceva.

Lumea e aşezată de mult, fiecare e pe locul lui, avionul o ia spre decolare, unii sînt relaxaţi şi privesc pe geam, alţii se apucă să răsfoiască o revistă, pe unii îi simţi că-şi fac cruci în cerul gurii, puştiul solemn s-a plictisit deja de tabletă. Se uită la maică-sa, se uită în buzunarul scaunului din faţă, ia o revistă internă a companiei, „*Bitte* nu ştiu ce“ scrie mare pe o reclamă colorată la o brăţară care-ţi monitorizează caloriile consumate şi glicemia. „De ce nu scrie în engleză?“, o întreabă pe maică-sa, care-i spune că e revista unei companii germane. O pune la loc în buzunarul din faţă şi apoi se uită la mine. Îi susţin preţ de cîteva secunde privirea aurie-verde pînă cînd puştiul întoarce firesc capul, atras de altceva. În milisecundele cît întorcea capul, imaginea mea, a omului care stătea pe scaun lîngă el, era ştearsă definitiv din memorie.

La venirea stewardeselor, şi-a coborît măsuţa din timp, a cerut răspicat ciocolată caldă, şi-a mîncat gustarea şi a mai vrut o ciocolată, pe care a cerut-o ridicîndu-se un pic în picioare şi agitînd pe sus două degete ca să-l vadă domnişoara care servea. Puştiul era călătorit în lume. A făcut toate astea cu o nonşalanţă pe care i-am invidiat-o sincer. Uite-l, n-are nici 10 ani, dar e deja un călător cu experienţă. Ştie ce i se cuvine şi aşteaptă să primească ce i se cuvine. La vîrsta lui nu văzusem un avion adevărat decît la televizor. Nici acum, mare, nu mă pot compara cu prichindelul ăsta. Ia uite ce relaxat stă în scaun. Eu mă surprind crispată, cu toţi muşchii spatelui încordaţi.

Îmi lipseşte, fizic şi mental, relaxarea generaţiei Y. Aşa-zişii *millennials,* cei născuţi între anii ’80 şi 2000 şi ceva. Ruptura de generaţie e imensă. Schimbările sînt galopante. Mă uit la copilul ăsta şi cobor ochii în cartea pe care o ţin în poală. *O scurta istorie a progresului* a lui Ronald Wright. Paleoliticul a durat 99,5% din întreaga existenţă umană. După aia lucrurile au căpătat o viteză ameţitoare, remarcă omul.

Sigur că da. Copiii ăştia s-au născut cu tabletele în mînă. Fac mai multe chestii deodată: îşi trimit mesaje pe telefon, mănîncă, ascultă muzică şi postează ceva pe Facebook. Am recitit adineaori fraza de mai sus şi mi-am dat seama că sună ca a unui om bătrîn. Pentru *millennials* chiar asta oi fi. Se uită la ăia care au sărit de 30 ca prin sticlă. Nu există. Îi văd absorbiţi de sine şi de generaţia lor. Îi văd extraordinar de inteligenţi, dar şi extraordinar de pretenţioşi. Îi văd într-o tinereţe fără memorie, o tinereţe inconştientă, lungită ca un gumilastic pînă la vîrste mari, crescuţi în ideea că sînt speciali, în sisteme de educaţie alternativă *non-combat,* dar şi în dezolarea unei vieţi din ce în ce mai aprige din care nu prea ştiu cum, cînd şi ce să aleagă.

În partea ailaltă a vieţii pîndeşte bătrîneţea bîntuită şi ea de absenţa memoriei şi a amintirii. E periculoasă. Fără memorie n-ai ce construi şi n-ai ce învăţa. Şi nici ce lăsa mai departe într-un limbaj apropiat de cei numiţi nativii digitali. Adică de ăştia micii, de după ’80.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

„Nu cred că voi fi în stare să înţeleg mai mult pe măsură ce îmbătrînesc“

– interviu cu Lloyd SCHWARTZ –

L-am cunoscut la Festivalul Internaţional de Poezie „Poets in Transylvania“ (poetsintransylvania.com – Sibiu, 21-27 septembrie 2015). ***Lloyd Schwartz*** *este un foarte apreciat poet şi critic american, specialist în opera lui Elizabeth Bishop. În 1994, a primit premiul Pulitzer pentru critică, pentru cronicile sale muzicale din* The Boston Phoenix. *De aproape 25 de ani, ţine cronica de muzică clasică la Fresh Air, una dintre cele mai ascultate emisiuni de la NPR, postul public de radio din SUA. Este profesor la Universitatea Massachussets, Boston, unde predă mai ales cursuri de creative writing.*

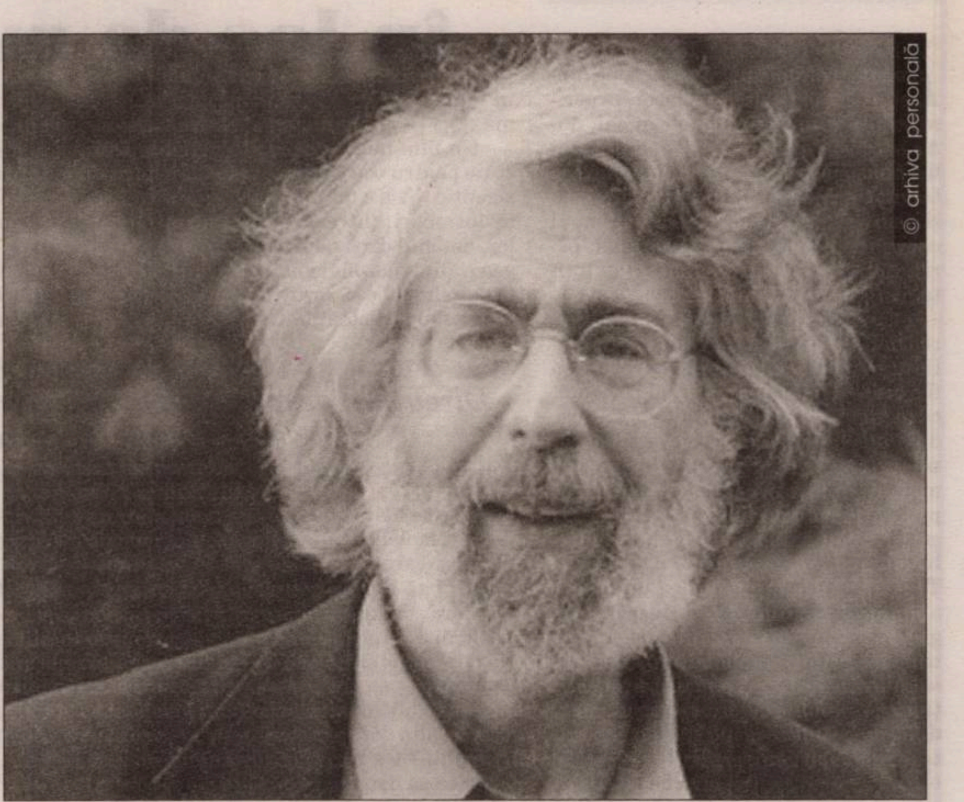
© arhiva personală

Cînd ne-am cunoscut, acum două zile, şi v-am spus că nu sînt poetă, ci jurnalistă, mi-aţi răspuns „Foarte bine. Avem mai mare nevoie de jurnalişti decît de poeţi“. De ce?

Sînt bucuros că există mulţi poeţi buni, dar mi se pare totuşi că există prea mulţi oameni care încearcă să scrie poezie, care se cred poeţi. Pentru că sînt şi jurnalist, apreciez jurnalismul de calitate şi cred că e un lucru foarte rar. Cînd deschid cel mai important ziar din Boston, de-abia dacă găsesc doi oameni pe care vreau să-i citesc. Şi n-ar trebui să fie aşa. Mai ales din cauză că ziarele dispar, jurnalismul de investigaţie, care e crucial pentru a ţine în viaţă cultura şi civilizaţia (şi nu exagerez deloc), e pe cale de dispariţie. Pe cine o să contez de-acum încolo? Eu nu pot face jurnalism de investigaţie. Am nevoie de cineva care să se priceapă şi în care să am încredere, care s-o facă în locul meu şi să-mi dea informaţiile de care am nevoie. De asta am zis că avem mai mare nevoie de jurnalişti buni. Altfel, desigur, iubesc poezia şi poeţii. Cel puţin pe unii dintre ei…

Trecem la istoria dvs. personală. Tatăl dvs. s-a născut la Iaşi. A adus cu el în America ceva din viaţa din România?

Nimic, absolut nimic. N-a pomenit nici măcar o singură dată de părinţii lui. După ce a murit, am dat întîmplător peste fotografia unei femei necunoscute, iar mama mi-a zis: „A, e mama tatălui tău“. Tata nu mi-a spus niciodată nici un cuvînt despre viaţa lui în România sau despre familia lui de acolo.

De obicei, oamenii refuză să vorbească despre trecutul lor după o traumă. Credeţi că e şi cazul tatălui dvs.?

Bănuiala mea e că a fugit din România înainte de Primul Război Mondial ca să nu fie trimis pe front. Una dintre mătuşile mele mi-a zis că tata a locuit o vreme la Paris înainte să vină în America. Am găsit printre hîrtiile familiei un bilet de călătorie pe care e scris alt nume decît al tatei, dar care ar putea fi biletul lui de vapor. Nu ştim, însă, nimic sigur. Am avut o relaţie atît de dificilă cu tatăl meu, încît n-am fost niciodată genul de copil care să zică „Tati, tati, zi-mi povestea aia cu…“. Nu părea să fie deloc interesat de mine, nici măcar cînd eram mic, iar mie nu-mi plăcea de el. Acasă era o persoană foarte amară şi antipatică. Îşi ura locul de muncă, îi ura pe oamenii cu care lucra… Am un poem despre el în cartea mea de debut.

L-am citit… Poemul în care spuneţi „Era bătrînul ăla rău din cartier“.

Da, chiar aşa era. Şi ura absolut totul. Inclusiv partidul politic din care făcea parte sau sindicatul, pur şi simplu ura totul…

Cînd eraţi copil, România era pentru dvs. locul acela îndepărtat de unde venea istoria tatălui dvs.?

Da, nu ştiam mare lucru despre România. Mama, în schimb, îmi povestea multe despre copilăria ei. S-a născut în Belarusul de azi, a copilărit la o fermă… Unul dintre poemele preferate dintre cele pe care le-am scris e o poveste pe care mi-a spus-o de-abia spre finalul vieţii ei, despre ziua în care a salvat nişte cai.

Sună aproape mitic, îţi şi imaginezi o fată care salvează nişte cai…

Da… Îmi plăcea mult de tot să ascult poveştile mamei. A crescut la o fermă din Massachusetts şi a mers la o şcoală cu o singură încăpere, mi se părea de-a dreptul fascinant. Mama a fost, cred, prima femeie din Brooklyn care a condus o maşină. Prima care a avut radio, prima care a avut telefon, şi era atît de „la zi“ cu toate, încît, în cele din urmă, s-a făcut singură o femeie americană. Bunica a locuit mulţi ani la noi, dar nu vorbea engleză. Mătuşile şi unchii mei aveau accent străin, aşa că păreau cu toţii veniţi dintr-o lume veche. Verii mei se purtau cu mama ca şi cum ar fi fost mama lor, pentru că ea îi înţelegea într-un fel în care propriii părinţi nu puteau s-o facă.

Apropo de lumea asta veche şi de fotografia bunicii ca punct de plecare pentru un poem, a fost poezia pentru dvs. o formă de arheologie în trecutul propriei familii?

A devenit pe parcurs, dar n-a fost aşa de la început. Nu mi-a dat prin cap că familia mea poate fi un subiect. Cînd m-am îndrăgostit de poezie, ştiam că pot scrie despre mine, despre sentimentele mele, despre poezie… Una dintre prietenele mele din copilărie, care locuia pe aceeaşi stradă cu mine în New York, mi-a trimis acum cîţiva ani un poem pe care i l-am dat ei, şi era un poem despre un cvartet de coarde al lui Haydn. Probabil că e unul dintre primele mele poeme serioase. Era un sónet şi era despre muzică.

Ce-a fost mai întîi, pasiunea pentru muzică sau pentru poezie?

Pentru muzică. La noi acasă se auzea mereu muzică, pentru că îi plăcea mamei. Mai ales muzica la modă pe-atunci, dar avea şi nişte discuri mai vechi cu muzică clasică. Am luat lecţii de vioară timp de un an cînd aveam cinci ani. N-aveam absolut nici un talent.

Asta a zis profesorul?

Nu, dar pînă şi eu ştiam asta, chiar dacă aveam cinci ani. Pe vremea aia, în anii '40, nu existau ore de muzică la şcoală. Profesorul meu de vioară locuia în Manhattan, noi în Brooklyn, mama mă ducea la orele de vioară în New York, în Manhattan, în fiecare sîmbătă după-masă, iar mie îmi plăcea la nebunie. Îmi plăcea să merg în Manhattan, să iau metroul, stăteam mereu în primul vagon ca să văd trenul înaintînd prin tunel. Îmi amintesc şi numele profesorului de vioară, Mr. Blackman. Ştiu că am apărut într-un recital al elevilor lui şi am cîntat „The Merry Widow Waltz“, care sînt sigur că a fost înfiorător. Probabil că aş fi continuat, pentru că mama era fericită să aibă un copil care ia lecţii de muzică, dar tata a avut un accident şi şi-a rupt piciorul într-o iarnă, aşa că a rămas fără serviciu foarte multă vreme. Nu ne-am mai permis lecţiile. Trăiam foarte aproape de limita supravieţuirii. Tata lucra în confecţii.

„Cînd deschid cel mai important ziar din Boston, de-abia dacă găsesc doi oameni pe care vreau să-i citesc.“

Şi mama?

Mama a renunţat la serviciu după ce s-a căsătorit, pentru că asta făceau femeile pe vremea aceea. Bunica a locuit cu noi, aşa că avea grijă de ea, avea grijă de copilul ei. Cred că i-a părut rău să renunţe la serviciu. A abandonat şcoala cînd era în gimnaziu, ca să poată avea grijă de părinţii ei. Apoi a făcut un curs de contabilitate şi şi-a găsit un job. Unul foarte interesant. Noi locuiam în Brooklyn, ea muncea în Bronx. Era contabilă la un atelier auto vizavi de Yankee Stadium. Deci mama era un fan Yankees care locuia în Brooklyn, ceea ce era foarte periculos, pentru că acolo trebuia să fii fan Brooklyn Dodgers. Asta se întîmpla pe vremea prohibiţiei şi am impresia că atelierul ăla auto aparţinea mafiei. Mama zicea „Veneau tot felul de maşini găurite de gloanţe…“ I-au dat mamei o maşină, ca să poată veni mai uşor la serviciu şi să nu ia metroul, şi ea a învăţat să conducă. Şi cînd s-a căsătorit, asta a fost, a devenit soţie şi mamă.

Aţi zis că aţi rugat-o să vă cumpere un disc cu operă cînd aveaţi 11 ani. Ce reacţie a avut?

I s-a părut în regulă. Eu ascultam operă la radio, dădeau transmisiuni de la Metropolitan Opera în fiecare sîmbătă după-masă, şi am devenit pasionat de operă. N-aveam nici cea mai mică idee despre ce era vorba, nu înţelegeam limbi străine, dar mi se părea că ce cîntau oamenii aceia era extraordinar şi pur şi simplu frumos. Şi-acum mai am primele discuri. *La Bohème, Carmen* şi *La Traviata*. Operele perfecte. Erau şi nişte înregistrări foarte bune, sub bagheta lui Toscanini.

Sînteţi un critic de muzică clasică extrem de apreciat, aţi luat Premiul Pulitzer pentru critică, dar nu aveţi, cum se spune, studii de specialitate. Cum v-aţi format gustul, cum v-aţi ascuţit instrumentele discursului critic?

M-am apucat de critică dintr-o întîmplare. În Boston există două ziare: *The Boston Globe*, ziarul liberal de stînga, care are mulţi bani, pentru că Boston e un oraş foarte liberal, şi *The Boston Herald*, primul ziar de dreapta, care e deţinut acum de Murdoch. Cu mulţi ani în urmă, *The Herald*, care avea foarte puţini cititori şi foarte puţină publicitate, încerca să concureze cu *The Globe*. Prin '74 sau '75, The Boston Symphony Orchestra pleca într-un turneu prin Europa şi *The Globe* urma să-şi trimită criticul muzical principal ca să scrie despre turneu. El avea un *staff* de critici care să scrie despre ce se întîmpla în Boston. Cei de la *The Herald* au decis să-şi trimită şi ei criticul lor muzical, doar că persoana respectivă n-avea nici un *staff*. O cunoscusem în pauzele de la concerte, aşa că aveam mereu tot felul de discuţii. I s-a părut că ştiu cît de cît ceva despre muzică şi că am o grămadă de opinii, nu ştia dacă pot să scriu, dar a crezut că sînt suficient de deştept. Aşa că a riscat şi m-a rugat să scriu două cronici la două concerte importante care se întîmplau în Boston în timpul turneului. Mie mi s-a părut genial, primeam bilete gratis, îmi apărea numele în ziar, îmi exprimam propria opinie, nici că se putea mai bine. *Deadline*-ul de la miezul nopţii… Era ca şi cum aş fi fost într-un film şi jucam rolul reporterului. Să alergi val-vîrtej de la concert la redacţie, să baţi la o maşină de scris electrică, să smulgi paginile, să i le duci editorului de noapte… Mi s-a părut foarte palpitant. Ea s-a întors din turneu, a citit ce-am scris şi m-a întrebat dacă aş vrea să continuu. Eu am zis: „Sigur, mi-ar plăcea foarte mult“. În următorii doi ani, am devenit o voce respectată în comunitate. De ce? Pentru că vocea aceea era a ascultătorului de muzică serios, dar non-profesionist. Într-un fel, eu reprezentam publicul, ceea ce nu se putea spune despre criticul de la *The Herald*, care făcuse facultatea de jurnalism. Criticul de la *The Globe*, care făcuse engleza, ca şi mine, era pianist, studiase cu mari interpreţi şi, spre deosebire de mine, putea să citească partiturile. Eu pot să urmăresc notele, dar cam atît. Credeam că ştiu foarte bine să judec ce auzeam, pentru că în cercul meu de prieteni, care îi includea pe tipul de la *The Globe* şi pe poetul Frank Bidart, ne adunam, ascultam discuri, comparam mai multe înregistrări ale aceleiaşi bucăţi muzicale.

Asta a fost formarea dvs., de fapt.

Da, aşa e. Cred că şi prietenii mei credeau că ştiu foarte bine să judec ce aud şi că pot să scriu despre asta. Poemele pe care le scriu nu sînt deloc metaforice. Eu scriu poeme cu vocile altor oameni, folosesc un limbaj foarte colocvial, non-poetic, dar am descoperit de curînd, mai ales în primele mele cronici muzicale, că aveam un dar pentru metaforă. Nu puteam vorbi despre muzică din punct de vedere tehnic şi nici nu voiam asta, nu mă interesa tehnica. Bănuiesc că toată lumea care ajunge la Symphony Hall are tehnică, iar dacă nu are, îţi dai seama imediat, nu trebuie să fii teoretician ca să aûzi notele proaste. Dar trebuia să fac ceva, aşa că foloseam metafore. Culmea e că nu le-am folosit în poezie, ci în cronici. Credeam că sînt bun la ce fac, şi alţii au crezut asta, şi am început să primesc premii pentru cronicile mele muzicale. Cînd am primit Premiul Pulitzer, cei de la *The Globe* mi-au luat un interviu şi m-au întrebat: „Ce vreţi să se întîmple cu cariera dvs. de-acum încolo?“, iar eu am zis: „Păi, sper că poemele mele vor fi citite de mai mulţi oameni“. Continuă să fie cel mai important lucru pentru mine, chiar dacă n-am crezut niciodată că voi face o carieră în critica muzicală. Dar a fost minunat şi palpitant, am ajuns şi la National Public Radio…

Da, cronicile dvs. muzicale sînt pentru trei milioane de oameni, dar poemele ajung mai rar la atît de multă lume.

E pur şi simplu de neconceput… Chiar dacă aş fi un poet foarte cunoscut, tot nu aş avea un public atît de numeros. Deşi, de curînd am scris un poem, „To My Oldest Friend, Whose Silence Is Like a Death“, care a apărut la rubrica „Poem a day“ de pe poets.org şi a fost citit de peste o sută de mii de cititori. Mi s-a părut uluitor, e prima dată cînd am o astfel de reacţie la un poem. Am primit e-mail-uri de la necunoscuţi care-mi ziceau „Am şi eu un prieten care mi-a făcut acelaşi lucru“ sau „Am scris şi eu un poem despre un prieten care…“ sau „Cumnata mea nu mai vorbeşte cu mine de trei ani“, oamenii au început pur şi simplu să mi se destăinuie.

În prezent, sînteţi profesor de literatură engleză la University of Massachusetts, unde predaţi cursuri de creative writing. *Aţi spus la un moment dat într-un interviu: „Am studiat la o universitate de stat şi am vrut să dau înapoi ce-am primit predînd într-o instituţie de învăţămînt public“. A fost o alegere să nu predaţi într-o universitate privată?*

Nu, mi-aş dori să pot spune asta. Însă cred că aş fi făcut aceeaşi alegere, indiferent de circumstanţe. Cînd am început să predau, era foarte greu să obţii un post. Primul meu loc de muncă adevărat ca profesor a fost la un colegiu ortodox grec, care fusese seminar şi încerca să devină o facultate de *liberal arts*, ceea ce a durat trei ani. Preoţii nu erau pregătiţi, de fapt, pentru asta, aşa că i-au dat afară pe toţi profesorii care nu erau greci. Apoi m-am angajat la Boston State College, cel mai vechi colegiu public din Massachusetts. Cînd s-a închis, am dat un interviu la University of Massachusetts, directorul programului de *creative writing* căuta pe cineva care să preia funcţia. Şi eu am fost extrem de încîntat să fac asta. În anii în care mi-am făcut doctoratul la Harvard, am predat mult acolo şi am avut doi dintre cei mai sclipitori studenţi din toată cariera mea şi sute dintre cei mai plictisitori studenţi din toată cariera mea. La University of Massachusetts, n-am nici un student plictisitor. Studenţii care vin la cursurile mele de *creative writing*, la fel ca foştii mei colegi de la Queens College din New York, aduc cu ei ceva ce nu poţi preda: propriile lor experienţe de viaţă. Au o grămadă de lucruri despre care pot scrie. La un moment dat, am avut un student care scria nişte sonete de dragoste formale, shakespeariene, incredibil de preţioase. Arăta foarte bine, şi fiecare poem era dedicat unei alte fete. Era un băiat dur din sudul Bostonului, din cartierul lui Whitey Bulger (a apărut de curînd un film cu Johnny Depp în rolul lui Bulger). Şi scria nişte poeme ca nişte broderii. La curs, aveam două studente care erau mai dure ca el. Într-o zi, el a venit şi şi-a citit cel mai nou sonet de dragoste, iar fetele au început să rîdă, li se părea că n-au auzit o prostie mai mare în viaţa lor. Iar el, *macho*-ul, şi-a închis carneţelul cu o bufnitură, şi-a luat cărţile şi a ieşit val-vîrtej din clasă. La cîteva zile după aceea, vine la mine în birou şi-şi cere scuze: „N-ar fi trebuit să mă port aşa, dar am nişte probleme de familie, fratele meu e la puşcărie“. Şi începe să-mi povestească despre asta. Eu sînt profesor de poezie, el scrie poeme de dragoste absolut ridicole, aşa că îl întreb dacă s-a gîndit vreodată să scrie despre fratele lui. „Nooo, n-are nimic de-a face cu poezia!“ Şi i-am zis: „Hm, nu ştiu ce să zic, scrie un poem totuşi, gîndeşte-te la experienţa prin care treci, e o mare încărcătură emoţională…“ A plecat deloc convins că aş putea avea dreptate, n-a venit nici la cursul următor şi, peste cîteva zile, am găsit un plic strecurat sub uşa de la birou. În plic erau nişte poeme extraordinare despre cum mergea să-şi vadă fratele, care erau sunetele de pe coridor, ce zgomot făceau uşile. Erau cele mai bune poeme pe care le scrisese cineva în semestrul acela. Academia poeţilor americani dă un premiu de 100 de dolari pentru cel mai bun poem din fiecare campus care are un program de *creative writing*. Premiul e decis de un poet din afara campusului. Iar studentul ăsta, John Hawkins, a cîştigat premiul în anul acela. Ador povestea asta, pentru că e povestea clasică din învăţămîntul de stat. Probabil că a fost prima persoană din familia lui care s-a dus la facultate, totul mergea bine pentru el, în afară de tragedia cu fratele lui. Băiatul era un scriitor minunat. Nu i-am spus ceva foarte subtil sau foarte original, doar „De ce nu scrii despre asta?“, dar cineva trebuia să i-o spună. Am fost norocos să fiu persoana care să zică asta. Sînt recunoscător în fiecare zi în care vin la şcoală să predau (nu şi-n zilele în care vin la vreo şedinţă), sînt recunoscător pentru studenţii pe care îi am, cum e poeta Tara Skurtu, care va preda un an la Universitatea din Braşov în cadrul programului Fulbright. Dacă aş fi mers la Harvard, Princeton sau Yale, aş fi avut studenţi deştepţi şi-atît, dar nu i-aş fi avut pe Tara sau pe John şi alţii ca ei.

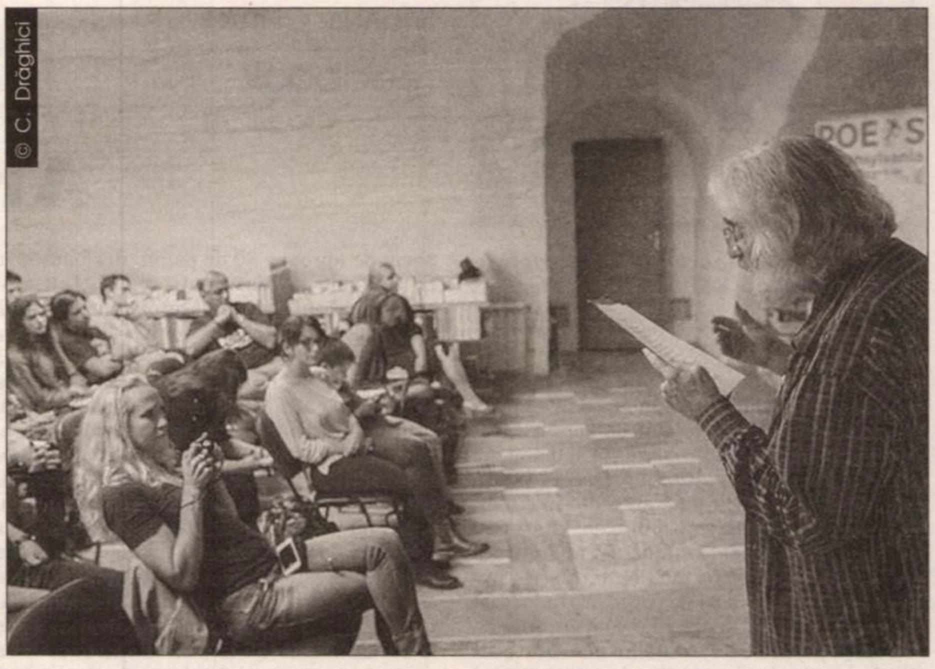

„Sper că poemele mele vor fi citite de mai mulţi oameni.“

Sînteţi profesor, poet, critic, aţi fost chiar şi actor, şi regizor… Se amestecă uneori toate aceste roluri ale dvs.?

Bineînţeles! Într-un fel, mi se pare că rolul meu de critic seamănă mult cu rolul meu de profesor. E foarte important să spun ce nu-mi place, de ce nu-mi place sau de ce îmi place, în acelaşi fel în care e important să le spun studenţilor mei că asta funcţionează în text şi asta nu funcţionează, şi de ce. E uşor să ai opinii. Dar e mai greu să-ţi aperi opiniile, să le explici, să fii partener într-o conversaţie. Sînt bucuros să-mi schimb părerea, mai ales cînd vine vorba de poeme şi îi ascult pe studenţii mei vorbind despre asta. Din cauză că poemele mele sînt atît de conversaţionale, cred că recenziile mele muzicale sînt, într-un fel, nişte poeme în proză. Îmi place să-mi lucrez atent frazele de început, de pildă. Ani la rînd n-am avut voie să-mi aleg singur titlurile. Dar odată ce mi s-a permis, m-am bucurat enorm, pentru că le scriam ca pe nişte titluri de poeme. Publicaţiile pentru care scriu acum au titluri banale, care rezumă informaţia, şi mi-e dor de vremea în care scriam titluri provocatoare. Există un termen în engleză, vezi asta des în filme, cînd cineva taie un copac, se strigă *„Timbeeeer!“* (adică „Dă-te la o parte, cade copacul!“). Philip Glass a compus la un moment dat o operă care se chema *The Juniper Tree (Copacul de ienupăr)*, care mi s-a părut cel mai îngrozitor gunoi pe care l-am auzit vreodată, şi titlul meu pentru recenzie a fost *„Timbeeeer!“*. Sînt foarte mîndru de titlul ăsta… Aşa că da, toate merg mînă în mînă, într-un mod foarte straniu. Evident că a scrie cronici nu e acelaşi lucru cu a scrie poeme. Şi a preda e foarte diferit de a scrie cronici.

În poemele dvs., folosiţi mult citatele, citaţi o sumedenie de personaje diferite. Seamănă asta cu ce face un reporter, care merge pe teren, aude poveşti, se întoarce acasă şi le dă o formă? Sînt poveşti auzite sau inventate?

Sînt auzite, de cele mai multe ori. Am un poem foarte lung despre 9/11, care se cheamă „Lucifer in New York“. După 9/11, toată lumea scria poeme despre asta. Multe erau pline de clişee şi de smerenie. Eram şi eu afectat de ce se întîmplase şi îmi doream să scriu ceva, dar mă întrebam ce am eu de zis despre asta, şi ce aveam de zis a fost pînă la urmă o serie de citate care se întindeau pe şapte sau opt pagini, luate din ziare, din interviuri sau reportaje, sau lucruri pe care le auzisem pe stradă, lucruri prosteşti sau inteligente sau înfiorătoare. Mi-a luat mult să pun totul laolaltă. 99% erau redate întocmai. Am folosit voci adevărate, dar foarte diferite, şi am încercat să le dau o formă care să însemne ceva.

Poemul despre prietenul care a dispărut inexplicabil se termină cu versurile „Cu cît îmbătrînesc, cu atît înţeleg mai puţin lumea asta şi oamenii din ea“. Poezia e asociată de obicei cu o anumită înţelegere a vieţii, care le lipseşte ne-poeţilor. Un poet ar trebui să înţeleagă lumea mai bine, nu?

Tot ce-a făcut poezia pentru mine a fost că a dat o formă acestei experienţe. Scriind, am încercat să înţeleg cum s-a putut întîmpla aşa ceva, dar nu înţeleg nici acum. Mi-ar plăcea să cred că pricep mai multe pe măsură ce îmbătrînesc, dar cred că poemul ăsta spune că natura umană e complet incomprehensibilă, aşa cum e şi faptul că cineva care mi-a fost atît de drag a putut să rupă orice fel de legătură cu mine. Mă doare, dar n-am nici un motiv să cred că voi fi în stare să înţeleg ce s-a întîmplat pe măsură ce-o să îmbătrînesc. Nu cred că o să înţeleg niciodată, şi ăsta e, de fapt, felul meu de a înţelege.

Nici măcar după ce aţi publicat poemul, nu aţi primit nici un semn?

Nu, nu cred că l-a văzut. Mă gîndesc la prietenul meu în fiecare zi. A fost ziua lui acum cîteva zile. Încă mai am în telefon vocea lui, cîntîndu-mi „La mulţi ani“, acum şase sau şapte ani…

a consemnat Luiza VASILIU

■ ■ ■

MARI SPECTACOLE DE OPERA
4
Madama Butterfly
6
Nunta lui Figaro
14
Flautul fermecat
15
Aida
3
Fidelio
9
Cosi fan tutte
adevărul
Invazia rusă în Ucraina

PUBLICITATE

adevărul

îţi readuce

6 mari spectacole de operă
la un preţ excepţional

13 octombrie
15 octombrie
20 octombrie
22 octombrie
27 octombrie
29 octombrie

Preţ pachet 7,99 lei
Ziar + Carte + CD + DVD

în fiecare marţi şi joi

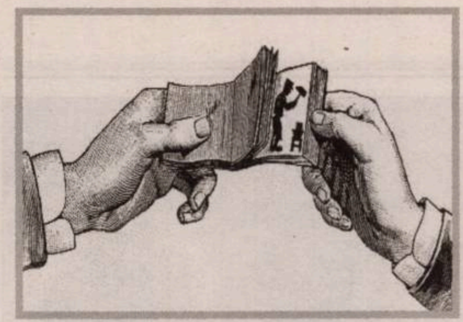

Marius CHIVU

feedbook

Arta aparențelor

● t.s. khasis, *aparenta naturalețe a vieții*, Casa de Editură Max Blecher, 2015.

De multă vreme n-am mai citit o *carte* de poezie (şi subliniez *carte* în această epocă a plachetelor şi placheţelelor de versuri) atît de intensă şi de solidă, coerentă şi omogenă de la primul pînă la ultimul vers, care-ţi lasă în urma lecturii o anume greutate în suflet! De altfel, poetul care-şi spune t.s. khasis nu s-a încurcat niciodată cu lucruri aparente şi n-a pus mare preţ pe publicare. A scris puţin şi la distanţe mari de timp, intrînd astfel în clubul select al scriitorilor cu doar una-două cărţi, pentru care există un adevărat cult (de la Urmuz la Constantin Acosmei, poetul a cărui operă consistă din cartea de debut adăugită la fiecare reeditare). Au trecut zece ani de la debutul lui t.s. khasis cu *arta scalpării*, unul dintre volumele importante pentru generaţia anilor 2000 (volum, de altfel, reluat şi adăugit în ediţia *pe datorie*, Editura Charmides, 2011), şi era de aşteptat că, dacă va mai exista o altă carte de poezie, aceasta va beneficia de acumularea existenţială din tot acest răstimp.

Prima secţiune a cărţii, intitulată „un căţel mecanic, un poster cu luna“, funcţionează mai degrabă ca un preambul. Această primă parte este un fel de confesional al bărbatului gravitînd neştiutor, învins şi vinovat prin viaţă: „nu ştiu nimic despre dragoste, nu ştiu nimic despre moarte, / nimic despre extratereştri, / uneori urc sau cobor cu liftul şi-mi spun: las-o baltă, omule, / las-o baltă“. Poemele, fără titlu, sînt mici fişe biografice despre inadecvare şi ratare (în dragoste, la serviciu), despre marginalizare şi marginalitate, despre abandon şi „defectele existenţei ce pare să se consume / în altă parte“. Textele sînt o circumscriere a crizei masculine la vîrsta mijlocie, cînd nu mai există scuze pentru eschivări şi reverii. Bărbatului nu i-a ieşit configurarea unei vieţi şi îşi contemplă în oglindă singurătatea, inutilitatea, lipsa unei direcţii, dar mai ales a motivaţiilor interioare sub presiunea societăţii, ale cărei reguli, practici şi convenţii sînt cu atît mai clare şi mai apăsătoare pentru bărbatul de 40 de ani căruia nu i-a ieşit, precum lui Moise, străbaterea deşertului.

În această cheie biblică am citit şi partea a doua a cărţii, care este, de fapt, un lung poem de aproape 80 de pagini desfăşurat în Spitalul de psihiatrie „Obregia“. Intitulat „supravegheat“, poemul, carceral-existenţial, deopotrivă epic şi introspectiv, este mărturia traversării deşertului propriei vieţi. Dacă Moise avea paşii îndrumaţi prin vastitatea deşertului, aici gesturile bărbatului, unul printre mulţi alţii, sînt supravegheate în spaţiul limitat al saloanelor. Iată începutul acestui lung poem încărcat cu trimiteri religioase: „în salonul 3 / memoria rece a lucrurilor / nu mai are greutate / e doar o fantezie în culori – / chiar la capătul culoarului / în aşteptarea mîntuirii / pandelică şi andrei execută flotări şi genuflexiuni / printre paturi de campanie / pe corbu l-au trîntit aici la cei cu cheie / pentru că o asistentă nu a vrut să-i cumpere ţigări / aşa că a început să înjure pe toată lumea / andrei e mega plin de *maica domnului* / e mega plin de *doamne ajută* / uneori instalează cipuri literare / îi văd mîinile plasînd în aer / sisteme integrate plăci de bază / îmi vorbeşte la ureche despre isus / cu o căldură şi o intensitate de care numai / cei pregătiţi să moară sînt în stare / cam o dată la două ore îngenunchează / în faţa televizorului / şi lălăie psalmi“.

Poemul „supravegheat“ este un jurnal free-style.

De la un capăt la altul, poemul „supravegheat“ este un jurnal *free-style* despre boală şi singurătatea în toate formele ei: claustrare, izolare, refugiu, absenţa înţelegerii, a dragostei. Secvenţial şi cu schimbări de ton, cînd descriptiv, cînd halucinant, alternînd monologul cu dialogul, cu mici pasaje livreşti, poemul este un flux al conştiinţei realităţii supravegheate medical în izolare. Ceilalţi pacienţi, fiecare cu propriul deşert, dau sub medicaţie spectacolul unei vieţi cu uşile închise, al unei existenţe paralele („aici e de noi / *afară* nu reuşim să ne acomodăm […] căutăm ceva paralel cu noi“), documentate cu detaşare, decupînd scene şi dialoguri din care, în cele din urmă, se conturează cîteva personaje: pandelică, andrei, corbu, gobe („cel tăcut ca un glob argintiu“). Ca în romanul lui Ken Kesey, aici poetul este cel care înregistrează realitatea saloanelor, fiind la rîndul lui un supraveghetor, unul superior care resimte angoasele şi panicile, diversele niveluri de rătăcire, un fel de glas al ultimei raţiuni cîntărind posibilităţile: „mi-e teamă să nu rămîn pentru totdeauna aici / printre geometrii hipnotice perfecte de gresie / un cer senin în HD / dar dacă aş rămîne?“. Contrar sensului claustrării, spitalul este un loc populat cu tot felul de personaje dedublate, iar protagonistul, poetul, experimentează, astfel, o nouă retragere dintre ceilalţi şi o chestionare în plus a utilităţii scrisului. Inadaptarea continuă!

Despărţit de iubită, divorţat de soţie, înstrăinat de propria fiică, cu o familie destrămată în contextul social unde bărbatul, deşi cu frica abandonului şi a singurătăţii, nu se poate integra – dacă acestea sînt motivele deja conturate în prima parte a volumului, ele revin ca leitmotive şi în lungul poem al internării, acest poem al blocajelor şi vulnerabilităţilor, al spaimelor şi neputinţelor, dar şi al resemnărilor: „nu mai credeam în nimeni / nu mai credeam în nimic / eu / cel puţin / nimeni nu crede în noi / şi nici nu a crezut vreodată sau nu e nimeni / nici acolo / nici în sertăraşele noastre / interioare“. Precum viaţa însăşi, spitalul macină totul, şi trecutul şi viitorul, şi amintirile şi speranţele, adoarme trupurile, ia minţile şi, în cele din urmă, decorporalizează: „lăsăm amprente în / praful unei lumi moarte“, cum spune, la un moment dat, unul din multele versuri memorabile ale cărţii.

t.s. khasis
aparenta naturalețe a vieții
Casa de editură Max Blecher

Cum afirmam şi la începutul recenziei, această carte de poezie cu un titlu formidabil este o operă solidă, unul dintre puţinele volume ale ultimilor ani care nu-şi epuizează semnificaţiile prea uşor. O carte autentică şi intensă (orice ar mai însemna asta astăzi), complexă şi sofisticată, o carte de poezie despre care se va discuta mult şi care sper să fie citită de cît mai mulţi.

aproape de carte

t.s. khasis

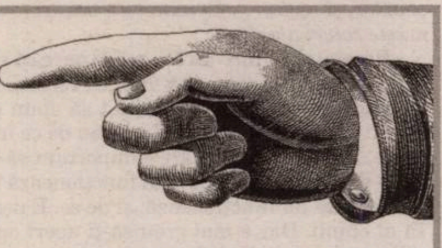

*

eşti doar un pic trist, depresiv. instabilitatea socială a afectat
cele mai
strălucite minţi, ce să mai zic de tine…
trebuie să-ţi cauţi un job,
vei vedea lucrurile altfel, într-o nouă lumină,
trebuie să te adaptezi.

înţepenit în faţa casei de marcat cu berile în braţe
gata să-i spun că am pierdut totul în cîteva ore
şi că nu am nici un chef să mă adaptez –
m-am bîlbîit

şi m-am gîndit că soţul ei
o urăşte. era o blondă bună,
plasai instantaneu o vilă singuratică din cărămidă roşie pe
malul mării egee sau în vîrful unei insule (fenicieni

înspre malurile britaniei, comerţ cu cositor) alături
de ea, blonda asta pe alocuri perfectă
pe care ai fi ajuns s-o urăşti. am ieşit din cap,
am plătit, am luat mărunţii şi

m-am crezut un samurai negru şi generos
stăpînit de o dulce însingurare, ceva mai durabil
decît plasticul, ceva mai exact,
mai echilibrat decît o katana în mîinile lui toshiro mifune.

Armonii florale
Activități artistice pentru relaxare!
adevărul weekend
Toma Arnăuțoiu

PUBLICITATE

Terapie prin artă
numai cu weekend adevărul

vineri, 16 octombrie

preț special ziar + carte 15,99 lei

Carte de colorat pentru oameni mari
80 de pagini, 30 de ilustrații

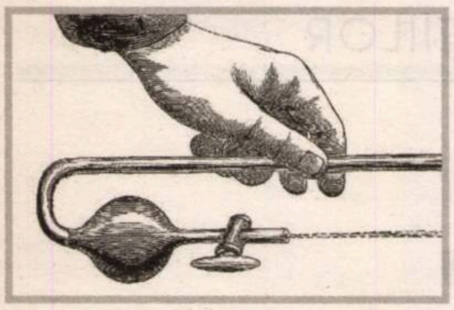

REGIMUL ARTELOR ȘI MUNIȚIILOR

Oana STOICA

rosencrantz & co

Corpuri vulnerabile

● ***Aleargă*, adaptare după romanul omonim de Ana Maria Sandu, concept: Silvia Călin, cu: Nicoleta Lefter, *visuals:* Black Horse Mansion. Producător: WASP – Working Art Space and Production.**

„Corpul e singurul meu animal de companie. Îl îngrijesc, îl hrănesc, dar încă n-am ajuns să-i vorbesc. O prietenă din Canada mi-a zis de curînd că ea poate. Am invidiat-o sincer, mai ales atunci cînd m-am hotărît să las dracului toate scuzele din lume și să încep să alerg. Obiceiul ăsta nesuferit care te scoate din casă pe orice vreme…“

Așa începe cartea Anei Maria Sandu, *Aleargă,* un pseudojurnal de angoase urbane al unei femei de „30 și“ care are o negociere personală cu timpul, corpul propriu și modul său de existență. Așa începe și spectacolul coregrafei Silvia Călin cu actrița Nicoleta Lefter, un performance la limita dansului cu teatrul, în care timpul și gîndurile se amestecă în trupul care aleargă. Pare dificil de dramatizat o astfel de scriitură, intens personală și nenarativă, de găsit instrumentele teatrale potrivite pentru a-i păstra substanța, fragilitatea și forța deopotrivă, evitînd patosul și superficialitatea. Cumva, Silvia Călin și Nicoleta Lefter au reușit să identifice expresia și cadența potrivite, au extras din text momente esențiale de intimitate, salvînd poezia.

Alergarea îi oferă Nicoletei Lefter baza performance-ului, imprimîndu-i ritmul, epuizînd-o (sau nu, actrița are o condiție fizică admirabilă), susținîndu-i textul. Alergarea ca acțiune fundamentală în spectacol amintește de un alt element coregrafic intens folosit, săritura pe loc (la noi, Mihaela Dancs introduce deseori în spectacolele sale acest element, dus în extrem – repetat 10-15 minute – și devenit în timp un fel de marcă personală). Catalizator și fundație pentru spectacol, acest tip de element definește performance-ul (s-ar putea numi jogging-performance) ce se construiește, de fapt, în jurul acestei singure acțiuni care susține restul construcției spectaculare. Cu treningul închis peste cap cu fermoarul, cufundat în gînduri și claustrat în propriul corp, personajul feminin al Anei Maria Sandu și al Nicoletei Lefter face din alergare o formă de recluziune care permite sentimentelor și cuvintelor să tropăie prin minte și să ocupe corpul. Prizonier al lucidității tăioase și al afectelor confuze, corpul devine suport pentru posibile identități. Chipul luminat iscoditor cu o lanternă în timp ce corpul aleargă mecanic, pierdut, uitat într-o mișcare repetitivă. Corpul cenușiu care îmbracă diverse haine (identități) colorate, care se dezechilibrează pe pantofi cu toc și se stabilizează în pantofi de alergat cu care apasă pe pămînt sănătos, cu toată talpa piciorului, încercînd stări diferite, ego-uri diferite, măști diferite. Criza de treizeci și ceva de ani: celulită și dragoste, relații și părerile tuturor despre orice, ego-urile rămase în urmă și firele de păr alb apărute de curînd, trupul care se schimbă și sufletul care s-a schimbat deja. Forțat să se miște, corpul antrenează gîndurile. Maturizarea presupune transformări, iar femeia tînără din *Aleargă* pare paralizată de aceste schimbări, doar că paralizia ei îngheață corpul într-o acțiune repetitivă, alergarea, nu anulează mișcarea. Transformarea trupului necesită acceptare, dar schimbările s-au produs și în interior, s-au ordonat amintirile și s-au sedimentat sentimentele, iar acestea trebuie investigate pentru că alterează identitatea. În *Aleargă,* pe scenă sînt corpul care gîndește, corpul care se ascunde, corpul care se ascultă. Un copac care crește din / în care se topește corpul performerei metaforizează vizual această lungă introspecție a maturizării feminine *(visuals:* Black Horse Mansion). Spectacolul mizează pe punctele de intersecție între performance, dans, teatru și video, iar Nicoleta Lefter are o expresivitate contorsionată și energică, folosindu-se inteligent de acțiuni și non-acțiuni în construcția acestui interior feminin, nici foarte accidentat, nici tocmai senin.

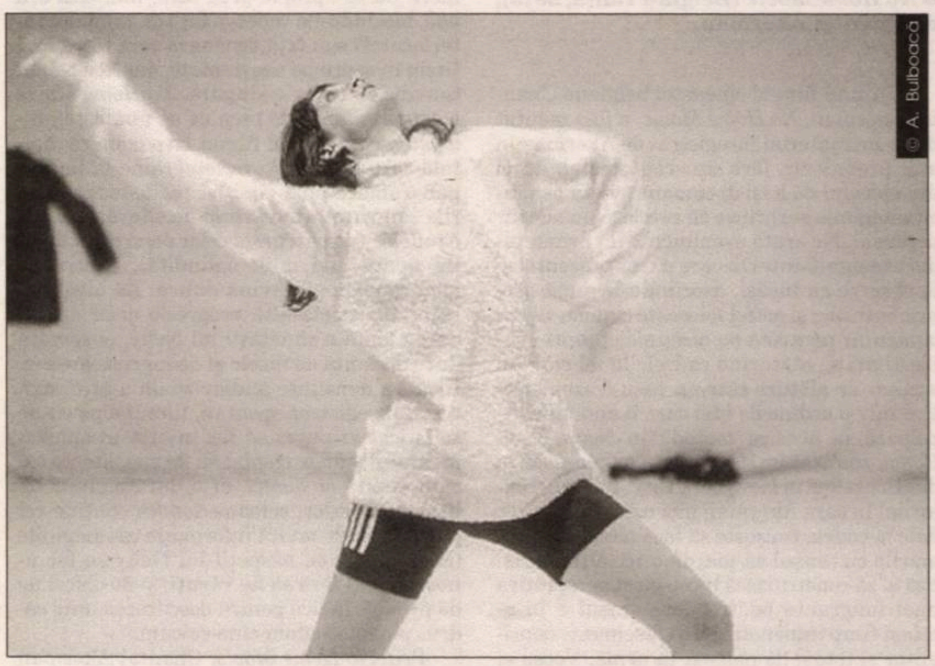

© A. Bulboacă

Ana Maria Sandu face trimiteri la alergătorii lui Paul Auster din romanul *În țara ultimelor lucruri,* dar referințele pot fi extinse, de exemplu la povestirea „Maraton“ din volumul *Buna intenție* de Andrés Barba, în care un bărbat se apucă de alergat, fugind, de fapt, de căsnicia care nu mai funcționează. De altfel, personajul feminin din *Aleargă* și cel masculin din *Maraton* se întîlnesc într-un punct comun: imposibilitatea renunțării la alergare. Finalurile celor două texte sînt similare. „Călătoresc ca să am de unde să mă întorc. Citesc ca să nu rămîn singură. Mă mișc din ce în ce mai repede ca să nu mă împotmolesc. Dacă uit regulile, sînt pierdută.“ *(Aleargă)* „Se însera pe 7 mai, în cea mai bună dintre lumile posibile. Să alerge era unica opțiune: cea mai pură și cea mai absurdă.“ *(Maraton)*

> *„Călătoresc ca să am de unde să mă întorc. Citesc ca să nu rămîn singură. Mă mișc din ce în ce mai repede ca să nu mă împotmolesc. Dacă uit regulile, sînt pierdută.“*

Jucat inițial la WASP, spectacolul poate fi văzut acum și la Teatrul Luni de la Green Hours (București).

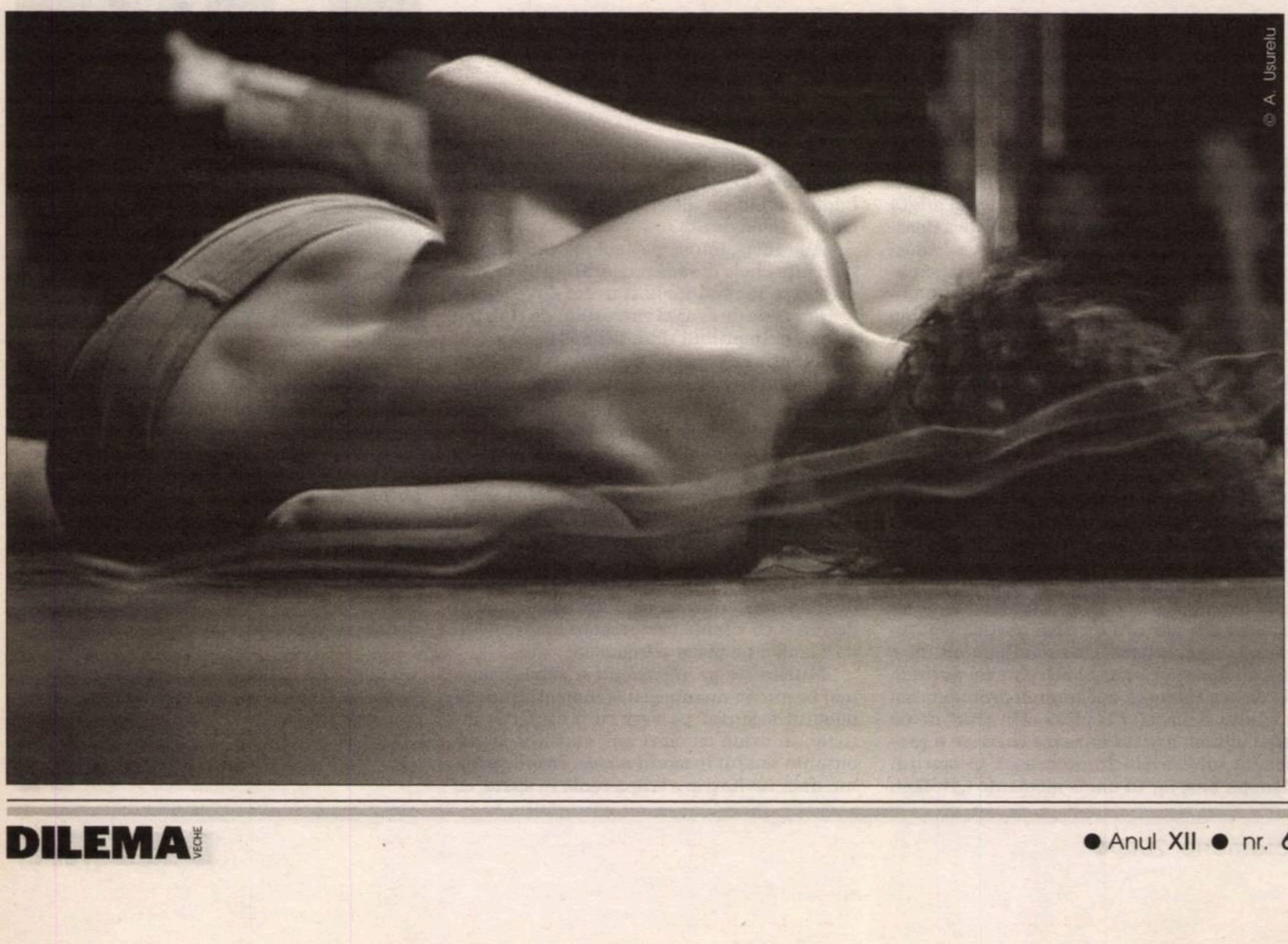

© A. Ușurelu

(intimacy, identity, dance party)

● ***[Fragil]*, performance creat de Cosmin Manolescu. Realizat cu participarea dansatorilor Giselda Ranieri (Italia), Tanja Andreeva (Norvegia), Cristian Nanculescu (România). Coproducție internațională creată în cadrul proiectului „E-Motional: rethinking dance“. Fundația „Gabriela Tudor“.**

Tot despre corp și vulnerabilitate este și discursul din *[Fragil],* un performance creat de Cosmin Manolescu în cadrul programului „E-Motional: rethinking dance“ și interpretat împreună cu dansatori din Italia, Norvegia și România. Aici apare alt tip de negociere cu corpul și cu vulnerabilitățile lui, cu trupul ca expresie a psihicului și a afectului. *[Fragil]* este un spectacol despre limitele intimității, despre tandrețe și crispare, despre cum dansul înșurubează aceste concepte (există o componentă teoretică importantă, o dezbatere cu publicul privind noțiunile *intim, vulnerabil* etc., dar și o investigație asupra dansului contemporan, a receptării sale de către publicul local și a relaționării acestuia cu tema performance-ului). Structurat în două părți, fiecare în altă locație – un spațiu intim și un spațiu public –, *[Fragil]* se constituie într-o serie de studii – episoade consecutive sau simultane, teoretice și performative, individuale și globale – despre vulnerabilitatea omului în fața emoției, a atingerii, a sexului în intimitate și a erotismului în public. Este un spectacol modular, care diferă pentru fiecare spectator în parte în funcție de alegerile sale și care provoacă depășirea unor limite (este vorba despre nuditate și intimitate, două elemente care vizează un anume tip de vulnerabilitate, inclusiv refuzul atingerii).

Văzut în 2014 la București (cu spațiul public la CNDB) și reluat în 2015, *[Fragil]* va fi jucat și anul viitor, cînd se intenționează un turneu național.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

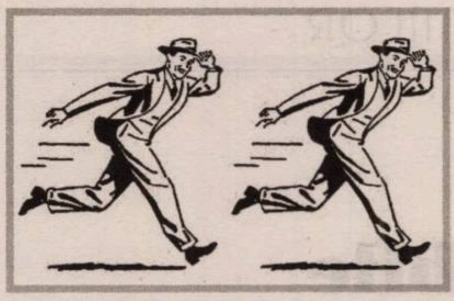

Irina TROCAN

dilematograf

Ici et ailleurs

● *No Home Movie* (Belgia-Franța, 2015), de Chantal Akerman.

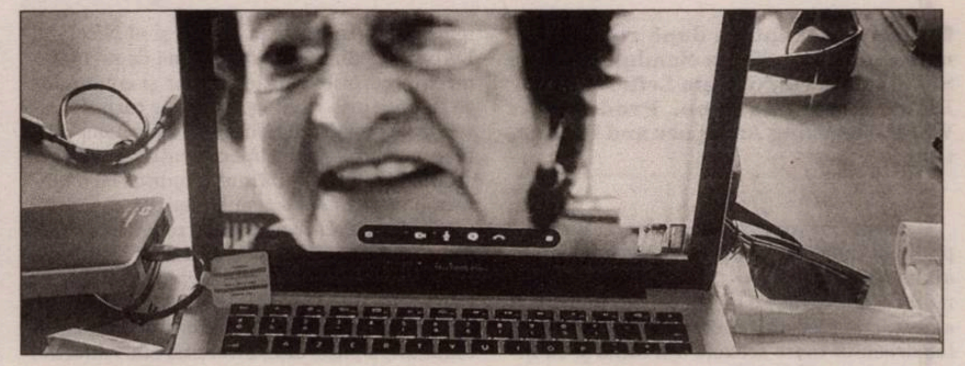

Ultimul film al cineastei belgiene Chantal Akerman, *No Home Movie,* a fost montat dintr-un material înregistrat de Akerman în anii precedenți, fără un scop prestabilit, ci din obiceiul de a își documenta viața așa încît imaginile surprinse să reveleze un adevăr personal. Ne arată evenimente (la prima vedere insignifiante) la care a fost prezentă să le observe ea însăși, asociindu-le după propria intuiție, și astfel folosește cinema-ul documentar pentru a ne comunica propria subiectivitate, alăturînd cadrele la fel cum un scriitor ar alătura într-un eseu fraze obiective într-o ordine de idei care îi aparține. Apelează la aceeași metodă în *News From Home,* realizat în 1977, odată cu plecarea ei din Bruxelles în New York City. Într-un film-jurnal în care Akerman nici măcar nu apare fizic în cadru, reușește să facă astfel încît filmările cu orașul să piardă orice aură turistică și să construiască încet-încet perspectiva unei imigrante pentru care orașul e în același timp impenetrabil și fascinant, neprimitor și totuși de nelăsat în urmă. Vocea ei intervine periodic pe coloana sonoră din *News From Home,* dar nu e singura ancoră a subiectivității – de cele mai multe ori, în măsura în care orice opțiune estetică e expresivă, lui Akerman i se simte privirea din încadraturi.

După moartea mamei sale, în 2014, montajul pentru *No Home Movie* a ajuns să contureze un portret al acesteia, urmărind-o dintr-o perioadă lucidă și sociabilă pînă cînd starea ei se înrăutățește vizibil. Fiecare secvență cu Natalia (Nelly) Akerman, mama cineastei, e filmată în intimitatea casei ei și în conversație cu persoane apropiate – e un fragment de *home movie* cu toată lipsa specifică de ceremonial. Totuși, nici măcar în momentele cele mai afectuoase din film, camera nu se apropie prea tare; filmează din ușă, blocîndu-ne vederea față de unul din interlocutori sau față de cineva care intră mai tîrziu în cadru pe neașteptate, după ce ne-am convins că Nelly e singură. *No Home Movie* e complet lipsit de ceea ce se numește *production value*, fiind filmat cu o cameră digitală care pierde cîteva fotograme la fiecare panoramare pînă cînd își reajustează setările sau care prinde timp de cîteva secunde o reflexie (pe parcursul celor două ore, Chantal apare mai mult oglindită), pentru ca apoi reflexia să devină difuză. La nivel narativ, nu există altă progresie decît degradarea lentă a sănătății lui Nelly, observată de la distanță de fiicele și de îngrijitoarea ei. Însă, ca densitate audiovizuală a unui material înregistrat spontan, filmul e pe cît de sofisticat ar putea să fie: interiorul apartamentului ajunge treptat să fie apăsător (o casă devenită *no home),* prin durata și imobilitatea cadrelor; coloana sonoră conține cel puțin la fel de multă informație ca imaginile (cum spuneam, oaspeții lui Nelly se fac uneori auziți fără să fie văzuți) și de obicei ne dă primele indicii pentru descifrarea unui cadru, pînă să vedem cine-ce-cum.

Prin *No Home Movie,* Chantal Akerman face un film care e, în mod deschis, sentimental – o declarație elocventă de dragoste filială –, însă păstrează toate elementele de opacitate formală care îi definesc filmele din anii '70 încoace, demonstrînd astfel că mărcile de distanțare folosite nu îi sărăcesc, ci îi amplifică încărcătura emoțională. Într-o secvență de pe la jumătatea filmului, Chantal o filmează pe Nelly prin ecranul PC-ului, într-o conversație Skype între Oklahoma și Bruxelles, spunînd că vrea să arate că lumea a devenit mică și nu mai există distanțe; însă, pentru oricine reacționează la toți stimulii, fragmentul de filmare spune exact opusul față de replică, de fapt – transmisiunea e sacadată și e bruiată suplimentar de oboseala mamei, iar alinturile prin care încearcă Chantal să compenseze pentru absență sînt urmate de anunțul timid că trebuie să încheie discuția și să se întoarcă la treabă.

Multe lucruri sînt enunțate în film fără să fie elucidate – experiența Nataliei, ca evreică poloneză, în lagărul de la Auschwitz, care pînă la sfîrșit rămîne la fel de difuză ca amintirile din copilărie ale lui Chantal; propria afinitate a lui Chantal cu cultura evreiască și cu tradițiile din familie de care regretă că s-a distanțat; relația între mamă și sora lui Chantal, care pare a fi mai des prezentă fizic și mai îndepărtată emoțional. Cineasta nu încearcă să cristalizeze tipologii (nu face asta nici în scenariile ei de ficțiune sau în adaptările literare), așa că singurul fel în care e întrevăzută distanța între generații e contrastul dintre sedentarismul mamei și obiceiul fiicei de a călători: secvențele din apartament sînt întrerupte de panoramări lungi pe un drum deșertic (filmate în Israel, dar greu de identificat în lipsa datelor de producție) care ne reamintesc din perspectiva cui e făcut filmul; Chantal vorbește în treacăt despre călătoriile ei, dar se pare că nesatisfăcător de puțin – mama i se plînge celeilalte fiice că nu află nimic despre partea luxoasă a vieții lui Chantal, despre călătoriile ei prin festivaluri.

No Home Movie demonstrează destul de clar interdependența artistică între peripatetismul lui Chantal și viața așezată și umilă caracteristică mamei – și caracteristică, de multe ori, personajelor feminine din filmele lui Akerman. Chantal trebuie să călătorească pentru a putea spune povestea lui Nelly. Dacă Chantal Akerman nu și-ar fi cîștigat dinainte reputația, e improbabil ca un film așa de discret ca *No Home Movie* să se fi bucurat de aceeași atenție în industria festivalurilor (a avut premiera mondială la Locarno, apoi a rulat în Toronto și, la data decesului cineastei, era deja programat la Festivalul de Film din New York; e improbabil, din păcate, să ruleze în România măcar într-o proiecție de festival). Filmul din 1975 care a consacrat-o pe Akerman ca deschizătoare de drumuri în cinema-ul minimalist/hiperrealist, *Jeanne Dielman, 23, Quai du Commerce, 1080 Bruxelles,* are ecouri și în ultimul ei film. Bucătăriile seamănă, fie și întîmplător, iar durata lungă a cadrelor are aceleași implicații de izolare chinuitoare; ne fac să ne întrebăm ce se întîmplă în afara apartamentului între timp.

Irina Trocan *e critic de film și coordonează site-ul de cultură și media Acoperișul de Sticlă.*

■ ■ ■

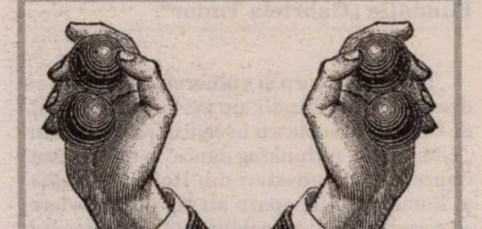

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Regina berberă

● Hindi Zahra, *Homeland,* Oursoul Records, 2015.

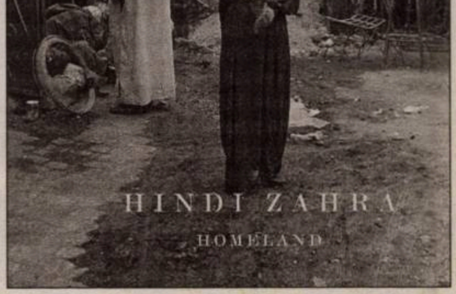

Într-o vreme în care se spunea că rock'n'roll-ul nu e compatibil cu grația și interesele feminine, Janis Joplin dovedea o creativitate pe atunci improbabilă și își atrăgea titlul de regină a (unei scurte perioade din istoria) genului. Mă rog, pînă la urmă nu i-a făcut bine, însă din rațiuni ce nu țin de capacitățile creative. În societatea mult mai tradiționalistă a afro-arabilor există probabil unele considerente suplimentare pentru care locul femeii ar trebui să fie la cratiță. Astfel că Hindi Zahra, originară din Maroc, ar putea fi percepută drept o Janis Joplin a spațiului *world music,* în calitatea ei de ambasadoare a muzicii berbere și a emancipării feminine prin muzică.

La o analiză mai atentă, această interpretare apare drept mult simplificată, dacă nu eronată de-a dreptul. Obstacolele ce stau în calea femeii africane țin de tradiția islamică impusă istoric, dar fundamental improprie orînduirii sociale sahariene care, prin filonul său spiritual, oferă femeii un statut social mai înalt decît restul lumii arabe (permițînd chiar formarea de triburi matriarhale). Privită din această perspectivă, Hindi Zahra nu mai apare nici drept militantă, nici ambasadoare, e mai degrabă o regină aflată în misiune diplomatică față de cultura noastră pop. Faptul că, între cele cîteva cronici pe care le-am scris aici pe seama muzicii africane și a originilor blues-ului, nu s-au numărat decît artiști și grupuri masculine (Tinariwen, Diabaté, Touré), nu înseamnă că educația muzicală nu e de nasul femeii sahariene, ci că bărbatul lor e în mod tradițional însărcinat cu a distra și amuza prin muzică prezența feminină, responsabilă cu misiuni mai înalte.

Realitatea e probabil undeva la mijloc, prinsă în menghina dintre emanciparea populației Maghrebului pe filieră franceză, tradiția religioasă arabă și orînduirea socială berberă în ce privește locul femeii. Hindi Zahra a evadat totuși din Marocul ei matern spre o lume mai bună, iar actualmente ne vizitează din postura de divă exotică franțuzoaică, în repertoriul căreia influențele unor Norah Jones și Patti Smith sînt cel puțin la fel de sesizabile ca moștenirea proto-blues a vestului Saharei. Cu piesa „Un jour“ de pe noul album, artista mizează chiar pe o șansonetă hip-variété franțuzească în spiritul fișneței Zaz, iar în unele momente („Broken Ones“) se adresează fanilor trip-hop-ului britanic și gingășiei de tip Portishead, albumul avînd de altfel majoritatea pieselor cîntate în engleză.

Au rămas, totuși, pe noul material, unele referințe-cheie la rădăcini, arătînd că artista nu e gata să renunțe la statutul de revelație *world music* de dragul succesului de club hip parizian. În primul rînd, titlul *Homeland,* în combinație cu coperta, denotă o fațetă etnosocială (minoritar reprezentată la nivel liric). Apoi, piesa „The Blues“ deplînge în mod explicit căderea din grație și dezrădăcinarea acestui gen de muzică. Două piese cîntate în dialecte berber („Cabo Verde“, „La Luna“) sînt dedicate spațiului latino-andaluz și relației vest-africanilor cu cultura sudului Iberiei. Motive muzicale tradiționale continuă să răzbată pe ici, pe colo – vezi contribuția chitaristului tuareg Bombino pe piesa de deschidere –, mixate cu o atitudine soul și decorate cu timide excrescențe jazz (solo-ul de saxofon pe piesa „Dream“).

Muzica de pe *Homeland* e semnificativ mai bogată în nuanțe și instrumentație decît debutul focalizat pe voce ce îi conferea artistei, în urmă cu cinci ani, statutul de debutanta anului în *world music*. Avînd sprijinul unor invitați și o trupă reală în spate, cu instrumente electrice și percuție stufoasă, muzica de pe noul album ocupă un spațiu stilistic mai larg, însă pierde ceva din prezența și claritatea vocală, aglomerată adesea în amalgamul instrumental. Avem, față de albumul de debut, mai puțin Portishead, mai puțină voce soul incisivă, dar mai mult *world music* pestriț (mai ales de sorginte latino) și mai mult *lounge jazz.*

Hindi Zahra *va concerta joi, 15 octombrie, de la ora 20, în Sala Radio din București. Detalii pe www.twinarts.ro.*

Aron Biro *este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

■ ■ ■

REGIMUL ARTELOR ȘI MUNIȚIILOR

Bogdan TĂNASE

bolero de **travel**

Peisajul Amélie

Grădina Secretă *(Biwon)* se află în spațiul unei foste reședințe regale seuleze, palatul Changdeok *(Changdeokgung)*. E situată în spațiul cel mai intim al uneia dintre curțile interioare ale palatului și este o bijuterie în miniatură, pe care o poți observa cel mai bine toamna. Am avut șansa să o vizitez de cîteva ori, s-a nimerit să fie mai ales toamna, înspre sfîrșitul orelor de program, cînd nu era multă lume.

Exact așa cum te-ai aștepta vizitînd un loc de acest fel în Asia de Est. Pavilioane așezate punctat în peisaj, nederanjînd cu nimic umbrele răsucite ale crengilor colorate, micul lac artificial cu pești roșii în mijlocul căruia e recreată o insuliță marcată de un pin coreean, cu crengile sale ondulate. Naturalul lăsat melancolic într-o dezordine căutată, aceeași cu a parcurilor englezești. Diferența e dată de labirintul care te duce acolo. Ca să ajungi într-un astfel de loc trebuie să treci de mai multe porți, fiecare cu o semnificație proprie, de o dispunere domoală, în cuburi juxtapuse, a curților și a unui spațiu a cărui intimitate este astfel protejată. Locul îmi crea o ușoară stare de disconfort, cu toată muzeificarea și popularizarea lui. De fiecare dată cînd ajungeam în grădină, mă simțeam vag ca un intrus amestecîndu-se în regulile unei ficțiuni, ca un privitor de tablou care atinge peisajul. Nu știu dacă era de la o privire prea exersată cultural, de la peisajul ca atare, static ca o caligrafie, sau de la faptul că tot complexul ireal de liniștit se află în mijlocul unui oraș bubuind de agitație. Starea aceasta s-a repetat de fiecare dată cînd am mers acolo, nu și în după-amiaza în care am vizitat locul împreună cu o colegă din Danemarca, o colegă cu ani lungi în spate de vizitat și studiat Coreea.

> *Venise pornită*
> *să améliepoulinizeze spațiul.*

Venise pornită să *améliepoulinizeze* spațiul. Cu un omuleț-muțunache de pluș în mînă, zîmbăreț nevoie-mare, s-a pus pe făcut fotografii: omulețul zîmbind larg lîngă ușa de lemn ușor a unui pavilion sau de pe o pasarelă, omulețul admirînd estetica unei umbre în lac sau galbenul regal al unei frunze de *gingko*, omulețul ținut ca un pui de galantar, de aripi, de două vizitatoare localnice, zîmbind prea de tot amabil ca să înțeleagă scopul acestei neobișnuite luări în posesie a peisajului. În timp ce le tot așeza, mai spre stînga, mai spre dreapta, și văzîndu-le stîngăcia, îmi venea să le strig: ați văzut filmul lui Jeunet? Relaxați-vă, e aceeași poveste la mijloc. Colega mea nu dorea altceva decît să-l facă pe nepoțelul ei din Copenhaga părtaș la vizită. Nu era piticul de grădină din film, ci acest muțunache, căruia îi dăduse, firesc, un nume cît mai poznaș. Nu-l mai știu, și chiar dacă l-aș fi ținut minte, tot nu l-aș fi spus, eram doar un martor amuzat și norocos la povestea ei. Imaginați-vă, însă, orice nume haios pe care l-ați putea da unui astfel de omuleț de pluș care să coloreze inedit și ca un desen animat stampa „palatului prosperității virtuții“, cum s-ar traduce numele locului.

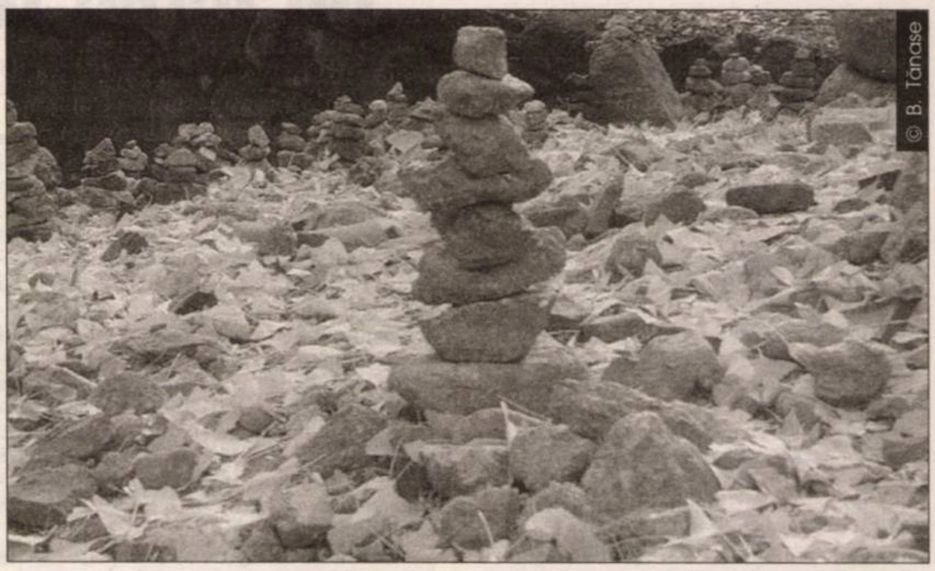

© B. Tănase

În după-amiaza aceea însă, nu am mai dat roată ușor anxios locului, m-am uitat la delicatul înghețat al liniilor Grădinii Secrete stînd pe o bancă din piatră pe care, altfel, deși era îngăduit să stai, nu m-aș fi așezat nicicum cu atîta lejeritate.

Într-un fel, privind acum în urmă, îmi dau seama că la fel de ușor te-ai așeza – necontrariind deloc convențiile locale din țara cu logo-ul turistic al diminețiilor liniștite și al zîmbetului generos – și pe bucata de placaj așezată între două scaune de plastic lîngă taraba cu mîncare a unei *ajuma* coreene. Căci, în piețele coreene, tarabele cu mîncare nu sînt la marginea acestora, „micii“ lor nu sînt la intrarea în piață, ci chiar în mijlocul lor, ascunse în curcubeul trepidant al bazarului. Sînt sigur că și acolo te-ar întîmpina un zîmbet generos, ospitalier, chiar de te-ai așeza din pură curiozitate turistică. Trebuie doar să zîmbești din toată inima. Alte contururi, la fel de secrete și delicate, ți se vor deschide mai bine, turist venit de aiurea în Coreea, în fața ochilor.

■ ■ ■

PUBLICITATE

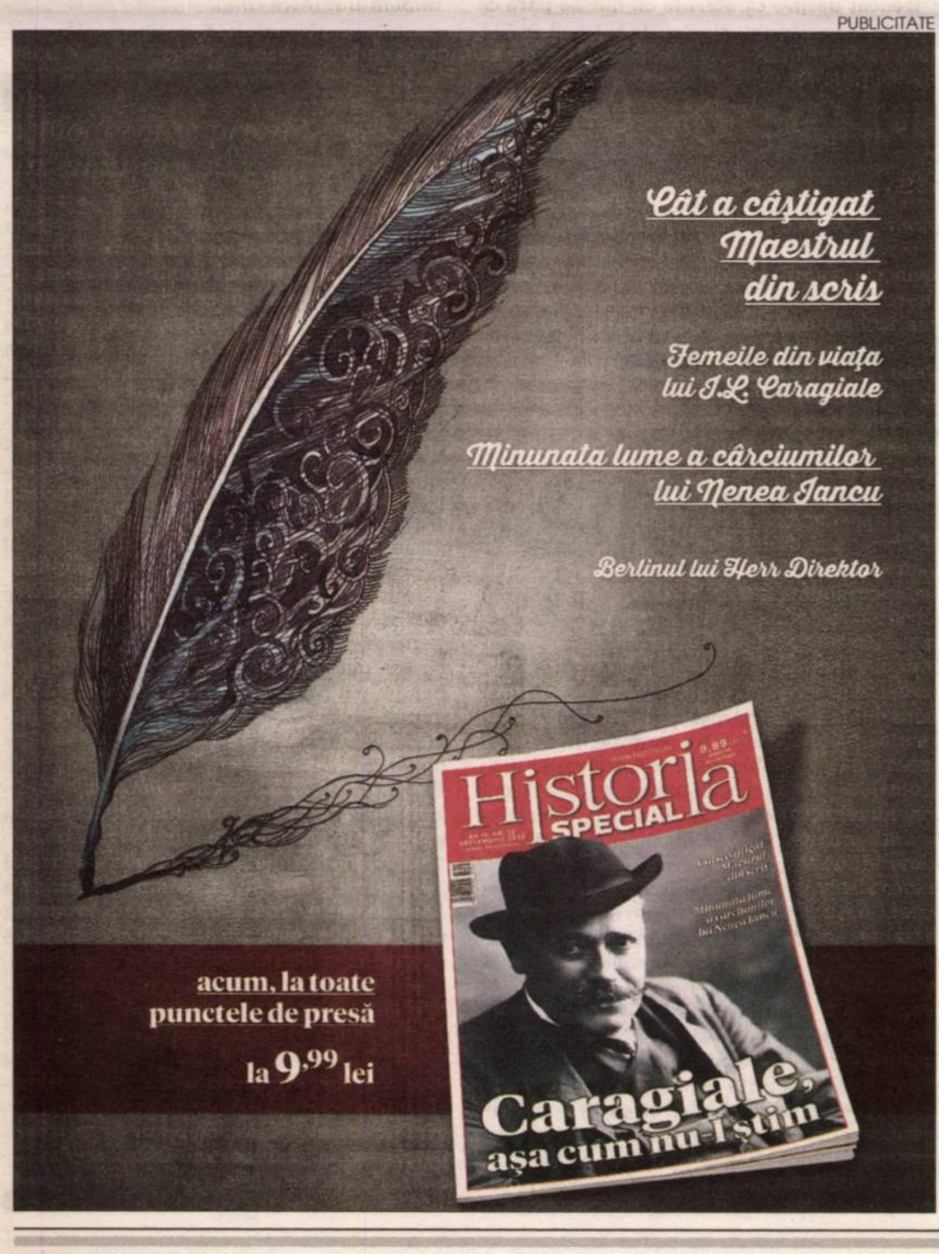

Cât a câștigat Maestrul din scris
Femeile din viața lui I.L. Caragiale
Minunata lume a cârciumilor lui Nenea Iancu
Berlinul lui Herr Direktor
Historia SPECIAL
Caragiale, așa cum nu-l știm
acum, la toate punctele de presă
la 9.99 lei

PUBLICITATE

Bilete la FNT pe www.mystage.ro
www.fnt.ro
București
Ediția a 25-a
2015
Ediție desfășurată sub înaltul patronaj al Președintelui României
23 OCTOMBRIE – 1 NOIEMBRIE
FNT
FESTIVALUL NAȚIONAL DE TEATRU
UNITER
TNB I.L. Caragiale
BRD
TAROM
GOETHE INSTITUT
adevărul
DILEMA
MOL
Mercedes-Benz
DOMENIILE BLAGA

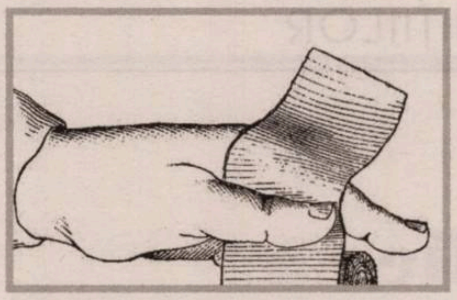

Iulian COMANESCU

oameni și etichete

5 lucruri rele (sau bune?) pe care ni le-a făcut Internetul

Tehnologia alienează, deturnează, îmbolnăveşte la cap. Am făcut un inventar al cîtorva idei de felul ăsta, legate de Internet şi calculator. Totuşi, pînă la urmă, dracul nu e chiar atît de negru.

■ **Google ne distruge memoria sau, măcar, amintirile.** Aşa zice un raport Kaspersky (http://qz.com/519155/just-googling-it-is-bad-for-your-brain/) citat recent de Quartz, în ideea că memoria umană are un rol mult mai important decît simpla stocare de date, iar efortul de reamintire neasistat de calculator înseamnă, în ultimă instanţă, gînduri cu sens. Numai 67% din europeni ţin minte, pe dinafară, numărul de telefon al partenerului.

Şi totuşi: la ce ne foloseşte un număr memorat, odată ce avem agende? Şi ce legătură are cu sentimentele şi intelectul? Dacă ne-am pierdut antrenamentul în privinţa agendei telefonice, reţinem fără efort parole, adrese de e-mail, CNP-uri şi altele. Şi, mai ales, ştim *ce trebuie să căutăm pe Google* ca să ajungem la o informaţie relevantă peste care am dat în urmă cu ceva timp.

■ **Sîntem afectaţi iremediabil de superficialitate.** Internetul e un rezervor infinit de cunoştinţe şi o acumulare, în creştere, de prostii, minciuni, teorii ale conspiraţiei. Felul cum e construit, pornind de la ideea de hyperlink, ne face să sărim de la una la alta: dacă citim un articol de Wikipedia despre Constantin cel Mare, s-ar putea să alunecăm de acolo la Edictul de la Milano şi rolul lui mai degrabă politic decît religios, legat de un împărat obscur de pe vremea Tetrarhiilor, pe nume Maximinus Daia, care pare-se era dac, dar din sudul Dunării. Treabă care ne duce la goţi şi la alfabetul uncial al acestora, care există şi pe Internet graţie standardului Unicode, care cuprinde şi ligaturi, care ligaturi…

Bineînţeles, după o astfel de plimbare nu devii nici istoric al religiilor, nici specialist în Bizanţ, nici guru Unicode. Cine a încercat să sape mai adînc, sub acest nivel superficial, într-o problemă anume, a văzut că Wikipedia şi, în general, Internetul au limite, fie ele şi numai sursele bibliografice indicate fără link, fiindcă nu există, încă, decît pe hîrtie.

Şi totuşi: ne-am plîns atîta de specializarea strictă, cuplată cu incultura în alte domenii. Probabil, boala asta a fost a secolului al XX-lea. Acum am devenit toţi un fel de enciclopedişti de buzunar, ceea ce nu e tocmai rău cît timp ne-am fixat, neobsesiv, la un domeniu. Pascal e probabil printre primii care au sesizat oarecum situaţia făcînd diferenţa dintre *esprit de finesse* şi *esprit de géométrie*. Ne putem consola cu ideea că Internetul are legătură cu a doua categorie, cunoştinţele extinse şi vederea din avion, cît timp reuşim să mai coborîm în profunzime.

■ ***Multitasking*-ul ne distruge.** Sistemele de operare pe care poţi face mai multe lucruri *(tasks)* în acelaşi timp au fost o descoperire revoluţionară, dar atunci cînd trece de la maşină la om, *multitasking*-ul devine un fel de boală. Un expert în ştiinţe cognitive de la Massachusets Institute of Technology citat de *The Guardian* (http://www.theguardian.com/science/2015/jan/18/modern-world-bad-for-brain-daniel-j-levitin-organized-mind-information-overload/) spune că sărind mereu de la una la alta pierdem, per total, mai mult decît cîştigăm, ca nişte jongleri cu farfurii chinezeşti, nu foarte îndemînatici. Fiindcă, spre deosebire de calculator, nu putem descărca un fişier şi „scrie“ un articol în (aparent) acelaşi timp.

Şi totuşi: nu-i grozav să te poţi opri o secundă dintr-un Excel plicticos ca să-i trimiţi bezele pe chat iubitei? L-o fi creat munca pe om, cum a zis Engels, dar mai avem nevoie şi de altele. Dacă ştii să te izolezi şi să eviţi comanda aia numită ALT + TAB, a avea totul în acelaşi loc, pe ecranul calculatorului, e foarte comod. Din start, trebuie combătut doar sedentarismul.

■ ***Data smog* şi *information overload*.** Prima sintagmă îi aparţine unui autor pe nume David Shenk, a doua e a lui Toffler. Sensul lor e uşor de intuit şi se leagă frumos de „a nu vedea pădurea din cauza copacilor“. Excesul de informaţie disponibil ne dezorientează şi ne descurajează atunci cînd vrem să intrăm în profunzime, la fel cum nenumăratele site-uri şi televiziuni pe care le avem la dispoziţie devin zăpăcitoare prin simpla prezenţă în mediul nostru fizic sau virtual.

Şi totuşi: *Data Smog* a lui Shenk e publicată în 1997, iar *Şocul viitorului* a lui Toffler, în 1970. De atunci, am învăţat să ne descurcăm într-o oarecare măsură în norul de date. Avem agregatoare, motoare de căutare, deprinderi. Există chiar discipline ca *media literacy* sau *digital literacy,* care teoretizează felul cum ne putem descurca în hăţiş. Care, adesea, merită descîlcit.

■ **Superficialitate umană.** Discuţiile despre falsitatea sau vagul a ceea ce se numeşte pe Facebook „prietenie“ sînt prea multe şi frecvente ca să le mai pomenim punctual. Ştiţi poate despre *Numărul lui Dunbar,* cele 150 de persoane cu care antropologul britanic Robin Dunbar spunea oarecum că poţi avea relaţii în acelaşi timp. E la mintea cocoşului că un chat pe Facebook nu poate înlocui privirea în ochi, ca dovadă şi neînţelegerile care se nasc în discuţiile text, în lipsa *body language*-ului, suplinit precar de aşa-numiţii emoji sau emoticoni. Relaţiile umane sînt, cu siguranţă, altceva, chiar dacă Mark Zuckerberg vrea să diversifice butonul de *like* într-o gamă mai variată de sentimente.

Şi totuşi: foate mulţi din cei 4925 de prieteni pe care-i am pe Facebook îmi sînt, în fond, necunoscuţi, dar în agenda telefonului am 1013 contacte cu care am interacţionat cel puţin o dată. E drept că nu am vorbit cu toţi zilele astea, cum bine zice Dunbar, dar ce ne-am face nu doar fără Internet şi reţele, ci şi fără bătrînul telefon? Relaţiile umane cu sens, orice-ar însemna asta, sînt mult mai puţine. Dar sînt ele mai puţine decît într-un experiment contrafactual în care am putea comunica numai prin scrisori şi poştalion, de exemplu? Mai greu de crezut.

Vrînd-nevrînd, ne-am transformat în cyborgi care suferă (sau cel puţin 38% din noi, spune studiul Kaspersky pe care l-am citat) atunci cînd ne pierdem conexiunea la Internet. O parte din memoria noastră, cea din creier, e bazată pe carbon, iar restul, pe siliciul vecin, în Tabelul lui Mendeleev, al telefonului din buzunar sau al procesorului de sub taste. S-ar putea, foarte bine, ca toate cele de mai sus să ne încurce viaţa şi intelectul, dar să ne gîndim la o analogie: atunci cînd Gutenberg a tipărit Biblia, a cam terminat nu numai cu manuscrisele îngrijite, scumpe, ale secolelor anterioare, ci şi cu uzanţe precum aceea a Antichităţii, cînd publicarea consta în lectura de către autor a unui sul de papirus. Bineînţeles, tuturor ne-ar fi plăcut foarte mult să-l cunoaştem pe Socrate şi să stăm la o tacla cu el. Dar, cum nu se poate asta, să-i fim recunoscători lui Platon, oricît l-a adus din condei, atîta timp cît Socrate n-a scris nimic. Poate a băut cucută la fel cum vedetele se supun zilele astea chinurilor, cu *Ice Bucket Challenge:* tocmai ca să trăiască printre noi.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

■ ■ ■

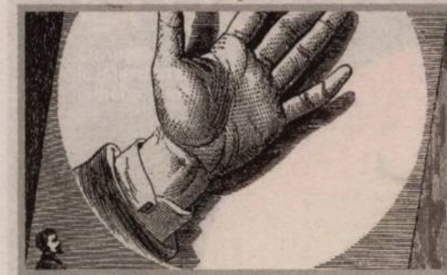

Adina POPESCU

portrete din mers

Bem şi noi ceva pe avion?

Pe migranţii noştri îi recunoşti din prima pe Aeroportul Otopeni, care a devenit pentru ei un loc la fel de familiar ca gara de la Crivina sau orice altă haltă de navetişti de pe ruta Bucureşti-Ploieşti. În general, sînt oameni de la ţară care, dacă ar fi trăit în continuare în comunism, să zicem, ar fi muncit toată viaţa în uzina din cel mai apropiat oraş, iar cel mai îndepărtat loc în care ar fi ajuns vreodată ar fi fost la mare, la Constanţa. Însă, acum, ei se plimbă „în interes de serviciu“ prin toată Europa. Ştiu pe de rost cum e cu *check-in*-ul şi cu schimbarea avioanelor, îşi prezintă cu nonşalanţă buletinul celor care verifică documentele, se descalţă politicos în faţa filtrelor de control de parcă tocmai ar fi venit în vizită la naşi sau la veri. Au acea atitudine relaxată a oamenilor care muncesc pentru bani „serioşi“, nu pentru firfirici, ca-n România. Oameni cu chipuri luminoase, fără acea privire hăituită din cauza foamei, a sărăciei. Oameni care ştiu cum e la noi, dar şi cum e la alţii şi au învăţat să compare. Însă asemeni chinezilor care duc China cu ei oriunde ar merge, şi ai noştri nu se leapădă uşor de acel „acasă“ pe care îl au în sînge şi de multe ori se comportă ca şi cum ar fi la ei în ogradă sau la birtul din centrul satului. Totuşi, privită din afară, este minunată această „deschidere“ pe care o avem cu toţii, această şansă a oamenilor de rînd de a călători şi de a munci oriunde.

Sînt patru şi aş putea să pun pariu că muncesc în construcţii, undeva în Germania, pentru că stau la coadă la *check-in*-ul de la un Air Berlin. Au ochii cîrpiţi de somn, au venit toată noaptea pe tren, de prin Moldova, după accent, şi împrăştie în jur un damf subtil de bere şi de after-shave. Cară după ei nişte valize uriaşe pe roţi, de parcă ar pleca pentru cel puţin un an. Încerc să-mi imaginez pernele, pilotele, cojoacele, borcanele cu carne la garniţă şi cele cu zacuscă care zac îngrămădite înăuntru.

Băieţii sînt nerăbdători, cel mai în vîrstă, care pare şeful echipei, un tip mustăcios, are o mină mai serioasă şi îi priveşte pe „Ăştia micii“ (20-25 de ani) cu îngăduinţă. Unul dintre ei, un băiat solid şi blond (într-o adolescenţă tîrzie), e la prima ieşire, n-a mai zburat niciodată şi e nervos. Îşi scoate geaca groasă, chinezească, îşi trosneşte degetele, transpiră. „Băi, Nelule, dacă ştiam noi că-i aşa o coadă, păi mai stăteam două ore degeaba în Gara de Nord?“ „Ei, las' că am mîncat ciorba aia şi ne-a picat bine!“ „Aia a fost ciorbă?! Ăştia de-aici, din Bucureşti, nu ştiu să facă ciorbă de burtă… şi mai dai şi 15 lei pe ea!“, spune tînărul novice. „O să plîngi tu după ciorba ceea… în Germania n-o să vezi tu ciorbă pe nicăierea… nemţii mănîncă numai supe. Şi cîrnaţi. O să te saturi de cîrnaţi. Sau îţi găseşti femeie să-ţi gătească!“, zice şeful. Colegii rîd, blondul se înroşeşte.

Coada se mişcă greu. „Oare mai am timp să trag o ţigară?“ Unul dintre ei dispare pentru cîteva minute, şeful încearcă să-i organizeze rapid pe ceilalţi. „Hai să văd, voi ce daţi la cală, ce aveţi ca bagaje de mînă?“ Puştiul blond are o sacoşă mai mică, de voiaj. „Păi, asta nu pot s-o ţin cu mine, în avion?“ „Ce ai în ea?“ Blondul îi verifică rapid conţinutul: deodorant, un pulover, o sticlă de doi litri cu un lichid incolor, fleacuri. Mustăciosul remarcă sticla: „Asta nu e ţuica aia de ţi-am zis eu s-o iei de la finuţa?“. „Ba da.“ „Şi de ce nu dai ţuica la cală… crezi că ţi-o bea cineva?!“ Puştiul se înroşeşte din nou, s-o fi gîndit să aibă la îndemînă un „remediu“ pentru frica de zbor. „Băi, Marcele, tată… bagajul de mînă e să pui lucruri din astea mai valoroase, ca să nu se strice. Cum ar fi laptop, tabletă. Ce, ai tu laptop? Eu n-am nimic la bagaj de mînă, trec doar cu telefonul. Plus că n-ai voie cu atîta lichid în avion!“ Puştiul e descumpănit. „Şi acuma ce să fac cu ţuica? S-o arunc?“ Ceilalţi rîd. „Cum să arunci bunătate de ţuică? Bagă-o în valiză, la cală!“ Oftînd, băiatul începe să-şi desfacă valiza burduşită, se opinteşte să bage în ea sticla de doi litri. Se întoarce şi băiatul de la ţigară. „Tot aicea sînteţi? Nu v-aţi mişcat deloc. Iar mie tot mi-e foame. Mi-aş lua un sandwich, dar nu dau 10 euro pe el! Ce face ăsta cu ţuica?“ „Cred că vroia s-o bea în avion!“, zice şeful, mustăcind. „Ia dă-o încoace, să vedem cum e!“ Doi dintre cei patru degustă ţuica puştiului şi apreciază că e bună rău – „Unde ai pitit-o azi-noapte, pe tren? Şmechere!“. Apoi, sticla dispare în sfîrşit în valiză. Puştiul pare şi mai stresat. „Oare ne dă ăştia ceva de băut pe avion? O bere, ceva?“ „Aştia de la Air Berlin îs zgîrciomani… te ţin pe apă şi pe cafea.“ În sfîrşit, colegii lui Marcel se prind care era stresul lui. „Bre, stai liniştit! N-o să pice avionul ăsta tocmai cu noi, la valoarea noastră… n-o să ajungi tu aşa repede la ştiri, că nu eşti vedetă!“ Băieţii rîd, Marcel parcă se mai destinde şi el. În sfîrşit, le vine rîndul, puştiul se uită un pic înfricoşat la valiza lui cum dispare pe bandă. De parcă tot avutul lui ar pleca în Germania, iar el ar rămîne aici. Apoi, şeful îi îndrumă spre filtrele de control, cu mîinile în buzunare, fluierînd. Marcel încă ţine pe umăr o sacoşă cam dezumflată, căci în ea n-a mai rămas decît un pulover, ţuica a pornit-o deja spre cală.

I-am observat un pic şi în avion – şeful şi încă doi au avut locuri unul lîngă altul, puştiul a nimerit, în schimb, cu cîteva scaune mai în spate, lîngă o venerabilă doamnă cu care n-a schimbat nici o vorbă, căci probabil că nu ştia germană. Imediat după ce a decolat avionul, cei trei au adormit, după o noapte „pe tren“ erau obosiţi. Marcel, însă, a băut multă apă, a continuat să-şi trosnească degetele şi să transpire. Aşa a început pentru el o nouă viaţă.

■ ■ ■

Şerban GEORGESCU

Cu bicicleta la Troia

– sau Mica Iliadă pe două roţi (partea a doua) –

Navigînd pe asfalt topit

Dimineaţa strîng totul şi plec spre următoarea mea destinaţie: Uzunköprü. Peste tot şoselele sînt în lucru: se extind la două benzi pe sens. Ce le deosebeşte de autostrăzi este faptul că la mijloc sensurile sînt despărţite de un şanţ de beton în V şi nu de bare de protecţie. Mai bine de jumătate din drum merg efectiv pe asfalt topit. Cauciucurile scot un sunet ca şi cum aş merge pe ploaie. Opresc şi nu-mi vine să cred: cauciucurile mele sînt pline de asfalt topit pe care s-au lipit mii şi mii de pietricele mai mici şi mai mari, aşa cum se lipesc alunele pisate de crema de pe tort. Aproape de capătul puterilor, la un moment dat îmi aduc aminte de cort şi îl arunc la marginea drumului. Diferenţa se simte imediat în pedale. La Uzunköprü aerul parcă fierbe. La propriu şi la figurat. Oraşul e foarte aglomerat, străzi înghesuite, mulţi negustori ambulanţi, nelipsitele strigăte ale muezinilor.

Marea!

Am plecat din Uzunköprü înainte de răsăritul soarelui către Çanakkale, destinaţia finală. La scurtă vreme, însă, schimbătorul din faţă mi se defectează. Nu reuşesc să îl repar, aşa că la fiecare pantă cobor de pe bicicletă şi mut lanţul de pe foaia întîi pe foaia a doua cu mîna. Pe foaia a treia era imposibil chiar şi cu mîna. După vreo două ore de mers, schimbătorul îşi revine inexplicabil. O adevărată minune, dat fiind că am de întîmpinat dealuri nesfîrşite, foarte severe. La un moment dat, la vreo 25 de kilometri după oraşul Keşan, după o căţărare epuizantă, mă gîndesc foarte serios să abandonez şi să fac autostopul, dar pe partea dreaptă văd ca prin vis o curte cu oameni. E un fel de staţie de mecanizare, cu cîteva camioane parcate. Scot bidonul din bagaj şi îl arăt, cerînd apă. Imediat unul din muncitori vine la gard şi mi-l ia. Din spatele lui, alt individ, probabil şeful, îmi face semn să intru în curte. Ocolesc mult, intrarea era cu vreo 100 de metri mai în faţă. Beau aproape pe nerăsuflate doi litri de apă. Vorbim prin semne, le spun că vin din România, mă privesc admirativ, îmi oferă ceai cu zahăr (o adevărată binefacere) şi o ţigară. Îmi spun că nu mai am de urcat, doar de coborît, veste care mă înviorează de-a binelea. Mă odihnesc mai bine de o oră, plec complet refăcut. Constat că într-adevăr era ultimul deal pe care îl aveam de urcat. Urmează o coborîre vijelioasă de vreo cinci kilometri, în care la un moment dat am depăşit 80 de kilometri la oră, şi-mi dau deodată seama de un adevăr incontestabil: pe bicicletă atingi viteza maximă numai şi numai cînd *nu* pedalezi.

Pînă la Gelibolu drumul e drept. Am scăpat de urcuşuri, dar nu şi de căldura sufocantă. Traficul se intensifică vizibil, însă am acostament destul de lat. La un moment dat, pe toată partea dreaptă a corpului simt o răcoare neaşteptată, ca un frison. Poate e o problemă de circulaţie a sîngelui. Ridic capul şi văd marea. Marea Egee. Toată oboseala dispare.

© S. Georgescu

Traversarea Dardanelelor. De trei ori

Cînd mă apropii de Gelibolu, văd un indicator de feribot, ceea ce mă miră pentru că pe hartă nu apărea aşa ceva, iar planul meu era să trec cu feribotul abia la Eceabat. Mă hotărăsc să-l iau, totuşi, cu speranţa că m-ar putea duce pînă la destinaţia finală. La bord cunosc un individ mic de înălţime, îmbrăcat sărăcăcios, care susţine că ştie franceză şi că e profesor. Îl întreb dacă nava merge într-adevăr pînă la Çanakkale. Îmi confirmă din cap şi adaugă mai multe explicaţii pe care nu le înţeleg. Vorbeşte mai mult turcă şi din cînd în cînd mai spune şi cîte un cuvînt în franceză. După o călătorie de vreo jumătate de oră, nava acostează pe malul celălalt, în dreptul oraşului Lapseki. „Francezul“ coboară şi îmi face semn să rămîn la bord. După ce nava pleacă din nou, observ însă că se îndreaptă exact în direcţia din care a venit, adică înapoi spre Gelibolu. Încerc să cer explicaţii unui steward de pe punte, îi arăt biletul pe care scrie clar „Çanakkale“, dar îmi face semn că nu. Ridic tonul, tipul ridică şi el tonul şi îmi arată ceva cu gesturi largi către malul pe care tocmai îl părăsisem. Un tînăr turc care aştepta la volanul maşinii sale asistă la discuţie şi îmi explică, într-o engleză foarte aproximativă, că feribotul nu face decît curse dus-întors între Gelibolu şi Lapseki. Atunci de ce scrie „Çanakkale“ pe bilet? Nu ştie să îmi explice, dar este atît de amabil încît îi telefonează unui unchi al său, care vorbeşte fluent engleză şi care îmi explică să rămîn la bordul navei, să mă întorc la Lapseki şi să continui drumul pe mal, pînă la Çanakkale, pentru că mai am doar 30 de kilometri, oricum mult mai puţin decît aş fi avut de străbătut pe celălalt mal, între Gelibolu şi Eceabat. Şi iată cum am traversat eu Dardanelele de trei ori la rînd în aceeaşi zi.

Pe bicicletă atingi viteza maximă numai şi numai cînd nu *pedalezi.*

Cucerirea Troiei...

Şoseaua de la Lapseki la Çanakkale era acoperită în totalitate de griblură necompactată, pe care şoferii grăbiţi m-au făcut să o simt din plin pe pielea mea. Am mers încet şi am căutat să urmez cît de cît banda de vopsea care marca acostamentul, singura porţiune de drum unde pietricelele erau oarecum compactate. La un moment dat, pe dreapta drumului văd un grup de ţărani care vînd fructe. Cer puţină apă şi, după ce beau, o ţărancă îmi dă gratis o piersică imensă şi foarte dulce, pe care nu cred că o voi uita vreodată. Tot drumul am avut de urcat şi de coborît dealuri. În sfîrşit, pe la ora 8 seara, din vîrful ultimului deal văd în zare, pe dreapta, la malul mării, oraşul, destinaţia mea finală. Cobor de pe bicicletă şi încep să ţopăi şi să chiui de bucurie în vacarmul asurzitor de pe şosea, după care o iau vijelios la vale.

© S. Georgescu

Pe urmele lui Leandru

După mai multe bîjbîieli pe străzile oraşului şi recepţioneri de hotel care îmi comunicau, cu zîmbetul pe buze, „35 euro“, „uan handrăd lira“, „eiti iuro!“ etc., ajung la o pensiune pentru studenţi pe care mi-o notasem de pe Internet. Cu 12 euro pe noapte primesc o cameră cu fereastră, dar zidită (!), şi cu baia pe culoar. Cobor imediat să cer altă cameră, dar nu obţin decît un ventilator. Tipul de la recepţie, Murat, e bine intenţionat, dar toate camerele sînt ocupate. A doua zi am primit o cameră cu vedere chiar spre mare (mai exact către Helespont, adică Dardanele). Dimineaţa, în timp ce-mi beam ceaiul, nu-mi venea să cred că nu mai trebuie să pedalez. Las bicicleta la un service, vizitez muzeul de arheologie din oraş şi fac o baie prelungită în Dardanele, cu gîndul la legenda lui Leandru şi Hero. Distanţa dintre maluri nu e aşa de mare cum mi-o imaginam, dar la 100-150 de metri de mal curentul submarin se face simţit imediat, aşa că mă întorc rapid. Poate că eroul lui Ovidiu s-a înecat mai degrabă din această pricină şi nu din cauza furtunii...

Mai tîrziu îmi recuperez bicicleta, prilej cu care cunosc un alt Murat, un student, biciclist pasionat, care se arată încîntat de expediţia mea şi mă invită la o excursie în împrejurimi şi o baie pe o altă plajă, undeva la zece kilometri de oraş. Este student la fizică la Universitatea din oraş. Vorbim despre astronomie, religie, femei, război. Îi spun că pe toate drumurile pe care le-am parcurs prin Turcia am întîlnit neaşteptat de multe unităţi militare, păzite de santinele înarmate pînă în dinţi. „E ceva normal, aşa a fost întotdeauna“, îmi răspunde. „Aici, dacă sînt probleme, la faţa locului soseşte armata, nu poliţia. Poliţia e mai mult pentru turişti.“ Trecem prin nişte livezi şi culegem mere mari şi bune. La întoarcere, fac pană la roata din faţă. Pipăi cu atenţie cauciucul şi descopăr cauza: un spin de trandafir. Restul de zece kilometri îi fac pe jos.

Sub asediul turiştilor

Seara, la recepţie, îmi rezerv pentru a doua zi dimineaţa un loc la microbuzul care face turul Troiei (cu ghid) şi la cel cu destinaţia Istanbul (nu există legături directe cu România din Çanakkale), care pleacă după-amiază la 17,45.

La Troia, ruinele sînt invadate de turişti. Nenumărate mici turme păstorite de cîte un ghid care turuie mecanic texte învăţate pe de rost. Balamucul e total, dar toţi se prefac că e absolut normal: turiştii, cu feţe marcate de intensitatea momentului, ascultă în extaz tot ce le livrează ghizii plictisiţi şi afectaţi. Aflu, mai mult din informaţiile afişate pe panourile explicative, că celebrul cal postat la intrare e fals şi că cel autentic (dacă a existat într-adevăr) nu a fost (încă) descoperit. Ar fi, totuşi, şanse, pentru că, potrivit arheologilor, nu a fost scoasă la lumină decît 10% din suprafaţa estimată a cetăţii.

„Eu, şi de la oaste“

La întoarcere îmi recuperez bicicleta, bîntui prin oraş, vizitez bazarul şi mănînc, printre altele *Gözlem*, un fel de clătită cu tot felul de sosuri şi legume. Ajungem la Istanbul pe la miezul nopţii. Microbuzul mă lasă chiar la piciorul zidului de la Moscheea Santa Sofia, impunătoare şi splendid luminată. Pe o străduţă, în apropiere de moschee, găsesc o pensiune care îmi convine.

Înaintea plecării către Bucureşti, am puţin timp să vizitez Santa Sofia, Moscheea Albastră, Palatul Topkapi şi să mă plimb pe malul Bosforului. Ceva mai tîrziu, găsesc destul de uşor autogara de la Avrupa Bazar. Am noroc, autocarul e pe jumătate gol şi am loc suficient la bagaje pentru bicicletă. Biletul este 50 de euro şi nu se percepe supliment pentru bicicletă. După un drum de aproape 12 ore, ajung cu bine la Bucureşti, sîmbătă, 21 august, la ora 3 dimineaţa. Trecuseră exact nouă zile de la plecarea de acasă.

Şerban Georgescu *este jurnalist* freelancer.

Luminiţa-Anda MANDACHE

Que horas ela volta?

– sau despre schimbări structurale în mişcare –

„Cînd ei îţi oferă ceva ce-i al lor, nu trebuie să accepţi. Ei o spun aşa... din educaţie. Pentru că ştiu că tu nu vei accepta“, i se adresează angajata în casă, Val, fetei sale Jessica, venită din interior să petreacă cîteva zile cu mama „în casa stăpînilor“, pentru admiterea la facultate. Replica aceasta, împreună cu alte două ore de film, au reuşit să pună în imagini aspecte ale şocului meu cultural în Brazilia de nord-est. Prin *Que horas ela volta?* sau *La ce oră se întoarce ea?*, în limba română, între sala de cinema şi exterior nu mai există nici o uşă.

Brazilia este o ţară cu o democraţie foarte tînără. Noua Constituţie, urmînd regimului militar, a luat naştere în 1988 şi, odată cu ea, şi democraţia pe stil brazilian. Odată cu Guvernul Lula (Luiz Inacio Lula da Silva) şi continuînd cu cel al Dilmei Rousseff, Brazilia a pus treptat în practică o serie de măsuri – politici, programe, reforme instituţionale – care să producă incluziunea socială a categoriilor de cetăţeni care au avut de pierdut secole de-a rîndul: negrii, grupurile din descendenţa unor populaţii locale, plus cei venind dintr-un mediu cu o sărăcie moştenită de secole. Desigur, rezultatele nu au cum să vină peste noapte şi să schimbe radical o situaţie creată cu cinci sute de ani în urmă şi construită constant de atunci. Comparaţiile cu Europa, în privinţa acestor politici de incluziune socială, nu îşi au locul, în caz că vă gîndeaţi deja la o serie de măsuri asemănătoare de acasă. Epoca colonială a avut un efect atît de puternic în construirea unor categorii sociale, încît rezultatele sale se păstrează foarte bine pînă astăzi.

Brazilia este o ţară cu o democraţie foarte tînără.

În Fortaleza, al cincilea cel mai inegal oraş din lume şi al optulea cel mai violent, segregarea e cel mai crud act de violenţă zilnică. În centru, de-a lungul litoralului cu plaja exotică, ai pistă de biciclete şi clădiri luxoase, cu plante care mai de care mai vii şi mai impresionante. În ele locuieşte adesea o clasă medie şi înaltă, albă, care se bucură zi de zi de mîna de lucru ieftină de la periferie pentru a-şi asigura confortul într-o relaţie de simbioză-parazitism. În apartamentul în care locuiesc, proprietarul aduce o dată pe săptămînă o fată de la periferie să se ocupe de curăţenia generală a casei. El are 31 de ani, dar exerciţiul ordinii e bine prezervat. Ea are 28 de ani şi trei copii, însă îi vorbeşte lui cu *Seu,* adică „Nenea“. Nenea îi arată colţurile cu praf şi cum vrea să îi fie spălată baia. El mi se laudă: „O tratez foarte bine, stau cu ea la o cafea, o întreb de familie“. De parcă ar fi un bonus la salariu. Un prieten ne povesteşte despre cum, odată, şi-a invitat *empregada domestica* – femeia în casă – la o bere. Fără lucru, doar o bere şi o conversaţie ca între prieteni. Un vecin a trecut în vizită şi, văzînd femeia în altă parte decît la bucătărie sau la baie, i s-a adresat prietenului său: „Poţi să mi-o împrumuţi şi mie pe Fulana astăzi? Am nevoie să îmi facă curăţenie în casă“.

Fulana e echivalentul lui Icsuleasca din română.

Fulana e echivalentul lui Icsuleasca din română. Fulana este mîna invizibilă care alcătuieşte piaţa neagră fără de care oraşele precum Fortaleza nu ar exista. În antropologie, cercetătorii au arătat, din anii ’70 încoace, cum economia formală e susţinută de cea informală, de mîna cu adevărat invizibilă care susţine economia marilor oraşe. Studiile despre vînzătorii ambulanţi, şoferii de taxi, marile pieţe de fructe şi legume care aprovizionează frigiderele marilor restaurante şi despre alte îndeletniciri urbane sînt o dovadă a importanţei economiei informale care există pentru a legitima economia „formală“. În *The real economy of Zaire. The contributions of smuggling and other unofficial activities to naţional wealth,* un volum coordonat de Janet MacGaffey, autorii atrag atenţia asupra faptului că economia reală a unei ţări este aceea care reuşeşte să aproximeze şi să ţină cont de toate practicile economice din locul respectiv.

Val este Fulana din întîmplarea povestită de amicul brazilian, şi nu doar un caz singular, ci o categorie socială în sine. Frazele din filmul Annei Muylaert sînt şi ele rupte din realitate. Ca antropolog, obişnuiesc să mă uit la filme atentă la aspectul etnografic. „Ei sînt parte din familie, sînt ca la ei acasă aici“, îmi spunea o prietenă din aceeaşi clasă albă medie, invitîndu-mă la casa ei de la „munte“, în afara oraşului, cu referire la o familie care se îngrijeşte de casa ei. „Ei“ sînt parte din familie atît de mult încît ocupă doar grădina din spate a casei şi mănîncă pe masa de serviciu, niciodată la masa „stăpînului“. În *Que horas ela volta?,* stăpîna casei o primeşte pe Val cu bucurie cînd află că fata ei va veni pentru cîteva zile în Sao Paulo: „Clar, doar sîntem o familie“. Jessica, fata lui Val, e parte din familie, însă nu poate mînca la masa „stăpînilor“, nu le poate mînca mîncarea, iar cînd situaţia se complică nu are voie să depăşească pragul bucătăriei din casă.

Val, angajata în casă de-o viaţă, îi face cadou stăpînei un set pentru cafea: farfurii şi căniţe albe şi negre amestecate. Val priveşte cutia admirativ: „E modern, alb amestecat cu negru, aşa trebuie să fie“. Din 1988, tot aşa trebuie să fie: alb amestecat cu negru. Din nefericire însă, albul încă mai e culoarea cîştigătoare printre politicieni, doctori, ingineri, avocaţi şi universitari. La periferie domină negrul sau gălbuiul palid, uscat de soare, al populaţiilor locale din Ceara. Capitalul are însă o voce mai puternică decît culoarea, pentru că relaţia de putere dintre colonizat şi colonizator se reproduce urmînd modelul oprimat-opresor gîndit de Paulo Freire. Oprimaţii ajung să fie opresori la rîndul lor, iar modelul se reproduce cu succes.

E greu de imaginat cum se poate gîndi o democraţie de tip american sau european într-un asemenea context, şi încă mai absurdă e ideea celor care înţeleg democraţia ca pe un model politic de referinţă universală care poate fi exportat de la un continent la altul, fără a ţine seama de trecutul şi de istoria locului respectiv. Nu întîmplător, Brazilia este una dintre puţinele ţări din America Latină care e încă neîmpăcată cu trecutul său. Poţi să mergi mai departe atunci cînd nu te-ai împăcat cu trecutul? Comisia Adevărului, care avea ca scop documentarea crimelor şi dispariţiilor din perioada regimului militar din 1965 pînă în 1985, e departe de a-şi îndeplini misiunea. Legea din 1978, care le acordă imunitate politică liderilor din perioada regimului dictatorial, stă încă în picioare. Opresorii din trecut sînt liderii politici de azi, iar transferul de putere se face urmînd legile vechi ale trecutului. Vă sună familiar?

RAMONES
JOHNNY
JOEY
DEE DEE
TOMMY

Que horas ela volta?

Cînd echilibrul de putere ameninţă să se rupă, realitatea arată din nou ca în *Que horas ela volta?:* clasa aflată la putere se sperie sau îşi continuă somnul pînă la ora 11, cu crize intermitente de depresie, plînge şi cere isteric ca vechile valori să nu fie uitate: „Jessica, ascult-o pe mama ta!“, îi strigă stăpîna Jessicăi, care se joacă în piscină alături de fiul ei. În acelaşi mod în care trecutul este anulat sau trecut sub tăcere în Brazilia, filmul e înţeles de unii brazilieni ca o producţie de artă şi afecte. Realitatea merge însă departe de artă şi afecte, iar în spatele premiilor, în Brazilia filmul a pus degetul pe rană şi a dat naştere unor polemici usturătoare pe teme de politică, rasă şi politici de gen. Motivul pentru care filmul Annei Muylaert face vîlvă e tocmai acela că, aşa cum îmi spunea un prieten brazilian, e foarte greu de văzut pentru că reproduce prea fidel o realitate pe care unii preferă să o vadă „ca pe un film şi punct“.

***Luminţă-Anda Mandache** este antropolog şi face o cercetare de teren în Brazilia. Textul face parte dintr-o serie de articole în care autoarea îşi povesteşte experienţele din această ţară.*

PUBLICITATE

“

Să nu ne ascundem după deget: România se află acum
sub semnul unui un regim care poate fi cel mai bine
descris ca un protectorat american de facto.
Bucureștiul a cedat controlul asupra
politicii sale externe – ceea ce e diferit
față de incapabilitatea sa prealabilă cronică,
deși suverană, de a avea o politică externă eficientă.
– fragment din noua ediție FP România (octombrie / noiembrie 2015)

FP
ROMANIA, PROTECTORAT AMERICAN?

MERSUL LUMII,
PAS CU PAS.

FOREIGN POLICY
Politică globală, economie și idei

Emil BELU

A doua la dreapta

© wikimedia commons

O ieşire în Ungaria o pritoceam încă înainte de răzmeriţa din decembrie. 1989. Proximitatea şi bruma de maghiară dobîndită în timpul stagiaturii într-un oraş din nord-vestul ţării erau argumentele decisive în această alegere. Nu se topise bine zăpada de pe străzile Budapestei cînd am coborît din tren în Gara de Est.

La tot pasul, o bucurie a privirii: impresionanta clădire a Parlamentului, cu ţesătura arcadelor gotice sfidînd verticala, mulţimea podurilor arcuite maiestuos peste Dunăre, picturile lui Munkácsy de la Muzeu, protejate de imense panouri de sticlă climatizate, bitumul utilizat de pictor fiind motivul, panorama Capitalei văzute de sus, de pe povîrnişurile Budei, şi multe altele – iată cîteva impresii rămase pe memoria retinei.

Într-un magazin cu materiale sportive, pe *Váci utca*, am onoarea să-l cunosc pe patron, Gyula Grosics, marele portar al „Echipei de aur“ a Ungariei, care, mărturisindu-i că am jucat fotbal în tinereţe, mi-a dăruit un frumos tricou, avînd inscripţionat pe spate numele lui. Într-o cofetărie celebră, Gerbaud, întîlnesc un fost coleg de liceu pe care nu-l văzusem de ani de zile. Din una în alta, îmi spune că pleacă la Berlin pentru cîteva zile. Îmi sugerează şi mie o asemenea aventură, iar la nedumerirea mea apropo de viza de intrare, îmi spune că intrarea în Germania nu e o problemă acum, după căderea Zidului, dacă îmi cumpăr bilet la vagonul de dormit şi merg prin Praga. Vameşii nu fac controale în cuşete. Cîteva zile am rumegat ideea, iar aventura m-a tentat.

Într-un scuar, întreb o unguroaică de la noi, din secuime, bănuită după vorbă, după port, care vindea cusături artizanale, dacă ştie unde-i Deák Ferenc tér, o cunoscută piaţă din Budapesta, unde aflasem că este o agenţie de voiaj, de unde puteam cumpăra biletul de tren pentru Berlin. Sigur că da, cunoaşte locul, de acolo îşi cumpără şi ea biletele de tren. Îmi explică, într-un amestec de română şi maghiară, pe unde să o iau. Drept mulţumire, i-am tras un *csókolom* apăsat, cu accentul meu de la Calafat. Am croşetat o mulţime de străzi, cu limba scoasă, asemeni unui ogar hăituit. Nici o piaţă cu numele căutat! Ajung, în cele din urmă, la poarta Cimitirului Naţional, unde citesc înscrisul de la poartă: *Kerepesi temetö*. Mă pipăi, sînt viu. Ce dracu' caut aici? Cu chiu, cu vai, găsesc agenţia căilor ferate maghiare, ba chiar şi tichet de călătorie!

Ajung în capitala Reich-ului fără incidente vamale. Nici un control în vagonul de dormit, somn plin de vise şi, mai ales, visuri! Cu valiza într-o mînă şi cu sacoşa pe umăr, încerc să trec în *West Berlin* prin punctul de trecere din gara Friedrichstrasse. Toţi călătorii treceau fără nici o oprelişte, nimeni nu părea să fie întrebat de paşaport. Zidul căzuse de multă vreme, dar formalităţile de trecere se păstraseră, atenuate, e drept. Pînă la unirea oficială a celor două Germanii aveau să mai treacă cîteva luni. Eu făceam excepţie, cu cele două bagaje, iar valiza, destul de voluminoasă, bătea la ochi. Mi se cere paşaportul cu viza aferentă, viză pe care nu o aveam. *Zurück!* Am făcut cale întoarsă, aşezîndu-mă pe o bancă, într-un colţ mai ferit. Mai trag cu ochiul spre punctul de trecere, poate găsesc un moment favorabil să mă strecor şi eu. În ruptul capului nu vreau să renunţ la bagaje. Trecătorii se răriseră, vameşul intrase în gheretă, o singură doamnă – caroserie cu gabarit mult depăşit – abia se strecoară printre gradenele metalice ale culoarului de trecere. Plec, ca atletul din blocstart, şi cît ai clipi din ochi sînt în spatele ei, răsuflînd uşurat cînd văd placa cu inscripţia *West Berlin*. Mă holbez la afişe, reclame, plăci indicatoare etc., în speranţa găsirii peronului staţiei de metrou (S-Bahn) pentru a putea ajunge la binecunoscuta *Zoologische Garten*. Urc şi cobor scările, bucuros că mă văzusem „dincolo“. Nu trece mult timp şi, tot învîrtindu-mă pe scările rulante, ajung iarăşi în *Est Berlin*, în sala din faţa vămii de unde abia plecasem cu cîteva minute înainte. Să dau în apoplexie, nu alta!

Mă uit pe pereţi, doar-doar voi găsi un „loc de dat cu capul“, amintindu-mi de nenumăratele zone încercuite de pe pereţii coridoarelor din vechile localuri ale Politehnicii bucureştene, mai ales în timpul sesiunilor de examene. Nimic! Mai bine l-aş fi ascultat pe acel prieten care mă sfătuise să mă apuc de yoga, nu pentru a ajunge la cine ştie ce mari performanţe, ci măcar pentru a putea, în clipele de deznădejde, să mă autopedepsesc, bătîndu-mă cu capul de cur.

Se însera cînd am reuşit să trec dincolo. La un simţ de orientare ca al meu, un taxi se impunea. Găsesc un hotel cu preţuri modice. Dimineaţa, zi de repaus duminical, pornesc hotărît să dau de un prieten, urcînd într-un autobuz în direcţia Spandau. Am numai adresa, coborîrea va fi la *Sonnenallee*. Îl rog pe şofer să mă atenţioneze la staţia căutată. Amabil, îmi dă de înţeles că aşa va proceda. Într-una din staţii, autobuzul întîrzie mai mult şi aud un fel de halucinaţie sonoră care se repetă insistent: *Zooonenaaaliii*… Mă pomenesc cu şoferul lîngă mine, care, prin parbriz, îmi arată tăbliţa indicatoare a străzii. Scuze, ruşine, se uitau ceilalţi călători la mine ca la un extraterestru. Poate ar fi trebuit să-mi cer scuze călătorilor pentru întîrziere, dar emoţia şi slaba cunoaştere a limbii germane mi-au fost stavilă.

> *Drept mulţumire, i-am tras un* csókolom *apăsat,*
> *cu accentul meu de la Calafat.*

Stabilit în Montréal de cîţiva ani, hotărăsc să fac o excursie în Europa. Mă documentez asupra itinerariului. Primesc o informaţie-surpriză de la un coleg de departament, Adrien Mulot, parizian get-beget: „Dacă întrebi un parizian – de-al nostru, din tată-n fiu – unde e strada X, răspunsul este, invariabil, *La deuxième, à droite*“.

Un metec ar fi o sursă mult mai credibilă de informare, mă gîndesc, o „minoritate vizibilă“, cum zic americanii, iar identificarea nu ar fi dificilă: mai colorat, ochii mai oblici, o *chipa,* un turban, un accent al limbii franceze mai deosebit etc.

Dar dacă în plin Paris dau de un metec venit din Mărginimea Sibiului, să zicem? Şi dacă îl cheamă şi Cioran, iată la ce te poţi aştepta: „…acum vreo zece ani, în Piaţa Odéon, în plină vară, două străine în vîrstă, cu pălării mari, şi care păreau să fie olandeze sau elveţience, m-au întrebat unde e Notre-Dame.

– Nu există nici o Notre-Dame, le-am spus. Trăiesc de douăzeci de ani la Paris şi, dacă ar exista, aş fi văzut-o şi eu.

La care cucoanele au plecat cuprinse de panică…“

Atunci pe cine să mai întreb?

La Viena, în Döbling, pe o vreme mohorîtă de toamnă tîrzie, cu vînt rece, spulberînd ultimele frunze din copaci, caut Himmelstrasse, calea directă pentru a ajunge în Grinzinger Friedhof, unde voiam să caut mormîntul unui celebru compozitor austriac, o veche obsesie. Căutam, adică, strada Cerului care duce la Cimitir. Şi eu, naivul, care credeam că Cimitirul te trimite la Cer. Sfîntă ignoranţă!

Adresez întrebarea unei perechi care ducea în lesă un cîine. Nu, nu cunoşteau strada, nelocuind în cartier. Este genul de răspuns care nu te pune în încurcătură. Mi-am amintit gluma cu cei doi chercheliţi care, după ce fac un pariu, ies din cîrciumă în plină noapte, adresîndu-se primului trecător: ce-i sus, luna sau soarele? Nu ştiu, nu sînt de pe-aici, le răspunde acesta.

Într-o staţie de autobuz, un domn între două vîrste, care se cam clătina pe picioare (alcool, drog?!), cu ţigara în gură şi cu barba îngălbenită de tutun, şi-a ridicat respectuos pălăria verde împodobită cu nelipsita pană, în semn de salut, înainte chiar de a mă adresa lui. A înţeles bine ce caut, arătîndu-mi cît se poate de simplu cum să ajung pe Strada Cerului: degetul arătător ridicat spre stratul gros de nori de deasupra capului. Am îngînat pleoştit: *Vielen Dank*. Bine că nu dădusem de primar!

Citesc, în *Memorii din cînd în cînd* de Conștantin Ţoiu, o întîmplare hazlie cu fostul primar al Urziceniului, Constantin Balcan, care, în toamna lui 1944, a primit defilarea trupelor ruseşti eliberatoare. „O coloană de uzbeci amărîţi, prost echipaţi, conducînd nişte căruţe rechiziţionate, cai costelivi… După defilarea care a avut loc pe strada Ferdinand, un ostaş asiatic s-a dat repede jos din căruţă şi l-a întrebat, prin interpret, pe nea Costică Balcan: *Kuda Berlin?* – unde-i Berlinul? Asiaticii nu prea descurcîndu-se în Europa. Cică nea Costică Balcan i-ar fi răspuns pe loc uzbecului:

«Uite, neică, o iei aşa, pă uliţa aia… şi o ţii aşea dreeept înainte pînă dai de Berlin!…» După indicaţia lui, nu se putea ajunge decît într-un cătun, un sălaş de ţigani lîngă o mlaştină unde drumul se înfunda definitiv.“

Nu demult sosit la Montréal, am un *rendez-vous* pentru un interviu, la o companie situată în arondismentul Saint-Laurent din vestul metropolei. Ca să ajung la timp, am luat un taxi. Şoferul cunoştea compania de pe *rue* Cohen, aşa că nu mai era nevoie de informaţii suplimentare. Nu mai aveam mult de mers, cînd sîntem nevoiţi să oprim din cauza unui şantier de construcţii care se lăbărţa pe cîteva străzi. Nici o posibilitate de trecere. Las taxiul să plece, după ce primesc indicaţiile necesare ajungerii la adresa căutată. Pe unde o iau, pe unde nu, e cert că am încurcat itinerariul. Un moment de bucurie, totuşi: citesc pe o placă indicatoare *rue* Dobrin. Cum entuziasmul canadienilor pentru fotbal *(soccer)* este redus, iar Dobrin încă mai trăia, mi-am zis că am luat-o razna. Să fi ajuns la Piteşti? Numele era românesc, într-adevăr, aveam să aflu mai tîrziu, Dobrin fiind unul dintre ginerii unui patron vestit în urbe, Samuel Steinberg, evreu venit din Ungaria la începutul secolului trecut, care a deschis un lanţ de magazine înfloritoare.

Cum să te descurci în străinătăţuri cînd la tine acasă eşti lipsit de simţul orientării?

În Centrul Vechi al Bucureştiului, prin mulţimea de turişti şi gură-cască, îl întreb pe un cerşetor dacă ştie unde-i strada pe care o caut. Ştie, îmi răspunde, dar îmi va spune numai dacă îi arunc nişte gologani în şapca jegoasă de la picioare. Mă conformez şi, cu gura pînă la urechi, într-un rîs zgomotos, îmi spune că aia pe care mă aflam era strada căutată.

La vremuri noi, se impun mijloace de orientare noi: un GPS, un celular inteligent. Dar cine îmi poate garanta că îmi vor fi de folos?

***Emil Belu** este scriitor şi locuieşte în Canada.*

Sonnenallee

© wikimedia commons

Cu ochii-n 3,14

ÎN AŞTEPTAREA UNUI NIMENI, ECHIPA DE ORZ ŞI HAMEI DE PE TERRA A FOST ÎNVINSĂ DE HARALAMBIE

■ Am fost invitată la o nuntă, în Bucureşti. Cum în afară de mireasă nu cunoşteam pe nimeni, am plusat: m-am îmbrăcat la cununia religioasă în gridană (cu crătinţă de Grid şi căiţă). Reacţii (arhaism pentru *feedback*): „De unde ştiţi româneşte? Cum de vorbiţi aşa bine româneşte? Eu credeam că sînteţi olandeză.“ Aceeaşi întrebare, altfel formulată, mi-a fost adresată de încă vreo şapte-opt persoane cu care am dat mîna. Ieşind din perimetrul bisericii, în aşteptarea unui taxi, mă abordează un domn, în jur de 60: „Doamnă, ce frumoasă sînteţi, numai străbunica mea se mai îmbrăca aşa.“ E adevărat că straiele mele au ceva vechime, dar parcă… Oricum, de aici încolo aşa voi populariza portul strămoşesc, *în România*, de cîte ori voi avea ocazia, nu numai de Ziua internaţională (după alţii universală) a iei. 24 iunie. De Sînziene, adică. (**R. M.**)

■ O postare amuzantă pe pagina de Facebook a lui Jeremy Trevathan, editor la grupul editorial britanic Pan Macmillan: „Prin prezenta îmi dau acordul ca Poliţia, NASA, FBI şi CIA, MI5 şi MI6, Swiss Guard, Priory of Scion, locuitorii Pămîntului din Mijloc, agenţii Mulder şi Scully, Darth Vader, Mad Hatter, S.H.I.E.L.D., The Avengers, The Illuminati, The Men in Black, X-Men, Ghost Busters, Justice League, Gandalf şi Dumbledore, Moş Crăciun, Iepuraşul de Paşte, Marele Dovleac, Monstrul Spaghetelor Zburătoare, Zîna Măseluţă, Bill & Ben şi Weed şi toţi membrii Aqua Teen Hunger Force, Black Sabbath, Voltron, The Groovy Ghoulies, The Thunder Cats, Dr. Who, Scooby Doo, James Garner, Angela Landsbury, World Wrestling Federation, EPA, Magnum P.I., He-Man, Jay şi Silent Bob, Cheech & Chong, Neo, Blade şi The Boondock Saints să-mi urmărească minunatele postări. Sînt conştient de faptul că dreptul meu la intimitate s-a sfîrşit din momentul în care mi-am făcut cont pe Facebook şi ştiu că tot ce postez poate fi (şi, de obicei) şi este copiat, tagguit, dat mai departe şi repostat tocmai pentru că sînt ATÎT de interesant. Dacă nu vreau ca nimeni să afle ceva anume, atunci nu postez“. (**M. C.**)

BERKAN
ERKEK KUAFÖRÜ
KAN
UAFÖRÜ
RESTAURANT

© M. Pleşu

■ Echipa de dezbateri academice a Universităţii Harvard a fost învinsă de o echipă de deţinuţi de la închisoarea Eastern Correctional Facility din New York (am citit pe hotnews.ro). Deţinuţii au avut de apărat afirmaţia că şcolilor publice n-ar trebui să li se permită să respingă elevi ai căror părinţi au intrat ilegal în SUA şi au găsit argumente la care studenţii de la Harvard n-au avut replică. După dezbatere, echipa de la Harvard a scris pe Facebook: „Sînt puţine echipe în faţa cărora sîntem mîndri să fi pierdut o dezbatere, iar echipa fenomenal de inteligentă şi elocventă cu care ne-am confruntat în acest week-end este una dintre ele“. (**M. V.**)

■ Din clipa în care NASA a anunţat că există dovezi certe că pe Marte se găseşte apă în stare lichidă am şi început să-mi fac griji cu privire la utilizarea ei comercială. Atunci cînd tehnologia o va permite, probabil că vreo mare firmă de cosmetice va produce, din apă marţiană, cea mai performantă cremă antirid din sistemul nostru solar; sau, poate, un producător de bere va amesteca apa de pe Marte cu orz şi hamei de pe Terra pentru a oferi publicului băutor cea mai fină bere din galaxie; sau, cine ştie, vreun distribuitor de apă plată va hotărî să comercializeze H_2O în formă pură, apa cea mai nepoluată, cea mai potabilă, cea mai pură, cea mai apă. Nu-i aşa că începe deja să pută? (**M. M.**)

■ La începutul lunii octombrie, „doi preoţi români au furat moaştele unui sfînt din Grecia. Pelerinii au plecat cu mîna stîngă a Sfîntului Haralambie“. Justiţia divină a acţionat rapid: hoţii au fost prinşi într-o jumătate de oră, iar Haralambie şi-a primit mîna înapoi. (**L. V.**)

UN TIP MODERN ŞTIE SĂ SE EXPRIME NETED ŞI ÎŞI ALEGE DIRECT SUMA

■ În *New York Times* puteţi citi o listă cu 27 de semne care vă permit să identificaţi un bărbat modern. Le-am ales pe cele mai simpatice, lista întreagă o puteţi citi pe nytimes.com: un tip modern nu va pierde zece minute să caute cel mai bun loc de parcare, îşi ia o bicicletă; un tip modern nu cumpără decît Coca-Cola normală şi îşi asumă această alegere; un tip modern ştie să se exprime şi îşi alege cuvintele; un tip modern îi cumpără iubitei sale flori pentru a o surprinde şi nu pentru a-şi cere iertare; un tip modern are toate filmele lui Michael Mann pe Blu-ray; un tip modern nu rămîne concentrat pe nivelul bateriei – dacă iPhone-ul s-a descărcat, asta e situaţia. (**A. M. S.**)

■ Azi de dimineaţă primesc un e-mail de la un anume „Neted şi mătăsos“, cu subiectul: „La început mi-era ruşine, acum nu-şi mai ia mîinile de pe mine şi îmi place la nebunie“. L-am şters îngrozit, înainte să se suie pe mine. (**M. P.**)

■ De cînd nu se mai ridică maşinile parcate ilegal, sînt semne că arterele Bucureştiului se vor bloca şi mai rău decît pînă acum. Soluţia ar fi, bineînţeles, amendarea celor care-şi lasă automobilele aiurea. Nu se prea întîmplă asta. Procedeul ridicărilor, brutal cum era, constituia o mare afacere pentru unii. Se vede însă treaba că aplicarea unor amenzi pentru maşini fără şofer (diferite de cele pentru contravenţiile din trafic, cînd poliţistul are contact direct cu omul de la volan) nu e o afacere decît pentru buget. Cu alte cuvinte, nu e nimeni interesat direct (nu iese nimic), motiv pentru care sistemul nu funcţionează. Din logica locală. (**A. M.**)

■ „Mi-a trecut pe la ureche că s-ar găsi în colecţia unui miliardar american o marcă cap de zimbru de 27 de parale cum n-ar fi altul. Cred că e o legendă…“ e o replică din nuvela lui Vasile Voiculescu dramatizată de Lucian Pintilie sub titlul *Tertium Non Datur*. Ei bine, timbrul Cap de Bour de 27 de parale din prima emisie a fost adjudecat săptămîna trecută, în cadrul Licitaţiei „România Iluministă – de la Brâncoveanu la Cuza“, pentru suma de 26.000 de euro, devenind, astfel, cel mai valoros timbru vîndut vreodată în România într-o licitaţie. (**M. C.**)

ÎN GENERAL, PERSOANELE SERIOASE MÎNGÎIE DEMN

■ Fragment dintr-un interviu grozav luat Mariei Grapini de Iulia Marin de la pressone.ro: *„Reporter:* Deci, nu aţi vrut în Parlamentul European. *Maria Grapini:* Nu am vrut. Eu, în general, merg pe proiecte serioase“. (**L. V.**)

■ A apărut un nou studiu: persoanele care nu beau pot muri mai devreme decît cele care le au cu alcoolul. Aştept cu nerăbdare şi studiile care să confirme că fumatul este, de fapt, sănătos, iar *junk-food*-ul este ideal pentru siluetă. (**S. G.**)

■ Un actor s-a deghizat în Adolf Hitler şi s-a plimbat prin Germania timp de patru săptămîni pentru un film care va avea premiera curînd – *Look Who's Back*. Se pare că oamenii l-au primit cu căldură, i-au strîns zîmbitori mîinile, au făcut poze cu el şi l-au lăsat să le mîngîie animalele de companie. Nici nu vreau să-mi imaginez cum ar fi fost dacă acest film s-ar fi făcut în România, iar *„look who's back“* ar fi fost ştiţi voi cine. (**A. P.**)

■ *(urmare din numărul trecut)* Căldură Italiană SRL, Titularul SRL, House Of Harmony 1000 Ani SRL, Aproape SRL, Pur Şi Simplu Ind SRL, A Thoth-ului SRL, Stejar OK 2014 SRL, Incandescent SRL, Farmacia Mihai Viteazul SRL, Dama Cu Camelii SRL, Lucrativ Divers SRL, Poem SRL, Celmaitare SRL, Televiziunea Cetăţeanului SRL, Europa Fier SRL, Cinci Pietre SRL, Persuasiv SRL, O Bănăţeancă SRL, Cerul Deschis SRL, Post Mortem SRL, Lună Şi Bec Cleaning SRL, Desen Roşu SRL, Cadouri Din Rai SRL, Maşinuţa Curată G & Y SRL, Teoremu SRL, Salina Din Oraş SRL, Act Profesional SRL, Iniţiativa SRL, De Facto Incom SRL, Biruinţa Este A Domnului Isus SRL, Psihocuplu SRL, Avem Proiect SRL, Iu & Mi Ice SRL, Negru Family SRL, Demn Construct SRL, Dinastia J SRL, General Accesibil SRL, Eleganţă Prin Simplitate SRL, Agrosfere SRL, 11 Metri SRL, Oxymoron Consult SRL, Identic SRL, Ora Exactă SRL, Scaune La Kilogram SRL. (**D. S.**)

PUBLICITATE

„Omul fără dileme e creatorul tuturor dictatorilor, de dreapta sau de stînga. E marele organizator, marele pedagog, marele vindecător.“
ANDREI PLEŞU, 1993
DILEMA VECHE

Biblioteca „ASTRA“
– SIBIU –

Biblioteca „ASTRA"
- SIBIU -

BL

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite 6

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XII** ■ nr. **610** ■ 22-28 octombrie 2015 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

ANDREI PLEȘU

„Maria Holban și mierea erudiției“

pagina **3**

JOHN FREEMAN
despre

Booker Prize 2015

pagina **15**

IAROMIRA POPOVICI

„Documentarele de la «Sahia»“

paginile **22-23**

Toma Caragiu

© arhiva Teatrului „Toma Caragiu" din Ploiești

> *„El n-a lăsat un personaj anume, personajul său rămîne Caragiu însuși!“*
>
> *FLORIAN POTRA*

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

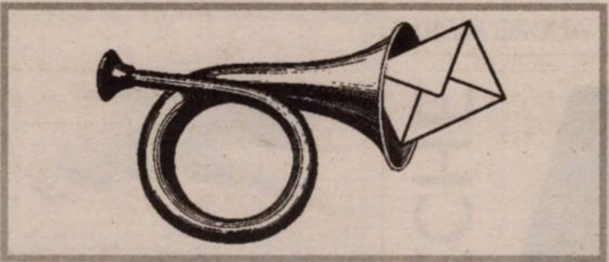

turneu de inbox

NR. 608

Articolul lui Adrian CIOROIANU, „Îndatorarea lui Ceaușescu mirosea a petrol", din dosarul „Sîntem datori să fim datornici?"

Eram utilaje într-o mare uzină

Mai ales această afirmaţie este foarte importantă: „pe fondul randamentului slab al investiţiilor făcute". S-au făcut investiţii mai ales pe orizontală, s-au lăţit mai ales cantitativ, fără noimă, în detrimentul calităţii. Mii de fabrici şi uzine, fără să se evalueze şi eficienţa unor asemenea „emfaze". Pentru că, da, prostul nu e prost destul pînă nu e şi fudul! Cine a plătit? Poporul, bineînţeles. În dictatură, nimeni nu-i cerea părerea şi nimănui nu-i păsa de el! Stăteai în casă, în frig şi cu lumina stinsă, mîncai „răbdări prăjite", ca să ce? Ca să plăteşti daunele elucubraţiilor unui analfabet care se închipuia şi nemuritor pe deasupra, şi „cel mai iubit fiu al poporului". Preţul petrolului a influenţat toate economiile lumii, mai ales pe cele care aveau, bineînţeles, industrii de vîrf şi mă întreb cum naiba germanii, americanii şi alţii au construit atîtea viaducte, autostrăzi, fabrici şi uzine fără un conducător „luminat" ca Ceauşescu. Cum restul lumii civilizate era de sute de ori mai performantă decît noi? (...) Dupa ce s-a investit atît pe orizontală, normal că n-au mai fost bani pentru retehnologizări, care trebuie făcute permanent, ca să fii viabil pe o piaţă concurenţială. Şi nu mai vorbesc de furturile de tehnologie din Occident, că doar nu eram noi buricul pămîntului să le inventăm/ştim pe toate! Cred că şi ăsta a fost unul dintre motivele pentru care Occidentul nu a mai putut accepta aceste sisteme comuniste închise, din care oricine putea ieşi să fure tehnologie, dar nu putea oricine să le „viziteze". Iar un alt motiv, după părerea mea, a mai fost preţul de *dumping* practicat la produsele de export, facîndu-se concurenţă neloială produselor occidentale. Guvernele democratice nu-şi permit să sărăcească un popor întreg pentru a practica preţuri de *dumping*. La noi, sistemul controla totul, îţi dădea să mănînci cît dorea, te lăsa să consumi cît avea chef. Eram utilaje într-o mare uzină a unui dictator fără scrupule, susţinut de o clică la fel de criminală ca şi el.

adăugat de dini laurentia
la 14 octombrie 2015

NR. 609

Articolul lui Andrei PLEȘU, „Toată țara e un șantier"...

Este foarte simplu. Autodisciplina este o trăsătură comună a oamenilor de succes. Ceea ce nu este cazul nostru, în general. Noi, care nu ştiu cît de mult preţuim timpul, cît de mult îi respectăm pe alţi oameni sau pe noi înşine, cît sîntem interesaţi de respectarea regulilor sau de îmbunătăţirea calităţii propriilor reacţii, cît preţuim lucrul bine făcut şi alte chestiuni importante atunci cînd vrem să construim ceva. Cred că dobîndim însemnătate în măsura în care acordăm însemnătate lucrurilor importante. Totuşi, dacă ne simţim bine într-o eternă atmosferă de şantier, de neisprăvire, atunci putem trăi cum ne place şi cine ce are cu noi!

adăugat de ion ion
la 18 octombrie 2015

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

■ Două emisiuni de pe History Channel: *Muntenii*, difuzată marţea de la ora 18, un documentar în care trei bătrînei (pe numele lor Eustace, Tom şi Marty) supravieţuiesc bărbăteşte sălbăticiei din munţi *(Muntenii* îmi plac mai mult decît *Oamenii mlaştinilor);* şi *Camionagiii gheţurilor*, difuzat joia de la ora 22, în care nişte super-şoferi transportă echipamente şi provizii pentru mineri de-a lungul celor mai periculoase trasee arctice din lume. Violenţa naturii *vs* încrîncenarea umană. Adică adrenalină pură, fără efecte speciale! (Marius Chivu)

■ Sîmbătă şi duminică, Week-end-ul Galeriilor Bucureştene, ediţia a doua, un eveniment care continuă iniţiativa proiectului Noaptea Albă a Galeriilor, promovînd pentru publicul din Bucureşti arta contemporană şi tinerii artişti. 24 de galerii şi un program variat: vernisaje, expoziţii ale artiştilor din portofoliul galeriilor participante, demonstraţii artistice, performance-uri, instalaţii audio-video. (Adina Popescu)

■ În curînd, *Refracţie:* un performance al cărui scop este acela de a explora şi reda percepţiile copiilor cu autism – Nicoleta Lefter, Silvia Călin, Velica Panduru, Mihai Păcurar. Totul a pornit de la cartea Anei Dragu, *Mîini cuminţi* (Editura Polirom, 2015) şi se va juca, începînd cu 26 octombrie, în Club Control. (Ana Maria Sandu)

■ 23 octombrie, Bucureşti, dar şi cu transmisiuni live în cinci oraşe din ţară şi trei din străinătate, 98 de reprezentaţii şi un buget de peste 5 milioane de lei: începe a 25-a ediţie a Festivalul Naţional de Teatru. (Stela Giurgeanu)

■ *The Walk* (2015, Robert Zemeckis), cu Joseph Gordon-Levitt: un film frumos, de-a dreptul, mai ales că e 3D şi că ne învaţă, clar şi didactic (fără umorul lui *Forrest Gump)*, cum să ne depăşim limitele, pornind de la o poveste adevărată. (Iaromira Popovici)

■ Vineri, 23 octombrie, începe la Bucureşti Campionatul Mondial de Cinema, cunoscut şi sub numele de Les Films de Cannes à Bucarest. Programul complet e aici: http://filmedefestival.ro/2015/program. Durează pînă joi, 29 octombrie, aveţi timp să prindeţi măcar cîteva filme-campioane. (Luiza Vasiliu)

■ György Dragoman, *Rugul* (Editura Polirom, 2015), un roman emoţionant despre despărţirea de comunism, scris de un autor care se plasează între două lumi, România şi Ungaria. (Matei Martin)

■ Duminică, la Singapore, începe Turneul Campioanelor la tenis. Adică turneul la care participă primele opt jucătoare din lume, conform clasamentului WTA. Teoretic, pe hîrtie, favorită la victorie e chiar Simona Halep, pentru că numărul unu mondial, Serena Williams, s-a retras. Pe teren însă, Simona Halep are de luptat cu jucătoare foarte puternice, printre care Maria Sharapova, Petra Kvitova sau Garbine Muguruza. În aceste condiţii, se poate întîmpla orice. Lupta se anunţă teribilă şi merită a fi urmărită. (Ansrei Manolescu)

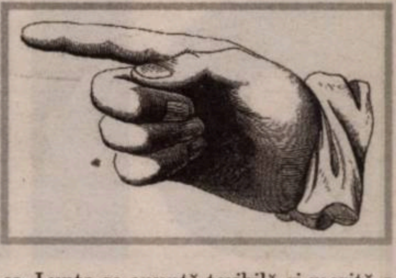

■ „THE DREAMING Exhibition", deschisă pînă pe 6 noiembrie, în Sky Tower – etaj 34, din Bucureşti. Fantezie, culoare, sensibilitate, emoţie ar fi doar cîteva din „seminţele" pe care artiştii aborigeni le risipesc pe alt sol, transmiţînd mesajul salvării identităţii unui popor prin artă. O nebunie ce hrăneşte un vis devenit realitate. (Ruxandra Mihăilă)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Cum locuim?**
- **Condiţia femeii**
- **Imigranţii / refugiaţii**
- **Prostia**
- **Drumurile noastre toate**
- **Întîlniri**

album dilematic

Cristian-Marcel Felea

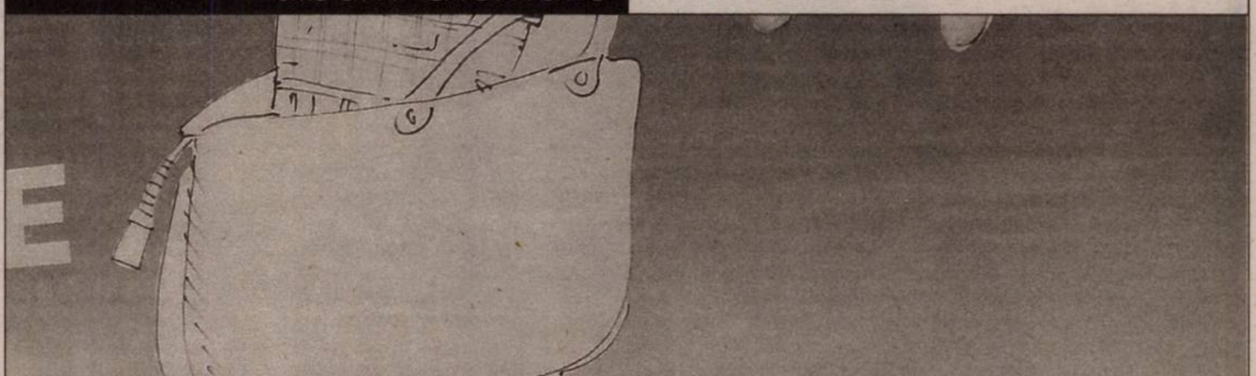

DILEMA VECHE

REDACȚIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Liviu PAPADIMA ● Oana STOICA ● Cătălin ŞTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Directori Publicitate: Dana ANECULOAEI
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Publicaţie auditată de BRAT
Tiraj: 9.100
Tipărit la Tipomedia

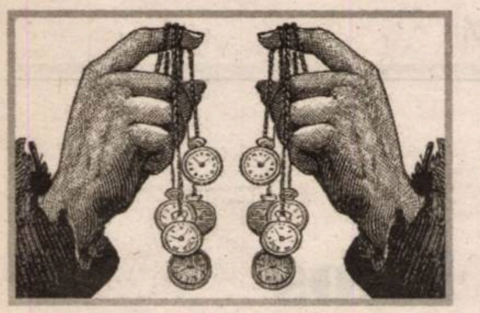

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Maria Holban și mierea erudiției

Dar mierea, mierea rămîne neîncetat
egală cu sine – mereu, dincolo de vîrste –
în eternitate.

(Maria Holban, *Studiu introductiv la volumul* Incantations, *București, 1937*)

Printre hîrtii mai vechi, am descoperit, zilele trecute, un text scris în 1981, cînd doamna Maria Holban, unul dintre cei mai mari savanți ai țării, împlinea 80 de ani. Îmi face plăcere să reiau acest text, într-un moment în care valorile stabile sînt puse în umbră de tot soiul de vedete de periferie și de o demagogie patriotică dispusă, mai curînd, să-și uite decît să-și omagieze reperele. Iată textul:

În preajma erudiției am, mai întotdeauna, tendința, poate excesivă, de a caragializa. Adică de a fi simultan zeflemitor și complice. Știu că fără ea nu se poate, că știința de carte nu merită să fie luată peste picior și, totuși, simt îndărătul ei, cînd nu e *decît* știință de carte, monumentalitatea caducă a *moftului*. *Simpla* erudiție e, uneori, expresia barocă a unei insuficiențe. Pe profesionistul ei nu-l poți întîmpina decît cu perplexitatea convențională a învățăcelului epatat: „Ca dumneata, bobocule, mai rar cineva!“. Știu, așadar, că erudiția e riguros necesară, dar rareori am văzut erudiți care să-mi impună *și* prin exemplaritatea umanității lor. Carevasăzică, pot declara, în umbra marelui Farfuridi: îmi place erudiția, dar eruditul *„pur et dur“* nu prea mi-e simpatic, ba chiar, adesea, mi se pare insuportabil.

Cu cîteva, grozave, excepții. Nu le voi inventaria, deși sînt destul de puține. Voi alege excepția prin excelență, paradigma însăși a excepției: erudiția Mariei Holban („domnișoara Holban“, cum i se spunea între prieteni și colegi), o erudiție discret muzicală, firească, plină de grație, erudiția cuiva care nu caută insigna *competenței*, ci *înțelegerea* adîncă a lucrurilor. În preajma ei, Caragiale nu e cu putință.

Elevă, la București, a lui Iorga, Pârvan și Ov. Densușianu și la Paris, a lui Abel Lefranc și Charles Samaran, deținătoare, la 25 de ani, a catedrei de paleografie latină a școlii de pe lîngă Arhivele Statului, autoare a numeroase studii – tipărite în periodice românești și străine – privind cultura europeană a secolului al XVI-lea, folclorul românesc, istoria Transilvaniei etc., Maria Holban este, de asemenea, editoarea unor impozante colecții de documente, culminînd cu cele zece volume de *Călători străini despre țările române*. Aproape necunoscut, din păcate, este inspiratul devotament cu care Maria Holban a tradus în limba franceză tulburătoare pagini de lirică populară românească, însoțindu-le cu comentarii de o densitate rareori atinsă de cercetările folclorice curente.

În vreme ce erudiția de proastă calitate, erudiția maniacal îngustă, suferă de viciul *strictei* achiziții de informație și de acela, mai grav încă, al unui exhibiționism nerușinat, erudiția Mariei Holban are aspectul cordial, potolit, al unei dexterități auxiliare. Ea nu pare produsul „specializării“, ci al unei genuine curiozități intelectuale. E un fapt de *civilizație lăuntrică,* corolarul traiului printre cărți, documente și idei, iar nu o îndîrjită performanță de arhivă. Prea des, eruditul are ceva din firea lui Tănase Scatiu: un arendaș, un administrator al averilor altora, un parvenit al feluritelor „comitete și comiții“ științifice. Știința de carte a Mariei Holban e, dimpotrivă, o virtute lipsită de ostentație, o avere neîntinată de vanitatea posesiunii, un tabiet boieresc. Erudiția aceasta poate fi caldă, ospitalieră, domestică aproape, deși extrem de temeinică și de eficace. Maria Holban este o Miss Marple a istoriografiei românești. Ea poate duce la bun sfîrșit – cu o perfectă adresă – orice întreprindere, orice investigație, avînd aerul de a nu fi vrut decît să își omoare timpul în mod agreabil. *Fierea* nedizolvabilă a erudiției de tip contabil își află, astfel, un salutar antidot: farmecul dulce al cunoașterii, omenescul, *mierea* ascunsă a erudiției.

■ ■ ■

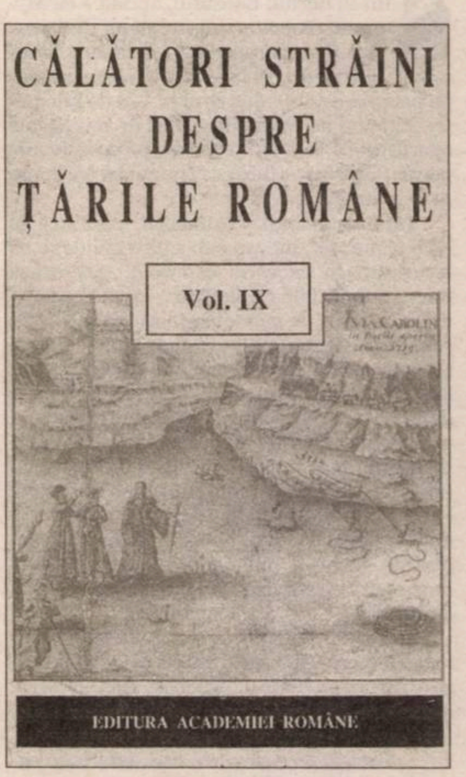

Vintilă MIHĂILESCU

…@**hai-hui**.ro

Pachetul de acasă

Astăzi e ziua ta,
Zi frumoasă ca tine.
Ți-am trimis pachețel
Ca să-ți murmure el
Cît de mult te iubesc…

Gică Petrescu *reloaded*

Zilele trecute, s-a deschis la MȚR expoziția „Pachetul de acasă“, inițiată de Bogdan Iancu și Monica Stroe. Pare un fleac, o practică banală veche de cînd lumea – sau, în orice caz, „de demult“. Dar nu este așa! Mai întîi, *acest* pachet de acasă face obiectul unor practici relativ noi, doar aparent identice cu tradiționalele pachete trimise celor aflați în stagiu militar, în pușcărie sau în vreun cămin studențesc. Dacă toate acestea sînt pachete de *nevoie,* pachetul despre care vorbim este un pachet de *voie*, strălucind prin ascunsa sa gratuitate (ca să nu spun inutilitate!): expeditorii lui nu se gîndesc la supraviețuirea destinatarilor, iar aceștia nu au neapărat nevoie de el. După cum constată inițiatorii expoziției, „pachetul încorporează grijă“, iar ceea ce transmite el este tocmai această grijă părintească. Mai mult, putem spune că, la început, a fost grija, dar și îngrijorarea produse de o ruptură, o îndepărtare, o diluare a comunicării, pachetul venind după, „la pachet“ cu alte gesturi de îngrijire: vine mama și îngrijește de copii, de casă, de perdeluțe și pernuțe! Despre *acest* „pachet“ este vorba în expoziție, un pachet care este doar expresia obiectuală a unui fenomen social mult mai vast și profund. Să procedăm deci sistematic și să privim peste umărul banalului pachet de acasă pentru a încerca să întrevedem ceva din fenomenul social mai larg pe care îl exprimă.

Semiotica borcanului de zacuscă. Zacusca, devenită – nu știu de ce – obiect fetiș al pachetului de acasă, este postmodernă, ar fi spus Baudrillard. Ca și vecinele sale de pachet, aceasta constituie mai presus de toate un consum de semne, căci nu valoarea ei nutritivă contează aici. Ea constituie și hrană, desigur, dar transmite și semne din spațiul intim al domesticului, ademenind destinatarul să revină acasă măcar cu simțurile. Pachetul de acasă este deci și un soi de insurecție subterană a domesticului în lupta cu înstrăinarea. O înstrăinare adusă, în primul rînd, de îndepărtare, dar și una care ține bietul copil prizonier al „unui peisaj dominat de obiecte comestibile neidentificate“. Spre deosebire de lumea anonimă a pieței, alimentele de acasă nu sînt doar identificabile, ci au și o identitate, deci o apartenență pe care beneficiarul îndepărtat este chemat să o (re)împărtășească: zacusca nu este de piață, nu este nici măcar *„ca* la bunica“ sau *„ca* la mama acasă“, este *de la* mama. Este mama…

Hermeneutica pachetului de acasă. Pe un perete al expoziției există și o superbă evocare a Andrei Matzal, din care citez doar un pasaj: „Cu șirul interminabil de caserole și borcane mi-aș putea desena și propria hartă haotică dintre 20 și 30 de ani, timp în care, prin cordonul ombilical care mă leagă de casă, au curs supe, ciorbe, compoturi și siropuri“. *Cordonul ombilical…* Pachetul de acasă este, de fapt, un fenomen „psihanalitic“, prin care se dă lupta pierdută dinainte dintre nevoia de alăptare perpetuă și cerința de înțărcare definitivă. El încearcă să refacă acest univers simbiotic prin stabilirea unei relații „nutritive“ la distanță. Grija maternă va fi încorporată de copil în absența inevitabilă a mamei: *poftă bună, draga/dragul mea/meu!* – putem citi pe mai toate bilețelele ce însoțesc pachetul de acasă. Anulare a distanței, prezență a unei absențe, zacusca din pachetul de acasă ESTE mama/familia/neamul. „Mama venea periodic, încărcată peste poate cu kilograme de dragoste pe care, numai ea știe cum și cu cîtă muncă, o transforma în mîncare“ – mai evocă Andra Matzal. (Interesant, mai nimeni nu evocă în toată această poveste tatăl, deși există și *pachete masculine*. Da, pachetele de acasă au gen!)

Afecțiune la pachet, pachetul de acasă poate apropia sau îndepărta – și, la limită, poate răni mai mult decît vorbele: poate răni iubirea expeditorului și/sau mîndria destinatarului. Este jocul dintre ospitalitate și ostilitate, apartenență și excludere. Pe de o parte, refuzul acestei ospitalități ce visează la păstrarea apartenenței poate produce rupturi și drame sufletești; pe de altă parte, insistența cu care se insinuează ospitalitate în viața personală a copilului devenit de mult timp adult independent poate duce la exasperare și respingere: *mamăăă, nu auzi că nu mai am nevoie de pachetele tale?!* – se poate auzi adesea la primirea unui nou borcan de zacuscă/ciorbă/murături.

Venit pe fondul unei crize structurale a comunicării între generația mașinii de scris și generația calculatorului, pachetul de acasă va fi cu atît mai compulsiv cu cît sentimentul pierderii comunicării va fi mai intens. Parafrazîndu-l pe Lévi-Strauss, putem spune că pachetul de acasă nu este bun de mîncat, este bun de iubit…

Epistemologia relației om-pachet. Cel mai ascuns strat al fenomenului social „pachetul de acasă“ pare să-l constituie faptul că acesta este și un mijloc de comunicare *sui generis,* dar la fel de definitoriu și determinant precum oralul, scrisul și, mai recent, vizualul. Interesant este și faptul că, dacă s-a scris imens despre societăți orale, galaxia Gutenberg și *homo videns,* despre societăți ale *comunicării obiectuale* nu știu să se fi vorbit prea mult. Poate și datorită faptului că această formă de comunicare însoțește – și, la nevoie, înlocuiește – orice mijloc de comunicare, fără a se institui însă vreodată ea însăși ca mijloc dominant. Ceea ce o face însă cu atît mai provocatoare!

Un soi de insurecție subterană
a domesticului în lupta cu înstrăinarea.

Se spune de mult timp și mulți oameni spun că sîntem făcuți din sinteza relațiilor noastre, începînd cu cele interumane, continuînd cu cele cu divinitatea, cu natura, chiar și cu animalele etc. Dar relațiile cu „obiectele“ nu fac parte și ele din noi, nu ne definesc în nici un fel? Tot mai mulți înclină să creadă că da, sîntem făcuți și din obiectele interacțiunilor noastre elective. În științele sociale, Appadurai a acreditat „viața socială a obiectelor“, cultura materială britanică vorbește despre „procesul fundamental de obiectificare“ (Daniel Miller), iar Bruno Latour și ai săi dezbat intens problema „atașamentului“ care introduce „obiectul“ în ființa „subiectului“. Dacă mergem pînă la capăt pe drumul deschis de banalul pachet de acasă vom ajunge, în final, și la această teribilă chestiune filozofică…

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Fascinația diferenței. Anii de ucenicie ai unui antropolog, *Editura Trei, București, 2014.*

■ ■ ■

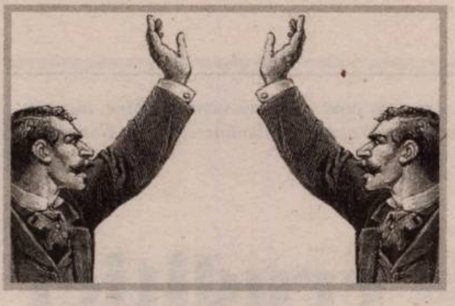

Valeriu NICOLAE

rătăcit în Euro-Narnia

Cu dragoste, din Laos

Sînt în nordul Laosului, aproape de Myanmar. Am aterizat în Luang Prabang. Viza a mers repede: 31 de dolari. Drumurile sînt puţine şi tare-tare proaste: aproape patru ore de condus pentru 174 de kilometri. Excesul de adrenalină, dat de multiplele oportunităţi de a sfîrşi glorios pe post de afiş pentru TIR-uri, a făcut ca timpul să treacă în mod interesant.

Ţara este foarte frumoasă, măricică şi slab populată, undeva sub şapte milioane de locuitori. Cu excepţia capitalei, sînt oraşe mici – sub 50.000 de locuitori – şi multe sate, departe unul de celălalt şi locuite în medie cam de 60-80 de familii. O mare parte dintre sate nu au curent electric, iar cîştigul pe familie este sub 80 de dolari pe lună. Mai mult de jumătate din populaţia rurală trăieşte cu mai puţin de 40 de dolari pe lună. Mă simt ca şi cum m-aş fi întors în Valea Jiului din anii '80, cu telefoane mobile şi climă tropicală. Dacă Volkswagen-ul continuă să ne ajute şi dacă-l mai avem şi pe Dragnea, ales cu o majoritate jenantă pînă şi pentru comuniştii din zonă, în cîteva zeci de ani avem şansa să ajungem ca Laosul şi Cambodgia.

Securiştii sînt peste tot. Budele sînt un lux. Primesc şi semnez rapid regulile de cazare de la *comisriatul* de poliţie. Aşa scrie: *comisriatul*.

Prima regulă:

1. Turiştii trebuie către tine datorează cazarea la 24,00 (mijlocul noptni)

Mă gîndesc rapid: „pace independent“! – cum scrie în titlul docomentului. Şi, cum vreau să îmi fac treaba pe aici şi nu să vizitez arestul, care sînt sigur că este deosebit de primitor, îmi pun pe *mute* piticii supăraţi ce ţopăie pe sinapsele proprii.

Mă cazez şi verific singurul canal TV accesibil: Kuru TV. Este peste aşteptările mele şi intră în Top 3 al celor mai penibile canale TV la care m-am uitat vreodată. Visez că, în sfîrşit, aş avea recomandări potrivite pentru o bună parte dintre vedetele noastre TV, în cazul în care Ghiţă, Guşă şi Voiculescu închid şandramalele lor.

Mă trezesc la 5,30, cu cîteva sute de păsări ciripind, la întrecere cu vreo 50-60 de cocoşi loviţi de streche. La 6 seara era beznă, aşa că se compensează. Mănînc fructe proaspete: mango, papaya şi guava. Sînt exact cum ar trebui să fie şi nu au nici o legătură cu ce se găseşte în România. La 7,30 urc, împreună cu securistul însoţitor şi cu doi colegi de întreprindere, într-o chestie îngustă şi lungă care ar trebui să funcţioneze ca barcă. Descopăr că Mekong-ul (rîul care trece prin mai multe ţări vecine) este un mijloc mai sigur şi mult mai rapid de a ajunge în multe dintre satele de aici. Două ore mai tîrziu sînt, în mod neaşteptat, viu – cada cu motor a funcţionat impecabil – şi năuc de minunăţiile văzute, fiindcă peisajul e vrednic de un documentar pentru National Geographic.

Am înţeles şi de ce Laosul este pe locul 139 din 144 de ţări ca indice de dezvoltare. Învăţătorul din satul vizitat cîntă bine, bea senzaţional şi l-ar face mîndru pe oricare dintre puştii mei din Ferentari. Socoteala 2015-1987 i-a dat 32. Puştii de clasa a V-a abia ştiu să adune şi să scadă numere pînă la 10. Tablouri cu Marx şi Lenin stau lîngă tablourile cu liderul lor cel unic şi deştept. Experienţa asta se repetă şi în următoarele zile. Peisaje demne de Pandora (planeta aia imaginară din *Avatar)*, comunişti mulţi şi incompetenţi, drumuri de coşmar.

Ţara are un potenţial turistic senzaţional, dar e nevoie de mulţi proşti săraci ca să păstrezi sistemul comunist, aşa că nu sînt mari şanse să se dezvolte prea repede. Băiatul de la partid, în schimb, parcă e replica tîmpită a lui Iliescu: rînjeşte tot timpul cu gura pînă la urechi. În mod ironic, poartă o geacă de camuflaj pe care scrie US Army.

Multe puştoaice, în special cele din satele cele mai sărace, sînt traficate în Thailanda, unde sfîrşesc în bordeluri. Dacă nu, pe la 16 ani se mărită. Încălţările sînt un mare lux. Mîncarea e super-ieftină: cu 3-4 euro mănînci chestii cu gusturi fantastice, care te cufuresc la fel de spectaculos. Serile vin frînt şi mă duc să mă semneze hotelierul din Ngoi. Nu de alta, dar sînt o valoare şi trebuie să respect regula nr. 3.

3. De fiecare data tu eşti semnat în Hotle tu trebuie să îţi înregistrezi Bunurile dacă eşti lucruri valoare tu trebuie să dai receptionistului să aibă grijă pentru tine şi ambele oarti trebuie să semneze pentru înţelegere dacă nu în caz ceva pierdut va fi responsabil tu.

Nu înţelege băiatul ce vreau de la el, dar rîde amabil la mine şi dă din cap energic, de parcă şi-ar dori decapitarea. Mă bucur că nu sînt hermafrodit şi că piticii mei sînt invizibili, fiind bine ascunşi în creierul propriu, căci altfel ar fi greu să respect regula 5.

5. Nu faceţi nici un drog, scoică bing sau să fi în acelaşi timp femei şi bărbaţi care nu este Soţul sau soţia proprie în cameră pentru făcut dragoste.

În Luang Prabang (unde petrec o noapte înainte de a pleca) sînt întrebat de vreo zece ori de şoferi de *tuk-tuk* (motociclete care sînt folosite ca taxiuri) dacă vreau droguri. Pedeapsa pentru droguri este o vizită rapidă pe tărîmul celălalt. Deşi piaţa de noapte *(the night market)* în Luang Prabang e senzaţională şi poţi să cumperi şi să mănînci cam tot ce e posibil în nordul Laosului, nu găsesc nici un fel de scoică bing.

După experienţa de produs un documentar nu vreau să mă mai bag la cinematografie. Mă simt uşurat, de asemenea, că doctorii din Myanmar, unde îmi petrec marea majoritate a timpului, sînt la fel ca unicornii. Ceva despre care vorbeşte lumea, dar cei care i-au văzut fie sînt morţi, fie nu s-au întors din călătoria iniţiatică sau sînt consideraţi nebuni. Sper că securistul care stă lipit de mine tot timpul nu e specialist în examene de prostate, căci altfel stau bine şi cu regula următoare.

6. Nu permiteţi turişti locali sau străini aducă prostate şi alţii în acomodare să facă filme sexuale în cameră noastră, este restricţie.

Mă simt oarecum extatic cînd ajung înapoi în aeroport, deşi am de gînd să mai vin în Laos. De data asta nu mi-am luat bătaie, în ciuda incapacităţii de a respecta în totalitate regulile de cazare, mai ales că una dintre ele (4) era super-ambiguă: *Permitere include gloanţe, excepţie oficialul care are permisiunea singur*. Recitesc regula 11 înainte de a mă urca în avion:

11. Dacă nu respectaţi regulile de cazare, veţi fi bătaie pe baza legilor din Republică Populară Democrată Laos.

Hai, pace independent, tovarăşi, şi va uresc stări plăcute în hotleuri, oriunde sînteţi!

***Valeriu Nicolae** este activist pentru drepturile omului şi fondator al Policy Center for Roma and Minorities.*

■ ■ ■

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Drobul de sare american pe soba europeană

Vă spun sincer: aş vrea să fiu şi eu contra TTIP-ului (tratatul ăla de liber schimb UE-SUA care implică o grămadă de schimbări instituţionale şi economice), dar nu ştiu de ce. Fiind vorba despre nişte negocieri în curs, nu pot spune că am (deocamdată) motive de îngrijorare. Mai mult, tîrguieli comerciale şi politice fiind, sînt discrete. Nu am argumente pentru a fi critic. Pare-se, însă, că vreo sută de mii de nemţi care au demonstrat la Berlin ştiu mai multe decît mine. Asemeni lor, o mulţime de activişti ai societăţii civile din toate ţările membre, inclusiv de pe la noi. Ei sînt nemulţumiţi îngrozitor de tare. După ce le-am ascultat argumentele, pot zice că, în opinia mea, se sparie rău de un drob de sare. Nici ei nu ştiu exact despre ce va fi vorba în tratat, dar e bine să fie contra. Preventiv.

Cîteva stindarde sub care pare a merita să lupţi ar fi: lipsa de transparenţă, posibila scădere a standardelor şi faimosul *aiesdies* (de la ISDS, un mecanism de reglare a disputelor între investitorii străini şi guvernele-gazdă).

Fiind negocieri cu dublu rol – comercial, dar şi politic –, o oarecare transparenţă ar fi necesară. E greu însă de imaginat publicarea documentelor de poziţie înaintea rundelor de negociere, înspre consultare publică. Tot procesul s-ar transforma într-o serie de mini-referendumuri, imposibil de gestionat. Pe de altă parte, înţeleg şi grijile unor ONG-işti. Atîta vreme cît corporaţiile sînt consultate în avans, de ce nu ar fi întrebate şi alte grupuri de interese? Sindicatele, de exemplu. Sau apărătorii ursuleţilor polari de pe banchizele, aparent, în continuă topire. Ca ziarist, mă deranjează puţinătatea datelor disponibile pe site-urile oficiale. Mi-aş dori ca măcar documentele închise, finalizate, să fie publicate.

Europenii sînt tare mîndri de standardele lor, fie că vorbeşti de calitatea mîncării, fie de cea a contractelor de muncă. Nu şi-ar dori să se pomenească cu doar două săptămîni de concediu anual, pe model american. Vor să nu vadă „puii spălaţi cu clorină“ în magazine. Injectarea cu hormoni a animalelor din ferme li se pare o barbarie care dăunează clar sănătăţii consumatorilor. Deocamdată, însă, ambele părţi ale negocierii (atît europenii, cît şi americanii) neagă cu fermitate orice posibilă reducere a standardelor în vigoare. Pe de altă parte, sindicaliştii se tem de înăbuşirea în pagini de tratat a cuceririlor europene în materie de drept al muncii. Eu constat doar că Big Mac-ul din Bucureşti are aceeaşi reţetă ca acela din Austin, Texas. Cît despre regimul de muncă de la Ford-ul din Craiova, nu am cunoştinţă a fi diferit de cel reglementat de Codul românesc al Muncii. Chiar nu cred că TTIP-ul ce va să vină va face praf şi pulbere actuala stare de fapt. Oricum, pînă una-alta, nişte nemţi, adică europeni, au fost prinşi în America încercînd să păcălească standardele. Ştiţi voi care, cei de la VW. În cu totul altă ordine de idei, FBI-ul americanilor tocmai ce a forţat demisia elveţianului Sepp Blatter şi a francezului Platini pentru spălare de bani, iar Germania s-a mai trezit cu o bubă-n cap: dare de mită pentru organizarea unui campionat mondial de fotbal. Atît despre standarde, deocamdată.

Cît despre ISDS, treaba e-ncurcată. Sistemul presupune că un investitor străin se adresează unei curţi de arbitraj compuse nu din judecători, ci din nişte cetăţeni nesupuşi controlului public, în cazul în care are ceva dispute de reglat cu Guvernul. Există o teamă europeană cum că respectivul mecanism avantajează mult prea tare corporaţiile şi pune guvernele naţionale într-o poziţie inferioară. Aşadar, oricare temător de cuvîntul „corporaţie“ are motive să iasă în stradă. Comisia europeană i-a liniştit întrucîtva, venind cu o propunere de întărire a sistemului, cu arbitri profesionişti şi instanţă de apel. Oricum, în opinia mea, Consiliul nu ar fi acceptat prea curînd o altă pierdere de suveranitate a statelor membre.

Pînă una-alta, românii, chiar dacă nu ştiu prea multe detalii, văd în TTIP un tratat care îi deranjează pe ruşi şi ne leagă şi mai tare de americani. Vă mai miră procentul de entuziasm de 75% din sondaje?

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

■ ■ ■

---

un sport la Răsărit

Cine e pe primul loc şi nu are bani deloc?

Dar cine e pe locul doi şi avea turme de oi? Şi cine e pe locul trei, dar cupele nu-s de ei? Da, românul s-a născut poet. Iar fotbalistul s-a născut Moët. Din ciclul strigării „Să vină banii, să vină banii, să vină banii la băăieeţi!“, copiii Astrei, aproape neînvinşi şi tehnic nemîncaţi, au zis să mai confirme un proverb. Ăla cu hazul de necaz. Aşa că au inventat în vestiar, după victoria cu Chiajna, întrebarea cîntată care provoacă aceste rînduri. Oamenii „se rîd“. Ce mai pot face? Dacă n-ar fi pe primul loc, probabil că şi-ar depune instantaneu memoriile ca să devină liberi de contract. Numai că acum formează o gaşcă învingătoare, căreia probabil că i se pare nostim să continue să cîştige meciuri pe burta goală. Probabil că vor să stabilească vreun record. Şi, pînă la urmă, memoria din astfel de păţanii e construită (dar nu şi pîinea cea de toate zilele). De ce se întîmplă aşa? Patronul acestei echipe, pe vremuri branduit „cel mai bogat român“, acum parcat un pic într-un loc umbros, a ales să plătească după chef datoriile. Ştiu, e un sport naţional, numai că, practicat în afara graniţelor, poate produce necazuri recurente. Străinii, ce-i drept, nici nu prea au simţul umorului… Ameninţată într-o vreme cu retrogradarea, acum cu banii de la UEFA puşi pe *hold*, echipa lui Ioan Niculae bate adversarii şi şaua ca să priceapă calul. În fine, în cazul ăsta elefantul. Pînă cînd? Pentru limitele suportabilităţii naţionale, cercetaţi *Mioriţa*.

Radu NAUM

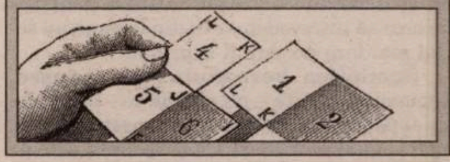

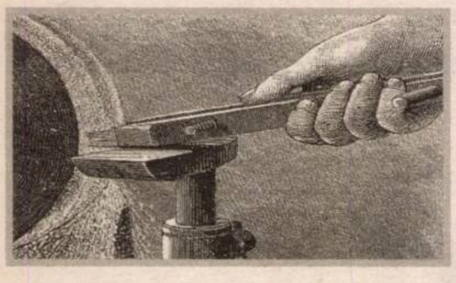

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Doamnelor şi domnilor, avem un cîştigător: preşedintele Erdogan!

Este clar, cu geografia nu te poţi pune. Dacă vrei să controlezi cumva fluxurile de refugiaţi (o misiune care se va întinde, oricum, pe parcursul multor ani…), atunci este obligatoriu să vorbeşti cu Turcia. Mai precis, să redeschizi căile blocate către Istanbul şi Ankara. Doar că nu este atît de simplu precum pare.

Relaţiile turco-europene ajunseseră în ultima perioadă la punctul mort – dosarul aderării se blocase, iar premierul şi apoi preşedintele Recep Tayyip Erdogan devenise prea puţin frecventabil. Motive erau destule: prea multe acuzaţii de corupţie pentru el şi apropiaţii săi, prea mult autoritarism în politica internă.

Cît despre Turcia, sătulă de prelungirea dosarului de aderare pe parcursul a două generaţii, întorsese la rîndul ei spatele Europei, în căutarea unor noi deschideri spre Orientul Mijlociu. Nu a obţinut Ankara prea multe în această direcţie – Al-Assad e încă la putere, kurzii au rezistat ofensivei Statului Islamic, deşi Turciei i-ar fi părut mai bine să nu, relaţiile cu Israelul se stricaseră de mai demult, de cînd cu incidentul naval din 2010, Iranul e tot în zonă, ba între timp a mai apărut şi Rusia. Ambiţiile Turciei de a deveni puterea regională capabilă să controleze jocul în Orientul Mijlociu se dovediseră exagerate. Şi, în mod ciudat, tocmai una dintre consecinţele negative pentru Turcia ale degradării situaţiei zonale avea să-i ofere ocazia de a-şi reseta relaţia cu Occidentul. Circa două milioane de refugiaţi se află acum pe teritoriul Turciei şi la Ankara – se afirmă că aceasta a costat bugetul cam şapte miliarde de dolari.

Multe se pot spune despre plecarea spre Europa a refugiaţilor. Că Turcia anume a închis ochii, lăsîndu-i în ultimii ani să navigheze cu ambarcaţiunile lor improvizate spre insulele greceşti, tocmai ca să arunce cartoful fierbinte în palmele europenilor. Sau că cei fugiţi de război, de teroriştii din Statul Islamic sau de talibanii din Afganistan au plecat pur şi simplu fiindcă nu întrezăreau un viitor în Turcia: acasă, pacea e departe, iar Turcia nu oferea altceva decît perspectiva de a rămîne pe termen nedefinit într-o tabără de refugiaţi.

Turcia nu a oferit drept de muncă refugiaţilor, aşa că, în cel mai bun caz, aceştia au găsit de lucru la negru, pe sume de mizerie, în beneficiul unor patroni rapace. În plus, Turcia nu s-a arătat deloc generoasă nici faţă de copiii refugiaţilor. Aceştia nu au acces în şcolile turceşti. Astfel că, de ani buni, aceşti copii rămîn neşcolarizaţi. În aceste condiţii, cum să nu încerci imposibilul pentru a ajunge în Occident?

Accesul la locuri de muncă şi deschiderea şcolilor pentru copiii refugiaţilor fac parte acum din angajamentele Ankarei. Uniunea Europeană ar trebui, în schimb, să dea Turciei trei miliarde de euro, dar nu banii sînt principalul cîştig pentru regimul lui Erdogan.

Pe termen scurt, ar fi un accord de eliminare a vizelor. Europenii se temeau pînă acum de ce s-ar putea întîmpla dacă 78 de milioane de turci ar fi primit permisiunea de a intra liber în statele membre. Acum, pentru Occident, perspectiva pare mai puţin îngrijorătoare decît accesul haotic al grupurilor de refugiaţi.

Pentru Erdogan, ar fi un punct important în perspectiva alegerilor din 1 noiembrie. O dată, pentru că le poate da o veste bună conaţionalilor care nu înţeleg de ce ei trebuie să treacă prin calvarul vizelor, în timp ce alţii, precum moldovenii, macedonenii sau albanezii, nu. Şi a doua oară, pentru a răspunde criticilor de acasă cum că Turcia este izolată de Occident din cauza politicii autoritariste a lui Erdogan.

Uniunea Europeană urmează să claseze Turcia printre statele considerate „sigure“, ai căror cetăţeni nu pot cere azil în statele membre – o măsură de siguranţă, desigur, pe care Europa o ia în eventualitatea unui val de cereri din partea turcilor. (Există deja experienţa tristă cu macedonenii, sîrbii sau albanezii, şi europenii n-o mai vor repetată.) Deci veniţi, vizitaţi-vă rudele deja stabilite prin Europa, plimbaţi-vă, dar apoi mergeţi înapoi acasă. Nimeni nu vă va da drept de azil.

Dar cît de „sigură“ este, de fapt, Turcia, unde jurnaliştii sînt arestaţi pe bandă rulantă (chiar şi pentru editoriale considerate „ofensatoare“ la adresa preşedintelui), unde partide legal constituite, precum cel prokurd HDP, sînt ţinte ale atacurilor naţionaliste rămase nepedepsite, în care se pune botniţă oricărei urme de opoziţie?

Multă lume poate fi de acord că turcii merită să scape de umilinţa vizelor, doar că, acum, aceasta nu numai că face din Erdogan un partener frecventabil, dar îl şi poate încuraja în a-şi continua politica sa autoritaristă.

Şi ar mai fi accelerarea procesului de aderare a Turciei, după ani de lîncezeală. La Ankara, cancelara Angela Merkel a promis Turciei deschiderea în acest an a capitolului 17, privind *acquis*-ul economic şi politica monetară şi încheierea pregătirilor pentru deschiderea capitolelor 23 şi 24, legate de justiţie, securitate şi drepturi fundamentale. Or, tocmai de aceste din urmă două capitole se leagă şi cele mai multe critici adresate Ankarei.

Ciprul deja a anunţat că va face opoziţie la deschiderea acestor capitole, dar este greu de crezut că Turcia va avansa cu reformele la capitole precum justiţie sau drepturile omului. În schimb, Turcia are promisiunea Angelei Merkel – şi probabil viitoarele presiuni pe care Berlinul le-ar putea îndrepta spre statele membre reticente faţă de dosarul aderării Turciei.

Oricum, tema va rămîne pentru mulţi ani pe agendă, nimeni nu-şi imaginează un proces accelarat, ci doar repornirea pe un drum încă foarte lung. În cursul actual al negocierilor (după experienţele cu România şi Bulgaria), capitolele pot fi oricînd redeschise. Iar deschiderea unui capitol nu înseamnă şi că acesta trebuie închis într-o anumită perioadă.

Turcia are însă un instrument de care poate uza acum, pentru a obţine cît mai multe beneficii pe termen scurt: controlul asupra „robinetului de refugiaţi“. Şi cu care poate obţine destule concesii din partea Europei.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de programe la RFI România şi TVR.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Polemici şi pamflete

– meditaţie la moartea lui Vadim –

În toate mesajele publice ale celor care îl regretă pe Vadim Tudor există ceva frapant: defunctul este evocat ca un mare, imens, colosal, inegalabil pamfletar. În plus, simţi că se referă la pamflet ca la un gen subtil şi inteligent, extrem de important pentru cultura română în particular, dar şi pentru orice cultură în general. De aici concluzia că şeful României Mari a fost un mare om de cultură, de fapt. Să le spui acestora că Vadim n-a fost un mare pamfletar, chiar dacă invectivele lui provocau unora amuzamente, ar putea fi în zadar. Dacă oamenilor le-a plăcut şi sînt convinşi că plăcerea pe care au simţit-o citind murdăriile vadimiste are şi ceva motivaţie estetică, n-ai ce-i face; e gustul omului! Dar să le răspunzi că pamfletul nu este în nici un caz un gen major, important, elocvent pentru o anume trăsătură măcar interesantă a unei culturi, ar trebui să merite, totuşi, efortul. Nu de alta, dar dacă lăsăm lucrurile aşa, pot apărea unii mai fragezi care ar putea înţelege că înjurătura, huiduiala şi flegma chiar nasc cultură. Nici vorbă! Între genurile literare, în termenii performanţei culturale, pînă şi epigrama este mai importantă decît pamfletul, fie şi măcar pentru că este într-o mai mare măsură edificatoare.

Sper că îmi amintesc bine din şcoală distincţia pe care Eugen Lovinescu o făcea între polemică şi pamflet: polemica este o specie a dialogului, o dezbatere de idei, în vreme ce pamfletul este un atac la persoană, un monolog injurios. Asemănătoare este temperatura genurilor, căci şi polemica, şi pamfletul sînt încinse. Însă, continua Lovinescu, diferenţa majoră dintre polemică şi pamflet constă în utilitatea lor pentru cultură, utilitate tradusă imediat în plan civilizaţional. Pentru orice cultură, polemica este mult mai folositoare decît pamfletul, pentru că ideile sînt mult mai folositoare decît înjurăturile, iar civilizaţia se zideşte cu idei care se confruntă, nu cu înjurături care se conjugă (pare evident, dar România anului 2015 este un loc în care rostirea evidenţelor de acest gen este cu totul binevenită).

*Vedem doar pumni aruncaţi orbeşte,
dar cu sete.*

Cum spaţiul nostru public nu este propriu dezbaterilor, fiind unul al monologurilor, pamfletul a crescut mult în audienţă şi în pondere, în dauna polemicii. Cu ani în urmă, Nicolae Manolescu scria într-un articol din *România literară* că, în general, în istoria noastră literară/publicistică, pamfletul a fost cu mult mai prezent decît polemica, ceea ce înseamnă că nu avem motive să credem că prezentul e altfel decît trecutul, în această privinţă. Asociez acestei observaţii şi constatarea deprimată a lui Octavian Paler de acum un deceniu: de fapt, noi nu avem o adevărată tradiţie a pamfletului, noi avem tradiţia bîrfei, băşcăliei şi ranchiunei. Pesimistul Paler avea ceva dreptate, pentru că istoricii presei noastre nu prea pot enumera vreun alt mare şi autentic pamfletar în afară de Arghezi, Cocea şi Vinea, deşi înjurători şi aruncători de zoaie cu pretenţii de talent au fost mereu, cu duiumul, prin toate redacţiile româneşti. Sigur, în presa comunistă era aproape imposibil să exersezi pamfletul. Doar Eugen Barbu îşi permitea luxul acesta şi numai în articolele despre redactorii de la Europa Liberă. În schimb, după eliberarea presei de sub cenzura comunistă, iarăşi cuprinsul a fost umplut de înjurători şi calomniatori şi este aproape imposibil de detectat vreun pamfletar. Pe acest loc gol, ca un impostor, s-a instalat Vadim Tudor, numind „pamflet“ dejecţiile cu care mînjea lumea.

Nivelul general al dezbaterilor purtate în media este alarmant, înainte de toate, din punct de vedere uman. Urmărind cîte o „polemică“ actuală, am impresia, nu de puţine ori, că trăiesc pe planeta maimuţelor. Lipsesc din confruntările publice de la noi nu doar convingerile şi, de multe ori, chiar şi minimele cunoştinţe în materia dedusă dezbaterii, dar şi inteligenţa şi stilul. Vedem doar pumni aruncaţi orbeşte, dar cu sete, blesteme cu puşcăria şi DNA, ameninţări de cuţitar, flegme groase, raţionamente anapoda şi venin. Stilul, altfel un foarte util ingredient al strategiilor oricărui om inteligent, nu trece de nivelul unei huiduieli de peluză. Ştiu, stilul şi inteligenţa se presupun cumva – Mateiu Caragiale, Paul Zarifopol şi Al. Paleologu sînt doar trei dintre cei mai convingători susţinători ai acestei interdependenţe. E greu sau chiar imposibil să nu ai stil dacă eşti inteligent. Dar, dacă actorii scenei noastre publice ar fi doar prostuţi şi stîngaci, încă n-ar fi atît de rău, căci peisajul general ar fi fost doar mediocru şi plictisitor. Însă ce se vede este un circ dezgustător în care clovnii sînt, cum se zice, proşti de bubuie – adică aparţin acelei specii de prost care nu se poate exprima decît bubuitor. Cum zgomotul artileriei a devenit mai important decît precizia ei (semn elocvent de prostie), pe cîmpul de luptă al presei noastre polemica a devenit sinonimă cu înjurătura repetată cacofonic, iar pamfletul a devenit un val analfabet de zoaie. Contribuţia lui Vadim Tudor la această situaţie a fost consistentă. Omul a dus înjurătura calomnioasă la un grad nemaiîntîlnit de perversitate tocmai pentru că o adăpostea, juridic şi moral, sub sigla „pamflet“. De atunci, de cîte ori vrei să înjuri gros pe cineva în presă, scrie sus că e pamflet şi apoi revarsă din viscere toată scîrboşenia de care eşti capabil – nimeni nu te va condamna, ba chiar s-ar putea să găseşti destui care să creadă că, fiind „pamflet“, ce scoţi din tine e cultură.

***Sever Voinescu** este avocat şi publicist.*

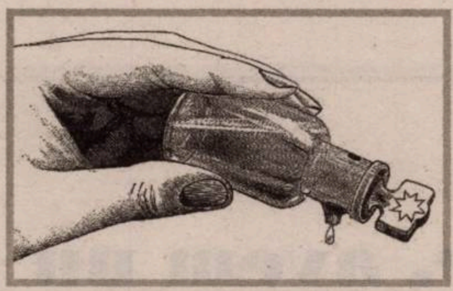

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

„Super de bun“

Dicţionarele noastre înregistrează de mai multă vreme elementul de compunere *super-*, cu sensurile „peste“, „deasupra“, „foarte (mare, mult…)“, uşor de recunoscut în cuvinte ca *superdoză, supercupă, supervedetă, supergreu* etc. Sensurile lui *super* sînt legate printr-o metaforă cognitivă larg răspîndită, care echivalează plasarea în spaţiu („deasupra“) cu evaluarea pozitivă şi cu preferinţa („mai mult, mai bun decît media“); astfel, termenul spaţial devine element de gradaţie şi intensificator. Elementul de compunere din română este un împrumut cult, tîrziu (dublet pentru prepoziţiile moştenite *spre* şi *pe),* izolat din compuse preluate în secolul al XIX-lea direct din latină sau prin intermediul altor limbi, în primul rînd al francezei. Dicţionarul academic al lui Laurian şi Massim propunea, în 1876, zeci de compuse savante cu *super-: superabundanţă, superadult, supercatalectic, superdramă* etc.

Pe lîngă utilizările standard ale formei *super* (în compuse mai vechi sau mai noi), în a doua jumătate a secolului al XX-lea şi mai ales după 1989 a atras atenţia folosirea colocvială a acesteia, în concurenţă cu alte elemente de compunere devenite intensificatori: *extra, mega, ultra* etc. În noua utilizare extinsă, *super* nu mai era doar combinat spontan cu substantive, adjective şi adverbe – *super-casă, super-bun, super-rapid* (forme cu ortografie instabilă: scrise separat, cu cratimă sau chiar într-un singur cuvînt), ci şi utilizat autonom, ca adjectiv invariabil şi adverb: *O petrecere super!; A fost super!; Vorbeşte super*, inclusiv ca marcă de apreciere şi acord în dialog: – *Am terminat.* – *Super!* Uzul adverbial presupune transformarea elementului de compunere într-un cuvînt de sine stătător, înregistrat ca intrare separată de dicţionarele actuale (în DEX, cu definiţia „extraordinar, formidabil, excelent“ şi cu precizarea „familiar“).

De fapt, *super* este în momentul de faţă un veritabil cuvînt internaţional, cu formă scrisă comună şi pronunţie variată, cu frecvenţe ridicate în diferite limbi – engleză, franceză, germană etc. –, cu precădere în limbajul tinerilor. În franceză, de exemplu, este prezentat şi perceput ca rezultat fie al unei dezvoltări interne, fie al influenţei englezeşti (cum o sugerează o formulă ca „L’anglais, c’est *super cool!*“, oxforddicionaries.com). Iorgu Iordan (în *Limba română actuală. O gramatică a „greşelilor“*, 1947) explica răspîndirea elementelor de compunere cu sens superlativ, printre care şi *super-*, prin influenţa publicităţii şi în genere a spiritului comercial american (p. 194). Valoarea cuvîntului corespunde şi unei nevoi comunicative tipice variantelor juvenile ale limbii: expresia intensă a atitudinilor şi a sentimentelor extreme: *super-mişto* sau *super-naşpa*.

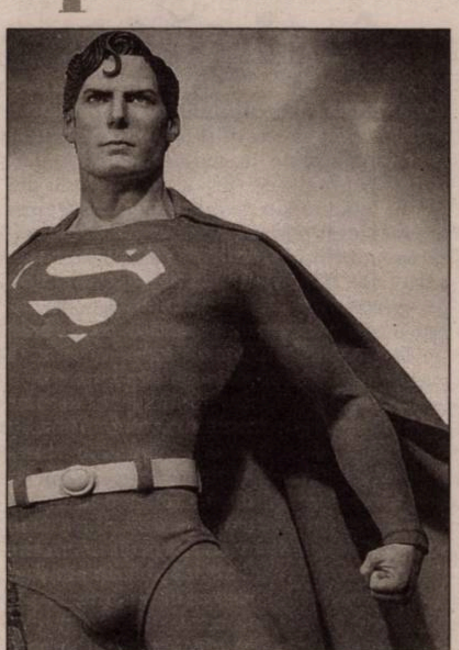

Toate aceste lucruri sînt în genere ştiute. Se pare însă că în uzul colocvial al lui *super* s-a mai produs, în ultimul timp, o schimbare, prin apariţia unei construcţii neobişnuite – *super de…* Alături de formula superlativă *super bun,* apare şi varianta *super de bun*, prin analogie cu construcţia altor adverbe cu sens intensificator *(extraordinar, extrem, teribil, grozav* etc.), care se leagă prin prepoziţie de adjectivul sau adverbul căruia îi indică un grad de intensitate ridicat. Deocamdată, atestările construcţiei sînt doar din zona oralităţii transcrise neglijent, în comentarii grăbite; numărul lor este însă destul de mare: „Ceva *super de emoţionant*“ (youtube.com); „*Super de tare* melodia“ *(ibidem);* „E o declaraţie *super de mişto*“ (e-dragoste.ro); „Vă e ciudă că are un soţ *super de bun* şi *de frumos?*“ (fermavedetelor.protv.ro); „Am făcut blatul… a ieşit *super de bun…*“ (dulciurifeldefel.ro); „ideea e *super de bună*“ (stirileprotv.ro); „Vînd capre *super de bune*“ (micapublicitate.ro) etc. Construcţia este posibilă şi cu adjective şi adverbe cu sens negativ: „*super de prost* jocul ăsta“ (xjocuri.com); „am luat-o pe la Ruse, dar este *super de nasol*“ (amfostacolo.ro) etc.

Într-un recent reportaj TV, putea fi văzută o doamnă mai în vîrstă care răspundea la o întrebare despre un nou parc: „Pentru copii e *super… dă frumos*“ (digi24, 29.05.2015). Uşoara ezitare din enunţ ar putea sugera contaminarea dintre două construcţii *(super* şi *extrem de frumos)* şi dintre două registre (colocvial şi standard). În alte cazuri, se poate observa o variaţie liberă între cele două construcţii, la acelaşi vorbitor: „mi-o ieşit *super bună,* îi o prăjitură *super de bună*“ (lalena.ro).

Super intră deci în tiparele mai multor adverbe, urmînd modelul *foarte,* care precedă direct adjectivul sau adverbul intensificat, dar şi modelul *grozav,* pentru care legătura se stabileşte cu ajutorul prepoziţiei *de*. Există şi alte utilizări, chiar mai aberante, care nu mai seamănă cu nici unul dintre tiparele de intensificare existente: „*Super de mulţi ani* aşteptăm continuarea“ (anime4fun.ro).

Chiar dacă, într-un fel, dovedeşte integrarea tot mai puternică a adverbului *super* în limbă, construcţia hibridă şi inutilă cu prepoziţia *de* este greu de acceptat; putem spera că nu se va mai extinde nici măcar în uzul popular şi colocvial.

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor“, 2010).*

PUBLICITATE

Bilete la FNT pe
www.mystage.ro
www.fnt.ro
București
Ediția a 25-a
2015
Ediție desfășurată sub înaltul patronaj al Președintelui României
FNT
FESTIVALUL NAȚIONAL DE TEATRU
23 OCTOMBRIE – 1 NOIEMBRIE
PRODUCĂTORI:
UNITER
TNB I.L. Caragiale
PROIECT CULTURAL FINANȚAT DE GUVERNUL ROMÂNIEI PRIN MINISTERUL CULTURII
CO-PRODUCĂTORI:
SPONSOR PRINCIPAL:
BRD
GROUPE SOCIETE GENERALE
PARTENERI:
INSTITUTUL CULTURAL ROMÂN
TAROM
INSTITUTUL POLONEZ BUCUREȘTI
GOETHE INSTITUT
TEATRUL NAȚIONAL „MIHAI EMINESCU“ Chișinău
GRAND
PARTENERI MEDIA PRINCIPALI:
adevărul
DILEMA
CU SPRIJINUL:
MOL
MAȘINA FNT:
Mercedes-Benz
SPONSORI:
DOMENIILE BLAGA

PUBLICITATE

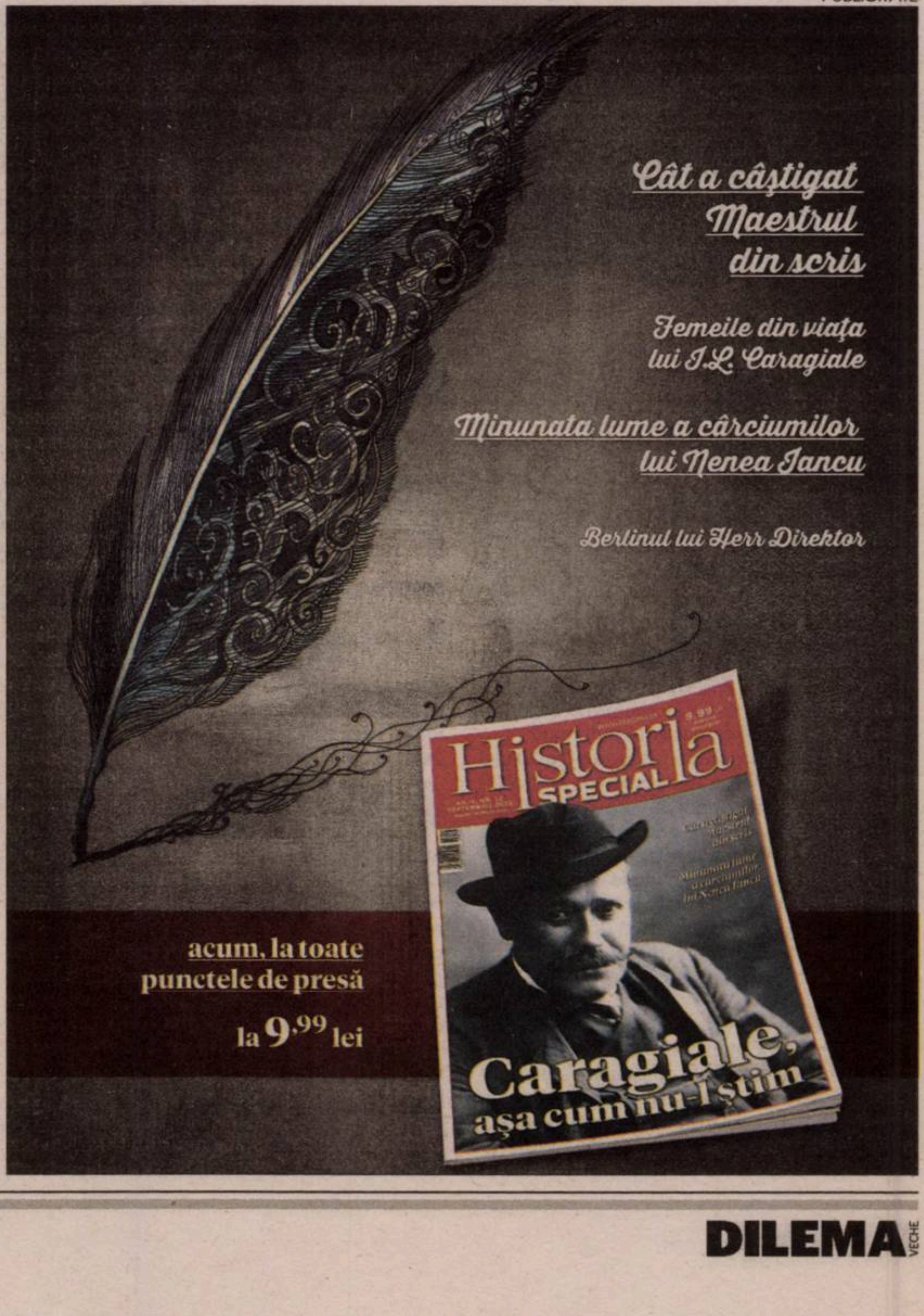

Cât a câştigat Maestrul din scris
Femeile din viaţa lui I.L. Caragiale
Minunata lume a cârciumilor lui Nenea Iancu
Berlinul lui Herr Direktor
Historia SPECIAL
Caragiale, aşa cum nu-l ştim
acum, la toate punctele de presă
la 9,99 lei

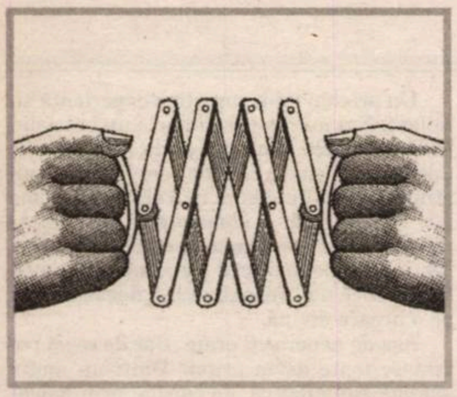

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

Filmul german la Bucureşti

– dialog cu Andrei RUS –

Predă cursuri de istoria filmului la Universitatea Naţională de Artă Teatrală şi Cinematografică şi este iniţiatorul revistei Film Menu. ***Andrei Rus*** *este şi autorul selecţiei pentru Zilele filmului german, care s-a desfăşurat în Bucureşti între 16-22 octombrie 2015. L-am invitat la o discuţie despre filmul german, dar şi despre accesul la filmul european în general.*

În programul Zilelor filmului german sînt şi unii cineaşti cunoscuţi, şi alţii mai puţin cunoscuţi. Cum aţi făcut selecţia, ce aduce acest mic festival al filmului german?

Este un eveniment anual, organizat de Institutul Goethe din Bucureşti, care în fiecare an colaborează cu un alt selecţioner, tocmai pentru a asigura o diversitate de viziuni asupra cinematografiei germane. Eu nu eram un mare cunoscător al cinematografiei germane înainte să mă ocup de această selecţie şi să văd zeci de filme contemporane. În anii 2000, cinematografia germană nu s-a bucurat de un mare succes pe plan internaţional, la nivel festivalier, aşa cum s-a întîmplat cu alte cinematografii naţionale, şi atunci unele filme îmi scăpaseră din vedere. Aşa că am luat-o temeinic, am încercat să vizionez cît mai multe dintre filmele produse în Germania. Mi-am propus să mă raportez la marea diversitate a temelor şi a tipurilor de estetică pe care o oferă cineaştii germani. De asemenea, mi-am propus să existe o diversitate şi la nivel de personalităţi. Am vrut să avem o reprezentare a mai multor generaţii de cineaşti, începînd cu debutanţii şi trecînd prin cineaştii care sînt acum pe val, pînă la cineaştii deja „clasicizaţi“, care au debutat în anii ’70.

„În anii 2000, cinematografia germană nu s-a bucurat de un mare succes.“

Anii ’70 au adus un fel de „explozie“ pe plan internaţional a filmului vest-german, prin Fassbinder, Schlöndorf, Wim Wenders şi alţii. Altminteri, evoluţia filmului german e plină de suişuri şi coborîşuri...

În perioada filmului mut, în anii ’20, Germania a avut un număr considerabil de cineaşti importanţi. Publicul cultivat ştie despre Fritz Lang ori Murnau, care prin filmele lor expresioniste au impus o direcţie a cinematografiei naţionale. Era o perioadă cînd SUA, prin Hollywood, care deja se formase, devenise de departe cea mai puternică industrie cinematografică a lumii; cîţiva producători şi cineaşti şi-au dat seama că singura soluţie pentru ca o cinematografie să aibă ceva de spus (inclusiv la nivel financiar) este să încerce să se definească printr-o direcţie care să difere de cea a Hollywood-ului. Germanii au fost primii care au făcut asta; de aceea unii dintre ei au şi fost invitaţi la Hollywood – Fritz Lang ori Pabst, de pildă. Problema este că, emigrînd aceste personalităţi, peisajul a rămas sărac. Apoi, au fost schimbările politice din anii ’30: odată cu venirea la putere a lui Hitler, a existat o singură direcţie acceptabilă în cinematografie. După război şi dezastrul care a urmat, a fost destul de dificil pentru germani să reconstruiască cinematografia. Aşa că generaţia anilor ’70 reprezintă cineaştii care şi-au dorit o ruptură cu generaţia anterioară, în care nu se recunoşteau. Cînd această generaţie s-a epuizat (Fassbinder a murit, Wenders şi Herzog au devenit staruri internaţionale), din nou a trecut o perioadă pînă cînd cineaştii tineri au realizat „cu cine au de luptat“. Cam acesta e şi punctul actual: după căderea Zidului Berlinului, primul pas al cinematografiei a fost să se uite spre Hollywood, aşa că marile succese internaţionale au venit de la cineaşti care după aceea au şi lucrat la Hollywood (fără prea mult succes). A fost o perioadă de confuzie. N-aş spune că acum există un „nou val“ care să aibă o direcţie, aşa cum a avut noul val românesc. Există o mare diversitate de direcţii şi de stiliştici, de multe ori foarte incitante.

Aşa arată şi selecţia pe care aţi făcut-o, am observat că sînt incluse filme diferite, autori din diverse generaţii...

Zilele filmului german s-au deschis cu *Victoria,* un film făcut dintr-un singur cadru. Începe ca o comedie romantică, dar se transformă într-un *thriller* cu foarte multe peripeţii şi răsturnări de situaţie, cu foarte multe locuri prin care trec personajele. Dacă vreţi, e un fel de *road-movie,* dar pe picioare, nu cu maşina. Este filmat în Berlin, de noaptea pînă mijesc zorile, fără nici o tăietură. Din punct de vedere tehnic, e o mare performanţă acest film. E o întreagă coregrafie de aparatură, de mişcări, de replici. E un film spectaculos, cel mai bun film al anului. Dar nu e filmul meu favorit. Îmi plac alte trei, diferite. În primul rînd, îmi place filmul lui Edgar Reitz, care după ce a realizat celebrul *Heimat* a mai realizat cîteva părţi care se numesc tot *Heimat,* dar cu diverse subtitluri. De data aceasta este vorba despre *Heimat. Cealaltă patrie – cronica unei viziuni.* E un film lung, are vreo patru ore, un fel de saga de familie plasată în secolul al XIX-lea, şi documentează un proces destul de puţin cunoscut, al masivei mişcări de migrare a populaţiei germane în primul rînd spre Brazilia, dar şi spre America şi Mexic. E un film cum rar se mai fac astăzi, e ceva foarte clasic, cam cum e *Fanny şi Alexander* pentru Bergman: era destul de modern şi cînd a apărut, dar are şi ceva clasic, de Tolstoi. Al doilea film este *Basmul proletar de iarnă,* e un film făcut de Julian Radlmaier; din cît m-am documentat, rezultă că e un film de şcoală. Vorbeşte despre un grup de georgieni care sînt angajaţi într-un fel de palat pentru a face curăţenie. Aminteşte de filmele politice ale lui Godard de la începutul anilor ’60, e un fel de farsă *à la* Jacques Tati, dar care aminteşte de Otar Ioseliani (pe care nu ştiu cîtă lume îl cunoaşte). E o nebunie de film, făcut de un cineast care promite foarte mult. Al treilea este singurul film mai vechi pe care l-am selectat: se numeşte *Solo Sunny,* e realizat de Konrad Wolf. E un film est-german, e replica dată de DEFA (studiourile est-germane) filmului *Cabaret* realizat de Bob Fosse la Hollywood. Prezintă o perspectivă un pic mai pesimistă, mai sordidă asupra societăţii; de altfel, este o caracteristică a filmelor est-germane. Sînt foarte bucuros să anunţ că am propus, iar Institutul Goethe a acceptat să organizăm, începînd cu anul viitor, o serie de proiecţii lunare în care să prezentăm şi să dezbatem un film est-german şi un film vest-german, în oglindă (şi mă refer şi la filme contemporane care sînt plasate în Est sau în Vest). Pentru că predau istoria filmului la Universitate, mi se pare o mică nedreptate că cineaştii est-germani sînt complet uitaţi; merită o încercare de a vedea măcar cum sînt filmele lor. Filmele pe care le-am selectat nu au distribuitor în România, nici cineaştii nu sînt cunoscuţi în România. Mă interesează orice aspect al vieţii şi cred că o societate este cu atît mai sănătoasă cu cît are o expunere mai mare la manifestări culturale cît mai diverse, pentru că doar de-aici pot să vină idei, din această expunere pe care, desigur, o capitală o oferă mai mult decît provincia.

„O societate este cu atît mai sănătoasă cu cît are o expunere mai mare la manifestări culturale cît mai diverse.“

În România, într-adevăr, e greu să vezi filme europene, în afara acestor festivaluri, mai ales în afara Bucureştiului.

Este o problemă la care sînt destul de sensibil, pentru că provin la rîndul meu dintr-un oraş mic de provincie, unde în perioada în care eram elev de liceu funcţiona încă cinematograful (care era de stat, aparţinea de RADEF), dar după ce am terminat liceul nu mai există. Sigur, acum există posibilitatea de a vedea filme online sau pe DVD. Aici e o chestiune foarte ciudată de politică culturală; teatrele sînt tot de stat şi sînt subvenţionate (mă refer la săli), dar cinematografele nu. În multe oraşe sălile au fost închiriate unor patroni de birturi, care le-au stricat. Apoi unele au revenit la administraţia locală, dar investiţiile pe care le presupun sînt mari, după ce au fost stricate. Aşadar, sălile de teatru au putut fi întreţinute pentru a fi primitoare pentru spectatori, dar sălile de cinema nu. Oricine intră într-un cinematograf de stat – cum sînt, în Bucureşti, Patria sau Scala – constată că sînt condiţii foarte rele de vizionare, nu au cum să concureze cu sălile de la mall-uri. România stă prost şi la nivel de videoteci, adică centre pentru închiriat filme. Nu oricine îşi poate permite să dea 50 de lei pe un DVD. Ştiu că a existat un program pentru a aduce DVD-uri în biblioteci – în oraşul meu s-au adus cîteva zeci –, dar e vorba tot de cinema *mainstream,* de filme hollywoodiene în general. Cred că din punctul de vedere al politicilor culturale şi al mentalităţii, cinematografia este în continuare percepută în România ca fiind „mai puţin artă“ decît alte arte. Situaţia se va schimba în timp şi se va acorda mai multă atenţie şi educării populaţiei în domeniul filmului.

În şcoală, muzica şi desenul se află, de bine, de rău, în planul de învăţămînt. Dar nu se face nimic în materie de cinematografie. N-ar trebui să începem de acolo?

În ultimii ani au existat cîteva proiecte (tot în şcoli din Bucureşti), au fost încercări de a introduce în şcoli un curs opţional de audiovizual, dar s-a blocat, pentru că nu există suficiente cadre didactice care să poată ţine astfel de cursuri. De multă vreme se discută, inclusiv cu ministerul. Ar fi foarte important pentru tineri să înveţe să deconstruiască un mesaj audiovizual, mai ales în această nebunie audiovizuală – pe Facebook, pe Internet, la televizor – în care există foarte multe imagini şi mesaje. Pentru sănătatea lor mentală, merită să înveţe cum trebuie tratate filmele, emisiunile TV şi toate celelalte.

De ce ar trebui să vină publicul la un astfel de festival?

Dacă vorbim despre cinefili, ar fi posibilitatea de a descoperi noi cineaşti, noi voci care în scurt timp s-ar putea să devină staruri de nivel internaţional. Dacă vorbim despre spectatori cu o oarecare deschidere culturală, pentru că există în program filme în care pot să descopere anumite lucruri despre istoria ori societatea germană. Dacă vorbim despre un public ceva mai larg care aşteaptă de la cinema *entertainment,* există şi astfel de filme. Pînă la urmă, genul acesta de eveniment care se întîmplă doar o dată pe an reprezintă pentru orice public răspunsul la o curiozitate culturală: cum mai e Germania, dincolo de orice prejudecăţi pe care le avem fiecare dintre noi. E o ocazie de a confrunta cultura noastră cu ce se întîmplă în cultura germană în prezent.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit integral pe live.adevarul.ro)

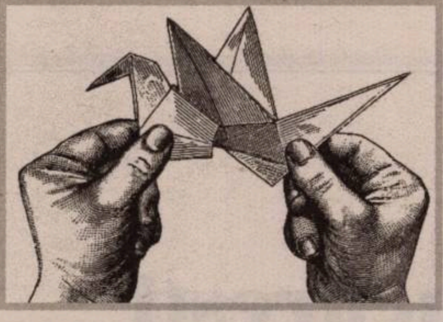

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Berea fără spumă şi la sortimentul pentru căţei

Deşi Oktoberfest s-a încheiat, berea rămîne. Asta ar putea fi un bun slogan publicitar în această perioadă. Reprezentaţii respectivei industrii se plîng (cum s-ar putea altfel?) că în ultimii ani vînzările de bere ar fi scăzut. Există statistici din care reiese, totuşi, că România s-ar fi clasat anul trecut pe locul al şaptelea în Europa, cu 90 de litri de bere consumaţi pe cap de locuitor. Chiar dacă unele cifre sau clasamente se contrazic şi nu par prea exacte, în mare, toate ne situează destul de sus în ierarhia mondială la acest capitol, mult peste media europeană (70 de litri pe an pe cap de locuitor). Într-o scurtă vizită la un hipermarket bucureştean, am numărat nu mai puţin de 102 sortimente de bere puse pe raft, la dispoziţia cumpărătorilor. Deci, în plus faţă de cantitate, diversitatea mărcilor e mare chiar dacă, ştiu, numărul producătorilor aflaţi în spatele lor e mult mai mic şi chiar dacă, ştiu, prin ţări tradiţional producătoare de bere diversitatea e şi mai mare. Berea sau pîinea lichidă, cum îi spuneau unii împătimiţi, e astăzi una dintre băuturile cele mai populare şi mai la îndemînă din România. Poate tocmai din acest motiv, n-ar trebui să uităm că nu întotdeauna a fost aşa. Mulţi îşi amintesc, unii au uitat, iar alţii n-au apucat situaţia din nu prea îndepărtaţii ani '80.

Pe atunci, eu şi colegii mei de facultate eram foarte bucuroşi cînd reuşeam să bem o bere la cîte o terasă din centrul Bucureştiului. Nu frecventam mai mult de trei – Cina, Lido sau Butoiaş – şi nici nu erau cu mult mai multe în tot oraşul. Nu aveam o preferinţă pentru vreuna dintre ele fiindcă totul depindea de bere, de existenţa ei. Cu alte cuvinte, alegeam terasa unde era bere în momentul respectiv. Nici marca nu era la alegere, beam berea care se găsea, uneori nici nu ştiam marca, etichetele se dezlipeau înainte ca sticla să ajungă în mîna clientului. Teoretic, existau doar cîteva mărci: Gambrinus, Rahova, Ateneu şi, foarte rar, Azuga (cea mai apreciată). La mare se mai găsea una groaznică, numită Mamaia, nu că celelalte ar fi fost cine ştie ce... De fapt, băutura aceea nici nu prea avea legătură cu noţiunea de bere aşa cum o ştim astăzi. Pe atunci era un lichid acru (şi nu era cu lămîie, că nici nu se inventase aşa ceva), care nu făcea spumă aproape deloc (de fapt, în general cred că era cam expirată). Spuma era lucru rar şi cînd apărea, mai ales la halbe, apărea şi suspiciunea, larg răspîndită, că s-ar fi pus detergent în ea. Chiar şi după Revoluţie, o vreme s-au mai păstrat obiceiurile proaste. Un amic mi-a povestit că, observînd data de pe capacul unei sticle, a chemat-o pe chelneriţă să-i arate că berea e expirată de vreo lună de zile şi a primit un răspuns blînd: „Domnule, vă rog frumos să vă faceţi că nu băgaţi de seamă asta“.

Revenind la anii '80, e de amintit că berea neagră aproape nu exista. Era mai rară şi decît icrele negre. Mulţi dintre cei din generaţia mea nu eram siguri dacă aşa ceva există cu adevărat sau e doar o poveste. Cum adică bere neagră? Cum e cafeaua sau doar o bere de un brun mai închis? Îi întrebam pe cei mai bătrîni, care, speram noi, apucaseră să vadă aşa ceva. Nici de la ei nu primeam răspunsuri prea clare. Într-o zi, prin facultate s-a răspîndit zvonul că la Lido „au băgat“ bere neagră. Am părăsit în masă cursurile pentru a ne înfiinţa cît mai degrabă acolo. Între timp însă, teribila licoare se terminase. Eram înnebuniţi. După rugăminţi şi promisiuni de bacşişuri grase, un chelner a mai scos vreo trei sticle pe care le-am împărţit la vreo 30 de inşi.

În cîţiva ani de facultate mai învăţaserăm un secret. Erau şi locuri în care, uneori, se găsea bere germană. Ei bine, da, la Capşa sau la restaurantele hotelului Intercontinental. Costa scump, dar merita. De obicei, era o singură marcă: Raderberger. Uneori se mai găsea şi o bere poloneză: Okocim. Noi auziserăm însă că Tuborg ar fi berea occidentală adevărată. Aşa ceva nu se găsea decît la *shop*-uri (mai ştiţi ce erau alea?). Magazinele din care nu puteai cumpăra decît cu valută forte dacă, eventual, arătai şi un paşaport străin. Or, românii nu deţineau valută (se făcea puşcărie pentru asta). Prin geamurile *shop*-urilor, mai ales la mare, vedeam cutii de bere Tuborg sau Dab, ciocolată Toblerone, sticle de whisky sau cutii cu alune chinezeşti (că nici alea nu se mai găseau în magazinele obişnuite).

Odată, la mare fiind, am jucat tenis cu un român care emigrase în Occident, dar îşi făcea vacanţa prin ţară. Am decis să jucăm pe o bere. Deşi am pierdut partida, berea a dat-o tot el şi a cumpărat-o de la *shop*. Avea valută. Astfel, mi-am împlinit frumosul vis de a bea bere la cutie. Era Dab şi era caldă, dar mie mi s-a părut că l-am apucat pe Dumnezeu de un picior.

Un prieten mi-a povestit o experienţă similară. Era miliţian şi stătea la un hotel din Poiana Braşov. Colegii lui de la circulaţie „obţinuseră“ cîteva cutii de bere Dab de la un străin pe care-l opriseră în trafic pentru cine ştie ce neregulă. Îi dăduseră şi lui una. Amicul a deschis-o singur, pe balconul hotelului, după ce mai întîi s-a asigurat în mod temeinic că nu-l vede cineva. A degustat-o ca pe o licoare divină.

Aşa de nenorociţi eram. Dar de ce vă povestesc toate astea acum? Dintr-un motiv simplu. Am aflat că, de curînd, prin magazine a apărut bere pentru căţei. Pe bune.

■ ■ ■

ready made

Ignobilul Paraschivescu

„Cu toată repulziunea ce simţim de a ne ocupa necontenit de acest scârbos şi ignobil personaj, care spre ruşinea magistraturei ocupă locul de prim-procuror, suntem nevoiţi să o facem.

Nu este zi ca ignobilul Paraschivescu să nu comită câte o nouă paraschiviadă, câte o nouă faptă pe care nu mai el o poate concepe şi săvârşi.

Astfel, alaltaeri la şosea pe aleea de lângă bufet trecea primul-procuror Paraschivescu, însoţit de doui câni cari făceau stricăciuni prin boschete.

Grădinarul localnic, care ca ori ce om în exerciţiul funcţiunei sale este responsabil de ceea ce îi este încredinţat, cu mare politeţă şi cu pălăria în mână atrage atenţia lui Paraschivescu asupra stricăciunilor ce fac cei doui câni.

La această rugăminte a grădinarului, ignobilul Paraschivescu chemă sergentul cu No. 371 şi fără a-şi declina competinţa, i-a ordonat să-l ducă la secţie.“

Adevărul, Anul VI,
No. 1526, Joi, 20 Mai 1893

---

c.g
t.d
ph
gn.
n.
m.
h.
k.qu.
ill.
l.
r.
x.
ch.j.
s.z
f.v

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Doctorat în pisicologie

Din Motan Mîţeanu-Miorleanu, am devenit Pisic Pisicovici.

Nu cunosc dramă mai stranie decît cea hărăzită colegei mele de facultate, Miorlette Miorleanu. Se întîmpla în urmă cu aproape trei decenii, dar îmi amintesc şi astăzi puternica emoţie ce cuprinse întreaga grupă de Engleză la aflarea veştii anulării căsătoriei amicei noastre cu prietenul ei încă din liceu, student la rîndul său, la Sociologia din Iaşi. Ne-am gîndit cu toţii că avuseseră vreo ceartă mai aprigă, rezolvabilă cu timpul, se ştie prea bine. Sau vreo rătăcire emoţională temporară. Nu fusese însă vorba despre aşa ceva. Ruptura se produsese pe fondul nepotrivirii de... nume dintre viitorii miri, lucru realizat de ambele familii (inclusiv de către cei doi logodnici) pe măsură ce ideea mariajului prinsese contur tot mai clar. Miorleanu, deşi exotic, nu e un nume singular, el regăsindu-se, cu o oarecare frecvenţă, în geografia onomastică românească. În cazul de faţă, unicitatea deriva din prenumele insolit pe care părinţii i-l aleseseră colegei menţionate – Miorlette. Tînăra studentă nu prea vorbea despre asta, dar, odată, parcă sugerase existenţa unor mici complexe freudiene pe linie paternă. Se părea că tatăl îşi urîse teribil numele de familie (dobîndise, de la grădiniţă pînă la sfîrşitul facultăţii, porecla „Miorlău“, iar apoi, în fabrica unde ajunsese inginer, primise apelativul „Nea Miorlache“) şi, în loc să-l schimbe, cum se procedează îndeobşte, hotărî – probabil subliminal, fără intenţie deschisă ori premeditare – să-şi umilească cei trei copii, un băiat şi două fete, botezîndu-i, pe rînd, nici mai mult, nici mai puţin decît Miorlan, Miorlaua şi Miorlette. Miorlan, Miorlaua şi Miorlette Miorleanu, desigur. Felicitările de sărbători semnate de familia Miorleanu erau, se înţelege, un deliciu fonetic.

Mezina, Miorlette, se îndrăgostise, cum spuneam, în liceu, de un băiat simpatic, plin de calităţi, cu un nume la fel de neverosimil. Coincidenţă, *fatum malus*, pariu sarcastic al ursitoarelor? Dumnezeu ştie ce mister transcendental se ascundea aici! Pe prietenul Miorlettei Miorleanu îl chema Mîţan Mîţeanu. Familia lui, invers decît Miorlenii, îşi iubea numele cu ardoare, de aceea şi dorise să-şi boteze singurul copil Mîţan (era acolo o celebrare a identităţii clanului reiterată înaintea Bisericii, deşi lumea prezentă la creştinarea micului Mîţan comentase, pe la colţuri, că popa cam strîmbase din nas la scufundarea băieţelului în cristelniţă!). Iubirea dintre Mîţan şi Miorlette traversase o lungă perioadă diafană, pînă cînd – sub presiunea evenimentelor (Miorlette era deja însărcinată în luna a patra) – se puse, fără ocolişuri, problema căsătoriei celor doi porumbei (poate mai corect ar fi trebuit zis a celor doi pisicuţi!) –, studenţi de ani terminali la bătrîna Universitate ieşeană. Tensiune mocnită iniţial, conflict în toată regula ulterior. Cum să o cheme acum pe fata noastră Mîţeanu, Miorlette Mîţeanu? – strigau de zor Miorlenii. Măcar Miorlette Miorleanu revela o anumită simetrie ludică, putea stîrni, la rigoare, oarecari simpatii. Chiar Miorlette însăşi avea, pe undeva, sentimentul că sărea din lac în puţ cu noua identitate aşa-zicînd „mîţească“... Mîţenii, dimpotrivă, se arătau ultragiaţi de neaşteptata defăimare a gingaşului lor nume de familie, respingînd orice compromis (preluarea de către Mîţan a numelui Miorlettei sau unirea celor două nume, Miorleanu şi Mîţeanu, variantă pe care, să fim sinceri, nici Miorlenii nu o agreau cu adevărat!). Auzi, observau ei indignaţi, să-l cheme pe bietul băiat Mîţan Miorleanu ori, şi mai rău, Mîţan Mîţeanu-Miorleanu!

Dezastrul a fost total, mariajul nu s-a mai făcut, iar Miorlette şi-a amînat licenţa cu un an, devenind *a single parent*. Nu am mai ţinut legătura cu ea şi pesemne că aş fi uitat şi cumplita poveste, dacă deunăzi o doamnă bătînd spre cincizeci de ani, însoţită de un tînăr de aproximativ treizeci, nu ar fi intrat în biroul meu. Era Miorlette cu fiul ei – cel născut din relaţia cu Mîţan! Îmbrăţişări, amintiri, emoţii puternice. Scopul vizitei era foarte precis. Băiatul – care terminase Psihologia şi un masterat în lingvistică la Bucureşti – dorea să înceapă la Iaşi un doctorat filologic pe *un anumit tip de lexicologie*. M-am apărat iute, înainte să aflu despre ce fel de „lexicologie“ vorbea omul, spunînd că eu am îndrumare doar pe teme de anglistică şi americanistică. „Nu contează“, săriră amîndoi, mamă şi fiu, avizaţi, într-un glas, „acum doctoratele sînt în domeniul mare – Filologie!“ Am tăcut resemnat. „Apoi“, continuă tînărul, „numai o persoană cu imaginaţia dumneavoastră ar putea aprecia o temă doctorală ca a mea. Vedeţi, aş dori să scriu o lucrare ştiinţifică despre numele pisiceşti. Nu orice nume, se înţelege, ci acelea pline de semnificaţie, pe care eu le-am dat mîţelor din viaţa mea.“ Tăcerea mea luase atributele unui spasm neurologic. „Vă dau aici cîteva exemple: Cotuţa Munteanu (aceasta a fost o pisică pe care am cunoscut-o la Cota 2000 în Sinaia), Shaormîţa, Nilă Buţeanu (prescurtare ingenioasă de la Motănilă Lăbuţeanu), Buţa (de la Albuţa) Solemnis, Amarilo Bătuţeanu (un motan „amărît“ şi „bătut“ de toţi), Fălcuţeanu, MacFerdinand...“ „Staţi, opriţi-vă!“, am strigat, icnind ca după un îndelungat înot pe sub apă. „Nu ştiu, sincer, dacă tema are un conţinut academic...“

„Are, domnule profesor!“, a răspuns tînărul cu ochii sticlind de convingere. „Ascultaţi! Capitolul inaugural va fi dedicat numelui Gelu Maum, care vine de la Pribegelu Mau, numele dat unui motan trist şi pribeag. Poetul Gellu Naum a fost un mare iubitor de pisici şi de aici putem scoate o legătură sclipitoare. Mi-am schimbat pînă şi numele pentru a-l adapta mai bine temei. Din Motan Mîţeanu-Miorleanu, am devenit Pisic Pisicovici. Ei, ce ziceţi, domnule profesor?“ „Miau“, am articulat cu voce spartă, clipind defazat din ochi.

■ ■ ■

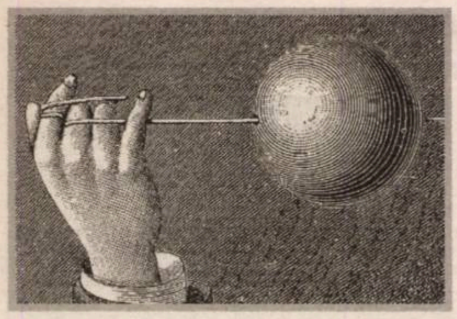

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Cîţi ani de închisoare pentru Salman Rushdie?

Pentru Europa sau pentru lumea occidentală, o temă ca „libertatea de exprimare“ nu prea (mai) e o temă. Pare absurd să discutăm despre cenzură într-o epocă în care libertatea de exprimare e garantată. Şi totuşi, Tîrgul de Carte de la Frankfurt a propus această temă pentru conferinţa inaugurală. Invitat: Salman Rushdie. O alegere semnificativă. Condamnat la moarte de o *fatwa* a ayatollah-ului Khomeini, căruia romanul *Versetele satanice* i se păruse o jignire la adresa islamului, Rushdie a trăit multă vreme sub protecţia poliţiei britanice. „Nu sîntem războinici, nu sîntem înarmaţi, deşi, de la o vreme, să scrii e ca şi cum ai merge la război“, a spus Rushdie în cuvîntarea sa. Dar nu despre propriul său destin, nu despre viaţa *undercover* sau despre fricile sale a vorbit, ci despre riscul de a fi scriitor şi despre nevoia de libertate. El a condamnat situaţia scriitorilor din ţările în care se încalcă libertatea de exprimare. „Limitarea libertăţii de exprimare e un atac la adresa naturii umane.“ Omul ar fi singura fiinţă capabilă să povestească, să spună poveşti despre sine. Supravieţuirea depinde de această capacitate de a povesti, a spus Rushdie, care vede libertatea de a spune ca pe ceva existenţial. „Fără această libertate eşuează toate celelalte libertăţi. Fără libertatea de exprimare nu există alte libertăţi.“

Pare absurd să discutăm despre cenzură într-o epocă în care libertatea de exprimare e garantată.

În discursul său, Rushdie a făcut distincţia între „libertatea de exprimare“ *(freedom of speech)* şi „libertatea de opinie“ *(freedom of opinion)*. Indisolubil legate, ambele sînt repere esenţiale în lumea contemporană. „Nu doar violenţa şi terorismul sînt o ameninţare la adresa libertăţii de a spune, ci şi intoleranţa tot mai mare născută din corectitudinea politică prost înţeleasă sau dusă la extrem.“

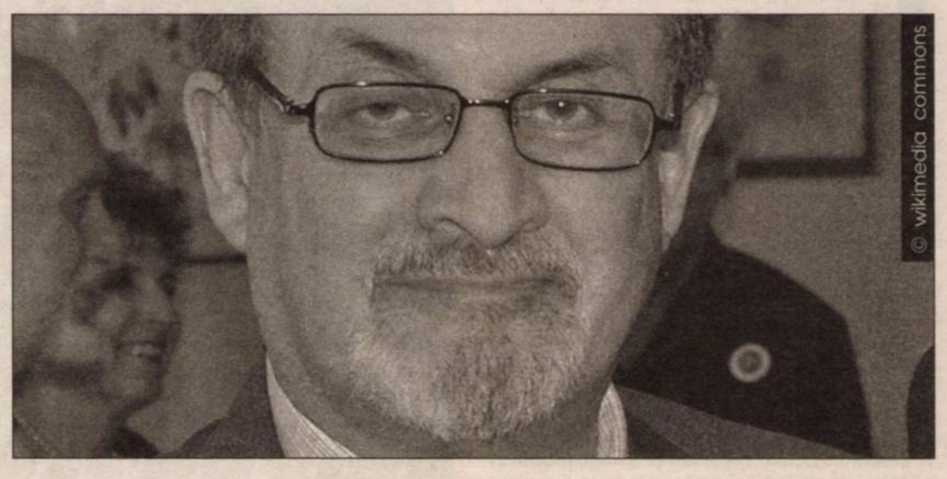

© wikimedia commons

■ Autorităţile de la Teheran anunţaseră cu multă vreme înainte că vor boicota Tîrgul de Carte de la Frankfurt, explicînd că „sub pretextul libertăţii de exprimare, a fost invitată o persoană care e profund detestată în ţările musulmane“. Pavilionul Iranului de la tîrg a rămas gol, în semn de protest. O absenţă semnificativă? Un gest de laşitate? Fiecare a înţeles cum a vrut. Iranul a cerut ca şi alte ţări musulmane să boicoteze tîrgul de carte. (Invitat de onoare anul acesta a fost Indonezia, o ţară cu o comunitate imensă de musulmani.) Dar apelul nu a fost ascultat. Pavilionul naţional a rămas închis, dar editurile iraniene care aveau stand propriu s-au prezentat, totuşi, la tîrg. Au venit şi mulţi autori iranieni. Încă o dată, literatura a fost deasupra politicii.

■ Săptămîna trecută, cam pe cînd Rushdie susţinea, la Tîrgul de Carte de la Frankfurt, conferinţa sa despre libertatea de exprimare, izbucnea la Bucureşti scandalul provocat de un proiect legislativ care restrînge semnificativ dreptul la liberă exprimare. Dacă va fi adoptată această lege, atunci vor fi consideraţi infractori „autorii şi distribuitorii/difuzorii unor discursuri, scandări, articole, filme, cîntece, desene/caricaturi care vor fi considerate de procurori şi judecători că exprimă lipsă de respect, faţă de steagul ţării, de imnul ţării, de emblemele sau semnele folosite de autorităţile publice (de exemplu, lipsa de respect faţă de ecusoanele şi semnele ANAF, faţă de stemele judeţelor şi municipiilor, faţă de insignele poliţiştilor sau magistraţilor, faţă de roba magistraţilor etc.)“. Pedeapsa prevăzută de lege pentru această infracţiune: pînă la trei ani de închisoare. 36 de deputaţi au semnat proiectul legislativ. Pe baza acestei legi, un scriitor ireverenţios ca Salman Rushdie, de pildă, ar putea face puşcărie. Şi i-ar tîrî după el şi pe traducător, pe editor, poate chiar şi pe librar – consideraţi infractori şi ei sau, poate, complici ai infractorului-scriitor. Chiar şi numai faptul că în Parlamentul României se discută o asemenea lege arată cît de utilă e, cît de pertinentă a fost conferinţa despre libertatea de exprimare de la Frankfurt. Da, avem nevoie să vorbim despre asta!

■ ■ ■

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE

...îţi dă de gîndit!

Ofertă specială pentru Dilematici!
DILEMA VECHE
lecturi obligatorii sau lecturi esenţiale?

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

Cum te abonezi

■ SMS Abonament digital 1 lună – un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

■ ONLINE
la http://abonamente.adevarul.ro
■ VIRAMENT BANCAR
sau MANDAT POŞTAL: în contul
S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.,
cod fiscal RO18990288, deschis
la BRD Sucursala Decebal, nr. cont
RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

■ LA TOATE OFICIILE POŞTALE
■ FIRMELE DE ABONAMENTE
■ LIBRĂRIILE ADEVĂRUL
din Bucureşti, Timişoara, Braşov,
Craiova, Galaţi şi Iaşi

Informaţii şi reclamaţii: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume................................ Prenume................................
Str. .... Nr..........., Bl........, Sc........, Et........, Ap........,
Localitate................................ Judeţ/ Sector ...., Cod poştal ....,
Telefon .... E-mail................................
Am achitat suma de .... lei cu mandat poştal / ordin de plată nr. .... din data ....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.
Abonamentul va începe din luna* .... Semnatura ....

Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activităţi promoţionale şi să le dezvăluie terţilor conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări şi să solicit ştergerea datelor adresându-mă societăţii S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poştal sau ordin de plată este necesar să trimiteţi talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, Bucureşti, Şos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poştal 020331.

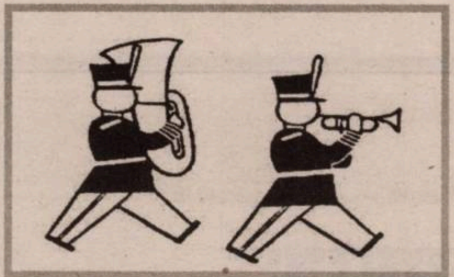

Cătălin ŞTEFĂNESCU

fără doar şi coate

Box populi, box Dei

"DRACULA"
© wikimedia commons

Un trecător: „Nu ştiu, nu răspund".

Un pesimist logoreic: „Europa de Est e un loc pe care nimeni n-o să-l civilizeze, niciodată. E un spaţiu rămas în urmă, la un moment dat, şi n-o să mai prindă restul continentului, în vecii vecilor. Oamenii sînt săraci, needucaţi, superstiţioşi, leneşi, gata oricînd să înşele şi să trădeze. E un loc unde niciodată nu e linişte, pentru că mereu au cîte ceva de împărţit. Tot ce s-a-ncercat acolo a ieşit prost. Oricît s-ar da cehii şi polonezii drept vesticii esticilor, chiar dacă pe la ei e mai bine, o să vezi aceeaşi precaritate, mai bine ascunsă, aceeaşi teamă în ochii oamenilor, obsesia că nimic n-o să meargă, nimic nu ţine pînă la urmă. Mai încolo, e jalea goală-goluţă. Ungurii, cu neliniştea lor istorică, pe care n-ar fi potolit-o nici meteoritul stingerii dinozaurilor. Slovenii, scăpaţi ca prin minune din lumea aia şi tăcînd chitic, la periferia aproape sigură a Vestului. Croaţi orgolioşi şi iritaţi, albanezi bătăuşi, mereu puşi pe hartă, bosniaci care nu-şi revin niciodată şi habar n-au ce sînt şi ce vor, muntenegreni şi macedoneni care cred şi acum că *treningul* e un costum elegant din lumea civilizată, sîrbi care mocnesc de cînd se ştiu într-o eternă nemulţumire că se putea şi altfel, români săraci, nefericiţi, cam trădători, dar mereu cu coada pe sus, că ei sînt buricul pămîntului, slovaci şleampeţi pierduţi între lumi, moldoveni adormiţi în bordeie, bulgari – ce să zici despre bulgari, altceva decît... vai de capul lor! –, ucraineni şi ruşi rătăciţi în oceanele de vodcă ale fantasmelor, o lume etern nemulţumită, irascibilă, primitoare doar ca să aibă ce bîrfi după aia, o groapă a corupţiei de toate felurile şi un loc de unde răzbat doar pretenţii, dar, cînd e vorba de făcut ceva, toată lumea dispare şi zice că are o treabă."

Un fost miliţian: „Nu văd, nu aud, nu vorbesc".

Un optimist concis: „Europa de Est e un spaţiu care a rămas frumos şi viu, deşi mereu a fost terenul de joacă sadică şi iresponsabilă a marilor puteri ale continentului. La cît jaf şi nedreptate au produs *civilizaţia vestică*, turcii şi mereu nepotolitul Leviathan rusesc, mare minune că popoarele astea estice încă se mai găsesc pe-aici. Sînt locuri de o frumuseţe rară, cu oameni cumsecade, veseli şi petrecăreţi, care fac haz de necaz şi încearcă să meargă mai departe."

„Europa de Est
e locul unde a căzut Cioran în depresie
şi s-a-mbolnăvit de nervi".

Un englez fumat: „Europa de Est e locul de unde au plecat Dracula la Hollywood, Mihaela Rădulescu la Monte Carlo şi Dan Petrescu la Chelsea".

Un rus beat: „Europa de Est e locul unde am făcut eu armata".

Un pensionar din autobuzul 368: „Europa de Est e locul căruia Vestul ar trebui să-i pupe picioarele zilnic şi să-i mulţumească. În timp ce ei se scărpinau de păduchi, cu baghete de aur, în timp ce trăgeau la aghioase şi construiau catedrale cu sudoarea frunţii bieţilor emigranţi estici, noi stăteam de veghe la porţile creştinătăţii şi ne băteam cu turcii. Pentru ca ei s-o ducă bine şi ca să fie protejaţi în Schengen-ul lor de-atunci, pe noi ne-au jefuit otomanii secole la rînd şi ne-au decimat toată floarea intelectualităţii, ţinîndu-l prizonier la ei pe Dimitrie Cantemir. Ceauşescu e singurul care le-a impus un pic de respect, atît prin victoriile clare, la fotbal, împotriva turcilor, cît şi prin achitarea datoriei externe. Pe Ceauşescu nu l-au putut prosti nici ruşii, nici americanii. Era el mai de la ţară şi mai necioplit, dar era patriot. Pe toţi i-a pus cu botul pe labe. Nu erau homosexuali şi lesbiene ca acuma, adică pedofili care urmăresc să facă prozelitism în credinţa noastră ortodoxă, plus fabricile şi uzinele pe care Ceauşescu le-a făcut şi ăştia le-au vîndut pe nimic."

Prinţul de Wales: „Europa de Est, Transilvania în special, sînt ultimele spaţii sălbatice – în cel mai bun sens – ale acestui continent. E o lume pe care, de fapt, nu o cunoaştem, dispărînd, pe zi ce trece, sub pretenţia de civilizaţie contemporană, importată din Vest. Sînt locuri de neîntîlnit altundeva, de o frumuseţe naturală rară, iar dispariţia acestora înseamnă dispariţia unei părţi din identitatea noastră."

Un francez venit de sărbători la rudele soţiei: „Europa de Est e locul unde a căzut Cioran în depresie şi s-a-mbolnăvit de nervi".

Un corporatist, fan Burebista şi Deceneu: „Europa de Est e, aproximativ, zona pe care se întindea primul stat dac centralizat şi independent. Sigur, zona era mult mai mare, pînă în Franţa şi Spania chiar, dar urmele arheologice clare, descoperite acolo, au fost manipulate, în sensul în care le-au fost atribuite celţilor. Normal. Nu era să recunoască ditamai ţările bogate din Vest că se trag din bieţii daci. Şi tot de-aici e şi prima scriere, mult dincolo de sumerieni. Vechea Mesopotamie a împrumutat scrisul de la noi, de fapt, dintr-un fel de lucrări de control, nişte dictări, de la o clasă slabă, dintr-o şcoală specială, de la geto-daci. Nu se ştie cum au ajuns acolo lucrările astea, probabil de la un profesor plecat în vacanţă, cu lucrările la el, să le corecteze. Deci scrierea cuneiformă e o imitare mecanică a unui scris cu greşeli de la noi. Sînt lucruri dovedite ştiinţific."

Un tînăr care respiră într-o pungă argintie: „Europa dă Est... Este la Piaţa Sudului... acoloşa... la... cutare... deci, lîngă circa dă poliţie, care... vara nu dorm...".

Un fost jurnalist: „Deci Europa de Est, şi ăsta nu mai e un secret pentru nimeni, e placa turnantă a tuturor intereselor geopolitice de la ora asta. Deci o ştie toată lumea. O spun cu subiect şi predicat, ca, efectiv, să audă cine are urechi de auzit – este placa turnantă a intereselor geostrategice de la ora asta! Şi cu asta am spus tot! Nu vreau să intre nimeni în panică, dar situaţia este catastrofală! Deci este halucinant ce se-ntîmplă! E, pur şi simplu, suprarealist! Adică, chiar nu vede nimeni ce se-ntîmplă? Deci nu pot să cred aşa ceva! Eu am spus încă de acum două săptămîni...".

Cătălin Ştefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

anti nostalgia

Alexandru Cernatoni

„Fiu al Bucureştilor, mereu, într-un colţ al sufletului, cu amintirea Rahovei copilăriei, a Antimului, a Dealului Spirii, Alexandru Cernatoni (1948-1985) le-a adăugat neîncetat fibra nobleţei libere a Transilvaniei. Născut chiar în zilele dictatului şi raptului comunist, a crescut cu nostalgia vie a dreptului şi a istoriei adevărate. De aceea a ales, purtînd lipsurile cu demnitate, calea studiilor la Facultatea de Istorie a Universităţii din Bucureşti, luîndu-şi licenţa în 1970, iar apoi la Facultatea de Drept, absolvită în 1984. După o scurtă vreme ca redactor al revistei *Magazin istoric* (1970-1972), a rezistat – acesta este cuvîntul – zece ani în redacţia *Revistei române de studii internaţionale,* de unde intriga locală şi politica aşa-numitei «rotaţii de cadre» l-au alungat în 1982. Cu greu primit ca muzeograf la Muzeul de Istorie al RSR, a fost din nou, după nici doi ani, prigonit de direcţia Muzeului, rămînînd aproape alţi doi ani şomer, dat fiind că a refuzat să fie inspector de cadre într-o întreprindere bucureşteană – o cursă întinsă tot de cei ce-l hărţuiseră şi anchetaseră pînă atunci. Ultimele 18 luni din viaţă le-a petrecut la poarta Muzeelor de Istorie bucureştene, ca paznic de noapte, adăpostit mereu de colegi şi hăituit de diverşi nemernici. Autor al unui număr de peste 200 de comunicări, articole şi recenzii atît în revistele istorice de specialitate (...), cît şi în publicaţiile româneşti de cultură (...), Alexandru a avut întotdeauna scînteia căutării esenţialului, a motivaţiilor, a întregului. Am aştepta curînd o traducere spaniolă a studiului său de ansamblu asupra genezei graficii lui Goya, publicat în fruntea frumosului album românesc de gravuri *Dezastrele războiului* (Bucureşti, Univers, 1982) [...]"

Dan Sluşanschi,
în *Manuscriptum*, nr. 2-4/1991

PUBLICITATE

„

Să nu ne ascundem după deget: România se află acum
sub semnul unui un regim care poate fi cel mai bine
descris ca un protectorat american de facto.
Bucureştiul a cedat controlul asupra
politicii sale externe – ceea ce e diferit
faţă de incapabilitatea sa prealabilă cronică,
deşi suverană, de a avea o politică externă eficientă.
– fragment din noua ediţie FP România (octombrie / noiembrie 2015)

FP
ROMANIA, PROTECTORAT AMERICAN?

MERSUL LUMII,
PAS CU PAS.

FOREIGN POLICY
Politică globală, economie şi idei

John FREEMAN

Despre scurta istorie a celor şapte crime

Romanul jamaicanului Marlon James, A Brief History Of Seven Killings, *apărut la Riverhead Books anul trecut, a primit recent Man Booker Prize for Fiction.*

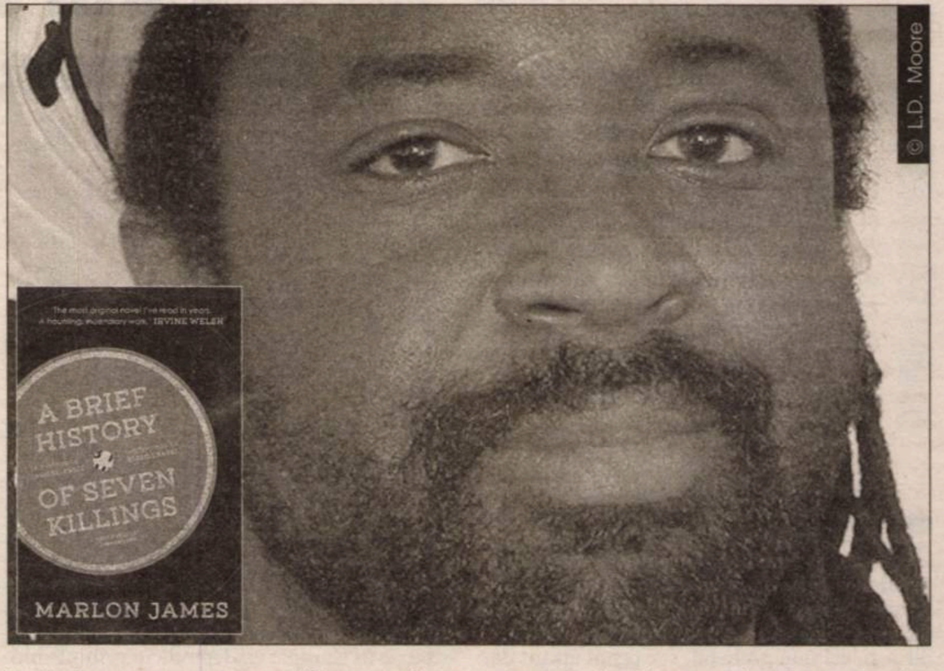
© L.D. Moore
A BRIEF HISTORY OF SEVEN KILLINGS
MARLON JAMES

Hai să începem cu titlul cărţii. Aceasta nu e o scurtă istorie a şapte crime. Epicul docu-roman al lui Marlon James, despre Jamaica în convulsiile revoluţiei politice, laureat cu premiul Booker, e o entuziasmantă (şi uneori epuizantă) exegeză a însăşi ideii de istorie a unei insule. E un epic pus într-o serie de secvenţe miniaturale, explozii de voce şi cîntec strigate în iureşul nevoii de naraţiune curată a istoriei. Asta e povestea insulei scrisă nu de învingători, ci de învinşi. Printre cele peste 70 de personaje ale sale se numără prizonieri, răpitori, mame, poliţişti, dealeri de droguri, gangsteri homosexuali, bătăuşi cu nume ca Funky Chicken şi Bam-Bam, un agent CIA, copii abandonaţi, cei loviţi de soartă, cei răi. Pare prea mult? „Ce fel de jurnalist eşti dacă nu vrei să ştii povestea din spate?“, îl întreabă un prizonier pe un bărbat care îl vizitează la închisoarea Rikers Island.

„Ce fel de jurnalist eşti
dacă nu vrei să ştii povestea din spate?“

Atentatul împotriva lui Bob Marley

Inspirată de cîteva reportaje recente, precum şi de propriile experienţe, *A Brief History Of Seven Killings* pare să pună o întrebare similară. Începînd de la nivelul străzii, James prezintă Jamaica proaspăt independentă ca pe o serie de fire narative în desfăşurare, prin vocile a peste o duzină de naratori. De la Kingston-ul de la finele anilor '50 pînă la New York-ul anilor '90, cartea descrie, printre altele, războaie între găşti, politicile de garnizoană ale insulei, implicarea CIA în ele, nocivul trafic de droguri pînă în Miami şi New York şi chinuita confuzie despre rasă a Jamaicăi.

În centrul masivei orbite a cărţii se află un atentat din 1976 la viaţa cîntăreţului reggae Bob Marley. La jumătatea anilor '70, Cîntăreţul, aşa cum e numit de-a lungul romanului, se pregătea de lansarea marelui său album *Exodus* (1977). În acelaşi timp, insula care-l făcuse pe Marley se dezintegra. Penuria de alimente era la ordinea zilei, iar armele erau peste tot. În urma plecării stăpînilor britanici, infrastructura se deteriorase. Ca în atît de multe state molestate de puteri coloniale, partidele politice – în acest caz, Partidul Naţional al Poporului (PNP), care înclina spre Cuba, şi conservatorul Partid Jamaican al Muncii (JLP), susţinut de CIA – umpleau golul de putere cu armatele lor.

În anii '70, în timp ce devenea faimos peste hotare, Marley a fost prins între aceste două partide şi din ce în ce mai violenţii lor executanţi. James ar fi putut foarte uşor să ne spună doar această poveste, istoria unui om luptîndu-se cu acea responsabilitate, cu viaţa în pericol şi visul său în pragul colapsului. Într-adevăr, există scene de acest gen. Dar James s-a concentrat pe ceva mult mai interesant: sărind de la o voce la alta, el dezvăluie motivele pentru care un cîntăreţ ca Marley a trebuit să existe şi care au făcut ca existenţa şi cîntecele sale să fie atît de periculoase.

Între folclor şi istorie

Cu aceasta, Marlon James a scris o carte periculoasă, una plină de folclor şi şoapte şi istorie. Undeva, un agent CIA citeşte foarte atent această carte.

Şi totuşi, cu toate aceste straturi, ai de urmărit prea multe personaje, chiar şi cu adăugarea unei distribuţii care se întinde pe patru pagini. Multe dintre ele se suprapun în feluri care încetinesc această uriaşă creatură de roman pînă ajunge să se tîrască, iar în iubirea sa egală pentru toată distribuţia sa, James ratează ocazia de a le permite personajelor care trăiesc şi respiră să se dezvolte mai mult.

Personajele care funcţionează au voci incredibile.

Marlon James s-a născut în Kingston în 1970 şi a scris alte două romane complexe a căror acţiune are loc în Jamaica, *Diavolul lui John Crow* şi *Cartea Femeilor Nopţii*, dar nici unul nu-i pregăteşte pe cititori pentru forţa şi energia *Scurtei istorii a şapte crime*. Capitolele scurte şi lirice explodează în pagină într-o fabuloasă anvergură de registre, de la înjurături şi *patois* (limbă creolă vorbită în Jamaica, un amestec de engleză şi cuvinte din dialecte vest-africane, *n. trad.*) în fluxul conştiinţei, pînă la monotonul profesional al politicienilor. Cele mai bune voci sînt atît de vii încît par să fi fost înregistrate, ceea ce face, de altfel, un jurnalist din carte.

O scurtă istorie a şapte crime îşi extrage o bună parte din dramatism din luptele pentru putere. La un nivel macro, avem de-a face cu încercarea CIA de a-l detrona pe preşedintele jamaican Michael Manley, umplînd insula de arme pentru a o destabiliza. În sînul societăţii jamaicane, avem de a face cu „naşi“ care conduc găştile, oameni ca Papa-Lo, care a început de jos şi acum e şeful Copenhagen City, un cartier nimicit de violenţele politice. La rîndul său, el e în vizorul unui alt gangster, pe nume Josey Wales, aşa cum li se întîmplă şi altora pe măsură ce povestea se mută la războaiele dintre traficanţii de droguri din Miami şi New York.

Marlon James ne ţine elegant în priză cu aceste bătălii sîngeroase, dar cele mai memorabile personaje din carte sînt cele pe care istoria probabil le-ar uita. Primul dintre ele e Bam-Bam, membrul unei găşti, care e de faţă cînd tatăl şi mama lui sînt ucişi în mod oribil. Papa-Lo îl ia şi îi dă un pistol. Vocea lui Bam-Bam urcă în octave de la durere poetică la bravură sincopată, o muzică extrem de tristă. Înţelegi de ce un băiat transformat în bărbat în acest fel s-ar uita la un star ca Marley şi ar zice: „Singura lumină e acum pe scenă, iar eu sînt pierdut în întuneric“ şi „Nu trebuie să mă priveşti din acelaşi motiv pentru care Dumnezeu nu se uită la un bărbat“.

Străzi & oameni

Două forţe propulsive împing acest mare roman înainte. Istoria, pe de o parte, se desfăşoară cu inexorabilele sale mistere. Asasinarea lui Marley e planificată şi eşuează, iar consecinţele sînt urîte. Simultan, există încercarea de a înţelege aceste întîmplări, care vine sub forma lui Alex Pierce, un jurnalist de la *Rolling Stone* trimis pe insulă să scrie o poveste. Nici el nu mai pricepe ce se întîmplă, însă. „Cu cît i-am dat omului mai multă băutură“, spune el în timpul unui interviu, „cu atît a vorbit mai mult, iar cu cît a vorbit mai pe şleau, cu atît lucrurile au început să nu mai aibă sens“.

O senzaţie similară îl sîcîie pe cititor cînd această mare şi greoaie saga îşi arcuieşte uriaşul gabarit pentru un sprint final. Adevărul, în accepţia noastră, e în cele din urmă imposibil de ştiut. Marlon James amestecă teorii despre cine ce a făcut şi de ce, şi descrie încercarea de a se răzbuna a lui Marley în ritmul unui thriller. Marea sa realizare, însă, depăşeşte cu mult scoaterea la lumină a acestui moment îngrozitor din viaţa unui mare muzician. El ne oferă străzile, oamenii, în special pe cei disperaţi, jamaicanii pe care Marley i-a îndemnat: „Deschide ochii şi priveşte înăuntru: / Eşti mulţumit de viaţa pe care o duci?“.

„Eşti mulţumit de viaţa pe care o duci?“

John Freeman *este editorul revistei* Freeman's *şi autorul cărţii* Cum să citeşti un scriitor, *apărută recent de Editura Vellant. Cea mai nouă carte a sa este* Tales of Two Cities (The Best and Worst of Times in Today's New York).

traducere de Alex BĂLĂ

PUBLICITATE

UNMB
Centrul Naţional de Artă
FUNDAŢIA ACCUMM
D'Addario Foundation
INSTITUT FRANÇAIS
ISTITUTO ITALIANO DI CULTURA Romania
aperto
Godot
metropotam
Radio România Muzical
Radio România Cultural
LiterNet.ro
OBSERVATOR CULTURAL
DILEMA
HotNews.ro
rfi ROMÂNIA

SERILE DE CHITARĂ
EDIŢIA A V-A
concerte/masterclass/conferinţe
www.kitharalogos.ro
duo ION BOGDAN ŞTEFĂNESCU (flaut) – COSTIN SOARE (chitară)
28.10, ora 19.00, Universitatea Naţională de Muzică
GALA extraordinară a chitariştilor în afirmare
4.11, ora 19.00, Palatul Şuţu
CARLO MARCHIONE (Italia)
14.11, ora 19.00, Universitatea Naţională de Muzică
SORIN ROMANESCU
15.11, ora 21.30, Café Godot
duo OLIVIA IANCU – CLAUDIU LOBONŢ (archlutes)
18.11, ora 19.00, Centrul Naţional de Artă „Tinerimea Română"
BOGDAN MIHĂILESCU
21.11, ora 19.00, Institutul Cervantes
duo CĂTĂLIN ŞTEFĂNESCU-PĂTRAŞCU – COSTIN SOARE
25.11, ora 18.00, Muzeul Naţional „George Enescu"
GABRIEL BIANCO (Franţa)
28.11, ora 19.00, Universitatea Naţională de Muzică
Proiect cofinanţat de Uniunea de Creaţie Interpretativă a Muzicienilor din România
SPONSOR PRINCIPAL
HORA
Organizator: ASOCIAŢIA CULTURALĂ KITHARALOGOS
www.facebook.com/kitharalogos
PARTENERI
PARTENERI MEDIA

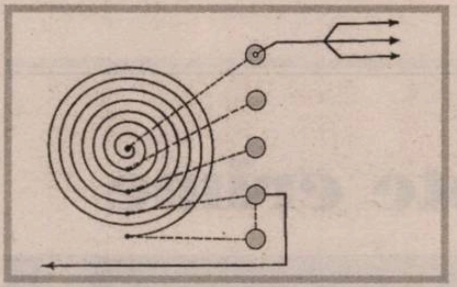

Cristian GHINEA

piața de **idei**

Cum ar fi ca Germania să ia refugiați direct din Turcia?

Ideea asta a fost propusă luna trecută de European Stability Initiative, un think-tank *care se ocupă, din 1999, de perspectivele europene ale țărilor din Balcani și ale Turciei. Cu birouri la Berlin, Bruxelles și Istanbul, ESI are un stil spectaculos de documentare și promovare a ideilor proprii, vă recomand cu căldură să vă abonați la newsletter-ul organizației și să vizitați site-ul www.esiweb.org.*

„În primele opt luni ale lui 2015, 433.000 de migranți și refugiați au ajuns în UE, cei mai mulți dintre ei prin Grecia. Doar insula Lesbos, care e la 15 kilometri de coasta Turciei și are 86.000 de locuitori, a primit 114.000 de migranți între ianuarie și august. Cei mai mulți provin din Siria și, cel mai probabil, vor primi statut de refugiat în UE dacă ajung aici – în 2014, rata de recunoaștere a statutului de azilant a fost de 95%. Dar ca să ceară azil în UE, trebuie să treacă printr-o călătorie grea și periculoasă. În fața acestui val masiv de migrație – cel mai mare de după al Doilea Război Mondial – au existat două reacții. Germania și-a deschis brațele pentru refugiații care aglomerau drumurile și stațiile de tren (...). O agendă opusă a avut premierul maghiar Viktor Orbán (...). A declarat chestiunea o amenințare la adresa securității naționale, a construit garduri, a mobilizat armata și a trecut legi care criminalizează migrația (...). În realitate, nici una dintre aceste abordări nu rezolvă problema. Nici o politică liberală de azil, nici gardurile nu vor opri oamenii să se înece în Marea Egee. Asta pentru că nu de UE depinde ce se întîmplă la granița noastră de sud-est, ci de Turcia. Fără sprijinul Turciei, UE nu are decît două opțiuni: să primească refugiații sau să încerce – futil – să-i oprească.

Noi propunem un acord între UE și Turcia prin care se poate recîștiga controlul asupra graniței externe a UE și în același timp se oferă o soluție la criza umanitară. Decît să aștepte ca 500.000 de oameni să ajungă în Germania, Berlinul ar trebui să promită că va prelua el 500.000 de refugiați direct din Turcia. Ar fi o măsură extraordinară. Pentru că criza din Siria e una extraordinară și unică: o criză umanitară la o scală nevăzută în Europa după 1945.

Este important ca refugiații să fie luați din Turcia, înainte de a se urca în bărci. Ca o măsură de reciprocitate, Turcia ar trebui să se angajeze că va lua înapoi toți refugiații care ajung în Grecia, imediat ce acordul ar fi semnat. Doar aceste două măsuri combinate i-ar putea lăsa în aer pe traficanții de oameni. Dacă azilanții sirieni ar avea o opțiune realistă de a cere azil în UE din Turcia și dacă ar fi siguri că vor fi întorși în Turcia dacă trec ilegal în Grecia, nu ar mai avea de ce să-și riște viața în Marea Egee. În plus, migranții din alte țări care încearcă să ajungă în UE prin Turcia, unii tocmai din Asia Centrală, ar fi descurajați.

Acum doi ani, o echipă de la organizația noastră a mers în Finlanda, care se mîndrește cu cel mai bun sistem de management al frontierei. Finlanda are cea mai lungă frontieră externă terestră dintre țările Spațiului Schengen *(în cazul aderării României la Schengen, granița noastră ar ocupa acest prim loc – nota C.G.)*. La acel moment, experți finlandezi în granițe consiliau guvernul de la Ankara, iar un grănicer finlandez conducea agenția europeană Frontex. Gazdele noastre ne-au explicat conceptul de «graniță inteligentă», ne-au arătat ultimele tehnologii de recunoaștere facială și cele mai moderne sisteme de supraveghere marină, în Marea Baltică. Abia în ultima zi am realizat ceva foarte interesant: pe granița atît de lungă dintre Rusia și Finlanda sînt numai cîteva garduri, foarte puțin înalte. Principalul lor scop e să nu permită trecerea animalelor și să marcheze granița. Numai în cîteva puncte de mare risc au instalat finlandezii camere și senzori. Am întrebat de cîte ori a fost testată această graniță de migranți. Au fost 67 de cazuri în 2012 și 18 în prima parte a lui 2013. Cînd i-am întrebat de ce atît de puțini, răspunsul a fost simplu și evident: Rusia.

Pe partea rusă a frontierei, cîțiva kilometri înăuntrul țării, sînt două rînduri de garduri de patru metri înălțime, instalate de URSS pe vremuri. Între cele două rînduri de gard e o fîșie de nisip unde orice urme pot fi văzute de cei aproximativ 5000 de grăniceri ruși, care fac parte din FSB, succesorul KGB. Ne-a fost clar de ce Finlanda are cea mai sigură graniță din Europa. Or fi grănicerii lor cei mai competenți din UE, dar granița e o moștenire a URSS și a Cortinei de Fier. Lecția asta e relevantă de cîte ori se discută despre securitatea granițelor externe în Europa: ea depinde în primul rînd de vecinii UE și de dorința/capacitatea acestora de a opri migranții ilegali (...).

Să ne imaginăm că Finlanda ar prelua mîine controlul graniței UE din Marea Egee. Am avea comunicații mai bune, echipament mai bun, supraveghere mai bună și o mai bună cooperare atît între agențiile europene, cît și cu omologii lor din Turcia. Dar asta nu ar reduce numărul oamenilor care ar ajunge în Samos, Kos și Lesbos, care acum sînt circa 25.000 pe săptămînă. Grănicerii UE tot ar fi obligați să escorteze pe teritoriul UE bărcile cu migranți pe care le opresc. Cele pe care le ratează ar ajunge singure, tot în UE. Deci valul de doritori de azil va continua (...).

„Ar fi o măsură extraordinară. Pentru că criza din Siria e umanitară.“

Dacă dăm deoparte sentimentele umanitare, morale sau obligațiile legale pe care le avem prin Convenția ONU pentru Refugiați și prin legislația UE, principala problemă la ideea lui Orbán de a opri criza refugiaților prin garduri e că nu are cum să funcționeze. Chiar cei care îi împărtășesc xenofobia, lipsa de milă și antipatia față de musulmani nu ar trebui să ia de bună promisiunea că el îi «apără» pe europeni. Nu afirmăm că gardurile nu funcționează niciodată. Dimpotrivă, am arătat mai sus: vechile garduri sovietice țin migranții departe de Finlanda, de cîteva decenii. Cortina de Fier în sine a fost un sistem de frontieră care și-a făcut treaba pentru care a fost construit. Dar nu se pot construi garduri pe apă. Ideea lui Orbán că Grecia ar putea opri cumva migranții dacă s-ar strădui mai mult nu are nici un fundament. Grecia nu ar putea face asta, nici măcar dacă ar da frontiera pe mîna grănicerilor finlandezi sau maghiari.

Orice migrant care se urcă acum pe o barcă în largul coastei din Lesbos sau Kos are o șansă de 99% de a ajunge în Grecia. Guvernul grec nu poate scufunda bărcile sau să le alunge. Ar fi și ilegal, și periculos – și, în plus, costisitor pentru o țară care depinde de turism. De fapt, singurele opțiuni sînt fie să intercepteze bărcile și să le aducă la țărm, fie să nu facă nimic și să le lase să ajungă singure. Oricum ar fi, migranții ajung în UE. Traficanții de oameni știu chestia asta. La fel o știu și potențialii migranți din alte țări, unele chiar de departe, din Asia Centrală. Mijloacele prin care Orbán încearcă să împiedice oamenii să ajungă în restul UE nu îi împiedică să ajungă în Grecia. Nici nu îi împiedică să ajungă în Balcani, prin Macedonia, Serbia sau pe rute noi. Gardurile sale s-ar putea să-i oprească să traverseze Ungaria, caz în care o vor lua prin alte țări, prin Bosnia/Croația sau prin România (...).

Totuși, critica lui Orbán la adresa lui Merkel are o urmă de adevăr. Poziția Germaniei este atractivă moral, dar riscă să agraveze exact problema pe care încearcă să o rezolve. Sirienii pot să profite de generozitatea Germaniei numai dacă traversează marea și apoi alte cîteva granițe naționale. Trebuie să-și riște viața în bărci mizere. Sute de mii de oameni sînt dispuși să riște, atît de mare e disperarea. Doar turcii pot opri acest exod, de pe teritoriul lor. Deja fac eforturi în acest sens. În 2015, garda de coastă turcă a arestat 59 de traficanți de persoane și a salvat 45.000 de refugiați din Marea Egee, pe care i-a luat înapoi în Turcia.

„Sute de mii de oameni sînt dispuși să riște, atît de mare e disperarea.“

Dar numărul celor care riscă va crește. Și nu e clar de ce ar face Turcia și mai multe eforturi ca să-i oprească să plece. Cum ar putea Europa să pretindă așa ceva cînd Turcia deja suportă costuri uriașe cu sirienii aflați pe teritoriul său? Singura soluție la această criză este un acord cu Turcia, în termeni diferiți de cei de pînă acum (...).

În primul rînd, Germania ar trebui să promită că va prelua 500.000 de refugiați din Turcia, în următoarele 12 luni, cu depunerea cererilor de azil chiar în Turcia. Guvernul german oricum a anticipat și s-a pregătit pentru a primi atîția oameni. Dar decît să aștepte ca ei să facă călătoria atît de periculoasă pînă în Germania, ar trebui să accepte cereri de azil din Turcia și să-i aducă pe calea aerului pe cei care au dreptul la azil. Desigur, Germania nu trebuie și nu poate să ia totul asupra sa. Oferta germană ar trebui completată de oferte similare ale altor țări europene – în mod ideal printr-o înțelegere la nivelul UE. Poate ar trebui chiar ca UE să gestioneze procesul de aplicare pentru azil. Dar asemenea înțelegeri consumă de obicei timp.

În al doilea rînd, orice azilant care pleacă din Turcia și ajunge în Lesbos, Samos, Kos sau altă insulă grecească trebuie să se întoarcă în Turcia, asta ar fi posibil printr-o clauză de readmisie în acordul UE-Turcia, pe care îl propunem. La început vor fi multe cazuri de readmisie – poate zeci de mii – și va fi o problemă cu logistica. Dar pe măsură ce toți vor înțelege că (i) ruta prin Grecia se închide și (ii) se poate obține azil din Turcia, oamenii nu vor mai plăti traficanți și nu își vor mai risca viața pentru a traversa marea. Numărul celor care încearcă să ajungă în Grecia va scădea semnificativ.

Această soluție ar limita numărul de refugiați sirieni acceptați de Germania. Ar fi o ofertă generoasă, dar ar avea totuși o limită maximală clară – i-ar satisface deci pe criticii lui Merkel, care se tem că, în actuala situație, numărul de refugiați primiți de Germania va tot crește. Guvernul german va arăta publicului că are situația sub control și va limita deci pierderea de popularitate (...). Va scădea și povara suportată de Turcia cu migranții. Mai mult chiar, odată închisă ruta spre UE prin Grecia, Turcia va înceta să mai fie un magnet pentru migranții care vin din Asia. Asta va scădea presiunea care există acum pe granițele din Est ale Turciei“. („Why people don't need to drown in the Aegean. A policy proposal“, European Stability Initiative, 17 septembrie 2015)

Ideea de a prelua refugiați direct din Turcia și, la schimb, Turcia să accepte înapoi refugiați care au ajuns deja în Grecia a făcut valuri, mai ales în presa din Germania. Sună logic, dar e greu de acceptat politic ca Berlinul să facă și mai ușor pentru azilanți să ajungă în Germania. Deocamdată, Comisia Europeană a promis un plan de acțiune cu Turcia, care în esență va spune: vă dăm bani, urgentăm procesul de ridicare a vizelor pentru cetățenii turci care vin în UE și deschidem noi capitole din negocierile de aderare la UE, dar în schimb țineți sirienii în Turcia. Ankara a dat un răspuns rece, spunînd diplomatic că banii promiși sînt puțini și că vizele și extinderea ar trebui date oricum, nu legat de refugiați. Dar nu a zis nu. Pe 18 octombrie, Angela Merkel a fost în vizită în Turcia, unde presa spune că s-au discutat detalii ale planului Comisiei. Totuși, realitățile descrise de ESI nu se schimbă: Turcia poate limita momentan afluxul de migranți, dar motivele pentru care oamenii își riscă viața vor rămîne.

P.S.: Marți dimineanță, *Financial Times* anunță că în martie Comisia Europeană va propune relocarea a 200.000 de refugiați direct din taberele din Turcia și Liban, ca parte a planurilor de a convinge Turcia să coopereze.

facebook.com / Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori **și mușterii**

La cules de pleurotus cu Viorel Păcală

Am văzut aseară pe Facebook că Viorel Păcală a fost la cules de pleurotus. Și-a pus pe *wall*, a schimbat chiar poza de profil. Era pleurotus peste tot, în locurile esențiale. Și atunci mi-am spus că mi-e poftă de un pleurotus bun, nu mai gătisem niciodată așa ceva, dar în imaginația mea îmi dorisem să pun pe vîrful limbii. Iată ce mi-a spus Păcală despre experiența lui:

„Poveste cu pleurotus... și pentru că au un nume mistic, am îndrăznit să culeg și eu, că tot făceam o plimbare cu Matilda pe o pajiște... și am fost consiliat de o voce care inspira încredere... el le culegea să le pună în zacuscă... va trebui să recunosc că tot respectiva voce mi-a strecurat și îndoiala pentru specia ce o strînsesem la o inițiativă anterioară... pe acelea le-am deșertat lîngă o balegă cosmopolită... și m-am apucat de treabă. Găsisem că e productiv să îmbin utilul cu plimbarea... ajuns acasă, am aflat că erau bune ambele variante... le-am gătit... nimeni din familie nu are curaj să guste... eu da... postez și pe Facebook... dacă tot mor, să fie public... de pleurotus e o moarte care sună bine... restul văd mîine... dacă mai văd...“

Mi-am dorit. Totul. Între viață și moarte, pleurotus. Parmezan răzuit (pe răzătoarea mică), pesmet, pătrunjel tocat mărunt, nucă, rucola.

dosar DILEMA VECHE
Coordonator: Marius CHIVU

Toma Caragiu

Texte şi opinii de:

- Mihai BREZEANU (cronicar cultural)
„Un lucru mai degrabă misterios“
- Toma CARAGIU (actor)
„Mediocritatea se apără genial!“ – interviu
- Radu COSAŞU (scriitor)
„Un sălbatic înzestrat ca un paradis“
- Alice GEORGESCU (critic de teatru)
„Vorbe. Vorbe? Vorbe!“
- Alexandru MATEI (eseist)
„Un om al poporului“
- Maurice MUNTEANU (fashion editor)
„Gri cu maro cu verde şi cu bleu“
- Radu VANCU (scriitor)
„În rol de poet“

argument

Omul cu șopîrla

DILEMA VECHE
Toma Caragiu

Ideea unui dosar dedicat lui Toma Caragiu îşi are originea într-un vis.

Se făcea că mă aflam într-o drumeţie la munte cu nişte prieteni; ne opriserăm să ne tragem sufletul într-o poieniţă însorită cînd, dintr-un pîlc de copaci, a apărut pe o potecă şi a traversat poieniţa, trecînd chiar prin mijlocul grupului nostru, însuşi Toma Caragiu cîntînd la chitară, ca un trubadur, varianta acustică a piesei „Happy Man“ a trupei Chicago. După ce ne-am dezmeticit, unul dintre noi a întrebat dacă aceea fusese „fantoma călătoare“ a lui Toma, dar prietenul meu Mihai Brezeanu (cel pe care îl puteţi citi două pagini mai încolo) a spus că nu, nu fusese fantoma, ci „holograma“ lui Toma Caragiu, parte din „noua campanie de promovare a brand-ului de ţară“.

Ştiu, visul n-are nici un sens, în afara celui satiric (apropo, întotdeauna mi s-a părut că latura satirică a viselor este insuficient apreciată), dar, în redacţia *Dilemei vechi* fiind, am intrat pe Internet şi astfel am descoperit că în luna august a verii abia trecute, pe 21 august mai exact, s-au împlinit fix 90 de ani de la naşterea actorului. Cum toţi colegii mei dilematici s-au dovedit a fi mari admiratori ai artei lui Toma Caragiu, alcătuirea unui dosar-omagiu s-a impus de la sine.

În afara filmelor (cele mai multe nu vor fi probabil niciodată difuzate de televiziunile de la noi), nu s-au păstrat integral scenetele de televiziune ale actorului (doar 118 minute de filmare, dacă e să dăm crezare regretatului său textier, Dan Mihăescu, dispărut acum doi ani). Dar, în ciuda inerentelor scandaluri între moştenitori (se pare că posteritatea artiştilor români abundă în trivialităţi), moştenirea artistică a lui Toma Caragiu pare solidă şi e celebrată inclusiv de generaţiile tinere.

Recunosc, cînd eram mic şi urmăream divertismentul de Revelion, preferaţii mei erau Dem Rădulescu şi Puiu Călinescu. Pe Toma Caragiu l-am descoperit cu adevărat şi am început să-l admir mult mai tîrziu din cauza artei subtilităţii, care necesită un nivel de înţelegere mai educat. (Acum, în ajunul fiecărui Revelion, ca într-un fel de ritual umoristic, revăd scheciul „Nehotărîtul“.)

Pentru dosarul de faţă am citit cam tot ce s-a scris despre Toma Caragiu (cărţi, interviuri, mărturii, relatări), descoperind nenumărate lucruri interesante, poate prea puţin ştiute. Motiv pentru care, în paginile următoare, veţi găsi deopotrivă lucruri vechi şi noi. Pentru o mai bună înţelegere şi celebrare a personalităţii sale. (**Marius Chivu**)

BARBURISME

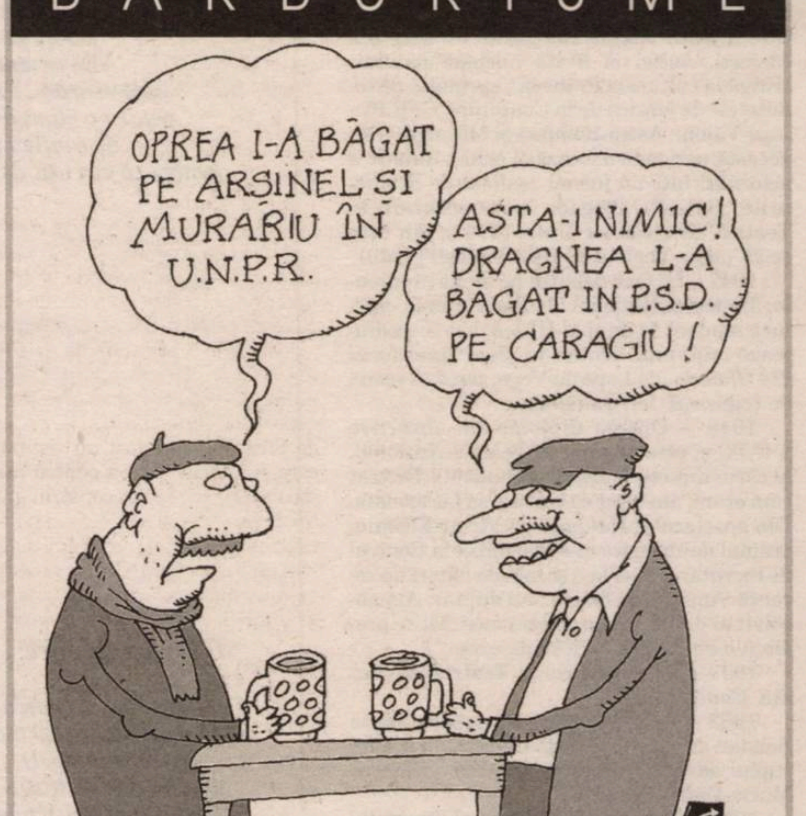
OPREA I-A BÂGAT PE ARSINEL ȘI MURARIU ÎN U.N.P.R.
ASTA-I NIMIC! DRAGNEA L-A BĂGAT IN P.S.D. PE CARAGIU!

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 22 octombrie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Viața & opera

în date, cifre și citate

1925 – Toma Caragiu se naște la 21 august, în localitatea din Macedonia grecească Hrupisti (Argos Orestiko), într-o familie de aromâni care se va refugia în 1928 în Cadrilaterul românesc la Silistra. („Pe linie de familie am fost ciobani... E adevărat, ciobani cu Homer în traistă. Dar totul mi se trage de la bunica; o bătrînică uscată, mică, Daphna o chema, care mergea tot timpul în negru și avea un haz nemaipomenit. Era invitată la toate petrecerile din sat; povestea ca nimeni altul, schimbîndu-și glasul pentru fiecare personaj, imitîndu-l pe fiecare. Maică-mea, Atena (îmi zice și acum «frate», «Thumuli frate», nu «fiule»), i-a moștenit umorul: eu sînt cel mai slab din familie. La aromâni există un adevărat cult al familiei, eu nu am ieșit niciodată din cuvîntul tatei, Nico. Care e, de altfel, un mare înțelept.“)

1940 – Familia se mută temporar la Oltenița, apoi la Bacău („De mic jucam teatru. Acasă. Ca artist amator, am jucat în *Lăutarul din Cremona,* piesă mereu prezentată la serbările de sfîrșit de an sau la cele cu scop filantropic“), pentru ca în cele din urmă, în 1942, să se stabilească la Ploiești. („Am copilărit și am făcut școala la Ploiești. Sînt deci ploieștean get-beget.“)

1943 – Este cooptat în trupa de teatru a Liceului „Sfinții Petru și Pavel“ (unde i se încredințează roul Îngerului în versiunea cultă, elaborată de Victor Ion Popa, a *Vicleimului*) și scrie în revista liceului, *Frămîntări*. („Făceam și sport de performanță: natație. Desigur, fondist.“)

1945 – Se înscrie la Drept (tatăl său îl sfătuise să devină medic veterinar), dar abandonează cursurile de jurisprudență și intră la Conservatorul de Muzică și Artă Dramatică din București, clasa Victor Ion Popa. („Școala teatrală încurcă multe și pe mulți. Sper să fie altfel acum.“) Realizează spectacolul *Tache, Ianke și Cadîr* de V.I. Popa, pe care îl joacă la cinematograful Modern din Ploiești. Astfel ia ființă nucleul denumit „Brigada culturală Prahova“, sprijinită de comitetele de fabrică de la Concordia, CFR Ploiești-Văleni, Astra-Română și Macazul. (Din această perioadă datează și prima filmare a actorului într-un jurnal realizat de Studiourile „Sahia“). Brigada se transformă în Teatrul Sindicatelor Unite (1947), din care se va naște Teatrul de Stat Ploiești (1949).

1947 – Își face debutul pe scena studioului Teatrului Național din Piața Amzei, cînd, încă student în anul al III-lea, i se încredințează rolul unui scutier în piesa *Toreadorul din Olmado* de Lope de Vega, pusă în scenă de regizorul Ion Șahighian.

1948 – Obține diploma de absolvire a IATC și este angajat la Teatrul Național, al cărui director e Zaharia Stancu. („Distrat cum eram, am uitat că trebuie să fac armata. Din spectacolul *Haiducii* de Victor Eftimiu, ordinul de chemare m-a dus direct la Centrul de recrutare, apoi la o școală de ofițeri de rezervă. Am fost un foarte bun militar. Am absolvit al doilea din promoția mea. Mi se prezicea o strălucită carieră de arme.“)

1951 – Se angajează la Teatrul de Stat din Constanța.

1952 – Se căsătorește cu actrița Maria Bondar, de care va divorța în 1962, an în care cuplul adoptă o fetiță de trei ani, viitoarea Maria-Doina Caragiu.

1953 – Este numit director al Teatrului de Stat din Ploiești („Eu n-am vrut să fiu director“), funcție pe care o va deține timp de 12 ani. A interpretat pe scena ploieșteană 34 de roluri în aproape două mii de reprezentații. („Ploieștiul e un oraș dificil pentru teatru. Spectatorii pasionați pleacă să vadă spectacole la... București! Și apoi, jumătate din trupă e formată din navetiști...“; „Profesorul meu, Victor Ion Popa, spunea că desăvîrșirea actorului se face jucînd. Mult. Și la Ploiești am jucat mult. Aveam nevoie să joc orice. Chiar director de teatru fiind, duceam tava sau spuneam două-trei cuvinte într-o piesă.“)

© wikimedia commons

„În Azilul de noapte, *în mod ciudat, lua în fiecare seară aplauze la o replică pe care nici unul din noi nu o considera o replică de aplauze: «De ce sînt atît de bun astă-seară?». Publicul ieșea pentru o clipă din convenția de conflict și-l aplauda pentru că era atît de bun în rol.“*

LIVIU CIULEI

Cariera în cifre:

66 de piese de teatru
41 de filme (în 28 a deținut rolul principal)
49 de piese de teatru radiofonic
50 de emisiuni Unda veselă
34 de scenete de televiziune
3 seriale de televiziune
30 de turnee în țară
6 turnee peste hotare

1955 – Joacă în primul din cele 41 de roluri de film din cariera sa, în filmul *Nufărul roșu,* regia Gheorghe Tobias.

1963 – Se căsătorește cu actrița Elena Bickman-Ioachim, stabilită în Statele Unite după moartea actorului, unde s-a și recăsătorit.

1964 – Se mută în București împreună cu soția; cumpără o casă rustică în satul Brătulești, comuna Periș.

1965 – La invitația lui Liviu Ciulei, pleacă la Teatrul „L.S. Bulandra“ din București, unde va juca într-un total de 1729 de reprezentații. Face prima înregistrare de teatru radiofonic, dintr-un total de 49, în piesa *Douăsprezece lire* de James Matthew Barrie, regia Tudor Mușatescu. Face și prima înregistrare pentru televiziune în montajul „Ai nai, pleci – N-ai nai, stai!“. („Eu particip foarte rar la TV și o fac cu conștiința faptului că trebuie umplut un gol care există independent de voința mea și, pentru că îmi dau seama de asta, atunci m-am angajat să fiu eu cel care să acopere acest gol. Din fericire, lucrurile au avut succes și au plăcut oamenilor.“)

„Muncesc enorm:
17 ore pe zi.“

1967 – Este distins cu Ordinul Meritul Cultural clasa a III-a „pentru merite deosebite în domeniul artei dramatice“.

1971 – Cel mai prolific an cinematografic din cariera sa: apare în nu mai puțin de șase filme („Rolurile ce mi se dau în film sînt simple înșiruiri de vorbe“). Primește Premiul de interpretare teatrală conferit de revista *Timpul*. („Eu am avut șansă. Prima, că la un moment dat, fiind în pericol de a nu-mi găsi acea cale pentru mersul înainte, l-am întîlnit pe regizorul Valeriu Moisescu care, intuind că sînt într-un impas, m-a obligat să-mi reînnoiesc toate mijloacele. A doua mare șansă a fost că, după un timp, l-am întîlnit pe Liviu Ciulei, care promovează un realism extraordinar de solid, de mare efect teatral. Trebuia obținută acea dimensiune interioară de trăire sinceră, fără inhibiții teatrale. După care l-am întîlnit pe Lucian Pintilie, cu marea lui vocație pentru semnificația satirică, pentru acel tragism al umorului. Ceea ce e cu totul remarcabil la Pintilie este sublimul satirei.“) Cititorii revistei *Flacăra* îl desemnează drept Cel mai bun actor român de teatru. („Mă bucur cînd oamenii se bucură că mă văd! Muncesc enorm: 17 ore pe zi, după care, obosit, duc o viață personală destul de izolată, cu gîndul la energiile cheltuite cu grijă.“)

1974 – Apare la Electrecord discul *Momente vesele cu Toma Caragiu* pe texte de Dan Mihăescu și Grigore Pop. („Textele pe care le rostesc sînt scrise în colectiv. Lucrez cu doi oameni care-mi sînt și foarte buni prieteni, care înțeleg cum trebuie spus. Ei nu se supără cînd cer refacerea textului, nepermis de mult. Eu particip cu idei. Ei sînt cei care le pun pe hîrtie. Nu-i o fericire să lucrezi cu mine în acest sens. Marele lor secret este disponibilitatea permanentă.“)

1976 – Este interzis la televizor cu excepția momentelor pre-înregistrate de Revelion (Dan Mihăescu își amintea cum, atunci cînd ceva părea prea dur la adresa regimului, scenariștii întrebau: „Tăiem?“, iar actorul răspundea, zîmbind: „Cum să tăiem? Lasă, să taie ei!“). La Revelionul din 1977, a interpretat ultima sa scenetă de televiziune „Sssst! / Toma și șarpele“, filmare dispărută ulterior, împreună cu altele, din arhiva TVR.

1977 – Apare la Electrecord discul *Poezii în grai aromânesc* pe care recită Toma Caragiu, Matilda Caragiu-Marioțeanu, Ion Caramitru, Chirața Jorgovanu, Atanase Nasta și Decebal Celea. Toma Caragiu moare în timpul cutremurului din 4 martie, împreună cu regizorul de film și TV Alexandru Bocăneț, aflat în vizită la actor acasă. Ultimul său film, *Gloria nu cîntă,* chiar în regia lui Alexandru Bocăneț, este lansat postum. („Un actor trebuie neapărat să trăiască mult, ca să poată juca toate vîrstele. Peste zece ani vreau să fac un Lear. Poate și un Ștefan cel Mare. Plus Harpagon.“)

P.S.: Surorile actorului: Matilda Caragiu-Marioțeanu (1927-2009) a ajuns o respectată lingvistă, membră a Academiei Române, iar Geta Caragiu-Gheorghiță, născută în 1929, este sculptoriță, autoare a monumentului funerar al actorului din Cimitirul Bellu.

Citatele sînt extrase din volumele Poeme și alte confesiuni de Toma Caragiu, *ediție îngrijită, prefață, note și comentarii de Ion Cocora, Editura Dacia, 1979 și* Carte despre Toma Caragiu *de Petre Bokor, ediția a doua, Editura Moldarom, 1996.*

pagină realizată de Marius CHIVU

Mihai BREZEANU

Un lucru mai degrabă misterios

4 martie 2002 a căzut într-o zi de luni. Era pe vremea cînd nu doar că Facebook-ul nu se născuse, dar nici măcar accesul la Internet nu era o treaba uşoară. Şi totuşi, cumva, am aflat că în seara acelei zile, la sala Teatrului „Bulandra" care îi poartă numele, Toma Caragiu urma să fie comemorat. Se împlineau 25 de ani de la marele cutremur.

Am ajuns la teatru aproape de ora anunţată, trecînd prin parcul Grădina Icoanei, cel în care se spune că, odată, o ţigancă i-ar fi ghicit în palmă lui Toma: „Vei muri într-o prăbuşire!". De atunci, actorul a evitat zborul cu avionul. Am trecut de uşile deschise ale clădirii, intrarea era liberă, am depăşit holul aproape pustiu şi am urcat în sală. Semiobscuritate, murmure răzleţe, o stare de linişte şi aşteptare. Cînd privirea mi s-a obişnuit cu nivelul coborît de lumină, mi-am înăbuşit cu greu un strigăt de surpriză: sala era arhiplină! Cu mare noroc, mi-am găsit un loc pe un ultim scaun rămas cine ştie cum liber. Curînd s-au ocupat şi scările de acces. Aşa aflux de public nu mai văzusem de la premierele marilor spectacole ale „Bulandrei" din anii '90.

Întîmplarea a curs lin şi cumva previzibil. Au fost proiectate fragmente din interviuri, cîteva scheciuri din arhiva TVR, au fost cîteva vorbiri live, cineva a recitat versuri (Caragiu a scris poeme atît în română, cît şi în aromână), poate că a fost şi ceva muzică. Navigînd printre propriile amintiri şi emoţiile stîrnite de cele ce se întîmplau pe scenă, am avut totuşi vreme să privesc publicul. Şi să constat un lucru care m-a tulburat atunci şi mă tulbură şi acum, la atîţia ani distanţă: media de vîrstă a celor ce se aflau în sală nu trecea de 25 de ani. Eu însumi trăgeam în jos chiar şi această neaşteptat de fragedă medie. Cu alte cuvinte, cei mai mulţi dintre spectatori se născuseră *după* dispariţia lui Toma. De ce, cum, în ce fel ajunseseră ei la „parastasul" unui om pe care nu îl zăriseră niciodată în carne şi oase, cu care nu fuseseră nici măcar o zi contemporani?

Toma domină topul popularităţii.

Ce-a rămas, de fapt, după cutremurul din '77, din cel pe care colegii şi criticii n-au contenit a-l numi unul dintre cei mai actori români din istorie? Ar fi 15-20 de scenete de televiziune (grupate de TVR într-un DVD cu vînzări impresionante), o mînă de filme *(Actorul şi sălbaticii, Operaţiunea Monstrul,* cele trei *BD*-uri şi alte cîteva titluri puţin difuzate), cîteva înregistrări de teatru radiofonic, vreo două cărţi de amintiri, unele interviuri şi poemele. Înregistrarea nici unuia dintre faimoasele spectacole de teatru pe care Toma le-a jucat pe scena teatrului din Ploieşti sau a „Bulandrei" nu s-a păstrat în versiune integrală. Ici-colo cîte un fragment, difuzat cînd şi cînd, în emisiuni omagiale. Tot ce putem privi azi sînt roluri de comedie, abordate pe alocuri manierist, pe librete care variază de la genialitatea cîtorva dintre scheciuri la stupizenia conformist-propagandistă a celor mai multe dintre scenariile cinematografice.

S-ar cuveni poate amintite şi cele cîteva legende urbane care îl au prim-plan, printre care cea cu premoniţia ţigăncii din parc şi cele legate de ultimele minute de dinaintea cutremurului fatal. Telefonul aşteptat din partea soţiei care l-a obligat să rămînă acasă în singura seară liberă a unei săptămîni înţesate de spectacole şi alte angajamente, paharele de vin rămase intacte pe masa sufrageriei abandonate în chip fatal de cuplul Caragiu – Alexandru Bocăneţ ce avea să îşi găsească sfîrşitul pe scările imobilului în prăbuşire, Ion Caramitru aşteptînd zeci de ore în picioare, nemişcat, printre ruine şi salvatori, o minune ce nu avea să se întîmple. Cam asta ar fi tot. Atît de puţin şi, totuşi, suficient pentru a naşte un idol post-mortem recunoscut ca atare de generaţii dintre cele mai diverse!

Născut în '79 şi crescut într-o casă în care cele două casete audio cu Toma se ascultau pînă ce ţîncul care eram a ajuns să le recite pe post de poezii de sfîrşit de an, trebuie să mărturisesc că am animat cîteva petreceri şi am emoţionat oarece frumoase domniţe cu fraze şi intonaţii din repertoriul Caragiului. Nu cred să fi petrecut seri în grupuri de români din aceeaşi generaţie cu mine, fie ele amplasate în spaţiul mioritic ori aiurea prin lumea întreagă, în care oamenii să nu reacţioneze cu entuziasm cînd venea vorba de Mephisto, Telefonul discret sau tovarăşu' căpitan Panait. În ce priveşte generaţiile ceva mai venerabile, lucrurile sînt încă mai nete. La oarece concurenţă, dar şi distanţă de Piersicul senior şi de Gheorghe Dinică (pe secţiunea actor de cinema), de Amza Pellea şi Dem Rădulescu (nişa comediei), Toma domină topul popularităţii. Iar dacă vorbim de tinerii născuţi după Revoluţie, greu găsim oameni care să nu reacţioneze la replici din *BD*-urile difuzate la foc automat de toate televiziunile şi reluate în felurite clipuri ce împînzesc YouTube-ul.

© arhiva Teatrului „Toma Caragiu" din Ploieşti

„M-a condus pînă
la Universitate, prilej
ca să-şi plimbe cîinele, un
superb caniş.
– Ce faci, Tomiţă? i-a strigat
un actor cam beat, aflat
pe trotuarul celălalt.
– Îmi plimb prietenul,
i-a răspuns el plictisit.
– La cine te referi?
l-am întrebat eu.
La mine sau la cîine?
– La mine,
mi-a răspuns Tomiţă."

ION BĂIEŞU

Există oare o explicaţie raţională pentru acest imens şi neaşteptat succes? Poate vreodată raţiunea să explice cu adevărat fascinaţia pe care o personalitate, fie ea artistică, sportivă, politică, o exercită asupra maselor? S-ar cuveni ca o astfel de demonstraţie să lămurească nu doar priza la public a unora (puţini), dar şi uitarea care se aşterne peste biografia altora (cei mai mulţi). Sau rămîne totul un lucru mai degrabă misterios, amalgam de charismă, talent, noroc, muncă şi cine ştie cîte alte ingrediente ale căror doze potrivite nu le vom cunoaşte vreodată?

În seara aceea de 2002, am ieşit din teatru muşcînd din bucata de cozonac pe care o luasem de pe una din mesele aşezate în foaier. Păşeam rar şi încercam să răspund la cîteva dintre întrebările de mai sus. Eram emoţionat şi înţelegeam mai bine ca niciodată cît de aproape îmi era omul acela şi ce mult contribuise la dragostea mea pentru teatru, film şi poantă. Departe de a-mi reduce orizontul la un trecut idilizat, iubirea pentru Toma m-a făcut şi mă face să vreau să descopăr scena, ecranul şi bancurile prezentului. Pînă la urmă, omagiul pe care înţeleg să îl aduc celor care sînt cu mine fără a (mai) fi lîngă mine este de a le duce mai departe bucuriile.

„Aţi rîs. Vă mulţumesc! E bine că aţi rîs. De prostie, de minciună, de ridicolul sălbăticiei. E bine, dragii mei, e bine să rîdeţi şi după ce eu nu voi mai fi să vă fac să rîdeţi. E bine. E bine!"

Mihai Brezeanu *scrie despre teatru şi film pe unbtc.ro şi liternet.ro.*

© arhiva Teatrului „L.S. Bulandra" din Bucureşti

„Era foarte exigent şi foarte serios în faţa microfonului, bîntuit de obsesia duratei. Iată o întîmplare măruntă, dar oarecum edificatoare.

Am ieşit împreună odată de la o imprimare; eu, foarte bucuros că acceptase o schiţă de-a mea într-o emisiune veselă, el satisfăcut, destins. «Păcat că partenerul n-a mai ţinut pasul la final», am zis, într-o doară. «Zău?» s-a oprit el. «Crezi că finalul e scăzut?». «Nu-i nimic, l-am luat eu de braţ, doar e o simplă schiţişoară…» «Stai niţel, a zis. Dacă ai impresia că scade, să refacem.»

Eu, unul, n-am fost de acord să ne întoarcem. A insistat. M-a luat de braţ, imperativ. Am revenit în studio. I-a dat într-o parte, glumeţ, pe cei care se chinuiau la microfon cu nu ştiu ce, l-a rugat pe regizorul Ion Vova să reia banda, a fost găsit, undeva, pe culoar, ori la bufetul din hol, partenerul – care a revenit intrigat, speriat, că doar el «terminase» – şi schiţa a fost reluată de la capăt. De data asta rostită, toată, scînteietor.

«Nu te supăra, Ioane» – i-a spus regizorului – «noi ne ducem, dar astea rămîn. Înţelegi?»"

(Valentin Silvestru, în *Carte despre*
Toma Caragiu de Petre Bokor,
ediţia a doua, Editura Moldarom, 1996)

Alexandru MATEI

Un om al poporului

Nouă ne plac mimica lui, acele du-te-vino ale privirilor, histrionismul cu care-şi încleşta mîinile a indecizie (să spun, am voie, n-am voie?), un fel de transparenţă a fricii, care anula frica şi-l făcea să semene cu un cetăţean român din anii dezgheţului, la limita de sus a expresivităţii.

Avea 52 de ani neîmpliniţi, dar părea în vîrstă. Un cap imens şi chipul ca o fabrică de expresie, cu seriozitate şi ironie, cu melancolie, cu ruşine, discreţie, toate astea sculptate în forţă. Avea 52 de ani şi totuşi e greu să alegi un scheci cu Toma dinainte de 1967. Poate aţi remarcat: tot ce se poate vedea pe YouTube ca film de televiziune cu Toma Caragiu – momente vesele, cum li se spune – datează de *după* 1968. Motivul e simplu: pînă atunci nu exista Telecentrul din Dorobanţi, unde Bocăneţ şi alţii au realizat toate spectacolele de varietăţi pe care astăzi le poţi învăţa pe dinafară. Sediul din Dorobanţi e proiectat pe vremea lui Dej şi realizat în *haut-epoca-de-aur,* şi de-acolo avem astăzi cam tot ce ştim despre anii fericiţi ai adolescenţei TVR. Fericiţi, la scară.

Deschiderea începuse înainte. Deschiderea, în materie de cultură de masă, însemnase inaugurarea staţiunii Mamaia, 1963, un tîrg de turism care are loc în 1964 şi de la care începe turismul occidental în România socialistă, instalarea lui Brucan la televiziune în 1962, revista *Cinema* care debutează tot în 1963. Înseamnă apoi hruşciovizarea regimului: Ceauşescu pleacă-n vizite prin ţară, se prinde-n hore şi se oţăreşte la Brejnev, dar îi face ochi dulci lui Nixon şi cam oricărui şef politic din Vest. Constructorii de blocuri se mişcă mai cu talent. Însă mai e ceva: regimul încurajează critica, principială cum i se spunea, constructivă, şi satira socială. Pînă să apară *Codul eticii şi echităţii socialiste*, în 1973, televiziunea şi presa scrisă devin locuri în care se pot exprima, mai mult sau mai puţin graţios – rîzînd, desigur –, nemulţumiri: cam tot ce ţine de cotidian şi nimic din ce ţine de constituţia ideologică a sistemului. Nu era rău: era greu de contestat aceasta din urmă atîta vreme cît permitea critica socială. Cum să negi cadrul care-ţi permite tocmai negarea?

Acestea sînt momentul şi locul în care Toma devine ce i-ar fi fost foarte greu să fie înainte sau după: o vedetă de televiziune. 1968-1977: deceniul lui Toma Caragiu popular, cîrcotaş aristocrat, inteligent, dar omenos; stîngaci, dar genial; matur, dar atît de jucăuş-infantil: un chip al regimului aşa cum voia el să fie văzut.

Au existat şi momente delicate. După enervarea lui Ceauşescu din 6 iulie 1971, Revelionul în curs de pregătire cade sub semnul întrebării. Povesteşte Ionel Bucheru, unul dintre cei patru vicepreşedinţi ai Radioteleviziunii între 1970 şi 1974, din generaţia comuniştilor cu faţă umană. Deşi o oarecare frică intrase în oasele celor care începeau să-şi reconsidere liberalismul critic a ceea ce propuneau ca model de atitudine publică (emisiuni ca *Reflector*, *Faţă-n faţă*, *Anchete TV*, *Cerbul de Aur* şi mult pro-occidentalism), Bucheru merge mai departe, ia totul asupra lui. Revelionul rămîne să se facă şi să se difuzeze aşa cum fusese prevăzut.

© arhiva Teatrului „L.S. Bulandra" din Bucureşti

„Nu poţi face comedie, dacă nu ştii ce este suferinţa."

TOMA CARAGIU

„Propuneri de jos în sus venite prin ordin de sus în jos."

Este Revelionul în care Toma interpretează sceneta cu Moş Gerilă, de pildă. În anii '80, textul, scris ca de obicei de Dan Mihăescu şi Grigore Pop, ar fi rămas în sertar. Toma e acum Moş Gerilă printr-un concurs „pe baza unor propuneri de jos în sus venite prin ordin de sus în jos". În 1971-1972, însă, unul dintre obiectele privilegiate ale satirei erau birocraţia şi tendinţele feudale ale unor baroni locali – n-am găsit altă rimă. Sintagma „conducere colectivă", deşi mai degrabă abstractă de cîţiva ani (Ceauşescu cumula deja funcţie de partid şi de stat), nu-şi terminase munca de supunere a şefilor de fiefuri. Scopul acestor satire avea să fie, încă puţin, unul de îndreptare a raportului dintre stat şi cetăţean, înainte ca statul să se confunde cu cuplul Ceauşescu.

Totuşi, nu era cine ştie ce disidenţă în acest Moş Gerilă post-tezele din iulie. Toma îi viza şi pe cei care aduceau brazi din import, molizi de calitate mai proastă decît pomii autohtoni, îi arăta cu degetul pe cei care primeau mită, pe cei lipsiţi de responsabilitate cetăţenească în deszăpezire. Dar ceea ce plăcea desigur cel mai mult – satisfacţia săracului, astăzi cultivată mult mai decerebrat – erau atacurile la şefii locali. Şefi politici, administrativi, chiar miniştri secretari de stat: toţi trebuiau puşi cu botul pe labe, de către „popor". „Poporul" se bucura, dar se bucura degeaba, pentru că rămîneau neatinşi cei mai puternici ca ei, cei învăluiţi în mister, dumnezeii de la CC.

Aluzia la Europa Liberă fusese făcută într-o schiţă din 1969. Iar pe vremea aceea, cel puţin statistic, ţările din Estul comunist creşteau economic mai repede ca surorile vitrege din Occident. Europa Liberă nu era periculoasă, omul negru putea fi arătat fără teamă tocmai pentru că nu era chiar aşa de negru. Şi nici albul foarte alb. Ceauşescu îşi permitea să compare, la o adunare cu „cetăţeni români de origine germană", în 1970, productivitatea muncii din RFG cu cea din România şi, în felul acesta, să le dea peste nas dejiştilor care-l împresurau încă.

Ionel Bucheru povesteşte că, după Revelion, Ceauşescu îl invită pe Toma Caragiu la Snagov, ca să-l felicite şi să-l încurajeze. Şi că, după asta, Toma vine la el să-i povestească vizita, încîntat.

Toma Caragiu a fost, ca actor de televiziune, un om al poporului şi al sistemului în aceeaşi măsură. Pentru că, da, există suprapuneri între sistem şi popor. Eu v-aş mai spune şi o morală, însă. V-aş spune că mie-mi lipseşte Toma Caragiu şi astăzi, cînd trăim o altă deschidere în care sistemul şi poporul par să se suprapună în faţa altei puteri învăluite în mister. În care Toma Caragiu ar putea – o, ce veste minunată – să clipească şmecher înspre orice potentat local, dar n-ar sufla o vorbă despre diverse firme, diverşi oameni, diverse reţele, întîmplător occidentale, care-i hrănesc pe baronii noştri tocmai cu puterea de care au nevoie. Azi îl avem pe Dragoş Pătraru în locul lui Toma Caragiu, şi pe Sorin Oprescu în locul unui secretar de judeţ. Şi ieri, şi azi, avem Cenzura Transcendentă.

Alexandru Matei *este eseist. Cea mai recentă carte publicată:* O tribună captivantă. Televiziune, ideologie, societate în România socialistă (1965-1983), *Editura Curtea Veche, 2013.*

© arhiva Teatrului „L.S. Bulandra" din Bucureşti

„Prin 1988, am primit un telefon de la Tudor Vornicu: «Ăştia din televiziune şterg benzile». Se făcea economie şi, culmea, se recupera argintul din peliculă. Se păstrau doar vizitele de lucru ale tovarăşilor. «A început să se şteargă din Toma. Vino repede să-l salvezi!» Vornicu era îngrozit de ideea că Toma va dispărea din televiziune. Mi-a făcut rost de un spaţiu de montaj unde să adun cît pot din scheciurile lui. Am strîns, pe o bandă, 118 minute cu Toma şi, ca să nu existe riscul să fie ştearsă, am scris pe ea «Vizita lui Nicolae Ceauşescu în…» nu ştiu ce comună. Însă a venit Revoluţia, iar mulţi colegi ştergeau benzile cu tovarăşii, pentru a nu se vedea că ei erau realizatorii. Atunci am fugit la televiziune şi am căutat caseta cu Toma. Toată lumea se întreba de ce tot voiam să salvez vizita de lucru a lui Ceauşescu…"

(Dan Mihăescu,
în *Jurnalul naţional)*

DILEMA
Toma Caragiu

„Mediocritatea se apără genial!“

interviu cu Toma CARAGIU

Avem un subiect frumos, stimate Toma Caragiu. Comedia. Ar putea fi și un subiect vesel – mai ales discutat cu dvs. – dacă nu ar exista la mijloc o problemă: specialiștii în statistici și în haz au observat o scădere îngrijorătoare a numărului de comedii în lume. Și, odată cu asta, o creștere a nevoii oamenilor de comedie…

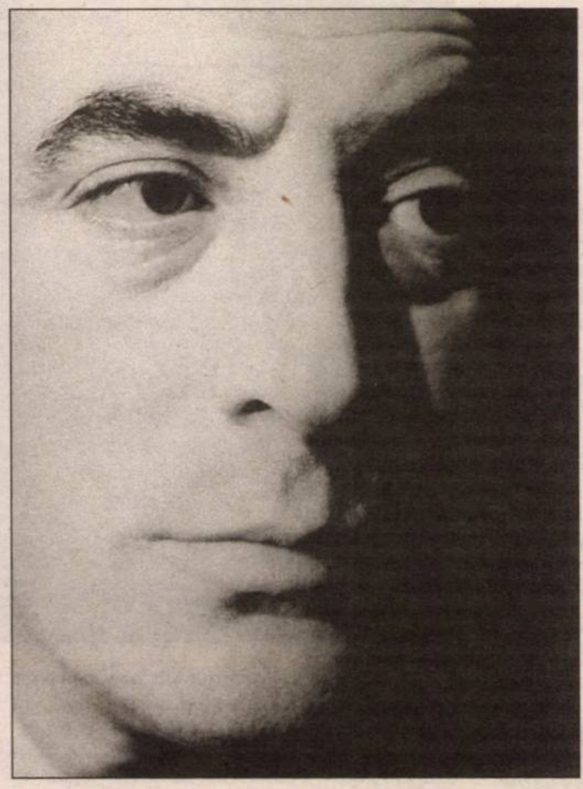
© arhiva Teatrului „Toma Caragiu” din Ploiești

Oamenii au avut nevoie de comedie dintotdeauna. Din prima zi, cred. Altfel viața și-ar fi pierdut de mult tot hazul. Comedia face parte din noi… Numai dacă parcurgi strada, așa, de la un capăt la altul, și tot te distrezi; descoperi un miliard de situații hazlii, de prilejuri de amuzament. Ele țîșnesc din însăși natura umană, din ineditul reacțiilor omenești. De pildă, ai să observi un om care se uită la stop extrem de mirat să-l vadă trecînd de pe roșu pe verde. Dar se uită cu o concentrare, cu o încordare extraordinară care, în situația dată, devine cu adevărat comică… Eu mă gîndeam chiar că, la început, oamenii au rîs uitîndu-se unii la alții, observîndu-și, adică, asemenea reacții comice. La început de tot, pe cînd nici nu știau vorbi, cine știe cum s-o fi uitat unul la o frunză, la o piatră, altul a observat și a sesizat hazul acelei expresii… Pe urmă, au început să se organizeze primele adunări în care cel mai înzestrat cu acest spirit de observație imita, mima asemenea scene surprinse… După care, obiceiul s-a împămîntenit și așa s-a născut comedia, ajunsă azi la mare preț, așa de mare că, uite, discutăm despre ea…

„Mă gîndeam că voi juca Lear, Hamlet, Despot, Othello…“

Ce înțelegeți prin comedie adevărată?

Comedia cu adresă. Comedia trebuie să aibă adresă. Să ia atitudine. Să pună în țeapă. Să biciuiască moravuri, caractere, proaste deprinderi, toate impuritățile morale care plictisesc, obosesc și încurcă mersul înainte. Toate astea există în natura umană – uneori și persistă – și devin vizibile, mai ales într-o societate foarte exigentă, cum e a noastră. Or, ce se întîmplă? În măsura în care omul nu poate ține pasul cu vremea lui, nu poate fi la înălțimea cerințelor societății sale, el își creează, în conformitate cu această neputință sau incompatibilitate, un sistem de apărare. A învățat nespus de bine să mimeze pregătirea, competența, interesul față de muncă, dragostea față de tovarășii săi… Mediocritatea se apără genial, credeți-mă. Ea află tot, notează tot, știe tot și, de fapt, mimează tot… Societatea noastră, cu mersul ei sănătos înainte, lasă în urmă asemenea tipuri (condamnate de la bun început de însăși evoluția societății), dintre care acela al carieristului, al oportunistului, al mediocrului genial mi se par senzaționale pentru comedia adevărată…

Cum credeți că stăm în domeniul filmului cu comedia?

În mod inexplicabil, prost. Inexplicabil, la un popor atît de hîtru, atît de savuros comic cum e al nostru, cu un umor al lui cunoscut și recunoscut și de alții… Eu nu spun că nu s-au făcut comedii bune, bunicele, dar nici una la nivelul înzestrării noastre. Dacă în domeniul celorlalte filme – cum să le zic? –, de dramă, sau să le clasific după gen – istorice, contemporane –, s-au făcut lucruri remarcabile, la capitolul comedie sîntem clar deficitari. Și eu cred că totul pornește de la scenarii. Sînt foarte sărace. Sărace în inedit, în savoare comică, în diversitate tipologică, în replici de duh, în conținut – în tot ce-i trebuie, adică, unei comedii. Este inexplicabil. Iar pentru noi, actorii, credeți-mă, e și dureros. Dați-mi voie să spun, cu toată sinceritatea și convingerea, că România are actori de comedie excelenți. Și nu unul. Zeci… De ce e posibil acest lucru în teatru și în film nu? Dar poate nu e numai asta… De ce n-ar face, de pildă, Pintilie film din *D'ale carnavalului*? Sau după *O scrisoare pierdută*? Sau o ecranizare după Mazilu sau după Baranga.

© arhiva Teatrului „Toma Caragiu” din Ploiești

Care sînt darurile acelea fără de care un actor nu poate juca în viața lui comedie?

O anumită înțelegere a situației de haz, cred. Un anume spirit de observație care te face să reții accidente comice, gesturi, reacții, tipologii… O capacitate – și ea specială – de a surprinde și de a fixa o situație comică, de a te bucura de ea, de a o purta în tine multă vreme, ca pe o materie primă extrem de prețioasă care, la momentul dat, cerut sau potrivit, trebuie să țîșnească neapărat într-o poantă senzațională. Că nici poantele astea nu apar, așa, din văzduh…

Există un moment anume în care v-ați dat seama că sînteți dăruit pentru comedie?

Ca orice tînăr devorat de idealuri și de artă, mă gîndeam că voi juca Lear, Hamlet, Despot, Othello… În timpul activității mele de „desăvîrșire“, ca student deci, și chiar mai tîrziu ca actor, am jucat și eroi pozitivi, am fost chiar citat – și o spun cu bucurie – și lăudat pentru asemenea roluri. Și azi mi-ar plăcea încă să joc un rol care să nu aibă neapărat o angajare comică. Dar sigur că aici, în comedie, mă simt la mine acasă. Și mi-am dat seama de pe cînd eram elev și organizam foarte multe spectacole în calitate de regizor, scenograf, actor, sufleor, de toate… Acolo fiind, simțeam așa, un fel de nouă stare a sălii, în clipa în care subsemnatul își făcea apariția pe senă. Lucru care, de fapt, mi se mai întîmplă și azi…

Am auzit în difuzor reacția sălii cînd ați intrat în scenă. Trebuie să fie plăcut să fii întîmpinat cu aplauze…

E o chestiune de reciprocitate între mine și public. Fiecare se simte obligat să dea cît mai mult. Tot, dacă se poate. Există între mine și public un fel de complicitate – și cu asta vînd foarte ieftin unul din marile mele secrete: întotdeauna iau publicul complice la tot ce fac și el e conștient – sînt convins că e conștient – de asta. Am senzația că-i face și plăcere. Aplauzele, sigur, sînt captivante pentru un actor, dar pe de altă parte ele pot deveni foarte ușor o stavilă în evoluția lui. Pentru că te obișnuiești cu muzica asta. Dar vine o seară în care alămurile nu sună ca de obicei și, în clipa aceea, actorul cu mai puțină experiență se pierde cu firea, începe să „încarce“, sperînd să obțină rezultatul știut. Și bineînțeles că de ce „încarcă“ mai mult, rezultatul e mai nefavorabil…

Vă pare bine că sînteți actor de comedie? Vă place?

Nu mă consider exclusiv actor de comedie, dar îmi face mare plăcere reușita unui rol comic. Un atare rol mă cucerește, mă obsedează, mă stimulează *să fiu* mai departe. Eu pentru asta exist. Așa mă justific în fața ochilor mei, în fața conștiinței mele și, mai ales, în fața oamenilor care vin să mă vadă și să mă audă…

[„Nea Tomiță în scenă… Nea Tomiță în scenă“, se aude în difuzor o voce de bărbat (n.r.)]

Acum mă duc și nu mă mai întorc.

[Peste cîteva clipe, în același difuzor, îi aud glasul aproape în același timp cu hohotele de rîs și aplauzele sălii. Complicitatea funcționa din plin. (n.r.)]

(fragment din interviul realizat de Eva Sîrbu și publicat în volumul Interviuri uitate, *Editura ARA, 1995)*

„Era un urs înfricoșător pe care orice copil îl putea duce cu o sforicică pe un cîmp de mușețel.“

IULIAN MIHU

„Întîlnindu-se cu Teodor Mazilu în Bariera *(Mazilu, cu ferocitatea, ipocrizia și nostalgia duioșiilor lui, e absolut necesar dacă vrei «să ataci» arta lui Caragiu), el ne va da tipul călăului turmentat de remușcări: «De ce i-am bătut atît de rău?», se-ntreabă la o mișcare numai de el știută, a angoasei ironice. «Dar altfel cum să se formeze caracterul omului?», își răspunde.“*

RADU COSAȘU

DILEMA VECHE
Toma Caragiu

Radu VANCU

În rol de poet

Cele treizeci şi patru poeme ale lui Toma Caragiu recuperate postum de Ion Cocora în 1979 vorbesc despre adevăr, moarte, viaţă, înviere, sensul existenţei şi alte chestiuni asemenea, toate la fel de grave şi de urgente. Aşa încît, nu încape nici o îndoială: ca toţi comicii geniali care se întîmplă să dea în doaga literaturii, şi Toma Caragiu era excesiv de serios, de grav, de atras de profundităţi şi esenţe ultimissime. Ca şi cînd capacitatea de a stîrni rîsul din orice şi oricînd ar fi o artă minoră, o însuşire diminuantă, care s-ar cere imediat compensată şi contrabalansată printr-o poză gravă, dramatică, ba chiar tragică la nevoie – care să arate că actorul de comedie poate fi şi un actor serios.

(Inutil să mai insist aici că, de fapt, seriozitatea actorului de comedie se vede tocmai în exersarea acestei capacităţi, îndeajuns de îngrijorătoare, de a te putea face să rîzi oricînd şi din orice.)

Prin urmare, Toma Caragiu urmăreşte, *en poète*, să demonstreze că e un artist serios, nu ca pîrlitul acela de actor de comedie, fie el oricît de genial; şi atunci vorbeşte cu obstinaţie numai şi numai despre chestiunile gravissime înşirate mai sus. (Trebuie menţionat, totuşi, că actorul nu-şi voia poezia publicată, se jena să vorbească despre faptul că scrie pe ascuns poezie.) În fond, el îşi joacă rolul de poet grav cu aceeaşi încrîncenare cu care îşi joacă rolurile de comedie; ceea ce îi lipseşte în literatură nu e atît talentul (pe care cred că îl avea), cît intuiţia artistică în sine. Dacă în teatru simţea perfect ce are de făcut, nu intuia în schimb încotro merge poezia – retoric, tematic, stilistic, el e un reciclator al interbelicului, cu unele contaminări pasagere din poezia lui Nichita Stănescu. În teatru avea auz absolut pentru naturaleţe, spontaneitate, pentru ţesutul uman concret; cum însă modernitatea avea oroare de exact aceste lucruri (nu cerea Mallarmé să alungăm căldura animală din poezie?), Toma Caragiu crede necesar să îşi cenzureze auzul absolut – şi să scrie despre Marile Teme ale poeziei moderne.

„Capul meu
este foarte mare,
mai mare decît jumătatea
neluminată a lunii,
Cap de tîmpit
şi încîlcit
e vina mea
şi a lipsei de lumină
ar trebui să-l tai
pentru cîtva timp
(mai zice soacra că sîntem nebuni)
măcar pînă la primăvară,
ca să mă pot odihni,
crede-mă,
scap de povară,
nu-l mai pot duce
mă plîng,
ca Isus
pe cruce
atîrnă rău
o vede orişicine
şi mi-e ruşine,
şi-ţi jur mamă,
îţi jur că-l tai
cu toporul
că nimic nu e mai uşor
de spus ca adevărul.“

TOMA CARAGIU

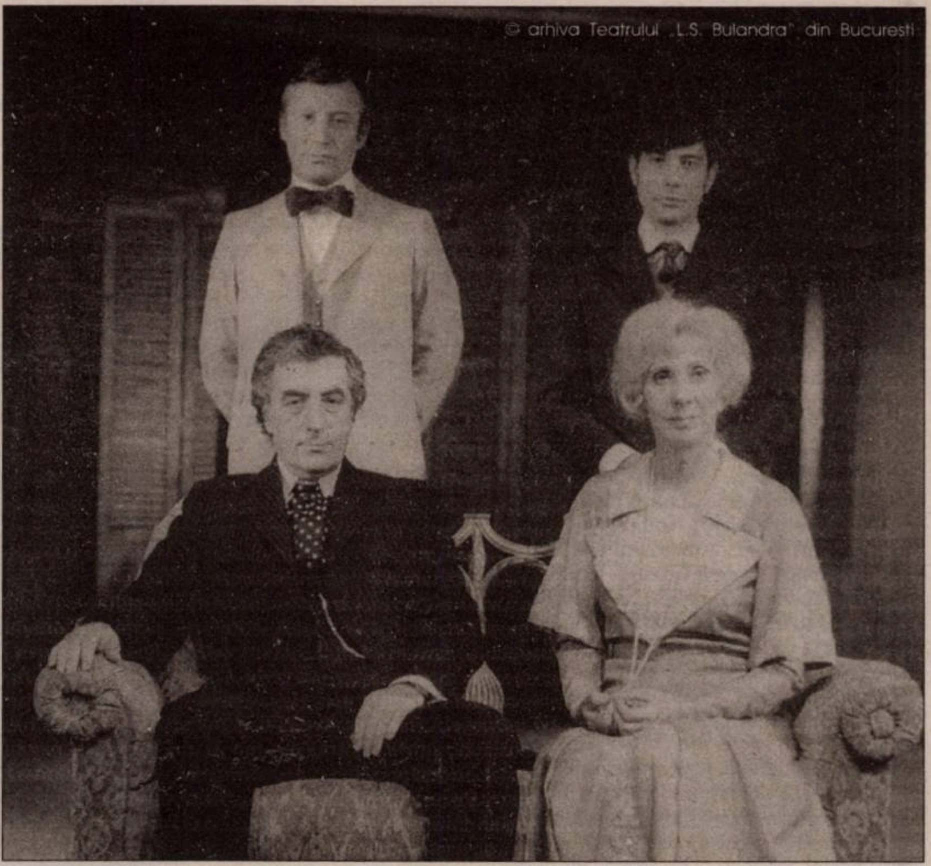
© arhiva Teatrului „L.S. Bulandra” din Bucureşti

În consecinţă, joacă rolul de poet aşa cum îl crede el adecvat; ghinionul lui e, însă, că scenariul pentru acest tip de poet e contemporan cu filmul mut. E nu *old school,* ci de-a dreptul *passé*. Foarte rar, în unele poeme se întîmplă ca seriozitatea asta oraculară şi transcendentă să se fisureze – iar de dincolo de versuri să ne facă brusc cu ochiul comicul pe care-l iubim atît. Ca, de pildă, în acest final de poem: „marea platformă a întîlnirii / unde trăiesc mii de cîntece de năier / acolo aproape de cer / sus / de unde urcînd din adîncuri / te văd proiectată / pe fundalul constelaţiilor / rîzînd, plîngînd / sau fumînd mărăşeşti“. Genul acesta de finaluri cu poantă comică umanizează din cînd în cînd (rar de tot, însă) textele declamative şi oraculare ale lui Toma Caragiu.

Căruia, repet, nu talentul îi lipsea – controlul lingvistiç e excelent, o anumită gradaţie actoricească a poemelor e şi ea bine supravegheată, textele lui au, adică, certe calităţi literare. Iar ca documente ale unui anume tip de umanitate, sînt extrem de preţioase. Pentru a face însă poezie cu adevărat bună, îi lipsea ceea ce Gide numea „buna intuiţie a propriilor resurse“. Infailibilă în teatru, i-a lipsit în poezie. *Bref,* Toma Caragiu n-are încotro: strict onorabil ca poet, trebuie să se mulţumească să fie extraordinar numai ca actor. Ceea ce el, cu luciditatea lui de artist mare, a ştiut de fapt foarte bine, atunci cînd a ales ca poemele acestea, azi publice împotriva voinţei lui, să fie doar de uz personal.

***Radu Vancu** este poet. Cea mai recentă carte publicată:* 4 A.M. – Cantosuri domestice, *Casa de Editură Max Blecher, 2015.*

■ ■ ■

Maurice MUNTEANU

Gri cu maro, cu verde şi cu bleu

N-aş vrea să încep acest text într-o notă dramatică, dar de Toma Caragiu mă leagă un eveniment trist – cutremurul din 4 martie 1977. Eu nici măcar nu eram născut atunci, dar am dezvoltat, de-a lungul timpului, o angoasă teribilă în ceea ce priveşte cutremurele şi tot soiul de teorii urbanistice legate de imobilele vechi, în care, asemenea nehotărîtului Toma, din scheciul cu pricina, intru, dar nu intru.

Cît despre teoria asortării culorilor – textul de faţă fiind inspirat de sceneta „Nehotărîtul“ scrisă de Radu Stănescu, clip din 1968, mai puţin cunoscut, dar care poate fi văzut pe Internet –, ţin minte o chestie care s-a întîmplat în laboratorul de fizică, în şcoala generală. Profesoara mea de atunci, doamna Dan, purta o fustă verde din lînă şi o maletă albastră. Evident, eu nu m-am putut concentra la nimic altceva decît la combinaţia aceea de culori care mi se părea dezastruoasă. Cum, domnule, să mixezi verde cu albastru? Şi uite că acum, după nişte ani, destul de mulţi, ador această formulă.

„Superb, superb!“, se îmbărbătează şi personajul lui Toma în faţa oglinzii, cu alura unui dandy urban. Dacă ar fi să mă gîndesc la regulile de atunci, aş spune că cea mai mare porcărie pe care o poţi face ar fi să porţi o cravată albastră la un costum negru. Dar, dacă ar fi să mă iau după regulile momentului, ar trebui să încep prin a spune că acum, în modă, nu mai există nici un fel de reguli.

Şi ca să vedeţi în ce punct am ajuns, gîndiţi-vă la Toma şi la faptul că intenţiona să asorteze un basc obişnuit, din fetru, la o ţinută de Revelion. Aşa ceva era imposibil în epocă! Acum, tipul acesta de *styling* este teribil de *cool.* Ultima colecţie Gucci propune genul acesta de asocieri, inclusiv la ţinutele de seară pentru bărbaţi. Dar cînd mă gîndesc la Toma şi la rolul lui de mare nehotărît, îmi dau seama că acum ar fi fost şi mai bulversat decît atunci în raport cu arta asortării culorilor.

Pentru că, acum, orice formă de kitsch se transformă fie în artă, fie în marcă personală, pe principiul „Ia uite, domnule, cît curaj are fata asta! Are stil, ce mai!“. Iar ultimele rămăşiţe de bun-simţ, inclusiv din punct de vedere estetic, sînt strivite de masa nesimţirii generale.

Şi cum moda este scena pe care îşi dau întîlnire, constant, majoritatea impostorilor, pentru că, nu-i aşa, la modă, la artă şi la fotbal se pricepe toată lumea, cred cu tărie că, în 2015, cea mai înţeleaptă chestie pe care o poţi face ar fi să nu-ţi pierzi simţul ridicolului. În rest, poţi asorta oricînd gri cu maro, cu verde şi cu bleu.

***Maurice Munteanu** este fashion editor la revista* ELLE.

„Am aflat întîmplător de preocuparea sa pentru poezie. Într-o după-amiază, în locuinţa lui, scufundaţi în fotoliile adînci, sorbind vin de Drăgăşani, îmi spune: «Vrei să ascultăm muzică, versuri?». «Ce fel de versuri?», am întrebat, cu oarecare suspiciune, presupunînd că ar fi vorba de un disc al vreunui poet. «Versuri...» «Apoi dumneata mă primeşti în casă, mă ospătezi, ai o clipă de odihnă şi eu să te pun să spui versuri?» «Sînt nişte poezii... aş vrea să le asculţi... Ale mele.»

Am privit surprins caietul. «Credeam că ştiu totul despre dumneata...» «Aici sînt lucruri despre care nu ştie nimeni. Fiindcă nu vreau eu. E sufletul meu pus pe tavă.»

Citea încet, tărăgănat, silindu-se vizibil să nu joace; voia să văd şi să aud poetul, nu actorul. Glasul era melancolic, ochii înceţoşaţi, surîsul stins. Am vorbit apoi pînă seara tîrziu despre poezie. A lui, şi a altora. La îndemnul meu să publice cîteva, a zîmbit stingherit, spunînd că nu e încă vremea. «De-ai ştii cîte am scris...» «Citeşte-le pe scenă, într-un recital», am zis iar. A retezat aerul cu un gest categoric: «În nici un caz!»

După plecarea lui dintre noi, Ion Cocora a adunat o parte din aceste poeme într-o carte. Cele şaptezeci de mii de exemplare ale volumului s-au epuizat fulgerător, într-o singură zi, în toată ţara.“

(Valentin Silvestru,
în *Carte despre Toma Caragiu*
de Petre Bokor, ediţia a doua,
Editura Moldarom, 1996)

■ ■ ■

DILEMA
Toma Caragiu

Radu COSAȘU

Un sălbatic înzestrat ca un paradis

Printre puținele legende strict contemporane, eu o păstrez pe aceea a unei nopți de la începutul anilor '60, cînd, pe la orele trei, Caragiu – actor încă neajuns la București – a deschis în taină porțile teatrului său la Ploiești, ca să le arate lui Teodor Mazilu și lui Lucian Raicu, în sala pustie, cum joacă el piesa prin care s-a statutat strigătul cel mare al pendulării deasupra abisului: „Eu am ridicat problema, eu o bagatelizez!“.

„E un Gogu la Ploiești, extraordinar!“, se zvonea prin Capitală. Eu nu-l pot despărți pe Caragiu, ca și pe Cotescu, ca și pe Rodica Tapalagă, de experiența fundamentală a ferocităților poematice din teatrul lui Mazilu, teatrul în care imaginația și proliferarea sentimentelor se leagă direct de viteza degradării lor. Cinema-ul nostru, e adevărat, nu a ajuns niciodată aici.

Caragiu era un sălbatic. Un sălbatic în jungla cuvintelor. Oamenii evoluați au prejudecăți în privința sălbaticilor, identificîndu-i permanent și reducîndu-i sistematic la antropofagie. Alții – și mai discriminanți – confundă sălbăticia cu ticăloșia și inumanul. Sălbăticia lui Caragiu avea la bază naturalețea, enorma vitalitate – netrucată în maniere „civilizate“ și artificiale –, fantasticul instinct al rîsului (rîsul, susține un umanist de talia lui Canetti, este „ultima formă de canibalism rămasă în om“), agresivitatea feroce față de tot ce se opunea vieții lui plenare, libere și profund inteligente, plăcerea voluptuoasă, fără de protocol, de a sări din liană în liană și a adormi sub stelele unui cer fără de copie.

A reinstaurat domnia apăsătoare a cuvîntului.

Ceea ce putea face Caragiu dintr-un cuvînt, dintr-o propozițiune, cu o frază era incredibil. Actor de concepție largă și încordată, actor total – care-ți putea dansa pe sîrmă la circ azi, dar mîine îți încremenea într-o mumie de faraon lovit de apoplexie –, el știa prea bine că, în toate artele dramatice, nici un conflict și nici un zbor nu se pot realiza dacă nu pui la bază, ca în orice facere a lumii, cuvîntul. Toată arta lui cuprinzătoare ca un cosmos pornea de la acest atom – al cuvîntului. Toate marile și memorabilele lui explozii țineau de această forță atomică a cuvîntului, de fuziunea lui în lanț, în fraze, în mască, în gesturi, în cîntec și strigăt. În ultimele decenii, nici un actor român nu a reabilitat și nu a reinstaurat domnia apăsătoare a cuvîntului, pînă la ultimele ei consecințe asupra mișcării ochilor și gîndurilor în cap, ca acest sălbatic înzestrat ca un paradis.

Sunetele lui Caragiu, înălțate din atîtea și atîtea vorbe, vorbe, vorbe, erau unice, ca ale marilor soliști. „Zoe, Zoe…“ al lui din *O scrisoare pierdută* nu are pereche și țin minte *Revizorul* lui ca pe *Traviata*, toată, căci o operă întreagă era acolo, operă secretă, *Coțofana hoață*, combinată cu *Forța destinului*. Muzica orală a lui Caragiu era și ea totală, intraductibilă – în buna tradiție caragialeană.

Contactul lui cu vorba – într-o țară prea fericită dinspre partea muzicii orale, unde poemul se naște dintr-o glumă a două silabe și gluma caută drama din căderea unei vocale lîngă o consoană, în acea litanie: „De ce, de ce, nene Anghelache?“ –, contactul acela era fizic, senzual și esențial. Fără prejudecăți – din pricina unei incontestabile culturi sufletești, suprema cultură –, fără menajamente, fără scheme, Caragiu știa să mîngîie un cuvînt pînă acesta dădea în rîs și, de acolo, cale de o secundă-lumină, în clocot și plîns, de la mîngîiere – știind să sucească gîtul oricărei retorici –, actorul, printr-o brutalitate firească, numai de el cunoscută, putea despica vorba în două, în patru, pînă în măruntaie, pînă în resorturile ei secrete și după aceea, cum fac mulți civilizați cu atîtea oase gustoase, îi putea suge îndelung măduva, pînă la ultimul sunet, pînă la articulația cea mai fragedă, pînă la tăcerea și fiorul de apoi, fără rîs sau plîns, fiorul marii revelații. Artă mare, românească – aceea de a suge măduva cuvîntului pînă la deliciul și marea inspirație care transfigurează lumea de afară, însorind umbrele și dînd curcubeului un mister.

Caragiu a introdus în limbaj, deci în celulă, deci în relațiile dintre de- și con-ținut, fenomene necunoscute de dilatare și frecare a silabelor, de rupere și constrîngere a lexicului, strigăte noi, șoapte și șuiere care au zguduit o topică, dînd o nouă sensibilitate inteligenței, dezvoltîndu-i enorm și binecuvîntat gradul de vigilență și de neliniște.

Se vorbește altfel de la Caragiu încoace, se înțelege altfel un text, se rîde altfel la o dramă, se moare altfel de rîs, din rîs. În cele din urmă, Caragiu – ca supremă încoronare a revoluției săvîrșite – a ajuns la acea muzicalitate a oralității care dă ticăloșiilor lirism, prostiei elan muzical și erotic, vulgarității polifonie, cruzimii sugestie de berseuză, inculturii caracter de lied, minciunii caracter simfonic. Tocmai această muzică va dovedi ticăloșia multor lirisme, cruzimea multor vulgarități, prostia din multe cîntece de leagăn pentru a adormi adulții, minciuna multor, foarte multor duioșii, vitalitatea mîndră și voioasă a multor mîrșăvii.

(din volumul *Opere II. O viețuire cu Stan și Bran, Sonatine*, Editura Polirom, 2009)

■ ■ ■

„Vă pun acum o întrebare
sinceră și vă solicit
un răspuns absolut cinstit:
v-a fost vreodată frică
de vreun rol?
Mie să-mi fie frică?
De ce să-mi fie frică?“

(în dialog
cu Amza Săceanu, 1974)

„Toma Caragiu
este un comic genial!“

L'Humanité, 17 mai 1969

Chestionar cu Toma

Rolul care v-a impus în teatru?

Cel din *De Pretore Vincenzi* de Eduardo de Filippo, regia Valeriu Moisescu, Teatrul din Ploiești, 1962. L-am jucat de peste o sută de ori, s-a difuzat de trei ori pe micul ecran, la cererea spectatorilor. În acea vreme emisiunile de teatru se transmiteau în direct.

Cel mai interesant rol de teatru?

Cel din *Revizorul* de Gogol, regia Lucian Pintilie, Teatrul „Bulandra“, 1972, interzis ulterior de cenzură.

Cel mai interesant rol de film?

Cel din *Actorul și sălbaticii*, scenariul Titus Popovici, regia Manole Marcus, 1975.

Cel mai interesant rol de teatru radiofonic?

Cel din piesa *Sfîrșit de veac în București* de Ion Marin Sadoveanu, regia Cristian Munteanu, 1970.

Momentul care v-a impus în televiziune?

Sceneta „Omul cu șopîrla“ din noaptea de Revelion '71.

Ce fel de personaje preferați?

Îmi plac foarte mult și personajele așa-zis pozitive. Dar, de cînd sînt cunoscut ca actor comic, regizorii se tem că publicul va reacționa altminteri. Aș dori ca într-un film să joc un erou autentic, contemporan. În teatru n-am jucat niciodată personaje de dimensiunea lui Romeo. Eu am fost mereu ori rău, ori insidios, ori tendențios. Tipurile mele, în general, sînt mult mai aproape de Daumier, Caragiale, Kafka, Ionescu, de satiră…

Ce roluri v-ar fi plăcut să jucați?

Don Quijote, Cyrano, dar, cel mai mult, Lear.

Ultimul rol interpretat pe scenă?

James Tyrone în *Lungul drum al zilei către noapte* de Eugene O'Neill, regia Liviu Ciulei, Teatrul „Bulandra“, 1976.

Ce rol n-ați mai apucat să jucați?

Tartuffe. Repetam cu Cotescu.

Cum v-ați descrie?

Un inhibat, un timid și, în general, un om singuratic, retras, deseori sfios, alteori brutal.

Ce nu se știe despre dvs.?

Că am jucat la Circul de Stat. Laurence Olivier a jucat și el la circ. Am pregătit un spectacol unde am lucrat doi ani, învățînd să merg chiar pe picioroange. A fost foarte greu.

Obsesia dvs.?

Să fiu un actor total a fost obsesia mea numărul unu. M-am străduit, de-a lungul și de-a latul existenței mele și nu știu dacă am reușit, dar asta a fost obsesia mea. Eu cred că actorul trebuie să joacă astă-seară Lear și a doua seară să fie clovn la circ.

Regizorul preferat?

Ciulei e un foarte mare regizor, poate cel mai mare pe care l-a avut vreodată țara noastră.

Ce relație aveți cu criticii de teatru?

Nu-i citesc. Niciodată. Dar îmi mai spun colegii sau nevasta ce zic.

Ce relație aveți cu regizorii?

Ascult strașnic de regizori. Ei sînt ca antrenorii unui sportiv.

Ce preferați: teatrul sau filmul?

Iubesc în primul rînd teatrul. Cel mai mult iubesc și mă gîndesc la scenă. Filmul mi-a pus mereu probleme speciale. Ca spectator, în sală, am fost uimit de cîte ori am greșit în film. Trebuie un antrenament și o tehnică specială. Se cere evitarea excesului de teatralizare.

Ce alte pasiuni aveți?

Pictura și poezia.

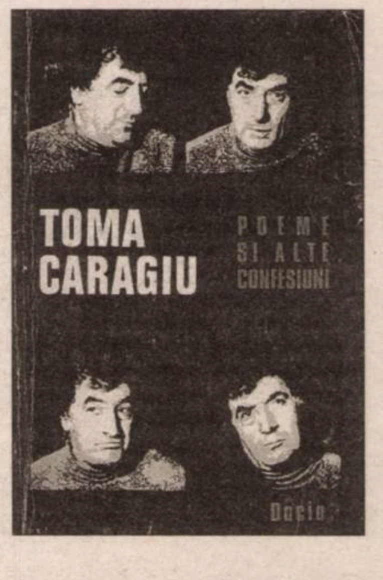

Ce pictori vă plac?

Am acasă tablouri de Ion Pacea, Alin Gheorghiu, Constantin Piliuță, Ion Bițan, o reproducere după *Melancolia și misterul unei străzi* de Giorgio de Chirico. În intenția mea de căutare, de a cerceta, de-a cunoaște lumea picturii, am avut cîteva revelații. Revelația mea a fost Bosch. Cranach m-a uimit, dar Bosch m-a vrăjit. Îmi mai plac Braque, Klee, Mondrian.

Și poezia?

Sînt un consecvent cititor de poezie și cred că la noi se scrie o poezie foarte bună, pe un portativ foarte variat. Din cînd în cînd „comit“ și eu cîte o poezie, dar se întîmplă următorul lucru: citesc în vreo revistă sau într-un volum poezii extraordinare scrise de niște poeți abia ieșiți din adolescență și atunci, pentru o vreme, mă simt strivit și renunț. Poeziile mele sînt foarte directe, foarte sincere, eu nu literaturizez. Mai bine nu le public. Le simt încă prea ale mele, numai ale mele.

Ce cărți aveți în bibliotecă?

Dostoievski, Ion Barbu, cărți de știință…

Animale de companie?

Doi cîini ciobănești, Păcui și Haiduc, în casa de la țară; iar în apartament un caniș negru pe nume Pușì.

Vicii?

Fumez. Dunhill.

Motto?

„Muncește și vei izbuti!“

Replica favorită?

„Două lucruri detest eu îndeosebi: să fiu vorbit de bine și să fiu vorbit de rău.“

a întrebat și a compilat
Marius CHIVU

■ ■ ■

Alice GEORGESCU

Vorbe. Vorbe? Vorbe!

„Ce se poate spune despre un regizor, despre un om de teatru care a murit? Pentru Dumnezeu, trebuia să-l lăsaţi să facă teatru mai bine cînd era viu!“, scria Giorgio Strehler în 1950, într-o epistolă-articol, la moartea lui Charles Dullin, survenită în acelaşi timp aproape cu moartea altui compatriot şi contemporan al acestuia, Jacques Copeau. (Nici unul dintre aceste nume nu vă spune mare lucru, nu-i aşa?) Aceeaşi întrebare aveau să şi-o pună, vreo 50 de ani mai tîrziu (în decembrie 1997, mai exact), prietenii, colegii, colaboratorii lui Strehler, la dispariţia subită a regizorului, ucis de un atac de cord. La fel de subită ca şi (să sperăm!) moartea lui Toma Caragiu, ucis de un spasm teluric. La moartea lui Strehler, pe faţada Teatrului Piccolo din Milano a stat agăţat vreme de luni de zile un gigantic „banner“ reproducînd chipul celui ce crease acel teatru şi-l făcuse celebru. Aşa cum s-a întîmplat şi la Sala Icoanei, numită apoi Sala „Toma Caragiu“, a Teatrului „Bulandra“ la moartea lui Liviu Ciulei, cel care a dat identitate şi, apoi, strălucire acestei scene bucureştene (şi teatrului românesc din ultimele decenii ale secolului XX).

Un articol, un banner, alt banner, botezul unei săli, botezul altei săli, o carte, alte cărţi, cronici, interviuri, „evocări“, fotografii, emisiuni radio sau TV imprimate, filme, filmuleţe, un „număr tematic“. Vorbe, vorbe, vorbe. Cam asta e tot ce rămîne în urma unui om de teatru. A unui actor. De unde poţi afla cît de „mare“ a fost? De unde poţi şti că era „mai bun“ decît X, mai subtil decît Y, mai strălucitor decît Z, mai talentat, într-un cuvînt, decît toate literele alfabetului?

Există, uneori, înregistrări – e adevărat. Dar stilul de joc – „actoria“ – se schimbă, merge paralel cu (adică nu se întîlneşte cu şi nu se poate despărţi de) stilul de a rosti, a păşi, a gesticula al „omului de pe stradă“ din prezentul momentului dat, iar ceea ce a fost pe gustul acelui om de acum 30 de ani, să zicem, îi poate părea omului din prezentul actual „depăşit“, „îmbătrînit“, „fumat“. Asemenea înregistrări au într-adevăr sens numai pentru cei care l-au văzut pe actorul acela pe scenă, „viu şi natural“, respirînd acelaşi aer ca şi ei, simţind frigul sau căldura odată cu ei, palpitînd în acelaşi ritm cu ei. Pentru ceilalţi, peste ani, „ilustrul dispărut“ apare ca o figură în cel mai bun caz stranie, dacă nu ridicolă.

© arhiva Teatrului „L.S. Bulandra“ din Bucureşti

> *„Acel sfert de oră care precedă spectacolul e adevărata curte cu miracole a actorului, o stare cu totul necunoscută celorlalţi oameni, acea emoţie care la început e pustiitoare şi care, pe măsură ce minutele se scurg, se transformă într-o voinţă de a cîştiga bătălia. Şi apoi relaxarea de la sfîrşit.“*
>
> TOMA CARAGIU

Puteţi face un mic experiment: să priviţi fotografiile înfăţişîndu-l pe C.I. Nottara – exact: „omonimul“ teatrului de pe bulevardul Magheru – sau să ascultaţi înregistrările radiofonice ale unor spectacole jucate de George Vraca. (Şi mă limitez la aceste exemple ca să cruţ sensibilitatea celor ce le-au fost apropiaţi unor actori plecaţi dintre noi mult mai recent decît aceştia.) Nu veţi reuşi să înţelegeţi de ce părinţii sau bunicii voştri i-au socotit „extraordinari“, de făceau coadă la casa de bilete ca să-i vadă şi să-i audă, de ce oftează trist sau zîmbesc înduioşat cînd le (mai) întîlnesc numele în spaţiul public, ici şi colo, cînd şi cînd – tot mai rar, tot mai mai rar, tot mai rar.

Sigur, evoluţia gustului şi succesiunea modelor afectează şi alte arte, aşadar pe alţi artişti: puţini privitori mai sînt pătrunşi de dorul de moşie în faţa carelor cu boi ale lui Grigorescu şi nu multe domnişoare mai ascund sub perna udată de lacrimi poeziile lui Eminescu. Aici însă revirimentul se poate produce oricînd, poetul, pictorul, muzicianul, cineastul, arhitectul pot oricînd reintra în modă, pot fi oricînd „redescoperiţi“, căci opera lor există, poate fi recitită, reprivită şi, eventual, recondiţionată. Actorul – omul de teatru – rămîne pe vecie captivul prezentului său, zidit fără speranţă în realitatea conjugată mereu la timpul perfect trecut a artei sale etern evanescente.

Şi totuşi! Cum se face că mai ştim astăzi cine a fost Sarah Bernhardt? Cum de n-au pierit, înghiţite de valurile deceniilor şi secolelor, numele unor Kean (insistaţi puţin cu Wiki, după ce oboseşte de Keanu Reeves, va furniza informaţii preţioase!), Garrick, Réjane sau Talma? Cum de mai „avem idee“ despre farmecul Eleonorei Duse? Despre – iată – magnetismul lui Toma Caragiu? Despre Lucia Sturdza Bulandra, căreia oamenii de teatru îi spun „doamna Bulandra“ chiar şi astăzi, la peste o jumătate de secol de cînd teatrul de pe cheiul Dîmboviţei a fost numit astfel în memoria ei? (Deşi astăzi nu trebuie să mai treci pragul nevăzut pentru ca să-ţi „nemureşti“ cartea de identitate pe firma unui stadion, a unui cinematograf, a unui club de fitness.)

Cum? Datorită vorbelor. Nu însă – vai nouă! – vorbelor puse pe hîrtie ori pe ecranul calculatorului sub formă de comentariu „specializat“, ci vorbelor ce se nasc întotdeauna cînd doi oameni de teatru se aşază la o masă (cu pahare sau ceşti), pe o bancă în parc, în faţa unui birou încărcat de hîrţoage. Oriunde. Sînt vorbe prin care prezentul teatrului de azi sau de acum şaizeci de ani devine un unic prezent continuu, viu, colorat, înţesat de sunete şi de miresme, un prezent în care Caragiu încetează să fie doar „Tomiţă“ cel din memoria televiziunii şi redevine Tipătescu („Zoe! Zoe!“), De Pretore Vincenzo sau Primarul din *Revizorul* gogolian. Dar, mai ales, redevine el însuşi: omul plin de umor şi de durere, nestatornic şi chinuit de nesiguranţe, superstiţios şi, în ungherul lui, genial. Este, mă tem, singurul mod prin care amintirea unui actor dispărut poate continua să trăiască printre noi în chip autentic. Restul e tăcere.

***Alice Georgescu** este critic de teatru.*

Dan MIHĂESCU

Noapte bună, copii!

„Un vis-dorinţă al prietenului Toma a fost să joace la circ. Clovn!

Ne-a luat la spectacole (pe mine şi pe Grigore Pop, cel cu care am scris majoritatea momentelor satirice jucate de marele actor la TV); a învăţat să meargă pe picioroange, să se balanseze în trapez, ne-a adus volumele din care s-a documentat Fellini, pe care le-am citit împreună.

Înainte de a scrie textul viitorului său spectacol, a vrut să ştie cum îl prezentăm, dacă am înţeles noi de ce vrea el să păşească de pe scenă în arenă şi, dacă am înţeles, cum vom spune asta publicului. Şi atunci am început cu epilogul. Un epilog în care proaspătul clovn urma să se destăinuie. I l-am citit şi a zis că «e aproape ce trebuie». Înseamnă că i-a plăcut.

Clovnul Tomiţă ar fi vrut să le spună spectatorilor că a venit în casa circului fără prejudecăţi, copil, cu mîndria secretă că devine coleg cu oameni care au învăţat arta curajului în mai puţin de… 2000 de ani. Printre oamenii care ne arată cum pot fi înfrînte căderile, cu dorinţa de a te înălţa, din nou, în fiecare seară.

Şi dacă, încurcîndu-i, va încerca să glumească uneori, atunci să ne aducem aminte de vorbele vicleanului Will, că «soarta unei glume depinde de urechea care o ascultă, nu de gura care o spune».

În această clipă, s-ar fi stins rivaltele din cupolă şi, la lumina unui singur proiector, el şi-ar fi scos masca de clovn. Şi cu chipul pe care i-l ştim, şi cu glasul pe care acum nu-l mai auzim, ar fi spus celor de faţă:

«…dar s-a făcut tîrziu. E ora despărţirii noastre. Aşa se întîmplă mereu; cu fiecare bătaie a ceasului, timpul îşi ia rămas bun de la noi. Acum, în reflectoare, întunericul îşi face cuiburi de noapte. Să ieşiţi încet, copii. La menajerie, somnul a închis toate porţile. Doarme, într-un colţ, pînă şi leul cel bătrîn, care, odată, demult, şi-a mîncat dresorul şi de atunci… a rămas muritor de foame.

Artiştii îşi adună acum, pe curat, într-o agendă a inimii, aplauzele dvs. În schimbul lor, ne-au învăţat efortul cu care se construiesc, atît de simplu, minunile. Şi, dacă promiteţi că rămîne între noi, v-aş sfătui să nu aruncaţi biletul de intrare. Odată cu el, aţi cumpărat miracole.

Am fost în seara asta, şi voi fi, ucenicul acestor maeştri vrăjitori care ne farmecă, necontenit, în toate anotimpurile trecerii noastre prin lume. Pentru asta am rămas acum, aici, o clipă în urma lor, ca să le mulţumesc. Lor şi dvs., care aţi confirmat prin această prezenţă o dragoste reciprocă.

> *„Un epilog în care proaspătul clovn urma să se destăinuie.“*

S-a făcut tîrziu, e ora despărţirii noastre. Noapte bună, copii. Noapte bună, oameni mari.»“

(în *Carte despre Toma Caragiu*
de Petre Bokor, ediţia a doua, Editura
Moldarom, 1996)

STILURI & STILOURI

Maria IORDĂNESCU

lasă-ţi copiii să vină la tine

Respect cu forţa

Dascălii şi părinţii se plîng de tot mai scăzuta autoritate a profesorilor în şcoli: elevii sînt din ce în ce mai indisciplinaţi, chiulesc, abandonează şcoala, sînt agresivi cu profesorii şi cu ceilalţi colegi, nu mai învaţă. Motivele listate în desele mărturii ale ambelor părţi ar fi, rezumate, următoarele: lipsa competenţelor educative ale dascălilor, salariile mici din învăţămînt, care au ca efect lipsa de interes pentru o calificare la standarde măcar plauzibile, precum şi angajarea unui personal cu competenţe insuficiente, lipsa părinţilor, motivată sau nu, din planul de educaţie al copilului, o mass-media agresivă, tabloidizată, pregătită, mai curînd, prin ştirile oferite, să nască emoţii primare decît invitaţii la dialog şi soluţii etc.

Federaţia Sindicatelor Libere din Învăţămînt s-a gîndit să repare lucrurile, propunînd ca statutul profesorului să capete greutatea şi protecţia anexate celui de „autoritate publică“. Care este motivaţia lor? Acest statut, care le-ar permite profesorilor să sancţioneze abaterile şi să fie apăraţi, în actul educativ, de violenţa elevilor sau a părinţilor, ar fi, spun sindicaliştii, „un pas înainte în ceea ce priveşte creşterea calităţii actului educaţional, datorită faptului că în spaţiul şcolar s-ar instaura un climat de ordine şi disciplină, condiţie absolut necesară pentru atingerea acestui obiectiv“.

Nu intru în dedesubturile legislative ale acestei propuneri, fiindcă nu e domeniul meu de competenţă. Îmi permit doar să fac nişte remarci privind aspectele *pedagogice* ale acestei solicitări venite din partea dascălilor. 1) Este adevărat, violenţa în şcoli a crescut. Violenţa este însă pedepsită prin lege, iar victimei, fie ea profesor, elev, inginer sau apicultor, i se face dreptate. Prin această solicitare, însă, profesorii cer ceva în plus: ca orice agresiune împotriva lor să fie sancţionată ca fiind o agresiune împotriva autorităţii publice, adică mult mai prompt şi mai dur. Mă întreb ce anume îi poate face să îşi dorească asta? Este mediul şcolar unul cu risc major de infracţiuni grave? A ajuns sala de clasă un mediu propice dezvoltării comportamentelor ilegale? Naşte educaţia şcolară efecte paradoxale în rîndul tinerilor? Dacă e aşa, atunci nu ne rămîne decît să socotim spaţiile şcolare zone militarizate, să punem la catedră ofiţeri, iar educaţia să devină stagiu militar obligatoriu. 2) Profesorii cer, prin această iniţiativă legislativă, ca statul să le dea voie să îi sancţioneze disciplinar pe elevi. Mă întreb la ce sancţiuni se gîndesc cadrele didactice, altele decît cele obişnuite, stipulate de regulamentele de ordine interioară, pe care deja le pot aplica? Vor să îi bage pe elevi în arest la domiciliu? Să îi dea afară din toate şcolile din ţară? Să le dea amendă? 3) Citez tot din justificarea FSLI: „Personalul din educaţie trebuie să beneficieze de respect şi consideraţie faţă de persoana sa şi faţă de profesie din partea beneficiarilor primari, secundari şi terţiari ai educaţiei, precum şi din partea celorlalte cadre didactice“. Au dreptate, cu siguranţă. Dar şcoala este un mediu în care elevii tocmai asta învaţă, printre altele: să respecte autorităţi şi norme de comportament. Respectul din partea celor aflaţi pe băncile şcolilor se obţine prin încredere în competenţele tale pedagogice şi profesionale, perseverenţă, talent etc., nu prin scuturi de apărare donate de stat.

Este mediul şcolar unul cu risc major de infracţiuni grave?

Ştiu, statisticile spun că violenţa şi indisciplina în şcoli au crescut, în ultimii ani. Motivele? Sînt multe: printre ele, tocmai lipsa educaţiei, mediul educativ nesigur şi nepredictibil, corupţia care face ca statul şi instituţiile lui să devină show-uri televizate, ministerele şi miniştrii incompetenţi, sărăcia şi lipsa formării pentru meseriile cerute pe piaţă etc. Dar ele nu se rezolvă ridicînd cazemate de autoritate între catedre şi bănci, între uşile şcolilor şi lume. Şi, oricum, prestigiul pe care îl presupune, prin definiţie, oficiul pedagogic nu ar trebui să aibă nevoie de cîrja „autorităţii publice“.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Iaromira POPOVICI

bazar

Cum (îmi) mai trece anul

În fiecare an, toamna tîrziu, cînd lumina aurie se cam transformă în întuneric mocirlos, încep să simt cum se apropie Crăciunul. Crăciunul e, pentru mine, reperul absolut. Toate celelalte se măsoară şi se apreciază de la un Crăciun la altul.

Timpul meu obişnuit se împarte în două: cel de dinainte de Crăciun şi, desigur, cel de după. Cel de dinainte îşi are şi el etapele lui: cel cu foarte mult înaintea Crăciunului, cu mult, şi cel chiar de dinaintea lui, precum cel de acum. Cel de dinaintea Crăciunului, chiar cu o lună, o lună şi jumătate, nu are importanţă, e aproape perfect: un timp al aşteptării fericite (la fel cum cel de imediat după mi se pare îngrozitor de trist).

Spun „aşteptare fericită“, deoarece Crăciunul nu te poate dezamăgi. Nu e vorba de aşteptarea unei acţiuni legate de o persoană, cu meandrele ei, despre care nu ştii niciodată cum se va răzgîndi. Crăciunul e sărbătoarea religioasă fericită, domesticită, adaptată micimii noastre consumiste şi instinctiv iubitoare de drăgălăşenii kitsch, e supranaturalul apropriat. Ce se serbează atunci e prilej de bucurie şi va fi mereu, indiferent de fiţele noastre omeneşti. De aceea şi „avem voie“, în sfîrşit, la multe şi mici obiecte inutile, la generozităţi neraţionale, îndopări excesive şi bucurie pe termen lung, ca stare, nu ca moment.

Tocmai de aceea, indivizii ca mine, dependenţi de bucurie, cît de mică ar fi ea (care pozează în pesimişti ca să nu le fie mai rău decît pot duce), raportează tot restul anului la perioada de Crăciun. Ce se întîmplă de la Crăciun încolo măsoară cît mai e de la rutină la bucurie (cu menţiunea, desigur, că şi rutina îşi are bucuriile ei).

Constat că, mai în fiecare an, lucrurile se repetă, din fericire, dar şi din păcate. Imediat după ce trec Crăciunul, Anul Nou şi toate cele, vine o perioadă static-neagră, de penurie şi depresie, după prea multă strălucire şi mahmureală. Cam pînă de Sf. Valentin, sărbătoare îndelung şi degeaba contestată, prilej cu care te înveseleşti, oricît de artificial ar părea, dar îţi şi mai refaci finanţele şi resursele, în general subminate de consumul excesiv de Crăciun. După Sf. Valentin urmează 1 martie, şi 8 martie, într-o revărsare a feminităţii primăvăratice – înviorătoare pentru doamne, extenuante pentru bărbaţi.

Dar nu contează. Sărbătorile astea aduc după ele, tîrîş-grăpiş, primăvara şi unul din puţinele momente în care oraşul e suportabil. În culori din cu totul altă gamă decît cele ale toamnei, cu mirosuri afrodiziace şi cu un aer pe care, în sfîrşit, îl poţi adulmeca. Te mişti sprinten, faci lucruri, te îndrăgosteşti. Vine Paştele, cu postul lui greu şi tristeţea-i mereu apăsătoare, pe care nu poţi să nu o simţi atîrnîndu-ţi pe umeri.

Ca apoi „să se dea drumul“ la soarele întîi mîngîietor, apoi arzător, dogoritor, criminal, care se înalţă tot mai sus şi mai strategic plasat, în aşa fel încît să nu prea existe nici un cotlon din oraşul cenuşiu unde să te mai poţi adăposti. Poate doar prin fuga din el în vacanţele „obligatorii“ la mare, unde, cu coşul de rafie bucşit sub braţ, trebuie să te îndrepţi zilnic spre plaja care îţi va asigura bronzul, dar şi poveştile de litoral, care te vor face *cool* pentru vara aceea. Dar şi, din fericire, în propria locuinţă înecată în izbăvitor-enervantul aer condiţionat, care-ţi permite, practic, să exişti şi să te mişti liber într-o realitate de imitaţie.

După care, desigur, ne întoarcem de unde am plecat: iar vine toamna, cu sentimentul ei de început, cu nuanţele ei fabuloase şi abundenţele ei, şi, în cele din urmă, cu aşteptarea bună de dinaintea Crăciunului. Înainte de care realizezi că, în mai toate etapele astea descrise pînă aici aşa, pe deasupra, superficial, există şi vor exista mereu şi micile/marile gesturi permanente, indiferente la schimbările lumii şi ale naturii, care te ţin pe linia de plutire şi te ajută să te tîrăşti/avînţi pînă la Crăciunul următor. Fie că e vorba de conversaţii, gesturi de afecţiune, întreprinderi utilitare, incursiuni intelectuale sau impulsuri creative.

Selma IUSUF

legende urbane

Memorie

Mi-am făcut un culcuş cald în pămîntul uscat ca iasca, prăfos, de sub aracii de vie. Îmi imaginez că mă ascund într-o pădure imensă şi mă uit în sus printre frunzele zimţate şi ciorchinii încă verzii unii, rumeiori pe-o parte alţii, spre un cer de august fără de cusur. Sînt atît de singură şi e atît de linişte, că un lătrat îndepărtat de cîine pare inventat; un greiere sau un alt soi de lăcustă ţistuie o singură dată şi tace de frică.

Stau în cuibul ăsta de pămînt prăfos, am 10 ani şi n-am memorie conştientă încă. Nu are cum să mă intereseze acum cine sînt şi de unde vin, nu-mi pasă de istoria nasoală a familiei mele pribege de acum trei generaţii. Eu sînt acum aici, sînt în vacanţa de vară, şcoala e încă departe, la Bucureşti.

În perioada asta din viaţă, cum voi toţi veţi fi avut, am mîinile pătate cu: dude, nuci, pămînt, struguri, iarbă, cireşe, rugină, găinaţ şi polen. Mă joc din tot sufletul, cu ardoare, iar victoriile şi înfrîngerile pe maidanul de joacă sînt teribil de importante. Cele mai importante. Ele ard acolo, imediat, repede, în mica mea viaţă şi sînt la fel de definitiv uitate peste cîteva ore.

Sînt un copil normal, inconştient ca orice copil, cu ceva personalitate, teribil de enervant probabil, caraghios în implicarea cu care vreau să fac lucruri care nu-s de nasul meu de cele mai multe ori. Ca voi, pe la 10 ani. Trăiesc ca un fluture, ca o muscă, pe intervale şi anotimpuri, simt primar, cu ochii şi cu nasul primăvara şi vara, şi toamna, şi iarna. Citesc *Poveşti nemuritoare* şi n-am încă exerciţiul vital al memoriei asumate.

Cu mine deodată, pe măsură ce înaintez în copilărie şi urc spre adolescenţă, unii adulţi încep drumul invers, spre rafinarea memoriei. Pe măsură ce ritmul lor încetineşte şi pe măsură ce devin mult prea obosiţi ca să mai vrea să-i placă toată lumea, adulţii ăştia încep să se uite în urmă. Ce am fost? Ce am făcut? La ce bun? Unii devin din ce în ce mai buni în a rememora, dar sfîrşesc prin a umple capul nepoţilor cu aceleaşi povestiri pe care toată lumea le ştie deja pe de rost. Pentru alţii, amintirea şi tot ce aduce cu ea o memorie vie e o rană deschisă şi supurîndă. Apropierea de ea, o eventuală atingere inconştientă trezeşte un icnet de durere sau o eternă acreală. Se poate scăpa de chin dacă te învălui în uitare ca într-o pătură caldă. E tare la îndemînă şi mulţi o fac.

În fine, sînt şi cei care reuşesc să facă ceva bun din înţelegerea trecutului, din recuperarea lui, din reînvierea şi reinterpretarea memoriei. Sînt cei care reuşesc să nu repete aceleaşi şi aceleaşi greşeli. Sînt cei care nu se ascund. Sînt cei care-şi amintesc că dacă paşti caprele la infinit pe acelaşi pămînt din care sugi toată seva, de pe care tai toţi copacii, ăla o să se prăbuşească într-o zi pe tine şi o să laşi în urmă un deşert. Sînt cei care îşi amintesc că o singură palmă pe obrazul unui nevinovat, doar pentru că-i străin, de altă religie, prea puţin blond şi în general altfel, a dus la zeci de milioane de morţi. Sînt cei care încearcă să-şi înţeleagă istoria personală, dar şi a patriei în care au crescut şi să înveţe ceva din asta. Iar cînd memoria reuşeşte a fi recuperată colectiv, sistematic, se va alege ceva bun de acel loc şi de acei oameni.

Pierderea amintirilor şi a memoriei individuale, în destinul personal al cuiva care se apropie de final, e altă imagine dezolantă a umanităţii făcute franjuri. O familie în care există un bolnav de Alzheimer e bîntuită de neputinţă şi de nesfîrşita tristeţe de a-l vedea pe cel iubit nelocuit de nimic. Căzînd din ce în ce mai adînc într-un abis degradant. Sînt multe feluri în care omenirea îşi poate pierde memoria, fiecare la fel de dezolant.

Uite, eu mi-am amintit zilele trecute de mîinile murdare de cînd eram mică. De lipsa de memorie din copilărie, dar şi din viaţa adultă. M-am gîndit că poate a venit momentul să încep să recuperez. Şi asta începe cu cea mai sinceră întrebare şi cu cel mai sincer răspuns: ce fac cel mai des? Păi, ce să fac, uit.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

„Aducem cineaști pe care festivaluri de tradiție nu îi pot aduce“

– interviu cu regizorul Cristian MUNGIU, directorul festivalului Les Films de Cannes à Bucarest –

Festivalul, care se va desfășura în perioada 23-29 octombrie, a ajuns la a șasea ediție. Ce s-a schimbat și ce a rămas la fel de cînd ați început să-l organizați?

Ideea de bază – de a rezuma tot ce e mai bun în toate secțiunile de la Cannes, într-o săptămînă de proiecții la București – a rămas. Festivalul a crescut însă în toate dimensiunile: arătăm mai multe filme și aproape pe toate cele premiate, în mai multe săli, avem mai mulți cineaști prezenți care își introduc filmele, organizăm *masterclass*-uri, dezbateri și retrospective. Festivalul a căpătat o prestanță care îi permite să aducă cineaști pe care festivaluri de tradiție, cu zeci de ediții la activ, nu îi pot aduce. Să primești vizita cîștigătorului de Palme d'Or în anul în care a cîștigat trofeul e cumva echivalent cu o lansare de carte cu cîștigătorul Nobelului pentru literatură în persoană – însă, din păcate, în România, percepția nu este încă asta.

Și despre Festivalul de la Cannes se scrie că are ani mai buni și ani mai puțin buni. Cum vi se pare că a fost 2015 și ce filme ați recomanda din ce vom vedea în curînd la București?

A fost un Cannes cu mai puțini regizori-vedetă, dar cu multe descoperiri. Din ce va rula la București, recomand în primul rînd *Dheepan*, proiectat în prezența lui Jacques Audiard, care va vorbi despre film, apoi, din aceleași motive, *Love*, în prezența lui Gaspar Noé, *La Tête haute*, în prezența lui Emmanuelle Bercot, *The High Sun*, în prezența lui Dalibor Matanic, seria *Arabian Nights*, a lui Miguel Gomes (care va avea un Q&A prin Skype joi seară, pe 29 octombrie), *La Tierra y la Sombra*, cîștigătorul Caméra d'Or, *The Lobster*, al lui Yorgos Lanthimos, dar și *Mustang*, opțiunea pentru Oscar a Franței – regizat de o turcoaică. Plus *A Cemetery of Splendor*, noul film al cîștigătorului de Palme d'Or Apichatpong Weerasathakul, sau *Desde Allá*, premiat în septembrie la Veneția cu Leul de Aur – care nu are distribuitor în România. Pentru cine se orientează după premii, sînt de văzut 12 filme premiate la Cannes anul acesta. Cireașa de pe tort este joi, pe 29 octombrie, la Cinema PRO – proiecția de gală *Lumière!*, în prezența delegatului general al Festivalului de la Cannes, dl Thierry Frémaux – cu comentariul live al acestuia peste proiecția cu scurtmetrajele restaurate Lumière. E un spectacol extraordinar, eu l-am văzut la una dintre puținele lui reprezentații ocaziónale, la Lyon – e *stand-up comedy* în cea mai pură stare.

„Să văd vreo zece filme brand new de la Cannes într-o săptămînă.“

În urmă cu ceva timp, spuneați că festivalul de la București va crește în măsura în care publicul se va arăta interesat de acest eveniment. Ceea ce s-a întîmplat deja. Anul trecut cu greu reușeai să intri la proiecții în sălile de cinema. Capitalul acesta de simpatie a atras după sine un număr mai mare de invitați și de evenimente conexe?

Din păcate, nu ne putem extinde în mai multe săli de cinema pentru că nu mai sînt alte săli de calitate în centrul Bucureștiului, însă anul acesta festivalul se extinde cu un week-end suplimentar – la Studio și la „Elvira Popescu“, în care vor fi și reluările celor mai cerute filme, dar și alte titluri noi, inclusiv Ziua de Aur. Sîmbătă, pe 24 octombrie, la „Elvira Popescu“ va avea loc dezbaterea despre pirateria video, în prezența unui reprezentant al MUSO, compania care încearcă să combată pirateria cu un soft care te redirecționează pe site-uri legale, duminică e conferința despre cinema și critică, în prezența reputatului critic francez Pascal Mérigeau și a lui Magali Montet, de la care aflăm ce rol are un atașat de presă într-o țară ca Franța, care chiar are industrie cinematografică. Luni, 26 octombrie, la UNATC este *masterclass*-ul lui Jacques Audiard – o ocazie rară de a asculta un cîștigător de Palme d'Or vorbind despre concepția sa privind cinema-ul.

Care e cea mai mare dorință de cinefil pe care ați putut să v-o îndepliniți odată cu Les Films de Cannes à Bucarest?

Să văd vreo zece filme *brand new* de la Cannes într-o săptămînă – ceea ce la Cannes nu pot niciodată. Și să văd în aceeași după-amiază, unul după altul, filmele cîștigătoare de la Berlin, Cannes și Veneția – în Ziua de Aur din Les Films de Cannes à Bucarest. După care cred că ai ce vorbi în restul serii la un vin – dacă ești cinefil.

a consemnat Ana Maria SANDU

Marius LAZĂR

Documentare și replici între lumi paralele

– după Astra Film Fest –

Ultima ediție a Festivalului de film documentar Astra Film Fest de la Sibiu s-a remarcat prin selecția de bună calitate a proiecțiilor, atît în secțiunile de concurs, cît și în proiecțiile speciale. Mult recompensatul *The Look of Silence (Cum arată tăcerea)*, de Joshua Oppenheimer, și *Wolfpack (Haita)*, al lui Crystal Moselle (marele premiul Sundance Festival), au fost serios concurate de realizări nu mai puțin spectaculoase. Între acestea rămîn de neuitat, poate, *Surire* (de Bettina Perut și Iván Osnovikoff) – o proiecție de o poezie a imaginii rară despre viața simplă și repetitivă a cîtorva țărani din Anzi, încremeniți între ritmul cotidian al unei exploatări miniere din apropiere și meteorologia maiestuoasă a munților, apelor și păsărilor. Sau, poate, *Cechanok*, al iranianului Maziyar Moshtagh Gohari, o fină etnografie filmică despre creșterea și antrenarea sportivă a șoimilor în cultura Orientului apropiat.

Elementul inedit, care merită un comentariu aparte, îl constituie inaugurarea festivalului nu cu un film, ci cu o piesă de teatru experimental, *Double Bind*, oferită de actorii români și maghiari din Tîrgu Mureș (text și regie: Réka Kincses și Alina Nelega). Gestul se leagă de invitația din acest an a organizatorilor de a reflecta, printre altele, la relația dintre realitatea captată de documentarul cinematografic și realismul altor genuri afine – cum este nerealismul sau cinema-ul observațional. Oferită publicului drept mostră de „teatru documentar“, piesa e mai curînd o psihodramă în care actorii sînt proprii pacienți, iar replicile de pe scenă se nasc în urma unui dificil șir de *workshop*-uri introspective și de autoanaliză, terapie de grup și analiză tranzacțională prin care subiecții reușesc în cele din urmă să își deblocheze inhibițiile față de coechipierii de etnie diferită și să scoată la suprafață gînduri și afecte refulate. Suprapunerea dintre experiența personală și exprimarea ei dramatică este elementul care transformă reprezentarea teatrală în realitate documentată, punerea ei în formă, în maniera aleasă de cele două autoare-regizoare, cu tot cu rostirea ei bilingvă, fiind menită să intensifice senzația de autenticitate și efectul de real. Piesa captează realitatea sociologică subtilă a raporturilor cotidiene dintre români și maghiari, surprinde nuanțe de finețe în variațiile autodefinirilor și construcției frontierelor identitare. Nu în ultimul rînd, textul piesei este el însăși o sursă documentară – întîi prin maniera în care se instituie ca gest artistic, iar apoi prin tehnica fidelă de ilustrare a variațiilor unei situații de conflict intercultural latent.

Eroii principali ai acestei puneri în scenă nu sînt propriu-zis personajele pe care le încarnează actorii, cît discursurile lor tipizate, împreună cu setul de stereotipuri reciproce care alcătuiesc spațiul conviețuirii dintre membrii celor două comunități dintr-un oraș încă traumatizat de conflictul letal din 1990. Tîrgu Mureș rămîne divizat de memoria și deturnările simbolice ale unei confruntări surde, care dislocă normalitatea interacțiunilor sociale, nivelează personalități și pustiește în jur tot ce înseamnă diferență culturală sau de atitudine.

Double Bind
© R. Sadean

La suprafață, atmosfera pare calmă; toată lumea se declară tolerantă, „nu are nimic“ cu cealaltă etnie; cetățeanul se vede pe sine pătruns de „spiritul european“, dispus la dialog („nu ca ceilalți!“) și e gata să apere fațada comună a unei așezări unde „nu sînt probleme, de fapt“. Spectacolul ne oferă astfel o complexă și fidelă radiografie mentală a incongruențelor orașului etnic mixt: și maghiarii, și românii ocupă același spațiu fizic, dar trăiesc în orașe diferite. Spiritul locurilor, ca și numele în maghiară sau română ale străzilor, evocă vremuri și lumi paralele; oamenii se plimbă de fiecare dată în alt oraș, în funcție de etnie, precum în expresiva scenă în care o emigrantă de etnie maghiară revine melancolic, după mulți ani, în orașul copilăriei și nu reușește să se regăsească pe ea însăși în aceleași locuri cu taximetristul român care o conduce debusolat printre clădiri și străzi ale căror nume de altădată au dispărut. În rutina zilnică a locuirii unui spațiu resemantizat, românii nu sînt capabili să înțeleagă ingredientul dureros-nostalgic care pigmentează autodefinirea identitară maghiară – iar maghiarii își convertesc adesea nostalgia în victimizare post-traumatică și furie, de care românii se sperie adesea și o etichetează drept iredentism. Dar atît majoritarii, cît și minoritarii se percep distorsionat, prin lentilele culturale care construiesc delimitările ce configurează propriul spațiu identitar.

Cele două comunități trăiesc în lumi reciproc etanșeizate, iar încordarea dintre ele o simți abia cînd încerci să evadezi din una în cealaltă. Simți așadar ce tensiune există între cele două etnii doar cînd observi cenzura colectivă la care sînt supuși propriii co-etnici înclinați să adopte o fărîmă cît de mică din punctul de vedere al „celorlalți“.

Double Bind:
O psihodramă în care actorii sînt proprii pacienți.

Această postură incomodă pe care și-o asumă cele două autoare, împreună cu tinerii actori care se aventurează să le traducă în realitate proiectul, este deliberat asumată. Ea aparține unei filozofii a vindecării prin recurs la adevărul revelat cu curaj autocritic și onestitate. Ea pornește de la necesitatea explorării în profunzime a resorturilor conflictului și de la necesitatea de a deconstrui blocajele mentale care îl ocultează. Rezolvarea lui ține însă și de respectul pentru integritatea celuilalt așa cum este el și de protejarea sa, prin discreție și poate chiar prin uitare. Cu alte cuvinte, de capacitatea de a tolera și, chiar, de a tăcea pentru a nu răni. Dar pentru ca această tăcere protectoare să devină normalitate, anumite lucruri trebuie spuse tare iar anumite adevăruri trebuie revelate cu tot disconfortul obscen pe care îl provoacă. Este miza terapeutică pe care o angajează, la final, replicile tari, neconcesive pe care și le aruncă și românii, și maghiarii în *Double Bind*.

***Marius Lazăr** este sociolog.*

Mirella PATUREAU

Ultima bătălie a lui Brook

● ***Battlefield*, după *Mahabharata*, pe un text de Jean-Claude Carrière. Adaptare şi regie: Peter Brook şi Marie-Hélène Estienne. Paris, Théâtre des Bouffes du Nord, de pe 15 septembrie pe 17 octombrie 2015.**

Un actor, într-o lungă tunică albă, singur şi trist ca un tînăr prinţ indian, avansează pe scena deschisă şi pustie. Marele război fratricid între două ramuri ale familiei regale Bharata s-a sfîrşit, cadavrele zac puzderie pe cîmpul de bătaie. Astfel îşi începe Yudishtira povestea şi dureroasa sa ucenicie către seninătate. Nu departe, în afara teatrului, între La Chapelle şi Gara de Est, cartier plin de buticuri şi miresme exotice, unde zumzăie zarva populară, cartierul indian al Parisului, cu aceleaşi eşarfe şi straie de mătase, pare că răspunde ca un ecou umbrelor de pe scenă. Toată presa pariziană s-a grăbit să sublinieze evenimentul: Peter Brook reia, după 30 de ani, un fragment din epopeea indiană *Mahabharata*, spectacol de la apogeul gloriei sale, care ilumina în 1985 nopţile de la Cariera Boulbon de lîngă Avignon, spectacol reluat apoi în atmosfera magică a Teatrului Bouffes du Nord, acest spaţiu unic, al tuturor miturilor teatrale, sală-ruină, savant întreţinută. Şi fiecare articol subliniază vîrsta venerabilă a regizorului, sărbătorit recent pentru cei 90 de ani ai săi. *Battlefield* este poate ultima bătălie pe care Brook o mai poartă pe scenă şi momentul ascunde în sine, într-adevăr, o emoţie specială, „Portretul artistului la adînci bătrîneţi“, pe fundalul atîtor amintiri, atîtor splendori. Teatrul a organizat în jurul acestui eveniment, în colaborare cu ziarul *Le Monde*, o serie de întîlniri pe tema „Changer le monde“, între 26 şi 27 septembrie. Pe 26 septembrie a avut loc o proiecţie integrală a filmului realizat în 1989, peste nouă ore de spectacol (vizibil pe Internet, unde imaginile păstrează intactă magia de acum trei decenii), urmată de o întîlnire cu Brook şi echipa sa (din care lipsesc, din nefericire, actori de-acum de legendă, Ryszard Cieslak, Sotigui Kouyaté sau Vittorio Mezzogiorno, dar şi unii încă prezenţi astăzi: Bruce Myers sau Yoshi Oida).

Mai întîi a fost aşadar, acum 30 de ani, un spectacol plin de culori, de zgomot, de strălucire, undeva într-o carieră străjuită de pereţi înalţi de piatră, în liniştea complice a nopţii provensale, o Indie ţesută din visuri, populată de eroi şi de divinităţi, de prinţese graţioase şi de animale fabuloase. O lume de o frumuseţe magică şi în acelaşi de timp de o energie sălbatică, bătăi cu suliţe şi arme mitice, flăcări şi corpuri încleştate şi pierdute sub perdeaua nopţii. Dintr-un poem lung cît de 15 ori Biblia, sau de 274.778 de versuri, Jean-Claude Carrière a extras un material pentru nouă piese, într-un ciclu de trei reprezentaţii: *Partida de zaruri*, *Exilul în pădure* şi *Războiul*, dar jucate de asemenea şi împreună, o singură dată, *Noaptea Mahabharatei*.

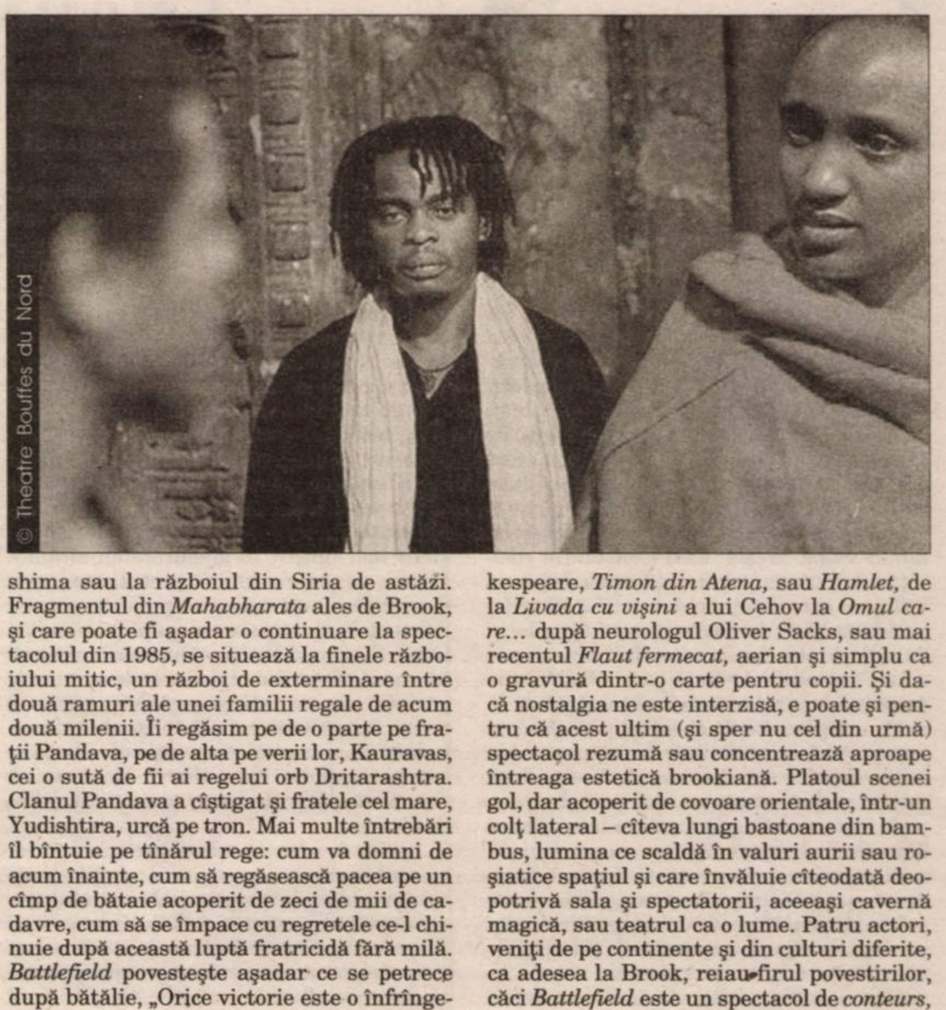

© Theatre Bouffes du Nord

Dar *Battlefield* nu se întoarce pur şi simplu la *Mahabharata* de altădată, spectacolul de astăzi o continuă şi o foloseşte ca argument într-o pledoarie pe care Brook o vrea cît mai actuală. Un prilej de a-şi pune cîteva întrebări, dar din interiorul lumii sale, un soi de gîlceavă a înţeleptului cu o lume în care crede că regăseşte semnele aceloraşi crize umane dintotdeauna. Brook ţine să sublinieze că spectacolul său nu trebuie citit sub semnul nostalgiei, ci dimpotrivă, pentru el este un mod de a se implica în prezent, de a se simţi responsabil. *Battlefield* trimite la Hiroshima sau la războiul din Siria de astăzi. Fragmentul din *Mahabharata* ales de Brook, şi care poate fi aşadar o continuare la spectacolul din 1985, se situează la finele războiului mitic, un război de exterminare între două ramuri ale unei familii regale de acum două milenii. Îi regăsim pe de o parte pe fraţii Pandava, pe de alta pe verii lor, Kauravas, cei o sută de fii ai regelui orb Dritarashtra. Clanul Pandava a cîştigat şi fratele cel mare, Yudishtira, urcă pe tron. Mai multe întrebări îl bîntuie pe tînărul rege: cum va domni de acum înainte, cum să regăsească pacea pe un cîmp de bătaie acoperit de zeci de mii de cadavre, cum să se împace cu regretele ce-l chinuie după această luptă fratricidă fără milă. *Battlefield* povesteşte aşadar ce se petrece după bătălie, „Orice victorie este o înfrîngere“, îi aminteşte Krishna şi îl avertizează: „Înfrîngerea nu vine niciodată deschis, cu armele în mînă. Ea vine mişeleşte, pe vîrful picioarelor, te face să vezi ce e rău în bine şi ce e bine în rău. În orice caz, nu vei avea de ales decît între un război şi un altul“. Căci „fericirea adevărată nu există nicăieri, nici măcar în paradis. Tot ceea ce agoniseşti se distruge, tot ceea ce urcă coboară, toate uniunile se termină prin despărţiri…“ Brook afirmă că indienii spun, cu o oarecare vanitate, că tot ce există se găseşte în *Mahabharata* şi că, dacă nu e acolo, atunci nu se găseşte nicăieri… De fapt, spectacolul poate fi văzut şi ca un lung poem iniţiatic al tînărului prinţ, hrănit din pilde şi alegorii, după dura experienţă a războiului. Epopeea indiană caută cîteva răspunsuri în poveşti ce aduc alinarea şi îi permit eroului să se împace cu trecutul.

Fericirea adevărată
nu există nicăieri, nici măcar în paradis.

Dacă acesta ar fi răspunsul pe calea resemnării şi a integrării tuturor ororilor, ca parte din viaţă, în numele unei spiritualităţi superioare, e greu de văzut aici o replică contemporană activă, aşa cum sună discursul regizorului, în faţa masacrelor, a cruzimii, a terorismului… Dar nu acesta e rolul teatrului, după Brook, care a refuzat întotdeauna termenul de teatru politic, preferîndu-l pe acela de teatru responsabil, sau de santinelă, de *„reveilleur de conscience“*. Pentru Brook, „adevăratul nostru public sînt Obama, Hollande, Putin şi toţi preşedinţii. Întrebarea este cum îşi văd ei astăzi adversarii“. Brook speră că, din ambele părţi în conflict, responsabilii politici de ieri şi de azi vor avea un moment de conştiinţă sau forţa de a-şi pune aceste întrebări.

Ne regăsim în sala de-acum de legendă a Teatrului Bouffes du Nord şi undeva, dincolo de refuzul nostalgiei, urcă amintirile atîtor spectacole văzute aici, de la *Conferinţa păsărilor*, poveste sau poem persan, la Shakespeare, *Timon din Atena*, sau *Hamlet*, de la *Livada cu vişini* a lui Cehov la *Omul care…* după neurologul Oliver Sacks, sau mai recentul *Flaut fermecat*, aerian şi simplu ca o gravură dintr-o carte pentru copii. Şi dacă nostalgia ne este interzisă, e poate şi pentru că acest ultim (şi sper nu cel din urmă) spectacol rezumă sau concentrează aproape întreaga estetică brookiană. Platoul scenei gol, dar acoperit de covoare orientale, într-un colţ lateral – cîteva lungi bastoane din bambus, lumina ce scaldă în valuri aurii sau roşiatice spaţiul şi care învăluie cîteodată deopotrivă sala şi spectatorii, aceeaşi cavernă magică, sau teatrul ca o lume. Patru actori, veniţi de pe continente şi din culturi diferite, ca adesea la Brook, reiau firul povestirilor, căci *Battlefield* este un spectacol de *conteurs*, în tradiţia teatrului popular, revenind parcă la originile teatrului, undeva într-o piaţă dintr-un sat african. Actorii sînt uimitor de exacţi, ca joc sau emoţie, de „prezenţi“ aici şi atunci, textul e jucat în engleză, subtitrat în franceză, iar melodia limbii adaugă ceva la farmecul acestei seri ce începe sub semnul ororii şi al masacrului şi se termină în sunetele consolatoare ale unei tobe, la care bate Toshi Tushitori, muzician care figura şi pe genericul *Mahabharatei* din 1985. Spectacolul e lejer ca un suspin, de o eleganţă precisă, poveştile şi pildele se desfăşoară ca un fir de mătase ce se desface de pe un ghem, şi totuşi lipseşte energia luptelor de altădată, tumultul unei lumi dezlănţuite (aruncaţi o privire pe Internet la filmul cu *Mahabharata* viselor noastre şi veţi înţelege).

În final, regele orb Dritarashtra se retrage în pădure cu regina-mamă Kunti, o pădure traversată de poveşti, de secrete, de magie, căci a venit momentul retragerii în sine şi al despărţirii de corp, de materie şi de zădărniciile sale. Yudishtira îl va urma cînd bătrîneţea îl va ajunge din urmă, dar va şti întotdeauna unde să-i regăsească. În acest final mi s-a părut că înţeleg sensul testamentar al spectacolului lui Brook: maestrul se pregăteşte să se retragă în adîncurile pădurii, mesajul întregii sale opere e pe cale să se cristalizeze, dar calea către el nu ne este definitiv închisă. Vor fi mereu cei dornici să-l caute şi să-i asculte vorbele. Purtăm cu toţii o pădure de nelinişti în adîncurile noastre.

***Mirella Patureau** este critic de teatru şi traducătoare, cercetătoare la Atelier de Recherche sur l'Intermédialité et les Arts du Spectacle, CNRS, Paris.*

PUBLICITATE

Festivalul Internaţional de Muzică Clasică
Clara Haskil
WWW.CLARAHASKIL.RO
26 Octombrie - 2 Noiembrie 2015
Sibiu, Sala Thalia
Ediţia a II-a

TIBERIU SOARE
ORCHESTRA SIMFONICĂ BUCUREŞTI
ALINA AZARIO
ŞTEFAN ŢARARA
ALEXANDER SCHIMPF
CVARTETUL ARCADIA
CRISTIAN BUDU
MAIA MORGENSTERN
MAURO LO CONTE
VOLODYMYR LAVRYNENKO

Asociaţia Clara Haskil
Acţiune cofinanţată de Consiliul Local Sibiu şi Primăria Municipiului Sibiu
Un eveniment susţinut de TVR
Sponsor WEMPE
Parteneri
Parteneri media naţionali
Parteneri media locali

Biletele s-au pus în vânzare prin reţeaua BILET şi la Casa de bilete a Sălii Thalia, zilnic între orele 12-16. Informaţii la tel. 0735 566 486.

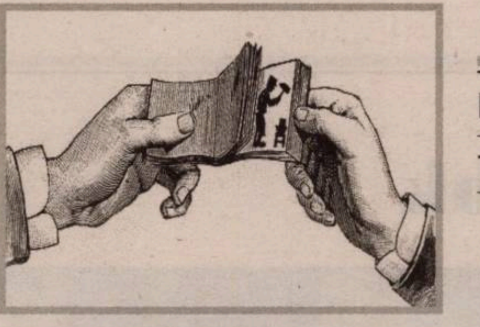

Marius CHIVU

feedbook

Cronicarul singurătăţii

● **Constantin Abăluţă, *marea după ce nu voi mai fi*, Editura Charmides, 2013; *7 heptagrame*, Editura Tracus Arte, 2015.**

Constantin Abăluţă a scris dintotdeauna mult – încă de la debutul din 1964 –; numai în ultimii doi ani a publicat patru cărţi: volumul de versuri şi de notaţii diaristice *Tot atît de liber* (2013) şi romanul-graffiti *Femei răspîntii imprevizibile* (2015), ambele apărute la Cartea Românească, plus cele două cărţi de poezie despre care va fi vorba în cele ce urmează. Dar cei care i-au urmărit opera, fie şi pe sărite, au observat cît de omogenă este aceasta, cît de bine comunică unele cu altele cărţile sale, ca şi cum volumele lui ar fi episoadele unui lung serial poetic. Un serial numit viaţă, fireşte. Căci Constantin Abăluţă a fost preocupat dintotdeauna de latura intimă a existenţei, de domesticul ticurilor şi tabieturilor, de micile gesturi ale zilei şi de multele obiecte ale casei. Întreaga poezie a lui Constantin Abăluţă pare a fi călătoria perpetuă în jurul camerei („fereastra“, ca limită, margine, loc de observaţie în *afară*, şi „scrisoarea“, ca modalitate de comunicare cu cei de departe sau doar de *afară*, sînt două motive vechi), iar atunci cînd poetul călătoreşte (cum se întîmplă în cîteva lungi poeme din volumul *marea după ce nu voi mai fi)*, noul peisaj acaparează toată fiinţa, îi invadează cu totul simţurile şi amintirile – scrisul se metamorfozează sub impresia noului loc. Dar, de regulă, consemnările şi reflecţiile transformate în versuri sînt din sfera intimităţii, a întîmplărilor *dinăuntru*, a evenimentelor apropiate. Imagini, stări, idei, gînduri şi tot felul de amănunte.

Repetitiv şi cu un repertoriu relativ sărac, concentrat pe banalităţile existenţei la purtător, pe gesturile vizibile ale cotidianului, pe atitudinile de viaţă privată, consemnînd cu perseverenţă singurătatea, stările de recluziune şi melancolică aşteptare, reflectînd într-un mod mai degrabă prozaic şi minimalist, dedicat ploii, Constantin Abăluţă nu s-a îndepărtat niciodată prea mult de Bacovia. E-adevărat că fără „auzul“ şi, mai ales, fără dramatismul nevrotic şi nihilismul acestuia. Iar unde Bacovia este fascinat de cromatică, Abăluţă este preocupat de lumină, trăsătură care îl înrudeşte cu Brumaru, aceşi doi poeţi fiind, în opinia mea, cei mai buni observatori ai prezenţelor şi deviaţiilor discrete ale luminii.

Ceva totuşi s-a schimbat în poezia lui Constantin Abăluţă sau, mai bine zis, ceva s-a schimbat în felul în care sînt citite noile sale creaţii. Dacă dintotdeauna a existat sugestia trecerii timpului în sensul unui proces de uzură, de izolare şi de perpetuă contragere a existenţei, abia acum, la vîrsta bătrîneţii, poemele sale capătă tensiunea emoţională şi dramatismul pe care pînă acum mai degrabă le-a tatonat – abia acum poetul spune „sînt obosit de viaţă“. Ai zice, citindu-i noile cărţi, că întreaga sa operă-serial a fost scrisă doar pentru a ajunge la aceste episoade. Fidel motivelor şi temelor sale, alternînd observaţia cu reflecţia, versurile sînt mai grele acum, nu mai par atît de inofensive, cochetării de observator pedant. Iar dacă odată poemele erau notaţiile unui jurnal al singurătăţii, acum versurile consemnează mai degrabă bătrîneţea, a cărei singurătate şi-a schimbat atributele („m-aş simţi mai liniştit în singurătatea altuia“). Dar nu pe cea a corpului (poetul este foarte discret cu dimensiunea corporal-organică a existenţei), ci tot pe cea a spaţiului privat şi intim. S-au produs nişte schimbări: casa e alta, obiectele nu mai au locurile de odinioară, părinţii sînt evocaţi cu nostalgie, prietenii morţi sînt consemnaţi, la fel şi absenţa celorlalţi (care nu mai scriu scrisori). Viaţa se scurge în alt *loc*, dar cititorul atent ştie că nu e vorba doar de loc, ci şi de timp, adică de vîrstă.

Chiar cu această schimbare („în apartamentul în care ne-am mutat / pereţii goi aşteaptă tablourile“) se deschide volumul *marea după ce nu voi mai fi* (titlul spune totul despre natura aşteptării care locuieşte acum poemele), iar lumina este prima care scanează obiectele aflate în tranziţie. Ca şi la Emil Brumaru, şi în poezia lui Constantin Abăluţă obiectele sînt un bun de mare preţ al privirii şi mai ales al locuirii („unde se pun lucrurile“ se intitulează un poem). Ferestrele (uneori zidite) domină în continuare imaginarul şi spaţiul intim al poetului, separîndu-l de ploaia de afară, dar totodată oferindu-i imaginea străzilor (alt motiv recurent) ce duc în lume sau la alte case, părăsite („ferestrele te duc mai departe decît ochelarii“ spune un vers). Apropo de ploaie, poate mai mult ca oricînd se vede acum interesul (bacovian) al poetului pentru stările de agregare a apei, prezentă în aceste poeme şi sub formă de zăpadă, şi sub formă de ceaţă, dar mai ales sub formă de nori, un adevărat leitmotiv al acestor două cărţi. De altfel, poemul titular, care conţine nouă părţi, este un omagiu adus lui Bacovia (cel din ultima perioadă); iată strofa de deschidere: „Sînt trist. Trebuie să arunc gunoiul. / Am scris versuri bune şi-acum plîng. / treptele tot mai înalte. Pîinea tot mai tare. / Sînt asasini pe care nu-i cunosc“.

CONSTANTIN ABĂLUŢĂ
marea
după ce
nu
voi mai fi
CHARMIDES

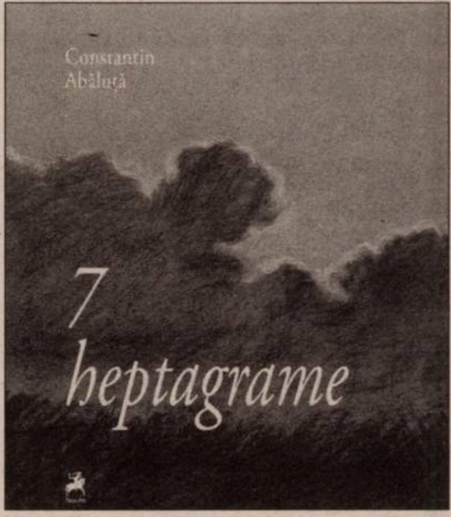

Întorcîndu-mă la bătrîneţe, poemele care odată erau note şi formulare, acum se intitulează de-a dreptul „testament“ – abia acum apare tema morţii („aş vrea să mă volatilizez în chip de cenuşă deasupra unui lac“) şi, mai nou, cea a posterităţii. Dar teama aparţine mai degrabă uitării decît morţii, iar această melancolică împăcare cu singurătatea este distilată remarcabil în placheta *7 heptagrame,* care conţine şapte poeme într-o formă fixă inventată de poet: şase catrene închise de versul titlu. Aceste heptagrame nu sînt altceva decît reluări, ecouri atent structurate, metamorfoze elegiace în formă fixă, uneori chiar ale unor versuri mai vechi (spre exemplu, poemul „zilnic îmi perfecţionez singurătatea“ din volumul *marea...* este topit în a şasea heptagramă, din care citez mai jos). Placheta pare gîndită, aşadar, ca un epilog al expectativei, iar forma fixă accentuează delicateţea dintotdeauna a stilului poetic al lui Constantin Abăluţă, care capătă aici o subtilă nuanţă japoneză.

Este deja final de octombrie, ce alt moment din an mai bun să-l citeşti pe acest admirabil cronicar al singurătăţii şi al ploii?!

aproape de carte

Constantin ABĂLUŢĂ

Înbăţaţi de-o amintire

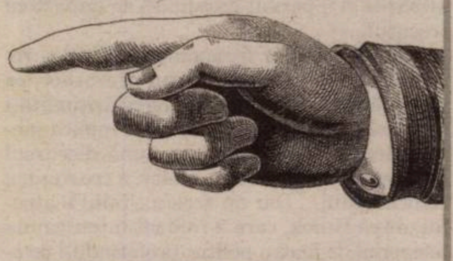

Vreau să fiu lăsat singur lîngă lac
să nu fac altceva decît să trăiesc pur şi simplu
să privesc norii şi să tac lîngă ei toată ziua
în faţa fiecărei pietre faptul că am degete să mă umple de sfială

Vreau să am o zi liniştită
cîteva străduţe să-mi vină la capul patului
casele lor să-mi ofere împăcare
copacii din curţile mici să m-adoarmă foşnind

Nu mai am timp s-aştept străzile lungi
cu străzile scurte mă-nţeleg bine
voi fi găliganul străzilor din odaie potecilor de lîngă lac
voi fredona internaţionala furnicilor

În viaţa fără martori voi aluneca încet
voi avea după-amiezi cu umbră retrovizoare
voi înmîna scrisori monosilabice
trecătorilor de pe străduţele obscure

(fragment din a şasea heptagramă)

PUBLICITATE

adevărul
îţi readuce
6 mari spectacole de operă
la un preţ excepţional
Madama Butterfly
13 octombrie
Nunta lui Figaro
15 octombrie
Flautul fermecat
20 octombrie
Aida
22 octombrie
Preţ pachet 7,99 lei
Ziar + Carte + CD + DVD
în fiecare marţi şi joi
Fidelio
27 octombrie
Cosi fan tutte
29 octombrie
adevărul

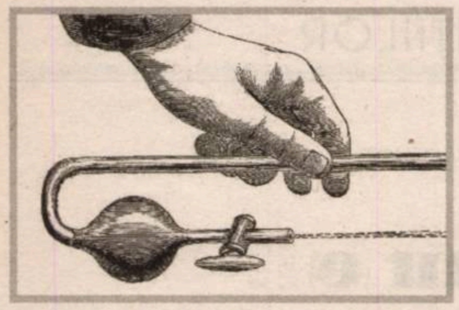

REGIMUL ARTELOR ŞI MUNIŢIILOR

Oana STOICA

rosencrantz & co

Levente de stîncă

Nu zîmbeşte. Are o figură tăiată în stîncă, aspră, colţuroasă, cu o privire limpede şi albastră, care scrutează în ceilalţi. Mare parte din timpul lui este tăcere, una cumva apăsătoare dacă îi stai alături („stau aşa, cu gîndurile mele“). La ce se gîndeşte omul ăsta, cu chipul lui tăios şi neclintit ca Sfinxul? Cea mai cameleonică figură pe care am văzut-o vreodată, care în cinci secunde poate fi şi James Dean, şi Frankenstein, un corp atletic, flexibil, făcîndu-şi loc printre oameni cu asprimea aceea indescifrabilă a lui, Levente Orbán este un actor de mare expresivitate, care captează atenţia imediat cum apare pe scenă (ţi se lipesc ochii de el) cu energia concentrată în statura lui stîncoasă (e zgîrcit cu mişcarea, nu se risipeşte fizic pe scenă). Lucrează la M Studio (teatru de mişcare) din Sfîntu Gheorghe, unde a ajuns în urma unui casting. A jucat rolul principal din *Josef K* după *Procesul* de Kafka şi a vrut să plece, dar directorul de atunci, Péter Uray, i-a oferit un contract permanent şi colegii l-au sfătuit să rămînă. De atunci face dans, deşi în şcoală, la Universitatea „Babeş-Bolyai“ din Cluj, a făcut doar dramă. L-am văzut prima dată cînd era student, în Programul de Practică Teatrală în Regiunile Centru şi Nord-Vest, derulat de Teatrul 74 din Tîrgu Mureş, unde a jucat Ivan din *Flori de mină* de Csaba Székely. Un text care a făcut istorie, cu un rol scris special pentru el. „Nu ţi-e dor de teatrul de text?“ „Ba da, dar lucrez şi spectacole de text, acum la Tîrgu Secuiesc, de exemplu.“ Vorbeşte puţin româneşte şi ne ajută cu traducerea Reka Szabó, PR la M Studio. „Cum te descurci cu teatrul de text, dansul şi filmul? Sînt domenii diferite ale actoriei, cer competenţe diferite.“ „Nu mă simt aproape de nici unul dintre ele şi în acelaşi timp toate îmi sînt familiare. Sînt foarte atent cînd lucrez. Lucrul bun se bazează pe atenţia reciprocă. De trei ani sînt la M Studio, dar simt că nu e destul. Trebuie să fii foarte precis în dans, sincron cu ceilalţi, şi eu sînt încă la început.“ Vorbeşte serios, cîntăreşte cuvintele ca şi cum s-ar teme să le dea drumul oricum. „Mi-e uşor să mă folosesc de corp, căci şi în realitate mă exprim mai mult prin gesturi, nu sînt vorbăreţ. Îmi place să mă joc cu asta. În teatrul dramatic ajută să ai experienţă în mişcare. De cînd am învăţat să folosesc corpul conştient, ştiu cum să folosesc şi pauzele în teatrul dramatic, să fiu prezent în momentele în care nu vorbesc pe scenă. Mă simt mai în siguranţă şi atunci cînd mă exprim prin cuvinte pentru că implic şi corpul.“ Relaţia cu filmul a început brusc şi în forţă. Joacă în pelicula care a obţinut Marele Premiu la Cannes, cotată cu mari şanse la Oscarul pentru cel mai bun film străin, *Son of Saul,* în regia lui László Nemes. A primit un telefon şi a fost invitat la casting. Nu ştie cine l-a sunat, fusese recomandat de Péter Uray. Casting-ul online a durat un an, a tot trimis probe video. Apoi, în şase luni, s-a dus de patru ori la probe *live,* la Budapesta. După un an şi jumătate a obţinut rolul. Între timp, l-au mai văzut şi alţii şi a mai făcut un film care a avut premiera înaintea *Fiului lui Saul*. Cu László Nemes a lucrat bine, e un regizor strict cu actorii, a vrut să fie foarte precis ceea ce face, „de aceea casting-ul a durat atît de mult“. Filmul este făcut pe celuloid – „are o calitate mai bună decît digitalul, e mai fin“ –, aşa că s-a tras din prima, fără duble, şi pentru asta s-a lucrat ca la teatru, cu multe repetiţii şi cu o scenografie foarte bine pusă la punct. După modul de lucru şi după scenariu, Levente a crezut că filmul va arăta altfel. „Nu m-a dezamăgit, dar simt că procesul de lucru a fost mai important şi că s-a pierdut ceva valoros în film.“

Îngerul Levi şi demonii lui

Vorbim de mai bine de o oră. Şi-a luat o sticlă de apă minerală şi cîteodată priveşte pe fereastra ceainăriei, spre Piaţa Mică. În seara asta va juca în Festivalul Tînăr de la Sibiu spectacolul *Kampf*. A început să se relaxeze şi uneori chiar zîmbeşte, iar zîmbetul e neaşteptat pe chipul lui aspru. „Prima mea opţiune a fost designul. Am făcut un an de facultate la Timişoara. Nu văzusem teatru pînă atunci. Am făcut figuraţie într-un spectacol la Teatrul Maghiar «Csiki Gergely» din Timişoara, într-o operă rock, *Regele Ştefan*. M-am dus pentru bani. Nu prea mi-a plăcut designul, nu îmi place să lucrez pe computer, aşa că mi-a fost uşor să renunţ. Şi dacă nu ar fi fost teatrul, tot aş fi renunţat la design. Poate aş fi făcut grafică

© L. Orban

sau sculptură.“ Face teatru cu o trupă de amatori în satul lui natal, a simţit nevoia să ducă acasă ceea ce el nu a avut. „E o formă de generozitate“, îi spun. Tace un pic, dar cînd vorbeşte îi simt în voce o emoţie reţinută. „Acolo trăiesc, în satul Nicoleşti din Harghita. Niciodată nu a fost în sat o trupă de teatru, dar, la doi-trei ani, o profesoară de la şcoală organiza un eveniment, a făcut piese populare în care a jucat şi tatăl meu. Era timpul să fac ceva, pentru că de cinci ani nu s-a mai făcut nimic în sat. Am vrut să devin regizor, dar încă nu sînt pregătit. Acum ştiu să lucrez cu amatori, sper să vină timpul să lucrez şi cu profesionişti. Mi-a fost de folos ce am făcut acasă cu amatori, în două luni am învăţat mai mult decît la facultate. Lucrez şi cu adulţi, şi cu copii. De asta simt că e important să fac piese populare, pentru că teatrul nu se întîmplă acolo în fiecare zi, e ca o sărbătoare, deci trebuie să fie accesibil. Eu nu pot lucra mereu cu ei, dar vreau să facem o trupă constantă. Am un plan. Peste vreo cinci ani vreau să mă mut din nou acasă.“ „Activitatea ta este în secuime, într-o zonă de confort pentru tine. De ce nu ieşi de acolo?“ „Budapesta nu este zona mea de confort şi m-am dus acolo să fac filme. Nu cred că mă retrag, doar că e important pentru mine să stau lîngă părinţii mei, să fiu cu ei cînd îmbătrînesc. Am învăţat mult de la tata şi mai am de învăţat. Orice carieră voi avea, ştiu că trebuie să le mulţumesc părinţilor pentru asta şi locului în care m-am născut.“ Îl întreb despre identitatea lui de maghiar şi despre relaţia cu ţara în care trăieşte. „Nu ştiu de unde să mă apropii de tema asta.“ „Din mijloc.“ „Din mijloc. Hm.“ Rîde. „În cultura secuilor există un fel de (căutăm cuvîntul pe Internet – *n.r.)* sfidare. Există mentalitatea asta în secuime. Vine de la şcoală, pentru că limba română e obligatorie. Şi istoria la fel. Lumea e forţată să înveţe româneşte şi apare atitudinea asta, de sfidare.“ Cîntăreşte iarăşi cu grijă cuvintele. „Eu m-am născut şi am crescut în mentalitatea asta, de aceea nu am învăţat limba română bine. Acum, ca adult, e mai dificil, mai ales că acolo unde trăiesc eu, puţini vorbesc româneşte.“ Tace, dar simt că vrea să vorbească. „Nu regret că nu vorbesc bine româneşte, încă am atitudinea sfidătoare *(rîde)*. Mi-ar plăcea să colaborez cu românii, însă deocamdată toată viaţa mea e concentrată în maghiarime. Poate cu timpul se va schimba asta. Sînt diferite categorii de români: cei care se deschid spre noi, există un strat neutru şi există extremişti. Sîntem puţini maghiari în România, şi noi stratificaţi. Mai puţini sînt neutri, există zona care se deschide spre cultura română şi avem categoria radicală. Şi eu *(rîde)*… o parte din mine vrea foarte mult să fie deschisă spre cultura română, dar am şi partea aceea radicală pe care trebuie să o înving. Apoi va fi mai uşor să colaborez cu românii.“

Nu regret că nu vorbesc bine româneşte,
încă am atitudinea sfidătoare.

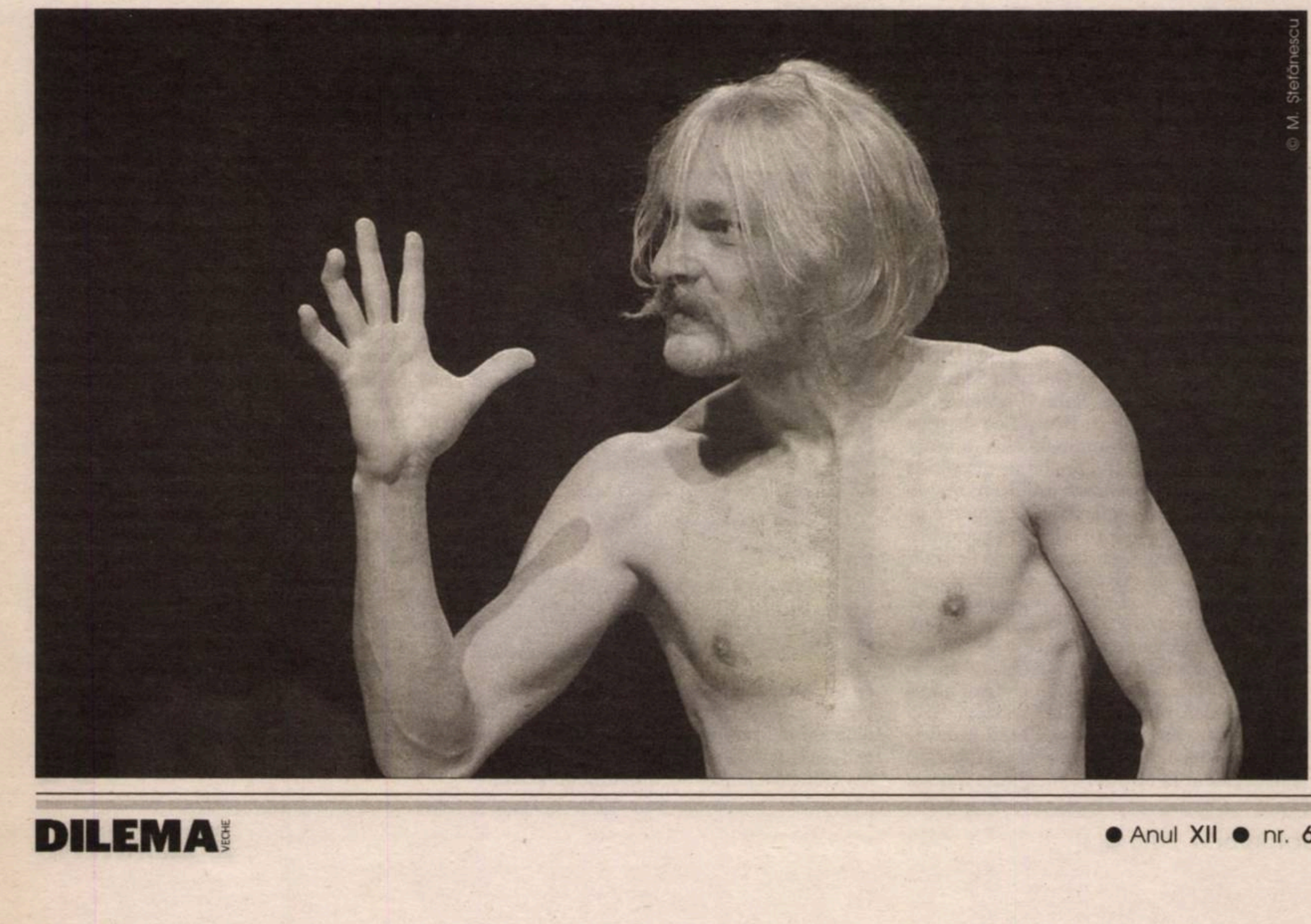

© M. Ştefănescu

Seara, la spectacol, observ că are două mici umflături pe omoplaţi. „Ce sînt astea?“ „Sînt înger. Am aripi.“ Rîde. Cred că voia să exerseze cuvîntul „înger“, prins din zbor dintr-un spectacol românesc la care asistase.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Irina TROCAN

dilematograf

Unde dragoste nu e

● ***The Lobster*** **(Irlanda-Marea Britanie-Grecia-Franța-Olanda, 2015), de Yorgos Lanthimos.**

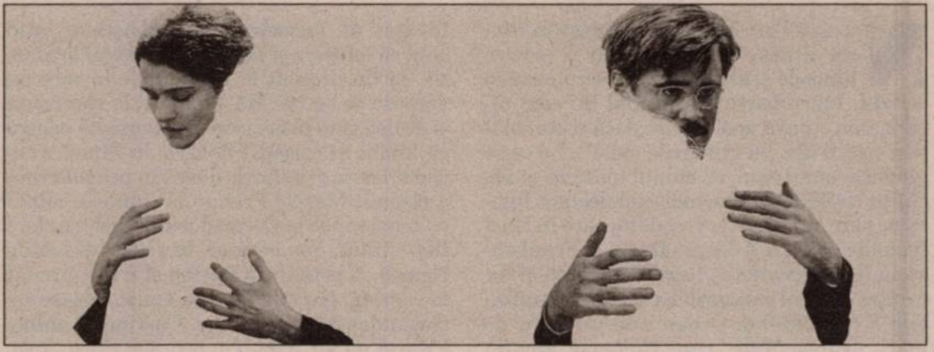

David (Colin Farrell) a fost părăsit de soție și are de petrecut patruzeci și cinci de zile într-un hotel cu oameni fără parteneri ca să își găsească o nouă jumătate, altfel se va transforma într-un homar. Asta e convenția socială în *The Lobster*, primul film în limba engleză al regizorului grec Yorgos Lanthimos, într-o lume fictivă în care tirania cuplului a ajuns așa de severă, încît singuraticii care nu se descurcă să își găsească iubirea sînt în felul acesta „ajutați“; ca animal, i se explică lui David, ar primi o nouă șansă de a se îndrăgosti de un animal similar.

Lanthimos (care a lucrat aici împreună cu co-scenaristul constant Efthymis Filippou) și-a cîștigat reputația de cineast conceptual, după filme precum *Kynodontas* (2009, cu titlul internațional *Dogtooth)*, despre o familie cu copii adulți care sînt ținuți captivi de părinți și sînt învățați noțiuni false, încît să nu descopere niciodată o lume mai largă decît casa lor, și *Alpeis / Alpii* (2011), despre un grup de actori care își intră în rol ca rudele decedate ale clienților (sau orice fel de *significant others)* și reconstituie împreună cu ei momente prețioase sau, din contra, încasează insultele reprimate față de cei regretați de-a lungul vieții lor. Cu alte cuvinte, Lanthimos e omul potrivit să ia concepte tradiționale care supraviețuiesc în societatea modernă (familie, doliu, iubire romantică) și să le ducă mai departe pînă la concluzia ilogică.

Legile societății din *The Lobster* sînt amuzante (pentru spectatori, care le pot privi detașat și fără frică de metamorfoză) în sensul în care e amuzant un lucru stabilit arbitrar și apoi impus cu forța. Cineva își găsește perechea cînd descoperă o compatibilitate destul de strictă – dacă, de exemplu, amîndoi au sîngerări frecvente din nas sau miopie, sau amîndoi sînt foarte buni la matematică, mai buni decît erau partenerii lor anteriori. După cum o demonstrează cazul lui David, la regula de aur a fericirii în cuplu nu se fac concesii pentru oameni părăsiți, nu li se acordă nici un răgaz pînă cînd sînt nevoiți să își caute o nouă iubire durabilă. În schimb, există un mod de a amîna transformarea în animal, și pentru asta se organizează (pentru singuraticii-în-căutare) o vînătoare, în pădure, de oameni care n-au partener (și care nici nu își mai caută); fiecare *single* care e împușcat cu tranchilizant de către cineva din hotel îi aduce vînătorului prelungirea cazării cu o zi, astfel încît cea mai crudă femeie din hotel locuiește acolo practic dintotdeauna.

Hotelul-purgatoriu în care va petrece David cele patruzeci și cinci de zile ar semăna cu o destinație de vacanță (e luxos, se organizează petreceri) dacă n-ar avea o numărătoare inversă și tot felul de exerciții de umilire pentru cei care au ajuns aici: în prima zi, lui David i se prinde cu cătușe un braț la spate pentru a-i aminti „cu cît e mai bine în doi decît singur“, iar restul zilei trebuie să se descurce cu o mînă; apoi, periodic, menajera (Ariane Labed) vine în camera lui să se frece cu fesele învelite doar în ciorapi de pantalonii lui (nu ni se spune care e prevederea echivalentă pentru femei, dar sîntem informați că masturbarea e interzisă). Există demonstrații puse în scenă de personal cu scopul de a-i convinge pe privitori de pericolele ce decurg din a trăi neînsoțit (înecatul cu mîncare, violul iminent din timpul plimbării de seară…), care în plus sînt jucate cu o stilizare explicativă care amintește de gesturile stewardeselor. Pentru un loc în care toată lumea încearcă să se facă plăcută, viața socială e destul de anostă și tulburătoare, din moment ce nimeni nu poate intra în vorbă cu altcineva fără presiunea că ar putea fi legați unul de altul pentru tot restul vieții.

Urmînd personajul lui Colin Farrell, care pare să aibă mai mult elan să exploreze, ajungem să cunoaștem destul de bine dinamica vieții din hotel. Alții ca el sînt mai grăbiți să își îndeplinească misiunea într-un fel sau altul: sîsîitul interpretat de John C. Reilly nu se poate gîndi decît la ce urmează să se întîmple, iar șchiopul lui Ben Whishaw își inventează o problemă pe care nu o are pentru a seduce o fată care îl interesează. Partea a doua din film se petrece în tabăra de *singles* evadați din pădure, unde regulile sînt altele, dar la fel de stricte. Conducătoarea anonimă (interpretată de Léa Seydoux) e acolo ca să se asigure că nimeni nu pleacă în cuplu și nimeni n-are timp să se facă foarte comod. Lui David îi tot amintește să își sape mormîntul.

The Lobster e mai ușor de reținut pentru concept și scenariu decît pentru execuție, dar o parte din deciziile regizorale sînt și ele destul de inspirate. Jocul actorilor e în mod consistent lipsit de vlagă – o opțiune stilistică ce face parte din repertoriul cinema-ului european, dar n-ar ajunge niciodată într-un *blockbuster high-concept* în care totuși actorii sînt cei care aduc publicul la film, nu premisa; deci merită apreciat aici faptul că un ansamblu de actori talentați sînt dispuși să mai țină capacul peste artificiile pe care le au în recuzită. Pe lîngă progresia narativă, urmărim și explicațiile unei voci (ocazionale) din *off*, și ea fără vlagă, despre care aflăm tîrziu că îi aparține lui Rachel Weisz, avînd la rîndul ei o fugară fără pereche.

The Lobster va rula pe 24 și 25 octombrie în cadrul festivalului Les Films de Cannes à Bucarest și merită văzut – e printre cele mai interesante filme care au avut premiera mondială în 2015 la Cannes, un festival în care filmele incisive sînt destul de rare, în ciuda faptului că selecția prețuiește tematica lor mai mult decît exigențele cinefile. E relevant pentru lumea de azi în măsura în care există conceptul de „*single*-ism“ – prejudecata socială că oamenii care sînt *single* sînt mai puțin fericiți, umani, compleți sau capabili să treacă prin viață decît cei care o împart cu altcineva. Altfel, la cît de schematică e lumea diegetică creată de Lanthimos, pare că, atunci cînd doi oameni se potrivesc, pot să aibă o viață bună împreună chiar dacă amîndoi sînt orbi (și că familia lor nucleară nu va ajunge ca în *Kynodontas)*. La fel, simplismul legilor compatibilității e atît de deprimant încît ar fi greu de înțeles de ce ar căuta cineva iubire. Ar părea mai plauzibil un final fericit în realitate.

Irina Trocan *e critic de film și coordonează site-ul de cultură și media Acoperișul de Sticlă.*

Andrei Gorzo va reveni în paginile Dilemei vechi *în luna decembrie.*

■ ■ ■

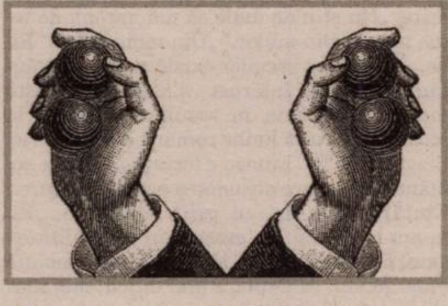

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

Morrissey la Palat

● **Morrissey, *Tour 2015 – World Peace Is None of Your Business*, Sala Palatului, București, 14 octombrie 2015.**

La 56 de ani împliniți pe 22 mai anul acesta, Steven Patrick Morrissey, fostul vocalist al trupei indie britanice The Smiths, a concertat pentru prima oară la București, pe scena Sălii Palatului, în fața a circa 2.500-3.000 de spectatori. Prilejuit de turneul de promovare a albumului de anul trecut, *World Peace Is None of Your Business* (despre care am scris aici: http://dilemaveche.ro/sectiune/muzica/articol/o-afacere-politica), și deschis de proiecția unor imagini cu artiști care i-au inspirat cariera – printre ei, The Ramones și Edith Sitwell, Mott the Hoople și Nico, New York Dolls și James Baldwin, Lypsinka și Maya Angelou –, concertul de pe 14 octombrie a însemnat aproximativ două ore de muzică, mesaje militantiste, fanate glume antimonarhice, emoție și un fermecător & enervant aer de desuetudine. În esență, tot ceea ce poți aștepta de la un complicat individ care a avut pretenția ca propria autobiografie, lansată în această toamnă, să fie publicată de Penguin în colecția… „Penguin Classics“, între Homer, Vergiliu și Montaigne.

Cu „Suedehead“, piesă de pe *Viva Hate*, primul și, poate, cel mai bun disc solistic al său, Morrissey deschide balul. O aluzie îndreptată către faimoasa carte a lui Richard Allen, dar și una către public. Membrii pestriței trupe care îl acompaniază, cinci la număr, Jesse Tobias, Boz Boorer, Mando Lopez, Matthew Ira Walker și Gustavo Manzur, sînt îmbrăcați identic. „Salut! *Bucharest, be my guest!*“ Fotografia cu Bruce Lee și vocea lui Klaus Nomi sînt semnele care anunță faptul că interminabilul prolog se apropie de final: „*Why do you come here? And why do you hang around?*“. „Ganglord“ se suprapune pe prima repriză vizuală cu adevărat șocantă – un montaj infernal, cu imagini ale brutalității polițiștilor americani. „*Bucharest, do you feel entertained?*“ Vocea i-a devenit mai aspră, corpul a început să-l trădeze. „*The police are kicking their way into my house / And haunting me / Taunting me / Wanting me to break their laws…*“ Cele două chitare nu se sincronizează impecabil, iar acustica Sălii Palatului are limitele sale evidente. Iadul se dezlănțuie însă, așa cum era de așteptat, pe tezista „Meat Is Murder“. Imaginile filmate cu animale sacrificate sînt imposibil de privit. Rîurile de sînge se contopesc cu dansul delirant al luminilor roșii, construind o apocalipsă hipnotizantă. În mijlocul ei, Morrissey tronează impasibil, declamîndu-și transfigurat propriile versete satanice: „*Heifer whines could be human cries / Closer comes the screaming knife / This beautiful creature must die / This beautiful creature must die / A death for no reason / And death for no reason is murder!*“. Trupa construiește un *soundscape* pe măsură. Sîntem în mijlocul unui uriaș abator, locul în care preotul îmbrăcat în cămașă albă încearcă să ne convertească la vegetarianism. Industria cărnii își primește locul, undeva între ISIS și Kim Jong-un.

MORRISSEY
14 OCTOMBRIE 2015
SALA PALATULUI BUCUREȘTI

De aici, din punctul de climax al concertului, mai sînt cinci piese pînă la final, din cele 21 de pe *setlist:* „First of the Gang to Die“, „The Bullfighter Dies“, „The World Is Full of Crashing Bores“, „What She Said“ și – pregătiți salvele de tun! – „The Queen Is Dead“. Ne scurgem din eterna Sală a Palatului cu imaginea Elisabetei a II-a arătîndu-ne degetele mijlocii ale ambelor mîini. Au fost două ore de muzică, mesaje militantiste, fanate glume antimonarhice, emoție și un fermecător & enervant aer de desuetudine.

Paul Breazu *este jurnalist.*

■ ■ ■

REGIMUL ARTELOR ȘI MUNIȚIILOR

Cristina FOARFĂ

bolero de **travel**

New York-ul și provocările

Şapte dimineaţa în New York. Năucă, între două fusuri orare, stau pe scara de incendiu şi-mi fumez prima ţigară de dimineaţa. Nu ştiu să dezactivez detectoarele de fum şi nici nu ştiu dacă reacţionează la doar cîteva fumuri de ţigară, ca să risc. Va fi una dintre puţinele ţigări de azi, nici la terasă nu pot să fumez întotdeauna – mergeţi la copacul ăla sau staţi la minimum trei metri distanţă, nici pe stradă prea mult, mai ales cînd e aglomerat. Un moment bun să mă las, îmi zic şi mă gîndesc deja la următoarea strategie de a găsi un loc bun de fumat. America e plină de reguli şi totuşi New York-ul îmi dă impresia unuia dintre cele mai libere oraşe din lume. Un paradox care mi se pare fascinant (poate şi de la privarea de nicotină şi somn, şi de la surplusul de carbohidraţi, zahăr şi adrenalină). La aeroport, am stat două ore şi ceva la coadă la vamă, ca să mă întrebe un agent simpatic, în glumă (sper!), răsfoind vizele din paşaport, ce-am căutat în Iran şi dacă l-am văzut pe Ahmadinejad. Presiunea se simte – sau, mai exact, stricteţea. Parcă data trecută cînd am fost nu am perceput-o aşa (da, mi-am dat seama – atunci eram în pauză de fumat). Cu toate regulile însă, New York-ul are *vibe-ul* ăla nebun pe care-l ştim din toate filmele, cărţile, videoclipurile, *stand-up*-urile sau reportajele, dar şi toate problemele sociale care-l definesc.

Presiunea se simte – sau, mai exact, ștricteţea.

© C. Foarfă

În avion, citeam antologia lui John Freeman, că tot a fost la Bucureşti, la The Power of Storytelling, despre New York – *Tales of Two Cities. The Best & Worst of Times in Today's New York*. Textele de acolo, aparţinînd unor autori precum Zadie Smith, Junot Diaz, Lydia Davis sau Jonathan Safran Foer, vorbesc tocmai despre inegalitate, despre contraste, despre lupta de zi cu zi într-un oraş care, cum frumos spune Zadie Smith în povestirea ei, îţi cere tot ce ai. New York-ul oamenilor fără adăpost, pe care-i vezi dormind în cutii de carton în faţa celor mai strălucitoare reclame, New York-ul chiriilor imense, de mii de dolari, al taxelor greu de înţeles, al artei şi al experimentului, al business-ului, New York-ul imigranţilor ce vin aici visînd o viaţă mai bună, al aparenţelor, al gentrificării agresive, New York-ul anxietăţilor, al fricilor şi-al singurătăţii. Acelaşi New York unde, cel puţin ca vizitator, ai senzaţia că poţi fi oricine şi că poţi face orice, că e o altă lume, cu regulile ei, da, dar care-ţi oferă un sentiment de libertate paradoxal, pe care nu-l simţi în altă parte.

Probabil că senzaţia cea mai acută pe care ţi-o dă New York-ul e provocarea. Ia să vedem, vizitatorule, reuşeşti într-o zi să faci o plimbare prin Village, la 8 grade, întrebîndu-te care erau locurile unde-şi petrecea timpul Patti Smith, să găseşti *community gardens* de pe blocuri, să ajungi la tîrgul cu mîncare de toate felurile unde The Soup Nazi din *Seinfeld* te invită la o, evident, supă, să iei cel mai bun *brunch* din viaţa ta la o cafenea micuţă, să găseşti graffiti-urile de la halele din Bushwick, să-i explici unui taximetrist nepalez unde e România pe hartă şi de ce, să faci şi-un pic de shopping, că e frig şi-ai plecat fără haine prea groase, să cauţi bilete ca să-l vezi pe Woody Allen cîntînd jazz, să stai la rîu pe o terasă sau să găseşti locuri de fumat?

Pe repede înainte e New York-ul, un iureş de senzaţii, nu ştii ce să faci mai întîi, unde să mergi, ce să observi, cu ce să începi. Din orice unghi îl priveşti, e altfel. Un alt taximetrist îmi spunea, cînd l-am întrebat pe unde e mai puţin aglomerat să ajungem noaptea din Upper West în East Village, că niciodată nu ştii. Că oraşul e mereu altfel, că o stradă pe care ai trecut se schimbă în două ore, că mereu se întîmplă ceva undeva şi că traficul e unul dintre subiectele dureroase ale urbei. New York-ul e mai impredictibil ca un om, spune el rîzînd, şi ar fi o prostie să avem aşteptări calculate de la el.

■ ■ ■

PUBLICITATE

nu rata Historia din 15 octombrie

DVD
ZIDUL BERLINULUI
evadarea către libertate

Bâzu Cantacuzino cere azil politic în Franța

Biografia lui Ion Luca Caragiale, între legendă și adevăr

Berlin, după 70 de ani: pe urmele lui Hitler

Historia
ZIDUL BERLINULUI
EVADAREA CĂTRE LIBERTATE
Historia
SLUGA ȘI STĂPÂNUL
Dej, chemat la raport de Stalin

Produced by Michael Off Productions in association with Off the Fence for National Geographic Channel. © 2005 Michael Hoff Productions, Inc.ALL RIGHTS RESERVED. Distributed worldwide by Off the Fence B.V.

Revista + DVD la doar 19,99 lei

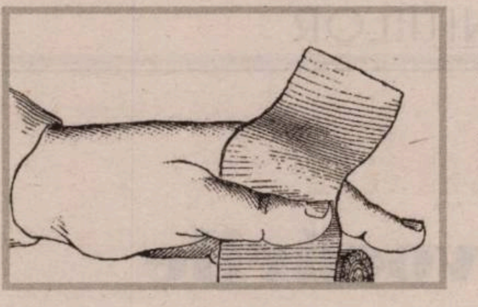

MASS-COMEDIA

Iulian COMANESCU

oameni și **etichete**

Ceva diferit

– dacă v-ați săturat de seriale turcești –

Producţiile turceşti aduse de Kanal D în România s-au extins pe mai multe posturi TV autohtone, inclusiv PRO TV, deşi în lumea anglo-americană serialele TV (sau online) au devenit în ultima vreme locul unde creativitatea, actorii şi regizorii unui Hollywood cam secătuit se repliază cu folos. Mai puţin *Mad Men* (TVR şi Sundance Channel), *House of Cards* (mai nou, pe acelaşi PRO TV) şi *Game of Thrones* de pe HBO, telespectatorul român e deconectat de acest gen de producţie deschizătoare de drumuri. Am ales câteva titluri care pot fi comandate pe DVD, de pe Amazon.com, la preţuri care se situează cam între 5 şi 50 de dolari pe serie, cu conştiinţa faptului că devoratorii de astfel de lucruri ştiu deja despre ce e vorba. Lista de mai jos e pentru noi, ceilalţi.

■ ***Carnivàle* (2003-2005):** precursorul revoluţiei, lansat de HBO în 2003, înainte de criza economică, pe cînd HBO cheltuia pe un episod de astfel de serial patru milioane de dolari, cam costurile a cinci-zece lungmetraje din noul val românesc. Greu de crezut că o poveste gnostică, la propriu, cu două şiruri de avataruri care susţin în lume confruntarea dintre bine şi rău, poate încăpea pe micul ecran. Ei bine, atipicul *Carnivàle,* care i se datorează în proporţie covîrşitoare creatorului Daniel Knauf, te convinge de contrariu. Acţiunea se petrece în vremea crizei din anii '30, într-o Americă profundă, ale cărei peisaje şi feţe par a fi imortalizate de Dorothea Lange, dar pe film color.

■ ***Borgen* (2010-2013):** Dacă vreţi un *House of Cards* mai puţin bombastic, dar mai consistent politic, o să fiţi captivaţi de acest serial danez, produs de televiziunea publică, în care inclusiv televiziunea publică e luată în balon. Prim-ministrul, Brigitte, trece prin trei sezoane de întîmplări verosimile, interpretat(ă) cu multe nuanţe de Sidse Babett Knudsen. Corespondenţa cu viaţa politică a Danemarcei e aproape 1:1. Iţele relaţiei dintre politic şi media sînt descîlcite cu acurateţe şi cu un realism pe care îl vor gusta din plin cei care n-au înghiţit prostia din *House of Cards,* cu reporteriţa de politic aruncată de politicianul Kevin Spacey în faţa metroului. Am spoilerit serialul de pe PRO TV? Ei aş, era spoilerit pînă-n străfunduri încă din secunda în care a ajuns la noi pe TV.

■ ***Alpha House* (2013-2014):** Că tot am vorbit de *House of Cards,* această comedie produsă de Amazon e un alt tip de pandant al ei, în care sforarii democraţi sînt înlocuiţi de rinoceri republicani. Totul se-nvîrte în jurul personajului magistral al lui John Goodman, actorul preferat al fraţilor Coen, şi se-nvîrte bine de tot. Prin serial mai scot capul, creditaţi pe generic sau nu, Bill Murray, Stephen Colbert şi alţii asemenea lor. Gîndite la pachet, *House of Cards* şi *Alpha House* sînt concludente pentru diferenţele de raportare a industriei de *entertainment* americane la liberali şi conservatori.

Orice altceva decît soap-*uri.*

■ ***Orange is the New Black* (2013-2015):** Probabil cel mai cunoscut şi mai premiat din această listă, urmăreşte aventurile în puşcărie ale unei fete sexy, *high society* – Piper, interpretată de Taylor Schilling. Nu e genul de poveste care îţi produce revelaţii, dar cuprinde toate ingredientele unei producţii de mare succes, de la comicul de situaţie sec şi uneori macabru, la scenele sexy care, probabil, n-ar putea fi difuzate nici pe HBO sau Showtime – fiindcă filmul e realizat de o platformă de video online, Netflix. A colecţionat patru Emmy-uri şi 16 nominalizări pînă acum.

■ ***Bloodline* (2015):** Din nou, o idee neverosimilă realizată magistral: hibrid de *family drama* şi thriller. Saga familiei Rayburn începe de la cuplul patriarhal interpretat de Sam Shepard şi Sissy Spacek, dar se ramifică în personajele celei de-a doua generaţii, foarte pregnant conturate în scenariu şi impecabil jucate de actori ca Ben Mendelsohn şi Kyle Chandler. Primul sezon e o luptă între *fratele cel bun* şi *fratele cel rău,* în care relativismul moral se developează pas cu pas, pentru a seduce definitiv privitorii. Cum spune şi *tagline*-ul serialului, *Nu sîntem răi de felul nostru, dar am făcut ceva rău.*

■ ***Black Mirror* (2011, 2013, 2014):** O aşa-numită mini-serie britanică, creată de Charlie Brooker, binecunoscut realizator de televiziune din Insulă. Cele şapte episoade produse pînă acum nu au legătură între ele şi se ocupă cu ceea ce, mai nou, se numeşte ficţiune speculativă, adică un SF în care timpul viitor nu e obligatoriu şi tehnologia are un rol mai mic decît ideile. Ele, ideile, se leagă de transformările noastre etice în aceşti ani, legate de online şi tehnologie. Atmosfera te trimite cu gîndul la un fel de cyberpunk aseptic. Pentru fanii acestui gen, faptul că Netflix a contractat un sezon de 12 episoade e cu siguranţă o veste bună.

Dacă vă prinde în mreje, oricare dintre titlurile de mai sus e convingător pentru faptul că filmele în serial pot însemna, azi, orice altceva decît *soap*-uri pentru învăţătoare sau imbecile *blockbuster*-e hollywoodiene. Platformele gen Netflix sau Amazon, care încep să se bată în parte cu marile reţele şi posturile *pay TV* pentru Emmy-uri, au revigorat genul şi i-au creat grade noi de libertate. În viitorul apropiat, ţineţi ochii pe *Narcos* (Netflix) şi *The Man in the High Castle* (Amazon). Primul e povestea lui Escobar, iar al doilea un *alternate history* după Philip K. Dick, care se petrece într-o lume unde al Doilea Război Mondial a fost cîştigat de nemţi şi japonezi.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

■ ■ ■

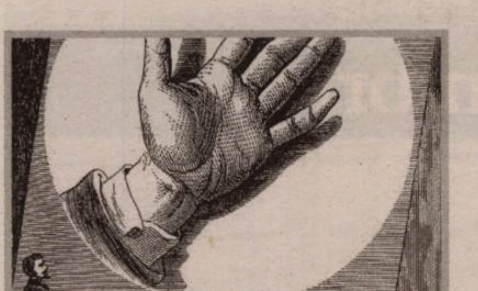

Adina POPESCU

portrete din mers

Mahalaua din centrul oraşului

De multe ori, nu-mi mai dau seama de dinamica oraşului, căci se dezvoltă haotic, pe mai multe straturi. De pildă, nu mai ştiu unde e centrul şi care sînt marginile sale, într-o continuă expansiune. E adevărat, Ceauşescu a avut „grijă" să-l sistematizeze, împărţindu-l în cartierele-dormitor: Militari, Pantelimon, Balta Albă etc. Însă în spatele blocurilor identice, cu 8-10 etaje, poţi descoperi o altă viaţă, diferită de cea „de cartier" – străduţe liniştite cu case, uneori vile sau ulicioare cu aspect de sat, complexe rezidenţiale apărute peste noapte, acele *gated communities,* cu bariere, portari, spaţii verzi proprii, uneori cu propriile grădiniţe sau magazine. Am vizitat de curînd un amic care tocmai se mutase într-un astfel de „complex" din Popeşti-Leordeni (mai nou, oraş). Un pîlc de blocuri noi se ridicase între casele prăpădite ale fostei comune. Locuri de parcare, maşini tipice pentru *middle class,* familii cu copii care se jucau de-a valma pe aleile dintre blocuri, spaţii comune pentru grătar unde părinţii lor frigeau oarece şi beau bere cumpărată cu baxul de la Lidl, întrajutorare şi prietenie între vecini. Mi s-a părut straniu că n-ai fi putut să spui cu exactitate unde te afli. Puteai fi oriunde sau... nicăieri. Nu te simţeai „ca la ţară", dar nici ca-n Bucureşti. De aceea îmi pun din ce mai des întrebarea, pentru că oraşul fiecăruia dintre noi este în primul rînd spaţiul care ne înconjoară, vecinătatea – de fapt, unde locuim?

Cînd m-am mutat de pe Calea Moşilor pe una dintre străduţele „din spate", mi-am zis că voi locui la casă într-o zonă ultracentrală. Ce-mi puteam dori mai mult? Treptat mi-am dat seama că locuiesc într-o mahala din buricul tîrgului. Iar mahalaua nu înseamnă doar aspect, ci şi mentalitate.

Nu există graniţe şi delimitări, însă, la un moment dat, oamenii par să se schimbe de la o casă la alta. De pildă, cum treci de biserica Precupeţii Vechi şi de statuia „lui Tudorică" (Tudor Vladimirescu) şi ajungi pe Toamnei, eşti deja într-un alt Bucureşti. La nici 200 de metri de mizerabila stradă a Viitorului (o ironie a numelui!), plină de case dărăpănate şi de curţi din care se revarsă de multe ori zoaie, descoperi deja casele de boieri de pe strada Icoanei. La nici zece minute de mers pe jos, eşti în cochetul parc Ioanid, ai uitat deja de puradeii care vara joacă fotbal despuiaţi sau de părinţii lor care stau tolaniţi pe covoare întinse de-a dreptul pe asfalt, de muzici tînguitoare, în nopţile fierbinţi, sau de fetele în colanţi şi bluze cu sclipici care se hlizesc pe bordură şi-şi butonează telefoanele *smart.*

În mahalaua mea, încă mai poţi auzi aproape zilnic o chemare străveche, muzicală ca aceea a muezinului la rugăciune: „Iaree echi umpăăăr!". De Crăciun, copiii colindă din poartă în poartă, un obicei care deja s-a pierdut de mult „la bloc", căci nu are acelaşi farmec, nu poţi auzi zăpada cum scîrţîie sub paşii tăi pe palierul de la etajul 7. Sînt, în general, copii de ţigani şi copii de români săraci, toată vara joacă împreună acele jocuri pe care le credeam uitate, cum ar fi „Faţa" sau „Raţele şi vînătorii". Aud din casă ţipetele şi glasurile lor de pe stradă, întrerupte din cînd în cînd de cîte o minge izbită în poartă. „Nu mai da, mă, în Logan!" „Lasă, că Loganul e maşină rezistibilă şi nu păţeşte nimic!" Apoi aud coruri de fetiţe, ca o incantaţie magică – „Ai spart oalele şi ai mîncat sarmalele!" –, urmată de un refren din vreo telenovelă la modă. De Sfînta Maria şi în toate sărbătorile religioase, grătarele se fac afară, în stradă, deşi există curţi, însă trebuie să vadă toţi vecinii ce fleică ai tu sau ce peşte, dacă e vorba de dezlegare la peşte. Uneori, tot afară se întind şi mesele, blochează strada, pe aici nu se trece. Iarna, poţi vedea şi ursul, şi capra, şi sorcova, în costume populare jerpelite, cămeşoaie lungi şi albe trase peste blugi şi geci de fîş. Se mai sparge cîte o casă, se mai fură cîte un laptop. Din cînd în cînd, la un colţ de stradă, mai „înfloreşte" cîte un butic. Cineva are o iniţiativă şi-şi transformă o cameră în prăvălie. Unii vînd aici recolta rudelor de prin satele din jurul Bucureştiului – morcovii bio, plini de pămînt, ai bunicilor, porumbul bun de fiert de pe tarlaua unor veri. Buticurile sînt centre comunitare, seara adună oamenii, berile la PET se beau pe bordură. Avem cam toate tipologiile clasice de mahala – beţivul nostru, meseriaşul nostru, cel care repară orice hîrb de maşină, nebunul nostru, cel care plimbă un cîine cu botniţă şi salută cu curtoazie toate doamnele, după care le pune întrebări porcoase.

Oamenii sînt amestecaţi, ca peste tot: mai săraci, mai bogaţi, ţigani şi români. Mentalitatea „de mahala" aparţine, de fapt, mai mult românilor, cei care au în sînge nostalgia satului de cîmpie de altădată – cu toaletă în curte, cu uliţe neasfaltate, fără lumină electrică. Din cînd în cînd, prin curţi mai apar cîte o gîscă, un cocoş sau nişte raţe. Sînt decapitate rapid, nici n-ai timp să te obişnuieşti cu *sound*-ul de sat sau să te adaptezi cocoşului, pe post de ceas deşteptător. Am asistat fără voia mea şi la tăierea porcului, şi pîrîiaşe de sînge s-au scurs pe strada noastră, spre gurile de canalizare. Strugurii din bolţile de viţă se culeg în octombrie şi se transformă într-un vin acrişor care înfierbîntă spiritele. Hohotele de rîs se pot transforma în urlete – nevestele trebuie puse la punct, uneori. Curţile sînt înghesuite una în alta, vecinii se ceartă din te miri ce. Nu-şi vorbesc cu lunile. Apoi, se împacă. Şi iar se ceartă. Şi tot aşa.

Nu-mi dau seama dacă mă simt bine aici. Uneori îmi place, căci „mahalaua" noastră e vie. Alteori mi se face lehamite. Partea proastă este că uneori nu-mi mai dau seama unde locuiesc. În centrul unui mare oraş? Oare?

■ ■ ■

Ionuț IAMANDI

Lumea statului și lumea satului

Despre zona rurală știam cam cît un cetățean obișnuit, captiv al presei orășenizate de la noi. Știam de casele în general dărăpănate din localitățile de pe marginea drumurilor naționale, pe care le vezi din goana mașinii, între orașul din care ai plecat și cel în care urmează să ajungi. Știam de la televizor despre accidentele, violurile și inundațiile de la țară. Și știam de statisticile pitorești despre satele care nu au curent nici în secolul XXI sau despre gospodăriile care încă au WC-ul în curte.

Pînă recent, cînd am stat la țară ceva mai mult timp. Frumos, toamnă, culori, recoltă nouă. Și destăinuirile surprinzătoare ale interlocutorului meu, pe cînd ne plimbam pe malul rîului din sat.

Mai întîi, faptul că singurul angajator din zonă este statul. Poștașul, asistentul medical, învățătoarea, cei cîțiva slujbași de la Primărie și cam atît. În rest, nimeni nu își face vreo firmă sau fermă care să facă angajări. Chioșcurile din sat sînt mici afaceri de familie, în sensul că sînt gîndite în așa fel încît familia să nu simtă dacă dau faliment. Iar cu oamenii la cules, țăranul se învoiește verbal și deseori îi plătește în natură.

Țăranul nu bagă mîna în buzunar ca să angajeze sau să investească. Atunci poate că vinde? Că doar are livadă, animale, pădure. Nici așa. Ce produce consumă în casă. Sau face troc. Sau mai dă pe la rude, la schimb cu ceva mărfuri de supermarket. Și, cu această ocazie, adio la orice impozit pe venit și la orice complicație cu Fiscul.

Și totuși au ceva mărunțiș, că îi văd că au țigări! Da, îmi răspunde. Jumătate dintre ei sînt pe ajutoare sociale, iar restul pe ajutoare de handicap. Și mai sînt și alocațiile pentru copii. Dar chiar așa mulți oameni bolnavi sînt pe-aici? Ei na, nu toți, mulți și-au aranjat handicapul, unul din acela permanent, șpaga amortizîndu-se în aproximativ doi ani.

Țăranul nu are de ce să mimeze munca, precum unii bugetari.

Nu trebuie să fii Moise Guran ca, după ce afli toate acestea, să îți dai seama că la țară banul curge într-o singură direcție. De la stat la țăran. Taxe și impozite? Cît mai rare, cît mai puține. Ce face *„cash in“* țăranul, acolo rămîne, ca într-o gaură neagră. Nu mai iese în veci. Mult, puțin, oricît e binevenit pentru că e în plus; baza pentru existența de zi cu zi oricum e asigurată în curte, în rest totul e bașca. Dacă se îmbolnăvesc, merg pe asigurările sociale acordate automat de stat. Școala e bună și ea, cît e gratuită, iar dacă începe să coste se mai gîndesc. Băncile? Nici să nu audă de ele (și nici ele de țărani, ca să fim corecți și echidistanți), sînt niște jecmănitoare care iau dobîndă.

Asta nu înseamnă că țăranul e leneș. Sau, mai exact, că sistemul de detectare și folosire a beneficiilor de stat îl predispune la lenevire. Țăranul nu are de ce să mimeze munca, precum unii bugetari, pentru el munca nu e legată de stat și nici nu trebuie făcută vreodată pentru stat. Fiecare muncește după puterile sale, dar cu o singură condiție: ce produce să nu iasă din curte. Dacă muncește în străinătate și are bani, nu își deschide o afacere, ci își construiește o casă, în bătătura lui.

Dacă aș fi guvernant, aș fi probabil îngrijorat de o asemenea atitudine. Orășeanul e domesticit, e înregimentat, ia salariul, își plătește taxele, dările și ratele, face ca banul să circule, dar ce faci cu țăranul rebel? Cum integrezi economic această zonă îndărătnică și imensă care e lumea satului? Dar pe de altă parte, conștient totuși fiind de pericolul căderii într-un poporanism ieftin, sînt tentat să merg și pe mîna țăranului. Poate că știe el ceva despre stat care mie îmi scapă. În definitiv, am uitat să spun, discuția de la malul rîului pe care am povestit-o aici a avut loc într-un sat pe care nici comunismul nu l-a naționalizat, nici revoluția nu l-a privatizat. Adică un loc în care, mi s-a povestit, comuniștii s-au oprit cu cooperativizarea pentru că „ieșise lumea cu furcile la ei“. Poate că sistemul dezvoltat la sat nu e pentru un stat anume, comunist sau capitalist, ci pentru statul în principiu. Și poate că e bun un așa sistem la casa omului, mai ales la vremuri grele precum cele comuniste, sau la vremurile la fel de grele de azi, cînd statul pare complet preluat de o clasă coruptă de politicieni.

Ionuț Iamandi *este jurnalist la Radio România Actualități.*

Anatol MORARU

Un marfar cu locomotiva stricată

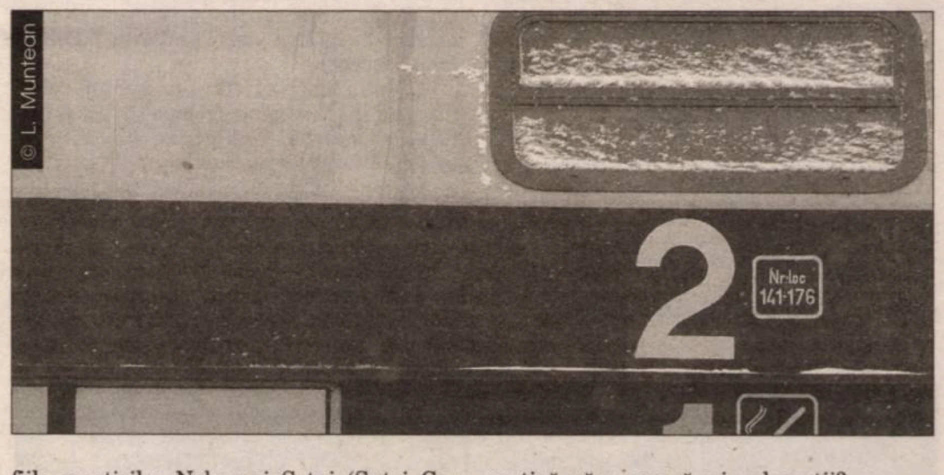

Am participat, relativ recent, la o conferință științifică internațională, organizată de Institutul Umanitar Ucrainean din Kiev. Recunosc, am avut la început temeri. Obișnuiesc să butonez principalele canale de televiziune rusești și ele afirmau (și afirmă) orchestrat că Ucraina e o țară căzută în haos, plină ochi de fasciști. Temerile erau alimentate și de bunii mei colegi și prieteni. Cum însă trăiesc o vîrstă cînd nu prea multe lucruri te mai sperie, am confirmat prezența.

Am luat rapidul nr. 47, Chișinău-Moscova, pînă la Kiev, optînd pentru un loc în compartiment, ca să nu miros ciorapi străini. Am trecut frontiera moldo-ucraineană fără probleme. Aflînd că merg la o întrunire științifică, vameșii aproape că nu s-au atins de bagajul meu. Acum, deși convenisem cu Nadejda Hlebnikova, îmi făceam griji dacă mă va întîmpina cineva, fiindcă trenul ajungea în capitala Ucrainei la 3,20 noaptea. Spre mirarea mea, totul a fost OK. Alexei, asistent universitar, mă aștepta pe peron, ținînd deasupra capului o pancartă cu numele meu în chirilică. În drumul spre campusul IUU, am admirat Kievul de noapte: bine luminat, curat și liniștit. Alexei s-a bucurat cînd i-am spus asta.

A doua zi am participat, de la 10 dimineața și pînă la ora 18, mai întîi la ședința în plen, apoi la cea din secțiune. Cînd mi s-a oferit cuvîntul, le-am transmis mesajul de salut din partea rectoratului USARB și mi-am exprimat bucuria să-i cunosc live. Asistența a aplaudat, cînd m-am scuzat, cum credeam că e normal, pentru rusa mea aproximativă.

Am luat rapidul nr. 47, Chișinău-Moscova, pînă la Kiev.

Nu mi s-au părut oamenii unei țări asediate, poate doar patosul și convingerea cu care își rosteau comunicările denunțau temperatura înaltă a conștiinței publice.

Maxim Balaklițki, profesor la Universitatea Națională din Harkov, de exemplu, justifica decizia Radei de a interzice difuzarea unor posturi de televiziune rusești pe teritoriul Ucrainei: „Ceea ce fac angajații acestor televiziuni nu este jurnalism, ci propagandă“. Domnia sa a demonstrat publicului cum a putut demonta în doar o jumătate de oră o minciună fabricată de postul de televiziune ORT. Instituția media rusească difuzase un reportaj despre răstignirea de către militarii ucraineni a unui copil în piața centrală a orașului Slaveansk. „A fost de ajuns“, spunea Balaklițki, „să contactez trei surse diferite, care au infirmat comiterea unei asemenea atrocități.“

Profesorul Fedir Medvid de la Academia de Management a Personalului din Kiev, cu care am conversat în pauza de cafea, îmi spunea, cu calm și siguranță, că Rusia e prea mică… pentru a putea înghiți o Ucraină atît de unită acum. O impresie bună mi-au produs-o și studenții – discursuri articulate, ținută optimistă.

A doua zi, am plecat din campus dis-de-dimineață. Am admirat Kievul matinal, un peisaj urbanistic armonios, constituit din edificii cu identitate de la început de secol XX, clădiri cu arhitectură sovietică și, mai nou, blocuri-turn din sticlă și beton. Pe Kreșciatik, unde a fost Maidanul, urmele confruntărilor fuseseră înlăturate cu grijă, doar candele mici își tremurau lumina pe fotografiile martirilor Nebesnoi Sotni (Sutei Cerești).

Mai aveam o oră pînă la sosirea trenului spre Chișinău, așa că am cutreierat magazinele din preajma gării. Am cumpărat la prețuri cuminți cîteva lucruri pentru ai mei. Gîndindu-mă la debandada din țara natală, unde prețurile urcă aproape zilnic la tot și la toate, mi s-a părut că nu Ucraina, ci Republica Moldova se află în război cu Rusia.

În tren, din nou singur în compartiment, am recitit *Simfonia fantastică* a lui Cezar Petrescu. Nu l-am mai considerat un roman de gară, impresie avută la prima lectură.

Am trecut frontiera ucraineano-moldovenească din nou fără percheziții zeloase. La intrarea în Republica Moldova, am admirat splendidele peisaje de la Naslavcea, pentru care și elvețienii ar fi gata să ne ia în brațe. În gara Ocnița, rapidul Moscova-Chișinău a staționat aproape o oră. Se stricase locomotiva. Un acar fuma preocupat chiar sub fereastra compartimentului în care mă agitam tot mai nervos.

– De ce, domnule, nu atașați o altă locomotivă, că ne apucă miezul nopții?

– Păi, de unde s-o luăm? Am avut trei locomotive în depou, una chiar nouă, dar fostul șef le-a vîndut în România și a plecat.

– La ce bun le-a vîndut în România, dacă există o diferență de ecartament?

– Nu sînteți atent, le-a vîndut la fier vechi și a plecat în România.

Punînd în ecuație toate cîte ni se întîmplă în ultimul timp – carusel de premieri, furturi de miliarde, scumpiri pe verticală și orizontală etc. –, mi-am imaginat că Republica Moldova e un marfar cu locomotiva stricată în mijlocul unei cîmpii în paragină.

Anatol Moraru *este profesor de literatură română și universală la Universitatea din Bălți și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este volumul de proză scurtă* Confidența unui loser, *Editura Casa de Pariuri Literare, 2013.*

Iaromira POPOVICI

Cum se făceau documentarele la Studioul „Sahia“

– cîteva mărturii –

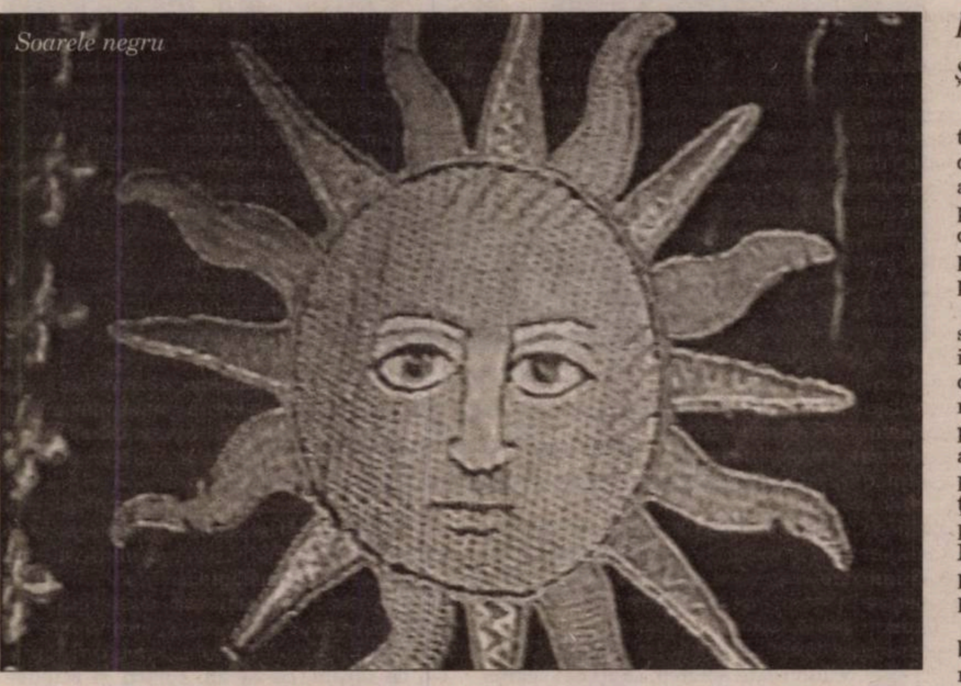

Soarele negru

În cadrul Astra Film Festival de anul acesta, a fost prezentat şi programul „Viaţa în comunism“. La o jumătate de secol de la instalarea dictaturii lui Ceauşescu şi la mai mult de douăzeci şi cinci de ani de la Revoluţie, programul a încercat să desluşească în ce măsură documentele vizuale din epocă ne pot oferi o cheie pentru înţelegerea realităţii pe care o reflectă. Filmele celor doi documentarişti români incluşi în program, Slavomir Popovici şi Ion Agapi, au încercat să răspundă, printre altele, la următoarele întrebări: *Ce a însemnat să fii regizor de documentar angajat în sistem? Care era producţia anuală, cum se alegeau subiectele, în ce măsură era negociabil conţinutul şi cum funcţiona cenzura? Care era destinaţia filmelor? Cum şi unde erau distribuite?*

M-am străduit să aflu răspunsuri la întrebările de mai sus mergînd pe urmele lui Slavomir Popovici în lumea Studioului „Alexandru Sahia“ de altădată. Slavomir Popovici (1930-1983) este unul dintre cei mai valoroşi regizori români (de origine sîrbă) de film documentar. Filmele lui – printre care *Uzina* (1963), *Soarele negru* (1968) şi *Letopiseţul lui Hrib* (1974) – au calitatea de a îmbina tratarea unor teme esenţiale ale existenţei, precum cele ale timpului şi trecerii, cu observarea minuţioasă a detaliilor cadrului şi participanţilor, cu un simţ special al umorului şi absurdului şi cu măiestrie şi inovaţii în mînuirea camerei.

Răspunsurile mi-au fost date de cîţiva regizori, redactori şi operatori ai studioului.

Cîte filme se puteau face. Comenzi și propuneri

Aceştia erau, conform epocii, angajaţi ai studioului „Sahia“, cu salariu fix, lunar (la care se mai puteau adăuga şi cîştiguri suplimentare, de pildă pe scenarii). Studioul „Sahia“ se înfiinţase în 1953, în scop de propagandă, îmi spun interlocutorii mei. Dar şi de arhivare a întîmplărilor epocii, într-o vreme în care televiziunea nu exista.

„La început erau *Jurnalul de actualităţi, Jurnalul satelor, Jurnalul «Pionieria», Jurnalul «Orizont ştiinţific». Jurnalul de actualităţi* avea echipe în toată ţara, aveau redactori de informaţii. Toate se difuzau în completarea celor artistice, de lungmetraj. Toate în afară de *Jurnalul satelor,* care mergea cu caravana prin sate.“ (**Ioana Popescu,** redactor)

© arhiva personală I. Popovici

Ca angajaţi, regizorii aveau o normă de filme pe care trebuiau să le facă pe an. Aceasta se împărţea între filmele pe care fiecare regizor trebuia să le propună şi cele care le erau comandate de diverse întreprinderi sau ministere ale timpului (un soi de reclame, am zice azi): „Trebuiau să se realizeze cam 80-100 de filme pe an. Planul tematic al grupelor de creaţie (Ştiinţă, Documentar 1, Documentar 2, Protocol – cam zece oameni într-o grupă) trebuia aprobat de Consiliul Culturii. Se puteau face 20, 40, 60 de filme propuse. Restul, pînă la 80-100, erau filme-comandă, care veneau de la Ministerul Agriculturii, Comerţului etc. Acestea erau împărţite fiecărui regizor, în aşa fel încît să aibă oamenii de lucru şi să-şi ia salariile.“ (**David Reu**, regizor)

„În anii buni, am făcut maximum patru filme pe an. Un regizor trebuia să facă patru filme obligatorii. Era norma lui. Filmele pentru difuzare erau maximum 83 de filme pe an, unde intrau şi cele de protocol. Pe lîngă acestea, ca să ajungă pentru toţi regizorii şi să se facă planul, trebuiau ori ei, ori studioul să facă rost şi de comenzi. Nu era uşor să le găseşti, pentru că nu toţi erau dispuşi să dea bani pe filme. De majoritatea făceau rost chiar regizorii. Şi dacă obţineau mai multe decît norma lor, primeau 10% în plus la scenariu. La cele patru filme nu trebuia respectată o anumită proporţie. Existau oameni care făceau numai filme de comandă, că nu le intrau în plan propunerile pentru cele de difuzare. În fiecare an, în curs de cîteva luni, se făcea selecţia pentru cele 83 de titluri. Planul tematic era o chestie matematic împărţită într-o anumită proporţie, preluată din jurnalul de actualităţi: industrie, ştiinţă, agricultură, filme sociale, filme pentru tineret, de cultură şi artă, etnografie şi folclor. Cu 7, 10, 11 subiecte. 11 erau la industriale. Marile construcţii ale socialismului. Anul ăsta se începe construcţia unei hidrocentrale şi eu vreau să arăt eroismul oamenilor… Puteai să spui orice şi făceai ce voiai, pînă la urmă, pe riscul tău.

„În anii buni, am făcut maximum patru filme pe an.“

Comenzile erau întîi de la ministere, de la Sănătate, de la Institutul de Igienă. Diverse comenzi de la diverse regiuni în momente de schimbări – monografii de judeţe. Cînd a fost colectivizarea, s-au făcut pentru toate judeţele filme despre asta. Comenzile veneau şi de la diferite fabrici. ONT Carpaţi era un mare client al nostru. Pe vremea aceea, reclame nu existau: se numeau filme de prezentare şi trebuiau să arate ca documentarele obişnuite. Mai spre sfîrşit, au început să fie filme mai apropiate de reclame.“ (**Marion Ciobanu**, redactor)

Planul se pare, însă, că nu era chiar atît de fix. Iar proporţia dintre filmele propuse şi cele de comandă era reglată şi de interese financiare. Nu calitatea îţi aducea venituri mai mari.

„Unii puteau să propună cîte voiau, iar alţii puteau să propună mai puţine. Nu era un plan fix pentru toată lumea. Fiecare venea şi făcea propuneri tematice pentru filmele de difuzare. Unul putea propune un film, altul două, altul patru. Acestea se aprobau sau nu, şi asta era. Erau obligaţi să ia şi filme de comandă. Dar, la un moment dat, au fost cîţiva care au iniţiat un fel de fabrică de filme-comenzi. Făcute repede, aşa, pe bandă, n-avea importanţă care dintre ei îl face, erau făcute ca să cîştige bani. Pe un scenariu se puteau lua 2-3000 de lei. Dacă era film de difuzare, adică dacă intra pe ecran în completare, atunci se lua şi decupaj, se luau şi drepturi de autor, de regizor.“ (**Alexandru Sîrbu,** regizor)

Procesul de producție și cenzura

Cenzura începea încă de la propunerea temei filmului pe care urma să-l faci, chiar dacă nu era, de la început, considerată chiar aşa. Apoi filmul trecea printr-un îndelung proces de producţie, mult mai de durată decît cel de azi, evident şi din cauza tehnicii complicate de atunci. Dar şi a cenzurii, a multiplelor etape de aprobare.

„Planul tematic trebuia aprobat de Consiliul Culturii şi Educaţiei Socialiste. Trebuia ca filmul să nu fie antipartinic, antisocial, de o moralitate dubioasă, să nu promoveze rîca între naţiuni. Făceai scenariul, treceai prin grupa de creaţie cu produsul finit şi ajungeai iar la Consiliul Culturii, al cărui reprezentant venea la vizionare. Puteau să nu ţi-l aprobe, şi atunci direcţia trecea costurile pe alte filme ca să fii acoperit. Directorul, Moldovan, ştia să aştepte. Le băga pe cele cu probleme altădată, împreună cu unele de partid.“ (**David Reu**)

„Procesul de producţie era aşa: întîi trebuia să ţi se aprobe subiectul în planul tematic. Aici noi, redactorii, săracii, scoteam din propunerile regizorilor nişte fraze cît mai stereotipe ca să lăsăm loc cît mai multor posibilităţi. Le transformam ca să fie acceptate de cei care trebuiau să le accepte. Primul filtru era pentru propunerile de plan tematic, apoi pentru scenariu, apoi pentru filmul neterminat şi pe urmă pentru cel terminat. Cenzura era doar în cazul celui care se uita să vadă dacă în filmul terminat nu sînt lucruri care să nu se integreze în ceea ce ai voie să spui. Se scotea, de pildă, un plan cu un gard cu gaură. Nu aveai voie să arăţi mizerie, înjurături, religie. Cred că era un reprezentant de la Agerpres care spúnea asta trece, asta nu trece…

Filtrul 1 era grupa de creaţie, care avea voie să respingă orice, pentru calitatea artistică. Se discuta serios şi foarte mulţi au avut norocul să fie ajutaţi şi înţeleşi de colegi. Şi la propuneri, şi la scenarii, şi la vizionarea filmului brut. De respins nu-l respingea niciodată, căci pînă atunci avea timp să-i spună tot ce trebuie omului. Scenariul era dus la director, care era următorul filtru, avea şi el observaţii. În general, se bizuia pe părerea redactorilor şi aproba dacă noi aprobam. Dacă erau păreri diferite, el era ca un judecător, decidea.

După aceea, scenariul intra în producţie, regizorul îşi făcea decupajul, care nu se mai citea decît de către redactor. Decupajul însemna împărţirea pe locuri de filmare, zi, noapte, ca de acolo să se poată citi de ce are nevoie regizorul din punct de vedere material: cîţi oameni, cîte aparate, cîtă figuraţie, cîţi bani. Deci era o chestie tehnică a regizorului.

După aceea, venea şeful de producţie sau directorul de film, în funcţie de calificarea lui, şi făcea un deviz. Devizul cuprindea exact asta: cîtă peliculă, cîtă aparatură, ce bani pentru figuraţie sau pentru orice, benzină, transport, lumină, electricieni. După care le supunea aprobării regizorului. După ce se făcea devizul, se intra la contabilitate cu el şi se obţinea aprobarea sau nu. Cînd se ajungea la un consens, se pleca la filmare. Dacă nu ajungea timpul sau erau zile ploioase, nu exista penalizare. Ne puteam întinde pe mai multe zile decît era prevăzut.

Nimeni nu se băga în materialul brut al omului. Dacă el voia, chema redactorul să i-l arate. Dura foarte mult procesul de developare şi copiere, pentru că aveam un laborator foarte mic. Se făceau multe concesii tehnice. Aparatura de atunci era extrem de veche şi de zgomotoasă. Pentru a face un sincron, trebuia să cari un aparat cît un frigider, să-l pui în faţa omului şi să-ţi dai seama că nu mai exista nici o reacţie naturală din partea celui intervievat. Cînd cineva reuşea să facă nişte interviuri cît de cît credibile era mare lucru. Era aplaudat şi felicitat şi se considera o mare realizare. Tehnica de atunci nu are nimic în comun cu cea de acum. Multe din bîlbele şi din greşelile care apar în filmele noastre se datorează tehnicii.

Apoi filmul intra la montaj. Regizorul cu monteurul. Punct. Un monteur, Anton Belici, a inventat un sistem pentru prinderea temporară a peliculei cu nişte agrafe speciale, ca o bucăţică de alamă, cu doi dinţi în fiecare parte, care corespundeau cu tăietura din fotogramă. Aşa, omul se putea răzgîndi foarte des. Şi nu mai trebuiau lipite fotogramele cu acetonă, cu pensula. Aceste agrafe au revoluţionat montajul: astfel se putea înlocui un plan cu altul cu mare uşurinţă. Pe urmă, regizorul îşi putea scrie singur textul sau putea chema un scriitor. Dar dădea 40% din bani. Textierul scria textul la masa de montaj, ceea ce presupunea scurtări, lungiri, schimbări de planuri. După care se făcea o vizionare a materialului cu text, se puneau muzică, zgomote. Era un proces extrem de lung şi complicat. Orice modificare era o durere. După ce se termina şi asta, se dădea la grupa de creaţie să vadă. Apoi se chema directorul, vedea şi el filmul şi pe urmă începea… chestia.

„N-am avut voie să filmăm microbuze,
ca nu cumva să se vadă la CAER că fabricăm şi noi…“

Pentru filmele-comandă, veneau numai cei care le comandaseră, de care depindea plata. Veneau şi spuneau: asta da, asta nu, trebuia să execuţi, căci, dacă nu, nu-ţi făceai norma, nu-ţi luai banii, studioul nu-şi lua banii. La noi nu s-a întîmplat aşa ceva. Oamenii cedau la comenzi, pentru că ele, de cele mai multe ori, nu se dădeau nicăieri. Ele rămîneau în arhiva respectivei instituţii, erau văzute doar dacă veneau străini să viziteze o fabrică, să zicem.

La filmele de piaţă era o chestie îndelungată. După ce vedea directorul filmul, era chemat reprezentantul CNC-ului sau al Ministerului Culturii, depinde cine era şeful. Sântimbreanu, Dulea… Erau mulţi care s-au tot perindat. Cei care erau numiţi pentru funcţia de răspundere asupra cinematografiei, cum era şeful CNC, pe urmă. La această vizionare participau regizorul, directorul şi redactorul. Şi venea omul care răspundea şi începea tîrguiala. El zicea că nu, noi ziceam că să vedeţi, nu a vrut să spună asta. Totul ca să treacă cît mai bine şi cît mai repede. Şi să rămînă cît mai puţin schimbat. Asta era atmosfera în studioul nostru, unde nu era slugărnicia maximă.

Dacă cel de la Ministerul Culturii avea dubii, pe urmă veneau şi alte personaje să vadă filmul. Dar, în general, la filmele obişnuite, se limitau la respectiva persoană. Şi mai era o etapă cînd venea şeful de la Difuzare, cum era Stanciu, care nu avea dubii.“ (**Marion Ciobanu**)

În general, nu existau consecinţe administrative pentru regizorul unui film care avea probleme cu cenzura, aflu de la majoritatea interlocutorilor noştri. Conducerea de atunci a studioului aplana eventualele conflicte, tergiversa cazurile de neînţelegeri cu cenzura: „Cazuri extreme n-au fost decît unul singur, cînd s-au imputat costurile filmului, cel al lui Mirel Ilieşiu, cu *Ritual pentru setea pămîntului*. De fapt, şi la *Ritual pentru setea pămîntului*, după ce s-a hotărît ca echipa să plătească solidar toate costurile acelui film, s-a făcut un film, cu banii studioului, cu peliculă de pe la alţii şi pe muncă voluntară, care s-a raportat în locul filmului lui Mirel. Un reportaj în alb-negru despre corul Madrigal la a zecea lui aniversare.

Nu i s-a imputat nimănui nici un film. Nu existau restricţii stilistice. Se exagerează foarte mult. Victime au fost foarte puţine, Slavomir, Mirel. Nu s-au luat măsuri administrative împotriva oamenilor. Cred că asta s-a datorat conducerii de către Moldovan şi Calotescu, care au ţinut spinările, au încasat şuturi, dar n-au dat pedepse serioase. De exemplu, chiar şi cei care au făcut cerere pentru plecarea în străinătate nu au fost daţi afară. Pe hîrtie s-a scris că nu au voie să facă filme. Ei au continuat să lucreze, fiind încadraţi în slujbe minore ca leafă. Au făcut filme-comandă, pînă la plecare, fără să le semneze. Lucrurile nu erau dramatice sau conflictuale, pentru că cei mai mulţi dintre regizori înţeleseseră cum nu trebuia să fie un film şi ce nu era cazul să fie în el. Practicau, în diverse forme, autocenzura. Cei care o ţineau pe a lor aveau probleme. Majoritatea celor care au avut ceva de spus au preferat să se refugieze în filme despre pictori, etnografie şi folclor, peisaje, călătorii, de-astea. Care nu implicau o poziţie socială. La cele cu oarecare tentă socială era foarte multă cenzură, pînă apucau să iasă îţi scoteau peri albi.“ (**Marion Ciobanu**)

Filmele lui Slavomir Popovici, de pildă, au avut mai toate probleme, au fost cenzurate, nu îl reprezintă în totalitate. La *Uzina* au fost zeci de vizionări pînă cînd Leonte Răutu, şeful ideologiei în anii '60, cînd Slavomir a refuzat să facă modificările, a vrut să-i impute costul filmului. Viziunea ciopîrţită a prezentat-o muncitorilor de la uzina în cauză („1 Mai“ din Ploieşti), care trebuiau să înfiereze filmul. Secretarul cu propaganda pe judeţ (Sîrbu) a spus că îi place filmul şi aşa l-au lăsat. Şi la *Romanţe aspre* a durat un an pînă să fie aprobat. Şi pe acesta au vrut să i-l impute. Pînă la urmă, a recurs la comentariul lui Ştefan Augustin Doinaş ca să-l salveze. La *Soarele negru* – iniţial – textul era doar prohodul. Brad, şeful cinematografiei de atunci, nu a fost de acord cu acesta. De aceea textul a trebuit refăcut: l-a scris împreună cu Gabriela Ionescu, scenarist.

Erau anumite lucruri absurde pe care nu aveai voie să le arăţi sau să le rosteşti în filme: de pildă, la ciclul etnografic *Semne* (1970-1971), făcut de Slavomir Popovici pentru Televiziunea Română, una din probleme a fost că în comentarii (făcute împreună cu Gabriela Ionescu) apărea cuvîntul „moarte“. În loc de moarte a trebuit să spună „bătrîneţe“.

„Venea cîte un tovarăş din partea culturii socialiste. Am făcut un film care se numea *3 peisaje,* un cîmp cu un pom, un Grigorescu, un Luchian şi un Andreescu. Aici nu mi-au acceptat finalul: mă apropiam de detaliile tabloului şi spuneam că se recunosc cei trei, dar că seamănă mai mult cu pictura abstractă. M-au pus să scot referirea la pictura abstractă.

Altă dată, am făcut *Reportaj de la «Steagul Roşu»*. În 1956, cu scenariul Evei Sîrbu, cu comentariul ei. Oamenii care aveau locuinţe şi care făceau cumpărături. Minciuna era că nimic nu trebuia să arate aşa cum arăta: totul trebuia să fie vopsit, nu trebuiau să lipsească şipci din garduri, în halele industriale în care mergeam să filmăm trebuia să se facă curat înainte de filmări, luînd legătura cu conducerea. Era o perioadă de relaxare ideologică. Şi am îndrăznit să-l filmez pe unul, o umbră, care venea seara beat acasă. Şi asta nu le-a plăcut. Şi n-am scos-o, pentru că în momentul ăla se putea. După aceea, vremurile s-au schimbat.

„În afară de interdicţiile ideologice,
mai apăreau tot soiul de lucruri ciudate.“

Se strînsese foarte tare şurubul. În afară de interdicţiile ideologice, mai apăreau tot soiul de lucruri ciudate. De pildă, România nu fabrica microbuze. Iar ai noştri au făcut o fabrică de microbuze, «Tudor Vladimirescu», şi n-am avut voie să filmăm microbuze, ca nu cumva să se vadă la CAER că fabricăm şi noi… Şi erau multe chestii de genul ăsta.

Slavomir Popovici, Toader Hrib şi Doru Segal

© arhiva personală I. Popovici

Nu aveai voie să fumezi. Am făcut un documentar cu un mare matematician şi a trebuit să scot multe scene cu mîncarea, pentru că era începutul foamei şi trebuia să fim foarte atenţi.“ (**Alexandru Sîrbu**)

De altfel, părerile legate de cenzură şi de consecinţele nerespectării ei variază.

„Cenzura era o sperietoare care era şi nu era. Pentru că toţi erau atît de pregătiţi încît ştiau că aia trebuie să fie, aia nu… Nici un scenariu nu a fost respectat *mot-à-mot*. Între regizorii cu care am lucrat eu mai mult, Eric Nussbaum, Nicolae Cabel şi Şerban Comănescu, şi Constantin Vaeni, am premii mari luate cu ei. Atmosfera era foarte prielnică în studio. Toţi spuneau că studioul era de propagandă a partidului, nimeni nu contestă. Dar sub umbrela asta au putut fi făcute filme care au mers afară şi au fost apreciate.“ (**Romeo Chiriac**, operator)

„Filmele din CRP (Comandă România Film) erau văzute de către unul din Ministerul Culturii, posibil turnător. Acesta te îndemna să schimbi prin comentariu, ca să nu scoţi din imagine. În general, îţi făcea observaţii ideologice. Dacă nu schimbai, stăteai cu filmul luni de zile. Şi nu puteai să faci altul. Stăteai numai în salariul nenorocit, fără să mai iei bani pe scenariu.

Nu era bine să fii luat la ochi, erau diverse consecinţe pe care nici nu le bănuiai – dacă voiai să mergi la un festival sau să-ţi trimită filmul…“ (**Mihai Constantinescu**, regizor)

Difuzare şi festivaluri

Ce se întîmpla cu filmele de la „Sahia“ după ce erau, în sfîrşit, aprobate? Cine vedea aceste filme pentru a căror aprobare se făcea atîta tam-tam? Spectatorii care se duceau la cinema, dornici să vadă un film de dragoste ori de acţiune, evident american: în completarea acestora se difuzau filme „Sahia“. Pe care aceiaşi spectatori nu erau la fel de dornici să le vadă. Altfel, filmele mai intrau în festivaluri, naţionale sau chiar şi internaţionale. Sau, precum majoritatea celor de comandă, puteau, pur şi simplu, să nu fie văzute de nimeni.

„Filmele care intrau în planul tematic, de 10-12 minute, mergeau în completare la cinematograf, fără legătură cu filmul principal. Autorul scenariului lua un procent din încasările filmului principal.

Existau festivaluri, naţionale, la Tîrgovişte, de pildă. Exista Cupa de Cristal, competiţie organizată de Pantelie Ţuţuleasa chiar în cadrul studioului, premiile ACIN, «Cîntarea României»… Filmele se mai puteau vedea la căminele culturale ale oraşelor, la televiziune sau la Cinematecă. Erau şi festivaluri internaţionale, de pildă la Veneţia.“ (**David Reu**)

„După ce erau făcute filmele, puteau ajunge la festivaluri din străinătate – Veneţia, Berlin, San Sebastian, Oberhausen, Grenoble, Vancouver. În ţările socialiste, în general, le dădeau drumul. În ţările capitaliste, unii puteau să meargă, unii nu.

Dacă aveai pile la difuzare, obţineai să ţi se difuzeze filmul cu un mare succes de casă, acolo se făcea socoteala banilor încasaţi de difuzare, iar autorii de scenarii primeau un surplus. Aceste completări de 10 minute erau obligatorii. A fost cîndva şi un cinematograf, «Timpuri Noi», în care se dădeau, o perioadă, numai documentare. O vreme a avut succes, dar nu a ţinut mult. De cînd s-a înfiinţat televiziunea, a existat o competiţie. În '74 s-a desfiinţat *Jurnalul,* apoi au existat mişculaţii să se desfiinţeze şi documentarul. Au fost cîteva tentative serioase de desfiinţare a Studioului «Sahia».

Filmele-comandă se difuzau – dacă se difuzau – în instituţia respectivă, eventual pentru salariaţi sau pentru musafiri.“ (**Marion Ciobanu**)

Nu chiar concluzii

Pentru majoritatea angajaţilor săi, Studioul „Sahia“ era un loc plăcut, boem, unde se putea socializa, dar se şi puteau cîştiga bani, se şi putea călători aproape oriunde în ţară. Dacă nu aveai ambiţii măreţe şi înţelegeai mecanismele epocii, puteai chiar să îţi vezi de treabă, în limitele autocenzurii, şi să trăieşti liniştit şi boem.

„Eu am terminat Chimie-Fizică. În '61, cînd urma să termin facultatea, a venit cineva la noi, să se intereseze cine are condiţie socială, ca să fie redactor. Ca un fel de consultant permanent. Am avut repartiţie guvernamentală pentru Studioul «Sahia». Cînd am ajuns acolo, lumea era aşezată pe gardul ăla, unii veneau, unii plecau cu aparatele, se făcea cerc de creaţie, era o atmosferă foarte creativă. Problema a fost în '80, cînd s-au plătit datoriile şi au venit să spargă tiparele.“ (**Ioana Popescu**)

„Pentru cei care au lucrat acolo, a fost un loc sigur şi drag. Eu mă duceam cu drag la muncă în fiecare zi. Cel mai interesant loc era o jumătate de rînd de scaune de cinema, puse sub scara de la intrare. Acolo se discuta absolut tot. Era bine şi puteai să-ţi vezi prietenii, că nu te turna nimeni, că nimeni nu auzea. Era locul sincerităţii.“ (**Marion Ciobanu**)

PĂI, LA CE MÎNCĂM ÎN CONSTELAȚIA CEFEU, VĂ DAȚI SEAMA CE APASĂ PE UMERII UNUI MEDIC?

■ Pentru mine, știrea săptămînii trecute este cea cu doi preoți români care au furat din Grecia mîna stîngă a Sfîntului Haralambie. Păi, la ce preț sînt moaștele aici, nu vă dați seama ce afacere ar fi putut porni!? Poate chiar o religie nouă: haralambismul. (**M. C.**)

■ Din seria „Ce să mîncăm ca să trăim 100 de ani“ de pe net, am aflat cu tristețe că nutriționiștii au ajuns la concluzia că halvaua poate să fie, în același timp, „înger și demon pentru organism“. Adică ce vom face cu ea cînd o cumpărăm? S-o afurisim sau să o pupăm ca pe sfintele moaște? Mai bine să luăm niște măsline – cică ne scapă de boli hepatice. (**A. P.**)

■ NASA a făcut publică o fotografie care ne dezvăluie nebuloasa „Trompă de Elefant“, o aglomerare de praf cosmic și gaze interstelare din cadrul vastei zone de gaze ionizate IC 1396, localizată în constelația Cefeu, la aproximativ 2400 de ani-lumină distanță față de Pămînt. „Trompă de Elefant“ este, de fapt, o prolifică maternitate stelară, căci conține mai multe stele foarte tinere, cu vîrsta mai mică de 100.000 de ani. Așadar, cînd vă mai uitați la cer, noaptea, să vă amintiți faptul că, acolo sus, abia au venit pe lume niște venerabili bebeluși. (**A. P.**)

■ În incinta Cimitirului Vesel din Săpînța se înalță o biserică maramureșeană. Asta ar fi de bine. Numai că e cam mare și apasă pe umerii cimitirului, micșorîndu-i nepermis. Hai să zicem că merge… Doar că e placată la exterior cu plăcuțe pătrate de ceramică colorată – că, nu-i așa, meșterii noștri postdecembriști s-au școlit la Ravenna –, e adevărat, în culorile „tradiționale“ maramureșene, dar creionează și imagini angelice, voievodale… Hai să zicem că închidem ochii… Numai că îi deschidem holbați uitîndu-ne la perechile de țărani de la bază (el și ea), cu opinci ca niște balerini cu nojițe. Iar deasupra, aureolați, aducînd mai degrabă a mormoloci cu ochii bulbucați, se înșiră îngerașii. Dedesubt, legenda: *Port tradițional – vara*. Oare chiar era necesară? Explicația și toată această construcție enervantă, oricît ai vrea să treci cu vederea cota chiciului postmodern?! Accepți că lumea se schimbă, și gusturile ei de asemenea, dar de ce se pervertesc, în loc să se înnobileze? (**R. M.**)

Cu ochii-n 3,14

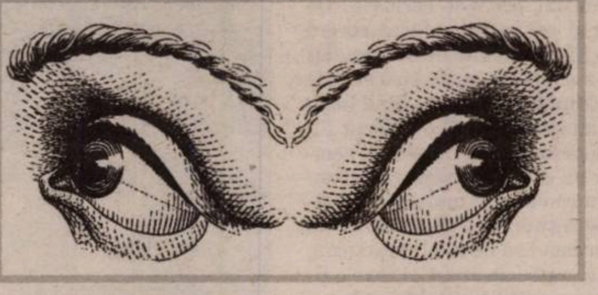

■ Din mărturisirile tragi-comice ale unui medic de oraș: „Am avut o pacientă care măsura febra bebelușului ei cu ajutorul cuptorului. Punea o palmă în fața cuptorului și, spre comparație, pe cealaltă o plasa pe fruntea copilului. Astfel, i-a spus asistentei mele că bebelușul avea o febră de aproximativ 180 de grade“. (**M. C.**)

VAI, NU SE POATE, OMUL VA SUFERI DE-ACUM ÎNCOLO DEGEABA

■ București *by night*. Conversație pe Calea Victoriei: „Românii e inculți, cînd văd o transsexuală pe stradă zic «Vai, nu se poate»“. (**A. M. S.**)

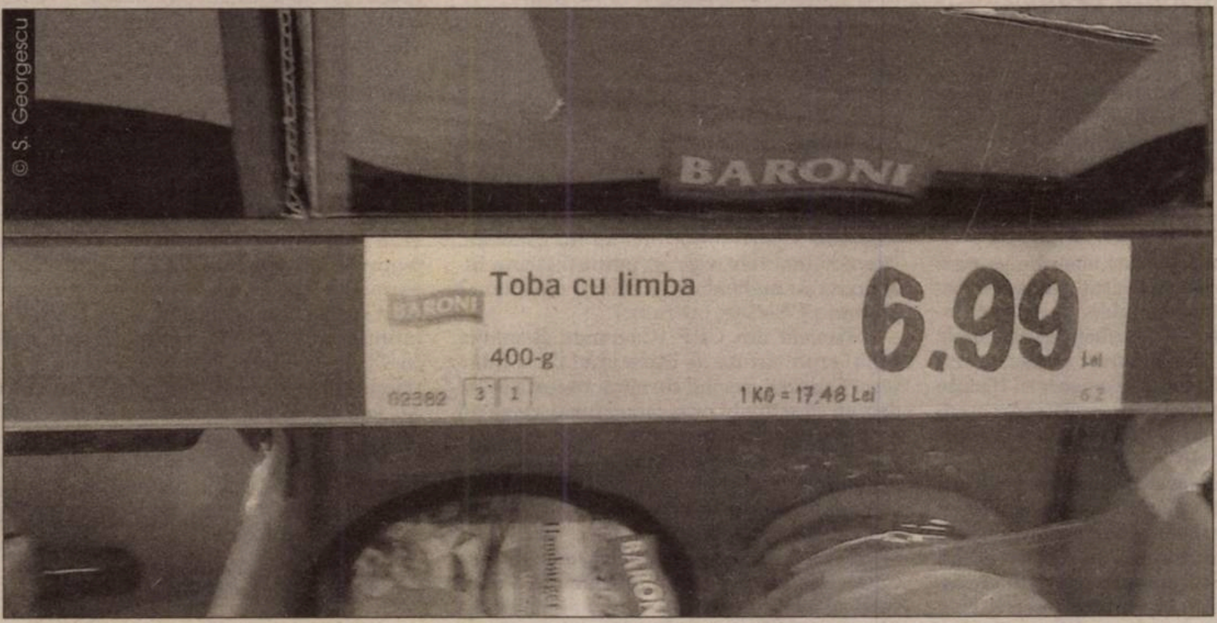

© Ș. Georgescu

■ Omul, cît trăiește, învață. Sau ar trebui să învețe. Exact în ziua în care horoscopul îmi prevestea o schimbare importantă în carieră am primit, pe e-mail, invitația de a mă prezenta la un *masterclass* de make-up. Asta da o schimbare importantă în carieră! (**M. M.**)

■ Știre pe Mediafax: „Placido Domingo va suferi o operație de extirpare a vezicii biliare“. Așa, deci. (**L. V.**)

■ În această epocă dezmățată a Internetului, unde pornografia poate fi găsită la orice click distanță, revista *Playboy* a anunțat că nu mai are rost să publice fotografii cu femei goale și că se va concentra de-acum încolo pe conținutul jurnalistic. E de așteptat, așadar, ca ediția românească să concureze acum cu *Decât o revistă*. (**M. C.**)

■ Caut pe un site o geantă pentru laptop. Mă uit la vreo cinci-șase modele, apoi renunț (una-i prea scumpă, alta e prea mică, alta e prea mare etc.). După care mă uit pe un site cu programul TV. Mă lovesc în față *fix* șase reclame (venite prin Google) la gențile pe care tocmai le văzusem și nu-mi plăcuseră. Ăștia-s bani dați degeaba. Lu' Google. (**M. V.**)

CE ESTE VIAȚA? CEVA GERMAN ÎN APARTAMENTE DE VÎNZARE

■ Marile întrebări căutate în marea rețea Internet. Azi: „Ce este viața?“. Iată primele trei răspunsuri: 1) Viața este cel mai fin și mai fragil tricotaj, fiindcă este executat cu o croșetă numită suflet; 2) Dacă viața ar avea flori, ce mai cais! 3) Viața este un tablou care respiră. (**M. P.**)

■ Primarul din Boston a declarat ziua de 10 octombrie Ziua Oficială Patti Smith a Orașului Boston. Cu ceva vreme în urmă, primarul din Chicago instituise Ziua Oficială David Bowie. Se pregătește Ziua Oficială Gică Petrescu a Orașului București. (**L. V.**)

■ Cum le potrivește ea, soarta! Pe inginerul american care a descoperit că grupul german Volkswagen a fentat normele de poluare îl cheamă German. John German. (**M. V.**)

■ Ca în fiecare an, țin să remarc testul de anduranță la care sîntem supuși de către RADET. Sînt acele zile de frig colosal în apartamente în care ierarhia problemelor existențiale este rearanjată cu fiecare pulover pe care îl mai pui pe tine. (**S. G.**)

■ *(urmare din numărul trecut)* Cuvinte De Vânzare SRL, Jarrive SRL, Market Insomnia SRL, Firma Cu Flori SRL, Pink Puricosul SRL, Dela9la11 SRL, Latura Extremă SRL, Bleu Electrique România SRL, Facultativ SRL, Șoimărit Și Combaterea Păsărilor Dăunătoare SRL, Curat Curat SRL, Pisc SRL, Ziua Și Noaptea SRL, Liniște Eternă SRL, Mă Ocup Eu SRL, Securistika SRL, Urmascapăturma SRL, Bun Vast SRL, Mic & Mic Diverse SRL, Ecoporc SRL, Super Paradox SRL, Arta În Nori SRL, Universul Locurilor De Muncă SRL, Fericire SRL, Pup Invest SRL, Republic Of Ghirlanda SRL, Biroul Verde SRL, Refugiu SRL, Prima Reușită SRL, Ultimul Ban SRL, Cabinet De Biorezonanță Alunelu SRL, Teribil SRL, Mied Dacic SRL, Dorința SRL, Metal Nemetal Banu SRL, Funerar Vecia SRL, Telefonul Agricol SRL, Soarele Agricol SRL, Limita SRL, Franciska Input Și Recoltă SRL, Drujba SRL, Micii Amici SRL, Învingătorul SRL, Șic Și La-ndemână SRL. (**D. S.**)

PUBLICITATE

„Omul fără dileme e creatorul tuturor dictatorilor, de dreapta sau de stînga. E marele organizator, marele pedagog, marele vindecător.“

ANDREI PLEȘU, 1993
DILEMA
VECHE

Biblioteca „ASTRA"
– SIBIU –

Biblioteca „ASTRA"
- SIBIU -

BL

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale) DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XII** ■ nr. **611** ■ 29 octombrie – 4 noiembrie 2015 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

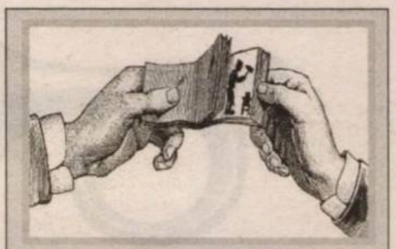

Marius CHIVU

feedbook 16

ANDREI PLEȘU

„Stînga și dreapta. Derapaje latente“

pagina **3**

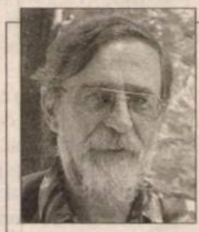

VINTILĂ MIHĂILESCU

„Freud și hîrtia igienică“

pagina **3**

LILIANA NICOLAE

„Petrila“

paginile **22-23**

Reușim împreună

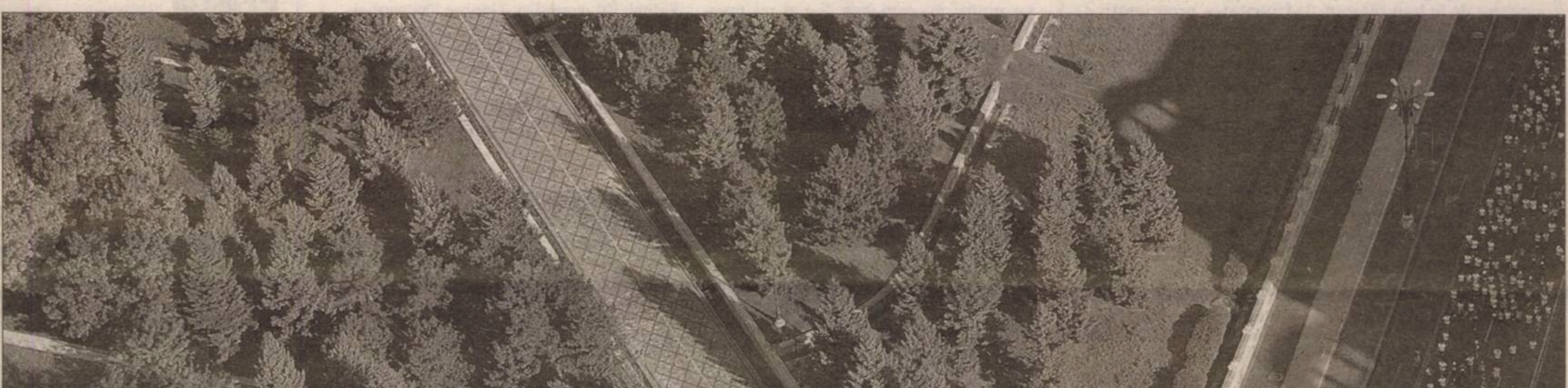

© Mihai Olaru

> *„Evoluția se bazează pe comunitate și cooperare.“*
>
> *BRUCE LIPTON*

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

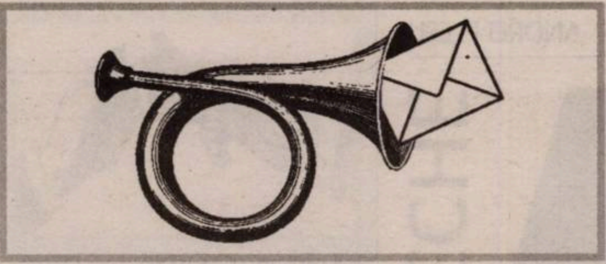

turneu de inbox

NR. 608

Articolul Adrian Cioroianu, „Îndatorarea lui Ceauşescu mirosea a petrol scump"

Adevăratele cauze

Cauzele prăbuşirii economice a României stau în esenţa anti-umană şi anti-economică a comunismului, sortit eşecului fiindcă se baza pe supremaţia ideologicului asupra esenţei umane (libertatea, proprietatea şi familia) şi asupra economicului. La aceste erori de bază s-au adăugat efectele devastatoare ale dictaturii ceauşiste din anii 1975-1989. Fără ceauşism, România, cu industria ei petrochimică, siderurgică şi constructoare de maşini, aşa nevolnice d.p.d.v. tehnologic şi productiv cum erau, ar fi ajuns în 1989, sînt convins, mai aproape de Ungaria, Polonia, Germania Democrată şi Cehoslovacia decît de Albania.

Dar să enumăr cîteva dintre erorile provocate de ideologia comunistă şi ceauşistă care au făcut ca investiţiile în industrie (nu numai în petrochimie) să fie sortite eşecului de la bun început. 1) Unicitatea proprietăţii de stat şi, mai grav, introducerea noţiunii de „proprietate a întregului popor" au fost noţiuni fictive în economie, care au permis un dezinteres şi un jaf generalizat. 2) Sistemul decizional în investiţiile industriale, bazat exclusiv pe criterii politico-sociale, gen „dezvoltarea armonioasă a tuturor judeţelor ţării" etc. 3) Sistemul de promovare în funcţiile de conducere, bazat exclusiv pe criterii politice (origine socială în primul rînd şi dosarul de cadre care să dovedească ataşamentul faţă de PCR). Directorii din industrie nu aveau decît o singură obligaţie pentru a se menţine în funcţiune: să spună da la orice decizie a forurilor politice. 4) Sistemul catastrofal de formare a muncitorilor calificaţi şi a tehnicienilor, care a condus la manevrarea şi distrugerea unor utilaje importate, de mare tehnicitate, de către nişte analfabeţi tehnic, şi la prăbuşirea oricărui control corect de calitate. 5) Reducerea pînă la sistare a importurilor şi „asimilarea" (citeşte „copierea") în ţară a oricărui utilaj sau a tuturor pieselor de schimb aduse din import, operaţie falimentară care a distrus şi bruma de uzine care mai funcţionau la un nivel tehnic acceptabil. 6) Complicitatea, cu consecinţe catastrofale, a intelectualităţii tehnice grupate în aşa-numitele institute de proiectări şi cercetări, care au recomandat şi proiectat investiţii inutile şi nerentabile la simpla comandă politică, producînd studii de fundamentare mincinoase, mulate pe aceste indicaţii politice.

Toate aceste cauze majore au făcut ca, în decembrie 1989, industria românească, petrochimică, constructoare de maşini (vă aduceţi aminte lozinca „dezvoltarea prioritară a industriei grele, cu pivotul ei, industria constructoare de maşini"?), să nu fie departe de celebra formulare a lui Petre Roman: „un morman de fiare vechi". Numai nespecialiştii în economie îşi închipuie că după 1989 a urmat o distrugere planificată a industriei româneşti care, vezi Doamne, ar fi concurat şi periclitat interesele industriei occidentale. Nici vorba de aşa ceva. Industria românească era la pămînt şi nu putea produce (cu rare excepţii) decît produse necompetitive, cu performanţe tehnice rămase mult în urmă şi, mai ales, mari consumatoare de energie. Cu adevărat valoroase au fost numai terenurile şi fierul vechi rezultat din demolarea întreprinderilor industriale româneşti.

adăugat de crimson
la 15 octombrie

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

■ În caz că n-aţi ajuns pînă acum la Festivalul Les Films de Cannes à Bucarest, mai aveţi timp s-o faceţi în week-end. Vineri (30 octombrie), sîmbătă (31 octombrie) şi duminică (1 noiembrie), veţi putea să recuperaţi filmele pierdute. Dacă vă încumetaţi, mergeţi la maratonul *Arabian Nights* (regia Miguel Gomes). N-o să regretaţi. (Ana Maria Sandu)

■ Concertul de la Sala Radio, de joi, 29 octombrie, de la ora 20, al trompetistului norvegian Nils Petter Molvær, „unul dintre pionierii *future jazz*-ului", cel care a lansat anul acesta un nou album, *Switch*, gîndit la „un fel de tribut adus lui Joni Mitchell, în special în titlurile pieselor, care sînt o aluzie directă la versurile sale", după cum spune chiar artistul pe care mulţi români îl ştiu de la Festivalul de Jazz de la Gărîna. (Marius Chivu)

■ Noul film (al 24-lea) cu James Bond, *Spectre*. Pe 6 noiembrie are premiera în Marea Britanie. Peste o săptămînă, ajunge şi la noi. (Mircea Vasilescu)

■ Într-o epocă în care cabanele de pe munţi au cam luat foc şi nu prea s-au mai refăcut, un hotel care înainte de 1989 era o oroare, astăzi arată chiar binişor, iar restaurantul său e de neocolit. Asta pentru că, din cîte mi se pare, a rămas cam singurul loc din Bucegi unde se poate mînca normal. E vorba de Hotelul Peştera, unde la ora actuală se ajunge (din păcate pentru unii şi din fericire pentru alţii) şi pe asfalt. (Andrei Manolescu)

■ De curînd s-a lansat pressone.ro, o nouă platformă de jurnalism *quality*, proiectată în laboratoarele minţilor luminate de la Cluj. Salvaţi adresa în *bookmarks* şi citiţi „Femeia în rochie albastră", portretul femeii înconjurate de mineri într-o fotografie-simbol de la Mineriadă. Apoi daţi adresa mai departe. (Luiza Vasiliu)

■ *Journey to the shore* (Kiyoshi Kurosawa, 2015), după romanul lui Kazumi Yumoto, cu Eri Fukatsu şi Tadanobu Asano, ce a putut fi vizionat în cadrul Festivalului Les Films de Cannes à Bucarest de anul acesta – un film inegal, dar interesant, care ne oferă o viziune asupra posibilei existenţe a morţilor printre noi şi a coabitării lor, temporare, cu cei vii. (Iaromria Popovici)

■ Luni, 2 noiembrie, la ora 18,30, la Ateneul Român, Alain Finkielkraut în dialog cu Horia-Roman Patapievici, în cadrul „Conferinţelor Ateneului Român", eveniment cultural de excepţie inclus în Gala Humanitas 25. Organizatori: Filarmonica „George Enescu" şi Editura Humanitas. La încheierea dezbaterii, cei doi distinşi invitaţi vor susţine o sesiune de autografe. (Ruxandra Mihăilă)

■ Nu rataţi, la Festivalul Naţional de Teatru, spectacolul *Tiger*, după *Tigrul sibian*, de Gianina Cărbunariu, produs de Compania independentă „Jupither Josephsson" din Suedia. Programul complet al festivalului se găseşte la www.fnt.ro (Matei Martin)

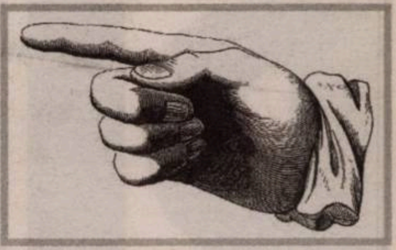

■ Ca în fiecare an, de Halloween, maratonul de filme horror de pe TNT. Începe vineri, pe 30 octombrie, de la ora 18,55. (Stela Giurgeanu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Cum locuim?**
- **Condiţia femeii**
- **Imigranţii / refugiaţii**
- **Prostia**
- **Drumurile noastre toate**
- **Întîlniri**

album dilematic

Ernö Farkas

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Liviu PAPADIMA ● Oana STOICA ● Cătălin ŞTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Directori Publicitate: Dana ANECULOAEI
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Publicaţie auditată de BRAT
Tiraj: 9.000
Tipărit la Tipomedia

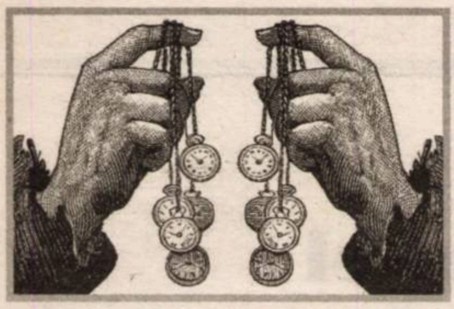

Andrei PLEŞU

nici **aşa**,
nici **altminteri**

„Aşa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici aşa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Stînga şi dreapta

– derapaje latente –

Împărţirea lumii româneşti în „stînga şi dreapta“ nu încetează să mă amuze. Repet mereu, oricît ar fi de incorect politic, vorba lui Nae Ionescu: „Nu sînt nici de stînga, nici de dreapta. Sînt inteligent!“. Ştim cu toţii că, într-o democraţie aşezată, nu se poate fără tensiunea fertilă (chiar dacă, uneori, contondentă) dintre cele două „culori“ ale spectrului politic. Dacă stînga dispare, dreapta nu se mai poate numi „dreapta“. „Dreapta“ faţă de ce? Şi viceversa. Important este ca ambele „orientări“ să fie viguroase, autentice, cinstite. Să se bizuie pe convingeri şi nu pe calcule conjuncturale, pe altruism, nu pe „ambîţ“, pe inteligenţă, nu pe musculatură.

Nici omului de stînga, nici celui de dreapta nu le stă bine să-şi asezoneze portretul cu idealisme feciorelnice, cu gesticulaţia imaculată a îndreptăţirii supreme. Şi unul, şi celălalt sînt pîndiţi de insidioase primejdii, de riscante alunecări spre extremă. Mai jos, un rapid inventar al derapajelor curente de care se pot face vinovaţi „puriştii“ opţiunii.

Omul de dreapta stă, în principiu, sub pericolul *„mineralizării“*. Respectuos cu tradiţia, cu instituţiile consolidate, cu valorile moştenite, el poate ajunge să-şi piardă elasticitatea, să nu mai priceapă metabolismul dinamic al lumii, să se anchilozeze. Buna lui raportare la „vechi“ îl poate face să nu mai aibă subtilitatea şi generozitatea de a înţelege noul. Înţepenit într-un spirit doctrinar inflexibil, sigur (prea sigur!) de justeţea angajării sale, inapt de autoevaluare, omul de dreapta tinde să lucreze prea mult cu „gata-făcutul“, cu „principiile“ imuabile. O anumită inapetenţă în a identifica şi a asuma „viul“, imprevizibilul, prospeţimea (oricît de iritantă) a unor valori emergente, a unor conjuncturi încă nesistematizabile, îi subminează, uneori, capacitatea de adaptare şi de reacţie eficientă la împrejurări. Omul de dreapta aspiră, mai mult sau mai puţin candid, la respectabilitatea statuii: e solitar şi demn, autoritar, inamovibil. Cu un cuvînt: ineficace.

Omul de stînga are, ca primă ispită destructurantă, *demagogia*. În mod normal, aşa cum omul de dreapta e, prin definiţie, un „doctrinar“, omul de stînga ar trebui să fie un exponent al *acţiunii*. El vrea să intervină în imediat, să schimbe lumea, să participe nemijlocit la modelarea societăţii. Riscuri: activismul suspendă sau şubrezeşte reflecţia, pripa înfăptuirii devine febră agitatorică, sloganul „mobilizator“ ţine loc de construcţie solidă. La fel de grav însă este cînd omul de stînga îşi trădează propriul profil şi înlocuieşte exerciţiul *concret* al programului său cu o frazeologie vidă: „teoria“ faptei se substituie faptei propriu-zise, simpla „atitudine“ înlocuieşte construcţia, gestul pragmatic devine gesticulaţie. E aproape comic să vezi cum, adesea, omul de stînga savurează satisfăcut „nobleţea“ edificiului ideologic la care a aderat, rămînînd nemişcat în micul lui confort privat sau de grup. E sindromul „stîngii caviar“, al retoricii nefăptuitoare, al suficienţei de sine, care se dispensează de corvoada „muncii de jos“. Pe scurt: un adevărat om de stînga are de ales între două strategii: ori aderă la un partid de stînga, iar, dacă nu-l găseşte, întemeiază unul, aşa încît să se implice, instituţional, în lupta politică, pentru a ajunge, izbăvitor, la putere, ori se dedică generos acţiunii sociale *directe:* se ocupă de orfelinate, de ajutorarea imigranţilor, de cei năpăstuiţi într-un fel sau altul, de *organizarea* spiritului civic în perspectiva unor rezultate palpabile, de natură să uşureze, să amelioreze, să protejeze viaţa altora. Dar să te declari „om de stînga“ şi să te rezumi la publicistică antidreapta şi la zglobii peroraţii în talk-show-uri „analitice“ e o formă, jenantă, de impostură. Stînga adevărată e exigentă cu sine, îşi are temeiul în compasiune şi acţiune reparatorie. Restul e coregrafie *cool,* joc de picioare, exhibiţionism „de fiţe“. Cînd nu e, strict, fermentaţie resentimentară.

Una peste alta, ne-ar trebui o dreaptă mai fragedă, mai bine dispusă, mai disponibilă, mai atentă la contexte şi destine specifice. Şi o stîngă mai consistentă, mai modestă, mai curajoasă, mai puţin sforăitoare, fără fasoane de gaşcă şi fără paradă misionară de salon. Nu avem nici una, nici alta. Ce-i de făcut? Măcar să rămînem inteligenţi…

■ ■ ■

Vintilă MIHĂILESCU

…@hai-hui.ro

Freud şi hîrtia igienică

– Eu nu pot să-i înţeleg pe oamenii ăştia care, cînd se spală pe dinţi, apasă tubul de pastă la mijloc, total aiurea! Cînd ai şi tu nevoie să te speli pe dinţi, trebuie să te chinuieşti cîteva minute să tot apeşi tubul de jos în sus ca să pui pasta la locul ei! Nu ştiu, ăştia cred că sînt anormali, le lipseşte ceva!…

R. era total revoltat. Culmea e că alţi doi au sărit imediat, supralicitînd „anomalia“, în timp ce vreo doi-trei au lăsat uşor ochii în pămînt şi s-au prefăcut că nu aud ce spun ceilalţi. De fapt, nu ştiu cum s-a ajuns la această discuţie. Cert este că a continuat preţ de vreo două ore, timp în care am rîs în hohote, descoperindu-ne tabuurile şi fetişurile, toată gama aceea de gesturi mici cu mize mari, care nu pot fi făcute, în mod „normal“, decît într-un fel anume şi care ne definesc intimitatea mai mult decît orice. Nu mai ţin minte cîte astfel de obsesii identitare au fost trecute în revistă, împărţind de fiecare dată micul nostru grup în două tabere opuse: fidelii şi profanatorii gestului bine făcut. La un moment dat, s-a ajuns însă la… hîrtia igienică.

– Mai sînt unii care pun sulul de hîrtie igienică spre interior!

– Cum adică? – întreb eu, brusc mai atent.

– Păi, cu hîrtia să se desfăşoare pe interior, lipită de perete.

– Normal! – m-am uitat eu nedumerit la interlocutorul meu.

– Nu se poate! – au sărit cinci guri pe mine.

– Chiar sînteţi dintre aceia? – a vrut să se mai asigure cineva.

– Dintre aceia?… Ce vrei să spui?

– Păi, nu se poate, cum o să pui hîrtia pe lîngă perete, se tot lipeşte, n-ai cum să o apuci… E ca şi cum ai vrea să foloseşti un pahar ţinîndu-l cu gura în jos!

– Dar aşa se pune, ce v-a apucat? – mi-am ieşit eu din sărite.

– Ei, nu se pune aşa, Vintilă – a intervenit, blînd zîmbitoare, soţia mea. Eu trebuie să schimb de fiecare dată după tine sulul de hîrtie igienică şi să-l pun cu hîrtia spre exterior…

– Şi eu care credeam că eu trebuie să repar lucrurile după tine! Îmi tot spuneam că iar n-ai fost atentă, dar, mă rog, nu e cazul să-ţi spun ca să nu te superi…

– Asta îmi spun şi eu mereu…

– Adică vrei să spui că de patruzeci de ani ne tolerăm şi ne protejăm reciproc doar aşa, din „dragoste“?!…

– Cam aşa… – m-a privit ea cu drag.

© wikimedia commons

Fleacuri? Evident, dar cu mai puţină iubire, povestea cu hîrtia igienică ar fi fost un motiv de divorţ. Toate aceste fleacuri compulsive ţin, nici mai mult, nici mai puţin, de ordinea cosmică a fiecăruia dintre noi. *De ce faceţi, maică, nunta aşa sau pe dincolo?* – o întreabă etnologul sau vreun turist curios pe vreo bătrînică de la ţară. *Că aşa se face / aşa am apucat / aşa e rînduit* – va răspunde, în cele din urmă, aceasta. Ei bine, aşa şi cu pasta de dinţi, hîrtia igienică, vaza de pe şifonier sau cartea de pe noptieră: pentru fiecare dintre noi, aşa e „rînduit“, deci nu se discută. Iar cînd şi dacă se discută, e sămînţă de ceartă…

De ce faceţi, maică,
nunta aşa sau pe dincolo?

Peste cîteva zile ne-am întîmplat la masă cu doi prieteni şi ne-am apucat să le povestim cosmogonia hîrtiei igienice. N-a rîs nici unul dintre ei. Amîndoi sunt psihanalişti…

Din vorbă în vorbă, am ajuns la tabieturile compulsive legate de mîncare:

– Trebuie să recunosc că la capitolul ăsta nu ne înţelegem – mărturiseşte amicul nostru, privind lung la soţia sa. Efectiv mi se face rău dacă se aruncă mîncarea. Sau dacă laşi în farfurie…

– Şi ţie? – am sărit eu, fericit că am cu cine să-mi împărtăşesc suferinţa. Pe tema asta ne-am certat zi de zi, în primii treizeci de ani. Pe urmă am renunţat. Orice ar fi de mîncare, Ana lasă ultima linguriţă în farfurie. Şi mai e ceva: aruncă tot ce rămîne, că „s-a alterat“.

– Păi, tu ai păstra şi dacă ar face viermi! – se revoltă soţia mea. Şi trece la contraatac. Dar tu de ce mănînci pateuri tot timpul, deşi nu ai voie?

– Asta e altceva – mă apăr eu. Ţi-am explicat de o mie de ori că pentru mine e un soi de act de libertate, de cînd eram mic şi nu aveam voie să mănînc pateuri pe stradă. Primul pateu a fost mai mult decît prima ţigară sau prima femeie!…

– Şi eu ţi-am explicat tot de o mie de ori că toată copilăria am fost obligată să ling tot din farfurie. Vrei să-ţi mai explic o dată?

– La mine a fost invers – intervine prietena noastră. Nu se supăra nimeni dacă lăsam în farfurie. Dar îmi arătau zilnic ce e bine să fac. Aşa că am început să mănînc dulciuri înainte de masă. Asta nu era bine, dar era libertatea mea…

Ştiam asta de mult timp, dar cu psihanalişti la masă am ajuns mai rapid la copilărie. De fapt, ştiam cu toţii că de acolo ni se trag toate aceste apucături şi că ele sînt modul elementar de a ne construi propria noastră ordine, acea *certitudine* despre care Mary Douglas spunea că este o instituţie şi care, în plan psihologic, este osatura propriei identităţi. Cosmogeneză în cazul societăţilor, aceste obiceiuri sînt ontogeneză în cazul indivizilor. Identificare sau contra-identificare, ordine sau contra-ordine, ele constituie certitudinea de care avem nevoie pentru a ne proteja de angoasa existenţială. Fleacurile acestea ritualice sînt însuşi datul primordial, care refuză conştientizarea, căci nu are nevoie de legitimizare: ele pur şi simplu sînt căci aşa sînt! Rînduite inconştient de noi prin raportare la autoritatea parentală, ele devin propria noastră rînduială, mimetică sau reactivă, pe care se întemeiază propria autoritate. De fapt, maturitatea nu este decît o prelucrare ratată sau reuşită a copilăriei…

La sfîrşitul mesei, am realizat că o interpretare a acestor ritualuri individuale ar fi mai directă şi mai utilă decît *interpretarea viselor* şi ne-am întrebat: deci ce ar fi spus Freud despre hîrtia igienică?…

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Şcoala Naţională de Ştiinţe Politice şi Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Fascinaţia diferenţei. Anii de ucenicie ai unui antropolog, *Editura Trei, Bucureşti, 2014.*

■ ■ ■

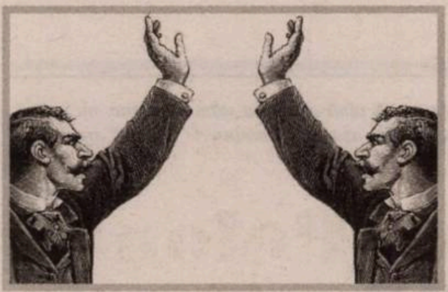

Valeriu NICOLAE

rătăcit în **Euro**-Narnia

Amintiri de puradel

Asta este prima mea amintire. Am fost antrenat să sting lumînări pentru primul meu tort şi exersez. Sînt cu capul lipit de geamul rece (sînt născut în decembrie) de la etajul trei al unui apartament dintr-un bloc urît în Ţiglăriei – un cartier din Caransebeş. E gri afară, iar singurul lucru interesant e focul molcom şi fumul negru care iese din cele două cauciucuri care ard la vreo 30 de metri. Suflu tare, tare şi fără prea mare succes. Mama rîde şi mă ia în braţe. Continui să suflu inutil, dar fericit. Am doi ani.

A doua amintire. Sînt pe o iapă mare rău. Miroase bine, bine de tot, e caldă şi se mişcă într-un fel în care îmi spun că numai caii o pot face. Sînt agăţat de coama ei şi îmi place cum mă leagănă. Bordeiele, văzute de sus, de pe Reta, par şi mai mici şi cumva înfipte în pămînt. Nini, unchiu-meu, m-a pus călare pe ditamai calul, că doar sînt nepotu-său şi trebuie să călăresc, ca orice rom care se respectă cît de cît. Desigur, nu am şa sau frîie. Soarele e spre asfinţit şi Reta merge agale spre bunica şi bunicul, care stau calmi pe două scaune paradite în mijlocul drumului. Amîndoi sînt desculţi.

A treia amintire este tot din Budrea, locul în care s-au născut mama şi toată familia ei. Sînt încălţat cu pantofi de lac negri. Am cămaşă şi pantaloni. Mama e îmbrăcată de parcă s-ar duce la aniversarea lui Iliescu – un costum urît cu spume, de femeie pioasă, dar revoluţionară. Stăm aşa, ca doi papiţoi, la poarta lui Nini. În jurul meu, verii şi vecinii sînt în puţa goală şi joacă fotbal în draci cu mingea pe care mi-au şparlit-o rapid. Nini are doar nişte pantaloni murdari pe el şi se uită cam cîş la mama, care încearcă să pară demnă şi orăşeancă. Probabil îi iese, căci Nini nu o înjură. În jurul meu se vorbeşte în ţigăneşte. Încerc şi eu, dar îmi iau rapid una după cap de la maică-mea, care zice că trebuie să fiu civilizat. Sfîrşesc prin a-mi face praf pantofii de lac jucînd fotbal la două porţi, făcute din balegă semiuscată. Mamă e furioasă, dar Nini mă apără şi nu îmi iau bătaie.

Beau lapte direct de la ugerul caprei, dorm cu cîinele şi mă umplu de purici, îmi învineţesc curul dîndu-mă pe un sac de plastic pe dealul de lîngă casă. Ascult de văru-meu şi încerc să îmi aranjez freza rugîndu-mă de vacă să îmi lingă părul şi mă oftic pentru că nu îmi iese. Pînă la urmă, îmi pun sare în cap şi mă linge săraca vacă, spre stupoarea rudelor şi invidia puştilor. Cînd îmi e foame, bunica îmi dă nişte brînză, nişte pîine şi mă trimite în grădină să mănînc roşii. Mi-am făcut o sabie din coceni şi cînd o călăresc pe Reta îmi imaginez că mă bat cu zmei uriaşi. Învăţ să car apa cu cobiliţa şi mă simt util. Dorm pe cuptor, că doar sînt favoritul bunicii, spre invidia verilor şi a verişoarelor. Nini mă lasă să mîn boii şi să am grijă de ei, lucru care mă face să înţeleg privilegiile aristocraţiei.

Aş vrea
să am o capră.

Îmi amintesc cum stăteam pe pajişte cu boii alături şi eram lipsit complet de dorinţe şi-mi amintesc de disperarea care mă cuprindea cînd trebuia să plec iarăşi la blocul urît din Caransebeş, unde taică-miu era beat şi ne făcea ţigani. De confuzia din capul meu încercînd să înţeleg diferenţele.

Au trecut de atunci mai mult de 40 de ani. Nu m-am vindecat de încercarea de a stinge focuri, însă acum o fac mai de aproape. Cîteodată sînt gata să îmi vomit bojocii de atîta încercat. Se mai întîmplă ca, în loc să sting focurile, să le aţîţ şi să mă pîrlesc. Cînd mi-o iau prea rău îmi doresc să o aud pe mama rîzînd şi să fiu luat în braţe.

Budrea nu s-a schimbat prea mult. Bordeiul bunicilor e tot acolo. Nini încă mai are cai. Mi se întîmplă să mă mai trezesc pe cai, cam mari, dar mă agăţ bine şi nu uit că o să trebuiască să mă dau jos.

Încă mă iau la hartă cu tot felul de creaturi urîte şi cîteodată rîd ca un căpiat în somn, imaginîndu-mă aşa, matur, călare pe Reta, în chiloţi şi cu sabia mea din coceni de porumb, atacînd tot felul de birocraţi sau politicieni inepţi şi aroganţi.

Rar, dar încă mi se întîmplă ca, atunci cînd vin acasă şi asfinţeşte soarele, să mă aştept să îmi văd bunicii. Mă uit la fotografia pe care o am cu ei, mîndri în mijlocul drumului, îmbrăcaţi în hainele cele mai bune şi desculţi.

Cîinii mei nu au purici. Le cumpăr conştiincios Frontline şi îi vaccinez. Nini crede că-s dus cu capul, dar nu comentează, căci sînt nepotu-său cel deştept care face nu ştiu ce, dar ceva important, cu gadjei din străinătate.

Aş vrea să am o capră. Nu pe Bianca Drăguşanu, ci una de-adevăratelea. De boi e plin peste tot, e îndeajuns să deschid televizorul.

Mama crede că ar trebui să mă îmbrac tot timpul „ca un domn“ şi consideră că, în general, mă îmbrac „ca un ţigan spoitor“. Definiţia îmbrăcatului ca „domnul“ este costum, pantofi (dacă e posibil, de lac) şi bărbierit cu maximum o oră înainte de a ieşi din casă. Papionul este semnul suprem al distincţiei. Cred că domnul Patapievici ar fi făcut-o într-adevăr fericită pe mama. I-a cumpărat lui fiu-meu un costum „de domn“ cînd avea 7 ani. L-a purtat o singură dată, pentru o fotografie. Are gena mea de ne-*ielegant*.

Sînt confuz încă în privinţa diferenţelor dintre romi şi români. Mi-am imaginat un test pentru a face diferenţa clară şi rapidă pentru grupuri mari: se pune muzică, se alternează Guţă, Salam, Fuego şi Dolănescu. Cei care se strîng în hore şi chiuie pe muzica lui Fuego şi Dolănescu, care nu sînt beţi sau duşi cu capul, sînt clar români verzi. Restul, care cîntă manele şi se mişcă perfect sincronizat ca să facă în ciudă la dujmani, sînt clar romi. Problema e că marea majoritate a celor cu cetăţenie română fie sîntem nişte cizme la dans, fie ne băgăm cu entuziasm la amîndouă.

***Valeriu Nicolae** este activist pentru drepturile omului şi fondator al Policy Center for Roma and Minorities.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Inima şi portofelul

Aşa se spune, că inima ne stă la stînga, dar portofelul la dreapta. O comparaţie uşor de priceput, pentru a ne plasa mai uşor, fiecare în parte, în dezbaterile politice cu iz ideologic. E drept, este din ce în ce mai greu de găsit un asemenea tip de discuţiune, deşi am dibuit recent o astfel de dezbatere. Aparent departe de preocupările cotidiene româneşti, negocierile legate de tratatul de liber schimb EU-SUA, cunoscute între amici drept TTIP, invită la polemici dreapta-stînga pînă şi pe malurile Dîmboviţei.

De exemplu, portofelu-mi spune clar: concurenţa mai mare aduce preţuri mai mici la o calitate comparabilă. Dar, ce să faci, inima-mi şopteşte că e posibil ca bătălia concurenţială să se lase cu victime colaterale, în persoana unor şomeri neprevăzuţi înainte de tratat. De exemplu, dacă industria americană producătoare de pui clorinaţi la tăiere se va dovedi aducătoare de schimbări de mentalitate în meniul europenilor, adică îi va face să ignore, de dragul preţului, minunăţia de pui european, crescut din găoace la raft numai cu grăunţe bio şi observat zilnic în materie de bacterii cu care intră în contact, atunci unele afaceri găinăreşti ale vechiului continent vor fi nevoite a se-nchide. Mă cam îndoiesc că evropeanul îşi va schimba prea repede mentalul culinar atît de profund orientat înspre calitate şi bio-eco bună purtare. Mai degrabă, americanul va livra înspre Fried Chicken-ul din Kentucky materie primă ceva mai scumpă, dar, aparent, mai sănătoasă. Chiar şi-aşa, inima-mi tot va plînge, de dragul proletarului găinar american, nevoit să-şi schimbe afacerea din pricina snobilor de europeni.

Alt exemplu: automobilele. Americanii şi europenii au standarde diferite în a le judeca fiabilitatea sau siguranţa în exploatare. Asta face ca, de exemplu, acelaşi producător, să zicem Ford, să aibă nevoie de nu mai puţin de 32 de piese (repere) diferite pentru acelaşi model de maşină, produs însă pentru cele două pieţe atît de (aparent) diferite. Ştiaţi, de exemplu, că faimoasele centuri de siguranţă se fabrică în variante diferite, pentru că alea europene au un număr mai mare de puncte de prindere decît cele americane? Poate vi se pare un amănunt mai degrabă anecdotic. Mie, ca inginer tecemist de formaţiune, care mai are ceva amintiri legate de disciplina numită Tehnologia şi Organizarea Producţiei, îmi pare o glumă amară care nu face decît să umfle aiurea costul unor produse şi să scadă, proporţional, atractivitatea maşinilor cu pricina pe piaţa globală. Portofelul decide scurt: o aiureală! Inima-mi spune însă că, în cazul unificării standardelor, este posibil ca ele să ajungă la nivelul cel mai scăzut posibil, în folosul exclusiv al profitului numitei corporaţii. Deocamdată, atît Bruxelles-ul, cît şi Washington-ul neagă cu vehemenţă orice posibilă scădere a nivelului de rigoare al standardelor de calitate. Ziceţi-mi, însă, inima dumneavoastră ce vă spune, atunci cînd auziţi cuvintele „profit“ şi „corporaţie“? Fibrilaţie! Aia vă spune! Încearcă portofelul să vă aline deranjul, dar, dacă sînteţi mai june şi degrabă iubitoriu de filme ale lui Michael Moore, este clar: veţi urî TTIP din oficiu şi, mai ales, fără să ştiţi cu exactitate ce anume se negociază.

Hai să ajung şi la interese româneşti. Care zic că, după ce TTIP-ul va intra în vigoare, el va permite unei firme mici de service IT, de exemplu, să aibă acces pe piaţa americană. Va cîştiga un contract şi va fi nevoită să repare dandanalele apărute prin servere din New York sau Chicago pentru că oferă calitate bună la preţ mai mic. Ce faci, însă, cu vizele? Sună omul din State şi cheamă echipa la reparaţii. Primul pas: mergem la ambasadă să cerem vize! Durează între trei şi şase luni. Cred că, de data asta, atît inima, cît şi portofelul cad de acord: asta nu prea e în regulă. Ce te faci, însă, dacă vizele nu fac parte din pachetul care se negociază pentru că TTIP-ul este un acord comercial, pe cînd vizele sînt o cestiune birocratică?

Ăsta e şarmul negocierilor ăstora transatlantice: ne pun la mijloc, între inimă şi portofel. O dezbatere ideologică sadea, pe tema unui tratat comercial, într-o epocă în care se clamează sus şi tare exact moartea ideologiilor.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

un sport la Răsărit

La Mondialele de gimnastică, echipa noastră feminină a suferit un simplu accident sau e vorba de ceva mai grav?

E un accident, ca tot ce ni se întîmplă. Un accident desfăşurat în *super slow motion*, cadru cu cadru, într-o curgere dureros de grea, cu un final pe care nu îl vedem, dar îl ştim. Gimnastica necalificată la JO de la Rio (e ca şi cum americani ar fi pierdut războiul din Irak) e exemplul cel mai bun al disoluţiei sportului în România. Sportul a fost bun cînd tovarăşii vechi şi noi au bombat pieptul pentru performanţele Nadiei, ale lui Hagi, Năstase, ale handbaliştilor, canotoarelor şi ale cui se mai nimerea. Mai întîi a fost politică de stat, pentru că statul făcea politică prin el. Noul stat n-a mai ştiut să facă nici asta sau n-a avut interes, căci nu ne mai batem cu americanii (sîntem prieteni cu ei), nici cu ruşii, că nu mai sîntem legaţi de ei cu fire electrice, nici cu RFG-ul, că nu mai există. Sportul mai avea o singură întrebuinţare, cea socială. Şi politicul s-a ocupat de ea la fel cum se ocupă de tot ce e social în ţara asta. Sportul a fost uitat pe o etajeră a tranziţiei, ca un obiect inutil de care te tot încurci atunci cînd te muţi dintr-o casă în alta. Bellu şi Bitang vor ajunge ca Lenin, într-un mausoleu, pentru că alţii nu s-au mai inventat. Iar sportul doarme un somn al minţii celor care ne conduc cu largul nostru concurs. Între România şi sport e azi o legătură la fel de strînsă precum între cele două bare orizontale ale chinuitorului aparat numit „paralele“.

Radu NAUM

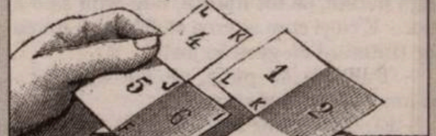

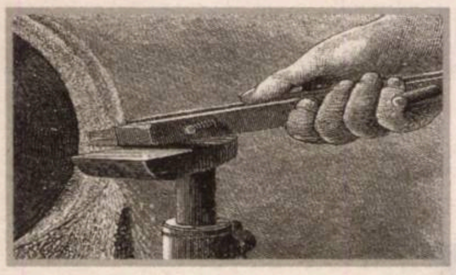

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Poate lua România locul Poloniei în Uniunea Europeană?

De la căderea comunismului, timp de două decenii, Europa Centrală a reprezentat, pentru noi, românii, dar şi pentru alţi est-europeni, un adevărat model pe drumul integrării europene şi euro-atlantice. Grupul de la Vişegrad (Cehia, Polonia, Slovacia, Ungaria) era mereu primul în regiune, cînd venea vorba despre reforme economice, bună guvernare, calitatea liderilor politici, societate civilă. Desigur, mai fusese între timp şi îndelungata guvernare a lui Vladimir Meciar în Slovacia (1990-1998), deloc de luat ca exemplu. Dar aceasta fusese înţeleasă mai degrabă ca un lucru pasager, explicabil prin anumite condiţii locale – cum ar fi relaţia tensionată cu Ungaria. Şi nu ca un semn prevestitor de rele, cum de altfel ar fi trebuit.

Dar vremurile de glorie ale Mitteleuropei s-au cam dus. Alegerile de duminică din Polonia nu au făcut decît să întregească noul tablou politic al Europei Centrale. Partidul Lege şi Justiţie (PiS) al lui Jaroslaw Kaczynski, cîştigător net al alegerilor legislative, este doar ultimul venit la masa populismului central-european, alături de ungurul Viktor Orbán, slovacul Robert Fico sau preşedintele ceh Milos Zeman.

Chiar dacă în privinţa relaţiei cu Rusia, de exemplu, abordările sînt diferite (Polonia face notă profund discordantă faţă de pro-rusismul evident de la Budapesta sau atitudinile prudente de la Bratislava sau Praga), liderii central-europeni au destul de multe în comun.

În definitiv, multe dintre promisiunile cu care partidul Lege şi Justiţie a cîştigat alegerile seamănă foarte mult cu măsurile luate deja de Viktor Orbán: suprataxarea hipermarket-urilor şi a companiilor străine, naţionalizarea unor părţi din sistemul bancar. Plus cîteva elemente care ţin de caracterul declarat „social-conservator“ al PiS: reducerea vîrstei de pensionare, de la 65 de ani pentru femei şi 67 pentru bărbaţi la 60, respectiv 65 de ani, sau o creştere accentuată a alocaţiilor pentru copii. PiS mai propune, printre altele, o scădere a impozitării companiilor de la 19 la 15%, dar şi introducerea religiei ca materie obligatorie la Bac.

Figurile publice de la noi care au salutat cu entuziasm, pe blog-uri şi reţele de socializare, venirea la putere a conservatorilor în Polonia, văzînd-o ca pe un fel de reinstaurare a „dreptei curate“, ar trebui să se mai gîndească o dată la mijloacele pe care Kaczynski şi ai săi le-au aruncat în luptă: o combinaţie de promisiuni economice şi sociale de stînga, pe fondul unui discurs dur împotriva imigranţilor. Ratarea de către cele două partide rivale de stînga a accederii în Parlament poate fi iarăşi o veste bună pentru partizanii unilaterali ai dreptei de pe la noi – doar că, la o analiză atentă, ei ar trebui să observe că discursul de stînga a fost foarte bine preluat de PiS. Dar dincolo de politica internă – unde PiS riscă să destabilizeze o economie ce a rezistat foarte bine pe timpul crizei, cu o creştere cumulată de circa 23%, şi asta în anii cei mai grei pentru Europa – este, poate, mai important jocul pe care noua Polonie îl va face pe arena europeană. Un lucru e clar: imaginea Poloniei de mare jucător european, de promotor al Europei unite, devine tot mai palidă. Varşovia se aliniază de acum curentului eurosceptic central-european.

Pînă unde va merge Polonia? Greu de spus. PiS este parte a Grupului Reformiştilor şi Conservatorilor europeni, alături de conservatorii britanici. În euroscepticismul său, ar trebui să fie de acord cu ideile de renaţionalizare a politicilor, vînturate acum la Londra. Doar că în Marea Britanie trăiesc circa un milion de polonezi, ale căror interese ar fi grav afectate de intenţiile conservatorilor lui Cameron de a reduce masiv beneficiile sociale pentru nou-veniţii în Insulă sau, mai rău, de a limita libertatea de mişcare pentru europenii mai săraci.

Cert este că linia federalistă, care domină acum instituţiile de la Bruxelles (în frunte cu preşedintele Comisiei, Jean-Claude Juncker), găseşte tot mai greu parteneri în Europa Centrală. Chit că Slovacia (iarăşi, o excepţie!) este singura din regiune membră a Eurozonei, iar preşedintele ei, Andrej Kiska, este un proeuropean.

Aşadar: integrarea tot mai accentuată a zonei euro se va face mai degrabă fără Europa Centrală? Ce se va întîmpla cu normele comune privind paza frontierelor şi politicile de azil? Va putea fi formulată o politică europeană comună în privinţa provocării ruse?

Iar dacă Polonia va deveni, încetul cu încetul, mai degrabă o problemă pentru construcţia europeană, după ce ani de-a rîndul s-a aflat în avangardă, de ce locul ei nu ar putea fi luat de o altă ţară mare din regiune, precum România? Preşedinţia Consiliului de Miniştri, care va reveni Bucureştiului în 2019, ar putea fi un moment culminant, dacă va fi pregătit cum trebuie. Bruxelles-ul ar fi foarte bucuros să-şi găsească în regiune un nou partener de calibru, o ţară mare, cu putere de vot considerabilă în Consiliu şi Parlament, cu o economie în creştere. Şi, foarte important, cu o opinie publică profund proeuropeană, aşa cum o arată sondajele. Iar avantajele de partea României ar fi considerabile.

Mai avem însă şi alte argumente? Din păcate, nu, în acest moment. România a jucat neinspirat în criza refugiaţilor şi s-a asociat euroscepticilor din Europa Centrală – ceea ce vecina Bulgaria a evitat. Planul de aderare la euro este în aer. În locul abordărilor nerealiste, cum ar fi aderarea în 2015 sau, mai apoi, în 2019, nu s-a pus nimic coerent. România dă mai degrabă senzaţia că nu are un plan şi nici că este prea interesată de moneda unică, deşi în tratatul de aderare se obligă să intre în Eurozonă, atunci cînd se va considera că este pregătită.

Dar, ceea ce este şi mai rău, la Bucureşti nu există o abordare coerentă în ce priveşte afacerile europene. Acestea au devenit iarăşi prilej de orgolii şi de scandal între palatele Cotroceni şi Victoria.

Polonia a devenit unul dintre jucătorii remarcabili la nivel european graţie unei pleiade de lideri de bună calitate (Tusk, Komorovski, Sikorski şi alţii), dar mai ales printr-o viziune foarte bine articulată asupra viitorului Uniunii şi a interesului polonez într-o Europă unită şi puternică. Şi tocmai aceste lucruri lipsesc României de azi.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de programe la RFI România şi TVR.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

O problemă a şcolilor noastre de drept

Oricine priveşte orarul unei Facultăţi de Drept din România va fi frapat de absenţa cursurilor care produc reflecţie asupra dreptului ca atare, asupra valorilor sale, asupra legăturii sale cu fiinţa şi cu cetatea, asupra sensului său, asupra tensiunilor sale interne. Mai ales în şcolile din Italia, Spania şi Germania, dar şi în Franţa, „filozofarea“ asupra dreptului însoţeşte – chiar dacă mai discret, uneori – întregul proces de educare a viitorului jurist, sub diferite denumiri de curs. Şi la noi, în deceniile de după 1870 şi pînă la instaurarea comunismului, la jumătatea secolului al XX-lea, studenţii la Drept primeau şi un serios antrenament filozofic, sub diverse denumiri, precum „Filozofia Dreptului“, „Curs de Drept Natural“, „Curs de Enciclopedia Dreptului“ sau „Curs de teoria generală a Dreptului“ (ceva destul de diferit de ceea ce se face acum, în şcolile de drept româneşti, sub această denumire). Rostul acestor cursuri era acela de a-l învăţa pe viitorul jurist că aplicarea legii, oricît de corectă, nu este încă justiţie şi că dreptul are sens numai dacă este mereu practicat în urmărirea idealului justiţiei. Ideal care, evident, poate însemna atît de multe lucruri şi, tocmai de aceea, este preferabil să ne gîndim mult mai mult şi mai profund decît să nu ne gîndim deloc. Legalitatea este doar primul pas spre justiţie, însă este departe de a fi suficient pentru a ne apropia măcar de justiţie. Nu degeaba Cicero ne spune, într-un pasaj celebru din *De Oficiis*, că uneori legile sînt în mod subtil anapoda construite şi, de aici, vine un proverb foarte cunoscut încă în vremea sa: „*Summum jus, suma iniuria*“. Aplicînd cu asiduitate o lege prost construită, juristul trebuie să ştie că produce injustiţie şi, prin asta, îşi trădează grav profesiunea.

Sîntem, e drept, într-o societate care are probleme mari cu acest prim pas: respectarea legilor. Ne luptăm eroic, de secole, să nu cumva să respectăm, „habotnic“, legile. Le negociem… mai vedem… merge şi aşa… stai, domnule, puţin… Dar juristul, profesionistul legii, trebuie să înţeleagă sensul adînc, moral, chiar metafizic, al dreptului pe care îl practică. Dacă nu e capabil să pună dreptul în marea perspectivă a existenţei, juristul riscă să fie un biet meseriaş ignorant, rob al unui automatism anume. Sau riscă să fie un cinic, ceea ce, pentru meseriile juridice, este mult mai periculos decît să fie un prost.

„Să se facă dreptate!“

În şcolile noastre se învaţă legea. Foarte bine – e mult de învăţat! Legislaţia este abundentă, uneori contradictorie, mereu în mişcare, tot mai multă şi niciodată mai puţină. Societatea cere de la stat legi şi reglementări fără oprire, în orice materie, mică sau mare, în care i se pare că se poticneşte singură, iar statul, generos, îi dă cu supramăsură. Mai nou, alături de legile şi jurisprudenţa naţională, trebuie învăţate şi legile şi jurisprudenţa europeană. Specializările juridice devin tot mai „nişate“ şi, aşa cum se întîmplă cu ultraspecializările specifice Occidentului actual, juristul tinde să devină un om care ştie din ce în ce mai mult despre un domeniu din ce în ce mai limitat al dreptului – va ajunge să ştie totul despre nimic? Riscul de fi un mare expert într-un milimetru de drept poate fi micşorat dacă juristul îşi menţine, pe toată durata vieţii profesionale, interesul pentru meditaţia despre drept, pentru chestionarea valorilor juridice, pentru raportarea la marile valori ale vieţii. Altfel, aglomeraţi în puzderia de norme juridice, de forme, proceduri şi instituţii, juriştii pierd perspectiva, pierd scopul ultim, îndepărtat, al meseriei lor: justiţia. Uită că justiţia nu este o tehnicalitate, ci un standard; uită că justiţia nu este pace şi linişte, ci frămîntare şi luptă; uită că justiţia nu e nici progam civic, nici program politic, ci aproximare.

În România, cînd spui „justiţie“, cei mai mulţi oameni se gîndesc imediat la „puşcărie“ şi la DNA. Cînd lumea strigă pe stradă „Să se facă dreptate!“, cere, de fapt, încarcerarea urgentă şi pentru decenii a celor împotriva cărora a ieşit în stradă, oricine ar fi ei, dacă s-ar putea şi oleacă de rele tratamente în detenţie, să fie primit, ar fi parte a dreptăţii care s-ar face. În România de azi, „justiţie“ înseamnă eliminarea, în oprobriu public şi, pe cît posibil, în cît mai mare suferinţă, a adversarului. În marea masă (includ aici şi televiziunile, care sînt forme ale vulgarităţii), justiţia este, în cel mai bun caz, o răzbunare fără legătură cu legea – dacă mi-ai diminuat salariul sau ai scumpit agentul termic, să mergi la închisoare! Zic „în cel mai bun caz“, pentru că, în cel mai rău şi mai des întîlnit caz, e ură pură. Pe vremuri, cel urît era trimis (înapoi) în mă-sa, formă nobilă şi simpatică de a-ţi dori o lume din care el să lipsească, dar, totuşi, să nu moară, după cum explica odată A. Paleologu. Acum, cel urît e trimis la puşcărie. Pînă şi ura s-a alterat! De aceea, dreptul şi dreptatea, după lege, se pot face numai cu profesionişti, cu oameni anume pregătiţi să administreze justiţia. Şi asta înseamnă oameni care ştiu şi legile, dar le ştiu şi rostul. Avem asemenea oameni?

Profesioniştii justiţiei sînt pregătiţi într-un singur loc, la Facultăţile de Drept. Spre deosebire de o grămadă de alte profesiuni şi meserii care îşi pot recruta cadrele din diverse orizonturi universitare sau liceale, profesioniştii justiţiei provin exclusiv dintre licenţiaţii în drept. Legile de organizare a profesiunilor care, toate împreună, fac justiţia sînt clare şi restrictive: judecătorii, avocaţii, procurorii şi notarii sînt, exclusiv, absolvenţi de Drept. Ei bine, care este spiritul învăţămîntului nostru juridic? Şcolile noastre de drept pregătesc juriştii pentru a face justiţie? Dacă te uiţi pe orarele lor, mai degrabă nu. Şcolile noastre de drept pregătesc doar jurişti care ştiu să aplice legea.

***Sever Voinescu** este avocat şi publicist.*

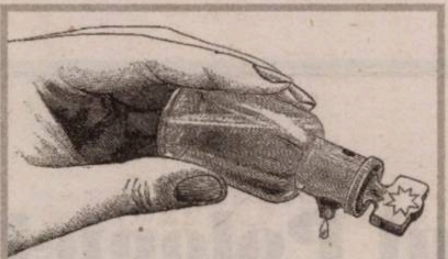

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

„Ciuta bătăilor“

O declaraţie recentă, rostită într-un interviu, în legătură cu anchetele care îi vizează pe politicieni, a fost preluată de mai multe agenţii de presă şi de diverse ziare şi posturi de televiziune cu aproximaţii care o făceau de neînţeles: „Înţeleg că acum *ciuta anticorupţie* este E.U., deci trebuie să-i facem dosare, să o arestăm de cîte ori vrem să dăm mesajul că ne luptăm cu corupţia în România“ (mediafax.ro). Ciudăţenia formulei nu a fost analizată mai atent, provocînd cel mult titluri senzaţionaliste: „E.U., *declaraţii uimitoare:* «Acum, *ciuta anticorupţie* este E.U.»“ (realitatea.net). Unii au perceput totuşi slabul *i* din finala genitivelor româneşti şi au normalizat gramatica declaraţiei: „Înţeleg acum că *ciuta anticorupţiei*…“ (stirileprotv.ro). Pentru a înţelege despre ce era cu adevărat vorba în mesajul transmis printr-un fel de „telefon fără fir“ ar mai fi fost nevoie de un pas: trebuia observat că forma *ciuta* înlocuia de fapt (într-o confuzie de forme care exista din păcate chiar în declaraţie) cuvîntul *ciuca*. Astfel, *ciuca anticorupţiei* se dovedea a fi doar o variantă adaptată la situaţie a unei expresii populare bine cunoscute: *(a fi) ciuca bătăilor* („a fi victima predilectă, a fi cel urmărit, bătut, învins de toţi“). Confuzia *ciucă – ciută* ar putea fi rezultatul unei simple neatenţii în pronunţare, dar pare să aibă o anumită circulaţie: o regăsim în Internet, în cîteva comentarii sportive sau politice – „Schitu Goleşti e *ciuta bătăilor*“ (cjnord.arges.blogspot.ro); „poporul a fost *ciuta bătăilor*“ (poezie.ro) etc. –, dar şi în articole jurnalistice: „Sperietoare în Europa, *ciuta bătăilor* în campionat – aşa glumesc jurnaliştii spanioli înainte de meciul de miercuri“ (sport.ro). Exemplele nu sînt multe, dar confirmă o tendinţă mai generală: deseori un cuvînt neînţeles dintr-o expresie este înlocuit de vorbitori cu altul mai cunoscut, chiar dacă substituţia nu are nici o motivaţie semantică, ba chiar produce rezultate absurde.

Expresia *ciuca bătăilor* este destul de des folosită în limbajul popular şi colocvial actual, cu sensuri mai mult sau mai puţin figurate *(bătăile* fiind agresiuni, meciuri pierdute, pedepse etc.): „De ce au ajuns poliţiştii *ciuca bătăilor:* «Le este frică să folosească arma»“ (realitatea.net); „Antrenorul italian a transformat *«ciuca bătăilor»* din turul Ligii 1 în campioana returului“ (prosport.ro); „Statul român, *ciuca bătăilor* la CEDO“ (libertatea.ro) etc. Formula este înregistrată la sfîrşitul secolului al XIX-lea, cînd apărea în textele lui Gr. M. Jipescu – „Socoteam că săteanu este un zid mort, *o ciucă a bătăilor*, un trunchi de lemn“ *(Opincaru*, 1881); „la cazarmă, e *ciuca bătăilor* şi rîsu lumii“ (despre soldat, în *Suferinţele ţăranului*, 1888). Iorgu Iordan, care discută expresia într-un articol din *Arhiva*, din iulie-octombrie 1926 – „Metafore din lumea animalelor“ –, o consideră muntenească şi aduce propria mărturie asupra utilizării ei: „La Buzău am auzit foarte des această metaforă, şi în aceleaşi împrejurări“. Vorbind despre metafore animaliere, lingvistul nu se gîndea însă la vreo legătură cu *ciuta*, ci la *ceucă* – „stăncuţă“; explicaţia semantică pe care o imaginează nu este însă convingătoare. Iordan compara expresia din română cu unele asemănătoare

© wikimedia commons

din alte limbi, în care obiectul persecuţiei generale este bufniţa, presupunînd că în română e vorba de o confuzie populară între păsări sau de faptul că „ceuca, destul de asemănătoare cu ciorile, este totuşi simţită ca străină de acestea şi de aceea ciupită şi alungată din mijlocul lor“. O explicaţie la fel de puţin convingătoare apărea la Iuliu Zanne, în *Proverbele românilor*, vol. 1 (1895): „Ciuca, nefiind altă pasăre decît cioara sau stanca, poreclă proverbială care se dă ţiganilor, este probabil că de la dînşii, atîta amar de vreme robi şi vecinic bătuţi, s-a născut această zicătoare“ (idee preluată şi în *Dicţionarul Universal* al lui Şăineanu).

Expresia nu se referea totuşi doar la bătaie, putînd cuprinde şi denumiri ale altor agresiuni: *ciuca blestemului* (dintr-un spectacol popular cu Irozii, cules de G. Dem Teodorescu). În dicţionarul academic al lui Puşcariu (Litera C, 1940), cuvîntul *ciucă* – omonim cu *ciucă* – „vîrf de munte, măciulie“ – este înregistrat cu ceva sensuri abstracte: „nărav, fel de a fi, pasiune, fixaţie, ocazie favorabilă“ – şi în mai multe expresii, printre care *a fi ciuca bătăilor*. În *Dicţionarul etimologic al limbii române* (DELR), din care tocmai a apărut volumul al doilea, partea I *(cacizmă)*, sînt trecute în revistă soluţiile etimologice propuse pentru *ciucă* – „vîrf“ şi pentru *ciucă* – „obicei“, primul este considerat un element de substrat, cu corespondente în alte limbi balcanice, iar despre al doilea se presupune că provine din primul, dar cu o evoluţie semantică neclară. Oricum, chiar dacă sensurile cuvîntului *ciucă* rămîn încă un mister etimologic, legăturile lor cu *cioara* şi mai ales cu *ciuta* sînt prea puţin posibile.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor“, 2010).*

■ ■ ■

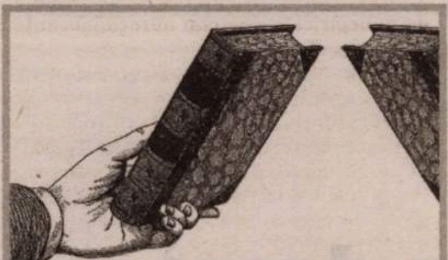

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

Cu aleasă...

Am o propunere şi mai modestă. Propun reabilitarea unui gen paraliterar pe nedrept căzut în dizgraţie. Vă amintiţi cum începe *Iscusitul hidalgo Don Quijote de La Mancha?* Nu cu prezentarea protagonistului, nici cu un preambul versificat, nici măcar cu un amplu prolog. Începe aşa: „Ducelui de Bejar…“ şi continuă, într-o primă instanţă, cu enumerarea titlurilor acestui personaj, bogat, nu numai la suflet, ci şi la pungă şi la blazon. Pe o filă întreagă, Miguel de Cervantes Saavedra îl conjură pe „principele înclinat a fi protectorul artelor frumoase“ să ia sub aripa lui ocrotitoare „puţina însemnătate a acestei atît de umile slujbe“: scrierea şi publicarea romanului său.

Modernitatea a şters cu buretele somptuoasa retorică a unor astfel de dedicaţii. Ele au devenit adesea mai scurte şi mai terne chiar şi decît o adresă poştală. Iau la întîmplare din bibliotecă: „Cartea aceasta se dedică lui Frederick Cooper Llosa, Miguel Cruchaga Belaunde, Luis Miró Quesada Garland şi Fernando de Szyszlo, alături de care a început totul, precum şi prietenelor şi prietenilor din Mişcarea pentru Libertate“ (Mario Vargas Llosa, *Peştele în apă);* sau: „Lui Haris şi Farah, *noor* a ochilor mei, şi tuturor femeilor din Afganistan“ (Khaled Husseini, *Splendida cetate a celor o mie de sori);* sau: „Tatianei“ (Evgheni Vodolazkin, *Laur)*. În plus, după cum se vede, nu mai sînt cei de departe, de sus, destinatarii, ci cei de jos şi cei apropiaţi.

Asta nu înseamnă că dedicaţiile către mai-marii zilei, cei ce cu tăria braţului lor împart puterea, banii şi chiar faima, au pierit cu totul. Numai că ele au fost sustrase luminii tiparului şi transferate către peniţa autorului, spre a fi aşternute pe prima filă a cîte unui volum încredinţat cu dedicaţie. Ignobilă cecitate, să confunzi opul cu topul de hîrtie tipărită!

Propun deci readucerea la lumină a dedicaţiei, străvechi şi nobil gen paraliterar. Iar condiţii mai propice pentru o atare reabilitare nu găsesc altundeva decît în Prima Carte a naţiei, borgesiana Carte a Cărţilor, *Monitorul Oficial*. Căci, precum bine se ştie, ai carte, ai parte.

„Ce pot face să mă fac şi eu om de lume nouă,
să fur cloşca de pe ouă?“

Propun aşadar ca, în plus faţă de nota de fundamentare ce însoţeşte orice act normativ, să fie inserată şi o mai scurtă sau mai lungă adresare către cei care au patronat truda şi migala legiferării.

De pildă, pentru legea care conferea dreptul de renunţare la titlul de doctor (că tot am vorbit atîta despre chestiunea asta în ultima vreme): „Se dedică celui care, prin neobosita-i iscusinţă, a ştiut să cîrmească corabia guvernării peste talazurile vrăjmaşe ale invidiei şi ponegririi.“ Sau pentru harnicii scriitori din penitenciarele României: „Se închină această lege celor care, prigoniţi de soartă, se vor arăta demni şi capabili să ducă strălucirea ştiinţei în cele mai întunecate unghere ale ţării“. Sau pentru înfiinţarea peste noapte de colegii universitare în care să-şi poată găsi refugiu şi cei care nu şi-au luat Bacul: „Se dedică această atent chibzuită operă de clemenţă celor care, îndurînd vicisitudinile istoriei, vor reuşi în cele din urmă să-şi demonstreze valoarea, probînd, o dată în plus, adevărul învăţăturilor creştine, că cei din urmă vor fi cei dintîi“. Sau pentru tarife preferenţiale în energie: „Cu alese mulţumiri dedicăm acest act de dreptate celor mai aleşi dintre nealeşi, pentru modul exemplar în care ne aduc lumina în case, în suflete şi în frigidere“. Sau la suspendarea temporară a taxelor vamale pentru vreun transport de mărfuri care tocmai se apropie de graniţe: „Sub imperiul stringenţei, dedicăm această măsură celor /celui /(celei?) care a(u) luptat neabătut pentru implementarea autohtonă a principiilor generatoare de progres ale liberului schimb“. Sau pentru o licenţă de exploatare auriferă promulgată în Guvern, dar care urmează să fie respinsă în Parlament: „Se dedică acest act îndoielnic celor care insistă atît de agasant, dar nu suficient, să facă afaceri în România“. Etc. etc.

Am înşirat doar cîteva modeste propuneri de matrice stilistice pentru doar cîteva situaţii apte să genereze revigorarea genului, printr-un subgen pe care l-aş numi „dedicaţie legislativă“. Desigur, dat fiind că anvergura unor astfel de situaţii este, nu numai teoretic, ci şi practic, infinită, contez că şi varietatea stilistică şi vigoarea retorică vor putea acoperi un vast teritoriu de expresie.

În acest fel, şi *Monitorul Oficial* se va ridica la înălţimea Cărţii, elogiată în binecunoscutele versuri argheziene: „Carte frumoasă, cinste cui te-a scris, / Încet gîndită, gingaş cumpănită“ – ferindu-ne totodată de scepticismul poetului modernist, exprimat în ultimul vers din *Ex libris:* „Tu nu răspunzi la nici o întrebare“. Dimpotrivă, am găsi în aceste dedicaţii răspuns la întrebările care ne frămîntă, precum: „Banii mei, banii mei, ce-aţi făcut cu ei?“ sau „Ce pot face să mă fac şi eu om de lume nouă, să fur cloşca de pe ouă?“ sau „Oglindă, oglinjoară, cine-i cel mai şmecher om din ţară?“.

P.S.: Se dedică acest text celor care încă mai cred, ca şi mine, că legalitatea şi moralitatea sînt lucruri diferite, pentru că, dacă n-ar fi, nu am fi nici noi capabili să judecăm dacă o lege este morală sau, dimpotrivă, imorală.

Bibliografie selectivă: Arghezi, Tudor: *Ex libris;* de Cervantes Saavedra, Miguel: *Iscusitul hidalgo Don Quijote de La Mancha; Monitorul Oficial al României;* Swift, Jonathan: *A Modest Proposal*.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

■ ■ ■

Mihnea RUDOIU

De Ziua Armatei... despre militarul român

Pe 25 octombrie 1996, fiind anul I la Academia Tehnică Militară, am depus jurămîntul militar. Nu îmi mai amintesc formula exactă, dar juram credință „patriei mele, România“, să-mi apăr țara „chiar cu prețul vieții“ și mai juram să respect „legile țării și regulamentele militare“. Și parcă, la final, nu mai sînt chiar sigur, Îl invocam pe eternul bunul Dumnezeu, rugîndu-l „așa să-mi ajute“.

O întrebare care m-a tot bîntuit de atunci a fost asta: cît de mulți luau în serios jurămîntul? Cîți credeau în acel jurămînt? Cîți dintre cei care l-au făcut, cînd armata era obligatorie, îl mai iau în serios? Și, *in extenso,* ce înseamnă dragostea de țară? Ce semnificație mai are ea astăzi? Nu doar pentru un militar, ci pentru orice cetățean al acestei țări...

Dacă unul a jurat că o va apăra cu prețul vieții, celălalt, care nu a jurat, înseamnă că nu o va face? Dar cel care a jurat și acum a plecat din armată, o va mai face? Nu am aflat un răspuns limpede pînă în ziua de azi.

În fiecare an, pe 25 octombrie, Armatei îi sînt dedicate texte înălțătoare. Un fel de *Best of Romanian Army:* cele mai cunoscute hituri istorice. Se pomenește de semnificația zilei, se face trimitere la reformatorul Cuza, se amintesc regii, se cinstesc eroii neamului care „nu au precupețit nici o picătură de sînge pentru a apăra glia strămoșească“, se face o haltă comemorativă la Mărăști, Mărășești și Oituz și în alte destinații cu rezonanță, se pornește apoi către modernizarea armatei din epoca postdecembristă, se subliniază încă o dată că „țara noastră“ este membră cu drepturi depline a NATO și se încheie laudativ cu misiunile internaționale la care „băieții noștri“ își fac datoria cu „profesionalism și curaj“.

An de an, aceleași texte ce amintesc de „lumina Maicii Domnului“ din ziua Paștelui și de „Fie ca magia sărbătorilor de iarnă...“ din pragul Crăciunului. Și sînt convins că, dacă ai avea acces la înregistrările din anii trecuți, ai descoperi că multe texte sînt identice.

La festivități, „încărcătura emoțională“ de care toți, pînă la unul, mărturisesc cu voce tremurîndă că sînt pătrunși mă pune, de fiecare dată cînd particip, serios pe gînduri. Mai ales cînd disting în declarațiile oficiale aceleași expresii lemnoase repetîndu-se invariabil.

Și sînt convins că, dacă ai întreba pe oricare din cei prezenți dacă îi mînă plictiseala și nerăbdarea, s-ar încrunta și te-ar face albie de porci. Cum îți permiți, nesimțitule? – te-ar lua ei la rost. Căci patriotismul, în asemenea momente, atinge cote alarmante.

Se depun coroane de flori. Trebuie să se depună. E firesc. Dar cîți sînt acolo, cu adevărat? Și, lăsînd frumoasele texte deoparte, cît de mult îl respectă românul pe militarul român? Sau, la fel de important, cît de mult se respectă militarul român pe el însuși și instituția în care lucrează?

De ce are încredere românul obișnuit mai mult în militari decît în profesori? De ce același român are mai multă încredere în Biserică decît în Armată? Pe ce anume își bazează românul preferința pentru una sau alta dintre instituții? Din ce se hrănește această încredere? La ce se gîndește cetățeanul român cînd preferă un militar unui doctor? Concret. E fiindcă acesta, prin acțiunile sale, se străduiește să fie la înălțimea alurii clasice cu care conducătorul providențial era înzestrat în legendele istorice ale lui Dumitru Almaș sau în producțiile lui Sergiu Nicolaescu? Cumva fiindcă participă la inundații și deszăpeziri? Sau fiindcă „Armata e cu noi“? Ce argumente îl determină pe român să investească în capitalul de imagine al Armatei?

Am văzut nenumărate filmulețe în care militarii americani erau aplaudați de concetățenii lor la simpla apariție într-un aeroport, într-o școală, într-un mall sau chiar pe stadion. Lumea se ridica în picioare și îi aplauda. Era un gest spontan, necontrafăcut. Nu am văzut aproape nicăieri un asemenea gest la adresa militarilor români. (Nu pun la socoteală momentele oficiale cînd fanfara își face ieșirea, după ce Regimentul de Gardă prezintă onorul, iar cei prezenți încep să aplaude.) Să fie ceva în neregulă cu populația României sau cu militarii ei? Sau și cu unii, și cu alții? Le este jenă civililor să își manifeste respectul (certificat, de altfel, în sondaje) pentru cei care au jurat să îi apere „cu prețul vieții“? Sau nimeni nu ia în serios ideea că, la nevoie, Armata va face tot ce îi va sta în putință pentru binele patriei?

Desigur, unii ale căror chipuri imită mutrele generice de *homo sapiens* din revistele de antropologie ar putea răstălmăci aceste cuvinte, spunînd că pretind ceva apropiat de venerație, sau ar trece în registrul conversației de bîlci, conchizînd zeflemitor: „Dar ce-ai vrea, să fac o plecăciune cînd văd un caporal pe stradă?“. La urma urmei, militarul își face doar datoria, la fel cum X, în Pipera, și-o face pe-a sa. De ce să aplaud pe cineva pentru asta? Și, astfel, mă întorc iar la americani (căci, se pare, ei dau tonul în toate): de ce americanul obișnuit manifestă un asemenea respect pentru militarul american? Căci și militarul american își face doar datoria, la fel cum și-o face și cel de pe Wall Street și muncitorul de la uzinele din Detroit.

Sînt curios cum ar întîmpina tinerii dintr-un mall bucureștean un român îmbrăcat în haine de militar. Și-ar da coate nedumeriți? Personal, nu am văzut niciodată un militar român – îmbrăcat corespunzător – într-un mall. Niciodată. Și, luînd aminte la videoclipurile cu militari americani postate pe YouTube, mi se pare chiar ciudat.

La fel, nu am zărit un singur militar român cu prietena, braț la braț, plimbîndu-se prin parcurile din București. De ce? Care este motivul? Avem voie să adresăm cu glas tare aceste întrebări și, dacă da, putem răspunde la ele fără pseudo-sentimentalisme și teamă?

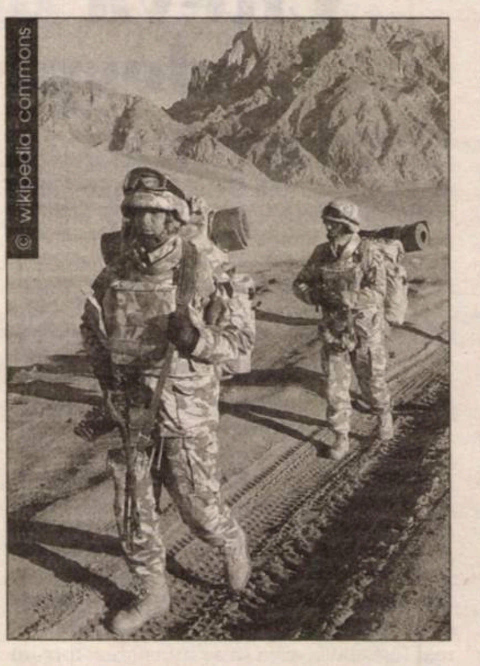
© wikipedia commons

Ce înseamnă dragostea de țară?

Aveam 14 ani cînd am intrat ca elev la Liceul Militar de Marină, am absolvit apoi Academia Tehnică Militară și, începînd din 2001, sînt ofițer. Ca mulți alți militari, am schimbat o garnizoană cu alta și am cunoscut oameni de toate felurile. Nu de puține ori, părerile celor cu care interacționam nu prea băteau cu sondajele (aici, recunosc, trebuie menționat ghinionul meu înnăscut de a intra în contact exact cu acele persoane nereprezentative ce pun la îndoială opinii adînc înrădăcinate în mentalul colectiv românesc). Iar în unitățile prin care m-am perindat am întîlnit indivizi (e drept, cîțiva numai) ce m-au făcut să mă întreb dacă ăștia erau puși la socoteală cînd românul își exprima simpatia pentru Armată.

Între timp, părerile mele despre militarul român, idealiste în primă fază, s-au mai temperat. Dar, precum am spus, unele întrebări ce m-au măcinat tot nu au primit un răspuns. Încă nu îmi pot da seama – alt exemplu – ce crede, în mod sincer, un corporatist despre un ofițer. Ori un taximetrist, un patron de magazin, un agent de bursă sau, de ce nu, un make-up artist. Ce părere mai are în ziua de azi tînărul de la sat despre cei care îmbracă uniforma militară? În rîndurile intelectualității, cum este percepută elita Armatei?

(Nota bene: dacă asta ar însemna o altă înșiruire de fraze ce nimic nu au a spune interesant, mai bine urmăm linia trasată de Wittgenstein: „Despre ceea ce nu se poate vorbi trebuie să se tacă“.)

Pe de altă parte, dacă vrem să nu folosim standarde duble și să privim situația relativ nepărtinitor, ar trebui să fim de acord că într-o societate în care diplomele de facultate se obțin pe bandă rulantă, la fel ca doctoratele, într-o societate în care etapele devenirii profesionale se sar cu o ușurință de nedescris, într-o societate în care cinstea, munca și modestia sînt subiecte permanente de bășcălie (deși toată lumea le invocă și se plînge de lipsa lor), într-o societate în care ambiția se confundă cu tupeul, iar respectul ia forma lingușelii și a servilismului, într-o societate în care verticalitatea e înlocuită cu obediența, iar lipsa de scrupule se substituie moralității, e greu ca tocmai Armata să fi scăpat acestor influențe.

Militarul român este reflexia „cazonă“ a societății românești contemporane. Și tocmai de aceea, o spun fără reținere, cunosc militari ale căror doctorate sînt impecabile, ale căror lucrări nu sînt niște compilații scrise de alții pe care ei și-au pus doar numele, cunosc militari care își știu meseria la fel de bine cum un chirurg stăpînește arta de a executa o operație pe cord deschis, cunosc militari care și-au închinat viața întreagă unei cariere nepătate și exemplare, cunosc militari care fac tot ce le stă în putință pentru ca Armata să fie o prezență incontestabilă în viața publică românească, cunosc militari care suferă cînd Armata e ridiculizată și care au ales să fie militari nu pentru că aici găsesc un loc călduț de unde, de bine, de rău, ies cu o pensie bunicică, ci pentru că asta au dorit să devină, cunosc militari care sînt mîndri de ceea ce sînt și au realizat și care sînt afectați cînd sînt confundați cu cei care fac de rușine meseria de militar, la fel cum mulți români se simt mînjiți de cei care murdăresc numele de român.

Îi cunosc pentru că am trăit și trăiesc printre ei. Nu știu cît de mulți sînt, dar există. Și, fără ei, Armata de acum, așa cum este, ar fi fost mult mai puțin.

Însă, ne place ori ba, pădure fără uscături nu se poate și, indiferent că discutăm problema Armatei, a Bisericii, a birocrației și a culturii, ori analizăm sistemul educațional, juridic, politic și pe cel din sănătate, constatăm că există (și) corupție, incompetență, aroganță, indolență și superficialitate. Constatăm că destui împărați sînt goi și, totodată, întrucît rar sînt arătați cu degetul, că acești „împărați“ cred că hermina ce-i acoperă e autentică.

De asemenea, constatăm că cei mai mulți români au mîinile legate sau socot că au mîinile legate și, pe cale de consecință, își cenzurează orice acțiune care le-ar putea periclita job-ul și cariera (sau, în exprimarea inspirată a lui Upton Sinclair, *„It is difficult to get a man to understand something, when his salary depends on his not understanding it“).*

E o luptă – inegală, poate – a meritocrației și bunului-simț cu aroganța și autosuficiența care se duce pe toate fronturile societății românești, o luptă ce nu va fi tranșată pînă ce o majoritate confortabilă nu va pricepe că: 1) absolvirea unui kilogram de cursuri, la pachet cu atestatele corespunzătoare, nu te ferește de ignoranță și prostie, dimpotrivă, le face pe cele două și mai vizibile; 2) a fi prost și ignorant, dar bubuind de o nesănătoasă încredere în sine, e cea mai nefastă combinație de trăsături la care o persoană ambițioasă se poate aștepta; 3) *leadership*-ul nu este o poziție sau un titlu, ci viziune și exemplu personal; 4) dacă tac-tu sau altă cunoștință poate, avînd la îndemînă un stilou sau niște relații, să te aducă pe un post oarecare, în detrimentul altuia care chiar îl merită și e îndreptățit să îl ocupe, asta nu înseamnă că ești calificat(ă) moral să ocupi acel post (tu, oricum, fiind recomandat(ă) de inteligența, studiile și talentul tău, îți poți găsi ușor de lucru, sînt convins, oriunde în altă parte și fără ajutorul lui); 5) mania de a publica „lucrări științifice“ la edituri ce se compromit ele însele prin publicarea acelor maculaturi ce nu interesează pe absolut nimeni (nici măcar așa-zișii autori nu se obosesc să le citească) stîrnește imense hohote de rîs, dacă nu dispreț, dar nicidecum admirație.

Voi încheia repetînd ce am afirmat cu altă ocazie: anume că, în comentariile despre militarul român, rareori se păstrează un ton decent și echilibrat, lipsit de istericale și exagerări de-o parte sau de alta. De aceea, nu ar fi rău ca, în această fleșcăială media unde panegiricele cele mai abracadabrante se iau la trîntă cu desconsiderarea cea mai crasă a Armatei, cîteva date de bun-simț să încerce a restabili cît de cît proporțiile reale ale militarului român.

Voi începe cu o banalitate: militarul român a jurat credință acestei țări, România. Poate ar fi bine de știut că, uneori, dacă imaginea pe care o lasă este în urma așteptărilor, nu este întotdeauna vina lui. Poate ar fi bine de știut că militarul român mustăcește cînd realizează că e băgat în seamă doar de Ziua Armatei și de Ziua Națională, eventual cînd o calamitate naturală lovește țara și se apelează la ajutorul lui sau cînd un coleg de arme se întoarce pitit între scînduri, petrecut de fățărnicia televiziunilor care, vreme de cinci minute, îl transformă într-o pildă a curajului și eroismului, împăunîndu-i moartea cu metafore de doi bani.

Poate ar fi bine de știut că militarul român nu este mai erou decît un doctor, un profesor sau un muncitor român, nu are o capacitate de suferință mai mare sau mai mică decît aceștia, poate ar fi bine de știut că militarul român respectă legea, e serios și își face treaba, militarul român visează la fel de mult ca tine și cade pradă acelorași iluzii ca noi toți, militarul român își ajută prietenii, își invită iubita la film, își crește copiii, face sacrificii și îndură privațiuni ca oricare.

Militarul român nu este mai bun și nu este mai rău decît celelalte milioane de români și, din acest motiv, merită la fel de mult respect ca orice alt cetățean al acestei țări. Nu mai puțin decît un ministru, nu mai mult decît un învățător. Cînd forma aceasta de respect va deveni o însușire palpabilă a poporului român și nu se va mai regăsi doar în exprimări prețioase, răsunînd strident, ca niște tinichele, atunci realitatea românească se va schimba profund. Și profeția mea e că se va schimba în bine.

***Mihnea Rudoiu** este scriitor. Cea mai recentă carte este romanul* Dear Darlin' Namor, *Editura Tracus Arte, 2014.*

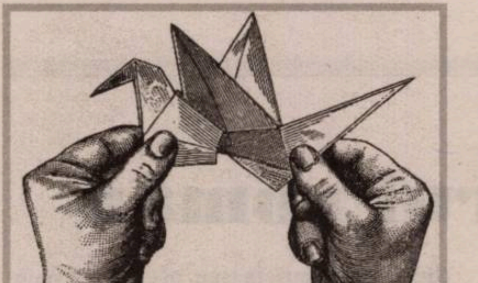

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Cîteva observaţii despre rău

La şah, cine joacă cu piesele albe are, se ştie, un avantaj, e mereu cu o mutare înaintea celui cu piesele negre şi se spune că are iniţiativa. În lume, observăm că de multe ori răul pare să aibă piesele albe (chiar dacă obişnuim să-l asociem cu negrul), adică deseori e cu o mutare înaintea binelui, iar pînă cînd forţele binelui se adună şi capătă putere împotriva lui trebuie să treacă o vreme. E nevoie de timp pentru ca oamenii să discearnă, să se convingă şi să se mobilizeze. Sigur, aici apare problema ce considerăm rău şi ce bine.

Să luăm fenomene care, din punctul de vedere al valorilor civilizaţiei în care trăim, sînt general acceptate drept rele. În cazul nazismului sau al fascismului, de pildă, ştim că a durat ceva pînă cînd lucrurile s-au copt. Răul a lucrat ani de zile. La început, unii au crezut că-i bine. Alţii au înţeles încă devreme că e rău, dar n-au avut cum să se opună. Cu toţii au convieţuit cu un sistem malefic, pînă cînd răul s-a răsfrînt peste orice limite şi a pus în pericol întreaga omenire. Abia atunci, cei care i se opuneau au găsit resursele de a intra în luptă şi de a-l învinge. În cartea sa *Partea Diavolului,* Denis de Rougemont observa felul în care, chiar atunci cînd crezi că l-ai învins, Necuratul se mută în altă parte.

O dată cu victoria împotriva Germaniei naziste şi a Japoniei aliate, mulţi au crezut că totul s-a sfîrşit. Dar Diavolul rîdea deja din altă parte, acolo unde de multă vreme începuse un alt joc. Era, bineînţeles, în imperiul lui Stalin, numit abia decenii mai tîrziu „al răului“, de către un preşedinte american inspirat. Un rău care, după ce a ars mocnit (dacă putem spune aşa) în Uniunea Sovietică, după al Doilea Război Mondial a cuprins o bună parte din întreaga lume, ameninţînd chiar s-o distrugă (nuclear). În cele din urmă, comunismul şi Uniunea Sovietică s-au prăbuşit şi ele. Din nou părea că lumea va intra într-o nouă eră, a păcii, că peste tot se vor instaura democraţiile liberale şi prosperitatea. Francis Fukuyama scria celebrul său eseu pe tema asta, intitulat *Sfîrşitul istoriei*. Un celebru disident iugoslav, Milovan Djilas (unii poate îşi mai amintesc de el), declara că tot ce a fost mai rău s-a sfîrşit, că în ţările în care comunismul s-a prăbuşit puterea va fi preluată de intelectuali care vor şti să îndrepte lucrurile pe calea cea bună. Foarte repede, însă, tocmai Iugoslavia avea să se transforme într-un adevărat iad şi ne aducem aminte de cîte conflicte armate şi atrocităţi a fost nevoie pînă cînd lumea civilizată să intervină şi să poată face pace. În ăst timp, în altă parte se cocea o altă ameninţare, globală: un gen de terorism care depăşea tot ce cunoscuse omenirea pînă atunci în acest domeniu. Apoi, fostul imperiu „al răului“, ceva mai redus ca dimensiuni, mai slab şi cu nume schimbat, a reînceput să pună probleme lumii, avînd din nou iniţiativa de partea sa, ca în anii '50. La ora actuală, cei care analizează mersul geopoliticii observă că Putin joacă şah pe tabla lumii cu albele, în vreme ce Obama are negrele. Primul acţionează, al doilea reacţionează. Tiparul vine încă din Antichitate. Ce spunea Cicero despre conspiratorul roman Catilina, în celebrele sale discursuri? „Pînă cînd, în sfîrşit, Catilina, vei abuza de răbdarea noastră? Cît timp nebunia asta a ta îşi va mai bate joc de noi? Pînă unde se va dezlănţui îndrăzneala ta neînfrînată?“

Mulţimea hoţiilor, ticăloşiilor şi chiar a crimelor.

Unde vreau să ajung însă cu toate astea? Chiar la România noastră. Abia astăzi primim dovezi oficiale despre mulţimea hoţiilor, ticăloşiilor şi chiar a crimelor săvîrşite din 1989 încoace. Nu că n-am fi bănuit sau chiar n-am fi ştiut aproape sigur. Numai că răul se desfăşura nestingherit sub privirile noastre. Nu se adunaseră forţele pentru a-l putea dovedi şi combate ca la carte.

Unele lucruri se ştiau în cercuri închise. Dacă e să ne luăm după ce spun procurorii, colaboratorii Elenei Udrea, de exemplu, ştiau în ce corupţie se scălda personajul. N-au putut spune în timp ce se întîmpla asta. Spun acum. La fel şi în cazul Primăriei Bucureştiului. Pe Sorin Oprescu îl puteai mirosi ce fel de om era. Şi puteai observa că Bucureştiul părea un oraş fără administraţie. Procurorii aduc azi dovezi că în locul acestei administraţii se propăşise un adevărat cuib de hoţi. Acesta a funcţionat mult timp fără a putea fi oprit de cineva (nu ştim nici dacă azi e oprit).

Multe alte grozăvii erau ştiute de foarte multă lume şi de foarte multă vreme, dar nu existau condiţiile pentru judecarea şi pedepsirea lor. De exemplu, în povestea mineriadei din iunie 1990, acum se pune pe tapet, în mod oficial şi serios, responsabilitatea lui Ion Iliescu şi a altora din jurul lui. După 25 de ani. Deci, cum spuneam, răul are obiceiul să-şi facă mult timp mendrele pînă cînd poate fi oprit sau pedepsit. De cîte ori nu se întîmplă fărădelegi chiar sub ochii unor oameni cinstiţi, intimidaţi şi frustraţi că nu se pot opune? Şi cîte lucruri rele nu s-or întîmpla în prezent prin ţară? Cîţi oameni n-or asista astăzi cu deznădejde la cine ştie ce hoţii cărora au impresia că nu li se pot opune? Uneori, acestea sînt oprite mult prea tîrziu. Alteori nu sînt descoperite niciodată, deşi se spune că adevărul iese întotdeauna la iveală. Concluzia ar fi că, totuşi, răul trebuie marcat şi denunţat oricînd apare. Cu cît mai repede, cu atît mai bine. Nu trebuie lăsat să se înstăpînească, să se cronicizeze. Întotdeauna se pot găsi destui aliaţi împotriva lui. Revenind la şah, cu cît răspunsul pieselor negre e mai articulat, cu atît avantajul din deschidere al albelor e mai repede anulat. Ce-i drept, asta-i varianta optimistă, cu *happy-end* de tip american. Ce te faci, însă, dacă pe tablă mai apar şi piese gri?

■ ■ ■

ready made

„Herbinte jăluim arătând împrejurările ce cercăm de către protopopul popa Ilie Baraictaru din Râmnic, ce-l avem pă plasa noastră preoţească, cum să arată:

1. Banii bastonului şi banii bisericilor aflăndu-se toţi la fostul protopop Ivan, sfinţia sa, cum a venit, tot pă acel leat ni-au mai luat odată.

2. În postul sfintei Naşteri, pă tot anul, de un nume ne ia câte o oca fasole şi 500 de nuci.

3. Pă tot anul de biserică, la acel post ne mai ia câte lei unu pă peşte proaspăt.“

Arhivele Olteniei,
Anul VI, No. 31, Mai-Iunie 1927

---

pb
f d
c.g
m.
n.
gn.
h.
r.
l.
ill.
k.qu.
f.v.
s z
ch.j.
x.

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Despre confuzii

Povestea, într-un text, Andrei Pleşu cum, deplasîndu-se pe coridorul unui spital bucureştean, a auzit un pacient (care-l studiase preţ de cîteva secunde) spunîndu-i altuia: „Uite-l pe Liiceanu!“ Este posibil totuşi să am o scăpare şi să fi fost vorba despre Gabriel Liiceanu care, într-o situaţie similară, aude: „Uite-l pe Pleşu!“ Nu-mi fac mari probleme însă, întrucît confuzia şi, implicit, relativitatea în percepţia publică au devenit un mod de viaţă al actualei societăţi româneşti. Pe nimeni nu pare să mai tulbure ambiguitatea unor estimări şi, ceea ce ar putea fi îngrijorător, nimeni nu se arată dispus să renunţe la ambiguitate chiar atunci cînd ea e risipită prin reiterarea – cu asupra de măsură – a adevărului. Starea de confuzie se dovedeşte mai plăcută, relativismul aprecierii oferă culoare peisajului şi savoare vieţii. Am experimentat personal acest paradox. Cu ani în urmă, într-o seară ploioasă de toamnă, am urcat într-un taxi, comunicîndu-i şoferului destinaţia şi intrînd apoi în contemplaţia goală a şoselelor ude din Iaşi. După vreo două minute, taximetristul îmi zice, zîmbind ghiduş în lumina intermitentă a farurilor de pe traseu: „Sînteţi în turneu la noi în oraş, nu-i aşa?“ Am ezitat înainte să răspund: „Nu ştiu la ce vă referiţi. Sînt ieşean, nu fac turnee de nici un fel…“ Conducătorul auto m-a privit intrigat, dîndu-mi emoţii prin intervalul inacceptabil de lung în care şi-a luat ochii de la drum. „Cum“, aproape că s-a răţoit, „vreţi să spuneţi că nu sînteţi Florin Călinescu?“ Am rîs. Mi se mai sugerase că aş semăna cu faimosul actor, dar nu reuşisem încă performanţa *de a fi şi confundat cu el!* „Nu, nu, este o greşeală. Avem un profil asemănător şi deţinem amîndoi mai multe kilograme în plus, însă nu, cu siguranţă nu sînt Florin Călinescu!“ Omul a tăcut ostil tot restul călătoriei, uitîndu-se nervos la mine din cînd în cînd. M-am simţit obligat să-i dau un bacşiş foarte consistent. Nu a fost impresionat. M-a mai privit o dată, cu reproş, la coborîre, observînd amar: „Înţeleg, domnu' Călinescu, vreţi să fiţi *imbobnito* la Iaşi, da' să mă luaţi pe faţă de fraier!? Să ştiţi că noi, moldovenii, nu sîntem proşti deloc!“ Mi-a bătut obrazul, a trîntit portiera şi a întors decis pe linia continuă, dispărînd în noaptea umedă.

Vreţi să fiţi imbobnito
la Iaşi?

Episodul mă determină să cred că, acceptînd confuzia, aş fi dat dovadă de generozitate, producîndu-i o bucurie şoferului şi înveselindu-i tura anostă. Confuzia ca act caritabil, iată un „panseu“ demn de toată atenţia! În aceeaşi linie argumentativă, se poate stabili că starea de confuzie are efecte benefice şi asupra victimei confuziei ca atare. Recent, am participat la o manifestare academică de amploare, la Berlin, alături de un coleg ieşean – fumător înrăit. Ostracizat de regulile aspre ale occidentalilor vizavi de fumat, profesorul respectiv era obligat să iasă frecvent în stradă pentru a-şi satisface epuizantul viciu. Într-o dimineaţă, la micul dejun, şi-a luat cana de cafea şi a mers în faţa hotelului unde stăteam pentru a o combina cu ţigara matinală. A neglijat faptul că temperaturile scăzuseră subit în Germania şi nu şi-a îmbrăcat sacoul. Aşadar, în cămaşă, zgribulit, s-a lipit de un zid, cu ceaşca fierbinte la piept şi ţigara strînsă puternic între buze. N-a trecut mult şi un bătrînel afabil s-a oprit lîngă el. L-a privit compasiv şi i-a aruncat o monedă de doi euro în cană, bănuindu-l om al străzii. Foarte interesant, mai tîrziu, acelaşi coleg, în aceeaşi călătorie şi prin medierea aceluiaşi viciu, a trăit o altă confuzie halucinantă. Participanţii la evenimentul universitar şi diplomatic au fost duşi, la un moment dat, cu autocarul, de la Berlin la Leipzig. A venit cu noi şi unul dintre foştii preşedinţi ai României, care urma să ţină un discurs în interiorul festivităţilor. Stăteam toţi cuminţi, instalaţi în scaunele autobuzului, aşteptînd sosirea importantului pasager, căruia i se rezervaseră primele două locuri de după şofer. Expectativa l-a împins pe colegul meu să „topească“ o ultimă ţigaretă înainte de drum. A coborît lîngă maşină şi a început să pufăie de zor. Deodată, au apărut preşedintele şi aghiotantul său. Ajunşi la uşa din faţă, aghiotantul i-a făcut semn politicianului să urce, ordonîndu-i simultan nedumeritului fumător: „Gata, băi, lasă ţigara, preia obiectivul! Liber!“ Colegul fusese, desigur, confundat cu un SPP-ist din trupele suplimentare, trimise de regulă în ajutor la acţiunile complexe, cu un grad mai mare de risc.

Au existat două consecinţe semnificative ale amintitelor confuzii. Prima – profesorul ieşean n-a lăsat nici o dimineaţă să treacă, pe parcursul şederii noastre la Berlin, fără a ieşi, zgribulit, în cămaşă, cu ceaşca de cafea lipită de pieptul tremurător, pentru a fuma, abandonat, lîngă un zid, şi a doua – tot el a stat mereu, la Leipzig, în preajma fostului şef de stat, plin de simţul răspunderii, pregătit oricînd să primească, eroic, un glonţ în locul „obiectivului“, dacă, Doamne fereşte, situaţia ar fi impus-o. Morala? Aş putea răspunde savant: *in confusione veritas*. Cine ştie ce subtilităţi istorice poţi scoate din simplul fapt că domnul Pleşu este confundat cu domnul Liiceanu şi invers sau că un biet profesor de literatură engleză din Iaşi trece, uneori, drept Florin Călinescu! Nu mă aflu însă în dispoziţie savantă, aşa încît vă spun banal: dacă doriţi mai multă adrenalină în viaţă, apucaţi-vă de fumat!

***Codrin Liviu Cuţitaru** este decan al Facultăţii de Litere a Universităţii din Iaşi. Cea mai recentă carte publicată:* Prezentul discontinuu, *Editura Institutul European, 2014.*

■ ■ ■

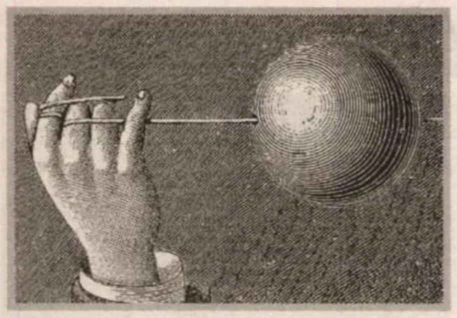

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Preţul artei, valoarea artei

În Germania a început dezbaterea publică pe marginea unei noi legi a patrimoniului. Temeiul acestei modificări legislative: un control mai riguros al operelor de artă la intrarea în ţară şi posibilitatea legală de a returna obiectele de artă cu provenienţă dubioasă, dar şi o protecţie întărită a operelor de artă aflate pe teritoriul Germaniei, cu un control mai riguros al exportului. Noul proiect legislativ este şi o formulă de adaptare la o directivă europeană (din mai 2014) cu privire la circulaţia operelor de artă în spaţiul comunitar.

„Statul trebuie, conform Constituţiei, să găsească mijloacele pentru a împiedica ieşirea din ţară a operelor de artă de importanţă unică, esenţială, a operelor de artă care contribuie la identitatea naţională. Da, statul are voie să-şi creeze un asemenea cadru legislativ, căci el corespunde întru totul principiului că promovarea artei şi a culturii e o misiune a statului. Acest principiu se bazează pe convingerea că arta nu e o marfă oarecare şi nici un activ financiar oarecare. Altfel decît bunurile de larg consum şi altfel decît produsele financiare, bunurile culturale au, înainte de stabilirea unui preţ, o valoare ideală; operele de artă sînt valori care cu greu pot fi exprimate în preţuri. În cel mai bun caz, valoarea determină preţul, dar niciodată preţul nu determină valoarea“ – susţine Norbert Lammert, preşedintele Bundestag-ului, într-un articol de opinie publicat în cotidianul *Die Welt*. E o teză pe care, sînt aproape convins, nici un artist din Germania n-o va contrazice.

O lege a patrimoniului există deja de multă vreme în Germania. Din 1955, de la adoptarea legii, şi pînă acum, pe lista operelor de patrimoniu au fost înscrise 2700 de lucrări. Interdicţia de a scoate în afara graniţelor UE aceste opere de artă există deja. Din 1992, trebuie obţinută o autorizaţie de export pentru orice operă de artă mai veche de 50 de ani şi cu o valoare mai mare de 150.000 de euro, indiferent dacă este sau nu este înscrisă pe lista patrimoniului. Noul proiect legislativ stabileşte că bunurile de patrimoniu nu pot fi scoase în afara Germaniei (nici măcar în zona UE) fără autorizaţie prealabilă. Conform noilor prevederi, va fi nevoie de autorizaţie de export pentru orice operă de artă mai veche de 70 de ani şi cu un preţ mai mare de 300.000 de euro. Legea va conţine de asemenea criterii clare prin care o operă de artă va fi considerată „de importanţă naţională“.

Adevărul e că sînt puţine ţări care au instituit programe de subvenţionare şi stipendii mai generoase ca Germania. Cheltuielile publice ale federaţiei, landurilor şi comunităţilor pentru artă şi cultură însumează 9,5 miliarde de euro. La această sumă se adaugă cel puţin 1,5 miliarde de euro pe an pentru programe de promovare culturală în afara ţării. Pe de o parte, muzeele au la dispoziţie fonduri substanţiale atît pentru conservarea patrimoniului, cît şi pentru achiziţii; pe de altă parte, există nenumărate mijloace de susţinere a artiştilor contemporani: spaţii de lucru oferite gratuit, galerii subvenţionate, burse de creaţie etc. Or, dacă statul e obligat să subvenţioneze, dacă acelaşi stat e obligat să-şi apere patrimoniul, atunci ar fi legitimă şi o lege mai severă a patrimoniului, inclusiv una care să restrîngă dreptul la proprietate – susţin cei care au iniţiat noua lege.

Dar controversele au început să apară încă din clipa în care s-a lansat dezbaterea publică pe tema acestei modificări legislative. Cum se explică valul de critici abătut asupra Ministerului Culturii, iniţiatorul demersului? Proteste vehemente au venit mai ales din partea unor artişti clasic-contemporani care au împrumutat pe termen nedeterminat operele lor către muzee de stat. Ei se tem că „împrumutul“ s-ar putea transforma în „donaţie“ sau că, atunci cînd îşi vor primi înapoi operele împrumutate, le vor primi cu un statut schimbat, care le va complica eventuala vînzare. Pe de altă parte, mulţi artişti şi colecţionari văd în această întărire a dispoziţiilor legale o restrîngere a dreptului la proprietate. Legea ar fi o „ghilotină“ pentru comerţul cu artă, căci ar impune restricţii inacceptabile pe o piaţă oricum complicată. În fine, mulţi se întreabă de ce tocmai Germania are nevoie de această lege nouă de vreme ce, pînă acum, subvenţiile generoase, legislaţia relativ liberală (în comparaţie cu alte state) şi bunăstarea au făcut ca operele de artă mai degrabă să vină decît să plece.

■ ■ ■

Ofertă specială pentru Dilematici!
DILEMA VECHE
lecturi obligatorii sau lecturi esenţiale?

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îţi dă de gîndit!

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

Cum te abonezi

■ **SMS** Abonament digital 1 lună – un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

■ **ONLINE**
la http://abonamente.adevarul.ro
■ **VIRAMENT BANCAR**
sau **MANDAT POŞTAL**: în contul
S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.,
cod fiscal RO18990288, deschis
la BRD Sucursala Decebal, nr. cont
RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

■ **LA TOATE OFICIILE POŞTALE**
■ **FIRMELE DE ABONAMENTE**
■ **LIBRĂRIILE ADEVĂRUL**
din Bucureşti, Timişoara, Braşov,
Craiova, Galaţi şi Iaşi

Informaţii şi reclamaţii: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume.................................... Prenume....................................
Str. .... Nr.........., Bl........, Sc........, Et........, Ap........,
Localitate.................................... Judeţ/ Sector ...., Cod poştal ....,
Telefon .... E-mail....................................
Am achitat suma de .... lei cu mandat poştal / ordin de plată nr. .... din data ....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.
Abonamentul va începe din luna* .... Semnatura ....
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activităţi promoţionale şi să le dezvăluie terţilor conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări şi să solicit ştergerea datelor adresându-mă societăţii S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poştal sau ordin de plată este necesar să trimiteţi talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. – Abonamente**, Bucureşti, Şos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poştal 020331.

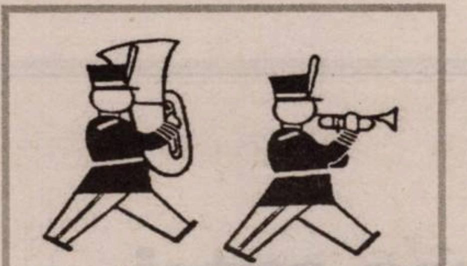

Cătălin ŞTEFĂNESCU

fără doar şi coate

Gustul irezistibil al chimicalelor

© wikimedia commons

Crusta aia sublimă, care pocneşte la atingerea dinţilor şi eliberează în gură un gust unic, lăsînd la vedere imaginea absolută a prăzii muşcate – pulpa superioară, de pui, din care izvorăşte un norişor divin, de abur încărcat cu arome. Din pradă se scurge o picătură de suc, strecurat printre fibrele moi, care conţin mustoşenia asta inefabilă. Iar crusta, deranjată din confortul armurii perfect construite în jurul pulpei, îşi exhibă aproape obscen, decadent, imaginea de victimă muşcată. După ce dinţii au tăiat adînc în ea, s-a deplasat un pic, pe suprafaţa alunecoasă a cărnii, şi e ca un veşmînt care lasă la vedere cele ascunse. Un gest de o ipocrizie diabolică, o manevră de o perversitate neverosimilă, o deschidere de membre care te invită să te-arunci în păcat, în certitudinea condamnării, a pedepsei, cu aceeaşi bucurie cu care ai alege Raiul. Ba chiar cu una mai mare. E ca un cîntec venit pe frecvenţe imperceptibile, o invitaţie irezistibilă de a muşca adînc, definitiv, din ideea de păcat, din iluzia că decăderea e un proces continuu. O alunecare fără sfîrşit, un cor de arome, o cleioşenie a lenei şi a plescăielii eterne, o rîgîială mulţumită, din adîncuri, o stare de mulţumire care depăşeşte dimensiunile galaxiei şi o siestă mai grasă decît universul însuşi.

E pulpa aia de pui, superioară, de bună seamă – a nu se confunda cu ciocănelul, care e pentru copii şi începători –, bucata aia de iad, alcătuirea de animal chinuit, crescut în lumină continuă şi lipsa absolută a spaţiului de mişcare, ridicată apoi la cer, prin întruchiparea ultimă a absurdului. Adică trecerea acestei moaşte a suferinţei prin cleiurile chimiei contemporane, batalioanele de draci postindustriali care-ţi asaltează papilele şi întreaga fiinţă, maşinăria universală care zice că „procesează“ carnea în fel şi chip. Pentru ca animalul din fiecare dintre noi să creadă că e mai rafinat şi mai evoluat. Mai exigent şi mai contemporan, mai informat şi mai *connaisseur*. Mai sus decît pulpa asta – care se găseşte în templul unui colonel american, devenit legendă a plăcerilor vinovate – mai pot fi doar aripile picante, din acelaşi loc de pierzanie. Pui crescuţi rapid şi urît, pentru a fi tăiaţi, procesaţi şi aruncaţi în gurile căscate ale unei lumi care trăieşte la fel de rapid şi de urît. Chestia cea mai spectaculoasă e că nici puii, nici fiinţele care îi mănîncă îmbrăcaţi în cruste şi arome chimice nu ştiu ce li se-ntîmplă. Habar n-au, habar n-avem.

Vă amintiţi
conserva
de carne chinezească?

O găseşti într-unul dintre hipermarketurile de azi. Mai sînt multe ca ea, dar numai asta ştie să-ţi facă exact ce simţeai odinioară. Cutie de metal, cumva pătrăţoasă, dacă o vezi din faţă, cu colţurile rotunjite, dacă o vezi de sus, conţinînd alte soiuri de draci ai gustului. Ce se găseşte în cutia asta e cam aşa – minunea *Total Recall*. Vă mai amintiţi (cine era pe-aici...) anii de dinainte de 1989? Vă amintiţi conserva de carne chinezească? Mai ştie cineva ce bucurie, ce fericire, ce sărbătoare, ce elan de a trăi şi ce poftă de viitor luminos declanşa obţinerea unei asemenea conserve? Se gîndea cineva atunci că în cutia aia sălăşluiau elementele din tabloul lui Mendeleev, adunate într-o masă roz, mai apetisantă şi mai dorită decît orice aspiraţie de pe lumea asta? Nu, nu se gîndea. Mintea zbura instantaneu la imaginea care devenea imediat neclară, din cauza salivei dezlănţuite, imposibil de ţinut dincoace de stăvilarele gurilor intrate în *delirium tremens*. Cartofi prăjiţi, crocanţi la suprafaţă, molcuţi mai înăuntru, pe care sarea lasă picături de rouă – ca-n imaginile de pe tapetul exotic, cu insula scăldată în soare şi palmierul singuratic –, ouă ochiuri, lăsate la jumătate, nici moi, nici tari, cleioase ca cele mai vinovate gînduri, tivite cu un pic de arsură, la marginea tutu-urilor de voal ale albuşurilor, iar lîngă toate astea, felii de carne chinezească din conservă, prăjite cu crustă, întregind această compoziţie care surclasează orice impresionism. Atunci, era o mînă a divinităţii, netezind părinteşte freza fiecăruia dintre noi. Azi, e o excentricitate haioasă. Cu condiţia să nu fii forţat să trăieşti aşa, vechea comoară din cutie fiind azi ceva ieftin, de găsit pe mai toate rafturile.

Mezeluri injectate cu toate sucurile lumii, maglavaisuri cercetate şi inventate de minţi diabolice, să te aducă în pragul nebuniei. Să băleşti mereu după mai mult, mai sărat, mai zoftos, mai rotund la gust. Cleiuri şi araceturi ale gurii, construite după cercetarea minţilor noastre bolnave, în aşa fel încît să răspundă la ceea ce noi nici nu ştim să numim. Ne trezim doar că ne umplu gura şi că sînt la gust aşa cum am fi vrut să spunem, dar n-am fi putut formula niciodată în cuvinte. Nitriţi, potenţatori de gust, arome identic naturale, extracte sintetice de condimente, antioxidanţi, trifosfaţi, prafuri dulci, ascorbaţi, zeruri, gelatine, coruri de îngeri ai Armaghedonului chimic, cîntînd în palatele gurilor noastre toate recviemurile lumii.

Peşti plini cu mercur, fructe de mare ghiftuite cu toate mizeriile oceanelor sau, dimpotrivă, fiinţe de crescătorie acvatică, îndesate cu hormoni şi concentrate, legume crăpînd de culoare şi de sănătate, dar crescute din carton şi plicuri cu prafuri miraculoase, brînzeturi născute în eprubetă, Cole spumoase şi acidulate, care pot încleia şi soarele de pe cer şi-l pot transforma într-o veioză de tren interbelic, vinuri stoarse din struguri rumeni, culeşi de pe dealurile chimiei din laboratoare, o frumuseţe fără seamăn.

În atmosfera asta, de beţie continuă a simţurilor, Organizaţia Mondială a Sănătăţii ne avertizează că orice carne procesată e la fel de nocivă şi cancerigenă ca azbestul şi ca tutunul. Despre legumele, fructele, peştii şi lactatele de laborator nu zic nimic. Un soi de ISIS al industriei mîncatului. Iese el la vedere, la un moment dat.

Cătălin Ştefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

■ ■ ■

---

anti nostalgia

„elemente dușmănoase“

„În prezent numitul Blaga Lucian caută să imprime în rîndurile intelectualilor cu care vine în contact netrăinicia regimului nostru. [...]

„În revista «Steaua» au mai fost publicate şi unele fragmente din *Faust* de Goethe, scoase din traducerea pe care a făcut-o Blaga, fragmente ce reflectă stilul mistic (sic!) în care a fost făcută traducerea. [...] Toate acestea şi în plus faptul că Blaga, fost diplomat al regimurilor burgheze, filosof şi scriitor mistico-idealist, primeşte o pensie de stat, are un post de răspundere la Biblioteca Filialei Academiei Cluj în timp ce păstrează o rezervă totală faţă de regim şi pentru a mai obţine unele beneficii materiale pe plan scriitoricesc a reuşit să se refugieze cu ajutorul unor legături ale lui din conducerea Academiei Republicii Populare Romîne, cum este Tudor Vianu, academician, în domeniul traducerilor care-i sunt publicate, deşi le tratează tot în spiritul vederilor lui – au determinat ca în jurul lui să roiască tot felul de elemente duşmănoase, dintre care unele se dedau la acţiuni organizate [...] Elementele duşmănoase văd în Blaga un rezistent sau, cum a afirmat însuşi Blaga faţă de agent *(informator – n.m.)*, singurul reprezentant al ideii naţionale, pentru care intelectualitatea românească are o mare consideraţie.“

Documente din 1956
în vol. Ioana Diaconescu,
Scriitori în arhivele CNSAS,
Fundaţia Academia Civică, 2012;
editarea textului aparţine autoarei.

PUBLICITATE

PRIMĂRIA MUNICIPIULUI ALBA IULIA

CLUBUL DILEMA VECHE

MINISTERUL CULTURII

Joi, 29 octombrie, ora 18.00

CREART: Centrul de Creaţie, Artă şi Tradiţie al Municipiului Bucureşti, Piaţa Lahovari, nr.7

ALBA IULIA, CEALALTĂ CAPITALĂ CULTURALĂ

INVITAŢI
ANDREI PLEŞU
MIRCEA HAVA
AUREL MITRAN

Moderator: Mircea Vasilescu

INTRARE LIBERĂ

vodafone · alba iulia · DOMENIILE SÂMBUREŞTI · creart · AQUA CARPATICA

Robert SKIDELSKY

împotriva **curentului**

Revenirea Rusiei la vechiul tipar

Experienţa mea cea mai dureroasă din Rusia a fost vizita, în 1998, la Perm-36, singurul lagăr de muncă forţată construit de Stalin care s-a păstrat. Am fost la Perm, un oraş din Urali, pentru a participa la un seminar al Şcolii de Studii Politice din Moscova. Întemeiată de remarcabila Lena Nemirovskaya, scopul şcolii era să familiarizeze generaţia postcomunistă de tineri ruşi cu democraţia, autoguvernarea şi capitalismul.

Într-o zi geroasă de martie, am vizitat împreună cu cîţiva prieteni fostul lagăr sovietic. Construit la începutul anilor '40 ca lagăr de muncă „obişnuit“, Perm-36 a fost transformat în 1972 într-un lagăr de concentrare pentru deţinuţi politici.

Ultimul deţinut a fost eliberat în 1987, la trei ani după ce Gorbaciov a ajuns la putere. Acum, lagărul era restaurat ca Muzeu al Gulagului, de către „Memorial“ – un grup pentru apărarea drepturilor omului fondat de fizicianul disident Andrei Saharov – pentru a le aminti ruşilor despre trecutul lor totalitar.

Am vizitat împrejurimile aripii de maximă securitate, înconjurată de un gard din sîrmă ghimpată, în care au fost închişi deţinuţii politici consideraţi „recidivişti deosebit de periculoşi“ – cei mai mulţi, din republicile sovietice non-ruse. După ce o echipă de televiziune ucraineană a filmat lagărul în 1989, o parte din clădire a fost distrusă intenţionat.

Era evident că prizonierii erau supuşi torturilor psihologice şi unui tratament fizic extrem de dur. Caloriferul minuscul din fiecare cameră abia dacă putea face faţă gerului care ţinea din octombrie pînă în aprilie. Deţinuţii dormeau pe scînduri de lemn sau pe priciuri de fier. Hainele şi păturile erau din bumbac, nu din lînă, iar closetul era o simplă gaură neacoperită.

Maya, ghidul nostru, ne-a explicat cum conducerea penitenciarului alegea să pună împreună prizonierii care nu se suportau. În timpul zilei, erau mutaţi de-a lungul coridoarelor, dintr-o celulă în alta, toate identice, unde munceau fără noimă, producînd piese metalice. O oră pe zi aveau acces la un „spaţiu de exerciţii“ – o încăpere ca un cub căptuşit cu tablă, cu latura de 2,7 metri, cu tavan din sîrmă ghimpată, păzită de un gardian. În rest, singura formă de divertisment era proiecţia săptămînală a filmelor de propagandă.

Dintre cei 56 de „recidivişti periculoşi“ închişi în Perm-36 în anii '80, şapte au murit. Unul dintre ei a fost poetul şi naţionalistul ucrainean Vasyl Stus. Autorităţile au declarat că a fost sinucidere, dar supravieţuitorii au povestit cum, ca să se distreze, gardienii au deşurubat o scîndură de lemn din perete şi au lăsat-o să cadă peste capul lui Stus, în timp ce acesta dormea.

În vreme ce Maya povestea această întîmplare cumplită, m-am uitat la chipurile celor doi gardieni tineri care ne însoţeau. Expresia feţelor lor era la fel de împietrită ca pămîntul îngheţat de afară. Se gîndeau oare la fotbal sau că fac dragoste cu prietenele lor? Dacă ar fi băut suficient de multă vodcă, ar fi fost oare şi ei capabili să ucidă pentru distracţie? Mă tem că răspunsul este, probabil, „da“. Sistemele totalitare nu au avut niciodată dificultăţi în a găsi călăii blazaţi de care au avut nevoie.

Organizaţii ca „Memorial“ şi Şcoala de Studii Politice din Moscova nu-şi mai găsesc locul în Rusia lui Vladimir Putin. Oficial, ele sînt considerate „agenturi străine“ şi au fost hărţuite juridic într-atîta, încît abia dacă mai pot funcţiona.

Astăzi, Muzeul Gulagului are o altă conducere. „Noua prezentare“, scriu Mikhail Danilovici şi Robert Coalson, „se referă nu la practicile represive de muncă forţată ale epocii staliniste, ci la producţia de cherestea a lagărului şi la contribuţia sa la victoria sovieticilor în cel de-al Doilea Război Mondial.“ Şi, după douăzeci de ani, Şcoala de Studii Politice din Moscova a fost silită să-şi întrerupă activitatea în Rusia.

Soarta muzeului şi a Şcolii se înscrie într-o mai amplă restrîngere a libertăţii de expresie şi de acţiune din timpul celui de-al treilea mandat al lui Putin. Disidenţii sînt numiţi în mod curent devianţi, membri ai coloanei a cincea şi trădători, iar regimul duce o campanie pentru unitate naţională, bazată pe religie, tradiţie şi retorică paranoidă.

Toate acestea reprezintă o mutaţie majoră faţă de primele zile postsovietice ale Rusiei. Partidul liberal Vîibor Rossii (Alegerea Rusiei), condus de întîiul prim-ministru democrat al ţării, Egor Gaidar, a obţinut 15,5% din voturi la alegerile generale din 1993 şi a format, împreună cu aliaţii săi, blocul majoritar din Duma. Ceea ce, la acea vreme, a fost privit ca un eşec răsunător. Astăzi, candidaţii liberali nici măcar nu mai ajung în Duma.

Cum de s-a întîmplat aşa ceva? De ce au fost spulberate cu atîta cruzime speranţele *glasnost*-ului lui Gorbaciov?

Un punct de vedere foarte răspîndit este că Rusia a revenit pur şi simplu la vechiul său tipar: libertatea nu a fost niciodată mai mult decît o vorbă în vînt din vocabularul istoriei ruseşti. Dar asta e o explicaţie facilă.

E adevărat, liberalismul rus a contribuit la propria prăbuşire, prin incompetenţa sa şi prin fracţionare. Dar nici Vestul nu a fost de ajutor. În anii '90, nu a susţinut financiar reformele economice pe care le-a promovat. Iar expansiunea NATO în Statele Baltice din 2002 – prima extindere a Alianţei în teritoriul fost sovietic – a fost o greşeală catastrofală, care a făcut imposibil ca un rus să fie patriot şi pro-occidental deopotrivă. Prin omisiune şi prin acţiune, Vestul a subminat liberalismul politic rusesc, înlesnind ascensiunea lui Putin.

Pînă acum, Putin a dovedit un bun instinct al limitelor. Le permite ruşilor să viseze la măreţie fără să le creeze probleme majore. Sub conducerea lui, Rusia a sfidat sancţiunile, a creat o nouă alianţă cu China şi a iritat Vestul în privinţa Siriei – fără însă a-l provoca deschis. Dar cei care îl cunosc pe Putin spun că acesta nu tolerează nici o discuţie, el este singurul care stabileşte limitele. Nimeni nu poate deţine puterea supremă atîta vreme fără să se lase corupt. Pentru moment, putinismul este singura cale posibilă în Rusia. Dar, chiar dacă forţele reprezentate de „Memorial“ şi de Şcoala de Studii Politice din Moscova au fost marginalizate, ele nu au fost eradicate.

***Robert Skidelsky** este membru al Camerei Lorzilor a Marii Britanii şi profesor emerit de economie politică la Universitatea Warwick.*

© Project Syndicate, 2015
www.project-syndicate.org

traducere
de Matei PLEŞU

PUBLICITATE

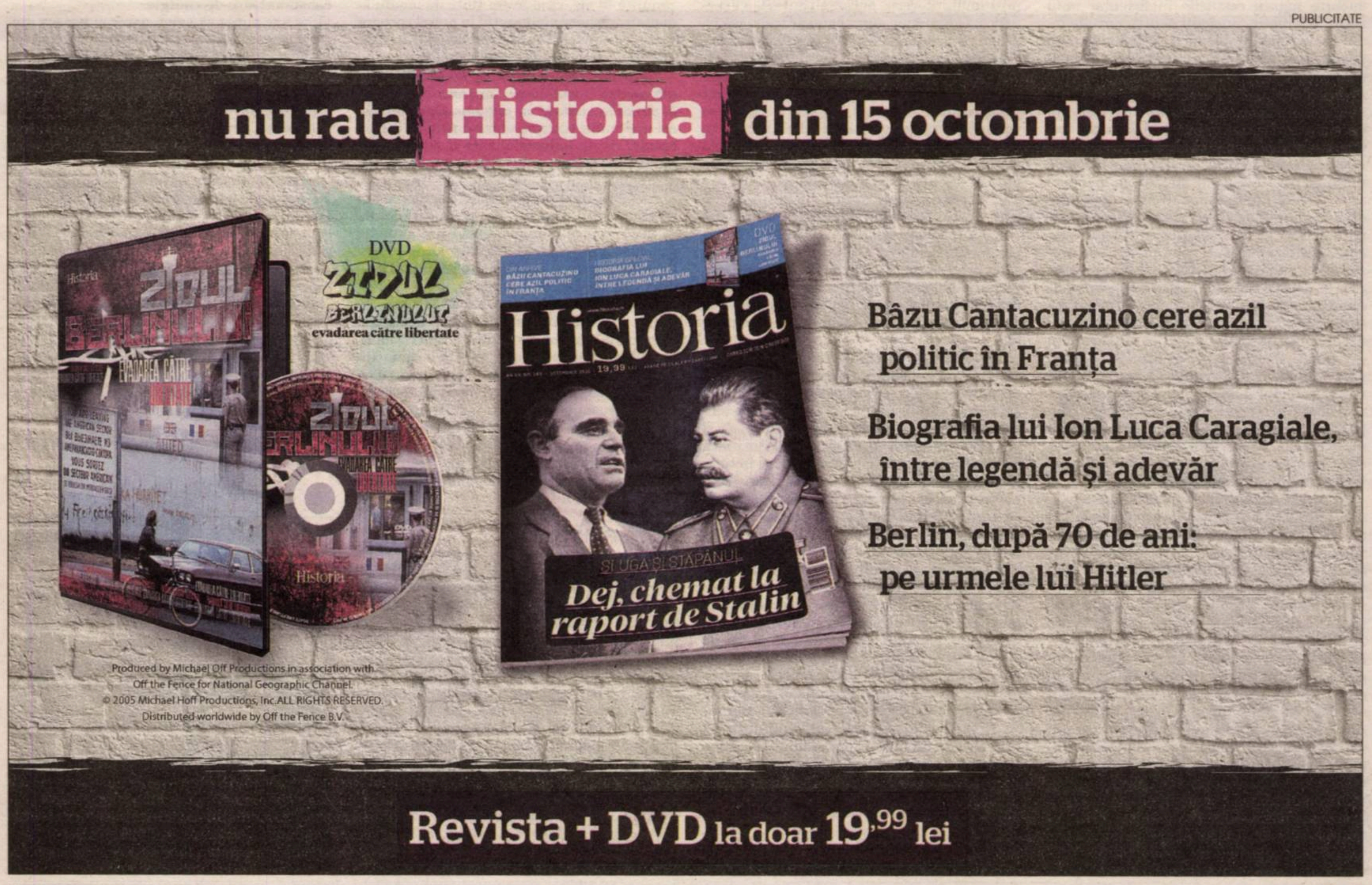

nu rata Historia din 15 octombrie
DVD
Zidul Berlinului
evadarea către libertate
Historia
Dej, chemat la raport de Stalin
Bâzu Cantacuzino cere azil politic în Franţa
Biografia lui Ion Luca Caragiale, între legendă şi adevăr
Berlin, după 70 de ani: pe urmele lui Hitler
Produced by Michael Hoff Productions in association with Off the Fence for National Geographic Channel.
© 2005 Michael Hoff Productions, Inc. ALL RIGHTS RESERVED.
Distributed worldwide by Off the Fence B.V.
Revista + DVD la doar 19,99 lei

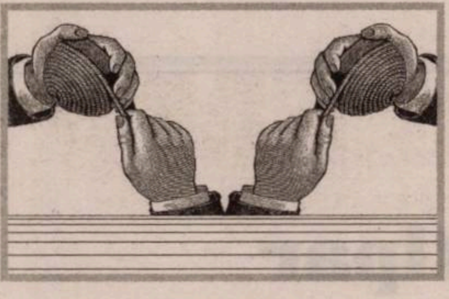

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Independența energetică și reindustrializarea

– sau despre marotele cu energia la români –

România este o țară atipică din punct de vedere energetic pentru regiunea noastră: rata de dependență față de furnizorii externi de energie este minimală (a treia cea mai puțin dependentă țară din UE). Producem mai multă energie electrică decît consumăm, de fapt problema pe partea de energie electrică nu este lipsa de capacități, ci o politică incoerentă de folosire a celor existente și una la fel de incoerentă de a încuraja construirea altora noi (a se vedea oscilațiile extreme în ce privește energia verde). La gazele naturale sîntem foarte aproape de asigurarea consumului intern, cu o scădere a importurilor de la 25% în 2010 la 5% în 2014 (mai ales datorită închiderii combinatelor energofage ale magnatului Ioan Niculae), iar oficialii români tocmai au anunțat că nu va fi nevoie de importuri în 2016. E drept că aceste cifre liniștitoare ascund o problemă de fond: în lipsă de investiții masive, nu vom putea menține aceste rate de producție și acoperi consumul intern.

Situația României a creat însă și o cultură a autarhiei la nivelul celor care gîndesc și execută politicile în domeniul energetic. Această cultură a autarhiei are rădăcini adînci în ceaușismul incipient: scopul politicilor energetice era acela ca România să nu depindă de nimeni. Asta a dus la prezumția că resursele energetice nu sînt un produs ca oricare altul, ci au un rol în primul rînd strategic. De aici, principalul scop al politicilor energetice este, în mod tradițional, ca România să fie o autarhie sustenabilă.

Ceea ce a și fost într-un fel, însă cu costuri ascunse uriașe (populația și ramurile economice marginalizate politic au trebuit să suporte mereu costurile ineficienței unui sector energetic construit pentru nevoile industriei grele). Problema e că România e un producător energetic îmbătrînit – două treimi din petrolul extras intern provin din zăcăminte exploatate de mai mult de 50 de ani. România produce în prezent o treime din țițeiul extras în 1976. Petrom și Romgaz trebuie să investească masiv doar pentru a menține actualul nivel de extracție, în sonde multe și cu randament mic (avem de cincișase ori mai multe sonde decît Arabia Saudită, care produce de o sută de ori mai mult petrol). De fapt, România se poate declara independentă energetic doar pentru că consumul de energie a scăzut masiv după 1990, ceea ce a fost o revenire la bun-simț economic după ce epoca Ceaușescu forțase creșteri nesustenabile în industrii energofage (și supradependente de prețul mondial al petrolului – regimul Ceaușescu și-a început declinul cînd industria construită pentru un preț mic al petrolului de import a intrat în pierderi odată cu creșterea prețului mondial după 1973, iar regimul a trebuit să se împrumute extern, apoi a decis să returneze anticipat împrumuturile, de unde criza alimentară și de consum din anii 1980).

Totuși, *establishment*-ul din industria energetică a rămas cumva captiv în paradigma autarhiei energetice. Cea mai bună dovadă este modul în care a fost întîrziată (ba chiar sabotată) interconectarea sistemului național de transport al gazelor la vecinii noștri membri UE: Bulgaria și Ungaria. Gazoductul Giurgiu-Ruse trebuia să fie gata din 2013, dar mereu s-au găsit pretexte să nu se înceapă lucrările. Există un gazoduct cu Ungaria, dar are numai un sens, dinspre Ungaria încoace, upgradarea sa pentru ca gazul să poată circula și invers e mereu întîrziată. Am crezut, în primii ani cînd urmăream la CRPE subiectul energiei în context european, că explicațiile oficialilor români sînt serioase – ba o dificultate geologică la subtraversarea Dunării, ba neînțelegeri tehnice cu partea maghiară etc. –, însă discuții informale cu oameni din sistem ne-au convins că e vorba de o întîrziere intenționată. Problema de fond este că legarea la Ungaria și Bulgaria e văzută ca o măsură impusă de UE și care contravine interesului național de a rămîne o autarhie energetică. Dacă ar fi tehnic posibil exportul de gaze spre cele două țări – spune această logică –, atunci gazul nostru intern, care e mai ieftin decît cel rusesc consumat de bulgari și maghiari, ar pleca și spre ei și deci s-ar scumpi pentru consumatorul intern. Cum nu putem să admitem deschis că avem o politică de nonconectare, am ales varianta *de facto* în care teoretic putem exporta gaze, dar practic nu se poate pentru că statul român tot întîrzie construcția gazoductelor.

Avem o economie
încă subdezvoltată.

Desigur, în aceste condiții în care noi ne facem că vrem să construim conducte ca să permitem exportul, iar Sofia și Budapesta se fac că ne cred, nu putem să pretindem de la ei solidaritate energetică în fața Rusiei. Așa cum România își folosește doar pentru ea cărțile primite în joc – resursa internă –, așa și bulgarii își folosesc egoist resursa lor: buna relație istorică cu Rusia. Pe termen lung pierdem și noi, și ei, doar Moscova cîștigă.

Problema de fond este modul în care e prezumat interesul național: autarhia energetică. O Românie europeană ar trebui să își propună ca energia să fie o marfă ca oricare alta, din care statul și cetățenii români să facă bani, prin colectarea transparentă și deschisă de impozite și redevențe (care sînt peste media europeană, contrar a ceea ce se vorbește în spațiul public). Trebuie să trecem de la interesul național energetic definit la modul autarhic la politici care să vizeze interdependența energetică inteligentă.

Chiar dacă ar fi dezirabilă în sine (și nu este), autarhia energetică nu ar mai fi posibilă în lumea actuală interdependentă. România are nevoie de investiții și de integrarea în piețe regionale ale energiei și pentru a acoperi consumul propriu, darmite pentru a face bani din vînzarea de energie către alții. Autarhia nu mai e posibilă.

Ne aflăm de mai mulți ani în situația absurdă în care oficiali români vorbesc frecvent despre dorința de a deveni un *hub* energetic și în același timp sabotează posibilitățile tehnice de export al energiei, atît la gaze, cît și la electricitate. Părem că avem ambiția unică de face bani din exportul unui produs în timp ce ne asigurăm că acel produs nu poate fi exportat – la asemenea situații ciudate se ajunge cînd definim interesul național în mod contradictoriu, în funcție de moment și de interlocutor. Ca să fim corecți cu oficialii români, trebuie să admitem că genul acesta de incoerență apare în multe alte state ale UE, iar numărul mare de procese deschise de Comisie pentru încălcarea legislației europene de toate guvernele UE e o dovadă de cît de dificil e să se împingă crearea pieței unice, pe care guvernele naționale o vor în principiu, dar apoi fiecare găsește la el acasă motivații și modalități de a sabota sau amîna.

În mod evident, proiectul Uniunii Energetice va da un impuls pieței unice, acesta e și motivul pentru care are dedicat un pilon din cei cinci. Ar fi un bun motiv să ne decidem: rămîne România o insulă energetică *de facto* sau devenim parte din ceva mai mare? De fapt, alegerea reală e între a o face de bunăvoie și cu costuri reduse (pe banii UE) sau să mergem înainte cu *statu quo*-ul în care semnalăm că vrem integrare; în practică, ne comportăm autarhic și va fi nevoie ca sistemul energetic să colapseze în lipsă de investiții, deci o vom face mai tîrziu, mai scump și pe banii noștri.

O formă mai sofisticată de menținere în viață a fantomei autarhiei este reindustrializarea. Nici nu a apucat România să fie sigură de resursele din Marea Neagră că sînt voci indignate (și de înalt nivel politic) care spun că ar trebui, de fapt, să interzicem exportul și să folosim energia pentru reindustrializare. Sînt două prezumții false în această poziție: a) *că e suficient să ții energia să băltească cumva în țară, deci să fie ieftină, că se vor găsi soluții de industrializare*. Nu e clar cum anume stă energia în țară – depozite pentru gaz avem sub necesarul de consum actual, iar electricitatea nu poate fi înmagazinată, deci, de fapt, ținem capacități de producție nefolosite. Dar să zicem că trecem peste acest inconvenient tehnic – ideea că te poți industrializa în 2015 prin industrii energofage (numai așa ar avea sens avantajul energiei ieftine), cînd toată lumea dezvoltată renunță la ele, cînd avem ținte de mediu adoptate oficial și cînd prețul la petrol coboară vertiginos (deci și prețul produselor în care energia are pondere mare), e o iluzie.

A doua prezumție falsă: b) *că România este un deșert industrial care trebuie să revină la paradisul industrial anterior*. Dacă întrebi cei mai mulți români, chiar dintre liderii de opinie, cît de industrializată li se pare România, aproape invariabil îți vor spune că nu avem industrie. Atît de mult s-a prins de noi ideea că în 1989 aveam industrie, dar că am distrus-o apoi. De fapt, România este acum, în 2015, o țară industrializată peste media europeană. Am suferit într-adevăr un proces de reducere a ponderii industriei după 1990, dar asta pentru că regimul comunist dezvoltase la niveluri nerezonabile și nesustenabile ramurile industriale grele. Industria comunistă era foarte vizibilă (mari combinate dominînd orașele) – de asta a rămas în mintea oamenilor în primul rînd: pentru că era mare, se vedea. Dar a fi mare nu înseamnă a fi musai eficient sau util. Baza industrială a României a migrat dinspre mamuți spre unități mici, integrate în lanțuri de producție ale investitorilor străini.

Ca pondere a sectorului industrial pe metodologia Eurostat, în 2013 România se afla pe primul loc în UE-28, fiind urmată de Cehia (31,8%), Slovacia (26,7%) și Irlanda (26,3%). Poate e șocant pentru români să afle asta, dar România are o pondere a sectorului industrial mai mare decît Germania (25,5%). Conform metodologiei Băncii Mondiale, cota sectorului industrial ca valoare adăugată (% Produs Intern Brut) în România a fost de 43,2% în anul 2013 (o creștere de la 34,6% în anul 2003). Comparativ, la nivelul Uniunii Europene, Germania a înregistrat o pondere de 30,7% în 2013, Franța de 19,7% (de la 22,1% în 2003), iar Marea Britanie de 20,1%. La nivel mondial, Statele Unite au înregistrat în 2013 o valoare adăugată a sectorului industrial (% PIB) de 20,5%, China de 43,7%, iar Rusia de 36,3%.

Problema majoră a României nu e că ne lipsește industria, ci că avem o economie încă subdezvoltată, mai asemănătoare cu cea a Rusiei și a Chinei decît cu cele ale țărilor dezvoltate. Adică industria reprezintă o bucată prea mare din PIB pentru că PIB-ul în sine este anemic. Serviciile, care sînt baza economiilor dezvoltate, sînt încă subdezvoltate în România. Salariile sînt mici și consumul intern redus, deci industria este încă o bucată mare din plăcinta care este economia României. Dacă am avea nevoie de „industrializare“, ar fi în zona care deservește imediat serviciile, în nici un caz marea industrie consumatoare de energie.

S-ar putea să avem noroc și ieșirea din mentalitatea de insulă autarhică să fie favorizată de faptul că România ar putea avea curînd mai multă energie decît consumă. Cum reindustrializarea e, de fapt, o vorbă goală bună de folosit de politicieni la conferințe, ceva tot va trebui să facem cu această energie, deci vom da drumul la export.

Dar despre cum ar putea România să aibă mai mult gaz decît consumă în următorii trei ani, data viitoare. Acest articol e un fragment din raportul „România și Uniunea Energetică“, scris împreună cu Ludmila Gamurari și publicat la Centrul Român de Politici Europene. A fost elaborat în cadrul proiectului „Influenți, alerți și informați în negocierile din UE – Expertiză și consultare în politici europene“, finanțat prin granturile SEE 2009-2014, în cadrul Fondului ONG în România. Săptămîna viitoare continuăm să prezentăm povestea energiei românești, care evadează din insula autarhică.

facebook.com/Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

„Este vremea! Doar că i-au luat-o alții înainte!“ (anunț în zona Galați – Vasile Lascăr –București).

De altfel, și eu am un anunț, în Strehaia-Mehedinți, pe poartă: „Vînd avere: casă-pămînt-pădure“. Cazul meu, față de cel de pe Galați, este invers. Nu sînt în aria de acoperire a lui Leo, bineînțeles! Dar tot nu mă vrea nimeni. Nu sînt bani sau nimeni nu vrea pădurea și pămîntul meu. „Ce să fac cu astea?“ – sînt întrebat. De la oraș lumea dă fuga, caută sat, rîu, pădure, bio, nat. Eu le am pe toate. La sat nici dracu' nu vrea pădure, rîu, pămînt – decît dacă e de tăiat ceva, dar și așa taie fără s-o dețină. Nu-i așa că e nostim, cel puțin?

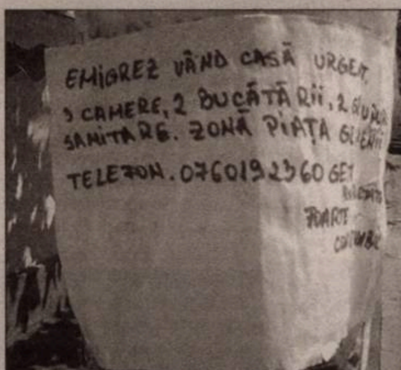

dosar DILEMA VECHE
Dosar realizat cu sprijinul Raiffeisen Bank

Reușim împreună

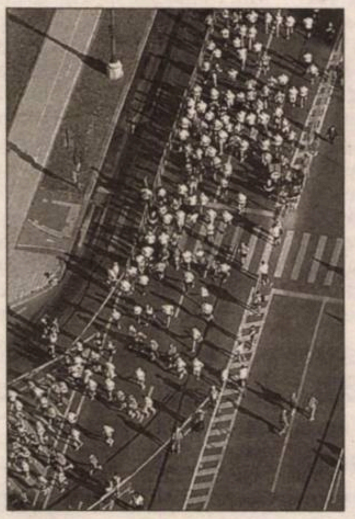

Texte și opinii de:

- ● Marcel IUREȘ (actor și fondator al Teatrului Act)
  „Am vrut să facem teatru“ – interviu
- ● Mihai CONSTANTINESCU (director executiv al Festivalului Enescu)
  „Un parteneriat dincolo de marcă“
- ● Răzvan POPOVICI (muzician și director executiv al Festivalului SoNoRo)
  „Fenomenul SoNoRo“
- ● Constantin CHIRIAC (actor și președinte al Festivalului Internațional de Teatru de la Sibiu)
  „Fără calitate nu ai cum să faci un eveniment sănătos“ – interviu
- ● Cezar PAUL-BĂDESCU (scriitor și jurnalist)
  „Cînd o fetiță vrea să fie doamnă“
- ● Andrei DĂSCĂLESCU (regizor și fondator al festivalului Filmul de piatră)
  „Voluntar la Tășuleasa“

argument

Omul și funcționarul

DILEMA VECHE
Reușim împreună

Pe la jumătatea anilor 2000, am primit de la banca Raiffeisen din București un card nou Visa electron. Ajuns cu el într-un sat din Austria, m-am gîndit să încerc să-mi văd soldul la mica agenție a băncii existente în acea localitate. Am constatat că bancomatul nu putea face operațiunea, așa că m-am gîndit să mă adresez unui funcționar de la ghișeu. I-am spus problema mea și el mi-a răspuns că pentru a afla acel sold trebuie să ia legătura cu sucursala mai mare, de la Innsbruck. În momentul în care a văzut însă cardul pe care l-am scos din buzunar, figura i s-a înroșit. Plin de uimire și de bucurie în același timp, m-a rugat să i-l dau ca să se uite la el mai atent. Apoi, tot mai surescitat, dar și ușor jenat, mi-a cerut acordul să-i cheme și pe colegii săi ca să le arate acel card. Mi-a explicat că acel tip de card e un produs nou al băncii (sau în banca lor) și că ei n-au mai văzut așa ceva pînă atunci. A fost rîndul meu să simt că mă înroșesc. Habar nu avusesem că țineam în buzunar un card de natură să suscite curiozitatea bancherilor din Austria. Veneam de dincolo de Carpați, în țara-mamă a băncii, cu un card de generație mai nouă decît văzuseră funcționarii de acolo. Felul în care și-au manifestat curiozitatea și bucuria doar la vederea acelui card m-a înduioșat. Din niște funcționari scorțoși, care aplică „proceduri“ și le știu pe toate, au devenit dintr-odată niște oameni normali și drăguți. În ochii mei, agenția aceea s-a umanizat dintr-odată.

Cu ocazia realizării acestui dosar, am aflat multe despre proiectele de responsabilitate socială pe care banca le are, dincolo de obișnuitele planuri de bussines. Proiecte diverse de susținere a culturii și a sportului, a educației și a sănătății populației din zonele în care își desfășoară activitatea. Intrarea în amănuntele acestor proiecte poate provoca aceeași senzație de umanizare în jurul unui tip de afacere pe care în mod curent o percepem ca fiind legată doar de profit, cifre seci și bani. (**Andrei Manolescu**)

B A R B U R I S M E

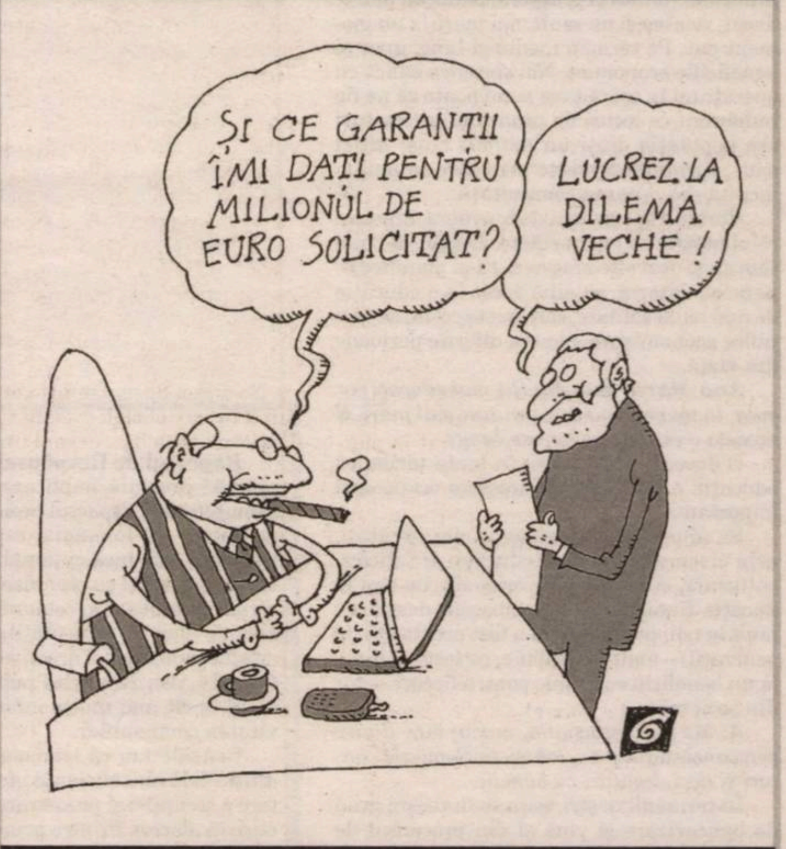
ȘI CE GARANTII ÎMI DAȚI PENTRU MILIONUL DE EURO SOLICITAT?
LUCREZ LA DILEMA VECHE!

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători!

Dar nu acum.
Emisiunea *Punerea pe gînduri*
va fi reluată pe 5 noiembrie.

DILEMA
Reușim împreună

„Noi ne luăm rolul de facilitatori“

interviu cu Corina VASILE

Este directoarea de Comunicare și Relații Publice a Raiffeisen Bank. Am stat de vorbă cu ***Corina Vasile*** *și am încercat să înțelegem în ce fel de proiecte investesc și, mai ales, de ce o fac. Unde se întîlnește filozofia unei bănci cu problemele comunității? De ce e important pentru un business de felul acesta să fie atent la nevoile lumii din jur și să susțină proiecte culturale, educaționale, sociale sau de mediu?* ***(A. M. S.)***

Andrei Manolescu: *Care sînt criteriile după care Raiffeisen alege proiectele în care se implică?*

Totul pornește de la strategia de afaceri, după aceea, facem studii similare cu cele de piață, prin care încercăm să cunoaștem publicurile cu care interacționăm. Așa am aflat care sînt prioritățile lor sau care cred ei că sînt prioritățile comunității. În domeniul acesta de intervenție socială, de investiție comunitară, facem ceea ce facem și în viața de afaceri, zi de zi: încercăm să facilităm coeziunea între diferiți factori din societate, ca împreună să rezolvăm o problemă.

© M. Mocanu

Dar noi ne luăm rolul de facilitatori, pentru că, pînă la urmă, oamenii din domeniile respective știu să-și facă bine treaba. Mergem pe principiul: e bine să-i dai omului de mîncare un pește, dar mai bine îl ajuți să pescuiască.

De aici pornind, am dezvoltat cîteva piste de acțiune. De exemplu, susținem arta și cultura alegînd proiecte care sînt de foarte bună calitate, după cum cred, mai ales, specialiștii. Ne dorim ca aceste proiecte să ajungă la cît mai multă lume. Așadar, fără să intervenim în nici un fel în actul cultural, putem să facem ca publicul interesat să devină mai mare, prin faptul că aducem mai multe lumi împreună.

A. M.: *Ideea generală fiind, de fapt, că o bancă nu poate să funcționeze bine într-un spațiu necivilizat?*

Ne interesează tot ceea ce îmbogățește și educă o comunitate. Pentru că, într-o comunitate dezvoltată și prosperă, publicul, mai educat, va avea și un venit mai mare la un moment dat. Pe termen mediu și lung, apar și beneficiile economice. Noi sîntem o bancă cu operațiuni în toată țara și nu poate să ne fie indiferent ce locuri de muncă și ce venituri are populația dintr-un anumit oraș. Altfel spus, sprijinim proiecte prin care să putem facilita dezvoltarea comunității.

Vorbind în termeni de business, acesta e rolul nostru: să ne consiliem clienții, să-i ajutăm să-și dezvolte afacerea, să-și planifice financiar viitorul, să aibă acces la o educație de mai bună calitate, care poate costa, să planifice economisirea pentru diferite perioade din viață.

Ana Maria Sandu: *Cei mai educați vor avea, la un moment dat, venituri mai mari. E aceasta o viziune pe termen lung?*

E dovedit acest lucru în toate țările, că educația e un factor de creștere economică important.

Să ai clienți mai educați, mai sănătoși, asta însemnînd nu doar educație artistică și culturală, care deschide orizonturile sau educație financiară (care lipsește destul de mult la noi, pentru că nu a fost practicată de generații) – toate contribuie, pe termen lung, la un beneficiu economic pentru fiecare actor din societate.

A. M.: *La ora actuală, numai 60% dintre persoanele adulte au, totuși, în România conturi și deci, legături cu băncile…*

În termenii noștri, asta se numește grad de bancarizare și vine și din procentul de populație relativ mare, față de alte țări, care se află în zona rurală și, în general, nu are un venit stabil.

Situația și mai interesantă și care ne preocupă și pentru care nu prea există studii e să știm cîți își planifică economisirile pentru ca în ultima parte a vieții să nu depindă strict de pensia de stat, sau cîți planifică niște economii pentru studiile copiilor. Acestea sînt lucruri care nu se rezolvă de pe o zi pe alta. Cu cît îți pui mai devreme această problemă, cu atît ești mai pregătit, cînd vine momentul respectiv.

Dar mai e mult pînă cînd un tînăr de 20 de ani, care își ia primul job, o să se gîndească să pună deoparte 10% din venitul său pentru momentul cînd se va retrage din activitate.

A. M. S.: *Și totuși, unde se întîlnește filozofia unei bănci cu problemele comunității?*

De exemplu, ne gîndim că un stil de viață sănătos, cum ar fi practicarea unui sport de masă, îmbunătățește calitatea vieții unui om. Cei care se simt bine gîndesc mai bine, sînt mult mai activi, sînt mai independenți. Folosesc tot felul de servicii, economisesc mai mult, iau credite să-și cumpere case și tot felul de alte lucruri care le sînt necesare și, probabil, sînt mai interesați de educație. Pentru că, atunci cînd nu te presează o problemă de sănătate, în principiu, interesul pentru celelalte aspecte ale vieții e mai mare. La nivel social, este un factor pozitiv.

Sîntem ancorați în realitatea românească și știm și că asta a lipsit mulți ani. Sportul era un fel de Cenușăreasă, toți am avut scutiri ca să facem mai multă matematică. Și asta este filozofia care stă la baza implicării noastre în evenimente sau proiecte care promovează sportul de masă.

> *„România anului 2015 e una mult mai activă, mai creativă în anumite segmente, decît acum cinci ani.“*

Iar în privința bicicletelor, la vremea cînd am început proiectele, primăriile ne spuneau că nu există această problemă a pistelor, pentru că nu există bicicliști. A devenit foarte popular acum mersul cu bicicleta și ce ne propunem e să-l promovăm nu doar ca mijloc de agrement, ci și ca mijloc de transport. Sigur că vrem și un mediu mai curat.

A. M. S.: *Nu se bat aceste lucruri cap în cap? Nu ar fi mai logic ca o bancă să-și dorească, de exemplu, mai multe credite pentru mașini?*

Nu ne gîndim că în felul acesta ne canibalizăm business-ul. Nu credem că cine merge cu bicicleta nu-și cumpără și o mașină. Ce vedem este că, dimpotrivă, oamenii care au început să aibă această pasiune a mersului pe bicicletă evoluează către a merge în condiții de munte sau off-road. Și ce văd este că vor și niște mașini mai puternice. Tendințele consumatorilor, reflectate în cheltuieli și investiții, arată că sînt diferite stiluri de viață care se conturează, iar noi putem să venim în întîmpinarea lor.

A. M. S.: *Cum se vede România anului 2016 prin ochii unei bănci cum este Raiffeisen?*

Pare cumva că și-a revenit după criza economică destul de profundă, pare că e gata să se dezvolte din nou, apar extraordinar de multe modele de afaceri de nișă, foarte diferite ca modele față de ce am văzut în anii trecuți. Efervescența creativă își face simțită prezența și la nivelul acesta de afaceri. E în continuare foarte mare deosebire între orașele mari și restul României. Partea de vest este mult mai activă și economic: companii mai multe, noi și dinamice. Bucureștiul este cel mai vibrant din punctul ăsta de vedere. Și, apoi, mai avem oaze, în alte orașe mari: Constanța, mai puțin Iași, dar se simte și acolo, Craiova, Ploiești, Pitești. Și dacă te uiți la persoane e valabil, nu doar la companii. E un fel de a privi viața care se reflectă în comportamentul financiar. Ne așteptăm ca încet-încet aceste tendințe să se ducă spre orașele din linia a doua și să începem să le vedem și în zona rurală, legate mai ales de oamenii care au fost plecați un număr de ani în străinătate și se gîndesc să se întoarcă.

România anului 2015 e una mult mai activă, mai creativă în anumite segmente, decît acum cinci ani, să zicem. Și încrederea în viitor s-a mai redresat. Se fac studii și a fost clar că am avut o depresie economică foarte puternică în 2009-2010, dar dincolo de ea, neîncrederea și pesimismul românilor au ținut mult mai mult. Și asta s-a reflectat în primul rînd în sistemul financiar. De prin 2014, se vede că încrederea românilor își revine, ceea ce e un lucru bun, pentru că oamenii se gîndesc ce să facă să le fie mai bine în viitor și caută soluții, și atunci, toate afacerile, companiile, activitățile devin mult mai dinamice.

au consemnat Ana Maria SANDU
și Andrei MANOLESCU

Raportul de Responsabilitate Corporativă* prezintă implicarea companiei în comunitate și impactul proiectelor derulate de bancă. În România, raportarea nonfinanciară este încă opțională. Împreună cu alte companii și cu organizații ale societății civile, promovăm în comunitatea de afaceri și mai ales la autoritățile publice necesitatea adoptării Directivei UE numărul 95/2014, pentru a oferi publicului larg accesul la cît mai multe informații din activitatea companiilor.

Considerăm că transparența este una dintre cele mai eficiente metode de combatere a corupției și promovare a unor practici etice în afaceri. Printre principalele grupuri cu care dialogăm în mod activ – pe lîngă clienți, angajați, acționari, autoritățile publice, mediul de afaceri – sînt și comunitățile locale din care facem parte.

Banca investește anual în comunitate aproximativ două milioane de euro, pe cinci direcții strategice: educație financiară, sport ca stil de viață sănătos, artă și cultură, ecologie urbană și asistență socială. Angajații Raiffeisen Bank se implică tot mai mult în acțiuni de voluntariat și colectare de fonduri în cadrul proiectelor susținute de bancă.

Susținem transportul urban alternativ, pe biciclete, precum și sportul de masă, ca stil de viață sănătos. Susținem arta și cultura românească prin sponsorizarea evenimentelor culturale de bună calitate. Ne încurajăm colegii să participe ca voluntari în comunitățile lor și să împărtășească din experiența și cunoștințele pe care le-au dobîndit. Investim în profesionalizarea angajaților noștri, dar și în dezvoltarea lor personală, pentru o viață mai echilibrată și mai fericită.

Atîta vreme cît societatea va căuta soluții, noi vom sprijini inițiativele care vin cu modele.

Finanțăm populația și companiile românești, urmînd o politică prudentă și sustenabilă, reflectată în rezultatele noastre financiare, și oferim clienților soluțiile potrivite pentru ei, nu produse financiare de care aceștia nu au nevoie. Educația financiară a populației de toate vîrstele rămîne o prioritate.

Misiunea noastră este să sprijinim dezvoltarea de comunități sustenabile și prospere, să înțelegem nevoile clienților și să le oferim siguranță, consultanță și servicii financiare ușor de folosit. **(Steven van Groningen)**

* Raportul de Responsabilitate Corporativă Raiffeisen Bank Romania respectă două standarde de raportare: metodologia London Benchmarking Group (LBG), care detaliază investițiile noastre comunitare și impactul lor în societate, precum și metodologia Global Reporting Initiative (GRI), care oferă informații detaliate despre activitatea noastră operațională. Începînd cu raportul pe 2014, Raiffeisen Bank Romania urmează recomandările celei mai noi versiuni a metodologiei, GRI 4.

Steven van Groningen *este președinte și CEO Raiffeisen Bank.*

Răzvan POPOVICI

Fenomenul SoNoRo

Expresia „fenomenul SoNoRo“ am auzit-o pentru prima dată acum cîţiva ani, cînd cineva povestea cu bucurie despre festival, lucru care, de ce să nu recunosc, m-a încîntat. Abia după ceva timp am început să realizez profunzimea acestei remarci: pe parcursul anilor, SoNoRo s-a dezvoltat treptat într-un mod care depăşea graniţele unui festival de muzică. Diversele ramuri sonore care existau deja – proiectul educativ SoNoRo Interferenţe, seria de concerte SoNoRo Conac, care are loc în clădiri de patrimoniu din întreaga ţară, mini-festivalurile SoNoRo de la Arezzo şi Sofia, turneul SoNoRo on Tour cu apariţii în renumite săli ale lumii, cum ar fi Carnegie Hall din New York, Konzerthaus din Viena sau Wigmore Hall din Londra – au transformat treptat un simplu festival de muzică de cameră într-o platformă culturală cu rezonanţă internaţională.

Iar această platformă culturală a reuşit să creeze o comunitate de fani, de *aficionados*, de persoane care se regăsesc cu regularitate la cele mai multe dintre iniţiativele SoNoRo. Cei care vin la concertele noastre simt că se află la un eveniment SoNoRo, vin pentru a se bucura de acea atmosferă intimă, unică, dar şi surprinzătoare, pe care încercăm să o recreăm de fiecare dată.

Am realizat că această atmosferă este ingredientul de bază al „fenomenului SoNoRo“. Cînd o bună prietenă a exclamat, după cea de-a trea ediţie a festivalului, că o săptămînă întreagă s-a simţit „ca în altă ţară“, mi-am dat seama că mergem în direcţia bună şi că este posibil să organizezi chiar şi la Bucureşti un festival ca la München, Viena sau Paris. Am încercat să port această stare de spirit mai departe, de la ediţie la ediţie, iar comunitatea creată în jurul concertelor SoNoRo s-a mărit de la an la an. Membrii ei se recunosc la concerte, ne urmăresc pe la conacele din ţară, umplu palatele din Arezzo, alături de aristocraţia italiană locală, sau ni se alătură la cele mai importante concerte SoNoRo din străinătate, de la München la Riga, de la Istanbul la New York, de la Ierusalim la Viena. Mulţi dintre aceştia au devenit *Prieteni* ai festivalului, susţinîndu-ne prin donaţii generoase. Prin ei am reuşit să atragem alte cercuri ale societăţii româneşti înspre muzica clasică, mulţi dintre nouveniţi fiind instantaneu fermecaţi de ceea ce facem, lucru care a dus la creşterea continuă a numărului de spectatori.

Cred că una dintre cele mai importante reuşite ale Festivalului SoNoRo este de a convinge prin calitatea concertelor, lucru care a dus la o încredere necondiţionată în propunerea artistică. Publicul nu-şi mai face apariţia la concerte în funcţie de alegerea repertoriului sau de prezenţa unor staruri consacrate, ci umple sălile şi se lasă dus în universurile muzicale oferite, plin de deschidere şi curiozitate, cu convingerea că de fiecare dată aşteptările îi vor fi depăşite. Nu voi uita niciodată reacţia entuziasmată a publicului, într-unul din concertele ediţiei trecute, cînd piesa „Living Room Music“ a lui John Cage a fost încorporată în „Eine kleine Nachtmusik“ a lui Mozart, experiment care a avut ca rezultat îndelungi *standing ovations!*

Raiffeisen Bank este unul dintre cei mai vechi prieteni ai Festivalului SoNoRo şi partenerul nostru principal de nouă ani. Chiar la început, cînd demersul în sine părea nerealist, a avut încredere în noi şi în propunerile noastre, încredere care ne-a făcut să ajungem, iată, la ediţia a X-a. Prin această susţinere am putut planifica pe termen lung şi dezvolta comunitatea SoNoRo. Din cîte ştiu, acesta este scopul implicării Raiffeisen în diverse sectoare ale societăţii, avînd încredere în lucruri de valoare şi susţinînd iniţiative care stimulează atît sănătatea fizică (biciclete, maraton), cît şi a sufletului sau a minţii (festivaluri, expoziţii, publicaţii). Iar o societate sănătoasă nu poate fi decît clientul ideal al oricărei bănci!

Cine doreşte să facă parte din comunitatea creată de „fenomenul SoNoRo“ este binevenit la ediţia jubiliară SoNoRo THE DREAMERS, care va avea loc între 30 octombrie şi 15 noiembrie 2015 la Bucureşti, Arad şi Cluj. Vă aşteptăm cu drag!

***Răzvan Popovici** este director executiv al Festivalului SoNoRo.*

Mihai CONSTANTINESCU

Un parteneriat dincolo de marcă

Asocierea cu Festivalul Enescu reprezintă, fără îndoială, un cîştig pe termen lung pentru orice organizaţie. Posibilităţile de vizibilitate sînt majore, atît naţionale, cît şi internaţionale, iar atunci cînd partenerul nostru înţelege misiunea Festivalului şi face pasul către a se implica într-un sens care realmente contribuie la transformarea comunităţii din care facem parte, rezultă o colaborare care are şi însemnătate, şi valoare adăugată.

Peste 2500 dintre cei mai renumiţi artişti şi patru dintre cele mai bune orchestre ale lumii în acest moment au făcut parte din programul Festivalului Enescu în ediţia 2015. 22 de lucrări de George Enescu, în interpretări contemporane ale marilor orchestre ale lumii, au răsunat pe scenele Festivalului între 30 august şi 20 septembrie. A fost, poate, cea mai enesciană ediţie a Festivalului! George Enescu este un model de *leadership* pentru România – au spus-o, fiecare în felul său, dirijorul Kristjan Järvi, violoniştii Sarah Chang, Renaud Capuçon şi David Grimall, pianista Elisabeth Leonskaja. A spus-o superstarul David Garrett. Cîţiva dintre muzicienii invitaţi au fost, în deplină discreţie, în vizită la Muzeul „George Enescu“. În Bucureştiul Creativ, tineri compozitori au creat şi au interpretat lucrări inspirate de George Enescu, iar unele dintre cele mai vizitate spaţii din Capitală – Simbio, M60 sau Lente – au introdus în meniurile lor un produs inspirat de muzica lui George Enescu, pe durata Festivalului.

Avem deschiderea să facem evenimente propuse de partenerii noştri, cum a fost exemplul unui Tur Enescu şi pe biciclete, propus de Raiffeisen Bank. A fost un tur inovator, oferind publicului posibilitatea de alege să viziteze locurile dragi care au marcat existenţa lui George Enescu şi pe bicicletă, nu doar pietonal.

În acest context, misiunea şi dorinţa Festivalului Enescu sînt cele de a dezvolta parteneriate, mai degrabă decît ceea ce am numi clasic sponsorizări. Festivalul este un eveniment susţinut de statul român, care reprezintă România – un adevărat brand cultural de ţară. Din această poziţie, Festivalul încheie parteneriate care să aibă ca obiectiv contribuţia la binele comunităţii. Fără îndoială, pentru a se ajunge la asta, trebuie să existe o simbioză între Festival şi partenerii săi. Aceştia să respecte valorile identitare şi de brand ale Festivalului şi, prin acţiunile lor, să aducă plusvaloare. Este un tip de asociere occidentală, care presupune ca fiecare partener să construiască, să creeze, să contribuie la magie, nu să urmărească exclusiv propriul *branding*. Ţinuta şi misiunea Festivalului ne obligă să păstrăm aceleaşi standarde înalte şi în ceea ce priveşte parteneriatele, nu doar în ceea ce priveşte programul artistic şi organizarea. Experienţa cu Raiffeisen Bank ca partener principal, chiar dacă pentru prima dată, a rezultat într-un parteneriat real. Comunicarea lor a susţinut comunicarea noastră şi, automat, şi comunicarea Festivalului a susţinut comunicarea Raiffeisen. Din punctul de vedere al Festivalului, parteneriatul cu Raiffeisen Bank este un exemplu de bună practică, iar rezultatele s-au văzut dincolo de asocierea de marcă, creînd un impact palpabil în comunitate.

© V. Eftenie

Posibilităţile de vizibilitate pentru un partener al Festivalului sînt nemăsurate, căci depăşesc nivelul cifrelor şi ajung în interiorul comunităţii, într-un spaţiu public în care „Magia Există!“. Concret, Festivalul reuneşte peste 120.000 de oameni în săli, mii de turişti străini, mii de oameni în sălile de cinema la transmisiunile în direct, la care se adaugă publicul care participă la Piaţa Festivalului sau la alte evenimente. Reuneşte cei mai importanţi actori de pe scena instituţională, non-guvernamentală şi privată, şi are o campanie de comunicare strategică.

Fără susţinerea mediului privat, Festivalul Enescu ar fi cu siguranţă mai mic, iar noi privim sprijinul acordat de partenerii noştri privaţi ca pe o oportunitate de a aduce şi mai mult publicului iubitor de muzică clasică.

***Mihai Constantinescu** este director executiv al Festivalului Enescu şi directorul Artexim, organizatorul Festivalului, instituţie subordonată Ministerului Culturii.*

„Am vrut să facem teatru“

interviu cu Marcel IUREȘ

Teatrul Act împlineşte anul acesta şaptesprezece ani de existenţă. E primul teatru independent din România, fondat de actorul Marcel Iureş. Un bilanţ (provizoriu).

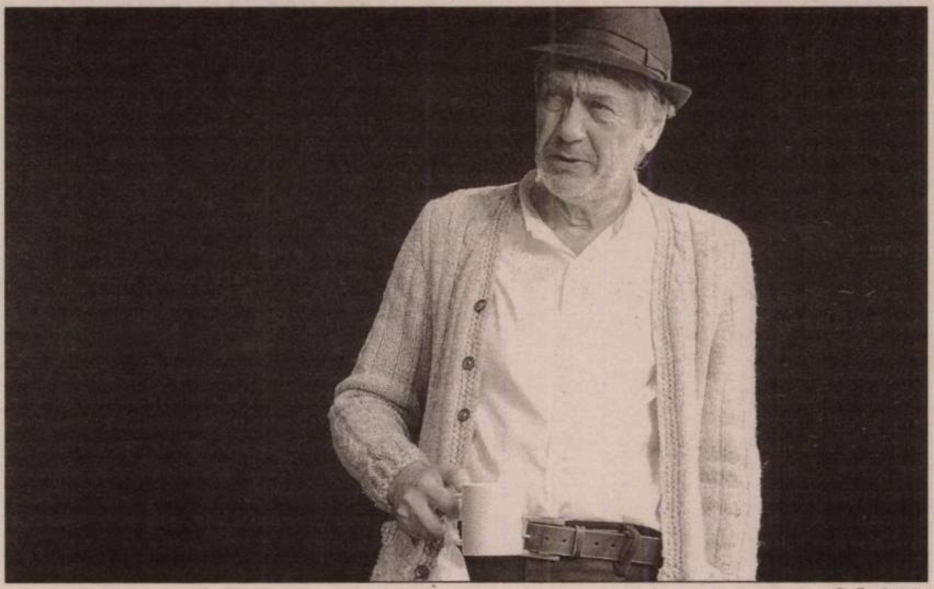

© F. Arany

Ce v-aţi propus atunci cînd aţi inaugurat Teatrul Act? Care era misiunea noii instituţii de teatru?

Eram ameţit atunci. Ameţit şi de reuşită, şi de entuziasm, şi de gîndul la ce ni se întîmpla. Cîteva lucruri am putut să formulez atunci. Teatrul Act era dedicat oricărei alternative. Era o scenă pentru teatru cu tineri sau mai puţin tineri, pentru muzică, pentru lansări de carte. Simţeam că eram independenţi fără să avem o imagine exactă a ceea ce înseamnă independenţa. Nu ştiam nici cît costă independenţa. S-au perindat foarte mulţi oameni prin acest teatru, au învăţat de la noi, am învăţat şi noi de la ei, am înţeles, împreună, ce înseamnă să lucrezi cu sponsori, cum se cheltuiesc banii, cum se fac bugetele. S-au creat multe spectacole într-o lipsă de bani absolută. Nici după trei ani, nici după şapte ani şi iată, nici după şaptesprezece ani, n-am reuşit să aducem la teatru oamenii din primării, n-am reuşit să ne asigurăm o finanţare.

Dar ce însemnau atunci, în 1998, cuvintele „independenţă“ şi „alternativă“? Independent faţă de ce? Alternativă la ce?

Ideea că puteai face orice era mai tare decît orice. Asta e principala motivaţie. Că faci ce vrei, cînd vrei, pe propria-ţi inspiraţie, pe propriul risc. Sigur, cu o mînă de oameni care se presupunea că vor acelaşi lucru, adică să-şi ia lumea în cap. Aceste lucruri s-au adeverit pe toată lista criteriilor. Mulţi au vrut să fie independenţi, au început să trăiască aşa: neatîrnaţi de vreun sistem, de vreo prejudecată, de vreo pungă cu bani care vine necondiţionat de la stat. Aşa am învăţat că se poate face teatru şi cu trei mii de euro, nu doar cu treizeci de mii. Sau că se poate face teatru şi cu cincizeci de mii de euro, dacă ai impact şi dacă reuşeşti să produci banii ăştia.

Se schimbă ceva în estetica teatrului în acest context al independenţei?

Nu. Dar restricţiile impuse de spaţiu trebuie respectate. Şi s-au gîndit multe lucruri extraordinare ţinînd cont de aceste restricţii. A devenit un fel de a face teatru. Dacă îmi permiteţi o glumă: am înţeles că se şi poartă acum să bagi un elefant într-o cutie de chibrituri… În fine, avînd în vedere că teatrul se poate face la mall, în camion, în parc, în pivniţe, chiar şi la Naţional, înseamnă că se poate face orice. E de încercat.

Acum şaptesprezece ani, cînd s-a deschis Teatrul Act, pe Calea Victoriei mai era doar Teatrul Luni de la Green Hours. Între timp s-au deschis o mulţime de săli noi de teatru şi există sute de trupe de actori. Cum vă raportaţi la competiţie?

Sîntem liniştiţi. Nu-mi propun să fiu mai bun decît Bulandra sau Odeon sau cine ştie ce alt teatru, privat sau public. Nu asta înseamnă competiţie pentru mine. Competiţie e să mă exprim aşa cum vreau pe baza unor criterii ştiute. Şi, dacă se poate, alcătuirea unui proiect să se bizuie pe cuvîntul dat, pe respectul faţă de colegi, faţă de limba română şi – sper să nu sune prea patetic – faţă de cei două sute de ani de istorie a teatrului românesc. Iar asta ar trebui să se transfere cumva şi-n viaţa artiştilor: să fie corecţi, punctuali, disponibili şi, evident, foarte buni.

Care ar fi cel mai important succes al Teatrului Act?

Sînt mai multe. Am pornit foarte tare cu *Cetatea Soarelui,* spectacol montat de Mihai Măniuţiu, care rămîne valabil probabil încă o sută de ani. Au urmat cîteva hituri ale lui Vlad Massaci şi Cristi Juncu. Noi – adică generaţia mea – am revenit cu *Creatorul de teatru;* e cea mai longevivă producţie din Europa pe un text de Thomas Bernhard. Va scrie istorie şi spectacolul *Absolut,* după Ivan Turbincă. Avem toate argumentele să mergem tot mai sus. Dar, mă rog, teatrul nu merge mereu numai în sus…

Aţi spus, mereu, că iubiţi scena de la Teatrul Act, că e scena unde vă place cel mai mult să jucaţi. Ce e atît de special aici?

Nici nu ştiţi cîtă bătaie de cap a fost atunci cînd s-a creat acest spaţiu, cîte probleme, cîte lucruri neprevăzute au tot apărut pe parcursul construcţiei. Ele decurgeau din însăşi noutatea proiectului. Spectatorii continuă să se uimească, să descopere un alt fel de a privi teatrul. Să joci la o jumătate de metru de public schimbă complet datele, şi pentru actori, şi pentru regizor, şi pentru tehnicieni şi, pînă la urmă, chiar şi pentru spectatori.

Cum de aţi ales să faceţi spectacole după texte româneşti?

A fost o întîlnire fericită. Ba chiar salvatoare. Aveam de gînd să fac altceva. Am jucat foarte mult Shakespeare. La un moment dat s-a umplut paharul. Jucam roluri măreţe. Shakespeare, chiar şi cînd e prost, e măreţ. Am simţit, la un moment dat, că nu mai pot continua aşa. Tot vorbind cu Alexandru Dabija, i-am propus să încercăm altceva. De fapt, voiam să merg exact în partea cealaltă, adică să caut opusul măreţiei. Dabija simţea şi el la fel, el fiind doctorul în Creangă şi Caragiale. Întîmplător, auzisem că Raiffeisen avea un proiect de artă contemporană românească. Două doamne fabuloase, Anca Haşegan şi Elena Băidan, au crezut în propunerea noastră. E un proiect care există deja de şase ani şi înţeleg că va continua. Probabil, cu încă o poveste de Ion Creangă.

a consemnat Matei MARTIN

■ ■ ■

„Fără calitate nu ai cum să faci un eveniment sănătos“

interviu cu Constantin CHIRIAC, președintele Festivalului Internațional de Teatru de la Sibiu

Ce înseamnă pentru un asemenea eveniment parteneriatele puternice şi de lungă durată?

Niciodată nu vei putea să dezvolţi un proiect serios fiind singur, fără parteneri la toate nivelurile. Aici vorbim despre un partener foarte serios, cum este Raiffeisen Bank, care provoacă de fiecare dată, pe lîngă ajutorul pe care ţi-l oferă. Dincolo de o susţinere financiară, lucrul cel mai important este o gîndire comună pentru binele celor pentru care lucrăm, pentru cei cărora ne dăruim într-un fel viaţa, serviciile pe care festivalul le aduce, serviciile pe care partenerul Raiffeisen Bank le aduce. Toate acestea au, din punctul nostru de vedere, o cale comună şi o gîndire comună. Ei bine, această viziune comună naşte unicitatea acestui parteneriat şi, de fiecare dată, în funcţie de unicitatea spectacolelor şi evenimentelor pe care le creează, naşte şi soluţiile cele mai bune pentru promovare, pentru născocirea unor noi modalităţi de exprimare, atît din punctul de vedere al organizatorilor, cît şi al partenerilor.

© A. Gălmeanu

Este vorba de două structuri importante, atît Festivalul, cît şi Raiffeisen Bank. De fiecare dată cînd două structuri importante se întîlnesc, există o perioadă de tatonare, o perioadă de cunoaştere, iar lucrurile nu sînt la nivelul vorbelor. Întotdeauna acest lucru se întîmplă prin oameni: oamenii care reprezintă Raiffeisen Bank, oamenii care reprezintă Festivalul şi felul în care ei ştiu şi pot să intre în dialog. Faptul că Raiffeisen Bank are un preşedinte cu o deschidere atît de importantă pentru tot ceea ce înseamnă nou, cunoaştere, specificitate, dar şi o mare iubire pentru această ţară pe care a adoptat-o, a fost un argument esenţial. Fără calitate nu ai cum să faci un eveniment sănătos şi, mai ales, el să dăinuie şi să poată aduce profit.

Ediţia din 2015 s-a încheiat, vă gîndiţi deja la un concept pentru anul următor?

De fiecare dată, ediţiile următoare se pregătesc cu mult timp înainte. La încheierea ediţiei din 2015, ediţia din 2016 era pregătită în proporţie de 80%. De altminteri, şi ediţia din 2017 este pregătită în proporţie de 50-60%. De fiecare dată cînd pregătim ediţiile în avans, gîndim şi partenerii strategici cu care lucrăm, pentru că avem cîţiva parteneri strategici din domeniul financiar cărora ne adresăm. Chiar dacă nu-i contactăm cu mult timp înainte, de fiecare dată gîndim felul în care ne vom adresa lor şi întotdeauna găsim formula de a crea bugete care, de fapt, să exprime unicitatea parteneriatului ce va urma. Întotdeauna ne raportăm la ţările în care Raiffeisen este puternică, întotdeauna ne raportăm la unicitatea artiştilor pe care ne gîndim să îi punem sub semnul acestui dialog şi parteneriat cu Raiffeisen Bank. Anul 2016 va fi un an în care vom explora această zonă atît de interesantă a interferenţei dintre muzică, teatru şi artele spectacolului de circ, a zonei de stradă cu zona de circ, a zonei de biserică cu zona emoţiei. Ne gîndim, de asemenea, la ceea ce înseamnă în această clipă migraţia din toate sensurile, ne gîndim la ceea ce înseamnă război, la ceea ce înseamnă copilărie pierdută, atacată, nevoia de a păstra în noi copilăria.

■ ■ ■

Cei mai mulți bani într-o singură zi

interviu cu Oana NĂSTASE, general manager FinActiv & Bucharest Running Club Association

La Maratonul Bucureşti de anul acesta s-a depăşit recordul competiţiei. În afară de timpul în care a alergat cîştigătorul (Patrick Kimeli din Kenya), la modul general vorbind, care ar fi performanţele care merită menţionate în legătură cu această manifestare sportivă?

Pentru prima dată, traseul Raiffeisen Bank Bucharest Marathon nu a mai fost format din două bucle de 21 de kilometri, ci a fost extins la 33 de kilometri, pe mai multe artere din centrul oraşului, oferind participanţilor bucuria descoperirii unor zone pitoreşti din Bucureşti. Au fost 42.195 de kilometri, a fost o desfăşurare de forţe uriaşă şi un efort din partea sponsorului oficial Raiffeisen Bank, alături de ceilalţi sponsori şi parteneri ai competiţiei, de a realiza cu succes această zi de sărbătoare a Bucureştiului: peste 11.000 de alergători, peste 15.000 în public, peste 3000 de copii, 12 puncte de divertisment pe traseu, cu cîntăreţi şi trupe, alte 12 puncte de hidratare şi alimentare, 500 de voluntari proveniţi de pe platforma voluntarinsport.ro şi de la ONG-urile partenere, peste 1000 de persoane de la forţele de ordine, poliţie, jandarmerie, pompieri, SMURD – personal specializat pentru prim ajutor. 15 ONG-uri au beneficiat de fondurile şi donaţiile alergătorilor – Raiffeisen Bank Bucharest Marathon fiind evenimentul de strîngere de fonduri cel mai mare din România, în care se adună cei mai mulţi bani, într-o singură zi, pentru cauzele asociate.

A trecut deja de a opta ediţie. Care au fost, de-a lungul timpului, cele mai mari obstacole în organizarea acestui eveniment?

Asociaţia Bucharest Running Club a fost prima care a demarat această mişcare de sport de masă, asociată cu caritatea şi CSR-ul, acum opt ani. Noi credem într-un stil de viaţă sănătos, în nevoia oamenilor de a-şi depăşi limitele pe toate planurile şi în dorinţa lor de a-şi creşte capacitatea fizică, psihică, intelectuală, emoţională. Valorile noastre sînt: spirit de echipă, echilibru, fairplay, emulaţie, depăşirea limitelor personale, pasiunea pentru ceea ce facem, conştiinţa şi conştienţa de sine, respect pentru mediu şi contribuţie pentru societate. Aceste valori au nevoie de mult timp şi resurse pentru a fi promovate, a organiza acţiuni şi evenimente din ce în ce mai cunoscute şi mai mari, care încep să producă schimbări în societate. Este un efort continuu şi avem nevoie de angajament pe termen lung şi parteneriate consecvente pentru a face planuri pe ani şi zeci de ani, şi a le duce la îndeplinire.

Încep bucureştenii să devină mai sportivi? Există o evoluţie din acest punct de vedere?

Anul acesta am lansat un studiu, alături de Quantix, care arată că sînt peste 60.000 de alergători activi în Bucureşti, creşterea este de peste 30% pe an, iar raportul bărbaţi/femei începe să se apropie de egalitate. Acum opt ani, am început cu cîteva sute de alergători şi a fost nevoie de opt ediţii pentru a ajunge la peste 11.000. Oamenii se uitau suspicioşi la alergători, cu zece ani în urmă; îi admonestau pe străzi, unii aruncau cu roşii după ei, cîinii îi lătrau sau chiar îi atacau şi nu erau piste de alergare; acum, mişcarea în aer liber se transformă într-un act firesc, ce face parte din activităţile cel puţin săptămînale ale persoanelor din mediul urban. Pentru că alergarea este sportul cel mai facil; cei mai mulţi oameni la nivel mondial care fac mişcare de întreţinere aleg alergarea. Toţi avem nevoie să ne ascultăm organismul şi să îi oferim mişcarea de care are nevoie, după 8-10 ore de muncă cu preponderenţă sedentară; în paralel, ne ascultăm conştiinţa şi ne dorim pîrghii prin care să contribuim, să oferim ceva şi comunităţii în care trăim.

© L. Mihai

a consemnat Andrei MANOLESCU

■ ■ ■

Andrei DĂSCĂLESCU

Voluntar la Tăşuleasa

Sînt în Pasul Tihuţa, la Hotel Castel Dracula, popas popular printre şoferi şi amatori de kitsch vampiresc şi arhitectural. E o seară friguroasă, afară viscoleşte, iar eu îl aştept pe Alin Uhlmann Uşeriu de la Tăşuleasa să vină să mă ia, pentru că urmează un drum forestier care nu prea e practicabil iarna.

„Uhlmann Uşeriu“ şi „Tăşuleasa“ sînt nume pe care nu le-aş fi reţinut dacă nu mi le-aş fi trecut în telefon atunci cînd le-am auzit pentru prima oară, în urmă cu doar cîteva ore, într-o cafenea din Suceava.

Am venit la „Tăşu“ la insistenţele lui Mani Gutău, solistul de la Urma, care ţine neapărat să apară cadre de la Tăşuleasa în videoclipul la „Cine iubeşte şi lasă“, pe care-l regizez.

A doua zi dimineaţă, după multe ore de poveşti şi puţine de somn, fac cunoştinţă cu campusul şi Pădurea Pedagogică. În zăpada pînă peste genunchi, Ana face îngeraşi, iar Paul desenează o balenă „în mărime naturală“. Apoi stăm iar la poveşti cu Alin, preşedintele asociaţiei. Rar mi-a fost dat să văd un om vorbind cu atîta pasiune şi convingere. Stau şi mă întreb cum de n-am auzit pînă acum de organizaţia asta. Poate pentru că e în creierul munţilor. Poate pentru că tace şi face.

Cîteva ore şi cîteva cadre mai tîrziu, ar cam fi timpul să plec, dar aflu că drumul e viscolit şi nu se poate ieşi nici cu maşina 4x4 cu care m-au luat de la Dracula. Răsuflu uşurat, nu aveam nici un chef să plec. De altfel, a tot viscolit vreo trei zile şi nu-mi aduc aminte dacă drumul chiar a fost blocat sau a fost doar o scuză.

Aşa am devenit eu voluntar la Tăşuleasa, iar drumurile de 500 de kilometri de la Bucureşti au fost din ce în ce mai dese, pînă cînd am început să stau mai mult acolo decît în Bucureşti. Încă de la a treia vizită, m-am oferit să fac un film documentar despre acţiunile lor din 2013. Au urmat împăduriri, ecologizarea unei peşteri, crearea unui film de animaţie, evenimente culturale, drumeţii în munţi şi multe lecţii despre natură, voluntari şi voluntariat. Acolo i-am cunoscut pe Marcel Iureş, Ada Milea, Ion Barbu, Mircea Miclea, Voicu Bojan şi mulţi alţi oameni minunaţi.

Cînd montam documentarul, în studioul improvizat în „Atelierul de fier“, Alin trecea pe la mine şi mă întreba „No, Andrei, iese un film fain?“ şi aşa i-a rămas titlul: *Un film fain* (de căutat pe YouTube).

Mi-e greu să enumăr la cîte alte acţiuni am participat, în afară de cele din film. În anii ce-au urmat, asociaţia a crescut, proiectele s-au înmulţit, voluntarii – la fel, şi din ce în ce mai multă lume a auzit de Tăşuleasa.

În 2014, am documentat amenajarea potecii tematice Via Maria Theresia, în Munţii Călimani. Printre gîfîituri, febre musculare şi furtuni, nu cred că am reuşit să surprind destul de bine dimensiunea imensă a efortului şi a determinării voluntarilor de a amenaja traseul la timp pentru prima ediţie a Maratonului Via Maria Theresia: poteci curăţate de vegetaţie şi pietre, iarba tunsă, 450 de stîlpi cu marcaje, două puncte de acces şi mai multe popasuri cu informaţii, toate pe un traseu de 42 de kilometri care traversează Munţii Călimani dinspre Transilvania spre Bucovina (sau invers).

„No, Andrei,
iese un film fain?“

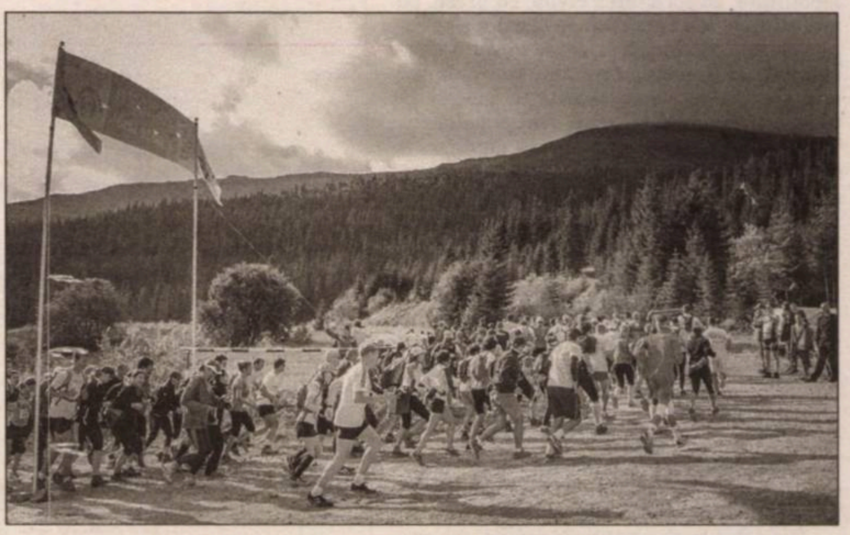
© R. Ciobanu

Aş mai aminti proiectul „Camionul de Crăciun“, în organizarea căruia mi se pare că se văd rădăcinile nemţeşti ale asociaţiei: proiectul e uriaş – într-o singură zi, pînă la 20.000 de cadouri se distribuie, individual, copiilor din 165 de sate. Sună impresionant, nu?

Un prieten m-a întrebat dacă noi, „acolo, la Tăşuleasa“, sîntem o sectă. E o întrebare destul de legitimă (evident, cu răspuns negativ). Paul spunea, într-un interviu din Un *film fain,* că Tăşu e ca o pînză de păianjen: odată intrat, nu prea mai poţi să renunţi. Tăşu dă dependenţă, *the good kind*. „Foşti voluntari“ sînt extrem de puţini la Tăşuleasa. Iar eu, unul, mai am multe de învăţat, aşa că pot conta pe mine.

***Andrei Dăscălescu** este regizor, fondator şi organizator al festivalului de film Filmul de Piatră.*

■ ■ ■

„Eu aduc bicicliştii, dumneavoastră faceţi pistele“

interviu cu Raluca FIŞER

Am văzut, de curînd, într-o seară, un pîlc mare de biciclete galbene, în dreptul staţiei de metrou Aviatorilor. Care e povestea lor?

I'Velo este primul proiect de *bike-sharing* şi cel mai mare din România. A început în 2009, cînd, să ne aducem aminte, în Bucureşti, bicicliştii erau un fel de kamikaze. Cînd vedeai că unii se aventurau în trafic, ziceai: „Ori sînt curajoşi, ori sînt nebuni“.

Trăisem zece ani în Germania, unde mergeam mult cu bicicleta. Eram la o conferinţă de mediu şi l-am întrebat la un moment dat pe primarul de atunci: „Aici de ce nu avem piste?“. Şi ştiu că mi-a răspuns: „Pentru că nu avem biciclişti“. Atunci am decis: „Eu o să aduc bicicliştii, dumneavoastră faceţi pistele“.

Am reuşit să găsim în Raiffeisen un partener care să creadă în această nebunie a noastră şi am dat drumul la primele 100 de biciclete. Rezultatul a fost atît de colosal şi cererea atît de mare, că, în acelaşi an, am început să dezvoltăm proiectul, să deschidem centre în mai multe oraşe din ţară. Au trecut de atunci şase ani, iar numărul utilizatorilor care au închiriat biciclete de la noi a ajuns la trei milioane. În momentul acesta avem 1000 de biciclete în şapte oraşe din ţară, pe care le închiriem şapte zile pe săptămînă, din martie pînă la sfîrşit de octombrie-noiembrie (în funcţie de vreme).

De unde aţi început?

Proiectul a început de la ideea de a-i reobişnui pe oameni să meargă pe biciclete. Cum nu avem piste, am mers în parc. Pentru noi e o problemă şi o provocare de mediu, dar pînă acolo e şi una de agrement şi de distracţie. Şi, dacă în 2009 bicicliştii erau răzleţi, în 2015 nu mai sîntem deloc o masă neglijabilă în trafic.

Sigur că asta a însemnat foarte multă muncă, foarte multe discuţii cu grupuri de mobilitate, cu societatea civilă, cu presa, cu autorităţile. Am bătut lumea la cap, ca să explicăm ce e cu bicicleta asta, că nu e doar simpatic să te plimbi prin parc cu ea, dar că mai sînt valenţele de mediu, ce înseamnă pentru trafic, ce înseamnă pentru poluarea fonică, de noxe, pentru sănătate, cît de mult ne ajută să ne educăm copiii şi să ne responsabilizăm. Aşadar, plecînd de la un simplu vehicul pe două roţi, deschidem o mare cutie a Pandorei şi această bicicletă poate fi declinată în orice fel de idee.

Şi cred că asta înseamnă implicare în comunitate, şi asta a reuşit Raiffeisen, să investească într-un proiect care era, cum spuneam, în 2009, absolut utopic, iar acum este un act de normalitate care a schimbat total faţa oraşului. Şi nu vorbesc numai de Bucureşti. Ci şi de Oradea, Alba Iulia, Cluj, Timişoara, Constanţa, unde sîntem, şi vedem că s-a schimbat modul în care lumea se plimbă şi se distrează sau circulă.

Care sînt paşii următori în acest proiect?

În aceşti şase ani s-a obişnuit şi biciclistul să pedaleze conştient şi responsabil, pentru că nici el nu are numai drepturi, ci şi obligaţii. Au mai început să apară şi nişte piste, astfel încît, acest pedalat de agrement care a fost I'Velo pentru foarte mulţi ani trebuie să ajungă acolo unde ne dorim, de fapt: la bicicletă ca mijloc de transport alternativ. Vorbim despre folosirea bicicletei pentru a te deplasa din punctul A în punctul B, care poate fi birou sau altceva.

Bike-sharing-ul există în multe capitale din lume, noi am analizat ce am găsit pe piaţa internaţională şi am venit cu acest sistem care să răspundă nevoilor românilor, modului lor de a se deplasa. Anul viitor începem cu un proiect-pilot: zece staţii de biciclete pe axa nord-sud a Bucureştiului, pentru că vrem să vedem cum răspund nevoilor oamenilor, cum trebuie noi să le modificăm pentru a putea să le dezvoltăm mai tîrziu.

Cum e acum şi cum va funcţiona acest bike-sharing *în etapa următoare?*

Acum e aşa: poţi să iei o bicicletă din Herăstrău şi să o laşi în Tineretului, se poate, dar trebuie să fie un om care îţi scanează buletinul. Însă cînd vom trece la acest sistem automatizat, va fi mai uşor: am la Romană o bicicletă, o închiriez cu cardul sau plătind cu telefonul şi nu mai depind de cineva care să centralizeze datele. Pot să o iau 24 de ore 7 zile din 7, nu am un program fix de funcţionare, cum este acum. Bicicleta este permanent la dispoziţia consumatorului. Iau bicicleta, merg cu ea cît am nevoie şi apoi pot s-o las la Universitate, la Tineretului, la Piaţa Presei sau în orice altă staţie de pe traseul acesta.

Fiind un proiect-pilot, vrem şi noi să vede de unde se iau bicicletele, unde se duc, unde trebuie să le mutăm noi ulterior. Sînt multe variabile pe care le luăm în calcul acum.

Cît de greu e să negociezi aceste schimbări cu autorităţile?

Discuţiile pe care noi le purtăm de şase ani sînt atît la nivel central, cît şi local. Pentru că unele decizii se iau la nivel de primărie, altele la nivel de minister sau de guvern, strategii naţionale. Vorbim de trei legi care trebuie modificate, astfel încît să existe un cadru legal, optim şi standardizat – cum arată pista, pe stînga, pe dreapta, nu le facem după ureche. Dacă mergem în oraşele din România, fiecare arată altfel.

> *„Am la Romană o bicicletă, o închiriez cu cardul sau plătind cu telefonul.“*

La ora actuală, ce încercăm noi să facem – şi am reuşit împreună cu partenerii Raiffeisen – e să facem o aplicaţie mobilă, descărcabilă gratuit pentru toţi utilizatorii de biciclete, în aşa fel încît să poată vedea tot felul de informaţii legate de locul pe unde circulă. Iar pentru noi, ca ONG, e important să colectăm date din comunitate, prin aplicaţiile sponsorizate de Raiffeisen, şi să punem aceste date la dispoziţia autorităţilor ca să le folosească. Avem în acest moment 300 de kilometri monitorizaţi pe hărţi, GPS, pe unde au mers anul acesta bicicliştii din Bucureşti, şi putem să le spunem autorităţilor: poate vreţi dumneavoastră să faceţi piste pe nu ştiu unde, dar, uitaţi, nu pe acolo merg bicicliştii, ci pe aici, cu frecvenţa, cu viteza asta. Mai ales că, ştim toţi, autorităţile se plîng că n-au bani de studii etc. E un proces greu şi anevoios, înţelegem şi dificultăţile cu care se confruntă ele, de la cadrul legal şi lipsa de personal, pînă la automobilişti, care au şi ei frustrările lor în trafic.

Care e publicul-ţintă al acestui proiect?

Este orice persoană care ştie să meargă pe bicicletă, are peste 14-15 ani şi ajunge la pedale, poate să le folosească. Eu pot să deţin o bicicletă, dar poate că sînt cu maşina, e foarte mare trafic, sau sînt pe jos şi mă grăbesc, şi atunci pot să închiriez o bicicletă.

La ora actuală, tariful de închiriere este de 5 lei pe oră şi de 15 lei pe zi.

Ce a însemnat, pentru proiect, parteneriatul constant cu Raiffeisen?

Cred că Raiffeisen e genul acela de partener care a înţeles o nevoie, a identificat-o împreună cu noi şi a pariat pe o asociaţie care era foarte tînără – ne-am înfiinţat în 2009. Aşadar, au avut încredere nu doar în noi, ca echipă, dar au înţeles că este o problemă a comunităţii şi că acesta este viitorul.

Poate a contat şi faptul că în proiectele de *bike-sharing* exista un model care funcţiona şi în alte capitale din lume. Au fost prezenţi, s-au implicat unde au fost probleme, dar ne-au dat mînă liberă, au venit cu idei, a fost un dialog permanent şi acesta există şi astăzi.

Diferenţa dintre Raiffeisen şi alţi parteneri cu care lucrăm este că înţeleg cît de important e să faci parteneriate pe termen mediu. Stabilim împreună unde vrem să ajungem şi atunci putem construi. Ne-au învăţat şi pe noi ce înseamnă să faci antreprenoriat social şi, în timp, proiectul devine autosustenabil financiar. Contribuţia lor scade financiar de la an la an, iar proiectul creşte. Pariază pe partenerii lor pe termen lung şi e important, pentru că în proiectele de mediu nu sînt probleme punctuale şi nu poţi să schimbi mentalitatea în timp scurt.

Raluca Fişer *este preşedinta Asociaţiei GreenRevolution, care a iniţiat cel mai important program de bike-sharing din România.*

---

a consemnat Ana Maria SANDU

© A. Bulboacă

Cancerul tiroidian și digitalizarea

Dr. **Mariana Purice**, cercetător științific principal la Institutul Național de Endocrinologie „C.I. Parhon“, avînd ca domeniu de activitate cercetarea de Medicină nucleară, este coordonatoarea proiectului „BIOMAT-ENDO – construcția bazei de date digitale pentru monitorizarea pacienților cu cancer tiroidian“, finanțat de Raiffeisen anul acesta. Proiectul își propune digitalizarea informației din cazuistica existentă în Departamentul de Medicină Nucleară, pe structura software-ului BIOMAT-ENDO. Ceea ce va putea permite inițierea unor studii epidemiologice și analize de statistică matematică – printre acestea și studiul consecințelor accidentului de la Cernobîl privind incidența cancerului tiroidian în România și crearea Registrului Național de cancer tiroidian.

Din 2009 avem o explozie de cazuri noi de cancer tiroidian.

Dr. **Mariana Purice** ne explică, pe larg, conținutul și importanța proiectului: „Ideea acestui proiect BIOMAT este din anii 2007-2008, ca urmare a unei colaborări dintre noi – Institutul Parhon – și Institutul de Matematică al Academiei Române. Acesta a organizat seminarii de matematici aplicate în cadrul unui proiect de cercetare, «Noi abordări matematice în Biologie, cu aplicații», iar noi am venit cu propunerea să facem o analiză de statistică matematică prin care să elucidăm niște date de epidemiologie a cancerului tiroidian în România. În cazul acestuia, există un *trend* special. Îl fac mai mult femeile decît bărbații. Mai mult femeile între 35-40 de ani. Am vrut să vedem de ce se întîmplă așa. Începutul a fost că am reușit să facem, împreună cu cei de la Institutul de Matematică și o companie de software din România, un soft care se numește BIOMAT-ENDO.

Am făcut împreună acest software tip bază de date și am început să-l umplem, încet-încet, cu date din foile de observație, «clasice», pe hîrtie, ale pacienților aflați în evidența secției de Medicină Nucleară. Pentru o prezentare pe care am avut-o la începutul lui octombrie în cadrul primei întîlniri regionale a Asociației Americane de Endocrinolgie Clinică, organizată la București, am făcut statistica la zi, consemnînd 10.765 de cazuri de cancer tiroidian din 1966 pînă acum, toate ținute sub formă de plicuri cu foi de observație (date medicale complexe). Secția de Medicină Nucleară din Institutul de Endocrinologie «C.I. Parhon» s-a înființat în 1965, și primii bolnavi internați pentru terapia cu radioiod a cancerului tiroidian au fost în 1966. A fost prima secție de medicină nucleară pentru radioterapia cancerului tiroidian din România. Trăim, practic, pe o mină de aur de informații medicale. Cazuistica asta nu o mai are nimeni nici în România, nici în regiune.

Din 2009 încoace, avem o explozie de cazuri noi de cancer tiroidian, operați la noi în institut sau în altă parte, care se adresează secției noastre pentru radioterapia cancerului. Pe an sînt cam 600-700 de pacienți noi care suferă de cancer tiroidian și care răspund la terapia cu radioiod.

BIOMAT-ENDO este unul dintre cele zece proiecte cîștigătoare, din 99 de proiecte finaliste, ale grantului de 10.000 de euro, în cea de-a cincea ediție a Programului de Granturi Raiffeisen Comunități. În 2015, valoarea totală a finanțărilor oferite de Programul de Granturi Raiffeisen Comunități a fost 100.000 de euro. Programul de Granturi Raiffeisen Comunități este primul program de finanțare online a proiectelor de responsabilitate socială de pe piața bancară din România. Acest concurs online de proiecte comunitare are loc în fiecare an pe blogul www.raiffeisencomunitati.ro, la secțiunea Program de Granturi.

Softul BIOMAT-ENDO e făcut specific pacientului cu cancer tiroidian, din momentul în care se prezintă pentru radioterapie, pînă la remisia completă și, practic, vindecare. Rata de vindecare este foarte mare. Dacă e luat din timp, bine operat și bine tratat. Avînd o așa cantitate mare de informație, pe hîrtie, pe care cu greu aveam unde să o depozităm, ne-am gîndit să facem softul.

Pentru a putea introduce fizic din foile de observație în software-ul BIOMAT- ENDO datele, adică pentru a digitaliza foile de observație existente acum în format «clasic», avem nevoie de fonduri. Introducerea cazurilor noi durează mai puțin (5-10 minute). În schimb, cele din anii '68-'90 sînt foi de observație voluminoase, și introducerea lor pe computer durează mult (pîna la o oră). Pentru aceasta, avem un număr de rezidenți, studenți în ultimul an la Medicină, biologi, care au lucrat, pînă acum, ca voluntari.

Trebuie să ținem cont că, la anul, în aprilie, se împlinesc 30 de ani de la accidentul de la Cernobîl. Copiii care în 1986 aveau între 0 și 2 ani, acum au în jur de 30-32 de ani. Vom vedea dacă în 2016 va fi momentul în care vom avea mai multe cazuri noi, sau deja le avem… Matematicienii statisticieni care vor aplica diverse algoritmuri pentru modelare matematică ne cer să avem o cazuistică digitalizată de minimum 1000-1500 de cazuri pentru a avea rezultate semnificative. De la 15 octombrie, de cînd a început proiectul, Raiffeisen ne ajută să plătim această muncă, pînă acum voluntară, a rezidenților, a studenților, a masteranzilor. Consider că e o chestiune foarte importantă, de interes național.“

■ ■ ■

Profesori altfel și copii încrezători

Teach for Romania este o organizație nonguvernamentală care își propune să schimbe sistemul educațional românesc pornind de la „actorii principali“, profesorii. Teach for Romania recrutează, pregătește și susține învățători și profesori-model, pe care-i trimite în școlile unde nu s-au putut ocupa toate posturile, cu scopul de-a transforma educația, oferind o experiență diferită de predare/învățare, care s-a dovedit că valorifică mai bine potențialul învățătorilor și profesorilor, dar și pe cel al copiilor. Programul, dezvoltat inițial în 1990 de către Teach for America în Statele Unite, atrage absolvenți de top care nu ar fi luat în considerare, în mod normal, ca opțiune de viitor, meseria de profesor. Tinerii profesori și învățători sînt „antrenați“ la Academia de Leadership și Pedagogie pentru a începe să ofere o altfel de educație, care îi motivează pe copii.

Teach for Romania a încheiat un parteneriat cu Raiffeisen Bank, alături de încă alte două bănci comerciale, care susțin și acoperă cheltuielile necesare pentru activitatea profesorilor. În 2014, Raiffeisen a susținut patru profesori în Săcele (comuna Gîrcin), județul Brașov, iar în acest an școlar susține opt profesori.

Alexandra Vlad, una dintre profesoarele Teach for Romania, care predă la Școala gimnazială nr. 5 din Săcele, ne povestește experiența ei:

„Anul trecut, cînd a început proiectul, am fost profesoară de limba engleză. Necalificată. Pentru că proiectul vrea să aducă oameni care nu sînt neapărat din învățămînt. Eu am terminat Administrație Europeană la SNSPA București, am cochetat un pic cu învățămîntul, am predat la o grădiniță, copiii sînt viața mea. A venit Teach for Romania și mi-a oferit să... fac o plimbare. Într-un loc în care era nevoie de mine. M-am mutat anul trecut din București acasă la Onești, și din Onești în Săcele.

Prima oară am auzit de Teach for Romania de la o colegă de-a mea. A fost o înscriere online, apoi o zi de teste, în care am avut de predat o lecție, un interviu. Sînt în general jocuri de rol în care sînt puși oamenii, ca să vezi cum reacționează într-o anumită situație. Nu neapărat să reacționezi într-un fel sau altul. Dar, în funcție de asta, cei care te selectează își cam dau seama dacă ai putea să înțelegi despre ce e vorba sau nu.

Școlile au fost alese, în general, acolo unde sînt probleme. Unde nu prea se duc profesorii la ore, unde e un flux mare de personal. De pildă, aici e o mare comunitate de copii din familii foarte sărace. Rata abandonului e foarte ridicată. A mai scăzut un pic în ultimii ani, e adevărat, pentru că sînt profesori foarte buni aici, care chiar își dau interesul.

Anul ăsta sînt învățătoare, predau la clasa a IV-a. Și am și o jumătate de normă de engleză.

La clasă am ales cîteva valori, care sînt și în organizație, și elevii mei țin foarte mult la ele. Autenticitatea, învățarea continuă și autonomia. Am discutat cu ei ce înseamnă acestea și cu ce te pot ajuta mai departe. Nu e ușor să discuți concepte cu copiii, pe limba lor... Programa este aceeași, dar este adaptată la nivelul lor. Am copii în clasa a IV-a care nu pot să scrie. Am avut anul trecut și copii de a VII-a care nu puteau să scrie.

Fac întîi cu unii, apoi cu alții, diferite părți ale unei probleme. De pildă, atunci cînd i-am învățat despre oceane, cei care nu știu să scrie au avut de înconjurat vocalele pe cărțile pe care le-au primit. Iar cu cei care știu, am citit textul, am explicat cuvintele necunoscute, am discutat tema cu ei, a fost un pic mai complicat. Caut să fac totul cît mai interesant, pentru că altfel ei nu ar mai veni la școală...

Celor care pot citi le-am adus multe enciclopedii. Și-i întreb mereu despre ce ar vrea să învețe. Îi întreb des, pentru că tot se schimbă. Vor să învețe despre civilizații, despre piramide, despre numere mari... Uneori sînt absolut fascinați. Și dacă e un subiect care-i interesează, îl studiem în săptămîna următoare, în cadrul unei teme mai mari, planificate de la început. Le-am zis copiilor mei că la sfîrșitul anului trebuie să scrie, să citească, să socotească și totul va fi bine.

Fiecare dintre noi a avut șase săptămîni de pregătire la Leadership Tomorrow Academy. Anul trecut a fost în Tărlungeni, iar anul acesta, aici, în Săcele, două săptămîni au fost de leadership și de schimbare de perspectivă, și patru săptămîni de predare. Am avut și o experiență mai ciudată, una dintre doamnele care au venit să mă supravegheze m-a întrebat cîți români am în clasă. Și am zis că toți sînt copiii mei. Iar ea a spus că unii sînt mai negri. Făcea parte dintre profesorii în afara celor pregătiți de noi la care apelasem.

Sînt aici în al doilea an, dar aș mai rămîne unul. În general, programul durează doi ani.“

pagină realizată
de Iaromira POPOVICI

■ ■ ■

Cezar PAUL-BĂDESCU

Cînd o fetiță vrea să fie doamnă

Programul „Fiecare copil în grădiniță“ al Asociației OvidiuRo funcționează din 2010 și, pînă în 2014, mulțumită lui, 2600 de copii foarte săraci („cu nivel ridicat de risc“) au mers la grădiniță. Ideea a fost preluată și de cei care ne conduc și, pe 7 octombrie 2015, a fost votat în Camera Deputaților proiectul care prevede acordarea de tichete în valoare de 50 de lei, din bugetul de stat, pentru copiii din familiile defavorizate, pentru a se stimula participarea la învățămîntul preșcolar.
Cezar Paul-Bădescu, Marius Chivu și Cristian Ghinea sînt doar cîțiva dintre cei care au fost învățători pentru o zi în diferite sate în care acest program funcționează.

© N. Lungu

Steven van Groningen

MARIA GHEORGHIU,
Cofondator OvidiuRo:
Raiffeisen Bank sprijină din 2007 proiectele OvidiuRo și este investitor major „Fiecare copil în grădiniță“, iar programele de voluntariat au fost o constantă a colaborării noastre. În această toamnă, peste 50 de voluntari Raiffeisen au fost „Profesori pentru o zi“ în grădinițele din județele Brașov și Covasna alături de cei 30 de profesori – personalități ale lumii culturale și mass-media de la noi din țară – și au putut să vadă cu ochii lor cît de importantă e grădinița pentru cei mai săraci copii și cît de mult contează susținerea pe care ei o acordă programului „Fiecare copil în grădiniță“.

De la clădirea unde sînt școala și grădinița, o luaserăm în linie dreaptă, către două case pe care educatoarea ni le arătase pe coama dealului.

Urcăm printr-un loc unde pasc vitele satului. Există și drum, dar e bun numai pentru căruțe și tractoare.

„Și, dacă oamenii ăștia au nevoie de Salvare, ce fac?“, o întreb pe educatoare.

„Păi, n-au ce face... Trebuie să iasă pe-aici, la drumul asfaltat. Și-acu' încă e bine. Da' să vedeți iarna, cînd sînt nămeții mari!... Da' nici atunci nu se lasă săraca femeie! Își cară copiii în spate, prin nămeți, și tot îi aduce la grădiniță.“

„Ea-i aduce?“

„Păi, ea-i aduce, că bărbatu-său zice că ce le trebuie grădiniță...“

„În general, am observat că femeile sînt cele care trag să-i aducă pe ăia mici la grădiniță. Bărbații se cam opun“, intervine doamna de la Asociația OvidiuRo.

Educatoarea se scuză că trebuie să mergem pe jos așa de mult, dar alte familii mai de-aproape n-au vrut să ne primească. Și tot bărbații au fost cei care s-au opus.

Sîntem în județul Brașov, în satul Buzăiel. Cei de la OvidiuRo m-au invitat să particip la programul „Teacher for a Day“, pe care-l realizează, împreună cu Raiffeisen Bank, în județele Brașov și Covasna. Am fost educator la grupa mare a grădiniței din Vama Buzăului, apoi m-am întîlnit și cu puștii de la grădinița din Buzăiel, iar la sfîrșit cei de la OvidiuRo au zis să mergem acasă la cîteva familii care beneficiază de programul lor „Fiecare copil în grădiniță“. E vorba de familii sărace, cărora li se dă cîte un tichet social în valoare de 50 de lei pe lună, dacă-și aduc copiii la grădiniță. Mi se spune că în toată comuna Vama Buzăului (din care face parte și satul Buzăiel) sînt 50 de copii prinși în acest program.

„Pe tichetul ăla pot să ia numai mîncare, nu?“

„Teoretic, da“, îmi zice doamna de la OvidiuRo.

„Și practic?“

„Practic, sîntem în România...“

„Se înțeleg cu vînzătorul și le dă și băutură. Dacă femeia vine fără băutură acasă, vede ea ce pățește!“, mă lămurește educatoarea.

Din vorbă-n vorbă, ajungem la cele două case de pe coama dealului. O femeie în vîrstă stă în poartă și, cînd ne vede, se bucură: „Ce bine că ne mai caută și pe noi cineva!“. Aflăm că ea e mama bărbatului, că stă într-una dintre case, iar în cealaltă locuiește familia cu trei copii. În curte, apare și mama copiilor, stropită cu var pe haine și pe păr. Știa că vom veni și voise să mai spoiască pe ici, pe colo. E bandajată la mînă cu o cîrpă murdară. O întrebăm ce-a pățit și ne spune că s-a tăiat cu un șpaclu, că s-ar fi dus la dispensar să o coasă, dar a trebuit să ne aștepte pe noi. La scurt timp, apare și bărbatul. Nu e deloc stropit cu var.

Femeia ne invită în casă. De fapt, în singura cameră unde dorm cu toții – ea, bărbatu-său și cei trei copii. Casa mai are încă o încăpere – grajdul, unde țin cei doi cai. Bărbatul, care se exprimă mai bolovănos, ne spune că un cal e al lui, celălalt al maică-sii.

Femeia, în schimb, are un discurs destul de articulat. Ne povestește cum nu pot beneficia ei de diferite ajutoare, pentru că nu sînt căsătoriți.

„Nu avem două milioane să dăm pe acte.“

Are 29 de ani, dar fața, cu trăsături cîndva plăcute, e obosită și îmbătrînită. Bărbatu-său pare mai tînăr. Ea e gravidă și ne spune că va naște în februarie.

În cameră, în loc de bec, e atîrnat un felinar, iar în el e un fel de lanternă cu leduri. Femeia mă vede cum mă uit la el și-mi spune:

„Cînd avem baterii, avem lumină, cînd nu – nu.“

„Nu v-au tras curent?“

„Primarul ne-a cerut 70 de milioane să ne tragă curent...“

Cu primarul ne întîlniserăm înainte, în Vama Buzăului, unde e sediul Primăriei. Grădinița de acolo, unde am predat, fusese dată în folosință în septembrie și arăta mai bine decît multe grădinițe din București. Făcută cu banii Primăriei. În Vama Buzăului, oamenii cu care am vorbit ziceau că e un primar activ, că a făcut multe lucruri bune pentru comună. Inclusiv le-a asigurat femeilor testul Papanicolau gratuit.

Cînd am discutat cu el, l-am întrebat ce culoare politică are.

„Eu dintotdeauna am fost roșu“, mi-a zis.

Pe de altă parte, cînd a venit vorba de tichetele sociale, a strîmbat din nas:

„Asta-i mită. Omul trebuie să-și dea copilul la grădiniță din convingere că învățătura e bună, nu că-i dai ceva.“

„Și dacă nu are convingerea asta?“

„Dacă nu are, își merită soarta!“, m-a lămurit primarul, care pînă la sfîrșitul discuției noastre mi-a mai băgat și ceva cu „ăștia se mai și înmulțesc ceva de speriat!“.

Cu alte cuvinte, teoretic, este un primar de stînga. Practic, sîntem în Romînia.

Cînd i-am întrebat pe copiii sărmani la care am fost acasă ce vor să se facă atunci cînd vor fi mari, un băiețel mi-a zis că vrea să fie polițist, iar o fetiță că vrea să se facă doamnă. Singura doamnă pe care-o știe e, desigur, doamna educatoare.

Am fost educator pentru o zi la Budila, în județul Brașov. O experiență marcantă. Nu că aș fi genul care vede săraci la televizor, ci pentru că săracii pe care îi văd și îi ajut eu sînt săraci din București sau săraci din satul meu din Dîmbovița – răspîndiți printre familii mai înstărite, au mai multe șanse să fie ajutați sau să găsească de lucru cu ziua. Sărăcia de la Budila este însă o sărăcie cu 3000 de oameni împrăștiați într-un ghetou rural.

OvidiuRo are un program prin care încearcă să ofere copiiilor o șansă. 2300 de copii din cîteva județe primesc un tichet social de 50 lei/lună cu condiția să meargă la grădiniță.

Pentru o familie unde venitul mediu este de 400 de lei – doi adulți și patru copiii –, acest tichet înseamnă mult și e impresionant să vezi oamenii cum își duc micuții la grădiniță, avînd de mers chiar mult unii dintre ei.

Are efecte miraculoase. Fără dezvoltarea cognitivă în copilăria incipientă, pierd începutul. Grădinița e esențială, de aceea Programul „Fiecare copil la grădiniță“ e o minune.

Puteți dona cu un simplu SMS la numărul 8844, scriind cuvîntul GRADI. Veți dona 2 euro/lună, în fiecare lună, pentru că e un program permanent, de aceea e important să fie regularitate în finanțare. (**Cristian Ghinea**)

Nu mai intrasem într-o grădiniță de pe vremea cînd eu însumi am fost la grădiniță, așa că am primit invitația Asociației OvidiuRo cu emoția de a mă întoarce într-un mediu despre care nu mai știam nimic (cu atît mai mult cu cît era vorba de o grădiniță de țară, cu mulți copii romi), dar și cu bucuria că aș putea contribui la veselia și curiozitatea unor copii săraci. Pentru că despre sărăcie este vorba aici. Despre copii romi, cu mulți frați, crescuți în familii sărace din sate sărace, unde, paradoxal sau nu, educația nu e văzută ca un lucru de preț în care merită să investești timp încă de mic. Am fost, așadar, „Teacher for a Day“ la grădinița din Țărlungeni, Brașov, un sat plin de copii și cîini, dacă e să mă iau după scurta plimbare pe ulițele înnămolite ale satului cu case construite din bucăți din toate materialele posibile. Experiența de a citi, a cînta și dansa cu Grupa Fluturașilor de acolo a fost deopotrivă amuzantă și emoționantă, dar, mai ales, interesantă, dat fiind că grădinița (curată, luminată, caldă și cu destule dotări) părea un OZN locativ aterizat în spațiul premodern al satului de romi. Nu știu cît a contat gestul meu – cel mai probabil, foarte-foarte puțin –, dar măcar m-am bucurat că editurile Humanitas, Vellant și Nemira au avut amabilitatea de a le oferi, prin mine, copiilor și educatorilor pachete cu cărți care, poate, într-o zi vor produce mici schimbări interioare. Le mulțumesc aici încă o dată editurilor pentru gest! Pentru că sînt convins, totuși, că acolo unde există oameni sufletiști și cărți în preajma copiilor, acolo va crește ceva. (**Marius Chivu**)

STILURI & STILOURI

Maria IORDĂNESCU

Iasă-ţi **copiii** să vină la **tine**

Un cenaclu şi atît

Cenaclul Flacăra, condus de poetul Adrian Păunescu, a părut, pentru cei ce îl frecventau în perioada comunistă, o alternativă respirabilă la oferta educaţională şi culturală şablonizate, primită *via* directivele de partid, în şcoli sau instituţii culturale: tinerii se întîlneau la concertele organizate pe stadioane, cu muzică de bună calitate şi neconformă, voci, multe dintre ele, remarcabile, versuri ale marilor poeţi români. Dar se mai întîlneau şi cu urale de sănătate adresate conducătorilor patriei comuniste, cu lozinci strepezitoare şi, nu în ultimul rînd, cu excesele vocale şi emoţionale ale lui Adrian Păunescu, cu prezenţa lui dominatoare, care confisca, agresiv şi sufocant, pînă în cele mai mici detalii, mişcări scenice, replici, linii melodice, program, invitaţi etc.

În general, cînd se vorbeşte acum despre Cenaclul Flacăra, există două puncte de vedere diametral opuse: unii văd în el o încercare subtilă de spălare a creierelor, de manipulare a adolescenţilor şi tinerilor, deveniţi, prin cînt frumos şi voie bună culturală, mai permeabili la îndoctrinarea comunistă; alţii percep acelaşi fenomen ca fiind o mişcare esenţială de disidenţă faţă de regim, prin care se oferea tinerilor un spaţiu liber de controlul oficial. Ambele puncte de vedere mi se par la fel de riscante, fie şi din simplul motiv că pun pe umerii protagoniştilor poveri mai mari decît au avut, în fapt, de dus. Pe de o parte, demonizarea fenomenului anulează, cu excesivă încrîncenare, faptele agreabile petrecute cu adevărat în serile cenaclului: tinerii ascultau muzică şi versuri bune, cîntau şi dansau laolaltă, din motivele inocente ale vîrstei lor. Lumea în care trăiau acei tineri nu era prea prietenoasă cu visurile, speranţele, dorinţele lor, cu nevoile de apartenenţă la un grup, la o comunitate, cu timpul liber petrecut civilizat cu prietenii. E adevărat: se putea citi Nichita Stănescu şi asculta muzică de bună calitate şi fără Adrian Păunescu. Pentru provincie, însă, în afara marilor oraşe, asta nu se putea întîmpla, decît în regim privat, foarte privat, aproape de samizdat. Pe de altă parte, idolatrizarea lui Adrian Păunescu, transformarea lui într-un înger protector al tinerilor, într-un salvator al culturii în vremuri de restrişte, se izbesc de serioase contraargumente. 1) Au existat mulţi oameni, în spaţiul cultural, care şi-au pus la bătaie libertatea, sub toate formele ei, pentru a pune pe piaţă, pentru a le oferi tinerilor obiecte culturale, de la editări de cărţi sau proiecţii de filme interzise pînă la opoziţia făţişă, periculoasă faţă de distrugerile practicate de comunişti. Omagiile aduse partidului pe scena cenaclului nu puteau fi nicicum interpretate ca fiind un semn de solidaritate cu aceştia. 2) Conflictul poetului cu autorităţile de atunci nu avea ca resort disidenţa acestuia, ci puterea dată de mii de tineri adunaţi pe zeci de stadioane, atraşi de o promisiune falsă: un loc în care vor uita de lipsuri şi restricţii. Acesta a fost motivul pentru care spectacolele cenaclului au fost interzise, şi nu opoziţia faţă de ideologia criminală: liderii comunişti şi-au văzut megalomania periclitată de o altă megalomanie, mai atrăgătoare.

O altă megalomanie,
mai atrăgătoare.

Rămîne, cred, o singură întrebare privitoare la Cenaclul Flacăra: ce efecte a avut? A născut mişcări culturale sau sociale semnificative? A produs schimbări de drum importante la nivel de generaţie? Din punctul acesta de vedere, cred că Cenaclul Flacăra nu a lăsat în urmă mai mult decît orice altă întîlnire de acest gen: cîteva talente scoase la lumină, niscaiva amintiri private, întîlniri subiective cu lectura şi muzica, nostalgii după anii trecuţi ai tinereţii etc. Un cenaclu şi atît. Restul era propagandă…

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

■ ■ ■

Iaromira POPOVICI

bazar

Schimbări şi nostalgii

Sfîrşitul basmului „Tinereţe fără bătrîneţe“ continuă, de cîte ori re-dau de el, să-mi inducă o tristeţe sfîşietoare. Nu doar moartea, în final, a lui Făt-Frumos, precum şi a părinţilor lui, ci şi iremediabila schimbare a locurilor la care se întoarce: „Văzînd palaturile dărămate şi cu buruieni crescute pe dînsele, ofta şi, cu lăcrămi în ochi, căta să-şi aducă aminte cît era odată de luminate aste palaturi şi cum şi-a petrecut copilăria în ele“.

Aşa mi s-a întîmplat şi mie (nu că aş fi vreun Făt-Frumos şi nici pe departe vreo Ileană Cosînzeană) cînd m-am întors, după mult timp, în locurile copilăriei mele. Nimic nu mai seamănă cu ce a fost, şi nu neapărat într-un sens bun. Fiind vorba de un cartier mărginaş (Giurgiului şi, dacă e să pun şi zona bunicilor mei, de la Tineretului în sus, pînă pe la Piaţa Progresul), modernizarea s-a făcut neîndemînatic, aleatoriu; de fapt, urît.

Nu că, pe vremea mea (ştiu că expresia asta nu sună deloc nici original, nici îmbucurător), cartierul ce se întindea de la Şura Mare pînă la staţia Bacovia ar fi fost unul plin de stil şi rafinament. Se construiseră şi acolo, evident, blocuri socialiste, al meu fiind unul dintre ele: foarte lung, cu multe scări, care ducea pînă aproape de Piaţa Progresul. Doar că printre blocuri se mai păstraseră şi destule case vechi, care, oricît de decrepite ar fi ajuns (deşi pe atunci încă nu erau cum sînt acum), îşi aveau poezia lor de mahala.

Acum, mergînd pe acelaşi traseu, şi anume de la Şura Mare la Bacovia, am descoperit, pe partea dreaptă a drumului, o serie de construcţii noi, neregulate şi ciudate, unele mai mici, altele chiar blocuri, într-un haos deloc simpatic. Blocuri răzleţe, în forme şi culori imprevizibile, se iţeau printre case, şi ele, cred, noi, fără vreun „ce“ comun între ele. Nu pot numi adunătura de imobile nici mahala, pentru că mahalaua, în sensul ei să-i zic tradiţional, avea o unitate.

Era pur şi simplu o alăturare utilitară de construcţii. Alăturare care părea să fi exclus esteticul şi afectivul. E adevărat, am văzut totul din fugă, nu am mers pe îndelete printre construcţii. Sînt sigură că, dacă aş fi făcut-o, aş fi găsit şi lucruri bune, detalii schimbătoare de perspectivă. Am putut doar constata că da, a rămas în picioare biserica pe care o ştiam de pe vremuri (e adevărat că, nemaitrecînd de mulţi ani pe acolo, nu ştiu dacă e refăcută sau nu). Şi, desigur, blocul meu, în toată întinderea lui…

Nu am putut, revăzîndu-l, să nu mă gîndesc ce se va întîmpla, pînă la urmă, cu blocurile ceauşiste. Blocuri pentru care Ceauşescu a demolat bunătate de case, sfîşiind destule inimi omeneşti şi lăsînd nenumăraţi cîini pe stradă. Totul de dragul industrializării socialiste triumfătoare, despre care noi, elevi silitori la filologie-istorie, învăţam pentru treaptă şi de care, astăzi, desigur, s-a ales praful. Industrializare de dragul căreia puhoaie de populaţie – altfel sănătos-sătească – au fost nevoite, dar şi atrase, să se mute în aceste glorioase cenuşii blocuri, pentru a avea un salariu onorabil, în oraşul pe care, încă, îl tratau ca pe un sat. Dar şi pentru a avea „condiţii“.

„Condiţii“ despre care pînă şi bunica mea, deloc o simpatizantă a regimului comunist, fiică de negustori de pe lîngă Cîmpulung Muscel, îmi vorbea cu jind. Între mine, care stăteam într-un apartament de două camere din blocul de pe Şoseaua Giurgiului, şi ea, care stătea pe o străduţă ce dădea spre Parcul Tineretului, la casă, ea considera că balanţa ar înclina în favoarea mea. Pe linia confortului: eu aveam apă caldă şi încălzire centrală, ea – apă rece şi un boiler mic, precum şi o sobă cu gaz. Eu eram, deci, privilegiata.

S-au dus şi vremurile în care locuitorii acelor blocuri, astăzi triste (sau poate, unele, mai puţin triste şi mai curînd cu un aer clovnesc în urma reabilitărilor), puteau fi consideraţi privilegiaţi. Să stai într-un apartament al unui astfel de imobil, cînd astăzi au apărut atîtea altele noi cu spaţii mult mai mari şi mai luminoase, precum şi atîtea cartiere rezidenţiale, cu greu mai poate fi considerat vreun privilegiu. Rămîn doar nostalgiile celor care au locuit în astfel de blocuri.

■ ■ ■

Selma IUSUF

legende urbane

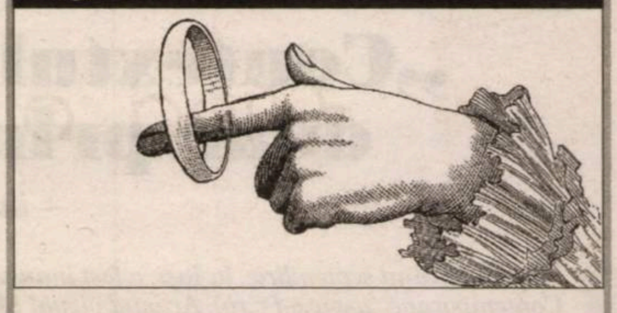

Stăpîni şi slugi

E îmbrăcat într-o uniformă de pază, din cele apărute în ultimii ani; diverse modele la fel de ridicole, în dorinţa de a impune respect, teamă, ceva. E aproape la fel de caraghios ca moşuleţii firavi care păzesc farmaciile, încălţaţi cu bocanci prea grei şi cu bastoane de cauciuc la brîu, să nu fure careva antinevralgicele sau cutiile de tampoane de pe rafturi. Pantalonii îi cam atîrnă la tur, el e lungan şi deşirat. Ţipă la o domnişoară care vrea să oprească maşina în faţa porţii casei pe care o păzeşte.

„Domnule, stau doar cinci minute şi nu ies din maşină…“, se roagă fata. Strada e mică, e undeva în centru, e aglomerată tot timpul, iar un spaţiu de parcare în timpul zilei e aur curat. Omul în uniformă de pază e neîndurător. „Nu, domnişoară, nu puteţi sta aici, dacă între timp vine şefu'?“ „Vă rog eu mult, dacă vine, plec imediat“, zice fata într-o ultimă încercare disperată de a-l îndupleca pe neînduplecat. Ăla e beton. Nu şi nu. „Să plece!“ Fata pleacă pîrîind dintr-o japoneză mică şi plină de praf.

Cerberul se roteşte mulţumit pe călcîiele bocancilor. Se uită în jur în curte. Ditamai locul în care intri prin nişte minunate porţi din fier forjat. În faţa casei stă un rond de flori. Pe laturile ei, tot flori. Le schimbă stăpînii (grădinarul?) în funcţie de sezon. Acum e plin cu crizanteme mari, cu tufănele vioaie şi alte flori de toamnă. Toată vara au avut hortensii şi primăvara a fost plin cu panseluţe şi lalele. Casa e imensă şi nemaipomenit de bine restaurată. Un pălăţel făcut prin anii '30 de un înalt funcţionar la o bancă, înţeleg. Acum a ajuns la noii stăpîni unde e angajat omul în uniformă.

Stă toată ziua într-o mică gheretă albă aşezată pe una din laturile înflorite. Iarnă-vară, e acolo. Mătură curtea, udă florile, îi goneşte pe ăia care se mai aşază cu fundul pe gardul lui, deschide şi închide porţi, stă după fundul zecilor de copii care umplu curtea în week-end-uri. Stăpînii au nepoţi, nepoţii au colegi la grădiniţă, sînt aduşi cu toţii grămadă în nişte maşini lucioase şi negre. Se încing la joacă şi, uneori, se lasă cu urlete şi îmbrînceli. Atunci intervine şi omul în uniformă, sfios cumva, să nu încingă piticaniile mai abitir la urlete. Îl văd cum se învîrte în curtea aia care a devenit cumva şi a lui. Ceva din bogăţia şi bunăstarea angajatorului său pare că s-a lipit şi de jacheta lui bleumarin. Se plimbă printre flori cu mîinile la spate, mai îndreaptă un furtun lăsat neglijent în mijlocul aleii, se uită în stradă printre înfloriturile Art Nouveau ale porţilor din fier cu nişte ochi mulţumiţi, ochi de proprietar. Aşa i-am înţeles dîrzenia cu care a gonit-o pe fata aia. Era şi curtea lui, ce naiba! Ar fi făcut orice pentru proprietar şi parcă-l doare pe el neglijenţa unora care vin pe acolo şi nu se uită pe unde-şi lasă maşinile sau pe unde-şi pun paharele cu băutură. Îl şi văd ştergînd cu mîneca o mobilă aburită de piciorul unui pahar cu vin. Îl văd muncind cu abnegaţie pentru ceva ce nu va fi niciodată al lui. Întrecînd cu mult condiţiile angajării, *job description*-ul lui, cum ar veni. Aici e implicare. Un pic din casa asta, din curte, din împrejurimi e şi al lui, şi sentimentul e aşa de bun! El stă în Militari la două camere, dar ce contează, că mai mult aici îşi petrece timpul. „Aşa că să ne lase ăştia care vor să parcheze în faţa casei noastre. Toată lumea vrea să profite de noi, lasă, să plece.“

E cazul tipic al slugii mai rele ca stăpînul. Am mai văzut aşa ceva în relaţiile dintre politicieni. „Ce ziceţi, dom' şef, nu le autorizez protestul“, zicea acum nişte ani un primar de oraş unui… unui şef. „Lasă-i, bă, că nu-i legal să interzici“, a dat ăstălalt a lehamite din mînă. Entuziasmul subalternului s-a muiat, dar licărirea de credinţă a rămas în ochi. Şi copiii cu jucării mai multe strîng pe lîngă ei copii cu jucării mai puţine, care devin şi ei un pic stăpîni pe avutul celuilalt. Cu avuţia se naşte sentimentul de proprietate. Şi iac-aşa bicicleta noastră e cea mai tare din cartier şi n-o împărţim cu nici un chip cu altul la fel de rupt în fund ca noi.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

„Contextul cultural nu se va schimba doar prin deciziile politicienilor“

– interviu cu artistul vizual Matei BEJENARU –

La finalul lunii septembrie, la Iaşi, a fost inaugurat Centrul de Fotografie Contemporană (www.c-f-c.ro). Artistul vizual ***Matei Bejenaru*** *(n. 1963), profesor univ. dr. la Universitatea de Arte „George Enescu“ din Iaşi, este şi principalul promotor al noii instituţii.*

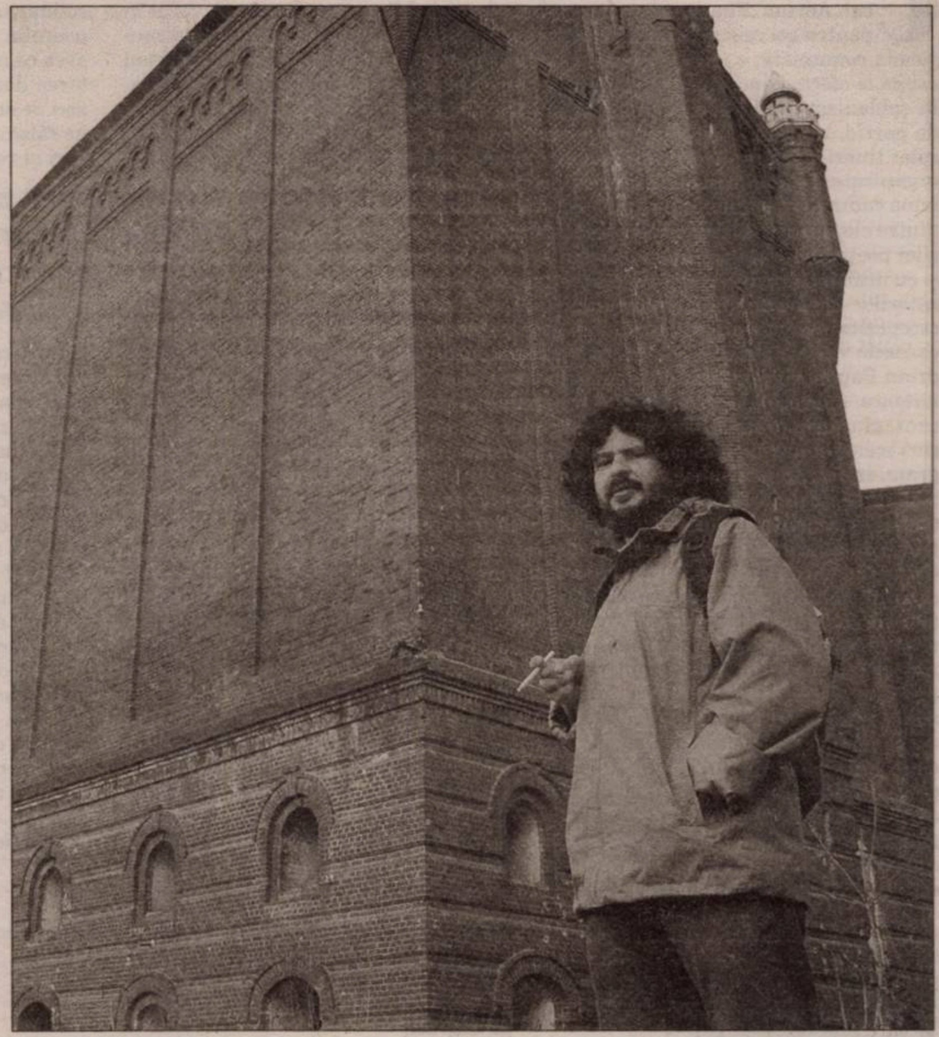

De ce un Centru de Fotografie Contemporană la Iaşi?

Ideea de a fonda o instituţie artistică dedicată artei contemporane există de cîţiva ani şi cred că principalul motiv pentru care a apărut este lipsa acută a infrastructurii de artă contemporană din România. O ţară europeană cu 20 de milioane de locuitori are doar un singur muzeu de artă contemporană, în Bucureşti. Este extrem de puţin şi, dacă ne uităm la alte ţări din Europa de Est, precum Polonia, Cehia sau Croaţia, stăm foarte prost. Astfel se explică de ce fenomenul artistic contemporan nu are priză la public, pentru că acesta nu are unde să se informeze despre acest tip de producţie culturală.

> *Publicul nu are unde să se informaze.*

Fotografia este un mediu mai popular, însă nu prin acel gen de imagine înscrisă în artele vizuale contemporane, caracterizată prin idee şi concept, ci mai ales prin genul anecdotic, cu standardele specifice, promovate de asociaţiile de pasionaţi. Împreună cu mai mulţi colegi artişti vizuali, am fondat în anul 2007 la Iaşi, la Universitatea de Arte „George Enescu“, direcţia de studiu Foto-Video, şi cred că în acest context ne-am profesionalizat viziunea şi expertiza în domeniul fotografiei artistice şi al imaginii dinamice, al filmului video experimental. Am dorit apoi să folosim experienţa cîştigată din perioada în care am organizat la Iaşi Bienala de Artă Contemporană „Periferic“ într-o nouă instituţie cu un profil mai bine definit. Astfel, la începutul acestui an, am fondat, împreună cu Lavinia German, Cătălin Gheorghe, Cristian Nae, Cristina Moraru şi Cătălin Soreanu, Centrul de Fotografie Contemporană. El a apărut la Iaşi pentru că noi activăm aici şi pentru că există deja o tradiţie şi un interes în fotografia contemporană.

De ce doar fotografie? O parte dintre iniţiatori lucrează şi cu alte medii artistice.

Noi abordăm fotografia şi imaginea dinamică din perspectiva artelor vizuale contemporane. Nu văd nici o problemă dacă unii dintre noi activează ca artişti, teoreticieni sau curatori şi în ale medii. Interdisciplinaritatea este un concept tot mai folosit şi în contextul cultural, mai ales din perspectiva migrării ideilor şi a conceptelor dintr-un domeniu de cunoaştere într-altul.

Consider că am ajuns la o etapă în care instituţiile artistice trebuie să aibă un profil mult mai bine definit. Aş dori să precizez totuşi că abordarea noastră este mai largă, putem să prezentăm expoziţii, spre exemplu, în care nu sînt expuse fotografii, dar în care sînt prezentate practici şi forme de gîndire artistică specifice mediului menţionat.

> *„Consider că am ajuns la o etapă în care instituţiile artistice trebuie să aibă un profil mult mai bine definit.“*

Cum aţi ales artiştii care să inaugureze spaţiul şi ce planuri aveţi pentru expoziţiile viitoare?

Vreau să menţionez că expoziţia de deschidere din septembrie 2015 a fost precedată de alte evenimente în ultimii doi ani, în care Centrul funcţiona la nivel artistic, dar nu şi juridic (ca ONG cultural). Astfel, în anul 2013, am organizat la Universitatea de Arte „George Enescu“ conferinţa „Fotografia Contemporană: concept şi reprezentare“, iar în 2014, expoziţia „Paralele intersectate“, la care am invitat cîţiva dintre cei mai reprezentativi artişti fotografi contemporani din România, precum Nicu Ilfoveanu, Michele Bressan sau Bogdan Gîrbovan.

Pentru ultima expoziţie, cea de care vorbim, intitulată „Artistul este în cadru“, am invitat doi artişti contemporani, Dumitru Oboroc din Iaşi şi Claudiu Cobilanschi din Bucureşti, care au în comun practici performative documentate cu ajutorul aparatului de fotografiat. Seria de fotografii „Planking Art“ a lui Dumitru Oboroc, realizată recent cu ocazia rezidenţei artistice de la Viena, documentează infiltraţiile subversive ale artistului în muzee de artă, prezenţa corpului său generînd, pentru o infimă durată de timp comparabilă cu expunerea fotografică, o nouă lectură critică a unor lucrări artistice binecunoscute. Fotografiile analogice ale lui Claudiu Cobilanschi din proiectul „Biobservator“ şi filmul său, în format Super 8, *Bucureşti West,* sînt martorii incursiunilor sale solitare, realizate la marginea oraşului în care trăieşte, în căutarea unor forme naturale organice în natură. Escapadele sale sînt cele ale unui arheolog căutător al semnelor unor lumi dispărute sau care nu au existat vreodată. Imaginile sînt mărturia angajamentului politic al artistului exprimat prin devotamentul pentru forme de cunoaştere şi medii artistice aproape dispărute în România postcomunistă.

În viitor sperăm ca aplicaţiile de finanţare la care lucrăm acum să fie cîştigătoare şi, începînd cu 2016, să putem dezvolta un program coerent şi constant de proiecte. Ne propunem să organizăm un proiect internaţional mai complex, intitulat „Fotograficul“, care se doreşte a fi o bienală de fotografie şi film contemporan în scopul promovării scenei româneaşti şi în afara ţării. Pe lîngă expoziţii vom organiza conferinţe şi *workshop*-uri, iar în paralel dorim să fondăm o editură specializată în publicare de carte de fotografie. Dacă vom fi susţinuţi de autorităţile locale, sperăm ca, începînd cu anul următor, să dezvoltăm şi un program internaţional de rezidenţe artistice.

Cum aţi ajuns la spaţiul care aparţine Muzeului Literaturii?

Momentan avem sediul într-un spaţiu ce aparţine Muzeului Literaturii din Iaşi pentru că avem un parteneriat de colaborare cu această instituţie. Desigur, am căutat şi alte spaţii adecvate activităţilor noastre, însă preţurile chiriei erau mult peste posibilităţile noastre. Vă mărturisesc că eu, în continuare, visez ca în următorii ani să construim o clădire nouă, modernă şi adaptată nevoilor unei instituţii culturale. Mă întreb, retoric, de ce în ţările pe care le-am menţionat la început acest lucru este posibil şi la noi nu. Biserici apar peste tot la noi…

Dorinţa de progres

Cum vă descurcaţi în această dublă calitate, de artist / manager? Cînd intervine separaţia?

Cred că pînă în acest moment am găsit o modalitate de a nu interfera cele două calităţi: atunci cînd sînt implicat ca manager nu sînt artist şi viceversa. Sper totuşi ca, într-un viitor cît mai scurt, un alt coleg de-al meu să preia responsabilităţile manageriale ale instituţiei, iar eu să mă ocup numai de creaţia artistică şi de activitatea pedagogică la universitate.

Nu sînteţi la prima instituţie fondată. Secţia de Foto-Video a Universităţii de Arte „George Enescu“ (Iaşi), Asociaţia Vector, Bienala „Periferic“ sînt probabil cele mai de impact iniţiative. În contextul social actual, de unde mai aveţi energie pentru un nou demers?

M-am gîndit şi eu de multe ori la energia consumată pentru construcţiile instituţionale menţionate. Cred că motorul care mă împinge să mă implic în asemenea întreprinderi este dorinţa de progres realizată prin investiţia culturală şi educaţională în locul în care trăiesc, pe care îl doresc mai evoluat şi mai complex, pe măsura aşteptărilor oamenilor educaţi şi rafinaţi. Contextul cultural nu se va schimba şi nu va progresa doar prin deciziile politicienilor. Artiştii au viziuni creative şi trebuie să aibă un cuvînt de spus.

Care sînt planurile de viitor ale dvs. ca artist?

Ca artist sînt implicat în mai multe proiecte, dintre care unele sînt de lungă durată. Spre exemplu, de mai bine de cinci ani lucrez la proiectul fotografic „Prut“, de documentare complexă a vieţii rurale din satele din bazinul Prutului, graniţă naturală de est a Uniunii Europene. Un alt proiect este „Cîntece pentru un viitor mai bun / *Songs for a Better Future*“, care e destul de complex şi care vorbeşte despre speranţa într-un viitor mai bun pentru grupuri şi comunităţi de oameni, bazat pe idealuri umaniste. Chiar acum cîteva zile, am avut la Timişoara un performance coral în care am colaborat cu mai mulţi muzicieni şi un grup de deţinuţi. O varianta de instalaţie video multicanal a acestui proiect va fi prezentată la sfîrşitul lui noiembrie la MNAC Bucureşti în cadrul unei expoziţii colective.

Tot în această toamnă voi participa într-o expoziţie la McDaniels College, din Maryland, SUA, în care voi prezenta o variantă instalată a unui ghid de călătorie pentru muncitorii români din Marea Britanie. Pe lîngă preocupările de angajament social în practica mea artistică, lucrez la proiecte fotografice şi de film, în care investighez mediul şi posibilităţile de comunicare ale fotografiei, precum şi metode creative de realizare a unor proiecte artistice. Începînd cu anul viitor, voi prezenta public unele dintre aceste proiecte.

Cum vă doriţi să rămîneţi în memoria publicului amator de artă: artist sau fondator de instituţii?

Încă nu mă gîndesc cum aş fi dorit să fiu perceput de public în viitor. Cred că este prematur să trag o astfel de linie în activitatea mea. Ce pot spune este că intuiesc că peste cîteva decenii, cînd se va analiza dintr-o altă perspectivă şi de o altă generaţie ce s-a întîmplat cultural în primele trei decenii de după căderea comunismului în România, vor fi analizaţi cu mai multă atenţie cei care au creat modele instituţionale ce au adus progresul în societate. Cu alte cuvinte, pe lîngă arta care s-a produs, se va studia atent şi contextul nou creat de sectorul cultural independent.

a consemnat George PLEŞU

■ ■ ■

„Nu este ușor să fii adolescent în ziua de azi“

– interviu cu regizorul Nicolae Constantin TĂNASE –

Lumea e mea, *lungmetrajul de debut al regizorului* ***Nicolae Constantin Tănase*** *(n. 1985), a avut premiera săptămîna trecută.*

Cum erați la 16 ani, vă regăsiți în film?

La 16 ani trăiam în Praga, învățam la școala germană și purtăm mereu negru. Eram ceea ce s-ar numi azi *socially awkward*. Aveam aparat dentar, păr creț lung și îmi plăceau RPG-urile *fantasy*, spre exemplu *Dungeons and Dragons*. Doar în vacanțe ajungeam în București și redescopeream lumea de aici. Chiar dacă mediul meu a fost complet diferit de cel al personajelor din *Lumea e a mea*, emoțiile pe care le-am trăit în liceu au fost destul de similare. Dacă m-aș fi întîlnit atunci cu o Larisa precum cea din film, m-aș fi îndrăgostit de ea pînă peste cap sau, cel mai probabil, n-aș fi vrut nici măcar să vorbesc cu ea. De fapt, cam asta ne-am și propus să facem, eu și scenarista filmului, Raluca Mănescu: să spunem povestea unei generații de tineri pe care de multe ori îi desconsiderăm pentru că sînt diferiți de noi. Ce am încercat să aducem pe ecran sînt emoțiile adolescenței, trăirile pure, nealterate, mereu duse la extrem. Iar din punctul acesta de vedere, da, mă regăsesc în film și sper că o vor face și spectatorii.

Cum v-ați documentat pentru a construi povestea Larisei?

Sexualitatea
e un subiect tabu în școli.

Am avut două direcții de documentare: prima a ținut de experiențele pe care și eu, și scenarista, dar și alți prieteni de-ai noștri pe care i-am tot intervievat, le-am trăit în adolescență. Totul a pornit de la trăirile fiecăruia dintre noi, care au fost mai apoi dramatizate. A doua direcție a fost că am încercat să petrecem cît de mult timp puteam în preajma tinerilor din medii sociale mai sărace. Împreună cu Raluca făceam cu autobuzul turul unor cartiere mărginașe din București: Rahova, Pajura. Pe la orele 17-18 era mereu plin de copii de liceu, noi ne uitam la ei, ne mai notam dialoguri, o căutam din ochi pe Larisa. Asta ne-a ajutat foarte mult să vedem cum vorbesc copiii, care sînt relațiile dintre ei, cine e șeful și cum se manifestă etc.

Apoi, Raluca și-a mai făcut niște profile false pe o rețea de socializare și a petrecut destul de mult timp vorbind cu multe fete și băieți de 15-16 ani, aflîndu-le poveștile, conversîndu-se cu ei.

Rolul principal feminin este interpretat de o actriță fără experiență. Cum ați lucrat cu Ana Maria Guran?

Pe Ana Maria am văzut-o prima dată la Festivalul de teatru pentru adolescenți Ideo Ideis. Mi-a plăcut foarte mult energia ei, felul în care vorbea, postura, mersul. Ana avea 15 ani cînd am cunoscut-o și 17 cînd am filmat *Lumea e a mea*. Mi s-a părut că e prea mică să lucrez cu ea pe teorie sau tehnică, așa că am încercat să mă leg de lucruri pe care le trăise ea, apoi să filtrăm secvențele din film prin experiența ei. Înainte de filmare, am lucrat cu ea, dar și cu celelalte fete (Ana Vatamanu și Oana Rusu), fără să apelăm la scenariu. Construiam situații și vorbeam despre momente prin care fiecare din ele trecuse. Cînd le-am dat să citească textul, mi-a fost foarte ușor să fac trimiteri la ce știam deja despre ele. A fost o decizie foarte inspirată, a fost ușor și pentru ele să se încarce cu energie, dar și pentru mine și echipă să ținem pasul cu ele. Fetele au fost minunate.

Secvențe grele nu au prea fost, tocmai pentru că Ana Maria știa exact ce trebuie să facă în fiecare din ele. Dar probabil cea mai dificil-sensibilă a fost secvența de sex. Am filmat cu o echipă restrînsă: eu, directorul de imagine, sharfeurul și sunetistul. Totuși, eram numai băieți. Ana mi-a acordat încredere totală și am simțit că trebuie să o protejez cumva pe ea, pe Ana, dar în același timp să nu pierdem din vedere nici cum arată momentul pentru Larisa.

Stilistica filmului este generoasă: close-up*uri, filmări în ralenti…*

Împreună cu directorul de imagine al filmului, Daniel Kosuth, am încercat să stăm cît mai aproape de Larisa. Pe de-o parte pentru că am vrut să arătăm în permanență perspectivă ei asupra lumii, apoi pentru că am vrut ca și ea, și spectatorul să se simtă claustrați, izolați prin imagine. De aici motivul pentru care există atît de multe *close-up*-uri în film. Larisa e îngrădită în lumea în care trăiește și de ceea ce i se întîmplă, dar și de felul în care o prezentăm noi pe ecran. Filmările în ralenti am vrut să creeze momente de pauză pentru spectator, în care să aibă timp să digere ce i se întîmplă Larisei.

© A. Bulboacă

A fost important să mă folosesc de toată paleta limbajului cinematografic. Știind de la început că publicul nostru este unul tînăr, care cunoaște la nivel intuitiv toate genurile de cinema, mi-am propus să îl țin atent și scufundat în poveste și prin felul în care o povestesc. Pentru fiecare trăire a Larisei am știut că există un mod vizual în care o pot arăta, și cred că și adolescenții vor înțelege intenția.

Mi se pare că încercați să compensați prin mijloace tehnice un final oarecum previzibil…

Cred că regia este și un meșteșug, cu niște reguli bine definite, și că trebuie să știi să te folosești de un limbaj pentru a exprima ce îți dorești. Mijloacele tehnice nu compensează niciodată o problemă de scenariu. Nici rezolvările stilistice. Raluca și cu mine ne-am asumat fiecare situație prin care trece Larisa la final. Nu am încercat doar să spunem o poveste, am urmărit să expunem vizual trăirile comune ale unei fete. Am vrut să aruncăm pe ecran „patetismul“ din adolescență, în care ți se pare că, dacă drumul pe care mergeai nu te-a dus acolo unde doreai, întreaga lume s-a sfîrșit. Am vrut să expunem momentele în care, dacă ai putea, te-ai răzbuna pe întreaga lume pentru că nu ți-a răspuns provocărilor așa cum voiai tu. În același timp, am vrut să păstrăm și o emoție *uplifting*, anume că, după furtuna prin care a trecut, Larisa găsește puterea să spună că va fi bine.

Care sînt dramele majore ale adolescenților de azi?

Nu știu, probabil e o dramă majoră cînd rămîn fără baterie la iPhone sau cînd nu au invitație la un *party* la care merge tot restul școlii. Mi se pare că în adolescență totul e dus la extrem și are potențial de dramă. Dar, serios vorbind, sînt o grămadă de probleme cu care adolescenții se confruntă și care se pot transformă în drame: pornind de la violența domestică pînă la violența din școli (îndreptată spre profesori și mai ales între elevi – am văzut niște filmulețe pe YouTube care îți ridică părul măciucă). Apoi, mai e toată partea de sexualitate care e încă un subiect tabu în multe familii din România, ca să nu mai vorbesc de școli. Mulți adolescenți se informează de pe la prieteni sau de pe Internet cu privire la cînd și cum ar trebui să-și înceapă viața sexuală. Trăim epoca în care oricînd avem acces la informație *via* Internet, nici nu știm ce alegem, ne pierdem într-o mie de posibilități.

La casting am avut ocazia să cunosc peste 80 de fete între 14-18 ani. Și cu fiecare am stat de vorbă mai mult despre cum se văd ele, despre viața și viitorul lor. Am încercat să nu mă grăbesc și să descopăr o trăire sinceră și intensă a fiecăreia, să explorez cum își vede ea familia, prietenii, școală. Am fost uimit să văd că într-un timp foarte scurt majoritatea fetelor ajungeau să se deschidă și să-mi povestească lucruri intime, personale și dureroase despre ele și mediul lor, și că o făceau dintr-o nevoie de a povesti. Într-un fel, cred că multe din întîlnirile de atunci au fost ca o mică ședință de terapie, în care eu doar întrebam, iar ele se descopereau doar vorbind cu cineva necunoscut, fără a avea nimic de pierdut. Și nu cred că este ușor să fii adolescent în ziua de azi. Nu cred că mai ai timp să te uiți sincer la tine, să te întrebi cine ești acum sau încotro te îndrepți. Cred că ești expus continuu unei comparații, unei competiții, căreia dacă nu-i faci față nu ești Cineva. Și cel mai nasol este să fii un nimeni.

a consemnat Roxana CĂLINESCU

© A. Bulboacă

Pe platoul de filmare

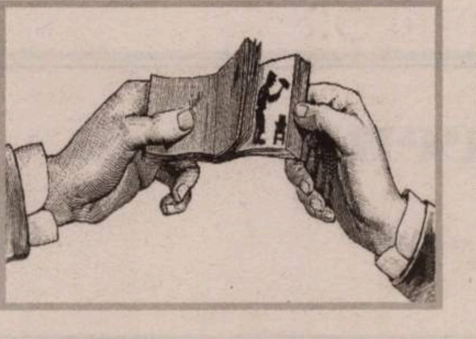

Marius CHIVU

feedbook

Cît (trebuie să) citim dintr-o carte?

„Chiar trebuie să terminăm de citit cărțile începute? Este bună prin definiție cartea pe care am citit-o pînă la capăt? Sau există și ocazii cînd alegem să părăsim o carte înainte de final, poate chiar la mijlocul ei, și cu toate astea să simțim că a fost o carte bună, poate chiar excelentă, să ne bucurăm că am citit cît am citit, dar fără a simți și obligația de a fi terminat-o? Întreb asta pentru că mie mi se întîmplă tot mai des. E vorba de vîrstă, de înțelepciune, de senilitate? Încep o carte. Cititul ei mă bucură mult, apoi vine un moment cînd simt că am citit suficient. Nu e ca și cum nu mă mai bucur citind-o. Nu sînt plictisit. Nici măcar nu mi se pare o carte prea lungă. Pur și simplu nu-mi mai doresc să mă bucur de ea. Pot spune apoi că am citit-o? O pot recomanda și altora ca pe o carte reușită?“ În primăvara lui 2012, scriitorul și cronicarul literar Tim Parks publica în *The New York Review of Books* acest eseu intitulat „Why finish books?“ (care poate fi citit pe www.nybooks.com), în care problematiza pe marginea obișnuinței, mai bine zis a prejudecății noastre că o carte (bună, se-nțelege) ar trebui neapărat citită pînă la capăt.

Tim Parks observa acolo că, uneori, lectura unei cărți atinge un punct maxim al satisfacției, iar acesta vine întotdeauna *înainte* de final. Chiar și în cazul cărților al căror final oferă înțelesul întregului corp al cărții, chiar și în cazul cărților care-și plasează în final centrul plăcerii, finalul niciodată nu justifică și nu gratifică cititul întregii cărți, spune Tim Parks, pentru care opera neterminată a lui Kafka sau, dimpotrivă, opera încheiată a lui Proust, ambele cazuri sugerează că o carte, de la un moment dat încolo, s-ar putea termina oriunde, fără ca aceasta să-i afecteze strălucirea.

Nu contează atît desfășurarea acțiunii ori felul în care subiectul cărții se manifestă și se dezvoltă, cît forțele și tensiunile puse în joc. Savoarea stă în intrigă, spune Tim Parks, nu în rezolvare: „Tot ce putem spera de la finalul unei cărți cu o intrigă bună este să nu distrugă ce a fost înainte“. Să lași deoparte o carte bună înainte de a fi terminat-o de citit dovedește „calitatea estetică a țesăturii“, felul superior în care stilul se împletește cu subiectul, detaliul specific cu viziunea de ansamblu: „Odată ce structura capătă formă și stabilitate, iar motorul narativ pornește, nevoia unui final este doar o nefericită povară, o stinghereală, o deplorabilă închidere a atîtor posibilități. Uneori am experimentat ultimele cincizeci de pagini de suspans, cu care mulți scriitori sînt condamnați să încheie o carte, într-o stare de tortură psihologică, constrîns să gîndesc viața ca pe o mașină de manufacturat patos și tragedie, de vreme ce singurele finaluri în care credem sînt, firește, cele nefericite.“

Dar dacă prin abandonul lecturii unei cărți cititorul îi face scriitorului o favoare, exonerîndu-l de sarcina de a găsi o ieșire cît mai grațioasă din subiect? – se întreabă Tim Parks care crede că există o tiranie a finalurilor: „Nu mă îndoiesc că aș avea o părere mai proastă despre multe din cărțile pe care în loc să le citesc pînă la capăt le-aș abandona“.

(Fac aici o paranteză pentru a cita din recenzia simpatică de pe goodreads.com a unei cititoare a antologiei *Best of. Proza scurtă a anilor 2000,* al cărei editor sînt, o antologie de peste 400 de pagini format mare, cu 40 de povestiri aparținînd unui număr de 23 de autori: „Cu siguranță, îndeplinindu-și scopul de radiografiere a prozei scurte românești de dată recentă, *Best of* e însă o lectură greoaie, care conține atît de multe tipuri de scriere și schimbări de stil de la un autor la altul, încît nu ajută cititorul să rămînă conectat, să nu vrea să o mai lase din mînă. Chiar cînd găsești un text care te transpune într-o anumită stare, te face să vrei mai mult, să explorezi și să guști un anumit tip de senzație, treci la următorul autor și te simți literalmente izbit de pereți de violența schimbării. Cititul e o chestie foarte intimă, prin urmare legătura cu un autor sau cu textul lui se face la un nivel de profunzime care nu prea se pretează acestui mix organizat exclusiv după criterii geografice și temporale. Am ieșit din cartea asta obosită, chiar epuizată, ca și cum aș fi avut un lung șir de aventuri de o noapte cu vreo douăzeci de tipi mișto, dar atît de diferiți încît n-am avut timp să mă adaptez.“)

Acum, că a venit toamna cu noutățile editoriale, stau și mă întreb și eu dacă chiar trebuie să terminăm de citit cărțile care ne ademenesc să le începem. Și îmi pun această întrebare retorică (subliniez „retorică“, să nu creadă cine știe ce *hater* că prin asta afirm că n-aș citi pînă la capăt cărțile despre care aleg să și scriu – un proces de intenție facil și nedemonstrabil, cu care orice cronicar s-a confruntat în cariera sa de-a lungul căreia, în mod inevitabil, a frustrat, prin verdictul său, mulți autori); îmi pun, așadar, această întrebare retorică, în care sper că se subînțelege și autoironia mea de recenzent în serie care-și face curaj, privind teancul de cărți, mai vechi și mai noi, care mă ademenesc să le încep, majoritatea foarte mari: Daniel Bănulescu, *Cel mai bun roman al tuturor timpurilor,* reeditare, Charmides, 435 p.; Dumitru Țepeneag, *Proză scurtă,* antologie, Tracus Arte, 570 p.; Ion Iovan, *MJC,* Polirom, 510 p.; Daniel Vighi, *Trilogia Corso,* Cartea Românească, 590 p. Iar dacă credeți că lungimea este apanajul prozei, vă înșelați: Angela Marinescu, *Subpoezie. Opere complete I,* Charmides, 480 p.; Ezra Pound, *Opere I. Poezii 1908-1920*, Humanitas, 674 p.; Mircea Cărtărescu, *Poezia,* antologie, Humanitas, 780 p.; O. Nimigean, *nu-ți garantează nimeni nimic,* antologie, Casa de editură Max Blecher, 366 p.

Nici la literatura străină treaba nu e mai… subțire: Jhumpa Lahiri, *Distanța dintre noi,* Nemira, 480 p.; David Foster Wallace, *Mătura sistemului*, Curtea Veche, 560 p.; Guillermo Cabrera Infante, *Trupuri divine,* Curtea Veche, 624 p.; Varlam Șalamov, *Povestiri din Kolîma,* Polirom, 656 p.; Sebastian Faulks, *Cîntecul păsărilor*, Litera, 624 p.; Donna Tartt, *Sticletele,* Litera, 1120 p.

Din fericire, există și cărți pe măsura lenei: Jean Mattern, *Septembrie,* Polirom, 152 p.; Graham Greene, *Al zecelea om,* Litera, 144 p.; Clarice Lispector, *Patimile după G.H.*, Univers, 144 p. sau Patti Smith, *Torcătoarea de vise,* Polirom, 86 p.

Pentru final, mă întorc la eseul lui Tim Parks, căruia îi scapă din vedere un detaliu important legat de cititul cărților, iar asta ar fi fost în favoarea pledoariei sale retorice pentru neterminarea cititului cărților: elementul memoriei lecturii, și anume faptul că rareori ținem minte finalul unei cărți bune. De cele mai multe ori rămînem cu *impresia* plăcerii lecturii celor cîteva sute de pagini, cu atingerea fină a „țesăturii“ sale estetice, și nu cu informația factuală adunată în ultimele fraze. Impresia lecturii ne-o lasă captivitatea intrigii, nu eliberarea deznodămîntului. Ne *amintim* că o carte a fost bună fără a ne aminti neapărat și finalul, care este printre lucrurile cel mai ușor de uitat. Cum spune Michael Paterniti: „Cea mai grea parte a scrisului este că ai cititori“.

■ ■ ■

PUBLICITATE

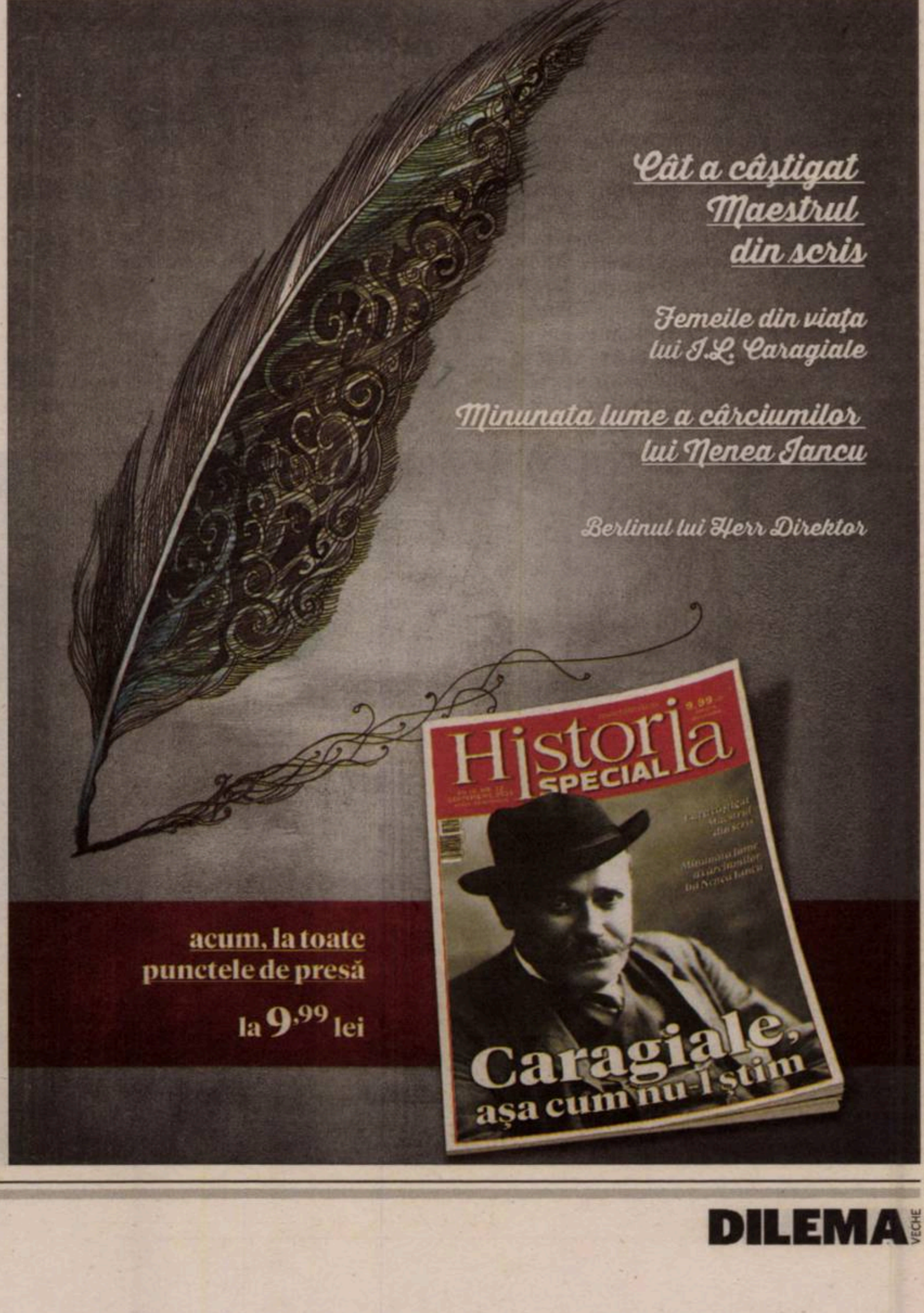

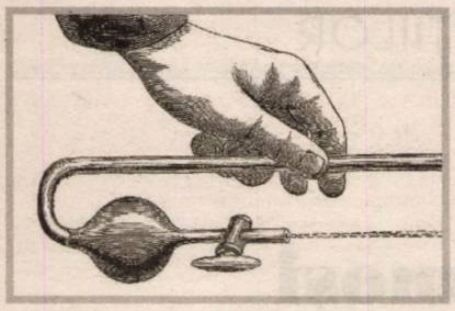

Oana STOICA

rosencrantz & co

Reversul utopiei

© M. Cîrstea

● ***Ce-am fi dac-am şti. Feerie politică protestatară*. Echipa spectacolului: Mădălina Brînduşe, Paul Dunca, Adela Iacoban, Mihaela Michailov, Monica Marinescu, Katia Pascariu, Alexandru Potocean, Cătălin Rulea, David Schwartz, Ionuţ Sociu, Andrei Şerban, Marius Bogdan Tudor. Centrul de Teatru Educaţional Replika.**

Spectacolele de teatru politic, puţine în peisajul teatral din România, atrag atenţia printr-un demers constant al unor grupuri de artişti (spun *grupuri* şi nu *grup* întrucît nu este o mişcare artistică compactă, ci mai multe personalităţi artistice individuale se coagulează într-o direcţie de teatru politic, focusîndu-se fiecare pe teme şi estetici proprii) de a investiga sistemele politice şi implicaţiile lor directe asupra oamenilor. Trecutul şi prezentul sînt chestionate, hibele sistemice sînt inventariate, istoria este redescoperită, informaţiile sînt completate şi reinterpretate, perspectiva asupra vieţii noastre trecute şi prezente se schimbă. Meritele majore ale acestor spectacole constau în atragerea atenţiei asupra unor probleme sistemice ignorate (voit sau nu) şi schimbarea perspectivei „oficiale“ asupra trecutului, îndepărtat şi recent, şi asupra prezentului.

David Schwartz este unul dintre cei mai activi regizori de teatru politic, iar recenta sa premieră, *Ce-am fi dac-am şti. Feerie politică protestatară*, îi consolidează acest statut. Spectacolul a fost anunţat întîi ca o istorie performativă a protestelor secolului al XX-lea, dar în caietul-program caracterizarea sa este nuanţată: „o istorie a mişcărilor muncitoreşti de rezistenţă“. Simpatia regizorului pentru stînga politică transpare din toate spectacolele sale, astfel încît investigarea istoriei comunismului pe plan local apare ca un demers firesc în propriul program regizoral.

Feeria politică protestatară urmăreşte cîteva episoade din istoria mişcărilor muncitoreşti, începînd cu 1918 şi terminînd după căderea regimului comunist, în 2000, care se pot rezuma în două direcţii: luptă sindicală (greva tipografilor din 1918, greva minerilor din 1929 etc.) şi proteste individuale (Haia Lifşiţ, Vasile Paraschiv). Ambele formate protestatare cuprind un desfăşurător în mare parte identic: abuz social, protest, anchetă/judecată, tortură, înfrîngerea protestului. Spectacolul construieşte un tipar al protestelor înăbuşite, reliefînd agresivitatea anchetatorilor şi politizarea justiţiei, şi conturînd imaginea eroizată a unor luptători *singulari* împotriva unor sisteme abuzive. Haia Lifşiţ şi Vasile Paraschiv sînt cazuri izolate, în contexte diferite, de oameni împotriva unor sisteme abuzive, Virgil Slăheanu a luptat împreună şi în numele sindicatului, dar a sfîrşit tot singur. Aici este şi unul din punctele vulnerabile ale spectacolului, căci istoria protestelor riscă să devină o înşiruire de episoade singulare şi nereprezentative. Contextualizarea lor prin introducerea altor proteste antisistem, fără limitarea la ideologie, ar fi fost benefică.

Acest parcurs istoric este văzut din perspectiva unui viitor utopic în care societatea a depăşit nedreptatea socială, proprietatea comună funcţionează ideal, democraţia e participativă, banii au dispărut. Este vorba despre textul lui Iuliu Neagu-Negulescu (1878-1940) *Arimania sau Ţara Buneiînţelegeri*, carte scrisă în închisoare în 1921 şi apărută în 1923. În spectacol, această ramă funcţionează ca un *science-fiction* retro, cu actorii echipaţi în combinezoane metalizate, spunînd textul pe rînd, fiecare în acelaşi timp cu o voce robotică înregistrată. Perspectiva spectacolului este a arimanilor, deci a utopiştilor. Şi asta dă cheia spectacolului.

> *Spectacolul vorbeşte despre ruptura dintre utopie şi realitate, despre strîmba aplicare a ideologiei, despre modul în care idealurile se viciază în loc să se împlinească.*

Utopie, ideologie, realitate

Episodul Vasile Paraschiv ridică o problemă esenţială în spectacol. Vasile Paraschiv (1928-2011), membru în Partidul Comunist din 1946, suferă o serie de abuzuri din partea acestuia şi se retrage din PCR în 1968, anunţînd public acest lucru la alegerile de partid din Combinatul Petrochimic de la Brazi. Este arestat, torturat, declarat bolnav psihic. Obţine un paşaport – autorităţile speră că nu se va mai întoarce în ţară – şi pleacă în străinătate, unde are contacte cu lideri sindicali şi i se face o expertiză psihiatrică în urma căreia este declarat sănătos. Se întoarce în ţară, înfiinţează Sindicatul Liber al Oamenilor Muncii din România, este din nou arestat şi torturat de Securitate. Despre Vasile Paraschiv se vorbea în şoaptă în timpul comunismului şi chiar dacă povestea sa nu era pe deplin cunoscută, se ştia că cineva s-a opus partidului. Probabil o bună parte din publicul de azi nu cunoaşte cazurile istorice prezentate în spectacol, e posibil ca unii să nu empatizeze cu stînga, iar modul de raportare a spectatorului la spectacol, în acest caz, diferă în funcţie de opţiunile politice şi chiar de informaţia proprie. Pentru mine, nesimpatizant de stînga, nici de dreapta şi nici de vreo altă ideologie scăldată în soare şi eşuată la nivel cotidian, spectacolul vorbeşte despre ruptura dintre utopie şi realitate, despre strîmba aplicare a ideologiei, despre modul în care idealurile se viciază în loc să se împlinească. Şi asta vine nu numai din povestea lui Vasile Paraschiv, cel care a fost suficient de lucid şi de curajos încît să conteste punerea în practică a „idealurilor comuniste“, ci şi, mai ales, din rama spectacolului, utopia Arimania. În acest univers perfect în care idealurile comunismului sînt funcţionale în mizele lor, nu doar enunţate ca atare, spectacolul înregistrează diferenţa dintre utopie şi realitate. Autorii (dramaturg, regizor, scenograf, actori, muzician, documentarişti) se poziţionează cumva la acest nivel, al regretului după o utopie nematerializată, şi acuză, chiar dacă doar o dată explicit (în episodul Vasile Paraschiv), eşecul comunismului, ratarea sa istorică. Istoria este complicată, lucrurile nu se pot separa drastic, în albe sau negre – de exemplu, Iuliu Neagu-Negulescu a avut luări de poziţie antisemite, într-o epocă tulbure în care era dificil să discerni etc. Creatorii spectacolului se regăsesc în ideologia de stînga, nu în realitatea sistemului, deviat de la teorie. Falimentul comunismului este privit retroactiv, din perspectiva viitorului utopic, şi în cazul celui mai recent episod, din perspectiva prezentului. Asasinarea liderului sindical TEPRO Iaşi la cererea patronului (Virgil Slăheanu a fost înjunghiat în 2000 după ce s-a opus privatizării frauduloase a fabricii, patronul Frantisek Priplata a fost găsit vinovat de justiţia română, dar statul ceh a refuzat să îl extrădeze) arată rateurile capitalismului şi continuarea luptei sindicale (însă tot ca un caz izolat, căci sindicatele, acolo unde există, nu au forţă în România postcomunistă). Aici se schimbă şi modul de joc, de la narativitate discursivă în *reenactment*-ul protestelor istorice la un joc implicat în episodul Slăheanu. Schimbarea apare din cauza raportării diferite, cu distanţare istorică în episoadele dintre 1918 şi 1989, şi cu apropiere subiectivă în cazul Slăheanu, care face parte din trecutul foarte recent (sau din prezent, depinde de reper).

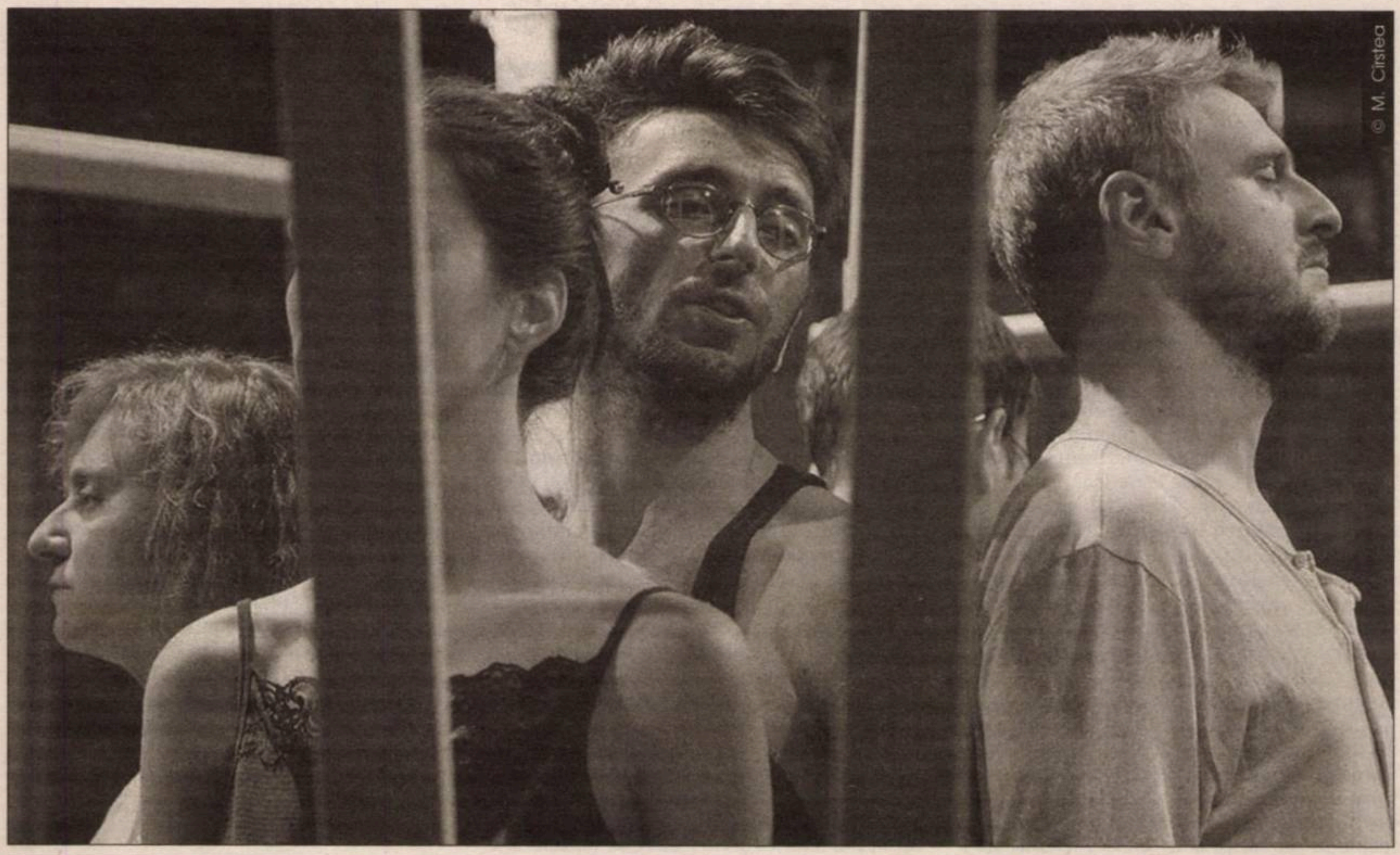
© M. Cîrstea

Ce-am fi dac-am şti este un spectacol care, intenţionat sau nu, înregistrează falimentul utopiei.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Irina TROCAN

dilematograf

Legende din strămoși

● *The Assassin / Nie Yinniang* (Taiwan-China-Hong Kong-Franța, 2015), de Hou Hsiao-Hsien.

Discutînd întreaga carieră a lui Hou Hsiao-Hsien, istoricul de film David Bordwell se referă la „diferențele abia sesizabile“ din interiorul unei secvențe de film ca fiind semnătura regizorală a lui Hou. De exemplu, într-un cadru cu o mulțime compactă, ne atrage atenția un personaj (cel înspre care se uită ceilalți), pînă cînd privirile tuturor se mută spre altcineva, sugerîndu-ne și nouă să facem la fel. Practic, un cadru de ansamblu în care nimeni nu a făcut nici un pas în lateral își mută centrul de interes de pe un personaj din mulțime pe altul, iar schimbarea e dictată de o orchestrație regizorală foarte subtilă – percepută subliminal, de fapt, de cineva care urmărește narațiunea. Subiectele lui Hou se tot schimbă, de la primele lui filme (lansate la începutul anilor ’80, ca parte din Noul Cinema Taiwanez) pînă la ultimele, dintre care *Café Lumière / Kôhî jikô* (2003), filmat în Tokyo, împrumută convenții specifice ale cinema-ului japonez, iar *Le Voyage du ballon rouge* (2007), făcut în Franța, preia teme și tehnici narative din modernismul cinematografic european. Stilul lui Hou, însă, nu se schimbă niciodată complet – „diferențele abia sesizabile“ sînt tot acolo pentru cine le caută –, mizanscena filmului – care poate să nu semene deloc, între un film și altul, în trăsăturile cele mai evidente – e gîndită cu aceeași minuțiozitate și același spirit ludic.

The Assassin / Nie Yinniang pleacă de la tradiția filmelor cu arte marțiale *wuxia*, ale căror atracții sînt în general cavalerii rătăcitori eroici, intrigile imperiale și luptele cu săbii, între adversari care ocazional își iau zborul cu grație de pe sol. Hou optează însă pentru o narațiune opacă, ce ne dă informații incomplete și pe nepregătite, iar cîteva detalii – dintre puținele pe care le aflăm – ni se spun de mai multe ori, fără ca asta să le elucideze toate consecințele. Protagoniștii se întîlnesc, sau își semnalează unul altuia prezența, și se retrag. Momentele de așteptare sînt mai lungi decît cele de luptă și decorurile au timp să capete o prezență proprie, să dea de înțeles că au fost acolo înainte să intre eroii poveștii și vor rămîne, probabil, în picioare și după dispariția lor. E de înțeles de ce Hou și directorul de imagine Mark Lee Ping Bin, în procesul de a instrui actorii cum să se plaseze în raport cu camera de filmare, au descoperit că munca lor e mai ușoară decît ar fi crezut: spațiile atent reconstituite pentru film le dictau singure actorilor cum să se miște.

Acțiunea e plasată în China, în secolul al IX-lea, în timpul dinastiei Tang. Nie Yinniang (Shu Qi) e trimisă de călugărița-luptătoare care a crescut-o (Sheu Fang-Yi) să îl omoare pe guvernatorul provinciei Weibo, Tian Ji’an (Chang Chen), care e vărul ei și fostul ei logodnic. Există sugestii că Nie Yinniang încă nu are destul sînge rece cît să-și pună în practică talentul pentru ucis, după cum există sugestii că între ea și Tian Ji’an există sentimente pe care nu le-au disipat timpul și distanța. Sursele principale de tensiune dramatică nu sînt, însă, destul de importante în *The Assassin* pentru ca urmărirea filmului să fie o așteptare direcționată; e mai degrabă un proces contemplativ. Unul dintre cele mai delicate momente din film îi are în centru pe Tian Ji’an și pe concubina sa, într-o încăpere ornată și primitoare, la scurt timp după ce Nie Yinniang a fost văzută în împrejurimi; el i se confesează femeii sprijinite pe umărul lui și aceasta ascultă, iar prin fața lor (semnalînd subtil prezența camerei de filmat care îi înregistrează) flutură un voal care uneori le estompează imaginea, alteori doar îi dă o tentă roșiatică, apoi dispare cu totul și ne permite să-i vedem mai clar decît ne-am obișnuit. Personajele sînt în mare parte din timp opace – iar interpretarea actorilor și unghiul de cameră nu ne permit să le decodificăm expresiile feței –, dar în aceste cîteva minute pare că intruziunea și ridicarea voalului care delimitează adăpostul iubiților are un rol simbolic, e un ecou al amintirilor care se limpezesc.

Deturnarea tradiției *wuxia* de la un cinema popular înspre plăceri estetice mai rafinate e mult mai veche decît *The Assassin* și chiar decît, de exemplu, *Crouching Tiger, Hidden Dragon / Wo hu cang long* (r. Ang Lee, 2000). Asemenea revizii ale genului au trecere în distribuția occidentală de film de artă cel puțin din 1975, cînd a fost proiectat la Cannes *A Touch of Zen / Xia nü*, un film taiwanez al regizorului King Hu. (De altfel, *A Touch of Zen* are deja în centru o luptătoare, lucru pentru care *The Assassin* a fost lăudat ca și cum ar fi un progres feminist al anului 2015.) Mai recent, filmele lui Wong Kar Wai cu arte marțiale, *Ashes of Time* (1994) și *The Grandmaster* (2013), au fost primite fără probleme de critica europeană ca mostre de cinema de autor. Însă Hou duce intriga *wuxia* mai departe spre un anumit tip de frumusețe picturală (însoțită, pe coloana sonoră, de o liniște care accentuează fiecare sunet și cuvînt pronunțat) și, mai ales, spre un anumit tip de reprezentare istorică intermediată.

Nici spectatorii, nici Hou Hsiao-Hsien, nici primii realizatori de filme *wuxia* (sau următorii de după ei) n-au fost martori la întîmplările din China secolului al IX-lea, iar ce a rămas din epocă sînt mărturiile literare și picturile chinezești – pictate în culori vii sau terne, avînd figuri umane în centru sau doar ca parte din peisajul mult mai impresionant –, reprezentări artistice pe care Hou le folosește ca sursă de inspirație, fără să încerce să le diminueze artificialitatea. Cinema-ul post-clasic are destule exemple de reconstituiri istorice filtrate prin arte plastice, de la *Barry Lyndon* (1975), adaptarea lui Stanley Kubrick după un roman de William Thackeray, la adaptarea lui Eric Rohmer după memoriile lui Grace Elliott despre Revoluția Franceză, în filmul *L’Anglaise et le duc* (2001). La rîndul lui o adaptare după o operă scrisă (atribuită lui Pei Xing), *The Assassin* canalizează imaginația lui Hou Hsiao-Hsien pentru punerea ei în tablouri în mișcare, iar această imaginație lucrează cu felul în care s-a conservat, prin artă, trecutul îndepărtat.

■ ■ ■

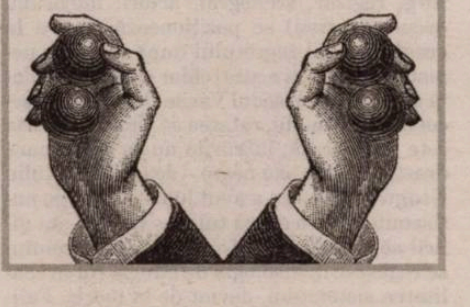

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Trompeta arabă

● Ibrahim Maalouf, *Red and Black Light & Kalthoum (Alf Leila Wa Leila)*, Mi’ster Productions, 2015.

După vizitele recurente și călduros primite ale lui Avishai Cohen, iată că e rîndul unui alt sex-simbol al jazz-ului est-mediteranean, franco-libanezul Ibrahim Maalouf, să se înfățișeze în fața publicului nostru relativ virginal și, prin urmare, ușor de surprins cu experiențe inedite. Întîrzierea generalizată pe care România o are față de cultura populară occidentală ne dă, celor care trăim aceste vremuri, o serie de bucurii și motive de entuziasm pe care publicul occidental, blazat și obișnuit seară de seară cu astfel de concerte, nu le mai simte. Cei care prindem acum acest val de vizite muzicale sîntem o generație norocoasă, mai norocoasă decît a predecesorilor care visau mult și aveau acces la puțin, mai norocoasă decît a celor care vor veni și vor banaliza experiențele concertistice pe care le trăim în compania acestui contemporan val de jazz tineresc – ceva mai accesibil decît al tehnicienilor clasici, dar suficient de imprevizibil încît să surescіteze de la primul contact.

Dacă Avishai Cohen și-a clădit identitatea prin exploatarea tradiției muzicale sefardice a romanticilor evrei iberici, Ibrahim Maalouf e un trompetist de formație franțuzească, crescut într-o familie de muzicieni care au realizat muncă de pionierat în ce privește aranjarea muzicii arabe pentru trompeta occidentală (ori modificări ale trompetei standard pentru muzica arabă). Confruntat la Paris cu spațiul cultural maghrebian, artistul a avut șansa de a studia două surse complementare de muzică arabică – cea din vestul saharian, destul de populară în Franța (am mai scris aici despre Hindi Zahra ori Dhafer Youssef), și cea levantină, moștenită din spațiul său natal. Utilizînd jazz-ul drept catalizator pentru împletirea celor două filoane și mizînd pe rolul instrumentelor de suflat în ambele culturi, Ibrahim Maalouf s-a consacrat rapid drept un reprezentant de seamă al jazz-ului exotic, lucrînd în propria nișă, cu propriul stil jazzistic pigmentat cu etno arabic, funk și pop (inclusiv colaborări cu hip-hoper-ul african Oxmo Puccino).

Anul 2015 ni-l prezintă pe Maalouf în plină vervă creativă, cu două albume lansate aproape simultan. *Red & Black Light* e materialul mai accesibil, dedicat femeilor de pretutindeni pentru a consolida statutul de jazzman romantic al artistului. Dedicația e întoarsă și asupra propriei familii, în special asupra mamei (pianista Nada Maalouf), deci nu e neapărat un album în cheie amoroasă, dar e unul intens melodic. Elementele pop sînt proeminente, inclusiv un *cover* Beyoncé („Run the World Girls“) – nu mi-e clar cît e ironic și cît e afirmarea unui epitom al feminității moderne. Artistul face în mod explicit reclamă albumului prin caracterul non-științific și transparent, cu un sound facil care îndeamnă la dans și la meditație asupra esențelor moi ale umanității.

RED & BLACK LIGHT
KALTHOUM
IBRAHIM MAALOUF
IBRAHIM MAALOUF

Al doilea album, intitulat *Kalthoum*, e tot cam acolo ca temă generală (artistul trece printr-o veritabilă perioadă de smerenie în fața femininului), însă are puternice conotații etno-istorice și un focus clar definit. Materialul e centrat pe figura cîntăreței egiptene Oum Kalthoum, personaj marcant pentru muzica arabică a anilor ’60-’70 și o opțiune, în preferința mea personală, mai producătoare de revelații și mai interesantă ca sursă de *cover*-uri decît Beyoncé. Trompetistul mixează ingenios improvizația proprie cu prelucrări ale suitei etno-orchestrale „Alf Leila wa Leila“, piesă centrală a portofoliului „muzicii populare“ din lumea arabă, intens popularizată de pomenita divă. Albumul se prezintă drept o continuare naturală a seriei de albume-tribut din care făcuse parte și cel dedicat acum cîțiva ani lui Miles Davis (obligație morală a oricărui trompetist din jazz-ul modern). N-auzisem de Kalthoum pînă să dau peste acest album și datorez lui Maalouf descoperirea uneia dintre figurile muzicale remarcabile ale premodernității. Avem, așadar, un muzician care mizează pe versatilitate și pe acel vino-ncoa’ ce scoate jazz-ul modern din ghetoul specializării excesive.

Ibrahim Maalouf va concerta la Sala Radio pe 19 noiembrie. Mai multe la www.twinarts.ro

***Aron Biro** este autorul blogului http://aron-biro.blogspot.com.*

■ ■ ■

REGIMUL ARTELOR ȘI MUNIȚIILOR

Bogdan TĂNASE

bolero de **travel**

„La fel“, o altă hartă

Era deja seară, ne întorceam de la universitate, eu şi o prietenă din Polonia. Mi-a spus aşa, dintr-odată, în timp ce urcam panta pe care erau aşezate blocurile înalte ale cartierului Daeju, ceva de genul „Ai văzut cît de identice sînt în interior?“. Am ridicat atunci ochii pentru prima dată înspre verticalul de dreptunghiuri luminate, deschise, ordonate, neascunse de draperii, şi ţin minte că, atît cît am putut cuprinde cu privirea, de jos în sus, m-a izbit imaginea identică a bucătăriilor, cu mesele lor albe, în prelungirea mobilei, deschise spre un living foarte larg. Locuiam acolo deja de cîteva luni bune, văzusem cît de confortabil şi de spaţios era apartamentul în interior, dar imaginea aceasta electrică, ţipînd din toţi porii ei iluminaţi, a rămas cu mine dintr-un motiv estetic. Dar poate şi dintr-o lejeritate de care nu eram conştient? Era atît de convenabilă cu acel „Est-asiaticii sînt toţi la fel“, nu?

Mi-am reamintit-o zilele trecute, în timp ce citeam un roman sud-coreean, *Te rog, ai grijă de mama,* al scriitoarei Kyung-Sook Shin – o reconstituire tulburătoare a dispariţiei neaşteptate a unei mame – şi am dat peste următorul pasaj, în care vocea mamei dispărute chestionează aceeaşi uniformizare: „Apartamentele şi garsonierele în care locuiesc fraţii tăi arată toate la fel pentru mine. Nu pricep care casă a cui este. Cum poate totul să fie exact la fel? Cum pot trăi în spaţii identice ca acelea? Cred că ar fi mai drăguţ dacă ar locui în case care arată diferit. Nu ar fi frumos să aibă o şură şi o mansardă? Nu ar fi frumos să locuieşti într-o casă în care copiii să aibă locuri în care să se ascundă? Tu obişnuiai să te ascunzi în mansardă, departe de fraţii tăi, care voiau să-ţi dea tot felul de lucruri de făcut. Acum chiar şi la ţară au apărut clădiri cu apartamente care arată la fel. Ai urcat recent pe terasa de pe acoperişul casei noastre? Poţi vedea de acolo toate clădirile mari de apartamente. […] Arată atît de «la fel» încît nu pot să-mi dau seama în ce direcţie trebuie să merg“*.

Coreea de Sud de azi nu mai are sate, din motive de succes economic. Oraşul sud-coreean e azi gadget-ul suprem, din care se storc toate şansele de reuşită într-un ritm aiuritor. Mai rezistă doar cîteva pîlcuri de case ale unor fermieri mai încăpăţînaţi, care, cel mai probabil, fie nu au avut bani de o educaţie mai bună, fie nu au primit sumele cerute atunci cînd statul a vrut să construiască acolo o autostradă. Au cel mai adesea case sărăcăcioase, ascunse de mici terenuri bine cultivate. În afară de aceste pîlcuri, întîlneşti satul sud-coreean cel mai adesea mascat, sub forma unui muzeu bine ticluit şi conservaţ, dar atît de nou încît nu ai cum să nu te gîndeşti că ar fi nimerit mai degrabă într-un decor de film.

© B. Tănase

Pe prietenii mei sud-coreeni i-am auzit arareori deplîngînd dispariţia satului, ba aş putea spune că nu vorbesc mai deloc despre asta. În schimb, i-am văzut căutîndu-l altfel. În restaurantele lor „populare“, în care toate proprietăresele locantelor sînt pentru relaxaţii comeseni fie „surori mai mari“, fie „mătuşi“ sau „mame“, o familiaritate fermentată, în nostalgie sau în *soju,* după o zi chinuitoare de muncă. Ochi în ochi, strînşi ciorchine în jurul unei mese dintr-un loc adeseori sufocant de încălzit, de fapt o bucătărie mai largă.

Dar cel mai bine le vezi nostalgia şi rătăcirea abia cînd ajung în vîrful munţilor din jurul oraşelor. Nu-i vezi relaxaţi, cu tot sprintul sportiv de care dau dovadă pînă acolo. Ajunşi în vîrf, nu se întind să-şi tragă sufletul, să privească cerul, ci caută, cu ochi atenţi şi cercetători, oraşul din care, echipaţi sportiv pînă-n dinţi, tocmai au evadat. Nu-mi aduc aminte de nici un coreean care să urce pe munte în haine de oraş, să urce pur şi simplu. Se pregătesc, e un întreg ritual. Dar, odată ajunşi în vîrf, atenţia le e prinsă de oraşul de dedesubt, întins, plat ca o hartă Google, în care caută fervent direcţii. Poate singurul loc în care nu o fac e la temple. Tot în munţi, aşezate în terase destul de abrupte. La ultima dintre ele au răgazul să se uite la alte hărţi, mai interioare. Sau la Namsan, la turnul de televiziune de pe muntele cu acelaşi nume, înconjurat, ca o centură de siguranţă, de celebrele, coloratele, globalizatele lacăte ale declaraţiilor de iubire. Căci în marile lor oraşe, farmecul direcţiilor văzute de jos, cu freamătul lor electrizant, e încă un lux al turistului. Al temporarului.

* Kyung-Sook Shin, *Te rog, ai grijă de mama,* traducere de Tae Hyun Oum, Editura Zip, Bucureşti, 2014, p. 138.

■ ■ ■

PUBLICITATE

adevărul
îți aduce trei capodopere ale cinematografiei italiene!
Federico FELLINI
LA STRADA
adevărul
Luchino VISCONTI
BELLISSIMA
adevărul
Luchino VISCONTI
OBSESIE
adevărul
Completează-ți colecția de filme cu doi mari regizori: Visconti și Fellini!
Luni, 9 noiembrie: La strada
Luni, 16 noiembrie: Bellissima
Luni, 23 noiembrie: Obsesie
PREȚ SPECIAL ziar + DVD 14,99 lei
adevărul
Invazia rusă în Ucraina

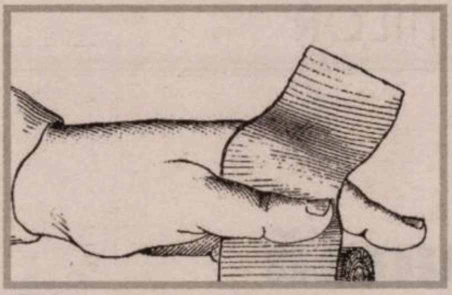

MASS-COMEDIA

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

Internetul, de la utopie la colivie

În percepţia generală, calculatorul şi acel sos adictiv în care se bălăceşte, Internetul, sînt un echivalent contemporan al Lămpii lui Ilici. Totuşi, la fel cum nici calculatorul nu mai e calculator în ultima vreme, ci mobil sau tabletă, nici Internetul nu mai e ce-a fost. Consumul de online diferă tot mai tare de utopia ştiinţifică pe care şi-a dorit-o „Părintele WWW“, Tim Berners-Lee. Şi dacă tot consumăm din ce în ce mai mult, e bine să ştim ce şi al cui e.

Să ne uităm spre o zonă săracă a României, în care părinţii rămaşi acasă vorbesc cu copiii aflaţi la muncă în Spania sau Marea Britanie: pentru ei, Internetul e tot Skype. Îl accesează, probabil, de la un calculator de birou, uzat moral, o tabletă ieftină sau un laptop la fel. Ştiu să-l deschidă, să lanseze Skype-ul, să-l închidă şi să închidă la loc şi calculatorul sau tableta. Dacă-i scoţi din ritual, se rătăcesc. Singurul motiv pentru care am plasat povestea de mai sus în America Centrală e că ea mi-a fost relatată ca atare de o expertă din Guatemala, acum vreo doi ani, la o întrunire media din Budapesta.

Cu siguranţă, Internetul – sau Web-ul – accesat în acest mod vă e foarte familiar. Dar în ce măsură credeţi că se mai intră astfel online? În 2010, un articol din *Wired* al lui Chris Anderson, autorul *Long Tail,* făcea vîlvă titrînd: „Web-ul a murit. Trăiască Internetul!“ La vremea respectivă, consumul de Internet prin *browser* scăzuse pe la 23%, de la peste 50%, în anul 2000, în detrimentul video-ului şi al traficului de tip *peer-to-peer (download* ilegal, mai ales).

Dar de ce e atît de importantă diferenţa dintre Web şi Internet? Pentru că Web-ul a fost construit, de Tim Berners-Lee, pe principiul neutralităţii tehnologice. Adică e astfel gîndit încît să vezi acelaşi lucru şi pe un Mac cu Safari, şi pe o tabletă de 10 inchi cu Android, în *browser*-ul fără nume al acestui sistem (se cheamă Android Browser, apropo). Ştiu, veţi spune că site-urile contemporane arată altfel pe un ecran de dimensiuni mici, dar şi asta se întîmplă la modul neutru – pe iPhone şi pe un Blackberry contemporan, să zicem. Web-ul – şi în general Internetul, în intenţia creatorilor lor, savanţi cu preocupări teoretice – ar trebui să fie o invenţie revelatoare cultural, pusă la dispoziţia întregii umanităţi conectate, cam 45% din populaţia lumii, în momentul de faţă. Problema e că această viziune utopică a început să dispară şi, odată cu ea, se micşorează şi beneficiile culturale.

Cum s-au schimbat lucrurile din 2010 în 2015? Nu am găsit statistici identice cu cele citate de *Wired* acum cinci ani, dar ştiţi că mobilul cu conexiune de date e în ultima vreme la putere, iar asta schimbă fundamental lucrurile: ca şi cabina cu Skype din America Latină, îţi dă un alt fel de Internet. În România, ANCOM contabiliza, la sfîrşitul lui 2014, 12 milioane de conexiuni mobile şi numai 4 milioane de conexiuni fixe, pentru *broadband* (iar „banda îngustă“ e istorie). E drept, o minoritate a utilizatorilor de 3 sau 4G se conectează la calculator prin aceste tehnologii, mai ales prin cunoscutele stick-uri de Internet. Dar, *grosso modo,* la noi Internetul mobil are o penetrare de 60%, faţă de numai 20% cel fix. Şi a crescut cu 12% din 2013, faţă de cel fix, care a crescut doar cu 6%.

Şi în acest caz, ce se consumă pe mobil? ANCOM nu ne spune, în schimb o face Nielsen, pentru piaţa americană. Cît timp îşi petreceau utilizatorii de smartphone din America în *browser* şi cît conectaţi la un alt tip de Internet, la sfîrşitul lui 2013? Numai 11%, faţă de 89%, alte activităţi online. Consumatorul român sau global de Internet mobil nu are nici un motiv să aibă un alt comportament, chiar dacă cifrele pot fi puţin diferite.

Pînă acum, am aflat că Internetul nu mai înseamnă Web/*browser* în general, iar pe mobil e mai rău – de regulă, faci cam orice altceva decît să intri în Safari sau Chrome. Iar lucrurile s-au schimbat fundamental din 2007, cînd Steve Jobs a lansat revoluţionarul iPhone, o maşinărie scumpă şi dezirabilă care a devenit în timp un fel de adjuvant cibernetic indispensabil, pentru omenirea educată. Din octombrie 2008, Google, Samsung, HTC, Motorola şi toţi ceilalţi fabricanţi de *hardware* au intrat în competiţie cu „vizionarul Steve“, cu mai popularele telefoane bazate pe Android. Şi iPhone-ul lui Jobs, şi terminalele Android se bazează pe un ecosistem cu posibilităţi infinite, dar în acelaşi timp restrictiv: magazinul de aplicaţii, adică iOS App Store sau Google Play. De la Flipboard la Facebook, app-urile de mobil sînt Internet, dar simţitor altceva decît Web. E drept, ecranul mobilului arată la fel, ba chiar mai bine decît atunci cînd deschizi o pagină în *browser,* dar conformitatea de standarde nu mai înseamnă şi neutralitate în acest caz. Dacă deschizi aplicaţia de Facebook pe iPhone, eşti captiv în acelaşi timp în ecosistemul Facebook şi în cel al Apple. Ţi-ai dat seama de asta atunci cînd ai accesat link-uri pe Facebook şi paginile s-au deschis tot în aplicaţie, şi nu în *browser*-ul telefonului. Ceea ce înseamnă, *grosso modo,* că Facebook deturnează către el însuşi traficul altora.

Ne cultivăm, luminăm, informăm de pe Facebook-ul lui Mark Zuckerberg? Într-o oarecare măsură, da, deşi categoria în care se află această reţea nu ne lasă să avem dubii asupra utilizării primare: „de socializare“. Facebook e o companie extrem de bogată şi populară, dar faptul că o entitate privată tinde să se substituie viziunii altruiste şi culturale a creatorilor Internetului e de luat în seamă. Scandalurile referitoare la date private care apar recurent sînt un simptom concludent.

Facebook are în ultima vreme o rată de adopţie mare la utilizatorii trecuţi de prima tinereţe, cei pentru care „e Internetul“, dar tinde să se plafoneze, fiindcă numărul de abonaţi se apropie de cel al cetăţenilor conectaţi. Mai există ceva după el? Da, iar acest ceva nu e, nici el, utopie ştiinţifică. Pew Internet Project spune că, în SUA, utilizatorii de aplicaţii de *messaging apps* au ajuns la 36% din total, cu o adopţie crescută în rîndul (foarte) tinerilor. Cu alte cuvinte, tot mai mult din Internet înseamnă chat pe mobil, socializare 1:1, chiar dacă atari aplicaţii permit şi crearea de grupuri. Ne-am lovit de asta atunci cînd copiii noştri puberi au început să se roage de noi să le instalăm Whatsapp. Snapchat e o altă invenţie foarte populară din aceeaşi clasă, iar Vine sau Instagram au o componentă vizuală puternică, dar interacţiunea de pe ele nu se poate clasifica nici ea ca „unul contra mulţi“. Şi nici nu seamănă cu utopia cultural-tehnologică luminoasă a lui Tim Berners-Lee, pe care l-am tot pomenit fiindcă vine la Bucureşti pe 12 noiembrie.

Probabil, în conferinţa pe care o va susţine, va pleda, aşa cum a tot făcut-o în ultimii ani, în favoarea neutralităţii Internetului. La tot ce am spus mai sus, vă e clar de ce. Senzaţia de claustrofobie pe care o ai după o jumătate de oră petrecută cu ochii în mobil e justificată: Internetul nu mai e Lampa lui Ilici, ci colivia lui Steve. Şi a lui Zuckerberg.

Iulian Comanescu *este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

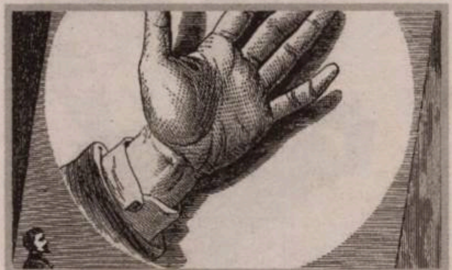

Adina POPESCU

portrete din mers

Ultimul tren

Ultimul tren care pleacă din Sinaia spre Bucureşti este la ora 21,37. L-am verificat pe Mersul trenurilor de pe Internet: este un Interregio care vine de la Cluj-Napoca. Dacă îl pierzi, rămîi în Sinaia pînă pe la 5 dimineaţa. De aceea m-am grăbit spre gară cu vreo 40 de minute înainte ca el să sosească.

Fusese o zi minunată de final de octombrie, poate ultima zi frumoasă a acestui an – îi urmărisem toate culorile şi nuanţele, prin ferestrele de acvariu ale hotelului unde avusese loc conferinţa: de la lumina cernută a soarelui la amiază, acel soare sub care îţi vine doar să te plimbi şi să dai şuturi la castane sau să descoperi continente, pînă la umbrele apusului ce se lăsau pe platoul muntelui. O zi de toamnă vizionată, dar netrăită.

Şi iată-mă în gară, grăbindu-mă aiurea spre casa de bilete, unde oricum nu era nimeni. Era 21,20. Cer un bilet, doamna de la casă îmi spune că trenul are întîrziere, „va ajunge pe la zece“. Din tonul ei îmi dau seama că e nesigură, dar îmi cumpăr biletul şi mă gîndesc dacă aş mai avea timp să urc pînă în oraş ca să beau o cafea. Totuşi nu mă dezlipesc de gară, aici îl moştenesc pe bunicu-miu şi pe toţi bunicii, ai tuturor vremurilor: mai bine aştept un tren ipotetic decît să-mi petrec timpul altfel. Mai bine să fiu în gară cu două ore înainte decît să alerg după tren. Mai am şi un alt stres, tot moştenit – dacă în singurul minut în care marele tren va staţiona în gară nu voi putea să deschid o uşă blocată, nu voi avea timp să mă urc şi voi rămîne singură pe peron, privindu-l cum pleacă?

Mă aşez pe un scaun din sala de aşteptare a gării, o gară istorică, cu ecou şi cu tavan înalt şi la fel de azuriu cum e cerul zilei ce tocmai se sfîrşise. O gară frumoasă, lăsată de izbelişte, ca mai toate gările din România. Însă o gară fantomatică, în noapte, luminată de becuri chioare, într-un capăt de lume care astăzi se numeşte Sinaia. Îmi împart o aşteptare încă nedefinită cu alţi şase călători. Un tînăr cu aspect provincial, cu căşti mari şi albe pe urechi. Un „munţar“ singuratic, cu rucsac de 80 de litri în spate şi cu haine izolate termic de la Decathlon. Şi o „familie“ destul de ciudată, care îmi atrage atenţia. El, un tip îmbrăcat cu sacou, poartă ochelari, nu vorbeşte româneşte, genul intelectual rătăcit în peisaj. Ea, subţire, serafică, un păr pînă la brîu, e ca o *fairy,* o mică zînă-fluture căreia i s-au tăiat aripile şi acum e nevoită să se tîrască pe pămînt cu picioarele ei subţiri de greiere. Mama ei, „bunica“ apatică, stă pe un scaun şi „nu se bagă“. Cel puţin nu în relaţia celor doi pe care oricum n-o înţelege. Şi copilul ei, de 3 ani, care se tîrîie ca o rîmă pe cimentul gării, nu mai are răbdare, se plictiseşte. Ţipetele copilului sînt singura dovadă să ne aflăm într-un loc viu, nu într-un cavou. Tipul întreabă în engleză: „De ce ai muşcat-o pe mama pe mînă? Cere-ţi scuze mamei!“ Mama îi traduce copilului care, desigur, nu pricepe nimic şi continuă să urle pentru a-i atrage atenţia mamei.

La ora 10 seara, gara din Sinaia e un loc în care nu ai de unde să-ţi cumperi o apă, singura „atenţie“ pentru călătorii ce aşteaptă un tren care nu mai vine este un automat de cafea. Bărbatul străin îşi ia, cu gesturi nervoase, o băutură caldă de la automat, apoi se plimbă cu paşi mari prin sala de aşteptare. Din cînd în cînd încearcă să se împrietenească cu puştiul lui de împrumut, dar nu-i iese. La un moment dat, îşi sărută iubita – şi-ar fi dorit să fie cu ea, singuri, oriunde în altă parte, însă nu aici, nu aşteptînd trenul de la Cluj-Napoca. Însă copilul e deja isteric, le strică pasa romantică.

Ies pe peron ca să fumez o ţigară. Aici e doar „munţarul“ şi placa comemorativă care spune cum a fost asasinat I.G. Duca. Ne dă tîrcoale un cîine vagabond mare, alb. S-a afişat şi întîrzierea – 35 de minute. Mai avem 20. Bate un vînt tăios, ne punem glugile, ultima zi frumoasă a anului e acum doar o iluzie.

După 50 de minute de întîrziere, în sfîrşit se anunţă trenul. E anunţat în două limbi, română şi engleză, pentru că Sinaia e o staţiune care ne aduce turişti străini, nu-i aşa? O voce plăcută de femeie ne urează *„Have a nice journey!“* şi ne informează cum e cu vagoanele şi cu locurile. Ne ducem cu toţii pe peron şi ne holbăm în tunelul negru al nopţii, din nou aşteptînd – faruri sau un şuierat de locomotivă. „Bunica“ are singurul ei gest de fiinţă umană de pînă acum – îi aranjează mai bine gluga copilului adormit în braţele mamei.

Trenul întîrziat de Cluj-Napoca intră impulsiv în staţia unde îl aşteaptă de aproape o oră şase călători rebegiţi de frig. În urma noastră lăsăm o gară-fantomă care se numeşte Sinaia. Mă uit pentru ultima oară la străinul care se chinuie să deschidă o uşă blocată ca să-şi urce noua sa „familie“ în tren. Şi mă întreb fără să vreau: oare ce cauţi tu aici? Pentru o fată frumoasă care dansează ca o zînă, cu paşi dulci şi mici, pe peronul gării din Sinaia, atunci cînd îşi adoarme copilul ei fără tată şi care va avea aşteptări de la tine, cum ar fi să-i schimbi viaţa, să-i promiţi că trenurile n-or să mai întîrzie niciodată şi vă vor duce, la timp, exact unde trebuie, pentru ca puştiului să-i fie cald şi să se simtă în siguranţă? Oare poţi să faci asta?

Am ajuns acasă la ora 1, cu taxiul care a făcut slalom printre utilajele ce sparg de mai bine de două luni asfaltul de pe străduţele din cartierul meu. Am făcut 130 de kilometri de la Sinaia la Bucureşti în aproape patru ore (cu tot cu taxiuri şi aşteptat în gară). Am încă în minte imaginea aceea fabuloasă a toamnei privite prin ferestrele-acvarii de la hotel – ca pe o senzaţie irecuperabilă de pierdere, o lume reală, dincolo de sticlă, dar de neatins.

Stela GIURGEANU

Fricile jurnaliştilor români

EUROPEAN CENTRE FOR
PRESS & MEDIA
FREEDOM

De cele mai multe ori, discursul public din România se referă la problemele din sănătate şi educaţie. Cu politicul şi justiţia ne-am cam lămurit. Toţi o apă şi-un pămînt. Pe de altă parte, doctorii şi educatorii sînt cei cu adevărat vitali pentru starea de sănătate, fizică şi mentală, a unei naţiuni. Vorbind despre această stare de sănătate, mai există o nişă, un domeniu la fel de important, pentru care însă nu există încă un discurs public corect asumat, care este lăsat undeva în penumbră, paradoxal, chiar de către cei care ar trebui să-l vehiculeze şi să-l însănătoşească: starea mass-media din România.

© wikimedia commons

Căci şi aici vorbim, de fapt, despre o problemă reală. Conform unui raport realizat de către Centrul pentru Jurnalism Independent, „Starea sectorului mass-media, vulnerabilitate şi posibile soluţii“, un raport care ar putea genera acest discurs, fiind bazat pe interviuri cu jurnalişti din mai multe oraşe din ţară, anul 2014 a însemnat o adîncire a crizei din presă. Conform raportului, „afacerile de media au fost lovite, în continuare, de scăderea vînzărilor şi audienţelor, de problemele legate de distribuţie, de publicitatea din bani publici alocată discreţionar şi, mai nou, de interpretările diferite ale legislaţiei româneşti în domeniul fiscalităţii şi dreptului muncii. Jurnaliştii se confruntă cu salarii din ce în ce mai mici, cu lipsa de predictibilitate şi stabilitate a locului de muncă, cu programul încărcat şi cu sarcinile din ce în ce mai multe şi mai complexe. În anul electoral 2014, derapajele profesionale s-au înmulţit şi ele. Limbajul s-a deteriorat grav, agresivitatea a crescut, atît la nivel naţional, cît şi local. Zonele în care meseria se practică corect, cît mai aproape de standardele profesionale, par a fi excepţiile.“

Despre ce înseamnă toate acestea, pe termen mediu şi, mai ales, lung, am discutat cu **Ioana Avădani**, directoarea CJI: „Principala trăire a presei din România este frica. Concluzie care a fost un şoc şi pentru noi. Jurnaliştilor le este frică să vorbească şi, atenţie, nu vorbim aici despre un regim represiv. România nu este Columbia sau Coreea de Nord, nu te omoară nimeni pentru ce spui şi, cu toate acestea, jurnaliştii sînt timoraţi să vorbească despre problemele lor. Le e frică să nu-şi piardă job-ul. Şi toate celelalte derivă din asta. Şi autocenzura, şi protecţia implicită, iar din punctul nostru de vedere asta este un lucru foarte periculos pentru că standardele încep să nu mai existe.“

Un exemplu la îndemînă: dacă există un supermarket care a vîndut carne stricată, ştirea se va da, fără a se menţiona însă numele respectivului supermarket. Iar asta se întîmplă pentru că s-ar putea ca ziarul să piardă un contract important de publicitate, deci să piardă banii necesari pentru supravieţuire. Cum rămîne însă cu datoria jurnalistului de a-şi informa cititorul?

„Lanţul este următorul: jurnalistul vrea să-şi păstreze job-ul. Ca să facă acest lucru trebuie să aibă două griji: să nu-şi supere patronul şi să-şi asume supravieţuirea ziarului sau televiziunii ca să aibă un loc de muncă. Din păcate, astăzi, ziaristul a devenit responsabil pentru supravieţuirea mijlocului de presă. Nu directorul de marketing, nu patronul, ci el însuşi.“

Mai avem o presă credibilă?

Cît de mult este afectată credibilitatea presei în aceste condiţii? „Sînt oameni care încearcă să-şi facă datoria corect. Raportul prezintă nişte mecanisme cu un anumit grad de generalizare. Nu pot să spun că toată lumea lucrează la fel, dar am văzut aceeaşi reacţie la diverşi oameni în diverse zone ale ţării, şi pot spune că există deja o internalizare la nivelul profesiei a acestei responsabilităţi pentru supravieţuirea mediului pentru care lucrezi. Nu mai este treaba managementului, ci a ta, ca reporter. Temerea mea este că această credibilitate nu mai este un criteriu. Există ziarişti care ţin foarte mult la credibilitatea lor şi la onoarea semnăturii lor. Care se abţin de la a face lucruri foarte urîte. Dar mici compromisuri există peste tot.“

Pe termen lung, pericolele din domeniul mass-media sînt şi cele identificate în domeniul sănătăţii sau educaţiei. Deprofesionalizarea presei şi depopularea redacţiilor vor duce la pervertirea sistemului. „Oamenii care rămîn sînt dintre cei mai slab pregătiţi. Valoarea muncii jurnalistului nu mai este o valoare nici măcar pentru patron. Cînd un jurnalist ameninţă că îşi dă demisia dacă este obligat să scrie la comandă, replica general valabilă rămîne: pleacă, sînt alţi o sută care abia aşteaptă să-ţi ia locul. În clipa aceea, jurnalistul respectiv nu mai reprezintă nici o valoare, deşi probabil are o semnătură credibilă şi este unul dintre puţinii care realizează anchete formidabile, investigaţii corecte, dar care e degradat la nivelul unuia care poate fi înlocuit oricînd cu oricine.“

Deprofesionalizarea presei
şi depopularea redacţiilor.

Ajungînd la profesionalism, sau mai bine zis la lipsa acestuia din breaslă, o întreb pe Ioana Avădani dacă CJI mai organizează cursuri pentru formarea jurnaliştilor. „Le-am face în continuare, cu drag, dacă ar mai veni jurnaliştii. Există însă cel puţin două motive pentru care jurnaliştii nu vin sau nu ar mai veni. Unul este cel de disponibilitate fizică. Există redacţii care funcţionează cu patru sau cinci oameni. Şi sînt redactori de bună-credinţă care îmi spun că, dacă trimit un om, rămîn descoperiţi pe un segment. Nu pot fi scoşi din redacţie. Al doilea motiv, iar aici vorbim din punctul de vedere al jurnalistului, este că el nu se mai simte încurajat să participe la aceste cursuri pentru că nu-i aduc nici un fel de avantaje. Nu e privit mai bine în redacţie, nu e apreciat mai mult, nici de colegi, nici de şefii de redacţie, nu cîştigă nici un ban în plus dacă scrie mai bine. Şi această devalorizare a capacităţii profesionale în redacţie este mai importantă decît lipsa de disponibilitate fizică.“

Iar sursa acestei autosuficienţe derivă dintr-un cerc vicios. „Resimţim încă efectele soluţiilor de contracarare a crizei economice. Au existat mai multe strategii, una dintre ele, foarte des întîlnită, fiind demiterea în masă şi păstrarea cîtorva jurnalişti care scriu fără să pună întrebări, de regulă aceştia fiind şi cei mai necalificaţi.“

Iar faptul că valoarea nu mai e recunoscută şi nici dorită nu e ceva nou. Nu mai contează cît de bun eşti, dacă nu eşti capabil să scrii ceva pentru supravieţuirea gazetei sau a postului mass-media unde eşti angajat. „Şi nu se face nimic pentru a rezolva această problemă, care a devenit ca o carie. Netratată, ea se adînceşte. Toţi jurnaliştii cu care am vorbit au identificat problemele economice ca fiind sursa tuturor relelor. De la lipsa banilor se trage tot. Ceea ce, în opinia mea, e doar parţial adevărat. Pentru că, oricît de gravă ar fi situaţia economică, deteriorarea standardelor profesionale nu poate fi justificată doar prin criza economică. Eşti silit la anumite compromisuri, le accepţi, nu le accepţi, este o altă discuţie. Dar tonul general, gramatica nu o dictează patronul.“

„Gramatica
nu o dictează patronul.“

Despre această gramatică, la propriu, dar şi la figurat, un caz tipic: „În urmă cu cîţiva ani, într-un articol dintr-un ziar din Bacău, se vorbea despre doi copii care au fost molestaţi în timp ce erau în vizită la bunici. Se proteja, chipurile, identitatea copiilor, căci aşa scrie la cod, dar se dădeau informaţii despre satul bunicilor şi numele mamei. Este vorba aici despre o gîndire care nu e dusă pînă la capăt. Protejezi identitatea minorului, prin iniţiale, dar nu faci următorul pas logic, să te gîndeşti că identitatea înseamnă şi altceva.“

O presă sănătoasă dacă…

Există însă şi soluţii identificate în raport. Una dintre ele se referă la ajutorul statului, un ajutor care există în alte ţări europene. Scutiri de TVA pentru plătitorul de reclamă sau eliminarea taxei de publicitate. Modificarea statutului drepturilor de autor. Problemele legate de distribuţie ar putea fi rezolvate parţial tot cu sprijinul autorităţilor. „În decembrie 2015, 15 publicaţii locale şi naţionale au solicitat prim-ministrului plafonarea, prin Ordin de Ministru sau Ordonanţă de Urgenţă, a comisioanelor maxime care pot fi percepute de Poşta Română pentru distribuirea abonamentelor la ziarele tipărite sau acordarea unei subvenţii pentru aceste instituţii, la nivel de abonament încheiat.“

Ajutorul venit din partea autorităţilor publice ar trebui dublat de controale care ar putea duce „la o curăţire a mediului, la scoaterea la suprafaţă a banilor negri din mass-media, la întărirea statutului jurnalistului şi la recîştigarea respectului faţă de profesia de jurnalist“.

Ar mai fi nevoie de modificarea legislaţiei care afectează funcţionarea mass-media, precum Codul Muncii, de clarificarea prevederilor din Codul Fiscal privind activităţile independente, de sindicalizarea conţinutului sau a infrastructurii. „Astfel, redacţiile locale ar reduce din costuri şi ar putea beneficia de conţinut de calitate la preţuri mult mai mici.“

De asemenea, ar trebui creat un fond care să finanţeze produse jurnalistice de calitate. „Jurnaliştii nemulţumiţi de situaţia din redacţii încearcă să facă jurnalism de calitate găsind surse alternative de finanţare: burse, granturi, apelează la *crowdsourcing* sau donaţii. Deşi eficiente pe moment, aceste soluţii nu asigură sustenabilitatea procesului jurnalistic pe termen lung. Profesionalizarea jurnaliştilor, formarea constantă şi de calitate sînt esenţiale pentru creşterea calităţii mass-media româneşti, un jurnalist profesionist sau profesionalizat fiind mult mai greu de manipulat.

Nu în ultimul rînd, e nevoie de asocierea jurnaliştilor care să condamne derapajele profesionale şi, în acelaşi timp, să se lupte pentru crearea unui mediu respirabil în presă şi pentru protejarea libertăţii de exprimare.“

Şi, probabil, un discurs public care să pună pe tapet toate aceste probleme ar grăbi vindecarea unui sistem despre care nu trebuie să uităm că este a patra putere în stat.

■ ■ ■

European Commission

Acest text a fost realizat într-un program de parteneriat cu *Osservatorio Balcani e Caucaso* pentru Centrul European de Presă şi Libertatea Presei (ECPMF), cu sprijinul Comisiei Europene. Responsabilitatea pentru conţinutul acestui text aparţine exclusiv revistei *Dilema veche* şi nu se poate în nici un fel considera că el ar reflecta punctul de vedere al Uniunii Europene.

Liliana NICOLAE

De la Colonia Petrila la Planeta Petrila

Pe 31 octombrie, la Petrila, minerii vor intra pentru ultima dată în subteran ca să scoată la suprafaţă ultima tonă de cărbune. Apoi, într-un an, clădirile minei ar trebui demolate, iar zona dezafectată, cu bani primiţi de la Uniunea Europeană. Acesta e planul.

În 1990, în Valea Jiului erau 14 exploatări miniere, înşirate de-a lungul Jiului, plus Cîmpul lui Neag, unde se făceau exploatări la suprafaţă. 40.000 era numărul angajaţilor din sistem. Aici intrau şi cele două fabrici de utilaj minier. Acum, din 14, au rămas 7, din 7 vor rămîne 4. În cele 4 se vor băga, însă, sume uriaşe, pentru a le face rentabile. „Durează pînă o să avem cărbune extras din Valea Jiului cu costuri minime, dar care să reziste şi pe piaţă“ – îmi spune Aurel Anghel, director general al Societăţii Naţionale de Închidere a Minelor Valea Jiului (pentru că... da, pentru închiderea minelor s-a înfiinţat o instituţie specială!). „La noi, este 100 de lei gigacaloria, în Africa sau în Statele Unite este 60-40 de lei. Dar şi piaţa europeană s-a adaptat şi are preţuri mici. La noi, costurile sînt mari pentru că avem dotare proastă, iar infrastructura e foarte veche.“

Deşi resurse încă mai sînt destule în Valea Jiului. „Fără probleme“ – spune Aurel Anghel – „am putea exploata 50 de ani de-acum încolo, dacă am retehnologiza şi rentabiliza minele. Dar asta durează. Pînă atunci... le închidem, pe rînd. “

La Paroşeni, de exemplu, s-au investit 9 milioane de euro şi – din 2007 – a ajuns să aibă cele mai mici costuri. Ba, acum doi ani, a avut şi profit. Numai că mina de la Paroşeni a ajuns să fie pusă pe lista celor care trebuie închise şi... se va închide. Chiar dacă merge bine! Cum s-a stabilit care sînt minele care se închid? Oficial, pe criterii de performanţă, desigur. Neoficial, după ce închid microfonul... politic – mi se spune. Iar adevărul poate fi pe undeva pe la mijloc. La Petrila, de exemplu, conducerea Societăţii de Închidere a Minelor spune că nu mai e nici o speranţă, pentru că mina nu şi-a mai revenit de la accidentul din 2008, în care au murit 13 oameni (opt mineri şi cinci din echipa de salvatori). Aşa că Petrila – cea mai veche şi cea mai adîncă mină din Vale – va fi prima din cele trei care se vor închide. Petrila acum, iar Uricani şi Paroşeni peste trei ani, în 2018.

Mina e „Moarte. Închisoare pe viaţă“

Petrila este, oficial, oraş. Prima casă pe dreapta îţi spune, printr-un citat pictat pe unul dintre pereţi, că: „Petrila e o lume ce nu seamănă cu nici o aşezare posibilă, cu nimic şi nimeni de nicăieri“ (citat din I.D. Sîrbu, scriitorul născut la Petrila). În centru, e Casa de Cultură, o clădire impunătoare pentru mica localitate, cu un monument în cinstea minerilor în faţă. Monumentului i se spune „Lacrima minerilor“. În rest – blocuri. În spatele lor, pe partea dreaptă a şoselei principale, se mai află cîteva străzi cu case care au scăpat de demolare. Pe partea stîngă – Jiul de Est, iar dincolo de el – mina. De fapt, ce a mai rămas din ea. Pe malul rîului, printre blocuri şi garaje, întîlnesc doi puşti care se plimbă cu bicicletele. Aflu că locuiesc chiar în blocurile de lîngă mină şi nu pot să nu mă întreb cum e să te trezeşti dimineaţa, iar primul lucru pe care-l vezi pe geam să fie furnalele, benzile transportoare, clădirile gri, acoperite cu praf. „Ce e mina pentru voi?“ – îi întreb. „Moarte. Închisoare pe viaţă“– îmi spune Alex, unul dintre puşti. „Cum aşa?“ „Păi, e întuneric acolo, sînt şobolani. Pe mine m-a dus tata acolo cînd eram mai mic şi mi s-a tăiat aerajul. Adică... parcă eşti într-o peşteră şi n-ai aer.“ „Tata îmi povesteşte că a trecut prin multe belele în mină“ – îmi spune celălalt, Răzvan. „Mama îşi făcea griji, că nu mai vine acasă. Eu nu o să lucrez în mină. Oricum, o să se închidă. O să plec din ţară! E ca o închisoare mina asta, adică... un loc unde te chinui pentru bani. Şi eu am fost în mină, dar mi-aş dori ca nici o persoană să nu mai ajungă acolo.“

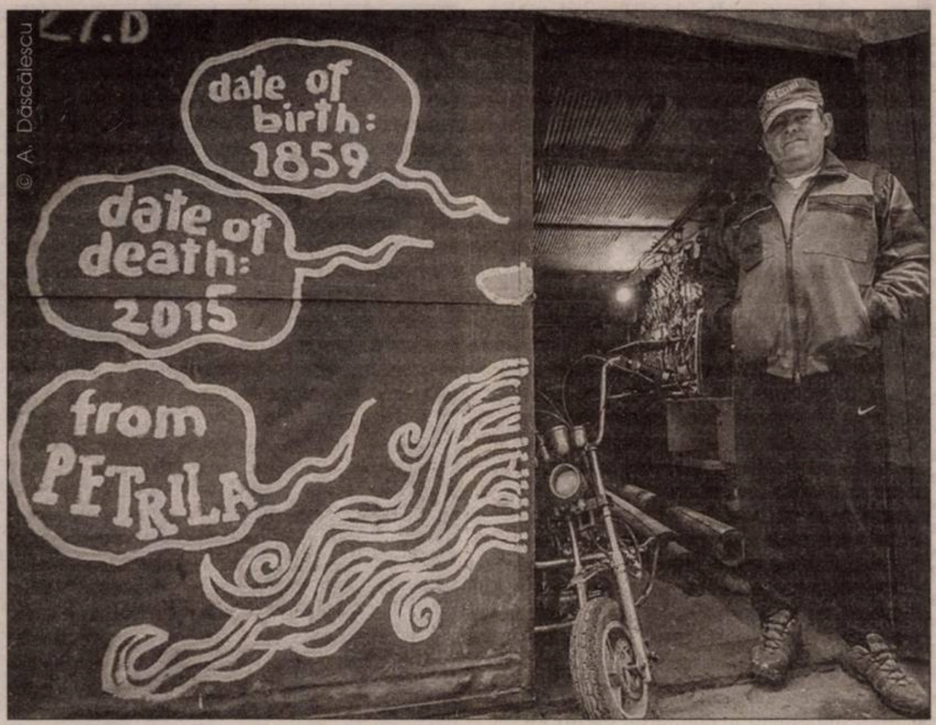

© A. Dăscălescu

Domnul Nelu, 53 de ani, fost miner, şef de schimb la Mina Lonea, pînă în 2009. Acum lucrează în construcţii şi în agricultură în Germania. Nelu Stoica meştereşte la o bormaşină stricată, în garajul său pe care e pictată Mina Petrila personificată, cu data naşterii (1859) şi data decesului (2015).

Pentru bărbaţii care au lucrat în mină şi pentru nevestele lor, exploatarea era, însă, ca o binecuvîntare. Dincolo de temeri şi de munca grea. Mai bine spus, era o binecuvîntare pentru că aveau de unde să ia bani şi să-şi întreţină familiile, dar era – totodată – şi un blestem. Aşa se face că Valea Jiului este plină de pensionari tineri – pentru că minerii ies la pensie la 45 de ani – şi de văduve tinere. Pentru că, după 25 de ani de muncă în subteran, speranţa de viaţă nu e prea mare. Nica Tota e o femeie zdravănă, solidă, care a ţinut un bărbat-miner şi cinci copii. Mai bine de douăzeci de ani, în fiecare dimineaţă, făcea pachetul cu mîncare minerească: pîine cu slănină şi ceapă. „Fără slănină nu pleca. Mînca pîine cu untură, ca să reziste. Pe atunci nu aveam maşină de spălat şi am frecat la hainele lui mult şi bine. Mai întîi le puneam la moi cu leşie. Nici nu mai ştiu în cîte ape-i spălam hainele. Cîtă apă era pe Jiu! Dar să ştiţi că pe mine nu a vrut să mă ducă niciodată în mină, să văd unde lucrează! Nici nu voia să-l văd mascat cu cărbune pe faţă. El se spăla şi-şi schimba hainele, dar mirosul de praf de cărbune îi intra în piele. Viaţa de nevastă de miner a fost şi bună, şi rea. Salariul a fost bun, dar cînd începeau copiii şcoala trebuia să facem împrumut la CAR să le cumpărăm ce aveau nevoie!“

Avem dotare proastă.

Soţul Nicăi Tota a apucat să iasă întreg la pensie. A făcut apoi silicoză, o boală de plămîni pe care o au aproape toţi cei care lucrează în mină. Apoi a paralizat. Patru ani s-a mai chinuit în cărucior. Apoi s-a stins, de tînăr.

„Academia Mineritului Românesc“

La Petrila nu este, însă, totul gri. Ici-colo, o pată de culoare. Şi aş începe cu zidurile unor blocuri sau gardurile unor case pe care au mai rămas urme de versuri scrise cu vopsea colorată. Colorată este şi casa memorială Ion Desideriu Sîrbu, acoperită de citate şi pictată de copiii din oraş. Pînă şi un perete al minei a fost pictat şi scris. Pentru ce atîta risipă de vopsea?! Există o adevărată mişcare pentru salvarea culturală a minei Petrila. O petiţie online a adunat mii de semnături.

Artistul Ion Barbu s-a mutat acum ceva vreme la Petrila, locul unde s-a născut, de fapt, iar de atunci face lucruri prin care să atragă atenţia asupra locului şi valorii pe care acesta o are. El a înfiinţat şi casa memorială I.D. Sîrbu, pe strada care poartă acum numele scriitorului a cărui viaţă l-a inspirat pe Marin Preda să scrie *Cel mai iubit dintre pămînteni*. Pe vremuri, strada s-a chemat Ferdinand. Tot pe atunci s-a construit Colonia Minieră Ferdinand. Odată cu venirea comunismului, Colonia a fost dărîmată, s-au construit blocuri pentru minerii care trebuiau să dea ţării cît mai mult cărbune, iar numele străzii s-a schimbat în Zorilor, pentru ca după Revoluţie să devină I.D. Sîrbu.

Tot Ion Barbu organizează de cîţiva ani la Petrila un festival de teatru subteran. Spectacolele au loc chiar în fosta clădire a pompelor de la mină, clădire transformată într-un fel de centru cultural. Au venit la Petrila arhitecţi din Bucureşti, Cluj, Paris şi Berlin, arhitecţi pasionaţi de patrimoniul industrial. Şi pentru că 2015 este anul patrimoniului industrial în Europa, s-au organizat o grămadă de evenimente la Petrila: dezbateri, concursuri, turul oraşului cu bicicleta,

PUBLICITATE

Să nu ne ascundem după deget: România se află acum sub semnul unui un regim care poate fi cel mai bine descris ca un protectorat american de facto. Bucureştiul a cedat controlul asupra politicii sale externe – ceea ce e diferit faţă de incapabilitatea sa prealabilă cronică, deşi suverană, de a avea o politică externă eficientă.
– fragment din noua ediţie FP România (octombrie / noiembrie 2015)

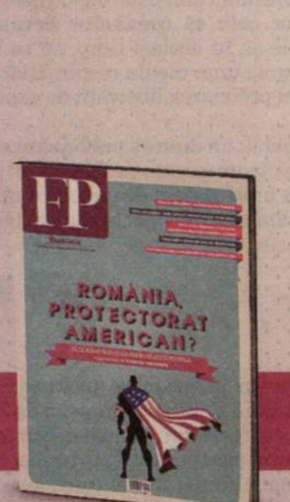

MERSUL LUMII, PAS CU PAS.

FOREIGN POLICY
Politică globală, economie şi idei

expoziţii, proiecţii de filme, o partidă de şah uman în care „piesele“ au fost copii de la cluburile de şah din Vulcan şi Petroşani, concerte şi multe altele.

Pe un zid al minei, de exemplu, au fost scrise numele minerilor care au murit în subteran şi a fost dezvelită şi o placă: „E.M. Petrila – monument istoric“. De fapt, ceea ce-şi doresc oamenii strînşi în jurul lui Ion Barbu este ca măcar o parte din clădirile minei să rămînă în picioare.

Un pas important a fost făcut: Ministerul Culturii a emis o decizie prin care stabileşte că situl industrial de la Petrila are o valoare în contextul patrimoniului industrial al României. Este supranumit „Academia Mineritului Românesc“.

Aşa că Ministerul Culturii a trecut cîteva dintre clădirile minei pe lista patrimoniului industrial. În mod firesc, acestea – printre care atelierele mecanice (datînd din 1879), clădirea compresoarelor şi termocentrala cu coşul de fum, trei puţuri – nu ar trebui să fie demolate. E lucrul pe care şi-l doreşte comunitatea adunată în jurul lui Ion Barbu.

© A. Dăscălescu
f.com/PlanetaPetrila

Mina Petrila,
în curtea căreia
s-au adunat participanţii
la un festival de poezie

Andrei Dăscălescu lucrează de mai bine de doi ani la un film documentar despre Petrila. Îi spune *Planeta Petrila*. Ar vrea să filmeze ultimele zile ale minei. Pînă atunci, a adunat într-un album oamenii Petrilei. Chiar aşa îi spune, *Humans of Petrila*. O fotografie şi cîteva rînduri despre omul întîlnit, puse cap la cap, ca într-un puzzle, spun povestea minei vechi de 150 de ani şi a oraşului care s-a ridicat şi apoi a căzut, puţin cîte puţin, în jurul minei. Şi-au găsit locul în album foşti şi actuali mineri, farmacista oraşului, o profesoară, Cristina Şandor – Mama Petrilei, cum îi spun localnicii –, fostă ingineră în mină, acum cea care are grijă de casa memorială I.D. Sîrbu, mecanicul, păstorul, un bărbat întîlnit pe marginea drumului şi aşa mai departe. Toţi au legătură – prin trecutul lor sau printr-un membru al familiei – cu mina care se va închide peste cîteva zile.

„Am rate şi la pîine, doamnă!“

Valea Jiului e traversată zilnic de zeci, poate sute de microbuze care fac legătura între localităţi. Dar e şi locul unde se practică un aşa-numit sistem de taxi comunitar. Sau taxi-*share*. Pentru că nimeni nu-şi permite să meargă cu taxiul, iar şoferii – foşti mineri – nu-şi permit să stea fără clienţi, există taxiuri în care se pot urca patru persoane, iar fiecare plăteşte 2-3 lei, în funcţie de locul unde vrea să ajungă. Aşa că ajungi uşor dintr-un loc în altul, dintr-o localitate minieră în alta. Cu un astfel de taxi am ajuns la Aninoasa, cel mai mic oraş din Valea Jiului. Aici mina s-a închis deja de ani buni, iar oraşul este în insolvenţă.

Cîrciumile din Valea Jiului sînt pline doar în zilele de salariu ale minerilor. Iar la magazinele mici încă se vînd ţigări la bucată şi se completează zilnic în caietul cu datorii. Cînd am ajuns la Aninoasa, era zi de salariu.

„N-avem tupeu nici copii să facem.“

La parterul unui bloc cenuşiu, un magazin mixt: jumătate alimentară, jumătate cîrciumă. Şi aici se vinde pe datorie, dar nu şi astăzi. Două mese lungi de lemn, cu băncuţe înguste, puse afară, au adunat în jurul lor norocoşii micului oraş: cîţiva bărbaţi tineri care beau bere. Azi e ziua lor de salariu. De-aia spun că-s norocoşi! Lucrează în minele din apropiere, care – încă – nu s-au închis. La Paroşeni sau la Vulcan. „Cum să trăim? Foarte rău!“ „Cum, mă, foarte rău? Foarte bine, doamnă! N-avem tupeu nici copii să facem.“ „Cei care n-au mai găsit de lucru la mină trăiesc din fier vechi şi afine. Dar nici fier nu mai e, că au vîndut alţii ce mai rămăsese din mină.“ „Cei care n-au de lucru, stau aşa… unul lîngă altul, se uită pe stradă şi pipă o ţigară la trei inşi.“ „Dacă mai ţine mina de la Vulcan şapte ani, mă ajută Dumnezeu şi ies şi eu la pensie.“ Şi – întreb, timid – mai ţine mina şapte ani? „Păi, dumneavoastră mai ţineţi microfonul ăsta şapte ani?“ Dumnezeu ştie! – răspund. „Păi, şi la noi la fel.“ „Care, mă, şapte ani? Eu vreau să ţină douăzeci, să apuc şi eu să ies la pensie!“ – spune unul mai tînăr din capul mesei. „Eu şi la pîine am rate, doamnă!“ – intervine alt miner. „Aninoasa şi Detroit-ul sînt în faliment. Noi şi cu americanii! Azi am luat salariul, mîine mîncăm seminţe. Copiii ploii sîntem!“ „Dacă aş prinde unul să-l fur, acum l-aş fura! Şi puteţi să mă filmaţi!“

Spiritele s-au încins un pic. Poate de la bere, poate de la oboseala de după şut, aşa că vreau să destind un pic atmosfera, le propun să dăm noroc şi ridic halba pe care mi-o puseseră în faţă. „Nici gînd, pînă nu închideţi microfonul! Că vă duceţi la Bucureşti şi zice lumea că sîntem beţivi. Să ştiţi că noi spunem noroc bun în fiecare zi cînd intrăm în mină… dar noroc spunem doar o dată pe lună, cînd luăm salariul.“

„După ce s-a închis mina, s-a închis şi oraşul“

Cîţiva metri mai încolo, la unul dintre chioşcuri, unde se vinde şi pe datorie, şi ţigări la bucată, stă singur pe un scaun Ilie Rus. Nici nu bea, nici nu fumează. Doar stă. Povestea bărbatului pare să fie povestea Văii. M-a văzut cu un microfon în mînă şi m-a abordat într-o doară: „Nu ne faceţi şi nouă rost de locuri de muncă?“ Nici el nu credea că aş putea să fac rost. Dar pe mine m-a oprit din drum întrebarea lui.

Aţi vrea să se deschidă mina? – îl întreb. „Sigur, aici mai e cărbune pentru cincizeci de ani! Eu am lucrat în mină 12 ani.“ N-a fost greu? „E, cum să fie greu? E greu să dai la lopată şi la sapă? Nici cînd duceam sulul de plasă sau grinda de 60 de kilograme nu era greu. Bine, că intrai în mină şi nu mai ştiai dacă mai ieşi. Spuneam «Tatăl nostru» şi făceam cruce, iar cînd ieşeam îi mulţumeam lui Dumnezeu că mă întorc cu bine la familie. Mă duceam acasă şi pupam copiii, bucuros că am ieşit de acolo. Pe 12 aveam lichidare, pe 26 avansul. Acuma…“ Ştiţi că oraşul e în faliment? „Păi, a zis la televizor. Noi, care eram cei mai tari aici în Valea Jiului, la Aninoasa… Cînd luau minerii salariul era plin aici de lume care venea şi vindea de toate. După ce s-a închis mina, s-a închis şi oraşul. Acum, stau acasă la 40 de ani şi mă ajută părinţii. Tata are pensie din mină. Eu n-am mai apucat-o. Mă mai duc la unul, tai un lemn, mai iau un ban pentru mîncare. De băut nu beau, de fumat nu fumez… Mi-e şi ruşine că stau pe pensia lu' tata. Mai îmi zice cîteodată: *Bă, tot nu ţi-ai găsit, bă, de lucru?* M-am dus la primar şi i-am zis să mă ia acasă la el, dacă nu are să-mi dea de lucru. Familia?!… am avut, dar cînd m-au dat afară de la mină, mi-au dat salarii compensatorii, am pus banii la bancă şi nevastă-mea a zis: hai să cumpărăm şi noi mobilă nouă! Şi s-a dus la bancă, a scos banii – 300 de milioane! –, apoi a luat copiii şi dusă a fost. Tocmai în Norvegia a plecat. Mai caută-i dacă ai unde! Băiatul avea 6 ani cînd a plecat. Acum are 19. Dacă-l văd, nici nu-l mai cunosc.“

Puţin mai sus, pe un deal, a fost mina. Înainte să urci, vezi un vagonet – obiect de muzeu – pus chiar la buza dealului. Pe el scrie anul în care a fost închisă mina: 2006. Mai exact, 17 aprilie 2006, după mai bine de 120 de ani. După închidere, primarul de atunci a avut o idee: să transforme mina, o parte în muzeu, o parte într-un soi de parc de distracţii. Turiştii puteau să intre într-o galerie, îmbrăcaţi în salopetă, cu cascheta cu lămpaş, cu vagonetul, ca să vadă în ce condiţii şi cu ce unelte se lucra. Pe pereţii uneia dintre galerii se afla la vremea respectivă istoria mineritului în picturi vechi şi în mozaic. Acum, desenele nu mai sînt, că unele clădiri s-au demolat, altele s-au renovat, iar proiectul primarului a picat, deşi – cîţiva ani – a primit finanţare de la Banca Mondială. O parte dintre clădiri au apucat să fie renovate şi acum stau văruite în culori vii, pustii şi nefolosite. Cîteva vaci şi cîţiva cai pasc printre ele.

Viceprimarul oraşului Aninoasa, Adrian Albescu, a lucrat în mină, dar a ieşit la pensie la 45 de ani, aşa cum ies cei care lucrează în subteran. Îmi arată: uite, acolo a fost sediul administrativ, acolo casa maşinii, clădirea puţului, turnul… Pe turnul din beton, înalt de vreo douăzeci de metri, sus, au crescut cîţiva copăcei, care se înalţă de la un an la altul. Clădirile renovate de care vorbeam au fost scoase la licitaţie, dar nu le cumpără nimeni, pentru că n-au nici canalizare, nici apă.

Pe dealul opus, însă, viceprimarul îmi arată o clădire care e mîndria oraşului: o bază sportivă, unde se antrenează lotul naţional de tir cu arcul şi unde se organizează, încă din 1964, Cupa „Minerul“ la tras cu arcul. Pare o glumă faptul că într-un oraş în care oamenii spun că şi-au transformat frigiderele în şifoniere, pentru că erau mereu goale, există o bază sportivă la nivel european, singura din ţară care are un poligon special pentru tras cu arcul.

Aninoasa are aproape 5000 de locuitori. A fost transformată în oraş la sfîrşitul anilor '80, cînd acolo trăiau peste 6000 de oameni. Localitatea a intrat în insolvenţă în iunie 2013. Viceprimarul îmi spune să nu fac confuzia, ca alţi ziarişti, şi să spun că oraşul e în faliment. „Noi avem un plan de redresare şi cred că în 2016 lucrurile or să stea altfel. Sînt toate şansele să ieşim din situaţia asta. Am redus la jumătate bugetul de salarii, o să închiriem nişte clădiri şi scăpăm să mai plătim paza lor. Să ştiţi că sînt şi avantaje ale intrării în insolvenţă. În primul rînd, în tot acest timp, angajaţii Primăriei şi-au luat salariile, pentru că prima plată se face către angajaţi, apoi către creditori. Un alt avantaj e că nu ni se mai adaugă penalităţi la datorii, iar furnizorii de utilităţi sînt obligaţi să asigure funcţionarea Primăriei şi să nu ne oprească apa, canalizarea sau lumina.“

Dezavantaje? Localitatea nu are acces la finanţări europene. De fapt, din cauza unui credit pentru investiţii – spune viceprimarul – s-a ajuns la un pas de faliment. S-a construit un atelier-şcoală, dotat cu centrală pe gaz, dar la Aninoasa nu e gaz şi s-au reparat nişte clădiri vechi, care stau nefolosite.

De fapt, Valea Jiului e un loc al contrastelor. Localităţile mici se înşiră de-a lungul Văii. Sînt pline de ruine şi de însemne care amintesc de efervescenţa minieră care era cîndva. Furnale care se înalţă, şi atît. Benzi transportoare care n-au mai cărat de mult cărbune. Mult praf. Drumuri proaste. Cîte un monument închinat minerilor. Lozinci care se mai văd pe jumătate, pe cîte un zid. Simboluri. Tîrnăcopul. Ciocanul. Lămpaşul. La tot pasul, magazine cu haine la mîna a doua. E o adevărată reţea *second hand* în Valea Jiului. „Visul imaginaţiei“ – aşa se cheamă magazinele care împînzesc Valea. Însă dacă urci pe munţii din zonă intri într-o altă lume. Natura, oamenii, turmele, colibele ciobanilor, limba diferită pe care o vorbesc oamenii de sus, de pe munte, şi nu jos, în mină. Dar asta e o altă poveste.

***Liliana Nicolae** este jurnalist la Radio Europa FM. A publicat recent cartea de reportaj* Locuri, oameni, poveşti, *Editura Casa de Pariuri Literare.*

PUBLICITATE
SISTEMUL DE ÎNCĂLZIRE AL VIITORULUI
PANOURILE RADIANTE CU INFRAROȘU
SUNJOY
REDUCEȚI CU PÂNĂ LA 50% CHELTUIELILE DE ÎNCĂLZIRE
CĂLDURĂ ȘI EFECT TERAPEUTIC EXCEPȚIONAL
WWW.SUNJOY.RO
CALITATE ECONOMIE SĂNĂTATE

NOI AVEM ÎN MINTE MODELUL ROMÂNESC DE *HAPPY-END:* UN SAT DIN ROMÂNIA UNDE SĂ SE POATĂ TĂIA PANGLICA PERSOANELOR DECEDATE

■ Într-o emisiune TV despre mîncare a apărut un cioban din Irlanda. Era întrebat diverse lucruri despre meseria şi despre oile lui. Prezentatorul emisiunii îl invita la un conac din zonă, pentru o masă specială. Noi avem în minte modelul românesc de cioban (ciobănesc), cel vechi, care apare prin bancuri, sau cel mai nou, care apare prin clipuri publicitare, ori cel îmbogăţit care finanţează echipe de fotbal. Dar cum arăta, cum era îmbrăcat şi cum se exprima ciobanul irlandez? Ei bine, dacă ar fi venit prin Bucureşti, ar fi putut trece drept, să zicem... profesor de biologie la vreun liceu cu tradiţie. Acum, că v-am spus şi asta, să revenim la oile noastre, cu ciobanii lor cu tot. (**A. M.**)

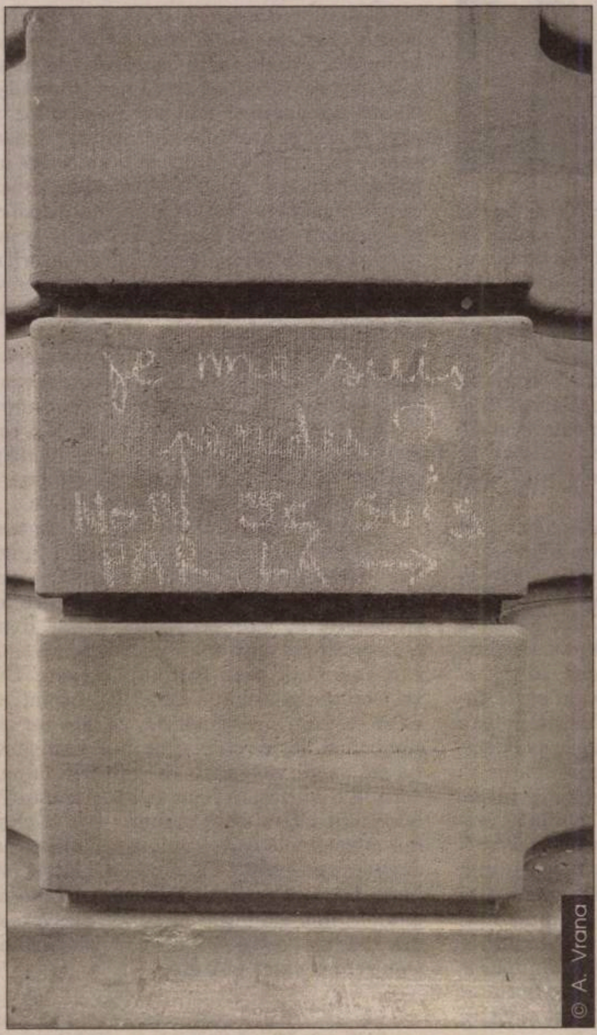

© A. Vrana

Cu ochii-n 3,14

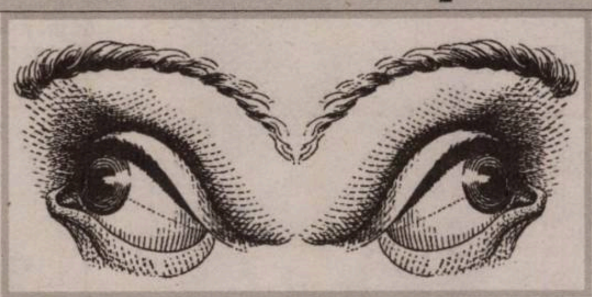

■ Căsătorită pe cînd avea doar 11 luni, cu un băiat de 9 ani, o indiancă a obţinut, 18 ani mai tîrziu, anularea oficială a acelui act. Este vorba despre Santadevi Meghwal, din regiunea Rajasthan, unde căsătoriile copiilor, chiar dacă interzise prin lege, rămîn, totuşi, o tradiţie. Vă sună cunoscut, nu? Tînăra nu şi-a acceptat acest destin şi a luptat pentru a-şi recîştiga libertatea. Cînd a venit vremea să plece în casa socrilor, s-a opus şi a căutat un ONG care s-o ajute să scape din această situaţie. Şi l-a găsit. A beneficiat de ajutor şi au descoperit că exista o chichiţă legislativă care putea să anuleze căsătoriile între copii. În trei ani, 27 de femei din Rajasthan au reuşit să obţină anularea contractele de căsătorie făcute pe cînd erau copii. Ceea ce e, în India, preferabil pronunţării unui divorţ, care condamnă femeile la ostracizare socială. Povestea e doar pînă la jumătate cu *happy-end:* Santadevi Meghwal merge acum la universitate, dar tatăl său, care a susţinut-o, a fost condamnat la o amendă de 21.500 de euro de către consiliul din sat şi a fost exclus din comunitate. (**A. M. S.**)

■ Într-un reportaj la TV, vorbind despre un proiect axat pe sănătate, derulat într-un sat din România, reporteriţa conchide entuziasmată: „De acum încolo, sătenii vor veni la doctor cu inima deschisă“. Sperăm să nu fie chiar atît de grav. (**S. G.**)

■ Aflu că un segment de autostradă (între Lugoj şi Deva) a fost construit fără autorizaţie şi că lucrările au fost, pînă la urmă, oprite. Acum cîteva săptămîni, alt scandal, tot cu autostrăzi: o porţiune finalizată şi dată în folosinţă din autostrada Sibiu-Orăştie trebuie acum demolată pentru că s-a constatat că lucrările au fost executate prost şi că drumul sucombă. Probabil că în curînd, din lipsă de alte obiective unde să se poate tăia panglica, oamenii politici vor participa la festivităţi de demolare sau de închidere a unor şantiere. (**M. M.**)

■ Cifre: britanicii consumă anual 60 de miliarde de ceşti cu ceai. Iar pe Facebook există în acest moment 30 de milioane de conturi aparţinînd persoanelor decedate. (**M. C.**)

CUM VI SE PARE O ÎNȘIRUIRE DE FEMEI GOALE LA INTRAREA ÎN PARCHETUL GENERAL? AȚI FOST ȘI DVS. DOVLEAC?

■ „Oh, ţara mea iubită, / Tu eşti prietenia şi primăvara / Inimile şi pacea sînt unificate de un singur steag, / Iar tu eşti un semn al întregului Univers.“ Cum vi se pare? E prima strofă dintr-o poezie scrisă de preşedintele Turkmenistanului şi publicată pe prima pagină a ziarului *Neytralnyy Turkmenistan*. Cei care au prins *Scînteia* şi „Cîntarea României“ ştiu care-i treaba cu poeziile astea. Mie mi se pare mult mai poetic numele preşedintelui: Gurbangulî Mialikgulîievici Berdîmuhamedov. (**M. V.**)

■ O nouă aplicaţie *via* Facebook ne arată cît de mult am crescut, ne-am maturizat sau am îmbătrînit, după caz, de cînd ne-am făcut cont pînă în ziua de azi. O înşiruire de poze datate. Doamnele, mai ales, sînt înnebunite s-o distribuie, deseori cu comentarii înţelepte de tipul: „Ce trece timpul!“. Da, timpul trece, însă mai nou avem nevoie de Facebook ca să ne reamintească şi acest mic amănunt din viaţa noastră. Şi ca să vă stric de tot buna dispoziţie: sînt deja „prietenă“ cu patru morţi. (**A. P.**)

■ Patronul revistei *Hustler*, Larry Flynt (72 de ani), s-a indignat cînd a aflat că Hugh Hefner (89 de ani), patronul revistei *Playboy,* vrea să renunţe la fotografiile sexy din revistă în această epocă a pornografiei online: „Ştiam că a îmbătrînit, dar nu ştiam că şi-a pierdut şi minţile. *Playboy* a devenit celebră şi era importantă tocmai prin fotografiile cu femei goale. Să renunţi la ele, asta e o mişcare neghioabă. Hefner trebuie să-şi conducă revista ca un om de afaceri, nu ca un artist, ar trebui să mai dea din oameni afară, dacă vrea profit“. Flynt mai spune că nu l-a perceput niciodată pe Hefner drept concurent. „Concurenţa mea a fost dintotdeauna *Gynecological Monthly*.“ (**M. C.**)

■ Schimb de replici între un reporter şi Virgil Măgureanu, la intrarea în Parchetul General, miercuri, 21 octombrie 2015: „Reporter: Aveţi ceva să vă reproşaţi? V.M.: Nu cred că în legătură cu morţi. Reporter: Dar în legătură cu ce? V.M.: ... *(nu răspunde)*.“ (**L. V.**)

■ Schimb de replici între o jurnalistă de la Digi TV şi Marian Munteanu, lider al studenţilor în timpul Mineriadei din 1990: „O.Z.: Aţi fost şi dvs. în Piaţa Universităţii în acea perioadă, cînd au venit minerii? M.M.: Da, am trecut şi eu pe-acolo...“. Marian Munteanu a stat în comă timp de patru zile după ce un miner a încercat să-l decapiteze cu o secure. (**L. V.**)

■ Cercetătorii au descoperit că cea mai excitantă combinaţie de mirosuri este cea de lavandă şi dovleac. 40% dintre bărbaţii care au participat la experiment au obţinut erecţii în urma acestei expuneri olfactive. (**M. C.**)

TREBUIE SĂ VORBEȘTI ÎNTRUNA PE LA COLȚURI BINECUNOSCUTE

■ Cînd stai prea mult pe un ecran şi trebuie să vorbeşti întruna, se întîmplă cîteodată să te ia gura pe dinainte şi să-ţi scape din ea porumbelul. Aşa a păţit o vorbitoare de la o televiziune de ştiri, care a combinat mental tortul şi coliva, dînd glas unei expresii memorabile: „bomboana de pe cireaşă“. (**D. S.**)

■ Trecînd prin Braşov, am zărit un anunţ mare: „Covoare Pierre Cardin“. Nu le-am văzut niciodată, dar mi le imaginez simandicoase. S-au dus vremurile în care mai lipeam pe la colţuri linoleumul rupt ori mocheta ciupită... (**I. P.**)

■ Titluri, concepte, maxime şi cugetări binecunoscute – de nerecunoscut (II): *Calcanul*, de Günter Grass, în turcă: *Pisi Balîghî*. (**M. P.**)

PUBLICITATE

„Omul fără dileme e creatorul tuturor dictatorilor, de dreapta sau de stînga. E marele organizator, marele pedagog, marele vindecător.“

Andrei Pleșu, 1993

DILEMA VECHE

Biblioteca „ASTRA" – SIBIU –

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XII** ■ nr. **612** ■ 5-11 noiembrie 2015 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

Cristina FOARFĂ

bolero de **travel**

19

ANDREI PLEȘU

„Avanpremieră“

pagina **3**

ANA MARIA SANDU

„Urechi de porc, oi roz și untură de bursuc“

pagina **14**

Interviu cu

BOGUMIL LUFT

pagina **15**

În căutarea școlarilor pierduți

Despre prima și a doua șansă în educație

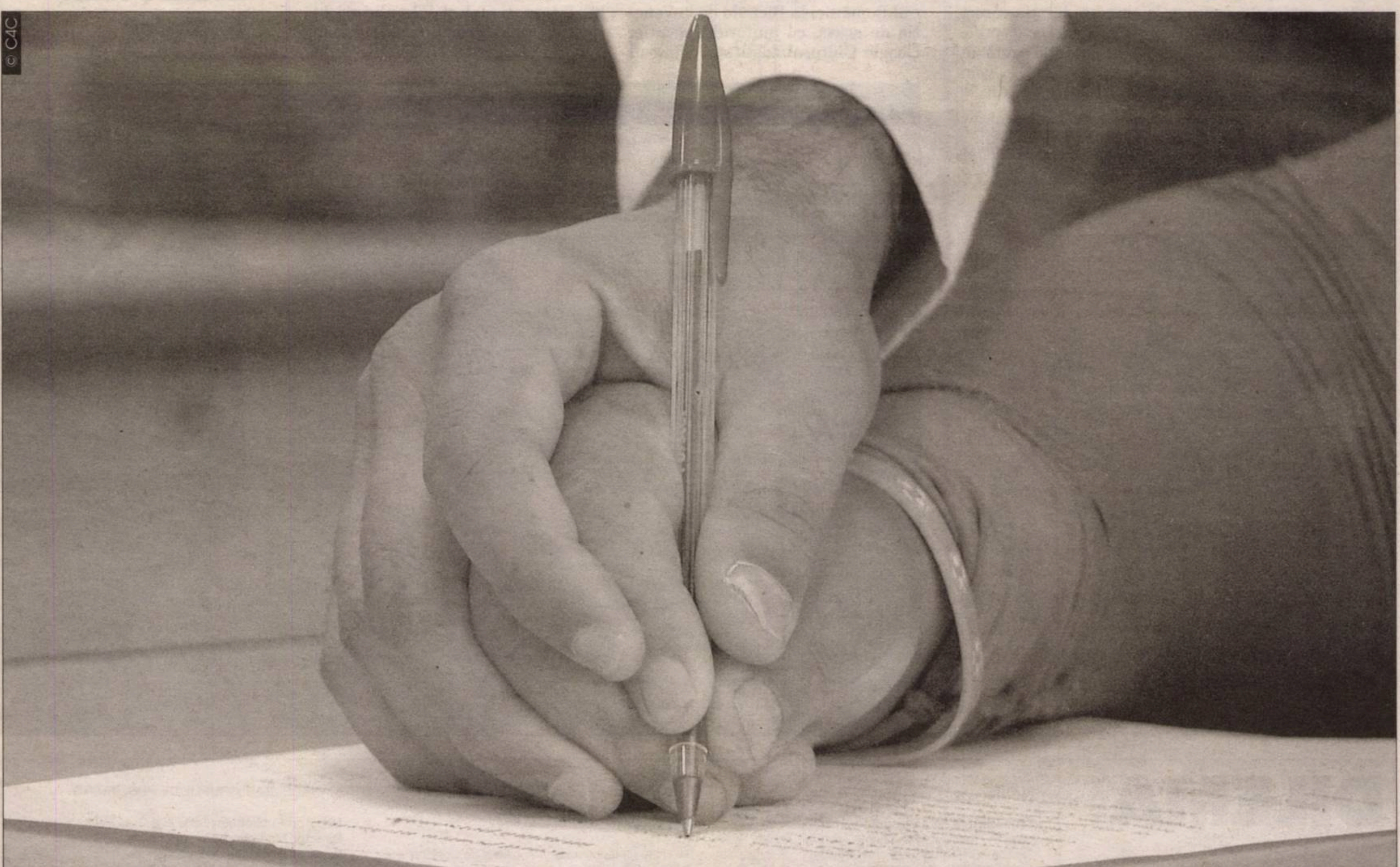

© CAC

„Cine deschide porțile unei școli le închide pe cele ale unei închisori.“

VICTOR HUGO

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

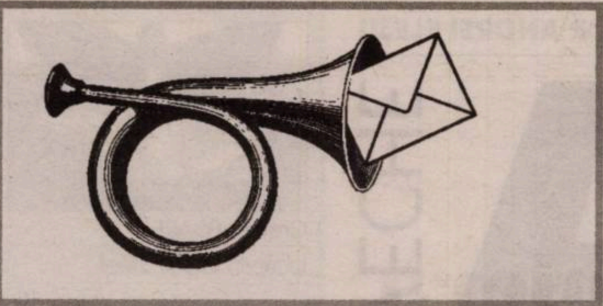

turneu de inbox

Nr. 610

Articolul lui Cristian Ghinea,
„Cum ar fi ca Germania
să ia refugiați direct din Turcia"

Sursa problemei

Cu tot respectul, dar textul ESI îmi pare tare inegal. Și „geniala soluție" nu se vede, deși unele idei sînt interesante. Eu cred că problema este cu mult mai adîncă decît ne vine nouă să credem. Vedem acum (că au venit peste noi, la noi acasă), o mică parte din mizeria lumii, o mică parte din cantitatea uriașă de suferință de pe pămînt. Suferința pentru care nu există motivații tehnice. Faptul că în anul 2015 încă sînt oameni care mor de foame (la propriu), încă sînt oameni care mor de frig, care mor de secetă, care mor de boli perfect tratabile, este o rușine pentru specia umană în ansamblul ei. Concret, nu pot să cred că România nu are acoperișuri și pîine pentru cîteva zeci de mii de refugiați. Nu pot să cred că e tehnic necesar să existe copii ai străzii, ai canalelor, de fapt, în România. Că în Germania refugiații trebuie să trăiască în corturi neîncălzite; o asistentă socială atrăgea atenția că nu mai e mult pînă cînd primul copil refugiat va muri de frig (la propriu) în Germania. O problemă suplimentară este că în limbajul politicii actuale nu există nici măcar cuvintele, conceptele care să descrie corect problemele. Și, pe cale de consecință, nici conceptele care să se apropie de vreo soluție. Poate că acum, în focul crizei, limbajul politic se va modifica și vom putea măcar să formulăm corect temele pe care le avem de rezolvat.

adăugat de georgefelix
la data de 25 octombrie 2015

Dilema veche vă propune

■ SoNoRo nu mai are nevoie de recomandări, totuși o facem, poate sînt încă iubitori ai muzicii de cameră care n-au aflat încă despre el, deși festivalul e deja la a zecea ediție. Vineri seara, la concertul de deschidere din Sala Unirii de la Palatul Cotroceni, cvartetul format din Diana Ketler (pian), Marc Bouchkov (vioară), Răzvan Popovici (violă) și Bernard Naoki Hedenborg (violoncel) s-a prezentat cu o adaptare de Thomas Wally (pentru cvartet) după *Rapsodia întîi* de George Enescu. Rezultatul au fost niște aplauze formidabile, cum n-am mai auzit de mult, spectatorii cerîndu-le aproape imperios interpreților să mai cînte o dată piesa, ceea ce pînă la urmă s-a și întîmplat, în parte (muzicienii au reluat finalul). Festivalul durează pînă pe data de 16 noiembrie și se petrece nu doar la București, ci și la Arad, Cluj și Bistrița. Și a devenit un adevărat fenomen, exact așa cum scria săptămîna trecută în *Dilema veche* chiar directorul executiv Răzvan Popovici. (Andrei Manolescu)

■ Joi, de la ora 19, la Cafeneaua Verona, „Ce mai faci, scriitorule?", o întîlnire ARCEN cu poetul Radu Vancu. (Adina Popescu)

■ *Burnt* (2015, John Wells) cu Bradley Cooper – duce filmele cu bucătari, de obicei idilice, într-o sferă dacă nu mai profundă, măcar mai isterică: cea a căutărilor identitare și etice. (Iaromira Popovici)

■ Mai nou, puteți vizita pavilionul României la Bienala de la Veneția de acasă, cu ajutorul aplicației Google Cultural Institute. Show-ul lui Adrian Ghenie, *Darwin's Room,* a fost arhivat aici: https://www.google.com/culturalinstitute/u/0/collection/la-biennale-di-venezia-romania-pavilion?projectId=la-biennale-di-venezia. (Matei Martin)

■ Ce povești spun ferestrele caselor? Cătălin D. Constanti, editorul cărții *Ferestre din București și poveștile lor,* a cărei lansare are loc joi, 5 noiembrie, la ora 19,30 (Librăria Cărturești Carusel) a fotografiat pe parcursul a zece ani ferestrele caselor din București, iar scriitori, istorici, arhitecți, actori, medici, antropologi și jurnaliști au imaginat, pentru fiecare fereastră, o poveste. Un admirabil exercițiu de imaginație, pornind de la realitate. (Stela Giurgeanu)

■ Volumul de aproape 500 de pagini al colegei noastre Constanța Vintilă-Ghițulescu, *Patimă și desfătare. Despre lucrurile mărunte ale vieții cotidiene în societatea românească (1750-1860),* apărut recent la Editura Humanitas. Sigur, cunoașteți textele din *Dilema veche,* dar imaginea de ansamblu pe care o oferă această istorie amănunțită a lucrurilor mărunte este copleșitoare prin faptul că descoperim o Românie nu doar necunoscută, dar surprinsă la o vîrstă deopotrivă crudă și înduioșătoare. (Marius Chivu)

■ Film distins cu: Marele Premiu la Festivalul Național al Filmului – Mamaia, 1965, Marele Premiu pentru cea mai bună regie la Festivalul Internațional al Filmului de la Cannes, 1985, Premiul pentru excelență la Congresul UNIATEC de la

Milano, 1964. *Pădurea spînzuraților* – scenariul Titus Popovici, după romanul omonim al lui Liviu Rebreanu. Regia: Liviu Ciulei.

Cînd comemorăm un centenar de la Marele Război, se cuvine să aniversăm capodoperele prin care cultura unei țări își omagiază eroii fără cruce la căpătîi – 50 de ani de la premiera filmului. (Ruxandra Mihăilă)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Cum locuim? (I)**
- **Cum locuim? (II)**
- **Imigranții / refugiații**
- **Condiția femeii**
- **Prostia**
- **Autenticitate**
- **Drumurile noastre toate**
- **Întîlniri**

album dilematic Daniel Goace

DILEMA VECHE

REDACȚIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU
Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU ● Mircea VASILESCU (redactor-șef)
Luiza VASILIU

RUBRICI:

Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU
Iulian COMANESCU ● Codrin Liviu CUȚITARU
Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO Maria IORDĂNESCU
Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Vintilă MIHĂILESCU Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Liviu PAPADIMA
Oana STOICA ● Cătălin ȘTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85

(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)

e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Directori Publicitate: Dana ANECULOAEI
Director Marketing: Mircea Ionescu
Director Produc]ie: Ionuț Matei
Director Distribuție: Dana Zamfir
Sales Manager: Dan Vlad
(dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669

Revistă editată de: Adevărul holding

Publicație audită de: BRAT

Tiraj: 8.800

Tipărit la Tipomedia

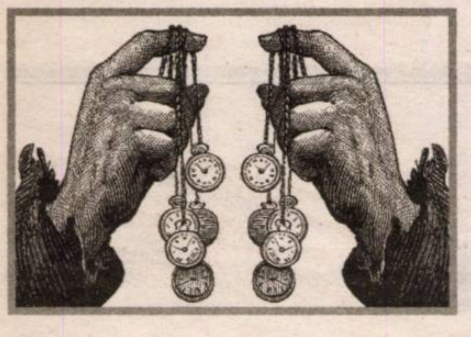

Andrei PLEȘU

nici așa nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?„ (I.L. Caragiale)

Avanpremieră

În curînd, se va deschide o nouă ediție a Tîrgului Internațional de Carte „Gaudeamus“. Între altele, se va lansa și o carte, Dialoguri de Duminică. O introducere în categoriile vieții, *alcătuită din transcrierea convorbirilor pe care le-am purtat împreună cu Gabriel Liiceanu în 2011, pe postul național de televiziune. Temele abordate acoperă un spectru larg de întrebări. Dau mai jos, ca „aperitiv“, două fragmente despre felul (întristător) în care vorbim, uneori, românește. Mă gîndesc că ele ar putea fi de folos și celor care nu vor avea chef să parcurgă întregul volum. „Platitudini“ – se va putea spune. Da, dar platitudini care semnalează o toxină…*

G.L.: Într-o zi deschid televizorul și văd un reporter care lua un interviu domnului Iordănescu, antrenorul Naționalei de fotbal. Și-l întreba: „Domnule general, ce-au făcut băieții noștri după meci?“ Și domnul general răspundea: „Băieții noștri, după meci, au servit masa la Intercontinental“.

A.P.: Adică s-au făcut chelneri!

G.L.: Cam asta rezulta. Și pe modelul ăsta: „Mai serviți o cafea“ și așa mai departe.

A.P.: Lumea nu vrea să ia notă de faptul că a servi înseamnă *a da* ceva, a „sluji“ pe cineva. Și a-nceput să creadă că a servi e *a lua* ceva. Cînd chelnerul servește primul fel, face ce trebuie: vine, aduce și-ți dă primul fel.

G.L.: Cînd tu servești…

A.P.: Cînd tu servești primul fel, înseamnă că ești gazdă și aduci la masă primul fel. Nu înseamnă că te servești singur. Aici e vorba de un fals cod al bunelor maniere: maniere „finuțe“. Nu spui: „Vreau să mai iau o prăjitură“. Sau „Mai luați niște friptură“. Nu. Spui: „Aș mai servi o prăjitură“ sau „Mai serviți…“

G.L.: Iar tu răspunzi: „Mulțumesc, am servit!“

A.P.: Sau „Tocmai am servit masa!“, cu sensul de „am mîncat“. Coana Chirița în delir.

A.P.: Să semnalăm și folosirea greșită a lui „care“ și „pe care“.

G.L.: Și cum crezi că putem explica diferența, fără să cădem în pedante lecții de gramatică?

A.P.: Uite, mă gîndesc să spun așa: nu e corect să spui „Mama care-o iubesc“. Unii nu pricep, poate, de ce nu e corect și e fastidios să intrăm în detalii de gramatică. Dar poate că devine evident că-i greșit, dacă le semnalăm cît de greșit este să spui: „Mama pe care m-a făcut“. Toată lumea admite că „Mama pe care m-a făcut“ nu e în regulă. Ei, la fel de neînregulă e „Mama care-o iubesc“.

G.L.: Te-ncumeți să punem în discuție și celebrul „ca și“? De ce n-ai voie să folosești „ca și“ ca pe „ca“?

A.P.: Da… Pentru că „și“-ul ăsta a apărut dintr-un fel de calofilie semidoctă, de pudoare prost plasată. Cum știi, foarte mulți inși sînt hipersensibili la cacofonii. E urît – nu-i așa? – să faci cacofonii. Poți să vorbești brambura, dar nu cumva să se întîlnească „ca“-ul dintr-un cuvînt cu „ca“-ul de la începutul celuilalt, că e „vulgar“. Deși nu putem spune altfel decît Biserica Catolică, sau Ion Luca Caragiale. Mie mi se pare că a fi obsedat de evitarea cacofoniilor este o formă, ridicolă, de hipercorectitudine.

G.L.: Și de un prost gust explicit. E vorba de fapt despre calofilii semidocte.

A.P.: Bine, măcar, că nu s-a ajuns încă să se spună Biserica ca și Catolică… Deși puriștii ar protesta și la asta și ar spune, probabil, „Biserica *și ca și* Catolică“…

> *A fi obsedat de evitarea cacofoniilor este o formă, ridicolă, de hipercorectitudine.*

G.L.: Ion Luca *(și)* ca și Caragiale. Eu aș spune, întîi și-ntîi, că acest „ca și“ își are justificarea atunci cînd este vorba de o comparație. Și cu asta basta. „Eu, ca și tine, iubesc natura“.

A.P.: Da. Acolo vorba e la locul ei.

G.L.: Deci, atenție, dragi vorbitori de limbă română, „ca și“ se folosește atunci cînd introducem o comparație de egalitate. Și tu, și eu avem ceva comun. „Ca și ție – adică la fel ca tine – mie îmi place *steak*-ul mai în sînge“. Sau într-o metaforă comparativă. „Era ca și cum s-ar fi surpat bolta cerului“.

A.P.: Eu accept chiar mai mult decît atît. Accept că unii, obsedați de „spectrul“ cacofoniei, vor s-o evite cu acest *și* interpus. Și, în loc să spună „ca cultură“ sau „ca caracter“, spun „ca și caracter“, „ca și cultură“. E o fandoseală, dar are o minimă justificare.

G.L.: Dar s-a ajuns la utilizarea lui „și“ și cînd nu trebuie evitată o cacofonie.

A.P.: Păi, asta e! Aici începe nebunia: „ca și profesor“…

G.L.: …„ca și profesor“. În acest caz fiind vorba nu de o comparație, ci pur și simplu de o calitate, de o ipostază.

A.P.: Exact.

G.L.: „Eu, ca profesor – adică «în calitate de profesor», în ipostaza mea de profesor –, vă cer să învățați.“ A introduce aici pe „ca și“ comparativ n-are nici un sens, e o stridență semantică, o zgîrietură pe coaja minții.

A.P.: Da. Și, mai ales, expresia „ca profesor“, nu conține nici o cacofonie. *Ca și profesor, ca și opinie, ca și idee* sînt niște drăcii. Nu știu cum s-au născut ele și cum au început să circule ca ceva absolut firesc, dar e o adevărată epidemie.

Pentru conformitate,

Andrei PLEȘU

■ ■ ■

Vintilă MIHĂILESCU

…@hai-hui.ro

Farmecul discret al Iașilor

Am ajuns la Iași în zori, puțin după cinci dimineața. Nu aveam cum să mă duc încă la hotel, așa că mi-am tras un pulover pe mine și am luat-o agale pe străzi, îndreptîndu-mă spre Copou. Dincolo de aura livrescă, o cafea băută la soare pe terasa Casei Pogor, în urmă cu vreo cincisprezece ani, transformase acest cartier comemorativ al Iașilor într-un spațiu al tuturor fantasmelor mele moldave. În lumina crudă și rece a dimineții de toamnă, Copoul mi-a părut însă trist. Cele cîteva case vechi care fuseseră renovate priveau orgolioase la celelalte clădiri care supraviețuiseră, dar care erau acum tăcute, chircite în uitare și neîngrijire. Peste toate tronau, cu impertinență de parvenit, blocurile comuniste și vilele postcomuniste, într-un consens de desconsiderare a unei lumi demolate. M-a cuprins frigul și am coborît la bulevard, în căutarea unei cafenele. Era însă prea devreme, așa că m-am adăpostit la un non-stop și am luat un espresso firav, pe care l-am băut fără convingere, în compania unui boschetar. La un moment dat, acesta mi-a oferit, ca între vecini, o pungă de aurolac contra două țigări.

Cînd a venit vremea, am plecat de la non-stop și m-am îndreptat decis spre Cafeneaua Veche, am deschis ușa și, printr-un soi de tunel al timpului, am intrat în acel Iași despre care Ionel Teodoreanu spunea că „nu este acolo, ci atunci“. Tihnă și sporovăieli culturale. După vreo jumătate de oră, eram acolo dintotdeauna. După încă o oră, eram de-al casei și m-am mutat la altă masă, ca să stăm puțin de vorbă, așa, ca între intelectuali. Nu ne grăbea nimic și nimeni nu se grăbea. „Știi, ceea ce îți mai poate oferi încă Iașiul este un timp de calitate“ – mi-a explicat unul dintre veteranii cafenelei. Mi-am adus aminte din nou de vorbele lui Teodoreanu: da, Iașiul a rămas „atunci“, dar mai există și acum tuneluri ale timpului către acel atunci.

Apoi lucrurile s-au precipitat. Am ajuns la hotel, am făcut un duș, după care am plecat în grup către Casa Kogălniceanu, la colocviu, însoțiți de colegii noștri, toți „vechi ieșeni“. Aceleași străzi îndoliate pe care le străbătusem în zori s-au animat brusc, fiecare clădire a căpătat un nume și o biografie bogată, iar în dreptul fiecărei case dispărute s-a păstrat un moment de reculegere, evocîndu-se totodată isprăvile răposatei. Jumătate din istoria modernă a României prindea viață și ni se înfățișa de-a lungul și de-a latul cîtorva străzi. Și, împreună cu ea, un stil de viață și un mod de a face istorie care s-au retras atît din viață, cît și din istorie. Din nou, nu eram acolo, eram atunci.

– Cum puteți trăi în București? Eu n-aș putea!… – ne-a provocat, la întoarcere, unul dintre acești vechi ieșeni.

– Uneori te constrînge viața – s-a justificat un coleg bucureștean.

– Nu-i adevărat! Adică depinde ce vrei de la viață. Dacă vrei să ți-o trăiești, nu stai în București! – a conchis ieșeanul și s-a uitat la noi cu tandră compasiune.

Și parcă pentru a ne convinge, ne-a condus la o masă moldovenească mai ceva ca la nuntă, de la care bucureștenii s-au retras primii, mult înainte de încheierea petrecerii; toți mai aveau ceva de lucru… O masă la care amintirile zburau din gură în gură, încît îți dădeau impresia că toți fuseseră colegi de bancă. Era Iașiul anilor ’70, care își trăgea încă rădăcinile din trecutul îndărătnic al acelui „atunci“, un Iași mult mai viu, mai amical și în același timp mai rebel decît ni-l putem imagina din afara sa. „Voi nu aveți cum să-l înțelegeți pe Luca Pițu, de pildă!“ – mi-a atras atenția cineva, la un moment dat. Începusem să cred că probabil are dreptate…

A doua zi, într-o pauză mai lungă a colocviului, m-am dus la faimosul Mall. Îl văzusem de cîteva ori, dar nu mă îndemnasem niciodată să intru în el: am *„vertige* de Mall“, efectiv amețesc și mi se face greață după cîteva minute de preumblare în astfel de spații atît de ticsit impersonale; mă pierd. Am început așadar cu exteriorul, cu parcul dincolo de care se înalță, falnic, Palatul Culturii, cu terasele care îl înconjoară și cafenelele și barurile care îl împînzesc. Un spațiu bine gîndit pentru o lume care se simte bine în el. Și unde, la fiecare două-trei minute, auzeai vorbindu-se engleza transnațională a studenților străini veniți la studii în Iași.

În final, am intrat pe o poartă de acces și am decis să ies pe o alta, pentru a face măcar un minim traseu prin corpul clădirii. Mi-a trebuit aproape o oră ca să găsesc ieșirea. Mă rog, asta e problema mea, dar „rătăcirea“ era în primul rînd de altă natură: nu mai eram la Iași și o indescriptibilă senzație de teamă îmi strîngea stomacul. Aveam impresia că mă aflu într-unul dintre acele orașe de science-fiction, închise într-un glob de sticlă, și care putea să se teleporteze oricînd pe o altă planetă fără ca cineva să observe sau să fie deranjat cu ceva. Nu mai eram nici *atunci*, dar nici *acolo;* eram *oriunde*.

Peste încă o zi m-am dus din nou la gară, de unde am luat rapidul de București, cu un vagon de clasa întîi nou, nemțesc, și cu care am făcut mai mult decît acum o sută de ani. Călătoriile în timp – mă gîndeam eu, moțăind, pe la Focșani – ar putea deveni o atracție turistică și, de ce nu, un adevărat brand de țară…

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Fascinația diferenței. Anii de ucenicie ai unui antropolog, *Editura Trei, București, 2014.*

■ ■ ■

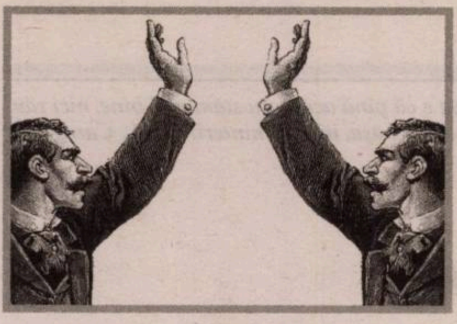

Valeriu NICOLAE

rătăcit în Euro-Narnia

Zeița Tîmpeniei

– Cît de mult aș vrea să fiu din nou un mic copil! Aș face totul diferit, de la început.

– Ai începe diferit, dar de sfîrșit ai sfîrși exact la fel. Așa că relaxează-te.

Vaclav Havel, *Memorandumul*

Nu vreau să votez pentru Oprea, Dragnea, Udrea, Ponta, Predoiu, Blaga, Geoană, Gorghiu, Antonescu, Diaconescu, Băsescu și nici pentru Ghiții, Hrebenciucii, Onțanii, Pinaltii, rudele sau amantele lor. Sper că pe cei mai mulți dintre ei să îi lovească bunul-simț, să se retragă și, vorba filozofului Vanghelie, să mai citească și ei nește almanahe sau să scrie/muncească în regim deschis. Sau închis. Desigur, prin bun-simț înțeleg bunul-simț instituțional – DNA-ul –, singurul tip de simț care pare să funcționeze pentru o mare majoritate a minunatei noastre clase politice.

Toți liderii partidelor reprezentate în Senat și în Camera Deputaților par să se închine la faimoasa zeiță a lui Erasmus, Zeița Tîmpeniei, cea crescută de două nimfe: Pileala și Ignoranța. Tîmpenia, scrie Erasmus, este întotdeauna însoțită de zeițele Iubirea de Sine, Lingușeala, Lenea, Plăcerea, Nebunia, Imoralitatea, Lăcomia și de zeul Somnambulism. Ca să fim clari: Erasmus nu este porecla răposatului Vadim Tudor și nici numele de mijloc al lui Gabi Oprea sau Dan Diaconescu. În ciuda asemănărilor stridente, Erasmus nu a fost inspirat de zînele și zeii care se perindă pe la Antena 3, Realitatea TV, România TV sau alte televiziuni.

Aș vota, desigur, grupul Dragnea, Vișan, Oprescu și ai lor în cazul în care mi-aș dori prelungirea activității politice (incluzînd votarea) dincolo de moarte și adoptarea șmecherelii ca ideologie oficială a României.

Pe Băsescu, Udrea, Pinalti i-aș vota dacă aș crede că „folcloristele“ sînt „bune pentru România“ sau dacă am avea brusc nevoie de un guvern specializat în protejarea platinatelor, uitare colectivă la momentul potrivit, frunze ascunzătoare de mizerie și sponsorizări dibace.

Pe liberali i-aș vota dacă aș crede că prostituarea politică și intelectuală este expertiza de care are nevoie România.

Situația politicii românești îmi amintește de o descriere din *Reflecțiile* lui Kafka: „Avem un scop, dar nu avem un plan. Ceea ce numim plan este doar o amețeală“.

Sătul fiind de amețeală – mai toți bărbații din familia mea au fost slujitorii devotați ai nimfelor Tîmpeniei –, am decis să încerc un exercițiu despre ce aș vrea să votez. Am pornit întrebîndu-mă dacă ar fi vreo mișcare politică pe care mi-aș dori să o susțin cu bani și să fac voluntariat pentru ea. Nu am găsit nimic acceptabil, așa că trebuie să îmi imaginez una.

Aș vrea să votez o echipă de profesioniști dovediți și nu de gargaragii populari. De exemplu, aș vrea să votez un grup care să îmi dea încredere că știe ce face pentru că a făcut acest lucru bine și cu rezultate dovedite. Grupul trebuie să fie de minimum cinci și să includă neapărat femei. Pentru a fi mai concret, aș vota o echipă formată din Dacian Cioloș, Monica Macovei, Alina Mungiu-Pippidi, Andrei Pleșu și Angela Filote. Domnul Cioloș a dovedit că e cam cea mai bună soluție pentru Agricultură, doamna Macovei la Justiție și combaterea corupției, doamna Mungiu-Pippidi la Învățămînt/Administrație publică, domnul Pleșu la Externe/Cultură și doamna Filote la Afaceri europene. Cei cinci ar trebui să susțină și să fie susținuți de încă vreo 10-20 de specialiști la fel ca și ei – cu rezultate dovedite în domeniile lor și cu recunoaștere națională și internațională pentru profesionalismul lor.

Prezența de minimum 33% a femeilor în poziții de conducere ar fi o condiție obligatorie, cu obiectivul de a ajunge la un echilibru în reprezentare în maximum patru ani. Mi-aș dori ca aceia care participă la alegeri să vină și cu un plan de guvernare clar și dezbătut înaintea alegerilor. Aș vrea ca liderii să aibă un plan de succesiune și să promită retragerea din viața politică în maximum zece ani. Fiecare dintre acești lideri ar trebui să își numească un „gardian“ socratic care să pună bazele unei fundații care să funcționeze ca un cîine de pază al principiilor și reprezentanților mișcării pe care o vor conduce.

O asemenea mișcare ar trebui să propună candidați pentru primării, tot echipe de profesioniști capabili să reformeze sistemul corupt și inept care domină administrațiile locale.

Sînt convins că mulți dintre politicienii români gîndesc sau vor sfîrși gîndind că și-ar dori să poată retrăi pentru a nu mai face aceleași greșeli. Din păcate, cu excepția Monei Muscă, nu cred că ar fi vreunul care ar sfîrși diferit.

În *Petrecerea din grădină* a lui Havel, personajul principal, Hugo, reușește să blocheze un sistem aberant bazat pe un Birou de inaugurare și un Birou de lichidare (o satiră a guvernului comunist) forțînd găsirea unui responsabil pentru inaugurarea lichidării.

Prinși într-o situație aproape la fel de aberantă, în care electoratul român pare să fie nevoit să aleagă între Dragnea, Oprea, Băsescu și Blaga sau, în cel mai bun caz, între oameni care sînt susținuți sau i-au susținut pe aceștia, ar trebui să încercăm să găsim inauguratorul lichidării pentru următoarele alegeri. Cum DNA-ul nu poate participa, speranța mea rămîne un partid anticorupție format din tehnocrați și manageri buni. Altfel, riscul rămîne ca, în ciuda avîntului patriotic, să sfîrșim la fel ca în *Memorandumul* lui Havel, cu o clasă politică plină de mîrlani corupți care își doresc să poată să își retrăiască viața sfîrșind la fel. Mîrlani corupți.

***Valeriu Nicolae** este activist pentru drepturile omului și fondator al Policy Center for Roma and Minorities.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Mîrșava intenție bună a statului

Acum vreo zece ani, ne plimba Ciprian, viitorul fin, prin Bucovina. De curînd fuseseră niște inundații prin zonă (cauzate, ca de obicei pe acolo, de bărbieritul forestier intensiv al obcinelor, care a lăsat apa să curgă la vale fără nici o stavilă) și auzisem la televizor cum că primarul era de vină pentru că niște case fuseseră luate de viitură. Dăduse autorizație de construcție. L-am rugat pe Ciprian să ni le arate. El s-a conformat. Eu am rămas interzis. Casele cu pricina, cu pretenții de vilă, dar construite în stilul căminelor de nefamiliști, erau așezate exact în albia rîului, pe prundiș. Am încercat să îmi închipui cît de idiot putea fi cineva pentru a construi ceva acolo. A cui e culpa? A proprietarului, că și-a pus viața și avutul în pericol, sau a primarului, că i-a dat autorizație?

Eu am apucat să trăiesc în România lui Ceaușescu, o țară în care statul îmi spunea ce să fac, de dimineața pînă seara, din copilărie pînă la pensie. Îmi erau reglementate prin normative toate cele: performanțele școlare, timpul liber, accesul la informație, viitoarea carieră, locul de muncă, evoluția profesională, numărul de copii și numărul de calorii. De aceea, prin iarna lui ’89, am ales să trăiesc liber, într-o țară în care să am și eu ceva de zis în ceea ce privește propria-mi viață. Să cîștig dacă aleg bine și să pierd dacă fac alegeri proaste. Să aleg, carevasăzică. Într-un fel sau altul. Cu bun-simț sau cu mîrlănie. Respectîndu-i pe cei din jur sau folosindu-i cinic întru propriul folos. Să am succes sau să eșuez, iar statul să nu aibă nimic de-a face cu asta. Să mă lase să trăiesc în puii mei (na, că nu mi-a venit altă expresie!), după mintea mea, după talentul sau lipsa mea de talent, cu norocul sau ghinionul meu. Iar el să se bage cît mai puțin în toată afacerea asta care este doar a mea. Nu a lui.

Toate mi-au venit în minte de curînd, de cînd cu nenorocirea de la Colectiv. Niște patroni au folosit o lege care a dorit să debirocratizeze mediul de afaceri și care a delegat responsabilitatea dinspre administrație înspre investitor. Altfel spus, în loc să ceară sute de avize și certificate, statul a zis: îți asumi răspunderea că totul e în regulă. Riscul e al matale, monșer! Eu, stat, mă dau la o parte. Matale ești major, ești vaccinat, ai bunăvoința de a lua pe răspunderea matale o grămadă de efort birocratic și administrativ care mai degrabă produce corupție. Declară mătăluță sub semnătură că ești în regulă și te cred. Nu mai stau să te hingheresc la ghișee și oficii care să te coste timp și bani. Te cred, pînă la proba contrarie.

Patronul lu’ Colectiv a semnat. Apoi, patron fiind, a căutat profit cît mai mare. A făcut niște renovări de mîntuială în incintă, la preț minimal (buretele cel mai ieftin, împănat cu lemn de brad!), doar de dragul aspectului și al utilității imediate. Nu s-a gîndit la ce putea fi mai rău. Fie vorba între noi, cîți avem asigurare suplimentară pe casă, pe mașină, pe mai știu eu ce? Costă. O lăsăm la „și altele“ în buget. Apoi, tot profit căutînd, a zis că nu cîștigă destul și s-a gîndit să organizeze concerte. Și-a încălcat contractul asumat de bunăvoie cu Primăria. În loc de bar, a făcut sală de concerte, cu mult mai mult de 80 de clienți. A fost decizia lui, pentru că voia profit mai mare. Au fost multe, multe cîntări în locul ăla, în ultimii ani. Nu s-a întîmplat nimic. Știți de ce? Pentru că nimănui nu i-a trecut prin cap să înfigă artificii într-un perete căptușit cu bureți inflamabili. Iar asta a fost altă decizie individuală, luată de nu știu cine. De impresar, de solist sau de toți membrii trupei, la un loc.

La fel ca în cazul caselor din Gura Humorului, stau și mă întreb: cît de inept să fii ca să dai foc la niște artificii înfipte într-un perete căptușit cu bureți inflamabili?

Pe străzi și pe la liderii de opinie a început să se strige: Corupția ucide! E normal. Ni se pare firesc ca Maștera Corupție, atît de la modă, să fie vinovată și acum. Mă tem că, de data asta, în culpă este o lege emisă exact pentru a reduce șpaga. Nici o faptă bună a statului nu rămîne nepedepsită.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

un sport la Răsărit

Simona Halep are victorii mari și înfrîngeri dezastruoase. Cum se explică?

Cîteodată am senzația că sîntem o țară de Muppets privind de la balcon spectacolul acestei domnișoare și comentînd sarcastic la fiecare zbîrcă. Și altădată că sîntem o țară de orfani care își găsesc tatăl și mama în victoriile Simonei pe care le venerăm. Cred că „victoriile mari și înfrîngerile dezastruoase“ sînt ceea ce putem noi să vedem din ceea ce face bun sau rău Halep. Pentru noi, ea nu mai e o jucătoare de tenis, e o miză uriașă. Ne înlăcrimăm și ne enervăm constant cu ea. Dar dacă Halep ar fi din Zanzibar, ce am vedea în ea? Poate doar o fată care muncește mult și reușește parțial, cu limite clare, unele obiective, altele subiective. Dacă ar fi din Zanzibar, am zice că are sau nu stofă de mare campioană? Că atît poate sau că are potențial? Sau, dincolo de aceste întrebări pe care poate că nici nu ni le-am pune, am descoperi-o – cine știe? – teribil de umană, cu revoltele ei proletare împotriva împărăteselor și prințeselor tenisului, cu îmbufnările și renunțările ei la jumătatea meciurilor ca niște copilărești „îmi iau jucăriile și plec“. Poate că nu ne-am da de ceasul morții cu ce e sau nu e, cu ce-ar fi ori ba. Am clătina din cap sau am aplauda satisfăcuți. Poate că asta e Halep. Nu pentru noi, ci pentru cei din Zanzibar. E clar că și ea, și noi avem niște probleme serioase. Pe care ar trebui, poate, să ni le rezolvăm fiecare în parte.

Radu NAUM

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Ecourile tragediei

Presa din întreaga lume vorbește despre tragedia de vineri noapte de la București. Sînt redate scenele dramatice din interiorul și din jurul clubului, eforturile pentru salvarea vieților omenești, dar și solidaritatea dovedită de români în aceste momente dramatice.

Regulile de securitate nu au fost respectate, titrează *Le Parisien,* care citează o relatare de la fața locului a AFP. Ancheta se desfășoară într-un climat de indignare, iar mass-media acuză proprietarii clubului și autoritățile de iresponsabilitate. Parchetul General trebuie să-i audieze pe toți acționarii Clubului Colectiv, locul dramei, un local de noapte instalat într-o fostă fabrică de încălțăminte din centrul capitalei României.

Iar ziarul catolic *La Croix* scrie, citînd aceeași depeșă AFP, că România a răspuns cu un elan de solidaritate în fața acestei drame, cea mai gravă din Bucureștiul ultimelor decenii. La București și în mai multe alte mari orașe, sute de persoane au luat cu asalt centrele de transfuzie pentru a dona sînge. Pe Internet s-au multiplicat apelurile de solidaritate cu familiile victimelor și mai mulți artiști au anunțat intenția lor de a dona încasările viitoarelor lor spectacole.

Românii au plîns, s-au rugat și au acuzat duminică, pentru victimele incendiului dintr-un club de noapte, în timp ce medicii au avertizat că numărul morților ar putea crește în mod semnificativ, deoarece mulți dintre răniți au arsuri grave, transmite *U.S. News & World Report.*

Națiunea a intrat în a doua zi de doliu și mii de oameni au adus un omagiu la clubul de noapte Colectiv în sectorul 4 al Bucureștiului – scena tragediei de vineri.

Într-un adevărat spectacol al durerii, mii de oameni au mers în tăcere, pe străzile orașului cu trei milioane de locuitori, duminică după-amiază, ducînd flori și fotografii ale celor decedați – mai scrie publicația americană.

Și *Newseek* transmite că mii de oameni au mărșăluit duminică, în liniște, purtînd flori și lumînări, pe străzile Bucureștiului, într-o comemorare a victimelor și pentru a-și manifesta solidaritatea cu familiile acestora. Publicația notează că focurile de artificii au generat mai multe dezastre în cluburi de noapte din întreaga lume. În 2013, în orașul universitar brazilian Santa Maria, un muzician a aprins în interiorul clubului de noapte Kiss un tub de artificii pentru exterior, declanșînd un incendiu în care au pierit 214 persoane.

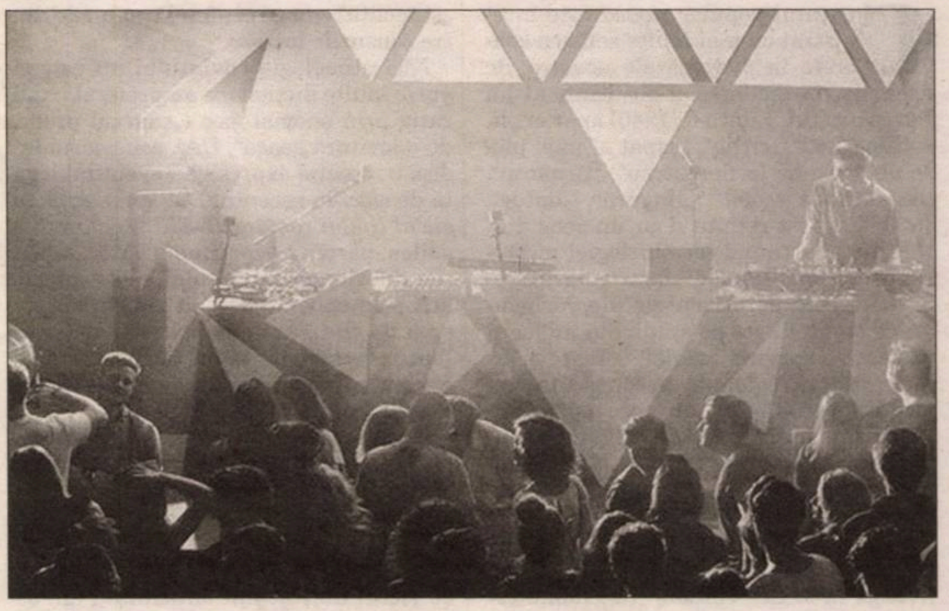

Site-ul bulgar de știri Novinite scrie că președintele bulgar Rosen Plevenliev s-a adresat omologului său român Klaus Iohannis transmițîndu-i că a fost profund întristat la aflarea știrii privind accidentul și că nu găsește cuvinte care să dea expresie tristeții pentru tragicele pierderi de vieți omenești. Șeful statului bulgar a amintit și de un incident asemănător, petrecut în fața unei discoteci din Sofia, în decembrie 2001, cînd șapte tineri și-au pierdut viața într-o busculadă. Președintele bulgar a spus că și Bulgaria s-a aflat în doliu și comemorează victimele, alături de țara vecină. Site-ul bulgar reia de asemenea o știre difuzată de rețeaua Al-Jazeera, potrivit căreia mulți dintre cei implicați în tragedie erau străini și nu vorbeau românește.

Ovidiu Nahoi *este realizator de programe la RFI România și TVR.*

■ ■ ■

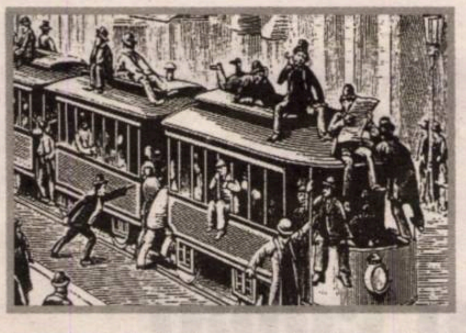

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Bun și rău

Zgîndărit de tragedia de la clubul Colectiv, sufletul nostru colectiv s-a dat în stambă. Ca și mie, trebuie că vi s-a părut înălțătoare solidaritatea spontană a congenerilor noștri cu nefericitele victime. Au curs, în valuri, sîngele și banii donați – frumos! Peste 10.000 de oameni au mers într-un marș încheiat cu aprindere de lumînări – foarte frumos! A plîns o grămadă de lume – impresionant! În lumea reală, cea pe care au părăsit-o în chinuri neomenești zecile de tineri din Colectiv, omenia a învins.

Cei din lumea virtuală țineau cu tot dinadinsul să prelungească Răul din subsolul de la Colectiv.

Pe Internet, însă, în lumea virtuală, dracii au dănțuit sălbatic încă mult timp. Pe Facebook, blog-uri sau forumuri, mii de oameni și-au ieșit din sine, au jelit grotesc, protestînd, înjurînd, blestemînd, cerînd socoteală, urlînd. S-au cerut arestări pe loc – că e la modă. S-a citat enorm din enormitatea clovnului de la Antena 3. Pe Internet, a fost un fel de concurs de vorbe dure: cuvinte precum *imbecili, cretini, demenți, criminali* au fost norma firească de adresare. Loviți de tragedie, oamenii reali s-au purtat demn, exemplar. Loviți de un aprig dor de răzbunare, cei din lumea virtuală țineau cu tot dinadinsul să prelungească Răul din subsolul de la Colectiv. La suprafață, îngeri. În mațele virtualului obscur, demoni. Noblețea comportamentului omenesc din lumea reală a contrastat puternic cu delirul resentimentar, cu spectacolul prostiei dezlănțuite și cu focurile de artificii ale urii din lumea virtuală. Privind cele două scene, altfel legate una de cealaltă, după cum se știe, am putut vedea o înspăimîntătoare întoarcere pe dos a tot ce fusese emoționant și, pe alocuri, eroic la început. Iar spaima m-a cuprins cu adevărat cînd am constatat că unii dintre cei mai devotați răspîndaci ai urii pe Internet sînt chiar cîțiva dintre eroii din lumea reală. Împietrit în fața acestei dovezi a complicatei alcătuiri omenești, redau mai jos un caz pilduitor, fără să-l numesc, firește, pe cel pe care îl evoc. E doar un exemplu și nimic mai mult.

Medic. Unul dintre medicii care, deși era liber, a plecat spre spitalul său imediat ce a aflat de tragedie, înțelegînd că trebuie să fie la datorie. A lucrat pînă spre ziuă, sub impresia zguduitoare pe care trebuie că ți-o dau acei oameni arși de vii, în dureri atroce, care se roagă să trăiască sub mîna ta. A ieșit din sala de operație deopotrivă extenuat și îngrozit de ceea ce văzuse. A deschis laptop-ul și a început să scrie. Cred că mîinile sale făcuseră enorm de mult bine în sala de operație. Pe tastatură, însă, degetele sale au cîntat frenetic muzica Iadului. Mesajul său a umplut lumea, a plăcut multora și așa am ajuns și eu să fiu unul dintre zecile de mii de cititori. Și m-am îngrozit!

Doctorul care fusese, poate, eroul salvator al unor vieți cu cîteva ore înainte era, acum, procuror inchizitor. Dar să nu credeți că acuza anomaliile din sistemul de sănătate, corupția sau neprofesionalismul. Nici vorbă! Cei aflați în ținta verbului său tare sînt cei care cred/știu despre doctori că iau șpagă. Doctorul nostru simțise că binele pe care îl făcuse cu cîteva ore în urmă îi dădea acum eșafodajul moral să înlăture cu un gest obosit și nervos pe toți cei care acuză corupția din sistemul medical. El însuși, spunea omul cu mîndrie, este un șpăgar. După ce a salvat vieți o noapte întreagă, mai ia de răspunde-i ceva! Mai mult, pentru că salvase vieți (sper că asta făcuse!), omul îi jignea îngrozitor pe cei care, plătindu-și taxele la stat, au pretenția să primească un serviciu medical decent. Oamenii simpli, marii mediocri ai marilor orașe, cei care își duc viețile în micile lor plăceri (de pildă, merg seara la terase cu prietenii, se uită la PRO TV și ies la grătar în week-end să mănînce cîrnați de Pleșcoi), sînt vînați de doctorul furios fără milă – sînt marii nesimțiți care nu înțeleg ce face el, doctorul, sînt marii nesimțiți care nu înțeleg, de fapt, nimic. Ieșit de sub puterea grozăviei pe care a încercat să o repare cu toată priceperea și devoțiunea, doctorul îi face imbecili și cretini, referindu-se, în trecere, și la mamele lor, pe toți cei care pretind în schimbul taxelor (pe care, deduc, le consideră foarte mici), un tratament medical decent cînd se simt rău. Sigur că e o distanță enormă între un ars de viu și un Mitică balonat după consumul excesiv de mititei – o distanță pe care o simțim și noi, neprofesioniștii. Mă întreb, însă, dacă profesionistul tămăduirii trebuie să simtă această distanță. În orice caz, asta nu înseamnă că cel din urmă trebuie luat la șuturi sub impresia puternică pe care o produce, firesc, cel dintîi. Adevărul este că eroismul nu-ți dă dreptul la nimic! Dă, celorlalți, obligația de a recunoaște, dar nu dă eroului nici un drept corelativ. Cu atît mai puțin dreptul de a cauționa porcării.

Am privilegiul de a mă bucura de prietenia cîtorva dintre cei mai buni doctori ai acestei țări, oameni cu performanțe profesionale majore – cum nu mă îndoiesc că are și doctorul supărat pe care îl evoc aici. Ei bine, pe acești apropiați ai mei nu i-am auzit niciodată, dar niciodată, vorbind așa despre pacienții lor – mulți dintre acești pacienți fiind ridicoli, nu mă îndoiesc. Sigur, și ei înjură sistemul, legile, precaritățile, nepotismul, deprofesionalizarea, politizarea etc. Dar nu am auzit niciodată pînă acum un doctor care atacă atît de brutal oamenii simpli, chiar și nesimțiți, doar pentru că a ieșit, după ore istovitoare, dintr-o operație eroică. În imaginația mea, noblețea medicului constă exact în asta – acolo unde noi operăm cu diferențe și mofturi, el nu o face. Doar în ochii lui Dumnezeu și în ochii doctorului viața valorează atît de mult, încît nu contează cum e cel care o are.

Ce vreau să spun este că ceva s-a petrecut cu toți aceia care au putut fi minunați cîteva ore și apoi, deschizînd *device*-urile, și-au revărsat răutățile peste lume. Și să nu mi-o spuneți pe aia cu stresul și cu nevoie de „decompensare“, pentru că m-am săturat de psihologie ieftină.

Sever Voinescu *este avocat și publicist.*

■ ■ ■

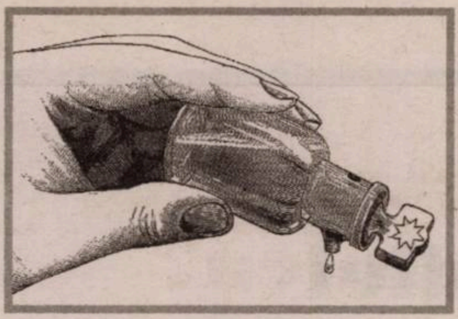

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Cioace

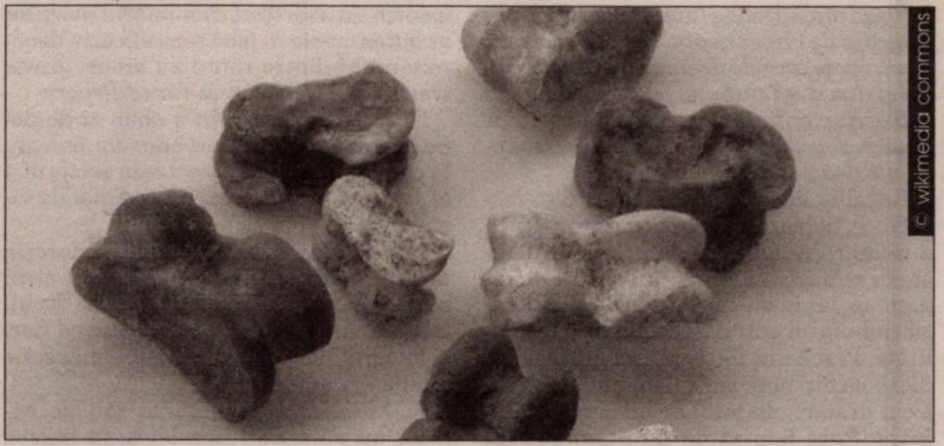

© wikimedia commons

Cuvîntul popular *cioacă* este înregistrat cu mai multe sensuri concrete în dicționarele noastre; de exemplu, în dicționarul academic al lui Pușcariu *(DA,* Litera C, 1940) apar explicațiile „deal“, „cîrlig“, „capăt al unei piese de lemn de la fierăstrău“, „tîrnăcop“, „unealtă de scobit“, „lingură“, „butuc“. În DEX a fost reținut doar un sens dintre cele aparținînd terminologiei meșteșugurilor tradiționale: „fiecare dintre cele două console orizontale ale războiului de țesut, fixate pe stîlpii din mijloc și pe care se sprijină vatalele“. Toate aceste înțelesuri regionale, necunoscute majorității vorbitorilor, nu prea pot explica sensul curent, colocvial-argotic, al cuvîntului: „baliverna“ (DEX), „lucru neserios, șmecherie, glumă“, „minciună“, actualizat mai ales în expresiile *a se ține de cioace* și *a se lăsa de cioace*. Exemplele actuale sînt numeroase: „de la *cioace* livrești la *cioace* cinefile“ (agenda.liternet.ro); „E la zdup, dar *se ține de cioace* despre traiul de la Colibași“ (libertatea.ro); *„Lasă-te de cioace!* am schimbat eu tonul“ (Traian Tandin, *Jurnalul unui polițist,* 2004). Există și expresia *a sta la cioace* („Ajung în farmacie, farmacistele *stăteau la cioace“,* adibot.ro), cuvîntul putînd astfel ajunge să capete și sensul „stat de vorbă“: „Cînd era cald afară, oamenii n-o tăiau direct acasă, mai întîrziau la *o cioacă* în fundul curții“ (Dan Lungu, *Băieți de gașcă,* 2005). Utilizările cuvîntului sînt și mai derutante în cazurile în care *cioacă* este o variantă de la *ceucă* „stăncuță“ sau se confundă cu unele dintre sensurile lui *cioc*.

Nici etimologia cuvîntului nu este sigură; multe dicționare au preferat explicația prin onomatopee („sunetul produs de o lovitură seacă“, *DA),* considerîndu-l deci o „creație expresivă“, eventual legată de *cioc*. În recentul *Dicționar etimologic al limbii române (DELR),* volumul al doilea, partea I *(ca-cizmă)* (2015), sensurile diferite ale cuvîntului sînt explicate atît prin onomatopee, cît și prin apropierea de *ciucă* sau *ciocan;* pentru sensul „butuc, buturugă“ se preferă tratarea separată, ca omonim, a unui „termen preroman intrat în latina populară“.

Există o utilizare a cuvîntului care ar putea sta la baza sensului familiar-argotic. *Cioaca* era denumirea unuia dintre jocurile cu *arșice*, extrem de populare în societatea românească din secolele trecute. Fiind un set de jocuri atestat din antichitate (gr. *astragaloi,* lat. *talus)* și răspîndit în toată Europa, a trezit interesul specialiștilor; a fost obiectul articolului lui Theodor Capidan, „Le jeu aux osselets chez les Roumains, les Slaves et les Albanais“, publicat în *Revue des Études Balkaniques,* I (1934).

Jocul de arșice – folosind ca piese oase cu o formă specifică de la articulația oilor – „oscioarele de la încheieturile picioarelor de dinapoi ale mieilor curățite (uneori vopsite)“, *DA* – a fost menționat de către Nicolae Filimon („băieții azvîrleau cu mingea și cu arșicele“), Ion Ghica („averea noastră în arșice se suia într-o vreme pînă la două mii“), Vasile Alecsandri („rivalul meu în giocul de arșice“) și descris de către Petre Ispirescu, în *Jucării și jocuri de copii* (1885). Lazăr Șăineanu observa că denumirea și mare parte din terminologia jocului erau împrumutate din turcă; Hasdeu, în *Etymologicum Magnum Romaniae,* presupunea că jocul era mai vechi la noi, dar fusese „actualizat“ prin turcă.

În *Jocuri de copii,* II (1907), Tudor Pamfile descrie în detaliu variantele și piesele jocului; prima variantă este cea denumită *cioaca* (p. 44), începutul fiind următorul: „Numărul doi strigă: – Dămi *cioaca*. Numărul 1 zvîrle ichiul [...] său în direcția jocului“ *(ichiul* fiind piesa principală, arșicul mai greu). Evident, nu știm de ce jocului i se spunea *cioaca,* dacă nu cumva sensul „păcăleală“ exista deja. Dacă denumirea avea legătură cu *ciocnirea* arșicelor (așa cum presupune *Dicționarul etimologic),* e foarte posibil ca sensul familiar-argotic să se fi dezvoltat ulterior, pornind fie de la ideea de joc în sine, fie de la unele practici specifice (de înșelare) ale jocului.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor“, 2010).*

■ ■ ■

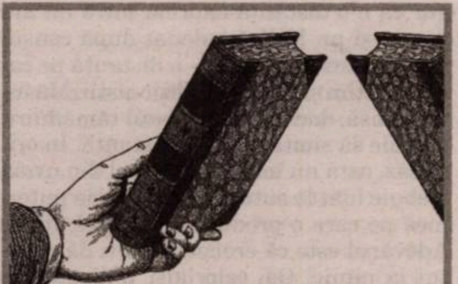

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Din amintirile unui cobai

Am fost, cu timpul, subiect al mai multor experimente pedagogice. Primul dintre ele a durat patru ani și am aflat de el mult după ce se încheiase. Povestind la un moment dat cu niște prieteni lucruri de prin copilărie, mi-a atras atenția că ei tot vorbeau despre învățătoare mereu la singular și articulat hotărît. Învățătoarea făcea și dregea, la ora de română, de muzică, de mate, de dirigenție, în pauze etc. Eram tot mai contrariat și cînd, în cele din urmă, mi-am exprimat nedumerirea, i-am pus pe ceilalți în dificultate. Cum adică, eu avusesem încă dintr-a-ntîia profesori – sau poate le zicea tot învățători – diferiți pentru fiecare materie? Și o dirigintă, ca în gimnaziu?

Atît de tare le-a fost mirarea că am început să cred că poate îmi juca memoria feste, poate chiar visasem, cine mai știe. În capul meu oricum se încîlceau, de-a valma, chipuri de profesori din primară, din generală, chiar și din liceu.

M-am apucat să verific și lucrurile, totuși, s-au confirmat: fusesem victima unui experiment. Făcusem parte dintr-una din clasele-pilot în care se testase varianta efectuării ciclului primar, încă din prima zi de școală, cu cadre didactice diferite pentru varii materii.

Experiența mea personală m-a făcut nu numai să n-am habar de trauma pe care se pare că o resimt cei mai mulți elevi la trecerea din clasa a IV-a într-a V-a. M-a făcut ca, atunci cînd am aflat cum arăta „normalitatea“, să mă umplu de stupoare și de oroare.

M-am tot gîndit, de pildă, cum ar fi fost să fi trebuit și eu să ascult șase zile pe săptămînă – așa se învăța la vremea cu pricina – cam patru ore în fiecare zi, aceeași persoană, explicîndu-ne cum din „o“ și „i“ facem „oi“, cum din 1 și încă 1 facem 2, cum ploaia cade din nori și animalele care mănîncă iarbă se cheamă că pasc. Mi se părea peste puterile unui adult, darămite ale unui copil de nici 10 ani. În treacăt fie spus, îmi amintea de teroarea psihologică pe care o exercitau cele cinci ore consecutive de învățămînt politic și ideologic din armată, programate în fiecare zi de luni a săptămînii.

Mi se părea și mi se pare încă total nefiresc ca, după ce se sună de recreație și profesorul – sau învățătorul – iese din clasă, același profesor sau învățător să revină invariabil de îndată ce s-a sunat de intrare. Aduce a teatru sartrian sau ionescian.

Și ce se întîmplă atunci cînd ai ghinionul ca persoana căreia i-ai fost încredințat pentru atîta amar de vreme să nu fie tocmai cea pe care ți-ai fi dorit-o în respectiva postură? Dintr-un motiv sau altul, naiba știe, cam asta e imaginea cu care am rămas despre diriginta primilor patru ani. Poate începusem eu să îmi ascut dinții rebeliunilor adolescentine sau poate nu exista acea „chimie“ despre care se zice că apropie fără nici un efort oamenii între ei, poate mecanismul afinităților mele elective era încă nerodat sau un pic dereglat, n-am de unde să știu.

Și, apropo, mă întreb și azi cine – sau măcar ce – îi pregătește pe profesori sau pe învățători pentru orele de dirigenție. Modulul psiho-pedagogic, cel puțin în forma pe care am experimentat-o eu, în nici un caz. Îmi amintesc și azi cu o strîngere de inimă de disconfortul pe care mi-l produceau, ca profesor stagiar de gimnaziu, orele de dirigenție, oscilînd între penibilul figurilor impuse, al temelor trasate de inspectorat *via* direcțiunea școlii și responsabilitățile asumate „la liber“, adesea covîrșitoare, pentru care mă simțeam complet nepregătit: să negociez chestiuni etice, uneori foarte grave, privind lucruri întîmplate în școală sau în afara ei, să gestionez împărțirea dreptății, să dau un sens, de fiecare dată altul pentru fiecare elev, caznei învățăturii, să găsesc un liant care să acopere noianul de antipatii și de adversități care colcăie întotdeauna într-o clasă de adolescenți… Oare și acum o fi la fel de greu?

Revin la experimentul la care am fost expus fără să fi știut măcar. Aș fi tare curios să aflu ce s-a întîmplat cu el. Ideea a fost abandonată, cel mai probabil din rațiuni financiare. Poate că niște pedagogi mult mai pricepuți decît mine ar invoca și alte motive, de specialitate. Poate că o atare formulă ar transfera șocul clasei a V-a la o vîrstă și mai fragilă, mai vulnerabilă. Pentru mine însă, ideea școlii care-ți oferă la început un substitut de părinte a rămas o bizarerie. Încerc să-mi imaginez cum ar fi fost să fi trebuit să-mi ascult propriii părinți cîte patru ore pe zi, cu program fix și teme prestabilite. Lor însă, chiar dacă ar fi avut vreme la dispoziție, nu le-ar fi dat, slavă Domnului, niciodată prin minte așa ceva.

După atîți de „poate“, aș vrea totuși să închei cu o certitudine. Toate reformele izbîndite ale educației au acceptat și, în cele din urmă, au validat ideea că esențial nu este cum se configurează studiile universitare și nici măcar cele liceale, ci ce se întîmplă în ciclurile inițiale, școala primară și anul pregătitor.

Poate vom reuși cîndva să ne oprim cu mai multă migală și înțelegere și asupra acestei năpăstuite zone a învățămîntului românesc. Poate, cîndva, experimente ca acela pe care l-am trăit își vor cîștiga dreptul de a aspira la normalitate.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

■ ■ ■

Dorin BODEA

Volkswagen: o greșeală întîmplătoare sau o strategie managerială cinică?

Potrivit celebrului dicton al lui Milton Friedman, singura responsabilitate socială a CEO-ului unei corporații este să producă cît mai mult profit cu putință respectînd cadrul legal. Sigur că putem să nu fim de acord cu această perspectivă, pentru că asta ar însemna să-i atribuim poziției de CEO și o doză consistentă de cinism. Iar în realitate avem și exemple de directori executivi – e drept că nu foarte mulți – care demonstrează prin ceea ce fac integritate, modestie și responsabilitate față de viitor.

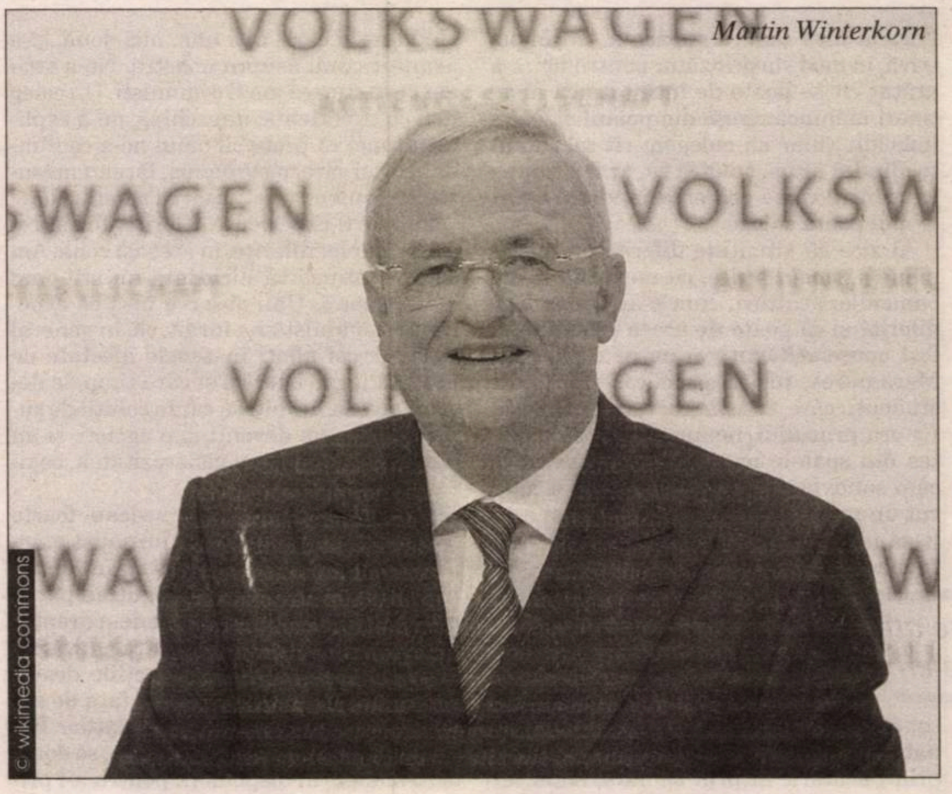
Martin Winterkorn

© wikimedia commons

Nu este și cazul fostului CEO al Grupului Volkswagen, Martin Winterkorn, care nu a demonstrat prin strategia și planurile sale nici integritate, manipulînd adevărul și înșelînd clienții și autoritățile, nici responsabilitate față de viitor, alterînd iremediabil reputația brand-ului Volkswagen, și nici modestie, prin faptul că, imediat după declanșarea scandalului, nu a intenționat să demisioneze. Ipoteza noastră este că în acest caz avem de-a face cu un CEO manipulator, narcisist și lacom, atît de plin de sine, superior și arogant, încît a ajuns să creadă că regulile și legile nu se aplică în cazul lui. Altfel cum am putea crede că ar fi reușit să conceapă și să implementeze în cele mai mici detalii o strategie la nivelul întregii afaceri Volkswagen, vreme de mai bine de șase ani, care se baza tocmai pe încălcarea regulilor, înșelăciune, manipularea adevărului, centrare exclusivă pe interesele proprii? Este evident că Martin Winterkorn este responsabil de *secretul murdar* al Grupului Volkswagen. De asemenea, este evident că Martin Winterkorn, din fotoliul de CEO, n-a înțeles decît jumătate din dictonul lui Friedman, a produs cît mai mult profit cu putință (nu doar pentru acționari, ci și pentru sine), dar nu în limitele legii, ci în afara ei.

Dar întrebarea noastră este dacă fostul CEO Volkswagen este și singurul vinovat.

Arătîndu-l cu degetul doar pe el, ar însemna să credem că ceilalți șapte membri ai consiliului de conducere (board-ul Volkswagen) sînt inocenți, complet neștiutori și neimplicați în strategia din ultimii șase ani a grupului. Ar însemna să credem că nici unul dintre cei douăzeci de membri ai consiliului de supraveghere Volkswagen (dintre care jumătate sînt și acționari), consiliu care ar fi trebuit să supervizeze activitatea consiliului de conducere executivă, nu a avut nici o idee despre strategia prin intermediul căreia Grupul Volkswagen a înregistrat un record de profituri în 2012 și a reușit să cucerească în 2014 poziția numărul 1 pe plan mondial la numărul de vehicule vîndute.

Probabil că toate aceste părți ale Grupului Volkswagen ar vrea acum să ne transmită nouă, pămîntenilor, că nu știau și nici nu bănuiau vreo neregulă.

Nu sîntem naivi să credem că, într-o astfel de structură, numai CEO-ul împreună cu încă vreo trei-patru angajați au reușit să conceapă și să implementeze în cele mai mici detalii un plan ocult extrem de complex, asumînd riscuri de neimaginat pentru tot ce va însemna viitorul afacerii Volkswagen pe termen lung. Motivația fiind reprezentată de o pornire interioară de nestăvilit, izvorîtă din dedicarea lor totală pentru creșterea profiturilor investitorilor pe termen scurt.

Profunzimile „răului“ organizației Volkswagen

Nu trebuie să fim specialiști în management sau în dezvoltare organizațională pentru a ne da seama de profunzimile „răului“ din cadrul organizației Volkswagen. Este cert că avem de-a face cu o strategie fără scrupule și bine ticluită a mai multor directori executivi și cu un plan mîrșav de implementare avînd un scop foarte precis: cîștigarea unei cote de piață necesare pentru a ajunge numărul 1 în vînzări pe plan mondial și creșterea profitabilității cît mai mult cu putință.

Mai mult decît atît, din perspectiva noastră, o astfel de strategie managerială n-ar fi putut funcționa fără o organizație cu o cultură „maladivă“, a superiorității și a aroganței, fundamentată pe *pattern*-uri ce favorizează manipularea adevărului, necinstea, compromisul, încălcarea regulilor.

Pentru că, dacă ar fi fost vorba despre o organizație sănătoasă, cu o cultură ce valorizează integritatea, nu s-ar fi putut ascunde o fraudă enormă: 11 milioane de vehicule vîndute cu soft-ul mincinos. O cultură organizațională sănătoasă are mecanismele necesare demascării planurilor absconse. Într-o organizație durabilă, rolul asumat de CEO, în sens metaforic, este să lupte cu răul și să învingă. În cazul Volkswagen, „răul“ a învins!

Strategia CEO-ului Martin Winterkorn: scurt istoric

După un an de la instalarea în fotoliul de CEO a lui Martin Winterkorn, în 2007, a început o creștere spectaculoasă a grupului Volkswagen. În 2012, Volkswagen a fost recunoscută drept cea mai profitabilă companie din industria auto, înregistrînd un profit record de 21,7 miliarde de euro, iar în 2014, Volkswagen a învins Toyota la numărul de mașini vîndute (puțin peste 10 milioane de vehicule), devenind astfel numărul 1 pe plan mondial, cu vînzări de 202 miliarde de euro. Ne putem imagina fericirea acționarilor și dimensiunea bonusurilor care recompensau valoarea muncii manageriale.

Falimentul capitalului de încredere Volkswagen

În cazul Volkswagen, vorbim despre o criză profundă a managementului de vîrf. Vorbim despre o criză a valorilor morale și sociale, despre o lipsă de cultură și educație managerială, despre o organizație îmbătată de propriul ei succes care pare a fi pierdut contactul cu realitatea. Vorbim despre o organizație cu o cultură care a permis o fraudă de proporții.

Valorile asociate cu brand-ul Volkswagen sînt compromise.

Pentru că cele două mari păcate capitale ale culturii Volkswagen care au permis înșelăciunea sînt, pe de o parte, superioritatea, care distruge spiritul autocritic și ne îndepărtează de cunoașterea de sine, și, pe de altă parte, lăcomia fără limite. Ei bine, tocmai aceste două principii – *cunoaște-te pe tine însuți* și *nimic în exces* –, stîlpi ai înțelepciunii în Grecia antică, reprezintă însăși fundamentul întregii culturi și civilizații occidentale de astăzi. Din acest motiv, o astfel de organizație, înțesată cu directori fără scrupule și cu o cultură atît de bolnavă, ar trebui să fie suprimată într-o societate civilizată și matură, așa cum ne place să credem că este societatea germană.

Cu toate acestea, sîntem convinși că multe dintre forțele mai mult sau mai puțin oculte, direct interesate de filonul de aur Volkswagen, vor face tot posibilul pentru a salva corporația. Doar că s-ar putea ca în curînd să nu mai fie nimic de salvat. Spiritul Volkswagen s-a pierdut. Asistăm la falimentul capitalului de încredere Volkswagen. Valorile asociate cu brand-ul Volkswagen sînt compromise. Și chiar dacă guvernul german și investitorii se vor da peste cap să salveze compania, clientul va fi cel care va avea ultimul cuvînt. Iar dacă vom avea suficientă răbdare, vom vedea foarte curînd cîți dintre clienții fideli și cei potențiali ai brand-ului Volkswagen împărtășesc cu adevărat valorile ce tocmai le-au fost călcate în picioare.

„Este onestitatea pentru fraieri?“

Cu această întrebare a deschis *New York Times* dezbaterea pe tema „răspîndirii înșelăciunii“ și a dizolvării conduitei morale a responsabililor organizației Volkswagen. Pe bună dreptate, ne întrebăm cine sînt „fraierii“ în formula performanțelor economice ale Grupului Volkswagen. Clienții care au cumpărat vehiculele cu soft-ul mincinos, autoritățile, concurența? Noi, toți ceilalți muritori de rînd? Cu siguranță, fraierii nu au fost cei care au promovat cu bună știință hoția și care au speculat oportunitățile pieței, crescîndu-și astfel veniturile. Dar, într-o organizație cu o cultură narcisistă, a aroganței și a lăcomiei fără limite, *pattern*-ul de gîndire „Nouă ni se cuvine totul pentru că ceilalți sînt fraieri“ reprezintă însăși formula adaptării, evoluției și reușitei. Chiar dacă acum nu se mai poate face nimic, conducerea Volkswagen ar trebui să priceapă că diferența nu este făcută de inteligență, ci de caracter. Iar organizația Volkswagen tocmai și-a demonstrat lipsa acestuia.

Peter Singer, profesor de bioetică la Universitatea Princeton, în articolul „Volkswagen și viitorul onestității“ publicat în *Dilema veche,* nr. 609, din 15-21 octombrie 2015, ne răspunde „Nu, onestitatea este pentru cei care vor să maximizeze valoarea pe termen lung“.

Nu sîntem naivi să credem că anumite corporații nu vor fi tentate să joace murdar și, astfel, să-și sporească veniturile. În multe cazuri, este posibil chiar să scape cu bine în urma unor înșelăciuni. Dar acum putem spune că Volkswagen reprezintă o adevărată lecție atît pentru investitori, cît și pentru oricine ocupă sau va ocupa poziția de CEO într-o corporație. Astfel, orice director executiv știe că prin ceea ce face își asumă un risc major și că, pînă la urmă, aflarea adevărului va însemna o pată de neșters pe reputația întregii organizații. Acum este timpul potrivit pentru a afirma că managementul eticii nu mai este doar o poveste de adormit copiii. Atît vechii directori executivi, cît și cei care vor urma sînt obligați să-și construiască mecanisme organizaționale de validare etică a deciziilor lor. Sînt forțați de noile împrejurări să se oprească pentru o clipă din goana lor după profit și să reflecteze la propria organizație, la cultura și valorile acesteia, la educația, valorile, practicile și competențele managerilor de la toate nivelurile ierarhice. Iar după o analiză nu prea lungă, să aprindă flacăra schimbării. Avem un exemplu recent, chiar de anul acesta, care ne încurajează că nu vorbim în van: 90.000 de bancheri olandezi au jurat că vor acționa cu integritate și că vor pune interesele clienților înaintea intereselor altora, inclusiv ale acționarilor.

În mod paradoxal, corporația Volkswagen nu mai poate fi salvată decît de o revoluție. O revoluție a managementului, o revoluție cultural-organizațională. Sigur că asta ar însemna să fie trași la răspundere toți cei vinovați.

Nu ne rămîne decît să sperăm că nu ne vom trezi cu toții, precum Regele Lear din piesa lui Shakespeare, strigînd: „Nu-i nimeni vinovat!“.

Dorin Bodea *a înființat și conduce, din anul 2006, compania de consultanță, cercetare și training în management și vînzări Result Development. Este autorul lucrărilor* Valorile angajaților români *(2013) și* Manager, Leader sau Antreprenor? *(2014).*

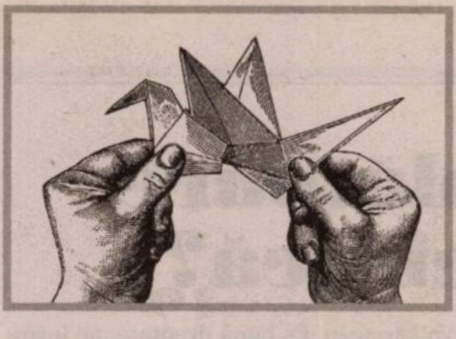

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Reacții omenești

Tragedia de săptămîna trecută a scos la suprafață multe părți bune ale compatrioților noștri: compasiunea, generozitatea, solidaritatea. Sigur, însă, cauzele a ceea ce s-a întîmplat sînt legate în mare măsură de părțile rele ale unora: iresponsabilitate, corupție, egoism. Scriam în numărul precedent despre cum binele vine aproape întotdeauna în urma răului, pentru repararea sau combaterea lui. Despre reacțiile oamenilor, mai bune sau mai rele, am în minte niște scene petrecute cîndva.

Una a fost la Brad, în Munții Apuseni, cînd niște colegi de-ai mei de facultate, aflați în practică, au rupt niște mere care atîrnau dintr-un pom deasupra trotuarului. Aprigul proprietar al acelei curți i-a văzut și i-a reclamat. A amenințat cu darea în judecată și alte grozăvii. În tam-tam-ul iscat, colegii mei erau gata să fie dați afară din practică și trimiși la București. Numai pentru că întinseseră mîna după niște mere care aproape că le apăruseră în față. Într-o altă practică, la Bănești, în Prahova, tot așa, ne-am repezit mai mulți colegi să culegem cireșe dintr-un pom încărcat, care se răsfrîngea bogat peste gardul unei curți. Din casă a ieșit o femeie și ne-am speriat. Ne-am gîndit imediat că s-ar putea repeta povestea de la Brad. Femeia însă nu era supărată, ci dimpotrivă, în mod surprinzător pentru noi, s-a arătat cît se poate de încîntată că niște tineri mănîncă cireșe din pomul ei. Ne-a îmboldit chiar să culegem cît mai multe, fiindcă altfel, spunea ea, ar fi căzut pe jos pentru că ea era prea în vîrstă ca să le mai poată culege.

Pericolul cel mare nu este atît valul de imigranți, cît tocmai această divizare emoțională din Europa.

Ai zice că situațiile diferite se întîmplau în zone diferite, cu mentalități ale oamenilor (culturi, cum s-ar spune azi) diferite și că poate de aceea reacțiile au fost opuse. Altădată eram pe o vale din Maramureș, tot în practică, vreo cinci studenți care făceau cartare geologică. La ora prînzului, ne-am așezat pe pajiștea din spatele unei biserici să ne mîncăm sandvișurile. Ca din pămînt a apărut un preot, care s-a mirat că stăm acolo să mîncăm și ne-a invitat la el acasă, la masă, într-un fel pe care nu l-am putut refuza. După ce ne-a ospătat inimaginabil, cu toate bunătățile pe care le avea prin bucătărie și prin cămară, soția lui ne-a făcut și niște pachete la fiecare, ca să avem pentru drum, mai departe. Ne-am zis atunci că oameni și ospitalitate ca-n Maramureș nu mai găsești nicăieri. Vreo doi ani mai tîrziu însă, tot în Maramureș, cînd făceam în echipă o cartare topografică la marginea unui sat, ne-am trezit cu un țăran care a ieșit dintr-o casă înjurîndu-ne și care, nici una, nici două, și-a asmuțit cîinii asupra noastră. Ne-a strigat ceva cum că am fi comuniști. Un coleg mai cu experiență, din echipă, ne-a explicat atunci că probabil omul ne-a confundat cu cei care, pe vremuri, făceau măsurători pentru colectivizarea terenurilor.

Pe scurt, experiențe diferite, firi și reacții complet diferite, în aceeași zonă. Am conchis atunci că niciodată nu știi cum sînt oamenii. Unii observă însă că experiența comunistă i-a înrăit, că, în general vorbind, cei aflați în zonele afectate de această urgie istorică și care timp de decenii au fost nevoiți să caute soluții de supraviețuire au devenit mai egoiști, și-au pierdut seninătatea, generozitatea, ospitalitatea.

Lucrurile astea se vedeau foarte clar în anii ’90. Un jurnalist american observa atunci că în România oamenii erau foarte drăguți în particular și foarte refractari sau de-a dreptul scîrboși în relațiile publice. Era adevărat. Astăzi se observă, încă, reacțiile destul de diferite ale țărilor din Est față de ale celor din Vest în privința refugiaților. Esticii, care au trăit sub comunism, se dovedesc mai puțin disponibili pentru a-i primi. În chestiunea asta însă, trecînd peste micile nuanțe Est-Vest, se pare că întreaga Europă se împarte în oameni binevoitori față de refugiați și oameni mai prudenți, care se tem de venirea lor. Pare că pericolul cel mare nu este atît valul de imigranți, cît tocmai această divizare emoțională din Europa (iar aici, presa și politicienii au un rol foarte mare, în condițiile în care majoritatea europenilor n-au auzit de refugiați decît din mass-media și din discursurile politicienilor). În orice caz, reacțiile oamenilor sînt de multe ori cît se poate de neașteptate. Dacă n-ar fi așa, probabil că ne-am plictisi.

■ ■ ■

ready made

„Nu-i prea mare Fabrica de Tricotaje din str. Apele Minerale dar găsești în ea acelaș efort grav, aceleași preocupări de muncă și de sporire a producției ca în cele mai mari întreprinderi. Criza de materii prime a încercat destul de greu această fabrică, iar bumbacul sovietic i-a dat și ei viață, și muncitorilor nădejde nouă.“

Scânteia, Seria III,
Anul XVI, Nr. 884, Joi, 31 Iulie 1947

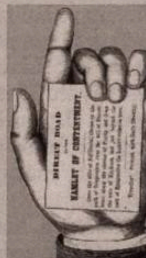

pb
d
c.g.
gn.
b.
m.
n.
r.
l.
ill.
x.qu
f.v.
s.z
dj.
x.

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

Alte confuzii

Decanul Facultății de Filozofie m-a oprit intempestiv deunăzi, mărturisindu-mi că lecturase atent articolul meu din *Dilema veche* dedicat confuziilor și că nu fusese deloc impresionat de exemplele oferite acolo. „Dragul meu“, a spus, „erorile respective sînt o joacă de copii față de ce mi s-a întîmplat mie, la un moment dat, la începutul primului mandat decanal. În secretariatul nostru venea zilnic un tînăr asistent pe care îl apreciam fără rezerve. Auzisem lucruri remarcabile despre seminariile ținute de el. În plus, se afirmase și în presa culturală cu eseuri filozofice de înaltă ținută intelectuală. Numele său îmi atrăsese de mult atenția, este drept, și prin sonoritatea istorică ușor malefică, însă, te asigur, invers proporțională cu firea blîndă și generoasă a băiatului. Menghele. Mădălin Menghele, așa îl chema… Eram absolut impresionat de dragostea sa pentru Facultate, de spiritul lui de sacrificiu. Nu e la îndemîna oricui, bătrîne, trebuie să recunoști (doar ești decan tu însuți!) să ajute, voluntar, în fiecare zi, cu rîvnă debordantă, la efortul administrativ, iar ulterior să predea, să scrie, să facă cercetare… Funcționam ca decan de două săptămîni și, crede-mă, depășisem deja toate temerile inițiale. Că n-o să înțeleg nu știu ce chestiuni financiare, că n-o să fac față valului de studenți cu diverse cereri și probleme, că n-o să înțeleg schemele contabile și artificiile funcționărești venite de la Personal etc., etc. Aprehensiuni nefondate! Băiatul ăsta rezolva tot, mergea ca o locomotivă, pînă și secretarele noastre – încruntate, altfel, mai tot timpul – zîmbeau în sfîrșit și păreau topite după el. Omul întocmea statistici și situații, desena tabele imposibile pe computer, aducea cu promptitudine actele la semnat, discuta elegant cu lumea, apărea din proprie inițiativă unde se iveau probleme administrative, ce mai, era un înger căzut din cer. Nu se supăra pe nimeni și nimeni nu se putea supăra pe el. Decanatul meu urma să strălucească, indubitabil, în acel mandat, și totul datorită străduințelor benevole ale minunatului Menghele! În paralel, îi citeam, fascinat, articolele din presă. Auzeam, totodată, vorbe extraordinare despre realizările sale didactice. Colegii îl ridicau în slăvi. Îți spun sincer că ajunsesem, pe măsură ce zilele treceau glorios, să mă simt puțin vinovat. Deși încîntat de ajutorul nesperat al tînărului capabil, mă gîndeam, în intimitate, că era cumva necinstit ca el să piardă atîtea ore în secretariat. Se epuiza, nervos și intelectual, o mare valoare.“ Decanul stopă, meditativ, narațiunea.

După un respiro contemplativ, o reluă cu aplomb împrospătat: „Am lăsat, ca atare, la o parte laudele și, implicit, beneficiile venite de pe urma lor (îi ziceam uneori: «Sînteți un fenomen! V-am citit eseul de săptămîna asta, domnu‘ Menghele, scrieți minunat! În același timp, munciți și aici ca un rob. Fără dumneavoastră am sucomba!», sperînd ca micile elogii să-l țină aproape de noi și în viitor, iar el îmi răspundea modest: «Fac și eu ce pot, domnu’ decan, nu e mare lucru!»). M-am dus deci hotărît la el și i-am ordonat: «Domnu‘ Menghele, gata cu abuzul! Mă doare sufletul să o spun, dar nu mai pot profita de bunăvoința dumneavoastră! Vă rog să nu mai munciți la secretariat! Dedicați-vă timpul doar cercetării și predării. Sînteți un intelectual de prim rang, nu vă puteți irosi între aceste hîrtii». «Dar, domnule decan, îmi place munca mea!», ripostă el cuminte. «Bine», am cedat eu, pe jumătate înduioșat, pe jumătate interesat, «însă numai o oră pe zi, dimineața. Atît vă mai permit să veniți pe la noi.» «Cum doriți dumneavoastră», a încuviințat Menghele descumpănit și a plecat. Haos, bineînțeles. Și secretarele, și studenții m-au privit o vreme cu ură, dar am rămas neclintit. Miza intelectuală a situației era mult mai mare… Apoi, surpriză! După vreo două săptămîni, citesc în ziar că Primăria îl va premia pe tînărul asistent de la Filozofie, Mădălin Menghele, pentru excelență academică, într-o gală a valorilor locale. M-am bucurat enorm. Știi cît urăsc provincialismul acestor festivități și, cu precădere, veleitarismul primarilor noștri, însă acum se făcuse o alegere bună și, de aceea, am decis că trebuia să mă duc la ceremonie. Doar pentru Mădălin! În fine, am mers… La momentul culminant, primarul îl strigă pe Menghele și, în aplauze și ovații, pe scenă urcă un tip blond, înalt, cu plete, și cu o privire tăioasă. Menghele al meu era brunet, scund, tuns periuță și cu fizionomie blajină. Am crezut că am un atac neurologic! Vin la școală aiurit, a doua zi dimineață, și năvălesc, în ora de lucru aprobată, peste Mădălinul meu. Întreb cu glas tremurat: «Cine sînteți dumneavoastră?». «Costel Mîrșavu-Popică, să trăiți!», a răcnit individul ca la armată. «Noul dumneavoastră administrator. Am luat concursul și am fost angajat cu patru zile înainte să deveniți decan!» «Păi», am zis îngrozit, «de ce m-ați lăsat să vă spun *domnul Menghele?*» «N-am vrut să vă supăr, să trăiți! Am concluzionat că mă puteți numi cum vreți dumneavoastră, atîta vreme cît îmi apreciați eforturile!»“ Decanul tăcu iarăși cu o figură descompusă.

Reveni totuși, ulterior, încărcat de înțelepciune: „Prin urmare, dragul meu decan, dragă Codrine, asta confuzie, nu glumițele tale!“. Mi-am spus atunci, instantaneu, că aceea era șansa mea și nu aveam dreptul să o ratez. Nu puteam să-mi trădez statutul de dilematic adevărat. Am răspuns așadar, pițigăiat: „Nu știu despre ce vorbiți! Nu sînt decan, nu sînt Codrin. *Cred că mă confundați!* Mă cheamă Ghiocel Podoabă-Nebunu și lucrez la Aprovizionare!“.

***Codrin Liviu Cuțitaru** este decan al Facultății de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Prezentul discontinuu, *Editura Institutul European, 2014.*

■ ■ ■

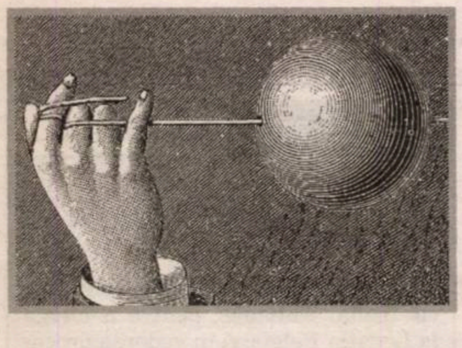

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Cui i-e frică de balcanizarea Europei?

© wikimedia commons

Se pune, tot mai adesea, problema „balcanizării“ Europei. Valurile de imigranți, cele de acum, dar și cele precedente, redeschid polemica despre ce înseamnă, de fapt, să fii european. Ca orice discuție despre identitate, și aceasta provoacă temeri și resentimente. Cîți imigranți mai poate primi Vestul fără să-și piardă identitatea, fără ca „ceilalți“ să contamineze cultura majoritară? Sînt întrebări care se pun, sub o formă sau alta, în spațiul public german. Nu e întîmplător că tocmai în Germania s-au lansat aceste reflecții: într-o „cultură a ospitalității“ apar și (euro)scepticii. O contribuție pertinentă la această polemică a apărut recent în *Die Zeit,* într-un articol semnat de Adnan Softic („Mehr Balkan wagen“). Adnan Softic este artist vizual, regizor și scriitor, un intelectual angajat. S-a născut la Sarajevo, a crescut în Bosnia, iar astăzi trăiește și lucrează în Germania. În lucrările sale conceptualizează, uneori radical, teme legate de trecutul recent.

> *În Balcani conflictele n-au început din cauza diversității, ci din cauza naționalismelor de tot felul – adică din cauza respingerii diversității.*

Parafrazîndu-l pe Slavoj Zizek, Softic amintește cum croații se străduiesc să demonstreze că zona Balcanilor începe de-abia cu statele vecine, cu Serbia și Bosnia. Slovenii, la rîndul lor, se văd niște apărători ai Occidentului – Balcanii ar începe, după ei, la granițele lor estică și sudică. Austriecii sînt convinși că slovenii, care odinioară aparținuseră federației iugoslave, sînt balcanici. Iar germanii îi privesc pe austrieci cu superioritate și suspiciune, că doar Imperiul Austro-ungar s-a orientat în direcția sud-est. Chestia asta poate să meargă tot așa pînă în Marea Britanie – dar cît de europeană e, pînă la urmă, Marea Britanie? De fapt, Europa tinde să se definească, tot mai adesea, pornind de la un clivaj al mentalităților: e european cine nu e balcanic, atrage atenția Adnan Softic.

„Balcanii ar fi exotici, orientali, fascinanți și în egală măsură amenințători. Istoriografia regiunii, precum și analizele politice s-au specializat pe descrierea sciziunilor. Așa au ajuns Balcanii – oriunde s-ar afla – în (sub)conștientul continentului. Neliniștea pe care Balcanii o generează în Vest nu-și are originea doar în războaiele sîngeroase din anii ’90, ci mult mai adînc. Neliniștitoare sînt și recursul la istorie, prezentul tumultuos și viitorul incert.“ Dar oare Europa, atunci cînd se uită spre Balcani, nu-și vede în oglindă propria imagine negativă? Nu cumva e mai balcanică decît crede? Nu cumva o fi venit timpul să acceptăm balcanicul? – se întreabă Softic.

De fapt, Balcanii au fost, pentru multă vreme, un „cămin“ pentru diversitatea culturală. Multiculturalismul a apărut în Balcani încă înainte ca vesticii să teoretizeze conceptul și să-i dea un nume. Europa occidentală ar avea ce învăța de la balcanici. Europenii – de fapt, occidentalii – se tem că ar putea eșua din cauza diversității, arătînd cu degetul spre Balcani. Dar în Balcani conflictele n-au început din cauza diversității, ci din cauza naționalismelor de tot felul – adică din cauza respingerii diversității. Exemplele (istorice) sînt numeroase. „Balcanizarea Europei nu e o distopie. În context democratic, e singurul drum“, spune Adnan Softic. Viitorul sună (aproape) bine, dacă e să ne luăm după spusele lui Softic. Mai rămîne doar să începem să ne înțelegem. Pînă una-alta, există, în Balcani, destui oameni care, deși vorbesc aceeași limbă, spun că nu pricep o iotă din ce zice celălalt. Și iarăși ajungem la chestiunea identității…

■ ■ ■

Ofertă specială pentru Dilematici!
DILEMA VECHE
lecturi obligatorii sau lecturi esențiale?

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE

...îți dă de gîndit!

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

Cum te abonezi

SMS Abonament digital 1 lună – un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE
la http://abonamente.adevarul.ro
VIRAMENT BANCAR
sau **MANDAT POȘTAL**: în contul
S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.,
cod fiscal RO18990288, deschis
la BRD Sucursala Decebal, nr. cont
RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POȘTALE
FIRMELE DE ABONAMENTE
LIBRĂRIILE ADEVĂRUL
din București, Timișoara, Brașov,
Craiova, Galați și Iași

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume.. Prenume..
Str. .... Nr..........., Bl.........., Sc........., Et........., Ap.........,
Localitate.................................... Județ/ Sector ...., Cod poștal ....,
Telefon .... E-mail..
Am achitat suma de .... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. .... din data ....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.
Abonamentul va începe din luna* .... Semnatura ....

Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. – Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr. 21, sector 2, cod poștal 020331.

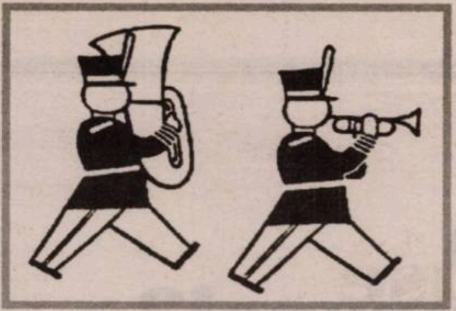

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și **coate**

Tragedia din Club Colectiv și momentul istoric

E limpede că se va vorbi enorm, în fel și chip, despre seara în care zeci de tineri au pierit într-un incendiu dintr-un club bucureștean. Și e la fel de limpede că stările traversate, de profundă emoție și de durere, se vor păstra mult timp de acum încolo. Însă, dincolo de exprimarea durerii, de gesturile de solidaritate, de poveștile celor care au supraviețuit sau de comemorarea celor care au murit acolo, una dintre cele mai prezente reacții în aceste zile e revolta. O revoltă îndreptată în direcția proprietarilor spațiului în care s-a petrecut acest fapt îngrozitor, dar și în direcția unor autorități care au permis ca un asemenea spațiu să funcționeze.

Și, de aici, începe o lungă discuție. Una dintre cele mai întîlnite declarații ale supraviețuitorilor, dar și ale celor care își exprimă diferite păreri în legătură cu ce s-a petrecut în seara de 30 octombrie, este aceasta: „Gata! Pînă aici! Ajunge! Așa ceva nu mai poate continua!“. Dincolo de exprimarea unei emoții intense, aceste cuvinte vin dintr-un spațiu mental mult mai profund decît cel în care se petrece trăirea emoțională a faptului în sine. Cei mai mulți tineri se gîndesc, în mod natural, că oricare dintre ei ar fi putut fi acolo. Părinții se gîndesc, la fel de natural, că acolo ar fi putut fi copiii lor. Iar lanțul ipostazierilor de tot felul poate să meargă foarte departe. E absolut firesc să fie așa, iar o înșiruire de raționamente, indiferent de poziționarea lor față de un presupus adevăr, nu va reuși să exprime cu nici un chip devastarea emoțională, suferința celor care și-au pierdut acolo fii, fiice, iubiți, iubite, prieteni, prietene, cunoscuți, colegi de muncă, oameni pe care, într-o formă sau alta, îi cunoșteau. Dar revolta nu se îndreaptă doar în direcția absurdului acestui moment sau în cea a sentimentului adînc al actului injust petrecut acolo, ci și înspre cei care sînt responsabili, într-un fel sau altul. Iar cînd ajungi la responsabilitate, lăsînd la o parte primul etaj al răspunderii – adică proprietarii locului în care s-a petrecut catastrofa –, începe procesul complicat al căutării într-o zonă difuză, de multe ori pînă acum ocolită, cu sau fără bună știință.

2014 și 2015 au fost niște ani foarte interesanți pentru procesul de maturizare a societății românești. Exercițiul social al răspunsului la umilire, aroganță și abuz, petrecute cu ocazia alegerilor prezidențiale de anul trecut, a dat naștere unei întrezăriri a autenticității ideii de democrație, a fascinației pentru posibilitățile multiple și pentru chipul nonficțional pe care democrația poate să le aibă. Un soi de fior al redescoperirii ideii de compatriot – al unor sentimente de solidaritate și al unor intuiții despre ce diferit am putea vedea lumea, dacă ne-am redescoperi comunitatea în care trăim – ne-a traversat cu ocazia celor două tururi de scrutin. Încercările DNA, dincolo de orice discuții – și acestea, absolut firești – pe seama ideii de justiție, fac parte din același „film“. Efectele mișcării „Uniți Salvăm“, redeschiderea dosarului „Mineriadei“, identificarea (fie ea și caricaturală, pentru unii) a unor torționari din închisorile comuniste, o anumită presiune pe concretizarea ideii de anticorupție și încercarea mutării acesteia în interiorul unor preocupări mai concrete ale comunității, toate astea fac parte dintr-o rază de „speranță“ pe care cei mai mulți dintre noi o ridiculizam sau o transformam în bancuri negre. Presiunea reală a unor aliați interesați cu adevărat, și cît se poate de practic, de ce se petrece pe aici, încercările unor oameni ai locului de a reabilita idei de valori care păreau iremediabil pierdute sînt fapte cît se poate de concrete, plasate la baza unui fragil sentiment că, în afară de „Ca la noi, la nimeni! În țara asta nu se mai poate face nimic!“, totuși, pe aici, se mai poate discuta și despre altceva.

Un soi de fior al redescoperirii ideii de compatriot.

Pe fondul recentului accident mortal, petrecut în convoiul de escortă al vicepremierului Gabriel Oprea – fapt pus, în energia comunicării din spațiul public, pe seama unor suspiciuni de abuz în funcție și gestionare complet nesatisfăcătoare a situației –, chiar și convoiul de escortă al președintelui Iohannis a fost întîmpinat, la un moment dat, cu fluierături. Un suflu timid, de normalitate a necesității dării de socoteală din partea autorităților, pare să traverseze din nou opinia publică din România. Într-un mod cu totul interesant, emoția excepțională a dezastrului din clubul bucureștean s-ar putea să-și trimită efectele în zone în care puțini s-ar aștepta. Ideea că tinerii care au pierit acolo sînt niște sacrificați pe un altar etern simbolic, al parțialității și provizoratului în care trăiește societatea noastră de ani buni, pare să prindă rădăcini vizibile. De multe ori, pentru noi, regulile în interiorul cărora pretindem că ne-am dori să trăim ar trebui să se aplice doar altora. E posibil ca un sacrificiu de dimensiunile astea să ne propulseze cu un pas în față, spre a vedea lucrurile un pic altfel.

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

© adevarul.ro

anti nostalgia

Constant Tonegaru

„Întîlnirea lui Constant Tonegaru cu Teohar Mihadaș, pentru a merge la Legația Belgiană în vederea procurării unui pachet cu alimente și medicamente pentru organizația Liga Național Creștină (Garda Albă), este elementul declanșator al tragediei. Mihadaș este urmărit, arestat în Bistrița, torturat (după ce Leonida Bodiu fusese arestat, torturat și obligat, înainte de a fi ucis, să spună de unde are pachetul). După arestarea și torturarea lui Teodor Mihadaș urmează, tot în anul 1949, descinderea locuitorilor Securității, în toiul nopții, la locuința lui Constant Tonegaru, percheziția soldată cu răvășirea și distrugerea bunurilor poetului și arestarea lui. Dus la Securitate, iar după două zile trimis ca însoțitor la Bistrița, este atașat grupului celor 75, care vor constitui un «lot de partizani». (...) Concomitent cu arestarea lui Constant Tonegaru, este prins șeful organizației, Leonida Bodiu. Atras într-o cursă, la Sîngeorz-Băi, de către șeful Miliției din Năsăud, acesta este arestat și dus la sediul Securității legat la mîini și la picioare. După mai multe săptămîni, în noaptea de 23/24 iunie 1949, arestați fiind toți cei trei capi ai organizației (deci, alături de Leonida Bodiu, și Ioan Burdeț, și Dumitru Toader), aceștia sînt duși în lanțuri, pe hotarul Nepos, județul Bistrița-Năsăud. Au fost împușcați...“

Ioana Diaconescu,
op. cit.

PUBLICITATE

nu rata Historia din 15 octombrie

DVD Zidul Berlinului evadarea către libertate

Historia

SLUGA ȘI STĂPÂNUL
Dej, chemat la raport de Stalin

Produced by Michael Hoff Productions in association with Off the Fence for National Geographic Channel.
© 2005 Michael Hoff Productions, Inc ALL RIGHTS RESERVED.
Distributed worldwide by Off the Fence B.V.

Bâzu Cantacuzino cere azil politic în Franța

Biografia lui Ion Luca Caragiale, între legendă și adevăr

Berlin, după 70 de ani: pe urmele lui Hitler

Revista + DVD la doar 19.99 lei

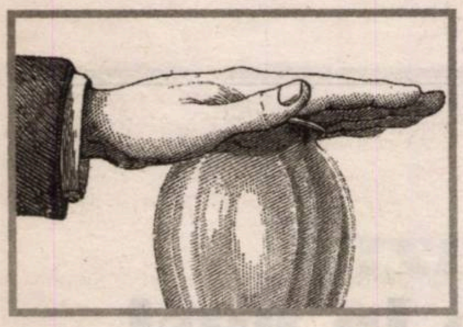

George BANU

scena lumii

Locuri nesupuse

Invitat de o prietenă din Germania, Ruth Heynen, revin, la sfîrșit de vară, în vechile uzine din bazinul metalurgic al Ruhr-ului, azi dezafectate și convertite în spații de teatru. Bisericile fără credincioși și fabricile fără muncitori și-au găsit un nou rost și, mai seducătoare decît sălile tradiționale, ele reunesc azi public și artiști care se precipită pentru a le umple. Uzina e echivalentul ruinelor, dar nu îndepărtate și mitologice, ci ruina imediată, recuperată, integrată acum într-un circuit cultural. La Bienala de la Ruhr, arhitecții designeri nu cultivă melancolia prafului și a ruginei, dimpotrivă, arama strălucește, fierul e intact, totul pare să fie nou, gata de funcționare… dar funcția s-a schimbat. Cărbunele e absent, oțelul inexistent, spectacolele le-au înlocuit și, pînă la urmă, au salvat aceste vestigii industriale. Aici, Luk Perceval începe un ciclu de trei ani consacrat romanelor lui Zola care – intuiție admirabilă – sînt contemporane uzinelor ce se construiau în zorii capitalismului: operele și locurile comunică. Inspirate de o civilizație comună, azi sacrificată, ele renasc și suscită rememorarea lucidă a unor timpuri recente, ai căror urmași sîntem și de care ne amintim. Străini și totuși contemporani lor, ne reunim în spațiile familiare transmise de străbunici… și nu de regi luminați sau de călugări transfigurați.

Locurile, locurile rare, unice, mă atrag azi, cînd mă îndepărtez de muzee. Locurile au o identitate memorabilă, ele permit o experiență spațială, o confruntare cu datele concrete ale arhitecturii sau ale naturii, ele sînt anonime. De aceea, cînd Ruth mi-a propus să aleg, am optat pentru expediția pe teritoriul conservat, lîngă Düsseldorf, de către un sculptor recunoscut, Anatol, care și-a petrecut viața acolo. Totul atestă aici refuzul de a se supune logicii economice care domină regiunea, rentabilității industriale, căci lacurile mlăștinoase și arborii neîngrijiți cultivă un fel de stare naturală, liberă, rebelă. Locul pare dominat de spiritul lui Robinson Crusoe. Ne rătăcim și ne bucurăm aruncînd un ochi la blocurile de beton din jur care, ca niște inamici de pradă, sînt gata să atace. O oază, o insulă salvată. Ea ne consolează.

În acest spațiu refractar eficacității sînt dispuse pavilioane moderne, ca niște adăposturi pure destinate artei. Unei arte care se expune fără principiu cronologic sau autoritate pedagogică. În același pavilion sînt reunite sculpturi orientale și pînze de Yves Klein sau George Grosz și, neașteptat, ele comunică. Dialog între o lume veche și un spirit nou, iată ce ni se oferă. Discurs refractar la vechile concepții marxiste istoricizante, discurs despre aptitudinea omului de a crea și despre șansa de a-i fi martorii lipsiți de orice constrîngeri sistematice. Poate pentru că eu însumi, străin coerenței cu orice preț, mă recunosc în aceste comunități de opere savant disparate, rafinat puse în scenă. Și astfel, context unic, libertății acordate peisajului îi corespunde libertatea expoziției. Ele își sînt complementare. Un loc de neuitat!

Cîteva săptămîni mai tîrziu, regăseam la Petersburg o altă prietenă, Elena Kuzina. Acum cinci ani ea mă condusese pe urmele lui Dostoievski și ale lui Raskolnikov în acel cartier burghez și murdar denumit, cu un termen împrumutat de la Zola, „burta orașului“. Grație Elenei am ajuns la casa lui Alexandr Blok și m-am oprit lîngă Hôtel d'Angleterre, unde Esenin, ca și colegul său, s-a sinucis. Sau am privit obeliscul ce marchează locul unde Pușkin a murit în acel duel murdar, perfid organizat. Iar la muzeul literaturii am atins pistolul care i-a fost fatal lui Lermontov. Cîte gloanțe, cîte asasinate politice machiate în accidente biografice! Rusia și-a ucis poeții. Iar Maiakovski li se alătură.

Locurile rare, unice,
mă atrag azi, cînd mă îndepărtez de muzee.

Elena, de astă dată, mi-a propus să ne aventurăm altundeva decît la Ermitaj sau la palatul Yusupov. Și astfel, tot atît de departe ca la Düsseldorf, am intrat în zona protejată a clădirilor de prestigiu construite de businessmeni și fotbaliști, un fel de Snagov la nivelul Rusiei. Ici și colo, rare, cîteva vechi case din lemn, pierdute și izolate. Interesul acestei mici expediții îmi scapă. Ce căutăm aici? Pînă cînd Elena intervine și mașina se oprește pentru a ne lăsa să intrăm într-o curte unde o tînără fată sculptează în piatră cu o mașină modernă, iar un bărbat, cam la cincizeci de ani, ne deschide ospitalier poarta. Ajunseserăm. O *datcha* din lemn pe trei etaje, făcută în 1908, statui dispersate și copaci în jur. O lume imprevizibilă, o lume dintru început străină construcțiilor din jur, o lume salvată. Valeri Bîtca – numele gazdei – îmi explică ritualul care cere ca, înaintea vizitei, totul să înceapă prin aprinderea unui foc în sobă. Intrăm în casa unde se îngrămădesc sculpturi și fotografii, cărți și lemne de ars. Dezordine ce confirmă o activitate și o existență în acest loc ce reunește, de cîțiva ani, patru plasticieni, ca niște indieni într-o rezervație amenințată. Pe masă, cîteva provizii frugale ne așteaptă, o sticlă de vin georgian, parc-am fi într-un roman. Valeri e un „moldovean“ de la Chișinău cu care vorbesc românește – cîtă emoție! –, ce va juca apoi, pentru noi, un *one man show* utilizînd fragmente de sculpturi și evocări istorice pariziene. Aici, în acest loc, respirăm departe de lume, dar aproape de viață. În curte mă opresc în fața unei sculpturi de Dimitri Verdianu ce îi asociază, în același bloc de piatră, pe Eminescu și pe Creangă – tocmai ascultasem la Paris un minunat recital dat de Constantin Chiriac ce îmbina scrisori și versuri ale celor doi prieteni. Mă opresc în fața unei sculpturi ce pare a fi o poetică piatră de mormînt adusă din Moldova, rusă sau română. Urc pînă în podul asfixiat de busturi și corpuri, rătăcesc prin grădină, peste tot aceleași repere depuse aici ca însemne ale unui refugiu ce nu se predă. Dincolo de opere, forța locului atrage, dar ceea ce în Germania era oficial prezervat, aici artiștii s-au aliat pentru a salva această oază de rezistență. Prezența pietrei reconfortează, căci ea pare să confirme obstinația ireductibilă a acestor militanți ai artei ce nu capitulează în fața capitalului.

Apoi, etapă succesivă, pătrundem într-un spațiu similar, unde o doamnă sculptor, Marina Spivak, domnește și trăiește în mijlocul granitului căruia întreaga familie, de la tată la soț, i s-a dăruit complet. Ne plimbăm printre opere și pietre poetic dispuse, în timp ce Marina îmi expune admirativ creațiile tatălui – cîtă dăruire! –, iar eu, în secret, admir o sculptură a sa ce reunește, una lîngă alta, *Mama și fiica*. Mărturie a doliului recent care i-a marcat viața, dar nu i-a anulat surîsul. Cîtă umanitate, în ciuda dispariţiilor și a pericolelor, căci recent i-a luat casa foc! O strategie flagrantă pentru a-i decide pe acești artiști să-și trădeze locul și să capituleze în fața agenților imobiliari. Ei rămîn însă de „piatră“. Privesc piatra lui Anatol, a lui Valeri și Dimitri, a Marinei și o asimilez unei rezistențe ce refuză uzajul acestor materiale comode care s-au impus majoritar, plasticul și imaginile video; ea e simbolul unei arte și al unei demnități neînfrînte. Piatra e, în sculptură, echivalentul tragediei antice în teatru. Ele sînt de aceeași natură, materiale nesupuse. Ele sînt proprii acestor locuri nesupuse.

O imagine le leagă direct. Să o descopăr, m-a emoționat. Ea e agățată pe pereții atelierului lui Anatol ca și pe aceia ai casei lui Valeri: imaginea lui Brâncuși. Brâncuși tînăr, Brâncuși bătrîn, dar mereu Brâncuși. El le e aliat și referință. Privind aceste fotografii, în colțuri opuse ale globului, mă bucur să-l descopăr aici pe Brâncuși, maestru artistic și spiritual. Rege recunoscut al unor locuri nesupuse.

Printr-un hazard fericit, un prieten, Pierre Delmas, m-a condus recent în inima Normandiei, într-un alt loc nesupus: la o moară cu apă din vremuri vechi, unde un sculptor și-a construit un atelier, ca un ermit în mijlocul civilzației. Nimeni și nimic în jur, doar piatră, apă și arbori. În acest labirint unde a acumulat resturi de marmură din alte vremuri și a sculptat, a pictat fără încetare, am resimțit emoția produsă de un artist însingurat ce nu se predă: Henri Thomas. Refugiat și retras, ca și ceilalți, într-un loc fără compromis, propice doar dialogului cu sine însuși.

George Banu *este critic de teatru.*

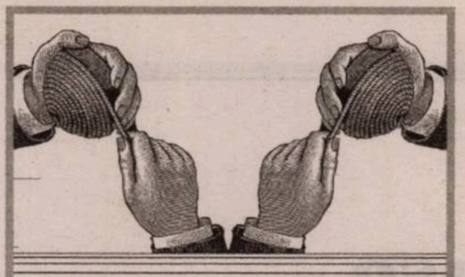

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

De unde vine gazul cînd nu mai vine de la ruși

– și cu cine îl împărțim? –

Săptămîna trecută am vorbit despre evadarea din insula autarhică în care ne-am băgat singuri, tratînd energia ca pe un bun strategic care nu trebuie să părăsească România. Azi continuăm povestea energiei, cu noi resurse care se întrevăd în cîțiva ani.

În 2019-2020 ar trebui să fie accesibil Coridorul Sudic al gazelor, marele proiect prin care Uniunea Europeană încearcă să aducă gaze din exteriorul UE ocolind Rusia. Sursele cele mai probabile sînt Azerbaidjan și Orientul Mijlociu (Iranul, dacă negocierile privind încălzirea relației dintre republica islamică și Occident vor avea finalitate). În România s-a vorbit mult despre acest coridor datorită proiectului Nabucco, unde Bucureștiul a fost un jucător activ, și care trebuia să preia gazele din Azerbaidjan-Turcia și să le ducă prin Bulgaria, România și Ungaria la *hub*-ul regional din Austria. Nabucco a picat pentru că dictatorul azer (în ciuda curții rușinoase care i s-a făcut și din România) a preferat să semneze un contract cu un consorțiu rival, care duce gazele din Turcia spre Grecia, cu destinație finală Italia. Comisia Europeană a renunțat să sprijine activ Nabucco după ce a apărut acest proiect rival, pentru că oricare dintre cele două proiecte atingea scopul inițial: aduceau gaze ocolind Rusia, deci Comisia trebuia să păstreze neutralitatea și să lase proiectele rivale să concureze. Nabucco a pierdut din această competiție – nu a fost nici o conspirație mondială îndreptată împotriva României, cum ar lăsa să se înțeleagă comentariile catastrofice de la București. Fostul președinte Băsescu nu a putut trece peste eșecul Nabucco și a imprimat o politică obstrucționistă din partea României pe tema Coridorului Sudic, care se păstrează.

E timpul să depășim complexul Nabucco – pînă una-alta, Coridorul Sudic, în forma de acum, e singura șansă de legare a Europei de uriașele resurse caspice ocolind Rusia. Evident, ar fi fost mai bine să încasăm noi taxele de tranzit, nu grecii, dar ceilalți s-au mișcat mai bine, subiectul e închis, acum să vedem cum profităm de noua realitate. Se preconizează deci că noul coridor va putea furniza gaze în Grecia aproape de anul 2020. Bulgaria construiește un gazoduct spre Grecia, moment în care România poate lua și ea gaze din Bulgaria prin gazoductul pe care l-am tot amînat cîtă vreme părea că le vom da noi gaze bulgarilor prin el, nu invers (v-am spus povestea asta săptămîna trecută).

Dar mai important pentru România este potențialul din Marea Neagră. Estimat ca fiind egal cu cel din Marea Nordului, dar neexplorat din motive politice în trecut, gazul din Marea Neagră este, de fapt, cea mai importantă nouă frontieră energetică a Uniunii Europene dacă e să vorbim de potențialul energetic intern. Noile descoperiri din estul Mediteranei (Cipru) sînt complicat de exploatat din cauza problemelor politice cu Turcia și cu Ciprul de Nord. În Marea Neagră, România e cea mai avansată, Ucraina a pierdut acest tren odată cu anexarea Crimeii de către Rusia (și se vorbește prea puțin despre cum Rusia a pus mîna pe resurse energetice marine importante), Bulgaria este în urmă cu explorarea. În 2012, OMV Petrom și ExxonMobil au anunțat că în Marea Neagră a fost descoperită o pungă de gaze cu o estimare de aproximativ 80 de miliarde de metri cubi (consumul național pe aproape șase ani). În octombrie 2015, Lukoil și Romgaz au anunțat că au primele rezultate ale explorării în perimetul Trident, care ar putea conține 30 de miliarde de metri cubi. Lukoil deține 72% din asociere, iar Romgaz 10%. Presa de la București a tins să relateze alarmant această știre, accentuînd ironia că o companie rusească deține majoritatea în consorțiu. De fapt, este o veste bună. În primul rînd pentru că un alt perimetru, cu o altă companie decît consorțiul Petrom-Exxon, confirmă potențialul energetic al perimetrelor românești din Marea Neagră. În al doilea rînd, Lukoil nu va putea ieși cu gazul din Marea Neagră decît prin sistemul național românesc de transport. Într-o formă diluată, discuția a avut loc și cînd a fost vorba despre Petrom-Exxon. Date fiind discuțiile la nivel OMV-Gazprom, a apărut în presa din România temerea că Petrom ar putea trimite gazul din Marea Neagră prin proiectul rusesc South Stream (care atunci părea că se construiește). Petrom a semnat un memorandum cu statul român prin care garantează că va folosi sistemul național de transport. Licențele pentru explorare/exploatare sînt secretizate de statul român (au fost acordate la începutul anilor ’90, în pachete mai mari), deci nu putem ști dacă există prevederi privind transportul. Oricum, iată un bun prilej de a deschide dezbaterii publice acest subiect – de ce sînt licențele secretizate? Dată fiind miza majoră care devine Marea Neagră pentru securitatea energetică a regiunii, nu ar fi normal ca opinia publică să știe care sînt condițiile de acolo și care va fi impactul? Evident, acum rămîne ca statul român, prin compania de stat Transgaz, să realizeze infrastructura prin care gazul din Marea Neagră să intre in sistemul energetic național – ar fi cu totul extraordinar să ne îngrijorăm de faptul că niște companii nu vor aduce gazul în sistemul nostru de transport pentru ca apoi să nu construim acest sistem.

Dacă vom avea aceste noi resurse, dăm moldovenilor și ucrainenilor?

Dacă România ar trebui să proiecteze undeva o ambiție externă, locul acela e Republica Moldova. Vestea bună e că deja o face. Gazoductul Iași-Ungheni este un paradox în sine: România a tărăgănat cît s-a putut legarea prin gazoducte de vecinii unde avea obligația legală de a o face (Ungaria, Bulgaria), dar a construit rapid un gazoduct către un vecin față de care nu avea această obligație. Dar e un paradox doar dacă nu cunoști importanța subiectului Moldova pentru români. Bucureștiul – chiar sub două guverne foarte opuse – a arătat potențial de *leadership*, a atras interes și bani europeni în acest proiect, plătit în cea mai mare parte din fonduri românești. Gazoductul Iași-Ungheni a dat naștere unor neînțelegeri. S-a spus că nu există gazul necesar, deci că deocamdată nu e folosit. Dar a afirma asta înseamnă a ignora realitatea geopolitică a problemei: este un proiect politic menit să reducă potențialul de șantaj al Rusiei asupra Moldovei. El urmează a fi continuat de noi proiecte de infrastructură în România (două stații de comprimare și *upgrade* la gazoductele interne – proiecte prinse în fondurile structurale primite de la UE în bugetul 2014-2020) și cu gazoductul Ungheni-Chișinău, pentru care Moldova negociază un împrumut european. Deci Iași-Ungheni a fost primul pas dintr-un plan mai amplu.

Pe partea de energie electrică e mai complicat, pentru că România s-a conectat la sistemul european de transport, pe cînd Moldova a rămas în urmă (în anii ’90, România furniza electricitate Moldovei pentru că amîndouă funcționau în sistemul vechi sovietic). E nevoie de investiții mari (aproximativ 150 de milioane de euro) pentru a putea furniza electricitate Moldovei prin stații *back to back* – asta pînă cînd Moldova va trece ea însăși în sistemul european de transport (ceea ce tehnic e greu de făcut fără ca Moldova să treacă odată cu Ucraina, de care e legată din vremea URSS). Cea mai sigură metodă pentru cel puțin viitorii zece ani rămîne această soluție cu stații *back to back* care să facă compatibile sistemele de transport, dar pentru o asemenea investiție compania românească Transelectrica are nevoie de garanții. Cum Moldova este în acest moment 100% dependentă de importul de electricitate din Transnistria, Guvernul moldovean ar trebui să ofere Transelectrica pachete de acțiuni la distribuitorul național de electricitate pentru a putea începe investiția. CRPE va lansa curînd un raport special privind relația energetică România-Moldova, cu mai multe detalii. Dat fiind că România a reușit să europenizeze proiectele energetice din Moldova, trebuie să insiste pentru dimensiunea estică a Uniunii Energetice. Moldova și-a propus să adopte toată legislația energetică europeană, ceea ce înseamnă integrarea *de facto* pe piața energetică europeană. O simplă privire pe hartă arată că România e singurul vecin european al Moldovei, deci asta înseamnă, de fapt, integrarea energetică a Moldovei în piața românească de energie.

În ce privește Ucraina, ambiția României e mult mai mică. De fapt, putem vorbi de o lipsă de ambiție. În Programul *Connecting Europe* al Uniunii Europene apare un proiect (chiar pe lista celor prioritare) de construire a unui sens invers la Isaccea, pe gazoductul Rusia-Ucraina-România-Bulgaria-Turcia, astfel încît Ucraina să poată importa gaze din România. Asta ar fi posibil pentru că începînd din decembrie 2015 expiră contractele de tranzit cu Rusia la una dintre cele trei linii de transport prin Dobrogea (următoarele două expiră în decembrie 2016 și în 2023). Odată expirat actualul contract, România are obligația de a aplica legislația europeană: conductele vor fi deschise și altor companii care vor să le folosească. Dacă România reușește să se lege la Coridorul Sudic prin Grecia-Bulgaria sau să scoată pe piață gazele din Marea Neagră, o conductă de dublu sens la Isaccea ne-ar putea transforma într-un jucător major în viitoarea criză a gazului din Ucraina (cînd Rusia va opri de tot tranzitul prin Ucraina, după ce va reuși să o ocolească, probabil prin extinderea capacității Nord Stream – conducta din Marea Baltică construită pentru a lega Rusia de Germania ocolind toate țările dintre ele).

Slovacia a reușit să devină un jucător important în strategia europeană de salvare a Ucrainei doar pentru că are capacitatea tehnică (dublu sens) să aprovizioneze Kievul, de fapt revînzînd ucrainenilor tot gaz rusesc, luat mai ieftin din Germania. Nu există nici un motiv real pentru ca România să nu joace această carte a unui gazoduct spre Ucraina pe care UE se oferă practic să-l plătească (ne-ar mări importanța strategică și am face și bani). Totuși, oficialii români fie ignoră acest proiect, fie îi sînt ostili – o formă de manifestare a mentalității de autarhie de care vorbeam săptămîna trecută: nu vrem să dăm din gazul „nostru“ ucrainenilor (singurii cu care românii par a fi dispuși să împartă gazul sînt românii de peste Prut).

Fragment din raportul „România și Uniunea Energetică – sfîrșitul autarhiei, problema companiilor de stat și alte cîteva teme de reflecție“ scris împreună cu Ludmila Gamurari și publicat la Centrul Român de Politici Europene. A fost elaborat în cadrul proiectului „Influenți, alerți și informați în negocierile din UE – Expertiză și consultare în politici europene“, finanțat prin granturile SEE 2009-2014, în cadrul Fondului ONG în România.

■ ■ ■

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Oborul – os cu os

Oase de pui, aripi de pui, tacîmuri de curcan, vîrf de aripă de curcan, tacîm de somon, șiră de vițel, oase garf, oase de porc, sîmburi de prune (doar „Mâncați prune uscate dacă vreți să aveți oase sănătoase, ne îndeamnă oamenii de știință de la Florida State University“). Am privit lung la oasele astea de toate felurile. Le priveam și vedeam carnea care a fost. Mă întrebam unde era. În galantarul cu oase, nu. Uite, lîngă tacîm de somon, totuși, era și somon file. Și lîngă somon era și burtă de somon. Peștele avea cu el burta și osul, încă nu se despărțise de ele. Toate-s între 3 și 10 lei kilogramul. Dar oase? Da. Din zeama de oase se fac mititeii suculenți. „Oase de vită, găină, oaie, capră, pește, crustacee etc. Puteți folosi oase crude cu sau fără carne pe ele, sau chiar și oasele care au rămas de la alte mâncăruri. Pui oasele într-o oală mare și adaugi peste ele apă cît să le cuprindă și oțetul, le lași să stea împreună cam o oră, după care le aduci la punctul de fierbere. Ai grijă să scoți cu o paletă spuma și celelalte impurități care se ridică la suprafață, după care reduci focul și lași să fiarbă înăbușit astfel: între 6 și 48 de ore, dacă ai oase de pui, și între 12 și 72 de ore, dacă ai oase de vită. Cu cît timpul de fierbere este mai mare, cu atît va fi zeama de oase mai bogată în nutrienți și va avea un gust mai bun. Zeama de oase poate fi ținută în frigider pînă la *cinci* zile sau în congelator pe o perioadă de mai multe luni. Se poate folosi pentru prepararea supelor (adăugînd legume, fidea, găluște) sau a ciorbelor de legume sau carne, în care se adaugă borș de putină, a sosurilor pentru diferite mîncăruri, tocănițelor, a tradiționalilor mici, a orezului etc., sau se poate folosi și simplă ca și cum s-ar consuma un ceai tămăduitor.“ (lecturidemamica.wordpress.com) Oasele revitalizează carnea, carnea care a fost.

UNIUNEA EUROPEANĂ
Fondul Social European POSDRU 2007-2013
Instrumente Structurale 2007-2013
OIPOSDRU
MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII ȘTIINȚIFICE
Communication for Community

„Proiect cofinanţat din Fondul Social European prin Programul Operaţional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013"
„Investește în Oameni!"

dosar DILEMA VECHE

Coordonatoare: Adina POPESCU
Dosar realizat cu sprijinul Asociației C4C – Communication for Community

În căutarea școlarilor pierduți

Despre prima și a doua șansă în educație

argument

Dincolo de cifre

DILEMA VECHE
În căutarea școlarilor pierduți
Despre prima și a doua șansă în educație

Calitatea unui sistem de educație este reflectată prin două categorii mari de indicatori. Primul este cel de participare, iar aici intră, ca indicatori negativi, absenteismul, abandonul școlar și rata de părăsire timpurie a școlii, iar ca indicatori pozitivi, rata de supraviețuire într-un ciclu școlar, rata de trecere de la un ciclu școlar la altul etc.) Al doilea depinde de rezultatele la evaluările și examenele naționale, la evaluările internaționale – PISA, TIMSS, PIRLS –, de rata de absolvire a unui nivel de învățămînt care oferă calificări pentru piața muncii, de rata șomajului în rîndul absolvenților etc. Așadar, un sistem este cu atît mai bun cu cît menține participanții la educație cît mai mult timp în sistem: nivelul de educație absolvit se corelează pozitiv cu veniturile personale, cu starea de sănătate, cu posibilitatea de angajare. Mai concret, în România, fiecare an de educație în plus îți crește veniturile cu 8%, reduce șansa de a fi bolnav cu 8% și crește șansele de angajare tot cu 8% (conform studiului UNICEF despre „Costurile investiției insuficiente în educație"). De asemenea, un sistem e cu atît mai bun cu cît obține, la acești participanți, rezultate ale învățării cît mai bune. În ultimul timp, rezultatele la PISA sînt cele luate în considerare, de cele mai multe ori. Inclusiv „Strategia EU 2020" a fixat ca țintă, la nivel european, reducerea procentului de tineri cu performanțe slabe la PISA la 15%. Dacă am atinge această țintă, cîștigul pentru România ar fi, pînă în 2090, de 2571 de miliarde de euro, reprezentînd 1150% din PIB-ul din 2010 (conform „The Cost of Low Educational Achievement in the European Union").

Dincolo de aceste date furnizate de Agenția Română de Asigurare a Calității în Învățămîntul Preuniversitar – ARACIP, avem un sistem de învățămînt din ce în ce mai blamat în ultima vreme, fiindcă opinia publică a devenit, în sfîrșit, sensibilă la subiectul educație. La nivel național avem strategii, însă nu există metode de implementare sau lucrurile se mișcă greu. Doar 4% din PIB este alocat educației. Și mai avem organizații nonguvernamentale care se implică, accesînd fonduri europene. Despre o parte din rezultatele lor, dar și despre problemele „sistemului" veți citi în acest Dosar. (**Adina Popescu**)

BARBURISME

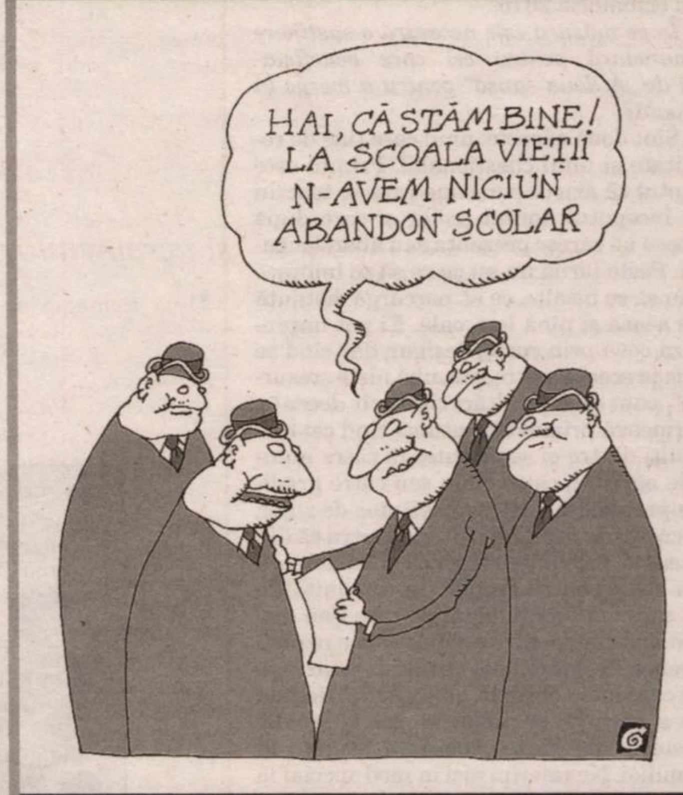
HAI, CĂ STĂM BINE! LA ȘCOALA VIEȚII N-AVEM NICIUN ABANDON ȘCOLAR

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 5 noiembrie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu și Laurențiu Diaconu-Colintineanu.

DILEMA veche
În căutarea școlarilor pierduți
Despre prima și a doua șansă în educație

A doua șansă pentru părinți înseamnă prima șansă pentru copiii lor

interviu cu Daniela VIȘOIANU

Ce reprezintă proiectul „Cu mic, cu mare, din nou la școală“?

Proiectul a fost implementat de asociația C4C – Communication for Community, în parteneriat cu Inspectoratele Școlare Călărași, Prahova și Gorj, și am realizat activități în 13 comunități defavorizate din regiunea Sud Muntenia. Obiectivul proiectului a fost să recrutăm și să readucem la școală, ca măsură corectivă în politicile de recuperare a efectelor părăsirii timpurii a școlii, un număr de 377 de persoane, inițial între 18 și 25 de ani, iar ulterior plaja de vîrstă s-a lărgit și la peste 25 de ani. Este vorba despre persoane adulte care au părăsit școala cu cel puțin trei ani în urmă și care au dorit să se reintegreze, să parcurgă un nivel de școlarizare acceptabil, astfel încît să aibă cel puțin un document de studiu relevant ca identitate socială. Un alt rezultat atins prin astfel de proiecte de tipul „A doua șansă“ este că, dincolo de documente, de hîrtii și de înscrierea la școală, motivația multora dintre beneficiarii proiectului nostru a fost efectiv abilitatea de a ști să scrie și să citească, precum și abilități matematice minimale care să contribuie la îmbunătățirea vieții lor de zi cu zi.

Care au fost provocările și dificultățile implementării acestui proiect?

În primul rînd, proiectul a trecut prin mai multe etape. A fost o perioadă destul de intensă, de doar un an și jumătate de implementare, noi ne-am fi dorit o perioadă mai lungă. Aici este una dintre provocările acestor tipuri de proiecte: atunci cînd implementăm proiecte POSDRU, e o distanță mare de timp între momentul în care le scriem și momentul în care le contractăm. Astfel, avem provocări în cazul în care perioada de implementare nu se potrivește cu structura unui an școlar. Un alt lucru care ne afectează este imposibilitatea de a asigura o linie de finanțare continuă din resurse europene sau resurse private pentru cei care ar fi vrut să continue școala acum, începînd cu luna octombrie 2015.

În ce măsură este necesară o susținere financiară pentru cei care beneficiază de „A doua șansă“ pentru a merge la școală?

Sînt două aspecte: unul care ține de realitate și unul chestionabil. Primul este faptul că există persoane care se înscriu la începutul anului școlar și care după aceea își răresc prezența sau abandonează. Peste iarnă nu au cu ce să se îmbrace sau să se încalțe, ca să parcurgă distanța de acasă și pînă la școală. Ei pot improviza ceva prin curte, desigur, dar cînd se duc la școală ar vrea să aibă niște „resurse“, cum ar fi încălțări cît de cît decente. Urmează primăvara, atunci cînd cei mai mulți dintre ei se orientează către muncile agricole, către cîmp sau către grădina proprie, sau către activitatea de zilier, lucrează în grădinile altora pentru că din această activitate mănîncă și își asigură un venit pentru familie. În comunitățile în care am lucrat, banii pe care i-au primit de la noi pentru subvenții sau pentru premii, în funcție de rezultatele școlare pe care le-au obținut, au contat în decizia de a permite participarea lor la școală, inclusiv din partea celorlalți membri ai familiei. Ne referim aici în mod special la femei care au primit acceptul și susținerea familiei de a merge la cursuri, în condițiile în care au avut acces la aceste subvenții. Aceasta este realitatea financiară a României de astăzi, de care trebuie să ținem cont. Aspectul problematic este cel al proiectelor POSDRU care i-au educat într-un fel pe acești beneficiari necăjiți, năpăstuiți, că vor avea și o compensație financiară pentru participarea la aceste programe. Din toate conversațiile pe care le-am avut noi și cu alte ONG-uri care cunosc situația „la firul ierbii“, ne-am dat seama că e nevoie de astfel de stimulente. E nevoie, de exemplu, de stimulente financiare pentru familie, pentru ca un copil să meargă la grădiniță. De aceea, este o veste bună faptul că, la începutul lunii octombrie, Parlamentul a aprobat ca proiectul „Fiecare copil la grădiniță“, implementat de OvidiuRo, organizație membră a Coaliției pentru Educație, să devină program de interes național, finanțat de la bugetul de stat. Astfel, prin acest program, care și-a dovedit eficiența în zonele unde a fost implementat, pentru o lună de prezență integrală a copilului la grădiniță, vor fi acordate tichete sociale de 50 de lei familiilor defavorizate. Familia primește un tichet social de 50 de lei. Beneficiul pe care îl creează în sistem participarea la grădiniță este unul incontestabil – se știe că, dacă un copil are acces la educație timpurie, riscul de abandon ulterior este mai mic pentru că se integrează de la o vîrstă mai fragedă.

© C4C

Cum a fost proiectul „pe teren“?

Am lucrat pe teren cu 15 mediatori școlari și cu aproape 20 de cadre didactice. Am văzut învățătoare minunate care au lucrat la clasă cu acești oameni cu mintea extrem de deschisă, depășind majoritatea prejudecăților cu care noi venim de „la oraș“, de la centru, de la București. Cu oamenii aceștia se lucrează greu pentru că primul exercițiu pe care trebuie să-l faci este acela de a te goli de prejudecățile pe care le ai și de a fi cît mai aproape de ei, în realitatea lor. Cadrele didactice pe care le-am avut la clasă sînt de acolo, din comunitate, și sînt o resursă care merită valorificată și susținută mai mult, inclusiv prin politici guvernamentale. Se văd niște rezultate și li se îneacă vocea de emoție cînd ne spun, de pildă, „Uite, avem o tînără mamă la școală care are doi copii acasă și a învățat să scrie și să citească!“ și se vede inclusiv în prezența copiilor ei la școală și în rezultatele lor efectul pe care l-a avut școala asupra mamei. Iar în toamnă nu mai pot să o aibă din nou la școală, s-o integreze din nou, stau și așteaptă și vor să înțeleagă de ce nu are ministerul nici un tip de reacție sau de intervenție.

„După anul 2009, rata de părăsire a școlii în mediul rural s-a dublat.“

După anul 2009, rata de părăsire a școlii în mediul rural s-a dublat. Cred că un efect al crizei economice pe care nu l-am sesizat imediat, ca societate, a fost și acesta, al înmulțirii cazurilor de părăsire a școlii, la toate nivelurile. Nu a fost anticipat, nici luat în considerare, nu au existat măsuri corective. Sigur, au existat cîteva proiecte POSDRU, implementate repede. Pe teren asta a fost una dintre surprize. Am avut emoții cu realizarea grupului-țintă pentru că în înregistrările inspectoratelor școlare nu erau în evidență un număr foarte mare de persoane care să fi părăsit școala. Surpriza a venit pornind de la numărul mai mare de persoane pe care le-am găsit și care ar fi vrut să beneficieze de proiect, pe toată durata celor două semestre de implementare. Partea bună a fost că au continuat să vină, practic s-au adus unii pe alții la școală.

Cum au decurs parteneriatele cu inspectoratele școlare și cum se implică Ministerul Educației?

În primele luni de implementare a proiectului, am avut o provocare în interacțiunea cu inspectoratelor școlare, datorită înțelegerii diferite cu privire la metodologia programului „A doua șansă“. În România, conform unui raport recent ARACIP (Agenția Română de Asigurare a Calității în Învățămîntul Preuniversitar), rata părăsirii școlii în mediul rural este, în funcție de regiune, între 25 și 30%. Cu toate acestea, la sate, nu există nici măcar informația că școlile au în responsabilitate programul „A doua șansă“, că certificatul de absolvire e un document pe care îl eliberează școala. Am avut surpriza să ni se solicite nouă, ca ONG, astfel de certificate. Școlile nu cunosc care sînt demersurile necesare pentru a deschide clase de „A doua șansă“ și cum să gestioneze acest program și, în unele cazuri, nu există în cadrul inspectoratului școlar respectiv. Din dezbaterile recente pe care le-am organizat în cadrul proiectului și la care au participat numeroși specialiști în educație, știm că este necesar ca metodologia Ministerului pentru programele de „A doua șansă“ să fie ajustată și clarificată, iar acolo unde există bune practici – în școli sau inspectorate –, acestea să fie făcute cunoscute în sistem. A fost ridicată, de exemplu, problema adolescenților între 12 și 14 ani, pentru care nu există prevederi legislative clare și un cadru care să favorizeze prevenirea abandonului școlar la această vîrstă. A apărut chiar ideea creării unor programe de tipul „prima șansă“ pentru acești alevi, aflați în risc

RE·INVENT
Teach
COALITIA
ATIVA
© C4C

de abandon. Este important ca pentru astfel de programe să fie alocate fonduri de la buget și să nu ne bazăm doar pe fonduri europene. Noi, la Coaliția pentru Educație, susținem că nu sînt suficiente strategii doar pe hîrtie. Este nevoie de o viziune comună, de planuri concrete de acțiune pe termen lung și de o abordare integrată. Este o presiune pe care n-o pot duce doar organizațiile nonguvernamentale. Există proiecte consistente, există bune practici, este momentul să vedem cum pot fi acestea integrate în politicile publice.

Ce posibilități concrete există pentru cei care au abandonat școala și doresc să se întoarcă, la un moment dat?

Noi, ca stat, nu avem politici de trasee paralele în educație. Dacă, de exemplu, un elev de 16 ani e într-o situație familială dificilă și e nevoit să muncească, el ar trebui să aibă acces la o calificare într-un sistem profesional valoros, să fie angajat, să se stabilizeze financiar și ulterior să poată relua școala din momentul în care a lăsat-o, în sistem seral sau fără frecvență, să-și termine liceul, să-și ia bacalaureatul, să aibă acces la studii superioare. Considerăm că, dacă ai părăsit școala din clasa a IV-a, trebuie să existe toate reglementările flexibile posibile ca să poți ajunge să absolvi studii medii și superioare, să ai la dispoziție posibilități și paliere prin care să te întorci în școală și să recuperezi ceea ce n-ai putut să accesezi la vîrsta la care spune legea că ar fi trebuit să termini clasa a IV-a sau clasa a VIII-a, să zicem. Iar abandonul nu este neapărat o problemă etnică. De fapt, părăsirea timpurie a școlii e o chestiune asociată sărăciei. Sînt oameni care trăiesc într-o sărăcie profundă și care locuiesc în localități unde nu au nici un fel de viitor, în care nu va exista nici o investiție, unde nu există locuri de muncă, așa că orice efort am face noi ca să le recuperăm școala sau să le aducem cursuri de calificare în comunele respective, trebuie să fie orientați spre un destin de dezvoltare pe care l-ar avea aceste localități.

Totuși, ce i-ar motiva pe acești oameni să se întoarcă la școală?

Cele mai multe dintre absolventele de „A doua șansă“ care au beneficiat de proiectul nostru sînt tinere mame, iar un motiv pentru a participa este să-și ajute copiii la teme. Aceste mame sînt oarecum în regulă cu statutul lor social, pînă cînd se duce copilul la școală și le zice: „Nu înțeleg ce scrie în cerința de la exercițiul cutare“. Vorbim de clasa I, copilul nu știe încă să citească. Părintele, pentru prima dată, se confruntă cu situația de a-și asuma rușinea de a nu fi învățat ceea ce pare minimal și ceea ce i se cere copilului lui să facă. Mamele care se reîntorc la școală sînt mulțumite din punctul ăsta de vedere. Alte beneficiare sînt motivate de a-și lua permisul de conducere. Acest permis le va da mobilitate și aceasta este o formă de dezvoltare pentru că aduce alte perspective, un alt viitor pentru copiii lor.

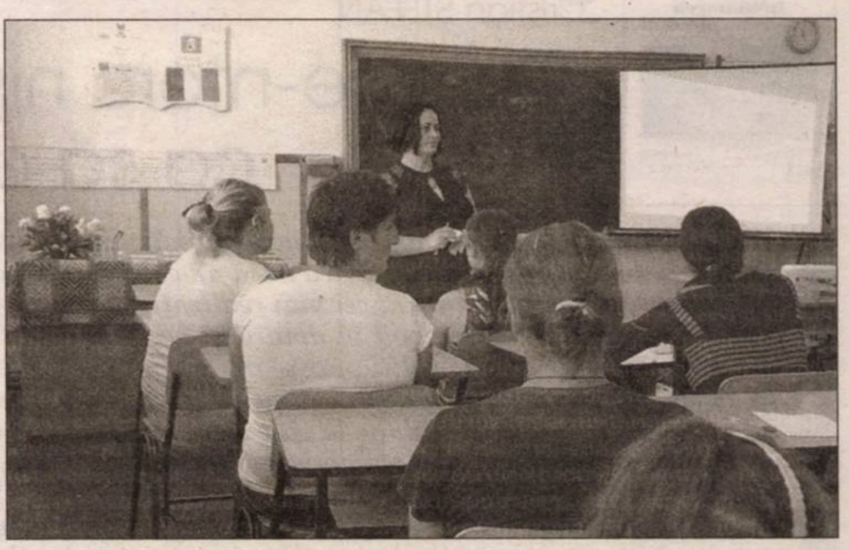

© C4C

Noi, la Communication for Community, ne uităm la proiectele „A doua șansă“ ca la o intervenție pentru adulți, dar în care există niște beneficiari indirecți importanți: copiii acestora. E în același timp o intervenție importantă pentru comunitate. Altfel ar putea să funcționeze lucrurile în comunitate, la un moment dat poate să apară chiar și o investiție locală, dacă nivelul de inteligență, înțelegere și raportare la ce se întîmplă în jur al membrilor comunității crește. Sînt patru module relevante pentru a doua șansă în ciclul primar: româna, matematica, limba engleză și tehnologia informației. Aceste persoane învață inclusiv să utilizeze minimal un calculator ca să poată să acceseze o informație relevantă pentru ele. Beneficiarii proiectului nostru, după ce au prins gustul, au văzut că școala poate să fie chiar distractivă. Am avut absolvenți care au făcut prima lor serbare de Crăciun, la 20-30 de ani, care au spus că e prima serbare din viața lor și că n-au mai avut niciodată acest tip de emoție.

***Daniela Vișoianu** este președinta Federației Coaliția pentru Educație. Coordonează mai multe proiecte educaționale în cadrul Asociației C4C – Communication for Community.*

au consemnat Adina POPESCU
și Simona DAVID CRISBĂȘANU

Simona DAVID CRISBĂȘANU

Alo, Guvernul? Aici „A doua șansă“!

Școala în care fiecare vrea și poate să își împlinească potențialul este un vis comun al unui grup de organizații neguvernamentale active în domeniul educației, care au avut curajul să lanseze, la jumătatea acestui an, Federația Coaliția pentru Educație.

Adeseori, cînd merg în școli sau citesc analize și statistici, mă cuprinde un gust amar. Da, dacă ne uităm că sîntem în fruntea Europei la analfabetism și abandon școlar, e clar că sîntem departe de ceea ce ne-am propus. Dar eu, una, am nevoie de o viziune generoasă pentru a-mi reîncărca bateriile și a continua să fiu activă în domeniul educației.

Impactul proiectului s-a văzut nu doar la nivelul părinților.

Viziunea este pionul central. Ceilalți pioni (sau mai bine zis „nebuni“, ca la șah) sînt oamenii care, în ciuda sistemului, se încăpățînează să schimbe destine și să planteze semințe prin care să arate că se poate.

Este și cazul Asociației C4C – Communication for Community, care de cinci ani dezvoltă proiecte educaționale pentru persoanele vulnerabile. Cum-necum, în proiectul „Cu mic, cu mare, din nou la școală“, aproape 400 de adulți, majoritatea tinere mame, s-au reîntors pe băncile școlii pentru a termina clasele primare.

Impactul proiectului s-a văzut nu doar la nivelul părinților, ci și al celor minimum 1000 de copii care acum vin la grădiniță și la școală mai conștiincioși, cu temele făcute. Pentru că părinții lor au învățat să pună preț pe educație, unii dintre ei avînd astfel posibilitatea să-și ceară drepturile, fie că este vorba despre dreptul la muncă sau despre relația cu autoritățile.

Acest proiect a influențat sute de beneficiari și familiile acestora. În proces, au fost învățate o serie de lecții, validate în dezbatere cu alți specialiști în educație. Sînt numeroase organizații ale căror proiecte au impact la nivelul altor paliere. Unele au reușit deja să promoveze soluțiile lor la nivel de politici publice, așa cum este cazul Asociației OvidiuRo, membră a Coaliției, cu proiectul „Fiecare copil în grădiniță“, care a primit recent votul Parlamentului pentru a deveni program de interes național, finanțat de la buget.

Ceea ce ne propunem la nivelul Coaliției pentru Educației este să dinamizăm acest proces de preluare a bunelor practici la nivel de politici ale statului. Este nerealist să avem pretenția ca ONG-urile să rezolve problemele majore din educație, cînd avem mai multe ministere implicate în acest proces, unul fiind chiar dedicat, cu o armată de oameni în „exercițiul funcțiunii“.

Da, ONG-urile completează, atrag fonduri, scriu proiecte, răspund unor nevoi și rezolvă probleme, dar pînă la un anumit punct. Atunci cînd ceea ce era de demonstrat s-a demonstrat, este cazul să existe mecanismele prin care sistemul să preia aceste experiențe valoroase.

Este și cazul proiectelor de tipul „A doua șansă“, din care nu numai ONG-urile, dar și școlile și inspectoratele implicate au avut de învățat. Aceste lecții ating toate cele cinci zone pe care noi le-am definit drept critice la Coaliția pentru Educație: participare și echitate; calitatea resurselor umane (formarea profesorilor pentru a lucra cu adulți); descentralizare; curriculum și evaluare adaptate; finanțare și bună guvernanță.

Va fi un exercițiu firesc de a fructifica mai departe lecțiile și expertiza specialiștilor într-un dialog cu autoritățile. Teoretic, factorii de decizie ar trebui să fie deschiși și interesați de subiect, avînd în vedere că vin alegerile, nu? Vom avea prilejul să verificăm această ipoteză pe 5 noiembrie, la dezbaterea cu tema „În căutarea școlarilor pierduți“, organizată de Asociația C4C – Communication for Community, cu susținerea Coaliției pentru Educație și a revistei *Dilema veche*, la Institutul Cervantes din București. Deși nu am așteptări, sînt curioasă să văd cine va apărea la întîlnire și ce angajament va exista din partea decidenților pentru asigurarea, nu doar pe hîrtie, „a dreptului fundamental la învățătură pe tot parcursul vieții“, așa cum prevede Legea Educației.

- *Pierderile datorate deficitului de educație reprezintă, deja, circa 10% din PIB (mai mult decît bugetele combinate ale Educației, Sănătății și Apărării).*
- *Rata de angajare a tinerilor (între 15 și 25 de ani) este cu 9% mai mică decît media UE.*
- *Rata tinerilor care nu sînt cuprinși în educație, formare și nici nu sînt angajați (NEETs) este cu 3,5% mai mare decît media europeană.*
- *Cîștigul individual ca urmare a educației este, pentru fiecare an de școală, 8% în plus la venituri, 8% mai multe șanse de a fi sănătos și 8% mai multe șanse la angajare.*

Sursa: ARACIP

***Simona David Crisbășanu** este inovator în educație și responsabil pentru comunicare la Federația Coaliția pentru Educație.*

Cristian ȘTEFAN

Cum se-ntorc niște oameni realizați la școală, ca să devină și mai realizați

Văd pe YouTube un banc nou, care naște hăhăielile de rigoare la show-uri de stand-up comedy – cică dacă un copil îl face pe om să fie realizat, atunci țiganii sînt cei mai realizați. Cuplurile de majoritari cu maximum un copil în dotare, și acela împărțit cu bona, care ziua sînt corecte politic, iar seara își mai permit o glumiță, acolo, nu realizează pe deplin dimensiunea „fenomenului realizării“. N-au ajuns în școli de la sate sau de la periferii de orașe, unde chiar dacă romii sînt sub jumătate din populație, dau și 80% din efectivul claselor de școlari.

Majoritarul se simte încă „mai realizat“: puțini romi merg, nu-i așa, mai departe cu școala, deci puțini ajung să le ia locul în call-center-e, pe bancurile de testare de soft, ca manageri de vînzări și alte asemenea job-uri corporatiste majoritare, unde patalamaua de studii superioare „constituie un avantaj“. Astăzi pare un banc, dar dacă am încerca un win-win situation, *cum se zice prin corporații, și i-am ajuta să aibă acel moment de trezire, arătîndu-le că și pentru romi școala „constituie un avantaj“? Cred că ar fi ceva „mișto“, nu? Cîteva scene la finalul unui proiect european de reîntoarcere la școală a 400 de tineri (majoritar romi), la 10-20 de ani după ce au abandonat cursurile primare.*

© C4C

Şi-a făcut mîna la scris

Sîntem la marginea orașului Călărași, în Oborul Nou. Aici sînt romii săraci și romii turciți. Greu de spus cum devine tradiția cu turciții și cum de, la intrare, a apărut o moschee nouă, cu minaret. Mai simplu de explicat e tradiția cu săracii…

În marea de case din chirpici și țărînă, o insulă de „civilizație“ – o casă modernă, cu curte aranjată, gard din fier forjat. La interior, gresie, baie curată, cameră cu calculatoare. E Centrul Comunitar, făcut acum zece ani cu bani europeni.

În clasa cu calculatoare intră Ancuța, Narcisa, Gicuța, Claudia – fiecare cu un copil în brațe și încă unul atîrnat de fuste. Mai au acasă cel puțin doi. Vorbești cu patru tinere și nu poți să nu te gîndești că prin ele vorbesc, de fapt, 18 copii.

Tinerele de 20-30 de ani s-au întors la școală, prin proiectul „Cu mic, cu mare, din nou la școală“, derulat în acest an, cu fonduri europene, de Asociația C4C – Communication for Community.

Ancuța Enache, 28 de ani, are acum atestat că a terminat clasa a IV-a, dar mai mîndră e că are o fată „isteață, p-a treia, care a terminat prima de cînd e la școală, acum a primit și un calculator cu programu' ăla, Euro 200, de la stat“. Fata o ajută acasă (acu' a lăsat-o cu copilul cel mic de cîteva luni, „face niște clătite“). A ajutat-o pe maică-sa la școală (a vrut să o-nvețe și cum e cu calculatorul, dar n-a prea mers…).

© C4C

Pînă la urmă, a fost bine și pentru Ancuța că s-a-ntors la școală: „Mi-am făcut mîna, și-a dat mîna drumul pe scris“. Dar important e că acum poate să participe la un curs pe textile și poate să se angajeze apoi.

Pentru Ion Gicuța, „treaba asta că te duci undeva, la Primărie, cum ar fi, și te rogi de cineva să-ți citească ce scrie acolo… ori te pune să iscălești și tu nu știi… te face să te simți, nu știu… anormal; ce, nu sînt și eu om? Apoi, am copil la școală și mă gîndesc, noaptea, Doamne, aș vrea să-l ajut la lecții, dar nu pot!“.

Gicuța a terminat clasa I de-abia acum: n-a fost la școală cînd era mică, era „tot cu munca“, veneau de la ferme și îi luau cu mașinile și-i duceau să muncească.

Narcisa, tot clasa I, zice că ar fi venit la școală și fără bursa de un milion (100 lei noi) pe lună, acordată prin programul „Cu mic, cu mare, din nou la școală“, pe toată perioada cursurilor. „Ce să faci azi cu un milion? Cartea nu e pe bani. Banu' te zăpăcește.“ Ar vrea să continue să meargă la școală. Domnu' Nicu le-a spus că „e un program de la stat, dar că nu mai sînt locuri“…

„Şi noi ce facem?“.
Cam asta e întrebarea generală în Oborul Nou.

Omul care conectează lumi

Domnu' Nicu, adică Nicolae Arsene, e coordonatorul Centrului Comunitar. Evident că sînt probleme de… coordonare. Sînt 16 locuri în programul „A doua șansă“ de la stat, ocupate deja de cei care vin din anii trecuți. Tinerele care au mers însă cu programul european rămîn cu întrebările – „Și noi ce facem?“. Cam asta e întrebarea generală în Oborul Nou.

Nicolae Arsene, 40 de ani, face un tablou realist al cartierului cu case din chirpici, drumuri nepietruite și minaret la intrare. El e omul care conectează realitățile dintre lumea din afară și-năuntrul comunității din Oborul Nou. Înalt și zvelt, aduce puțin a Connect-R și, apoi, are o istorie parcă anume croită pentru a concilia lumi. „Țigan vătrar“, adică dintr-o familie integrată în lumea majoritarilor, cu părinți angajați (tata la combinat, mama la confecții), cu disciplina școlii („tata venea după mine cu cureaua să vadă dacă sînt la școală“), cu o lume normală („veneau acasă prieteni români și mîncam împreună, că știau că mama face mîncare bună“)… Se hotărăște să meargă și la facultate, după o experiență de tipul „Ghici cine vine la cină“ avută cu socrii români. Apoi nimeni nu i-a mai putut spune că „nu are școală“.

Între timp, lumea s-a schimbat. Sigur, există și azi copii și părinți ambițioși, cum erau odată în copilăria lui Nicu. Dar, în primul rînd, au dispărut ancorele de stabilitate (combinatul, fabricile). Apoi, cum mai pot fi numiți „vătrari“ oameni care nu au acte pe casele în care stau, nu pot să-și facă nici măcar buletin?

Și-aduce aminte că, atunci cînd s-a deschis Centrul Comunitar, primii copii care au venit la *after school* s-au speriat de apa care țîșnea din duș. Apoi, în fiecare zi, primul lucru pe care îl întrebau era „Dar noi cînd mai facem baie?“…

Realitatea din Oborul Nou de azi e departe de fi schimbată doar prin simple acte de voință. Nicolae Arsene poate să vorbească despre cum, luna trecută, a venit o delegație de la Comisia Europeană în cartier și a văzut că s-au cheltuit atîția bani în ultimul timp și că nu se vede mai nimic – oamenii tot în țărînă stau, nu e nici o infrastructură… Se pare că, de data asta, cei de la Comisie au fost mai duri, pînă acolo încît unii din cartier, mai recalcitranți de felul lor, au sărit pe omul comunității, „că de ce i-a adus pe ăia de la Europa aici“. Adică nu cumva să se ajungă la sistarea amărîtelor de ajutoare care mai picau pînă acum.

„Ne amăgim“, spune Nicolae Arsene, „atîta timp cît nu există o viziune integrată a zecilor de proiecte punctuale și nu ai răspunsul la întrebarea esențială: „Și ce-o să se întîmple mîine cu oamenii ăștia?“. Îi vedem, trăiesc, dar *din ce* trăiesc nu ne-ntrebăm. Fier, PET-uri, cerșit, alocații, cantina socială, care se pare că e preferată chiar și în schimbul ajutorului social: ciorba măcar e o sursă sigură!

Dreptul la bovarism

„Școala pornește de la primele litere și continuă pînă la maturitate! Ce credeți, așa e? Ce spui, Laura?“ – întreabă învățătoarea, reluînd *slide*-ul trimis de videoproiector. Din spatele videoproiectorului, Laura trimite un răspuns ca un fascicul

DILEMA

În căutarea școlarilor pierduți

de lumină: „Pentru că tot timpu' avem de învățat… că așa putem să trăim mai bine… că școala e o prioritate…“

Eleva Maria Dumitrache, pe care lumea o știe drept Laura, care are 35 de ani, patru copii (dintre care trei la școală) și care tocmai a terminat clasa a IV-a, explică ce a vrut să spună prin acest „prioritar“: „adică mergi pe un drum important“.

Sîntem în sala de științe „Thomas Edison“, din școala de țară „Laurențiu Fulga“, din Fulga (Prahova), unde pe un perete e o planșă care prezintă „Piramida nevoilor individuale“, alături de o altă planșă cu „Etapele și ciclurile de pregătire în scopul formării profesionale“. Aici, în primăvară, s-au ținut lecțiile din cadrul proiectului „Cu mic, cu mare, din nou la școală“.

Unui romancier – să-l luăm, de exemplu, pe autorul *Fascinației,* Laurențiu Ionescu, cunoscut ca Laurențiu Fulga – i-ar fi luat puțin timp să construiască verosimilitatea unei scene precum cea de mai sus. Unei vieți însă, care nu trebuie să-și justifice în vreun fel scenariul, i-a luat mai bine de 25 de ani să facă un om să-nțeleagă că drumul capătă prioritate cînd ai școală.

Pentru Laura, ca și pentru ceilalți 23 de colegi reîntorși acum, la maturitate, să descopere primele litere, drumul e la fel de sinuos ca înainte, nu știi unde te poartă. Dar începe să semene a drum. Ar putea să le ducă undeva unde „să se poată angaja“, cum zice Mariana Dragomir, care, la 42 de ani, se bucură că poate să le spună celor patru copii că are „clasa întîi“.

„Am avut și cîteva cursuri extracurriculare, în care le vorbeam și despre alimentația sănătoasă, despre igienă, despre cum să aplaneze conflictele de acasă etc. Le vedeam pe femei cum, înainte să vină la școală, se întîlneau la o cafea și discutau acum și despre temele copiilor, că *i-au pus să scrie*… socializau altfel, era deja o altă atmosferă“ – spune directoarea Mihaela Ene.

O elevă avea peste 40 de ani,
alta a venit însărcinată la cusuri.

O elevă avea peste 40 de ani, alta a venit însărcinată la cusuri, alta știe ce înseamnă *prioritar,* un bărbat a venit să facă prima clasă (că nevastă-sa avea opt), au venit douăzeci de romi din Fulga de Jos și patru români din Fulga de Sus… și așa s-a făcut o clasă.

Iar cînd învățătoarea Florina Vișan i-a pus să citească *slide*-ul cu propoziția „Îmi iubesc școala natală“, „copiii“ au fost de acord, „pentru că aici venim să ne-ntîlnim colegii!“.

La plecare, mai dau de o planșă pusă de directoarea Ene, care este profesoară de română și ține cercul de lectură din școală: „Decalogul cititorului“, reprodus după un scriitor francez contemporan. La punctul șase e trecut „dreptul la bovarism“.

Undeva în Bărăgan: Adriana și Marius

„Aici era cîmp, erau ciulinii Bărăganului. În acel an, i-au împroprietărit pe veteranii și urmașii veteranilor din 1877 și astfel a luat ființă această vatră de sat numită Răzvani Culcați. Li se spunea așa pentru că stăteau întinși în bordeie“ (undeva pe site-ul Parohiei Răzvani).

„Nu aveți Facebook? De ce nu aveți Facebook?“ Adriana din Răzvani (lîngă Lehliu, Călărași) rămîne de-a dreptul contrariată de „analfabetismul“ meu modern. Tocmai îmi spunea că pot să văd acolo, pe cont, o poză de acum 25 de ani, cu ea și cei doi frați mai mici. Adriana avea pe atunci opt ani și rămăsese pe post de mamă pentru sora cu doi ani mai mică și fratele cu patru ani mai mic.

Pe cont nu e și povestea, care ar primi, desigur, multe *dislike*-uri din partea sufletelor pioase. Mama lor i-a părăsit pentru că s-a dus după bărbat, vorba cîntecului rostit de cerșetorii din tramvaiele bucureștene. Dar Adriana și-a ținut strîns mica familie ca să nu ajungă cerșetori. Mai cu un ajutor pentru mîncare de la o vecină, mai cu lucrul cu ziua, pe la ferme, la Ostrov… trec anii. Pe ea cădea greutatea, frații erau mai mult cu joaca – „știți cum sînt copiii… că eu nu mă mai vedeam copil“. Evident, de școală nu mai poate fi vorba. Adriana cea maturizată atît de devreme a fost prinsă, probabil, în statisticile care îi numără pe copiii care părăsesc timpuriu școala.

La 14 ani rămîne gravidă și de-abia prin luna a opta se sesizează cineva că ar trebui s-o vadă un doctor. Se mută la bărbat, totuși continuă să aibă grijă de frații rămași în casa părintească.

Acum, frații sînt „pe picioarele lor – unu' e în Spania, altu' la București“ – și s-au împăcat cu mama lor, care „a înțeles greșeala“ făcută în tinerețe. Cît despre sora-mamă Adriana, acum are șase copii. Pe toți i-a dat la școală, mînîndu-i de la spate cu o lecție de viață: „Nu toți copiii au norocul să aibă o familie care să aibă grijă de ei“. Cei mari au terminat opt clase, iar cel mic a mers toamna trecută la școală, odată cu mama sa. Cu o voință care se citește pe fața ei, Adriana a făcut, în două semestre, clasele a III-a și a IV-a de primară, folosindu-se de același proiect „Cu mic, cu mare, din nou la școală“.

© C4C

Vrea să meargă chiar mai departe, să ajungă educatoare la grădiniță. „Altceva nu mă văd. Cred că știu să lucrez cu copiii…“ Adriana are acum primul „salar“ din viața ei, la o benzinărie de pe autostradă, unde aranjează marfa pe rafturi. Acum poate să citească etichetele.

Cîteva dintre motivațiile celor care s-au reîntors la școală:

- *Să-mi ajut copiii la lecții*
- *Să termin măcar opt clase*
- *Să plec să m-angajez*
- *Să-mi iau și eu carnet*
- *Să fac un curs de croitorie*
- *Să știu să scriu o hîrtie la Primărie*
- *Să nu le mai fie rușine copiilor mei cu mine*
- *Să-nvăț engleză*
- *Să fiu și eu ca ceilalți oameni*

Sursa: Asociația C4C

Investiția care-și scoate banii

Coleg de școală cu Adriana, Marius a terminat a IV-a acum, la 33 de ani, pentru că, mic fiind, „m-am luat după părinți, cu munca… știți cum era atunci“.

Am avut noroc că l-am prins pe acasă, fiindcă, în cîteva zile, avea să umble după acte, ca să plece în străinătate, la muncă. E un bun meseriaș, poate să-mi arate case făcute în Răzvani cu mîna lui, de la zero. Vorba lui – „sînt pe șantier de la 19 ani și singura chestie e că nu sînt calificat. În rest, pot să mă cert cu oricine pe meserie“.

„Școala te ajută să ai o calificare și d-aia vreau să merg mai departe, să am o calificare.“ Dar, „dom'le, ajungi, cîteodată, într-o postură, vorbești cu cineva și parcă nu înțelegi toate cuvintele… Apoi lumea zice: păi, ce, cîte clase ai tu?“

Cum ar veni, nu poți *să te certi,* ca să-ți *aperi* știința / ceea ce știi. „I-am rezolvat copilului (are un băiat care a trecut acum într-a IV-a) o problemă la matematică: uite, îți dă atît… – păi, de unde știi, zice băiatul, că tu n-ai școală? Și s-a dus la socru-meu să-l întrebe, că a fost contabil. Și tot atît i-a dat!“

Mă gîndeam să-i propun să citească *Răzvan și Vidra.* Însă doar Wikipedia mai știe azi că: „În mănăstire, Răzvan a învățat să scrie și să citească, acest nivel de educație fiind în acea vreme doar la îndemîna fiilor de nobili și a clerului. Răzvan scrie un pamflet la adresa domnitorului, pe care-l afișează în piață. Tîrgoveții îl citesc și rîd“.

Au trecut aproape două luni de cînd l-am întîlnit prima dată pe Marius. Aflu că, între timp, s-a-ntors acasă… a cam luat țeapă cu firma care-i dusese „în afară“. Nu știu dacă a apucat să-și recupereze investiția făcută. Dar aș zice că societatea și-ar scoate banii dacă ar continua să investească în acești urmași de Răzvani Culcați, aflați cu zecile de mii în sate și la margini de orașe. Dar mi-e să nu fiu acuzat de – mai știi? – tezism, în barurile unde te prăpădești de rîs auzind de oameni realizați.

© C4C

Cristian Ștefan *este jurnalist* freelancer.

DILEMA VECHE
În căutarea școlarilor pierduți
Despre prima și a doua șansă în educație

Andreea OFIȚERU

Cît ne costă abandonul școlar

© C4C

De zece ani încoace, fiecare Guvern promite 6% din PIB pentru Educație. Pentru că nu s-a întîmplat astfel, un ministru și-a dat demisia, iar toți ceilalți au promis că vor obține mai mulți bani pentru învățămînt la fiecare rectificare bugetară.

Cît ne costă, în termeni reali, lipsa investițiilor în educație? Are abandonul școlar efecte directe asupra economiei? Da, spun deopotrivă sociologii și experții în economia educației. Abandonul școlar nu este numai o problemă socială, cum sînt cei mai mulți dintre noi tentați să creadă la prima vedere. Abandonul școlar are efecte directe în economie.

Persoanele care renunță la școală sînt, de fapt, viitorii asistați social. Un calcul simplu, pe baza datelor de la Institutul Național de Statistică, arată că anual părăsesc sistemul de educație primar și secundar aproximativ 40.000 de copii, 24.000 de copii din învățămîntul primar și 16.000 din gimnaziu. Asta înseamnă că, în ultimii 25 de ani, aproximativ un milion de români s-au aflat în această situație. Fără opt clase absolvite, aceste persoane nu se pot angaja niciodată cu carte de muncă pe perioadă nedeterminată. Ca urmare, ei pot fi cel mult muncitori necalificați. Ceea ce înseamnă că veniturile lor sînt mai mici, taxarea pe veniturile obținute de ei e mai mică, iar în final contribuțiile la bugetul social din partea lor sînt mai mici.

Doar 10% din cei care abandonează școala se mai întorc

Persoanele care abandonează școala de timpuriu nu numai că plătesc mai puțin la buget, dar consumă din acest buget. O mare parte dintre oamenii fără școală ajung în grija sistemului de asistență socială. Datele Organizației Salvați Copiii arată că numai o mică parte dintre cei care părăsesc școala, aproximativ 10%, se reîntorc la școală mai devreme sau mai tîrziu. Dar și acest lucru înseamnă costuri și finanțare pentru integrare școlară, precum și dificultăți de integrare.

Economiștii spun că abandonul școlar se poate măsura în termeni de eficiență a muncii. Cei care părăsesc de timpuriu școala au, de fapt, o contribuție redusă la formarea bunului public. În plus, la o populație îmbătrînită, așa cum prevăd statisticile că va avea România, va fi din ce în ce mai greu pentru companii să găsească angajații potriviți. Peste 40 de ani, aproximativ 65% din populația României va avea vîrste de peste 65 de ani, potrivit statisticilor Eurostat.

- *1 din 2 copii este în risc de sărăcie și excluziune socială;*
- *1 din 10 copii cu vîrsta între 7 și 10 ani nu frecventează învățămîntul primar și, într-un singur an școlar (2012/2013), peste 24.000 de copii au abandonat școala primară sau gimnazială.*
- *Conform INS, aproape 366.000 de copii (3-17 ani) nu erau înscriși în nici o formă de învățămînt (preșcolar, primar, gimnazial, liceal sau profesional) în anul 2013, deși aveau vîrsta corespunzătoare frecventarii sistemului de învățămînt.*

Sursa: Organizația Salvați Copiii

Prevenirea abandonului școlar aduce costuri mai mici pentru bugetele sociale și de sănătate. Un an în plus de școală crește veniturile individului cu 8-9%, reduce riscul de a deveni șomer cu 8% și cel de apariție a unor probleme grave de sănătate cu 8,2%.

Cu cît ar crește PIB-ul după alocarea a 6% din PIB pentru educație

Experții în educație arată că alocarea a 6% din PIB în sistemul de educație ar duce la o creștere economică de aproximativ 3% anual. Asta înseamnă că, cel puțin teoretic, dacă din 2016 s-ar investi acest procent, atunci, în 2025, PIB-ul ar fi cu 9-12% mai mare decît este acum. Cu toate acestea, comparativ cu celelalte țări europene, România are unul dintre cele mai mici procente din PIB alocate sistemului de educație. Anul acesta, cu tot cu fondurile europene, educația primește aproximativ 4% din PIB. Asta în timp ce în Danemarca, Portugalia, Suedia, Cipru și Slovenia cheltuielile pentru educație au procente cuprinse între 6,5-7,1% din PIB.

Argumentele privind investiția în educație pot continua, dar atîta vreme cît interesul nu va fi unul real, situația nu se va schimba. Cei 366.000 de copii cu vîrsta între 3-17 ani care în 2013 nu urmau nici o formă de învățămînt, preșcolar, primar, gimnazial, liceal sau profesional, vor rămîne în continuare pe dinafară.

O mică parte dintre ei pot fi ajutați de către organizațiile neguvernamentale prin programe speciale. Organizația Salvați Copiii are un astfel de program, Festivalul Brazilor de Crăciun, în cadrul căruia se strîng fonduri pentru educație, prin care ajută anual 2000 de copii proveniți din medii defavorizate. În total, în cele paisprezece ediții, au fost strînși trei milioane de euro, prin care au fost ajutați 23.260 de copii să-și continue studiile. Anul acesta, Festivalul Brazilor de Crăciun are un start special, un Manifest pentru Dreptul la Educație, prin care actorii din sistem să conștientizeze care sînt problemele urgente ale sistemului. Manifestul pune pe agenda publică zece priorități pentru îmbunătățirea sistemului de educație, printre care 6% din PIB pentru educația din România, acces gratuit și universal la educație pentru toți copiii, dar și pregătire corespunzătoare pentru profesori. Educația trebuie susținută prin toate canalele, deoarece de ea depinde viitorul României. O știre de zilele trecute reamintea că, în perioada interbelică (1938-1939), statul aloca educației 17,5%. Dacă atunci se putea, acum, în 2015, de ce nu e posibil?

***Andreea Ofițeru** este jurnalistă. În prezent lucrează la Organizația Salvați Copiii, unde este coordonator de comunicare.*

© C4C

Manifestul pentru Dreptul la Educație

1. Utilizarea a minimum 6% din PIB pentru educație și transparența în folosirea banilor publici.
2. Asigurarea accesului universal și gratuit la educație preșcolară, primară și secundară pentru toți copiii.
3. Îmbunătățirea calității educației printr-o mai bună formare inițială și continuă.
4. Curriculum modern, actualizat științific și bazat pe cercetări și bune practici privind educația copiilor.
5. Incluziunea școlară a copiilor cu dizabilități.
6. Adoptarea și implementarea Strategiei naționale și a planului de acțiune privind educația timpurie.
7. Introducerea educației interculturale și a educației pentru toleranță și eliminarea discriminării și a unor sisteme de prevenire și eliminare a violenței în școli.
8. Participarea copiilor în procesul decizional al școlilor (obiectiv propus de copii).
9. Asigurarea serviciilor de consiliere prin creșterea numărului de consilieri școlari, astfel încît unui consilier să-i revină 300 de elevi.
10. Consolidarea cooperării dintre sectorul public și organizațiile neguvernamentale.

Sursa: Organizația Salvați Copiii

DILEMA VECHE
În căutarea școlarilor pierduți
Despre prima și a doua șansă în educație

„E mai eficient să investești inteligent în prima șansă”

dialog cu Șerban IOSIFESCU

În ceea ce privește abandonul școlar, v-am auzit afirmînd că credeți mai degrabă în „prima șansă“ decît într-o „a doua șansă“. Cum motivați?

Este nevoie de „A doua șansă“ atunci cînd alți factori externi (sărăcia, discriminarea, dizabilitatea) împiedică participarea la „prima șansă“ și/sau, dacă această „primă șansă“ este de slabă calitate. În plus, a doua șansă este o cheltuială suplimentară considerabilă (ca și repetenția, de altfel). Fără să contest necesitatea acestei „a doua șanse“, pentru cei care din motive obiective și subiective nu au avut „prima șansă“ a unei educații de calitate, consider că este mult mai firesc și mai eficient să investești (mai mult și mai „inteligent“) în „prima șansă“.

Totuși, ce schimbări pot produce pe termen lung programe de tipul „A doua șansă“ în societatea noastră? E doar o soluție pentru alfabetizare sau poate fi mai mult de atît?

Proiectele de tip „A doua șansă“ ar trebui să urmărească nu doar o alfabetizare primară (absolventul să știe să citească, să scrie și să socotească), ci o alfabetizare funcțională. Competențele dobîndite trebuie să fie funcționale: să citească un prospect, condițiile unui contract de muncă, un program electoral etc.; să sintetizeze, într-o declarație scrisă, condițiile în care s-a întîmplat, de exemplu, un accident de circulație; să socotească cele mai avantajoase condiții ale unui împrumut la bancă. În plus, programele de tip „A doua șansă“ oferă și o calificare profesională – deci oferă șansa găsirii unui loc de muncă și, implicit, de autonomie personală (adică de a nu mai fi la mila unui stat care te poate abandona, la un moment dat, sau ai cărui reprezentanți pot condiționa acest ajutor pe considerente mai mult sau mai puțin morale).

Pe termen lung, acest program poate „repara“ problemele „primei șanse“ în educație, dar, mai important, poate transforma un asistat social într-un contribuitor și o persoană dependentă într-una autonomă.

Cine sînt beneficiarii proiectelor „A doua șansă“?

Beneficiarii acestui program sînt, desigur, cei care nu au avut „prima șansă“. Din motive obiective: sărăcia, accesul dificil la o unitate școlară, boala sau dizabilitatea, lipsa familiei sau migrația (internă sau externă). Dar și din motive subiective sau conjuncturale: nivelul scăzut de educație sau dezinteresul părinților sau al comunității, discriminarea explicită sau implicită sau hărțuirea (este vorba, de exemplu, de copiii romi sau de cei cu dizabilități), caracterul vetust, neprietenos și nemotivant al învățării în școală. Și nu în ultimul rînd, din motive culturale: lipsa de încredere în educație, în general, și în școală, în special.

Indiferent de motivul părăsirii „primei șanse“, devin tot mai evidente diferențele de statut, de venituri, de prestigiu social între persoanele educate și cele fără educație. Chiar dacă societatea română de azi oferă (destul de) numeroase exemple de personaje foarte bogate, foarte influente politic și social, dar cu un nivel redus de educație, a început, cred eu, un proces de „trezire la realitate“ în acest sens.

Care sînt factorii ce au influențat în mod constant și decisiv abandonul școlar în România după 1990?

Factorii care determină abandonul școlar și/sau părăsirea timpurie a școlii (le voi trata împreună, deși este nevoie de o discuție specială) sînt arhicunoscuți și, în linii mari, sînt cei enumerați mai sus (obiectivi, subiectivi și – categorie de mijloc – culturali). Din această ultimă categorie, aș menționa, pentru perioada de după 1990, dispariția constrîngerii și a fricii – amîndouă omniprezente în societatea totalitară comunistă – și deschiderea societății: au apărut noi modalități de informare, de distracție și, în general, de petrecere a timpului. A contribuit la acest lucru, zic eu, și o înțelegere greșită a „democrației“ în registru anarhic – „Fac ce vreau!“ – în absența unei gîndiri pe termen lung și a preocupării pentru consecințele propriilor acțiuni, ambele moștenite din comunism („statul tătuc“ le gîndește pe toate pentru noi…).

Cum comentați ceea ce se întîmpla înainte – copiii erau menținuți forțat în „sistem“, profesorii închideau ochii și-i treceau clasa „din milă“, pentru a nu „se face de rîs“ și din frica de a raporta abandonul școlar? Oare ce s-a ales de acei copii?

Aici se pot comenta multe aspecte: menținerea în sistem nu e rea, în sine, chiar cu forța, zic eu. Multe sisteme de învățămînt, inclusiv cele mai democratice, abordează foarte serios și sancționează drastic abandonul școlar – chiar și pe părinții care nu își trimit copiii la școală. Motivul este simplu: nu se discută, aici, dreptul părintelui de a-și crește cum vrea copilul, ci „interesul superior al copilului“, deci dreptul lui la educație și șansa de promovare socială prin educație.

„Trecutul din milă“ era și nu era: eu, de exemplu, am fost profesor de școală generală în ultimii zece ani ai comunismului. „Lăsam“ mulți corigenți și, cu toate că am fost chemat de cîteva ori „la Partid“, cum se zicea – deși nu eram membru! –, nu am fost amenințat, nu mi-a fost diminuat calificativul, nu mi s-a tăiat salariul din acest motiv. Deci, pînă la un punct, era și o problemă de verticalitate, de rezistență la astfel de presiuni, plus acceptarea faptului că nu vei ocupa „funcții de răspundere“ (unde ajungeau, de regulă, cei obedienți, nu neapărat cei competenți). Pe de altă parte, eu, ca profesor, nu eram format, nu eram pregătit să fac lecția atractivă, plăcută pentru elevi – de unde și dezinteresul lor.

În plus, și atunci se dădeau și se luau bani, cadouri, servicii în schimbul notelor și al promovării. Să nu ne închipuim că mesele întinse și cadourile pentru directori, inspectori sau controlori, condiționarea promovării cu bani sau servicii sexuale, fondul clasei și „împroprietărirea“ cu bunul public au apărut, peste noapte, în 1990. Dimpotrivă, din acest punct de vedere societatea românească (inclusiv sistemul de învățământ) a fost incredibil de coerentă cu sine…

- *Cîștigul, pentru România, al unei investiții de 6% din PIB, pentru educație, va fi în 2025 de 12-17 miliarde de euro (7-9% din PIB din 2015) față de situația în care investiția ar rămîne la nivelul de azi (mai puțin de 4% din PIB). Deci educația și-ar autofinanța cheltuielile.*
- *Cîștigul pentru România, ca urmare a îmbunătățirii educației, ar fi între 699% și 2056% din PIB-ul actual și o creștere suplimentară, pe termen lung, a PIB, între 1% și 2,4% în fiecare an (pînă în 2090, în funcție de diferite scenarii).*

Sursa: ARACIP

***Șerban Iosifescu** este președintele Agenției Române de Asigurare a Calității în Învățămîntul Preuniversitar – ARACIP.*

a consemnat Adina POPESCU

Adina ROSETTI

Luminițe

La sfîrșitul lui octombrie, am participat la acțiunea „Profesor pentru o zi“, parte din programul „Fiecare copil în grădiniță“, inițiat de asociația OvidiuRo, ce are ca misiune să îi aducă la grădiniță pe cei mai săraci copii din România. Am mers, împreună cu fetița mea de 10 ani, la o grădiniță din satul Ticușu Nou, Comana, jud. Brașov, și am petrecut acolo cîteva ore cu copiii.

Grupa mare și grupa mică ne așteptau cuminți, pe scăunelele așezate în semicerc. Văzusem înainte fotografii, de la alți voluntari care vizitaseră grădinițe din aceeași zonă, cu clădiri insalubre, fără toaletă, în care copiii se spălau pe mîini într-un lighean. Grădinița din Ticușu Nou arăta bine și părea recent renovată. Dar cei mai mulți copii nu aveau luminițe în priviri și nici nu zîmbeau. Aveam în minte imaginea colegilor de grădiniță ai copiilor mei, care se întîmpină dimineața unul pe altul rîzînd și țipînd, curioși să vadă ce jucării și-a adus fiecare de acasă. Sau își oferă invitații tipărite la zile de naștere serbate în locuri de joacă special amenajate. De sub clopotul de sticlă al *middle class*-ului bucureștean, e greu de imaginat că există copii care nu au nici o jucărie. Pe care mamele nu îi pot duce sau aduce de la grădinița din sat pentru că mai au cîțiva bebeluși de care trebuie să aibă grijă. Copii cu părinți care nu au bani de încălțăminte de schimb sau de gustare. Copii cărora nu le citește nimeni acasă cărticica de seară, nu le spune nimeni povești și nu le organizează nimeni petreceri pentru zilele de naștere.

Copiii de la grădinița din Ticușu Nou (aș vrea să le fi reținut numele tuturor, dar îmi vin în minte doar Andra, Maria, Nicolas și Narcis) sînt intimidați la început; le citesc povești din niște cărticele cu animale și încerc să îi atrag să facem ca oaia, broscuța sau rața, să țopăim ca veverițele, dar nu participă decît cîțiva. Apoi, încet-încet, părăsesc scăunelele și se așază pe jos. Cîteva fetițe se lipesc cu totul de mine și în ochi li se aprind luminițe. Un frate și o soră, blonzi, cu ochii perfecți și albaștri, stau tăcuți pe scăunele și nu vorbesc deloc; nu au vorbit niciodată pe parcursul celor aproape două ore pe care le-am petrecut printre ei, citind și învățînd să desenăm, au rămas cuminți, dar cu cele mai triste priviri. Am înțeles de la educatoare că sînt zece frați acasă, cu totul. Mulți dintre ceilalți copii provin din familii foarte sărace, cu mulți frați, pentru care doar promisiunea tichetelor sociale de 50 lei pe lună oferite de OvidiuRo este un motiv de a-și trimite copiii la grădiniță. Familia pe care am vizitat-o după terminarea orelor avea șase copii, ultimii doi fiind un copil de 1 an și un nou-născut. Mama legăna două cărucioare în același timp, cînd au venit cei doi băieți de la grădiniță, aduși de o fată din vecini. Mi s-a părut indecent să fac fotografii în casa ei și am plecat de acolo înțelegînd că o vizită la grădiniță de cîteva ore, niște dulciuri și o pungă cu jucării înseamnă atît de puțin.

***Adina Rosetti** e jurnalistă și scriitoare. Cea mai recentă carte publicată:* De zece ori pe buze, *Editura Curtea Veche, 2015.*

DILEMA

În căutarea școlarilor pierduți

Cristian ȘTEFAN

Legile lui Kepler sau murături?

altfel, despre… școala motivantă

© C4C

„Decît să le spun de legile lui Kepler sau despre alte formule abstracte, mai bine aș face lucruri practice cu ei. De exemplu, le-ar prinde mai bine să le arăt cum se combină substanțele între ele, ori să le spun de reacțiile care apar cînd pui murături. Mă gîndesc să transform niște lecții practice în tutoriale video, că aproape toți au acum tablete și telefoane smart.“ Auzite din gura unui profesor, vorbe ca acestea ar fi ultragiat o asistență formată din „oameni de la catedră“, cu ani în urmă (și nu din cauză că pe atunci nu erau tablete). Dar cei mai bine de 100 de profesori veniți la conferința cu tema „Bune practici în educația celor vulnerabili“ (Sinaia, 23-24 octombrie) au primit aproape firesc intervenția dnei Claudia Vladislav-Guina, profesoară la Școala Gimnazială nr. 5 din Drobeta-Turnu Severin, cu experiență în programele de tipul „A doua șansă“.

Tema conferinței a plecat de la experiența organizatorului, Asociația C4C – Communication for Community, în derularea proiectului „Cu mic, cu mare, din nou la școală“. Prin acest proiect cu fonduri europene, aproape 400 de adulți din 13 comunități sărace s-au reîntors în bănci, pentru a absolvi cel puțin clasele primare, după zece, chiar douăzeci de ani de cînd au abandonat școala. Motivul invocat de mulți dintre ei: familiile sărace nu și-au permis să-i mai „țină“ pe copii la școală.

Școala de azi, prin oamenii săi de la catedră, pare să înceapă să conștientizeze ravagiile abandonului școlar asupra prezentului, dar mai ales asupra viitorului apropiat. Și că problema abandonului nu e la elev, oricît de vulnerabil ar fi el, ci la școală, oricît de invulnerabilă s-ar simți.

Dincolo de teorie (care oricum nu s-a pus de acord asupra modului cum se definește/măsoară abandonul școlar) există o cauză esențială care naște acest fenomen – „școala nu este suficient de motivantă“. Iar aceasta se vede cel mai clar în sărăcie și nevoi, în mediile cu oameni vulnerabili, care au nevoie de motive puternice pentru a învinge riscul de abandon școlar asociat în mod „natural“ cu aceste comunități. Iar cel mai bun motiv sînt perspectivele concrete de-a avea *parte după carte*.

Săracii din țărîna periferiilor știu bine nu e nici o lege de la stat care să le dea măcar de muncă la mătură, chiar dacă au opt clase. Cu ce i-ar ajuta legea a doua a lui Kepler, prin care *linia dreaptă care unește planeta cu steaua („raza vectoare a planetei“) mătură arii egale în perioade de timp egale?*

Și atunci vin și ei cu legea lor: copilul se mișcă în jurul școlii doar dacă școala asta exercită și ea o forță de atracție, acolo.

Un concurs de forțe – de atracție și de respingere

Profesorii cer acum ca măcar programele de tipul „A doua șansă“ să fie personalizate în funcție de participanți, răspunzînd nevoilor acestora de a se angaja, de a se integra în comunitate ori de a fi părinți mai buni. Cu cît beneficiarii actuali simt că le-a fost de folos reîntoarcerea la școală, cu atît mai puternic va fi mesajul „școala are rost“, în rîndul copiilor acestora și al generației tinere.

De exemplu, reprezentanții Asociației C4C au arătat că principalul rezultat al proiectului „Cu mic, cu mare, din nou la școală“ este creșterea prezenței la școală a… copiilor beneficiarilor. Or, acesta este un rezultat suficient de puternic pentru a continua cu programele de tipul „A doua șansă“, dar și de a imagina formule mai bune care să asigure dreptul la *prima șansă*. Aplicată la momentul oportun, prima șansă e întotdeauna mai ieftină și mai eficientă decît a doua.

Prima șansă pleacă, în primul rînd, de la conceptul de incluziune, fie că vorbim de copiii din comunitățile sărace, fie de cei catalogați ca fiind din categoria CES (cerințe educaționale speciale).

La Sinaia, am văzut o dorință reală în rîndul oamenilor școlii ori al celor care susțin școala – ONG-uri, Institutul de Științe ale Educației, ba chiar și inspectorate școlare (Iași, Vrancea etc.) – de a face schimburi (de a *share*-ui, cum ar spune elevii de azi) de bune practici.

De la Institutul Dezvoltării Evaluării în Educație (IDEE), reprezentat de Diana Nădejde, am aflat despre rezultatele unei educații antreprenoriale, prin care 200 de elevi au fost îndrumați să-și înființeze firme de exercițiu – un exercițiu în sine al managementului relației profesor-elev-părinte. Ionela Cristea, de la Roma Education Fund Romania, a explicat despre experiența unui alt program de tipul „A doua șansă“, adresat adulților care au abandonat, dar și copiilor cu faimosul risc PTȘ (părăsirea timpurie a școlii).

În acest context, faptul că Salvați Copiii, în 25 de ani de activitate, a reușit să includă în proiectele sale peste *un milion de copii* este… și trist (pentru că atîția copii au nevoie de ajutor!), dar și îmbucurător (pentru că a fost acordat sprijinul respectiv). De asemenea, a fost o surpriză plăcută să aflăm că, în condițiile discrepanțelor dintre mediul rural și cel urban, există și organizații cu experiență îndelungată (tot de 25 de ani), precum World Vision, care urmăresc dezvoltarea comunitară și sînt prezente pe termen lung în sate.

Despre gestionarea altui risc major, temutul CES, au vorbit Cornelia Dediu și Silvia Chițan, directoare la cele două școli speciale din Ploiești, iar Iulia Hălăngescu a explicat proiectele derulate de Amurtel România, pentru promovarea așa-numitei „educații neoumaniste“, cu rădăcini hinduse. De la United Way, am aflat despre mentorat și despre Academia Profesorilor și cea a Părinților. Iar de la Asociația ROI am aflat despre impactul voluntariatului. În general, am văzut că ONG-urile știu să vorbească despre cifre și fapte, nu sînt cu capul în nori, așa cum s-ar crede.

Trăim și trebuie să învățăm să conviețuim în aceeași societate, cum spune dna Livia Marcu, directoarea Școlii nr. 95 din București, o școală veche (clădirea e chiar monument istoric) din acel creuzet de lumi care este Bucureștiul vechi. E mîndră de școala ei, „o școală unde sînt și copii olimpici, inclusiv de etnie romă, dar și copii cu nevoi speciale“.

Riscuri sînt peste tot, dar asta nu înseamnă că nu trebuie să lupți. Mihaela Ene, profesoară de română, merge în week-end-uri să predea copiilor „de performanță“, de la centrul de excelență din Ploiești (primul de acest tip din țară). Apoi, cu această experiență, se întoarce la elevii ei din comuna prahoveană Fulga. Aici, la școala unde este directoare de zece ani (acum are 36 de ani), a înființat și un centru de lectură, tocmai pentru că nici un copil nu trebuie să fie afectat de „riscul de trăi la țară“.

Experiențe noi, puse-ntr-o altă haină: Mihăiță Stoica, de la Liceul Tehnologic Auto din Craiova, vorbește de beneficiile unui proiect precum „Adoptă un liceu“. Este o inițiativă realizată cu sprijinul ONG-urilor și în parteneriat cu un grup de companii prezente la nivel local, convinse de avantajul pe care-l au prin implicarea în viața școlii (altădată, liceele industriale erau înființate pentru a supraviețui pe lîngă o fabrică).

Avem și alternative educaționale reale, care de douăzeci de ani încoace produc efecte, inclusiv asupra sistemului educațional clasic. Monica Cuciureanu, de la Institutul de Științe ale Educației – instituție care vine și ea cu experiența celor 25 de ani de la reînființare –, a explicat cît de importantă este abordarea personalizată, unu-la-unu, în alternativele educaționale care merită să fie cunoscute.

Așa cum are, totuși, nevoie de Kepler, școala are nevoie măcar de un sistem în care să se-nvîrtă informațiile despre aceste bune practici, pentru a ajunge la cît mai mulți (în definitiv, cine nu e vulnerabil?). La atîta experiență strînsă în același spațiu, de ce ar fi așa de greu să găsim soluții? Și, cum spunea cineva din sală, avem Salvați Copiii, de ce n-am avea și Salvați Profesorii? Ca o fundație (de casă), unde să caute ajutor pentru a respecta o lege esențială: *orbita în jurul focarului cunoașterii trebuie să fie… motivantă, în primul rînd.*

***Cristian Ștefan** este jurnalist* freelancer.

Întrebare de 2… puncte:

Abandonul se calculează:

a) ca rată a tinerilor de 18-24 de ani care nu au absolvit cursurile obligatorii (18,1% în România în 2014 – date Eurostat)

b) ca rată a elevilor care au intrat în anul școlar, dar nu s-au mai regăsit în statistici la terminarea acestuia (1,4% în anul 2012-2013 – date INS)

c) în ambele variante

(corect – c)
Pentru felicitări, răspundeți suplimentar la întrebarea: „Și dacă știu, la ce-mi folosește?“

Titlul programului: Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013 „Investește în oameni!“

Titlul proiectului: „Cu mic, cu mare, din nou la școală“ POSDRU/162/2.2/S/140741

Editorul materialului:
Asociația C4C – Communication for Community

Data publicării: Octombrie 2015

Conținutul acestui material nu reprezintă
în mod obligatoriu poziția oficială a Uniunii Europene
sau a Guvernului României

Maria IORDĂNESCU

Lasă-ți copiii să vină la tine

Dialoguri întrerupte

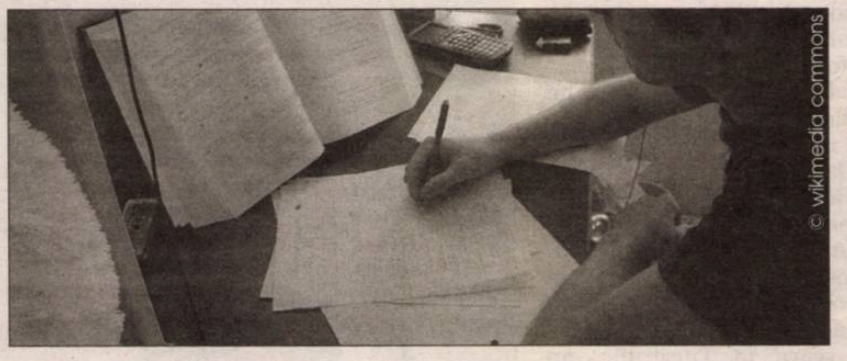

© wikimedia commons

Una dintre „sarcinile“ curente pe care îmi amintesc că le primeam în școală era aceea de a „scoate ideile principale“ din textul prezentat în manual. Era un exercițiu îndeplinit mai curînd mecanic, fără rezultate spectaculoase pentru înțelegerea efectivă a textului. Exercițiul acesta devenea, foarte rapid, un automatism, o mică manevră din arsenalul cotidianului școlar. Nu trimitea spre un mod de a învăța, nu se constituia într-o deprindere formativă, utilă, ca metodă de învățare, și pentru alte materii. Tîrziu, la distanță de cîțiva ani buni de la terminarea școlii, citind memoriile unor intelectuali români, am aflat cum se apropiau de textele citite, cum își administrau lecturile, în perspectiva unor acumulări durabile: fișe, în care notau esențialul, sublinieri, conspecte, citate scoase pe marginea paginii etc.

Am încercat să înțeleg, retrospectiv, de ce o metodă, potențial benefică, a rămas o simplă temă școlărească și nu s-a transformat într-un algoritm esențial de lucru cu textul. Și iată la ce concluzii am ajuns. 1) Procedeul nu a fost îndeajuns de bine explicat: nu primeam niciodată detalii despre utilitatea acestei metode în înțelegerea textului. Din punctul meu de vedere, acela al unui elev conștiincios, scoaterea ideilor principale dintr-un text nu se deosebea cu nimic de efortul de a afla valoarea unei necunoscute dintr-o ecuație, adică un exercițiu tehnic, fără efecte mai consistente în plan formativ. 2) Acest exercițiu părea atașat exclusiv orei de literatura română. La nici o altă oră, de biologie, istorie, geografie, unde lucram tot cu texte scrise, profesorii nu păreau conștienți de valoarea de învățare a acestei metode. Și 3) poate cel mai important, felul în care se încerca formarea acestei deprinderi era steril: mai curînd un efort solitar, anost, mecanic, calificat sec cu verdictul de „bine“ sau „greșit“. A înțelege un text înseamnă a intra în dialog cu el, ceea ce copiii nu au deprinderea să facă. De aceea este esențial ca în acest efort să fie asistați de educatori. Ei sînt aceia care inițiază acest dialog, prin întrebări simple: ce ți s-a părut interesant, ce informații ai aflat, care sînt citatele care îți pot susține opțiunile etc. Mai apoi, sublinieri, reformulări în variantă proprie ale ideilor autorului, notițe cu trimiteri la alte texte înrudite etc. În fond, scopul acestui exercițiu este unul simplu: acela de a-l face pe fiecare copil să înțeleagă ceea ce citește. Și să învețe cum se învață. Iar asta nu se poate face dacă nu se ține cont de personalitatea fiecăruia, de propriile experiențe de viață, de nivelul fiecăruia de educație. Din discuțiile avute astăzi cu părinții, dar și cu elevii, aflu că lucrurile nu s-au schimbat prea mult: scoaterea ideilor principale dintr-un text a rămas aceeași corvoadă anostă. Un dialog întrerupt de automatisme didactice.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

■ ■ ■

Iaromira POPOVICI

bazar

O lume aproximativă

De cînd mă știu, am trăit, în România pe care mi-am ales-o, deliberat, drept loc al existenței, într-o lume aproximativă. O lume în care nimic nu era chiar atît de fix, în care totul părea că se poate negocia, ajusta măcar pe ici, pe colo-colo, în care nimic nu părea definitiv. Și eram cît se poate de mulțumită de această relativitate și ambiguitate a lucrurilor.

Eram, spun, pentru că în toate există o limită. Din păcate, se pare că pentru unii dintre noi, românii, uneori (de cele mai multe ori?) acea limită e doar moartea. Ne oprim din aproximațiile noastre doar cînd o dăm în bară evident, cînd o facem lată în sens negativ: pe scurt, doar atunci cînd acțiunile noastre au consecințe dramatice și mor oameni. Mor oameni absurd, tragic, infernal, oameni despre care nimeni n-ar fi crezut că nu mai au de trăit.

Doar cînd mor, înfiorător și în număr mare, începem să ne punem întrebări și să ne îndoim. Să ne îndoim de sistemul nostru călduț, în care totul se negociază, pe care eu însămi, de pildă, țin minte că îl lăudam, într-un fel, mai demult: îl opuneam regulilor prea stricte din Franța…

Cînd, însă, în ajunul unei zile în care de obicei ne jucam plăcut de-a moartea, apare moartea adevărată, ne îngrozim, și, brusc, realizăm: realizăm că trăim într-o lume atît de nesigură, o lume care se ține așa, într-un vîrf de ac sau în mai multe vîrfuri de ace. Ne petrecem ore în clădiri din cuburi asamblate de copii neîndemînatici, care pot fi spulberate la primul cutremur mai serios. Ne „distrăm“ în cluburi și baruri a căror precaritate o catalogăm drept boemie și care ne face să ne simțim interesanți (desigur, nu e cazul să generalizăm). Apelăm la medici care, uneori, ne „rezolvă“ doar aparent. Ne urcăm în mașini ai căror șoferi fac excese de viteză și beau doar cîte un pahar. Ne lăsăm copiii pe mîna unor profesori care își povestesc viețile și-i trimit acasă…

Ne „distrăm“ în cluburi și baruri a căror precaritate o catalogăm drept boemie.

Și lista aproximațiilor ar putea continua. Ele pot fi ilare, cînd nu devin criminale. Le putem trata, pe unele, în anumite situații, cu umor și ironie, dacă ne țin curelele și nu sîntem prea iritați de ce ni se întîmplă. Putem fi înduioșați de autorii lor, ne poate fi milă de ei, dacă nu devin responsabili de tragedii.

Cînd se întîmplă o tragedie, umorul și mila se lasă așteptate. Ne cuprind furia și tristețea – o tristețe sfîșietoare, fără capăt. Nu ne mai putem consola, așa cum o făceam eu, una, cîndva, că la noi nu e ca-n SUA, de pildă, unde se petrec, din cînd în cînd, oribile omoruri în masă, cînd cîte un psihopat intră într-un colegiu și împușcă la întîmplare. Neglijența noastră, relativizarea regulilor, în care am trăit, mai mult sau mai puțin, cu toții, de ani, se dovedesc la fel de criminale. La fel de fără întoarcere. Nu se mai pune problema intenției, a deliberării. Am trecut, din păcate, linia asta, într-un teritoriu dureros de explorat.

■ ■ ■

Selma IUSUF

legende urbane

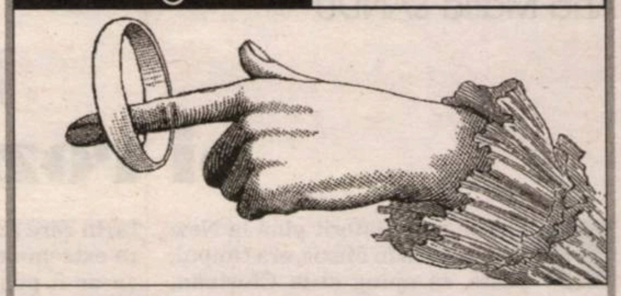

Mîrlanii cu palat

Îmi povestea acum mulți ani bunică-mea cum la ei, în satul dobrogean plin de ciulini și de praf, se ridicase din rîndul prostimii unul, Mustafa, parcă. Omul muncise printr-o gospodărie și alta pînă cînd a prins un job la proaspăta conducere așezată în Primărie, prin '46 sau imediat după aceea. A doua zi, Mustafa și-a luat pantofi cu scîrț. Se plimba Mustafa prin sat cu pieptul bombat, cu mîinile la spate, scîrța-scîrța, își mai lustruia pantoful de spatele gambelor, direct pe pantaloni, iar din freza linsă picura briantina lucioasă, încinsă de soarele dobrogean. Pantofii ăia cu scîrț au fost încununarea vieții lui Mustafa. Semnul că se îndepărtase de plebe și intrase în alt cerc. Al puterii.

(Re)citeam zilele trecute cum un domn implicat în afacerile penale ale contractelor cu energie ieftină la Hidroelectrica are castel în Elveția. Cum știrile cu mituiți, șpăgi, contracte dubioase, plagiate, flagrante și alte nenorociri nu mă mai emoționează în banalitatea lor, citind că nefericitul ăla are nici mai mult, nici mai puțin decît un castel în Elveția, am rîs în hohote. Castel cu zeci de camere, iazuri, grădini, ba chiar și capelă privată. L-am văzut și pe domn în cîteva fotografii dintr-o perioadă mai fericită a vieții lui: bine hrănit și lucios de vesel, sprijinit de un șemineu frumos lucrat în piatră, cu o mînă în care ține, firește, un trabuc. În altele, pe lîngă mîna cu trabucul, mai apare și ailaltă mînă, îndoită la încheietură de un ceas copleșitor, auriu. Omul are toate accesoriile. Față rotofeie, haine vizibil scumpe, atitudine, tot pachetul. Omul e înstărit, o arată, îi place s-o arate, se uită de sus la restul, are castel, ce naiba!

Observ cum evoluează politicienii în timp. Zilele trecute comentam cu prietenii că „uite, măi, în ce hal a slăbit Obama și în ce hal a îmbătrînit“. O fi făcut bine, o fi făcut rău în mandatele sale, cert e că se vede fizic că omului i-a păsat. La ai noștri e invers. Unii par a fi atît de proști încît nu îmbătrînesc și rămîn etern cu moacele alea juvenile pe care le aveau de la început de mandat. Cînd nu te roade nici un gînd, rămîi cu fruntea neridată. Alții se rotunjesc în așa hal că nu mai încap în scaunele de la Parlament. Din costume răsar burți imense. Trei rînduri de cefe scaldă gulerele cămășilor. Își pun dinți neverosimili, de porțelan prea alb. Capătă un aer de lehamite. Le mustește autoritatea prin pori. Legiunile de slugi de prin preajmă le confirmă statutul. Cineva a dat de bine, cineva e cineva.

Mai era apoi un director prin Primăria Bucureștiului, trimis și el în judecată pentru corupție, care schimba mașinile scumpe cu care mergea la slujbă ca pe ciorapi. Pe măsură ce creștea valoarea șpăgii, creștea și numărul de cai-putere cu care se afișa lihnitul ăsta. L-a luat lumea la ochi că-i luceau pantofii scumpi ca soarele de pe cer și nu-l mai încăpeau Armani-urile fluturate printre funcționarele prăfuite de rangul trei din birourile Primăriei.

Sigur că tîrtanii ajunși, pentru care deplasarea cu girofarul e măsura întregii putirințe și a succesului absolut în viață, nu sînt o invenție românească. Aruncați o privire la valurile de chinezi *nouveaux riches,* la rușii care și-au tatuat pe frunte, cu Swarovski, contul din bancă, la vedetele americane din sport care umplu Instagram-ul cu poze în care fac baie literalmente în teancuri de bani, la frumoasele cu chiloți de aur care au grijă să știe toată lumea că ele poartă chiloți de aur. Mîrlănia e la fel de prezentă peste tot.

Totuși, cine a mai avut un fost premier scos pe targă de Salvare demn ca un lemn, cu fular Burberry găsit la repezeală prin casă la gît ca să ascundă o rană făcută cu pistolul, ca-ntr-o pastișă de piesă de teatru rusesc? Cine? Cine se duce cu girofaruri la bodegă? Se mira lumea deunăzi că primarul Londrei umblă cu metroul, că regii Spaniei merg în blugi pe stradă și alte asemenea. Păi, și ei sînt imaginea societăților pe care le reprezintă. În așa fel încît bling-ul, ostentația și girofarurile de la noi zău că mă fac să mă uit mai bine la mine în oglindă.

Ana Maria SANDU

Urechi de porc, oi roz și untură de bursuc

După ce am călătorit pînă la New York și pînă în Mexic, era timpul, poate, să ajung și la Chișinău. Am primit de-a lungul vremii mai multe invitații, dar fie apărea ceva neprevăzut, fie mă apuca o groază de drumul prea lung cu trenul. De data asta, astrele s-au aliniat și nimic nu mai părea că-mi stă în cale. *Badge*-ul meu de *guest,* de la Anim'est-ul de Chișinău, care a împlinit anul acesta cinci ani de existență, trebuia ridicat.

Zis și făcut

Stau în avion lîngă o doamnă drăguță. Are cel mai cald și mai blajin zîmbet din lume. Se întoarce, împreună cu alți colegi, de la un colocviu de microbiologie industrială din Germania. Vorbim despre situația din Republica Moldova, despre mișcările politice, fraude și pierderea speranței. Asta pare cea mai mare problemă. Și cea mai tristă, de fapt.

Guvernul a picat în urmă cu cîteva ore după o moțiune de cenzură.

Guvernul a picat în urmă cu cîteva ore după o moțiune de cenzură și nimeni nu se așteaptă la ceva bun. Din contra, situația va rămîne tensionată. O întreb cum e viața de cercetător, îmi spune că mobilitatea de acum îi ajută să aibă proiecte. Mai ales cu colegii români de la universități care i-au luat și pe ei sub aripa lor ocrotitoare. În rest, salariul din care trăiesc e de 150-200 de euro maximum.

La aeroport mă așteaptă Valerie. E primul ei an de voluntariat la Festivalul de animație. E în clasa a XII-a și vrea să studieze în străinătate. Și-a trimis deja dosare pentru Universitățile din Praga și din București. Așteaptă să vadă unde va fi acceptată cu bursă, știe că e singura ei șansă. Ca mai toți colegii ei, își dorește să plece, dar să se întoarcă înapoi, în Moldova, după facultate.

Vorbim despre literatură, despre care e starea de spirit printre cei de vîrsta ei. E atît de senină, încît orașul acesta, în care am ajuns pe înserat, mi se pare extrem de familiar. E ca și cînd cineva ar fi pus laolaltă niște străduțe din Cluj și ar fi adus și aerul patriarhal din Iași. E joi seara, în centru e forfotă. La Cinematograful Odeon s-a strîns lumea pentru deschidere: un scurt recital al lui Alexander Bălănescu, care semnează coloana sonoră a filmului *Muntele magic* (regia Anca Damian), și care prefațează proiecția. La Bălănescu e deconstrucție și sfîșiere, o combinație care îți ascute toate simțurile. Animația din *Muntele magic,* expresionistă și onirică, reface aventura unui revoltat care își duce idealurile politice pînă în pînzele albe.

Terminăm seara la Tipografie, un spațiu *cool* și prietenos, unde se proiectează un calup de animații muzicale și se stă apoi la un pahar de vin. Mă uit la oameni și mă gîndesc că, dacă chelnerii n-ar înțelege mai bine rusește decît românește, aș putea crede că sînt oriunde, la București sau la Berlin.

anim'est
e tradiție

Ziua literară

Îi spun taximetristului că vreau să ajung în cartierul Flacăra, să mă lase chiar la blocul care are la parter cîrciuma La plăcinte. Mă duc să beau o cafea la Alexandru Vakulovski și la Moni Stănilă. Sandu mă așteaptă în fața scării. Urcăm. Ușile duble îmi atrag primele atenția. Cea exterioară e masivă, solidă. Cică așa e conceptul blocurilor de la ei. Îmi mai spun și că e greu să găsești o locuință cu baie normală, care să nu aibă WC-ul într-un fel de cușcă separată. Rîdem, vorbim, mă pun la curent cu viața culturală din Chișinău. Evident, nu-i deloc ușor să-ți plătești chiria din scris. N-au mai rămas prea multe ziare independente în care să scrii, dar ei au un tonus de invidiat. La lectura mea, de la Cenaclul Republica, care se ține la Biblioteca Națională, cunosc o parte dintre personajele de care îmi povestiseră deja. Sînt oameni tineri și talentați, așa că berile de după dezleagă limbile, iar urechile de porc picante cu care m-au ademenit mi se par cel mai bun lucru din lume. Doar că unii trebuie să plece, locuiesc la țară și mijloacele de transport nu mai circulă după ora 10. Vorbim mult, se amestecă în discuție și Houellebecq, și Cehov, și Hrabal, și atît de mulți alții că pierdem șirul și pînă dimineață n-a mai prea rămas mult timp. Afară e al dracului de frig, iar cînd ajung la hotel și Ghenadie, care e artist plastic, îmi spune că el locuiește oarecum clandestin, la muzeu, că va sări gardul și că asta te poate ține tînăr, mă gîndesc că poate are dreptate.

Ziua aceea

Citesc știrile și îmi îngheață sîngele. Așa cum se întîmplă cînd afli despre tragedii. Ceva mă face să nu rămîn mult în camera de hotel. Simt că am nevoie de aer. Mă întîlnesc cu Laurențiu Brătan, amic bun și președintele Anim'est-ului, și mă întreabă dacă vreau să văd piața din oraș. Pornim agale spre nebunia colorată. Mă fascinează felul în care se poartă oamenii cu fructele și cu legumele, parcă ar fi ouă de aur adevărate. E o vînzoleală în care ne pierdem. Trecem de peștii imenși, de racii care se mișcă unii peste alții și intrăm în hala de brînză. Calupuri de unt și munți albi. Cîntare sovietice, albastre. Multe, aliniate și caligrafice. Primesc un telefon. Nu aud prea bine. Apoi mă preling lîngă un perete. Cineva apropiat a fost în Colectiv în seara groazei. E viu. Asta procesez abia după cîteva minute. Rănit și la spital. Roțile de caș și de telemea explodează, untul se topește și totul o ia razna, iar eu nu mai reușesc să mă adun dintre tarabele alea care mi se par cel mai nenatural lucru din lume. Laurențiu mă scoate de acolo, umblăm amîndoi năuci printre grămezi de struguri și de gutui. Printre microbuze și oameni, cipici croșetați, rodii coapte și verdețuri înșirate pe trotuare. Nu mai am aer și lumea se îngustează. Îmi dau seama că sînt departe, iar tren de întors nu există în ziua aceea.

Cineva apropiat a fost în Colectiv în seara groazei.

Încerc să mă liniștesc și intru la film. *Sita cîntă blues* are candoare și tristețe, exact ce simt și eu, așa că plîng în sala de cinema și mă uit la personajele care vorbesc despre despărțiri și cu ironie, și cu blîndețe, și nu cred că aș fi putut găsi ceva mai potrivit.

Aștept vești și rămîn și la *Insula lui Giovanni*. E o animație japoneză de-o frumusețe fără margini. Cînd îl văd pe puștiul care face pe el de frică atunci cînd intră soldatul rus cu pușca în mînă în clasă mi se strînge inima, iar ochii mi se umplu iar de lacrimi, exact cum i se întîmplă și personajului.

Ultima zi

E duminică și soare la prînz. Oamenii au ieșit în parcuri. În fața Guvernului se protestează. Eu aștept vești de acasă. Am noroc de amici calmi și drăguți în jurul meu. *Oblio* îmi plăcuse mult în copilărie. Intru să-l revăd. Mă înduioșează povestea băiatului fără țugui și după atîta timp de cînd ne-am cunoscut. Și el, și cîinele Săgeată reușesc să supraviețuiască în Pădurea fără nici un rost.

Finalul Anim'est-ului îi aparține lui Rodion, care interpretează pe scena de la Cinema Odeon coloana sonoră a primului SF românesc, din 1984, *Misiune spațială Delta*.

Avangardist și retro în același timp, Rodion se joacă cu sunetele și cu benzile lui de casetofon ca un personaj de film animat.

P.S.: Despre untura de bursuc pomenită în titlu îmi spusese Iaromira Popovici înainte de plecarea la Chișinău. Cum că, prin anii '90, ar fi trecut drept un fel de panaceu pentru multe boli. Cred că mi-ar fi prins bine să găsesc un borcan, dar, din păcate, farmacista pe care am întrebat-o s-a uitat la mine destul de ciudat.

■ ■ ■

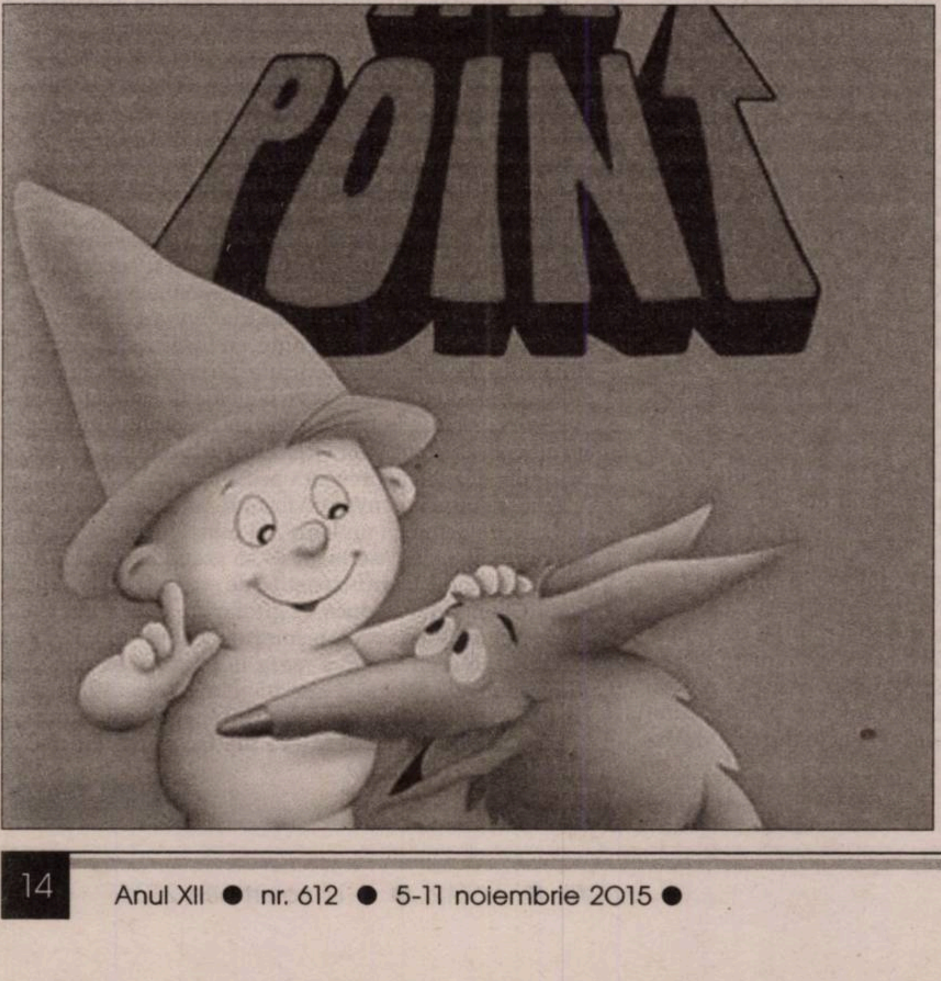

În căutarea unui final fericit

– interviu cu Bogumil LUFT –

Românii în goana după happy-end *e mai mult decît o carte de memorii.* ***Bogumil Luft*** *face o cronică a timpului prezent scrisă cu simțul istoriei de un observator angajat. O poveste sinceră, dar optimistă, despre România și Republica Moldova. Un roman de aventură…*

Cînd și cum ați descoperit, pentru prima dată, România?

Într-o seară, la începutul anilor '60 din secolul trecut, am văzut la Varșovia un cort de circ cu o inscripție strălucitoare „ROMA“. Eram copil pe atunci și acea imagine învăluită de mister m-a fascinat atît de tare, încît o mai am și azi în fața ochilor. Sincer să fiu, nu prea știu despre ce era vorba. Îmi amintesc doar că cineva mi-a explicat că este vorba despre un circ țigănesc din România. Atunci cînd mă gîndeam la România avem în minte ceva misterios și exotic. Cred că pentru mulți polonezi și, în general, pentru mulți europeni, România reprezintă pînă în ziua de azi ceva misterios și exotic.

Eu însă am ajuns să cunosc adevărata Românie încă din anul 1982. Am făcut cunoștință atunci, din întîmplare, cu un matematician român, care venise la Varșovia la o conferință științifică. Am conversat cu el ore în șir, pentru că ceea ce îmi povestea despre țara lui, necunoscută mie pe atunci, era foarte interesant. Și anume povestea despre două lucruri: despre realitatea sinistră a dementei dictaturi comuniste, dar și despre fascinanta istorie și cultură a poporului român. Din acea clipă am început să caut contactul cu România și cu românii. Această experiență a cunoașterii țării voastre durează în cazul meu de mai bine de treizeci de ani.

> *„Istoria României s-a desfășurat în ultimii 25 de ani într-un mod foarte fericit.“*

Cum ați receptat evenimentele din 1989 și primii ani ai tranziției?

Răsturnarea dictaturii comuniste în România a avut loc în condiții foarte dramatice, pentru că fusese vorba, de altfel, despre o dictatură foarte odioasă. Deja în ianuarie 1990 am venit la București în calitate de ziarist și-mi amintesc și astăzi acea atmosferă extraordinară a acelor zile. Am văzut o societate care se trezise după un coșmar de patruzeci de ani și care încerca, cu trudă, să își amintească de normalitatea pe care comunismul a vrut să o ucidă. Renașterea vechilor partide politice sau ieșirea la suprafață a Bisericii greco-catolice erau niște minuni, apreciate în primul rînd de către elita intelectuală. Se simțea însă că întreaga societate răsuflase ușurată, pentru că venise libertatea. Și această schimbare fundamentală nu mai putea fi revocată pentru o perioadă lungă de aici încolo. Nici măcar de către Ion Iliescu și de armata lui curajoasă de mineri.

La începutul anilor '90, Ion Iliescu a folosit pentru prima dată termenul de „democrație originală“. O expresie care încă ne bîntuie și astăzi. Ce puteți spune despre schimbările din ultimii 25 de ani?

Părerea mea este că istoria României s-a desfășurat în ultimii 25 de ani într-un mod foarte fericit, deși știu că mulți români nu gîndesc în felul acesta. Țara voastră era, în decembrie 1989, ruinată din punct de vedere economic, social, politic. Nu existase o opoziție organizată, așa cum exista și în Polonia, și în Ungaria, și în Cehoslovacia. Doar inamicii lui Nicolae Ceaușescu din rîndurile propriului său partid comunist erau în stare să preia puterea.

Ion Iliescu le-a declarat la început război partidelor democratice care renășteau, însă după aceea s-a împăcat cu existența lor. Reformele politice și economice se făceau foarte lent, iar oamenii vechiului regim preluaseră avuția națională, însă Iliescu – ce mirare – nu a construit o nouă dictatură și în 1996 a predat puterea, fără a opune rezistență, forțelor politice democratice, care au reușit să se dezvolte în perioada primului său mandat prezidențial. Așadar, poate că a fost nevoie de această perioadă de stagnare de după căderea lui Ceaușescu, pentru că societatea era prea obosită și slab organizată, pentru a putea întreprinde reforme decisive încă din anul 1990.

ROMÂNII ÎN GOANA DUPĂ HAPPY-END
Bogumił Luft

Guvernarea CDR și a lui Emil Constantinescu din perioada 1996-2000 este foarte prost evaluată de către foarte mulți români. Și asta în mod greșit, pentru că tocmai atunci s-a început reformarea profundă a țării. Președintele Constantinescu este, de asemenea, cel care a reușit în cele din urmă să pacifice mișcarea sindicală antidemocratică a minerilor și el este cel care, susținînd NATO în timpul bombardamentelor asupra Serbiei, împotriva voinței unei mari părți a societății românești, i-a convins pe americani de faptul că România poate fi un partener credibil pentru Vest. Fără nici o îndoială, politica dusă de către președinte și Guvern în anii 1996-2000 a deschis pentru România perspectivele de aderare la NATO și la Uniunea Europeană.

În următorul mandat, puterea a fost preluată din nou de către Iliescu și postcomuniștii săi, care însă nu numai că nu au oprit reformele capitaliste și procesul de apropiere de Vest, ci chiar le-au accelerat. Președintele Iliescu a realizat reconcilierea cu Regele Mihai, pe care îl combătuse cu cîțiva ani înainte fără nici un menajament. În anul 2004, postcomuniștii au băgat România în NATO, după care au pierdut puterea în favoarea liberalilor. Aceștia, la rîndul lor, pe ultima linie dreaptă, au folosit anii cu o conjunctură economică incredibilă pentru a transforma definitiv fața țării și a o introduce, în anul 2007, în Uniunea Europeană.

Toate acestea sună ca o poveste plină de paradoxuri. Ca și cum providența divină a luat România sub o protecție specială. M-a mirat întotdeauna faptul că mulți români nu apreciază ceea ce s-a întîmplat. România, ca stat și ca societate, suferă în continuare de multe slăbiciuni, de altfel asemenea multor state și societăți europene. Și cu toate acestea, în ultimul sfert de veac țara voastră a reușit o minune, avînd în vedere de unde a plecat și unde a reușit să ajungă.

Cum de ați acceptat, jurnalist fiind, un post de ambasador? Nu v-a fost frică de birocratizare, de rigorile unui asemenea post, de o schimbare radicală a profesiei?

Un diplomat, și mai ales un ambasador, este ceva mai mult decît un simplu birocrat – ar trebui să stea în spatele biroului cît mai puțin, iar marea majoritate a timpului să o dedice contactului direct cu țara în care lucrează și cu locuitorii acesteia. Acesta este motivul pentru care sînt trimiși diplomații în alte țări și sînt menținute ambasadele. În spatele unui birou cu calculator poți sta în propria-ți capitală, însă chiar avînd în vedere posibilitățile actuale de comunicare prin rețeaua globală, nimic nu poate înlocui contactul direct cu întreaga bogăție a realității țării, cu care dorim într-un fel sau altul să colaborăm.

> *„Goana după happy-end nu este o obsesie a mea, ci a românilor.“*

Schimbarea orizonturilor profesionale protejează împotriva plictiselii. Am învățat cîndva la facultatea de teatru și am dorit să devin actor. Apoi am studiat literatura și am încercat meseria de învățător. În calitate de ziarist, am lucrat și în presă, și la radio, și în televiziune. Toate aceste experiențe mi-au generat diferite aptitudini folositoare în cadrul ambasadei. Pentru că, de fapt, diplomația nu este o meserie, ci doar o ocupație, compusă din diferite elemente.

Bineînțeles că oamenii care se ocupă de diplomație o viață întreagă dobîndesc o anumită rutină profesională. Și cu toate acestea, pînă și ei, în cazul în care sînt oameni care tratează cu seriozitate această îndeletnicire, trăiesc cu cea mai mare intensitate problemele țărilor în care lucrează. Pentru un astfel de diplomat, „plecarea definitivă“ de la post după încheierea misiunii reprezintă cîteodată o dramă emoțională – ceva asemănător cu moartea. Eu n-am vrut să mor după cei peste șase ani petrecuți la București, așa încît m-am întors la jurnalism, iar apoi, foarte repede, în România, pentru încă trei ani în calitate de corespondent de presă.

De ce ați dat volumului de memorii această direcție: „happy-end“? De unde atîta optimism?

Nu este un volum de memorii. Este o poveste despre întîlnirea mea cu România și despre ceea ce – îmi place să cred – am înțeles din cei peste 30 de ani și ceea ce îmi animă în continuare imaginația. Memoriile și le scriu de obicei domnii mai în vîrstă, atunci cînd le este teamă de faptul că, peste puțin timp, vor uita toate anecdotele care merită a fi povestite. Pe cînd *Românii…* mei, din fericire, tot „…gonesc după happy-end“, speră în continuare să îl ajungă din urmă, dar cu siguranță că nu îl vor ajunge niciodată, pentru că acest lucru este imposibil – așa cum scriu și spre finalul cărții. Nu știu dacă este optimism sau pesimism, pur și simplu așa este viața.

Această obsesie de a căuta mereu un „happy-end“ nu vă erodează spiritul critic: sînt în această carte destule însemnări despre momente nu foarte vesele din România și din Republica Moldova. Cum le-ați receptat atunci, ca ambasador?

Goana după happy-end nu este o obsesie a mea, ci a românilor. Cred că în această goană istorică spiritul vostru autocritic s-a erodat cîteodată și v-ați îndreptat într-o direcție greșită – cine dorește poate citi despre asta în cartea mea. Dar cred, de asemenea, că această extraordinară capacitate de optimism, această seninătate este, cu toate acestea, o mare calitate și o mare forță a românilor, care v-a permis să rezistați și să treceți peste foarte multe perioade grele din istorie.

Bogumil Luft *este jurnalist și diplomat. A fost ambasador al Republicii Polone în România, apoi în Republica Moldova. A publicat recent volumul* Românii în goana după happy-end *(Editura Polirom, 2015).*

a consemnat Matei MARTIN

traducere de Ana Maria LUFT

■ ■ ■

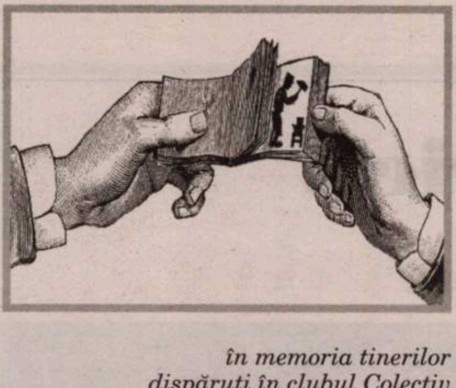

Marius CHIVU

feedbook

Reacție poetică în lanț

în memoria tinerilor
dispăruți în clubul Colectiv

● ***București '21. Epopee participativă. 840 de versuri. 40 de poeți****, **coordonator Svetlana Cârstean, ARCUB, 2015.**

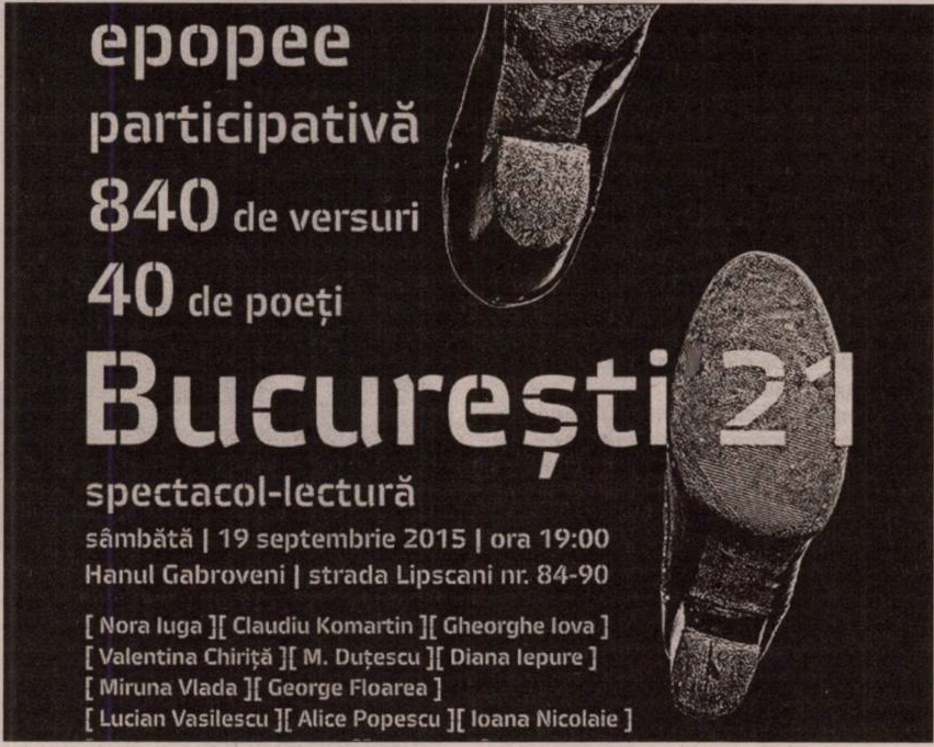
epopee
participativă
840 de versuri
40 de poeți
București 21
spectacol-lectură
sâmbătă | 19 septembrie 2015 | ora 19:00
Hanul Gabroveni | strada Lipscani nr. 84-90
[Nora Iuga][Claudiu Komartin][Gheorghe Iova]
[Valentina Chiriță][M. Duțescu][Diana Iepure]
[Miruna Vlada][George Floarea]
[Lucian Vasilescu][Alice Popescu][Ioana Nicolaie]

„În cîte feluri se poate scrie despre un oraș? Din cîte locuri se poate scrie despre un oraș? De cît de departe și de cît de aproape? Cînd scrii despre București te înfurii, te ia nostalgia, te revolți, te descrii, povestești, țipi, urli, plîngi, privești pe fereastră, închizi fereastra, ești politicos, ești porcos, folosești cuvinte frumoase, folosești toate cuvintele, te întorci în interbelic, te uiți la fabrica nereconvertită de peste drum, dai o fugă în Ferentari, la Piața Obor sau în Grădina Botanică? Bucureștiul e despre clădiri, despre monumentele istorice, despre eclectism, Paris, Berlin sau despre oameni? E despre festivități, panglici tăiate, despre trotuarele pe care mergi cot la cot cu mașinile, prin stratul gros de dude fermentate sau de flori de tei zdrobite cu picioarele, despre ploile calde de vară care blochează traficul, despre șoferii de taxi care te iau doar pînă în Balta Albă, Titan, despre Control sau despre Ateneu? E despre unde locuim, unde dansăm sau unde plătim cablul? Și poezia cum e?“ În această notă incitant-retorică își începe Svetlana Cârstean introducerea unei cărți de poezie cum nu s-a mai scris pînă acum la noi.

Dacă în această toamnă ați locuit pe altă planetă poetică decît Bucureștiul, aflați că este vorba de un lung poem colectiv dedicat acestui oraș, un poem de 840 de versuri scris în mai puțin de două luni de 40 de poeți și poete de toate vîrstele (mezina este născută în 1996, senioara în 1931). Elaborarea poemului a fost supravegheată de Svetlana Cârstean, cea care a invitat poeții și a transmis fiecăruia, rînd pe rînd, ca pe-o ștafetă în orb, versul cu care trebuia să-și înceapă fragmentul: ultimul vers al unui poet devenea primul vers al următorului poet, care avea la dispoziție maximum 48 de ore ca să-și scrie fragmentul poetic de 21 de versuri (cu tot cu versul primit). Nici un poet n-a cunoscut textul poetului precedent, n-a știut nici măcar de la cine a primit versul începător, așa cum nu a știut cui a transmis, la rîndu-i, versul continuator. Astfel, prin această oarbă reacție poetică în lanț, s-a produs o epopee colectivă urbană dedicată Bucureștiului.

Dacă în această toamnă ați locuit pe altă planetă poetică decît Bucureștiul, aflați că este vorba de un lung poem colectiv dedicat acestui oraș.

Cum mai spune Svetlana Cârstean în textul introductiv, „poemul s-a scris de peste tot“, ștafeta versurilor transmițîndu-se vreme de o lună și jumătate peste tot pe unde drumurile verii i-au purtat pe poeți, de pe plajele Bulgariei pe canalele Stockholm-ului. Dar acest corp poetic colectiv nu este irepetabil doar ca experiență, este și admirabil ca experiment. Să mobilizezi 40 de poeți, fiecare cu ego-ul său artistic, să conlucreze la aceeași carte într-un timp și pe un spațiu strict definite, ei bine, pentru un astfel de demers participativ, care necesită multă disponibilitate, încredere și răbdare, e nevoie să se alinieze niște planete!

(Există, totuși, un precedent în proză, care-i implică inclusiv pe cîțiva dintre poeții experimentului de mai sus: romanul colectiv *Moș Crăciun & Co.* scris în ziua de 15 decembrie 2012, în două laboratoare ale Facultății de Matematică echipate cu calculatoare, de 53 de scriitori prezenți *in situ* coordonați de Gabriel H. Decuble, Florin Iaru, Răzvan Țupa și cu mine. Realizat în 9 ore, 5 minute și opt secunde, de la momentul startului scrierii pînă la apariția primului exemplar tipărit de Editura ART, romanul a fost ulterior omologat de *Guinness Book* drept cel mai rapid scris roman al tuturor timpurilor.)

Poemul a fost celebrat cum se cuvine, fiind rostit în seara de 19 septembrie de toți poeții care l-au scris pe scena sălii de teatru a Hanului Gabroveni, sediul actual al ARCUB-ului. Dublul eveniment, tipărirea cărții și lectura poemului, a fost parte din proiectul „București Memoria / Explorarea / Imaginea orașului“, care a lansat candidatura Bucureștiului pentru statutul de Capitală Culturală Europeană 2021.

Lungul poem epopeic – care începe cu versurile Norei Iuga: „au plecat pe strada frumoasă / fostele mele picioare în pantofi de lac / și ciorapi de mătase cu dungă la spate...“ și se termină cu versurile Angelei Marinescu: „...și totuși orașul acesta un înger care latră / un rău secat românesc / un oraș asuprit / de o moarte confuză de o confuză moarte“ – cartografiază în 40 de reprize vastul teritoriu sentimental/psihologic/atmosferic/urbanistic al orașului. Geografia Bucureștiului se desfășoară ca un puzzle de stări, sentimente, atitudini și peisaje surprinse în toate registrele, stilurile și tonurile. Fiecare poet aduce propriul stil și propriul vocabular, versurile se înșiră lungi, tăiate dexter, albe sau cu rime împerecheate. Există citate, referințe, jocuri de cuvinte, paranteze. Unele fragmente sînt mai narative, altele mai lirice, ceea ce face ca întregul poem să fie cu de toate și în toate felurile: deopotrivă introspectiv și contemplativ, retoric și descriptiv, elegiac, ludic și revoltat, dar surprinzător de omogen. Există refrene și leitmotive, unele versuri își răspund la distanță de cîteva pagini și tot atîția poeți, cu toții uniți, fără să știe unii de alții, într-o voce cu mai multe timbre vocale ce emite un continuum poetic după al cărui ultim vers nu există punct.

Momentan, poemul se află în curs de traducere în limba engleză, traducerea (semnată de Alistair Ian Blyth) urmînd să fie publicată într-un al doilea tiraj al cărții care, să sperăm, va fi destinată și vînzării. Căci la ce bun o astfel de epopee, dacă nu ajunge la oameni?

Da, există poeți în București, citiți-i! Sau mergeți să-i ascultați pe ei citind cînd aveți ocazia. Spre exemplu, pe 15 noiembrie, de la ora 19, în Tramvaiul 26 (str. Cercului nr. 6), cînd, în cadrul ediției cu numărul 114 a Institutului Blecher, va avea loc o lectură specială chiar a acestui poem semnat de:

** Nora Iuga, Claudiu Komartin, Gheorghe Iova, Valentina Chiriță, Mihai Duțescu, Diana Iepure, Miruna Vlada, George Floarea, Lucian Vasilescu, Alice Popescu, Ioana Nicolaie, Marin Mălaicu-Hondrari, T.O. Bobe, Florin Iaru, Teodor Dună, Simona Popescu, Răzvan Țupa, Andra Rotaru, Cosmin Perța, Bogdan-Alexandru Stănescu, Domnica Drumea, Fanny Chartres, Octavian Soviany, Teona Galgoțiu, Doina Ioanid, Adela Greceanu, Sorin Ghergut, Andrei Dosa, Lidija Dimkovska, Dan Sociu, Ioan Es. Pop, Ana Maria Sandu, Bogdan Ghiu, Florin Dumitrescu, Iulian Tănase, Magda Cârneci, Elena Vlădăreanu, T.S. Khasis, Marius Chivu și Angela Marinescu.*

■ ■ ■

PUBLICITATE

Să nu ne ascundem după deget: România se află acum
sub semnul unui un regim care poate fi cel mai bine
descris ca un protectorat american de facto.
Bucureștiul a cedat controlul asupra
politicii sale externe – ceea ce e diferit
față de incapabilitatea sa prealabilă cronică,
deși suverană, de a avea o politică externă eficientă.
– fragment din noua ediție FP România (octombrie / noiembrie 2015)

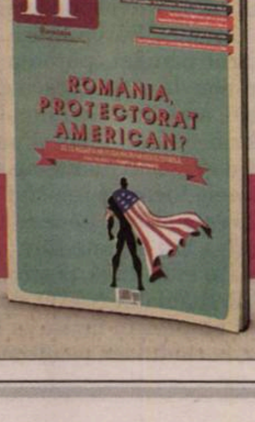

MERSUL LUMII,
PAS CU PAS.

FOREIGN POLICY
Politică globală, economie și idei

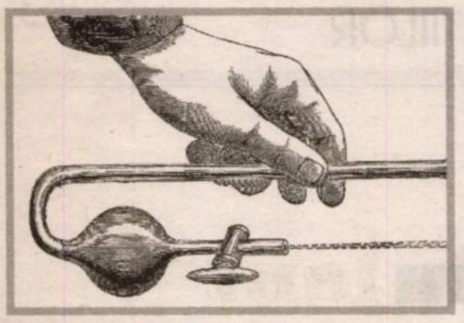

Oana STOICA

rosencrantz & co

O perspectivă subiectivă asupra FNT 2015

● Festivalul Național de Teatru, București, 23 octombrie – 1 noiembrie

Al doilea an din al doilea mandat de selecționer al Festivalului Național de Teatru pentru criticul Marina Constantinescu a adus o configurație a evenimentului care se apropie de ideea generală de „național“. Mă refer atît la selecția spectacolelor – o varietate, stilistică și tematică, de performance-uri, cu adresabilitate la fel de variată –, cît și la evenimentele adiacente – expoziții, conferințe, lansări de carte – ce vizează teoria, analiza și memoria teatrului. Pus sub semnul „conflictului“, FNT a invitat în secțiunea străină, alături de spectacolul suedez *Tiger,* creat pe textul Gianinei Cărbunariu de Sofia Jupither, alte două spectacole care vorbesc despre realități agresive, *The War,* regia Vladimir Pankov, coproducție a Festivalului Internațional de Teatru Cehov de la Moscova și a Festivalului Internațional de Teatru de la Edinburgh, și *Front,* regia Luk Perceval, produs de Thalia Theatre din Hamburg. Marina Constantinescu scrie în caietul-program al FNT despre „o lume agitată, frămîntată, transată de tot felul de conflicte, pericole, războaie, terorism, minciună, lene, ură, invidie, crimă“ , dar și despre „o Românie halucinantă. Vie și amorțită, europeană și provincială, modernă și conservatoare. Am văzut o Românie despre care, de fapt, nu prea vorbește nimeni“. Aici se remarcă o absență din FNT: aceea a spectacolelor care vorbesc exact despre această Românie. Facțiunea social-politică din teatrul românesc, cea care produce performance-uri care investighează realitatea locală, nu se regăsește în această ediție, deși acolo ar fi fost de găsit spectacolele care se subsumau cel mai bine problematicii ridicate de selecționer.

Apoi, artiștii independenți au înregistrat în ultimii ani cîteva succese notabile, de la chestionarea sistemelor trecute și prezente la promovarea literaturii contemporane autohtone, dar continuă să fie o absență în evenimentele de anvergură (Premiile UNITER, FNT), unde excelența pare a fi observată doar în formatele performative clasice, eventual instituționalizate, nu și la demersurile care se construiesc în timp. Tendințele artistice nu sînt luate în seamă, nu se valorizează direcțiile noi, valoarea apreciată este strict legată de discursuri individuale. Aceasta este o caracteristică a evenimentelor de top, tributare unei perspective asupra teatrului ce devine pe zi ce trece tot mai desuetă. Astfel, în FNT au fost prezente spectacole independente care se pot înscrie cu ușurință în tiparul *mainstream,* ceea ce le diferențiază fiind doar modul de producție, nu conceptul. Unele dintre ele sînt excelente *(Trădare,* regia Sînziana Stoican, la Unteatru) și nu valoarea acestora este în discuție, ci evitarea constantă a apropierii spectacolelor social-politice (unele discutabile ideologic) de fiefurile teatrale. Nu cred că teatrul poate refuza/ignora spectacolele inconfortabile, nici că focusarea pe *mainstream* poate opri inovarea teatrului la granița țării. Și nu este vorba doar despre FNT, ci despre întregul peisaj teatral românesc care se separă nu în buni și răi, de stat și independenți, sau conservatori și avangardiști, ci în cei care sînt atenți la lumea contemporană și cei care trăiesc într-un balon de sticlă.

© M. Ştefănescu

Dincolo de asta, FNT s-a constituit într-o imagine obiectivă a producției teatrale din ultimul an. Mi se pare mai puțin importantă valoarea spectacolelor și mai mult ce teme și stiluri sînt abordate. Care ne sînt nevoile, preocupările, neliniștile. Ce ne bucură sau dezgustă. Ce alegem azi cînd mergem la teatru. Desigur, viziunea este a artistului fără consultarea spectatorului, asta fiind o problemă cronică în artele spectacolului de la noi: lipsa de prospecție privind nevoile (nu dorințele) publicului, astfel încît între ceea ce se vede pe scenă și spectator este de multe ori o fractură (cea pe care o identifică Marina Constantinescu în fragmentul citat mai sus).

> *„Național“ pare a fi sinonim*
> *doar cu o prezență exhaustivă,*
> *nu cu o perspectivă asupra tendințelor artistice naționale.*

Ceea ce nu are FNT este o idee specifică în legătură cu „național“: o viziune proprie, lucidă, extrasă din toată realitatea performativă din România, incluzînd aici filonul social-politic și al teatrului educațional. Pe de altă parte, o selecție locală mai restrînsă – în acest an, au fost 44 de spectacole – ar fi permis invitarea mai multor spectacole străine. Acesta este alt capitol discutabil: producțiile internaționale sînt absolut necesare pentru cunoașterea și conștientizarea direcțiilor artistice din afara țării, pentru a ieși din perspectiva strîmtă a țarcului propriu. Mi se pare mult mai important să vedem spectacole cu estetici și tematici noi decît să vedem multe spectacole de aceeași factură, mai mult sau mai puțin reușite. Și aici e discutabil conceptul de „național“ la care face referire acest festival. „Național“ pare a fi sinonim doar cu o prezență exhaustivă, nu cu o perspectivă asupra tendințelor artistice naționale în raport cu nevoile publicurilor.

Pentru mine, a fost importantă zona teoretico-analitică și de memorie a teatrului (cărți, expoziții, proiectul Cristinei Modreanu & Co de resuscitare a istoriei Teatrului de Comedie – *Comedia Remix* etc.), un inventar al activității extra-scenice, importantă mai ales pentru specialiști. Despre o parte dintre spectacolele selecționate în FNT am scris deja. Altele vor face obiectul unor articole viitoare. Iar pe unele nu le-am văzut din cauza programului aglomerat. De ceva vreme, oferta culturală este în creștere, pe de o parte datorită dezvoltării normale a industriilor creative, pe de altă parte datorită candidaturilor la Capitala Culturală 2021 pe care le-au depus nu mai puțin de 14 orașe românești. Prin urmare, numărul evenimentelor culturale a explodat, deși, deocamdată, publicul este același. Dezvoltarea publicului este imperios necesară, dar și asta este o altă (foarte lungă) discuție, care include atît strategii pentru atragerea spectatorilor, cît și schimbări la nivel social-economic (de la orarul de noapte al mijloacelor de transport în comun pînă la creșterea nivelului de trai).

© A. Bulboacă

Oana Stoica *este critic de teatru.*

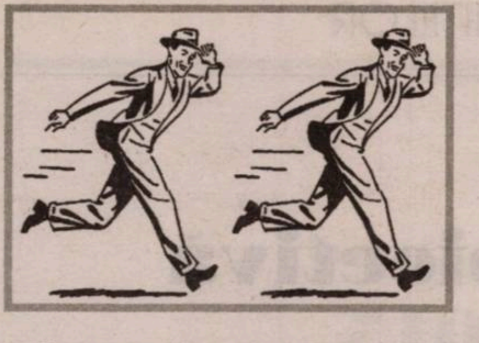

Irina TROCAN

dilematograf

Haine de doliu

● ***Une nouvelle amie / Noua iubită* (Franța, 2015), de François Ozon.**

Une nouvelle amie de François Ozon e un film despre prietenie și doliu, sau despre regăsirea propriei identități și a bucuriei de a trăi, sau despre perversiuni sexual-vestimentare și necrofilie, depinzînd în interpretare de sensibilitatea spectatorului. Povestea de la intersecția tuturor acestor teme e destul de simplă și chiar, în anumită măsură, frivolă: Claire (Anaïs Demoustier) e nedespărțită, încă din copilărie, de frumoasa și radianta Laura (Isild Le Besco), iar după ce amîndouă cresc și se mărită, devine nașa de botez a fiicei acesteia. Filmul începe cînd Claire ține un discurs înlăcrimat la înmormîntarea Laurei, promițînd că va veghea în locul ei, ca o adevărată prietenă pe viață și pe moarte, asupra fetiței ei și asupra lui David (Romain Duris), soțul rămas văduv. Ce nu știe încă e că se va confrunta cu felul lui David de a se reface, care e mai puțin convențional decît a-i plînge pe umăr: prima oară cînd îl vizitează pe nepusă masă îl găsește ținînd bebelușul în brațe și hrănindu-l cu biberonul, în timp ce e îmbrăcat din cap pînă în balerini în hainele Laurei.

Frivolitatea filmului provine din faptul că, după ce David își reia obiceiul de a se îmbrăca în rochii, (spune că îl bucura să se travestească, în privat, înainte să se însoare), asta deturnează cu totul narațiunea pierderii unei persoane importante. Sînt multe sugestii nu foarte subtile că David încearcă să umple golul lăsat de Laura, și chiar că se descurcă binișor, ceea ce ne lasă să o vedem pe dispărută ca fiind doar un zîmbet și o garderobă. După ce trece de șocul inițial, Claire pare încîntată că prin *make-over*-ul lui David ca femeie blondă care pune mare preț pe stil se poate simți și ea mai aproape de Laura, a cărei prezență o admira dintotdeauna. *Une nouvelle amie* (tradus la noi, destul de lipsit de ambiguitate, *Noua iubită)* are mai multe trimiteri la *Vertigo* al lui Hitchcock, inclusiv deja clasica scenă în care o străină blondă, bine coafată, din mulțime, e confundată cu moarta, în fervoarea suferinței. Însă ceea ce la Hitchock se citea drept patologic, aici e doar drăgălaș: intoxicarea cu imaginea cuiva e o formă de loialitate, de a nu-i da drumul complet înainte de vreme. Pînă și bebelușul, simțind mirosul hainelor mamei, se oprește din plîns, nemaiobservîndu-i lipsa.

Cu toată deschiderea și empatia pentru manifestări *queer* pe care o încurajează Ozon (aici și în filmele lui anterioare), e foarte probabil ca reprezentarea travestiului lui David să fie jignitoare în schematismul ei pentru un privitor care într-adevăr simte discrepanțe față de sexul biologic. David se îmbracă în haine de femeie, dar nu e atras de bărbați (după toate semnele, căsnicia lui cu Laura era fericită; iar atenția masculilor care întorc capul după el/ea îl flatează pentru că îi confirmă că poate proiecta o imagine de femelă *hot)* și nici nu pare să întîmpine ostilitate în afară de firavele suspiciuni (de adulter) ale soțului lui Claire (Raphaël Personnaz), care se întreabă de ce Claire și David petrec atît de mult timp împreună. După ce își depășește inhibițiile, evoluția lui e una consumeristă – întîi se descurcă cu hainele Laurei, apoi iese din casă îmbrăcată în *Ea* și își cumpără lenjerie intimă etc. – și are cît de cît complexitate psihologică doar prin ecoul pe care îl provoacă în imaginea de sine a lui Claire; după ce Claire a fost cea ștearsă pe lîngă siguranța de sine a Laurei, acum, odată cu transformarea lui David în Virginia, se feminizează și ea. La Ozon, explorările sexualității rămîn întotdeauna într-o zonă *empowering* și lipsită de mari pericole. În *Jeune et jolie* (2013), filmul său anterior, protagonista e o minoră care se hotărăște să se prostitueze și cel mai rău lucru pe care îl pățește în urma tuturor evenimentelor e că mama ei se întristează, atunci cînd află de la poliție cu ce se ocupă fiica ei.

Altfel, Ozon e un stilist și *Une nouvelle amie* poate fi consumat ca o fantezie morbidă în tradiția lui Alfred Hitchcock (deși mai buimacă decît dacă ar fi construit-o Hitch) sau Brian de Palma (deși nu e la fel de *meta* precum cele mai bune filme ale lui De Palma – sau ale lui Ozon, de altfel). Imaginea întotdeauna *glossy* și colorată, încadraturile glorificatoare și muzica sentimentală ar trebui să împiedice pe oricine să vadă filmul ca pe o felie de viață. Prietenia celor două femei reiese fără mare complexitate, dar montajul pe-repede-înainte prin vreo douăzeci de ani din viața lor (inserat în discursul lui Claire de la înmormîntarea Laurei) are limite evidente. În scenele de *make-over,* Duris și Demoustier sînt adesea decupați cu prim-planuri pe cîte un detaliu al fizionomiei (cînd se rujează, de exemplu) sau pe cîte un obiect vestimentar; simetria gesturilor lor, accentuată regizoral, arată cum înfloresc în același timp David și Claire, unul în compania iubitoare a celuilalt. Duris e o alegere îndrăzneață pentru David/Virginia – are gesturi efeminate, ochi zîmbitori și picioare lungi, dar înălțimea, maxilarul lui pătrat și barba niciodată complet rasă pretind o măsură de *suspension of disbelief* ca să acceptăm că trecătorii îl văd ca pe o femeie. Ne ghidăm după entuziasmul lui Claire, pe care o impresionează la fiecare nouă apariție; simpla chimie dintre cei doi protagoniști e destul de captivantă ca să mențină interesul. Demoustier arată ca ingenuitatea întruchipată, cu pistruii ei și ochii mari și rotunzi, iar cel mai des joacă sfiala și curiozitatea – deși ni se dă de înțeles că e cea mai deschisă la minte, singura cu care David se simte în largul lui. *Une nouvelle amie* beneficiază de un control regizoral care demonstrează ce poate face Ozon cu fiecare film – însă nu și ce poate face cînd e în formă maximă.

■ ■ ■

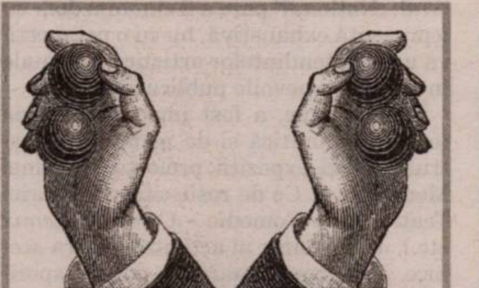

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

Cîteva fixații transparente

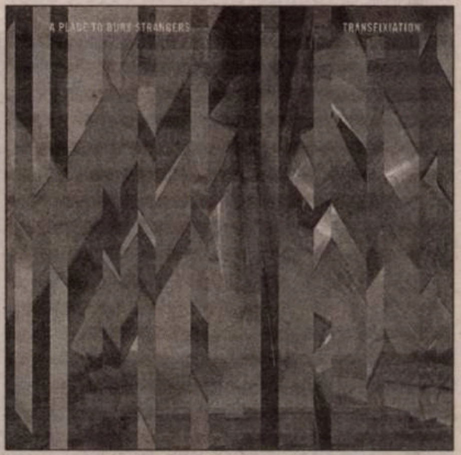
A PLACE TO BURY STRANGERS
TRANSFIXIATION

● ***A Place to Bury Strangers*, Transfixiation, Dead Oceans, 2015.**

„Supermaster“ e o piesă pe care A Place to Bury Strangers își sondează o nouă dimensiune creativă, dar *fuzz*-ul acela e atît de timid încît *noise rock* sună mai degrabă a *no rock*. Cînd, în 2007, trupa șefului Death by Audio, un butic care construiește efecte de chitară, era voios ștampilată de un oarecare jurnalist american ca fiind „cea mai zgomotoasă formație din New York“, o piesă ca amintita „Supermaster“ nu prea avea ce să caute în *playlist*-ul APtBS. Să ne aducem un pic aminte: undeva la jumătatea distanței dintre Bauhaus, Jesus and Mary Chain și My Bloody Valentine, formația din Brooklyn debuta cu un disc explodant, o capsulă de energie pură, irezistibilă și, oricît de ciudat ar suna pentru un grup subsumat acestui gen muzical, fermecătoare. Albumul eponim îi trimitea pe newyorkezi să deschidă concerte pentru Nine Inch Nails și îi transforma într-un reper pentru falanga de *noise* rockeri care-și plantase radarele inspiraționale în deceniile 8 și 9 ale secolului trecut. *Exploding Head,* venit pe lume în 2009 și moșit de prestigioasa casă Mute Records, și *Worship,* lansat trei ani mai tîrziu de propriul *label,* Dead Oceans, reușeau să le conserve acest statut, glisînd din punct de vedere sonic între zgomot, psihedelie, întuneric, aventură, un toboșar ca un *drum machine,* capacitatea de a suna foarte *live* pe înregistrările de studio și o carnală & anarhică dragoste a lui Oliver Ackermann pentru cele șase corzi ale propriei chitare și pentru cutiile cu efecte pe care el însuși le fabrică. La aproape douăzeci de ani distanță de la *Loveless, shoegaze*-ul se simțea din nou bine.

Cu „Supermaster“ în deschidere, noul album A Place to Bury Strangers pornește greu: „I'm like a child / Showing anger, / Weighted with guilt / Turn into a stranger...“. Iar „Straight“, piesa care o urmează, vrea să arate cu degetul propensiunea americanilor către un alt *sound*. Ceva pare a se fi schimbat destul de radical în compoziția lui chimică. Pe *Transfixiation,* APtBS sună mai elaborat, mai „expert“ – dacă prin acest termen s-ar putea înțelege convertirea trupei la un oarecare rafinament –, mai (p) optimist. Ba chiar și mai conformist, uneori. „We've Come So Far“, o altă repriză interesantă, vorbește mai apăsat despre ceea ce a descoperit trioul lui Ackermann odată cu acest nou LP: un spațiu în care tensiunea aceea aparent haotică și infernală din trecut își permite să lipsească din cînd în cînd pentru a face loc melodiei. Sau în care pastișele – citatele din Swans, Suicide, Spacemen 3 sau My Bloody Valentine sînt mai mult decît transparente – alternează cu un ritm amețitor, făcînd din *Transfixiation* un album fracturat și parțial charismatic.

Pe data de 14 noiembrie, A Place to Bury Strangers va concerta pe scena Control Club din București, în cadrul unui turneu european susținut de un fabricant american de efecte de chitară numit Death by Audio. În deschidere va performa Grooms, o formație venită tot din Statele Unite.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

■ ■ ■

Cristina FOARFĂ

bolero de **travel**

N-are cum

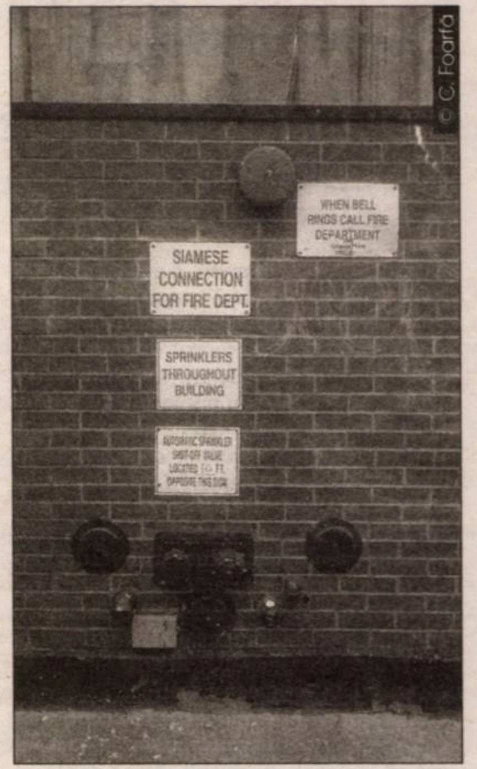
© C. Foarfă
WHEN BELL RINGS CALL FIRE DEPARTMENT
SIAMESE CONNECTION FOR FIRE DEPT.
SPRINKLERS THROUGHOUT BUILDING

Articolul acesta ar fi putut să fie despre cît de spectaculos și inventiv este New York-ul în costume, machiaje, decorațiuni sau parade cînd vine vorba despre Halloween. Sau despre ultimele expoziții de la MoMA. Sau despre plimbatul ore în șir pe străzile din New York. Despre niște librării, baruri sau poate despre graffiti-uri. Și despre multe altele.

În cîteva ore zbor spre București și în minte mi se derulează doar imaginile pe care le-am văzut pe net în ultimele două zile cu incendiul din Colectiv, *status*-urile disperate de pe Facebook, căutările, pozele, frica, revolta, durerea, mărturiile celor care au fost acolo, ale apropiaților sau ale medicilor de pe ambulanță. Povestea unor oameni care au murit încercînd să-i salveze pe alții. Pe unul dintre ei îl cunoșteam, un munte de blîndețe și bunătate. Prietenii l-au căutat toată noaptea prin spitale. Alții, prieteni buni ai prietenilor mei buni, au murit sau sînt în spital în stare foarte gravă. Prieteni medici care-mi povestesc ce au văzut și au operat în spital. Am un gol cumplit în stomac și mîinile reci. Oricine dintre noi poate fi oricînd, oriunde, victimă a inconștienței lor sau a inconștienței noastre.

Acum cîteva zile, comentam oarecum amuzată că scara de incendiu ar putea fi simbol național în State. Scara de incendiu, mașina de pompieri omniprezentă și foarte sonoră, instalațiile de stingere automată *(sprinklers)* semnalizate pe mai toate clădirile, detectoarele de fum, planurile de evacuare puse în baruri, extinctoarele, ieșirile luminoase din restaurante, ușile de incendiu de la metrou, simulările, calendarele cu pompieri din magazinele de suveniruri, jucăriile pentru copii, toate dau impresia unei mici paranoia legate de incendii. Ca să nu mai vorbesc de Londra, unde aveam aceeași senzație.

De unde vine prejudecata asta, nu doar a mea, că *exagerează, cîte incendii pot fi?* Din lipsă de educație și prostie în ceea ce privește măsurile de siguranță. Și din inconștiență. Din faptul că în România nu avem „obsesia asta“ a incendiilor, că lucrurile se fac de formă atunci cînd se fac, că habar n-avem să folosim un extinctor sau să ne luăm minimele măsuri de precauție. N-am fost formați așa, nu e *mindset-ul* nostru, noi ne gîndim că „n-are cum să mi se întîmple tocmai mie“ și blocăm liniștiți ieșirea de incendiu. „N-are cum“ probabil și-au spus și proprietarii Colectivului cînd n-au folosit materiale ignifuge și n-au respectat nici o normă pentru că „merge și așa“; „n-are cum“ – și-or fi spus și autoritățile care au pus fără griji ștampilele, „n-are cum“ – și-a spus și firma care s-a ocupat de artificii. Și acum zeci de tineri au murit, alții se zbat între viață și moarte, iar familiile și prietenii sînt în șoc.

„N-are cum“ – mi-am spus de atîtea ori în călătorii atunci cînd măcar mi-a trecut prin cap că e un pericol. N-are cum să pice autocarul în Nepal în prăpastie, deși mai picaseră două recent fix pe ruta aia, n-are cum să cadă pensiunea din India, deși era evident că la cel mai mic cutremur se face una cu pămîntul, n-are cum să se scufunde barca, deși sîntem cam dublu numărul de oameni decît e permis pe ea, n-are cum să facem accident în Iran, deși șoferul conducea ca dementul. N-are cum. Dacă derulez în minte toate hrubele, locurile superaglomerate, clădirile care abia se mai țineau pe picioare, cluburile, beciurile în care am fost prin călătorii, mai ales în țări din Asia, Africa sau Orient, nu cred că mi-am pus vreodată problema cum aș ieși de acolo în caz de incendiu sau cutremur. N-are cum, evident. Îmi amintesc de un turist european care se întreba, undeva prin Asia, cum iese el de acolo dacă e un incendiu. Sau de alții care nu voiau să se urce în autobuzele locale. Pe vremea aia mi se părea că exagerează.

Cumva, mereu am trăit cu senzația că de lucrurile astea se ocupă autoritățile, că întotdeauna trebuie să existe un plan și că „n-are cum“ să se întîmple o tragedie majoră pentru că cei responsabili cu siguranța știu ei ce fac. Realitatea te lovește crunt în față, cu o palā de aer încins și foc.

Văzută de la distanță, doar prin intermediul Internetului (cu excepția unor comentarii imbecile despre Halloween, pedeapsă divină, rockeri, a unor miștouri prostești sau a unei indiferențe sinistre), solidaritatea oamenilor emoționează pînă la lacrimi. Ce pot face, vreau să ajut, unde merg, unde donez – sînt cîteva dintre cuvintele care-mi umplu *feed*-ul de Facebook. Generația mea, atît de blamată cum mulți spun, are un suflet frumos și sare din pat la 2 dimineața ca să doneze sînge.

Tot ce vreau e să ni-l scoatem pe „n-are cum“ din vocabular. Să fim atenți, să sancționăm autoritățile, proprietarii de business-uri care ne-ar putea pune în pericol, să ne asigurăm că tragedia din Colectiv va fi pedepsită și, mai ales, că nu se va mai repeta. Poate n-ar fi rău să avem și noi scara de incendiu ca simbol național și să dezvoltăm o paranoia legată de pericole.

PUBLICITATE

Federico FELLINI
LA STRADA
Luchino VISCONTI
BELLISSIMA
OBSESIE
adevărul

adevărul
îți aduce trei capodopere ale cinematografiei italiene!

Completează-ți colecția de filme cu doi mari regizori: Visconti și Fellini!

Luni, 9 noiembrie: La strada

Luni, 16 noiembrie: Bellissima

Luni, 23 noiembrie: Obsesie

PREȚ SPECIAL ziar + DVD 14,99 lei

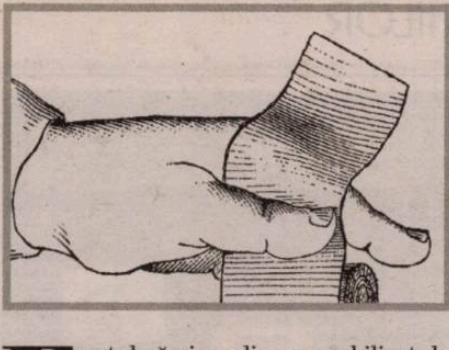

Iulian COMANESCU

oameni și etichete

Cum a funcționat media în tragedia de la Colectiv

Faptul că și media s-a mobilizat, la maximum, după tragedia de la Club Colectiv, e la urma urmei firesc. Merită însă consemnat faptul că, în general, presa a relatat cu acuratețe și relevanță ceea ce s-a întîmplat. Cu unele excepții.

■ **Făcătorii de știri. Televiziunile *vs* restul lumii.** Poate catastrofa din Club Colectiv va rămîne în istoria presei ca primul *breaking news* autentic fără presă tipărită. Ziarele nu au existat, din motive de week-end și de contracție a pieței de print. Dar, altfel, nu e nevoie de o analiză detaliată ca să-ți dai seama că, în week-end-ul de după tragedie, televiziunile au fost cele mai puternice generatoare de știri, iar site-urile au mers în general în urma televiziunilor. Explicația e simplă: televiziunile mai au, încă, reporteri, pe care au putut să și-i deplaseze la Club Colectiv, spitale, Guvern și alte instituții ale statului. Majoritatea site-urilor de știri din România se fac, în momentul de față, cu o mînă de oameni și în astfel de cazuri reporterii contează.

De ce au televiziunile reporteri și alții nu? Pentru că trăiesc din 190-200 de milioane de euro, cheltuieli cu publicitatea, anual, în timp ce presa scrisă și online-ul au, la un loc, mai puțin de 40 de milioane. E drept, banii din TV se cheltuiesc mai ales la *Românii au talent* sau *Te cunosc de undeva,* dar ei se transformă în bugete ale departamentelor de știri.

În momentul cînd scriu, nu am la dispoziție rating-uri, dar aș paria pe Digi 24. O organizație de dimensiuni mari, cu reflexe mult mai bune decît televiziunile zise de știri cu vechime mai mare. Ați putut vedea singuri de ce.

■ **Agregatorii.** Supraviețuitorii tragediei și o serie de cadre medicale au conturi de Facebook și blog-uri. Media scrisă și audiovizuală i-a preluat (agregat) pe larg, și nu numai din lipsă de resurse pentru conținut original. Pur și simplu, relatările și sentimentele celor implicați au valoare informativă și emoțională, iar apariția lor pe site-uri și la televiziuni e justificată. Pe vremuri, se spunea în lumea anglo-americană: „Nu e știre dacă n-a apărut în ziar“. Ca să parafrazez, postările de pe blog-uri și pe Facebook nu au devenit ceva asemănător pînă nu au fost preluate de televiziuni și site-urile mari.

Există, bineînțeles, și o știință a agregării, iar de cîștigat au avut cei care au preluat primii și au pus în pagină cel mai bine preluările. Așa cum am mai spus-o, ceea ce Toffler a numit *information overload* e o condiție care afectează și media clasică, și nu numai cetățeanul privat, ci și media trebuie să învețe să se descurce în hățiș. Am fi putut găsi singuri toate postările de pe Facebook și blog-uri pe care le-am citit pe site-uri? Cu siguranță că nu, iar asta justifică afirmația referitoare la știința agregării.

În privința tragediei din Colectiv,
media a funcționat
ca un filtru de relevanță și bun-simț.

■ **Păreriștii.** Atunci cînd Digi 24 îl tăia pe Raed Arafat pentru a prelua declarațiile purtătorului de cuvînt de la Spitalul de Chirurgie Plastică, pe alte televiziuni așa-zise de știri se petrecea veșnicul talk-show, cu veșnicii invitați. Specialitatea acestora este aceea de a specula pe marginea oricărei situații, fără informații verificate și premise certe. Păreriștii au făcut asta cu spor, umplînd sutele de minute care ar fi trebuit dedicate relatărilor sau mărturiilor. Mi-aș dori ca asta să nu genereze rating.

■ **Gafeurii.** Instituțional vorbind, au fost puțini, cu excepția TVR. Televiziunea publică nu a relatat nimic în seara de vineri, deși, din nefericire, incendiul din Colectiv e cel puțin știrea anului. Nu ar fi nimic de adăugat, poate cu excepția numelui președintelui director general în mandatul căruia s-a petrecut asta: Irina Radu, (chiar dacă) interimar.

În materie de instituții, au existat diferite încălcări punctuale ale regulilor. Imediat după catastrofă, televiziunile au transmis imagini neblurate, dar au remediat situația rapid. Digi 24 a obținut un interviu valoros, cu patronul firmei care a livrat buretele izolant, pe care l-a difuzat ca atare, dar presupunerile acestuia, că buretele izolant care a luat foc a fost spălat de proprietarii de la Colectiv, s-au transformat prea repede în informație certă/concluzie de anchetă, la fel ca și informația, obținută dintr-o singură sursă (vecin) că femeia de serviciu decedată lucra la negru la Colectiv. Evident, în aceste zile tot blamul tinde să se îndrepte către proprietarii clubului, dar tocmai de aceea, acest gen de informație-presupunere neverificată trebuie tratată cu discernămînt. Presa a mai preluat liste neoficiale cu răniți și mai ales decedați, pe care le-a pus în circulație prea repede – să ne închipuim ce ar putea însemna un nume greșit pentru familie.

Interesant e faptul că adevăratele monstruozități s-au petrecut în afara eșichierului media clasic, chiar cînd ele i-au avut ca protagoniști pe angajați ai unor atari instituții. Cel mai proeminent este Robert Turcescu, care a postat pe contul propriu de Facebook imagini cu morții din Colectiv, pentru a le șterge ulterior și a se justifica prin faptul că a vrut ca oamenii să conștientizeze situația. Ceva asemănător a făcut și un operator de la o televiziune, pentru că o reporteriță cu vechime, de la un alt post nu s-a putut stăpîni să constate că „are cea mai mișto meserie din lume“, după 30 de ore petrecute pe teren.

Cu alte cuvinte, cel puțin în privința tragediei din Colectiv, media a funcționat ca un filtru de relevanță și bun-simț, oricît ne-a obișnuit cu altceva în trecut. Nuanțele și detaliile care nu pot încăpea în textul de față sînt și ele relevante. Cum participarea la o tragedie marchează și transformă reporterii, nu ne rămîne decît să sperăm că lucrurile vor funcționa mai bine, în viitor, și atunci cînd nu va fi vorba de catastrofe.

Iulian Comanescu *este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

Adina POPESCU

portrete din mers

Duplicitate și nuanțe

De multe ori mă bucur că primii 11 ani din viața mea s-au petrecut într-o dictatură comunistă – o perioadă suficient de scurtă ca să nu mă marcheze definitiv (aici se pune și copilăria cu idealismul ei), dar suficient de lungă ca să înțeleg ceva din ea sau cel puțin din lucrurile mărunte din care acel comunism inuman al anilor ’80 era construit. Mă gîndesc că doar datorită acelui timp trăit parțial, mai mult intuit, mai tîrziu, dar și datorită implicațiilor lui eu sînt acum *așa*, și nu *altfel*. Asta e, mi-a format caracterul. În primul rînd, pentru că am un termen de comparație și de aici poate vine și o doză de scepticism față de toate utopiile posibile, actuale. În al doilea rînd, pentru că sînt convinsă că acel *switch* din 1989 mi-a schimbat fundamental destinul. Înainte, intrasem fără voia mea pe o linie de înregimentare destul de clară și de perfidă. În calitate de „tînără mlădiță“ acceptam cu destulă seninătate îndoctrinarea: pentru că eram un copil conștiincios, învățam poeziile patriotice, le recitam cu înflăcărare, îmi plăcea să fiu lider, pentru început comandantă de detașament, visînd la șnurul albastru al comandantei de unitate. Mă implicam cu destul entuziasm în activitățile pionierești și mai ales – cel mai grav lucru pe care mi-l amintesc – a pîri mi se părea ceva perfect normal (și avantajos) într-o societate strîmbă. Părinții mei îmi spun și acum, mai în glumă, mai în serios, că dacă n-ar fi picat comunismul, „cariera“ mea ar fi continuat cu brio. Aveam toate datele. Oare? Aparent, oricine putea să „reușească“ în comunism, oricine care activa, milita putea ajunge pe cai mari. Totuși, societatea comunistă ne învăța chiar și pe noi, copiii, ce înseamnă duplicitatea. Știam, la un nivel subconștient, că tot ceea ce se întîmpla în jurul meu, chiar și în comunitatea de la școală, în „lumea copiilor“ era fundamental greșit și că tot ceea ce făceam, toată implicarea și înflăcărarea erau cumva de paradă, un teatru ieftin. Depindea doar de mine cum aș fi negociat mai departe cu aceste false valori și ce aș fi ales – să mă încadrez în sistem și să-mi meargă bine sau să mă declar împotriva lui și să fiu extirpată. Nu exista cale de mijloc, nu existau nuanțe.

În momentul în care a picat comunismul și am ieșit din lumea aceea cenușie și otova, tocmai asta am apreciat cel mai mult în „noua“ societate, de altfel haotică și cu false valori care persistă – apariția nuanțelor. E ca și cum ai vedea de sus, într-o mulțime uniformă, cîteva pete de culoare: o șapcă albastră, un șal verde care flutură, o pelerină galbenă, buzele roșii ale unei fete. Ca și cum printr-un plafon gros de nori ar fi pătruns doar cîteva raze de soare, ca niște spoturi de lumină care ar fi redat culorile, pe porțiuni mici, și odată cu ele ar fi adus o relaxare, o stare de bine.

Timpuri în care oamenii simt nevoia
de a lupta pentru ceva.

Însă cerul de deasupra noastră este încă departe de a fi senin pe de-a-ntregul, pentru că tendința de uniformizare face parte din natură umană. Am prieteni cu 10-15 ani mai tineri care nu au avut parte de experiența mea „comunistă“. Nu au termeni de comparație, nu știu nimic despre duplicitate. Ar trebui să se simtă liberi să se exprime în zeci de mii de moduri, însă pentru ei este esențială – ca și pentru noi, pionierii de ieri, de altfel – apartenența la grup. Grupul ține de cald, grupul inspiră, grupul îți dă acea înflăcărare pe care mi-o amintesc prea bine, chiar dacă e vorba de o galerie de la un meci de fotbal sau de niște copii de 10 ani care strigă într-un glas „Tot înainte!“, la careul din fața școlii. Grupul are idei comune ce trebuie împărtășite și uneori duse la extrem pentru a fi „implementate“ – cum ar fi, de pildă, că e o „blasfemie“ să le zici romilor *țigani,* că tot ce e eco, bio, pur, în viziunea grupului, trebuie „salvat“, că din nou e o „blasfemie“ să mănînci animale (grupul de azi nu știe ce însemna o coadă la carne, în alte vremuri, pentru că are mult mai multe opțiuni), că americanii-s de vină pentru tot sau, dimpotrivă, că orice e permis în libertatea de expresie etc. Cauze interesante, e adevărat, și ușor de susținut pînă-n pînzele albe, însă cînd mă uit la ei am un *déjà-vu* – văd cum le flutură la gît cravatele roșii cu tricolor. Doar pentru o clipă, pînă cînd îmi dau seama că, de fapt, trăim alte timpuri. Timpuri în care oamenii simt nevoia de a lupta pentru ceva, pentru orice, și mai puțin de a-și trăi propria viață, relaxați și într-o bună comuniune cu ceilalți, fără să conteze că eu am o șapcă albastră și tu un pardesiu galben, cam kitsch.

Elena CALISTRU Cosmin POJORANU

Cei mai taxați dintre pămînteni

– serial de legi absurde –

Dacă și dvs. ați avut de plătit taxe și v-ați întrebat de ce nu pare că primim mare lucru în schimbul dărilor către stat, atunci să știți că nu sînteți singuri. Poate ar trebui înființate niște grupuri de terapie pentru contribuabilii serioși, care-și plătesc taxele la zi. Noi ne descătușăm energia negativă acumulată după plata taxelor amintindu-ne de absurdul din legile fiscale. Oferim mai jos două exemple, unul recent, altul din epoca de aur.

Începem în ordine cronologică și desenăm un arc absurd peste timp și spațiu. Știați că românii sînt și azi în situația de a plăti apa de ploaie pe baza unei legi adoptate de Biroul Executiv al Comitetului pentru Problemele Consiliilor Populare? Un schimb de adrese din 2012, fascinant în sine, între un parlamentar și președintele Autorității Naționale de Reglementare pentru Serviciile Comunitare de Utilități Publice, arată că unii români plătesc și în ziua de astăzi o taxă pe apă meteorică (denumirea oficială pentru apa de ploaie).

© wikimedia commons

Astfel, și în ziua de azi se mai aplică în unele părți din țară prevederi care au fost introduse prin Legea gospodăriei comunale din 1981. Potrivit acesteia, apa de ploaie se taxa unitar pe teritoriul Republicii Socialiste România, aplicîndu-se, pentru a determina cît are fiecare de plătit, un coeficient care se calcula în funcție de suprafața totală a terenului deținut, indiferent dacă terenul era în Dobrogea sau în Ardeal.

În 2002, la 21 de ani distanță de la legea buclucașă, vine și al doilea episod din epopeea apei de ploaie, o trilogie de norme: Hotărîrea de Guvern 32/2002, Legea 634/2002 și Hotărîrea de Guvern 1591/2002 au încercat să rezolve în dulcele stil clasic această problemă. Taxarea nu se mai făcea doar la suprafața clădirilor și terenurilor, ci includea și o medie multianuală de precipitații pe care o luau în calcul autoritățile. Asta a dus la o situație și mai revoltătoare pentru mulți cetățeni, care au ajuns buni de plată pentru apa de ploaie, chiar și în lunile secetoase.

Guvernul a modificat printr-o ordonanță de urgență o lege care nici măcar nu este încă în vigoare.

În fine, legislația de la nivel național nu a rezolvat încă această situație, mai ales pentru că această taxă este una care se duce la nivel local, fiind plătită prin contractele încheiate de primării cu operatorii de servicii de apă și canalizare. Astfel, dacă primării precum cele din Craiova, Rîmnicu Vîlcea sau Iași au renunțat prin legislația locală la taxa pe apa meteorică, nu același lucru se poate spune despre traseul preferat de Nenea Iancu: de la Ploiești la București, apa de ploaie încă se taxează.

Poate ar trebui să le dăm de veste scenariștilor mexicani de telenovele.

În tumultul politic al ultimelor zile, a rămas în umbră o întîmplare pe cît de absurdă, pe atît de normală în „Țara Taxelor Răsare“. Guvernul a aprobat, printr-o nouă ordonanță de urgență, o modificare la Legea 227/2015. Dacă nu sînteți un *aficionado* al *Monitorului Oficial*, fiți pe pace, chiar nu prea aveați de unde cunoaște Legea 227, din simplul motiv că în spatele acestui număr se ascunde legea privind noul Cod Fiscal. Absurdul e că el va intra în vigoare abia la 1 ianuarie 2016.

Da, Guvernul a modificat printr-o ordonanță de urgență o lege care nici măcar nu este încă în vigoare. Dacă tot ești pe val, de ce să te oprești? Guvernul a mers chiar și mai departe și a mai amendat o dată noul Cod Fiscal neintrat în vigoare. Pentru că are deja o tradiție de respectat, a făcut-o – cum altfel? – printr-o *altă* ordonanță de urgență (41/2015 din 30.09.2015). Fapt cu atît mai fascinant cu cît articolul 4 al acestei legi zice că „prezentul cod se modifică și se completează prin lege, care intră în vigoare în termen de minimum 6 luni de la publicarea în *Monitorul Oficial* al României, Partea I“. Hm.

Poate ar trebui să le dăm de veste scenariștilor mexicani de telenovele, căci saga legislației fiscale are potențial de ecranizare, cu toate frecventele ei răsturnări de situație și mai ales cu precipitarea acestora. Benjamin Franklin zicea o vorbă mult citată, pe care am tipărit-o pe un sticker marca „Bani Pierduți“ (proiectul nostru de responsabilizare a cheltuielilor bugetare): „Pe lumea asta nimic nu este sigur, cu excepția morții și a taxelor“. Transpartinic, guvernanții noștri par a fi angrenați într-un efort de a-i demonstra stimabilului Franklin că nu avea dreptate. Cifrele nu mint, ba chiar explică de ce sărmanul contribuabil e confuz: Codul Fiscal vechi a avut timp ca, din 2013, cînd a fost aprobat, și pînă astăzi, cînd încă mai este în vigoare, să fie modificat de peste o sută de ori.

Printre modificările de grație din anul 2015 în materie de legislație care ne dă de plătit taxe și impozite, premiul de popularitate nu îl cîștigă Codul Fiscal, ci Ordonanța de Urgență 8/2015. E celebra ordonanță care modifica o altă ordonanță de urgență – OUG 28/1999 – privind obligația operatorilor economici de a utiliza aparate de marcat electronice fiscale. Ordonanța reglementa impozitarea bacșișului și instituirea unui registru al banilor personali ai angajaților, fapt ce a creat o scurtă criză în obiceiurile de început de sezon estival al internauților. Tradiționalele poze din lanurile de rapiță au fost înlocuite de poze cu bonuri fiscale, într-un concurs pe viață și pe moarte despre cine are cea mai mică sumă înscrisă pe micuța bucată de hîrtie. Ordonanța s-a publicat pe 28 aprilie și a intrat în vigoare pe 8 mai. După doar o săptămînă, pe 15 mai, guvernanții au anunțat că nu mai impozitează bacșișul, trăgînd concluzia că este un demers imposibil de aplicat.

Eh, dar povestea noastră nu se termină aici. Ordonanța cu pricina ajunge în Parlament, fapt normal și pe care îl dorim cît mai multor proiecte de legi. Pe 27 mai, Senatul apucă deja să elimine reglementarea bacșișului din Ordonanța buclucașă, însă la o zi distanță, pe 28 mai, se publică în *Monitorul Oficial* Hotărîrea de Guvern 367/2015 privind modificarea normelor de aplicare ale Codului Fiscal. Această hotărîre, care urma să intre în vigoare pe 1 iunie, prevede… impozitarea bacșișului. Finalul fericit apare abia pe 6 iulie, cînd se publică în *Monitorul Oficial* Legea 186/2015, care elimină, în sfîrșit, impozitarea bacșișului.

Funky Citizens construiește o punte între instituțiile mari și neprietenoase și cetățenii interesați de treburile statului. Se ocupă mai ales de bugete publice, administrație și justiție, cu accent pe anticorupție. ***Elena Calistru*** *e președintele asociației, iar* ***Cosmin Pojoranu*** *e omul de comunicare. Cîteva proiecte Funky Citizens: www.banipierduti.ro, www.factual.ro și www.maricorupti.ro. Mai multe pe www.funky.ong.*

■ ■ ■

PUBLICITATE

Legends of Jazz
Charlie Parker
Dizzy Gillespie
Jazz Syndicate Live Sessions
magicfm
Muzica inimii tale
Ryan Carniaux // trompetă
Plume // saxofon alto
USA
15 noiembrie • Sala Radio • Ora 20:00
adevărul
DILEMA
BILETE PE EVENTIM.RO SI IABILET.RO
zile nopți
220.ro
INFO MUSIC
blitz TV
orașul meu
TIMES NEW ROMAN
URBAN
VIKTORIA

Dorel Dumitru CHIRIȚESCU

Despre prostia de a fi rasist

Atunci cînd scriu mă căznesc să rămîn în limitele unor analize pozitive, să-mi păstrez convingerea și să transmit prin scris că lumea este bună prin definiție și că răul este doar o altă față a binelui pe care trebuie s-o cunoaștem și împotriva căreia trebuie să ne batem. Din acest motiv, dacă aș scrie un roman, personajele mele s-ar bate pentru bine și ar pierde sau ar cîștiga, dar nu ar muri niciodată. Nu pentru că moartea nu este „un fenomen simplu în natură“, ci pentru că este soluția ultimă, explicația și faptul final, dincolo de care nu mai este nimic de făcut și nimic de spus. Eu sînt dintre aceia care cred că gîndul și vorba au puteri nebănuite. Putem, cu puterea gîndului și a vorbei, să provocăm lumea în care trăim. România, de exemplu, este azi atît de tristă și pentru că vorbim urît și gîndim urît despre ea. Răul invocat se produce negreșit și ne acoperă viața și destinele. Una dintre aceste porniri trufașe și rele, despre care aș vrea să vorbim azi, fără a o provoca prea mult, este cea legată de rasism sau credința noastră, a albilor, că simpla culoare a pielii ne face pe unii superiori și pe alții inferiori. Chiar dacă vom provoca puțin răul, eu cred că subiectul este de actualitate. Să nu uităm că, în contextul crizei imigranților, majoritatea populației s-a pronunțat împotriva aducerii de imigranți în România. Vocea generală a fost atît de puternică încît a determinat și votul împotriva redistribuirii imigranților, exercitat în forurile de conducere ale UE. Din păcate, președintele nostru s-a făcut purtătorul de ecou al părerii generale și a poziționat țara, prin votul său, pe o poziție antieuropeană. Determinismul unei asemenea opțiuni a oamenilor din jurul nostru poate fi unul complex, dar eu cred că la baza sa stau și rasismul și ura de rasă. Chiar dacă proporția n-ar fi prea mare, subiectul tot trebuie discutat. Nu ne-a fost teamă că nu vom avea un pat, un metru cub de oxigen sau o bucată de pîine pentru ei, ci ne-a fost teamă că hoardele de sălbatici, inferiori, vor veni și ne vor da foc la case sau ne vor mînca pisicile și cîinii. Rasismul este extrem de periculos. Așa cum moartea trage o linie de demarcație între om și cadavru, tot așa rasismul îl desparte pe om de neom. Rasismul îl ucide social pe cel considerat inferior, așa cum moartea îl ucide fizic pe om în general. Această despărțire pe criterii de rasă (sau de gen, sau de naționalitate, sau de vîrstă, dacă ar fi să vorbim despre alte tipuri de discriminare) este definitivă, nedemnă și periculoasă. Deși în lumea civilizată s-au făcut pași mari împotriva rasismului, la noi lucrurile nu sînt la fel. O bună parte din noi – este de studiat cît de mare – mai crede că „țiganii e oameni, ovreii nu, dobitoace!!!“. Aceste vorbe, puse de realizatorii filmului *Aferim!* în gura unui popă ortodox fundamentalist, de secol XIX, ne bîntuie încă și ne amintesc de drumul lung pe care îl mai are de parcurs civilizația românească. Pentru că intensitatea acestui fenomen este cu atît mai mare cu cît nivelul de civilizație este mai redus.

După Iisus, oamenii sînt la fel.

Deși demonstrația antirasistă pare a fi destul de facilă, lucrurile nu stau chiar așa. Rasismul a bîntuit și bîntuie Europa de multe secole, iar adevărul științific al egalității dintre oameni a apărut mult mai tîrziu și nu este îndeajuns de des repetat. Dezbaterea legată de rasă și de posibilul său rol în creșterea civilizației occidentale pleacă de la „presupunerea că există o corelație între calitățile psihice detectabile și anumite caracteristici manifeste din punct de vedere fizic. Caracteristica fizică îndeobște scoasă în relief de protagoniștii occidentali ai teoriilor rasiale este culoarea pielii. Evident, se poate concepe în mod firesc că superioritatea mentală și spirituală ar constitui un fenomen în legătură cu lipsa comparativă a pigmentației pielii și prin urmare că ar exista o corelație între aceste două fenomene, deși din punct de vedere biologic acest lucru pare a fi improbabil“ (Arnold J. Toynbee, *Studiu asupra istoriei*, Editura Humanitas, București, 1997, vol. I, p. 81). Să fie omul Occidentului aparținător al unei rase superioare? Evident că nu! Azi am aflat atîtea despre om și despre configurația sa anatomică, dar și despre motivații și comportamente umane, încît știm cu certitudine că occidentalul nu are mai mulți neuroni și nici nu este mai inteligent de la natură. Dumnezeu ne-a construit în mod egal, iar trăsăturile noastre fizice nu diferă decît în amănunte cum ar fi culoarea pielii, lungimea părului sau înălțimea medie a unui individ. Putem admite superioritatea culturii și a civilizației occidentale, chiar dacă este una de „etapă istorică“, și putem discuta oricît despre asta, folosind mii de argumente „pentru“ sau „împotrivă“, dar e bine să ne abținem în a afirma superioritatea de rasă. Contextul în care am construit o civilizație pămîntească superioară este unul mult mai complex și nu se bazează în nici un caz pe culoarea pielii. O asemenea susținere este vulgară și simplistă.

În contextul crizei imigranților, majoritatea populației s-a pronunțat împotriva aducerii de imigranți.

Un alt argument împotriva rasismului este dat de însăși baza noastră culturală, care este creștinismul. Pentru un creștin, iubirea de om este elementul fundamental. Iisus Hristos ne oferă soluția iubirii pentru oameni tocmai pentru ne salva. Iubirea între oameni, a aproapelui, este pentru noi chiar un argument civilizațional. Există filozofi care afirmă chiar că sfîrșitul civilizației occidentale va surveni atunci cînd cărările dintre oameni vor fi dispărut. Acesta este marele secret. Lumea creștină este una a iubirii. Prin iubire se poate construi durabil și cu ajutorul iubirii oamenii își vor modifica condiția în mod esențial. După Iisus, oamenii sînt la fel. Fiul le oferă argumentul suprem în fața suferinței, a nimicniciei și a îndoielii. Oricît am fi de păcătoși și de străini de morală, avem un argument și o soluție de îndreptare. Putem iubi oamenii și de aici ne pot veni vindecarea și mîntuirea. Oamenii vor fi de acum, odată cu creștinismul, diferiți pentru că liantul care va funcționa între ei este acum diferit și mai ales este special. Nu mai sîntem parteneri sau semeni, ci sîntem oameni care-și datorează dragostea. Pentru un creștin există conștiința prezenței Creatorului în permanență, clipă de clipă, în mintea sa. Este motivul pentru care orice decizie din viața de zi cu zi a unui creștin este supusă unei analize prin prisma codului nostru moral, religios. Faptul de a nu păcătui în fața lui Dumnezeu este o preocupare permanentă și omul invocă ochiul, privirea lui Dumnezeu în tot ceea ce face și chiar în tot ceea ce gîndește. Libertatea de care se bucură omul, oferită de liberul arbitru, este o libertate activă religios, nimeni neavînd voie, în nici un context, să încalce cuvîntul divin. Din acest punct de vedere, creștinismul este o religie vie, activă și alături de cel credincios. Forța coezivă a creștinismului este unică și prin îndemnurile sale clare, pe tot parcursul tuturor scrierilor, la unitate, coeziune, solidaritate și înțelegere între oameni. Nu există o religie care să îndemne omul cu atîta insistență la dragoste între oameni. Or, în acest context, a discuta despre ura față de om pentru că aparține altei nații sau are altă culoare a pielii este un non-sens și o prostie.

Un argument important împotriva unei așa-zise superiorități de rasă este acela că civilizația occidentală prezentă nu este prima mare civilizație a istoriei și că au existat și alte civilizații importante. Lumea și istoria nu s-au născut odată cu noi și există numeroase exemple de civilizații strălucitoare la timpul lor. A judeca istoria doar pentru ultimii cinci sute de ani este o eroare de poziționare. De exemplu, știm multe despre superioritatea pe care lumea chineză o deținea față de Europa înainte de secolul al XVI-lea, dar mai putem aminti și civilizațiile vechi, începînd cu Babilonul sau cu civilizația egipteană veche. Unui sălbatic din vestul Europei i s-ar fi părut ceva absolut ieșit din comun dacă ar fi fost adus în Egipt cu 3000 de ani înainte de Hristos și ar fi văzut bogăția în care trăiau faraonii, nivelul comerțului, existența băncilor, a creditului și folosirea monedei. Egiptul vremurilor de atunci renunțase la troc și folosea moneda cîntărită din aur și argint. Egiptenii știau ce este valoarea de întrebuințare și prețuiau în mod diferit mărfurile din jurul lor. Lumea egipteană era una sofisticată, care folosea tehnici de fabricație destul de evoluate, dacă ar fi chiar să ne raportăm la cele din zilele noastre. Exemplul civilizației egiptene strălucite ne duce cu gîndul că istoria societății omenești pare ghidată de un ciclu milenar căruia nu îi înțelegem sensul și care face ca razele soarelui să se mute dintr-un spațiu geografic în altul, fără nici o legătură, iarăși, cu rasa, culoarea pielii sau înălțimea oamenilor.

Occidentul și occidentalul nu pot folosi argumentul rasial în explicarea unei superiorități de ordin civilizațional și pentru că însăși civilizația occidentală este rezultatul unei sinteze cu lumile alăturate, în primul cu civilizațiile din Asia. Kroeber propune o clasificare a raselor astfel: rasa caucaziană sau albă (cu subdiviziunile nordică, alpină, mediteraneană, indiană); rasa mongolă sau galbenă (cu subdiviziunile mongolă, malaeziană, indiană-americană); rasa neagră (cu subdiviziunile negrii, polinezienii, airu, grupe mici indo-australiene). Nicolae Mărgineanu arată că gradul de intersectare între ele a acestor rase este unul foarte mare, ridicîndu-se chiar la o proporție de 90%. *(Apud.* Nicolae Mărgineanu, *Condiția umană*, Editura Științifică, București, 1973, p. 230). Nu există rasă pură și totul este sinteză și devenire prin sinteză. Oamenii planetei, mai ales în spațiul euro-asiatic, și-au împrumutat cunoștințe, știință, obiceiuri și tradiții.

Explicarea diferențelor de civilizație prin rasă este depășită de timp, de istorie și de către știință. Mises arată că: „Oricine ar căuta să susțină că rasa și nu individul ar fi subiectul educației și civilizației ar vorbi într-un mod de neînțeles, fiindcă rasa și specia sînt concepte generale…“ (Ludwig Von Mises, *Socialismul. O analiză economică și sociologică*, www.mises.ro, p. 41). Mises crede că „structura mentală“ este factorul hotărîtor în dezvoltarea unei anumite civilizații. Nu există rase superioare sau inferioare. Există însă structuri mentale diferite la popoare diferite care duc popoarele respective pe anumite căi ale evoluției sau stagnării. „Rasele acestea diferite posedă o altă structură mentală. Civilizațiile lor sînt adecvate structurilor acestora, după cum civilizația noastră este adecvată structurii noastre mentale“ (Ludwig Von Mises, *Acțiunea umană*, www.mises.ro, p. 68).Considerăm că în această dezbatere este vorba despre un întreg context complex, dar și despre vocație, așa cum spunea și Constantin Rădulescu-Motru, sau despre capacitatea unor grupuri de oameni de a dezvolta o anumită stare de tip relațional, social, între ei. Modul de raportare la lumea interioară și la lumea exterioară al unei populații este determinant pentru acțiunea sau inacțiunea populației respective în raport cu mediul. Din acest punct de vedere, istoria civilizației occidentale este istoria omului care se bate pentru el și pentru lumea sa, convins fiind că are un destin pe acest pămînt și că lumea din jurul său poate fi schimbată. Este evident că putem discuta, cel puțin din acest unghi de vedere, despre o victorie și chiar despre o superioritate a lumii occidentale, a capitalismului. Este o victorie pe care o datorăm creștinismului și bazelor sale iudaice și nu rasei noastre. O victorie de etapă dacă vom ține cont de faptul că istoria se scrie pe mii de ani și nu pe sute de ani. În același timp, nu trebuie să uităm un argument important: baza populațională a acestei victorii este constituită din aceeași sinteză de rase și popoare.

Un autor important care tratează problematica relației dintre rasă și civilizație, rasă și cultură este Claude Lévi-Strauss. În opera sa *Rasă și istorie* (Editura Fides, Iași, România, 1996 și 2001, pentru limba română), el arată, încă din startul dezbaterii, că „Ar fi inutil să irosești atîta talent și efort ca să demonstrezi că, în stadiul actual de dezvoltare a științei, nimic nu poate susține superioritatea sau inferioritatea intelectuală a unei rase în raport cu alta…“ *(op. cit.*, p. 7). Autorul nu consideră că o dezbatere despre rolul rasei în istorie trebuie purtată în acești termeni, ai superiorității unei rase în raport cu alta, fără a crea o altă teorie rasistă pe dos. Cu toate acestea ne-am asumat acest risc deoarece dezbaterile, chiar și între specialiști, despre cultura și civilizația occidentală ajung întotdeauna la considerații de ordin rasist, la superioritatea albului în raport cu orice altă culoare a pielii. De altfel, subliniază Lévi-Strauss, începînd cu Gobineau, toți autorii rasiști, care consideră că inegalitățile în dezvoltare sînt datorate rasei, au confundat o noțiune pur biologică, aceea de rasă, cu „producțiile sociologice și psihologice ale culturilor umane“ *(op. cit.*, pp. 8-9). Diferențierile în construcția civilizației se datorează în primul rînd unor „circumstanțe geografice, istorice și sociologice și nu vreunor aptitudini distincte ținînd de constituția anatomică sau fiziologică a negrilor, galbenilor sau albilor“ *(op. cit.*, p. 10).

***Dorel Dumitru Chirițescu** este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuși“ din Tîrgu Jiu. Cea mai recentă carte a sa este* Fețele monedei – o dezbatere despre universalitatea banului, *Editura Institutul European, 2015.*

Liviu GROZA

Așteptîndu-i pe refugiați...

– ce ascund cuvintele migrant, imigrant și refugiat –

Germania are refugiații săi, Franța are refugiații săi, Italia are refugiații săi, ba chiar și Grecia are refugiații săi și, în sfîrșit, se pare că vom avea și noi refugiații noștri, pe care îi vom primi cum se cuvine, făcînd dovadă, nu pentru prima dată, în fața Europei, ba chiar a lumii întregi, de omenie, toleranță și ospitalitate. Pînă vom trăi aceste momente înălțătoare, mulți jurnaliști, comentatori politici sau simpli cetățeni nu se pot împiedica să constate că situația în care s-a pus dintr-odată Uniunea Europeană, ca primitoare necondiționată și, mai ales, planificată a refugiaților, este cît se poate de bizară.

În mass-media actuală, românească și străină, cei care vin zilele acestea în Europa, cu precădere din Siria, dar și din alte țări din zonă, Irak, Afganistan, Pakistan, sînt numiți cînd *migranți* (engl. *migrants,* fr. *migrants,* germ. *Migranten),* cînd *imigranți* (engl. *immgrants,* fr. *immigrés,* germ. *Zuwanderer),* cînd *refugiați* (engl. *refugees,* fr. *réfugiés,* germ. *Flüchtlinge).* La prima vedere s-ar părea că este vorba de o simplă variație a exprimării, deoarece toate aceste cuvinte se referă la persoane care pleacă de unde au trăit pînă la un moment dat pentru a ajunge în alte țări. În realitate, această aparentă variație stilistică nu poate masca inconsecvența decidenților politici ai marii familii unite europene aflați în fața unei situații pe care au creat-o singuri, în urma unor politici nerealiste, și pe care, după cît se poate prevedea, nu o vor putea soluționa de o manieră satisfăcătoare și nici prea curînd.

Această aparentă variație stilistică nu poate masca inconsecvența decidenților politici.

Termenul *migrant* este foarte general și nu are implicații politice sau sociale. Oricine pleacă în concediu în fiecare an, în interes de serviciu sau pur și simplu se deplasează zilnic de acasă acolo unde lucrează contribuie, din punct de vedere statistic, la așa-numita migrație temporară. Imigranții sînt cei care decid să plece de bunăvoie, în mod legal și pentru totdeauna, din țara lor natală, pentru a se stabili în alte țări care îi primesc, de asemenea legal, și care le oferă condiții mai bune de muncă și de viață. Desigur, există și imigranți ilegali, care eludează legile și față de care se iau măsuri de repatriere. *Refugiații* de război reprezintă populația civilă noncombatantă, femei, copii, bătrîni, bărbați incapabili de luptă, care, fără voia ei, este nevoită să se pună la adăpost în alte țări sau teritorii pentru a scăpa cu viață din conflictele armate care au loc în țara sau țările de origine. Spre deosebire de imigranți, care solicită doar un loc de muncă, refugiații solicită și protecție din partea statului care îi acceptă, adică nu pot fi repatriați cu forța în țările din care vin atîta timp cît persistă motivele care i-au făcut să plece de acolo pentru a-și proteja viața.

Cei care au intrat sau urmează să intre în Europa nu sînt nici *migranți,* deoarece nu vin în interes de serviciu sau să petreacă vacanțele în state europene, eventual la rude sau la prieteni, și nici *imigranți* nu sînt, deoarece nu se expatriază de bunăvoie – sau cel puțin așa susțin – în căutarea unei vieți mai bune. Rămîne deci că sînt *refugiați,* termen folosit și agreat din ce în ce mai mult în ultimele zile la nivelul discursului oficial european.

După ce statelor membre ale Uniunii Europene li s-a cerut austeritate, acum li se pretinde solidaritate și compasiune față de refugiați, mai ales față de cei din Siria. Deși reporterii diferitelor agenții de știri se străduiesc să aducă în prim-plan imagini ale unor copii speriați și obosiți, ale unor femei care își strîng la sîn cu disperare pruncii sau chiar ale unor persoane infirme care se deplasează în cîrje, se poate sesiza cu ușurință că cei mai mulți „refugiați“ sînt bărbați tineri sau maturi apți pentru serviciul militar. E greu de crezut că aceștia nu au obligații militare în statele din care provin, avînd cel puțin gradul de soldat, cei cu studii superioare fiind mai mult ca sigur subofițeri sau chiar ofițeri, în armata sau armatele țărilor de origine angajate de multă vreme în conflicte armate. Mulți se întreabă, pe bună dreptate, de ce aceștia au ales să se refugieze și să se pună sub protecția unor state din Uniunea Europeană în loc să lupte împotriva inamicului care le cotropește și le distruge țara și, mai ales, cine și pentru ce luptă în locul lor în țările de unde vin. La fel de legitimă este și întrebarea de ce statele Uniunii Europene nu s-au mobilizat și nu s-au organizat pentru a trimite ajutoare umanitare și trupe de menținere a păcii sub egida ONU, care să facă mai ușoară viața civililor din zonele de conflict, și au încurajat, sub semnul solidarității umane, un asemenea exod.

După toate aparențele, Europa se confruntă azi cu un val masiv de transfugi – termen evitat cu grijă în discursurile oficiale –, persoane care se opun regimului sau regimurilor politice aflate la putere, pe care le consideră nedemocratice, chiar criminale, și care dezertează din armata sau armatele guvernamentale pentru a lupta împotriva acestora ca insurgenți sau doar pentru a se sustrage obligațiilor militare. În condițiile războiului foarte complicat din Orientul Apropiat și Mijlociu, dar și din nordul Africii, timp de mulți ani unii i-au omorît pe alții pentru că erau sau nu proguvernamentali, erau sau nu *șiiți* sau *sunniți,* erau sau nu *jihadiști* sau *salafiști,* erau sau nu kurzi sau irakieni, erau sau nu *creștini* sau *musulmani,* erau sau nu *yazidi,* făceau sau nu parte din Peshmerga sau din Hamas etc. etc. etc. Fără îndoială că nu au lipsit violurile, crimele de război, atrocitățile comise cu sînge rece împotriva populației civile, femei, copii, bătrîni, distrugerile premeditate de valori materiale și culturale pentru a demoraliza partea adversă, oricare ar fi fost ea.

Europa se confruntă azi cu un val masiv de transfugi.

Odată cu declanșarea Primăverii arabe, și regimul din Siria a fost declarat criminal, dictatorial și odios, deoarece erau dovezi indubitabile că încălca drepturile și libertățile omului și reprima brutal orice formă de opoziție. În repetate rînduri, trupele guvernamentale au fost acuzate de crime împotriva populației civile, agențiile de știri difuzînd informații despre atrocitățile săvîrșite de acestea. Numai în 2012 un raport ONU estima 8000 de victime. Opozanții regimului s-au înarmat – sau au fost înarmați – și au început să ducă lupte grele cu armata guvernamentală, la un moment dat agențiile de știri anunțînd că insurgenții dețin controlul asupra unor teritorii și orașe importante, înlăturarea regimului fiind iminentă. Soția președintelui sirian, născută și educată în Marea Britanie, a primit chiar interdicția de a mai călători pe teritoriul Uniunii Europene, ajungînd în situația deplorabilă de a nu-și mai putea face cumpărăturile la Paris.

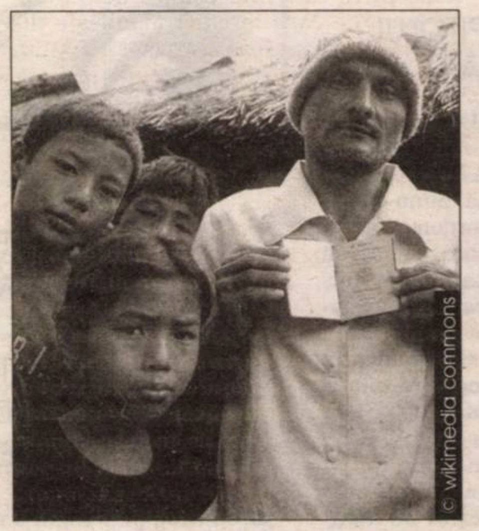

Peste noapte, în urma unor negocieri foarte alerte la nivel mondial, actualul regim sirian a devenit simbolul luptei antiteroriste în zonă, cel care a ridicat stindardul rezistenței armate în fața unui fantomatic, dar redutabil Stat Islamic pe care nimeni și nimic nu îl poate opri din expansiunea sa, nici chiar marea putere armată a lumii care este SUA. S-a născut și o coaliție internațională menită să ajute Siria și să înfrîngă, prin toate mijloacele armate, acest monstruos dușman care pune în pericol pacea lumii. Evident că, în aceste condiții, insurgenții, adică opozanții oricărui regim din zonă, au devenit rebeli și, după cît se pare, nu mai există preocuparea de a-i deosebi de adevărații teroriști și luptători revendicați de Statul Islamic.

Invocarea unor sentimente și atitudini umane precum solidaritatea, compasiunea, mila etc. doar pentru a justifica punerea sub protecția juridică oferită de statutul de refugiat a unui număr atît de mare de persoane de sex masculin (după unele estimări, 70% din cei sosiți, ceea ce reprezintă efectivul unei armate), despre care nu se știe sau nu se spune aproape nimic, așa cum pretînd necondiționat unii lideri europeni marcanți, ridică mari semne de întrebare asupra demersului umanitar în sine. De regulă, în categoria refugiaților de război intră doar civilii, care pot cere protecție din partea altor state, nu criminalii de război, infractorii, judecați și condamnați, sau militarii. Armata nu se refugiază, ci se retrage, eventual depune armele sau capitulează, iar prizonierii de război au un statut bine precizat de convenții internaționale, în special de cele semnate la Geneva.

Pe lîngă nuanțele semantice ale termenilor în discuție, această schimbare bruscă de viziune lasă un gust amar celor care au mai trăit de-a lungul vieții asemenea perioade cînd „eroii“ au devenit „călăi“ sau, în cel mai bun caz, au fost dați uitării, iar „bandiții și tîlharii“ au devenit „adevărații eroi ai neamului“. În perioada comunistă erau elogiați așa-numiții „eroi ai trupelor de Securitate“, militari uciși în confruntările cu „bandiții și tîlharii“ care se opuneau regimului democrației populare instaurat în România la 30 decembrie 1947. După ce comunismul a căzut și a fost condamnat în Parlamentul României ca un regim ilegitim și criminal, „bandiții și tîlharii“ care se opuneau regimului comunist și care au ucis soldați ai trupelor de Securitate, cei mai mulți tineri abia trecuți de douăzeci de ani, care aveau și ei mame, tați, surori, frați, soții, iubite, au devenit „eroii rezistenței anticomuniste și antisovietice“. Pe bună dreptate se întreabă astăzi un colonel (r) din Jandarmeria Română: „Cu ce este mai vinovat Vălimăreanu Mihai, fost soldat în batalionul 2 Securitate Botoșani, împușcat în cursul acțiunilor de urmărire și prindere a luptătorilor din rezistența din Munții Rădăuțiului, în timp ce încerca să-și salveze cîinele de urmărire – Afumatul –, ca să fie condamnat la uitare, decît cel care l-a ucis, Vatamaniuc Gavrilă, erou astăzi al rezistenței anticomuniste și antisovietice?“.

Oare, dacă se va dovedi că antrenorul de fotbal sirian, despre care s-a făcut atîta caz, a contribuit într-adevăr la reprimarea kurzilor sau că, în calitate de insurgent, a ucis alți sirieni, soldați din trupele guvernamentale, apoi a fugit din țară ca nu fie tras la răspundere, jurnalista maghiară care i-a pus piedică va deveni erou național pentru că s-a opus, fie și cu un singur picior, unui transfug odios?

În Europa unită a secolului XXI, după ce s-a afirmat cu tărie necesitatea securizării granițelor, cheltuindu-se sume imense, astfel încît imigrația clandestină să fie stopată, deoarece era considerată un pericol pentru nivelul de viață și pentru siguranța cetățenilor, se afirmă, cu aceeași nezdruncinată convingere, că imigrația este o oportunitate aducătoare de bunăstare și progres, pe care chiar Dumnezeu ne-a scos-o în cale și de care trebuie să profite toate statele membre, evident ținîndu-se seama de o planificare foarte riguroasă pe care doar o minte lucidă o poate face. Dacă pînă mai ieri deviza era „Nu-i putem primi pe toți“, astăzi cuvîntul de ordine este *„Herzlich willkommen Flüchtlinge!“*.

La urma urmei, nu este important cîți vor veni în Europa sau chiar în România, ci ce vor fi aceștia, *migranți, imigranți, refugiați* sau *transfugi,* și mai ales dacă îi vom considera de-a lungul timpului niște victime ale războiului, pentru că așa ni se cere astăzi, sau dacă nu cumva ne vom schimba părerea, descoperind o realitate odioasă, odată cu schimbarea oamenilor politici care decid, sau mai bine zis impun, la ora actuală, destinele Uniunii Europene. Pînă mai ieri am construit societatea multilateral dezvoltată, astăzi sîntem puși să renovăm „casa comună a Europei“ într-un imens lagăr de azilanți destinat să adăpostească toți refugiații lumii, evident pentru bunăstarea și propășirea tuturor europenilor. Sper să nu ajungem să citim invers versurile cupletului scris cîndva de Constantin Tănase: „Rău era cu davai ceas / Dar mai rău cu *die, der, das.*“ Nu de alta, dar ne-am cam săturat să ridicăm în slăvi „eroi și martiri“ pe care apoi am fost nevoiți să îi huiduim și să le demolăm statuile.

Liviu Groza *este profesor dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București, unde predă cursuri de lexicologie, de frazeologie și de comunicare didactică.*

Cu ochii-n 3,14

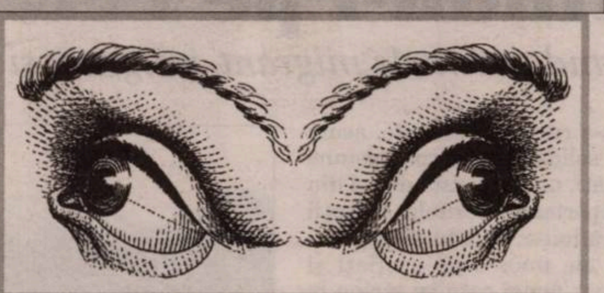

CHIAR DACĂ GARDEROBA TA NU E BOGATĂ, PUNE-ȚI FLORI ÎN PĂR, SEMNALIZÎND CU GIROFARUL, CĂ DOAR SÎNTEM LA CAPITOLUL „MUSCA PE CĂCIULĂ"

■ Din „Codul bunei neveste", probabil din Calendarul *Lumea ilustrată,* 1934, întocmit în mod sigur de un bărbat: „Îmbracă-te, pe cît posibil, în fiecare zi altfel. Chiar dacă garderoba ta nu e bogată, pune-ți măcar mai des alt guler, altă panglică, alt cordon sau altă fundă", „Dacă-ți dai cu vre-o cremă pe obraz și nas, să nu te vadă decît oglinda", „Mai toți bărbații au o aversiune de neînvins împotriva ciorapilor cari nu sînt bine întinși pe picior", „Nu făcea gargară în fața lui!", „Să nu mergi niciodată în tîrlici!", „Încă de dimineață, la cafeaua cu lapte, să te prezinți bine, îngrijită, simțită. Bărbații au oroare de femeile nepieptănate". Și, la final, în loc de concluzie: „Fii drăguță cu el!". (**A. P.**)

■ O doamnă îmi pune flori în păr. Un domn îmi agață o umbrelă de braț. La picioare cineva îmi așază o sacoșă de Mega Image. Sînt copleșită de atenția lor. Oamenii mă venerează, asta e clar, toți dau să mă atingă, să mă ia în brațe. Afară e soare, înăuntru e cald. Sînt o sardinuță blocată în mașina 104. Coborîți la prima? (**C. Ș.**)

■ Să ne-nțelegem: îl disprețuiesc profund pe Gabriel Oprea, consider că este un politician de cea mai joasă speță, dar ce se întîmplă acum conține o mare doză de ipocrizie. Sîntem o țară de șoferi isterici cu o cultură auto primitivă: cumpărăm mașini mari, le parcăm pe trotuare, pe treceri de pietoni, fix în fața restaurantului sau a sălii de teatru (pe trepte, dacă se poate), iar atunci cînd plouă, preferăm mașina umbrelei. Pentru noi, statutul de demnitar care circulă cu viteză însoțit de coloană și semnalizînd cu girofarul este întruchiparea idealului rutier suprem. Este o fantezie aproape erotică pentru șoferul român. (**M. C.**)

■ Tot în incinta celebrului cimitir din Săpînța, o săgeată indică locul de odihnă al lui Stan Ioan Pătraș, cu *écriteau*-ul aferent: „Spre mormîntul Creatorului". Că doar sîntem în Cimitirul Vesel! (**R. M.**)

■ Transilvania a fost trecută în ghidul anual realizat de Lonely Planet pe primul loc între regiunile de vizitat în 2016. Motiv de bucurie și mîndrie patriotică, nu-i așa? Doar că același ghid plasează pe primul loc la capitolul țări de vizitat în anul care urmează... Botswana. Motiv să ne amintim numele monedei din acea țară africană. (**A. M.**)

■ Mă crucesc de fiecare dată cînd oamenii ăștia, care se știu cu musca pe căciulă, cînd vine vorba de justiție încep să strige ca din gură de șarpe: „Nu eu sînt hoțul". Toți sînt victime ale sistemului și nici unuia nu-i pare rău că a furat, mințit, greșit. Natura umană chiar că rămîne un spectacol. (**A. M. S.**)

MĂ TEM CĂ, DE-ACUM ÎNAINTE, DE CÎTE ORI O SĂ CONSUM UN VIN PENTRU DOAMNE, MĂ VOI GÎNDI CĂ FIECARE ÎNȚELEGE CE VREA DIN CONCEPTE

■ Căutam pe Goagăl o rețetă de măduvioare și am dat, pe un forum culinar, peste această definiție a respectivelor: „Măduvioarele sînt practic măduva spinării din coloana vertebrală a animalului omorît prin deces în scop de consum alimentar". Mă tem că, de-acum înainte, de cîte ori o să consum alimentar carne mă voi gîndi că bietul animal a fost omorît prin deces. (**M. V.**)

■ Am fost la Expo 2015 Milano, unde toate țările de pe planetă au imaginat pavilioane cît mai conceptuale sau mai futuriste. Doar România a construit un bordei de stuf la intrarea căruia te întîmpinau fete îmbrăcate în ie, care te conduceau printre afișe cu Delta Dunării spre restaurantul unde puteai comanda, la 15 euro, un vin care la noi în supermarket costă 10 lei. Mai bine rămîneai acasă, România! (**M. C.**)

■ De Halloween, anul ăsta, a apărut un trend *sexy horror* minimalist pentru doamne: măști și urechi de pisică, pălăriuțe cu sau fără voaleta de vrăjitoare șic, papioane și cozi. Îl salut și aștept varianta pentru domni. (**I. P.**)

■ O angajată care se ocupa de curățenie la Museion Bozen-Bolzano din Italia a făcut o nefăcută: a aruncat la gunoi o operă de artă, o instalație de Sara Goldschmied și Eleonora Chiari compusă din sticle goale de șampanie, confetti, chiștoace de țigară etc., reprezentînd resturile de după o petrecere. Și *Fîntîna* lui Marcel Duchamp (de fapt, un pisoar) a ajuns tot la gunoi, la scurt timp după închiderea expoziției în care a fost prezentată drept operă de artă. Asta e, fiecare înțelege ce vrea din arta contemporană. (**M. M.**)

■ Titluri, concepte, maxime și cugetări binecunoscute – de nerecunoscut (III): *„Verba volant, scripta manent"* în turcă: *Söz uçar, yazî kalîr.* (**M. P.**)

VA DAȚI SEAMA CE SE ÎNTÎMPLĂ NOAPTEA LA OBSERVATORUL ASTRONOMIC, DE-AU REUȘIT SĂ SUDEZE PERFECT, LA PRIMA VEDERE, UN ANSAMBLU SENIN?

■ Într-un supermarket, unul dintre raioanele magazinului poartă denumirea „Confecții gravide". Vă dați seama ce se întîmplă noaptea acolo, de-au rămas confecțiile gravide? (**D. S.**)

■ Potrivit lui Nicolas Biver de la Observatorul Astronomic din Paris, Cometa Lovejoy lansează în spațiu echivalentul a 500 de sticle de vin pe secundă. E prima dată cînd cercetătorii au descoperit alcool etilic la o cometă. Probabil că e din Vaslui. (**L. V.**)

■ Sîntem campioni europeni la sudură. Potrivit Digi TV, „românii au terminat proba cu o oră mai devreme decît timpul prevăzut în concurs și au reușit să sudeze perfect un ansamblu complex de țevi". O sudură perfectă mi se pare un bun prilej de optimism. (**L. V.**)

■ Puțin îmi pasă că actorii Vasile Muraru, Alexandru Arșinel și Mihai Mălaimare s-au înscris în UNPR. Nici unul nu înseamnă nimic pentru mine. Dar faptul că Cezara Dafinescu i-a urmat, ei bine, asta chiar mă doare! Pentru că, pe cînd aveam zece ani, m-am îndrăgostit de Cezara Dafinescu la prima vedere a portretului ei agățat în holul Cinematografului „Modern" din Rîmnicu Vîlcea. Ce-mi faci, Cezara?! (**M. C.**)

■ Aud o știre, în trecere, la TV, despre leul băimărean Petrică: acum cîțiva ani și-a atacat, din senin, dresoarea. Poate pentru că l-a strigat Petrică? (**S. G.**)

10.10.2015
Leo De Vis
EMINSECU AL MANELELOR

© I. Popovici

DILEMA VECHE

„Omul fără dileme e creatorul tuturor dictaturilor, de dreapta sau de stînga. E marele organizator, marele pedagog, marele vindecător."

ANDREI PLEȘU, 1993

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XII** ■ nr. **613** ■ 12-18 noiembrie 2015 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

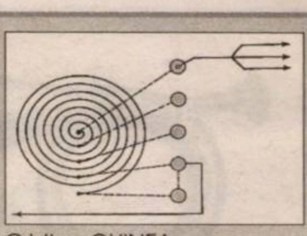

Cristian GHINEA

piața de idei

12

ANDREI PLEȘU

„Limitele schimbării“

pagina **3**

CĂTĂLIN ȘTEFĂNESCU

„Marea Șobolăneală“

pagina **10**

LILIANA NICOLAE

„Babilonia de dincolo de Prut“

pagina **21**

Orașul în dezvoltare

Cum locuim? (I)

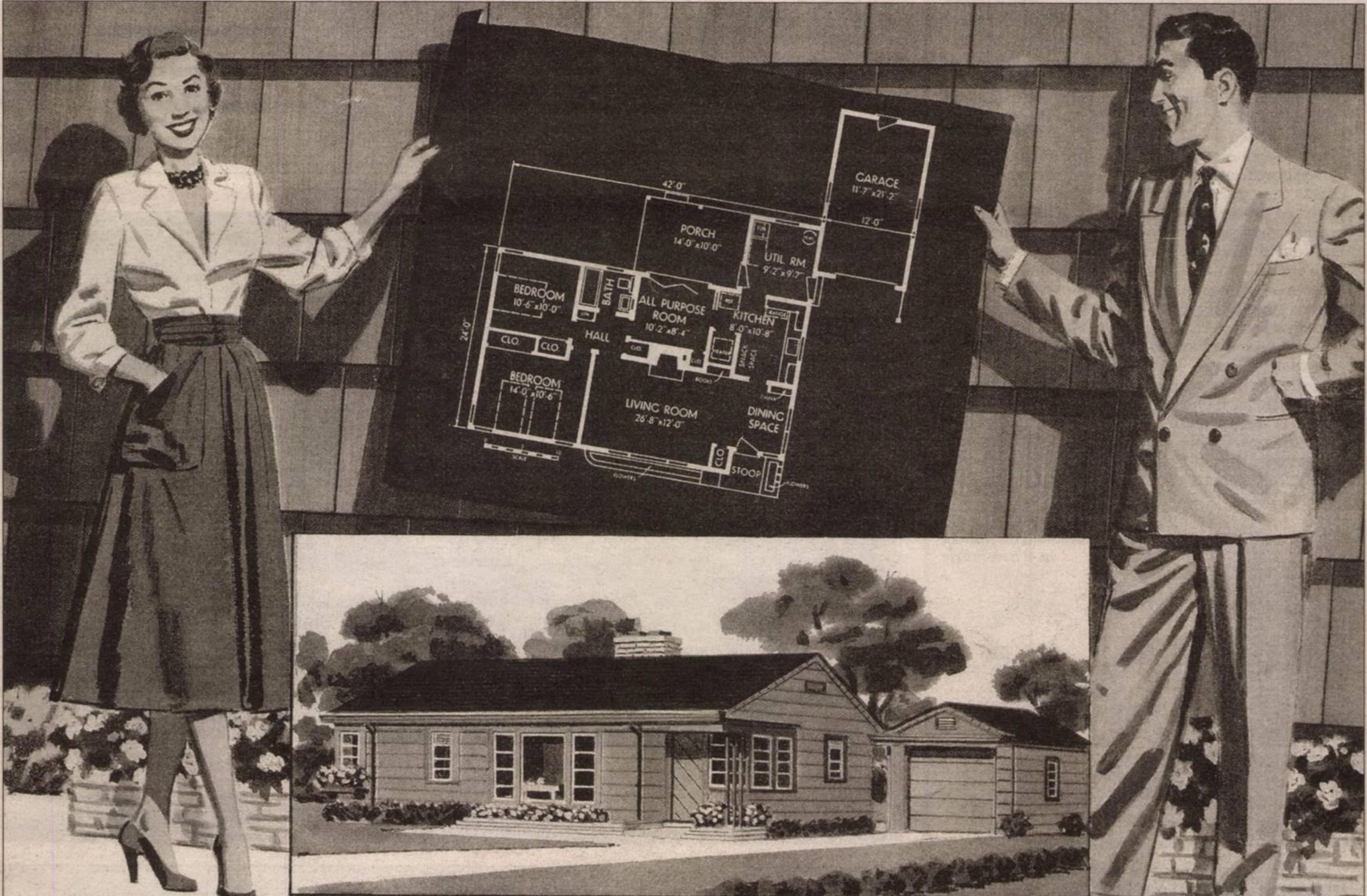
42'0"
GARAGE
11'-7" x 21'-2"
12'0"
PORCH
14'-0" x 10'-0"
UTIL RM
9'-2" x 9'-7"
BEDROOM
10'-6" x 10'-0"
BATH
ALL PURPOSE ROOM
10'-2" x 8'-4"
KITCHEN
8'-0" x 10'-8"
24'0"
CLO
CLO
HALL
BEDROOM
14'-0" x 10'-6"
LIVING ROOM
26'-8" x 12'-0"
DINING SPACE
CLO
STOOP
SCALE
FLOWERS
FLOWERS

> *„Arhitectura e voința unei epoci tradusă în spațiu.“*
>
> *LUDWIG MIES VAN DER ROHE*

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

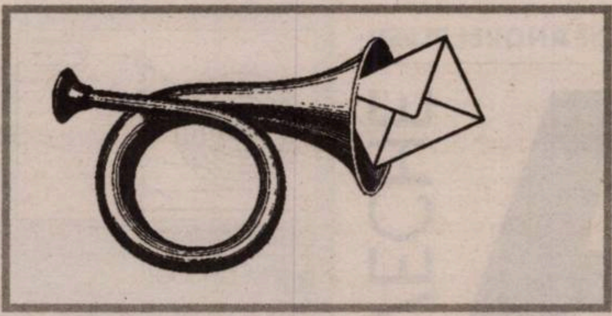

turneu de inbox

Nr. 611

Articolul lui Marius Chivu, „Cît (trebuie să) citim dintr-o carte?"

Iată un subiect interesant. În adolescență eram o cititoare foarte sîrguincioasă și citeam tot, pînă și prefețele, de multe ori, cînd îmi plăcea o carte. Citeam atunci sistematic, ca să mă cultiv, cum era moda atunci. Chiar și așa, pe la 15 ani, cînd citeam *Război și pace* am mai sărit din descrierile acelea interminabile de bătălii. Cu alte cuvinte, cred că am citit mai mult despre pace și mai puțin despre război. În timp, am ajuns să nu mai fiu terorizată deloc de ideea de a termina o carte, dacă nu e polițistă sau de mistere și crime. Nu abandonez cărțile decît foarte rar pentru că nu îmi plac. Simt nevoia să fac o pauză, să citesc altceva și eventual să mă întorc la un moment dat înapoi la cărțile întrerupte… Cred că am din astea începute cu zecile. Așa citesc eu acum. Nu trebuie să dau socoteală nimănui și nu trebuie să spun nimănui că am citit sau nu ceva, și atunci fac după cum am chef. Asta îmi dă o senzație foarte plăcută, de libertate totală. Fac ce vreau, cînd vreau, măcar în privința cărților. Ele sînt prietene, nu dușmani, nu ele îmi dictează mie, ci eu lor. Pot aștepta cuminți pînă mă întorc la ele sau pînă nu mă mai întorc. Sigur că mă gîndesc uneori că scriitorii nu au chiar aceeași libertate, adică să se oprească unde vor, deși, aparent, ei dețin pîinea și cuțitul, foaia și condeiul. Pînă la urmă, relația dintre un scriitor și cititori este aceea că scriitorul propune, iar cititorul dispune, fie că citește sau nu cartea pînă la sfîrșit. N-aș putea spune că mă simt tocmai liniștită cînd mă gîndesc la cărțile începute și neterminate, dar senzația este mai curînd una pozitivă, de tinerețe fără bătrînețe. Sînt sigură că multă lume a trăit sentimentul de tristețe sau de regret cînd a terminat de citit o carte pentru simplul motiv că s-a isprăvit istoria și atîtea personaje, cu care te-ai împrietenit și ai stabilit o relație, trebuie deodată să dispară în neant. Unde e Scarlett O'Hara? Vom afla vreodată dacă Rhett s-a întors la ea? Soluția pe care am găsit-o în cazul acesta este să recitesc *Gone With the Wind* mereu și mereu, doar-doar se termină altfel… Și așa și cu alte atîtea cărți. Nu pot opri timpul real, dar măcar pot opri timpul fictiv. Cam asta ar fi motivația mea (subconștientă) cînd întrerup lectura unei cărți care îmi place.

adăugat de marinela2011
la 6 noiembrie

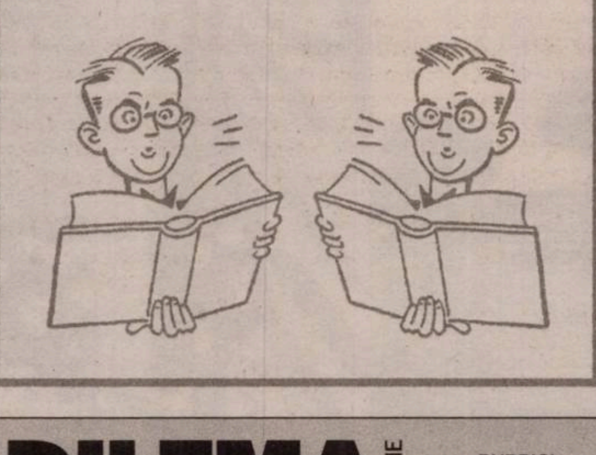

Dilema veche vă propune

■ Pînă pe 18 noiembrie, la Teatrul Țăndărică din Capitală, are loc Festivalul Internațional al Teatrului Contemporan de Animație ImPuls. Spectacole de teatru din țară și străinătate (China, Bulgaria, Belgia, Spania, Italia, Polonia), ateliere, conferințe și lansări de carte. De neratat expoziția „Călătoria lui Țăndărică" – marionete dintr-o istorie de 70 de ani a teatrului. (Stela Giurgeanu)

■ Încasările din vînzarea albumelor trupelor Goodbye to Gravity *(Mantras of War)* și Up To Eleven *(Ce simți)* vor fi donate victimelor din Clubul Colectiv. Casa de discuri Universal Music România va dona toate încasările victimelor tragediei. Albumele pot fi cumpărate din Librăriile Cărturești, de la Magazinul Muzica, de pe GetMusic.ro, rockshop.ro sau emag.ro. Mai multe detalii pe www.colectiv.info. (Marius Chivu)

■ Vineri, de la ora 17, la Sala Dalles, se deschide expoziția pentru copii (6-12 ani) „Apa trece, poveștile rămîn", un proiect al asociației „Cîte-n lună și-n mansardă", în colaborare cu MNAC. Copiii vor avea ocazia să experimenteze într-un mod neconvențional un patrimoniu viu, întocmai ca apa, prezentă sau sugerată sub diferite forme sau instalații în cadrul expoziției. În jurul acestui element sînt țesute povești audio-video și tactile, cu care ei pot interacționa. Expoziția se poate vizita pînă pe 6 decembrie. (Adina Popescu)

■ Dacă n-ați reușit să ajungeți la Les Films de Cannes à Bucarest, cîteva dintre filmele de pe Croazetă sînt distribuite și în România. *Sicario* (regia Denis Villeneuve), prezent anul acesta în competiția oficială a festivalului, rulează zilele astea pe ecranele de la noi. Regizorul Denis Villeneuve știe să contruiască suspansul ca la carte, așa că o să aveți parte de două ore de tensiune maximă. (Ana Maria Sandu)

■ *Spectre* (2015, Sam Mendes), cu Daniel Craig și Léa Seydoux, un Bond clasic, cu toate ingredientele tipic masculine: mașini, gadget-uri, femei frumoase. Dar și cu unele universale: destinații fascinante. Plăcut și previzibil pentru toate gusturile. (Iaromira Popovici)

■ La Teatrul Act se joacă *Omul pernă,* o comedie neagră după un text celebru de Martin McDonagh, montat de Eugen Gyemant. Acum cîțiva ani, același text a mai fost regizat (și consacrat) în România de Radu Afrim. Merită revăzut acum și în noua montare. (Matei Martin)

■ Al doilea concert din DA CAPO – ARCUB Chamber Music Series, prima serie de concerte de muzică de cameră cu participare internațională inclusă pe agenda

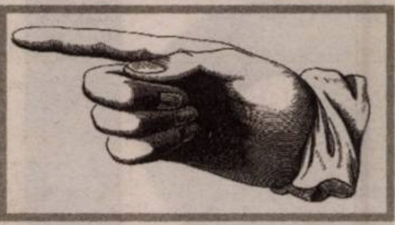

melomanilor bucureșteni de violistul Răzvan Popovici – director artistic, va avea loc pe 17 noiembrie, ora 19,30, la Hanul Gabroveni (str. Lipscani, nr. 84-90). Susținut de renumitul Cvartet Schumann din Köln, concertul va include piese de Haydn, Leos Janacek, Dvorak. (Ruxandra Mihăilă)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- Cum locuim? (II)
- Imigranții / refugiații
- Condiția femeii
- Prostia
- Autenticitate
- Drumurile noastre toate
- Întîlniri

album dilematic Ernö Farkas

DILEMA VECHE

REDACȚIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU
Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU ● Mircea VASILESCU (redactor-șef)
Luiza VASILIU

RUBRICI:

Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU
Iulian COMANESCU ● Codrin Liviu CUȚITARU
Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU
Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Valeriu NICOLAE ● Liviu PAPADIMA
Oana STOICA ● Cătălin ȘTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85

(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)

e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Director Publicitate: Dana Aneculoaei
Director Marketing: Mircea Ionescu
Director Producție: Ionuț Matei
Director Distribuție: Dana Zamfir
Sales Manager: Dan Vlad
(dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de: Adevărul holding
Publicație auditată de: BRAT
Tiraj: 8.800
Tipărit la Tipomedia

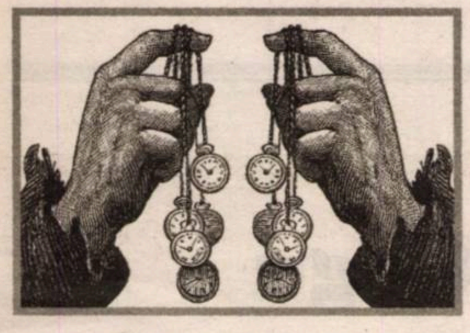

Andrei PLEȘU

nici **așa**, nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Limitele schimbării

Să ne imaginăm că nenorocirea de la clubul Colectiv n-ar fi avut loc. Am fi asistat, ca pînă de curînd, la defilarea pe scena publică a acelorași portrete hiper-uzate, evoluînd nerușinat și impenitent între incompetență, tupeu, căpătuială și neant volubil. Am fi sperat în vreo minune, în alegeri ceva mai profitabile, în apariția, improbabilă, a vreunui salvator providențial. E aproape de necrezut că, brusc, am fost scutiți de driblingurile jalnice ale lui Victor Ponta, de fizionomia inconfundabilă a lui Gabriel Oprea, aflat mereu în dificultate să-și coordoneze mișcarea buzelor cu a pleoapelor, de ștaiful vid al lui Tăriceanu, de profilul plebeu al lui Zgonea, de semeția ineficientă a dnei Gorghiu și de întreaga colecție de „luptători“ vajnici și neajutorați, oferită de opoziție. E, într-adevăr, miraculos! Dacă „foștii“ au vreun merit, e meritul de a se fi speriat. S-au dat, cel puțin deocamdată, la fund, vizibil destabilizați de o lovitură care a venit de unde nu se așteptau. Grav este însă că sperietura lor a costat prea multe vieți fragede, prea multe destine frînte înainte de vreme, prea multe lacrimi. Așadar, România a fost adusă în situația de a nu mai putea fi schimbată decît prin hazard și prin sînge. Democrație prin martiraj!

Marea masă de oameni care, după catastrofă, în mai toate marile orașe ale țării, au impus, din stradă, cutremurul benefic al clasei politice merită recunoștința unanimă a unei populații care e învățată, de mult, să privească politicul ca pe o fatalitate, ca pe un fenomen mai curînd meteorologic, pe care trebuie să-l suporți cu o tristă resemnare. Acum, miracolul s-a produs. Și ne întrebăm cu toții ce urmează. E greu de știut. Singurul care pare să mai joace încă un rol în spectacolul de la vîrf este președintele țării. Și o face în stilul cu care deja ne-am obișnuit: vorbe puține, gesturi fotogenice, perspective vagi. Oricum, e de semnalat că, la Cotroceni, vîntul demisiilor n-a avut destulă forță. Mihalache rămîne de neînlocuit, „echipa“ dormitează ferit, în afara evenimentelor. Au fost invitați la palat „reprezentanți“ ai societății civile, pentru consultări. Pentru mine, nu sînt plauzibile decît două-trei nume. Nu exclud ca și ceilalți, pe care nu-i cunosc, să fie oameni pricepuți și bine intenționați. Dar nu pot spune că mă simt în siguranță.

O problemă este și evoluția, inevitabilă, a mișcărilor de stradă în general. De la mobilizare spontană, pe un fond de dramatism radical, lucrurile pot evolua, cum s-a mai întîmplat, spre aglutinare *„cool“*, spre socializare haioasă, spre șarjă ideologică anti-*establishment*. Orice mulțime e, vrînd-nevrînd, pestriță: adulți exasperați, populiști veleitari, naivi, copii luați în circă, infiltrați șmecheri, rockeri nărăvași, eroi frustrați, stegari „profesioniști“, obișnuiți ai manifestațiilor de stradă, tineri căutîndu-și locul în comunitate și în lume etc. E bine, e foarte bine că s-au mișcat și se mișcă. Dar vine clipa în care e nevoie de coerență și, vai, de organizare. Iar organizarea e cu două tăișuri. Poate produce lideri, dar și impostori, poate coagula un program, dar poate fi și confiscată de un grup incert, netransparent, insuficient creditabil. Sloganuri de tipul: „Fără Parlament!“, „Fără partide!“, „Fără politică!“ nu sînt de natură să provoace claritate. Nu se conturează – n-au cum să se contureze! – strategii limpezi, termene rezonabile, soluții realiste. Să schimbăm clasa politică! De acord. Dar cum? Am văzut, într-o seară, la B1, un „exponent“ al „pieței“ care mi-a făcut frică. Sigur de el, gata să propună miniștri, vizibil halucinat de misiunea lui salutară, pe scurt, genul de om care lucrează deja la statuia proprie.

Și eu sînt pentru schimbare totală. Dar dacă e să aibă loc, ea ar trebui să meargă mult mai departe decît ne stă nouă în putere de azi pe mîine. Ar trebui să avem, mai întîi, un alt fel de electorat. Nu putem visa la primenirea clasei politice, cu alegători care n-au capacitatea să deosebească între promisiunea rațională și parada demagogică, și care votează, o dată la patru ani, cu ochii pe un kilogram de ulei, care se lasă prostiți, fără o minimă rezistență, de orice fanfaronadă patriotardă, de orice horă electorală în piața publică. Schimbarea totală înseamnă o reformă drastică a școlii, a moravurilor, a inerțiilor „tradiționale“. Nu cred că voi apuca această schimbare. Pot doar să mă bucur că exigența ei a apărut pe tapet…

Apropo: au demisionat miniștri, au amuțit o sumedenie de gălăgioși de partid, PSD-ul nu mai vrea premier din propria gașcă, UNPR-ul balansează între fronturi, politicienii în genere nu ne mai distrează seară de seară la televizor (cu excepția cîtorva nărăviți ai perorației îndrăgostite de sine, de genul Nicolicea, Codrin Ștefănescu și alți cîțiva caraghioși fuduli, cu certitudini de beton). Și totuși: dacă zapezi seara de la un canal de televiziune la altul, descoperi că studiourile care găzduiesc talk-show-uri sînt populate de aceleași echipe de „experți“, abonați definitiv la „prestație“ jurnalistică. De ani și ani sîntem dădăciți de aceleași figuri. Totul se schimbă, ei nu! Schimbare totală? Dar n-ar trebui umblat nițeluș și la presă? N-am putea să uităm, măcar o vreme, de micile confrerii de „comentatori“ care ne indispun zilnic cu suficiența lor harnică? De propagandiștii de duzină ai diferiților patroni, de gazetarii traseiști (azi la Antena 3, mîine la Realitatea, sau la B1), de literatorii, psihologii și istoricii de artă reciclați în „analiști politici“, de moderatoare fioroase și moderatori patetici, de „maeștri“ boreali și editorialiști necruțători, cu trasee ideologice amețitoare, de la „Ștefan Gheorghiu“ la teologie? Nu ne-ar trebui și „pe acest tărîm“ oarecari înnoiri? Abia atunci vom putea spune: dacă e schimbare, schimbare să fie! Dar s-o vedem și noi! Să respirăm și noi alt aer! Cinstit vorbind, mă includ în această perspectivă. Voi reflecta la o odihnitoare retragere. Numai să nu mă certe „opinia publică“ pentru izolare lașă, „elitistă“, în turnul de fildeș…

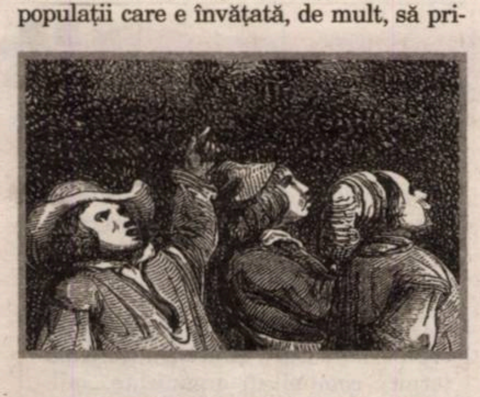

Vintilă MIHĂILESCU

…@**hai-hui**.ro

Cruciada copiilor

„Cînd am intrat, era o liniște mormîntală, doar telefoanele sunau din cînd în cînd: părinții își căutau, probabil, copiii“ – relatează un pompier. Apoi părinții au început să-și recunoască fiii și fiicele la morgă: „I-am văzut doar piciorușul“ – plînge o mamă. „Doar mînuța a mai rămas din ea“ – plînge un tată. Iar altul privește în gol și nu-i vine să creadă: „Dar nu se poate, fetița mea făcuse și facultatea, cum să moară!?“. Copiii aveau peste treizeci de ani, dar erau copiii lor. Erau copiii noștri!…

Și a urmat revolta. Una prea umană pentru a fi politică, prea profundă pentru a fi îngropată în uitare, prea generală pentru a se mulțumi cu capul lui Moțoc. O revoltă care s-a alimentat însă și din memoria altor revolte, precum cele din ianuarie 2012. Atunci, Puterea amenințase sănătatea, mai ales a bătrînilor. Acum, corpul fără chip al politicului luase viața copiilor. Dincolo de drama imprescriptibilă a morții și de durerea nesfîrșită a oricărui părinte de pe lumea asta, la noi există și o doză considerabilă de suprainvestire în copil și, astfel, o încărcătură simbolică suplimentară: pentru români, „copil“ este și numele speranței. Poți să-mi iei banii, dar nu te atingi de sănătatea mea – au simțit revoltații din 2012; poți, eventual, să amenințí și sănătatea mea, dar să nu te atingi *niciodată* de copilul meu! „Fetița mea făcuse și facultatea, cum să moară!?…“ Cum să moară și speranța, singura speranță pe care o mai aveam!? De aceea este de-a dreptul ridicol să contabilizezi *cîți* sînt în stradă și *cine* sînt ei. Nevăzuți, acolo, în stradă, sînt toți copiii noștri și toți părinții lor; și vor rămîne, tăcuți, multă vreme, *în numele Copilului*… În spatele celor pe care îi vedem, există o solidaritate difuză și invizibilă, ce nu poate fi cuprinsă de toate piețele din marile orașe ale țării luate la un loc.

Și totuși, ajunsă în stradă, această revoltă vitală, bazală, umană înainte de a fi socială, capătă un chip și devine o forță politică, o *energie* capabilă să mături *structurile* care stau în calea neîmpăcării sale. O energie care se poate dezlănțui cu forța unui uragan sau poate sufla ca un mult așteptat *wind of change*.

Istoria ne povestește despre misterioasele cruciade ale copiilor și păstrează „sărbătoarea inocenților“ sau obiceiul de a numi un *episcopus puerorum*, dar ne amintește și de asemănările cu „sărbătoarea nebunilor“, simplă defulare a maselor, prost văzută, totuși tolerată de autorități. Uneori, istoria oferă avertismente…

Vîntul schimbării care suflă dinspre „stradă“ va trece inevitabil prin vămile văzduhului, adesea nebănuite, dar totdeauna bine păzite. Și care pot deturna acest „vînt“ într-o direcție sau alta. Mai puțin metaforic vorbind, energia revoltei poate fi folosită pentru a sufla în pînzele politicului sau poate fi lăsată să se domolească în văzduhul sărbătorilor ce se apropie. Ambele strategii nu par să aibă însă vreo șansă de succes: „strada“ s-a maturizat, iar revolta s-a amplificat.

Mai subtilă și mai periculoasă este capcana „reprezentativității“: vă respectăm, vă ascultăm, așa că hai să ne punem la masa verde cu reprezentanții voștri. Intenționat sau nu, a cere unei mase revoltate să se transforme într-o elită reprezentativă este cel mai simplu și eficient mod de a o dezbina. Și aici, „strada“ s-a dovedit mai matură decît s-ar fi așteptat politicul: este prematur, nu se poate – și nu se cuvine – să trecem din cimitir direct în Parlament. Totuși, capcana rămîne: a refuza dialogul înseamnă să-ți asumi neimplicarea politică; a-l accepta revine la a te discredita politic, căci nemulțumirea nu naște spontan și de la sine soluții viabile ce pot fi decartate la masa verde.

Mergînd mai departe, soluția de compromis a tehnocratului salvator s-ar putea să compromită doar „strada“. Nici un om politic cît de cît conștient nu se simte confortabil să iasă acum în față, drept care soluția unui guvern de tehnocrați constituie, pentru clasa politică, un mod de a te face frate cu dracul pînă treci puntea. Pe de altă parte, pentru „stradă“, tehnocratul este atît competent, cît și neimplicat politic – deci „curat“. Ceea ce, nu știu cum s-o spun, dar este o naivitate: politicul adevărat are totdeauna în rezerva sa de cadre tehnocratul său din mînecă, pe care îl poate scoate în caz de necesitate. Și dacă nu este politicul național, este cel internațional, al marilor puteri, care nu sînt foarte dispuse să lase în derivă spațiul geopolitic al României într-o astfel de perioadă de turbulențe majore.

La extrema cealaltă, vîntul care bate dinspre „stradă“ poate fi lăsat să se transforme – sau, poate, să se dezlănțuie singur – într-un uragan, care să nu mai sufle în nici o pînză a politicului, dar care să scufunde toate corăbiile societății – or, nu poți ajunge în țara promisă decît pe o corabie și, pînă una-alta, singura care ne poate duce acolo este aceea a democrației. În mod cert, nu vreun astfel de naufragiu își dorește „strada“. Și nici nu cred că are, de fapt, o asemenea forță. Dar ezitările sau gafele politicului ar putea să sufle ele în pînzele revoltei – și cine ar mai putea atunci, omenește vorbind, să condamne „strada“ pentru excesul ei de nemulțumire? Subiectiv, dezlănțuirea ar fi de înțeles; obiectiv, ar fi o catastrofă. Și, din nou, s-ar putea ca nu „strada“ să beneficieze de forța sa de uragan, ci alți mari actori politici, posibil interesați de ceva turbulențe majore în această parte de lume…

„Bunicii la război; părinții la revoluție; acum a venit rîndul nostru!“ – scria pe o pancartă a unui tînăr din „stradă“. Așa este. Dar războiul nu prea l-am cîștigat, iar revoluția am cam pierdut-o… Nu repetați așadar greșelile noastre. Fără a avea vreo soluție și fără a-mi permite vreun sfat de pe tușă, cred însă că „rîndul vostru“ constă în a *ocupa politicul* și nu doar în a *ocupa strada*.

Oricum, pentru noi, „copil“ este și numele speranței, așa că, de data aceasta, „părinții“ vă vor urma pînă la capăt…

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Fascinația diferenței. Anii de ucenicie ai unui antropolog, *Editura Trei, București, 2014.*

Valeriu NICOLAE

rătăcit în **Euro**-Narnia

Nemția, Thor și Gogu

Vară-mea Karina s-a ajuns: stă pe lîngă Frankfurt și se poartă ca și cum ar fi fost rebotezată direct de Thor și tac-su Odin la Primăria din Valhalla. E Arianca – salvatoarea brunetă a Jărmaniei. Se dă nemțoaică get-beget: după trei ani de Nemția, urăște cu spume imigranții și țiganii – nu au cultura *Zeitgeist*-ului. Nu contează că tac-su e amestecătură de evreu cu șvab, că mă-sa Geta e cam cea mai cunoscută țigancă din Caransebeș, care trăiește din ghicit, și că bărbat-su e ungur. A hotărît fata că e ariancă, e ariancă. Îi trimite, ce e drept, medicamente maică-mii și scoate ochii la juma' din neam (mie și vară-mii Nuța, în special) că sîntem proști și needucați. Cum mama are nevoie de medicamentele germane care costă cam cît salariul meu, înghit în sec și înjur în gînd.

Geta, în schimb, o cam spurcă de fiecare dată cînd o bîrfește cu maică-mea. Karina e subiectul numărul trei de bîrfă, după taică-meu și după Gogu.

Gogu a fost bogătașul familiei. Curăța cazane de termoficare și făcea o avere. Nu a plătit taxe și a cheltuit banii pe o grămadă de tîmpenii. Kentane, curve și coniac în baruri procopsite erau visurile lui în timpul lui Ceașcă. Visurile astea i-au mîncat averea la vreo opt ani după Revoluție. Acum fumează chiștoace și are datorii la dughenele de pe lîngă gară, care vînd alcool contrafăcut. Îl mai sponsorizez din cînd în cînd cu bani de un pachet de țigari sau o cafea. Oricum, nu se mai duce la Cățeaua Leșinată – locul în care se matolește cu sfințenie taică-meu. E o chestiune de principiu: după ce te-ai pilit ca porcul la barul de fițe de la Hotel Jiul, acum nu mai merge să borăști oriunde, că rîde țigănia de tine.

Gogu a avut două apartamente și eu am avut cheia de la unul dintre ele pentru o bună perioadă de timp. Înainte de a avea cheia de la apartament, Gogu îmi lăsa Oltcit-ul lui pe mînă. I-am spurcat (vorba maică-mii) mașina de multe ori, din lipsă de bani și exces de hormoni, și am și bușit-o o dată. Gogu a fost întotdeauna un domn și nu a pomenit nimănui nesimțirile mele. Acum, Gogu stă într-o cocioabă pe care și-a construit-o pe un teren cumpărat cînd avea bani. Nu l-am mai văzut de cîteva săptămîni.

Am o prietenă frumoasă tare, care tocmai a devenit avocată. Mă-sa e din neam de aristocrați, iar tac-su face afaceri. Nu le convine deloc că umblă cu mine, dar cumva s-au obișnuit, căci relația noastră durează de cîțiva ani. Se decide că ieșim împreună – eu cu fata și părinții ei – la un film, la Cinema Central. Faptul că am o verișoară în Germania și o soră blondă sînt cam singurele lucruri bune pe care le pot zice despre familionul meu. Maică-mea e o minunăție de femeie, dar

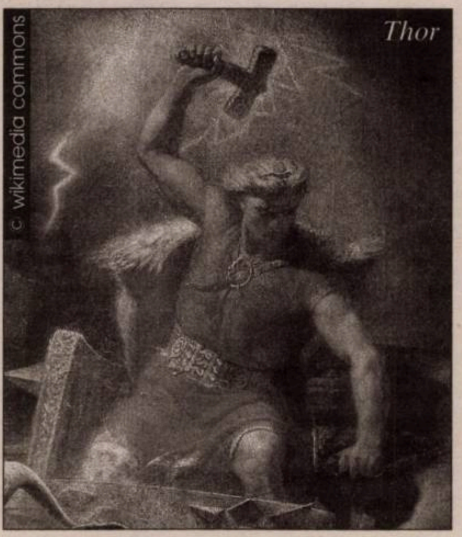
Thor
© wikimedia commons

mult prea neagră pentru standardele elitelor oltenești, iar tata e alcoolic. În concluzie, mă dau, practic, orfan.

– Băăăăăăăăăăăiii,
nesimțiților, v-ați ajuns!!!

Sînt anunțat că trebuie să mă întolesc bine pentru ocaziune. E prima oară cînd se întîmplă un astfel de eveniment și mă întolesc cu ce a adus mama de la nemțoaica pentru care face curat. Nemțoaica e o mică șefă la fabrica de confecții din Craiova și poartă aceeași măsură ca a mea. Își aruncă țoalele vechi, mama le ia, așa că am un pardesiu *ielegant* rău: maro cu catifea neagră la guler. E de gagici, e drept, dar nu știu diferența. Mi-am pus și pantofi de lac negri, așa că sînt asortat și frumușel.

Merg țanțoș în fața cu blonda avocată și în urma noastră – familia de fițe. Trecem prin fața Primăriei din Craiova – e un nene acolo: murdar, brunet rău, cu barbă și cu un afiș mare cu greva foamei. Trecem pe lîngă el fără să îl bag în seamă și, cînd ajung și viitoarele rude aristocrate lîngă el, începe să urle. (Aici un sumar tradus diplomatic al celor trei minute de spurcare temeinică.)

– Băăăăăăăăăăăăăiii, nesimțiților, v-ați ajuns!!! Nu mă mai salutați!!!!! Băăăăăăăă, ați uitat cînd v-o puneați ca iepurii la mine în apartament, nemernicilor?

Gogu înjură impecabil. E în greva foamei pentru că e convins că românii i-au omorît cățeaua-lup numită, bineînțeles, Lady. Îmi cer scuze, rîd, îl pup și dau să mă duc la film. Văd fețele foștilor mei viitori socri care par să fi fost loviți de ciocanul lu' nașu Thor care a rebotezat-o pe vară-mea. Au o privire despre care îmi imaginez că era foarte populară printre ucigașii naziști.

Lady era în călduri și a revenit după vreo trei zile.

Valeriu Nicolae *este activist pentru drepturile omului și fondator al Policy Center for Roma and Minorities.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Am îmbătrînit. Sînt conservator

Cum aș putea să nu îmi doresc o țară cu oameni cinstiți, cu politicieni onești, cu miniștri competenți și cu performanță în toate domeniile? Cum aș putea să nu vreau să dispară mica și marea șpagă din peisajul cotidian al administrației?

Declar, carevasăzică: nu pot a nu fi de acord cu Marile Idealuri strigate acum în Piața Universității. Nu am cum să nu fiu de acord cu tinerii frumoși, duri, integri care se strîng acolo. Șansa României de mîine, cum s-ar zice. O Românie în care nu se mai dă și nu se mai ia ciubuc, în care nu mai trecem pe roșu cînd nu ne vede polițistul și nu mai acceptăm să ne periem șeful incompetent pentru a ne păstra job-ul din corporație, și să îi spunem, privindu-l în ochi, să se ducă-n mă-sa cu corporația lui cu tot, că nu mai avem de gînd să ne pierdem tinerețile sub conducerea lui ineptă.

Dincolo de lucrurile de bun-simț pe care le-am aflat de la Piața Universității în ultima săptămînă, am cîteva lucruri care mă fac să mă consider un conservator bătrîn, incapabil să înțeleg validitatea cîtorva revendicări. Una ar fi cererea de demisie a Patriarhului Daniel. Oricare ar fi nemulțumirea publică față de calitatea mesajului transmis unei societăți în fierbere, eu cred că Preafericitul nu este funcționar public. Nu este ministrul Bisericii Ortodoxe. De aceea, cererea de demisie îmi pare deplasată. Măcar am bucuria că Preafericirea sa a avut inspirația unui moment de smerenie în care și-a cerut scuze pentru un mesaj total nepotrivit momentului și audienței. În același timp, sloganul „Vrem spitale, nu catedrale“ îmi pare inept. Personal, eu vreau și catedrale, și spitale. Ca un amănunt suplimentar: toți medicii BUNI pe care îi cunosc sînt, simultan, BUNI creștini. Toți declară că, în secțiile de reanimare, Dumnezeu există și produce miracole pentru care nici un medic nu poate oferi explicații științifice.

Cel mai tare mă neliniștește cererea de înlocuire a unei clase politice considerate coruptă, incapabilă, depărtată de adevăratele interese ale societății. În primul rînd, mă irită generalizările. Evident că, după ce ne culcăm seara cu niște arestări pentru corupție și ne trezim dimineața cu alt episod din DNA Saga, imaginea creată nu poate fi decît a unei clase politice universal și iremediabil murdare, corupte, mizerabile. Nimic nou. În Italia de acum cîteva decenii, după niște operațiuni juridice de curățare a merelor putrede din livada Parlamentului sau a Guvernului, impresia corupției generalizate a devenit inevitabilă. De aici, impulsul de a cere schimbarea din rădăcini a sistemului. Pînă la cristalizarea unor mișcări politice antisistem este doar un pas. S-a întîmplat în Italia (Liga Nordului), apoi în Austria (din motive ușor diferite). Au urmat Franța (cu Chirac și Sarkozy cercetați penal și doamna Le Pen în creștere uriașă de formă), Bulgaria (Ataka), Ungaria (Jobbik), Marea Britanie (excelentul orator Nigel Farage și al său UKIP), Grecia (criza economică l-a creat pe Tsipras) sau Spania (Podemos). Acum vreo șase luni, tot în paginile *Dilemei vechi,* mă arătam ușor nedumerit de faptul că România nu are un asemenea partid antisistem. Locul este, încă, gol. În principiu, tinerii puri și duri care doresc să creeze o Românie mai bună prin înlocuirea clasei politice actuale ar putea să creeze un asemenea partid. Ar fi, cumva, în firea lucrurilor. Un asemenea partid ar fi, însă, extrem de vulnerabil. Nu ar putea să se susțină financiar (care om cu bani curați ar sponsoriza o asemenea mișcare?), ceea ce l-ar face incapabil să atragă experți credibili cu care să imagineze programe de guvernare sau să plătească o campanie electorală decentă.

În final, întreb: de ce aș cere înlocuirea unei clase politice (da, știu: coruptă și incompetentă) care a plasat România în cel mai bun moment din istoria sa? Sîntem, pentru prima oară în istorie, membri ai celei mai puternice alianțe militare a lumii (NATO) și în clubul țărilor celor mai bogate și invidiate din lume (UE).

E clar, sînt bătrîn și conservator. Altfel, nu aș refuza revoluția plină de adrenalină, de dragul unei (mult mai) plicticoase… evoluții.

Gabriel Giurgiu *este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

un sport la Răsărit

Galeriile de fotbal au găsit în aceste zile un meci mai important decît cele din Liga 1?

Galeriile sînt în bună parte, astăzi, copii orfani. Sînt, în același timp, puternice comunități organizate „militărește“, un corp în care fiecare element e în principiu apărat și care astfel se poate exprima fără bariere. Ceea ce caută mulți dintre compatrioți. Să nu se simtă singuri, să-și poată striga frustrarile și chiar speranțele fără frică. Fiecare membru își aude vocea înmulțită de vocile de lîngă el. Acești oameni au plecat de lîngă fotbal pentru că fotbalul a plecat de lîngă ei. Sînt cazuri în care a plecat din business-ul cu ei, sau mai degrabă din cel cu liderii lor. De aceea galeriile sînt,, în aceste vremuri în căutare de obiect al susținerii. Pentru orice fel de demonstrație populară au un *savoir-faire* care poate folosi ori dăuna, după caz. Galeriile pot deveni violente tocmai pentru că senzația de protecție dinăuntru dă aripi. Și, da, în aceste zile meciul poporului cu politicul e unul mult mai interesant decît cele din stadioane. Aceste entități pot atrage și coagula curente, dar vor fi mereu distincte, ceea ce reprezintă limita lor. Au un soi de profesionalizare care nu le lasă să se disipeze într-un eveniment mai mare sau să includă persoane care nu le cunosc și nu le trăiesc viața permanent. Sînt un actor care merită urmărit în focul acțiunii. Probabil că asta se și întîmplă. E urmărit cu maximă atenție. Despre manipulare există manuale.

Radu NAUM

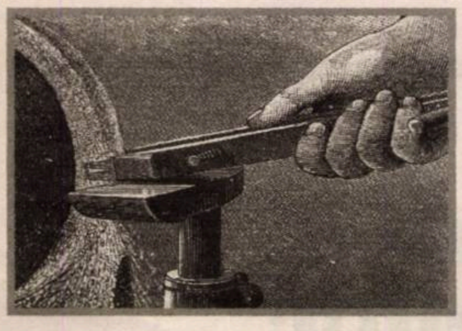

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Cînd „strada“ devine „clasă politică“

La ora cînd acest articol pleacă spre redacția revistei, președintele încă nu a desemnat candidatul pentru funcția de prim-ministru, iar tumultul străzii s-a potolit. Numele lui Liviu Voinea tocmai a apărut, rostit de liderii PSD, și în spatele lui stă o coaliție majoritară în Parlament peste care aproape că nu se poate trece – în acest moment, cel puțin.

Ce va face președintele? Va alege calea simplă, desemnînd o persoană cu șanse reale de a întruni votul majorității? În definitiv, Liviu Voinea poate trece drept tehnocrat (vine din Banca Națională) și urmează să conducă un guvern avînd ca principală sarcină organizarea alegerilor. Alegeri la termen, după toate probabilitățile. Sau președintele va încerca să forțeze o altă variantă, cum ar fi fostul comisar european Dacian Cioloș? Aș vrea să mai aștept cîteva ore, dar termenele redacționale sînt nemiloase. Asta este, lucrăm la o revistă, chiar dacă poate părea puțin *old fashion*.

În orice caz, un lucru e clar: și fără oameni în stradă, criza de credibilitate a sistemului politic este tot aici. Nu a plecat odată cu protestatarii din piață, asta trebuie să le fie clar liderilor politici. Dar și celor care au ieșit din case cu dorința sinceră de a schimba, o dată pentru totdeauna, modul în care se iau și se aplică decizii în România.

O veste bună este că ideea alegerilor anticipate a fost lăsată baltă. Sigur, din calcule meschine, politice. Dar același gen de calcule a stat și la baza susținerii acestei idei. Mai precis: cu alegeri anticipate (lăsăm la o parte dificultățile procedurale, să presupunem că s-ar fi găsit o soluție), PNL ar fi cîștigat din nemulțumirile exprimate în societate.

Cu cît trece timpul, cu atît sînt mai mari șansele de a apărea o alternativă – sau mai multe. Iar alternativa mușcă puternic din electoratul PNL și prea puțin din cel al PSD. Acest din urmă partid se poate încă baza pe un electorat disciplinat și conservator, dependent în bună parte de anumite politici sociale, în parte doritor de „stabilitate“, în parte îngrozit de ceea ce el consideră a fi o ofensă de neiertat la adresa Bisericii Ortodoxe.

PSD ar putea fi afectat, eventual, de apariția unei forțe cu caracter pronunțat de stînga, naționalistă și izolaționistă – și s-au văzut în stradă și asemenea cereri: de la renaționalizarea companiilor pînă la ieșirea din NATO și chiar din Uniunea Europeană. Dar, pe partea cealaltă, PSD are de cîștigat oricum de pe urma previzibilei disoluții a fantoșei politice pe nume UNPR.

Mai departe?
Strada dă semnale, pune degetul pe rană.

Bine, dar strada – sau, mai bine zis, Strada? Ieșirea oamenilor în stradă este benefică pentru societate, fiindcă le arată liderilor ce nu merge. Dacă aceștia nu țin cont de mesajul străzii, vor fi luați de val, cu toate riscurile de instabilitate ce decurg de aici. Riscul radicalizării, de exemplu. Și am văzut în piață și cereri deloc raționale, mergînd pînă la desființarea democrației reprezentative și înlocuirea ei cu cea directă sau cu o democrație a Străzii online.

Mai departe? Strada dă semnale, pune degetul pe rană, îi zgîlțîie pe lideri din somnul lor dulce, dă cu pumnul în masă. Dar soluțiile nu pot fi date de stradă. Probabil că suporterii democrației directe (cei mai raționali dintre ei, în orice caz) au văzut cît de puțin realisă este o asemenea propunere atunci cînd s-a pus problema ca „reprezentanții Străzii“ să meargă la Cotroceni ca să stea de vorbă cu președintele.

Contestarea listei era previzibilă și rămîne să ne întrebăm dacă Administrația Prezidențială chiar nu a întrevăzut ceea ce avea să se întîmple sau, din contra, a încuviințat, discret, ca lucrurile să meargă în această direcție. Și chiar dacă, să spunem, grupul de la Cotroceni ar fi fost considerat de stradă „reprezentativ“, tot nu ar fi putut obține altceva decît ca vocea să-i fie auzită. Președintele a „luat act“ de revendicări. Mai mult nici nu putea face.

Ei bine, Strada trebuie acum să facă exact ceea ce a spus că urăște. Adică să se organizeze, să capete o formă instituțională și să participe la jocul politic. Să facă politică. Să devină parte a „clasei politice“.

E complicat și asta ar putea duce la noi dezbinări – ideea schimbării actualei clase politice unește societatea, dar cînd vine vorba despre căile de atingere a acestui obiectiv, lucurile nu mai stau deloc așa. Dar altă cale nu există. Există doar o șansă pentru ca democrația să fie readusă în inima deciziei politice.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de programe la RFI România și TVR.*

■ ■ ■

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Apucături de contribuabil

Grea țară, România! Cum o dai, nu-i bine. Cazi din lac în puț. Sări dintr-una-ntr-alta. Săptămîna trecută, îi apăram pe contribuabilii mediocri, care se uită la PRO TV, ies la cîte-o bere seara, merg la grătar în week-end și cheamă ambulanța cînd îi ia leșinul după al 25-lea mititel. Cel mai probabil, ei nu citesc *Dilema veche,* nu pentru că am fi noi o revistă elitistă, ci pentru că ei nu citesc nimic, în general. Și totuși, în *Dilema veche* îi apăram de furiile unui doctor prea impresionat de victimele de la Colectiv, care le adresa cuvinte grele. Luam, așadar, partea micilor, dar onestelor lor drepturi de contribuabili. Atîta timp cît plătesc taxe și nici nu i-a împins neșansa să devină eroi căzînd victimele unei tragedii zguduitoare, acești oarecare au dreptul la asistență medicală fără șpagă! Că unii sînt ipohondri, că alții n-au grijă de mamele lor, că ceilalți și-o fac cu mîna lor, că sînt cam îngrămădiți și se dau în vînt după *Las Fierbinți,* puțin contează – contribuabilul are dreptul la serviciul public (de sănătate, în acest caz) pentru care cotizează, indiferent de cîtă minte are-n cap, cît gust estetic poate avea sau în ce fel de preocupări se exersează. Și fără șpagă! Dar nu au trecut mai mult de două zile, că fabuloasa realitate românească m-a obligat, iată, să revin și să adaug cîteva nuanțe elogiului indirect pe care l-am făcut, necondiționat, calității de contribuabil. A fi contribuabil nu este un titlu de glorie și nici unul de noblețe, nu presupune că statul e la dispoziția puselor tale de mic vechil și nici că ai dreptul să ștergi pe jos cu politicienii (pe care tu, cu mîna ta, îi votezi de fiecare dată) sau cu bugetarii, în general.

A fi contribuabil
nu este un titlu de glorie.

Într-o zi, o vedetuță de televiziune, dintre acelea aflate mereu în căutarea atenției, gata să spargă cîteva pahare la o masă și să ridice vocea în numele sfintei libertăți numai ca să nu fie uitat, comite o enormitate. Se adresează cuiva, n-are importanță cui în acest moment, unei autorități instituționale, să zicem, cam așa: „…am auzit că te-ai enervat. Da, iartă-mă că mă adresez la persoana a II-a, nu pot să vorbesc respectuos cu toți angajații. Da, cu angajații. Că și dacă iei un leu din taxele mele, ești la mine pe moșie. Și ești un angajat obraznic, care te oțărăști la mine cînd îți zic să-ți faci treaba. Care e treaba ta și ce drept am să te învăț, deși n-am pus mîna pe terfeloage să știu de ce cînți pe nas trei strofe în loc de două, pe care oricum nu le înțeleg…“ Desprindem de aici cel puțin două concluzii. Prima, că dacă ești contribuabil, cei care „iau un leu“ din taxe sînt „pe moșia“ ta. A doua concluzie, că dacă ești contribuabil poți să spui cuiva ce are de făcut chiar dacă singur admiți că nu înțelegi ce are de făcut acel om. La o distanță de două zile, o altă vedetuță de televiziune își împărtășește gîndurile: „Poate ar trebui să-i aducem cumva aminte (clasei politice – *n.m.*) că, în această poveste, strada e angajatorul, iar ea, clasa politică, angajata. Ea trebuie să propună soluții. Iar strada are tot dreptul să le respingă pe bandă rulantă, dacă nu le consideră potrivite, continuînd protestul“. Întîmplarea face că sînt de acord și cu ideea sugerată, și cu strategia expres propusă aici, dar atitudinea de contribuabil bățos, arogant și nepoliticos se vede iarăși, pregnant. În plus, simt că aceste manifeste subîntind și o înțelegere cam abuzivă a raportului angajator-angajat. Dar, în fine, nu la nuanțe vreau să mă refer acum, ci la ceea ce aceste două lansaje civice scot în relief: ești contribuabil, ești jupîn! Nu contează ce știi și ce nu știi să faci, ești tare! Trebuie să fie cum zici tu! Și cine are a ți se supune? Funcționărimea toată, politicienii, dăscălimea și doctorimea, popimea și pompierimea, polițiștii și militarii – în fine, întreaga suflare care lucrează „la stat“, care „ia un singur leu“ din taxele tale.

Mă desprind acum de cele două exemple și vreau să mă refer la atitudinea zisă „progresistă“ și „liberală“ pe care ele o exprimă, forjată în stil românesc și foarte răspîndită la noi. Ca în multe alte episoade ale modernizării noastre, și acesta este un caz în care o idee occidentală, clasică pentru gîndirea liberală, ajunsă pe mîna alor noștri, devine un fel de ghioagă oarbă cu care îi arzi pe alții în moalele capului. Teoria spune că figura plătitorului de taxe se cere a fi respectată și vocea sa ascultată într-o democrație, pentru că el cedează o parte din veniturile sale contra unei prestații a statului. Dacă el își achită partea de „contract“, și statul trebuie să și-o achite pe a sa. La București, unde disprețul statului față de cetățean are rădăcini seculare și spiritul cetățenesc e tînăr și aprig, această teorie, în general corectă, a produs un gen de exagerațiune, de aberație: bățoșenia contribuabilului de la „privat“. În fond, o obrăznicie. Îți dau bani, faci ce zic eu – iată o mentalitate știută din spațiul brutalităților românești care, asociată cu suava teorie a contractului social, a născut acest fel de civism năucitor. Știu, dată fiind istoria relațiilor dintre stat și cetățean pe meleagurile valahe, n-ar trebui să ne mire că pînă și ideea nobilă și fină a „contractului“ între contribuabil și stat a deviat în tupeu și mitocănie – e ca și cum cetățeanul își ia revanșa după cîteva secole. Dar chiar și așa, tot nu e bine. Mai vorbim despre asta și săptămîna viitoare.

***Sever Voinescu** este avocat și publicist.*

■ ■ ■

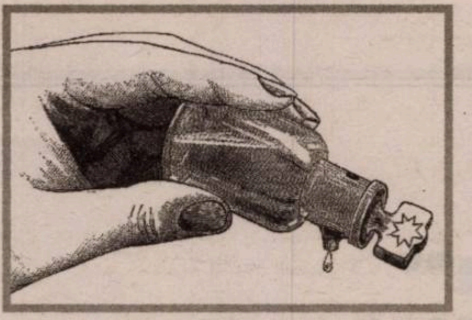

Rodica ZAFIU

cuvinte **nepotrivite**

Imaginea negativă a discursului politic

De mai mulți ani am tot propus unor serii succesive de studenți cursuri și seminare de analiză a discursului politic. Obiectul de studiu mi s-a părut avantajos din mai multe puncte de vedere: e un tip de text contemporan, simplu în aparență, dar asupra căruia se poate exersa cu folos o lectură atentă, pentru a descoperi ambiguități, sensuri implicite, contradicții, schimbări de puncte de vedere sau de destinatar. Evident, în acest caz noțiunea de *discurs* are și sensul curent, din limba comună, dar și unul mai larg, putîndu-se referi la orice tip de mesaj – verbal și chiar vizual – produs în spațiul public: de la cuvîntările propriu-zise la dezbaterile televizate, la articolele de publicistică politică, la sloganurile și afișele electorale. Discursurile și dezbaterile politice sînt în vremea noastră și ocazii de exersare a retoricii: cu tot ce are aceasta bun sau rău, dar în primul rînd ca formă democratică de încercare de rezolvare a conflictelor. Multă vreme, retorica nu a mai fost exersată în școlile noastre; de două decenii lucrurile s-au schimbat, dar nu în egală măsură pretutindeni. Analiza unor discursuri poate fi utilă chiar cînd acestea nu sînt modele de reușită retorică, ci doar colecții de abateri, abuzuri și pseudo-argumente.

Un avantaj practic al studiului acestui tip de discurs este faptul că textele sînt la îndemînă, din abundență, în formă electronică, ceea ce permite adunarea și compararea unui material bogat, inclusiv cu metode statistice. În cazul dezbaterilor noastre parlamentare, site-ul oficial pune la dispoziție toate lucrările Senatului și ale Camerei Deputaților (începînd din 1996); de mai mulți ani, transcrierile (pe vremuri publicate doar de o serie a *Monitorului Oficial)* sînt însoțite și de înregistrări video. Dezbaterile românești sînt ușor de comparat cu cele din alte țări, care pun la fel în circulație și la dispoziția publicului materialele parlamentare, și desigur și cu înregistrările din Parlamentul European. Mai complicat se dovedește studiul altor tipuri de texte politice: discursurile politicienilor – șefi de partide, prim-miniștri, președinți – și afișele electorale dispar fără urmă din spațiul Internetului odată cu schimbarea persoanelor din funcțiile respective și la puțin timp după încheierea campaniilor. Discursul politic se dovedește astfel a fi, în mod surprinzător, extrem de efemer, volatil.

Există și dezavantaje didactice în studiul discursului politic: unul dintre acestea este riscul de a plictisi auditoriul prin repetitivitatea, clișeizarea și monotonia caracteristice obiectului investigat. Nu e ușor să găsești discursuri sclipitoare, surprinzătoare, pline de idei, care să stimuleze interesul cititorului și să îndemne la discuții. Există și un alt pericol: adesea, cercetătorul discursului politic nu este perfect neutru, are propriile preferințe și idiosincrasii, simpatizează cu unele partide sau persoane și resimte o diferență de valori și viziune față de altele. Preferințele se percep în analize, în atitudinea cercetătorului mult mai dispus să treacă cu vederea excesele taberei simpatice și să le înfiereze pe cele ale taberei dinainte stigmatizate. Contradicția etică de a vorbi despre manipulare practicînd o critică partizană îi pîndește pe mulți; de altfel, o direcție de cercetare altfel foarte interesantă și complexă, *analiza critică a discursului,* se dovedește adesea excesiv de subiectivă, impunîndu-și autoritar propriile valori prin asumarea rolului de a „educa“ cititorul manipulabil.

Echilibrînd laturile pozitive și negative ale unui asemenea obiect de studiu, am constatat, de-a lungul anilor, schimbări semnificative în reacția studenților. La început, domina curiozitatea față de textele preluate din realitatea imediată, din experiența cotidiană: a te ocupa de discursul politic și de cel al publicității era în contrast cu o îndelungată practică școlară care privilegia literatura, textele înzestrate cu prestigiu. Între timp, cred că s-a ajuns la o saturație: lipsa de complexitate a discursurilor utilitare, oricît de ingenioase, nu mai aduce foarte multe surprize nici cercetătorului, nici învățăcelului. A crescut însă mai ales sentimentul de respingere în bloc, atitudinea de la început negativă față de un tip de discurs căruia nu i se mai acordă nici o șansă. Discursul politic e tot mai mult perceput ca mincinos, manipulator, inutil, ridicol, ca vorbărie goală – ceea ce se vede, de altfel, în manifestațiile și sloganurile din ultimele zile. Cauzele sînt evidente: la defectele inerente discursului politic în genere și celui contemporan în special, corupt pretutindeni de obsesia accesibilității, a comunicării cu un număr cît mai mare de votanți – clișeizare, simplificare, emoționalitate –, se adaugă în cazul românesc defecte specifice: mai multă agresivitate, un caracter mai pronunțat colocvial-argotic, dar mai ales mai multă iresponsabilitate, manifestată în contraziceri, inconsecvențe, discursuri evanescente, dedublări de identități. S-a mizat mult pe lipsa de memorie publică: cel insultat s-a aliat cu insultătorul, iar acuzațiile față de adversar nu s-au mai testat în cazul propriei tabere, după ajungerea la putere. Cum se vede azi, nu s-au înscris în memorie toate cazurile particulare, dar s-a sedimentat o imagine negativă. Care, de prisos să o mai spunem, e un lucru cît se poate de periculos. Pentru că discursul politic ar trebui să fie perceput și ca unul necesar bunei funcționări a societății, care ne reprezintă și în a cărui desfășurare retorică recunoaștem idei și valori.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor“, 2010).*

■ ■ ■

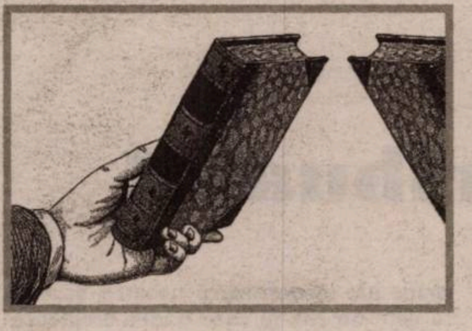

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Din amintirile unui cobai (II)

Cel de-al doilea experiment pedagogic la care am fost supus a durat tot patru ani și mi-a influențat în bună măsură felul în care l-am înțeles și apreciat pe primul. Spre deosebire de acesta, însă, al doilea experiment mi-a fost anunțat dinainte, fără a ști, totuși, cu certitudine, cît ar urma să dureze. Și nici n-a fost propriu-zis un experiment, ci mai degrabă rodul unor împrejurări atipice.

Cînd eram în clasa a VIII-a și mă pregăteam pentru admiterea în ciclul următor, s-a anunțat că Liceul 32, școală „de cartier“ de pe B-dul 1 Mai, actualmente „Nicolae Iorga“ de pe B-dul Ion Mihalache, ce funcționa, la vremea respectivă, cu 12 clase, urma să se desființeze. Mai exact, urma să se „reprofileze“, transformîndu-se într-o școală de pielărie-blănărie. La 32 făcusem și primara – cea „experimentală“ –, și gimnaziul, într-o clasă de pomină: al naibii de „bună“, ca performanță școlară, și de „rea“ totodată, ca ingeniozitate exuberantă de manifestare a libertății. Unora dintre profesori le era tare drag de noi – și, deloc de mirare, și nouă de ei. Alții… se descurcau cum puteau. Eram mai toți hotărîți să mergem mai departe împreună, cînd a picat vestea trăsnet.

Neavînd mare afinitate nici pentru pielărie, nici pentru blănărie, după mai multe tribulații, m-am hotărît, cu durere în suflet, pentru „I.L. Caragiale“. Scurt timp după aceea a venit o nouă veste care m-a dat peste cap. Mama mea, profesoară de latină, tot la 32, m-a anunțat bucuroasă că a reușit să-și găsească un alt loc de muncă prin apropiere, în același liceu în care urma să-mi încerc eu puterile la examenul de admitere. Și, cum la Caragiale exista un singur post pentru latină, coliziunea devenea inevitabilă. „Experimentul“ urma să dureze un an, dacă mă hotăram dintr-a X-a pentru real, sau patru, dacă optam pentru uman.

Cum zarurile fuseseră aruncate, nu-mi rămînea decît să o tachinez pe maică-mea ori de cîte ori aveam prilejul despre ce avea să urmeze. Iar la prima oră de latină nu știu, zău, cui i-a fost mai multă frică: mie sau ei.

Cert e că, patru ani de zile, am învățat latină în draci, de jena de a nu fi scos la tablă cu temele nefăcute; că am avut și colegi – puțini, e drept – pe care n-am reușit să-i conving că eu nu știam subiectele la un extemporal dinainte anunțat; și că am descoperit, pe propria mea piele, un lucru poate elementar, la care însă nu fusesem îndemnat să mă gîndesc vreodată: că profesorul nu seamănă cu părintele.

Am descoperit la mama mea, aflată la catedră, lucruri pe care nu le intuisem mai înainte. Am descoperit, de pildă, un calm, o rigoare și un echilibru care contrastau cu tensiunea emoțională cu care reacționa la nenumăratele bîzdîcuri pe care i le serveam pe tavă și eu și, mai ales, fratele meu, acasă. Și am fost contrariat să constat cum, la clasă, iubirea mea filială era concurată de respectul oferit din plin de colegii mei, în ciuda poziției ingrate pe care o avea – și o are încă – materia predată.

Îmi aduc aminte de o mică întîmplare în care, fiind „profesor de serviciu“ pe școală, mama mea a avut proasta inspirație de a extinde rondul de patrulare pe coridoare în timpul recreației și pe scara elevilor. Ăsta era, cum bine se știa – dar, se pare, nu de către toată lumea – locul rezervat fumătorilor, înșirați pe trepte. Iar cînd ușa dinspre culoar s-a deschis și în cadrul ei a apărut profesorul de serviciu, cei din capul scării n-au avut de ce să o ia la fugă, ci doar să coboare discret cîteva trepte, lăsîndu-mă pe mine *primus inter pares.* Iar mama mea s-a văzut nevoită să facă o piruetă elegantă și să închidă ușa la loc. Am avut și eu prilejul, mai tîrziu, să exercit atribuții didactice în familie. Cînd nepoata mea se apropia de fiorosul examen de admitere la liceu, frate-meu m-a rugat să-i dau o mînă de ajutor la pregătirea pentru română. Raluca își pregătise un caiet A4, în care își trecuse pe fiecare pagină cîte o temă probabilă pentru concurs. Am început cu începutul: „Semnificația titlului baladei populare *Miorița*“. „Păi – zic eu –, chestia e că textele populare nu au titlu. Pentru că, anonime, colective și orale fiind, n-au cum să aibă. Unii culegători le-au pus cîte un titlu, să zicem, *Mioara*, sau *Oaia năzdrăvană* ș.c.l., ca să fie mai ușor identificate. Varianta Alecsandri…“ Și vocea rugătoare a Ralucăi, întrerupîndu-mi perorația: „Dar, Liviu, eu ce scriu la subiectul ăsta?“. „Scrie și tu despre dragostea românului pentru animale, pentru natură, eu de unde să știu?“ Și-așa s-au încheiat, în scurt timp, fără nici o supărare, meditațiile mele de română în familie.

Mama mea a împlinit 96 de ani și încă o mai întreb cum e corect atunci cînd folosesc vreo zicere latină. A căpătat de curînd o răceală parșivă și, scriind aceste rînduri, mi se rupe inima auzind-o cum tușește fără întrerupere. Iar eu fumez în camera de alături. Și scriu.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

■ ■ ■

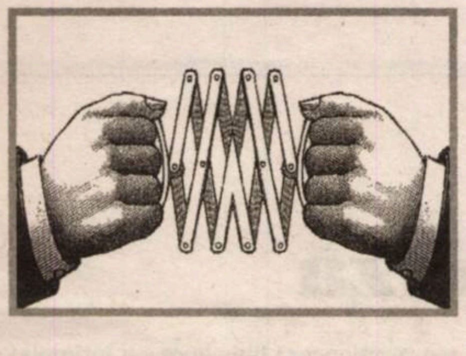

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

De ce ies oamenii în stradă

– dialog cu Laurențiu COLINTINEANU –

A fost la Kiev, pe vremea Maidanului, și la Istanbul, cînd au avut loc mari manifestații pentru susținerea Parcului Gezi. ***Laurențiu Colintineanu*** *a scris despre aceste proteste de stradă și a urmărit efectele lor. L-am invitat la o discuție despre motivele care-i fac pe oameni să iasă în stradă, despre felul lor de a se comporta, despre asemănările și deosebirile dintre ce se întîmplă la București și ce s-a întîmplat în alte locuri.*

Să începem cu protestele de la Kiev, unde acestea au fost masive, îndelungate și au impus o schimbare radicală.

Acolo chiar a fost o revoluție. A fost impresionant, prin amploarea manifestațiilor. Am prins o zi cu o jumătate de milion de oameni strînși în centrul Kievului. Este fascinant și halucinant în același timp. Dacă e să facem o comparație între Kievul de atunci și Bucureștiul de acum, rațiunile pentru care au ieșit ucrainenii în stradă nu sînt atît de diferite față de rațiunile pentru care au ieșit în stradă românii. Elementul care leagă cele două manifestări este corupția. Sigur că atunci Maidanul din Kiev a fost numit EuroMaidan, pentru că se întîmpla în preajma refuzului fostului președinte Ianukovici de a semna tratatul de asociere la UE. Dar substratul era mult mai profund și mult mai simplu. De multe ori am spus – și au spus-o și alți jurnaliști care au fost acolo – că, dacă nu intram în Uniunea Europeană, noi am fi fost Ucraina de la momentul Maidanului. Corupția nu s-a schimbat prea mult în Ucraina de atunci, deși cursul este pozitiv. Și la București, oamenii ies în stradă sub sloganul „Corupția ucide“.

La Kiev era impresionantă organizarea protestatarilor, care construiseră un fel de „oraș în oraș“.

Aș vrea să fi avut mai mulți ani la vremea fenomenului Piața Universității din București. Eram copil atunci. Ce mi se pare fascinant este că aceste proteste cu ocupare – cum a fost și Maidanul, cum a fost și Piața Gezi din Istanbul – au un bunic: Piața Universității din București în 1990. La Kiev s-au instalat corturi, erau voluntari care aprovizionau, firme care donau mîncare, ceai, haine, pături și tot ce mai era nevoie pentru a sprijini lupta pentru democrație care se desfășura acolo. Erau și structuri de „comandament“, o organizare paramilitară. La ei era nevoie, pentru că pe Maidan confruntarea a fost foarte violentă. Pînă la momentul cînd a ajuns să se tragă pe străzi și au murit 88 de oameni existau confruntări cu forțele de ordine, existau patrule care asigurau perimetrul de securitate din centrul Kievului. Aceeași organizare impresionantă am văzut-o și la Istanbul – rețele de voluntari, sprijin din partea firmelor care susțineau dorința de schimbare. La Kiev s-a reușit, la Istanbul nu. A fost o licărire de speranță pentru democrația turcă, dar s-a pierdut. La Kiev s-a reușit schimbarea regimului. Eșalonul I a fost schimbat, dar eșaloanele II și III au rămas.

Dincolo de revendicări politice sau de alt fel, cum se simt speranțele oamenilor acolo, în stradă? Cum arată umanitatea lor?

E un mix foarte ciudat de trăit. Pe de o parte speranța, pe de altă parte disperarea. Acest lucru s-a văzut și pe străzile bucureștene. La Kiev erau foarte dispuși să se jertfească la propriu. Speranța era împinsă din spate de disperarea anilor din urmă. Întrebarea e de ce lucrurile au fost lăsate să ajungă pînă la explozia disperării și nașterea speranței. Exact același lucru l-am văzut la Istanbul, la Kiev și pe străzile din București. Sentimentul predominant acesta este.

La Kiev era o miză mare – în ce parte o ia Ucraina. La Istanbul, era un mic declanșator: totul a pornit de la dorința unor cetățeni de a apăra un parc…

A fost refuzul unei mici părți a locuitorilor din Istanbul de a lăsa autoritățile să distrugă un parc pentru a construi un mall. S-au strîns o mînă de studenți care au demonstrat împotriva distrugerii parcului. Intervenția forțelor de ordine și reprimarea manifestanților au fost cele care au dus la ieșirea în stradă a unui milion de oameni. Protestele pleacă de la un punct, trebuie să existe totdeauna un declanșator. La noi, declanșatorul a fost tragica moarte a unor oameni într-un incendiu stupid (în sensul că ar fi fost atît de simplu să fie evitat). Și la Istanbul a existat o doză de stupiditate. Parcul a fost înconjurat de trupele jandarmeriei, iar gazele lacrimogene erau trase din elicopter, de deasupra parcului. Intervenția a fost de o violență rar întîlnită. A fost un răspuns disproporționat care a provocat apoi manifestările. Dincolo de asta însă, la nivel de societate există întotdeauna niște deziderate fundamentale. În Parcul Gezi a fost vorba despre libertatea de exprimare și dreptul de participare la actul guvernării. La Kiev erau inițial niște studenți care cereau un lucru pentru că așa li se părea lor bine; nu e normal să-i bați pînă ajung în comă. Asemenea lucruri nu se întîmplă la noi. De aceea, mi-e greu să înțeleg un slogan precum „Am o dorință sinceră: o Românie liberă“. România este o țară liberă, membră a Uniunii Europene. Nu te ia nimeni la bătaie dacă ieși în stradă să ceri ceva.

În ultimii ani, au fost puține ieșiri în stradă în România, doar trei mai importante: cînd Traian Băsescu l-a destituit pe Raed Arafat, pentru Roșia Montană și acum. De ce atît de puține și doar pentru aceste motive?

Românii n-au ieșit să ceară pensii, salarii, mai mulți bani pentru educație ori sănătate. În schimb, au ieșit cînd au existat astfel de declanșatoare. S-a schimbat cultura protestului, s-au schimbat motivele pentru care potențialul de protest ajunge să strîngă lumea în stradă. Din 2000 încoace s-au petrecut foarte multe schimbări. Mă refer în primul rînd la accesul la informație. Societățile europene au ajuns să fie mult mai sensibile atunci cînd simt că există o doză de nesimțire din partea celor care ne conduc. Coarda aceasta a ajuns să fie mai sensibilă decît motivele tradiționale de protest, care țineau de nivelul de trai. Să ne aducem aminte de marșurile de 1 Mai: ele se mai întîmplă acum în Germania, dar în virtutea nostalgiei și a tradiției, nu mai există fundalul revendicărilor muncitorești. Din păcate, nesimțirea aceasta a ajuns să fie foarte frecventă la noi: zilnic se întîmplă cîte ceva, zilnic se dă cîte o declarație, se ia cîte o decizie care poate fi interpretată, cum spune limbajul de galerie, ca un „scuipat de semințe în cap“. Capacitatea de a suporta cojile de semințe în cap nu mai e cum era înainte. Politicienii fac gafe după gafe. Mi-e greu să cred că politicienii noștri sînt atît de opaci încît nu văd că există o nemulțumire și o nerăbdare care vibrează în țesutul societății românești.

Ce ar putea obține oamenii care au ieșit în stradă la București și în alte orașe? Au obținut destul de repede demisia premierului…

Dar cu un preț foarte mare și foarte greu. Un editorial din *Frankfurter Allgemeine Zeitung* de zilele trecute începea în felul următor: „Oare cînd trebuie un premier să-și dea demisia?“. Și continua: cînd încalcă toate normele statului de drept ca să-l dea afară pe un oponent de-al său, cînd pierde alegerile într-un mod extrem de rușinos, cînd are probleme cu justiția etc. La sfîrșit, se spunea că Victor Ponta n-a demisionat din nici unul dintre aceste motive, dar a demisionat din cauza unui incendiu într-un club. S-a obținut greu și tîrziu demisia lui Ponta, pentru că pur și simplu nu se mai putea. Dinamica protestului din prima seară s-a schimbat cu totul după ce Victor Ponta a dispărut din peisaj: prin plecarea lui, nu mai exista un dușman comun al tuturor celor din piață, cererile au început să fie din ce în ce mai diverse și mai colorate.

Inclusiv „Jos Parlamentul!“, dar sper că oamenii nu vor cu adevărat desființarea Parlamentului…

Sigur că nu. Războiul este cu actuala clasă politică, prin liderii ei de top, care apar toată ziua la televizor, care azi zic una și mîine alta. Asta e ținta. Mi-e greu să cred că se va reuși ceva cu Parlamentul. În prima lună și jumătate după alegerea președintelui Iohannis, Parlamentul a executat imediat ce a spus el (pentru că era presiunea străzii). După o lună și jumătate, n-a mai dat doi bani pe ce spunea Klaus Iohannis, pentru că trecuse momentul emoției. Acum e din nou un asemenea moment, de data aceasta cu oameni în stradă. Parlamentarii s-ar putea să se simtă obligați, pentru o perioadă de acum încolo, să se poarte normal și să legifereze în interesul țării, dar momentul acela va trece. Președintele s-a întîlnit cu reprezentanții societății civile și ai pieței. Dar e foarte greu de presupus că aceștia vor avea un cuvînt de spus în numirea unui premier. Dacă Klaus Iohannis va pleca urechea către cerererile lor concrete, s-ar putea să iasă ceva bun.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit integral pe live.adevarul.ro)

PUBLICITATE

DRACULA
CIADO
STRAUSS FESTIVAL SFO ORCHESTER WIEN
dirijor SFO
Maestro
Willy Büchler
soprană
Monika
Mosser
STRAUSS FESTIVAL ORCHESTRA VIENNA
fondator SFO Peter Guth
CHRISTMAS IN VIENNA
adevărul
DILEMA
Click!

INFORMAȚII LA TEL.: 0760.782.182, 0723.531.330, 0745.171.770
Biletele se găsesc la casele de bilete ale sălilor de spectacol
si online pe www.vandbilete.ro, www.bilete.ro, myticket.ro, www.eventim.ro

9 decembrie – Timișoara – Opera Națională Română
10 decembrie – Alba Iulia – Casa de Cultură a Sindicatelor
12 decembrie – Suceava – Casa de Cultură a Sindicatelor
13 decembrie – Botoșani – Casa de Cultură a Sindicatelor
14 și 15 decembrie – Iași – Teatrul Național „Vasile Alecsandri"
16 decembrie – Brașov – Teatrul Dramatic „Sică Alexandrescu"
17 decembrie – Bacău – Teatrul de Vară „Radu Beligan"
18 decembrie – Constanța – Casa de Cultură a Sindicatelor
19 decembrie – București – Sala Palatului
Toate spectacolele încep la ora 19.30.

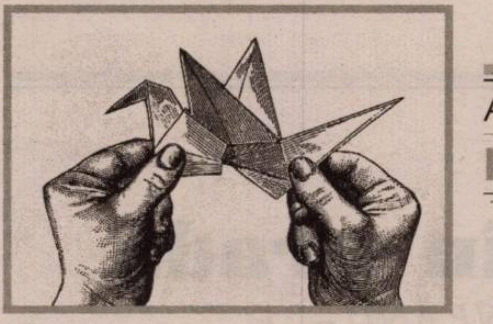

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Jurnalism de criză

În ultima perioadă au fost niște zile de foc (chiar și la propriu) pentru jurnaliști. Pe de-o parte, în asemenea momente e mai greu să-ți faci meseria, pe de alta, e mai simplu. Greu, pentru că trebuie să fii mereu pe fază, evenimentele se succed cu rapiditate și tot ce ai scris sau ai transmis poate fi imediat depășit. În fiecare minut trebuie să fii pregătit s-o iei de la capăt și să nu-ți pară rău de efortul de pînă în acel moment, pe care ai impresia că l-ai irosit în van (de fapt, jurnalismul e o muncă utilă pentru o zi sau chiar o oră și, de obicei, supusă perimării, pe termen mai lung). Ce e mai simplu în perioadele cu asemenea evenimente e că subiectele îți sînt servite pe tavă, nu trebuie să le cauți prea mult, ai cu ce umple emisiunile postului sau paginile ziarului. Totuși, chiar dacă lucrurile vin pe masa jurnalistului aproape de-a gata, în asemenea împrejurări discernămîntul e esențial, iar lipsa de profesionalism sau de măsură iese mai tare în evidență decît în perioadele de „pace“, fără mari emoții publice. În momentele de agitație se vede foarte bine cine își face meseria așa cum trebuie, cine lucrează după ureche sau cine, pur și simplu, ar fi bine să se ocupe de altceva.

Jurnalista Andreea Pietroșel de la RFI a consemnat pe blog-ul ei niște comportamente ale unor ziariști care pot face breasla de rîs (sau de plîns). Astfel, o reporteriță de la o televiziune, după ce a umblat și a relatat cot la cot cu colegii ei de pe la alte posturi tragicele întîmplări ale nopții cu incendiul de la Colectiv, s-a apucat ulterior să-și posteze propriile sale „mîndre“ cugetări, cum că ar avea „cea mai mișto meserie din lume“. Postările au picat în tumultul mesajelor de disperare și de solidaritate care umpleau atunci rețelele de socializare. Dincolo de inoportunitatea declarației într-un astfel de moment, am recunoscut o mentalitate tot mai des întîlnită, un soi de deturnare a profesiei observabilă de ceva vreme la mai mulți jurnaliști, în special, la cei tineri. Pentru un jurnalist, esența meseriei sale ar trebui să fie să-și informeze publicul, să-i fie de folos spunîndu-i ce se întîmplă și redînd declarațiile relevante ale oamenilor implicați în evenimente. Ei bine, cum se vede însă, pentru unii jurnaliști satisfacțiile meseriei sînt legate mai ales de faptul că ei înșiși ajung în centrul evenimentelor, că „apar pe sticlă“, că vorbesc cu oameni importanți. Nu informarea celorlalți, ci propriile experiențe sau punerea în fason a propriei persoane sînt mai importante pentru ei. Poate e firesc, la unii tineri, să vrea să arate cît de importanți au ajuns peste noapte, dar aici e rolul șefilor să le impună niște limite și să le și explice rostul lor. Trebuia, de exemplu, să i se explice respectivei jurnaliste încă de la început că, odată ce și-a ales meseria asta, nu poate să scrie pe Facebook orice-i trece prin cap, pentru că, vorba aceea: „tot ce spune poate fi folosit împotriva ei“.

Tot în preajma tragediei de la Colectiv, o altă jurnalistă, cu nume și experiență, ar fi intrat, cică, în sala de așteptare a unui spital, dîndu-se în mod fals, în fața părinților unui tînăr rănit, drept mama unei fete aflate în aceeași situație. Asta numai pentru a cîștiga încrederea nefericiților părinți și a le „stoarce“ povestea, pe care cîteva minute mai tîrziu ea avea să o relateze în direct, în fața camerei de filmat. Jurnaliștii pot fi cinici. Și pot utiliza uneori astfel de proceduri. Dar nu în asemenea împrejurări. Acolo nu era vorba de obținerea unei informații vitale, de interes public, ci de nenorocirea unei familii. Din nou ajung la ideea că poate ar fi trebuit ca, în timpul formării amintitei jurnaliste, să fi existat cineva care să-i explice că, dincolo de bun-simț sau de considerentele umanitare, așa ceva nu se face, pentru a nu compromite în ochii oamenilor ideea de jurnalism, profesia în sine. Fiindcă pierderea încrederii în jurnaliști dăunează întregii bresle, mai direct și mai repede decît s-ar putea crede. Pentru că lucrurile greșite se pot întoarce împotriva ei.

Mai departe, în nopțile cu manifestații, am auzit un jurnalist care relata din Piața Victoriei, pentru o televiziune cu standarde destul de ridicate, că el personal se bucură că oamenii demonstrează pașnic, că societatea reacționează bine la ce s-a întîmplat și așa mai departe. Cu alte cuvinte, în loc să relateze la obiect ce se întîmpla în piață, își expunea propriile gînduri și opinii. E cam același tip de vanitate ca al reporteriței de la început, ba chiar un gen de sminteală asemănător aceleia care l-a făcut, probabil, pe Gabriel Oprea să se bucure de folosirea coloanei oficiale. Adică, în loc de gîndul normal „Sînt aici ca să fac o treabă concretă“, intervine un „Ia uite ce important sînt eu!“.

Ce le cerem politicienilor – să servească interesul public și nu pe al lor personal – e valabil și pentru jurnaliști. Nici lor nu le-ar strica ceva mai multă rigoare, dacă nu chiar smerenie.

■ ■ ■

ready made

O domnișoară

„Care cunoaște: limbile Franceză, Germană, Engleză, precum și piano dorește a da lecțiuni în schimbul unui prânz zilnic sau unei resplăți cuviincioase.“

Epoca, Anul I, No. 28, Mercuri, 18 Decembre 1885

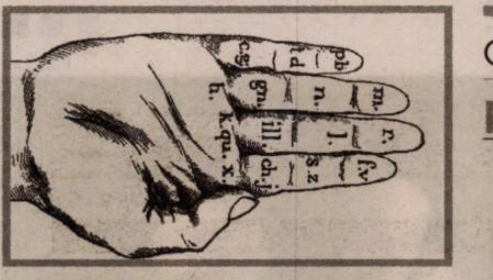

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

Dinastia Anemonelor

Vecinul meu din copilărie, Alecu Anemonă, intrat în politică pe la jumătatea anilor ’90 și eternizat cumva (prin schimbarea frecventă a partidului-mamă!) într-o carieră de consilier local, m-a căutat recent la Universitate. Vizita, mărturisesc, a fost complet neașteptată. Nu-l mai văzusem măcar de un deceniu și, ca să fiu foarte onest, de cînd „se politizase“ în manieră moldovlahă, nici nu-i transmisesem semnale că i-aș fi simțit lipsa. Secretarele de la Decanat s-au panicat și m-au sunat insistent pe celular: „Domnul consilier Anemonă vă așteaptă în birou… Știți, de la municipalitate…“ Știam, desigur, proveniența administrativă a importantului om politic Anemonă, dar nu înțelegeam ce-l apucase să apară atît de intempestiv. Am venit la cabinet, lipsit de entuziasm, pentru a descoperi, surprins, o „anemonă“ ofilită, exsanguinată, stoarsă brutal de vitalitatea ce o caracteriza odinioară. Vizibil îmbătrînit, Alecu trecea, evident, printr-o criză existențială. Revelația mi-a atenuat întrucîtva sentimentele de ostilitate. M-a îmbrățișat cu o mină îngîndurată și m-a întrebat ce mai fac. N-a așteptat însă răspunsul, adăugînd amărît: „Eu n-o duc prea bine, bătrîne, viața mi-a alunecat pe un culoar nefast…“ Recunosc, acest *captatio benevolentiae,* deși involuntar, și-a atins scopul. Am tăcut cuminte, simțindu-l, cu antenele mele de psiholog amator, în pragul unei confesiuni eliberatoare. „Mi-am pierdut reperele, am un munte de dileme care mă consumă, aș fi bun, cred, să scriu la revista aia bucureșteană, unde apari și tu destul de des… Nu mai știu cine sînt cu exactitate. Tocmai eu – stăpînul certitudinilor absolute, detractorul îndoielii pernicioase, dezavuatorul dubiilor de orice fel!“ Sesizîndu-mi, pesemne, figura nedumerită, încercă să fie mai explicit: „Nu mai am, cum ar veni, exercițiul autenticității, aderența la realitate, controlul personalității mele adevărate… Te întrebi, probabil, de ce am venit la tine. Lupt să mă regăsesc, prietene, iar tu, pe lîngă faptul că ești *dilematic* cu acte în regulă, mă mai și cunoști din copilărie. Ai încă, sper, imaginea sinelui meu nealterat de maturitate. Aș putea afla de la tine cine eram cîndva și cum ar trebui *să-mi reasum* acea formula a mea pură, corectă, nemodificată. Metamorfoza îngrozitoare despre care îți vorbesc se leagă de politică, de eforturile de a-mi însuși virtuțile limbajului dublu…“ Alecu sorbi îngîndurat din cafeaua adusă de o secretară cu suspectă promptitudine, apoi zise: „În profesia asta, am practicat comportamentul schizoid, fiind, cu infatigabilă ardoare, altcineva pentru fiecare în parte. Am vorbit și m-am manifestat mereu în funcție de așteptările și interesele celor cu care interacționam și de rigorile mediului unde descindeam. Mai tîrziu, invariabil, acționam, la fel de energic, exact invers decît spuneam. Prioritatea numărul unu a rămas – nu mă judeca aspru! – păstrarea cu orice preț a poziției de consilier local“.

După un scurt *respiro,* Anemonă își reluă spovedania: „Pentru mine, demnitatea în cauză reprezintă un job, nu o aspirație politică. Astfel, am schimbat fără jenă partidele, am mimat convingerea, mi-am contrazis ideile, am batjocorit valoarea și am compromis semnificația cuvintelor. Lozinca scopului care scuză mijloacele mi-a călăuzit pașii. Obținusem un loc de muncă onorabil și trebuia să-l păstrez indiferent de costuri. Cum îți ziceam, nu mă pierdeam în controverse morale. Am fost și de dreapta, și de stînga, și revoluționar, și nostalgic ceaușist, și democrat, și extremist, și cosmopolit, și xenofob, în deplin acord cu pulsul electoral. Devenisem un Alecu Anemonă-orchestră, multiplicat în mii de sunete și acorduri disjuncte și totuși complementare în ordinea superioară a triumfului politic… Pînă într-o zi cînd totul a scăpat de sub control. Am trecut de la diviziunea mare, bine delimitată, la subdiviziuni în interiorul aceluiași palier de identitate – obscure, amețitoare și enigmatice. De atunci, nu mai am liniște. Alecu Anemonă e neîntrerupt *altul*, într-o diseminare de identități și subidentități năucitoare. Noi și noi Aleci și Anemone năvălesc peste lume din toate direcțiile. S-au format două șiruri numerice care urcă de la *Alecu 1* la *Alecu n* și, respectiv, de la *Anemonă 1* la *Anemonă n*. Ar mai fi mers treaba și așa, dacă Alecii și Anemonele s-ar fi suprapus perfect, dar, vezi tu, amice, istoria nu iartă! Alecii și Anemonele s-au amestecat între ei. Lîngă *Alecu 52* răsare acum, pe nepusă masă, *Anemonă 16,* iar *Anemonă 23* se întîlnește abrupt cu *Alecu 96*. Ca și cum nu ar fi de ajuns, *Alecu 83* dezvăluie o mare slăbiciune atît pentru *Anemonă 1587,* cît și pentru *Anemonă 26.984*… Alecii și Anemonele dezvoltate monstruos în mine se mint, își joacă feste unul altuia, se urăsc, își pun piedici, se faultează, de parcă eu aș fi Consiliul Local însuși, iar ei concurenții politici pentru un loc de consilier în forul meu interior… Nu mai pot, înnebunesc, crede-mă, profesore! Te rog mult să mă ajuți! Rămîi ultima mea frontieră, ultima șansă. Dacă nici tu nu mă înțelegi, sînt pierdut!“. „Nu ești pierdut“, am spus brusc luminat. „Soluția este extrem de simplă.“ „Da?“, a întrebat Anemonă cu glasul gîtuit. „Da. Greșești atunci cînd dai numere arabe identităților tale. Încearcă puțin cu cifre romane! *Alecu al II-lea, al III-lea, al VII-lea* și așa mai departe. La fel, *Anemonă I, al IV-lea, al V-lea…*“ „Dumnezeule!“, strigă Alecu, lovindu-și violent fruntea cu palma. „Ai geniu, omule, zău așa! Există, de fapt, o întreagă dinastie de consilieri municipali înăuntrul meu, o veritabilă succesiune aristocratică. Nu are nici un sens să se nască tensiuni între ramurile aceleiași familii! În plus, e clar, eu dețin atribute regale, nu mă limitez la o sărmană administrație locală… Gata, am scăpat de dileme! Sînt politician, ce basca mea!“

***Codrin Liviu Cuțitaru** este decan al Facultății de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Prezentul discontinuu, *Editura Institutul European, 2014.*

■ ■ ■

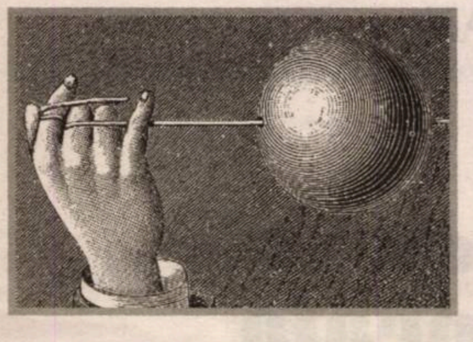

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

De la cultura improvizației la cultura siguranței

După tragedia din clubul Colectiv, instituțiile statului au început să funcționeze, brusc, la intensitate maximă. De frica unor controale, multe cluburi care se știau cu probleme au pus lacătul de bunăvoie. Controalele efectuate s-au lăsat cu amenzi și suspendări de licență. Un heirupism justificat, dar, în egală măsură, absurd. Căci se știa, de multă vreme, că așa merge treaba cam peste tot.

Siguranța n-a fost niciodată o prioritate. Adrian Pleșca *(alias* Artanu) de la Timpuri Noi a spus, aproape senin, că a cîntat în clubul Colectiv și că și atunci s-au folosit efecte pirotehnice. Și el, și colegii erau conștienți de riscuri, iar artificierul le-a explicat exact cum să se așeze în scenă la momentul lansării tuburilor pirotehnice astfel încît jetul de foc să nu atingă stîlpul tapetat cu material de antifonare. A fost o chestiune de noroc, iar accidentul – o chestiune „statistică“, a explicat Artanu. Cu tot tragismul situației, are dreptate: scena underground, în ansamblu, funcționează pe bază de entuziasm. Și este atît de dinamică și de efervescentă tocmai pentru că resursa principală e entuziasmul, nu profesionalismul. Asta a însemnat, multă vreme, inclusiv faptul că multe cluburi funcționează la limita legii sau chiar în afara ei, că patronii își asumă riscuri pe care, de fapt, nu le pot susține, că totul pare încropeală și improvizație. Pentru artiștii „de nișă“ e o ușurare că pot evolua, chiar și în condiții de precaritate, pentru public e o binecuvîntare să-i poată urmări gratuit sau la prețuri decente – e o afacere profitabilă pentru toată lumea și ea funcționează numai în condițiile enunțate. Desigur, cuvintele „afacere“ și „profitabil“ trebuie citite în altă cheie: zona underground e prin excelență non-comercială; succesul înseamnă un eveniment de la care toată lumea pleacă mulțumită și nimeni nu pierde bani. De cîștigat, se cîștigă, sporadic, dar nici asta nu putem afla cu precizie, căci, adesea, banii circulă în zona gri sau chiar neagră.

La ce bun, spun acum unii, să se închidă cluburile? Unde o să mai cîntăm? Unde mai jucăm? Unde mergem la concert sau la teatru? Odată cu înăsprirea controalelor și a normelor – căci e clar, cel puțin pe termen scurt, că asta se va întîmpla –, se risipește ceva din spiritul mișcărilor underground, dispare această senzație că aici, în subsolul nostru boem, se poate orice, oricum. E bine? E rău?

■ Cinema Studio are o capacitate declarată de 372 de locuri. Cinematograful se află în subsolul unei clădiri expertizate tehnic, încadrată în clasa I de risc seismic. Asta înseamnă risc mare de prăbușire chiar și în cazul unui cutremur de intensitate mică. Clădirea e acolo de cînd mă știu, și a(m) trecut prin cîteva cutremure mici și medii. Întrebarea care se pune e următoarea: cine își asumă riscul/răspunderea? Variante de răspuns: 1) Riscul e prea mare, orice manifestare publică în astfel spații considerate pericol public ar trebui interzisă. Guvernul sau autoritățile locale ar trebui să-și asume riscul să ia această măsură impopulară. 2) Organizatorul își asumă răspunderea (în cazul de față, UCIN). Dar cu ce folos și, mai ales, cu ce efect în cazul unei catastrofe? 3) Spectatorul vine la film sau la spectacol pe propria răspundere, știind care e riscul, căci autoritățile au marcat clădirea respectivă cu o bulină roșie, vizibilă. Fiecărei variante de răspuns îi corespunde o anumită doctrină, o linie ideologică – mi-a atras atenția un prieten. Prin urmare, întrebarea nu ar fi tocmai nevinovată politic. Ei îi corespunde și o atitudine legată de rolul statului și de formulele de exercitare ale puterii. Așa este. Dar, în definitiv, e nevoie de un răspuns sincer și pragmatic. Cum? Fiindcă nu avem destule cinematografe de artă. Nu avem o rețea culturală suficient de extinsă. Și asta e adevărat. Dar asta e deja altă discuție.

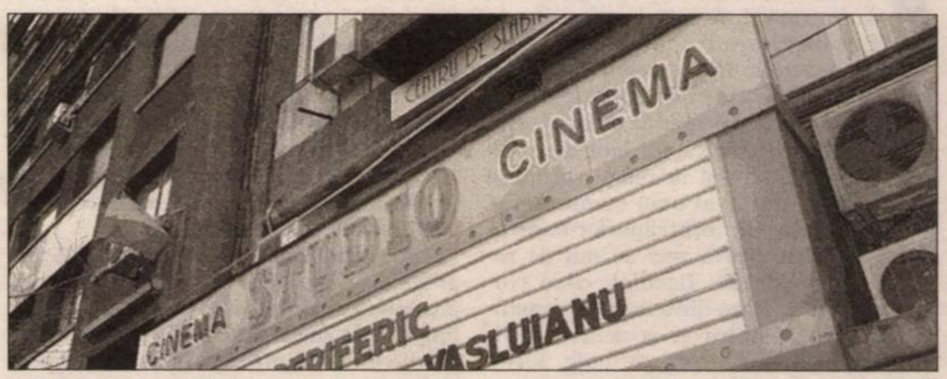

■ Nu se știe exact cîte școli din România au autorizație PSI. Inițial, s-a afirmat că doar 7% ar avea. Cîteva zile mai tîrziu, ministrul Educației a revenit cu o precizare: din cele 18.799 de școli, încă 4000 ar fi anunțat că au autorizație. Tot atunci, ministrul a anunțat că numeroase instituții de învățămînt din subordine ar fi declarat că oricum nu au nevoie de această autorizație. Nimic nu e clar, nimic nu e sigur. Ba da: aceste contradicții arată că școlarii învață într-un mediu nesigur.

■ ■ ■

Ofertă specială pentru Dilematici!
DILEMA VECHE
lecturi obligatorii
sau lecturi esențiale?

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

Cum te abonezi

■ **SMS** Abonament digital 1 lună – un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

■ **ONLINE**
la http://abonamente.adevarul.ro
■ **VIRAMENT BANCAR**
sau **MANDAT POȘTAL**: în contul
S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.,
cod fiscal RO18990288, deschis
la BRD Sucursala Decebal, nr. cont
RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

■ **LA TOATE OFICIILE POȘTALE**
■ **FIRMELE DE ABONAMENTE**
■ **LIBRĂRIILE ADEVĂRUL**
din București, Timișoara, Brașov,
Craiova, Galați și Iași

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume.. Prenume..
Str. .... Nr..........., Bl.........., Sc.........., Et.........., Ap..........,
Localitate.. Județ/ Sector ...., Cod poștal ....,
Telefon .... E-mail..
Am achitat suma de .... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. .... din data ....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.
Abonamentul va începe din luna* .... Semnatura ....
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. – Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr. 21, sector 2, cod poștal 020331.

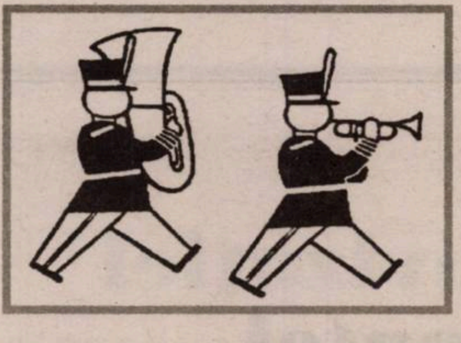

Cătălin ŞTEFĂNESCU

fără doar şi coate

Revoluţia din Noiembrie şi Marea Şobolăneală

Într-un context foarte complicat, în urma unei întîmplări nefericite, la Bucureşti are loc un sinistru accident, un incendiu într-un club în care îşi pierd viaţa cîteva zeci de participanţi la un concert rock. Pe fondul emoţiei profunde, al descoperirii unui lanţ de nereguli care antrenează întreaga societate românească, dar şi al unei nemulţumiri generale faţă de contraperformanţele clasei politice, cîteva zeci de mii de români ies în stradă. Imediat, cade Guvernul Ponta. Preşedintele ţării consultă partidele politice şi societatea civilă. Mulţimea le contestă pe toate. Ideile de desfiinţare a Parlamentului şi a partidelor, de naţionalizare a industriei, de pedepse grele date după figură se amestecă rapid cu cele de alegeri anticipate, guvern de tehnocraţi sau de uniune naţională, revendicări dintre cele mai diverse, dar şi cu o respingere energică, în bloc, a clasei politice, a şobolănelii care face jocurile mereu, a marasmului de interese şi reţele de influenţă care ţin statul în captivitate.

O lume informată, performantă, activă, care nu pune preţ pe politica autohtonă, dar care e extrem de atentă la ceea ce se petrece în jur, se amestecă în stradă cu compatrioţi ţinuţi deliberat în întunericul unor convingeri medievale, cu agitatori, cu provocatori, cu oameni ai partidelor, ai serviciilor secrete şi ai… doar Dumnezeu mai ştie cui. Cîteva zile, la apogeul emoţiei produse de numărul mare al victimelor, dar şi de nemulţumirea legată de precaritatea sistemului şi de infestarea lui cu corupţie, pluteşte în aer ideea de revoluţie. E complet altfel, în termenii aparenţei, decît în 1989. Dar e extrem de asemănătoare în anvergura şi în nuanţele emoţionale ale stărilor care circulă în primele zile de după accident. Sentimentele imperative – că actuala stare de fapt nu mai poate continua, că s-a ajuns la capătul răbdării, că cineva trebuie să plătească pentru oamenii morţi, dar şi pentru contextul general al faptelor care ne-au adus aici – animă o bună parte din suflarea românească. În acelaşi timp însă, nevăzuţi, neieşiţi în stradă, deocamdată tăcuţi şi contrariaţi de ceea ce se întîmplă, stau în aşteptare milioane de compatrioţi. Unii consideră că Victor Ponta e o victimă, că iar au ieşit în stradă unii plătiţi, care beau şi se droghează constant, homosexuali, lesbiene, „elemente periculoase“ care vor să destabilizeze.

E complet altfel,
în termenii aparenţei, decît în 1989.

Cu cîteva zile în urmă, la unul dintre cele mai bune licee din Cluj, la ora de religie, profesorul citeşte în faţa clasei o scrisoare din partea preotului în parohia căruia se află liceul. Scrisoarea vorbeşte despre accidentul din timpul concertului de muzică rock. Şi spune, cumva, că cei care au pierit acolo au găsit ce au căutat. Adică nu frecventează biserica, ascultă muzici diavoleşti, invocă spirite malefice, deci au parte de ceea ce caută cu încăpăţînare. Nu e nici pe departe singura poziţie de acest fel. De la nivelul cel mai înalt al Bisericii Ortodoxe Române, tîrziu, sosesc mesaje contradictorii. Reacţia instituţiei e complet deplasată, anacronică, ridicolă în bîlbîiala ei plină de resentiment foarte prost camuflat. Lumea ieşită în stradă, dar şi valul de comunicare stîrnit pe Facebook condamnă zgomotos acest tip de comportament public, dar şi totala incongruenţă între principiile fundamentale care stau la baza instituţiei şi comportamentul public al acesteia. Urmează scuze stîngace, dar şi un hei-rup al slujirii tîrzii, la locul accidentului, care sporeşte considerabil iritarea multora faţă de gafele repetate ale înaltelor feţe bisericeşti.

Între timp, mulţimea e lăsată să se manifeste, să blocheze bulevarde, să consume energii. Manifestanţii sînt paşnici şi, în primele zile, apar ca o forţă de neoprit. Multe dintre figurile politice ale momentului, din toate taberele, se fac nevăzute şi încearcă să zboare cît mai sub radar. Lumea e nervoasă şi revoltată. Dimensiunea simbolică a morţilor în accident capătă contururi nebănuite. Şi se creează un amestec emoţional producător de fiori pentru cei care credeau că împărăţesc peste o prostie amorfă şi somnolentă. Pe de o parte, emoţia creşte, pe măsură ce mecanica stingerii din viaţă face paşi implacabili. Răniţii aflaţi în stare critică nu pot fi salvaţi. Cu fiecare suflet stins, emoţia şi furia cresc. Se descoperă lanţuri enorme de complicităţi pe care le ştia, de fapt, toată lumea. Numele clubului Colectiv capătă dimensiunile nebănuite ale unei uriaşe ironii, ale unui joc de cuvinte, dar şi ale sorţii – începe să se vorbească, destul de timid, despre „vina colectivă“.

Emoţia creşte, pe măsură
ce mecanica stingerii din viaţă face paşi implacabili.

Nivelul emoţiei publice trece prin mai multe faze, în funcţie de vibraţia şi de ştirile momentului. Sentimentul difuz şi zgîndăritor al stării de revoluţie nu părăseşte scena. Pluteşte în aer ceva neexprimat. O vină adîncă, pe care puţini o recunosc. Pare că mulţi resimt aşa ceva, dar e prea dureros s-o spună. E nevoie, din nou, de zeci de sacrificii umane, de cascade empatice, de mobilizări emoţionale extreme, de mişcări de stradă, pentru a descoperi că somnolenţa şi complicitatea noastră au născut monştri imposibil de dat la o parte. Mai întîi, se dă vina pe sistem şi pe precaritatea lui. Pe clasa politică, pe ticăloşie, pe statul captiv în corupţie, pe toate chestiunile generale cunoscute de toată lumea. Cînd se ajunge la miile de case din România construite fără autorizaţie, la şcolile nesigure, la mulţimea de procrastinări oficiale produse cu totala complicitate a contribuabilului, situaţia se complică. Dintr-odată, sistemul nu mai are chipurile unor măscărici politici care tac chitic la ora asta, ci şi unul care ne seamănă nouă, tuturor.

Imaginea-simbol a acestui delir al complicităţii e marea Arenă Naţională. Aici s-au ţinut meciuri importante, kim-ir-sen-isme electorale, concerte grandioase, cîte şi mai cîte. Fără autorizaţie de funcţionare de la pompieri! Ani în şir! În jurul acestei citadele a compromisului şi a şobolănelii prin galeriile unui fel de a fi, apar pe o hartă a micii ticăloşii toate miile de construcţii fără autorizaţie din această ţară. Zeci de mii de case, care mai de care mai delirante şi mai dispuse aiurea, ca o pecingine, o foame de a ne întinde de bezmetic, stau mărturie că o parte din sistemul pe care vrem să-l dărîmăm sîntem chiar noi. Cîţi compatrioţi nu şi-au făcut chioşcuri, garaje, anexe, case cît poemele indiene, în absenţa oricărei aprobări? Întotdeauna cu conştiinţa că se rezolvă, dup-aia, la Primărie. Că-n-o să vină să te dărîme. Că oameni sîntem. Ne-nţelegem.

Cînd strigăm „Sistemul să iasă afară, să-l jucăm în picioare“, nu simţim de la-nceput disonanţa cognitivă în care plutim, ca-ntr-o bolgie camuflată în piscină de curte. Uităm anii în care ne-am strecurat prin sistem şi i-am folosit toate orificiile, pentru cele mai perverse chestii cu putinţă. Vrem schimbarea unora – care e, orice s-ar spune, absolut necesară –, dar noi am rămîne, dacă s-ar putea, la fel. Acum sîntem revoltaţi că ne merg copiii la şcoli lipsite de autorizaţie de la pompieri sau de la nu ştiu cine. Dar uităm că, în toţi anii în care am adunat frustrare şi ne-a crescut ficatul, n-am intrat într-un birou de Primărie sau într-unul de parlamentar, ca să trîntim pe masă zeci de plîngeri, cu care să-i şubrezim nervos, pînă răspund. Pentru că n-avem timp, n-avem chef, n-avem speranţă, n-avem sentimentul vreunui temei de a face asta. Iar ei cred că ne stăpînesc, nu că ne reprezintă.

Trebuie să moară zeci de oameni ca să descoperim entuziasmul de a cere socoteală pentru minciuna în care trăim, dar şi pentru monstruozitatea unei construcţii la care am participat direct, indirect, fiecare în felul lui, iar acum întoarcem privirea şi-o lăsăm mai moale cu spiritul revoluţionar. Marii artişti ai şobolănelii stau la şemineu, beau un coniac fin şi aşteaptă dezvrăjirea maselor care ies din fierbinţeală. Ei ştiu că ne trece repede, că începe circul liderilor din Piaţa Universităţii, că revendicările se vor amesteca într-o cacofonie, că vom uita idealurile revoluţionare, imediat ce vom intra în conflictele personale ale mulţimii care pierde energie atunci cînd, într-o clipă de răgaz, se vede pe sine însăşi.

Şi ce-o să facem? O să producem mai multă birocraţie. O să fie şi mai greu să deschizi o firmă, un sediu social, orice. „Entuziasmul“ nostru de schimbare, în complicitate simbiotică perfectă cu unsuroşenia funcţionarilor pe care-i mituim pentru a ne descurca mai repede, va produce şi mai multe hîrtii. Supranormarea va fi soluţia magică de ieşire din disonanţa cognitivă. Ca să intrăm în alta, şi mai mare.

Sistemul de sănătate, contaminat cu politică ieftină şi aproape lipsit de politici, a mai dat o palmă la savarină. Nici măcar într-un tîrziu (azi e luni, 9 noiembrie), nimeni nu iese să spună clar ce e cu cererea de ajutor european, ce e cu transferurile tîrzii spre spitale din alte ţări. Au zis că ne descurcăm singuri. Belgienii, norvegienii, finlandezii, olandezii spun că ei nu s-ar descurca singuri cu un număr atît de mare de cazuri de acest fel. Că ar cere ajutor. Noi am mai dat o probă de patetism, fanfaronadă şi lipsă de responsabilitate. Ne-am fofilat, am dat declaraţii sforăitoare, am jucat la cacealma, doar-doar s-o petrece o minune, şi unii dintre noi ies eroi din treaba asta. Toate sînt amestecate cu cele mai autentice şi bune intenţii, cu medici care îşi fac datoria exemplar, dar şi cu o comunicare încîlcită şi neinspirată. Plus tembelismele teoriilor conspiraţiei. Aşa se face că amestecul de idei, cocktailul de gînduri parazite şi oportuniste din minţile noastre e la fel de toxic şi de mortal ca amestecul inhalat de victimele cumplitului incendiu din Colectiv.

Iar eterna nepregătire pentru situaţii de urgenţă, bîlba şi darea din colţ în colţ nu sînt decît dovezi triste ale lipsei respectului autentic pentru semeni şi pentru viaţă. Doar în cazuri-limită, la catastrofe şi la revoluţii, ne mobilizăm şi ne iubim, brusc, compatrioţii. Şi asta foarte scurt.

Dar ieşirea paşnică în stradă şi exerciţiile repetate de a învăţa democraţia – cu şobolăneala de dedesubt, cu tensiuni, cu mioritisme şi fatalisme, cu tot depozitul de sublim şi derizoriu – sînt singurele soluţii. Ca-n *Ciuma* lui Camus, ieşirea la aer şi încercarea de a face abstracţie de aparenţa implacabilă a momentului sînt singurele soluţii vii. Poate că aşa respiră un pic şi revoluţia interioară. Acolo e marele cîmp de bătălie.

Cătălin Ştefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

■ ■ ■

anti nostalgia

Vladimir Streinu

„După 23 august 1944 […] a adoptat o poziţie duşmănoasă faţă de regimul democrat-popular, împotriva căruia s-a manifestat şi a acţionat tot mai intens pînă în momentul arestării sale. Împreună cu Pillat Constantin, fost moşier, condamnat, şi alţii, cu aceleaşi concepţii reacţionare, au organizat în nenumărate rînduri şi în diverse locuri, întruniri clandestine în care se difuzau scrieri mistico-reacţionare ale unora din cei prezenţi, precum şi scrieri cu conţinut duşmănos şi instigator la adresa Republicii Populare Romîne, ale unor fugari romîni din occident (sic!) (Emil Cioran şi Mircea Eliade – n.m.), *ce au fost introduse în ţară în mod clandestin. Pe marginea acestor scrieri, Iordache Nicolae şi ceilalţi întreţineau intense discuţii duşmănoase prin care ponegreau şi calomniau orînduirea socială, precum şi literatura realist-socialistă din Republica Populară Romînă, propagînd […] reinstaurarea regimului burghezo-moşieresc. Iordache Nicolae şi ceilalţi susţineau în mod calomnios că în ţară n-ar exista libertatea de a scrie şi de gîndire.* Tribunalul Militar a Regiunii a II-a Militară *în numele poporului, la 1 Martie 1960, cu unanimitate de voturi, condamnă pe Iordache Nicolae zis Vladimir Streinu la 7 ani închisoare corecţională, 4 (patru) ani de interdicţie şi confiscare totală a averii personale pentru uneltire contra ordinii sociale.“*

Documente în Arhivele CNSAS,
în Ioana Diaconescu, op. cit.;
editarea aparţine autoarei.

Cătălin TOADER

Mozaic Jazz 2.0

Născut din capriciul unor tineri nebuni și atipic de frumoși, Mozaic Jazz Festival de la Sibiu, desfășurat între 13 și 15 noiembrie la Casa de Cultură a Sindicatelor, bate la porțile simțurilor noastre cu arome îmbătătoare. Într-un oraș-fanion din punct de vedere cultural, aflat obligatoriu pe traseul muzicilor de calitate de orice gen, un week-end plin de jazz înseamnă o mică sărbătoare. Mai multe la http://mozaicfestival.com.

În urmă cu un an, Silviu Scrob și echipa lui turnau fundația unui nou stabiliment cultural, Jazz Mozaic, unul care încerca să iasă din tiparele festivaliere locale și să ofere sibienilor o altă rețetă, mult mai proaspătă și mai variată. Și le-a reușit din plin! Meniul pregătit atunci, cu Trilok Gurtu, Tord Gustavsen și mai ales Steve Coleman (unul dintre cele mai speciale concerte la care am asistat vreodată, și am destule la activ) – capete de afiș în cele trei seri –, s-a dovedit extrem de inspirat și de apreciat de public.

Mozaicul 2015 se anunță la fel de consistent și de atrăgător ca anul trecut.

La mijloc de noiembrie, echipa sibiană adaugă la mozaicul început anul trecut încă șase plăcuțe colorate, nume uriașe și artiști ce așteaptă să fie descoperiți de publicul românesc laolaltă, într-un demers în care constanta va fi, neîndoielnic, excelența. Stabilizat la un format cu doar două recitaluri pe seară, Mozaicul 2015 se anunță la fel de consistent și de atrăgător ca anul trecut.

Vineri, 13 noiembrie. Organizatorii au decis să nu ne lase timp de încălzire și au programat o primă seară de festival cu două recitaluri grele, astfel că noțiunea de cap de afiș își pierde, cumva, semnificația în acest caz. Și spun asta în încercarea de a vă convinge că nu e cazul să întîrziați cumva la momentul de deschidere, fiindcă veți regreta toată viața. Chiar dacă numele **Ambrose Akinmusire** nu vă spune prea multe, recitalul de la Sibiu vă va convinge să vă schimbați prioritățile imediat. Din simplul motiv că este unul dintre cei mai speciali tineri muzicieni contemporani, un trompetist extrem de tehnic și de inovator în același timp, apreciat de mulți muzicieni legendari ca un viitor star al genului. Artist cu școală multă și cu un instinct artistic extrem de complex, Ambrose a fost invitat, la doar 19 ani, să facă parte din grupul magicianului Steve Coleman (prezent la Mozaic în 2014, la prima ediție), fiind apoi remarcat, după albumul de debut, de către Bruce Lundvall, președintele celebrei case de discuri Blue Note Records, care i-a oferit un contract. În 2007 avea să facă saltul la „profesioniști“, după ce cîștiga la pas două dintre cele mai importante concursuri de interpretare: Thelonious Monk Jazz Competition (cu Roy Hargrove, Clark Terry și Terence Blanchard în juriu, printre alții) și, mai ales, Carmine Caruso International Jazz Trumpet Competition, cel mai prestigios concurs din lume dedicat exclusiv trompetiștilor de jazz (înființat în 1993 în memoria lui Carmine Caruso, unul dintre cei mai importanți pedagogi muzicali din lume, pe nișa instrumentelor de suflat din alamă). Colaborările sale includ nume foarte importante precum Esperanza Spalding, Jason Moran, Jack DeJohnette sau Vijay Iyer, dar are și trei albume ca lider. Pentru recitalul de la Sibiu îi va avea alături pe vechii săi prieteni și colaboratori Harish Raghavan (bas), Sam Harris (pian) și senzaționalul Justin Brown (tobe).

Ambrose Akinmusire

© wikimedia commons

Recitalul de final de primă seară aduce în fața spectatorilor cel mai mare nume de la această ediție, contrabasistul **Miroslav Vitous**, un muzician pentru care jurnaliștii au fost nevoiți să inventeze o grămadă de epitete în ultimii 40 de ani. S-a împrietenit cu muzica de mic, mai întîi cu vioara, apoi cu pianul, iar rîndul contrabasului a venit la 14 ani, vreme în care întemeiază și primul său grup, alături de fratele Alan (tobe) și de viitorul mare clăpar Jan Hammer. Studiază muzica la Conservatorul din Praga, iar imediat după aceea cîștigă un mare concurs internațional la Viena, trofeu ce avea să-i aducă și o bursă la una dintre cele mai importante școli de muzică din lume, Berklee College of Music din Boston. Începînd cu 1967, cariera lui explodează în Statele Unite, după ce este văzut de Miles Davis la un concert pe care Vitous îl susținea la Chicago alături de Clark Terry. Este invitat să se alăture grupului lui Miles, care era rezident în faimosul The Village Gate din Greenwich Village, New York, club în care performau artiști dintre cei mai diverși, de la jazz și blues la muzică contemporană și punk (Miles Davis, John Coltrane, Bill Evans, The Velvet Underground, Jacques Brel, Patti Smith sau Edgar Varèse). De aici încolo, Vitous avea să fie unul dintre cei mai căutați contrabasiști ai vremii, în timp ce presa de profil începea să-l așeze alături de cele mai mari nume ale instrumentului, precum Arild Andersen, Dave Holland sau Scott LaFaro.

© wikimedia commons

Jaga Jazzist

Însă cel mai răsunător proiect în care a fost implicat Miroslav Vitous rămîne, pentru mulți fani, Weather Report, celebrul grup de *fusion* înființat de Vitous împreună cu pianistul austriac Joe Zawinul și cu saxofonistul american Wayne Shorter. Virtuozitatea sa este principala carte de vizită, astfel că toți marii muzicieni ai vremii, mai ales cei de pe scena *fusion,* îl doresc alături. Chick Corea, John McLaughlin, Herbie Hancock sau Joe Henderson l-au avut coleg de trupă, fie pe imprimări de disc, fie în turnee. Bineînțeles, latura dinspre jazz nu a rămas neexplorată, lunga sa colaborare cu poate cea mai importantă casă de producție din domeniu, ECM, fiind elocventă în acest sens. Pentru mulți, cea mai consistentă felie a discografiei sale vine de la casa müncheneză amintită, albume precum *First Meeting* (ECM, 1979) sau *Journey's End* (ECM, 1982) fiind adevărate bijuterii de jazz contemporan. Chiar dacă la Sibiu vine cu un proiect atipic, un duo alături de pianistul ceh Emil Viklicky, lista cu colaboratorii apropiați, în afară de cei amintiți deja, ține loc de cea mai inspirată invitație la recitalul de la Sibiu: Billy Cobham, Larry Coryell, Jack DeJohnette, John Surman, Jan Garbarek, John Scofield, Kenny Korkland, John Taylor etc.

Sîmbătă, 14 noiembrie. Zi mare și sîmbătă, cu două momente muzicale de excepție. Norvegienii de la **Jaga Jazzist**, una dintre cele mai la modă trupe tinere din jazz-ul european, vor încinge scena cu un recital în care elementele de nu-jazz, hip-hop, electro, funk sau post-rock se vor întrepătrunde într-un mozaic experimental foarte inspirat și plin de ritm. Mai degrabă *space*-electro-rock decît folclor scandinav (cu excepția look-ului tobarului Martin Horntveth), influență evidentă și pe pagina web oficială a grupului și în denumirea celui mai recent album de studio, *Starfire* (Ninja Tune, 2015), album pe care experimentul Jaga Jazzist prinde contururi noi și bîntuitoare pe care nu are sens să le ratați în formă live.

După trei seri pline de muzici pe alese, festivalul se va închide cu fast și ritm.

Și dacă v-ați pregătit sufletește pentru o minune, ea se va petrece în al doilea recital al serii, cînd **Tigran Hamasyan**, probabil cel mai vibrant și mai nonconformist pianist al momentului, se va produce pe scena sibiană. Născut în Armenia și trăind o vreme în Statele Unite, Tigran este genul de artist pentru care inspirația vine din cele mai variate surse, de la *trash metal* la poezie și de la foclor și muzică sacră la *dub step* și electronică. Și veți auzi/vedea toate astea în recitalul său, fără doar și poate. Și vă veți minuna! Școlit de mic pe clasic și jazz, Tigran și-a lansat primul album, *World Passion,* la doar 18 ani, vîrstă la care cîștigă și secțiunea de pian a concursului internațional Thelonious Monk. De atunci, fie că e vorba despre discuri sau concerte, numele lui Tigran Hamasyan a început să fie sinonim cu succesul, prestațiile lui live fiind adevărate show-uri de neratat. Iar cei care au văzut trioul cu Arthur Hnatek (tobe) și Sam Minaie (bas) la Gărîna înțeleg perfect despre ce vorbesc. Recitalul va gravita, cel mai probabil, în jurul *playlist*-ului de pe *Mockroot* (Nonesuch, 2015), album pe care cei trei și-au dezlănțuit energiile în cel mai productiv mod cu putință. În urmă cu ceva vreme, marele Herbie Hancock exclama *„Amazing! Tigran, now you are my teacher!“*, în timp ce Trilok Gurtu spunea, la un festival din Franța, în 2011, *„He plays piano like a raga… The next Keith Jarrett!“*. Și nu prea avem cum să-i contrazicem pe oamenii aștia.

Duminică, 15 noiembrie. Penultimul act al festivalului Mozaic 2015 va fi susținut de un grup maghiar, condus de toboșarul **Bálazs Bágyi**, muzician reprezentativ pentru jazz-ul contemporan din Ungaria, el fiind și președintele Federației Ungare de Jazz. Orientat către post-bob, dar atingînd și teme mai pop sau swing, muzicianul maghiar are diverse colaborări internaționale, proiectul cel mai de succes fiind Eastern Boundaries Quartet (cu saxofonistul Borbély Mihály, pianistul Michael Jefry Stevens și basistul Joe Fonda), grup încă activ concertistic și cu trei albume lansate pe piață. Pentru concertul de la Sibiu, Bálazs Bágyi îi va avea alături, formula New Quartet, pe János Ávéd (saxofon), Dezsö Oláh (pian) și Péter Oláh (bas). În fine, după trei seri pline de muzici pe alese, festivalul se va închide cu fast și ritm, fiindcă olandezii de la **The Ploctones** așa știu să cînte. Adepți ai unui melanj stilistic în care primează schimbările de ritm, cu mult jazz/funk, dar și cu sonorități blues sau chiar heavy/punk, muzicienii olandezi sînt maeștri desăvîrșiți ai bunei dispoziții și vor trage o concluzie plină de energie peste un oraș care va adormi tîrziu cu jazz-ul în timpane.

***Cătălin Toader** este jurnalist.*

Cristian GHINEA

piața de idei

Pancartele pieței

Ce altceva ar merge mai bine pentru o rubrică ce se numește „Piața de idei“ decît o colecție din ce scriu oamenii pe pancarte – ideile pieței. Acestea nu sînt sloganuri strigate, ci texte scrise, aduse de acasă, deci gîndite și asumate.

Durere

„Oare trebuie să strig mai tare ca să înțelegi că ne doare?“; „32 pentru toți / toți pentru 32“ *(numărul victimelor din Colectiv la acel moment);* „Eu m-am născut la Roma / Dar mîndră că-s româncă / Voi mi-ați furat țara / Ce n-am văzut-o încă / Mama și tata mi-au spus că România e frumoasă / Voi cînd vă dați demisia ca să mă întorc acasă???“ *(fotografie viralizată pe Facebook, o fetiță e sub pancartă, nu e clar unde a fost făcută, se înțelege că în Italia);* „Dreptate pentru Colectiv“; „#Colectiv *(numele tuturor celor care au murit)* Sîntem responsabili și datori cu o schimbare“; „Terapia după doliu se face în stradă“; „Au ars copii pentru a lua foc țara!“; „Vineri printre îngeri ați plecat / România luptă să nu fiți uitați“ *(fotografie cu victime din Colectiv)*

Indignare

„Hoții!“; „Indignați, nu manipulați“; „Parchetul, cauza incendiului este numărul mare de oameni din club. Piedone scapă! Oprea scapă! ISU scapă! Toți scapă?“; „Se calcă peste cadavre la guvern! Nu mai stați în casă!!! România, trezește-te!“; „Ne-ați ucis profesorii, asasinilor“; „Deșteaptă-te, române, că am început să murim pe bune“; „Nu puteți fura și generația noastră!“ *(purtată de un copil)*; „Astăzi aveți 42 de motive să ieșiți din casă“ *(numărul morților de vineri seară);* „Și tu puteai fi în locul lor! Doar dacă ieși în stradă îți pasă! Corupția a ucis. România, trezește-te!“; „Pînă ieri am tăcut, de azi încep să urlu!“

„Noi nu, niciodată, noi nu…“

„Nu ne vindem pentru două demisii“; „Noi sîntem România“; „Generația care nu tace“; „Schimbarea începe cu noi“; „A fost odată ca-n povești / A fost în România / O gașcă mare de «sataniști» / Ce-au alungat sclavia“; „Noi ascultăm rock #colectiv“; „Schimbarea începe cu noi / Implică-te / Nu lua șpagă / NuAruncaGunoaie / RespectăRegulile“; „Schimbarea începe cu noi! Fii civilizat, informează-te, citește, implică-te, progresează, dă exemplu, nu da șpagă, nu lua șpagă“; „Protestul bunului simț – Colectiv People“; „În sfîrșit, ne-am regăsit“; „Copil de golani“; „Sîntem copiii foștilor golani de la Universitate“; „În colectiv schimbăm România“; „Oamenii sînt încă frumoși“; „Tată, mamă, îmi iau țara înapoi!“; „Noi sîntem schimbarea pe care o căutam.“

Împotriva Bisericii

„Preafericit? Nu pentru mult timp“; „Spitale, școli, case sociale / NU catedrale“; „10% la sănătate, nu la BOR și SRI“; „Dați bani lui Daniel / Să vă mîntuie nițel“ *(un bărbat îmbrăcat în haine care parodiază veșmîntul Patriarhului);* „Bulibașa popilor. Daniel, demisia“; „Îngerii ard în spitale / Dracii dansează în catedrale“; „#Ne-am săturat de tine & NU vrem catedrala îndobitocirii neamului. Amin!!! P.S. Sînt rocker și nu mi-e rușine!“; „Impozitarea BOR (Măsură pentru sănătatea spirituală)“; „Oprea și cu Viorel, luați-l și pe Daniel!“; „Daniele, piei, sutană!“; „Daniel, te lepezi de sutană?“; „Nu vrem stat condus de popi, securiști și interlopi!“; „Vă rugăm, nu hrăniți biserica“; „Capul de la BOR, să-l vedem în zbor“; „B.O.R-ăsc“; „Singurul preafericit într-o țară în doliu“; „PreaMafiotul Daniel, banii – singurul tău țel“; „Preafericitule, dacă îți iubești țara, salveaz-o! Donează toată averea bisericii! Semnat: «Sataniștii».“

Pro-Biserică

„Unde nu e credință, e corupție. #coruptiaucide“; „Fără mine nu puteți face nimic (Ioan 15: 5).“

Împotriva corupției

„Arși pe rugul corupției“; „Jos labele de pe justiție!“; „Bine așa, Codruțo! / Fă-le și lor familiile să plîngă“; „Hai, Codruțo, mai cu spor / Leagă-i tu pentru popor“; „DNA, fii tare / Vrem deratizare“; „Corupția ucide / Anticorupția stă de 6“; „Vă invităm cetățenesc, la beciul domnesc“; „Toate instituțiile statului purificate de «gunoaie»“; „Zero toleranță la corupție“; „Desființarea imunității parlamentare“; „Nu negociem cu hoții / Plecați cu toții“; „V-ați făcut averi și ați furat milioane. Iar cînd sînteți prinși vă dați bolnavi și solicitați internare!“; „Sperăm să înțelegeți ceva din protest! / Și nu tot hoților în Guvern să le dați *friend request“;* „Schimbați partidele ca pe niște chiloți / Pentru noi, toți sînteți niște hoți“; „Forza DNA, Rade-i pe toți fără excepție, mafioți politici și corporatiști, de la Ponta și Iliescu pînă la Udrea și Băsescu, de la Apanova și Enel pînă la Schweighofer. *(semnat)* Ultras DNA. PS: ANAF, lua-te-ar DNA-ul!“; „Cei din #Colectiv nu au avut imunitate. Voi de ce aveți?“; „Pentru crimă și hoție, noi vă vrem la pușcărie!“

Cine ucide?

Pe foarte multe pancarte, „Corupția ucide“. *Dar și* „Sărăcia Ucide“; „Tăcerea ucide“; „Nepăsarea ucide“.

Ironia nu ucide, dar poate doare

„Mersi că demisionați / Dar de puie nu scăpați“; „M-am săturat. Un țăran din Teleorman“; „Primim 600 de parlamentari în *internship* să învețe și ei o meserie“; „Primim 600 de parlamentari în *internship* să muncească mai mult pe bani mai puțini“; „Trebuie să fii nebun să te pui cu un popor al cărui desert preferat este coliva“, „Eu nu am girofar și nici coloană oficială. Cum să ajung acasă?“; „Eu vreau ca Nicolicea să zboare ca pitulicea“; „Și acum, că tot plecați, pe tătucul să ni-l luați *(cu fotografia lui Ion Iliescu)*“; „Trandafire, Patraulea, dormiți, mă?“; „Iliescule, nu te-am uitat #preamultianiioane.“

Cu cerințe și adrisanți

„Klaus, ne ești dator, te vrem cu noi în stradă!“; „Domnule Președinte, nu vă vrem mediator / Ori cu noi, ori cu ei“; „Afară cu influența rusească din politica românească!“; „Răspunderea magistraților pentru erori judiciare“; „Nu anticipate. Vă alegem tot pe voi?“; „Jos plaga masonică din instituțiile de stat“; „Nu mai tăiați pădurile“; „Fără moschee“; „Reactualizarea punctului 8 de la Timișoara“; „Ia națională în școli. Noi sîntem români“; „Ce să cerem? Cerem dreptate, nu imunitate! 300, nu 600! Confiscarea totală și extinsă a averilor corupților! Desființarea arestului la domiciliu!“; „Jos Laura Georgescu de la CNA“; „Direcționarea corectă a banilor din asigurările sociale“; „Depolitizarea instituțiilor statului și a aparatului de justiție“; „Aplicarea uniformă a legilor, indiferent de clasa socială/politică“; „Recuperarea averilor dobîndite ilicit și reintegrarea acestora în circuitul bugetar“; „3 segmente: 1. Centura București 2. Deva-Arad 3. Traversați Carpații“; „Parlament nou comun – București – Chișinău, unire“; „Străzile nu au lideri / Străzile au cetățeni care se cer respectați“; „Jos Isărescu și Masoneria / Care sugrumă România“; „Nu au murit degeaba. Dreptate pînă la capăt! Vot electronic / Reformă electorală reală / 300 parlamentari fără imunitate / partide cu 10 membri în 30 de zile / fără alegeri anticipate / reforma instituțională (criterii de performanță pentru funcționarii publici, oprirea finanțărilor publice pentru culte) / Informatizarea țării. Continuăm lista și protestele și mîine“; „Sănătatea e în comă / Politrucilor nu le pasă / De aceea în seara asta / Noi nu plecăm acasă!“; „Vrem democrație printr-un nou Parlament: Bicameral / Ales prin vot nominal / Cu maxim 300 de reprezentanți / Cu mecanism de revocare publică și individuală a fiecărui parlamentar“; „Da – 300 de patrioți. Nu – 600 de hoți“; „Transparență!!! Nu uși închise“; „Stop mafia bancară, cămătari legalizați“; „Vrem un stat corect, nu defect“; „Cum vreți să ne mai taxați? / Inchiziția ANAF“; „Restructurarea Jandarmeriei! 60.000 de angajați… pentru ce? Să vă apere de noi? Vrem doctori, nu jandarmi!“; „Trebuie să murim ca să primim locuințe sociale? Maria Ion 1977-2015“ *(femeia care lucra ca angajată la negru în Colectiv, cu cinci copii. Militanți de stînga au format în Piață un grup care îi poartă numele);* „Maximum 300 de parlamentari / Legea lustrației / Averile dobîndite ilegal, confiscate / Cei care au cazier să nu aibă voie să candideze“; „Breaking news: Antena 3, PSD, RTV = Aceeași mizerie (????)“; „Băse, nu te bucura. N-am știut de ziua ta. Kovesi – DNA, dezgropați dosarul Flota“; „Nu vrem să vă reformați, vrem cu toții să plecați“; „Nu vindeți resursele, nu mai fiți ca tîrfele“; „Sînt o imbecilă! Plătesc taxe statului român: «S-a neglijat acest aspect în ultimii 25 de ani» – S. Cîmpeanu. Doar 7% dintre școli au aviz de funcționare ISU“; „Ciorbea, demisia“; „Bănicioiu anchetat pentru morții care puteau fi salvați“; „Vreau închisoare pe viață pentru defrișările ilegale.“

Noi pe cine votăm?

„Guvern tehnocrat“; „Tehnocrat? = fără asumare“; „Fără comuniști și membri de partide“; „Nu tot voi / Vrem oameni noi“; „Nu mai votez nici un partid“; „Guvern de tehnocrați și parlamentarii schimbați“; „CTRL ALT DEL Dizolvarea Parlamentului actual. O nouă Constituție. Altă clasă politică, morală“; „Meritocrația salvează România!“; „Anunț! Neam Trezit. Căutăm lideri competenți“; „Guvern tehnocrat / Concurs pentru fiecare post ocupat“; „Vrem oameni noi, nu dintre voi!“; „Klaus, nu ne grăbim, sîntem aici să gîndim!“; „Se caută personal calificat pentru conducerea țării. Obligatoriu a se prezenta cazier judiciar“; „N-am ieșit în stradă să dăm jos guvernul. Am ieșit în stradă să schimbăm sistemul“; „Cu cine votăm dacă nu ne organizăm?“; „Vrem forțe noi, nu iar gunoi“; „Pro-guvern tehnocrat“; „Vrem o nouă guvernare, dar oameni fără dosare“; „Vreau să fiu ministru“; „Bagă-te în politică / Gagicile iubesc politica“; „Pentru guvernanții noi: Sîntem cu ochii pe voi!“

Cele complexe

„Un sfert de veac de singurătate“; „Basarabia e solidară“; „Nu vrem doar schimbare vrem resetare“; „A renunța la libertate e ca și cum ai renunța la a fi om“; „CTR + ALT + DEL România“; „Eu pentru cine votez? Ne-am trezit și nu avem pentru cine vota“; „Păstrați curățenia morală“; „Noi toți sîntem societatea civilă!“; „Dacă strada reprezintă societatea, partidele pe cine reprezintă?“; „Vă rugăm să nu uitați pentru ce vă revoltați“; „Feriți-vă de «liste» și alte catalogări. Astăzi sînt «băieții din galerii». Mîine pe listă veți fi voi“; „Cinci oameni au vrut să lanseze un album. Au lansat o revoluție #colectiv“; „Eu cred în România!“; „Merge și așa! *(tăiat și scris:)* Așa nu se mai poate!“; „Jos portavocile / Folosiți-vă doar gîndurile și creierele.“

---

facebook.com / Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Tichet contra învățătură. Grădinița din Apata, Brașov

Am fost „Profesor pentru o zi“, în programul Asociației Ovidiu.ro. Și m-am tot gîndit la cum merg lucrurile în Apata, Brașov. Cum merg lucrurile. Apata nu e singurul loc așa. Apata nu e sfîrșitul lumii. Reformele învățămîntului nu par a fi trecut pe aici. La Iza e bine, doar că nu le poate face și ea pe toate. Uite, dintre toate reformele, la Apata au ajuns „laptele și cornul“. Ele vin tocmai de la Călărași. Gata expirate. Dedicație a boierilor de la Învățămînt. Reclamație? „Nu mi-au mai adus deloc vreo lună.“ Iza și educatoarele, nu știu dacă ați aflat asta, predau materia. Cu suflet. Asta înseamnă să-i știi pe copii, după ulițe, după chip, după părinți, să vii în fiecare zi să le vezi supărarea care li se trage de la sărăcie și să le-o alungi. C-un joc, c-o ghicitoare, c-un șotron. O fi programă, nu spun, dar sărăcia bate cu mai multă putere. Sufletul, în Apata, nu e totul. În sărăcie, tranzacția e la putere. Aduși pe lume, copiii sînt o gură în plus. Părinții îi îngăduie pe copii la grădiniță și fiindcă se dau tichete de masă, de la Asociația Ovidiu.ro. Tichetul este un imbold. Apatenii cei mari îi duc pe cei mici și-n spate, cînd e ulița plină de noroi și de apă. Și cum nu-s tichete și de întoarcere, nu de puține ori unii apateni mari îi mai uită la grădiniță pe apatenii mici, la Iza, pînă seara. Ceas merge în Apata doar rata spre Londra. Suflet, învățătură, sărăcie sau fugă, mărire și bani?

dosar DILEMA VECHE
Coordonator: Matei MARTIN

Orașul în dezvoltare

Cum locuim? (I)

Texte și opinii de:

- Emilian MIHAILOV (director executiv, Centrul de Cercetare în Etică Aplicată)
„Dreptul la acoperiș“
- Cătălin ALISTARI (jurnalist)
„Elvețienii sînt bogați. Noi sîntem proprietari“
- Otilia NUȚU (specialist în infrastructură, EFOR)
„Cum plătim mult ca să trăim prost“
- Mihnea SANDU (arhitect)
„Dulce și amară chestiunea locuirii“
- Vera MARIN (președintele Asociației pentru Tranziție Urbană)
„Cultură și locuire sau cultura locuirii“
- Augustin IOAN (arhitect, profesor la Facultatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu“)
„Casa: astăzi, ca oricînd“

argument

Locuim într-o utopie

DILEMA VECHE
Orașul în dezvoltare
Cum locuim? (I)

Cum locuim? Am lansat această întrebare provocatoare unor arhitecți, antropologi, manageri culturali, activiști sociali și specialiști în economie. Am primit o mulțime de variante de răspuns din perspective diferite. Locuim scump și prost, pentru că autoritățile locale sînt corupte și cetățenii nu au influență asupra măsurilor luate de politicieni. Locuim într-o utopie, pentru că sîntem mîndri proprietari, dar locuitori săraci. Locuim ieftin (în comparație cu alți europeni) și bine – adică într-o relativă libertate, într-un mediu în care arhitecții, beneficiarii și autoritățile găsesc mereu soluții de compromis.

Boom-ul imobiliar și criza ce i-a urmat au creat, în cel puțin două privințe, nedreptate. Într-o primă fază, orașele s-au dezvoltat rapid datorită investițiilor masive în construcții noi: creditul facil i-a făcut pe mulți să creadă că își pot permite o locuință proprietate personală. A urmat apoi criza: datornicii s-au văzut cu locuințele confiscate de bănci și cu veniturile diminuate. În Europa sînt de trei ori mai multe locuințe neocupate decît oameni fără adăpost. Disproporția e uriașă. Dacă a avea un acoperiș deasupra capului e un drept fundamental, atunci e nevoie de o intervenție hotărîtă din partea autorităților pentru a repara această nedreptate. Fluxurile periodice de refugiați care vin în Europa pun la încercare nu numai sistemele sociale ale țărilor de destinație, ci și stocul de locuințe sociale disponibile. În Germania, principala țintă a refugiaților, nou-veniții sînt cazați în adăposturi provizorii: corturi ale Crucii Roșii, săli de sport, clădiri abandonate transformate peste noapte în cămine. Odată cu dobîndirea dreptului de rezidență, ei vor intra în competiție cu oamenii fără adăpost pentru locuri în cămine speciale. Și locurile sînt puține. O soluție ar fi introducerea în circuitul social a locuințelor private nefolosite.

În fine, m-am întrebat în ce măsură cultura poate fi o resursă pentru oraș. În ce măsură vitalitatea culturală e un indicator al calității vieții? 15 orașe din România participă la competiția pentru titlul de Capitală Culturală Europeană 2021. Pentru municipalități, e o bună ocazie să-și (re)gîndească relațiile cu industriile creative, cu patrimoniul, cu creația vie și, pînă la urmă, cu cetățenii. (**Matei Martin**)

BARBURISME

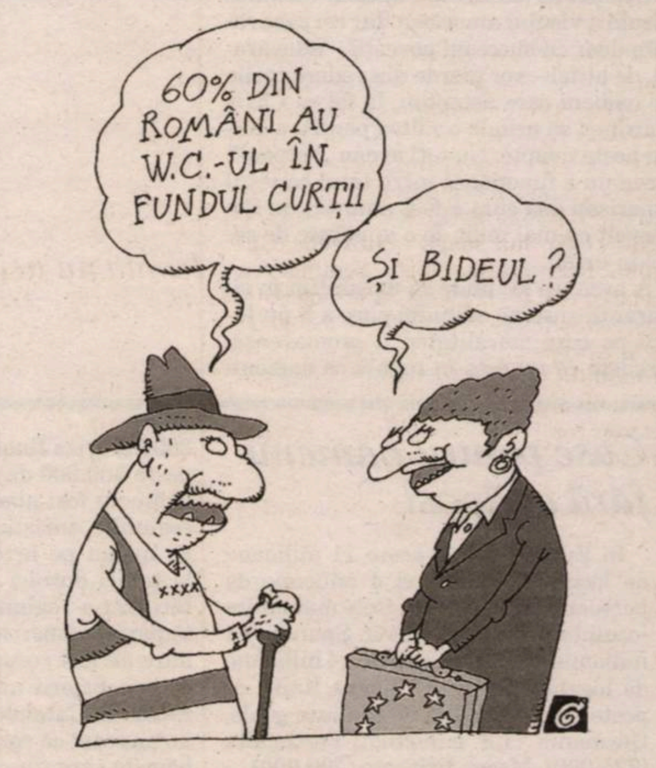
60% DIN ROMÂNI AU W.C.-UL ÎN FUNDUL CURȚII
ȘI BIDEUL?

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 12 noiembrie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu și Laurențiu Diaconu-Colintineanu.

Emilian MIHAILOV

Dreptul la acoperiș

„Nu putem fi mulțumiți, indiferent cît de mare ar fi standardul general de viață, dacă o mică parte a poporului nostru este precar îmbrăcată, trăiește în case prăpădite și supusă pericolelor.“ Acestea sînt cuvintele lui Franklin D. Roosevelt în fața Congresului american în 1944, atunci cînd lansa dezbaterea despre îmbunătățirea standardelor de viață după ce pacea va fi stabilită în lume. Odată cu sfîrșitul celui de-al Doilea Război Mondial, multe speranțe s-au pus în redarea demnității celor care au supraviețuit, iar Roosevelt anticipa în acel discurs așteptările oamenilor în noua ordine mondială. El credea că toți oameni trebuie să aibă un trai decent, concretizat prin locuințe și îmbrăcăminte adecvate, siguranță și libertate individuală de a urmări propria fericire.

Ce s-a întîmplat ulterior? În bună măsură, calitatea vieții oamenilor a crescut, dar se pare că, dacă acceptăm spusele lui Roosevelt, atunci nu putem fi mulțumiți. Într-un film celebru, *The Pursuit of Happiness,* Will Smith joacă rolul unui tată care trebuie să aibă grijă singur de propriul fiu. Deși depune mult efort pentru a trăi de pe o zi pe alta, la un moment dat este lovit de ghinion și nu mai poate plăti chiria camerei în care locuia cu fiul său. Proprietarul îl anunță sec că trebuie să elibereze locuința imediat. De aici încolo începe povestea lui Chris Gardner de a-și îndeplini visul american. Doarme pe unde apucă, de la dormitoare sociale sau stații de metrou, la toalete publice pe care le blochează cu picioarele pentru ca fiul său să se odihnească în siguranță. Chris Gardner este un personaj ambițios și destul de iscusit, care pînă la urmă trece peste toate obstacolele pentru a ajunge un agent de bursă de succes. Pe parcursul strădaniei, atrag atenția sfaturile pe care le dă fiului său: „Nu lăsa pe nimeni să-ți spună că nu poți face ceva!“, „Dacă vrei ceva, obține-l! Punct“.

Asemenea sfaturi întrupează varianta ideală a visului american. Iar cei care rămîn doar cu succesul poveștii – adevărată, de altfel – vor pierde din vedere cozile de oameni care așteptau, la fel ca Chris Gardner, să prindă o saltea pentru a dormi peste noapte. Nu toți aveau „norocul“. Ceva nu a funcționat întru totul cu visul american așa cum a fost anunțat de Roosevelt cu mai mult de o jumătate de secol în urmă.

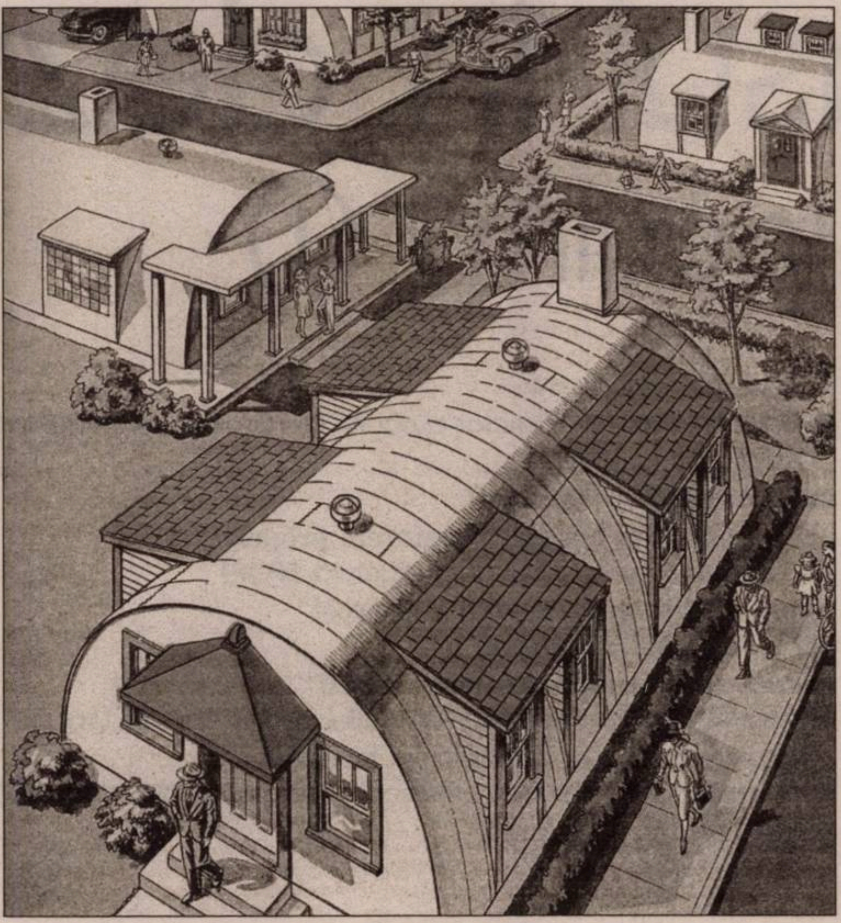

A avea un loc unde să ne simțim în siguranță și să ne odihnim pare a fi un lucru pe care moralitatea îl promovează. Credem că nu este în regulă ca oamenii să nu aibă un acoperiș deasupra capului. Această așteptare morală a fost fixată în Declarația Universală a Drepturilor Omului din 1948, care ne spune că „oricine are un drept la un standard de viață adecvat pentru sănătatea și bunăstarea propriei persoane și a familiei sale, incluzînd mîncare, îmbrăcăminte, locuință și îngrijire medicală“. De aici decurge că a avea o locuință adecvată este un drept al omului. Dar ce fel de drept este dreptul la o locuință adecvată și cum poate fi justificat?

Ori de cîte ori există o tensiune
între un drept social și un drept negativ,
cel din urmă ar trebui să aibă întîietate.

„Oare de ce arhitecții nu s-au gîndit, pentru a ne diminua chinul, să micșoreze înălțimea treptelor pe măsură ce urcăm scara?“

ALBERT WILLEMETZ

O primă perspectivă reiese chiar din Declarația Universală a Drepturilor Omului. Dreptul la o locuință este stipulat alături de dreptul la sănătate, ceea ce înseamnă că poate fi privit ca un drept social de a avea acces la anumite resurse care asigură respectul față de condiția umană. În virtutea ideii că ființele umane au o demnitate, susținem necesitatea de a asigura un anumit standard de bunăstare. Nu sîntem mulțumiți dacă cineva este bolnav și nu i se garantează o minimă intervenție medicală. La fel, nu sîntem mulțumiți dacă cineva nu are un acoperiș deasupra capului. În această interpretare, dreptul la o locuință se bazează pe o concepție legalistă minimală de a asigura bunuri sociale celor care nu și le permit. Ea exprimă idealul nostru moral că cei mai săraci oameni trebuie să-și poată satisface nevoile fundamentale pentru a trăi într-adevăr ca ființe umane. Pe de altă parte, mai există o interpretare a dreptului la o locuință care nu îi vizează doar pe cei mai nefericiți, ci societatea ca întreg. Statul nu asigură locuințe sociale pentru o anumită categorie, ci sprijină și corectează în general piața imobiliară astfel încît locuințele să fie accesibile financiar pentru toți oamenii, analog activității de monitorizare a prețurilor medicamentelor. În această interpretare, dreptul la o locuință nu presupune doar accesibilitate financiară, ci și accesul la apa potabilă, energie, infrastructură, transport, parcuri, oportunități de educație și interacțiune socială. Locuința primește aici o definiție social-culturală deoarece mediul și evenimentele sociale reprezintă o extensie a casei noastre.

Alții au propus conceptualizări alternative în fața obiecției că drepturile sociale nu sînt la fel de tari ca dreptul la libertate sau dreptul la proprietate privată. Ori de cîte ori există o tensiune între un drept social și un drept negativ, cel din urmă ar trebui să aibă întîietate. De aceea este greu să justificăm nerespectarea dreptului la proprietate privată chiar și atunci cînd încălcarea sa ar aduce utilitate socială. Dar dreptul la o locuință poate fi derivat din dreptul la libertate? Oare ne putem exercita dreptul la libertate dacă nu avem și dreptul de a fi într-un loc? Dacă nu putem, atunci dreptul de a fi într-un loc este cel puțin la fel de fundamental ca dreptul la libertate. Să ne imaginăm o persoană care nu are nici un fel de proprietate și nici resurse pentru a-și cumpăra sau închiria o locuință modestă. Pentru a fi liberă, ea trebuie totuși să-și poată satisface funcții de bază, cum ar fi dormitul, spălatul, urinarea, defecarea. Dacă nu poate să-și satisfacă funcțiile de bază, atunci este greu de crezut că poate trăi în vreun fel. Așadar, dreptul la libertate implică și dreptul de a ne satisface aceste funcții de bază. Acolo, însă, unde dreptul la proprietate este aplicat în orice situație, ar putea fi imposibilă exercitarea dreptului de a ne satisface funcțiile de bază. În măsura în care dreptul la proprietate presupune exclusivitate asupra unui spațiu, toată lumea ar putea, în principiu, refuza accesul. La fel se întîmplă și în cazul spațiului public deoarece există reguli ale proprietății publice care, în principiu, pot să excludă sau să limiteze drastic îndeplinirea funcțiilor de bază. De aici decurge că, pentru a ne satisface liber funcții de bază, avem nevoie de un drept de a fi într-un loc doar al nostru, care exclude posibilitatea ca ceilalți să-l folosească.

Am văzut că dreptul la o locuință poate fi conceptualizat ca un drept social sau ca un drept la libertate. Ultima variantă, deși fundamentează mai bine urgența și tăria unui drept la locuință deoarece în lipsa lui, libertatea oamenilor este imediat amenințată, pare să nu surprindă pînă la capăt intuițiile noastre. Credem că un drept la o locuință este important și pentru că ne ajută să avem o minimă bunăstare, concretizată prin siguranță, intimitate, predictibilitate. Deși tăria unui drept social este contestată, merită să întrebăm dacă sîntem dispuși să depunem eforturi colective mai semnificative pentru a ne apropia de idealul moral al demnității vieții umane.

***Emilian Mihailov** este director executiv al Centrului de Cercetare în Etică Aplicată, Facultatea de Filozofie, Universitatea București.*

Case pentru oamenii fără adăpost

În Europa există peste 11 milioane de locuințe vacante și 4 milioane de persoane fără adăpost. Cele mai multe locuințe neocupate sînt în Spania: 3,4 milioane. În Franța există 2,4 milioane de locuințe libere. Urmează Italia cu peste două milioane de locuințe goale, Germania (1,8 milioane), Portugalia (735.000), Marea Britanie (700.000).

Cazul Spaniei e însă, de departe, cel mai interesant, căci, pornind de la decizii luate de autoritățile locale de aici, s-ar putea crea politici europene pentru persoanele fără adăpost. 3,4 milioane de locuințe (adică 14% din parcul imobiliar) sînt nefolosite. După boom-ul imobiliar de la începutul anilor 2000 și criza financiară de după 2008, peste 500.000 de locuințe încă nefinalizate au fost abandonate; mai ales în regiunile turistice, unde dezvoltatorii mizau pe investitori germani sau britanici dornici să cumpere proprietăți într-o regiune însorită. Pe de altă parte, numeroase proprietăți imobiliare au fost recuperate de bănci după ce beneficiarii nu au mai putut plăti ratele. În Catalonia, autoritățile locale au anunțat că vor sancționa cu amenzi băncile care țin casele confiscate neocupate pentru o perioadă mai mare de doi. Alternativa e ca băncile să pună aceste case la dispoziția municipalității pentru a le transforma în locuințe sociale. (**M. M.**)

Sursa: *The Guardian*

■ ■ ■

Cătălin ALISTARI

Elvețienii sînt bogați. Noi sîntem proprietari

În România, o pată gri pe harta nivelului de trai din Europa, rata proprietarilor de locuințe depășește 95% din totalul populației. În Elveția, campioana globală a nivelului de trai, aceeași rată este doar de 44%. Sîntem cei mai săraci europeni așezați pe la casele lor. Sau sîntem săraci pentru că avem case?

De la sacrosancta sintagmă „cărămidă la temelie“ – ritualicul dar de nuntă la români – și pînă la disprețul comunitar la adresa chiriașilor, casa proprietate personală este un element esențial în mentalul nostru colectiv. Semantic echivalentă cu strămoșeasca noțiune de „pămînt“. Creditul imobiliar susținut intens de un guvern hămesit după taxele din sectorul construcțiilor, vedetă a serviciilor bancare locale, face ravagii. Convins fiind că argumentele mele nu vor eroda deloc din succesul programului „Prima casă“, rezum aici doar două riscuri majore inerente creditelor pe termen lung pentru persoane fizice.

Mai întîi, un risc ontologic. Un credit imobiliar pe treizeci de ani înseamnă frînarea sau blocarea dezvoltării personale. Pentru *millennials*, generațiile născute între anii 1980 și 2000, creditul este un dezastru absolut. Îndeobște, tinerii nu speculează oportunitatea, ci încearcă să-și satisfacă o difuză, dar presantă nevoie de a se legitima devenind proprietari de casă. Întîi aplică pentru credit și apoi caută proprietatea. Metodologia eronată și accesul limitat la finanțări serioase îi împing spre alegeri greșite: apartamente vechi, ce nu doar că nu se vor capitaliza, dar le vor scoate peri albi din cauza reparațiilor nesfîrșite, ori apartamente noi, în afara granițelor orașului, care le diminuează zilnic respectul de sine pe durata cozilor din trafic ori prin imposibilitatea de a oferi copiilor o educație decentă în proximitate. Treizeci de ani înseamnă o jumătate de viață în care săptămînal visezi că ai fost concediat, n-ai mai putut plăti rata și, da, banca ți-a luat casa! Amenințarea constantă cu executarea silită te face maleabil în fața șefilor și exagerat de precaut în antreprenoriat, deci sînt șanse reduse să promovezi sau să te îmbogățești. Pe cale de consecință, n-o să cîștigi niciodată suficient ca să poți călători, să poți investi cu adevărat, să poți învăța, să poți trăi. Vei fi o resursă zero pentru economie, o să produci puțin și o să consumi și mai puțin. Asigurarea unei bătrîneți fără chirie e un sacrificiu prea mare.

Asigurarea unei bătrîneți fără chirie e un sacrificiu prea mare.

Dacă metafizica vi se pare abstractă, atunci să facem calculele. Cel mai bun indicator al calității unei investiții într-o proprietate rezidențială este *yield*-ul, un fel de rată de amortizare a costului prin intermediul chiriilor. Să zicem că achiziționezi un apartament cu 60.000 de euro. În mod normal, dacă ai fost atent la detalii, gen zonă, confort etc., poți obține, într-un oraș mare, o chirie lunară de 300 de euro. Asta înseamnă un *yield* de 6,2%, considerat unul onorabil în industrie (peste 7% înseamnă foarte bine, sub 5% prost). În 16-17 ani rămîi cu casa, dacă ai deja banii să o cumperi. Dacă însă achiziționezi același apartament cu un credit imobiliar garantat prin „Prima casă“, vei plăti o rată lunară de 310 euro, iar costul total după treizeci de ani va fi de 111.600 de euro. Adică un *yield* de 3,2%, foarte-foarte prost. Alt indicator posibil este capitalizarea investiției. Ai plătit azi 60.000 de euro, dar peste treizeci de ani valoarea poate fi dublă, 120.000 de euro. Recunosc, este posibil. Însă experiențele nu foarte îndepărtate, precum și evoluția ciclică a pieței imobiliare, mă fac să cred că pe o perioadă de trei decenii sînt probabile două mari crize imobiliare, care, dacă s-ar petrece, ar însemna cel mult conservarea capitalului inițial, ROI *(return on investment)* zero sau negativ.

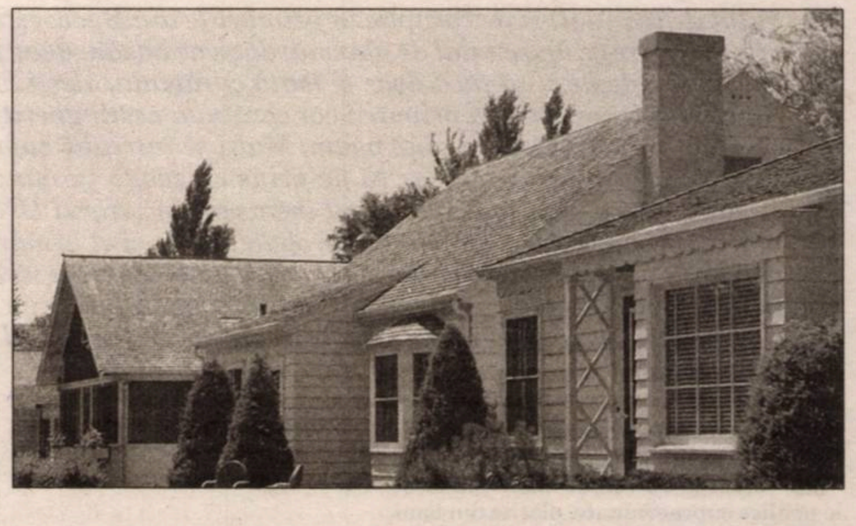

Una peste alta, cu excepțiile de rigoare, achizițiile rezidențiale prin credit imobiliar, la nivelul programului „Prima casă“, nu sînt investiții profitabile. Dacă profitul este unul din argumentele principale ale deciziei de contractare a unui astfel de credit, atunci mai bine vă lăsați păgubași. Faceți și o evaluare a costului libertății voastre. Luați în calcul antreprenoriatul ori alte tipuri de investiții, mai profitabile și pentru voi, și pentru mediul economic. Aruncați un ochi pe evoluția acțiunilor. În concluzie: cumpărați-vă casă dacă aveți deja banii. Altfel – vezi din nou exemplul Elveției –, chiria poate fi calea spre o viață mai bună.

Cătălin Alistari *este redactor-șef la* Libertatea *și Head of online business development la grupul Ringier.*

■ ■ ■

Rate fără dobîndă

Dacă a locui e un drept universal, Habitat for Humanity este o organizație nonprofit care a construit peste un milion de locuințe la nivel mondial pentru persoane cu venituri mici. Am întrebat-o pe ***Erika Kramarik*** *cum funcționează acest sistem.*

Care e misiunea organizației Habitat for Humanity?

Asociația Habitat for Humanity Cluj lucrează pentru o lume în care fiecare om trăiește decent. Misiunea noastră este să aducem împreună oameni și resurse din comunitate, pentru ca ei să devină voci și mîini în lupta împotriva locuirii precare din Cluj. Pe plan internațional, Habitat for Humanity a construit peste 1.000.000 de locuințe sigure, decente și accesibile. Peste cinci milioane de oameni din mai mult de 3000 de comunități din 70 de țări au beneficiat de programele organizației. Filiala noastră este activă din 1999. În 2015, împlinim 16 ani de activitate, timp în care am servit 572 de familii, am construit 88 de locuințe noi, am găzduit peste 4500 de voluntari locali și internaționali care au ajutat la construcția locuințelor.

Cine poate obține o locuință construită de organizația dumneavoastră?

Familiile selectate în programul Habitat for Humanity Cluj sînt familii cu venituri modeste, al căror viitor este grav afectat de condițiile în care trăiesc. Sînt familii care locuiesc în spații prea mici, care nu au fost izolate corespunzător și pot avea igrasie, care nu au toate utilitățile, sau care toată viața au schimbat diverse locuințe cu chirie. Sînt selectați indiferent de etnie, religie, cultură, apartenență socială. În schimb, e important să corespundă celor trei critérii de selecție: 1) nevoia unei locuințe decente – aceasta se face printr-o evaluare a locuinței actuale; 2) posibilitatea de a achita locuința în rate fără dobîndă și fără profit, pe o perioadă de douăzeci de ani, pentru a deveni proprietarii locuinței construite împreună cu Habitat for Humanity Cluj, fondurile astfel strînse fiind folosite pentru a construi alte locuințe, pentru alte familii care au nevoie de o casă; 3) disponibilitatea pentru voluntariat – familiile să fie dispuse să lucreze pe șantier la construcția propriilor locuințe sau ale altor familii partenere, avînd un număr minim de ore de voluntariat de realizat, atît înainte de selecție, cît și după aceea.

Cum sînt proiectate aceste case? Cum se poate oferi confort cu buget redus?

Principiile care ne îndrumă în construcția locuințelor Habitat for Humanity sînt ca acestea să fie simple, decente și accesibile. Pentru asta, ne ghidăm după standardele minime ale unei locuințe recomandate de legea românească și organizația internațională din care facem parte. Toate locuințele au bucătărie, baie, acces la toate utilitățile și se încadrează în clasa energetică B. Costul redus al locuințelor vine din munca cu voluntarii (ei acoperă cam 70% din munca necesară pentru construcția propriu-zisă) și din faptul că nu calculăm manopera în prețul casei, însă nu facem rabat de la calitatea materialelor sau a lucrării.

În luna octombrie, Habitat for Humanity a construit, la Cluj, 8 case în 5 zile.

Erika Kramarik *este specialist PR la Habitat for Humanity Cluj.*

a consemnat Matei MARTIN

■ ■ ■

DILEMA
Orașul în dezvoltare
Cum locuim? (I)

Otilia NUȚU

Cum plătim mult ca să trăim prost

corupția invizibilă din orașele noastre

Valul de scandaluri de corupție în primăriile din București și din alte orașe trage un semnal de alarmă: dacă ne bazăm doar pe procurori și așteptăm să facă doar ei toată curățenia, aleșii locali și funcționarii corupți din primării vor continua nestingheriți să facă exact cum au făcut și pînă acum. Mulți se întreabă cum a fost posibil ca primarul Oprescu să fie prins cu șpaga în mînă, cînd cu doar cîteva săptămîni în urmă intraseră în vizorul DNA mai mulți apropiați de ai săi. Nu era probabil să fie și el urmărit? Nu văd decît o singură explicație pentru care acești oameni își asumă în continuare riscuri: promovarea în funcții și pe listele de candidați se face cu condiția de a „întoarce serviciul“. Sistemul se autoîntreține.

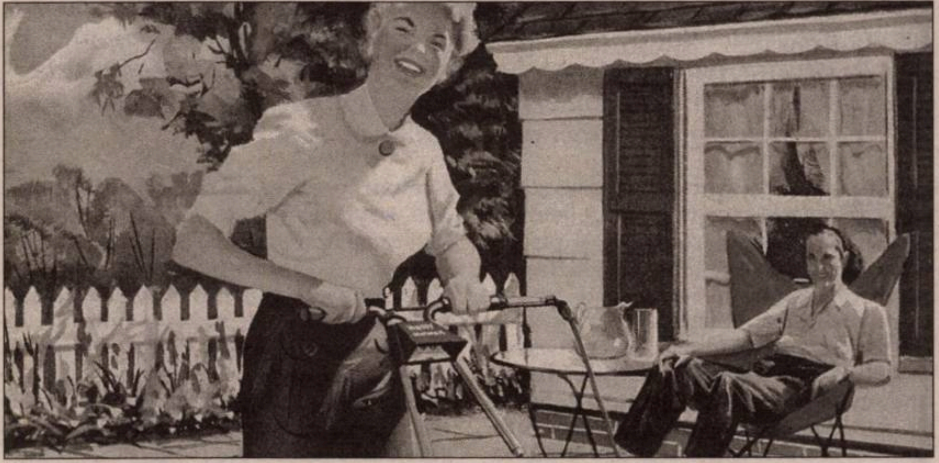

„Idealul arhitecților e, uneori, singular. De pildă, arhitectul străzii Rivoli a avut drept ideal traiectoria unei ghiulele de tun.“

VICTOR HUGO

Cînd e vorba de corupție propriu-zisă, paguba din buzunarul nostru se vede cu ochiul liber: achizițiile publice supraevaluate, plătite din bani publici, se traduc direct în servicii publice mai scumpe și de mai proastă calitate, în contracte date cu dedicație. Există zeci de dosare, de pildă, cu contracte scumpe, fără licitație pentru salubrizare (în primării de sector din București sau cazul de la Cluj cu primarul Apostu) sau amenajări urbane și locuri de joacă supraevaluate de cinci ori (Rîmnicu Vîlcea). La fel, afacerile imobiliare în care terenuri ale primăriilor sînt retrocedate ilegal limitează folosirea terenurilor în scopuri de utilitate publică (de pildă, retrocedările ilegale de plaje și faleze de care e acuzat fostul primar al Constanței, Radu Mazăre). Dar dincolo de corupția propriu-zisă, proasta guvernare înseamnă bani pierduți din buzunarul nostru, oportunități ratate de a trăi mai bine și pe care procurorii nu le pot opri.

Chiar procuroarea Kövesi spune asta într-un interviu: e cazul să pună și alții umărul, și noi, cetățenii, și alte instituții, pentru a responsabiliza autoritățile. Nu tot ce face prost un primar sau un politician poate fi demonstrat în penal. Există și decizii pur și simplu greșite sau „cu dedicație“, dar care nu pot fi dovedite, există erori din incompetență sau fapte mai puțin grave care nu se pot sancționa decît administrativ. În plus, pe masa procurorilor ajung faptele de corupție după ce s-au întîmplat și după ce paguba s-a produs deja.

Partea bună e că avem și alte instrumente. De pildă, trebuie construite mecanisme de control administrativ, iar noi să stăm cu ochii pe ele ca să funcționeze. Avem aceleași așteptări de la Curtea de Conturi pe cît așteptăm de la DNA? Ne-am îngrijorat oare suficient că la vîrful instituției, într-o funcție de vicepreședinte, a fost numit un politician urmărit penal pentru retrocedări ilegale de păduri și cu zero experiență relevantă în CV? La fel, trebuie crescută responsabilitatea aleșilor locali față de electorat; publicul și presa trebuie să stea cu ochii pe ce fac autoritățile, să sancționeze prompt derapajele. Să începem prin a nu mai vota primari corupți. Proasta guvernare în local și lipsa tragerii la răspundere înseamnă facturi mari și o calitate execrabilă a serviciilor publice, iar procurorii nu pot face totul.

Cînd vine vorba de proastă guvernare care nu e dovedită ca fiind și corupție, un exemplu elocvent e cel al termoficării din București. Recent, RADET (aflată în pragul falimentului) a anunțat că s-ar putea să nu mai avem căldură la iarnă. Nu vă bazați pe procurori, că n-au ce face, deși tot primarul e de vină. Cum s-a ajuns aici? Bucureștiul ia căldură de la o companie deținută de Ministerul Energiei, ELCEN. Compania are niște centrale-mamut, vechi și ineficiente, în care s-au făcut puține investiții în ultimii ani. Centralele în cauză aveau sens cîtă vreme produceau energie electrică și căldură pentru marile platforme industriale din oraș, (falimentate în anii ’90), iar căldura pentru gospodării era un produs secundar, distribuit aproape gratis. Odată cu falimentul industriei comuniste, centralele sînt supradimensionate față de cererea de energie și produc nu doar căldură-cu-energie electrică (în „cogenerare“, considerată mai eficientă), ci au și cazane care produc doar căldură. Sistemul e teribil de ineficient pentru termoficare, deoarece centralele sînt prea departe de consumatorii finali. Căldura livrată de ELCEN e preluată în vechile conducte RADET, prin care e transportată uneori zeci de kilometri, cu pierderi de pînă la 90%, pînă în casele noastre; apa mai e reîncălzită o dată în așa-numitele „puncte termice“ aproape de blocuri, altminteri ar ajunge deja rece. Foarte probabil, în ELCEN și RADET se mai și fură, ca în alte companii de stat, dar pierderea cea mai mare vine din ineficiența fizică a acestui sistem. Ca urmare, costul real al căldurii ajunge la 350-400 lei/Gcal, față de 150-170 în alte orașe cu sisteme mai eficiente. Pentru ca populația să nu plătească prea mult, primarul a decis în an electoral să subvenționeze, de la bugetul Primăriei, jumătate din costuri. Subvenția e tot din banii noștri. Dar Primăria a „uitat“ să mai plătească subvenția la RADET. Ca urmare, RADET n-a mai avut bani să plătească ELCEN pentru căldură, iar ELCEN nu mai plătește Romgaz pentru gazul consumat, făcînd astfel arierate în lanț. Sigur, RADET ar putea da în judecată Primăria ca să-și recupereze banii, dar n-o face, fiindcă e subordonată tocmai Primăriei, care numește conducerea. Sumele au ajuns la un moment dat la peste două miliarde de lei. Acum trei ani, ELCEN și-a plătit datoria față de Romgaz cedîndu-i o centrală (Iernut), iar datoriile restante ale RADET urmau a fi șterse prin preluarea de către ELCEN a întregii rețele RADET în contul sumei, cu ideea de a privatiza noua companie. Cîțiva investitori privați, companii europene de vîrf, ar fi fost interesați să preia noua entitate ELCEN+RADET și să restructureze sistemul, însă doreau să le ia numai împreună, deoarece fără RADET nu aveau control pe colectarea sumelor de la consumatori, iar ELCEN e partea profitabilă. Un investitor ar fi păstrat doar cogenerarea în CET-uri, reducînd producția lor de căldură, și ar fi transformat punctele termice din cartierele mai îndepărtate de CET-uri în centrale de căldură de cartier, reducînd și dimensiunea rețelei RADET, și pierderile. Culmea, în ciuda dezastrului în care se află azi termoficarea din București, ea are cel mai mare potențial din țară: deconectările în ultimii cinci ani au fost sub 1%, în București există mari cartiere compacte de blocuri care se pretează la încălzire centralizată, iar rata de încasări de la populație este foarte bună, peste 90%.

De ce a eșuat această idee? Pentru că Primăria nu a vrut să cedeze controlul asupra RADET. În loc să transfere RADET către ELCEN, Primăria a vrut invers, să preia și ELCEN, ceea ce face imposibilă ștergerea datoriei RADET prin compensarea datoriei către ELCEN cu valoarea rețelei. Transferul ELCEN s-a blocat în hățișul administrativ de mai bine de trei ani. Ca urmare, RADET a ajuns în insolvență și nici ELCEN nu se simte prea bine; este exclus ca vreuna din companii să facă investiții, în blocajul financiar în care se află. Așa a ajuns azi sistemul în pragul colapsului și riscăm să nu avem căldură la iarnă. E foarte posibil ca Primăria și Ministerul Energiei să nu fi dorit să cedeze controlul asupra unor companii prin care se rulează tot soiul de contracte neanchetate încă de procurori.

În București există mari cartiere compacte de blocuri care se pretează la încălzire centralizată, iar rata de încasări de la populație este foarte bună, peste 90%.

Ce e de făcut în astfel de cazuri, unde procurorii nu ajung întotdeauna? Singura soluție e ca publicul să stea cu ochii pe ei. Să înțeleagă necesitatea restructurării și, la alegerile viitoare, să voteze propuneri concrete de reformă, în loc de promisiuni electorale cu subvenții pentru căldură tot din banii noștri. Să verificăm ce bani rulează companiile de utilități municipale, ce face Curtea de Conturi, cît costă în alte orașe același serviciu local (salubrizare, căldură, deszăpeziri, apă-canal etc.), cum e folosit bugetul local și dacă se fac sau nu licitații. Dacă nu știți cum, dar vreți să vă implicați, noi la EFOR chiar acum căutăm oameni care vor să stea cu ochii pe primăriile lor. Dați-ne un mesaj la office@expertforum.ro.

***Otilia Nuțu** este analist pe zona energie, infrastructură și reglementare la think tank-ul Expert Forum.*

■ ■ ■

DILEMA
VECHE
Orașul în dezvoltare
Cum locuim? (I)

Mihnea SANDU

Dulce și amară chestiunea locuirii

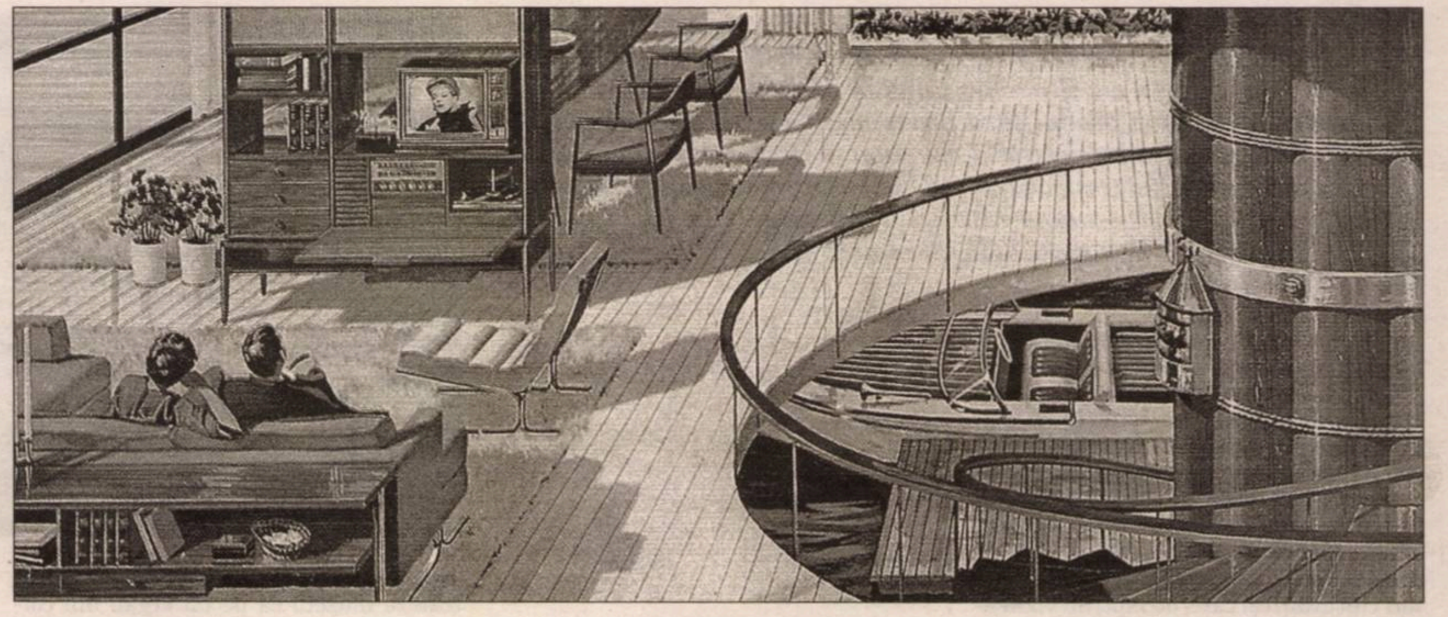

Una din revelațiile pe care le-am avut cînd am vizitat prima oară Germania – era pe la sfîrșitul anilor '90 și eram student la Arhitectură – a fost aceea de a constata cît e de plăcută viața în spațiile nefuncționale și, paradoxal, cît de bine funcționează ele. E vorba despre funcționalitatea în sens modernist, inventată chiar acolo, la Bauhaus, dezvoltată în vremea crizelor de locuințe postbelice și studiată în școli. Acum, după ceva experiență de arhitect în România și trei ani de proiectare în regiunea lacului Konstanz, rămîn la ingenua mea părere de atunci.

Invitați la masă în locuința unui arhitect, ne-am așezat ca oaspeți de onoare la masa de zece persoane, ce domina un spațiu generos, integrat însă fără complexe… bucătăriei. Într-un anume fel nu-mi era neobișnuit: și în apartamentul de acasă mîncam la masa de patru persoane înghesuite, din bucătărie. Dar ce diferență de semnificație! Ca de la un spațiu cu valoare existențială și reprezentativitate socială la un loc utilitarist de servitute, din afara ariei locuibile. Mai recent, biroul nostru din Konstanz a proiectat o zonă multitranzitată, în centrul căreia tronează masa mare, ca la bunicii și străbunicii noștri, dinaintea modernizării. Zona de discuții e modestă, doar cu fotolii, un scrin și un cufăr, fără televizor. Așadar, m-am dumirit eu, pe aici nu vatra sau căminul au menirea de a coagula familia, ca odinioară, ci locul de luat masa. Păi, la noi, în gestiunea funcțională a apartamentului de la modernism citire, zona privilegiată este cea cu fotolii, canapea și măsuță de cafea. I se zicea „zona de discuții“, în ultima vreme însă nu se mai discută, se privește la televizor. El organizează spațiul și adună familia… cu fața la ecran.

Adesea, tocmai din truda specializată în a respecta condiționările obiective rezultă soluțiile cele mai interesante.

Evoluții paralele au adus regiunile europene în situațiile de acum. De exemplu, Germania anilor '20-'30 a experimentat din plin ansamblurile moderniste de locuire colectivă. Ele n-au fracturat tradiția de locuire, dar au lăsat în urmă discontinuități, pe care, după Război, țara și le-a rețesut cu grijă, nemțește. Critica modelului universal a fost prima care a readus diversitatea, personalizarea și actul arhitectural individualist, chiar acolo, în inima mișcării moderne. Apoi, pe toată durata aventurii comuniste de la noi, la ei s-au explorat și dezvoltat direcții pluraliste.

Abaterile de la funcționalism și implicitele mutații de sens în conceperea locuirii, care mă fascinaseră în tinerețe, sînt acum frecvente. Între timp le-am practicat și eu, cu aceeași bucurie. În încercarea de a depăși criza conceptuală a locuirii, mai ales colective, arhitecții investesc un imens efort de creativitate și, atît cît le permite gradul înalt de urbanizare și condiția economică, cultivă libertatea alternativelor. Apoi le critică prompt pe cele nereușite. Și respectă riguros legislația.

În România interbelică, tradiția de locuire urbană – atîta cît a fost sau tocmai pentru că n-a prea fost – nu s-a lăsat zguduită de modernismul de import, care pe drumul lui dinspre Occident își mai pierduse oricum din suflu. Doar deceniile de comunism au marcat ruptura radicală de organicitatea esențială a locuirii. În urma lor a rămas retorica despre renașterea tradiției de locuire urbană… din nimic.

Populația noastră, victimă a locuirii socialiste la bloc, neîncrezătoare în arhitecții discreditați de comunism, se implică patetic în realizarea noilor locuințe, fiecare după capul lui. Buimacă de libertate și democrație, baleind între nostalgie și tulburi idealuri de emancipare, e rebelă la orice constrîngere legislativă, percepută *a priori* ca dușmănoasă. Se subordonează doar prețurilor. Calitatea nu intră în discuție. Iar de creativitate profesionistă n-are nimeni nevoie.

Există, astfel, și la noi diversitate și personalizare și individualism în mediul construit, chiar explozive, totuși nimeni nu pare mulțumit. Neîngrăditele efuziuni cromatice, decorative și volumetrice pășesc voios la braț cu stereotipiile funcționaliste și confuzia de semnificații estetice. Aceste contradicții sînt viciile care blochează calitatea în arhitectură, nu restricțiile normative și reglementările, cum se bombăne pe nedrept. Adesea, tocmai din truda specializată în a respecta condiționările obiective rezultă soluțiile cele mai interesante, pe cînd din formele populare de răzvrătire împotriva lor nu rezultă decît haos vizual și disfuncții sociale.

„Arhitectul trebuie să formuleze probleme cu claritate.“

Le Corbusier

Totuși, școala noastră nu e anacronică, iar bienalele și anualele de arhitectură arată că se poate face și în România arhitectură bună. Doar că o numeri pe degete. În schimb, clișeele funcționaliste, odată însușite de mentalul colectiv, își continuă, ușor dilatate, cariera. Simpliste, ușor de asimilat, dar și eficiente economic, sînt harnic promovate și de dezvoltatorii noștri, care nu fac decît să reacționeze prompt la cererea de fericire a pieței.

Nici dincolo, unde am lucrat, nu-s vinovate normativele de arhitectură derizorie de la ei, ci tot o anumită stereotipie, determinată însă de bugete. Din motive de economie proliferează sistemele și subansamblurile prefabricate: lucarne, balcoane, paramente de fațadă sînt aduse cu macaraua și montate *in situ*. În plus, ele amintesc dureros de standardizarea modernistă, care a ruinat calitatea locuirii și chiar a vieții în oraș.

Îmi cer iertare pentru tonul amar al confesiunii mele. De vină o fi nerăbdarea de a-mi găsi locul ca arhitect, undeva între seriozitatea germană, profesionistă, dar cam plicticoasă, și bufeurile artistice aleatorii, zglobii și bombastice din peisajul românesc.

***Mihnea Sandu** este arhitect.*

■ ■ ■

La cîteva zile după tragedia de la Clubul Colectiv, Ordinul Arhitecților din România a adresat instituțiilor statului și asociațiilor profesionale invitația la dialog în procesul de remediere și amendare a erorilor legislative din domeniul construcțiilor. Astfel, OAR înscrie pe agenda publică următoarele necesități imediate:

„a. Crearea unui grup de lucru interinstituțional, cu cooptarea instituțiilor statului și a asociațiilor din domeniul construcțiilor, în vederea revizuirii prevederilor legale în vigoare, care să se întrunească anual pentru revizuirea normelor, în conformitate cu evoluția tehnologică și directivele europene.

b. Elaborarea unei strategii, începînd cu anul 2016, privind protecția clădirilor la incendiu, sub forma unui Cod pentru siguranța clădirilor la incendiu, care să asigure unificarea și armonizarea tuturor actelor normative în domeniu, la nivel național și european.

c. Susținerea și consolidarea autorității ISC privind diminuarea și sancționarea fenomenului construcțiilor ilegale (în prezent, majoritatea cazurilor de construire ilegală ajunse în justiție primesc NUP, după perioade foarte lungi de 2-3 ani de zile).

d. Asigurarea implicării expertizei arhitecților în toate structurile de control ale statului în domeniul construirii.

În vederea optimizării procesului de autorizare și a eficientizării și asigurării unui cadru facilitator de avizare, în baza unei practici îndelungate, OAR identifică următoarele priorități urgente în domeniul construcțiilor:

1) Implementarea unui sistem online centralizat, public și gratuit, de vizualizare a autorizațiilor și avizelor din domeniul construcțiilor.

2) Facilitarea unui cadru online securizat și eficient de transmitere a sesizărilor, cu posibilitatea urmăririi procesului de răspuns.

3) Avize publice IGSU – crearea unui sistem online public de urmărire a evidenței avizelor acordate de IGSU, cu detalii și observații despre controalele efectuate și rezultatele acestora; prioritare sînt avizele acordate instituțiilor publice și a cererilor care privesc folosirea publică.

4) Planul de evacuare – vizat, cu termen de valabilitate și validat IGSU după verificarea tuturor documentelor legale (cadastru, autorizație de construire).“

Sursa: http://www.oar-bucuresti.ro

DILEMA veche
Orașul în dezvoltare
Cum locuim? (I)

Dragoș NEAMU

Sînt oraș. Pierdut muzeu. Găsitorului recompensă

Vă puteți închipui orașul Amsterdam fără muzeele sale, sau Parisul, sau Londra, sau New York, sau București, de ce nu? Își poate închipui vreun copil momentul cînd Muzeul Antipa nu ar mai exista? Cum ar fi orașul fără promenadele prin Muzeul Satului sau fără agitația intelectuală, cu oameni interesanți, de la Muzeul Țăranului? Este cineva care să mă contrazică atunci cînd afirm că orașul Sibiu înseamnă Muzeul Brukenthal și Muzeul ASTRA din Dumbravă, așa cum mai înseamnă și Festivalul Internațional de Teatru?

Orașele fără muzee sînt orașe fără suflet, fără identitate. Orice călător prin lumea mare, de cum își aruncă valiza prin camera de hotel, primul lucru pe care-l face este să își deschidă harta mototolită din buzunar și să caute cu poftă după muzeele din oraș. Ce este mai ciudat e faptul că mulți dintre aceștia sînt parte a acelei categorii pe care sociologii o numesc de non-consumatori culturali, cei care, de fapt, nu vizitează muzeele din propriul oraș. Așa cum nu ne putem închipui Bucureștiul fără Muzeul Național de Artă al României din fostul Palat Regal, tot așa trebuie să ne obișnuim cu ideea că localnicii acestui oraș, mai mult de jumătate din ei, nu au vizitat niciodată un muzeu într-un an de zile. Vîrstnicii își aduc aminte cu nostalgie de armele frumoase de la Muzeul Național de Istorie și se întrebă în mintea lor dacă mai sînt și acum. Acești oameni, ca și alții, vizitează orașele altora, dar măcar o fac. De ce? Pentru că orașul este ca o locuință mare, în care cea mai frumoasă cameră urbană este, fără doar și poate, muzeul. Este camera de oaspeți, mîndria gazdelor, unde se așază ce-i mai frumos și mai interesant pentru a-i impresiona pe oaspeții de pretutindeni. Așa făceau cu secole în urmă calviniștii olandezi și imediat a apărut designul. Sufrageriile lor erau ca niște muzee, cu geamuri mari, să se vadă totul din stradă. Scaunele frumos lucrate, mobilier de „avangardă“, amenajări cu stil, obiecte meșterite pentru confortul casei, dar și pentru încîntarea ochiului. Totul avea un sens și nimic nu era de prisos.

Spațiul unde locuim este mai mult decît propria casă, este chiar orașul. Din acest motiv, el trebuie să aibă tot ce-i trebuie pentru a ne asigura o viață de calitate. De pildă, trebuie să aibă muzee și o comunitate de oameni creativi care să schimbe cartierele, să transforme fiecare detaliu și element urban în artă. Municipalitatea nu trebuie să mai trateze muzeul ca pe un organ din corpul orașului pe care îl poți dona oricînd pentru a strînge bani de pasaje subterane sau pentru asigurarea subvenției la nu știu ce servicii de bază pentru populație. Clasamentele cu cele mai locuibile și atractive orașe iau acum obligatoriu în calcul dimensiunea culturală și educativă, punctele cele mai tari care fac diferența și aduc cel mai mare profit economiei locale, un profit generat de ceea ce, mai nou, se numește economie creativă. Astfel, orașul devine mai atractiv pentru capitalul mobil, mai ales pentru cel din breslele creative, care stimulează decisiv dinamica urbană. Cei care au luat de bune aceste noi realități au avut curajul să transforme orașele radical, creînd o translatare de la economia industrială locală la una creativă. Liverpool s-a transformat cu totul în acest mod. Orașele baltice au, mai nou, această preocupare.

În România, orașele cu atmosferă, imagine și aer industrial, unde calitatea imaginii și a designului sînt scăzute, nu mai sînt deloc atractive și competitive. De Galați și Hunedoara s-a ales praful, dar încă avem aici o colecție de artă contemporană impresionantă și un Muzeu al Castelului Corvinilor care pot genera un anumit tip de imagine întregului oraș, o imagine care devine drogul, seducția turiștilor, a beneficiarilor, a rezidenților potențiali, mulți creativi, și a investitorilor. Mă întreb dacă vreun primar de prin aceste orașe s-a gîndit vreodată că orice om tresare pentru un moment cînd în drumul lui observă un panou discret care semnalează prezența unui muzeu sau a unei case memoriale. Deodată, totul devine mai interesant în acest peisaj urban anost și depersonalizat. De aici ar trebui să se reconstruiască totul. Este exact sentimentul pe care l-am avut cînd am trecut prin Ianca. Acolo apăruse de curînd un muzeu. Am aflat de el și parcă, în mintea mea, orașul se umanizase.

Orașul este ca o locuință mare, în care cea mai frumoasă cameră urbană este, fără doar și poate, muzeul.

***Dragoș Neamu** este manager cultural, director executiv al Rețelei Naționale a Muzeelor din România.*

Calitatea vieții & vitalitatea culturii

Există multe metode pentru a măsura calitatea vieții într-un oraș. Majoritatea presupun compararea unor indicatori precum oportunitățile de pe piața muncii, serviciile sociale disponibile, prețul și calitatea locuințelor, costurile de întreținere, siguranța cetățeanului și ordinea publică, eficiența transportului public, calitatea aerului, echilibrul demografic, ambianța urbană etc. Unul dintre criterii este vitalitatea culturală. Și aceasta se poate măsura pe baza unor indicatori. Cît de extinsă e infrastructura culturală? Cît de accesibile sînt evenimentele? Cît de diversă e oferta? Cît de intense sînt schimburile culturale? Etc.

Institutul Național pentru Cercetare și Formare Culturală (INCFC) oferă, de cîțiva ani, un studiu cu privire la vitalitatea culturală a orașelor din România. Aceste studii oferă cetățenilor o analiză a performanței atinse de sistemul cultural local. E o analiză utilă și din perspectiva practicilor de bună-guvernare. Căci majoritatea operatorilor culturali sînt finanțați din bani publici.

Cercetarea și-a propus de fapt să urmărească modul în care economia creativă bazată pe produse și servicii protejate de copyright, majoritatea derivate de fapt din activități cu valențe culturale, se îmbină cu susținerea financiară din partea autorităților locale pentru dezvoltarea culturii, cu gradul de echipare culturală, precum și cu participarea locuitorilor la activități culturale în principalele orașe ale țării. Cel mai recent studiu datează din 2010 și analizează 46 de orașe reședințe de județ și orașe cu peste 50.000 de locuitori. Pentru prima dată, cercetarea a luat în calcul și sectorul neguvernamental ca factor pentru dinamizarea vieții culturale.

Sinteza datelor a produs o ierarhie națională (capitala a fost exclusă din top, avînd în vedere dimensiunea și numărul de locuitori disproporționate față de celelalte orașe studiate). Cele mai vitale orașe românești sînt: 1) Cluj; 2) Sibiu; 3) Sfîntu Gheorghe; 4) Timișoara; 5) Alba Iulia; 6) Iași; 7) Bistrița; 8) Tîrgoviște; 9) Miercurea Ciuc; 10) Tîrgu-Mureș.

Una dintre concluzii a fost că dezvoltarea economiei creative este proporțională cu diversitatea activităților culturale și nu este întotdeauna (și nu neapărat) legată de susținerea financiară din partea instituțiilor publice. O altă concluzie a studiului e că patrimoniul existent de care dispune un oraș nu garantează și vitalitatea culturală. **(M. M.)**

(Sursa: culturdata.ro)

Top 10 cele mai vizitate muzee din România

Castelul Bran – 546.000 de vizitatori
Complexul Național Muzeal Astra Sibiu – 409.560 de vizitatori
Muzeul Național de Istorie Naturală „Grigore Antipa“ – 394.418 de vizitatori
Muzeul Național Brukenthal Sibiu – 378.181 de vizitatori
Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti“ – 323.696 de vizitatori
Muzeul Național Peleș, Sinaia – 285.520 de vizitatori
Muzeul Național al Țăranului Român – 87.849 de vizitatori
Muzeul Național de Artă al României – 75.600 de vizitatori
Muzeul Național de Istorie a României – 46.000 de vizitatori
Muzeul Municipiului București – 29.000 de vizitatori

Sursa: Mediafax, 2013

Vera MARIN

Cultură și locuire sau cultura locuirii

Ultimele zece luni au fost o premieră pentru multe orașe din România: s-au făcut politici locale în domeniul culturii. Competiția pentru titlul de Capitală Europeană a Culturii 2021 a fost un test. Administratorii orașelor candidate au fost puși în situația – unii, pentru prima dată – să conceapă strategii culturale pe termen lung.

A fost surprinzător pentru mulți să constate că argumentele în favoarea orașelor candidate nu sînt legate de dimensiunea orașului, că nu există indicatori cantitativi sau vreun model de programare pentru anul în care ar fi să fie Capitală Europeană a Culturii, că nu este suficient să se laude cu activități culturale existente sau cu un patrimoniu construit, ci că trebuie imaginat un program specific acelui oraș, care să fie strîns legat de viziunea de dezvoltare în viitor a acelui oraș, o viziune împărtășită de cît mai mulți locuitori. Tocmai unicitatea fiecărei localități este de explorat și de demonstrat. Deși statutul de Capitală Culturală atrage turiștii, miza Uniunii Europene nu este turismul, ci promovarea cetățeniei active, implicarea locuitorilor în viața orașului, în producția și consumul de cultură, în sens larg.

Am constatat că, în plan local, nu știm ce vor și ce fac cetățenii sau operatorii culturali din sectorul asociativ, sau firmele private care se ambiționează să existe în sectorul cultural. Pentru a fundamenta totuși propuneri pentru dosarul de candidatură, au fost demarate cartografieri ale spațiilor unde au loc evenimente culturale, ale locurilor unde se întîlnesc cetățenii orașului să producă și să consume cultură. Au fost realizate interviuri, chestionare, au fost organizate focus-grupuri, mese rotunde, conferințe.

Nu prea există o conștiință a comunității de vecinătate. Oamenii nu sînt obișnuiți să vadă interesele lor comune la nivel de spațiu pe care îl împart cu ceilalți.

Nici problemele și provocările la care trebuie să facă față instituțiile publice de cultură nu sînt cunoscute în detaliu. Sigur că există rapoarte și proceduri de raportare, planuri și proceduri de planificare pentru instituțiile de cultură din sectorul public, dar nu cred că a existat pînă acum un cadru în care cele trei sectoare ale societății să fi lucrat împreună pentru politici culturale locale. Una din întrebările mari care derivă din încercarea de a clarifica unicitatea orașului, oferta sa către propriii săi cetățeni, către restul țării, către Europa și către lumea largă, este cea legată de calitatea locuirii. Lucrările numeroase existente pe tematica locuirii ne arată că trebuie luată în considerație, bineînțeles, locuința (cadru construit – imobilul, dar și vecinătatea). O vastă literatură și multiple cercetări pun însă accent pe ceea ce presupune locuirea ca trăire umană, ca practici de apropriere și de gestiune a spațiului, ca suport al calității vieții. Cuvîntul *locuire* înseamnă deci și locuință, dar și faptul de a locui. D. Harvey a realizat o listă cu posibilitățile de a interpreta locuința prin prisma satisfacerii unor trepte ale necesităților umane *(Society, The City and the Space – Economy of Urbanism)*. Astfel, locuința este în primul rînd adăpost, în al doilea rînd este un spațiu folosit în intimitatea familiei (folosință exclusivă a proprietarului sau a chiriașului), dar este și poziționare în spațiu în relație cu alte spații ce pot avea diverse funcțiuni *(accesibilitate* și *proximitate* pentru locuri de muncă, oportunități de comerț, servicii sociale – școli, spitale, facilități de recreație, familie și prieteni, dar și proximitate față de surse de poluare, zone de congestii de trafic, surse ale crimei, incendii, zgomot, persoane dezagreabile). Raportarea la zona în care este amplasată locuința înseamnă apoi referințe la un anumit statut, la un anume cadru fizic, la o adresă care indică statutul social. Abordarea geografică a locuirii înseamnă relaționarea cu alte zone ale orașului, raportarea la rețeaua de transport etc.

Politicile publice din sectorul locuirii au legături foarte strînse cu multiple alte sectoare ale societății. În România, timp de aproximativ 15 ani după 1990, datorită dificultăților economice inerente tranziției, dar și pentru că eforturile necesare aderării la Uniunea Europeană nu au cuprins cerințe exprese privind calitatea locuirii și a dezvoltării urbane, responsabilitățile privind aceste domenii au fost transferate către autoritățile locale, fără a se considera atent capacitatea acestora de a le gestiona. Există însă semne ale schimbării: responsabilitățile care țin de dezvoltarea locală (inclusiv calitatea mediului de viață în zonele rezidențiale) rămîn în continuare, așa cum este și firesc, la autoritățile publice locale, dar există o serie de eforturi pentru inițierea și încurajarea utilizării unor instrumente metodologice care pot sprijini primăriile în derularea activităților care decurg din asumarea acestor responsabilități.

În orașele mari ale României, majoritatea populației locuiește în apartamente de bloc. În cazul Bucureștiului, procentul este de aproximativ 75%. Vorbim de un parc de locuințe care prezintă multiple provocări: construite într-un context de maximă centralizare a deciziilor și de eficientizare forțată care punea în prim-plan cantitatea și nu calitatea, aceste locuințe au devenit proprietate privată după căderea regimului comunist. S-a încercat rezolvarea din mers a aspectelor complexe legate de gestiunea spațiilor comune la nivel de imobil. Terenurile din aceste zone de locuit au fost și mai sînt încă obiect al unor negocieri dificile. Deși ar fi foarte necesar să fie folosite în comun, ca spații și dotări publice, multe din ele au făcut obiectul procesului de retrocedare. Au fost privatizate astfel bucăți de spațiu public din cartiere care sînt deja foarte dense.

Nici locuirea la casă nu stă prea bine: cu două rînduri de proprietari în casele care au fost naționalizate (cei care au cumpărat de la Primărie și cei care au drepturi de retrocedare după legea 10/2001), și cu probleme de întreținere și reparații, care au lipsit vreme de decenii, locuirea în centrul orașului este scumpă și cu un grad de confort destul de redus. Dar măcar aici e un nivel de accesibilitate mai bun pentru funcțiunile complementare locuirii. Simplificînd foarte mult discuția, zonele de case de la periferie s-ar înscrie în două mari categorii: cele de dinainte și cele de după 1990. Cele de dinainte sînt afectate de presiuni imobiliare incredibile (în cazul Bucureștiului: Dămăroaia, Bucureștii Noi, Primăverii), iar cele noi sînt lipsite de cea mai mică preocupare pentru spațiu public și sînt evident expresia unui individualism extrem, dar și a lipsei de planificare și proiectare urbană.

În orice fel de zonă de locuire ne-am uita, calitatea locuirii poate fi îmbunătățită. Dar cine trebuie să gîndească și să facă aceste îmbunătățiri? Sîntem într-o situație paradoxală: pe de o parte, sînt mulți arhitecți, urbaniști, peisagiști care nu au de lucru, iar pe de altă parte, spațiile interioare din construcțiile pe care le avem și spațiile orașului în toate tipurile de cartiere au mare nevoie de optimizare. Tot așa, sînt artiști și manageri culturali care nu au oportunități să facă proiecte interesante, și sînt locuitori care ar aprecia o ofertă culturală mai bogată și mai aproape de cartierul lor. Pe aceste constatări, și conform unor principii de politică urbană promovate și de concursul pentru Capitală Culturală Europeană, se poate să schimbăm ochelarii cu care ne uităm la oraș.

Nu prea există o conștiință a comunității de vecinătate. Oamenii nu sînt obișnuiți să vadă interesele lor comune la nivel de spațiu pe care îl împart cu ceilalți. Dar există speranță: din ce în ce mai des, auzim de grupuri de inițiativă cetățenească, de petiții către primării care nu sînt semnate de un singur om și nu sînt numai despre propriul interes. Poate că o cale prin care creativii ar putea contribui la consolidarea acestei schimbări în bine ar fi dacă arhitecții, urbaniștii, peisagiștii, artiștii, managerii culturali ar aduce vorba mai des de cartier chiar dacă este un concept încă neclar definit. Ar trebui să vorbim interdisciplinar despre cartier. Termenul de „cartier“ este foarte utilizat în viața curentă și mass-media, dar este destul de imprecis pentru un sociolog sau pentru un geograf, și evident că și pentru un arhitect sau urbanist. Calitatea locuirii se declină însă la nivel de cartier, iar cultura este un serviciu public ce ar trebui oferit la nivel de cartier.

„Locuința
e templul familiei.“

LE CORBUSIER

***Vera Marin** predă la Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu“ din București. Este președinte al Asociației pentru Tranziție Urbană (www.atu.org.ro) și vicepreședinte al Asociației De-a Arhitectura. În prezent, coordonează proiectul „Cultura cartierelor bucureștene – reflecție și acțiune pentru nuclee culturale în marile ansambluri de locuințe colective“, proiect finanțat de ARCUB, în programul „Ești București“, în parteneriat cu Asociația Metru Cub. Resurse pentru cultură și cu echipa URBOTECA (www.urboteca.ro).*

■ ■ ■

DILEMA
Orașul în dezvoltare
Cum locuim? (I)

Augustin IOAN

Casa: astăzi, ca oricînd

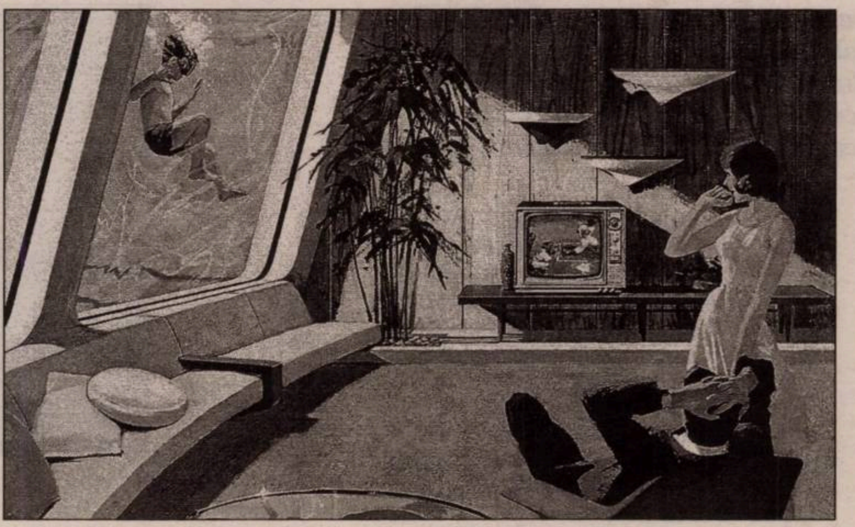

Spațiul privat

Ambianța retragerii deliberate din locul public, spațiu al ascunderii – prin chiar acest gest invocînd locul public –, o desemnăm prin sintagma spațiu privat (sp). Pentru ca să apară un spațiu privat împrejurul ființei noastre, trebuie să avem la dispoziție cel puțin șansa de a ne izola de jurîmprejur de orice posibilitate de a fi văzuți (alta decît decizia noastră de a ne expune în chip deliberat). Așadar, atît în locul public, cît și în sp, eu pot vedea în afara mea. Diferența între Locul public (Lp) și sp, esențială, este aceea că, în cel de-al doilea caz, eu am la îndemînă, neîngrădită, opțiunea dacă îngădui sau nu să fiu văzut de celălalt. Locatarii unei case complet transparente nu au acest privilegiu, deci nu se află situați într-un sp, ci într-unul public. De aici tensiunile psihice la care sînt supuși cei ce se simt supravegheați (chiar dacă nu sînt neapărat), despre care a scris măiestrit Beatriz Colomina, după Michel Foucault. În cazul cyberspace, privat înseamnă încifrat și sp este, de fapt, situat pe traiectoria comunicării dintre „adresa“ mea de e-mail și adresa celuilalt. În acest caz, spațiul privat este „filamentar“, situat nu local, ci pe traiectorie, traversînd teritoriul public cu care este interconectat și de care îl desparte doar fortăreața pe care o constituie cifrul. Sp poate avea același caracter temporar ca și Lp, de vreme ce și el este dependent de caracterul procesual al întîmplărilor care îl generează. O casă care îndeplinește criteriile privind controlul vizibilității exterioare nu este un sp decît dacă și atîta timp cît este locuită. Aceasta întrucît și în sp se întîmplă evenimente, care se definesc însă prin raportare la cele din Lp: cel definitoriu pentru sp este retragerea din Lp, adică reducerea regimului propriei situări în vizibilitate, ascunderea din calea celorlalți, recluziunea – relaxarea (în somn sau veghe), introspecția, hrana, cultivarea proprie sau a descendenților, iubirea. Așadar, refuzînd opoziția între Lp și sp, propun să discutăm despre o diferență de grad de vizibilitate de la biunivoc (Lp) la univoc (sp). Așa cum este definit aici, relațiile dintre cei doi termeni sînt următoarele: i) sp este exclusiv situat pe teritoriul Lp, singura localizare care îi permite realizarea uneia dintre trăsăturile esențiale ale locuirii, anume învecinarea. Locuirea nu există decît ca locuire întreolaltă. Ca un corolar al celor spuse mai sus, trebuie precizat că retragerea în pustiu, dincolo de limitele teritoriului consacrat ca sacru în vederea așezării, nu duce la instituirea unui sp. Pustnicul este al pustiului, nu al comunității, el nu locuiește, ci se retrage din relațiile de învecinare pe care le presupune locuirea în lume. Pustnicul este de altfel adeseori un nomad, un nelocalizat decît în raport cu „lumea“ de care fuge. ii) sp este „scobit“ în Lp, este înființat pe seama acestuia, prin ridicarea de bariere în calea posibilității de a fi văzut de ceilalți – condiție elementară de apariție a unui sp. Prin intermediul acestor filtre (ele blochează doar accesul spre mine al privirilor celorlalți – și aceasta numai dacă, în măsura în care și în proporția în care doresc acest lucru –, nu și al privirii mele către Locul public). Spațiul privat este teritoriul privirii univoce – a mea către lume –, fiind privilegiul meu de a decide dacă și cum îngădui lumii să mă privească. iii) sp este cel care impune apoi amenajarea Lp în vederea îngăduirii acestei „ocrotiri de jur-împrejur“, cum o numea Heidegger: dacă Lp poate exista ca simplă suprafață a deplierii evenimentului, fără nici un fel de intervenție, sp nu poate apărea decît în locuri anume amenajate de om în vederea locuirii. Aceste amenajări pot fi oricît de minimale (scobirea unei găuri în pămînt, întinderea unei piei sau pînze pe cîteva bețe dispuse ca generatoare ale unui con sau ale unei prisme triunghiulare [cort], stocarea de frunziș sau de pămînt în calea vizibilității etc.) și nu presupun apariția încă, cu necesitate, a unei „arhitecturi“, ci doar a unui adăpost. În termeni heideggerieni, sp este, la limita sa inferioară, o simplă „ustensilă“. De aici înainte, pînă la construcția ca operă de artă, este un drum pe care nici filozoful citat și nici autorul de față nu se încumetă să îl străbată. iv) Întotdeauna există între Lp și sp zone de „contaminare“ reciprocă, în care, în procente depinzînd de cultura, civilizația și clima locului, cele două aspecte se amestecă și coexistă. În concluzia celor de pînă aici, trebuie spus că între sp și Lp, care îl găzduiește, nu există relație de opoziție și nici diferență de rang, ci doar una de grad. Adăpostirea în sp nu înseamnă ieșirea din Lp, după cum a locui nu înseamnă a face abstracție de activitățile din Lp, care își prelungește aura adeseori dincolo de pragul casei. Reciproc, există și pe teritoriul public spații care, prin strategii de obstaculare a privirii, sînt rezervate unei forme mai „diluate“ de Lp (strada în raport cu piața publică), sau rezervate – în diferite grade de separare – în raport cu acesta (club; zone preferate doar de anumite grupuri: pensionari, microbiști, șahiști într-un parc; spațiul interior al unei biserici parcurs de la vest la est etc.). Există așadar între Lp și sp o zonă extinsă de „griuri“, de teritorii care conțin, în varii proporții, ambele ipostaze.

La noi e totul de făcut
și toate erorile se repetă.

„Arhitectura este mama
tuturor artelor.
Fără arhitectură nu am avea
sufletul civilizației noastre.“

FRANK LLOYD WRIGHT

Locuința: urgențe contemporane

Dacă m-ar pune cineva să vorbesc liber despre chestiunea locuirii astăzi, cu accent mai cu seamă pe locuirea colectivă, ar trebui să ating, oricît de scurt, măcar următoarele lucruri, pe care le las ca un punctaj care, poate, va naște discuții: 1) Criza conceptuală a locuirii colective (la toate nivelurile, locuirea asistată, comunitară, condiționată de nivelul ridicat de urbanizare, criză a modelului modernist, eșec al gîndirii socializant-colectiviste etc., e foarte puțin discutată critic); 2) Criza *gated communities* (locuirea protejată de ziduri, izolarea unei comunități social „superioare“ de restul orașului). Prin extindere, criza locuirii individuale de periferie bogată în SUA (cu rezultat: apariția *The New Urbanism.* Orice nouă formă de așezare – cartier-satelit – repetă fractalic complexitatea întregului, adică are toate formele urbane în mic); 3) Noua intimitate post-*social media;* dedramatizarea ideii de confort, refuzul tipizării prin succesul DIY (a ajuns și la noi: *do it yourself,* bricolaj; vezi IKEA și celelalte lanțuri de *home improvement)*; 4. Arhitectura „democratică“, „socialismul producției de spațiu privat“: casa nu este un domeniu privilegiat al arhitectului, care nu este mai specialist în locuire decît clientul oarecare (v. Christopher Alexander și al său *A Pattern Language).* Informația (producerea și consumul ei) devine componentă a locuirii și chiar emblemă a statutului social: casa/ecran; 5) La sînul „Mamei Geea“: recuperarea și autosustenabilitatea energetică legiferată în Occident transformă casa în mașină computerizată de salvat și produs energia (casa îngropată, pompa de căldură, eficiență a materialelor, fațadele inteligente, energie solară/eoliană, din deșeuri menajere etc.).

Exemple de bune practici

După care aș da și exemple de bune practici în arhitecturi locuitale contemporane: a) noul vernacular: Rural Studio, Herzog / De Meuron, Mahti Senaksenaho, Fundația Habitat și Artă în România *(i.e.* regretatul sculptor Alexandru Nancu *and friends);* b) minimalism, poverism, materiale *„as found“* (nu neapărat naturale, pot fi și reciclabile), „umile“: revitalizarea materialelor naturale, o nouă întoarcere – culturală – la „natură“: chirpici, lemn, trestie, bambus, dar și piatră naturală masivă; c) casa-bricolaj: (Casa Herczeg, Timișoara, arh. Radu Mihăilescu); d) aplicarea principiilor filozofice la arhitectură: pliul/faldul (MVRDV, Mecanoo, Rem Koolhas); casa Möbius și casa anti-oedipiană: o nouă miză a raportului public-privat în sens foucaultian, de bandă a lui Möbius (printr-o nouă dozare a temei transparenței, relații diferite cu exteriorul, disiparea dihotomiei dintre public și privat și/sau a activităților diurne/nocturne); e) redescoperirea spațiilor intermediare (curți, prispe, cursive)…

În încheierea unui astfel de discurs, aș face următoarea observație amară. La noi e totul de făcut și toate erorile se repetă: apar *gated communities,* nu se discută despre locuirea socială, cei din științele socio-umane nu sînt teribil de interesați de investigarea locuirii colective după 50-60 de ani de aplicare, locuința individuală nu este experimentală în sensul noilor modele de locuire, ci doar – rar – în sensul expresiei, iar statul, prin ANL, deși nu ar trebui să se mai afle pe această piață, construiește aceleași blocuri, doar că mult mai prost…

__Augustin Ioan__ este arhitect, profesor la Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu“ din București.

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Revolta lor și privirea noastră

Sînt printre cei care bombăne „generația Facebook“: spun, ca mai toți cei din generația mea (plus zece-douăzeci de ani), că sînt superficiali, repeziți, fără orientări precise, cu scopuri minimale, anonimizați de emoticoane și *enter*-uri rapide etc. Și totuși, blazarea generației mele nu mi se pare mai puțin imatură, superficială, repezită, o blazare care stă sub semnul lui „N-o să se întîmple nimic, habar nu au de capul lor, nu știu ce vor, pentru ei revolta e o distracție“.

Tinerii români au suferit un șoc: cîteva zeci dintre ei au murit sau au suferit răni grave, într-o circumstanță banală, cotidiană: într-un club, precum multe altele din țară. Au ieșit în stradă să protesteze. Iată motivele pentru care cred că e vorba de un lucru bun. Cel puțin deocamdată, așa cum stau lucrurile acum, adică sub forma unei demonstrații pașnice.

1) Efortul de coeziune. Nu cred în solidaritatea sub formă de replici șmechere și consoane bălmăjite, născută pe rețelele de socializare. Valoarea supremă a unei comunități, solidaritatea în fața răului trebuie exersată față către față, acolo, pe teren, unde poți constata cît de diferit este cel din generația ta și poți exersa toleranța față diversitate. Unde trebuie să faci efortul să-l privești în ochi pe cel cu care dialoghezi, pe cel care ți se opune sau pe cel care ți se alătură. Acest efort trebuie susținut, și nu fisurat cu îndoieli acre.

2) Curaj. Tinerii noștri stau prea mult ascunși, protejați în spatele profilurilor create pe Facebook. La adăpostul *nickname*-urilor și al forumurilor de subsol, au opinii inflamate, radicale, vitejii pubere și vorbe la îndemînă. În stradă, ei au căpătat chip, carne, oase, emoții și idei, verificate și conturate în circumstanțe reale. E un curaj care merită apreciat din plin.

3) Empatia, reacția promptă, benefică și civilizată în fața durerii. În urma accidentului din club, au rămas părinți sau frați îndurerați, victime care suferă dureri atroce, copii orfani, toate din cauza indiferenței autorităților față de măsurile de securitate necesare în spațiile publice. Tinerii au organizat un marș al tăcerii, în care au adus flori și lumînări, au donat sînge și au păstrat momente de reculegere. În fața nepăsării funcționarilor publici, semnul de compasiune și de respect al unei generații întregi, semn arătat într-un mod bine strunit, fără excese și pompă, mi se pare remarcabil.

4) Efortul de a pricepe pe ce lume trăiesc. E adevărat, nu știu ce vor. Luați repede la întrebări cu privire la niscaiva programe sau forme de organizare, entuziasmul lor pare că pălește și dă semne de retragere în nemulțumire. Dar mi se pare că doar acolo, în stradă, umăr la umăr cu alții ca ei, față în față cu ce îi nemulțumește, cu ce li se pare puțin sau ineficient, cu propriile întrebări legate de rost, utilitate, benefic și malefic, vor ști ce să facă mai departe. Spre deosebire de ei, generația noastră a „beneficiat“ de un contur precis, unic, al răului: comunismul. Era un consens asupra granițelor care despărțeau binele de rău. Astăzi, răul nu mai are chipuri atît de precise. De unde să începi, cu cine și cu ce să pornești la drum, cînd nimic nu e ceea ce pare, cînd descoperi peste tot corupția, ignoranța, nesupunerea în fața legii, discursul dublu, tăria clanurilor și a intereselor transpartinice? Revolta lor, cu posibilele derapaje, e o etapă pe care trebuie să ne-o asumăm, dacă vrem ca tinerii de azi să fie maturii responsabili de mîine.

Ar mai fi de spus două lucruri importante. 1) Observațiile mele nu sînt făcute de la înălțimea unui „bătrîn înțelept al tribului“, ci de la cea a unui simplu cetățean român, care nu vrea să devină balast, prin mentalitate și vîrstă, prin identificarea greșită a răului. În fond, viitorul generației mele e mai mic decît al celor ieșiți în stradă și nu am altceva mai bun și mai înțelept de făcut decît să încerc să îl privesc cu ochii lor. 2) Nu idealizez și nu încurajez mișcările de stradă. (O societate bine coaptă nu are nevoie de ele pentru a-și regla greșelile, delabrările.) Nu îi idealizez nici pe tinerii care le-au inițiat. Știu că există o disproporție enormă între ceea ce își doresc și ceea ce se poate face, între felul în care visează să trăiască și sacrificiile pe care sînt dispuși să le facă pentru normalitate. Mai știu că o astfel de mișcare nu poate avea, imediat, rezultate spectaculoase, nici cu privire la felul în care merge țara, nici cu privire la felul în care își croiesc destinul românii, fie ei tineri, maturi sau bătrîni. Dar nici nu mi se pare o soluție înțeleaptă să opunem vocii care ne cheamă la schimbare – e adevărat, nesigur – acreala noastră și lipsa noastră de orizont.

■ ■ ■

Iaromira POPOVICI

bazar

Și binele

În tăvălugul lucrurilor îngrozitoare care s-au întîmplat la Colectiv, au existat și destui oameni care au făcut mai mult decît bine. Oameni care i-au pus pe alții înaintea lor și s-au sacrificat pentru ei, care au pus binele altora înaintea propriului lor confort.

Într-o lume egoistă și pragmatică, au ieșit la iveală oameni nobili și gesturi nobile. Semeni de-ai noștri care au acționat așa într-o situație-limită, dintr-un instinct mai presus decît cel al supraviețuirii. Adrian Rugină și Claudiu Petre sînt doar doi dintre cei care s-au întors în club ca să-i salveze pe alții, cu prețul vieților lor. Pe lîngă ei, auzim de tot mai mulți care au reacționat altruist și uman într-o situație imposibilă: bodyguard-ul Florin Cristian Popescu e un alt salvator și, la fel, Adi Despot; Pavlos Popovici, un adolescent de 15 ani, împreună cu un prieten, Laurențiu, l-a salvat pe un alt prieten, Mihai, imobilizat într-un scaun cu rotile; asistentele și doctorii care erau de gardă, în noaptea de 30 octombrie, la Maternitatea Bucur au venit pur și simplu să acorde primul ajutor; Violeta Mariana Naca, asistenta de pe Salvare care a ajuns printre primii la locul tragediei și a povestit apoi despre ce a văzut și a simțit, pe Facebook, s-a dovedit umană, reabilitînd, în sfîrșit, imaginea asistentelor nesimțitoare și șpăgare; doctorii care și-au făcut datoria, cît de bine și de serios au putut, în condiții foarte dificile (așa cum nu toți și-o fac întotdeauna în condiții obișnuite). Un alt fel de erou este și Pavel Popescu, tînărul care a adus medici din Norvegia ca să-i ajute pe răniți.

Pe un alt plan, desigur, la o scală vizibil mai mică, patriarhul și-a cerut scuze, chiar în ceasul al treisprezecelea, recunoscînd, într-un fel, inadecvarea Bisericii și stîngăcia, ca să nu spun incapacitatea de reacție a acesteia în momente de criză, tocmai atunci cînd e mai mare nevoie de ea. Neștiința Bisericii, ca instituție, și a reprezentanților ei de a empatiza în mod real cu credincioșii și de a ieși în lume cînd e cu adevărat cazul, altfel decît oficial și ceremonios. Spun a Bisericii ca instituție, pentru că știu că sînt mulți preoți care fac destule pentru comunitate în afara slujbelor bisericești.

De altfel, toate scuzele sînt sau ar fi binevenite: cele, iarăși tardive, ale unuia dintre patroni; cele ale patronului de la clubul Expirat, care reflectă starea majorității cluburilor (nu că povestea asta ar scuza ceva); pînă și cele ale lui Piedone…

Și mai binevenită este ieșirea oamenilor în stradă. În semn de solidaritate, de protest și din dorința de schimbare. Sper să urmeze și o schimbare morală, în sensul în care vom deveni nu doar mai puțin corupți și mai eficienți, ci și mai puțin egoiști și mai atenți la nevoile celorlalți. Sper să nu ne mai ghidăm (începînd cu mine însămi) după principiul sau spiritul care ne-a (mi-a) intrat în sînge pe vremea lui Ceaușescu, pe cînd așteptam autobuzul în stația supraaglomerată: cel al îmbrîncelii, pentru a fi primii (la indiferent ce), ca nu cumva să scăpăm ceva sau să ne ia altcineva locul.

■ ■ ■

Selma IUSUF

legende urbane

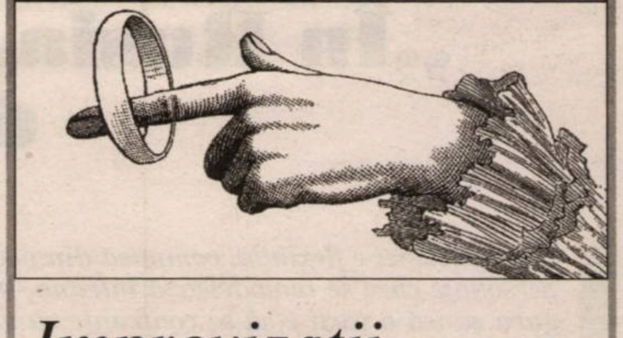

Improvizații

Iarna trecută ni s-a defectat un rezervor de apă aflat la granița unei zone comune cu a vecinului. Defecțiunea era una minoră – scăpase un cîrlig de metal care ținea flotorul în loc. Îndeajuns însă ca apa să dea pe dinafară pe un frig crîncen. Sîntem doi în gospodăria noastră, amîndoi la fel de pricepuți în a ne pierde degetele sub lovitura ciocanului și în a nu înțelege mecanismul preparării unui glet. Cuvîntul obărtailer folosit prin zona chiuvetelor ne face să chicotim. Așa stînd lucrurile, eu am fost cea care și-a suflecat mînecile ca să repare acel flotor, căci doar mie mi-ar fi încăput mîinile acolo și, altminteri, am fi ajuns și noi, și vecinii să fim prinși ca niște pești nefericiți în iazul înghețat finalmente bocnă al revărsării de apă.

Surprinzător, am și înțeles care era cauza nenorocirii – cîrligul dispăruse, iar bila aia rotundă – flotorul – făcea ce știa; plutea liber prin rezervor. L-am pescuit și l-am prins la locul lui, la capătul unei tije de metal, cu o panglicuță frumoasă, un bordo minunat cu care fuseseră legate odinioară niște flori. Asta găsisem la îndemînă. Flotorul și-a revenit, apa n-a mai dat pe dinafară, ne-am calmat cu toții, iar pe fața mea a lucit mîndria: mă descurcasem. Și azi, în rezervor, flotorul poartă o fundiță de satin bordo. Cînd o putrezi, ne inundăm iar și noi, și vecinii.

Acu' niște ani aveam un vecin, pe nea Petrică. Omul era campionul improvizațiilor. Curtea lui arăta ca un bazar halucinant. Clanța porții de la intrare rivaliza cu mecanismele complicate pe care le-am văzut la porțile vechi din cetățile săsești. Se strica la două zile și, tot la două zile, era reparată, moment în care primea niște bazaconii în plus: ba un arc supradimensionat, ba un cui pus transversal ca să țină nu știu ce, ba o clanță cu model baroc care n-avea nici o legătură cu nimic, în fine, poarta lui nea Petrică arăta atît de dubios, că te-ai fi așteptat să sară la tine să te muște. Bănuiesc că era unul dintre motivele pentru care nu foarte multă lume îi trecea pragul. Petrică umbla prin cartier cu un soi de scuter modificat, un scuter cu portbagaj la spate făcut dintr-o ladă pusă pe niște roți mari, cauciucate. Nu știu cum reușea să meargă cu adunătura aia de fiare, nu-mi dau seama cu ce combustibil se tîra pe stradă minunea care lăsa în urmă un fumălău înecăcios, dar Petrică își făcea treaba cu ea. Căra sîrme, tablă ruginită, burlane vechi, bidoane goale și Dumnezeu mai știe ce, pe care le depozita apoi în curte. Un strîngător maniac, nea Petrică. Nu cred că avea nimic dintr-o bucată în casă, totul era improvizat din ceva. Dacă izbucnea, Doamne ferește, un foc la el în curte, ar fi ars tot Bucureștiul pînă spre Ilfov.

Mergeam pe vremea studenției la colegele mele care stăteau în cămin și le mîncam mîncarea făcută pe reșourile alea bine cunoscute – o bucată de BCA prin care trecea o rezistență. Pe reșouri precare se făceau cei mai buni cartofi prăjiți din oraș și tot la ele se încălzea lumea. Nu puține au fost accidentele casnice pricinuite de reșourile studențești. Nu știu acuma cum o mai fi, dar pe atunci aproape fiecare cameră avea o chestie din asta periculoasă de băgat în priză.

E tare drăguț atunci cînd te întîlnești cu străinii care cască ochii cît cepele cînd văd murăturile puse în pubelele de gunoi, motorul la Dacie lipit cu scotch, canalele fără capac semnalizate cu crengi din copac, mașini de cinci oameni din care ies cincisprezece, portbagaje căscate larg în goana mare din care răsar saci cu verze prinși în sfori, camioane cu țevi lungi depășind cu mult spațiul de stocare, semnalizate cu maioul ponosit al șoferului, legat la un capăt de țeavă, centrale de gaz puse în dulap și alte asemenea. E tare drăguț cînd te bate străinul ăla pe spate și zice că sînteți un popor extrem de interesant.

Și urnele noastre de votare sînt simpatice. Niște cutii precare din carton în care se taie o fantă cu cuțitul. În general, ce ne iese din ele tot a improvizație arată.

„În Rusia, trecutul e mult mai real decît prezentul“

– interviu cu Maria STEPANOVA –

Istoria Rusiei e flexibilă, compusă din povești prost asamblate și personaje care se remodelează întruna, în funcție de nevoi. Singura șansă a țării e să se confrunte cu viitorul său, crede poeta ***Maria Stepanova.*** *Iar majoritatea rușilor, inclusiv ea, se tem de pasul ăsta. Stepanova conduce revista culturală online Colta.ru (fostă OpenSpace.ru) și lucrează la o carte care explorează felul în care funcționează memoria. Am stat de vorbă într-o după-amiază de octombrie, în biroul ei temporar de la Institutul pentru Științe Umane din Viena. Am aflat, între altele, că nu e nevoie să rostești de prea multe ori numele lui Vladimir Putin pentru a înțelege cîte ceva despre Rusia de azi.*

Discutam mai devreme despre avionul doborît anul trecut în Ucraina, despre știrea cu un copil crucificat și despre cum autoritățile ruse au creat acest amestec de realitate și iluzie, ce pare mai degrabă să țină de mitologie. Cum e creat și cum funcționează acest mecanism?

Știi, nu cred că *[asemenea povești – n.r.]* sînt create. Sînt mai degrabă păstrate ca într-o cutie cu fantome și creaturi și pot fi eliberate oricînd ai nevoie. Recunosc mereu scrisul din spatele acestor pseudonarațiuni, e un ghiveci de conștient și subconștient. O societate și o cultură există prin revizuirea continuă a trecutului, iar proporția de trecut din viețile noastre e mai mare decît cea de viitor. Oamenii sînt mișcați de lucrurile pe care le recunosc: dacă știi despre crucificare și iubești copiii și împărtășești viziunea potrivit căreia copiii sînt ceea ce contează pe lume, combini elementele astea și ceea ce obții e un copil crucificat. Așa a evoluat povestea copilului crucificat în Ucraina. Sau versiunea asta de coșmar hollywoodian, a avionului care s-a lovit de un alt avion plin de cadavre: e scriitură de scenariu. Așa funcționează imaginația culturii populare, astfel de lucruri nu se întîmplă în realitate. Lumea reală e mult mai simplă și mai crudă, nu face asemenea „cascadorii“ pentru posteritate.

„Am imaginea asta mentală a două etaje fără nici o scară între ele: sînt doar linii paralele.“

Spuneați și că trecutul devine o formă de artă. Cum se întîmplă asta?

În Rusia, trecutul e mult mai real decît prezentul. Și trecutul nu e niciodată stabil: istoria Rusiei e supusă întruna schimbării. Și s-a schimbat în permanență, a devenit o tradiție sovietică. Trebuiau șterse orice semne ale versiunii precedente. Confiscau manuale și editau unele puțin modificate, cu fețe care lipseau, cu nume omise. Știai că e istorie pentru că îți oferă o cronologie, dar știai și că istoria e o minciună, că încearcă să-ți ascundă ceva. Există și un etaj de deasupra, al memoriei familiei, una profund personală, care are la rîndul său omisiuni și lucruri despre care nu vrem să vorbim, și care se opune cumva curgerii istoriei mari.

Nu se ciocnesc niciodată?

Ba da, însă doar momentan și nesemnificativ. Se întîmplă cînd încerci, sau se întîmplă din greșeală. Poți încerca să faci aceste două viziuni să funcționeze împreună, dar știi că sînt paralele, că nu sînt totuna. Am imaginea asta mentală a două etaje fără nici o scară între ele: sînt doar linii paralele. Între ele poți auzi voci, dar nu poți vedea fețe. Dacă vorbim de istorii ce pot fi spuse, dar se pot schimba în orice moment – și povestitorul e singurul care poate face asta –, istoria încetează să fie știință și devine ficțiune totală. Iar ficțiunea e literatură, iar literatura e ceva facil, la îndemîna oricui. Sentimentul ăsta al proprietății, că poți face orice cu o poveste, e foarte comun, și așa se scrie istoria. Avem acum mai multe versiuni conspiraționiste asupra trecutului, foarte diferite și foarte asemănătoare în același timp, prin nebunia lor. Trecutul e încă foarte flexibil, o plastilină din care poți face un om de zăpadă sau un polițist. De asta nu poate exista consens în Rusia, nu doar asupra a ceea ce se întîmplă acum, ci și asupra a ceea ce s-a întîmplat acum secole.

Recent, o scriitoare din Belarus, Svetlana Alexievich, a cîștigat Premiul Nobel pentru Literatură, în principal pentru niște culegeri de memorii despre război și despre Cernobîl. E asta o cale de a păstra adevărurile personale, versiuni ale trecutului mai aproape de adevăr?

Cred că da. Lucrările Svetlanei Alexievich sînt splendide. Are o carte nouă, despre anii '90. Și e important, pentru că despre anii '90 nu vorbea mai nimeni. Cred că munca ei e un început de căutare a adevărului. Avem nevoie de zeci de cărți precum cele ale sale. Acest gen, de amintiri adunate, pare să fie obiectiv, dar sigur că e cît se poate de personal. Pentru că alegi materialul, îl organizezi, are amprenta ta. Cred că adevărul e o colecție de colecții. Trecutul e o bibliotecă de mărturii trecute cu vederea. Decizia asta a Comitetului Nobel a stîrnit controverse mari în Rusia, pentru că fiecare scriitor crede că lui i se cuvenea premiul. Între cei care nu apreciază asta există două ramuri. E aripa asta de dreapta, care susține că *[Alexievich – n.r.]* e împotriva Rusiei, că trăiește în Belarus, că minte – lucruri predictibile. Dar există și o altă aripă, a „înalților servitori ai artei de calitate“, care susțin că Alexievich nu e scriitoare, pentru că doar pune un reportofon și transcrie vocile unor oameni, că nu e nimic personal în opera ei, că nu e vreo mare stilistă. Ce e nostim e că nu sînt în stare să numească un alt scriitor rus [care ar merita premiul], nu pentru că nu sînt autori buni în Rusia, ci pentru că sînt atît de egocentrici, că le e mai ușor să spună că era mai bine să cîștige Philip Roth. E o reacție tristă și dezamăgitoare. Pentru mine, a fost una dintre puținele vești bune ale anului. Ce mă bucură și mai tare e că e primul Nobel care merge către un scriitor de non-ficțiune. Consider că literatura – pe linia ei veche, burgheză – doarme zdravăn. Și cred că lucrurile cele mai interesante, mai îndrăznețe, mai implicate în problemele omenirii, se întîmplă în zona asta, a non-ficțiunii.

Este premiul pentru Alexievich și o sancțiune la adresa lui Putin, a felului său de a controla adevărul asupra trecutului?

Cred că da, pentru că deciziile Comitetului Nobel nu sînt niciodată doar despre substanța scriiturii, ci și despre partea emblematică a literaturii. Sînt decizii care funcționează și creează valuri, altele care nu-și ating ținta și trec neobservate. După vuietele de bucurie și dezamăgire care au însoțit premiul pentru Alexievich, ne putem da seama că au nimerit ținta.

Spuneați că singura șansă a Rusiei e să se confrunte cu viitorul său. Cum?

Nu știu. Dacă știam, aș scrie despre asta, m-ar ajuta să privesc înainte. E o provocare pe care încerc să o rezolv gîndindu-mă și citind. Acum citesc mult despre situația din Austria, din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Sînt multe asemănări și consecințe teribile, după cum știm. Dar e și diferit, pentru că ei aveau această viziune asupra viitorului, și disponibilitatea de a schimba totul pentru a ajunge la acel viitor cît mai repede. Noi încercăm întruna să-l amînăm. Împărtășesc și eu teama asta față de viitor. Nu știu cum va ieși, dacă va fi mai rău. Așa că încerc să mă forțez să vreau viitorul. Încerc din răsputeri.

Există impresia asta că Rusia nu poate exista fără suferință, că își caută suferința. Este doar un clișeu sau e ceva cumva adevărat?

Problema cu noțiunea asta nu e că e un clișeu, ci că funcționează după gîndirea rusească de azi: privește înspre trecut pentru a înțelege prezentul și viitorul. Nu cred că funcționează, nu cred în asemenea analogii, pentru că e ca și cum ai decide prin aruncarea unei monede în aer: „O să mă iubească sau nu?“. Dacă primești un „nu“, viitorul devine predictibil. N-o să te iubească pentru că ai creat coridorul ăsta pentru nefericire. De aceea nu cred că asemenea excursii în trecut funcționează. Pentru a nu compara anul acesta cu 1947 sau 1993, există o explicație care nu-mi sună a prognoză: Rusia are un drum lung în față, pentru că a început mai tîrziu decît alte țări. Am avut sclavie în Rusia pînă în 1861. Străbunicul meu era evreu, dar s-a născut în perioada sclaviei. Și pare ceva antic. (...) Sper că viitorul nostru e mai lung decît trecutul. Avem lucruri de rezolvat și timp să o facem.

„Așa funcționează memoria, ca o construcție“

Tema memoriei e foarte importantă pentru dumneavoastră. V-ați născut în Moscova, în anii '70. Care ar fi prima amintire puternică pe care o aveți?

Ce-mi amintesc e prima mea călătorie. Îmi amintesc că ne duceam la apartamentul bunicii, că ningea, că eram într-un taxi. În amintirea mea, mă duceau într-un plic mare, cu timbru. Apoi am văzut lumină și m-au pus pe masă, și a început reuniunea de familie. Așa funcționează memoria, ca o construcție. E întotdeauna ceva ce rescrii mai tîrziu, nu sînt momente conștiente în care pui laolaltă amintirile adevărate.

E interesant că prima amintire e o călătorie. Înțeleg că voiați, în copilărie, să deveniți șofer, apoi pirat, apoi poetă. Toate astea par legate de mai multe feluri de călătorii.

Da. De călătorii și, într-un fel, de actul povestirii. Pentru că, atunci cînd călătorești, ai întotdeauna o poveste de spus.

Vă amintiți și vise din copilărie sau amintirile sînt toate amestecuri între vise și amintiri?

Îmi amintesc, dar majoritatea sînt coșmaruri, astea rămîn. E unul pe care-l visam de fiecare dată cînd mă îmbolnăveam. E o carte poloneză pentru copii, *Regele Matt I [Król Maciu' Pierwszy, 1923 – n.r.],* scrisă de Janusz Korczak, destul de populară în URSS. E povestea unui băiat care devine rege după ce tatăl său moare. Erau ilustrații frumoase în carte, și primul capitol, despre moartea tatălui, m-a impresionat atît de tare, încît l-am transportat în vis. Visam că sînt acest băiat rege, și că mă îmbolnăveam, și că stau într-un dormitor uriaș, cu geamuri mari, care dădeau în grădină. Vedeam ușa deschizîndu-se și pe cineva intrînd, e ceva între un om și un corb, sau poate un bărbat în smoking, cu joben. Cînd intră, văd că toți cei care sînt acolo – miniștri, prieteni – încep să dispară, ca și cum ar fi luați de un val. Se apropie încet de pat și înțeleg că așa arată moartea. Era un vis teribil. Mă trezeam și apoi visam din nou, și așa începea fiecare boală.

Proiectul dumneavoastră e despre memorie, o cronică a cinci generații, așa cum o descrieți. Puteți să-mi spuneți mai multe?

„Pentru că, atunci cînd călătorești, ai întotdeauna o poveste de spus.“

Am o istorie de familie lungă și fragmentată. Am o arhivă foto imensă și o colecție de povești lungi, pe care vreau să le scriu încă de cînd eram foarte mică. Nu e o poveste completă, nimic linear. Sînt ca niște piese de puzzle. Sau poate nu: dacă povestea refuză să fie spusă ca poveste, poate e un alt fel de a prezenta aceste amintiri fragmentate. Mă interesează felul în care funcționează memoria. Tatăl meu e fotograf, așa că m-am simțit aproape de istoria asta în imagini a unei familii, și despre asta scriu: fotografia ca metodă de prezentare, păstrare și demolare a amintirii. Pentru că fotografia falsifică memoria.

„Gîndirea culturală e întotdeauna politică, fie că vrei sau nu“

Considerați că anii ’90 au început în spațiul sovietic la momente diferite pentru diferiți oameni: pentru unii ar fi începutul Perestroikăi, pentru alții prăbușirea efectivă a URSS. Cînd au început pentru dumneavoastră?

Au fost anii în care am crescut, se întîmplau multe lucruri care mă separau tot mai tare de trecut. Studiam, începusem să scriu poezii. Un an important pentru mine a fost 1991, nu doar pentru că atunci a fost puciul, cînd a devenit clar că vremea Uniunii Sovietice – orice ar fi însemnat ea – s-a terminat. A fost și anul în care am înțeles ce vreau să fac în poezie. Pe la 16-17 ani, toată lumea scrie cam la fel: un soi de jurnal caraghios. E practic o singură poezie, scrisă de toți tinerii. Atunci am căpătat o viziune despre ce vreau să fac cu limbajul. În 1991 am scris prima culegere de poezii, pe care n-am publicat-o niciodată într-un volum, dar care a rămas importantă pentru mine. Apoi, în 1995, părinții mei au emigrat în Germania. Erau îngrijorați pentru mine, și încercau să mă convingă să merg cu ei, dar am refuzat.

De ce?

Mai întîi, pentru că aveam viziunea asta romantică, cum că e nevoie să stai în spațiul limbii tale, să te scufunzi pe deplin în limba ta. Însă motivul principal e că nu voiam ca soarta mea să intre în linia asta a familiei, nu voiam ca altcineva să decidă pentru mine. Era un fel de a gîndi tipic tinerilor, dar așa au stat lucrurile. Apoi m-am căsătorit, iar soțul meu s-a îmbolnăvit grav, așa că a trebuit să muncesc. E ciudat, pentru că imaginea mea asupra unei vieți fericite era să mă trezesc tîrziu, fără să lucrez, doar să stau și să scriu și să citesc. Dar n-am avut de ales. Așa că am trecut prin toate etapele astea tipice intelectualității postsovietice: lucram – *copywriter* – într-o mare agenție franceză, inventînd sau adaptînd slogane pentru companii germane sau engleze. Tot dusă de val, am trecut la televiziune, care era foarte la modă pe atunci. Era diferită de propaganda din televiziunea zilelor noastre, și totodată diferită de televiziunea pragmatică din Vest, în care totul servește unui scop și lasă doar insule pentru arta pură, precum Arte. În acele vremuri, aproape fiecare televiziune era o variantă de Arte. Aveau, desigur, știri și toate cele, dar, de exemplu, difuzau David Lynch în fiecare seară, în *prime time.* Era interesant să fii parte din asta. Lucram în marketing și *copywriting,* trebuia să promovăm canalul respectiv, să arătăm ce-i bun, să ascundem ce-i rău. Am lucrat în TV timp de opt-nouă ani, pînă a devenit insuportabil. Cu fiecare an, televiziunea devenea mai servilă: nu era vorba să ambalezi lucrurile pe care le prezentai în cuvinte frumoase, ci să inventezi chestii care să-l forțeze pe telespectator să capete o opinie încă dinainte să vadă un film sau un program. Am plecat în 2007. Eram o cititoare avidă de presă culturală, dar nu încercasem să pătrund în lumea asta. Apoi, încet, am observat că unele publicații se închid, că se schimbă poziții. Nu era vorba de politică, ci de afaceri. Patronii nu voiau suplimente cu pagini întregi de cronici culturale, nimeni nu le citea. În anii ’90 funcționa un concept diferit: ziare precum *Kommersant* țînteau un nivel și cititorul voia să se formeze, pentru a ajunge la nivelul impus de acea publicație. În șapte-opt ani, cititorul a început să fie pe deplin mulțumit de sine însuși, de alegerile și de gusturile sale. Voia mai degrabă să cumpere ceva decît să învețe ceva. Paginile culturale erau scoase. Am simțit că e loc pentru o publicație care să fie complet dedicată culturii, după formatul unui ziar, dar care să aibă filme, literatură, artă, media. Cînd am avut posibilitatea asta, am făcut, și așa a apărut OpenSpace.ru, actuala Colta.ru.

Vedeați publicația asta ca pe un soi de evadare din realitatea politică a acelor vremuri sau, dimpotrivă, ca pe o formă de implicare politică?

Cînd ne-am întîlnit, primul nostru investitor mi-a spus că se apropie vremurile în care cultura poate aduce din nou profit, pentru că intrăm în vremea reacțiilor politice, și în asemenea vremuri cultura înflorește. Nu sînt încă sigură că a avut dreptate, și nu eram gata să urmez viziunea asta. Am început în primăvară lui 2008, și în trei luni a început războiul din Osetia. Voiam să citesc despre asta, să am la îndemînă perspective diferite, dar nu exista un departament al site-ului nostru care să scrie direct despre politică. Așa că am deschis o secțiune de Societate. Încet, de la această imagine a culturii ca insulă, pe care să poți uita de toate, ne îndreptam spre o viziune a culturii plină de sensuri politice și economice. Totul e o formă de politică, iar gîndirea culturală e întotdeauna politică, fie că vrei sau nu.

> *„Aveam viziunea asta romantică, cum că e nevoie să stai în spațiul limbii tale, să te scufunzi pe deplin în limba ta.“*

„Vrei să-ți faci protestul vizibil și să stai în acest cerc de lumină“

Ați semnat, împreună cu alți intelectuali, scrisori împotriva lui Putin. Care e efectul acestor acțiuni? Au efecte în societate sau e un soi de terapie de grup?

Pentru mine și cred că pentru cei mai mulți dintre cei implicați, e mai mult un fel de terapie. Ceea ce se întîmplă acum în Rusia și ce ne separă atît de tare de Ucraina e că nu avem forța de a înfrunta consecințele acțiunilor noastre. Protestele de la sfîrșitul lui 2011 și din primăvara lui 2012 au fost un start bun. Dar la început a mers prea lin și am avut impresia că putem schimba guvernarea doar mergînd pe stradă cu bannere frumoase, cu glume și alte cele. Apoi, cînd mișcarea a fost demolată, am avut impresia – iarăși greșită – că acum nu mai e nimic de făcut. Într-un fel, e corect. Dar vrei să-ți faci protestul vizibil și să stai în acest cerc de lumină, unde poți reacționa public. Așa că oamenii semnează orice, e o practică terapeutică permanentă. Nu doar marii scriitori semnează asemenea scrisori, e o practică zilnică. Îi scriem primarului Moscovei în legătură cu nevoia de a interzice un monument al cneazului Vladimir. Apoi, îi scriem lui Putin să înceteze încarcerarea protestatarilor politici, apoi îi scriem altuia ca să prevenim înzăpezirea orașului. E versiunea modernă a unei rugăciuni, nu rezolvă prea multe.

Ați primit amenințări sau ceva de felul ăsta după ce-ați semnat asemenea scrisori?

N-am primit, dar nu sînt un activist politic. Editez Colta, iar asta e forma mea de implicare. Dar am prieteni care trăiesc cu o teamă permanentă. Nu vreau să joc această Aristeia pe care intelectualității îi place s-o joace. Unii au mereu sentimentul că sînt tot timpul urmăriți. Nu știu cum o să fie în anii care vin, dar acum nu mai sîntem în anii ’50 sau ’70. Avem voie să facem multe lucruri fără a fi închiși. Între anumite limite, desigur. Dar am o prietenă apropiată care lucrează pentru Mihail Hodorkovski. Are o șefă, care e și o foarte bună jurnalistă. De ziua ei, s-a trezit cu sunetul soneriei. Se duce la ușă și găsește o uriașă coroană funerară, cu panglici negre și ceva scris. A avut noroc că fiica ei de 9-10 ani era deja la școală, așa că a avut timp s-o arunce. Cu asemenea consecințe ne confruntăm acum: sînt mai degrabă simbolice, dar nu e ceva ce vrei să găsești la ușă.

Pentru că am vorbit mai devreme despre amintiri și despre un vis: care e versiunea dumneavoastră a visului rusesc?

Nu am un vis care să revină constant. Nu se întîmplă frecvent, dar îmi amintesc un vis care seamănă cu *Casablanca.* Sînt în Paris înainte de invazia nazistă, sînt evreică, am trei copii cu mine și trebuie să-mi găsesc o ascunzătoare. Mă gîndesc repede și hotărăsc: pe cel mai tînăr îl ascund în dulap, pe cel mijlociu îl pun să cînte și să adune bani, iar al treilea va desena caricaturi. Dacă te gîndești în termeni freudieni, să-ți ascunzi copilul în dulap, Doamne-Dumnezeule! *(Rîde)* De asemenea, mă gîndesc că e legat de diferite strategii de a relaționa cu trecutul și viitorul. Fie te ascunzi, adică devii surd și orb și negi ceea ce se întîmplă, fie tratezi totul în termenii poeziei, fie deformezi realitatea, ca să poți rîde de ea.

a consemnat Vlad ODOBESCU

***Vlad Odobescu** este jurnalist și se află în Austria cu o bursă „Milena Jesenska“ acordată de Institutul pentru Științe Umane din Viena (www.iwm.at), finanțată de Fundația Erste.*

PUBLICITATE

alexandru
ANDRIEȘ

muzică de divorț
ioana mîntulescu
sorin romanescu
& berti barbera
în concert la
cinema PRO
vineri 4 decembrie 2015
ora 19:30
biletele se găsesc în rețeaua eventim
și la casa de bilete cinema PRO
adevărul DILEMA cinemaPRO MEDIAFAX eventim
black crow music productions

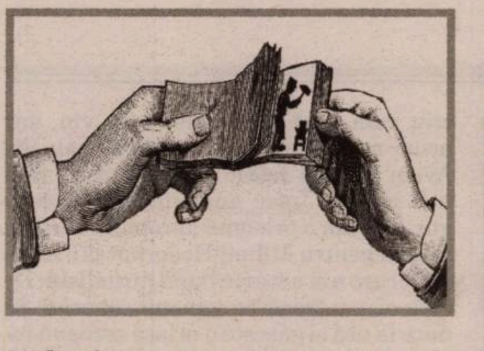

REGIMUL ARTELOR ȘI MUNIȚIILOR

Marius CHIVU

feed**book**

Și cultura are corupții ei!

#colectiv

Am prieteni intubați, aflați prin spitale în stare gravă, alții au scăpat ca prin minune din incendiul din Clubul Colectiv. Unii au scris la un moment dat literatură, așa că zilele astea n-am putut să citesc nici o carte, n-am avut stare să fac nimic din ceea ce aveam de făcut, iar să scriu acum o recenzie literară mi s-ar părea zadarnic. În tot acest timp, în care am ieșit seară de seară în Piața Universității strigînd „Corupția ucide!“, m-am gîndit că, din păcate, nici în cultură lucrurile nu sînt curate, corecte și transparente. Avem și noi, cei care ne ocupăm cu literatura și artele, faliții noștri, care se bucură de o imunitate/longevitate instituțională nejustificată!

Subfinanțarea educației care, deși a trecut prin mai multe mîini reformatoare (în ultimii 25 de ani, Educația a avut 19 miniștri, iar legea s-a modificat de 64 de ori!), a rămas în continuare disfuncțională și neperformativă; faptul că ministerele Educației și al Culturii au fost și sînt conduse de incompetenți și oameni fără viziune (lasă că într-un an și jumătate au fost numiți și demiși nu mai puțin de cinci miniștri ai Culturii) care n-au fost în stare să gîndească politici culturale competente, distrugerea din rațiuni politice a ICR-ului, cea mai eficientă instituție culturală românească din ultima jumătate de secol, de către guvernul corupt al plagiatorului dovedit Ponta, sub comanda căruia s-a încercat, la un moment dat, pe de o parte, comasarea muzeelor (în primăvară, colegul meu Matei Martin a dedicat un Dosar muzeelor rămase fără sediu și s-a ocupat pe larg și de aberația taxei pe timbrul cultural), nenumăratele scandaluri ale plagiatelor din universități etc. – toate acestea și multe, multe altele sînt, în fond, manifestări ale corupției care a promovat și a produs, și continuă să o facă, *as we speak,* incompetență pe bandă rulantă.

Recentul studiu „Cartografierea finanțărilor pentru cultură“ realizat de Funky Citizens a urmărit cinci surse de finanțare a culturii, de la bugetul de stat și cele locale pînă la fondurile europene sau finanțările private din țară sau străinătate, din 2007 și pînă în prezent, constatînd faptul că procentul alocat de stat pentru cultură a scăzut de la 2,41% în 2007 la 1,48% în 2015. Nu doar criza economică globală a adus cultura în starea deplorabilă de acum, ci și corupția locală!

În cele ce urmează, mi-am propus să fac, din memorie, o scurtă retrospectivă a cîtorva acte rușinoase întîmplate în ultimii ani în cultura scrisă, acte care fie dau măsura incompetenței, fie denotă corupția morală, dacă nu mai mult.

În vara lui 2004, cîteva sute de intelectuali români și străini au protestat în toate felurile la Președinție, la BOR, la Ministerul Culturii în chestiunea cimitirului din Lancrăm, unde se află înmormîntat Lucian Blaga, care era profanat și mutilat de construcția unei hale-sală de sport, una din mărcile guvernării lui Adrian Năstase, o hală construită ilegal, fără avize de la Comisia Zonală a Monumentelor Istorice etc. Pot fi citite și acum pe Internet nenumăratele proteste ale fiicei poetului, Dorli Blaga, care se plîngea că nici USR, nici Academia, nici ICR-ul de atunci nu luau o poziție publică împotriva abuzului.

În 2009 izbucnea scandalul reproducerii anastatice a manuscriselor eminesciene (de fapt, o serie de ediții printate însoțite de un pictorial cu scanări, pe un CD fără motor de căutare), un proiect coordonat de Eugen Simion, girat de Academia Română, finanțat din bani publici (700.000 de euro) și tipărit, se spunea oficial, în 750 de exemplare la un preț care, culmea, depășea costurile de producție, dar pe care, la momentul respectiv, oricum librăriile nu le vindeau, iar bibliotecile nu le achiziționaseră în serii complete, nu se știe din ce motive. Am fost curios să văd dacă acum, la șase ani de la scandal, găsesc această ediție anastatică a manuscriselor eminesciene în librării sau în vreo bibliotecă din București. Vă invit să intrați singuri pe www.bibmet.ro, rețeaua Bibliotecii Metropolitane, și să-mi dați de știre dacă ați găsit ceva. Am informații că nici în propriile filiale din teritoriu ale Academiei nu există, așa că se impun niște întrebări de bun-simț: cîte exemplare s-au tipărit cu acești 700.000 de euro, unde se găsesc de vînzare, cine le poate consulta și unde, la șase ani de la realizarea lor?

În 2013, Mircea Arman (care avea și un dosar penal) și-a început „manageriatul“ revistei *Tribuna* din Cluj cu amenințări, insulte și calomnii publice, plus desfacerea abuzivă a contractelor de muncă ale cîtorva redactori vechi și competenți. Toată presa culturală și-a manifestat indignarea împotriva abuzurilor și a îngrădirii libertății de exprimare practicate de Mircea Arman; 500 de scriitori și alte personalități culturale au semnat petiții și proteste împotriva lui, Centrul Român PEN Club a dat un comunicat, USR i-a și retras calitatea de membru. Nu s-a întîmplat nimic.

Varujan Vosganian, de zece ani prim-vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor, a fost recent acuzat de procurorii DIICOT de constituirea unui grup infracțional organizat, abuz în serviciu și complicitate la delapidare. Intervenția sa din Senat pentru a nu i se ridica imunitatea începea așa: „Vă jur! Și dacă doriți, puteți să aduceți Biblia și am să vă rog să faceți același lucru și cu toți colegii din Comisia Juridică, vă rog! Pînă cînd cineva nu îmi spune din această țară care sînt indiciile noi, eu am să socotesc că ceea ce se întîmplă cu mine nu este justiție, ci vînătoare.“ Varujan Vosganian a fost propunerea USR la Academia Suedeză pentru Premiul Nobel pentru Literatură.

Nu mai departe de cîteva luni în urmă, am asistat cu toții la scandalul jurizării Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu“ de la Botoșani, cînd distincția Opera Omnia a fost acordată, de către juriul condus de președintele USR, vicepreședintelui USR. În urma scandalului, au ieșit la iveală diversiuni și manipulări în cadrul juriului alcătuit din critici literari, altfel absolut toți onorabili – o afacere de breaslă mult prea trivială, indecentă de-a dreptul, pentru a o mai relua aici. În această retorică a corupției, cineva cu un simț acut al valorii ar putea spune că poetul-vicepreședinte încă în funcție al USR, care în ciuda contestării publice a tăcut cînd i s-a băgat în buzunar plicul cu cele 20.000 de lei, cît era valoarea premiului, nu a făcut altceva decît să consimtă la un blat!

Apropo de premii, anul trecut, pe lista nominalizărilor Premiului literar „Augustin Frățilă“ (în valoare de 10.000 de euro), juriul alcătuit din Alex. Ștefănescu, Daniel Cristea-Enache și Tudorel Urian a reușit uluitoarea performanță de a nu nominaliza măcar romanul lui Adrian Schiop, *Soldații. Poveste din Ferentari,* dacă nu cel mai bun (căci a existat aproape unanimitate critică în acest sens), atunci de departe cel mai comentat roman din 2013. Problema cu premiile literare este că juriile nu prea mai sînt formate din cronicari profesioniști, care urmăresc și comentează la zi producția editorială, ci sînt încropite din critici deprofesionalizați care fie n-au mai făcut cronică literară de mult timp, ori practică această meserie cînd și cînd, fie scriu la un nivel de manual gimnazial. O altă parte proastă este că aceiași critici, remarcabili și prin traseismul publicistic (pleacă cu scandal de la o revistă doar pentru a se reîntoarce după un timp), fac parte din toate comisiile și juriile. În România, cu cît ești mai incompetent, cu atît îți crește calitatea de membru.

Și ca să închei, președintele ICR este Radu Boroianu, cel care și-a început mandatul invitîndu-l pe Nicolae Breban să-și înjure colegii de literatură, de care s-a despărțit ulterior într-un mod încă și mai ridicol. Iar anul acesta, Festivalul Internațional de Literatură și Traducere de la Iași (FILIT) s-a poticnit la a treia ediție din cauza presiunilor politice și a politicienilor care au încercat să-l corupă. Părem o cultură condusă de informatori, plagiatori, penali și o mare varietate de incompetenți.

■ ■ ■

PUBLICITATE

Să nu ne ascundem după deget: România se află acum
sub semnul unui un regim care poate fi cel mai bine
descris ca un protectorat american de facto.
Bucureștiul a cedat controlul asupra
politicii sale externe – ceea ce e diferit
față de incapabilitatea sa prealabilă cronică,
deși suverană, de a avea o politică externă eficientă.
– fragment din noua ediție FP România (octombrie / noiembrie 2015)

MERSUL LUMII,
PAS CU PAS.

FOREIGN POLICY
Politică globală, economie și idei

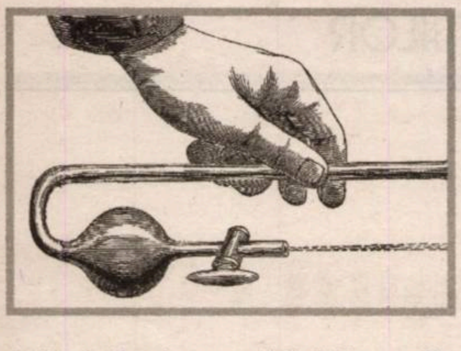

REGIMUL ARTELOR ȘI MUNIȚIILOR

Oana STOICA

rosencrantz & co

#degenerativ

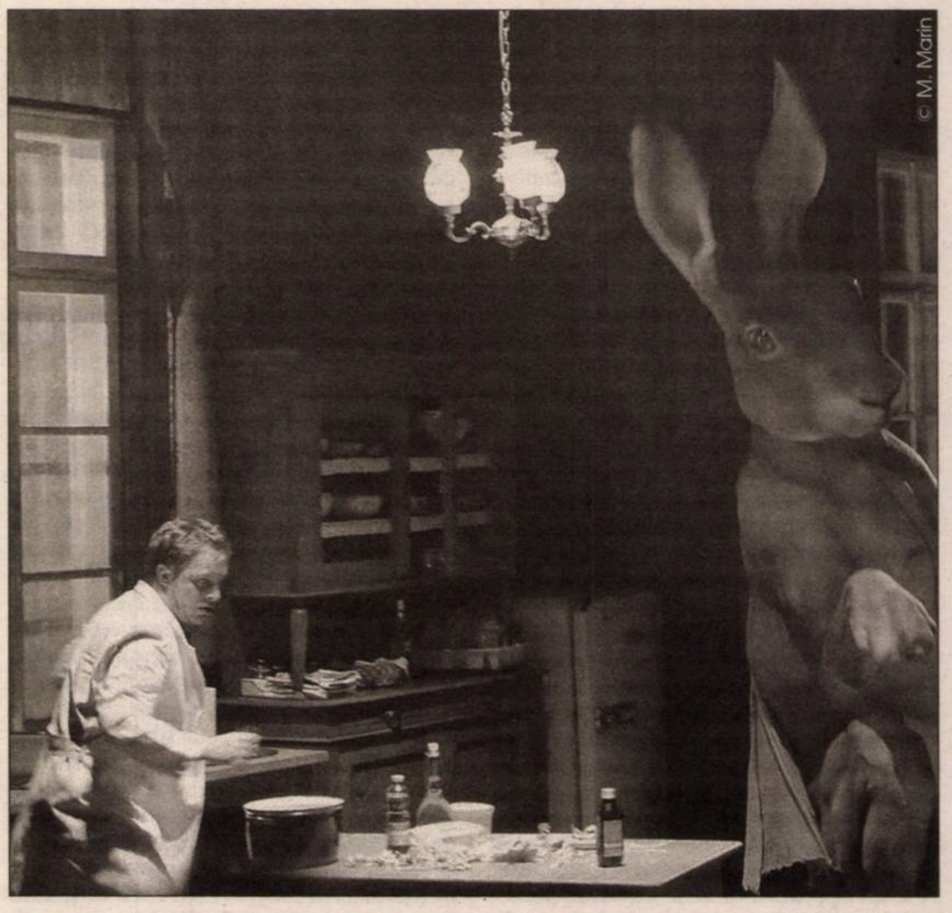

● ***Variațiuni pe modelul Kraepelin* de Davide Carnevali. Regia: Alexandru Dabija. Scenografia: Dragoș Buhagiar. Cu: Călin Chirilă, Doru Aftanasiu, Ionuț Cornilă, Radu Homiceanu. Video design: Andrei Cozlac. Teatrul Național Iași.**

Omul într-unul din momentele sale vulnerabile, cînd se pierde pe sine, pare a fi o temă care interesează în ultima vreme mai mulți creatori de teatru. Festivalul Național de Teatru a avut în selecție cel puțin trei astfel de spectacole, cu formule diferite de investigare a fragilității părinților – afectați de pierderea memoriei și a identității – în raport cu copiii. *Tihna* lui Radu Afrim, dramatizare după romanul lui Attila Bartis (despre care am scris deja pe larg), are în centru relația dintre o mamă dominatoare și fiul ei, dar focusul este pe cei 15 ani în care femeia s-a închis în casă, suferind un proces de degradare fizică și mai ales psihică. Practic, se mumifică de vie. Pierderea memoriei și neputința progresivă o fac dependentă de fiul ei, nu însă și mai blîndă. Boala – autoindusă în cazul ei – îi modifică instrumentele de castrare identitară a fiului (cel puțin în spectacolul lui Afrim), căci mama-mumie torturează prin victimizare, cu scurte ieșiri autoritare. În *Variațiuni pe modelul Kraepelin,* situația e cam aceeași: un tată suferă de Alzheimer și funcționează ca un disc zgîriat, cu replici și acțiuni în buclă, în timp ce memoria destrămată îl îndepărtează tot mai mult de sine, de prezent și de realitate. Fiul îi suportă destrămarea cît poate. Textul lui Davide Carnevali este linear în raport cu *Tihna,* urmărește strict relația tată-fiu, spre deosebire de stufoasa arhitectură narativă a lui Attila Bartis, dar spectacolele lui Afrim și Dabija se întîlnesc cumva în atmosferă. Spațiile de trăit/vegetat ale personajelor sînt învechite și aglomerate: o casă-depozit de decoruri în *Tihna* și un interior retro, cu oglindă imensă și covoare persane roase de molii, în *Variațiuni*... Sînt interioare de care personajele se lipesc, morminte pentru cadavre vii. Spectacolul lui Alexandru Dabija este aproape matematic, scriitura – cu repetitivitatea replicilor, din ce în ce mai puține – îl transformă într-un poem, iar regizorul profită de asta pentru a delimita spațiul din ce în ce mai restrîns în care memoria tatălui se rotește. La asta se adaugă un ritm constant, negrăbit, căci timpul personajului este pe moarte. Sînt scurte ieșiri din această dinamică așezată: înregistrarea nereușită care să-i amintească de sine, iepurele supradimensionat care se descompune precum memoria etc. Fiul suportă, mai mult sau mai puțin răbdător, degradarea tatălui, supravegheat de un medic, *alter ego* al lui Emil Kraepelin (psihiatrul care a studiat diferite afecțiuni degenerative ale creierului). Tatăl se pierde, la început puțin, apoi puținul acesta se amplifică pînă cînd din persoana lui rămîn doar cîteva replici obsesive și un ton plîngăreț. Aici îmi amintesc de romanul lui J. Bernlef (Hendrik Jan Marsman) *Năluciri,* în care la personajul principal, un bărbat de peste 70 ani, se declanșează maladia Alzheimer. Scriitura este puternic emoționantă pentru că unghiul de vedere inedit, al bolnavului, este păstrat pînă la final și întregul proces de deteriorare a relațiilor cu realitatea este înregistrat fără ca personajul să conștientizeze ce se întîmplă, astfel încît ruptura, de neînțeles pentru el, devine dureroasă pentru cititor. În *Tihna* și în *Variațiuni*..., perspectiva este exterioară, cu o nuanță în al doilea caz, unde confuzia tot mai adîncă a tatălui alunecă sub formă de iepuri pe tapetul sufrageriei. De altfel, tatăl dezintegrează, odată cu istoria personală, și istoria omenirii – cel de-al Doilea Război Mondial și perioada postbelică, în decursul căreia țările și orașele și-au tot schimbat granițele și apartenențele –, astfel încît haosul din propria memorie pare justificat de realitate. Este aici un amestec de memorii, individuală și colectivă, care se bruiază reciproc. Cînd amintirile personale se destramă, identitatea omului se modifică pînă la anulare. Cînd amintirile colective, numite istorie, se recalibrează în funcție de diferite ideologii, identitatea națiunilor se modifică și, uneori, se anulează. Sînt procese care se derulează concomitent, unul personal, altul general. Spectacolul ieșean se focusează pe drama individuală, dar fantoma celei istorice țopăie greoi prin sufragerie sub forma unui iepure uriaș pe care ne facem că nu-l vedem.

Cînd amintirile personale se destramă, identitatea omului se modifică pînă la anulare.

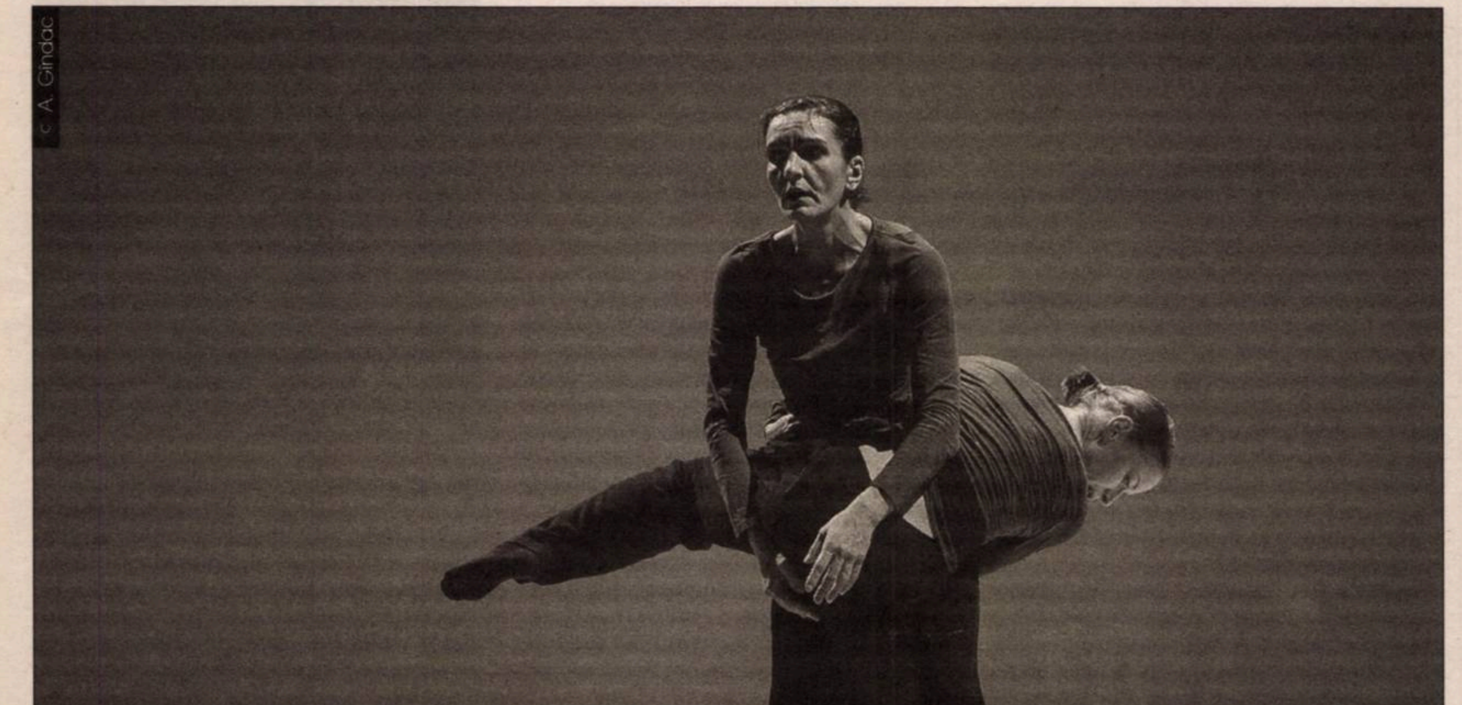

Sfîșieri

● ***Vertij,* scenariul și regia: Mihai Măniuțiu. Scenografia: Adrian Damian. Coregrafia: Vava Ștefănescu, Andrea Gavriliu. Cu: Vava Ștefănescu, Andrea Gavriliu, Flavia Giurgiu, Alexandra Dușa, Bianca Pintea Voce: Marcel Iureș. Muzica originală și remixuri: Șerban Uraschi. Teatrul „Aureliu Manea“ Turda.**

Mihai Măniuțiu s-a apropiat de aceeași temă, a părintelui afectat de maladia Alzheimer, dintr-o perspectivă personală – experiența dureroasă a îmbolnăvirii mamei sale –, ceea ce a dus la o abordare stilistică diferită. Măniuțiu a optat pentru un performance în care a condensat atît viziunea sa, exterioară, cu trauma pricinuită de neputința în ajutare, cît și viziunea interioară, a bolnavului, a celui ce se multiplică în suferință, se separă de sine. Spectacolul se bazează pe două coregrafe-performere, Vava Ștefănescu și Andreea Gavriliu, care funcționează simbiotic. Vava și Andreea au abordări diferite asupra dansului contemporan și asta a servit aici, căci mișcarea frîntă și momentele de nondans ale Vavei au funcționat bine pe cursivitatea Andreei în ceea ce s-ar putea numi „curgerea sincopelor“. Împreună cu trei actrițe, cele două performere construiesc un multiplu corp suferind, pulsatil în confuzie și teamă. Imaginea este susținută de două panouri în care proiecțiile video induc senzația de vertij și pe care cuvintele, rupte unele de altele, curg haotic. Vocea naratorului (Marcel Iureș) este singura lucidă, coerentă, în contrapunct cu cele două planuri maladive de pe scenă, cel video și cel uman. *Vertij* este un spectacol în care confuzia minții antrenează sfîșierea corpului, dar și durerea celui de alături.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Irina TROCAN

dilematograf

Cinefilaj

• *Box* (România, 2015), de Florin Șerban.

Pe jumătate film despre un talent sportiv în ascensiune, pe jumătate poveste de dragoste imposibilă (sau improbabilă), *Box* are un lucru important în comun cu filmul anterior al lui Florin Șerban, *Eu cînd vreau să fluier, fluier:* e un hibrid între filmul de public și Noul Cinema românesc. Bifează toate etapele-cheie ale unei intrigi familiare, fiind cît se poate de „scris“ și previzibil în evoluție, dar totuși mizează pe autenticitatea rezultată din distribuirea într-o dramă „de cartier“ a unor actori neprofesioniști, care prin spontaneitatea gesturilor lor se integrează perfect în peisaj. Rafael Florea, în rolul unui băiat (cu același prenume) din Sibiu pe care boxul îl scoate din sărăcie, spală mașini ca și cum e job-ul lui dintotdeauna, iar atunci cînd se antrenează, lumea din jur dispare și toată atenția i se concentrează pe mișcările de box. Șerban, împreună cu directorul de imagine Marius Panduru și monteurul Eugen Kelemen, lasă aceste momente să se deruleze pînă cînd detaliile și ritmul mișcării devin autonome, pînă cînd ele transcend importanța narativă a respectivului moment. La fel, cînd antrenorul (Narcis Romulus Dobrin) îl umilește pe Rafael, abuzul lui de putere e un spectacol de sine stătător, personajul capătă dimensiuni nesolicitate direct de *plot*. Cu toate astea, faptul că *Box* petrece mai mult timp în corzi decît în acțiune nu-l scoate din clișeele despre băiatul simplu cu suflet de aur pe care lumea amenință să-l înfrîngă: chiar dacă Florea face o primă impresie puternică datorită blîndeții și interiorizării sub care par să se ascundă resurse de violență latentă, în final actorul e, la fel ca George Piștereanu în *...fluier,* captiv între limitele pe care i le trasează filmul.

Într-un al doilea fir narativ din *Box*, Rafael o urmărește pe străzile Sibiului pe o actriță mai matură decît el (Hilda Péter), de care aparent nu-l leagă nimic – dar nimic! – în afară de obsesia lui pentru ea. Dincolo de persistența urmăririi, nimic nu îl face pe băiat să pară un pericol evident. O mare parte din timp, camera stă pe silueta lui Péter, care înaintează grațios și fără să privească în spate, iar lungimea acestor cadre duce *Box* dincolo de filmul de gen, dincolo de autenticitatea documentară, într-un adevărat exercițiu formalist. Aceste secvențe amintesc puternic de *En la ciudad de Sylvia / În orașul Sylviei* de José Luis Guerín, un alt film în care un bărbat urmărește pe străzi o femeie de care nu îndrăznește să se apropie, doar că filmul lui Guerín dezamorsează în final romanțiozitatea fadă a obsesiei lui. (Protagonistul e artist și vede în jur numai poezie, în timp ce alții vor să trăiască în pace în cotidian.) La Șerban, pe de altă parte, urmarea instinctului e o formă de sinceritate, care e o formă de spiritualitate, deci îl ridică pe Rafael deasupra comportamentului (schematic-interesat) al altora din film. Asta readuce *Box* în parametrii filmului de gen – oricît de fără speranță ar părea totul, trebuie cumva să se termine mai bine.

Nude Area

Box

• *Nude Area* (Olanda-Polonia, 2014), de Urszula Antoniak.

Proiectat în București la prima ediție al festivalului Feminist and Queer (FAQiff), filmul regizoarei poloneze Urszula Antoniak, turnat în Amsterdam, e tot un exercițiu de filaj cinefil, de data asta explorînd obsesia unei fete tinere (albe și burgheze, interpretată de Sammy Boonstra) pentru o altă fată tînără (dintr-un mediu religios, dar și mai sărac – Imaan Hammam), a cărei scînteie se aprinde într-un (nu neapărat erotic) duș comun. O ironie prezentă încă de la începutul filmului e că fata-obiect-al-dorinței se ascunde de privirile bărbaților, conform tradiției islamice, ținîndu-și strîns părul lung și creț și acoperindu-l cu un *hijab* înainte să iasă în public, însă tradiția nu prevede măsuri de apărare împotriva femeilor care sînt atrase de același sex.

Erotismul din *Nude Area* e puternic stilizat: scenele de intimitate sînt rare și reprezentate voalat, iar nuditatea pare filtrată prin atenția urmăritoarei; pentru fiecare cadru cu piele neacoperită decît de stropi de apă, există două sau trei prim-planuri cu chipurile celor două care sugerează cum se intensifică pasiunea lor. Relația se consumă în cîteva luni, sau poate mai repede, iar secvența de la duș e reluată de mai multe ori, sau cel mai probabil filmul conține mai multe secvențe plasate aici. Altfel spus, dilatarea momentelor în care se întîlnesc cele două și salturile temporale sugerate vag – tehnici cinematografice frecvente din repertoriul modernist – ne complică munca dacă încercăm reconstituirea unui șir de evenimente; optînd pentru urmăriri tăcute, ne privează și de contextualizarea pe care o dă dialogul de obicei. Contează în principal fluctuațiile atracției lor, cronologia e de importanță secundară.

A doua ironie a filmului e că, lăsînd comentatorilor puține repere concrete de care să se agațe, pe mulți îi provoacă să suprainterpreteze diferența de clasă socială – care într-adevăr se manifestă, prin raportul de putere al iubitelor, dar foarte puțin. Miza lui *Nude Area* pare mică pe lîngă temele convenționale (fapte eroice, Holocaustul, disoluția familiei) ale cinemaului polonez; cînd filmele de aici sînt cu fete tinere, de obicei sînt despre avort. Paradoxal, e o interpretare mai curajoasă că *Nude Area* – bine făcut, elegant variat, întotdeauna subtil – e doar atît cît e.

■ ■ ■

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Pian vs banjo

• Chick Corea & Béla Fleck, *Two*, Concord Jazz, 2015.

Béla Fleck și Chick Corea se numără printre artiștii pe care cronicarii muzicali îi recenzează cu strîngere de inimă și îi expediază prin elogii generice, fiind muzicieni ai căror fani dezvoltă un devotament fanatic. Corea e campion al Premiilor Grammy (peste 60 de nominalizări), iar Fleck, deși cîntă la unul din cele mai prost văzute instrumente în jazz, banjo-ul, e muzicianul nominalizat la cea mai largă gamă de categorii: country, jazz, muzică clasică, folk, pop – și e doar jumătate din listă. Perceput drept un soi de ukulele, banjo-ul e asociat în mod nefast cu artiștii itineranți de la margine de drum ori cu muzica country (sortimentul mai țărănesc numit bluegrass). Ignoranța generalizată în jurul banjo-ului i-a oferit lui Fleck o nișă în care a putut evolua fără concurență, ajungînd cu repeziciune un soi de rege al instrumentului. Dînd totodată dovadă de tenacitate interdisciplinară, acesta a avut contribuții fundamentale la hibridizarea country-jazz, la reunificarea a două genuri muzicale ieșite din popor, dintre care însă jazz-ul s-a desprins ca avînd o ținută mai înaltă, evitînd să se mai uite înapoi de unde a venit, în timp ce country-ul a rămas într-un con de umbră.

Dublul disc intitulat *Two* sintetizează istoria de colaborări live între cei doi, un format ce îi priește de minune lui Corea cînd se însoțește cu un artist debordînd de imaginație. Cele mai atractive momente ale acestui duet pian-banjo sînt cele în care instrumentiștii își imită reciproc instrumentele – cînd Fleck palpează corzile banjo-ului pentru partituri pianistice, ori cînd Corea își chinuie pianul cu o țopăială country. Luate separat, ambele tentative sună forțat, însă acompaniamentul reciproc face ca distincțiile să se topească într-un melanj bine închegat. Tot interesantă, dar cu valoare mai mult acrobatică decît spirituală, este și capacitatea celor doi de a-și urma reciproc improvizațiile, fugărindu-se unul pe altul prin șabloane ale diferitelor genuri cu care și-au încercat mîna de-a lungul vremii. Personal, găsesc că materialul alocă un spațiu excesiv improvizației în detrimentul compoziției planificate, duetul pian-banjo oferind un teren oarecum virgin, cu oportunități neexplorate care, în condiții de improvizație, pot fi cel mult intuite.

Între rockeri există o zicală, că orice piesă rock neinspirată poate fi salvată prin includerea unui banjo. Albumul de față transpune acest principiu în jazz, doar că cel salvat e Chick Corea și improvizațiile sale pianistice abuzive. Corea rămîne totuși cel care știe să țină un duet laolaltă, dîndu-i cheag atunci cînd Fleck tinde să transforme materialul în album solo. Cuplul reușește să scoată minuni dintr-un instrument cu proastă reputație, în general ocolit în genurile muzicale sofisticate, și sper ca proiectul să se dezvolte dincolo de statutul de ciudățenie live.

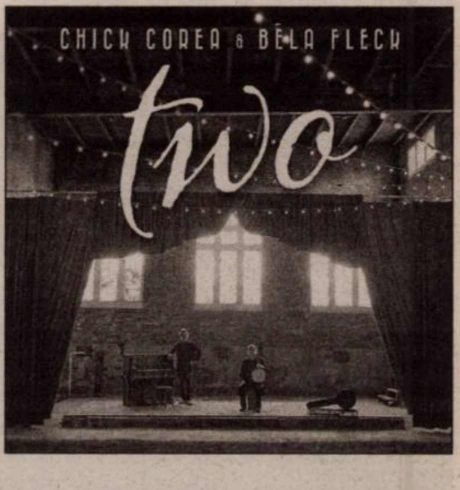

***Aron Biro** este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

■ ■ ■

REGIMUL ARTELOR ȘI MUNIȚIILOR

Bogdan TĂNASE

bolero de **travel**

Ferestrele aparținătorilor

Taxiul în care eram, la primele ore ale unei dimineți de duminică din 2008, ajunsese într-una din piețele centrale seuleze. Știam că fuseseră acolo demonstrații destul de violente în zilele precedente, ceva legat de importul de carne de vită, și ne temeam, cei cîțiva prieteni aflați în mașină după o noapte de dans la petrecerea de rămas-bun a unuia dintre noi, că vom nimeri direct în mijlocul vacarmului.

Piața era însă aproape goală. Din loc în loc, se puteau vedea încă rămășițe ale confruntărilor. O mașină de intervenții a forțelor de ordine care bloca un drum, un autobuz incendiat, cîteva pîlcuri de demonstranți, împinși pe trotuar, obiecte de-a valma în mijlocul străzii. Cum șoferul rula precaut, o prietenă din mașină a coborît puțin geamul și prin fanta lui a început să le facă cu mîna celor cîțiva demonstranți și să-i salute într-o portugheză exuberantă. Ne-am temut că se vor simți jigniți, semnele oboselii li se citeau limpede pe chip. Am încercat să o tragem de la geam, dar degetele ei se încăpățînau să fluture vesel în continuare. Țin minte fotografic expresia de încremenire a momentului. Un *ralenti* prelung în care două fețe ale aceluiași moment se priveau ochi în ochi, unii veseli, alții obosiți. Nici un demonstrant nu a reacționat în vreun fel, deși se uitau atenți la mîna agitată vesel. Dar pentru noi, ceilalți din mașină, cele cîteva secunde ale momentului păreau să nu se mai termine. Teama ne era însă nejustificată, prietena din Brazilia încerca doar să le transmită ceva din veselia ei, iar coreenii din acea piață, atît de obișnuiți cu planurile separate, atît de exersați în ritmul lor cotidian cu cele două Coree, păreau să-i înțeleagă gestul. Sau poate nu erau planuri separate?

Dacă vii azi în Coreea de Sud, nu are cum să nu te izbească imaginea unei țări vesele, în care toate culorile posibile țîșnesc din toate unghiurile. O țară care a învățat să zîmbească. Fotografii ale unui optimism căutat cu orice chip, în orice chip. Mall-urile și comerțul fosforescent din Myeondong, petrecerile interminabile din Hongdae, mozaicul internațional din Itaewon, gălăgia aglomerată a restaurantelor familiale, reuniunile alumnilor de diverse școli în culorile muzicale din *norebang*. De cele mai multe ori ai senzația că te afli într-un carusel de basm, că tot ce știai despre Coreea, despre trauma separării țării, despre cumpliții ani postbelici sud-coreeni, despre sărăcia cruntă și despre efortul suprauman de a reconstrui din nimic țara e ascuns sub un covor șeherezadic în care piciorul ți se afundă, pînă la gleznă, în culori contrafăcute. Ai zice – o țară a lui „Rîdeți și vă veseliți și la fata împăratului Roș nu vă gîndiți…“, răsturnat într-un context mai grav.

Din cînd în cînd, trauma cea mai mare a acestei țări separate în două se vede mai ales în scurte interfețe artistice. Ies rar în stradă, uneori în cîteva expoziții fotografice, grave și apăsătoare, totuși aproape inobservabile, ca și cum nu ar vrea să deranjeze cu nimic culorile marelui oraș. E un mesaj transparent, care nu are nevoie de nici o portavoce. Demonstrații puternice au loc în legătură cu orice motiv social al zilei, Coreea de Sud e o țară cu o democrație cîștigată printr-o cultură a protestului îndelung exersată. Nu țin minte însă nici o mare manifestație spontantă legată de reunificarea țării, deși, la cîte o provocare politică a regimului din Nord, unii mai reacționează naționalist. M-am întrebat adeseori ce le mai poate spune tinerilor coreeni de azi trauma părinților lor de după războiul fratricid, iar răspunsul stă, cred, în recunoștința pe care ei o poartă efortului acestora de a le oferi o viață mai bună, o educație. Care-i face să nu treacă indiferenți pe lîngă mici gesturi ale reamintirii, precum o expoziție fotografică alb-negru, sau pe lîngă o lumînare aprinsă undeva de un membru al unei familii coreene, încă nereîntregite după mai bine de o jumătate de secol. Care-i face conștienți de faptul că nu se pot separa planurile.

© B. Tănase

Prima oră a zilei de 31 octombrie 2015. Mă întorceam cu cîțiva prieteni din oraș, iar în acel taxi era liniște. A oprit la stopul de la intersecția Mărășești-Cantemir, în dreptul unor tineri veseli, mascați de Halloween. Nici noi, în taxi, nici cei de pe stradă nu eram conștienți de tragedia care se petrecuse la cîteva străzi mai încolo. Doar taximetristul a întors tăcut capul înspre acel loc și l-a ținut așa cîteva secunde mute, cît să vedem prin geamul lui cu toții.

■ ■ ■

PUBLICITATE

adevărul îți aduce trei capodopere ale cinematografiei italiene!

Completează-ți colecția de filme cu doi mari regizori: Visconti și Fellini!

Luni, 9 noiembrie: La strada

Luni, 16 noiembrie: Bellissima

Luni, 23 noiembrie: Obsesie

PREȚ SPECIAL ziar + DVD 14,99 lei

Federico FELLINI
LA STRADA
adevărul
Luchino VISCONTI
BELLISSIMA
adevărul
Luchino VISCONTI
OBSESIE
adevărul
adevărul
Invazia rusă în Ucraina

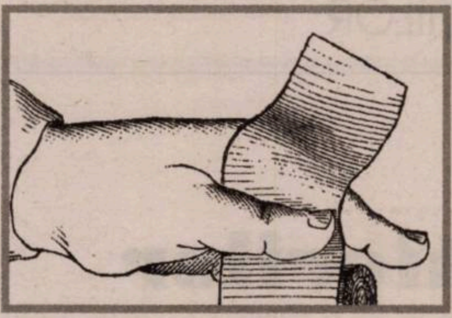

Iulian COMANESCU

oameni și **etichete**

Dezinformările care au prins viteză

După tragedia de la Club Colectiv și mitingurile de protest, Facebook-ul și site-urile-petardă s-au umplut de o serie întreagă de dezinformări sau intoxicări. Deși pare la mintea cocoșului că toate aceste povești nu sînt adevărate, există oameni civilizați care ajung să creadă în ele, în lipsa informației. Nu strică să demontăm măcar cele mai circulate miniciuni.

■ *În Club Colectiv a avut loc o sărbătoare satanistă de Halloween și focul e pedeapsa divină / mîna diavolului.* Motivul concertului a fost lansarea unui album al unei trupe, Goodbye to Gravity, tragedia a avut loc cu o zi înaintea Halloween-ului, iar la eveniment nu a existat nimic din recuzita tradițională a sărbătorii. În privința mîniei divine sau a opusului ei, e foarte greu de argumentat de ce forțele supranaturale ar fi ales o trupă de rock ca multe altele dintr-un club mărginaș, la o dată aleatorie, pentru a se manifesta.

Au mai fost cetățeni care au căutat mesaje sataniste în piesa „The Day We Die“. Pe lîngă faptul că mesajul, atîta cît e, e pe dos, pe lumea asta e plin de cîntece despre moarte. Căutați pe Google și o să găsiți nenumărate topuri ale unor piese de artiști celebri sau mai puțin. Nu știu ca vreuna dintre aceste piese să fie legată de vreo tragedie.

■ *Au fost mai mulți morți, ascunși de autorități.* Cinic vorbind, care e diferența dintre cele 25 de decese inițiale și, să zicem, 40, din punctul de vedere al Guvernului? A fost oricum o tragedie, care a mobilizat zeci de mii de oameni în stradă, iar a ascunde decesele e ceva foarte complicat, cu multe riscuri. Ar fi trebuit s-o facă același personal medical care a îngrijit răniții cu o dăruire care a mișcat Romînia, dinaintea camerelor de luat vederi. Vi-i imaginați participînd la o mașinație nu numai înfiorătoare, ci și idioată?

■ *Incendiul din Colectiv a fost provocat de Gabriel Oprea / securiști / alții, ca să deturneze atenția publicului de la moartea polițistului pe motocicletă.* E ca și cum ai spune că vrei să scapi de urmările unui furt omorînd în public pe cineva. Dacă au realizat ceva concret, pe lîngă demisii, protestele care au urmat tragediei au determinat dispariția politică a UNPR-ului lui Oprea, adică tocmai cel care ar fi trebuit să se salveze, conform teoriei conspirației.

Pe lumea asta
e plin de cîntece despre moarte.

■ *Iohannis s-a întîlnit la Cotroceni cu oamenii lui Soros.* Ca să facă ce? Să deturneze protestul? „Dovada“ e faptul că pe lista participanților se află numeroși lideri de organizații care au beneficiat în trecut de finanțări Soros. Ceea ce e adevărat, dar nu concludent: în sens extins, cam toată societatea civilă din Estul Europei e formată din „oamenii lui Soros“, pentru simplul fapt că miliardarul de origine maghiară e cel care a creat și încurajat societatea civilă începînd din anii ’80. „Oamenii lui Soros“ nu sînt însă marionete ale aceluiași George Soros, pentru simplul motiv că singura condiționare politică pe care George Soros a impus-o organizațiilor finanțate a fost aderența la conceptul de societate deschisă, o variantă a democrației teoretizată de miliardarul cu studii de filozofie cu Popper. În plus, o serie de organizații cu vechime, notorietate și legături cu fundațiile lui George Soros – APADOR-CH, CJI, ActiveWatch – au refuzat participarea la consultări, strategie poate mai inteligentă decît aceea a participanților, care nu au făcut decît să legitimeze apropierea de proteste a lui Iohannis.

Nu mai vorbim de faptul că, în ultimii ani, miliardarul este mult mai puțin implicat financiar în Open Society Foundations, denumirea oficială a organizațiilor fondate de el, deci „oamenii lui Soros“ sînt, în ultima vreme, cam pe picioarele lor din punct de vedere financiar.

■ *Protestele sînt opera rușilor, care vor să destabilizeze politic România, la fel cum au destabilizat Moldova și Ucraina, din cauza scutului antirachetă.* Ceea ce se întîmplă în Piață e pașnic, iar România nu e nicidecum destabilizată, ci trece printr-un proces de relegitimare a politicului, a cărui configurație nu mai are legătură cu opțiunile populare. Guverne interimare am mai avut, iar țara a funcționat cu ele. Sîntem în interiorul jocului democratic, oricît de spectaculos e ceea ce s-a întîmplat în Piață. Și, cel mai important, Hans Klemm, noul ambasador al SUA la București, spune textual într-un mesaj: „Aplaudăm exercitarea pașnică a libertății de exprimare și întrunire și îi încurajăm pe toți românii să rămînă implicați în procesul civic“. De ce ar încuraja SUA o acțiune de destabilizare rusească, printr-un mesaj la limita formulărilor diplomatice? De fapt, SUA sînt consecvente în abordarea anticorupție și în *restart*-ul politic la care au pus umărul prin colaborarea cu DNA în dosarul Microsoft, de exemplu.

Lista ar mai putea continua, dar exercițiile de demontare a minciunilor ca acelea de mai sus sînt la îndemîna oricui. Cine și de ce pune în circulație astfel de lucruri? În afara unor profesioniști care s-au autodescalificat în trecut, de felul lui Robert Turcescu, e vorba mai ales de site-uri mici și vocale. În privința motivelor, nu are nici un rost să construim și noi teorii ale conspirației: prostii de acest fel se citesc cu ochii mari, din păcate, și prind viteză / cîștigă trafic mai ales pe Facebook. Degradarea vechii prese și generația spontanee de microsite-uri care caută traficul și notorietatea cu abordări conspirativ-senzaționaliste se întîlnesc, din păcate, cu un public tot mai numeros și mai dispus să creadă că Soarele e cel care se învîrte în jurul Pămîntului și nu pe dos. Este și motivul pentru care am încercat exercițiul elementar de demontare a zvonurilor de mai sus.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

■ ■ ■

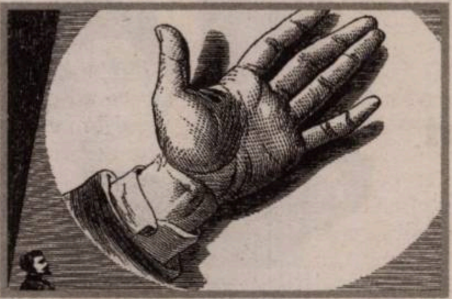

Adina POPESCU

portrete din mers

Și ce dacă au mai ars și altele?

În 2013, tocmai începusem să joc un joc online, cînd unul dintre jucători a anunțat, pe chat-ul server-ului, moartea neașteptată a prietenului său din viața reală și, în același timp, coleg de ghildă în viața virtuală. Comunitatea a fost șocată, au început să curgă RIP-uri pe chat, s-au anulat toate raidurile din ziua respectivă, toată lumea a întrebat ce s-a întîmplat. Un băiat de 22 de ani nu moare așa, pur și simplu, peste noapte. Cu o zi în urmă fusese online, făcuse glume pe chat, era vorba despre un om viu, în spatele unui *nickname,* al unui avatar. Amicul său ne-a povestit despre tragedia din Brazilia. Ulterior am intrat pe net, am urmărit știrile mai multă vreme, acele știri dintr-o țară îndepărtată care nu ajung niciodată pînă la noi, cel mult ca știri nebăgate în seamă. În incendiul de la clubul Kiss muriseră 242 de oameni, în marea lor majoritate tineri între 18 și 30 de ani, și 630 au fost răniți. Era un concert, în club se aflau în jur de o mie de tineri, cu cîteva sute peste capacitatea acestuia, nu exista decît o singură ieșire – ușa de acces din față. Focul a izbucnit de la efectele pirotehnice pe care trupa le-a folosit în timpul concertului, a aprins buretele de izolare acustică de pe tavan, care a ars în cîteva minute, toată lumea s-a călcat în picioare la ieșire. Cei mai mulți au murit din cauza intoxicației cu fum. Da, știu, din păcate sună dureros de cunoscut. Au urmat investigațiile, ancheta. Nu exista nici o autorizație pentru folosirea artificiilor în interior, așadar acestea au fost ilegale. În acte, clubul avea două ieșiri de urgență, în realitate nu era așa. Lucrurile au început să ia proporții, de vină pentru tragedie nu erau doar cei doi proprietari ai clubului, ci și cei care autorizaseră funcționarea acestuia, departamentul de pompieri și Primăria orașului Santa Maria, Rio Grande do Sul. Autorizații date în pripă, acte pe sub mînă și la mica înțelegere. În zilele următoare, au avut loc inspecții în întreaga țară, 58 de cluburi au fost închise, însă nimeni nu mai putea să dea înapoi 242 de vieți. Treptat, povestea a fost uitată, clasificată, a ajuns doar un punct de referință pe Internet – pe locul trei în „topul“ incendiilor devastatoare din istoria cluburilor de noapte. Alături de incendiile din Rhode Island, în 2003, de cel din Buenos Aires, în 2004, de cel din Bangkok, în 2009 și, iată, de cel din clubul Colectiv, în România, în 2015.

Mi-amintesc că m-a impresionat moartea unui băiat dintr-o țară aflată la mii de kilometri depărtare, cu care împărțeam un spațiu virtual. M-am gîndit atunci: e adevărat, au murit mii de oameni în Irak, în Afganistan și în alte zeci de conflicte contemporane, au murit oameni în atentate diabolice, însă cît de stupid e să mori la 22 de ani, la un concert, într-o discotecă! Cît de stupid e să mori într-o noapte pașnică în Brazilia, cînd toată lumea se distrează, se simte bine! M-a impresionat și mica solidaritate din comunitatea noastră virtuală de *gamer*-i, „unul de-al nostru“ nu mai era. Comunitățile umane funcționează la fel, în orice parte a lumii, în orice spațiu, fie el real sau virtual.

În noaptea de vineri, cînd mama mea m-a sunat ca să mă întrebe dacă am văzut ce s-a întîmplat (deși sînt convinsă că m-a sunat, de fapt, ca să vadă dacă sînt bine, cu toate că știe că nu mai merg de ani de zile în cluburi, însă oricînd poate să apară o coincidență fatală, cum ar fi să ieși în oraș, să bei o bere, două, să te întîlnești cu niște amici care îți zic: „Hai cu noi la un concert!“ și tu să zici: „Hai!“), m-am gîndit automat la tragedia din Brazilia de acum trei ani, la „scenariul“ aproape identic. La faptul că istoria se poate repeta în acest mod sinistru. La faptul că nimeni nu învață din greșelile altora. Și m-am tot întrebat: cum e posibil să fii proprietar de club, să ai chiar sub nasul tău, pe Internet, o *history* a unor catastrofe ce s-au petrecut în alte cluburi din lume și să nu iei în calcul posibilitatea că se poate întîmpla la fel și la tine? Să citești despre *Kiss nightclub fire,* de pildă, să simți fiori pe șira spinării – 242 de morți! – și să nu te gîndești: eu oare cîte extinctoare am? cîte ieșiri de urgență? s-au folosit vreodată artificii în clubul meu? nenorocitul ăla de burete de pe tavan e ignifug? Toate aceste „detalii“ care pot face diferența dintre viață și moarte. Cum poți să fii atît de iresponsabil și să nu iei nici o măsură atîta timp cît există cel puțin un precedent?

În fiecare branșă de profesioniști, teoretic ne informăm și ne uităm la ce fac cei din jurul nostru. Dacă ești scriitor, citești ce scriu cei din generația ta. Dacă ești sportiv, urmărești performanțele altora. Dacă fabrici mașini, le conduci și pe cele ale concurenței, ca să vezi diferențele. Dar de ce vorbim despre profesioniști în România? De ce nu vorbim despre ageamii, despre oameni nepotriviți, în locuri nepotrivite, de la școli la primării? Ce poate fi „profesionist“ ca la 20 și ceva de ani să-mi dea tata niște bani, să zicem, și eu să-mi „trag“ un club, să fac profit, să-mi meargă bine? Ce dacă, de-a lungul timpului, au ars niște cluburi de prin Brazilia, China, Thailanda, pe la dracu-n praznic? Nu contează. Or să mai ardă și altele.

■ ■ ■

Liliana NICOLAE

Babilonia de dincolo de Prut

De mai bine de două luni, centrul Chișinăului este ocupat de corturi. De mai bine de două luni, în Chișinău sînt proteste. Dispariția unui miliard de dolari din băncile moldovenești a scos oamenii în stradă. Vreo 400 de corturi în fața Guvernului, vreo 400 în fața Parlamentului.

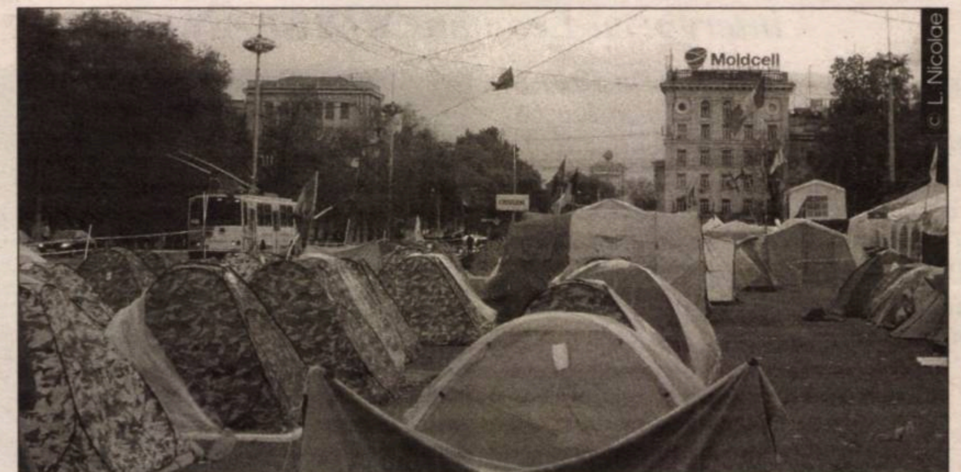

Orășelul Demnității versus *Orășelul Socialiștilor*

La Guvern, s-a creat Orășelul Demnității. Așa i-au spus protestatarii. Sub sigla Dreptate și Adevăr, au arborat steagul Moldovei, dar și steagul Uniunii Europene, iar din boxe se aude uneori Voltaj, cu „Vreau o țară ca afară“. Ca orice oraș, Orășelul Demnității are viața lui. La prînz, în fiecare zi, are loc o conferință de presă pe scena din Piața Marii Adunări Naționale. S-a improvizat o cantină, unde protestatarii iau masa de trei ori pe zi. Seara, precum homleșii din orașele americane, se strîng în jurul unui butoi din tablă în care arde focul și pun țara la cale.

Orășelul trăiește din donații. Are veteranul lui, un domn de 85 de ani, care-și face veacul în piață, în cortul cu numărul 200. Doi tineri protestatari s-au căsătorit în piață și au încins o horă printre corturi. Alții și-au sărbătorit ziua de naștere aici.

Mă plimb nestingherită printre corturi și stau de vorbă cu cine vreau. Oamenii spun că s-au săturat de cei care conduc și care fură țara. Vor o șansă. În Ucraina, pe Maidan, au stat luni de zile. „O să stăm și noi!“

Cîteva sute de metri mai încolo, în fața Parlamentului – Orășelul Socialiștilor, cum îl numesc ceilalți protestatari. Și aici e steagul Moldovei, dar și cel roșu, cu secera și ciocanul. Multe mesaje sînt scrise în limba rusă, iar fiecare intrare în orășel e păzită de bărbați care au în mînă stații de emisie-recepție. Unul dintre ei îmi taie calea și mă abordează în rusește. Nu sînt binevenită. Mergeți dvs. pe partea cealaltă!

Cînd am ajuns la Chișinău, Moldova avea un guvern. Guvernul Streleț. Cînd am plecat, nu mai avea guvern.

Ce au în comun cele două orășele e faptul că locuitorii amîndurora strigă „Hoții la pușcărie!“. Numai că, pentru fiecare în parte, hoții sînt ceilalți.

Cînd am ajuns la Chișinău, Moldova avea un guvern. Guvernul Streleț. Cînd am plecat, nu mai avea guvern. O moțiune de cenzură inițiată de socialiști a trecut, după ce și-au dat mîna socialiștii, comuniștii și democrații. Așa că Republica Moldova a rămas pentru a treia oară în acest an fără guvern. Nimeni nu știe cine ar veni în loc. Oricine ar fi, însă – îmi spun oamenii pe care i-am întîlnit –, nu va fi bine. După devalizarea băncilor cu un miliard de dolari, leul moldovenesc s-a devalorizat. A crescut, așadar, inflația, au crescut și urmează să mai crească prețurile (în special la gaze și lumină), acordul cu FMI e înghețat și se vorbește tot mai mult despre o posibilă intrare în incapacitate de plată.

Pentru unii pare surprinzător în tot acest context că singurul care a sărit în sprijinul guvernului de la Chișinău acuzat de corupție și de implicare în devalizarea băncilor a fost guvernul de la București, care a acordat țării vecine – sărăcită singură prin corupție – un împrumut de 150 de milioane de euro. Președintele Klaus Iohannis a trimis, însă, spre Parlament legea privind ratificarea acestui împrumut, tocmai pentru că – citez – nu este oportun, atîta vreme cît nu există certitudinea că în țara vecină se continuă reformele.

Speranța Moldovei – tînăra Maia Sandu, școlită la Harvard

Moldovenii nu au prea multe speranțe. Văd cam patru căi pe care ar putea să meargă țara: unirea cu România (delicată), integrarea în UE (îndepărtată), apropierea de Rusia (posibilă) sau salvarea din interior (probabilă – cel puțin în viitorul apropiat).

Una dintre puținele speranțe este legată, însă, de o tînără de 43 de ani, care a studiat la Harvard. E vorba de fostul ministru al Educației între iulie 2012 și iulie 2015. Mulți dintre oamenii cu care am vorbit mi-au spus: Maia Sandu. E singura care nu e coruptă și care a încercat să facă ceva atîta timp cît a fost ministru.

În urmă cu ceva vreme i s-a propus să fie premier. Maia Sandu nu a acceptat. A pus cîteva condiții, dar pînă la urmă s-a renunțat la varianta cu Maia Sandu premier. Acum se zvonește că i se va propune să conducă PLDM – un partid care și-a pierdut credibilitatea.

În realitate, Maia Sandu a făcut un pas în spate. Stă, observă, analizează. I-am propus să ne vedem la un ceai. Vreau să vă cunosc – i-am transmis. Vreau să cunosc omul în care mulți moldoveni au încredere. Așa că, înainte cu o oră de plecarea trenului meu, ne-am văzut într-una din cafenelele cochete din centrul Chișinăului. Nu a întîrziat nici un minut. O persoană plăcută, delicată – prea delicată, ar spune unii –, realistă și rezervată. O flatează încrederea care i se acordă, dar știe că totul se poate întoarce împotriva ei. A mai pățit-o cînd era ministru al Educației și cînd oamenii așteptau minuni peste noapte.

Știe că propunerea pentru șefia Guvernului a fost doar de conjunctură și că ar fi fost folosită ca paravan credibil pentru instituțiile internaționale și că un posibil guvern Maia Sandu nu ar fi avut viață lungă. Știe că are nevoie de un partid pentru a ieși din nou în față, dar e conștientă că nu poate scoate din mînecă un partid nou, fără fonduri, în condițiile în care cei care conduc acum țara sau partidele au bani și presă.

Însă îi e greu să nu aibă și ea o speranță pentru Moldova. Poate în doi ani nu s-or întîmpla minuni – îmi spune –, dar peste zece ani s-ar putea, îmi place să cred că există suficient interes civic în această țară pentru a pune presiune pe guvernare. Și îmi place să cred că moldovenii or să înțeleagă că o guvernare de stînga nu e o soluție.

Iar dacă crearea unui partid nou pare o misiune imposibilă acum, încearcă să pună pe picioare un ONG care – spune Maia Sandu – ar putea să aibă un rol în tot procesul acesta de cerere a unei guvernări mai bune, să ajute la transmiterea unor mesaje importante către cetățeni, ca să înțelegem mai bine ce se întîmplă. Cred, însă, în continuare, că educația are un rol important. Și justiția, și lupta împotriva corupției. Dar de la educație trebuie să începem.

Cît privește corupția, lupta se dă… în troleibuze, unde sînt lipite afișe pe care scrie: „Nu returnați biletul taxatoarei. Acesta este un act ilegal“.

Asta este, de fapt, o glumă proastă, într-o țară în care dispar miliarde.

Orașul galben și mîncarea de la Gălbenuș

Aș putea să spun că, pentru mine, Chișinăul e un oraș… galben. De vreo cinci ani îl vizitez doar toamna. Nicăieri n-am văzut atîtea frunze îngălbenite. Unele acoperă trotuarele și casele, altele sînt strînse la colț de stradă, într-un morman mare, care stă acolo zile în șir, pînă cînd se pornește un vînticel și le împrăștie iar.

Chișinăul – spun unii – ar fi, de fapt, ca un parc mai mare. Fiecare stradă e străjuită de copaci. Poate copacii nepotriviți. Rădăcinile unora au crescut cît nimeni nu se aștepta, au spart asfaltul și au ieșit la suprafață ca brațele unei caracatițe. Așa că nu e trotuar pe care să nu te împiedici de rădăcinile crescute-n afară.

În parcul acesta mare, care e Chișinăul, se află mai multe parcuri mai mici, iar unele dintre ele ar putea să concureze fără probleme cu parcurile cunoscute ale Bucureștiului, dar și ale altor orașe europene. Dendrarium este un fel de grădină publică, unde plătești la intrare o taxă modică. Poate așa se explică faptul că parcul este îngrijit, cu mici fîntîni, alei, răsaduri de flori aliniate, lacuri cu nuferi, dar – dincolo de toate – și lacul mare, din mijloc, și copacii ca o mică pădure. Valea Morilor este un alt parc important din Chișinău. Parcul a fost construit la începutul anilor ’50, în plină perioadă comunistă. I se spunea Parcul Central de Cultură și Odihnă al Comsomolului Leninist. Așa cum, într-un alt cartier, era Parcul orășenesc de cultură și odihnă Lenin, astăzi – Valea Trandafirilor.

Parcul Valea Morilor are puțin peste 100 de hectare, în jurul unui lac pe care poți să vezi rațe și papură, și pescari, și sportivi care vîslesc la caiac-canoe. Iarna, pe vremuri, aici se amenaja un patinoar. Și tot pe vremuri exista și un turn din care se făceau sărituri cu parașuta. Ba chiar și un mic tramvai, cu vagoane, care mergea în jurul lacului, și un teatru de vară cu 5000 de locuri.

Ca să ajungi lîngă lac trebuie să cobori mai multe rînduri de trepte. Cu mare grijă, pentru că n-au mai fost reparate de mult. Cîte o placă spartă, cîte o bordură lipsă, ca într-o gură știrbă, cîte un mesaj naționalist pe un gard sau unul amoros pe un altul. Locul unde pare că se întîmplă ceva este Scara Cascadelor, unde se repară treptele. În rest, ai senzația că te plimbi printr-o pădure, în mijlocul orașului, în mijlocul toamnei, care se dă în spectacol la fiecare pas.

Lume puțină în parc, deși e soare și totul pare și mai galben. E frumos, dar e și trist parcul Valea Morilor, așa abandonat cum pare. La fel și orașul. E frumos și trist. În ciuda faptului că e plin de lume și de viață, și el pare abandonat. Aș zice că e ca o șandrama care stă să cadă dacă e zguduită mai tare. Dar cuvîntul poate părea dur, așa că mai bine spun că pare ca un oraș de carton. Ca o butaforie. Sînt puține străzile din centru pe care să nu vezi case abandonate, năpădite de buruieni, aplecate într-o rînă, sprijinindu-se într-un zid, ca un bătrîn într-un baston. Pe de altă parte, sînt clădiri de o frumusețe specială. Un rol important în felul în care arată Chișinăul îl are arhitectul rus, de origine italo-elvețiană, Alexandru Bernardazzi, care și-a impus stilul la peste treizeci de clădiri importante din capitala Moldovei. Una dintre ele este chiar Primăria de astăzi. Printre clădirile vechi, însă, s-au înălțat clădiri moderne, cu pereții din sticlă. Troleibuze ruginite, rutiere (maxi-taxi) învechite, aglomerația incredibilă de pe unele străzi, forfota din Piața Centrală și din jurul ei, limbile diferite care se vorbesc, bazarurile încropite în multe cartiere, cu corturi negre, improvizate, cu mărfuri cenușii, cu talciocul din zona Gării (de tren – cum zic moldovenii), cu lucruri întinse cît vezi cu ochii direct pe asfalt, tot felul de mărfuri, tot felul de obiecte, de la haine vechi, pantofi vechi, un ceainic rusesc, un urs mare de pluș, căciuli rusești, șosete de lînă, cuie, gulere de blană, colecții întregi de monede sau medalii, cu cerșetori mulți, peste tot, cu țăranii care nu mai au loc în piețe și și-au pus cutiile cu poame pe la cîte un colț de stradă, cu vînzători de basmale rusești, în culori vii, sau cei de Matrioșka, sau de statuete de-ale lui Lenin sau Stalin, cu muzicanții de pe străzi – un bătrîn orb cu un acordeon, două fete și o chitară…

Totul dă senzația de Babilon, în orașul de carton. Ai zice că Dumnezeu a pus într-o găleată toate lucrurile astea, le-a amestecat bine, inclusiv limbile, oamenii, iar găleata a vărsat-o în Moldova, la Chișinău.

Așa cum e, însă, orașul te face să-l îndrăgești. Poate prietenii pe care-i ai, oamenii pe care-i întîlnești, poate vinul bun, mîncarea de la Gălbenuș (un lanț de restaurant gen împinge-tava), mîncare care are gust ca la mama acasă, denumirile hazlii, diminutivele pe care le folosesc moldovenii, bomboanele Bucuria, gutuile amețitoare, de pe tarabe, încît îi bănuiești pe moldoveni că le-au parfumat înadins, poamele dulci, cultul pentru Ștefan cel Mare și Sfînt (cum îi spun ei), Trenul Prieteniei (ca o butaforie și el, din filmele cu țari), străzile perpendiculare pe care nu te rătăcești, cu strada Mihai Eminescu colț cu Veronica Micle, cafenelele moderne și cochete, cu magazine cu prețuri ca pe Calea Victoriei, Prutul, Nistrul, bisericile.

Altă Babilonie!

***Liliana Nicolae** este jurnalist la Radio Europa FM. A publicat recent cartea de reportaj* Locuri, oameni, povești, *Editura Casa de pariuri literare.*

„Nu faci din coloana ta vertebrală pod, să treacă comuniștii pe ea!“

– interviu cu Leontina MIRCEAN –

*Doamna **Leontina Mircean** s-a născut la 2 octombrie 1940 în Apahida, județul Cluj. În anul 1959 a fost arestată și condamnată la opt ani de închisoare politică. A ajuns la penitenciarul de femei din Miercurea-Ciuc, în celula cu numărul 6, la scurt timp după eliberarea Lenei Constante, cadrul descris de autoare păstrîndu-se în detaliu și în memoria doamnei Mircean. În prezent, ea lucrează la Asociația Foștilor Deținuți Politici din România, filiala Cluj. Am cunoscut-o pe doamna Mircean în biroul Asociației, o cameră mică din cadrul Primăriei Cluj-Napoca.*

Povestiți-mi despre experiența dumneavoastră de la penitenciarul de femei din Miercurea-Ciuc.

Ce să vă spun… Miercurea Ciuc a fost un lagăr de exterminare. A fost zeamă de morcov murat pînă am fost galbene de nu mai puteam. Mămăligă măcinată cu cocean cu tot.

Aș vrea să-mi spuneți și despre viața dumneavoastră înainte de arestare.

Eram elevă. Taică-meu era țărănist, nu făceam parte dintre oamenii care acceptau comunismul și atunci pe taică-meu l-au chinuit foarte mult să se înscrie în colectiv, pentru că era țăran… n-a fost nici sărac, nici bogat, un bun gospodar, cum erau atunci cu particularele, cu tot. N-a vrut să se înscrie în colectiv și eu eram aici în Cluj, la internat. Cineva mi-a dat să păstrez o scrisoare care trebuia să ajungă la Europa Liberă, despre arestările care se făceau. M-a turnat cel care mi-a dat scrisoarea. Nu m-a „turnat“ de bunăvoie, l-au arestat pe el și l-au dus în cătușe și lanțuri, și niciodată nu i-am reproșat, pentru că știu prin ce a trecut la Securitate, cum au fost chinurile, și n-a rezistat omul… N-a rezistat. Ce puteam să-i reproșez era că prea repede a denunțat. L-au arestat pe la 8 seara și la 11 au fost deja la mine. După aia au dus doi martori la percheziție, la părinții mei. Sîmbătă seara eram acasă și au adus doi vecini. Și de acolo s-a pornit toată lumea… Făceam și noi, și elevii, și studenții, cam ceea ce puteai să faci împotriva regimului comunist. Nu făceai mai mult decît atît cît socoteai tu că se poate. A păstra o scrisoare ți se părea că nu-i… așa, și că cine mă poate bănui pe mine? Ei, cel care mi-a dat-o, ăla m-a și bănuit. *(rîde)*

Au intrat… dar asta nici pînă în ziua de astăzi nu știu, nu știu nici părinții mei, nici eu, cum au intrat. Poarta închisă, casa închisă, numai am văzut căs în mijlocul camerei. Întîi au intrat în camera părinților și după aceea au venit și m-au trezit pe mine, în camera în care eram cu surorile mele, că aveam două surori mai mici. Pe părinții mei nu i-au lăsat să se ridice din pat pînă cînd ei n-au terminat toată percheziția. Mie mi-au spus să le dau scrisoarea de unde am pus-o. M-am dus, am luat-o și le-am dat-o. Pentru aia au tras tot… dulapuri, au răscolit toată casa, poate mai găsesc altceva, dar n-au mai găsit nimic. Și la părinți le-au zis că mă duc pînă în Cluj, ca să dau o declarație, și că dimineața ei mă aduc înapoi. Nu m-au lăsat să iau nici măcar o cîrpă, un prosopel sau ceva… absolut nimic. Știu și acum cînd m-au băgat pe Traian, cînd au deschis poarta, am coborît cîteva scări în jos, deși mă așteptau la mașină cu ochelari. Erau ochelari de tablă pe care ți-i puneau. Tinerețea e altceva, tinerețea e tinerețe, numai să o știi prețui. *(rîde)* I-am săltat imediat, nu cu mîna, dar am săltat ochelarii și am văzut pe sub ei. Din momentul ăla mi-am dat seama că urc, cobor, degeaba spuneau unul „du-te liniștită, că urci“, dar tu coborai și te împiedicai și el trebuia să te țină, te ducea de mînă. De-acolo a început calvarul vieții mele.

Cum a decurs ancheta?

Groaznic, groaznic! Am coborît atunci scările, am urcat trei trepte cu ochelarii, m-au dus pe un coridor unde era o celulă mică, un izolator. Era o singură băncuță de lemn și o pătură pusă pe ea. În spate era o măsuță de ciment. Un ciment cam de 50 cm, cu un picior din beton. Dar de unde să știu eu că aia-i masă sau… Acolo, îmi zice să mă culc. Dar cum să mă culc? Unde să mă culc? Eu eram într-un jerseu, o bluziță din nailon *(rîde)* și o fustă. Și o pereche de sandale în picioare. Cum „culcă-te“? Pe ce să te culci? M-am așezat pe băncuța aia și am stat. Era vizeta mare pe unde se băga mîncarea și era o altă vizetă care avea o tablă pusă afară. Lumină nu era înăuntru, era un geam lîngă ușă, sus-sus, ca să nu-l poți ajunge, din gratii, pe unde venea lumina de pe coridor. Deci era un fel de discotecă. *(rîde)* Dar lumina care pătrundea pe la asta era mai lumină decît… vedeam ceva că se plimbă pe perete. Cum mișca vizeta, așa se lumina ori se îndepărta. Eram atît de preocupată de lumina aia… Spre dimineață, m-am tot dus după lumină și, cînd am dat de ochiul lui acolo, m-am speriat groaznic. Închipuiți-vă, să fii singur și să vezi că de acolo cineva te pîndește. Te pîndea să nu te omori, să nu faci ceva… Dar am auzit o voce, tot a lui, a domnului paznic, că eu așa-i ziceam, „domnule paznic“. Rîdeau anchetatorii, dar cum să-i zici? Eu grade nu cunoșteam, cum să-i zici decît „domnule paznic“, că vedeai că te-a păzit toată noaptea. Am auzit „Deșteptarea!“ și mă gîndeam: „Hopa, aici mai sînt oameni“. Și la un moment dat aud zgomote în față, la ușa mea, că era prima ușă pe dreapta cum intrai în coridorul ăsta și sus era veceul. Un veceu din cîteva scînduri, picioarele trebuia să ți se vadă, să te poată supraveghea. Și auzeam niște picioare care se tîrau. Erau niște bocanci pe care-i trăgeau după ei, probabil alții erau de mai de mult acolo, că li se rupsese încălțămintea. Și parcă-mi părea bine că aici mai există viață, e lume, ceva se întîmplă. Dar să văd ce se întîmplă cînd ajung la ușa mea. Că auzeam că se deschid uși, se închid uși… Cînd s-a deschis ușa la mine, a venit și mi-a pus ochelarii pînă în fața veceului. „Cînd ești gata, bați în ușă.“ Dar nu te lăsa, zicea „Ieși“. De fapt, nu „ieși“, ci „’eși“! „’Eși“-ul ăla… Erau niște analfabeți extraordinari!

„*De fapt, nu «ieși», ci «’eși»! «’Eși»-ul ăla…*
Erau niște analfabeți extraordinari!“

De la veceu m-a dus la un jgheab. Era un jgheab unde ne ducea să ne spălăm. Mă spăl, dar cu ce să mă șterg? Am luat bluza de pe mine și m-am șters, n-aveam ce face. Am stors-o și m-am îmbrăcat mai departe. Mă gîndeam: Doamne, să întîlnesc alte femei, să văd ce fac ele, cum procedează. Nu mă mai gândeam că m-oi duce acasă, ci să văd cum se procedează aici. Au trecut două zile și nu m-a întrebat nimeni nimic. M-au lăsat să fierb, dar acum, făcînd legătura cu scrisoarea, știam despre ce e vorba.

Cînd m-a dus, m-a dus direct la șeful arestului. Urmăream fiecare gest pe care-l făceau, atît anchetatorul, cît și celălalt, să văd ce se întîmplă. Mă bagă în cameră și văd că îi dă un bilețel. Lîngă veceu era biroul ofițerului de serviciu. Acolo suna telefonul de sus, că anchetele erau sus și noi eram la subsol. Și cînd suna telefonul știai, erai pregătit, acum să vedem pe care ne duce. Cînd auzeai că deschide lîngă tine, erai fericit că ai scăpat. Și a venit, mi-a pus ochelarii și m-a dus sus. Am trecut prin coridorul 1 și de pe coridorul 1 se făceau scările care urcau la etaj. Prima ușă pe dreapta era a șefului arestului, Manea Gruia. A bătut la ușă, a intrat și am văzut că Manea Gruia îi dă un bilețel, cum că m-a primit. Am aflat dup-aia ce era cu bilețelele alea – în caz că se întîmpla ceva cu tine, el te bătea pînă nu mai puteai, dar ăla de jos nu era de vină, că nu te-a omorît el, că te-a omorît ăla de sus. Și mă bagă în biroul lui Manea Gruia. Un birou elegant, unde era o canapeluță, un fotoliu roșu și o măsuță, măsuța arestatului, cu un scăunel care se clătina din toate puterile. Și-mi arată unde să stau.

Am văzut că ia un cauciuc de sus, de pe dulap. Învîrte cheia în ușă și-și bagă cheia în buzunar. Ca și cum eu aș fi putut fugi… Cînd am văzut că bagă cheia… pot să zbier, pot să fac orice, că acolo nu mai poate intra nimeni. Și vine și se plimbă. Nu scoate un cuvînt. Nici un cuvînt n-a scos! N-aș putea să vă spun cam cîte minute a durat, pentru că mie mi s-a părut o veșnicie. Scutura, îl arunca în sus, se juca cu cauciucul ăla, pînă a început să vorbească. Zice: „Să spui tot ce știi, pentru că noi știm totul și vrem să vedem cît ești de sinceră. Să spui absolut tot, că de aici nu pleci fără să spui tot ce știi“. Ce să știu? Vina n-o puteam da decît pe cel care m-a spus. De unde să știu cine mai știa, cine mai… „Întrebați-l pe el!“ „Păi, cum nu știi???“ „Păi, știu că el mi-a dat să păstrez… nici nu știu ce-a fost în ea, că eu n-am citit-o.“ Și apoi a început… zice: „Te bat de te las lată!“. Și așa a făcut. Pînă cînd n-am mai fost conștientă. Și atunci a chemat, m-a dus jos și a turnat apă pe mine. Ca să mă trezesc. După ce m-am trezit, a venit cu apă cu pastile de brof, că mîinile, și astea, se făcuseră ca pernele. Și nu am vrut. Lasă să mor, am zis, că dacă mor, mor. Adică întîi îți dă și dup-aia vrea să zică că te tratează? Mie nu-mi trebuie!

Și m-a dus înapoi. Prima cunoștință am făcut-o cu Manea Gruia și dup-aia m-a preluat unul, Macavei. Și-am stat în izolatorul ăla singură două săptămîni, spălîndu-mă și ștergîndu-mă cu aceeași cămașă. O clăteam și o luam pe mine. Și erai în beci, la subsol, în ciment. Totul era din ciment. Și astăzi mă dor oasele de nu mai pot.

La Securitate, după două săptămîni de izolator, m-au băgat cu șapte, cu mine, șase erau acolo, în patru paturi. O fată m-a luat pe mine colegă de pat. M-am bucurat să aflu cum ne descurcăm la spălătorul ăla. Toată lumea s-a dezbrăcat la pielea goală și ăla *(gardianul)* stătea acolo! Zice: „Dă-l dracului!“. *(rîde)* S-au spălat, era apă rece. Dacă ele așa au făcut, și eu așa am făcut! Și iar cu bluza ne ștergeam, o limpezeam, o luam pe noi, se usca. Dar aia a fost cea mai mare bucurie a mea, că am zis „Să-i fie lui rușine! Ce crede el? Că doar sîntem femei, cum ne spălăm?“. Și am văzut ce atitudine demnă au luat. Ce mă interesează? Toate bune la jgheab, dezbrăcate în pielea goală. Dacă lui nu-i e rușine cînd e percheziție și te dezbracă la pielea goală, de ce să-mi fie mie rușine dimineața să mă spăl? Cît am fost în izolator am vrut să ajung cu cineva, să văd cum procedează. Că numai una de la cealaltă puteai să înveți. Am stat și m-am uitat. Toate la pielea goală, s-au spălat frumos, cu apă rece, cum era, repede-repede. M-am dezbrăcat și eu și eram curată. Mă simțeam curată.

Cît timp a durat ancheta?

Șapte luni.

Apoi ați ajuns la închisoare, la Miercurea Ciuc…

Ajunsesem din Jilava. Cînd am ajuns acolo, te bagă la despăduchere. 21 de zile e carantină. N-a venit nimeni să spună că de-aia te ținea în carantină, și nu că te ținea de bolnav sau ca să nu răspîndești în pușcărie vreo boală. Am ajuns acolo și, tot așa, era un fel de izolator care era de vreo cinci metri lungime și doi lățime. Știu că salteaua îți ajungea exact dintr-un capăt în altul. Erau două blocuri de paturi pe lungime, cîte patru paturi. Deci eram opt care am ajuns atunci cu duba și eram la despăduchere. Am nimerit ca a doua zi să fie percheziție. În fiecare pușcărie era altă metodă de percheziție. Eram cu o profesoară de aici, din Cluj, o doamnă deosebită, am fost și vecine acasă. Și intră caraliii, se umple la ușă, și nimic, ei o vorbă nu scot, decît „Fața la perete!“. La peretele care era liber, pentru că dincolo erau paturile, erau ciuberele, unul era tineta, ciubărul unde-ți făceai nevoile, unul era ciubărul cu apă. Ne-am pus cu fața la perete. Un caraliu de-ăsta se urcă pe paturile noastre, sus, la etajul patru, și șade acolo și nu zice un cuvînt. Și trece, trece, noi stăm cu fața la perete. Tanti Viruca, profesoara, era foarte hazlie, nu știu cum să vă spun, știa să ne dea putere, zice către mine încet: „Acum ne împușcă“. Și pe mine m-a pufnit rîsul, adică cum mă împușcă, dacă m-a condamnat pe opt ani? Și zic: „Tanti, nu se poate“. Zice: „Taci. Taci, că te-mpușcă“. *(rîde)* Îmi țineam mîna la gură, că-mi venea să rîd.

Și, la un moment dat, se deschide ușa, zice: „Ieșiți!“. Ne duce într-un spălător și ne dezbracă la pielea goală. Adică percheziție, fir-ar să fie de percheziție! Te căuta, beteliile de la fustele alea, că ne-a fost dat deja echipament penal, erau groase și ăștia tot te pipăie peste tot, „pune-te așa“, în toate figurile, ca și cum tu-ți băgai în fund ce știu eu ce minune. Îți băgai ace în fund, că erai tîmpit? Dacă ei erau, credeau că și noi sîntem. Pe urmă intrăm în cameră – cît era de amărîtă și de prăpădită, paiele scoase din saltea, un praf de nu se mai putea! Apă, nu. No, ce te faci, omule, aici? Haideți să băgăm paiele înapoi în saltea, dar erau numai zdrențe, că paiele alea nu erau paie. Le-am adunat și i-am rugat să ne dea măcar o găleată cu apă să spălăm pe jos, să spălăm praful ăla.

Au trecut alea 21 de zile de carantină, de unde ne-au repartizat în camere, după condamnări. Din camera aia am intrat în camera 6, de unde ieșise doamna Lena Constante. Acolo am făcut cunoștință cu fetele. Și ce așteptau ele? Să le dai tu vești, că tu veneai „de afară“. Ce vești să le dai, că tu trecusei deja șapte luni de Securitate, două luni de Jilava, era un an de cînd tu erai pe drumuri. Ce vești să le dai? Să le spui că pier comuniștii, că totuși trebuie să fie ceva și trebuie să ne eliberăm? „Fetelor, nu pot să vă spun nimic“, zice tanti, „nu pot să vă spun nimic, comuniștii există și încă-s pe picioare destul de bune.“

Facem cunoștință cu camera, cu fiecare. Fiecare te întreba de unde ești, ce-ai făcut…

Dimineața, la Miercurea Ciuc era un frig de nu vă pot spune! Eram 60 în cameră. Erau atunci niște ierni… în octombrie ne îngheța apa în ciuberele alea. O dată mergeam cu Nuți, umpleam ciubărul cu apă de băut, dar cine să bea apă cînd n-aveai după ce să bei apă? Cînd se dădea deșteptarea, bătea în fier, cred că șină de cale ferată era, după sunet. De erai mort, te scula. În momentul cînd a zis „Deșteptarea!“, tu trebuia să fii deja îmbrăcată. Pînă la 7, cînd se făcea numărătoarea, încolonarea, te numărau, băteau gratiile să nu le fi ros cumva, deși nu aveam cu ce. De fapt, ce aveam? Ce se moștenea de la cele care plecau. Un ac de os, că n-aveai ace de cusut, dar șlefuiai la osul ăla pînă îl făceai de ieșea un ac din el, și cu ăla ne cîrpeam. Cu paie din saltea ne făceam șosete. Trăgeam din pături, din scame… Și știu că mi-am făcut o pereche de șosete atîta de frumoase, că astăzi n-aș ști să le mai fac. Și cu găuri, și frumoase, și cu înjuruleț, o, Doamne, ce artă erau! *(rîde)* Toată lumea s-a mirat. Toată lumea m-a întrebat cum le-am făcut. Cu răbdare și cînd prindeam momentul să intru și eu după sobă, făceam. Și ăștia ne perchezițional pentru acele astea de os.

Erau niște gardieni unguri. Dar era și o gardiancă româncă. Păi, aia era cea mai spurcată! Doamne ferește, dacă te-a prins, izolatorul te mînca! La izolator spun că am fost, și știu. Jos, la beci, erau izolatoarele. Te băgau și-ți dădeau a treia zi mîncarea. Două zile primeai apă sărată, ca să nu te deshidratezi, apă caldă sărată. A treia zi îți dădea rația de mîncare. Dacă aveai noroc, la șapte zile mîncai de două ori. Dacă te mai punea și în cătușe, aveai noroc mare. Dar moralul nu reușeau să ți-l doboare. Parcă ai fi intrat într-o viață normală. *Astăzi* era viața! Comunismul e o buruiană urîtă care trebuie stîrpită. Și eu așa am învățat să lupt de la tatăl meu.

Dimineața ne dădeau 100 de grame de pită. Era o tavă din lemn și fiecare lua o bucățică de acolo. Și o „cafea“… ce știu ce cafea, că era o apă neagră. Și aia îți era mîncarea pînă la amiază, cînd îți venea bucata de mămăligă, făcută cu cocean, deci se măcina porumbul cu totul. Dar nu aveai ce face, că-l mîncai și tot nu-ți ajungea. Și o zeamă de morcovi murați, zeamă de varză murată, zeamă de cartofi deshidratați, cam astea se repetau în fiecare zi. Asta era la prînz. Seara, tot o zeamă, se zicea că de arpacaș, dar era o îngroșeală, că nu găseai boabele de arpacaș.

„Fii atentă! Aici, cine vine lupu’, pleacă mielu’!“

Aveam o băncuță la capătul paturilor pe care aveai dreptul să stai. Cîte încăpeau. Stăteam și cu schimbul, că nu aveai voie să stai pe pat. După aceea, nu aveai loc unde să te plimbi, că te-ai fi plimbat, doi-trei pași ai fi făcut, dar nu prea încăpeam, că eram prea multe acolo. Dacă aveai noroc, te duceau la plimbare, 15 minute. Era o curte cu bolovani. Cu mîinile la spate, cu capul în pămînt. Așa trebuia să te plimbi, că de făcut vreun gest, însemna că ai făcut la cineva și izolatorul era al tău! Eu, odată, mi-am luat o scamă de pe mine și am aruncat-o jos. Aia a fost marea minune, ce semn am lăsat. Era unul, Petrică, și fetele au zis că mă bagă la izolator. Și a zis Petrică către mine: „Fii atentă! Aici, cine vine lupu’, pleacă mielu’!“. El ședea pe o băncuță, m-a dus în fața lui și m-a întrebat ce-am făcut. N-am făcut nimic! „Ba ai lăsat ceva jos!“ „Domnule, o ață ce a fost pe mine!“ După ce a ajuns în cameră, am așteptat să vină să-mi facă raport. N-a mai venit Petrică. M-a iertat. Probabil i s-a făcut milă, ce știu eu… Mai aveau și ei momente cînd erau un pic oameni. Dar se temeau și ei unul de celălalt.

La baie… ce să-ți spun, drăguță? Ce baie era? Erau niște dușuri, gardianul slobozea pe tine, dacă voia, apă fierbinte, de te ardea, sau rece, și în 15 minute spală-ți și părul! Eu aveam două cozi și mă spăla tanti Viruca. Cîtă omenie! Că alea 15 minute întîi le folosea pentru mine și, dacă apuca, pentru ea. Și îmi tot zicea: „Să nu-ți tai părul!“. Ne dezbrăcam din cameră. Mergeam în pielea goală și cu mantaua deasupra, că trebuia să trecem prin curte. După alea 15 minute, îți luai mantaua pe tine și fugeai la cameră. După aia, ne-am obișnuit, că în cameră, în lighean – aveam un lighean moștenit de la nu știu cine –, puneam o cană de apă rece și în aia făceam clăbuc din săpun, pînă aproape se umplea ligheanul. Ne spălam pe cap și una care avea mîini puternice ne ștergea cu prosopul. Un prosop din ce cîrpe puteam să ne facem.

Am trăit doi ani de zile așa. Pînă cînd eram galbene de la zeama de morcov murat.

Pînă în ’89 a fost un adevărat calvar, dar l-am dus cu demnitate. Am satisfacția că l-am dus cu demnitate. Nu a existat să mă poată compromite. Au încercat, dar am zis: „Domnilor, dacă sînt liberă, vreau să fiu liberă. Dacă nu, duceți-mă de unde am venit“, măcar că aveam apă la plămîni. Că după Miercurea Ciuc m-au dus la Arad, Oradea, apoi am ajuns la Văcărești și apoi m-au trimis înapoi. Începuseră eliberările, decretul din ’64, și părinții mei au aflat. Și cineva le-a zis că eu sînt bolnavă, cineva care a fost cu mine și a știut că-s bolnavă și că-s în București la spital.

Dacă se termina așa, cu pușcăria, nu era rău, erai încă tînăr, aveai putere. Dar am ieșit afară, urmăriți peste tot. În serviciu, la școală, cine m-a mai primit? La Coșbuc, la cadre, pînă în stradă m-au dus și au spus că n-au nevoie de elemente ca mine.

Prima dată ne chemau la forțele de muncă să ne angajăm. Am fost la plante medicinale în Someșeni, unde încărcam vagoane. Eu aveam 48 de kile și sacul avea 50 de kile. Apoi am fost la cîrpit de saci. Aia a fost faină. La Agrosem, foarte fain! Aveam un magistrat care ștanța sacii. Și ne bănuiam unul pe celălalt. Și el era fost deținut. Acolo, o lume pestriță. Se terminase colectivizarea, lumea a fugit de la țară și femeile alea ziliere lucrau. Și eu eram tot zilieră, că nu-ți făceau contract de muncă. Te repartiza astăzi aici, mîine dincolo… Era vară, cîrpeai sacii.

Vă mai amintiți povești despre Lena Constante din celulă?

Lena Constante era foarte solidară cu cele din cameră. Ea și-a păstrat demnitatea. Le ajuta. Sigur că diferența asta de pătură socială s-a simțit. S-a simțit pentru că ea s-a manifestat. Foarte puțin se mai discuta, pentru că lumea a rămas cu ideea asta că Lena Constante a fost o doamnă mare și acolo erai preocupat de… apărea tot timpul altceva în viață. Ori îți băgau pe cineva în cameră și știai ce e, o studiai pe aia, deja cu Lena Constante s-a terminat… Îți puneai doar problema oare ce-a găsit acasă, pe cine a găsit, pe cine a așteptat, dar nu aveai de unde să primești răspuns, deci nu avea rost. Eram curioase să aflăm despre cele pe care le-au scos, care nu s-au eliberat. Unde le-au dus? Asta ne preocupa. Cam asta e cu poveștile…

Cum vă raportați dumneavoastră la literatura memorialistică?

Am cumpărat-o toată în ’90! Toate mărturiile, cîte au apărut, pe toate le am acasă. Să vă spun… fiecare cum a priceput. Noi nu sîntem scriitori, noi mărturisim prin ce-am trecut. Ovidiu, nepotul, și cu Ruxandra Cesereanu, atîta mi-au tot zis să scriu și eu o carte… Dar pentru asta trebuie să iau pe rînd, din noaptea arestării… Sigur, le trăiești… Nu de mult am dat un interviu, dar vreo două săptămîni, nu știu de ce, nu m-am mai simțit așa de bine, parcă m-am întors înapoi. Și mă gîndeam ce-am făcut eu toată viața… un fel de nici n-ai rezolvat nimic, nici cu viața ta, dar nici nu poți să accepți că viața ta ar fi fost alta dacă tu te-ai fi îndoit. Dacă ai fi făcut din coloana ta vertebrală un pod, să treacă comuniștii pe ea. Eu pot să stau dreaptă!

a consemnat Anca CHIOREAN

***Anca Chiorean** este studentă la masterat la Facultatea de Litere, Universitatea „Babeș-Bolyai“, Cluj-Napoca.*

PUBLICITATE

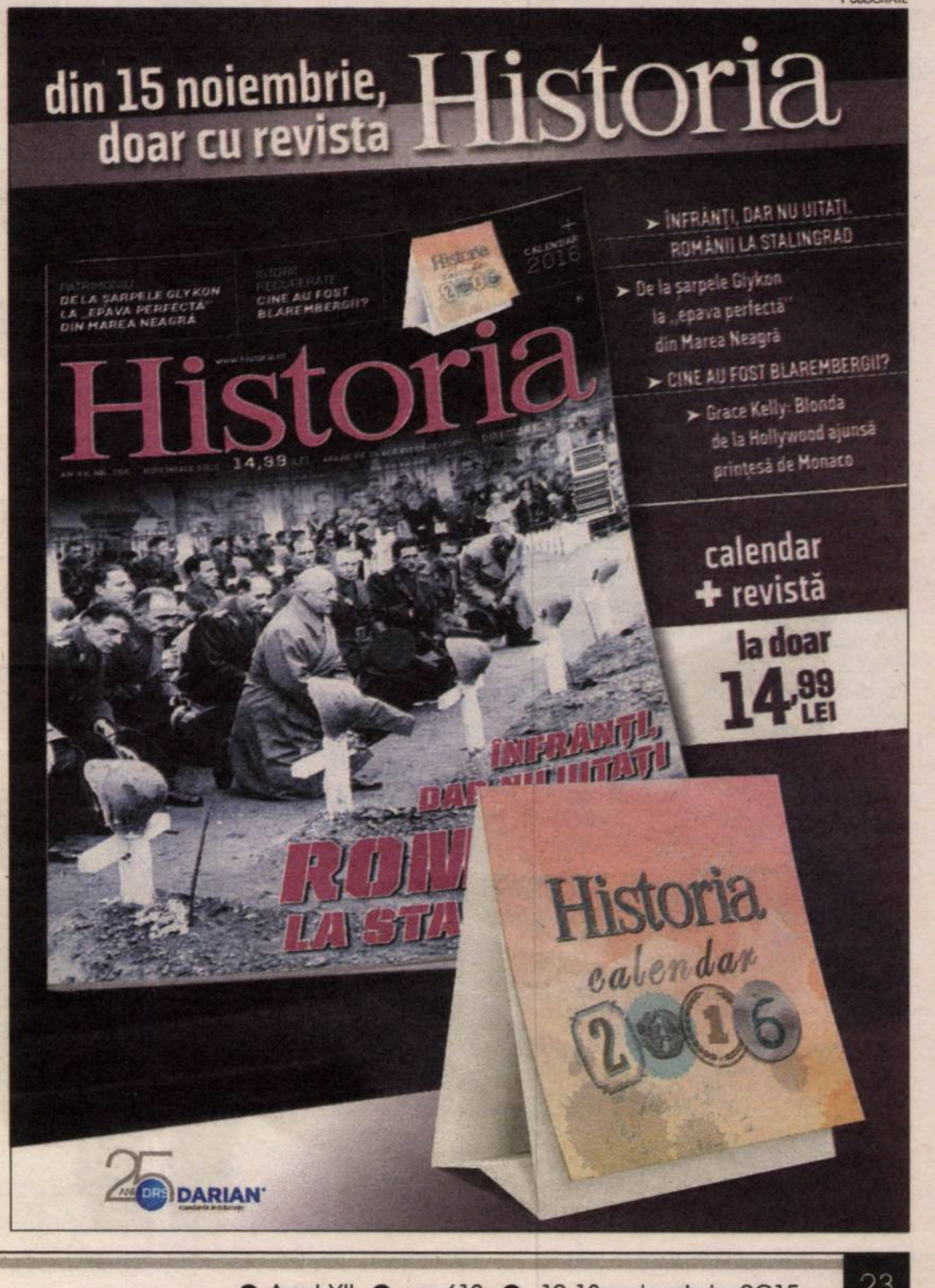
din 15 noiembrie,
doar cu revista Historia
Historia
PATRIMONIU DE LA ȘARPELE GLYKON LA „EPAVA PERFECTĂ“ DIN MAREA NEAGRĂ
ISTORII RECUPERATE CINE AU FOST BLAREMBERGII?
+ CALENDAR 2016
14,99 LEI
ÎNFRÂNȚI, DAR NU UITAȚI
ROMÂNII LA STALINGRAD
➤ ÎNFRÂNȚI, DAR NU UITAȚI. ROMÂNII LA STALINGRAD
➤ De la șarpele Glykon la „epava perfectă“ din Marea Neagră
➤ CINE AU FOST BLAREMBERGII?
➤ Grace Kelly: Blonda de la Hollywood ajunsă prințesă de Monaco
calendar + revistă
la doar 14,99 LEI
Historia calendar 2016
25 ANI DRS DARIAN

Cu ochii-n 3,14

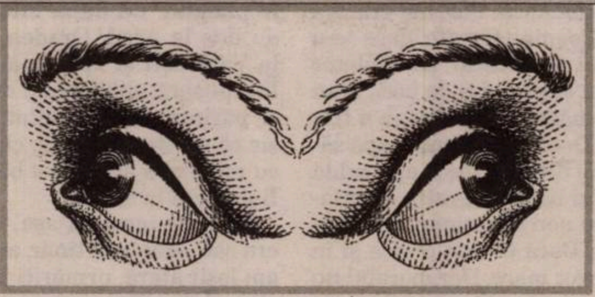

SOCIETATEA ÎN CARE TRĂIM A RĂMAS PRECUM AM ZIS: O COMBINAȚIE DE OTRĂVURI ORNAMENTALE

■ Umbli pe stradă și te întrebi – sau nu – care mai e situația. În ambele cazuri (că te-ai întrebat ori ba), o inscripție de pe un zid te aduce la zi: „Păcatul a ajuns la culme!!! Societatea în care trăim e una foarte decăzută și se fac mari răutăți. Nu mai există milă, dreptate și credincioșie!“. (**D. S.**)

■ „V-a plăcut?!“, întreabă tîmp ghidul (marca Christian Tour) după un itinerar prin catacombele morții din Memorialul Sighet. Și a rămas precum am zis. Plus un zîmbet larg spînzurat sub privirea-i găunoasă. (**R. M.**)

■ Ioan Lascăr, șeful Clinicii de chirurgie plastică de la Spitalul Floreasca, a declarat că Universitatea Politehnică a făcut o evaluare a compoziției aerului din clubul Colectiv: „O combinație de otrăvuri cum greu și-ar fi imaginat cineva că există: monoxid și dioxid de carbon, monoxid și dioxid de azot, acid cianhidric, acid clorhidric, toluen și xilen“. (**M. C.**)

■ În timp ce zeci de mii de oameni protestau în stradă, primarul din Bran era prins în flagrant de șpagă: tocmai primea 5000 de lei, 10% din valoarea unui contract de amplasare a instalațiilor ornamentale pentru sărbătorile de iarnă. E ceea ce se cheamă o coordonare desăvîrșită. (**L. V.**)

PENTRU CĂ SÎNTEM DESTUL DE ELITIȘTI, ÎMBĂTRÎNIREA AR TREBUI SĂ MAI IASĂ DIN CASĂ ACUM

■ Justin Trudeau, noul prim-ministru al Canadei, a anunțat un guvern alcătuit în proporție de 50% din femei. Întrebat de ce a făcut asta, Trudeau a răspuns: „Pentru că sîntem în 2015“. (**L. V.**)

■ Așadar, în focul de la Colectiv au murit sau „doar“ au fost arși muzicieni, fotografi, regizori, olimpici la informatică, arhitecți, ingineri, economiști… Ce să zic, sataniștii sînt destul de elitiști. Apreciază educația mai mult decît *plagiaticienii* noștri. (**M. C.**)

■ Politica copilului unic, pentru fiecare cuplu din China, a intrat în vigoare în 1979. Acum doi ani, Partidul Comunist a decis că, dacă unul dintre cei doi părinți era, la rîndul lui, copil unic, atunci acel cuplu putea să aibă doi copii. Se pare că, zilele trecute, China a luat o decizie istorică, anunțînd oficial sfîrșitul politicii unicului copil, ceea ce va permite tuturor cuplurilor să aibă doi copii (potrivit unui comunicat al Partidului Comunist publicat de agenția oficială China Nouă). Generozitatea Partidului are legătură cu dezechilibrul dintre bărbați și femei care s-a creat (mulți dintre părinții care află că vor avea o fată aleg avortul) și cu îmbătrînirea populației. (**A. M. S.**)

■ Coperta de săptămîna trecută a revistei *Cațavencii* care-i înfățișa pe Oprescu, Ponta, Iohannis, Oprea și Piedone suiți pe un eșafod și cu ștreangul de gît, deasupra cărora scria *Welcome to Gravity,* ar trebui să rămînă în istoria presei românești postdecembriste. (**M. C.**)

ENTRU
ORICE
ARTPHONE

© M. Bănică

■ De la începutul anului, ministrul de Interne Gabriel Oprea a folosit mașina de poliție ca antemergător de 1600 de ori. E, practic, cel mai grăbit ministru care folosește abuziv coloana oficială. Presa relatează că pînă și la salonul de înfrumusețare s-a dus tot cu coloana oficială. Aproape că îmi vine să mă gîndesc, cu milă, cum o să mai iasă din casă acum, după demisie. Sau o să se dea repede o ordonanță de urgență cum că și foștii miniștri au voie… (**M. M.**)

SĂ NU MAI JUDECĂM ȘEZÎND GENERAȚIA PĂRINȚILOR MICI

■ „Gata, hai, gata… Nuuu, nu mai judecăm acuma, am spus să nu mai judecăm pe nimeni, numai să ne rugăm pentru ei. Dacă te duci, zice că de ce vin preoții, dacă nu vin, de ce nu vin. Asta este atitudinea ostilă față de biserică, notați. Nu învățați dvs. Biserica ce rol are ea. Învățați mai bine ce e credința ortodoxă. Asta este“ – Patriarhul Daniel sucind gîtul retoricii moștenite de la Antim Ivireanul. (**M. C.**)

■ Se pare că se poate slăbi și fără sport. O solidă bază de date americană o dovedește cu prisosință. Iată consumul de energie al unor îndeletniciri mai puțin atletice, în calorii pe oră: *scrisul:* 63; *copiatul* (la xerox): 99; *cîntatul – la acordeon:* 63, *la vioară:* 45, *la pian:* 123, *la violoncel: 78, la orgă:* 144, *la țiteră:* 84; *spălatul de avioane:* 270; *adăpatul vitelor* și *arestarea unui suspect* (de către un polițist): 231; *practicarea de arte și meșteșuguri* – în picioare: 153, șezînd: 78; *baby-sitting-ul, observarea păsărilor, gătitul, spălatul vaselor* și *dirijarea unei orchestre:* 117; *plimbatul cîinelui:* 153; *spălatul cîinelui:* 192; *îmbăierea proprie* și *jocurile de masă (table, șah, go, monopoly, cărți):* 39; *călcatul de rufe:* 99; *făcutul patului, machiatul* și *pieptănatul:* 78; *spălatul pe dinți:* 38; *tăierea animalelor:* 387; *condusul unui autovehicul:* 39; *căratul cumpărăturilor pe scări:* 501; *dansul foxtrot:* 306, *sirtaki:* 270, *vals:* 153; *dansul cha-cha-cha* și *curățenia în biserică:* 153; *munca de funcționar:* 99; *activitatea de compozitor:* 309; *mîncatul:* 39; *vorbitul în timpul mîncatului:* 78; *sexul:* de la 306 la 558 de calorii, în funcție de intensitate. (Ca punct de referință: o bere are 215 calorii.) (**M. P.**)

■ Cu ocazia mitingurilor din zilele astea, am realizat că fac parte din generația părinților. Era o pancartă care spunea cam așa: *Bunicii – Război; Părinții – Revoluție. Și noi…* (**I. P.**)

■ Acuzată în mod public că preoții n-au venit la clubul Colectiv să se roage, alături de miile de oameni strînși acolo, pentru victimele tragediei, BOR a replicat că preoții nu vin neinvitați. Mă gîndesc totuși că, de sărbători, sună din proprie inițiativă pe la uși ca să sfințească casele și să ia mici donații. Deci la petrecere neinvitat și doar la datorie cu invitație? (**S. G.**)

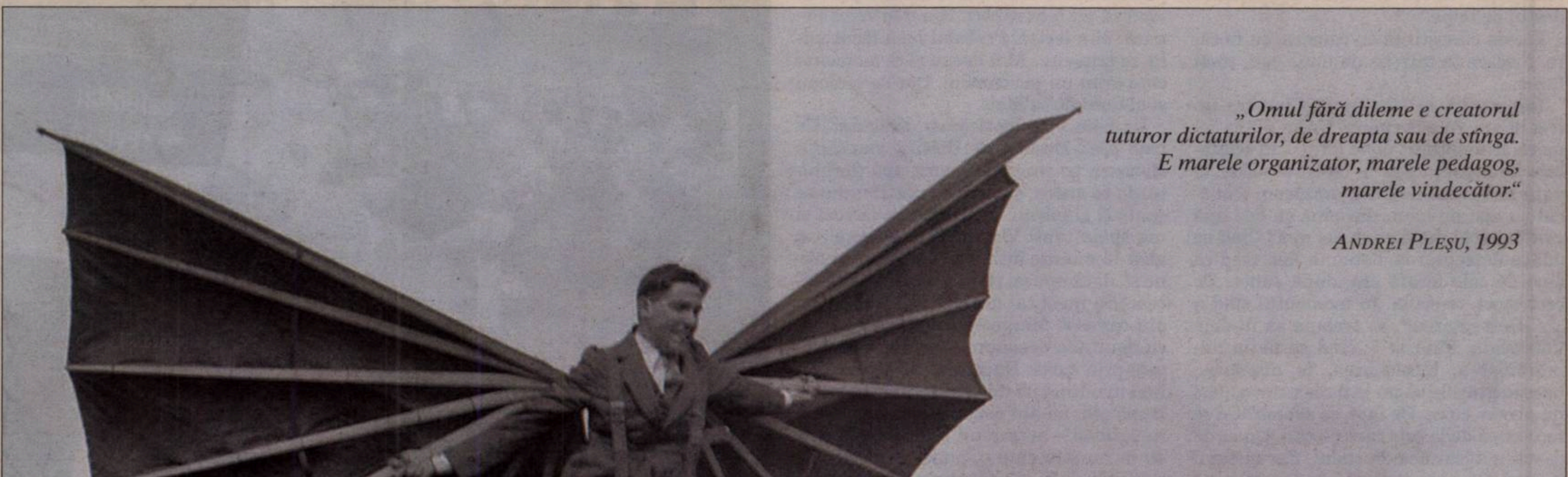
„Omul fără dileme e creatorul tuturor dictaturilor, de dreapta sau de stînga. E marele organizator, marele pedagog, marele vindecător.“

ANDREI PLEȘU, 1993

DILEMA VECHE

BL

Biblioteca „ASTRA"
– SIBIU –

„Sînt vechi, domnule!" (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XII** ■ nr. **614** ■ 19-25 noiembrie 2015 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

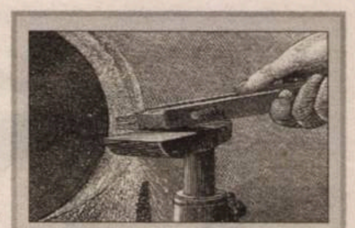

OVIDIU NAHOI

EU și **UE**

5

ANDREI PLEȘU

„Pentru o politică mai feminină"

pagina **3**

VALERIU NICOLAE

„Sînt ruda unui barosan"

pagina **4**

Interviu cu

NICOLAE COMĂNESCU

paginile **14-15**

Orașul și oamenii

Cum locuim? (II)

> *„Dacă ar fi putut stăvili natura, oamenii n-ar mai fi inventat arhitectura."*
>
> *OSCAR WILDE*

5948489141997 46

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

SCRISORI DE RECOMANDARE

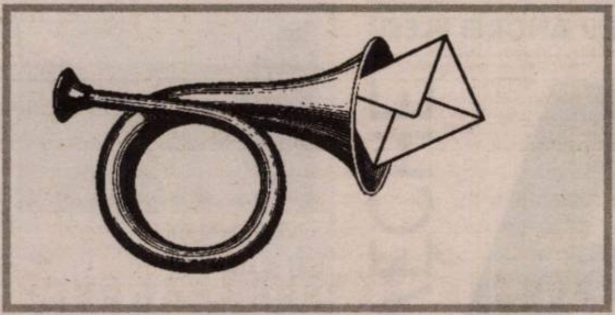

turneu de inbox

Nr. 613

Articolul lui Andrei Pleșu, „Limitele schimbării"

„Dar dacă e să aibă loc, ea [schimbarea] ar trebui să meargă mult mai departe decît ne stă nouă în putere de azi pe mîine. Ar trebui să avem, mai întîi, un alt fel de electorat. Nu putem visa la primenirea clasei politice, cu alegători care n-au capacitatea să deosebească între promisiunea rațională și parada demagogică, și care votează, o dată la patru ani, cu ochii pe un kilogram de ulei, care se lasă prostiți, fără o minimă rezistență, de orice fanfaronadă patriotardă, de orice horă electorală în piața publică."

Într-adevăr, schimbarea trebuie să înceapă cu noi, electoratul. Toate aceste derapaje și abuzuri ale Puterii nu ar fi putut avea loc într-o țară cu un electorat cu o cultură politică de tip civic și se vor putea repeta oricînd în lipsa acesteia. Mai mult, nici nu cred că, la cultura politică pe care o are electoratul român, am fi putut avea parte de o clasă politică (măcar) mai onestă (eficacitatea și alte competențe ale guvernării se mai pot îmbunătăți prin exercițiu). Așadar, a continua să cerem schimbarea clasei politice, iar noi, alegătorii, să continuăm să ne comportăm la fel este lipsit de logică (și de sorți de izbîndă).

Iar această schimbare cred că ne stă totuși în putere, chiar dacă ea „înseamnă [și] o reformă drastică a școlii, a moravurilor, a inerțiilor «tradiționale»" și nu se va realiza ușor. De altfel, este în firea lucrurilor ca o schimbare la scară socială să implice un efort pentru a învinge rezistența cauzată de inerția morală („las' că merge și așa"). Ceea ce contează este ca aceia care au capacitatea să se implice în acest demers să dorească să o facă. Iar optimismul meu se bazează pe faptul că în cei 26 de ani de democrație s-a format o societate civilă structurată (ONG-uri) suficient de puternică pentru a-și asuma această sarcină. Mai lipsește doar focalizarea ei asupra adevăratei probleme/cauze, deocamdată aceasta părînd preocupată mai mult de înlocuirea unor politicieni cu alții, decît de educarea electoratului. Iar educarea alegătorilor în spirit civic va rezolva pe cale naturală (cu telecomanda) și problema actualilor lideri de opinie, care nici ei nu pot fi altfel decît clasa politică pe care o parazitează (atacîndu-i/apărîndu-i pe unii sau pe alții la comandă sau după rating).

adăugat de ncuta
la 13 noiembrie 2015

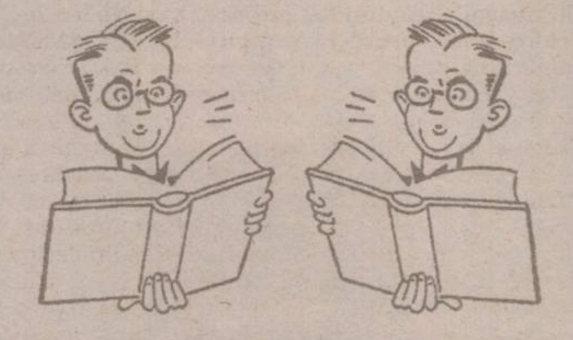

Dilema veche vă propune

■ A apărut, de curînd, volumul *Apologia pîrleazului* – o imagine a societății românești actuale, creionată de antropologul Vintilă Mihăilescu. Lansarea va avea loc pe 27 noiembrie, ora 18, la Clubul Țăranului de la MȚR. (Cristina Ștefan)

■ Între 19 și 22 noiembrie, Festivalul de film rus, la Cinema Studio. În deschidere va fi prezentat filmul *Insolație* al lui Nikita Mihalkov. Mai puteți vedea, printre altele, animația *Ilia Muromeț și Solovei tîlharul, Misterul camerei ascunse, Week-end, Gagarin, primul om în cosmos, Legenda nr. 17.* (Adina Popescu)

■ Whittard Chelsea Romania, magazinul de ceaiuri de pe Magheru – desigur, cu ceaiuri variate și interesante, dar și cu căni și ceainice cu modele din *Alice in Wonderland.* (Iaromira Popovici).

■ O carte apărută anul acesta la Editura Humanitas, *Celibidache și Furtwängler – Marele conflict postbelic de la Filarmonica din Berlin,* semnată de Klaus Lang, descrie relația dintre cei doi mari dirijori, în anii de după cel de-al Doilea Război Mondial. Celibidache i-a ținut locul cu mult succes lui Furtwängler în fruntea Filarmonicii berlineze, pînă cînd germanul a depășit cele două procese ale sale de „denazificare" și s-a hotărît să revină la pupitrul orchestrei. La doi ani după revenire, Furtwängler a murit, dar Celibidache nu a fost ales să-i fie succesor, titlul acesta revenindu-i lui Herbert von Karajan. Cum s-au petrecut toate acestea și ce credeau Furtwängler și Celibidache despre Karajan sînt lucruri descrise în amănunt în cartea lui Lang, pe baza corespondenței dintre cei doi dirijori și a mărturiilor celor din preajma lor. E o carte care, dacă ai răbdare, devine tot mai interesantă pe măsură ce o parcurgi. (Andrei Manolescu)

■ În timp ce în Parlament se discuta legea care interzice fumatul în locurile publice, Marin Mălaicu-Hondrari a pornit *Războiul mondial al fumătorilor* (Editura Polirom, 2015). Mai ales acum, cînd legea e scrisă, ba chiar pare să și întrunească majoritatea, cartea asta devine de o subversivă actualitate. Citește și dă mai departe! (Matei Martin)

■ Pentru toate momentele în care cea mai bună dintre lumile posibile se îndepărtează, nu știu o lectură mai eficientă decît *Candid sau Optimistul* lui Voltaire. Mă întorc la ea fascinată, ca și cînd aș citi-o prima dată. (Ana Maria Sandu)

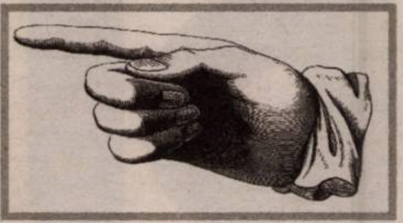

■ Dacă nu aveți *Joc secund,* ediția princeps din 1930 de la Cultura Națională, și nici nu știți unde ați pus ediția bibliofilă îngrijită de Romulus Vulpescu la Cartea Românească în 1986, atunci acordați-vă măcar răgaz pentru aceste două versuri: „Ar trebui un cîntec încăpător, precum / Foșnirea mătăsoasă a mărilor cu sare." – Ion Barbu. Pentru vremi abisale și suflete hăituite. *In memoriam.* (Ruxandra Mihăilă)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Imigranții / refugiații**
- **Condiția femeii**
- **Prostia**
- **Autenticitate**
- **Drumurile noastre toate**
- **Întîlniri**

album dilematic Nicolae Cuzi

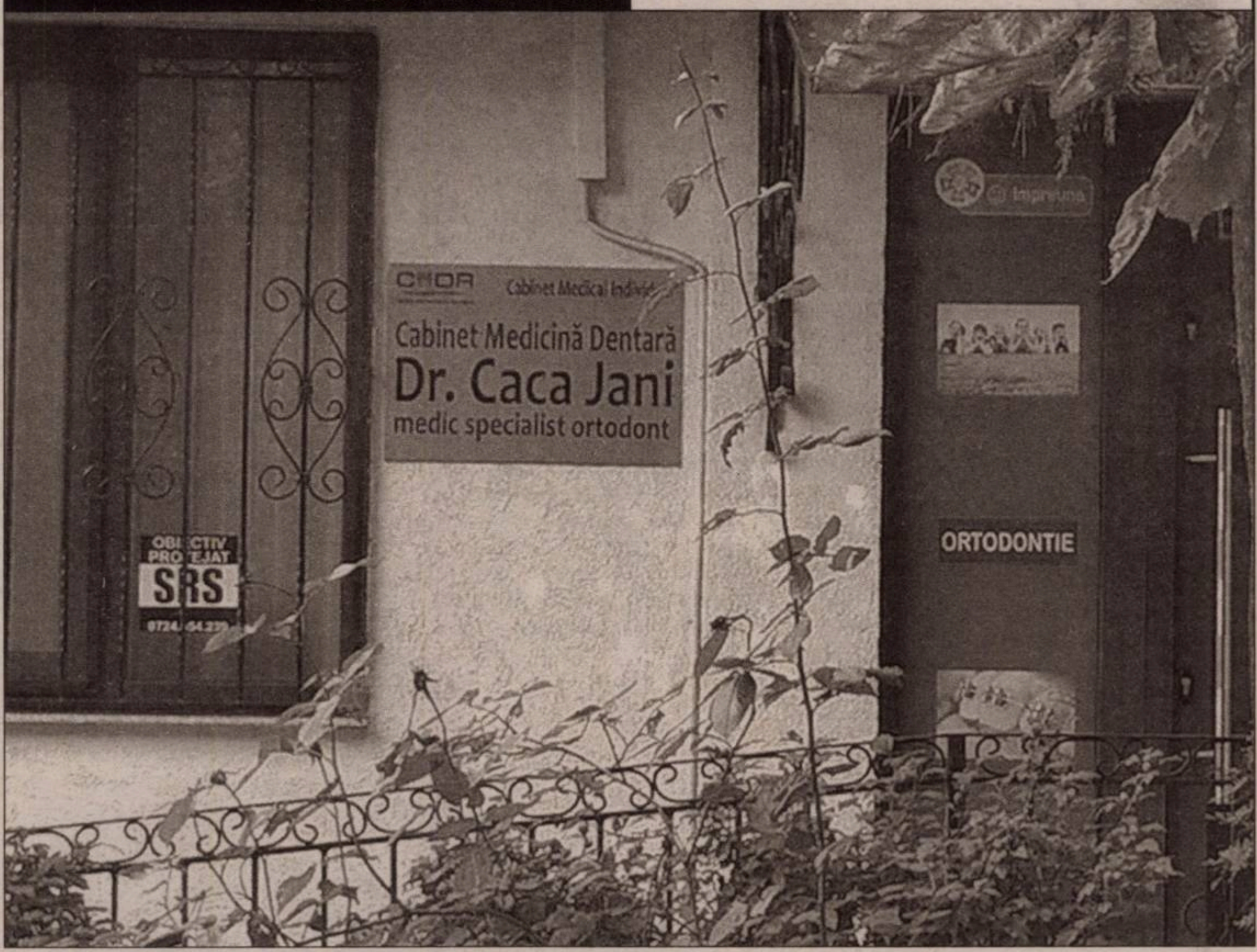

DILEMA VECHE

REDACȚIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU
Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU ● Mircea VASILESCU (redactor-şef)
Luiza VASILIU

RUBRICI:

Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU
Iulian COMANESCU ● Codrin Liviu CUȚITARU
Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU
Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Valeriu NICOLAE ● Liviu PAPADIMA
Oana STOICA ● Cătălin ȘTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85

(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)

e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Director Publicitate: Dana Aneculoaei
Director Marketing: Mircea Ionescu
Director Producție: Ionuț Matei
Director Distribuție: Dana Zamfir
Sales Manager: Dan Vlad
(dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de: Adevărul holding
Publicație auditată de: BRAT
Tiraj: 8.800
Tipărit la Tipomedia

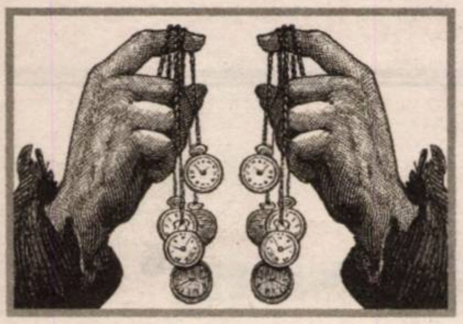

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Pentru o politică mai feminină

Sînt o fire conservatoare. Nu-mi plac ideologiile de ultimă oră, activiștii modelor corecte politic, fundamentalismul ateu și feminismul militant. Din cînd în cînd, mă văd constrîns totuși la unele retractări. De pildă, în ultima vreme, sînt excedat de abuzul de testosteron de pe scena noastră politică. Guvernul, Președinția și partidele s-au convertit la musculatură. Se vorbește răstit, se fac amenințări, se proferează insulte. Cînd privește în sus, spre putere, poporul vede o ploaie de înjurături și de pumni. Cu alte cuvinte, conceptul „puterii“ a ajuns să nu mai aibă decît accepțiunea lui cea mai joasă: forța brută. Actorii publici nu mai au decît un singur țel, o singură preocupare, o unică specie de interogativitate: „Care pe care?“. Scuipatul a devenit o formă de dialog, datul la gioale – o metodă. În peisajul imperfect, dar decent al Uniunii Europene, facem figura unei rezervații de caftangii. Știu, și „la centru“, în țări cu democrații stabile, există conflicte, replici dure, nervi. Dar la noi ele au devenit pîinea zilnică. „Bărbații de stat“ nu mai vor să fie decît bărbați. Bărbați vajnici, virili, păroși, nespălați, crunți, campioni ai dosului de palmă și ai sudălmii groase. Problemele statului se amînă. Pînă și cele cîteva femei care traversează, la răstimpuri, peisajul și-au luat maniere de mascul. Sînt ofensive, contondente, necruțătoare. Evident, nimeni nu așteaptă de la Traian Băsescu o gracilitate de menuet. Dar și personaje resimțite pînă mai ieri ca băieți fini s-au apucat brusc de bodybuilding. Trăim un ev aprins. Oamenii bine crescuți se grăbesc să învețe cursul scurt de mitocănie, iar bădăranii pot, în sfîrșit, să-și dea în petic. Becali a dat lovitura: s-a multiplicat în zeci și sute de exemplare, a devenit muzica de fond a vieții noastre publice. Am văzut parlamentari anonimi, absenți pînă acum din spectacol, căpătînd glas, ieșind la rampă, pentru a exersa răgetul și huiduiala. Ziariștii și analiștii nu puteau nici ei rămîne imuni la această epidemie de trivialitate și parapon. Se înfurie, trag din toate pozițiile, savurează participativ desfrîul. Nimeni nu e dispus să rateze prilejul de a se înnămoli. Faptul că, în asemenea condiții, țara își menține totuși linia de plutire e un miracol, un dar nemeritat și, probabil, un accident trecător.

Se înfurie,
trag din toate pozițiile,
savurează participativ desfrîul.

E drept, la originea acestui tămbălău e malversațiunea unei doamne, care a lăsat să-i cadă din poșetă, la momentul inoportun, un bilețel otrăvit. Bărbații au întotdeauna nevoie de ocheada provocatoare, de gestul stimulator al unei femei, ca să-și mobilizeze resursele războinice, strîngînd din fălci și jucîndu-și bicepșii. Femeile, dimpotrivă, au instinctul de a urmări efectele cruzimii cu un soi de îngerească „obiectivitate“. Au oricînd la îndemînă surîsul inocent și stupoarea ipocrită. Dar nu ne-ar prinde bine o mică injecție de grație feminină? Și de vreme ce s-a găsit femeia care să ne coboare, nu vom găsi și una care să ne ridice? De ce n-am încerca să cultivăm, măcar un sezon, virtuțile feminității? O voce mai scăzută, o umoare mai răbdătoare, o minimală preocupare pentru flirt și seducție. Am avea multe de învățat de la partenerele noastre: cum se valorifică un compromis, cum se profită dulce de pe urma unui conflict consumat, cum se fentează galeș încăpățînarea adversarului, cum se tace, cum se vorbește în dodii, cum se înjură cu zîmbetul pe buze, cum se ucide din priviri, cum se mimează umilitatea, cum se exercită puterea cu consimțămîntul tandru al victimei, cum se obține compasiunea, cum se cere iertare, cum se smulge o promisiune, cum se calcă o promisiune, cum se salvează un mariaj surpat, cum se poate obține orice pe bază de blîndețe și farmec. Misterul feminității – care include, între altele, misterul discreției, al slujirii, al sacrificiului – ar trebui să se reverse dincolo de sfera domestică, pentru a modela nițeluș moravurile comunitare. Așadar, stimați compatrioți con-sexuali, țineți în frîu, un timp, gorila din voi, amînați manifestările taurinei potențe care vă agită. Dați o șansă harismelor feminității. În definitiv, înțelepciunea – Sophia – e o doamnă.

articol apărut în Dilema veche, *nr. 157, 9 februarie 2007*

Vintilă MIHĂILESCU

…@hai-hui.ro

Vizita bătrînei doamne

După ce a luat vieți într-un mod care oamenilor li se pare totdeauna fulgerător și nedrept, bătrîna doamnă a lăsat în urmă, ca totdeauna, misteriosul ei dar de viață: oglinda în care am putea să ne privim pentru a învăța să trăim mai înțelept. Ca totdeauna, o evităm însă, căci ceea ce se oglindește în argintul ei ne înspăimîntă mai mult decît moartea însăși: propria viață. Iar acum, ca și alte dăți, după vizita bătrînei doamne au căzut măștile – iar ceea ce vedem este cu adevărat în măsură să ne pună pe gînduri…

Masca statului: instabilitatea. Un stat puternic nu se retrage în fața a treizeci de mii de protestatari, ci negociază. Un guvern nu cade în fața străzii decît dacă i se dă un brînci și din interior. Aș vrea să nu fiu înțeles greșit, dar nu „strada“ a dat jos Guvernul, ci Guvernul a plecat pentru că era în interesul său să o facă, lăsînd astfel în ofsaid opozanți și parteneri deopotrivă. Ceea ce este mult mai grav. În decurs de nici patru ani, au „căzut“ astfel două guverne și o înțelegere majoră cu corporațiile. Și asta nu pentru că statului îi pasă în vreun fel de „voința poporului“, ci tocmai pentru că nu-i pasă de ea, ci doar de interesele sale interne și antagonice. Un stat corupt? Da, desigur, dar, în ultimă instanță, atît societatea, cît și lumea afacerilor se pot adapta și pot funcționa în condițiile unei corupții limitate, cu condiția să fie consecventă. Instabilitatea corupției, care este marca unui stat slab, este cea care distruge. Iar statul român și-a dovedit pe deplin slăbiciunea. Corupția nu era nici ea decît o mască, una urîtă, desigur, dar care „masca“ un rău mult mai profund și împărtășit: moartea interesului public, devenit de mult timp scheletul din dulapul Puterii. Iar din acest punct de vedere, noul Guvern, oricum ar fi el, va moșteni și va amplifica această slăbiciune, căci va fi vînat fără milă din afara politicului și boicotat fără încetare dinăuntru.

Masca străzii: lipsa de putere. *Schimbarea începe cu noi!* – scandau tinerii din „stradă“. Interesant: nu mai sînt tinerii din „piață“, din spațiul public al agorei, ci tineri de pe „stradă“… Detaliu lingvistic al unei reprezentări sociale mai importante: da, s-ar putea ca schimbarea să înceapă *cu* ei – și atunci a început deja din 2012 –, dar nu *prin* ei. *Noi sîntem speranța* ar fi astfel mai corect decît *noi sîntem forța*.

Masca Europei: vulnerabilitatea. Vizita bătrînei doamne prin Orașul Luminilor a lăsat Europa în întuneric. Se știa de mult, dar nimeni nu a vrut să fie primul care o recunoaște; acum o vedem cu toții. Europa a conlucrat la propria ei vulnerabilitate, iar acum, cînd a venit nota de plată, fiecare țară membră va lucra la propriul interes. Solidaritatea francezilor este minunată și este astfel din 1789, dar este tot o solidaritate „de stradă“. Europa politică rămîne vulnerabilă.

Masca transcendenței: imanența lumescului. În fața probei creștine de iubire a aproapelui, preacreștineasca BOR a spus piua, preferînd să-și vadă de prea lumeștile năravuri. Nu Dumnezeu sau milenara sa Biserică au ieșit prost din această confruntare, ci slujitorii săi vremelnici, mult prea sub vremi pentru a păstori eternitatea sufletelor. Și nu o mînă de atei sau de răuvoitori a subminat autoritatea sacră a preoților, ci aceștia au ales deliberat autoritatea profană a puterii lumești. *Te lepezi de sutana?* – au ironizat cei din stradă. *Nici mort!* – au dat de înțeles cei din strană.

Masca societății: neîncrederea și prezumția de vinovăție. Provocată de vizita bătrînei doamne, societatea a lăsat frîu liber întregii dezamăgiri acumulate timp de vreo două decenii. Dar a căzut în propria amăgire: vrem oameni de încredere, dar nu avem încredere în nimeni! Elita (cea „adevărată“, indiferent ce o fi însemnînd asta) este vinovată că nu intră în politică pentru a salva țara, dar oricine intră în politică este vinovat. Justiția însăși pare să fi înlocuit prezumția de nevinovăție, care stă la baza ei, cu aceea de vinovăție, practicată „profilactic“. Societatea însă nici nu mai vrea să audă de prezumția de nevinovăție și își exercită neîncrederea devenită compulsivă pentru a suspecta din start pe oricine: Guvernul Cioloș a beneficiat astfel de prezumția de vinovăție înainte chiar de a se naște.

Masca „indivizilor onorabili“: capacitatea indefinită de a urî. Poate una dintre cele mai înfricoșătoare imagini a fost aceea a înfățișării unor indivizi cărora le-a căzut, brusc, masca onorabilității. Ceea ce s-a ivit astfel în spatele măștii nu a fost nimic altceva decît chipul desfigurat al urii: au acuzat victimele, au blestemat salvatorii, au căutat cu furie mizerie umană acolo unde nu era decît disperare. Ceea ce unii au reușit măcar să ascundă mai departe, aceștia au dezvăluit fără rețineri.

Așezați de-a dreapta bătrînei doamne, „copiii“ au privit în jur și au exclamat în cor: *Dar regele e gol!* Poate că este cazul ca fiecare dintre noi să ne întrebăm, înainte de a merge mai departe, dacă nu cumva *le roi c'est moi…*

Au fost însă și demascări serafice, înfățișări ale rutinei care au lăsat locul, brusc, unor fețe luminoase. Aș menționa două dintre ele:

Masca „tînărului fără griji“: *dar ce este viața?* Pentru mulți dintre „tinerii de azi“, etichetați sau autoproclamați ca dezabuzați și lipsiți de interese profunde, hedoniști și hipsteri de toate soiurile, vizita bătrînei doamne a fost un soi de deșteptare din visul unui prezent populat doar de grijile prezentului. „Mi-am dat seama că viața e un fir de nisip“ – a declarat un tînăr cînd a ieșit, în bandaje, din spital. Nu despre vreun soi de „deșertăciune“ este vorba aici, ci de faptul că pînă acum toți acești oameni nu au avut de ce să-și pună întrebarea existențială *ce este viața,* iar acum, cînd au fost provocați să și-o pună, nu găsesc nici un răspuns. Nu știu cîți dintre aceștia se vor implica în viața socială, dar marea lor majoritatea vor rămîne mult mai implicați în propria lor viață și vor reflecta serios pe viitor înainte de a alege ce e mai bine pentru ca aceasta să aibă rost.

Masca îngerilor anonimi. Au fost mulți, mai mulți decît vom ști vreodată, care, cu această ocazie, și-au dezvăluit pur și simplu omenia. Au fost – și vor fi – pretutindeni. Înaintea vreunei speranțe istorice, această încredere ontologică poate – și trebuie – să ne întrețină speranța în omenire. Poate că aceasta este, de fapt, provocarea bătrînei doamne, altminteri iubitoare *sui generis* de oameni…

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Apologia pîrleazului, *Editura Polirom, București, 2015.*

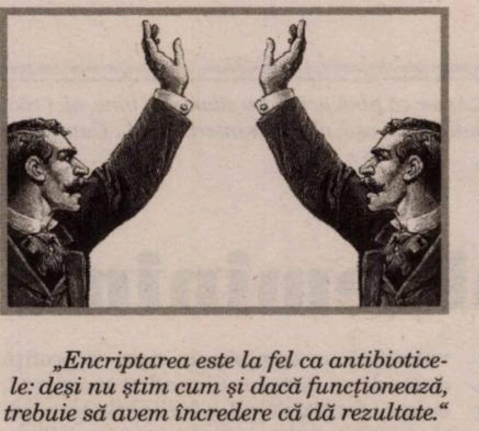

Valeriu NICOLAE

rătăcit în Euro-Narnia

„Sînt ruda unui barosan“

> *„Encriptarea este la fel ca antibioticele: deși nu știm cum și dacă funcționează, trebuie să avem încredere că dă rezultate.“*
>
> Internet Governance Forum –
> Brazilia, noiembrie 2015

– Da, domnu', așa cum zici! Mînca-ți-aș deșteptăciunea și poziția ta de mare organ de organizație interguvernamentală! Numa' că, deși sună frumos și *cooleanu* ce ai zis matale, avem o ditamai problema de logică. În primul rînd, știm cum funcționează antibioticele. Și nu de acuș, ci de mai mult de un secol. Știm și că funcționează. Nu de alta, dar dacă există un pericol de infecție, fie iei antibiotice, fie – ca dușman al organului infectat – te pregătești de război și cauți instrumente ascuțite pentru amputare. Ca fost programator, pot să jur că știm și ce face encriptarea și că funcționează în marea majoritate a cazurilor. Desigur, nu merge în loc antibiotic, cum nici antibioticele nu merg în loc de encriptare.

Bănuiesc că există o strategie specială de recrutare a unor astfel de specimene, cu scopul de a crește nivelul de fericire și de a da speranță oricărui tîmpit că poate ajunge, la un moment dat, cu pilele și norocul potrivit, într-o funcție de barosan prin guverne sau organizații internaționale. Strategia asta este superfuncțională la noi. Nefiind pe drumuri săptămîna asta, am apucat să mă uit la televiziunile de știri.

Am văzut, printre altele, o emisiune în care un nene, prezentat de respectiva televiziune ca o super-speranță a României noi, schingiuia nemilos logica și limba engleză. Foarte sigur pe el, domnul în cauză discuta cu o doamnă ambasador, care înghițea politicoasă tîmpeniile pe care le auzea despre ISIS și Orientul Mijlociu. „Speranța“ intră în standardul românului ajuns ambasador sau înalt oficial printr-o selecție atentă a pilelor și a trecutului de pupincurist sau „acoperit“. Am verificat și e oficial: ambasadorii și reprezentanții României în instituții internaționale trebuie să fie fluenți în cel puțin o limbă de circulație internațională. Cum de vreo zece ani tot întîlnesc penibili care ne reprezintă, am decis că o redefinire a standardului de cunoaștere a unei limbi străine este foarte necesară. Am încercat mai jos cîteva adăugiri:

Fluența în cel puțin o limbă de circulație internațională. Româna, moldoveneasca, olteneasca, ardeleneasca, moțeasca, șmechereasca, păsăreasca cu *pi* sau cu *mi* nu se califică.

Fluența în limba engleză sau franceză (de preferat în variantele vorbite de profesorii din statele avînd engleza sau franceza ca limbi oficiale și nu variantele din satul natal) *este absolut necesară.* Prin aceasta se înțelege capacitatea de a participa activ la o discuție tehnică în engleză sau franceză și capacitatea de a scrie *personal* și nu prin interpuși ceva publicabil într-un ziar sau jurnal științific în limba în cauză.

„Dacă prostul/proasta poate, de ce nu și eu?“

Participarea activă nu include datul entuziast din mîini sau din cap, ridicarea aprobativă a degetului mare sau repetarea entuziastă a unor construcții lexicale complicate cum ar fi OK sau *oui.* Cititul rapid, în romgleză sau francoromână, al unui document pregătit de alții nu se califică. Așa cum nu o face nici terminarea facultății româno-americane sau certificarea de la o prestigioasă facultate, fie ea și din Petroșani.

În cele cîteva ore risipite privind așa-zise emisiuni de știri am descoperit o mulțime de domni și doamne care este posibil să prefere cangrena penicilinei. M-am simțit și eu un pic sado-masochist, căci, deși eram clar lobotomizat de vorbele lor, tot încercam să pricep ce își dorea șleahta de încrîncenați, sfătuitoreți și politicieni avîntați de la televiziuni.

Plec în Armenia pentru o săptămînă și sper să îmi mai revin. Armenia pare urmarea absolut firească a ceea ce am văzut pe la televiziunile noastre dragi. Radio Erevan e la cîteva minute de hotelul în care stau, așa că am de gînd să mă duc și să verific unele dintre concluziile cam îndoielnice ale săptămînii petrecute acasă.

E adevărat că:

– România reprezintă familia restrînsă sau extinsă a arhetipului politicianului și televizoretului? Că grupul de prieteni sau partidul din care provine acesta și mai ales șefii acestora reprezintă țara?

– Expertizele obținute prin experiență directă în acte de corupție, trafic de influență, populism, furt (incluzînd furtul intelectual), amnezie temporară, suspendarea selectivă a bunului-simț sau a moralității, nepotism, sociopatie, discriminare, deși larg răspîndite la nivelul clasei politice românești, rămîn absolut necesare pentru procesul de reformare a elitelor noastre?

– Motivații precum „Să facem și noi niște bani“, „Așa vor serviciile“, „Dă bine la CV“, „Risc, dar îmi aranjez familia pe viață“, „Nu am făcut nimic în afară de politică toată viața“, „Dau din gură bine“, „Am opinii multe și convingeri puține“, „Sînt ruda sau amanta unui barosan“, „Dacă prostul/proasta poate, de ce nu și eu?“, „Dau bine la televizor“, „Sînt viitoarea/viitorul Gabi Firea, Becali, Oprea, Ponta, Iliescu, Băsescu sau încarnarea secretă a arhanghelului Gabriel, a lui Dumnezeu sau a Ioanei d'Arc“ sînt necesare noi clasei politice românești?

Raportez dacă primesc răspunsuri.

***Valeriu Nicolae** este activist pentru drepturile omului și fondator al Policy Center for Roma and Minorities.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Ce mai face Comisia Barroso?

Astăzi, Comisia Barroso o duce destul de bine. Conform Tratatului UE, articolul 254, în timpul și după terminarea mandatului, un comisar este obligat să țină la statutul său de înalt funcționar european și să nu se bage în activități care îl pot aduce în situații de incompatibilitate sau, Doamne ferește, de conflict de interese. Pornind de la acel articol, a fost elaborat un cod de conduită pentru comisari. De exemplu, domniile lor nu au voie să primească un cadou mai scump de 150 de euro fără să îl declare. Singurele munci suplimentare permise în timpul mandatului sînt conferințele, seminariile sau cursurile despre bunul mers al Europei Unite. În cazul în care domniile lor sînt plătite pentru aceste activități, banii rezultați vor fi donați unei organizații caritabile, la alegerea funcționarului. În timpul mandatului, soția sau soțul nu au voie să muncească în vreun domeniu în care consortul poate avea vreo influență. Fiind destul de greu de găsit o arie de activitate neatinsă de efectele deciziilor comunitare, de obicei, soarta profesională a familiei este pusă între paranteze în timpul activității norocoasei rude ajunse comisar european.

E drept, salariul nu este mic. Conform ONG-ului Corporate Europe Observatory, leafa unui comisar este de 20.823 de euro. Vicepreședinții și reprezentantul pentru politică externă au ceva mai mult. După încheierea mandatului, timp de un an și jumătate, înalții funcționari primesc între 40 și 65% din fostul salariu, cu o condiție: nu au voie să dețină slujbe plătite în care să își poată folosi informațiile din perioada mandatului sau posibilitatea de a face lobby și a avea acces la resursele Comisiei. Cine dorește să cîștige mai mult decît generoasa rentă europeană are datoria de a cere avizul unui așa-numit Comitet Etic, compus din un fost director de DG, un fost europarlamentar și un fost judecător al Curții Europene de Justiție.

Domnul Barroso a dat exemplul: domnia sa desfășoară acum nu mai puțin de 22 de activități, dintre care unele plătite. Cea mai interesantă este implicarea sa în reuniunile Bilderberg, care sînt, (aproape) prin definiție, dedicate lobby-ului la nivel înalt și foarte înalt. Este drept că domnul Barroso face, conform propriilor declarații, voluntariat. Dar lumea se întreabă, pe bună dreptate: ce este acela *voluntariat* cînd vorbim de lobby-ul de la acest nivel?

Viviane Reding are o situație și mai spectaculoasă. Domnia sa (vă amintiți) era responsabilă cu Legea (Portofoliul Afacerilor Interne). Poate de aceea s-a considerat că a deveni rapid membru în comitetele directoare de la Agfa Gevaert și de la Nyrstar (companie minieră), precum și parte a consiliului Fundației Bertelsmann (da, există o legătură puternică cu giganticul grup media global) este în regulă, pentru că nu au legătură directă cu fostul său portofoliu. Domnia sa a fost zece ani comisar european. Dacă își închipuie cineva că relațiile și conexiunile pe care le-a căpătat în acel deceniu nu ajută cu nimic corporațiile pentru care lucrează acum, îl sfătuiesc să asculte de dimineața pînă seara „Imagine“ a lui John Lennon sau să se mute într-o tabără hippie de prin California.

Karel de Gucht este alt caz interesant. A fost comisar pentru comerț și unul dintre inițiatorii celebrului TTIP – negocierile transatlantice privind o zonă comercială liberă între UE și SUA. A fost constant criticat că a pus marile corporații în centrul filozofiei sale de negociere. Acum, domnia sa lucrează pe salariu la Proximus, operatorul de telefonie mobilă din Belgia, și pentru alte două solide firme globale de investiții financiare: Merit Capital și CVC Capital Partners.

Doamna Neelie Kroes, comisar în timpul crizei financiare globale, a găsit un loc de consultant (plătit) pentru Bank of America Merril Lynch, în ciuda promisiunii făcute Parlamentului European la preluarea mandatului, cum că după 2015 se va retrage totalmente din afaceri.

Ce ziceți? Prin comparație, cum s-a descurcat fostul comisar pentru agricultură? Mai bine sau mai rău?

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

---

un sport la Răsărit

Putem trage concluzia că, în ultima vreme, rușii nu mai reușesc nici să alerge corect?

Cu sportul se întîmplă ca și cu democrația, după un scurt moment (la scară istorică) de tras aer în piept am băgat iar capul la fund. Rușii știu exact ce fac, chiar și acum, după ce au fost excluși provizoriu din atletismul mondial pentru ceea ce s-ar numi „dopaj de stat“. Deci știu ce fac și fac ce știu. Fac politică prin sport, așa cum o fac peste tot prin lume, cu arma în mînă, fără nici un respect față de reguli. Pentru ei, sportul nu se deosebește de industria petrochimică decît în sensul că primește bani, nu îi dă. Dar scopul e același, impunerea Rusiei prin orice mijloace. Altfel spus, exact ce făcea URSS-ul. Ați putea spune că americanii fac la fel. Poate. Atît că la ei există conștiințele și organismele independente care pot investiga și sancționa. USADA și RUSADA sînt, ambele, bine păzite. Cu deosebirea minusculă că Agenția Antidoping Americană era păzită de posibilii trăsniți supărați după demonstrația că idolul planetar Lance Armstrong nu e decît un trișor de drumul mare, pe cînd în contrapartea ei rusă mișunau agenți FSB în scopul împiedicării controlului corect al probelor antidoping. Pe ei și pe alții ar putea scrie, ca pe tancurile care ne-au călcat sub șenile: *Pentru Patrie!*

Radu NAUM

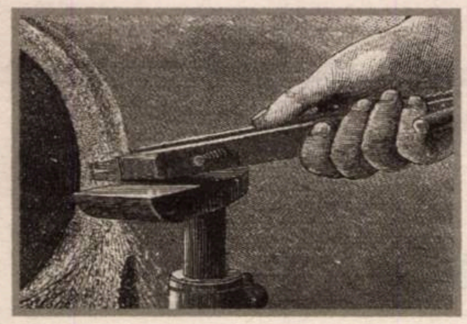

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

Cum va arăta Europa „de după Paris“?

Rar, în istoria recentă a Europei, ne-am găsit în faţa unui moment atît de bizar şi de greu de definit, în care să nu fie deloc clar încotro se vor îndrepta lucrurile pe continent. Pînă şi pacea, deschiderea naţiunilor una faţă de alta sau libertatea de mişcare pentru cetăţeni au devenit problematice, după ce atîta vreme le-am considerat bunuri cîştigate o dată pentru totdeauna, realităţi de la sine înţelese, precum aerul pe care-l respirăm. Ştim măcar că istoria Europei – nu e deloc sigur că şi a „construcţiei europene“ – se va scrie cu „înainte“ şi „după“ Paris.

„Franţa e în război“, au rostit la unison liderii de la Paris, presa a titrat în aceeaşi linie. Puţine certitudini însă, în afară de aceasta. Desigur, război înseamnă acţiune militară. Şi o avem, în Siria şi Irak, de mai multă vreme. Este clar că loviturile aeriene vor deveni mai dese şi mai puternice, că pierderile în rîndurile militanţilor organizaţiei teroriste Statul Islamic vor creşte. Dar nu este clar în ce măsură vor duce acestea la destructurarea para-statului pe care jihadiştii şi l-au constituit în Siria şi Irak. Acţiunile la sol par, deocamdată, excluse.

Aşadar, cine va cuceri pînă la urmă localităţile, cine le va administra astfel încît să ne asigurăm că acestea nu vor mai fi surse pentru terorism? (La ora cînd scriu aceste rînduri se ştie că inspiratorul şi creierul atentatului de la Paris se află sau se afla undeva în Siria.) Iar problema cu acest război este că nu i se poate întrevedea finalul.

Pînă acum, războaiele aveau un început şi un sfîrşit, o parte cîştiga şi cealaltă pierdea, uneori se termina nedecis. În orice caz, războaielor li se punea capăt printr-o capitulare sau un acord de pace care, măcar în linii mari, se respecta.

De aproape cincisprezece ani, America (şi, odată cu ea, Occidentul) se află în „război împotriva terorismului“. Şi nu l-a cîştigat, ba chiar, între timp, problemei din Afganistan i s-au adăugat Irakul, Siria, Libia, centrul Africii, cu Boko Haram.

În orice caz, în afară de forţă armată, războiul presupune şi poliţie, investigaţii speciale, diplomaţie, plus o prezenţă solidă la faţa locului, post-conflict. Siria şi Irakul trebuie refăcute, pacea trebuie menţinută, pentru ca oamenii să simtă că pot să-şi ducă viaţa acolo, că au un viitor. Care vor fi, aşadar, scopurile acestui război şi cum va putea fi el cîştigat? Nimeni nu ştie.

Pe continentul nostru, situaţia este la fel de neclară. Găsirea unui paşaport sirian lîngă trupul unui kamikaze a reaprins polemicile privind politica faţă de refugiaţi, chiar şi înainte de a se dovedi ce era în realitate cu acest document – şi după ce s-a dovedit deja că marea majoritate a celor implicaţi erau cetăţeni europeni, născuţi şi crescuţi în Europa.

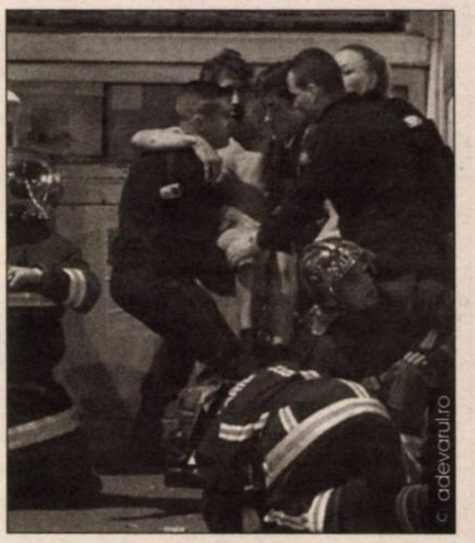

© adevarul.ro

Politica braţelor deschise faţă de refugiaţi poate că nu a fost cea mai bună, poate că a fost chiar o greşeală istorică a cancelarei Merkel, aşa cum adesea i se reproşează. Dar vestea proastă este că există şi variante mai rele decît atît. Cum ar fi prăbuşirea minimei coeziuni europene existente azi.

Cu alte cuvinte, dacă, nemulţumite de felul în care problema este pusă la Bruxelles sau la Berlin sau la Paris, unele state vor decide că e mai eficient pentru ele să-şi ia jucăriile şi să plece (a se citi mai profitabil electoral pentru liderii lor)? Dacă, în loc de a participa la gestionarea în comun a problemei (atenţie, problema există, e aici, pe continent, nu avem unde fugi de ea!), vor găsi că e mai profitabil să se întoarcă cu spatele şi să pună lacăt pe uşă?

Polonia dă semne că vrea deja să o facă, Ungaria, Cehia şi Slovacia i-ar putea urma repede exemplul. Şi nu se ştie ce se va întîmpla cu România. Noul guvern pare extrem de vulnerabil la presiunile de pe reţelele de socializare, unde opiniile antirefugiaţi sînt dominante.

Mai mult ca niciodată, extrema dreaptă antieuropeană şi cu simpatii pentru Kremlin (dacă nu finanţată direct de acolo) îşi vede discursul confirmat şi plusează. O acţiune europeană, hotărîtă şi comună, ar putea lăsa extrema dreaptă în afara jocului. Şi acesta părea să fie spiritul Consiliului European din capitala Maltei, încheiat cu doar o zi înainte de atentate.

Pierderea unităţii de acţiune va deschide extremei drepte calea spre adevărata putere la nivel european. Şi nu mai e un secret pentru nimeni că principalele victime ar fi chiar statele Europei Centrale şi de Est, aşa cum au mai fost în decursul istoriei.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de programe la RFI România şi TVR.*

■ ■ ■

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Fetişul contribuabilului

Nu zic o noutate: este mult mai greu decît credea oricare dintre noi să ne obişnuim cu aerul tare şi proaspăt al libertăţii. Fondul de idei fundamentale din care se naşte retorica societăţii democratice, deşi descoperit relativ repede de români după 1990, este încă în curs de metabolizare în biata noastră fiinţă naţională. Nu am găsit încă spiritul şi adevărata semnificaţie a multor precepte democratice, deşi le cam ştim pe toate şi le tot repetăm, mantric. Nu am descoperit, încă, dozajul în care trebuie să ne hrănim cu marile idei ale democraţiei. Uneori, simţim că democraţia pe care o trăim este prea puţin faţă de cît ar trebui să avem şi cerem, în stradă sau pe unde putem cere, dublarea sau triplarea raţiei. Alteori, ameţiţi de o doză bună de democraţie, intrăm într-un fel de transă, ne repezim spre cei din jur (inevitabil, mai înapoiaţi decît noi pe drumul democraţiei, de nu cumva chiar duşmanii ei cei mai perfizi) şi îi acoperim cu vorbe grele, lovim vitejeşte în dreapta şi-n stînga, fluturăm extatici steagul eliberării chiar în mijlocul Pieţei Libertăţii. Se întîmplă, vreau să zic, ca ideile democraţiei să ne intoxice. Idei bune, precum cea a preeminenţei indiscutabile a contribuabilului, pot fi prizate ca nişte droguri de mare putere. Secretul ştiut de toată lumea sînt echilibrul şi temperanţa. Evitarea „căderii la extremitate“, cum ar spune un erou caragialian. Fetişul contribuabilului este departe de retorica democratică, nu doar pentru că e fetiş, deşi asta ar trebui să fie suficient pentru orice sensibilitate democratică.

Mai întîi, pentru că statul nu este o societate pe acţiuni. Ştiu că modelul „tehnocrat“ al unui stat văzut ca un fel de corporaţie are ceva priză, dar acesta nu este cu nimic mai profund şi mai serios decît alte modelări naive, precum cel al statului ca un trup omenesc (cu cap, braţe, trunchi şi picioare), cel al statului ca o maşinărie, al statului ca un monstru sau al statului ca o biserică – fiecare dintre aceste viziuni avînd, de-a lungul timpului, voga ei, aşa cum ideea statului ca o corporaţie are astăzi. Statul este o alcătuire de instituţii şi proceduri atît de complicate şi de diferite una de cealaltă, încît nu seamănă cu nimic altceva. De aceea, universalitatea eficienţei managementului se opreşte, de regulă, la poarta Guvernului. Ca să conduci o companie (fie ea şi de stat) trebuie să fii un bun manager, dar ca să conduci un guvern trebuie să fii nu doar mult mai mult, ci pur şi simplu altceva. Ştiu că atentez la o iluzie frumoasă a multor nemulţumiţi de starea de lucruri din România…

În al doilea rînd, adoraţia contribuabilului nu merge într-o societate liberă pentru că drepturile pe care cetăţeanul le are în raport cu statul nu se originează în plata taxelor, ci în cetăţenia sa. Plata taxelor este o consecinţă a cetăţeniei şi nu invers. Un cetăţean care nu plăteşte taxe dintr-un motiv sau altul (e prea tînăr ca să realizeze venituri, de pildă) rămîne în deplină legătură cu statul său, nu este mai puţin cetăţean decît unul care plăteşte taxe. A fi cetăţean este mai mult decît a fi contribuabil. A participa la existenţa statului presupune mult mai mult decît să plăteşti taxe. Uneori, statul îţi plăteşte ţie – de pildă, cazul celor fără venituri care sînt susţinuţi prin ajutoare sociale.

„Eu, care am plătit
100 de milioane de euro taxe către stat…“

În România, de cînd cu delirul contribuabilului, am putut nota situaţii destul de confuze generate, fără îndoială, de specificul naţional. De cîte ori sînt arestaţi marii bogătaşi ai ţării pentru fraude financiare enorme, ei se apără spunînd: „Eu, care am plătit 100 de milioane de euro taxe către stat…“ Sigur, după lege, ar fi trebuit să plătească 300 de milioane, că de-asta e arestat, dar suta de milioane plătită e atît de impresionantă în retorica slăvirii contribuabilului, încît mai că l-ai apăra pe borfaş aflînd cît de contribuabil a fost. La noi, încă multă lume gîndeşte că hoţul poate să fure atîta timp cît „face ceva şi pentru noi“. Ideea că a fi contribuabil este un fel de fudulie ce impune automat respect nu e doar caraghioasă estetic, dar e eronată etic. Respectul unei societăţi pentru oamenii săi are alte temeiuri decît plata taxelor.

Însă cred că eroarea cea mai mare pe care o presupune acest cult al contribuabilului este că ratează esenţa omenescului, cea care îţi dă toate drepturile din lume. Esta cam acelaşi rateu pe care îl comite şi dna Merkel argumentînd că refugiaţii din Orientul Mijlociu trebuie primiţi pentru că sînt „forţă de muncă“ (şi pentru Hitler, şi pentru Stalin, oamenii erau forţă de muncă!). De cîte ori îi priveşti pe ceilalţi unilateral, adică doar într-un singur aspect din toate cele pe care ei le întruchipează în acelaşi timp, ca un făcut, ceea ce prevalează în comportamentul lor este exact un altul, la care nici nu te gîndeşti. Manifestanţii din zilele bune ale Străzii bucureştene nu sînt o forţă a schimbării pentru că sînt contribuabili, ci pentru că sînt purtătorii unui nou etos.

***Sever Voinescu** este avocat şi publicist.*

■ ■ ■

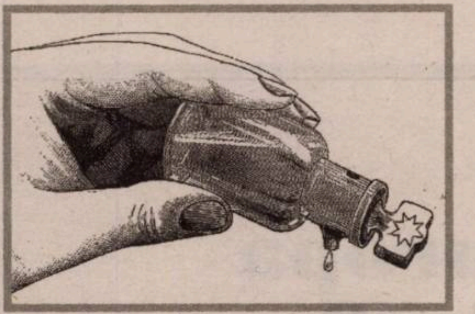

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Diez și hashtag

Un termen specific notației muzicale, cu care orice vorbitor de română mediu școlarizat a avut de-a face încă din clasele gimnaziale, a ajuns foarte cunoscut și folosit în epoca Internetului. Uzul său poate fi considerat de către puriști un abuz, pentru că se bazează pe echivalarea a două semne ușor diferite. Denumirea semnului muzical care notează ridicarea accidentală a unei note cu un semiton – *diez* (♯) – s-a extins asupra semnului #, aflat pe tastatura computerelor și a telefoanelor mobile. În spațiul anglo-saxon, diferența dintre diezul ale cărui linii verticale sînt intersectate de unele ușor oblice (ridicate spre dreapta) și semnul în care acestea sînt perfect orizontale este clar marcată: al doilea poartă numele *hash* sau *number sign* și avea, înainte de a fi preluat de informatică și Internet, o folosire destul de largă (ca abreviere pentru *număr* sau pentru o unitate tradițională de greutate – livra), în vreme ce primul *(sharp)* este restrîns la muzică. Diferența apare și în alte limbi: în italiană se face, în principiu, distincția între *cancelletto* și *diesis,* în franceză între *croisillon* (sau *petit carré,* „pătrățel“) și *dièse.* În practică, semnele se confundă adesea; cel puțin în franceză, denumirea *dièse* este foarte des folosită pentru semnul din telefonie și din mediile electronice. În română, confundarea celor două semne este generalizată și, chiar dacă nu a devenit oficială prin preluarea în dicționarele generale, este curentă în comunicarea cu publicul. Comanda tipică este „Apăsați tasta *diez“;* nu am observat să se fi impus vreun alt termen pentru semnul în cauză.

Românescul *diez* este un împrumut modern, din secolul al XIX-lea, din franceză (unde *dièse* provine dintr-un termen grecesc cu sensul „interval“, intrat în latină: *diesis). Diez* era curent folosit într-un manual din 1846, scris în alfabetul de tranziție, al cărui autor era I. Wachmann, „profesor de muzică vocală în Colegiul Național“: *Principuri generale de muzică europeenească modernă: în trebuința școlarilor clasii de muzică vocală a Colegiului Național din Sf. Sava și a celor ce doresc să dobîndească o dreaptă cunoștință a acestii arte.*

În ultima vreme, semnul # a căpătat o folosire extrem de largă prin preluarea sa de către anumite rețele de socializare pentru a marca „etichetele“ *(tag*-uri, cuvinte-cheie) care corespund unor subiecte sau teme de discuție. Semnul care precedă cuvîntul-temă și are semnificația „în legătură cu…“, „despre…“, „pentru…“ a fost transferat și în afara spațiului virtual, apărînd pe afișe, bannere, pancarte. Nu este primul caz în care un semn iese din spațiul Internetului pentru a intra în uzul mai larg, cu conotații de modernitate și actualitate imediată: într-o vreme, semnul @ căpătase această funcție, atunci cînd substituia ludic litera *a* sau prepoziția *la*. În spațiul virtual, în rețelele care folosesc simbolul #, cuvintele precedate de acesta sînt denumite în engleză *hashtag* („etichetă marcată prin semnul *hash“).* Evident, termenul a intrat rapid în jargonul utilizatorilor din multe limbi: de exemplu în italiană, în care anglicismele pătrund cu mare ușurință: *„questo hashtag“.* S-a vorbit și la noi (de exemplu, de către Adrian Hazaparu, pe blog-ul său) despre încercarea de reglementare de acum cîțiva ani din spațiul francez, cînd s-a propus ca termen oficial compusul *mot-dièse;* în emisiuni de televiziune se poate auzi vorbindu-se și pur și simplu de *„mot-clé“* (cuvînt-cheie), termen adecvat semantic, dar nespecializat; este însă foarte frecvent în uz și *„le hashtag“.*

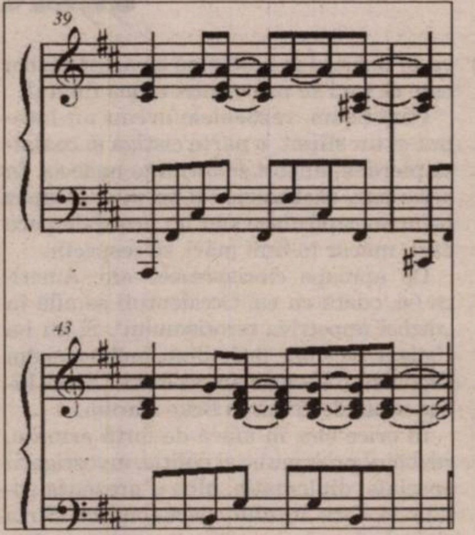

În română, *hashtag* a fost preluat imediat și are deja numeroase atestări jurnalistice: „Confuzie incredibilă pe Twitter, după apariția unui *hashtag* în memoria victimelor“ (gandul.info); „Facebook s-a aliniat și oferă capacitatea de a ordona subiectele folosind *hashtag*-ul“ (adevarul.ro); „Folosirea *hashtagurilor* va fi limitată inițial la căutarea elementară“ (mediafax.ro) etc.

Așadar, româna generalizează pentru semnul informatic denumirea *diez,* dar împrumută ca atare termenul englez *hashtag,* fără a-l simți ca pe un compus care să fie eventual tradus, calchiat etc. Se vorbește deci, cu o anume inconsecvență, despre „cunoscutul *hashtag,* simbolizat prin semnul *diez* #“ (romanialibera.ro). Din punct de vedere strict lingvistic, confuzia dintre cele două semne și extinderea denumirii *diez* nu mi se par deloc condamnabile. În ceea ce-l privește pe *hashtag,* e greu să facem previziuni: ar putea fi preluat definitiv, dar la fel de bine ar putea ieși din uz odată cu o (previzibilă și rapidă) înlocuire a tehnologiilor informatice și a sistemelor de clasificare și căutare a informației.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor“, 2010).*

◆ ◆ ◆

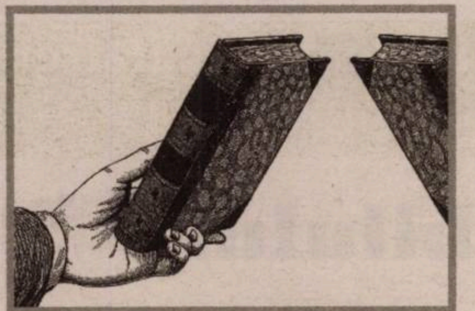

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

O pădure, un drum, o tragedie umană

Una dintre cele mai vechi și mai productive metafore atribuie vieții semnificația unui parcurs, a unei călătorii, a străbaterii unui drum. Acum mai multe decenii, pe cînd zona costalieră a Mării Negre din afara stațiunilor turistice era strașnic păzită și mai nimeni nu se aventura să colinde pe acolo, am ajuns într-o localitate care azi devine tot mai la modă: Vadu. În afara localnicilor pescari, mai erau aici cîțiva detașați care lucrau la niște bizare instalații de extracție a unor metale rare de pe malul mării, cîteva minuscule pichete de grăniceri și-n rest, pustiu.

Am aflat că putem merge de aici, pe jos, la Cetatea Histria și ne-am hotărît să ne încercăm norocul. Nu era simplu, pentru că nu existau nici marcaje, nici indicatoare, nici măcar drumuri amenajate, dar am fost asigurați că, cu informațiile primite, o să ne descurcăm la fața locului.

Am străbătut mai întîi, așa cum ni se spusese, o pădure. Era o pădure de șes, nu prea mare, tăiată de un drum de căruțe. Pădurea era aproape în totalitate de salcîmi, care se întîmpla să fie și înfloriți, răspîndind un miros atît de puternic, încît părea să fi pășit într-un vis.

La ieșirea din pădure, s-a deschis în fața ochilor noștri o cîmpie perfect netedă, fără nici cea mai mică denivelare și fără absolut nimic care să-i întrerupă monotonia: nici o clădire, nici un stîlp, nici un arbore, nici un tufiș, nimic. Doar pămîntul albicios, impregnat de sare uscată și brăzdat de nenumărate crăpături, acoperit totuși cu un soi de iarbă rară, roșietică și cărnoasă, cu înfățișare de alge sau de plante care vor fi acoperit, cine știe cînd, un fund de mare.

Drumul cotea la stînga, așa cum fuseserăm preveniți, și nu aveam decît să-l urmăm prin această pustietate selenară pînă ce vom vedea în față Cetatea. Cam două-trei ore de mers, nu mai mult.

L-am urmat. Nu era propriu-zis un drum, ci doar două dîre paralele lăsate prin iarbă de roțile unor căruțe, poate chiar ale unor mașini locale. Însă, chiar așa firav, era limpede conturat, fără răscruci, fără despletirea de poteci laterale care te pune adesea în încurcătură.

La un moment dat, înaintea noastră a început să se deslușească ceva ce părea o ruptură a monotoniei cîmpiei. Cînd am ajuns mai aproape, ne-am dat seama că era un rîu: lat de vreo doi-trei metri, leneș și întortocheat, ca mai toate apele de cîmpie, cu maluri săpate drept în lut și fără nici o urmă de vegetație pe margini.

Era un rîu cu o apă foarte mîloasă, așa încît nu puteai nicicum ghici cam cît de adînc să fi fost. Însă lucrul cel mai tulburător era că cele două dîre de roți care țineau loc de drum mergeau exact pînă în buza malului, iar mai încolo, pe malul celălalt, nu mai era nimic. Aceeași iarbă roșie și cărnoasă, și-atît. Nu era nici un semn că va fi existat vreodată o punte peste rîu și, încă și mai straniu, nici vreun indiciu că vehiculele care au ajuns pînă aici au făcut cale întoarsă, strivind iarba sub roți.

Nu am vrut să scriu despre drama petrecută în societatea românească la #colectiv. Pe de o parte, pentru că îmi repugnă modul în care mass-media autohtonă se aruncă, cu lacrimi în ochi și apetit de hoitar, asupra evenimentelor însîngerate, pe de alta, pentru că (mi-)am promis din start să îmi țin rubrica departe de agitația zilei – promisiune pe care am încălcat-o în mai multe rînduri. De data aceasta, am clacat din două motive: primul, lectura unui articol al lui Vintilă Mihăilescu pe această temă, cel de-al doilea, reiterarea șocului din perspectiva atentatelor de la Paris.

Sînt, evident, o sumedenie de deosebiri, mult mai multe decît asemănările, între cele două tragice evenimente. Între lucrurile comune este acela că, voit sau nu, victimele ambelor au fost prioritar din rîndul tinerilor, ceea ce a crescut enorm empatia și emoționalitatea reacțiilor.

Tinerețea nu e o virtute, o valoare prin ea însăși. Suntem cu toții, pe rînd, copii, tineri, adulți și bătrîni, apoi nu mai sîntem deloc sau ne relocăm în amintirile altora. Mi-am trăit tinerețea în niște vremuri în care te plimbai pe B-dul Tineretului, mergeai la Ștrandul Tineretului și auzeai zilnic tirade despre „tineret, cea mai înaintată forță revoluționară a…“ O propagandă deșănțată și ipocrită, menită să acopere obligativitatea stagiului militar, repartiția obligatorie și multe alte cadouri pe care autoritățile le făceau celor de care se arătau atît de entuziasmați.

Tinerețea e, în mod fundamental, o șansă. Iar privarea de această șansă este tot atît de lipsită de sens ca și un drum care se oprește, brusc, fără nici o justificare, în nimic.

În educație se derulează de mai multă vreme programe sub titulatura „a doua șansă“ – pentru abandonul școlar, pentru cei care, din varii motive, nu au putut face față rigorilor sistemului etc. Lumea le privește, de multe ori, ca pe un soi de „pomană“ azvîrlită celor neajutorați. Tinerilor din #colectiv, celor din Bataclan, nimeni nu le-a mai putut, nimeni nu le mai poate acorda o a doua șansă. Ei au fost deposedați, în forme diferite, dar la fel de stupide, de chiar prima lor șansă: cea a tinereții.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

◆ ◆ ◆

Adrian CIOROIANU

Criza migranților

– și dacă acesta nu este decît începutul? –

Detaliul cel mai delicat – și mai greu de înțeles pentru un profesor de Istorie precum subsemnatul – al actualei dezbateri despre fenomenul migratoriu ce afectează Europa este cantonarea sa în cifre. Or, cifrele, se știe, sînt prin definiție maniera cea mai facilă prin care se falsifică o realitate care este, în primul rînd, una umană, cu toată amploarea sa subînțeleasă; cifrele rămîn, înainte de toate, un (cvasi)raport statistic și rareori influențează, prin ele însele, discursul dominant la nivelul unei societăți. Pentru un funcționar onest de stînga de la Bruxelles, sutele de mii de migranți care vor fi contabilizați la finalul anului 2015 pe continentul nostru pot fi văzuți ca o picătură de apă – dat fiind că Europa are o populație de peste 400 de milioane de suflete. Dar pentru o gospodină din Pas de Calais (Franța), care spune că i-e frică să-și lase copiii (pe care-i crește singură) pe stradă din cauza miilor de migranți care se adună în zonă pentru a trece în Marea Britanie, sau pentru un primar dintr-un sat al Bavariei, pentru care cîteva sute de migranți ajunși în comunitatea sa sînt deja mult, acest argument al cifrelor se judecă total diferit. Așadar, cifrele – în sine – sînt doar înșelător-obiective; judecarea lor „la firul ierbii“ le face pe deplin subiective, în funcție de contextul celui/celor care le interpretează.

În plus, în incertitudinea dominantă de azi, cifrele sînt ele însele de o precizie cu totul relativă. În același număr al unuia dintre cele mai cunoscute ziare europene *(Le Monde,* 12 noiembrie a.c.) apar două cifre sensibil diferite, ca descriind aceeași realitate: în pagina a doua se vorbește despre 700 de mii de migranți care au ajuns în Europa din ianuarie pînă în prezent, iar într-un articol despre dna Angela Merkel de pe ultima pagină se spune că numai în Germania au ajuns cca. 800 de mii... La drept vorbind, această imprecizie este firească. Nimeni, la nici o graniță, nu a reușit o inventariere riguroasă a acestei migrații. Nimeni nu a reușit să vadă cîți dintre ei sînt refugiați de război din Siria, cîți sînt tineri care fug de recrutarea militară din țările lor, cîți sînt refugiați economici din alte spații și cîți sînt bărbați sau femei, aventurieri pur și simplu, încercînd să-și asigure perspectiva unei pîini mai albe (sau mai sigure). Așadar, acestea nu sînt cifre precise – ci mai curînd estimări. Iar marja de eroare reprezintă tot atîtea (mii, zeci de mii etc. de) destine care își vor lega propriul lor viitor de viitorul Europei. Aceste entități nu sînt piese de Lego, ci oameni ca noi toți, care vin aici cu propriile lor vise și cu propria lor identitate culturală, gastronomică sau religioasă.

Să privim cu realism actualul tablou. Chiar și aceste cifre (deocamdată, estimate) nu reprezintă decît o parte din ceea ce, tot estimativ, pare a urma. Potrivit specialiștilor în migrații ai ONU, în următoarele patru luni ar urma să mai ajungă în Europa între 600 și 700 de mii de noi migranți. Pînă în anul 2017 inclusiv se estimează că cca. trei milioane de oameni vor ajunge pe țărmurile continentului nostru și vor dori să meargă spre inima lui (Germania) sau puțin mai la nord (eventual, Suedia). Și, chiar dacă cifra totală nu este deocamdată de ordinul milioanelor, impactul politic se vede zi de zi: Ungaria și Slovenia apelează la soluția (iluzorie, din perspectiva Istoriei, a) gardurilor de sîrmă ghimpată – de parcă cei care-și riscă viața trecînd Mediterana s-ar speria de niște ziduri mai curînd simbolice! –, Suedia anunță reintroducerea controlului la frontieră, iar reuniunile UE care discută problema nu au găsit, pînă acum, o soluție pe termen mediu măcar. Cancelara Merkel însăși, cea care a ținut Germania la adăpost de criză, cea care era văzută drept mintea cea mai lucidă a Europei și conducătoarea *de facto* a continentului, devine țintă la ea acasă pe tema migrației sub tirul partenerilor politici (precum *creștin-socialii* din Bavaria, CSU), iar rumorile privind un viitor puci intern la adresa sa apar în ziarele cele mai serioase. „Oferind azil tuturor sirienilor, făcînd *selfie*-uri cu refugiații, cancelara Angela Merkel e acuzată de a fi invitat *[în Germania, n.m.]* toți candidații la voiaj ai planetei“ – spune un comentator *(Le Monde,* 12 noiembrie a.c.).

Dar povestea reală, în ansamblul său, poate că nu se oprește aici. *Aceste sute de mii sau chiar milioane de migranți care ar putea veni spre Europa în următorii ani pot fi doar începutul unei migrații mai ample, de proporții efectiv istorice*. Pentru că trecutul ne învață că în spatele celor care vin spre un tărîm străin se află deseori paradigme motivaționale cu mult mai complexe. În cazul sirienilor de azi – cei care fug de război sau de încorporare – se află teama. Dar această migrație ar putea să fie doar începutul unei mișcări cu mult mai vaste – la care, într-un fel, sîntem parte responsabilă cu toții în lumea dezvoltată. Luați în calcul, bunăoară, acest subiect atît de lesne trecut cu vederea (nu numai în România) – cel al încălzirii climatice. În imaginarul nostru (european, să-i zicem) se pune problema ce se va întîmpla dacă pragul încălzirii globale va trece în următoarele trei decenii peste cele 2 grade Celsius pe care savanții spun că le-am putea gestiona (temperatura globală a crescut cu puțin peste 1 grad Celsius în ultimele două decenii). Ne întrebăm dacă Veneția va fi inundată, dacă digurile Senei vor suporta creșterea apelor, dacă Hamburgul va fi afectat iremediabil, dacă Mamaia noastră nu cumva va dispărea sub un liman de ape ce va uni Marea Neagră cu lacul Siutghiol... Dar toate aceste întrebări pot fi glume în raport cu miza umană la scară mare. Realitatea pare a nu mai avea răbdare în raport cu lentoarea acțiunilor noastre. Zece dintre cei mai călduroși ani ai planetei (de cînd civilizația occidentală urmărește acești parametri) s-au înregistrat după anul 2000. În fiecare an după 2009, între 20 și 30 de milioane (!) de oameni din diferite țări ale Sudului își părăsesc locurile de baștină din cauza secetei endemice, a foametei aferente sau a fenomenelor climatice extreme (taifunuri, inundații, deșertificări progresive etc.). Într-un oraș precum capitala Dakar a Senegalului, în fiecare an vin cca. 300 de mii de oameni din zona rurală adiacentă, fugind de secetă și de foamete (Arnaud Gonzague & Maël Thierry, „Demain, des millions de réfugiés climatiques“, *L'Obs,* 12 noiembrie 2015, pp. 37-41). Experții ONU estimează că, pînă spre anul 2020, circa 60 de milioane de oameni vor migra din calea secetelor numai din zona Sahel-ului african – acea bandă de teren ce merge de la coasta Atlanticului pînă la Marea Roșie, în sudul deșertului Sahara, deșert care se extinde... (Fără a încerca să vulgarizez problema, voi spune că, din același motiv, temerile privind deșertificarea sudului României – inclusiv zona Dăbuleni, acum templu al lubenițelor... – sînt cu totul valide.)

Unde vor migra acești oameni care – din Africa, Asia etc., într-un viitor cu totul previzibil – vor fugi din calea secetei, a inundațiilor sau a foametei? Întrebarea poate părea redundantă – dacă ținem seama de pretenția Europei de a-i primi pe cei care sînt în căutarea unei vieți mai bune și, totodată, de rețelele de trafic pe care deja le-am văzut la lucru în ultimele luni, foarte repede (și foarte lucrativ!) apărute ca din neant.

Pe 30 noiembrie a.c., la Paris, se deschide COP 21 – o conferință a climatului *(Conference of Parties)* menită să regleze problema cea mai dramatică a secolului XXI. Cu argumente, organizatorii o prezintă ca o *conferință a ultimei șanse* – dar și conferința precedentă, de la Copenhaga (pe aceeași temă, în 2009) a fost prezentată ca fiind a *ultimei șanse;* și rezultatele, atunci, au fost modeste... Miza COP 21 va fi semnarea unui text prin care 196 de state ale lumii să dovedească *in extremis* conștientizarea problemei – și să treacă la măsuri urgente, cum ar fi renunțarea la combustibilii fosili și la limitarea drastică a emisiilor generatoare ale efectului de seră. Peste 100 de șefi de stat și de guvern (inclusiv președintele României) sînt așteptați la Paris, în ceea ce se anunță a fi cea mai mare reuniune diplomatică a tuturor timpurilor. Va fi rezoluția finală demnă de dramatismul situației – în condițiile în care *lobby*-ul companiilor poluatoare este uriaș, inclusiv prin întreținerea mitului potrivit căruia încălzirea globală este doar o (altă) teorie a conspirației?

Așadar, pe lîngă viitoarele migrații – cu zeci de milioane de oameni – ce se pot produce în timpul vieților noastre, actuala criză a refugiaților pare a fi doar un joc de copii. Iar ca profesor nu mă pot feri de singura întrebare care mi se pare legitimă: nu cumva ceea ce vedem acum nu este decît începutul unui nou și imprevizibil capitol din istoria Europei și a lumii occidentale în general?

ÁLLAMHATÁR
STATE BORDER
STAATSGRENZE
© wikimedia commons

***Adrian Cioroianu** este istoric.*

PUBLICITATE

Reduceți cheltuielile de încălzire cu până la 50%!

Eliminarea subvențiilor pentru încălzire va duce la creșterea exponențială a costurilor de încălzire în cazul locuințelor conectate la rețeaua de încălzire a orașului. În condițiile în care gigacaloria nu va mai fi subvenționată, costurile de încălzire a unui apartament de 2-3 camere vor urca la aproximativ 700-800 lei pe lună. De aceea vă aducem în atenție un sistem nou de încălzire care ar putea să rezolve această problemă foarte repede și cu costuri minime. Este vorba despre panourile radiante SUNJOY, o inventie relativ recenta a concernului Sud Coreean ENERGY KOREA, producătorul panoului radiant infraroșu original.

Elementele importante de știut despre acest sistem de încălzire revolutionar ar fi faptul că, Panourile SUNJOY sunt o invenție relativ recentă în domeniul încălzirii, un patent unic în lume care funcționează pe bază de curent electric și oferă o mulțime de avantaje față de toate celelalte sisteme de încălzire tradiționale. Aceste avantaje, vor face ca în scurt timp majoritatea spațiilor de locuit, a spațiilor publice și a halelor industriale să folosească această metodă de încălzire. Specialiștii în domeniu care au analizat aceste panouri, considera acest sistem ca fiind sistemul de încălzire al viitorului.

De ce SISTEMUL DE ÎNCĂLZIRE AL VIITORULUI?

Pentru că acest sistem prezintă avantaje extraordinare comparativ cu tot ceea ce mai exista pe piața la ora actuală în domeniul încălzirii.

În primul rând, instalarea lor se face foarte simplu, repede, ușor - fără aprobări, autorizații, proiect și timp pierdut, fără șantier și mizerie. Ele funcționează pe bază de curent electric, 220V, fără a fi necesară nici o modificare la rețeaua de curent a casei. Rețeaua nu este suprasolicitată deoarece consumul lor este foarte mic! Costul curentului electric pentru încălzirea unui apartament de 2 camere se ridică în medie la doar 150-200 lei/lună. Pe lângă acest aspect foarte important, panourile SUNJOY au termen de garanție 10 ani - durata medie de viață a unui panou SUNJOY este de 25 ani, fără service și revizii, fără consumabile, fără curățat de calcar, fără curs apa pe la țevi și calorifere, fără schimbat de filtre. Practic, în 25 ani se platește de 3-4 ori mai puțin, decât la o centrala electrică sau pe gaz! În plus, factura de încălzire este cu până la 50% mai mică!

Si avantajele nu se termină aici... în plus față de funcția de încălzire, panourile SUNJOY au și un efect terapeutic foarte important. Pe lângă radiația infraroșie care are funcția de încălzire, panourile SUNJOY emit ioni negativi și nanosilver, radiații cu efect terapeutic, dovedit științific prin teste efectuate în cele mai importante instituții de profil din lume. De asemenea, panourile SUNJOY emit și radiație de ioni de argint, care au efect sterilizant, antibacterial, EXCEPTIONAL!

Camerele în care exista aceste panouri sunt practic sterilizate, eliminând în procent de 99% viruși, microbe și bacterii. Acest fenomen are loc chiar și atunci când panoul nu este conectat la rețeaua electrică!

Alte efecte importante: elimină praful, mirosurile neplăcute, elimină igrasia, elimină fumul, echilibrează tensiunea arterială, îmbunătățește circulația sanguină, reumatism, boli respiratorii, alergii, insomnie, depresie, previne apariția cancerului, boli geriatrice, etc.

Analizând toate aceste elemente, concluzia nu poate fi decât una și anume, că avem soluția pentru a reduce cheltuielile de încălzire cu până la 50%!

De asemenea, este foarte important ca cei care se decid să achizitioneze un astfel de produs, trebuie să se asigure că au cumpără un panou SUNJOY original. Acest lucru se poate face accesând site-urile www.sunjoy.ro sau www.helvetic-impex.ro sau telefonic la numarul 0755.098.489 și cerând coordonatele distribuitorului autorizat din orașul tău de reședință, pentru mai multe detalii.

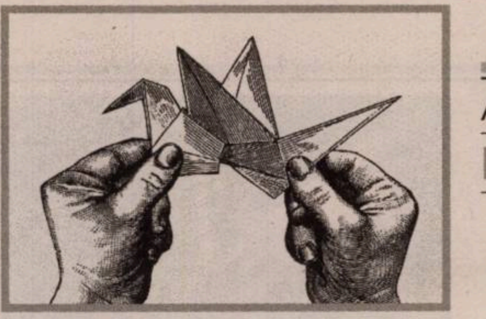

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Gospodăria eternă a României

Fiindcă tot avem un Dosar despre locuire în această săptămînă, aș spune și eu că, în perioada din an fără frunze, priveliștea unor gospodării tipice de prin România, din sate sau localități mai mici, îmi creează un fel de tristețe iremediabilă – vorba lui Topîrceanu. Sînt acele case decente, obișnuite, cu o verandă sau un hol de intrare acoperite acum cu geamuri termopan albe, cu un preș pe scările din față (pe care de multe ori zac niște galoși de cauciuc), cu lemne pentru foc adunate sub un șopron, cu coteț pentru păsări și un loc pentru porc în partea din spate a curții, cu cîteva flori (acum de toamnă) sădite pe marginea unei alei pietruite, cu un pic de gazon în spatele porților de metal pentru mașină, cu un suport de fier și sîrmă (la vreun metru de gard) pe care atîrnă încă niște frunze de viță-de-vie, abandonate parcă, pînă spre primăvară, cu un eventual cățel zbîrlit și lătrător, legat cu lanț de o sîrmă întinsă pe toată lungimea curții… Știți foarte bine genul de gospodărie, cu toate variațiile ei. Ce-mi creează fiorul de tristețe, senzația de depresie? Nu e prea ușor de explicat. Locatarii acestor case sînt de obicei cumsecade și gospodari. Între ei se bîrfesc, dar se și ajută. Cu oaspeții sînt totdeauna primitori și deschiși. Întrebarea care mă bîntuie mereu cînd trec pe lîngă asemenea case, fie la pas, fie în goana mașinii, e ce fac oamenii ăștia toată iarna.

Un frig
ce vine din amintire.

Unii, puțini, lucrează, dar pentru asta trebuie neapărat să străbată kilometri. Alții își găsesc de lucru prin gospodărie și știm bine că, în jurul unei case, totdeauna se ivește cîte ceva de făcut sau de reparat. Duminica, poate, se duc la biserică. Treburile lor par însă, în general, mai ales iarna, ocazionale. Ce fac cînd n-au treabă? N-au unde să meargă, n-au teatru, n-au sală de concert, nu mai au nici cinematograf (chiar dacă odată au avut), n-au bulevarde sau parcuri unde să se plimbe, să mai vadă lumea din localitate, să se întîlnească și să se salute între ei. N-au măcar un punct mai interesant, mai cu schepsis sau mai cu tradiție în localitate, în jurul căruia să se adune. Teoretic, firește că se pot plimba direct în mijlocul naturii, prin pădure sau pe malul rîului. Dar nu cred că fac asta așa, fără nici un scop. Extrem de puțini poate că citesc. Mai nou, tinerii, cei care încă nu și-au părăsit localitatea natală, au la îndemînă și calculatorul. Dar televizorul rămîne probabil cel mai important punct de atracție. De altfel, după ce se lasă seara, pe geamurile multor asemenea case vezi strălucind pătratul colorat al televizorului.

De la distanță, mie mi se pare că viața lor (iarna, cum spuneam) e bazată pe adăpostire și pe așteptare. Adăpostire de vremea cea rea și așteptarea „colțului ierbii“. Continuă, adică, să fie mai degrabă supraviețuire decît viață, mai degrabă hibernare decît trai prosper și divers. Sigur, acum au aproape toți apă curentă, boiler pentru apă caldă, mașină de spălat automată, hrană suficientă, lemne pentru încălzire, poate și gaze, curent electric. Ăsta din urmă se mai oprește, totuși. Nu ca pe vremea lui Ceaușescu, dar destul cît să-ți aducă aminte de acea perioadă. Ei bine, cred că tocmai asta îmi dă fiorul de care vorbeam. Impresia că acest gen de locuire încă aduce prea bine aminte de iernile friguroase și întunecate din vremea comunismului. Încă ți se mai poate face frig doar și la gîndul că ai locui așa. Un frig ce vine din amintire.

Am stat într-o asemenea gospodărie, în gazdă, după ce am primit repartiția (deportarea?) de la facultate, în ultimele luni de comunism. Era tocmai într-o localitate dintre Baia Mare și Satu Mare. Noiembrie fiind, veneam seara de la lucru obosit (făceam măsurători pe teren), dar mai trebuia să adun lemne uscate, așa, pe întuneric, din pădurea de la marginea localității. Le căram, le tăiam, le băgam în sobă, le aprindeam și abia apoi puteam să mă gîndesc să-mi prepar ceva cald de mîncare. Rufele mi le spălam numai duminica (doar atunci aveam timp), în covată, afară, deși era deja zăpadă. Buda era, bineînțeles, în fundul curții, lîngă cocina porcului. Camera în care stăteam mirosea a fum și a piele de oaie. Curentul se oprea în fiecare seară, nu știai exact cînd. În centrul localității, unde noaptea era o beznă deplină, lîngă felinarele care nu mai funcționau fuseseră montate niște difuzoare care emiteau non-stop osanale înălțate „mult iubitului“ conducător. Fuseseră instalate cu ocazia apropierii Congresului al XIV-lea al PCR. Ultimul. Sper…

■ ■ ■

ready made

„Din Călărași ni se scrie că în noaptea de 7 spre 8 curent o flacără îngrozitoare se ridica spre leasă: luase foc magasia veche a d-lui Ușurelu. Astă dată paguba a fost mică, de și focul era mare, fiind-că magasia era de stuf și 'năuntru cu ce-va ostreți putrezi și ce-va doage.“

România liberă, Anul XI, No. 2918,
Marți, 12 (24) Maiu 1887

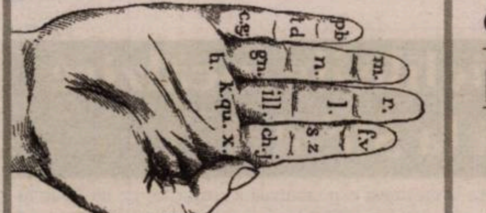

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

Spiritul și spirochetul

În urmă cu două săptămîni, am asistat la o prelegere universitară care nu va dispărea ușor din memoria celor prezenți. Titlul *speech*-ului („Spiritul român“) – mediatizat înainte de eveniment – nu m-a atras în mod special, fiind susceptibil de platitudinea pășunistă a patriotardului autohton, dar faptul că vorbitorul era un cunoscut profesor de psihologie medicală mi-a trezit curiozitatea. Conferința propriu-zisă nu putea fi banală, mi-am zis, judecînd după identitatea academică a celui din spatele ei. M-am dus așadar. Previzibil, mulți gîndiseră ca și mine. Aulă arhiplină, spectatori în picioare, stație de amplificare. Profesorul a sosit la timp. A urcat sobru la pupitru și, după cîteva secunde de atenuare a zumzetului de voci, și-a început discursul: „Stimat auditoriu, vreau să fac o precizare esențială. Titlul prelegerii mele nu este «Spiritul român», așa cum, regretabil, au înțeles organizatorii pe parcursul conversației noastre telefonice, ci «Spirochetul român»!“ (Rumoare în sală, rîsete răzlețe, toate urmate de o tăcere adîncă și de priviri fixate feroce pe conferențiar – am admirat aici un exercițiu de captare a atenției absolut strălucit!) „Probabil că eroarea vine din folosirea masculinului pentru un substantiv consacrat în limba română și, mai ales, în jargonul medical cu varianta de feminin – *spirochetă*. Mă gîndesc, desigur, la așa-numita *spirochetă sifilitică,* bacteria care generează temuta boală venerică. Filiera limbii franceze însă, prin intermediul căreia am preluat noi termenul, impune un masculin și m-am bucurat să observ, în *DEX*-urile noi al Academiei, această necesară corecție. De ce «Spirochetul român»? Pentru a fi explicit, vă rog să-mi îngăduiți, în prima fază, un scurt istoric!“.

Vă spun cu onestitate că nu am fost vreodată mai focalizat pe o prezentare, pînă la urmă, științifică, nelipsită de detaliile sale prezumtiv obositoare, ca atunci! Ceea ce eu bănuiam a fi o strategie a micilor trucuri retorice („schimbarea“ titlului, „șocul“ indus de noua denumire ș.a.m.d.) funcționase perfect. Lumea a fost absorbită de informațiile furnizate de profesor. Am aflat că există o controversă în privința apariției și originii sifilisului pe mapamond. În timp ce unii savanți susțin că maladia a fost adusă pe bătrînul continent de marinarii columbieni întorși din aventura americană, alții par convinși că situația stă exact invers: flagelul devasta, de la origini, Europa, fiind transportat de echipajele lui Columb în spațiul amerindienilor. Conferențiarul nostru se arăta adeptul teoriei a doua, invocînd argumente antropologice. S-au descoperit schelete antice cu urme de deformare specifice afecțiunii în cauză, a precizat el. Indubitabil, sifilisul, această boală teribilă, care, intrată și declanșată în circuitul sangvin, „mănîncă“ țesutul viu și, cu precădere, materia grăsoasă din creier, generînd grave tulburări mentale și cumplite devieri de comportament, reprezintă o veche „construcție“ europeană! Complexitatea morbidității a determinat interes medical, în toate epocile, la un spectru extrem de larg de cecetători. Fascinante sînt preocupările fondatorului homeopatiei, Samuel Hahnemann, care a folosit-o pentru a-și identifica o tipologie de lucru. Vorbește medicul german despre trei „diateze“ existențiale – una *psorică,* alta *sicotică* și, atenție, o alta *sifilitică*. Ultima îl descrie pe individul patibular, teratologic, predispus la rău, duplicitate și acțiuni odioase… Rumoare în sală și expresii fizionomice din ce în ce mai nedumerite.

„Și de ce, totuși, vă întrebați cu siguranță, «Spirochetul român»?“, ajunse vorbitorul în punctul ce părea culminant al discursului său. „Ei bine, dragi prieteni și colegi, pe parcursul eforturilor mele analitice, de aproape un sfert de veac, am dezvoltat certitudinea că diatezele lui Hahnemann pot și trebuie transferate dinspre inși către colectivități întregi! Aidoma indivizilor, și grupurile devin încadrabile într-o diateză, au caracteristici tipologice omogene. Ca atare, opinia mea de expert în psihologie medicală e că noi, românii, corespundem, fără putință de tăgadă, diatezei sifilitice.“ (Gălăgie subită în sală, strigăte răzlețe de „Marș la plimbare!“ ori „Spui prostii!“, un „Huo!“ în fundal și, din nou, liniște curioasă!) „Nu avem un *spirit român*, ci un *spirochet român.“* (Alte vociferări, iarăși tăcere!) „Sîntem bolnavi, doamnelor și domnilor, istoric, genetic și cultural, iar maladia a atins faza în care ne sfîșie sufletele.“ (Glasuri agresive!) „Am făurit un stat kakistocratic, unde cei mai răi primesc onoarea de a fi conducători. Am ridicat ipocrizia la rangul modului de viață obligatoriu, am reinventat conceptul de corupție, conferindu-i ramificații planetare, ne-am decimat copiii și ne-am abandonat părinții. Am uitat trecutul, mistificînd prezentul și primejduindu-ne viitorul.“ (Urlete violente în aulă, spectatori plecînd furibunzi sau ridicîndu-se de pe scaune cu mișcări convulsiv-amenințătoare.) „Deținem spirochetul sifilitic în genele noastre, oricît de greu v-ar fi să mă credeți! Avem nevoie urgentă de tratament la nivel de comunitate! Am intrat în ceea ce psihiatrii numesc *nebunia socială!“* Mai mulți bărbați au urcat pe podium și l-au smuls brutal pe conferențiar de la microfon. Tîrît afară, a mai apucat să răcnească: „Excelsior!“.

Revolta s-a potolit treptat în zilele următoare. Presa locală a acordat, spre surprinderea mea, un interes restrîns incidentului. Am citit, la un moment dat, că profesorul ar fi devenit pacientul foștilor lui studenți, trecînd, în prealabil, prin intense sesiuni de sedare. S-a revenit la rutina fiecărei zile, colectivitatea părînd mai curînd relaxată. Doar eu, mărturisesc deschis, nu mai am acum pic de liniște!

Codrin Liviu Cuțitaru *este decan al Facultății de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Prezentul discontinuu, *Editura Institutul European, 2014.*

■ ■ ■

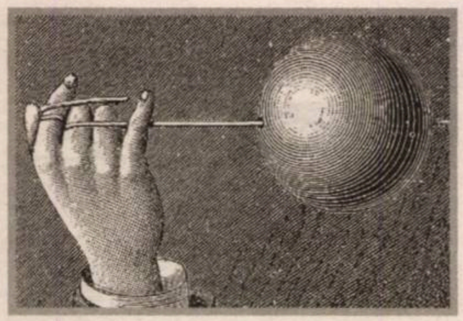

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Franța după Versailles

Discursul lui François Hollande din fața Camerelor reunite ale Parlamentului pare discursul unui președinte aflat la început de mandat. Într-un fel, așa și este. Pentru că nimic nu mai poate fi cum a fost după atentatele din 13 noiembrie de la Paris. Nici măcar mandatul președintelui. O revizuire a Constituției. Reforme legislative importante. Realocare de resurse. Acțiuni militare hotărîte. Și negocieri cu parteneri externi. Totul pentru mai multă forță în lupta antiterorism. Discursul lui Hollande de luni, de la Versailles, e (aproape) un plan de țară.

E înspăimîntător să constați modificări instituționale, constituționale, legislative atît de bruște, toate întemeiate pe logica războiului.

Iată, foarte pe scurt, cîteva dintre chestiunile abordate de președinte: Franța își va intensifica loviturile aeriene în Siria. Președintele a cerut întrunirea Consiliului de Securitate al ONU și o mobilizare a statelor europene în virtutea paragrafului 42 al Tratatului UE. De asemenea, Hollande are în vedere o reuniune cu Barack Obama și Vladimir Putin în vederea creării unei coaliții antiterorism.

■ Fără să pună în discuție principiile tratatului Schengen, Hollande a cerut, în următoarea perioadă, controale „sistematice și coordonate“ la frontieră.

■ Revizuire a Constituției în ceea ce privește situațiile și modalitățile în care se poate declara starea de urgență (de necesitate), precum și prerogative suplimentare pentru președinte în situații speciale, astfel încît statul să poată face față luptei antiteroriste fără să restrîngă libertățile cetățenești.

■ Modificări legislative importante în ceea ce privește acordarea și mai ales retragerea cetățeniei: pentru a se apăra de teroriști, Franța trebuie să poată refuza accesul în țară cetățenilor suspectați de relații cu diverse rețele teroriste.

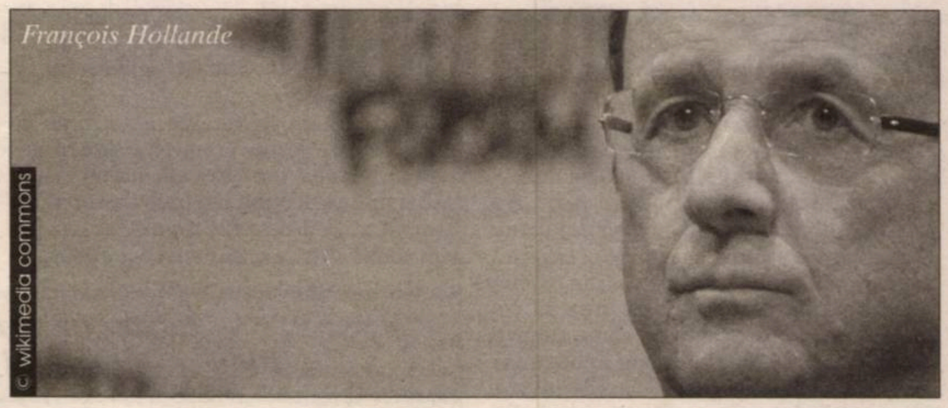

François Hollande

© wikimedia commons

■ Modificări ale Codului Penal sau, mai precis, o adaptare a dispozițiilor la noua realitate a luptei antiteroriste; printre altele, e vorba de înăsprirea considerabilă a pedepselor, dar și de noi încadrări ale unor infracțiuni asociate terorismului.

■ 5000 de posturi noi în Poliție și Jandarmerie, 2500 de posturi noi în Justiție, 1000 de posturi noi la unitățile de graniță. Pe de altă parte, Hollande a mai promis că Franța nu își va mai diminua efectivele militare pînă în 2019.

■ Prelungirea pe termen de trei luni a stării de urgență.

■ Esențial în discurs e că „Pactul de securitate e mai important decît pactul de stabilitate“. Asta înseamnă mijloace (financiare) suplimentare puse la dispoziția Armatei, Poliției și Justiției pentru a combate terorismul, angajarea unor cheltuieli chiar cu riscul unor dezechilibre bugetare.

Toate aceste modificări necesită majorități și consens și e de așteptat ca președintele să și obțină asta în Parlament. Oricum, e o întreprindere de durată, un demers care va continua și în următorul cincinal prezidențial.

În discursul său de aproape 40 de minute, François Hollande nu a evitat să pronunțe, de mai multe ori, cuvîntul „război“. Un cuvînt care stîrnește teamă în Europa – dar, pe de altă parte, cum să nu-l rostești după un eveniment atît de dramatic precum atentatele de la Paris, care au făcut atîtea victime? I s-a reproșat că a insistat atît de mult pe cuvîntul „război“ și că „terorismul“ e un dușman pe cît de crîncen, pe atît de vag definit (oficialii germani îl evită cu obstinație, folosind, în schimb, parafraze întortocheate și eufemisme). E drept și că e înspăimîntător să constați modificări instituționale, constituționale, legislative atît de bruște, toate întemeiate pe logica războiului. De fapt, toate aceste schimbări, care se vor o demonstrație a curajului și a determinării, arată cît de vulnerabili sîntem în fața terorismului. Într-un fel, asta e o victorie (de etapă) a dușmanilor Europei: ridicăm garduri, restrîngem drepturi și libertăți, ne înarmăm, ne concentrăm pe apărare în loc să avem în vedere bunăstarea.

■ ■ ■

PUBLICITATE

25 DE ANI DE CINEMA
Ciclul Belmondo în Decembrie, subtitrat în limba română
Mulțumim celor peste 2,7 milioane
de telespectatori care ne urmăresc în fiecare săptămână.*
25 ANI
TV5MONDE
ÎN ROMÂNIA
*audiența cumulată săptămânal în România
în perioada ianuarie - iunie 2015
populația în vîrsta de 4 ani și peste
sursa ARMA / Kantar Media
TV5Monde este disponibil în toată țara prin cablu, DTH și IPTV.
Mulțumim partenerilor noștri:
DIGI
upc
T · ·
orange

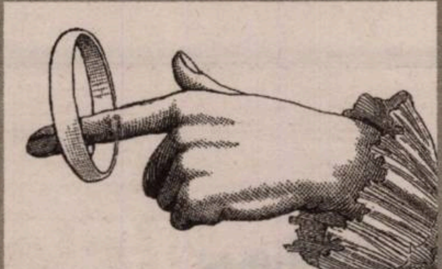

Selma IUSUF

legende **urbane**

Neîncredere

„Pot să cobor?“, o întreb tare pe vînzătoarea din micul magazin de decorațiuni interioare în timp ce arăt cu degetul spre subsolul în care se ajunge pe o scară spiralată. Am ridicat din sprîncene și am rămas cu mîna îndreptată spre acel subsol – sînt o mică statuie a interogării. „Sigur“, zice femeia pe care o văd deja cum se zbate între teama de a mă lăsa singură acolo, impulsul de a veni cu mine și jena vizibilă știind că eu știu că vrea să coboare să mă supravegheze, ca nu cumva să-mi vină vreo idee și să bag în buzunar poate un sfeșnic care imită o antichitate, vreun globuleț sau, mai știi, unul din ștergarele de masă brodate cu gărgărițe.

Ea ezită, eu o privesc în ochi și ea știe că știu că ne aflăm amîndouă într-o situație penibilă. Colegul ei care îi ține locul în unele zile e mai direct. Vine și stă în capul scărilor, oricine ar coborî acolo; mai bine să fie sigur decît păgubit. Cobor tropăind ostentativ, ca și cum zgomotul făcut ar exclude orice semn de furișare, de tăcere și de liniște, semne sub care se comit de regulă diverse fărădelegi. Stau un pic acolo jos, sînt atît de derutată de moment, simt tensiunea doamnei care a ales să rămînă sus, încît nu văd nimic în jur. Mă uit absentă la niște figurine din lemn, la niște vrăbii vopsite în verde de China și pun mîna pe un ghivecel albastru din ceramică. Urît foc. Oribil, de fapt. Îl iau și urc scările cu mare ușurare. „Rămîne acesta?“, mă întreabă doamna, încercînd din răsputeri să nu se uite din reflex spre buzunarele gecii în care sînt îmbrăcată. „Da, da“, zic repede și-mi bag ostentativ mîna în buzunare, de unde scot la fel de ostentativ portofelul. Jucăm un teatru mizerabil. Plătesc ghivecelul. E urît. Și e scump.

Ne terminăm sceneta cu un schimb de replici anoste despre vreme. Se vede că sîntem amîndouă ușurate, mă îndrept spre ușă și mai că-mi vine să-i mulțumesc că s-a canonit atîta doar ca să nu mă facă să mă simt prost. Nu-i zic, dar cred c-a înțeles.

Jucăm un teatru mizerabil.
Plătesc ghivecelul. E urît. Şi e scump.

Îmi dau seama că între noi toți mustește neîncrederea. La bază, la subsolul societății, unde băltește periculos și-ți trage picioarele cu tot cu bocanci. De cele mai multe ori neîncrederea asta face viața tare urîtă, alteori e atît de bine împletită în fibra fiecăruia că n-o mai observăm, vine la pachet cu orice proiecție asupra unui necunoscut, a unei intenții sau a unei promisiuni. Alteori o redenumim parșiv prudență.

Eram acum cîteva zile într-un supermarket și mă uitam pierdută la niște alune pe care le-aș fi mîncat pe loc din cauza altei diete care mă ține captivă și permanent înfometată, scuzați bătaia de cîmpi, eram în magazinul ăla cînd îmi apare brusc de undeva, dintr-o parte, o fată frumoasă care-mi bagă agitată sub nas niște pliante. „Aveți cumva două secunde? Dacă cumpărați ceva peste 20 de lei din oferta noastră o să primiți cu reducere de 30 la sută aceste…“, a turuit fata într-o suflare, fluturînd pliantele alea. Am băgat instinctiv ochii în ele și n-am apucat nici măcar să-i zic „Nu, mulțumesc“. Am așteptat răbdătoare să termine ce avea de zis, m-am uitat pe foile ei, iar cînd, în sfîrșit, s-a liniștit, am reușit s-o refuz politicos. „Îmi pare rău“, am mai spus. „Nu face nimic“, mi-a zis cu – mi s-a părut mie – oarecare ușurare. Avea niște ochi albaștri nemaipomeniți. Mi-am văzut de drum prin magazin, uitînd instantaneu întîmplarea, cînd – niște metri mai încolo, băgată în labirintul rafturilor cu diverse uleiuri unde îmi contemplam mut soarta colesterolului – aud o voce în urechea dreaptă: „Vă mulțumesc mult că m-ați ascultat“. Casc ochii cît cepele. Era fata frumoasă cu pliantele. „Aaa, dar sigur, normal…“, îngaim. „Știți“, zice, „erau șefii mei în spate, mă supraveghează că nu stau de vorbă cu lumea… Mă scuzați că m-am băgat așa… și produsele astea sînt scumpe, știu…“, continuă ea. „Nu-i nici o problemă“, zic, inundată de compasiune pentru fata asta. „Nu au încredere în mine“, zice ea. Aici le-am dat șefilor ei dreptate, nu era făcută pentru un job în vînzări. Avea prea multă încredere în necunoscuții ca mine.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

---

anti nostalgia

Vasile Voiculescu

„Procesul-verbal de interogatoriu din 5 august 1958 de la fila 398 menționează durata de patru ore a anchetării poetului inculpat, timp în care același anchetator penal de Securitate îl învinuiește că *«a scris unele materiale cu caracter ostil regimului din Republica Populară Romînă și a făcut parte dintr-un grup contrarevoluționar condus de Alexandru Teodorescu, zis Sandu Tudor, și Alexandru Mironescu.»* Vasile Voiculescu este forțat, prin mijloace specifice anchetelor din acei ani, să recunoască *«desfășurarea activității ostile regimului din Republica Populară Romînă»* și «vina» de a fi scris *«multe poezii cu caracter mistic și religios, de îndemn la o viață duhovnicească de rupere de viață care prin interpretare au un caracter dușmănos față de regim.»* Tot acum este acuzat de *«activitate ostilă regimului din Republica Populară Romînă împreună cu alte elemente dușmănoase în grupul condus de Alexandru Teodorescu zis Sandu Tudor, care făcea membrilor grupului o educație mistică.»* În procesul-verbal de interogatoriu din 16 august 1958, de la fila 403 a volumului 2 din Dosarul P/202, A.C.N.S.A.S., se consemnează începutul anchetei în timpul căreia, ca urmare a folosirii bine cunoscutelor mijloace, Vasile Voiculescu recunoaște întîlnirile oamenilor de cultură, ale preoților, ale studenților în casa profesorului Alexandru Mironescu.“

Ioana Diaconescu,
op. cit.

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și **coate**

Închideți granițele! Monitorizați Internetul!

La umbra suferinței sfîșietoare a celor care și-au pierdut rude, apropiați, prieteni în atacurile teroriste de la Paris, niște domni mulțumiți își freacă mîinile. A ieșit cum au zis ei, la un moment dat. Adică s-a adeverit previziunea că teroriștii or să atace dur, în inima civilizației europene. De parcă asta ar fi ceva nou, de parcă deranjurile mari, din anii trecuți, nici n-ar fi existat. Da, dar nu s-au dovedit suficiente pentru a căpia de cap parlamente întregi, care să voteze reinstaurări de granițe, ascultări de telefoane fără restricții, monitorizări totale ale Internetului. Pentru că ăsta e visul de aur al domnilor care freamătă acum de bucurie că a ieșit cum au zis ei. Să se monitorizeze absolut tot. Chiar și zgomotele de la toaletă, să știm cum stă populația cu echilibrele intestinale.

Imediat după atacuri, doamna Nathalie Goulet, senator al Franței, îi explică Christianei Amanpour, la CNN, cum s-a putut întîmpla așa ceva. Încercînd să facă toată tragedia pe înțelesul interlocutoarei – de parcă jurnalista americană era venită de pe Jupiter și nu știa ce-i aia Europa –, doamna senator aruncă o replică nevinovată, spunînd că asta e, că nu e o mare surpriză să te întîlnești cu astfel de situații, pentru că „…știți… Noi, în Europa, nu avem granițe…“. Amanpour plusează: „Președintele Hollande a declarat adineauri că atacul a fost plănuit în afara Franței“. Doamna senator mai bifează un punct din agenda aspirațională a domniei sale: „Sigur că da… Cu tot online-ul ăsta absolut liber…“.

De parcă motivațiile teroriștilor au vreo legătură cu absența granițelor în Europa sau cu accesul liber la Internet. Astea sînt doar realități, elemente firești ale civilizației de care teroriștii pot profita pentru a comite nenorociri inimaginabile. Dar nu sînt singurele realități de care se pot folosi. Democrația are vulnerabilități nenumărate. Să suspendăm orice idee de democrație! Și-o să trăim într-o siguranță cum nu s-a mai văzut. Numai că motivația teroriștilor vine dintr-o zonă mult mai complicată. Iar dacă o dezbatem prea la vedere, s-ar putea să devină deranjantă pentru urechile opiniei publice. Sigur, oricare ar fi ea, nimic nu justifică actele teroriste, indiferent de chipul și de natura lor. Dar, cînd vine vorba despre situații postcoloniale gestionate foarte prost, despre lupta feroce pentru resurse naturale, despre tensiunea continuă a sferelor de influență, despre necesitatea găsirii unor piețe ale vînzării de armament, despre supape care să canalizeze energia acumulată între marii jucători de la nivelul planetei e mai convenabil să ducem lucrurile spre controlul informației decît spre calitatea acesteia.

Începe să se vorbească din ce în ce mai insistent despre reintroducerea granițelor în Europa unită, iar cartea lui Régis Debray, *Elogiul frontierelor,* publicată la Gallimard, în 2010, se trezește la o nouă viață. Da, scriitura și farmecul speculativ al jocului cu ideile fac din această carte una fascinantă. Dar e genul de fascinație care prinde bine și se simte minunat în zona pieței ideilor, în spațiul dezbaterii, în universul comparațiilor, nu în transformarea ei în scriptură sau în cod penal. Pentru că, dacă trecem de partea asta a discuției, trebuie să vorbim și despre autor, despre tinerețea sa revoluționară, braț la braț cu camaradul și prietenul său Che Guevara, predicînd și practicînd reveria revoluționară prin America Latină. Se știe, Franța e un mediu foarte îngăduitor cu propovăduitorii luminii, indiferent de natura acestora, dar indiferent și de natura luminii propovăduite. Însă contextul actual, complet nefericit, face ca stilul excelent al lui Debray să impună, ca imperativ, un conținut extrem de inactual, depășit și destul de periculos. Dacă frontiera, conturul care delimitează un spațiu al unei comunități, ideile de *dincolo* și de *dincoace,* separarea sacrului și a profanului pot fi subiectele unor discuții excepționale, mutarea lor în concretețea momentului – în înțelegerea extrem de firesc emoțională a soluțiilor rapide pentru rezolvarea cauzelor măcelului de la Paris – e una complet neinspirată. Atacurile teroriste de la Paris nu s-au întîmplat pentru că oamenii circulă liber.

E îngrozitor de trist, dar – mutînd unghiul privirii și intrînd într-o piele speculativă, ca aceea a lui Debray – devine profund fascinant să vezi cum se încearcă deturnarea tragediei spre scopurile cele mai la îndemînă ale momentului. Spre nevoile imediate ale politicului. Spre formularea unor discursuri pe care oamenii vor să le audă, fără să știe că sînt condiționați să vrea așa.

La locul măcelului de la Paris se găsește un pașaport sirian, trecut prin Grecia, și i se atribuie unuia dintre teroriști. Între timp, se află rapid că mai sînt în circulație vreo patru pașapoarte identice cu acesta. Unul fusese deja confiscat. Nu mai contează. Impresia s-a solidificat deja, ca betonul unei fundații. Deși ți se demonstrează că e o manipulare, s-ar putea să nu conteze. Ți-ai format o părere. Ești dus de curentul de opinie. Și nici măcar nu mai ai timp să-ntrebi, stins, ca-n celebrul banc: „Unde mă duci, bestie?“.

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Christopher R. HILL

America într-o lume nouă

Lipsa unei politici americane pentru Siria

Intrarea temerară a Rusiei în războiul civil din Siria se poate sfîrşi prost pentru conducătorii ei. Dar, în ziua de azi, oricine poate să piardă în Orientul Mijlociu. La fel cum Rusia poate pierde pentru că se implică, SUA pot pierde pentru că nu se implică – sau, mai precis, pentru că nu reuşesc să elaboreze, şi cu atît mai puţin să aplice, o strategie politică coerentă şi bine ţintită pentru Siria.

De bine, de rău, politica rusească din Siria reflectă nu numai un scop, dar şi o strategie reală menită să-l atingă – strategie pe care preşedintele rus Vladimir Putin a confirmat-o recent, invitîndu-l pe preşedintele sirian Bashar al-Assad la Moscova, pentru discuţii. După ce Rusia a lovit o parte dintre inamicii lui Assad, Kremlinul a decis că a sosit vremea să discute aranjamente politice viitoare – sau, şi mai precis, că a sosit vremea să-i spună lui Assad ce urmează să se întîmple.

Din nefericire, acest tip de coeziune îi lipseşte politicii preşedintelui american Barack Obama. În mod sigur, multe dintre criticile potrivit cărora deciziile de politică externă ale administraţiei sale (decizia de a nu se implica în Siria, bunăoară) reflectă slăbiciune şi indecizie nu sînt tocmai exacte. Astfel de acuze reflectă mai puţin realitatea, cît tendinţa – care s-a intensificat în timpul campaniei prezidenţiale actuale din SUA – de a găsi în Obama un ţap ispăşitor pentru toate problemele mapamondului.

Criticii ar face bine să-şi amintească cum, cu mai puţin de zece ani în urmă, comunitatea internaţională se lamenta că SUA ar trebui să fie mai precaută atunci cînd decide dacă să acţioneze sau nu în forţă. Or, exact asta face Obama în Siria: a cîntărit opţiunile şi a conchis că o intervenţie terestră în Siria nu ar fi în interesul SUA, spre deosebire, să spunem, de atacurile aeriene conduse de SUA împotriva Statului Islamic.

Dar a alege să nu intervii e una, şi a nu avea o strategie coerentă în general e cu totul altceva. Ceea ce ar trebui să i se reproşeze lui Obama este că nu a reuşit să expună motivele pentru care a ales să nu intervină şi nici să stabilească nişte măsuri alternative pe care SUA le-ar putea lua pentru a atenua criza.

Un motiv principal al acestui eşec este, în mod clar, lipsa unui consens, atît în interiorul Guvernului – întrebaţi cinci senatori ce e de făcut în privinţa Siriei şi probabil că veţi primi cel puţin şase răspunsuri –, cît şi la nivel de administraţie. Oricum, răspunderea pentru această stare de fapt îi revine, în ultimă instanţă, lui Obama – un preşedinte care în alte situaţii a demonstrat o abilitate impresionantă de a identifica complexitatea unei probleme şi de a găsi o cale de ieşire din impas.

Dificultăţile administraţiei SUA în Siria s-au ivit de la început, odată cu presupunerea că Assad va fi dat jos la numai cîteva săptămîni de la izbucnirea conflictului. A fost o eroare de calcul comparabilă cu cea a predecesorului lui Obama, George W. Bush, care a lansat o invazie în Irak, pornind de la presupunerile greşite că Saddam Hussein deţinea arme de distrugere în masă şi că, mai grav, după căderea lui Saddam, Irakul va deveni rapid o democraţie stabilă.

Odată ce a devenit clar că Assad nu se va da bătut fără luptă, administraţia Obama şi-a limitat eforturile la a-l compromite public – o tactică cu rezultate îndoielnice, atunci cînd e vorba de dictatori. Iar interdicţia, stupidă din punct de vedere tactic, impusă lui Assad de a participa la raidurile SUA împotriva Statului Islamic – fără a mai vorbi de apelurile către facţiunile din opoziţie, pentru a organiza alegeri provizorii – este mai mult retorică electorală decît strategie politică.

Cu siguranţă, criza siriană este deosebit de complexă – atît de complexă încît efortul de a o înţelege depăşeşte răbdarea publicului american. Dar, dacă există un preşedinte al Statelor Unite capabil să-i explice complexitatea, acela este Obama. După ce o va face, Obama trebuie să stabilească o cale de ieşire din impas – şi să o urmeze pînă la capăt.

Pentru început, Obama trebuie să se angajeze că va colabora cu toate ţările – aliate şi nu numai – interesate să rezolve criza siriană. Indiferent de diferende, interesul comun al acestor ţări de a instaura pacea şi stabilitatea în Siria reprezintă un teren comun ferm, adecvat pentru construirea unei strategii politice coerente.

Mai mult, chiar dacă punctul de vedere al SUA potrivit căruia Assad ar trebui îndepărtat de la putere poate fi moralmente convingător, politica oficială a Americii faţă de Siria ar trebui să lase această decizie în seama poporului sirian. În loc să încerce impunerea unei noi conduceri siriene, SUA ar trebui să găzduiască o întîlnire cu reprezentanţi sirieni aleşi intern şi să-i ajute să elaboreze un proiect de Constituţie şi să ajungă la diverse acorduri politice.

În sfîrşit, Obama ar trebui să promită că va continua să colaboreze cu entităţi care împărtăşesc aceleaşi convingeri, pentru degradarea şi distrugerea Statului Islamic. În fond, Siria nu se va afla niciodată în siguranţă, cîtă vreme luptătorii Statului Islamic destabilizează Orientul Mijlociu.

Rusia a optat pentru intervenţia militară în războiul civil sirian, în vreme ce Obama a decis că SUA nu vor concura cu Kremlinul, trimiţînd la rîndul lor trupe. Dar, pentru a schimba ceva în Siria, SUA nu au nevoie de trupe terestre. Ceea ce îi trebuie este o strategie politică coerentă care să propună obiective concrete şi chibzuite.

***Christopher R. Hill**, fost secretar de stat adjunct pentru Asia de Est, este decan la Korbel School of International Studies, Universitatea din Denver, şi autor al volumului* Outpost.

© Project Syndicate, 2015

www.project-syndicate.org

traducere din limba engleză
de Matei PLEŞU

Ofertă specială pentru Dilematici!
ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îţi dă de gîndit!
Câştigă un portofel de piele!

Abonează-te acum la Dilema veche, ediţia tipărită pe 12 luni, şi intri în tragerea la sorţi pentru un portofel de piele. În plus, primeşti bonus ediţia digitală!

*valoarea unui portofel de piele este de 486 lei
*în limita a 50 de bucăţi, model bărbătesc

Promoţie valabilă în perioada 19 noiembrie 2015 - 20 ianuarie 2016

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
Abonament tipărit bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

SMS Abonament digital 1 lună - un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE
la http://abonamente.adevarul.ro
VIRAMENT BANCAR
sau **MANDAT POŞTAL**: în contul
S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.,
cod fiscal RO18990288, deschis
la BRD Sucursala Decebal, nr. cont
RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POŞTALE
FIRMELE DE ABONAMENTE
LIBRĂRIA ADEVĂRUL
Bucureşti, Bd. Magheru, nr.18, Sector 1
LIBRĂRIILE NEMIRA
www.nemira.ro/librarii

Informaţii şi reclamaţii: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume.................................Prenume.................................
Str.................................Nr..........Bl..........Sc..........Et..........Ap..........
Localitate.................................Judeţ/ Sector.................................Cod poştal..........
Telefon.................................E-mail.................................
Am achitat suma de..........lei cu mandat poştal / ordin de plată nr..........din data..........
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.
Abonamentul va începe din luna*.................................Semnătura..........

Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activităţi promoţionale şi să le dezvăluie terţilor conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări şi să solicit ştergerea datelor adresându-mă societăţii S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poştal sau ordin de plată este necesar să trimiteţi talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, Bucureşti, Şos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poştal 020331.

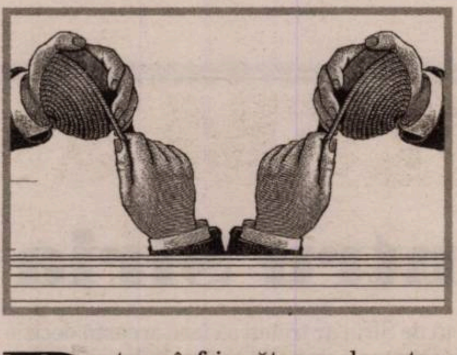

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Je suis soft target

Partea înfricoșătoare la atentatul de la Paris e că a fost o operațiune oarecum eșuată. După ce zice presa la momentul cînd scriu acest articol, planul era ca teroriștii să intre cu bombele și cu mitralierele pe stadion și acolo să declanșeze carnagiul, în direct, la o oră și la un eveniment de mare audiență: un meci Franța-Germania. Dacă printre victime ar fi fost și președintele Franței, cu atît mai bine pentru teroriști. Dar primul dintre teroriștii care au încercat să intre pe stadion a fost depistat. Acesta și un alt kamikaze cu centură explozivă s-au aruncat în aer, au reușit să omoare o persoană și să rănească o alta. Restul s-au împrăștiat și cele mai multe victime au căzut la sala de concerte, unde au reușit să intre înăuntru. Mi-a atras atenția asupra acestui aspect un analist de la CNN priceput în chestii de securitate. Zicea omul că teroriștii ăștia s-au autodeclanșat asupra unor ținte ușoare *(soft targets):* concert, cafenele, restaurante. Și mai zicea că statul francez avea pază masivă la obiective simbolice unde se aștepta la atacuri, de gen Turnul Eiffel. Deduc că și stadionul era bine apărat, deci teroristul nu a reușit să intre și s-a detonat la intrare. Gîndul acesta îmi dă fiori: statul e capabil să apere anumite obiective, în rest sîntem cu toții *soft targets*. S-a spus că este un 11 septembrie al Europei, dar diferența de tehnică teroristă este importantă: acolo au pus mîna pe avioane și au trîntit doi zgîrie-nori, omorînd cîteva mii de oameni. Aici aveau niște bombe artizanale și au aplicat teroarea la firul ierbii, folosind puști de asalt Kalașnikov, cel mai probabil procurate pe piața neagră din estul Europei (aici se găsesc, și nu foarte scumpe – 500 de dolari, zice presa americană). Cum statul s-a baricadat pentru a proteja anumite obiective strategice, teroriștii încearcă un plan de atac și, la primul semn că nu merge, ies pur și simplu pe străzi la vînătoare de oameni. Este o formă de violență menită să sperie prin chiar caracterul său întîmplător: nu trebuie să faci ceva anume, nu trebuie să fii într-un loc anume, simplul fapt că viețuiești într-un oraș te face *soft target*.

După acest atentat s-a anunțat un consiliu extraordinar al miniștrilor de Interne ai UE. Așa se anunțase și după atacul din ianuarie asupra redacției *Charlie Hebdo*. Și chiar s-a ținut acel consiliu, care nu a decis mare lucru. După ce trece emoția, se duce și cheful de federalizare a sectorului afaceri interne / servicii secrete. Cu cîteva zile înainte de atentatul de la Paris, poliția germană a oprit o mașină cu număr de Muntenegru. Destul de incorect politic, polițistul s-a gîndit că e ceva ciudat cu mașina aceea din Muntenegru condusă de un arab, așa că l-a oprit. A găsit un întreg arsenal în portbagaj – puști și explozibil. GPS-ul mașinii era pus pe direcția Paris. Informația a fost comunicată public abia după atentatele din Paris și a fost introdusă în baza de date Interpol, unde nu a fost observată sau nu a fost considerată importantă. E genul de caz care, rațional vorbind, ar constitui un argument forte pentru crearea unui adevărat serviciu secret al Uniunii Europene – dacă teroriștii se mișcă liber, ar trebui ca și contrateroriștii să acționeze într-un spațiu unificat. Însă ar contraveni tradiției în care au fost create serviciile secrete naționale – abia acum două săptămîni a fost un scandal că spionii germani ascultă telefoane ale oficialilor francezi (după ce întreaga Germanie s-a indignat că spionii americani ascultă telefoane ale oficialilor germani). Băieții ăștia din servicii încă se mai ascultă și își pun piedici între ei. Așa își văd ei jobul: să țină informațiile departe de ochii celor la fel ca ei, dar angajați de alt stat. Între timp, în serviciul diplomatic al UE există o direcție de informații care are vreo 70 de angajați care analizează riscuri, un fel de analiști de birou, cum ar veni. Dar nimeni nu a apucat să analizeze și să ajungă la concluzia că un tip care are o mașină plină de mitraliere și un GPS setat pe Paris o avea treburi mai dubioase chiar la Paris, împreună cu alții, deci trebuie alertați la modul adevărat cei din Paris.

Este ușor să-i blamezi pe cei din serviciile secrete – Traian Băsescu zice pe Facebook că, dacă ar fi fost președinte a Franței, ar fi decapitat serviciile de informații și nu-mi dau seama dacă metafora cu decapitatul este o scăpare neintenționată sau o brutalitate aiuritoare în contextul în care vorbim de atentate ale Statului Islamic. Serviciile secrete franceze se apără zicînd că au dejucat anul acesta alte cinci atentate în Franța. Au o misiune ingrată: un singur eșec e destul pentru a părea ineficienți. Franța ține sub observație 4000 de suspecți, despre care știe că sînt radicalizați, mulți dintre ei cu stagii în Siria. 4000 de potențiali teroriști. Politicieni francezi au venit deja la cald cu propunerea să fie internați în lagăre special amenajate. Ceea ce ne întoarce la cum a luat ființă Guantanamo-ul american și la cum ne plăcea nouă, europenilor, să ne dăm ochii peste cap față de cum nesocotesc americanii ăștia drepturile omului. Armata SUA a prins în Afganistan și Irak indivizi antrenați să comită atrocități, dar care nu comiseseră atrocități. Ce să faci cu ei? I-au închis temporar în tabăra militară, iar cînd spiritele s-au calmat și-au dat seama că nu e democratic și principial să închizi oameni care încă nu au comis ceva. Asta e problema cu democrațiile: au principii care te încurcă la eficiența antiteroristă. Rusia sau Egiptul nu au asemenea scrupule. Și după fiecare asemenea atrocitate se reia ciclul chinuitor al dezbaterilor despre ce poți și ce nu poți face într-o democrație pentru a salva viața cetățenilor tăi, a acestor *soft targets* care am devenit cu toții.

La cîteva ore de la identificarea primului terorist mort în Franța au fost arestați la Bruxelles cîțiva suspecți de implicare în organizarea atentatului. Aproape sigur asta a fost posibil pentru că avem legiferată retenția datelor – polițiștii au intrat în datele reținute de companiile de telecomunicații și au văzut cu cine vorbise individul respectiv. Dacă vă sună anost, vă zic că asta e ceea ce în România am numit legea *Big Brother:* statul ne reține datele tuturor pentru a putea reface rețeaua socială a suspecților în asemenea cazuri. Acum ni se pare normal să se întîmple așa ceva, dar după ce trece emoția, se reia lupta și cearta între forțele pro-poliție și cele pro-libertate. Nu ne putem împăca nici cu ideea că am putea fi supravegheați de stat, dar nici cu ideea că statul ne lasă să fim *soft targets*.

Duminică seară, Franța a atacat capitala pseudo-Statului Islamic, Raqqa – care pe harta oficială e un oraș din Siria. Spre deosebire de Al-Qaeda, Statul Islamic (SI) are o capitală care poate fi bombardată. Mișcarea islamistă este, prin natura sa, una revoluționară cu ambiții globale: vrea să înlocuiască ordinea existentă cu o alta. O asemenea mișcare e prinsă, mai devreme sau mai tîrziu, în dilema tactică: revoluție într-o singură țară sau în toată lumea? Revoluția bolșevică a plecat și ea ca o mișcare ce trebuia să cucerească lumea. După Rusia, mișcarea a avut tentative parțial reușite în Germania și în Ungaria, dar care au fost înăbușite (de armata română, în cazul maghiar). După ce a învins armata albă, Lenin a decis să se concentreze doar pe fostul imperiu țarist. Mai tîrziu, Troțki a dorit o revoluție permanentă, în toată lumea, iar Stalin a continuat linia construirii comunismului într-o singură țară. Ceva similar s-a întîmplat și cu revoluția islamistă. Al-Qaeda dorea teroare globală și a refuzat să cucerească o bază teritorială. Doar că teroarea fără teritoriu duce la izolarea de bază, oamenii vor ceva tangibil, acum, nu doar paradisul islamic viitor. Asta a oferit SI, care a apărut ca o disidență din Al-Qaeda și s-a rupt pentru că a decis că e mai important să dețină un teritoriu anume, unde să construiască un stat pe modelul lor. Al-Qaeda funcționa în stil troțkist, SI în spirit stalinist. Și a avut succes, a împins Al-Qaeda în marginalitate (la fel ca Stalin pe Troțki) și a devenit forța principală a revoluției.

Parisul înseamnă însă o schimbare de paradigmă pe care nu o înțelegem încă: SI a revenit la tactica Al-Qaeda a terorii îndepărtate, globale. De ce? Dilema e de ce s-ar schimba o mișcare care își propunea și reușise parțial să construiască islamismul terestru într-o singură țară (mă rog, bucăți din două țări, dar înțelegeți ideea) într-una care se întoarce la globalism.

O posibilitate ar fi fost că indivizii au acționat de capul lor, ca un fel de franciză, și s-au declarat supuși ai SI pentru că acolo este capul perceput al revoluției. Însă, la ora la care scriu, presa franceză spune că există dovezi că au comunicat cu șefii SI din Siria și Irak. Ceea ce îl îndreptățește pe Hollande să spună că a fost un act de război, care se cere pedepsit tot prin război.

Dar de ce a dorit SI să atragă mînia predictibilă a Franței? De ce a abandonat tactica care i-a adus succes? Poate tocmai pentru că veștile de acolo erau bune. Kurzii tocmai recuceriseră cu o zi înainte de Paris un oraș important din Irak. Strategia americană de control al finanțării și de atacuri aeriene limitate, dar permanente părea că a reușit să reducă forța SI. Încolțit în teritoriul său, SI reacționează global pentru a se menține în ofensivă. A reușit un atentat sîngeros în Liban, după ce anterior a doborît avionul rusesc în Sinai. Apoi a urmat Parisul. În această formulă, SI este un stat minor cu alură globală. Toți devenim *soft targets* într-un război revoluționar care se extinde. Războiul declarat de Franța acestui stat va cere trupe terestre dacă e să devină mai mult decît o operațiune aeriană de răzbunare, bună de răcorit nervii, dar fără efecte strategice reale. Iar dacă vom vedea soldați occidentali în Siria și Irakul ocupate de SI, războiul contra acestui pseudo-stat va redeveni un război contra unei gherile urbane islamiste – adică exact ceea ce a secat voința de luptă a americanilor acum cîțiva ani. Și de data asta aș vrea să nu mai văd mulțimi imense de *soft targets* care aplaudă vreun candidat ce promite retragerea rapidă din teatrul de operațiuni, cum a fost cu Obama, ales pe valul anti-război. Pacifismul fără creier nu face decît să agraveze problema pe termen lung și să ne facă și mai vulnerabili. Dacă băgăm capul în nisip, nu înseamnă că problema dispare. Dacă nu duci războiul acolo unde trebuie și cînd trebuie, războiul vine după tine, cînd vrea el. Și devenim *soft targets* într-o vînătoare macabră.

Dacă teroriștii se mișcă liber, ar trebui ca și contrateroriștii să acționeze într-un spațiu unificat.

SI a revenit la tactica Al-Qaeda a terorii îndepărtate, globale.

facebook.com / Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Care ești, bă, carent?

Spectre, 007. Un superproducție americană, o bună dispoziție bucureșteană. Nu este un superfilm. Nici mari demonstrații de forță, nici imprevizibil major. Dar un film care-ți dă un echilibru de popcorn cu cola, porție medie. Tot calmul, vînzările, molfăiala din sală, emoția, pentru mine, s-au încheiat într-un moment de tensiune. Și unde credeți? M-a pus naiba să mă uit la traducere. Și văd *careless* tradus prin *carent.* Adică: neglijent, cu lipsuri, cu „carențe“, poftim. „Carentat“ e un fel de *Google translation,* un fel de *corporate affair,* nu știu ce este, dar CARENT? Ce-o fi, frate? Filmul mi-a stat în gît de atunci. L-am văzut mediocru, așteptările au dispărut, cheful a plecat. Sînt carentat în halul ăsta. Mă uit pe net, nimeni nu a băgat de seamă acest CARENT. Ceea ce mi se pare tare e că nici măcar distribuitorul, Forum Film România, nu a părut lovit și carentat de acest termen, inventat, cu care traducătorul mi-a tăiat maul. Asta mi se pare discuția. Am ajuns în momentul în care nimeni, dar nimeni dintre cei responsabili nu observă gogomănia. Nivelul de educație, superficialitățile în forță au intrat și nimeni nu mai vede cum vorbește celălalt, cum aberațiile devin regulă. De acum încolo voi vorbi în limba asta de carentat, tocmai pentru a intra în trend. Este 007 un carentat? Este, uite ce jocuri de cuvinte pot face. Este Craig un carentat? Oho, este carentat. *Spectre* e carent? Păi, cum să nu? Băi, Sam Mendes, carentule!

dosarDILEMA VECHE
Coordonator: Matei MARTIN

Orașul și oamenii

Cum locuim? (II)

Texte și opinii de:

- Mihai DUȚESCU (arhitect și scriitor)
„Poveste de dragoste cu năbădăi"
- Elena STANCU (jurnalistă)
„Casa pe roți"
- Crișan ATANASIU (arhitect)
„Omul sfințește locul"
- Andra-Mitia DUMITRU (jurnalistă)
„Acasă la bloc"
- Dorothée HASNAȘ (arhitectă)
„Haiti, după cutremur"
- Oana PREDA (director executiv, Centrul de Resurse pentru Participare Publică)
„Oamenii se mobilizează pentru probleme concrete" – interviu

argument

Realitate negociată

Continuăm investigația despre „Cum locuim" începută în Dosarul de săptămîna trecută. Dacă în primă instanță ne-am concentrat pe (sub) dezvoltarea orașului și pe dimensiunea economică și socială a locuirii, acum propunem o abordare umană. Cum ne raportăm la casă și la oraș?

Blocurile construite de stat în anii '70-'80, după principiile unui spațiu locativ calculat pe măsura „omului nou", reprezintă astăzi, în marile orașe și mai ales în București, esențialul fondului de locuit. În deceniile care au trecut de la construirea lor, oamenii au încercat în fel și chip să îmblînzească betonul, să adapteze spațiul gîndit de alții la propriile nevoi, să transforme un bloc dezumanizant într-o casă locuibilă. De la micile îmbunătățiri interioare realizate încă (plăci de faianță, parchet, zugrăveală de calitate etc.) pînă la marile modernizări și renovări (izolare exterioară), toate s-au făcut în scopul unei mai bune locuiri. Trăim astăzi mai bine în blocurile comuniste? „Aici nu miroase a comunism", spune un interlocutor la o anchetă despre noile cartiere rezidențiale. În ultimii ani au apărut, mai ales la periferiile aerisite ale orașelor, cartiere dezvoltate de investitori privați. Casele și blocurile din aceste cartiere dau aparența despărțirii de trecut: finisaje de calitate, design care exprimă optimism etc. Dar nu e oare și acest gen de cartier tot o formă de raționalizare, de uniformizare a locuirii? Sînt chiar atît de altfel noile zone de locuit? Trăim într-adevăr mai bine sau doar ne bucurăm de nou? De fapt, locuirea presupune o permanentă negociere cu realitatea. Sau cu propriile reprezentări ale realității.

În fine, pentru că nu sîntem doar locuitori ai orașului, ci și cetățeni ai săi, am întrebat doi activiști în ce măsură sînt oamenii conștienți de faptul că buna locuire e și o misiune a cetățenilor, nu doar a autorităților. O veste bună: de cîțiva ani, participarea civică în chestiuni ce țin de administrația locală e tot mai intensă. (**Matei Martin**)

BARBURISME

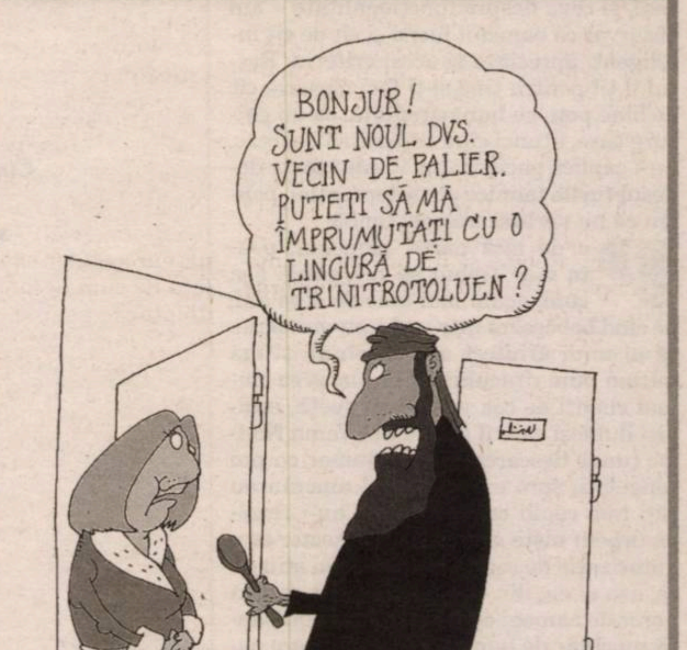
BONJUR! SUNT NOUL DVS. VECIN DE PALIER. PUTEȚI SĂ MĂ ÎMPRUMUTAȚI CU O LINGURĂ DE TRINITROTOLUEN?

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători!

**Dar nu acum.
Emisiunea *Punerea pe gînduri*
va fi reluată joi, 26 noiembrie.**

DILEMA VECHE
Orașul și oamenii
Cum locuim? (II)

Mihai DUȚESCU

Poveste de dragoste cu năbădăi

despre relația dintre arhitect și beneficiar

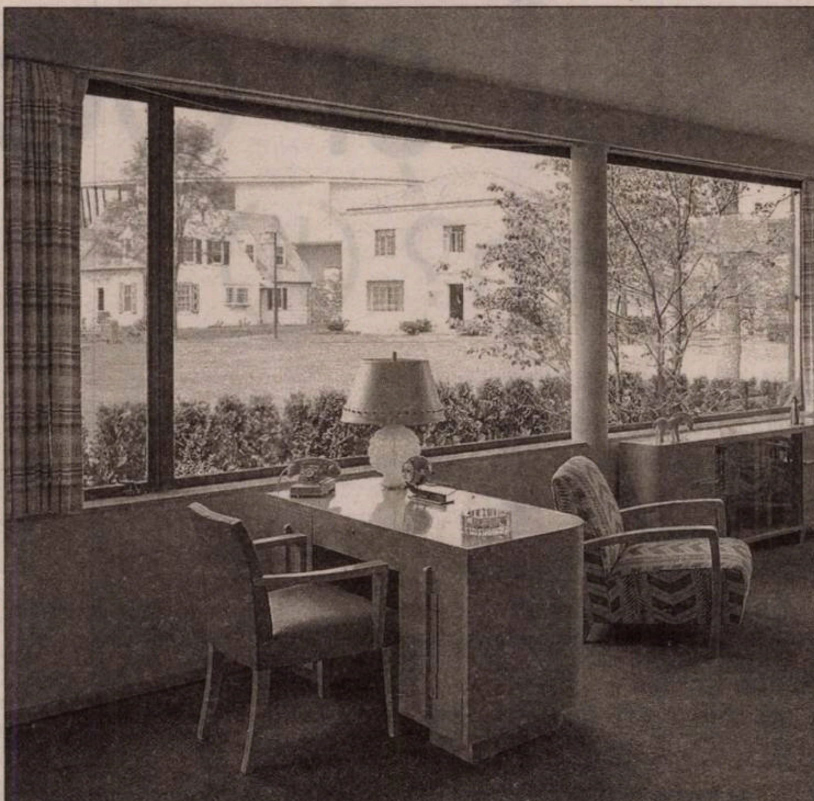

Contribuția mea nu poate fi decît ceva schematic și mai ales foarte subiectiv, venind direct din experiența mea de lucru. Pe scurt și foarte abrupt, am să-mi vărs într-o singură frază toată înțelepciunea dobîndită empiric în cei 11 ani de practică, în legătură cu acest subiect: în România de azi singurele 2 (două) instrumente pe care le ai la dispoziție ca arhitect pentru a contracara atacurile beneficiarului sînt *banul* și *legea*. Atît, și nimic mai mult. Ce încerc să spun e că beneficiarul face un pas înapoi și-și mai tempereaza pornirile tehnico-artistice doar atunci cînd îi este invocat argumentul financiar („Asta o să vă coste mai mult decît ce v-am propus eu, și nici nu aveți vreun cîștig pe alte planuri, ci din contra…“) sau cel juridic („Nu ne permite legea să trișăm cu etajele, riscați să fiți dat în judecată de vreun vecin…“). Restul argumentelor – tehnice, estetice, culturale – în 90% din cazuri sînt cel mult acceptate politicos în cazul unui client mai educat, dar tot el știe cel mai bine cum să-și investească banii (banii *lui),* și nu tu (că nu-s banii *tăi),* arhitectule. Tu ești eventual un băiat simpatic, care a făcut niște ani de școală și și-a scos ștampila aia; oricum, zi mersi că te-a ales pe tine din miile de arhitecți de pe piață: „Acuma, pe criză, e foame, e foame mare, nu? Lasă, că dacă ne înțelegem, o să mai aveți de lucru! Dacă e, vă recomand și la alții, că așa se face, din recomandare în recomandare, nu?“. De aceea, de cele mai multe ori, pentru a cînta totuși în strună și zeului arhitecturii, pentru a-ți respecta principiile profesionale, cu alte cuvinte, este indicat să nu-i aduci beneficiarului argumente de natură subiectivă sau chestii prea teoretice, conceptuale, pentru că sînt perfect demolabile din perspectiva lui: „Aha, deci am ajuns să plătesc damblalele tale…“, ci e bine să păstrezi permanent un discurs paralel, cît mai pragmatic, cu referire la buget, permisivități legislative și, eventual, și ceva despre funcționalitate – am observat că oamenii lucizi și cît de cît inteligenți apreciază și acest criteriu. Restul îl ții pentru tine și-ți faci meseria cît de bine poți, cu bună-credință, ca un chirurg care, atunci cînd trebuie să opereze, nu-i explică pacientului absolut toate dedesubturile tehnice ale intervenției, pentru că nu vorbesc aceeași limbă.

Pe de altă parte, personal, poate n-ar trebui să mă plîng: așa cum, acum mai bine de zece ani, pe cînd boboceam într-un birou-garsonieră al unui arhitect mai în vîrstă și mă miram cum dracului omul ăla avea numai clienți de cea mai joasă speță, indivizi dubioși care îl sunau din Vama Nădlac (unde descărcau un container cu pui congelați, spre exemplu) și-l amenințau că-i taie copiii cu sabia dacă nu-i rezolvă urgent niște manevre pe la sector cu o autorizație de construire sau mai știu eu ce, așa și eu, din contra, am avut cumva noroc de oameni cel puțin dialogabili, dacă nu chiar de bun-simț – cu unii am oarecșe relații de amiciție, deja, după cîțiva ani de servicii prestate în folosul lor, servicii care cel mai adesea s-au tradus în proiecte speculative de pe urma cărora ei au făcut profit, și atunci m-au apreciat și mai mult, și mai mult… Da, e trist, știu. Dar nu e cel mai trist cu putință – a se vedea exemplul de mai sus, cu săbiile și puii congelați.

Lucrurile ar putea sta însă ceva mai bine în ecuația asta, care de fapt e mai complexă decît pare, pentru că nu e vorba doar despre arhitect și beneficiar. De altfel, sînt convins că deja stau ceva mai bine decît acum 10-15-20 de ani. Sînt mai multe paliere unde e loc de mai bine:

Legea – aici e mult de vorbit, dar în principiu, cu excepția cîtorva derapaje de tipul Codul Construcțiilor, de prin 2006 (?), blocat din fașă grație efortului cumulat al organizațiilor profesionale (Ordinul Arhitecților, Uniunea Arhitecților, Registrul Urbaniștilor – cu sprijinul organizațiilor internaționale de profil), cînd se dorea anularea întregului pachet legislativ din domeniu (arhitectură, urbanism, planificare teritorială, restaurare, proceduri de autorizare, disciplina în construcții, aparat administrativ, norme de aplicare etc.) și elaborarea unui Cod unic care să le cuprindă pe toate, Cod care însă omisese – voit sau nu – nenumărate chestii bune și funcționale din vechea legislație, cu excepția unor astfel de situații, deci, lucrurile au evoluat și sper să nu se strice, pentru că există permanent presiuni, iar cei care le exercită sînt înarmați cu exemple din „țările civilizate“ în care, într-adevăr, profesia de arhitect a fost aproape complet înghițită, redusă la zero. E foarte mult de vorbit, cum spuneam.

„Aha, deci am ajuns
să plătesc damblalele tale…“

„Cine vrea să construiască
turnuri înalte trebuie
să lucreze multă vreme
la fundație.“

ANTON BRUCKNER

„Pînă și în București există sectoare în care arhitectul-șef nu are studii de specialitate, arhitectură sau urbanism, ci ceva, orice, dintr-un domeniu așa-zis complementar.“

Educația arhitecților – personal, cred că indiferent de contextul în care evoluezi, dacă ai o educație profesională cît mai solidă, rezultatul muncii tale nu are cum să nu aibă unele calități. E ca la gimnastică: te antrenezi pentru o săritură de 8, sari, mai greșești, aluneci un pic, iei 7 și ceva. În schimb, dacă tragi tare și te antrenezi pentru o săritură de 10, oricît ai greși, tot îți rămîne de un 9. Legat de asta, probabil că e important ca media să fie cît mai ridicată, pentru ca mulțimea de lucrări anonime care umple orașele să fie cît mai decentă – vezi exemplul cel mai des invocat al Austriei sau al altor țări mai de la vest, ale căror sate sau suburbii, fără a avea clădiri singulare, cu valoare arhitecturală, prezintă totuși un fond general absolut acceptabil, departe de caracterul toxic al localităților noastre.

Educația clienților – de obicei, clienții care apelează la serviciile unui arhitect, slavă Domnului, au mai ieșit din țară în ultimii ani și, chiar dacă n-au vrut, tot s-au lovit de exemple de bună practică în afară. În plus, în mediul online există suficient de multe site-uri de popularizare a arhitecturii. În urmă cu vreo 15 ani, am rămas puțin perplex cînd un coleg mi-a zis că, după părerea lui, revistele acelea de consum de tipul *Casa de Lux* chiar au făcut un serviciu profesiei noastre, deși erau pline de proiecte care țipau de atîta prost gust. Cum așa? – am întrebat. „Păi, măcar îi educă pe oameni și le arată că pentru a face un proiect așa *frumos ca-n revistă* e nevoie să apeleze la un arhitect.“ Cam acolo eram acum 15 ani, la conștientizarea diferenței dintre *arhitectură, agricultură, arheologie;* azi lucrurile stau în mod evident un pic mai bine.

Administrația publică – organele de avizare și autorizare, corupția, faptul că legea, atît cît e, nu se aplică, din motive de corupție sau pur și simplu din neprofesionalism – care e din cauză că salariile din administrație sînt cu adevărat mici și prea puțini specialiști sînt tentați să lucreze în atare condiții, motiv pentru care legea, spre exemplu, nu impune ca arhitectul-șef al unei localități să aibă studii de arhitectură sau urbanism –, legea spune ceva de genul că este *recomandabil*. De aceea, există arhitecți-șefi ai unor localități deloc lipsite de însemnătate (Bran, spre exemplu – știm cu toții halul în care a ajuns să arate, în doar cîțiva ani), oameni absolut onorabili, dar cu studii de silvicultură, sau medicină veterinară, sau foști excavatoriști. De altfel, pînă și în București există sectoare în care arhitectul-șef nu are studii de specialitate, arhitectură sau urbanism, ci ceva, orice, dintr-un domeniu așa-zis complementar. E greu de crezut că cineva cu studii dintr-un *domeniu complementar* poate înțelege problematica deloc lipsită de complexitate a dezvoltării urbane, a planificării teritoriale sau a calității construcțiilor. Asta așa, ca cerințe minime, înainte de a începe să vorbească aceeași limbă cu un arhitect care îi încredințează un proiect, pentru a i-l evalua și a i-l autoriza.

În fine, închei aici – pe tema asta se poate scrie, bine-mersi, un roman.

***Mihai Duțescu** este arhitect și scriitor. Autor al romanului* Uranus Park, *o carte în care e vorba, printre altele, despre relația dintre arhitect și clienți.*

Crișan ATANASIU

Omul sfințește locul

Îmi place că „a locui“ derivă din „loc“ (locus), *că are și înțelesul „a exista, a persista, a dăinui“, că sugerează o acțiune asupra locului, de a pune stăpînire pe el și a-l sfinți. Din această perspectivă, locuirea nu mai e o simplă așezare primitivă, ci, odată ce a depășit stadiul de adăpostire, o înțeleg ca pe un act de civilizație și, de ce nu, de cultură. Cultura locuirii înseamnă a ști ce pretenții să ai de la locuință, a-ți defini stilul de viață, a discerne ce e valoros și ce e derizoriu, a avea gust,* savoir-vivre.

Două noțiuni relative apar frecvent și confuz cînd e vorba despre locuințe: lux și confort. Confortul – orientat către viața interioară, destinat traiului bun, comodității, igienei, sens introvertit, luxul – orientat către viața publică, destinat imaginii afișate, prestigiului, sens extrovertit. Mai relativă decît confortul, categoria de lux e dependentă de observator, de sistemul acestuia de referință.

Există case confortabile fără a fi luxoase și case luxoase fără a fi confortabile. România de azi e plină de vile contemporane, costisitoare, care nu sînt nici luxoase, nici confortabile. Căci nu e lux să ai baluștri de ipsos, acoperiș Lindab, balustrade de inox, după cum nu e confort să ai 14 camere pe trei niveluri.

În moștenirea imobiliară a deceniilor interbelice găsim, în țară, ambele ipostaze ale locuinței: în sud și est, vechile conace boierești – de un lux ostentativ, dar lipsit de confort și funcționalitate – au devenit model urmat, la o scară meschină, de locuințe burgheze larg răspîndite în orașe și chiar sate: case pe parcele înguste, nefuncționale, dar cu fațade pretențioase, din materiale ieftine. Falsul lux prevalează asupra confortului. În nord și vest, modul de viață și de construire al sașilor și austriecilor a dat naștere unor case solide, cu atenanse și curți generoase, confortul prevalează asupra luxului, se trăiește bine, e loc pentru toate.

> *Construcția de apartamente „confort redus“*
> *a coborît pînă la gradul 4 condițiile de locuire*
> *și a înjosit pretențiile locatarilor la o viață civilizată.*

În București sînt multe case frumoase, de factură clasică sau modernă, vile, apartamente elegante și chiar „locuințe ieftine“ alcătuind cartiere sau parcelări. Nu toate aparțineau „burghezo-moșierimii“, multe au fost construite pe credit de clasa mijlocie, în formare în anii ’30. Locuirea în aceste clădiri de clasă de construcție superioară urma modelele civilizatoare occidentale – garaj, lift, centrală termică, acces de serviciu, suprafețe mari, dependințe și terase generoase, fațade îngrijite ce rezistă și azi.

Nomenclatura comunistă a pus ochii pe ele, le-a ocupat imediat, în mod abuziv, vechii proprietari au fost dați afară sub pretextul „naționalizării“, transformați în chiriași și relocați abuziv în alte case.

Atunci a început declinul locuirii și s-a instaurat ceea ce aș numi „locuire forțată“. Apartamente împărțite la două sau trei familii, cu „acces“ la baie și bucătărie sînt termeni ce doar cu greu pot fi înțeleși azi. Exodul de la sat la oraș – fenomen de voință politică – a accelerat și a înrăutățit criza de locuințe. Locuințele proprietate de stat puteau fi ocupate pe bază de repartiții, conform listelor centralizate la locul de muncă, în funcție de nevoi, posibilități, pile, bacșiș. Un lagăr!

S-a instituit „norma sanitară“, adică 8 mp/persoană arie locuibilă (living + dormitoare), impusă și proiectării. Efortul financiar pentru construirea de locuințe „la bloc“ putea fi suportat numai prin limitarea suprafeței camerelor (living 16 mp, dormitor 10 mp, baie 4 mp) și restricții la materialele de construcție.

E normal că mulți locatari au adus modificări apartamentelor încercînd să scape din strîmtoarea pereților și standardelor. Apare „apartamentul cu îmbunătățiri“ – înlocuiri de finisaje interioare: linoleumul cu parchet, cimentul cu dale de gresie, vopseaua cu plăci de faianță, setea ancestrală de pămînt a românului se manifestă în foame de spațiu – se extinde antreul pe palier, WC-ul de serviciu devine debara, se sparg ziduri despărțitoare, se închide balconul… În blocurile socialiste, desființarea pereților din cărămizi subțiri sau BCA nu a adus prejudicii rezistenței clădirilor cu structuri din cadre și diafragme de beton. Ca dovadă, la cutremur, acestea nu au avut de suferit, iar cele două-trei cazuri nefericite de prăbușiri au avut alte cauze. Azi, nu mai concepem astfel de modificări fără autorizații de construire pe bază de expertize și proiect de arhitectură. În schimb, închiderea balcoanelor – o calamitate și o crimă altădată interzisă – a devenit politica obligatorie generalizată a primăriilor.

Calamitate: locatarii sînt izolați de aerul de afară și ambalați în plastic, balconul ermetic împiedică aerisirea încăperilor și devine o crescătorie de muște, vara geamlîcurile cresc temperatura din apartamente, crește consumul și uzura aparatelor de aer condiționat, aspectul blocurilor de locuit revine la sinistrele „cutii de chibrituri“ împînzite de colivii albe.

Crimă: cum vor rezista, la un cutremur, amărîtele de panouri din PVC și geam fixate cu spumă și cîteva dibluri? Cîți se vor pomeni cu ele în cap? Cine va plăti reparațiile? Dar viețile?

Locuirea începe de afară. Urbanismul socialist propune conceptul cartier-parc cu alei și arbori înzestrat cu dotări social-culturale, idee bună teoretic, dar degenerată în cartier-dormitor. O idee mai bună decît campania de „placări“ (1980) – fronturi de blocuri închid enclave tradiționale și creează lungi bulevarde fără personalitate. O idee mai bună decît campania de „îndesiri“ (1985) – printre blocuri noi s-au plantat blocuri și mai noi, micșorînd pînă la absurd distanța dintre fațade.

Se găsea o idee și mai proastă? Da. Construcția de apartamente „confort redus“ a coborît pînă la gradul 4 condițiile de locuire și a înjosit pretențiile locatarilor la o viață civilizată.

S-a construit mult și prost. Ce risipă! Atunci, ca și acum, banii statului, cheltuiți cu mînă largă, erau banii noștri din venitul național. Ce păcat! Ce case bune – dar mai puține – s-ar fi clădit fără intervenția păguboasă a politicii partidului!

> *„Cred că oamenilor le pasă de arhitectură. Altminteri n-ar cheltui atîția bani ca să călătorească pentru a vedea arhitectură. Oamenii merg la Partenon, la Chartres, la Opera din Sydney. Merg la Bilbao... Ceva îi impulsionează. Și, cu toate astea, trăim înconjurați de arhitectură proastă.“*
>
> FRANK GEHRY

După 1990, fenomene sociale accelerate au venit peste reminiscențe nefaste ale epocii anterioare (ghetoizarea, cutremurul, demolările abuzive). Reacțiile locatarilor sînt pe măsura noilor provocări amețitoare: restituiri de terenuri, case „pe pămînt“, locuințe mai mari, mai înalte, acoperișuri mai sigure, Legea 50, stufoasă și confuză, liberalizarea profesiei de arhitect, avalanșa de oferte imobiliare, echipamente și materiale, evadarea din oraș, casele de vacanță, gardurile și, de curînd, „reabilitările“, „modernizările“ care nu pot fi apreciate de-a valma. Rostul lor depinde de proporția intervențiilor, nu e vorba de proporții geometrice, ci de dilema fundamentală între ce se dorește și ce se poate. E și dilema arhitectului (specialist) în relația cu clientul (proprietar). E și dilema noilor cartiere, dezvoltate în *„banlieue“*, fără infrastructură – străzi, rețele, canalizare. Revin la relația lux/confort: e nefiresc contrastul între marmura din băi și puțul absorbant din curte.

Ca arhitect, deplîng:

- proliferarea centralelor termice de apartament în locul soluțiilor inteligente – centrale termice de bloc, de tronson, de scară – ce au numai avantaje: investiții și consumuri mai mici, control și întreținere calificate, pericol mai mic de accidente;
- reabilitarea termică cu polistiren – anihilează transferul de aer prin porozitatea pereților, locuința devine o nesănătoasă cutie etanșă din plastic, vaporii din condens rămași captivi în pereți formează mucegai, nu e stabilit pericolul de foc al polistirenului și nici comportarea sa în timp; asociația producătorilor recunoaște că 50% din polistirenul din piață nu corespunde standardelor;
- cromatica fațadelor rămasă la mîna primarilor.

Deplîng, de asemenea, desconsiderarea mediului profesionist de către mediul administrativ și, în special, amestecul politicii în administrație.

Și, pînă la urmă, cum locuim?

1) Mai bine decît acum 30 de ani.

2) Voința de a locui bine/frumos e în fiecare din noi. Sau nu e.

3) Locuirea civilizată nu cere musai cheltuială. Vorbă populară de bun-simț, cu tot agramatismul ei: „Curat și aranjat, faci din colibă palat“.

4) Hai să dăm afară masa cu flori de plastic din mijlocul camerei de zi.

Nu trebuie să așteptăm să ne creeze alții condiții bune de locuit. Și totuși, nu avem loc de parcare și pe țevile de căldură vine frig. Dilema e: oare astea, pînă la urmă, nu depind tot de noi?

***Crișan Atanasiu** este arhitect.*

DILEMA
Orașul și oamenii
Cum locuim? (II)

Andra-Mitia DUMITRU

Acasă la bloc

Dincolo de realitățile emoționale și empirice pe care „a te simți acasă“ le are, termenul este poate cea mai potrivită unitate de măsură pentru a putea cîntări o formă sau alta de locuire. Cu ocazia unui studiu mai amplu despre diversitatea locuirii din București, mi-am propus să aflu ce înseamnă acasă în contextul apartamentelor de bloc construite în perioada socialistă. Un demers ce s-a dovedit în egală măsura banal și complicat…

© B.C. Cazacioc

Fie că ești doar în trecere prin București sau locuiești în Capitală, n-ai cum să nu observi redundanța standardizată a unui model ideologic de locuire care îndeamnă la egalitate: de spațiu, de clasă, de structură familială, stil de viață, intimitate sau număr de camere. Multiplicarea fațadelor de bloc pare să se fi insinuat secvențial în rutina urban-vizuală a fiecăruia dintre noi. Dar ce se întîmplă în spatele ușilor închise ale acestor locuințe urbane atît de larg răspîndite? Cîți de *acasă* încap în spatele acestor spații locative uniforme? În ce măsură individualitatea interioarelor de apartamente poate să schimbe centrul de greutate al percepției locuirii? Ce reprezintă *acasă* în contextul spațiilor asemănătoare și cum se construiește acest sentiment pentru indivizi diferiți? A vorbi despre specificul de locuire caracteristic apartamentelor de bloc din București se traduce, de fapt, printr-o discuție despre capacitatea individuală și colectivă de adaptare la o normă de locuire.

În noiembrie 2014, un studiu al pieței imobiliare din București (homefinders.ro) releva faptul că cel mai căutat apartament din Capitală este situat în cartierul Tineretului, are trei camere, peste 70 de metri pătrați și este situat la etaje intermediare. Pînă să ajung să cunosc mai bine stilul de locuire caracteristic acestui cartier de blocuri, pe care l-am luat drept etalon în analiza locuirii în apartamentele de bloc, mi-a revenit în minte o informație obținută întîmplător de la tatăl meu, privitoare la calitatea locuințelor din acele blocuri. În anii studenției, una dintre practicile impuse de la facultate, alta decît UTC, a presupus un fel de ucenicie în construcția unor apartamente de bloc din acest cartier. Practica propriu-zisă a avut loc imediat după cutremurul din 1977 și s-a terminat la fel de abrupt, exact ca zidul pe care el și colegii lui l-au ridicat. Cele două informații incongruente despre același tip de spațiu m-au făcut să îmi îndrept atenția către acest cartier de locuințe colective, în căutarea lui *acasă de bloc*.

De fapt, cea mai mare parte a moștenirii urbanistice din cartierul Tineretului – rezultat al sistematizării urbane a Capitalei – însumează 150 de blocuri de locuințe în regim P+8 și P+10 și 10.800 de locuințe, construite în marea lor majoritate după 1977, în diferite etape, pînă în 1989. În august 2015, toate aceste locuințe figurau ca domiciliu stabil pentru 17.981 de persoane. Media de 1,6 persoane care ocupă o locuință explică probabil cererea mare și prețurile peste medie pentru apartamentele din blocurile acestui cartier.

În primă fază, imediat ce au fost date în folosință, apartamentele de bloc nu întruchipau obiectul dorințelor locative nutrite de cei care aveau să le locuiască, pentru că statul îndeplinea în avans această dorință pentru categorii prestabilite de indivizi, în funcție de originile sociale ale acestora, mediul de proveniență, performanțele de lucru sau numărul de membri ai familiei din care aceștia făceau parte.

La aproape 40 de ani de existență, cartierul a făcut deja cunoștință cu cea de-a doua generație de proprietari care și-au achiziționat un apartament în aceste blocuri (argumentul supraproprietății al lui Liviu Chelcea m-a determinat să exclud din analiza mea cazurile de locuințe închiriate). Dacă înainte de 1989 nu era nevoie, și nici de dorit, să ai prea multe cerințe în legătură cu tipul apartamentului pe care ți l-ai fi putut dori spre a deveni *acasă,* astăzi situația e puțin diferită. Argumente precum proximitatea față de centrul orașului, parcul care a dat și numele cartierului, data construirii ceva mai recente a blocurilor de locuințe (+1977) și infrastructura diversificată de transport în comun sînt motivațiile principale care îi determină pe cei care formează *middle-class*-ul bucureștean să îl caute pe *acasă* în acest cartier. Mulți dintre noii proprietari își construiesc stilul de viață în jurul programului de lucru de cel puțin opt ore (plus două ore dus/întors) și fac din apartament un spațiu de consum. În esență, această realitate îi reactualizează cartierului, în definiția sa informală, atributul de *dormitor*… și ceva în plus. Acel ceva în plus reprezintă o anumită dezirabilitate de a locui în Tineretului și un prestigiu al locuirii aici pentru că locuitorii sînt mulțumiți și chiar satisfăcuți cu ceea ce cartierul are de oferit.

Ce reprezintă acasă *în contextul spațiilor asemănătoare și cum se construiește acest sentiment pentru indivizi diferiți?*

„Medicii își pot îngropa
propriile greșeli.
Dar arhitecților nu le rămîne
decît să-ți recomande
să plantezi iederă.“

GEORGE SAND

Probabil că vă întrebați ce s-a întîmplat cu *acasă* din spatele ușilor de apartament. Tot cu ajutorul locuitorilor acestui cartier am aflat că acest sentiment se manifestă în primă faza și exterior, prin apropierea dotărilor acestui spațiu-tampon (cartierul) dintre oraș și intimitatea locativă a fiecăruia. Dar *acasă* înseamnă, în primul rînd, tot ceea ce se întîmplă odată ce ai închis ușa apartamentului și ai ajuns *acasă*.

Relația interioarelor cu identitatea fiecărui locatar este puternic influențată de obiectele materiale cu care alegem să ne înconjurăm în acest spațiu eminamente privat. Gradele de manifestare a fanteziei locative sînt consumate în texturi de materiale (lemn, gresie, sticlă, marmură, faianță, cuarț), țesături, forme, culori, tipuri de perdele și sisteme de prindere a lor, obiecte funcționaliste de mobilier sau intervenții geometrice la nivelul structurii spațiului locuibil. Toate aceste personalizări ale spațiului îl transformă în *loc* tocmai prin înțelegerea celui care îl locuiește. Tot în acest moment al redefinirii spațiului pe care îl bănuim capabil de a deveni *acasă* se conturează și atașamentul față de acel loc, manifestat de cel care îl redesenează în reprezentarea proprie prin învestirea sa afectivă.

Ieșind din zona psihologică, paradoxal este faptul că efortul financiar (considerabil) presupus de aceste reinterpretări ale spațiului, adăugat prețului apartamentului, este deja calculat într-un potențial preț de vînzare chiar dinainte ca apartamentul să fie cumpărat de noul proprietar. Am avut ocazia să observ aceste lucruri deoarece multe dintre cazurile analizate erau ale unor subiecți care s-au mutat recent într-un astfel de apartament. Deci, în acest caz, *statornicia* lui *acasă* tinde să devină tranzitorie chiar dacă ariile ceva mai generoase ale apartamentelor de bloc din cartierul Tineretului oferă spațiul necesar familiilor în extindere, definirii de sine pentru generația carierelor în afirmare sau modelului nou de familie semitradițională. Tranzitoriu și pentru că majoritatea proprietarilor de apartamente din Tineretului, deși mulțumiți cu stilul de viață la bloc, își doresc ca, în viitorul mai apropiat sau mai îndepărtat, să își permită să locuiască într-o casă cu grădină și curte. Cert este faptul că nevoile noilor generații de proprietari exced capacitatea de regenerare a spațiului locativ pe care apartamentele de bloc din cartierul Tineretului o oferă.

În multe dintre situațiile de locuire pe care le-am analizat, moștenirea locativă puternic încărcată ideologic și-a pierdut ceea ce sociologii numesc *memoria locului*. Interesul sau informațiile cu privire la istoria apartamentului sau a locului pe care blocurile de locuințe au fost construite sînt cvasi-inexistente în mentalul și preocupările noului tip de proprietari din Tineretului. Capitolul vecinătății la bloc din cartier tinde și el să se dilueze în eticheta sociologică a *străinului familiar,* cu vagi sclipiri de bună vecinătate prin obiceiurile apuse ale proprietarilor din *vechea gardă*: pomeni sau vizite reciproce între vecini.

Orașul se schimbă, cel mai probabil și noi odată cu el, însă moștenirea urbanistică pe care fiecare regim politic o imprimă înfățișării urbane este o realitate pe care locuitorii orașului o asimilează la nivel intim, *locuind-o.*

Notă: Articolul de față rezumă și continuă studiul „Case Vii. Diversitatea culturală a spațiilor de locuit din București și împrejurimi“, realizat în cadrul Programului PA17/RO13 „Promovarea diversității în cultură și artă în cadrul patrimoniului cultural european“, finanțat prin intermediul Granturilor SEE 2009-2014. Proiectul este coordonat de Asociația VIRA, în parteneriat cu Muzeul Național al Țăranului Român și cu Asociația Mișcarea pentru Acțiune și Inițiativă Europeană.

***Andra-Mitia Dumitru** este redactor la Radio România. În 2008 a absolvit Facultatea de Sociologie din București și în 2010 s-a specializat în Antropologie Socială la Universitatea București.*

DILEMA VECHE
Orașul și oamenii
Cum locuim? (II)

Cristina BOBOC

Acasă cu miros de Occident

În ultimul deceniu, Bucureștiul s-a extins tentacular, schimbînd geografia urbană a locuirii și reinterpretînd valoarea simbolică și economică a spațiului. Construcțiile noi de la periferie, destinate locuirii, îmblînzesc și apropie spații care pînă nu de mult erau puncte albe în relația noastră cu harta socială a orașului. Ansamblurile rezidențiale promit potențialului locatar un model nou de organizare a spațiului și a economiei domestice. Periferia s-a transformat peste noapte dintr-un spațiu amorf, îndepărtat, într-o loc aspirațional pentru noua clasă medie.

Deși par asemănătoare, noile complexe rezidențiale de la periferia Bucureștiului sînt structuri diferite între ele, iar distincția se face în funcție de materialul de construcție folosit, finisaje, amplasare teritorială, prestigiul social al zonei, dimensiunile apartamentului și complexului, facilitățile din interiorul complexului și din proximitatea acestuia și o mulțime de alte elemente. Toți acești factori, însă, influențează nu numai costul locuinței, ci și comunicarea locatarului cu spațiul apropriat, cu vecinătatea, modifică practicile vieții de zi cu zi, influențează consumul cotidian și relația cu obiectele universului domestic, de la mobilier pînă la alimentație. Locuitorii ansamblurilor rezidențiale – în mare, tineri aspiranți ai unei clase medii în formare și afirmare – se orientează înspre un model și un stil de viață *modern*, occidental, preluat mimetic din revistele de design interior, emisiunile televizate sau călătoriile în Vestul idealizat.

Ansamblurile rezidențiale sînt, în mare parte, structuri închise, cu pază 24/24 dublată de camere de supraveghere. Accesul pe teritoriul complexelor este, în general, restricționat persoanelor non-rezidente, iar permisiunea de a vizita proprietarii unui ansamblu rezidențial este foarte diferită de la ansamblu la ansamblu. Limitarea accesului persoanelor din exteriorul complexului și intermedierea vizitelor de către agenții de securitate promit locatarilor o siguranță în spatele căreia se ascunde nevoia de delimitare de membrii grupurilor sociale diferite. Vecinătatea nu mai este pur întîmplătoare, este aleasă pe criterii de asemănare și apartenență la un anumit grup/clasă cu aspirații și valori comune. Asocierea prin asemănare consolidează identitatea grupului și-i confirmă reușita socială dorită. Distanțarea de formele vechi de locuire este o distanțare față de trecut și de lipsurile acestuia, iar reușita este percepută drept un merit personal sau familial. Relația cu trecutul a locatarilor ansamblurilor rezidențiale, orientați către un viitor occidentalizat, este o relație simbolică bazată mai mult pe memoria colectivă și pe imaginarul social al unui trecut care trebuie îndepărtat. Reprezentările despre trecut sînt cele ale unui timp lipsit de estetism și confort cotidian care trebuie expulzat din aspirațiile unui „viitor care nu mai miroase a comunism“.

Apartamentele construite în perioada industrializării Bucureștiului, în contrast cu cele construite în ultimul deceniu, devin forme de locuire „învechite“, unde comunismul încă mai poate fi perceput olfactiv. Iar comunismul miroase „a ghenă“, „a bătrîni“, „a vechi“, „a naftalină“ și nu poate fi ascuns cu un strat nou de var, vopsea sau blocat de geamul termopan. *Noul* nu caută să înlocuiască *vechiul*, ci mai degrabă caută să se îndepărteze, să se distanțeze de *vechi* printr-o remodelare a spațiului. *Noul* se delimitează spațial conservîndu-și tendințele și valorile aspiraționale ale unei noi clase medii în plin proces de consolidare. Apartamentele noi au miros *„fresh“*, de „curățenie“, de „var“, de „produse de curățenie“, de „iarbă tăiată“, de „piscină“, apartamentele noi miros exact opus mirosului de *comunism*. Exprimarea olfactivă a dihotomiei comunism/modernitate *alias* vechi/nou este o formă de renegare a trecutului „alterat“ și de proiectare a unui viitor „proaspăt“, neatins de trecutul „murdar“.

Noul *nu caută să înlocuiască* vechiul,
ci mai degrabă caută să se îndepărteze,
să se distanțeze de vechi *printr-o remodelare a spațiului.*

„E altfel, e altceva, aici nu mai miroase a comunism…“

(locuitor ansamblu rezidențial)

În spatele gardului păzit de agenții de securitate, locatarul ansamblurilor rezidențiale caută însă mult mai mult decît miros de „var“ și de „piscină“, de „iarbă tăiată“ sau de „curățenie“, complexele rezidențiale promit accesul către modernizarea aspirațională. Nevoia de modernitate nu este în sine un proces nou, inedit, ci mai degrabă un proces continuu. Modernitatea se reinventează constant prin valorificarea unor obiecte sau servicii dezirabile și accesibile unui număr limitat de persoane. În procesul modernizării, casa are un statut special, casa este cel mai important proiect de viață, este o investiție permanentă și locul de întîlnire al întregii familii. Casa este o expresie a sinelui, o materializare a reușitelor familiare și a planurilor de viitor. Ansamblurile rezidențiale de la periferia sau din interiorul Bucureștiul îi promit potențialului locatar modernizarea așteptată a unui *acasă* care miroase a Occident, iar Occidentul miroase bine.

Notă: Acest articol are la bază rezultatele cercetării „Case Vii. Diversitatea culturală a spațiilor de locuit din București și împrejurimi“, realizat în cadrul Programului PA17/RO13 „Promovarea diversității în cultură și artă în cadrul patrimoniului cultural european“, finanțat prin intermediul Granturilor SEE 2009-2014. Proiectul este coordonat de Asociația VIRA, în parteneriat cu Muzeul Național al Țăranului Român și cu Asociația Mișcarea pentru Acțiune și Inițiativă Europeană.

***Cristina Boboc** este absolventă a Masteratului de Antropologie de la SNSPA și doctorandă în Științe Politice a departamentului Conflict Research Group din cadrul Universității din Ghent, Belgia.*

---

aduse cu poșta

Geo BARCAN

Rețeaua

Etajul șapte mă ajută să mă integrez mai ușor printre oameni. Acum am și eu, ca majoritatea cunoscuților, cheia de la apartament, cartela de la interfon și pot completa, în sfîrșit, pe spațiile punctate secțiunea cu Bl, Ap… Pot vorbi în pauzele de cafea despre cît de enervanți sînt vecinii de lîngă și despre cît de nasol e cînd se strică liftul. „Vai, Geo, ai mai slăbit, ce s-a întîmplat?“ „Ei, trebuie să urc și să cobor mereu de la etajul șapte, că s-a stricat porcăria aia de lift.“

După stilul în care pășesc, am intuit că vecinele de deasupra sînt bulimice. Seara, înainte să adorm, îmi imaginez cum ar fi dacă s-ar rupe tavanul în două și ar cădea peste mine. Senzația că o greutate cărnoasă și călduță mă poate sufoca mă face să dorm mereu pe-o parte, cu fața spre perete. Într-o zi au bătut la ușă, mama și fiica, să mă întrebe dacă și la mine s-a luat curentul. A fost prima mea interacțiune cu comunitatea din bloc. Cînd urc scările am ocazia să mă plimb prin muzeul tablourilor cu imagini decolorate de pe hol, reprezentînd fie vaze cu flori, fie peisaje de la țară. Mi-am dorit mult liftul comunist cu miros îmbîcsit și uși stricate, în special pentru oglinjoara cu numere de telefon și becul care pîlpîie la oprire. Sînt sigură că liftul rîde pe ascuns cînd scoate scîrțîitul acela, pentru că știe că va venit ziua Z cînd mă voi bloca acolo și probabil vom petrece cîteva ore împreună. Seamănă cu o mașină a timpului pentru că atunci cînd se blochează, nu e nimeni care să te audă că strigi după ajutor.

Îmi place viața la bloc pentru că oriunde aș sta, mă conectează cu toate străzile din lume, cu toți fugarii și boschetarii străzilor, cu toți muncitorii obosiți și chiar și cu gunoierii care vin dimineața la șase. Cutia asta de beton, așa cum o numesc miturile urbane, e o ridicătură în pătura de ciment pe care noi am construit-o. Asta îmi amintește de cînd eram mică și patul în care dormeam mi se părea imens, iar atunci cînd voiam să mă ascund, mă băgam sub pătură, iar corpul meu făcea ca ea să semene cu un cort. Totul e conectat și compact, cu mici denivelări, ceea ce mă face să visez că stau sub aceeași membrană imensă cu toate babele, casnicele, copiii care au învățat să se joace singuri în fața blocului, cu parcările subterane, cu scriitorii… Dacă am fi toți copii ne-am da seama că nu avem nevoie de telefoane mobile, ci doar de niște pahare de plastic, pe care să le legăm cu o ață.

Mai e balconul – cafeneaua proprie, în care depozitezi toate lucrurile pe care nu vrei să le vezi în casă. De pe balcon faci studii sociologice despre ora la care vecinii de peste drum închid becul, despre cîte țigări fumează și despre mirosul de prăjeală pe care nu îl vrei în casă. Balconul e parfumeria rufelor abia spălate, de unde se vede soarele apunînd printre supermarketuri și instituții. Îmi place să știu că nu sînt cu picioarele pe pămînt.

Cînd m-am mutat prima dată, l-am văzut pe bătrînelul acela pe care îl vezi mereu pe banca din față, de altfel, specific fiecărui bloc, și am avut senzația că deschid o cutiuță muzicală din care iese mereu și mereu aceeași balerină. Nu e nimic mai gălăgios decît spațiul ăsta închis pentru că ritmul se schimbă mereu: cineva scapă o tigaie, se sparge o țeavă, un copil aleargă pe scări, cineva ascultă manele prea tare, trîntitul unei uși, cearta dintre îndrăgostiți, ambulanța care se îndreptă spre cardiacul de la ultimul etaj. Toate acestea alcătuiesc o armonie pe care casa, lipită de pămînt, izolată de un gard, nu o are. La casă mai latră cîte un cîine, se mai aude cîte o mașină, însă în cutia de beton, toate se aud în același timp. Blocul e o lasagna de sunete, oameni, mirosuri, obiceiuri și substanțe de la țevi.

Nu ar trebui să ne mai plîngem că secolul XXI este veacul singurătății, cînd blocul este adevărata rețea de socializare. Pe Internet ai cum să-ți ascunzi diferite aspecte ale identității, însă la bloc pereții aproape că sînt de sticlă. Nu e nimic mai adevărat decît ecourile certurilor din familii și amențările de divorț, pe care le auzi prin pereți, seara de la șapte și care parcă te interesează mai mult decît știrile de la TV.

Încerc să înțeleg de ce îmi place atît de mult aici. Poate pentru că de la etajul șapte văd lumea de sus și observ felul în care se mișcă orașul. O văd pe femeia de serviciu care în fiecare dimineață duce gunoiul de la casa ei. Văd fiecare parcare greșită pe care o face avocatul care locuiește la parter. Rețeaua asta știe multe despre mine, chiar dacă pe stradă trec neobservată. Poate vecinii de lîngă nu știu cum arăt, sau cîți ani am, însă știu că mă culc mult prea tîrziu, ca rotesc cheia în ușă de prea multe ori și că dimineața alerg pe scări. Aici nu am cum să îmi fac un profil fals, pentru că pînă la urmă, dormim unii peste alții.

***Geo Barcan** este elevă în clasa a XII-a la C.N. „Gheorghe Vrînceanu“ din Bacău.*

DILEMA VECHE
Orașul și oamenii
Cum locuim? (II)

Elena STANCU

Casa pe roți

O jurnalistă și un fotograf s-au mutat într-o autorulotă și au plecat teleleu ca să povestească România de azi prin imagini și cuvinte. Iată o mărturie despre viața într-o casă (pe roți) de zece metri pătrați.

De doi ani dormim pe alei, prin diverse curți, lîngă parcuri sau aproape de centrele pietonale ale orașelor. Căutăm mereu o stradă liniștită, cu un singur sens, unde să ne parcăm autorulota. În noiembrie 2013, eu și prietenul meu, fotograful Cosmin Bumbuț, ne-am mutat într-un *camper* după ce am cîștigat o bursă de jurnalism. Cosmin era *freelancer,* însă eu am demisionat ca să putem lucra la un subiect despre copii, părinți și educația cu palme și curele care se practică în 60% din familiile din România.

La începutul lui 2013 cumpăraserăm un Wingamm din 2000, un *camper* VW pe care intenționam să-l folosim în vacanțe. Ne-a devenit însă casă atunci cînd am realizat că nu ne permitem să păstrăm garsoniera închiriată din București și, în același timp, să călătorim prin România ca să lucrăm la subiectele noastre.

© C. Bumbuț

Zece metri pătrați, cu tot cu motor, e cam înghesuit și nu știam cum vom putea trăi acolo; cel mai greu ne-a fost să hotărîm ce luăm cu noi. O lună am tot scos și am băgat lucruri în mașină. Ne-am oprit la trei prosoape, două seturi de lenjerii de pat, un wok, o cratiță, un ibric, tacîmuri, două căni, steagul Cubei, doi lei din pluș și haine de iarnă. Restul lucrurilor le-am lăsat la o prietenă, o parte din echipamentul foto – la un amic fotograf, iar jumătate dintre cărți și reviste – la anticariat.

Deși pentru prietenii noștri totul pare romantic, viața în autorulotă presupune o rutină destul de obositoare. O dată la trei zile trebuie să alimentăm mașina cu apă pentru duș și spălat vase și să căutăm o hazna ca să golim WC-ul. Iarna, încărcăm butelia cu GPL o dată la zece zile, iar vara, o dată la două luni. La fiecare pornire și oprire a mașinii trebuie pornit și oprit gazul, strînse cablurile de curent electric și furtunurile de alimentare cu apă.

Nu ne-am schimbat tabieturile, însă le-am înghesuit în zece metri pătrați. Masa pe care mîncăm e și biroul pe care trebuie să încapă două laptop-uri. Spălatul pe cap e o aventură pentru că dușul n-are presiune, așa că eu trebuie să mă spăl la lighean. Alegerea unui loc de parcare (și de dormit) poate dura zece minute sau două ore: căutăm liniște, un teren drept, umbră, dacă e vară, și un canal pentru apa reziduală – altfel, după o zi, trebuie să strîngem mașina și să căutăm unul. Fiecare obiect trebuie pus la locul lui, ca să nu cadă în mers. Sîntem mai ordonați decît eram sau decît am vrea să fim. Eu nu am nici un obiect inutil cu mine, nici o rochiță sau agendă care nu mi-e absolut necesară.

Sîntem mai ordonați
decît eram sau decît am vrea să fim.

Trăim ieftin, gătim sănătos, cu legume din piață, nu mai mîncăm pe fugă și bem vin și bere de la Lidl. Pe geamul de la livingul-dormitor-bucătărie-birou vedem în fiecare zi un alt peisaj. Cosmin a lipit pe pereții autorulotei fotografii din locurile pe care le-am vizitat și cu oamenii care ne-au primit în viețile lor și ale căror povești le-am spus pe site-ul nostru.

Au trecut doi ani de cînd ne trezim în centrul orașelor, pe malul mării, în fața unui penitenciar sau într-un sat izolat. Uneori uităm în ce oraș sîntem, unde am fost ieri, ce zi a săptămînii este astăzi, dacă ușa de la intrare e pe partea cu trotuarul sau cu strada. Alteori ne întrebăm unul pe altul: „Crezi că sîntem normali?“.

© C. Bumbuț

***Elena Stancu** este jurnalist la Teleleu.eu. Dacă vrei să susții proiectele de non-ficțiune la care lucrează, abonează-te la vederi: Teleleu.eu/vederi.*

■ ■ ■

Viața în zero gravitație

trei întrebări pentru astronautul David C. HILMERS

Cum e să trăiești într-un mediu fără gravitație?

De fapt, există gravitație pe orbită, în jurul Pămîntului. Este ceea ce ne menține pe orbită. Pentru că există această gravitație, ne menținem pe orbită și nu zburăm aiurea prin spațiu. Însă ne deplasăm suficient de rapid încît „căderea“ spre Pămînt să fie depășită de viteză. Așa că sîntem în „gravitație zero“ atunci cînd ne deplasăm pe orbită, în jurul Pămîntului. E foarte amuzant să trăiești în gravitație zero. Poți să faci tot felul de acrobații și să profiți de întreg volumul navetei spațiale. Dar sînt și unele dezavantaje. Lucrurile au tendința s-o ia din loc dacă nu sînt legate (cu arici, de pildă) de o structură stabilă. Trebuie să fii foarte atent și cu lichidele, să nu se împrăștie. Pînă și să mergi la baie poate fi o problemă. În spațiu, poți să crești între doi și cinci centimetri din cauza imponderabilității. Ți se întind ligamentele și asta îți poate da dureri de spate. Dar, una peste alta, e amuzant să trăiești și să lucrezi într-o navetă spațială.

© NASA

Care e cea mai frumoasă amintire legată de viața pe navetă?

De departe, este priveliștea superbă cu Pămîntul și apusurile și răsăriturile de soare. De pe navetă vezi un apus sau un răsărit la fiecare 45 de minute. Sînt foarte emoționante.

Ce vă lipsește cel mai mult din expedițiile în spațiu?

Nu prea mă mai gîndesc la asta acum. În orice caz, îmi e dor de colegii mei de la NASA, de colegii astronauți, de toți cei cu care am lucrat și care ne-au ajutat. Entuziasmul pregătirii unei misiuni, minunatele priveliști cu Pămîntul și cerul în noapte – toate astea sînt lucruri de care îmi e dor, uneori.

a consemnat Matei MARTIN

***David C. Hilmers** a fost astronaut. În perioada 1985-1992 a participat la patru misiuni în spațiu. După încheierea carierei de astronaut s-a înscris la Medicină. Astăzi este medic pediatru și profesor de medicină. În fiecare an participă la o misiune umanitară – de fiecare dată în altă țară.*

■ ■ ■

DILEMA veche
Orașul și oamenii
Cum locuim? (II)

Dorothée HASNAȘ

Haiti, după cutremur

Haiti, Caraibe: cea mai săracă țară din emisfera vestică. Din pădurea care acoperea odată munții insulei a mai rămas 1%, restul a fost defrișat, întîi de coloniștii spanioli, apoi de cei francezi și la urmă de propriul guvern, pentru a face loc trestiei de zahăr. Populația, 9,7 milioane de locuitori, vorbește creola haitiană, un dialect francez cu gramatică africană. Însă 47% sînt analfabeți, fondurile alocate educației fiind 1,4% din PIB. Haitienii gătesc în continuare la foc de cărbuni de lemn.

Transportul în comun, canalizarea, pavarea drumurilor, salubrizarea, asigurarea curentului electric și alte sarcini administrative cad în grija cetățenilor, statul fiind falit. Armata țării a fost desființată prin decret în 2005, însă armamentul nu a fost casat, ci donat populației, ceea ce explică rata înaltă de agresiuni armate, pe fondul nivelului de trai extrem de scăzut.

Dacă una din șir a cedat,
au plecat toate la vale, ca piesele de domino.

Capitala, Port-au-Prince, se află în golful Gonâve, un port natural cu o activitate comercială intensă încă din cele mai vechi timpuri. Orașul se ridică pe dealurile din jur ca un amfiteatru; cartierele comerciale sînt aproape de apă, cele rezidențiale sus pe versanți. Populația: 1,9 milioane de locuitori, zona metropolitană – 3,7 milioane de locuitori.

În sezonul ploios apa se adună între dealuri, formează ravene și duce la vale tot ce-i stă în cale. Noaptea tropicală e lungă: la 6 seara se lasă brusc întunericul pentru 12 ore. Luminile care se văd pe coline provin de la generatoare diesel și de la gunoiul menajer arzînd mocnit.

Pe 12 ianuarie 2010, un cutremur de 7,0 grade pe scara Richter lovește orașul și distruge mare parte din centrul istoric: catedrala, palatul parlamentului, cel de justiție, cel prezidențial, clădirile din port, aeroportul și mai multe spitale. 300.000 de oameni mor în acea zi și 1,5 milioane de persoane rămîn fără adăpost. E primul seism puternic în regiune în 200 de ani, urmat la 8 zile de o replica de 5,9 grade.

Timp de trei zile, accesul oricărei organizații umanitare străine este blocat. Organizațiile umanitare aflate la fața locului evacuează în primul rînd personalul auxiliar și familiile lor.

Haitienii se organizează în mare măsură singuri, săpînd în dărîmături cu ce au la îndemînă. Fronturi întregi de stradă sînt reduse la un singur nivel de moloz, oamenii dezgroapă morții, îi aduc în fața bisericilor și îi lasă acolo.

Se organizează puncte de repartizare pentru pachete de supraviețuire. ONU împarte corturi albastre, care încep să umple toate suprafețele rămase pe lîngă ruine. Adică pe unde s-ar fi putut evacua molozul. Nu există utilaje de construcții, doar camioane. Singura macara este cea a forțelor ONU: de închiriat pentru alte asociații umanitare.

Localnicii încep să cutreiere ruinele după bunuri valorificabile. Se încaieră la toate colțurile și se împușcă pentru te miri ce. Trupele de stabilizare sînt excedate. Izbucnește holera. Medicii pansează și operează și cos neîntrerupt. Fiecare a pierdut pe cineva, și casa.

După o lună, organizații bine intenționate năvălesc să ajute suprasolicitînd infrastructura și așa distrusă. Case, mașini și paturi în plus sînt necesare pentru străinii veniți. În decursul anului următor, 4700 de organizații neguvernamentale sînt înscrise oficial în Haiti, aducînd, printre altele, promisiuni de slujbe. Doar una din cinci este pentru haitieni. Cea mai inutilă intervenție: munca necalificată a voluntarilor e singura pe care ar putea să o facă localnicii.

Sînt corturi peste tot. Reabilitarea merge extrem de lent. Fondurile internaționale sînt destinate construcțiilor, nu evacuării molozului care stă în calea construcțiilor noi.

Un an mai tîrziu, în ianuarie 2011, am ajuns în Port-au-Prince ca arhitect, împreună cu un inginer structurist de la corpul de ajutor umanitar elvețian. În parcul din fața ambasadei erau odată flori bougainvillea și alei sub palmieri – acum sînt sute de corturi pline de oameni. Instalațiile sanitare lipsesc. Duhnește pînă la etaje.

Casele de pe versanți au suferit cel mai mult: erau construite cu un etaj, în terase, fără fundație proprie, rezemate pe cele din rîndul de mai jos. Dacă una din șir a cedat, au plecat toate la vale, ca piesele de domino. Elementul de construcție predominant: bolțarii de beton. Cum însă fierul și cimentul se importă din Republica Dominicană, ele sînt scumpe și nu se poate testa calitatea lor. Mulți din sacii de ciment necesari compoziției corecte „dispar“, iar ca să se producă bolțari în număr cît mai mare, ei nu sînt lăsați să se usuce la umbră cît e nevoie, ci scoși la soare, unde se usucă prea repede, devenind casanți. Centurile de beton nu sînt legate, armăturile sînt prea scurte și etrierele s-au desfăcut la cutremur ca agrafele de birou.

Elvețienii construiesc două școli la a căror proiectare iau parte. Menite să funcționeze ca adăpost anti-ciclon și în caz de seism, acestea necesită un an în plus pentru încheierea lucrărilor. Nimeni nu vorbește de buget. O maternitate pe care am proiectat-o e cîștigată la licitație de spanioli. Erau dispuși să o construiască pe loc, dar nu e terminată nici astăzi.

Împreună cu un coleg încercăm altă strategie și concepem un manual, un calendar și un ghid adresate localnicilor: „Cîteva reguli pentru a construi case mai solide“ cu materiale locale. Toate au sigla ministerului lucrărilor publice pe el. Colegul face un spot TV amuzant, menit să explice că, dacă nu respecți rețeta betonului, nu iese nimic: „Doar nu arunci de-a valma ouăle și făina și toate ingredientele în cuptor și te aștepți să iasă prăjitură“.

În final, cea mai importantă realizare a guvernului: echipe de cîte trei-patru specialiști au catalogat fiecare casă în parte, marcînd-o cu spray: verde – rezistentă la cutremur, galben – necesită reparații majore, roșu – irecuperabilă.

***Dorothée Hasnaș** este arhitectă.*

© D. Hasnas

„Materialele urbanismului
sînt soarele, copacii, cerul,
oțelul și cimentul, în această
ordine și indisolubil legate.“

LE CORBUSIER

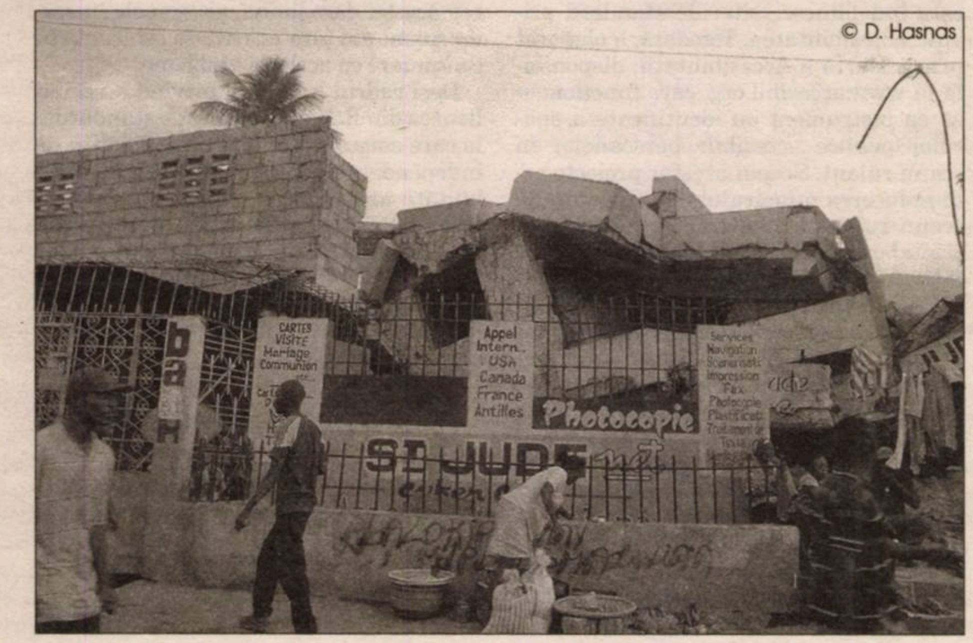
© D. Hasnas

„Peste 8500 de persoane care locuiesc în cele 186 de clădiri cu risc seismic clasa I înregistrate în Capitală ar putea muri în cazul prăbușirii imobilelor la un cutremur similar celui din 1977.

Primăria Capitalei poate asigura 41.000 de locuri de campare pentru bucureșteni în cazul unui cutremur cu magnitudine de peste 7 grade pe scara Richter. (...)

Datele de la Primăria Capitalei arată că sînt 186 de imobile în categoria risc 1 – pericol public, din care majoritatea, peste 92% au fost construite înainte de 1940.

„Aceste imobile, în funcție de regimul de înălțime, se repartizează astfel: 85 de clădiri au peste 5 etaje (44,7%), 46 de clădiri au peste 8 etaje (24%), 59 de clădiri au sub 4 etaje (31,05). Deși vi se pare ciudat, repartiția clădirilor din București încadrate în risc I – pericol public pe sectoare – ne indică faptul că majoritatea clădirilor din această categorie sunt în sectoarele 1, 2 și 3“, a spus Sorin Oprescu.

Cele mai multe clădiri care ar putea cădea la cutremur sînt situate în Centrul Bucureștiului, pe străzile Franceză, Armenească, Lipscani, Bărăției, Gabroveni, Blănari, Calea Victoriei, Bulevardul Magheru.

În cazul unui cutremur cu magnitudine mare, salvatorii ar putea ajunge la clădirea prăbușită în 6-8 minute. „Noi am spus un singur lucru: cît mai repede posibil. În mod normal Salvarea și SMURD-ul ajung între 6 și 8 minute. A face estimări acum, înainte să vedeți simulările, ar însemna să exagerez“, a spus Sorin Oprescu.

În cadrul unui seism, bucureștenii se pot adăposti în 12 școli complet utilate și dotate cu echipamente și materiale necesare situațiilor de urgență, post-evenimente: paturi de campanie, pături, generatoare, lanterne, tărgi.“

Sursa: gandul.info

Oamenii se mobilizează pentru probleme concrete

interviu cu Oana PREDA

Locuința e, prin excelență, spațiu privat. Locuim însă în egală măsură și în spațiul public, în oraș, pe care îl învestim cu propriile noastre reprezentări ale bunei locuiri. Uneori, aceste reprezentări intră în conflict. Sau nu sînt înțelese ori asumate de autorități. CeRe este o organizație neguvernamentală care îi invită pe cetățeni să participe la deciziile publice, să propună soluții pentru buna locuire.

Sînt interesați cetățenii să participe la deciziile publice?

E greu de vorbit despre cetățeni ca despre un tot unitar. Încă domină „majoritatea tăcută“, dar – și e un *dar* îngroșat – de unde privim noi, cei de la Centrul de Resurse pentru Participare Publică (CeRe), se vede o creștere semnificativă a interesului și a exigenței oamenilor în raport cu autoritățile. Din ce în ce mai mulți oameni se organizează în grupuri de inițiativă, trag la răspundere administrația pentru decizii proaste, își cer drepturile, protestează. Recent, am admirat o mamă dintr-o comunitate de rudari (Malu Vînăt) care-și mobilizează vecinii și o responsabilizează pe educatoarea fetiței ei pentru că la grădinița din rudărie nu se respectă programa, iar copiii de acolo nu învață la fel de multe precum copiii din grădinița la care merg majoritarii. Și exemplele sînt din ce în ce mai multe. Încă nu avem o masă critică, dar avem cu siguranță semințele ei.

Și aș mai spune aici că „interesul de a participa“ nu trebuie privit, discutat sau stimulat în abstract. Interesul cetățenilor de a participa la deciziile publice este strîns legat de interesul concret pentru a rezolva o problemă care te afectează (și) personal: parcul părăsit, aerul irespirabil, alocația prea mică. Mi-ar plăcea ca noi, ONG-urile, să descompunem concepte precum interesul general sau interesul comunității și să înțelegem că oamenii nu se mobilizează de dragul democrației sau al unui proces decizional transparent, ci se mobilizează pentru probleme concrete, pe care ei le simt. Cel puțin la început.

Care sînt domeniile/temele în care ați constatat cea mai puternică implicare cetățenească?

Pare că temele ce țin de spațiul în care trăim: o clădire care ne ia lumina, betonul care acoperă parcul, o stradă neasfaltată sînt cele în jurul cărora oamenii se mobilizează mai degrabă. Din păcate, alte probleme care afectează mai acut și mai dureros nu reușesc să catalizeze atît de bine: accesul la servicii medicale, educația, locuirea precară – că tot e vorba despre locuire.

Sînt mai multe cauze pentru care se întîmplă așa. Întîi de toate, pentru că, în cazul temelor care țin de spațiul public, oamenii au un interlocutor mai clar și mai ușor de contactat: de cele mai multe ori e vorba de Primărie și de Consiliul Local. Pentru celelalte teme, interlocutorul e mult mai greu de identificat. Apoi, în jurul problemelor legate de spațiu contează foarte mult proximitatea geografică. Fizic, e mult mai ușor să te organizezi în jurul unei probleme clar localizate.

Cauza care cîntărește însă cel mai greu este legată de faptul că, pentru oamenii care au probleme de subzistență, prioritățile sînt diferite. E greu să te întîlnești cu vecinii și să scrieți împreună o petiție sau să pregătiți o audiență dacă nu știi exact ce le pui mîine copiilor pe masă. Iar dacă mai și depinzi de un ajutor social, e încă și mai dificil să găsești curajul de a interveni în decizia publică.

În ce măsură sînt dispuse autoritățile publice să comunice, să se consulte cu cetățenii pe teme legate de dezvoltarea urbană?

Depinde mult de cîtă presiune pun oamenii. Pentru multe instituții, comportamentul parcurge următorii pași: mai întîi ignoră, apoi se apără/luptă, apoi unii dintre funcționari încep să se debaricadeze puțin cîte puțin. Un exemplu bun este sectorul 6 din București. După cîțiva ani în care mai multe grupuri de cetățeni au activat și au comunicat, de la constructiv la contondent, cu Primăria, s-a deschis, în sfîrșit, ușa. Nu poți intra mereu pe ea, dar situația este mult mai bună decît era acum cîțiva ani.

Care e cea mai importantă reușită de pînă acum a unei comunități în relația cu autoritățile?

Nu spun că e cea mai mare reușită, dar exemplul pe care vreau să-l dau este victoria Grupului „Iașiul iubește teii“. Acum doi ani și jumătate, teii de pe Bulevardul Ștefan cel Mare – simbolul orașului – au fost tăiați și înlocuiți cu salcîmi japonezi (niște arbuști pitici). A apărut grupul „Iașul iubește teii“ și, după doi ani și jumătate de luptă, Primăria a decis replantarea teilor. Prima reacție a primarului sau a viceprimarului a fost: *cinci nebuni care vor să replantez teii* (citat aproximativ). Cei cinci nebuni au reușit să construiască o adevărată mișcare, s-au mobilizat mii de oameni obișnuiți, artiști, personalități, au transformat subiectul dintr-unul local într-unul național, au implicat experți, media, organizații. Așa au determinat autoritățile să recunoască că au luat o decizie proastă – și asta cred eu că este victoria morală.

Cum susține CeRe aceste inițiative?

Principiul pe care încercăm să-l aplicăm este să nu facem noi în locul oamenilor. De fapt, pentru noi e important ca oamenii să rămînă cu niște instrumente și cunoștințe pe care să le poată folosi și fără noi, și cu o voce mai puternică.

a consemnat Matei MARTIN

***Oana Preda** este director executiv al Centrului de Resurse pentru Participare Publică (CeRe).*

„Accesibilizarea începe, dar nu se termină cu o rampă"

interviu cu Alexandru MĂNĂILĂ

Deși legea obligă statul să accesibilizeze spațiile publice, persoanele cu dizabilități locomotorii se deplasează în continuare cu dificultate. Legea nu s-a aplicat pentru că nu există sancțiuni. Dacă ai un handicap, e greu să locuiești în România.

Cît de accesibile sînt orașele din România pentru persoanele cu dizabilități?

Spațiul public din România nu este încă accesibil persoanelor cu dizabilități. Deși vedem frecvent în orașele din țară clădiri cu rampe la intrare, acest lucru nu este o garanție pentru accesibilitatea acestora. De aici, înțelegem că accesibilizarea începe, dar nu se termină cu o rampă. Încă sînt multe instituții publice importante care lucrează cu publicul și totuși nu au o rampă de acces în clădire sau un ascensor.

Deși cadrul legislativ existent (legea nr. 448/ 2006 privind protecția și promovarea drepturilor persoanelor cu dizabilități) prevede obligativitatea autorităților publice de a lua măsuri cu privire la accesibilizarea spațiilor și clădirilor publice, cetățenii cu dizabilități sînt serios afectați. Lipsa accesibilizării din orașe este unul dintre principalii factori de segregare a persoanelor cu dizabilități.

Există modele de succes, progrese vizibile?

Accesibilitatea spațiului public este, practic, prima condiție pentru a putea vorbi mai departe despre incluziunea reală a persoanelor cu dizabilități în societate. Fiecare persoană are dreptul să se deplaseze neîngrădit în spațiul public, să aibă acces la educație și cultură, la bunuri și servicii sau la un loc de muncă. Pentru a încuraja schimbarea, în anul 2012, Fundația Motivation a lansat Marca Accesibilității, acordată clădirilor care îndeplinesc criteriile standard privind accesibilitatea. Totodată, a elaborat prima Hartă a Accesibilității, disponibilă la www.accesibil.org, care funcționează ca instrument de identificare a spațiilor publice accesibile persoanelor în scaun rulant. Scopul acestor proiecte este reducerea numărului de utilizatori de scaun rulant imobilizați la domiciliu și stimularea participării acestora la activități sportive, culturale sau recreative.

Ca o metodă de recunoaștere a deschiderii către persoanele cu dizabilități, am acordat Marca Accesibilității unui număr de 15 clădiri pînă în prezent. Aceste clădiri au fost evaluate și au bifat toate criteriile urmărite de noi pentru accesul utilizatorilor de scaun rulant. În prezent, în harta accesibilității sînt incluse 1412 clădiri publice sau private. Dintre acestea, 23% sînt accesibile, 53% inaccesibile și 25% sînt moderat accesibile. Un alt exemplu pozitiv este inițiativa Fundației Motivation de a-i ajuta pe utilizatorii de scaun rulant să atingă un nivel maxim de independență, să se integreze social și profesional. Aceștia primesc servicii de evaluare și prescriere de echipamente de mobilitate, participă la tabere de recuperare activă și instruire pentru o viață independentă, sînt implicați în evenimente sportive în scaun rulant și se bucură de sprijin în integrarea pe piața muncii.

În ce măsură sînt dispuse autoritățile să coopereze cu societatea civilă pentru a sprijini integrarea persoanelor cu dizabilități locomotorii?

Conform legii 448/ 2006, pînă la 31 decembrie 2010 toate spațiile publice din România ar fi trebuit să fie accesibilizate. Astăzi, la aproximativ cinci ani de la depășirea acestei date-limită, persoanele în scaun rulant din țara noastră se confruntă în continuare cu aceleași probleme.

Deși cadrul legislativ privind accesibilizarea din România cuprinde standardele care asigură cele mai bune condiții de independență pentru persoanele cu dizabilități, îndeplinirea obligațiilor instituțiilor publice se află într-o stare incipientă. Pentru că nu există sancțiuni clar aplicate, autoritățile amînă implementarea măsurilor de accesibilizare a spațiului public fără a conștientiza deserviciul cauzat populației.

a consemnat Matei MARTIN

***Alexandru Mănăilă** este coordonator de accesibilizare la Fundația Motivation România.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Din viața micului credincios

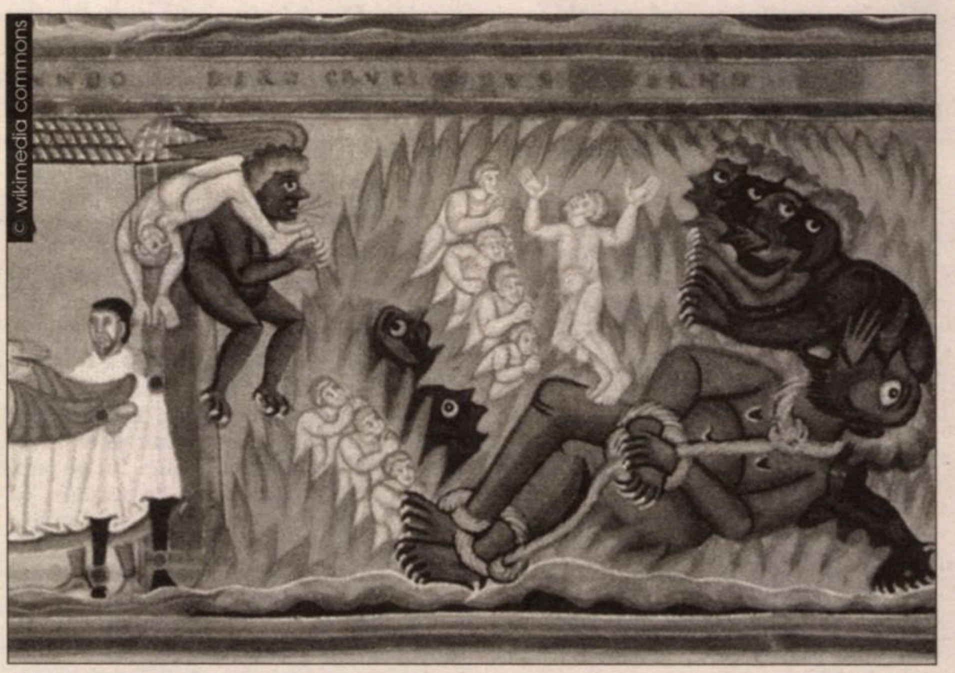
© wikimedia commons

Mi-au picat în mînă două cărți dedicate copiilor, scoase de Editura Basilica a Patriarhiei Române. Le-am răsfoit destul de sceptică, avînd în minte manualele de religie des citate de presa română: manuale cu un limbaj care ar veșteji cea mai viguroasă credință și cu un mesaj lemnos, care i-ar lăsa visători pînă și pe Sfinții Părinți.

Prima carte, *Antologie de poezie religioasă românească pentru copii,* mi-a fisurat scepticismul: crezînd că este vorba de versurile leșinate ale profesorilor de religie, întîlnite, uneori, pe site-urile didactice, nu mică mi-a fost mirarea cînd am descoperit că autorii poeziilor sînt nume mari ale literaturii române: Eminescu, Blaga, Coșbuc, Arghezi, Nichita Stănescu etc. Versuri frumoase, ilustrații de bun gust, tipăritură de calitate, pe scurt, o carte bună de rînduit în biblioteca elevilor.

Cu cea de-a doua carte, *Simbolul de credință pe înțelesul copiilor,* lucrurile sînt ceva mai complicate. E vorba de o culegere de povestiri, avînd ca personaj central un copil, Andrei, povestiri care încearcă să explice cele douăsprezece versete ale Crezului prin intermediul unor întîmplări cotidiene. Este, evident, lăudabilă inițiativa Bisericii de a aduce mai aproape de mintea și sufletul copiilor textele, simbolurile și ritualurile religioase. Demnă de remarcat este și construcția cărții: fragmentul din Crez însoțit pe pagina alăturată de povestirea explicativă. Dar:

Motto-ul sub semnul căruia este construită cartea mi se pare neadecvat pentru copii: „Fără credință, nu e cu putință a fi plăcuți lui Dumnezeu“ (Evrei 11, 6). Cartea se adresează unor necunoscători care abia fac cunoștință cu divinitatea. Cum ar putea deci niște copii să îi confere lui Dumnezeu un atît de important rol afectiv, modelator, dacă nu îl cunosc? Poate că ar fi fost mai indicat un mesaj de început care să incite curiozitatea, întrebările, dorința de cunoaștere a textelor religioase.

Cartea se vrea a fi un dialog de inițiere între credincios (părinți, bunici, preoți) și copil. Nu-i reușește, însă, decît un lung monolog despre atributele și puterea lui Dumnezeu. În fapt, cartea este o culegere de texte omagiale adresate Sfintei Treimi, cu rezultatul că orice faptă bună a copilului, gîndul lui curat sau inițiativa onestă apar ca fiind fără nici o legătură cu meritul lui: el nu e decît un instrument al Duhului Sfînt. Am să dau un exemplu: Andrei inventează un joc ale cărui reguli să poată fi aplicate și de prietenul lui aflat în scaunul cu rotile. Se bucură de ideea lui, dar mama i-o retează scurt: „Această idee ți-a venit de la Duhul Sfînt. El este cel care aduce în mintea noastră gînduri bune, bucurie, încredere etc…“.

Scenariul povestirilor este unul neverosimil, artificial, în care copilul este un pretext pentru desfășurarea *sui generis* a unei catehizări „tehnice“, și nu un receptor curios și atent. Întîmplările care stau la baza reflecțiilor religioase sînt nesemnificative pentru viața reală a unui copil de început de secol XXI: un porumbel care zboară, un arici care se prăpădește de frig, o joacă periculoasă pe lîngă aragaz etc. Întrebările și mirările lui Andrei te duc cu gîndul mai degrabă la un bătrînel credincios, infantil, ușor dezorientat de apropierea morții, decît la un copil: „Părinte, a fost minunat să mă simt în corabia care mă duce la cer!“, „Mamă, de ce se spune că fiul se naște din Tatăl, iar Duhul Sfînt purcede din Tatăl?“, „Cît este de dureros să mori fără nădejdea Învierii!“. Iar replicile mamei par a fi un discurs popesc ținut în fața unor muribunzi: „Ai să-L vezi, Andrei, toți Îl vedem după ce murim, la judecata care ne așteaptă. Și toți oamenii Îl vor vedea venind în slavă la Judecata de Apoi…“.

Discursul adulților din carte este în neconcordanță cu vîrsta ascultătorului, dar și cu religia bunătății și a toleranței. Accentul cade pe pedeapsă și judecată: „…toată suflarea omenească care a trăit vreodată va primi, după fapte, răsplata sau osînda veșnică“, „Cred că va fi foarte frumos în Împărăția Cerurilor“, spune Andrei. „Da, dacă ne vom învrednici să ne primească Dumnezeu acolo“, spune mama. „De aceea s-a luat hotărîrea să fie botezați copiii cît mai de timpuriu, ca nu cumva să moară și să piardă posibilitatea de a se mîntui.“ „Tată, iartă-mă, mama mi-a spus să nu mă apropii de aragaz și eu nu am ascultat-o!“ „Vezi“, îi spune tatăl, „ai făcut exact ca Adam în rai. Adam din pricina neascultării a căzut. Dar Domnul S-a lăsat întrupat și S-a lăsat răstignit ca să-l mîntuiască…“

Cu ochii țintă la viața de apoi, copilul decide că e timpul să facă primul pas spre viața monahală: „Mă ajuți să îmi adun hainele și jucăriile? Vreau să le dau pe toate copiilor săraci. (…) Și n-am să mă mai uit la desene animate. Și am să mă rog o oră în fiecare seară. Și am să citesc Sfînta Scriptură…“.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

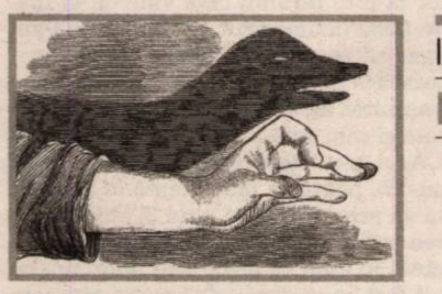

Iaromira POPOVICI

bazar

Parisul meu

Și pentru mine, ca și pentru numeroși alți oameni din România comunistă (ca să nu mai vorbesc de cei din lumea largă), Parisul reprezenta, pe vremea aceea (anii ’80), Occidentul. Mama mea cunoștea oameni la Paris, aspira să se ducă la Paris și, pînă la urmă, după destule eforturi, chiar a reușit să ajungă la Paris.

Copil în comunism fiind, lumea era limitată: aspirațiile mele cele mai pretențioase se plasau înăuntrul acelui creuzet în care ne topeam cu toții fără prea mari șanse de a ne extrage din el. Cei care reușeau să se extragă reușeau pe termen scurt. Erau cei care ajungeau, printre altele, să vadă Parisul, asemenea mamei mele…

Pentru cei care te așteptau acasă, locurile pe care le vizitai, cele din „altă lume“, și în special Parisul, erau pămînturi ale făgăduinței. Desigur, vedeai în poze catedrale și palate, auzeai povești despre restaurante, magazine, cafenele, dar cel mai mult te bucurai de cele cîteva ciocolate, pachete de gumă, de blugii, bluzele și revistele *Pif* și *Paris Match* aduse de-acolo. Nu erau doar gustoase sau atrăgătoare, aveau și o aură a unei alte lumi. Cînd le atingeai ori le adulmecai, simțeai că mai există și altceva în afara pereților alunecoși ai creuzetului pe care nici măcar nu încercai să te cațeri.

Parisul a fost, pentru mine, cel de la 14 ani, cînd mama mea s-a întors de acolo cu nici mai mult, nici mai puțin de 14 geamantane cu care a fost dată jos din tren, la graniță, pentru a-i fi inspectate, un soi de peșteră a lui Ali Baba. Mai tot ce am primit din cele 14 geamantane, ba chiar și ce nu era al meu, am dus în zilele următoare la școală și am împărțit cu colegii mei: inclusiv sticluțele de whiskey, din cele mici și multe care, pe vremea noastră, se țineau în vitrine, precum și vitaminele Supradyn și Redoxon.

La ceva timp după Revoluție, prin ’93, prima mea călătorie turistică (mai fusese una înainte, cu o bursă în Anglia) a fost la Paris, la un Congres al Exilului. Congresul era, de fapt, un pretext, ca să văd Parisul cu alesul meu de-atunci. Ca-n mai toate călătoriile tinereții, eram cu bani infimi, nici cît să supraviețuim. Așa că am avut aventuri cu duiumul: am fost dați afară de o doamnă cîndva binevoitoare, romîncă plecată și profesoară, care a fost oripilată de comportamentul nostru în apartamentul ei. Printre altele, nu dusesem gunoiul și ne țineam șosetele sub pernă. Dați afară la 3 noaptea. Noroc cu un prieten care ne condusese și care încă se afla prin apropiere, el ne-a luat în studioul lui, unde picta: o imensă cameră aproape goală, cu o vedere interesantă. După care am nimerit, cu ajutor, la o altă profesoară, de astă dată franțuzoaică, neavînd vreo legătură cu cea dintîi, era o doamnă tare de treabă. Singura noastră responsabilitate era să nu-l lăsăm pe uriașul ei ciobănesc Anatol să iasă din apartament.

Din casa stăpînei lui Anatol am putut vedea Parisul. În general, la pas și invers: de cîte ori voiam să ajungem într-un loc, o luam, după hartă, în sens opus. Așa am putut vedea multe, dar aproape niciodată n-am ajuns la întîlnirile propuse. Am reușit, totuși, în cele din urmă, s-o cunoaștem pe Monica Lovinescu. Și pe Paul Barbăneagră, care ne-a dus la casa lui de vacanță de la Saint Augustin, unde, în biblioteca-i copleșitoare, mi l-a descoperit pe Baudrillard; și în piața locală, unde ne-a dus să ne cumpărăm haine de la o doamnă care le vindea la prețuri de nimic – se pare că erau de furat.

La mult timp după această perioadă romantică am revenit la Paris, prin anii 2000, mult mai burghezi, cu ceva bani în buzunare. Atunci am descoperit Luvrul, Musée d’Orsay, pe care nu mă mai săturam să-l văd, Cartierul Latin și Marais. Cu ajutorul fiului nostru am dat de Shakespeare and Co., Hippopotamus, Muzeul de Magie. Și cu cel al mamei mele de – Le Paradis du Fruit, Printemps, Procope, L’Alsace, Avenue Montaigne. Am descoperit, în sfîrșit, Parisul plăcerilor de toate felurile, de la cele culinare și vestimentare la cele intelectuale. Țin minte că, într-unul din sejururi (pentru că a urmat o serie), am stat foarte aproape de Champs-Élysées. Mergeam atît de des pe bulevardul central, încît aproape că devenise un soi de Magheru: de la Zara la Celio, pînă la Alsace și la magazinul Disney, trecînd prin Sephora și, mai ales, prin fostul Virgin și prin Fnac, făceam ture, încărcată de pungi și mînată de o singură dorință: să mai iau cîte ceva…

A trecut și epoca aceea, urmînd una să-i zicem mai contemplativă, în care puteam la fel de bine privi precum cumpăra, fie că mergeam prin Montmartre, pe Grands Boulevards ori pe lîngă Place d’Italie. Parisul ne-a dat mereu sentimentul că acolo e totul, că putem găsi, vedea, simți orice. Că putem fi fericiți măcar pe perioade scurte, prin lucruri mici, palpabile, dar și grandioase. Că lumea e și a noastră, a celor veniți, din toate colțurile ei, doar ca s-o simțim puțin. Liberă s-o simțim. Sper să rămînă așa, în amestecul ei fericit de libertate, cultură și desfătare, departe de violențe, dar și de restricții.

„Noi ducem deja un război civil“

– interviu cu artistul vizual Nicolae COMĂNESCU –

Arta lui ***Nicolae Comănescu*** *(n. 1968) oferă un conținut clasic ascuns în porniri anarhice și agresive. Dacă la început pictura era îmbrăcată în intervenție și performance social-politic, în prezent s-a concentrat pe un construct simplificat tematic, cercetînd limitele propriului mediu.*

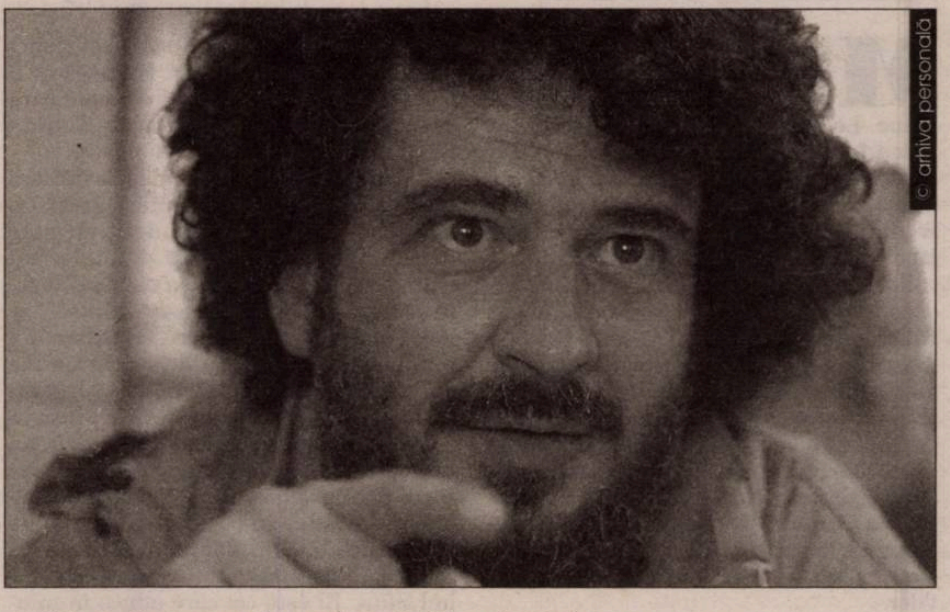
© arhiva personală

Cum a evoluat/involuat identitatea unui prim activist al erei analog, în care nu existau crowd *sau* like, *galerii, tîrguri de artă sau case de licitații, și cum sînt percepute schimbările acestor ani în care revoluția e o modă, anarhismul e un trend, avangarda e în domenii colaterale artei, iar oricine vrea poate fi artist? Altfel zis, cum era să negi și să te afirmi în anii 2000 și cum e în prezent?*

E și nu e negare. Văzînd cum alții „citesc“ cărți, expoziții sau experiențe ca să cunoască, mi s-a lipit o frază în minte, o frază a lui Gellu Naum din *Zenobia:* „Eu nu citesc ca să cunosc, eu citesc ca să recunosc“. E un *ceva* acolo în fundul lumii care există și care se suprapune peste lucruri, iar cînd nu se suprapune mă enervez. Ca în jocul plăcilor tectonice. Dar pot spune că urăsc și că iubesc, în același timp, la fel.

Am fost întrebat, într-un interviu, de ce pictez și am răspuns: „Din ură“. Dar nu e ură, am mințit. Și totuși de ce pictez? Ca să scap de pictură și ca să pot merge mai departe. Sau altă întrebare a fost: „Ce lovești în privitor?“, iar eu am răspuns: „Nimic, nu mă interesează“. Dar nu e tocmai adevărat. Placa aceea tectonică tinde să iasă la suprafață indiferent de privitor. Cam asta e și cu negarea. Poți să spui și că e afirmare, în același timp. Privind contextual, pare negare. Privind și mai de sus, dacă vedeai ce se întîmpla în jurul Rostopasca, noi, de fapt, negam negarea. Ce adevăr am scos eu sau noi la suprafață atunci nu știu, nu am pretenția asta, sînt un om obișnuit, din Berceni. Dar o iritare se simțea.

Ar fi interesant să înțelegem mai bine contextul acelui timp și trăirile dvs., așa cum le puteți revedea azi.

În acel timp era extrem de simplu să fii perceput ca revoluționar sau ca activist pentru că, deși atmosfera era foarte urîtă, avea doi vectori. Era ușor să te remarci pentru că nu era reacțiune, doar niște găști placide, chiar dacă cei din jurul platformei Soros erau febrili, rezultatele lor erau placide, neconstructive, cuminți. Nu vreau să le fac lor critica aici, vreau să realizez ce îmi clădeau mie în suflet, și nu-mi clădeau nimic. Ori eram eu prost și nu înțelegeam nimic, ori pur și simplu mă enervau. Dar țin minte că mă irita și îmi plăcea că apăreau găști noi și că ofereau o variantă la praful bătrînesco-securisto-uapist care, pînă la urmă, tot o organizație cu o bază corporatistă creau. Bifau din vîrful buzelor. Și, pe cealaltă parte, erau pictorii evlavioși care construiau neobizantinismul de pe planeta Naboo.

Pot spune că și acum se întîmplă același lucru. În continuare vezi cum ia un avînt extraordinar cultura confuziei ba între *establishment* și emergent, ba între moral(e) și motivații, între poziții și lipsa de poziții. Nu vreau să fac o critică, ci mai mult vreau să-mi explic mie de ce continui eu seara să fiu nervos.

Ați vrut să plecați din țară?

Tot timpul am vrut să emigrez. Dinainte de facultate și pînă acum, cred că o dată la un an, doi îmi pun foarte serios problema. Îmi imaginez cum plec în șlapi din Berceni, ca badea Cîrțan, chiar dacă voi avea 80 de ani. Dar nu a fost încă să fie, mereu mi-am propus, dar nu am dus-o pînă la capăt. Sînt obișnuit să văd dincolo de aparențe și nu mor de fericire nici acolo. Emigrarea asta cu motivație strict economică nu mă satisface deloc, chiar dacă aș face-o și pe asta. Nu e destul. Cred că a fost și multă lene și frică și lipsa unei motivații mai adînci.

Vorbeam cu un amic că, după ce te întorci din Italia sau din Elveția în România, e nasol. Dar că în trei zile te obișnuiești. Ca o voluptate de a te simți rău și de a suferi. Poate tocmai voluptatea asta mă ține aici. Aș fi de acord mai degrabă cu implicarea socială la un nivel radical și cu schimbarea aici. Mi se pare de neacceptat emigrarea ca scăpare, ca fugă. Am fi avut o șansă să luptăm un pic și să ne facem țara noastră. În orice emigrare exista ratarea asta, nu am mai putut să lupt să-mi fac țara mea.

Probabil că nervii v-au ținut în țară. Pe pînză sînteți „foarte“ din context.

Am avut o serie lungă de lucrări unde apăreau texte cu „Trebuie să plec“. Tot la un amic am auzit, după Revoluție, după ce ne-a dat FSN-ul să înghițim acel rahat, că noi nu avem cum să ne îndreptăm pentru că sîntem datori cu un război civil pentru ceea ce ne-au făcut. Și nu o să-l avem, ci o să-l consumăm încet. Un război civil de catifea care va dura mult mai mult decît cel real.

Venind din Belgrad, după bombardamentul american, Dan Perjovschi spunea că Bucureștiul arată tot ca după un bombardament. Mi-am dat seama că, într-un fel, noi ducem deja un război civil. Cei care voiam să ne construim țara noastră *vs* ei care vor să-și construiască țara lor. Între hoți și nehoți. Vedeai deja că acest război civil a devenit interior, era la fiecare înăuntru. Mulți se mai întreabă cum au reușit cei din Cluj să se unească și să se organizeze, iar sudul nu. Pentru că noi, aici, sîntem într-un război civil. Pe asta se așază și pătura de confuzie care vine și crește, ceața cea nouă și binecuvîntată care ne ferește de suferința morală. Și e foarte rău pentru cei cu ochelari galbeni care văd prin ceață. Și încep să se enerveze. Sînt atît de puțini, încît ai impresia că sînt ca moșii isterici care ies pe balcon și țipă la copii. Aici aș insista. Cînd mai merg prin Germania și mă întreabă lumea cum e în București, eu asta le răspund. Sîntem în război civil. Nu o să vezi obuze, o să vezi cratere, iar asta stă, de fapt, în țăcăneala oamenilor.

„Problema nu era intratul, dar ce faci cînd termini?“

Războiul acesta interior poate fi și o formă de căutare a identității negînd ceea ce nu corespunde și nu doar un act de autodistrugere. Dacă în 2000 spiritul acesta se putea manifesta în artă, în 2015 o astfel de grupare nu ar mai fi neapărat artistică, ci la limita unei organizații sociale de factură anarhistă, un fel de terorism social-cultural.

Singurul artist pe care l-am remarcat acum cinci-șase ani activînd social cu adevărat, intervenind pe stradă la granița asta dintre graffiti și artă, cum e și Miliția Spirituală, era Gabriel Baldovin. Făcuse acele stencil-uri cu „Armata e gunoi“. Iar de Ziua Armatei s-a dus cu o pancartă în fața Casei Armatei, în amiaza mare. L-a luat Poliția, iar legenda spune că Perjovschi a strîns bani ca să-l scoată sau ceva de genul acesta. El e primul pe care îl știu. Arta cu implicații sociale de aici mai departe ar trebui să înceapă, de la Baldovin, cu finalitate într-un cocktail Molotov. Și nu neapărat ca artă, ci ca poziție.

Nu sînt adeptul unei mișcări conștiente sau să manipulez arta în direcția în care cred că e bine. Nu-mi vine. Aș lăsa-o să se întîmple natural. Cînd vezi tablourile mele, nu spui neapărat că sînt implicat social.

Remarcam distanța asta dintre un instinct revolut și războinic și o nevoie de exprimare în pictură. Față de arta lui Baldovin sau față de cea a Miliției Spirituale, pictura e un mediu de o cu totul altă natură. Chris Ofili din Young British Art a reușit să atace o lucrare de artă cu acid. Eu nu aș face asta.

Pe pînzele dvs. acidul e dripping, *iar Molotovul e înjurătura sau mesajul scris. Propun să ne întoarcem în anii facultății, pe care nu ați părăsit-o ușor și, mai mult, la acei primi „nervi“.*

M-am prins repede că nu prea mă învățau mare lucru profesorii. Eram atent și la ei, chiar dacă aveau impresia că nu mă interesează ce spuneau. Chiar dacă lipseam, întrebam și aflam. În primul rînd, cred că aveam un pui de complex de inferioritate, făcînd liceul de mate-fizică, față de cei cu liceul de arte. Aveam impresia că îmi lipsesc ani de studiu și eram hotărît să nu pierd timpul, să casc gura la profesor și să-l cred. Nu voiam doar să-l cred, ci și să-l folosesc, să-l halesc și să-mi reduc handicapul pe care credeam că îl am în acei primi trei ani, ’91-’94. Vedeam și impostura, îi prindeam și cînd scăpau un lucru folositor și învățam foarte mult și de la colegii mei care se pregătiseră fiecare pe nu știu unde, cu te miri cine. Și mai era ceva. Radiația benefică a zidurilor școlii. M-a învățat sau mi-a dat un statut, mi-a dat o radiație care mi-a intrat în oase. Era ceva acolo, nu am înjurat în totalitate Academia de Artă. Îmi dădea și un statut și, în primul rînd, un atelier. Unul dintre motive a fost tocmai să am un atelier al meu, să stau undeva. Să am ce răspunde la întrebarea aia comunistă: „Tu ce ești, ce faci?“, dacă m-ar fi prins Miliția și m-ar fi întrebat de buletin. Încă mai aveam frica aceea din timpul lui Ceașcă. Din vremea comunismului mi-a rămas treaba asta cum că am o vină și că trebuie să-mi justific cumva statutul.

Cum au fost mutarea și intrarea la Academia de Arte?

Am ieșit din armată, am dat la Arte și am picat. În București venisem cu o sută de lei și cu un pulover de lînă împrumutat de la un prieten. În următorul an m-am dus la pregătire și am intrat. Prima tură luasem puțin la desen și zero la culoare, dar după pregătire am luat maxim la ambele. Am dat la Arte Decorative ca să pot intra și am ajuns la tapiserie. A început să-mi placă tapiseria și să am propuneri care deranjau pe toată lumea, de la profesoare la tehniciene. Așa că m-am dus la pictură. Planul era cumva să intru la Decorative și apoi să mă mut la Plastice, dar renunțasem pentru că îmi plăcea tapiseria, iar apoi am renunțat și la tapiserie cînd am văzut că nu fac nimic. M-am dus mai întîi la Ciubotaru, la care am ajuns foarte greu, cu o mapă foarte mare după mine. Se uitau cei de la pictură de sus, ia uite țăranul care vine de la textile. Cînd m-am văzut cu Ciubotaru l-am rugat să se uite prin mapă, să mă primească la grupa lui sau să-mi recomande ce aș putea face mai departe. A spus nu la toate și cam asta a fost toată discuția cu el. Apoi m-am dus la Sălișteanu. El mi-a spus că, pentru a mă accepta la pictură, mă va prinde doar în anul 3, ceea ce era prea puțin. I-am spus că, dacă rămîn repetent în anul II, prind mai mulți ani cu el. A fost impresionat de propunerea asta și a acceptat.

Aș reveni la perioada în care m-am pregătit un an cu graficianul Nicolae Stoian. Mai întîi m-am dus la fabrica de meditații Alexi. Alexi nu mi-a spus în față că nu are loc pentru mine și că mă considera prost, dar m-a recomandat unui elev al lui. Și el intrase a opta oară și avea o cu totul altă optică. Te învăța cum să faci mărțișoare și cum să te descurci cîțiva ani buni pînă să intri, pentru că de intrat se intra oricum la un moment dat. Relaxarea lui mi-a oferit o chestie bună. Problema nu era intratul, dar ce faci cînd termini? Prin anul III mi-a venit în minte sfatul dat de Nicolae Stoian. Și asta a stat cumva la baza raționamentelor și energiei care m-au făcut să mă implic în Rostopasca. Înainte de toate, era un entuziasm și un iureș că sîntem studenți la Arte, că bem, că învățăm, că nu învățăm, că nu avem bani… totul era extraordinar. Dar ne-am întrebat devreme „Noi ce facem?“.

Începusem să-i frecventez pe Dumitru Gorzo, pe Angela Bontaș, pe Alina Pențac, pe cei care îmi erau simpatici. Asta se întîmpla pe holurile facultății, care erau un soi de academie liberă. Ne strîngeam pe afinități. Gașca și ideea de grup pluteau cumva pe acele holuri. Erau tot felul de răzmerițe și energii. Între timp începuserăm cumva să simțim sărăcia și lipsa de perspectivă. Se vedeau și studențeii care deja cărau mapa și trena profilor și începeau să devină asistenți.

Pe atunci a mai apărut un tip, Grațian Gîldău. Se lăsase de facultate, făcuse filozofie în Timișoara și a renunțat, apoi a venit în București. A avut o influență puternică asupra mea, avea o aură și emana o stare de artist contemporan. Și orice făcea era remarcat, era foarte puternic. Nu a participat la nici un grup, nu s-a afirmat, dar a precipitat ce era de precipitat pe holurile acelea, atunci. A luat-o pe calea agențiilor de publicitate de la bun început, a făcut bani și și-a văzut de treabă. Pe atunci nu erau librării și Taschen-uri. El avea un album cu Kippenberger. Dacă în armată mă uitam pe Țuculescu și începuseră să-mi zbîrnîie ochii, datorită cataloagelor și discuțiilor cu Grațian am început să simt gustul unei atmosfere contemporane și cum se deschidea o altă ușă.

Vraciul și-a găsit vraciul. A urmat etapa de afirmare a tribului, apoi perioada de reorganizare. Cum s-au petrecut aceste lucruri?

Rostopasca era o barcă, un club, un sanatoriu. Era o totală inconștiență. În principiu, ne irita lipsa de perspectivă, faptul că nu se întîmpla nimic hrănitor, faptul că nu făceam parte dintr-o cultură vizuală. Chiar dacă am fost și la expozițiile bătrînilor din Prolog și UAP, nici aceștia nu îmi spuneau nimic. Mi-a reproșat Sălișteanu că parcă nu sînt din România. Lucru care m-a îngrijorat pe moment, apoi m-a bucurat, acum mă îngrijorează iar, parcă. Sună prea bine treaba asta, e periculoasă, sună a continuitate, a construcție, a apartenență. Și spun asta pentru că am avut tot timpul nevoie să aparțin de ceva și nu am găsit. Nu mi-a ieșit cu „maestrul“, ci tot cu tribul. Dar am avut mare noroc că ne-au remarcat și ne-au ajutat din plin Mihai Oroveanu, Adrian Guță, Ruxandra Balaci.

Aproape un an de la destrămarea Rostopascăi am intrat în depresie și încercam să ascund treaba asta. Plecam dimineața de acasă, să vadă nevastă-mea că plec undeva, și mergeam pe jos din Berceni pînă la Gara de Nord, apoi spre ieșirea spre Pitești și mă întorceam acasă seara. Luam o apă și o banană pe drum. De la un timp, unii colegi de muncă ai nevestei îi spuneau că l-au văzut pe Comănescu pe nu știu unde mergînd pe jos și mîncînd o banană. La un moment dat m-a întrebat nevastă-mea dacă fac un performance cu banane.

> *„La un moment dat m-a întrebat nevastă-mea dacă fac un performance cu banane.“*

Cum au avut loc revenirea și reconectarea apoi cu cei implicați?

Mona Vătămanu și Florin Tudor nu mai vorbesc cu noi pînă în ziua de azi. Cu Angela Bontaș, Alina Pențac, cu Gorzo m-am reîntîlnit și chiar am mai făcut o mică încercare cu un atelier împreună, la cîțiva ani după aceea. Ne-am reîntîlnit devreme, dar era clar că nu mai facem nimic împreună. La acel atelier doar împărțeam cheltuielile. Între timp a apărut familia, au apărut copiii. În 2000, după ce a apărut și copilul, au început problemele reale ale unei familii: unde stăm, ce mîncăm?

Să revenim la prezent și la experiențele pozitive în urma rezidenței la Düsseldorf.

La Düsseldorf am fost în prima mea rezidență cîștigînd un concurs al Centrului Cultural Palatele Brâncovenești, Mogoșoaia. Au un schimb cultural cu Düsseldorf. Am aplicat cu ușurință, cei din comisie cunoșteau deja numele participante și lucrările. Șeful acelei comisii era Erwin Kessler, care tocmai scrisese despre expoziția mea de la MNAC deloc pozitiv, dar am cîștigat și am ajuns acolo. Am stat două luni, mi-am cumpărat culori și mult cidru și am pornit la treabă. Am început să cunosc artiști, să merg în ateliere, să mă uit la expoziții, la muzee, am consumat cît am putut de mult această experiență. Am observat că în Germania funcționează o prezumție de nevinovăție. Cînd vorbesc cu tine, nu fac nici o diferență de principiu între tine și unul ca Richter. Ei, cînd se află în fața ta, se uită la tine ca și cum tu ți-ai fi asumat același tip de statut. Nici Richter nu e un semizeu, nici tu nu ești nimeni, un prăpădit din România. Pe scurt, îți dau prezumția asta de nevinovăție. Dintr-odată ești liber și stai bine în pielea ta.

În Düsseldorf m-am apucat să lucrez și pe pereții din jurul lucrărilor. Și la o expoziție de la Zorzini, tot cam în acea perioadă, am început să lucrez cu aceste layere multiple. Nu are neapărat o finalitate conceptuală, ci e mai mult o chestiune de densitate, de complexitate. La un nivel poate fi socotit a fi un soi de scenografie, dar vine mai mult în prelungirea picturii. Caut o inflație, o densitate, o tensiune, o limită. La Düsseldorf am simțit nevoia să mai apară un pic de culoare și am lucrat cu pămînt din malurile Rinului, un soi de nisip roșu. De aici a apărut prima expoziție pe care am montat-o în atelier, unde am cunoscut-o și pe Petra. Apoi, m-am întors în România pentru a pregăti prima expoziție de la Galeria Petra Nostheide-Eycke. În paralel fusesem invitat de cîțiva artiști de lîngă Düsseldorf, Mönchengladbach, la un proiect al fundației lor. Primiseră un mall care urma să fie demolat și fiecare artist invitat făcea ce-l tăia capul într-o cameră sau într-un magazinaș. Eu am primit frizeria unui turc, în care am făcut prima lucrare din seria *I can see no revolution*. Paralel cu sfîrșitul perioadei cu praf și a combinațiilor urbane, apare această primă lucrare care tot înflorește în seria aceasta nouă, nepremeditat. Au fost vreo trei chestiuni diferite apărute sub aceeași filiație, dar de fiecare dată le lucram izolat. Acum observ retrospectiv că e o filiație între ele.

La Galerie Petra Nostheide-Eycke am avut prima expoziție în august-septembrie 2014, ca artist invitat, iar între timp am devenit artist reprezentat. Petra e un soi de *newcomer* în Düsseldorf, e de vreo cinci ani acolo, ceea ce pentru o piață așezată e foarte puțin. Dar e liberă de constrîngeri, iar asta o face să își adune artiști de oriunde vrea, fie din Olanda, fie din România. Printre alți artiști pe care îi reprezintă sînt doi foarte buni care îmi plac în mod deosebit: Maurice van Tellingen și Olaf Mooij. Acea primă expoziție de la Petra a fost împreună cu Olaf Mooij. Teoretic eram independenți, dar ne-am potrivit foarte bine, formal. Anul trecut, în octombrie, a fost expoziția *„I can see no revolution“* care, cromatic și formal, ar fi în linie cu expoziția de pe strada Masaryk 25, de anul trecut, de NAG#8, *„SAMBAdy must die in this city“*. Acestea două, privite împreună, sînt ceva nou pentru mine.

a consemnat
Silviu PĂDURARIU

PUBLICITATE

DEZBATERI
13 ore în direct
EXPOZIȚIE FOTO
Felicia Simion
FRANCOFONIE
RFI, Institutul Francez și TV5 Monde
TEATRU
Matei Vișniec
SCULPTURĂ
Misha Diaconu
DESCOPERIRI
jocuri și concursuri
DOCUMENTARE
RFI, CRH, Orange
CONCERT
Zoli TOTH Project
Muzica: Adrian Enescu

ZI SPECIALĂ LA RADIO
VINO CU NOI

25 DE ANI rfi ROMÂNIA

JOI, 19 NOIEMBRIE, LA ARCUB – HANUL GABROVENI
INTRAREA ESTE LIBERĂ ÎNTRE ORELE 08:00 ȘI 21:00

Sponsor CRH
Parteneri ARCUB FRANCE 24 INSTITUT FRANÇAIS BUCAREST TV5MONDE ÎN ROMÂNIA 25 ANI orange

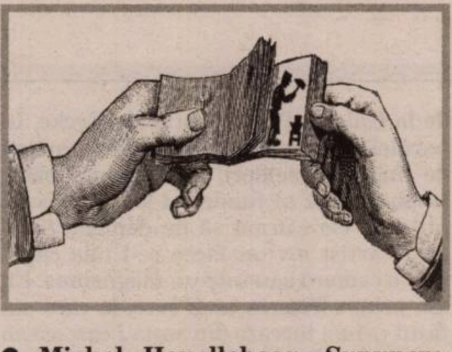

Marius CHIVU

feedbook

Burka Mona Lisei

● Michel Houellebecq, *Supunere*, traducere de Daniel Nicolescu, Editura Humanitas Fiction, 2015.

Prevăzut să apară pe 7 ianuarie 2015 (dată care, printr-o nefastă coincidență, avea să consemneze atentatul din redacția publicației *Charlie Hebdo,* cînd au fost împușcate 12 persoane), romanul lui Michel Houellebecq circula deja într-o variantă electronică piratată, lucru care n-a făcut decît să-i sporească aura și cota de piață. Scenariul politic al viitorului imediat imaginat de Houellebecq – o Franță condusă de Frăția Musulmană – era de natură să le dea francezilor ceva frisoane, dar manifestările reale ale istoriei recente, mai ales seria de atentate de săptămîna trecută, cînd au murit 132 de oameni, n-au făcut decît să arate inadecvarea stilistică a imaginarului literar la realitatea violentă și sîngeroasă.

E vorba de anul 2022, cînd în jocul electoral se confruntă stîngiștii, Frontul Național al Marinei Le Pen și fictționala Frăție Musulmană, condusă de educatul, charismaticul și moderatul Mohammed Ben Abbes, cel care, în urma unei coaliții cu stîngiștii, devine noul președinte al Republicii și este perceput „din stirpea lui Napoleon“. În timp ce dreapta mărșăluiește în doliu pe Champs-Élysées, statul musulman este acceptat fără incidente civile, iar metamorfoza cu burka a Republicii începe în mediul academic, restrîns drastic odată cu învățămîntul mandatorial redus la nivelul liceal. Evreii pleacă în Israel, femeile sînt obligate să poarte văl și dispar din viața socială, bărbații sînt încurajați să se convertească, să încerce poligamia și să se reproducă – demografia fiind obsesia musulmană, după cum se vede și din fragmentul de mai jos. Într-un scenariu iminent, toate țările Europei ajung sub influența electorală a partidelor islamiste, în timp ce Marocul, Tunisia și Turcia sînt primite în Uniunea Europeană, care începe negocierile de aderare cu Libanul și Egiptul, într-o mișcare geopolitică amplă de constituire a unei entități transcontinentale, o Eurabie care să aspire la statutul deținut odată de Imperiul Roman. Franța, ca leagăn european al islamului, susținută de petromonarhiile din Golf, și-ar recăpăta astfel statutul de putere globală și globalizatoare. Prestigiului cultural al Franței îi lipsea doar petro-capitalul arab pentru a atinge statutul de superputere luminată a noii lumi.

Toată această tranziție spre o Europă musulmană se face în mod pacifist, în frunte cu un președinte luminat care-și asumă rolul de a reda mai întîi Franței strălucirea și relevanța spirituală de altădată, de a o reforma moral, conferindu-i valorile religioase musulmane necorupte de secularizare. Islamul este văzut ca o nouă vîrstă de aur, ca o etapă superioară catolicismului, cel care s-au autoanihilat în procesul secularizării ce a urmat Evului Mediu.

Protagonistul acestui roman (la noi, apropo, genul acesta de scenariu speculativ a fost practicat cu mare talent de către regretatul Liviu Radu, plecat dintre noi luna trecută) este François, profesor universitar în vîrstă de 44 de ani, specialist în opera scriitorului decadent Huysmans, retras spre bătrînețe la mînăstire, al cărui *alter ego* alterat devine. Mizantrop misogin ratat, antierou ca mai toți protagoniștii romanelor lui Houellebecq, François se lasă fascinat, asemenea eroului său literar care plecase spre finalul vieții pe drumul căutării dimensiunii religioase a existenței, de promisiunile deopotrivă spirituale și domestic-sexuale ale noii orînduiri religioase și se întoarce ca profesor la Sorbona Islamică finanțată de saudiți. Pînă la urmă, înțelegem noi, Franța, cu intelectualii („intelectualul din Franța nu trebuia să fie *responsabil,* nu stătea în natura lui să fie“), politicienii și cetățenii ei de rînd, va fi absorbită (a se citi convertită) în vîrtejul stîrnit de cei care îndrăznesc să gîndească o schemă mai mare și să aspire la un plan superior pentru omenire.

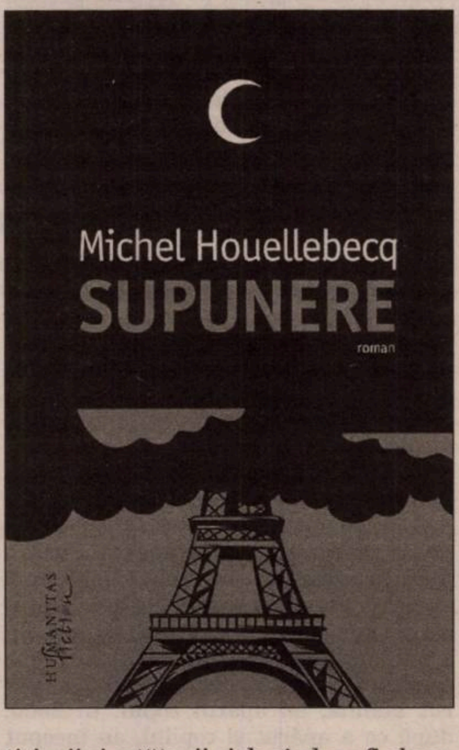

Plasat undeva între satiră și utopie – s-a folosit termenul distopie, dar nu e nimic totalitar în acest scenariu speculativ democratic al unei orînduiri luminate –, romanul lui Michel Houellebecq este, precum mai toată literatura sa, o proză de idei, un roman-eseu, o ficțiune politică banală literar și fără detentă stilistică, și, cum sugeram la început, timidă în raport cu realitatea desfășurată după apariția cărții. *Supunere* nu este o carte despre intoleranță, ură și frică, nu e un roman islamofob, chiar dacă la un moment dat Houellebecq a declarat că „islamul este cea mai stupidă religie“. (Întrebat într-un interviu recent din *The Guardian* dacă e islamofob, scriitorul a răspuns: „Da, probabil. Dar cuvîntul fobie înseamnă mai degrabă frică decît ură“.) Președintele Hollande al lui Houellebecq (care „renunțase practic să se exprime, așa încît cea mai mare parte a presei părea să fi uitat că există“) nu seamănă cu președintele Hollande din aceste zile care declară că Franța e în război împotriva ISIS, formațiune teroristă care nu există în roman decît sub forma unor jihadiști ignorați de musulmanii moderați intrați în politică.

Așadar, prin comparație cu seria de atentate sîngeroase din acest an, utopia unei Europe musulmane patriarhale luminate, fără ateism și fără criminalitate pare, suficient de ironic, un basm cult. Spre deosebire de caldarîmul parizian din zilele noastre, în paginile romanului viitorului nu curge sînge. Iar asta, paradoxal, nu știu dacă e în favoarea literaturii.

■ ■ ■

aproape de carte

Michel HOUELLEBECQ

Supunere

(fragment)

Știți, Frăția Musulmană e un partid aparte: multe mize politice uzuale îi lasă aproape indiferenți; și, mai ales, nu îi conferă Economiei locul central. Pentru ei esențială este demografia. Și educația. Populația care dispune de cel mai ridicat nivel de reproducere și care izbutește să-și transmită valorile este cea care triumfă. În opinia lor, e cît se poate de simplu, economia și geopolitica nu sînt decît praf în ochi: cei care controlează natalitatea controlează viitorul și gata! De aceea, singurul punct capital, singurul domeniu unde vor musai să capete satisfacție este cel al educației copiilor.

Pentru Frăția Musulmană, fiecare copil francez trebuie să aibă posibilitatea să beneficieze, la începutul și la sfîrșitul școlarității, de un învățămînt islamic. Iar învățămîntul islamic este, din toate punctele de vedere, foarte diferit de învățămîntul laic. În primul rînd, în nici un caz nu poate fi mixt; și doar anumite cariere să fie accesibile pentru femei. Ce doresc ei în fond este ca majoritatea femeilor, după școala primară, să fie orientate către școlile de menaj și să se mărite cît mai repede posibil – o mică minoritate putînd urma, înainte de căsătorie, studii literare sau artistice; acesta ar fi modelul ideal de societate. De altfel, toate cadrele didactice, fără excepție, vor trebui recrutate dintre musulmani. Se cuvin respectate regulile privind regimul alimentar al cantinelor școlare și timpul alocat celor cinci rugăciuni zilnice. Mai presus de orice, programa școlară va trebui adaptată învățămintelor Coranului…

În privința poligamiei, căsătoria republicană va rămîne neschimbată, o uniune între două persoane, bărbați sau femei. Căsătoria musulmană, eventual poligamă, nu va avea nici o consecință în termeni de stare civilă, dar va fi recunoscută ca validă și va oferi drepturi, prin centrele de securitate socială și prin serviciile fiscale.

PUBLICITATE

alexandru
ANDRIEȘ

muzică de divorț
ioana mîntulescu
sorin romanescu
& berti barbera

în concert la
cinema PRO
vineri 4 decembrie 2015
ora 19:30

biletele se găsesc în rețeaua eventim
și la casa de bilete cinema PRO

adevărul DILEMA cinemaPRO MEDIAFAX eventim
black crow music productions

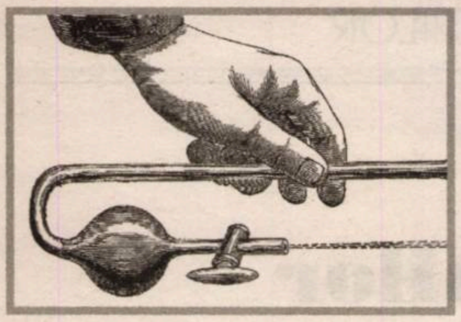

Oana STOICA

rosencrantz & co

Zigzaguri

● *#cîntecdelebădă*, după A.P. Cehov; regia: Ferenc Sinkó; dramaturg: Noémi Vajna; scenografia: Carmencita Brojboiu; costume: Gyopár Bocskai; muzica: Kata Bodoki-Halmen; imagini video: Tihamér Török; efecte speciale: Levente Borsos. Cu: Sándor Keresztes, Csilla Albert, Enikö Györgyjakab, Kinga Ötvös. Teatrul Maghiar de Stat Cluj. FNT 2015.

Cunoscut pentru *Parallel*, un performance-hit care a făcut vîlvă din 2013 încoace, pe care l-a gîndit și regizat împreună cu Leta Popescu, actorul Ferenc Sinkó continuă cu regia și cu performance-ul și creează la Teatrul Maghiar din Cluj o variantă de *Cîntec de lebădă*, mult după Cehov și mult în afara tiparelor tradiționale de spectacol. Preferința pentru performance – o formă de show care include vizual, dans contemporan, teatru etc., cu simboluri și mesaje în legătură directă cu realitatea cotidiană – se consolidează la Ferenc Sinkó și îi justifică nevoia de a regiza prin nevoia de a se exprima în alt mod și cu alte instrumente decît cele folosite în teatrul oficial. *#cîntecdelebădă* pornește de la textul lui Cehov, se îndepărtează de literă, dar rămîne în spiritul acestuia și se coagulează sub forma unui discurs eterogen despre bătrînețe. Cu Actorul costumat, pe „scena" din scenă, performance-ul începe cu sfîrșitul „show-ului" și aplauzele pe bandă (fond sonor pentru intrarea în sală a publicului real), apoi demontarea decorului, curățarea și închiderea spațiului. Claustrat în teatru – trimiterea la un mormînt anticipat se face de la sine –, Actorul se confruntă cu proximitatea morții. Discursul scenic continuă în acest sens, fără textul lui Cehov, dar cu o multitudine de perspective asupra bătrîneții. Ferenc Sinkó creează o succesiune de tablouri, fiecare cu un limbaj și instrumente teatrale proprii. Pivotul spectacolului este Actorul (Sándor Keresztes), susținut de un *alter ego* (Kinga Ötvös), tînăr și feminin (sau androgin), care cîntă operă în timp ce corpul său flexibil experimentează mișcări frînte – de invidiat combinația între muzica clasică *live* și dans contemporan din care rezultă o performanță rară la noi – și care devine, la un moment dat, un soi de memorie cu identitate care îi dictează Actorului viziunea asupra propriului trecut. În jurul acestui cuplu-reper gravitează mai multe perspective asupra bătrîneții: științifică – „ilustrată" de dans contemporan, personală și emoțională – cu personaje aduse din trecut, media – cu exploatarea dramelor în spațiul public (TV) etc. Csilla Albert și Enikö Györgyjakab sînt personaje cu identitate fluidă, uneori construite teatral (caractere, fie și ele schematice), alteori sînt performere care relaționează cu Actorul, spațiul și universul sonor (creat de kata bodoki-halmen). Scenografia suferă un proces de minimalizare, de la încărcătura hiperteatrală a decorului din „show-ul" din spectacol la spațiul gol brookian în care performerii devin „purtători" de decor (pe corpurile lor curg proiecțiile video). Nu numai textul clasic cehovian este deconstruit, ci și spectacolul și chiar ideea de teatru ca atare.

Nu numai textul clasic cehovian este deconstruit, ci și spectacolul și chiar ideea de teatru.

© A. Bulboacă

Ferenc Sinkó își afirmă un limbaj teatral personal, postmodern și postdramatic (în sensul dat de Hans-Thies Lehmann, de folosire a unor instrumente teatrale eterogene pentru a produce spectatorului perceperea simultană a multiplelor perspective), coerent în formă și viguros în conținut, și se anunță ca unul dintre regizorii (noi) de urmărit.

FNT 2015 pe scurt

■ Compania „Tompa Miklos" a Teatrului Național din Tîrgu Mureș are una dintre cele mai bune trupe din țară în acest moment. Actorii maghiari de la Mureș au făcut demonstrație de forță nu numai în *Tihna* lui Attila Bartis și Radu Afrim, ci și în *Karamazovii*, regia Istvan Albu, o dramatizare de Richard Crane în care filozofia și teosofia converg către un conflict etic. Textul cere ca patru actori să joace rolurile fraților, al tatălui, al stareţului Zosima, dar și al Katerinei Ivanovna și al Grușenkăi. Piesa devine ofertantă pentru interpreți, iar regizorul speculează acest lucru, accentuînd ludicul versatil al actorilor mureșeni. Tollas Gábor, Bokor Barna, Galló Ernö și László Csaba își transmit personajele variabile cu lejeritate, păstrîndu-le substanța, în timp ce fiecare susține și cîte un personaj fix.

■ *UbuZdup* și *Apolodor*, spectacolele Teatrului Național din Cluj, sînt două anti-feerii, prima grotescă, în care anti-libertatea este o formă de putere, a doua comic-ludică, în care se reinventează un timp al copilăriei pentru copiii de toate vîrstele. Ambele spectacole sînt configurate muzical de Ada Milea și impecabil jucate. Am remarcat-o în mod special pe Sînziana Tarță, o tînără actriță extrem de expresivă, cameleonică și cu excelente aptitudini muzicale.

© A. Marineci

■ *Opera cerșetorilor*, de John Gay (1728), este o satiră socială care arată exploatarea marginalilor – prostituate, cerșetori, infractori mărunți – într-un sistem corupt în care sînt conectați politicienii, bogații, rețelele mafiote. Varianta scrisă de Bertolt Brecht două sute de ani mai tîrziu, *Opera de trei parale*, a făcut istorie. Teatrul Maghiar de Stat „Csiky Gergely" a venit în FNT cu *Opera cerșetorilor* în regia sîrbului Kokan Mladenovici, cu muzică originală compusă de Irena Popovici. Regizorul a înșurubat textul în contemporaneitate, aducînd în discuție statutul artiștilor, a căror situație socială este precară. Rateurile capitalismului și ale valorilor morale duc la eșecul lumii contemporane, agonia unor clase sociale, victoria corupției și a infracțiunilor, la amplificarea sărăciei și, prin urmare, la creșterea masei de manevră pentru politicieni. Muzical, spectacolul este încîntător, dacă se poate spune asta despre cîntece care vorbesc despre putregaiul societății contemporane. Swing, tango, rock și actorii maghiari de la Timișoara produc un cocktail muzical acid. *Opera cerșetorilor* (a cărei variantă timișoreană s-ar putea numi *Opera actorilor)* s-a jucat la București în timp ce în țară izbucniseră mai multe scandaluri în care se reclama abuzul politic asupra teatrelor. O (stranie) coincidență.

Oana Stoica *este critic de teatru.*

Irina TROCAN

dilematograf

Chipurile străinilor

● *Mediterranea* (Italia-Franța-SUA-Germania-Qatar), de Jonas Carpignano.

Ca și alte filme din selecția Semaine de la Critique care au avut premiera mondială la Cannes în 2015, *Mediterranea* de Jonas Carpignano se distinge prin contextul geopolitic în care își plasează ficțiunea: o secvență din film are o trimitere explicită la revoltele rasiale petrecute în Rosarno (Calabria) în 2010, în urma cărora imigranții din acest oraș au fost evacuați pentru propria protecție. Doar că filmul nu e pios, emfatic sau didactic ca alte lungmetraje de debut de la Cannes, nu își legitimizează importanța prin gravitatea inechităților sociale pe care le reprezintă – acestea sînt doar punctul de plecare. Fiind alcătuit dintr-o succesiune de anecdote cu slabe legături cauzale, singurul fir roșu e trasat de itinerarul a doi imigranți din Burkina Faso, Ayiva (Koudous Seihon) și Abas (Alassane Sy), care traversează în condiții periculoase Marea Mediterană pentru a-și găsi de lucru într-un oraș din sudul Italiei. Aici, înfruntă ostilitatea și rasismul de formare nouă al italienilor (prezența muncitorilor veniți din Africa fiind o realitate destul de recentă) și condițiile de trai dificile prevăzute pentru imigranți. E greu de anticipat ce urmează să se întîmple – în acord cu experiența imigrantului, care e nevoit să trăiască de pe o zi pe alta, dar împotriva regulilor de bună practică ale filmelor cu subiect social care riscă să își piardă pe drum spectatorii dacă nu le indică un *ticking clock*.

E meritul lui Carpignano că porțiunea din film care se petrece în Italia – cînd, teoretic, Ayiva și Abas au ajuns deja la destinație – e cea mai lungă. Doar primul sfert din film e dedicat călătoriei, deși etapa asta e cea mai spectaculoasă și inerent plină de suspans: călătoria, în sine, e subiectul unui alt film (*Hope* de Boris Lojkine) proiectat la Semaine de la Critique în ediția precedentă, precum și subiectul numeroaselor anchete fotojurnalistice care atrag atenția asupra sorții tragice și a fragilității celor care își părăsesc țara căutând o viață mai bună și de multe ori mor pe drum. Problema cu asemenea abordări e că provoacă emoții arătînd doar cazuri extreme, fără să se mai intereseze cum sînt primiți în țările europene cei care supraviețuiesc. În *Mediterranea,* pentru cei doi urmează o perioadă dificilă de adaptare, care nu e nici mai riscantă, nici mai dramatică decît călătoria, dar e trecută prin prisma a ce au îndurat ca să-și încerce norocul aici. Asta dă mai multă gravitate faptului că nu sînt angajați cu acte în regulă și ar putea oricînd să fie deportați.

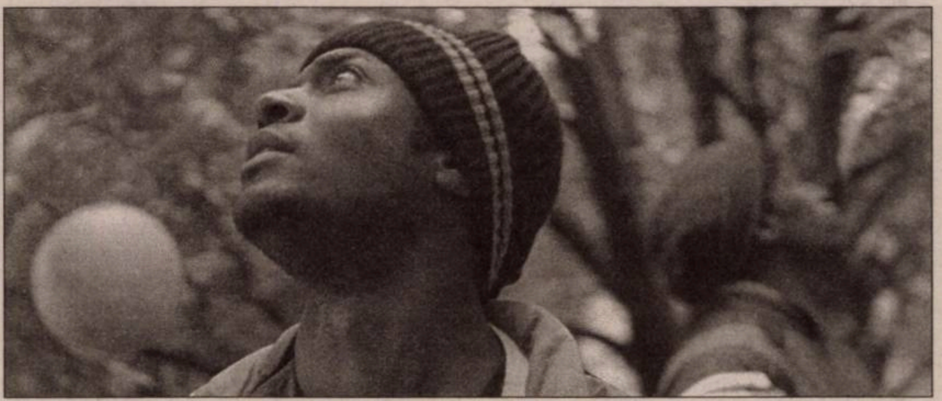

Carpignano și directorul de imagine Wyatt Garfield optează pentru filmări din mînă, încît camera de filmare își mută atenția fluid de pe un personaj pe altul sau către un eveniment neprevăzut care se întîmplă în fundal. (Cînd Ayiva și Abas sînt chemați să lucreze într-o livadă de portocali, sînt martori la un accident de muncă: un coleg – care la începutul secvenței nu apare în cadru – e rănit de niște lăzi de portocale care au căzut peste el. Secvența începe ca într-un documentar informativ despre o zi din viața unor muncitori și devine brusc dureroasă.) Actorii sînt frecvent filmați în prim-planuri, ceea ce ne invită constant să le citim stările emoționale și de multe ori individualizează imigranții în spațiul foarte strîmt pe care sînt nevoiți să îl împartă. Eclerajul e redus la minimum, iar asta le permite actorilor o libertate de mișcare pe care n-ar fi avut-o dacă erau constrînși să stea la o distanță fixă de reflector. Filmul conține cîteva secvențe lirice, care nu duc acțiunea mai departe, dar îl integrează pe Ayiva în noul peisaj, și cîteva scene de petrecere dinamizate de muzică pop – care, în plus, dau de înțeles că falia culturală între „noi“ și „ei“ nu e atît de mare, măcar muzica Rihannei ajunge la toată lumea.

Mediterranea e rar prin sensibilitatea cu care își urmărește protagoniștii, fără să sacrifice detaliile particulare ale experienței lor în numele unei Idei Generale pe care ei doar o exemplifică. Merită menționat că regizorul-scenarist e pe jumătate italian, pe jumătate nord-american (mama lui Carpignano fiind afro-americană); faptul că a putut să observe din interior mentalitățile în două țări diferite i-a permis să relativizeze prejudecățile sociale. Koudous Seihon a avut o contribuție importantă la conceperea filmului: conform afirmațiilor lui Carpignano, nouăzeci la sută din evenimentele din film adaptează experiența reală a lui Seihon. Ca personaj, Ayiva e mult mai complex decît tipologia de imigrant-victimă: e senin și isteț, are inițiative (de exemplu, le cumpără culegătorilor de portocale mănuși, îi trimite fetiței lui în Burkina Faso un mp3 player), e obedient față de șef și controlat, dar își și dă seama cînd drepturile îi sînt încălcate. Filmul îi scoate în cale atît opresori, cît și persoane binevoitoare – de exemplu, o italiancă mărinimoasă autoporeclită Mamma Africa, și doi copii – fiica impertinentă, dar simpatică a proprietarului livezii, precum și un mic bișnițar cu manierisme de mafiot (Pio Amato) care mai are mulți ani înainte pînă să-și poată cumpăra singur țigările.

Mediterranea va rula în București în cadrul Zilelor Filmului LUX (pe 27 noiembrie, ora 18, la Cinema „Elvira Popescu“) și merită văzut. Din păcate, e improbabil să fie distribuit în săli pentru o perioadă mai lungă. Includerea lui în cursa pentru premiul LUX al Parlamentului European sugerează importanța subiectului său într-un dialog onest despre incluziune socială – dar, dincolo de asta, *Mediterranea* oferă două ore memorabile de petrecut în cinema.

Irina Trocan *e critic de film și coordonează site-ul de cultură și media Acoperișul de Sticlă.*

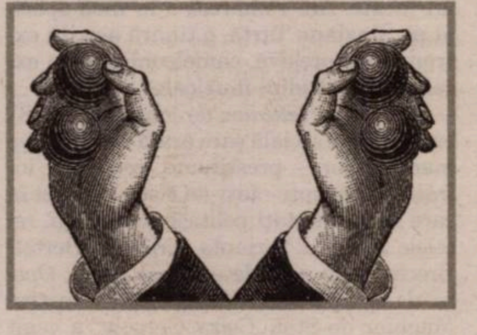

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

Mantre pentru o formație care a ieșit din scenă prea devreme

● Goodbye to Gravity, *Mantras of War,* Universal Music Romania, 2015.

Luminile se aprind și se sting, extrăgînd din noapte, pe rînd, siluetele instrumentelor și amplificatoarelor. Acum e un riff de chitară, acum intră tobele și basul, acum vine a doua chitară. *„Now I've made up my mind / I've finally realised / Been going through your motions / Faking / Breaking / Now it's on / Won't let my life / Pass me by / I've taken my first steps…“* Peisajul e selenar, aburul respirațiilor plutește prin atmosfera înghețată, camera trece de la unul la altul. *„I remember how I tried / Remember how you lied / Remember my first failure / Reaching / Breaching / Looking up / At all my dreams / Taking wings…“* Acum cîțiva ani, o trupă de *metal* din România își lansa un videoclip. Piesa care îl însoțește se cheamă „The Cage“, iar oamenii care o cîntă sînt cinci. Numele lor sînt Alex Pascu, Andrei Găluț, Bogdan Enache, Mihai Alexandru și Vlad Țelea. Patru dintre ei au murit în sau în urma incendiului absurd de la Colectiv. *(RIP!)* Al cincilea, Andrei Găluț, trăiește. Împreună au format ceea ce putea deveni una dintre cele mai performante mașinării de *heavy metal* din muzica românească a anilor pe care îi trăim acum. Înființată în 2011 de Pascu, fost membru al grupului Thunderstorm, Goodbye to Gravity a debutat discografic un an mai tîrziu, cu un album ezitant, dar care lăsa să se întrevadă potențialul formației bucureștene, apărut la *label*-ul local Metalfan Records Division. Bombastică, mitraliind o lirică furioasă, utilizînd cu destul schepsis clișeele *mainstream metal*-ului modern, balansînd între școala veche și cea nouă, stilistica GtG se putea subsuma valului douămiist de *metalcore*-iști, undeva între spațiul *hardcore* al unor Killswitch Engage și cel cvasi-melodic & dramatic al cohortei As I Lay Dying. În *sound*-ul discului eponim din 2011 puteai descoperi și destule urme de *nu metal,* dar și de *heavy metal* din anii '80-'90. Și nu doar pentru acel *cover* după „The Evil That Men Do“ al band-ului britanic Iron Maiden, *bonus track* al LP-ului de debut. Cu cel de-al doilea album, *Mantras of War,* lansat în toamna aceasta de Universal Music Romania, Goodbye to Gravity a reușit să construiască una dintre cele mai bune producții ale scenei contemporane de *metal* din România. Rapid și agresiv, cu un balans optimizat între *catchy* & *trashy,* dar și între *screamo* & *clean,* cu *breakdown*-urile așezate acolo unde trebuie, fără să pretindă vreo secundă a ieși din acele formule prestabilite pe care unul dintre cele mai conservatoare genuri muzicale tinde să le perpetueze uneori obsedant, *MoW* e un LP care sună bine, ajutat fiind și de *mastering*-ul impecabil realizat de finlandezul Svante Forsbäck, o legendă a *metal*-ului nordic, colaborator, în trecut, al unor formații faimoase precum Amorphis, Sonata Arctica sau Apocalyptica.

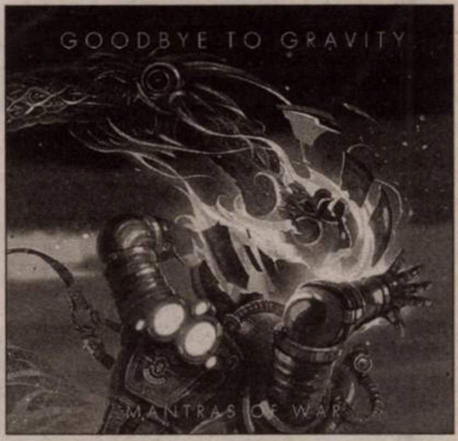

Universal Music Romania va dona toate încasările proprii, colectate în urma vînzării albumului Mantras of War *(dar și cele ale discului* Ce simți, *al altei trupe greu încercate în accidentul de la Colectiv, Up To Eleven), victimelor tragediei din Clubul Colectiv. Găsiți mai multe informații la adresa umusic.ro/impreunarezistam.*

Paul Breazu *este jurnalist.*

Cristina FOARFĂ

bolero de travel

#paris

Deși am fost acolo de mai multe ori, îmi amintesc Parisul în doar trei lumini, toate legate de stări, de momente, de senzații. Îi suprapun o hartă emoțională, subiectivă. Am fost la Paris pentru prima oară acum zece ani. La facultate fiind, nu mai ieșisem niciodată din țară. Totul mi se părea „roz“, spectaculos, prima călătorie romantică în doi, prima ieșire din spațiile cunoscute, primele zeci de ore de mers încontinuu. Alergam pe străzi cu foamea nebună de a nu pierde nimic și de a cuprinde cît mai multe în cele cîteva zile petrecute acolo, cu sentimente contradictorii față de francezii care nu mi se păreau atunci prea prietenoși cînd le vorbeai în engleză și cu gustul croissantelor de dimineață, la cafea, în gură. Stăteam într-o mansardă în Montmartre și băteam zilnic orașul, de la muzee (atunci m-am îndrăgostit de Centre Pompidou) la catedrale sau la „obiective“ mai puțin clasice, cum ar fi cafeneaua unde s-a filmat *Amélie*.

A fost apoi Parisul sumbru, de sfîrșit de iarnă, cînd trăiam primul meu șoc și m-am dus acolo pentru cîteva zile ca să mă rup de realitatea de aici. Mă plimbam pe străzi și nu vedeam nimic, sub o lumină apăsătoare, făcută bucăți, cu un amalgam de sentimente de tristețe, luptă, frică, neprevăzut și moarte interioară. Nu înțelegeam nimic din mine și din Paris, nu mă mai interesau lucrurile și locurile care îmi plăceau, nu mai dădeam doi bani pe croissante, cafenele, muzee sau orice altceva, importantă era doar supraviețuirea și întrebarea dacă voi redeveni vreodată la fel.

Peste cîteva luni am fost din nou. Mă lipisem la loc, se pusese ceva crustă peste răni și aveam sentimentul învingătorului după ce cîștigase cîteva bătălii, chiar dacă nu toată lupta. Eram euforică, mi se părea că Parisul se schimbase, glumeam că primarul a făcut treabă bună, cerul era din nou albastru, străzile vibrau, orașul strălucea, mi se părea că totul revenise la viață, mai puternic ca înainte. Alergam din nou pe străzi, mă bucuram de fiecare cafea băută la soare, cu conștiința unei traume peste care, cumva, trecusem. Nu dispăruseră urmele, nu mă prefăceam că nu s-a întîmplat nimic, dar tocmai de aici venea forța.

© wikimedia commons

Așa mă gîndesc la Paris acum, tulburată de ce s-a întîmplat, cu toate site-urile de știri deschise, încercînd să înțeleg de ce atîta violență, gîndindu-mă la orașul atît de viu și de autentic care mi-a fost alături și la oamenii lui răniți. Cu o frică irațională de omniprezență a morții, cu anxietatea provocată de Colectiv încă acută, cu alte vești triste din lumea prietenilor mei, Parisul m-a făcut să mă întreb, băbește, raportat la cum simt eu lumea și fără vreo legătură obiectivă între lucruri, de ce nu se mai termină. Ce va urma? Cum se va termina? Care va fi lupta Parisului ca să se lipească la loc?

Ies fricile, dorința ca stilul de viață să rămînă la fel. Se va schimba ceva? E doar începutul, cum citesc? Cum voi mai călători acum? Voi urca la fel de natural într-un avion și voi merge la fel de senină la un concert în Paris, New York sau oriunde altundeva? Voi sta liniștită pe o terasă, fără teama că un maniac va scoate arma și va trage orbește în mulțime? Probabil că da, fricile se vor transforma.

Imaginile de la măcel te fac să chestionezi ce mai înseamnă umanitatea. Apoi te uiți în jur. M-au emoționat oamenii care, solidari, și-au deschis ușile pentru ca ceilalți să fie în siguranță. Mi-am amintit de prietenii mei și cum s-au mobilizat ei într-o criză sau de oamenii care au stat ore în șir la coadă să doneze sînge. O traumă care arată ce e mai urît în oameni întărește legăturile și scoate ce e mai frumos din oameni. Scoate și fricile și te face să chestionezi ce e important. Dar frumosul acela rămîne și prinde putere. Sau cel puțin asta vreau acum să cred.

■ ■ ■

PUBLICITATE

adevărul
iți aduce trei capodopere ale cinematografiei italiene!
Completează-ți colecția de filme cu doi mari regizori: Visconti și Fellini!
Federico FELLINI
LA STRADA
adevărul
Luni, 9 noiembrie: La strada
Luchino VISCONTI
BELLISSIMA
adevărul
Luni, 16 noiembrie: Bellissima
Luchino VISCONTI
OBSESIE
adevărul
Luni, 23 noiembrie: Obsesie
PREȚ SPECIAL ziar + DVD 14,99 lei
adevărul
Invazia rusă în Ucraina

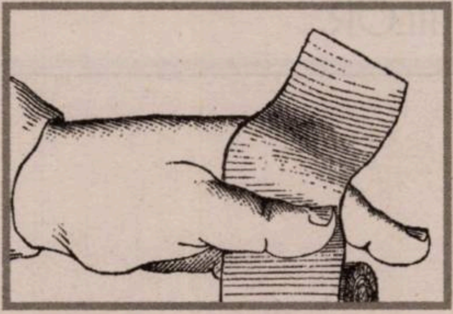

Iulian COMANESCU

oameni şi etichete

Opt inovaţii în materie de ştiri

Ştirea e relatarea unui fapt nou sau nou revelat, spune plicticoasa definiţie care se predă în facultăţile de jurnalism. Ca să scape de plictiseală, presa românească a ieşit însă din cadrele strîmte şi neimaginative ale acestei definiţii, cu o serie întreagă de inovaţii. Cîteva dintre ele ar fi:

1. Ştirea-presupunere. Atunci cînd nu ştim exact ce s-a întîmplat, şi mai ales de ce şi cum s-a întîmplat, ne putem ajuta de analişti. Contrar denumirii lor, analiştii nu sînt aleşi pentru că analizează, ci fiindcă sînt maşinării de presupuneri, pe care le oferă la ţanc, atunci cînd presa e la ananghie. Fie că e vorba de un furtişag de proporţii din categoria DNA, fie că e vorba de, Doamne fereşte, un incendiu sau ceva asemănător, oamenii cu vorbele la ei vor şti să meargă „cu certitudine“ la cauze şi la resorturile ascunse ale întîmplării. Ele, resorturile ascunse, sînt întotdeauna Traian Băsescu, pe Antena 3, sau Dan Voiculescu, pe B1. Fizicienii şi filozofii sînt depăşiţi şi invidioşi pe lanţurile cauzale pe care astfel de oameni ştiu să le scoată la iveală. Ultimul care a bîjbîit în direcţia asta, dar nu i-a ieşit, a fost Aristotel, cu motorul prim.

2. Ştirea-profeţie. Ştirile la timpul trecut nu mai interesează pe nimeni, în definitiv toată lumea ştie ce s-a întîmplat. De aceea, presa multilateral dezvoltată s-a extins în domeniul viitorului şi o face mai ales cu ajutorul politicianului. Spre deosebire de noi, profanii, el, politicianul, ştie întotdeauna ce se va întîmpla şi ceea ce se va întîmpla este o catastrofă de care sînt responsabili duşmanii lui, ai aceluiaşi politician. Catastrofele sînt din clasa „România va fi mărunţită-n bucăţi şi păpată de duşmani“, „va ajunge republică sovietică“, „se va transforma în dictatură“ (cu oponentul pe post de Hitler, bineînţeles) şi altele. Catastrofele ecologice şi sfîrşitul lumii sînt de regulă neglijate, fiindcă e vorba de un popor mai căldicel şi centrist, hrănească-se doar Remus Cernea şi Noua Dreaptă cu ele.

3. Ştirea-acuzaţie. E un fel de profeţie întoarsă pe dos, mai elementară, sau de presupunere care seamănă mai tare a bîtă discursivă. De data asta, faptele există, dar nu şi vinovatul. Acesta e servit pe tavă în diferite încîlceli conspiraţioniste, de genul „toate firele duc la…“. Ca să ajungi la vinovat nu-ţi trebuie decît să ştii cine e bun pe lumea asta (ai noştri) şi, mai ales, cine e rău (ai lor). Odată catastrofa şi omul rău ştiute, legătura dintre ele e la mintea cocoşului.

Din ştirea-nimic nu afli nici că s-a întîmplat, nici că nu s-a întîmplat.

4. Ştirea-minune. În ultima vreme, conţine tot mai des numele Arsenie Boca, după ce, acum ani de zile, era despre cetăţeni gen Mudava, sfinţi ajunşi în stadiul de moaşte şi alţii. Prea multe nu putem spune despre minuni, cu excepţia faptului că se petrec pe ascuns, din motive obscure, în colţuri de lume greu de găsit. De ce n-ar apărea ele în Piaţa Universităţii sau în faţa Ateneului e greu de ştiut, cu excepţia faptului că, dacă s-ar petrece în buricul tîrgului, ar mai trebui şi martori, şi altele.

5. Ştirea-sperietoare. Spre deosebire de ştirea-profeţie, e mai puţin despre oameni şi despre vină, cît despre fenomene naturale. Vedeta ei e asteroidul care trece la cîteva zilioane de kilometri de pămînt, dar o va coti la stînga la intersecţia cu Mercur şi va lovi-n peluza de la Dinamo. Sperietorile nu sînt însă doar din clasa macro, planetară, ci şi minuscule, de felul organismelor care ne intră-n sînge şi ne transformă în zombi. De aici, posibilităţile de combinare cu sfinţi care lăcrimează şi politicieni răi sînt multiple.

6. Ştirea de week-end. Apare atunci cînd nu numai ţara, ci şi jumătate din angajaţii televiziunii sau ai site-ului sînt, evident, în week-end. Ea, ştirea de week-end, se întîmplă la mare, dacă e cald, sau la munte, dacă e zăpadă. Conţine mai tot timpul cîteva vorbe despre vreme, care e bună sau rea şi, cum se ştie, e un subiect inepuizabil şi foarte interesant de discuţie. Atunci cînd nu e nici cald, nici frig, ştirea de week-end se întîmplă la supermarket, unde, la drept vorbind, nu se întîmplă nimic, dar măcar e nişte lume care îşi face cumpărături, că asta fac oamenii la sfîrşit de săptămînă.

7. Ştirea-neştire. Spre deosebire de toate variaţiunile de mai sus, care caută impactul la public, ea urmăreşte altceva, să umple nişte minute din jurnalul TV respectiv. Ştirea-neştire e un calcul ratat, despre care am mai vorbit, fiindcă mă scoate din sărite: reporterul e trimis la Curtea Supremă cu tot cu SNG (echipamentul de transmisie) fiindcă Elena Udrea, Costică Voicu sau altcineva vrea să iasă din puşcărie. Dar, surpriză, în 99 de cazuri din 100, Curtea Supremă îi ţine la răcoare pe cei de mai sus, aşa că reporterul nu are ce să spună, decît că „rămîn(e) în arest“. În vremuri mai agitate politic, ştirea-neştire se iveşte pe la Parlament şi sediile partidelor, atunci cînd Cioloş, Ponta, Băsescu şi alţi politicieni care nu sînt în momentul de faţă la Curtea Supremă intră sau ies pe o uşă şi toată lumea se repede cu microfoane la ei. Politicienii respectivi nu au nimic de spus – lucru previzibil şi el – şi aruncă lateral cîteva vorbe, din care microfoanele aflate în îmbulzeală culeg cel mult o jumătate. O jumătate din această jumătate nu se aude pe post, fiindcă regia nu a apucat să comute în locaţie, dar nu contează: analiştii aflaţi în studio ca să dezbată o temă de politică externă, una mondenă sau încălzirea globală vor fi pisălogiţi cu întrebări de politică internă şi vor avea despre ce să discute încă 40 de minute, cît a mai rămas pînă la fix.

8. Ştirea-nimic. Nu trebuie confundată cu ştirea-neştire. Din ştirea-neştire afli cel puţin că un lucru sau altul nu s-a întîmplat. Din ştirea-nimic nu afli nici că s-a întîmplat, nici că nu s-a întîmplat. E aporetică rău de tot, undeva sub logica binară, cea cu „da“ sau „nu“, după care ne ghidăm deciziile şi faptele, de regulă. Pare un animal ciudat, dar ţineţi-o minte şi căutaţi-o: o să vă împiedicaţi de ea mai curînd decît credeţi.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

■ ■ ■

Adina POPESCU

portrete din mers

Să fii multiculti e cool?

Pe la începutul anilor 2000, eram în Serbia, la un *workshop* de jurnalism, finanţat cu bani europeni. Ne adunaserăm acolo două românce şi trei sîrbi, de religie ortodoxă, două unguroaice şi o croată – catolice, un turc şi o fată din Kosovo – musulmani, şi alţi cîţiva. Mi-amintesc şi acum masa la care am stat cu toţii, la un soi de KFC local, împrietenindu-ne cu puiul „american“. *Workshop*-ul a fost cam subţire pe partea de jurnalism, căci litera de lege era „multiculti“. De fapt, pentru asta s-au cheltuit banii. Timp de două zile, ni s-a predat ABC-ul multiculturalismului, pentru „începători“, într-un mod destul de stupid. Adică cu prezentări în Powerpoint, în care puteai vedea, de pildă, un căţel care dădea din coadă cam trist şi dedesubt scria: *„Your pet could be your neighbour's dinner“* („Căţelul tău poate fi cina vecinului tău“). În ultima seară, ne-am îmbătat cu toţii în stil „multiculti“ pe manele sîrbeşti, într-un club. Apoi ne-au trimis acasă şi ne-au cerut să scriem un eseu cu tema „Etnici din ţara ta“. Desigur, am scris despre o comunitate de romi, ştiam că aceştia dau mereu bine în proiectele europene.

Ulterior, am participat la mai multe proiecte cu bani europeni. Artistice, jurnalistice, „pe educaţie“, însă, în fond, era vorba despre exact acelaşi lucru. Proiectele contau mai puţin, puteam, de pildă, să facem baloane de săpun într-o piaţă publică şi să cheltuim, în acest mod, cîteva zeci de mii de euro, cu condiţia să avem „parteneri“ din cel puţin trei ţări diferite (inclusiv Turcia). Era musai să fim diferiţi, ca într-un coş cu fructe, perfect pentru o fotografie cît mai colorată care să exprime diversitatea „recoltei“ – mere, pere, nuci, gutui, eventual o banană care nu are ce căuta acolo. În cadrul fiecărui proiect, aveam cîte o „seară etnică“ în care fiecare punea la bătaie produse tradiţionale de acasă: românii veneau mereu cu ţuică, la concurenţă cu ungurii care aduceau palinka. Din nou, ne îmbătam şi fraternizam în acea engleză de baltă, *made in UE.*

„Taci, Adina. Nu e urît, e negru!“

Cu timpul, am început să capăt o uşoară aversiune faţă de acest „multiculti“ băgat pe gît cu linguriţa (dar şi faţă de banii care se cheltuiau cu atîta sîrguinţă pentru un scop imprecis). Ideea în sine nu mă deranja, oamenii pe care îi cunoşteam erau OK, însă „modul de implementare“ era defectuos şi superficial. În plus, trebuie s-o recunosc, n-am „multiculti“ în sînge şi aproape nimeni din generaţiile născute după 1940 nu poate pretinde că îl are. N-a făcut parte din educaţia noastră. În copilăria mea, dacă vedeai un negru pe stradă, în Bucureşti, era un eveniment cu adevărat exotic şi neobişnuit. Una dintre primele mele amintiri e legată de un negru pe care l-am arătat părinţilor mei cu degetul, zicîndu-le: „Uite ce nene urît!“. Iar mama, care avea ceva în genă de *political corectness,* o rămăşiţă din perioada interbelică, poate, mi-a spus: „Taci, Adina. Nu e urît, e negru!“. După cîteva clipe de gîndire profundă pentru 3 ani, am arătat din nou cu degetul şi am ţipat: „Uite ce nene negru!“.

În anii comunismului, societatea privea nedumerită, fără să le blameze, neapărat, pe fetele care se măritau cu studenţi arabi. Uneori era şi o nuanţă de invidie: or să o ducă mai bine, bărbaţii lor cel puţin aveau acces în shop-urile de la Neptun şi puteau procura pachete de Kent şi sticle de whisky. Însă aceşti arabi pripăşiţi pe aici erau puţini, nu formau o comunitate.

Cît despre etnicii noştri, cei cu care am avut cel mai mult de-a face au fost romii. Şi nu putea fi vorba pe atunci nici de „asimilare“, nici de „integrare“. La şcoală, copiii ţigani se eliminau, practic, singuri din comunitate, chiulind şi rămînînd an de an repetenţi sau autoexilîndu-se în ultimele bănci. În vacanţele de la Cluj, mă jucam atît cu copiii români, cît şi cu cei maghiari. Pînă cînd, spre seară, la ora la care trebuia deja să fim prin casă, se formau două bisericuţe, în una dintre ele se vorbea în maghiară, în cealaltă în română. De fapt, limba era aceea care, la un moment dat, începea să ne separe.

Aşadar, de unde atîta „multculti“ în România comunistă? Comparativ cu ţările occidentale europene, chiar nu exista. Asta nu înseamnă că acum am fi mai intoleranţi sau mai xenofobi decît alţii. Poate mai bănuitori, da. Mă uit, în schimb, la generaţiile născute după 1990, cu shaorma şi cu blugi turceşti Kinataş. Au o cu totul altă „deschidere“, însă uneori la fel de superficială ca programele europene de „multiculturalizare“. Tot ce e „multiculti“ e *cool,* ar putea fi *cool* chiar să-ţi dai de bunăvoie căţelul pentru ca vecinul tău să-l mănînce la cină. Însă dincolo de acest ambalaj care face impresie – pentru că termeni ca „toleranţă“ şi „integrare“ vor fi mereu de efect – nu e nimic, nici o substanţă.

■ ■ ■

Vera ULARU

Eliberarea presei

EUROPEAN CENTRE FOR
PRESS & MEDIA
FREEDOM

Am participat de curînd la un seminar pentru jurnaliști, pe tema drepturilor omului, organizat de Centrul de Resurse Juridice. Delia Niță, manager de program antidiscriminare, a explicat care sînt mecanismele și standardele internaționale de protecție a drepturilor omului. A vorbit despre Curtea Europeană pentru Drepturile Omului (CEDO), cazuri sesizate din România și surse de documentare bune pentru jurnaliști. Trei jurnaliști au fost în sală, printre care cineva de la un site de media alternativă și o jurnalistă de la un post de radio național. Cînd a aflat că este un fel de *training* și nu o conferință de presă, cea din urmă a ieșit din sală. Probabil că nici gazdele n-au văzut oportunitatea unei știri din prezența sa. Delia Niță și colegii ei au povestit că au contactat destul de multe publicații și posturi de radio/TV pentru acest curs. Mulți au spus că este interesant, dar nu au timp să participe toată ziua la un curs.

O bună parte n-au răspuns la mesaje. Tot ei ne-au dat multe exemple de cazuri de încălcare a drepturilor omului, despre care presa a scris atunci cînd s-au întîmplat, de multe ori, însă, fără să mai revină asupra subiectului, să urmărească evoluția lui. E nevoie de presă ca să sesizeze lucrurile în neregulă, să le transmită către publicul larg, iar acoperirea subiectului în criză e binevenită. Fără continuitate, însă, oamenii înțeleg doar o parte din ce înseamnă încălcarea drepturilor omului. Ce se întîmplă cu viața Alexandrei, din Tulcea, bătută și amenințată în plină stradă de concubinul ei, la începutul acestui an? Cum mai este familia romilor din județul Harghita, a căror casă a fost incendiată de către vecini acum cinci ani? Cîți dintre copiii romilor care locuiesc în blocurile în jurul cărora primarul din Baia Mare a construit ziduri merg la școală? Cei care merg cum se înțeleg cu colegii? Ce părere au profesorii despre acești copii? Cum a intervenit primarul pentru situația lor? Dar despre copilul ce suferă de tuberculoză osoasă, internat într-un centru de plasament din Iași, ce a fost bătut cu mătura de educatoare, în primăvara acestui an, ce se mai știe?

Printre postările de pe Facebook o găsesc pe cea a lui Vlad Ursulean: „Am văzut că s-au făcut liste cu site-uri de știri care dezinformează – publicații ale unor debili paranoici sau șantajiști care își încearcă norocul pe Internet“.

Văzusem și eu cîteva liste făcute de diverși cunoscuți care lucrează în comunicare sau media. Sînt curioasă, totuși, care e părerea lui. Dincolo de cîteva enumerări, surprinzătoare față de listele de pe Facebook, mi-a atras atenția următorul paragraf: „Am văzut oameni care strigau în piață «presa română – plină de minciună!», apoi se întorceau acasă și distribuiau articole tendențioase din aceeași presă“.

„Am văzut oameni care strigau în piață «presa română – plină de minciună»!“

Pe Facebook, fiecare utilizator devine un mic canal de informare cu audiență de sute sau mii de oameni. Gîndiți-vă puțin înainte să-i expuneți pe prietenii voștri la o informație cu potențial de manipulare, mai ales în vremurile astea tragice. Presa nu se schimbă de la sine. E nevoie de alternative – la asta lucrăm noi și alți jurnaliști. Dar e nevoie și de un public activ, care să nu mai muște toate momelile.

c wikimedia commons

Alternativa e un cuvînt ce mi s-a întipărit destul de bine în minte. Pare soluția pentru diverse situații și domenii de la noi. Universitate alternativă, media alternativă, medicină alternativă, bibliotecă alternativă, spații alternative, alternative la litoralul românesc, iar lista ar putea continua, cred, cu ușurință. Oricum ar fi, e nevoie de *altceva* și *altfel* decît este în acest moment. Și de cele mai multe ori, am senzația, de ceva care să *înlocuiască,* mai mult decît să *completeze.* Chiar și Vlad Ursulean vorbește despre schimbare *prin* alternative.

Realitatea e formată atît din politicieni corupți, cît și din oameni care aduc ceva bun pe pămînt.

Mi-am amintit de un articol mai vechi, scris de o cercetătoare de la Universitatea „Pompeu Fabra“, din Barcelona. A făcut un studiu despre modelele de business din media, de la cel comercial pînă la cel non-profit. Nuria Almiron-Roig spune că se cere o schimbare radicală în media, pentru ca interesul publicului să fie mai important decît cel comercial. Comercializarea presei, spune ea, împiedică jurnalismul să fie un produs al democrației. Urmărind în primul rînd să obțină profit, cei din presă se abat de la sesizarea unor lucruri ce se întîmplă în jurul lor. Nuria mai spune că adevăratele alternative ale media sînt posibile datorită utilizării democratice a media. Și nu în ultimul rînd, este musai să fie create condiții pentru media non-profit. Așadar, viitorul sună bine: democrația are nevoie de media, iar media fără democrație nu se poate. Iar soluția nu e revoluția, ci non-profitul.

Lucrez în comunicare la Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile de trei ani. Invităm jurnaliști la nenumărate evenimente în fiecare an. De la seminarii de educație globală și forumuri europene pentru democrație, pînă la ONGFest, cu expoziții, jocuri și concursuri. Am întîlnit destul de mulți jurnaliști care vor să scrie despre ONG-uri, dar nu mai apucă. Merg pe teren și nu ajung la evenimente, nu au timp să se documenteze în afara evenimentelor. Dintre puținii jurnaliști care au mai rămas în redacții, fiecare se descurcă cum poate. Anul acesta, la lansarea Indexului USAID 2014, un reporter de la o agenție de presă cunoscută a luat declarații de la colegii mei. În timpul prezentării, în timp ce transcria declarațiile înregistrate, i-a sunat telefonul. A plecat în mijlocul evenimentului fără să posteze știrea. E al doilea an cînd se întîmplă așa. Probabil că trebuia să ajungă urgent în altă parte și alt reporter nu era disponibil în acel moment. Ghinion, neșansă, ceasul rău, se întîmplă totuși. Păcat de evoluția pozitivă a contextului de finanțare pentru ONG-uri, ce a rămas netransmisă.

Și înclinația către un anumit tip de subiecte contează. La conferința despre cooperare pentru dezvoltare, organizată în primăvara acestui an, au participat două televiziuni. Una dintre ele a făcut un reportaj despre Lina Ben Mhenni, blogger și activistă pentru libertate și democrație, nominalizată la Premiul Nobel pentru Pace pentru contribuția sa la revoluția tunisiană. Cea de-a doua a difuzat un interviu exclusiv cu Andreea Raicu, care este unul dintre ambasadorii solidarității anul acesta. Montajul nu redă aproape deloc detalii despre subiectul conferinței. A fost organizată cu ocazia Anului European pentru Dezvoltare (AED 2015), iar ideea transmisă era ca fiecare dintre noi să se implice pentru combaterea sărăciei globale. Prin voluntariat, donații sau o vorbă bună spusă atunci cînd se ivește ocazia.

Dar să revenim la liste. În preajma tragediei de la clubul Colectiv, au circulat pe Facebook o serie de liste de site-uri pe care persoane ce lucrează în comunicare sau media le considerau „de evitat“. Printre titlurile ce au apărut zilele astea: „Cutremurător! Ce au găsit anchetatorii în telefonul unuia dintre patronii de la clubul Colectiv!“, scrie www.coocon.ro, unul dintre site-urile amintite în liste. Articolul este însoțit de o fotografie cu un SMS prin care unul dintre patronii clubului anunță pe cineva să nu meargă în club într-o seară (presupunem seara incediului), fotografie despre care nu se pomenește deloc în text. Pe prima pagină, în partea de sus, apare un link către Articolul 30 din Constituția României – Libertatea de exprimare! Un alt titlu: „56 de morți din prima zi! Dați *share* să vadă lumea ce ascunde Guvernul României!“, publicat pe www.nationalisti.ro. Articolul redă o postare de pe Facebook prin care e dezvăluit faptul că numărul victimelor din urma incendiului este mai mare decît a fost anunțat. Unda verde la media alternativă are și ea un preț. Realitatea prezentată de ei poate fi înțeleasă, conexiunile, argumentele și sursele de informare lipsesc cu desăvîrșire. Desigur, protecția surselor de informare este protejată prin lege, este o condiție pentru libertatea presei. Mesajele pe care le transmit, însă, sînt grave. Și cred că postările de pe Facebook nu sînt o sursă de informare suficientă pentru așa ceva.

Exemple de media alternativă cu subiecte bine documentate există. Și pentru că sînt la capitolul libertatea presei, www.dela0.ro a publicat două documentare: „Moguliziunea – Stăpînii imaginilor. Cine, cum și de ce veghează România“ și „Extincția – Dispariția investigațiilor din presa scrisă“. Sînt interesante și de urmărit. Redactori-șefi din publicații și posturi de televiziune populare în România vorbesc despre departamente de investigații. Despre cum „produceau“ subiecte exclusive despre afacerile din umbră ale puternicilor zilei și politicieni corupți, proprietăți publice devalizate sau instituții nefuncționale. Finanțarea lor e non-profit, printr-un grant cîștigat de la Fondul ONG.

Mă întreb care dintre articolele de mai sus are mai multe vizualizări. Pînă la urmă, publicul decide ce informație citește și, mai ales, ce distribuie către ceilalți. În online, noul distribuitor al presei este cititorul, după cunoștințele și priceperea sa. Iar noile chioșcuri de ziare sînt Facebook-ul și motoarele de căutare online.

Văd în proiectele ONG-urilor multe exemple de oameni care fac lucruri faine, ce ar fi un exemplu pentru alții. Bună parte dintre ele nu ajung în presă. Prin Constituție, „mijloacele de informare în masă, publice și private, sînt obligate să asigure informarea corectă a opiniei publice“. Realitatea e formată atît din politicieni corupți, cît și din oameni care aduc ceva bun pe pămînt. Dacă presa, din motive financiare sau de interes, reușește să acopere mai mult subiectele alarmante, o parte a realității, cea constructivă, rămîne netransmisă. Cînd devine și aceasta de interes public?

***Vera Ularu** este coordonator de comunicare la FDSC.*

Acest text a fost realizat într-un program de parteneriat cu *Osservatorio Balcani e Caucaso* pentru Centrul European de Presă și Libertatea Presei (ECPMF), cu sprijinul Comisiei Europene. Responsabilitatea pentru conținutul acestui text aparține exclusiv revistei *Dilema veche* și nu se poate în nici un fel considera că el ar reflecta punctul de vedere al Uniunii Europene.

Iaromira POPOVICI Eugen ISTODOR

De-a dezvăţul în învăţămîntul românesc

Ştiţi cîinele traversînd strada pe zebră. Miracol? Nu, imaginea asta vorbeşte despre nevoia noastră de ordine. Curtea şcolii româneşti a devenit a „miracolelor“, a dezordinii. Acolo ne părăsim copilul în plata domnilor: profesori, inspectori, politicieni. Ei sînt cei mai importanţi din sistem. Peste un secol de educaţie de la Spiru Haret încoace, trei reordonări politice şi de învăţămînt: interbelic, comunist, postrevoluţionar. Rezultatul: impas. Şcoala şi-a reprodus şi şi-a multiplicat, prin oamenii pe care-i educă, propriile tare, propriile carenţe. Vom dezbate bunele şi relele şcolii, împreună cu cei care le-au trăit. Aruncăm o privire asupra sistemului care trebuie să ne dea mai mult decît ordine, ci şi modele comportamentale, cunoştinţe potrivite pentru cînd vom creşte mari.

■ *Pe generaţii. La tablă!*

Să citim catalogul. Elevii Boia, Cârstean, Florea, Greceanu, Marcus, Pleşoianu, Preda, Vasiliu, Solomon. Premianţi în varii timpuri istorice. Întrebarea rămîne: constatînd dezordinea, totuşi cum au devenit, unii dintre ei, profesori?

■ *Pînă-n 1944: Stabilitatea*

„Simţeam o nevoie organică de a împărtăşi“

Academicianul **Solomon Marcus,** născut în 1925, a prins şcoala interbelică – era şi „străjer“ în trupele de tineri ale lui Carol al II-lea. În primele clase de şcoală şi-a găsit vocaţia de profesor: citit, scris şi puterea aceea „de a te transpune în alt personaj“. „Simţeam nevoia organică de a împărtăşi. Îmi luam un prieten la plimbare şi nu-l lăsam: «Uite, dom'le, ce am citit eu!». Apoi, am făcut pasiune pentru teatru. M-a confiscat definitiv capacitatea asta de a trăi viaţa altora.“ Generaţiile care au venit, crede Solomon Marcus, au fost văduvite tocmai de aceste poveşti fondatoare, de argument, de explicaţia logică pentru care lucrurile sînt aşa şi nu altfel.

■ *1944-1989: Îndoctrinarea*

„Fără istoria mea, eram un ratat absolut“

După 1945, educaţia a devenit ideologia partidului. Învaţă, memorizează şi nu cerceta. De toate astea s-a delimitat istoricul **Lucian Boia**, născut în 1944, deci şcolit sub comunism: „Era să nu fac şcoală. Ai mei încă aşteptau să vină americanii şi refuzau să mă dea la şcoală. Cînd, totuşi, au făcut-o, trebuie să spun un lucru care este dezagreabil pentru unii, eu am învăţat destul de puţin din şcoală. Mi-am făcut cultura autodidact, în biblioteca familiei mele, cu cărţi din interbelic. În 1953-1954 voiam să mă înscriu la un cerc de istorie, dar mama mi-a spus să mă retrag imediat. În 1962 am ajuns la Istorie, pe cînd colegii mei ajungeau ingineri. Cînd rudele au aflat, mi-au spus: «Ce, eşti idiot ca să mergi la Istorie?»“. Solomon Marcus vorbea de împărtăşirea cunoştinţelor, Lucian Boia – de disimulare.

„Am mers la şcoală,
deci am protestat.“

„Doamne, eram capabil să învăţ. Dar eu am avut Istoria mea, înţelegeţi? Poate e puţin scandalos ceea ce spun. Am istoria mea şi cu ea am traversat comunismul. De ce am rămas profesor? Fără istoria mea, eram un ratat absolut. Sînt nul în ceea ce priveşte matematica. În afară de operaţii simple.“

■ *1965-1989: Decreţeii*

„Chin“, „plîns şi ruşine“, „cei care aveau grijă să nu ne rătăcim“

Poeta **Svetlana Cârstean**, azi manager cultural – născută în 1969, după decretul antiavort –, vorbeşte despre şcoală ca despre un viol permanent al sensibilităţii şi intimităţii. Decalogul Svetlanei:

„1. Nota la purtare scăzută. Din clasa întîi. Fugeam la bunici.

2. Ironiile învăţătorului în faţa clasei.

3. Coşul de gunoi la control. Învăţătorul îmi căuta pacheţelul de acasă.

4. Controlul a tot şi toate.

5. Notele decid totul. Să trăieşti sau nu, să fii iubit sau nu.

6. Rezumate scurte. De precizat personajele pozitive şi negative. Cel mai greu: *Alice în Ţara Minunilor.*

7. Olimpiada de matematică, deşi nu aveam nici o înclinaţie în sensul ăsta.

8. Concurenţa. Neapărat, geniali virtuoşi.

9. Scrisul pînă ne durea mîna, la care se dictau comentarii.

10. Orele teoretice de la Armată, din Panduri.“

Din aceeaşi generaţie, **Cristian Preda**, născut în 1966, azi europarlamentar şi profesor de ştiinţe politice la Universitatea Bucureşti: „Educaţia nu era văzută ca o activitate ludică, ea presupunea chin şi ruşine. Întîi, povara cantităţii. Afluenţii Oltului, inducţia electromagnetică a lui Faraday, Sadoveanu. Visez şi acum teme la gramatică, deşi am terminat cu materia asta în 1981. În liceu, profesorul Matrosenco ne-a cerut să rezolvăm, de pe o zi pe alta, vreo 80 de probleme. Am plîns literalmente cînd am văzut că nu pot să-mi termin lecţiile. Apoi, ruşine. În şcoala generală ne loveau cu o riglă de lemn peste palmă“.

Totuşi, **Andreea Pleşoianu**, născută în 1967, n-a părăsit de 41 de ani învăţămîntul. Elevă, studentă, profesoară de spaniolă la Liceul Bilingv „Miguel de Cervantes“ din Bucureşti: „Cu toate că reflectă şi a reflectat toate aiurelile socialului şi politicului, şcoala, pentru mine, este un loc oarecum protector. În frig, fără lumină acasă, învăţam. În ciuda sistemului, găseam colegi care ştiau matematică, profesori care aveau grijă să nu ne rătăcim. Mi-a rămas acest lucru şi astăzi: răsuflu uşurată cînd cineva îmi prezintă o lume coerentă, în care pericolele au soluţii. Acestea înseamnă supravieţuire şi sens“.

■ *1989-2002: Proteste, petiţii*

„Am mers la şcoală, deci am protestat“

Acest lucru l-a resimţit **Luiza Vasiliu**, jurnalist la *Dilema veche* şi Casa Jurnalistului, care avea 5 ani în '89. Liceul l-a terminat în 2002. Şcoala i-a prezentat viaţa „ca pe o manifestare a unei înfiorătoare inutilităţi, obligîndu-mă să reacţionez. Petiţie către directorul şcolii ca s-o schimbe pe profa de engleză. Nu ştia să explice *«metaphysics»*. Replică profului de istorie că Van Gogh nu e expresionist, ci post-impresionist. Omul a ieşit din clasă şi nu s-a mai întors niciodată (m-a propus şi pentru exmatriculare). Protest împotriva uniformelor, a programului elevilor de serviciu, a gardienilor, a învăţatului pe de rost, a culegerilor de comentarii, a profilor care nu aveau nimic să ne înveţe, deşi insistau s-o facă. Am mers la şcoală, deci am protestat“.

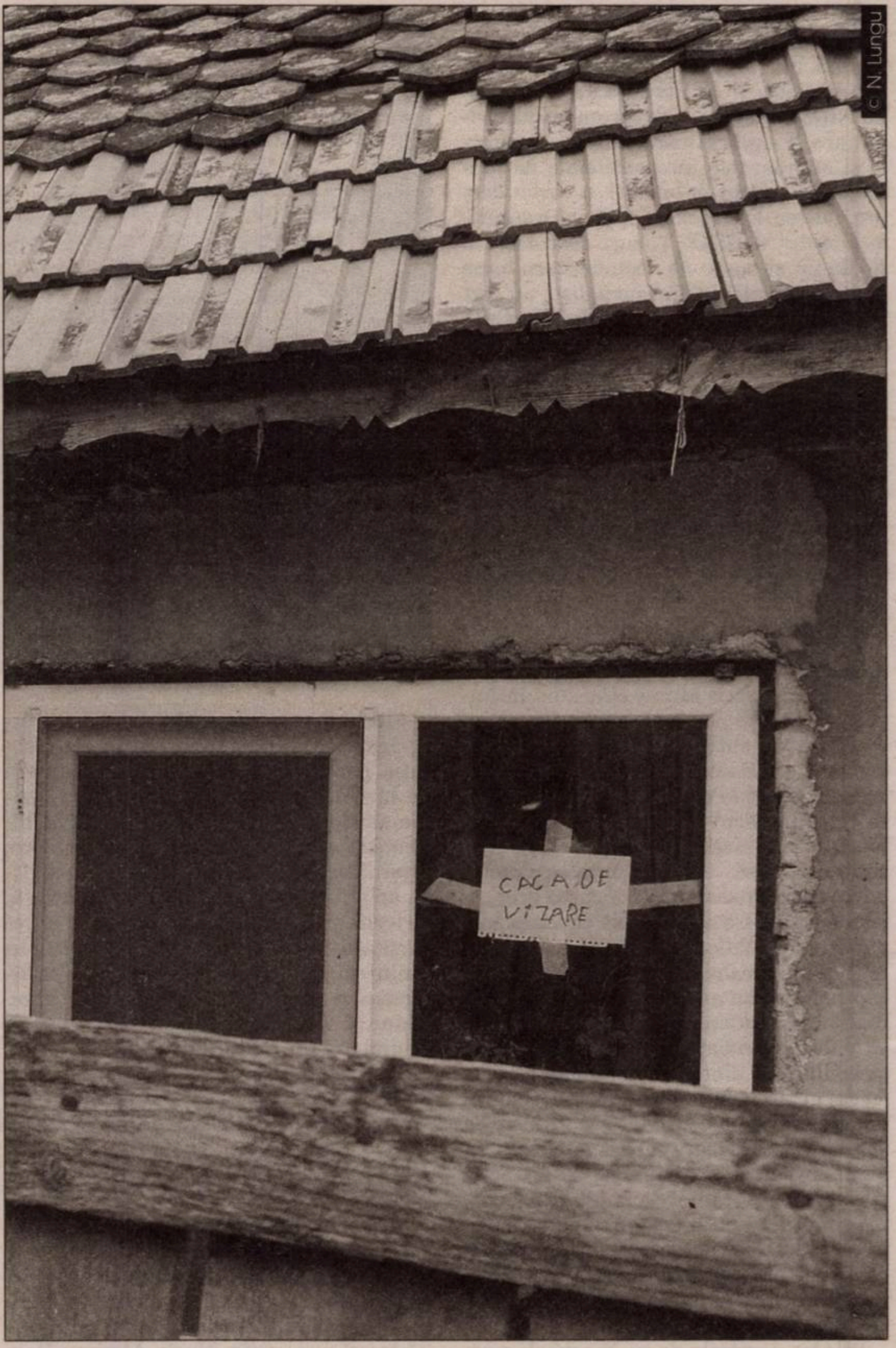

■ *După 2003: Elevii şi absolvenţii de azi*

„Nu ştii încotro s-o iei“, „mă-super-chinui-atent-mitraliez-profa-cu-întrebări“

Sorina Florea şi **Andrei Greceanu** au absolvit în 2015 primul liceu al ţării, Colegiul Naţional „Sfîntul Sava“ din Bucureşti. Întîi a fost ora salariilor mici. Profesorii vorbeau despre bani, apoi dispăreau pentru a lucra în varii locuri. A doua lecţie a fost de birocraţie. Hîrtii urgente completate în faţa elevilor. „Ce mai avem? Teroarea inspecţiilor, rigiditatea programei, lipsa materialelor de studiu.“ Florea şi Greceanu terminau ziua cu ora de-a „reforma şi linşajul“: „Sistemul a fost dat la reformat. Se modifică condiţii de admitere, şcoli profesionale, tot, tot. Nu ştii încotro s-o iei. Mereu un linşaj al viitorului nostru“.

Teona Galgoţiu este într-a XII-a. „Te scufunzi într-o apă călduţă (uitatul în gol, miştocăreala, cititul pe sub bancă cu nervii pînă-n gît că nu poţi să te concentrezi de la gălăgie, ascultat muzică doar la o cască pentru a nu avea polemici suprarealiste despre respect cu profii etc.). Hai, ţine şi tu minte pînă mîine la test şi după, scapi. Fă caterincă uşoară ca să te relaxezi. Foarte puţini şi fără direcţie: categoria mă-super-chinui-atent-mitraliez-profa-cu-întrebări-*research*-acasă-completez-firimiturile-din-clasă-nu-mă-enervez-las-de-la-mine.“

■ *„Sistemul“ Colectiv. Stare de alarmă, de la grădiniţă la universitate*

Ministrul Educaţiei, Sorin Cîmpeanu, spunea la 7 noiembrie 2015, după incendiul din clubul Colectiv: „Doar 7% din unităţile de învăţămînt au dotări contra incendiilor“. Este realitatea unui sistem în stare de alarmă. De la grădiniţă la universitate.

■ *Grădiniţa de la Apaţa, Braşov:*

Apaţa, judeţul Braşov. Anunţ pe un geam: „Caca de vizare“ *(vezi foto).* Această nouă fabulă ne spune că nu mai sîntem în stare să corectăm eroarea. Cine-a scris-o „e prieten“ cu dezordinea, cu proprietarul casei, cu sistemul. După 1989, cu părinţii şi profesorii plecaţi cu treabă, copiii au luat lecţii de la mass-media (scandal politic, „desene“, Becali, Puric) şi „de pe net“ (de unde au dat *copy-paste,* unde s-au admirat ei înşişi ca vedete). A devenit lege felul în care n-au învăţat lucruri elementare. Foştii elevi au intrat în administraţie, media şi politică. Au impus, fără să realizeze, „decît“ eroarea cu „succesuri“. Ei, care ar fi trebuit să controleze, să impună reguli, inclusiv gramaticale, etice, morale, nu-şi dau seama de erori. Diferenţa au făcut-o cei de la corporaţii. Lipsurile lor, avantaj. Au proceduri, *trainer/coach* ca să dreseze erorile. La studii/muncă în străinătate. Unde sistemul este ordine.

laptele și cornul, gata expirate

Vorba lui Solomon Marcus: în primii ani se pun „bazele“. Or, fără Iza, **Izabela Orban** și colegele ei, educatoarele din Apața, județul Brașov, copiii ar crede că grădinița-i ca zebra. „Așa ceva nu există.“ Iza și colegele ei aleargă prin sat după copii. „La grădi“ sînt pline și trei clase, pe grupe de vîrstă. Școala îi pierde. Aduși pe lume, copiii sînt o gură în plus. Părinții îi îngăduie pe copii la grădiniță fiindcă se dau tichete de masă de la Asociația Ovidiu.ro, o organizație de caritate al cărei slogan e „Fiecare copil în grădiniță“. Apațenii cei mari îi duc pe cei mici și-n spate, cînd e ulița plină de noroi și apă. Și nu de puține ori îi și uită la Iza pînă seara. La Iza e bine, doar că nu le poate face și ea pe toate. Uite, din toate reformele, la Apața au ajuns „laptele și cornul“. Ele vin de la Călărași. Gata expirate. Dedicație a boierilor de la Învățămînt. Reclamație? „Nu mi-au mai adus deloc vreo lună.“ Ceas merge în Apața doar rata spre Londra. Fugă, mărire și bani. Înțelegeți de ce este urgent acel „caca de vizare“.

Școala gimnazială la Uda, Argeș: „«O să vă dea afară!», mi-au spus“

Premierul demisionar, Victor Ponta, spunea în 2014, înainte să candideze la președinție, că „nu mai există nici un elev care să nu știe să folosească o tabletă, un telefon, un computer“.

În Uda, județul Argeș, n-ajunge apa. Defecțiune de șase luni. În Uda n-ajunge netul. Și directorul **Duminică** din Uda amintește de miniștrii acuzați de DNA pentru superdotări IT prin școli. În Uda ajunge doar profesoara de Biologie, **Alina Andronescu**. Are: ore la Uda și Cotmeana, facultatea, doctoratul și pregătirea dată de programul „Teach for Romania“. Aici, în Uda, Alina își croiește „istoria ei“, precum Boia. Pe 6 noiembrie 2015, ora și-a ținut-o printre meri. Delimitarea ecosistemului. Cu bețe putrede, „ca să nu distrugem viața“. Speciile dominante de sub meri au ieșit iarba, menta și cucuta. Apoi, s-au tras bilețele. Se aude „Ghinion!“. Profa explică. Ai învățat? Și, apoi, care-i frica? Întreabă-mă, de ce sînt aici? Ghinionul în Uda este dezbătut și la ședințele cu părinții. Acolo se mai vine și cu palma. Alina Andronescu studiază neuroștiințele și argumentează. Vorba rea face viața rea. De mirare e și regula: „Dacă întîrzii eu zece minute, faceți ce vreți“. „«O să vă dea afară!», mi-au spus.“ Alina Andronescu din Uda, în aproape doi ani, o dată a lipsit. Nouă minute.

Liceul la oraș: „O să vă distrug viața și o să-mi facă mega-plăcere“

Marc Solomon este student la Antropologie în București. Ca licean, a cunoscut metodele profesorilor:

a) „Lasă-mă să te las“: proiecte-notăpa, sau rămîi, asculți muzică, mănînci.

b) „Intenții bune, dar sînt o persoană de căcat pînă la urmă.“

c) „Merge“: predare, teste, nimic ieșit din tipar, rămîi cu ceva în cap.

d) „Așa da“: dragostea profesorului. Cultură generală masivă și frustrare că-l ascultă mai puțin de jumătate de clasă.

e) „Ora de religie“: „deliciu“ pentru om.

f) „O să vă distrug viața și o să-mi facă mega-plăcere.“ Într-a IX-a, bibliografie, număr minim de pagini. A X-a, dublarea cu inepții a bibliografiei. Copiez și mint de frică. Umilit cu mult peste acțiunile mele. Totuși, învăț, iau 9. Lacrimă. Fericire sinistră.

Facultatea: Întrebări, amenințări, represalii

Politicienii și-au asigurat sistemul la vîrf: plagiatul dă diploma, diploma aduce poziția universitară, poziția – remunerația mare. Nu ești ca ei, intri în conflict.

Andrei Gorzo, lector la Universitatea Națională de Artă Teatrală și Cinematografică București (UNATC), nu și-a dorit să ajungă profesor. Doar după îndelungi insistențe a acceptat. Și numai cunoscînd „regulile jocului“: învățămîntul vocațional. „Un actor bun nu este un profesor bun. Îl poți învăța pe student o serie de experiențe. Profesor, însă, înseamnă însușirea unei rigori științifice. Impostorul cu doctorat. Logic, apoi, manager. Impostura continuă: nu vii la ore, ai pe lîngă tine asistentul umil. Lui îi «scoți post». Dacă nu te aliniezi, ești exclus.“ Gorzo și colegul Andrei Rus au cerut rectoratului într-o scrisoare deschisă, în martie 2015, explicarea unei decizii. Amenințări. Represalii. „Scandalul a dezvăluit mecanismul meditațiilor particulare, al falselor examene, formele de multiplicare a remunerațiilor celor din conducere. Critici, mărturisiri.“ Reușită minimă: la examenele de admitere de la Film, parte din profesorii suspectați de meditații s-au retras din Admitere.

> *„Dacă nu înveți deloc,*
> *ajuți la căderea propriei civilizații.“*

Școala specială. Două reforme, Marga & Funeriu: așteptările înșelate țipă

„Aici e infernul! Sentimentele nu se mărturisesc. Nici nu visezi că ele sînt acolo, în școala copiilor cu deficiențe intelectuale, de auz, de văz.“ **Claudia Buzoianu**, psihoterapeut, are zece ani de „specială“. „Primul lucru pe care a trebuit să-l înțeleg a fost să le respect intimitatea. Făceam doi pași spre un copil, el țipa. Aprinderea unui neon – agresiune. Dacă le respecți teritoriul, distanța lor de percepție, poți să-i cucerești.“ Lecție pentru toată lumea. Așteptările înșelate țipă. Percepțiile eronate fac legea.

Detaliile scriu istoria

Respingerea competențelor

Lucian Boia, istoric: „În sistem ori ești de încredere, ori ai pile“. Societatea diplomelor-erorilor îi marginalizează pe cei care preferă argumentul, pe cei care aduc îndoiala.

Violența fizică

Solomon Marcus, academician: „Lipsește dezbaterea. În societate. Am întrebat un elev cînd s-a bătut ultima oară. «Alaltăieri! Eu spuneam într-un fel, el altfel.» Ființa umană, fără educație, nu reacționează decît prin violență la realitatea celuilalt, opinie, prezență“.

„Unde-i Gică Contra?“

Andrei Gorzo, lector UNATC: „Sînt oameni cu educație peste medie. Dar sînt netreziți, tind să fie obedienți. Intră într-o facultate creativă și acceptă conformismul. Nu-s Gică Contra deloc“.

Anxietatea

Solomon Marcus, academician: „Mania concursurilor unde nimeni nu-i explică elevului ce-a greșit. Manuale cu detalii științifice nesemnificative. De fapt, indiferență la datele psihosomatice ale elevilor. Bîntuie anxietatea. Îmi scriu elevi de nota 10 că nu se aleg cu nimic din acest prestigiu. Pe elevi, sistemul nu-i mai bagă în seamă. De aceea, voi fi mereu purtătorul de cuvînt al celor fără cuvînt, al elevilor“.

Lipsa de prestigiu

Andreea Pleșoianu, profesor: „Sîntem bătaia lor de joc!“. **Mihai Manea,** profesor de istorie de cînd se știe, explică: „Se tot vorbește de reformă. Am fost de față la un start ministerial: «Dă-te la o parte, fac reformă!». Și n-a făcut. N-avea cum. O reformă nu merge cu decizie de la centru, cu durate de aplicare scurte, fără să lași să vezi care-s consecințele. Aș vorbi însă de prestigiul meu ca profesor în sistem. Ce gîndesc despre mine părinții, elevii? «Iarăși? Biet profesor, îți plîng de milă»“.

Obsesia politică

Mircea Miclea, profesor la Universitatea „Babeș-Bolyai“, fost ministru al Învățămîntului: „În 2004-2005, ca ministru, am făcut trecerea la sistemul Bologna în învățămîntul superior. Șarje întregi de calomnii. Cel mai performant învățămînt din Europa, cel britanic, a stat la baza acestuia. Desigur, e mai comod să dai vina pe sistem în loc să-ți recunoști incompetența. În 2005, am dat Ordonanța de Urgență pentru blocarea delirului de a crea universități, de stat sau private, peste tot unde oprea trenul. Acest lucru se întîmpla pentru că CNEAA (Consiliul Național de Evaluare Academică și Acreditare) era în subordinea Parlamentului. Apăreau universități ca ciupercile după ploaie. Am înființat o structură independentă, nu e perfectă, însă doar o singură universitate a mai fost înființată după aceea. Am demisionat pentru că n-am primit banii necesari ca să continui reforma. O reformă coerentă și consistentă trebuie foarte bine fundamentată înainte de a fi implementată. Apoi, Pactul. Bun, mi-am zis, acum, dacă toți au semnat, toți or să-l susțină! Alegeri. Ministeriatul lui Funeriu. Legea, operaționalizarea principiilor din Pact. Cei care semnaseră pactul boicotau acum ceea ce semnaseră! Furia mediocrității, a sindicatelor, cîrdășie cu PSD-ul. Modificări în 96 de locuri. Alte paragrafe, neaplicate“.

Concluzia: Greceanu vrea să se facă profesor

În România se cere diploma. La particular sau la stat, diploma se aranjează. Apoi, concursul pe post se aranjează. Întrebarea este: pleci sau rămîi aici? Accepți compromisul, reformezi, te revolți sau îți vezi de viața ta? „Sistemul este un Trabant peticit“, spune **Luminița Matei Gheorghiu**, de 27 de ani profesoară de latină și română. „Cei care pleacă nu vor compromisuri. Nu vor să fie profesori și să înjure. Nu vor să eșueze repetat în încercări și începuturi. Nu vor să asiste neputincioși la propriile eșecuri, la promovarea non-valorilor sau la corupția atroce. Trist este că cei care pleacă nu vor fi întregi dacă rămîn, dar nu pot fi întregi nici dacă pleacă în străinătate.“

Dacă pleci în străinătate o poți avea consilier pe **Lia Hancianu**, manager la Student Consulting. Aceasta trimite elevi la facultățile din străinătate. „După 2007, elevii români au ignorat pur și simplu sistemul. Cu un singur click pe net au descoperit elita universitară. Laboratoare dotate, număr de profesori raportat la numărul de elevi, flexibilitate în opțiuni, proiecte comunitare. Într-adevăr, momentan, întoarcerea este imposibilă. Sistemul îi respinge. Speranța este ca, în timp, reîntoarcerea a tot mai mulți tineri în țară să creeze o masă de presiune.“

Și totuși, **Andrei Greceanu**, student astăzi la Drept în România, vrea să fie profesor: „Unii fac bani și fără învățătură. Eu spun că, dacă nu înveți deloc, ajuți la căderea propriei civilizații. Iar fără civilizație, toți acești oameni care acum fac bani n-ar putea exista. Eu văd lucrurile așa: voi cîștiga bani din diverse proiecte, dar voi fi profesor. Doresc să fiu profesor pentru a percepe acea minune a transformării omului din neofit în inițiat, din novice în maestru. Să procesez viața însăși și s-o ofer într-o variantă ușor de înțeles“.

Acest text a fost realizat în cadrul proiectului Bursele Superscrieri / BRD pe tema educației, sub egida Premiilor Superscrieri, non-ficțiuni care schimbă lumea. Competiția anuală Premiile Superscrieri este o inițiativă a Fundației Friends For Friends, care promovează jurnalismul narativ și scrierea creativă în România.

■ ■ ■

Publicitate

STRAUSS FESTIVAL SFO ORCHESTER WIEN
DRACULA
CIADO
dirijor SFO
Maestro
Willy Büchler
soprana
Monika
Mosser
STRAUSS FESTIVAL ORCHESTRA VIENNA
fondator SFO Peter Guth
CHRISTMAS IN VIENNA
Radio România Actualități
Radio România Cultural
Radio România Muzical
Radio România Regional
adevărul
DILEMA
Click!
CALENDAR EVENIMENTE
220.ro

INFORMAȚII LA TEL.: 0760.782.182, 0723.531.330, 0745.171.770
Biletele se găsesc la casele de bilete ale sălilor de spectacol
și online pe www.vandbilete.ro, www.bilete.ro, myticket.ro, www.eventim.ro

9 decembrie – Timișoara – Opera Națională Română
10 decembrie – Alba Iulia – Casa de Cultură a Sindicatelor
12 decembrie – Suceava – Casa de Cultură a Sindicatelor
13 decembrie – Botoșani – Casa de Cultură a Sindicatelor
14 și 15 decembrie – Iași – Teatrul Național „Vasile Alecsandri"
16 decembrie – Brașov – Teatrul Dramatic „Sică Alexandrescu"
17 decembrie – Bacău – Teatrul de Vară „Radu Beligan"
18 decembrie – Constanța – Casa de Cultură a Sindicatelor
19 decembrie – București – Sala Palatului
Toate spectacolele încep la ora 19.30.

Biblioteca „ASTRA"
– SIBIU –

Cu ochii-n 3,14

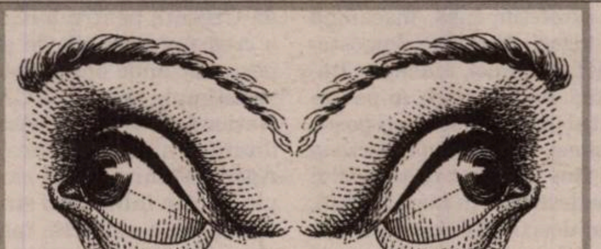

DOUĂ LUCRURI UMPLU SUFLETUL DE O ADMIRAȚIE ȘI O VENERAȚIE MEREU CRESCÎNDĂ: CERUL ÎNSTELAT DE INTERES NAȚIONAL ȘI O PORȚIUNE DECOLORATĂ DIN ANTARCTICA

■ Titluri, concepte, maxime și cugetări binecunoscute – de nerecunoscut (IV): *„Două lucruri umplu sufletul de o admirație și o venerație mereu crescîndă și nouă (...): cerul înstelat deasupra mea și legea morală din mine.“* (Kant, *Critica rațiunii practice);* în turcă: *Aklîmda merak, şüphe ve saygî uyandîran iki șey vardîr: Üzerimde parlayan gök ve içimdeki ahlak yasasî.* (**M. P.**)

■ Două feluri de inscripții ne întîmpină adesea la intrarea în localități din țară. Una este „oraș-martir“. Cealaltă, „stațiune turistică de interes național“. E adevărat că multe orașe din România au fost chinuite de industria și arhitectura comunistă, dar cu siguranță nu asta au vrut să zică autoritățile locale care au instalat plăcuțele acestea după Revoluție. Dacă de Tîrgoviște știam că are o așa plăcuță (martir o fi fost acolo Ceaușescu?), de curînd am descoperit acest titlu și la Hunedoara. Cît privește cealaltă inscripție, am observat că multe stațiuni care o poartă au devenit în anii din urmă mai degrabă localități-martir pe altarul unor interese antinaționale.Vezi, de exemplu, Olimpul. (**A. M.**)

■ Cardiganul pe care Kurt Cobain l-a purtat în timpul celebrului concert unplugged de la New York a fost scos la licitație săptămîna trecută. Cardiganul era din acrylic, mohair și lycra, avea un nasture lipsă, o gaură de arsură lîngă buzunarul din stînga și o porțiune decolorată lîngă celălalt buzunar. S-a vîndut pentru suma de 140.000 de dolari. La o licitație mai veche, un biscuit care supraviețuise naufragiului „Titanicului“ a fost adjudecat cu „doar“ 20.000 de dolari. (**M. C.**)

■ Noile măsurători arată că, în timp ce ghețarii se topesc la Polul Nord, suprafața înghețată din Antarctica a crescut. Cercetătorii se așteaptă însă ca în următoarele decenii să se dezghețe din nou. Și poate că atunci va îngheța la Polul Nord. Viitorul e, în mod previzibil, instabil! (**M. C.**)

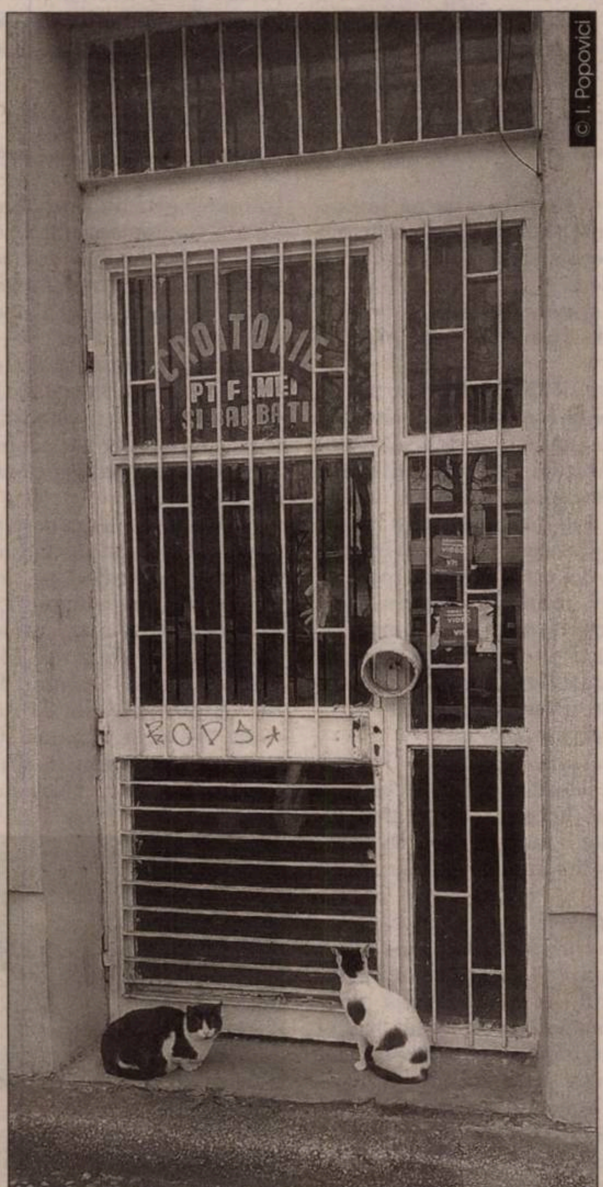

DUPĂ CE S-AU DESCOPERIT DOVEZI ALE PREZENȚEI BUGETARILOR ÎN POSTROMÂNISM, IATĂ CĂ ȘI VECHII MERCENARI SUFERĂ UNEORI

■ După ce s-au descoperit dovezi ale prezenței vechilor celți pe teritoriul României de astăzi, iată că și vechii egipteni au fost pe aici. În Dacia sînt atestate epigrafic patru centre dedicate lui Isis și lui Serapis. Existau 130 de monumente cu influențe egiptene, de la inscripții pînă la statuete mari și mici din bronz, marmură, piatră. Ce ți-e și cu migrația asta! Desigur, dacii erau plecați la muncă în străinătate, respectiv în Egipt, unde ridicau piramida lui Keops. (**A. P.**)

■ Social-democrații au votat majorarea salariilor bugetarilor. Liberalii au criticat decizia, spunînd că este una populistă, deși majoritatea au votat pentru, motivînd că au făcut-o... de jenă. Vorba lui Ipingescu: „Coana Veta? Rușinoasă... mie-mi spui?“. (**S. G.**)

■ „În postromânism, Trinitas TV ne ține loc de TVR Cultural și TVR Didactic, pentru care autoelitele nu mișcă civic!“ – comentariu pe Facebook. „Postromânism“? „Autoelite“? Interesantă viziune. (**M. C.**)

■ „Doi bloggeri costă 1200 de euro, TVA inclus. Bloggeri din cei mari“ – Elena Udrea, fostă deținută, angajatoare de postaci și bloggeri mercenari pentru a contracara investigația privind Gala Bute. Urmăriți blog-ul lui Cătălin Tolontan, tolo.ro, pentru detaliile felului în care Udrea controla, prin e-mail-uri, o parte din presă, canișul de pază al democrației românești. (**M. C.**)

■ Fan *Star Wars* de cînd era copil, Daniel Fletwood suferă de o formă rară de cancer. Pentru că nu era sigur că va mai trăi pînă pe 18 decembrie, cînd va fi lansată ultima parte a seriei, *Star Wars: Trezirea Forței,* și-a dorit s-o vadă și a avut parte de această vizionare privată, cu cîteva luni înainte de premieră. După cum bine știm, viața chiar bate filmul. (**A. M. S.**)

■ Uneori am impresia că Parlamentul e, de fapt, un fel de grădiniță, grupa mijlocie: „Camera Deputaților își va achiziționa un nou set de perechi de bile albe și negre pentru procesul de vot, ca urmare a faptului că s-a constatat o lipsă de 22 de perechi la ultimul recensămînt al bilelor“ – anunță HotNews. „Aceste pierderi s-au înregistrat de-a lungul anilor în care a fost întrebuințat acest sistem, iar Camera vrea să evite riscul ca la următorul vot deputații să vină cu bile de acasă.“ Ar fi comic, dacă n-ar fi tragic. (**M. M.**)

LA RAIONUL DE JUCĂRII, NENUMĂRATE LUCRURI CAM ȘCHIOAPĂTĂ

■ La raionul de jucării al unui supermarket am descoperit „bebelușul cu funcții“. Cred că o lovitură de marketing ar fi, de fapt, inventarea unui bebeluș fără nici o funcție. (**S. G.**)

■ Am auzit de multe ori nenumărate lucruri despre *pescuitul sportiv,* despre aruncarea peștilor înapoi în balta din care au fost prinși, despre *pescuitul comercial* sau chiar despre pescuitul în ape tulburi. Mai nou, am văzut lipită pe o mașină de teren un fel de emblemă rotundă pe care scria „Pescuit sălbatic“. *Mamma mia!* O fi cu dinamită sau cu fire electrice? (**A. M.**)

■ În metrou, o reclamă la ciorapii Diamond by Adesgo: „Franțuzoaicele îi adoră pentru rezistența encroyable“. Rezistența ca rezistența, dar franceza cam șchioapătă, stimați ciorapi – corect ar fi *incroyable.* (**D. S.**)

PUBLICITATE

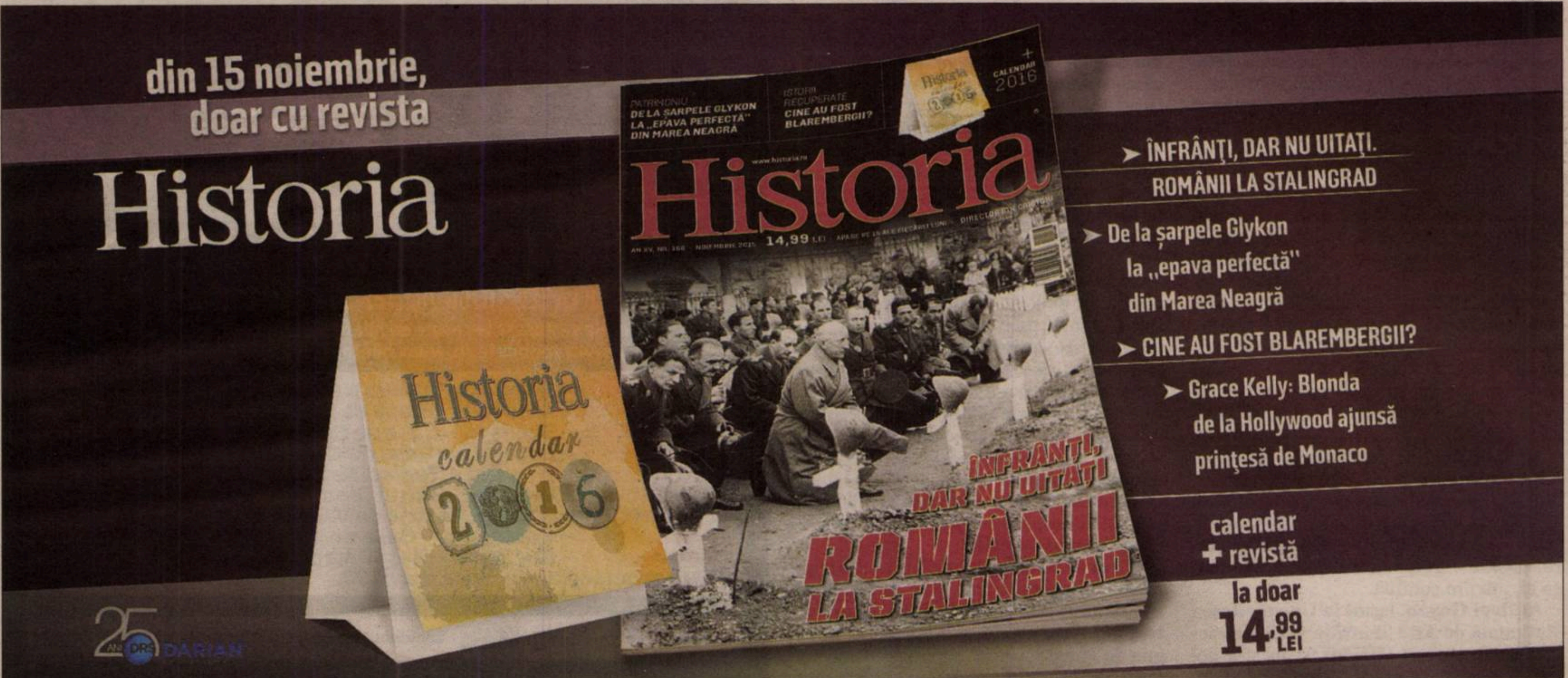
din 15 noiembrie,
doar cu revista
Historia

➤ ÎNFRÂNȚI, DAR NU UITAȚI.
ROMÂNII LA STALINGRAD
➤ De la șarpele Glykon
la „epava perfectă"
din Marea Neagră
➤ CINE AU FOST BLAREMBERGII?
➤ Grace Kelly: Blonda
de la Hollywood ajunsă
prințesă de Monaco
calendar
+ revistă
la doar
14,99 LEI

Biblioteca „ASTRA"
– SIBIU –

BL

Biblioteca „ASTRA"
– SIBIU –

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul **XII** ■ nr. **615** ■ 26 noiembrie – 2 decembrie 2015 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

Cristian GHINEA

piaţa de idei

12

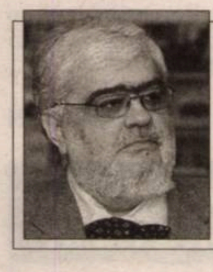

ANDREI PLEŞU

„Vot pentru doamna Stela Popescu“

pagina **3**

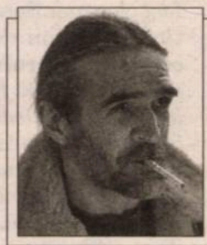

Interviu cu

MARIN MĂLAICU-HONDRARI

paginile **14-15**

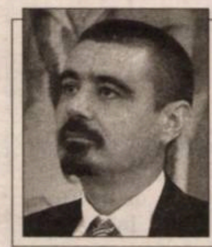

MIHAI BUZEA

„Sărăcia este bună“

pagina **22**

Refugiaţi şi imigranţi

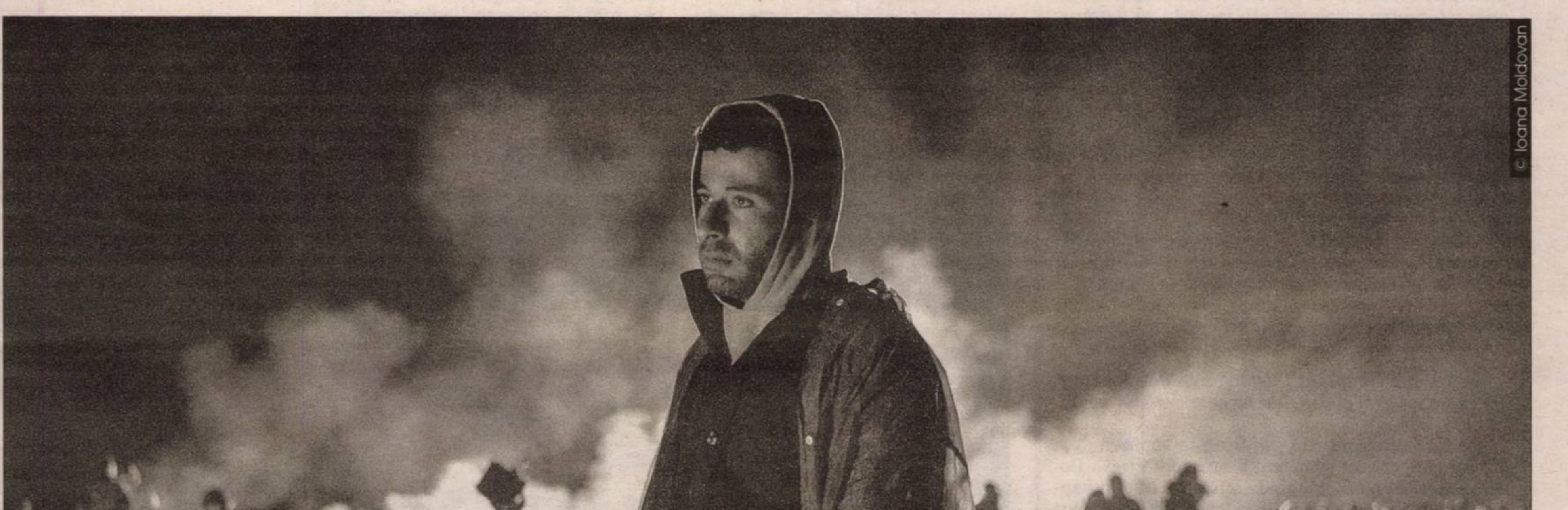

© Ioana Moldovan

„Nimeni nu pleacă de-acasă decît dacă acasă e gura unui rechin.“

WARSAN SHIRE

Redacţia DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

ASTRA Biblioteca

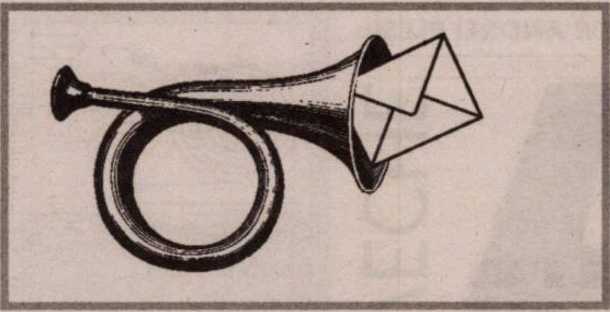

turneu de inbox

Nr 613

Articolul lui Andrei Pleşu, „Limitele schimbării"

Cred că mai toate popoarele votează (cele care au acest drept) pe bază de impresie artistică. Mă gîndeam la „alegerile" din Lilliput, unde demnitarii erau aleşi pe baza unor numere de circ. Iată, deci, că lucrurile nu s-au prea schimbat de la Jonathan Swift încoace, doar ceva decor mai lucrat şi mai pretenţios. Statul, politica, politicienii sînt destul de la fel cam peste tot, legislaţia diferă, dar şi asta superficial. Desigur, în absenţa unui sistem educaţional performant, capabil să dea cîteva repere şi să producă cetăţeni care să fie măcar disciplinaţi, dacă nu responsabili, mare lucru nu vom reuşi. Statul ca instituţie este încă un generator de sinecuri şi un adăpost pentru incompetenţi, iar asta se datorează sărăciei, care tot de la lipsa de instruire se trage. Cred că prosperitatea unei ţări cade în spatele sistemului privat, prin promovarea importanţei educaţiei, prin oferirea de modele şi repere, prin generarea de bunăstare materială. Singura pretenţie pe care o am de la stat e să ne ofere o justiţie curată, de restul ne ocupăm singuri.

adăugat de jazzmoke
la 20 noiembrie

Bună ziua,

Nu am mai cumpărat *Dilema veche* de ceva timp. Nu că nu mi-ar fi plăcut, dar mi se parea cam scumpă...

Am luat numărul 614 din această săptămînă şi am parcurs corpul principal deocamdată (fără Dosar), mergînd pe zonele unde ştiam eu că sînt şanse mai mari să „găsesc valoare". La sfîrşit am avut curiozitatea să număr articolele care mi-au plăcut cu adevărat. Mi-au ieşit 15. O socoteală rapidă ar da 4,99 : 15 = 0,33.

Deci 33 de bani mă costă pe mine un articol bun. Este totuşi convenabil.

„Talantul" este finalmente investit cu folos.

Succes tuturor!

Mitică

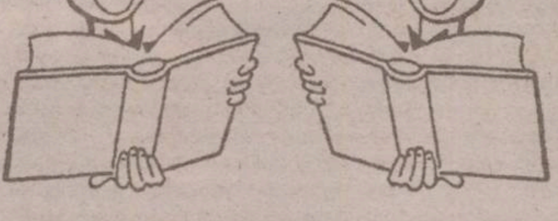

Comunicat de presă

Dezminţire

În cursul lunii octombrie a.c., a apărut, sub egida Academiei Române şi a Fundaţiei Naţionale pentru Ştiinţă şi Artă, ediţia în două volume bilingve a operei lui Dimitrie Cantemir, *Istoria măririi şi decăderii Curţii othmane,* cu indicaţia, pe pagina de gardă: „Editarea textului latinesc şi aparatul critic – Octavian Gordon, Monica Vasileanu şi Florentina Nicolae". Prin aceasta, consider că i se face o mare nedreptate regretatului profesor Dan Sluşanschi, adevăratul autor al ediţiei critice şi al aparatului critic. După ce a publicat o primă ediţie critică a operei la Editura Amarcord (2001), profesorul Sluşanschi a revizuit textul, pregătind o a doua ediţie, anunţată, de altfel, în *Postfaţa* traducerii după acest text revizuit, publicate la Editura Paideia în anul 2008. După moartea profesorului, textul celei de-a doua ediţii critice a textului latin a fost recuperat din calculatorul lui personal şi adus în custodia Colegiului „Noua Europă" din Bucureşti, alături de celelalte documente din arhiva care poartă numele „Dan Sluşanschi". Acesta este textul pe care l-am pregătit, alături de Monica Vasileanu şi Florentina Nicolae, în vederea publicării într-o ediţie bilingvă la Academia Română. Contribuţia noastră, a celor trei editori, a fost clar menţionată în versiunea latină a paginii de gardă, alături de cea a profesorului: *Demetrii Principis Cantemirii Incrementorum [...] libri tres, critice iterum edidit Dan Sluşanschi, curantibus, emendantibus et apparatum criticum augentibus Octavian Gordon, Florentina Nicolae et Monica Vasileanu*. În traducere liberă, contribuţia noastră se rezumă la *îngrijirea ediţiei*, la *operarea unor emendări şi conjecturi în urma confruntării cu manuscrisul cantemirian*, precum şi la *completarea,* în consecinţă, *a aparatului critic*. Din raţiuni care mă depăşesc, această pagină nu a fost publicată în ediţia apărută recent. De asemenea, numele profesorului lipseşte cu desăvîrşire şi din caseta tehnică a ediţiei, fiind menţionat cu parcimonie într-o sumară *Notă asupra ediţiei,* nesemnată, din care, în absenţa paginii de gardă amintite, nu reiese că autorul ediţiei critice este Dan Sluşanschi.

Aşa stînd lucrurile, consider că se impune ca firească topirea tirajului existent şi refacerea lui.

Octavian GORDON

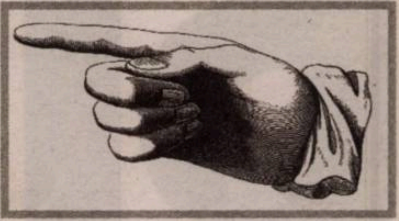

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Condiţia femeii**
- **Prostia**
- **Autenticitate**
- **Drumurile noastre toate**
- **Întîlniri**

album dilematic Mirel Bănică

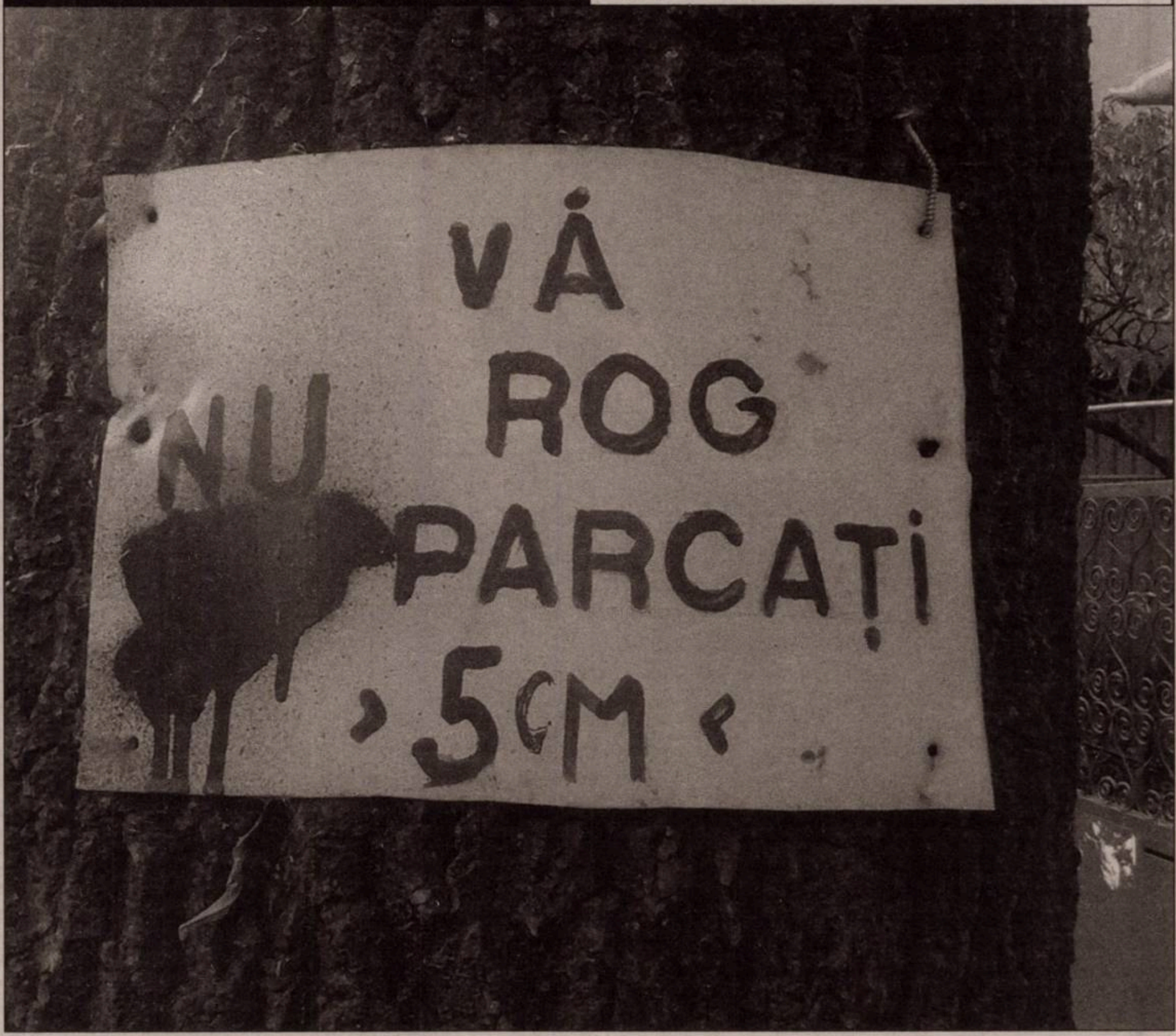

DILEMA VECHE

REDACŢIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie)
Marius CHIVU ● Radu COSAŞU
Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEŞU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU ● Mircea VASILESCU (redactor-şef)
Luiza VASILIU

RUBRICI:

Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU
Iulian COMANESCU ● Codrin Liviu CUŢITARU
Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU
Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Valeriu NICOLAE ● Liviu PAPADIMA
Oana STOICA ● Cătălin ŞTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85

(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)

e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Director Publicitate: Dana Aneculoaei
Director Marketing: Mircea Ionescu
Director Producţie: Ionuţ Matei
Director Distribuţie: Dana Zamfir
Sales Manager: Dan Vlad
(dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de: Adevărul holding
Publicaţie auditată de: BRAT
Tiraj: 8.800
Tipărit la Tipomedia

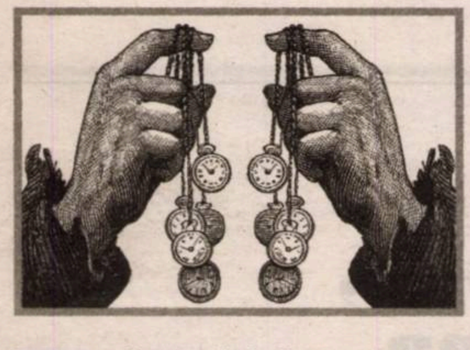

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Vot pentru doamna Stela Popescu

Pe doamna Stela Popescu n-am întîlnit-o direct decît de două sau de trei ori, la cîteva mese amicale, cu mai mulți comeseni laolaltă. Aș putea adăuga, e drept, și întîlniri mai vechi, de care dînsa nu are cum să-și aducă aminte: eram elev, participam la unele emisiuni radiofonice pentru mediul școlar și s-a întîmplat, de cîteva ori, să o văd lucrînd în studioul de înregistrări în care urma să intrăm și noi, cei mici, după încheierea prestației sale. Eram încă fraged, dar nu suficient de inocent ca să nu remarc farmecul unei prezențe inconfundabile: o femeie frumoasă, suplă, plină de haz și de talent. Am reîntîlnit-o după cam cincizeci de ani, dar impresiile juvenilității mele au rămas neschimbate. Aveam alături același om viu, cuceritor, puternic. Dar de ce m-am hotărît să scriu despre domnia-sa abia acum?

De fapt, pornirea dintîi am avut-o acum cîțiva ani, cînd am văzut un interviu despre problema căsniciei, în care doamna Stela Popescu dădea cuplurilor „începătoare“ două sfaturi decisive, vădind o înțelepciune, o finețe a observației, o experiență de viață care lipsesc întru totul „experților“ solicitați de obicei. Primul sfat: „Cînd vă certați (ceea ce e inevitabil…), feriți-vă să pronunțați cuvinte grele“. Prin acumulare, ele devin un balast ucigaș pentru orice relație. Chiar uitate (în aparență) după încetarea „crizei“, cuvintele grele infectează pe termen lung sufletele și suspendă comunicarea. Al doilea sfat: „În raportarea la celălalt, gîndiți-vă mai întîi la așteptările lui, înainte de a vă gîndi la așteptările voastre. Dacă și unul și celălalt adoptați această precauție, lucrurile vor merge mult mai bine“. Din punctul meu de vedere, aceste două sfaturi, deși, cînd le auzi, ți se par de bun-simț, sînt esențiale pentru o reformă salvatoare a relațiilor conjugale.

Alta e însă motivația textului de față. Am constatat, în ultimii ani, cum o sumedenie de actori s-au simțit îndemnați să se manifeste politic. Fie acceptînd să se recicleze în „analiști“ prin diferite studiouri, fie angajîndu-se în echipele de susținere ale unor lideri politici, fie intrînd direct într-un partid sau altul, sau candidînd la fotolii de parlamentar (autohton sau european). E, firește, dreptul lor. Orice cetățean e liber să se implice atît cît crede de cuviință în viața publică. S-a ajuns chiar să se transforme acest drept într-o obligație. Jos din turnul de fildeș! Sus în societatea civilă! La luptă! Nu șade bine să-ți vezi liniștit de meserie, cînd „țara piere“. Foarte bine! Se întîmplă și în alte meserii (medici care renunță la medicină pentru un post de primar sau de „comentator-propagandist“, scriitori și critici literari care se reconfigurează ca specialiști în politologie, economie și drept, ingineri care fac ziare ș.a.m.d.). Eu însumi, în cîteva rînduri, am fost luat de val, deși îmi fac o scuză din faptul că nu „m-am băgat“ niciodată din proprie inițiativă, ci m-am lăsat „băgat“ și că, destul de repede, am revenit, de fiecare dată, la uneltele mele.

Mă uit însă cu oarecare stupoare la actori și actrițe de anvergură, cărora profesia și succesul lor nu par să li se mai pară îndestulătoare. Vor mai mult. Vor și în altă parte. Vor și altfel. Evident, n-am a mă pronunța asupra opțiunilor lor concrete, asupra voluptăților lor insurecționale (discursuri cu portavoce, *leadership* de stradă etc.), asupra părerii că Sorin Oprescu e „un om fin“, că generalul Oprea e plauzibil, „bine organizat“, insomniac pe bază de „interes național“. Dar am și eu dreptul să nu pricep. Cum să pricep că simpaticul Arșinel trage cu ochiul spre Ministerul Culturii și, mai ales, că e un „revoluționar cu rol determinant“ în evenimentele din decembrie 1989? Rol *determinant?!* Asta ar însemna că, dacă nu era el, acum am fi fost tot sub Ceaușescu… Pentru un faimos actor comic, situațiunea probează o neașteptată lipsă de umor. Înțeleg: ambiții bătrînești, frustrări de tot soiul, probleme financiare. Dar, pe acest fundal, am cu atît mai multe argumente să aduc un omagiu doamnei Stela Popescu. E limpede că își iubește meseria mai mult decît iubește orice altceva, e limpede că nu simte nevoia să-și asume un rol în spectacolul strident, de proastă calitate, al pieții publice, e limpede că are bun gust, bună-cuviință, demnitate și limpezime morală. La cît este de populară și de șarmantă, ar fi putut culege mai multe voturi decît toți sforarii de partid la un loc. Dar preferă să rămînă acolo unde îi este locul, să rămînă ea însăși, fără concesii de conjunctură, fără afilieri meschine. Ne lipsesc asemenea oameni. Și simt, de aceea, nevoia să o asigur pe doamna Stela Popescu de toată admirația mea. În orice campanie a cetățenilor fără de partid, domnia-sa poate conta, fără ezitare, pe votul meu.

Vintilă MIHĂILESCU

…@hai-hui.ro

Frontiere fără frontieră

– Sînt în stare, asta pot și eu! – m-am încăpățînat eu. Am mers de zeci de ori cu microbuzul de la mine din sat pînă la Botoșani. De la Erevan la Tbilisi nu avea cum să fie mai greu…

Așa începe povestea Ioanei, o studentă româncă venind din Marea Britanie în Armenia cu un proiect de relații internaționale – sau cam așa ceva.

La un moment dat, colegii mei au fost invitați la un colocviu la Tbilisi. Bineînțeles că mi-aș fi dorit să merg și eu, dar nu eram pe listă, așa că nu aveau cum să-mi plătească drumul. Iar toată averea mea erau cincizeci de dolari ascunși în trusa de farduri…

– Dar poți să vii cu microbuzul – mi-a dat soluția un prieten armean.

– Bine, dar mă duceți voi la autobuz și îi spuneți șoferului că nu vorbesc nici rusește, nici armenește! – am pus eu o minimală condiție.

Și m-au dus la autobuz. Eu am învățat toată noaptea cum se spune pe rusește „Eu nu vorbesc rusește“ și pe armenește „Eu nu vorbesc armenește“. Aveam viza, știam să mă descurc, la o adică, și în rusește, și în armenește, și mai aveam și cincizeci de dolari. Nu mi se putea întîmpla nimic!

Și nu mi s-a întîmplat nimic pînă la graniță, unde toată lumea a coborît: colegii mei uitaseră să-mi spună că autobuzul ăsta nu era direct, trebuia să treci granița cumva și să ajungi la autogara celuilalt autobuz, care mergea la Tbilisi. M-am dat așadar jos și eu și am început să-mi flutur pașaportul deasupra capului, așteptînd să vină cineva să se uite la viza mea și să mă ducă la următorul autobuz. N-a venit nimeni. Peste vreo oră, un vameș s-a îndreptat spre mine și mi-a cerut pașaportul. Peste vreo trei ore nu se întorsese încă, eram singură și îmi venea să plîng. În sfîrșit, cineva mi-a făcut semn și m-am dus către un grup de vameși care stăteau în cerc, fumau și se uitau lung la pașaportul meu. Fețele lor nu prevesteau nimic bun…

– Mmm, bla-bla-bla, mmm, mmm! – s-a uitat lung la mine unul care părea șeful și care a început să tot bată cu degetul în pașaport.

– Eu nu vorbește armenește – i-am spus eu cît am putut mai rar și mai clar, după ce l-am lăsat să termine ce avea de zis.

– Ahaa! Mmm, mmm… – și a trecut pe rusește.

– Eu nu vorbește rusește – i-am zis eu la fel de rar și clar, dar deja cam îngrijorată.

– Eeeh, na! Bla-bla-bla?? – s-a uitat șeful la mine, mi-a dat pașaportul și a plecat.

Am crezut că s-a rezolvat, că pot să plec, dar alt vameș a ciocănit de cîteva ori în ceasul de la mînă și a făcut un gest care nu putea să însemne decît că au închis mustăria, gata, *kaput, nada, niente, yankees go home, hasta la vista, baby!* De data asta chiar am început să plîng.

Nu mai rămăseseră decît doi tipi suspecți, cu o mașină tip căruță. Unul mi-a făcut semn să vin la ei, dar m-am dat mîndră și nu am răspuns. A venit atunci el la mine. Mi-am făcut cruce cu limba în gură, i-am promis în gînd mamei că nu o s-o mai supăr niciodată și m-am uitat la tip cît am putut eu mai fioros. Mi-a zis și el un bla-bla-bla, care semăna a „s-a închis, s-a terminat, *over,* nix“, după care a făcut un semn peste burtă, unul cu capul plecat pe o mînă și a zis *brumm, brumm, brumm.* Am înțeles imediat: tutu, papa, nani. Mi s-au topit toate prudențele, m-am suit în căruța mecanică și am ajuns în primul sat de lîngă graniță. Cînd am intrat în casă, cei doi bărbați au început să se dezbrace și am înțeles de ce păreau atît de mătăhăloși: pe sub haine aveau tot felul de pachete și pachețele prinse cu scotch. Din lac în puț: pînă acum eram singură în vamă, acum eram singură într-o familie de contrabandiști. M-am uitat pe fereastră să văd cînd vine Poliția să ne salte pe toți. Nu s-a întîmplat însă nimic, am mîncat în familie, apoi s-au culcat cu toții pe jos ca să mă lase pe mine să dorm în unicul pat, iar a doua zi dimineață m-au dus înapoi la vamă.

Acum era altă tură. Am întins pașaportul și am închis ochii.

– *Parlez-vous français?* – am auzit eu, ca în vis. Am deschis imediat ochii și l-am îmbrățișat pe vameș.

– *Moi parle très bien français, je m'appelle Ivan, tu es une fille, bonjour, bonsoir.*

Și a tăcut, uitîndu-se mîndru la mine. M-am prăbușit pe un scaun.

– Visa! Bla-bla-bla… Ivan bla-bla problem!

Am înțeles pînă la urmă care era „problem“: aveam o singură viză de intrare în Armenia și, dacă ieșeam acum, nu mă mai puteam întoarce la Erevan. Dar puteam să iau o viză de tranzit. Nu-mi mai păsa, așa că am scos comoara din trusa de farduri și l-am întrebat din ochi cît mă costă.

– *Non, non, retour, retour!* – mi-a spus Ivan. După care mi-a dat adresa lui, numărul de telefon, adresa de mail și ne-am făcut un *selfie.*

– Problem? Ivan bla-bla-bla! – mi-a zis vameșul și m-a lăsat să trec.

După două minute de fericire, am înțeles însă că stația de autobuz era la nu știu cîți kilometri și că pînă acolo trebuia să iau un taxi. Dar nu era nici un taxi cît vedeai cu ochii. Doar o benzinărie unde trei tineri se uitau lung la mine. Am scăpat eu de contrabandiști, o să mă descurc și cu ăștia, mi-am spus eu în sinea mea și m-am îndreptat hotărîtă spre ei.

– Taxi?…

– *Niet!*

Pauză.

Iar am început să plîng.

– Dar putem să vă ducem noi pînă la Tbilisi – mi-a spus unul dintre ei, în germană.

N-am mai așteptat să zică ceva, mi-am luat rucsacul și m-am băgat în mașină. Am aflat pe drum că lucraseră cîțiva ani în Germania și se descurcau binișor pe nemțește. M-au dus pînă la Tbilisi, au căutat hotelul și au mers cu mine la recepție ca să se asigure că totul e în regulă. Eram fericită. Am scos deci iarăși comoara din trusa de farduri și i-am întrebat din ochi „Cît?“. Au rîs și au plecat.

M-am dus în cameră, am făcut un duș și am coborît să mă întîlnesc cu colegii mei. Le-am povestit, pe larg, toată aventura.

– Vezi, ți-am spus noi că nu e nici o problemă? – a comentat unul dintre ei, aprinzîndu-și o țigară.

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Apologia pîrleazului, *Editura Polirom, București, 2015.*

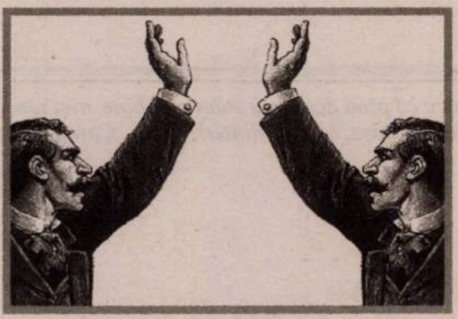

Valeriu NICOLAE

rătăcit în **Euro**-Narnia

Gigilică Bouroșu, Gigica și Mecca

Mătușa Lili s-a căsătorit cu Gigi, iubirea vieții ei. El se prezenta cu stil oricui: „Gică“, lăsa o pauză de două-trei secunde și apoi lovea dur: „Gică Bouroșu“. Aș cîștiga ușor competiția pentru cele mai penibile nume din familie – sînt nepotul lui Bond…, James Bond Bouroșu și fiul lui Ciolan. Norocul meu e că sînt țigan, că altfel – dracu’ știe – mă credea lumea din viță/vită de aristocrat.

Se zice că Lili a fost frumoasă foc și că a fost curtată asiduu de Lăcătuș. Marius Lăcătuș. Mama spune că, deși Lăcătuș era în limbă după ea, Lili l-a lăsat. Era el țigan frumos, dar din păcate fotbalist. Ceea ce în neamul nostru nobil, de lorzi și ducese de la Budrea și Ghelmegioaia, nu se poartă. Minimul acceptabil era lăutar, că „ăștia e intelectuali“. Lili l-a ales pe Gigi.

Gică Bouroșu, pe lîngă Lăcătuș, e parfum de parfum. E român și, în plus, un intelectual rafinat, nu ca fotbaliștii. E instalator sanitar și administratorul blocului în care locuiește. După Revoluție își făcuse niște cărți de vizită scrise de mînă pe care scria: *Gică Bouroșu – administrator șef, unic și principal*. Cel puțin așa se jura Geta, mătușa vrăjitoare.

Tanti Lili are maximum 1,40 înălțime și o circumferință comparabilă, dacă nu cumva mai mare. La petrecerile din familie trebuie să punem mînă de la mînă doi-trei bărbați ca să putem să o dansăm. Gigi e slăbănog, cam 1,50, și sigur are mai puțin de jumătate din greutatea lui Lili.

Comparativ cu Lăcătuș, care evident era chior și dus cu capul, Lili a făcut ditamai afacerea alegîndu-l pe „Gigilică“ al ei. „Gigilică“ o bătea zdravăn cam la fiecare a cincea beție sau o dată la două zile. Lili are un simț al umorului fabulos, e cea mai bună mătușă pe care o am, iar Gigi are niște mîini dibace și poate să repare cam orice.

Am 14 ani și mijlocul toamnei. Murăm varză în cantități industriale. Mama are o rețetă super care ține murăturile foarte bine. Cam toate gospodinele din împrejurimi s-au prins că maica-mea se pricepe. În plus, îi place să se dea mare cu prietenele ei romănce, așa că sfîrșește prin a face murăturile la jumătate din bloc.

Tata și Gogu au și ei expertiza lor pentru a se păstra bărbați „bine“: se murează cu sfințenie în țuică și în vin în fiecare zi. Gigi și unchiul Ghică sînt însă într-o cu totul altă ligă – ei sînt cu adevărat profesioniști. Nu cred că i-am văzut vreodată separați de țoiurile lor de țuică. Un fel de Ronaldo țigan și de Messi român al pilangiilor. Eu și soră-mea sîntem convinși că doar vorbind cu ei este de-ajuns ca să te pilești.

Desigur, Gigi și Ghică sînt la noi în vizită cam toată toamna. Logic, căci sîntem singurii din familie care avem cazan de țuică. Am impresia că în fiecare noiembrie funcționăm pe rol de Mecca a bețivilor și murătoreselor.

Adina stă în blocul de lîngă noi. E colegă cu mine de clasă și e proastă rău. Norocul ei e că e frumușică și are țîțele mari, lucru care și atunci, și acum pare a compensa aproape orice. S-a ajuns căsătorindu-se cu unul care i-a luat magazin. Mă duc să o ajut la lecții, cică. De fapt, sînt interesat de tricourile semitransparente pe care Adina le poartă cu o mare eleganță și mai ales fără sutien.

Gigica e sora Adinei. Vorba în bloc e că și-o pune cu arabii. Are 19 ani și arată bine. Are o colecție impresionantă de *Neckermann*-uri, niște cataloage enorme ale unui magazin nemțesc. Din cînd în cînd, e drept, sînt arabi pe la ele pe acasă. Tac-su s-a scos, muncește în Siria și mă-sa lucrează la CFR, 12 cu 24, așa că nu prea există control parental.

Cum în casă la noi e imposibil să supraviețuiești dacă nu ești pasionat de murături sau de țuică, de cîteva zile bune m-am cam mutat la gagici acasă. Faptul că o bunghesc un pic pe germană mă face să arăt ca un mic geniu în fața Gigicăi. Germana devine brusc limba care trebuie studiată în profunzime din momentul în care văd pozele cu muieri în furouri, chiloți și sutiene de dantelă din *Neckermann*-uri, așa că investesc inspirat în dicționare: român-german și german-român.

E sîmbătă: ajung acasă de la școală pe la ora 1. Tata, Gigi Bouroșu, Ghică și Gogu sînt beți frînți. Au fumat cîteva pachete de Mărășești și Carpați și mănîncă ceapă cu slănină în timp ce joacă table. Îmi amintește de mirosul de la Cățeaua Leșinată – crîșma de unde, din cînd în cînd, adun murăturile alcoolizate și cîteodată pline de vomă care țin loc de taică-meu și unchiu-meu.

„Gigilică“ are chef de vorbă și mă băloșește cu entuziasm, pupîndu-mă pe gură. Vrea să vorbească cu „nepotul lui cel mai deștept“. Simțul meu olfactiv intră violent în grevă și fug de acasă urînd pe toată lumea.

Mă duc la Adina. Acasă e doar Gigica. Adina e la meditații, vine peste patru ore. Frica de Bouroșu mă face să o rog pe Gigica să mă lase să stau cu ea și, dacă vrea, să îi traduc din *Neckermann*-uri.

Sfîrșesc într-o pupătură lungă și apoi în patul Gigicăi. Următoarele șase luni sînt cel mai fericit puști din cartier. Renunț la învățat germana, preocupat fiind acum de anatomie, mă gîndesc în mod serios că îi sînt dator veșnic lui Gică Bouroșu și că ar trebui să îi fac o statuie. Decid că o damigeană de țuică e un cadou mult mai potrivit și îmi promit că o să i-o fac cadou cînd cresc. Îi sînt încă dator…

Valeriu Nicolae *este activist pentru drepturile omului și fondator al Policy Center for Roma and Minorities.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Vacanța s-a terminat

Așa a terminat Iulian Fota, invitat într-una din emisiunile mele, seria sa de opinii privind viitorul Europei după atentatele de la Paris. L-am invitat din două motive. În primul rînd, analizele sale sînt printre cele mai echilibrate și exacte de pe la noi. Apoi, pentru că, în urmă cu doar cîteva zile, avusese parte de o conversație nu tocmai plăcută, cu fostul său șef, Traian Băsescu. Incidentul s-a petrecut în direct la B1, o televiziune care dorește să ne convingă cu orice chip că musulmanii sînt toți niște fundamentaliști nenorociți care vin în Europa cu un singur scop: acela de a ne descăpățîna brâncovenește, pe noi, creștinii.

În fine. Pe parcursul emisiunii cu pricina, domnul Fota apreciază serviciile secrete franceze și invocă unele (posibile) limitări de acțiune, venite din partea Președinției. Domnul Băsescu dă telefon și îl izbește pe domnul Fota cu capul de toți pereții studioului, numindu-l mincinos mîrșav. De cînd și pînă cînd un atentat „atît de bine organizat“ și nedescoperit de Servicii poate fi pus în cîrca politicienilor? De ce nu admite domnul profesor de la Academia Națională de Informații că spionii au fost incompetenți?

Dincolo de violența limbajului utilizat de fostul președinte al României, tema în sine este veche de cînd democrația liberală și serviciile secrete au fost nevoite să conviețuiască sub ochii electoratului. Spionii nu utilizează mijloace corecte politic pentru a obține informații. Ei mituiesc, fură, șantajează, torturează, ucid. Unii sînt prinși. Nici un politician nu este încîntat să se afle că „ai lui“ fac de-astea, deși nimeni nu s-ar mai mira de nimic în cazul unor dezvăluiri snowdenești. Apar, inevitabil, restricții pe care oamenii Serviciilor nu le apreciază defel. Relația dintre șefii de stat și spionii lor este arareori cordială, fără asprimi și diferențe (uneori majore) de opinii. Cam asta s-a dedus din polemica Fota-Băsescu.

Una dintre schimbările majore pe care euro-optimiștii le cer acum, după atentatele de la Paris, este „mai multă Europă“ în toate cele. Cum ar fi, de exemplu, într-ale serviciilor de informații. Pare logic. Se strîng la o masă reprezentanți de la toate SRI-urile și MI5-urile, pun la un loc tot ce află despre potențialii teroriști și eficiența acțiunii comune crește. Domnul Băsescu așa zicea că ar fi bine. Ideea îmi pare, însă, utopie curată.

În primul rînd, subordonarea și cooperarea. Dacă la nivelul fiecărui stat membru, gradul de implicare a șefului politic creează un disconfort serios, cum ar fi să ai 28 de șefi de stat care să încerce să pice de acord asupra unui tactici sau a alteia, într-o anume acțiune operativă? Consiliul lansează acum idei privind restrîngerea tratatului Schengen sau crearea unui mini-Schengen de cinci state (din care Franța ar fi exclusă!). Cum s-ar putea imagina o umbră de consens eficient, pentru a coordona politic un serviciu secret comun? În plus, mai e vorba de încredere. Care țară ar fi dispusă a-și deconspira sursele (agenții din teren) celorlalți prieteni și parteneri? Deabia ce aflarăm că americanii au ascultat telefonul doamnei Merkel și că nemții au făcut cam același lucru amicilor francezi. Vă închipuiți că, brusc, chiar și după oribilele asasinate de la Paris, toate reflexele spionilor naționali vor dispărea ca prin farmec, de dragul interesului comun european? Unitatea în diversitate există și în materie de culegere de informații. Știați, de exemplu, că Bruxelles-ul este împărțit în 19 primării locale și șase mari departamente de poliție care cooperează destul de rar? Păi, dacă într-un singur stat, Belgia (socotită destul de dur de publicația *Politico* a fi un *„failed state“* – stat ratat), sînt asemenea necazuri de comunicare și cooperare, cum să rezolvi binecunoscutele diferențe de abordare dintre spionii britanici și cei francezi, de exemplu?

De acum înainte, vom avea mai multă sau mai puțină Europă? Sincer, nu știu. În materie de siguranță, potrivită poate fi și o combinație. Oricum ar fi, vorba domnului Fota, vacanța pare a se fi terminat.

Gabriel Giurgiu *este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

---

un sport la Răsărit`

E Federer nemuritor?

Putem spera. E un tip care dă senzația că are de plătit o datorie față de noi toți. Să nu te retragi după ce ai cîștigat tot, cu repetiție, după ce între 2006 și 2009, adică vreme de 16 turnee de Mare Șlem, ai lipsit la o singură finală și mai ales după ce îl vezi pe lupul biomecanic Novak, ieșit parcă din cine știe ce laborator SF, înfulecînd tot ce îi iese în cale, înseamnă o frumoasă, nu știu dacă și contagioasă, lecție de iubire și umilință. Federer a stabilit un standard. În absența lui, tenisul ar risca să fie un război. Roger, în schimb, plutește, merge pe ape, e una dintre podoabele dăruite acestei lumi. Nu se smiorcăie, deși incidental mai varsă cîte o lacrimă, nu se străduiește nici să fie prea haios, cînd joacă nu dă senzația că lucrează la barajul de la Assuan. Nu transpiră, nu își scoate lenjeria intimă din locurile încă și mai intime înainte să servească, nu reprezintă vreo cauză crîncenă, dar cînd are ceva de spus se lasă cu zgomot – vezi interpelările de genul „Ne mai controlați și pe noi la sînge?“. Nu știu dacă Federer e veșnic, dar aș vrea ca felul lui princiar de a se duela să continue cumva, eventual prin altcineva. Federer e talentul cu stil, munca grea cu zîmbet discret. A prins la viața lui tot felul de „lighioane“, dar el a rămas fundamental uman. Rareori un astfel de campion nu e perceput ca venind din altă lume. În vremurile ăstea sîntem îndopați cu „extratereștri“ pînă la a dezvolta o vagă senzație de greață. E imposibil să te identifici cu ei, să te apropii, să respiri același aer. Roger ne face cu ochiul discret, însă rupe vraja. E om, dom’le! Ce chestie…

Radu NAUM

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Coaliția Occident-Rusia: istoria se repetă?

© wikimedia commons

După atentatele de la Paris, o coaliție globală se profilează împotriva Statului Islamic, avînd la bază Franța, Statele Unite și Rusia. Aviația, sateliții și dronele îi conferă o superioritate colosală în comparație cu puterea de foc a Statului Islamic. Din perspectivă militară, sfîrșitul este previzibil. În plan politic, lucrurile pot fi un pic mai complicate.

Din punctul de vedere al unei Franțe puternic lovite de atentatori, nici un preț nu este prea mare pentru a pune pe picioare coaliția globală, în care Moscova își are locul ei bine definit. Și asta vine chiar de la președintele Hollande, cel care a blocat navele de război pregătite pentru Rusia de predecesorul său, Sarkozy. Franța este gata să admită acum că Al-Assad reprezintă, în orice caz, răul mai mic în comparație cu Statul Islamic – și iată o bună platformă de conlucrare cu Rusia.

Parisul însă trebuie să-și și convingă aliații săi europeni, dar și pe americani să lase la o parte reticențele față de regimul, în orice caz, criminal al lui Al-Assad. Un lucru e clar: coaliția se va face cu Rusia parte a procesului de pace și cu Al-Assad în cărți sau, mai degrabă, în cărțile pe care Kremlinul le va ține în mînă. Dacă va fi menținut într-un fel în structura de putere sau va fi sacrificat, asta depinde de interesul Moscovei. Dar o asemenea coaliție trebuie să nască multe întrebări în Europa de Est. Istoria pare uneori să revină, brutal și cinic, în viețile noastre prezente. Ceea ce se pune la cale acum seamănă cu o coaliție antihitleristă, iar Vladimir Putin chiar vorbea despre asta acum ceva vreme. Occidentul și Moscova s-au pus atunci de aceeași parte în fața răului cel mare reprezentat de nazism, lăsînd între paranteze confruntarea dintre comunism și democrație. Aceasta a adus, în final, victoria aliaților.

Dar pentru Europa de Est, căzută pentru o jumătate de secol în mîinile Moscovei, numai o victorie nu a fost. Se va trezi din nou Europa de Est că soarta-i va fi scrisă pe hîrtia unui șervețel? Să nu ne facem iluzii, politica Rusiei putiniste vizează tocmai refacerea sferei de influență a fostei URSS. Pînă unde? Pînă unde se va putea – și există nenumărate argumente în acest sens, de la răspunsul brutal la alegerea europeană a Ucrainei la amenințările la adresa Statelor Baltice.

Lucrurile par să semene acum, în mod straniu, cu evenimentele din al Doilea Război Mondial. Totuși, o deosebire fundamentală există: Europa este astăzi cu mult mai puternic integrată în comparație cu perioada de după cel de-al Doilea Război Mondial. Punerea în comun a cărbunelui și oțelului de către Franța și Germania era ceva de neconceput în anii ’30 ai secolului trecut – nu mai vorbim de ceea ce a urmat.

Acum, în pofida nenumăratelor disensiuni și rivalități interne, Uniunea Europeană a dat dovadă de un neașteptat (pentru unii) spirit de coeziune cînd a fost vorba de a răspunde cu sancțiuni agresiunii rusești în Ucraina. A fost unanimitate, nici măcar unii precum Alexis Tsipras sau Viktor Orbán nu au făcut notă discordantă. Da, dar nivelul sancțiunilor a fost mai redus decît în cazul americanilor. Un fel de cel mai mic numitor comun. Este adevărat. Însă și nivelul relațiilor economice este altul, iar acesta este un alt adevăr de care trebuie să ținem seama. În definitiv, sancțiunile trebuie dozate în așa fel încît să sufere ei, nu noi.

Acum, tocmai gradul mult mai ridicat de integrare, față de ceea ce era acum 70 de ani, reprezintă argumentul și șansa regiunii noastre în fața unei posibile pretenții rusești de refacere a sferei de influență sovietice. Coeziunea europeană este acum un bun cîștigat, nu o slăbiciune – și asta în pofida unui anumit joc de *realpolitik* practicat acum la Paris, Berlin și, cine știe, chiar la Washington.

Pare ciudat, dar crizele care amenințau pînă acum să pulverizeze proiectul european au sfîrșit prin a-i da mai multă coeziune. Criza euro a adus mecanisme europene de control și intervenție în domeniul bugetar sau în cel financiar, de neimaginat pînă atunci. Criza refugiaților conduce către un răspuns comun (vezi concluziile summit-ului din Malta), mergînd pînă la politica de azil și controlul frontierelor externe.

Atentatele de la Paris ar trebui să ducă – și probabil vor duce – la o Europă mai unită din punct de vedere strategic și militar. Iar prezența într-o asemenea Europă va fi un bun cîștigat pentru regiunea noastră, în fața pretențiilor rusești, nicidecum un element de slăbiciune. Numai să se ajungă acolo.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de programe la RFI România și TVR.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Cînd omul devine armă și nu avem marele răspuns

În tradiționala dezbatere publică din Statele Unite despre libertatea cetățeanului de a purta arme (clar statuată în cuprinsul faimosului *Bill of rights,* mai precis în al doilea Amendament al Constituției), unul dintre argumentele celor care vor un control foarte strict al regimului armelor, de nu chiar suprimarea acestui drept printr-o modificare constituțională, este acela că dacă numărul armelor aflate în posesia oamenilor ar scădea, ar scădea și numărul general al victimelor. Dimpotrivă, răspund cei care susțin perpetuarea libertății de a deține arme, cei care ucid sînt oamenii și nu pistoalele sau puștile. Dacă vrem ca numărul victimelor să scadă nu trebuie să îngrădim libertăți, ci trebuie să-i educăm mai bine pe cei care se folosesc de ele. Cînd cineva moare împușcat nu e vina revolverului, totuși; nimănui nu-i trece prin cap să trimită revolverul la închisoare. Prin urmare, cineva în stare să ucidă o va face fie cu revolverul, fie cu orice alt instrument și – surpriză! – aproape toate obiectele din jurul nostru sînt potențiale arme. Firește, nu vreau să aduc ceva nou în această dezbatere și, cu atît mai puțin, să o tranșez aici – pur și simplu, aceste seturi de argumente în contradicție mi-au venit în minte în zilele următoare atacurilor teroriste de la Paris, pe cînd mă gîndeam, ca și dumneavoastră, cred, cum de este posibil așa ceva.

Cum se poate transforma un om
într-o mașină de ucis alți oameni, adică într-o armă?

Istoria crimei, atent privită, oferă motive de deznădejde. Mai întîi, ne dovedește că se poate ucide cu orice obiect. Nimic din ceea ce ne înconjoară nu poate deveni instrument letal, dacă pică în mîna (ne)potrivită. Mai mult, ca să ucizi nu e nevoie nici de forță fizică, nici de vreo însușire specială. Omul, așa cum e el, fără nici un fel de trăsătură cultivată special, are tot ce-i trebuie ca să poată ucide un alt om. Și, mai tulburător, istoria dovedește că o poate face, aproape, din orice motiv: din plictiseală ori din convingere, din curaj sau din frică, din invidie sau din calcul strategic etc. Criminali pot fi și femeile și bărbații, și copiii și bătrînii, și proștii și deștepții, și cei mai educați, dar și analfabeții. Puține lucruri pe lumea asta au o asemenea disponibilitate spre întreaga specie omenească precum o are crima. Nimic nu pare mai la îndemîna oricui decît să ucidă.

Dacă orice lucru din jurul nostru este, potențial, o armă și orice sentiment ori trăire poate, în derapaj, declanșa pornirea ucigașă, de ce ne mirăm că trăim spaima pe care o trăim? De ce ne mirăm că armatele morții vor avea, mereu, ostași? În fond, sistemele de securitate ne feresc (cînd pot) de terorism ori de crima organizată, dar de ceilalți oameni, cu tot potențialul periculos care zace în ei, nimeni nu ne poate feri.

Dar chiar și așa, întrebarea „Cum se poate transforma un om într-o mașină de ucis alți oameni, adică într-o armă?“ nu-și pierde misterul înfricoșător. Am auzit adesea repetată, zilele acestea, o vorbă a Monicăi Lovinescu: în rău, specia umană nu va înceta niciodată să ne surprindă. Și totuși, ce anume poate provoca actualizarea acestei latențe criminale din om? Și, în pandant, ce anume ar putea-o fereca pe veci în adîncurile sale? Întreaga știință despre om nu are, deodată, nici o valoare dacă nu e în stare să articuleze răspunsuri plauzibile la aceste două întrebări.

Există cărți periculoase? Există idei periculoase? Există credințe periculoase? Înclin să nu cred neapărat știrea apărută zilele acestea, cum că ISIS își îndoapă teroriștii cu amfetamine („care dezumanizează“, nota știrea) înainte de a-i arunca în acțiune. Știrea aceasta încerca, într-un fel stîngaci, să dea un răspuns întrebărilor care se tot scriu și rescriu în acest articol. Adică iată cauza care transformă un om într-o armă: o substanță, un drog. Nu mai înghit substanța, oamenii rămîn în limitele rațiunii, răul din ei nu mai izbucnește sau, în fine, nu mai izbucnește așa de violent. Știrea, însă, mi se pare făcută pentru copii. Apreciez sincer că cineva vrea să ne dea cu asemenea știri o speranță – dacă știm cauza, vom putea preîntîmpina, pe viitor, efectul. În plus, oamenii nu ar putea comite asemenea crime dacă n-ar lua amfetaminele. Dar am citit suficient de multă istorie ca să știu că nu este vorba de nici o substanță. Nici un drog nu poate transforma un om, oricît de nefericit, în terorist. Este, desigur, altceva. Ce? Habar n-am. În plus, îmi dau bine seama că acum nu putem să stăm și să ne gîndim care ar putea fi acest răspuns. De aceea, mi se pare foarte îngrijorător că nu avem încotro și plecăm să luptăm cu teroarea fără să știm răspunsul.

***Sever Voinescu** este avocat și publicist.*

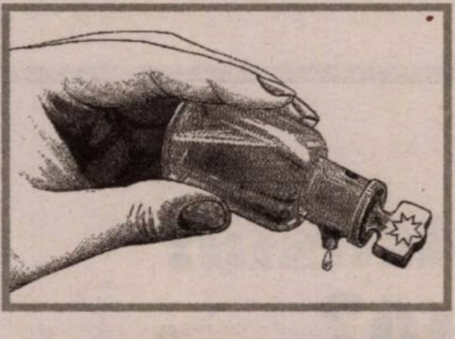

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Kilometrul zero

Ceea ce foarte multă lume știe (sau poate afla printr-o simplă căutare pe Internet) e tot mai des ignorat de știrile și reportajele ziarelor și ale posturilor de televiziune. Centrul „oficial“ al Bucureștiului, locul de unde se măsoară distanțele față de alte localități, se află în vecinătatea bisericii Sfîntul Gheorghe Nou, fiind marcat de un monument din 1938. În multe știri despre manifestațiile de la începutul acestei luni, s-a vorbit însă de „kilometrul zero“ din Piața Universității: „Centrul Bucureștiului, *la kilometrul zero,* este blocat de peste 2.000 de manifestanți“ (stiri.tvr.ro/miting-in-piata-universitatii); „vineri bucureștenii sînt așteptați din nou *la Kilometrul Zero al Bucureștiului*“ (romaniatv.net); „cei peste 10.000 de oameni adunați *la kilometrul zero* n-au dat semne de oboseală“ (stirileprotv.ro); „Oamenii au început să se strîngă *la Kilometrul Zero al Bucureștiului* după ora 18,00“ (ziuaconstanta.ro); „8.000 de oameni, strînși *la kilometrul zero* al îndoliatei Capitale – Piața Universității“ (evz.ro) etc. Aceeași asociere de repere apare în anunțurile imobiliare: „Vă prezentăm pentru închiriere un superb apartament cu 4 camere, terasă mare, bloc construit după cutremurul din 1977, situat în Piața Universității, în Blocul Dunărea. Chiar dacă se află situat *la kilometrul zero al orașului,* acest apartament beneficiază de o liniște deosebită“ (imobiliare.ro). Sursa confuziei este o metaforă creată în 1990, cînd manifestanții din Piața Universității au decretat spațiul respectiv „zonă liberă de neocomunism“, marcată de „kilometrul zero“ al libertății, al democrației etc.; borna instalată în fața Teatrului Național este reprezentarea vizuală a acestei metafore. Acest „kilometru zero“ nu constituia un reper topografic, ci evoca speranța în începutul unei noi perioade; din păcate, semnificația naturii sale metaforice pare să se fi pierdut, pentru mulți vorbitori actuali.

Formulările neglijente pot dovedi ignoranță și lipsă de documentare (păcate destul de răspîndite în presa actuală), dar sînt semnificative prin ceea ce ne transmit despre specificul structurii urbane a capitalei și despre modul în care se constituie și se răspîndește toponimia populară. Așa cum s-a observat de mult, Bucureștiului i se recunoaște o zonă cu contururi incerte, desemnată prin termenul *centru,* dar nu există o percepție unitară și stabilă asupra unui punct anume care să-i reprezinte Centrul propriu-zis. Istoricii și memorialiștii au vorbit despre *centrul negustoresc* sau *comercial* al orașului; urbaniștii despre *centrul civic* (de exemplu, Cincinat Sfințescu, *Cum să sistematizăm Bucureștiul*, 1929), formulă preluată în perioada comunistă și supraviețuind și azi, în toponimia bucureșteană de uz curent. *Centrul vechi* este o formulă mai recentă, impusă cu rapiditate odată cu parțiala reconvertire turistică a unei zone care se suprapune parțial cu vechiul *centru negustoresc*. Centrul absolut a fost plasat, în percepții mai mult sau mai puțin subiective, în locuri diferite, dar pare să se fi deplasat treptat spre Piața Universității. În *Istoria Bucureștilor* a lui G.I. Ionnescu-Gion (1899), se spune: „Centrul Bucureștilor nu mai e la Sfîntul Gheorghe-Nou, ca-n vremurile bătrîne; centrul Bucureștilor este astăzi acolo unde marile Bulevarde taie Calea Victoriei“ (p. 433); intersecția în cauză, a cărei importanță era legată de cea a Căii Victoriei, nu mai este azi decît un spațiu de trecere oarecare. Peste mai multe decenii, istoricul C.G. Giurescu scria, în *Istoria Bucureștilor* (1966), că „Piața Bălcescu“ (vechea Piață Brătianu, actuala Piață a Universității), „centrul geografic al orașului, va deveni și centrul principal administrativ și arhitectural al lui“ (p. 385). A devenit, în orice caz, centrul simbolic, perceput ca atare de locuitori, ceea ce a și permis asocierea sa cu eticheta „kilometrul zero“.

„o casă
în centrul buricului…“

Au circulat și alte formule tradiționale și populare menite să identifice cu aproximație o zonă centrală: *inima tîrgului* și mai ales *buricul tîrgului*. Ultima – o metaforă nespecifică limbii române, de vreme ce există de multă vreme *umbilicus urbis Romae,* și destul de veche („buricul pustiei“ e atestat la Dosoftei) – se bucură de multă popularitate în stilul jurnalistic actual, datorită expresivității pe care o imprimă nota apăsat populară, uneori ușor ironică: „Peisaj apocaliptic *în buricul Bucureștiului*“ (libertatea.ro); „Două mașini s-au făcut scrum după ce-au luat foc *în buricul Bucureștiului*“ (evz.ro); „voia să-și deschidă galeria de artă *în buricul Bucureștiului*“ (adevarul.ro). Pitorescul popular este și mai accentuat într-o formulă pleonastică glumeață – *în centrul buricului:* „au trei clienți pe oră, deși s-au cuibărit în *centrul buricului tîrgului*“ (blogmoromete.blogspot.com); „ar vinde în *centrul buricului* și ar lua niște bani frumoși“ (zoso.ro); „o casă în *centrul buricului…*“ (tpu.ro).

Formulele diferite, oficiale sau populare, legate de spații, instituții și evenimente, redesenează permanent harta simbolică a orașului.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor“, 2010).*

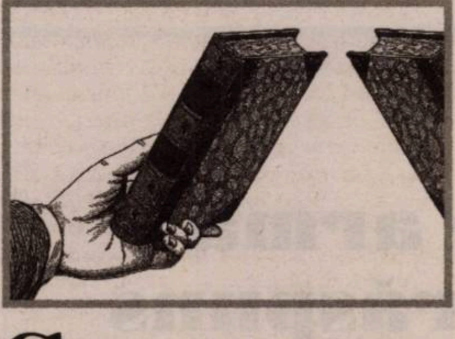

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Cursă și capcană

Știe oricine ce e un CV: un rezumat al propriei vieți și, totodată, o abreviere a sintagmei latine *curriculum vitae*. Dacă veți consulta un dicționar latin-român, veți găsi „curriculum“ explicat ca „alergare“, „cursă“, „stadion“ sau „car de luptă“: viața văzută într-o ipostază atletică, războinică. E o perspectivă care reactivează, cu nuanțele specifice, străvechea metaforă a vieții comparate cu un itinerariu, cu un parcurs, cu străbaterea unui drum.

Finitudinea vieții reclamă un punct terminus obligatoriu: moartea. Pentru cei senzitivi, vulnerabili, viața seamănă cu o călătorie cu luntrea pe o mare agitată, în căutarea limanului unde vei putea acosta. Pentru cei temerari, ambițioși, e ca o călătorie spre Mecca, în care ai de ales între drumul cotit și ferit, printre oaze, și temeritatea înfruntării deșertului. Cei evlavioși ne previn că ceea ce considerăm stația terminus e de fapt un început sau o regăsire: „Deci, la ceresc repaosul / Țintească-al nostru dor, / Precum la dulcea patrie / Gîndește-un călător!“ (Gh. Asachi). Folclorul nostru, adesea păgîn în felul său de a fi religios, a imaginat chiar și moartea ca pe o călătorie, presărată cu vămi și cu primejdii, după cum ne e descrisă în splendide cîntece funerare.

Fiecare are propriul său mod de a închipui acest drum al vieții (și al morții). De fapt, trăind nu facem altceva decît să remodelăm în permanență această fantasmă, acest dar pe care ne obișnuim, treptat, să ni-l dăruim nouă înșine.

Slavă Domnului, nu ni se cere, încă, să depunem o cerere însoțită de CV pentru a cîștiga dreptul la propriile noastre funerarii. CV-ul vorbește despre o viață în curs și o face într-un mod organizat, standardizat.

El așază în fugă – „alergare“ – călătoria fiecăruia pe o pistă – „stadion“ – dinainte construită, pe care ne batem cu ceilalți alergători – „car de luptă“ – pentru cine va ajunge primul la potou. Pentru a obține trofeul rîvnit – cîștigarea unui job, a unei burse ș.a.m.d. –, CV-ul ne toarnă viața în calapodul unei strădanii competitive, al unei „curse“. Mulți s-au deprins, că nu-i greu, cu trucurile competiției: mai tai o buclă a drumului, mai muți un fanion de ici colo, mai dai calului grăunțe aburite, mai tragi de linia de sosire. N-are a face: cîștigătorul ia tot. Mulți ignoră că o „cursă“ mai înseamnă și o „capcană“, alergîndu-și viața tîrîș în dîra propriului CV.

Cel mai straniu lucru petrecut cu regulile de standardizare a CV-ului a fost răsturnarea perspectivei. N-am să uit nedumerirea și disconfortul resimțite atunci cînd mi-am completat pentru prima dată CV-ul așa cum se cere azi, de-a-ndăratelea, dinspre prezent spre trecut. Noroc că asta s-a întîmplat cînd mă obișnuisem deja să redactez pe computer, așa că am avut doar de rearanjat ordinea pieselor componente.

Mai demult, CV-ul se numea „memoriu de activitate“. Fie și doar prin titulatură, el ținea încă vie legătura cu memoria, cu strădaniile ei de a păstra și de a readuce în prezent întîmplările trăite în înlănțuirea lor originară: *„wie es eigentlich gewesen“*. În germană, CV-ului i se zice încă și azi *Lebenslauf,* „cursul vieții“ – dacă nu cumva s-o fi demodat între timp.

CV-ul zilelor noastre elimină din text orice urmă de narațiune, de „poveste a vieții“. El pare să se alăture regulii jurnalistice a piramidei inversate, potrivit căreia informația se structurează în ordinea descrescătoare a importanței. Or, în cazul de față, important pare să fie cu prioritate prezentul sau trecutul imediat.

Las la o parte faptul că, în măsura în care am fost nevoit să mă exersez în arta de a citi CV-uri, m-am simțit mereu tentat să răstorn, mental, ordinea răsturnată a textului. Simplă obișnuință? Nu cred. Continui să cred că, pentru aprecierea unei persoane, e vital să poți desluși logica parcursului pe care l-a străbătut, să-i „asculți povestea“. CV-ul actual pare să ne propună o nouă logică, prin care prezentul explică trecutul: dacă ai ajuns unde ai ajuns, nu poate fi vorba de o simplă întîmplare. Chiar așa să fie?

În forma lui actuală, CV-ul este opusul ideii inițiale de „curriculum“. El probează, în esență, abilitatea aplicantului de a fi trecut prin filtrele succesive ale diverselor forme de certificare, tot așa cum, de pildă, în educație, examenele finale par a fi menite să șteargă cu buretele tot itinerariul formativ străbătut pînă la ele. Urma scapă turma – cum se zicea la de-a v-ați ascunselea. Cei care se prind în această „cursă“ ajung adesea să întrupeze idealul omului sivimetric, care a înțeles din capul locului că lumea asta funcționează pe principiul „cine are va mai primi“: o lume grăbită și nesigură, avidă de repere lesnicioase, în care proliferează cuantificările de tot soiul, în vreme ce narațiunile, „poveștile“ semnificante, sînt impinse tot mai mult către margine, către cei care mai au răbdarea și libertatea de a se opri să reflecteze, o lume care îți cere tot mai presant să vorbești în numele tău, în măsura în care își pierde răgazul de a asculta.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

„Un film despre morală, fără morală finală“

– interviu cu Radu MUNTEAN, regizor –

După ce în primăvară a fost prezentat la Cannes, în selecția oficială a secțiunii „Un Certain Regard“, Un etaj mai jos *de* **Radu Muntean** *rulează, din noiembrie, în cinematografele Franței. Presa franceză disecă exact și cu empatie filmul românului, în care criticii văd „un sufocant thriller mental despre culpabilitate, realizat de unul dintre autorii-far ai noului val românesc“. „O dilemă morală va perturba rutina personajului, dar filmul se proptește – ca și eroul său – ca să nu-i schimbe drumul“, rezumă* Paris Match. *„Cu o surprinzătoare economie de mijloace, (…) cineastul desfășoară un climat de teroare surdă, diabolic anxiogenă, care scoate în evidență marele proiect al noii generații de autori români: să facă să țîșnească, din cele mai realiste și mai anonime medii, imaginile unei orori contemporane“, conchide* Les InRock.

Cînd l-am întîlnit pe Radu Muntean la Paris, la lansarea filmului, în țară românii se adunau cu zecile de mii, în stradă, purtați de o durere și o revoltă colective. Dimensiunea morală a implicării sau non-implicării individuale, despre care vorbește filmul, a devenit cu și mai pronunțată evidență subiect de interviu, în urma tragediei din clubul Colectiv. Desigur, artistul are toată legitimitatea de a-și dori opera debarasată de semnificații contingente și receptată în individualitatea sa. Cu atît mai mult cu cît ne pune pe gînduri, arta acestuia ne va însoți însă la fel de legitim în străbaterea tragediilor.

Personajul Pătrașcu e alunecos, nu se hotărăște dacă să spună sau nu anchetatorilor ce conversație a auzit înainte ca vecina sa să fie găsită fără suflare. Vă fascinează ambiguitatea? E o temă fertilă pentru cinema-ul de introspecție?

Nu știu dacă să-i spun ambiguitate. E o nesiguranță a personajului principal. Iar informațiile sînt livrate treptat și, pe măsură ce le află personajul însuși, le află și spectatorul. De aici vine și sentimentul de nesiguranță și de mister, din faptul că nu ai toate informațiile din prima – nu mă refer la cele legate de crimă, pentru că nu e un film polițist –, ci informațiile legate de motivațiile personajelor.

În ce fel a fost o provocare cinematografică să puneți în povestea ecranului această nesiguranță de care vorbiți?

Pe mine mă interesează situațiile care mă intrigă. Dacă găsesc o situație-dilemă, îmi doresc să o prezint și spectatorului. Aici e vorba de o dilemă morală a personajului principal. El este martor la un scandal care se presupune că a degenerat într-o crimă, între doi oameni pe care îi cunoaște destul de bine: pare a fi un lucru intim care s-a întîmplat între ei, pare a fi un accident, pare să nu aibă toate informațiile legate de treaba asta. Iar el e un om căruia îi place să aibă toate informațiile, să controleze lucrurile în jurul lui; deci ce să facă? Filmul vorbește despre consecințele pe care le are această neimplicare, despre relația intimă pe care în cele din urmă o ai cu propria conștiință. Filmul vorbește despre felul în care poți eventual să scapi de judecata societății, a justiției poate, dar nu poți scăpa de propria ta judecată.

„Scopul meu nu este să dau lecții, ci să-i pun pe oameni (și pe personaje) într-o postură inconfortabilă.“

Sîntem responsabili de cei pe lîngă care trecem zilnic? Zgomotul pare să fie un personaj în sine, în film, vecinătatea e prezentă în cadru prin zgomote…

Sîntem responsabili de deciziile pe care le luăm. Noi decidem dacă vrem să fim sau nu responsabili de ceilalți. Nu e un film despre o colectivitate, ci despre un individ care se află în această situație de a-și pune probleme morale. În privința zgomotului, a fost în intenția mea să creez un univers subiectiv în jurul acestui personaj, el este în centrul poveștii, camera îl urmărește tot timpul, focusul, claritatea aparatului este pe personajul principal. Și în acest fel funcționează și universul sonor. Am vrut ca spectatorul să trăiască direct, fizic, organic fiecare secundă pe care o trăiește personajul și de aceea nici n-am folosit tăietura de montaj decît destul de rar, fiecare secvență are o unitate de spațiu și de timp.

E o cameră voyeuristă…

E o cameră voyeuristă. Am vrut să sincronizez timpul personajului cu timpul spectatorului, ca să suferi acolo, ca să încerci să-l înțelegi, să empatizezi dacă se poate, deși poate e prea simplu spus. Chiar dacă nu-l înțelegi pînă la sfîrșitul filmului, faptul că te pui un pic în situația lui – în ora asta și jumătate cît trece, poate și un pic după aceea – pentru mine e suficient. Am fost la foarte multe discuții cu presa, mai ales în străinătate, cu acest film: oamenii înțeleg lucruri diferite, dar asta nu mă deranjează, scopul meu nu este să dau lecții, ci să pun niște întrebări, să-i pun pe oameni (și pe personaje) într-o postură inconfortabilă, numai așa se nasc gînduri.

E un rol croit pentru Teo Corban sau el s-a croit pe rol?

Nu e un rol croit pentru Teo Corban, în sensul că nu l-am avut în minte de la început, ba chiar mă gîndeam la cineva mai tînăr, dar ce să fac, s-a cerut în film… Asta înseamnă că a dat o probă foarte bună și mi s-a părut că are acea transparență necesară actorului care trebuie să-l joace pe Pătrașcu: foarte puține gesturi și o mimică reținută, cu foarte puține mijloace de actorie, vezi ce e în el. De tipul ăsta de căldură aveam nevoie, pentru un personaj care nu se exteriorizează decît spre finalul filmului.

Ați spus deja că este inadecvat ca acest film să fie privit într-un mod sociologizant sau politic. Practic, nu sînteți de acord că e o poveste situabilă în postcomunism. De ce?

Nu nu mă interesează acest lucru. E treaba talk-show-urilor să dezbată asta. Eu fac povești despre oameni. Cu cît se identifică mai mult motive exterioare pentru care personajul face sau poate face ceva, cu atît mai puțin interesant mi se pare filmul.

Dar a-l lega de un univers social sau politic e un mod de a intra în filmul românesc, mai ales în receptarea sa în străinătate…

Nu exclud astfel de interpretări și întrebarea mi s-a pus, mai ales la proiecția de la Cannes. Nu cred că e vina mea că oamenilor le trebuie o cheie de intrare de genul ăsta, sau că s-au obișnuit că, dacă vine un film din România, el trebuie să vorbească despre ceva exotic local, un pic despre Ceaușescu sau despre moștenirea postcomunistă. Au trecut 26 de ani, totuși!

Și totuși, soneria telefonului personajului Pătrașcu e un fragment din discursul panicat al lui Ceaușescu la ultimul miting; e doar anecdotic?

Nu e anecdotic, are două semnificații. În primul rînd, omul este un glumeț. Așa funcționează cu clienții, face două-trei lucruri deodată, dar face și glume cu ei, e felul lui de a interacționa, de a-și cîștiga un fel de simpatie. În al doilea rînd, felul în care pierde el controlul rimează cu felul în care a pierdut controlul Ceaușescu. Dar îmi pare rău că am pus soneria aceasta. Regret, pentru că aud întrebarea legată de specificul românesc și postcomunism și spun de fiecare dată că nu asta a fost intenția mea. Sigur că nu pot să exclud faptul că eu sînt român, că trăiesc în România, că poate am și eu din tarele pe care le are Pătrașcu, am trăit și eu 18 ani în comunism, în principiu sînt în mine astfel de lucruri, deci fără să vreau ele pot ieși la suprafață, dar nu mi-am propus asta. Inclusiv la *Marți, după Crăciun* am primit astfel de întrebări: nu e, domnule, nimic legat, e un triunghi amoros din clasa de mijloc, în Bucureștii din anii 2010. Nu e nimic legat de comunism.

© www.cinemagia.ro

Nu vă place nici expresia „noul val al cinematografiei românești“, cu bună carieră, cel puțin în Franța. De ce?

Reflexul criticilor de a pune totul într-un context general îl pot înțelege pînă la un punct, dar se ajunge să se vorbească mai mult despre asemănări sau deosebiri decît despre filmul în sine. Și eu chiar cred că sîntem diferiți, în ultimii ani chiar au ajuns să fie foarte diferite filmele noastre.

E un semn de maturitate că filmele au devenit foarte diferite?

Eu nu-mi dau seama, eu sînt în interior. Dar pot să vă spun că sîntem tot mai diferiți unul în raport cu celălalt și pot să vă spun, cu toată prietenia și amiciția care ne leagă pe unii dintre noi, ne plac tot mai puțin filmele celorlalți, deci probabil că e un semn de maturitate… *(rîde)*

Ce a fost cel mai dificil în realizarea acestui film?

Am avut senzația tot timpul, pe parcursul filmării, că merg pe sîrmă. E genul de film în care pare că fiecare cadru are egală importanță și fiecare gest e periculos. Un zîmbet prea larg al personajului poate arunca filmul într-o altă zonă. Poate trimite niște indicii sau semnale către spectator pe care eu nu le-am vrut și poate deturna sensul acțiunii sau al poveștii. În acest sens a fost foarte dificil de controlat dozajul și a fost nevoie în permanență să fiu aproape, în interior, atent la cele mai mici detalii, și în exterior, pentru a vedea unde intră în context gestul respectiv. A fost foarte tensionat și minuțios lucrat. Tensionat și pentru actori. Logistic n-a fost complicat, am filmat în cîteva locații, dar ca intensitate a nuanțelor a fost o provocare.

Un etaj mai jos *pune o problemă morală individuală despre resorturile deciziei de a ne implica într-o situație sau nu. Cum comentați implicarea oamenilor, ieșirea în stradă în aceste zile, după tragedia de la clubul Colectiv?*

Să mă înțelegeți bine ce spun: îmi pare foarte bine că se întîmplă ce se întîmplă, dar mi s-ar fi părut grozav să se fi întîmplat, de exemplu, cînd nu i-au ridicat imunitatea lui Dan Șova sau, de exemplu, cînd Ponta, știindu-se anchetat, a plecat să se opereze de urgență la picior în Turcia. Atunci, dacă ieșeau oamenii în stradă cum au ieșit zilele astea, era perfect. Și era un semn că ce s-a întîmplat la alegeri n-a fost neapărat o minune și un fapt singular. Ce nu îmi place este că se tranzacționează politic o nenorocire, care are puțină legătură cu politica din punctul meu de vedere. Sigur că e un rău, o cangrenă generalizată în societatea românească și asta conduce și la politică. Gîndiți-vă că patronii care țin cluburile sînt de vîrsta celor care au murit, au 30 și ceva de ani, și sînt oameni cărora doar dintr-o minune nu li s-a întîmplat pînă acum. Asta ar trebui să ne preocupe cel mai mult, faptul că e în noi tipul ăsta de corupție și de superficialitate. E groaznic. Foarte bine că a picat Guvernul, că a plecat Ponta, că politicienii își dau seama că nu se mai pot juca cu focul. Dar ar fi fost un semn de maturitate politică din partea opiniei publice dacă se ieșea în stradă mai înainte. Mi-e greu: se tranzacționează politic o dramă și pînă la urmă tot pe Ponta îl ajută acest lucru, pentru că a ieșit, nu-i așa, onorabil, pozează în umanistul care a înțeles, e o vină care e și nu e a lui, și el iese „spălat“ din povestea asta. Am sentimente mixte.

Ați folosit un cuvînt-cheie comentînd această dramă: „superficialitate“. Un cuvînt-cheie care rezumă filmul?

Nu știu dacă pot să pun asta într-un cuvînt, dar mi-am dorit foarte tare să ieșim din tipul de superficialitate care ne spune că trebuie să luăm de-a gata noțiuni ca „moralitate“, „conștiință“; le luăm fără să le digerăm, doar pentru că societatea, religia vor asta de la noi, ne spun că trebuie să fim responsabili și morali. Dar trebuie să ne punem serios întrebarea ce s-ar întîmpla dacă am fi puși într-o situație inconfortabilă, cum am reacționa. Ar fi foarte comod ca filmul să transmită fix morala asta: vezi ce-a pățit ăsta, dacă n-a fost responsabil, uite cum îl bântuie conștiința… Nu-i așa de simplu. Un film despre morală, fără morală finală.

***Cristina Hermeziu** este jurnalistă și doctor în filologie. Din 2004 s-a stabilit la Paris.*

---

a consemnat Cristina HERMEZIU

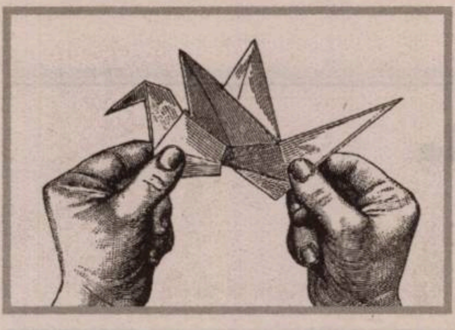

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Ce e muzica?

„O mișcare. Ce anume se mișcă? Nimic altceva decît conștiința noastră. Se poate chiar ca, fără a auzi sunetele, să simți muzica. Deci este totuși conștiință.“ În aceste cîteva cuvinte, Sergiu Celibidache deslușește o taină ce părea de neexplicat. Dirijorul a rostit explicația într-un interviu pe care i l-a acordat realizatorului de emisiuni muzicale Klaus Lang în 1974. Klaus Lang a inclus interviul în cartea sa despre relația dintre Furtwängler și Celibidache, tradusă recent și în românește, la Editura Humanitas.

O carte despre care deja a scris Sorin Lavric în *România literară,* sub titlul „Saltimbancul, pilastrul și sfinxul“, unde sfinxul este Herbert von Karajan, pilastrul – Wilhelm Furtwängler, iar saltimbancul – Sergiu Celibidache. Da, „Celi“ era criticat în presa germană, la începutul carierei sale, pentru „comicul involuntar“, „pașii de step“, „jocul de picioare pugilistic“, „palmele rotitoare“, „nestăpînirea extramuzicală“, „dansul exagerat“, „gemetele, pufăielile și mormăiala forțată“. În schimb, marele „pilastru“ al Filarmonicii din Berlin, Furtwängler, dirija aproape fără gesturi, iar „sfinxul“ Herbert von Karajan conducea orchestra cu ochii închiși. Nimeni nu e perfect, s-ar putea spune. Celibidache a condus Filarmonica din Berlin în anii de după cel de-al Doilea Război Mondial, cînd orașul era încă în ruină, iar dirijorul ei principal, Furtwängler, era ținut deoparte și trecut prin nemeritate procese de „denazificare“. Berlinezii așteptau întoarcerea lui Furtwängler, pe care-l considerau dirijorul de drept al Filarmonicii. La început, temperamentalul Celibidache i-a surprins pe berlinezi, dar în cele din urmă foarte mulți dintre ei aveau să-l aprecieze enorm. Furtwängler însuși era foarte încîntat de cel care-i conducea orchestra și privea bufoneriile sale scenice ca pe ceva trecător. De altfel, corespondența dintre ei, pe care Klaus Lang o publică în carte, dovedește relația foarte bună pe care o aveau în acei ani. Și de remarcat că nici Furtwängler, nici Celibidache nu-l sufereau pe Karajan, socotindu-l prea ambițios și capabil de orice pentru a-și potența propria carieră.

Celibidache îl considera pe Furtwängler un adevărat model și susținea că n-a avut niciodată intenția să-l concureze „M-am bătut ca un nebun pentru ca Furtwängler să fie denazificat. Mă simțeam mîndru să-i spun: «Domnule Doctor, iată orchestra dumneavoastră». În ultimii ani de viață însă, Furtwängler s-a îndepărtat de Celibidache, influențat de tot felul de intrigi și clevetiri, lucru admis ulterior și de soția sa, Elisabeth Furtwängler. Spre deosebire de mai înțeleptul Furtwängler, mai tînărul Celibidache își dorea o orchestră perfectă, ceea ce-l făcea să intre adesea în conflict cu instrumentiștii. Repetițiile sale era multe și grele. Asta s-a putut vedea și la București în 1979, cînd a susținut cîteva repetiții deschise, cu Filarmonica „George Enescu“. Cei care făceau parte atunci din orchestră s-ar putea să-și amintească și astăzi perdafurile încasate de la maestru. Conflictele cu orchestra au fost probabil și principala cauză pentru care, la moartea lui Furtwängler, în 1954, nici nu s-a mai pus problema ca dirijorul de origine română să-i fie urmaș la conducerea Filarmonicii din Berlin. „Nu voiam să devin urmașul lui Furtwängler. Nimeni nu poate fi urmașul lui Furtwängler“ – îi declara Celibidache lui Klaus Lang, douăzeci de ani mai tîrziu. Cu toate astea, e evident că felul în care a fost îndepărtat l-a costat foarte mult. Urmașul marelui Furtwängler la pupitrul Filarmonicii berlineze a fost, cum știm astăzi, Herbert von Karajan. Ambiția a învins perfecționismul.

Mulți ani mai tîrziu, după lungi turnee și perioade în care a condus cîteva orchestre importante, Celibidache a preluat, ca titular, Filarmonica din München, unde i s-a dat mînă liberă și pe care a ridicat-o pe culmi de strălucire.

Cartea lui Lang, documentată nemțește, descurcă toate ițele conflictului postbelic de la Filarmonica din Berlin, un capitol semnificativ din istoria muzicală a Germaniei. Dincolo de asta însă, ne înfățișează și teribila personalitate a lui Celibidache. Iată cum povestește momentul primului interviu pe care dirijorul i l-a acordat în 1974: „Lucrînd la radiodifuziune am avut, desigur, o mulțime de parteneri de interviu. Mărturisesc totuși că niciodată nu m-am găsit în fața unei firi mai temperamentale, mai îndărătnice, dar și mai contradictorii. Am îndurat erupțiile unui vulcan, și nu o dată am tras cu ochiul spre ușă ca să-mi pregătesc fuga, în cazul unei agresiuni fizice“. Celibidache e renumit și pentru virulentele sale opinii despre alți muzicieni. Lang redă cîteva în carte. Despre un alt dirijor faimos, Karl Böhm, „Celi“ spunea, de exemplu: „Și dacă muzica există în om, de ce sîrguinciosul Böhm n-a găsit-o încă?“. Dar poate nimic nu se compară cu vorbele rostite despre cel considerat marele său rival. „Și Karajan: da, știu, el entuziasmează masele. La fel și Coca-Cola.“ Felul în care Celibidache înțelegea muzica pare să n-aibă egal.

■ ■ ■

ready made

„Când Brâncoveanu erea înmărmurit de politica și *«deplumația»* ce se desvăluia la Stambul de către solul lui Ludovic al XIV, *Chateauneuf,* și zicea sfetnicilor săi: «Cinstiți boeri Dumneavoastră, ce ne mai facem cu *Musiu de Șatanio?»*, Banul Cornea Brăiloiu îi răspundea: «Lasă, Măria Ta, că tot noi o să avem *trionful*».“

Arhivele Olteniei, Anul VI,
No. 31, Mai-Iunie 1927

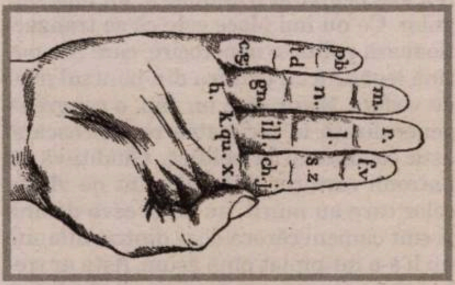

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

Autoevaluare

Mimi Brotacov – tînăra asistentă universitară de la Catedra de studii literare „Teiul lui Eminescu“, angajată, prin concurs, în urmă cu doar doi ani de zile și deja specializată, susțineau unii, în „recurența verbelor de mișcare în poezia lui Vasile Cârlova“ – nu pricepea, în nici un chip, trei lucruri. Primul era spaima colegilor ei de așa-zisa „fișă de autoevaluare în conformitate cu standardele CNATDCU“. Ce mare brînză să-ți amintești toate activitățile pe care le-ai derulat de-a lungul vremii? – se întreba consternată domnișoara Brotacov. Nu va ceda niciodată în fața unor astfel de aprehensiuni, precum marea majoritate a celor care lucrau în mica universitate „Știi și cîștigi“! Nu, ea dorea să lupte pentru a dovedi că „nasc și la Moldova oameni“ sau, în sfîrșit, „la“ încă firava lor instituție educațională, cum ar veni. Așadar, hotărî să pregătească un *curriculum vitae* „beton“ pentru apropiata vizită ARACIS, de acreditare de programe de studiu în universitate. Un CV lipsit de complexe, tulburător pentru toată lumea și, cu precădere, pentru rectorul fricos și tremurător la gîndul întîlnirii cu inspectorii de la Minister, rector, credea asistenta, nedemn de înalta lui misiune (într-o bună zi, Mimi avea să-i ia locul fără nici o remușcare!). Se puse serios pe treabă și, în cîteva ore, munca fu gata. Domnișoara asistentă arătase din copilărie o eficiență maximă în chestiunile intelectuale. În plus, de data aceasta, efortul anamnetic i-a produs plăcere, datorită aurei de nostalgie în care, involuntar, îl învăluise de la bun început. Cum altfel decît cu melancolie profundă să revină la desenele pe care revista *Dino* („pentru copiii isteți“, așa cum se specifica pe coperta șters colorată) i le publicase la începutul anilor ’90, atunci cînd ea studia vîrtos în grupa mijlocie de grădiniță?

Tăticul și mămica o considerau foarte talentată la pictură (iată că viața a vrut totuși altceva: Mimi Brotacov a mers spre literatură și, în mod deosebit, spre poezie, însă, oricum, fără a-și nega vreodată firea artistică!). Ei i-au strîns desenele și le-au trimis la redacție. În cîteva săptămîni, le-au descoperit publicate în paginile revistei cu emoții imense, îmbrățișări de familie și chiote de bucurie. Bunica a devenit lipotimică de fericire și a fost nevoie de intervenția celor de la Ambulanță! Ce timpuri frumoase! – gîndi, suspinînd, domnișoara asistent. Desenele (un fel de micro-narațiune în benzi desenate, de fapt!) fuseseră reproduse la o rubrică mai ciudată a publicației *Dino* – „Poveștile Alinuței“ –, axată pe istorioare cam sadice pentru universul infantil: accidente cu victime însîngerate, răpiri de prunci și bătăi între băieți obraznici (toate însă cu semnificații pedagogice pentru cei mici!). „Alinuța“ însăși arăta morbid – suferea de strabism și îi lipseau doi dinți din față (detaliu dat în vileag de un rînjet sardonic). Probabil că tema „narațiunii“ imagistice propuse de Mimi se încadra bine aici. Povestea autoarei Brotacov era despre o vrabie care, credincioasă copacului unde crescuse de pui, refuză să plece altundeva iarna și moare de inaniție. În ultimul fascicul desenat, o vedem pe biata pasăre degerată, în zăpadă, cu ghearele în sus. Sugestia de înțepenire a membrelor (colorate în mov) i-a ieșit excelent și bănuia că ar fi fost argumentul principal în decizia redactorilor de a o „debuta“.

Își autoevaluă respectiva „ieșire“ în presă cu 10 puncte, introducînd-o direct, în grila CNADTCU, la secțiunea „articole BDI apărute în țară“. La fel procedă cu poeziile tipărite în revista *Armonii tinere*, a liceului unde studiase, și cu toate nuvelele scrise în studenția de la o universitate particulară concurentă (era adevărat că textele nu fuseseră încă publicate, dar credea că, incluzîndu-le, în variantă printată, în dosarul ARACIS, dovedea buna sa credință în privința „activității științifice“). La capitolul „reproduceri“ stătea foarte bine, nimeni nu o putea acuza de vreun fals în declarații. Xeroxase tot – de la vrabia înghețată pînă la fotografia ei la un concert al Andrei (fotografie virală pe o rețea de socializare și, ca atare, „prezentă în spațiul public“) – și pusese documentele, pe post de „anexe“, la CV. Iată că se strînseseră deja 323 de pagini! Deci, de unde teama colegilor că, la „particulari“, nu prea ai ce raporta? Mai mult, îi plăceau cifrele rotunde, așa încît s-a străduit să ajungă la 350! Făcuse excursii în Italia, Germania, Franța etc. și avea poze lîngă impozante edificii academice, cum ar fi, de pildă, vestita *Caffé Pedrocchi* din Padova. Le-a anexat și pe acestea, plină de entuziasm. La „Premii și distincții“, își „trecu“ cele cîteva sute de „buline“ obținute în ciclul primar (pentru răspunsuri deosebite la școală) și le punctă maximal. La „Conferințe internaționale“, menționă seminariile de dezvoltare personală la care participase consecvent încă din gimnaziu. Adăugase, de asemenea, din proprie inițiativă, o rubrică (nesolicitată în grilă!) de *hobby*-uri, unde precizase interesul său febril pentru *modeling*. La final, după un calcul riguros, concluzionă că strînsese nici mai mult, nici mai puțin decît 80.000 de puncte! Cînd te gîndești că profesorii plini se plîngeau că abia reușesc să pună laolaltă 200 de puncte amărîte! Ce mai, întreaga universitate „Știi și cîștigi“ stătea pe umerii academici robuști ai domnișoarei Brotacov!

Un CV lipsit de complexe, tulburător pentru toată lumea.

Ei bine, abia acum interveneau celelalte două lucruri pe care Mimi nu le pricepea defel. Mai întîi, de ce președintele comisiei ARACIS se colorase apopleptic (în mov), citind CV-ul ei, iar apoi se prăbușise pe spate, țeapăn, ca vrabia din desenul pueril? Și, doi, de ce rectorul o concediase imediat după anunțarea verdictului ministerial de „neîncredere“ pentru trista lor universitate? Să-și fi dat oare seama lașul, văzîndu-i dosarul academic, că l-ar fi concurat, cu succes, la șefie în foarte scurtă vreme?

Codrin Liviu Cuțitaru *este decan al Facultății de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Prezentul discontinuu, *Editura Institutul European, 2014.*

■ ■ ■

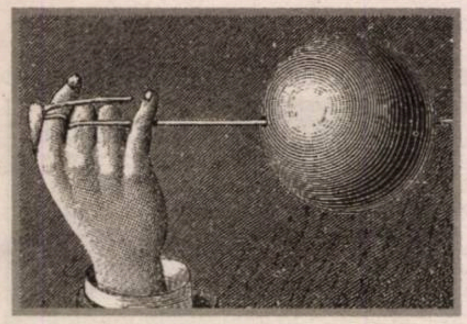

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Românul s-a născut prozator

– după Gaudeamus –

Ați fost la Tîrgul de Carte Gaudeamus și sînteți copleșiți de oferta debordantă de la standurile editurilor? Stați să vedeți cîte cărți nu ajung niciodată în librării sau la tîrguri. Despre ele e vorba în cele ce urmează. Și despre destinul lor trist.

Da, ați citit bine, românul s-a născut prozator. În fiecare an, sute de autori trimit către edituri mii de manuscrise. De pildă, responsabilul colecției „Ego.Proză“ de la Editura Polirom primește, anual, în jur de 400 de manuscrise (cărți nesolicitate). Și alte edituri mari primesc tot cam pe atîtea, dar Polirom și-a făcut un renume și datorită colecțiilor de proză contemporană românească. Deci e normal să fie vizată de autorii care vor să vadă „lumina tiparului“. Majoritatea sînt debuturi. Autori necunoscuți trimit volume de proză sau romane în speranța că editura le va publica. În urma referatului și după relecturi atente în redacție, încă și mai puține (vreo două-trei) ajung să fie publicate. Procesul de selecție e îndelung și complicat – cert e că marea majoritate a autorilor rămîn cu manuscrisele nepublicate. Unii dintre ei – mi-a povestit Lucian Dan Teodorovici – trimit chiar și mai multe cărți deodată, rugîndu-l pe coordonatorul colecției să aleagă măcar una pe care s-o publice. Alții insistă să primească măcar explicații în legătură cu calitatea operelor literare trimise spre publicare. Mulți se plîng, apoi, în public, că explicațiile sînt insuficiente sau că responsabilul respectiv n-a priceput nimic din manuscris. O vreme am crezut și eu că editurile greșesc, că ar trebui (ar fi chiar obligate) să răspundă acestor potențiali autori, să dea lămuriri cu privire la respingerea textelor, poate chiar să dea și sfaturi pentru scriitori. M-am lămurit, încetul cu încetul, că nu de explicații și cu atît mai puțin de sfaturi au nevoie unii dintre acești autori.

> *Se poate scrie literatură de calitate dacă n-ai citit? Da, ar răspunde, probabil, unii autori. Dar eu cred că un scriitor bun e, în primul rînd, un bun cititor.*

Primesc și eu, pe adresa de e-mail sau pe contul de Facebook, nenumărate manuscrise, romane geniale sau cărți de proză extraordinare, refuzate de edituri. Sînt rugat respectuos, uneori insistent, adesea chiar nepoliticos, să-mi dau cu presupusul, să-i spun autorului dacă scrie bine, să-i dau dreptate că editorii, în nesimțirea lor, l-au nedreptățit, publicînd alte cărți, mult mai proaste, în loc să publice capodopera lui. Deși nu sînt critic literar și nu am competența de a da verdicte, deși nici nu public cronică literară, autori necunoscuți mă interpelează, îmi solicită avizul, îmi cer să le fac dreptate. Am avut, de cîteva ori, curiozitatea să mă uit pe cîteva dintre manuscrisele primite. Las la o parte cărțile scrise fără diacritice sau cu o lipsă crasă de respect față de cele mai elementare reguli gramaticale; las la o parte și frazele fără noimă, fără logică, înșirate, delirant, pe zeci de pagini; trec și peste greșelile de stil (acestea, la o adică, pot fi eliminate de un redactor bun). Dar nu pot să înțeleg lipsa de respect a unui pretins scriitor față de literatură. Mi s-a întîmplat, nu o dată, să citesc fragmente de text care vădesc, dacă nu incultură crasă, atunci măcar ignorarea literaturii. Sînt oameni care se-apucă să scrie romane deși – așa pare din manuscrisele pe care le trimit – n-au citit nici o carte pînă la capăt. Se poate scrie literatură de calitate dacă n-ai citit? Da, ar răspunde, probabil, unii autori. Dar eu cred că un scriitor bun e, în primul rînd, un bun cititor.

Așa încît acuzele că editurile românești fac o mare nedreptate oferind doar răspunsuri laconice autorilor care le trimit manuscrise sînt, în mare măsură, nefondate. Nici măcar editurile importante, din Franța sau din Germania, nu reușesc să-i trateze mai bine pe acești autori. Ba, la unele dintre ele, scriitorii sînt avertizați, pe site, încă de la început, că manuscrisele nu se returnează și că vor fi contactați de editură doar în caz că textul le este acceptat. Suhrkamp îi avertizează pe autori că, din cauza numărului mare de solicitări primite, durează între trei și șase luni pînă cînd redacția va trata un text nesolicitat. Ba chiar scrie explicit pe site că editura nu vrea textul (romanul) integral, ci doar un capitol însoțit de o scurtă prezentare. E nedrept? E cinic? Pînă la urmă, astea-s regulile: editorii și numai ei pot hotărî ce și cum se publică. Pentru că riscul (sau profitul) e al editurii. Pentru cei care nu înțeleg acest mecanism există Amazon. Sau edituri dispuse să publice în regia autorilor. Sau blogurile – care suportă orice, chiar și romane proaste.

■ ■ ■

gaudeamus

CEL MAI CITIT TÂRG DE CARTE DIN ROMÂNIA

DE LA CEL MAI ASCULTAT RADIO DIN ROMÂNIA

Radio România

18 – 22 noiembrie 2015, Pavilionul Central Romexpo
Program de vizitare: 10.00 – 20.00
www.gaudeamus.ro

PUBLICITATE

25 DE ANI DE CINEMA
Ciclul Belmondo în Decembrie, subtitrat în limba română
Mulțumim celor peste 2,7 milioane
de telespectatori care ne urmăresc în fiecare săptămână.*

TV5MONDE
ÎN ROMÂNIA

TV5Monde este disponibil în toată țara prin cablu, DTH și IPTV.
Mulțumim partenerilor noștri:
25 ANI
DIGI
upc
T
orange

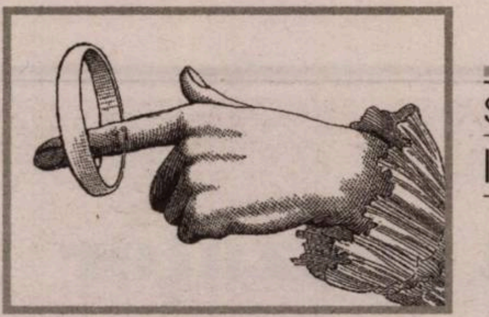

Selma IUSUF

legende urbane

Invizibilii

„Ce dreacu' mai vor și ăștia, mm?“ Stă cu mîinile în buzunarele unei haine incerte, cu burta împinsă în față și cu genunchii îndoiți (sau doar pantalonii străvechi, mulați de cine știe cîți ani pe forma picioarelor, au păstrat în memoria impertinentă a sărăciei curbura genunchilor, nu știu).

E prima seară a demonstrațiilor după incendiul de la Colectiv. Mulțimea se scurge calm pe Magheru, spre Romană, un val masiv de oameni pe care-i privește acest bărbat cu mîinile în buzunarele hainei. „Ce dreacu' mai vor?“, repetă întrebarea către un proprietar/vînzător de la un mic butic, ieșit și el pe trotuar să vadă demonstrația. Gura îi păstrează un rictus permanent care-i dezgolește un canin galben, urmat de gaura neagră a unui premolar lipsă. Proprietarul de butic nu-i răspunde. „'Re-aț' ai dreacului“, mîrîie omul și se mută de pe un picior pe altul. „N-aveți ce face în case, 'reați ai dreacu'.“

Omul e din generația celor care au acum cincizeci-și, șaizeci-și. Cu tinerețile trăite în '70-'80. Sînt printre primii care și-au pierdut slujbele după '90, cînd au rămas suspendați între realitatea lor și realitatea ailaltă, a ăstora pe care nu-i înțeleg, pe care nu-i plac și cu care nu se intersectează oricum aproape niciodată. Sînt cei care au pierdut cursa încă de pe cînd destinul și autoritățile le-au pus în brațe o garsonieră sau două camere în cartierele care se ridicau repede în oraș, sînt cei care au pierdut încă de cînd au scîncit prima dată în brațele mamelor țăranci din casele-vagon din sate prăfoase din Bărăgan, din sate unde puia sărăcia din Moldova. Sînt oamenii pentru care o ieșire din cartier spre centru înseamnă un eveniment în toată regula, sau sînt cei care, dacă mai au un serviciu, umblă orb, în tunelele negre ale metrourilor în cele mai triste navete: acasă-serviciu.

Prin metrou îi recunoști imediat. Cînd nu sînt singuri, îi afli în grupuri de cîte trei-patru, duhnind a băutură ieftină, comentînd fiecare apariție mai altfel, mizînd gros pe niște glume pe care le înțeleg doar ei și la care rîd doar ei cu niște glasuri dogite, în care hîrîie tutunul. Au degete groase și imobile în articulațiile bătucite, în cartilagiile osificate de atîta muncit cu mîinile, poartă iarna niște geci chinezești de piele luate din angrouri care se fac ca tabla zincată la frig și care se moaie la căldură, au în picioare pantofi care au ajuns să arate ca niște papuci orientali, cu vîrfurile îndoite în sus de atîta purtat, cu riduri hidoase pe pielea crăpată acolo unde se îndoaie talpa piciorului, cei mai urîți pantofi din lume ăștia cred că sînt, cei mai triști pantofi din lume ăștia cred că sînt.

Sînt cei care au pierdut cursa.

Hainele lor au iz de stătut. În hainele lor e o istorie de zeci de ani de tocane fierte cu geamurile închise în apartamente de două camere din Militari, Berceni, Colentina și Pantelimon, de fumat mii de țigări pînă la filtru, de neschimbat cămășile cu zilele, de ciorapi și chiloți hidoși, măruntaiele secrete, rușinoase și delabrate ale celor invizibili.

Pe ăștia nu-i întreabă nimeni niciodată nimic. Sînt hrăniți în schimb cu *Soylent Green* prin televiziuni în care jurnalismul e mort și pute. E populația care o arde în fața scărilor de bloc cu cîte un pet de bere alături. Sînt ăia rămași în urmă cu întreținerile, cei care trăiesc din te miri ce, cei care mai ciupesc niște lei pe reparații făcute prin vecini. Sînt cei despre care susținem că nu pricep nimic din lumea asta, de care ne rușinăm dacă se întîmplă să ne fie tați sau unchi, care habar n-au că în America ăia de-un leat cu ei se numesc *baby boomers* și l-au văzut pe Hendrix la Woodstock, care habar n-au cine naiba e Siri pentru că ei au Nokii din alea vintage pe care hipsterii le poartă la mișto.

Ei cîrîie cînd văd tineri „frumoși“ mărșăluind pe străzi pentru că n-au nimic în comun unii cu alții. Ei stau la adăpostul gecilor de piele din tablă, deoparte, căci ei sînt cei invizibili, cei nevăzuți, ei sînt ăia care nu contează decît o dată din patru în patru ani, cînd toată lumea asta „frumoasă“ se miră iar și iar, cu aceeași prospețime, de rezultatele votului. Ei sînt mulți.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

■ ■ ■

anti nostalgia

Dinu Pillat (I)

„În Ordonanța de punere sub învinuire din 14 aprilie 1959, din volumul 1 al dosarului P(enal) 336 «Constantin Noica și alții» (Fond Penal 118988), A.C.N.S.A.S., anchetatorul penal de Securitate constată:

[Pillat Constantin] *a întreținut timp îndelungat relații cu diferiți funcționari ai unor legații capitaliste din țară, cărora le-a furnizat informații cu caracter social, economic, politic și militar de pe teritoriul Republicii Populare Romîne.*

[...] *prin intermediul unor persoane plecate cu misiuni oficiale în străinătate, a transmis unor servicii de spionaj străine, informații cu caracter de spionaj din țară.*

[...] *a primit din străinătate materiale cu un intens caracter contrarevoluționar, introduse clandestin în țară, în care se instiga la comiterea de acțiuni împotriva regimului și se propaga reinstaurarea în țară a vechiului regim capitalist.*[...] *le-a difuzat în rîndul elementelor ostile regimului, cu care a purtat intense discuții dușmănoase* [...] *în care elogia modul de viață occidental și propaga declanșarea unui război* [...].

Din ura ce-o avea față de orînduirea democrat populară din Republica Populară Romînă, Pillat Constantin a conceput și redactat mai multe materiale cu conținut contrarevoluționar [...] *pe care le-a difuzat.* [...] *În urma acestor «fapte» se dispune punerea lui sub învinuire.*“

Ibid.

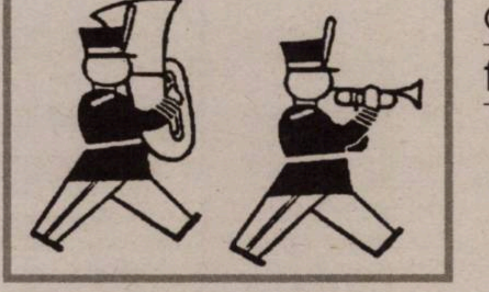

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Statul Islamic și lungul șir de țicneli contemporane

A trecut ceva timp de cînd americanii bombardează într-o veselie în Siria și în Irak. De la un moment dat, s-au pornit și rușii. Cum se face acum. Care mai de care mai nerăbdător să arate opiniei publice, planetei întregi, cum explodează niște chestii. Vezi imagini luate cu drone sau cu sateliți, felurite tipuri de rachete și bombe care ies din burțile avioanelor, prafuri și pulberi care se aleg de obiectivele vizate. Acum, după odioasele atacuri teroriste de la Paris, mîndra armată franceză, cu elanul cocoșului sportiv, s-a pornit și ea la bombardat teroriști. La cîte depozite de armament și muniții, baze de antrenament și aprovizionare, cartiere generale și ascunzători ale fundamentaliștilor am văzut pînă acum că au fost făcute terci, Statul ăsta Islamist pare să stea mult mai bine decît armatele reunite ale Chinei și Israelului.

E adevărat, cu mai bine de un an în urmă, Jürgen Todenhöfer, un experimentat jurnalist german în vîrstă de 74 de ani, avertiza lumea că băieții ăia războinici stau mult mai bine decît am crede. Todenhöfer a reușit performanța excepțională de a petrece zece zile în inima bizarei organizații care a băgat spaima în Occident. Ce l-a uimit cel mai mult, dincolo de abundența de tehnică militară – prin care se găsea și armament german nou-nouț, în țiplă –, a fost entuziasmul general al combatanților care s-au alăturat Statului Islamic. Jurnalistul avertiza, încă de atunci, că fiecare bombă americană care cade în Siria și în Irak, fiecare rachetă care se oprește în turbanul unui luptător islamist înseamnă încă un val de înrolări entuziaste ale populațiilor de prin părțile alea, în marea familie extatică a noului Califat. Dar tot jurnalistul german povestea și despre dimensiunile suprarealiste ale comerțului cu armament. Toată lumea implicată în conflict, triburi, grupuri ale unor șeici, opoziția siriană de toate culorile, kurzii, yazidii, diferitele unități fidele lui Bashar al-Assad, fundamentaliștii Statului Islamic, literalmente toată lumea cumpără și vinde armament, fără discriminare, chiar dacă e vorba de cumpărat și vîndut de la adversarul direct.

Prin presa americană se vorbește din ce în ce mai limpede despre gafe de proporții petrecute pe la CENTCOM, instituția unificatoare a coordonării activității din teatrele de operațiuni de sub comanda Departamentului Apărării. Cică niște analiști ar fi produs anumite rezultate ale unor evaluări care l-au indus în eroare pe președintele american. El fusese lăsat să creadă că operațiunile de anihilare a luptătorilor fundamentaliști stăteau mult mai bine decît situația reală, din teren. Oameni care prelucrează date, interpretează poveștile altor oameni, cărora li s-a povestit ceva de către cineva, imagini, relatări, rapoarte, munți de informație căzuți peste niște funcționari care trebuie să producă un rezultat rapid, structuri peste structuri, niveluri de comandă, amestecuri fabuloase de știință, empirism și emoție umană, un haos fabulos, cu aspect de disciplină științifică.

Cum se face că, deși toți sateliții și toate dronele cască ochii la teritoriul ăla – e drept, cam întins, mai multe surse de presă apreciază teritoriul controlat de ISIS ca fiind un pic mai mare decît cel al Marii Britanii –, totuși fac islamiștii la comerț acolo de le sar capacele. Da, un inconvenient major e că luptătorii Statului Islamic se amestecă în aglomerările orașelor mari pe care le controlează. Acolo n-ai cum să lovești în toată lumea, pentru că ar trebui să omori niște sute de mii de oameni, printre care se află cîteva mii de teroriști. Dar cum fac ditamai comerțul cu petrol? Cum vînd obiecte de artă pe Internet? Cum se aprovizionează cu oceane de muniție? Pe unde trec conductele alea, de nu le poate bombarda nimeni? Unde se extrage petrol? Unde se prelucrează? Cum se transportă? Liniște... Îngerașul salvator Vladimir susură ingenuu, de la Kremlin, că prin G20, adică prin grupul marilor economii ale planetei, s-ar găsi unii care nu sînt străini deloc de comerțul ăsta.

Chestia e că nimeni nu pare să știe precis cine sînt tipii ăștia. Iar ca să te lupți cu un adversar, ar cam trebui să știi cine e, ca să nu te trezești într-o poveste ca-n *Fightclub,* mutîndu-ți singur nasul. Unii spun ba că sînt structuri ale serviciilor secrete irakiene din perioada lui Saddam, ba că sînt o combinație de ofițeri irakieni cu susținere saudită foarte grea, dar toată lumea e de acord că băieții ăștia, oricine or fi fiind ei, și-au făcut lecțiile la propagandă și marketing. Ba chiar există surse care spun că fundamentalismul religios al Statului Islamic nu e cel pe care-l știm, cu „Moarte tuturor necredincioșilor!“, ci cam așa: „Orice credință care acceptă democrația trebuie să piară. Dar celelalte religii ale Cărții trebuie să trăiască“. Deci mozaism și creștinism.

Te ia rîsul, dacă n-ar fi de plîns. Iar imaginea delirului total are și un moț pe măsură. Încetul cu încetul, se face coaliția anti-ISIS (sau ce-o fi fiind el). Noi, bine-mersi, la adăpost, în NATO. Dar, ce să vezi, ne găsim de aceeași parte a baricadei și cu Rusia. Sîntem aliați, cum ar veni. Vorba unui prieten: „Măi, ultima dată cînd am fost aliați cu rușii am ieșit tare prost...“

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

■ ■ ■

Alpha Bank
îți mulțumește
pentru loialitate

Cu o prezență de 21 ani în România și peste 135 ani de experiență în domeniul bancar, noi, Alpha Bank, îți susținem planurile și îți mulțumim pentru loialitate.

ALPHA
Depozitul *pe plus*

Alpha Bank îți oferă acum Alpha Depozitul pe plus.
Constituie Alpha Depozitul pe plus până la 11 decembrie 2015 și:

+ îți creștem dobânda cu 50% față de cea a unui depozit standard la 3 luni;
+ ai 0% comision de retragere numerar la ghișeu în ziua scadenței și în următoarele 3 zile lucrătoare.

Salvați Copiii

În plus, pentru fiecare depozit constituit, Alpha Bank donează 5 lei către Organizația Salvați Copiii.

Detalii suplimentare despre Alpha Depozitul pe plus sunt disponibile în orice unitate Alpha Bank și pe www.alphabank.ro
Fondul Național de Garantare a Depozitelor în Sistemul Bancar (FGDB) garantează depozitele în limita a 100.000 EUR (în echivalent lei)/ deponent/bancă.

ALPHA BANK

✆ 08008 ALPHA (08008 25742), www.alphabank.ro

Cristian GHINEA

piața de idei

Aliați cu Putin în Siria?

■ „Atacurile din Paris au creat o oportunitate tactică pentru Vladimir Putin. De două luni se chinuia să convingă liderii occidentali și arabi să se bage în ceea ce el descrie ca o alianță împotriva Statului Islamic (SI), chiar dacă ofensiva rusă în Siria se concentra contra forțelor rebele sprijinite de Vest. A fost refuzat, iar campania sa militară se cam împotmolise. După atacurile din Paris, președintele François Hollande a devenit brusc adeptul unei mari alianțe și și-a programat vizite la Washington și Moscova pentru a o promova. Domnul Putin face tot posibilul să arate ca un partener de încredere. După săptămîni de bîlbîieli, guvernul său a confirmat brusc că Statul Islamic fusese responsabil de doborîrea avionului rusesc în Sinai, apoi forțele rusești au executat în sfîrșit un atac și asupra SI. Kremlinul are mult de cîștigat: o alianță ar aduce încheierea sancțiunilor occidentale, care vor expira în ianuarie dacă nu sînt reînnoite, și garanția că viitorul va depinde de opțiunile Rusiei, atît în Siria, cît și în Ucraina, unde forțele susținute de Rusia au reluat atacurile zilnice. Dilema pentru țările occidentale, inclusiv pentru administrația Obama, care e foarte sceptică, este dacă o alianță cu dl Putin ar ajuta sau mai rău ar încurca în urmărirea obiectivului: distrugerea SI. Pentru moment, nu e greu de decis. Rusia are puțin de oferit în materie militară unei alianțe conduse de SUA – și asta chiar dacă s-ar lăsa convinsă să se concentreze asupra SI și nu asupra rebelilor care luptă contra regimului Assad. Strategia dlui Putin și cea similară a Iranului, de a-l întări pe Assad, sînt acum cel mai mare obstacol în calea învingerii jihadiștilor. Rusia a încercat să arate în Siria că forțele sale militare s-au modernizat de cînd s-au chinuit să îi învingă pe ceceni, acum un deceniu. Dar analiștii militari nu au fost impresionați de asaltul rus asupra forțelor anti-Assad. Avioanele Moscovei au aruncat în cea mai mare parte bombe ne-inteligente, iar trupele siriene și iraniene au pierdut foarte multe tancuri și autoblindate în fața rachetelor TOW furnizate de americani rebelilor. Intervenția rusă nu a ajutat regimul să recapete teritorii semnificative și se îndrepta spre blocaj sau chiar eșec dacă nu urma o schimbare pe tabla de șah diplomatică. (…)

Singura contribuție reală pe care dl Putin o poate aduce unei coaliții anti-SI ar fi să își schimbe radical tactica și să folosească influența pe care o are în Siria pentru a-l înlocui pe Assad și să oprească atacurile contra forțelor rebele susținute de Vest. Fără asta, o alianță cu Rusia ar fi un pas greșit major pentru SUA și Franța.“ (editorial al redacției, „Teaming up with Russia in Syria could be a dangerous false step for the U.S.“, *Washington Post,* 18 noiembrie 2015)

■ „Timp de cîteva săptămîni, guvernanții ruși s-au tot bîlbîit neștiind cum să răspundă după atacul contra avionului din Sinai, ca și cum s-ar fi temut că moartea oamenilor ar fi fost pusă pe seama intervenției din Siria. Masacrul din Franța a schimbat situația și a deschis oportunitatea unui dezgheț în relația cu Vestul. Lovind Parisul, SI a transformat războiul din Siria într-unul global. Și, cum a arătat prestația lui Putin la summitul G20 din Turcia, Rusia este în mijlocul luptei (…). Logica din spatele acțiunilor lui Putin e clară: Rusia și-a atins obiectivul în Ucraina: un conflict înghețat care îi va permite să se amestece mereu în politica Ucrainei. Scopul acum e să convingă Occidentul să ridice sancțiunile (…).

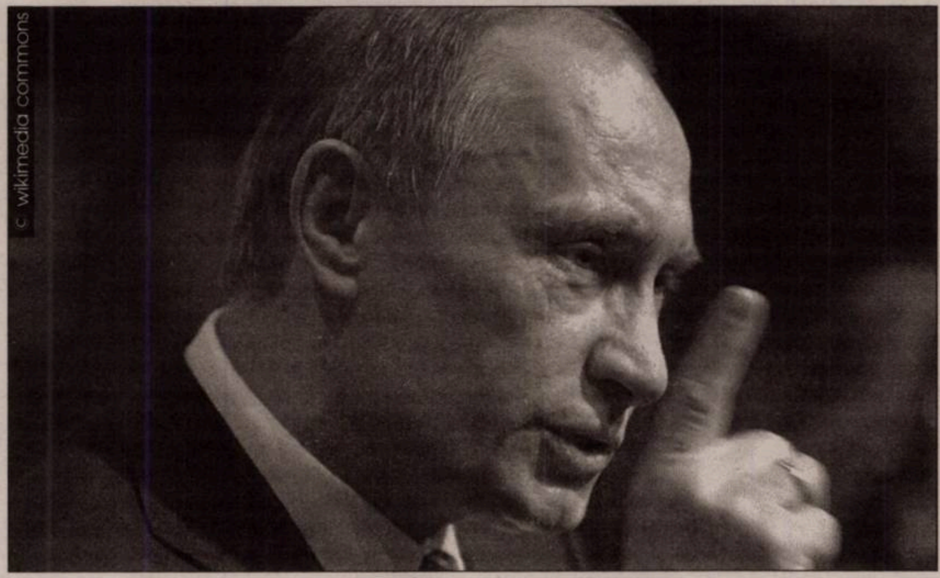
© wikimedia commons

Atacurile din Paris i-au oferit oportunitatea să prezinte intervenția militară din Siria ca pe un serviciu făcut Occidentului, un exemplu de cum Rusia e dornică să facă munca murdară și să atace SI la el acasă. Și deja se obțin concesii diplomatice. La o întîlnire la Viena din 15 noiembrie, la doar două zile după atacurile din Paris, SUA și Rusia au părut a lăsa deoparte diferendele pentru a cădea de acord asupra unui calendar, conform căruia un nou guvern va fi instalat în Siria la începutul lui 2017. SUA și aliații europeni au cîștigat prin asta un nou instrument prin care pot influența Rusia și ar trebui să se folosească de el. Nu trebuie să se grăbească cu ridicarea sancțiunilor – disputa asupra Crimeei nu se va rezolva curînd –, dar altfel ar fi înțelept să profite de dorința Kremlinului de a fi recunoscut din nou ca un jucător global. Conflictul înghețat din estul Ucrainei poate fi ținut sub control dacă Rusia e convinsă să facă ce a promis la Minsk: retragerea trupelor de la graniță și organizarea de alegeri locale sub supraveghere internațională. Dacă Putin e gata să coopereze în Ucraina, Occidentul ar trebui să ofere concesii la schimb. Dacă Rusia participă la bătălia contra SI și revine la respectarea regulilor internaționale, atunci merită plătit prețul.“ (Nina Hrușciova, „United With Putin Against Terror?“, *Project Syndicate,* 18 noiembrie 2015)

■ „Cei care nu înțeleg ce vrea să facă Vladimir Putin în Siria scapă din vedere ceva important. Avem un model clar pentru această campanie de ajutorare a dictatorului Assad, un model cu care Putin se mîndrește: Cecenia. Republica musulmană din Caucazul de Nord și războiul lansat acolo în septembrie 1999 au fost aproape uitate de cînd dictatorul instalat de Putin, Ramzan Kadîrov, și-a consolidat regimul. Kremlinul crede că e un «exemplu bun de combatere a terorismului, unic în istorie», cum spune Dmitri Medvedev, premierul lui Putin. Cecenia este «unul dintre lucrurile cu care Rusia se mîndrește», spunea Medvedev anul trecut. Care e formula rusească de succes? În primul rînd trebuie să îi definești pe toți drept teroriști. Așa elimini orice alternativă și îți atingi obiectivul politic. În Siria de azi, opoziția moderată și seculară e tot mai rarefiată. Nu era la fel în Cecenia în 1999. Președintele naționalist al Ceceniei, Aslan Mașhadov, a cîștigat alegeri democratice învingînd un oponent islamist cu 59% la 23%. Predecesorul său, Djokar Dudaiev, era atît de secularizat că nici nu știa de cîte ori pe zi trebuie să se roage un musulman. Rusia i-a ucis pe amîndoi, și pe oricare lider cecen moderat care mai apărea, atît acasă, cît și în străinătate. Unul a fost ucis la Viena, un altul în Dubai. Cînd liderii occidentali l-au presat pe Putin să negocieze cu Mașhadov și cu alți lideri moderați non-religioși, se enerva de fiecare dată. A spus unui grup de vizitatori occidentali: «Dumneavoastră l-ați invita pe Osama bin Laden la Casa Albă și l-ați lăsa să dicteze condiții?». Deci nu e o surpriză că primele bombardamente ale Rusiei în Siria s-au concentrat pe ce mai rămăsese din opoziția moderată. Și asta nu doar pentru că era susținută de americani, ci pentru că reprezenta o alternativă viabilă la regimul Assad. Deci, după logica aplicată în Cecenia, trebuie eliminată. «Nu face nici o deosebire între SI și opoziția moderată sunnită care vrea să scape de Assad», spunea președintele Obama după ce s-a întîlnit cu Putin la ONU. «Din perspectiva sa, toți sînt teroriști.» Deci ce a făcut Rusia în nordul Siriei e o tactică știută: bombardamente masive asupra zonelor civile, prăpăd general, exact ca în Cecenia. Un raport al International Crisis Group vorbea în cazul Ceceniei de «crime de război și crime împotriva umanității comise de trupele rusești», care includeau «bombardamente făcute fără discriminare, dispariții de persoane, gropi comune și detașamente ale morții». O tactică des întîlnită, spune raportul, este să «aresteze rudele insurgenților ca ostatici, să le tortureze, să le execute și să le ardă casele». Pe scurt, forțele lui Assad și aliații lor libanezi și iranieni ar cam trebui să crească gradul de brutalitate, deja ridicat, pentru a se ridica la nivelul tacticilor lui Putin din Cecenia. Ar putea să beneficieze de ajutor profesionist: Kadîrov i-a oferit lui Putin să trimită în Siria armata sa personală de 20.000 de luptători, porecliți *«kadîrovski»*. Organul de propagandă *Russia Today* l-a citat zicînd că vrea «să meargă acolo și să participe la operațiuni speciale». (…) Baronul războinic din Cecenia e chiar mai sinistru decît timidul domn Assad, se știe că el preferă să omoare și să tortureze cu mîna lui. Are un adevărat cult al personalității în Cecenia, stoarce tribut de la toți cetățenii și din toate afacerile de acolo și ordonă fără nici o reținere asasinarea celor care îl critică, de la ziariști și activiști pentru drepturile omului pînă la politicieni ruși. Cel mai probabil e cel care a ordonat asasinarea liderului de opoziție Boris Nemțov, împușcat în Piața Roșie iarna trecută. Putin nu doar că l-a tolerat pe Kadîrov, dar i-a oferit toată protecția sa. Crisis Group a raportat că ofițeri de rang înalt din serviciile ruse au încercat să-l țină sub control, arestîndu-i pe cei care l-au asasinat pe Nemțov. Putin le-a tăiat elanul și i-a acordat lui Kadîrov o medalie imediat după asasinat. Raportul trage concluzia că «situația nu se va schimba decît dacă protejatul său nu îi afectează reputația lui Putin într-un mod foarte grav». Aceeași concluzie se aplică și lui Assad. Obama a reacționat la ofensiva rusă în Siria spunînd că își vor prinde urechile în situația de acolo. Dar Putin a mai auzit chestia asta. Liderii occidentali i-au tot spus că războiul din Cecenia nu poate fi cîștigat, că singura soluție e o negociere politică. El a mers mai departe și a urmat un deceniu sîngeros în care au murit 6000 de soldați ruși și probabil zeci de mii de ceceni. Rezultatul a fost un fel de pacificare cu care Rusia se laudă acum. Nu vă așteptați că va renunța în Siria pînă nu va provoca ceva similar.“ (Jackson Diehl, „Putin's model of success“, *Washington Post,* 11 octombrie 2015)

facebook.com / Cristian.Ghinea.CRPE

■ ■ ■

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Cum o fi asta? N-am mai călcat într-un supermarket!

Nici picior de vreo două săptămîni. Cum s-a întîmplat? Am făcut comandă telefonică/coș electronic. Vezi produsul în poză? E ăla pe care l-ai văzut în realitate? Îți convine prețul? Atunci bagi la coș, comanzi. Acasă, verifici termenul de garanție, te uiți dacă nu e ceva în neregulă, e stîlcit iaurtul, e mușcat din morcovi? La frigider și gata. Supermarket-ul fără miros sau Mega Image-ul cu putoare de pui prăjit stau deoparte. Povestea însă de-acum începe. Lecția o înveți pe parcurs. La Carrefour ceream șapte cutii de lapte, dar mi-l aduceau cu termen de garanție peste trei zile. Adică trebuia să stau în mijlocul sufrageriei și să beau DECÎT lapte. Am dat naibii acest „fără de grijă“. Am trecut la altă casă de comenzi. Acum problema este cu mult mai complicată. E sufletul șoferului la mijloc. Îl pui pe om să care patru baxuri de apă plată? Îl pui. Îl auzi cum respiră, cum urlă de durere pe scară, cum smucește, stîlcește. Îi dai șpagă, nu? Cînd însă n-aveam de șpagă, a început să murmure, să trăsnească, să lovească. Suflet, nu? Ori lipsă de miros printre mii de mirodenii expuse în supermarket, ori transpirație cu pretenții? Ce prefer? Să car ca zăpăucul baxuri, să le care altul? Rămîne ca doar istoria, învățătoarea lumii, să dea un răspuns. Sau psihologia să-mi vorbească despre mine-recompensă-cărătorul. Sau cîinele de la intrare care, dacă și-ar face datoria, l-ar băga în sperieți pe cărător și omul ar fi mai degrabă preocupat de cum să scape, decît cu cît să scape. Și, de altfel, orice comandă online este plină de astfel de capcane. De ce eu? De ce tu? Capcana este și la supermarket, pedeapsă este și acasă.

Coordonatori: Luiza VASILIU
și Laurențiu COLINTINEANU

Refugiați și imigranți

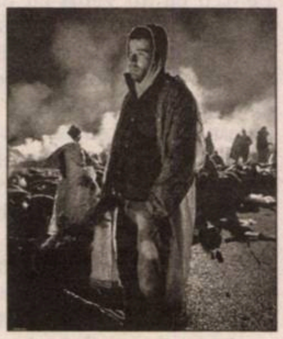

Texte și opinii de:

- Adrian CIOFLÂNCĂ (istoric)
„România și refugiații din Pandemonium“
- Ovidiu VANGHELE (jurnalist)
„De ce valul uriaș? De ce acum?“
- Radu TEODORESCU (medic psihiatru)
„I-a văzut pe toți murind“
- Ileana SZASZ, Ioana DOBRINESCU (cercetătoare)
„Bucureștiul migranților turci“

argument

Europa vs *refugiați*

Vara aceasta, Europa a trecut de la compasiune și empatie cu refugiații ajunși pe țărmurile ei la eforturi disperate de a stopa fluxul migratoriu. Transformarea a durat doar cîteva săptămîni. Motivele sînt deopotrivă de înțeles și de condamnat.

Europenii sînt afectați de soarta crudă a acestor oameni, dar se tem de consecințele sosirii lor în număr atît de mare. Semnalele date în ideea unui răspuns umanitar generos au fost interpretate (și acum nu ne mai surprinde) drept o invitație fără număr de locuri disponibile. „Din punct de vedere moral a fost un gest curajos, dar nu tocmai înțelept“, scria *The Guardian* într-un editorial vara aceasta.

A fost o perioadă în care europenii au trecut de la „cultura *willkommen*“ la reinstituirea controalelor la frontieră și la construirea unor garduri de sîrmă ghimpată. Unii spun că Europa și-a încălcat propriile valori, alții spun că Europa trebuie închisă ca să nu își piardă identitatea.

Cert e că Europa a arătat, mai clar ca oricînd, că nu este (încă) o Uniune în adevăratul sens al cuvîntului. Interesele statelor membre sînt divergente, s-a ajuns chiar la o premieră în istoria UE: votul majoritar într-o chestiune spre deosebire de cutuma luării unei decizii prin consens. De cealaltă parte se situează dorințele și speranțele refugiaților. Ele sînt legitime, chiar dacă noi, europenii, nu le înțelegem în totalitate.

Statele occidentale, precum Germania, după o suită naivă de greșeli, cer împărțirea poverii. Așa ar fi spiritul european, dar țările estice se opun cu ardoare. România, prin vocea președintelui Klaus Iohannis, are și accente filozofice în discurs, găsind soluția salvatoare: pacea în Siria. Dacă ar și face ceva – România și întreaga UE –, mai că ar fi o speranță.

Apropierea iernii și scăderea numărului de refugiați sosiți în Europa promitea o pauză de respiro înșelătoare. Atentatele teroriste de la Paris au readus în prim plan problema refugiaților în context de securitate. Și atunci cînd și această dezbatere se va fi liniștit, primăvara va aduce un nou val de migrație.

Situația e la fel de haotică precum acest început de argument. Dosarul despre refugiați, realizat de *Dilema veche* în colaborare cu EurActiv.ro, nu își propune să găsească soluția universală la acest fenomen, ci vrea să pună lucrurile în context. Cine sînt oamenii aceștia care își riscă viața pentru a ajunge în Europa? De ce o fac? Prin ce trec și ce îi așteaptă? Cum le-ar fi viața în România? Și ce ne spune istoria despre astfel de oameni? (**Luiza Vasiliu** și **Laurențiu Colintineanu**)

BARBURISME

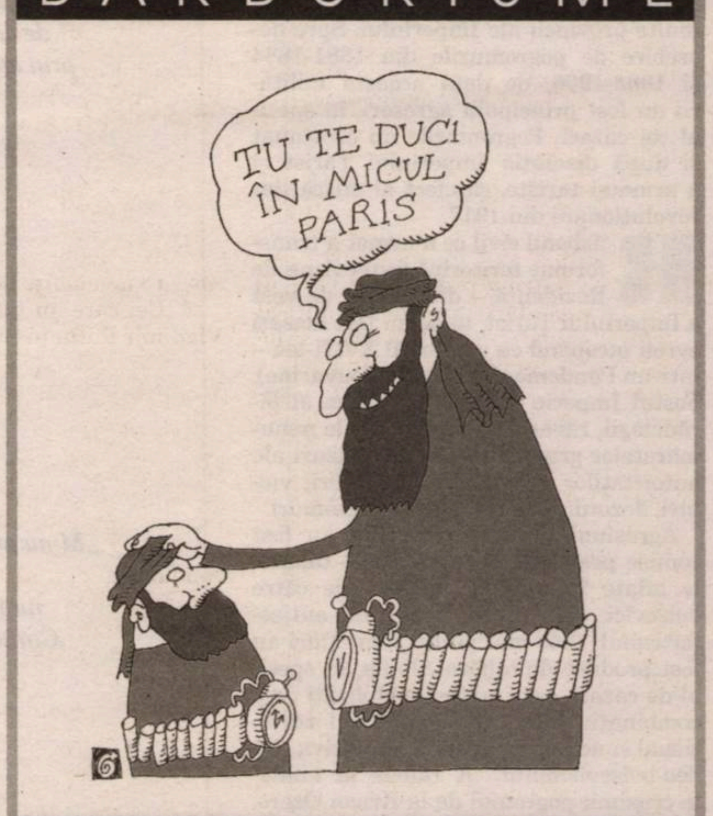
TU TE DUCI ÎN MICUL PARIS

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători!
Tema acestui număr va fi discutată joi, 26 noiembrie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu și Laurențiu Colintineanu.

Adrian CIOFLÂNCĂ

România și refugiații din Pandemonium

Se spune că secolul XX a fost, între altele, și secolul refugiaților. Războaiele mondiale, crizele economice și politice, implozia unor imperii sau regimuri politice, dictaturile, extremismele și persecuțiile au dislocat zeci de milioane de oameni, risipind comunități, cariere, averi. Oameni obișnuiți măturați de istorie au devenit, dintr-odată, „probleme“ pentru alte state. Primul Război Mondial a transformat în refugiați aproximativ trei milioane de oameni, iar revoluția bolșevică, alte trei milioane. Alții vorbesc de șase milioane de refugiați doar în cazul disoluției Imperiului Țarist. Apeogeul crizelor umanitare a fost atins după al Doilea Război Mondial, cînd în jur de 30 de milioane de suflete au fost puse pe drumuri.

Soldații celor două războaie mondiale au parte de monumente și evocări elogioase. Despre victimele civile ale războaielor – rezultate în urma impunerii doctrinei „războiului total“, pentru care nu există mari diferențe între combatanții în uniformă și populația civilă, și a raționalizării militare a ideii „dușmanului din interior“ – se vorbește prea puțin.

România a fost parte în această istorie bulversată. Un episod cu totul uitat este legat de urmările Primului Război Mondial și ale revoluției bolșevice din Rusia (războiul civil, comunismul de război și valul de pogromuri din partea de vest a fostului Imperiu Țarist, comise de toate taberele implicate în conflict). Tulburările și persecuțiile au provocat un exod în masă al civililor, cei mai mulți evrei, dar și ruși sau ucraineni, care au luat calea Vestului. România, adică România Mare rezultată din tratatele de pace, a fost un loc de refugiu sau tranzit pentru 50-100.000 de oameni.

Majoritatea refugiaților erau evrei pentru că și în timpul Marelui Război, și în timpul războiului civil au fost ținta unor atrocități de neimaginat. Un prim mare val de violențe s-a înregistrat în 1915: peste o sută de pogromuri, în mai multe provincii ale Imperiului. Spre deosebire de pogromurile din 1881-1884 și 1903-1906, de data aceasta militarii au fost principalii agresori, în special cei cazaci. Pogromurile au continuat și după disoluția Imperiului Țarist și a armatei țariste, ca efect al mișcărilor revoluționare din 1917.

Războiul civil ce a urmat a transformat teritoriul fostei Zone de Rezidență – din partea de vest a Imperiului Țarist, unde au fost masați evreii începând cu secolul al XVIII-lea – într-un Pandemonium (Boris Souvarine). Fostul Imperiu a ajuns un tărîm al fărădelegii, răvășit de confruntările nenumăratelor grupări rivale, de abuzuri ale autorităților vremelnice, de jafuri, violuri, dezordini de tot felul și pogromuri.

Agresiuni împotriva evreilor au fost comise peste tot, de către toate taberele aflate în conflict, inclusiv de către bolșevici, care oficial denunțau antisemitismul. Cele mai multe pogromuri au fost produse de tabăra Albilor, în special de cazaci, care au fost mobilizați de o combinație între antisemitismul tradițional și noua propagandă împotriva „iudeo-bolșevismului“. A rămas în analele cruzimii pogromul de la Krivoi Ozero, din decembrie 1919, cînd cazacii din trupa lui Denikin au torturat și au mutilat sute de evrei, mulți dintre ei copii și femei, după care au lăsat cadavrele neîngropate, să fie mîncate de cîini și de porci, și au organizat un bal sinistru în care lumea bună din zonă să vadă grozăvia.

© I. Moldovan

Ca urmare a atrocităților de acest fel, zeci de mii de oameni au luat-o din loc, spre Vest. Dincoace de Nistru, deși locurile au fost afectate de război, era incomparabil mai multă stabilitate, asigurată de trupele și autoritățile române, cu ajutorul aliaților.

„De ce să-mi omoare familia, de ce să fiu nevoit să trec prin atîta chin? Nu mai am pe nimeni pe lume, sînt singur.“

MOHAMMED,
refugiat din Myanmar

Bucureștiul se temea că anarhia și comunismul se vor răspîndi pe teritoriul țării. Armata și Siguranța au primit puteri extinse și, în mai multe zone din Basarabia, a fost instituită starea de asediu. Anticomunismul, grefat pe tradiționala rusofobie, era deja un element fundamental în cultura politică românească, iar politicienii erau cu toții de acord că este nevoie de măsuri excepționale pentru combaterea bolșevismului. Participarea la înfrîngerea regimului comunist de la Budapesta a întărit convingerea în rîndul multor decidenți politici și militari că au un rol istoric în stăvilirea bolșevismului.

Pentru o astfel de gîndire, valurile de refugiați care se revărsau peste graniță erau un coșmar. Înainte de a vedea problema umanitară, autoritățile române au rămas fixate asupra problemei de securitate. Era cunoscută intenția liderilor bolșevici de a exporta revoluția și fuseseră demascate și cîteva acțiuni destabilizatoare, dar pericolul era exagerat și generalizat. Refugiații erau priviți cu suspiciune, ca potențiali spioni și sabotori. După ce îi bănuiseră pe evreii regățeni, în timpul Războiului, de filogermanism, autoritățile îi suspectau acum pe toți evreii din fostul Imperiu Țarist de filorusism și filobolșevism. Pînă și agențiile de întrajutorare erau văzute ca oficine de spionaj.

Citite azi, rapoartele militare și polițienești din acea perioadă par inepte pentru că abundă în presupuneri panicarde, aprecieri ignorante și generalizări scandaloase. Nu este de mirare că, în numele stării excepționale, s-au comis multe abuzuri – expulzări numeroase, interogatorii brutale, execuții sumare, jafuri sub pretextul rechiziționării etc.

„M-au amenințat că, dacă nu mă potolesc și dacă nu încep să trăiesc după Coran, îl omoară pe tata.“

MUNTHER,
refugiat din Irak

Statul român s-a sustras de la suportarea costurilor, întreținerea refugiaților evrei căzînd în sarcina organizațiilor evreiești interne și internaționale. Wilhelm Filderman ne-a lăsat mărturii, în memoriile sale, despre calvarul obținerii și organizării ajutoarelor (apreciate la valoarea, enormă pentru acele vremuri, de 60 de milioane de lei pentru 50.000 de refugiați).

Cei mai mulți refugiați evrei s-au așezat inițial în Basarabia, care le era mai familiară pentru simplul motiv că și teritoriul dintre Prut și Nistru făcuse parte din Zona de Rezidență țaristă. Autoritățile militare și polițienești bombardau cu solicitări Bucureștiul pentru a-i muta din zona de graniță sau de a-i expulza, insistînd mereu asupra pericolelor ridicate de prezența unui corp masiv de străini într-o provincie încă neasimilată.

Organizațiile evreiești cereau, în schimb, ca oamenii să fie lăsați pe loc, arătînd că incidentele de securitate nu au fost numeroase, că refugiații au ajutat la ameliorarea situației Basarabiei, pentru că au venit cu un capital pe care l-au investit în întreprinderi industriale și comerciale, contribuind la întărirea clasei micilor producători. Degeaba, obsesia purității etnice și paranoia cu spioni și teroriști au fost mai importante pentru gîndirea politică de la noi. O parte au fost mutați înspre interiorul țării, în general în locuri insalubre. Alții au fost expulzați în locurile de unde au venit. Cei mai mulți au fost grăbiți să plece din țară, în SUA, Palestina sau alte locuri.

O altă criză a refugiaților cu care s-a confruntat statul român s-a produs în iunie 1940, după ultimatumul sovietic ce a dus la cedarea Basarabiei și a nordului Bucovinei. În răgazul de cîteva zile dat de sovietici, zeci de mii de oameni s-au năpustit asupra frontierelor de o parte și de alta, unii pentru a se refugia în Uniunea Sovietică, alții pentru a trece în România. În prima categorie erau în special basarabeni, precum și ruși sau ucraineni care doreau să se întoarcă acasă și evrei care sperau să scape de persecuțiile statului român. Venind în sens invers erau români care avuseseră locuri de muncă în teritoriile ce reveneau, după ultimatum, sovieticilor. S-au dat indicații clare ca evreii să nu fie primiți în România. În special evreii înstăriți ar fi vrut să fugă de comuniști, știind că riscă deportarea; nu au fost primiți și au fost, într-adevăr, deportați imediat în Siberia, cu miile, de către sovietici.

Cel mai grav este că autoritățile române au refuzat să admită că există o criză a refugiaților. Despre cei care doreau să plece din România spuneau că au fost amăgiți de comuniști și de evrei și i-au tratat ca trădători. Refugiații strigau că fug de abuzuri, de corupție, de sărăcie și persecuții, dar vocea lor nu s-a auzit. Politicienilor români nu le venea să creadă că, în ciuda discursului virulent anticomunist de la noi, lumea era totuși tentată de „paradisul“ comunist. Reprezentanții autorităților române și militarii care s-au retras din Basarabia și din nordul Bucovinei au fost șocați de ostilitatea localnicilor, fie ei țărani basarabeni, orășeni evrei, ruși sau ucraineni.

Militarii români s-au răzbunat pe evrei. Unii au fost aruncați din trenuri, alții omorîți și jefuiți pe drumul retragerii. Pogromul de la Dorohoi și masacrul de la Galați au fost cele mai grave episoade.

La Galați, mai multe mii de persoane care doreau să se refugieze în Uniunea Sovietică au fost blocate în zona portului. Unii au fost ținuți pe vase în larg, fără apă și mîncare. O parte au fost închiși într-un lagăr încropit, la fel, fără apă și mîncare. Cînd cei închiși au protestat împotriva condițiilor, militarii români au deschis focul în plin. Cel puțin 400 de persoane – evrei, basarabeni, ruși – au fost măcelărite. Despre acest episod rușinos, elevii nu învață la școală.

***Adrian Cioflâncă** este director al Centrului pentru Studiul Istoriei Evreilor din România.*

Laurențiu COLINTINEANU

Întrebări și răspunsuri incomode

pentru noi, vezi Doamne, occidentalii

La începutul crizei refugiaților, multă energie s-a risipit în România, mai ales în mediul online, pe poziții pro și contra primirii acestor oameni în Europa. Poziții radical opuse, atît de divergente încît prieteni vechi au ajuns să nu mai vorbească unii cu alții. Asta în spațiul privat. În spațiul public, cel unde așa-numiții lideri de opinie ar trebui să măsoare cu mare grijă orice afirmație înainte de a o face, dezastrul a fost de proporții rușinoase. Și el riscă să devină și mai odios acum, după atentatele de la Paris.

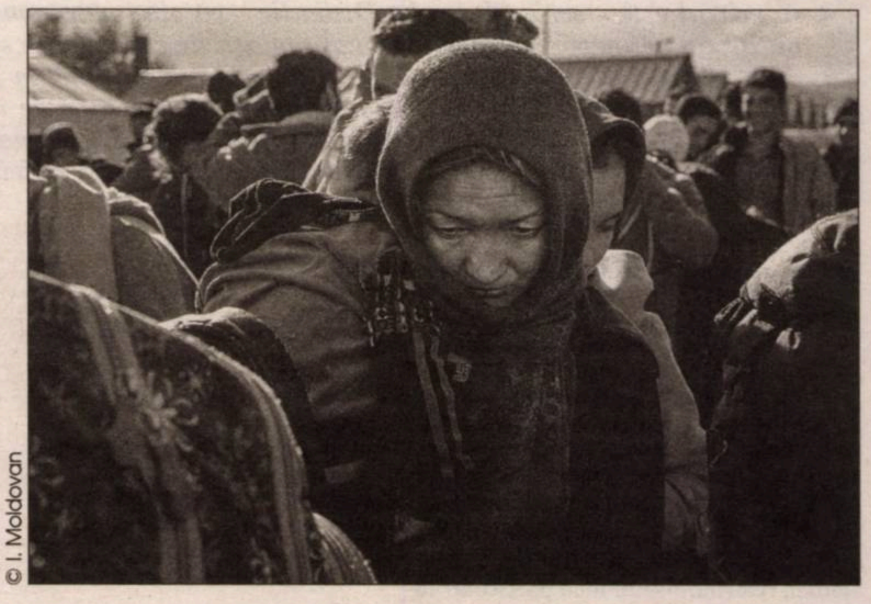

© I. Moldovan

Ce sînt oamenii ăștia: refugiați sau migranți economici?

Nu contează. *WTF?* Pe bune, chiar nu contează. Pentru că cei care vin, așa mulți cum sînt, invocă o protecție față de ceea ce ei percep a fi o amenințare la adresa lor și a familiilor. Iar noi, europenii, avem niște legi și niște convenții internaționale semnate care spun că trebuie să îi primim.

Asta nu înseamnă însă că toți vor și rămîne, nici pe departe. Distincția dintre refugiat și migrant economic se face la finalul procedurii de azil. Practica ne arată că cei care primesc o formă de protecție internațională (statut de refugiat sau protecție subsidiară) sînt sirienii și eritreenii. Atît. Irakienii și afganii în proporție infinit mai mică și doar în unele cazuri speciale. Restul sînt întorși fie la ei acasă, fie în unele țări cu care UE are convenții de repatriere.

Să-i ia nemții. Nu vor toți la ei?

E corect că toți vor în Germania, dar hai să fim puțin sinceri: dintre cele trei milioane de români plecați în străinătate, cîți au emigrat în Slovenia, de pildă? Pe cît de idioată e întrebarea, pe atît de idiot de simplu e răspunsul. Probabil nici, unul pentru că oricine vrea să meargă acolo unde are o aparentă garanție a unei vieți mai bune.

Vine noul val.
Bine ar fi să nu ne surprindă ca iarna pe români.

La asta se adaugă și greșelile evidente și de necontrazis ale cancelarului Angela Merkel. De exemplu, anunțul făcut de Berlin cum că suspendă aplicarea Convenției de la Dublin pentru refugiații sirieni. Adică faptul că nu îi mai trimite în statul UE pe unde aceștia au intrat în spațiul comunitar. Vestea s-a răspîndit uluitor în Orientul Mijlociu, iar urmarea firească a fost ca și alte naționalități să își încerce norocul, chiar dacă anunțul făcea referire explicită la sirieni.

Apoi mai e ignorarea avertismentelor făcute atît de serviciile secrete germane, cît și de agenția FRONTEX. Ambele au înaintat rapoarte guvernului Merkel în care spuneau clar că, anul acesta, ar urma un val de refugiați către Europa de minimum 500.000 de oameni. Și mai adăugați și sentimentul de atotputernicie al Germaniei, care cu greu s-a lăsat convinsă de realitate pînă să accepte că singură nu face față unui număr atît de mare de oameni.

Și atunci ce treabă avem noi, românii?

Avem treabă, chiar multă. Sîntem membri ai Uniunii Europene. Avem multe avantaje – de la cele de ordin personal, cum ar fi călătoria fără vize, pînă la cele de ordin statal, cum ar fi fondurile puse la dispoziția României sau mecanismul care ne ține pe linia de plutire în justiție și stat de drept.

Dar apartenența la UE nu înseamnă numai avantaje, ci și obligații, și asta trebuie să ne intre în cap cît mai curînd. Da, nemții au dat-o de gard anul acesta în criza refugiaților. Nu mi se pare însă un moment prielnic să le băgăm degetele în ochi pentru asta. Pînă una-alta, ei duc greul, noi n-am luat nici un refugiat pe teritoriul nostru. Și vor să contribuim și noi cu o părticică fix cît o comună medie de la noi. Chiar să nu fim în stare de așa ceva? Mi-e greu să cred.

Mai mult, am depus și o cerere oficială de amînare, așa că și puținii reveniți nouă prin mecanismul de relocare nu vor ajunge aici înainte de un an de acum încolo. Dacă aveam viziune la nivel de conducere statală, aveam numai de cîștigat dintr-o atitudine de bun-simț.

Cum adică?

În primul rînd, dacă am fi dat ceva înainte să fluturăm steagul neaderării la Schengen, poate am fi reușit să punem subiectul pe agendă. Cu atitudinea noastră de respingere, am făcut fix invers: am provocat o respingere și mai mare a temei de discuție. Clar, nu e corect din punct de vedere al Tratatului Schengen. Dar realitatea e asta: nu intrăm din cauza punctajului mic la „impresie artistică“, adică la corupție. Tehnic, nu are nici o legătură. Politic, e un obstacol uriaș. Așa că noi sîntem în postura în care trebuie să dăm înainte să cerem.

Apoi, am fi putut pune condiții. Dacă eram de partea „pro“ a baricadei, măcar pe canale neoficiale s-ar fi putut obține dreptul de preselecție a oamenilor relocați în România. Să ne alegem noi pe cine vrem, după criteriile noastre. Acum însă, vom sta la coadă uitîndu-ne cu jind la cei care, pe merit, își vor selecta pentru ei.

Am fi putut profita economic în multe feluri. Nemții au făcut calcule: avem șomeri, avem oameni în prag de pensie, avem costuri suplimentare cu oamenii ăștia mulți veniți. Așa că se angajează pe bandă rulantă polițiști, asistenți sociali, personal medical, translatori, profesori și specialiști în azil. Se reduce șomajul, se plătesc salarii, dar se și încasează la buget. Specialiștii în prag de pensionare sînt ținuți la muncă. Nu li se plătesc pensii, ci se încasează impozite. Există deficit de forță de muncă, în special pentru joburile pe care nemții nu le mai vor. Brusc au apărut însă oameni disperați să aibă un venit, așa că se completează golurile. Nemaivorbind de specialiști, precum medicii, cu precădere cei de familie, care lipsesc cronic în Germania și care pot fi recrutați din rîndul refugiaților.

Unii zic că e vina Europei. Așa-i?

În acest moment, țările învecinate Siriei nu mai au capacitate și au dat drumul la robinet. Sînt prea mulți deja în Liban, Turcia, Iordania și, da, Irak. Și cum memoria nu ne servește decît selectiv, atunci cînd ne convine, să ne amintim de o întîmplare importantă. La începutul anului, cînd Programul pentru Hrană al Națiunilor Unite (WFP) lansa un apel de-a dreptul disperat pentru un fond de 1,7 miliarde de dolari întru hrănirea refugiaților, noi, europenii, inclusiv România adică, ne făceam că plouă. Practic, WFP spunea așa: nu avem ce să le dăm de mîncare refugiaților din Orientul Mijlociu și foamea îi va face să plece. Asta e vina directă.

„Mulți dintre colegii mei
au ajuns să-i ajute pe cei care
au legături necunoscute
cu ISIS, eu am refuzat.“

Ahmad,
polițist refugiat din Irak

Vina indirectă rezultă din lipsa de acțiune. În 2011, Siria intra în război civil. Noi, europenii, am stat să ne uităm timp de patru ani cum sute de mii de oameni au murit, fără să mișcăm un deget. În același timp însă, ne erijăm în apostolii principiilor morale și ai valorilor europene. Pe soclul nostru e comod și bine, în realitatea războiului nu e.

La fel am procedat și cu alte state din Orientul Mijlociu. Irakul și Afganistanul sînt în haos, deși noi le-am democratizat. Libia e război deschis, deși noi am eliberat-o din tiranie. Și a devenit una din țările cruciale pentru traficul de persoane. Să fie bine înțeles: talibanii, Saddam Hussein, Muammar al-Gaddafi – toți erau personaje odioase și nimeni cu mintea întreagă nu le poate regreta. Numai că eliberarea dintr-o dictatură nu e suficientă fără asistență pentru reconstrucție, stabilitate și dezvoltare. Ironia face că anul 2015 este Anul European al Dezvoltării, prilej de laudă de sine despre cît bine a făcut Europa în lume.

„Într-o zi, la ușa ei
a sunat cineva. (…)
Bunica a deschis,
el a împușcat-o și i-a furat
banii, aurul, tot ce avea.
Mi s-a rupt sufletul.“

Naji,
refugiat din Siria

În loc de concluzie:

Da, e un real pericol acela al infiltrării unor teroriști printre sutele de mii de oameni care fug de război. Dar nu putem blama atîtea persoane din cauza unor descreierați. Nu ne place generalizarea că „românii sînt hoți“, așa că nu ne putem permite așa ceva. Dar putem cere statului român și oricărui stat european să își facă datoria de control și prevenție. De exemplu, statul francez a fost avertizat de două ori de Turcia în legătură cu unul dintre teroriștii de la Paris. Nu a făcut nimic din cauza unor episoade care au slăbit încrederea în partenerii externi.

Refugiații nu se pot curăța singuri de elementele teroriste posibil plantate printre ei. Noi o putem face. Avem bani, avem servicii (noi, românii, chiar multe), avem tot ce ne trebuie. Ține de noi să ne apărăm. Și ține de noi să fim europeni în spiritul valorilor pe care ne place să ni le asumăm la nivel declarativ.

P.S.: În ziua în care citiți acest articol, peste 3000 de afgani au plecat din țara lor spre Europa. Va fi noul val cu care Europa se va confrunta. Bine ar fi să nu ne surprindă ca iarna pe români.

Laurențiu Colintineanu *este senior editor la EurActiv.ro.*

■ ■ ■

Slavenka DRAKULIC

Rivalitatea între victime

de ce europenii estici spun nu refugiaților

Adevărul este – scrie Slavenka Drakulic – că victimele comunismului au acum concurenți serioși: refugiații de război care sosesc din Orientul Mijlociu și din Africa. Aceste noi victime, în mare parte musulmani, care vin într-un număr înfricoșător de mare, pun și mai mult bețe în roate solidarității europene. Cea mai bună explicație se află, de fapt, în suferința europenilor estici care au trăit atîta vreme într-un sistem totalitarist.

© I. Moldovan

„O să învățăm la Oxford."

Khaled,
copil refugiat din Siria

Reuniunile constante ale liderilor UE de la Bruxelles, pe tema refugiaților, nu au dat pînă în prezent nici o soluție. Au fost elaborate, ce e drept, decizii și documente, dar marea întrebare rămîne încă fără răspuns: cîte dintre aceste decizii vor fi și implementate?

Unul dintre motive este acela că fostele state comuniste din Europa de Est sînt mai mult sau mai puțin reticente la adoptarea unei abordări comune a problemei, referindu-se în mod particular la asumarea în mod egal a cotei împovărătoare de a accepta refugiați pe teritoriile lor.

Pînă nu de mult părea că esticii și vesticii europeni devin mai apropiați, că noile state membre ale UE încep să se adapteze standardelor democrației vestice, nu doar formal, ci și în practici și mentalitate. Dar criza refugiaților a demonstrat cît de adîncă este totuși prăpastia între statele europene.

Ungaria, Republica Cehă și Slovacia au respins cotele. Bulgaria a fost prima care a construit un zid la granița cu Turcia. România nu oferă refugiaților adăposturi sigure, iar Slovenia și Croația pretind că nu au nici capacitatea necesară, dar nici dorința de a-i găzdui. De asemenea, Polonia, cu noul său guvern, pare să întărească această sfidare. Ca să nu mai menționăm cazurile țărilor nonmembre UE. Dacă Serbia și Albania par a fi dispuse să fie mai maleabile în fața crizei, o fac doar în perspectiva de a deveni membre UE, iar Macedonia este cea mai depășită de situație, neavînd nici bani și fiind și disperată. Este evident că aceste state nu sînt nici dornice și nici capabile să dea dovadă de solidaritate, ca să folosim un eufemism.

Pentru cei din Vest, aceste refuzuri demonstrative de a împărți responsabilitatea este o surpriză. Pînă nu de mult, aceste țări erau ele însele în situația de a cere ajutor, iar UE le-a oferit asistență, investind miliarde de euro. De unde, așadar, acest comportament?

Bineînțeles, această nedumerire este pentru vestici ipocrită, avînd în vedere că generozitatea Germaniei și a Suediei de a primi refugiați este mai degrabă excepția decît regula. Dar, chiar dacă multe țări din Europa de Vest nu aderă la aceste excepții, motivele istorice care stau la baza refuzului de a-i primi pe acești refugiați sînt mai diferite în Vest decît în Est. Nu există un răspuns simplu la întrebarea de ce fostele state comuniste nu sînt mai empatice – anticipînd puțin acest răspuns, nu trebuie decît să ne gîndim la lipsa de armonie care există încă între Germania de Est și cea de Vest.

Cînd fostele state comuniste au intrat în UE, se așteptau să primească mai mult decît au în prezent. În afara libertății, democrației și a drepturilor omului, oamenii așteptau o viață mai bună, o viață pe care au văzut-o în emisiunile televiziunilor din Vest.

Ceea ce așteptau de la „Europa", adică de la Vest, era justificat prin mai multe motive. De exemplu, recunoașterea faptului că sînt și ei europeni, care acum se întorc la statutul de drept, după decenii de ocupație sovietică. Dar cel mai important motiv este faptul că au suferit de pe urma unui sistem totalitarist. Din această cauză merită statutul de victimă a istoriei, ceva ce Vestul, ocupat în toată această perioadă de dezvoltare și îmbogățire, nu ar trebui niciodată să uite. Și cum simpla recunoaștere a acestei victimizări nu ar fi fost de ajuns, o oarecare compensație pentru suferință era de așteptat.

Într-adevăr, ajutoarele financiare din Vest au fost interpretate ca un soi de plată pentru o datorie istorică. Și, nu în ultimul rînd, au uitat oare vesticii că unele dintre statele fost comuniste, care acum sînt reticente în fața valului de refugiați musulmani, au îndurat secole sub turci, adică sub lege musulmană? Și că sînt state care au luptat deseori cu turcii, după cum susțin, protejînd creștinismul în Europa?

S-ar putea spune că statutul psihologic de victimă este încă foarte prezent, chiar și pentru că, invocînd acest lucru, se pot pretinde beneficii materiale. Dar adevărul este că, acum, aceste victime ale comunismului au rivali serioși: refugiații de război care vin din Orientul Mijlociu și din Africa. Este de netăgăduit faptul că aceste noi victime, în mare parte musulmani, care sosesc într-un număr înfricoșător de mare, pun și mai mult bețe în roate solidarității dintre statele estice. De aceea, victimele de ieri nu se simt responsabile pentru victimele de azi. Frica de străini este un alt element care face diferența între Est și Vest, provocînd esticii nu doar la sentimente de nerecunoștință, dar și de xenofobie, ca să nu spunem de rasism. Nu demult, Iugoslavia a fost măcinată de război. Cehoslovacia s-a divizat în Republica Cehă și Slovacia. România are mari probleme cu maghiarii și cu etnia romă. Bulgarii, chiar înainte de 1989, au încercat să-i transforme pe turci în bulgari, prin măsuri administrative, iar violențele maghiarilor împotriva romilor sînt încă și mai de blamat, deși au rămas ani de zile nepedepsite de către UE.

Motivul acestor comportamente este dorința de a construi state suverane și omogene cu cît mai puține minorități posibile. Pe cînd UE a integrat și a dezvoltat multiculturalismul, Europa de Est a luat-o în direcția opusă, a dezintegrării. Cu toate acestea, trebuie să remarcăm rolul important pe care l-au jucat naționalismul, limbajul și religia, în sistemul totalitarist, pentru prezervarea identității naționale și culturale. Tendința sovietică a fost să fie șterse diferențele. Doar așa putem înțelege că ideea de a accepta integrarea unor străini provoacă oamenilor anxietate. Adică și-au cîștigat independența față de restul statelor, s-au separat, au luptat cu vecinii doar ca să accepte acum străini pe teritoriile lor? Acum, cînd au în sfîrșit statele lor, să fie nevoiți să renunțe la statutul de victimă și, în plus, să piardă omogenitatea națională, doar ca să arate solidaritate? Nu e de mirare că sînt reticenți. „Maghiarii nu sînt dispuși să-și schimbe cultura pentru că nu își doresc societăți paralele, cum există în alte țări care au primit mulți musulmani din alte țări" – a declarat Viktor Orbán. Chiar dacă moralmente este de neacceptat, în acest context poți, cel puțin, să înțelegi reacția. Nu prea sînt însă șanse ca vesticii din Uniune să înțeleagă aceste argumente. Mai degrabă se vor căuta mijloace de a impune măsuri cu riscul amenințărilor. Dar dacă aceste măsuri vor fi implementate este o altă discuție.

În Est, ca și în Vest, cetățenii înclină către politica de dreapta. Popularitatea dreptei este în creștere. Chiar și în îndepărtata Letonie, dreapta extremă cîștigă popularitate prin slogane antiimigranți. Un argument interesant a ieșit la iveală: Bruxelles, prin impunerea cotelor, se comportă precum a făcut-o Moscova, cu mult timp în urmă, cînd zeci de mii de ruși au fost trimiși în Letonia și Estonia. În Polonia, victoria partidului Lege și Justiție, aflat sub conducerea lu Jaroslaw Kaczynski, care se pricepe la manipularea sentimentului național de victimă, nu va face misiunea UE mai ușoară.

Cu toate acestea, a înțelege reacțiile și comportamentul fostelor state comuniste și trauma colectivă este un pas necesar pentru ca Europa să rămînă unită.

***Slavenka Drakulic** este scriitoare și jurnalistă de origine croată. În prezent locuiește în Viena.*

articol preluat
de pe www.eurozine.com
traducere de Stela GIURGEANU

■ ■ ■

Ovidiu VANGHELE

De ce valul uriaș? De ce acum?

Exasperat de luările de poziție extreme din spațiul public, în septembrie, cînd lumea întreagă vorbea de numărul uriaș al celor care ajungeau zi de zi în Europa fie fugind de război, fie căutînd o viață mai bună, am căutat să înțeleg ce e cu acești oameni. Cine sînt, de unde vin, ce vor de fapt și de ce acum? După o tură de 6000 de kilometri prin Europa, după zile și nopți petrecute alături de ei, am găsit o parte din răspunsuri.

În primul rînd, criza migrației nu a început acum. Sînt ani de zile de cînd sute de oameni ajung pe pămînt european în ambarcațiuni improvizate, aproape morți după călătorii extrem de riscante. Ani de zile, insula italiană Lampedusa, de pildă, a primit mii de refugiați din nordul Africii și Orientul Mijlociu, oameni care își luau lumea în cap, sătui de conflicte, sărăcie și nesiguranță.

Ceva s-a întîmplat însă în acest an: un concurs de împrejurări a făcut ca o altă rută, mai sigură decît cea prin Lampedusa, dar în trecut mult mai scumpă, să devină în doar cîteva luni o alternativă posibilă pentru sute de mii de oameni care doreau să ajungă în Vestul bogat al Europei. *Este vorba de ruta balcanică: Turcia-Grecia-Macedonia-Serbia-Ungaria-Austria-Germania.*

Să le luăm pe rînd. Pe fondul escaladării conflictului din Siria, care a început în 2011 și a crescut treptat în intensitate, Turcia a devenit principala țară de refugiu pentru sirienii alungați de război. Treptat, misiunile diplomatice ale celorlalte state în Siria s-au închis, astfel că, după ce taberele de refugiați din Iordania și Liban s-au umplut pînă la refuz, Turcia a devenit singurul vecin al Siriei care încă îi mai putea primi pe fugari. Controlul la frontiera Siriei cu Turcia a fost mult simplificat încă din anul 2014, astfel că milioane de sirieni, dar și irakieni, se varsă în bogata Turcie a lui Erdogan în ultimii doi ani.

În primăvara acestui an, „sultanul“ Erdogan realizează, pe de-o parte, că țara lui răsuflă greu cu milioanele de refugiați aflate deja de ani buni pe teritoriul ei și înțelege, în același timp, ce carte uriașă are de jucat la nivel politic: Europa e la mîna lui, așa că slăbește, după unii intenționat, puterea pazei de coastă turce, permițînd astfel unui număr imens de oameni să plece spre insulele Greciei, pe un traseu mult mai ușor și mai ieftin decît aventura spre Lampedusa.

Grecia, în genunchi din punct de vedere economic, se vede brusc în fața unui tsunami de oameni care bulversează turismul șic din insule, spre disperarea localnicilor și a europenilor cu chef de vacanță.

Încet-încet, problemele din insule se mută pe continent și marile orașe grecești sînt inundate de refugiați care-și caută mijloace de subzistență. Europa începe să vorbească despre această uriașă criză, liderii politici iau poziție, iar cancelarul Merkel – cu gîndul la forța de muncă ieftină care să dea un brînci economiei în stagnare a statului german – își aunță disponibilitatea de a primi un milion de refugiați.

Din ce în ce mai mulți refugiați iau calea Germaniei, plecînd din Turcia spre Europa visurilor lor. Grecia realizează, în același timp, că tratatul de la Dublin nu lucrează deloc în favoarea ei în această situație: potrivit documentului, un refugiat ajuns pe teritoriul Uniunii Europene, odată identificat și amprentat într-un stat, dacă-și caută azil în alt stat și nu-l primește, este repatriat în țara în care a fost înregistrat, nefiind posibilă repatrierea nici unui om care fuge dintr-o zonă de conflict. Înspăimîntați de gîndul că s-ar putea trezi cu sute de mii de refugiați refuzați de alte state, grecii slăbesc și ei pînă la eliminare controlul la frontiere, atît la cele de intrare, în insule, cît și la ieșire, în special cea cu Macedonia, următoarea țară de pe ruta balcanică.

Confruntată cu un număr-record de dosare penale pentru trafic de persoane și pentru trecere frauduloasă a frontierei, cu poliția slăbită dramatic după luni de zile de vînat grupuri de migranți prin munți, Macedonia își schimbă legea. Realizînd că nu poate fi decît o țară de tranzit, Macedonia permite grupurilor de refugiați să traverseze țara legal în cel mult 72 de ore, chiar și în lipsa documentelor de călătorie valabile, cu condiția plății integrale a biletelor de tren sau autobuz.

Odată cu această decizie, ruta balcanică s-a ieftinit cu cîteva mii bune de euro, costul călăuzelor pentru tranzitarea Macedoniei, un nou imbold pentru cei alungați de-acasă de război sau pur și simplu în căutarea unei vieți mai bune.

Serbia, următoarea țară de pe traseu, a înțeles importanța momentului pentru parcursul ei pe drumul spre statutul de membru UE și s-a deschis în fața valului de refugiați, oferindu-le acestora logistica necesară pentru tranzitul spre Vest.

Ungaria a fost, în iulie, pur și simplu ocupată de refugiați. Numărul uriaș al celor ajunși la granițele Ungariei sau în gara Keleti din Budapesta a dat peste cap țara pentru aproape o lună, pînă cînd autoritarul Viktor Orbán a pus piciorul în prag: a construit un gard pe toată lungimea frontierei cu Serbia, închizîndu-și ermetic statul în fața migranților.

După incidentele de la Roszke, migranții au înțeles că Ungaria trebuie ocolită și au ales Croația și Slovenia pentru a ajunge în Austria și apoi în Germania, visul celor mai mulți dintre ei.

Cine sînt migranții?

Despre sutele de mii de oameni ajunși de departe pînă în inima Europei se pot spune multe, dar nimic general valabil. Sînt, în egală măsură, refugiați din calea războiului și migranți economici. Sînt oameni înspăimîntați de ororile războiului din Siria, Irak, Afganistan, Somalia, Nigeria sau Myanmar, de nesiguranța și pericolele din aceste țări în haos, dar și oameni din țări sigure, dar sărace, vrăjiți de bunăstarea Vestului, care au ales să meargă cu valul spre salariile mari din Germania sau țările scandinave.

© I. Moldovan

„Am fugit pentru
că familia nu mă mai vrea.
Știi, tatăl meu este imam,
iar eu sînt bisexual.“

refugiat din Iran

© I. Moldovan

Există între refugiați și o elită intelectuală, fără doar și poate. Oameni plini de consistență, educați, calificați, specializați, oameni care gîndesc liber. Am cunoscut artiști, atei, oameni care, fugind de război, au scăpat și dintr-o pușcărie ideologică. Dar am văzut și mulți, foarte mulți oameni care păreau complet dezorientați și care, în puținele vorbe pe care le puteau spune într-o altă limbă decît cea maternă, vorbeau despre banii Vestului, despre ajutoare sociale și despre bunăstarea care abia îi așteaptă odată stabiliți undeva în Europa civilizată. Vor fi, probabil, dezamăgiți, chiar dacă, într-o primă fază, Vestul va fi generos cu ei.

Unde a greșit Europa?

Liderii UE au rămas pînă foarte recent într-o contemplare a crizei refugiaților, ba chiar au încurajat într-o primă fază migrația, ajungînd apoi să realizeze că sînt complet depășiți de situație – cazul Merkel. A durat aproape un an de cînd ruta balcanică a devenit autostradă pentru refugiați pînă cînd liderii europeni au hotărît să acționeze concret și la sursă: abia în noiembrie au decis să trimită trei miliarde de euro Turciei, pentru a-l ajuta pe Erdogan să le ofere refugiaților sprijinul de care au nevoie acolo. În același timp, și Grecia va beneficia de niște fonduri suplimentare pentru înregistrarea și procesarea migranților. Nu se știe cînd, deocamdată.

Pînă la primăvară, iarna este singurul lucru care oprește, temporar, fluxul de refugiați către Europa. Ruta balcanică este greu de parcurs cînd afară e frig, plouă sau ninge. Cu războiul din Siria ajuns într-o nouă etapă, mult mai atroce odată cu intervenția Rusiei și a altor state europene în frunte cu Franța, este însă ușor de intuit că, la primăvară, coastele Greciei vor fi din nou pline de veste de salvare de la cei scăpați din cîte-un iad și care se îndreaptă cu toții spre raiul libertății, siguranței și al bunăstării în euro.

După ce demența a lovit în plin la Paris, este clar că Europa trebuie să facă ceva mai mult în această privință. Așa cum e mai bine să ai o sută de vinovați în libertate decît un nevinovat la închisoare, e mai bine să faci tot ce poți pentru a-i ajuta pe acei oameni să se salveze, însă riscul terorist în Europa este acum mai mare ca oricînd. Acestea sînt cele două fețe ale problemei de care orice măsură viitoare a UE trebuie să țină cont.

Ovidiu Vanghele *este senior editor la EurActiv.ro.*

■ ■ ■

„Europenii suferă consecințele a ceea ce n-au făcut”

interviu cu sociologul Adam BACZKO

Este doctorand în științe politice la École des Hautes Études en Sciences Sociales (EHESS) din Paris. Înainte să se ocupe de Siria, a făcut cercetări în Afganistan, Republica Democrată Congo și Irak. Criza refugiaților n-a venit nicidecum ca o surpriză pentru sociologul ***Adam Baczko*** *(www.iwm.at/the-institute/visiting-fellows/adam-baczko-2/), specializat în studierea războaielor civile. Într-un raport (carnegieendowment.org/files/syrian_state.pdf) publicat în aprilie 2013, după sute de interviuri în Siria, Baczko și alți doi colegi au pomenit riscurile neimplicării comunității internaționale în rezolvarea unui conflict ce lua proporții înfricoșătoare. Însă Europa a ales să nu se implice, iar acum decontează în plan intern lipsa unei politici externe. Bruxellesul, Berlinul sau Parisul descriu actualul val de refugiați ca fiind rezultatul inevitabil al unui alt haos din Orientul Mijlociu. Și de data asta, e mai la îndemînă așa.*

© I. Moldovan

Cum ați devenit interesat de războaie civile?

În parte, e o chestiune personală. Provin dintr-o familie poloneză, care a avut de-a face cu multă violență. Mă interesează o întrebare: cum se construiește o ordine și cum se menține un fel de viață colectivă într-o zonă de conflict? E o întrebare clasică pentru științele sociale, studiată mai ales în Occident, prin mijloace istorice. E mai greu să aplici această întrebare pentru restul lumii, pentru că avem o înțelegere mult mai restrînsă decît asupra societăților noastre. Așa am intrat în lumea războaielor civile. (…) Am mers în Siria pentru prima dată în 2012. Încerc să merg în locuri diferite, să le înțeleg în relație cu celelalte. Pentru mine, Siria a devenit o țară interesantă, din mai multe motive. Auzeam mulți prieteni jurnaliști care mergeau acolo și aveau multe de zis despre linia frontului sau altele, dar aveau doar fragmente de informații despre structurile administrative pe care insurgenții le clădeau și despre comitetele rezultate din demonstrații. Aproape niciodată nu vorbeau cu [noile autorități], făceau puține interviuri cu ei. Un prieten întors din Siria mi-a spus: „A, apropo, am văzut un judecător“. Am zis: „Interesant, și ce-a spus?“. „N-am vorbit cu el.“

„N-am vrut să muncesc
pentru comuniști,
am plecat pe cîmp,
cu hainele de pe mine
și o traistă cu mîncare.
Am fost exact cum sînt ei
acum, cum să nu-i ajut?!“

voluntar din Croația

Pur și simplu nu erau interesați de asta sau le era frică?

Nu era cea mai urgentă întrebare pentru ei. Iar asta e logic, dacă te gîndești la ce voiau oamenii. Lumea se gîndea că războiul se va termina repede, așa că nu se uitau la structurile politice care rezultau din asta. Avînd experiența din Afganistan, Siria avea cîteva trăsături frapante. Între ele, faptul că structurile administrative apăreau rapid.

Mai putem vorbi de Siria ca țară în momentul de față?

Cred că da. Pentru moment, nu există dinamici de fragmentare. Mai întîi, pentru că nici un actor internațional nu va permite asta. Nu sîntem în cazul Iugoslaviei, unde vechile granițe erau considerate legitime. În interiorul Siriei nu există granițe legitime. Nu există nici concentrări de populație care să permită asta, așa că de ce s-o faci? Marea majoritate sînt sunniți. Kurzii sînt împărțiți în trei enclave care n-au nici o logică, plus că turcii n-ar permite constituirea unei autorități kurde, pentru că sînt deja în pragul războiului civil la graniță. Alawiții nu-și pot constitui un teritoriu coerent, în care să se protejeze de insurgenți. Războiul civil va continua, pînă cînd cineva va lua Damascul.

Cine părăsește Siria?

Nu poți distinge un profil: cam toată lumea pleacă. Din punct de vedere statistic, e impresionant: cel puțin cinci milioane de sirieni – poate șase-șapte milioane – au plecat. Siria avea [la începutul războiului] mai mult de douăzeci de milioane de locuitori. Mulți alții sînt dislocați în interiorul Siriei. Cei care pleacă sînt din toate comunitățile. Sînt mulți sunniți, pentru că reprezintă mai mult de 80% din populație. Dar sînt și kurzi care au plecat, creștini, alawiți care au plecat spre Liban pentru a scăpa nu doar de război, ci și de criza economică. Deci toată lumea încearcă să plece. N-ai altceva de făcut dacă nu lupți.

„Nu sîntem în cazul Iugoslaviei,
unde vechile granițe erau considerate legitime.“

Depind destinațiile lor de grupul din care fac parte? De exemplu, se îndreaptă sunniții spre Turcia pentru că e o țară cu populație predominant sunnită acolo?

Uneori. În Irak se întîmpla asta: kurzii plecau în zonele kurde, sunniții către zonele sunnite, șiiții către zonele șiite. Dar de cele mai multe ori e imposibil: sunniții se duc peste tot, pentru că sînt atît de mulți. Oamenii se îndreaptă către locurile în care au legături, așa că mulți alawiți din Siria s-au dus către Antalya, în Turcia, unde se afla deja o populație alawită. Mulți s-au dus către Europa, pentru că aveau conexiuni, familii.

Exista într-adevăr dinainte o comunitate siriană semnificativă în Germania?

Existau comunități siriene în multe țări: Liban și Siria aveau o diasporă uriașă. Sînt mulți și în America Latină sau Africa. În Europa, unii erau de trei-patru generații. Cînd oamenii au rude sau știu pe cineva, de obicei într-acolo se îndreaptă. Puțini oameni pleacă undeva anume din rațiuni ideologice.

„Orientul Mijlociu nu poate fi decît o harababură și există
ideea asta că sînt lucruri pe care nu le poți influența.“

Politologul Shlomo Avineri spunea, într-o dezbatere desfășurată la Institutul pentru Științe Umaniste din Viena, că cei care pleacă ar fi putut să lupte împotriva Statului Islamic. Cum vi se pare afirmația asta?

Nu e asta realitatea. În primul rînd, unii dintre ei au luptat deja împotriva Statului Islamic. Apoi, nu pleacă din cauza Statului Islamic, ci a regimului Assad. Și, cel mai important, încă sînt oameni care luptă. N-ai niciodată o întreagă societate care să lupte, sînt cei care aleg să lupte. Cei care vin spre Europa sînt oameni care erau deja refugiați în Turcia, deci sînt doar refugiați care se mișcă dintr-un loc în altul, nu sînt oameni care lasă arma din mînă. Shlomo Avineri ar avea dreptate dacă s-ar referi la moderații care vin spre Europa și care ar fi putut lupta. Însă n-au luptat, pentru că Vestul nu i-a sprijinit. În ianuarie 2013, luptele dintre Statul Islamic și insurgenți erau foarte intense. Oamenii uită cum arătau lucrurile acum mai puțin de un an. Cînd ești în siguranță, la locul tău, e ușor să spui asemenea lucruri. N-aș îndrăzni să judec niște oameni care au trecut prin patru ani de război civil.

Avineri a menționat că nu-i învinovățește.

E totuși o învinovățire. Odată cu criza refugiaților și odată cu faptul că avem atacuri teroriste în Europa, la un moment dat va trebui să facem un lucru pe care îl evităm: să ne uităm în urmă, la greșelile noastre. Și au fost multe. Europenii suferă consecințele a ceea ce n-au făcut. Sîntem condamnați să ne confruntăm pe plan intern cu probleme de politică externă, pentru că nu avem o politică externă.

Împinge această criză a refugiaților Uniunea Europeană să-și creeze o politică externă?

Nu, pentru că nu declanșează o asemenea dezbatere. Are un efect asupra politicilor legate de migrație, forțează o coordonare la Bruxelles, forțează Frontex să construiască autorități vamale comune. Siria e privită ca un haos natural: Orientul Mijlociu nu poate fi decît o harababură și există ideea asta că sînt lucruri pe care nu le poți influența. Este, de fapt, o alegere.

a consemnat Vlad ODOBESCU

DILEMA
Refugiați și imigranți

Radu TEODORESCU

I-a văzut pe toți murind

Întîi sosește dosarul. De cele mai multe ori, sînt observațiile unui lucrător social și argumentele solicitantului de azil prezentate autorităților pentru a le convinge să-i acorde un statut legal. Alteori, ca în acea zi, nu sînt decît motivele pentru care este cerut un examen psihiatric: dureri vagi, un comportament bizar, perceput astfel de personalul centrului pentru refugiați sau de către oameni care provin din aceeași cultură, lipsa somnului, coșmaruri. O simptomatologie incertă, în spatele căreia se poate ascunde orice boală sau interes.

Hassan pare mai bătrîn decît cei 27 de ani trecuți în legitimația de unde îi copiez numele, pentru că nu am înțeles cînd mi l-a spus. Ten măsliniu, barbă nerasă de cîteva zile, păr bogat nespălat, înălțime medie, mîini parcă mai mari decît s-ar potrivi cu trupul slab, haine ca ale celor care la începutul anilor ’90 se îmbrăcau la Istanbul. Ghinion: vine însoțit de o traducătoare. Nu-mi place, mă simt stînjenit în prezența unui spectator, nu sînt obișnuit să nu pot avea un contact direct cu cel din fața mea. Mă deranjează decalajul dintre o izbucnire de durere și momentul cînd înțeleg prin interpret ce mi se spune și pot reacționa, după care urmează timpul pînă cînd celălalt pricepe ce am răspuns și tot așa. Naturalețea și, cred, o parte din eficacitatea ajutorului pe care îl pot da se pierd și mă doare: știu că fără bariera limbii aș face mai mult. Este și mai greu dacă traducătorul, deși de aceeași naționalitate, aparține unui alt grup etnic și fie nu folosește același dialect sau limbă, fie există între comunități un contencios care face ca exprimarea unei presupuse slăbiciuni să fie umilitoare. În sfîrșit, psihiatrul și munca lui sînt complet străine atît refugiatului, cît și însoțitorului, și, de fapt, cuvintele pe care le folosesc atunci cînd vorbesc cu pacienții români, „tensiune“, „neliniște“, „suflet“, nu-și află corespondentul potrivit sensului cu care sînt obișnuit și este nevoie să inventez istorii antrenînd emoții, gînduri, reacții, a căror prezență mă poate ghida în stabilirea unui diagnostic. Din fericire, Hassan a învățat engleza pe lîngă soldați, iar traducătoarea, grăbită să-și ia copiii de la grădiniță, este mulțumită să ne lase singuri.

Nu-și dorește decît să uite,
dar nu poate.

Majoritatea celor consultați vin din Iran, Irak, Siria, Turcia și Afganistan. Poate mai mult decît alții, bărbații din aceste culturi merg la medic doar pentru o boală fizică. Ca să stabilesc o relație, primul pas în orice încercare terapeutică, mi-am făcut un ritual: mă interesez de inimă, de respirație, de răni. Cu Hassan nu pare să meargă, nu-l doare nimic, nu știe de ce trebuie să vorbească cu mine. Pe abdomen, o cicatrice impresionantă și urmele unei cusături. Un accident. Îl rog să-mi povestească. Un accident. Privește pe lîngă mine și simt o anumită încordare. Nu cunosc Afganistanul, poate îmi spune ceva despre el, despre locurile din care vine, despre copilărie. Era bine, tatăl avea animale și din asta trăiau cu toții, bunicii, părinții și frații lui. De fapt, părinții se refugiaseră în timpul invaziei sovietice în Iran, munciseră, strînseseră bani și, cînd s-au întors, și-au construit o casă. Pe măsură ce povestește, devine mai animat, apoi, dintr-odată, vocea se rupe. Se întorcea de la cumpărături cînd locuința a sărit în aer, ucigîndu-i familia. Crede că i-a văzut pe toți murind. Și acum, după cinci ani, aproape în fiecare zi, iarăși și iarăși, prin fața ochilor apar drumul, curtea, bucăți de carne împrăștiate printre dărîmături. Se simte vinovat cel mai mult, ei ar fi trebuit să trăiască, nu el. Nu-și dorește decît să uite, dar nu poate. Chiar dacă se liniștește, un zgomot, o haină, mirosul unei zile îl întorc brutal în trecut și retrăiește în cel mai mic detaliu explozia, corpul i se acoperă de sudoare, inima bate mai repede, respiră greu. La cămin nu se încrede în nimeni, se simte străin, iar ceilalți nu-l plac.

© I. Moldovan

Apare destul de repede tabloul unei suferințe pe care tratatele o numesc tulburare de stres post-traumatic, întîlnită la mulți dintre cei care încearcă să se salveze venind și în România. Un diagnostic cu un trecut zbuciumat, marcat de intervenția brutală a politicului. Cînd își face apariția în 1980 în biblia psihiatriei americane, unii îl văd ca pe o modalitate prin care publicul își liniștește conștiința față de tinerii sacrificați într-un război controversat, oferindu-le un statut și un ajutor. Dar istoria este mai veche. În Primul Război Mondial, sute de soldați incapabili să mai lupte pentru *„king and country“* sînt pedepsiți cu moartea pentru lașitate. Pînă recent, în ciuda tuturor eforturilor familiilor, autoritățile au refuzat să-și recunoască vina. Morții nu votează! Probabil, culmea ipocriziei este atinsă în anii ’90: în timp ce ministrul britanic al Sănătății recunoaște existența unui „sindrom al războiului din Golf“ și oferă gratuitatea îngrijirilor de sănătate militarilor întorși de pe front, ministrul Justiției din același guvern refuză reabilitarea celor condamnați între 1914-1918. Istoria s-a repetat și mai trist în Franța.

Progresul cercetării a permis în ultimii douăzeci de ani evidențierea la nivelul creierului uman expus unei traume (amenințare vitală, viol, răni grave etc.) a unor schimbări anatomice și neurochimice, cît și a unor modificări ale microarhitecturii sinaptice. Evoluția bolii este influențată de numeroși factori personali (vulnerabilitate genetică, reziliență) și socio-culturali-istorici (execuții în masă, război, nepedepsirea făptașilor, imposibilitatea de a ține doliul, interzicerea ritualurile funerare și altele). Cronicizarea explică rată crescută a suicidului (vezi și Septimus Warren Smith, personajul Virginiei Woolf). Studii mai noi pe copii și nepoți ai unor pacienți cu TSPT complicat au surprins efectul transgenerațional al traumei, întărind necesitatea găsirii unui tratament potrivit, administrat cît mai repede după apariția simptomelor.

Odată precizat diagnosticul, începe partea cea mai grea, să aleg un medicament, să accepte un tratament, să găsim bani cu care să-l cumpărăm (conform legislației, în România solicitanții de azil nu beneficiază de asistență medicală gratuită pînă nu sînt recunoscuți ca refugiați, proces care poate dura ani).

© I. Moldovan

Pe Hassan și pe alții ca el i-am întîlnit împreună cu prieteni medici și psihologi la Fundația ICAR, creată în 1992 pentru îngrijirea foștilor deținuți politici. De-a lungul anilor, cu toții am acumulat o expertiză unică privind consecințele psihiatrice ale represiunii totalitare. Din 2002, am observat apariția unui nou grup afectat de experiențe traumatice: migranții. Familiarizarea cu efectele psihologice ale traumei ne-a făcut sensibili la nevoile lor și ne-am extins serviciile în așa fel încît să-i sprijinim în momentul în care fragilitatea este majoră și mecanismele de a face față, depășite. În prezent sîntem singurii care le oferim servicii medicale și psihiatrice gratuite. Dacă suferința este aceeași ca la supraviețuitorii închisorilor comuniste, apropiindu-ne de nou-veniți am fost confruntați cu o provocare: prăpastia culturală. Înțelesuri, valori, norme comportamentale modulează expresia suferinței psihiatrice, definesc frontiera între normal și patologic, orientează diagnosticul și tratamentul. Cu răbdare, tact, curiozitate, empatie am învățat cum să ne adaptăm astfel încît să îngrijim cît mai bine, evitînd o patologizare sau, dimpotrivă, o normalizare excesivă.

***Radu Teodorescu** este medic psihiatru și colaborator al Fundației ICAR.*

Bucureștiul migranților turci

Istoria migrației turcești înspre București începe în anii ’90 odată cu apariția primelor autogări din care plecau autocare și precupeți spre bazarele din Istanbul pentru a aduce marfa pentru micul comerț de butic și tarabă care a marcat peisajul urban postsocialist autohton. În preajma acestor autogări au apărut și primele restaurante turcești, de mici dimensiuni și cu un meniu care conținea o listă restrînsă. În ultimul deceniu, după perioada de explozie a shaormeriilor, un număr din ce în ce mai mare de restaurante turcești cu săli de mese generoase au îmbogățit peisajul gastro-identitar al cartierelor Colentina, Doamna Ghica, Iancului, dar și în zona centrală a Bucureștiului. Simultan, un alt val de migrație s-a produs atunci cînd tineri turci cosmopoliți au decis să studieze la București, motivați de costul mai mic al studiilor superioare și de primirea unei diplome valabile în UE. Prezentăm în continuare cîteva cazuri ilustrative pentru aceste dinamici.

Ileana SZASZ

La Ido Memoș

Aflat pe un colț de stradă, în proximitatea zonei dintre Piața Victoriei și Gara de Nord, Ido Memoș este unul din primele restaurante deschise în 1990 în imediata și deloc întîmplătoarea vecinătate a uneia dintre autogările din care buticarii bucureșteni plecau după marfă la Istanbul. Numele restaurantului este format din inițialele celor treci copii ai patronului actual (în grupul inițial erau cinci asociați) alături de diminutivarea numelui acestuia, Ahmet. Chiar dacă între timp autogara s-a mutat din zonă și, teoretic, clienții fideli au fost redirecționați, șoferii de autocar au continuat să vină aici, uneori împreună cu călătorii lor.

„Nu mai pot, omule,
vreau să trăiesc,
vreau să mă bucur de viață.
În Siria nu mai ai
cum să trăiești.“

TAMEEM,
refugiat din Siria

La jumătatea anilor 2000 a început o perioadă mai grea, care a culminat cu criza economică. Dinamicile gentrificatoare din zona Victoriei-Buzești, cu apariția unui număr impresionant de clădiri care adăpostesc sedii de bancă și companii multinaționale în vecinătate, au revitalizat viața restaurantului: „La prînz am ajuns să muncim toți cot la cot“, spune Claudia, fostă angajată la bucătăria restaurantului, devenită ulterior asociată în conducerea firmei care deține restaurantul. După terminarea Facultății de Drept, Claudia a început să se ocupe de actele angajaților turci ai restaurantului care întîmpinau dificultăți în primirea permisului de muncă, în condițiile în care orice angajator trebuie să demonstreze că posturile pentru care aplică nu au avut pretendenți autohtoni: „Tăiam la pătrunjel pentru *tabouleh* și învățam drept civil“. Din grupul inițial de turci aduși pe pozițiile-cheie în bucătărie (măcelar, grataragiu, bucătar, brutar), unul singur, grataragiul, se mai regăsește printre actualii angajați. Pe de altă parte, angajații bucureșteni ai restaurantului au experiență care depășește zece ani de activitate.

© I. Szasz

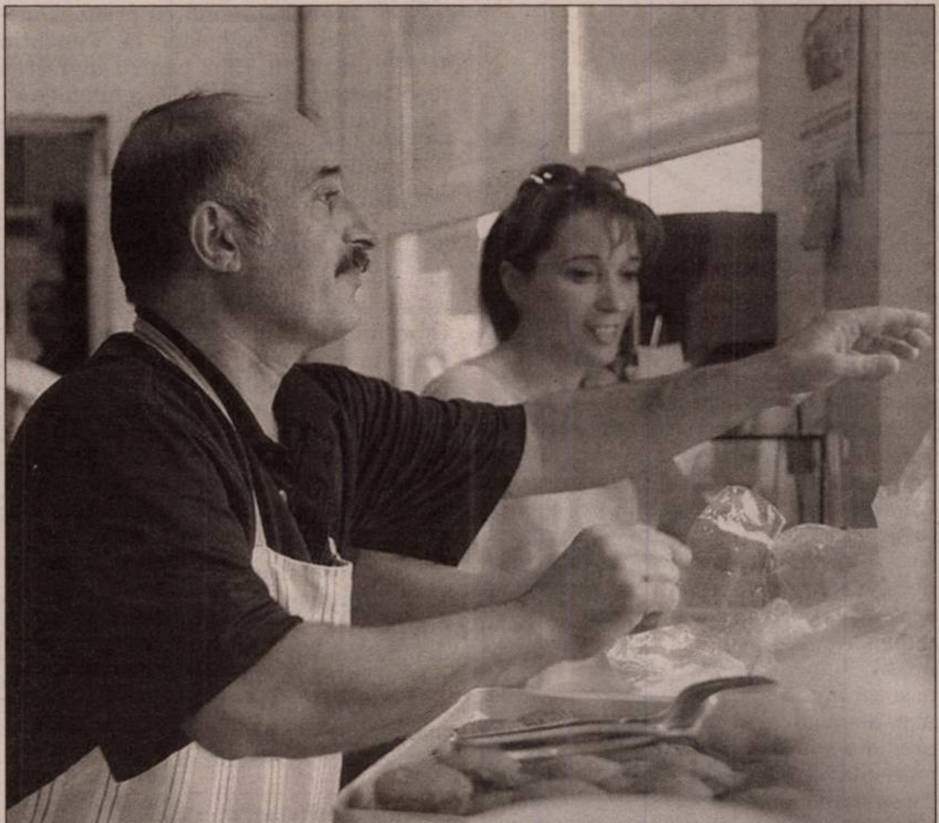

Meniul, în care se regăsesc elementele clasice ale bucătăriei turcești – lahmachun, supă de linte, kebap de oaie și salate cu cremă de iaurt alături de falafel (introdus recent, la cererea clienților) –, poate fi consultat în vitrinele din spatele sălii de mese. Deși s-a încercat externalizarea producerii cîtorva dintre ingredientele consumatoare de timp, inițiativa a fost abandonată pentru că rezultatele nu-i mulțumeau pe bucătar și pe patron. Am asistat direct la prezentarea unor mostre de iaurt aduse de un producător român pe care bucătarul turc l-a refuzat politicos și, ca să-l convingă de diferența de calitate, a cerut să-i fie adusă din bucătărie o farfurie cu cremă de iaurt. Revenind la meniu, acesta conține numai produse proaspete (carnea este halal), iar mîncarea neconsumată este oferită seara gratuit persoanelor fără adăpost din zona Gării de Nord.

După intervalul foarte agitat din perioada prînzului, care coincide cu pauza principală a angajaților corporațiilor din zonă, pe la mese rămîn răsfirați cîțiva clienți la un ceai negru. Dintr-un colț, televizorul împrăștie muzică sau știri de pe canale turcești.

***Ileana Szasz** este doctorandă în programul Școlii Doctorale de Sociologie a SNSPA.*

Ioana DOBRINESCU

Student turc la București

Ismail este din Ankara. Studiază medicina în București. Spre deosebire de alți studenți turci, pentru care România este o opțiune datorită unei rude apropiate care trăiește aici, el nu avut pe nimeni. A ales Capitala, așa cum o alegem toți atunci cînd căutăm o școală mai bună și ceva în plus. A avut mai multe opțiuni în privința orașelor în care putea să studieze. I se pare că România este mai aproape de Turcia din punct de vedere cultural, spre deosebire de Anglia, iar o țară mai mare ca Germania sau Franța nu i-ar fi fost pe plac. Se declară mulțumit de traiul său în București. I s-a părut un mediu bun de studiu și și-a convins prietenul din copilărie să i se alăture. Ismail spune: „Dacă nu eram eu aici, el nu ar fi venit. L-am încurajat pentru că am avut o impresie foarte bună pe care am vrut să i-o transmit. A fost convins după ce a venit și a văzut totul. Și-a dat seama pe pielea lui după ce a luat decizia și e fericit acum“.

Pentru că studiază medicina în limba engleză, Ismail nu a avut o perioadă destinată învățării limbii române, așa cum o au alți studenți străini. Cu toate acestea, s-a apucat singur de învățat. Cursurile din cadrul facultății au contribuit și ele la deprinderile lingvistice. Deși în prezent lumea îi spune că vorbește destul de bine, el ia meditații de limba română și „din respect pentru prietenii români“. Este conectat la realitatea românească, urmărește cu interes ce se întîmplă în țară, mai ales la nivel politic. Se informează din presa online, dar nu neglijează nici știrile din Turcia.

Ismail povestește cum încă din primele zile de școală a fost perceput drept „șef de clasă“. Ocupațiile extracurriculare l-au motivat să aprofundeze și să-și dorească să înțeleagă contextul românesc. De curînd, el a devenit „seria lider“, fiind votat de colegii săi pentru a-i reprezenta în relațiile cu profesorii și administrația, iar acest lucru îl motivează și mai mult.

După terminarea studiilor nu știe dacă se va stabili aici sau nu. Spune că iubește România, dar Turcia e țara lui. Visul său este să se întoarcă pe o poziție guvernamentală, dar în același timp vrea să dea ceva înapoi României: „Este țara în care am învățat, este țara care mi-a dat ceva și simt că datorez ceva acestei țări. Sper ca în viitor să pot munci pentru România, o văd ca pe o a doua casă. Dacă eu primesc educație aici, ar trebui să contribui la dezvoltarea României“.

Crede că în 10-15 ani în România vor fi condiții mult mai bune decît în alte țări europene, ca Portugalia, Grecia sau chiar Spania. La fel de optimist este și în legătură cu situația spitalelor din București. Le compară cu spitalele de stat din Turcia, despre care spune că au condiții *poate doar un pic mai bune.* Este conștient că părerea pe care o are este influențată de statutul său. „Poate că dacă aș fi fost român nu aș fi fost la fel de optimist, dar fiind student în legătură cu comunitatea turcă, pentru mine lucrurile se văd bine.“

În 10-15 ani în România vor fi condiții mult mai bune decît în alte țări europene.

Așa cum el a ales Bucureștiul în loc de o altă capitală din Europa, consideră că, pentru un român, Turcia ar putea fi o opțiune mai bună. Adaptarea în Turcia poate fi mai ușoară, crede el, datorită contactelor culturale dintre cele două țări, mai ușoară decît într-o țară din Europa, unde românii nu sînt percepuți ca fiind europeni cu drepturi egale.

Proiectul „Noile minorități din municipiul București“ se desfășoară în perioada aprilie 2015 – aprilie 2016 și urmărește sprijinirea dialogului intercultural dintre bucureșteni și grupurile de minorități etnice stabilite în București în ultimele două decenii. Proiectul se concentrează pe opt grupuri minoritare: chinezi, turci, libanezi, indieni, moldoveni, francezi, italieni și britanici. Mai multe informații, pe www.newminorities.com/ro.

***Ioana Dobrinescu** este studentă a Masteratului de Antropologie din cadrul SNSPA și a făcut parte din echipa de cercetare a proiectului „Noile minorități din municipiul București“.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Eroii, lăstare mici și fragi

Pe forumul dascălilor găzduit de Ministerul Educației e zarvă mare: se caută cu înfrigurare *Cartea serbărilor școlare* scrisă de Vasile Poenaru, tipărită de Editura Coresi și premiată de Asociația din București a Uniunii Scriitorilor din România.

Cartea conține poezii și scenete prin care sînt omagiate diverse personaje importante din viața școlii sau a familiei, sînt descrise felurite reușite școlare, precum și momente de intensă bucurie, prilejuite de sărbătorile laice sau religioase. Iată cîteva exemple.

Primul pe lista omagierilor școlare este învățătorul. (În fiecare an sînt compuse sute de versuri pe care copiii sînt invitați să le recite la serbările școlare în semn de mulțumire pentru cei care le-au fost primii dascăli. În general, sînt compuse de învățători...) Versuri calde, sensibile, emoționante: „Și mereu cînd spunem A / Chipul drag în gînd ne-apare / Blînd și cald, o dulce stea: / Doamna noastră-nvățătoare“, „Doamna noastră a știut / (...) / Să aducă pas cu pas / Literele-n fața noastră, / Și în suflet ne-au rămas / Cu privirea ei albastră“. De fiecare dată cînd am fost martoră la un astfel de moment, m-am întrebat cum anume, mai exact, se petrece secvența pregătitoare, cea în care învățătoarea îl anunță pe copil că urmează să îi aducă niște „modeste“ laude pe scenă. Dar, în fine, să nu intrăm în detalii stingheritoare...

Mai apoi, dăm peste niște versuri demonstrative: copiii descriu în rimele compuse de domnul Poenaru cunoștințele pe care le-au asimilat la clasă. De exemplu, culorile: „Admir și portocaliul / Îl numesc oranj în zori...“ (de ce?), „Cinste ei, culoarea galben / Soarele ce dă lumina“, „Seara, violet e cerul, / Cînd mă plimb cu bicicleta, / Și iubesc, din cauza-asta, / Floarea zisă Violeta“. Sau literele: „Eu sînt L, un lup laș, moale *(sic!)*, / Un lup lin *(sic!)*, căci cum se știe, / Nu atac la drumul mare / Decît cerbii de hîrtie“.

Urmează scenetele: prima dintre ele pornește de la celebra poveste a celor trei purceluși. Doar pornește, fiindcă de ajuns, firul narativ ajunge într-un cîmp de bălării. În povestea autorului român, pe lîngă cei trei purceluși, mai sînt: trei iepurași care nu au alt rol decît acela de comentatori ușor euforici, dar soporifici, ai evenimentelor și mama purcelușilor, căreia vînătorul i se adresează cu „draga mea“. Purcelușii vor să se facă mistreți, lupul nu atacă animalele din pădure, „se ferește chiar și să deranjeze“, vînătorul are putere fiindcă muncește, iar lupul nu, fiindcă fură, minte și înșală, iar după ce cade în oala cu apă fierbinte, este uns cu alifie de purceluși, sub promisiunea că nu o să mai facă. În final, mama pleacă și ea de acasă ca să rămînă în pădure cu purcelușii fugari, în căsuța construită de cel mai mic dintre ei. Și dansează toți.

A doua scenetă este mai complexă: un caz dramatic. Ionuț este un copil care nu și-a cunoscut tatăl, iar mama este o femeie de afaceri. Are rezultate slabe la învățătură, fiindcă mama nu se ocupă. Mama este chemată la școală de dirigintă. Portret tipic de capitalist veros, care suge sîngele poporului: proaspăt coafată, haine de firmă, mașină de lux, telefon mobil, arogantă și „rece“, țipă la dascălul modest care nu are mașină și nici telefon mobil, doar pe cel fix al școlii. Are însă mult timp, atît de mult că îl caută pe tatăl lui Ionuț și i-l aduce acestuia pe post de cadou de Ziua Copilului. Tatăl este îmbrăcat în costum, are cravată și cămașă și îi strînge în brațe, în final, pe mamă și pe fiu.

A treia scenetă aduce confuzia totală: celebrul peștișor de aur este, de fapt, Crăiasa Pădurii care este, de fapt, o pasăre multicoloră; pescarul este, de fapt, vînător și este certat zilnic de soție că îi aduce ciuperci, în loc de animale cu grăsime (firesc, zic eu, fiindcă domnul este vînător, totuși, nu horticultor); soția lacomă vrea de la Crăiasă, pe lîngă rochii și palate, armate imense cu care să învingă dușmanii, dușmani pe care nu-i cunoaștem, fiindcă ea e o femeie săracă, dintr-o pădure. Crăiasa îi îndeplinește dorințele, dar soțului i se face frică să se întoarcă acasă la nevasta avară și se sinucide. Îl învie Crăiasa. Și-l trimite înapoi la nevastă, care, văzîndu-l însîngerat, îl preferă totuși așa, sărac și cinstit, decît mort.

A patra povestire este cea care anunță vestea cea mare: multiculturalismul s-a născut la sat. Un sat românesc. Moș Gheorghe este văduv. Are șapte copii, toți plecați în străinătate, unde și-a făcut fiecare o familie. Vin acasă de ziua tatălui, care este și Ziua Marii Uniri: 1 Decembrie. Și îi spun lui Moș Gheorghe să își aleagă țara în care ar vrea să trăiască: Franța, Marea Britanie, Statele Unite, Argentina, Germania etc. Moș Gheorghe nu vrea și începe să plîngă. Atunci, francezul, englezul, americanul, spaniolul hotărăsc să se mute ei în România și să deschidă care o fermă, care un spital, care o școală etc. Moș Gheorghe cîntă împreună cu popa imnul țării.

După o astfel de istorisire, nu poate urma decît un singur lucru: poeziile patriotice. Ca de obicei, un lung șir de cuvinte bete, departe de orice pagină serioasă de istorie: „Vă amintiți? Mureau eroi / În Decembrie 22. / Atunci, de joi și pînă vineri / Mureau eroii cei mai tineri / Eroii noștri cei mai dragi, / Au fost lăstare mici și fragi“.

Reamintesc, această carte a fost premiată de USR.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

■ ■ ■

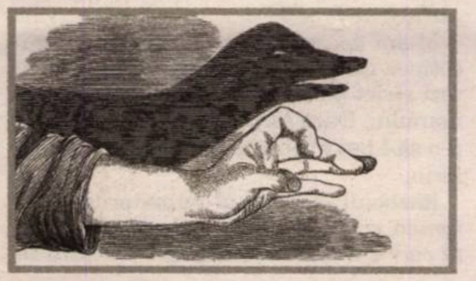

Iaromira POPOVICI

bazar

La mall, în nord

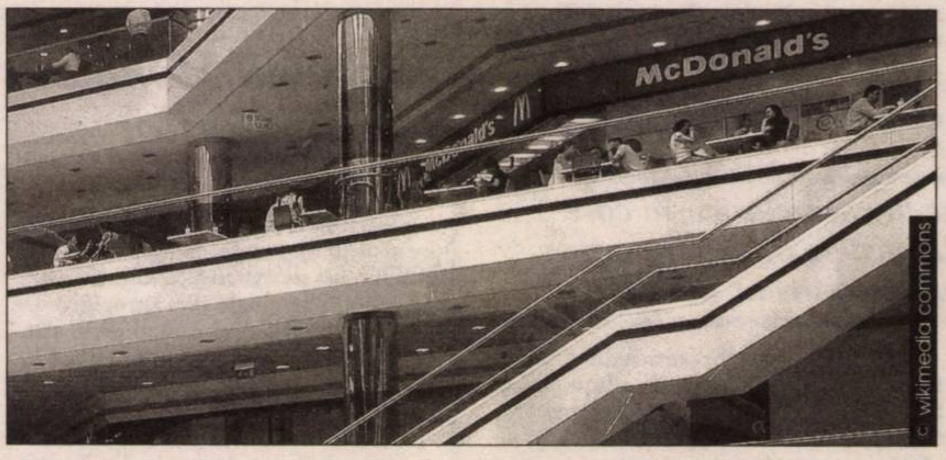

© wikimedia commons

Week-end-urile pot fi, de multe ori, minunate și, de tot atîtea ori, întunecate. Sînt două zile lungi în care poți face foarte multe lucruri, în care poți recupera tot ce n-ai reușit în timpul săptămînii. Teoretic.

Sîmbăta dimineața e un moment absolut fermecător. Fie că soarele strălucește, fie că plouă torențial, simți că ai un timp al tău în față, că poți alege indefinit și nemăsurat. Poți să lîncezești un pic dimineața, în fața spectacolului lumii – fie că e vorba de știri neutre (cînd sînt îngrozitoare, cum s-a întîmplat în ultimul timp, nu mai merge așa), fie de documentare cu animale care încearcă să supraviețuiască, mîncîndu-se unele pe altele, fie de filmulețe vechi și optimiste în care toți se-mpacă la sfîrșit și se-mbracă în stilul anilor '90. Apoi faci gimnastică, pe muzică, și ai o senzațională impresie despre tine ca persoană activă, care are un vădit control asupra propriului trup și, implicit, a propriei vieți.

După care urmează seria de „hotărîri majore“ pentru același week-end, decizii ce se pot înscrie pe următoarea real-imaginară listă: să mergi la piață, cu căruciorul, ca un cuplu *middle-aged* respectabil, și să cumperi calm și ponderat legume semiperfecte, cît mai aproape de ceea ce-ți imaginezi a fi normalitatea rodului nemodificat, să mergi la biserică, să stai la slujbă nu ca o stană de piatră și nici ca un credincios formal care se-mbrîncește pentru un loc în mulțime, schimbînd priviri atroce cu bătrînica din vecini, ci trăind ce se-ntîmplă acolo pe bune, dacă poți, și, în sfîrșit, să „te distrezi“.

Acest deziderat, desigur – de fapt, inexistent –, m-a tot bîntuit cam de pe la Revoluție (sau ce-o fi fost în 1989) încoace. Dacă pe vremea lui Ceaușescu, spre sfîrșit, aveam obsesia faptului că restaurantele sau barurile nu erau deschise toată noaptea, că lumea nu putea fi o ferie și un carnaval non-stop, imediat după schimbarea de regim nu mă mai săturam să tot încerc noutăți, de la Coca-Cola și Big Mac la mall-uri.

Studiam *Popular Culture* și știam cît se poate de bine ce reprezenta mall-ul pe linia simulacrelor de consum. Și totuși, oricît de studios critic aș fi fost, în practică eram un mai mare consumator sărac cu duhul. Îmi plăcea să mă duc la mall, îmi doream mica strălucire indusă de interior în meschina lume comercială, un paradis fragil pentru naivi ca mine. Efectul-tampon, pe atunci, pentru mine, una, încă funcționa: de tampon călduț între angoasele mele și intemperiile lumii reale.

Spun „mic“ pentru că și mall-ul, pe vremea aceea, era cel din Vitan, singurul și cel mai intim (dacă poți spune așa ceva despre un mall, mai ales că acum se chinuie să-l tot extindă). În week-end-ul trecut m-am nimerit, însă, în virtutea aceleiași logici a „distracției“, dar mult mai pale și estompate, la mall-ul din Băneasa (Băneasa Shopping City). Recunosc că m-am simțit acolo, în partea de nord a orașului, ca un extraterestru venit prea din sud. Dacă pe Magheru mă simt mereu la locul meu și la fel la mall-ul din Vitan, acolo am avut, brusc, cu toate elanurile mele consumiste, senzația de prea mult, preaplin, prea... M-am simțit ca o tanti de la țară venită în metropolă.

Duminică seara, acolo, totul era puhoi. În fața la IKEA, de unde nu voiam să iau decît un umil suport de umerașe și cinci cutii, nu găseai loc de parcare. În mall-ul situat un pic mai încolo, puzderie de oameni îmbrăcați *trendy* și *smart casual* forfoteau firesc în fiecare din locurile de consum. La cafenele, gen Starbucks sau Gloria Jean's, adăstau strălucitori pe fotolii, cu paharele de plastic standard, cu paiele reglementare, în față. O tînără frumoasă stătea semiîntinsă pe un asemenea fotoliu, în timp ce, pe burta ei, dormea un copilaș auriu și bucălat de vreun an.

Alți consumatori avizi pur și simplu nu-și găseau (sau nu-și găsiseră încă) locul și umblau așa, năuci, de la magazin perfect la magazin perfect (căci nu pot spune altceva despre magazine – cu toată intenția mea de revoltă stîngistă, vitrinele lor arătau impecabil), în cete indeterminate. În mijlocul unui asemenea conglomerat am zărit, în treacăt (între timp făceam și eu parte din ritualul migrator degeaba), o tînără care-și alăpta copilul din mers, în timp ce alerga spre, desigur, ceva esențial, alături de partenerul ei. Nimeni altcineva nu părea s-o observe.

La cinema, care nu degeaba se cheamă Grand Cinema & More, era cea mai mare coadă pe care am văzut-o eu vreodată în ultimul timp. O coadă de vreo douăzeci de persoane, care a durat vreo 10-15 minute (e drept că n-am mai fost de mult la Circa Financiară și nici la Disneyland). Coada era la bilete la film, evident.

Ne-am încartiruit, desigur, mîndri că facem parte din elita celor care se distrează, reglementar, duminica în nord. Ne-am tot uitat la listele de filme și, neavînd ce să alegem la respectiva oră, am optat pentru cel regizat de Angelina Jolie, care semnează acum Angelina Jolie Pitt, fiindcă cei doi sînt căsătoriți, în sfîrșit, cu acte în regulă. *By the Sea* e filmul în care joacă cei doi. Am luat bilete, am văzut filmul. Dar despre el într-un număr viitor.

■ ■ ■

Războiul Mondial al Fumătorilor și Uniunea Clișeelor Europene

– interviu cu Marin MĂLAICU-HONDRARI –

În Parlament e în dezbatere o inițiativă legislativă de interzicere a fumatului în toate locurile publice. Dar România este una dintre puținele țări din Europa în care deocamdată fumatul este permis, inclusiv în spațiile închise. Acesta este contextul în care apare cartea Războiul Mondial al Fumătorilor, *un roman despre destinul unor marginalizați, persecutați, despre o specie pe cale de dispariție: fumătorii.*

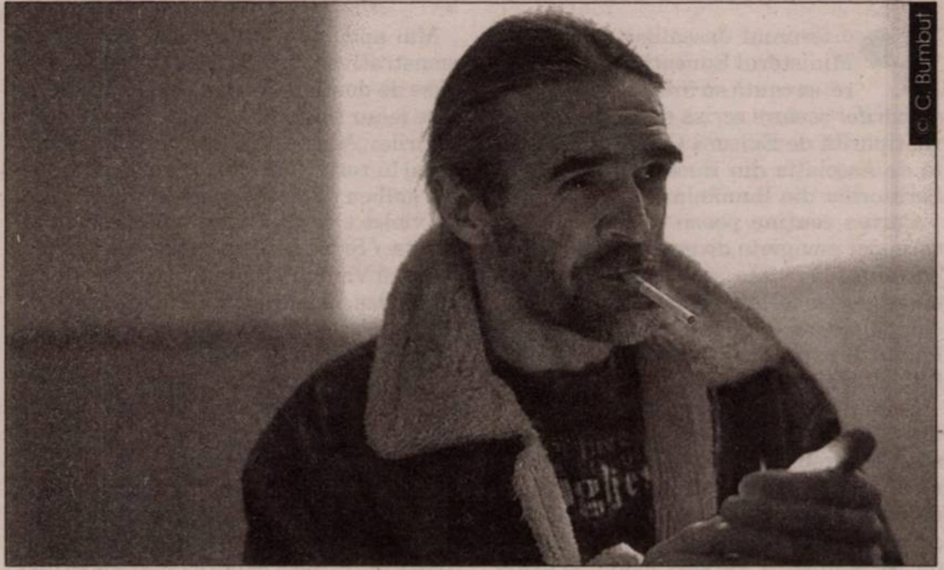
© C. Bumbuț

De ce o carte despre fumători?

Se pare că prefer personajele marginale. Am impresia că mie-mi ies cărțile de nișă, cum e cea despre sinucigași, *Cartea tuturor intențiilor*. Acum am scris o carte despre fumători și nu neapărat, pentru că apar și nefumători în roman, totuși.

Titlul e totuși Războiul Mondial al Fumătorilor. *De unde vine acest titlu incisiv, belicos?*

Vine de la ce spune unul dintre personaje, foarte supărat pe legile antifumat ale Uniunii Europene. El spune că ar trebui să pornim un război al fumătorilor, să ne creștem soldați, adică să creștem fumători. Romanul poate fi interpretat și ca o distopie politică, deși poate sună ușor pretențios. Cred că fumatul chiar merita un roman, o scriere, pentru că a însoțit omenirea de sute de ani. Chiar dacă e fără îndoială dăunător, totuși e un viciu pe care omenirea l-a avut și îl are. Și dacă există multe romane bune despre alcool și alcoolici, despre fumat nu prea s-a scris.

Nu trebuie să înțelegem în nici un caz acest roman ca pe o pledoarie pentru viciu, pentru fumat. Personajul principal e un anume Constantin, un vînzător de țigări dintr-un stat imaginar, Camarile. De ce ați avut nevoie de această țară imaginară, în care fumatul este nu doar permis, ci chiar încurajat?

Camarile e un fel de Cuba a fumătorilor, unde ei pot primi azil politic. Recunosc că m-am și distrat scriind. Cred că e primul roman la care scriu și mă distrez. Am avut nevoie de o țară inventată pentru că într-o țară inventată poți și tu, ca autor, să pui ce vrei, poți să schimbi Constituția în favoarea personajelor tale. Și apoi, Camarile e o țară la granița Uniunii Europene, Uniunea Clișeelor Europene, cum zice președintele acestei țări imaginare.

Ați spus că aceasta este prima carte pe care ați scris-o cu plăcere. Să înțeleg că în cazul celorlalte romane v-ați simțit copleșit de munca de scriitor?

Pentru mine scrierea unui roman înseamnă multă muncă și mai puțină plăcere și bucurie. Sigur, dacă scrii două-trei pagini, le recitești după o săptămînă și-ți dai seama că sînt bune, te bucuri. Dar la *Războiul Mondial al Fumătorilor* zîmbeam în timp ce scriam, pur și simplu. Cred că e și un roman amuzant pe alocuri. E un *Bildungsroman* amuzant.

Cît ați scris, cît ați șters la această versiune?

Întotdeauna prefer să tai decît să adaug. Din materialul brut cam un sfert, uneori chiar jumătate cade cînd trimit romanul la editură. Cred că mie mi se potrivește romanul scurt. Prefer să nu bat apa-n piuă, și să tai, să apară cît mai condensat. Poate că asta mi se trage de la poezie.

În Constituția țării scrie despre Camarile că este un stat laic și fumător. Aceasta este țara imaginară în care se desfășoară o parte din acțiunea romanului. Ați spus că este un Bildungsroman *comic, că este o utopie. Cît de departe se poate merge cu utopia, cu ficțiunea, astfel încît romanul să fie totuși credibil?*

Cred că o ficțiune devine credibilă cînd este bine scrisă – e un truism ceea ce spun. Oricît de mare e ficțiunea, oricît de mult ai inventa, dacă e bine scrisă, cititorul va crede. Sau nu-l va interesa dacă e sau nu ficțiune. Orice carte e ficțiune. Se poate merge pînă la limitele imaginabilului și e de preferat asta. De asta și în Camarile am împins cumva la limită ficțiunea. Nici un președinte întreg la minte nu ar trece într-o Constituție că statul acela e fumător. Dar ar trece cu siguranță că e un stat laic. Și cînd cititorul vede primul articol, „stat laic“, acceptă, e foarte bine, iar cînd vede că am adăugat „fumător“, deja începe să creadă și asta. Și cred că în zilele noastre ne-ar prinde foarte bine un stat laic.

Acțiunea principală se desfășoară în Camarile, dar sînt și povești care se desfășoară în Spania, în România, într-un sătuc imaginar (sau nu?), care se numește Între-Văi. Sînt spații reale care se amestecă cu spații imaginare. Cum îndrumați cititorul să înțeleagă aceste locuri?

Cred că îi vine ușor cititorului să le înțeleagă pentru că e un fel de geografie sentimentală la mijloc. Toate locurile pomenite în roman sînt profund legate de devenirea personajului principal, de copilăria lui la Între-Văi. Inițierea erotică a lui Constantin este legată de o fumătoare. Și femeile cu care el va trăi vor fi fumătoare și capitolele din roman sînt numite cu mărcile de țigări pe care le fumau respectivele femei cînd erau cu el.

Chiar și iubirea pare un fel de obsesie tabagică. Cum așa, de unde a început asta?

Ține de inițierea lui erotică din preadolescență, inițiere făcută de o fumătoare. Și astfel el va lega pentru totdeauna erotismul de nicotină. Și, pentru că viața ne oferă mereu surprize și e ironică, marea lui iubire va fi o femeie nefumătoare.

Și punctul de la care începe maturizarea.

Da, de asta am și îndrăznit să-i zic *Bildungsroman*. Deși e doar pe jumătate așa ceva.

Fiecare capitol e o nuvelă, care ar putea avea autonomie în afara romanului. Cum ați construit povestea?

Întotdeauna sînt preocupat de structura poveștii. E ceea ce cu adevărat mă interesează în momentul în care am materialul brut.

Ceea ce am văzut și în Apropierea, *și în* Lunetistul…

Da. Pentru că eu cred că există o singură structură care să se potrivească perfect cu povestea pe care o spui. Iar structura romanului clasic mie nu mi se potrivește și nici nu o suport. Citesc foarte greu romane lineare, clasice, în care personajul e prezentat de la naștere pînă la moarte, fără să fie salturi înainte, înapoi, în trecut, în viitor…

Dar în acest caz de unde ați început, cînd v-ați dat seama că va fi un roman, de la un personaj, de la una dintre povești?

Am început chiar de la personajul principal, de la Constantin, și mi-am dat seama că va fi un roman în momentul în care mi-a venit ideea de a introduce o parte a acțiunii în Camarile, în statul inventat. De-acolo lucrurile s-au structurat limpede și mi-a fost foarte clar că vreau să prezint viața unui fumător obișnuit.

Care ar trebui să fie cititorul ideal al acestei cărți, v-ați gîndit vreodată la el?

Nu, îmi pare rău, dar nu mă gîndesc niciodată la cititori cînd scriu. Cred că această carte poate fi citită de oricine, evident că nu contează dacă e fumător sau nu. Și chiar cred că fumatul din roman poate fi înlocuit cu altceva – cu alcoolul, dar nu neapărat cu un viciu.

În carte ați introdus cîteva pseudomărturii antropologice. Între capitole sînt scurte povești, în care niște personaje își povestesc începuturile vieții de fumător – se numește „Arhiva de fum“. De ce ați simțit nevoia acestor interstiții?

Ține tot de structură, de ritmul romanului. Toate „arhivele de fum“ sînt scurte, de maximum o pagină și jumătate, și sînt scrise la persoana întîi. Cred că dau credibilitate romanului. Și într-adevăr se poate crea o istorie a tutunului pe urma „arhivelor de fum“, a mărcilor care se fumau, multe dintre ele dispărute.

Există o documentare în spatele acestei „arhive de fum“?

M-am documentat pentru formula nicotinei, care apare în carte. Te documentezi strict pe ce te obligă personajele romanului. Dacă scrii despre un halterofil, n-o să-l pui niciodată să umble ca un balerin.

Războiul Mondial al Fumătorilor *– un roman erotic, o utopie, o carte de graniță care s-ar putea foarte ușor încadra în*

> *„Citesc foarte greu romane lineare, clasice, în care personajul e prezentat de la naștere pînă la moarte, fără să fie salturi înainte, înapoi, în trecut, în viitor…“*

Războiul Mondial al Fumătorilor

(fragment)

Stau lungit în șezlong, beau un whisky și grămăjoara de chiștoace crește în stînga mea pe măsură ce lumina scade pe colinele domoale din apropiere. De acolo, urmînd poteci numai de ei știute, clienții mei aveau să apară după lăsarea întunericului. Noapte de noapte îi vedeam cum se apropie, printre casele părăsite, învăluiți în ceață, forme schimbătoare decupate din întuneric de privirea mea exersată, înaintau fantomatic pe lîngă zidurile în ruine, așteptînd să le ies în întîmpinare și să le vînd țigările după care le ardea buza. Mi-era și milă de ei, nu semănau deloc cu cei care veneau în Camarile din Uniunea Europeană, cei care coborau din avioanele particulare, își cumpărau pachetele de țigări atît de mult rîvnite, urcau înapoi în avioanele lor și gata, se întorceau acasă, în țările lor din Uniunea Europeană unde pufăiau mai mult sau mai puțin pe ascuns. Nu, clienții mei în primul rînd nu erau bogați, erau oameni simpli, muncitori purtați de viciul fumatului, niște clandestini care treceau clandestin granița, cumpărau clandestin de la mine țigările mele clandestine, pentru a-și învălui în fum viețile lor clandestine. Unii nu aveau bani nici măcar pentru un cartuș, cumpărau doar cîteva pachete și reveneau după două, trei zile. Cumpărau cele mai ieftine țigări, Libertad, Pepe, Camarile fără filtru, Amigo, dar, oricît de ieftine ar fi fost, mă îmbogățeam de pe urma lor. Cîștigam aproape un euro la fiecare pachet vîndut și aș fi putut cîștiga și mai mult, dar nu ca să mă îmbogățesc venisem eu în Camarile.

Cînd am stat prima dată de vorbă cu preotul din satul vecin, s-a mirat că mă stabilisem în pustietatea asta. „Oamenilor nu le plac locurile de graniță“, mi-a zis el. „Aici, cît vezi cu ochii, nu sînt decît sate pustii, case părăginite, pămînturi lăsate de izbeliște.“ I-am zis că, într-adevăr, pare un loc în care pînă și Dumnezeu s-ar simți stingher. „N-aș zice asta, tinere, uite, sînt mai bine de șaizeci de ani de cînd intru zilnic în bisericuța mea și în toți anii ăștia mereu s-au găsit cîteva suflete care să-L slujească. Și dacă nu se găsesc oameni, eu pot să-mi țin slujba și pentru alte viețuitoare. Am mai predicat eu pentru păianjeni, pentru șopîrle, pentru cîte o căpriță care păștea iarba dintre treptele bisericii.“

Marin Mălaicu-Hondrari,
Războiul Mondial al Fumătorilor,
Editura Polirom, 2015

zona literaturii de consum. Vă este teamă de această posibilă direcție de lectură a cărții?

Sper să nu fie chiar de consum. Oricum, granițele sînt extrem de fine între o literatură cu adevărat de consum, cînd autorul scrie exact pentru marele public, și un alt gen de literatură, cînd încerci să scrii despre o chestiune comună, de care mulți oameni s-au lovit, cum e cazul fumatului în romanul meu. Sigur că există multe paliere de lectură, depinde de fiecare cît va înțelege din carte.

Mulți autori de astăzi sînt preocupați de probleme sociale, contemporane sau de trecutul recent, încearcă să ficționalizeze pe marginea acestor chestiuni oarecum prezente în spațiul public. Dumneavoastră faceți ficțiune pur și simplu, fără nici un fel de complex în relație cu prezentul. Unde vă situați printre scriitorii de astăzi?

Nu știu. Cred că e treaba criticii să ne situeze pe noi, pe scriitori. Sigur că mă interesează foarte tare istoria recentă a României, dar nu vreau să scriu despre asta, nu vreau să scriu despre comunism. Îmi place să scriu despre altceva. Și autorii care îmi plac mie cel mai mult nu sînt cei dedicați strict problemelor sociale. De la noi, Mircea Cărtărescu face o literatură care mie mi se potrivește ca o mănușă. Abia aștept lansarea noului său roman, *Solenoid*. Numai el era capabil să pună ca titlu unui roman un cuvînt care pare să nu existe, să fie inventat. Dar cuvîntul există.

Cu ce alți autori români contemporani vă mai simțiți înrudit, poate și cu poeți, pentru că sînteți și poet?

Cu foarte mulți poeți. Cu Angela Marinescu mă simt înrudit pentru că riscă de foarte multe ori, uneori nu-i ies poemele, dar tocmai se aruncă în gol cumva și dacă-i iese, bine, dacă nu, nu. Apoi de Dan Coman mă simt legat – la proză și la poezie. Mă simt extrem de legat de romanul lui *Parohia*, un roman din care efectiv înveți cum să scrii, cum să-ți construiești personaje…

Pentru că tot ați vorbit de riscuri, e mai riscantă poezia?

E mai perdantă. Asta fără-ndoială. Pentru că poezia, se știe, se citește mult mai puțin și e și mai greu de înțeles. Deși, dacă ești un cititor constant de poezie și urmărești ce s-a întîmplat între Mihai Eminescu și Ștefan Manasia, vezi că, de fapt, diferența între ei doi e extrem de mică. Și nu mai pare un capăt de lume poezia contemporană, nu te sperie.

Sînteți și traducător, traduceți din limba spaniolă în română. În ce măsură vă inspiră literatura spaniolă contemporană?

Nu știu în ce măsură mă inspiră, dar pot să spun că mă ajută foarte mult. Cînd traduci, trebuie să fii foarte precis, atent la frază, să găsești cele mai potrivite cuvinte, iar asta pe un autor nu poate decît să-l ajute.

POLIROM
Marin Mălaicu-Hondrari
Războiul Mondial al Fumătorilor
EGO proză

> *„Cînd traduci, trebuie să fii foarte precis, atent la frază, să găsești cele mai potrivite cuvinte, iar asta pe un autor nu poate decît să-l ajute."*

Mă surprinde un pic ce spuneți pentru că mulți alți autori pe care i-am intervievat și care sînt și traducători spun că dimpotrivă, faptul că trebuie să traducă îi încurcă foarte mult în scrisul lor, se simt contaminați de alte stiluri, de alte registre, de alte limbaje.

Nu, eu nu am simțit asta niciodată și chiar am tradus oameni cu stil foarte puternic – Julio Cortázar, Mario Vargas Llosa sau Gabriel Vásquez, mai nou. Dimpotrivă, pe mine mă ajută foarte mult. Sigur, nu scriu niciodată cînd traduc. Prefer să termin o traducere, după care să scriu o lună, două, fără să traduc nimic. Poate aici ar fi și teama mea de contaminare.

Romanul Apropierea *va fi ecranizat în regia lui Tudor Giurgiu. Cum avansează acest proiect?*

M-am întîlnit recent cu Tudor Giurgiu și am stabilit niște pași foarte clari, dintre care următorul este traducerea scenariului în limba spaniolă. Apoi o să facem niște drumuri în Spania, în Cordoba, să stabilim foarte clar locurile de filmare, după care în septembrie anul viitor se va trece la filmarea propriu-zisă.

Cum e să fiți și autor și să lucrați la scenariul după propriul roman?

Mie mi-a fost foarte greu. Poate unora le-a fost mai simplu. Am avut mari probleme în a mă desprinde de personajele din *Apropierea*, așa cum le scrisesem eu. Acum trebuie să le rescriu, să le văd în cu totul altă lumină. Uneori, glumind pe jumătate, obișnuiesc să zic că, dacă în roman personajul meu o lua la stînga, nu puteam nicicum în scenariu să-l fac s-o ia la dreapta. Pînă cînd mi-am zis: de unde prostia asta? Ba da, poate s-o ia la dreapta! Și de-atunci mi-a fost mult mai ușor. Literatura și cinema-ul sînt două limbaje foarte diferite.

Și cum funcționează aici negocierea dintre scenarist și regizor?

Cred că atît eu, cît și Tudor Giurgiu sîntem doi oameni foarte bine crescuți și nu ne-am certat niciodată pînă acum pe scenariu. Iar eu merg pe mîna lui, accept schimbările pe care mi le sugerează pentru că într-adevăr îmi dau seama că sînt foarte bune sugestiile lui. El e mult mai priceput decît mine. Eu nu mă pricep la scenarii sau nu mă pricepeam deloc, abia acum încep să am habar cam cum e să scrii un scenariu.

interviu realizat
de Matei MARTIN și difuzat
la Radio România Cultural

Marin Mălaicu-Hondrari *este scriitor și traducător. A publicat, printre altele, romanele* Apropierea, Lunetistul *și volumul de poeme* La două zile distanță. *Cea mai recentă carte a sa este* Războiul Mondial al Fumătorilor *(Editura Polirom, 2015).*

■ ■ ■

PUBLICITATE

adevărul
îți aduce trei capodopere ale cinematografiei italiene!
Luni, 23 noiembrie: Obsesie
Luchino VISCONTI
Luchino Visconti OBSESIE
OBSESIE
adevărul
Luchino VISCONTI
Luchino Visconti BELLISSIMA
BELLISSIMA
adevărul
Federico FELLINI
Federico Fellini LA STRADA
LA STRADA
adevărul
Luni, 16 noiembrie: Bellissima
Luni, 9 noiembrie: La strada
Completează-ți colecția de filme cu doi mari regizori: Visconti și Fellini!
adevărul
Invazia rusă în Ucraina
PREȚ SPECIAL ziar + DVD 14,99 lei

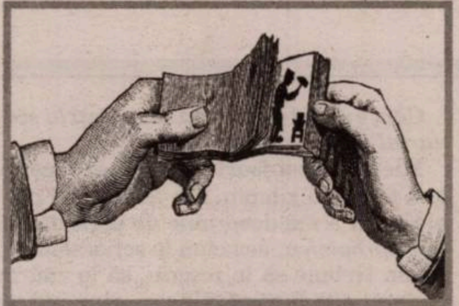

Marius CHIVU

feedbook

Completări la tăceri

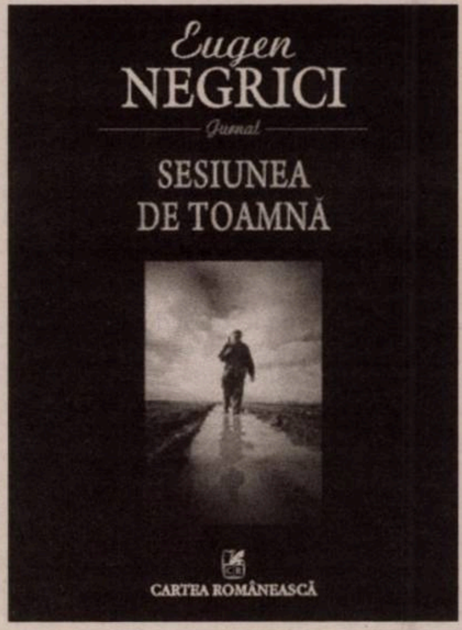

● **Eugen Negrici, *Sesiunea de toamnă*, Editura Cartea Românească, 2015.**

Despre cine vorbim cînd vorbim despre Eugen Negrici? Vorbim despre un critic literar care, tînăr fiind și în plin comunism, a refuzat să se ocupe de literatura viciată a epocii și să se expună, astfel, „presiunii factorului politic și înrîuririi grupărilor literare“, debutînd, în 1971, cu o carte despre arta retoricii lui Antim Ivireanul. Ulterior, a mai scris un studiu dedicat structurii narațiunii din cronicile lui Grigore Ureche și Miron Costin, după care a dezvoltat conceptul de expresivitate involuntară pe care l-a aplicat textelor paraliterare. Vorbim despre un critic literar care, dezamăgit de simulacrul criticii de întîmpinare și de „decăderea spiritului critic“, a scris o carte de teorie în care a alcătuit o sistematică a poeziei, și o alta în care s-a ocupat de constituirea figurii spiritului creator. Iar cînd s-a ocupat de poezia momentului, a fost interesat de modéle de creație scriind una dintre cele mai frumoase cărți despre poezia românească (*Introducere în poezia contemporană*, 1978). Și mai vorbim despre un critic literar care, după Revoluție, nu și-a adunat cronicile și eseurile literare încropind vreo istorie a literaturii (nici n-avea ce, din moment ce lăsase critica literară pentru lingvistică și stilistică, și literatura „nouă“ pentru cea veche), ci a alcătuit o antologie cu poezia de propagandă explicîndu-i orizontul psihologic și resorturile de producere, apoi a recitit cărțile din comunism și a spus adevărul despre acea literatură într-o vreme în care părea că nimeni altcineva nu avea curajul și nici priceperea s-o facă. În rest, cînd n-a scris cărți și n-a predat la universitățile din Craiova și din București, a practicat vînătoarea în loc să conducă cenacluri, instituții sau reviste literare. (În fragmentul de mai jos, de altfel, criticul își face propria retrospectivă profesională într-un interviu din 2005.) „A nu fi în ton cu lumea. Nu în răspăr, însă. Ci mergînd senin, în pas egal, în sensul opus“ – acesta ar putea fi principiul de viață și de creație al unui critic literar cu adevărat special.

Retras și discret, neinteresat de zgomotul și gloria lumii scriitoricești, mai degrabă neîncrezător în victoriile literare, mai degrabă pesimist în evaluări și memorabil în formulări, Eugen Negrici se apropie în acest jurnal de atitudinea unui Livius Ciocârlie (de altfel, la un moment dat, vorbind despre exhibarea slăbiciunilor, criticul mărturisește: „Am un maestru în Livius“). Sigur, orice jurnal își delimitează propriul teritoriu și își inventează propriile convenții, dar jurnalul lui Eugen Negrici este încă și mai atipic: unele intrări sînt comentate sau completate peste ani („compleo fossam“, „oratio comentata“ sau „complementum“ sînt numite adăugirile ulterioare), în condițiile în care perioadele 1987-1991 sau 2003-2009 lipsesc din jurnal cu excepția, uneori, a unei singure intrări. Un jurnal de sertar cu multe tăceri. „Cînd nu poate fi vorba de sinceritate – și nu poate fi – voi continua să fac ceea ce știu: jocul «de-a măștile», grijuliu doar în a aduce deasupra feței pe acelea care sugerează franchețea și intimitatea“, spune criticul în chiar prima intrare a jurnalului, notă datată 29 noiembrie 1975, adică la o zi după ce criticul împlinise 34 de ani.

Avem în față un jurnal, cum spuneam, intermitent, chiar dacă adus pînă în prezent și pe alocuri comentat, scris cu multă grijă stilistică, cu însemnări de diverse facturi (inclusiv note de călătorie în Cehoslovacia, Uniunea Sovietică sau China), condimentate cu citate (cele mai multe din Nietzsche) și aforisme personale, un jurnal situat undeva între eseu și memorialistică, dar mai mult intelectual și ideatic decît cotidian și mundan, mai mult franc decît intim.

Criticul este preocupat de ceea ce aveau să devină conceptele sale (îndeosebi expresivitatea involuntară, dar și la fel de interesanta „aluzie involuntară“, formulată într-o notă din 2011), își explică fascinația pentru textele paraliterare, vorbește puțin despre orizontul de așteptare și dinamica receptării, îl invocă pe Eco de cîteva ori, dar această dimensiune teoretică nu domină jurnalul, care, în ciuda puținelor note de lectură (ceva din Caragiale, Márquez și Gombrowicz), rămîne însă foarte literar. Altfel, fără a fi încrîncenat politic, jurnalul dă, fulgurant, măsura absurdului și disperării vieții trăite clandestin, lipsite de perspective din acele timpuri („Un cîine urlă lung, a pustiu, în vecini. Ce-aș mai face-o și eu, așa, fără motiv“ sau „Atins – pentru a cîta oară – marginea scîrbei și centrul deznădejdii“).

Pe lîngă cele două mari relatări de vînătoare (ambele dramatice), cele cîteva povești de familie sînt absolut extraordinare (ce păcat că nu sînt mai multe!): figurile bunicilor, a mamei (cu rădăcini haiducești) și a tatălui Nicu Negrici (fost ofițer) sînt evocate nu doar cu dragoste, dar și cu mult talent narativ. Așa cum cele cîteva portrete pe care le face – Traian A. Filip, prietenul Mircea Ciobanu, Marin Sorescu, Marin Preda sau Nicolae Manolescu – sînt bune și foarte bune; iar episoadele compunerii colective a unei telegrame aniversare pentru Ceaușescu, o vizită a acestuia la Craiova sau ziua Revoluției sînt, toate, proze în sine. De altfel, criticul are ochi pentru detalii („oricît de reputat, intelectualul român poate fi văzut cărînd toamna damigene“) și o mare capacitate de esențializare, jurnalul fiind asezonat cu destule aforisme memorabile: „Socialismul – cea mai lungă piesă ionesciană“, „Grotescul, sublimul care capătă durată“, „«Asigurările»: singura instituție socialistă în care e autorizat pesimismul“, „Bisericile creștine – ce e important e aurit; s-ar putea face o exegeză pornind de la ce se consideră că trebuie aurit“, „Sîntem mai avizi de nou decît de bine“, „După Cernobîl, neliniștea din plan social a coborît și în natură“, „Adevărul – anxioliticul imbecililor și al săracilor cu duhul“.

Jurnal de sertar „asistat“ peste ani, *Sesiunea de toamnă* oferă, dincolo de privirea inedită asupra a ceea ce însemna să fii un tînăr intelectual în anii ’70 comuniști, cu reținerile, temerile și frustrările de rigoare, și nenumărate note de subsol la una dintre cele mai originale și integre opere critice de la noi.

■ ■ ■

aproape de carte

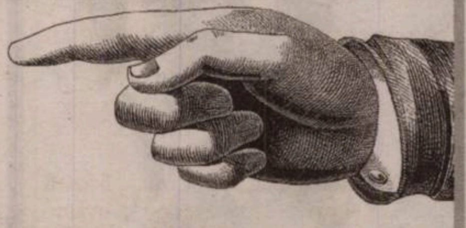

Eugen NEGRICI

Sesiunea de toamnă

Am parcurs studenția sub teroarea precauțiilor infinite, îngenuncheat în fiecare zi de spaima de ce mi se poate întîmpla dacă voi îndrăzni să fiu o dată, o singură dată, eu însumi. Dacă adun și anii de tăcere, de disimulare, de veghe și de autocontrol de după terminarea facultății, ajung la o cifră care îmi spune că sînt creația fricii politice și că tot ce am izbutit să fac a fost pentru că am știut cum să lucrez în tranșee și pe ascuns, departe de lumina curioasă a miradoarelor.

Domeniile pe care mi le-am ales ca universitar – mînat mai curînd de instinctul conservării decît de pasiune – au fost acelea ferite de imixtiunea politicului și prea puțin expuse ideologiei: la început lingvistica, apoi stilistica și literatura veche. Tocmai pentru că nu puteam săpa în altă parte, am săpat, cu un fel de deznădejde fertilă, acolo. Evident am redus, pe cît mi-a stat în puteri, „ieșirile la rampă“, evitînd cenaclurile – mai pline de iscoade decît de scriitori –, prieteniile gălăgioase, bericile cu binecunoscutul grup al geniilor de provincie și am jucat, cu destul succes la început, rolul naivului, iar apoi, pe acela al frivolului. Asemenea „vicii“ acceptabile (între care se număra și pasiunea vînătorii), precum și faptul că „îmi vedeam de treabă“, cum se spunea atunci – adică mă feream să scriu lucruri care să trezească vigilența organelor –, mi-au asigurat o carieră fără derapaje, cu promovări la vreme, jenante, într-un fel, pentru mine care știam că, la București, N. Manolescu era, la cincizeci de ani, încă lector…

În consecință, nu altfel decît mulți alți intelectuali din țară, am găsit cu cale că e mai onest să lucrezi în tăcere, să nu oferi puncte de „racroș“ organelor. Și fără să ajungi scrii și să faci ceva de care să-ți fie, mai curînd sau mai tîrziu, rușine. Nimic deosebit: a fost situația tipică a acelei categorii de intelectuali care, în condițiile date, a vrut să-și justifice existența fără să și-o complice.

PUBLICITATE

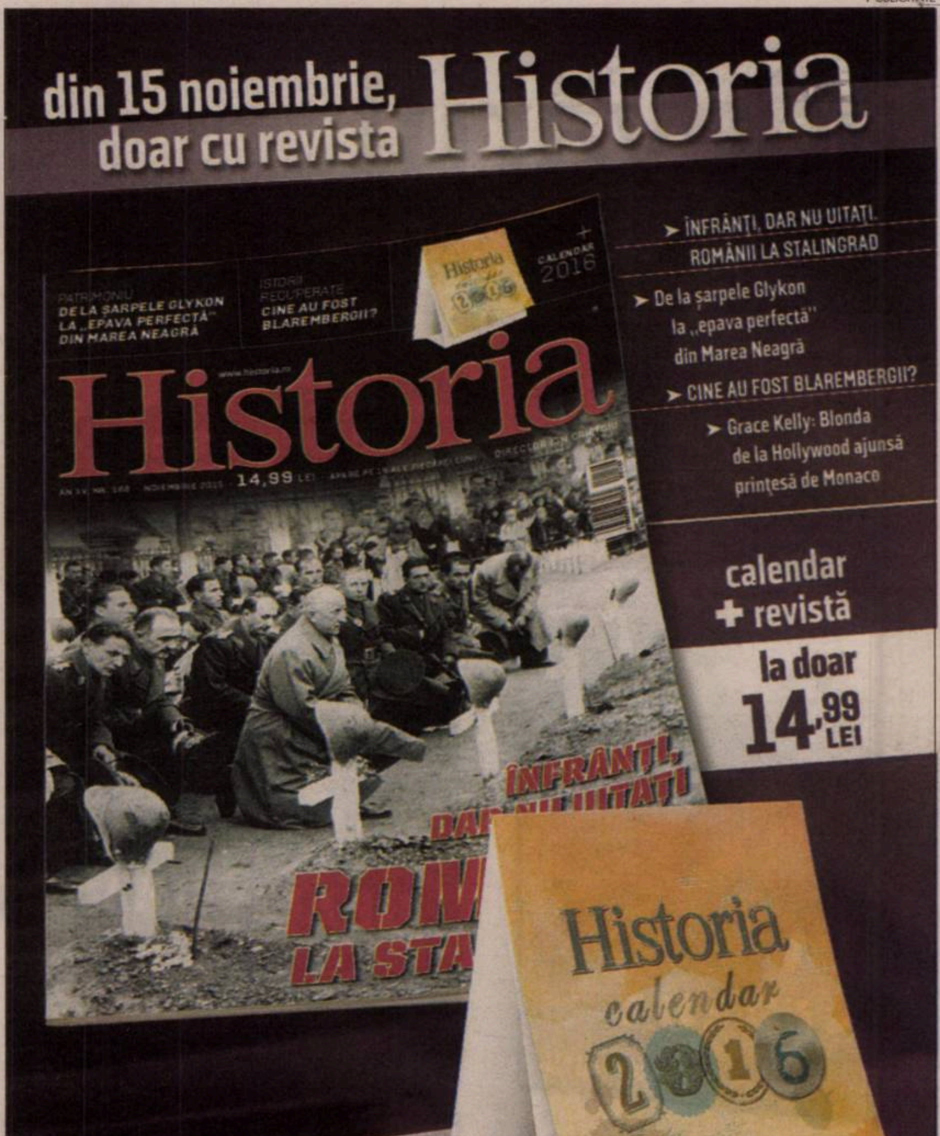

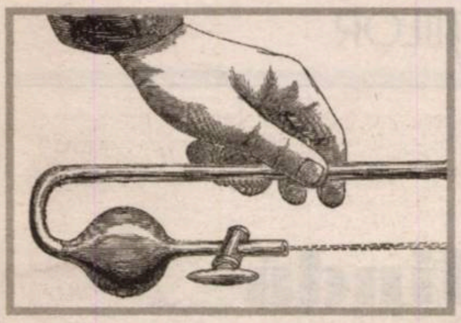

Oana STOICA

rosencrantz & co

Redefinirea familiei în lumea contemporană

© A. Bulboacă

● *Grădina*, text și regie: Leonardo Moreira; scenografie: Marisa Bentivegna; muzica: Marcelo Pellegrini. Cu: Aline Filocomo, Fernanda Stefanski, Luciana Paes, Mariah Amelia Farah, Paula Picarelli, Thiago Amaral, Edison Simão. Compania Hiato, Brazilia. Platforma Internațională de Teatru București #2.

Aflată la a doua ediție, Platforma Internațională de Teatru București (12-15 noiembrie), concepută și curatoriată de criticul Cristina Modreanu, se focusează pe tema familiei, pe tiparele ei actuale și pe redefinerea lor în contextul contemporan. În ce măsură familia și-a reconfigurat forma și și-a modificat relațiile interioare sub presiunea schimbărilor, de la intensificarea migrației la scăderea dramatică a timpului liber, de la invazia tehnologică în viața personală la posibile noi formule de „familie“? Ce este astăzi o familie „normală“?

Spectacolul brazilian *Grădina* investighează memoria prin istoria unei familii. Povestea a trei generații prilejuiește o regîndire a timpului astfel încît consecința și concomitența sînt simultane într-un singur spațiu, în care există, totuși, și separare. Dacă acest lucru pare imposibil, regizorul Leonardo Moreira a găsit o soluție ingenioasă să îl facă posibil. Concret, decorul este format din două elemente: o mochetă verde („iarba“ din grădină) și zeci de cutii de carton (ambalaje) care sînt reorganizate de către actori sub forma unor ziduri care împart radial spațiul în trei, ca pe un tort. Fiecare public (plasat pe trei laturi) are spectacolul său, inițial fără să vadă ce se întîmplă în celelalte două secțiuni, doar auzind, pentru ca apoi, pe măsură ce „pereții“ suferă fisuri, spectatorul să și poată vedea frînturi din celelalte părți. În acest fel, timpul se suprapune, se condensează – peste un moment precis se adaugă fragmente din trecut sau viitor care zgîrie prezentul. Scenele se joacă în rotație și încontinuu astfel încît fiecare public să poată vedea toate secțiunile temporale. Ordinea lor este diferită, în funcție de locul în care este spectatorul, ele pot curge cronologic sau amestecat, ca un puzzle, livrîndu-se astfel trei spectacole. La final, zidurile dispar, personajele și timpurile se amestecă într-o memorie avariată (ca a bunicului). De fapt, este vorba despre modul în care perspectiva (distanța) anulează timpul.

Povestea din *Grădina* se coagulează din trei scene: un cuplu tînăr își împarte fotografiile după despărțire; bărbatul din cuplu, acum bătrîn, afectat de maladia Alzheimer, își petrece acasă ultimele ore înainte de a fi dus la azil de cele două fiice ale sale, dintre care una însărcinată; fiica-fetus din scena anterioară vinde pe Internet obiecte care au aparținut familiei sale în încercarea de a salva casa, revendicată de niște polonezi. Pentru această familie, *axis mundi* este grădina, iar memoria conectează realitatea prezentului – pierderea casei și a grădinii – cu traume din trecut (revendicatorii polonezi sînt moștenitorii soției de care se desparte bărbatul din prima scenă).

Ce expresie teatrală poate conține un astfel de spectacol? Povestea în sine trimite la scriitura sud-americană, saga de familie, aici condensată și fragmentară. Leonardo Moreira mizează pe emoție și realism psihologic, ambele esențiale în arhitectura spectacolului. Coerența micronarațiunilor permite înțelegerea întregului puzzle. Emoția creează, pe de o parte, o conexiune esențială cu publicul, iar pe de altă parte, ea țîșnește din faptul că elementele din spectacol – detaliile narative, obiectele și numele personajelor – fac parte din biografiile actorilor (elemente reale se coagulează într-o ficțiune). Remarcabil în acest spectacol este că emoția nu devine superficială sau artificială, ci își păstrează autenticitatea și forța datorită unei excepționale calități a interpretării. Asta cu atît mai mult cu cît astăzi teatrului i se neagă dreptul de a emoționa (considerat o relicvă în definirea artei) în contextul radicalizării limbajelor performative (care ajung să se excludă reciproc).

> *Remarcabil în acest spectacol este că emoția nu devine superficială sau artificială, ci își păstrează autenticitatea și forța datorită unei excepționale calități a interpretării.*

● *Bună, Hitler!* Concept și interpretare: Lucie Pohl.

Dacă *Grădina* este un spectacol despre arhivarea memoriei familiei, *one woman show*-ul *Hi, Hitler!* este despre identitate. Lucie Pohl vine din SUA, dar originile sale sînt iudeo-românești pe linie maternă (mama, Sanda Weigl, este cîntăreață de jazz și nepoata lui Bertolt Brecht) și germane pe linie paternă (tatăl – actorul și dramaturgul Klaus Pohl). Născută și crescută în Germania, Lucie pleacă la New York cu familia, se întoarce în Germania pentru studii și revine în SUA. Traseele sînt generate de negăsirea apartenenței, a acelui „acasă“ pe care îl are, zice-se, toată lumea. Lucie descoperă însă că tocmai în această stare de ne-acasă se găsește „acasă“ al ei. Familia sa neconvențională – părinții-artiști au un mariaj efervescent, cu mult alcool, conflicte teatrale și relații secrete – îi trezește dorința de a avea o viață obișnuită, dar după multe experiențe, Lucie descoperă că aceasta este normalitatea ei. Linia de demarcație între normal și anormal este aceeași din titlul show-ului, dintre *Heil* și *Hi (bună),* confuzie pe care copilul Lucie o face la patru ani. Creat pe o structură fluidă de tip *stand-up comedy* cu elemente brechtiene (personajele sînt caricaturizate, ceea ce le obiectivează, actrița se folosește ironic de clișee de interpretare), show-ul se configurează ca un spectacol al maturizării. Folosind autobiografia ca material performativ, actrița dă autenticitate ficțiunii: copilul responsabil pentru părinții neresponsabili își găsește locul, dar nu prin integrare, ci prin asumarea diferenței și înțelegerea faptului că neconvenționalul reprezintă normalitatea contemporaneității. Familia disfuncțională este familia funcțională din zilele noastre.

Charismatică și energică, Lucie Pohl construiește un show dinamic, cu personaje puternic individualizate (care trimit la benzile desenate), fără nici o urmă de melodramă, dimpotrivă, accentuînd comicul. O comedie a vieții neconvenționale în care traumele, dacă or fi fost, fac parte din rîsul general. Lucie Pohl dă dovadă de un sănătos simț al supraviețuirii.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

PUBLICITATE

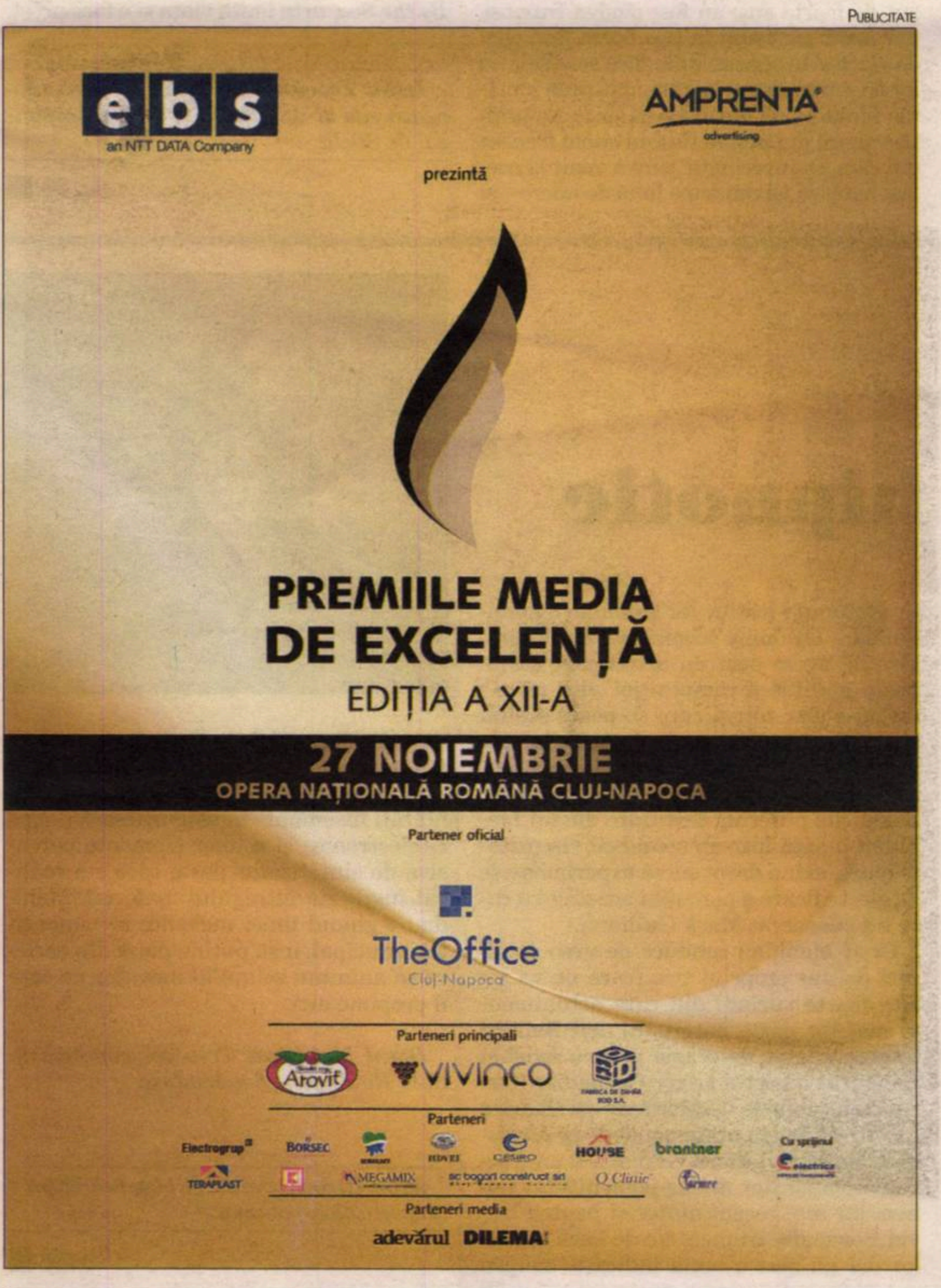

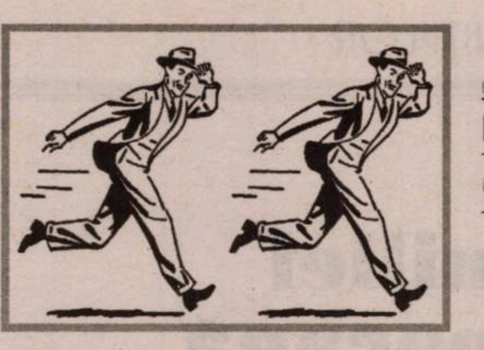

Irina TROCAN

dilematograf

Celebrități în oglindă

● *By the Sea / Pe malul mării* (SUA-Franța), de Angelina Jolie Pitt.

Al treilea film regizat de Angelina Jolie e și primul dintre acestea în care joacă, precum și primul de după un deceniu – adică de la *Mr. & Mrs. Smith* (regia Doug Liman, 2005) – în care formează un cuplu cu Brad Pitt, partenerul ei din viața reală. Toate acestea constituie un bun punct de plecare pentru speculații despre cît din film e ficțiune și cît e autobiografic, iar campania de promovare a filmului îl ambalează de asemenea ca pe un film *indie* făcut cu libertate artistică deplină, intim și delicat, lipsit de orice ornamentație narcisistă. Însă indiciile că nu e tocmai așa încep din *trailer,* care ar putea fi o reclamă remontată la Chanel No. 5 cu scenografie *glam* șaptezecistă, și sînt reconfirmate de filmul propriu-zis iar și iar. Dacă există vreo modalitate ca starurile, care sînt deja cuvinte-cheie pe pagina agențiilor de știri, să treacă de imaginea lor publică și să producă un proiect cu adevărat personal, *By the Sea* nu o demonstrează nicidecum. E o pastișă vagă și fără discernămînt a cinema-ului de artă european al anilor '60-'70 (un pic din *L'avventura,* un pic din *L'Année dernière à Marienbad)* și de mai tîrziu *(The Sheltering Sky* și alte mostre de civilitate descusută din genul botezat de criticul Andrew O'Hehir „oameni albi pe vreme caniculară“). Efectul artistic predominant e o specie obosită și snoabă de *ennui,* care și-a făcut apariția pe ecranul cinematografului cu mult înainte de Pitt și Jolie și a devenit un loc comun în audiovizual. Întrebați orice student la film – s-a confruntat deja cu stilistica respectivă pe platoul unui film de școală.

By the Sea are lucruri care lipsesc din alte filme și îi favorizează succesul, deși ele nu țin decît tangențial de valoarea artistică. E distribuit de Universal Pictures, astfel încît a ajuns să aibă în primele zile cam tot atîtea încasări precum *Carol* de Todd Haynes, preferatul criticilor dintre filmele produse în 2015 în Statele Unite. A avut un buget de 10 milioane de dolari (și 27 de milioane, după alte surse). E filmat în Malta (se petrece pe Coasta de Azur, dar acolo e imposibil de găsit în zilele noastre un colț de plajă retras) și îl are ca director de imagine pe Christian Berger, colaboratorul stabil al lui Michael Haneke, a cărui grijă principală aici a fost ca interioarele să fie luminate comparabil de puternic cu exterioarele, cu luminozitate de-malul-mării. Actorii de plan secund sînt toți mult mai talentați decît le-o cer partiturile actuale: în rolul barmanului înțelept, Niels Arestrup; în rolul iubiților inocenți din camera alăturată de hotel, Melvil Poupaud și Mélanie Laurent – deși cei doi au 42, respectiv 32 de ani și poartă o aură de sofisticare în răspăr cu actualul rol pentru oricine e la curent cu *arthouse*-ul european. Toate resursele astea sînt un sprijin consistent, mai ales pentru ceea ce Jolie Pitt numește un film mic și personal, iar motivele pentru care ar putea veni spectatorii la film sînt mult mai multe decît cele pentru care ar alege să rămînă; asemenea răsfăț nu prea e tipic pentru filmele de festival, care se nasc mai mult sau mai puțin egale în drepturi și datorii, ci amintește tot de Hollywood.

Intriga din *Pe malul mării* e un *roleplay* de cuplu nu foarte complex. Pitt e Roland, un scriitor care a avut cîndva succes, iar acum are un blocaj și exagerează cu alcoolul, dar dragostea pentru soția lui pare să fi rămas de mai bine de un deceniu neschimbată: împărțind cu ea camera de hotel neîncăpătoare, oricît de brutal și de frecvent ar fi respins, e afectuos și răbdător. Vanessa e nevasta lui depresivă, care a fost cîndva dansatoare și pare să fi primit o educație

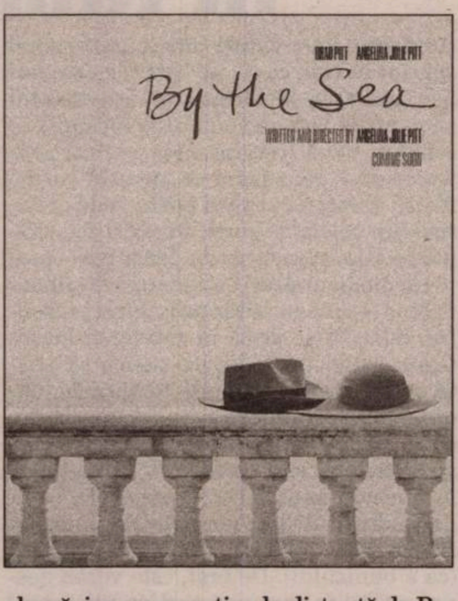
BRAD PITT ANGELINA JOLIE PITT
By the Sea
WRITTEN AND DIRECTED BY ANGELINA JOLIE PITT
COMING SOON

aleasă, iar acum se ține la distanță de Roland dintr-o angoasă nenumită, dar aspirația ei către frumusețe perfectă pare să fi rămas neschimbată: oricît de răvășită pe interior ar fi Vanessa de sentimentul eșecului și de gînduri de suicid, machiajul și îmbrăcămintea sînt impecabile; nici o dimineață nu e atît de neagră încît să nu-și pună măcar gene false.

În ciuda plasării filmului într-o izolare undeva-departe și a *spleen*-ului pietrificator, personajele *sînt* statutul lor social, alături eventual de faptul că pot vorbi cu localnicii în franceză. Cel mai important în drama lor matrimonială e faptul că au căzut de foarte sus; au fost cîndva frumoși, dar acum au eșuat în trai boem fără chef de viață și în senzualitate fără sex. Relația lor dă semne de revigorare abia pe la jumatea filmului: cei doi încep să spioneze printr-o gaură din perete tînărul cuplu francez din camera învecinată, care a venit la același hotel să își consume luna de miere – și încă cu o intensitate pe care noțiunea de „tînăr cuplu francez“, în acest film deloc ferit de clișee, nu o sugerează pe deplin. Voyeurismul lor complice îi apropie, dar nici speranța asta nu poate fi cu totul roditoare într-un film atît de grav.

Luînd un pic de distanță față de protagonista fragilă și tarată, vedem că ceea ce face Jolie Pitt pentru *By the Sea* e (măcar logistic) mai solicitant și energic. Ca actriță, joacă rolul pasiv, de femeie a cărei recuperare depinde cu totul de soț; ca regizoare, e nevoită să țină sub control tot platoul – inclusiv propria ei prestație de vulnerabilitate incontrolabilă. Într-un interviu pentru *The Telegraph,* povestește cum a ajuns să dea instrucțiuni echipei de filmare în timp ce stătea în cadă, pregătind cadrul în care intră soțul ei în baie și o găsește acolo zăcînd apatică. Trebuie să fi avut multe astfel de treceri spectaculoase de la supraveghere energică la priviri absente, doar că prima parte nu e pe ecran.

Față de alte actrițe, Jolie este mai conștientă de imaginea ei publică; s-a împăcat cu ideea că viața ei privată nu e privată oricum și face eforturi ca măcar s-o prezinte cum vrea ea. E într-un punct de cotitură, ca sex-simbol care a împlinit anul acesta 40 de ani și s-a confruntat cu probleme de sănătate pe care fanteziile masculine nu le au niciodată, dar femeile reale, da. Astfel, devine ușor de recunoscut în Vanessa un fel de portret al lui Dorian Gray în care Jolie Pitt își exorcizează demonii, dar tot e un pas înapoi de la a spune lucrurilor pe nume, așa cum a reușit să facă în trecut. În *By the Sea,* arta imită viața și o face prost.

***Irina Trocan** e critic de film și coordonează site-ul de cultură și media Acoperișul de Sticlă.*

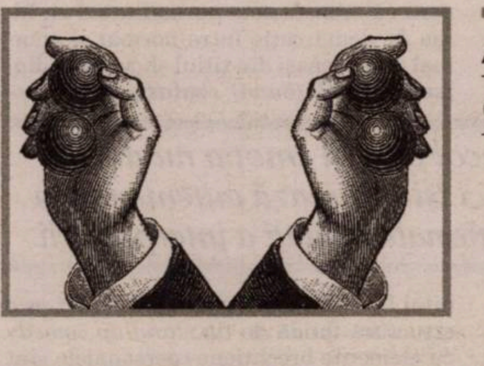

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Cocktail hipnotic

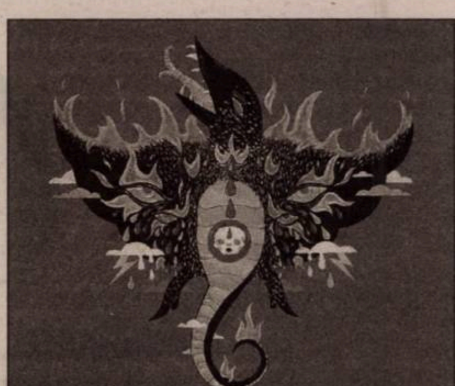
BRAD MEHLDAU MEHLIANA MARK GUILIANA
TAMING THE DRAGON

● Brad Mehldau & Mark Guiliana, *Mehliana: Taming The Dragon,* Nonesuch, 2014.

Principala calitate a albumului *Mehliana* e că, distorsionînd drastic caracteristicile definitorii ale jazz-ului, iese adesea chiar din spațiul de intersecție fusion, lăsînd impresia că nu ar avea nimic de-a face cu ce se mai găsește în portofoliile celor doi contributori. Pianistul Brad Mehldau și bateristul Mark Guiliana – jazzeri americani din generații diferite (primul nouăzecist, al doilea ceva mai tînăr) – propun aici un material ce poate figura în dicționare drept mostră în dreptul termenului psihedelic. Fanii ambilor protagoniști vor întîmpina dificultăți în a ține pe limbă această doză de acid lisergic dietilamid livrat în versiune audio, mixat cu mostre de *spoken word* ca elemente de rațional invaziv într-un cocktail hipnotic de medicație sonoră. Părțile vocale constau uneori într-un nor de cuvinte arbitrare, alteori în fraze de monolog inteligibil, dar incomprehensibil, ori în gîngurit eteric ce invocă imagini oniric-fractalice.

Cîteva materiale la care aș putea face trimitere din ce am mai recomandat pe aici ar fi al românilor Avant'n'gard, muzica lui Jan Bang, ori albumul *spoken word* al lui Vijay Iyer. Prefer totuși *Mehliana* drept o concepție mai solidă decît cele enumerate – mai exploziv-intens comparativ cu minimalismul lui Bang, mai abstract, deci lipsit de miză social-patriotică în comparație cu albumul lui Iyer, iar față de experimentul electro-urmuzienilor Avant'n'gard mai dens în partituri melodice prelungite, sub forma unor solouri de sintetizatoare care se scaldă într-o electroliză generalizată de *noise* discret și erupții ambientale. Nu știu exact la ce fel de clape se cîntă aici – destul de puțin la pian, în orice caz, și destul de mult pe texturi șaptezeciste (cel puțin Rhodes, cu iz de Medeski) –, dar se cîntă mult și asta scoate *Mehliana* din sfera minimalismului liber-asociativ de improvizație, atît de la îndemînă (și prin urmare abuzat) în muzica electronică. Pe de altă parte, albumul i-a adus lui Mehldau o nominalizare Grammy tocmai pentru improvizație, avem deci un artist care stăpînește abilitatea compoziției „din mers“; nu mi-e clar totuși cum se poate stabili cu certitudine cît anume de aici e improvizație, nimic nu sună a gimnastică tehnică lipsită de un metamodel premeditat. Solo-urile puternic texturate ale lui Mehldau înoată într-un sound cu vîscozitate mare, avînd drept sursă experimentele de electrificare a percuției acustice cu care s-a consacrat Mark Guiliana.

Brad Mehldau conduce de vreo douăzeci de ani propriul trio (care ne va vizita foarte curînd) din care actualmente mai fac parte bateristul Jeff Ballard (acompaniator de ocazie pentru Avishai Cohen) și basistul Larry Grenadier (trecut prin echipele lui Metheny ori Charles Lloyd). Al doilea protagonist de pe *Mehliana,* bateristul Mark Guiliana e un frecvent colaborator al sus-pomenitului Cohen, iar mai recent ajutor și pentru David Bowie. Instrumentele de bază ale celor doi nu sînt o bună indicație asupra naturii albumului de față, departe de a fi duetul sec pian-baterie pe care l-ar sugera componența. Guiliana are responsabilități însemnate în asigurarea fundației electronice și a unor elemente percusive de sintetizator peste care s-a realizat ingineria întregului material. Mehldau e ghidul liniei melodice și compozitor principal, însă puține piese din cariera sa anunțau sound-ul inovator pe care îl propune aici.

***Brad Mehldau Trio** vor concerta la Sala Radio joi, 26 noiembrie.*

***Aron Biro** este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

Bogdan TĂNASE

bolero de **travel**

Posibilitatea grădinii

© B. Tănase

Grădinile și parcurile sînt forme ale conversației lungi. Universitățile coreene, ca toate universitățile cu campus, au – în comparație cu celelalte forme de organizare a spațiului universitar – avantajul grădinii. Este primul lucru care îți atrage atenția. Grădini-parcuri, creionate fragil, prezente chiar și în cel mai înghesuit dintre campusuri.

Pomișori rotunjiți în fiecare primăvară, alei pietruite pe sub bolte sau scări de lemn mascate de fire de apă, unele dintre ele purtînd nume cu rezonanțe poetice, ici-colo un *trompe-l'œil,* un lac artificial, peluze și terase cu flori de sezon, sculpturi, pavilioane din lemn și băncuțe meditative. Educația nu se măsoară aici (doar) în cicluri semestriale, ci în unele naturale. Într-un astfel de loc, fie că este în afara orașului, fie că este fix în mijlocul tumultului său, educația este marcată de ciclul anotimpurilor, de predictibilitatea succesiunii acestora. În aceasta, coreenii sînt ei înșiși un fel de expunere a unui eu privat în forme colective.

Nu e peste tot așa, însă. Cine are răbdarea, recomandabilă, să facă un tur al campusurilor coreene de azi nu are cum să nu observe imitația arhitecturală a clădirilor. La Korea University ai senzația că ești la Oxford, la Kyunhee că ești în vreo universitate americană combinată cu arhitectură ecleziastă europeană (corpul central de ceremonii este construit, nici mai mult, nici mai puțin, sub forma unei catedrale cu vitralii amețitoare incluse!). În competiția interuniversitară, fiecare a venit cu accentul său colorat. Rețeta educației în Coreea a însemnat, după anii devastatori ai războiului, și ambiția de a depăși o imitație asumată.

La Universitatea Hankuk, de limbi străine, la începutul anilor 2000 încă, arhitectura în cele două campusuri păstra un indefinit aer neutru, de construcții funcționale, modernism pauper de ani postbelici, clădiri de liceu cu un vag accent industral. Imitația părea redusă la minimum, deși nu era decît în formele sale exterioare. Odată cu urcatul pe scara respectabilității universitare, au început remodelările, corpuri noi au fost adăugate, universitatea a început să îmbrace uniforma globalizată și neasumantă, uneori cu inflexiuni *chic,* a sticlei și a betonului.

Adeseori m-am întrebat de unde vine fidelitatea fără margini a membrilor comunității universitare față de aceste locuri. E fidelitatea față de educație, față de profesori și colegi, cert. Dar e și o fidelitate față de acea grădină a campusului. E fidelitatea față de liniștea ascultării sale. Ca o formă de conversație în forme prelungite, cum ar fi spus o profesoară a mea, Antoaneta Tănăsescu (într-un interviu din *Dilema veche* de acum cîțiva ani, luat de Iaromira Popovici), o formă cu care poți merge nu cinci metri, ci „cinci kilometri în jurul temei“.

Nu altfel stau lucrurile pentru mine în ceea ce privește clădirea istorică a universității de unde vin și unde lucrez, Universitatea din București. Nu are, cum știm, un campus și este în mijlocul viu al orașului. Pare, prin expunere la ritmul direct, o „construcție paratactică“, juxtapusă, o comunicare pe scurt. E oare așa? Eu zic nu, doamna profesoară ar fi zis cu siguranță nu. De altfel, am învățat de la oameni precum dumneaei, de la generația celor care au fost nevoiți să vadă și mai mult în interior, pentru că în exterior lucrurile erau foarte apăsătoare, să mă uit acolo unde trebuie ca să văd grădinile, să văd iedera de pe ziduri chiar și acolo unde nu a fost, la propriu, niciodată. „Facultățile cu iederă“ și „ziduri de aur“, așa cum descria clădirea universității doamna profesoară într-un text republicat de curînd într-o emoționantă carte, *Scrisori pentru Antoaneta / Scrisori de la Antoaneta,* apărută la Editura Universității, au întotdeauna grădini invizibile cu ochiul liber, mici labirinturi deschise ale memoriei.

Trec de mulți ani prin Piața Universității. Mă uit, cu un ochi îndrăgostit, la toate schimbările la care eu am fost martor în decorarea acestei piețe, la încercările de a face din ea o „grădină“, în sensul generos al termenului, cu toate accidentele sale, la armonia ei menținută anevoie. O singură încercare mi se pare de tot armonioasă. Faptul că lîngă zidurile Universității se adună ori de cîte ori e nevoie oamenii orașului, ca într-o conversație prelungită, altă formă de grădină lîngă altă formă de grădină, într-o conversație firească cu orașul. În primele zile ale acestui tragic noiembrie, așa a și fost. Ce a urmat ulterior a semănat, ca de atîtea ori în istoria zbuciumată a acestui loc, cu intervenția unor meșteri, doar că din păcate nu într-ale geografiei contemplării unui parc.

■ ■ ■

Ofertă specială pentru Dilematici!
ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!
Câștigă un portofel de piele!

Abonează-te acum la Dilema veche, ediția tipărită pe 12 luni, și intri în tragerea la sorți pentru un portofel de piele.
În plus, primești bonus ediția digitală!

*valoarea unui portofel de piele este de 486 lei
*în limita a 50 de bucăți, model bărbătesc

Promoție valabilă în perioada 19 noiembrie 2015 - 20 ianuarie 2016

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
Abonament tipărit bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

■ **SMS** Abonament digital 1 lună – un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

■ **ONLINE**
la http://abonamente.adevarul.ro
■ **VIRAMENT BANCAR**
sau **MANDAT POȘTAL**: în contul
S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.,
cod fiscal RO18990288, deschis
la BRD Sucursala Decebal, nr. cont
RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

■ **LA TOATE OFICIILE POȘTALE**
■ **FIRMELE DE ABONAMENTE**
■ **LIBRĂRIA ADEVĂRUL**
București, Bd. Magheru, nr.18, Sector 1
■ **LIBRĂRIILE NEMIRA**
www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume........................ Prenume........................
Str. .... Nr........ Bl........ Sc........ Et........ Ap........
Localitate........................ Județ/Sector ...., Cod poștal ....
Telefon .... E-mail........................
Am achitat suma de .... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. .... din data ....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.
Abonamentul va începe din luna* .... Semnătura ....

Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

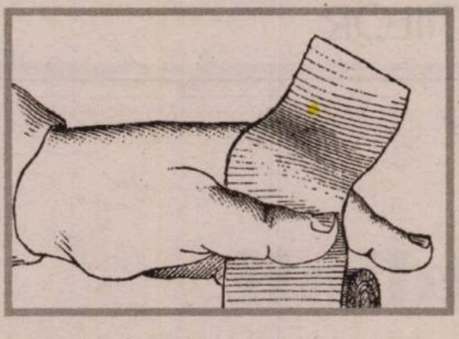

Iulian COMANESCU

oameni şi etichete

Intoxicări, minciuni, prostii: un studiu de caz

Teoriile conspiraţiei care au circulat după incendiul de la Colectiv şi deruta informaţională care a urmat atentatelor de la Paris au făcut publicul larg să-şi pună problema intoxicărilor, minciunilor şi prostiilor de care ne împiedicăm la fiecare două linkuri postate pe Facebook. Cum ne vindecăm de derută?

Ca să facem asta, voi porni de la o ştire „obişnuită“, fără Colectiv şi atentate, fiindcă acolo găsim nuanţele. Pe 21 noiembrie, *Adevărul* publica un interviu cu fostul consilier prezidenţial Ioan Talpeş, cu titlul: „Cioloş mi-a spus că Tăriceanu l-a pus să îi dea terenuri lui Voiculescu“. E vorba de o hotărîre de guvern de pe vremea executivului Tăriceanu, din care actualul premier a făcut parte, referitoare la moşia Kalinderu, care aparţine Academiei Române, ca urmare a unei donaţii, şi ar fi fost deturnată. Aşa spune Talpeş.

Care e sensul întregii poveşti? Cioloş apare ca un om al compromisului, amestecat într-o afacere dubioasă, care îl leagă de cel mai detestat personaj din era mogulilor. E clar de ce toată povestea a fost preluată de site-uri mici şi vocale, ca Naşul TV sau Comisarul.ro. Dar, pînă la urmă, e adevărată?

Ce spune Talpeş ar trebui, desigur, verificat, în primul rînd, fiindcă nu e la prima mînă. În al doilea rînd, sursa e un personaj cu propensiuni politice, deci posibil interesat/implicat. Cum am putea face asta? Vorbind cu Tăriceanu, Cioloş sau Voiculescu? Pare că da, dar aici intervine una din chichiţele meseriei de jurnalist. Presupunînd că informaţia e validă, actorii principali ar avea tot interesul să o ascundă. Personajele incriminate vor înclina întotdeauna să nege, mai ales dacă acuzaţiile vin „pe surse“ sau de la terţi. În astfel de situaţii, e cazul să „te blindezi“, cum se spune în jargonul meseriei, cu dovezi mai convingătoare. Iar prima care îţi vine în minte e hotărîrea de guvern.

Fiindcă nu am o redacţie la dispoziţie, am făcut ceea ce aţi putea încerca şi dumneavoastră: am căutat-o într-o doară pe Google şi, bineînţeles, nu am găsit-o. Ceea ce s-a întors la mine, însă, e şi în coada articolului din *Adevărul:* o poveste conform căreia un personaj de la o fundaţie a Academiei Române a încheiat o „convenţie de cooperare tehnico-ştiinţifică“ cu celebra Grivco, compania lui Dan Voiculescu, în urma căreia Academia ar fi rămas fără terenuri. Regăsim doi dintre actori – Voiculescu şi Academia –, dar Dacian Cioloş este scos din cauză, fiindcă respectiva convenţie nu are legătură cu Guvernul.

Politicienii aruncă petarde în spaţiul public pentru a-şi creşte notorietatea, iar media le preia pentru a fi citită.

De ce pomeneşte *Adevărul* de întreaga poveste? Ca să fundamenteze cumva cealaltă poveste, în care intervine şi premierul. Dar ce interes ar putea avea *Adevărul* să pună în circulaţie totul? Face jocuri anti-Cioloş? Împotriva Guvernului Cioloş a votat şi PMP, partidul lui Traian Băsescu. Or, acum cîţiva ani, pe cînd acesta era preşedinte, un consilier prezidenţial al lui Băsescu era plătit cu 28.000 de euro pentru patru (!) articole publicate de *Adevărul*. În plus, Ioan Talpeş apare în WikiLeaks ca spion al lui Traian Băsescu în PSD. Deja, resorturile intime ale întregii afaceri sînt clare: o coaliţie transpartinică împotriva Guvernului Cioloş, susţinută de media şi, evident, de servicii. E de notorietate faptul că Ioan Talpeş, fost director la SIE, a fost coleg de clasă cu tatăl actualului şef al SRI, George Maior, iar fiul aceluiaşi Talpeş este finul şefului SRI. Asta, ca să nu mai vorbim de colaborarea dintre Băsescu şi servicii, parafată în 2005, cînd cu ostaticii.

Sau nu? De fapt, tot paragraful de mai sus e o înşiruire de informaţii din surse dubioase şi conjecturi. V-am dus cu preşul uşurel, aşa cum se face în presă. Ioan Talpeş a fost într-adevăr director al SIE, dar poveştile cu colegi de clasă şi fini de botez vin de pe un site obscur. Partea cu spionajul lui Talpeş în PSD pentru Băsescu e doar o *presupunere,* formulată ca atare, într-o telegramă diplomatică publicată de WikiLeaks. Iar PMP a votat împotriva Guvernului Cioloş mai degrabă din motive tactice, punctuale, fiindcă Traian Băsescu afirmase că Cioloş e o soluţie bună anterior.

Aşa că uitaţi paragraful referitor la conspiraţia anti-Cioloş. Interviul lui Ioan Talpeş din *Adevărul* are (cel puţin) o explicaţie mai simplă: politicienii aruncă petarde în spaţiul public în primul rînd pentru a-şi creşte notorietatea, iar media le preia pentru a fi citită. Explicaţia cea mai simplă e cea valabilă, spune principiul epistemologic numit Briciul lui Ockham. Nu totdeauna, dar, aici, „ceea ce e“ este în mare măsură „ceea ce se vede“.

Rămîne o singură întrebare: de ce nu caută nimeni hotărîrea de guvern – şi, mai ales, de ce nu a căutat-o *Adevărul?* Nu-i exclus ca în cele cîteva zile scurse între interviul lui Talpeş şi apariţia acestui text în *Dilema veche,* cineva să o fi făcut deja. Dar, dacă asta nu s-a întîmplat, judecînd tot *à la* Ockham, motivul e că publicul reacţionează la lucruri ca afirmaţia lui Talpeş, fie ea adevărată sau nu. Săpăturile după hotărîri de guvern nu prea atrag.

Dacă v-am obosit deja cu toate aceste explicaţii baroce despre o declaraţie pe care, probabil, nici n-aţi văzut-o sau aţi uitat-o, îmi cer iertare, dar ţineţi minte că e genul de exerciţiu raţional elaborat pe care trebuie să îl faci dacă vrei să ajungi aproape de esenţa lucrurilor. Şi, atenţie, nici măcar nu putem spune dacă toată povestea s-a întîmplat. Într-o epocă în care dumneavoastră nu mai daţi bani pe media nici la propriu, nici la figurat – şi aveţi dreptate să n-o faceţi, în general –, e cazul să ştiţi că vă asumaţi o parte din funcţia ei tradiţională de verificare, clarificare şi contextualizare a adevărului.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

Adina POPESCU

portrete din mers

Oraşe sub asediu

În 2005, la prima mea ieşire tîrzie în Occidentul „adevărat“, am avut un şoc cultural. Totul era peste aşteptări faţă de ceea ce-mi imaginasem, şi nu mă refer doar la normalitate, nivel de trai, cultură, ci la diversitate şi la oameni. Mi-amintesc că mi-am petrecut mai bine de oră într-o gară din Bruxelles, la o cafenea, în faţa unei beri belgiene, doar uitîndu-mă la trecători şi minunîndu-mă de naturaleţea gesturilor, de atitudini. Oameni din toate colţurile lumii erau adunaţi aici şi mulţi dintre ei îşi afişau originile, apartenenţa: turci, indieni, africani, arabi, asiatici. Mi s-a părut fascinant să vad atîtea veşminte tradiţionale, purtate lejer, într-o zi obişnuită din capitala Belgiei. Apoi, i-am identificat şi pe ceilalţi, cei care preferau să poarte hainele standard de oraş. Doi tineri musulmani, îmbrăcaţi în costume impecabile gri, aşteptau trenul de Luxemburg. O negresă superbă, în rochie mulată şi cu un fund bombat, împingea un cărucior cu un copil: toate privirile se întorceau admirativ după la ea, fără nici o altă intenţie. Două asiatice, în cămăşi de in vaporoase, de vară, mîncau *noodles* din nişte caserole, gesticulau mult şi rîdeau. Un tînăr negru cu şapcă, genul hip-hop, mi-a ridicat de jos moneda de 50 de cenţi pe care o scăpasem din greşeală. I-am spus *merçi,* mi-a zîmbit şi şi-a văzut de drum.

Timp de patru zile, la Bruxelles, m-am bucurat de toată această diversitate, ca atunci cînd deschizi o cutie cu fursecuri asortate şi nu ştii pe care să-l alegi, căci fiecare are o formă diferită. Venind dintr-o ţară opacă, scufundată timp de cîteva decenii în cenuşiu, totul mi se părea extrem de colorat, o explozie de culori. Nu m-au deranjat tinerii maghrebieni din zona Grand-Place care au încercat să mă agaţe sau să mă păcălească prin diferite trucuri. Erau insistenţi, sîcîitori, dar nu agresivi. M-am simţit în siguranţă chiar şi atunci cînd m-am rătăcit pe nişte străzi, am traversat o intersecţie şi, neştiind încotro mă îndreptam, m-am pomenit într-un soi de ghetou. Era un alt oraş, unul în care oamenii stăteau pe bordură în faţa magazinelor cu fructe fanate şi beau bere, se strigau unii pe alţii în limbi necunoscute sau într-o franceză reinventată, copiii se jucau în stradă, mirosea a banane coapte şi a condimente necunoscute. La a doua vizită la Bruxelles, în 2013, am privit lucrurile ceva mai nuanţat. Şi m-am tot întrebat unde e, de fapt, spiritul locului, unde e Belgia? N-am reuşit s-o descopăr decît în mici detalii cum ar fi în sticla de Leffe sau în gustul faimoşilor *les frites,* vînduţi în cornete de hîrtie, la chioşcurile din mijlocul piaţetelor. La un moment dat, am nimerit într-un parc dintr-un cartier periferic. Pe băncile înşirate de-a lungul aleilor şedeau zeci de femei tinere îmbrăcate în hijab care îşi supravegheau copiii din cărucioare sau pe cei care se jucau la cîtiva paşi mai încolo. Era un zumzet continuu de voci feminine, amestecat cu ţipetele copiilor, veşmintele largi în combinaţii de alb cu negru fluturau uşor în bătaia vîntului. Era o imagine domestică, de pace, de familie, emblematică aş zice, însă m-a încercat o emoţie necunoscută – nimerisem oare într-o altă ţară? Apoi am început să număr – fiecare femeie avea patru-cinci copii – şi m-am gîndit: oare acesta e viitorul oraşului Bruxelles? Însă nu m-am grăbit să trag concluzii, una e să fii doar un turist şi să vezi lucrurile din afară, alta e să trăieşti acolo.

Vizavi de hotelul meu era minimarket-ul unui arab, am cumpărat de vreo două ori de la el apă şi portocale. De fiecare dată mi-a zîmbit atent, politicos. Seara îi veneau prietenii, stăteau la ţigări şi la taclale pînă noaptea tîrziu. Din camera mea, prin geamul deschis, auzeam conversaţiile în arabă şi mă simţeam undeva în Orientul Mijlociu, nu în capitala Europei. Într-o dimineaţă, l-am văzut pe fereastră cum stătea lîngă lădiţele lui cu fructe, un moment lung şi relaxat de aşteptare, în care nu făcea nimic, era doar singur cu gîndurile lui. Mi s-a părut un cadru minunat, am început să fac fotografii de la geam. A ridicat privirea şi a observat aparatul, mi-a făcut semne că nu vrea să fie pozat. Părea destul de furios. L-am înţeles şi i-am respectat dorinţa. Peste o jumătate de oră, magazinul non-stop era închis, cu storurile trase. Mi-am zis că a fost doar o coincidenţă.

Una peste alta, Bruxelles mi se pare un oraş fascinant, cosmopolit, însă cu o personalitate destul de diluată. Nu acelaşi lucru aş putea spune despre Paris, unde de ziua Franţei am simţit forţa unei mari naţiuni. Artificiile de la Turnul Eiffel pe muzică de Mozart, parizienii – trei generaţii, îmbrăcaţi în haine festive, cu pahare de cristal în mîini, bînd şampanie –, tinerii din toate culturile la un picnic nocturn, pe podurile de peste Sena, şezînd pe pături aduse de acasă, întinse direct pe asfalt, toate acestea m-au impresionat pînă la lacrimi. Nu cred că m-am mai simţit niciodată atît de copleşită de emoţie ca atunci, de bucurie că, uite, sîntem atît de aproape de minunatul Paris, că facem şi noi parte din această mare civilizaţie europeană.

Mă uit la ştiri şi văd două oraşe pline de viaţă, de glasuri şi de rîsete reduse la tăcere. Două oraşe care, dincolo de monumente şi cultură, înseamnă în primul rînd oameni. Două oraşe, pe străzile cărora m-am plimbat nestingherită, admirînd şi iubind aproape tot ce vedeam, în stare de asediu. Mi-amintesc de arabul de la Bruxelles şi mă gîndesc că poate reacţia lui nu a fost una de furie, ci una de frică. Aceeaşi frică ce îi opreşte acum pe oameni să mai iasă din case. Frica nu are religie, e universală. Iar în momentul în care se va strecura definitiv în minţile noastre, ale tuturor, nu va mai fi nimic de făcut.

EUROPEAN CENTRE FOR
PRESS & MEDIA
FREEDOM

„Neîncrederea în presă e ca votul în necunoștință de cauză“

– interviu cu jurnalistul Nicolas DON –

***Nicolas Don** este jurnalist francez, de origine română, despre care aveam să aflu că este primul jurnalist străin care a intrat în România la Revoluția din decembrie 1989. Fiind pe atunci jurnalist al RFI, specializat în reportajul de război, consideră România a doua casă. În prezent, pe lîngă emisiunile* En français, s'il vous plaît *și* Bilanț *provizoriu pe care le realizează săptămînal la RFI România, este o prezență constantă în platourile televiziunilor de știri, comentînd actualitatea internă și internațională. „Produs“ a trei culturi, plecat din România, și-a definitivat educația în Franța și SUA, specializările sale fiind dreptul internațional și jurnalismul. Am discutat cu el despre peisajul mass-media din România – cu bune și cu rele, și cu avertizarea, din start, că nu vrea și nu va da niciodată „lecții de deontologie, morală etc.“ nimănui.*

Vorbind despre presa din România nu putem să nu vorbim despre multele derapaje înregistrate de-a lungul anilor. Anul trecut, conform raportului anual al Active Watch, peste cele „cunoscute“ s-a adăugat ceva inedit: autodenunțul lui Robert Turcescu, prin care mărturisea că e agent sub acoperire, de unde a derivat o întreagă polemică în presă despre infiltrarea agenților în redacțiile mass-media.

Aceasta este o discuție care se încadrează perfect în tiparul „teoriei conspirației“. Din păcate, teoria conspirației e la ea acasă în România. Și despre mine s-au vehiculat la un moment dat asemenea acuze, fiind primul jurnalist care a intrat în România la Revoluție. Dezolat fiind pentru adepții acestei teorii, reamintesc că nu posed nici un fel de „steluță“. Subiectul în sine mi se pare unul deplasat, rușinos și insultător, la care se tot revine într-o țară democratică. Realitatea e că România e o țară democratică ce funcționează în UE, iar umbra asta a serviciilor care sînt cînd bune, cînd rele, ideea că toate jocurile se fac undeva sus, grație serviciilor și numai prin ele, deși nici nu știm bine ce înseamnă aceste servicii, e toxică și, repet, insultătoare pentru orice fel de societate. Vorbind despre mass-media care vehiculează zvonuri nefondate, abia aici vorbim despre un derapaj serios de la libertatea presei. Fie că o fac la comandă, fie că sînt în goană după senzațional, jurnaliștii care propagă zvonuri sînt bineînțeles total nedeontologici. Revenind la celebrul autodenunț al lui Robert Turcescu… Am asistat la o „capodoperă a genului“ din care, personal, n-am înțeles nimic și nu știu, de fapt, dacă cineva a înțeles ceva.

De ce credeți că teoria conspirației se propagă în mass-media din România mai mult ca în alte părți?

Derapaje există peste tot, dar aici nu putem înfiera sau lăuda o meserie. Sînt elemente bune și rele. Ceea ce mă interesează în peisajul mediatic din România e lipsa dezbaterii. Presa românească nu are cultura dezbaterii pe fondul problemelor. Doi la mînă, lucrurile sînt amestecate constant, știrile n-au coerență. Și e multă emotivitate. În special în presa scrisă, unde nu găsim articole, ci opinii și trăiri. Citesc de multe ori articole fără să găsesc în ele știrea la care se referă. Vreau esențialul, pentru că n-am timp să citesc printre rînduri. Totul devine o opinie personală care folosește un limbaj neadecvat și o lipsă de context. Dacă deschid acum TV-ul, fără să știu despre tragedia din Colectiv, aud că s-au împlinit atîtea săptămîni de la declanșarea „iadului“ din Colectiv. Fără să mi se dea informațiile elementare. La primul impact, cineva care a aterizat din Lună nu înțelege care e treaba cu „iadul“. Știrile se redactează ca și cum toată lumea ar fi la curent permanent cu tot ce se întîmplă. Ca să nu mai spun de lipsa de distanțare dintre reporter și eveniment. Iar vorbind despre „evenimente“, de multe ori din țînțar se face armăsar, dintr-o știre mică faci o știre de senzație, de *breaking news*, concept care nu e înțeles în esență: în marea parte a mass-media din România faptul că afară a început să plouă e un *breaking news*. Ierarhia informației este altă parte a acestor derapaje constante. Nu se mai face diferența între importanța știrilor sau se decupează în așa fel încît pierzi esențialul, un esențial diminuat de știri amestecate.

Mă leg puțin de această amestecare a știrilor, divagînd oarecum înspre traseismul jurnalistic. Cum vedeți această formă de asumare sau, mai bine zis, neasumare jurnalistică?

Traseism există și în Occident, dar e întotdeauna conform codurilor deontologice. Nu deranjează să treci de la un ziar la altul, cît timp omul e integru și constant în opinii. În România cred că e vorba, de fapt, mai mult despre un traseism financiar. Pentru că vorbim, din păcate, despre o meserie aflată în criză. Presa nu are bani și atunci, în funcție de sponsori, își schimbă opiniile.

Dumneavoastră colaborați cu mai multe televiziuni și posturi de radio, care la noi sînt poziționate antagonic. Cum se împacă RFI cu Antena 1, de exemplu?

Este, de fapt, foarte simplu: nici la RFI, nici la Antena 1 și nici nicăieri unde mă duc nu mi s-a spus vreodată ce să spun. Și, ce e mai important, nu mi s-a spus niciodată ce să nu spun. Cred că, dacă semnătura e credibilă, dacă vorbești argumentat, pe domenii pe care le stăpînești, și ești constant cu tine însuți, postul, indiferent de cum este perceput social, nu te decredibilizează.

Conform raportului de anul trecut al RSF, libertatea presei în România e în declin. Este un noroc faptul că dvs. nu ați avut parte niciodată de îngrădirea libertății de exprimare?

Nu consider că e vorba despre noroc. În primul rînd, eu fac meseria aceasta din pasiune și din convingere și nu am dependențe materiale de acest lucru. Sînt *freelancer* și mă duc în emisiuni unde consider că am ceva de spus, repet, argumentat și la obiect. Dacă nu, nu mă duc.

De unde pasiunea, de ce ați ales această meserie?

Voi fi franc: grație României comuniste în care m-am născut. Trăind într-o societate în care mi se tot explica ce trebuie să gîndesc și să spun, și cît de frumoasă e viața sub conducerea partidului, deși realitatea era alta, simțeam acea latură schizoidă, o distorsionare a realităților pe care le trăiam. Iar meseria de jurnalist înseamnă – sau ar trebui să însemne – tocmai reglajul cît mai fin între realitate și relatare. Dacă mi se spune ceva, prefer să mă duc să văd la fața locului și să relatez de la fața locului, să fotografiez realitatea necosmetizată de trăiri sau influențe ideologice. Căci esența meseriei e să lași publicul să-și formeze propria opinie pe baza acelei fotografii. Nu e job-ul meu să-i spun omului ce să gîndească, ci să-i arăt faptele. Dacă vorbim despre fapte, prezinți o radiografie, dacă e să comentezi un eveniment, trebuie să explici contextul. Ca jurnalist, trebuie să prezinți un context politic echidistant, indiferent de votul pe care tu, ca persoană, îl bagi în urne.

Cum percepeți schimbările din peisajul presei românești?

Țara asta este o țară în care lucrurile se structurează greu. Dacă începutul presei libere din România, făcută pe genunchi, pentru că nu avea cum să fie făcută altfel, e boala congenitală a presei de acum, nu sînt eu în măsură să vă spun. Multe lucruri s-au făcut pe genunchi. Sînt și rămîn un observator critic, potrivit meseriei. Fie că mergeam la mineriade sau la alegeri, unde vedeam lucrurile din afară și luam pulsul oamenilor de aici, fie că moderam la TVR o emisiune despre valorile democrației. Dar, încercînd la București să fac televiziune ca la Paris, m-am lovit de niște obiceiuri locale extrem de bine încetățenite, care m-au făcut să înțeleg că nu e momentul să aplici aici metodele de funcționare ale presei franceze.

Legat de schimbări, cum vedeți absența știrilor externe din jurnalele de știri?

Este o mare hibă a mass-media din România pe care nu mi-o explic. Sub comuniști, singurele supape erau știrile din politica externă. Cînd s-au deschis granițele, atît fizice, cît și informatice, apetența pentru știrile externe pare că a dispărut. După cum nu există mulți specialiști care să vorbească despre contextul internațional. Despre ce se întîmplă în Siria, care sînt legăturile cu celelalte state, care sînt urmările logice… puțini știu să le explice. Cînd se întîmplă ceva, mereu ne ia prin surprindere, iar asta din cauză că nu ni se explică, constant, contextul internațional. O știre este o reacție în lanț, sau ar trebui să fie. Jurnaliștii de modă veche dispuneau de timp. Se documentau. Acum, toți jurnaliștii de peste tot trebuie să scoată știri pe bandă rulantă, iar asta nu-ți mai acordă timp pentru verificarea surselor și pentru aprofundarea contextului.

Anul trecut, mulți moguli de presă au fost condamnați penal.

Aici vorbim despre infracțiuni economice, nu despre libertatea presei.

Infracțiuni economice care au legătură și cu libertatea presei. Cînd Dan Voiculescu a fost arestat, întregul trust a făcut un zid de apărare în jurul lui, punînd presiune pe justiție…

Într-adevăr, poți acționa doar dacă ai dovezi clare că este un complot. Sînt manifestări pe care nu le vezi în altă parte. Cei din trust sînt convinși că s-a făcut o nedreptate. Asta însă trebuie demonstrat, dincolo de vorbe. Pe cealaltă parte a eșichierului politic, lui Dan Turturică, de la *România liberă*, i s-a reproșat că nu a susținut cauza patronului său, Dan Adamescu, care are și el o mare problemă economică cu DNA. Faptul că îți susții sau nu patronul pînă în pînzele albe e o opțiune personală. Deontologic vorbind, într-o lume ideală în care nu trăim nicăieri, redacțiile trebuie să-și facă treaba indiferent de interesele patronului care le plătește. *Le Monde*, o referință în domeniu, are de cîtiva ani niște acționari privați, identificați ca fiind de stînga. Ori de cîte ori acești acționari intervin în dezbaterea publică, li se redau punctele de vedere, menționîndu-se însă explicit că ei sînt patronii jurnalului. Ceea ce mi se pare îndeajuns de onest.

În Franța, calomnia și insulta sînt incriminate penal?

Aici lucrurile sînt mai complicate. Într-adevăr, există în legea presei din Franța, o lege care datează din 1881, această incriminare, dar nu a fost niciodată aplicată. Dacă îmi permiteți o butadă, nu e o problemă de libertate de limbaj sau opinie, ci de un abuz al acestei libertăți de expresie.

Dar există instrumentul juridic. Aplicat sau nu pînă acum, este oricînd aplicabil. Iar în România există multe dezbateri pe acest subiect. De ce credeți că noi ne temem de această incriminare penală?

Dezbaterea pornește de la încrederea în sistemul juridic. Totul se poate dovedi. Insulta și calomnia sînt la aprecierea judecătorilor. Căci trebuie să existe niște limite clare la abuzuri. Dar să nu uităm, iar în România se uită tot timpul, că totul ține de judecător. Cînd va exista încredere în sistemul judiciar, probabil frica de incriminare și de posibilitatea abuzurilor judiciare va dispărea.

Dacă vorbim despre încrederea în justiție, care sînt pericolele la care este expusă o societate care nu are încredere în presă?

Sînt pericolele votului negîndit. Neîncrederea în presă echivalează cu votul în necunoștință de cauză. Precizez: pentru o democrație funcțională e întotdeauna mai bine să voteze cetățeanul și nu consumatorul. Fie el și de știri.

a consemnat Stela GIURGEANU

■ ■ ■

European Commission

Acest text a fost realizat într-un program de parteneriat cu *Osservatorio Balcani e Caucaso* pentru Centrul European de Presă și Libertatea Presei (ECPMF), cu sprijinul Comisiei Europene. Responsabilitatea pentru conținutul acestui text aparține exclusiv revistei *Dilema veche* și nu se poate în nici un fel considera că el ar reflecta punctul de vedere al Uniunii Europene.

Mihai BUZEA

Sărăcia este bună

Acest text nu conține decît două idei și o poveste. Una dintre idei e limpede încă din titlu, iar pe cealaltă, la fel de contraintuitivă, o păstrez pentru final, așa că încep cu povestea.

În vara asta (e vorba de 2015), cineva a vrut să cumpere teren agricol. Cineva-ul e dintr-o țară cu bani mulți și pămînt puțin, iar ca să fie sigur că treaba se face cum trebuie, a angajat patru oameni, adică un șofer, un expert, o traducătoare și pe mine. E clar ce făceau primii trei: șoferul șofa, expertul evalua cu ochiul lui de expert loturile propuse spre vînzare, iar traducătoarea îi traducea expertului toate vorbele de seamă pe care i le spuneau oamenii locului (în general, minciuni). Eu nu făceam nimic, eram un fel de *prooflistener** – meserie care nu există, am inventat-o ca să explic ce căutam acolo: prezența mea trebuia să fie o garanție că expertul nu pune la cale vreo coțcărie cu traducătoarea și cu autoritățile locale, iar cineva-ul să se aleagă cu pămînt prost, supraevaluat, și cu vecini hoți. Eu zic că m-am străduit să-mi merit banii (apropo, luați la negru), dar asta se va vedea pe parcursul următorului cincinal, nu acum!

Județele pe care le-am parcurs astfel au fost, de la vest la est, Olt, Teleorman, Giurgiu, SAI, Călărași, Ialomița și Buzău; evident, e vorba de niște sate relativ izolate, foarte puține la număr, dacă stau să mă gîndesc, dar experiența m-a traumatizat. Recunosc cinstit, nu eram pregătit pentru întîlnirea cu cealaltă Românie; poate că problema e la mine, c-oi fi eu mai mămăligă, sau poate că traiul în orașele mari ne mancurtizează în sens invers, dar tot ce pot să spun e că cealaltă Românie nu e-n România, nu-i în Europa și nu prea este pe planeta noastră. Pare mai degrabă un decor de film SF, o butaforie, o distopie, o… spuneți-i cum vreți, dar pe mine m-a lăsat mai mut decît e rața mută.

Odată întors în București, m-am dus la ANPIS (Agenția Națională pentru Plăți și Inspecție Socială), instituția care se ocupă de asistații social, ca să-mi lămuresc în cap următoarele întrebări despre acești *oameni de cîmpie:* cîți sînt? Ce mănîncă (mai exact, „Din ce bani mănîncă?“)? Din ce bani beau (ce, cît și cînd beau am văzut)? Cum trec peste iarnă? Care este structura bugetului unei „gospodării“ de asistați? Cine se ocupă de ei, cine-i păstorește? Altcineva decît cîrciumarii, adică!

Cu foarte multă amabilitate, ANPIS mi-a pus la dispoziție următoarele informații: sînt peste un sfert de milion de persoane care primesc VMG (Venit Minim Garantat), iar suma pe care statul o cheltuiește lunar este de circa 116 milioane de lei (drepturi curente, adică VMG-ul „chior“), plus „alte plăți“. Județele campioane sînt Bacău, Buzău, Galați, Teleorman și Vaslui, cu aproximativ 11.000 de *vemegiști* fiecare, dar Oscarul merge la județul Dolj, care a reușit anul acesta saltul peste pragul psihologic: 15.000 de oameni fără căpătîi**! În subsolul clasamentului se zbat județe ca Timiș (1961), Tulcea (2341), Caraș-Severin (2590), Bistrița-Năsăud (2771), Sălaj (2980) și Covasna (2993), iar lanterna roșie e cine altcineva decît Bucureștiul, cu 341 de persoane asistate (n-am pile la ANPIS ca să-mi bag și eu dosarul, să fim măcar 342!). Datele sînt de pe primul trimestru din 2015, iar ca să nu se supere nimeni, le dau și pe regiuni: Nord-Est, 49.144; Sud-Muntenia, 49.700; Sud-Est, 41.613; Sud-Vest Oltenia, 40.793; Vest, 11.794; Nord-Vest, 26.227; Centru, 31.337; București-Ilfov, 2080. Încerc să înăbuș în mine vocea patriotului naționale, dar trebuie să remarc cît de strînsă e lupta pentru titlu între cele două regiuni istorice care-au reușit Unirea cea Mică de la 1859. Cifrele seci să le interpreteze alții, eu doar observ puritatea etnică și religioasă a primelor clasate.

Aceste cifre seci nu explică însă cum reușește să trăiască un om cu 140 de lei pe lună, cît e VMG-ul. Serios, cum?! Poate doar cu pîine și apă, deși foarte mă-ndoiesc; dar i-am văzut petrecîndu-și zilele la cîrciumă, înșirînd țuiculițe, berici și țigarete. Din nou, cum? Mai exact, cu ce bani? Explicația stă în acele „alte plăți“, cum mi-a explicat doamna directoare de la ANPIS. Este vorba de: alocația de stat pentru copii (1.342.826.084 de lei, bani de la buget pentru trimestrul I din 2015); indemnizație pentru creșterea copilului (791.148.352 de lei); stimulent de inserție pentru perioada de creștere a copilului *(back-to-work bonus,* 112.298.740 de lei); alocația pentru susținerea familiei (267.701.871 de lei); alocația lunară de plasament (158.346.549 de lei); ajutoare de încălzire (122.939.224 de lei, distribuiți către 320.476 de persoane, dintre care numai 50.499 se încălzesc peste iarnă la foc de lemne). Cu alte cuvinte, un asistat isteț are patru copii proprii și personali (alocația pentru susținerea familiei se acordă diferențiat în funcție de numărul de copii, dar pînă la „4 copii sau mai mulți“), mai ia cîțiva și-n plasament, are grijă ca ei să se ducă la școală, ca să nu piardă alocațiile, și-și face un dosar beton, ca să aibă parte de toate „alte plățile“ de mai sus. Dosarul nu și-l face singur, i-l face asistentul social al satului sau al comunei, angajat al Primăriei, care adună următorul purcoi de acte, pentru fiecare *vemegist* în parte: carte de identitate; certificat de căsătorie; certificate de naștere ale copiilor; hotărîre definitivă de încuviințare a plasamentului familial al minorului; talon șomaj; talon alocație de stat pentru copil; adeverința de elev în care se specifică dacă beneficiază de alocație de stat; talon pensie; decizie pensie; cerere și declarație pe propria răspundere; acte doveditoare privind componența familiei și veniturile realizate. Numai cînd mă gîndesc cît s-a muncit în județul Dolj ca să fie alcătuite, piesă cu piesă, dosarele a peste 15.000 de oameni, mă ia cu vertij! Hai, că asistentul social, ca asistentul, s-a distrat și el mergînd din poartă-n poartă, leorpăind prin noroaie, lătrat de cîini și fugărit cu ciomagul de cîte-un asistat, nemulțumit că vecinul lui a „luat“ mai mult… dar primarul, primarul?! Cît stres pe el să distribuie muntele de bani venit de la ANPIS… și pentru ce? Pentr-o leafă pîrlită de bugetar!

Un asistat isteț își face un dosar beton, ca să aibă parte de toate „alte plățile“.

Cu toate aceste artificii, dacă nu muncește, o familie nu poate supraviețui nici măcar vara, ca să nu mai vorbim de trecerea iernii. Așa că, de obicei, copiii, fie proprii, fie „încredințați în plasament“, sînt trimiși la munca cîmpului ca zilieri și hrăniți o singură dată, seara (în rest, „se descurcă“); doamna și stăpîna casei muncește și ea în aceleași condiții („bani, țigări, mîncare de trei ori pe zi și o juma' de rachiu seara, să duc la bărbat“), dar e plătită cu o sumă ceva mai mare: copiii primesc între 10 și 30 de lei pe ziua de muncă, femeia cam 50, în funcție de cutuma locală. Dacă dumnealui asistatul catadicsește să ia sapa-n mînă, pentru o zi, două sau trei (niciodată mai multe), tariful său este de 100 de lei la zi („Să nu zic 150, da?“), pentru că, în mod ciudat, se consideră că face treabă mai temeinică decît nevastă-sa (eu am văzut exact contrariul, dar cutuma e cutumă!).

Chestia cu „sărăcia este bună“ nu mi-a venit mie-n cap (eu n-am idei economice de nici un fel, că dac-aveam, acum eram bogat, nu ziarist!), ci mi-a spus-o Andy, expertul din țara cu pămînt puțin (nu-l cheamă Andy de-adevăratelea, evident). Redau în continuare ideile lui, cît mai compact formulate, astfel încît eventuala mea contribuție (neintenționată) să fie minimă: „Este foarte bine că acești oameni sînt atît de săraci. E un mare noroc pentru România. Sărăcia extremă grăbește mobilitatea socială. Dacă ar putea trăi neasistați din agricultură, s-ar agăța de acest mod de viață și urbanizarea s-ar întinde pe mai multe generații. Fiind însă și săraci, și alcoolici, și lipsiți de orice șansă, nu au absolut nimic de oferit copiilor, nici un model, nici un orizont, nimic. Iar orașele voastre mari progresează destul de repede. Pentru copii, ele vor fi irezistibil de atractive, nimic nu-i va putea opri să plece. Satele acestea vor muri, toate. Sărăcia lor este foarte propice, atît pentru viitoarea integrare a copiilor în piața reală a muncii, cît și pentru concentrarea terenurilor agricole în exploatații mari, rentabile. Guvernul vostru procedează stupid neinvestind în educația acestei generații, dar odată ajunși în orașe, copiii se vor educa singuri, cu ajutorul aplicațiilor telefoanelor mobile. Cel mai greu vor învăța să se dezvețe de furat, ceea ce părinții lor nu vor învăța niciodată“. M-am enervat și i-am zis lui Andy că, dacă tot e-așa deștept, să-i explice Guvernului nostru care e soluția, ce trebuie făcut ca asistații să se reintegreze, să aibă un rost în viață, să nu se mai tîrîie de la o iarnă la alta, de parcă ei n-ar fi oameni. „Nu există soluție. Sînt condamnați *(doomed).* Am văzut această situație în toate țările în care am lucrat. Au fost încercate multe abordări. Indiferent de bugete, toate programele au eșuat. Dacă ar fi reușit, măcar parțial, ar fi întîrziat o evoluție socială inevitabilă și ar fi fost rău pentru afaceri. Cu cît guvernele se implică mai puțin, cu atît mai bine.“ I-am atras atenția să nu mai vorbească așa în România, că se pune lumea cu bătaia pe el, dar nu l-am impresionat, mi-a zis că a doua zi are avion și mi-a repetat, ca să-mi intre-n cap cealaltă (a doua și ultima) idee: „Asistații sînt irecuperabili“.

* prin analogie cu respectabila (dar prost plătita) meserie de *proofreader*.

** mi s-a atras atenția că termenul corect este „precariat“, nu „oameni fără căpătîi, asistați, *vemegiști*, săraci, alcoolici etc“. Se poate. Este un termen mai nou, încă nu l-am asimilat, deși fac eforturi în această direcție.

Mihai Buzea *este jurnalist la* Cațavencii.

PUBLICITATE

DRACULT
CIADO
STRAUSS FESTIVAL
SFO
ORCHESTER WIEN
dirijor SFO
Maestro
Willy Büchler
soprană
Monika
Mosser
STRAUSS FESTIVAL ORCHESTRA VIENNA
fondator SFO Peter Guth
CHRISTMAS IN VIENNA
adevărul
DILEMA

INFORMAȚII LA TEL.: 0760.782.182, 0723.531.330, 0745.171.770
Biletele se găsesc la casele de bilete ale sălilor de spectacol
și online pe www.vandbilete.ro, www.bilete.ro, myticket.ro, www.eventim.ro

9 decembrie – Timișoara – Opera Națională Română
10 decembrie – Alba Iulia – Casa de Cultură a Sindicatelor
12 decembrie – Suceava – Casa de Cultură a Sindicatelor
13 decembrie – Botoșani – Casa de Cultură a Sindicatelor
14 și 15 decembrie – Iași – Teatrul Național „Vasile Alecsandri”
16 decembrie – Brașov – Teatrul Dramatic „Sică Alexandrescu”
17 decembrie – Bacău – Teatrul de Vară „Radu Beligan”
18 decembrie – Constanța – Casa de Cultură a Sindicatelor
19 decembrie – București – Sala Palatului
Toate spectacolele încep la ora 19.30.

Doru COSTEA

Școala părinților

Prima amintire despre cărți o am de la mama. Îmi citea în fiecare seară cîte-o poveste din Emil Gârleanu sau Alexandru Brătescu-Voinești. Am trecut pe rînd prin toate stările personajelor, am suferit de sete și căldură odată cu calul priponit în soare, uitat de stăpîn la ușa crîșmei, am închis ochii de frica umbrei, deodată cu iepurele, în miez de noapte cu lună. Mama citea cu intonație, cu o voce caldă, și lăcrima cîteodată la finalul nefericit al poveștii. N-am știut niciodată că e obosită, deși aveam să înțeleg mai tîrziu că gărzile de noapte la spitalul din oraș erau un coșmar. Cu tata ascultam seara, pe postul național, teatru radiofonic (văd și acum beculețul verzui – ochiul magic al radioului). Comediile antice (Plaut, Terențiu), difuzate cu precădere de postul național, erau savuroase.

Mai tîrziu, odată cu începerea școlii primare, mama a început să-mi citească poezii din Eminescu. Citea rar, cu grija de-a se face înțeleasă. Punea mare preț pe intonație, așa cum, la temele de caligrafie, îmi atrăgea atenția asupra înălțimii literelor: de la linie pînă la linie.

Cu tata – fost vînător pasionat – aveam să descopăr natura din preajma orașului. Cîmpul avea culori diferite și nuanțe doar de el știute. Renunțase la pușcă, nu și la plimbările în aer liber. Știa obiceiurile vînatului și deosebea imediat, între brazde, ascunzișul unui iepure. De multe ori, spre disperarea mamei, stăteam ore în șir culcați în iarba înaltă a cîmpului ca să putem privi în voie rațele sălbatice și fazanii ieșiți în buza pădurii.

Primii absolvenți ai Gimnaziului „Alexandru Mocioni" din Ciacova
1925-1926
cu corpul
profesoral.
A. Kernweis. L. Surlașiu. C. Iofan. A Ghilezan. Dr. I Babinsky. Dr. C. Vulcan. I. Vădutu: V. Rebigea.

reprodusă prin amabilitatea prof. Bogdan Seculici de la Liceul „Alexandru Mocioni" din Ciacova

Copiii au nevoie de răspunsuri, mai cu seamă la întrebările nepuse

Am avut o copilărie fericită și o datorez în mare parte timpului dăruit de ai mei. Spun asta pentru că devine din ce în ce mai evident faptul că părinții dau orice copiilor lor, de la telefoane inteligente pînă la mașini de lux, dar uită, de cele mai multe ori, să le dea din timpul lor (și cînd spun asta mă includ). E aici un sentiment ascuns de vinovăție care ne încearcă și care ne face să compensăm cumva lipsa timpului cu tot felul de gadgeturi, care să le dea copiilor o preocupare? Sîntem în chiar atît de mare măsură prizonierii eficienței? Sînt întrebări pe care probabil ni le-am pus cu toții.

Văd peste tot, în spațiile publice, copii cu fețele luminate de albastrul ecranelor, butonînd cu eficiență și cu o aparentă bucurie. Părinții, alături, îi privesc cu mulțumire, din cînd în cînd, atunci cînd ridică și ei privirea din tabletele pe care le butonează sîrguincios. Văd familii care, deși împreună, nu-și vorbesc decît ca să se întrebe unde e priza pentru încărcător sau dacă au semnal suficient de puternic la telefon. Se ignoră reciproc. Se simt aproape stînjeniți de prezența celorlalți. Copiii au nevoie, cred, în primul rînd, de atenția noastră, de răspunsul nostru la întrebările lor, mai cu seamă la cele nespuse.

Părinții nu pot fi substituiți de o catedră

O repoziționare e necesară și în privința atitudinii părinților față de școală. Tendința de-a lăsa formarea copiilor în grija exclusivă a școlii este una din ce în ce mai evidentă. Tendință care vine la pachet cu abandonul educației în familie și cu așteptările exagerate în privința rolului profesorilor. Am privit întotdeauna școala (doar) ca pe-o oportunitate. Părinții nu pot fi substituiți de o catedră, oricît de competent și de bine intenționat ar fi cel care se află în spatele ei.

În primul rînd, ar trebui să recuperăm raporturile de colaborare dintre părinți și profesori, cantonate deocamdată în zona unor permanente nemulțumiri reciproce. E o adversitate mută, pe care copiii o vor specula nu tocmai fericit. Ședințele cu părinții ar trebui să redevină punțile de comunicare între cele două părți, în beneficiul celei de-a treia. Aș zice că școala trebuie doar să potențeze și să canalizeze interesul copiilor pentru informația curriculară. Restul vine din efortul individual, asistat și susținut de către părinți, în familie. În afara acestei susțineri, învățămîntul lasă loc unei competiții discriminatorii ce cîștigă teren: meditațiile. Tentația de a deplasa centrul de greutate către ele este din ce în ce mai vizibilă și tinde să dilueze calitatea, interesul și preocuparea către educația la clasă.

Recuperarea autorității profesorilor este iarăși o problemă sensibilă și care ar trebui readusă în discuție în spațiul public, intoxicat pînă la saturație de clișeul nefericit al dascălilor bătăuși. Da, au fost cazuri, însă ele nu au existat în învățămîntul românesc decît ca excepții care vin să confirme regula: aceea a unor oameni dăruiți. Nu de aceeași publicitate se bucură însă profesorii agresați fizic în plină oră de curs de către elevi (despre agresiunile verbale și morale nu mai vorbesc). Aș trece în categoria agresiunilor morale și indiferența.

Din păcate, este vizibilă disoluția cvasitotală a autorității profesorale. E o extremă cu care nu pot fi de acord. Pe acest fond se produce un dezechilibru periculos pentru calitatea actului de învățămînt. Sigur, n-o să cred că soluția ar veni din aplicarea unor sancțiuni rigide sau pedepse corporale. Dar adecvarea elevilor la exigențele de comportament impuse de școală se cere reinstaurată. Iar acest proces trebuie să înceapă de la părinți în primul rînd. Un exemplu cu care mă întîlnesc zilnic: în drum spre birou, în centrul orașului, trec prin fața unei școli de fițe. La orele prînzului, cînd copiii ies de la școală, sînt cel puțin douăzeci de mașini luxoase parcate în plin bulevard cu sens unic și pe care îl blochează cu nonșalanță, afișînd dispreț față de toți cei aflați în trafic (nu puțini) la acea oră. Asta spune multe despre atitudinea părinților. Am avut, din întîmplare, o discuție cu o mamă, medic de profesie, care îmi povestea că a decis să-și mute copilul de la școala respectivă. Știți, îmi spunea, sînt scene de neconceput pentru ceea ce cred eu că trebuie să fie o școală; sînt copii care înșiră cîte două-trei telefoane pe bancă și pe care le folosesc fără să fie „deranjați" de cineva. Și e vorba de o școală publică. Nici un profesor nu are curajul să le facă observație pentru că riscă o detașare subită…

Mi-am adus aminte de învățămîntul primar, școala generală și liceul meu din Ciacova, orășel discret, cu un aer de burg medieval, aflat în apropiere de Timișoara. Cu dotări care au făcut ca delegații de la Moscova (da, Moscova la acea vreme) să vină ca să-l viziteze. O sală uriașă de sport, o altă sală de spectacole (cu 400 de locuri, pian vienez, fosă pentru orchestră, cabine pentru artiști și unde Teatrul de Operetă din Timișoara venea de două ori pe lună), laboratoare de fizică, de chimie, biologie (cu exponate din fauna locală, conservate de peste o sută de ani).

Cu un profesor de latină, fost preot catolic, doctor în teologie la Passau, unde făcuse și seminarul, care obișnuia să pună toate întrebările în latină, noi fiind, în abordarea lui, latini ce învățam românește. Domnul Dipong (pe numele lui) era un mare iubitor al disciplinei la clasă. Aplica, ce-i drept, și corecții corporale, dar o făcea cu voită neîndemînare, încît era evident că palma era una mai degrabă morală. Chestia cu haz era că imprincinatul știa că urmează să fie „sancționat" pentru că bătrînul preot își punea pe catedră ceasul de mînă (ne povestise odată că dăduse o palmă cuiva și i se oprise ceasul, vechi, primit cadou în vremea studenției sale).

Dar n-aș fi îndrăznit să-i spun lui tata c-am primit o palmă, căci l-ar fi căutat să-i mulțumească. Țin minte că, la o ședință cu părinții, unul dintre ei aflase despre isprăvile copilului și îi ceruse distinsului profesor să-i altoiască odrasla ori de cîte ori recidiva.

Fără îndoială că azi nu mai pot fi puse în discuție corecțiile corporale, le-am amintit doar pentru că ele au făcut parte din școala mea.

Disciplina: rigoare sau teroare?

Am fost la mai multe ședințe cu părinții, la un liceu de fete din Londra, absolvit de fetița mea.

Uniforme de culoare închisă, reguli severe de conduită, exigențe profesionale fără nici o excepție, toate stabilite cu amabilitate și cu zîmbetul pe buze. Un regulament strict detaliază abaterile considerate grave și pentru care ești exmatriculat fără drept de apel. Printre ele plagiatul e la loc de cinste: nu numai că ești exclus, dar despre excludere sînt informate toate marile universități care, ca o consecință, nu te mai primesc. Telefoanele mobile sînt interzise în corpul de clădiri al liceului (lăsate în fișetul personal, la intrare), iar accesul la bazin în ora de sport este permis doar cu costum de baie dintr-o singură piesă.

Mă întreb cîți părinți ar fi de acord ca în liceele din țară să fie introduse asemenea rigori.

***Doru Costea** este avocat.*

Cu ochii-n 3,14

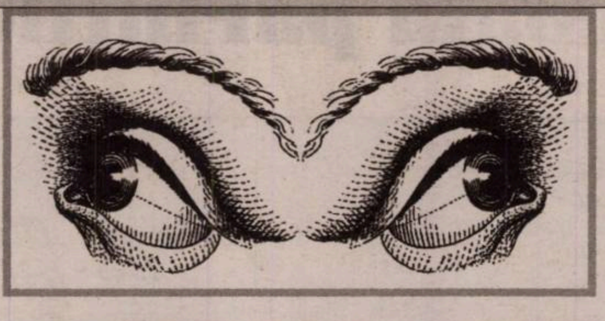

DOUĂ LUCRURI ÎȘI DOREȘTE UN BĂRBAT ADEVĂRAT: SĂ PREZINTE PUBLICULUI O ALTĂ DIMENSIUNE ȘI SĂ FIE ȘEFUL

■ Titluri, concepte, maxime și cugetări binecunoscute – de nerecunoscut (V): *„Două lucruri își dorește un bărbat adevărat: pericolul și joaca. De aceea caută în femeie cea mai periculoasă jucărie.“* (Nietzsche, *Așa grăit-a Zarathustra);* în maghiară: *Egy férfi két dolgot akar: veszélyt és játékot. Ezért akarja a nöt, aki a legveszedelmesebb játékszer.* (**M. P.**)

■ Marți, 24 noiembrie 2015, la Athénée Palace Hilton din București a avut loc o licitație („Colecția unui român. Corneliu Vadim Tudor“) care își propunea „să prezinte publicului o colecție de obiecte încărcate de poveste și emoție“. Ne-a atras atenția piesa de la poziția 45 din catalogul licitației, *Autograful colonelului Muammar al-Gaddafi, șeful statului libian, pe o carte de vizită a senatorului Corneliu Vadim Tudor,* cu un preț de pornire de 325 de euro. Iar la poziția 162, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate,* operele complete ale lui Nicolae Ceaușescu, în 30 de volume, cu un preț de pornire de 250 de euro. În ambele cazuri, pare cam puțin – obiectele cu o asemenea încărcătură de poveste și emoție nu pot fi decît inestimabile. (**D. S.**)

■ Un tip pe nume James Richards susține că, în urma unei călătorii într-o altă dimensiune, s-a întors cu o casetă audio pe care se află un album al trupei Beatles încă nerealizat în dimensiunea noastră. Albumul se cheamă *Everyday Chemistry* și, indiferent dacă credeți sau nu povestea omului, poate fi ascultat și descărcat gratuit de aici: www.thebeatlesneverbrokeup.com. Pe site puteți citi în amănunt și povestea turistului nostru intradimensional cu mintea plină de rock'n'roll. (**M. C.**)

■ „Ne-au spus de ce erau acolo, ne-au vorbit despre ce propovăduiesc. Ne-au explicat că bombele căzute în Siria i-au făcut să fie acolo (...). Ne-au luat în sala unde răniții încă mai agonizau. Ne-au explicat că acesta nu este decît începutul războiului care s-a pornit acum și că ei o fac în numele Statului Islamic. Apoi ne-au întrebat dacă sîntem de acord cu ei. Vă las să vă imaginați liniștea care s-a lăsat în acel moment.“ (Sébastien a rămas închis mai mult de două ore în Bataclan, vineri, 13 noiembrie, alături de teroriști. Aceasta este mărturia lui, făcută celor de la RTL.) (**A. M. S.**)

■ O statistică despre furturile din magazinele germane arată că Nutella e unul dintre produsele cele mai vînate de hoți. Șeful unei rețele de benzinării a hotărît să scoată deocamdată produsul de la vînzare, pentru că paguba e prea mare. „Avem o problemă cu anumite categorii de produse alimentare“, a spus el. Soluția? Să pună la raft doar butaforie, un model al produsului, și să vîndă borcanul adevărat cu ciocolată doar la tejghea. (**M. M.**)

ILOZOFIE
PSIHOLOGIE
Regina Adevărată
MAGIA ORDINII
SUGE-O, RAMONA!

© Ș. Georgescu

CAM CE POATE GĂSI O DOAMNĂ DE AICI ÎNCOLO: UN PROFIT DE 26 DE LEI

■ Cam ce poate găsi o doamnă pe mail-ul ei, printre altele: „Mărește-ți buzele rapid, sigur și eficient“. Motivația: „Mărirea buzelor este cea mai cerută manoperă estetică mai ales acum, cînd vine vara“ (http://acasatv.net/). Și încă una, mai concretă: „În grupul meu de prietene, cele care au buzele perfecte sînt mereu în centrul atenției și mi-am dorit și eu să fiu privită în felul în care sînt ele“. Ce am putut înțelege eu de aici: că lucrurile care contează, în asemenea situații, sînt cam două: vara (chiar dacă nu vine chiar acum) și „grupul de prietene“... (**I. P.**)

■ Ce-am mai aflat zilele astea: Statuia Libertății a fost concepută inițial să reprezinte o femeie musulmană care păzește Canalul de Suez, dar în cele din urmă sculptorul Frédéric Auguste Bartholdi și-a mutat schițele sale din Egipt în Staten Island. De aici încolo, altă poveste simbolică! (**M. C.**)

■ Potrivit unei anchete făcute de *Financial Times,* contrabanda cu petrol irakian aduce autoproclamatului Stat Islamic, cunoscut și drept ISIS, un profit de 1,5 milioane de dolari pe zi. Atacurile de la Paris au costat mai puțin de 50.000 de dolari. (**M. C.**)

■ Un bilet București-Brașov cu SNCFR costă 52 de lei. Același bilet, cu compania SC Regiotrans SRL, costă 26 de lei. Aceeași *via. Comparaison n'est pas raison?!* (**R. M.**)

DIN ACEST MOMENT, ȘOSEAUA ȘTEFAN CEL MARE SE AFLĂ ÎN SUBURBIA CRÎNGAȘI

■ Dl președinte Iohannis dorește o nouă lege a educației pînă în 2017 și a declarat: „Din acest moment, dezbaterile în domeniul viitorului educației sînt deschise“. De fapt, dezbaterile sînt deschise de douăj de ani, s-au făcut, refăcut și schimbat legi, fără mari rezultate. Înțeleg că acum o luăm de la capăt. Din dezbatere-n dezbatere spre victoria finală! (**M. V.**)

■ Pe Șoseaua Ștefan cel Mare, farmacia „Arta“ se află exact lîngă farmacia „Rețeta“. Părerea mea este că ar trebui să se unească între ele și să se numească, mai poetic, „Arta rețetei“. Sau „Rețeta artei“? (**A. P.**)

■ Avea șapte ani, îl chema Diesel și lucra în Poliția franceză, unde se specializase în detectarea explozibilor. În timpul unui raid în suburbia pariziană Saint-Denis, a intrat primul în camera unde un sinucigaș terorist tocmai detona o bombă artizanală. Poliția franceză a postat pe Twitter o fotografie cu frumosul și curajosul cîine, anunțîndu-i cu regret moartea. (**M. C.**)

■ În Crîngași, o farmacie veterinară: Puricel Vet. De unde deduc că pînă și puricii sînt bineveniți, drăgăliți și răsfățați. (**S. G.**)

PUBLICITATE

alexandru ANDRIEȘ
muzică de divorț
ioana mîntulescu
sorin romanescu
& berti barbera
în concert la cinema PRO
vineri 4 decembrie 2015 ora 19:30
biletele se găsesc în rețeaua eventim și la casa de bilete cinema PRO
adevărul DILEMA VECHE cinemaPRO MEDIAFAX GROUP eventim black crow music productions

Biblioteca ASTRA SIBIU

BL

Biblioteca „ASTRA"
– SIBIU –

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XII** ■ nr. **616** ■ 3-9 decembrie 2015 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

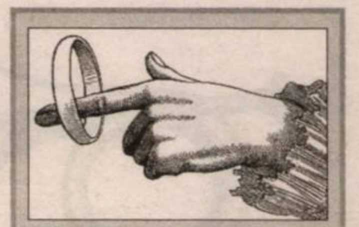

Selma IUSUF

legende **urbane**

10

ANDREI PLEȘU

„Minuni mai mari ca omul nu-s...“

pagina 3

VALERIU NICOLAE

„Totonel, zîna și mîrlanul“

pagina 4

Interviu cu

MIRCEA ANGHELESCU

pagina 12

F (feminin)

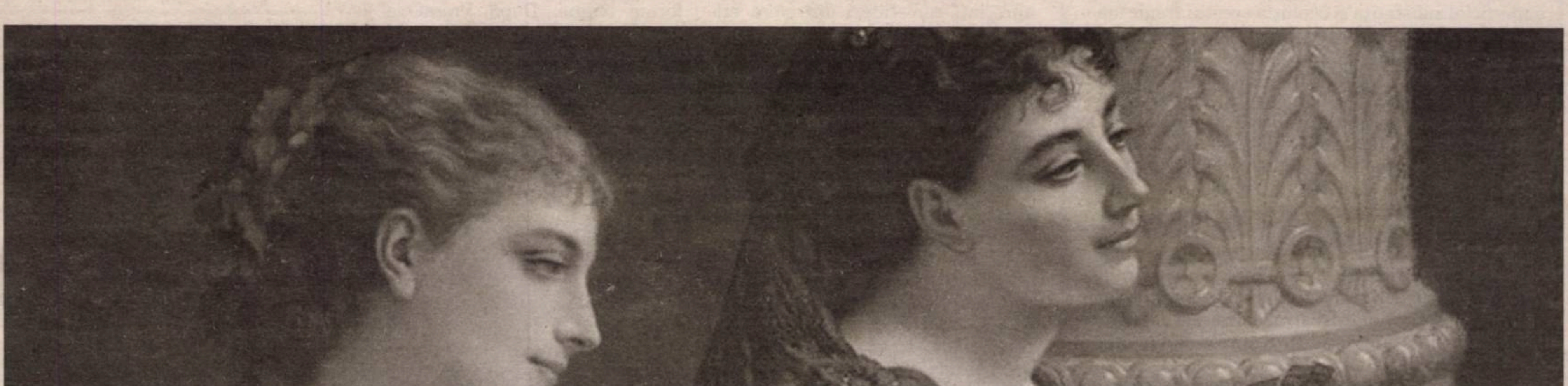

> *„Nu-mi pasă că trăiesc într-o lume a bărbaților, atîta vreme cît pot să fiu femeie.“*
>
> *MARILYN MONROE*

5 948489 141997 48

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

Biblioteca ASTRA SIBIU

SCRISORI DE RECOMANDARE

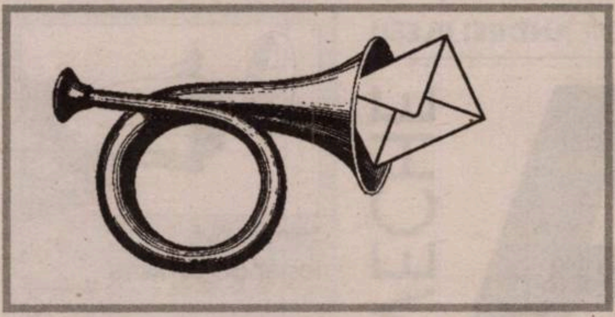

turneu de inbox

Nr. 615

Despre refugiați și emigranți

Am așteptat cu nerăbdare apariția ultimului număr din *Dilema veche,* sperînd că problema refugiaților va fi corect analizată. Mărturisesc decepția mea, deoarece textele atacă aspectele secundare și nu pe cele principale ale actualelor agresiuni islamice. Europa este victima unei invazii determinate de ororile unor lupte fratricide din mai multe state din Orientul Mijlociu și Africa. Aceste conflicte au provocat în ultimii ani un număr uriaș de victime, puse în pericol letal de amploarea luptelor și a distrugerilor materiale. Consecințele nefaste ale actualei invazii sînt bine cunoscute. Am crezut că semnatarii textelor vor examina cauzele și efectele unui fenomen, capabil să pericliteze interesele fundamentale ale locuitorilor din Europa.

Ce nu s-a spus și care sînt problemele ce ar fi meritat să fie în atenția semnatarilor, care au atacat superficial substanța și evoluția acestui tragic fenomen? Coordonatorii Dosarului se întreabă, de altfel: „Cine sînt oamenii aceștia… și ce ne spune istoria despre astfel de oameni?“. Voi încerca să răspund la aceste întrebări. De la începutul anului, aproape un milion de persoane au forțat granițele UE și au pretenția de a fi asistați sub toate aspectele. Dacă facem un minim recurs la istorie, merită să reținem că tendințele agresive ale populațiilor islamice se manifestă neîntrupt de 14 secole. Există o realitate indiscutabilă și constant probată. Între lumea islamică și cea occidental-creștină există incompatibilități categorice. Ele derivă din structura religiilor și a culturilor respective. Evoluția popoarelor islamice a determinat frustrări și resentimente, ce explică parțial terorismul ISIS și recursul la crimă al acestor etnii.

Cei sosiți pe parcurs au format societăți paralele ale căror interese se suprapun celor majoritare. Islamul are o religie abolutistă. Coranul și Sharia nu conțin interdicția violenței împotriva necredincioșilor. Islamul a fost în permanență o sursă de instabilitate, mai ales că nu are un centru de coordonare religioasă și politică. Se pune fireasca întrebare în ce măsură etniile din Europa trebuie să fie afectate de barbaria unor populații, la care decapitarea și autoimolarea au devenit sporturi naționale. Asaltul islamic actual pune în pericol echilibrul destul de fragil al țărilor comunitare. Dacă printre emigranți se strecoară (ca la Paris) diverși asasini expediați de statul islamic, se vor înregistra și alte drame. Dacă admitem că religiile sînt principalele caracteristici definitorii ale civilizațiilor, luptele și atentatele actuale care au loc în țări cu credințe diferite explică perfect rupturile dintre anumite etnii și liniile de falie între credințele antagoniste. Ar mai fi multe de spus, dar, în concluzie, este de reținut că primirea unui uriaș număr de refugiați ar fi mai mult decît o crimă, ar fi o mare eroare.

Dan Emanoil DOBREANU

Dilema veche vă propune

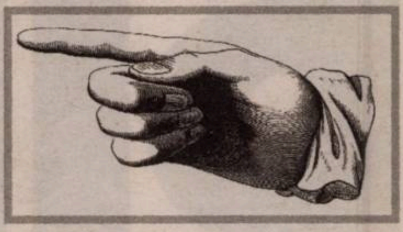

■ Într-o seară am avut o surpriză neplăcută. Am descoperit că bistroul Escargot de pe strada Toamnei nu mai există. Și se pare că de vreun an. În locul lui e ceva banal de genul Pub, Grill, Rock. Nu știu ce s-a întîmplat cu minunatul local în care v-aș fi recomandat să mîncați niște melci, specialitatea casei. În urma dezamăgirii, eu m-am consolat cu niște sushi la Sushi Ko din Centrul Vechi. Nu mă pricep la bucătăria japoneză, dar pot spune că, în ciuda prețului piperat și a porțiilor mici, ce-am mîncat acolo era bun. (Andrei Manolescu)

■ Săptămîna aceasta, pe Eurosport, din nou, snooker: campionatul britanic la York, în Regatul Unit. Duminică, 6 decembrie, are loc finala, transmisă live, de la ora 15. (Stela Giurgeanu)

■ A doua ediție a Bucharest-Oxford Workshop in Applied Ethics, 3-4 decembrie 2015, la Facultatea de Filozofie, Universitatea București (Splaiul Independenței, 204, amfiteatrul „Mircea Florian“). Tema *workshop*-ului: „Are nevoie etica aplicată de o filozofie morală mai bună?“. Răspund unii dintre cei mai apreciați cercetători din sfera eticii aplicate și a filozofiei practice din Anglia și România. Mai multe informații, aici: http://www.ccea.ro/bucharest-oxford-workshop-in-applied-ethics/. (Luiza Vasiliu)

■ Un eseu foarte interesant al lui Robert Menasse (important autor și eseist, pentru cine n-a auzit de el): „A brief history of the European future“. A apărut inițial în *The European* și a fost preluat pe www.eurozine.com. Autorul crede că statele-națiune se apropie de sfîrșit și că Uniunea Europeană ar trebui să-și asume asta, să depășească faza naționalismului și să-și amintească de ideile inițiale ale proiectului european. Dacă nu, se va termina prost. De citit. (Mircea Vasilescu)

■ György Dragomán, *Rugul* (Editura Polirom, 2015). O carte cum nu s-a mai scris despre momentul acela cînd, imediat după decembrie 1989, am început să căscăm ochii și urechile. O poveste care ne privește pe toți. (Matei Martin)

■ Unul dintre răspunsurile la întrebarea: „Moare jurnalismul?“ s-ar putea să fie: nu, se transformă. Vedeți ce se scrie pe aceste noi platforme online. După PressOne și www.euractiv.ro/, un alt site s-a lansat pe piață: republica.ro. (Ana Maria Sandu)

■ Diva Universal și Magic FM – în fiecare an, postul de televiziune (neoficial) și radioul (oficial) al lui Moș Crăciun (deși se repetă aceleași filme și cîntece, asta e…). (Iaromira Popovici)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Prostia**
- **Autenticitate**
- **Drumurile noastre toate**
- **Întîlniri**

album dilematic Daniel Goace

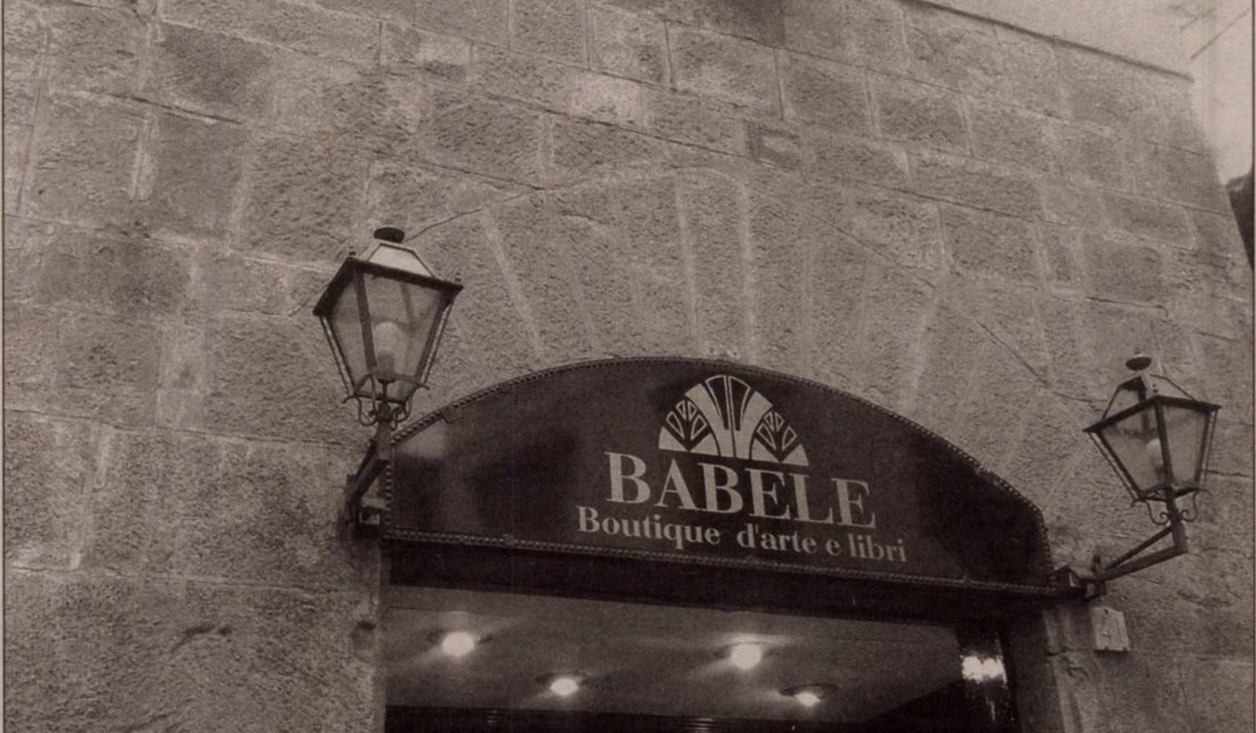

DILEMA VECHE

REDACȚIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU
Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU ● Mircea VASILESCU (redactor-șef)
Luiza VASILIU

RUBRICI:

Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU
Iulian COMANESCU ● Codrin Liviu CUȚITARU
Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU
Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Valeriu NICOLAE ● Liviu PAPADIMA
Oana STOICA ● Cătălin ȘTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85

(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)

e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Director Publicitate: Dana Aneculoaei
Director Marketing: Mircea Ionescu
Director Producție: Ionuț Matei
Director Distribuție: Dana Zamfir
Sales Manager: Dan Vlad
(dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669

Revistă editată de: Adevărul holding

Publicație auditată de: BRAT

Tiraj: 8.800

Tipărit la Tipomedia

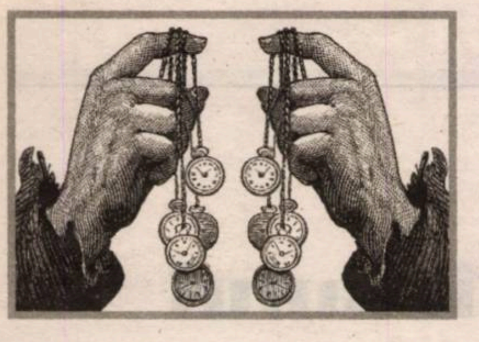

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Minuni mai mari ca omul nu-s…

Elogiul acesta al omului, extras dintr-o piesă a lui Sofocle, e mai echivoc decît se crede îndeobște. Fiindcă termenul grecesc tradus prin „minune“, „minunat“ are o cuprindere mai largă și, ca să spunem așa, mai otrăvită: de la „neliniștitor“ și „straniu“ pînă la „teribil“, „înfricoșător“, „cumplit“. „Multe ciudățenii există pe lume, dar mai mare ciudățenie decît omul nu“ – cam așa îți vine să traduci fraza grecească, mai ales după ce privești uimit spectacolul nesistematizabil al umanității din jurul tău.

Dacă ai prostul obicei de a te uita prea mult la televizor, ai minut de minut confirmarea vorbei lui Sofocle, în traducerea ei mai frustă… Ce specie stranie! Ce colecție de vietăți halucinante! Ce bazar! Surprizele îți explodează în față la fiecare pas. Inși care, zi de zi, au apărut țanțoși la sute de talk-show-uri, distribuind comentarii severe, evaluări nemiloase, mari idei pentru prezent și viitor, trec brusc în sfera penalului, exhibă averi obeze, tîlhării lacome (și prostești) și intră la zdup. Combatanți fioroși ai partidului X devin, peste noapte, la fel de fioroși combatanți ai partidului Y, în conflict politic cu partidul X. Ce materie enormă de studiu pentru cercetătorii fenomenelor de dublă (dar și triplă, și cvadruplă) personalitate!

Vreau să dau cîteva exemple și nu știu ce să aleg mai întîi. S-o iau de sus, de la fostul președinte al țării. Cel care, în 2012, se războia cu uzurpatorii Ponta-Antonescu, asumînd, ostășește, alianța nord-atlantică, solidaritatea europeană și stîrpirea corupției autohtone, renaște politic preluînd exact discursul foștilor oponenți: americanii vor să ne destabilizeze, să ne „ucrainizeze“, Bruxelles-ul ne impune măsuri antinaționale, iar doamna Kövesi se laudă degeaba, greșește, exagerează, pune în pericol statul de drept. Cine ar fi crezut că omul convingerilor ferme, al opțiunilor coerente declarate ritos, poate face, fără ezitare, stînga-mprejur, riscînd să-și piardă chipul?

Dar să ieșim din politica imediată. Deunăzi, l-am auzit pe domnul Alexandru Hausvater înfierînd locvace, într-un interviu, intelectualitatea românească: n-a pregătit, sub dictatură, viitorul, n-are viziune, stă deoparte („nu-i pasă“), pe scurt – „ne-a trădat“. N-am competența necesară să calific performanța regizorală a dlui Hausvater, dar înțeleg că e o performanță mai mult decît onorabilă. Și totuși: de pe ce înălțimi ne ceartă cu atîta aplomb? Ai zice că a luptat singuratic sub comunism, înconjurat de un ocean de lașitate, că ar putea oricînd să ne pună pe masă o „viziune“ salvatoare, că are toate instrumentele necesare pentru a ne dinamita nepăsarea. Te și miri cînd afli că a plecat din România în 1959, în Israel mai întîi, apoi în Irlanda, apoi, din 1971, în Canada, unde trăiește și azi, cu mici reprize de „repatriere“ artistică. Dl Hausvater povestește, romanțios, că l-a citit pe Caragiale mai întîi în franceză și că a suferit, adesea, din cauza „agresivității și neînțelegerii“ cu care era întîmpinată originea lui românească. Nu voi cădea în capcana de a-i reproșa dlui Hausvater că „n-a mîncat salam cu soia“ și că, deci, n-are dreptul să ne judece. Dar nici nu mă pot împăca, trist, cu gîndul că Liviu Ciulei, Alexandru Tocilescu și atîția alții dintre colegii săi de meserie au tăiat frunză la cîini pe Dîmbovița, fără viziune, fără exerciții de futurologie, fără curaj. Iar dacă, după 1990, intelectualii l-au dezamăgit, de ce nu s-a grăbit să-i mobilizeze? Să-i școlească, să le explice cum e cu patriotismul, cu adevărul, cu civismul și cu dreptatea? Adică să arate că-i pasă. Nu cu vorbe de paradă, ci cu un pic de acțiune, cu o țîră de sînge… Altfel, vom ajunge și noi să suferim, ca și el, din cauza unei „agresivități și neînțelegeri“, venite din partea unui fost conațional, care ne-a lăsat singuri în micimea noastră și și-a luat lumea-n cap, către orizonturi mai rentabile…

Un caz încă și mai puțin obișnuit, o adevărată mostră de inimitabilă stranietate e însă alt domn, o celebritate în felul lui, deși e greu de situat într-o meserie bine definită. A fost consilierul unui miliardar basarabean, a avut de-a face cu Dan Voiculescu, a ajuns secretar general al PSD, apoi a trecut, la vîrf, în PD, apoi și-a făcut partid propriu (PIN), lucrînd, între timp, pe post de consilier, ba cu Geoană, ba cu Năstase, ba cu Băsescu, ba cu Vanghelie, ba cu Sorin Ovidiu Vântu. Declară singur că e milionar cinstit, are vile, terenuri, afaceri mănoase etc. Ei bine, n-o să credeți: domnul acesta s-a arătat indignat pe un post de televiziune că eu, subsemnatul, am slujit sub mai multe guverne și că mă lăfăi în beneficii și privilegii. Altfel, e obiectiv. Zice că „mă place“, dar că stau prost cu gîndirea. Am rămas visător. Dacă nu gîndirea mea îi place, ce i-o fi plăcînd? Ochii, mersul, zîmbetul? Bine zicea Sofocle: „Multe ciudățenii există pe lume, dar mai mare ciudățenie decît omul nu!“

■ ■ ■

Vintilă MIHĂILESCU

…@hai-hui.ro

Cum poate fi Bucureștiul capitală europeană a culturii?

Dacă îi întrebi pe români, în general, și pe bucureșteni, în particular, care este impresia lor despre capitala țării, primul răspuns care le vine în minte este o variațiune pe tema „mizerie“; iar dacă te interesează ce simt ei pentru acest oraș, vei avea parte de o listă lungă de conjugări ale verbului „a detesta“. Dar nu am făcut noi, în ultima vreme, un sport național din exercițiul de a ne detesta țara, de ce ne-am iubi atunci Capitala? Cum să faci atunci o „capitală europeană a culturii“ dintr-un astfel de oraș? *Hai să fim serioși, e o glumă proastă!* – vor răspunde imediat majoritatea concetățenilor noștri.

Și totuși… Într-o cercetare despre imaginea de sine a marilor orașe din România, Romulus Oprică a constatat că, în cazul Bucureștiului, dacă înlături primul strat de răspunsuri, unde Bucureștiul apare ca *aglomerat* și *murdar,* pe următoarele locuri se află *viața culturală, muzee, concerte, distracție, diversitate, business* și *afaceri, oportunități*. Ceea ce se întrevede sub stratul de mizerie este deci imaginea unei explozii de creativitate, efervescență culturală și dinamism. Dincolo de Bucureștiul vizibil, apare un Berlin *underground* și invizibil, perceput ca atare de aceiași concetățeni. Iar dacă vrei o doză de optimism, îi întrebi și pe străinii stabiliți sau trecători prin București și vei afla că exact ceea ce ne exasperează pe noi (contrastele, fragmentarea, dezordinea…) constituie pentru ei farmecul profund și specific al orașului. Și nu puțini vor fi aceia care vor face din proprie inițiativă comparația cu Berlinul. Un Berlin mai degrabă invizibil și fără viziune, dar în plină acțiune.

Coordonatorii programului „București 2021“ au avut inspirația corectă de a miza exact pe acest „oraș invizibil“ pentru a-l pune în scenă drept capitală culturală. Mai exact, *orașul oamenilor* și nu *orașul edililor,* orașul-capitală.

După cum remarca Teodor Frolu, din 1864, cînd *Consiliul orășenesc* a fost înlocuit cu *Primăria municipală*, primarul devenind un personaj determinant în viața urbană, distanța dintre cele două orașe nu a făcut decît să crească. Bucureștiul pre-comunist s-a ridicat prin spațiile coerente ale centrului și ale marilor lotizări efectuate după 1920. Orașul a rămas însă divizat între „Micul Paris“ și mahalaua lui Caragiale. Ceaușescu, impunîndu-se ca edil-șef (și) al Capitalei, a dus dominația triumfalistă la maximum, rupînd structura vechiului București, demolînd o parte din vechile cartiere ca să construiască un București impunător, măreț, și tăind legătura cartierelor cu frontoanele marilor bulevarde. A anulat astfel scara umană a orașului și i-a înstrăinat pe locuitori de spațiul lor locuit. Bucureștiul măreț, festiv și dominant *(București-Capitală)* a rămas și în ultimii 25 de ani favoritul instituțiilor puterii metropolitane, la care s-a adăugat urbanismul la fel de triumfalist al pieței. Administrația generală a Capitalei a rămas focalizată pe marile proiecte, iar administrațiile de sector au „vînat“ ocaziile de a contribui la *Marele București*, de obicei în detrimentul proiectelor de îmbunătățire a vieții *cartierelor*. Locuitorii Bucureștiului s-au îndepărtat astfel și mai mult, iar relația lor emoțională cu Capitala aproape s-a pierdut, reinvestindu-se însă, parțial, în local. Nu întîmplător, studiile sociologice arată că oamenii sînt mai interesați și mai apropiați de cartierul lor decît de „centru“ (sau de „orașul festiv“), pe care nu-l simt al lor. Într-un studiu al Departamentului de Sociologie din SNSPA, de pildă, între 70 și 80% din bucureșteni caracterizau *orașul*, în ansamblul său, prin termeni precum „sărăcie“, „mizerie“, „dezordine“, „lipsa de civilizație“, dar 76% din ei se declarau mulțumiți sau foarte mulțumiți de *cartierul* în care locuiesc.

Este deci cît se poate de pertinent să se mizeze pe acest oraș „invizibil“, marginalizat de orașul-capitală, dar care rămîne un „oraș al oamenilor“. Și este corect din cel puțin două motive întemeiate: pe de o parte, o capitală culturală nu poate fi doar *în* oraș, trebuie să fie *a* orașului, trebuie să fie trăită și împărtășită de localnici și nu doar pusă în scenă de reprezentanții lor; pe de altă parte, în lipsa cronică a unei viziuni coerente și a unor politici urbane consecvente, doar în „orașul oamenilor“ găsești tot acel potențial de creativitate pe care mulți îl presimt, dar puțini ajung să-l vadă. Nu este un act de subminare a autorității, ci unul de restituire a orașului către locuitorii săi. Corespunzător, toată pregătirea acestei candidaturi nu a fost pusă sub autoritatea unică a unui „director artistic“, ca în alte cazuri, ci a ales formula unui grup de lucru deschis, în care s-au perindat și la care vor mai participa mii de iubitori ai orașului.

Orașul invizibil, orașul oamenilor… Vorbe! Ce putem noi să arătăm străinilor în acest București distrus de comunism și acaparat de imobiliarul postcomunist? Unde ne sînt monumentele demne de o capitală europeană a culturii? Această întrebare sceptică a fost, este și va rămîne pe buzele multora.

Și totuși… O capitală culturală nu este o expoziție a monumentelor unui oraș, ci o oportunitate de a pune cultura în sprijinul orașului; nu este o retrospectivă a reușitelor trecute, ci o prospectivă a proiectelor de viitor; mai mult, nu este nici măcar celebrarea unei identități consfințite, ci scenografia unei identități dorite. Pe scurt, este un proces, nu un ghid turistic. Or, de ce poate avea nevoie Bucureștiul mai mult decît de un astfel de proces, ordonat și organizat, de (re)gîndire a identității sale pierdute? Desfigurat, devenit „invizibil“ în ceea ce are el mai viu, Bucureștiul trebuie să se înfățișeze, să-și capete un chip în care să se recunoască majoritatea locuitorilor săi. La scară redusă, acest lucru se întîmplă deja de cîțiva ani buni, de la spațiile și evenimentele „alternative“ de cultură, care au împînzit Bucureștiul, la mici proiecte de regenerare urbană care au pornit, uneori, de la două-trei gospodine dintr-un bloc comunist.

Bucureștiul invizibil nu trebuie deci decît să organizeze, să dezvolte și să pună în scenă acest potențial pe cît de puțin vizibil, pe atît de real. Pentru aceasta, organizatorii au ales trei direcții strategice de intervenție, pe care le-au numit: *Redescoperim memoria ascunsă a orașului; Reconectăm centrul cu periferia; Sprijinim potențialul creativ din cartiere*. Altfel spus, memorie în loc de amnezie, local în loc de central și creativitate în loc de pasivitate. Nouă, localnicilor, nu ne rămîne decît să ne deblocăm imaginația pentru a ne (re)face un chip cu care să ne placă să ne înfățișăm lumii.

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Apologia pîrleazului, *Editura Polirom, București, 2015.*

■ ■ ■

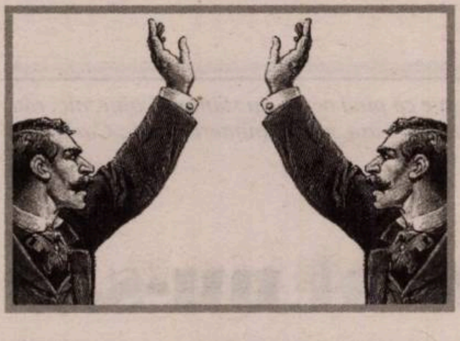

Valeriu NICOLAE

rătăcit în **Euro**-Narnia

Totonel, zîna și mîrlanul

Au trecut vreo douăzeci de ani de la povestea de mai jos. Sînt cu Totonel și copilul din dotare la un hotel destul de luxos. Totonel este unul dintre puștii din ghetou – ne știm de aproape șase ani, și-a petrecut o bună parte din vacanțe și week-end-uri cu mine. Sîntem în vacanță, iar el e îndeajuns de brunet încît să mă facă pe mine să arăt aproape ca un dac. Țopăie ca orice copil fericit în holul hotelului. Primește și el aceeași întrebare ca aceea pe care am primit-o eu cu mulți ani în urmă.

Sînt cu gagica blondă, frumoasă, din neam de aristocrați și avocată, în vacanță. Am făcut bani vînzînd ciorapi la sîrbi și am aproape o mie de dolari de spart la mare. Stăm într-o cameră la o vilă pe malul gîrlei și mă simt buricul brunet al Costineștiului. Costinești-sat. Zîna arată bestial, iar eu am investit strategic într-o pereche de ghete de baschet Adidas de la bulgari, plus un tricou contrafăcut Lacoste. Ne-am dus să ne plimbăm prin Mamaia și îmi este foame rău. Pînă acum, în afară de gogoși, iaurt și cornuri, am mîncat niște chestii botezate grandios „pizza“ sau „mîncare tradițională“, ce-i drept, la prețuri acceptabile. Sînt în bani și cam mor după ea, așa că simt nevoia să o impresionez pe zînă și decid, ca orice puști în fițe de domn, să intru țanțoș la un restaurant de lux. Melody e cel mai aproape.

– Băi p..ă, ce cauți aici? Cîți ani ai?

Piticul-șef din capul meu a bubuit: *„Tareee!!! Ce talent are ăsta de poate vorbi cu necuvîntătoarele! Oare îi răspunde doamna puu… sus-numită? Da' de ce o întreabă cîți ani are? Nu au crescut împreună? O fi nouă? Se poate să o reînnoiești dacă nu ești mulțumit de ea? E amnezic și nu își mai amintește vîrsta și a decis că poate îl scoate dînsa din căcat?*

Ce talent incredibil are omul ăsta! Și cîți bani s-ar putea face din asta! Dacă funcționează și îi răspunde, asta înseamnă că îi știe limba. Poate mă învață și pe mine… Trebuie că se procopsește ăsta din traduceri! Că o mulțime dintre noi ne-am dori la un moment dat o discuție, fie mai ușurică, fie mai responsabilă cu partenera de viață, bucurii și frustrări.“

Toată discuția asta dintre piticii din capul meu a durat cam o secundă, apoi a intervenit piticul responsabil cu filozofia și logica. A curățat rapid cu briciul lui Ockham piticii revoluționari care îmi țopăiau agitați pe creier.

© wikimedia commons

Nenea ăsta cu întrebarea era bodyguard. Nu se uita în jos, la doamna lui, ci la mine. Eu – țigan. Localul – de lux, lux. Eu – îmbrăcat cam ca un țigan sărăntoc care încearcă să pară că nu e sărăntoc. Am 25 de ani, dar arăt ca un puști de 16-17, cu cele 54 de kile ale mele. Zîna are 23, dar și ea arată de maximum 16.

Mă gîndesc să îi răspund în succesiuni de *cra, cra, cra, craaaaa* de 25 de ori pentru vîrstă, ca să nu îi forțez omului neuronu'. Eventual, să dau și tare din mîini, să îmi frec burta și să fac *yum-yum* pentru ca impresia să fie cît mai sugestivă.

Piticul responsabil cu logica intervine din nou, dur de data asta, și atenționează amigdala din dotare că pot să mi-o iau rău – omul e cît dulapul –, așa că mă potolesc și decid că localul ăla oricum nu îmi se potrivește.

Zîna îmi zîmbește frumos tare, se lipește de mine și îmi spune că așa economisim îndeajuns ca să mai stăm două zile la mare. E cald și sînt cam fericit.

Mă trezesc din reverie. Namila cu neuron se uită cu multă scîrbă la puștiul din fața lui și repetă întrebarea. Cîteodată îmi este greu să fiu eu, țiganul din ochii celorlalți. Totonel zîmbește dezinvolt, se face că nu aude și vine țopăind către mine. E obișnuit cu mîrlanii. Îi zîmbesc, îmi zîmbește și el, și plecăm să mîncăm. Mergînd către restaurant, realizez că, în fapt, și eu m-am cam obișnuit cu mîrlanii. Și asta doare un pic.

***Valeriu Nicolae** este activist pentru drepturile omului și fondator al Policy Center for Roma and Minorities.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

35 de minute

Atît i-a trebuit unuia dintre teroriștii de la Paris ca să ia o decizie. Să moară? Să apese pe buton? Să devină martir? Chiar o ajunge în Rai, înconjurat de fecioare? Va atinge sfințenia dacă apasă pe buton? Va fi mama lui mîndră de el sau va fi doar devastată de durere? Poate e mai bine să nu afle, să creadă că e pe undeva, prin Siria. Poate a scăpat de orice act în alea 35 de minute. Sau nu le-a luat cu el, cum (se zice că) ar fi făcut cel de la concert. În cele 35 de minute, a auzit exploziile de lîngă stadion. A auzit sirenele poliției și ale ambulanțelor. O fi încercat să intre pe stadion, dar măsurile de securitate și controalele de la intrare l-au făcut să renunțe. Ceilalți doi s-au aruncat în aer în afara porților, omorînd un singur necredincios. El s-a îndepărtat, întrebîndu-se ce să facă.

Marea majoritate a jurnaliștilor de pe tot globul, firesc impresionați de imaginile din Paris, au considerat atacul ca fiind urmarea unui plan malefic de o rară complexitate, care a dus la o coordonare impecabilă. Prin urmare, serviciile secrete au fost blamate pentru că nu au putut dezamorsa rețeaua din timp. Un dezaxat care ia o arma în mînă și împușcă la întîmplare studenți sau elevi într-o școală nu poate fi oprit prin eforturile unor servicii secrete. Dar o rețea atît de bine pusă la punct ar fi trebuit observată, nu? Acum, la ceva vreme de la nenorocire, cînd emoțiile s-au mai „așezat“, se vorbește mai degrabă despre nouă dezaxați decît despre o rețea bine pusă la punct, condusă de un geniu al răului. Ce mare coordonare și cît geniu organizatoric îți trebuie pentru a trage cu un Kalașnikov în oameni neînarmați, pe o stradă aglomerată sau într-o sală de concerte? Cît de mare trebuie să fie efortul organizatoric pentru a trece, cu niște arme în portbagaj, din Belgia în Franța? E la fel de complicat ca a transporta un sac de cartofi de la București la Slatina. Trebuie să te asiguri că ai portbagajul suficient de mare și benzină în rezervor.

Atunci cînd au avut de trecut filtrul de securitate de la stadion (cu mult mai firav decît la un aeroport, de exemplu), măreţele genii teroriste nu au avut nici o soluție. Cu oarecare cinism, se poate spune (fără a privi la fotografiile de la locul faptei, ci doar cifrele) că atacul a fost un eșec. Sună oribil, avînd în vedere că au fost atîtea victime. Punînd însă în balanță rezultatul, avînd în vedere numărul atacatorilor, armele pe care le-au avut în mîini și cine ar fi putut să li se opună, se poate spune că Daesh s-a organizat mai degrabă slab. A-l considera pe liderul grupului ca pe un mare geniu într-ale logisticii ilegale, care a depășit în inteligență serviciile de informații, este o exagerare teribilă, cu un efect pervers: face ISIS-ul și mai atrăgător în potențiala sa zonă de recrutare.

Conspiratorii au eșuat și acolo unde par imbatabili: într-ale recrutării. Unul dintre martiri nu a fost suficient spălat pe creier. Timp de 35 de minute și-a pus întrebări. A dezbătut. De unul singur. S-o fi întrebat dacă o fi sau nu adevărat ce i-au spus imamul, teroristul-șef și camarazii de luptă. S-o fi uitat la parizienii de pe stradă. O fi văzut femei frumoase, copii zvăpăiați, suporteri ușor afumați. I-o fi trecut prin cap cum vor arăta făcuți bucăți de carne, dacă detonează între ei. O fi zis că nu merită. S-o fi gîndit că a-i omorî nu are nici o legătură cu a face o lume mai bună. O fi avut parte și de ideea de a renunța la explozie. A ezitat. Apoi, s-o fi gîndit la ce vor zice camarazii lui. Că e un laș, că nu are stofă de martir. I s-o fi făcut teamă. Între a muri și a se face de rîs între ai lui, a decis să moară. Singur.

A găsit un loc unde nu era nici țipenie, într-o intersecție pustie, și a apăsat pe buton. Explozia nu a spart nici măcar un geam.

Dacă aș avea talent la a scrie scenarii de film, l-aș uita pe geniul malefic care a fost (chipurile!) mai bun decît serviciile secrete ale infidelilor. Personajul principal al unui film despre atentatul de la Paris ar fi teroristul necunoscut și ultimele 35 de minute din viața lui.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

---

un sport la Răsărit

Steaua București are antrenor, deși antrenorul a plecat și a ajuns să piardă pe teren propriu… la Pitești. În echipă s-a infiltrat absurdul?

Nu, aceasta e normalitatea. La noi se trăiește absurdul de o eternitate, așa că e greșit să-l mai numim astfel. Iar Steaua lui Gigi Becali s-a integrat în absolutul absurdului, deci tot ceea ce face are o logică implacabilă. Această logică îl duce, evident, către neant, dar nu poate face nimic pentru că e imposibil să se renege pe sine. Gigi Becali, de altfel, a încercat de cîteva ori fără succes să nu mai fie Gigi Becali. Cînd a înțeles că nu se poate altfel, a decis să meargă pînă la capăt. Părăsit de partenerii de business din Armată, rămas fără suporteri, fără siglă, fără stadion și bază de antrenament, fără jucători de valoare și fără un antrenor demn de acest nume, el se apropie, în fine, de țelul călătoriei: acela ca între Steaua și propria-i persoană să nu mai existe nici un fel de diferență. Să fie precum mîna lui stîngă sau degetul lui mic. Gigi Becali este astfel patronul fără rest: clubul lui se mișcă, respiră, trăiește și moare perfect sincron cu stăpînul ei. Trist este că în această goană spre prăpastie sînt încă îmbarcați o sumedenie de naivi, de nostalgici, de cetățeni înfricoșați că ar putea rămîne fără obiectul pasiunii. Pentru ei, Steaua strălucește încă pe cer. Dar e precum orice astru: în spatele inerției luminii e foarte posibil să stea o gaură neagră.

Radu NAUM

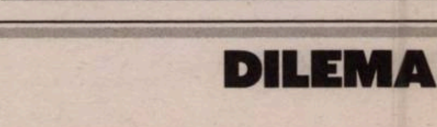

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Radicalizarea europenilor

Cred că, sub imperiul fricii absolut justificate, dar și al temperaturii ridicate la care se polemizează, tema deschiderii porților Europei pentru valul de refugiați musulmani a indus o anumită neînțelegere în argumentele celor care susțin că o astfel de politică este foarte periculoasă. Cum mă număr printre aceștia, simt nevoia să-mi limpezesc, deopotrivă, gîndurile și teama.

Nu cred neapărat că sutele de mii, de nu chiar milioanele de refugiați musulmani care au intrat, intră și vor intra în Europa au convingeri jihadiste. Chiar dacă s-a probat că doi dintre atacatorii de la Paris s-au strecurat în Europa cu marele șuvoi de refugiați din ultimul an, cred că pentru reușitele acțiunilor lor teroriste nu trebuie în nici un caz învinovățiți refugiații, ci direct structurile de securitate europene și, dacă e cazul, conducătorii lor politici. Aceste sute de mii de musulmani care se tot înmulțesc pe pămînt european au, însă, o altă problemă. Chiar dacă nu sînt dintre cei care vin să se arunce în aer prin piețe și pe stadioane, ei sînt purtătorii unei culturi care, în condițiile permisivității culturii social-politice europene, se va manifesta tot mai puternic exact în ceea ce are ea mai intolerant. Exact acele trăsături ale culturii islamice care îi dau diferența față de cultura creștină sînt îngroșate pînă la radicalism de purtătorii ei spre a nu se lăsa asimilați și sînt acceptate cu ochii închiși în Europa creștină sau fostă creștină de azi, în numele respectului pentru alteritate.

Orice om poartă cu sine, oriunde merge în lumea aceasta, germenii propriei culturi, valorile și reflexele propriei identități. Nu am nici o îndoială că sutele de mii de refugiați care tot vin sînt produsul unei culturi intolerante – e de-ajuns să privim societățile din care ei, acum, se refugiază, adică acele societăți în care, de n-ar fi fost război, se simțeau bine și trăiau fără mari probleme de adaptare. Și vă invit să nu privim momentul actual, de război și devastare, ci momentele anterioare, cînd în Siria sau în Afganistan sau în Africa musulmanizată era pace. Atunci și nu doar acum, aceste societăți erau radical intolerante. Că unii dintre oamenii acestor societăți au devenit jihadiști nu e de mirare. Pe mine, însă, mă sperie că purtătorii acestei culturi a intoleranței, care este confesional exclusivistă pînă la jihad, misogină pînă la acceptarea violului, antisemită pînă la isterie, homofobă pînă la lapidare, puternic religioasă pînă la imposibilitatea statului laic, vin cu milioanele în spațiul toleranței obeze și soporifice, numit, acum, Europa.

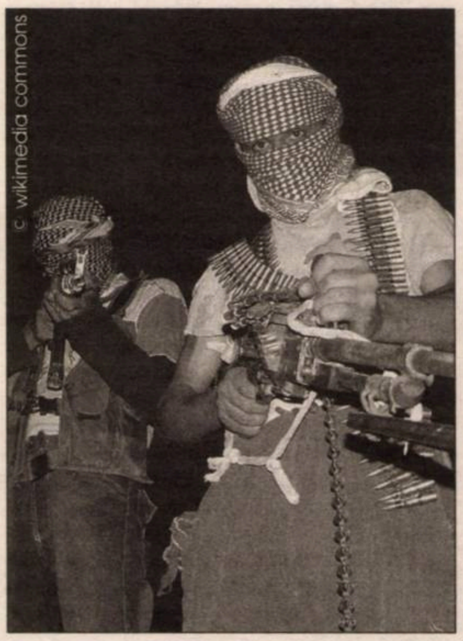

c: wikimedia commons

Așadar, mă întreb, ce se poate întîmpla cînd un intolerant (atenție, care nu e neapărat terorist!) se așază să-și ducă viața lîngă un tolerant? Teoretic, sînt trei variante posibile. Practic, sînt două. Fie intolerantul îl elimină pe tolerant – situație care, iertat să-mi fie, nu-mi convine. Fie tolerantul devine și el intolerant ca să se apere – situație care, iarăși, nu-mi convine. În ambele aceste variante, Europa așa cum o știu eu, Europa în care am început de vreo zece ani să trăiesc și eu, biet românaș, dispare. Și asta mă alarmează de tot, pentru că, zău, îmi place această Europă. Și aș fi gata să o apăr, chiar cu riscul că voi fi etichetat drept extremist. Dacă, mai nou, dorința unui român de a trăi, cu tot cu țara lui, în Europa de pînă în 2014 este extremism, atunci admit: sînt un extremist. A treia variantă teoretic posibilă este aceea că intolerantul devine tolerant, ceea ce mi se pare practic imposibil văzînd realitatea din teren și, mai ales, văzînd că toleranța țărilor-gazdă a avut un efect zero în raport cu comunitățile islamice „de rit nou“ în tot spațiul occidental. Ce vreau să spun este că creșterea gradului de intoleranță a vechilor europeni ca reacție naturală în fața intoleranței de nimic șubrezită a musulmanilor extra-europeni nou-veniți va produce mult rău Europei însăși. Și e inevitabilă.

Mulți se întreabă dacă această posibilă radicalizare a europenilor în fața provocărilor radicalismului specific musulmanilor veniți din Orientul Mijlociu sau puțin mai îndepărtat ori din Africa se va constitui în jurul identității creștine. Se anticipează, în anumite cercuri, o redescoperire a trăsăturilor creștine ale identității europene, o cultivare cu fervoare a acestora, o consolidare pînă la radicalism a eurocreștinismului. Personal, mă îndoiesc că va fi așa. Cred, mai degrabă, că radicalizarea europenilor nu se va realiza în jurul creștinismului, ci în jurul laicității. Europenii vor respinge islamul nu pentru că nu e creștinism, ci pentru că propune un tip de societate opus societății laice, în care de cîteva generații trăiește Europa. Astfel, indirect, pericolul acestei radicalizari va viza și Biserica Creștină. Mi se pare că acesta este scenariul cel mai rău cu putință, dar și cel mai probabil – cu atît mai mult cu cît mi se pare că nimeni nu se gîndește la el.

Așadar, pentru mulți dintre noi, spaima de terorism nu epuizează spectrul de anxiozitate al acestor zile. Ne e teamă și de alterarea ireversibilă a stilului de viață (luați-o în sensul cel mai larg) european, dar și de apariția unui radicalism antireligios, ateu, care țintește, paușal, orice credință. S-ar putea să ajungem în situația paradoxală în care creștinii vor plăti și ei pentru excesele demente ale islamului.

Sever Voinescu *este avocat și publicist.*

Anatol MORARU

Revoluțiile se fac astăzi cu lei

Evineri și noi, o echipă de profesori, mergem la Suceava să jucăm fotbal. USARB, dacă nu știați, face parte din același consorțiu cu Universitățile „Ștefan cel Mare“ din Suceava și „Iuri Fedkovici“ din Cernăuți. Șefii din rectorate au realizat că este foarte important parteneriatul științific, dar și că nu strică să sporim eficiența colaborării și prin meciuri amicale de fotbal. Urmează să plecăm cu microbuzul Chișnău-Suceava, care pornește din Bălți la 10,25. Cînd am ajuns pe peronul autogării, am realizat că era abia 9,30 – tot nu mă pot adapta la schimbarea sezonieră a acelor ceasornicului. Norocul meu că a apărut Ion Fusu de la Catedra de educație fizică, care locuiește într-o suburbie. A propus să intrăm într-un local și, pînă apar ceilalți, să luăm cîte un păhărel de coniac, că are o sticlă începută. Am acceptat din prima, fiindcă, după mine, doar cei posedați de idei fixe sau practicanții de yoga pot să aștepte o oră întreagă în frig. Am intrat într-un local din chiar incinta autogării, unde, în afară de vînzătoare, o domnișoară cu zîmbet american, doi tineri jucau narde. Boxele revărsau muzică din peninsula arabică. Domnișoara ne-a adus două ceaiuri și ne-a permis să consumăm, dar cît mai discret, coniacul adus de noi. Aveam un măr frumos pe care l-am rupt în două. Coniacul era divin, mai ales în această penultimă zi de octombrie.

Conlocutorul – despre care nu știam prea multe, s-a transferat la USARB acum patru ani – mi s-a părut un om cotidian de tot. A început să-mi povestească despre cum colegii nu-l prețuiesc pe măsura calității lui și e un lucru nedrept, pentru că el este un tip care chiar se descurcă. „Uite, de exemplu, am ajuns cu foarte mare lejeritate ilegal în Germania, o dată deghizat în turist, altă dată îmbrăcîndu-mă ca un burgher de-al lor.“ Comeseanul a prins expresia din ochii mei, eu am rugat zîmbăreața bufetieră să mai reducă din decibeli.

„Uite“, insistă colegul, „am fost cu o săptămînă în urmă la Chișinău. Am însoțit o echipă de studente la campionatul interunversitar de joc de dame. Le-am cazat, au luat micul dejun și, cum competiția începea după masă, m-am gîndit să mă duc pînă în Piața Marii Adunări Naționale, să văd orășelul de corturi al «Platformei DA» din fața clădirii Guvernului. M-am plimbat puțin pe acolo. Nimic deosebit. Niște bătrîni jucau cărți la o masă, mai încolo doi tineri unioniști practicau un fel de *darts,* țintind în mutrele celor care «au furat miliardu'»: Filat, Plahotniuc, Șor, Dodon etc. Alți treizeci de protestatari își fluturau steagurile și pancartele, pregătindu-se, se vede treaba, să plece în obișnuita expediție de pichetare a sediului ANRI sau al Procuraturii Generale. Trei femei pregăteau de mîncare. Suna o muzică veselă, ca la revoluție.

Basarabenii de toate culorile politice
merg la revoluție ca la muncă.

Fiindcă îmi plac aventurile, m-am dus spre orășelul de corturi al lui Renato Usatîi din fața Parlamentului. N-am putut să intru. M-a oprit un tip musculos, care mi-a zis franc: *A nu poșel otsiuda!* (Ia șterge-o de aici!)

Peste drum, în fața Ministerului Agriculturii, erau corturile socialiștilor lui Dodon. Am luat în calcul anteriorul eșec și, ca să trec fără probleme *face controlul,* m-am dat după un copac și am urmărit mișcările din tabără. Am observat cum toți se adresau unui tip înalt, cu început de chelie, îmbrăcat în kaki, Serioga. M-am aproiat, cît puteam mai dezinvolt, și i-am propus lui Serioga să jucăm o partidă de șah. Trebuie să-ți spun că eu joc șah la nivelul unui candidat la categoria maeștri. Serioga juca prost de tot, dar am decis să nu forțez lucrurile. La un moment dat, a apărut un tînăr, și el în haine kaki, și l-a anunțat pe adversarul meu că au adus prînzul. Am înțeles că trebuie să pierd partida și asta l-a bucurat mult pe Serioga. Mi-a zis să mergem la masă. S-a lăudat celorlalți cu victoria obținută.

Doamne, ce mănîncă socialiștii ăia acolo! Mi-au încărcat un platou cu hrișcă și carne... M-am ghiftuit, zău! După masă, am strigat împreună cu ceilalți în fața Ministerului Agriculturii: *Jos hoții!* și *Vrem alegeri anticipate!* Apoi, Serioga mi-a propus să mai jucăm o partidă. M-am uitat la ceas, pînă la începerea competiției mai era o oră și un sfert. Serioga mi-a zis să nu uit să primesc diseară cei 150 de lei cuveniți. Surprins, am dat afirmativ din cap. Cum eram în criză de timp, am cîștigat rapid confruntarea. L-am părăsit pe șeful taberei, asigurîndu-l că mă întorc imediat și că următoarea partidă, nici nu încape la îndoială, o va cîștiga neapărat.

În drumul spre căminul unde îmi lăsasem studentele, am făcut un mic calcul. Participînd zilnic la proteste, aș fi putut cîștiga lunar 4500 de lei, cu 1200 mai mult decît salariul meu de universitar. Ei, cum să nu-ți placă revoluția?“

Asta e, deși basarabenii de toate culorile politice merg la revoluție ca la muncă, rezultatele sînt ca și acelea din agricultură. Spun asta gîndindu-mă la faptul că, după ce 25 de mii de bucureșteni au ieșit în stradă, Guvernul Ponta a picat. La 6 septembrie curent, 100 de mii de cetățeni moldovenii s-au adunat în Piața Marii Adunări Naționale, iar din Casa Guvernului n-a ieșit barem un portar ca să întrebe: „Ce vreți, măi, oameni buni?“.

Anatol Moraru *este profesor de literatură română și universală la Universitatea din Bălți și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este volumul de proză scurtă* Confidența unui loser, *Editura Casa de Pariuri Literare, 2013.*

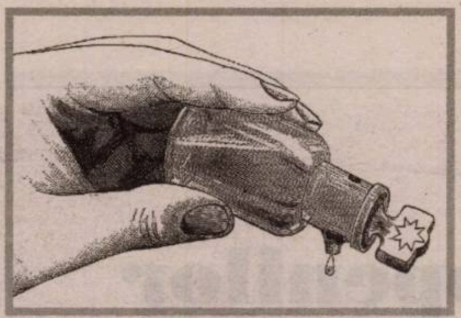

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Stare și saltire

O știre în care este vorba de drapelul național și de rețelele de socializare – elemente familiare și cu implicații emoționale – are toate șansele să fie citită și răspîndită, mai ales în preajma zilei de 1 Decembrie. O astfel de știre – conținînd un fapt cu totul mărunt – a fost transmisă recent de mai multe agenții de presă, de la care l-au preluat ziare și televiziuni: asocierea de către rețeaua Facebook a sărbătorii Sf. Andrei cu steagul României (țară unde sărbătoarea religioașă a devenit și zi nelucrătoare), nu și cu cel al Scoției (căreia sfîntul îi este vechi și recunoscut patron, iar 30 noiembrie – zi națională). Știrea putea trezi orgoliul național românesc, nu prin frustrare, ci – lucru mai rar și deci cu deosebire prețios – cu o efemeră satisfacție a cîștigătorului.

Ca de atîtea ori, știrea apărută mai întîi pe site-ul BBC a fost preluată de agenții de presă românești, în traduceri grăbite, reproduse apoi, de cele mai multe ori fără modificări, de zeci de publicații. Principala contribuție a jurnaliștilor a fost titlul senzaționalist: simplul contrast din articolul originar („Celebrating St Andrew's Day – with the Romanian flag“, bbc.com) a fost preluat de agențiile de presă sau de redacții cu adaos de puncte de suspensie – „Scoțienii, îndemnați de Facebook să sărbătorească ziua Sf. Andrei cu steagul... românesc“ (agerpres.ro) – sau de majuscule: „Scoțienii INDIGNAȚI. Facebook le-a propus să marcheze Ziua Națională a SCOȚIEI cu steagul ROMÂNIEI“ (evz.ro). Titlul știrii a fost colorat emoțional: „Scoțienii, *indignați* că Facebook i-a îndemnat să marcheze St Andrew's Day prin steagul României“ (mediafax.ro); „*Frustrare* în rîndul scoțienilor“ (digi24.ro) – și dramatizat prin clișeele senzaționaliste: „Facebook le-a sugerat scoțienilor să serbeze Sfîntul Andrei cu steagul României. *Cum au reacționat*“ (realitatea.net); „România, implicată într-un SCANDAL DE PROPORȚII! «Ce este asta?»“ (voceatransilvaniei.ro); „*Gafa uriașă* făcută de Facebook în care este implicată România. *Milioane de useri au văzut asta...*“ (antena3.ro).

Preluarea știrii a trebuit să implice și rezolvarea unor probleme strict lingvistice. Agerpres a decis, de exemplu, să traducă termenul *status*, folosit de terminologia rețelelor de socializare, prin *stare:* „Facebook îi încurajează pe utilizatori *să-și actualizeze starea* pentru a le arăta prietenilor că sărbătoresc evenimente“ (agerpres.ro; în original, *to update their status)*. Citînd aceeași agenție, o redacție a decis să corecteze alegerea lexicală, recurgînd totuși, prudent, la punerea între ghilimele: „Facebook îi încuraja pe utilizatori *să-și actualizeze «statusul»* pentru a le arăta prietenilor că sărbătoresc evenimente“ (realitatea.net). Înlocuirea formei *status* nu este însă semnul vreunei atitudini consecvente de refuz al împrumuturilor; același text conține forma *hashtag* (pe care am mai discutat-o în această rubrică): „*Hashtagul* #StAndrewsDay“; „acest *hashtag*“ (agerpres.ro). O altă agenție

(Mediafax) a omis cu totul pasajul respectiv, evitînd astfel cuvîntul problematic. Traducînd direct știrea BBC, redacția unei televiziuni a atins o extremă a acceptării anglicismelor: „Facebook încurajează *userii* să-și *updateze statusul*“ (antena3.ro).

Dacă anglicismele *useri* pentru *utilizatori* și a *updata* pentru a *actualiza* sînt evident inutile, pur ornamentale, iar *hashtag* ar putea fi eventual înlocuit de compusul *cuvînt-cheie,* opțiunea pentru termenul *status* mi se pare îndreptățită, pentru că substantivul *stare,* vechi și polisemantic, e mult prea vag și devine înșelător în contextul dat. De altfel, substantivul *status* a fost deja acceptat de dicționarele curente (chiar de DEX), chiar dacă, deocamdată, doar cu precizarea unui domeniu („sociologie“) și prin echivalare cu *statut*.

Scurtul text cuprinde încă o formă neinspirată, prin preluarea ca atare a unui termen din engleză și prin adaptarea sa morfologică (și fonetică, probabil) ca substantiv feminin, articulabil; astfel, „*the Saltire*“ (Crucea Sfîntului Andrei, în formă de X, în reprezentare heraldică pe drapelul scoțian; prin metonimie, chiar drapelul) devine *saltire(a)*: „*Saltirea* albă pe fond albastru“ (agerpres.ro). În acest caz, apare un risc destul de mare de confuzie cu forma populară *saltire* (variantă, cuprinsă în dicționare, a substantivului *psaltire).* Forma englezească *saltire,* pe care dicționarele o descriu ca provenind din franceza veche *(saltoir, sautoir,* de origine latină, provenind din familia verbului *saltare)* nu are o adaptare sau o traducere curentă în română; este de aceea preferabilă opțiunea redacțiilor care au descris pur și simplu: „crucea Sfîntului Andrei, în culorile albastru și alb“ (mediafax.ro).

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor“, 2010).*

■ ■ ■

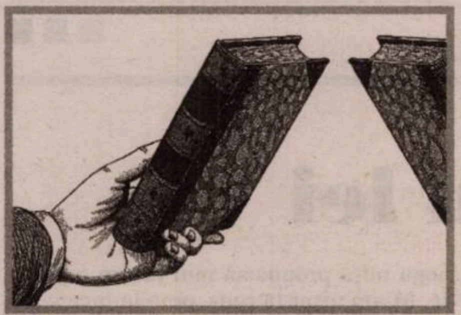

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Competențe mici și mari

Învățăm, în medie, cam un sfert din viață. Atîta durează instruirea într-un cadru formal: grădiniță, școală, universitate. Altminteri, învățătura nu se dă dusă de la noi de cînd ni se predau tehnicile de folosire a sînului mamei pînă la „nu credeam să-nvăț a muri vreodată“.

Perioada de instruire e ca o viață mai mică în viața noastră mai mare: are propriul parcurs, propria schemă narativă, cu intrigă, punct culminant și deznodămînt. Învățătura, ca și viața, are propriul ei *curriculum,* numai că nu ni-l mai scriem noi înșine, ci ni-l compun alții.

Despre *curriculum*-ul educațional am mai scris în *Dilema veche,* afirmînd, de pildă, că „un *curriculum* bine așezat e un fel de combinație între o hartă și o poveste: harta mediului educațional, pe de o parte, povestea celor care îl străbat, pe de cealaltă parte“, Ca și cosmosul, *curriculum*-ul educațional e un hibrid de spațiu și timp. Se măsoară în ani-învățătură.

Ca orice itinerariu, două sînt lucrurile care îl definesc: posibilitatea de a ajunge undeva anume și cum e drumul pînă acolo.

Cînd, la mijlocul anilor '90, s-a pornit cea dintîi reformă a educației la noi, părea că, dacă o să-i eliberăm pe elevi de servituțile tocelii, ei vor prinde gust de carte și vor ieși cu o înzestrare utilă de pe băncile școlii. Cuvîntul de ordine al noului *curriculum* a fost „competențe“, și așa a rămas pînă azi.

Reușita lui a fost, cum s-a văzut, parțială. Au fost mulți factori care au subminat proiectul inițial. *Curriculum*-ul a fost elaborat și redactat, pentru toate materiile, pe un calapod tehnicist, constrîngîndu-i pe programatori la o rigiditate birocratică pe de o parte, obscurizînd aplicarea lui de către profesori pe de cealaltă parte. Din dorința coerentizării întregului măcar la nivelul ariilor curriculare a rămas, în final, foarte puțin. Comisiile curriculare pentru diversele materii nu au avut, de regulă, nici timpul și nici disponibilitatea de a comunica și de a colabora. Evaluarea a rămas vreme îndelungată, din precauție, dar și din ignoranță, tributară vechiului model curricular, axat pe cunoștințe, generînd un puternic efect de *wash back*. Formarea profesorilor pentru a se adapta noii orientări s-a făcut pompieristic, pe picior de fugă. Dezvoltarea de materiale didactice inovatoare a lîncezit multă vreme, piața educațională fiind însă acaparată rapid de tot soiul de subproduse revolute. Asociațiile profesionale de profil, cele care ar fi putut asigura un suport consistent pentru reformă, s-au prăbușit odată cu „liberalizarea“ poziției lor în sistem. Producția de manuale, intrată rapid într-o subfinanțare cronică și o competiție reglată pe principii de *dumping,* s-a ofilit în doar cîțiva ani. Schimbările repetate ale structurii ciclurilor și ale planurilor-cadru, din rațiuni mai degrabă conjuncturale, au sporit și mai mult confuzia. Nici măcar elevii nu au reacționat cu entuziasmul scontat: bună parte dintre ei au descoperit rapid că învățămîntul reproductiv e o cazna mai mică și mai lesne manevrabilă decît cerința de a înțelege ce înveți, darămite să mai și aplici. Au mai contribuit la precaritatea reușitei și binecunoscutele tare de sistem: remunerația derizorie a profesorilor, școlile dărăpănate și prost dotate, clasele supraaglomerate, concurența neloială a învățămîntului paralel etc.

Dincolo de poticnelile implementării, eu am rezervele mele față de însuși modelul dorit. Educația *performativă,* axată pe competențe, are de partea sa argumentul forte al mai bunei racordări la piața muncii și, prin aceasta, al sporirii șanselor de reușită socială a absolvenților.

Las la o parte faptul că, în ce privește limba și literatura română, materie considerată fundamentală, racordarea acesteia la piața muncii nu e cîtuși de puțin așa de simplă pe cît s-ar crede. (Am auzit, între altele, și voci îndrăznețe clamînd eliminarea studiului literaturii, pe motiv că el ar fi lipsit de utilitate practică. Mi-e greu să comentez senin astfel de luări de poziție – sînt, în această privință, impenitent subiectiv.) Despre felul în care materia nr. 1 din catalog contribuie la reușita socială ne putem face o idee deschizînd radioul sau televizorul și ascultîndu-i cum vorbesc pe mai-marii zilei.

Chestia e că, pe lîngă competențele extragerii ideilor principale, alcătuirii unui rezumat, comentării unui text la prima vedere, elaborării unei argumentații ș.cl., mai există, în viața de toate zilele, și altele, străine de universul școlii: de a fura, de a minți, de a manipula, de a cultiva relații, de a te sustrage responsabilității la momentul potrivit, de a te eschiva, de a lăsa pe altul în ofsaid, de a cere fără să dai nimic în schimb, de a face front comun cu cei din anturaj chiar cînd știi că nu au dreptate și multe, multe altele asemenea. Desfid pe oricine ar obiecta că acestea nu sînt competențe, pentru că nu figurează în *curriculum*-ul școlar. Cît despre importanța lor pe calea succesului...

Unii sînt ferm convinși că avem nevoie de un *curriculum* utilitar. Eu cred că n-ar trebui să uităm nici cum stăm cu valorile în școală. O fi meseria brățară de aur, dar ce folos dacă ți-o atîrni în nas?

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

■ ■ ■

Alpha Bank
îți mulțumește
pentru loialitate

Cu o prezență de 21 ani în România și peste 135 ani de experiență în domeniul bancar, noi, Alpha Bank, îți susținem planurile și îți mulțumim pentru loialitate.

ALPHA
Depozitul *pe plus*

Salvați Copiii

Alpha Bank îți oferă acum Alpha Depozitul pe plus.
Constituie Alpha Depozitul pe plus până la 11 decembrie 2015 și:

+ îți creștem dobânda cu 50% față de cea a unui depozit standard la 3 luni;
+ ai 0% comision de retragere numerar la ghișeu în ziua scadenței și în următoarele 3 zile lucrătoare.

În plus, pentru fiecare depozit constituit, Alpha Bank donează 5 lei către Organizația Salvați Copiii.

Detalii suplimentare despre Alpha Depozitul pe plus sunt disponibile în orice unitate Alpha Bank și pe www.alphabank.ro
Fondul Național de Garantare a Depozitelor în Sistemul Bancar (FGDB) garantează depozitele în limita a 100.000 EUR (în echivalent lei)/ deponent/bancă.

ALPHA BANK

✆ 08008 ALPHA (08008 25742), www.alphabank.ro

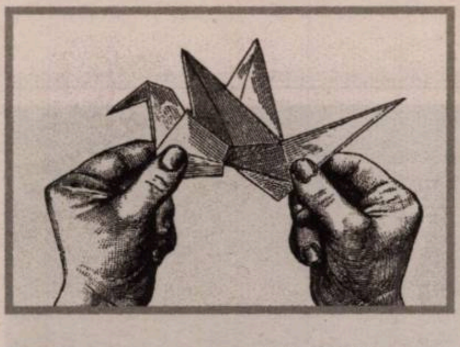

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Clarkson se întoarce

După ce a plecat de la BBC în urma pumnilor aplicați unui producător care l-a enervat, Jeremy Clarkson (Claxon, cum îi zice maică-mea) prezintă astăzi, într-un filmuleț, felul în care dronele vor fi folosite de compania Amazon pentru livrarea produselor comandate de clienți. Drone care probabil vor revoluționa în viitor și poșta, și comerțul. Nu e nici o surpriză că Jeremy Clarkson prezintă așa ceva. Împreună cu Richard Hammond și James May, colegii săi de la fosta emisiune BBC de mare succes *Top Gear,* a semnat un contract cu Amazon Video. Din 2016 vor face o nouă emisiune auto căreia, din cîte se aude, îi va fi alocat un buget uriaș. Pe de altă parte, Clarkson e probabil cel mai potrivit om de pe planetă pentru a prezenta ceva legat de o mașinărie relativ nouă, cum este drona.

Mi-a căzut în mînă o carte ceva mai veche de-a lui, apărută în 2005 și tradusă în românește la editura Allfa în 2008. Are un titlu ușor straniu: *Suflet de mașină*. Fiul meu a găsit-o prin bibliotecă și pur și simplu a devorat-o. Apoi, soția mea a pus mîna pe ea din simplă curiozitate și n-a mai lăsat-o, deși n-o interesează absolut deloc mașinile. În fine, a ajuns și la mine, și nici eu nu m-am mai despărțit de ea pînă n-am terminat-o. Ca întotdeauna, la Clarkson, în spatele simplei descrieri a unor mașini se ascunde mult mai mult. Dincolo de mașina propriu-zisă, e mereu vorba despre ingeniozitatea umană, despre progresul care contează, despre sentimentele pe care omul le poate avea față de niște mașinării, despre felul în care un constructor pasionat poate da „suflet“ unei alcătuiri din oțel, lemn sau plastic, un „suflet“ pe care și alții îl percep ulterior.

Clarkson alege o serie de asemenea mașini care, după părerea lui, au „suflet“. Nu e vorba doar de automobile, ci și de avioane, vapoare, bărci zburătoare, submarine, locomotive, navete spațiale sau chiar simple mitraliere. Ca și pumnii pe care i-a dat producătorului BBC, umorul lui Clarkson depășește uneori toate limitele, dar oricît de corect politic ai vrea să fii, e greu să nu rîzi. Iată cum comentează englezul, în stilul său inconfundabil, căderea Concordeului (una dintre mașinile sale cu suflet) din anul 2000: „...prăbușirea de la Paris a ținut capul de afiș peste tot, nu doar din cauza victimelor, care în definitiv erau în majoritate nemți. Nu, pentru prima dată de la Titanic încoace plîngeam nu doar dispariția oamenilor, ci și a mașinii“.

Nu auzisem niciodată despre cuirasatul japonez Yamato, dar descrierea lui Clarkson m-a lăsat cu gura căscată. Pe scurt, era un vas de luptă de 68 de mii de tone, cu o cuirasă de oțel blindat groasă de 20 de centimetri în zonele mai slabe și de peste o jumătate de metru în locurile vitale. În ciuda greutății, atingea viteza de 21 de noduri. Avea nu mai puțin de 141 de tunuri antiaeriene și nouă tunuri principale care puteau trage fiecare, atenție, cu obuze de 1,3 tone pînă la 40 de kilometri distanță. Adică ar fi putut proiecta de la Constanța pînă la Mangalia ceva de greutatea unei Skode Octavia, dar nu una, ci nouă deodată. Cum spune Clarkson: „...numai Dumnezeu știe cum ar fi fost dacă mîndria marinei japoneze ar fi tras cu toate tunurile principale deodată. Probabil că vuietul s-ar fi auzit de cealaltă parte a lumii. Ar fi fost tsunami-uri și uragane. Ar fi fost de-a dreptul biblic. O ferocitate (...) care desparte mările în două“. Spre sfîrșitul războiului, Yamato a participat la singura sa misiune, sinucigașă, împotriva americanilor și a fost răpus cu ajutorul a 400 de avioane și șase cuirasate care l-au bombardat și torpilat cu zeci de obuze și torpile, ca pe un dinozaur bătrîn.

Nici despre bărcile zburătoare nu mai auzisem, un fel de vapoare care puteau să și zboare și care și-au avut perioada lor de glorie. Și poate că mulți dintre noi nici nu și-au imaginat vreodată cum o fi să aterizezi cu un avion pe pista unui portavion ca Eisenhower, înalt cît o clădire cu 24 de etaje. Ei bine, Clarkson ne povestește: „Pe măsură ce coboram, vaporul devenea tot mai mare în fereastra avionului, dar nu se făcuse nici pe departe suficient de mare cînd am aterizat, ne-am agățat de cablurile de frînare și am trecut de la 190 la zero km pe oră în 0,0000000008 secunde. Interesant a fost că splina, inima, plămînii și ficatul au continuat să meargă cu 190 pînă s-au lovit de coaste, moment în care au ricoșat înapoi unde le era locul. Din fericire, n-am simțit nimic pentru că eram foarte ocupat încercînd să-mi găsesc globii oculari pe sub scaunul din față“.

În sfîrșit, celebrul prezentator britanic m-a făcut să nu-mi mai fie rușine de ușoara nostalgie care m-a apucat odată față de pușca pe care am avut-o în armată, un clasic Kalașnikov. Clarkson o pune în rîndul mașinăriilor cu suflet. O armă cu suflet? – se vor îngrozi pacifiștii. Ei bine, să nu fim ipocriți. Clarkson mărturisește că „nici o altă armă nu îți produce asemenea senzații“. Franchețea e și ea printre talentele cu care omul și-a cucerit un public imens pe întreaga planetă. Sper că vom avea un acces cît mai puțin complicat la viitoarele lui emisiuni.

■ ■ ■

ready made

Apropierea sufletească între ostașii noștri și ai Armatei Roșii

„Ce-i trăznește prin cap unui sergent român? Să'nceapă o sârbă românească, știi colea, câtu-i peronul gării de mare și i-a invitat și pe camarazii Ruși. Aceștia nu au ezitat nici o clipă să se prindă cu entuziasm la sârba românului.

[...]

După sârbă au jucat valsul și polca; Românii cu Rușii și invers. După ce omulețul cu muzicuța a obosit, ostașii celor două armate înfrățiți ca de când lumea s'au apucat să joace «bâza» într'o atmosferă de reală și puternică camaraderie.“

Scânteia, Anul I, Nr. 29,
Joi, 19 Octombrie 1944

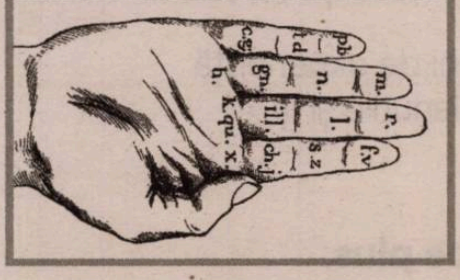

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

Eros și Thanatos

Bunul meu vecin, domnul Amorel Mirabel Onanescu, pensionar în etate de 87 de ani, stătea abătut, într-o dimineață, la intrarea în scara blocului, contemplînd frunzele uscate, purtate de vînt în toate direcțiile. Omul era mereu plin de vitalitate, în ciuda vîrstei, așa încît am simțit nevoia unei remarci suplimentare, pe lîngă fireștile urări matinale: „Păreți cam abătut, domnul Onanescu!“. „Păi, da, dom' profesor“, răspunse el repede, abia așteptînd parcă un prilej să se descarce, „cum să nu fiu, dacă prin bloc circulă diverse răutăți despre mine?... Bătrînii ăștia! Au numai grija celorlalți, nu se gîndesc la faptul că, mîine-pomîine, se vor întîlni cu Doamne-Doamne... O știți pe madam Corciovă, baba aia de la șase?“ „O știu“, am replicat cu jumătate de gură, întrucît „baba“ respectivă avea cel mult șaizeci și opt de ani. Cu puțin efort, i-ar fi putut fi fiică domnului Mirabel. „Ei bine, dom' profesor, babeta asta nu mai are somn, pentru că m-am apucat, cum afirmă ea, de dansuri de societate. Zice la toți că Onanescu s-a scrîntit, că a dat junețea într-însul, că suferă de demență senilă și așa mai departe. De ce o omoară grija, nu înțeleg! Nici măcar nu m-am apucat de dansuri de societate. Fac balet postmodern la Clubul Voința. De patru ori pe săptămînă, cîte o ședință de două ore...“

Am zîmbit. „Domnul Onanescu, nu trebuie să vă faceți probleme! Nu văd nimic straniu în a dansa la vîrsta dumneavoastră. Tinerețea ține de spirit, nu de datele din buletin.“ „Așa, așa, dom' profesor, sînt perfect de acord. Trebuie să trăiești în fiecare zi dată de bunul Dumnezeu. Altminteri, mori spiritual încă din copilărie. Uitați, eu mă trag din familie de oameni longevivi. Maică-mea a murit la 110 ani și tata la 104. Mama a început să facă pregătiri pentru înmormîntare de pe la 50 de ani. Azi cîțiva lei puși deoparte, mîine niște batiste și niște prosoape, poimîine lumînări. Cînd avea cam 60 de ani, și-a achiziționat un coșciug de la cioclul satului. L-a pus în odaia de zestre, alături de celelalte lucruri. Periodic, se așeza în el să vadă dacă o mai încape. Pe la 70 de ani, construise o obsesie a imaginii ei în sicriu. Își chema prietenele și vecinele să-și dea cu părerea: Țața Marghioala, Țața Prunișoara, Țața Mărcuța... Se punea în coșciug, își împreuna cucernic mîinile pe piept, închidea solemn ochii și apoi mima *rigor mortis*. Țațele erau obligate se emită observații scenografice. Că ar fi bine să țină picioarele mai drept, că poate pleoapele ar trebui să stea întredeschise, ca să se vadă culoarea azurie a irisului, că broboada ar fi mai elegantă trasă în sus pe frunte, că rochia pefectă pentru sobra împrejurare n-ar fi tocmai cea neagră, ci una bleumarin închis etc. etc. Treptat, mama a devenit regizorul propriilor sale funeralii. Le convingea pe unele amice să joace rolul popii, iar pe altele pe ale dascălului și bocitoarelor. În fine, cînd mai treceam pe la ea, îmi oferea și mie postura de purtător principal de năsălie. A nutrit întotdeauna, bănuiesc eu, sentimentul de spaimă că bărbații din cortegiul mortuar ar fi putut să nu o găsească atrăgătoare...

Se înțelege că totul a fost inutil. Țațele au murit înaintea mamei și, atunci cînd am îngropat-o de-adevăratelea, a trebuit oricum să-i cumpăr alte haine și alt coșciug. Cele vechi se făcuseră praf după o jumătate de secol de așteptare...“ „Foarte interesant, domnule Onanescu“, am spus, ușor tulburat de talentul narativ poesc al vecinului meu. „Vă dau dreptate“, am continuat, „mai ales că știu două cazuri similare. Mama unui coleg fusese o natură fragilă și chiar suferindă de cînd exista ea pe pămînt. Copiii nu și-o aminteau decît văitîndu-se: că o doare ba aia, ba cealaltă, că o să moară tînără, că o să zacă prin spitale și tot tacîmul. Vîrful lamentărilor s-a situat cîndva în intervalul deplinei maturități, între 30 și 60 de ani. Înspre 65, doamna în cauză a devenit mai încrezătoare, nu părea să mai sufere devastator, precum în tinerețe. La 70, a redescoperit cochetăria – frecventa insistent saloanele de înfrumusețare și acorda mare preocupare pentru felul în care se prezenta în public. În sfîrșit, la 80, ajunsă văduvă, s-a recăsătorit cu un bărbat mai tînăr și a dezvoltat gustul petrecerilor. A murit împăcată, prin preajma centenarului. O altă cunoștință de-a mea și-a îngrijit mama bolnavă pînă cînd aceasta a atins venerabila vîrstă de 107 ani și a plecat la Domnul. Bătrîna provenea dintr-un sat moldovenesc, renumit pentru multitudinea locuitorilor săi octogenari și nonagenari. Exista, pesemne, vreun elixir al longevității în fîntînile oamenilor din zonă. Deși paralizată, în pat, și aproape oarbă, femeia își interoga compulsiv fiul despre soarta consătenilor ei. Dacă mai trăiesc, dacă sînt sănătoși și tot așa. Amicul meu executa dese incursiuni rurale pentru a aduce mamei date proaspete din teren. După două decenii de recensămînt amator, a fost nevoit să-i comunice bătrînei o veste tristă. Nici una dintre cunoștințele sale nu se mai afla în viață. Muriseră cu toții, ea rămînea supraviețuitoarea unică a unei istorii în amurg. Femeia s-a luminat brusc, zîmbind știrb și deschizînd ochii, ale căror pleoape păreau să se fi lipit definitiv de mulți ani. A spus cu glas vioi: *Am fost cea mai zdravănă, ai?* Ulterior, s-a întunecat însă, adăugînd: *Regret doar că nu mai e nici un boșorog pe acolo. Mă gîndeam să mă recăsătoresc...*“

„Prin urmare“, l-am liniștit eu pe Amorel, „nu puneți la inimă, domnule Onanescu, orice fleac! Omul trebuie să trăiască normal la toate vîrstele!“ „Dom' profesor, mi-ați luat un pietroi de pe inimă! Ce înseamnă să vorbești cu un intelectual... De aceea, îndrăznesc să vă întreb: un plasator serios de domnișoare nu cunoașteți prin oraș?“

Codrin Liviu Cuțitaru *este decan al Facultății de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Prezentul discontinuu, *Editura Institutul European, 2014.*

■ ■ ■

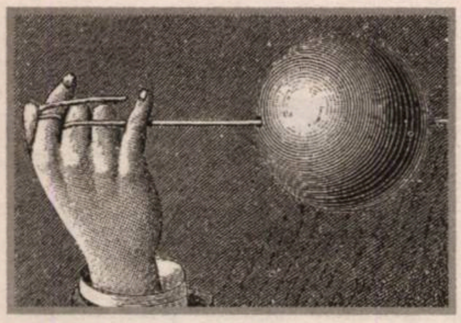

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Arma lui Renzi

Italia oferă un răspuns prompt și neașteptat în lupta împotriva terorismului. Președintele Consiliului de Miniștri, Matteo Renzi, a anunțat recent că a propus o creștere substanțială a bugetului culturii. E o măsură menită să le redea italienilor încrederea în propriile forțe și mai ales să susțină identitatea culturală.

„Pentru fiecare euro în plus plătit pentru apărare trebuie să investim un euro în plus în cultură. Trebuie să ne amintim cine sîntem și să investim în inovație, în cultură și în sport“, a explicat Renzi. Fără să pronunțe cuvîntul „război“, Matteo Renzi a explicat într-un discurs solemn, rostit în sala de onoare a Primăriei din Roma, că Italia trebuie să găsească o soluție la amenințarea teroristă. „Dacă ei distrug statui, noi vrem căștile albastre ale culturii. Dacă ei ard cărțile, noi avem bibliotecile. Dacă ei pun la cale teroarea, noi răspundem prin cultură.“

Matteo Renzi

© wikimedia commons

Cultura va primi anul viitor cu aproape un miliard de euro mai mult. Nu e o măsură populistă, ci una cît se poate de pragmatică. Fondurile suplimentare acordate culturii vor fi cheltuite după cum urmează: 550 de milioane de euro sînt destinați revitalizării urbane a periferiilor, 50 de milioane de euro vor fi alocați pentru burse de studii, iar 250 de milioane pentru „bonuri culturale“ – un fel de cecuri în valoare de 500 de euro fiecare pe care tinerii le vor putea folosi exclusiv pentru a achiziționa cărți și bilete la muzeu ori la evenimente culturale. Anul viitor, toți tinerii italieni vor primi un astfel de voucher la împlinirea vîrstei de 18 ani.

Renzi a mai anunțat, de asemenea, o modificare a legii care să le permită italienilor să doneze o parte din impozitul datorat statului unei asociații culturale. Se estimează că, prin această măsură, sectorul cultural va putea atrage între 50 și 100 de milioane de euro în fiecare an.

> *Se estimează că prin această măsură sectorul cultural va putea atrage între 50 și 100 de milioane de euro în fiecare an.*

Măsurile anunțate de șeful Guvernului italian sînt ambițioase din cel puțin două perspective. În primul rînd, pentru că este prima tentativă de a folosi mecanismele *soft power* în lupta antiteroristă. În al doilea rînd, pentru că Italia e o țară în recesiune; este, cred, pentru prima dată cînd o țară cu un deficit bugetar atît de important se angajează la o creștere spectaculoasă a bugetului culturii.

Propunerea lui Matteo Renzi a stîrnit rumoare în Italia și în Europa, în general. La scurt timp după sîngeroasele atacuri ale Daesh de la Paris, președintele francez a anunțat o serie întreagă de măsuri, printre care instituirea stării de urgență (care permite o mobilizare suplimentară a forțelor armate și restrînge unele libertăți cetățenești), fonduri substanțiale acordate Armatei, Poliției și Jandarmeriei, precum și efectuarea unor incursiuni aeriene în Siria. Alte state europene au în vedere întărirea granițelor și suplimentarea bugetelor destinate apărării. Se vorbește, de asemenea, de necesitatea unei mai bune cooperări europene și internaționale între structurile de luptă antiteroristă.

„Arma“ lui Renzi bate însă mai departe decît rachetele și lovește cu precizie exact în zona care generează, de fapt, potențialii teroriști. Zonele periferice ale orașelor, cartierele mărginașe, suburbiile izolate și sărăcăcioase sînt fundalul chestiunii. Integrarea socială și culturală a celor care trăiesc o viață fără perspectivă, fără orizont în aceste zone constituie una dintre mizele luptei antiteroriste. Iar cultura e poate primul liant între oameni și societate.

■ ■ ■

Publicitate

în decembrie

adevărul îți aduce FILME CLASICE DE TOP

4 FILME de excepție

PREȚ SPECIAL ziar + DVD 14,99 lei

REGELE PESCAR
MIERCURI 2 decembrie

RĂMĂȘITELE ZILEI
MIERCURI 9 decembrie

PEȘTELE CEL MARE
MIERCURI 16 decembrie

JUSTIȚIE PENTRU TOȚI
MIERCURI 23 decembrie

© 2015 Layout and Design Sony Pictures Home Entertainment Inc. All Rights Reserved.

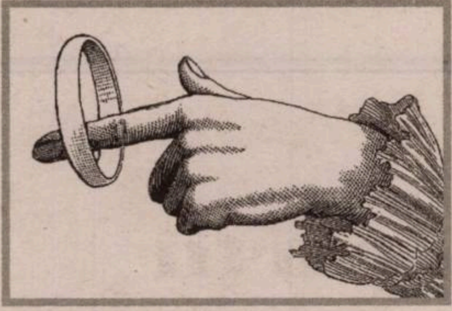

Selma IUSUF

legende urbane

Musulman nemusulman

Pe 8 iulie 2005 intram cam reticentă în redacția BBC de la București. Mă întorceam din concediu, lucram deja acolo de aproape doi ani. Nu aș fi avut nici un motiv să intru acum cuprinsă de acel sentiment de jenă, de îngrijorare difuză și de tristețe mai mult decît oricare alt coleg de redacție, năucit încă de evenimentele petrecute cu o zi înainte. Cînd 52 de oameni mureau și alți aproape 800 erau răniți într-o serie de patru atacuri teroriste în sistemul de transport public londonez. Patru atacatori sinucigași se detonaseră în numele islamului.

Am mai povestit aici, sînt musulmană prin naștere. E pur și simplu un dat, e ca și cum m-aș fi născut cu ochii verzi sau albaștri, și asta a fost. O chestie normală. Și așa a fost o bună perioadă de timp, n-aveam treabă cu nici o filozofie a religiei mele, nici nu intram în mațele practicării ei, îmi era, la o adică, la fel de indiferentă latura asta cum indiferentă îmi era și religia ortodoxă în care se născuseră prietenii mei. Mi-era de ajuns că mă bucuram de două serii de sărbători, mîncam zaharicale de Bairamuri și sarmale de Crăciun. Mai tîrziu, am citit cît am putut și am căutat răspunsuri la întrebarea: cine ești, de unde vii și ce-i cu Sura Vacii? A fost un act de cultură necesară, exact ca gestul minimal de bună-cuviință de a citi Biblia. N-am devenit nici o practicantă, nici o credincioasă, legătura mea cu religia în care m-am născut a rămas strict una afectivă, de familie. În rest, Big Bang-ul era Dumnezeul meu molecular.

Și totuși, nimic din acestea, nici atitudinea permanent corectă și prietenoasă a colegilor mei nu m-a ferit de un sentiment neclar de vină. Bănuiesc că mulți musulmani cu numele, aflați în situația mea, s-au trezit că au nevoie să se întoarcă spre lumea lor cu mîinile în șold și să întrebe: „Ce naiba faceți, băi? Ne faceți de rușine“. Brusc, simțeam că fac parte totuși dintr-o lume pe care nu o înțelegeam. Oricît aș fi citit, oricîte explicații aș fi primit, oriunde m-aș fi întors pentru un răspuns, adevărul se străduia să rămînă ascuns, nuanțele erau cele care făceau realitatea, iar realitatea aluneca pe dinaintea înțelegerii ca peștele proaspăt scos din apă.

Un sentiment neclar de vină.

Și, chiar așa, trebuie să ai mințile temeinic ancorate în bun-simț ca să reușești să cerni cîte ceva din morманul de aberații, jumătăți de adevăr, ură, xenofobie, liberalism isteric și conservatorism puturos. De unde venim și unde ne ducem? Răspunsurile la aceste întrebări au definit popoarele și indivizii încă de pe cînd cineva a descoperit că are o conștiință de sine. Felul în care s-a răspuns acestor întrebări a dus la cruciade și intifade, la inchiziții și războaie mondiale, la asasinate, dar și la uluitoare gesturi de umanitate, de generozitate individuală sau colectivă, la înălțătoare sacrificii de sine (fără a trage și pe alții după tine, să ne înțelegem). Unii și-au răspuns la aceste întrebări după ce au fost îndemnați să se uite în jur și să vadă că trăiesc dincolo de un gard real sau imaginar, că-s marginalizați sau, mai rău, autoghetoizați, și le-a fost de-ajuns. Alții au încercat să răspundă la aceleași întrebări căscînd larg ochii și urechile, ascultîndu-l și pe cel furios, dar și pe cel calm, dar au rămas, aproape toți, fără un răspuns clar. Nesiguranța identitară i-a făcut pe unii să-și acopere capetele și fața și să găsească vinovatul inadaptării lor întotdeauna în celălalt, iar pe alții să-și pună ii în spinare și chimire la brîu ca să strige „Afară cu străinii!“.

Allahu Akbar. Mi-e atît de familiară expresia asta. O auzeam rostită de bunică-mea la fiecare rugăciune. Acum a devenit o glumă proastă s-o spui tare în public. De unde venim și încotro mergem? Cineva trebuie să aibă curaj și să aducă islamul în secolul 21. Cineva trebuie să fie într-atît de calm încît să nu reacționeze cu aceeași monedă în fața ignoranței care generalizează. În același timp, însă, nu poți acuza pe nimeni dacă răspunde atunci cînd e pălmuit. Căci la baza reacțiilor omenești nu stau, în fond, nici Biblia și nici Coranul.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

■ ■ ■

---

anti nostalgia

Dinu Pillat (II)

„În urma interogatoriului din ședința publică din 24 februarie 1960, în rapoarte se consemnează:

– că legăturile fuseseră sporadice iar «materialele» cu conținut «contrarevoluționar» pe care le difuzase nu erau altceva decît *«prefața antologiei* Poezia română în exil *scrisă de Vintilă Horia.»*

– „crezînd într-o autonomie a artei […] a comentat evoluția literaturii din Republica Populară Romînă, în sensul că nu există o reală libertate a scrisului, această literatură este după normativ, falsă, neautentică și, deci, nevandabilă.“

– „recunoaște că aprecia scrierile lui Cioran Emil și Mircea Eliade și că mergea la cenaclurile lui Barbu Slătineanu, unde-i întîlnea pe V. Voiculescu, Vladimir Streinu, Şerban Cioculescu, Alice Voinescu.“

– *„împreună cu* [Alexandru] *Paleologu s-a manifestat împotriva teroarei comuniste.“*

– „împreună cu Arșavir Acterian a discutat despre contrarevoluția din Ungaria ca o revoltă legitimă a poporului maghiar.“

Din aceleași rapoarte aflăm despre existența scrierilor de sertar ale lui Dinu Pillat: *„Nu erau pe linie marxistă. Nu le-am dus la editură să publicăm această literatură pentru că știam că nu se poate publica, deși nu avea un caracter subversiv, pentru că nu cultivam o tematică socialistă.“*

Ibid.

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Vladimir Putin's Thanksgiving Menu: Turkey

Glumița asta – evident, de pe Facebook – a apărut în urma gestului incredibil de cutezător al turcilor de a doborî un avion militar rusesc, un Suhoi 24, care zburase în spațiul aerian al țării lor, vreme de 17 secunde. Bine… nu se-ntîmplau secundele astea pentru prima oară. Și nu e Turcia prima țară din lumea asta care se pomenește cu vizite rusești neanunțate, în aer și pe sub ape. Și le mai scapă și aliaților noștri americani cîte un submarin sau cîte un avion, pe ici, pe colo, cîteva secunde, în spațiile altora. E parte din joaca de oameni mari în care e angrenată toată planeta asta căpiată. Dar, în cazul ăsta, a fost altfel. La frontiera Turciei e un pic de război. Pe-acolo, prin partea aia a Siriei, trăiesc și niște populații pe care turcii le consideră cam verișoare primare. Și le mai ajută, ca pe niște neamuri mai sărace. Rușii le mai scapă cîte o bombă în cap neamurilor ăstora, să nu cumva să creadă că, dacă verii mai mari le dau o mînă de ajutor, Siria a ajuns sat fără cîini și fără Bashar. Și, uite-așa, din șicană în șicană, a ieșit un pocinog care nu s-a-ntîmplat nici măcar în cele mai friguroase zile ale Războiului Rece. Iar pocinogul s-a-ntîmplat, culmea, între unii care, teoretic, sînt aliați în povestea asta cu războiul împotriva Statului Islamic.

Oricîte computere am folosi, oricîte *tweet*-uri și poze am trimite în neant, oricîte *like*-uri i-ar da unii lui Osho și oricît de sofisticați credem că am ajuns, sînt lucruri care au rămas cumplit de neschimbate. Foamea de resurse, redesenarea granițelor, modificarea sferelor de influență și a alianțelor, provocarea de neliniște, ca să refacem alte ordini, tot arsenalul de teme și motive recurente care fac lumea să viermuiască, de la începuturile ei și pînă azi. Partea proastă – pentru noi! – e că unii se pregătesc pentru așa ceva. Cu discreție, cu măsură, cu multe precauții, dar se pregătesc în fel și chip, consolidînd instituții ale statului, stabilitatea comunităților, lucrînd la soliditatea oricărei idei de infrastructură, cultivînd un anumit tip de valori în spațiul public, în așa fel încît, în momente de dificultate, oamenii să nu se simtă complet pierduți, ci să aibă exercițiul unei direcții în care trebuie să se îndrepte. Sau să se opună categoric unui lucru rău. Sau să fie preocupați de ceea ce se întîmplă în jurul lor. Adică să exerseze, în fel și chip, stadiul pe care l-au atins democrațiile în care trăiesc.

La noi, „războiul între palate“ a fost principala știre care ne-a pedepsit creierii în ultimii ani. O mingicăreală de maidan s-a instaurat în prim-planul atenției, cetățenii au devenit un public sedat, cu ochii înroșiți de vizionat dezbateri zbierate și semianalfabete, iar competițiile între cocoșeii neamului au confiscat toată atenția unei ogrăzi sărace, destul de murdărele, dar cu o continuă nostalgie a curții dereticate, ținute cu mînă de gospodar. Presa a primit lovituri din toate direcțiile. Pe de o parte, din lumea reală, a schimbării de paradigmă, a crizei, a unei vîrste noi a lumii, pe de altă parte, din sufletele generoase ale celor incriminați și cercetați, care au făcut tot ce le-a stat în pipote, numai să sugușeze orice fel de exprimare liberă. Nu-i vorbă, și presa însăși a contribuit esențial la săpunirea propriei funii, dar asta e altă poveste, sînt oameni care-și fac și acum datoria, și urlă cît îi țin bojocii, pe unde pot, că spectacolul prinderii unor ticăloși și condamnarea lor nu înseamnă mare lucru. Scriu niște cărți la zdup și ies rapid. Însuși mediul „cultural“ în care trăim trebuie „arestat“ și „cercetat“. Iar procesul felului nostru de a vedea lucrurile, de a ne vedea pe noi înșine, se amînă la nesfîrșit, e tergiversat de atîta amar de ani.

Între timp – în vreme ce, la noi, unsuroșenia generală s-a transformat într-un carnaval în care totul alunecă și scapă printre degete –, în lume se întîmplă chestiuni grave, care ne prind cu pantalonii-n vine. O armată prinsă între amînări și promisiuni, servicii secrete încă nelămurite de propriul lor număr, infrastructură de drumuri și de transporturi în pragul leșinului, structuri de intervenție în caz de urgență care-și dovedesc inadecvarea, instituții ale statului profund șubrezite de impostură și de corupție. Și opinia încă răspîndită, cu scobitoarea-n colțul gurii, că ne descurcăm noi și de data asta, îi driblăm pe toți, mai bem o țuică de prune ca ochii fabuloși ai lui nea Gicu Dobrin și ne strecurăm în față, fără să stăm la coadă.

Turcia, tăcută și secretoasă, cu manifestații publice reprimate și cu o zonă tenebroasă, ascunsă de-parte de *all-inclusive*-le de la Belek, Bodrum și Kușadasi, revine în forță, ca un jucător masiv, dînd lovitură după lovitură. Rușii își reiau vechi prietenii ortodoxe, Europa occidentală s-ar cam separa de Est, americanii sînt în pre-campanie electorală și în lipsă de inspirație. Și puțini se-ntreabă cine-s ăia de la ISIS, de fapt. Și de ce nu cad sub ploaia de bombe? Și ce e cu povestea aia cu *califatul?* Ultimul „califat“ puternic, de poveste, adică Sultanatul Otoman, a fost abolit la 1 noiembrie 1922. Vorbim enorm despre ruși. Și e normal să facem asta. Haideți să mai vorbim și despre turci. S-ar putea să descoperim lucruri surprinzătoare.

***Cătălin Ştefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

■ ■ ■

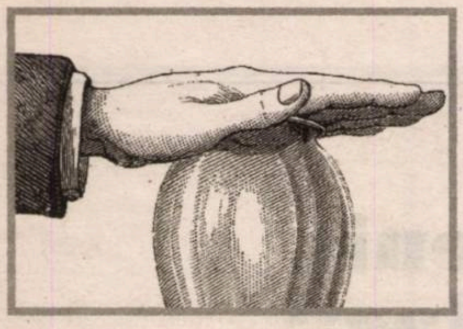

George BANU

scena lumii

Onoare și oroare a cărții

„Dacă Dumnezeu ar exista,
ar fi o bibliotecă.“

UMBERTO ECO

Omul și cartea – iată un dispozitiv plastic adesea utilizat, simptom al importanței acestei relații pe care pictorii au reprezentat-o secole de-a rîndul. Nu are nimic dintr-o noutate, eu însumi, ca și un prieten, am imaginat, dar am abandonat repede un asemenea studiu, fiind crispați de abundența iconografică. Acum apare un important volum, la prestigioasa editură Citadelles et Mazenod, semnat de Robert Bared, cu o prefață a lui Pascal Quignard, scriitor ce a frecventat biblioteci și a consultat cărți vechi. Cartea e, pentru el, ca pe vremuri, o ocazie nu de lectură cu voce tare, de lectură publică sau privată, ci de lectură în tăcere, o tăcere ce confirmă întîlnirea cu sine. Și Quignard încheie citîndu-l pe Cicero: „Nu-mi vorbi de mare, sări în apă, / Nu-mi vorbi de munte, urcă, / Nu-mi vorbi de această carte, citește…“ Lectura e un act. Robert Bared ilustrează și comentează diversele maniere ale cărții de a fi prezentă: cartea scrisă de protagoniștii pînzei, cartea pe care o citesc, cartea pe care, emblematic, o expun. Descoperim situații contrastate ce asociază singurătatea, aventura erotică, adunarea de grup. Cartea socializează, dar cel mai adesea însingurează. Ea invită la dialogul cu sine însuși prin mijlocirea cuvintelor și a ficțiunilor. Cartea e un însoțitor și Cioran și-ar fi dorit ca și un text de-al său să satisfacă o dedicație descoperită pe *Manualul* lui Epictet, cumpărat pe malul Senei: „Să vă ajute această carte cum m-a ajutat pe mine, singur, la ceasuri nefericite“. Cartea se deschide noaptea sau ziua, în camere, chilii sau parcuri, tăcerea ei intră în dialog cu tăcerea picturii. Dialog mental însoțit de satisfacții sau lacrimi, dar niciodată indiferent. Partener în meditația unui gînditor sau prezentă în socialitatea unui salon, cartea se impune ca un indicator de civilizație.

Cărțile proaste suscită doar dispreț,
în timp ce cărțile periculoase sînt sursă de oroare.

Și de aceea am fost sensibil la o fotografie simbolică, fotografia unei biblioteci distruse în timpul războiului, unde, ici și colo, se detașează siluetele cîtorva cititori care nu-și abandonează nevoia irepresibilă de lectură. Ea e un imperativ de supraviețuire. Cartea ca rezistență – dar cartea amenințată, odinioară, de bombe e acum amenințată de Internet. Aceasta îmi evocă vizita într-o veche mînăstire italiană din secolul al XI-lea, unde mă opream uimit în fața manuscriselor elegant caligrafiate și policrom colorate. Un paradis al ochilor, dar, cîteva secole mai tîrziu, cartea imprimată de Gutenberg nu suscită oare, pentru călugării devotați, aceeași rezervă ca ecranul de azi pentru cititorii decepționați? Acesta-i motivul pentru care, împreună cu Gábor Tompa și Carmencita Brojboiu, am găsit în biblioteca bombardată echivalentul livezii de vișini cehoviene, doborîtă sub presiunea imperativelor economice. Biblioteca e „livada“ noastră de azi. Vestigiu a cărui soartă e pecetluită – o lume nouă se naște pe catafalcul cărții. Astfel, o pagină a lumii e întoarsă.

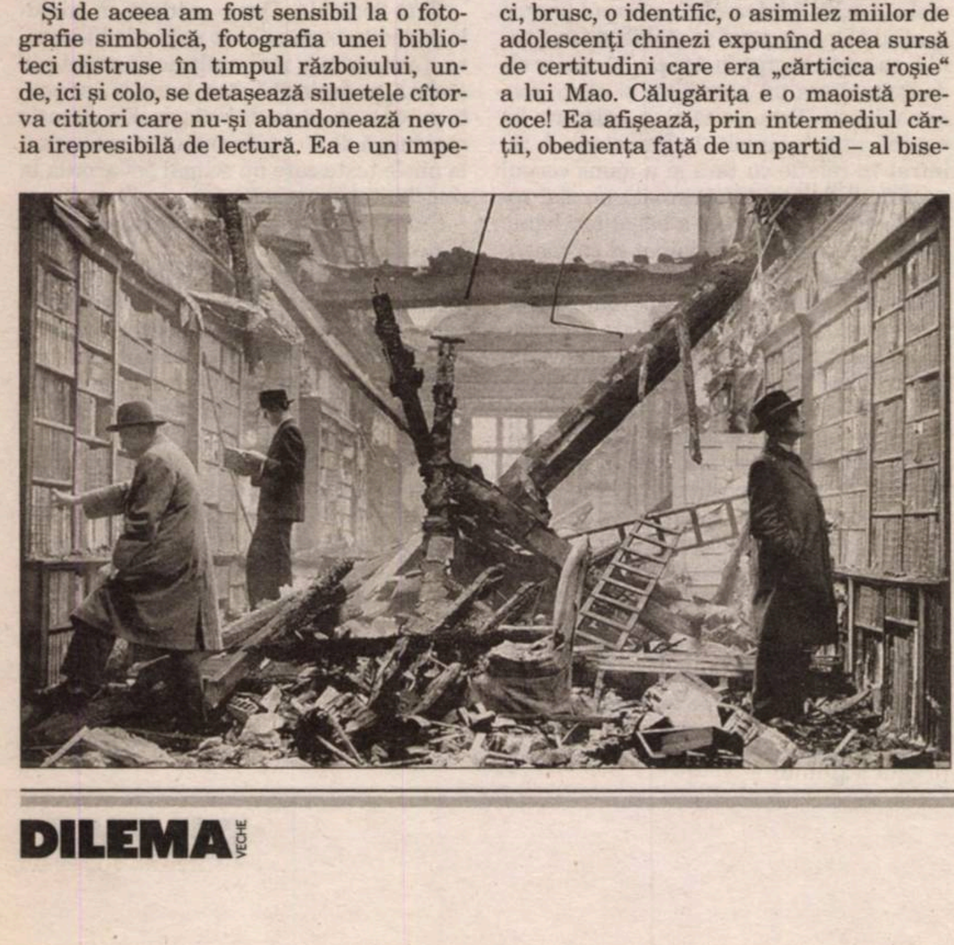

De fiecare dată, cărții i se aduc elogii. Privesc un tablou de René Magritte: lectura își revela aici impactul particular și cititoarea pare a fi spectatoarea unui film fantastic ce-i suscita uimirea panicată. Lectură de o intensitate maximală. Dar lectura – multe tablouri o confirmă – poate fi întreruptă și personajul pare surprins în acest moment de suspensie, între cartea pe care, temporar, o părăsește și viața pe care, bucuros, o regăsește. Ca într-un tablou pe care, acasă, îl privesc adesea, cititoarea pare a fi la răscruce. Nici indiferentă, nici absorbită, ea personifică plăcerea lecturii intermitente… viața o atrage și cartea o acompaniază. Cartea îi servește de binevenit însoțitor.

Dar dacă atîtea cărți stîrnesc grație și admirație, cum să uit oroarea și uzajul altora? Mi-o comunică un tablou ce prezintă o călugăriță în stare de beatitudine. Totul îi atestă împlinirea prin logodna christică… Iisus îi e amant, iar biserica – refugiu. Nici un regret, nici o melancolie, doar bucurie! Îi descopăr motivul de satisfacție: cartea pe care o ține strîns la piept. Cartea roșie e Biblia și ea îi motivează explicit mulțumirea. O privesc și mă îngrozesc căci, brusc, o identific, o asimilez miilor de adolescenți chinezi expunînd acea sursă de certitudini care era „cărticica roșie“ a lui Mao. Călugărița e o maoistă precoce! Ea afișează, prin intermediul cărții, obediența față de un partid – al bisericii –, supunerea și aderența la ordinele înscrise într-un manual uniform distribuit. Surîsul ei e suspect, surîs de împrumut, surîs oficial. Surîs prea excesiv pentru a fi adevărat. Și dintr-odată detest toate cărțile care securizează și uniformizează, toate cărțile „roșii“ care nu furnizează decît remedii generaliste, uniforme, sistematice. Urăsc cartea care înlocuiește cărțile, plural salvator. Nu cartea-i vinovată, ci relația servilă pe care tînăra militantă o întreține cu ea. Nu-i iubesc servitutea.

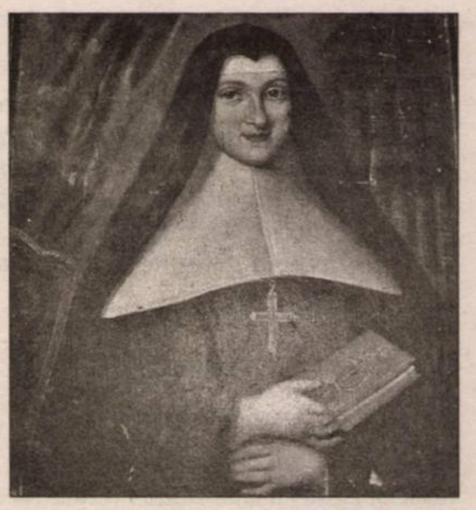

Cărțile proaste suscită doar dispreț, în timp ce cărțile periculoase sînt sursă de oroare. Ele avansează propuneri detestabile și produc fenomene de contagiune. Care să le fie soarta? Iată ce se întreabă azi editorii confruntați cu imundul *Mein Kampf* hitlerist, intrat în domeniul public. Cartea demoniacă, biblie a nazismului, trebuie reeditată? Cum? În ce condiții? Cui i se va adresa? Democrația trebuie să o conserve sau să o uite? Ce să facem cu cărțile răului? Azi Coranul, mutilat, deformat, nu a devenit o carte ce legitimează crima și teroarea? Cum să ne apărăm de puterea malefică a unor cărți? Un cititor solitar se înșală rar, un lector convertit se pierde însă în noroiul cărților „partinice“, cum se spunea odinioară.

Dar, totodată, cum să nu respectăm puterea cărților care au modificat o mentalitate, au eliberat un discurs, au revelat un adevăr? Ajuns în Franța în 1973, cînd presiunea gîndirii comuniste se exercita autoritar și consensual, am văzut cum *Gulag*-ul lui Soljenițîn a destabilizat-o, iar tineri filozofi ca Bernard-Henri Lévy sau André Glucksmann, ca o cavalerie ușoară napoleoniană, au atacat-o curajos. Lor le-am fost recunoscător. Și azi, cînd Glucksmann a murit, îmi amintesc vara în care, citindu-i capodopera *Les Maîtres penseurs,* am respirat aerul proaspăt indispensabil exilatului ideologic oprimat ce eram. Onoare a cărții. Dar oroarea rămîne cealaltă față a ei… Totul se joacă între onoare și oroare!

George Banu *este critic de teatru.*

■ ■ ■

PUBLICITATE

PROIECTUL NAȚIONAL CULTURAL
CIADO
DRACULA
STRAUSS FESTIVAL SFO ORCHESTER WIEN
dirijor SFO
Maestro
Willy Büchler
soprana
Monika
Mosser
STRAUSS FESTIVAL ORCHESTRA VIENNA
www.guth-strauss-vienna.at
fondator SFO Peter Guth
CHRISTMAS IN VIENNA
INFORMAȚII LA TEL.: 0760.782.182, 0723.531.330, 0745.171.770
Biletele se găsesc la casele de bilete ale sălilor de spectacol
și online pe www.vandbilete.ro, www.bilete.ro, myticket.ro, www.eventim.ro
9 decembrie – Timișoara – Opera Națională Română
10 decembrie – Alba Iulia – Casa de Cultură a Sindicatelor
12 decembrie – Suceava – Casa de Cultură a Sindicatelor
13 decembrie – Botoșani – Casa de Cultură a Sindicatelor
14 și 15 decembrie – Iași – Teatrul Național „Vasile Alecsandri”
16 decembrie – Brașov – Teatrul Dramatic „Sică Alexandrescu”
17 decembrie – Bacău – Teatrul de Vară „Radu Beligan”
18 decembrie – Constanța – Casa de Cultură a Sindicatelor
19 decembrie – București – Sala Palatului
Toate spectacolele încep la ora 19.30.
Radio România Actualități, Radio România Cultural, Radio România Muzical, Radio România Regional, adevărul, DILEMA, Click!, CALENDAR, 220.ro

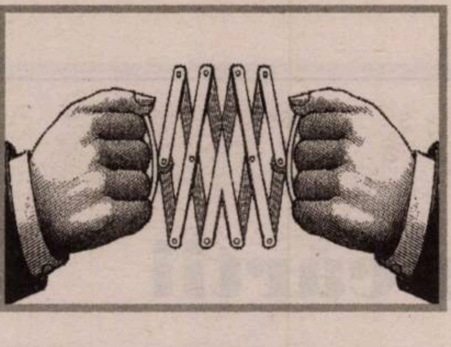

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

„Europa a devenit un spațiu familiar“

– dialog cu Mircea ANGHELESCU –

Este profesor emerit la Facultatea de Litere a Universității din București, a publicat zeci de cărți, s-a ocupat mai ales de literatura secolului al XIX-lea (dar nu numai). ***Mircea Anghelescu*** *a lansat, la Gaudeamus, volumul* Lîna de aur. Călătorii și călătoriile în literatura română *(Editura Cartea Românească). Așa încît l-am invitat la o discuție despre „cum călătoresc românii“.*

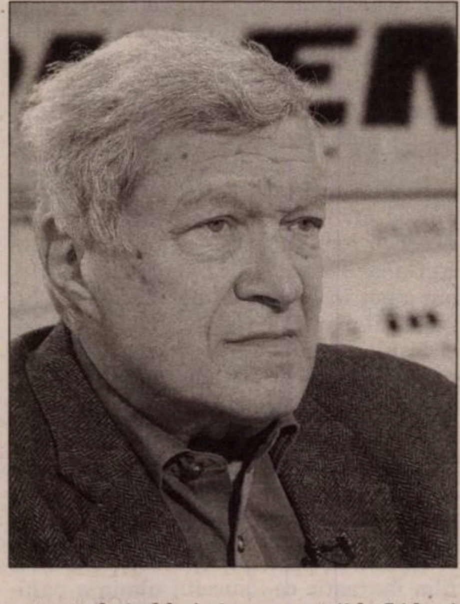

De ce v-a interesat tema călătoriei?

În primul rînd a fost o obligație didactică, apoi a devenit o preocupare continuată din curiozitate și din interes. Adevărul e că literatura afectează orice lucru scris despre viața noastră. Călătorim foarte mult și, după ce am început să cercetez tema, am văzut că poate jumătate dintre textele care se studiază au și o componentă de călătorii: de la *Iliada* și *Odiseea*, prin *Don Quijote*, romanele lui Defoe, la cele moderne ca *A Passage to India* al lui Forster și așa mai departe, pînă la *Țiganiada* noastră. Motivul este că în timpul călătoriei descoperim mereu ceva mai interesant decît ceea ce vedem în fiecare zi și atunci simțim nevoia să împărtășim și altora ce am descoperit. E foarte interesant să vezi astfel cum intră în literatură unele domenii care înainte fuseseră neglijate, de exemplu peisajul. Pare că a existat dintotdeauna, dar de fapt e o invenție tîrzie, din secolul al XVIII-lea (zic specialiștii). Icoanele bizantine au început să aibă un decor simbolic și abia atunci a început să conteze un ochi care vede peisajul și-l interpretează. Călătoria stimulează un asemenea mod de a vedea.

Cartea dvs. pornește din secolul al XIX-lea, de la cîțiva autori studiați în școală (Negruzzi, Gr. Alexandrescu, Odobescu) care au scris însemnări de călătorie. Este romantismul o perioadă în care e descoperit farmecul de a călători?

În spațiul românesc, da. Sigur, a existat înainte Nicolae Milescu, al cărui *Jurnal de călătorie în China* este un fel de raport despre dificultățile drumului, dar fără nici un sentiment, fără vreo trimitere la spațiul din care provine. Se naște mai tîrziu la noi această relație între două spații, două culturi. Am început cartea de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea pentru că de atunci tema are cursivitate. Ea nu e o istorie a călătoriilor, e o încercare de așezare a lor într-un cadru european și într-un cadru cultural românesc. Pînă pe la 1840, se zicea că românii nu prea călătoresc (spre deosebire de greci ori de bulgari). Apoi, românii au început să călătorească.

Dinicu Golescu e unul dintre primii autori care scriu despre călătorii și are reflexul comparației cu ce vede în Occident…

El era un intelectual adevărat și un patriot adevărat. A făcut călătoria cu scopuri pedagogice. Nu era un troglodit și nu el trebuia să descopere progresul făcut în Europa: s-a dus să-l caute ca să-l explice boierilor troglodiți de la noi. El tipărise cărți pentru școală, înființase o școală la Golești, a adus din Transilvania cereale ca să nu moară de foame oamenii într-un an de secetă. Am o altă interpretare a însemnărilor sale de călătorie: le văd ca un mic roman filozofic. Un profesor de la Liverpool care se ocupă cu istoria românilor, Alex Drace-Francis, a validat această ipoteză. Cartea lui Golescu a căzut și într-o capcană istorică: n-a apărut în 1826, ci mai tîrziu, cînd începuse războiul ruso-turc, și n-a circulat, a fost redescoperită spre sfîrșitul secolului.

Impulsul comparației cu Vestul avea la Dinicu Golescu rațiuni pedagogice. Dar acest impuls ne-a însoțit pînă astăzi, îl practicăm toți. De ce e așa?

Pentru că „n-am făcut niciodată pînă la capăt reforma“, cum se zice. Prin metoda convingerii, e greu; prin metoda constrîngerii, merge mai bine. Occidentul a învățat lecția mai repede. Occidentul nu a fost mai civilizat ca noi: temnițele din Anglia secolului al XIX-lea, care au rămas în scrierile unor autori celebri (vezi Dickens cu închisoarea datornicilor, biciuirea în public a celor vinovați și toate celelalte), au fost constrîngeri care au dat rezultate. Secolul al XIX-lea a putut construi pe un teren care a fost în mare măsură curățat. Cruzimi au fost și la noi, dar erau rezultatul bunului plac. Unul dintre călătorii de pe la 1842 descrie niște lucruri care îl sperie nu atît prin cruzime, cît prin gratuitate: un țăran spînzurat într-un fel de cușcă și lăsat acolo să se prăjească la soare, nu se știe pentru ce vină. Iar domnitorul avea dreptul de a schimba orice hotărîre judecătorească.

Există destinații predilecte pentru scriitorii români din secolul al XIX-lea? Țări sau orașe anume?

După exilul care a avut loc în urma revoluției de la 1848, cînd se risipesc prin Europa cei mai mulți revoluționari (cei mai mulți, la Paris), Occidentul rămîne destinația privilegiată. Acolo se duc ca la școală, fie ca să găsească școala, administrația, organizarea cea mai potrivită cu situația din Principate, fie ca să învețe în cadrul unui sistem deja reputat. După Franța, Germania e și ea o destinație preferată. Și Anglia, despre care se știa mai puțin, căci era mai departe și, cum spune Ion Codru Drăgușanu, avea și o limbă „strănutată“, mai greu de învățat. Veneția e un oraș unic, cu un farmec pe care românii îl descoperă cu plăcere. Chiar și persoane mai „uscate“, cum ar fi filologii noștri ardeleni: să ți-l imaginezi pe Timotei Cipariu, un canonic care de obicei umblă în sutană, făcînd baie în apa mării la Lido și bucurîndu-se de razele soarelui…

Pentru secolul al XIX-lea, Orientul pare mai puțin accesibil, sînt mai puțini călători în spațiul oriental…

Se întîlnesc două tradiții culturale. Noi ne-am separat cultural de Orient tîrziu, la începutul secolului al XIX-lea. Heliade-Rădulescu spunea despre tatăl lui că făcea dese călătorii în sudul Dunării sau în Turcia, nu spunea „Orient“, căci era un spațiu familiar, apropiat. La Alecsandri, descoperirea Orientului e rezultatul lecturilor romantice: Orientul e ceva vechi, dărîmat, cam prăfuit, aflat pe o pantă descendentă, în timp ce noi sîntem ai Europei și ne despărțim de acest trecut. Așa încît tradiția occidentală cîștigă partida.

S-ar părea că nu prea avem aventurieri în cultura română. Există totuși un caz interesant, cel al lui Mihai Tican Rumano, pe care îl cunoașteți foarte bine.

Și eu am crezut că sîntem „mai pămînteni“, că nu prea avem aventurieri. Au fost, de fapt, mai mulți, iar Mihai Tican Rumano este unul dintre ei. E un fiu de țăran care a făcut patru clase și a fugit de-acasă. E discret, nu spune nicăieri de ce și cum a plecat, spune doar că s-a trezit pe puntea vaporului. Ajunge, înainte de Primul Război Mondial, în Argentina, învață spaniola și acolo își dezvoltă interesul pentru spațiul hispanic, apoi se stabilește în Spania, pe urmă merge în Africa. Bănuiesc că, de fapt, el era un povestitor și căuta mereu subiecte. Primele cărți de călătorie le-a publicat în spaniolă, la Barcelona. A reintrat în relație cu țara și a ajuns consul onorific. A fost tentat să scoată un ziar româno-spaniol, în care și-a băgat toți banii. Cînd i-a terminat, a terminat și cu consulatul onorific și a trebuit să vină în țară și să se facă gazetar ca să aibă din ce trăi. Mai sînt și alți aventurieri. Este un tînăr, fiu al unui învățător evreu, care pleacă din țară să facă studii la Paris, Iuliu Popper. După aceea se angajează la Canalul Suez și ajunge apoi în Patagonia, un ținut bogat în aur. Stă cîțiva ani, face o exploatare auriferă. Moare peste cîțiva ani – nu se știe cum, poate dintr-o criză de inimă sau otrăvit de concurenți. Vintilă Horia a scris un text emoționant despre Popper. Au rămas de la el niște texte publicate cîndva de ziarul *Adevărul*. Are niște descrieri ale dezlănțuirii naturii la Capul Horn, avea condei pentru astfel de scene. Literatura se hrănește din astfel de experiențe și din textele care rezultă din ele.

Partea a treia a cărții se ocupă de călătoriile epocii interbelice. E vreo schimbare în felul de a călători al autorilor români?

E o diferență față de predecesori, în primul rînd în ceea ce privește maturizarea unui ochi care are deja educația privirii și a noutății. Călătorii au motivații diferite. Sadoveanu, de pildă, leagă călătoria sa în Olanda de o prezentare elogioasă a frumuseții, curățeniei, ordinii din Olanda, cu rezerva că la noi așa ceva nu e de dorit, căci sîntem făcuți din alt material și cine știe să aprecieze o dimineață în pădure sau o priveliște din vîrful muntelui nu se simte acasă acolo unde totul este netezit, lustruit și curățat. Interbelicii admiră în continuare Occidentul, dar tratează echilibrat, de la egal la egal, ce văd acolo.

Mircea Eliade s-a dus să învețe, să ia notițe, să întîlnească oameni celebri, dar are capacitatea de a se detașa și de a privi și cu un ochi critic. El a stat doi ani în India special pentru a se elibera de „complexul călătorului“. Există o dorință de a configura o geografie a noastră, a românilor, care au o viziune proprie asupra restului lumii. Se vede senzația de apartenență la Occident, pentru călătorii interbelici sîntem produsul aceluiași tip de cultură. Dar de la Heliade-Rădulescu încoace, se vede că învățăm din Occident „materii“ pe care nu le-am avut în *curriculum* (inclusiv o mai bună organizare), în schimb oferim un suflet mai pur, o natură neagresată, nemurdărită de progresul civilizației. Asta se vede și la Camil Petrescu, și la alți interbelici. Călătorii din perioada interbelică văd în Occident o anume saturație și interese care falsifică ceea ce ar fi trebuit să fie omul și familia. Și Rebreanu cînd ajunge la Paris, și Jean Bart, și alții spun despre occidentali, americani etc. că și-au pierdut darurile și metrul de măsurat lucrurile importante. Se schimbă și felul de raportare la privirea străinului. Tican Rumano se întîlnește în Africa cu un african care avea studii în străinătate și care îi spune: „Ați venit aici să ne învățați; lăsați-ne cu superstițiile noastre și cu stilul nostru de viață, aici e Africa“. Problema rămîne deschisă, și e tratată de unii călători.

Unele texte de călătorie sînt mai cunoscute publicului, altele mai puțin. N-ar fi atractive pentru tineri, n-ar fi bine să fie studiate în școală?

Fără îndoială. Dar e evident că trebuie reclădită baza pe care se predă literatura. Literatura e mai mult decît o materie școlară, e o fereastră către lume. Nu se poate preda cum se predă biologia. E o discuție mai lungă de făcut. Ar trebui să renunțăm la unele texte care nu se mai pot acorda la sensibilitatea actuală.

Cum vi se pare azi tema călătoriei, într-o lume globalizată?

S-a schimbat lumea, deci se schimbă și literatura despre călătorii. Celebrul comparatist Mario Praz a publicat, la sfîrșitul anilor '60, un volum de comentarii culturale despre călătorii: ceea ce vezi în altă parte e un punct de plecare pentru o judecată sau o reflecție. În Europa, azi, te muți dintr-un spațiu al tău în alt spațiu al tău. Nu mai poți face o descriere, precum călătorii din secolul al XIX-lea, ci o mică incizie într-o altă materie, dar într-un ansamblu foarte asemănător cu al nostru. Europa a devenit un spațiu familiar.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit integral pe live.adevarul.ro)

Premierul Dacian Cioloș mi-a propus să fiu consilier de stat la Cancelaria Guvernului. Mă voi ocupa de afaceri europene, domeniul pentru care m-am pregătit și despre care am tot scris în această revistă. Desigur, va trebui să spun „la revedere“ cel puțin pentru o perioadă cititorilor revistei. Au trecut 15 ani de cînd Magdalena Boiangiu și Mircea Vasilescu dădeau rubrica politică unuia care abia termina facultatea.

15 ani în care fiecare săptămînă însemna căutare de subiecte, documentare, stres și apoi satisfacția recitirii textului în pagină.

Azi dimineață m-am trezit cu un sentiment de panică: a trecut weekendul și nu am subiect de rubrică. E parte din reflexul creat în 15 ani. Îl voi mai avea?

15 ani în care sper să fi confirmat așteptările.

Vă mulțumesc pentru ei.

Cristian GHINEA

dosar**DILEMA** VECHE
Coordonatoare: Iaromira POPOVICI

F (feminin)

Texte și opinii de:

- ● Silvia CHIȚIMIA (scriitoare)
„Coasta lui Adam, Eva din metrou și misterul“
- ● Irina COSTACHE (doctor în Studii de Gen la Central European University)
„Despre condiția de femeie iubită într-o societate patriarhală“
- ● Laura GRÜNBERG (sociolog)
„Victimele succeselor noastre“
- ● Anca MANOLESCU (cercetător în domeniul antropologiei religioase)
„Paradigme feminine în creștinismul de astăzi“
- ● Diana Elena NEAGA (lector univ. dr. la Universitatea „Nicolae Titulescu")
„Noi evoluții în mișcarea femeilor din România“
- ● Ioana NICOLAIE (scriitoare)
„Femeile“

argument

Femei și schimbări

De-a lungul timpului, *Dilema,* veche sau nu, a tot făcut Dosare despre femei. Unele, radiografii pur și simplu, altele militante, altele mai poetice. Am avut, cîndva, chiar și o temă despre bărbați…

Dar, mai ales în ultimii ani, în domeniul feminin și feminist lucrurile au evoluat și evoluează vizibil. Chiar dacă statisticile privind realizarea profesională a femeilor și rolul lor în familie nu sînt încă (?) îmbucurătoare, totuși, față de perioada comunistă, chiar și față de anii '90, chiar 2000, mentalitățile s-au schimbat.

O cititoare ne trimite, pentru ediția online, un articol despre femeile care ies singure în oraș și privirile „ucigătoare“ ale celor din jur. Țin minte că am scris și eu un asemenea articol prin '90 și ceva. Acum, însă, cred că ochiul lumii nu mai e chiar atît de ostil și că prejudecățile s-au mai rarefiat.

Sînt multe femei singure, divorțate, care își cresc copiii cum pot și nimeni nu le arată cu degetul. Sînt destule alte reprezentante ale sexului cîndva zis slab care au afaceri proprii ori ocupă funcții de răspundere în companii. Sînt femei care au decis să aibă drept partenere alte femei și-și văd înainte de viață.

E adevărat, toate aceste schimbări nu au pătruns destul în mediile defavorizate, din păcate mai multe decît cele urbane și cu studii superioare. Dar femeile de acolo, dacă se informează, aflăm din articolul Dianei Neaga, au posibilitatea să se protejeze: și împotriva violenței domestice, și împotriva celei sexuale în general. Iar fetele pe cale să devină femei vor avea ocazia să învețe despre meandrele acestei chestiuni în orele de educație sexuală, care, sper, vor fi introduse în școli.

Da, e adevărat, la nivel de nuanțe, după cum citim în articolul Irinei Costache, multe nu s-au schimbat. Femeia își asumă în continuare mult mai multe decît bărbatul și se raportează (ori ceilalți o presează să se raporteze) mai curînd la împlinirile familiale decît la cele profesionale.

Dar poate că unele dintre aceste chestiuni țin și de identitatea feminină, de „misterul feminin“ despre care vorbește Silvia Chițimia. Nu toate atribuțiile considerate mai curînd feminine, de genul empatie, grijă, chiar sacrificiu, sînt ceva negativ, ci dimpotrivă. Totul e ca noi, femeile, să ajungem la ele de bunăvoie, nu pentru că ni le-a impus cineva, ci pentru că așa vrem și așa am ales. Pe fondul egalității reale de șanse pe care ne-o dorim. Pentru că și Scriptura spune că sîntem complementare cu bărbatul, și nu inferioare lui (doar că interpretările tind să se simplifice, cum citim în articolul Ancăi Manolescu).

Dosarul de față încearcă să surprindă cîte ceva din acest amalgam. (**Iaromira Popovici**)

BARBURISME

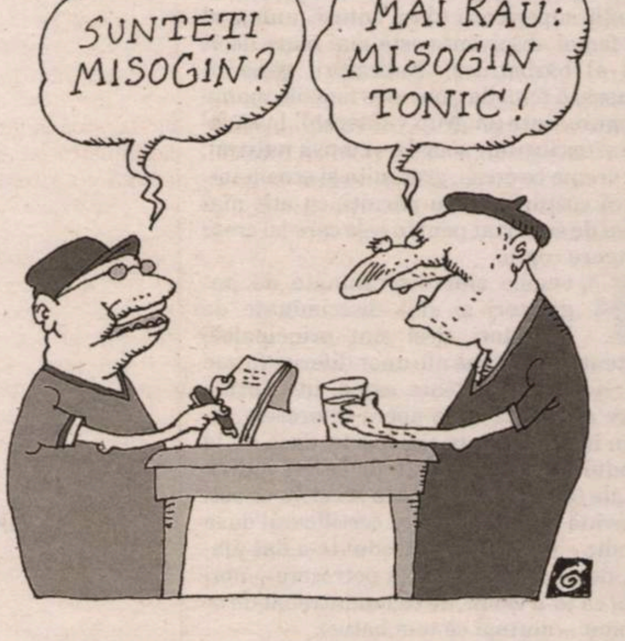
SUNTEȚI MISOGIN?
MAI RĂU: MISOGIN TONIC!

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători!
Tema acestui număr va fi discutată joi,
3 decembrie, la ora 19,10, la Radio France Internationale,
în emisiunea *Punerea pe gînduri,*
realizată de Luca Niculescu și Laurențiu Colintineanu.

Irina COSTACHE

Despre condiția de femeie iubită într-o societate patriarhală

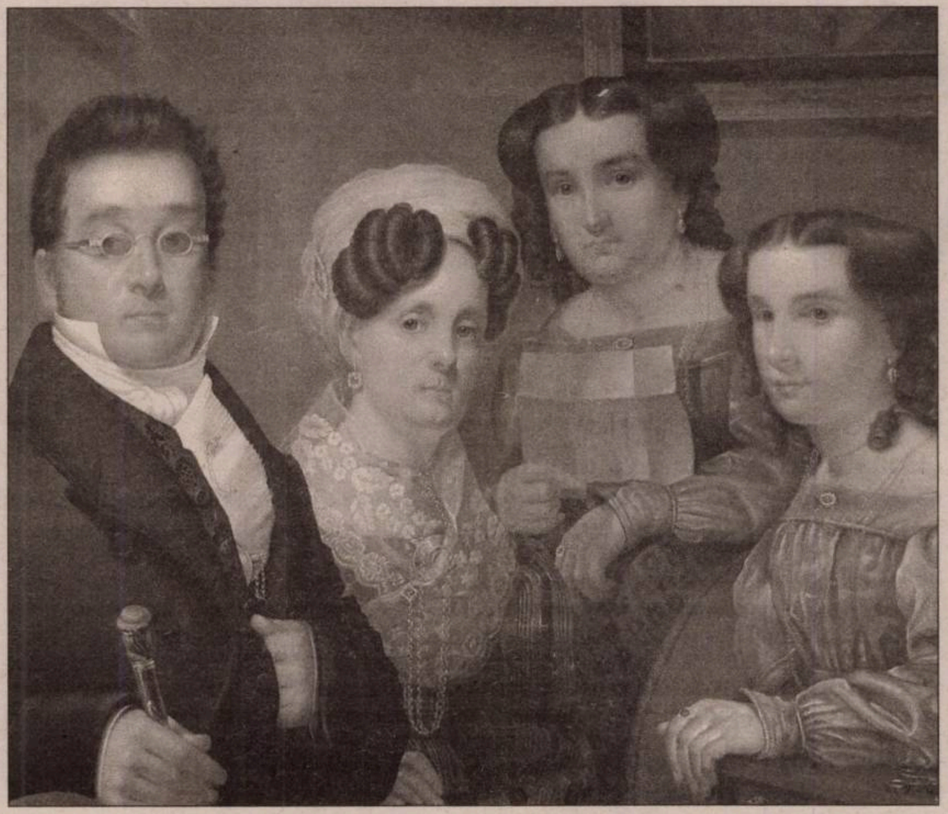

România – ultima țară din EU la egalitate între femei și bărbați

În ultimul deceniu, ne spun datele, România a devenit din ce în ce mai patriarhală, cu toată dorința de schimbare și europenizare clamată de toți actorii publici. Sîntem o societate profund patriarhală nu numai în concepții și atitudini, dar și în politicile publice și intervențiile sociale pe care aceștia le promovează.

Ultimul raport al European Gender Equality Institute, agenția UE în domeniul egalității de gen, arată că femeile din România sînt mult mai dezavantajate în toate sferele vieții publice și private decît femeile din orice alt stat membru al Uniunii. Cu atît mai îngrijorătoare este această poziție la final de clasament cu cît datele prezentate în studiu (cu indicatori comparabili calculați pentru anii 2005, 2010 și 2012) sugerează că inegalitatea dintre femei și bărbați s-a accentuat în ultima decadă în România, un curent invers față de cel al Uniunii Europene. Azi femeile sînt mai discriminate și mai dezavantajate decît acum zece ani. Fotografia de învestitură a Guvernului Cioloș, haideți să recunoaștem, e o oglindă bună pentru condiția femeii astăzi – femeia absentă, femeia cu portofoliu neimportant, femeia decor de fundal.

Conform raportului Indexul Egalității de Gen (2012), în România femeile au o prezență politică minimă în Parlament (9%) și în executiv, și sînt slab reprezentate în administrația centrală, mai ales la nivelul funcțiilor de decizie. Femeile sînt absente și în funcții de conducere din sectorul privat, lipsesc din boardurile marilor companii și rareori ajung în clasamentele celor mai influenți actori din România. Cîștigurile financiare ale femeilor sînt mult sub cele ale bărbaților pentru că numai 42,5% din femei sînt angajate, iar munca lor se concentrează de obicei în zonele economiei prost plătite – educație, sănătate, agricultură, servicii, mediul ONG. Comparativ cu alte țări europene, puține femei obțin o diplomă de studii superioare (deși, totuși, numărul de femei absolvente este mai mare decît cel al bărbațiilor). Indicatorii generali plasează femeile (mai ales femeile mame singure) într-un grup vulnerabil la sărăcie și excluziune socială – cumva natural, de vreme ce creșa, grădinița și școala implică costuri pentru părinți, cu atît mai greu de suportat pentru cele care își cresc singure copiii.

Femeile sînt discriminate de angajatori și sînt discriminate de legiuitori, deși sînt principalele potențiale victime ale unor diferite forme de violență. Cu toate astea, instituțiile care ar trebui să le apere interesele rămîn în cel mai bun caz inerte, dacă nu la rîndul lor violente față de cereri individuale (de ce ai anunțat la serviciu că ești gravidă înainte să vii cu certificatul de la medic – normal că patronul te-a dat afară, de ce ai băut bere la petrecere – normal că te-a violat, de ce l-ai întrebat de ce a băut – normal că te-a bătut).

Cu cît a fi femeie se asociază altor factori de risc precum vîrsta, apartenența etnică, veniturile sau dizabilitatea, cu atît existența în societatea românească devine mai fragilă. Un exemplu recent despre cum discriminarea multiplă împinge femeile literalmente spre moarte este cel al Mariei Ion, femeia de serviciu care și-a pierdut viața în incendiul de la Colectiv. Mamă singură a cinci copii, femeie de etnie romă, fără locuință, angajată la negru și pentru care nu a existat nici o plasă de siguranță.

Imaginea oferită de Raportul Indicelui European privind Egalitatea de Gen nu mai poate surprinde publicul larg, de vreme ce dezbaterile referitoare la absența femeilor din politică, rapoartele privind fețele sărăciei sau dezvăluirile legate de diferite forme de abuz, discriminare și violență cărora le cad victime femeile sînt, de ani buni, subiecte circulate în mass-media și în societatea civilă.

„Femeia e-o cheie
Și n-ar fi femeie
De n-ar fi așa…

Femeia e-o glastră,
N-o pune-n fereastră
Că ți-o și ia!

Femeia-i frumoasă,
Încui-o în casă,
N-avea încredere-n ea!

(…)

Femeia e-o pradă
Și, ca o naiadă,
S-ar răsfăța!

Femeia-i pisică,
Da' nu-i este frică
De nici un Grivei!

Femeia e-o formă,
Pe toți îi transformă,
Oricît ar fi fost ei de zmei!“

(NÍCU ALIFANTIS,
„Cîntec despre femei“)

Clișee macho

Tot puțin surprinzător pentru o bună parte din public este și refrenul conform căruia egalitatea între femei și bărbați e un import ieftin, nepotrivit specificului românesc. Se afirma că aici femeile sînt respectate și apreciate cu un sărut de mîini și complimente pentru meniu, copii și ținută. Statul român, mulți dintre specialiștii săi și, din păcate, și mulți dintre intelectualii săi iubesc femeile „altfel“, lăsîndu-le pe mai departe în sărăcie și dependente de circumstanțe (cum ți-o fi norocul), fără voce și cu ambiții profesionale limitate, ascultătoare pînă la obediență și mai ales icoane ale feminității impersonale – binevoitoare, zîmbitoare, înțelegătoare și rezervate. De ce n-ai iubi așa o femeie?

Adevărata menire, conform moraliștilor de toate genurile, vine din iubire, viața de familie și maternitate.

Desigur, sfera publică și viața profesională nu sînt totul pentru o femeie. Adevărata menire, conform moraliștilor de toate genurile, vine din iubire, viața de familie și maternitate. Aceste păreri anacronice se repetă în diverse foruri, deși ele sînt contrazise la fiecare pas de realitate. În ciuda celebrării nesfîrșite a familiei heterosexuale-nucleare, aranjamentele familiale sînt mult mai diverse în 2015 decît acum două decenii. Și asta nu împiedică împlinirea nimănui. Și în România există iubiri și cupluri între persoane de același sex (și, da, și între femei). Tot în România, aproximativ 20% din căsătorii se termină cu un divorț (adică una din cinci) și, avînd în minte numărul mare estimat al cuplurilor violente, poate că n-ar fi o idee rea să fie mai multe divorțuri. Multe cupluri nu se căsătoresc niciodată, deși conviețuiesc pentru perioade lungi de timp, alte cupluri, deși căsătorite, nu locuiesc împreună decît de sărbători (sau sezonier), în funcție de munca de afară… În schimb, ceea ce dă dureri de cap reale sînt definițiile legale înguste care nu recunosc drept familie decît clasicul „bărbat-femeie cu acte de la starea civilă“. Acestora li se adaugă metadiscursul moralizator ce pare desprins din vremurile instituției tutelei (dar soțul… unde e… ce zice… a semnat?).

Femeia, îngerul căminului

Presupun că neîmplinirea femeilor în viața de cuplu are o legătură cu dezamăgirea că bărbații le iubesc atît de mult cît să le împovăreze cu treburile casei și cu grija copiilor (în România, femeile fac cu de pînă la zece ori mai multă muncă domestică decît bărbații). Sigur, acolo unde se poate, un gest de iubire înseamnă să angajezi o altă femeie să țină locul „doamnei“. Iar cum munca domestică nu e muncă, ci iubire, o altă dovadă de iubire este și toată munca emoțională ce susține viața de familie a clasei mijlocii aspirante – seri sau vacanțe plăcute, calendare cu zile de naștere pentru toți cei apropiați, empatie și intimitate, serbările copiilor, fotografii și înrămat, petrecerea de la firmă sau serile de fotbal, ales cămașa perfectă pentru fiecare ocazie – din nou *to do*-uri pentru ea. E ciudat că nici măcar în revistele pentru femei nu se scrie un rînd despre nemulțumirea și neîmplinirea în cuplu, nu de alta, dar acesta e subiectul în orice cafenea.

Despre iubire toată lumea știe că uneori doare și deseori cere sacrificii – uneori doare fizic, alteori umilește, uneori e manipulatoare și irațională. Iubirea împlinește rareori. E poate momentul să ne imaginăm un alt fel de iubire, una care să nu doară și care să ne lase mai mult loc de respiro, o iubire care să ne apropie de existența altor femei și să ne susțină atunci cînd vrem să ne organizăm pentru că ne simțim nereprezentate.

Dacă iubirea înseamnă să construiești împreună cu celălalt o viață dintr-o perspectivă dublă (o viață împreună), ca și cînd ai purta o pereche de ochelari cu lentile avînd dioptrii diferite, atunci e nevoie să schimbăm una dintre lentile cu ceva mai puternic. Poate așa începem să recunoștem că trăim într-o bulă anacronic de patriarhală, care, de fapt, ne limitează indiferent de gen. Cine știe, cu o lentilă feministă poate am putea să zărim și femeile din Guvernul Cioloș.

Irina Costache *a obținut titlul de doctor în Studii de Gen de la Central European University în 2014, cu o lucrare despre sexualitate în perioada comunistă. În prezent, lucrează pentru un ONG care promovează drepturile femeilor în Romania – A.L.E.G (Asociația pentru Libertate și Egalitate de Gen) și predă un curs despre istoria sexualității în secolul XX la departamentul de studii de gen al CEU.*

■ ■ ■

Laura GRÜNBERG

Victimele succeselor noastre

Nimeni, nici chiar feministele înverșunate, nu pot contesta progresele din domeniul egalității de gen. Statisticile arată pătrunderea constantă a femeilor pe piața muncii, în politică, în poziții de *top management*, în cercetare sau educație, unde se vorbește chiar de inversarea disparității în defavoarea bărbaților. Trebuie să recunoaștem că ultimul deceniu a fost unul al succeselor solide pentru femei, chiar dacă tot datele indică faptul că nici o țară din lume nu a ajuns la deplina paritate de gen și că, în ritmul de acum, ar mai fi nevoie de 30 de ani ca să se atingă pragul de 75% femei pe piața muncii, de 70 de ani pentru egalitatea salarială sau de 40 de ani pentru realizarea parteneriatului privat *(World's Women 2015. Trends and Statistics).*

> *Noi, femeile din Europa, o ducem astăzi mai bine decît am dus-o vreodată în istorie.*

Cel puțin noi, femeile din Europa, o ducem astăzi mai bine decît am dus-o vreodată în istorie. În grila de lectură a individualismului și neoliberalismului actual s-ar putea spune că ceea ce a mai rămas de făcut este treaba fiecărei femei în parte și în nici un caz o problemă de sistem. Progresele vizibile pot explica parțial ostilitatea față de pretențiile considerate uneori exagerate ale femeilor. Ce mai vor, în fond, ele azi, în 2015, după atîtea valuri de feminism și de victorii importante? Ce mai vor în contextul unor probleme globale actuale atît de grave?

Este deci posibil să fim victimele succeselor noastre. Datorită lucrurilor bune care s-au realizat, mulți consideră nejustificată continuarea revendicărilor colective. Pe de altă parte, pentru femei, succesele au un efect paradoxal asupra stării de (ne)mulțumire. Sociologii au elucidat de fapt acest mister: Durkheim ne-a explicat cum creșterea bunăstării colective poate antrena diminuarea mulțumirii individuale, iar Tocqueville ne-a atras atenția că îmbunătățirea sorții tuturor (în speță, a femeilor) poate determina creșterea mai degrabă decît scăderea nemulțumirii. Deci, paradoxal, este normal să o ducem mai bine și, în același timp, să fim mai nemulțumite individual și colectiv de binele nostru!

Victime ale propriilor noastre realizări, cu cît știm mai multe despre egalitatea de gen, cu atît am devenit mai cîrcotașe cu privire la ritmul schimbărilor și la conținutul politicilor educaționale, sociale, economice în domeniu. Faptul că tot mai multe dintre noi facem școală ne „împuternicește“, dar ne și „ajută“ să fim mai critice în raport cu societatea, mai pregătite să vedem lacunele din domeniu, deci mai nemulțumite. Știm azi mult mai multe despre mecanismele complexe prin care diferențele (de gen) se transformă în inegalități și discriminări. Vorbim acum despre multidimensionalitatea inegalităților de gen, am început să descifrăm fenomene nenumite și nestudiate pînă de curînd (ca, de exemplu, *mobbing*-ul, hărțuirea sexuală sau fenomene de discriminare care încă nu și-au găsit corespondentul în limba romînă: *tokenism, glass ceiling, sticky floor, leaking pipeline, glass escalator).* Am început să observăm, de asemenea, cum mediul aseptic impus de la Bruxelles face ca unii oameni, oportuniști de multe ori, să nu își mai manifeste explicit atitudini conservatoare sau misogine. Le-am dat acestora diverse nume – sexiști subtili, moderni, neosexiști – și încercăm să ne adaptăm metodele de cercetare și discursurile publice și pentru asemenea grupuri-țintă. Cunoașterea, cum este și firesc, complică existența.

Barometrele de opinie indică faptul că majoritatea populației nu mai percepe inegalitatea de gen ca fiind una importantă. Întrebați dacă am alege o femeie într-o funcție de putere, răspundem fără ezitare că da, în ciuda faptului că atunci cînd avem posibilitatea concretă să alegem femei nu prea o facem, nici măcar noi, femeile. Feminismul este considerat deseori ca ceva anacronic, manifestările publice ale organizațiilor de femei au aderență redusă la public, intelectuali rafinați ai zilelor noastre se raportează deseori cu ironie tandră-sarcastică la feminismul contemporan ca la o armă de distrugere a feminității femeilor.

Da, partea plină a paharului ne joacă deseori feste, punînd în umbră problemele nerezolvate. Pe de altă parte, trebuie să recunoaștem și faptul că miza de fond a jocului complex micro- și macro-social de-a egalitatea de gen – renegocierea rolurilor și relațiilor de putere din societate – este o miză care poate fi o sursă majoră de îngrijorare pentru cei care nu sînt interesați direct de schimbare și preferă conservarea stării de fapt. Nu schimbăm parola la telefon, deși știm că 1234 e cea mai nesigură... darămite să primim cu inimile deschise schimbări profunde, ireversibile, legate de viitorul relațiilor de putere dintre noi.

Ostilitatea la feminism (și feministe!) poate avea explicații legate și de posibile efecte perverse ale unor ideologii de gen (de exemplu, corectitudinea politică dusă uneori la extrem) sau ale unor practici (ca, de exemplu, politicile afirmative înțelese simplist în termeni de eliminare a meritelor profesionale din politicile de promovare). În anumite contexte, acestea pot produce sentimente negative, un soi de saturație față de ceea ce unii au numit chiar „dictatura genului“.

Dragii noștri sexiști subtili, neosexiști, nonsexiști oportuniști de pretutindeni, datele recente indică corelații puternice între egalitatea de gen și niveluri înalte de dezvoltare – de exemplu, un studiu recent al OECD arată că egalitatea *(de facto)* de gen ar duce la o creștere cu 12,4% a PIB-ului pe cap de locuitor pînă în 2030. Deci, în ciuda binelui incontestabil de acum, mai binele de mîine ar fi... și mai bine, cel puțin pentru buzunarele noastre. Dragii noștri sexiști, neosexiști, nonsexiști oportuniști, femei și bărbați deopotrivă, vă rugăm mult să ne înțelegeți și pe noi, cele încă revendicative: de obicei nu vezi atît ceea ce s-a făcut, cît mai ales ce mai este de făcut. Cu fața spre viitor, am putea face mai repede nefăcutul, pentru ca apoi, *împreună*, diferiți și diverși așa cum sîntem de fapt, dar egali în drepturi și în responsabilități private și publice, să trăim fericiți, în armonie, pînă la adînci bătrîneți.

Laura Grünberg *este sociolog, conferențiar univ. dr. la Universitatea din București și scriitoare.*

DILEMA
F (feminin)

Ioana NICOLAIE

Femeile

Condiția femeii? Primul lucru care-mi vine în minte este o pistă de atletism, pe care aleargă de-a valma copii și adolescenți. În plutonul fruntaș sînt o mulțime de fete care, aparent fără nici o explicație, încetinesc, nu mai țin ritmul sau ies pur și simplu în decor. Știu ce se va întîmpla cu tinerele acestea, așa cum ghicesc și cum va arăta situația statistică la linia de sosire. Înțeleg și de ce copilul meu mi-a spus, cînd abia trecuse în clasa a treia, că „fetele sînt mai proaste decît băieții". Ca să ajungă la concluzia justă, nu i-am ținut un discurs despre sexism, ci l-am întrebat cine ia mereu cele mai bune note din clasă, cine e lăudat mereu de profesori, cine citește cel mai mult, cine este cel mai bun prieten și cine este cel mai atent. La toate întrebările mi-a dat același nume, un nume de fată. La fel, nu m-am pierdut cu firea nici cînd am fost întrebată de elevii unei clase de-a șasea de ce sînt blondele proaste. Cu ei, fiind mai mari, am putut să vorbesc despre stereotipuri, despre tabloidizarea televiziunilor și despre mizeria lor picurată obsesiv maselor, despre faptul că alfabetizarea femeilor este ceva incredibil de recent, despre „egalitate", dar mai ales despre uriașa cantitate de oroare asociată cuvîntului „discriminare".

Condiția femeii? Violență, maltratare, interzicerea studiilor, oprimare, sclavie sexuală, foarte des crimă. Toate acestea se găsesc în orice comunitate extremist-religioasă contemporană, fie ea dintr-un cătun musulman îndepărtat, fie aflată la doi pași de noi, într-o capitală a Europei, unde fetițelor li se cere să poarte broboadă încă de la naștere. Se scriu cărți despre asta, apar cazuri în medii, se ia uneori atitudine. În *Cel care mă așteaptă*, de Parinoush Saniee, ca să dau doar un exemplu, femeile iraniene îndură lucruri inimaginabile, de la bătăi crunte la căsătorii cu bărbați văzuți doar în poze, de la imposibilitatea terminării studiilor pînă la „încarcerarea" pe termen lung în casa părinților sau a soților.

„Femeile sînt autobuze
Pe care le așteptăm:
Stăm în stație cu anii…
Uite, de-aia fumăm!

Şi-apoi cînd apar, n-apar niciodată
Decît de la trei în sus…
Şi dacă te miști încet, amice,
Te-ai lins pe bot, că s-au dus!"

(ALEXANDRU ANDRIEȘ
„Femeile sînt autobuze")

Egalitatea de șansă? În unele țări, probabil că există. În altele, ca a noastră, se tinde către ea; nu degeaba mai apare cîte-o fotografie a unui guvern în care doamnele, și-așa extrem de puține, sînt complet ascunse de colegii lor mai înalți, mai puternici. O „scăpare" semnificativă, o ilustrare a variilor prejudecăți despre locul pe care ar trebui să-l aibă femeile în societate. Parlamentul românesc este, da, predominant masculin, la fel și majoritatea instituțiilor, de la televiziuni pînă la primării sau școli. E rău că se întîmplă așa, e nerezonabil într-o țară care aparține Uniunii Europene. E bine totuși că lucrurile acestea se văd și că se vorbește despre ele de ani buni. Schimbările nu au loc pur și simplu, ci doar în urma unor presiuni de o anumită intensitate și pe termen lung.

Condiția scriitoarei? Discuția glisează de pe verticală pe orizontală, dinspre spațiul public – deși contează și felul în care se dau premiile literare sau se socotesc scriitorii canonici – spre cel privat. Dinspre general spre particular. Cei mai mulți artiști au cel puțin două slujbe simultan: cea care le aduce un salariu și cea care se leagă de arta lor. Dacă se întîmplă să fii artistă, atunci mai poți primi încă două slujbe: cea de administrare a familiei și cea de creștere a copiilor. N-am de gînd să trag concluzii abrupte, țin doar să punctez că le înțeleg extraordinar de bine pe scriitoare. Știu cît de greu e să-ți procuri timpul pentru scris, cît de imposibil ajunge în anumite momente ale vieții să te retragi după o ușă închisă ca să-ți duci la capăt proiectele. Pricep cum arta alunecă în fundal, fiindcă prim-planul înseamnă o continuă alergare. Intuiesc cum Marta cea energică, din parabola biblică, o oprimă pe Maria cea reflexiv-meditativă. Trebuie să ai o mare putere și multe resurse ca să nu-ți abandonezi încetul cu încetul arta. E nevoie de îndîrjire, de puțină revoltă și mai ales de disciplină. Prin urmare, statisticile – că tot am început cu asta – nu mă preocupă nici cît negru sub unghie. Știu doar că admir o mulțime de femei, de la scriitoare la jurnaliste, de la femei obișnuite, care n-au făcut decît să se lupte cu viața în numele unor scopuri nobile, la femei aflate sub lumina reflectoarelor, de la mame incredibile – inclusiv a mea, eroină la propriu, dacă tot a crescut doisprezece copii – la profesoare dedicate sau la medici de vocație, de la femei care conduc profesionist edituri pînă la femei care militează pentru tot felul de cauze în numele umanității și nu al diferenței de gen.

Cît despre condiția femeii, nu mă îndoiesc că trăim în cea mai bună dintre lumile posibile, vorba lui Candide, personajul lui Voltaire. Dar asta totuși nu înseamnă prea mult fiindcă – trecutul neputînd fi schimbat – nu ne rămîne decît viitorul. Și nu putem pleca toți ca să ne cultivăm, vorba aceluiași personaj, grădina.

***Ioana Nicolaie** este scriitoare. Anul acesta a publicat* Lomografii, *la Editura Humanitas, și* Ferbonia, *la editura Arthur.*

Raluca CHIȘCU

Alimentația și grija pentru imaginea corporală

Alimentația mea în copilărie, înainte de '89, se baza mai mult pe supă și mămăligă sau macaroane cu brînză, și îmi amintesc că mîncarea avea un rol important în familia noastră. Bunica mea avea puteri speciale, pentru că din puținul pe care reușea să-l cumpere pe cartelă, după ore întregi de stat la coadă, reușea să hrănească o grămadă de guri flămînde. Pe la ora prînzului se auzea pe holul blocului vocea verișoarei mele strigînd „Buni, ce avem de mîncare?". Nu dura mult și ne adunam la masă – verișori, mătuși, unchi, bunici. Fiecare masă părea să fie un moment magic și, printre cele de care îmi amintesc cu multă emoție, e un moment în care „s-a luat curentul", așa că am avut parte de o cină romantică, cu mămăligă, la lumina lumînării.

De Crăciun, bunica făcea întotdeauna mulți cozonaci, din care împărțea și vecinilor. Tot procesul dura o zi și o noapte, și, deși nu citise în nici o carte de *parenting* despre cît de important este să implici copilul în activitățile casnice, bunica mea mă trezea noaptea pe la 1, cînd cozonacii erau gata de băgat la cuptor, și îmi dădea o bucățică de cocă pentru a-mi face singură cozonăcelul meu de Crăciun. De la masa de Crăciun nu lipseau niciodată cei trei copii și patru nepoți care au crescut, pe rînd, în apartamentul de două camere al bunicilor. Acolo am învățat că mîncarea înseamnă grijă, iubire, bucurie, viață.

Anul 2015. Într-o cafenea de pe Calea Victoriei, pe un ecran mare, suspendat pe perete, defilează cîteva tinere subponderale prezentînd moda, în timp ce la masa alăturată un grup de tineri discută despre mîncare. „Eu cred că, la noi, bărbații au o predispoziție genetică să facă burtă", spune unul dintre ei. Discuțiile despre diete, slăbit și alimentație sănătoasă sînt prezente aproape zilnic în viața noastră. Deși, în urmă cu 30 de ani, cuvîntul „dietă" lipsea din vocabularul românului înfometat, iar grija femeii, privind alimentația, era să afle „ce s-a mai băgat" sau dacă „s-a băgat ceva" la alimentară, femeia modernă trebuie să știe cel puțin cîteva diete și ultimele noutăți în materie de alimentație sănătoasă.

Orele de stat la coadă la lapte au fost înlocuite cu ore petrecute la sală, preocuparea de a găti mîncăruri comestibile cu 100 de grame de unt și un kilogram de făină pe lună a fost înlocuită de găsirea preparatelor cu cele mai puține calorii și grăsimi. A nu mînca nu mai este o crimă săvîrșită de un regim totalitar, ci un motiv de mîndrie și un semn de putere și autocontrol.

Deși accesul la mîncare nu mai este restricționat de vreun program de „alimentație științifică", femeia modernă pare că nu mai știe cum să se hrănească pe ea și cum să-i hrănească pe pruncii săi: e nevoie de cărți ale „specialiștilor în nutriție", *workshop*-uri despre alimentație sănătoasă, cursuri de gătit, intervenții în școli și grădinițe pentru a convinge copiii că roșiile și ardeii ne sînt prieteni și nu au omorît pe nimeni.

„Societatea valorizează femeile slabe", mi-a spus o tînără cu anorexie, de doar 14 ani. „Trebuie să arăți bine, dacă vrei să fii apreciată!", a continuat ea. Idealul societal de frumusețe a devenit femeia (cît mai) tînără, (cît mai) slabă și înaltă, tot timpul îngrijită și bine îmbrăcată: așa o vedem în reviste sau la televizor, mergînd la serviciu, îngrijind 1-2 copii, avînd un partener ideal care o sărută în fiecare dimineață și, în același timp, distrîndu-se seara cu prietenii. Am învățat să asociem aceste caracteristici fizice cu competența, bunătatea, puterea și succesul.

Cel puțin două credințe s-au strecurat în mentalitatea femeilor după '89: „Aspectul fizic este foarte important pentru succesul unei femei" și „Trebuie să mănînci puțin și să fii slabă pentru a fi observată și apreciată". Ambele reduc femeia la condiția umilitoare de „obiect", valorizat prin ceea ce are *de arătat* celorlalți. Din dorința de a obține acceptarea socială și apoi din teama de a nu o pierde, acceptăm acest statut, pe care îl transmitem mai departe fiicelor noastre.

***Raluca Chișcu** este psihoterapeut specializat în tulburări de alimentație.*

Silvia CHIȚIMIA

Coasta lui Adam, Eva din metrou și misterul

Se spune că femeia se trage din Adam și a fost plăsmuită din dulceața și inocența unei porumbițe, amestecate cu inteligența și viclenia șarpelui. Inițiații în misterele antice, misticii și poeții medievali, scriitorii și artiștii din toate timpurile nu au ostenit să vorbească despre misterul feminin, fără să fi reușit să-l descifreze vreodată. Și nici nu este de mirare, cînd te gîndești la marea taină în care este învăluită creația femeii. Nu poți spune decît mister cosmic și creație divină. Episodul relativ la coasta lui Adam, din care a fost făcută femeia, se petrece conform Genezei biblice, în Rai. „Și a zis Domnul Dumnezeu: Nu este bine să fie omul singur; să-i facem un ajutor potrivit pentru el. (…) Atunci a adus Domnul Dumnezeu asupra lui Adam somn greu, (…) a luat una din coastele lui (…) Iar coasta luată din Adam a făcut-o Domnul Dumnezeu femeie și a adus-o lui Adam“ (Facerea 2, 18, 21-22). Așadar, femeia a fost creată cu ajutorul potrivit, complementar, față către față, pentru ca Adam, cel făcut din țărînă (ebraicul *Adamah* înseamnă „pămînt“), să poată comunica cu ea.

Abia după ce s-au depărtat de Dumnezeu prin neascultare (căderea în păcat), Adam și Eva au cunoscut exilul, în lumea unde se naște în durere, iar pîinea se cîștigă în chinul muncii, cu sudoare. Adam îi va pune femeii lui numele Viață (ebr. *Hawa;* Eva) fiindcă este mama tuturor celor vii (Facerea 3, 20). Cam atît despre Geneză.

Cît despre esența feminității „maculată“ de păcatul biblic, aflăm la Paul Evdokimov un răspuns aforistic: „Asupra simplificărilor prostești, care se pot inspira la infinit din faptul că femeia se trage din bărbat și ea a căzut prima în păcat… Acestora nu li se poate răspunde decît printr-o butadă: femeia a fost făcută din coasta bărbatului și pe această coastă omenirea a naufragiat de multe ori!“ (Cf. P. Evdokimov, *Femeia și mîntuirea lumii,* București, 1995).

Pentru a medita la condiția actuală a Evei, adică a femeii, este suficientă o călătorie cu metroul, la orele de vîrf. Dacă stai așezat pe banchetă, o să petreci o înghesuială nesfîrșită de… pantaloni. Ca să vezi dacă persoana este bărbat sau femeie, trebuie să ridici privirea în sus.

„Fără femeie – mamă, soră, iubită,
Aș fi continuat să dormitez.“ (Khalil Gibran)

Fără îndoială, avem descrisă aici istorisirea despre minunea care s-a petrecut la creația primei femei. Comentînd episodul, ieromonahul Serafim Rose nota că „Poate nici un alt loc din Cartea Facerii nu este în mai mare măsură o piatră de încercare pentru tîlcuirea întregii Geneze precum acest scurt pasaj despre facerea Evei din coasta lui Adam… iar mințile noastre moderne se răzvrătesc aproape instinctiv față de o astfel de tîlcuire“ (Cf. *Cartea Facerii, Crearea lumii și omul începuturilor,* București, 2001). El atenționa să înțelegem Cartea Facerii în chip patristic, iar nu naturalist. Sfîntul Chiril al Ierusalimului se minuna retoric: „Din cine s-a născut Eva la început? Ce maică a zămislit-o pe cea fără de maică?“, iar Sfîntul Ioan Gură de Aur vorbea smerit despre cît de mare este puterea lui Dumnezeu atunci cînd „Din partea aceea foarte mică… a făcut o ființă întreagă, deplină… în stare să stea de vorbă cu Adam“. Și parcă pentru a întări misterul, Sfîntul Efrem Sirul, autorul unei tîlcuiri patristice clasice la Cartea Facerii, atenționa: „Nimeni să nu creadă că zidirea cea de șase zile (a lumii și a omului) este o alegorie“.

O altă sursă de informare sînt panourile publicitare, reclamele TV sau ilustrațiile diverselor reviste. Ele expun peste tot femei, în atitudini erotic-provocatoare, chiar indecente (dar cine se supără?). Uneori, în haremul publicitar se mai rătăcește și cîte o bunicuță mai dolofană, învîrtind cu sîrg linguri de lemn în diverse castroane. Sîntem, desigur, în prezența unor paradigme ce țin de *Zeitgeist*-ul vremurilor, dacă ne gîndim că pînă și un scriitor *en vogue* cum este Michael Thomas *alias* Michel Houellebecq, în ultimul său roman, *Supunere,* ne informează fără prejudecăți despre idealul feminin al eroului său: un duplex de „fetițe sexuale“ și „femei bucătărese“, deplîngînd iritat dificultatea de a întîlni în realitate, la o aceeași femeie, asemenea competențe prețioase. Transformată în obiect sexual, masculinizată sau tronînd ca o matroană între castroane, e limpede că, în imaginarul modern, femeia și-a pierdut aproape cu totul misterul.

Dar unde este atunci femeia pe care Sfîntul Pavel o numea „Slava bărbatului“, în puritatea ei luminoasă? Adevărul despre femeie, observa Evdokimov, nu este reprezentat de o anumită ființă feminină, ci de planul duhovnicesc al harismelor revelate în arhetipul feminin. Dacă, pentru bărbat, a trăi înseamnă a cuceri, a lupta, a ucide, pentru femei înseamnă a naște, a hrăni, a apăra viața. Harisma femeii este maternitatea. Vocația ei o face aptă nu de sacramentul preoției, precum bărbații, ci de sacramentul maternității, care rămîne o Taină a tainelor. Hăruită să fie, prin maternitate, născătoare de prunci și, prin aceasta, izvorul vieții, femeia este o Eva *(Hawa).* Pe de altă parte, în plan duhovnicesc, chemarea ei harismatică este maternitatea duhovnicească, cea care îl zămislește pe Hristos în orice ființă umană. Prin filigranul feminismului se întrevede, aici, o virtute inițiatică, mîntuitoare.

Dar poate cei mai în măsură să perceapă, vizionar, misterul feminin sînt, pînă la urmă, poeții. Marii poeți, precum libanezul Khalil Gibran, care scria în poemul „Femeia“: „Îi datorez femeii întreaga viață. Îi datorez acest «Eu» născut dintr-un țipăt de prunc… Femeia mi-a despicat sufletul… Fără femeie – mamă, soră, iubită, / Aș fi continuat să dormitez. În mijlocul celor pentru care / Somnolența este o divinitate / Pe care o adoră prin sforăituri“ (Khalil Gibran, *Ochiul profetului,* 1991).

***Silvia Chițimia** este doctor în etnologie și scriitoare.*

Pe **Sofia Volbert** am întîlnit-o în curtea bisericii din satul Criț. Îi țin minte ochii mari și albaștri. Era omul, adică femeia care avea grijă de biserica veche, construită pe la 1810. Cînd am fost acolo, la biserică se făceau reparații după mai bine de o sută de ani. Sofia Volbert mi-a povestit că, mai demult, a citit o carte în care scria că „dacă o națiune își pierde istoria, își pierde identitatea“. Deja sașii începuseră să plece din sat. „Dacă pleacă toți“ – s-a gîndit femeia – „cine o să spună mai departe poveștile satului sau ale bisericii?“ Așa că s-a apucat să citească, să caute prin arhive și prin podurile caselor și a aflat istoriile satului și ale bisericii. Mi le-a spus și mie, strecurînd printre ele mici istorii de-ale ei, mici emoții personale pe care mi le-a transmis poate fără să vrea. Nu o să uit niciodată că, în spatele bisericii, pe unul dintre monumentele ridicate în cinstea eroilor satului, ultimul nume scris acolo este numele bărbatului pe care Sofia Volbert l-a iubit în tinerețe. Femeia nu s-a căsătorit niciodată.

Despre **Florica Bregar,** din Gâlda de Sus, știam doar că are 84 de ani și că, la vîrsta ei, merge pe bicicletă. Am vrut, la Radio Europa FM, să-i oferim o bicicletă nouă. Așa am cunoscut-o și i-am aflat povestea. O poveste pe care mi-a spus-o cu simplitate și modestie. S-a născut într-o familie cu încă șase copii. A mers la școală doar pînă-n clasa a V-a. În rest, a muncit alături de familia ei. La cîmp, la vie, cu animalele. După ce s-a căsătorit, muncii la cîmp și acasă i s-a adăugat creșterea copiilor, ceea ce nu a fost deloc simplu. Mai ales că, pentru cîțiva ani, a trebuit să-i crească singură, fiindcă soțul ei a fost arestat din motive religioase. Pentru că avea multe de făcut și nu era ușor, pe la 23 de ani s-a urcat prima dată pe bicicletă și a văzut cît de mult o ajuta faptul că putea să ajungă mult mai repede acolo unde avea treabă. La grădină, la vie sau la moară. Și, iată, așa, bicicleta a însoțit-o de-a lungul vieții. Munca și pedalatul o țin pe Florica Bregar plină de viață, la 84 de ani. De la Florica Bregar nu o să uit simplitatea și modestia ei. (**Liliana Nicolae**)

Diana Elena NEAGA

Noi evoluții în mișcarea femeilor din România

> *„Blondă sau brună, îmi e*
> *totuna,*
> *Deopotrivă le iubesc,*
> *Deopotrivă le doresc!*
> *Iubesc femeia, cînd e femeie,*
> *A vieții cheie,*
> *Doar prin ea o găsesc!…“*
>
> (CRISTIAN VASILE, *„Iubesc femeia“*)

Feministele românce pe care le cunosc și în categoria cărora îmi permit să mă includ sînt permanent nemulțumite, critice, intrigate și cîrcotașe. „E firesc“, ar spune, probabil, la unison, întrebate fiind „De ce?“ – pentru că problemele femeilor nu ajung încă substanțial pe agenda guvernanților, iar acesta este un fapt ce poate fi ușor demonstrat prin apel la consistentele studii în domeniu apărute în ultimii ani.

Obișnuiți să le întîlniți mai ales în cercurile academice, la conferințe și lansări de carte, asumîndu-și cu fermitate identitatea, sînteți surprinși poate să le descoperiți în cercuri tot mai diverse, alăturîndu-se unor cauze complementare, ieșind în stradă, mergînd în școli și comunități, apărînd în mass-media. Toate acestea pentru că ultimii ani par a pune în evidență evoluții interesante ale mișcării feministe din România, care începe să devină din ce în ce mai *grass-roots*. Semn bun de maturizare, aș spune eu, alături de cel care anunță că ar fi superficial să vorbim de feminismul românesc, cînd de fapt avem de-a face cu *feminisme* care operează cu argumente și instrumente variate. Semn bun și din alt motiv, și anume cel care spune că nemulțumirea vine dintr-un contact din ce în ce mai puțin mediat cu cele care au nevoie de politici pentru egalitate de șanse pe de o parte, iar pe de altă parte – cu autoritățile ca principali actori responsabili pentru implementarea unor astfel de măsuri.

Și totuși, care ar fi, foarte pe scurt, schimbările ce ar putea caracteriza evoluția mișcării feministe din România ultimilor ani? În primul rînd, *apariția coalițiilor feministe*. Este adevărat că în acest caz este important de precizat factorul finanțare și sprijinul acordat prin intermediul fondurilor norvegiene care, avînd o linie de finanțare destinată în special formării de rețele și coaliții, au creat spațiu pentru construcția a ceea ce literatura de specialitate definește a fi una din condițiile existenței unei democrații, și anume o societate civilă liberă și viguroasă.

- Coaliția pentru Egalitate de Gen (www.ongen.ro), creată cu scopul promovării egalității de gen și de șanse, în special prin dezvoltarea capacității organizațiilor și prin promovarea parteneriatelor efective ONG – ONG și ONG – instituții publice.
- Rețeaua Rupem Tăcerea despre Violența Sexuală (www.violentadegen.ro), care are ca scop dezvoltarea unor colaborări punctuale între organizații care promovează egalitatea de gen și acționează pentru prevenirea și combaterea violenței asupra femeilor, astfel încît violența sexuală să nu rămînă un subiect tabu în spațiul public, iar victimelor agresiunilor sexuale să le fie ușurat accesul la servicii de asistență.
- Rețeaua pentru prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor (www.violentaimpotrivafemeilor.ro) este o structură informală ce reunește organizații active în domeniul promovării drepturilor femeilor, al protejării victimelor violenței de gen și al combaterii discriminării pe criterii de gen. Rețeaua s-a cristalizat în perioada 2011-2014 prin activități în special de *advocacy* și campanii publice pentru modificarea Legii 217/2003 republicată.

În al doilea rînd, cu ajutorul coalițiilor și în jurul acestora s-au putut cristaliza obiective clare de *advocacy*, dar și planuri operaționale pentru atingerea acestora. Astfel, Coaliția pentru Egalitate de Gen își asumă rolul de promotoare a campaniei de *advocacy* pentru introducerea educației sexuale ca materie obligatorie în școli. Rețeaua Rupem Tăcerea despre Violența Sexuală se concentrează pe *advocacy* pentru crearea unor centre de criză pentru viol în incinta unităților medicale, care reprezintă, de cele mai multe ori, primul contact al victimelor cu autoritățile, iar Rețeaua pentru prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor a făcut a*dvocacy* pentru introducerea ordinului de protecție, iar mai apoi, în urma monitorizărilor realizate și a evidențierii ineficienței cu care legislația este implementată, continuă acum cu *advocacy* pentru introducerea ordinului de urgență.

Nu în ultimul rînd, o evoluție foarte interesantă ține de *formarea de alianțe în jurul unor cauze complementare,* și mă refer aici la solidaritatea pe care organizațiile feministe au arătat-o față de comunitățile evacuate din diversele zone ale Bucureștiului (vezi aici cazul Vulturilor, Rahova Uranus), comunitățile și mișcarea LGBTQ, mișcarea pentru drepturile minorității roma.

Închei așadar într-o formulă ironic-optimistă, în care îmi permit să spun că pesimismul generat de ancorarea în realitate produce energie pentru acțiuni concrete cu impact direct în ceea ce privește calitatea vieții femeilor.

***Diana Elena Neaga** este lector univ. dr. la Universitatea „Nicolae Titulescu“, activistă feministă și membră a Societății de Analize Feministe AnA. A coordonat, alături de Laura Grünberg, volumul* Orașul (non)sexist *(Editura Prouniversitaria).*

■ ■ ■

Raluca POPESCU

Rolul femeii

Evoluția ocupării în rîndul femeilor după 1989 a avut un traseu diferit față de statele europene dezvoltate. Dacă în spațiul occidental a avut loc o creștere lentă, dar constantă a ocupării, în cazul României trend-ul a fost constant descendent. Pornind de la niveluri de peste 70% înainte de 1989, în 2014 rata de ocupare a femeilor (20-64 ani) de 57,3% este una dintre cele mai scăzute din Europa, media Uniunii Europene fiind de 63,5%. Nivelul ocupării feminine din România este comparabil cu cel din țările sudice precum Spania, Grecia, Italia (care au tradițional un *pattern* al participării reduse a femeilor pe piața muncii), fiind mult mai scăzut decît în țările nordice (cu ponderi de peste 70%) și chiar față de majoritatea țărilor foste socialiste (care au o rată de peste 60%).

Pe de altă parte, în România, majoritatea nevoilor domestice sînt acoperite prin munca neplătită a membrilor familiei, în principal a femeii. Sprijinul pentru activitățile casnice sau de îngrijire a copilului vine din aranjamente informale, în special de la familia extinsă, nu de la servicii specializate. Grădinița este singurul serviciu public larg accesat de către familie, externalizarea sarcinilor domestice fiind întîlnită în mod excepțional (de exemplu, mai puțin de 5% apelează la o bonă sau la servicii de menaj).

Implicarea crescută a femeii în muncile casnice și petrecerea unui timp îndelungat în gospodărie relevă standardul de viață scăzut al populației. Muncile casnice sînt performate de către femeie pentru că românii nu își permit să apeleze la servicii specializate. Creșterea participării pe piața muncii și egalizarea rolurilor de gen în familie în Europa Occidentală s-a făcut și printr-un proces de externalizare a muncilor casnice către servicii specializate pe care, cel puțin deocamdată, familia românească nu și le permite.

Standardul de viață scăzut al familiei și accesul redus la servicii de suplinire a muncilor domestice, flexibilitatea scăzută la locul de muncă, facilitățile practic inexistente oferite de angajatori, dar și *un model valoric care susține egalitatea de gen și realizarea profesională a femeii numai dacă acestea nu sînt conflictuale cu viața de familie* sînt cîteva din explicațiile pentru scăderea participării femeii pe piața muncii.

România împărtășește un *pattern* comun majorității țărilor foste comuniste, caracterizat prin participarea femeilor pe piața muncii și prin sprijinul valoric al acesteia, dar nedublată de un sprijin valoric al egalității de gen în gospodărie. Se consideră că este bine ca femeia să lucreze, întrucît acest fapt îi asigură independența și contribuie la bunăstarea familiei (83%). Totuși, peste jumătate (53%) consideră că *munca mamei are efecte negative asupra copiilor*, comparativ cu Suedia, de exemplu, unde numai 19% cred acest lucru. Mai mult, o largă majoritate (83%) susține că *ceea ce își doresc cu adevărat femeile este să aibă familie și copii.* Valoarea este cea mai ridicată între țările foste socialiste, cu excepția Lituaniei, și una dintre cele mai ridicate din Europa (ca reper pentru celălalt model valoric – numai 11% cred acest lucru în Danemarca). 84% consideră că *o femeie trebuie să aibă copii pentru a fi realizată*, valoarea fiind de asemenea una dintre cele mai ridicate din Europa (pentru comparație, în Olanda cred acest lucru numai 7%, iar în Suedia 8%). Sprijinul redus pentru egalitatea de gen din gospodărie este dovedit de faptul că numai 7% consideră că bărbatul ar trebui să își asume aceleași responsabilități domestice și de îngrijire a copilului ca femeia (deși reprezintă majoritatea, totuși este cea mai scăzută valoare din Europa, celelalte țări au valori de peste 90%).

Familia rămîne (inclusiv pentru femeie) o condiție esențială a realizării sale personale. Participarea pe piața muncii și realizarea profesională sînt acceptate dacă reprezintă o opțiune complementară și nu o opțiune de viață. În România, femeile sînt definite și se autodefinesc mai ales prin rolul lor legat de familie și copii.

Notă: Sursele datelor prezentate în acest articol sînt Eurostat și European Values Study.

***Raluca Popescu** este doctor în sociologie, conferențiar universitar la Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, Universitatea din București și cercetător științific la Institutul de Cercetare a Calității Vieții al Academiei Române.*

■ ■ ■

Mugur CIUMĂGEANU

Ochiul lui Charcot și cîteva apropouri despre fotografii cu femei

La sfîrșitul secolului al XIX-lea, în plină Belle Époque, se declanșa o apocalipsă a fantasmelor despre imaginea femeii, cu complicitatea unui *gadget* nou pe atunci, aparatul de fotografiat.

Astfel încît azi, cînd Kim Kardashian pune mîna să-și facă un *selfie,* plătește tribut inconștient acelui moment, cînd fantasma cunoașterii se contopea cu fantasma isteriei.

Afirmațiile de mai sus par ușor exagerate pentru un cititor atent, dar necunoscător al contextului particular de la sfîrșitul secolului al XIX-lea. Așa că voi creiona contextul și voi prezenta personajele unui complot simbolic pe care, minimal și implicit, îl mai susținem și azi, în *imortalizarea* digitală sau pe film a femeii.

Jean-Martin Charcot este apostolul acestei înscenări. Mulți fac referire la dînsul, în caz că au auzit de el (cu excepția francezilor, *évidemment,* atît de mîndri de tot ce înseamnă moștenire culturală sau științifică autohtonă), ca maestrul care l-a orientat pe Freud spre studiul fenomenului isteric.

Puțini fac însă referire la Charcot ca la un călău al femeilor. Pentru că, în numele științei obiective, nimeni nu se gîndește că, de bună-credință, Charcot ar fi vrut să facă vreun rău cîrdului nesfîrșit de paciente pe care le prezenta ca *aliens* morbizi publicului cultivat al Parisului, căutînd regularitatea, normativitatea ascunsă în spatele simptomelor isterice.

Profesorul și neurologul Charcot și-a căutat un pol de legitimitate în spectacolele sale medicale – iar această legitimitate și-a găsit-o în aparatul de fotografiat. Postulatul său metodologic este unul care ne poate da fiori – așa cum histologul folosește microscopul pentru a studia țesuturile, studiul isteriei *trebuie* să facă apel la aparatul de fotografiat.

Mai pe înțeles – suficient de multe fotografii cu femei isterice vor releva că acest fenomen poate fi înțeles, că privitorul (și, evident, nu *voyeur*-ul!) poate decela regularități, aspecte, legături, corelații care vor rezolva în cheie vizuală misterul isteriei. Arhiva de ipostaze foto isterice feminine a spitalului Salpêtrière stă mărturie pentru acest lucru.

Această perspectivă este astăzi mai degrabă uitată, sau dormantă, aș putea spune. Acest lucru se datorează în principal celebrității lui Freud, căruia nu-i plăcea să vadă și să fie văzut (dovadă că se poziționa, pe fotoliu, în afara cîmpului vizual al pacienților lui), ci mai degrabă să audă ceea ce îi transmitea pacientul.

Freud schimbă deci analizatorul și încearcă să găsească cheia descifrării isteriei feminine în relatări și asociații, și nu în imagine. Imaginea însă a spectacolului isteric supraviețuiește insidios în periferiile percepțiilor noastre asupra fotografiei cu femei.

Fotografia de modă, fotografia comercială sau nesfîrșitele surprinderi prin *click* ale ipostazelor feminine banale readuc în discuție programul charcotian – artificialul, înscenatul, strîmbătura, surprinderea momentului unic sînt în fapt o continuare a modului în care platforma metodologică a profesorului supraviețuiește în felul în care fiecare dintre noi *știe* cum să se uite la o fotografie cu femei.

„Ascultă, de vrei să fii fericit
Refrenul acestui cîntec trăit
Femeia – eterna poveste
Nu-nțreba cine este
Și iubește-o mereu.“

(TITI BOTEZ,
„Femeia, eterna poveste“)

Fiecare fotografie nouă cu un personaj feminin riscă să fie azi un obiect de studiu al micului Charcot din noi – se întîmplă să dai *browse* pe fotografii și să îți atragă atenția o expresie, o atitudine, o iregularitate și un beculeț ți se aprinde într-un colț al minții – femeia asta nu este așa cum ar trebui, nu intră în tipar sau tocmai un tipar ai putea să identifici, dar acest tipar este nenumit, pentru că noi nu mai vorbim științific despre isterie, noi nu sîntem robi ai unei lecturi impuse a realității, nu?

Moștenirea lui Charcot este insidioasă. Ne face cumva să privim părtinitori imaginile femeii, indiferent de genul privitorului. Iar în această epocă eminamente vizuală, riscul de stigmatizare și de mortificare simbolică a imaginii feminine este cu atît mai mare. (V)-am identificat făptașul. Putem oare să ne eliberăm de tirania lui? Treceți în revistă cîteva *selfie*-uri ale lui Kim Kardashian, ca temă pentru acasă. Dacă ajungeți la concluzia că își este sieși victimă, activîndu-l pe Charcot-ul ei interior, ați picat examenul. Și va trebui să reînvățați să priviți. Eu încă mă mai lupt cu această reînvățare.

***Mugur Ciumăgeanu** este psiholog și psihoterapeut, cadru didactic la Universitatea de Vest din Timișoara. Cu aplombul unui amator al fotografiei și al unui practicant de cabinet, el încearcă să readucă în discuție statutul isteriei într-o lume care vrea să uite nedreptățile și abuzurile care au fost înfăptuite la adresa femeii în numele științei.*

■ ■ ■

Alina TUDOR   Dani PRISĂCARIU

Dar uniforma asta nu e pentru băieți?

Mereu am fost „băiețoasă“. Sau, cel puțin, așa mi-au spus-o bunicii, părinții, educatoarele, învățătoarea, chiar și profa de mate care îmi era dirigintă. „Arăți că un recrut!“, a exclamat ea atunci cînd am apărut la școală tunsă „periuță“. M-am simțit ca și cum aș fi făcut ceva rău, ca și cum o dezamăgisem. Cu o zi în urmă cheltuisem o filă din alocație la frizeria din micul oraș în care locuiam, unde o rugasem pe Gina să mă tundă cît mai scurt.

Una dintre cele mai timpurii amintiri ale mele este legată de comunism și de uniforma de șoim al patriei. Cămașă portocalie, cravată scurtă roșie cu insignă, pantaloni cu bretele, albaștri pentru băieți, și fustă de aceeași culoare pentru fete. Am plîns pînă cînd bunica mea s-a înduplecat și mi-a cumpărat uniformă pentru „băieți“. Îmi amintesc stînjeneala cu care am apărut la grădiniță în următoarea zi, ridicatul din sprînceană al educatoarelor și întrebarea pe care mi-au pus-o: „Dar uniforma asta nu este pentru BĂIEȚI?“.

Cred că întrebarea lor m-a urmărit cam toată copilăria mea. Apărea atunci cînd îmi doream să primesc mașinuța aia de pompieri, cea pe care o testasem la groapa cu nisip din fața blocului. Sau cînd voiam cămașa maro, cu ciuperci. Cînd jucam fotbal în curtea școlii. Cînd maică-mea m-a transferat la atelierul de lucru manual al băieților (unde se făceau circuite electrice) ca să nu rămîn corigentă la cel de fete pentru că nu croșetasem îndeajuns de repede și de bine fularul pe care îl aveam de făcut.

Pe atunci nu auzisem de Judith Butler sau de Alison Bechdel, de feminism sau teorii *queer,* dar simțeam pe propria piele ce înseamnă să nu îndeplinesc cerințele. Nu îmi era prea clar ce mi se cerea, dar înțelegeam și eram constant avertizată că nu sînt ca restul fetelor din clasa mea.

A nu îndeplini cerințele înseamnă și că trebuie să înveți să jonglezi cu așteptările diverselor persoane din viața ta. Pentru mine asta a însemnat să învăț, timp de cîțiva ani, să duc o viață dublă. Eram activistă pentru drepturile LGBT, îmi era confortabil să vorbesc despre identitatea mea la TV și eram într-o relație de aproape trei ani cu Alina. Familia mea însă nu știa nimic despre această parte foarte importantă a vieții mele, așa că, de fiecare dată cînd vorbeam, evitam orice ar fi putut avea legătură cu asta. Știam că aveau pregătit pentru mine un set clar de așteptări, de dorințe ca eu să fiu fericită într-o relație cu un bărbat, să am copii. Să le spun că visele lor nu mai urmau să se îndeplinească a fost atît înfricoșător, cît și eliberator.

I-am spus mamei mele despre Alina în gara din Piatra Neamț, în timp ce așteptam trenul să vină și să mă ducă spre București. Timp de șase luni nu a mai scos nici o vorbă despre acest subiect.

„Tu ești femeie de mileniul 3
Și nu te dau pe o mie de femei
Nici pe o mie, nici pe zece,
Dorul tău nu mai îmi trece!“

(NICOLAE GUȚĂ,
„Tu ești femeie de mileniul 3“)

Procesul de *„coming out“* este unul pe care orice femeie care nu este heterosexuală trebuie să îl parcurgă zi de zi în familie, la muncă, în grupurile de prieteni sau cînd iese în oraș. Indiferent că și-l dorește sau nu.

Simpla plimbare pe stradă în cuplu se poate transforma într-un gest politic, într-o demonstrație de curaj și chiar de sfidare. Un sărut este o nebunie și se întîmplă de obicei departe de ochii străinilor. Pentru că, altfel, un gest atît de banal se transformă într-o scenă grotescă în care bărbații se simt îndreptățiți să intervină cu exclamații, comentarii sau chiar propuneri sexuale.

Nici la locul de muncă nu poți vorbi despre sexualitate. De exemplu, dacă le-aș povesti colegilor la cafea că el mi-a făcut o surpriză și am mers la munte în week-end, atunci toată lumea mi-ar spune că am un iubit minunat. Dar dacă el ar deveni ea, atunci discuția s-ar transforma într-o dezbatere despre identități LGBT, stiluri de viață, normalitate, religie. Și era o simplă excursie la munte…

Multe femei din comunitatea LGBT devin invizibile pentru a se proteja de hărțuire, violențe sau excludere. A-ți asuma o identitate care este în afara modelului de „femeie“ – feminină, soție, mamă – este de cele mai multe ori un act de curaj.

*Acesta este un articol colaborativ ce conține povești personale din viețile **Alinei Tudor** și a lui **Dani Prisăcariu.** Dani și Alina trăiesc în București alături de două pisici, sînt feministe, activiste pentru drepturile omului și într-o relație de aproape patru ani.*

■ ■ ■

DILEMA
F (feminin)

Anca MANOLESCU

Paradigme feminine în creştinismul de astăzi

„Bărbaţii-s făcuţi din carne,
Femeile – din oţel,
Ar fi trebuit să fie invers,
Dar Dumnezeu mai greşeşte
şi el…

Femeile zic că-s din carne,
Bărbaţii că-s din oţel,
Şi de-aia e noaptea-ntuneric
Şi viaţa e un hotel…

Ca nisipul femeile sînt,
Le ia pe sus orice boare
de vînt
Şi-napoi nu mai vin nicicînd…
Ca nisipul femeile sînt!

Au camere mari, cu multe
oglinzi,
Ca-ntr-o plasă în ele
te prinzi…
Cînd sub pătura moale
te-ntinzi
Nici nu ştii cît de adînc
te prinzi!“

(ALEXANDRU ANDRIEŞ,
„Ca nisipul femeile sînt“)

Un Dumnezeu politic corectat

De cîte ori aud un discurs feminist în materie de religios, mă îndepărtez în grabă. Ştii prea bine ce susţine, ce exagerează, ce combate: o doctrină „androcentrică“ atotstăpînitoare care ar impune femeii subordonarea în domeniul credinţei. Cu cît critica feministă înaintează în cercetarea/denunţarea ţintei sale, cu atît găseşte mai multe puncte de care să se ocupe în mod acuzator. Previzibil ca teză, demersul ei se autohrăneşte. A fost/este ţinută femeia într-un rol subaltern în Biserică? Da, există în istorie destulă materie pentru a o ilustra (deşi pot fi invocate din plin modele spirituale, calităţi, funcţii, cazuri în care ea e înalt valorizată, e complementară masculinului; dar critica feministă le găseşte culpe „patriarhalizante“ ori le pune revendicativ în faţa unei instituţii ecleziale care le-ar fi uitat). De la situaţia femeii se trece însă la situaţia lui Dumnezeu. De ce să poarte El doar nume/chipuri masculine: Tată, Fiu? De ce să fie numele divine un instrument pentru „umilirea“ femeii, pentru a imprima în conştiinţa ei statutul de fiinţă secundară? Se propun, în consecinţă, alte numiri ale divinului, precum Înţelepciune, Iubire, Atotputere, Bunătate, dar nu ca nor de calităţi care converg în transcendenţa lui – aşa cum le cunoaşte dintotdeauna credinţa –, ci ca înlocuitori ai formulei „androcentrice“, ierarhice.

Pînă la urmă, lucrul cel mai neplăcut e că feminismul situează *toate* problemele credinţei la nivel politico-religios şi nu le lasă nicidecum să se desprindă de el. Nu creşterea fiinţei în raportul ei cu Dumnezeu ocupă aici locul central. Asta nu e decît o temă adiacentă, „subordonată“ problemelor privind „eliberarea femeii“.

Cultură religioasă şi colegialitate

Cu toate şinele ei ideologice, teologia feministă a contribuit la suscitarea unei mişcări de reflecţie mai vaste şi mai echilibrate, prezente mai ales în Occident. Pornind de la Scriptură şi de la anumite linii ale tradiţiei (scuzaţi) patristice, ea regîndeşte condiţia femeii în viaţa Bisericii şi în viaţa spirituală. Ceea ce a putut fi înţeles drept *ierarhie* sau drept *complementaritate* bărbat – femeie – complementaritate spirituală, simbolică, eclezială – este acum reinterpretat pe linia *colegialităţii*. Un exemplu. Într-un volum colectiv recent, *À l'écoute de l'autre,* Anne-Sophie Vivier-Muresan, de la Institutul Catolic din Paris, insista pe termenul definitoriu pentru Eva din Geneza 2, 18: Eva e creată ca ajutor *('ezer)* al bărbatului. Conformismul teologic şi pastoral a interpretat, timp de secole, pasajul în sensul unei ierarhii ontologice. Autoarea arată însă că ebraicul *'ezer* are înţelesul de „ajutor indispensabil, salvator“, că termenul îi este aplicat adeseori în Biblie lui Dumnezeu însuşi în raport cu omul, că el face parte din terminologia Legămîntului. Potrivit pasajului din Geneză, „femeia reprezintă pentru bărbat un partener absolut necesar pe drumul către Dumnezeu… E aliata lui în acest Legămînt care, în sens ultim, îl leagă de Dumnezeu însuşi“. Bărbatul şi femeia îşi slujesc unul altuia drept mediatori, drept catalizatori în efortul către transcendent.

E o temă pe care au exaltat-o, de altfel, în secolul XX, gînditori ruşi precum Nikolai Berdiaev sau Paul Evdokimov. Concentraţi pe demnitatea de nefracturat a persoanei, ei au vorbit despre menirea fiecărui om, bărbat şi femeie, de a-şi obţine propria variantă de integralitate, oglindire a modelului divin care instituie umanul. Dar e o temă prezentă din vechime la Grigore de Nyssa, Vasile cel Mare, Maxim Mărturisitorul. Conştiinţa modernă, aşa de atentă – laic şi religios – la valoarea persoanei, reia această problematică, o dezvoltă, o asumă, o aplică.

În România, teologul Anca Manolache (1923-2014) a participat, cu curaj critic şi teologic, la noua reflecţie despre care vorbeam (vezi *Problematica feminină în Biserica lui Hristos,* 1994). Între altele, a contribuit, din partea română, la un studiu întreprins de Consiliul Ecumenic al Bisericilor, secţiunea „Femei în Biserică şi în societate“, primind drept răspuns comentariul doamnei Élisabeth Behr-Sigel, unul dintre cei mai de seamă teologi ortodocşi din Franţa. E expresiv să comparăm, prin dialogul lor, situaţia şi imaginea femeii în cele două spaţii ecleziale.

În România, constata Anca Manolache, predicile tradiţionaliste, cu accent pe condiţia inferioară a femeii, nu şi-au epuizat retorica. Spunea ceva şi mai important, anume că femeile par a-şi fi acceptat/interiorizat rolul secund în Biserică, ceea ce, sugera ea, se explică prin „absenţa de cultură religioasă“ a majorităţii lor. În genere, ele se simt bine în mediul cald, securizant al parohiei, pe care o gospodăresc – uneori foarte energic – sub conducerea preotului, şi nu le trece măcar prin minte să aibă un rol activ în creşterea spirituală a comunităţii, în reflecţia creştină. În Franţa, o bună parte dintre ortodocşi nu şi-au moştenit credinţa ca pe un *dat* de la sine înţeles; au ajuns la ea printr-o căutare intensă, printr-o angajare personală foarte vie. O trăiesc ca pe un drum, ca formaţie şi înţelegere spirituală mereu hrănită prin rugăciune şi participare la viaţa liturgică, dar şi prin studiu, cercetare, dezbatere. Nu puţine femei ortodoxe au urmat teologia, susţin cursuri şi conferinţe, sînt active în media. Se află în dialog firesc cu colegii lor de credinţă. Acolo colegialitatea, dialogul sînt de la sine înţelese, inclusiv datorită atmosferei culturale generale.

În România postcomunistă, o asemenea colegialitate a început să apară ici şi colo. Totuşi, lipsa de cultură religioasă, de cultură religioasă *activă,* e mare printre femei, aflate aici la egalitate cu bărbaţii. Cele mai multe dintre ele continuă să se mulţumească în genere cu rolul lor tradiţional, deloc lipsit de valoare, dar „secund“.

„Poporul“

Dar mai e de observat ceva, anume cum priveşte ierarhia Bisericii la „popor“, fie că e vorba despre poporul credincioşilor sau despre societatea românească. Am avut o reacţie de revoltă „feministă“ auzind cuvintele Patriarhului Daniel în faţa tragediei de la clubul Colectiv. Morţii, răniţii, rudele îndurerate au primit, drept ajutor, un snop de certitudini certăreţe: tinerii ar fi trebuit să meargă la biserică, nu la concertul rock, iar Bisericii să nu i se dea lecţii. Patriahul îi trata ca pe o „femeie“ care a greşit şi tot greşeşte, care trebuie pusă la punct cu un verdict „duhovnicesc“ scurt, sever, fără apel.

Foarte mulţi reprezentanţi ai clerului, fie că adoptă tonul tăios sau susurul conformist, tot aşa se adresează şi societăţii româneşti. Ei ştiu, nu au nimic de cercetat, de învăţat, de problematizat, nimic de schimbat în ei înşişi şi în conştiinţa Bisericii. Cel mai adesea îşi revarsă lecţia repetitiv, plat, pompos asupra publicului. Îl tratează ca pe o femeie care trebuie dăscălită. Am oferit odată cartea lui Andrei Pleşu despre îngeri unui preot foarte cumsecade. Mi-a spus, cu un surîs molcom superior: „E bine că intelectualii au ajuns şi ei să se ocupe cu asemenea chestiuni. Dar Biserica ştie bine ce e cu îngerii…“ Nu i-am mai dat cartea. La ce bun, dacă totul era rezolvat? Îngerii înşişi, puteri intelectuale, n-aveau decît să iasă la pensie.

Reprezentanţii Bisericii nu par să sesizeze, în primul rînd, că poporul „civil“ nu e totuna cu poporul bisericesc. Pe urmă, că există probleme de viaţă, domenii de cunoaştere, adeziuni şi căutări spirituale care nu intră în tiparul tradiţionalist, dar cu care Biserica ar fi de aşteptat să dialogheze dacă e să fie deschisă spre universalul lui Dumnezeu. Afară de notabile excepţii, ei nu par să ia seama la diversitatea lumii actuale, la nevoia ei de sens – de propus în libertate, cu inteligenţa creatoare a credinţei. Poporul civil e tratat ca popor bisericesc, iar amîndouă sînt socotite, după o prea persistentă „paradigmă feminină“, drept masă de ascultători supuşi. În schimb, Biserica oficială – atît de autoritar „masculină“ în raport cu „poporul“ – e cam feminină în raportul ei cu Puterea politică, oricare ar fi aceasta. Nici o critică, nici o interpelare; doar adaptare, supunere, dependenţă.

N-ar fi oare timpul ca reprezentanţii Bisericii să intre în dialog, într-un raport *colegial/fratern* cu intelectualii credincioşi, cu societatea românească, cu oamenii care sînt în căutare de sprijin sufletesc, de reper, de sens?

***Anca Manolescu** este cercetător în domeniul antropologiei religioase. Cea mai recentă carte publicată e* Modelul Antim, modelul Păltiniş. Cercuri de studiu şi prietenie spirituală, *Humanitas, 2015.*

■ ■ ■

Cine o cunoaşte pe doamna Pagu nu o uită uşor. Este ceea ce se cheamă un personaj. Ştie să se pună în valoare şi să te uimească. Am vrut să o cunosc pentru că ştiam că, la aproape 90 de ani, aleargă, este campioană europeană, la marş pentru vîrstnici, ba într-un an a fost şi campioană mondială. Pînă la urmă, nu prin asta uimeşte doamna Pagu, **Elena Pagu,** cel mai mult, ci prin spiritul ei tînăr, prin cochetăria ei, prin filosofia de viaţă, prin puterea de a iubi şi a se bucura de toate astea ca o adolescentă. Rîde întotdeauna pe seama vîrstei ei şi spune că are 80 şi… treaba mea de ani! Doamna Pagu crede că „cel mai important în viaţă e să te mulţumeşti cu ce ai, cu ce poţi realiza prin forţele tale, fără să-i stinghereşti prea mult pe alţii, fără să depinzi prea mult de alţii“. Îi place Chopin, încă mai învaţă poezii şi… cîntă.

Doamna **Pîrvan** e o femeie cochetă, care nu-şi arată vîrsta. „Am 60 de ani, dar în suflet am 30.“ „Tu cîţi ani crezi că are mami?“ – o întreb pe Alberta, care se lasă îmbrăţişată de mama ei. „29!“ – răspunde fără să stea prea mult pe gînduri. Alberta este o fetiţă în vîrstă de 14 ani. S-a născut fără mîini şi fără femururi. Adică picioarele ei încep cu genunchii, chiar de sub burtă. La naştere a fost abandonată. Însă ştirea că la Tîrgovişte s-a născut o fetiţă fără mîini şi fără femururi a făcut înconjurul televiziunilor. Doamna Pîrvan se uita, ca de obicei, seara, la televizor şi a văzut şi ea ştirea. Avea deja în plasament o fetiţă cu sindromul Down. Însă gîndul că nimeni nu se gîndea la fetiţa de la televizor nu-i dădea pace. Aşa că s-a dus la spital s-o vadă. A fost o dragoste la prima vedere. Nu se plînge de greutăţi.

„Eu îmi doresc ca aceşti copii să aibă parte de mai multă iubire, chiar dacă au anumite probleme. Cunosc oameni care-şi ţin copiii ascunşi în casă, le e ruşine să-i scoată în parc sau pe stradă. E păcat. Nu trebuie să ne fie ruşine. Altele sînt lucrurile de care ar trebui să ne ruşinăm. Care sînt astea, iubire?“ „Să ne fie ruşine dacă minţim, dacă furăm sau facem fapte rele.“ „Bravo, iubire! Aşa e! Lumea mă întreabă de ce n-am luat un copil sănătos. Am zis că oricine poate să crească un copil sănătos, dar ce facem cu ceilalţi? E provocarea vieţii mele.“

De la doamna Pîrvan nu o să uit seninătatea, ba chiar fericirea pe care o are lîngă cele două fetiţe.

*(Portretele din Dosar sînt ale personajelor întîlnite pe teren de **Liliana Nicolae,** jurnalistă şi scriitoare).*

Maria IORDĂNESCU

iasă-ţi copiii să vină la tine

O interfaţă deloc prietenoasă

Cred că un ministru care îşi propune o misie atît de dificilă precum aceea de a reaşeza şcoala românească poate da primul semnal de intenţii serioase trimiţînd spre public mesaje clare, pentru toţi cei interesaţi, direct sau indirect, de educaţie.

Unul dintre instrumentele de comunicare este site-ul ministerului. Care arată precum un birou de administraţie publică: la prima vedere, pare că fiecare secţiune are un rol bine determinat şi un domeniu bine acoperit, dar în fapt, atunci cînd ai nevoie să găseşti o informaţie şi intri mai adînc în măruntaiele maşinăriei, te izbeşti de haos. Sau de vid. Dar lucrul cel mai important care i se poate reproşa administratorului site-ului este acela că nu dă semne de discernămînt în selectarea şi prezentarea informaţiilor: toate paginile sînt un amestec nepermis de informaţii vechi şi noi, esenţiale şi secundare, de specialitate şi de uz general, utile şi inutile. Am să dau cîteva exemple.

Dai click pe secţiunea numită „învăţămîntul preuniversitar“, la capitolul planificări calendaristice pentru *învăţămînt primar*. Ce găseşti: un comunicat de presă despre întîlnirea din iunie 2012 a ministrului interimar Liviu Pop cu reprezentanţi ai consiliului elevilor, în care s-a vorbit despre bacalaureat. Sub comunicat sînt afişate cîteva planificări calendaristice, din acelaşi an. Adică vechi şi inutile. De fapt, pentru tot învăţămîntul preuniversitar, grija de a le oferi dascălilor un instrument de lucru a sucombat în acelaşi an fatidic, 2012.

Intri în secţiunea învăţămînt primar şi găseşti afişate următoarele titluri: proiecte de programe şcolare pentru clasa a II-a, clasa pregătitoare/clasa I, planuri şi programe şcolare etc. La prima vedere, pare că ultimele două clase, a III-a şi a IV-a, sînt nepregătite să dea ochii cu publicul: nu au nici o informaţie de dat. Trebuie, însă, să ai răbdare şi să cauţi printre titluri şi pagini deschise inutil, ca să dai peste ceea ce te interesează.

Nici la învăţămîntul gimnazial lucrurile nu stau prea bine: la capitolul planuri-cadru dai peste anunţul sec „în această pagină nu este publicat momentan nici un document“ (să nu uităm că sîntem la mijlocul anului şcolar). Dacă încerci să afli programele şcolare pentru clasele V-VIII, dai peste următoarele anunţuri: programa pentru cursul opţional „Cultură şi tradiţii aromâne“ şi pentru cel de „iniţiere pentru copiii străinilor care au dobîndit statutul de refugiat în România şi pentru minorii refugiaţi neînsoţiţi“ (curs realizat în 2004! – curată intuiţie). Nu există, altfel spus, nici un cuvinţel despre limba şi literatura română, matematică sau biologie. Tot o pagină albă, melancolică, este şi la secţiunea numită criterii de notare sau standarde de evaluare.

Din pagina dedicată învăţămîntului liceal aflăm lucruri enorme: există 140 de programe şcolare în vigoare pentru disciplina numită limbă şi comunicare, pentru matematică – 44, pentru arte – tot 44, iar pentru tehnologii – 53. Aici e vorba mai puţin de felul în care este organizat site-ul, şi mai mult despre cel în care este organizată materia şcolară. Spre exemplu, există o programă pentru clasa cu program de studiu bilingv în care se predau limba franceză şi geografia Franţei, o altă programă tot pentru clase cu studiu bilingv, dar în care se predau franceza şi istoria Franţei, iar o alta pentru cea în care se predau franceza şi elemente de cultură şi civilizaţie franceză. Există, pe de altă parte, o programă pentru ştiinţe, filiera teoretică, profil umanist, specializarea filologie, o alta pentru filiera vocaţională, profilurile teologic şi pedagogic (specializările bibliotecar, instructor animator şi pedagog şcolar), iar alta pentru filiera vocaţională, profilul pedagogic, specializarea învăţător-educator. Cîtă fineţe, cîtă precizie în delimitarea clară a competenţelor pe care vrem să le formăm şcolarilor noştri!

La capitolul „Resurse privind prevenirea şi combaterea violenţei şcolare“, o temă, de altfel, extrem de acută a vieţii şcolare din România, găsim două documente: un proiect realizat de şcoala „Uruguay“ (?!) din Bucureşti şi un ghid elaborat de un ONG, ambele din 2011.

La secţiunea „proiecte şi programe“ ale Ministerului Educaţiei, timpul s-a oprit la anul 2011: pare că departamentul care se ocupă de ele a intrat într-o binemeritată vacanţă de patru ani, după ce a obosit lucrînd în van, fără rezultate remarcabile, la „dezvoltarea învăţămîntului în mediul rural“ sau la cel pentru „reforma educaţiei timpurii“.

Exemplele de neglijenţă şi indiferenţă în comunicarea dintre Ministerul Educaţiei şi societate ar putea continua pe încă vreo zece pagini. Mă opresc aici, cu gîndul că nu ar fi nevoie de cine ştie ce pentru revigorarea ei: ar fi destul un puştan de la liceul de informatică sau de la Facultatea de Telecomunicaţii, priceput în designul de pagină web, de un bun absolvent de Jurnalism sau de Litere şi de o mai bună relaţie între departamentele ministerului.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Tîrgul de carte

Am un defect. Cumpăr-consum. Or, în cazul cărţilor, nu pot consuma cît cumpăr. Au fost vreo trei-patru ani în care n-am luat mai mult de o carte-două, pentru că mi-am dat seama că am biblioteci necitite. Am recuperat eu odată cu *101 cărţi româneşti de citit într-o viaţă*. Însă mai mult m-am enervat, nu am recuperat. Am descoperit, avînd nevoie de o bibliografie de vreo 200-300 de cărţi, că tocmai pe alea importante nu le am. Şi, mai dureros, nu aveam exact cărţile de care mă îndrăgosteam descoperindu-le sau redescoperindu-le pe parcursul foamei mele de a scrie istoria literaturii române. Le citeam, adevărat, prin biblioteci, prin librării. Unde le găseam, dar o altă manie a mea e ca, atunci cînd îmi place o carte, s-o am, s-o pun la căpătîi. În multe cazuri nu se putea. N-aveam bani sau nu erau reeditate. Episodul ăsta mi-a revenit anul ăsta la Gaudeamus. Şi am cumpărat. Dacă nu mă luau Cristi Teodorescu şi Florin Iaru să facem ziarul tîrgului, cred că nici nu treceam prin tîrg, dar aşa am stat cu ochii pe cărţi. Poftă. Botton – *Ştirile*, Cărtărescu cel nou, Finkielkraut, Sevilla – *Terorismul*, Bourdieu redus la ART, *Copilărie şi societate* la Trei, Arasse la ART, redus… îl citisem de la Moţoc, dar îndrăgostindu-mă, am zis să-l am aproape. Ce să mai zic, studii aşteptate: Florin Dumitrescu, Dinu Guţu, *Pîrleazul* lui Vintilă Mihăilescu. *O istorie a Orientului Mijlociu* de Mansfield. Să mai spun de *Lîna de aur* a lui Mircea Anghelescu, de monografia Cenaclului de Luni? *Cartea simţurilor*, culeasă de Dan C. Mihăilescu, *Şi eu am trăit în comunism*, culeasă de Ioana Pârvulescu. Am uitat de vreo două-trei cărţi. Habar n-am cînd le voi citi. Dau un semn pe blog. Ştiu că totalul a fost generos. Mărturisesc că m-am bazat pe banii de pe ziarul tîrgului. Culmea însă este că mi s-a refuzat de trei ori la plată factura mea de PFA. De ce? Am completat greşit datele. Vai de capul meu, ce tîrg am făcut!

Iaromira POPOVICI

bazar

Întunericul (din noi?) şi luminile oraşului

În fiecare an, aştept, ca pe un miracol, aprinderea luminilor de Crăciun ale oraşului. În fiecare an, discuţiile în ce le priveşte sînt aceleaşi: cît au costat, dacă şi cît au furat cei care le-au pus, cum sînt ele mai urîte decît anul trecut – ba prea sărăcăcioase, ba prea luxuriante, ba prea reci, ba prea calde…

Eu le aştept ca pe un miracol, evident, nu pentru estetica lor. Puţin îmi pasă cum sînt. Le aştept pentru că marchează începutul perioadei de Crăciun. Cele 12 zile ale Crăciunului din cîntec, care se fac vreo 25 (şi mai bine de atît). Fiindcă anunţă o bucată de timp în care oamenii sînt altfel sau, cel puţin, par altfel. Mai comunitari şi mai luminoşi. Împreună şi fericiţi.

Ce de locuri comune, veţi zice. Şi da, sînt şi locuri comune, dar şi realităţi. Am senzaţia că, uneori, avem nevoie şi de locuri comune. M-am trezit chiar eu, îndeobşte o persoană cinică, că-mi ies din gură, în anumite situaţii, replici ca-n filme. Negîndite, nepremeditate. Avem nevoie, din cînd în cînd, să ne trăim şi locurile comune.

Perioada de dinainte de Crăciun e plină şi de aşa ceva. Şi de dulcele kitsch, în exces, pentru toate gusturile: un îngeraş, un ursuleţ, un brăduţ, un clopoţel, o turtă dulce… Totul e diminutivat şi glazurat. Ciocolata caldă, de Crăciun, e şi ea cu turtă dulce. Sau cu bomboane: ieri, cînd s-au aprins luminile, am cumpărat chiar una cu multă frişcă şi bombonele (!) roz. Atît de dulce, încît mi s-a făcut rău, de-a dreptul.

Dar nu am lăsat-o din mînă, eroic, decît într-un tîrziu: făcea parte din datoria mea de cetăţean al acestui oraş, de Crăciun. Datoria de a mă bucura de preaplinul dulce. În ciuda sau tocmai datorită întunericului anevoios din jur. Anevoios pentru că e presărat, aşa cum orice pieton respectabil al acestui oraş ştie, cu capcane mai la tot pasul: gropi, bălţi, şanţuri, dale lipsă, canale neacoperite, gunoaie (e adevărat, mai puţine). Oameni nu întotdeauna plăcuţi (şi, iar adevărat, fără cîini vagabonzi).

Datoria de a mă încadra, ca-ntr-o coloană subînţeleasă, în mulţimea de locuitori care se adunaseră să privească luminiţele şi să se bucure, reglementar şi încartiruit. De oameni care, asemeni mie, voiau neapărat să cumpere ceva de la primul (cred) tîrg deschis de Crăciun, cel de la Universitate, fie şi numai o turtă dulce. Aceiaşi oameni care chiar doreau să-şi ducă odraslele să stea de vorba cu Moşul, prezent şi destul de veridic la acelaşi tîrg, mai ca-n filmele de Crăciun de genul *Miracol pe strada 34*.

Aşa cum, la mitingurile de după tragedia din Colectiv, oamenii au ieşit, spontan, să protesteze – să protesteze altfel decît pînă atunci, pînă la capăt, capăt care să însemne schimbare –, la fel, acum, puhoiul se încolona, avid şi cuminte, ca să se bucure. Se dăduse drumul, oficial, la dulce şi drăgălaş şi bucurie.

În fiecare an, am făcut aproape orice pentru spiritul Crăciunului. Mi-am dorit să-l trăiesc şi chiar l-am trăit. Dar nu pot spune că, pe alocuri, în momentele inevitabile de singurătate printre instantanee înflăcărate de asemenea spirit, nu am simţit, poate mai puternic ca oricînd, şi întunericul din mine. Întunericul opus imaginii standard din cărţile poştale, cele cu focul care arde jucăuş în şemineu (ce cuvînt perfect de sezon!), în timp ce ciorapii dungaţi atîrnă vesel în faţa acestuia, aşteptînd cadourile.

Întunericul pe care l-am simţit, de fiecare dată, mergînd singură pe stradă înainte să iau cadourile, sau după ce le-am cumpărat. Întunericul rece şi translucid al singurătăţii în mulţime, al invizibilităţii tale pentru o omenire nepăsătoare. În ciuda faptului că, în sinea mea, ştiam că nu e doar aşa, că lucrurile sînt relative. În anumite momente puteam simţi doar asta. O atitudine prelungită de fetiţă cu chibrituri în faţa vitrinelor pe lîngă care treceam, nu pentru că n-aş fi avut acces financiar la ele, ci pentru că nu puteam trece afectiv şi simbolic dincolo de barierele de sticlă.

Am plecat uneori, noaptea, singură de acasă şi am experimentat mai dihai, pe propria piele, întunericul ăsta, de Gotham City amestecat cu lumea din *Corbul*. Ţin minte că, în clipele de enervare şi adrenalină, în care am „fugit“ de acasă, de cînd eram la liceu, pe vremea lui Ceauşescu, pînă cînd mă certam cu iubitul, în vremurile aparent mature, şi mă îndreptam, teoretic, către Gara de Nord, nu-mi mai era frică de acelaşi întuneric. Mă aruncam în el ca-ntr-o căldare cu apă devenită ocean şi nu-mi doream decît să-naintez. Apa *alias* întunericul mă proteja de chipuri şi gesturi dubioase din jur. Doar cînd criza trecea şi mă trezeam, mai distingeam derizoriul din jur.

Astfel de experienţe (slavă Domnului, nu prea dese) m-au obişnuit şi cu întunericul. Nu-mi mai e frică de el, cum nu mi-e teamă nici de cohortele fericite, chiar cînd se-mbulzesc isteric, de Crăciun, la coadă la supermarket, alergînd după mici fericiri materiale. Le privesc cu duioşie şi cred că o să le vină, cîndva, timpul, la fel cum o să-mi vină şi mie, să serbeze şi să serbăm şi un alt fel de Crăciun, mai paşnic, mai sobru şi mai puţin consumist.

„E mai greu să torni gogoși pe urechi“

– interviu cu scriitorii Moni STĂNILĂ și Alexandru VAKULOVSKI –

*Am fost recent la Chișinău. I-am reîntîlnit pe **Moni Stănilă** și pe **Alexandru Vakulovski,** care s-au stabilit aici: el din 2009, ea din 2010. Cu Sandu m-am împrietenit la Tescani, cînd am avut o rezidență literară acordată de Pro Helvetia, în colaborare cu Centrul de Cultură „Rosetti Tescanu – George Enescu“. Timp de o lună am împărțit aceeași casă, am scris, am gătit, am hrănit cîinii de la conacul Marucăi Cantacuzino. Pe Moni am cunoscut-o mai bine anul trecut, la Festivalul Internațional de Literatură de la Iași. În cele cîteva zile petrecute la Chișinău, am încercat să înțeleg care e starea de fapt. Mi-au fost ghizi buni și răbdători. Am stat mult de vorbă, mi-au făcut cunoștință cu tineri scriitori și artiști plastici, m-au pus la curent cu situația politică din Republica Moldova. Sînt doi scriitori care fac jurnalism. Și nu le e ușor. Dar ce scriu ei contează mult pentru oamenii tineri, care încă mai cred că lucrurile se vor schimba în bine. Într-una din seri, cînd ieșiserăm într-un bar, doi cititori au venit la ei să le mulțumească pentru ceea ce fac. Le-au strîns mîna și le-au spus cît de mult contează articolele lor pentru ei. Cele mai recente cărți semnate de ei sînt: Moni Stănilă,* Colonia fabricii *(Ed. Cartea Românească, 2015) și Alexandru Vakulovscki,* Dați foc la cărți *(Ed. Tracus Arte, 2012).*

Moni Stănilă

Cînd v-am întrebat dacă ați vrea să facem un interviu despre starea de fapt din Moldova, Alexandru Vakulovski mi-a zis că da și că speră să mai reziste Moldova pînă săptămîna viitoare. Aș vrea să încep discuția noastră chiar de aici. De unde vine această teamă?

Alexandru Vakulovski: Chiar ieri polițiștii moldoveni au arestat 12 persoane pe care le-au numit grupare paramilitară. Cei 12 – gopnici, cum le-am zis eu (care-ți dau în cap pe stradă ca să-ți ia portofelul și hainele) – aveau doar trei pistoale și o grenadă. Cei de la MAI i-au prezentat ca pe un real pericol pentru Moldova. Eu nu știu, tovarășii ăia 12 ori fac parte dintr-o rețea mai mare, poate-s de-ai lui Usatîi, deci ai Moscovei, ori polițiștii noștri vor grade mai mari și se laudă singuri. Moldova este foarte fragilă dacă poate fi capturată cu trei pistoale și o grenadă. Dar astfel de știri apar aproape săptămînal. Aproape că nu le mai băgăm în seamă. Adevărul e că toți omuleții verzi din Ucraina au ajuns și încă ajung acolo prin aeroportul din Chișinău. La întoarcere poate se opresc aici. Și, uite, încă n-am pomenit nimic de Transnistria și Găgăuzia. Rusia nu ne atacă doar pentru că ne consideră deja de-ai lor, ai lor. Dar știai că în planul Novorusiei intră și Republica Basarabia, cu sudul Moldovei și regiunea Odessei? În sudul Moldovei stă mama mea. Și există cretini de la Chișinău și de la Bălți (de Comrat nici nu mai zic) care tare și-ar dori această republică. Tare și-ar dori înapoi Uniunea Sovietică cu numele Novorusia.

Moni Stănilă: Da: din trei milioane de locuitori, unii sînt proromâni, alții proruși, unii stataliști și mai avem Găgăuzia și Transnistria. Sîntem în fața celui de-al patrulea, eventual, guvern al Moldovei pe anul 2015, nu avem premier, băncile au fost furate. Credeți-mă, în România e chiar bine față de ce vedem aici.

> *„Dacă te apropii de corturile cu protestatari,*
> *ori nu e nimeni, ori e miros de grătar.“*

A. V.: Despre „pericolul românesc“ nu vorbesc. România, ca stat, a cedat Basarabia și nu o vrea înapoi. România este statul cel mai neutru din punctul ăsta de vedere. Chiar dacă mulți români ar vrea unirea. Chiar și cu promisiunea președintelui Iohannis că dacă noi vom vrea, va vrea și el. Noi vrem, am făcut o Mare Adunare Națională pentru asta, nenumărate marșuri, copiii de la Tinerii Moldovei au fost pe jos la București. Dar promisiunea pare deșartă, din păcate. Președintele nu era acasă atunci.

Deci cum se văd lucrurile din interior?

A. V.: Sîntem într-o criză continuă, politicienii ajung sus ca să ne fure. Uite miliardul, nu e miliardul. Speranțele europene se năruie. Sîntem, cum ar spune Dumitru Crudu, oameni ai nimănui. Iar la televiziunea națională, ca pe 7 aprilie, sînt jocuri și balet.

M. S.: În schimb, televiziunile private fac un circ atît de mare, parcă e iarmarocul secolului. Fiecare țipă după tine să îți vîndă vaca stearpă ca pe una bună. Fiecare televiziune e sluga unui oligarh, fie el din Moldova sau ascuns prin Germania. Din interior, Moldova se vede ca podurile alea din filme cu jungla, făcute din scîndurele putrede, iar personajul principal, poporul Moldovei, fuge urmărit de clasa politică și, în timp ce fuge, se vede dintr-o parte ca în vis și se tot miră că mai cade o scîndură, mai lipsește alta, dar încă nu se rupe. Însă știm precis și ne iau transpirațiile: acuș-acuș!

După căderea guvernului, care sînt așteptările, pentru ce ies acum oamenii în stradă?

A. V.: Doar vi se pare că oamenii ies acum pe stradă. Dacă te apropii de corturile cu protestatari, ori nu e nimeni, ori e miros de grătar. Ultima oară cînd am trecut pe lîngă Parlament, mergea un film cu Adam Sandler. Nu glumesc. Și protestele ne-au fost furate.

M. S.: În momentul de față nu sînt așteptări. E o disperare în care parcă-parcă începi să crezi povestea cu tunelul și luminița. Ne ies ochii din cap chiorîndu-ne în tunel. Beznă. Cei din stradă vor să schimbe un mafiot cu altul. În rest, nimic. Nici speranță nu mai e. Așteptăm doar, așa, a surda, să ne trezim cumva într-o dimineață intrați în Uniunea Europeană. Acolo e luminița, la est e tunelul, și canalul, și Siberia. Cînd europenii se plîng de UE, eu, care am trăit și în ea, și în afara ei, zîmbesc în barbă și-mi spun: să vedeți voi cum e cu Rusia!

Sînteți doi scriitori „angajați“. Am asistat la momentul în care doi oameni tineri, necunoscuți, au venit și v-au felicitat pentru că scrieți și v-au zis cît de important e pentru ei că o faceți. Cîtă putere are presa în Moldova de acum? Și cîte locuri curate au mai rămas?

Publicitate

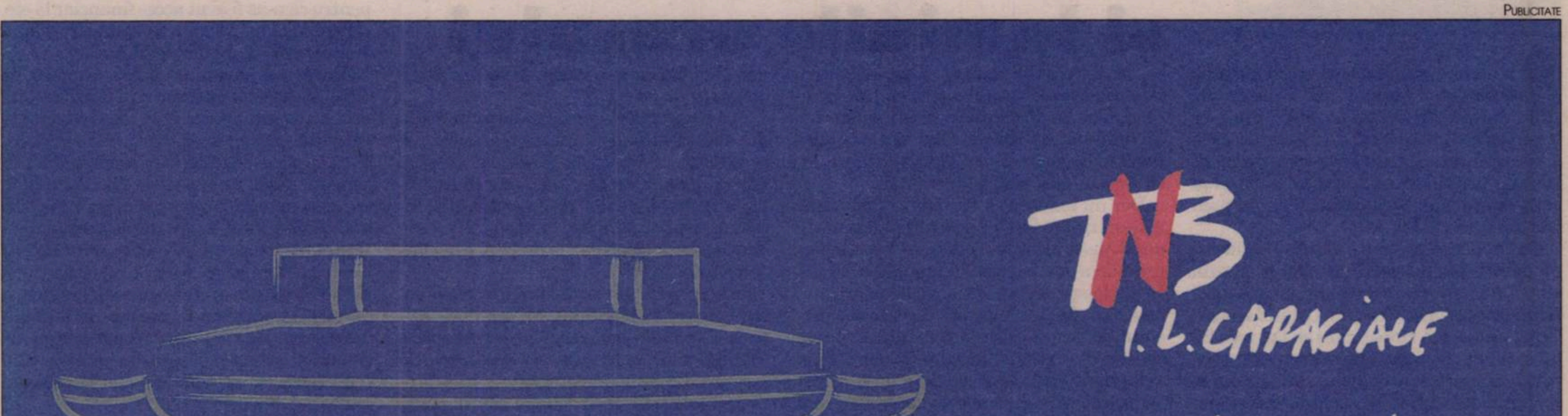

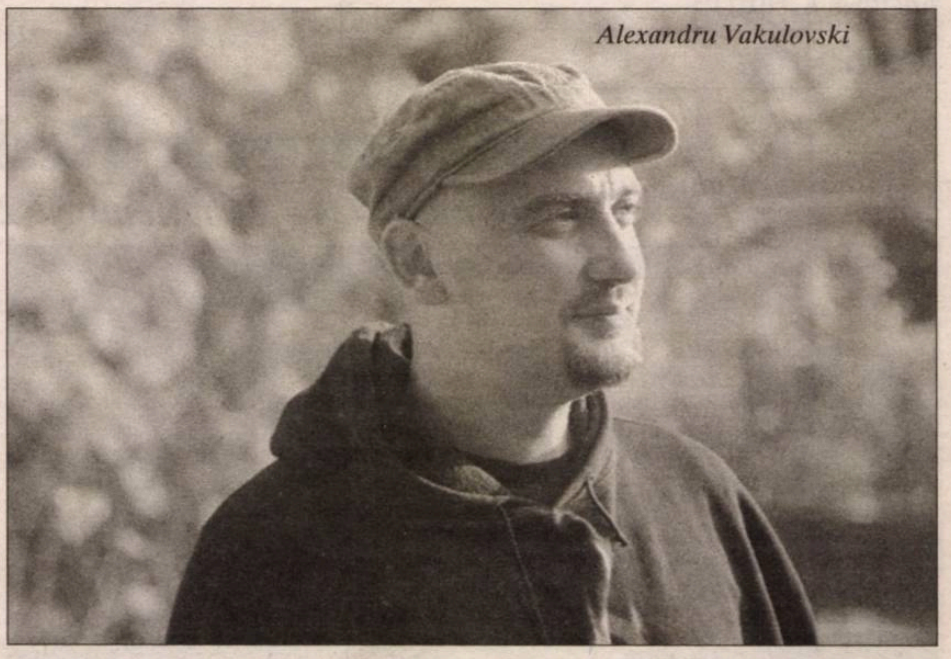

Alexandru Vakulovski

M. S.: M-am gîndit la tine două săptămîni mai târziu, cînd o cititoare a ziarului la care lucrez m-a căutat cu flori. E emoționant. Oamenii respectă ceea ce facem și asta e o plată. Dar cît schimbăm? Are presa greutate? Probabil. După ce așa-zisele partide europene și-au bătut joc de țară patru ani, au fost aleși din nou. E poate și meritul presei care a reușit să convingă oamenii că hoți sînt și unii, și alții și că acum contează doar vectorul extern. Oamenii de aici au o sensibilitate specifică. S-a păstrat ceea ce în România mai aflăm din cărți: respectul pentru dascăl, indiferent că e profesorul din sat, preotul sau jurnalistul. Reacția acelor tineri e cumva firească în cel mai adînc sens al acestui cuvînt, ține de firea lor, dar au și ochi, au și urechi. Nu e ușor să prostești cititorul, așa că în presa scrisă nu prea ai de ales, ori păstrezi locul curat, ori pierzi cititorii. În România, ca să vinzi o știre la care s-a „lucrat“, o strecori printre subiecte de cancan, însă, nu o să crezi, aici cancanul nu merge. Pe nimeni nu interesează divorțurile vedetelor sau mașinile șmecherilor. E mai greu, cum se spune aici, să torni gogoși pe urechi. În televiziuni lucrurile stau altfel. E mai ușor să sucești mințile cu imaginea decît cu cuvîntul. Acolo nu mai e curat de mult.

Cît influențează această criză politică ce se întîmplă în zona artistică?

M. S.: Ai subiecte, ai nervi care să te trimită la scris, ai convingerea că în Moldova e, într-adevăr, „ca la noi, la nimeni“. Știu, din anii petrecuți la Timișoara, că basarabenii au o anumită tensiune, simțită artistic, sînt mai cu nerv. După ce m-am mutat aici, am considerat acest temperament o condiție socio-politică.

Care sînt, în acest moment, zonele cele mai efervescente și mai creative?

A. V.: Pentru mine, atelierul lui Ghenadie Popescu este zona cea mai efervescentă și creativă din Chișinău. Sculptează în mămăligă, face animație, restaurează – fără pauze. Apoi Republica, locul în care se întîlnesc tinerii scriitori din Chișinău. Și asociația culturală Oberliht are multe proiecte artistice interesante, chiar dacă au rădăcinile în afara Moldovei. Pe vremuri era atelierul Noii Barbari al lui Dumitru Crudu, dar acum el face un cenaclu pentru cei foarte mici. Sînt, desigur, și alte zone, dar pe mine mă interesează astea în primul rînd.

Vorbiți-mi de cîteva proiecte în care credeți.

A. V.: Cred în cenaclul Republica al Bibliotecii Naționale, pe care îl conduce Moni și unde se întîlnesc tinerii scriitori din Chișinău și din suburbii. Deja am văzut cum au crescut cîțiva scriitori la Republica. Sper în proiectul România. Ce nu înțeleg mulți români: nu trebuie să fii dezaxat ca Vadim Tudor sau oportunist ca Adrian Păunescu ca să vrei o Românie unită.

Am avut senzația că cea mai mare capcană a momentului e pierderea speranței. Ce o poate întreține? De unde poate veni?

A. V.: Chiar și cei care merg la muncă în Italia sau în Rusia încă au speranțe. Dar în cîțiva ani, cînd văd că în Moldova nu se prea produc schimbări, speranța moare. Da, e o capcană. Și eu îmi pierd de multe ori speranța. Știu de ce o pierd, dar revine din inerție. Mănînci un măr, citești o carte – și-ți trece, nu neapărat te umpli de speranțe.

M. S.: Noi avem o aprinzătoare a speranței în familie. Cînd e prea groasă scîrba, amenințăm la noi în sufragerie, în lipsa altor persoane: lasă, lasă, că plecăm în România și gata! Ce ne trebuie nouă? Și atunci ideea că ai unde fugi aprinde luminița, speranța că dacă se rupe podul, se rupe doar de la un capăt și te salvezi pe celălalt. Exact ca în filme. Cred că toți oamenii relativ tineri din țara asta au o astfel de „aprinzătoare“, că e România, Italia, Canada – nu contează. Tocmai din această pricină cei mai de plîns sînt bătrînii. La ei luminița nu mai poate fi decît „dincolo“, podul e peste Stix.

> *„Ideea că ai unde fugi aprinde luminița, speranța*
> *că dacă se rupe podul, se rupe doar de la un capăt.“*

Care era atmosfera cînd v-ați mutat la Chișinău? Ce s-a schimbat?

A. V.: Pe mine tocmai mă expulzaseră din România atunci. Mă duceam să-mi scot cazierul și dinspre Președinție și Parlament se auzeau explozii. Am mers acolo. Mi-a plăcut cum ardea Parlamentul. Aceiași oameni care aruncau cu pietre stăteau cuminți în rînd după apă la chioșcurile de alături. Am sperat în schimbare. Dar a fost doar o schimbare a hoților. Acum Filat e judecat, e la pîrnaie. Le doresc tuturor politicienilor noștri care au furat miliarde, dar și speranțele tinerilor, să ajungă lîngă el.

M. S.: Din punctul meu de vedere, orașul era mai urît, mai periculos, mai murdar, mai întunecat. În schimb, traiul era mai stabil atunci. Încă nu avusese loc jaful secolului. Leul era mai puternic. Greșelile majore, care au adus pe buza prăpastiei țara asta, au avut loc în ultimii doi-trei ani. Dacă se menținea cursul pornit în 2010, ne-ar fi fost mai bine acum. N-au avut măsură politicienii. Au furat totul deodată din cea mai săracă țară din Europa. Cum spuneam într-un editorial, ne-am bătut propriul record, am devenit mai săraci decît cei mai săraci, care eram tot noi.

Ați fi putut să stați în altă parte, ce vă face să rămîneți acolo?

A. V.: Mama este aici. Chiar dacă nu stăm în aceeași localitate, e mai bine pentru ea să ne știe alături. Apoi oamenii faini, cenaclul Republica. Mai există și sentimentul că trebuie să fac ceva pentru Moldova, dar nu vreau să vorbesc cu cuvinte mari. Există și o intensitate pe care o simți doar aici. Cum treci granița, te gîndești la E-uri, la cît de nocivă e margarina sau că trebuie să te lași de fumat. Aceeași intensitate, o dată la cîteva luni, te face să dorești măcar un pic de pauză în altă parte. Măcar o bere la Iași.

Care e scenariul optimist și care e cel pesimist în ceea ce privește viitorul?

A. V.: România / Novorusia.

M. S.: Uniunea Europeană, cu toate neajunsurile ei / Uniunea Vamală, cu toate promisiunile ei.

Ce mai înseamnă schimbarea pentru voi și pentru oamenii din jurul vostru?

A. V.: Toată Moldova își dorește intrarea în Uniunea Europeană. Dar cei care puteau să ne ducă acolo sînt compromiși, arși. Din cauza asta sînt pe val partidele finanțate de la Moscova, ele promit pîine mai ieftină. Tinerii, și nu doar ei, își doresc unirea cu România. Cum am mai spus, schimbarea la noi se va produce după ce vom umple pușcăriile cu politicieni. Dar ei știu bine asta și se apără, nu vor nici o schimbare. Pentru ei încă e bine, dar pentru basarabeni – nu.

M. S.: Ieșirea de sub mîna Moscovei, fie prin Europa, fie prin România, infrastructură, locuri de muncă, pensii decente pentru bătrîni, salarii mai bune pentru noi. Cît despre România, mi-ar plăcea ca cel puțin în conversațiile decente să nu mai fim noi și voi. La un moment dat, la o masă erau mai mulți oameni de pe ambele maluri ale Prutului, povesteam o problemă din vamă. Cineva m-a întrebat: „La noi la vamă sau la voi?“. M-am blocat. Sînt o bănățeancă stabilită la Chișinău. Stai să ne înțelegem, care e *noi*-ul și care *voi*-ul? Cine întreabă? De pe ce mal al Prutului? Fiindcă depinde cum mă iei, pentru mine poate fi „la voi“ și aici, și acolo. Deși mi-aș dori, măcar la masă, dacă nu în Parlament, să fie „la noi“ pe ambele maluri.

a consemnat Ana Maria SANDU

PUBLICITATE

TNB
I. L. CARAGIALE
Promovăm valorile culturii românești!
Allianz Țiriac

Vino să te bucuri de o proiecție arhitecturală specială
pe clădirea Teatrului Național din București!
9-24 decembrie 2015

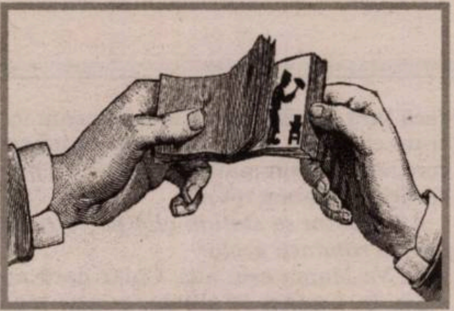

Marius CHIVU

feedbook

Antoaneta Ralian

24 mai 1924 – 26 noiembrie 2015

Antoaneta Ralian, în redacția Dilemei vechi, *2011*

Nu cred că există cineva căruia să-i placă literatura și să nu fi citit cel puțin o traducere semnată de Antoaneta Ralian! Dar oricît de mult a tradus în cei peste șaizeci de ani de carieră (125 de cărți, dintre care ultima neterminată), Antoaneta Ralian a fost, fundamental, o scriitoare. În ultimul deceniu de viață a scris în aproape toate volumele colective tematice pe care le cunosc. Proză confesivă scrisă impecabil, cu mare vervă de povestitoare și, mai ales, cu foarte mult umor. Am cunoscut-o ca traducătoare pe cînd eram student, acum, la despărțire, Antoaneta Ralian este pentru mine o scriitoare. De aceea, fără alte cuvinte, îi aduc aici un mic omagiu transformîndu-mi rubrica într-un mozaic cu fragmente din aproape toate cărțile în care a scris în ultimii ani.

„Cred că primul fum, pasiv, l-am inhalat pe cînd eram cazată în poziția aceea tihnită, deși cam contorsionată, din placenta mamei. Mama era o femeie foarte nonconformistă (o strigam, în glumă, «George Sand în mizerie»), care a fumat tot timpul sarcinii și al alăptării. Presupun că și pe parcusrul travaliului, cît s-a chinuit să mă nască, a tras din țigară. Căci nașterea mea a fost foarte dificilă, întrucît, caracteristic pentru mine, nu am venit pe lume cu capul, ca orice făt normal, ci cu fundul. Și nu cred că a fost o atitudine deliberată, o frondă, aceea de a salute omenirea astfel.“ *(Primul meu fum,* ART, 2010)

„Da. Pe parcursul întregii mele copilării și al unei etape din adolescență, am fost însoțită de un prieten imaginar… A ocupat, succesiv, rolurile și rangurile de partener de joacă, duhovnic, consultant, coleg de învățătură tocilară (eu îi citeam lecțiile, apoi îl ascultam), partener-comentator al descoperirii treptate, graduale, a sensurilor și nonsensurilor vieții și realității și, în cele din urmă, iubit și îndrăgostit (de mine, firește!)… Eram în plină ardoare a idolatriei pentru Proust (altă artificialitate livrescă). Drept care l-am personalizat. I-am dat și un nume. Evident, Marcel.“ *(Prietenii noștri imaginari,* Humanitas, 2015)

„Îl iubeam pe Sandu în tăcere și în suflet. Desigur că intervenea și autosugestia; îl iubeam pentru că toate colegele mele erau îndrăgostite de cineva… Cert e că iubirea mea suavă nu era reciprocă. Sandu nu vedea în mine decît o copiliță tîmpă. Nu i-am plăcut niciodată. Și pe bună dreptate: eram o rățușcă urîțică, o blondă spălăcită, îmbrăcată în plină vară cu pulovere de lînă («Să nu răcească fata!») și de o timiditate patologică, paralizantă. Desigur, răceala și inaccesibilitatea lui nu făceau decît să-mi întețească sentimentele. Sufeream wertherian. Cred că încercam și o mică satisfacție masochistă a suferinței din amor. O dată, o colegă a mea l-a întîlnit la o petrecere de familie și l-a întrebat ce să-mi transmită din partea lui. A răspuns: «O palmă și o sărutare.»“ *(Prima mea dezamăgire în dragoste,* ART, 2009)

„În după-amiaza aceea am fost singură la recital. Minulescu își interpreta dramatic poeziile, le mima, făcea un adevărat spectacol. M-a impresionat puternic. După recital au urmat autografe. Lumea s-a bulucit pe scenă. M-am dus și eu cu programul de sală. M-a privit peste ramele groase, negre ale ochelarilor rotunzi și mi-a spus: «Cum așa, fetițo, vrei un autograf pe un program? Dar eu din ce trăiesc? Du-te jos la stand și cumpără-mi o carte.» «Dar eu am acasă toate poeziile dumneavoastră.» «Și ce vrei, să mănînc din poeziile tale de acasă?»… Acum mă obseda imaginea lui Minulescu avînd în față o farfurie plină de poezii, din care se ospăta cu furculița și cuțitul.“ *(Cartea simțurilor,* Humanitas, 2015)

„Activitatea noastră consta în «curățarea» bibliotecilor de toți autorii tributari «filozofiei idealiste», de toate cărțile cu tendințe antisocialiste, procapitaliste, proimperialiste, mistice, teiste, ezoterice, erotice, subversive etc… Se lucra pe cataloage și fișiere și se citeau, prin sondaj, redactîndu-se apoi referate, cărțile care ridicau îndoieli. Eu mă ocupam îndeosebi de cărțile în limbi străine și de traduceri și lucram la Biblioteca Universitară. Îmi aduc aminte că odată mi-au venit fișele K, L, M, N. Dintr-un foc am expediat la «Secret» (eu, un nimeni) tot ce era Kant, Kafka, Kierkegaard, Nietzsche. Numai Malraux și-a păstrat locul în raft. Cînd am ajuns la Leibniz, mi-am permis un cabotinism care m-a ușurat oarecum. I-am spus aproape cu voce tare: *«Oui, Monsieur Leibniz, tout est pour le mieux dans le meilleur des mondes possibles.»“ (Primul meu job,* ART, 2011)

„Pe urmă a venit măritișul. Un soț cere de mîncare. Se zice că mîncarea bună e baza armoniei și statorniciei conjugale. Nu știam să gătesc. Acasă avusesem bucătăreasă și eu vizitam bucătăria numai cînd se preparau prăjituri și mi se dădea să ling telul și castronul în care se făcuse crema. În puținul timp cît a mai trăit mama, scrisorile pe care le schimbam cu ea conțineau multiple rețete culinare. Mama mă învăța să gătesc prin corespondență… Dar cu mentalitatea mea de viitoare traducătoare, interpretam rețetele.“ *(Intelectuali la cratiță,* Humanitas, 2012)

„Eram la Florența și cineva de pe stradă i-a indicat soțului meu adresa unui hotel foarte ieftin. Mi s-a părut ciudat că recepționerul ne-a întrebat dacă vrem camera pe toată noaptea. Mi-am zis că era tîmpit dacă credea că o să plecăm la trei noaptea să vizităm orașul. În drum spre camera noastră am trecut printr-un salon în care o doamnă mai vîrstnică, înconjurată de patru fete tinere, se uitau absorbite la un film la televizor. Soțul meu, un sentimental incorigibil, mi-a spus: «Ai văzut ce frumoasă scenă de familie?»“ *(Amintirile unei nonagenare,* Humanitas, 2014)

„Mama mamei a venit, la un moment dat, să locuiască la noi. Era capelmaistru peste treburile bucătăriei. Avusese nouă copii, era foarte grasă, complet surdă, purta dopuri de vată în urechi și avea un neg dizgrațios pe obrazul stîng. Îmi jignea simțul estetic. Nu puteam concepe că e mama mamei, care era o femeie frumoasă. Se știe că există un sadism specific copiilor. O detestam. Nu mă așezam pe scaunul pe care șezuse ea, convinsă că e plin de căldura ei grasă. Nu atingeam pîinea sau alimentele pe care pusese ea mîna… Astăzi îmi pare rău, îmi regret obtuzitatea și malițiozitatea puerilă. Oricum, și-a luat revanșa, s-a răzbunat: mi-a transmis gena supraponderalității, ce detestam cel mai mult la ea.“ *(Cartea cu bunici,* Humanitas, 2007)

„Azi, îmi mai scapă din cînd în cînd telecomanda la Hustler și urmăresc, din curiozitate, cîte un crîmpei de film porno… Primul film erotic văzut, un film artistic pînă la ultima fibră, dar primul film în care mi s-a înfățișat un act sexual și organe sexuale nude a fost *Ultimul tango la Paris,* pe care l-am văzut chiar la Paris. Mi-a plăcut mult, m-a obsedat, era artă. Și arta induce emoții, nu erecții.“ *(Primul meu porno,* ART, 2011)

„L-am întîlnit pe Saul Bellow la București. Era în 1977, anul cutremurului, orașul arăta mai urîcios și mai sordid ca oricînd… L-am găsit aproape năucit, cu senzația omului care a nimerit pe altă planetă. Stătea într-o casă veche, avariată de cutremur, fără apă caldă și cu căldura de pe vremea lui Ceaușescu (laureatul Nobel trebuia să toarne, la toaletă, apa cu găleata), dar îl năucea și că telefonul era înfășurat într-un șal gros, că în timp ce discuta se dădea radioul la volum maxim, că i se sugerase să fie amabil și generos cu portăreasa, care era în relații bune cu sectoristul, și așa mai departe. L-am găsit speriat, panicat, convins că era înconjurat de microfoane și urmărit de agenți.“ *(Amintirile unei nonagenare,* Humanitas, 2014)

„În afară de vîrstă, trebuie să lupt cu singurătatea totală, cu deteriorarea crescîndă a sănătății, cu invaliditatea, cu diverse dureri fizice. Și lupt, cît oi mai putea lupta. Mă înconjor de oameni tineri – e un soi de vampirism, mă înfrupt din tinerețea și din energia lor. E-adevărat, uneori situația mă depășește, dar nu-mi dau voie să obosesc. Știu că timpul mi se comprimă văzînd cu ochii. Dar refuz să-mi plîng de milă. Mă agăț de orice plăcere.“ *(Toamna decanei,* Humanitas, 2013)

■ ■ ■

PUBLICITATE

din 15 noiembrie,
doar cu revista Historia
PATRIMONIU
DE LA ȘARPELE GLYKON LA „EPAVA PERFECTĂ” DIN MAREA NEAGRĂ
ISTORII RECUPERATE
CINE AU FOST BLAREMBERGII?
+ CALENDAR 2016
Historia
14,99 LEI
ÎNFRÂNȚI, DAR NU UITAȚI
ROM
LA STA
➤ ÎNFRÂNȚI, DAR NU UITAȚI. ROMÂNII LA STALINGRAD
➤ De la șarpele Glykon la „epava perfectă” din Marea Neagră
➤ CINE AU FOST BLAREMBERGII?
➤ Grace Kelly: Blonda de la Hollywood ajunsă prințesă de Monaco
calendar + revistă
la doar 14,99 LEI
Historia calendar 2016
25 ANI DRS DARIAN

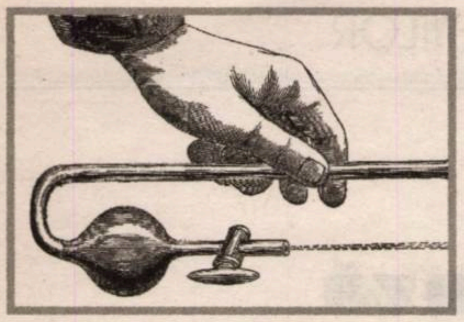

Oana STOICA

rosencrantz & co

Trilogia feminină

– Platforma Internațională de Teatru București #2 –

● *Eu. O casă de păpuși*, scenariu și regie: Carmen Lidia Vidu, Teatrul Odeon. ● *Inamicul poporului*, texte: Samaranda Nicolau, regia: Ioana Păun, Teatrul Foarte Mic. ● *Ibsen Incorporated*, scenariu: Mihaela Michailov și Catinca Drăgănescu, regia: Catinca Drăgănescu, Teatrul de Comedie.

În ultimii doi ani, criticul de teatru Cristina Modreanu a gîndit și a implementat un proiect de repoziționare a femeii-artist în spațiul teatral românesc. Pornind de la predominanța covîrșitoare a bărbaților în regia de teatru și a rolurilor principale majoritar masculine în spectacole și filme, ea a creat un program exclusiv feminin, care include regizoare și actrițe, selectate în urma unui concurs de proiecte și a unui casting, în care sînt redescoperite personajele (feminine, dar și cele masculine, privite din perspectivă feminină) din opera lui Ibsen și aduse în contemporaneitate. Proiectul „Surorile Heddei. Susținerea femeilor-artist în teatrul din România și Estul Europei“ a cîștigat grant-ul Ibsen Scholarships 2014 (inițiat de guvernul norvegian în 2007). Producțiile acestui proiect sînt de văzut pe scene bucureștene și au fost incluse în „Platforma Internațională de Teatru București #2“ (12-15 noiembrie). Spectacolele sînt diferite ca abordare și intenție, dar din toate răzbat acuzații dure la adresa unei societăți conservatoare, dominată de prejudecăți, în care reminiscențele unui misoginism oficializat sînt bine înfipte în mentalitatea colectivă, dincolo de retorica pretins corectă politic.

Un proiect de repoziționare a femeii-artist în spațiul teatral românesc.

© A. Bulboacă

Spectacolul lui Carmen Vidu, *Eu. O casă cu păpuși* (Teatrul Odeon) confirmă stilul regizoarei, combinînd într-o formă personală de lirism factorul uman cu video și muzica *live*. Vidu a transformat *Nora* într-un monolog interior al eroinei ibseniene, prizoniera unui soț a cărui mentalitate conservator-restrictivă este tot mai sufocantă, astfel încît evadarea ei din acest mediu captiv devine vitală. Libertatea are însă un preț și aceasta este singurătatea. Poemul teatral plasează personajul în ultima zi din viața sa, în care resemnarea se altoiește simbiotic pe memorie. Video-ul realizat de Cristina Baciu funcționează atît ca spațiu (decor virtual care delimitează spațiile în scenă, contextualizează personajul, introduce personajul masculin ca un spectru), cît și ca un comentariu (statuile renascentiste trimit la un tipar de frumusețe decorativă, actrița Aura Călărașu apropiind personajul de imaginea de „păpușă“ – perucă blondă, pantofi cu toc – și, în același timp, „ascunzîndu-l“ într-un trenci diform, ca și cum Nora s-ar dezice de propria imagine feminină). Tușa la benzile desenate (filme ca *A Scanner Darkly* cu Keanu Reeves) se combină cu monologul Norei și cu un ego simbolic, o păpușă uriașă care cîntă *live*. Contrapunctul rezultă din rostirea rece, distantă, egală a actriței și din vocalizele frînte, disperate sau vlăguite ale sopranei (Cătălina Antal).

Spre deosebire de perspectiva individual-subiectivă a lui Carmen Vidu, Ioana Păun are o viziune general-subiectivă în *Inamicul poporului* (Teatrul Foarte Mic), unde tema se exteriorizează și se actualizează, cu trimitere la realități din România contemporană. Problema legăturilor bolnăvicioase dintre industriile poluante și profit, în dauna mediului, servește ca premisă pentru un discurs visceral despre eșecurile revoltei sociale și singurătatea idealistului, despre modul în care societatea strivește umanitatea prin corupție și manipulare. Textul lui Ibsen este aici deconstruit, inclusiv servit ca „didascalie“, cu personajele „feminizate“ – în sensul că ele prezintă o perspectivă feminină (nu neapărat feministă) asupra unor personaje masculine – și cu trimiteri directe la Sebeș, unde o companie produce parchet laminat, dar și poluare cu formaldehidă (actrițele strîng plăcile care formează practicabilul din scenă și informează publicul că acestea sînt produse de o fabrică poluantă). Arhitectura dramatică este frustă, cu spațiul dezgolit de „pantaloni“, lăsînd la vedere pereții, schelăria și pe Cătălin Rulea, artizanul universului sonor, actant ce devine reper pentru propriile identități ale performerelor. Spectacolul operează cu mai multe perspective asupra identităților – ale performerelor în raport cu personajele, ale personajelor din spectacol în raport cu cele din text – și cu mai multe perspective asupra revoltei sociale – a autorității (Emilia Dobrin), afaceriștilor (Mihaela Rădescu), presei (Cătălina Bălălău), simplului cetățean (Ilinca Manolache) și revoltatului (Ioana Flora). Din aceste două axe rezultă o sinusoidă a activismului care include idealism fatal, presiuni, șantaj, manipulare și mită (ideea că activismul se intersectează cu diferite forme de corupere, cărora uneori le cedează, apare în spectacol, dar este abandonată). Spectacolul este intens, cu un discurs categoric, izvorît din disperarea că orice demers de conștiință civică este sortit eșecului.

© A. Bulboacă

Catinca Drăgănescu are o altă abordare în *Ibsen Incorporated* (Teatrul de Comedie), una general-obiectivă, panoramînd cauzele și efectele mentalităților retrograde care au blocat femeile într-un prizonierat casnic. Cu diferite personaje feminine ibseniene, regizoarea și dramaturgul Mihaela Michailov fac o arhivă a clișeelor prin care sînt receptate și judecate femeile în societate, înregistrînd și o istorie la scară umană, din copilărie la bătrînețe, în care aceste stereotipuri sociale le-au fost induse, au fost asimilate și pe care le-au transmis propriilor fiice. Ele au devenit, la rîndul lor, formatoare de tipare feminine. Excelent jucat (Silvana Negruțiu, Elena Popa, Dana Voicu, Valentina Zaharia și o revelație, tînăra Ana Turoș), spectacolul reconfigurează teme și personaje ibseniene, oferind acestora o posibilă evoluție în actualitate, iar publicului – o perspectivă complexă asupra femeii în societatea contemporană.

Spectacole inconfortabile ca problematică și expresie pentru un public predominant conservator, cele trei producții sînt de văzut, nu atît pentru perfecțiunea lor – fiecăruia i se pot reproșa carențe –, ci pentru viziunile lucide și diferite pe care le propun asupra lumii contemporane.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Irina TROCAN

dilematograf

Rebel fără clauză

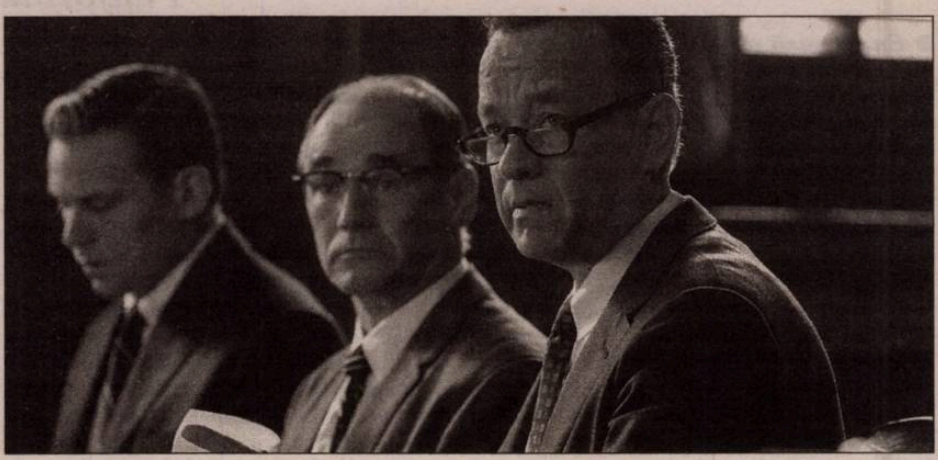

● ***Bridge of Spies / Podul spionilor* (SUA-India-Germania), de Steven Spielberg.**

Filmele lui Steven Spielberg sînt de cele mai multe ori reconfortante, chiar dacă subiectul lor e incomod și dacă implicațiile lor politice, pentru oricine încearcă să le ghicească, depășesc treimea familie-profesie-Dumnezeu care îi e sfîntă conservatismului nord-american. Uneori, însă, prin momente autoreflexive, lasă loc de îndoială; filmul reconfortant ne amintește că e coerent pentru că e doar un film de ficțiune, chiar atunci cînd are tangențe cu realitatea istorică. Consensul etic care rămîne nechestionat – felul învingătorilor de a scrie istoria – e totuși arătat ca fiind opresiv și încărcat de tensiuni; bunul-simț arată brusc a rea-intenție, din partea cuiva care i se opune și din cauza asta nu e tolerat. În *Bridge of Spies*, avocatul James Donovan (Tom Hanks) stă în autobuz fără să deranjeze și totuși devine ținta privirilor furioase ale străinilor din jurul lui, care îl recunosc după fotografia din (toate) ziarele de dimineață. Ce anunță ziarele e că Donovan, care pînă de curînd era avocatul unei companii de asigurări, apără un spion sovietic capturat în Statele Unite și face tot ce poate pentru clientul său ca să-i asigure un proces cinstit, conform cu drepturile sale constituționale. Seriozitatea lui Donovan n-ar părea să fie un prilej pentru atîta ură, doar că, la sfîrșitul anilor ’50, în plin Război Rece și sub amenințarea unei explozii nucleare care ar da civilizația înapoi cu cîteva milenii, impresia americanilor de rînd despre comuniști era alimentată de orice mai puțin de mărinimie. Pasagerii din autobuz, judecătorul responsabil pentru acest proces care trebuia să fie de formă, familia lui Donovan – toți sînt adepții aceleiași mentalități: regula conform căreia acuzatul e „nevinovat pînă la proba contrarie“ lasă loc de excepții procedurale pentru trădători. Donovan încearcă să-i convingă pe toți că, vinovat sau nu, Rudolf Abel (interpretat de Mark Rylance) își urmează cauza ca un soldat excepțional și merită respectat pentru asta; conform avocatului, presupusul spion merită tratat cu aceeași umanitate la care speră americanii în cazul în care sînt prinși spionii lor.

Scenariul pentru *Bridge of Spies* (scris de Matt Charman în colaborare cu Joel și Ethan Coen) e plin de momente pe care Spielberg știe cum să le construiască regizoral astfel încît personajele să capete tridimensionalitate, încît povestea să curgă lin și să mascheze elipsele – prin ceea ce se numește „efectul de sutură“ –, dînd cît se poate de puțin context. În prima secvență, Abel își face apariția pictînd cu migală un autoportret: el e inexpresiv, portretul e inexpresiv și filmul nu ni l-a conturat pînă în acest punct prin nici un fel de expozițiune; la prima impresie, bărbatul e ca un test Rorschach și, într-o anumită măsură, așa va rămîne pînă la sfîrșitul filmului. Donovan, mai presus de intențiile omenoase, are un talent polemic amoral, calculat-avocățesc, pe care îl pune în slujba oricui e „omul lui“; deși devine treptat un războinic al gîndirii luminate, întreaga lui retorică e un calm „nu-ar-fi-mai-bine-să…“ pe care îl opune deciziilor grăbite și panicii generale. (Sigur că și acest *understatement* e o licență poetică, dacă ne amintim că fundalul e panica anticomunistă din Războiul Rece; criticul de la *A.V. Club,* Ignatiy Vishnevetsky, observă că Donovan „e distribuit aici ca o ilustrare a unei fundamentale bune-cuviințe afurisite care ar părea improbabilă dacă l-ar juca altcineva decît Tom Hanks“). În plus (și poate într-adevăr în plus – Spielberg exagerează adesea strecurînd mici defecte cînd caracterizează oameni măreți), avocatul trage de o răceală lungă care îl face să pară fragil, deși obține victorii nebănuite, ca negociator privat, în relațiile diplomatice cu două regimuri politice autoritare. Coloana vertebrală a filmului – care începe cu procesul lui Abel în Statele Unite și apoi urmărește, în cam același climat politic, pregătirile pentru un schimb internațional de prizonieri – e dată de relația avocat-client (sau de colaborarea, sau prietenia) dintre Donovan și Abel. Ca să vă lăsați convinși de film, care e mai sentimental decît pare în ocazionalele momente de complexitate, trebuie să acceptați că soarta lui Abel eclipsează întregul bloc sovietic și că ironiile comportamentului SUA față de cetățeni sînt un prilej de semi-comedie.

Dincolo de acești doi indivizi excepționali, intrigile politice sînt complet sublimate în limbajul cinema-ului popular: reconstruirea postbelică a lumii e doar un fundal monocrom în degradeu, cei doi poli fiind indiscutabil puterea democratică (adică americană, adică bună) și regimurile totalitare (adică non-americane, adică rele). Un agent CIA îl instruiește pe Donovan că există diferențe între agenda sovietică și cea est-berlineză și cam asta rămîne singura aluzie că există nuanțe. Donovan însuși pare depășit și glumește că trebuie să-și numească țările cu nume mai scurte (nu că RDG ar fi mai lung decît SUA).

Uneori, aceste imagini (fie și apolitice) ale schimbării de regim sînt extrem de eficiente: de exemplu, cînd camera urmărește un băiat pe bicicletă și panoramează de-a lungul Zidului Berlinului, care tocmai se construiește; de o parte și de alta, vedem familii și prieteni despărțiți de noua frontieră. Ajungînd în Berlin într-un punct de demarcație între tabăra americană și cea sovietică, Donovan vede că rușii se păzesc cu lunetiști de el și oamenii lui, observînd abia apoi că au lunetiști la datorie și americanii. Însuși Abel, ca ostatic al americanilor, e fără clasă și țară; avocatul speculează că s-ar fi născut în nordul Angliei, iar stoicismul său nu e încredere marxistă în istorie, cît *stiff upper lip* tipic britanic. Ambiguitatea care plana asupra lui *Munich* (2005) (care însă trata conflictul israelo-palestinian) nu mai e, însă, egalată în tratativele la nivel înalt din *Bridge of Spies:* din birocrat-rebel într-o situație concretă, Donovan devine un opozant iconic al istoriei, un om singur care stă în calea nepăsării, un fel de Schindler.

***Irina Trocan** e critic de film și coordonează site-ul de cultură și media Acoperișul de Sticlă.*

■ ■ ■

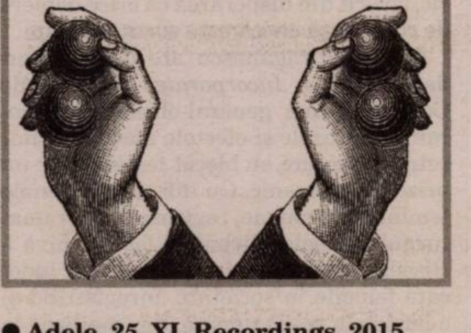

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

25 în 610 cuvinte

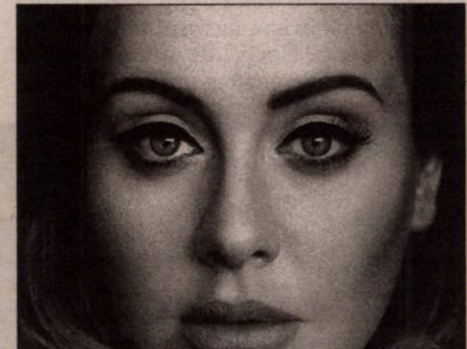

● **Adele, *25*, XL Recordings, 2015.**

Există în galaxia pop o artistă care obișnuiește să-și numească albumele cu indexul vîrstei pe care o împlinește în anul în care acestea sînt compuse/înregistrate/produse. La început a fost *19*. Lansat pe 28 ianuarie 2008 de *label*-ul independent britanic XL Recordings – Richard Russell e un tip căruia nu i-a lipsit niciodată flerul, nu-i așa?! –, discul de debut al lui Adele Laurie Blue Adkins lăsa în urma lui ceva mai mult decît o cîntăreață cu un timbru retro-*soul* memorabil și o producție simplă & foarte funcțională în contextul acelei voci. *„I like it in the city / When the air is so thick / And opaque“*, spunea ea pe autobiografica „Hometown Glory“, reușind să obțină efectul pentru care Chris Martin și-ar dona un rinichi: Adele era sinceră, era intruzivă într-un sens care n-avea nimic de-a face cu devastarea, era atît de puternică încît alăturarea de un nume ca Roberta Flack, de exemplu, nu suna în momentul acela chiar ca o impietate.

În 2011 a fost rîndul lui *21*. Producția inspirată major de turneul britanicei în sudul Statelor Unite ale Americii reușea să devină cel mai bine vîndut album al mileniului 21 *(sic!)*, trecînd în fața unui clasic al ultimului sfert de veac – *Back to Black,* cel de-al doilea LP al lui Amy Winehouse. „Vîndut“ influențelor din *sound*-ul sudist american, *21* e policromatic, dens și, desigur, ubicuu. Iar asta e o concluzie care poate fi afișată chiar și numai după ce te gîndești la traseul dintre boxele supermarket-ului și cele personale ale *single*-ului *„Rolling in the Deep“*. *„There’s a fire starting in my heart, / Reaching a fever pitch, / And it’s bringing me out the dark.“* Ieșind din spasmele unei relații agonice, Adele, o anti-Gaga prin definiție, devenea însăși definiția pop-ului chiar în secunda în care „Rolling in the Deep“ era încărcat pe YouTube. Pe lîngă asta, tipa născută în Tottenham pe 5 mai 1988 era pregătită să salveze industria muzicală de una singură, părînd a fi singurul performer capabil să vîndă discuri ca în anii ’80.

25 a apărut pe 20 noiembrie anul acesta și a fost precedat de o bombă cu ceas: *lead single*-ul „Hello“. Lansat cu aproape o lună înainte, a măturat topurile de aiurea, a topit inimile criticii și a dărîmat recorduri cu un ritm aproape apocaliptic. *„Hello, it’s me! / I was wondering if after all these years / You’d like to meet, to go over everything. / They say that time’s supposed to heal ya / But I ain’t much healing / Hello, can you hear me?…“* Un pian încruntat, o voce sfredelitoare. Cineva încearcă să-și pună ordine într-o relație. Cea cu trecutul personal. Nefericirea încă vinde în pop, iar cifrele astea amețitoare stau aliniate ca niște rechini în jurul unui album care, în pofida tuturor axiomelor din industria muzicală, e și plictisitor, și captivant. Din fericire, Danger Mouse e aici, producînd unul dintre vîrfurile discului, „River Lea“ – un *gospel* adictiv, întunecat și bîntuitor, în care-l poți vedea pînă și pe Nick Cave aplecat deasupra rîului în care plutește o obsesie numită Kylie Minogue. Cu „I Miss You“ și al său *drum roll* infinit, Paul Epworth construiește un peisaj sonic atît de straniu și de cavernos încît doar vocea lui Adele pare a veni de pe lumea asta. Producătorul trupelor Bloc Party și The Rakes o va trimite mai apoi periculos de aproape de Alanis Morissette, cu „Sweetest Devotion“, piesa care închide discul. *„And there is something about the way you love me / That finally feels like home.“* Ar putea fi, dacă n-ar fi deja, finalul perfect pentru o artistă care și-a cîntat pînă în punctul acesta doar dezamăgirea.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

■ ■ ■

Cristina FOARFĂ

bolero de travel

Prin țări musulmane

„Și cum sînt musulmanii din țările unde ai fost?“, mă întreabă în ultimul timp din ce în ce mai mulți amici, în contextul discuțiilor despre refugiați, Siria, atacuri teroriste, drepturile omului, poeți condamnați la moarte în Arabia Saudită și altele. Răspunsul e simplu: mai buni, mai răi, la fel ca toți oamenii. Pentru că e simplu să vezi lucrurile în alb și negru și să dai vina pe religie, fără nici o legătură cu contextul.

De obicei, dau exemplul meu preferat și cel mai drag: Iranul. De ce preferat? Pentru că are aura de fundamentalism, cu toate prejudecățile agățate la rever, pentru că nu stă prea bine la masă cu Vestul, mai ales cînd Vestul ar bea și-un pahar de vin și, mai ales, pentru că acolo am întîlnit cei mai simpatici și deschiși oameni din toate călătoriile. Iar vinul băut, ascuns pe sub masă, în Iran a fost cel mai bun, în ciuda durerilor de cap ulterioare. Sub aparența națională de fundamentalism religios a Republicii Islamice Iran, găsești cei mai calzi oameni, cu libertăți cîștigate la milimetru, care valorează pentru ei mai mult decît valorează aparentele mari libertăți pentru noi.

Dacă în Maroc n-aveam voie să intru în moschei și mi se semnala agresiv lucrul ăsta, nici în Iran n-aveam voie să intru în *shrine*-uri, cu singura diferență că interdicția era teoretică, întotdeauna găsindu-se cîțiva iranieni simpatici care să te bage mai mult sau mai puțin pe ușa din dos. Oameni *versus* sisteme. A pune în aceeași oală pe oricare dintre prietenii mei dintr-o țară musulmană sau pe oamenii pe care i-am întîlnit acolo cu extremiștii care se aruncă în aer în numele doar ei știu a ce îmi provoacă fiori. La fel cînd aud că musulmanii sînt așa și pe dincolo, nu pot să nu mă gîndesc că majoritatea interacțiunilor mele cu ei, în călătorii, au fost minunate. Cam la fel cu oricare altă religie, dacă privim așa, sau grup social.

Cum te simți călătorind într-o țară musulmană? Interesant! E un interesant cu multe nuanțe, umbre și lumini, care e diferit între o junglă din Malaezia unde cauți cîteva ore o bere și cluburile din Kuala Lumpur, la fel de diferit între zona Bazarului din Istanbul și tîrgurile de design de peste Bosfor, diferit între o familie ce intră prietenos în vorbă cu tine într-un tren iranian, întrebîndu-te de copii, și tinerii din Teheran care te iau cu ei la un concert ilegal. Da, e o experiență.

© wikimedia commons

Cum m-am simțit cu vălul pe cap în Iran, obligată fiind, chiar și ca turistă, să-l port? La început ciudat, recunosc, pentru că nu eram obișnuită. Apoi OK, apoi din nou ciudat pentru că începeam să-i înțeleg presiunea, cu toate că fetele din Iran îl purtau cît mai lăsat pe spate, pe un coc, cît să le încadreze puțin fața machiată. Mai ciudat m-am simțit în Dubai însă, cu toate mall-urile, opulența și cu femeile acoperite de sus pînă jos în negru, iar bărbații în alb. Dar, prin comparație, cu nimic mai ciudat decît m-am simțit în New York, cu autobuzul într-un cartier de evrei ortodocși, care se ridicau dacă se așeza o femeie lîngă ei. Sau în bisericile creștine din Etiopia, unde erau multe locuri unde nu puteam intra. Exemplele ar putea continua.

Nu prea înțeleg deci întrebarea „Cum sînt musulmanii?“, de parcă vorbim de o masă nediferențiată de oameni, toți cu aceleași caracteristici, buni de pus într-o statistică. Nici la cum sînt budiștii sau hindușii n-aș prea ști ce să răspund, ca să nu mai zic că întrebarea despre cum sînt creștinii m-ar băga complet în ceața existențială.

■ ■ ■

PUBLICITATE

Ofertă specială pentru Dilematici!
ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!
Câștigă un portofel de piele!

Abonează-te acum la Dilema veche, ediția tipărită pe 12 luni, și intri în tragerea la sorți pentru un portofel de piele. În plus, primești bonus ediția digitală!

*valoarea unui portofel de piele este de 486 lei
*în limita a 50 de bucăți, model bărbătesc

Promoție valabilă în perioada 19 noiembrie 2015 - 20 ianuarie 2016

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
Abonament tipărit bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

■ **SMS** Abonament digital 1 lună – un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

■ **ONLINE**
la http://abonamente.adevarul.ro
■ **VIRAMENT BANCAR**
sau **MANDAT POȘTAL**: în contul
S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.,
cod fiscal RO18990288, deschis
la BRD Sucursala Decebal, nr. cont
RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

■ **LA TOATE OFICIILE POȘTALE**
■ **FIRMELE DE ABONAMENTE**
■ **LIBRĂRIA ADEVĂRUL**
București, Bd. Magheru, nr.18, Sector 1
■ **LIBRĂRIILE NEMIRA**
www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume.................................... Prenume....................................
Str. .... Nr......... Bl......... Sc......... Et......... Ap.........
Localitate.................... Județ/ Sector .... Cod poștal ....
Telefon.................... E-mail....................
Am achitat suma de .... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. .... din data ....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.
Abonamentul va începe din luna* .... Semnătura ....

Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

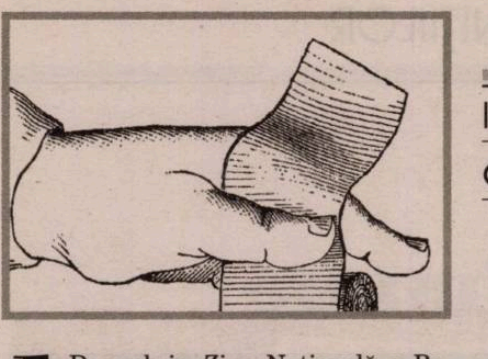

Iulian COMANESCU

oameni și etichete

Ziua Națională, PRO TV și Occupy Pache

1 Decembrie, Ziua Națională a României, se sărbătorește la PRO TV. E numai o șmecherie de marketing a lui Adrian Sârbu sau mai mult de atît? Dacă vă amintiți anii '90, stegulețele tricolore pe care le flutură copiii la parada de 1 Decembrie și fasolea cu ciolan care se livrează în piețe vi se par întîmplări recente, un pic neverosimile. Asta, fiindcă vă amintiți vechea scîrbă de simbolurile naționale, indusă de patriotismul oficial, ceaușist. Totuși, cum am ajuns la un 1 Decembrie participativ, cu stegulețe și fasole? PRO TV-ul lui Adrian Sârbu, care la începuturi avea o forță mediatică ieșită din comun, a contribuit la asta. Dar, întîi, să vedem de ce e importantă fasolea.

Într-un interviu, antropologul Vintilă Mihăilescu îmi explica: „Pentru ca o zi națională să fie percepută și trăită ca zi națională, trebuie să fie ritualizată. (...) Tot omul, pornind de la povestea cu fasole cu cîrnați, cu pomana electorală, spune-i cum vrei, a început să-și ritualizeze ziua de 1 Decembrie, să o aducă în casă. (...) Aceste mici elemente, aparent foarte triviale, fac ca sărbătoarea să treacă pîrleazul. Să fie reapropriată. Nu mai este *a lor, și doar a lor,* începe să fie și *a noastră*". România s-a întremat deci cu o dietă de fasole. Dar ce caută ea, fasolea, cu ciolan sau cîrnați, în ziua de 1 Decembrie? E un simbol cazon, mîncare de cazarmă, dar nu vine din cazărmi. Florin Dumitrescu, unul dintre discipolii lui Vintilă Mihăilescu, remarca, în al său „Jurnal apropologic" din *Cațavencii,* că fasolea e invenția PRO TV și datează de prin anul 2000. Am verificat și eu și am descoperit – pînă la proba contrarie, măcar – că prima apariție a ciolanului cu fasole are loc de 1 Decembrie 2001, la PRO TV, într-un ritual oficiat de Teo Trandafir și Radu Anton Roman.

Sărbătorile în aer liber din primii ani ai PRO TV-ului sînt legendare. Căciulile PRO TV împărțite iarna, polaroidele oferite de Valentine's Day, cărțile poștale din clasa *Votezi și cîștigi* și toate celelalte strîngeau publicul PRO în Pache Protopopescu, pe care îl blocau din Piața Iancului pînă la Izvorul Rece. Data lansării PRO TV nu e deloc o simplă acrobație de marketing, fiindcă acesta s-a definit de la început, implicit, ca un anti-TVR. Anti-televiziunea publică, ce era devastată pe 13 iunie 1990 fiindcă nu putea difuza mitinguri din cauza ceții sau a unei casete încuiate în fișet. Pentru PRO TV, evenimentele în aer liber, oficiate mai ales de Florin Călinescu, dar și de Teo Trandafir, Cristian Tabără, Andrei Gheorghe și alții, au fost cea mai puternică unealtă de marketing, fiindcă au creat ceea ce azi se numește *word of mouth marketing* sau *buzz,* adică au generat discuții în societate, plus o mulțime de știri în presa neafiliată PRO. Marketingul Sârbu a funcționat. Dar ce-a indus el în simplii telespectatori?

Despre PRO TV se spune că a cîștigat, pentru Emil Constantinescu, alegerile din noiembrie 1996, la fel cum despre Facebook se spune că le-a cîștigat pe cele din noiembrie 2014. Dacă luăm aceste afirmații în considerare cu scepticismul necesar și ne întrebăm cum s-ar fi putut petrece așa ceva, e clar că nu de a trimite românii la vot în ziua alegerilor a fost vorba, ci de un anumit gen de schimbări de mentalitate. Iar în cazul PRO TV, reaproprierea străzii (cu vorba lui Vintilă Mihăilescu), a spațiului public, a fost la fel de importantă ca și în cazul Facebook. Cărțile poștale, căciulile și polaroidele veneau pe vreme rea – adesea la propriu, dar întotdeauna la figurat. Românii nu mai ieșiseră în stradă din vremea mineriadelor, reprimate cu o brutalitate care a făcut răni de durată și în psihicul național. Radu Sigheti, decanul fotografilor Reuters, care a pozat și mineriada din iunie 1990, și protestele din ianuarie 2012, îmi sugera la un moment dat că, în ianuarie 2012, violența era mult diminuată. Or, 2012 a fost, la rîndul lui, mult mai brutal decît marșurile din 2013 sau protestele din 2015. Căutați pe Internet pozele din 1990 ale lui Radu Sigheti și o să înțelegeți exact ce voia să spună.

Prin contrast, văzute prin grila protestelor din 2013 și 2015, evenimentele PRO din primii ani sînt asemănătoare, prilejuri de jubilație colectivă, indusă de media: televiziune atunci, Facebook acum. Nepartizane, aparent, dar ideologice – 1 Decembrie, îndemn la vot, pro-NATO etc. –, ele au multe puncte comune cu marșurile nepartizane de acum, a căror încărcătură de amuzament și sărbătoare a simțit-o oricine a participat la ele, pe lîngă obiectivele politice.

Totuși, în 1995 sau în 1996, în fața PRO TV, nu era chiar așa. Eticheta de *entertainment,* ideile fistichii la vremea respectivă, gen Valentine's Day, Florin Călinescu, sînt mai degrabă măști conspirative pentru intențiile ideologice ale lui Adrian Sârbu. Rănile – fizice, dar mai ales mentale – provocate de mineri erau încă prea proaspete. O parte a României era înspăimîntată, pur și simplu, și s-a vindecat prin *Occupy Pache Protopopescu.* În 1995 și 1996, românii și-au luat strada înapoi cu ajutorul unei televiziuni, la fel cum au făcut-o în 2012, 2013 și 2015 cu ajutorul rețelelor sociale. Și, în măsura în care media poate cîștiga alegerile, PRO TV le-a cîștigat pentru Emil Constantinescu cu un an înainte, la sfîrșitul lui 1995 și începutul lui 1996, la fel cum Facebook a cîștigat noiembrie 2014 în toamna lui 2013. În stradă.

Azi, PRO TV-ul fără Adrian Sârbu defilează cu un slogan-concesie, „Fii tu România", care te îndeamnă să dai un exemplu prin ce faci, dar sună și ca o demisie, la modul: „Fii tu România, noi avem altă treabă". Conspirativele căciuli PRO au fost înlocuite de măștile Anonymous, încă mai conspirative, dar mai tranșant politice. Andreea Esca e din ce în ce mai mică pe ecranul din ce în ce mai mare, iar Facebook-ul e din ce în ce mai mare pe ecrane din ce în ce mai mici, de la calculator la mobil. „PRO TV e al tău" (deși al lui Sârbu) s-a transformat în „Facebook e al tău" (deși al lui Zuckerberg), fiindcă „televiziunile și site-urile sînt ale mogulilor/politicienilor", iar TVR nu mai e a nimănui, după ce a fost spulberată în 1995-1996 de uzurpatorul PRO. Locul de televiziune națională e (din nou) vacant, în țara care a dat *tele-revoluția,* în decembrie 1989. Și, probabil, va rămîne așa. Istoria se repetă, dar se scrie pe altceva.

Iulian Comanescu *este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

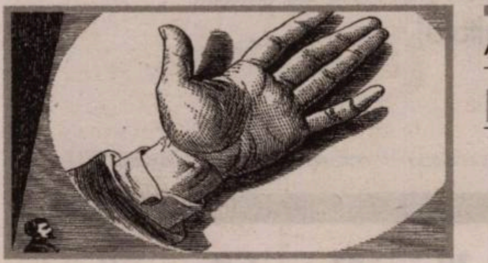

Adina POPESCU

portrete din mers

Sărbători în familie

De vreo jumătate de oră, nimeni n-a mai scos nici o vorbă. Ne uităm la televizor, la știrile serii, cu sonorul aproape dat la maximum. E un pretext ca să nu fim nevoiți să purtăm o conversație și să ne vedem de-ale noastre. Ne holbăm la ecran chiar și atunci cînd sînt reclame – detergenți, pastă de dinți, medicamente care îți ajută digestia și îți dau minunata ocazie să mănînci mai mult. Ne agățăm de fiecare imagine, doar ca să nu ne privim, ca să nu devenim conștienți că n-avem, de fapt, ce ne spune. Fiecare își vede de pileala lui, de paharul de pe măsuța cu picioare curbate și cu o tăblie din sticlă frecată îndelung cu Clin de gospodina casei.

La un moment dat, gazda ne privește paharele întrebător, se ridică în picioare și face oficiile la „bar", care se află într-un sertar mai mare al bibliotecii masive (cea care „conține" și televizorul LCD). Sînt acolo de toate – sticle de whisky și de vodcă pe sfert începute, alături PET-uri cu pălinci și vișinate primite din diferite zone ale țării, de pe la diverși cumetri. O sticlă de șampanie nedesfăcută pentru ocazii „speciale" – desigur, aceasta nu e una dintre ele – și un lichior de ouă, tot neînceput, pe care nu-l vrea nimeni. Gazda face un efort de a întreba pe fiecare: „Mai vrei vin?", „Ție îți mai pun o țuică?". După ce își îndeplinește îndatoririle, se scufundă în fotoliul preferat și, din nou, cu ochii în televizor. Face zapping – se oprește preț de o secundă la un canal cu muzică populară, apoi se răzgîndește, poate ăstora tineri nu le place așa ceva. Apoi, lasă pe ceva neutru – un film cu împușcături, cu distribuție bună, difuzat de sute de ori de sărbători. Toată lumea pare mulțumită, iar gazda se relaxează. Îl privesc pe furiș – un bărbat de aproape 60 de ani, care muncește de ani buni într-o țară nordică și e plătit fabulos „pe meseria sa". Și-a aranjat copiii, nepoții, chiar și rudele din partea soției, adică doar pe cele despre care a crezut că „merită". O investiție pentru viitor. Cît despre el, de cîțiva ani, de cînd a început să îmbătrînească, e cu Doamne-Doamne, va avea El grijă, nu-l va lăsa de izbeliște, nu-i așa? De sărbători vine acasă, unde în altă parte i-ar fi mai bine? Eu nu fac parte din familia lui, m-am nimerit la „petrecere" printr-un soi de alianță. Tocmai de aceea mă simt fără obligații. Totuși, nu pot să nu mă întreb ce o fi în mintea lui, căci pe figura sa senină nu se poate citi nimic. Oare simte o satisfacție sufletească că i-a adunat pe toți, ca o cloșcă, în jurul fotoliului său și al televizorului ca să-și petreacă împreună „sfintele sărbători" făcînd zapping și uitîndu-ne în grup la reclame? Oare e fericit că ne păstorește pe toți din priviri, rude și nerude, că ne ospetește în casa lui? N-aș putea spune. „Să pun masa?", întreaba soția, îmbrăcată într-un costumaș demodat de mătase și cu papuci de casă. El o oprește: „Mai stai puțin, să apară și ceilalți". Ceilalți? Sîntem deja șase în sufrageria de 16 mp. Oare cîți trebuie să mai vină? Și unde or să-i mai așeze? Familiile românești sînt o încrengătură ciudată de unchi, veri, nași, fini, copii din flori și mame divorțate, femei de prin vecini care trebuie să se înrudească ele cumva cu tot neamul.

La intrare a trebuit să ne descălțăm, deși afară nu era nici ploaie, nici zloată. Dar așa se face. Nu contează că trotuarele sînt uscate, ni se vor da papuci, iar ultimii veniți din cei 16 vor umbla discret prin casă în șosete. Mă tot întreb în legătură cu obiceiul descălțatului neamului prost la români și cred că știu răspunsul – țăranul se descălța la intrarea în casă pentru că venea de la cîmp și avea glod pe tălpi. Dar la oraș? Hai să ne descălțăm ca să arătăm că prețuim minunatul apartament din Berceni al gazdelor! Doar n-o să ne batem joc cu încălțările noastre mizerabile de stradă de preacinstitul parchet?

Ei bine, apar și ceilalți, cu cadouașele lor pline de funde, pe care le lasă în hol, la intrare. Știu exact ce conțin – sticle, parfumuri ieftine, lenjerie de ras, set lamă de ras + aftershave + deo.

Ne așezăm, în sfîrșit, la masă, cu televizorul pe fundal. Robert de Niro trage de nu se poate! Noi ne scăldăm în salată boeuf, cu pui, ouă umplute, leber, caltaboș și alte „porcării", adică tot ce trebuie. Nimic să nu lipsească. Mă uit din nou la domnul care muncește în străinătate – acum chiar e mulțumit că avem cu toții de toate, iar doamna lui, care a muncit zile întregi în bucătărie, e în prim-plan și primește laude. Ultimii veniți încearcă să lege o conversație, totul e dezlînat, nu ne cunoaștem prea bine, de fapt, ne uităm jenați unii la alții. Un copil, nu știu al cui e, se tîrîie ca o rîmă pe sub masă. Trec orele, se termină filmul, începe altul. Gazda, care s-a pilit un pic, îndrăznește să comute pe postul cu muzică populară, unde se aud niște manele mai *soft.* Mesenii le ignoră sau chiar le plac, grație acelui *open bar* din bibliotecă. Îl văd pentru prima dată zîmbind. Da, sărbătorile i-au ieșit exact cum trebuie. Nu degeaba a muncit el un an întreg în țara aceea străină, căci a venit acasă, i-a adunat pe toți, i-a omenit, a împărțit cîrnatul cu ei. Și urmează sarmalele... Este una dintre cele mai mari realizări ale lui din acest an. E fericit.

Se apropie... în fiecare an sînt la fel. Uneori mai discrete, alteori cu alte nuanțe. Oare n-am putea reinventa altele? Chiar dacă refuzi să participi și ieși pe stradă, într-un oraș pustiu, doar ca să te plimbi, te uiți la ferestrele luminate ale caselor și blocurilor și știi că dincolo de ele sînt niște gazde care fac zapping, în timp ce oaspeții lor ingurgitează satisfăcuți piftia. În fiecare an zic că pe 23 voi lua avionul, voi zbura în Costa Rica și mă voi întoarce pe 7 ianuarie, dar niciodată n-am bani.

Ionuț IAMANDI

„Depublicat by me“

Ştiţi ce e un logograf? În DEX, logograf este numele dat acelor scriitori din vechime „care încercau să reconstituie istoria triburilor și a orașelor grecești pe baza legendelor și a cronicilor“. Thucydides însă, în ale sale memorii despre istoria *Războiului peloponesiac*, este mai nuanțat: logograful este cel care relatează faptele „spre a le face mai atrăgătoare pentru auz decât potrivite cu adevărul“. Logograful este așadar, pentru marele istoric atenian, un narator care încearcă să își vîndă marfa mai ușor, care înflorește anumite pasaje, care în goana după audiență umflă niște personaje și invocă supranaturalul, care exagerează pornind însă de la un sîmbure de adevăr.

Dar pe lista de surse a lui Thucydides sînt personaje și mai dubioase din punctul de vedere al unui istoric: poeții. Aceștia au obiceiul și mai nociv de a da faptelor „o amploare pe care acestea nu au avut-o“. Nu mai e vorba aici de simpla exagerare, avem de-a face cu inventarea de-a dreptul a unor fapte sau declarații, dincolo de realitatea de la care acestea vor fi pornit.

După 2436 de ani, lumea pare să nu se fi schimbat prea mult. Thucydides ar putea fi azi jurnalistul scrupulos de la o publicație prestigioasă, care, din redacție, își triază foarte atent sursele, le compară, le verifică și le folosește doar dacă trec de testele laborioase ale veridicității. Cu a sa super-relatare despre războiul peloponesiac căruia îi era contemporan, Thucydides poate fi considerat cel dintîi jurnalist din istorie. Dar tot pe-atunci, pe vremea lui, pot fi găsite și urmele gazetarilor „bulevardieri“, logografii, ziariștii de curte, care cosmetizează faptele, care selectează și scot în evidență accentele mai vandabile ale unei istorii, care strecoară prin text și o trimitere de efect la Arsenie Boca. Ca să nu mai spunem că și poeții din vechime, cei cu invențiile, au un corespondent în gazetăria de astăzi, pornind de la inofensivele găini care nasc pui vii și pînă la calomniile interesate, menite să deraieze cariere politice sau economice.

Și totuși, în tipologia jurnalistică de dată recentă e și un element novator, care nu exista pe vremea lui Thucydides. E adevărat, există o explicație de natură tehnologică pentru această situație: pur și simplu, grecii antici nu aveau Internet. Ce fac acești ziariști de ultimă generație? Ei des-publică. Des-scriu. Nu relatează. Nu înfloresc. Nu inventează. Ci șterg. Cu așa ceva nici Zeus nu a putut fi surprins de contemporanii săi.

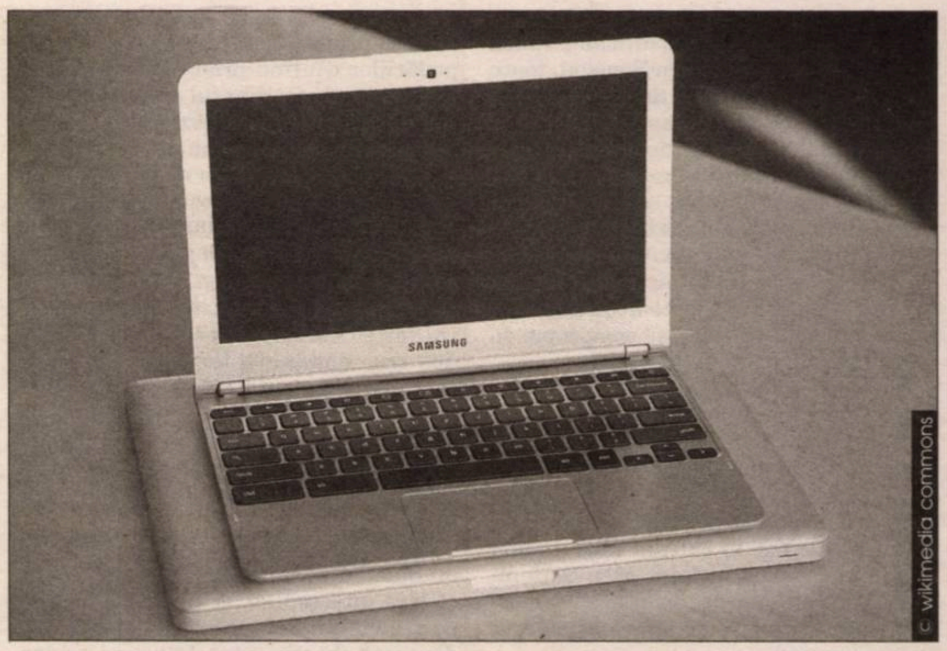
© wikimedia commons

Iată povestea. Au apărut de curînd la noi fragmente dintr-o presupusă corespondență electronică aflată în posesia procurorilor. Corespondența este între un interpus al unui politician și mai mulți jurnaliști. Interpusul comandă relatări, plasează „*spin*-uri“, sugerează subiecte, dar și monitorizează ceea ce logografii și poeții produc. Jurnaliștii răspund și se conformează comenzilor. Totul trebuia să fie în slujba politicianului, care avea nevoie de o imagine cît mai bună. Atunci cînd un articol nu corespundea cerințelor, interpusul solicita o revizuire a sa și, în cazurile mai grave, chiar și eliminarea respectivei relatări.

De pe print sau din audiovizual, ștergerea nu era posibilă, intervențiile trebuiau făcute înainte de difuzare. În schimb, de pe Internet orice articol putea fi eliminat. Internetul este scena acestui genocid al relatărilor, locul în care se fac astăzi cele mai bizare experiențe pe seama jurnalismului. Aici slujbașul-jurnalist contemporan a ieșit din toate tiparele cunoscute și a creat „des-scrierea“ întîmplărilor, aneantizarea relatării. El îi dă interpusului politic cîteva detalii tehnice („La click pe link-ul de mai jos se mai vede, idem la căutarea pe site – ține de *search*-ul în Google. Dispare în cîteva ore“) și apoi raportează, plin, ca pe un act suprem de creație: „Depublicat *by me*“!

***Ionuț Iamandi** este jurnalist la Radio România Actualități.*

Şerban GEORGESCU

Să bombardăm Siria cu bobocei de rață, galbeni și pufoși

Cincizeci de bobocei de rață, galbeni și pufoși, au fost executați de curînd undeva la granița dintre Rusia și Ucraina, din motive de securitate. „Rățuștele nu aveau documente însoțitoare, așa că s-a luat decizia distrugerii lor“, a declarat Svetlana Zaporojcenko, șefa direcției regionale Belgorod a autorității sanitar-veterinare ruse, potrivit Zvezda TV, citat de *The Moscow Times*, citat de Mediafax, citat de... Pentagonul a anunțat că mai multe avioane americane au fost nevoite să-și schimbe traiectoria în zbor pentru a evita coliziunea cu avioane rusești deasupra Siriei... Helmut Schmidt, la 95 de ani, spune într-un interviu (în care, de la început pînă la sfîrșit, a fumat țigară după țigară) că în tinerețe el s-a înrolat în armata lui Hitler pentru campania din Rusia „ca să nu rîdă prietenii de mine“... ONU constată, într-un raport recent, că o treime din alimentele produse la nivel mondial ajung *direct* la gunoi... Vremea va fi neobișnuit de caldă pentru această perioadă...

Îi invidiez sincer pe oamenii care reușesc în ziua de azi să se informeze constant și consistent în legătură cu evenimentele „la zi“ și mai ales să le comenteze, să le analizeze, să le așeze într-un cadru coerent, logic, normal, „util“ pentru noi, ceilalți, privitorii rămași cu privirile tîmpe în gol. Mie, unuia, care încerc, după puterile mele, să rămîn „conectat“, mi se pare că buletinele de știri, mai ales cele din ultima vreme, devin pe zi ce trece o adevărată piatră de încercare pentru sănătatea mintală a fiecăruia dintre noi. Dacă nu ești atent și nu ieși din joc la timp, cantitatea, varietatea, cinismul și ridicolul informațiilor curente te fac să simți aproape fizic cum mințile îți pleacă cu sorcova și ajungi de vorbești de unul singur prin casă. Mie, unuia, mi s-a întîmplat și nu mi-e rușine să o recunosc. La urma urmei, de ce bombardierele americane nu ar arunca deasupra Siriei cutii metalice pentagonale (cele rusești ar putea avea formă de ceapă sau de cap de Putin) care, la impactul cu solul, să elibereze mii, milioane de bobocei pufoși de rață care să invadeze toate bazele militare, ISIS sau ne-ISIS, precum și toate monumentele antice de pe întinsul țării, creînd printre insurgenți, la început, nedumerire tîmpă, apoi panică, consternare, blocaj mental, ilaritate?

© wikimedia commons

Într-o zi de octombrie a anului 1907, Lev Tolstoi, aproape de sfîrșitul vieții, nota în jurnalul său: „Se spune, și spun și eu, că tiparul n-a contribuit la binele oamenilor. Dar este prea puțin spus. Nimic din ce a sporit posibilitatea interacțiunii oamenilor: căile ferate, telegraful, telefoanele, vapoarele, tunurile, toate dispozitivele militare, explozibilele și tot ce se numește cultură, nimic nu a contribuit la binele oamenilor, ci dimpotrivă. Nici nu putea fi altfel pentru oameni, care în majoritate trăiesc o viață lipsită de religie, o viață imorală. Dacă majoritatea e imorală, atunci mijloacele de influență vor contribui, evident, numai la răspîndirea răului, a imoralității. Mijloacele de influență ale culturii pot fi binefăcătoare numai atunci cînd majoritatea, fie ea chiar simplă, e religioasă și morală. E de dorit ca relația dintre morală și cultură să fie așa încît cultura să evolueze simultan ȘI PUȚIN ÎN URMA moralei. Cînd cultura o ia înainte, așa cum se întîmplă în zilele noastre, e o mare nenorocire. Poate să fie o nenorocire temporară, și cred că așa e. Ar trebui ca urmarea înălțării culturii deasupra moralei să producă suferințe temporare. *Rămînerea în urmă a moralei va aduce cu sine suferințe, care vor avea ca efect blocarea culturii, mișcarea moralei se va accelera, iar echilibrul moral va fi restabilit*. (12 octombrie)“

Mai putem noi spera astăzi, la mai bine de 100 de ani de la exprimarea acestei ipoteze, că ceea ce numim „cultură“ se va bloca la un moment dat în propria ei mlaștină, iar ceea ce (încă) numim „morală“ va găsi resursele de a o ajunge din urmă? Gestul revistei *Playboy* de a renunța la pozele nud se încadrează oare în acest misterios, neverosimil proces? Cascada de poeți, de reviste literare, de trupe de dans contemporan isteroide și toate legiunile de „artiști“ apăruți de niciunde, peste noapte, este oare o expresie a reacției de bun-simț a minții de a vorbi de una singură în fața absurdului realității? Dacă el, atît de bătrîn, atît de sastisit de toate, a putut spera, de ce nu am încerca și noi?

Căci ar trebui să-l luăm în serios pe Gabriel Liiceanu: „Pentru ca să putem înainta în viață, pentru ca să nu ne instalăm în catalepsia nonsensului, este nevoie de un sistem de iluzii, de un «ca și cum» al eternității din care gîndul morții să fie periodic izgonit. (...) Fabricarea aceasta neîntreruptă a «sistemului de iluzii» este garanția sănătății noastre mentale (...). «Sistemul de iluzii» este singurul garant al acestei miopii existențiale, singura pavăză împotriva lucidității care încearcă să ne convingă, în fiecare dimineață, că nu avem nici un motiv serios ca să ne părăsim patul“.

***Şerban Georgescu** este jurnalist freelancer.*

Anca ȘERBĂNUȚĂ Luminița-Anda MANDACHE

O lume a pisicii

Saidu, senegalez musulman, explică mîndru: „La noi, în Senegal, toate pisicile respectă Ramadanul. De la răsăritul soarelui la apus, nu mănîncă nici strop“. Cum se întîmplă adesea cu oamenii din societățile tradiționale, nu e clar în ce măsură Saidu crede ce spune. Crede și nu crede, glumește și e serios în același timp. Dar povestea nu variază deloc. Nici un alt animal nu ține Ramadanul în Senegal. Dacă vreo necuvîntătoare are suficient spirit ca să se apropie de cele sfinte, nu poate fi decît pisica.

Tot o pisică l-a salvat pe Profetul Mohamed de mușcătura unui șarpe veninos, în timpul unei meditații în deșert. Profetul a mîngîiat pisica cu degetele pe frunte, lăsîndu-i patru urme de tandrețe pe care le poartă pînă astăzi, dar și un statut particular în cultura musulmană – animal curat și înclinat spre contemplare, are voie să intre în case și în moschei, spre deosebire de cîine, considerat *haram* (impur).

Astăzi, în societatea de consum, rolul pisicii se modifică. Stăpîna faimosului Maru cîștigă zeci de mii de dolari de la YouTube pentru că are un cotoi simpatic și îl filmează. Videoclipurile cu pisici adună vizionări cu milioanele și un mieunat melodic sau o săritură atletică sînt noile droguri *soft* ale populației din fața ecranelor. Pisica domnește asupra Internetului și pare să aibă un ușor avans față de cîine, care, cu toată marea lui bunăvoință, începe să piardă teren în noile media. În 2013, compania Friskies declara un neadevăr destul de ușor de crezut: 15% din traficul Internet are legătură cu pisicile. Chestiunea devine serioasă: în august anul acesta s-a deschis, la Muzeul Imaginii Mobile din New York, expoziția „Cum a cucerit pisica Internetul“, unde se pune deja cap la cap o întreagă istorie a felinei online.

Se scrie deci mult despre prezența pisicii pe Internet, cu afecțiune sau exasperare. Dar puține din aceste articole dezvoltă o perspectivă mai largă, care să includă întrebarea de fond, încă neelucidată: de ce a fost domesticită pisica? Sau, mai precis: a fost domesticită pisica?

Trecutul misterios al pisicii

Cum a ajuns mîța vînătoare cel mai iubit animal de companie din lume? Nu strică să privim puțin în trecutul profund. În 2004, o echipă de arheologi francezi a descoperit într-un mormînt din Cipru, vechi de 9500 de ani, scheletul unui adult uman de sex nedefinit, îngropat împreună cu cîteva obiecte simple, și alături, în propriul lui mini-mormînt, scheletul unei pisici orientat în aceeași direcție ca al omului. Fiindcă Ciprul nu e un habitat natural pentru pisici sălbatice, concluzia arheologilor a fost că pisica însoțise pe bărci oamenii veniți din Levant, din Cornul abundenței (Mesopotamia). Datele genetice indică această regiune ca singura unde a fost domesticită pisica în istorie și de unde a fost transportată întîi în Egipt, apoi în India și în Extremul Orient pe ruta de Est, și din Egipt în Imperiul Roman pe corăbii cu cereale și cu șoarecii inevitabili. Se pare că toate pisicile domestice descind dintr-o singură specie de pisică sălbatică, întîlnită și azi în zonele deșertice ale Orientului Mijlociu.

Pisica s-a apropiat de om nechemată, mai precis de grămezile de gunoi de la marginea satelor și de șoarecii din grînarele primilor agricultori din istorie. Dar, deși ar fi putut să rămînă o lighioană neprietenoasă, care dă tîrcoale gospodăriilor căutînd pradă ușoară sau resturi, ca vulpea, dihorul sau nevăstuica, pisica a intrat foarte devreme în casele și sufletele oamenilor. Una din teorii dă vina pe pisoi. Cu fețele lor drăguțe și mieunatul isteric, care trezește urgente reflexe materne nu numai în fete și femei, pisoii au fost poate primii pui de animal care au deviat afecțiunea umană către altă specie decît a noastră. Crescute în jurul vetrelor și cămărilor, pisicile au introdus casa omului în teritoriul lor, pe care îl apără cu gelozie de alte animale, și la grămadă cu casa a intrat și omul din ea, pentru care, treptat, pisica a început să aibă mai multă toleranță decît ne-am aștepta de la un carnivor solitar și nocturn.

Pisica ne-a adoptat deci în teritoriul ei. Sau, cu alte cuvinte, și-a dat seama că e în interesul ei să se domesticească, pe principiul „S-ar putea să îmi iasă ceva din toată chestia asta“. Dar nu s-a adaptat la regimul alimentar al omului, ca porcul sau cîinele, și a rămas cu încăpățînare carnivoră; e puțin probabil ca agricultorii levantini să fi pierdut prea multe resurse hrănind pisici. Ca urmare, pisica a rămas un vînător de excepție, cu reflexe ascuțite și schimbări de umoare neașteptate, în funcție de ceasul ei biologic care nu se suprapune cu al nostru. E o supraviețuitoare, și o știe. Nouă nu ne datorează nimic, în momentele esențiale nu sîntem decît macaraua care scoate mîncarea din frigider și o pune sub bot; tomberonul de afară e la fel de util ca noi.

„Cum a cucerit pisica Internetul“

În plus, omul s-a preocupat doar recent de reproducerea pisicii. Un aport aproape constant de material genetic de la pisica sălbatică și de la pisici întoarse la semisălbăticia străzii a păstrat ceva de jivină în caracterul pisicii, care ne fascinează fiindcă vine de departe. Din nou spre deosebire de cîine, care e rezultatul a mii de ani de selecție și de reproducere controlată, și deci un produs uman 100%, pisica s-a schimbat singură, și puțin. Diferențele între rasele de pisici și între pisica sălbatică și cea domestică sînt minime și de obicei legate de calitatea și culoarea blănii. În comparație cu diferențele între un chihuahua și un danez uriaș – pe care omul i-a creat, ai zice, din plastilină, atît sînt de departe ca fenotip de strămoșul comun –, pisica are o identitate generică mult mai marcată. Nu e de mirare că egiptenii vedeau în ea expresia divinității: sacrul e dincolo de controlul omului.

Psihologia misterioasă a omului

„Ce îți plac mai mult, cîinii sau pisicile?“ Pentru că e de înțeles că, în asemenea privințe, părerile sînt clar împărțite și nu încape discuție. Fiecare știe bine ce-i place. Ori una, ori alta. Cîinele pare să fie animalul omului premodern, și nu e de mirare felul în care a fost domesticit. În *Așa a descoperit omul cîinele,* Konrad Lorenz dramatizează frumos o posibilă poveste a întîlnirii dintre om și cîine. Dar ce om? Cel al marilor întinderi, al vînătorilor epice, al efortului fizic intens, cu sania prin tundră, cu toporișca în taiga, cu arcul și săgețile prin savană. În lumea de azi, cel mai bun prieten al omului e puțin stingher și e mai greu să își găsească locul. Cîinele are nevoie de atenția și timpul omului, singur nu-i în stare de nimic. Relația noastră cu el e însă un troc: îl îngrijim și el ne iubește necondiționat.

Cu pisicile e diferit. Un prieten avea deunăzi un *status* pe Facebook: „Toate pisicile sînt libertariene. Complet dependente de alții, însă complet convinse de independența lor“. Relația cu pisica e un joc aproape romantic. Te privește languros cu coada ochiului. Îi vezi blana lucind, ochii – două dungulițe negre prelungite, nasul roz și umed și eventual blănița albă de pe gît, lăbuțele rozalii cuminți. Numai curbe conturate cu grijă, desenate cu talent; pisica dormind: o armonie de forme. Vrei imediat să o apuci și să-ți afunzi degetele în blana ei pufoasă și curată. Deschide ochii și se uită la tine cu lene și siguranță de sine: „Da, știu că mă placi, știu că vrei să mă iei în brațe. Dar nu. Mai pune-ți pofta-n cui și lasă-mă să dorm“. Nepăsarea pisicii te face să o vrei și mai mult. Iubirea față de pisică e din regimul romantic rusesc, dacă e să ne luăm după sociologul Polina Aronson, iar cea față de cîine din regimul alegerii, cel vestic. Regimul romantic al alegerii pune preț pe logică, perfecționare, o cărare evoluționistă a relațiilor unde alegem în așa fel încît să ne asigurăm că nevoile noastre emoționale sînt împlinite de celălalt. Alegem cîinele precum o mănușă: fiecare rasă e croită pentru nevoile noastre afective și materiale. Sîntem posesivi: alegem o rasă care să recunoască un singur stăpîn. Avem nevoie de multă afecțiune, există soluții. Pentru o familie numeroasă există un golden retriever pe care copiii îl vor adora cu siguranță. Există un cîine pentru orice tip de familie sau de personalitate, atîta timp cît ești decis să stai locului într-o casă cu grădină și să îți stabilești o minimă rutină în funcție de ritmul vieții cîinelui. Pentru fiecare adaptare și fiecare gest de atenție, cîinele plătește cu afecțiune și grijă, negreșit. Cîinele pare să fie pentru cei care vor lucruri clare de la bun început, compromisuri de drum lung, stabilitate fără manipulări emoționale.

Relația omului cu pisica reflectă schimbările sociale recente.

Pisica pare să fie pentru cei cărora nu le e frică să se joace. Pisica te seduce, îi răspunzi, dar răspunsul ei e necalculat: uneori îți răspunde cu afecțiune, alteori te ignoră cu aroganță. Fără motiv și fără logică, singurul obiectiv pare să fie seducția de dragul seducției. Iar tu insiști și continui să o dorești. Ba mai mult de atît: cu cît ea te ignoră mai mult, cu atît o vrei mai tare. Pisica intră într-un joc de seducție cu stăpînul astfel încît, în cele din urmă, te faci să te simți supusul ei. Pisica e stăpîna casei, nu familia care îi cumpără și pregătește mîncare sau îi curăță litiera. Iubitorul de pisică se avîntă într-o relație cu animalul șarmant cu blană pufoasă fără să spere prea mult, de la bun început. Știe că nu va primi afecțiune cînd va avea nevoie, ci doar atunci cînd pisica va avea chef și-o va simți ca pe un favor. Pisica părinților mei se plimbă prin brațele fiecăruia un timp limitat înainte de a se așeza în colțul ei de canapea din care ne privește cu nepăsare. N-ai cum să vezi asta ca pe un favor făcut ție: „Acum să mă lase în pace și să zică mersi pămîntenii ăștia avizi de afecțiune“. Ne place pisica și pentru nepăsarea ei. De cîte ori nu ți-ai dorit să nu-ți pese de alții și de nimic din jurul tău, să te uiți cu aroganță în jur și să te gîndești în sinea ta doar la binele și la confortul propriu? Cîinele e serios: are moralitate, se simte vinovat, își cere iertare, în imaginația noastră. E foarte uman, foarte pămîntean. Pisicii pur și simplu nu-i pasă.

Cum evoluează pisica și relația noastră cu ea

Pisica s-a adaptat foarte bine ritmului nostru de viață urban. E mult mai simplu să ai o pisică decît un cîine, dacă locuiești în oraș. Te costă mai puțin, emoțional și material. Nu ajungi acasă simțindu-te vinovat să vezi doi ochi milogi care te imploră să-i scoți afară pentru o tură în jurul blocului, pentru un pipi scurt și, eventual, niște aer proaspăt. Pisica nu te face să te simți vinovat pentru că nu îi acorzi timp sau atenție. Atenție își procură singură: fără nici o jenă, se poate urca lîngă ecranul calculatorului, pe tastatură sau oriunde simte că îți atrage atenția. În fața geamului, contemplînd blocurile și norii ore în șir, încît te face să te gîndești: „La ce s-o gîndi oare?“. Și reușește, dacă vrea, să te scoată din ritmul tău de lucru. Cîinele îți respectă timpul și spațiul, se aruncă la picioarele tale și doarme. În momentele de intimitate romantică, pisicii nu-i pasă, se uită la tine și prin tine sau adoarme. Cîinele se uită bleg și mirat, încît îți vine să-l încui în baie.

Chiar și așa, omul încearcă să profite de prezența pisicii, pe cît poate. O cercetare efectuată la Indiana University Bloomington arată că videourile cu pisici pe Internet îți pot îmbunătăți starea de spirit. Dacă nu vine să o mîngîi, măcar să o privești pe Internet și tot e bine. Curiozitatea cercetătorilor era tocmai aceasta, și așa revenim la întrebarea noastră de la început: de ce video-urile cu pisici sînt atît de populare pe Internet? Ce ne face să ne uităm la pisici? Rezultatul lor e că plăcerea de a vedea pisici pe Internet e mai mare decît vinovăția procrastinării, deci merită efortul unei bucurii vinovate atîta timp cît cîștigul emoțional ne face să procrastinăm mai puțin în viitor și să ne apucăm serios de lucru după „încă unul și gata“.

Dar noi avem și o altă sugestie: relația omului cu pisica reflectă schimbările sociale recente. Nu mai trăim într-o lume de stăpîni și slugi, ierarhiile sînt minate din diferite direcții. Acum sîntem unități în rețele orizontale, alternînd (sau poate trăind simultan în) comunicarea aproape constantă și în singurătatea creată de atîta comunicare. Pisica, cu prezența ei incontestabilă, dar mereu condiționată de te miri ce îi trece prin cap, se potrivește cu starea omului tehnologic. Sherry Turkle, sociolog la MIT, a scris în 2012 o carte despre mutațiile sociale și psihologice în era tehnologiei de comunicare, iar titlul cărții indică în mod precis raportul dintre pisică și om: *Alone Together.*

***Anca Șerbănuță** și **Luminița-Anda Mandache** sînt antropologi.*

Emil BELU

Nu ai carte, ai parte

Nu știu cît mai este de actual adagiul românesc „Ai carte, ai parte“. Schimbarea paradigmei, prin surghiunirea cărții, face jocul părții. Primatul școlii a căzut în desuetitudine, „școala vieții“ face legea. Întîi obții job-ul și, descurcăreț cum ești, îți faci tîrîș-grăpiș și vagi studii, patalamaua contează – actele „vorbește“! O doamnă, nou promovată într-o ierarhie județeană, avea argumentul cert al promovării: absolvise „Facultatea de studenți“. Cunoașteți bine acest parcurs al ascensiunii profesionale. Că nu pentru toți e accesibil e de la sine înțeles. La ce bun să-ți mai tocești coatele pe băncile școlii dacă tot nu îți folosește la nimic?

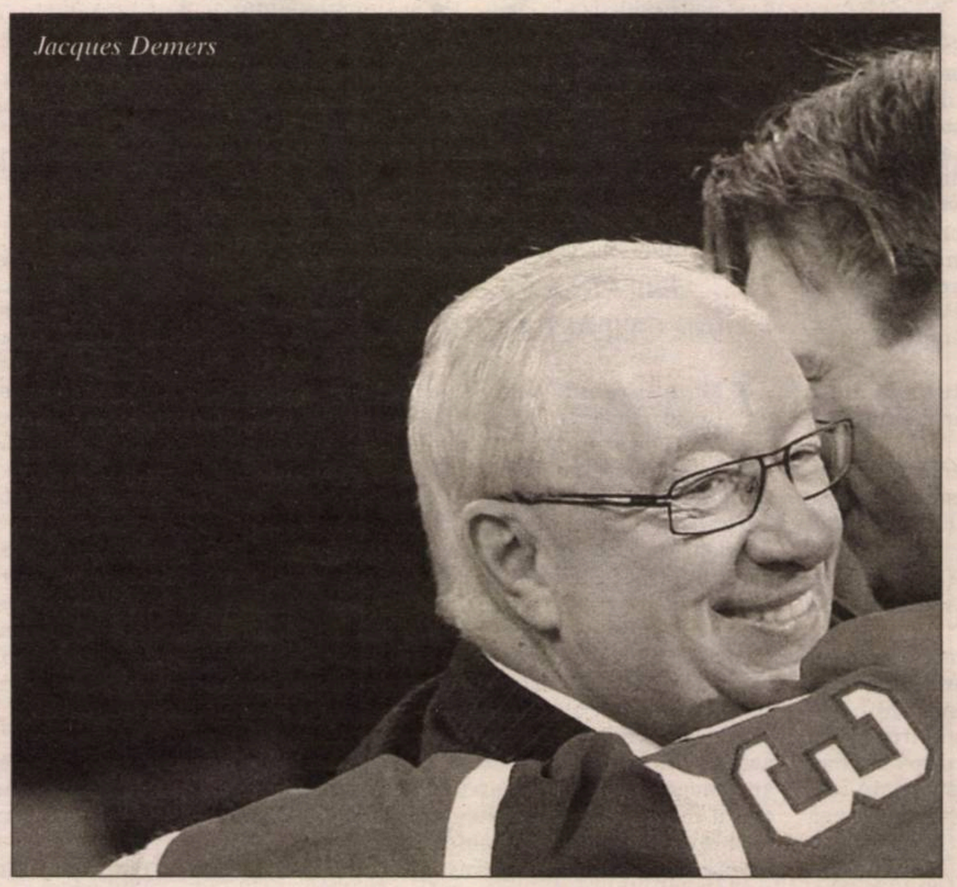
Jacques Demers

Personajul pe care vreau să vi-l prezint e atipic. El nu a cunoscut Abecedarul, ajungînd prin muncă și talent un nume în sport, mai precis în hochei. Numele: Jacques Demers. Vîrsta: șaizeci și unu de ani. Profesia: antrenor de hochei. Ce e curios la acest caz este că, în afară de soție și de un colaborator, nimeni nu știa că este analfabet. Prin diverse vicleșuguri trecuse prin toate filtrele, păcălindu-i pe toți. Vorbea franceza și engleza. Antrenase vreo zece ani la rînd echipe de primă mînă – Saint Louis, Tampa Bay, Detroit – din Statele Unite ale Americii. Se învîrtise prin „lumea bună“, cunoscuse „crema“ financiară și sportivă a acestor orașe. Nici o bănuială nu plana asupra antrenorului analfabet. Probabil că sînt mulți neștiutori de carte în fruntea unor mari companii, dar aceștia au un „staff“ care se ocupă de bunul mers al afacerilor. Ei stau în umbră, discreți, netrădîndu-și handicapul. Jacques Demers lucra singur, la vedere, supus tot timpul angoasei deconspirării. Apoi, în urma unei oferte tentante, revine la Montréal pentru a antrena echipa locală – Les Canadiens –, o glorie a campionatului de hochei nord-american. La un interviu, întrebările ziariștilor băteau în aceeași direcție: bine, dar cum te-ai descurcat în cele două țări? Trebuiau scrise anumite documente, rapoarte de activitate… Totdeauna aveam răspunsul cînd trebuia să trec la scris: știți, eu sînt canadian de limbă franceză, vor scrie colaboratorii mei, engleza mea e mai leneșă la scris, eu numai semnez. Desigur, mai erau și obstacole greu de depășit, de exemplu indicatoarele de circulație (doar tot americanul are o mașină!). Cu un bun simț al orientării și datorită memoriei deosebite, ieșea cu bine din toate dificultățile. Cînd antrena în Québec, avea alte trucuri: sînt obosit, am dormit rău în noaptea trecută, am avut numai coșmaruri, va scrie secretara mea; franceza mea s-a „deteriorat“ în anii în care n-am practicat-o în SUA, va citi documentul cineva dintre colaboratori etc. Omul era charismatic, cu zîmbetul mereu pe buze, veșnic pus pe glume. A reușit să-i păcălească pînă și pe funcționarii de la Société de l’assurance automobile du Québec. S-a prezentat la examenul de conducere (proba scrisă) mult mai devreme de ora deschiderii birourilor, convingînd un funcționar venit înainte de începerea programului să dea acest examen oral. A motivat că nu poate aștepta deoarece are antrenament la hochei în acea dimineață, iar cum acest sport este o religie aici, omul fiind pe deasupra cunoscut în urbe, a dat scrisul oral (scuzați oximoronul!).

Nici o bănuială nu plana asupra antrenorului analfabet.

Terorizat de handicap, contactează un jurnalist – Mario Leclerc – pentru a-i scrie biografia.

De două ori este ales antrenorul anului în liga nord-americană de hochei. În anul 1993 cîștigă cu Les Canadiens cupa Stanley, trofeul suprem în hochei, într-un campionat comun Canada-SUA. Asta ar fi echivalentul Cupei Campionilor Europeni la fotbal. Închipuiți-vă, de exemplu, un antrenor analfabet la Real Madrid sau la Barcelona. Imposibil!

Ba chiar mai mult, ajunge analist sportiv de hochei la un canal de televiziune foarte cunoscut – RDS. Nimeni dintre colegii lui, ziariști sportivi cu experiență, nu l-a bănuit de analfabetism. În timpul emisiunilor televizate în direct, l-am văzut de nenumărate ori aruncîndu-și privirea spre niște pagini pe care le avea pe pupitru, probabil aceleași de la o emisiune la alta, și așa erau inutile…

La vîrsta de șaizeci și unu de ani, terorizat de handicap, contactează un jurnalist – Mario Leclerc – pentru a-i scrie biografia. Cu douăzeci și patru de ore înaintea apariției cărții, își informează una dintre fiice despre subiectul abordat: propriul analfabetism. Aceasta a rămas uimită, nevenindu-i să creadă. Nici unul dintre copii nu era la curent cu „secretul“ tatălui. Cum am menționat mai sus, numai soția și un colaborator, contabilul, cunoșteau secretul. (Soția trebuia să completeze facturile, iar el le semna.)

Lansarea cărții – *En toutes lettres* – a fost un succes. Organizată pe douăzeci și patru de capitole (numărul literelor alfabetului), cartea este o sinceră mărturie a unei vieți. Jacques Demers provine dintr-o familie defavorizată, cu mulți copii și slabe posibilități materiale, trăind la limita supraviețuirii. Copilul, bătut de un tată alcoolic și violent, evită școala alegînd calea hocheiului, cu puține satisfacții și multe umilințe. Urcușul e greu, dar merită efortul. Este drumul de la un distribuitor de Coca-Cola la milionarul de azi, iubit și respectat. Privind din piscul unde a ajuns, pare mulțumit. Un singur regret: păcălirea semenilor. Dar, într-o emisiune televizată, la o oră de mare audiență, mărturisește că va citi o scrisoare, nu prea lungă, doar atît cît să-și ceară în scris scuze tuturor. La determinarea lui, sînt sigur că se va ține de promisiune.

Cum a putut atîția ani să-și ascundă analfabetismul? Cum a putut să păstreze secretul? Probabil că vorbirea lui nu era la cote lingvistice ridicate, dar nici colegii de comentarii sportive de la cunoscutul canal de televiziune, ziariști școliți, să nu intuiască neștiința lui de carte? Un mister.

O doamnă, participantă la lansarea cărții, îl roagă, în glumă, să-i scrie o scurtă dedicație. Jacques Demers îi răspunde scurt: nu e timp de așa ceva, acum doar semnez, nu vedeți ce coadă s-a format? Rîd amîndoi.

Secretul lui Jacques Demers a fost dezvăluit. „Mă simt liber!“, declară în fața camerelor de televiziune. Un ecou tîrziu, dar binevenit, al cunoscutului precept „Adevărul te face liber“.

***Emil Belu** este scriitor și locuiește în Canada.*

PUBLICITATE

VIAȚA MEA »
Mircea Mureșan, regizor: „Am scos-o pe fiica lui Dej, Lica Gheorghiu, din «Răscoala» cu foarfeca“
SPECIAL »
Grigore Gheba matematicianul care ne-a chinuit în anii de școală
SĂNĂTATE »
Dr. Adriana Pistol: „Într-un an nu mi-am vaccinat băiatul. A făcut o gripă îngrozitoare“
REPORTAJ »
Super-oaia de carne inventată la Botoșani
adevărul
weekend
APOSTOLII EPOCII DE AUR
SERIAL WEEKEND ADEVĂRUL

Autorii serialului-eveniment Apostolii lui Stalin vă prezintă un nou documentar marca „Weekend Adevărul“

Personajele care au influențat destinul României în perioada 1965-1989

Din 4 decembrie, în fiecare vineri, în weekend adevărul

Cu ochii-n 3,14

CE VREA SĂ SPUNĂ, ÎN VREMURI TULBURI, O DOMNIȘOARĂ ZGLOBIE CARE ÎMPARTE RAȚIUNEA ÎN PROCENTE?

■ Secretarul de stat în Ministerul Sănătății, un anume Dorel Săndesc, a anunțat că mortalitatea răniților din Colectiv internați în țară este de 21,29%, pe cînd a celor transferați în străinătate este de 25,64%; asta în timp ce un studiu de specialitate arată că mortalitatea la pacienții arși cu leziuni pulmonare variază, de regulă, între 41,5% și 83,1%. Ce vrea să spună acest individ care împarte cadavrele în procente („virgulă 29“!?) e că străinii, cărora li s-au transferat *cu întîrziere* cele mai *grave* cazuri, s-au descurcat mai prost decît noi. În loc de procente comparative cu virgulă, îi dau eu o singură cifră rotundă acestui individ: 60 de morți! (**M. C.**)

■ În vremuri tulburi, sloganul Editurii Militare de la Tîrgul de Carte Gaudeamus a părut liniștitor: „Înarmați-vă cu cărți!“. (**A. P.**)

■ A apărut metoda de augmentare a buzelor acasă, folosind un căpăcel pentru vacuum, miere și scorțișoară. La TV, o domnișoară zglobie încuraja metoda, spunînd că musafirii nu se vor mai uita la sărmăluțele din farfurie, ci la sărmăluțele de pe față. Există oare persoane care ar dori ca invitații să se holbeze la sărmăluțele de pe fața lor? (**S. G.**)

■ Pe strada unde stau sînt trei blocuri mici. Pe fiecare, strada unde locuiesc are alt nume: Maria Ruxandra Marcu, Mariana Ruxandra Marcu, Ruxandra Mihaela Marcu. Corect, cf. CI: Mihaela Ruxandra Marcu (fostă Băiceni). Schimbarea de nume s-a făcut după Decembrie 1989. O minimă, dar întemeiată curiozitate m-a făcut să caut prin hîrțoage să aflu care a fost rațiunea acestei rebotezări a străzii. Și am aflat. Mihaela Ruxandra Marcu avea 19 ani, era studentă la ASE și poetă. A intrat în primii șapte sub șenilele de la Dalles. Așa ne cinstim eroii?! (**R. M.**)

NU DAȚI DE MÂNCARE
ȘI OASE CÂINELUI !
MULȚUMESC

© M. Bănică

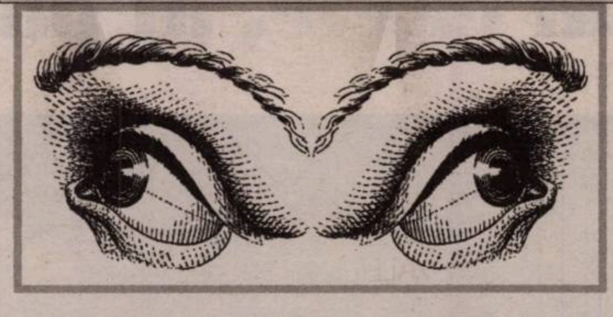

INDICIU DESTUL DE RELEVANT: UNII PRODUC AMUZAMENT, IAR CEILALȚI NOTELE DE SUBSOL

■ Mare știre într-o zi, pe burtierele unor televiziuni: luare de ostatici la granița dintre Franța și Belgia, focuri de armă etc. Toți comentau că ar fi vorba de un posibil nou atac terorist. Doar că printre ostatici, indiciu destul de relevant, era un director de bancă. Jurnaliștii noștri îi dădeau înainte pe sticlă, cu noul incident terorist. Bineînțeles, însă, după o vreme au venit informațiile indubitabile: un clasic jaf la o bancă. Într-o altă zi, la o televiziune de știri s-a vorbit insistent despre nu știu ce bombă într-o stație de metrou din Londra. Cîteva minute mai tîrziu s-a dovedit că nu era decît o alarmă falsă. Ar fi de sperat ca terorismul real să nu fie dublat de un gen de „teroare“ mediatică, pentru mai multă audiență. La poveștile astea se mai adaugă și aceea cu valiza suspectă din apropierea intrării la centrul de examinare al Serviciului Public Comunitar Regim Permise de Conducere și Înmatriculare a Vehiculelor Argeș, care a fost detonată de pirotehniști. Știrea a fost difuzată de radiouri și televiziuni. După explozie s-a constatat că era goală (bine că n-a fost una plină cu bani pentru permise). (**A. M.**)

■ Pfizer fuzionează cu Allergan și, astfel, se va forma cel mai mare grup farmaceutic din lume, în urma unei tranzacții de 160 de miliarde de dolari. Aceasta ar fi putut fi doar o știre din zona econonomică. Dar cînd unii produc Viagra, iar ceilalți Botox, e deja metafizică curată. (**A. M. S.**)

■ Am urmărit cu amuzament/stupoare reclama la Carbocit: nu știu dacă să rîd sau să mă oripilez. Eroul e Costică, un domn corpulent, prezentat ca o mașină: „cel mai tare model vintage“, „tracțiune doi ori doi“, „airbag pe față“, „combustibil: fasole cu ciolan standard“, „noxe: mult peste limitele legale“. „Dar pentru asta există Carbocit, comprimat care absoarbe gazele de eșapament. Și așa Costică devine EcoCostică!“ Chestiunile fiziologice ambalate în sintagme *trendy* și deștepte sună nostim, dar și bizar. (**I. P.**)

■ Petre Tobă, ministrul de Interne, este probabil cel mai prost plagiator de doctorat de pe planetă! În bibliografia doctoratului său de milițian, doi autori celebri sînt trecuți la litera A după ce i-a luat cu *copy/paste* din notele de subsol ale lucrării plagiate: Apud Stiglitz Joseph și Apud Barry Buzan. Tobă! (**M. C.**)

NU REUȘESC SĂ ÎNȚELEG CUM E POSIBIL CA TREI VARIANTE DE CRATERE SĂ TREACĂ DIN FINLANDEZĂ ÎN LĂTRAT

■ Nu reușesc să înțeleg cum e posibil ca teroriștii ăștia să treacă dintr-o țară în alta, în situații de alertă maximă, cu toate serviciile pe urmele lor. Și nu cu un spray paralizant sau cu un pistol de jucărie rătăcit în bagaje, ci cu explozibil și Kalașnikoave. (**A. M. S.**)

■ S-au inventat pisicuțele-robot care arată întocmai ca unele reale, miaună și așteaptă să le mîngîi. Doritorii pot opta pentru una din cele trei variante de pisici: argintii, albe sau roșcate. Pisicile răspund atunci cînd sînt mîngîiate, îmbrățișate sau chiar hrănite. Mă întreb cum se va proceda pe Facebook – pisica-robot va fi considerată tot pisică și îi dăm *like* sau nu? (**A. P.**)

■ Aflu, *via* Mediafax.ro, că Vasquez Canyon Road din Santa Clarita Valley, Los Angeles, a fost închis pe termen nelimitat după ce a cedat în mod misterios și a devenit o bandă ondulată de pavaj plin de cratere. Cînd o șosea cedează „în mod misterios“, nu pot să mă gîndesc decît la drumurile din România și la craterele „misterioase“ care apar pe autostrăzile noastre. Cînd nu o ia la vale pămîntul, lucrează corupția. (**M. M.**)

■ Titluri, concepte, maxime și cugetări binecunoscute – de nerecunoscut (VI): *„Gnothi seautón / Cunoaște-te pe tine însuți“* (inscripția de pe frontonul oracolului din Delphi); în turcă: *Kendini bil;* în maghiară: *Ismerd meg önmagad;* în finlandeză: *Tunne itsesi.* (**M. P.**)

■ În cutia de scrisori, ceva colorat de la Carrefour, care se cheamă „Intră în lumea jucăriilor!“. Intru. Înăuntru, la secțiunea *PLUȘURI FUNCȚIUNI,* dau peste Cățelușa „Puppy Surprise“. Și ce să vezi? „Cățelușa va avea pui! Află cîți: 3, 4 sau 5? S-ar putea ca unul dintre pui să fie cu sunete. S-ar putea ca unul dintre pui să fie mai mic decît ceilalți. Oare sînt fetițe sau băieți? Hai să desfacem husa de la stomacul Cățelușei și să vedem puii de cățel.“ Desfac husa de la stomacul Cățelușei și-l văd pe „Lup cel Mic“, care „are 5 funcții: mers, lătrat, alint, sunet de ronțăit și adulmecat“. Ce-o fi ronțăind „Lup cel Mic“? Nu cumva…? Ba da, fiindcă alături de el e un miel, pe nume „Micul Romănaș“, care „proiectează stele, te învață rugăciunea «Îngerașul» și cîntă 12 melodii“. Cam speriat, ies din lumea jucăriilor înainte ca „Năzdrăvan, calul povestitor“ să necheze, iar „Mitrușcă cel Isteț“ să mă învețe peste 80 de proverbe. (**D. S.**)

PUBLICITATE

alexandru
ANDRIEȘ
muzică de divorț
ioana mîntulescu
sorin romanescu
& berti barbera

în
concert
la
cinema PRO
vineri
4 decembrie 2015
ora 19:30

biletele se găsesc în rețeaua eventim și la casa de bilete cinema PRO

adevărul DILEMA VECHE CinemaPRO MEDIAFAX GROUP eventim black crow music productions

Biblioteca „ASTRA“ SIBIU

Biblioteca „ASTRA"
– SIBIU –

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XII** ■ nr. **617** ■ 10-16 decembrie 2015 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

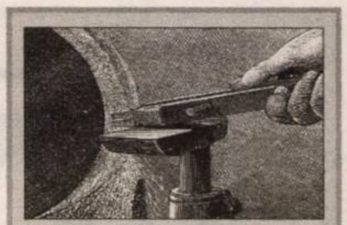

OVIDIU NAHOI

EU și **UE**

5

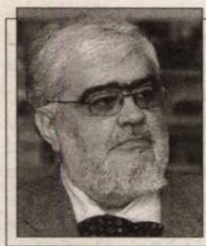

ANDREI PLEȘU

„Imagine la pahar“

pagina **3**

Interviu cu

ALAIN FINKIELKRAUT

pagina **7**

O NOUĂ RUBRICĂ

TEODOR TIȚĂ

„Contraintuiția“

pagina **12**

Prostia

Cîteva repere

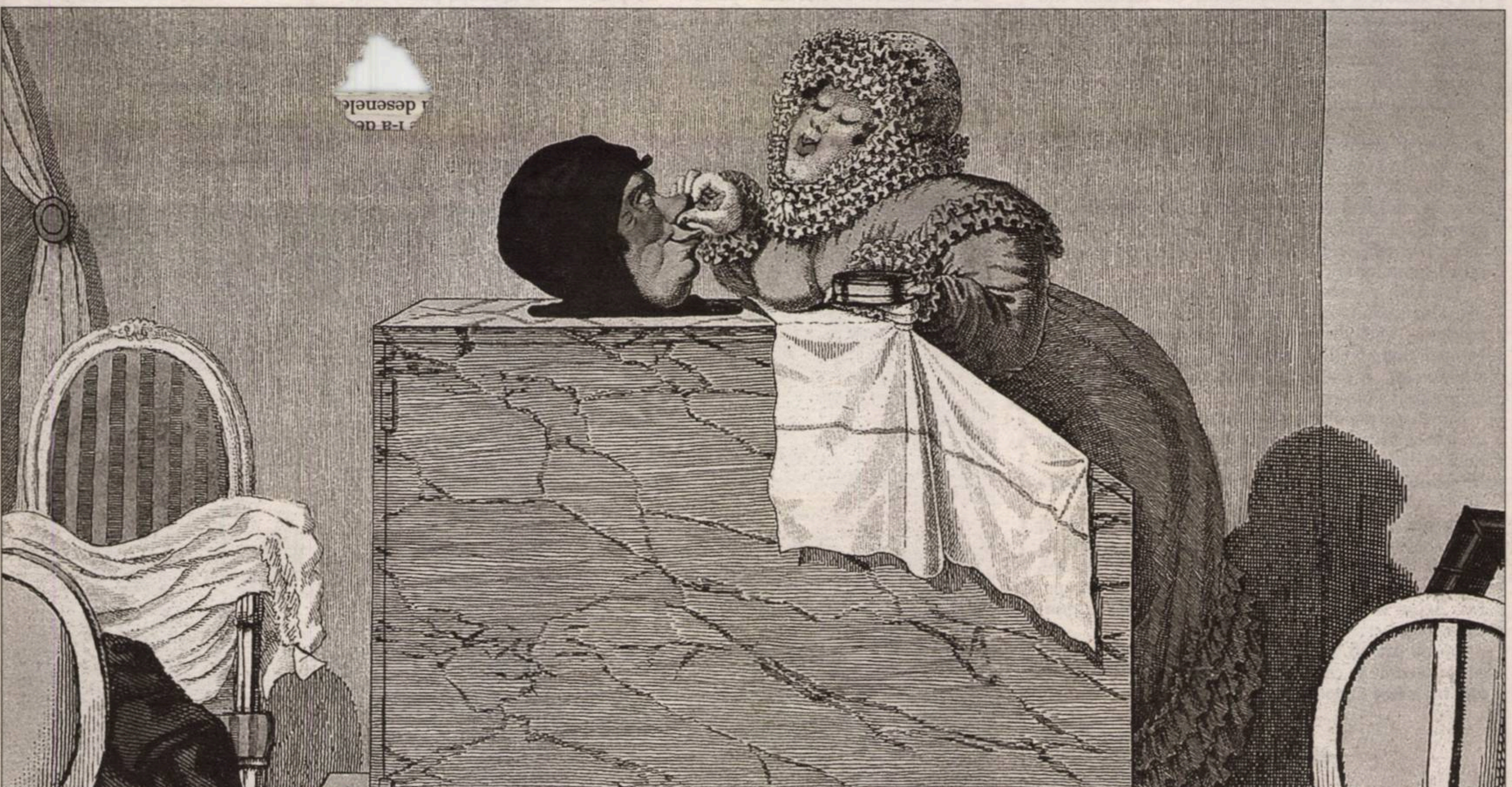

„Prostia e dorința de a trage concluzii.“

FLAUBERT

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

SCRISORI DE RECOMANDARE

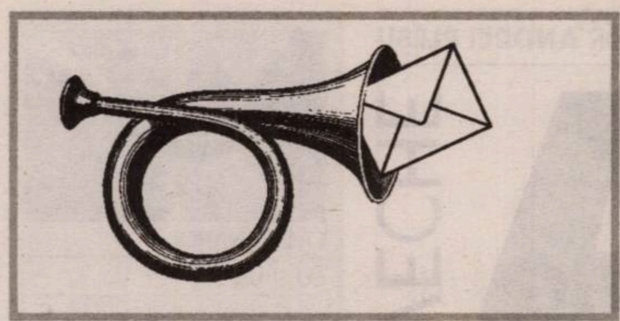

turneu de inbox

Dlui Andrei Pleșu

Culpabilizarea generală a corpului medical a devenit preferința tuturor. Nu cred că există breaslă mai hulită. Chiar nu se poate înțelege și accepta că există, ca în orice alt domeniu, oameni excepționali, corecți și dedicați, dar și nenorociți lipsiți de omenie și morală? Nu sînt medicii diferiți ca tipologii umane comparativ cu alții. Meseria aceasta are însă un impact emoțional, social și uman mai mare. Dacă un medic bun trăiește decent, în accepțiunea publică, este urmarea șpăgilor. Dacă un economist sau un jurist de valoare au o situație materială bună, este firesc.

Sistemul medical nu este bolnav doar din cauza medicilor. Privind în urmă, se poate lesne înțelege că a fost devalizat de „băieți deștepți“, dar expus oprobriului public a fost permanent medicul. Dacă banii din sistem erau folosiți pentru nevoi reale, am fi avut spitale noi, dotate corespunzător, tineri medici performînd în țara lor și o populație mult mai sănătoasă. Așa, avem spitale vechi, refăcute de nenumărate ori pe sume fabuloase și indivizi dubioși îmbogățiți de sistem. Și multe lipsuri. Și nevoi. (...)

Ce se va întîmplă cu medicul român? Cei foarte valoroși se vor dedica sistemului privat pentru că vor fi căutați și vor avea pacienți. Cei mediocri sau amorțiți în „prepensie“ vor rămîne la stat pentru că e sigur. Tinerii, însă, vor pleca. Și mai mulți decît pînă acum. Și mai hotărîți să o rupă cu sistemul. Pentru că au obosit să bată la ușile managerilor, efemerilor miniștri sau sponsorilor pentru a avea dotări normale cu care să efectueze un act medical corect, modern și performant. Pentru că știu că pot obține rezultate medicale excelente doar cu dotări personale, artificii tehnice sau improvizații dublate de curaj și, mai ales, cunoștințe medicale temeinice. La acest tip de medicină omologii noștri din străinătate nici nu pot gîndi vreodată. Cu atît mai puțin să poată lucra astfel.

România va avea cea mai bolnavă populație în următorii douăzeci de ani dacă se continuă același *modus vivendi* din medicina românească. De fapt, în medicina românească actuală nici lupta cu morile de vînt nu mai este permisă. Cu atît mai puțin speranța. Domnește *omertà!*

Dar fără o populație sănătoasă, cum să reconstruim o țară furată? Sau oamenii cu bani pleacă să se bucure de geniala lor furăciune, iar cei care nu s-au îmbolnăvit grav și sînt încă în viață vor rămîne la mila sistemului?

Atunci, ultimul plecat trebuie să stingă lumina și să închidă ușa istoriei unei foste țări... Și atunci va fi totul în întuneric. Exact ca în ultimii 70 de ani. Dar nu va mai fi nimic de reparat sau de recuperat. Acum încă se mai poate, dar nu pentru multă vreme.

Să mă întreb, retoric, dacă pentru români luminița aceea de la capătul tunelului s-a stins de mult sau nu a fost niciodată aprinsă...

Codruț Sarafoleanu,
șeful Clinicii ORL, Spitalul Clinic
„Sfînta Maria“, București.

Dilema veche vă propune

■ Expoziția *Radu Florescu (13. XI.1931 – 7 IX 2003). Viața și opera,* deschisă la Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti“, în Sala „H.H. Stahl“, pînă la sfîrșitul anului. Expoziția pune în lumină activitatea uneia dintre personalitățile marcante ale culturii românești, cu contribuții de seamă pe multiple planuri. Arheolog, istoric de artă, profesor, muzeolog, Radu Florescu este un deschizător de drumuri, promovînd, într-o fructuoasă activitate de peste cinci decenii, inițiative și abordări deosebit de originale pe tărîmul cercetării științifice în varii domenii. Țelul constant urmărit și apărat – conservarea, restaurarea și valorificarea patrimoniului cultural. (Ruxandra Mihăilă)

■ După mulți ani, a fost reeditat Cristian Popescu: *Opere I – Familia Popescu,* la Editura Tracus Arte (ediție îngrijită de Dana Popescu-Jourdy și Corina Ciocârlie, prefață de Mircea Martin, București, 2015), care unește volumele *Familia Popescu* și *Cuvînt înainte*. E prima apariție dintr-un proiect editorial în care vor urma alte trei volume. Lumea Popescu va fi reconstituită, astfel, în toată splendoarea și ei. (Ana Maria Sandu)

■ Două cărți de la Baroque Books & Arts, numai bune de citit de sărbători (și de făcut cadou, firește) – elegante grafic, scrise cu stil, deopotrivă amuzante și culturale: pentru EL – *Dicționar din dragoste de vin* de Bernard Pivot (traducere de Marius Constantinescu, prefață de Dan C. Mihăilescu), peste 400 de pagini cu povești și istorii, reflecții și comentarii, citate și liste despre toate vinurile lumii care merită să fie băute; pentru EA – *Istoria parfumului* de Mandy Aftel (traducere de Loredana Bucuroaia), istoria, secretele și rețetele parfumului în 300 de pagini care vă vor solicita la maximum memoria și, mai ales, imaginația olfactivă. (Marius Chivu)

■ Între 3 și 13 decembrie, „Hibernal de chitară“ în studioul „Horia Bernea“ de la Muzeul Țăranului Român. Șase seri, 12 recitaluri, 15 artiști, epoci și stiluri variate: de la baroc la contemporan și de la clasic la tradițional. Concertele sînt gratuite. (Adina Popescu)

■ Vineri, 11 decembrie, la Centrul Național al Dansului București (CNDB) se joacă *More than naked,* un spectacol de Doris Ulrich cu (și despre) nuditate pe scenă. (Matei Martin)

■ La Tîrgul de Crăciun de la Universitate, fata care vinde îngerașe de ceramică, la una din tarabe. Îngerașele au rochii meșteșugit colorate și fețe între războinice și șugubețe. (Iaromira Popovici)

■ Începînd de miercuri, 9 decembrie 2015, puteți vizita expoziția *Din atelierul lui Nicolae Tonitza*, deschisă în sala dedicată artelor grafice, din Galeria de Artă Românească Modernă a Muzeului Național de Artă al României (Calea Victoriei 49-53). Selecția cuprinde treizeci și opt de lucrări reprezentative pentru cele aproape patru decenii de activitate a lui Nicolae Tonitza (1886-1940), de la interpret[illegible]rile după marii maeștri, pe care [illegible]escoperit în 1910 la Paris, la [illegible] create în 1938, în atelierul din Balcic. (Matei Pleșu)

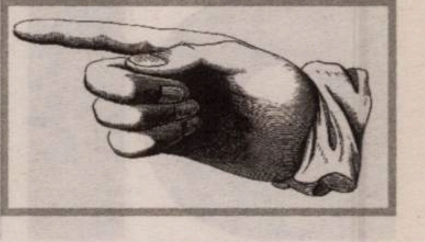

■ Mulți știm de multă vreme restaurantul „Pescarul“, cel mai central restaurant din București. Ei bine, unele localuri bucureștene cunoscute pe vremea lui Ceaușescu nu mai sînt ce-au fost. Nu că erau cine știe ce în acele vremuri de penurie, dar nici n-au ținut pasul cu vremurile și cu modele. Nu e cazul „Pescarului“, unde, în ciuda aerului ușor învechit, se poate mînca excepțional, la prețuri normale. Cumva, e opusul localurilor de fițe. Nu trebuie ocolit. (Andrei Manolescu)

■ Treceți pe lista cadourilor de Crăciun și noua ediție din *Ivan Turbincă* (Editura Vellant, 2015), ilustrată șugubăț de George Roșu, „care trăiește și desenează sub observația atentă a pisicii sale Suzuka“. Ion Creangă ar fi de acord. (Luiza Vasiliu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Autenticitate**
- **Drumurile noastre toate**
- **Întîlniri**

album dilematic Ernö Farkas

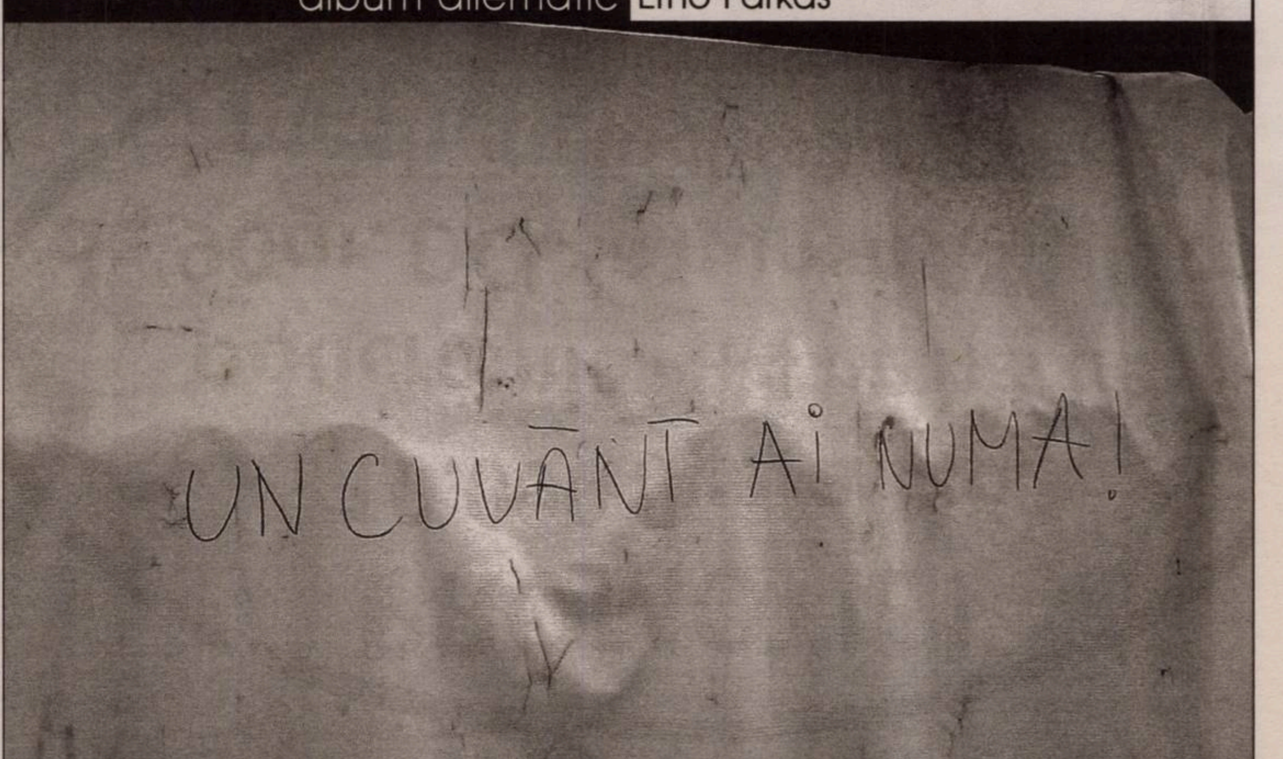

DILEMA VECHE

REDACȚIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU
Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU ● Mircea VASILESCU (redactor-șef)
Luiza VASILIU

RUBRICI:

Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU
Iulian COMANESCU ● Codrin Liviu CUȚITARU
Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU
Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Valeriu NICOLAE ● Liviu PAPADIMA
Oana STOICA ● Cătălin ȘTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85

(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)

e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Director Publicitate: Dana Aneculoaei
Director Marketing: Mircea Ionescu
Director Producție: Ionuț Matei
Director Distribuție: Dana Zamfir
Sales Manager: Dan Vlad
(dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de: Adevărul holding
Publicație auditată de: BRAT
Tiraj: 8.800
Tipărit la Tipomedia

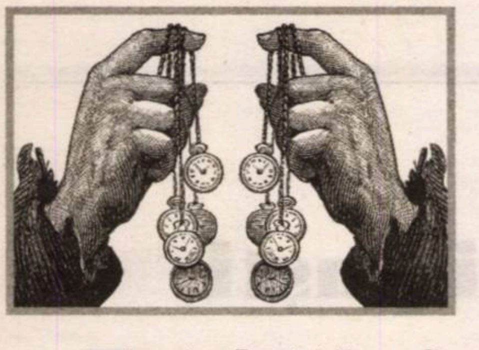

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Imagine la pahar

„Imaginea României“ e una din temele obsesive ale propagandei naționale. Nu se poate spune că nu ne-am străduit, dar am fost adeseori înfrînți de grandilocvență și poncif. „Eternă și fascinantă“, țărișoara pare să trăiască mai mult pe bază de trecut decît pe bază de prestație contemporană. Sîntem țara lui Brâncuși, a lui Ionesco, Eliade și Cioran (pe care, decenii întregi, i-am renegat), sîntem țara lui George Enescu, am fost „scutul creștinătății“ pe vremea lui Ștefan cel Mare, „grînarul Europei“, „Belgia Orientului“ (cu capitala în „Micul Paris“), iar, pentru „cunoscători“, țara-gazdă a Voronețului, a bisericilor de lemn din Maramureș, a cimitirului de la Săpînța. Oricum, „o insulă de latinitate într-o mare slavă“… Sublim, nimic de zis! Dar azi? Cu ce ne lăudăm? Cu ce rupem gura tîrgului? Cu cîțiva elevi cîștigători de olimpiade? Cu amintirea Nadiei Comăneci? Sau – cum zic unii patrioți melancolici – cu valori unice, dar sabotate, condamnate la anonimat, de un mapamond ostil (nu se știe de ce).

O româncă mutată de mai mulți ani în Italia, doamna Marinela Vasilica Ardelean, a știut să lase deoparte demagogia și nostalgiile autohtone și a ales să testeze o foarte atrăgătoare imagine a țării, imediat demonstrabilă, convingătoare, euforizantă. Și nu lipsită de solide tradiții locale. E vorba de vinuri. M-am întrebat adesea, ori de cîte ori s-a întîmplat să mă aflu în Occident, de ce pe rafturile marilor magazine puteam găsi vinuri roșii din Bulgaria, unele vinuri ungurești, dar foarte rar – și la prețuri foarte mici – vinuri de-acasă. Bănuiesc că și doamna Ardelean și-a pus aceeași întrebare, dar, spre deosebire de mine, a avut o idee. A publicat, la o editură din Italia (Terra Ferma), o frumoasă carte-album, destinată să prezinte publicului european 50 de vinuri „de top“ din România. Apărută sub patronajul Ambasadei noastre de la Roma, dar cu sprijin și comentarii din partea mai multor experți italieni și români, cartea e, între altele, o remarcabilă reușită grafică: fotografii superbe, paginație inteligentă, strategie vizuală eficientă. Textele oferă informații esențiale, descrieri inspirate, date utile și pentru degustătorul dezinteresat, dar și pentru eventualul comersant. Pe scurt, un produs care se adresează simultan voluptuoșilor și pieței. Doamna Ardelean a adăugat însă vinurilor românești și cincizeci de rețete potrivite, oferite de cincizeci de restaurante italienești (majoritatea „stelate“ Michelin). Cu ale cuvinte, fiecărei crame i se asociază o „ospătărie“, fiecărui vin românesc – o gustare italienească. O excelentă idee de „marketing“, de natură să stimuleze un apetisant dialog transnațional, european, în materie de oenogastronomie.

Fiecărui vin românesc – o gustare italienească.

Am fost flatat să recunosc, în selecția vinurilor din carte, cîteva din propriile mele opțiuni (Recaș, Oprișor, Basilescu, Bauer, Avincis, Davino, Prince Știrbey, Vinarte), dar și multe „noutăți“, pe care voi fi bucuros să le „verific“. Lectura textelor mi-a consolidat, pe de altă parte, unele complexe, legate de incapacitatea mea de a atribui vinului, oricărui vin, o sumedenie de gusturi, parfumuri și analogii, pe care le caut, fără speranță, în cerul gurii mele: „trandafir sălbatic“, „cuișoare“, „nuanțe de fîn“, „mușcate“, „arome de prăjit“, „coacăze“, „ardei verde“, „note minerale“ etc. Recunosc că nici contemplarea unui pahar cu licoare galbenă înăuntru nu mă duce imediat cu gîndul la Van Gogh… Dar mai am timp să învăț.

Una peste alta, doamna Ardelean merită din plin simpatia și felicitările noastre. A făcut, pe cont propriu, ceea ce nu s-au priceput să facă instituții întregi. Nu doar despre potențialul comercial al unei „valori“ gustative ne vorbește dînsa, ci despre un prezent care se soarbe odată cu trecutul, despre o sursă posibilă de bucurie. Volumul ar fi putut avea drept *motto* un mai puțin cunoscut poem al lui Eminescu, „Umbra lui Istrate Dabija Voievod“. „Mi-e sete!“, geme, din cripta sa, Voievodul. Patriot și paseist, poetul întreabă: *„Măria-voastră va să-ndemne / Pe neamul nostru în trecut? / Ci el cu mîna face semne / Că nu-nțeleg ce el a vrut. / Măria-voastră-nsetoșează / De sînge negru și hain? / El capu-și clatină, oftează: / De vin, copilul meu, de vin“*. Finalul e apoteotic și atemporal: *„Pîn la al zilei blînd luceafăr / Să bem ca buni și vechi tovarăși; / Și toți cu chef, nici unul teafăr, / Și cum sfîrșim să-ncepem iarăși. / Răpiți paharele cu palma, / Iar pe pahar se strîngă pumn / Și să cîntăm cu toți de-a valma / Diac tomnatic și alumn; / Cîntăm adînc un: De profundis. / Perrenis humus erit rex. / Frumoase vremi! Dar unde-s? unde-s? / S-au dus pe veci! Bibamus Ex.“*

■ ■ ■

Vintilă MIHĂILESCU

…@hai-hui.ro

Steaguri și ii

Se pare că nu am fost singurul care a observat (sau i s-a părut…) că anul acesta, de 1 Decembrie, au fost mai multe steaguri tricolore pe străzi, pe mașini și pe la geamuri. În orice caz, parcă mai multe decît acum doi ani, să zicem – și, în orice caz, mult mai multe decît acum douăzeci de ani. Îmi aduc aminte că, nu cu mulți ani în urmă, cine fîlfîia semeț steagul național de Ziua Națională fie era de la România Mare, fie era etichetat rapid de exaltare suspectă. Și îmi mai aduc aminte că, la începutul anilor 1990, cînd am nimerit în Norvegia de ziua lor națională și am văzut steaguri în fiecare curte, m-am crucit: cum pot fi atît de siropoși? Văzusem deja prea multe steaguri ca să mai cred în ele!

Acum este însă altceva. Anul trecut am constatat cu uimire că, înainte de Ziua Națională, dispăruse fasolea din tot cartierul. Pare trivial, dar mie mi s-a părut simptomatic: cînd mîncarea branduită public ca național-festivă se mută de pe stradă și intră în casă, se așază la masă cu toată familia și prietenii și se *domesticește,* înseamnă că sărbătoarea a fost adoptată. Așa și acum, steagurile rămîn, desigur, festive, dar, luate în mașină sau acasă, sugerează o anumită asumare a românității: în mîinile unor bucureșteni, steagurile au avut, anul acesta, un început de firesc, un soi de mîndrie recuperatorie după prea mult timp de autodefăimare.

În sfera publică însă, nația a continuat să fie pusă în scenă cu același patos demonstrativ și politicianism irepresibil, ca o soacră-mare la nunta singurului fecior.

A început cu președintele Iohannis, care a anulat recepția protocolară de la Cotroceni, și cu Tăriceanu, care a făcut-o pe a lui la Parlament. La parada militară, președintele s-a dus demn la locul lui, fără să dea mîna cu predecesorii săi. Așa e protocolul, se pare, dar presa a pus imediat reflectoarele pe acest gest, iar lumea a văzut dezbinare și de data aceasta. 1 Decembrie întîrzie să se așeze în sufletele românilor în mare măsură tocmai datorită acestei permanente și excesive politizări a memoriei. De 25 de ani, Ziua Națională pare a fi o ocazie măreață de spălare a rufelor murdare din politică în piața publică. A fost mai puțin de data aceasta, dar neîncrederea persistă.

Înainte de Ziua Națională,
dispăruse fasolea din tot cartierul.

„Simfonia bizantină“ a adus pe scenă, evident, și puterea eclezială. Ușor timorată după gafa de creștinism și de imagine de la Colectiv, aceasta a ținut parcă să recupereze prin fastul participării sale la ceremonie. Arhiepiscopul Teodosie al Tomisului a fost *primus inter pares*, strălucind în trena sa purpurie de vreo trei metri, ținută de poale de un paj cu potcap și privirea nedumerită. Obrazul subțire cu trenă se ține, de acord, dar parcă e și ceva vanitate în exces în toată această punere în scenă a celor sfinte…

Dar în centrul atenției a fost, și de data aceasta, media, în primul rînd televiziunile. Iar aici, punerea în scenă a fost fastuoasă. În primul rînd, toate prezentatoarele au ținut să-și pună ia de sărbătoare ca niște fete mari care ies la prima horă: tii, ce mai ii! Alături de ele, comentatorii, îmbrăcați *office,* la costum și cravată, priveau stingheriți, nemaiștiind ce să facă cu mîinile. Cu o singură excepție: (deja) eternul și fascinantul Rareș Bogdan. Ca să nu fie mai prejos de colegele sale, pașa de la Realitatea TV și-a pus și el o cămeșoaie populară, care i se înfoia peste fund ca un tu-tu de balerină repartizată în rolul lebedei tricolore din baletul lui Ceaikovski. Inițiativa de a invita militari de carieră, oameni care au participat la istorie, a fost binevenită și demnă de tot respectul, dar tocmai pe acest fundal plin de demnitate, tu-tu-ul său arunca totul într-o butaforie de bal mascat de provincie. Patriotismul este un lucru frumos, însă doar atunci cînd nu este ridicol! Iar media a fost din nou, în multe cazuri, ridicolă, în încrîncenarea sa de a pune în scenă, din iubire pentru popor, *adevărata* mîndrie națională. Și aceasta, uneori, în ciuda bunelor intenții. Doamnelor și domnilor, ca și adevărata credință, mîndria națională este (sau ar trebui să fie…) firească: dacă iubiți într-adevăr *românitatea*, nu o mai purtați ca pe o mască pe care de-abia așteptați să o dați jos pentru că vă strînge elasticul!

Obișnuiți deja cu *breaking news*, am avut parte de așa ceva și cu ocazia Zilei Naționale: „teroristul“ din secuime. Unii comentatori au avut prudența să adauge, după fiecare nouă informație de la SRI, „așa zic ei“: totul părea prea pus cu mîna ca să preiei nemestecată întreaga poveste. Putea fi o tragedie? Da, „așa zic ei“. A fost dejucată în ultima secundă? Da, „așa zic ei“, doar că era firesc ca o asemenea grupare extremistă să fie urmărită zi și noapte. A fost un afront? Categoric, dar este de multă vreme. Este grav? Mda, este, dar mult mai gravă este întreaga poziție strategică a Ungariei în Europa, de la propriii lor extremiști, cărora li s-a dat mînă liberă, la relațiile strategice cu Rusia, pecetluite prin acordul pentru construirea de către aceasta a noului reactor atomic maghiar la o suflare de vînt de granița cu România. Este o problemă *europeană*, nu *locală*, o problemă pe care statul român o tratează ca țăranul căruia vecinul i-a otrăvit găina: supărat și belicos. Și de data aceasta am arătat cu degetul spre simptom, dar am eludat boala, am rămas parohiali, incapabili să vedem pădurea din cauza copacului din ograda noastră. Poate nu era cazul, în plină festivitate națională, să facem prea mult caz. Poate, dar am făcut totuși multă vîlvă, însă doar atît cît să ne arătăm indignarea patriotică: dintr-o problemă de *fond*, am făcut un *caz* tocmai bun de o campanie de *awareness:* frați români, fiți vigilenți!

Patriotismul nu este însă o euforie festivă. Și nici o joacă de copii. Din disperare, din saturație, poate din mîndrie ofensată, o parte – greu de măsurat – a populației a început să-și asume acest patriotism și să-l poarte cu un oarecare firesc. Pentru reprezentanții și „apărătorii“ (mă refer la media) noștri însă, acesta continuă să sune fals și să semene mai mult a retorică electorală, respectiv a rating.

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Apologia pîrleazului, *Editura Polirom, București, 2015.*

■ ■ ■

Valeriu NICOLAE

rătăcit în **Euro**-Narnia

Despre droguri și puști

Oameni pe un podium. Sînt îmbrăcați elegant și radiază încredere și siguranță. Lumea din jurul meu încuviințează, aprobă și se uită la ei cu respect, iar unii – probabil – cu invidie. Cuvinte sofisticate. Power-point-uri profesionale. Sala de conferință, impecabilă.

Vorbesc despre sărăcie abjectă, despre trafic de oameni, în special de copii și femei. În cuvinte sterile. Impact, statistică, rezoluții, recomandări, *stakeholders,* abordări orizontale, documente programatice, dezinstituționalizare, evidență, grupuri de lucru, GRETA, indicatori. Rapoarte pe hîrtie lucioasă, cu poze, statistici pline de aceleași cuvinte sînt distribuite participanților.

Și oarecum brusc, mă simt într-o lume paralelă. Nu înțeleg ce vrem. Nu înțeleg ce facem. În fapt, nu înțeleg de ce nu facem ceea ce ar trebui să facem. Nu înțeleg de ce stau ca un dobitoc și nu zic nimic. De ce nu am curajul să mă ridic și să spun ceva.

Despre vieți făcute praf. Despre droguri și puști. Despre Nicu, care e pedepsit să stea închis într-un loc oribil, în fața unui televizor care rage pe Taraf TV, în loc să vină să facă teme, să citească, să învețe. Despre cum fondurile europene sînt cheltuite de dragul de a cheltui bani. Despre rapoarte făcute într-un mod aiuritor. Despre Antonio, care este cel mai probabil în intersecție și cerșește sau trage prenadez pentru că sistemul e parcă anume construit să transforme puștii cu probleme – pe care le-au moștenit, nu le-au creat ei înșiși – în pușcăriași și dependenți de droguri. Despre producția de hîrtie și cuvinte goale și că nu mai avem nevoie de încă alte cîteva milioane aruncate în cercetări absurde care să justifice alte conferințe inutile și alte discursuri sforăitoare. Că nu sîntem oamenii buni care credem că sîntem, ci sîntem și noi o problemă a sistemului disfuncțional.

Am făcut-o în trecut. M-am revoltat, am plecat din conferințe, am spus lucruri dure și cîteodată nemeritat de afurisite. Poziția critică nu este deloc comodă. Te izolează profesional. Ușile se închid și sînt din ce în ce mai puține lucrurile pe care le poți face. Ești sfătuit să te adaptezi. Să înțelegi că schimbarile nu pot veni repede. Că pupincurismul este totuși calea cea mai sigură către succes. Că poți să spui lucrurile și într-un fel în care lumea să nu se simtă jignită.

Nu înțeleg de ce stau ca un dobitoc
și nu zic nimic.
De ce nu am curajul să mă ridic
și să spun ceva.

Cum aș putea să spun ce am de spus?

– Doamnelor și domnilor, Giani este un puști de 14 ani. Din păcate, nu poate să fie aici cu noi și să asculte cît de minunate sînt fondurile europene. Cît de fantastic este progresul făcut. Cît de minunați sînt șefii, șefuții și politicienii din toate funcțiile, care ne asigură viața asta de conferințe și onoruri. Cît de minunate sînt procesul, proiectul sau inițiativele dumneavoastră.

Giani nu poate nici să acceseze programele de educație remedială sau să fie parte a vreunuia dintre miile de *training*-uri care sînt urmate de cifre stupefiant de proaste cînd e vorba de angajare. *Training*-uri la care cei mai mulți doar semnează și își iau indemnizația. *Training*-uri cu oameni care nu există decît pe liste.

Giani e mort. Din cauza drogurilor. Și nu e responsabilitatea noastră. Este întotdeauna responsabilitatea altora – oameni cruzi, cărora nu le pasă. Și sigur, Giani nu este singurul care moare. Alin, Manu, Ion și probabil Denisa or să moară și ei curînd. Părinții sînt de vină. Părinții care sînt în pușcărie. Și sistemul. Și ceilalți. Și fosta clasă politică.

Dar fondurile sînt bune. Conferințele sînt bune. Hîrtiile noastre sînt bune. Noi, cei care repetăm un jargon imposibil de înțeles de marea majoritate, un jargon care ne face să ne simțim mai speciali, care ne ajută să ne justificăm inutilitatea, noi ăștia de aici, din conferința asta minunată, noi sîntem buni. Noi vom salva lumea. Cu cuvinte. Cu hărți. Cu aruncarea vinei pe alții. Cu argumente înfiorătoare despre ce nu putem face, cu toate că știm că ar trebui făcut. Cu ipocrizia noastră.

Și, în definitiv, ce o să se schimbe, Valeriu, dacă tu zici toate astea? O să te simți erou pentru cîteva minute, marea majoritate o să creadă că ești dus cu pluta, cîțiva or să te admire că ai spus ce nu îndrăznesc ei să spună și apoi se vor face iar că nu te cunosc. Poate unul-doi or să schimbe ceva sau vor veni să te ajute în Ferentari. Nu merită.

Habar n-am dacă o să se schimbe ceva. Dar, pentru mine, merită să o fac. Altcumva. Am decis să părăsesc organizația pentru care lucram. Și, în ciuda tăierii majore de salariu, a contractului foarte scurt, a riscurilor de a mă umple sau de a fi umplut de rahat, o să încerc să schimb ceva din interiorul sistemului. Iar dacă nu reușesc, măcar o să eșuez încercînd să fac ceva în care cred. Începînd din ianuarie o să lucrez la cancelaria prim-ministrului și o să răspund de incluziunea socială.

Valeriu Nicolae *este activist pentru drepturile omului și fondator al Policy Center for Roma and Minorities.*

■ ■ ■

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

28 de europeni

(partea întîi)

Ce ar putea avea în comun o avocată italiană de 35 de ani, premierul Ungariei, un cîntăreț mulatru din Belgia, comisarul danez pentru concurență al Comisiei Europene și un episcop catolic polonez? Răspunsul imediat ar fi: toți sînt europeni, din state membre ale UE. Al doilea amănunt care îi unește este faptul că, prin ceea ce fac zi de zi, ei schimbă societățile în care trăiesc și influențează sensibil sistemele politice, economice sau sociale care i-au creat, cu risc major de export la nivel european sau global. Ei fost aleși de publicația *Politico* să formeze grupul pe care ziariștii de acolo îl consideră a fi cel al „europenilor anului 2015“. Spre deosebire de alte asemenea clasamente anuale, cel al *Politico* este variat și surprinzător.

Poate cel mai cunoscut dintre cei 28 este Viktor Orbán. Motivația nominalizării nu cuprinde aprecieri, valorizări. Nu spune dacă ideologia promovată de maghiar este bună sau rea. Autorii îl consideră un tip care influențează puternic politica europeană. Nu avem cum să-i contrazicem. Orbánismul se găsește, pe bucățele și în nuanțe, prin discursul tuturor populiștilor europeni (și nu numai). Impasul construcției europene provine din lipsa de viziune a politicienilor și din șubrezenia valorilor pe care aceștia își construiesc strategiile. Asta spune Orbán, simultan cu dreapta franceză, stînga grecească, dreapta englezească, stînga spaniolă, pe lîngă… Putin, Erdogan sau Trump. Mai nou, de cînd cu criza refugiaților, odată cu denunțarea „imperialismului moral“ venit dinspre Germania, Orbán pare a fi devenit și un soi de far călăuzitor al dreptei tradiționale din Europa. De exemplu, Traian Băsescu. Discursul său pe tema crizei siriene este *copy/paste* după cel al mai tînărului politician maghiar.

Cu totul alt tip de personalitate este Margrethe Verstager. Doamna este din Danemarca, are trei copii, a fost șeful unui partid de stînga fondat de străbunicul ei, îi place să croșeteze în timpul ședințelor și este comisarul european care răspunde de piața liberă. Adică veghează asupra liberei concurențe în Europa. Cele mai faimoase isprăvi recente: punerea sub investigație, aproape simultan, a lui Google și Gazprom. Indiferent de rezultatul anchetelor, își va pune în cap lobby-ul industriei americane sau pe cel al dependenților de importul de gaz rusesc. Trecutul politic o arată a fi necruțătoare. Spre deosebire de predecesorul său, spaniolul Almunia, doamna Verstager nu pare a fi dispusă la compromis. Seamănă mai degrabă cu cealaltă doamnă de fier a concurenței, olandeza Neelie Kroes, de pe vremea comisiei Barroso I. Are posibilitatea de a remodela lumea Internetului și de a reașeza balanța globală a comerțului cu gaze naturale. Argumente suficiente pentru a o considera una dintre cele mai influente personalități ale Europei.

Ați auzit de Stromae? Pînă la clasamentul *Politico,* recunosc că habar nu aveam că tînărul belgian Paul van Haver (pseudonim de scenă: Stromae) este văzut ca un soi de al doilea Jacques Brel. L-am căutat pe YouTube, l-am ascultat și recunosc: mi-a plăcut mult de tot. Are o voce specială, un look de tinerel cuminte, versuri inteligente și enorm de mult umor. Este o vedetă pop de nivel global. A intrat în Top 20 american, fără nici un cîntec în engleză. Avînd nume flamand și cîntînd în franceză, fiul unei belgience și al unui ruandez (mort în genocidul din 1994) a devenit cel mai bun produs cultural de export al Bruxellesului și printre cei mai influenți agenți de promovare culturală europeană în lume. Nu am ce să mai adaug. Ascultați-i cîteva piese.

Din partea României, probabil știți, nominalizarea este Laura Codruța Kövesi. Descrierea activității sale profesionale este flatantă pentru orice funcționar public, din oricare stat membru. Colegii de la *Politico* enumeră cazurile cele mai răsunătoare și constată sec anvergura campaniei anticorupție din România. Se poate imagina o influență a modelului DNA și în alte state membre? Este o întrebare nerostită în *Politico.* Răspunsul meu nerostit ar fi mai degrabă afirmativ decît sceptic.

(va urma)

Gabriel Giurgiu *este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

■ ■ ■

---

un sport la Răsărit

Chelsea se apropie de zona retrogradării. Mourinho nu mai e Mourinho?

Unii zic că n-a fost niciodată vreun mare lucru, că a organizat doar bande de partizani împotriva artiștilor balonului și a servit lumii un pragmatism ațos care poate aduce mari rezultate, dar niciodată fascinație. Probabil însă că aceștia sînt doar niște răutăcioși incurabili. Ce e indubitabil e că Mourinho n-a fost niciodată vreun simpatic și tăvăleala pe care o primește acum în Premier League e revigorantă pentru mulți. De ce echipa Specialului e într-un asemenea hal încît pînă și Bournemouth i-a lăsat, ca să zic așa, un gust amar în gură? Poate pentru că Mourinho a uitat să se mai reinventeze. Poate pentru că nici nu are ce să mai inventeze, atît e el și cu asta, basta. Nu se știe. Nici jucătorii nu știu. E o îngrozitoare cădere pentru public atunci cînd magicianului nu-i mai iese nimic din pălărie, oricît ar da cu bățul în ea. Iepurii sînt acolo. Oscar, Hazard, Pedro, Costa, Willian, Fabregas. Dar sînt invizibili. Cred că Abramovic se distrează teribil de sus, din loja lui cu extratereștri. Să-l țină în post ca să se mai facă un pic de rîs o fi răzbunarea lui secretă pe unul care s-a crezut Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh. Distracție care se va sfîrși dacă nu îi iese pasiența în Liga Campionilor. Sau nu. Pînă la urmă, nu-i o dramă dacă dă cu oiștea-n gard o dată. A doua oară ar fi rău de tot. Dar oricum va fi să fie, e clar că măcar un lucru a cîștigat pînă acum Mourinho: o frumoasă lecție de umilință. Să fie primită!

Radu NAUM

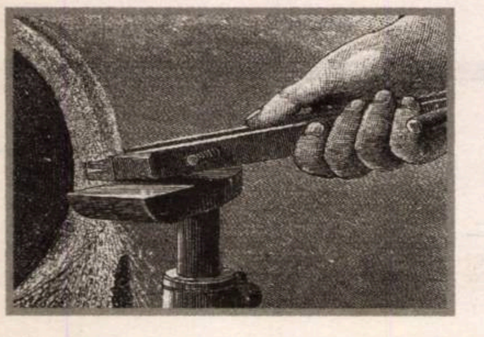

Ovidiu NAHOI

EU și **UE**

Viitorul Europei se poate decide în Franța

Ce se poate întîmpla în Franța și în Europa, după triumful extremei drepte din 6 decembrie? Mai întîi, că nu e deloc o surpriză. Scorul bun al extremei drepte franceze era așteptat de mai mult timp, iar evenimentele recente n-au făcut decît să-i sufle și mai tare vînt în pînze. Cum-necum, teoriile Frontului Național au ajuns să fie confirmate. Atentatele jihadiste din 13 noiembrie i-au permis să facă legătura directă între migrație și terorism. Pe de altă parte, măsurile luate de președintele Hollande, aflat într-o groapă de popularitate, au semănat mult cu ceea ce extrema dreaptă cerea de multă vreme. „Oamenii vor vota originalul, nu copia“, spuneau, cu optimism, liderii Frontului Național înainte de alegeri. Nu s-au înșelat.

Dar mai este ceva. Frontul Național nu s-a născut ieri și, să ne amintim, a fost pe locul întîi în opțiunile electoratului și la alegerile europene din 2014. Nu fuseseră atentatele și nici criza refugiaților. Rezultatele de duminică nu reprezintă o surpriză. Sînt, mai degrabă, încă o confirmare a unui fenomen în curs: înrădăcinarea extremei drepte în societatea franceză. Așa ceva nu ar fi fost posibil fără eșecul de la centru, fie el centrul-dreapta sau centrul-stînga, în gestionarea crizei economice și în a conferi societății franceze o încredere în viitor.

Lupta cu șomajul, mai ales în rîndurile tinerilor, a reprezentat mereu o cauză pierdută. De asemenea, Franța a pierdut teren în comparație cu marile economii din vecinătate, Germania și Marea Britanie. Tandemul franco-german de la conducerea Europei a slăbit, astăzi vorbim despre un singur lider, Germania. Franța a trecut în planul al doilea. Atentatele și refugiații doar au desăvîrșit tabloul unei crize mai vechi și mai profunde.

Acum, pentru prima dată, Frontul Național va avea ocazia să și guverneze, e adevărat, în unele regiuni. Iar aceasta poate fi sau nu o capcană. Soluțiile avansate de extrema dreaptă franceză – o combinație de putinism, chávezism și, dacă vreți, iliescism românesc al anilor 1990 – pot fi, după cum știm, seducătoare pentru o bună parte din electorat. Atîta timp cît nu sînt aplicate pentru a-și vădi efectele.

Franța are instituții puternice, o administrație extraordinar de bine articulată și – în pofida tuturor zguduirilor – un pronunțat spirit democratic. Cum va reacționa Franța atunci cînd extrema dreaptă se va muta în birourile de decizie? Va aștepta, în extaz, ca Frontul Național să-și ducă pînă la capăt promisiunile? Îi va da extremei drepte girul democratic pentru aceasta? Va sta să vadă primele valuri de străini deportați? Va permite ca extrema dreaptă să ajungă să naționalizeze mari companii, să izoleze țara din punct de vedere economic, prin scoaterea ei de pe piața unică europeană? Va aștepta să vadă ce se va întîmpla cînd Franța va experimenta, înaintea Greciei, ieșirea din zona euro?

© wikimedia commons

Sau, dimpotrivă, Franța va reacționa viguros, imediat ce extrema dreaptă va încerca să-și aplice politica, încă de la nivelul administrației regionale? Întrebarea este, de fapt, cît va mai reuși Frontul Național să-și țină promisiunile sale în zona seducției, înainte de a le face bucăți, atunci cînd se vor lovi de zidul realităților economice. Este un test crucial nu doar pentru democrația franceză, ci pentru întreaga Europă.

Evenimentele viitoare din Franța vor influența puternic felul în care se vor desfășura lucrurile la Budapesta, cu guvernarea populistă și promoscovită a lui Viktor Orbán, sau cu guvernarea populist-conservatoare de la Varșovia. Vor potența sau vor descuraja fenomene precum Pegida sau Alternative für Deutschland din Germania, Partidul Libertății în Olanda sau UKIP în Marea Britanie. Și, da, vor putea influența alegeri în România și Bulgaria, țări marginale ale Uniunii, dar în care, în mod surprinzător, democrația liberală încă rezistă. Dar în care ultranaționalismul și teoriile conspiraționiste prind tot mai mult teren.

Să nu uităm că, totuși, aproape trei alegători francezi din patru nu au votat cu extrema dreaptă. Iar jumătate dintre cei chemați la urne au rămas acasă. Acum, răspunsul societății franceze este crucial pentru viitorul Europei.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de programe la RFI România și TVR.*

■ ■ ■

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Cum distingem între presa onestă și propagandă

Un personaj cinic din piesa *Caligula* de Camus spune că nu există iubire fără un pic de viol. La fel de bine spun și eu, deși îmi lipsește cinismul, dar compensez cu tristețea: nu există presă fără un pic de propagandă. Libertatea cuvîntului nu se poate desprinde de legătura dintre cuvînt și interes, după cum este adevărat că libertatea cuvîntului induce și o ticăloasă libertate de a minți. Or, apărarea interesului prin minciuna de presă este, deja, propagandă. Și nu prea mai are de-a face cu adevărul. De altfel, cea mai mare ipocrizie pe care presa o vinde consumatorilor ei este că se luptă pentru adevăr. Dar observațiile mele teoretice și pesimiste contează prea puțin, îmi dau seama. Important este să ne gîndim la soluții.

Astăzi, și în numerele viitoare, încerc să inventariez un instrumentar aflat la îndemîna oricui, cu care să operăm distincția între presă „adevărată“ (pun ghilimele din motivul subliniat cîteva rînduri mai sus), cît de cît independentă, cît de cît onestă, și propagandă. Mă gîndesc că e utilă o asemenea încercare, nu doar pentru că omul care este expus bombardamentului media îmi pare tot mai năuc, ci și pentru că taberele se acuză reciproc de același lucru. De departe, poate părea comic, dar de aproape nu prea îți vine să rîzi cînd vezi că Antena 3 denunță propaganda de la Realitatea și RTV, Realitatea denunță propaganda de la Antena 3, RTV și B1, RTV denunță propaganda de la Realitatea, B1 și Antena 3, B1 denunță propaganda de la Antena 3, RTV și Realitatea. Și acest ghem de acuze reciproce se complică încă și mai mult dacă aducem în teren presa scrisă. Știu, un șugubăț ar spune că toți au dreptate, dar asta nu închide problema. Încercarea de a găsi repere în această lume furtunoasă a presei îmi pare, așadar, un efort folositor.

Dar mai înainte e nevoie de două precizări. Prima: cînd spun că încerc să disting propaganda de presa onestă, nu mă refer nici la organizații de presă (ziare, televiziuni) și cu atît mai puțin la formele lor de agregare – zisele „trusturi“. Cadrul instituțional în care apare un material de presă are, desigur, însemnătatea sa în efortul de a identifica propaganda, dar nu este, așa cum s-ar crede, determinant. A doua: refuz orice scenariu paranoid ori obsesiv, spionita ori presupoziția unei/unor oculte care fac din această lume exact inversul ei, care ne manipulează pe toți ca pe niște păpuși și nimeni nu știe, doar cîte unul cu privire sticloasă care ne spune el nouă cum stă treaba. E vorba de presupoziții gen: americanii și-au distrus singuri Turnurile Gemene în 2001, Merkel e agent rus, toate articolele din presa românească se scriu la ordinul ambasadelor străine, există un complot general împotriva României, unii dintre noi sînt roboți trimiși de pe Marte.

Așadar, introducerea fiind făcută și precauțiile luate, să așezăm pe masa de lucru instrumentele. Avem, mai întîi, fiecare dintre noi, mintea proprie. O primă cenzură de ordin rațional a materialului de presă putem face. Este ori nu măcar plauzibil ceea ce citim? Ei bine, oricît de simplu ar părea acest prim pas, cînd trecem la practică vom constata că avem unele probleme. Judecata rațională, se știe, este alterată, de nu chiar suspendată, de afecte. De pildă, anumiți consumatori de presă îl urau atît de tare pe Traian Băsescu în 2011-2012-2013, încît erau dispuși să găsească perfect plauzibilă știrea că președintele României se ocupă, să zicem, cu trafic de droguri ca să finanțeze islamiștii. După cum susținătorii săi socoteau cu totul neplauzibilă orice știre critică. Ambele categorii (și, mi-e teamă, pentru mulți ani, publicul de presă a fost, este și va fi împărțit în aceste categorii fără rest) făceau aceeași greșeală. Grăbiți de palpitul interior tot mai accelerat, treceau de analiza plauzibilității și săreau direct la internalizarea știrii ca adevăr indubitabil. Tatonarea informației sub aspectul plauzibilității înainte de a investi în ea creier și emoție, înainte de a o asuma drept temei pentru alte raționamente ori atitudini, este extrem de necesară dacă vrem să păstrăm un echilibru interior, cît de cît. E ca un fel de preludiu al cunoașterii. Să înghiți imediat gălușca oricărei știri pe care o vrei adevărată fără să te întrebi dacă măcar e plauzibilă echivalează, în planul cunoașterii, cu repezeala în materie erotică.

Dacă știrea ni se pare plauzibilă (ceea ce nu înseamnă că și este, așa cum am arătat mai sus), trecem la următorul pas: verificarea ei cu propria experiență și cu propriile cunoștințe. Se poate întîmpla ca știrea să vină dintr-un domeniu în care chiar avem ceva expertiză (de pildă, un jurist află o știre despre judecători, sau un inginer de drumuri despre crăpăturile dintr-o autostradă etc.). Se poate întîmpla ca știrea să vină dintr-un domeniu cu care am interacționat și noi (de pildă, o știre despre condițiile dintr-un spital în care s-a întîmplat să fim și noi internați de curînd). Verificarea știrii cu propriile noastre experiențe/cunoștințe este, paradoxal, cel mai obiectiv filtru pentru detecția propagandei. Doar că, dintre toți consumatorii unei știri, foarte puțini se întîmplă să aparțină acestei categorii care, de altfel, e și cel mai greu de manipulat. Un medic va fi greu de păcălit cu o știre falsă din sistemul medical, după cum eu, cu modestie o spun, greu mai pot fi păcălit cu o știre din domeniul politicii – nu că aș fi expert, dar sînt pățit, am trecut pe acolo și am văzut, iar ceea ce am văzut nu-mi poate clătina din memorie nimeni.

***Sever Voinescu** este avocat și publicist.*

■ ■ ■

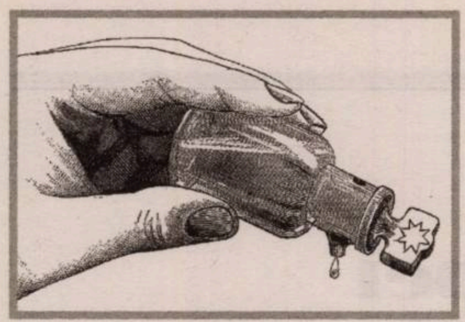

Rodica ZAFIU

cuvinte **nepotrivite**

Artific

Dicționarele noastre actuale conțin o singură formă – substantivul neutru *artificiu* – pentru ceea ce în vorbirea populară apare în nu mai puțin de patru variante: *artificie, artifice, artifică* și *artific*. Prima dintre variante reflectă o tendință de specializare semantică. Termenul *artificiu* are mai multe sensuri, dintre care unul este mai general și mai abstract – „procedeu (ingenios) folosit spre a împodobi sau a modifica realitatea; podoabă (inutilă)“ (DEX) –, iar altul, manifestat mai ales în forma de plural, e concret: „amestec de substanțe chimice (colorate) și de carburanți, folosit la semnalizări luminoase, în scop decorativ etc.“ (DEX). Or, vorbitorii au refăcut din pluralul neutru *artificii* un feminin *artificie*, folosindu-l pentru sensul concret, din domeniul pirotehnic, în special pentru produsele disponibile pe piață, vîndute și folosite „la bucată“. Tradiționala decorație de brad producătoare de luminițe și scîntei (definită tot în DEX ca „sîrmă scurtă în vîrful căreia se află amestecul de mai sus și care, aprins, arde cu o flacără decorativă vie, aruncînd mici scîntei“) este denumită în mod curent *artificie;* aceeași formă feminină este folosită și pentru alte mijloace pirotehnice de uz comun: „Setul conține *o artificie pentru tort* și suportul aferent“ (darmin.ro); „am băgat vreo 4-5 petarde și *o artificie*“ (gsp.ro); „parcagiul Giani aprinde imediat *o artificie*“ (cancan.ro). Singularul feminin s-a putut reface cu ușurință de la un plural neutru, pentru că terminația *-ii* este comună neutrelor cu singularul în *-iu (serviciu, salariu, auditoriu* etc.) și femininelor cu singularul în *-ie (atenție, condiție, superstiție* etc.). De altfel, un feminin *artifiție* apărea în *Vocabularul româno-german* al lui G.A. Polizu, la 1857, și a fost înregistrat ca variantă de dicționarul academic al lui Pușcariu *(Dicționarul limbii române*, Literele A-B, 1913). Iorgu Iordan, în *Limba română actuală. O gramatică a „greșelilor“* (ediția a doua, 1947), menționează existența formei *artificie*, atestată la Arghezi.

„*Setul conține* o artificie pentru tort.“

Dacă *artificie* pare o formă acceptabilă, folosită pentru diferențierea sensurilor, cu totul altfel stau lucrurile cu variantele *artifice*, *artific* și *artifică*, care aparțin în mod evident registrului necultivat. Atestările lor actuale sînt destul de numeroase: „i-am pus și lui o *artifice* în mîna“ (mamicamea.ro); „în noaptea de revelion stai cu *artificul* în mînă“ (viata-libera.ro); „*Artificul* de la Gică o să ardă fără frică“ (adevarul.ro); „aveau pe lîngă tort un boboc de floare cu *un artific* în vîrf, după ce s-a terminat *artificul* s-a desfăcut floarea“ (miresici.ro); „Salut! Cum aș putea face *un artific* în casă? Vreau să fie bun!“ (tpu.ro); „la revelion, *o artifică* i-a zburat direct în obiectiv“ (forum.computergames.ro); „a venit momentul să aprind *«artifica»*“ (viata-libera.ro); „Mai cu o felie de cozonac, mai cu una de tort și un pahar de șampanie, cu *o artifică* și o strigare de «La mulți ani!» trece și Revelionul!“ (jurnalul.ro).

Artifice ilustrează pur și simplu neglijența limbii populare în pronunțarea finalei *-ie,* simplificată și regularizată după modelul substantivelor feminine în *-e*; *artifică* substituie terminația *-ie* sau *-e* prin *-ă*, cea mai răspîndită finală feminină. Și *artific* se află, față de *artificiu,* în situația altor forme pe care pronunția populară, neîngrijită, le-a simplificat prin abandonarea unei finale mai greu de pronunțat: *-iu* (în recomandările actuale un diftong, cu *u* ca vocală plină). Se repetă astfel, cu împrumuturile culte, moderne, din secolul al XIX-lea, un proces care avusese loc cu anumite cuvinte mai vechi (de exemplu, cu cele formate cu sufixul de origine latină *-arius*: *rotariu* devenind *rotar*, *morariu – morar* etc.). Tendința a dat naștere unor forme condamnate de normă, dar foarte frecvente în uzul neglijent: *servici* în loc de *seviciu*, *salar* în loc de *salariu*. O formă ca *seminar* în loc de *seminariu* a fost pînă la urmă acceptată de dicționarele normative; pluralul vechi, *seminarii*, a rezistat mai mult (în asocierea hibridă *seminar – seminarii*), dar a fost abandonat de normă (DOOM 2005 indică pluralul *seminare*). Sînt supuse deformării populare cuvinte culte adaptate în română, în secolul al XIX-lea, cu un procedeu special: cu sensuri moderne, preluate mai ales din franceză, dar cu forma modelată după latină (de aceea dicționarele noastre indică o dublă etimologie: pentru *artificiu* – fr. *artifice* (masculin), lat. *artificium*; pentru *salariu* – fr. *salaire*, lat. *salarium*; pentru *serviciu* – fr. *service*, lat. *servitium* etc.

Uzul comun al obiectelor explică (fără a le scuza) deformările populare ale cuvintelor. Numai că destul de ridicolul *artific* nu se mulțumește cu zona concretului cotidian, ajungînd să fie folosit și pentru sensul abstract al cuvîntului *artificiu*: „Ei bine, prezența sa în film este savuroasă, iar *artificul* narativ dă culoare în plus scenariului“ (filme-carti.ro). S-ar putea crede că este vorba de o simplă eroare de tastare, de o neglijență grafică. Că nu e doar atît o arată folosirile ironice, de preluare glumeață a formei, semnalată prin ghilimele: „cineva care se tot ascunde după cuvinte și speră că cei cărora se adresează nu vor observa «*artificul*» respectiv“ (pescuitul.ro); „«*Artificul*» folosit de ACS Poli este în beneficiul jucătorilor săi“ (ripensiatimisoara.ro).

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor“, 2010).*

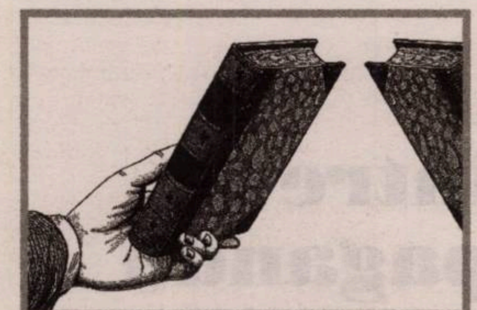

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Drumul de-a școala

Ziceam că și un *curriculum* școlar e un fel de drum. Și, ca orice drum, trebuie și el să ducă încotrova. Să aibă, adică, o direcție. Primul lucru, de ordinul evidenței, în privința direcției, e că drumul ar trebui să urce, nu să coboare.

Îmi aduc aminte de discuțiile înfierbîntate cu părinții de la școala mărginașă din Viena în care fata mea a făcut clasa a II-a. Toți se plîngeau că materia e prea grea, că programa e prea încărcată. Eu căscam ochii mari, pentru că fie-mea nu avea nici un motiv să se plîngă: ce i se cerea să învețe învățase deja în clasa I, în România. M-a pus naiba să-mi exprim nedumerirea și mi-a venit pe dată în minte proverbul românesc despre arta (filozofia) tăcerii. Părinții vienezi au luat-o ca pe un afront: acum mai vine și cineva din România să ne explice cum se face școală serioasă!

Acum, că mă gîndesc mai bine, îmi dau seama că sîntem o lume pe dos. Se dorea la un moment dat pentru copii să înceapă studiul matematicii direct cu teoria mulțimilor și cu algebra, că, deh, au mintea proaspătă, nu se sperie, încă, de abstracțiuni. Poate s-a renunțat între timp, nu mai știu. Oricum, mi se pare o tentativă simptomatică. În generală învață toate tipurile de subordonări sintactice fără să li se spună vreodată că o frază sau chiar o propoziție poate avea mai multe înțelesuri, chiar dacă nu face parte din poema *Moartea căprioarei*. Iar în final, la bac, li se cere să recunoască niște sinonime pentru „deștept“ sau „harnic“.

În facultate, dacă ai scăpat nevătămat de primul an, poți respira ușurat. Mai ai, în final, un examen scris la licență, cu foi sigilate și supraveghetori în sală, dar de regulă sînt cam aceleași subiecte la care ai mai răspuns și în anii precedenți. Mai ai și de făcut o lucrare de diplomă, și-acolo trebuie să te mai și descurci.

La master te întîmpină comisia de admitere cu Pepsi și cu fursecuri, felicitîndu-te pentru alegerea făcută. Despre frecvență pe următorii doi ani nu mai poate fi vorba nici cît la licență. Iar profesorul radiază de fericire dacă măcar doi studenți au parcurs bibliografia pe care au fost cu toții rugați să o citească înainte de fiecare curs – ca să știm despre ce vorbim. Studenții sînt mai ocupați decît înainte, și mai mulți dintre ei lucrează în paralel cu studiile; și pentru unii pare întru totul firesc să apară la ultima oră din semestru să-și exprime regretul că, din motive obiective, nu s-au putut arăta mai înainte. Dar ar dori și ei o notă, dacă se poate, peste 5.

La doctorat mi-e și groază să mă gîndesc ce s-o întîmpla prin anumite domenii. E drept, ai în față o corvoadă zdrobitoare: să scrii vreo 300 de pagini cu propriile mîini, izvodite, dacă se poate, din propria minte…

Desigur, cuprins de un elan satiric, exagerez. Am privilegiul de a mă afla într-un loc educațional unde lucrurile nu merg chiar așa. Iar pentru asta mă simt dator să cer scuze fiecărui doctorand care încheie o teză publicabilă a doua zi după susținere la orice editură respectabilă, oricărui masterand care își expune o dizertație impecabilă după toate standardele academice, oricărui „boboc“ care îți trimite un referat ce te umple de încîntare. Însă, pe ansamblu, rămînem o lume educațională anapoda, ca șoferii care apasă accelerația pînă la podea de îndată ce s-a pus verde, ca dup-aia să meargă în pas de dric, contemplînd peisajul, iar în final să clacheze în mijlocul drumului, cu rezervorul gol.

Cauze pentru o atare suceală ar fi multe, majoritatea dintre ele, aparent, conjuncturale. La bac, de pildă, n-are sens să ridici ștacheta, că îți scoli toți părinții în cap, că presa o să zică uite în ce hal a adus învățămîntul actualul ministru, că, blocîndu-le drumul spre facultate, arunci tinerii direct în șomaj la 18 ani și cîte și mai cîte. La examenul de licență, ai în față un număr de locuri de ocupat la master, și de ocuparea acestora depinde plata salariilor pentru personalul didactic. La masterat nu-ți vine să fii dur, sînt și studenții deja adulți, au probleme; în plus, dacă nu-și iau examenele din anul I, cu cine mai ținem ore în anul al II-lea? Iar dacă tot au ajuns în anul al II-lea, nu-i păcat de Dumnezeu ca în final să nu se aleagă măcar, pentru osteneala depusă, cu o diplomă care oricum nu folosește la nimic?

Văd că iar am alunecat în satiră, oricît aș încerca să mă cenzurez. Asta pentru că, din punctul meu de vedere, atari justificări sînt, cum spuneam, doar aparent conjuncturale. În fond, ar fi vorba despre incapacitatea noastră de a ne calibra corect, la nivel de sistem – ce vorbă frumoasă! – aspirațiile și posibilitățile. E vorba despre *wishful thinking*, despre donquijotism educațional și, în ultimă instanță, în efortul nostru de a da acestor metehne o aparență onorabilă, despre ipocrizie. Nimeni nu ne împiedică să facem programe școlare în care să corelăm, realist, predarea, învățarea și evaluarea – chiar și la bacalaureat. Nimeni nu ne împiedică să căutăm pîrghiile didactice, dar și financiare care să ducă la dezvoltarea unor programe de master credibile.

Din satiră am căzut în pură retorică. Pentru că, da, e cineva care ne împiedică: noi.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

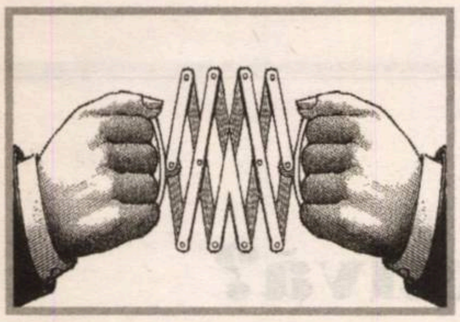

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

„Oamenii nu sînt interșanjabili“

– interviu cu Alain FINKIELKRAUT –

Apărută în Franța în 1987, cartea La Défaite de la pensée *a fost reeditată de curînd în românește, la Editura Humanitas* (Înfrîngerea gîndirii, *traducere de Sofia Oprescu). Lumea s-a schimbat foarte mult de la sfîrșitul Războiului Rece încoace, dar cartea nu și-a pierdut actualitatea. Dimpotrivă, situația actuală a Europei și criza refugiaților justifică pe deplin reluarea unor idei exprimate în – îndepărtatul? – 1987. Am început discuția cu* ***Alain Finkielkraut*** *chiar de la o idee-cheie a cărții, referitoare la rasism.*

Scriați, în Înfrîngerea gîndirii, *că, prin înlocuirea argumentului biologic cu cel culturalist, rasismul nu a dispărut, ci a revenit în punctul de plecare. De ce credeați asta?*

Nu știu dacă astăzi aș formula ideea în aceiași termeni din 1987, cînd a apărut *Sfidarea gîndirii*. Între timp a apărut un fenomen, șocul culturilor. Am putea crede – eu însumi am crezut – în existența unei istorii universale. În această schemă, întreaga umanitate, ca totalitate în mișcare, se îndrepta spre același scop. Istoria era percepută ca punere în operă a spiritului, scena împlinirii rațiunii, scenariul emancipării. Or, această imagine, această idee a explodat pe 11 septembrie 2001. Prin atentatele împotriva Turnurilor Gemene din New York ne-am dat seama că umanitatea este marcată de diferențe de netrecut, că nu există o istorie universală, ci o confruntare între culturi sau civilizații divergente, chiar antagonice. Asta se vede și la nivel mondial, și la nivel național, în Franța, prin criza integrării. În Franța, nu-i putem asimila pe nou-veniți. Astăzi, sub pretextul luptei împotriva rasismului, refuzăm să recunoaștem realitatea acestei separări, amploarea acestui șoc al culturilor. Trebuie să privim realitatea în față pentru a avea măsura acestei separări.

Cuvîntul „rasism“ e folosit în tot mai multe contexte, acuzațiile de rasism apar foarte des... Se poate vorbi întotdeauna de rasism?

Astăzi, antirasismul și-a pierdut capul. Sîntem rasiști pentru un „da“ sau pentru un „nu“, cînd privim islamul ca pe o formă colectivă, ca pe un fapt social și cultural, ca pe un agent istoric. În numele luptei antirasiste împotriva islamofobiei, nu mai avem dreptul de a ne apleca asupra realității efective a islamului și există un cuvînt magic care traduce exact această stare de lucruri: în Franța, nu există *amalgam*. Să nu existe amalgam a devenit pentru noi a unsprezecea poruncă: să nu amestecăm islamul și islamismul, să nu amestecăm Coranul cu violențele comise în numele lui. Sîntem condamnați, sub pretextul antirasismului, să nu mai gîndim deloc.

În același timp, există o permanentă invitație la dezbatere: ni se propune să dezbatem *toate aceste probleme sensibile...*

Dezbaterea devine imposibilă, pentru că azi sîntem tot timpul sub amenințarea unui proces.

Există, totuși, o dezbatere de pe poziții ideologice, de stînga sau de dreapta. Ideologiile sînt încă puternice?

Nu sînt sigur că opoziția între stînga și dreapta ne ajută să înțelegem specificitatea situației actuale. E o opoziție caducă, ceea ce face ca înfruntările între aceste două ideologii să semene mult cu un joc de roluri. Marja de manevră a oamenilor politici se reduce considerabil, dreapta și stînga – în Franța, cel puțin – apără în acest moment, cu metode un pic diferite, Statul-Providență. În campaniile electorale se confruntă cu violență chiar dacă, asupra multor puncte, perspectivele lor sînt apropiate. Astăzi, nici dreapta, nici stînga nu pot face față problemelor pe care le pune șocul culturilor.

În mai multe țări europene au succes în ultima vreme mișcări politice naționaliste. Cum explicați asta?

Este rezultatul faptului că Europa se schimbă cu o viteză incredibilă și mulți oameni nu-și mai recunosc propria țară. Imigrația – care, în fapt, n-a fost niciodată discutată democratic – a schimbat fața Europei. Mulți europeni sînt dezorientați, nu se simt bine cu ei înșiși, sînt înfricoșați că această schimbare ar putea avea loc cu violență, așa încît își exprimă dezorientarea votînd pentru partide pe care le numim populiste. Dar asta ține și de orbirea voluntară a partidelor tradiționale. Atîta timp cît partidele tradiționale practică o negare a realității, partidele populiste cu soluțiile lor simple și cu demagogia lor desfrînată își vor continua ascensiunea periculoasă în Europa.

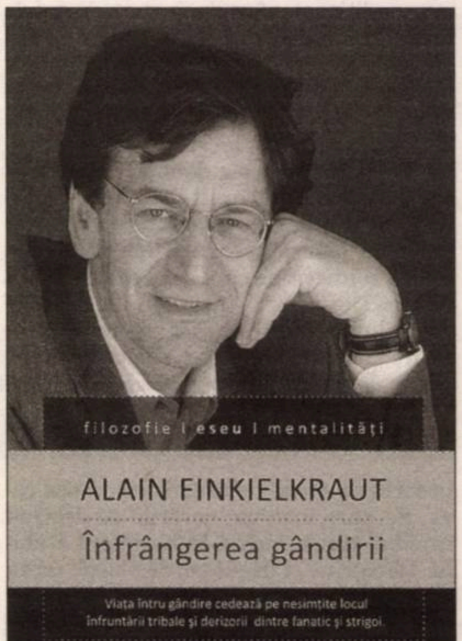
filozofie | eseu | mentalități
ALAIN FINKIELKRAUT
Înfrângerea gândirii
Viața întru gândire cedează pe nesimțite locul înfruntării tribale și derizorii dintre fanatic și strigoi.
HUMANITAS

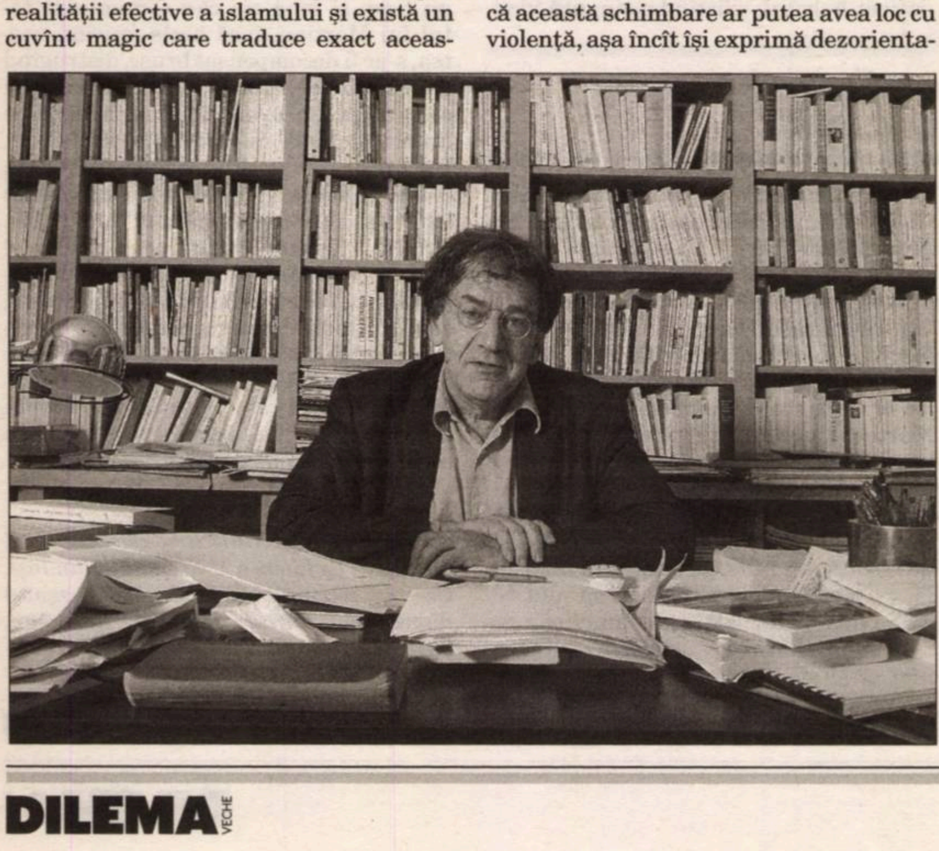

Instituțiilor europene li se reproșează însă că nu se schimbă...

Nu instituțiile, ci fața Europei se schimbă, orașele se schimbă. Puteți vedea acum orașe sau periferii franceze în care populația autohtonă e minoritară. Este o situație absolut tulburătoare. Aceasta e schimbarea. Este o schimbare sprijinită astăzi de Uniunea Europeană, căci birocrații și tehnocrații săi gîndesc exclusiv în termeni economici; pentru ei, imigrația este cea mai bună manieră de a răspunde scăderii de fertilitate din Europa. Ei cred că astfel vor rezolva problema demografică a unui bătrîn continent pe care nu se mai nasc copii. Este o viziune reducționistă și chiar delirantă, asupra căreia Uniunea Europeană nu vrea să revină, nu se schimbă. Și întrucît nu se schimbă, schimbarea în Uniunea Europeană se accelerează și o mare parte a populației, dezorientată, este exasperată de ceea ce se întîmplă.

„În Franța,
nu-i putem asimila pe nou-veniți.“

Atunci este justificat reproșul adus de multe ori Comisiei Europene și liderilor europeni, și anume că s-au îndepărtat de problemele cetățenilor?

S-au îndepărtat. Există, la Bruxelles, un amestec de economism și de moralism. Uniunea Europeană s-a constituit după al Doilea Război Mondial pe ideea unei păci perpetue între europeni, avînd în urmă trauma războiului. Înainte de orice, trebuiau conjurați demonii care provocaseră ruina Europei. Așadar, birocrații europeni nu încetează să predea popoarelor europene lecția că, dacă vor să apere specificitatea propriei civilizații, ei sînt reprimați în numele valorilor universale al căror depozitar trebuie să fie Europa. Există o „fugă înainte“ spre cosmopolitism și cei care nu acceptă acest gen de raționament sînt acuzați de rasism și de xenofobie. Astfel se accentuează, cu fiecare zi care trece, divorțul dintre o Uniune Europeană indusă de propriile valori și popoarele europene, considerate „periculoase“...

Criza imigranților a declanșat din nou o discuție despre valorile europene. Unii spun, în numele valorilor europene, că trebuie primiți toți. Alții, în numele acelorași valori europene, spun că trebuie să fim atenți la pericolele potențiale pe care le reprezintă fluxul masiv de imigranți. Cum ieșim din această dilemă?

Cred că pe tema refugiaților se confruntă două perspective asupra Europei. Pentru unii – în general, popoarele Europei Centrale și de Est –, Europa este o *civilizație*, are o identitate proprie, care trebuie păstrată, iar dacă Europa îi primește într-un mod nediferențiat pe refugiații veniți din Afganistan, Irak, Siria și din alte țări din Asia de Sud-Est și din Orientul Mijlociu, identitatea europeană va fi amenințată. Căci nu e vorba doar despre indivizi care solicită azil, ci este vorba și despre mulțimi, chiar de popoare întregi. Europa nu va fi aceeași dacă poporul european este schimbat în întregime – iată ceea ce spun cei mai mulți dintre reprezentanții Europei Centrale și de Est; ei au fost nevoiți să-și apere identitatea europeană, identitatea occidentală în timpul perioadei comuniste, căci s-au aflat sub cizma Uniunii Sovietice. Adică nu doar într-un regim totalitar, dar și sub ceea ce lor li se părea a fi o altă civilizație. Popoarele Europei Occidentale consideră că, înainte de orice, trebuie să apere ideea că toți oamenii sînt asemănători și, în numele acestei religii a umanității, cred că datoria lor este de a primi, în măsura posibilului, un număr cît mai mare de refugiați. Așa văd ei Europa: nu identitatea europeană trebuie apărată, ci niște valori universale al căror mare purtător de cuvînt în lume trebuie să fie Europa. Aceste două teze se confruntă: fie Europa este o civilizație, fie este o listă de drepturi și de valori; iar cei care gîndesc în termeni de drepturi și valori arată, față de cei din Europa Centrală și de Est, un dispreț foarte marcat. Ei cred că aceste țări se scufundă în xenofobie și transgresează într-un mod profan valorile europene ai căror depozitari se simt. Cred însă că astăzi națiunile din Europa Centrală au dreptate, căci oamenii nu sînt interșanjabili, iar Europa nu va întîrzia să-și dea seama de asta.

În aceste condiții, cum vedeți viitorul proiectului european?

Sînt foarte neliniștit. Mă tem că, la un moment dat, Europa va exploda. Dacă popoarele europene nu se mai recunosc în Uniunea Europeană și această Uniune persistă în a-i insulta, ele se pot revolta și pot cere întoarcerea la suveranitatea lor pierdută.

a consemnat Mircea VASILESCU

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Anvelopare colectivă?

Un prieten mi-a relatat „din interior“ experiența *anvelopării* blocului său, experiență pe care și eu am urmărit-o zilnic pe fereastră, pentru că locuiesc vizavi. E vorba de un bloc din cărămidă, care, oricum, oferă o izolare termică mai bună decît în cazul celor construite din plăci de beton. Dar locatarii au decis în majoritate (și cu majoritatea nu te pui) ca și blocul lor să fie îmbrăcat potrivit modei.

Totul a început cu o mare adunare pe străduța din fața blocului. Credeai că oamenii s-au strîns la înmormîntarea vreunui colocatar mai popular. Nu era înmormîntare, era *anvelopare*. Președintele (de bloc) le explica oamenilor ce urma să se întîmple. După cîteva zile, pe acoperiș au apărut niște omuleți care vorbeau tare. De acolo, de sus, au început să arunce dale de beton și alte materiale dezafectate care aterizau în bufnete teribile, urmate de nori de praf, pe spațiul verde din jurul blocului. În fine, cînd vrei renovare, nu te aștepți la liniște și pace, dar parcă nici la așa un bombardament. După mai multe zile de lucrări de izolare la acoperiș, au început să fie montate și schele pe fațade. Amicul mi-a povestit că a trebuit să-și tragă toate perdelele, draperiile și jaluzelele, să-și acopere adică ferestrele cît de bine a putut, pentru ca viața familiei lui să nu devină un fel de serial zilnic pentru muncitorii de pe schele. Cu ochi de inginer, a observat că aceștia nu lipeau plăcile de polistiren doar cu adeziv, ci le prindeau și cu șuruburi de pereți. „Treabă serioasă“, și-a zis. La un moment dat însă, s-a trezit că niște șuruburi din alea foarte lungi i-au perforat peretele, intrîndu-i în balcon. Instalația de aer condiționat a fost demontată destul de brutal, dar în contract scrie că firma se angajează să o repună la loc și în aceleași condiții de funcționare.

După vreo săptămînă de muncă frenetică, lucrările s-au oprit. Una din cele două echipe a plecat. Locatarii au bănuit că, la fel ca meșterii individuali ale căror obiceiuri le cunoaștem bine, întreaga trupă și-a găsit un alt contract pe care s-a grăbit să nu-l piardă. De altfel, de jur-împrejur sînt blocuri pline de schele, care se anvelopează. Te și miri de unde s-a găsit brusc atîta forță de muncă specializată în așa ceva. Se pare însă că lucrările se deschid rapid și nu se închid la termenul stabilit. Dacă vine și frigul (și, de obicei, iarna vine, chiar dacă de fiecare dată prin surprindere), abia prin martie se mai pune problema reluării lucrărilor. În fine, după vreo două săptămîni de pauză, la blocul în cauză treaba s-a reluat. Nimeni nu mai crede însă că șantierul se va termina anul acesta, în ciuda promisiunii constructorilor. În contractele semnate la comun, oricum nu se vorbește nimic despre eventuale penalități de întîrziere. Tot așa cum nimeni nu mai vorbește despre iedera crescută în ani de zile, care acoperea unii pereți și ținea umbră vara, sau despre plăcile ceramice decorative care vor fi îngropate sub polistiren.

Nu era înmormîntare, era anvelopare.

Muncitorii au izolat și subsolul. Au făcut-o însă într-un mod original. La un moment dat, avînd nevoie să oprească apa de pe coloană, amicul meu a intrat în subsol și a descoperit că acolo nu mai exista nici un robinet. Toate erau „anvelopate“. A trebuit pur și simplu să sape în polistiren pentru a le găsi. Cam ăsta e stilul în care se desfășoară lucrările, pe care nimeni nu-l poate ține sub control. Povestea cu plata e și ea incertă. Locatarilor nu le e prea limpede cînd, dacă și în ce fel vor plăti lucrarea. Li s-a vorbit mult despre fonduri europene, dar nimic foarte precis despre partea care le revine.

Din fervoarea cu care firmele de construcții își doresc să preia astfel de contracte, se pare că pentru ele e o afacere extraordinară. Un profit în fața căruia amănuntele nu mai contează. Pentru cei ce trag sforile acestei mari operațiuni, faptul că polistirenul poate ascunde fisurile și problemele de structură care apar la cutremure, că în spatele acestui material se formează mai ușor igrasia, că lucrările s-ar putea face și cu alte materiale mai bune și cu mai multă grijă par a fi chestiuni care intră în categoria detaliilor nesemnificative. Nu mai pomenim întrebările legate de rezistență și de necesitatea întreținerii acestor materiale în timp. Lucrurile merg implacabil înainte. E adevărat, de cînd cu polistirenul, unii au sesizat o creștere cu vreo două grade a căldurii din apartament. Asta e partea cea mai bună. Cea mai rea e că nimeni nu știe dacă există studii de specialitate independente privind riscul la incendii, în condițiile în care polistirenul, chiar și ignifugat, poate lua foc. Și te poți oare încrede în avizele date de autoritățile locale? Sau am și uitat ce s-a întîmplat la clubul Colectiv?

ready made

NOU! SUCCES PESTE SUCCES!

„**Țesale americane, rotunde pentru cai și pentru vite cornute.** Curăță de 50 de ori mai iute ca alte țesale și nu mai este necesitate de perie. *Bucata lei 2.* La o comandă de 5 bucăți, se trimete franco în toată țara. *Țesale pentru câini de lux, bucata lei 3.50.*“

Adevărul, Anul VI, No. 1536,
Duminică, 30 Maiu 1893

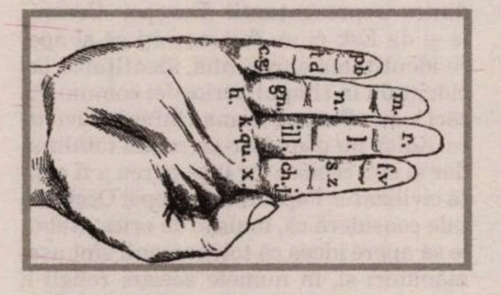

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

Destin antic

Colegul meu de la Franceză, Diotim Doctorescu, trăiește, de mai multă vreme, o dramă profesională. A ajuns *fatum malus* pentru un student numit, nu atît inubliabil, cît cumva predestinat, Marțian Cucuvelea. După toate aparențele, lui Cucuvelea i-a cîntat, insistent și nefast, cucuveaua pe umăr, iar cucuveaua în chestiune a avut mereu chipul și asemănarea bietului profesor francofon Doctorescu. „Codrine“, mi-a povestit deunăzi, trist, universitarul fatidic, „crede-mă pe cuvînt, n-am absolut nimic de împărțit cu Marțian ăsta! Acum mai bine de un deceniu, cînd am ținut primele cursuri de literatură franceză veche la seria lui, nu mi-a atras atenția în nici un mod. Era completamente incolor și inodor… La un moment dat, s-a întîmplat însă un lucru neplăcut, care l-a scos în evidență. A chiulit, la o oră, întreaga grupă fără cel mai vag preaviz. Organizau nu știu ce *Miss Boboc* și, în loc să-mi comunice suprapunerea, civilizat – pentru a putea, eventual, reprograma întîlnirea –, ei, în postura unor studenți la Franceză care se respectă, au șters-o englezește. Numai Cucuvelea, stupid ori dezinformat, habar n-am care a fost explicația, răsare în amfiteatru, zîmbind nătîng. Prin urmare, a trebuit să-mi fac treaba și să țin prelegerea de la A la Z. Inevitabil, m-am enervat și mi-am vărsat năduful pe singurul spectator disponibil, culmea, moralmente nevinovat. Sînt pedagog, nu savant autist, și m-am simțit obligat să elaborez o demonstrație etică. Mi-am pigmentat învățăturile medieviste cu ample digresiuni pe tema decăderii tineretului contemporan – ascultate și asumate spășit de Cucuvelea în contul coechipierilor chiulangii. La examen, ce să vezi? M-a apucat impulsul revanșard și am decis să fiu ticălos. Le-am dat subiect fix din materia discutată în cursul buclucaș. Spre oroarea mea, singurul literalmente nepregătit fu Marțian. Ceilalți învățaseră pe rupte. Or, eu pot fi rău, la rigoare, dar nu și incorect! Așadar, Cucuvelea a încasat 4, în timp ce multitudinea a primit, cu urale, note de 9 și 10. La restanțe, am tras o gripă teribilă și am amînat examenul. Aflu ulterior, cu regret, că, din acest motiv, Marțian a pierdut o deplasare Erasmus pentru care concurase cu succes. Mai trebuia să dovedească statutul său de integralist, în săptămîna premergătoare plecării în Franța, fapt care, prin suspendarea testului meu, evident, a devenit irealizabil, iar sărmanul student a rămas acasă. Peste un an, tot eu am propus, în Consiliul Facultății, să nu mai acceptăm candidaturi, la menționatul program Erasmus, cu medii generale mai mici de 8,50. Ideea s-a impus cu un vot masiv și s-a transformat în literă de lege. După o vreme, cineva m-a informat că studentul Marțian Cucuvelea reprezenta un caz exotic. Avea media 8,49, pierzînd astfel orice șansă de a studia – fie și pentru un semestru – în străinătate, pe parcursul anilor de licență. Nu-ți ascund că, în aceeași perioadă, am pledat pentru anularea, din motive financiare, a burselor sociale deținute de beneficiari proveniți din familii cu un cuantum lunar de venit peste 3.000 de lei. Propunerea a intrat, imediat și entuziast, în regulament. Stupoare! O secretară mi-a zis, după cîteva luni, că măsura nu a eficientizat bugetul, existînd o singură victimă a recalculărilor, un oarecare Marțian Cucuvelea, ai cărui părinți cîștigau împreună 3.004 lei… Ca atare, tipul a început să mă privească urît cînd mă întîlnea pe coridoare. Pînă și unii colegi mă întrebau ce-mi căşunase pe blîndul Marțian. Mă dezvinovățeam pretutindeni. Explicam că, la mijloc, se afla un bizar și ironic joc al sorții, că îl simpatizez, în fond, pe Marțian și așa mai departe. Degeaba! Pe măsură ce mă justificam mai puternic, pe atît eram mai suspect de ipocrizie… Intrasem eu însumi, bătrîne, în malaxorul destinului implacabil! Cînd, la examenul de licență din iulie, pe o căldură infernală, ca președinte, am hotărît să mut comisia într-o altă sală, unde funcționa aerul condiționat, iar Cucuvelea – programat să-și susțină teza la prînz –, dezorientat, s-a rătăcit, ratînd prezentarea și întîrziindu-și absolvirea Facultății cu o jumătate de an, îndrumătorul lucrării lui m-a acuzat vehement că aș fi apelat la tertipuri ieftine pentru a mutila destinul unui tînăr… Anii au zburat, din fericire, oferindu-mi, finalmente, certitudinea că aș fi scăpat de fatalitate. Pînă în urmă cu o săptămînă, cînd merg la Decanat să verific comisiile de gradul întîi. Știi și tu că te trezești președinte la cîte una pe nepusă masă. Așa a și fost! Mi se repartizase o inspecție într-un sat obscur de pe lîngă Roman. Profesor-candidat la gradul unu în educație – Marțian Cucuvelea! Îngrozit, l-am sunat imediat pe coordonatorul tezei metodico-științifice și l-am rugat, aproape plîngînd, să-l anunțe pe împricinat despre coincidență, dar, totodată, să-l și liniștească, întrucît voi fi un președinte model, îi voi acorda negreșit nota 10. Omul a revenit, tulburat, după un timp și mi-a zis că-i comunicase totul lui Marțian, însă acela, auzind vestea, s-ar fi decompensat brusc, distrugînd orice punte de dialog rațional. Răcnea că se retrage din învățămînt și că, apoi, se autoincendiază în Piața Revoluției din București, că se aruncă în aer în fața Guvernului, că se reprofilează ca terorist ISIS, că se însoară cu mătușa Tamara etc. etc. Nu știu cum să procedez, prietene! Vreau să-mi răscumpăr influența malefică asupra vieții vechiului meu învățăcel, să-i arăt buna mea credință. Aș înființa o Fundație *Cucuvelea*, un ONG *Marțian* ori ceva. I-aș fi argat fără simbrie o vreme, i-aș plimba cățelul gratis, i-aș adopta un copil… Sau să-l propun oare membru al Uniunii Scriitorilor din România?“

Studentul Marțian Cucuvelea reprezenta un caz exotic.

***Codrin Liviu Cuțitaru** este decan al Facultății de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Prezentul discontinuu, *Editura Institutul European, 2014.*

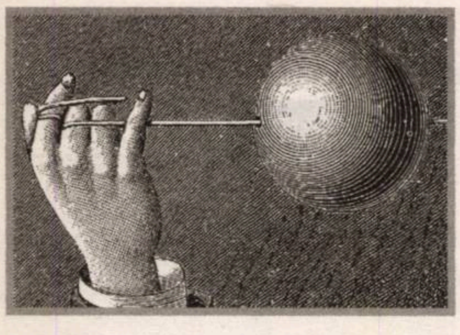

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Bonuri de lectură

Acum un an, la scurt timp după învestire, l-am auzit pe președintele Iohannis insistînd pe importanța educației pentru dezvoltarea societății și promițînd că se va implica într-o campanie de promovare a lecturii. Are dreptate, chiar e nevoie de o asemenea campanie. La fel cum foarte urgente ar fi și niște măsuri de susținere a educației în mediile defavorizate. România este țara europeană cu cel mai mare număr de analfabeți. 6% din populație nu știe carte. 41% din elevii români au acasă mai puțin de zece cărți. În jur de 40% din elevii în vîrstă de 15 ani au dificultăți la citire. Peste 30.000 de copii din primul ciclu de învățămînt au abandonat școala – iată datele oferite de Federația națională a organizațiilor neguvernamentale pentru copii (2013). În cele mai multe cazuri, cauzele abandonului școlar sînt legate de izolare și de sărăcie. Există cîteva organizații care încearcă să contracareze efectele precarității și care susțin (inclusiv financiar) prezența elevilor în școli. Dar ele sînt insuficiente numeric și valoric. Scăderea numărului de analfabeți ar trebui să constituie o prioritate.

Această stare de precaritate a sistemelor de distribuție lasă o parte foarte însemnată a populației fără acces la ultimele apariții editoriale.

Barometrele de consum cultural arată și alte dezechilibre: dacă în jur de 20% din populație afirmă că citește peste zece cărți pe an, există, la celălalt pol al statisticii, o cincime care nu citește niciodată. Datele sînt paradoxale. Dar ele acoperă o realitate: subdezvoltarea infrastructurii culturale din România. Piața de carte înseamnă aproape 100.000 de titluri pe an, *tout genre compris.* Cifra este mică raportată la alte state europene, chiar și la cele de talia României. Ceea ce frapează e însă tirajul foarte scăzut al cărților. În acest context, însuși termenul de best-seller devine superfluu. Un roman românesc e considerat best-seller dacă depășește 3000 de exemplare într-un an; pentru un roman străin, cifra e ușor mai ridicată, 4000 de exemplare. Circulația cărților de poezie se situează între 300 și 1000 de exemplare – marja fiind oricum prea mică pentru a stabili un best-seller sau ierarhii în funcție de vînzări. Tiraje foarte mari au înregistrat în ultimii ani edițiile ieftine, de chioșc, vîndute împreună cu ziarele. Însă mecanismele de promovare și prețurile practicate nu încurajează, de fapt, nici lectura, nici alegerea deliberată, conștientă, a cărților de către cititori: cititorii sînt priviți, în aceste campanii, doar ca niște consumatori.

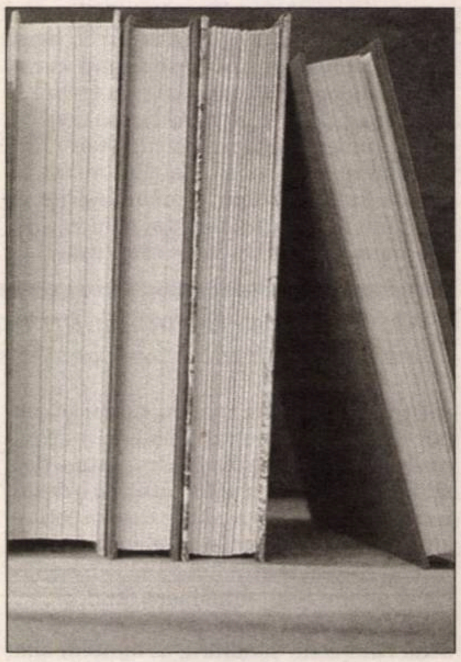

Librăriile sînt foarte puține și funcționează la limita subzistenței. Ele se adresează unui public format, cu o bună educație literară. Așa-numitele lanțuri mari de librării nu sînt, de fapt, chiar atît de mari și, oricum, nu s-au extins decît în orașele (universitare) importante. Din aproape 600 de librării cîte funcționează în România, în jur de 100 sînt localizate în Capitală. Există localități de dimensiuni medii care n-au librării deloc sau în care librăriile vînd, de fapt, preponderent articole de papetărie și carte școlară. Această stare de precaritate a sistemelor de distribuție lasă o parte foarte însemnată a populației fără acces la ultimele apariții editoriale.

O măsură utilă, pusă în practică în Franța, ar fi sprijinirea directă a consumului de carte prin distribuirea unor „bonuri de lectură“, a unor vouchere cu valoare fixă subvenționate de stat: un carnețel cu file valorice oferit elevilor și/sau profesorilor la început de an, pe baza cărora se pot achiziționa exclusiv cărți. Pentru a pune în practică o asemenea măsură e nevoie de un program coerent, susținut de Ministerul Culturii și executat de Ministerul Educației.

Dar prețul nu constituie întotdeauna un impediment. Sau nu prețul e principalul factor. Ci accesul real la produs. Există orașe de talie medie care nu au librării sau unde în magazinele pe care scrie „librărie“ se vînd, de fapt, doar jucării și obiecte de papetărie. Pentru a încuraja consumul de carte ar fi deci nevoie de o extindere a rețelelor de difuzare, subvenționînd, în zonele defavorizate, deschiderea unor librării de calitate, formarea librarilor și/sau felurite evenimente de promovare a lecturii. Astfel de programe de finanțare există în Franța – o țară care altminteri nu duce lipsă de librării.

■ ■ ■

PUBLICITATE

în decembrie

adevărul îți aduce FILME CLASICE DE TOP

4 FILME de excepție

PREȚ SPECIAL ziar + DVD 14,99 lei

REGELE PESCAR
MIERCURI 2 decembrie

RĂMĂȘIȚELE ZILEI
MIERCURI 9 decembrie

PEȘTELE CEL MARE
MIERCURI 16 decembrie

JUSTIȚIE PENTRU TOȚI
MIERCURI 23 decembrie

© 2015 Layout and Design Sony Pictures Home Entertainment Inc. All Rights Reserved.

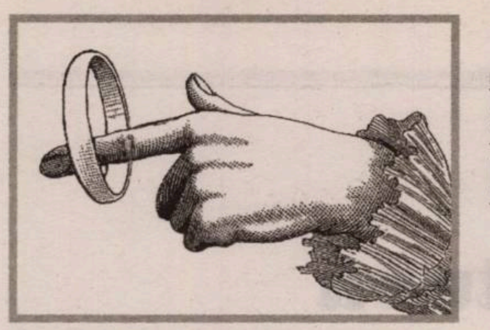

Selma IUSUF

legende **urbane**

Campionii dreptății

Îi știți p-ăia care îți bagă pumnul în gură dacă te apuci să vorbești despre copii, dar tu nu ai copii, dacă îți dai cu părerea despre bicicliști, dar nu n-ai mers în viața ta pe bicicletă, dacă n-ai văzut girafe, dar ai o părere despre cum se hrănesc ele cu vîrfuri de copac?

Domnule, eu sînt acum în siguranță. Am fumat ca un turc o grămadă de ani, m-am lăsat de un an și ceva, am fost și aici, și dincolo, și așa, și altminteri. Pot să spun că mi se pare o prostie disputa asta crîncenă dintre fumători și nefumători.

Cînd toată lumea se aștepta să treacă lejer prin Parlament legea antifumat în spații publice, adoptarea ei a fost amînată din cauza unei sesizări a Consiliului Concurenței. (Scriu textul cu o săptămînă înainte de a fi publicat, dacă între timp legea se adoptă sau nu, asta e.) Subiectul a reînviat un război sîngeros între adepții fumatului și campionii sănătății. Toată lumea e isterică. Dreptul meu de a fuma, discriminare, ipocrizie maximă pentru că vă băgăm în buzunare taxe imense din comercializarea de țigări – spun fumătorii. Ne intoxicați și pe noi, și pe copiii noștri, vă put hainele, mîinile și gura, vă tratăm prin spitale pe bani publici pentru că voi v-ați înnegrit plămînii – strigă din partea ailaltă ăștia cu plămînii rozalii.

Ca cineva care a avut plămînul negru și acum îl are (sper) rozaliu, cred că oricine are un loc sub soare. Nu văd nimic rău în existența unor localuri în care să aibă acces doar fumătorii și, la fel, în existența unora unde să intre doar nefumătorii. Uite, e foarte bine să nu ne amestecăm, să ne ignorăm civilizat și fiecare să-și vadă de treaba lui în acest divorț comunitar, în acest partaj curat. Sigur, ăla cu prietenii mixte va trebui la un moment dat să aleagă, dar nu cred c-a murit nimeni dacă a stat cîteva ore fără să fumeze, nu? La fel, de cînd m-am lăsat de fumat, mi-am asumat ieșirile cu prietenii fumători și am stat ca-n vremurile bune în localuri unde tăiai fumul cu cuțitul. Dar așa am vrut eu, nu mi s-a impus nimic. Că a doua zi simțeam că-mi miroase și creierul pe dinăuntru, asta e deja altă treabă. Vine cu nefumatul, cu o dezintoxicare fizică și mentală de care te poți realmente bucura, dar pe care nu trebuie cu nici un chip să te străduiești să le-o bagi pe gît și altora. Știu, fumătoare fiind, cît mă scotea din sărite predica celor care se dădeau campionii sănătății, ai bunului-simț sau mai știu eu ce or invoca ăștia care vor să te treacă strada cu forța.

Dacă fumatul e atît de nociv, de ce nu-l declară de-a binelea ilegal, ca pe droguri? Serios, de ce jumătățile astea de măsură?

Singura chestie care nu mi-ar conveni foarte tare dacă ar exista spații dedicate exclusiv fumătorilor și nefumătorilor, ar fi că dincolo, la fumători, ar fi mai *cool*. Ăștia întotdeauna au parcă mai multe de povestit și, dincolo, la ei, parcă se rîde mai tare. La noi, la ne-, treaba e mai calmă și lumea are ce face cu mîinile pe masă. O să mai dureze ceva pînă atingem nivelul de *coolness* al fumătorilor, dar sîntem pe drumul cel bun. Nu cred că trebuie să le sucim acestor oameni mîna la spate. Încetul cu încetul, presiunea socială va fi într-atît de mare, ea, singură, că mulți vor renunța probabil la fumat. În momentul în care vei constata că la o masă întreagă de prieteni ai rămas singurul fumător, bunul tău simț te va face să ieși afară la o țigară, să nu le fumezi ălora în nas la masă. Și, în cele din urmă, probabil că te vei lăsa sau îți vei căuta alt grup de amici, nu știu. Unde mai pui că pachetul de țigări se scumpește de la an la an, iar un calcul simplu, pe lună, pentru cineva care fumează un pachet pe zi, nu arată deloc bine financiar. Fumează ăla o pereche de pantofi scumpi pe lună, fumează jumate de *city break* productiv la Amsterdam, fumează un palton și-o pereche de mănuși.

Am fumat ca un turc o grămadă de ani.

Așa că, frați fumători, sper să nu vă hăituiască lumea prin tot orașul și să ajungeți să organizați întîlniri clandestine pe la vreunul pe-acasă. Vreau să trăim alături, fiecare cu cîrciuma lui, atîta vreme cît nici un terț nu are de suferit de pe urma noastră. Cît de frumos ar fi?

Selma Iusuf *este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

Dinu Pillat (III)

„În concluziile de învinuire a grupului, la 10 februarie 1960 anchetatorul penal de Securitate constată:

- *«Învinuitul Pillat Constantin, trădător de patrie, își împletește activitate investigatoare cu activitatea contrarevoluționară a lui Noica Constantin și a complicilor săi. Ei sunt socotiți capii grupului.»*

- *«Consolidarea continuă a regimului nostru, realizările pe drumul construirii socialismului, a făcut să crească ura învinuiților Noica Constantin și Pillat Constantin și a complicilor lor și ca urmare și-au intensificat activitatea contrarevoluționară [...] fiind dușmani ai luptei și realizărilor poporului muncitor, străini de interesele patriei.»*

- *«În cadrul acestor întruniri* (pentru lecturi literare, *n.m.), Pillat Constantin și ceilalți au purtat discuții cu caracter profund dușmănos la adresa Republicii Populare Romîne, calomniind și ponegrind literatura realist socialistă și regimul democrat popular din țară, propagînd totodată ideea schimbării acestui regim printr-un nou război mondial, care, după cum afirmau ei, ar urma să fie cîștigat de către puterile occidentale. Ei își legau speranțele deșarte în restaurarea vechiului regim burghezo-moșieresc și de acțiunile agresive întreprinse de puterile imperialiste împotriva țărilor socialiste, asemănătoare evenimentelor contrarevoluționare din Ungaria."*

Ibid.

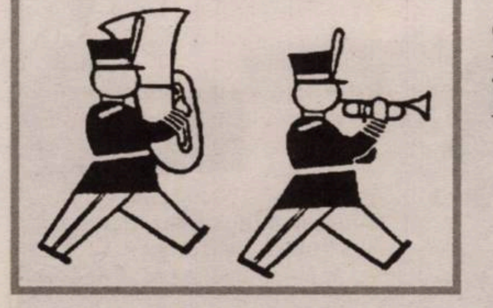

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și **coate**

Români, maghiari, secui. Și o bombă

O fi fost?! N-o fi fost?! Asta știu, deocamdată, doar cei suspectați că moșmondeau ceva prin Secuime, dar și niște instituții ale statului, a căror treabă e să demonstreze limpede dacă suspecții chiar puneau de-o întîmplare urîtă. Pînă una-alta, știm că s-a produs zarvă, că un cetățean român de naționalitate maghiară e cercetat în stare de arest și că un număr de cetățeni protestează, în centrul orașului Tîrgu Secuiesc, la adresa arestării concitadinului lor. Firește, faptul că povestea cu arestarea s-a petrecut de Ziua Națională a României mărește considerabil ceața, emoția și tensiunile din jurul acestor fapte.

Partea proastă e că, orice am afla oficial, orice s-ar anunța în urma cercetărilor, tot urît se iese din povestea asta. Dacă „patriotul naționalist" (pentru unii dintre maghiari și secui) sau „teroristul extremist" (pentru unii dintre români) se pregătea să facă o bombă sau o pocnitoare mai mare, prin care să anunțe că partea aia de țară nu e sat fără cîini – și că autonomia va fi cîștigată cu absolut orice preț –, asta e o primă veste foarte proastă. Dacă instituțiile statului român, cele responsabile cu ordinea, siguranța cetățenilor și apărarea statului de drept, nu au un caz concret, limpede, bazat pe dovezi, dacă povestea e una însăilată și trasă de păr, atunci asta e o a doua veste foarte proastă. Nici nu contează ordinea în care vin veștile astea. Un rău s-a produs: o antagonizare și mai mare, care se așază peste antipatii vechi și ranchiune istorice.

Din orice unghi ai privi povestea, lucrurile arată urît. Contextul internațional e extrem de tensionat, cu o lume împărțită între conflicte locale întinse pe arii foarte mari și o stare generală bîțîindu-se pe picior de război. Vești proaste din Europa de Est, unde democrația pare mult mai fragilă decît s-a crezut, chiar și în Polonia, un loc în care statul de drept era dat ca foarte sigur. În Franța, Marine Le Pen mărșăluiește spre victorie. În Siria și în Irak se bombardează la greu și se așteaptă intervenția trupelor speciale americane, franceze și britanice. Afganistanul e un haos dătător de fiori. Libia e o beznă din care poate ieși oricînd o lighioană. Dacă nu cumva iese din Yemen. Boko Haram face ravagii prin Africa și pare că vrea să se plimbe un pic și prin lume. Turcia și Rusia mîrîie una la cealaltă. Ucraina începe presiuni economice la adresa Crimeei ocupate și taie curentul electric, iar acordul de încetare a focului în Est tremură ca varga. Valurile de refugiați bagă Europa în panică.

Pe fondul ăsta căpiat, la Tîrgu Secuiesc, ca-ntr-un banc prost, bubuie de 1 Decembrie o veste cu chip de 1 aprilie. Unii plănuiau, cică, să facă o bombă. Pînă cînd cercetările nu demonstrează ceva foarte concret, evident că nu e cazul de speculații isterice. Dar fondul pe care se întîmplă povestea asta e gata isterizat de multă vreme. Că isteria e mascată de broboade o știm cu toții. Dar e esențial să avem prezența de spirit și înțelepciunea de a desface cu grijă broboadele acestei mumii. Ele nu sînt doar ranchiunele istorice din Transilvania, ci, poate, mai ales, rezultatele felului foarte prost în care ne-am gospodărit parcursul de după 1989.

Corupție n-a fost doar la București, ci și prin locurile unde, indiferent de naționalitate, unii se dau moștenitori de drept ai Habsburgilor. Oceane de păduri am tăiat într-o veselie cu toții, și tot indiferent de naționalitate. Vestigii, fosile, obiecte de patrimoniu am furat toți, la fel de indiferent de naționalitate. Iar cînd se ivește un moment de spargere a bubei, cînd se ajunge la o răspîntie istorică, răbufnesc toate. Iritări vechi, ale unora, care se amestecă hăbăuc într-o furie generală, turnate peste frustrarea, dezamăgirea, orgoliul rănit al altora, gata să verse tot năduful peste o antipatie veche, mereu aflată la îndemînă și zgîndărită cu orice prilej. Dar cel mai tare răbufnește frustrarea comună că se trăiește prost. Și că am fost, cu toții, victimele minciunii, manipulării, tragerii în piept, furăciunii, dar și ale propriilor noastre fantasme, provincialisme și micimi.

În zeci de ani, n-au venit nici rușii, nici sirienii, nici afganii, nici yemeniții să ne oprească de la a construi autostrăzi spre Transilvania, Banat și Moldova. Deși sînt drumuri, și la ora asta, care se prăbușesc sau au gropi ca după asalturile tuturor teroriștilor din lumea asta. Nu ne-a oprit nimeni să facem spitale și școli civilizate, așa cum nu ne-a oprit nici să cerem socoteală de la cei care ne conduc. Sigur, culpa comună are nuanțe și nu e ca o căciulă pentru capetele tuturor. Dar respectul față de un stat și față de valorile lui nu vine nici din retrageri cu torțe, defilări, fluturări de steaguri, și nici din veselie patriotică, o dată pe an. După cum nici neghiobiile în uniforme de carnaval ridicol, imnurile și cîntările belicoase, nesimțirea de a refuza să înveți să te descurci decent în limba oficială a statului al cărui cetățean ești, nimic din toate astea nu duce spre civilizație.

Sînt vremuri foarte complicate. Și multe prilejuri să fim proști. Tentația e foarte mare.

Cătălin Ștefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Victor NEUMANN

Religiile și mesianismul religios

– fabuloasa aventură a lui Șabbatai Țevi –

În pofida timpului ce ne desparte de mesianismul lui Șabbatai Țevi (a trăit între 1626 și 1676), armoniile și dizarmoniile pe criterii religioase ocupă un loc aparte în istoria culturilor și societăților europene și orientale. Mișcarea mesianică a lui Șabbatai Țevi (Zewi/Zwi), născută la Smirna, a avut un puternic ecou în regiunile Imperiului Otoman, dar și în multe altele din Europa secolului al XVII-lea. A fost timpul în care evreii – alungați de regii Spaniei catolice – se așezaseră în Balcani, în Țările de Jos, în Anglia și în nordul Africii. În 1617, la inițiativa lui Jehuda Lerma, la Thessaloniki s-a deschis o Yeshiva, mai tîrziu transformîndu-se într-un faimos centru al învățăturii iudaice. La Thessaloniki fuseseră elaborate cîteva dintre tratatele excepționale ale învățaților evrei-sefarzi, opere literare, filozofice, istorice semnificative nu doar pentru istoria culturală din Imperiul Otoman, ci, adesea, definitorii pentru un autentic centru cosmopolit al Europei premoderne și moderne.

Studiul Zoharului și știința mistică a Kabbalei – misticism organizat în școala lui Safed prin venerația față de creatorul ei, rabinul Isaac Lurie, însoțit de un dor față de Mesia a cărui sosire era așteptată în fiecare zi – au fost răspîndite prin intermediul limbii *ladino* (limba vorbită de evreii sefarzi/spanioli). Așa se explică faptul că, între 1650 și 1666, mișcarea mistică a lui Șabbatai Țevi va fi bine primită de o parte importantă a evreilor din sudul și nordul Europei, din Asia Mică și din nordul Africii. Fusese un moment de maximă încordare, însoțit de evenimente nemaiîntîlnite. Șabbatai a fost recunoscut ca Mesia datorită „ucenicului“ său, Nathan din Gaza, cel ce avea să organizeze teologia mișcării și răspîndirea ei. Vestea sosirii lui Șabbatai e aceea care provoacă entuziasmul poporului evreu. Glorificarea „Răscumpărătorului apostat“ a fost posibilă din cauza condițiilor materiale, a instabilității vieții sociale și culturale, a contextului în care trăiau evreii. În mijlocul altor comunități lingvistice și religioase, ei intraseră în dialog cu acestea, acceptînd nu numai reciprocitatea serviciilor, ci și interferențele ori includerea setului de valori spirituale și culturale ale oamenilor și comunităților pe care le-au întîlnit în cale. Denunțul mișcării mesianice de către kabbalistul Nehemia Kohen a grăbit dispariția lui Șabbatai. Ecoul mișcării a fost însă unul incredibil.

Unul dintre urmașii lui Șabbatai Țevi, Nehemya Hayim ben Moshe, s-a născut la Sarajevo, în jurul anului 1650. Acuzat de cercurile rabinice ca misionar ascuns al șabbataismului, el a umblat din loc în loc. Învățat, la rîndul său, în literatura rabinică și în doctrina mistică a Zoharului și a Kabbalei, el a dat continuitate speranțelor mesianice ale evreilor. În 1683 s-a mutat de la Thessaloniki la Belgrad, pentru ca în 1687 să fie capturat de germani la Valona. După eliberare, se întoarce la Thessaloniki. Din 1698 și pînă în 1702 locuiește la Nablus, Ierusalim și Sidon. Din Ierusalim este exilat, rabinii proclamînd *herem* față de el. Unul dintre planurile lui Nehemya Hayim era de a-i instala pe discipolii lui Șabbatai în Tiberias. Cu tot atașamentul față de iudaism și de Tora lui Israel, el și-a continuat aventura spirituală în căutarea unui Dumnnezeu universal.

Dedicat ideilor și credințelor religioase, convergențelor și convertirilor, relațiilor evreo-musulmane în Imperiul Otoman și evreo-creștine în Europa, romanul lui Andrei Cornea *Uimitoarea istorie a lui Șabbatai Mesia* (Humanitas, 2015) reconstruiește un fragment fabulos din istoria evreilor, respectiv din istoria mesianismului iudaic. El are în vedere lumea multi- și interculturală a Imperiului Otoman, dar și aceea din arealul bizantino-balcanic ori central-nord european. Autorul – filozof, eseist, traducător și jurnalist – a studiat temeinic acest episod fascinant din trecutului iudaismului, repovestind într-un mod inteligent și credibil aventura lui Șabbatai Țevi. Bazîndu-se pe rezultatele unor cercetări savante, Andrei Cornea reface traseul misticului Șabbatai Țevi, creionîndu-i portretul în funcție de realitățile, faptele, evenimentele cu care s-au confruntat evreimea și comunitățile ei în secolele de tranziție de la medieval la modern. Narațiunea este seducătoare, autorul imaginînd Thessaloniki, Adrianopole, Smirna, Constantinopolul și alte locuri ale lumii mediteraneene pentru a da viață mediilor care au făcut posibilă mișcarea mesianică șabbataistă.

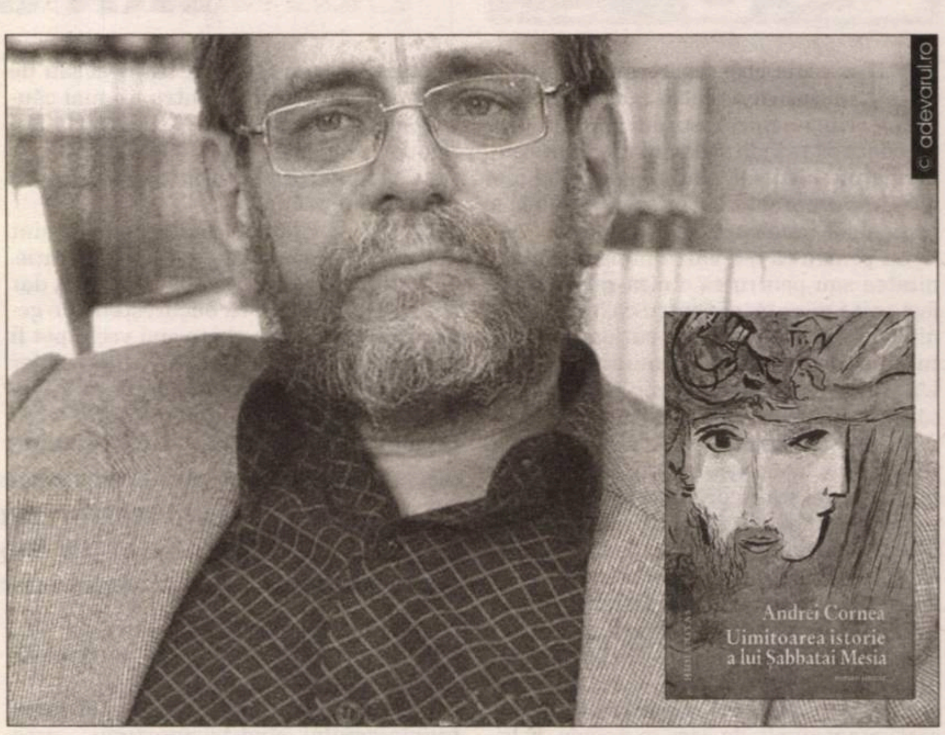

Fără a se îndepărta de adevărul istoric – chiar și disciplină de studiu fiind, istoria continuă să fie la limita dintre ficțiune și știință –, romanul lui Andrei Cornea include o amplă dezbatere, în care orientarea teologico-mistică a lui Șabbatai e prezentată în relație cu iudaismul, creștinismul și islamul. Reacțiile neașteptate ale liderilor Imperiului Otoman dezvăluie nu doar controversele de dogmă, cît mai ales modalitățile în care evreii au supraviețuit preț de mii de ani în diaspora. În gura multora dintre personajele cărții descoperim preocuparea pentru amploarea și misterul ereziei șabbateene. Teribila veste a apostaziei lui Mesia este un șoc, greu de identificat în alte vremuri. „Se întîmplase ceva aproape imposibil de conceput... Părea că Mesia își renegase propria religie.“ În fapt, acest gen de mesianism are în vedere chestiunea identității evreiești, a oricărei identități comunitar-religioase sau, mai tîrziu, naționale, în care, periodic, se inventează și se reinventează noi valori, noi trăsături. Fenomenul se întîmplă ori de cîte ori indivizii sau colectivitatea traversează o criză de conștiință.

> *„Cartea reconstruiește un fragment fabulos din istoria evreilor.“*

Andrei Cornea arată o preocupare pentru tema identităților multiple – apropierea lui Șabbatai Țevi de lumea musulmană, amalgamarea legilor a două sau mai multe credințe religioase, geneza comunității *dönmeh,* a credincioșilor ascunși sub turbanul musulman –, toate reprezintă o mare provocare pentru cititor. În fapt, autorul arată, prin scene reale sau fictive, în ce anume constă misticismul de orice fel, ce a însemnat și ce înseamnă incluziunile și excluziunile, fanatismele religioase sau politice. De pildă, atunci cînd invocă oamenii ce poartă mai multe nume, ce își schimbă numele și care se întîmplă să aparțină mai multor religii pe rînd sau în același timp – mozaică, musulmană, creștină –, Andrei Cornea stăruie asupra adaptabilității individului la contextul social-politic, la culturi ori stări de spirit diverse. Soția lui Șabbatai a fost inițial Marie, mai tîrziu Sara, pentru ca ulterior să poarte numele de Fatima. Traseul e sugestiv: e născută evreică poloneză, e botezată catolică de cei ce au înfiat-o, iar apoi, mulțumită lui Șabbatai, își redescoperă și își cultivă propriile-i rădăcini iudaice, pentru ca în final să adere la islam. Fiul lui Șabbatai, Ismail sau Ișmael, primește și numele evreiesc de Israel, combinînd iudaismul cu islamul, ori recunoscînd apartenența la ambele culte religioase în același timp.

Trebuie observat că evreul – al cărui destin e omniprezent în reflecțiile literar-filozofice și istorico-istoriografice din cartea lui Andrei Cornea – nu uită niciunde și nicicînd să se raporteze la sine. „Cunoaște-te pe tine însuți“ e suprema deviză a civilizației sale. Mereu se îndreaptă spre istoria, spre destinul lui. E destinul diasporei sale, afirma Fernand Braudel. Neliniștea îl împinge spre sondarea ego-ului. E conștient de rămășițele sufletești ale strămoșilor, pe care le poartă în adîncuri, de acel suflet „alcătuit din mai multe euri“. Cît despre mișcările mistice, în cazul lor e vorba de o dialectică a transparenței și a obstacolului, a purului și a impurului, realizată prin acest mariaj de neocolit între lumini și tenebre, ceea ce ne permite să accedem la puterea de a pătrunde într-o altă lume. În toate mișcările mesianice evreiești, fie că invocăm șabbataismul, fie Golemul, fie hasidismul, cele două tendințe, mistica și magia, atît de mult manifeste în diaspora iudaică, „se reapropie și coexistă ca la început“.

Problema identității este una fundamentală în cartea lui Andrei Cornea. Povestea lui Șabbatai Țevi este una reală, e istoria maranilor, a evreilor spanioli convertiți și refugiați din Spania în Imperiul Otoman sau în Olanda. E una cu adevărat uimitoare, una pe care cititorul nostru n-a avut ocazia s-o descopere și s-o înțeleagă de vreme ce istoria și cultura evreilor nu au beneficiat de suficient interes în mediile socio-culturale din România. Șabbatai a fost un personaj real, face parte nu doar din istoria evreilor și a iudaismului, dar, deopotrivă, din istoria Imperiului Otoman. O istorie pe care va fi de dorit s-o cunoaștem mai bine, spre a înțelege evoluția comunităților balcano-bizantine în epocile premodernă și modernă. Astfel, vom fi încă o dată impresionați de diversitatea moștenirilor culturale nu doar în cazul evreilor, ci și în acela al românilor, sîrbilor, bulgarilor, grecilor, turcilor etc. Vom ști mai exact de ce unii dintre conaționalii acestora poartă diverse nume, au mai multe religii sau au fost obligați de regimurile politice să treacă de la una la alta. În pofida limbii, istoriei și valorilor religioase comune, Europa a fost mereu influențată de valorile venite din afara ei, și-a schimbat mereu identitatea, în fapt aceasta fiind una plurală nu doar prin limbi, națiuni și administrații statale, ci și prin istoriile plurale ce stau la baza identității sale. Inițial, așa a fost înțeles proiectul cultural-civilizațional al Europei moderne: un set de valori de proveniență diversă ce se vor asambla mulțumită fuziunii orizonturilor. Doar că, prin noile mesianisme – laice de astă dată –, cultivate în secolul naționalităților și în acela al naționalismelor, amintita proiecție iluministă a fost întreruptă.

Genezei și lungii istorii a amalgamului religios iudeo-creștin și iudeo-musulman, posibil de identificat și prin maranii și *dönmeh*-ii trăind și evoluînd de-o parte și de alta a Mediteranei, Andrei Cornea le dă viață într-un chip memorabil. Probabil, acesta a fost și motivul pentru care a preferat să scrie un roman și nu o exegeză istorică. Interesul pentru ideile și gîndirea politice nu i-a scăpat din vedere. Dincolo de înțelesul dat faptelor trecute, de meritele literare, cred că toată construcția romanescă servește impecabil asumării istoriei recente, precum și mai bunei înțelegeri a prezentului. Alternînd istoriile, dezvăluind meandrele iudaismului, comparînd tragediile evreimii din secolul al XVII-lea cu acelea petrecute la începutul și la mijlocul secolului al XX-lea, așezînd din cînd în cînd în fundalul poveștii Thessaloniki – unul dintre cele mai cosmopolite și mai frumoase orașe ale Europei premoderne și moderne –, Andrei Cornea regîndește lumile paralele, dar și interferente ale Europei de ieri și de astăzi. Transpusă creativ, pendulînd între istorie și ficțiune, *Uimitoarea istorie a lui Șabbatai Mesia* este o autentică *ars combinatoria,* meritînd atenția oricărei categorii de cititori.

***Victor Neumann** este profesor de istorie la Facultatea de Litere, Istorie și Teologie a Universității de Vest din Timișoara.*

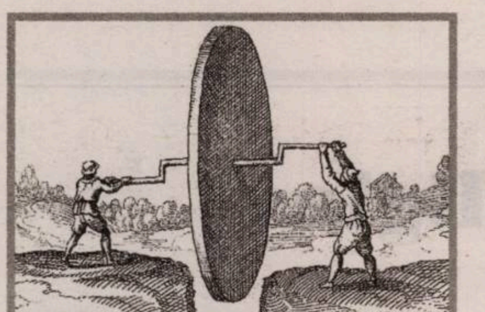

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

București. Arhipelag

Un amic observa recent că nici o inițiativă de media destinată exclusiv Bucureștiului nu a reușit vreodată să prindă rădăcini. Cele care supraviețuiesc, totuși, sînt mai degrabă minore, iar amprenta lor în spațiul public e neglijabilă (audiență, relevanță etc.). Asta nu pentru că n-a văzut nimeni oportunitatea sau pentru că o nișă relevantă a fost voit ignorată, ci pentru că bucureștenii au o raportare absolut curioasă la statutul lor de membri ai comunității locale. Un soi de pragmatism cinic gata oricînd să își nege identitatea. Sau să o ignore.

A fi bucureștean, pentru clasa productivă și mobilă a orașului, e o stare tranzitorie. Fie vei sta cu privirile întoarse spre provincia unde ai rădăcinile, fie visezi să pleci de tot în alte metropole sau măcar să te muți undeva în afara orașului și să iei contact cu străzile, cartierele și viața urbană doar pe baze contractual-utilitariste. Bucureștiul e orașul în care are sediul firma la care lucrezi, e orașul unde oferta culturală e cea mai mare, unde găsești magazinele de care ai nevoie. E locul în care se țin întîlnirile, e locul în care se iau deciziile, e locul în care se organizează cinele. Dar arareori e acasă.

E sediul centralismului românesc și e tolerat ca atare pentru că e mult prea mare pentru a mai fi abandonat. E uriașul care nu poate fi ignorat, dar căruia nimeni nu îi mai caută sufletul. Dimensiunile lui și nervii noștri sînt suficiente ca trăsături pentru mai toată lumea. Nimeni nu e cu adevărat atent la el (minus neplăcerile provocate de trafic și/sau de ordin administrativ) pentru a-i mai căuta o identitate pozitivă. E sufrageria României, cînd mai toată populația lui ar vrea să fumeze în bucătărie sau să își bea ceaiul pe terasă.

Majoritatea locuitorilor săi sînt la prima sau a doua generație. Nu am cifrele la dispoziție, dar pot să îmi închipui că bucureștenii de generația a treia sau chiar mai vechi pot fi adunați într-un cartier. Ar fi un cartier mare, ca Balta Albă, dar, după ce îi trasezi granițele și îi numeri locuitorii, obții cel mult un Cluj. Adică – fără să diminuez în vreun fel meritele și relevanța Clujului – puțin. Pur și simplu, ordinul de mărime e diferit.

Bucureștiul incluziv nu există.
Nici vorbă de București-comunitate.

Fără dezastrul produs de instaurarea comunismului, cînd bucureștenii – prea bogați, prea reacționari, prea nedemni de încredere – au fost ținte privilegiate ale primelor guverne de inspirație sovietică, poate altfel ar fi arătat peisajul uman al orașului. Dar asta nu e ceva ce mai poate fi recuperat. Rămîn memoria și poveștile. Bucureștiul incluziv nu există. Nici vorbă de București-comunitate. Dar – și aici aș vrea să părăsesc tonul pesimist – există un București al comunităților.

Multe, foarte multe. Un inventar sumar ar scoate în evidență nenumărate astfel de grupuri de oameni cu interese comune, cu pasiuni comune sau, de ce nu, cu necazuri comune. Există un București al pasionaților de arhitectură, unul al creștinilor, altul al colecționarilor de timbre, unul al comunității gay, un București al universitarilor, al amatorilor de petreceri, al militanților pentru infrastructură, al culturii alternative și al culturii oficiale, al *graffer*-ilor și al pictorilor sobri, al vîrstnicilor și al copiilor, al securiștilor și al feministelor, al crîșmelor mici și al restaurantelor-hală, al patriotismului semiautoironic de cartier și al manelelor, al militanților pentru cauze mici și al ecologiștilor. Enumerarea asta poate continua multă vreme. Mii de orașe mici într-unul mai mare.

Există, de asemenea, și un București al solidarității, un București al oamenilor buni, dacă vreți. Un oraș mic în interiorul orașului mare, populat de empatie inteligentă și însuflețit de activism civic. Există și așa ceva, și am văzut în toamna asta dovezile incontestabile ale existenței lui.

Particularitatea tuturor acestor comunități este similară cu aceea a asociațiilor de locatari. Întotdeauna privesc spre înăuntru. Există un fel de refuz prudent de a accepta poza mai mare. De a observa că o scară de bloc curată pe o stradă mizerabilă nu ajută pe nimeni.

Aproape niciodată aceste grupuri de oameni nu își extind vocea dincolo de interesul direct. Nu acceptă faptul că fac parte din simfonia metropolei. Le-aș numi comunități-insulă a căror agregare este întotdeauna opozabilă unei majorități adverse sau nepăsătoare. Un soi de egoism ieșit din prudență și incapacitate de conștientizare a faptului că binele particular este, indiferent de ideologiii sau experiențe private, dependent de binele comun.

Și nicăieri nu se văd lucrurile astea mai bine decît în perioadele electorale. În fapt, politicienii care își dispută administrația orașului sînt singurii care vorbesc despre București ca despre un întreg. Și o fac necredibil, cabotin și ipocrit. Și totuși cîștigă simulacrul de competiție electorală pentru că nu e nimeni care să încerce să scuture demagogia tezistă și plicticoasă a discursului din politica locală.

Gîndiți-vă repede la numele a trei oameni din Consiliul Local al unui sector din București. Apoi la trei oameni din Consiliul General. Îi puteți numi? Aveți idee ce fac acolo? Cum iau deciziile pe bugetele de sute de milioane de euro ale orașului? Ce îi mînă în luptă? Cine sînt oamenii ăștia?

Apoi amintiți-vă că orașul are o populație egală cu a Sloveniei. Are cineva senzația că e guvernat măcar pe jumătate la fel de bine ca Slovenia? Probabil, nu. Fie și numai dacă numărăm primarii bucureșteni dispăruți prin tribunale și aresturi.

Ceea ce încerc să spun e că primul pas spre sufletul marelui oraș e politizarea. Da, știu, cuvîntul ăsta are o reputație proastă. Însă cîtă vreme discursul politic e ținut în sfera aseptic-inutilă a politicienilor de carieră, cîtă vreme politica rămîne ceva nefrecventabil și neplăcut, comunitățile-insulă vor pluti fiecare în oceanul ei și vor acumula frustrări.

E politică și în baruri, și în arhitectură, și în parcuri sau pe trotuare. Și aici e o discuție lungă, dar cred că tragedia de la Colectiv a pus cîteva întrebări pe masă. A fost prea puțin remarcat detaliul că arestarea primarului general nu a produs cine știe ce urmări semnificative în termeni de politică locală.

Partidele nu au tras concluzii, iar numele vehiculate pentru alegerile de peste șase luni sînt cam în aceeași notă a vechilor primari. Pentru că *presiunea pe partide este, de fapt, prea mică.* Partidele noi, atîtea cîte ori fi, sînt mici și slabe, iar cele vechi – imobile și nestimulate în direcția reformării criteriilor de selecție. Ca să se întîmple o schimbare semnificativă e nevoie de politizare. E nevoie ca insulele să devină un arhipelag. Federație de interese complementare. Altminteri, sufocantul oraș va deveni tot mai greu de tolerat și, în cel mai bun caz, va rămîne doar locul în care au loc tranzacțiile și niciodată locul pe care să îl numim acasă.

Amicul care observa faptul că nu există media locale semnificative mai are o expresie: „Bucureștiul e totuși un oraș. Poate singurul“. Niciodată nu am știut ce să îi răspund la asta. Dar, dacă are dreptate, urgența e cu atît mai mare.

Teodor Tiță *este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

■ ■ ■

PUBLICITATE

VIAȚA MEA »
Mircea Mureșan, regizor: „Am scos-o pe fiica lui Dej, Lica Gheorghiu, din «Răscoala» cu foarfeca“
SPECIAL »
Grigore Gheba matematicianul care ne-a chinuit în anii de școală
SĂNĂTATE »
Dr. Adriana Pistol: „Într-un an nu mi-am vaccinat băiatul. A făcut o gripă îngrozitoare“
REPORTAJ »
Super-oaia de carne inventată la Botoșani
adevărul
64 de pagini
www.adevarul.ro
weekend
APOSTOLII EPOCII DE AUR
SERIAL WEEKEND ADEVĂRUL

Autorii serialului-eveniment Apostolii lui Stalin vă prezintă un nou documentar marca „Weekend Adevărul"

Personajele care au influențat destinul României în perioada 1965-1989

Din 4 decembrie, în fiecare vineri, în weekend adevărul

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

10 lei pentru un copil

Eram pe peronul metroului. Un puști umbla cu o icoană, o listă de subscripție, buletinul în copie. Încearcă în stînga, în dreapta. Se ceartă cu o mamă de copil. Mama îl înjură în fața copilului. Un businessman și uite că ea îl tratează cu spatele. Metroul nu venea. Bodyguard-ul de lîngă mine (era cu șapcă inscripționată) se uită în lungul liniei. Stau, observ, prins. Puștiul vine spre mine. Mă privește și-mi prinde ochiul. „Pot să...“, zice. Și eu îl las în preajma mea. Zice povestea unei asociații. Arată xeroxul, dovadă că există. Apoi îi cer buletinul. Încerc să scap, să caut rațiune. Eram prins, însă. El scoate copia după buletin. Unde-i buletinul? Scoate buletinul. Identic. Nu se poate, ce fac? Repetă povestea, să dau un ban pentru copiii așezămîntului. Tac, dar eram cu mîna în buzunar. Scot mecanic bancnota. 10 lei. Să fie de sufletul lui maică-mea – și-i dau banii. Vreți anonim sau cu nume? Acum mă gîndesc: ce să apar eu pe liste? Anonim! Puștiul pleacă. Mă prinsese. În clipa cealaltă, îmi spun că i-am cerut buletinul, dar de ce n-am verificat pe net dacă există fundația? Cum se cheamă? Nu știu. Totuși? Uitasem. S-au dus banii. Eram în metrou de mult. Puștiul nu urcase. Las' să fie de sufletul lui maică-mea! Nu-i dau niciodată pomană. Pot fi pomană 10 lei dați unui ticălos? Eu zic că da! De ce nu? Mi-a plăcut cum m-a păcălit? O fi fost sincer. Nu, m-a păcălit. Las', poate fi primul lui business. Îl încurajez. Am fost păcălit. Am dat pomană. Am încurajat?

dosarDILEMA VECHE
Coordonator: Matei PLEȘU

Prostia
cîteva repere

Texte și opinii de:

- Alexandru OFRIM (profesor de istorie culturală la Facultatea de Litere, Universitatea București)
„Chipuri ale prostiei“
- Cristian CHIVU (dr. al Facultății de Teologie Thessalonic)
„Prostie cu miros de tămîie“
- Radu PARASCHIVESCU (scriitor, jurnalist, traducător)
„Rîsul prostului“
- Cosima RUGHINIȘ (conferențiar al Facultății de Sociologie și Asistență Socială, Universitatea București)
„Nobel, ciocolată, prostie“
- Sorin COSTREIE (lector dr. la Facultatea de Filozofie, Universitatea București)
„Prostia academică“
- Theodor PALEOLOGU (profesor particular de retorică și filozofie - www.paleologu.com.)
„Studiul prostiei în educația umanistă“

argument

Stultitia, *zeița blondă*

DILEMA VECHE
Prostia
Cîteva repere
„Prostia e dorința de a trage concluzii.“
FLAUBERT

Este prostia o „facultate“ de sine stătătoare? S-ar zice, uneori, că da. Dacă însă prostia e doar negativul inteligenței, Dosarul de față ar putea fi la fel de bine despre deșteptăciune. Căci orice referire la prostie poartă în sine, virtual, o definiție a inteligenței, ca lipsă sau opus al ei.

„Prost“ are o istorie aproape onorabilă, în limba română. Iată cîteva dintre semnificațiile vechi ale cuvîntului: *drept, vertical, neaplecat*, ca în: „Mortul *prost* șezu și grăi înaintea tuturora“; *curat, neprihănit, nevinovat*, ca în: „Că de la inimă *proastă* și direaptă ieșea acea rugă.“; *simplu, obișnuit, de rînd,* ca în: „Domnul Hristos nu iaste om *prost*“; sau *din belșug, în mod abundent,* precum: „Să ceară de la Dumnezeu acela ce dă tuturor *prostu…*“ S-ar putea deduce de aici o combinație de *rigiditate, candoare* și *abundență* a „prostiei“ sau o posibilă definiție a ei ca „neaplecare a banalității“. „Prost“ mai însemna, cu referire la limbă, *vorbit de marea majoritate, popular,* ca în „Tălmăcirea acestei cărți… s-au urmat în limba *proastă* grecească“. Vorbind de „limbă proastă“, engleza, noua lingua franca, e la originea limbii cu adevărat proaste a vremurilor noastre, fie ea romgleză, *franglais* sau *denglisch*.

Lecturile despre prostie pot fi stingheritoare. Te simți adesea vizat, descris întocmai, deconspirat, asemenea studentului la medicină care, citind simptomatologie, crede că suferă de toate bolile. Vorbind de medicină, fiziologia prostiei poate fi comparată cu funcționarea inimii. Sistola e fluxul, contracția, încordarea asociabilă inteligenței, diastola e refluxul, destinderea, prostia ca „relaxare a controlului propriei gîndiri“ (Michel Adam). Împreună, ele compun bătăile inimii. Eternizarea uneia dintre ipostaze ar echivala cu un stop cardiac.

Iluzia instalării în deșteptăciune – o stare volatilă, de echilibru instabil, asemenea altor virtuți – e garanția căderii în prostie; prostia e *hybris*-ul inteligenței. Îngerul căzut, diavolul nu e altceva decît prostie și ignoranță, spunea Flaubert într-o scrisoare. O spune și Alexandru Paleologu, cînd desființează sintagma „inteligență diabolică“.

Erasmus din Rotterdam descrie, în *Elogiul nebuniei,* farmecele Prostiei, „căreia latinii îi zic *Stultitia,* iar grecii *Moría*“*:* o tînără zeiță alintată, frumoasă, jovială, care „încetinește scurgerea tinereții și alungă nesuferita bătrînețe“. Dincolo de ironie și de clișeele superficialității, seducția prostiei derivă din promisiunea fericirii pămîntești, a bucuriei imediate a lui „aici și acum“, scutită de perspectiva gravă a transcendenței sau a obligației morale.

În sfîrșit, dacă e adevărat că „problema prostiei e problema inteligentului, de vreme ce prostul nu-și pune niciodată problema prostiei lui“ (Gabriel Liiceanu), sperăm ca, măcar în scurtul răstimp pe care îl dedicăm acestui Dosar, să fim feriți de deochiul alintatei zeițe *Stultitia.* (**Matei Pleșu**)

BARBURISME

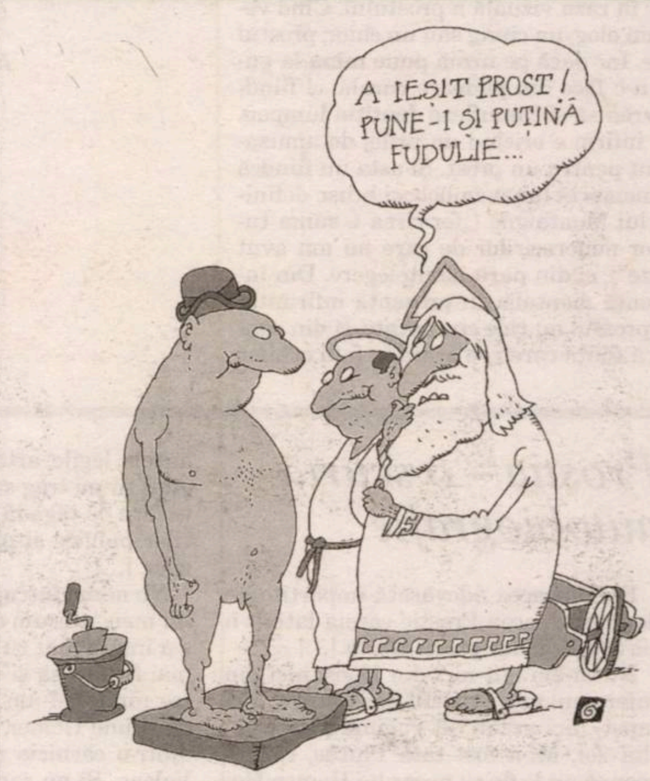
A IEȘIT PROST! PUNE-I ȘI PUȚINĂ FUDULIE...

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 10 decembrie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri,* realizată de Luca Niculescu și Laurențiu Colintineanu.

DILEMA
Prostia
Cîteva repere

Radu PARASCHIVESCU

Rîsul prostului

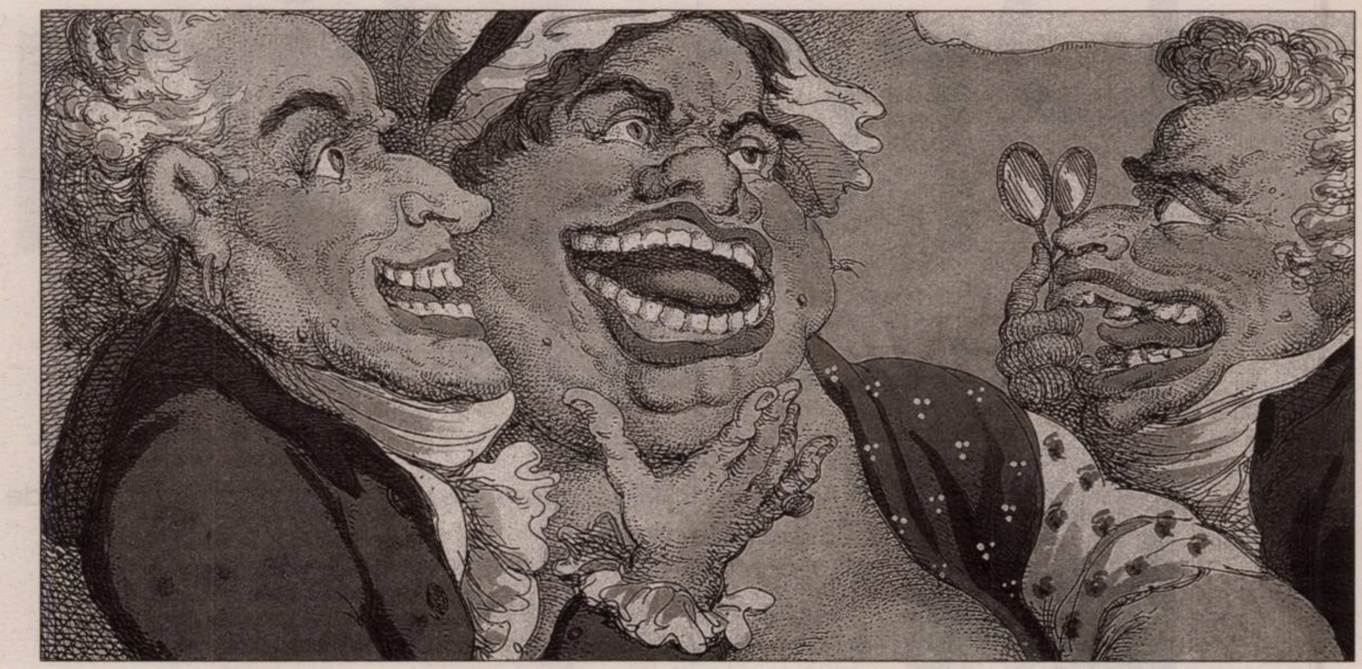

Rîsul prostului? Cum adică, rîsul prostului? Ni s-a spus de mii de ori că proștii nu rîd. Că sînt solemni, bîntuiți de gîndul automonumentalizării, bățoși. Că iau totul în serios, începînd cu ei înșiși și sfîrșind cu cine au început. Dar cum să crezi una ca asta, drăguliță Doamne? Cum să nu rîdă proștii? Rîd și ei, bată-i să bată. Ba chiar cu zgomot uneori. Atîta doar că nu o fac cînd trebuie, cum trebuie și de cine trebuie.

De fapt, felul în care rîde prostul vorbește despre două dintre carențele lui fundamentale: stîngăcia și precaritatea. Prostul rîde cu toate că nu are umor. Și nu are umor fiindcă nu știe să deprindă rosturile și virtuțile ironiei. Pentru el, cine optează pentru registrul comic e un neisprăvit, un terchea-berchea. Floreta verbului, poanta, vițul fac parte dintr-un arsenal pe care, neputîndu-l folosi și neștiind la ce e bun, prostul îl respinge.

Revenind, asta nu înseamnă că prostul nu rîde. Înțelepciunea populară a fixat deja cadrul în care o face (a se vedea expresia „a rîde ca prostul/proasta în tîrg“) . Fără acces la Bergson sau măcar la Jankélévitch, el se amuză în situațiile în care se recomandă fie gravitatea, fie dramul de empatie. Prin contrast, cînd e de rîs, prostul stă ferecat într-o căutătură rea, cu ochii mijiți și gura pungită. Calamburul și aluzia i se par niște dușmani perfizi. Prostul e, prin excelență, avocatul sensului propriu al cuvintelor. Cine se încumetă spre sensul figurat face figură de eretic și merită tăvălit prin fulgi și catran, dacă nu ars de-a binelea pe rug. (Pentru proști, în cazul că deschid din întîmplare aici: nu puneți mîna pe chibrituri – era să zic „nu vă inflamați“ – , a fost o figură de stil.)

Există cîteva situații care confirmă atît amplasamentul precar al prostului în lume, cît și inadecvarea lui în ale rîsului. Una dintre ele este apariția unui infirm sau a unui bolnav în raza vizuală a prostului. Cînd vede un olog, un ciung sau un chior, prostul rîde. Iar dacă pe urmă pune mîna la gură, n-o face din pudoare rurală, ci fiindcă vrea să-și camufleze dentiția lumpen. Un infirm e oricînd un prilej de amuzament pentru un prost. Și asta nu fiindcă în memoria lui ar îmboboci brusc definiția lui Montaigne („fericirea e suma tuturor nenorocirilor de care nu am avut parte“), ci din pură neînțelegere. Din indigență mentală. În prezența infirmității, prostul nu rîde cu răutate, ci din cauză că ființa care i se arată în fața ochilor iese din conturul firesc, se sustrage într-un fel tiparului. Iar pentru prost orice deviere de la parametrii normali se cere întîmpinată cu un rîset. Beteșugul nu e prilej de compătimire sau de compasiune, ci de amuzament. Prostul nu poate fi solidar cu infirmul, pentru că – în mintea lui – asta l-ar face și pe el infirm. Amintiți-vă cît de proști (adică de necopți la minte) eram în școala primară. Amintiți-vă cum rîdeam cînd vedeam un copil cu o mînă mai scurtă sau cu un deget lipsă. Amintiți-vă că și în cazul unei infirmități sociale (haine rupte, pantofi scîlciați), reacția noastră era aceeași.

El se amuză în situațiile în care se recomandă fie gravitatea, fie dramul de empatie.

„Prostia rămîne închisă la tot ce e celest. Ea ține la distanță de ea, ca pe o ploaie intruzivă, orice transcendență. Prostia rămîne la suprafața lucrurilor.“

FRIEDRICH NIETZSCHE,
Dincolo de bine și de rău

A doua situație – nu și ultima – care dovedește că prostul nu știe să rîdă dă naștere așa-numitului rîs ierarhic sau de lingușire. Cînd șeful spune o glumă, iar prostul i se află în apropiere, prima lui reacție este tăcerea. Motivul e simplu: omul n-a prins poanta. Cînd însă cei mai bine echipați neuronal decît el încep să rîdă, în prost prinde cheag o dorință arzătoare de-a le surclasa reacția, pentru ca nu cumva șeful să vadă în atitudinea lui rezervată o formă de nesupunere sau un dezacord. Și atunci, chiar dacă accesul la poantă îi rămîne interzis – cine știe, poate că gluma îl vizează chiar pe el –, prostul izbucnește într-un rîs hăhăit și torențial, care produce jenă și momente de stînjeneală. Auzindu-l, șeful conchide că pe viitor ar fi bine să se abțină.

Un prieten mi-a relatat cîndva o scenă în care proaspătul fin încerca să i se vîre pe sub piele proaspătului naș. Îi curăța scama pe care încă n-o avea, îl venera de zece ori pe zi, îi stătea aproape în mai toate ocaziile social-mondene. Ei bine, cînd nașul spunea un banc, finul cu pricina declanșa o serie de hohote care se terminau – invariabil și, de la un punct, inevitabil – cu apelativul înrudirii familial-spirituale. Ceva de genul „hă-hă-hă, nașule“.

Dacă și bogații plîng, dacă și caii se împușcă (nu-i așa?), atunci fie-le permis și proștilor să rîdă. În tîrg, pe lîngă șef sau pe lîngă naș. Gudurîndu-se cu entuziasm, iar apoi ducîndu-și repede mîna la gură.

***Radu Paraschivescu** este scriitor, jurnalist și traducător.*

■ ■ ■

Prostia – o scurtă autobiografie

Eu sînt acea adevărată împărțitoare de bunuri, acea Prostie căreia latinii îi zic *Stultitia,* iar grecii *Moría.* […]

Nu m-am ivit nici din Haos, nici din Infern; nu m-a zămislit nici Saturn, nici Iapet, nici vreun alt ruginit dintre vechii zei. Mi-a fost tată Plutus, care – sper să nu le fie cu necaz lui Homer, Hesiod și chiar marelui Jupiter – este părintele zeilor și al oamenilor. Acel Plutus care, azi ca și altădată, se amestecă după bunul său plac și încurcă și cele sfinte și cele lumești. El hotărăște după cum are chef războiul, pacea, imperiile, consiliile cele mari, judecățile, adunările obștii, căsătoriile, tratatele, alianțele, legile, artele, rîsul și plînsul și… stați să-mi trag sufletul, tot el stăpînește fără de tăgadă asupra tuturor treburilor publice și particulare ale muritorilor. […]

Nu m-am întrupat nici din capul tatălui meu, precum odinioară Minerva. El s-a împreunat cu Neotes, *Tinerețea,* cea mai frumoasă și mai pusă pe șagă dintre nimfe. M-am născut, după cum bine spune Homer, *„din dulce iubire“,* nu dintr-o căsnicie nefericită, ca șchiopul Vulcan. Și nu care cumva să-i dați crezare lui Aristofan, care susține că taică-meu m-a făcut cînd era deja bătrîn și aproape orb. Nici vorbă, am fost zămislită pe cînd el era în floarea vîrstei și sîngele tînăr îi clocotea în vine, ba încă într-unul din acele plăcute momente în care nectarul dat pe gît la masa zeilor îi ațîțase simțurile. […]

Am văzut lumina zilei în Insulele Fericite, unde pămîntul dă cele mai bogate prinoase de la sine, fără să fie cultivat. Aceste binecuvîntate locuri n-au cunoscut vreodată munca, bătrînețea ori boala. […]

Născută într-un asemenea tărîm al fericirii, nu mi-am vestit venirea pe lume cu lacrimi, ci chiar din prima clipă a vieții mele i-am zîmbit blînd mamei. Și ce rost ar avea să-l invidiez pe Jupiter pentru că a fost alăptat de o capră, de vreme ce doicile mele au fost cele mai grațioase nimfe din lume: *Méthe* – Beția – fiica lui Bachus, și *Apaedia* – Neștiința – odrasla lui Pan. Le și vedeți aici printre însoțitoarele mele.

Dar dacă am adus vorba despre ele, să vi le și prezint. Aceea care se uită de sus la voi este *Iubirea de sine.* Aceasta, cu trăsături delicate și ale cărei mîini sînt pururea gata să aplaude, este *Lingușirea.* Dincoace o vedeți pe zeița *Uitării* care moțăie și pare adormită. Mai încolo, *Lenevia* stă cu brațele încrucișate pe genunchi. Și cea de colo, încinsă cu ghirlande, încununată cu coronițe de trandafiri și mirosind a parfumuri amețitoare, cine ar putea fi decît *Plăcerea?* Lîngă ea este *Nebunia* aceea care aruncă încoace și încolo priviri tulburi. Ici, durdulie și cu pielea lucioasă, o veți recunoaște pe zeița *Poftă.* Zăriți însă și doi zei printre atîtea zeițe. Unul este Comus – *Cheful* –, iar celălalt Morfeu – *Somnul.* Cu ajutorul lor supun stăpînirii mele tot ce există pe lume și prin ei poruncesc acelora care poruncesc lumii.

ERASMUS DIN ROTTERDAM,
Elogiul nebuniei

Cristian CHIVU

Prostie cu miros de tămîie

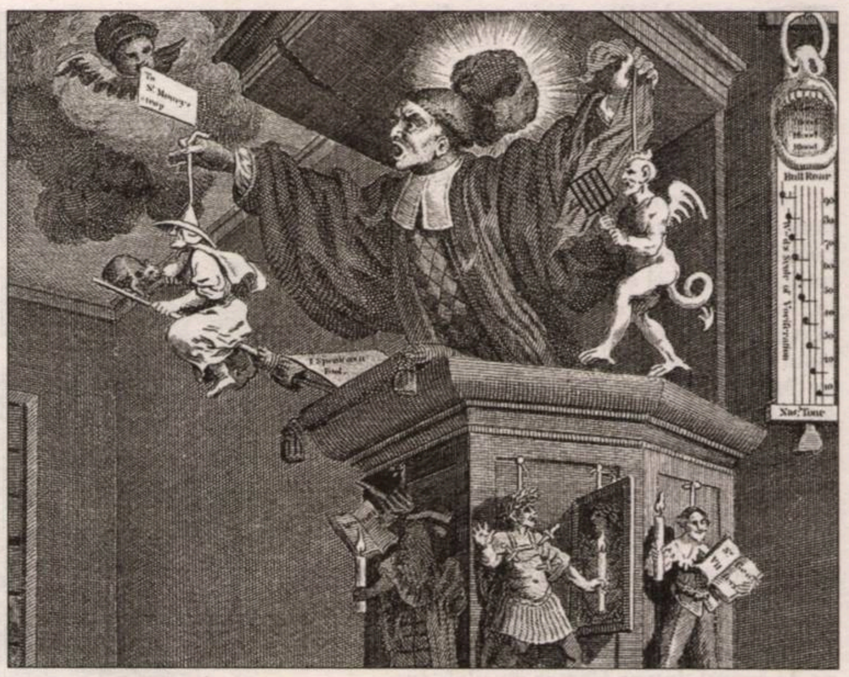

De ziua Sfîntului Andrei, Luminătorul românilor, se așternu în atmosferă o ceață densă care crea o stare apăsătoare de confuzie sufletească. Predica părintelui, rostită pe ton înalt, a fost mai mult o efuziune lirică naționalistă, cu mesaje pompoase de genul „Noi, românii, ne-am născut creștini“, „Noi am fost evanghelizați de Sfîntul Andrei“, „Sîntem creștini încă din stare embrionară“, „Daco-geții aveau o cultură superioară romanilor și elinilor“, „Aici, la noi, este leagănul civilizației europene“. Apăsați de pîcla de afară și de ditirambul părintelui la adresa creștinătății noastre placentare și a genezei teogonice a poporului nostru, ne-am aciuat într-o vilă din Cotroceni, am comandat o pizza cu ton, am desfăcut o sticlă de vin Smerenie și am purces la simpozionul *(syn* = împreună, *pino* = a bea) nostru. Personajele dialogului nostru simpotic sînt: Cristi (Cr), care se poate smeri și cînd nu trebuie fără să vrea, Mihai (M), care se smerește doar în zilele impare, Clement (Cl), care se smerește profund doar *post factum,* și Ion (I), care nu se poate smeri decît în fața lui Dumnezeu.

Cr: Dragi *simpotes,* zi de sărbătoare mare, de aceea o să avem și noi un dialog mare, în sensul că va fi o dezbatere radicală și fără menajamente despre fenomenul ignoranței, ca să nu zic al prostiei, în Biserica noastră. Vom discuta despre *profunzimea* acestui fenomen, despre modurile de manifestare și cauzele lui, despre confuzia dintre smerenie și ignoranță și, mai ales, despre ce trebuie făcut pentru a fi măcar estompat acest trend catastrofal pentru Biserică și, implicit, pentru noi toți. Aș vrea să ne înțelegem că lancea noastră vituperantă nu se îndreaptă către credincioșii simpli, ci către învățătorii lor, care, unii dintre ei – sau mai bine zic nu toți dintre ei –, poate din ignoranță, proferează niște învățături care nu consonează cu teologia Părinților Bisericii. Situația este dramatică, pentru că asistăm la o deteologizare brutală masivă a discursului bisericesc, prin ignorarea teologiei propovăduite de Biserică prin sfinții ei de atîta vreme.

M: Aș pune degetul pe rană și aș spune că asistăm la o sufocare a raționalității printr-un entuziasm misticoid debil, o credință oarbă, de fapt o credință sentimentaloidă emasculată, care nu mai acceptă nici măcar un argument rațional, darămite teologia profundă a Părinților. Între noi fie vorba, Părinții erau oameni școliți, care argumentau rațional credința.

Cr: Nu știu dacă putem spune chiar așa. Credința o trăiau, evident, nu superficial sentimental, ci cu toată ființa lor, inclusiv cu mintea, nu putem spune că o argumentau. Argumentau învățătura despre credință pentru a o insufla oamenilor. Da, scriau rațional, se foloseau de rațiune, doar rațiunea e un dar de la Dumnezeu, dar erau și mistici, aveau o legătură directă cu Dumnezeu. Putem lua cazul lui Palama. Era un om de rugăciune și se spune că n-ar fi scris nimic dacă nu izbucnea cearta isihastă, dar în același timp argumenta logic și mai mult folosea din plin filozofia lui Aristotel.

Cl: Atunci cum se face că s-a pierdut această legătură între credință și rațiune, între a gîndi și a simți în Biserică? De exemplu, predica este o *kerygma,* adică să transmiți pe scurt un mesaj teologic. Clar, concis, logic. O argumentație logică chiar și despre lucruri care sînt dincolo de logică. Păi, ce se întîmplă astăzi? Predica a devenit un psalm dislexic bazat cu precădere pe emoție. Oamenii trebuie să plece acasă cu un mesaj, emoțiile întîlnirii cu Dumnezeu le trăiește fiecare în sinea sa! *Credo ut intelligam* a lui Anselm, care subliniază rolul credinței în cunoaștere, nu înseamnă butada *Crede și nu cerceta,* imputată de atei credincioșilor.

Cr: Mai mult, Sfîntul Vasile cel Mare ne spune că Dumnezeu a lăsat multe lucruri nedescoperite pentru ca mintea noastră să exerseze să-și cîștige dexteritatea gîndirii; Creatorul ne-a oferit în puține cuvinte doar punctul de plecare pentru „a fi cugetate cele ce lipsesc“. Însă, atunci cînd nu mai putem cerceta, „simplitatea credinței este mai puternică decît demonstrațiile logice“.

M: Ehe, tare mi-e frică că această simplitate a credinței a ajuns prostia credinței, pentru că astăzi la loc de frunte în Biserică nu sînt Biblia sau Teologia patristică, ci litaniile publice și minunile (mă sufoc de atîtea minuni!) și moaștele (peste tot numai moaște!). Și minunile inutile ale lui Arsenie Boca, cum ar fi teleportarea lui science-fiction din închisoare, care pur și simplu frizează demența! Imaginea care transpare azi este aceea a femeilor îmbrobodite care se înghesuie să sărute oasele sfinte, expuse cu mare fast de preacucernicii părinți.

I: Hai să nu exagerăm! Toate aceste ritualuri au și ele rostul lor, fac parte dintr-un sistem liturgic bine elaborat, doar că, așa cum zic Părinții, trebuie să fie închinare înțelegătoare, *logiki latria.* Și aici sînt nevoit să recunosc că *logiki* nu prea mai e *închinarea.* Aș vrea însă, pentru a analiza această deteologizare a credinței sau a modului de exprimare a credinței, să spun din capul locului că, după mine, cauza principală este îndepărtarea de teologia Părinților și crearea unei teologii facile care să fie gustată de vulg, care să fie ingerată ușor și prin care să fie îndrumate/controlate ușor masele. Cauza prostiei din Biserică, de la vlădică la opincă, atunci cînd ea există, este renunțarea la Cuvîntul Vieții și la adevărații tîlcuitori ai acestui cuvînt.

Cl: Numai dacă luăm în considerare ce impact comercial au noile paterice ruse și cărțile duhovnicești pline de tot felul de minuni față de scrierile Părinților, ne putem da seama de involuția fenomenului religios. Am înlocuit cărțile de teologie cu fel de fel de broșurici *duhovnicești.* Nu mai zic de pelerinajul la părintele Arsenie Boca! E clar, Arsenie Boca *l-a tăiat pe Grigorie Palama,* el este acum autoritatea supremă în materie de teologie.

I: Vorbim chiar de o alunecare spre erezie. Haideți să dăm și un exemplu, care are legătură cu tragedia tinerilor din clubul Colectiv. Mai bine zis să ne imaginăm un sondaj adresat mai-marilor preoților, preoților și credincioșilor, care să aibă o singură întrebare: este Dumnezeu autorul răului în general și, în particular, în cazul tragediei pomenite mai sus? Răspunsul ar fi DA în proporție de peste 90%, chiar dacă Părinții ne învață că Dumnezeu nu este autorul răului, nici al celui primordial, ca obîrșie și esență, al cărui autor sub nici un chip nu poate fi Dumnezeu, și nici al celui secundar, care constă în pedepsirea faptelor celor rele de către Dumnezeu, așa cum greșit credea Augustin. Dumnezeu care pedepsește, plăsmuit antropomorfic în mintea înfierbîntată a unor credincioși, nu există. Să dăm și cîteva mărturii patristice: Vasile cel Mare are o lucrare cu un titlu sugestiv: *Că Dumnezeu nu este autorul răului,* Dionisie Areopagitul numește răul *paripostas,* pentru că nu are *ipostas* și deci nu poate fi din și de la Dumnezeu, Grigore de Nyssa, pentru a respinge ideea că Dumnezeu este autorul răului, merge pînă la a flirta cu apocatastaza, Ioan Damaschin, în lucrarea *Împotriva Maniheilor,* pe pagini întregi înfierează aceeași idee…

Cl:. Știi că nu sînt de acord întru totul cu tine, am mai discutat asta în alt simpozion. Plecînd însă de la ceea ce ai spus tu, aș putea spune că atitudinea oficialilor Bisericii față de acest eveniment tragic poate implica o variantă din două: fie nu au clare în mintea lor aceste învățături patristice și s-au ferit *să se atingă* de ceva necurat, mai bine zis de ceva pedepsit de Dumnezeu, fie nu au vrut *să se atingă* de ceva pe care credincioșii îl cred pedepsit de Dumnezeu.

M: Mă depășesc astfel de idei. Ce pot să spun eu, ca o concluzie a mea personală, este că *sancta simplicitas* s-a transformat într-un bigotism care-i alungă din Biserică pe oamenii care vor să gîndească. *Fericiți cei săraci cu duhul* tinde să fie luat *ad litteram,* chiar dacă, pentru Părinții Bisericii, expresia însemna a fi smerit. Dumnezeu ne vrea smeriți, dar nu proști!

I: Și ar trebui să subliniem că nu e vorba de acea falsă smerenie sau de acea smerenie tîmpă care exclude demnitatea umană, ci de cea autentică, prin care îl imiți pe Hristos, Cel care s-a smerit pînă la moarte și *încă moarte pe cruce,* cum spune apostolul Pavel. Aș concluziona eu că ignoranța în Biserică rezidă din înstrăinarea de teologia autentică, cea dătătoare de viață. În Biserică au pătruns unele învățături și obiceiuri care ne *prostesc* de-a dreptul și care nu au nimic în comun cu Biserica al cărei cap este Hristos, nu un simplu om.

Tot înaintînd spre seară, ceața a devenit mai groasă, întunecînd zorii. La finalul dialogului ne-am trezit cu un gust amar ca de pelin, deși vinul fusese delicios. Cu această amărăciune în gît, am conchis, toți într-un gînd, că *prostia este cea mai cruntă boală a omenirii.*

Prostia ca deficiență matematică

„«Cît face 12.897 înmulțit cu 13.863?» «729», răspunse Švejk fără să clipească. Consiliul celor trei se opri la concluzia că Švejk este un tîmpit și un idiot învederat, după toate legile naturii descoperite de savanții psihiatri.“

JAROSLAV HAŠEK,
Peripețiile bravului soldat Švejk

Scorul IQ și gradele de prostie

70 – 60: debilitate
60 – 50: imbecilitate
sub 50: idioție.

***Cristian Chivu** este doctor în teologie al Facultății de Teologie a Universității „Aristotel“ Thessalonic. Cea mai recentă carte:* Grigorie Palama, *vol. III, ed. bilingvă, traducere note, introducere, ed. Gândul Aprins, 2015.*

Theodor PALEOLOGU

Studiul prostiei în educația umanistă

Datorez lui Sever Voinescu, din cîte înțeleg, invitația neobișnuită de-a scrie în rîndurile acestei prestigioase reviste. Iar el știe că sînt competent în materie. N-am combătut noi în același partid? Și ce e un partid, dacă nu o formă de organizare a prostiei? N-am fost noi colegi de bancă în Parlamentul României? Și ce lojă mai bună poate exista pentru observarea fenomenului? În plus, el știe că am avut recent la Casa Paleologu un curs despre Flaubert și prostia omenească, o trecere în revistă a celor trei mari romane flaubertiene *(Madame Bovary, Educația sentimentală, Bouvard și Pécuchet)* din perspectiva prostiei, care este, de fapt, tema principală a întregii sale opere. Iar în vară am ținut un alt curs despre prostie la Lucian de Samosata, unul dintre cei mai hazoși autori din cîți cunosc: la el atenția se concentrează în special pe faptul că nu există șarlatan, parazit și impostor care să nu-și găsească proștii lui, fanii lui, discipolii lui. Dar dacă mă gîndesc bine, la cursul despre Homer de zilele trecute am discutat despre frecvența cu care apare sintagma „biet nebun“ sau „biet neghiob“, fie că se provoacă între ei eroii homerici, fie că Homer le comentează acțiunile, fie că, în sfîrșit, rîd zeii de prostia omenească. La Homer, s-ar părea, a fi „biet neghiob“ ține de natura umană. Și de ce plîng Ahile și Priam? Pentru că doare prostia, pentru că recunosc amîndoi în durerea proprie și în durerea celuilalt că omul, oricît de viteaz, oricît de glorios, oricît de bogat, este în ultimă instanță un prost. Iar Ahile și Priam sînt niște culmi ale inteligenței umane. Ce să zicem de nătărăi precum Thersites, Pandaros, Euriloh sau de adunătura de idioți formată din pețitorii Penelopei? La Homer apar, cred eu, grade ale prostiei, dar pînă și mintosul mintoșilor, deșteptul deștepților, adică Ulise, comite prostii cu grave consecințe.

Desigur, Flaubert și Homer oferă perspective total diferite asupra prostiei. Lumea lui Flaubert e o lume burgheză, meschină, măruntă, care generează un anumit tip de prostie: o prostie ternă, convențională, adică prostia în era modernității. La Homer, prostia are cu totul alt fason. Prostia lui Agamemnon are panaș, are grandoare. E glorioasă, e eroică. Cea mai tare fază e cînd încearcă, în cîntul II, să-și mobilizeze trupele printr-o subtilă manipulare: pentru a le stimula combativitatea și ambiția cuceritoare propune retragerea generală și abandonarea luptei. Ghinion! Ei nu înțeleg manevra și dau cu toții bir cu fugiții, alergînd ca niște disperați către corăbii : „Să trăiești, șefu', că bine zici! Fuga toți acasă la căldurică și păpică!“. Vă imaginați puțin fața lui Agamemnon? A rămas mască: inert, perplex, interzis. Dar de unde vine prostia lui Agamemnon în această glorioasă circumstanță? Vine de la visul pe care i l-a trimis Zeus cu o noapte înainte. Cu alte cuvinte, prostia e expresia limitei inerente condiției umane. Nici Ulise nu reușește să-și apere companionii de consecințele propriei lor prostii. Fie că deschid sacul cu vînturi al lui Eol, fie că mănîncă boii zeului Soare, companionii lui Ulise mor toți de proști ce sînt. Dar și Ulise s-a lăudat ca un prost că el e Ulise, marele învingător al Troiei, revelînd astfel adevărata lui identitate. Și cui? Lui Polifem, cel mai prost dintre proștii de ciclopi. Cîte n-a tras Ulise de pe urma acestei prostești lăudăroșenii…

Ce să mai zicem de biata doamnă Bovary? Născută la țară, înconjurată de primitivi, educată de măicuțe înguste la minte, cititoare fervență de literatură siropoasă, căsătorită cu un gogoman ca Charles Bovary: cum ar fi putut, săraca, să nu fie foarte proastă? Nimic din educația ei nu i-a dat anticorpi împotriva prostiei. Drama soților Bovary este că, așa cum spuneam mai sus, prostia doare și doare cumplit: ea se sinucide, el moare de inimă rea. Dar nu ei sînt neapărat cei mai proști din roman. Proști sînt și cei doi amanți, Rodolphe și Léon, proști sînt și cei doi adversari ideologici, preotul Bournisien și farmacistul Homais. Campion al prostiei este Homais, un prost solemn, sentențios, care crede în știință și progres. E genul de prost care „nu crede în popi“, detestă Biserica și obscurantismul, denunță la tot pasul Inchiziția și Evul Mediu. În alte romane, în *Bouvard și Pécuchet*, de pildă, premiul întîi revine prostiei în variantă conservatoare și catolică, reprezentată de abatele Jeufroy și de contele Faverges. Prostia poate fi de dreapta sau de stînga, clericală sau anticlericală. O mostră am avut recent în România cu ocazia teribilei tragedii din clubul Colectiv, cînd la prostiile consternante ale unor clerici au răspuns prostiile agresive ale anticlericalilor, cărora le-a venit, ca să zic așa, apa la moară. Vîntul prostiei bate acum dinspre laicism. Nu demult bătea dinspre ortodoxism.

Încremenirea în proiect

„Prostia nocivă, prostia care poate ajunge să catastrofeze mulțimi de oameni, popoare întregi și omenirea toată nu este banala prostie pe care o poți întîlni la colț de stradă, ci prostia ca încremenire în proiect. Prostia aceasta se poate lua, se poate transmite, ea poate fanatiza oameni, îi poate vrăji, în numele ei se poate tortura și ucide, din cauza ei se pot declanșa războaie. Prostia ca încremenire în proiect este prostia care face istorie și care explică bună parte din istoria noastră. […] ea nu este o insuficiență mentală, ci o distorsiune, o grimasă a gîndirii, o judecată strîmbă care își are explicația în temeiuri active, într-o experiență anume de viață, într-o opțiune greșită, de care, pentru că este a mea, nu mă mai pot desprinde.“

GABRIEL LIICEANU, *Despre limită*

Nu există șarlatan, parazit și impostor care să nu-și găsească proștii lui, fanii lui, discipolii lui.

Oricum, marile comoții și crize colective, momentele de puternică emoție în societate provoacă în mod invariabil cîte un tsunami de prostie. Asta arată Flaubert despre revoluția de la 1848, atît în *Educația sentimentală*, cît și în *Bouvard și Pécuchet*. Fabulos este capitolul cu reuniunea Clubului Inteligenței, la care Frédéric Moreau, „om al tuturor slăbiciunilor“, încearcă, fără succes, să obțină o susținere pentru candidatura sa la alegerile parlamentare. Pentru Flaubert, *„se porter candidat“* este prostia supremă în era democrației. Tema apare în trei opere diferite: în *Educația sentimentală*, în *Bouvard și Pécuchet*, în comedia *Candidatul*. Dar reuniunea de la Clubul Inteligenței reprezintă apoteoza în materie de stupizenie democratică. Scena este atît de interesantă și dintr-un alt motiv: fiecare vine cu prostiile lui, ferm hotărît să le debiteze la ședință, ceea ce produce, evident, o cacofonie generală. Nu se înțelege om cu om, pentru că fiecare are agenda lui: agendă de prostii, firește. Nu așa se întîmplă în societate? Nu-i exact așa pe rețelele de socializare? Comunicăm din ce în ce mai mult, comunicăm non-stop, dar comunicăm, cel mai adesea, agende diferite de prostii.

La Flaubert, proștii cei mai vizibili nu sînt neapărat proștii cei mai mari. E la fel în toate cele trei romane. În *Madame Bovary* nu Charles e cel mai prost, deși este soțul încornorat, deși e atît de naiv, de orb, de limitat. Cum spuneam, prostul proștilor e Monsieur Homais, care nu-i deloc un *„loser“*, ci dimpotrivă, un om care reușește în viață și își atinge obiectivele. Nici amanții doamnei Bovary nu sînt mai presus de ea. În *Educația sentimentală*, de asemenea, Frédéric Moreau e un veleitar care nu realizează nimic din visurile lui. Ca și doamna Bovary, el este un imaginativ. La ei prostia se manifestă prin ignorarea realității. Moreau spune prostii, face prostii, își dorește prostii, dar nu e propriu-zis un prost. Proști cu adevărat sînt unii dintre cei care reușesc în viață: Martinon, Hussonnet, domnul și doamna Dambreuse, Sénécal. Iar Bouvard și Pécuchet, ale căror gogomănii sînt de un comic irezistibil, apar în final ca niște adevărați înțelepți. Decizia lor de a se reapuca să copieze, de a copia însă prostiile proprii și cele auzite sau citite de pe la alții, este echivalentul concluziei lui Candide: *„Il faut cultiver notre jardin“*. Acesta este finalul unei adevărate odisei, pe parcursul căreia Bouvard și Pécuchet au trecut prin diferite stadii de prostie, ajungînd la urmă un fel de benedictini ai studiului prostiei. Este exact ideea care stă la baza diferitelor tentative ale lui Flaubert: *Dictionnaire des idées reçues*, *Sottisier*, *L'Album de la marquise*, *Catalogue des idées chic*. Ce surprinde în aceste registre compilate de Flaubert e că nu toate ideile sînt propriu-zis prostii. Unele sînt opinii corecte. Problema e, însă, preluarea lor pe negîndite. Ele sînt expresii ale fenomenului pe care tatăl meu îl numea „lenea minții“. Mulți fac figură de oameni inteligenți reciclînd idei luate de-a gata.

Am încercat să dau pe scurt un *aperçu* al cursurilor mele despre prostie de pînă acum. Dar tema e vastă și inepuizabilă. E clar, așadar, că voi tot reveni. Cred că un *liberal arts program* nu este complet fără prostologie. Desigur, nu e *politically correct* să vorbești despre prostie, pentru că simpla menționare a temei îi face pe unii să se simtă jigniți. Programele de *liberal arts* din marile universități nu vor putea, așadar, include această imensă materie de studiu. Cred, însă, că ratăm un aspect esențial al marilor opere neglijînd tocmai acest unghi de lectură. Și, oricum, studierea prostiei e gimnastică a minții și exersare a inteligenței.

***Theodor Paleologu** este profesor particular de retorică și filozofie. Îl puteți găsi pe site-ul www.paleologu.com.*

DILEMA
Prostia
Cîteva repere

Alexandru OFRIM

Chipuri ale prostiei

> *Părul blond trece și el drept un semn de prostie. Poate că la originea acestui stereotip este reaua reputație a culorii galbene, asociată cu infamia.*

Prostia are multiple fațete și este însoțită mereu de alte defecte omenești precum vanitatea, megalomania, egoismul, ignoranța, impostura, răutatea sau doar naivitatea. Diverși autori au explorat prostia omenească în „Anatomii“, „Enciclopedii“ și „Istorii“ ale Prostiei (cum ar fi, bunăoară, *Istoria culturală a prostiei omenești,* din 1938, aparținind medicului maghiar István Ráth-Végh), dar aceste erudite scrieri n-au fost mai mult decît speculații filozofice sau colecții de anecdote și curiozități. Nu avem încă un discurs istoric și antropologic despre prostie. Poate că definițiile noastre și criteriile de recunoaștere a tipurilor umane care dau dovadă de prostie ar putea fi diferite de cele existente în alte timpuri și în alte spații culturale.

Curios, anticii ne-au lăsat o mulțime de tratate despre înțelepciune, dar nici un tratat cuprinzător despre prostie. Teofrast, în *Caractere,* spune despre prostie că ar fi „încetineală a minții exteriorizată prin vorbe și fapte“. În viziunea lui, proști sînt cei care adorm la teatru, uită să se ducă la procese, pun lucruri în locuri sigure, dar nu le mai dau de urmă, mănîncă pînă la îmbuibare etc. În Antichitate, dar și în concepțiile medicale din Renaștere, prostia era echivalată cu retardul mental, după cum observa Michel Foucault în a sa *Istorie a nebuniei în epoca clasică*. Discursul medical și cel moral considera prostia *(stultitia, stupiditas)* o formă de manifestare a nebuniei. Prostia este un prim nivel al alienării, o formă mai ușoară de handicap mental, proștilor li se pot încredința anumite munci și responsabilități, sub precauția supravegherii.

Titlul original al lucrării a lui Erasmus din Rotterdam este *Laus Stultitiae* (1511). În limba latină și în vocabularul medical al Renașterii, *stultitia* însemna deopotrivă nebunie și prostie. Pentru a soluționa această ambiguitate, Șt. Bezdechi, primul traducător român al satirei, a intitulat-o *Elogiul nebuniei sau discurs spre lauda prostiei*. Această identificare între prostie și nebunie este prezentă în scrierea lui Erasmus: „«Nimic nu este mai de plîns decît nebunia», susțin stoicii. Or, prostia nemărginită se apropie foarte de sminteală, ori mai degrabă se confundă cu ea“. El descrie peisajul social foarte divers al smintiților: de la pătimașii jocurilor de noroc și bețivani la dascălii de gramatică, filozofii („binecuvîntați nerozi“) și teologii. De fapt, această veche reprezentare a prostiei poate fi regăsită și în proverbele românești: „Ce mi-e prostul, ce mi-e nebunul“, „Prostia și nerozia / Se-nrudesc cu nebunia“ (A. Pann).

Sprijinindu-se pe vechea tradiție hipocratică și galenică, medicina Renașterii punea semn de egalitate între prostie și melancolie. Melancolia este o altă față a prostiei, înțeleasă ca slăbiciune mentală ce implică lenea, lentoarea, letargia. Potrivit doctrinei umorilor, dezechilibrul elementelor apă-foc afectează structura psihică și intelectul uman. Excesul de umiditate al creierului duce la prostie, încetineală în gîndire, apatie. De la Erasmus aflăm că locuitorii Brabantului, cu cît îmbătrînesc, cu atît se prostesc, iar neghiobia ar fi o caracteristică a olandezilor, datorită climei umede în care își duc zilele. Această concepție se perpetuează pînă tîrziu în epoca Luminilor. Naturalistul Buffon susține că prostia este endemică în rîndul locuitorilor din zonele de cîmpie, unde „aerul este dens și apa mai puțin curată, țăranii sînt grosolani, greoi, rău făcuți la trup, proști“, în timp ce muntenii sînt „vioi, bine făcuți, spirituali“. Dintr-o discuție între Umberto Eco și Jean-Claude Carièrre aflăm că, inițial, bancurile cu proști de tipul „De cîți ... e nevoie pentru a schimba un bec?“ îi aveau drept protagoniști pe locuitorii din Cuneo, oraș din Piemont, în nordul Italiei. (Ulterior au fost înlocuiți cu carabinierii, aveam și noi varianta cu milițieni, iar anecdota există și în SUA, pusă pe seama californienilor.) Pretutindeni există glume despre prostia locuitorilor altor provincii (căruța cu proști se răstoarnă mereu în altă parte, nu doar la Caracal) sau a altor grupuri etnice. Prostia este un stereotip asociat alterității: belgienii sînt proști pentru francezi, irlandezii pentru englezi, bulgarii pentru români.

Pe lîngă încărcătura semantică a cuvintelor care o desemnează, o eventuală istorie a prostiei trebuie să ia în considerare și imaginile artistice și literare. *Stultitia* a fost o temă alegorică pentru artiștii renascentiști, în strînsă legătură cu acea zonă ambiguă situată între nebunie și prostie. Bunăoară, Giotto, în fresca din Capella Scrovegni, Padova (1304), introduce *Stultitia* în scena celor șapte păcate: un bărbat purtînd o coroană de pene pe cap, cu brațele și picioarele butucănoase, cu pîntecele proeminent. Obezitatea este una din cele mai stabile reprezentări corporale ale prostiei. Antichitatea greco-romană a valorizat corpul suplu și atletic, iar creștinismul i-a stigmatizat pe corpolenți, vinovați de lăcomie, un păcat de moarte. Erasmus spune: „nerozii mei, toți rotofei și durdulii, strălucesc de sănătate și bunăstare, de parcă ar fi godaci“. Anatomia obezității recurge frecvent la zoomorfism, la asocierea cu animale considerate lacome și proaste (porcul, curcanul). Există referințe animaliere și în vocabularul prostiei, cum ar fi francezul *bête* (din latinescul *bestia* – „prost“) sau derivatul *bêtise* – „prostie“.

Mai ales în literatura fiziognomică abundă o întreagă simbolică animalieră a prostiei. În cel mai vechi tratat de acest fel, atribuit lui Aristotel, *Physiognomonica*, este invocat un semn corporal al prostiei: „nasul cu nările depărtate, ca al porcului“. Fiziognomonia, o veche preocupare, cu origini babiloniene, egiptene și greco-romane, pretinde că poate „citi“ caracterul omului în conformația sa corporală, îndeosebi în trăsăturile feței. Cicero relatează anecdota despre fiziognomistul Zopyrus, care susținea „că recunoaște apucăturile și firea oamenilor după forma trupului, după ochii, după chipul sau după fruntea lor“. Zopyrus se îndoia de capacitățile intelectuale ale lui Socrate și a dedus că „ este prost și greu de cap după faptul că nu avea scobită partea de deasupra claviculei, la Socrate acea parte fiind acoperită și plină“. Fiziognomonia, redescoperită în Occidentul secolului al XII-lea, va produce o imensă literatură, mai ales în perioada Renașterii, bucurîndu-se de popularitate pînă tîrziu, la jumătatea secolului al XIX-lea. Cel mai cunoscut fiziognomist modern este considerat elvețianul Lavater, cu a sa *Physiognomische Fragmente* (1778). Iată, succint, care sînt mărcile exterioare, corporale ale prostiei, așa cum le-a inventariat Lavater. Nasul, în primul rînd, este un indicator al prostiei, datorită locului său central în morfologia feței și semnificației sale estetice (grecii și romanii aveau o adevărată obsesie pentru „nasul ideal“). Astfel, un nas rău proporționat indică prostia, fie el mic și scurt, fie gros, mare și lung. Urmează ochii: forma rotundă a acestora și situarea lor la depărtare unul față de altul, privirea lipsită de strălucire, de voiciune, ar denota, de asemenea, prostia. Apoi, fruntea îngustă, sprîncenele stufoase și dese, urechile rotunde și mici, buzele groase și rotunde, buza inferioară ieșită în afară, limba prea mare, gura căscată, mandibula proeminentă, venele groase de la gît, claviculele pline, umerii încovoiați, mîinile și picioarele groase, piele groasă și aspră. Părul blond trece și el drept un semn de prostie. Poate că la originea acestui stereotip este reaua reputație a culorii galbene, asociată cu infamia: la Roma, prostituatele erau obligate să poarte veșminte și peruci de culoare galbenă.

La finalul secolului al XVIII-lea, semnele prostiei sînt căutate și de adepții frenologiei, care stabileau o legătură între caracteristicile psihologice și forma craniului, protuberanțele (bosele) acestuia. Frenologii pretindeau că pot măsura, cu compasul, calitățile intelectuale ale unei persoane. Era calculat unghiul facial: un profil înclinat, asemănător cu al maimuței, cu mandibula proeminentă, semnifica lipsa inteligenței sau apartenența la o rasă inferioară. Nici Buffon nu poate scăpa de prejudecăți atunci cînd afirmă, în *Istoria naturală,* că populațiile africane au o inteligență scăzută, semnul sigur fiind „o privire nătîngă și sălbatică“.

Și acum, în loc de concluzii, un vers din Baudelaire: „Prostia și greșeala, păcatul, lenevia / Trudesc al nostru suflet și trupul ostenesc“.

***Alexandru Ofrim** este conferențiar univ. dr., predă cursuri de istorie culturală la Facultatea de Litere, Universitatea București. Cea mai recentă carte publicată:* Străzi vechi din Bucureștiul de azi, *Humanitas, 2011.*

■ ■ ■

„Am refulat prostia mai aprig decît sexualitatea: ne e mai ușor să vorbim despre cele mai năstrușnice perversiuni sexuale decît despre slăbiciunile noastre intelectuale și morale.“

JOSEPH RATTNER,
Homo insipiens sau omul prost

„Și prostia este o înzestrare naturală.“

WILHELM BUSCH

„Mîndria națională este una dintre cele mai ridicole excrescențe ale trufiei și prostiei omenești.“

OTTO F. BEST

Contrariul prostiei, constat cu mirare, nu e inteligența. Altfel cum ar fi posibil să vedem, în atîtea cazuri, o inteligență nu rareori excepțională, oferind cele mai crase probe de prostie, ca suficiența, infatuarea, vanitatea, snobismul, egocentrismul, ambițiile mărunte sau, din contra, excesive, încăpățînarea (care nu exclude inconsecvențele deseori flagrante), intoleranța și multe altele ce viciază atît înțelegerea și cunoașterea, cît și comportarea. Orice s-ar spune, nici indelicatețea și grosolănia nu ar trebui, în principiu, să fie compatibile cu inteligența; cred că se înțelege; dar în fapt sînt totuși foarte des. [...] Dacă, așadar, inteligența nu e incompatibilă cu prostia, ce altă însușire o exclude și o exonerează de ea? Trebuie să fie una, desigur, care să implice și inteligența, dar să-i dea o garanție constantă. Inteligența singură nu e suficientă, dar fără ea totuși nu se poate. Care să fie acea mîntuitoare însușire? Sigur că nu geniul: prostiile geniilor nu sînt puține, deși parcă în genere de altă anvergură decît ale indivizilor doar inteligenți. Cred că de fapt contrariul prostiei e bunul-simț [...]. Bunul-simț nu tolerează acele triste slăbiciuni pe care le enumeram la început și cenzurează aberațiile, oricît de briliante sau ingenioase, ale inteligenței singure.

ALEXANDRU PALEOLOGU,
Bunul-simț ca paradox

Cosima RUGHINIȘ

Nobel, ciocolată, prostie

În 18 octombrie 2012, revista *New England Journal of Medicine* a publicat, în rubrica „Occasional Notes“, un text puțin neobișnuit al lui Franz H. Messerli: „Chocolate Consumption, Cognitive Function, and Nobel Laureates“, ușor disponibil online și plăcut la citire. În două pagini și un pic, autorul compune și explorează o corelație între consumul de ciocolată *per capita* și numărul de premii Nobel într-un lot de 22 de țări, încercînd să afle dacă ciocolata stimulează funcțiile cognitive la nivelul populației. Prin urmare, să poarte oare ciocolata o parte din responsabilitatea problemelor cognitive ale românilor?

Întrebarea este bizară, într-adevăr, iar Messerli însuși scrie articolul într-o notă umoristică. Mai precis, Messerli scrie „mai în glumă, mai în serios“, deoarece seriozitatea se deslușește printre rînduri. Sau gluma se ițește printre rînduri? Primul meu gînd, pe cînd citeam paragrafele spumoase, a fost: iată ce parodie excelentă a studiilor care reduc umanitatea la chimie și creier! De exemplu, Messerli observă că Suedia iese din grafic, adică este, din punct de vedere statistic, o anomalie în relația dintre ciocolată și premiile Nobel. Autorul comentează: „Dat fiind consumul *per capita* de ciocolată de 6,4 kg pe an, am prezice că Suedia va obține un total de 14 laureați Nobel, dar totuși observăm 32. Dat fiind că, în acest caz, valoarea observată depășește valoarea așteptată cu un factor mai mare decît 2, nu putem să nu ne gîndim fie la o părtinire patriotică inerentă a Comitetului Nobel din Stockholm cînd evaluează candidații pentru premii sau, poate, la o sensibilitate sporită a suedezilor la ciocolată, astfel încît chiar cantități minuscule le sporesc considerabil cogniția“. În același spirit glumeț, la declarația conflictului de interese citim: „Dr. Messerli raportează un consum regulat zilnic de ciocolată, cel mai mult – dar nu exclusiv – din tipul varietăților negre de la Lindt“. Amuzant, nu?

Mai în glumă, mai în serios, articolul respectă structura canonică științifică, iar redactarea ține cont de retorica studiilor corelaționale. Sînt discutate limitele cercetării și relația dintre corelație și cauzalitate. În introducere aflăm cîte ceva despre cercetările anterioare ce leagă flavonoizii de performanța cognitivă individuală – mai ales pentru pacienții vîrstnici cu probleme cognitive, dar și pentru șobolanii vîrstnici Wistar-Unilevel. Mi-i și închipui, simpatice rozătoare cărunte. Apoi, țac-pac, în două rînduri, Messerli trece de la performanța cognitivă individuală, umană și șoricească la performanța cognitivă a populațiilor – și propune apoi să o măsurăm pe cea din urmă, fie și imprecis, prin numărul de premii Nobel per țară. Așa se declanșează comedia.

Dar nu toată lumea a rîs. Aici apare și problema: articolul fiind scris *mai în glumă, mai în serios,* a fost citit într-un registru științific de cel puțin o parte din comunitatea studiilor medicale și nutriționale. Așadar, oamenii de știință au protestat, mai ales din rațiuni metodologice: datele nu sînt bune, metodele sînt simpliste, mulți factori decisivi nu au fost controlați în analiză, după cum observă autori precum F.B. Ortega, P. Maurage și A. Hereen. Credeam că articolul este o glumă, aș fi băgat mîna în foc – dar publicația a stîrnit indignare. Unii profesioniști într-ale studiilor statistice din zona medicală l-au citit cu toată seriozitatea și s-au supărat. De unde și mirarea: cum este posibil ca o analiză care pornește de la numărul de premii Nobel ca indicator al performanței cognitive naționale – orice ar însemna aceasta – să fie luată în serios?

Ei bine, se poate – deoarece premiul Nobel necesită inteligență, iar inteligența se află în creier, iar creierul e influențat de substanțe precum ciocolata, nu? Prin trei salturi logice, toate formele de organizare socială care creează inteligența prin învățare, apoi transformă inteligența în creativitate și integrează creațiile în orizontul global – sau, dimpotrivă, le marginalizează într-o periferie locală – sînt șterse, prin ecuația performanță = creier. De asemenea, organizarea socială a decernării premiului Nobel – cine și cum decide? care sînt criteriile reale, formale și informale? – este pierdută complet din vedere. Discuția foarte aprinsă stîrnită de cartea Alinei Mungiu-Pippidi *De ce nu iau românii premiul Nobel,* în dialog cu recenziile sale, precum cea a Iuliei Iarca din *România literară,* ilustrează foarte bine această complexitate. Premiul Nobel este un fenomen social ireductibil la un fenomen psihologic, cu atît mai mult la unul biochimic. Premiul Nobel nu este un indicator al capacității cognitive personale sau colective. Punct.

Reducționismul culturii la creier este însă în plin avînt. Așadar, prostia culturii, prostia relațiilor interumane, prostia rutinelor sociale și interpersonale sînt rapid reduse la prostia creierului. Iar pentru aceasta se prescriu medicamente, dacă se poate. Ca ilustrație, intensificarea și variabilitatea considerabilă a diagnozelor de ADHD pentru copiii care nu fac față sistemului școlar, mai ales în SUA, este una dintre multele fațete ale acestui reducționism.

Atenția pentru ceea ce avem *în cap* – fie chimicale, fie informații stocate conform unei metafore „creier = computer“ – ne face să ignorăm chestiuni esențiale privind organizarea *dialogului dintre capete*. O altă ilustrație, privind școlile românești: discutăm mult, pe bună dreptate, despre *curriculum,* despre calitatea manualelor, despre pregătirea profesorilor și a elevilor. Prea puțină atenție acordăm însă *posibilității dialogului dintre profesori și elevi* – sau a imposibilității, după caz. În școlile cu ceva reputație, *numărul de copii dintr-o clasă este frecvent mai mare decît treizeci și cinci* – în condițiile în care Legea educației naționale prevede maximum douăzeci și cinci de copii în clasă pentru învățămîntul primar și maximum treizeci pentru cel gimnazial și liceal (în Articolul 63). Ce fel de dialoguri mai sînt posibile într-o clasă a II-a cu treizeci și trei de copii? Dar într-o clasă a V-a cu treizeci și opt de copii? Într-adevăr, clasele erau mari și „pe vremea noastră“ – eu am învățat alături de patruzeci de colegi. Dar vorbim de perioada comunistă, în care comunicarea de sus în jos era la mare preț ideologic, iar dialogul era mai degrabă ignorat, dacă nu pedepsit. Astăzi dorim să îi învățăm pe copii gîndirea critică și reflexivă, comunicarea deschisă – dar într-o clasă cu peste treizeci de elevi, menținerea tăcerii devine critică, iar organizarea dialogului devine eroică.

Rămîne deci să ne punem speranța în substanțele care îmbunătățesc creierele direct, fără discuții. Cum ar fi să oferim elevilor la școală lapte, corn și ciocolată? Știu sigur cîțiva copii care s-ar bucura.

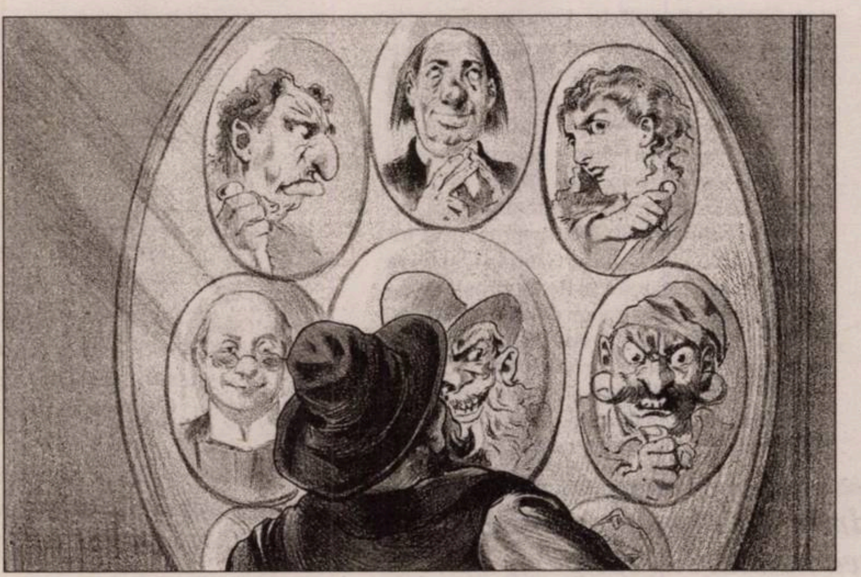

> *„În vremuri dominate*
> *de insecuritate personală,*
> *viclenia, violența, istețimea*
> *și îndemînarea influențează*
> *decisiv modul de a defini*
> *inteligența.*
> *În perioadele marcate*
> *de o mentalitate*
> *intelectualizată –*
> *una burgheză, trebuie*
> *s-o recunoaștem – activitatea*
> *minții trece pe primul loc.“*
>
> Robert Musil,
> *Despre prostie*

***Cosima Rughiniș** este conferențiar în cadrul Departamentului de Sociologie al Facultății de Sociologie și Asistență Socială, Universitatea București.*

Legile fundamentale ale imbecilității umane

Prima Lege Fundamentală a Imbecilității Umane afirmă clar și răspicat: „Numărul indivizilor imbecili în viață este mereu și în mod inevitabil subestimat de toată lumea“.

Eu am o obiecție în legătură cu această teorie – sînt ferm convins, după ani de observații și experimente, că oamenii nu sînt egali, că unii dintre ei sînt imbecili, în vreme ce alții nu, iar această diferență nu depinde de factori și influențe culturale, ci pur și simplu de ereditate. La fel cum o persoană se naște cu părul roșcat, așa se naște și un om imbecil; apartenența la mulțimea imbecililor este la fel ca apartenența la o anumită grupă sangvină. Ca atare, un imbecil se naște imbecil printr-un act al Providenței. Deși sînt convins că acel procent Σ^* de indivizi sînt, într-adevăr, imbecili și că sînt astfel din motive genetice, nu sînt un reacționar care încearcă să reintroducă pe ascuns discriminarea în funcție de rasă sau de poziția socială. Am certitudinea că imbecilitatea este un privilegiu aleatoriu al rasei umane și că este uniform distribuită, într-o proporție constantă. Acest fapt este exprimat în mod științific de A Doua Lege Fundamentală, care afirmă că: „Probabilitatea ca un anumit individ să fie imbecil este independentă de orice altă însușire a respectivei persoane“.

A Treia lege Fundamentală clarifică această situație: „Un imbecil este o persoană care cauzează pierderi unui alt individ sau grup de indivizi, fără a cîștiga nimic în schimb, uneori chiar suferind pierderi de pe urma acțiunilor sale“.

Într-un sistem democratic, votul universal este instrumentul principal ce asigură prezența procentului – printre cei influenți. Conform Legii a Doua, un procent – din cei care votează sînt imbecili, iar posibilitatea de a vota le oferă tuturor ocazia remarcabilă de a le cauza pierderi altora fără a cîștiga nimic în schimb, prin menținerea procentului de imbecili la putere.

A Patra Lege Fundamentală, care spune că: „Non-imbecilii vor subestima întotdeauna influența negativă a imbecililor. Îndeosebi, non-imbecilii vor uita mereu că, indiferent de moment, loc sau circumstanțe, a avea de-a face și/sau a te asocia cu imbecilii se va dovedi cu siguranță o mare greșeală“.

A Cincea Lege spune că: „Imbecilul este cel mai periculos tip de persoană“. Corolarul acestei legi este că: „Imbecilul este mai periculos decît un răufăcător“.

---

* Σ = procentul de imbecili în viață

Carlo M. Cipolla, *Legile fundamentale ale imbecilității umane*

Sorin COSTREIE

Prostia academică

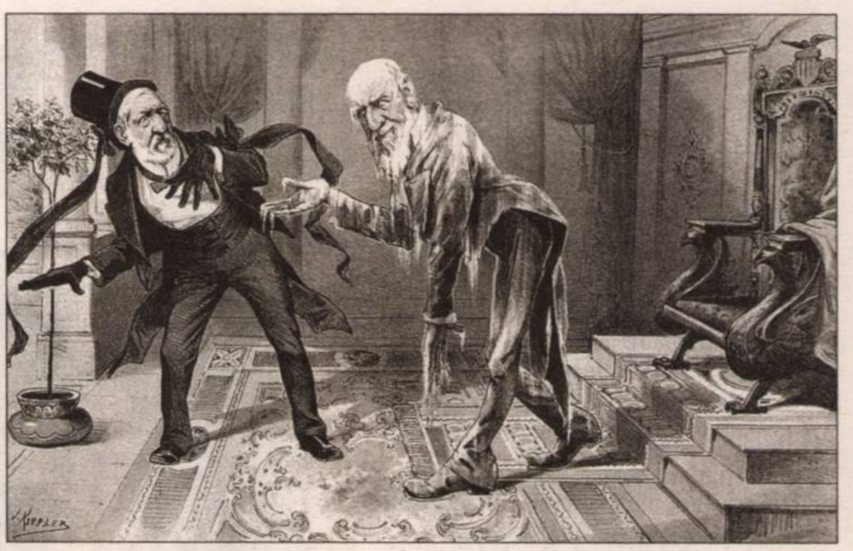

Spunem prostii, facem prostii, ne purtăm prostește, prostim și sîntem prostiți; ne uităm ca proștii, rîdem ca proștii, ascultăm ca proștii, bem ca proștii și, mai ales, votăm ca proștii. Dormim prost, mîncăm prost, respirăm prost, gîndim prost, iubim prost. Prostia e la ea acasă în viața noastră, indiferent cît de deștepți (credem că) sîntem. Ba mai mult, se poate spune că marile prostii sînt ale oamenilor deștepți. Vorba aceea: *unde-i minte multă e și prostie pe măsură*.

Deșteptăciunea și, implicit, prostia sînt relative și contextuale. Faptele și vorbele noastre pot fi inteligente într-un anumit context, după cum aceleași fapte și vorbe pot fi cît se poate de stupide în alt context. Spre exemplu, închipuiți-vă cum sună o declarație de dragoste la o înmormîntare sau o despărțire patetică făcută într-un mall. E o prostie să încercăm să-i vorbim în citate pompoase din latină meșterului care ne repară chiuveta sau să încercăm să explicăm la piață argumentul indispensabilității matematicii pentru știință unei bătrîne gîrbovite de la care cumpărăm o legătură de leuștean. Prostia nu ține de fapta în sine și nici nu e o caracteristică intrinsecă a unor expresii. Nu, prostia e o problemă de inadecvare, de ce facem și spunem (fără rost) într-un anumit cadru. Prostia e relativă la un anumit sistem de referință. Dacă cele de mai sus le facem, de exemplu, la un curs, e în regulă. Altfel, e o problemă și riscăm să picăm de proști. Pe de altă parte, s-ar putea ca instalatorul și bătrînica să fie totuși impresionați de „ce bine le zice, maică" și să ne creadă deștepți. E și asta e o prostie. E o mare prostie să crezi că, dacă ți se livrează o bolboroseală pedantă, plină de citate și expresii complicate, ea e cu siguranță măsura unei minți alese. Din contra, cum spuneam, prostia e caracterizată prin inadecvare și e o dovadă de prostie să crezi altceva. În definitiv, e simplu: dacă cineva e deștept, vorbește pe limba ta. Ba mai mult, cei care în genere abuzează de citate și/sau se ascund după cuvinte pompoase și ermetice sînt, de obicei, cît se poate de proști. Proști erudiți, proști citiți, dar tot proști rămîn.

Prostul e ideologul prin excelență,
el vrea să schimbe lumea după ideile lui precare.

Prostul e conservator, omogen, rigid, constant, predictibil, blocat în formalism și formalități. Prostul își e suficient lui însuși și de aceea e fericit. E bine instalat în el și în lumea lui și e foarte mulțumit de ceea ce este, face și spune. E irelevant și inadecvat, deoarece afișează și susține aceleași idei (puține și fixe) peste tot. Prostul e ideologul prin excelență, el vrea să schimbe lumea după ideile lui precare și să taie sau să lungească tot ce nu e făcut pe același calapod. Prostul umblă cu șabloane și ne invită pe toți să dormim pe acest *pat a lui Procust* ideatic.

Cum spuneam, prostul e formal și se ascunde după formalism și formalități. Dacă, de exemplu, lansezi o invitație colectivă de genul: „Mîine e ziua mea, hai, veniți la mine să bem ceva", prostul e fudul și nu vine, pentru că nu l-ai invitat cum se cuvine. Ba mai mult, dacă îi chemi pe fiecare în parte să vină să te ajute colegial cu ceva, prostul nu vine, căci o să zică că l-ai chemat doar pe el. Prostul își are orgoliile lui și, de cele mai multe ori, acestea sînt hrănite din plin de pleiada de titluri, distincții, premii și medalii cu care se afișează ostentativ și pe care le colecționează cu ardoare. Are nevoie de toate acestea ca de aer și trăiește pentru și prin ele, căci ele sînt paravanul după care își ascunde inepția și incompetența, după cum ele sînt pentru el elementul ultim de consacrare și validare socială.

Prostul este o mare formă fără fond și este așa pentru că este lipsit de substanță și creativitate. Are nevoie de aceste consacrări exterioare, pentru că nu-și vede vidul interior și atunci se hrănește exclusiv cu părerea altora. Trăiește eminamente prin citări și este prin excelență cantitativ. *Publică mult și (bineînțeles) prost.* Prostul este cel care întreabă inevitabil la o teză de doctorat cîte pagini a avut, este cel care are bibliografii interminabile și inadecvate și care se laudă că tocmai a scris o carte de 700 de pagini. Trăiește prin citate și cel mai mult îi place stilul *copy/paste*. Nu înțelege ce este rău, în definitiv, în a copia, el fiind însuși încropit din fragmente scrise de alții. Iată cîteva tipuri de proști universitari:

Prostul enciclopedic: „știe" enorm de mult și din multe domenii. E plin de informații și date și orice fapt cotidian nu este pentru el decît un pretext ca să-și etaleze vastele cunoștințe, să spună povețe, să arate cît este de înțelept, cum se fac lucrurile și care e tîlcul ascuns al universului. E sfătos și, dacă îi spui că plouă, te alegi cu istoria meteorologiei, iar dacă îi întinzi un pahar de vin te și umple cu citate gen *in vino veritas* sau *un pahar de vin te scapă de chin.* Mai rău, dacă îi spui că te duci la toaletă pentru că ai o urgență, te mai reține un pic, apucîndu-te prietenește de braț ca să-ți mai spună ceva „important" și „arzător". Iată cîteva tipuri de proști universitari.

Prostul poleit. Acesta vorbește mult, cu expresii pedante, și sare cu nonșalanță de la una la alta, face conexiuni nebănuite, toate după cum îl poartă citatele. Urăște să fie întrerupt sau să discute cu adevărat și de aceea nici nu-ți lasă posibilitatea de a-l întrerupe și analiza cu adevărat ceva. El știe, tu doar ai privilegiul să afli de la el despre cum stă treaba. E un clovn simpatic, lipsit de substanță, ce se crede rege și se poartă ca atare.

Prostul șef. Adoră ședințele în care el prezidează formal ceva – comitet, consiliu sau orice fel de adunare în care lumea îl ascultă, fie și formal. Se dă în vînt după formalisme, vrea ca totul să (de)curgă cît mai formal. Ședința e de formă oricum, nu vrea probleme și de cele mai multe ori le evită pasîndu-le la alte comisii și comitete în virtutea unor reglementări formale pe care le invocă cu abilitate.

Prostul șmecher. Acesta este „băiatul deștept" de prin universități sau institute de cercetare, descurcăreț și prezentabil, care rezolvă orice oricînd, mai puțin probleme de cercetare academică. El e isteț, fără să fie inteligent. Nu are anvergură și, de fapt, nu dă doi bani pe predare sau cercetare. Dar cu toate astea se „descurcă" și e băgat în multe proiecte de cercetare și, dacă nu ești atent, îți pare că are un CV impresionant: multe conferințe, publicații, titluri, responsabilități... etc. Din păcate, tot cantitativul și formalul îl definesc, și marea lui „calitate" este că e foarte abil în a-i prosti pe alții.

Prostul guraliv. Aceasta este o specie care ne populează din plin spațiul academic și care se distinge prin cantitatea de cuvinte debitate. Te copleșește prin ce spune în sensul în care țipă efectiv, vorbește mult și incoerent și nu te lasă cu nici un preț să spui ceva. Te ține acolo hipnotic, prins în nebunia lui, căci da, de cele mai multe ori astfel de personaje sînt chiar nebune, nu doar ne-bune; formal, ți se spune că nu ai ce să le faci. Acesta e un sistem prost, căci în definitiv prostul e un impostor și naște la rîndul său impostură, iar prostia academică e cu atît mai nocivă, cu cît acești parveniți sînt luați drept model. Universitarii sînt și trebuie să fie un model în calitatea lor de profesori, deci cu atît mai mult trebuie să eliminăm sau măcar să izolăm prostia universitară, deoarece e molipsitoare și nu poate naște decît prostie.

Atenție, cînd vorbim de prostia academică nu vorbim de oameni tîmpi; nu, din contra, vorbim de oameni abili, poate chiar deștepți, dar care își croiesc cariera cumva mai mult prin salturi administrative, făcînd tot felul de trocuri și mișmașuri ca să ajungă la putere. Putere înseamnă să coordoneze ceva: comisie, comitet, departament, facultate, universitate, minister, doctorat etc. Marca prostiei lor este formalul și cantitativul. Totul (ședințe, documente, rapoarte...) este de formă și se bazează pe o analiză strict cantitativă: X are cinci cărți (nu contează că sînt maculatură pură), Y a participat la zece conferințe internaționale (nu contează că ele au fost organizate în camera de alături cu doi-trei profesori din țările vecine, Z are 15 articole indexate ISI (nu contează că sînt în reviste inadecvate și, de fapt, binecunoscute că sînt tipărite contra cost). Toate aceste prostii îl califică în ochii lor pe X, Y sau Z să obțină ceva: un post, un titlu, o mică sinecură academică sau să aibă dreptul de a conduce doctorate sau instituții de învățămînt superior. *Formalul* și *cantitativul* sînt marca prostiei lor și doar la asta sînt sensibili.

Singura noastră șansă este dez-prostirea națională. Degeaba avem soldați mulți dacă ei sînt prost instruiți și prost echipați. Prostia ne vizează pe toti și da, prostia e o amenințare națională. Prostia nu doare, dar ne afectează pe toți și suferă o țară întreagă din cauza ei. Nu e cazul să devin patetic, asta fiind în fond tot o prostie, dar cred că e cazul să scăpăm de *impostura cantitativului și formalului,* să scăpăm de proști și să nu ne mai lăsăm prostiți de aceștia.

Strămoșii „perlelor"

„Prostia fățișă se comportă
adesea ca o adevărată artistă.
În loc să răspundă la un
cuvînt-stimul cu un alt cuvînt,
așa cum cereau experimentele
asociative de odinioară,
ea răspunde numaidecît în
enunțuri ample, care, orice am
spune, au ceva foarte poetic:
A aprinde: Brutarul
aprinde focul.
Iarna: Este formată
din zăpadă.
Tata: M-a împins
odată pe scări.
Nunta: Un fel de distracție.
Grădina: În grădină vremea
este întotdeauna mai bună
decît afară.
Religia: Mersul la biserică.
Cine a fost Wilhelm Tell:
S-a jucat în pădure, erau acolo
femei și copii costumați.
Cine a fost Petru:
Cocoșul a cîntat de trei ori."

ROBERT MUSIL,
Despre prostie

„Stultorum infinitus
est numerus.
(Numărul proștilor
este nesfîrșit.)"

ECLEZIASTUL I, 15

Sorin Costreie *este lector dr. la Facultatea de Filozofie, Universitatea București.*

DILEMA
Prostia
Cîteva repere

Vă amintiți de o prostie pe care ați făcut-o (și o regretați)?

anchetă

Cristian CHIVU

O prostie dramatică. *Liceu – cimitir / Al tinereții mele / Pedanți profesori / Și examene grele… / Și azi mă-nfiori / Liceu – cimitir / Al tinereții mele!* Pentru mine, versurile lui Bacovia au o conotație aparte. În anul 1990, eram în clasa a X-a la un liceu foarte bun. Am luat treapta a II-a, dar subit m-am hotărît să dau la Seminarul teologic, unde am și intrat (se intra din clasa a X-a atunci), deși nu aveam nici o legătură cu Biserica, nici eu, nici familia mea. Scopul declarat era acela de a-l afla de Dumnezeu. Însă nu era acolo sau n-a vrut să mi se arate, deși l-am strigat de multe ori. Mare prostie! Pe Dumnezeu nu-l afli în nici o școală, fie ea și teologică! Din această mare prostie au rezultat și alte prostii cu niște complicații greu de suportat de părinții mei. După doi ani și două trimestre de o groaznică incompatibilitate, am plecat de la Seminar cu puțin înainte de a fi exmatriculat și am sfîrșit la un liceu agro-industrial la seral, unde, cu chiu, cu vai, am luat diploma de bacalaureat. Șase ani și trei licee pentru o diplomă de bac, *not bad at all!* Așa că modific poezia lui Bacovia: *Licee, cimitire ale tinereții mele…*

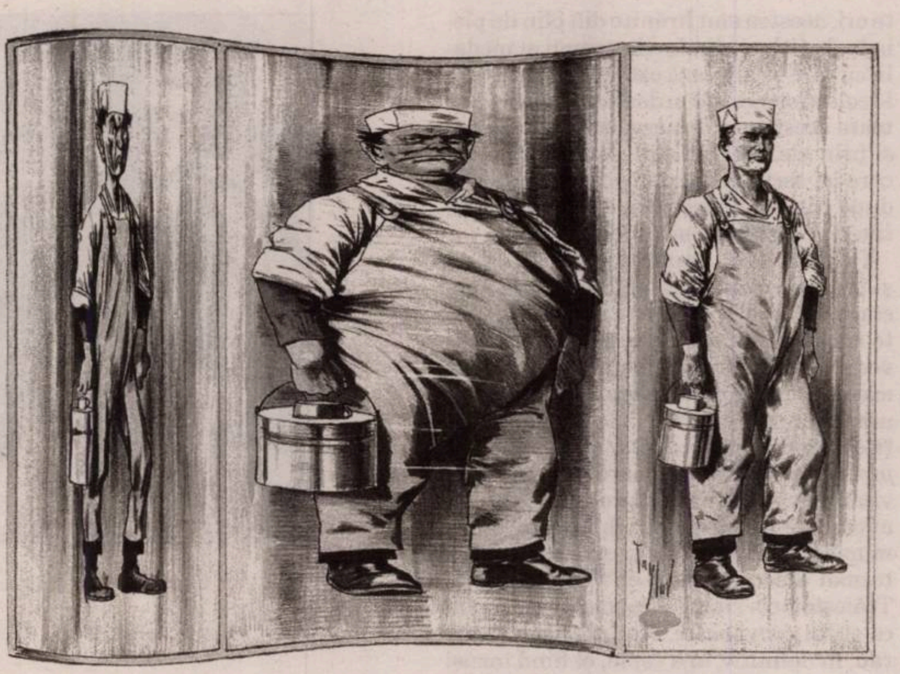

„Dacă oamenii nu ar face uneori prostii, nu s-ar produce absolut nimic inteligent.“

LUDWIG WITTGENSTEIN

Sorin COSTREIE

Aveam un student care venea îmbrăcat numai la costum, făcînd notă discordantă cu restul colegilor și al profesorilor. Costumul este nepotrivit spațiului universitar, deoarece aici este nevoie de o anumită lejeritate pentru a ne bucura, la nivelul gîndului, de libertatea necesară pentru a expune și/sau închega în mod creativ idei. Formalismul costumului omoară ceva din substanța gîndului viu; pare ceva rigid care ne sufocă și încorsetează mintea. Costumul își are rostul poate în spațiul academic doar în solemnitatea unei ceremonii; la curs, seminar sau în laborator este oarecum inadecvat, omorînd gîndirea și creativitatea. Cercetătorii sau profesorii în costum îmi par adevărați *ciocli ai gîndirii*. Cucerit de această idee, am căzut prostește în capcană. M-am amuzat inevitabil pe seama lui și am greșit. Mi-a răspuns simplu că face asta din sărăcie și respect, că așa îi este mai ușor să vină curat și aranjat la facultate. M-am simțit cît se poate de prost și de atunci, din cînd în cînd, mai port și eu costum la tot felul de ceremonii academice, amintindu-mi mereu de studentul meu în costum.

„Mai bine prostie naturală decît inteligență artificială.“

(graffiti)

Alexandru OFRIM

Prin toamna lui ’88, eram proaspăt detașat într-un orășel, profesor de istorie la un liceu, pentru că postul primit prin repartiție într-un sat din apropiere conținea ore de agricultură și educație fizică. Eram în primele zile aici, cînd în ziua de salariu m-am întîlnit cu fostul meu director și cu cel al școlii din comuna de care aparținea, veniți la bancă pentru a ridica banii angajaților. Fiind prima leafă din viața mea, m-am considerat bun de făcut cinste. Într-un bar de la ieșirea din oraș am cerut cîte o sută de coniac. Ceilalți doi au dat și ei cîte un rînd, dar din răsucirile lor de mustață și privirile pe care le schimbau, am dedus că vor să mă supună la o probă. Orgoliul mi-a fost zgîndărit și am acceptat implicit provocarea, astfel încît nici nu mai știu cîte rînduri am dat fiecare. Cert e că directorii au cedat primii, cu greu i-am dus la locul unde făceau autostopul înspre satul lor. Acolo și-au dat seama că au uitat geanta cu bani la bar. M-am dus singur după ea și am recuperat-o. După ce m-au primit cu urale, i-am lăsat și mi-am văzut de drum. Problema era că nu cunoșteam orașul, știam doar aproximativ în ce direcție e gara. Inevitabil, și filmul meu s-a rupt, nu îmi mai amintesc nimic, știu doar că m-am trezit în trenul care mă ducea spre casă, la Brașov. Abia atunci mi-am dat seama ce prostie făcusem să umblu pe „pilot automat“, într-un oraș necunoscut, din care urma să fac naveta cu trenul prima oară.

„Prostie este și să faci din nou aceeași prostie.“

„Căsătoria este prima prostie pe care o faci atunci cînd te-ai maturizat.“

KARL FRIEDRICH WILHELM WANDERER

Theodor PALEOLOGU

Singurele prostii pe care consider că le-am făcut în viață sînt căsătoria și intrarea în politică. Și, slavă Domnului, eram prevenit: citisem Schopenhauer, citisem Flaubert. Sînt prostii comune. N-au nimic original. Ambele izvorăsc dintr-un instinct în fond irațional. Omul crede, „biet nebun“, că acționează spre binele său, așteptînd fericire și tihnă, putere și glorie. Dar, de fapt, așa cum bine spune Schopenhauer, urmînd aceste iluzii, omul servește alte scopuri decît cele pe care le are el în minte.

Și, la urma urmei, sînt prostii din care învățăm și care au, vorba ceea, părțile lor bune, conducîndu-ne în cu totul altă direcție decît cea vizată inițial. Dacă nu intram în politică și nu mă întorceam în țară, nu aș fi ajuns să creez școala de acasă, care-mi aduce mai multe satisfacții decît mi-ar fi adus o poziție universitară clasică. E o prostie care mi-a deviat calea în viață, dar după o trecere prin păpușoi am regăsit drumul, și încă într-o stare mai bună și cu o priveliște mai frumoasă.

Acuma stau și mă gîndesc dacă să recidivez sau dacă să fug ca dracul de tămîie de eventuale noi încercări. Prostie este și să faci din nou aceeași prostie, prostie este și să lași să treacă ocaziile și să nu faci nimic. „Din această dilemă“ nu prea văd cum pot ieși… (E o formă dilematică a prostiei, superioară, credem noi, formelor ei nedilematice.)

Cred așadar și în realitatea „Celui viclean“, constat adică viclenia Prostiei și prostia vicleniei. Căci asta e Diavolul: Prostia. El nu e, cum crede lumea, deștept, subtil, ironic, „mefistofelic“ etc. Nu. E prost. „Inteligență diabolică“: sintagma asta e stupidă, e un non-sens. Diabolică e numai prostia (răutatea și Răul sînt efectele ei secundare). […] Priviți (ocaziile sînt nenumărate) cît de vicleni pot să fie imbecilii, ce tertipuri le dau prin cap, pe care inteligența nu le imaginează, nu fiindcă ar fi incapabilă, ci fiindcă nu-și pierde vremea cu stupidele scopuri ale tertipurilor (tertipurile nu au decît scopuri stupide și, firește, rele, distrugătoare). […]

Ați observat că, de cîte ori se vorbește despre prostie, așa, în general, se supără foarte multă lume? E greșit a crede că proștii nu-și dau seama că sînt proști. Știu foarte bine că sînt și au un instinct infailibil în a detecta inteligența și în a se mobiliza împotriva ei, spontan și organic, sistematic și înverșunat. De aceea, există la noi, manifestată fie direct, fie disimulat, dar tenace, atîta ostilitate față de Caragiale, abisalul Caragiale, geniul inteligenței radicale, cel mai eficient dintre marii români demascatori ai Prostiei.“

Alexandru Paleologu,
Despre lucrurile
cu adevărat importante

Radu PARASCHIVESCU

Nu regret că, la trei ani, m-am desprins din mîna mamei (eram amîndoi la alimentara de la parterul blocului, de unde cumpăram șuncă) și m-am urcat într-un tramvai 24 care m-a dus într-o plimbare vesperală prin București. Nu regret nici că, un an și ceva mai tîrziu, am scăpat din marcajul larg al bunicului prin zona Parcului Bazilescu și m-am suit într-un autobuz care a plecat într-un loc unde nu aveam nici ce să caut, nici ce să găsesc. Regret în schimb cu toată ființa că, în clasa a cincea, am răspuns unei rugăminți cu o măgărie. Jucam fotbal pe terenul școlii, dincolo de al cărei gard se afla o unitate militară. Un soldat s-a urcat pe gard, m-a chemat la el, mi-a dat niște mărunțiș și m-a rugat să-i cumpăr țigări de la debitul de peste drum. Am luat banii, i-am băgat în buzunar, l-am așteptat pe soldat să coboare de pe gard și m-am întors la fotbal. E un episod care mă urmărește de peste patruzeci de ani. N-a fost o prostie, n-a fost o nerozie, a fost o rătăcire a minții. De atunci, ori de cîte ori mi se întîmplă să fac un bine, încerc să mă conving că duc un pachet de țigări unui soldat fumător care încă are bunăvoința să mă aștepte.

Cosima RUGHINIȘ

De ceva timp mă străduiesc să mă deprind cu jocul numit poezie. Sînt obișnuită cu lecturile rapide, eficiente, ba chiar tot mai rapide – ceea ce nu prea mă ajută. Dar fac progrese, cred, și asta îmi dă curaj să le explic și altora. De curînd am simțit că pot clarifica unui copil de clasa a V-a emoțiile stîrnite de Alecsandri cu „Sfîrșit de toamnă“, poezie din manual. Mai ales mă gîndeam la versurile „Frunzele-i cad, zbor în aer, și de crengi se deslipesc / Ca frumoasele iluzii dintr-un suflet omenesc“. Pe moment m-am simțit expertă în problematica iluziilor și a dezmembrării lor: am povestit despre dezamăgiri, speranțe nerealizate și nerealizabile, natura trecătoare a vieții, lipsa de sens a proiectelor ce par mărețe, dar sînt golașe. Probabil am vorbit convingător, deoarece copilul s-a întristat grozav și persistent. Ca soluție de urgență, a trebuit să invoc „corbii croncănitori“ din strofa a treia, ca să rîdem de ei. Sper să uite tot ce i-am explicat.

anchetă realizată de Matei PLEȘU

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Sănătate de la brîu în sus

Asociația „Părinți pentru ora de religie“ și-a exprimat punctul de vedere cu privire la educația sexuală din școli, printr-o scrisoare deschisă adresată președintelui României. Ce se spune în această misivă:

1. Că asociația militează pentru drepturile parentale și pentru interesul copiilor, din perspectivă religioasă, și că, tot din această perspectivă, promovează acele „valori care le permit copiilor să fie fericiți și împliniți în viața profesională și cea de familie“.

E adevărat, treaba Bisericii și a religiei este să pledeze pentru o viață fericită în familie. Dar statul – și, implicit, școlile pe care le are în gestiune – este obligat să ia în calcul întreaga varietate a opțiunilor de viață ale cetățenilor săi și să le ofere mijloace de informare și de protecție, indiferent dacă sînt persoane religioase sau nu. Mai mult decît atît, Biserica însăși ar trebui să fie îngrijorată de derapajele enoriașilor săi (căci ea nu are în „administrare“ doar călugări și sfinți) și să fie gata să le ofere orice sfat spiritual (iar spiritul nu exclude corpul), care să îi aducă pe calea cea bună. Ideea că religia se opune cunoașterii, științei, informării este una de sorginte comunistă și cred că s-a depășit de mult timpul cînd se credea că un enoriaș ignorant este mai aproape de Rai.

2. Că trebuie făcută o distincție între educația pentru sănătate și cea sexuală, ultima fiind promovată de grupuri de o anumită culoare ideologică (nu se precizează care…).

Este stupefiant principiul conform căruia, atunci cînd vorbim despre sănătatea unei persoane, excludem viața ei sexuală. Este ca și cum am deveni o populație de busturi care are nevoie pentru a se menține în formă doar de oreliști și de stomatologi.

3. Că asociația respinge modelul „educației sexuale comprehensive (sic!), *hedoniste, cu accent pe explicarea mecanicii actului sexual și a mijloacelor de protejare contra sarcinii și care exclude moralitatea din intimitate“ și o propune pe aceea a educației pentru familie.*

Din cele spuse se înțeleg următoarele: a) că actul sexual în familie este unul trist, ignar, ostășesc, făcut doar pentru a procrea; b) că dacă știi cum funcționează aparatele genitale și care sînt mijloacele contraceptive ești ori prostituată, ori traficant de favoruri sexuale. Mai mult, asociația spune că, de fapt, accesul la aceste informații te face imoral, impur și celibatar pe viață. Este ca și cum, dacă le vorbim copiilor despre ficat și despre răul pe care îl produce alcoolul asupra lui, îi pregătim, de fapt, pentru intrarea în grupul alcoolicilor anonimi.

4. Că modelul acestui fel de a face educație a fost falimentar în alte țări și a dus la conflicte majore între comunități și autoritatea de stat.

Nu se precizează în ce țări orele de educație sexuală au dat rebuturi sociale. Ar fi fost bun un exemplu măcar, de oraș aflat sub asediul părinților oripilați că fiii și fiicele lor învață despre mijloacele contraceptive.

5. Că educația sexuală predată în școli atinge grav dreptul la viață privată al copiilor și pe acela al părinților de a oferi educație copiilor: „părinții sînt cei care au dreptul și îndatorirea de a se îngriji de dezvoltarea, educația și pregătirea profesională a copiilor, potrivit propriilor lor convingeri (…). Privind viața intimă și de familie, Constituția prevede (…) că autoritățile publice respectă și ocrotesc viața intimă, familială și privată. Întrucît este evident că ceea ce se petrece cu trupul unei persoane este indisolubil legat de planul său afectiv și intelectual, există o strînsă legătură între viața intimă a persoanei și conștiința sa, a cărei libertate este de asemenea protejată constituțional“.

Da, este adevărat, actul sexual este unul intim. Dar discuția despre sexualitate, igienă, organe genitale este și trebuie să fie la liber fiindcă așa s-au scris cărțile de medicină, așa se fac cercetări care pot salva vieți, așa se poate face prevenție. Și credința, dialogul cu divinitatea sînt un proces foarte personal. La fel și iubirea, căsătoria, prietenia, scobitul între dinți, digestia, spălatul pe corp sau al lenjeriei intime: toate se exercită în spațiul privat. Asta nu înseamnă că: a) nu poți discuta, în grup cu elevii, despre felul în care își pot menține dantura sănătoasă sau sufletul mîntuit; b) acționezi restrictiv asupra libertății și conștiinței tinerilor dacă le spui că e musai să se spele pe mîini după ce au fost la toaletă. Mai apoi, trebuie spus că viața privată a adolescentului sau a tînărului este tot atît de puțin „fieful“ părinților lor precum este al școlii: părinții pot îndruma, informa, educa, oferi instrumente de protecție, dar nu pot decide, în final, ce opțiuni de viață poate avea copilul lor.

Îmi dau seama că ora de educație sexuală, ca și cea de religie, poate fi prost administrată, tocmai fiindcă aduce în discuție aspecte extrem de delicate ale personalității umane, aspecte care pot fi lesne lezate de un discurs nepotrivit. Dar dilemele despre eficiența ei nu ar trebui să devină muniție pentru credincioși. Dimpotrivă: predată la timp, la vîrsta potrivită, cu răspunsurile corecte, poate ajuta extrem de mult, chiar și pe cei mai cuviincioși dintre noi.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

■ ■ ■

Iaromira POPOVICI

bazar

Drumuri, cozi și gheme

Drumurile, cum am mai scris, sînt preferatele mele. Nu-mi doresc neapărat să ajung undeva, cît să fiu în mișcare și să observ. În bătaia vîntului de iarnă (fie el și imaginar), alergînd pe străzi (sau pe autostrăzi, în mașină) fără un scop evident sau real, ți se așază altfel lucrurile, oricare ar fi ele.

În București merg pe jos, uneori, pe străduțele din zona Rosetti – Carol – Călărași. Sînt pe traseu oameni, animale și gesturi care nu se schimbă decît arar. Dar și locuri și acțiuni mereu neașteptate. De pildă, la un moment dat, după ce traversezi Călărașiul (una din aventurile mărețe ale călătoriei, pentru că trec mașini non-stop și, ca pieton, trebuie să fii destul de abil încît să prinzi momentul cînd o mașină face dreapta, să te uiți în ochii șoferului și, după ce i-ai furat aprobarea tacită și forțată, să țîșnești înainte), pe una din străduțe, o doamnă cu părul alb stă aproape mereu la un geam de la parter. Nu e foarte veselă, dimpotrivă, are una din fețele alea cu gura în formă de semicerc invers pe care le desenează copiii. O salut de fiecare dată și îmi răspunde cam la una din trei încercări. Alte dăți, pur și simplu nu mă mai recunoaște sau e pierdută în visările ei…

Aproape la fel de constant e cîinele flocos, în costumaș roșu, care privește mai mereu lumea pe un geam din zona Moșilor. Mereu alții sînt porumbeii ce zburătăcesc peste tot și chiar adastă îndelung: nu par să se mai sperie de oameni sau pur și simplu sînt indiferenți la prezența lor. De curînd, aproape că i-am suflat unuia în ceafă în timp ce înfuleca niște bobițe roșii de pe un gard cu iederă. Mult mai ancorate în realitate par ciorile, care își fac rapid treaba și apoi decolează în trombă. E adevărat, totuși, că e una (aș vrea eu să cred că e mereu aceeași), pe care o pot vedea zilnic, la cafea, de pe geamul din bucătărie: stă ghemuită pe o creangă, aproape o natură statică…

Un alt fel de drum e cel în mașină, pe DN1, desigur spre Sinaia. Mai ales dacă îl nimerești într-o zi care precedă o sărbătoare națională, și anume pe cea de 1 Decembrie. În sîmbăta de dinainte, pe la prînz, am plecat încrezători într-un week-end, ca oricare altul, la munte, uitînd aproape de vacanțele naționale. Totul a mers obișnuit pînă pe la Nistorești, cînd, deodată, ne-am oprit pur și simplu. Nici atunci nu ne-am dat seama ce ne-a lovit, am crezut că e un accident. Asta deși mașini isterice întorceau în trombă și demarau nervos înapoi, pe singura bandă pe care se mai putea circula. Iar în zare se vedeau nenumărate luminițe, deși nu se dăduse încă drumul la cele de Crăciun.

Înaintînd, în continuare, ca melcul, ne-am dezmeticit greu și cu un șoc. Am văzut uriașa coloană de mașini, la o curbă, ca un șarpe cu solzii de un kitsch strălucitor. Eram prinși nu în Paradis, precum într-unul din filmele mele de Crăciun preferate (*Trapped in Paradise*, 1994, George Gallo), și nici în vreun Infern, cum ar zice unii, supralicitînd. Ci într-un absurd mocirlos al maniei migrației de week-end și, mai ales, de sărbători naționale. În absurdul încartiruirii noastre: iar ne-am trezit (ghinion!), cînd nu era cazul, în rîndul lumii…

Pe drum s-au întîmplat și multe chestii interesante și palpitante, precum: am jucat „Fazan“ protejat, evitînd să ne încuiem cu vocabule răsuflate ca „restaurant“, și am oprit la benzinăria OMV de pe drum, unde, desigur, toată lumea oprise. Și unde am asistat la un nou sistem de dublă pilotare a unei familii, jumătate în mașină, jumătate pe jos: în timp ce mama rămăsese la volan, ca să nu-și piardă locul în coloană (!), tatăl o însoțise pe fiică la toaletă, de unde îi transmitea în direct acesteia ce se întîmplă acolo și, în același timp, monitoriza la ce stîlp mai ajunsese mama. Transmitea în direct de la una din cele mai uriașe cozi la toaletă pe care le-am trăit vreodată: o coadă, în principal, la (și de) Femei, care nu aveau curajul să folosească și toaleta bărbaților. Pînă la un punct. De la acel punct încolo, s-a declanșat, aproape spontan, o revoluție și femeile au năvălit (ce-i drept, organizat, și în sanctuarul sexului tare).

După care, nu se știe cum, coloana s-a urnit, șarpele s-a tîrît pînă în Sinaia, după șase ore pe care unii le-au considerat de agonie (nu și eu, mărturisesc). Ca și la tîrgul de Crăciun, m-am amuzat de umilul și nevăzutul meu loc într-o impresionantă mulțime de semeni de-ai mei care făceau „ce trebuie“ atunci cînd li e dăduse voie.

În Sinaia, destul de proaspăt renovată, totul era, și aici, reglementar. Și dacă ceva din pitorescul de altădată se mai pierduse, nimeni nu părea să observe, căci orașului îi merge bine: a apărut, la parterul magazinului universal, chiar și un restaurant chinezesc. Care, de altfel, era plin. Nu departe de ceainăria Ramayana, într-o încă timidă încercare de globalizare. Iar la Micuța Marie, unul dintre magazinele mele preferate, mai nou se vindeau gheme. Multe și colorate, de lînă, bumbac și toate cele, pentru cunoscători. Și la gheme era coadă.

■ ■ ■

„Cred în educație, și mai puțin în frumos“

– interviu cu Cătălin RULEA –

Marți, 1 decembrie 2015, a avut loc inaugurarea Borderline Art Space, un spațiu dedicat artei contemporane, cu sediul pe str. Belvedere nr. 18 din Iași. Expoziția de deschidere, intitulată „Subtitled“, a prezentat publicului lucrări de desen, video și intervenție pe obiect ale artistului ***Cătălin Rulea,*** *care vor fi expuse pînă pe 31 ianuarie 2016. Argumentul expoziției aparține curatorului și criticului de artă Cătălin Gheorghe, iar lucrările de gravură au fost produse cu sprijinul atelierului The Source Workshop. Cătălin Rulea (n. 1979) este artist și muzician, membru fondator al Centrului de Introspecție Vizuală / Asociația PPLUS4 (2008-2013). Licențiat în grafică la Universitatea Națională de Arte din București (2002), a absolvit un master în cadrul aceleiași universități (2004). Este activ pe scena de muzică alternativă (în trupele Toulouse Lautrec și The Pixels) și implicat în proiecte de teatru contemporan.*

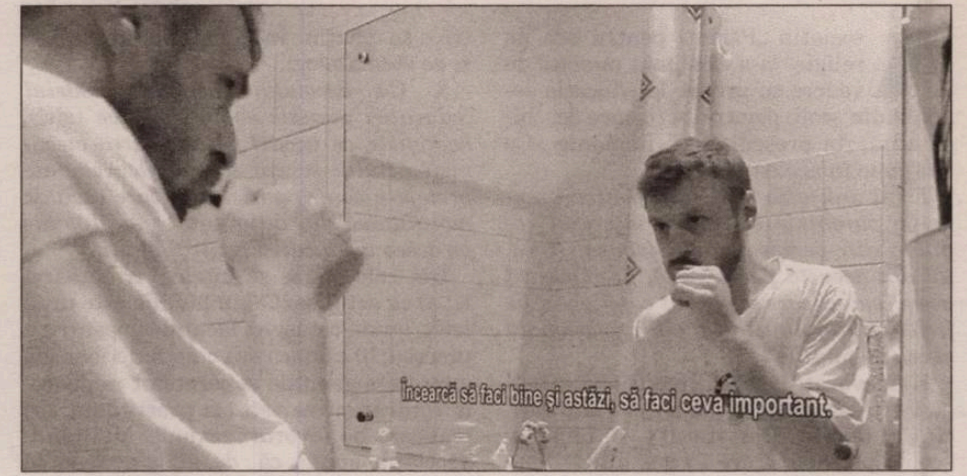
Încearcă să faci bine și astăzi, să faci ceva important.

Vă aflați deja a patra oară în Iași anul acesta și de fiecare dată cu un alt proiect. Care este ipostaza care vă definește cel mai bine: artist vizual, compozitor, scenograf sau performer?

2015 e un an în care am călătorit foarte mult prin țară. Nu e ceva nou, dar anul acesta am fost implicat într-un număr mai mare de proiecte culturale. Am lucrat la trei piese de teatru în calitate de muzician, scenograf sau chiar artist vizual. Una dintre ele *(Voi n-ați văzut nimic)* s-a lansat la Salonul de proiecte, în cadrul expoziției „Eroismul se naște într-un depozit de mărfuri“, la invitația lui Florin Tudor și a Monei Vătămanu, fiind găzduit de Magda Radu, Ștefan Sava, Alexandra Croitoru. Pentru *Voi n-ați văzut nimic* am realizat o serie de desene cu tentă socială în care cunoscutele ecuației sînt putere *vs* neputință în contextul socio-politic românesc contemporan. O altă piesă la care am lucrat anul acesta a fost *Inamicul poporului* (după Henrik Ibsen) pentru care am realizat scenografia și muzica. Am făcut din apa curentă a orașului un personaj în piesă. În teatru lucrez în echipe care, în timp, s-au omogenizat. Colaborez cu David Schwartz și Ioana Păun și particip activ la proiectele Platformei de Teatru Politic și ale Gazetei de Artă Politică.

Muzica este un alt segment pe care îl folosesc în piesele de teatru. A venit natural, după ce am activat și activez în zona muzicii underground sau pop-rock. Toulouse Lautrec este trupa cu care am vizitat de două ori Iașiul în 2015. Pe scenă am urcat cu Pixels în 2006 și de atunci i-am rămas fidel. În muzică sîntem o familie și cred că funcționează aceeași mentalitate de grup în care înveți de la ceilalți, înveți să dai și să primești.

Aici cred că ajung la un punct comun. Întotdeauna am căutat să învăț ceva din proiectele artistice, mi-am folosit creativitatea aplicat și am învățat multe în tot acest timp. După ce am terminat facultatea (secția de Grafică de la Universitatea de Arte București), am fost prea puțin atras de sistemul instituțional sau comercial din artă și am ales un alt drum, rămînînd totuși mereu în preajma artei contemporane.

Care a fost prima acțiune în lumea artei contemporane?

Prima mea acțiune a fost în afara sistemului și s-a intitulat „Ce e arta și la ce ne ajută ea?“. A fost o acțiune pentru care am invitat mai mulți artiști, printre care Dan Acostioaei, cu care m-am și reîntîlnit la deschiderea expoziției mele de la Borderline Art Space. Era o întrebare pe care mi-o adresam în primul rînd mie, dar în același timp și publicului, și artiștilor. A fost un *call* către publicul larg prin postere, flyere și premii, cu toate armele societății consumeriste. De atunci am trecut prin multe expoziții, concerte, spectacole, chiar și prin experiență curatorială, și totuși cred că această întrebare rămîne. Asta este deontologia mea: să găsesc sens activității mele artistice, care nu este despre mine, este despre ce livrezi publicului și la ce ajută pachetul livrat. Nu cred că arta este neapărat despre social și ancorată în societate, ea poate fi și profund meditativă sau filozofică, dar aceste aspecte trebuie să cointereseze oamenii. Cred în educație. Cred în știință și mai puțin în frumos, cred în informație, chiar dacă de multe ori operez instinctiv. Odată m-am definit ca fiind un artist pop. Această definiție are aerul unui demers de stînga, dar și parfumul unei boeme underground, în vecinătatea „culturii mari“.

Au trecut cîțiva ani de la ultimul proiect în zona artelor vizuale…

Conform politicii mele *laisser faire,* nu mi-am dorit să revin, nu am făcut nimic în mod special ca să devin ceva, am așteptat momentul și contextul potrivite. Întrebarea mea recurentă – „Ce e arta și la ce ne ajută ea?“ – nu m-a părăsit pînă acum și am dubii în a face artă în cadrul sistemului. Scena de artă pune probleme, piața de artă pune probleme, instituționalizarea artei (prin muzee, galerii, rezidențe) pune probleme. Eu am simțit că am încheiat o perioadă în 2011. De atunci nu m-am mai considerat activ pe scena de artă. Între 2008 și 2013 am activat în Asociația PPLUS4 (Centrul de Introspecție Vizuală) împreună cu Alina Șerban, Arnold Estefan și Anca Benera. A fost o perioadă în care m-am ocupat de alți artiști și am încercat să aducem un suflu nou, prin același lucru în echipă, ajutați și de Uniunea Artiștilor Plastici printr-un spațiu în centrul Bucureștiului. A fost o perioadă aglomerată și apreciez întotdeauna efortul unor oameni care încearcă printr-un extra-efort să îmbunătățească sistemul în care se manifestă (cum este cazul lui Matei Bejenaru în Iași). Tot în cadrul PPLUS4 am participat la conceptul grafic a două cărți: *Evacuarea Fantomei* – Studio Basar și *Omul cu o singură cameră* – Ion Grigorescu.

Cert este că am găsit contextul potrivit și oamenii potriviți pentru a reveni, cred că am găsit aceeași modalitate de lucru „împreună“ în care nu e vorba de mine, ci despre un cadru politico-economico-social și despre o experiență cultural-educativă. Am lucrat cu Andrei Jecza și The Source Workshop la Timișoara, cu Cristi Opriș la Cluj și cu tine și Cătălin Gheorghe la Iași în Borderline Art Space, pentru mine a fost cu siguranță „o experiență“. La seria „Subtitled“ lucrez din 2011. Cînd zic *lucrez,* nu înseamnă că am stat în atelier și am desenat, înseamnă că atît am meditat pe marginea subiectului. Textul și imaginea: acestea sînt arme ale comunicării la toate nivelurile. Probabil că seria va continua cît de curînd pentru mine.

Ce preferați ca artist: noile media sau pe cele așa-zis tradiționale? Pentru expoziție ați propus șase gravuri, două intervenții pe obiecte ready made *și un video.*

PUBLICITATE

TNB
I. L. CARAGIALE
este asigurat de
Allianz Țiriac

Eu am terminat Facultatea de Arte și desenez de la 10 ani. Însă acum nu m-au interesat mediile, m-a interesat conceptul, meditația. Este aceeași reflexivitate atît în desenele mele, cît și în filmul ce rulează în *loop.* Problema pe care mi-am adresat-o a fost cum ajung la „a medita“, prin mijloacele pe care le pot manipula, fără a face o demostrație de virtuozitate. Cred că „frumusețea“ ne fură, ne depărtează de miezul problemei. Estetizarea ne vrăjește și ne îndepărtează de gîndul pur. Postproducția este o armă cu două tăișuri. Mie, personal, îmi plac oglinzile în această expoziție, pentru că sînt atît de pure și de epurate. Este ideea într-o formă artistică asupra căreia am o intervenție minimă. Publicul din spațiul expozițional este subtitrat și astfel i se dă o interpretare, un alt sens.

Să vorbim și despre tematică: apar citate din istoria artei (Dürer, Brâncuși), imagini iconice (aselenizarea), dar și ipostaze desprinse dintr-o zonă personală (imaginea cu fetița dvs.). Pare un amestec destul de eclectic, cum ați făcut selecția și care a fost conceptul?

Nu am creat o iconografie proprie, am apelat la o iconografie existentă. Lui Brâncuși i-am problematizat Coloana Infinitului, care este finită, și viața ambițioasă cu care a ajuns departe. Oare ce înseamnă departe? De 1 Decembrie, Coloana Infinitului a apărut în logo-ul Google, asta înseamnă iconic. Lui Dürer i-am atacat narcisismul și, prin el, am criticat tema autoportretului în artă. Pe Caspar Friedrich l-am pus să-și confrunte romantismul cu imagistica pop și *full color* a lui Superman, pe Neil Armstrong l-am făcut să aibă neliniști existențiale pe Lună, pe cei care cred că o casă la țară în România este pitorească i-am pus să se mai gîndească o dată, iar pe mine m-am confruntat cu propria-mi tristețe cu zîmbetul pe buze. Iconografia ne domină viața. Așa se aleg președinți, așa ne inventăm pop-staruri, vedete de televiziune, actori celebri și pe lîngă aceste imagini publice este iconografia intimă a fiecăruia dintre noi, pe care o recunoaștem și la ceilalți: fotografii cu copii, cu prieteni, din vacanță.

Suntem împreună, dar oare ce avem în comun?

Am remarcat o similitudine între videoclipul pentru una dintre piesele Toulouse Lautrec și videoul expus la Borderline Art Space. În ambele filmați un actor (Alexandru Potocean) făcînd niște gesturi banale, repetitive, iar personajul are un monolog subtitrat de versurile cîntecului și, în al doilea caz, de dvs., direct pe oglinda în care acesta privește. Iar în videoclipul pentru piesa „Aur“, versurile se derulează timp de trei minute, pe fondul imaginii cu o bătrînă care poate fi bunica de la țară a oricăruia dintre noi. Simțiți nevoia să dați o voce personajelor care nu pot lua parte la discursul public sau doar căutați personaje care să preia mesajele?

Alexandru Potocean mi-e un bun prieten. La Centrul de Introspecție Vizuală am lucrat împreună la piesa *Capete înfierbîntate*, o piesă al cărei subiect m-a interesat din start: mineriada din ’90. Este o piesă formată din monologuri ale aceluiași actor. Videoclipul „Someone Took Life as It Came“ este un citat din acea piesă, este un exercițiu de actorie *trouvée* care mi s-a părut că se potrivește cu piesa aceasta cu un aer parizian, cîntată în engleză. Este o piesă meditativă despre filozofia *laisser faire.* Întotdeauna mi s-a părut o capcană să schimbi lucrurile după felul în care le vezi tu. Mi se pare o politică dictatorială.

„Nu avem cum să rămînem indiferenți la problemele societății în care trăim.“

Pentru filmul din cadrul expoziției l-am ales pe Potocean pentru că este actor, pentru că viața lui presupune să joace roluri și de multe ori joacă același rol în cîteva zile, alteori joacă două roluri în aceeași zi. Filmul meu este despre o experiență repetitivă, despre aceleași 24 de ore pe care le considerăm *by default* zile, pentru greutatea de a începe o nouă zi, știind că ieri ai trăit ceva similar. Uitarea, în cazul ăsta, ne salvează de multe ori.

Pentru piesa „Aur“ abordarea a fost diferită. Este doar un citat din preocupările mele legate de subiectul „Subtitled“, dar motivul pentru care i-am dat o voce „bunicii“ este pentru că eu nu meritam să zic versurile acelea. Sînt versuri cu o profundă însemnătate socială pentru un stat corupt și o mentalitate coruptă, pentru un egoism feroce și o luptă pentru putere oarbă. Bătrînii care trăiesc prin satele românești ar trebui să fie „subtitrați“ cu gîndurile intelectualilor care pot să conducă moral comunitatea noastră. Astfel, gîndul ar fi însoțit de fapta pură.

În afară de abordarea temelor sociale, poate genera arta contemporană o schimbare la nivelul societății? Sau rămîne marginală prin prisma publicului redus, elitist și de multe ori exclusivist?

Am fost implicat în cîteva proiecte artistice cu caracter politico-social. Arta poate atrage atenția, ea poate sensibiliza printr-un „limbaj sensibil“ și o bună documentare a subiectelor abordate. Pentru mine, arta este mai aproape de filozofie decît de social, dar de multe ori am ajuns în social, sufocat de o abordare greșită a societății, a politicului sau administrativului. Nu avem cum să rămînem indiferenți la problemele societății în care trăim. Mă interesează foarte mult cum se poziționează arta contemporană în context, chiar prin natura ei sau a artistului. Mă interesează publicul și îmi pun mereu problema unei piețe și a instituționalizării sau a oficializării. Sigur că eu, în calitate de consumator, am nevoie de știință de popularizare și nu de știință de specialitate. Avem nevoie de muzeu, ca formă de popularizare, dar și de un discurs critic ca formă de elevare și de inovație în practica artistică. E un conflict interior foarte puternic în ceea ce numim, pe larg sau mai restrîns, artă. Pînă la urmă, statul formează programat „artiști“, deci există niște roluri predestinate acestei practici, eu însumi sînt un adept al poziționării „arte și meserii“. Ce urcă deasupra ar trebui să poarte numele de filozofie.

Credeți că teatrul are un impact mai mare? Colaborările dvs. cu teatrul sînt tot în direcția subiectelor sociale…

Teatrul este un angrenaj de grup care funcționează mai coerent în societate și la o scară mai largă. Trebuie să te gîndești totuși că eu sînt implicat în teatrul destul de underground și destul de nișat. De fapt, nu este decît teatrul așa cum poate el trăi în contemporaneitate: mai aproape de performance și mai aproape de documentar. Teatrul este primul mediu artistic pe care l-am părăsit în timpul facultății; la fel am făcut și cu opera. Nu îmi mai place să citesc literatura de epocă, acum nu pot digera decît problematici contemporane. Nu am bănuit vreodată că m-aș întoarce la teatru. Poate că și de aceea m-a impresionat, pentru că pe scenă am putut lucra cu oameni care au o gîndire artistică contemporană.

Există vreo opțiune în afara pieței de artă și a aplicațiilor continue pentru granturi și alte finanțări?

Eu, cînd am terminat studiile, aș fi vrut să mă angajez în tot felul de job-uri. Regret și acum că nu am făcut asta. Am făcut-o pe jumătate, doar cît să-mi cumpăr un computer. După aceea m-am apucat de grafică, ilustrații, animații în Flash și alte mijloace de subzistență din 2000. Și Toulouse Lautrec făcea postere pentru cabaret, alții făceau portrete la curtea regelui, picturi murale. În Iași se poartă icoana și pictura bisericească, la București se poartă agenția de publicitate, două feluri aparent diferite de a ajuta sistemul. Înainte de ’89 erau mai puține variante, fie făceai panouri pentru instituții de stat (pictai litere, practic), fie reușeai portretul Tovarășului și cel mai adesea lucrai într-un „post“ și nu mai aveai decît probleme existențiale, că financiare și politice nu era cazul. Știi ce cred? În societatea capitalistă, cultura și spiritualitatea sînt ținute pe perfuzii. De ce ai avea nevoie de meditație dacă informațiile care îți trebuie sînt pentru a-ți pune la pămînt adversarul? De ce ar vrea cineva să-ți distragă atenția de la adevărata luptă, lupta pentru existență, pentru putere? Faci proiecte sociale finanțate de un sistem concurențial de dreapta. Faci filme despre nedreptatea socială finanțate de milionari și incluse în circuitul de produs bani. Faci lucrări despre o pătură socială defavorizată și galeristul le crește valoarea la licitații, iar muzeul le include în „marea cultură“ contra unor sume exorbitante și cu o poliță de asigurări pe măsură. Dacă îți dorești să trăiești din artă, asta te constrînge. E ciudat să te preocupe problemele omenirii, dar în același timp să rîvnești la un automobil. Arta, așa cum o văd eu, este dincolo de bani. Răspunsul pentru mine a fost să-mi cîștig existența din altceva. Poate într-o zi se va schimba. Oricum, într-o meserie liberală e foarte important să te miști, să acționezi ca un *freelancer.* Într-o societate iconodulă, în care imaginea primează, tu ești responsabil de propria subtitrare.

a consemnat George PLEȘU

PUBLICITATE

TNB I. L. CARAGIALE
Promovăm valorile culturii românești!
Allianz Țiriac

Vino să te bucuri de o proiecție arhitecturală specială
pe clădirea Teatrului Național din București!
9-24 decembrie 2015

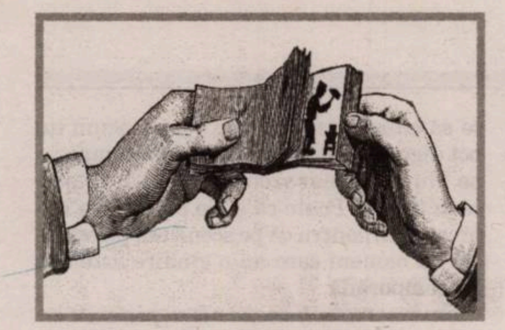

Marius CHIVU

feedbook

Livius & Nora

● Livius Ciocârlie, *Mai degrabă îmi vine să rîd*, dialoguri de Robert Șerban, Editura Brumar, 2015.

● Angela Baciu, *4 zile cu Nora*, Editura Charmides, 2015.

Mă dau în vînt după cărțile-interviu cu scriitori, mai ales cînd acestea au în spate o poveste. Am scris aici relativ recent despre cele apărute la Casa de Pariuri Literare cu Ioan Es. Pop și Octavian Soviany, revin acum cu alte două ai căror protagoniști sînt doi dintre seniorii literaturii noastre, ambii ajunși la vîrste rotunde. Livius Ciocârlie a împlinit în această toamnă 80 de ani, Nora Iuga va împlini în curînd 85 de ani.

În 1997, tînărul scriitor, pe atunci, Robert Șerban îi lua un interviu pe reportofon („primul meu interviu serios“) lui Livius Ciocârlie, considerat a fi unul dintre marii profesori de la Filologia timișoreană. Aproape nouă ani mai tîrziu, același Robert Șerban, ajuns între timp jurnalist de televiziune, îl invita în studioul emisiunii sale *A cincea roată* pe același Livius Ciocârlie, pensionat între timp și mutat definitiv la București, căruia îi adresa aceleași întrebări, fără ca interlocutorul să realizeze că i se înscenase un mic experiment. Placheta de față reunește, așadar, cele două dialoguri pe care le separă aproape un deceniu, dar pe care le unește setul de întrebări. Un alt aspect al experimentului ține de lectura plachetei, căci curiozitatea te face să dai paginile înainte și înapoi pentru a citi răspunsurile în paralel. Eu, cel puțin, așa am citit volumașul, încercînd să urmăresc coerența (dacă acesta e cuvîntul potrivit) unui diarist cunoscut mai ales prin faptul că și-a construit un personaj contradictoriu căruia îi place să se laude cu precaritatea memoriei în timp ce se joacă de-a confesiunea, chestionîndu-și propria sinceritate. Ei bine, aceste două interviuri stîrnite de aceleași întrebări la distanță mare de timp ni-l arată pe Livius Ciocârlie coerent fără a fi redundant. Întrebat dacă se simte un om liber, în 1997 răspunde: „Mă simt din ce în ce mai liber“; pentru ca nouă ani mai tîrziu să vedem că procesul eliberării („din ce în ce“) se produsese: „Da, mă simt un om liber“. Constată Robert Șerban: „Aveți o anume răceală…“, pe care Livius Ciocârlie o explică, în primul dialog, prin „apatie“, iar în al doilea, prin „timiditate“. Întrebat ce-i trebuie unui personaj/om ca să trăiască, scriitorul livrează aceeași teorie, ceva mai dezvoltată, ca de altfel toate răspunsurile sale, în dialogul televizat: „Ca să trăiască, omului îi este necesară capacitatea de a se iluziona“ (în 1997) și „Omul nu poate trăi fără iluzii; în primul rînd iluzia că ce face merită făcut“ (în 2005). Alte afirmații care revin: „Una din «calitățile» mele cele mai mari este că uit imediat tot ce spun și tot ce scriu“ *vs.* „Doamne, ce autor mai sînt și eu! Uit tot ce-am scris, nu mă recunosc în ce-am scris“ sau „Cînd pot fi cu mine însumi, în capul meu nu se întîmplă nimic“ *vs* „De obicei nu mă gîndesc la nimic. Dacă stau locului, e vid în capul meu“.

Aceste două dialoguri în oglinda timpului/vîrstelor conturează fin portretul lui Livius Ciocârlie, de departe cel mai original diarist din literatura noastră. Așa cum Radu Cosașu este cel mai original nuvelist – acești doi minunați scriitori formînd fața și reversul a ceea ce eu aș numi cvasi(non)-ficțiunea.

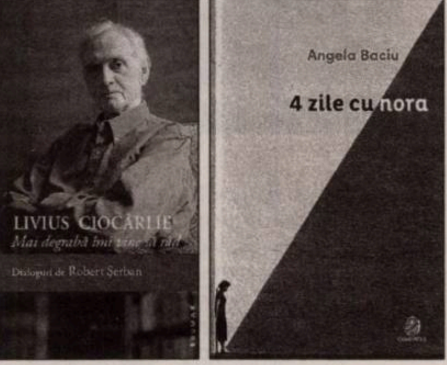

Între celelalte coperte sînt adunate patru dialoguri dintre Nora Iuga și Angela Baciu din iunie 2010, dialoguri prilejuite de două întîlniri cu cititorii, una la Biblioteca „V.A. Urechia“ din Galați, cealaltă la Biblioteca „Panait Istrati“ din Brăila, plus un dialog televizat. Există o anume emoție în aceste întîlniri, căci Nora Iuga se simte legată familial de cele două orașe: străbunica maternă a scriitoarei era gălățeancă, iar bunicul, brăilean. Angela Baciu face oficiile acestor întîlniri cu publicul și tot ea pune și întrebările, dar nu pe toate, aspectul inedit al cărții fiind că preia (cu indicații în paranteză, inclusiv de atmosferă) și intervențiile din sală, întrebări puse uneori de elevi, inclusiv sub forma unui „bilețel din public“. O altă coloratură specială o reprezintă faptul că dialogul este ritmat cu momente de lectură, poemele fiind și ele reproduse în carte. Acest aspect de transcriere fidelă, pe lîngă senzația de *live show* pe care o oferă cărții, are însă și neajunsul redundanței. În fața a trei publicuri diferite, scriitoarea repetă, în mod inevitabil și chiar necesar, unele lucruri ce ar fi meritat editate în formula tipărită. Angela Baciu încadrează foarte bine dialogurile cu pasaje în proză prin lentila cărora urmărim filmul întîlnirilor și gesturile din spatele cortinei, dar uneori acestea sînt scrise dezlînat.

Nora Iuga în dialog este însă așa cum o știm: vivace, exuberantă, povestind cu vervă, nostalgie și umor. Vorbește despre toate: experiența de bursieră berlineză (poate chiar prea mult), traducerile din trei autori nobelizați (Grass, Müller și Jelinek), despre „trecuturile“ sale (adolescența sibiană, mariajul cu regretatul poet George Almosnino, debutul cu poezie de la 37 de ani și cel în proză de la 62, vacanțele la 2 Mai, profesorii Ștefania Golopenția, Călinescu, Vianu), mîndria de a fi mama balerinului Tiberiu Almosnino, prieteniile și simpatiile literare (Mazilescu, Turcea, Ivănceanu, Abăluță, Angela Marinescu ș.a.). Din păcate, există și momente mai puțin inspirate, acelea în care Nora Iuga se plînge de lipsa recunoașterii naționale, a receptării critice satisfăcătoare ori a prezenței în nu știu ce istorie a literaturii (complexul/obsesia scriitorului român), precum și frecușurile personale cu unii scriitori sau traducători. De fapt, nu există ceva mai plicticos, mai urît, mai inutil și mai defavorizant decît lamentația eternă a scriitorului (român) care nu se simte apreciat la justa valoare!

Rezumînd: doi scriitori din aceeași generație, Nora Iuga și Livius Ciocârlie, unul mai degrabă poet, celălalt mai degrabă eseist; unul nostalgic confesiv, celălalt apatic pansiv; două personalități diferite ca temperament și formare literară (germană *vs* franceză); două feluri de a privi viața și literatura – unul atras de viață, celălalt retras din ea, unul scriind, celălalt rescriindu-se. Două cărți-interviu seducătoare, dar, mai ales, complementare.

■ ■ ■

aproape de carte

Nora IUGA

4 zile cu Nora

(fragment)

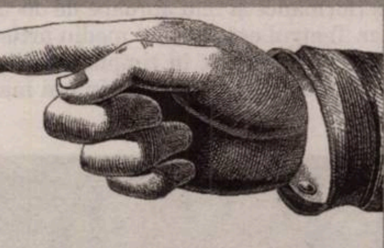

O viață întreagă am fost săraci. La Sibiu locuiam cu chirie într-o locuință foarte modestă, exista o cameră unde dormeam cu părinții și mai aveam și o bucătărie. Acolo în bucătăria aceea mică îmi făceam eu lecțiile. Ca orice copil, nu mă interesau toate disciplinele și cartea cea mai mare (ca dimensiuni) era cea de istorie. Și în cartea de istorie încăpeau cărți mai mici. La vîrsta aceea (aveam vreo 11-12 ani) eram înnebunită după colecția „Femei celebre“, îmi plăceau atît de mult Lola Montès, Contesa de Brinvilliers sau Marchiza de Montespan și destinele lor tragice, toți amanții care mureau pentru ele, poveștile alea melodramatice, încît visam să devin – ce crezi? – curtezană! Îți dai seama că părinții nu mă lăsau să citesc asemenea cărți, dar eu le împrumutam și le citeam cu o furibundă curiozitate și, pentru că erau de format mic, reușeam să le ascund în cartea cea mare de istorie, făcîndu-mă că învăț. Ei bine, tata, în dormitor, studia tot timpul – era un muzician bun și foarte conștiincios, repeta cînd concertul pentru vioară și orchestră de Brahms, cînd concertul de Beethoven, bineînțeles avea și alte bucăți preferate. Și în timp ce ascultam la vioară piesa „Zefirul“ de Jenö Hubay, am simțit așa deodată că îmi vine să scriu. În efluviile muzicii, în mirosul de varză cu ciolan care venea din oala de pe plită, pe un maculator vechi, m-am apucat să scriu prima poezie…

Debutul meu a avut loc tîrziu, chiar foarte tîrziu, dacă la vîrsta de 12 ani scriam, am renunțat să mă mai gîndesc la poezie… Am debutat cînd eram bibliotecară. De fapt, am început să scriu serios poezie cînd, pornind de la un act de caritate – îi citeam versuri unui poet orb, avocatul Stanimir –, m-am decis să particip la un cenaclu literar la o Casă de Cultură (pe vremea aceea se numea „Magda Isanos“) și la cenaclu l-am cunoscut pe bărbatul meu Nino. Probabil că, dacă nu îl cunoșteam pe el, nu deveneam poetă, sau… sîntem, de cînd ne naștem, ce sîntem.

PUBLICITATE

din 15 noiembrie, doar cu revista Historia
PATRIMONIU DE LA ȘARPELE GLYKON LA „EPAVA PERFECTĂ" DIN MAREA NEAGRĂ
ISTORII RECUPERATE CINE AU FOST BLAREMBERGII?
+ CALENDAR 2016
Historia
14,99 LEI
ÎNFRÂNȚI, DAR NU UITAȚI
ROM
LA STA
➤ ÎNFRÂNȚI, DAR NU UITAȚI. ROMÂNII LA STALINGRAD
➤ De la șarpele Glykon la „epava perfectă" din Marea Neagră
➤ CINE AU FOST BLAREMBERGII?
➤ Grace Kelly: Blonda de la Hollywood ajunsă prințesă de Monaco
calendar + revistă
la doar 14,99 LEI
Historia calendar 2016
25 ANI DRS DARIAN

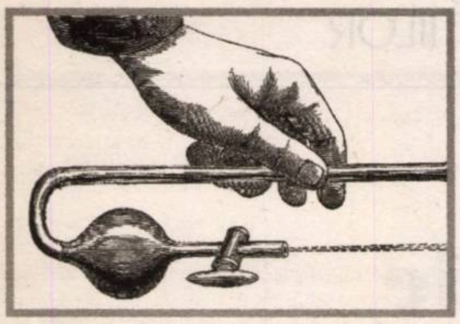

Oana STOICA

rosencrantz & co

Între mentalități paralele

● *Romo Sapiens*, spectacol de Kincses Réka, Alina Nelega și Alina Șerban. Cu: Elena Purea, Alina Șerban, Zita Moldovan, Alexandru-Andrei Chiran, Dragoș Dumitru, Gina Henkel, Alexander Ebeert. Teatrul Național Tîrgu Mureș, Asociația Romo Sapiens – Rudy Moca, Teatrul Heimathafen din Berlin, Asociația SüdOst Europa Kultur e.V.

„La recensămîntul din 2011 s-au declarat romi 621.600 de persoane. Față de recensămîntul din 2002 s-a înregistrat o creștere a ponderii populației de etnie romă, de la 2,5% la 3,3%. Limba romani a reprezentat limba maternă pentru 1,3% din populație. Înregistrarea etniei, limbii materne și a religiei s-a făcut pe baza liberei declarații a persoanelor recenzate, iar pentru cei care nu au vrut să declare aceste caracteristici, precum și pentru persoanele pentru care informațiile au fost colectate indirect din surse administrative, aceste informații nu sînt disponibile.“ Dincolo de situația demografică a romilor, acest fragment dintr-o știre din 2011 arată că o parte a populației nu vrea să-și declare etnia sau limba. În cazul romilor, de cele mai multe ori, motivul este legat de o posibilă stigmatizare socială.

Între populația romă și restul etniilor din România există o fractură culturală. Traumele trecutului se transmit din generație în generație, formarea culturală este diferită în funcție de contextul social, identitatea etnică suferă mutații sub presiunea marginalizării la care este împinsă consecvent de către mentalul colectiv al majorității. Romii arhivează în identitatea lor urmările secolelor în care au fost sclavi, abuzați, uciși. Astăzi, discriminarea continuă, aproape generalizată în mentalul colectiv din inerție și perpetuarea prejudecăților. Pe acest fundal, stima de sine a romilor este la cote de avarie. De aici, rezultă o identitate etnică definită de frică.

Romo sapiens este un spectacol coprodus de instituții din Tîrgu Mureș (Teatrul Național, Asociația Romo Sapiens – Rudy Moca) și Berlin (Teatrul Heimathafen, Asociația SüdOst Europa Kultur e.V.) care panoramează diverse perspective asupra romilor. Spectacolul vorbește despre ciocnirea a două civilizații și conflictul rezultat din atitudinile complet diferite ale actanților sociali și din refuzul reciproc al cunoașterii. Cu o distribuție multietnică (romi, români, germani), vorbit în mai multe limbi (romani, română, germană, engleză), spectacolul arhivează viziunile asupra romilor, locale și pe cele din Europa politic corectă. În țară se înregistrează atitudinile rasiste la nivel micro (vecinii, angajatorii romilor), macro (în presă) și transformarea în profit a ONG-urilor pentru integrarea romilor, conduse de oameni tributari mentalității locale. Romii sînt mutați la groapa de gunoi a orașului pentru a nu strica imaginea parcului (la Cluj, 300 de familii au fost evacuate din locuințe centrale și mutate la periferie, în zona Pata Rît). Asociațiile de integrare a romilor sifonează fonduri europene pentru activități fictive. Presa proclamă egalitatea de șanse, dar practică discriminarea rasială.

Lucrurile nu stau mai bine nici în Germania, simbolul civilizației europene, unde pretinsa corectitudine politică maschează rasismul. Eforturile binevoitorilor au o limită și, uneori, un revers. O tînără gravidă de etnie romă nu se acomodează într-o lume pe care nu o înțelege, căci reperele ei sînt diferite. Asta o duce la un pas de a-și pierde copilul. Ceea ce pare să difere în cele două zone, locală și europeană, este forma discriminării, nu substanța ei.

Asociațiile de integrare a romilor sifonează fonduri europene pentru activități fictive. Presa proclamă egalitatea de șanse, dar practică discriminarea rasială.

Perspectiva cea mai puternică din spectacol este cea proprie. Aici se văd urmele unei istorii a umilinței: romii se consideră oameni de categoria a doua. La cursurile care te învață „să scoți romul din tine“ se predă, de fapt, frica: ascunde-te, rîzi încet, taci mult, nu deranja.

Romo sapiens este un mixaj de scene scurte care radiografiază situația romilor. Limbajul este direct, jocul este scutURAT

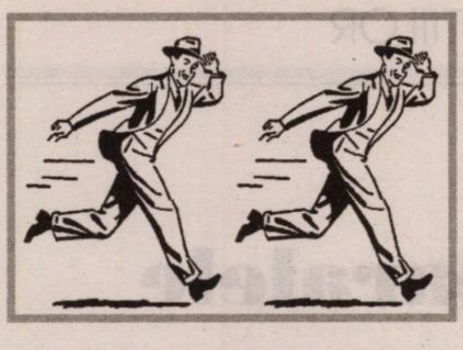

Irina TROCAN

dilematograf

Alb subacvatic

● ***In the Heart of the Sea* / *În inima mării* (SUA), de Ron Howard.**

Nu pare un semn bun că promovarea filmului *In the Heart of the Sea* îl descrie ca pe o repovestire a aventurii care a inspirat *Moby Dick* al lui Herman Melville, deci nu ca pe o adaptare propriu-zisă a romanului american – mai ales că diferențierea se prelungește și în începutul filmului. Tînărul Herman Melville (Ben Whishaw) face un drum lung pînă în Nantucket ca să vorbească cu supraviețuitorul unui naufragiu, Nickerson (Brendan Gleeson), convins fiind că ceea ce ar putea afla de la el i-ar stîrni imaginația pentru o operă care să schimbe istoria literaturii, una care să îl facă egalul lui Nathaniel Hawthorne. Nickerson îl primește fără prea multă ospitalitate și, cînd în sfîrșit se hotărăște să i se confeseze, îi spune că o să fie dezamăgit de ce va auzi. Pentru sceptici, avertismentul lui Nickerson e menit să spargă al patrulea perete și să ne pregătească pentru ce va urma: aventura nautică din lungul *flashback* al marinarului nu are cine știe ce stofă literară, dincolo de puterea de a-i bîntui pe viață pe cei direct implicați. Nu e nici un căpitan Ahab în povestea asta pe urmele marelui cașalot alb, în schimb protagonistul e secundul curajos al navei Essex, Owen Chase (Chris Hemsworth, mai cunoscut în rolul lui Thor), iar căpitanul neexperimentat și ineficient, Pollard (Benjamin Walker), primește comanda echipajului doar pentru că provine dintr-o familie distinsă de navigatori și nu reușește să demonstreze că talentul de a învinge valurile e ereditar. Nici asemănările de formă nu merg foarte departe: cursivitatea narațiunii nu e întreruptă decît de cîteva întoarceri la prezent, pentru a nota comentariile lui Nickerson și Melville, în rest se ține în suspansul întîlnirilor cu monstrul marin.

Altfel, *In the Heart of the Sea* e un spectacol în 3D onest și variat. Din momentul în care echipajul balenierei ridică ancora, întîmpină obstacole mici și mari. Din prima categorie fac parte un prim moment tensionat cînd desfășoară velele, confruntarea lor cu o furtună și o primă (și reușită) vînătoare de cașaloți, în urma căreia cel mai tînăr și mai sperios marinar (Nickerson însuși, la vremea expediției) e forțat să coboare în scheletul unui animal răpus, într-un fel de peșteră însîngerată și (ni se spune destul de convingător) cu aer irespirabil, ca să adune ultimele găleți de grăsime. Imaginea filmului (semnată Anthony Dod Mantle; scenografie de Mark Tildesley) e în general o reproducere cu bun gust a unei călătorii pe mare, cu atenție la detalii precum reflexia luminii soarelui în valurile mării, și înapoi în sus, pe balenieră. Culorile mării învolburate, care i-au dat pictorului J.M.W. Turner destul material de lucru pentru toată viața, sînt reproduse aici în CGI. (Filmul e în întregime digital, de altfel, nimic nu a fost filmat pe peliculă.) Însă nu toată expediția de pescuit e ca o plimbare prin galerie, iar Howard și directorul său de imagine lasă să se întrevadă și latura ei murdară și vîscoasă: prinderea primului cașalot devine un fapt cînd marinarii își dau seama că e rănit, adică atunci cînd îi îmbăiază pe toți cu sînge de la celălalt capăt al harponului; lumina soarelui, ale cărui licăriri semnifică la începutul filmului libertatea, devine tiranică și periculoasă atunci cînd cei rămași în mijlocul mării nu se mai pot adăposti de ea.

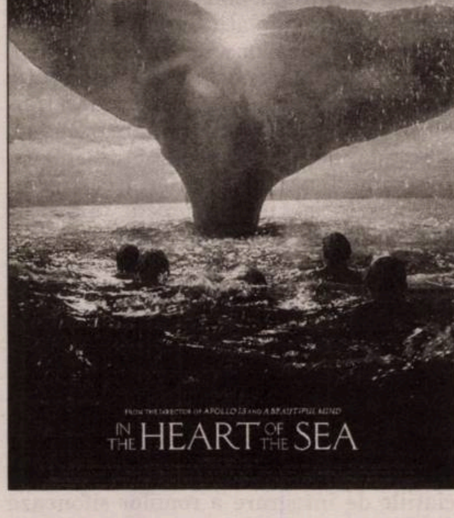

Planul prezentului – conversația între Melville și Nickerson în camera aglomerată și întunecată a acestuia din urmă, care e în sine un schimb de replici abstract și lipsit de potențial cinematografic – nu e nici el lipsit de textură. Spațiul ecranului e ocupat de lumînări și lămpi a căror prezență e sugestivă, pentru cine le știe povestea: la mijlocul secolului al XIX-lea, erau doar cîteva din bunurile care necesitau seu de balenă, făcînd vînătoarea pe mare o afacere profitabilă, cu toate că, la scurt timp după aceea, toată cererea de seu a fost înlocuită și suplinită de industria petrolului, care tocmai se dezvolta. Filmul e încărcat cu nostalgie, prin sugestia subtilă că Essex nu e singura navă care se scufundă a acestei epoci: echipajul ei e din ultima generație care își mai riscă viața pe mare pentru niște bunuri de consum.

Pentru un film care e încununarea unui sistem de producție capitalist, *In the Heart of the Sea* are un pronunțat aspect marxist, aproape surprinzător, în simpatia față de soarta celor de pe vas. Surpriza nu e așa de mare, dacă ne amintim că din ce în ce mai multe *blockbuster*-e, de la *Aliens* (r. James Cameron, 1986) încoace, ajung să chestioneze ordinele: seriile *The Dark Knight* și *Hunger Games* sau noul *Mad Max* pot fi interpretate profitabil prin diferite grile marxiste; asta complică presupunerea că filmele de acțiune/aventuri ar fi pur evazionism, care nu reflectă în nici un fel lumea în care sînt făcute. În filmul lui Howard (cu un scenariu de Charles Leavitt, al cărui portofoliu include *Blood Diamond),* industriașii care află de la Chase și Pollard de soarta navei Essex decid să minimizeze pericolul că un asemenea caz s-ar putea repeta, considerînd că e mai puțin important ca marinarii trimiși după seu să știe ce-i așteaptă decît să le păstreze investitorilor încrederea pentru vînătorile de balene viitoare.

În termeni de complexitate a interacțiunilor de pe vas, *În inima mării* nu oferă cine știe ce studii de personaj (în afară de cei menționați deja, merită amintiți Matthew Joy/Cillian Murphy ca prieten vechi al lui Chase și mediator între el și căpitan; și Owen Coffin/Frank Dillane ca vărul mai tînăr al lui Pollard, care îl idolatrizează). Nu doar *Moby Dick* rămîne un standard de nedepășit, ci chiar *Master and Commander: The Far Side of the World* (r. Peter Weir, 2003) stă în picioare după mai bine de un deceniu. Cît despre legendara balenă albă, ni se arată clar cîte pagube poate produce, dar altfel e destul de insipidă. Cu tot respectul pentru autenticitatea la care aspiră filmul, aș parafraza aici o replică celebră dintr-un *western* de John Ford: cînd legenda devine fapt, arată-ne legenda.

***Irina Trocan** e critic de film și coordonează site-ul de cultură și media Acoperișul de Sticlă.*

■ ■ ■

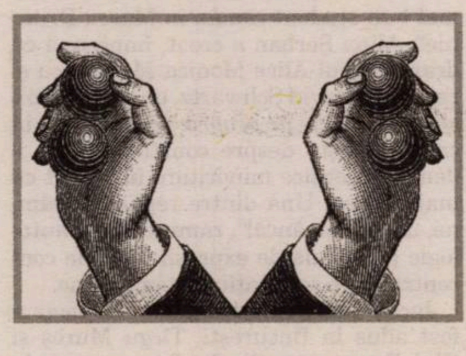

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Peste standarde

● **Up To Eleven, *Ce simți,* Universal Music Romania, 2014.**

Una din consecințele tragediei de la Colectiv este că lumea a început să bage în seamă scena rock-metal din underground-ul românesc, o scenă care agonizează în activități Do-It-Yourself și improvizaționalism entuziast încă de la Revoluție. E vorba de o scenă sistematic marginalizată – uneori din sinceră pudoare ortodoxă, alteori din rațiuni de insuficiență comercială, ori chiar de imaturitate profesională.

A doua trupă afectată direct de tragedia din Colectiv, deși nu se afla pe scenă, este Up to Eleven, care au tot ce era mai bun la Nirvana (chiar au avut un *cover-band* Nirvana la un moment dat), mixat cu *alternative*-ul românesc *à la* OCS. Albumul de debut prezintă un mix *grunge* cîntat în română și în engleză care, ca și în cazul Goodbye to Gravity, depășește standardele uzuale de calitate tehnică ale underground-ului. Up to Eleven apucaseră să-și lanseze albumul în același Colectiv și făceau parte din public, unul ce constă în bună măsură din trupe prietene care se susțin reciproc în încercarea de a forma masa critică a unei comunități de nișă. La început de drum, astfel de trupe au nevoie de experiență ca să fie băgate în seamă și trebuie să fie băgate în seamă ca să capete experiență (situația Catch-22 a tineretului în capitalismul românesc), aflîndu-se așadar la cheremul celor dețin cheia deblocării acestui paradox.

În ciuda entuziasmului rock care ne-a apucat nația în ultima lună, efectul imediat înseamnă mai puține concerte de club, mai puțină lume dispusă „să-și riște viața“ frecventînd trupe ale căror nume nu sînt suficient de populare încît să merite pomenite pe propriul *Facebook wall.* Dezinteresul față de underground-ul rock românesc se repoziționează sub principiului prudenței, asta în condițiile în care victimele de la Colectiv și-ar fi dorit mai multă atenție (deci sustenabilitate) acordată underground-ului, mai mulți oameni care să participe la concerte cu

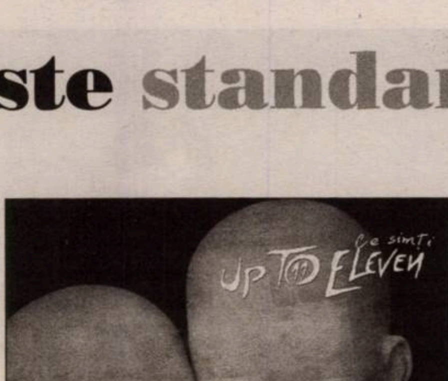

trupe de care n-au auzit niciodată. Foarte mult din ce se întîmplă în respectivul underground o fi imatur, necopt, mînat de un entuziasm nerafinat, însă așa au crescut și Judas Priest, Metallica ori Pantera, iar cei care au fost părtași la începuturile lor au amintiri de mare preț (debuturile unora din aceste trupe sună, de fapt, mai prost decît debutul Up to Eleven – afirmație făcută, desigur, cu rezerva decalajului istoric).

Rezoluția post-Colectiv ar trebui să fie să nu treacă o lună fără să participăm la concertul unei trupe de care n-am auzit niciodată. Folosul este, pînă la urmă, acela de a fi martorii unei realități culturale contemporane care se întinde mult dincolo de politețurile de parastas din această perioadă. În felul ăsta, poate trupele vor avea șansa să se bucure în timp util de aprecieri.

Universal Music Romania va dona victimelor tragediei din clubul Colectiv toate încasările colectate în urma vînzării albumelor Up To Eleven – Ce simți *și Goodbye To Gravity –* Mantras of War. *Mai multe la music.ro / impreunarezistam.*

***Aron Biro** este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

■ ■ ■

REGIMUL **ARTELOR** ȘI MUNIȚIILOR

Bogdan TĂNASE

bolero de **travel**

Scaunele goale din jurul mesei de șah

Barca motorizată, alungită și veche, în care m-am urcat de la Luang Prabang, în iarna lui 2012, ca să străbat Mekongul pînă la peștera celor o mie de Buddha, Pak Ou, era periculos de aproape de nivelul apei. Era primul detaliu mai neobișnuit dintr-o călătorie care, pînă în acel moment, se dovedise a fi exact așa cum o imaginasem, a unor lucruri simple. Barca aluneca totuși sigur, liniștit, cel care o conducea părea să aibă experiență cu angoasele pasagerilor.

Nu eram singurii care se îndreptau spre acel loc, cîteva alte ambarcațiuni străbăteau apa noroioasă a fluviului ca niște suveici colorate, într-un ritm alert. Drumul dura vreo două ore, așa că trebuia să-mi dresez concentrarea pe marginile domoale ale fluviului, cu mangrove, resturi de construcții și mici altare improvizate lîngă plaje strîmte. Drumul pe Mekong, cu multele sale coturi, cu munții aflați într-un plan secund destul de așezat, dădea un sentiment ireal de drum printre insule.

Prima oprire a fost într-un sat. Nu-i mai rețin numele, dar îi rețin foarte bine intrarea. De-o parte și de alta a unei cărărui prăfuite se aflau cîteva tarabe cu alambicuri improvizate în niște vase de lut mari, în care clocoteau niște licori bizare, trecute apoi în tot felul de sticle, nici una de plastic. În unele bălteau tot felul de lighioane, șerpi, tarantule ale căror pînze fuseseră înecate de alcoolul incolor, ceva oricum neinvitant. Nu am cumpărat nimic de la ei, am gustat turistic dintr-un pahar și m-am îndreptat spre standurile cu eșarfe foarte colorate țesute de către cîteva femei chiar acolo. E o imagine pe care am să o duc mult timp cu mine. Colorate intens, din bumbac sau mătase, eșarfele laoțiene întinse pe frînghii anodine sau pe războaie de țesut rimau foarte bine cu motivele călătoriei în Asia de Sud-Est, înainte de a mă întoarce acasă, în România, după anii coreeni. Am cumpărat vreo șapte-opt, unele le-am făcut cadou, altele le port și azi, în zilele mai friguroase.

Ne-am îndreptat apoi spre peștera cu o mie de Buddha. De fapt, sînt două peșteri, una apropiată de malul apei, în care sînt îngrămădite foarte multe statui de diferite dimensiuni ale lui Buddha, așezate acolo de-a lungul mai multor secole, și una în munte, un *wat*, un templu improvizat în peșteră, formă religioasă primară comună și altor spații. Ca să ajungi la peștera din munte, se urcă destul de abrupt și ai putea lesne zice că te afli într-un loc în care localnicii merg în pelerinaje, iar turiștii mai bifează un obiectiv. E de ajuns să te uiți la oamenii locului, la atenția prefăcută cu care se mișcă printre statuile înghesuite, la graba abia stăpînită. Nu mă simțeam prea confortabil în fojgăiala amețitoare, prins între trepte abrupte, între turiști care se opreau aiurea-n drum, într-o tăcere pioasă, lucrată, care mi-a fost dintotdeauna respingătoare.

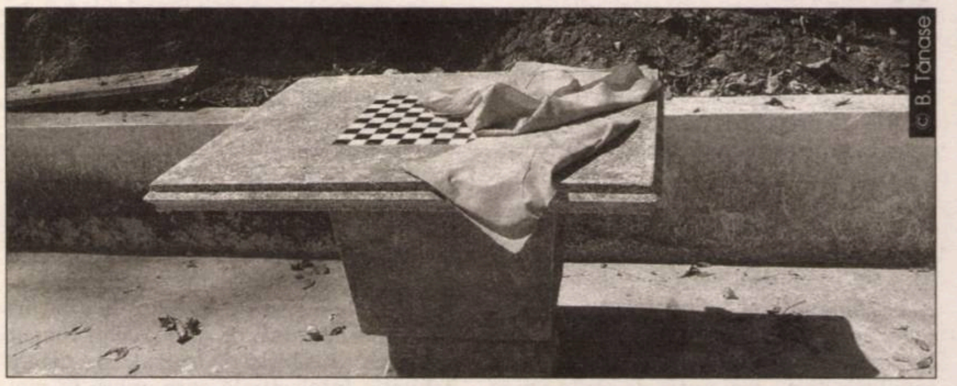

Locul cu adevărat Zen al spațiului mi s-a părut o masă de șah, din piatră, peste care era aruncată o mantie oranj de călugăr budist. Era așezată într-o terasă deasupra fluviului, la care trebuia să cobori abătîndu-te puțin de la drum, la mijlocul distanței dintre cele două peșteri. M-am mirat, pentru că nimeni nu cobora să vadă locul, cu toții erau prinși ca teleghidați de traseul bătătorit, de amestecul indistinct de turism și pelerinaj. Cîteva scaune răzlețe în jurul ei erau încă acolo, goale, așteptînd răgazul vizitatorilor. Mantii ale călugărilor budiști mai văzusem legate de cîte un trunchi de copac sau în jurul unor pietre, dar nu lăsate peste un semn de citadinism răzleț.

M-am așezat acolo, lîngă acea masă, și m-am gîndit la drumul mai lung pe care-l aveam de făcut după excursia în Asia de Sud-Est. Trebuia să mă întorc acasă, în România, știam că nu o să-mi fie deloc ușor să mă readaptez și alesesem această excursie ca pe un pod cald între două lumi, cea coreeană, din care tocmai ieșeam cu amintiri încărcate, și cea românească, din care plecasem cu ani în urmă, într-un soi de fugă de o lume care devenise pentru mine prea apăsătoare. Atunci, lîngă acea masă, mi-am dorit ca în România să ajung să nu mai port eșarfele colorate ale țesătoarelor din Laos în momentul în care voi fi învățat povestea readaptării. Și că semnul că am deprins-o va fi acela că voi întîlni și în România oameni care vor vedea Zen-ul meselor de șah din afara traseelor. Port încă eșarfele doar pentru că îmi plac culorile lor, sau cel puțin așa îmi place să cred, acum, de sărbători.

■ ■ ■

PUBLICITATE

Ofertă specială pentru Dilematici!

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!

Câștigă un portofel de piele!

Abonează-te acum la Dilema veche, ediția tipărită pe 12 luni, și intri în tragerea la sorți pentru un portofel de piele. În plus, primești bonus ediția digitală!

*valoarea unui portofel de piele este de 486 lei
*în limita a 50 de bucăți, model bărbătesc

Promoție valabilă în perioada 19 noiembrie 2015 - 20 ianuarie 2016

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
Abonament tipărit bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

SMS Abonament digital 1 lună - un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE
la http://abonamente.adevarul.ro
VIRAMENT BANCAR
sau **MANDAT POȘTAL**: în contul
S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.,
cod fiscal RO18990288, deschis
la BRD Sucursala Decebal, nr. cont
RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POȘTALE
FIRMELE DE ABONAMENTE
LIBRĂRIA ADEVĂRUL
București, Bd. Magheru, nr. 18, Sector 1
LIBRĂRIILE NEMIRA
www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume.................... Prenume....................
Str. .... Nr........ Bl....... Sc....... Et....... Ap.......
Localitate.................... Județ/ Sector .... , Cod poștal ....
Telefon.................... E-mail....................
Am achitat suma de .... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. .... din data ....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.
Abonamentul va începe din luna* .... Semnătura ....

Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr. 21, sector 2, cod poștal 020331.

Iulian COMANESCU

oameni și etichete

Copiii și televizorul

Înțelepciunea comună spune că nu e bine să-ți lași copiii să se uite la televizor, cel puțin nu prea mult. Specialiștii confirmă acest lucru, dar cu o serie de precizări, pe care noi, poporul deținător de copii, merită să le știm.

Probabil cea mai citată în materie este recomandarea Academiei Americane de Pediatrie (AAP), care spune că, în cazul copiilor și al adolescenților, consumul de media ar trebui limitat la două ore pe zi. Recomandarea e drastică, mai ales în cazul copiilor mai mari. Trebuie văzut și contextul: consumul zilnic de media al copiilor e de nu mai puțin de șapte ore în SUA. Probabil, la noi același consum e ceva mai mic, fiindcă singura cifră pe care am găsit-o, referitoare la adulți, e de șase ore. Dar, în orice caz, considerabil.

Ce li se poate întîmpla copiilor care se uită la TV? Tulburări de atenție, dificultăți de învățare, probleme cu somnul și cu alimentația, care pot merge pînă la obezitate. Dacă ne uităm mai atent la ceea ce spune AAP, vedem că problema copiilor care se uită la televizor e mai degrabă cea a adulților care se uită la televizor împreună cu copiii, lăsați în plata Domnului alături, pe canapea. Orice părinte știe că ecranul TV e o modalitate rapidă și sigură de a liniști copilul și tinde să-l lase să se uite, cu sau fără el, la diferite programe, chiar de la vîrsta la care nu le înțelege așa cum au fost gîndite. Simpla companie sau eliminarea programelor violente și de altă natură nu e în acest caz supraveghere.

Copilul lăsat baltă, chiar fără intenție, în fața ecranului dezvoltă acea atitudine numită la adulți *cartof de canapea*. Este expus unui gen de stimulare vizuală agresivă, tipică pentru montajul alert de televiziune din ziua de azi, fără sens în cazul lui. El nu mai relaționează nici cu persoanele din jurul lui, nici cu obiectele – jucării sau lucruri pe care le ia drept jucării, cu care își construiește abilitățile perceptuale și ideile despre lume. Care nu-s chiar atît de limitate la simțuri pe cît par, fiindcă, de pildă, Jean Piaget susținea că relația de cauzalitate este o achiziție intelectuală care apare în momentul în care copiii de vîrstă fragedă realizează reversibilitatea traseelor pe care le fac într-o cameră de joacă.

De aici reiese că o oră petrecută de copil în chip de cartof de canapea, singur (chiar dacă în vecinătatea adultului), în fața unui program pe care nu îl înțelege, nu e în nici un caz echivalentă cu o oră în fața unui program adecvat, educativ, în care adultul ghidează copilul, oră care ar putea fi, dimpotrivă, benefică. Există așa ceva?

Trec repede peste canalele tipice pentru copii, fiindcă discuția despre caracterul violent al multor desene animate care se difuzează acum e prea cunoscută pentru ca să o mai reluăm. Mă opresc cu telecomanda pe ceva diferit, Baby TV, un post prezent și în oferta furnizorilor români de cablu. E clar că Baby TV – ca și concurentul lui mai puțin cunoscut în România, BabyFirst – e ceva diferit de rest. Programe pentru bebeluși, așa cum se găsesc și pe DVD-uri cu eticheta „educativ“. S-ar părea că am ajuns în raiul televiziunii pentru copii, fiindcă ideea, relativ nouă pe piața globală, datează din 2003 și se datorează unei israeliene, pe nume Maya Talit, care și-a dorit, împreună cu familia ei, un canal pentru preșcolari. A început să gîndească grila pe vremea cînd era însărcinată și postul a prins viteză în 2007, cînd a fost achiziționat de Fox Corporation a lui Rupert Murdoch. În momentul de față, totul pare în regulă, fiindcă Baby TV se difuzează în peste 100 de țări și se transmite în 18 limbi.

Contraargumentul îl găsim, însă, în Franța. Conseil Supérieur de l'Audiovisuel, CNA-ul franțuzesc, a interzis în 2008 crearea, în Franța, a programelor pentru copii cu vîrste mai mici de 3 ani, ceea ce înseamnă că Baby TV și BabyFirst TV trebuiau difuzate cu un avertisment referitor la problemele pe care le pot cauza.

Diferite asociații cu prestigiu științific și social se opun televiziunii pentru copii din diferite motive. Trecem din nou peste caracterul educativ al programelor, fiindcă interesantă e discuția despre mesajele publicitare. Există grupuri de presiune care își doresc interzicerea reclamelor pentru copii, care e lege în unele țări, în timp ce, la noi, e limitată doar folosirea copiilor în reclame. Un prim și previzibil motiv e acela evident că preșcolarii, și chiar școlarii, nu au discernămîntul necesar pentru a interpreta ca atare mesajele promoționale, iar aici adulții pot contribui cu explicații referitoare la marketing și advertising, chiar în prezența unor astfel de reclame. Există însă și o problemă a mesajelor nepromoționale, dar cu încărcătură etică sau ideologică.

Acum cîțiva ani, mi-am surprins copilul de vreo cinci ani dondănind ceva despre Romeo și dragostea care *nu* aduce fericirea, pe care, în schimb, banii *o aduc*. Habar n-aveam de unde știa de Romeo al lui Shakespeare și proverbe cu bani și fericire, dar dumneavoastră s-ar putea să știți: reclama aceea amuzantă, pe care nu reușesc să o regăsesc. Era polemic-amuzantă, o glumă reușită, chiar, dar numai dacă ai citit Shakespeare sau măcar știi despre *Romeo și Julieta* dintr-o sursă intermediară. Fără Shakespeare, mesajul era simplu, consumist la modul exagerat și chiar filozofic, atîta cît poate fi consumul ca panaceu o filozofie.

Nu trebuie să fii specialist în științe cognitive ca să știi că pauzele de publicitate sînt unul din segmentele preferate ale copiilor sub 7-8 ani, în programele TV, fiindcă duratele de 30 de secunde ale reclamelor și caracterul lor bombastic-colorat sînt perfecte pentru *attention span*-ul și preferințele acelorași. Posibil, o oră de TV fără reclame e mult mai bună – sau mai puțin rea – decît o oră de TV cu 12 minute de reclamă, cît prevăd reglementările din România. Dar se mai uită copiii la ea?

Desigur, un articol de gazetă nu poate conține nici toate datele problemei, nici toate răspunsurile. Tot ceea ce am înșirat mai sus nu a avut decît scopul de a vă convinge, dacă era cazul, că problema există. Și că soluțiile ei sînt, în mare măsură, la adult.

Iulian Comanescu *este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

■ ■ ■

Adina POPESCU

portrete din mers

Un melc la școală

Și pentru că tot a fost Moș Nicolae, să vă spun pe scurt o poveste. Un melc fără cochilie era trist pentru că ceilalți melci din livadă rîdeau de el și a plecat în lume ca să-și găsească o căsuță a lui. Mai întîi a vizitat cuibul unei păsări și i-a admirat trăinicia, însă a aflat că pasărea nu se putea bucura de el, căci era singură – păsăroiul nu se mai întorsese acasă, iar puii crescuseră mari și zburaseră din cuib. Apoi a ajuns în scorbura unei veverițe, însă aceasta l-a dat afară, speriată că avea de gînd să-i fure ghindele. Și, în final, a nimerit în vizuina unei cîrtițe, o locuință încăpătoare, dar fără ferestre: cîrtița era oarbă și nefericită că nu putea să vadă nici măcar lumina zilei. În final, melcul a continuat să trăiască la fel ca și pînă atunci, fără cochilie, fiindcă poți avea o sută de case, dar dacă n-ai dragoste, dacă nu știi să primești oaspeți sau dacă nu poți vedea frumusețea lumii, tot degeaba! Nu poți fi fericit.

În urmă cu ceva vreme, îmi scrie pe e-mail un redactor de la o editură ca să mă întrebe dacă sînt de acord ca o variantă adaptată a poveștii mele să apară într-un manual pentru clasa a III-a. Îmi trimite și adaptarea, care semăna destul de bine cu originalul, însă dispăruse pasărea, cu cuibul ei cu tot. Însă morala rămăsese aceeași – fără dragoste, ospitalitate și cu un handicap, o casă nu te face fericit. Ce se întîmplase cu dragostea sau, mă rog, cu absența ei? Păi, textul era prea lung, trebuia să se încadreze într-un număr de semne. Încerc să-i explic „ce a vrut să spună autorul“ și că povestea trebuie să conțină toate cele trei pilde. Nu una, nu două, ci trei… că așa e în povești. Mă ofer să adaptez eu. Tai de aici, tai de dincolo și reușesc o variantă care se încadra în numărul de semne. O trimit. Redactorul îmi mulțumește, însă îmi transmite că autoarea manualului ar prefera prima variantă de adaptare. Și atunci îmi pică mie fisa: nu era vorba de lungime sau scurtime, nenorocita de pasăre era de vină! Adică cum își permite ea ca, într-o poveste pentru copii de 9 ani, să fie singură și părăsită de toți? Ce exemplu dă ea copiilor care știu deja că unitatea familială e alcătuită invariabil din mamă + tată + copii? Mă lansez în lungi explicații. Există niște lucruri în realitatea noastră imediată pe care copiii încă de la 4-5 ani le observă și le percep ca atare, ar trebui ca textele pentru copii să corespundă acestei realități. Nu trebuie să idealizăm, să cosmetizăm, pentru că astfel copiii își vor face o imagine greșită asupra lumii în care trăim. Ce ar trebui să facem? Să băgăm sub preș familiile monoparentale? Să ascundem faptul că, atunci cînd vor crește, copiii își vor vedea de viața lor și că, da, în cele mai multe cazuri, părinții vor rămîne singuri? Să ignorăm despărțirile, divorțurile, doar pentru ca „unitatea familială“ să nu fie știrbită? Și exemplele pot continua, chiar cu unele mult mai simple. Să presupunem că un copil face parte dintr-o familie „perfectă“, cu un cămin „fericit“. El va observa inevitabil că doamna de la etajul 3 e singură și de fiecare dată cînd se îndreaptă spre casă e abătută… tu, ca părinte, ce îi vei spune? De ce e tristă? Pentru că va găsi o casă goală, nu-i așa? Este o realitate.

Am refuzat varianta de adaptare a autoarei manualului și melcul meu și-a pierdut șansa de a fi „predat“ copiilor de clasa a III-a. Și m-am tot gîndit că, în educație, toată lumea dă vina „pe sistem“, însă există foarte multă ipocrizie în ceea ce privește atitutinea față de elevi, de copii. Și poate n-o să mă credeți, de multe ori cei mai ipocriți sînt părinții. Chiar dacă profesorii sînt inovatori, vor să lucreze la clasă pe texte moderne, s-au săturat de eternul „Puiul“ și de „Moartea căprioarei“, de poezii corecte, cu „expresii frumoase“ – cușme de omăt și clinchet zglobiu de clopoței –, părinții sînt cei care invocă modelul „tradițional“. Că pe „vremea lor“ erau altfel de texte în manuale, erau acele povești „frumoase“. Imaculate. Iar copilul, mai ales cel de astăzi (într-o lume atît de perversă, nu-i așa?), este acel ceva de dincolo de noi care trebuie păstrat la fel. Imaculat. Așadar, morala textelor pentru copii ar trebui să rămînă la nivelul standard „Sandi, să asculți pe mămica!“.

Din perspectiva unor părinți, tot mai multe lucruri nu „corespund“ pentru copiii lor, au potențial de a le distruge inocența. Pe pildă, vampirii, vîrcolacii și, în general, personajele aparent sîngeroase, mai puțin cele din basmele clasice (ce dacă lupul a păpat bunica? E doar lupul din „Scufița Roșie“, el își permite…). Se acceptă însă făpturile drăgălașe și bune cum ar fi căprioare sau gîndăcei care mor, pentru că „așa le-a fost dat“. Uneori, se merge atît de departe, încît „se cere“ anularea conflictului de orice fel. Doar pace și bună înțelegere, la temelia patriei! Limbajul, cu „greșeli de exprimare“ din „Marele uriaș prietenos“ a lui Roal Dahl a fost reclamat de un părinte român la protecția consumatorului. O omidă dintr-o altă poveste de-a mea a fost pusă la zid de părinții de pe Facebook pentru că i-a trecut prin cap să-și facă o operație estetică (textul a fost preluat trunchiat și fără acordul meu de o altă editură într-un material didactic, însă problema drepturilor de autor în România este un cu totul alt subiect). Cîțiva dintre acești părinți au căutat autorul „criminal“ ca să-l înjure de mamă „în privat“. Exact despre asta vorbim. Despre un uriaș derapaj. Despre realitate și așteptări. Despre părinți care se uită zilnic la Capatos, Măruță și alte emisiuni „culturale“, iar în week-end au activități de IKEA și de mall, despre tați care și-o bagă și și-o scot la volan, despre mame care se raportează la așa-zisele vedete autohtone. Dar care își vor copiii puri. Nepervertiți de școală, de „sistem“ și de „mizeriile“ din manuale, cum ar fi o pasăre abandonată de familie. Cît timp își vor păstra această atitudine, mă îndoiesc că „sistemul“ se va putea schimba din interior.

■ ■ ■

Stela GIURGEANU

EUROPEAN CENTRE FOR
PRESS & MEDIA
FREEDOM

Filaje, hărțuieli, presiuni

Pe data de 25 noiembrie, ActiveWatch lansa un comunicat de presă prin care cerea autorităților să investigheze, în regim de urgență, acțiunea de filaj care l-a vizat pe jurnalistul Cătălin Tolontan și să ia toate măsurile necesare pentru a asigura imediat protecția acestuia și a familiei sale. „Cazul Tolontan mi s-a părut foarte grav și nu este singurul de acest fel“ – ne-a declarat Răzvan Martin, coordonator de proiecte în cadrul departamentului FreeEx al ActiveWatch.

Care a fost contextul? Jurnalistul investiga faptele care au dus la tragedia din clubul Colectiv și, chiar în noaptea în care *GSP* publica un fax prin care demonstra că Inspectoratul General pentru Situații de Urgență știa despre situația clubului, și anume că fuseseră înștiințați că în luna septembrie va avea loc acel concert, locuința jurnalistului a fost supusă unui filaj.

„Într-adevăr, este genul de situație care este foarte greu de probat“ – susține Răzvan Martin –, „dar în cazul lui Cătălin Tolontan se poate merge pe încredere 100% pentru că este un om a cărui bună credință nu se pune sub semnul întrebării.“

Și nu numai atît: nu este primul caz de acest fel. Răzvan Martin ne povestește că el însuși a fost expus acestor metode de hărțuire. „În 2008, în timpul summit-ului NATO la București, am avut o mașină în fața casei, probabil pentru că aveam contacte cu cei care urmau să protesteze împotriva summit-ului. Cînd veneam de la birou găseam mașina în fața casei, cu un bărbat și o femeie în ea. Fiind vorba despre spațiul public, nici nu poți raporta aceste cazuri la poliție, pentru că nu au ce să facă.“

Un alt caz de filaj, făcut public și anchetat de data aceasta, a fost și cazul activistului și istoricului Mihai Bumbeș, imediat după protestele din Piața Universității din martie 2012, caz relatat și în Rapoartele FreeEX.

„Patru angajați ai Inspectoratului de Poliție al Județului Argeș au descins acasă la părinții și vecinii activistului Mihai Bumbeș și i-au interogat fără mandat. Polițiștii erau îmbrăcați în civil și au pus întrebări despre viața personală a acestuia și despre o presupusă deținere ilegală de arme de foc. Polițiștii au întrebat-o pe doamna Bumbeș cît de des vine fiul ei pe acasă, dacă are mașină și carnet de conducere, de cînd nu a mai trecut pe acasă, dacă deține arme de foc. Cînd femeia a refuzat să răspundă polițiștilor, aceștia au amenințat-o și au șantajat-o, spunîndu-i că trebuie să se prezinte la secția de poliție pentru a da declarații, altfel fiul său va avea de suferit. De asemenea, cei patru polițiști au mers și la cabinetul medical din localitate și au solicitat asistentei medicale informații din fișa medicală a lui Bumbeș.“ Activistul a făcut atunci plîngere la Parchetul de pe lîngă Curtea de Apel Pitești, iar rezoluția Parchetului din 12 decembrie 2012 îi identifică pe cei patru polițiști implicați.

Dar care este scopul acestor filaje? „Este un semnal dat. Pe unii îi poți intimida, dar pe alții îi poți întărîta. Te simți supravegheat. Sînt situații pe care nu le vezi discutate în presă sau, chiar dacă sînt făcute publice, în marea lor parte sînt ignorate.“

Mărturisesc că, în discuții particulare pe care le-am avut cu alți jurnaliști, am aflat că și ei au fost supuși, la răstimpuri, diferitelor acte de hărțuire. Motivele pentru care nu vor să facă publice aceste informații merg de la „lipsa de dovezi“ la „asumarea riscurilor meseriei“. Cu toate acestea, chiar dacă nu există dovezi, investigații și transparență – iar relatarea acestor hărțuieli poate friza teoria conspirației –, fără punerea lor pe tapet, hărțuirea și filajele rămîn acte cu atît mai repetabile.

„Dacă nu sînt identificați și sancționați atît autorii filajelor, cît și structurile de care aparțin, aceste acte de hărțuire vor continua“, este de părere Răzvan Martin.

■■■

„Am povestit cu riscul ca oamenii să creadă că e o narațiune“

– interviu cu jurnalistul Cătălin TOLONTAN –

Zilele trecute ați declarat că ați fost subiectul unui filaj. Nu este pentru prima dată cînd vi se întîmplă acest lucru. Care sînt contextele celor două evenimente?

În noaptea de 24 spre 25 noiembrie, *Gazeta* tipărea ediția specială care dezvăluia că pompierii au știut de clubul Colectiv. În acea noapte, locuința mea a fost filată de un bărbat și o femeie la ora două noaptea. Nu i-am văzut eu, că eram la redacție. Un vecin insomniac ieșise în față, i-a surprins dînd tîrcoale, omul avea experiență din alți ani, a luat telefonul din casă ca să-i fotografieze, dar s-au urcat în mașină și au plecat în trombă.

Cînd ați anchetat Gala Bute ați declarat că filajul a fost organizat de o structură a statului român. Ați aflat mai multe între timp?

Da, e adevărat, și mie, și Mirelei Neag ne-au făcut un dosar, căutînd firme, vulnerabilități, afaceri necurate. Povestea a început încă din 2009, de pe timpul cazului Iacob-Ridzi. Atunci, în 2009, Elena Udrea a făcut imprudența să mă amenințe în public, pe holurile Parlamentului, și gestul a ajuns în raportul Departamentului de Stat al SUA. Au lucrat în culise, dar n-au găsit nimic și au renunțat. Știm despre ce structură e vorba, dar nu facem nici un comentariu suplimentar acum. Apoi, în vara și toamna lui 2014, cînd dosarul Gala Bute intrase pe final și cînd le-a devenit clar că nu mai e de glumă, a fost episodul cu președintele Traian Băsescu amenințîndu-mă la televizor, întîi fără să mă numească, apoi spunînd în clar că a trimis documente despre mine la Parchet. Atunci a reacționat și CSM, remarcînd că, prin declarațiile sale, președintele a influențat independența justiției. Cu adevărat îngrijorător a fost momentul – tot din toamna lui 2014 – cînd colega mea Mirela Neag a fost „atenționată“ de o mașină, care a țîșnit în fața locuinței ei, pe o alee îngustă, ea sărind într-o parte, în ultimul moment.

Cum ați reacționat atunci, cum intenționați să reacționați acum?

Am povestit, altceva nu putem face. Am povestit cu riscul ca oamenii să creadă că e o narațiune contaminată de teoria conspirației. Adevărul e că nu ne victimizăm. Dimpotrivă, filajele și încercările de timorare le considerăm desigur anormale, dar parte a lucrurilor cărora un jurnalist le face față în cariera sa. Există un tipar cînd ajunge la cîte un caz greu. Indiferent de culoarea politică, autoritățile se comportă după ciclul negare-manipulare-intimidare.

Care structură a statului ar trebui să reacționeze la aceste atenționări?

Nu știm, chiar nu știm.

Sînt lucruri greu de demonstrat. Atenționările pe care le-ați făcut în presă au avut vreun ecou?

Sigur că sînt greu de demonstrat, de aceea nici nu am făcut din ele cazuri în sine, nu le-am investigat, nu am propus o retorică inflamată. În general, sîntem de părere să oamenii sînt interesați de faptele scoase la iveală de jurnaliști, nu de pățaniile noastre.

Este intimidarea miza acestor filaje? Reușesc să intimideze sau inflamează?

Probabil că nici una, nici alta. Primul impuls, scurt, e cel de enervare. Apoi apare o determinare crescută. E o poveste veche de sute de ani. Niciodată autoritățile n-au făcut decît să confirme temerile publicului atunci cînd au atacat presa.

a consemnat Stela GIURGEANU

■■■

European Commission

Aceste texte au fost realizate într-un program de parteneriat cu *Osservatorio Balcani e Caucaso* pentru Centrul European de Presă și Libertatea Presei (ECPMF), cu sprijinul Comisiei Europene. Responsabilitatea pentru conținutul acestor texte aparține exclusiv revistei *Dilema veche* și nu se poate în nici un fel considera că el ar reflecta punctul de vedere al Uniunii Europene.

Gian Paolo ACCARDO

A patra întîlnire cu România a fost cea bună

Am venit ultima dată în România acum opt ani, dar parcă ar fi trecut de-atunci un sfert de secol. Nu neapărat în București, cît mai ales în restul țării.

Capitala pare la fel de vie, strălucind sub miile de lumini ale panourilor publicitare care au invadat aproape toate spațiile disponibile sau cele lăsate libere de Bingo-uri și alte săli de jocuri. Iar Centrul Vechi nu e cu nimic mai prejos decît cartierele de baruri din marile capitale europene. În schimb, provincia, cel puțin cea pe care am vizitat-o cu ocazia unei călătorii alături de cîțiva jurnaliști europeni invitați la Festivalul *Dilema veche* din Alba Iulia, este cea care a cunoscut din punctul meu de vedere o adevărată înflorire.

Astfel, de-a lungul întregului nostru periplu, am văzut cu ochii noștri progresul făcut de România după căderea comunismului și, mai ales, după aderarea în Uniunea Europeană. Dacă drumul de la București la Brașov nu s-a schimbat cine știe ce, în afară de gama mult mai variată de mașini și seria impresionantă de panouri „DE VÎNZARE“, pe care le-am întîlnit la tot pasul în călătoria noastră, Sinaia și-a recăpătat aerul unei stațiuni de munte, simandicoasă și în același timp potrivită pentru vacanțe în familie. În spatele norilor joși, de-abia puteam distinge vîrfurile munților din jur și instalațiile de teleschi.

DILEMA VECHE
ALBA IULIA
21-23 august 2015
NOI suntem ceilalți
© M. Oculeanu

La Sinaia am avut prima întîlnire marcantă a călătoriei noastre. De altfel, nu una singură, ci trei: cocoțată pe dealurile stațiunii se află casa lui Nicolae Iorga, fost prim-ministru și probabil cel mai celebru istoric român (Neagu Djuvara n-o să se supere pe mine!). Păstrată aproape în aceeași stare în care fusese lăsată de Iorga în acea zi de noiembrie 1940 cînd a fost arestat și asasinat de Garda de Fier în pădurea din apropiere, casa e îngrijită și locuită de un cuplu excepțional: istoricul Andrei Pippidi, nepotul lui Iorga, și soția lui, Alina Mungiu-Pippidi. Am avut privilegiul de a vizita această casă, a cărei bibliotecă cuprinde cîteva zeci de volume în franceză, și de a conversa în patru limbi cu gazdele noastre, despre trecutul României și viitorul Europei, subiecte de care sînt foarte atașați, ca majoritatea românilor pe care i-am întînit.

În timpul vizitei de la castelul Peleș, ne-a sărit în ochi un lucru pe care începuserăm deja să-l bănuim și care ne-a însoțit apoi tot drumul. Ascultînd amestecul de limbi vorbite de vizitatorii castelului – engleză, italiană, suedeză, germană, ebraică, hindi, bahasa indonesia… –, ne-am dat seama cît de mare era numărul turiștilor prezenți, o impresie pe cît de agreabilă, pe atît de surprinzătoare. Surprinzătoare, căci nu ne așteptam să găsim străini în niște locuri – *mea culpa* – despre care nu știam mai nimic. Agreabilă, căci arată faptul că România își are locul binemeritat printre cele mai remarcabile destinații culturale și naturale din Europa.

Pe măsură ce ne-am continuat periplul, această impresie de splendoare și de relativă discreție s-a confirmat odată cu entuziasmele și surprizele plăcute care au marcat parcursul nostru, limitat, trebuie să o spunem, la Transilvania. Aici, am trecut de la o surpriză la alta, fie că au fost satele saxone, bisericile lor fortificate sau maiestuoasa fortăreață de la Rîșnov ori mănăstirea de la Sîmbăta de Sus. Pînă și bazarul care precedă intrarea în castelul de la Bran era ceva neașteptat, căci amintirea dezolării care ne întîmpinase în 1984 era încă foarte puternică. Cît despre Brașov, nu mai are nimic de-a face cu orașul gri pe care îl vizitasem în anul acela. Lucrările de restaurare a centrului i-au redat un aer de Mitteleuropa, pe care îl confirmă prezența a trei elemente esențiale pentru acest concept: sinagoga, redeschisă în 2001, numeroasele cafenele și librăria Libris. Deviza acesteia – „Respect pentru oameni și cărți“ – rezumă destul de bine ceea ce caracterizează umanismul european și îl deosebește de obscurantismul care îl amenință în prezent. Dacă există un loc care să poată întruchipa ultima fortăreață a culturii, și în special a culturii europene, în fața asalturilor venite din toate părțile, atunci acest loc este librăria lui Virgil Oniță și a echipei sale. Și asta chiar pe un teren unde nu ne așteptam: grație unui sistem de distribuție, Libris.ro a reușit, lucru ieșit din comun, să tempereze ascensiunea gigantului american Amazon în România. Încă o excepție în peisajul european al pieței de carte, despre care se spune că n-o duce prea bine, Libris publică o sumedenie de cărți și discuri, ajungînd astfel printre cele mai importante edituri din România.

> *Am văzut cu ochii noștri progresul făcut de România după căderea comunismului.*

La urma urmelor, n-ar trebui să ne uimească faptul că o asemenea afacere a văzut lumina zilei la Brașov, și nu la București, pentru că orașul se află la intersecția culturilor germanice, latine și otomane, care au marcat istoria României. Acesta este motivul pentru care nu am fost deloc surprinși să întîlnim un confrate și prieten care locuiește la Roma în restaurantul în care ne invitaseră Virgil și prietenii săi, printre care și arhitectul și fotograful Teofil Mihăilescu, care ne-a arătat evoluția orașului de-a lungul deceniilor. Descendent al unor evrei maghiari din Transilvania, prietenul nostru era în căutarea satului natal al bunicilor săi, care plecaseră din România și ajunseseră în Franța, la începutul secolului trecut. I-a găsit pînă la urmă, la Cășeiu, în apropiere de Dej.

Dacă la splendoarea Sibiului te aștepți – la urma urmelor, nu orice oraș ajunge Capitală Europeană a Culturii –, Alba Iulia ne-a rezervat surprizele cele mai frapante. Începînd cu un impresionant cimitir evreiesc, în nordul orașului, rămas aproape intact, printre altele, grație donațiilor unor mecena americani. Sub aparențe drăguțe, dar destul de banale, Alba Iulia ascunde în cetatea sa o comoară fără seamăn. În acest cadru maiestuos și încărcat de istorie, am descoperit Festivalul *Dilema veche* și pe invitații săi, cît și legătura strînsă pe care publicația a reușit să o cultive cu scriitorii săi de-a lungul anilor.

O legătură care mi-a amintit de cea dintre *Internazionale*, publicația cu care colaborez regulat, și publicul său, și care capătă consistență în fiecare an, cu prilejul festivalului pe care îl organizează la Ferrara, în nord-estul Italiei. La fel ca la Ferrara, la Alba Iulia revista și cititorii săi pun stăpînire pe oraș și se amestecă la întîlniri, dezbateri și alte evenimente culturale. La fel ca la Ferrara, festivalul permite intrarea în contact cu ceea ce o gazetă are mai prețios – comunitatea sa – și întărirea pactului de încredere care îi leagă pe cititori de jurnaliști. Regret că n-am putut urmări dezbaterile, chiar dacă m-am străduit să învăț limba română într-un timp record – mai ales văzînd cît de ușor se exprimă românii în franceză și în italiană. Ceea ce mi-a ușurat mult sarcina în timpul unui exercițiu inedit de jurnalism *stand-up*, unde a trebuit să fac față unui public răbdător, curios și informat.

Unul dintre lucrurile pe care le-am aflat în timpul acestei călătorii e că România este probabil țara din Europa cu cel mai mare decalaj între reputația sa și realitatea de la fața locului. După căderea comunismului și tranziția ezitantă – ca să nu spunem ratată – din primii ani, țara și-a creat, uneori fără să vrea, o reputație îngrozitoare în ochii vecinilor săi europeni și occidentali în general. Și aceasta, cu complicitatea unei clase politice care n-a făcut nimic ca să pună capăt corupției, dimpotrivă; a cîtorva personaje excentrice din lumea politică și a afacerilor, a faptelor diverse incredibile, dar adevărate (cum ar fi furtul și dispariția tablourilor de la Kunsthal din Rotterdam sau moartea călugăriței care a inspirat filmul *După dealuri* al lui Cristian Mungiu); a unui cinema care exportă filme de calitate, dar rareori vesele, și mai ales a confuziei ușor de făcut între romi (în majoritate români, trebuie s-o spunem) și români, alimentate de o presă occidentală pe cît de leneșă, pe atît de conformistă.

Fenomenul este marcant mai ales în Franța, țara care a inspirat cel mai mult modernizarea României și cultura ei în ultimii 150 de ani: fascinația României pentru Franța este invers proporțională cu afecțiunea exprimată de francezi față de români. Problema taberelor ilegale ale romilor din cartierele mărginașe ale mai multor orașe din Franța și polemica declanșată de Nicolas Sarkozy în timpul mandatului său de președinte au contribuit fără îndoială la asta. Între cele două țări, ai senzația că există o dragoste neîmpărtășită, un fel de *„Je t'aime, moi non plus“* la puterea o mie, atît de flagrantă e lipsa de reciprocitate din partea Parisului – dacă excludem domeniul culturii sau al învățămîntului, unde relațiile sînt încă foarte strînse. La asta se adaugă un fel de complex de inferioritate românesc, care a făcut ca românii, în loc să-i trimită la plimbare pe francezi și să se orienteze, de pildă, spre Statele Unite, să întărească într-un fel anumite clișee și convingeri ale partenerilor lor.

Rezultatul a fost că, pentru majoritatea europenilor occidentali, România a fost multă vreme (și încă mai este) un concentrat de clișee negative, pe care nu le-a dezmințit nimic pînă acum, căci responsabilii politici locali au dat impresia că petrec mai mult timp sabotîndu-se reciproc decît lucrînd la imaginea țării lor sau promovînd realizările și apropiindu-se de vecinii europeni. Apoi, există acest cuvînt, „corupție“, care revine iar și iar în discuție, ca o marcă a infamiei care s-a lipit de obrazul României și care pune în umbră tot. Corupția blochează drumul către Schengen și tot ea se află la originea demisiei recente a Guvernului.

Evident, acest subiect nu trebuie trecut sub tăcere, dar, în același timp, e cert că în România există energii și competențe care ar putea stîrni invidia multor țări europene, mai ales în ceea ce-i privește pe tinerii urbani, care au această ușurință de mișcare în cultura și lumea occidentale, proprie generației născute în Europa centrală și orientală în momentul căderii comunismului sau imediat după aceea. O generație care nu mai vede în Franța un model sau un exemplu – cu atît mai rău pentru Paris, nu trebuia să fie așa de snob –, dar care înclină mai degrabă spre partea anglo-saxonă a lumii.

Cît despre mine, recunosc, am fost cucerit. Tot ce-mi mai rămîne acum e să fac prozelitism pentru a-mi convinge prietenii și pe cei cîțiva cititori ai mei că, la cîteva ore distanță de capitalele noastre orgolioase, există o comoară care trebuie neapărat descoperită.

***Gian Paolo Accardo** este director al VoxEurop, Paris (http://www.voxeurop.eu/).*

traducere din limba franceză
de Luiza VASILIU

„Mi-ar anula modul de viață dacă mi-ar fi frică să stau în continuare la Paris“

– interviu cu Alexandra BADEA, scriitor și regizor –

„Am făcut Europa. Acum trebuie să-i facem pe europeni.“ Butada pare mai actuală ca oricînd în plină criză a refugiaților și într-o Europă sfîrtecată și panicată de barbaria islamistă. Și totuși, europenii există. Precum ***Alexandra Badea,*** *autor, regizor și scenograf, născută în 1980 la București, stabilită în Franța din 2003. Textele ei dramatice, deranjante, gîndesc lumea și crizele ei și-i pulverizează clișeele politic corecte. A publicat zece volume, în special piese de teatru, dar și un prim roman, în 2014, cu titlu poetic și simbolic:* Zone d'amour prioritaire *(L'Arche Éditeur). Între ultimele sale texte,* Pulvérisés *a primit, în Franța, Marele premiu pentru literatură dramatică, în 2013. Artist dezinvolt și angajat, Alexandra Badea călătorește enorm, dar nu se va muta prea curînd din cartierul parizian unde au avut loc atentatele islamiștilor, pe 13 noiembrie 2015. Rămîne un european, acasă la el.* ***(C. H.)***

În piesele dvs. de teatru e o tensiune imensă între indivizi și societate. Pe ce lume trăim?

Tensiunea asta eu o simt de ceva timp. Din 2003, cînd am venit la Paris, și pînă astăzi mi se pare că tensiunea a crescut foarte mult. Nu vorbesc de tensiunea dintre centru și periferii, ci de cea de la nivelul străzii. E o violență care crește, în raporturile umane, în felul cum te adresezi celorlalți. De cîteva zile mi se pare că s-a schimbat. Pare paradoxal, dar nu e, pentru că în astfel de momente se creează un sentiment de coeziune cu celălalt. Mult timp mi se părea că era o agresivitate în modul de a ne raporta la celălalt: efectiv vedeam foarte mulți oameni dormind în stradă. M-am implicat în problema imigranților sirieni și, împreună cu mai multe autoare, am descoperit că la Porte de Saint-Ouen, chiar în fața Spitalului Bichat, ajunseseră să fie la un moment dat cîteva sute de refugiați. Erau familii cu copii mici, unele femei erau însărcinate, altele abia născuseră de cîteva zile. M-am dus să văd: le lipseau produse de primă necesitate, biberoane, șampoane etc. Am făcut o mișcare de protest în fața Primăriei Parisului, eram vreo 50 de artiști, în septembrie 2015. Inițial am adus plăpumi și corturi. Apoi am plătit camere de hotel, am făcut o chetă pe Internet, s-au strîns foarte mulți bani. La nivel politic, i-am contactat pe cei pe care îi cunoșteam, i-am dus la fața locului, se știa că există undeva un cîmp de refugiați la porțile Parisului, dar nu știau exact care e situația, că nu sînt toalete, că nu sînt dușuri, că era o epidemie de rîie. Am fost repede primiți de adjuncta primăriței Parisului și formalitățile administrative s-au accelerat. Erau din Siria, dar erau și români printre ei care se pretindeau sirieni... Dar nu poți, cînd oamenii sînt în stradă, să faci o distincție. Evident că există în jurul acestor cîmpuri de refugiați și tot felul de profitori, oameni care îi exploatează, e o întreagă mafie care se organizează în jurul lor. De aceea e important să intervii la timp și să le dai o șansă, să aibă acces măcar la drepturile lor.

Ce argumente pot fi găsite în favoarea lor, după atentate, cînd reflexul este ca refugiații să fie considerați o posibilă cale de infiltrare a islamiștilor?

Nu văd de ce e mai periculos faptul că, între teroriști, ar fi un sirian venit cu valul de imigranți decît dacă ar fi un francez născut în Franța, de două generații. E o problematică mult prea complexă ca să-i găsim acum o soluție. Responsabilitatea jurnaliștilor este însă enormă. Avem nevoie de discernămînt. Sînt momente cînd poți vorbi despre anumite lucruri și sînt momente cînd trebuie să taci. De exemplu, se vorbește despre responsabilitatea pe care Franța o are în politica de după decolonizare, în implicările în războaiele din Orientul Mijlociu, se vorbește despre valurile de imigrație din Maghreb care n-au fost integrate și au fost abandonate. Da, e adevărat, dar vorbind despre aceste lucruri acum și punîndu-le în legătură cu atentatele, mi se pare destul de periculos. Mi se pare că nu e un fel de a justifica ce se întîmplă, ci o formă de legitimare. Pentru noi, artiștii, acesta e terenul pe care putem face foarte mult. Am făcut ateliere în „zone urbane sensibile“ sau „zone de educație prioritară“. În aceste cartiere, profesorii și actorii sociali se simt depășiți, inutili. Pe un radicalizat care pregătește ceva nu vei putea să-l schimbi cu un discurs poetic sau cu o conversație. Dar pe un copil de școală, care e un pic în eșec școlar, poți să-l schimbi. Sau măcar să-i sădești o altă posibilitate, o altă viziune. La un atelier am vorbit cu un tînăr aflat în închisoare pentru trafic de droguri: credea că acolo unde locuia va fi cel mult un sclav în societate și atunci s-a apucat de droguri. Membri din familia sa au intrat în închisoare, au suferit, iar el nu mai vrea să facă așa ceva. I-am spus: „Uite, cînd vei ieși de aici, ar trebui să te duci în cartiere să vorbești cu puști care gîndesc cum gîndeai și tu la început, să le vorbești despre tine cel de acum“. S-a uitat la mine cu niște ochi mari: „chiar crezi că pot să fac asta? Nimeni nu mi-a mai zis-o.“

Locuiți foarte aproape de locul unde au fos mitraliați parizienii, la terase. Ce ați simțit cînd ați aflat?

Mi-a fost frică de frica mea. Eram în România. Locul e destul de izolat, cele două baruri nu sînt ușor de găsit. Seamănă cu un sat. Duminica e o piață, nu e trafic, e un Paris diferit de cel pe care îl cunosc turiștii. Mă așteptam la atentate, dar mă gîndeam că vor fi în metrou – asta nu înseamnă că ar fi fost mai puțin grave –, dar nu mă așteptam să fie într-un cartier puțin cunoscut, neemblematic, banal. Am citit analize, practic aceste atacuri lovesc în posibilitatea de mixitate, din Franța, și aceasta mi se pare periculos, că practic se vrea crearea unei dezbinări și mai mari. Am fost în zone de conflict, la un moment dat eram în Kinshasa, și am ieșit, într-o seară, însoțită, de la hotel pînă la un supermarket să-mi iau o sticlă cu apă. Mi se părea că sînt pe un teren de război, și în același timp simțeam o forță că am avut curajul de a străbate partea aceea de oraș fără să mi se întîmple nimic. N-aș vrea să fiu pusă în situația în care să-mi fie frică de omul de lîngă mine, să mă uit suspicios la cel care intră în metrou. Acum oamenii sînt marcați, e o tristețe, dar nu una care anihilează, ci una care permite o conștientizare și care motivează oamenii să nu intre într-un discurs de ură. Vorbesc de oamenii pe care îi știu, din cercul meu, normal că sînt și oameni cu discursuri complet diferite. Am auzit și oameni cu copii care spun: da, o să plec într-un sat, într-un oraș de provincie, să-mi cresc copiii.

Sînteți tot timpul pe drumuri, europene, grație pieselor. Baza rămîne Parisul, chiar cu riscurile de acum?

Eu scriu la Paris, dar scriu și în trenuri. Am ales Parisul pentru că e un oraș special, tocmai prin mixitate, e o cultură metisată. Nu sînt multe orașe la fel, poate Londra, Berlinul – dar Berlinul e cosmopolit la nivel european, comunitățile extraeuropene nu sînt atît de prezente ca în Paris. Aici trăiesc într-un cartier simbolic: pe o stradă paralelă, Faubourg Saint-Denis, este cartierul turc. Între Faubourg Saint-Denis și strada mea e un bulevard unde sînt toate saloanele africane de coafură; mai sus, spre Porte de la Chapelle și teatrul lui Peter Brook, este cartierul indian; spre Belleville e cartierul chinezesc. În 15 minute de mers pe jos ajung dintr-un cartier în altul. Dacă trăiești în arondismentul VII, s-ar putea să fie totul mult mai monocultural. Toate limbile pe care le aud și energiile diferite mă inspiră și mă reconciliază cu ideea asta pe care n-o consider utopică, de a putea trăi împreună și de a putea depăși limitele spațiului în care ne-am născut și am fost formați. Eu mi-am resorbit fricile venind în Paris. De asta scriu în franceză și nu în română, pentru că limba română am învățat-o și mi-a fost transmisă într-un moment în care frica era vectorul principal, în perioada comunistă. Mi-ar anula modul meu de viață și demersul meu dacă mi-ar fi frică să stau în continuare aici.

Personajele din piese sînt precum o coardă întinsă la maximum: sau se va rupe, sau le va proiecta într-o altă dimensiune.

În *Pulvérisés* am început să creez personaje care sînt într-o acută criză existențială, criza e deja un pas enorm pentru a rezolva ceva. În ultimul text, despre problemele climatice, am mers și mai departe. Se numește *Redline,* e comandat de postul de radio France Culture pentru a fi citit la Théâtre Vert în ultima zi a conferinței internaționale despre climat COP21. Un personaj își schimbă complet viața: e un ministru care a fost profesor universitar și practic își trădează foarte multe dintre convingeri devenind ministru. Dîndu-și seama că nu are nici o marjă de negociere, iar contribuția națională pentru schimbările climatice se redactează la alt nivel, că este influențat de lobby-urile din industrie și nu poate să-și impună ideile, pleacă și se întoarce în învățămînt. Cred că e mai important pentru mine să critic decizia la nivel individual decît să critic decizia unui sistem. Pe subiectul schimbărilor climatice, filozofii și oamenii de știință spun că trebuie schimbată paradigma, trebuie să ieșim din modul *competitiv* de a vedea lumea și să ajungem la modul *colaborativ*.

Cum priviți spre România după tragedia de la clubul Colectiv și formarea noului guvern?

Cîți oameni pot spune în România – și mă includ printre ei – că n-au beneficiat de corupție, că n-au practicat-o? Nu e vorba de valize cu bani, ci de a da o cutie de bomboane ca să ai pașaportul mai repede. N-am mai votat de mult timp, pentru că nu mă simțeam reprezentată de nici un politician. În România vorbim foarte puțin de doctrină politică. Se votează pe charismă și pe criterii emoționale. În Franța am început să votez pentru „europene“ și cumva m-am reconciliat cu politica. Cred că mai întîi trebuie să schimbăm ceva în interior și apoi vom reuși să formulăm un alt proiect politic, o doctrină care să fie în raport cu ce se întîmplă la noi și în lume, și mai ales să nu lăsăm foarte mulți oameni în afara dezbaterii.

Ce nu știe lumea despre dvs. și ați vrea să știe?

Că mi-ar plăcea să trăiesc la fiecare două luni într-o altă țară. Cred că lumea știe ce vrea să știe. În orice domeniu, ne alegem informația care să ne întărească în convingeri, să ne reconforteze. Asta e cel mai greu: să accepți un alt punct de vedere. Eu însămi am fost foarte colerică chiar pe tema refugiaților, mi s-a întîmplat să nu vorbesc cu cineva pentru că mă agresa un punct de vedere care era fundamental opus opiniei mele. Și ăsta e un proiect: să ascultăm mai mult și să așteptăm mai mult înainte de a ne formula o opinie. Ne grăbim prea tare în a formula idei și în a le apăra, doar pentru a fi lideri de opinie sau a avea *like*-uri pe Facebook.

a consemnat Cristina HERMEZIU

Cristina Hermeziu *este jurnalistă și doctor în filologie. Din 2004 s-a stabilit la Paris.*

Cu ochii-n 3,14

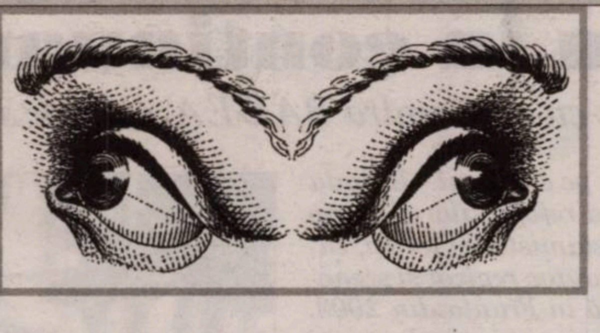

DUPĂ ATÎȚIA ANI DE STATISTICĂ, E TIMPUL CA MOȘUL ARHAIC SĂ DONEZE 99% DIN SIMPLITATE CELUI MAI SIMPLU INDICE

■ Probabil că pînă la sfîrșitul vieții mele o să aud chestia asta. De 1 Decembrie, politicieni de diverse culori apar pe la televizor cu declarații și zic cam așa: „Să fim uniți, să nu mai fim dezbinați“; sau: „După atîția ani de dezbinare, e timpul ca românii să fie uniți“. Așa, și? Cine vă-mpiedică, dragi tovarăși, să „faceți unirea“ și în celelalte 364 de zile ale anului? (**M. V.**)

■ 5.390.000. Atîția oameni săraci trăiesc la limita existenței în România, conform Institutului Național de Statistică. La mulți ani, România! (**M. C.**)

■ Începînd cu 1 decembrie, s-a dat startul invaziei de moși – moșul care bea bere, moșul care savurează o cafea, moșul care mănîncă ciocolată, moșul căruia îi place pateul de ficat, moșul arhaic și moșul tehnologizat, moșul vorbăreț, moșul tăcut. Mă tot întreb: dintre atîția moși, cum îl vor recunoaște copiii pe cel adevărat? (**A. P.**)

■ Mark Zuckerberg și soția sa, Priscilla, au devenit de curînd părinții unei fetițe, pe care o cheamă Max. Zilele trecute, Zuckerberg a scris într-o postare pe Facebook că vrea să schimbe ceva în lumea în care a venit și va trăi micuța. Şi nu era o metaforă: s-a hotărît să doneze 99% din acțiunile sale la Facebook, ceea ce reprezintă în prezent cam 45 de miliarde de dolari, pentru proiecte caritabile. (**A. M. S.**)

■ „Germanii au crezut dintotdeauna că perfecțiunea constă în simplitate. Ca și Universul, berea poate fi creată folosind doar patru elemente: apă, malț, hamei și drojdie.“ Ca și creierul publicitarilor, aș adăuga. (**M. C.**)

■ „Jocul *Ineluș învîrtecuș*. Se juca mai mult iarna. Copii și fete la un loc se făceau pe rînd. Unul punea capul în poala celui mai mare. Apoi toți de giur împregiurul lui punea cîte un deget pe capul lui. Cel mai mare, cu un ineluș în mînă, ocolea mîna pe d-asupra degetelor, în timpul acesta zicea: *Ineluș învîrtecuș, pe-al cui deget am pus?* Odată cu aceste vorbe punea pe degetul unuia. Dacă ghicea pe-al cui deget se punea inelușul, se ridica și se punea acela ce era ghicit; iară de nu, operația reîncepea, și nu se termina decît cînd ghicea.“ Petre Ispirescu (**R. M.**)

■ Jucătorul de baschet Kobe Bryant și-a anunțat retragerea din NBA, după douăzeci de ani de carieră, printr-un poem în vers liber. Puteți citi poemul aici: theplayerstribune.com/dear-basketball. N-o să găsiți mari metafore, dar e simplu, emoționant. Funcționează, dacă obișnuiești să citești poezie în șort. (**M. C.**)

■ După ce, vara trecută, 337 de balene au murit eșuate pe o plajă din Chile (biologii cred că erau deja moarte înainte ca valurile să le scoată la mal), s-a aflat că o companie islandeză pe nume Hvalur (cuvînt care înseamnă chiar „balenă“) ar fi vînat ilegal 500 de balene, motiv pentru care hackerii de la Anonymous au blocat vreme de 13 ore toate site-urile ministerelor islandeze (mai puțin pe cel al Apărării). „Balenele nu au voce. Vom fi noi vocea lor“, au postat hacktiviștii. În ciuda reglementărilor internaționale, pe lîngă Islanda, Japonia (da, țara aia bine crescută și cu simț moral ridicat) și Norvegia (da, țara aia cu cel mai ridicat nivel de trai și cu cel mai mare indice de fericire) continuă să vîneze ilegal balenele, una dintre speciile pe cale de extincție. (**M. C.**)

AȘADAR, SPRE INTERIOR, CEA MAI VECHE PROBLEMĂ, CUVÎNTUL. SPRE EXTERIOR, BALOANE DE MĂRIME MEDIE

■ La finele unei zile mohorîte aud un slogan publicitar: o zi împlinită este una fără infecții urinare. E, așadar, atît de simplu. (**S. G.**)

■ În articolul „Freud și hîrtia igienică“ de acum cîteva numere, Vintilă Mihăilescu ridica o dilemă majoră: cum se montează sulul de hîrtie igienică, spre interior sau spre exterior? Ei bine, problema m-a preocupat intens și pe mine într-o perioadă, după care m-am lămurit: spre exterior. Nu știu de ce, dar am observat că în hotelurile de cinci stele așa se obișnuiește. Ei trebuie să știe cel mai bine, zic eu. (**M. C.**)

■ La *Master Chef,* concurenții au avut de gătit după „cea mai veche carte de bucate a românilor“. Adică aceea publicată de Mihail Kogălniceanu și Constantin Negruzzi. Nu e cea mai veche. Cea mai veche e din vremea lui Brâncoveanu: s-a păstrat în manuscris și a fost editată în 1997, la Editura Fundației Culturale Române. Așa că le recomand producătorilor *Carte întru care să scriu mâncările de pește i raci, stridii, melci, legumi, erburi și alte mâncări de sec i de dulce, despre orânduiala lor.* Mi-e milă însă de concurenți, căci bucatele de-acolo nu sînt tocmai ușor de gătit cu ce se găsește prin supermarket-uri. (**M. V.**)

■ Chilipiruri de Crăciun. Primesc, prin e-mail, un mesaj în care sînt invitat la o licitație. Mi se atrage atenția respectuos că cea mai rîvnită piesă e un inel de aur alb cu diamante galbene, cu un preț de pornire de 110.000 de euro. Nici nu știu cum să interpretez mesajul. Ori casa de licitație are o problemă de PR, pentru că nu știe cui să adreseze mesajele, ori are o problemă de *pricing.* (**M. M.**)

■ Titluri, texte, concepte, maxime și cugetări binecunoscute – de nerecunoscut (VII): „La început era Cuvîntul și Cuvîntul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvîntul“ *(Evanghelia după Ioan* 1:1); în turcă: *Başlangîçta Söz vardî. Söz Tanrîyla birlikteydi ve Söz Tanrîydî.* (**M. P.**)

■ Dintr-un ciclu care s-ar putea numi „D'ale Caragialelui“, cîteva fraze din apelul procurorilor DNA în dosarul „Fraudă la referendum“: „Libertatea de alegere pe care o au cetățenii și dreptul de a vota sau nu au fost tratate de inculpatul Dragnea Nicolae Liviu ca un moft al acestora și nu ca un imn al demnității umane și libertății de opțiune. [...] inculpatul Dragnea Nicolae Liviu a acționat și s-a manifestat ca și cum alegătorii sînt simple obiecte ce pot fi extrase din casă prin oferirea de spectacole cu clovni, baloane și zîne sau chiar cu forța, conform voinței și interesului inculpatului: «Băi, dar organizați-vă să mi-i aduceți pe toți la vot, băi! Îi legați, îi luați în brațe»“. (**D. S.**)

■ Nici nu visam să mi se întîmple ceva mai *Christmassy* la shopping-urile de dinainte de sărbători: la IKEA, la casierie, un Spiderman (domn destul de tînăr și zvelt în costumul supereroului), cu o oală de mărime medie în mînă, mi-a cerut voie să intre în fața mea la coadă. După care am făcut conversație *casual,* împreună cu o doamnă rotofeie, despre coduri de bare și serbări la grădiniță. Dacă aș ține neapărat să fac o încheiere, aș spune: „Supereroii sînt printre noi“. (**I. P.**)

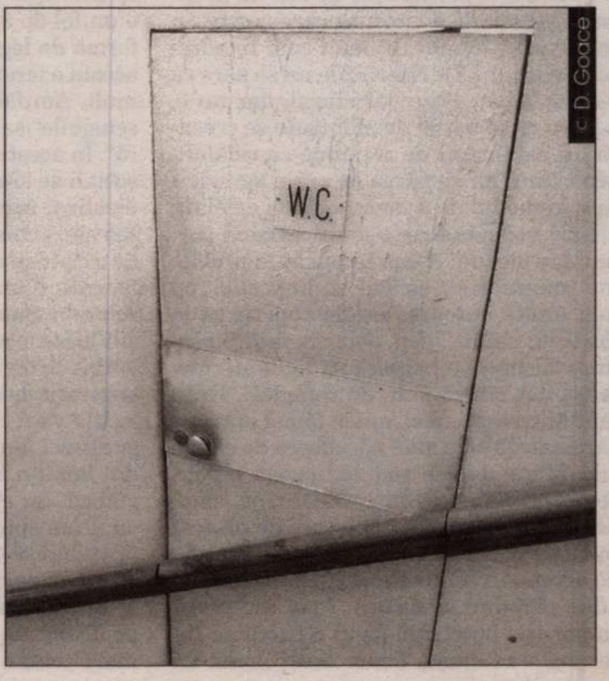

© D. Goace

PUBLICITATE

PONSA
TEXCARGO
EVconnectro

OSB
ORCHESTRA SIMFONICĂ BUCUREȘTI

TNB I. L. CARAGIALE

CONCERTUL TRADIȚIONAL DE ANUL NOU
TEATRUL NAȚIONAL BUCUREȘTI LUNI 28.12 ORA 20:00

adevărul DILEMA VECHE

eventim
BILETE LA CASIERIA TNB, PE EVENTIM.RO, ÎN MAGAZINELE GERMANOS, ORANGE, VODAFONE, DOMO, LIBRĂRIILE HUMANITAS & CĂRTUREȘTI.

Biblioteca ASTRA SIBIU

BL
Biblioteca „ASTRA"
– SIBIU –

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale) DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XII** ■ nr. **618** ■ 17-23 decembrie 2015 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

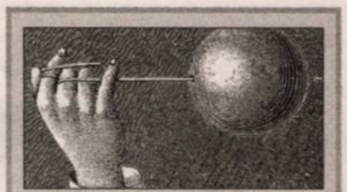

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

9

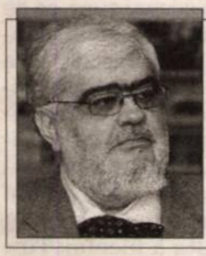

ANDREI PLEȘU

„Note, stări, zile“

pagina **3**

CĂTĂLIN ȘTEFĂNESCU

„Trump. Donald Trump“

pagina **10**

Interviu cu

JOHN FREEMAN

paginile **14-15**

Autenticitate

(că-i mai bună decît toate)

Buster Keaton

> *„Scopul unei vieți este să descoperi cine ești cu adevărat.“*
>
> *C.G. JUNG*

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

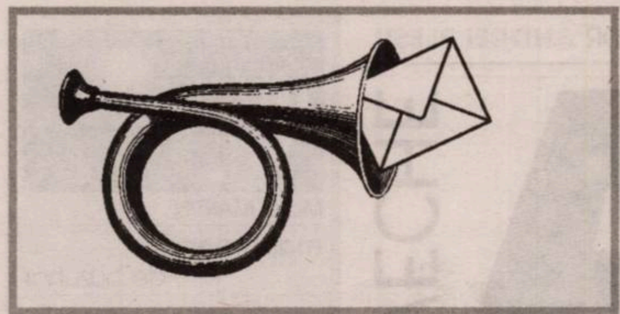

turneu de inbox

Cașicofonia

Eram adolescent la Constanța, cînd profesoara de socialism spunea că s-a desființat chiaburimea *ca și* clasă. Noi, elevii, făceam un haz nespus, nu mai auzisem așa bazaconie niciodată, iar în media (exista doar radio și presă scrisă) nu vorbea nimeni în acest fel. A trecut o groază de vreme de la desființarea chiaburimii, iar *ca și* a prins rădăcini adînci în populație.

Aș avea niște propuneri pentru utilizatorii lui *ca și*. De ce să spunem cacofonie*?* E așa un cuvînt urît! Hai să-i zicem *cașicofonie!* E cu totul altceva și nu ne mai îmbujorăm de rușine cînd îl pronunțăm. […] Nu știu ce vom face dacă fotbalistul brazilian numit (scuzați!) Kaka va fi cumpărat de Gigi Becali. Se va obișnui poate să i se strige din tribune: „Hai *Kașika!* Bravo *Kașika!* Huo *Kașika!*“. În cărțile românești de geografie propun schimbarea lacului din Anzi cu oribilul și indecentul nume Titicaca în *Titicașica*. […]

Un intelectual de marcă spunea pe bună dreptate la televizor: nu se spune *ca și comandant,* ci *ca comandant.* L-am auzit de curînd vorbind la televizor pe muftiu, șeful cultului musulman din România. A spus: *Noi, ca* (a făcut o mică pauză) *comunitate.* Ei bravos națiune, halal să-ți fie! Au ajuns turcii să vorbească mai bine ca noi.

Fagurele nostru de miere nu are nevoie de asemenea stîlciri ale vocabularului. Oare de ce n-a spus Eminescu niciodată „eu, ca și poet?“. […] Într-o limbă bogată ca a noastră există o sumedenie de posibilități de a evita cacofoniile. E nevoie doar de un minim efort de gîndire, sau chiar de a interpune o minusculă pauză, cum a făcut muftiul. A adăuga un *și,* precum și a desființa conjuncția *ca* este cea mai comodă, stupidă și incorectă modalitate. *Și* implică un *de asemenea,* care nu-și are locul aici. Pe de altă parte, alungarea conjuncției *ca* din limbă nu este suficientă pentru a evita cacofoniile. Iar să spui *ca virgulă calitate* mi se pare la fel de urît.

Adeseori se comit cacofonii mult mai grave și mai frapante, folosite cu multă nevinovăție și candoare, în deplină necunoștință de cauză:

– „Dl Zegrean să vorbeas*că cînd* va fi întrebat.“ Îl citez aici pe domnul Ponta. Aceeași persoană evita „cacofoniile“ zicînd, ca de altfel mulți alții, „noi, *ca și* partid, noi *ca și* guvern“;

– „O persoană fizi*că care* se supune legii“ – cineva la un talk-show;

– „Biseric*a ca* și instituție“ (B1 TV) – cineva care își închipuia probabil că a evitat cacofonia precedentă etc.

Bunicii mei erau învățători într-un sat din Dobrogea. Unii dintre săteni, aflînd că nu-i frumos să spui *chicere* în loc de picioare, sau *ghine* în loc de bine, au mers puțin prea departe încercînd să vorbească frumos și i-au zis gîștii *bîscă,* iar în loc de *chiler* ziceau *piler.* Ceilalți săteni rîdeau de ei, spunînd că vorbesc *pă bine.* Bunicii au trebuit să spună copiilor să-i învețe pe părinți să se exprime corect. Cum am putea oare să-i facem pe români să înceteze să vorbească *pă bine?*

Anton SANDA

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

■ *În acest pavilion se vede artă. România la Bienala de Artă de la Veneția (1907-2015),* o cercetare foarte serioasă a Dariei Ghiu despre cum politica de stat a influențat politicile culturale și despre cum politicile culturale și conjuncturile politice au influențat estetica la pavilionul României de la Veneția. Volumul a apărut la editura Idea. (Matei Martin)

■ În *Decît o revistă* puteți citi o reconstituire a teribilei nopți din Colectiv: http://features.decatorevista.ro/colectiv_dor22. Un material frisonant, mărturii cutremurătoare. N-ai cum să nu te gîndești că iadul e uneori pe pămînt. (Ana Maria Sandu)

■ Un reportaj despre școala din România și legătura ei cu autoritatea, un reportaj despre niște oameni care au devenit liberi în ciuda școlii care a vrut să-i țină sub capac. Citiți și emoționați-vă: http://casajurnalistului.ro/bitul-liber. (Luiza Vasiliu)

■ Cu titlul „Pentru poezie“, pe site-ul *Dilemei vechi* tocmai a debutat o rubrică dedicată exclusiv cărților de poezie, ținută de Șerban Axinte, el însuși poet și cercetător științific la Institutul de Filologie Română „Al. Philippide“ al Academiei Române, Filiala Iași. Iată și argumentul rubricii: *„De multă vreme îmi doream o rubrică în care să scriu numai și numai despre poezie. Acest gen literar nu e chiar așa de marginal, cum consideră unii, dar nici nu constituie o miză esențială pentru edituri și reviste culturale. În orice caz, eu sînt pentru poezie. Cel puțin o parte din mine așa este și așa va rămîne. Voi încerca, prin intermediul acestei rubrici, să fiu alături de cei pentru care poezia înseamnă cu adevărat ceva, poate chiar totul.“* Cea mai recentă carte publicată de Șerban Axinte este monografia *Gabriela Adameșteanu,* apărută toamna aceasta la Editura Tracus Arte. Citiți-l cu încredere! (Marius Chivu)

■ *Trapped in Paradise* (1994, George Gallo, cu Nicolas Cage) – genul de film de Crăciun care-ți certifică, în caz că mai era nevoie, credința că, dacă vrei, te poți schimba în bine, că te poți căi pentru lucrurile rele și poți restabili *statu quo*-ul pozitiv. (Judecățile estetice, precum se vede, le-am lăsat deoparte.) (Iaromira Popovici)

■ Pînă pe data de 20 decembrie încă pot fi urmărite meciurile de la ceea ce se numește Liga Internațională de Tenis (la DigiSport), care a debutat la începutul lunii. O competiție demonstrativă aflată la a doua ediție care se desfășoară pe echipe. Participă mulți dintre marii tenismeni ai momentului, specialiști la simplu ori la dublu, ca Roger Federer, Serena Williams, Rafael Nadal, Tomas Berdych, Ana Ivanovici, Ivo Karlovic, Agnieszka Radwanska, Rohan Bopana, Ivan Dodig, dar și *„old boys“* ca Goran Ivanisevici, Fabrice Santoro, Carlos Moya și alții. Regulile sînt puțin diferite de cele clasice, atmosfera e destinsă, lipsește încrîncenarea din turneele obișnuite. Cel mai așteptat meci a fost, evident, cel dintre Federer și Nadal, iar acolo lucrurile au fost destul de serioase, deși, conform regulii, n-a fost decît un singur set. Jucătorii declară că nu se mai simt, ca de obicei în acest sport individual, singuri împotriva tuturor. Fiecare face parte din cîte una din cele cinci echipe, iar în timpul meciurilor de simplu, dublu sau dublu-mixt coechipierii care nu joacă stau chiar pe băncile de lîngă scaunul arbitrului și își încurajază colegii care transpiră de-o parte și de alta a fileului. Turneul se desfășoară în cinci mari orașe din Asia. Seamănă cu un cadou oferit înainte de Crăciun celor cărora le plac tenisul și sportul. (Andrei Manolescu)

■ Lăzile săsești din Transilvania și povestea lor, într-o expoziție itinerantă găzduită, pînă pe 18 ianuarie 2016, la Muzeul Național de Istorie a României. 50 de lăzi și costume populare săsești – toate piese de o mare valoare cultural-istorică, cu destinație multiplă. Marcînd tipologia și funcționalitatea lor – de vecinătate, de breaslă, de biserică, de zestre, de transport –, laițele ne poartă pe drumurile Transilvaniei, spre a redescoperi o civilizație cu puternică amprentă culturală asupra istoriei noastre. Curator: Simona Malearov, muzeograf CNM ASTRA. (Ruxandra Mihăilă)

album dilematic Iaromira Popovici

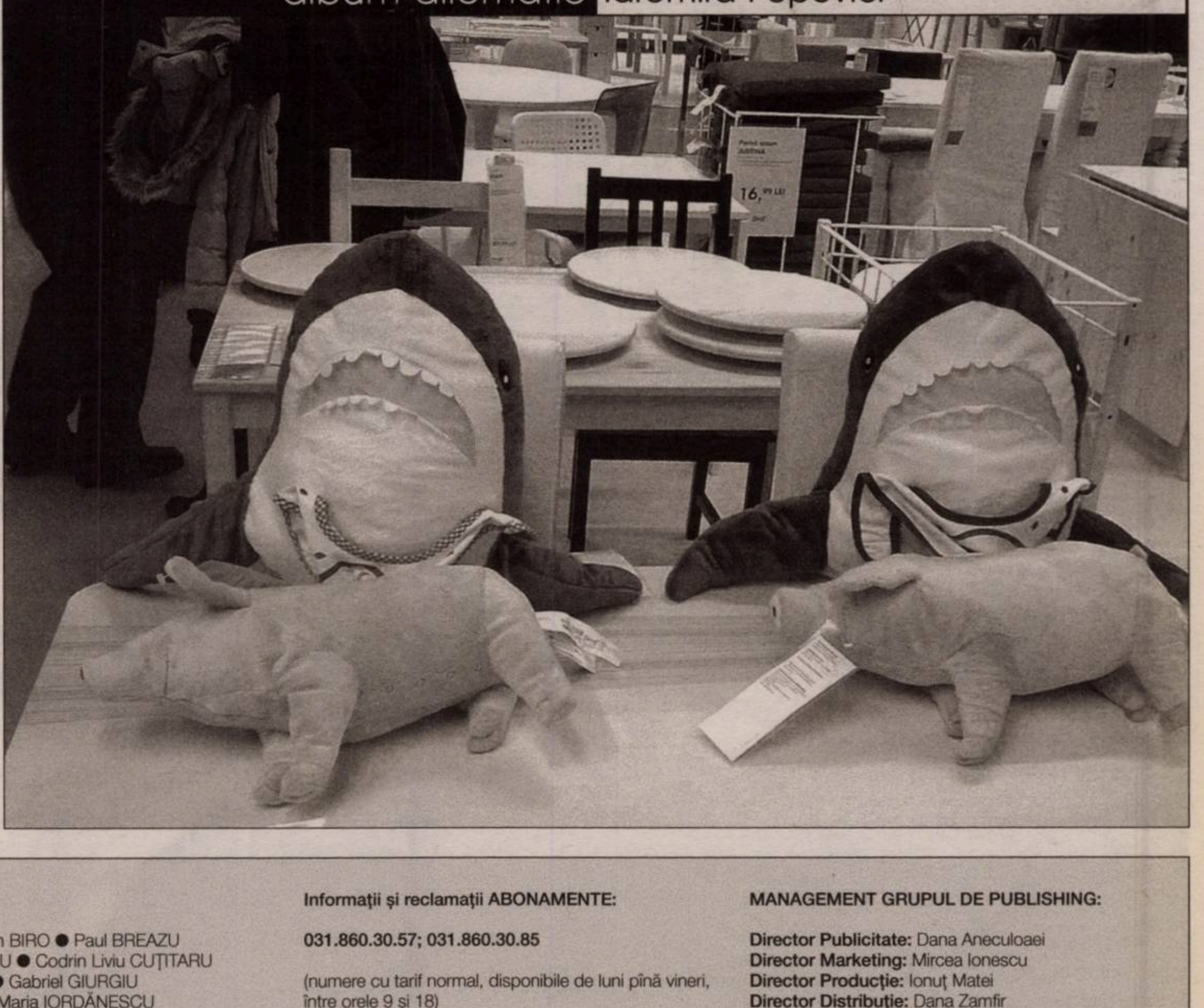

DILEMA VECHE

REDACȚIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU
Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU ● Mircea VASILESCU (redactor-șef)
Luiza VASILIU

RUBRICI:

Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU
Iulian COMANESCU ● Codrin Liviu CUȚITARU
Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU
Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Valeriu NICOLAE ● Liviu PAPADIMA
Oana STOICA ● Cătălin ȘTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85

(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)

e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Director Publicitate: Dana Aneculoaei
Director Marketing: Mircea Ionescu
Director Producție: Ionuț Matei
Director Distribuție: Dana Zamfir
Sales Manager: Dan Vlad
(dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669

Revistă editată de: Adevărul holding

Publicație auditată de: BRAT

Tiraj: 8.700

Tipărit la Tipomedia

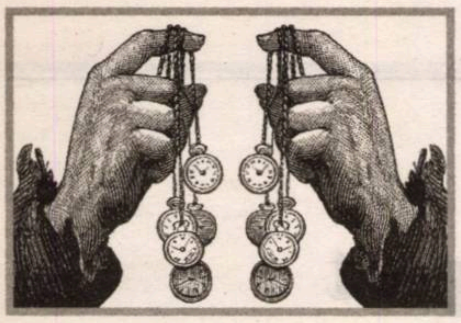

Andrei PLEȘU

nici **așa**, nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Note, stări, zile

Noiembrie 2015

Cultul rating-ului a transformat, destul de rapid, gazetăria într-o dexteritate de tip „hocus-pocus“, „alba-neagra“, „uite-o, nu e!“. Cu alte cuvinte, un adevărat profesionist al domeniului trebuie să știe cum să te fraierească. Nu, nu mă gîndesc la informații false, la calomnii, cancanuri triviale, *„breaking news“* fără nimic *breaking*… Mă gîndesc la șmecherii mărunte, care au drept scop să te țină lipit de ecranul televizorului sau să te îndemne să dai click pe un titlu „cutremurător“, ca să afli că, de fapt, lui Cutărică i-a murit hamsterul. Nu ți se cere să citești neapărat știrea: e destul să dai un click care se contabilizează. „Păi, dacă ești prost?“ – sună, de obicei, reacția breslei sau a simpatizanților ei. Nu te obligă nimeni să te lași păcălit. Prostia se plătește! De acord. Dar asta nu transformă deprinderea de a-ți păcăli semenii într-o virtute. Dacă cineva mă buzunărește, e nițel cinic să mi se reproșeze că sînt incapabil de vigilență, tăntălău, „gură-cască“. Problema, adevărata problemă, e că unii se ocupă cu buzunăreala. Un anumit canal de televiziune e campion în materie de fente lucrative. Metoda e simplă: pe la ora șapte seara, lași să se învîrtă pe burtieră un anunț de genul: „Imediat! Știre-bombă despre o arestare-surpriză!“ sau: „Urmează: complot guvernamental demascat!“ În realitate, nu „urmează“ nimic în următoarele ore. De „imediat“ nici nu poate fi vorba. Iar cînd „bomba“ explodează în sfîrșit, descoperi că nu ai de-a face decît cu un sfîrîiac penibil. Totul e să ți se zgîndărească perfid curiozitatea, așa încît să înghiți tone de inepții, în speranța că vei afla de îndată ceva tare. Procedeul e folosit cu mare succes și în previziunile meteo. „Un ciclon devastator va cutremura România!“ sau „Urmează cea mai grea și mai lungă iarnă din istoria Europei!“. În cele din urmă – după o febrilă și prelungă așteptare – ți se comunică doar că o masă de aer rece, cu vînt moderat, va pătrunde în partea de nord-vest a țării și că niște meteorologi ruși au anticipat o iarnă vitregă, dar s-au cam înșelat sau au avut în vedere numai Siberia. Te-ai fript! Ești fraier! „Dăștepți“ sînt redactorii postului, șefii de producție, „profesioniștii“. Practicat zi de zi, seară de seară, ani de-a rîndul, acest mod de a face presă devine un „cumplit meșteșug de tîmpenie“. Ți se morfolesc, vesel, creierii, după care ești tocmai bun să nu mai pricepi nimic din pățaniile țărișoarei, din rostul propriu, din libertate, democrație, justiție etc. Ești tocmai bun să votezi brambura. Și să te plîngi de soartă…

13 decembrie 2015

Identitatea dintre români și creștinism a devenit un „de la sine înțeles“ al discursului patriotic. „Lumea trebuie să priceapă“ – spunea deunăzi un vajnic personaj „îmbisericit“ –, „sîntem un popor creștin“. Evident! Cine ar putea contesta această realitate statistică? Aproximativ 85% din români se declară creștini ortodocși. E drept că numai jumătate din ei merg, de cîteva ori pe lună, la biserică. Destul de mulți nu merg deloc. Circulă masiv și ideea că am fost creștinați de Sf. Apostol Andrei cîndva, în a doua jumătate a secolului I d.Chr. Adică înainte ca amestecul de geto-daci și coloniști romani să se fi constituit în „românitate“ propriu-zisă. Am fost, deci, creștini înainte de a fi români. Trecem peste faptul că documentele existente vorbesc despre activitatea misionară a Sfîntului Andrei *în Scythia*, adică într-un teritoriu enorm, din care Dobrogea de azi era o mică și marginală parte. (Rușii cred și ei că au fost creștinați de același apostol, de vreme ce spațiul scit îi includea, preponderent, pe ei.) Dar astea sînt detalii. Ce e greu de înțeles e cum se împacă această festivă identitate dintre credința creștină și neamul nostru cu moravurile curente, cu derapajele spiritului comunitar, cu nonșalanța noastră etică. Cu alte cuvinte, dacă sîntem atît de creștini, de ce furăm atît? De ce sîntem atît de dezbinați? De ce votăm tot soiul de atei și demagogi? De ce nu prea mai știm ce sărbătorim de Crăciun și de Paști? De ce cîte un reporter rătăcit prin satele patriei constată, siderat, că sătenii îi atribuie Biblia lui Eminescu sau lui Creangă? De ce țăranul român și-a abandonat atît de ușor noblețea tradițională, straiele și obiceiurile, în vreme ce țăranul bavarez, mult mai „modernizat“, n-a făcut-o? Una peste alta, de ce, fiind atît de creștini, ne purtăm atît de necreștinește, sîntem atît de necatehizați, mai mîndri – s-ar zice – de fondul nostru geto-dac decît de achizițiile încreștinării? Da, știu cum sună răspunsul prompt al stihiei neaoșe: ne-au stricat străinii. Turcii, fanarioții, comuniștii. Sau americanii. Am fost plastilina năpăstuită, răbdătoare, a unei dușmănii universale. Ne-am nimerit, neputincioși, „în calea tuturor relelor“. Fragezi, nevinovați, oropsiți. Cu un asemenea „ghinion“, ce mai putem spera pentru veacurile viitoare?

■ ■ ■

Vintilă MIHĂILESCU

…@**hai-hui**.ro

Premiul Nobel pentru pace sub stare de asediu

Your pa' is rich and your ma' is good looking / So, hush, little baby don't you cry… Ella Fitzgerald susură din plafon și umple spațiul gol al barului care se expune soarelui mediteranean pe toate cele trei laturi ale celui mai elegant hotel din Tunis. Din cînd în cînd, vocea Ellei este acoperită de rîsetele ultimilor reprezentanți ai rasei bogate care, afundați în fotolii generoase, își sorb băuturile. Privesc prin pereții de sticlă piscina cu rotunjimile ei de cadînă, în care nu se va mai scălda, probabil, nimeni: turismul a scăzut cu 70%, iar hotelul urmează să se închidă în curînd. Îngrijitorul piscinei pescuiește, grijuliu, o frunză de palmier care plutea pe apă. Pe lîngă el trece unul dintre paznicii cu cîini antrenați să descopere explozibili. Aș ieși să mă plimb prin oraș, dar sîntem la periferia lui și nu avem voie să părăsim spațiul securizat al hotelului. Afară, Tunisia este în stare de alertă maximă după ce, cu cîteva zile în urmă, un tînăr s-a aruncat în aer împreună cu garda prezidențială în chiar centrul Capitalei. La cîțiva kilometri de graniță, în Libia, ISIS și-a instalat o nouă tabără de antrenament care dă fiori reci tunisienilor. Înăuntru, în acest palat al lui Ali Baba, noi, o colecție selectă de capete gînditoare, sărbătorim premiul Nobel pentru pace care tocmai a fost înmînat la Oslo societății civile tunisiene. Și discutăm despre viitorul relațiilor delicate dintre politică și religie, sub oblăduirea discretă a Fundației „Konrad Adenhauer“: ONU și Europa speră ca soluția democrației creștine de rit german să poată fi aplicată și țărilor arabe, începînd cu Tunisia și, poate, Marocul. Alături, într-un hotel la fel de bine păzit, protagoniștii crizei libiene negociază, în prezența noului reprezentant al ONU, o altă pace, care ar urma să fie stabilită la conferința de duminică de la Roma. Peste drum, dincolo de un crîng în care dispar periodic oameni, se află sătucul mizer ridicat de Bourguiba cu ani în urmă pentru pescuitorii de bureți. Acum, cam fiecare familie are măcar un băiat plecat să lupte în Siria.

Societatea civilă tunisiană… Premiul Nobel a fost acordat „cvartetului“ care a realizat, începînd cu 2013, „dialogul național“: UGTT, federația sindicală, Utica, reprezentînd patronatul, LTDH, Liga Tunisiană a Drepturilor Omului, și Ordinul Național al Avocaților. Ce înseamnă, de fapt, această „societate civilă“?

Tot ceea ce a fost disponibil și apt de luptă… – zîmbește gazda mea, profesorul Haddad, președintele Observatorului Arab al Religiilor și Libertăților. Inițial, Utica, de pildă, nu a vrut să participe, dar pe urmă și-a zis că, dacă sindicatele sînt la masa tratativelor, e bine să fie și ei acolo. Acum sînt în proces cu UGTT pentru niște creșteri salariale…

Da, dar pe timpul dialogului național, și ei au participat și au fost importanți în obținerea rezultatelor – intervine Mohamed Salah Khrigi, vechi sindicalist și purtătorul de cuvînt al Ligii Tunisiene pentru Drepturile Omului. Marea luptă a fost de a se debarasa de interesele particulare ale diferitelor grupuri, oricît de legitime ar fi fost, pentru a identifica și susține doar interesul național. „Cvartetul“ este foarte divers în interior, dar împărtășim cu toții un repertoriu de principii de bază pentru a salva țara.

„Interesul național“… Mă gîndesc la Oprea și îmi vine să rîd… Haddad îmi ghicește gîndurile și intervine:

– Nu e ce crezi! Esențial aici este faptul că dialogul a avut loc între *instituții democratice* reprezentative pentru societate și nu între *facțiuni religioase* ale societății! Rezultatul a fost, în final, schimbarea Constituției. Și, mai ales, introducerea unui articol care neagă „infailibilitatea Prințului“: președintele poate fi destituit dacă se dovedește că lucrează, conștient, împotriva interesului național. Ceea ce Parlamentul britanic a făcut acum cîteva secole – mă gîndesc eu.

– Sau suprimarea articolului care definea statutul femeii în societate ca fiind „complementar“ celui al bărbatului – intervine și Khrigi.

Știu la ce se referă. Haddad îmi povestise anul trecut cum fiecare articol al Constituției a fost dezbătut la televiziunea publică și în media, în general, pînă s-a ajuns la un consens acceptat și de islamiștii din Ennahda, și de opoziție. Am fost impresionat atunci și m-am gîndit dacă la noi sînt mulți cei care știu măcar un articol din Constituție. Iar Khrigi mi-a povestit acum toate tensiunile interne ale „cvartetului“, de la graba unora de a implementa soluții „evidente“ la stigmatizarea publică a acestor organizații ca nereprezentative pentru „adevărata“ societate civilă din Tunisia. Asta îmi sună cunoscut…

– Și cum ați ajuns la acest „guvern tehnocrat“? – mai vreau eu să aflu.

– Nu există guvern tehnocrat pe termen lung – zîmbește Haddad. Un guvern tehnocrat administrează, nu guvernează. Și asta pînă se mai liniștesc lucrurile și pot fi organizate alegeri reale. E un intermezzo util!

Aviz amatorilor! – mă gîndesc eu în sinea mea.

Este, fără doar și poate, o mare reușită. Dar, de fapt, nu este un *„empowerment“* al poporului, căruia puțin îi pasă de acest premiu Nobel, ci o întărire a statului, care, legitimat acum și sub pretextul stării de urgență, a început deja să-și facă arestările și perchezițiile sale discreționare: trei artiști rebeli tocmai au fost arestați pentru intenția de a fuma marijuana (aveau asupra lor foițe de rulat țigări…). O victorie deci, dar și multă ipocrizie…

Mai am cîteva ore pînă la plecarea avionului. Ies afară pe terasă și comand o cafea. În dreapta și în stînga mea se întinde superba coastă cartagineză, acea *douce Tunisie* despre care unii se mai întreabă încă unde și cînd a dispărut. Înăuntru, hotelul e impresionant de gol. Dezbaterea despre democrație s-a încheiat și toată lumea a plecat mulțumită acasă. Am impresia că joc într-un film: Marele Gatsby la Casablanca?…

Brusc, realizez ceea ce m-a bîntuit din prima zi: filmul este despre acel sfîrșit de Belle Époque, cînd domni și doamne în crinoline rîdeau și dansau în locuri ca acesta, în timp ce afară războiul era deja vizibil pentru restul lumii…

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Apologia pîrleazului, *Editura Polirom, București, 2015.*

■ ■ ■

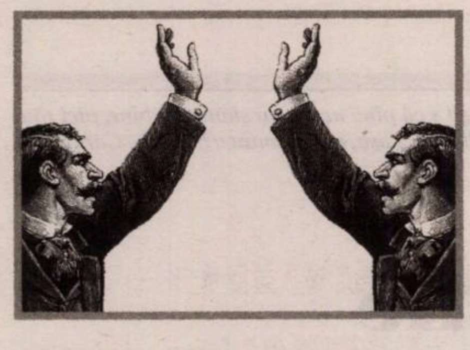

Valeriu NICOLAE

rătăcit în **Euro**-Narnia

Cu adidaşii în pat

Cînd aveam 6 ani ne-am mutat din Caransebeş în Craiova. Nu îmi place Craiova. Copiii sînt ciufuţi şi părinţii lor urăsc ţiganii cu spume. Norocul meu că la etajul 4 stă o familie de greci. Au un băiat care e de vîrsta mea şi de aceeaşi culoare ca şi mine, aşa că nu prea se joacă nimeni cu el. Ne împrietenim repede. Primele luni trec destul de greu, dar învăţ nişte înjurături în greacă. Are jucării ciumece primite de la rudele care stau în partea cu Coca-Cola a lumii.

Tartorele puştimii din bloc – Grasu – îmi pune repede o poreclă: Bulibaşa. E drept că şi el e cam negru, dar eu sînt cel mai negru. La bloc se joacă fotbal la greu. Joc prin casă cu o minge făcută din perechi de şosete pînă cînd se milostiveşte unchiu-miu Gogu şi îmi aduce o minge de 13 lei. Deşi o sparg mult mai repede decît mi-aş fi imaginat, mingea îmi asigură intrarea în echipa de fotbal a puştilor mici de la bloc.

Cutremurul din martie 1977 mă prinde în plină perioadă de integrare. Una dintre cele mai frumoase femei din bloc e surprinsă de cutremur în duş şi iese afară udă şi goală puşcă. Domnul Popescu îi dă elegant pardesiul lui, spre indignarea marii majorităţi a puştilor şi a bărbaţilor din bloc. Cristi şi Dan îi taie – meritat – cauciucurile la maşină cîteva zile mai tîrziu, iar restul bărbaţilor refuză pentru cîteva luni bune să mai poştească ţuica cu el. În ciuda embargoului, ca orice ceferist de încredere din bloc, el continuă să se pilească cu profesionalism în fiecare zi.

Îmi petrec vara la Caransebeş, unde Geta mă chinuie să îi vopsesc gardul şi mă scoală la 3 noaptea să mă duc la furat de lucernă pentru iepuri. Cumva, este un eveniment de socializare: de fiecare dată sîntem două-trei familii la furat. Karol, unchiu-meu şvab, găteşte senzaţional şi e un super-gospodar. Au şi un chiriaş, cu care Geta şi-o pune din cînd în cînd. Geta mai şi ghiceşte în cafea, dă în ghioc sau face orice altceva de care au nevoie muierile din Caransebeş fără acces la psihoterapeut sau psiholog. Bineînţeles, face asta după ce vine de la muncă. Are o energie fantastică şi nu poate sta locului deloc. Face o poală de bani şi casa lor e o minunăţie comparativ cu apartamentul urît din Craiova. Pe stradă sîntem o mulţime de puşti, marea majoritate cu cel puţin un părinte care nu intră în categoria de român verde, aşa că nimeni nu are nici o problemă cu nimeni. Se înjură în patru limbi şi e clar că şvabii sînt în dezavantaj.

Tata vine să mă ia înapoi la Craiova. În tren se pileşte mangă şi adoarme, aşa că nu coborîm în Craiova, ci la staţia următoare – Roşiori. Ne întoarcem de acolo cu un marfar. Este o experienţă frumoasă, căci stăm pe rampa unei cisterne. Îmi murdăresc pantalonii cu motorină şi maică-mea se prinde că e ceva în neregulă. Îl spurcă pe tata, care se comporta predictibil. Spăsit, se duce, se pileşte ţeapăn şi doarme în timp ce mama continuă să muncească ca bleaga.

Şcoala începe prost – nu îmi place şi mă întorc acasă la prima pauză. Fac acelaşi lucru cîteva zile. Învăţătoarea o cheamă pe mama, îmi iau o trosneală ţeapănă şi decid că şcoala este un lucru de care am nevoie dacă vreau să mai pot sta pe fundul propriu. Mă descurc repejor şi încep să-i fac temele lui Sorin. Tac-su e şef de depozit, aşa că mă plăteşte în ciocolată Kandia. Nu ţine mult chestia, că tac-su vine la şcoală şi îmi trage o ditamai scatoalca fiindcă îi fur ciocolata lui fii-su. Sorin, bineînţeles, a ajuns un mic politician local.

E surprinsă de cutremur în duş
şi iese afară udă şi goală.

Sînt în clasă şi cu fiul unui colonel de armată de la care mi-o iau într-o zi pentru că fac pe deşteptul. Învăţătoarea mea, deşi pînă la sfîrşitul clasei a IV-a se dovedeşte a fi o minunăţie de femeie, la început nu pare a fi deloc încîntată de apucăturile sau de culoarea tenului meu. Piciu, colegul meu de bancă, este fiul unei profe de mate. Ne întrecem ca disperaţii la matematică, aşa că ajungem repede cei mai tari din clasă. În felul ăsta îi atrag atenţia şi Claudiei, frumuseţea clasei, care este şi ea puţintel cam bruneţică pentru standardele aristocraţiei de Craiova.

Încet-încet, intru într-o gaşcă de pitici de la bloc şi mă specializez în plimbatul cercului. Marius, băiatul şefului de gară, are desigur cel mai ciumec cerc, dar e cam fraier. Pînă la urmă, îl vrăjesc că toată chestia e de cerc şi nu de îndemînare, şi îmi dă cercul lui şi o Eugenia în schimbul cercului meu paradit. Pentru cîteva săptămîni nu ies afară cu cercul decît în timpul în care tac-su e la serviciu.

Iarna e bine tare în casă – e cald şi avem apă caldă. Mama îmi ia prima mea pereche de adidaşi şi, bineînţeles, dorm cu ei în pat în noaptea aia. Lucrurile par a merge spre bine. De Revelion fac 100 de lei în cap de la familion: Ghica, Nini şi Gogu sînt beţi tare şi au nevoie să se dea barosani, aşa că îmi dau fiecare cîte 25 de lei. Restul sînt semipiliţi şi, în mod firesc, cam zgîrciţi.

Mă duc şi îmi cumpăr şase kile de portocale şi nouă ciocolate. Le mănînc pe toate în aceeaşi zi. Intrăm în 1979 şi lucrurile or să se înrăutăţească dramatic în următorii ani.

Valeriu Nicolae *este activist pentru drepturile omului şi fondator al Policy Center for Roma and Minorities.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Alţi europeni influenţi

Vă povesteam săptămîna trecută despre nominalizările *Politico* (una dintre cele mai interesante şi dinamice publicaţii dedicate Europei şi instituţiilor sale) pentru 28 de europeni, cîte unul din fiecare stat membru. Într-o ordine relativ întîmplătoare, îi aminteam pe ungurul Viktor Orbán, pe daneza Margrethe Verstager şi pe belgianul Stromae. În fine, nu puteam încheia fără a considera că nominalizarea Laurei Codruţa Kövesi din partea României îmi pare în regulă, perfect justificată. Azi ar fi cazul celei de-a doua semifinale, cum s-ar zice la Eurovision. Pentru că avem de bîrfit un episcop polonez mai catolic decît Papa, un catalan unionist (nu separatist) şi o avocată italiană de 33 de ani care are de schimbat Constituţia naţională.

Stanislaw Gadecki este şeful conferinţei episcopilor polonezi pentru al doilea an consecutiv din cei zece pe care îi are (teoretic) la dispoziţie. Se opune vehement oricărei încercări menite a îndulci poziţia Bisericii în privinţa homosexualităţii, divorţului sau fertilizării *in vitro*. Discursurile sale publice sînt de mare impact. Deşi afirmă că doreşte să ţină Biserica departe de jocul politic de partid, multă lume consideră că influenţa sa a contribuit semnificativ la victoria partidului conservator Lege şi Justiţie în cele mai recente alegeri parlamentare şi prezidenţiale, în dauna liberalilor de la Platforma Civică. Gadecki nu se sfieşte să îşi exprime opiniile nici în sînul Bisericii. La o recentă conferinţă catolică dedicată familiei, i-a contrazis tăios pe episcopii reprezentînd Germania care sugerau că şi credincioşii divorţaţi sau recăsătoriţi ar putea căpăta dreptul la Sfînta Împărtăşanie. Vorbeşte engleza, germana, italiana, greaca veche, latina şi ebraica, a studiat la Roma şi Ierusalim şi nu se fereşte să îşi exprime convingerea că noul guvern şi proaspătul preşedinte îi vor asculta sfaturile. Este, deci, o persoană extrem de influentă într-unul dintre cele mai influente state ale Uniunii Europene.

Care Uniune are destule ţări cu partide pline de entuziasm, pe la toate extremele politice. Jobbik, Frontul Naţional, Syriza, UKIP. În context, Albert Rivera este „un extremist de centru“ (să mă scuze domnul Cosaşu). El conduce partidul Ciudadanos (Cetăţenii) care, spre deosebire de Podemos, nu doreşte o Revoluţie, ci o Reformă. Este un orator de forţă, ceea ce îi determină pe liderii „tradiţionali“ – popularii şi socialiştii – să îl evite în dezbateri televizate. Este un catalan care nu vede viitorul provinciei sale în afara Spaniei. A ieşit pe locul doi în alegerile din Catalunia. Crede cu tărie în piaţa liberă şi în democraţia liberală. Consilierii săi pe economie au studii la London School of Economics şi Columbia University. De ce nu joacă încă un rol la nivel naţional? Unii zic că din pricina vîrstei prea fragede (35 de ani). Alţii, că din cauza electoratului spaniol, mult prea obişnuit cu un sistem bipartit. Mai sînt unii care sugerează că ar fi mult prea arătos pentru a fi un politician de viitor. Rivera poate dovedi că un sistem politic poate fi depanat şi de la centru, nu numai dinspre extreme. De aceea, cariera lui ar trebui urmărită cu atenţie.

Maria Elena Boschi avea 33 de ani acum un an, cînd a primit sarcina de a scrie o altă Constituţie a Italiei. Pentru o tînără avocată (relativ) arătoasă, obişnuită pînă atunci mai degrabă cu nopţile pierdute în cluburi decît în Senat la negocieri, provocarea a venit ca din senin. În mai puţin de doi ani a reuşit să obţină consensul parlamentar pentru a scădea numărul de senatori de la 325 la 100 şi să reaşeze puterea celor două Camere, astfel încît să poată fi asigurată o mai mare stabilitate politică unei ţări care a schimbat 63 de guverne în 70 de ani. După atare succes, mulţi vorbesc despre ea ca despre un posibil prim-ministru. Un citat simpatic: „Prefer să fiu judecată după reformele mele, mai degrabă decît după formele mele“.

Nişte europeni interesanţi. E bine să aflăm de ei. Ne mai creşte curiozitatea.

Gabriel Giurgiu *este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

un sport la Răsărit

Va fi vorba de strămoşescul „Pe aici nu se trece“ şi în meciul de deschidere cu Franţa de la Euro?

Exact. Deja am pus smoala la clocotit, albinele la crescut, ţepele la ascuţit. Pardon, ţepele erau pentru ai noştri, la Universitate. Dar poate mai rămîn cîteva şi pentru ei, mi-e că nu le-am folosit pe toate. Ştiţi cum e numită Naţionala României în presa franco-helvetă? Blocul (de beton), Seiful, Marele Zid. Cică mai nou defensiva tricoloră se vede şi de pe Lună. Sfînta tactică a ariciului, de fabricaţie nea Puiu, dar avînd o fundaţie istorică. Nu învăţam oare la şcoală pe vremuri că noi n-am atacat pe nimeni, niciodată? Păi, fix despre asta va fi vorba pe Stade de France, în ziua de 9 iunie, Ziua Reîmbarcării. Îi vom împacheta pe cocoşi şi îi vom trimite cu arme şi bagaje să se mai gîndească un pic despre ce e vorba în fotbalul modern. Fantezie, pase luminoase, driblinguri fine? Vax! Citiţi pe buzele noastre: A-PĂ-RA-RE! Tranşee, sîrmă ghimpată, mine antipersonal. Saint-Denis va fi un nou Verdun, o Marnă dîmboviţeană. Rar ne vom ridica din adăposturi pentru a arunca vreo grenadă, sperînd să nimerim fix depozitul lor de muniţie, să sară toţi în aer. Idealul nostru a rămas la stadiul celei mai mari părţi a Primului Război Mondial, un lung meci egal cu preţul a sute de mii de suflete moarte. Moarte întru pasiune în cazul nostru. Sigur, din cînd în cînd ne vom întreba amar de ce nu contăm în lume, în politică sau în sport (care e tot un fel de politică), de ce sîntem ignoraţi, ba chiar ironizaţi. Deci, de-aia!

Radu NAUM

Ovidiu NAHOI

EU și **UE**

Franța: glonțul la ureche și o lecție pentru Europa

Sigur că Franța și Europa (în majoritatea lor, să fim drepți…) au răsuflat ușurate duminică seară, la aflarea primelor estimări privind rezultatele turului doi al regionalelor din Hexagon. „Înfrîngere pe toată linia pentru Le Pen“, aveau să titreze multe publicații. Într-adevăr, din lider în șase regiuni la primul tur, Frontul Național nu avea să se aleagă, pînă la urmă, cu nici una. Dar nu este vorba despre nici un triumf. În realitate, Frontul Național a obținut peste 6,5 milioane din voturile francezilor, cu circa 400.000 mai multe decît la prezidențiale din 2012, pînă acum recordul istoric al extremei drepte.

Sistemul electoral francez, cu două tururi și cu posibilitatea retragerii sau fuziunii de liste după prima rundă, a jucat un rol important. Creșterea cu circa 9 procente a ratei de participare în turul al doilea, față de primul tur, a contat, de asemenea. Alegătorii francezi s-au mobilizat în fața pericolului.

Trista premieră europeană a fost evitată de Franța: nici o regiune (darămite un stat) nu a fost guvernată pînă acum de extrema dreaptă cu majoritate absolută. Nici măcar Jorg Haider nu a avut-o, în Carinthia, în momentul său de glorie. A avut peste 40% la sfîrșitul anilor '90 și a guvernat în coaliție. Întrebarea este dacă guvernarea exclusivă a extremei drepte a fost evitată sau doar amînată. Numărul crescut de voturi obținut, totuși, de extrema dreaptă franceză arată că problema rămîne.

Crizele Franței nu au plecat nicăieri, iar acestea vor alimenta în continuare extrema. Criza economică și nivelul record al șomajului. Criza securitară, de după atentatele din ianuarie și noiembrie, amplificată de criza migranților și de mesajele extremei drepte, căreia i-a venit mănușă. Criza de credibilitate a liderilor politici tradiționali, incapabili să răspundă provocărilor economice și sociale. Și care, răspunzînd crizei securitare, au apelat exact la soluții propuse mai demult de extrema dreaptă.

Stînga și dreapta și-au unit eforturile.

Partea bună a lucrurilor este că, în fața pericolului extremei, stînga și dreapta și-au unit eforturile. Și probabil aceasta va fi soluția nu doar în Franța, ci pe tot cuprinsul Europei: guvernări de compromis în sprijinul valorilor liberale și europene. Oricum am privi lucrurile, azi, diferențele dintre centru-stînga și centru-dreapta sînt insignifiante în raport cu ceea ce separă „centrul“ de „extremă“. Și, este demonstrat, trei sferturi dintre europeni aleg „centrul“ în detrimentul „extremei“. Aceasta va fi, pentru o bună bucată de vreme, adevărata „linie de demarcație“ pe scena politică europeană.

Partea mai puțin bună este că replierile tactice nu înseamnă decît o soluție de moment, care nu răspunde problemei de fond. Mulți vorbesc în aceste zile despre faptul că votul de protest vine ca o pedeapsă, chiar binemeritată, pentru „corectitudinea politică“ a liderilor și partidelor de „centru“. Cînd, de fapt, este vorba mai degrabă despre grava „incorectitudine“ politică a „centrului“: lipsa ideilor pentru reformarea societății, incapacitatea de a da impulsul așteptat construcției europene, pierderea legăturii cu alegătorii, impresia că au devenit grupuri închise și că guvernează prea mult în folosul propriu sau că, în orice caz, ieșirea din criză s-a făcut în prea mare măsură pe spatele cetățenilor simpli în raport cu cei privilegiați.

Ni se pare că toate acestea sînt valabile doar pentru România, dar ne înșelăm. La noi, desigur, doza de corupție din interiorul sistemului decizional este sensibil mai ridicată, în rest, preocupările europenilor sînt cam aceleași. Iar faptul că trei sferturi dintre europeni susțin încă partidele „tradiționale“ înseamnă că ei resping extrema și rămîn alături de valorile liberale și europene. Dar mai înseamnă și că ei așteaptă o schimbare chiar din partea „centrului“.

Partidele democratice sînt datoare să răspundă acestor așteptări din partea marii majorități a cetățenilor – iar aici lucrurile stau cam la fel, fie că vorbim despre Franța, Italia, România sau alte țări. Marșul neabătut înainte al Frontului Național trebuie să ne dea serios de gîndit.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de programe la RFI România și TVR.*

■ ■ ■

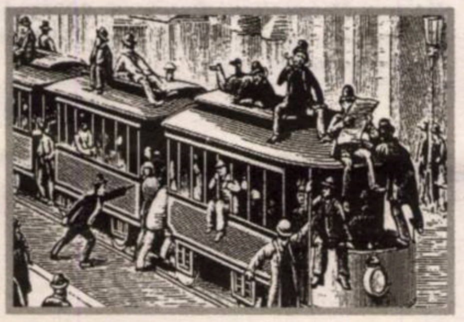

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Tudor Chirilă. O anume idee de libertate

Un scriitor american de prim raft, din păcate complet necunoscut publicului nostru, David Foster Wallace, scria undeva că televiziunea intensifică consecințele tendințelor noastre naturale. Am putut verifica în timp adevărul acestei observații, mai ales în sensul ei negativ – am putut vedea în multe situații cum televiziunea intensifică consecințele tendințelor noastre negative: bîrfa, clevetirea, răutatea, agresivitatea, ipocrizia etc. Ecranul televizorului este un fel de lupă care mărește pînă la scară supraumană aceste rele, convingîndu-ne în același timp că livrează o imagine corectă, reală, a vieții. Sînt rarisime situațiile în care, sub această lupă care supradimensionează orice pînă la „enorm și monstruos“, se nimeresc și cele bune, cînd consecințele tendințelor noastre naturale bune, pozitive, ajung să fie intensificate. De aceea, țin să semnalez, azi, un asemenea caz.

Sînt un telespectator fidel (în fine, cît de fidel pot fi!) al show-ului *Vocea României,* de la PRO TV. Încă de la primul sezon, mă uit cu plăcere la această competiție a cîntăreților deocamdată neconsacrați, ajunsă la ediția a 5-a. De-a lungul anilor, am ascultat voci splendide în acest show – de foarte multe ori, voci cu mult mai bune decît ale consacraților „antrenori“. Pe lîngă voci, emoțiile și gîndurile acestor mari talentați necunoscuți publicului larg mă cuceresc de fiecare dată. Începînd de anul trecut, *Vocea României* s-a schimbat puțin și a devenit ceva mai mult decît un concurs muzical. A căpătat o nouă dimensiune fără să iasă, totuși, din tiparul dulce cuminței al *„entertainment“*-ului de familie, prin aducerea în show a actorului cîntăreț Tudor Chirilă. Ceva nou și proaspăt s-a putut simți imediat. Tudor Chirilă a desfășurat în studiourile PRO TV steagul libertății. Tendința noastră naturală spre libertate și consecințele acestei tendințe se văd clar, poate chiar exagerat pentru unele gusturi, în tot ce face și spune Tudor Chirilă în acest show. Nu vreau să spun că, odată cu el, show-ul a devenit o tribună civică sau, cu atît mai puțin, o baricadă politică. Nici vorbă – show-ul a rămas ceea ce este și ceea ce a vrut de la început să fie. Atîta doar că a mai primit o valență pe care nu o avea prin aducerea acestui „rebel fără cauză“, dar cu multe motive.

Mi-amintesc un moment electoral de dinaintea primului tur al prezidențialelor din 2009. Pe măsură ce alegerile se apropiau, candidații se străduiau tot mai mult și, pe măsură ce făceau eforturi tot mai mari, unii se puneau în situații de toată jena. În dezbaterea televizată dintre primii trei candidați, Traian Băsescu, Mircea Geoană, Crin Antonescu, a venit o întrebare pentru toți trei (o întrebare dintre acelea…): ce reper moral aveți în viață? Răspunde Traian Băsescu: „Soția mea“ – răspuns decent, firesc și subtil electoral, avînd în vedere atacurile care îi vizau viața de familie. Răspunde Mircea Geoană: „Patriarhul Daniel“ – răspuns tipic Geoană, nucă-n perete, șeful de atunci al pesedeilor purta încă pe frunte, ca pe o cunună, eticheta de nedezlipit pusă de Ion Iliescu, cu cinci ani înainte. Răspunde Crin Antonescu: „Tudor Chirilă“ – răspuns îndrăzneț, prea îndrăzneț, atît de îndrăzneț încît era neverosimil. Crin Antonescu spera să mobilieze la vot electoratul foarte tînăr, 18-20 de ani, care în general nu vine la urne și care își petrecuse adolescența cu hiturile Vama Veche. Pe atunci, deși vechi în politică, mai vechi chiar decît Traian Băsescu, Crin Antonescu părea candidatul proaspăt, neagățat și neagățabil, candidatul libertății. El era sigur că, dacă alegătorii foarte tineri vin la vot, pe el îl vor vota. Afirmînd că reperul său moral este *frontman*-ul de la Vama Veche, Antonescu făcea cu ochiul acestei categorii de alegători.

Opțiunea lui Crin Antonescu pentru nominalizarea lui Tudor Chirilă drept reper moral personal a dovedit, de fapt, goliciunea interioară a șefului liberal și disponibilitatea lui totală de a spune orice pentru voturi, deși voia să pară exact contrariul. Aceasta era concluzia cea mai importantă a momentului. Însă, momentul a trecut de mult. Ca și Crin Antonescu. Acum, această concluzie – acută atunci – chiar nu mai are nici o însemnătate. Întîmplarea pe care o evoc, însă, are un sens ceva mai profund, invizibil atunci și perfect vizibil astăzi. Trecînd peste intenția pur politicianistă a fostului candidat, răspunsul lui, chiar dacă era ipocrit, subîntinde o intuiție valabilă: Tudor Chirilă încarnează o anume idee de libertate. Așa cum personajele mitologice aduceau cu ele vînturi, dragoste, război, prosperitate sau nenorocire oriunde apăreau, Tudor Chirilă aduce cu el libertatea pură, oarbă, fără sens, fără agendă, fără scop. Puține personaje de mare popularitate de pe scena publică românească induc imediat această senzație de salt fericit în gol, fără plasă de siguranță și fără proptele nevăzute.

La *Vocea României,* el este „antrenorul“ care insistă cel mai mult pe indicația asumării de către cîntăreț a versurilor pe care le cîntă (știu, voga aceasta a verbului „a asuma“ este enervantă, și eu m-am săturat de acest cuvînt prețios, mult prea plăcut și la rostire, și la auzire, dar un sinonim mai bun se pare că nu avem!). Tudor Chirilă pledează, în general, pentru ceva ce aș numi dezinhibare responsabilă – adică pledează pentru libertatea de a trăi orice experiență fără ipocrizia de a spune că nu o trăiești sau că trăiești altceva, de fapt. Iar ultimele sale intervenții publice despre care am auzit (o scrisoare către liceeni de acum vreo trei ani, un apel în timpul campaniei electorale din 2014 și o suită de comentarii după Colectiv) sînt apeluri la onestitate, la decență, la inteligență, dar, mai presus de orice, sînt manifeste de eliberare.

Nu spun că Tudor Chirilă este un model integral. Nu-l cunosc și, în plus, apucătura de a judeca oamenii îmi este tot mai străină. Bănuiesc doar, în spatele lansajelor sale, o bună doză de bun-simț și, îndărătul vorbelor slobode ori de-a dreptul vulgare pe care le rostește uneori cu voluptate, o bună creștere. Chirilă e paradoxal în felul lui, pentru că libertatea însăși e o sumă de paradoxuri. Nici reper moral nu-mi este Tudor Chirilă. Dar îmi place tipul. Îmi place pentru aerul de libertate care intră în încăpere odată cu el. În plus, cînd văd cine îl înjură mai nou, mă trezesc, spontan, de partea lui.

***Sever Voinescu** este avocat și publicist.*

■ ■ ■

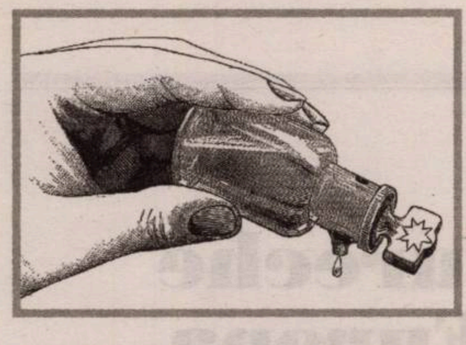

Rodica ZAFIU

cuvinte **nepotrivite**

Te dai cu părerea...

Cu vreo 15 ani în urmă, scriam despre locuțiunea *a-și da cu părerea,* foarte răspîndită și pe atunci în limbajul colocvial, dar asociată, tocmai din acest motiv, cu o notă de ironie, de deriziune: *datul cu părerea* fiind perceput ca o activitate amatoristică și neangajantă. Timpul trece repede: astăzi, mi se pare că *a-și da cu părerea* și-a mai pierdut din nota colocvială, banalizîndu-se în destul de mare măsură. E la modă o altă variantă de construcție, mai neobișnuită, chiar șocantă pentru cine nu a mai întîlnit-o: *a se da cu părerea*. Exemplele oferite de Internet sînt numeroase: „Chestii pe care nu le cunosc, lucruri despre care pot doar *să mă dau cu părerea*“ (piticu.ro); „Dacă vrei să mă înjuri pe principiul (...) că n-am nici un drept *să mă dau cu părerea*, poți să o faci acum“ (ziuanews.ro); „E ușor *să te dai cu părerea*... mai ales cînd nu te pricepi“ (mamebune.ro); „Doar ascultă-l și apoi *te dai cu părerea!*“ (a1.ro) etc. Expresia a fost consemnată jurnalistic și în declarația unui membru al Parlamentului: „«Eu de financiar *nu pot să mă dau cu părerea*. Dacă spune comisia juridică că trebuie, trebuie», a declarat senatorul UNPR C.P. la Realitatea TV“ (stiripesurse.ro).

Consultarea dicționarelor istorice pare să sugereze că a existat mai întîi expresia *a-și da părerea* (poate calc după fr. *donner son avis),* atestată în secolul al XIX-lea, de pildă la Grigore Alexandrescu: „Tușesc, zîmbesc, mă leagăn *și-mi dau a mea părere“).* Aceasta a fost apoi modificată expresiv și analogic, devenind construcția *a-și da cu părerea,* atestată pe la mijlocul secolului al XX-lea (la G. Călinescu: „Ce rost are – *își dădu Felix cu părerea“)* și pe care vorbitorii au acceptat-o cu entuziasm mimetic. În construcția cu reflexivul *își,* acesta era justificat (indicînd sursa, apartenența: „părerea *sa“),* singurul element nemotivat logic fiind prepoziția *cu* (structura sintactică destul de opacă se regăsește în și mai glumeața formulă *a-și da cu presupusul).*

> *„Nouă, românilor, ne place să comentăm tot timpul.“*

E posibil ca trecerea de la *a-și da cu părerea* la *a se da cu părerea* să fi avut ca punct de pornire construcțiile cu pronume de persoana I și a II-a plural, care au aceeași formă de dativ și acuzativ *(ne, vă):* „Nouă, românilor, ne place să comentăm tot timpul, *să ne dăm cu părerea“* (ziare.com); „Vă rog, puțină decență, cînd *vă dați cu părerea* despre economia României!“ (voxpublica.realitatea.net). Oricum, în construcția *a se da cu părerea* efectul de surpriză (deconcertantă) provine din lipsa unei serii analogice: construcția cu reflexivul *se* și cu prepoziția *cu (a se da cu...)* nu mai apare la alte verbe din aceeași sferă (a exprimării, a vorbirii, a gîndirii), ci pentru cu totul alte tipare semantice: deplasare *(a se da cu sania),* alianță *(a se da cu dușmanii),* aplicare *(a se da cu ruj)* etc. Merită amintit că folosirea tiparului pentru verbe de deplasare s-a dovedit foarte productivă în limbajul colocvial actual: *a se da cu bicicleta, cu parașuta, cu caiacul* etc.

De fapt, expresia *a se da cu părerea* – neobișnuită pentru mulți vorbitori – nu e tocmai o noutate: era deja înregistrată în *Dicționarul limbii române* (DLR), tomul VIII, Litera P, 1972, în articolul *părere*, cu un citat din Cezar Petrescu: „Are talent, *se dădu cu părerea* Ion Ozun“ *(Calea Victoriei).* În romanul *Întunecare*, construcția apare în vorbirea unui jandarm: „Poate dumneata crezi că ai vreun drept să te amesteci, *să te dai cu părerea?“*

Exemplele din Internet par să indice o frecvență mai mare a construcției în texte produse de vorbitori din Republica Moldova: „Cumva tu ai studiat Istoria Moldovei scrisă de sovietici ca *să te dai cu părerea?“* (moldovenii.md); „a postat un mesaj pe Facebook, unde *se dă cu părerea* despre Pomul de Crăciun, instalat în centrul capitalei“ (protv.md). Dacă în locul formei de prezent a verbului căutăm o formă de trecut, rezultatul este de-a dreptul spectaculos: aproape toate atestările sînt din spațiul moldovenesc – „Jucătorii lui FC Milsami *s-au dat cu părerea* pe marginea cazului FC Costuleni“ (milsami.md); „Printre cei care *s-au dat cu părerea* au fost și șoferi care circulă sau au circulat recent cu un permis de conducere de tip vechi“ (autoexpert.md). Mai mult: utilizările par să fie nemarcate stilistic, deci acceptate într-un registru standard, poate chiar înalt: „Rînd pe rînd, liderii partidelor care au acces în Legislativ *s-au dat cu părerea* despre votul de astăzi“ (prime.md); „Politicienii *s-au dat cu părerea* lăsînd să se înțeleagă că astfel de forme ultimative nu pot face parte dintr-un dialog constructiv“ (basarabia.md).

Dacă asociem cele două dovezi – atestarea timpurie la Cezar Petrescu, prozator născut la Cotnari, și prezența masivă a construcției în texte actuale din Republica Moldova –, putem presupune că varianta *a se da cu părerea* este cel puțin preferată regional. Frecvența ei actuală ar ilustra nu doar fenomenul de contaminare rapidă, de răspîndire a unei abateri de la normă, ci și posibilitatea de a interpreta o variantă regională în cheia expresivității colocviale.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor“, 2010).*

■ ■ ■

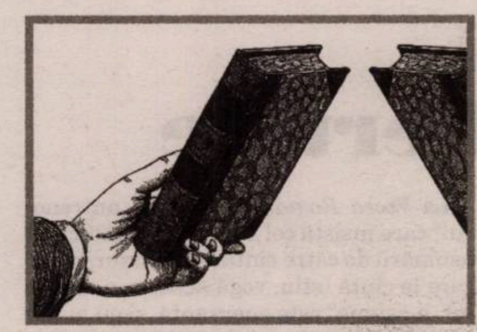

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Stații și răspîntii

O călătorie precum cea pe care o descrie harta curriculară nu urmează un drum oblu și stingher. Fie că urcă dinspre copilărie spre maturitate sau coboară de la joc și curiozitate la dezamăgire și lehamite, traseul mai are și el popasuri, în care îți mai tragi sufletul și te uiți împrejur, să vezi încotro să o iei.

Așa cum drumul de-a școala e construit la noi parcă pentru o lume antipodală, tot așa stațiile și răspîntiile cu care e presărat par a fi gîndite șui și puse anapoda.

Am scris și am vorbit pînă la sațietate despre stupiditatea definirii ciclurilor curriculare în actuala configurație. Era, n-am să uit, plină vară cînd s-a trecut în Parlament, cu o strașnică unanimitate, modificarea legii educației prin care se introducea învățămîntul obligatoriu de zece clase. Nici o opoziție politică, nici o reacție din partea societății civile sau a presei. Evenimentul a fost comentat în cîteva notițe prizărite de ziar – culmea! – ca un act de generozitate din partea guvernanților, care ar fi dat astfel șansa să învețe mai mult tineretului avid de educație. De parcă o constrîngere ar fi totuna cu o oportunitate, de parcă între o obligație și un drept n-ar fi nici o deosebire. Mi-am zis că mintea românească va fi fost lovită de torpoarea vesperală, altminteri cum să-ți explici că nimeni nu-și mai amintea că ne bucuraserăm deja de un atare experiment încă din anii ’80, cu același succes ca și interdicția avortului și a contracepției – și cu aceeași soartă ca și aceasta îndată după căderea regimului comunist. Mă așteptam chiar ca și politicile de odinioară de creștere demografică să fie reconsiderate ca acordarea unor drepturi suplimentare – acelea de a naște oricît, oricînd și oricum, dacă nu vrei să ajungi pe mîna procuraturii.

Cea mai evidentă aberație a acestei reorganizări este revenirea la formula antedecembristă a liceului cu „două trepte“ – altfel botezate, e drept. Pentru mine, este un nonsens categoric să proiectezi un ciclu de școlaritate hăcuit în două jumătăți, cu statut net diferit: una obligatorie, cealaltă, facultativă.

Am ascultat ulterior o puzderie de argumente, care mai de care mai răsucite, prin care mi se demonstra că mă ambalez degeaba. De pildă, că elevii care sînt admiși la liceu vor prinde, într-a IX-a și a X-a, gustul de învățătură și vor vrea să meargă apoi mai departe. Statisticile se pare că zic altceva, dar asta nici nu mai contează. Că, de fapt, și obligația e mai mult așa, de sperietoare, fiindcă nimeni n-o s-o ia în serios, să deranjeze bietele familii nevoiașe cu amenzi usturătoare, pe care oricum nu le vor plăti. Că, pentru cei care n-au avut șansa admiterii la un liceu, chiar dacă și-ar fi dorit acest lucru, va exista posibilitatea ca, după doi ani petrecuți într-o școală de arte și meserii, să urmeze timp de un an un soi de cursuri compensatorii care să le dea dreptul, odată finalizate, să revină în clasa a XI-a pe filieră teoretică (mă întreb cîte cazuri de felul ăsta s-au înregistrat pînă acum). Degeaba. Eu o țineam una și bună, că nu ai cum să ridici o construcție solidă pe temelia unei flagrante lipse de noimă; că între o obligație și un drept e o prăpastie ontologică, pe care n-ar trebui să fim îndemnați să o străbatem pe sîrmă, cu o prăjină în mînă și legați la ochi. E absurd să ai, fie și ca pură virtualitate, tineri cu zece clase care să se bată cu pumnii în piept că au absolvit jumătate de liceu.

Primele consecințe le-am resimțit atunci cînd am fost rechemați, cei din grupul de lucru pentru programa liceală de română, să o ajustăm în raport cu noua situație. Nu era deloc ușor să refaci reperele unui parcurs care fusese gîndit, din capul locului, pentru patru ani de studiu, mai mult chiar, și cu posibilitatea de a absorbi, fără mari convulsii, materia primului an de liceu în anul terminal, cel de-al cincilea, de școală generală, așa cum prevedea legea anterioară.

Răscroiul pe care urma să îl facem nu avea să fie treabă ușoară. Nu poți avea un absolvent de învățămînt obligatoriu care să declare senin că el n-a ajuns decît pînă la completiva de mod și pastelurile lui Alecsandri.

Ni s-a transmis, din partea forurilor decidente, să nu ne batem capul prea tare, că n-or să fie mulți liceeni care să se oprească după clasa a X-a. Am răspuns că nu sînt Mafalda, dar că pentru mine e suficient să fie și unul singur care să ne tragă de mînecă, că obligatoriul nu-i ca facultativul, ca să îmi crape obrazul de rușine. Nu-s militar, să mă împac cu gîndul că în campanie mai apar și „victime colaterale“. Și nici nu cred că e bine ca școala să fie privită ca un teatru de război.

Pe scurt, mi-e jenă și azi de ce a ieșit cînd am fost constrînși să facem un *curriculum* „în trepte“ pentru liceu. Poate n-am fost noi suficient de sagaci. Poate alții or face treabă mai bună.

Deocamdată, mie liceul mi se pare, în actuala configurație, ca o autostradă pe care apare la un moment dat, netam-nesam, un ditamai podul, pe sub care trec alte drumuri. Vrei să cobori? N-ai decît să sari de pe parapet. Vrei să urci în autostradă? Te poți tîrî pe burtă pe taluz. Oricum, la capătul podului e o altă țară.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

■ ■ ■

PUBLICITATE

VIAȚA MEA »
Mircea Mureșan, regizor: „Am scos-o pe fiica lui Dej, Lica Gheorghiu, din «Răscoala» cu foarfeca“

SPECIAL »
Grigore Gheba matematicianul care ne-a chinuit în anii de școală

SĂNĂTATE »
Dr. Adriana Pistol: „Într-un an nu mi-am vaccinat băiatul. A făcut o gripă îngrozitoare“

REPORTAJ »
Super-oaia de carne inventată la Botoșani

VINERI - DUMINICĂ,
18 - 20 DECEMBRIE 2015
nr. 230 / 3,99 lei

adevărul
weekend

64 de pagini
www.adevarul.ro

Preț ziar 3,99 lei

Iulian Vlad rupe tăcerea

EXCLUSIV WEEKEND ADEVĂRUL

Generalul-colonel Iulian N. Vlad, fost ministru Secretar de Stat la Ministerul de Interne și șef al Departamentului Securității Statului, consideră că în decembrie 1989, Nicolae Ceaușescu era izolat pe scena politică internațională. Fără niciun sprijin extern, dictatorul român avea soarta pecetluită, iar încercarea lui de a se agăța de putere ar fi degenerat într-un masacru dacă, în calitatea sa de șef al Departamentului Securității Statului, nu ar fi dat oridin trupelor de securitate să intre în cazărmi.

Interviu exclusiv

despre evenimentele din decembrie 1989

cu fostul ministru Secretar de Stat la Ministerul de Interne,
șef al departamentului Securității Statului

în 18 decembrie, în weekend adevărul

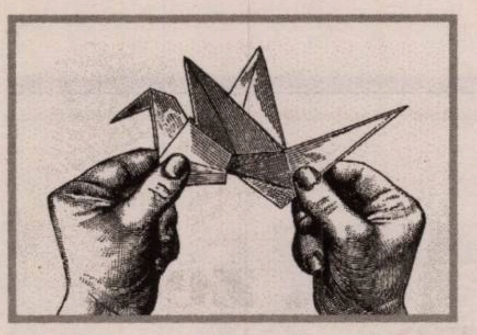

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Emisiunile autohtone

Țineți minte ce făceau, în urmă cu niște ani, mulți bărbați în fiecare sîmbătă dimineață (sau duminică, atunci cînd sîmbăta nu era liberă)? Își bibileau mașinile parcate în fața blocului, le reparau, le spălau cu detergent, cu cîrpe și perii, le clăteau cu găleata, le lustruiau. Uneori se încumetau și la lucrări importante, se băgau pe sub ele, le dădeau jos motorul sau cutia de viteze. Era un adevărat spectacol. O nație întreagă de meșteri iscusiți și săraci. Astăzi, cei care fac așa ceva sînt mai puțini. Oamenii își duc mașinile la spălătorii și la service. Nici mașinile nu mai sînt Daciile de pe vremuri, să le poți desfunda jiglerele suflînd în ele, să înlocuiești cureaua de alternator cu ciorapi de damă și alte asemenea „inginerii“. Dar ce fac, în schimb, bărbații sîmbătă dimineață? Poate că unii stau la televizor și se uită la emisiunile despre mașini. Sînt cîteva românești.

Le-am urmărit și eu de cîteva ori. Dar după ce te-ai obișnuit cu *Top Gear* sau chiar cu *Fifth Gear*, ale noastre dau senzația pe care ți-o oferă o Dacia 1300 după ce tocmai te-ai plimbat cu un Mercedes S-Klasse. Sigur, știu, ai noștri n-au bugetele uriașe alocate clasicelor emisiuni pomenite. Dar nu totul e legat de buget. Cînd te apuci să turui date, cifre și statistici despre mașini, așa cum de multe ori se întîmplă, de exemplu, la *ProMotor*, nu te poți aștepta ca oamenii să aibă prea multă răbdare în fața televizorului. Pentru că, deși le plac mașinile, telespectatorii nu sînt ei înșiși niște mașini de memorat. E adevărat, emisiunea condusă de Roxana Ciuhulescu se autodefinește ca avînd „cele mai tari informații și imagini despre saloanele auto internaționale, modele noi de mașini și performanțe automobilistice“. Poate că, pe lîngă informații de informații și noutăți de noutăți, ar mai trebui și cîte o poveste, și cîte o întîmplare, și poate puțină tihnă în imagini și, mai presus de toate, un limbaj mai omenesc. Nu mai vorbesc că uneori datele sînt parcă citite direct din comunicatele de prezentare ale companiilor auto, într-un limbaj nu tehnic, ci de lemn corporatist, formal.

La Digi 24, în emisiunea *La volan*, Bogdan Mirică se străduiește să fie mai uman și mai prietenos. Dar nu numai cu telespectatorii, ci și cu fabricanții de automobile. Parcă nu se încumetă să dea verdicte prea răspicate, adică să spună cînd ceva e prost. Iar zilele trecute susținea că testează abilitățile *off-road* ale unui Nissan Navara, în timp ce se plimba domol pe un drum forestier pe care fanii mașinilor de teren l-ar numi pur și simplu autostradă. E adevărat, în ultima vreme, noi, românii, sîntem, se pare, și foarte cîrcotași. Dar, evident, în loc de așa o plimbare de protocol, am fi vrut să vedem mașina aia dusă la limită, forjată, bușită, răsturnată, chiar aruncată în prăpastie. Păi, la *Top Gear* chiar așa au făcut cu o Toyota Hilux. Aici ne amintim însă iarăși problema bugetelor.

O altă chestiune care nu ține neapărat de bugete, dar se pune mereu în legătură cu acest gen de emisiuni e aceea că telespectatorii vor să aibă siguranța că ele sînt complet independente. E ca în orice alt domeniu în care oamenii au nevoie de informații și păreri oneste și avizate despre lucrurile puse pe piață, fie că sînt alimente, haine, hoteluri, cărți, filme sau automobile. Pentru asta însă, televiziunea sau emisiunea respectivă trebuie să aibă forță, reputație și reguli foarte clare, așa încît să-și poată permite să critice orice produs al unei mari companii, atunci cînd e cazul.

TVR, fiind publică, ar fi situată cel mai bine din acest punct de vedere *(Top Gear* era produsă de o televiziune publică – BBC). Și există și la TVR o emisiune cu acest profil: *Giurgea și Bratu – Mașini, Teste și Verdicte* iar din textul de prezentare de pe site-ul emisiunii, reiese că realizatorii și-a propus chiar ceea ce trebuie: „Costin Giurgea și Tudor Bratu vor să umple această nișă într-un mod cît mai relaxat posibil. Deși în *Mașini, Teste și Verdicte* veți afla tot timpul cît costă mașinile testate, cîți cai-putere au și, desigur, cît fac de la 0 la 100 km/h, emisiunea nu se concentrează pe date tehnice. În schimb, aici se vorbește cu pasiune despre automobile extraordinare și cu opinii credibile despre cele normale. Aici se alege cu capul limpede între mașini bune și mașini proaste. Aici se creează povești memorabile“. Exact ce spuneam. Trecînd de la prezentare la conținut, adică urmărind emisiunea, constați că prezentatorii sînt doi țăcăniți. Întîi îți vine să te crucești, apoi, cînd te obișnuiești cu stilul lor țăcănit, îți pot deveni chiar simpatici. Și printre țăcăneli poți afla și informații serioase, nu doar despre mașini. De la ei am aflat de exemplu, printre altele, despre existența Transbaiului. Dar nici lor nu le lipsesc stîngăciile. Mai ales cînd îl auzi pe unul dintre ei că pronunță Volkswagen cu „V“...

■ ■ ■

ready made

„Vizitiul Mitropolitului Ghenadie, sosind eri în București, a fost arestat, precum am spus, de agenții poliției și dus cu forța din secție în secție și supus la perchisiții.

Protestăm din toate puterile în contra acestui atentat la libertatea individuală și dăm 24 de ore d-lui Stolojan ca printr'un comunicat în «Monitor» să-l scuzeze.

Altminteri ne vom crede oricare din noi în drept de a lua de ceafă pe ministrul de interne și a-l trata mai rău de cum a fost tratat vizitiul Mitropolitului Ghenadie.“

Epoca, Seria II, Anul II, No. 288,
Vineri, 25 Octombre 1896

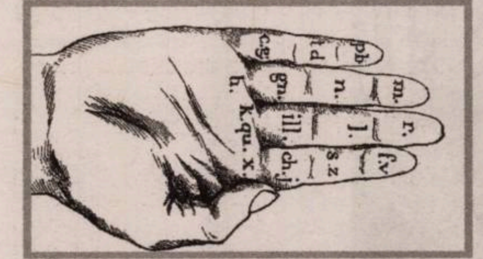

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

Referat doctoral

Colegul anglist dintr-un centru universitar sudic al țării m-a rugat, în vară, să fiu membru în comisia de doctorat a unei doamne pe care – după mărturisirea lui cam timorată – o îndrumase, pe o temă de literatură victoriană (Charles Dickens), nici mai mult, nici mai puțin decît un deceniu și jumătate. Femeia epuizase toate eschivele cu putință: maternități, ani de grație, amînări medicale și sociale, exmatriculări, reînmatriculări, bugete, taxe etc. etc. Cînd nimeni nu se mai aștepta la ceva din partea longevivei studente, iată că ea îl anunță pe coordonator despre terminarea lucrării și intenția „trecerii sale prin Catedră“ (sau, mă rog, „prin comisia de îndrumare“, cum se spune acum). „A trecut“, mi-a comunicat, cumva nesigur, amicul universitar, „iar acum se pregătește să trimită teza referenților din țară, întrucît susținerea publică bate la ușă: va fi musai pe 30 septembrie (trebuie să încheie în acest an academic; dacă intră în următorul, adică în octombrie, pierde tot, va fi exmatriculată definitiv, fără drept de reînmatriculare, nici măcar cu taxă). Știu că este cam în pripă, dar tu faci față, bătrîne, la lecturi așa-zicînd urgente. Te-aș ruga să nu mă lași, mai ales că predai și Dickens! Înainte de toate însă, crede-mă, nu mai pot s-o suport pe această doamnă, te implor, salvează-mă!“ Distinsesem atîta dramatism în ultima frază a anglistului, încît am rostit imediat *da* – un *da* mîțîit și exsanguinat, precum toate *da*-urile pe care le articulez de vreo zece ani încoace la solicitările și rugămințile venite din infinite direcții –, dar, orice s-ar zice, totuși, un *da*.

„Mai lucrez la finisaje, șlefuiesc, cum ar veni.“

În consecință, pe la sfîrșitul lunii august, doctoranda m-a sunat și m-a pus în „temă“: „Dom' profesor, trebuie să vă trimit teza pentru referat, însă am o mică problemă. Mai finisez unele chestiuni, nu pot să v-o dau în această formă.“ „Adică“, am întrebat sincer mirat, „ați prezentat-o în comisia de îndrumare neterminată?“ „Ei, nu, cum puteți crede asta?“, se apără madama, destul de ofuscată. „Mai lucrez la finisaje, șlefuiesc, cum ar veni. Teza este gata și sînt foarte mîndră de ea, dar am pretenții de perfecționistă, nutresc convingerea că aparțin lumii celor care mîngîie verbul, cuvîntul scris, în monumentalitatea lui sacră-originară, pînă îi dau străluciri diamantine.“ Cu pielea de găină în fața stilisticii sensibilicoase a discursului doamnei, am acceptat o amînare, dar am avertizat că îmi trebuie timp pentru lectură și redactarea comentariilor. Am convenit amîndoi că, în maximum două săptămîni, voi avea tomul pe masă. Bazîndu-mă și pe ecoul *da*-ului meu mîțîit, ce nu trecuse, desigur, neobservat de către colegul sudic, am luat o hotărîre salutară. Îl sun pe îndrumător și, după ce m-am asigurat că toți ceilalți membri din țară ai comisiei vor fi prezenți la susținerea publică, am cerut dispensa prevăzută de regulament (posibilă doar pentru un singur membru extern!) de a nu face deplasarea și de a trimite numai referatul propriu-zis, însoțit, conform legii, de un *referat suplimentar*, unde mi-aș fi mețінut acordul pentru conferirea titlului și aș fi propus un calificativ. „Sînt epuizat, Marinică, nu mai fac față la atîtea călătorii!“, m-am scuzat eu.

Marinică a acceptat dezolat (am trăit sentimentul că îl abandonez în Sahara), însă ce-ar fi putut să facă? Îi ceri unui om să stea în cap pentru tine, n-ai totuși cum să-i propui să mai și danseze simultan! Am răsuflat ușurat așadar, la sfîrșitul convorbirii noastre, deși starea lui de abandon îmi crease mici culpabilități. Le-am depășit iute. „Șlefuirea și mîngîierea verbului“, „monumentalitatea cuvîntului“, „strălucirea diamantină“ & „sacralitatea originară“ reprezintă puțin cam mult chiar și pentru timpanele mele îndelung încercate în bătălii academice. *„I'm too old for this shit!“*, vorba nu știu cărui personaj dintr-un film american. Săptămînile buclucașe au trecut și mă pomenesc cu un nou telefon de la doctorandă: „Stimate domnule profesor, în numele solidarității intelectuale, care a permis spiritului să triumfe asupra materiei atîtea secole, de-a lungul aprigei istorii a umanității, vă rog să aveți înțelegere de aristocrat și să mă mai lăsați o săptămînă să șlefuiesc la cuvînt!“. „Doamnă“, am replicat tulburat de-a binelea, „cu șlefuirea asta intrăm în criză de timp, gîndiți-vă și la mine un pic! Trebuie să citesc o lucrare, bănuiesc, masivă, iar apoi să fac o evaluare critică. Nici nu vă spun ce alte treburi mai am în această perioadă!“ „Domnule profesor, dumneavoastră veniți din congregația minților înalte, superioare, ce nu se împiedică de amănuntele spațiului teluric, plin de impurități. Veți reuși să-l redactați: vibrează această credință transcendentă în foru-mi interior! Gîndul dumneavoastră sublim plutește înaripat peste univers…“

„Ozi!“, am urlat în telefon. „Poftiți?“, a întrebat nedumerită doamna. „O zi, atît vă mai dau!“ „O zi valorează uneori cît un întreg eon!“, conchise interlocutoarea. „V-o trimit negreșit!“ Ziua a trecut, la fel și celelalte rămase pînă la susținere. L-am sunat eu, prin urmare, exasperat, pe Marinică. Nimic! „Abonatul nu poate fi contactat.“ Delabrat, o apelez pe doctorandă. Mi-a răspuns mîrîit. O întreb ce se întîmplă cu doctoratul ei. „Păi, ce să se întîmple?“, zice iritată. „Îndrumătoru' o face pe nebunu'. S-a internat cică la băieții veseli, iar ăilalți membri și-au băgat picioarele în tot. Ce dacă n-am trimis textul, ce dacă n-am lucrarea scrisă încă? Am vorbit elegant, filozofic, șlefuit chiar, cu voi, băi, universitarilor! Cît era să scrieți niște referate despre Dickens fără să vă cramponați atît de teză! Teza, teza, teza! Mai ales matale, cum spuneți pe la Ieși, pe-acolo, m-ai dezamăgit cumplit, că te dai și mare cunoscător de literatură victoriană, în puii mei!“

Codrin Liviu Cuțitaru *este decan al Facultății de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Prezentul discontinuu, *Editura Institutul European, 2014.*

■ ■ ■

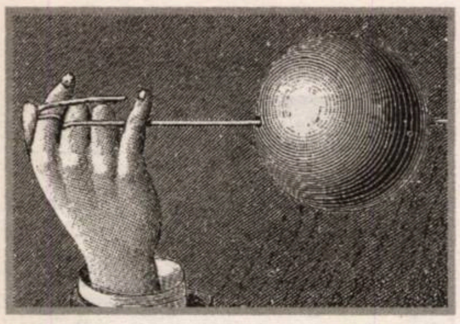

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

...și cu Sfîntu Gheorghe, zece

Timișoara, București, Baia Mare și Cluj-Napoca sînt orașele candidate la Capitala Europeană a Culturii 2021. La preselecție au participat 14 orașe. Zece au fost eliminate din cursă de juriu după evaluarea dosarelor de candidatură. Dar nicăieri nu se potrivește mai bine faimoasa butadă olimpică „Nu contează cine cîștigă, important e să participi“ ca la această competiție pentru titlul de Capitală Europeană a Culturii. Căci indiferent cine va obține pînă la urmă acest statut atît de rîvnit, important e că 14 orașe din România s-au pregătit pentru asta și au lansat, la nivelul comunităților respective, o reflecție despre rolul culturii în dezvoltarea socială și economică, și-au evaluat infrastructura culturală, și-au (re)gîndit strategiile culturale, și-au calibrat bugetele etc. Unele dintre localitățile care au candidat au promis că vor încerca să implementeze aceste strategii chiar dacă nu obțin titlul. Dacă realizează chiar și jumătate din cîte au scris în dosare, tot e un cîștig important pentru comunitate! Mai jos, o scurtă evaluare (asumat subiectivă) a programelor propuse de cele zece orașe eliminate din competiție.

Orașul Bacău a transmis un dosar modest, un proiect confuz, în care sînt exprimate doar intențiile, nu și planuri concrete pentru 2021, într-un text scris într-o limbă română aproximativă. Dar, dincolo de naivitatea celor care au crezut că pot fi luați în serios cu un asemenea dosar, am apreciat sinceritatea și atașamentul (declarat) al autorităților locale care recunosc, în expunerea de motive, că orașul a sărăcit odată cu dezindustrializarea, că populația e în declin, că infrastructura e precară. Și am apreciat viziunea lor curajoasă: anume că singura șansă a orașului e investiția în cultură și creativitate.

La Brașov, autoritățile văd cultura ca pe o formă de susținere a turismului sau, mai precis, de diversificare a ofertei turistice. Însă strategia se adresează și comunității locale. Și are în vedere și chestiuni ce țin de ecologie. Baza e în istoria orașului și în tradiția bogată, dar vizează și producția contemporană. Multe mesaje și direcții care, de la un punct încolo, nu se mai leagă. Nu e clar ce anume a lipsit din dosarul de candidatură, dar ambițiile depășesc capacitatea reală a orașului de a gestiona un program cultural multianual.

Singura șansă a orașului e investiția în cultură și creativitate.

Brăila, „o Europă în miniatură“, propune un program destul de consistent nu doar pentru oraș, ci pentru zona Dunării maritime. În ultimii cinci ani, consumul cultural și capacitățile s-au dezvoltat rapid – un rezultat al investițiilor la nivel local. Foarte interesantă a fost și expunerea teoriei despre paradoxurile mecanicii cuantice & pisica lui Schrödinger. Doar că acest eseu nu ține loc de buget și nici de angajament politic local.

În cazul orașului Alba Iulia, „cealaltă capitală“, dosarul vorbește mult (și bine) despre moștenirea culturală și despre importanța istorică, dar prea puțin despre cultura vie și creativitate. Cetatea a fost renovată în ultimii ani și arată grozav, multe obiective au fost refăcute cu bani europeni (orașul este campion la atragerea de fonduri europene), dar infrastructura de transport, turistică și culturală e în continuare deficitară. În plus, planurile pentru 2021 ar fi putut să insiste mai mult pe integrarea micilor localități miniere învecinate (Cîmpeni, Abrud, Roșia etc.).

Tot pe trecut s-a axat și Suceava. Și pe patru componente majore: basm, divinități din folclor, mit, legendă. Probabil că juriul nu a găsit suficiente elemente legate de cultura contemporană. Și nici n-a avut încredere că bugetul orașului va putea, într-adevăr, să susțină programul.

Sfîntu Gheorghe s-a înscris în competiție cu un dosar foarte atractiv, care implică tot ceea ce inițiatorii au numit „Țara Secuilor“ *(Terra Siculorum)*. Programul ar fi avut toate elementele pentru a fi reținut în finală. Dar într-o competiție pentru titlul de Capitală Europeană a Culturii, orice aluzie la autonomie sau alte revendicări politice regionale pică prost.

După ce am citit programul propus de Tîrgu Mureș mi-a venit pofta să merg imediat acolo, să vizitez orașul. Moment în care am realizat că toate legăturile feroviare sînt proaste și că nu-i chip să ajungi acolo în mai puțin de zece ore. Iar aeroportul Transilvania e conectat mai bine la Londra, Milano și Madrid decît la București…

Craiova candidează pentru întreaga regiune Oltenia sub sloganul „IntenCity“. Însă, dincolo de tonul festiv și triumfalist, nu am găsit, în dosar, vreo direcție culturală clară sau măcar propuneri atractive. Totul e OK, dar nu e nimic acolo care să iasă în evidență, să stîrnească pasiuni sau măcar curiozitatea de a descoperi.

Marele perdant al competiției e orașul Iași: un dosar „greu“, bine articulat, o economie locală care se bazează în mare măsură pe industriile culturale și creative, cu o veche tradiție culturală, acest oraș universitar ar fi meritat cu prisosință să se afle azi pe lista scurtă a candidaților. E posibil să fi pierdut puncte din cauza unor mici (sau mari) rivalități politice locale. Păcat, mare păcat. Foarte consistentă a fost și propunerea orașului Arad („Look Out Europe“), care a mizat pe spiritul participativ și pe regenerarea urbană prin investiția în cultură. Și acest oraș ar fi meritat să se regăsească pe lista finală.

Despre cele patru orașe candidate, în curînd, într-un amplu Dosar *Dilema veche*.

■ ■ ■

PUBLICITATE

în decembrie
adevărul
îți aduce
FILME CLASICE DE TOP
4 FILME de excepție
SONY Classic Movies
Robin Williams
Jeff Bridges
THE FISHER KING
Regele Pescar
Anthony Hopkins
Emma Thompson
THE REMAINS OF THE DAY
Rămășițele zilei
BIG FISH
Peștele cel mare
AL PACINO
AND JUSTICE FOR ALL
Justiție pentru toți
adevărul
Invazia rusă în Ucraina
SONY PICTURES HOME ENTERTAINMENT

PREȚ SPECIAL ziar + DVD 14,99 lei

REGELE PESCAR
MIERCURI 2 decembrie

RĂMĂȘIȚELE ZILEI
MIERCURI 9 decembrie

PEȘTELE CEL MARE
MIERCURI 16 decembrie

JUSTIȚIE PENTRU TOȚI
MIERCURI 23 decembrie

© 2015 Layout and Design Sony Pictures Home Entertainment Inc. All Rights Reserved.

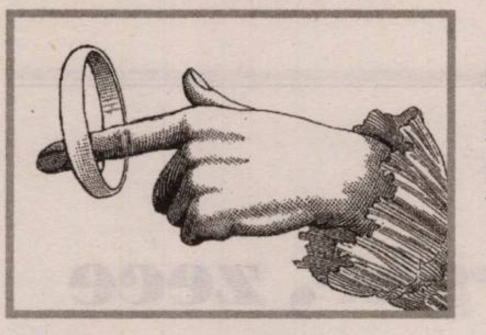

Selma IUSUF

legende **urbane**

Agende și cutii poștale

Vreau să o sun pe o anume Alina. În agenda telefonului meu găsesc o Alina (simplă), o „Alina Magic“, una „Alina Magic 2“, o alta „Alina bun“, plus una „Alina cvb“. Nu știu ce înseamnă cvb și nici cînd am salvat în memoria telefonului numărul Alinei cvb. La Andree, colecția e la fel de variată. Am Andree bune și Andree M, V și B. În plus, am reținut că dacă sun o Andree C îmi răspunde colega ei, Cristina, cu care făcuse la un moment dat schimb de numere sau așa ceva. Deci dacă vreau cu Cristina, o sun pe Andreea C. Nu mă întrebați de ce n-am schimbat numele ca să corespundă cu numărul de telefon, pur și simplu m-am obișnuit așa. În debandada agendei mele telefonice se amestecă serviciul cu privatul; numere vechi ale unor politicieni de care lumea a uitat, purtatori de cuvînt din ministere de început de ani 2000, amici de o seară din Vama Veche cu care am băut beri și ne-am promis că ne vedem la București, despre care nu știu nimic și cu care n-am vorbit apoi în viața mea, multe Aline, multe Andree. Cristi și Răzvani. Niște AA, un Acasă cu fix care nu mai corespunde, cabinet (ce, unde, al cui?) și un Curier de-o zi păstrat etern în memoria telefonului meu. Piki, Miki, Ziki. Mama, tata, mamafix, mamamobil.

Mai am acolo și o duzină de numere de instalatori. Ăștia merită un capitol separat. În eterna mea căutare a unui exemplar perfect, am strîns în colecție o grămadă de candidați care au ratat calificarea. Ei au rămas în telefonul meu, borne ale eșecurilor succesive în administrarea țevăriilor domestice. Nu știu cine mai e și ce (nu) poate un anume instalator A. Apoi mai am vreo trei care își păstrează obîrșia, proveniența, rădăcinile în nume, adică un soi de *ibn*. Sau un *von*. Cum ar fi Instalator de la Alex, sau Instalator Mama. Inst Viorel Eliza. Mai am unul notat Inst dobitoc. Îl păstrez și p-ăsta ca să îl evit. Nu se știe niciodată.

Memoria mea reală e vraiște.

În istoria numerelor care-mi defilează prin fața ochilor, citesc prietenii vechi menținute și prețuite, prietenii vechi prețuite și pierdute. Oameni despre care nu mai știu nimic sau oameni pe care îi cunosc vag populează și ei fantomatic o agendă care arată virtual jerpelită, cu lipituri și pătată cu sos. Cel mai demn sună unul – Domn Romtelecom. Cine o mai fi acest domn și ce o fi avut de făcut, habar n-am. E păstrat însă la mine și promit că nu-l voi șterge nici pe el niciodată.

Odată cu haosul din agendă, și memoria mea reală e vraiște. Abia îmi știu pe dinafară propriul număr de telefon. Pe vremea cînd nu existau mobile știam pe de rost cîteva zeci de numere. Acum, agenda din creier e suprapopulată de *username*-uri și parole pentru vreo trei conturi de mail, nenumărate alte conturi de pe diverse site-uri de cumpărături, aplicații, *membership*-uri. În Cloud intri cu un nume și o parolă anume, pe telefon ai nu știu ce PIN. La fel pe carduri. Mă simt deseori depășită și mă găsesc deseori în fața vreunei vînzătoare la magazin care bîțiie din picior pînă îmi amintesc PIN-ul cardului pe care îl folosesc, de altfel, cel mai mult. Îmi uit parolele atît de des că e posibil să mă recunoască anumite servere ca pe un caz special, demn de milă sau, de ce nu, dubios. Bănuiesc că e cazul să fac o agendă specială pentru toate codurile astea de acces. Iar agenda să n-o pierd la rîndul ei în tot haosul notelor zilnice și al contactelor importante, al listelor de cumpărături făcute pe *post-it*-uri roz și nici în *reminder*-ele de pe telefon pe care, nu știu cum se face, nu le văd sau nu le aud niciodată.

Mă întorc acasă, iar cutia noastră poștală îmi atrage cumva atenția. Stă nefolosită de nu știu cînd. N-am mai primit nimic în ea. Totul vine online. De data asta însă, atîrna trist din gura ei dreptunghiulară un mănunchi de broșuri albastre care anunțau prețuri șocant de mici la oale. M-am uitat cu drag la broșurile alea, am studiat oalele frumos imprimate pe hîrtie. Le-am adus sus și le-am aruncat la coș. Totul se putea comanda la www.ceva dacă îți făceai un cont cu *username* și parolă, desigur. Nu, mulțumesc.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

■ ■ ■

anti nostalgia

Dinu Pillat (IV)

„La 1 martie 1960, Tribunalul Militar al Regiunii a II-a Militară delibera în secret asupra *«culpabilității și aplicațiunii pedepsei în cauza privitoare pe Pillat Constantin trimis în judecată pentru crima de trădare de patrie pedepsită și prevăzută de articolul 194/2, 194/3 combinat cu articolul 194/4 cod penal pentru crima de uneltire contra ordinei sociale. Tribunalul deține, ca dovedită, în sarcina inculpatului învinuirea de a fi întreprins o acțiune de propagandă și agitație împotriva formei de guvernămînt democratice și de a fi transmis unor persoane particulare aflate în seviciul unor puteri străine documente și informații în scop de subminarea regimului democrat popular din Republica Populară Romînă.* […]

În numele poporului, Tribunalul hotărăște, cu unanimitate de voturi: condamnă pe Pillat Constantin la 25 (douăzeci și cinci) de ani muncă silnică, la 10 ani muncă silnică, la 10 ani degradare civică și i se confiscă în întregime averea personală pentru crima de uneltire împotriva ordinei sociale [și la] *15 (cincisprezece) ani temniță grea pentru crima de trădare de patrie prevăzută și pedepsită de articolul 194/3 cod penal în care se includ și faptele sub calificarea din articolul 194/2 c.*[od] *p.*[enal].

În baza articolului 101, condamnatul Pillat Constantin va executa pedeapsa cea mai grea, adică 25 de ani muncă silnică, 10 ani degradare civică, și i se confiscă, în întregime, averea personală.»“

Ibid.

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și **coate**

Trump. Donald Trump

E foarte interesant că, în Europa, ascensiunea Frontului Național din Franța, condus de Marine Le Pen, dă fiori reci, în vreme ce galopul de sănătate al lui Donald Trump, din Statele Unite, produce un soi de amuzament. Pare că aici, la noi, în Lumea Veche, lucrurile sînt foarte serioase, iar peste Ocean se petrece o comedioară care nu depășește limitele unui serial amuzant. O fi însă numai atît? Doar un bun prilej de bancuri și bășcălie? E drept, Europa are mai multe motive de crispare, cîtă vreme domnul Orbán, în Ungaria, zgîlțîie serios pomul comunitar, pe lîngă care se-nvîrt și unii dintre polonezi, susținători ai noului guvern de la Varșovia, cărora li se adaugă, în marș triumfal, fanii doamnei Le Pen, din Franța. Asta, doar așa, ca să ne facem că nu ne mai amintim ce-a fost prin Grecia, cum s-a zguduit și Austria – nu foarte demult, sub entuziasmul naționalist – sau cum dau în clocot ceaiurile englezești preparate de UKIP.

Totul pare că se prăbușește repejor și destul de sigur. Euroscepticii jubilează, naționaliștii exultă, optimiștii moderați tac, iar privirea albastră și rece de la Moscova transmite un mesaj care merge-n buclă: „V-am spus eu, măi, copii?!“. Președinți, cancelari, prim-miniștri, demnitari de toate rangurile zboară de-a lungul și de-a latul planetei, încercînd să țină lucrurile sub capac. Alianțele occidentale se căznesc să nu pară șubrede, Statul Islamic seamănă teroare și, în pauze, inginerește campanii de comunicare, Turcia și Rusia joacă o leapșă postmodernă, în timp ce planul secund al poveștii, cel cu actori aproape nevăzuți pînă acum, începe să se ghicească printre crăpături.

În Statele Unite, Donald Trump forjează, în manieră de Las Vegas, un mare show. Iar efectul sforțărilor sale e pe măsura bugetului pe care stă acest spectacol. Trump e un om de afaceri care se odihnește activ, pe un munte net de peste patru miliarde de dolari. E o estimare a revistei *Forbes,* din octombrie, anul ăsta. Are „ctitorii“ prin toată lumea, de la năucitorul Taj Mahal din Vegas (unde nu mai e el prim-solist) pînă la celălalt capăt al planetei, trecînd și prin lumea arabă, unde n-a scăpat ocazia să bage și să scoată bani. Are proprietăți imobiliare colosale, trăiește doar la televizor și joacă într-o ficțiune de dimensiuni amețitoare, pe care se străduiesc s-o descifreze armate întregi de înțelepți cu diplomă. E arhetipul ideii de tip superbogat și guraliv, ăla care salvează lumea de la stricăciune și care vrea să se pună pe condus cea mai puternică țară din lume, cu criteriile pe baza cărora își conduce afacerile. Modelul nu e deloc unic. Avem și noi exemple reduse la scară, cel puțin la fel de amuzante, pe aici, prin țara dinozaurilor pitici și eliberați condiționat.

Dar, așa cum am văzut prin curtea noastră, efectele perverse ale gargarelor televizate obsesiv nu întîrzie să apară. Opinia conform căreia „Bă, nenică, dacă a făcut atîția bani, n-are cum să fie bou!“ nu se cimentează doar pe la noi, ci și aiurea, adică peste tot pe unde există oameni care se-nchină la televizor și cred că se răzbună pe tot ce urăsc prin intermediul unuia care „Le-o zice, vere, cu tupeu!“. Oamenii care-l adoră sau îl apreciază pe Donald Trump, sau cei care vibrează la tembelismele clonelor sale miniaturale din toată lumea, nu sînt doar niște idioți care au uitat să se scoale din fața televizoarelor. Sînt oameni normali, pe care clase întregi de sforari politici aproximativi – impostori, meșteri în alianțe cu alți impostori – i-au momit cu iscusință în fața ecranelor și, odată ce și-au făcut treaba cu ei, mînîndu-i în direcția electorală dorită, i-au uitat acolo unde i-au convins să stea o vreme.

Pe măsură ce elita politică – nu rareori și alte „elite“ – s-a degradat și s-a pierdut în șlefuirea propriului statut, dar și în asigurarea boieriei tuturor urmașilor, în aceeași măsură s-a degradat și tot ce se găsea în jurul ei. Acum, unii se ridică semeț și țin discursuri deștepte, care dau în lacrimi de disperare, că lumea s-a prostit și s-a troglodit într-un hal fără de hal. Dar uită cu desăvîrșire cît de migălos au lucrat la prostirea asta și cît au tras, vreme de generații – neam cu neam, protejat cu protejat – să se cocoațe în locul de unde contemplă acum dezastrul. Un dezastru pe care toți Donalzii din lume umblă triumfător la ora asta, ca pe apă, vestind izbăvirea și începerea glorioasă a adevăratei idiocrații.

Iar peste estul nostru european, și dincolo de el, spre adîncurile de poveste ale Rusiei, plutește aceeași privire rece și albastră. E învăluitoare, hipnotică și moale, ca o zăpadă proaspătă în care îți vine să te lași ca-n norișorii desenați pe pereții din camera copilului. Cînd nu ne pune mantra cu dulcea dojană, că n-am ascultat vorba înțeleaptă, adusă de vîntul care adie dinspre Răsărit, privirea asta devine una părintească. Îndărătul ei se citește clar, ca lumina zilei: „Deh… mă, copii. Ați vrut voi libertate și capitalism. Ia uitați cum arată capitalismul ăsta. Păi, nu era mai bine înainte, cînd avea cine să vă apere de rele?“

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

■ ■ ■

Joseph S. NYE Jr.

despre **putere** și **dreptate**

Poate fi prevenit războiul cibernetic?

Teama de un „Pearl Harbour cibernetic“ s-a manifestat pentru prima oară în anii ’90, iar în ultimii douăzeci de ani, politicienii și-au făcut griji că hackerii ar putea arunca în aer conducte de petrol, contamina rezervele de apă potabilă, deschide vanele barajelor hidrotehnice sau redirecționa avioanele pe un curs de coliziune, prin atacarea sistemelor de control al traficului aerian. Leon Panetta, ministrul Apărării SUA, a avertizat în 2012 că hackerii ar putea „închide rețeaua de energie electrică pe teritorii vaste ale țării“.

Nici unul dintre aceste scenarii catastrofice nu a avut loc, dar ele nu pot fi cu totul excluse. La o scară mai mică, hackerii au reușit să distrugă anul trecut furnalul unei oțelării din Germania. Întrebarea cu privire la securitate e, ca atare, foarte clară: pot fi prevenite astfel de acțiuni?

Se spune uneori că prevenția nu e o strategie eficientă în spațiul cibernetic, datorită dificultății de a identifica sursa unui atac și din cauza numărului mare și divers de actori statali și non-statali implicați. Adesea, nu putem ști sigur ale cui sînt bunurile pe care le-am putea amenința și pentru cîtă vreme.

Identificarea vinovaților este, într-adevăr, o problemă complicată. Cum poți riposta cînd nu știi adresa expeditorului? Nici capacitatea de identificare a amenințării nucleare nu este perfectă, dar există numai nouă state care dețin arme nucleare; identificatorii izotopilor lor nucleari sînt relativ binecunoscuți; iar actorii non-statali se lovesc, în această zonă, de reguli de acces foarte stricte.

Nimic dintre toate acestea nu e valabil în spațiul cibernetic, unde o armă poate consta în cîteva rînduri de cod care pot fi inventate (sau cumpărate în așa-numitul *dark web)* de un număr nelimitat de actori statali sau non-statali. Un atacator capabil poate să-și ascundă adresa de origine în spatele unor falși indicatori ai mai multor servere.

Identificarea vinovaților este o problemă complicată.

Chiar dacă serviciile criminalistice pot urmări multiplele „salturi“ între servere, asta consumă, de cele mai multe ori, timp. Un atac din 2014, în care au fost furate de la JPMorgan Chase adresele a 76 de milioane de clienți, a fost, bunăoară, atribuit cu precădere Rusiei. În 2015 însă, ministerul american al Justiției a identificat ca atacator un grup infracțional complex, condus de doi israelieni și de un cetățean american care trăia la Moscova și la Tel Aviv.

Identificarea sursei este însă o chestiune de nuanță. În pofida pericolelor unor indicatori falși și a dificultății de a obține identificări rapide și precise, care să poată sluji drept mărturie în instanță, există totuși suficientă capacitate de identificare pentru a permite prevenția.

De exemplu, în cazul atacului din 2014 asupra Sony Pictures, SUA au încercat mai întîi să evite deconspirarea integrală a mijloacelor care le-au permis să atribuie atacul Coreei de Nord și, ca atare, au fost privite cu scepticism. După numai cîteva săptămîni, o scurgere de informații din presă a arătat că SUA au avut acces la rețelele nord-coreene. Scepticismul s-a diminuat, cu prețul deconspirării unei prețioase surse de informații.

Identificarea rapidă și precisă este adesea dificilă și costisitoare, dar nu imposibilă. Nu numai că guvernele își îmbunătățesc capacitățile, dar multe companii din sectorul privat intră în joc, iar participarea lor reduce costurile pe care guvernele le plătesc atunci cînd sînt nevoite să divulge surse importante. Multe situații reprezintă o problemă de nuanță și, pe măsură ce tehnologia îmbunătățește demersurile de investigare, forța de prevenție crește.

Mai mult, în efortul lor de evaluare a prevenției cibernetice, analiștii nu trebuie să se limiteze la instrumentele clasice: pedeapsa și interdicția. Trebuie luate în seamă și prevenirea prin interdependență economică *(economic entanglement)* și prin norme.

Interdependența economică poate modifica calculul cost-beneficiu al unui stat de anvergură, precum China, unde repercusiunile unui atac asupra, să spunem, rețelei de curent electric a SUA ar prejudicia economia chineză. Interdependența economică ar avea pesemne un efect scăzut în state precum Coreea de Nord, minimal branșate la economia mondială. Nu e clar cît de mult îi afectează această interdependență pe actorii non-statali. Unii pot fi precum paraziții, care au de pierdut dacă își ucid gazda, alții, dimpotrivă, pot fi indiferenți la astfel de efecte.

Cît despre norme, statele mari au convenit ca războiul cibernetic să fie reglementat de legea conflictului armat, care presupune departajarea între țintele militare și cele civile, precum și proporționalitate în ceea ce privește consecințele. În iulie trecut, Grupul de experți guvernamentali al NATO a recomandat excluderea țintelor civile de la atacurile cibernetice, iar această normă a fost validată și la summit-ul G-20 de luna trecută.

S-a sugerat că unul dintre motivele pentru care armele cibernetice nu au fost folosite în mai mare măsură în război, pînă acum, se datorează consecințelor lor imprevizibile și faptului că nu se știe exact ce efecte au asupra țintelor civile. E posibil ca astfel de norme să fi împiedicat utilizarea armelor cibernetice în acțiunile SUA împotriva apărării antiaeriene irakiene și libiene. Iar utilizarea de către Rusia a instrumentelor cibernetice în războiul „hibrid“ din Georgia și Ucraina a fost, la rîndul ei, relativ limitată.

Raportul dintre variabilele prevenției cibernetice este unul dinamic, care va fi afectat de tehnologie și de învățare, cu un ritm al inovațiilor mai mare decît chiar în cazul armelor nucleare. S-ar putea, de exemplu, ca demersurile de investigare a sursei să sporească rolul pedepsei; iar o mai bună apărare prin criptare ar putea spori prevenția prin interdicție (lipsa accesului). Ca rezultat, s-ar putea ca avantajul actual al atacatorului față de apărare să se schimbe în timp.

Educația cibernetică este și ea importantă. Odată ce statele și organizațiile ajung să înțeleagă mai bine importanța Internetului pentru bunăstarea lor economică, calculele cost-beneficiu ale utilității războiului cibernetic s-ar putea să se schimbe, la fel cum, în timp, experiența a schimbat viziunea asupra costurilor războiului nuclear.

Spre deosebire de era nucleară, în era informatică nu există o soluție universală, atunci cînd e vorba de prevenție. Sau sîntem, oare, prizonierii unei imagini simplificate asupra trecutului? În fond, cînd pedeapsa nucleară părea să fie prea drastică pentru a fi credibilă, SUA au adoptat strategia unui răspuns convențional flexibil, pentru a adăuga o notă de interdicție eforturilor sale de a disuada o invazie sovietică în Europa Occidentală. Și, în vreme ce SUA nu au acceptat niciodată un angajament formal de „a nu ataca primul“, acest tabu a sfîrșit prin a evolua, măcar pentru puterile principale. Prevenția în era cibernetică s-ar putea să nu mai fie ceea ce a fost, și poate că nici nu a fost vreodată astfel.

Joseph S. Nye, Jr. *este profesor la Harvard și autor al cărții* Is the American Century Over?.

© Project Syndicate, 2015
www.project-syndicate.org

traducere din limba engleză
de Matei PLEȘU

PUBLICITATE

De sărbători,
adevărul și Click! pentru femei
îți aduc cel mai nou album
semnat Paula Seling
O colecție de cântece susținută de
BRONHOKLIR®
Povești de iarnă
PAULA SELING
Preț special 9,99 lei
Adevărul
luni, 21 decembrie
Click pentru femei
miercuri, 23 decembrie
Parteneri media:
PRIMA TV
magic fm

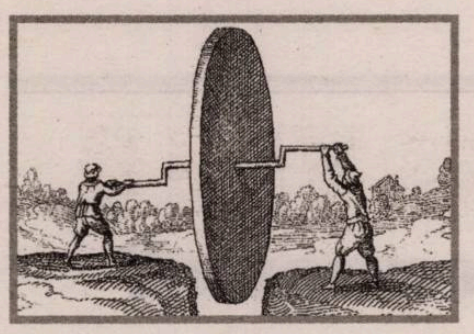

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Consacrarea iliberalismului

© wikimedia commons

Viktor Orbán

România are dubiosul privilegiu de a fi locul în care „iliberalismul“ a ieșit la lumină. Conceptul nu s-a născut aici, dar aici a intrat în conștiința publică atunci cînd principalul lui practicant și teoretician, premierul Ungariei, Viktor Orbán, a considerat că e necesar să îl afirme.

Se întîmpla la Băile Tușnad acum un an și jumătate. Orbán a citat atunci ca modele China, Rusia și Turcia. „Unele nu sînt nici măcar democrații“, a rostit ironic-sentențios premierul ungar. Dar sînt exemple de succes, a adăugat.

În viziunea domnului Orbán, era timpul pentru o evoluție care să aibă în mijloc o reîntinerire a bătrînului stat-națiune, cu accent pe favorizarea a ceea ce eu aș numi majoritățile primare: etnia, confesiunea și identitatea culturală de bază.

E aproape ironic cum, o secundă istorică mai tîrziu, Turcia și Rusia marchează, de părți diferite ale fileului, momentul cel mai tensionat al relației Kremlin-Occident din ultimii douăzeci de ani. Cumva previzibil, un avion rusesc rătăcit pe deasupra graniței turco-siriene a fost doborît de turci, după mai multe avertismente, trimițînd politicienii de la Moscova într-o frenezie a amenințărilor și sancțiunilor. Apoi a fost rîndul rușilor să folosească armele împotriva unui vas turcesc descoperit brusc prea aproape de un distrugător rus în Marea Egee. Povestea continuă pe multiple planuri: în Siria, în Irak, în interiorul organismelor internaționale din care ambele țări fac parte.

Dacă era nevoie de o condamnare publică a autoritarismului reprezentat de modelele premierului ungar, atunci evenimentele de la acest sfîrșit de an sînt probabil cea mai eficientă metodă.

Sigur, pentru oricine a avut răbdare să urmărească metodele de consolidare a puterii și controlului de către personaje ca Vladimir Putin sau Recep Tayyip Erdogan nu e nici o surpriză că ambițiile și nevoia de a avea permanent un dușman împotriva căruia să se declanșeze valul patriotic de propagandă au creat, fie și pentru scurtă vreme, riscul unui conflict european de amploare.

Dl Orbán al Ungariei nu a alimentat sau creat nici un conflict serios. E drept, i-ar fi fost destul de greu. Ungaria e totuși un stat mic, ale cărui ambiții, oricît de supradimensionate ar fi, nu pot fi susținute de o economie sau de o armată semnificative.

A reușit doar să își enerveze aproape toți vecinii și partenerii occidentali cu încăpățînarea aceea care l-a făcut, la un moment dat, pe Jean-Claude Juncker să rîdă nervos și să îl numească, mai în glumă, mai în serios, „dictator“, înaintea unei întîlniri de la Bruxelles.

Însă de la momentul Băile Tușnad și pînă azi, „iliberalismul“ a devenit și mai puțin amuzant. Și parcă și mai puțin excentric. A încetat să fie parte a unui soi de excepționalism unguresc, tolerabil pînă la urmă, cîtă vreme avea caracterul unui experiment local.

Varșovia a devenit brusc un pol al scepticismului european.

Iar semnalul că lucrurile se schimbă a venit din Polonia. Noul guvern, instalat după alegerile din această toamnă, pare să vină exact din manualul de acțiune politică creat în ultimii ani la Budapesta.

Peste noapte, Varșovia a devenit brusc un pol al scepticismului european, un loc în care drapelele UE sînt scoase din sălile în care vorbesc reprezentanții Puterii, iar un politician condamnat pentru abuz de putere poate prelua senin conducerea instituției care supraveghează serviciile secrete.

Mai grav, noua majoritate a partidului Lege și Justiție a declanșat ceea ce adversarii săi numesc deja o lovitură de stat prin încercarea de a-și pune sub control Curtea Constituțională.

„Asta înseamnă că oricînd poate veni și vremea noastră.“

La ora la care scriu acest text, fluxurile agențiilor de presă prezintă pe larg demonstrațiile antiguvernamentale care au scos zeci de mii de polonezi în stradă. O performanță aparte pentru un cabinet de-abia instalat.

Politologul bulgar Ivan Krastev observa, într-un text publicat de *New York Times,* că partidele populiste din Est sînt ceva mai mult decît niște formațiuni politice clasice, iar intențiile și ambițiile lor depășesc cadrul instituțional și societal în care s-au născut și activează.

Krastev le numește „mișcări constituționale“ al căror rost este acela de a se asigura că majoritatea nu este contestată, iar actul de guvernare nu mai are caracterul unui compromis: „Aceste majorități îngrijorate se tem că, deși au tot dreptul să guverneze, niciodată nu au ultimul cuvînt. De aceea sînt gata să învinovățească separația puterilor în stat și alte principii neconvenabile ale democrației liberale și, mai departe, să sprijine partidele care militează împotriva ei“.

Ceea ce descrie Krastev este o întoarcere la strigătul primar al unor mulțimi care, justificat sau nu, simt că au pierdut controlul asupra propriei lor vieți. Iar vinovații sînt întotdeauna în afara cercului mic al patrioților: Uniunea Europeană, americanii, stînga națională sau internațională etc.

Un fel de întoarcere între zidurile cetății după ce, ani de-a rîndul, societățile din Estul european au fost primele care au cerut să dispară zidurile.

Dacă ar fi să încerc o explicație, atunci aș spune că asistăm la o criză de creștere. Țările din Est (România inclusă) au căpătat curajul de a-și căuta iar autonomia pe criterii specifice doar după ce au fost sigure că pot face asta fără riscuri majore și după ce, o lungă perioadă, principala lor preocupare a fost creșterea prosperității.

Absolut toate statele din Est, iliberale sau nu, sînt într-o situație mai bună decît erau înainte de aderarea la Uniunea Europeană: PIB-uri mai mari, oportunități mai multe de muncă, studii sau călătorii etc. Teoretic, cerul e limita. Asta e situația care le dă încredere suficientă cît să emită pretenții nerezonabile.

Ironia, greu de ignorat, este că nici unul dintre promotorii iliberalismului izolaționist și, pe alocuri, xenofob nu vrea să ia în calcul costurile aplicării la scară mare a principiilor pentru care militează. Atît Viktor Orbán cît și Jaroslaw Kaczynski (liderul partidului Lege și Justiție) nu au absolut nimic de obiectat în legătură cu miliardele de euro care pleacă din buzunarele altor europeni pentru a sfîrși în proiecte de infrastructură din Ungaria și Polonia.

De fapt, după cum bine observa Ivan Krastev, cu cît modelul antiliberal e adoptat de mai multe state, cu atît riscul unui eșec major devine mai mare.

Între timp, în Franța, Frontul Național tocmai a pierdut alegerile regionale. Nu înainte de a speria serios *establishment*-ul francez și european. Mă îndoiesc că are cineva vreo iluzie în legătură cu capacitatea doamnei Marine Le Pen de a articula sau practica empatia și solidaritatea comunitară.

În eventualitatea în care FN va guverna vreodată Franța, mă tem că primii care vor avea de suferit în plan european sînt esticii, a căror „nerecunoștință“ provoacă deja iritare în rîndul politicienilor occidentali *mainstream*.

Nu e nevoie de prea multă imaginație pentru a bănui atitudinea „iliberalilor“ francezi sau nordici dacă vor fi puși în fața încăpățînărilor de la Varșovia, București, Budapesta sau Bratislava.

Viktor Orbán vorbește despre cum vrea să prevină „colonizarea“ Ungariei de către europeni, iar la Varșovia s-au găsit vreo doi agitați care au dat foc steagurilor UE.

La Băile Tușnad, Orbán spunea la un moment dat: „Chestiunea cu viitorul e că orice se poate întîmpla. Asta înseamnă că oricînd poate veni și vremea noastră“.

Nimeni nu a dat încă foc vreunui carnet de cecuri.

P.S.: Ca o notă de final, aș spune că tentația orbánismului bîntuie și România, însă ea a fost, pentru moment, evitată odată cu eșecul referendumului pentru demiterea președintelui din 2012. Simt nevoia să fac precizarea asta ca să punem în perspectivă un pic mulțumirea de sine un pic arogantă pe care o practică zilele astea diverși comentatori care remarcă insula democratică românească într-o zonă de tulburări politice majore.

Nu e deloc așa. Diferența e că, mai inabili, omologii români ai lui Orbán au preferat un *Blitzkrieg* constituțional pe care, în cele din urmă, l-au pierdut. Însă parte din prețul plătit pentru 2012 este și compromiterea ideii de partid politic. România e singura țară din Est cu un guvern „tehnocrat“. Ceea ce poate fi interpretat ca un soi de iliberalism cu nuanțe valahe, nu tocmai promițător.

În condițiile astea, faptul că premierul ungar și-a articulat teoria pe teritoriu românesc pare mai degrabă o dovadă de adecvare. Și un avertisment.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com / jaunetom.*

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Mațele din Obor

S-a umplut Oborul de mațe. Gata, Ignatul și Crăciunul. Mi s-a părut neîndurătoare priveliștea. Unde-i postul? Umflate mațe ce-și fac de cap! Sînt lîngă brînză, lîngă mere, totuna cu vreun pic de gogoșar ori trei verze. Nu te poți lipsi de ele. Și le și umflă negustorii. Și ele stau umflate. Nu dezamăgesc. Magazie pentru caltaboș, maț de cîrnat, mățișor de lebăr. Ăsta da Paradis impertinent, pentru ce-o veni. Mațul este necruțător. Îți taie cheful de post, dar și de porc. Se lăbărțează în conștiința ta, te taie în vintre. Invizibil, plecat din Obor, mă lucrează. Ce este mațul ăsta? Este din oaie, tot ce pare mai domol. Este pentru om, tot ce este mai închegat. Adună deliciile porcului. De ce s-o grăbi mațul? Cînd tai porcul, nu la el te gîndești. Întîi, la pomană, rege e șoricul, regină e ceafa. Jupoi porcul și șoricul te ia cu țuică. Te așezi cu o bucată de gogoșar murat și ceafa ori șunculița îți sînt prietene perpelite-n jar. Ce dă buzna mațul ăsta? Ce se umflă, ce ne petrece? Și uite mîinile mățelarilor. Toate jilave, una fără ghiul. Iad de aur muls, slinos. Totul la un leu mațul. Mațul pe ziar, mațul pe linoleum, mațul nobil pe celofan, mațul furnică pe tejghea, mațul ghem pe piatră. Și strigăte uriașe: „Mațeeee!“. În toată hala înoți în strigăte de maț. Modest, pe un grătar, la ieșire, se coace un macrou. Doi lei. Cu mămăligă și mujdei, trei cincizeci.

dosar DILEMA VECHE
Coordonatoare: Stela GIURGEANU

Autenticitate
(că-i mai bună decît toate)

Texte și opinii de:

- Marina CONSTANTINESCU (critic de teatru)
„În sistemul vocațional nu poți lucra cu cohorte“ – interviu
- Gabriel H. DECUBLE (poet)
„Auto – autor – autentic“
- Diana Elena NEAGU (psiholog)
„Preocupări existențiale“
- Bogdan VOICU (sociolog)
„Capul picioarelor“

argument

Falsități, ipocrizii, minciuni

DILEMA VECHE
Autenticitate
(că-i mai bună decît toate)

Cineva îmi spunea, mai demult, că preferă un zîmbet fals unei încruntături autentice. Socialmente, probabil că este de preferat. Cînd, la un „eveniment“, dai peste cineva pe care îl detești și știi că și reciproca este valabilă, tensiunile sînt dezamorsate prin zîmbete și discuții ipocrite despre vreme și alte nimicuri complezente. Te prefaci, pe scurt, că sentimentele din subterană nu există.

Iar complezența este, pînă la urmă, o armă a societății. Sinceritatea poate strica punți profesionale și te poate exclude din anumite cercuri fără de care nu poți exista. Te poate transforma într-un pustnic social, căci autenticitatea nu este întotdeauna digerabilă pentru normele sociale.

Pe de altă parte, există și paradoxul falsei autenticități. Neasumîndu-ți rolul de animal social, tinzi să plusezi și să nu-ți asumi falsitățile nici în propriii ochi.

Sînt cazuri de jurnaliști care derapează, care își dau seama, dar care, în loc să-și asume derapajele, continuă să se autojustifice. Sînt politicieni care se prefac autentici doar ca să cîștige voturi – replica din *Titanic Vals,* cînd Spirache (unul dintre personajele profund autentice din dramaturgia românească) se adresează alegătorilor cu acel discurs, „Vă rog să nu mă votați, fiindcă nu am făcut nimic pentru voi“, s-a regăsit și într-unul dintre discursurile fostului președinte Traian Băsescu, în confruntarea din 2004 cu Adrian Năstase: „Românii sînt blestemați să aleagă între doi comuniști“, Traian Băsescu cîștigîndu-și atunci cea mai mare simpatie din partea votanților pe același principiu enunțat în piesa lui Mușatescu: „Iată – au spus alegătorii –, în sfîrșit, un om sincer“.

Dar dacă lipsa autenticității sau, mai grav, mimarea ei în spațiul social este, pînă la urmă, o condiție ca să promovezi, ce se întîmplă în relațiile personale? Cît de mult ne afectează, de fapt, complezența? Ne transformă sau ne predispune la un comportament schizoid? Putem, bunăoară, să lăsăm la ușă ipocrizia socială? Sau, pentru a ne valida masca afișată în public, ajungem să ne transformăm și să ne automutilăm firescul? Este, azi, împlinirea personală legată mai mult de carieră și de vizibilitatea publică și mai puțin de acea seninătate cîștigată prin asumarea trăirilor lăuntrice?

Dosarul de față încearcă să abordeze problema firescului, a autenticului, din mai multe perspective. Am invitat să scrie, așadar, oameni care activează în mai multe domenii, de la filozofie, psihologie, teatru și literatură la politică și social, pentru a afla care mai sînt mizele autenticității într-o lume avidă după succes, un succes pe care azi îl percepem, mai ales, prin prisma realizărilor profesionale. (**Stela Giurgeanu**)

B A R B U R I S M E

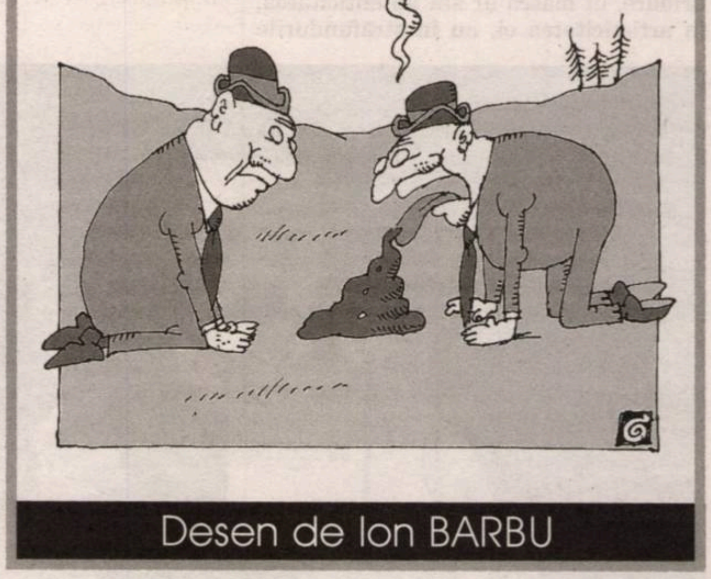

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători!
Tema acestui număr va fi discutată joi, 17 decembrie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri,* realizată de Luca Niculescu și Laurențiu Colintineanu.

DILEMA
Autenticitate

Gabriel H. DECUBLE

Auto – autor – autentic

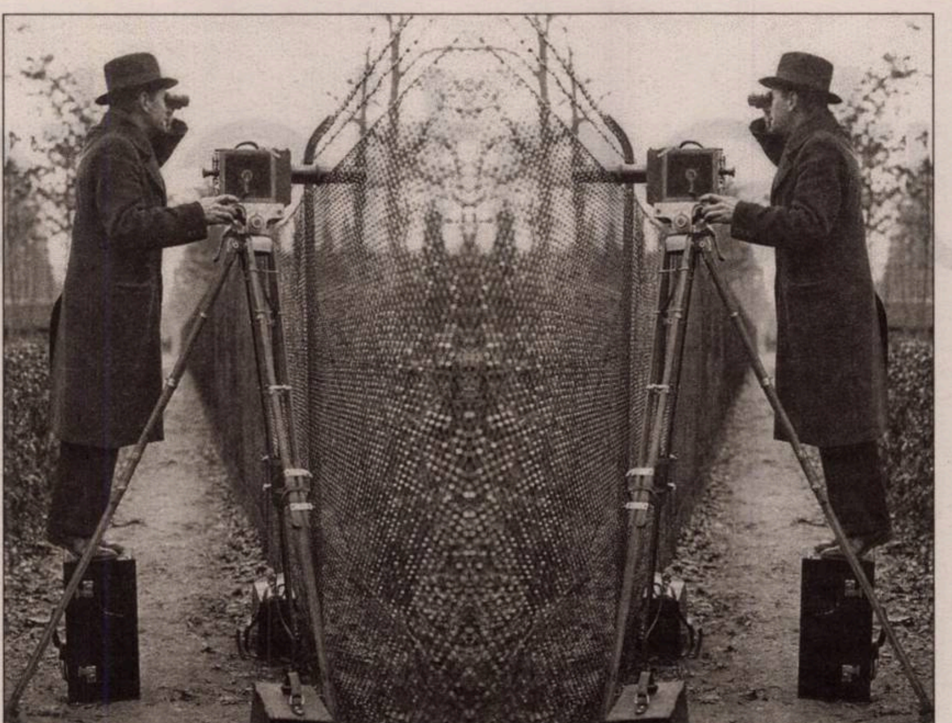

„Piercing-uri mi-am pus. Am unul în limbă, altul în mamelonul stîng, buricul îl rezolvasem de mult. Tatuaje mi-am tras încă din clasa a opta, întîi unul discret, pe antebraț, apoi unul pe omoplatul stîng, acum mi-am adăugat unul pe toată lungimea piciorului drept: la început a fost o ideogramă, apoi chipul iubitei din liceu – mare greșeală! –, acum mă laud cu un ditamai anaconda în poziție erectă, gata să-și înghită prada. O singură întrebare mă mai chinuie: verde sau roz? Mai precis, în ce culoare să-mi vopsesc părul? Să fie roz precum culoarea automobilului pe care mi l-a luat tata sau verde precum părul iubitei de-acum?“

Probabil așa ar suna în mintea mea, dacă aș fi încă fraged la vîrstă și destul de frăgezit emoțional de capcanele modei sau de ispitele „nișei“, discursul căutării de sine. De regulă, însă, acest discurs nu se articulează deloc în mintea celor care oricum nu caută, pentru că au găsit deja. Personalitatea umană, trădînd instabilitatea fluidelor, abia așteaptă să ia forma prefabricatelor care-i ies în întîmpinare, la tot pasul, pe piața formulelor identitare. De regulă, iarăși, tinerii sînt aceia care vor să fie unici cu orice preț, care pun în practică teribilismul și provocarea, dar sfîrșesc prin a fi masă de manevră, căci tocmai dorința de nu fi confundat îl țintuiește pe om în confuzie.

De ce strigă Nietzsche în prefața la *Ecce homo:* „Și, mai ales, nu mă confundați!“? Pentru că știe că, orice ai face, tot vei fi confundat. Mîntuirea subiectului nu poate fi decît în obiect, adică acolo unde nu mai este el. Și, ca o ironie, Nietzsche, scriind fragmentar, a fost unul dintre cei mai confundați filozofi, punîndu-i-se în cîrcă ba antisemitismul zăbavnic, ba nazismul precoce, ba, mai nou, postmodernismul *in nuce* – numai aberații. Vorba lui Kurt Tucholsky: „Spune-mi ce problemă ai și îți dau citatul din Nietzsche“. Cum ar veni: citatul care te rezolvă… Și nu e un secret pentru nimeni că scrierile lui Nietzsche i-au „rezolvat“ pe mulți idioți. Dar filozoful știa foarte bine la ce risc se expune, scriind aforisme desprinse de un sistem. El însuși nu paria pe principiul aristotelic al identității, iar un om „cu o mie de fețe“, omul *supra*-feței prin excelență, îi putea apărea chiar mai autentic decît omul profunzimilor imperturbabile. Prin urmare, în mască ar sta autenticitatea, în artisticitatea ei, nu în străfundurile insondabile ale ființei. Nietzsche sugerează și că autenticitatea artei s-ar măsura prin recurs la cea a artistului/autorului, însă uită că *Iliada* și *Odiseea* nu pot fi desființate ca falsuri, deși nu știm nimic despre autorul lor, care s-ar putea să fie… mai mulți.

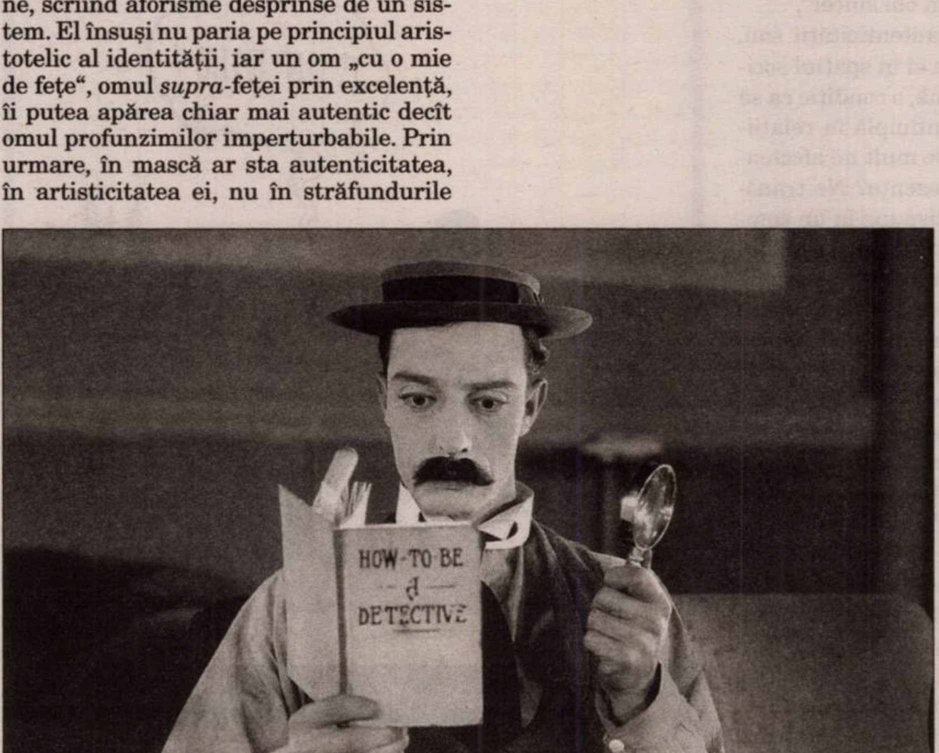

„În Biblie sînt mai multe semne sigure de autenticitate decît în toată istoria profană.“

ISAAC NEWTON

Să luăm însă și situația inversă. Pentru cel neinițiat în istoria artei, o vizită la Muzeul Colecțiilor de Artă din București se poate transforma într-o mare dezamăgire. Vraja se rupe brutal, căci ceea ce credea el a fi unicat – să zicem „Carul cu boi“ al lui Grigorescu – se dovedește a fi: 1) în cel mai bun caz, o variațiune pe aceeași temă motivată de perfecționism, în mai multe lucrări cu sau fără comanditar imediat; 2) într-un caz ceva mai jenant, un autoplagiat cu intenție strict lucrativă, avînd comanditar difuz („gustul public“, „cererea pieței“ etc.) sau 3) în cazul cel mai impudic, o suită de falsuri viabile, la care atît colecționarii și comercianții de artă, cu bună știință, cît și publicul larg, din ignoranță, consimt tacit.

Tinerii sînt aceia care vor să fie unici cu orice preț, care pun în practică teribilismul și provocarea.

Realitatea, care scapă amatorului de artă, este că Grigorescu a pictat circa 300 de care cu boi, iar întrebarea ar fi: care dintre aceste lucrări este cea autentică? Iar dacă sînt mai multe care să împartă același statut, atunci există grade de autenticitate? Ceva mai tîrziu, eseul lui Walter Benjamin *Opera de artă în epoca reproducerii mecanice* – dar nu atît prin ce spune autorul său, cît mai ales prin perspectivele pe care le deschide pentru cititorul productiv – șubrezea raportul dintre unicitate și autenticitate. Ce a urmat în secolul XX, cu precădere în arta plastică, avea să ducă la divorțul total dintre cele două noțiuni. Faptul că Dalí numerota și semna 50 de exemplare din una și aceeași lucrare, toate exemplarele primind astfel marca autenticității, era doar o consecință tîrzie și oarecum incidentală a limitărilor implacabile care condiționează actul creației. În artă, ca în tot ce face omul de felul său, nu poți crea decît fragmentar, așa încît fragmentul își cere cu necesitate complinirea, inclusiv prin replicatele sale.

Prin urmare, nici măcar operele de artă „auratice“ – cum numea Benjamin cu oarece nostalgie marile creații ale vechilor maeștri – nu mai pot sta la adăpostul unicității lor. Iar dacă autenticitatea nu vine nici din unicitate, nici nu poate fi un corelat al identității, atunci în ce rezidă ea? Noțiunea s-ar putea dovedi una dintre cele mai deceptive cu putință. Deja Leibniz arătase, în secolul al XVI-II-lea, că psihicul uman, mentalitatea pe care acesta o generează prin însumarea de clișee, precum și modul de organizare socială înrădăcinat în acea mentalitate se hrănesc, toate, cu noțiuni amăgitoare, el numind, în contextul discuției legate de teodicee, foarte la modă pe-atunci, mai ales „optimismul“ și „pesimismul“ ca făcînd parte din această categorie. De ce să spui mai curînd „Mai rău de-atît nu se poate“, decît „Ba se poate!“, cînd nici una, nici cealaltă dintre cele două atitudini nu rezolvă situația incriminată ca „rău“? La fel, de ce ar fi un Rolex autentic mai bun decît șugubețele *„genuine fake watches“* pe care le poți cumpăra cu 100 de dolari dintr-un bazar din Turcia? Ambele arată scurgerea timpului la fel de inexact-convențional și nici un aur din lume, autentic sau fals, nu lucrează împotriva timpului, decît, cel mult, pentru sine, ca materie perenă. Pentru om însă, nici autenticitatea, nici neiertătoarea trecere nu se rezolvă prin asocierea cu aurul.

Totuși, cuvintele nu există doar pentru că milioane de oameni s-au înșelat, generații la rînd, în privința adevărului din spatele lor. Trebuie să existe un grăunte de adevăr în fiecare cuvînt, nu unul obiectiv, ci unul intersubiectiv, care ține de uzul limbii, de modul de a folosi acest cuvînt. De ce ne extaziem („Iată un țăran autentic!“) cînd vedem o persoană îmbrăcată în ie, bundă și ițari, dar ne ferim să atribuim aceeași calitate sutelor de mii de amărîți care trăiesc din te miri ce, fără perspective reale, captivi ai obscurantismului și analfabetismului, dar purtînd în tot acest timp niște blugi deșirați și un tricou ponosit cu inscripția *Death Metal* – pentru că fix asta le-a picat acum trei ani dintr-un camion cu ajutoare? În ambele situații, noțiunea de autenticitate ar fi improprie. În primul caz, o folosim pentru că ni se pare că țăranul tradiționalist are justificarea tradiției; în al doilea, n-am fi tentați să o folosim, pentru că țăranii decăzuți par a nu avea nici o justificare pentru starea lor.

Autentic este însă doar suveranul. Doar cel care nu are nevoie de justificări pentru ceea ce face, cum că face; pentru ceea ce este, cum că este; pentru ceea ce are, cum că are. Iar pentru a nu trebui să te justifici la fiecare gest, la fiecare opțiune de viață, pentru fiecare părticică din avut, e mai bine să te restrîngi la puțin. La limită, autentic este doar ascetul în non-acțiune, el neavînd de justificat nici măcar ceea ce este, pentru că, odată ce a optat pentru recluziune, lumea – scîrbavnica lume, cu neostoita ei limbă strîmbă – îl va fi uitat deja.

Gabriel H. Decuble *este eseist și poet. Cea mai recentă carte publicată este* Tu n-ai trăit nimic, *Editura Cartea Românească, 2014.*

■ ■ ■

„În sistemul vocațional nu poți lucra cu cohorte”

interviu cu criticul de teatru Marina CONSTANTINESCU

© I. Chiriță

Teatrul este domeniul măștii prin excelență. Actorii își asumă, în fiecare seară, pe scenă, un alt rol, o altă mască, fie ea fizică, metaforică sau altfel. Care este paradoxul autenticității în acest context al asumării, fără falsitate, a unui alt și alt alter ego?

Țin minte că, acum mult timp, am întîlnit, la Timișoara, un făuritor de măști. Un maestru, un artist desăvîrșit al creării măștilor. Și am stat cu el, îndelung, cît a creat o mască. Era o mască din piele. Rareori ne gîndim cît durează procesul facerii unei măști, cît este de greu să imprimi măștii o anumită expresie. Cînd asiști la un asemenea proces, îți dai seama cît este de complex, de elaborat să compui o mască, chiar și una metaforică, și n-ai cum să nu gîndești dacă masca imprimă feței o stare sau fața imprimă măștii personalitatea. E foarte interesantă analogia asta pentru un actor pentru că Actorul este singurul artist care își poate abandona ego-ul, identitatea, pentru a împrumuta la propriu o altă identitate. Pentru o seară. Pentru un spectacol. Și să o facă într-un mod autentic.

Dacă vorbim despre masca fizică – fie cea din teatrul antic sau aceea din teatrul modern –, la masca din teatrul No, care și-a păstrat originea în ritual, cu măști din lemn pictat, masca e o formă necesară și definitorie pentru o formă de spectacol. Cu cît funcția regizorului a devenit mai evidentă, necesară și definitorie pentru această formă de artă, cu atît mai mult măștile fizice au fost abandonate în favoarea creării tipurilor de expresivitate actoricească. Și este greu să aduci la vedere, să compui o stare fără acel filtru care a fost masca.

În commedia dell'arte *vorbim deja despre măști metaforice: Il Dottore, Il Capitano, Colombina. Își asumă aceste personaje realitățile dure ale paradigmei sociale de atunci, ale cruciadelor, ale monarhiilor absolutiste, ale migrărilor?*

Cred că toate perioadele sînt mai mult sau mai puțin întunecate, mai mult sau mai puțin pline de lumină. Depinde foarte mult cum ne poziționăm, care e perspectiva din care privești o lume. Cred că prezentul în care trăim noi aduce cu sine probleme mult mai complexe decît în orice altă perioadă. Asta și fiindcă, poate, eu parcurg acest interval. Și atunci, totul devine acut. Mă doare, mă consumă, mă neliniștește. Lumea în care trăim e descompusă pe toate planurile. Este o lume în care nu mai există un război, ci tipuri de războaie, nu un conflict, ci tipuri de conflicte. E o lume care s-a îndepărtat de umanitate. Forma teatrală din perioada *Commedia dell'arte,* deși era una spumoasă, vorbea despre o realitate dură, dar în termeni ceva mai simpli, realitatea trădărilor, a iubirii, a intrigilor. Din perspectiva asta, da, teatrul *Commedia dell'arte* își asuma realitatea, o parte a realității din imediata apropiere. Ca și Shakespeare. Ca și Cehov.

Dar spectatorul? Cum își asumă spectatorul contemporan realitățile de pe scenă?

Din păcate, spectatorul a fost învățat să nu mai facă nici un fel de efort în fața culturii. Pe mine mă doare să aud că cineva citește o carte ca să se relaxeze sau merge la teatru tot pentru asta. Starea de neimplicare este exact împotriva definiției artei spectacolului, pentru că arta se făcea, și trebuie să se facă în Cetate, ca să fie o formă de dialog și de dezbatere lăuntrică, să ai senzația că cineva îți citește gîndurile și le rostește, mai apoi, cu voce tare. Or, astăzi, mi se pare absolut lezant față de munca de „laborator“, de construire a unui spectacol, să spui, indiferent că e comedie – și cît de greu este să faci o comedie! –, că tu vii la teatru ca să te relaxezi și că în fața ta nu sînt niște artiști, ci niște paiațe care se scălîmbăie pentru a crea doar bună dispoziție. Tot din această atitudine vine și obiceiul aplaudatului în picioare. Nici nu se termină bine reprezentația, că lumea se ridică și aplaudă, indiferent de calitatea spectacolului. Cînd eram puștoaică, să aplauzi în picioare era ceva foarte rar și făcea distincția între un spectacol excepțional și unul obișnuit. Cînd o sală se ridică în picioare trebuie să fie sublimul. Dacă ar fi să privesc teatrul prin ochii sălilor de teatru de azi, sublimul pare că e la tot pasul…

Dar există spectacole care fac ca sala și actorii să rezoneze în mod autentic.

Sînt! Condiția e să nu minți. Nici actorul, nici spectatorii să nu mimeze că își asumă un act de cultură. Doar autenticitatea creează complicitate. Teatrul are o legătură directă cu societatea. Să ne amintim perioada comunistă și „șopîrlele“ ei, limbajul esopic. Dacă spuneai „ulei“ sau „ce frig e în casa asta“, se ieșea, de fapt, din registrul lingvistic, într-o realitate imediată. Erau cuvinte care decodau mesajul din societate, o realitate despre care nu se putea vorbi în mod direct, dar care, prin actul artistic asumat, crea complicitate.

După Revoluție au dispărut șopîrlele pentru că aveai libertatea să vorbești despre tot ce se întîmplă.

Dispariția cenzurii a creat euforie, firesc, dar și foarte multă derută. În general. Starea de libertate se învață. Cu toate acestea, teatrul în anii '90 a fost exploziv. Era ca și cum o oală sub presiune dădea pe dinafară. Atunci s-au creat spectacole fabuloase, s-au recreat punți cu lumea teatrală de peste tot. Era o concentrare strictă pe actul creator. Și o enormă voluptate a libertății și a creației. Țin minte spectacolul lui Mihai Măniuțiu cu *Lecția* de Eugen Ionescu. În acel spectacol, Profesorul își contamina elevele, înainte de ucidere, predîndu-le o lecție despre comunism. Și era halucinant, pentru că te făcea să asiști, de fapt, ca la o lecție deschisă de pe vremea comunismului, la nașterea monstruosului, la patologic și la încurajarea lui. La formele aberației din care tocmai ieșeam.

Vorbiți la trecut, cu melancolie?

Într-un fel, da. Au fost diferite etape de criză ale teatrului. Dar teatrul nu poate sălășlui niciodată într-o criză permanentă. Fiind legat de societate, resimte acut și cronic nenorocirile realităților în care trăim. Ce au făcut Ciulei, Pintilie, Penciulescu, Esrig, Vlad Mugur a fost atît de puternic, încît și astăzi trăim din strălucirea minții lor, din vibrația lor profundă și rafinată.

Care sînt realitățile teatrului de azi, în România?

Aici ar trebui să vorbim puțin despre paradigma educațională. Avem o inflație de actori, inflație provocată de o gravă neglijență în reglarea pieței. E tulburător ce se întîmplă, sîntem martorii unei minciuni. Și mai e ceva. Unii se prefac că predau, alții că învață. Sînt întrebări care nu sînt puse, poate și pentru că nimeni nu dorește, de fapt, răspunsuri.

Care sînt acele întrebări?

Cine sînt cei care predau arta actorului, de pildă? Ce metodă, ce metode folosesc? Mai există modele? Este lăudabil și obligatoriu dacă se duce mai departe ceva din tradiția acestei școli, dar are cine să mai facă asta major, semnificativ? Ce se face astăzi? Cine? Cine răspunde și pentru acest număr fabulos de actori care ies în România de atîția ani și care nu fac nimic?

Și care ar fi răspunsurile?

Lăsînd la o parte catastrofa sistemului Bologna, care a distrus, după părerea mea, școala de teatru, redusă azi la trei ani, dintre care doar doi sînt de educație, ultimul fiind pentru pregătirea licenței, majoritatea profesorilor din școlile de teatru nu au mai nimic de-a face cu scena. Nu au făcut nimic sau mai nimic pe scenă sau pe lîngă scenă. Cît despre generațiile tinere de actori cu diplomă, nu-i pasă nimănui că anual ies pe porțile acestor școli sute. Nu există nici un reglaj între Ministerul Educației și școli. Nimeni nu se gîndește că e mai bine să scoatem maximum zece actori într-o generație, care să fie cu adevărat formați, pregătiți, cultivați, antrenați, decît sute care se pierd. Pentru că în România nu există o piață care să absoarbă autentic sute de actori. Și cînd sînt cohorte, chiar și rarele, adevăratele talente se pot pierde. În sistemul vocațional nu poți lucra cu cohorte.

> *„Cuvintele false*
> *nu sînt doar rele,*
> *ele infectează sufletul*
> *cu răutate.“*
>
> PLATON

Nu mai există mentori?

Există în teatre, dar nu și în școli. Sau mult prea puțini. Miklos Bacs este una dintre excepții. Pentru el se mută studenți de la București la Cluj. Ce face el este un exemplu care leagă școala de la București de demult, forța ei, cu ce se întîmplă azi în lume. Bacs e actor și profesor. Și dacă în teatru întîlnim astăzi cîțiva tineri minunați, mulți au fost dintre cei școliți de el. I-a învățat să gîndească, să nu execute, să nu se închidă, să nu fie autosuficienți, să nu se mulțumească cu o diplomă. Cred că asta trebuie să te învețe un profesor: să nu încetezi să te descoperi. Ca om, ca artist.

Definiția unui actor, a unui artist autentic?

Cînd merg cu trenul prin țară și umblu ca nebuna să văd spectacole, călătoresc cu imagini subiective. În multe dintre ele sînt actori. Merg încolo și încoace cu Mariana Mihuț, cu George Constantin, cu Toma Caragiu, cu Octavian Cotescu, cu Gheorghe Dinică, cu Victor Rebengiuc, cu Rodica Tapalagă… Cînd revin în realitate sînt strivită. Distanța e, de prea multe ori, imensă. Ei și alții mari au învățat cum să fie actori pentru artă. Pe scenă, pentru un actor autentic, nu există rol principal și rol secundar. Dacă are un rol în care trece cu tava prin scenă, acele secunde sînt, trebuie să fie, inițiatice. Un actor care își asumă actul creator se va feri de statutul de vedetă.

> *„Să fii tu însuți,*
> *într-o lume care face totul,*
> *zi și noapte,*
> *ca tu să fii altcineva?*
> *Înseamnă să duci cea mai grea*
> *bătălie pe care o poate duce*
> *un om.*
> *Și să lupți*
> *fără încetare…“*
>
> E.E. CUMMINGS

Ce ar răspunde dacă i se inoculează acest statut?

„Mă străduiesc să fiu un artist. De care să vă aduceți aminte.“

a consemnat Stela GIURGEANU

■ ■ ■

DILEMA
VECHE
Autenticitate

Diana Elena NEAGU

Preocupări existențiale

Dintr-un ușor narcisism și din comoditatea de a nu mai încerca să îi descifrez pe alți oameni, am decis să scriu despre mine, ca reprezentant mediu al umanității. Ideea nu ar putea fi chiar atît de rea, pentru că țara din care provin se află pe locul 81 ca mărime din vreo 195 de țări, am o constituție fizică medie, ținînd cont de înălțimea și greutatea femeilor de pe glob, iar ultima dată cînd am verificat aveam un IQ similar cu cel al mediei clasei mele din liceu, fără a comenta relevanța acestor teste. Important este că o autoanaliză ar fi legitimă, măcar de dragul empatiei, dacă media statistică nu v-a convins.

Dacă mi-ar pune cineva întrebarea banală „Cine ești, cum te definești?“, aș sta un pic pe gînduri, mi-aș răsuci privirea în sus sau în jos, aș trage aer adînc în piept, astfel încît să ajung undeva profund, în miezul cuiva pe care nu l-am mai vizitat de mult, și aș începe să filozofez fie cu ezitare, fie cu emfază, depinzînd de cine m-a întrebat. Discursul lung și complex ar fi umbrit de un suav și aproape transparent „Habar n-am“ pe care cu greu l-aș recunoaște. Poate că așa vi se întîmplă și vouă, la fel ca mie. Întrebarea îndrăzneață v-ar pune în dificultate. Dar oare de ce? Ce lucruri mai importante ar putea să ne ocupe mintea astfel încît să nu ne dăm nouă înșine de capăt?

Cu sfială și chiar rușine pătrund în preocupările mele zilnice care mă împiedică să mă cunosc cu adevărat… Deschid ușa și văd, tronînd ca într-o anticameră puternic luminată, o masă mare plină cu bunătăți. La propriu, gîndurile mi se îndreaptă extrem de des spre mîncare, cu absolut toate variantele ei: mesele principale ale zilei, raioanele enorme și labirintice ale supermarket-urilor, ingrediente și rețete, frigidere încăpătoare, noua eră a mîncărurilor sănătoase (cinci fructe pe zi, ordonate în minte, sucuri de spanac, banană și pară), deliciile din vitrinele cofetăriilor, vinovații cartofi prăjiți și toate „McAnimalele“. În amețeala culorilor și mirosurilor, mintea mea condamnă și se extaziază în același timp de ospeția Crăciunului învelit în ciocolată.

„Exagerezi“, veți spune, „lumea nu se gîndește doar la mîncare, ești o excepție.“ „Sînt sinceră“, voi răspunde și voi merge mai departe în căutare, găsind alte preocupări autentice… Înconjurîndu-mi stomacul cu măiestrie, învelișul corpului se bucură și el de maximă atenție din partea mea: piaptănă-l, taie-i unghiile, îmbracă-l, dezbracă-l, întărește-i mușchii, mișcă-l, machiază-l, demachiază-l, cremuiește-l și cumpără-i. Dacă aș avea copii, toate acestea s-ar multiplica în funcție de numărul de ocazii în care aș fi fost norocoasă (în loc de machiat și demachiat: schimbă, ține, joacă, fă codițe). Credeți că sînt preocupări pur feminine? Nu e loc aici pentru a analiza echivalentul mai puțin inocent din cugetele masculine, să spunem doar că atenția și admirația bărbaților întrețin și încurajează acțiunile de mai sus.

> *„Cît de îngrozitor de greu e să fii cinstit cu tine însuți. Este cu mult mai simplu să fii cinstit cu alții.“*
>
> ANTOINE DE SAINT-EXUPÉRY

Paradoxal, deși în visele mele absolut sincere apare o prințesă bine hrănită, dar și proporționată, îmbrăcată cu haine alese și asortate, mediul în care aș putea să realizez cel mai ușor acest ideal, centrul comercial de cumpărături, îl găsesc destul de respingător. Psihanaliștii ar spune că dezgustul pe care îl simt la mall e tocmai ceea ce reprim în mine însămi. Dar dacă e vorba să mă arunc în gloata căutătoare de cadouri sclipitoare, amestecată cu indispoziția de a nu găsi pantalonii care să dea forma idealului de mai sus și cu drama de a nu avea bani pentru cadourile de Crăciun destinate tuturor membrilor familiei, prefer să reprim acest conținut și să merg în piață. Măcar acel iad mi se pare mai puțin sufocant.

Încet-încet, ajungem și la miezul problemei. Încă departe de a răspunde la „cine sînt“, continuu să analizez ce anume mă ține departe de descoperirea sinelui. Interesant e că întrebarea respectivă a apărut în adolescență, cînd măcar nu aveam a treia categorie de preocupări și sursa celorlalte două: autofinanțarea. Salariul se cheltuiește nu doar pe mîncare și subzistență, ci iese din propriul eu pentru a-i construi și a-l înveli în anexe confortabile, doar-doar și-ar găsi liniștea: o casă curată cu chiria sau rata plătită, gazul, curentul și întreținerea, o mașină cu benzină. Desigur, la acestea se adaugă necesitatea Internetului și a televizorului. Și pentru toate acestea, o slujbă care se plătește bine sau măcar două capete care să socotească o împărțire eficientă a banilor pentru toate cele de mai sus.

Cum ar fi să transcendem linia mediocrității?

În final, dacă aș spune sincer că existența mea este definită, în mare parte, de un stomac plin, un corp sănătos și o casă frumoasă, aș lăsa lumea cam tristă. Pentru că, slavă Domnului, viața îmi presară mici momente de scuturare: întîlniri cu oameni veniți de departe, încercări de rugăciuni, emoții și mîngîieri. Rareori ceva de citit. 60 de morți în incendiu, o cunoștință dragă. Strigînd stins de după maldărul de dulciuri și cadouri frumos împachetate, eul meu real speră să transceadă materialul. Înainte avea jurnal, acum are o pagină de Facebook pe care nu prea o folosește. Terorizat de ideea singurătății, caută prezența altor oameni și încearcă să îi înțeleagă, iar cînd e într-o dispoziție romantică, să îi iubească. Încearcă să justifice agitația materială punînd-o în context religios, pe cît posibil, practicant. Și cam atît.

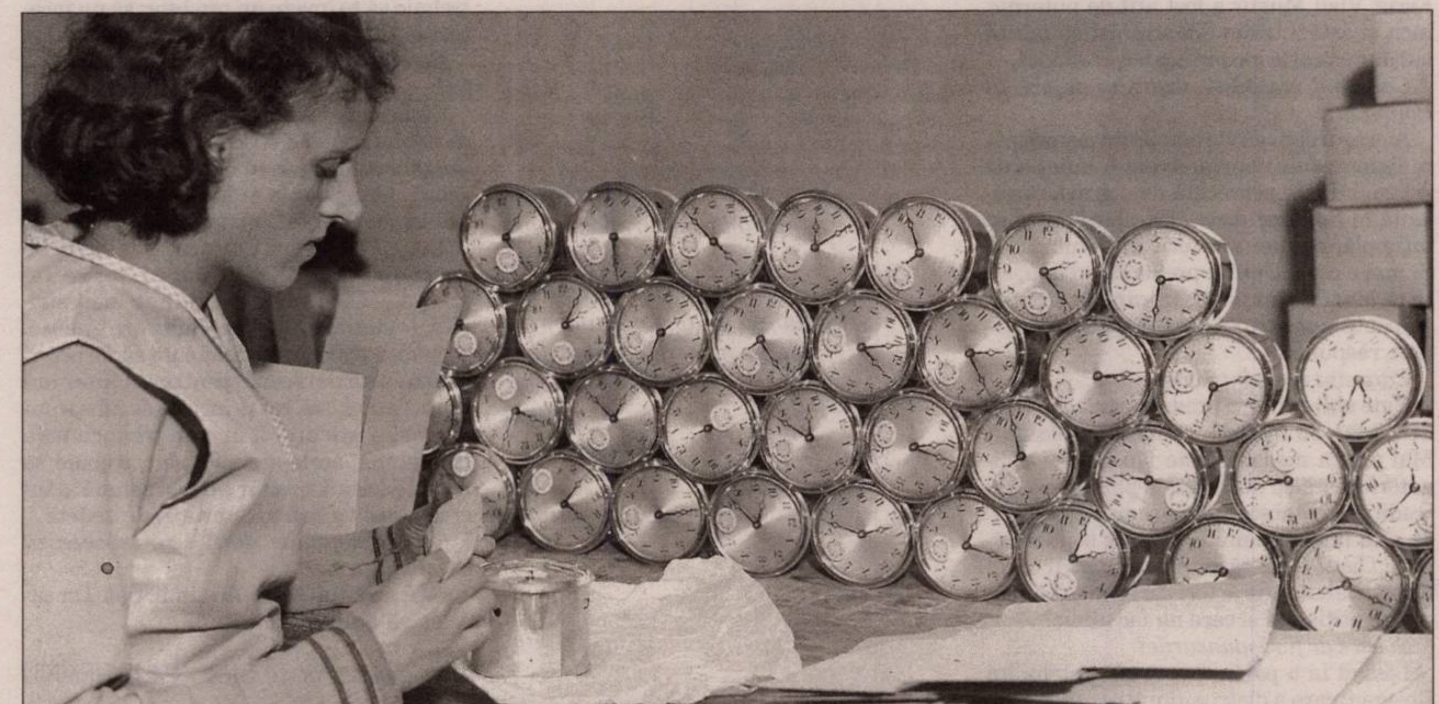

Pînă la urmă, am scuza că, în viața reală, materialul se amestecă totuși cu spiritualul, cadourile mult condamnate și dulciurile adorate vinovat sînt uneori simboluri ale afecțiunii dintre oameni, putem justifica nevoile și putem trăi autentic și cu o slujbă bine plătită și bani folosiți înțelept. Iar acum, că am fost sinceră, îndrăznesc să pasez responsabilitatea și să vă întreb: care sînt straturile care vă împiedică să ajungeți la voi înșivă? Dacă majoritatea gîndim, deci existăm, pentru a rezolva probleme triviale, ce e de făcut? Cum ar fi să transcendem linia mediocrității? Putem căuta o nouă normalitate, care să vină mai din suflet? Cum ar arăta ea?

***Diana Elena Neagu** este psiholog.*

Bogdan VOICU

Capul picioarelor

Dacă nu aveți habar despre ce vorbește titlul, aveți într-adevăr o mare problemă. Dacă știți, e cazul să citiți mai departe.

Mă prinde o vineri dimineață la *duty-free*-ul de după controlul pașapoartelor, din Aeroportul Otopeni. E dimineață rău, la ora aceea cînd faci 30 de minute între controlul de securitate și cel de pașapoarte, asta după ce ai așteptat o grămadă să intri și la controlul de pașapoarte. Nu sînt întîmplător la *duty-free.* Am ajuns mai devreme în aeroport, țintit să cumpăr o ie, să o duc cuiva drag, aflat prea departe de mine. Încep să mă uit la ii, un produs autentic românesc, și se petrece acel fapt autentic românesc de care ai parte prin mai toate magazinele de la noi. O ie de calitate, dacă nu știți, este scumpă. Una bună bate pe la 100 de euro. Sub 50 de euro nu prea găsești una din care să nu iasă culorile la spălat. Cel puțin așa îmi povestiră mai mulți prieteni.

Oamenii în care poți avea încredere au de regulă încredere în semeni.

Fiind mai scumpă, evident că se înființează o vînzătoare. De cîte ori se petrece asta, mă gîndesc că arăt dubios și de aceea se gîndesc vînzătorii că trebuie să mă păzească. Disconfortul meu crește subit, iar probabilitatea de a mai cumpăra ceva din acel magazin scade. Vînzătoarea, ca să acopere gestul evident de a fi venit plină de suspiciune, își oferă serviciile, pe care le refuz politicos. Firesc era să plece. Nu o face, ci rămîne acolo pironită, țepoasă, gata de atac. S-o fi gîndit că făptura mea impură profanează iile cele scumpe?

Mă uit la ii cu atenție: nu vreau să arunc atîția bani pe un produs care să nu se potrivească, să nu fie armonios cu el însuși, să fie prea încărcat (asta e o problemă cu iile în general: multe dintre cele pe care vrei să le cumperi sînt kitschos de încărcate, cu multe culori aruncate una lîngă alta, poate pentru a le sublinia autenticitatea, dar cu efecte compoziționale absolut perverse, în termenii folosiți în sociologie). Vînzătoarea, o tînără pe la 32 de ani, scundă, probabil cu o diplomă de bacalaureat sau cu ceva școală pe la „Spiru Haret“, își oferă din nou serviciile. O face neserviabil. Mă gîndesc că asta or învăța pe la acele universități ce mimează procesul educațional încă și mai tare decît o fac cel puțin unele dintre cele de stat. Refuz ferm, dar politicos. Explic că mă descurc și singur. Evident, nu pleacă, rămîne cu ochii pe mine. Cu ochii pe mine ca pe butelie, aș zice, dar e prea tînără ca să își amintească de suspiciunea continuă din comunism.

La a treia ofertă agresiv-pasivă de a mă ajuta, renunț la ie. Nu merită să dai bani unor astfel de corporatiști. Am zis că vînzătoarea e corporatistă, nu? Lucrează la o corporație. Vă închipuiați că corporatiștii sînt niște super-oameni, altfel decît restul nației? Așa sînt doar corporatiștii de față, cei care citesc acest text; restul sînt niște oameni foarte talentați în a-și alunga clienții, așa cum se petrecu cu clientul ce voia să cumpere o ie, din București, iar la treia amenințare cu ajutorul s-a dus glonț la avion, decis să-și cheltuiască banii în Germania, unde nimeni nu se bagă în sufletul său.

Sînt cîteva studii care arată că oamenii în care poți avea încredere au de regulă încredere în semeni. Reciproca nu este în mod necesar valabilă. Studiile din lumea întreagă, inclusiv ale mele, arată că românii sînt mai degrabă neîncrezători în oameni. Mai exact, cvasimajoritatea sînt mai degrabă neîncrezători. Iar asta ne plasează pe unul dintre primele locuri din Europa, dacă-i punem pe cei mai neîncrezători în vîrful ierarhiei.

Într-o duminică la prînz, parchez la doi pași de Muzeul Zambaccian. Locul nu e marcat ca fiind din cele cu plată, nu este parcare de reședință, nu este ieșire din garaj, nu este nici un semn de interzis. Cobor din mașină și în fața mea se înființează paznicul imobilului cu două-trei etaje, în care locuiesc cîțiva oameni evident bogați. „Ce doriți?“ Nu doresc nimic. „Atunci parcați în altă parte!“ Îmi spune că acolo e interzis, că e parcarea lor. Serios? – îl întreb. De unde? „De la Primărie!“ Cer actele. „Haideți, mutați mașina mai încolo, că dacă vine șefu' se supără.“ Nu mut nici o mașină. Nici el nu îndrăznește să o zgîrie.

Un pic mai încolo, în Herăstrău, posesorii de case au lipit de garduri semne cu parcarea interzisă. Unii își marchează perimetrul prin bidoane de apă. Toate sînt la fel de ilegale ca cererea paznicului de a-mi mișca mașina din loc. Sînt abuzuri la adresa libertății mele, sînt însușiri ale unor bunuri care nu le aparțin, ci sînt în spațiul public. Este ca și cum ai fura din banii publici. Dar tolerăm astfel de lucruri…

Textul acesta putea să se cheme „100% românesc“, sau „Sentimentul autentic al românismului“, sau *„Made in RO“*, sau „Hai să dăm mînă cu mînă“, sau „Dubla morală“. Dar tot „Capul picioarelor“ e mai autentic, mai pur, mai românesc, mai original decît democrația celui mai votat președinte al României…

„Frumusețea începe atunci cînd decizi să fii tu însuți.“

COCO CHANEL

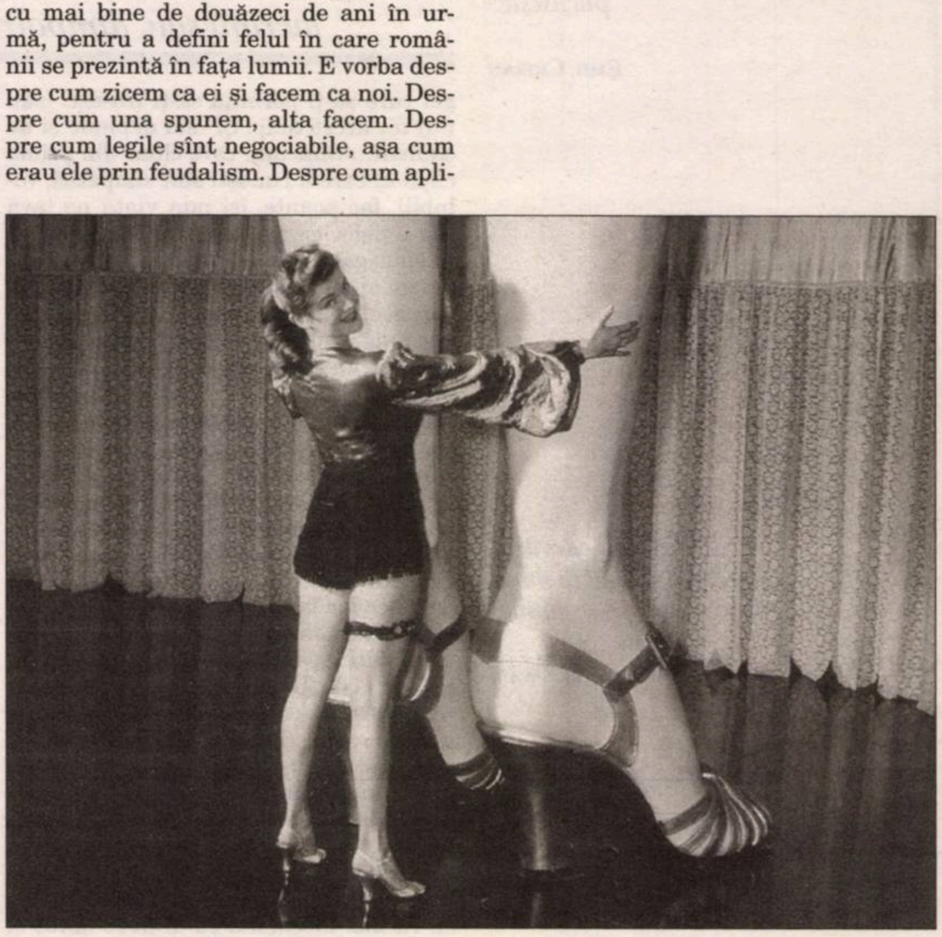

„Dubla morală“ e un concept lansat de Katherine Verdery (antropolog din SUA) cu mai bine de douăzeci de ani în urmă, pentru a defini felul în care românii se prezintă în fața lumii. E vorba despre cum zicem ca ei și facem ca noi. Despre cum una spunem, alta facem. Despre cum legile sînt negociabile, așa cum erau ele prin feudalism. Despre cum aplicăm și respectăm convențiile sociale doar atunci cînd avem chef. Despre cum un ziar, ce afirmă pe de o parte că luptă împotriva nefirescului din cazul Colectiv, uită că legea ar trebui să se aplice mereu, adică și atunci cînd numele echipei marelui-scriitor-de-cărți-armân-din-Pipera este FCSB și nu altfel. Este ca atunci cînd e de bonton să folosești î din i în loc de â din a, deși legea spune altceva, iar apoi să te declari apărător al legilor.

E greu să susții o cauză atunci cînd tu o încalci sistematic. E greu să fii cu adevărat autentic în aceste condiții. Cu o singură excepție: dacă practici dubla morală. Dacă te așezi la capul picioarelor.

Exemple sînt mii. Angajați în mari companii, care au un salariu oficial și un altul primit *cash,* ca să evite impozitele statutului prădalnic (adică acel stat care controlează un procent din PIB mult mai mic decît media suratelor din UE). Colegii dintr-un departament universitar, cu valori morale ce îi fac să se eticheteze drept intelectuali, și care decid că gradația de merit se va da în funcție de nevoile sociale. Cel ce cîștigă mult peste medie, care votează pentru un stat minimal și contribuții mici la sistemul de asigurări, dar apoi se plînge că spitalele publice nu au bani. Medicul care se plînge că e plătit prost, dar venitul său total (salariu + șpăgi + cabinet privat) depășește cu mult cîștigul unui medic din Germania.

Durerea în cazul Colectiv este una autentică. Autentică a fost și cererea de a schimba ceva.

Dubla morală înseamnă a defini respectarea legii prin înscăunarea unui guvern nedemocratic („tehnocrații“, „regimul autoritar“, „guvernul militar“ sînt alternativele la democrație, cele care înlocuiesc legitimitatea dată de vot cu judecăți de valoare arbitrare; oare cine stabilește cine e tehnocrat și cine nu?). Dubla morală înseamnă să continuăm să ne facem că facem, ca în acel „Haideți să haidem!“, al lui Răzvan Exarhu din urmă cu mulți ani.

P.S. 1: Capul picioarelor. O corporatistă prietenă a mea m-a dumirit că nu există o astfel de expresie în limba română. Dar dacă vreau eu să fie, atunci este, clar?! Așa e legitim pentru mine, așa facem, ce mă frecați la cap cu dicționarele voastre? La capul picioarelor mele autentice, vreau să zic.

P.S. 2: Cui îi pasă dacă există un cap al picioarelor sau nu? Putem practica de zor dubla morală!

***Bogdan Voicu** este sociolog.*

Adina POPESCU

Cum poți obține „viața autentică”?

cîteva însemnări despre documentarul observațional

Filmăm pentru a cincea sau a șasea oară prînzul muncitorului nostru chinez, Han, și al colegului său român. I-am așezat regulamentar la masa din plastic, de sub bolta de viță, cît mai departe de camera care zace neglijent pe un trepied ceva mai încolo, însă cu REC-ul pornit. Ei nu știu asta – ar trebui să mănînce împreună, unul în fața altuia, fără a bănui că sînt, de fapt, filmați. Le-am adus mici gata făcuți de la Cora, niște fasole bătută într-o caserolă, niște cartofi prăjiți, muștar, pîine. De cînd muncește în România, Han e familiarizat cu mititeii, îi mănîncă la fel ca orice român, uneori înfigînd scobitori în ei, alteori direct cu mîna. Desigur, nu faptul că un chinez mănîncă mici este miza scenei. Ne interesează interacțiunea dintre cei doi, ciocnirea dintre două culturi atît de diferite. Românul a fost „instruit“ să-l tragă de limbă pe Han, să-l provoace, însă ori n-a înțeles ceea ce i s-a cerut, ori n-are chef de conversație, căci de obicei înfulecă și tace. E mult mai preocupat să-și umple burta – pentru un băiat sărac de prin Voluntari care muncește cu circa și cu ziua contează mult mai mult mîncarea decît „exoticul“ său companion sau decît filmul nostru. La primele două prînzuri, cînd camera era pusă pe ei și se știau filmați, cei doi au tăcut tot timpul. La al treilea, am dus camera ceva mai departe, iar cei doi au avut scurte dialoguri monosilabice – „Dă-mi sarea!“, „Mai vrei bere?“ etc. Pe la al patrulea, parcă se lega ceva-ceva. Românul l-a întrebat pe chinez cum e să mănînci cu bețe. Chinezul o rupe binișor pe românește, i-a explicat, i-a arătat, însă n-a ieșit nimic amuzant din asta. Dar iată că acum românul, între două îmbucături, are brusc o curiozitate și-l întreabă pe chinez cînd are de gînd să se întoarcă în China, la nevastă și la copii (sau și-a amintit că, la un moment dat, l-am rugat să-l întrebe asta, printre altele). „Nu știu“, răspunde Han un pic iritat, în fond ce treabă are prostul ăsta din România cu nevasta lui din China? Românul insistă și-l tachinează pe chinez: „Și dacă între timp nevasta pleacă cu altul?“ Han se enervează de-a dreptul, îi stă micul în gît, însă nu-l ajută prea bine bruma de limbă română pe care o știe ca să-i dea o replică usturătoare colegului său. Se înroșește și spune doar atît: „Ce face?!“ Însă muncitorul român nu vrea un conflict la locul de muncă și o dă pe glumă: „Lasă că-ți găsești tu altă femeie, la România“. În prezența chinezilor, românii au tendința să vorbească stîlcit, ca și ei. Han rîde, nu-i displace ideea. „O să facă mîncare!“ Preocuparea comună pentru mîncare este singura care îi unește pe cei doi, conversația cu potențial (de destăinuire, emoție etc.) se încheie sec aici. Este singurul moment de un minut și ceva pe care l-am reperat la vizionare și pe care l-am ales din cele două ore de material brut cu prînzul celor doi ca să apară în montajul final al filmului. În rest, au fost două ore de tăceri, priviri goale, replici reziduale care nu ne foloseau la nimic.

Cam așa arată o încercare de a obține o scenă de viață autentică într-un documentar observațional. În care nu vrei să intervii ca autor, oamenii trebuie să apară pe ecran așa cum sînt ei în realitate, cu dramele și problemele lor, în care spectatorii să creadă și cu care să rezoneze. Dacă încerci să „regizezi“ ceva, de cele mai multe ori autenticul se duce naibii, pentru că oamenii nu sînt actori și apar notele false. Nu te mai crede nimeni și vei avea un film stîngaci, neconvingător. Cum reușești să captezi acest „autentic“? Filmînd mult, zeci de ore și uneori la întîmplare. Lăsînd camera „să meargă“ atunci cînd personajele tale habar n-au. Împrietenindu-te cu personajele tale, insinuîndu-te treptat în intimitatea lor, în așa fel încît protagoniștii să se obișnuiască cu prezența ta constantă: să știe că ești mereu acolo, lîngă ei, dimineața cînd se trezesc, la muncă, în mașină sau în tramvai, pe stradă, atunci cînd se îmbată sau cînd își bat nevasta, atunci cînd rîd sau cînd suferă, și să înceapă să te ignore. Pentru toate aceste lucruri ai nevoie de timp, mult timp la dispoziție pentru realizarea unui film (uneori de ani întregi). Un timp pe care ți-l sacrifici din viața ta. De multe ori, uiți s-o mai trăiești, devii captiv în viețile altora. Mai ai nevoie și de bani, de un buget care să-ți permită să-ți irosești (sau nu) tot acest timp. Și mai depinde și de oameni… Sînt unii care chiar din prima clipă în care îi cunoști sînt simpatici, volubili, fac poante, își pun viața pe tavă (nu e deloc cazul chinezilor, de pildă) și tu spui: gata, m-am scos, am dat peste un personaj „autentic“! Însă în momentul în care scoți camera, au un blocaj pe care nu vor reuși să-l depășească. Devin formali, scorțoși, niște fantoșe. Nu-ți mai oferă nimic, decît prețiozitate. Și te întrebi cum ai reacționa tu dacă ar veni cineva la tine în casă și te-ar filma non-stop. Ai fi tu însuți sau ai încerca să pari altcineva? Căci, în fond, camera nu e altceva decît o oglindă. Mai sînt oamenii timizi, introvertiți, aparent lipsiți de orice fel de charismă. Oameni obișnuiți, insignifianți, ce își văd de viața lor la care tu, un străin, încerci să ai acces, dintr-un motiv sau altul. Oameni care aparent nu reprezintă nimic, nu vor să fie filmați, însă cu timpul încep să te accepte, uneori mai mult din jena de a nu te refuza. Iar cînd vizionezi materialul brut ai o revelație – ei „apar“ altfel pe ecran, de parcă și-ar fi găsit în sfîrșit o modalitate de a se exprima, de a ieși la lumină, fiecare privire sau replică începe să aibă o semnificație. Și-ți spui: da, asta e viața lor, viața reală, în simplitatea ei! Atunci înseamnă că ai avut noroc și vei semna un film bun. Însă cum îți alegi personajele? Cum îi deosebești pe unii de ceilalți? Totul ține doar de intuiție?

„Nu scrii cu pasiune,
cu autenticitate,
decît atunci cînd ești încolțit.
Spiritul lucrează
sub presiune.
În condiții normale,
stă degeaba,
se plictisește,
plictisește.“

EMIL CIORAN

„Dacă spui adevărul,
nu trebuie să mai ții minte
nimic.“

MARK TWAIN

Oamenii vor suferință umană,
lacrimi sau, dimpotrivă, situații amuzante.

Îmi povestea un amic care credea foarte mult în subiect și în personajele sale că încerca să filmeze o scenă de familie – cină, discuții între părinți și copii, teme pentru școală, lucruri obișnuite. A sosit echipa (ideal pentru documentar este să nu fie mai mult de trei oameni), și-au instalat echipamentul, lumini, au verificat sunetul. Membrii familiei respective se învîrteau curioși în jurul lor. Amicul meu, regizorul, a spus: „Hai să filmăm!“ În acel moment, mama, tatăl și cei doi copii au încremenit, aproape în poziție de drepți, așa cum erau îmbrăcați, în haine de casă și papuci. „Ce trebuie să facem?“, a îndrăznit tatăl. „Faceți ce faceți voi de obicei, ca și cum noi n-am fi aici!“ Această indicație „regizorală“ li s-a părut celor patru aproape imposibil de îndeplinit. „Păi… noi de obicei nu facem nimic!“ Totuși, pînă la urmă, s-au prefăcut că „fac“ ceva și scena a ieșit prost, pentru că improvizarea „nimicului“ poate să fie penibilă. Însă, de cele mai multe ori, viața noastră „autentică“ e alcătuită din nimicuri, dintr-o înșiruire de gesturi și acțiuni repetitive, banale. Dincolo de „nimic“ sînt îngropate adînc alte lucruri care pot să transpară sau nu: traume, frustrări, conflicte, drame nemărturisite. Cîteodată, e suficient un schimb de replici, o clipă de neatenție în care te tai la deget în timp ce pregătești cina, pentru ca ele să înceapă să iasă la suprafață.

Oamenii nu vor să vadă filme despre „nimic“, vor suferință umană, lacrimi sau, dimpotrivă, situații amuzante. Chiar și atunci cînd e vorba despre documentar, vor spectacol. În încercările mele de a face film documentar, m-am tot întrebat cît de departe sînt dispusă să merg pentru a obține tot acest spectacol. Sau de a forța „autenticul“. Și mi-am dat seama că nu prea departe, fiindcă avem nevoie cu toții de intimitate și de discreție.

■ ■ ■

Teodor TIȚĂ

Autenticitatea e supraevaluată

Foarte probabil, proaspătul premier al României n-a apucat să discute prea mult cu consultanții politici care, aproape sigur, fac deja coadă la ușa lui. Sau poate nu îi ascultă. Nu vom ști asta niciodată. Cert este că, de 1 Decembrie, dl Dacian Cioloș a fost protagonistul celui mai emoționant moment al festivităților de ziua națională, recunoscute în general ca manifestări de patriotism necredibil, chiar un pic stînjenitor, și fără cine știe ce consecințe în restul anului.

Grație unei jurnaliste de la România TV (dintre toate televiziunile), l-am putut vedea pe premier discutînd cu soția unui militar căzut pe frontul din Afganistan. Discuție firească, umană, scoasă cumva din scenariul tezist al festivităților. Apoi l-am văzut pe premier consolîndu-l pe unul dintre fiii doamnei. Din nou, natural, uman…

Mai tîrziu a apărut și un instantaneu cu premierul discutînd cu un soldat în scaun cu rotile. Relevantă aici nu a fost neapărat discuția, cît poziția premierului. Stă lîngă scaunul soldatului, aproape pe asfalt, privește în sus către interlocutor. Soldatul pare să trateze firesc discuția. O conversație firească în care autoritatea, dacă este prezentă, e mai degrabă în scaun decît alături.

Imaginile astea au avut parte de mii de distribuiri pe rețelele sociale și, lucru rar pentru cineva aflat în funcția dlui Cioloș, au fost lipsite de comentarii negative, nihilism, ironie etc. Sigur, premierul era la prima ieșire oficială după investitură. S-a întîmplat să fie Ziua Națională, însă valul de emoție stîrnit a fost autentic și a părut prea puțin efectul unor scenarii sau al momentului. Majoritatea comentariilor pe care le-am văzut insistau asupra „autenticității“ care transcedea imaginile.

Să arăți empatie în public nu e chiar cel mai ușor lucru. Numărul stînjeniților care strîng copii în brațe prin clipuri electorale o dovedește cu prisosință. Jena și inadecvarea trec adesea ecranul și au un mic iz de ridicol. Însă autenticitatea în mediile politice trece de băile de mulțime. Traian Băsescu a trecut multă vreme drept autentic și ăsta a fost unul din principalele lui atuuri în competițiile electorale. Victor Ponta, de asemenea.

Discursul liber, inteligent, în care punctajul de partid (aproape întotdeauna e un punctaj) e strecurat ținînd seama de fluența discuției și folosind cuvinte proprii, e destul de rar. Iar publicul remarcă lucrurile astea. Remarcă și răsplătește. Audiența, voturile se calculează și în funcție de competența discursivă a politicianului.

Dacă vreți o comparație, aduceți-vă aminte de uriașul și – s-a dovedit ulterior – inutilul efort de propagandă din jurul lui Dan Voiculescu. Niciodată fostul lider al PC și actual deținut de drept comun nu a reușit să răzbată în topurile încrederii. Niciodată. Ca să parafrazez o expresie cunoscută, unde nu e, nici publicul nu dă.

Cît despre Traian Băsescu și Victor Ponta, cei doi au transformat naturalețea într-un fel de automatism obositor și mai toate punctele cîștigate prin discursuri și gesturi nescriptate s-au transformat în note de plată. Pentru că întotdeauna naturalețea și onestitatea sînt probate.

De asta, de cele mai multe ori, politicianul (român sau de aiurea) preferă scenariul și clișeele. E un fel de poliță de asigurare pentru viitor. E o tranzacție acolo, acceptată, pînă la urmă, și de public. Pe termen lung, excesul de naturalețe e văzut ca nepoliticos sau ca o dovadă de imaturitate.

Pentru că orice interpretare cinstită ne va spune asta: natural înseamnă onest, iar onest înseamnă, de la un punct încolo, retragere, demisie, pas înapoi.

În fapt, autenticitatea e doar un joc mai subtil de percepție. Aceleași cuvinte, spuse în același context de doi oameni diferiți, pot atrage reacții complet diferite. Ține mai mult de context, de ceea ce publicul știe deja și de ceea ce așteaptă de la politicianul respectiv. Cu toții se nasc autentici, nici unul nu sfîrșește așa.

Evaluarea carierei unui politician ține cont de cît de „autentic“ este doar cît timp acesta e activ. Cît timp candidează, guvernează și reprezintă pe cineva. În rest, privirile retrospective țin cont mai degrabă de rezultate și mai puțin de charismă. Știe cineva cît de autentic a fost Cuza?

***Teodor Tiță** este jurnalist.*

Top al sloganurilor politice

Discursul politic este, pînă la urmă, un produs de marketing. De la cercetări antropologice și psihologice la formule lingvistice, discursurile oamenilor politici sînt făurite după chipul și asemănarea potențialilor votanți, pe care îi „targetezi“ precum faci cînd vrei să vinzi o cremă cosmetică pentru un anumit segment de vîrstă. Pentru 20 de ani, promovezi produsele cu extracte de fructe, pentru 30 și peste, substanțele „active“.

În politică, folosești sloganurile. Am descoperit un top neoficial al sloganurilor politice vehiculate de-a lungul timpului pe dailybusiness.ro:

10. *Rămîn la datorie, cu aceeași implicare* – Andrei Chiliman, primarul sectorului 1, alegerile locale din anul 2012.
9. *El poate* – Petre Roman, alegerile prezidențiale din anul 2000.
8. *Salvați România! S.O.S. Poporul Român!* – Corneliu Vadim Tudor, alegerile prezidențiale din anul 2009.
7. *Vin la Primărie* – Traian Băsescu, alegerile locale din anul 2000, pentru Primăria Capitalei.
6. *Un președinte pentru liniștea noastră* – Ion Iliescu, alegerile prezidențiale din anul 1992.
5. *De ce le este frică, nu scapă. Hai la referendum!* – Traian Băsescu, referendumul din anul 2009 pentru Parlament unicameral și reducerea numărului de parlamentari la 300.
4. *Învingem împreună* – Mircea Geoană, alegerile prezidențiale din anul 2009.
3. *România bunului-simț* – Crin Antonescu, alegerile prezidențiale din anul 2009.
2. *Votează schimbarea* – alegerile parlamentare din anul 1996.
1. *Aproape de oameni, împreună cu ei* – Ion Iliescu, alegerile prezidențiale din anul 2000.

Sursa: http://www.dailybusiness.ro/bloguri/allen-nedelcu

Arsenia G. BARANGER

Autenticitate și performanță

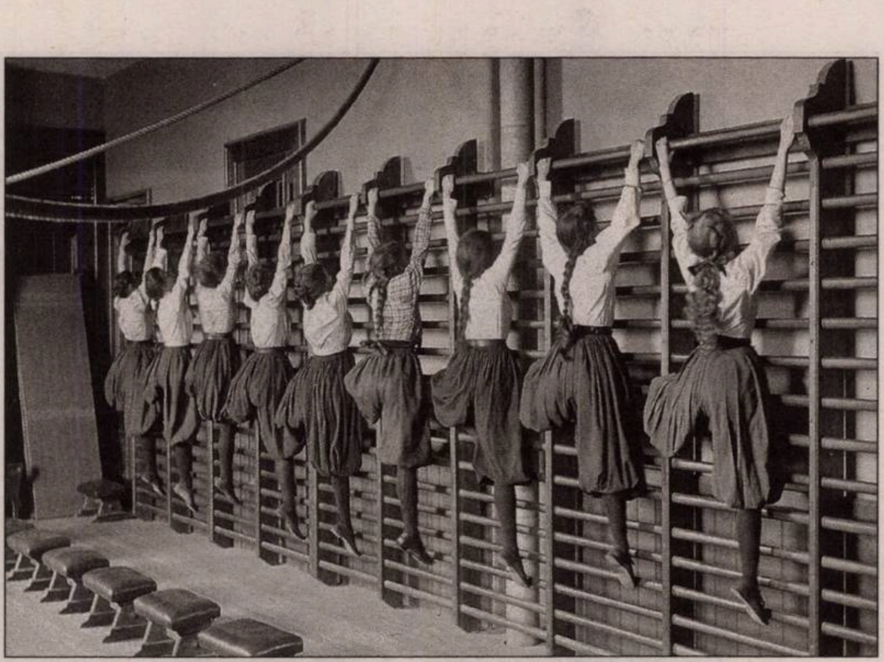

Anul acesta m-am bucurat să fiu invitată ca vorbitor în fața studenților Universității Politehnice București, în cadrul unei conferințe despre modele profesionale de urmat pentru orientarea în carieră. Tema prezentării a fost despre cum poți reuși să performezi de fiecare dată, chiar și atunci cînd schimbi radical domeniul de activitate, orașul și, implicit, oamenii cu care te înconjori.

Am dat atunci o definiție personală despre ce înseamnă performanță pentru mine: atunci cînd îmi așez seara capul pe pernă, să am certitudinea că am făcut tot ceea ce mi-a fost omenește cu putință pentru acea zi, chiar dacă vorbim de activități profesionale, sociale sau familiale.

Am vorbit despre o parte dintre principiile pe care le-am urmat, iar cel mai drag principiu a fost autenticitatea. Este de departe cea mai bună cale spre performanța personală și profesională.

Să fiu autentică este un subiect care m-a preocupat toată viața, încă din copilărie și cu mult mai mult ulterior, în viața profesională, atît ca angajat, cît și ca antreprenor, pentru că am descoperit care sînt beneficiile reale pe care le poți obține atunci cînd poti rămîne autentic/ă, indiferent de influențele exterioare. Este nevoie de multă încredere în capacitatea de reflecție interioară, de o doză mare de curaj, izvorîtă dintr-o puternică credință în crezul personal și, nu în ultimul rînd, de asumarea unor nevoi, obligații și responsabilități. Cînd spun spirit antreprenorial, mă refer la o anumită mentalitate, de fapt. Dacă reușești să rămîi autentic în deciziile tale, vei deveni mult mai eficient ca lider. Echipa, clienții și partenerii de afacere vor vrea să urmeze un lider, un antreprenor autentic și inspirațional.

În linii generale, indiferent de momentul în care te afli în viața personală și, implicit, profesională, există multe temeri legate de efortul de a rămîne autentic, deoarece implică deținerea unei doze mari de curaj. Iar acest lucru devine o provocare zilnică.

Dar ce înseamnă să fii un antreprenor autentic? Chiar dacă a început să fie un termen destul de uzitat, pornesc de la definiția cuvîntului din DEX. *Autentic:* care este conform cu adevărul, a cărui realitate nu poate fi pusă la îndoială. Să fii autentic înseamnă să fii o versiune nemodificată, reală, a ta.

„Onestitatea și autenticitatea
te fac vulnerabil.
Totuși, fii onest
și autentic.“

MAICA TEREZA

Altfel spus, un antreprenor autentic este acea persoană care înțelege că a construi o afacere are ca scop un motiv mult mai aspirant decît simplul motiv de a obține o securitate financiară. În acțiunile lui, el este condus de un vis propriu și înțelege să acționeze pentru a-și construi nu doar „o afacere“, ci afacerea care se pliază perfect pe stilul de viață propriu dorit.

Pe parcursul experienței mele de douăzeci de ani, atît în mediul de afaceri antreprenorial, cît și de corporație, am avut ocazia să cunosc persoane împlinite profesional, împlinire care nu s-a realizat prin sacrificarea vieții personale, ci prin faptul că au reușit să nu abdice de la principiile lor fundamentale, de la lucrurile cu adevărat importante în viața lor și au reușit să rămînă autentice. Pornind de la experiența acestor oameni, dar și de la experiența proprie în a reuși în viață, am identificat cinci caracteristici de top pe care le are un antreprenor autentic.

Să fie vizionar. Modelul vechi de antreprenoriat se bazează pe o atitudine de rebeliune a celui care vrea să inițieze o afacere; cele mai frecvente motive de inițiere a unei afaceri, în acest model, sînt punctuale: un șef nesuferit, dorința de a nu mai avea șef și de a fi liber, credința deținerii mai multor cunoștințe tehnice decît oricine altcineva, care sigur îl vor ajuta să construiască afacerea. De cele mai multe ori, afacerile construite pe acest model sînt destinate eșecului.

Acolo unde alții văd obstacole,
el vede oportunități de dezvoltare.

Antreprenorul autentic are aspirații înalte și o viziune clară a ceea ce poată să devină afacerea care este în mod obligatoriu modelată după stilul personal. El vede modelul de afacere dintr-o altă perspectivă a vieții personale, în care este inclusă afacerea pe care o creează.

Să fie „non-individual“. Antreprenorul tradițional are ca unic scop construirea unei afaceri care se rezumă doar la atingerea unor indicatori financiari de performanță. Dar cînd aceștia sînt atinși, ce rămîne? Care este următorul pas? Antreprenorul autentic este animat de țeluri mult mai mari, în care nu-și rezumă viața doar la propria persoană, ci contribuie în bine și la viețile altora. El reușește întotdeauna să rămînă conectat la aspirațiile lui înalte și își exploatează la maximum potențialul creator pentru a le atinge. Acolo unde alții văd obstacole, el vede oportunități de dezvoltare și antrenează ușor alte persoane în acest demers.

Să fie echilibrat. Un antreprenor tradițional nu va interveni la timp pentru a monitoriza rezultatele și a insista pe standarde mai ridicate sau schimbări, avînd o autoritate abdicată. Abdicarea nu e permisă. Dar nici micromanagementul și prea mult control, deoarece va împiedica angajatul de la un curs de dezvoltare personală sau va începe să gîndească pe cont propriu. Antreprenorul autentic, magnetizat de atingerea aspirațiilor sale înalte, găsește un echilibru între micromanagement și abdicare, iar acest lucru începe cu o atitudine care poate fi definită ca „predare controlată“ sau „detașare interesată“. În acest demers, întotdeauna va fi înconjurat de oportunități și de persoane dornice să participe la acest deziderat. Cînd ia decizii, este echilibrat, dar eficient.

Antreprenorul autentic
are aspirații înalte și o viziune clară.

Să fie „împlinit“. Un antreprenor tradițional va dezvolta afacerea încercînd să mențină un echilibru al balanței între viața personală și afacere. Chiar dacă reușește să obțină ceea ce și-a dorit cu afacerea lui, este totuși neîmplinit, uneori chiar nefericit. De ce? Pentru că el nu a realizat că viața personală e un cumul de factori: familie, prieteni, profesie, afacere, spiritualitate, hobby etc. și, dacă a sacrificat acele lucruri în favoarea dezvoltării afacerii, el se simte neîmplinit. Un antreprenor autentic e conștient de cumulul de factori care naște „de ce“-ul interior ca motor al acțiunilor întreprinse pentru a-și dezvolta afacerea. El știe să-și alinieze valorile fundamentale, de la care nu abdică, cu credințele și aspirațiile, pentru a-și împlini viața și destinul.

A cincea caracteristică e încrederea. Un antreprenor tradițional crede că „nimeni nu poate face lucrurile la fel de bine ca mine“. Expresia poate fi corectă, dar nu e o scuză. Un antreprenor autentic știe că pentru atingerea aspirațiilor are nevoie de o echipă în care să creadă. Va recruta talente reale și apoi le va susține cu indicatori de performanță-cheie. Va fi o sursă permanentă de inspirație pentru ei, un adevărat lider, ceea ce conduce în final la dezvoltarea unei afaceri autentic prospere.

Dacă ești antreprenor sau te gîndești să devii unul, însușirea acestor cinci caracteristici de top ale unui antreprenor autentic îți va aduce multe beneficii. Dacă ești decis să-ți dezvolți afacerea așa cum dorești, fără a sacrifica ceva din viața personală, atunci ai făcut un pas înainte.

Arsenia G. Baranger *este* coach, *CEO Espora Evolutiv Business.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Nimic nou pe frontul sindicaliștilor

Vreau să aflu mai multe despre activitatea Federației Sindicatelor Libere din Învățămînt. Intru pe site-ul federației și dau click pe fiecare secțiune în parte. Ce descopăr:

1) Ultimele date despre strategia și obiectivele sindicaliștilor sînt din 2012. Altele nu există, așa încît nu avem altă soluție decît să analizăm ce s-a întîmplat pînă acum trei ani și să ne minunăm că, la cîtă treabă e de făcut în învățămînt, federația a găsit totuși cu cale să își ia o pauză. Lista e plină de obiective mărețe și generoase: reforma salarială în învățămînt, reforma programei școlare și a pregătirii profesionale a cadrelor didactice etc. În general, fiecare punct este acoperit de solicitări făcute Guvernului și instituțiilor de stat, mai nimic despre eforturile proprii. La ultimul punct citim despre desfășurarea unor proiecte în baza unor parteneriate de colaborare cu alte sindicate: aflăm că FSLI are încheiate astfel de parteneriate cu organizații internaționale extrem de importante și de relevante pentru schimbul de informații: Sindicatul Profesorilor din Israel, Sindicatul de Educație și Cercetare din Egipt, Sindicatul Profesorilor din Turcia, Confederația Sindicatelor Creștine-Învățămînt Belgia, Sindicatul Educației Naționale din Bulgaria și Ungaria.

2) FSLI are numeroase departamente, așa cum îi stă bine unei organizații eficiente, puse pe treabă: pe proiecte, pe relații cu publicul și media, pe resurse umane, pe organizarea și funcționarea învățămîntului etc. Numai că activitatea lor este învăluită în mister: nu poți afla decît numele coordonatorului, nu și isprăvile lui propriu-zise.

3) Intru în arhiva de informații despre activitatea federației. În anul 2015 – ne aflăm la sfîrșitul lui – găsim consemnată o unică activitate: apărarea dreptului la grevă. În anul 2014, activitatea a fost una preponderent internațională, cu o mică și tristă excepție: decesul, „după o lungă și grea suferință“, al unui lider de sindicat din Prahova. În rest, două seminarii, trei conferințe din străinătate și un „euromiting“. În 2013, lucrurile stau ceva mai prost: un mesaj de solidaritate al unei școli din Buzău cu mișcările de protest împotriva desființării unei școli de arte și meserii din Timișoara, poze de la un miting al federației, anunțuri în presa internațională despre același miting. Anul 2012 lipsește cu desăvîrșire.

4) Site-ul mai conține și secțiunea presă. Știrile despre FSLI nu pot fi accesate. Doar cele generale din educație, dar nu cele din 2015, ci doar cele din 2011. Iată informațiile care ne pot da o imagine relevantă despre școala românească din anul cu pricina: proteste la fabrica de automobile Mioveni, șase școli din Ialomița au fost sparte și s-au furat calculatoarele, firmele mici au nevoie de reglementări simplificate, descrierea unei greve a studenților în care aceștia sînt solicitați să scoată pe fereastră cearșafuri pe care să scrie „protestatari“ și să trimită Ministerului Educației un pachețel care să conțină zacuscă, murături, slănină, salam. Tot din știrile despre educație pe anul 2015 mai aflăm că elevul român este rasist și dornic de dictatură, că o elevă în scaun cu rotile a născut și că sindicatele din Poliție cer demisia Guvernului.

5) Intru pe forumul federației. Și aici, slabă mișcare: postări din 2011, cel mult 2012, toate referitoare la salarizare, tichete și prime de vacanță, indemnizații de sarcină, decontarea navetei, spor de doctorat și „lipsă bani salarii“, așa cum sună, caragialesc, postarea unui profesor.

6) Sindicaliștii au și un centru de formare profesională. În secțiunea dedicată lui sîntem informați că el există și că susține cursuri de formare profesională. Orice altă întrebare, de tipul cine, cînd, unde, cum, în ce condiții, cu ce rezultate, se pierde în negură. Există, totuși, prezentarea unui proiect de formare, realizat în 2013, în parteneriat cu un centru de profil din Spania. Despre ce este vorba: 60 de profesori (cu precădere metodiști, directori sau membri ai colegiului național al FSLI) se duc la Madrid, pe bani din fonduri europene, se instruiesc și se întorc în țară să îi instruiască și pe alții. Drept care sîntem asigurați că, de fapt, prin „diseminarea informației“, beneficiari ai proiectului sînt toți cei 198.000 de membri ai federației. După prezentarea scopurilor deplasării la Madrid, urmează informații culturale despre orașele Spaniei, obiectivele turistice care pot fi vizitate și modul de îmbarcare în avion.

Cam asta e tot ce găsești pe site-ul celei mai mari federații sindicale a învățămîntului din România. Nu prea folositor, din moment ce informațiile nu mai sînt de actualitate. Și nu prea mult, pentru cîte sînt de făcut în școala românească.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

■ ■ ■

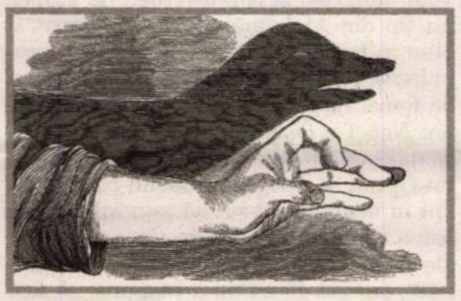

Iaromira POPOVICI

bazar

(Și eu am fost) Moș Crăciun

Cred că în fiecare generație trebuie să existe cîte unul dintre copiii ăia uitați în copilărie, scăpați în butoiul cu mitologizări și idealizări excesive. Care, odată intrați acolo, prind atît de mult gustul irealității, suprarealității, realității paralele sau cum mai vrem să-i spunem, încît nu mai pot ieși (în pofida riscului de a se îneca).

Eu am fost, cu siguranță, unul dintre copiii aceia. Am crezut în Moș Crăciun pînă la 13 ani. Și nici nu aveam cum să nu cred, cînd am crescut într-o familie pentru care mitologia era realitate. Tatăl meu era principalul responsabil al acestui fel de supraviețuire, pînă la urmă, într-o, de fapt, mizerabilă Românie comunistă. Care mie, pe vremea aceea, și datorită lui, mi se părea aproape idilică.

Tatăl meu se apropia, din punctul ăsta de vedere, de personajul lui Roberto Benigni din *La vita è bella*, care a reușit să-și țină băiatul nu doar în viață, ci și fericit în lagărul nazist, spunîndu-i că totul e un joc. Și în vremea lui Ceaușescu, realitatea, pentru mine, copil fiind, nu prea conta. Știam doar că erau niște reguli pe care trebuia să le respectăm ca să nu ne ciocnim prea frontal cu ea, și anume: cum spuneam eu pe vremea aia, „să fim patrioți în bloc“ (doar în bloc, pentru că am observat că la casă nu se aplica regula, bunicii mei ascultau în fiecare dimineață Europa Liberă cu geamurile larg dechise), adică să nu spunem, cu voce prea tare măcar, nimic rău de regim, nici măcar bancuri; apoi, la școală, trebuia să păstrez aparențele, adică să fac, mereu, introduceri standard la compunerile de la română, privind vitejia și neclintirea poporului român etc.

Dacă făceam aceste mici concesii, puteam să-mi văd înainte de existența mea cvasi-imaginară, care presupunea, printre altele, următoarele: o prietenă imaginară, Cari Maca, rață cu trup de om (de unde și pînă unde, habar n-am) care mă însoțea peste tot și căreia îi țineam locul în troleibuzele 82 și 87, o desenam și care a dispărut, în neant, pe la vîrsta adolescenței, așa, pur și simplu, precum elefantul roz, Bing Bong, din *Inside Out;* transpunerea membrilor familiei în regim zoologic, tatăl meu și cu mine fiind niște lupi antropomorfizați (în desenele și poveștile pe care le făceam) și mama mea – o pisică; cultivarea frecventă (despre care am mai scris) a Zînei mării, aducătoare de cadouri la Mangalia; și a Ursului Nounourse, care făcea același lucru la Sinaia, prin scorburi sau pe la Cota 1400. Și, nu în ultimul rînd, venirea lui Moș Crăciun și a lui Moș Nicolae.

Astăzi, cumva, ei au rămas esența acestei lumi a copilăriei în care aproape totul e posibil. Deși acel tot se întîmpla pe vremea lui Ceușescu, eu le scriam scrisori și lui Moș Nicolae, și lui Moș Crăciun. Pentru că nu erau adrese din Laponia ca acum, găsisem totuși o modalitate de a le trimite: cumpăram cîte un balon galben, cu heliu, din fața Romartei copiilor sau din Cișmigiu, legam scrisoarea de balon și o trimiteam în cer. Alteori scriam scrisoarea, o puneam în plic, scriam Moș Crăciun pe plic și o puneam pur și simplu în cutia de scrisori, la orice poștă.

În ce mă privea, sistemul funcționa. Eu scriam ce îmi doream (desigur, mai scriam și chestii despre mine, adăugam desene), Moșii îmi aduceau mai de fiecare dată ce ceream. Moș Nicolae îmi lăsa în ghete, sistematic, ce era de lăsat. Iar „Moș Crăciun“ venea, în fiecare an, pe 24 decembrie, pe la ora 9 seara, invariabil, în carne și oase, cu sacul în spinare. În fiecare an făcea aceleași bancuri, ușor răutăcioase, care mie, însă, mi se păreau delicioase. Pentru că discursul era același, invariabil, trăsesem concluiza că așa e Moș Crăciun, are și latura asta malițioasă, ușor vulgară. Nu mă deranja, cu mine, una, se purta mereu impecabil, îmi aducea fix ce ceream, mă lăuda și avea răbdare, mereu, să-mi asculte repertoriul cu grijă însușit, fie că era doar o poezioară de patru versuri în engleză. Doar pe unchiul meu nu-l prindea niciodată, pentru că acesta se ducea, an de an, fix pe la 8,30 noaptea, să cumpere cîte ceva (vodcă, parcă zicea) de la magazinul din colț (cred că nu aveam habar de orarul magazinelor ceaușiste de pe vremea aia). Același unchi se întîlnea doar, de fiecare dată, cu Moșul pe scările blocului cînd el se întorcea, iar acesta pleca.

La școală se vorbea, de prin clasa a patra, a cincea, că nu există Moș Crăciun. Eu refuzam cu îndîrjire să cred așa aceva, pentru că știam, de acasă, că la școală se spun vrute și nevrute, și că adevărul e acasă. Doar că, într-o zi, nu știu cum s-a făcut că, deschizînd debaraua din hol, am dat de cadourile pe care aveam să le primesc două zile mai tîrziu. Ar fi trebuit să fiu distrusă, ținînd cont de toată irealitatea copilăriei mele. Dar nu: din anul ăla, mult timp, m-am făcut eu Moș Crăciun. Mi-am încropit un costum, mi-am pus barbă, am luat un sac și am împărțit cadouri celor care, pînă atunci, mă răsfățaseră atît de perfect. Și am fost foarte fericită.

■ ■ ■

„O antologie e ca o valiză“

– interviu cu John FREEMAN –

Am făcut cunoștință într-o pauză a conferinței The Power of Storytelling (www.thepowerofstorytelling.org). S-a uitat zîmbind la mine și a zis: „Aha, deci tu ești intervievatorul care o să-i ia interviu intervievatorului“. Am zis: „Da, e totul foarte meta“, și am rîs. Deși, de fapt, nu eram chiar așa de relaxată. ***John Freeman*** *le-a luat interviu (aproape) tuturor scriitorilor mei preferați din America. Și, pe lîngă ei, (aproape) tuturor scriitorilor care contează în momentul ăsta în literatura mondială. Cele mai bune profiluri – Doris Lessing, Haruki Murakami, Salman Rushdie, Ian McEwan, Don DeLillo, Norman Mailer, Philip Roth, John Updike, David Foster Wallace ș.a. – au fost adunate în antologia* Cum să citești un romancier *(Editura Vellant, 2015, trad. de Anca Bărbulescu). John Freeman e critic literar, editor, scriitor, profesor. A fost, timp de cinci ani, responsabil de coordonarea revistei* Granta. *Anul acesta, a lansat propria revistă, pe care a botezat-o, simplu,* Freeman's Journal.

Dacă ne uităm la această colecție impresionantă de profiluri, am fi tentați să credem că, atunci cînd erați copil, puneați o mulțime de întrebări și citeați o grămadă. Așa e?

Nu am citit la modul serios pînă în adolescență. Familia mea s-a mutat în California cînd aveam vreo 10 ani, și abia în liceu am citit, de pildă, *1984*, care m-a captivat cu totul. Tata era convins că voi deveni un imbecil, din cauză că școala din Pensylvania era mult mai grea decît școala din California, așa că ajunsesem, dintr-un elev mediocru, unul foarte bun. Tata a luat lista de lecturi din East Pennsylvania și s-a asigurat că citesc toate cărțile din ea. Verile, în timp ce prietenii mei ieșeau la întîlniri sau se duceau în tabere de sport, eu mă ocupam cu lista de lecturi de la tata. Pînă la urmă, am reușit să le termin pe toate, deși unele dintre ele erau destul de complicate, cărți despre creștinism sau jurnale de călătorie prin America. Le citeam pe astea grele, după care le „înșelam“ cu altele, iar cititul a devenit o plăcere, o modalitate de a scăpa de *ne*plăcerea cititului. Așa am început să citesc.

Dar nu am fost un copil curios. Părinții mei erau asistenți sociali, ei erau cei care puneau mereu întrebări, foloseau diverse formule narative în metodele lor terapeutice. Mama punea multe întrebări, tata punea întrebări de detectiv – „La ce oră ai ajuns aseară acasă?“ – și nu îl puteai minți, căci te tot bătea la cap cu asta. Nu prea m-a interesat să pun întrebări oamenilor pînă cînd am ajuns la facultate, și nici atunci nu avea legătură cu jurnalismul în sine, cu autorii. Aveam vreo 20 de ani, eram în anul III la Științe politice și am aflat că facultatea avea fonduri pentru a aduce scriitori ca să discute cu studenții. Eram editorul ziarului facultății, iar unul dintre eroii mei era Roger Rosenblatt, de la *Time*. Am convins departamentul de Engleză să-l invite să vorbească în campus. Iar el a acceptat, nu-mi venea să cred că acceptase să vină, cu trenul, trei ore, ca să vorbească la o școală mică dintr-o suburbie a Philadelphiei. I-am trimis cererea prin fax, m-a sunat la cămin și mi-a spus că vine și că va vorbi despre *storytelling*. Au venit cam 80 de studenți și l-au ascultat spunîndu-ne povești despre cum a făcut reportaje din Rwanda… Asta cred că înseamnă știrile – nu îți afectează viața, dar sînt parte din povestea umană care se întîmplă acum. Intrăm într-o lume în care oamenii nu mai citesc decît lucruri despre care vor să știe – și sînt multe lucruri despre care nu vor să știe, pentru că sînt neplăcute, dar ar trebui să aibă cunoștință de ele, căci prin această cunoaștere colectivă funcționează civilizația. Așadar, Roger a venit și a vorbit, și, din momentul ăla, mi-am zis că vreau să fac parte din lumea editării, a publicării, a *storytelling*-ului și a interviurilor. O anume persoană, la momentul potrivit, te poate face să te gîndești: „Pot și eu să fiu așa“. Aceste prime întîlniri sînt foarte importante. După vizita lui Rosenblatt, am devenit obsedat de ideea de a aduce *speaker*-i în campus. L-am mai chemat apoi pe Allen Ginsberg. Venise cu un tip care părea să fie asistentul sau ajutorul sau iubitul său – sau toate trei –, iar singura lui ocupație era să care armoniumul lui Ginsberg – un fel de acordeon. A venit, ne-a vorbit despre Ezra Pound, a spus povești despre Jack Kerouac, despre călătoriile sale în Japonia și prin alte părți… A vorbit mult despre budism. A fost minunat. Să am tipul ăsta de experiență, să-i văd pe Ginsberg și Rosenblatt, mi-a schimbat direcția în viață.

V-ați împrietenit cu unii dintre autorii pe care i-ați intervievat?

Nu neapărat. Mulți dintre ei – David Foster Wallace, John Updike, Ian McEwan sau Kazuo Ishiguro – erau oameni cu care aveam relații bune, dar nu eram prieteni. Le întîmpinam amical apariția unei cărți noi, eram interesat de munca lor, le luam interviuri, însă nu mă invitau la ei acasă. Cîțiva scriitori mi-au devenit prieteni, ceea ce nu e un lucru bun, căci în America nu poți scrie despre prieteni. Și nu am mai scris despre ei după aceea. E cazul lui Aleksandar Hemon, care îmi e prieten, sînt nașul fetelor lui, i-am luat un interviu despre *The Liar* și, pentru că eram prieteni, îl puteam aborda și-i puteam pune întrebări într-un mod în care un străin n-ar putea. Acum, dacă aș vrea să scriu o cronică la una dintre cărțile lui, nu m-ar lăsa nimeni din SUA, ar spune că sînt subiectiv.

„Să-i văd pe Ginsberg și Rosenblatt, mi-a schimbat direcția în viață.“

Mă gîndeam zilele trecute că, atunci cînd faceți un interviu cu cineva pe care îl admirați, s-ar putea să fie și un act de egoism, pentru că vreți să aveți o oră cu un scriitor, să aflați ce e în mintea lui. Pe de altă parte, o faceți și pentru cititori, sînteți un intermediar.

Asta îmi amintește de ce a spus Robert Krulwich despre munca sa ca producător la radio – sigur că da, este un act egoist. Sînt interesat în mod egoist de oameni și speranța mea e că și alții vor fi la fel de interesați ca mine. E o modalitate de a aborda o poveste. Ca scriitor sau ca editor, e greu să prevezi ce anume le va stîrni interesul oamenilor. Tot ce poți să speri e că ce te interesează pe tine o să intereseze și pe altcineva. Dacă mergi la un interviu sau surprinzi o poveste cu suficientă implicare, poți transmite asta altora, prin felul în care faci reportajul sau prin întrebările tale. Atîta timp cît nu ești foarte precis. De exemplu, odată i-am luat un interviu lui Seamus Heaney. Să zicem că eu aș scrie sonete și l-aș fi întrebat doar despre asta. Atunci ar fi fost o formă rea de egoism, căci mi-aș fi folosit jumătatea de oră cu el în scopuri personale.

Care e timpul ideal pentru un interviu?

De la o oră-două în sus. Odată ce trece de asta, trebuie să poți face o poveste, dar trebuie să ai și spațiu ca să poți folosi cît mai mult, să construiești o narațiune. Mi-am petrecut trei-patru ore într-o după-amiază cu Jim Crace, și mi-a ieșit un text de 900 de cuvinte – în cazul ăsta, trebuie să faci un pas în spate puțin și să te întrebi care e de fapt povestea aici. Intelectual vorbind, e foarte provocator și distractiv, un fel de interviu-origami. În ultima vreme, am încercat să fac interviuri mai lungi, să-mi petrec cîte o jumătate de zi cu un scriitor. Cred că atunci cînd ajungi la 3-5000 de cuvinte, poți spune mai multe lucruri, poți surprinde cu totul altfel textura, sensul.

Ați realizat un număr impresionant de interviuri. A devenit o rutină?

Nu, evoluția mea ca intervievator a fost exact invers. Cînd am început, mergeam la interviuri cu o grămadă de întrebări pregătite, dar făceam cam același lucru – nu aveam întrebări identice de fiecare dată, dar abordam totul dintr-un unghi similar. Pe măsură ce am început să mă liniștesc la interviuri, mi-a păsat mai puțin de ceea ce cred scriitorii despre mine și am putut să-i abordez cu mintea deschisă, să fiu pregătit în caz că se întîmpla ceva ieșit din comun, să aud pe bune răspunsurile lor, în loc să mă uit mereu la ceas, așteptînd să pun următoarea întrebare. Uneori, oamenii îți răspund și apoi mai spun ceva și nu e bine doar să bifezi răspunsul lor și să te întorci la întrebările tale ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Așa că am ajuns să vin fără nici o întrebare scrisă, nici nu mă gîndeam la ele de dinainte, poate aveam doar una în buzunar, în caz că nu exista nici un fel de conexiune între noi. Încercam să mă duc cu mintea deschisă. Era și stresant, știam că poate ieși prost.

Ați avut și interviuri proaste?

Da, mai ales cele făcute prin telefon. Mimica, limbajul corpului mi se par foarte importante. Într-un mod optimist, ai putea crede că un interviu bun e o conversație distilată în propria esență, dar mi-am dat seama că o conversație nu e doar verbală, nu e legată doar de conținutul ei vorbit. Alteori, iau interviu unor oameni care au dat deja zeci de interviuri despre aceeași carte. Sigur, răspunsurile lor sînt provocatoare din punct de vedere intelectual, dar parcă lipsesc entuziasmul și bucuria.

Vi s-a părut vreodată că scriitorii privesc interviurile ca pe o obligație de serviciu?

Toți au fost foarte deschiși. E adevărat că la un moment dat mi s-a zis că aș putea să fiu mai bun. Îi luam un interviu lui Toni Morrison și editorul meu de atunci, un tip din Alabama, foarte inteligent și bine intenționat, avea totuși cîteva prejudecăți legate de scriitorii de culoare și de femei în general. Voia s-o întreb despre Nobel și despre Oprah – fusese aleasă de două ori pentru clubul de lectură al lui Oprah și cîștigase Nobelul cu vreo 16 ani în urmă. Am vrut să pun întrebările astea rapid, ca să scap de ele și să trec la ale mele. „Cum a fost să cîștigați Nobelul?“, am zis. Și ea mi-a răspuns: „A fost o onoare foarte mare, am fost foarte recunoscătoare pentru bani, dar n-am crezut că munca mea nu merita asta. Deci să trecem mai departe“. Și atunci i-am pus întrebarea despre Oprah: „Ați fost aleasă de două ori la clubul de lectură. Ați simțit asta ca pe o responsabilitate?“. Iar ea s-a uitat la mine și mi-a spus: „Poți mai mult de atît“. Nu știu de ce, dar nu i-am spus că editorul meu mă pusese să întreb asta, m-aș fi scuzat. Pînă la urmă, a ieșit un interviu minunat, dar am învățat din asta că trebuie să-mi ascult instinctul.

Sînt unele întrebări stupide pe care le poți pune. Cînd intri prea adînc în mecanica scrisului unei cărți sau a scrisului în general, pui întrebări care i-ar interesa mai degrabă pe scriitori. Așa că semnificația unei cărți precum *Love*, pentru care îi luasem interviu lui Toni Morrison, s-ar pierde într-un hățiș de întrebări despre tehnici narative. Așa am descoperit că, uneori, pentru a determina un autor să explice ceva, trebuie să pun o întrebare stupidă, al cărei răspuns îl cunosc deja. Sau nu neapărat știu răspunsul, ci întrebarea conține o presupunere pe care autorul va trebui, va vrea s-o combată. Să spunem că există o presupunere în întrebarea mea – că scrii pentru a „exorciza“ anumiți demoni din viața ta. Și știu că scriitorul nu e de acord cu asta, dar nu îl pot face să articuleze lucrul ăsta. E nevoie de îndemînare, trebuie să te sacrifici puțin ca intervievator.

Acum am și eu o întrebare stupidă. Cînd mergeți acasă la un scriitor, trebuie să vă descălțați la intrare? Mi s-a întîmplat mie de cîteva ori. Te trezești în mijlocul sufrageriei în șosete și te apuci să discuți teme serioase, literatură, scris…

Da, și șosetele au culori diferite… Și te simți dezarmat. Mi s-a întîmplat ceva similar. Cînd am fost acasă la Doris Lessing, ne-am așezat pe canapeaua ei. Stăteam foarte aproape unul de celălalt și la final a trebuit s-o ajut să se ridice, pentru că era o doamnă la o vîrstă respectabilă. Mi-am pus brațele în jurul ei și am ridicat-o ușor, iar ea mi-a zis „Vai, ce mare ești!“ Nu mai fusesem pus într-o astfel de situație pînă atunci. Altădată, îi luam un interviu Ednei O'Brian, care e un fel de mag al literaturii. Stăteam în sufrageria ei din Londra și beam niște sherry, a început să se întunece, aproape n-o mai vedeam, vorbeam de trei-patru ore, îmi povestea despre cea mai nouă carte, care pornise de la un vis cu mama ei, și încet-încet a alunecat în niște reverii cu fraze fără punctuație, parcă uitase complet că sînt și eu acolo, după care a venit brusc spre mine și m-a strîns în brațe. Stăteam așa, strîns în brațe de o femeie de 70 de ani, și mă întrebam la ce capitol din manualul de jurnalism scrie despre așa ceva. Dacă te strînge cineva în brațe, îl strîngi și tu? Nu poți regiza chestiile astea, pur și simplu se întîmplă.

Vi s-a întîmplat să fiți refuzat de un scriitor?

Da, sînt cîțiva oameni care au spus „nu“, la care nu am reușit să ajung. E chiar un scriitor pe care îmi doresc mult să-l intervievez – de fapt, am și fost în casa lui, e vorba de Kenzaburo Oe, un romancier japonez, cîștigător al Premiului Nobel în 1994. A scris 40-50 de romane și piese de teatru, multe despre fiul său, care are o formă de dizabilitate mintală. E un pianist și un muzician excepțional, dar nu are o viață normală, nu lucrează. Locuiește cu Kenzaburo Oe și cu soția acestuia, are în jur de 50 de ani. În aproape fiecare carte a lui Oe apare, sub o formă sau alta, figura fiului. Am mers la el acasă, în Japonia, eram cu un editor de la *The New Yorker*. Am petrecut cîteva ore împreună, am vorbit despre o mulțime de lucruri, iar fiul lui era și el acolo, cînta la pian, dar era ca și cum n-ar fi fost acolo. A fost sfîșietor, dar mi-am dat seama ce curaj avea Oe să scrie despre fiul său, să se expună astfel, cu gîndurile sale întunecate legate de fiul-diavol, fiul-pedeapsă etc. M-am mai întors în Japonia de două-trei ori de atunci, dar nu am reușit să obțin un interviu cu el, așa că e pe lista mea. Romanele sale sînt frumoase, neobișnuite și captivante, mai ales dacă ai experiențe cu partea întunecată a sinelui, cu un frate bolnav sau care a murit – cu ceva din tine care e acolo și nu iese la suprafață.

Aveți o astfel de parte întunecată?

Da. Fratele meu este schizofrenic. Am făcut o antologie, *Tales of Two Cities*, pornind de la tema inegalității veniturilor. După ce m-am mutat înapoi la New York, am fost șocat de cîți oameni erau pe străzi. În New York, la fel ca-n alte părți, de fapt, 40-50% din oamenii fără adăpost au o boală mintală. Mulți ajung ajung pe străzi pentru că nu pot funcționa în societatea „normală“ sau pur și simplu nu se simt în siguranță în adăposturi. Oriunde mergeam, vedeam versiuni ale fratelui meu, care, pe vremea cînd m-am întors la New York, era *homeless*. A fost un proces mai îndelungat, mama murise, noi moșteniserăm bani, eu îi puteam primi, fiind „normal“, însă el nu, fuseseră puși într-un cont al statului la care el nu avea acces. Era la mila statului. Primul lucru pe care l-a făcut a fost să-și ia rețeta pentru medicamente, apoi s-a mutat într-un adăpost și a început să-și caute o slujbă. Între timp, eu m-am întors la New York, am început să-mi renovez apartamentul și știam că nu-l pot invita să stea cu mine, căci nu ar mai fi plecat, iar ăsta ar fi fost un lucru rău pentru el și pentru relația cu iubita mea. Mă gîndeam că e groaznic, dar pur și simplu nu puteam face asta. Am scris în prefața de la *Tales of Two Cities* despre cum noi doi sîntem din aceeași familie, dar am trăit în circumstanțe diferite, și am folosit povestea noastră ca o metaforă, poate nepotrivită, despre cum New York-ul e, de fapt, *o poveste despre două orașe*, despre cum oameni din clase diferite – cei săraci și cei aparținînd *middle class* – ar putea fi din aceeași familie. Dacă spui că e vorba de *noi* vs *ceilalți*, creezi o dinamică inexistentă, de fapt. Am primit un *feedback* enorm, sute și sute de comentarii. Dar nu le-am citit. Știam exact ce o să se întîmple. Știam că unii vor pricepe pentru că au și ei un frate sau o soră, iar alții vor crede că sînt un monstru de egoism.

Îmi povesteați despre un autor japonez și am ajuns la asta. Ce v-a atras la el e legat, de fapt, de ceva foarte profund din viața dvs. Și așa se întîmplă mereu cu cărțile care ne plac. Iar intervievatorul e plasat undeva la mijloc, într-un dialog foarte personal între scriitor și cititor.

„Dacă te strînge cineva în brațe, îl strîngi și tu?“

Da, ești ca un surogat al cititorului. Cînd ești jurnalist sau critic, ai acces la lucruri la care nu au acces alți oameni. Nu e eficient ca un autor care a publicat o carte în România, de exemplu, să vină aici să vorbească cu 20.000 de oameni individual, pentru a-i convinge pe fiecare să-l citească. Și dacă ar petrece o oră cu fiecare, ar dura 100 de zile. Pe cînd dacă dă un interviu, iar intervievatorul pune întrebările potrivite, obține răspunsuri foarte personale de la scriitor, e ca și cum i-ar întîlni pe toți.

Spuneți-mi cum a apărut antologia Freeman's. *E visul oricărui critic să aibă o antologie care să-i poarte numele.*

Așa s-au aranjat lucrurile. După *Granta*, am terminat o carte la care lucram, am publicat-o și am început să lucrez la altă carte, antologia despre New York și inegalitățile sale. Lucrînd la ea, mi-am dat seama că îmi lipsește mult editarea, și m-am gîndit să-mi deschid o librărie, cu o revistă proprie, sau să-mi deschid un bar – cele trei lucruri favorite ale mele, cărțile, revistele, barurile. Dar prietena mea m-a făcut să renunț la ideea librăriei, mi-a zis că o să trebuiască să împrumut mulți bani și să-mi petrec mult timp căutînd cărți ieftine. Ideea cu barul a murit recent, însă m-am gîndit că aș putea face revista. M-am gîndit la lucrurile care-mi plăceau la *Granta* și la lucrurile care îmi lipseau. Nu voiam să fac un site sau un e-book, voiam doar o revistă literară foarte bună, dar care să apară mai rar. Oamenii oricum n-ar fi ținut pasul, nici măcar cei care cumpără de obicei reviste literare. Asta voiam, reportaje *longform,* eseuri, proză scurtă, poeme, povești importante, care trebuie spuse. Am vrut ca fiecare număr să fie tematic, cred că o antologie e ca o valiză. Dacă nu te-asiguri că mînerul ține, e nasol. Tema e mînerul. Pentru primul număr, m-am dus la toți scriitorii mei preferați, iar un număr surprinzător dintre ei au acceptat imediat. Primeam articole foarte repede, Murakami avea deja o poveste, Lydia Davis avea un text, David Mitchell ne scria un articol. Pe măsură ce articolele începeau să vină, mi-am dat seama însă că se închega un nucleu legat de sosiri. Primul număr a mers foarte bine, în SUA deja are un tiraj de 12.000 de exemplare și e retipărit – e cea mai mare revistă mică din țară. Acum mă aflu într-un turneu lung, prin 32 de orașe, căci trebuie să răspîndesc vestea.

Cum lucrați ca editor, faceți comentarii, sugestii? Cum îl editați pe Murakami, de pildă?

De obicei, da, dar nu neapărat la textul lui Murakami din *Freeman's*, acolo doar am ales titlul. În plus, la el a fost diferit, căci a fost vorba, de fapt, de o traducere, și a trebuit să discut cu traducătorul, să mă asigur că nu lipsește nimic. Fiecare autor e diferit. Unii vin cu texte care sînt gata de trimis la tipar, iar alții lucrează mai colaborativ sau au nevoie de mai multă editare. Eu încerc să ajut scriitorul să spună lucrurile în modul în care vrea să le spună. Uneori, dacă textul nu merge, nu e pentru că scriitorul spune ceva greșit, ci pentru că are un obstacol în cale. Unii spun că nu văd forma, ca și cum o bucată a eseului e într-un loc greșit, sau ca și cum lipsește ceva, nu văd progresia logică a textului. Iar datoria mea e să încerc să îmi dau seama ce încearcă scriitorul să facă, să văd dacă reușește, iar în locurile unde nu iese, să văd exact de ce și să fac sugestii care să-l ajute să vadă mai limpede. Și cel mai important lucru e să ne punem de acord cu ce încearcă textul să fie de fapt, lucrînd la scară tot mai mică, pentru a ne asigura de structura narativă, de personaje, de fraze. Sînt unele lucruri pe care le poți cere unui scriitor, dar care nu le sînt caracteristice. De pildă, nu îi poți cere lui Junot Díaz să scrie frazele într-un anume fel, pentru că el pur și simplu nu scrie așa. O parte grozavă a editării e să testezi minți și sintaxe și preferințe ale atîtor scriitori. Oamenii se gîndesc la editori ca la experți ai limbajului și ai gramaticii, ai povestirii. Cei mai buni, însă, cred că sînt cititori și ascultători foarte buni, cu simțurile extrem de bine ascuțite. Cea mai incitantă parte a *storytelling*-ului e că sînt atîtea moduri de a povesti.

Să zicem că i-ați lua un interviu lui Beckett. Care ar fi prima dvs. întrebare?

„De ce scrieți în franceză?“ Cînd te uiți la figura lui și îi citești piesele, ți-l imaginezi ca pe un irlandez beat, cu un simț al umorului foarte negru. E ciudat cînd te gîndești că a scris atît de înstrăinat de propria limbă. Aș fi foarte interesat să aflu mai multe despre asta. În ce mod folosirea unei alte limbi decît cea nativă i-a afectat nu doar stilul, ci, poate, întreaga perspectivă asupra lumii? Probabil l-aș întreba și despre Joyce. Pentru că a fost asistentul lui Joyce. E unul dintre puținele cazuri în care asistentul unui mare scriitor ajunge la rîndul lui un mare scriitor. Întîmplător, sînt amîndoi irlandezi. Dar aici se opresc asemănările dintre ei.

La finalul interviului, i-am cerut lui Freeman un autograf. N-avea stilou la el, așa că i l-am împrumutat pe al meu. Un stilou roșu de plastic. I-a plăcut, am vrut să i-l dau, a refuzat politicos. Pînă la finalul sejurului în România, m-am asigurat totuși că stiloul ajunge la el. Înainte să plece, a scris următoarea postare pe Facebook: „Astăzi e ziua publicării și o s-o petrec pe aproape toată în aer, croindu-mi drum încet-încet spre casă, iar o mare parte din ea o s-o petrec cu stiloul ăsta în mînă, care mi-a fost dat ieri în București de o jurnalistă din România, în ciuda protestelor mele (am văzut episodul din Seinfeld, *știu cît de prost poate să sfîrșească). E prima dată, totuși, cînd un scriitor mi-a dat altceva decît cartea lui (sau un glonte, în cazul lui William Vollmann) și am simțit puterea acestui simbol. Cît de diferite sînt trecuturile și țările și contextele noastre, și totuși lucrul ăsta mic e la fel de important pentru amîndoi. Dacă e vreun alt motiv pentru care să mă fi apucat de* Freeman's, *în afară de acela de a găsi și de a distribui plăcere, e fix pentru asta, pentru a recunoaște această diferență și asemănare, publicînd cei mai buni povestitori, indiferent cine sînt sau de unde vin.“*

a consemnat Luiza VASILIU

traducere de Cristina ȘTEFAN

■ ■ ■

PUBLICITATE

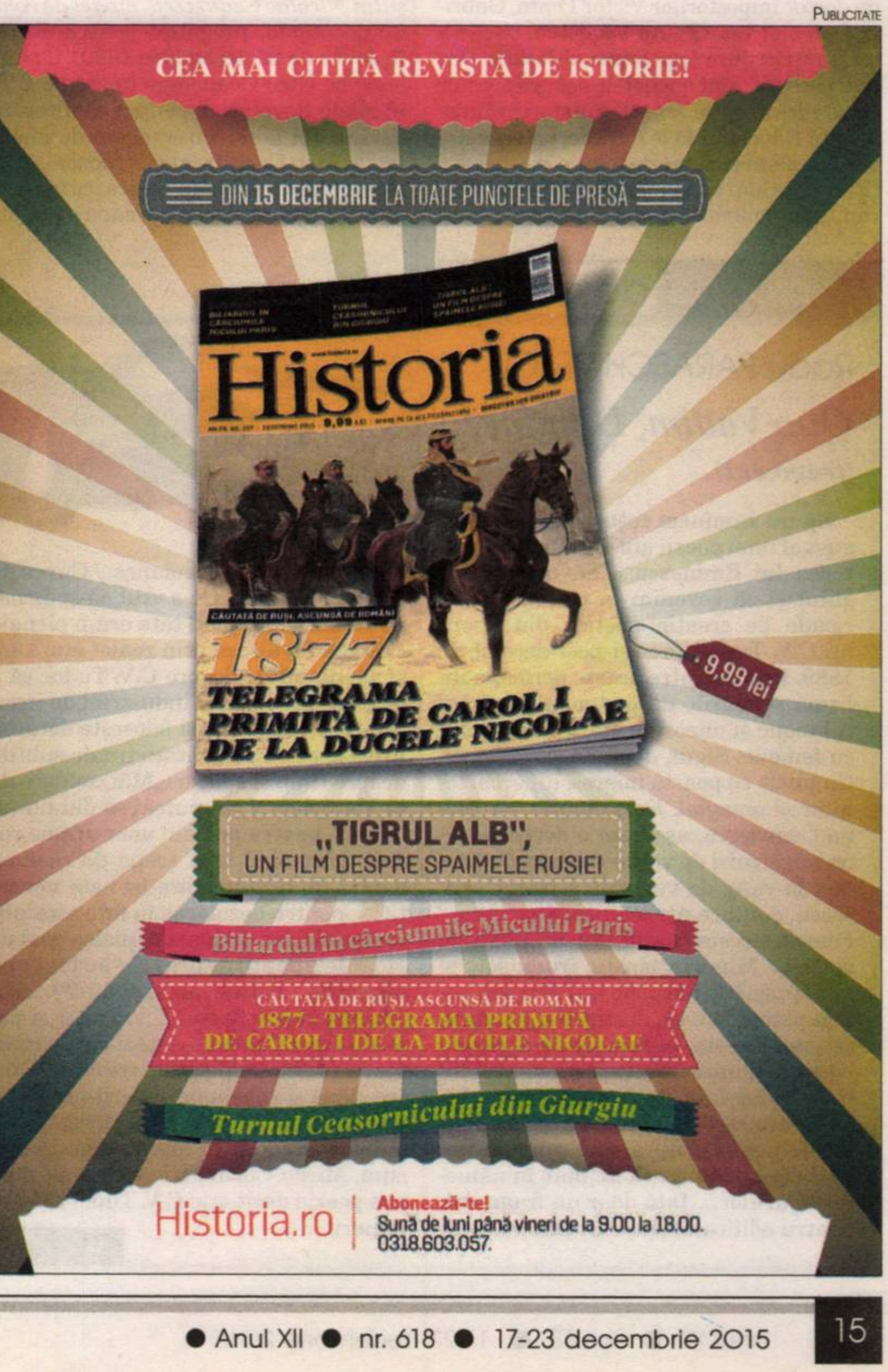
CEA MAI CITITĂ REVISTĂ DE ISTORIE!
DIN 15 DECEMBRIE LA TOATE PUNCTELE DE PRESĂ
Historia
9,99 lei
CĂUTATĂ DE RUȘI, ASCUNSĂ DE ROMÂNI
1877
TELEGRAMA PRIMITĂ DE CAROL I DE LA DUCELE NICOLAE
„TIGRUL ALB",
UN FILM DESPRE SPAIMELE RUSIEI!
Biliardul în cârciumile Micului Paris
CĂUTATĂ DE RUȘI, ASCUNSĂ DE ROMÂNI
1877 – TELEGRAMA PRIMITĂ DE CAROL I DE LA DUCELE NICOLAE
Turnul Ceasornicului din Giurgiu
Historia.ro
Abonează-te!
Sună de luni până vineri de la 9.00 la 18.00.
0318.603.057.

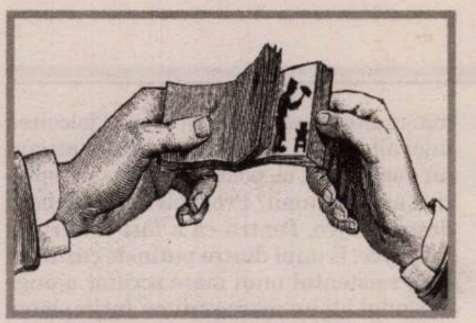

Marius CHIVU

feedbook

Români de nimic

● Radu Paraschivescu, *România în 7 gesturi*, Editura Humanitas, 2015.

„Cînd m-am gîndit pentru prima dată la o carte în care să explic, prin cîteva gesturi făcute în public, o serie de metehne ale semenilor noștri și, prin extensie, ale societății în care ne ducem zilele, nu aveam de unde să știu că destinul celor prezentați în carte avea să se schimbe atît de spectaculos… Aici, în rîndurile acestei cărți, nu e vorba de persoane, ci de ceea ce trădează comportamentul lor public: acomodarea, delimitarea strategică de un trecut care compromite, demagogia și gargara patriotardă, trecerea dintr-o tabără în alta la momentul oportun, amnezia conjuncturală, tehnica mistificării, minciuna ca *modus operandi*, conștiința impunității, comerțul cu drame, mîrlănia cu ifos, pamfletul folosit ca alibi pentru înjurături, lașitatea păzită de bodyguarzi etc...“, scrie Radu Paraschivescu în prefața acestui volum în care prezintă șapte cazuri/gesturi șocante petrecute în spațiul public în România ultimului sfert de secol.

Din fericire, scriitorul are dreptate să remarce felul dramatic în care destinul personajelor sale de nimic s-a schimbat într-un timp relativ scurt (unii au făcut închisoare, alții au murit între timp), dar, din nefericire, metehnele reprezentate de ei au rămas în societate, iar sistemul încă nu a produs suficienți anticorpi. Zilele acestea, spre exemplu, Universitatea din București a anunțat că le va retrage titlurile de doctor impostorilor Victor Ponta, Gabriel Oprea și Lia Olguța Vasilescu, dacă va exista procedura legislativă necesară. Dar mai necesare sînt anchetele asupra acestor cazuri de corupție, și este de datoria Ministerului Educației să le inițieze, iar cei vinovați să plătească nu doar prin retragerea titlurilor. Cum scria jurnalista Emilia Sercan, „noncombatul și blatul pe care îl face ministrul Educației [Adrian Curaj] este o jignire la adresa tuturor profesorilor care au devenit universitari după ani de muncă. Cum poți să spui că faci reformă fără să începi să cureți mizeria din sistem?“. Or fi plătit pentru ce-au făcut o parte dintre indivizii despre care scrie Radu Paraschivescu, dar „maladiile caracteriologice“ reprezentate de ei au rămas, așa că suita sa de narațiuni morale sub forma unor istorii de caz și portrete se arată cu atît mai necesară acum.

Cînd spune că cele șapte gesturi nu-i privesc doar pe cei care le-au comis („fiecare este exponentul unei clase, al unei categorii, al unui tip de a gîndi – sau de a perverti gîndirea“), Radu Paraschivescu este, pe de o parte, precaut (nu vrea să se înțeleagă că se războiește cu o persoană anume, că ar fi ceva personal, vindicativ), iar, pe de altă parte, vrea să-și ridice cartea la un nivel superior unui simplu denunț. N-o fi un demers personal, dar este unul colectiv, pentru că oamenii ăștia ne-au făcut rău tuturor. Mai mult decît „o fișă medicală a cîtorva maladii caracteriologice“, această carte funcționează și ca o formă de terapie colectivă a celor afectați de manifestările lor infecțioase.

Pe foarte scurt, iată și cele șapte personaje/gesturi care compun mica istorie a rușinii umane de la noi, toate documentate de Radu Paraschivescu în amănunt, cu un efort demn, în alte vremuri, de cauze mai bune:

Mihai Tatulici. Realizator de emisiuni TV omagiale *(Viața și opera tovarășului Nicolae Ceaușescu, model de conduită socialistă,* pregătită pentru difuzare în seara de 22 decembrie 1989), îl pălmuiește pe Nicu Ceaușescu în studioul TVR în zilele Revoluției, pentru ca ulterior să devină, tot la televizor, agent de marketing pentru Caritas, monstruoasa schemă piramidală a lui Ioan Stoica, care i-a prejudiciat pe români cu aproape o jumătate de miliard de dolari.

Cornelius Roșiianu. Crainic de știri care prefața aparițiile TV ale lui Ceaușescu, în 11 martie 1990 încearcă să discrediteze grosolan Proclamația de la Timișoara (autori: George Șerban și Alexandra Indrieș), care propunea Legea lustrației, doar pentru a fi ulterior dovedit drept informator al Securității.

Ion Iliescu. Comunistul beneficiar al Revoluției și al ignorării Legii lustrației, în urma căreia a devenit președinte, manipulează o clasă socială transformînd-o în armată personală. E vorba de asmuțirea minerilor împotriva populației civile în iunie 1990, oameni numiți „golani“, „drogați“, „fasciști“, bătuți cu topoare și bîte în plină stradă, cei morți fiind îngropați „neidentificați“ în cimitirul Străulești 2. Momentan, individul este pus sub acuzare pentru comiterea de infracțiuni împotriva umanității.

Reporter PRO TV. Cel care s-a dus acasă la familia copilotului Ioan Bibire pentru a-i filma/intervieva soția în timp ce-i dădea primul vestea morții soțului în urma accidentului aviatic din 22 februarie 1996.

Meme Stoica. Fostul manager al clubului Steaua care, protejat de bodyguarzi, îl bate pe stadion pe unul din suporterii echipei. Momentan, individul e eliberat condiționat din închisoare, după ce fusese condamnat pentru acte de corupție în Dosarul Transferurilor.

Ioan Becali. Invitat la Sport.ro în emisiunea lui Emanuel Terzian, îl înjură și-l scuipă pe acesta cînd este întrebat despre Dosarul Transferurilor (sub privirile lui Radu Banciu, cel care între timp a ajuns el însuși unul dintre promotorii de mizerii TV la B1). Becali a fost și el recent eliberat condiționat, dar adevărata pată rămîne pe obrazul presei sportive care, cu excepția postului Sport.ro, nu a acceptat boicotul mediatic împotriva corupților și inculpaților din fotbal.

RADU
PARASCHIVESCU
ROMÂNIA
ÎN 7 GESTURI

C.V. Tudor. Abuzarea executoarei judecătorești Paula Șomâldoc. Între timp, moartea acestuia l-a eliberat de restul problemelor cu legea, dar mai ales cu propria personalitate.

Documentată atent, curajoasă și scrisă cu mult nerv (textele oferă un nivel stilistic pe care subiectele nu-l vor merita niciodată), cartea plină de orori a lui Radu Paraschivescu se citește ca o suită de narațiuni grotești și îți lasă un gust amar – nu este pentru cei slabi de înger –, dar măcar funcționează ca o pilulă a memoriei. Pentru cei care cred că România poate fi totuși curățată, aceste lucruri nu trebuie nicicum uitate.

---

aproape de carte

Radu PARASCHIVESCU

Quo Vadim, Domine?

(fragment)

Să nu rămînem totuși în cadrul îngust al unei poezii antisemite [„În apărarea lui Eminescu“]. Să mărim unghiul și să revenim la cele două perioade de creație poetică din opera lui C.V. Tudor: pre- și post-decembrie 1989. Prima dintre aceste perioade infirmă zvonurile despre comportamentul mojic și uneori brutal pe care-l are cu femeile. Sigur, depinde și de femei. Cu unele se poartă mieros, hipercurtenitor și omagial. De exemplu, cu Elena Ceaușescu, așa cum o dovedesc cîteva înșiruiri de vorbe ridicate fără temei la rang de versuri: „Elena Ceaușescu, omul ce-ntruchipează pe vecie / Femeia acestei nații, atît de plină de virtuți / Mîndrie, cinste, frumusețe și monument de hărnicie […] Această nobilă plămadă e un destin și o conștiință“ etc. Firește, în funcție de perioada istorică și interes, comportamentul lui C.V. Tudor față de femei se schimbă. Cădelnițarea uleioasă face loc avalanșei de jigniri. Puțini sînt oamenii publici care se simt atît de bine în nămolul injuriilor… Iată doar un fragment, pentru edificare: „Eu sînt Oana Zăvoranca, / Satanista și golanca, / Curva de țigani și poama / Ce-a vrut să-și omoare mama […] / Cînd tata era-n pîrnaie / Eu mă tăvăleam prin zoaie“ etc. A nu se crede totuși despre C.V. Tudor că e doar un producător industrial de insanități și toxine. El își folosește dotarea lirică și pentru meditații ironic-subtile despre timp și spațiu („Măi, soldate de la Marathon, / Nu puteai să dai un telefon?“, pentru patosul unor drame rurale („Ah, cînd vom scăpa de rușinea asta, / De țăranul care își bate nevasta?“), pentru dezolarea în fața străinului mișel („Ne-au lăsat în pielea goală, / Hoardele de stîrpituri, / Ne-au luat apa minerală, / Petrol, aur și păduri“)… Diferența dintre poetul C.V. Tudor și poetul Miron Cozma („Astăzi este sărbătoare, / Inima-n piept ne tresare, / Cîntec, dans și voie bună, / Mirii-ncep viața-mpreună“) e mai mică decît își închipuie profanii în ale poeziei. Și oricum, Miron Cozma știe mai mult despre poezie decît știe C.V. Tudor despre minerit.

PUBLICITATE

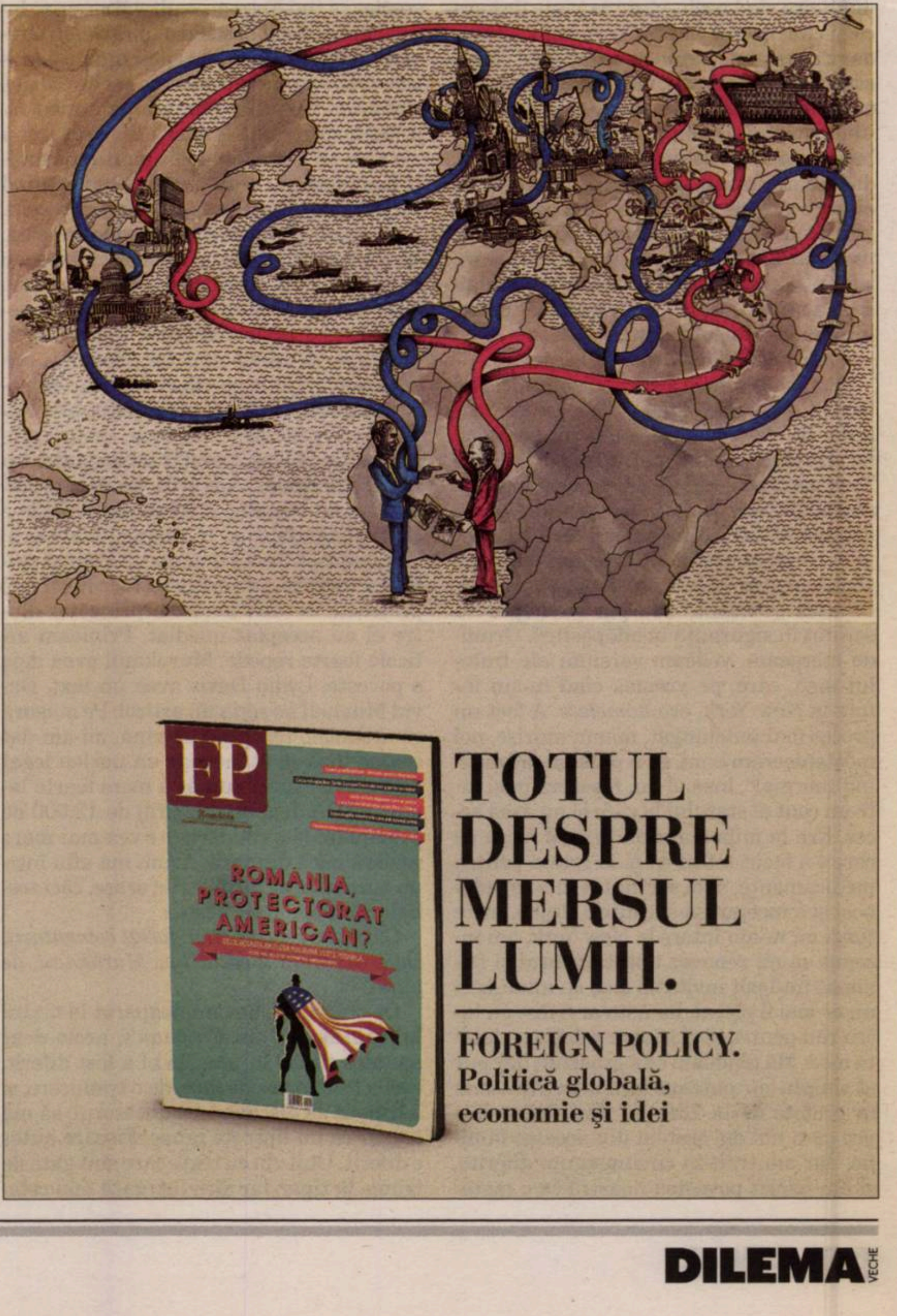

TOTUL DESPRE MERSUL LUMII.

FOREIGN POLICY.
Politică globală,
economie și idei

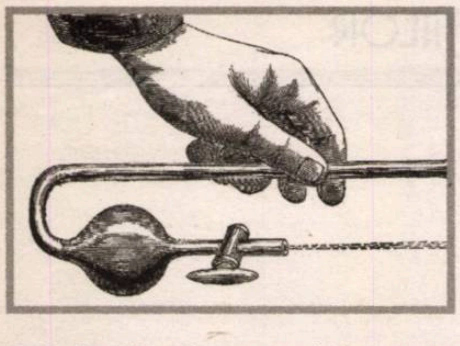

REGIMUL **ARTELOR** ŞI MUNIŢIILOR

Oana STOICA

rosencrantz & co

Inside Autism

● ***Refracţie. O perspectivă asupra autismului.* Echipa: Nicoleta Lefter (actriţă), Silvia Călin (coregraf), Velica Panduru (scenograf), Ruxandra Bunea (psiholog), George D. Stănciulescu (compozitor), Mihai Păcurar (artist video şi creator de animaţie), Raluca Radu (Events & Communication Manager), Andreea Banciu (responsabil PR), Nina Dobre (responsabil financiar), Rodica Buzoianu (manager de proiect). Club Control.**

Pe un pătrat alb şi luminos, Nicoleta Lefter stă întinsă pe jos. Corpul ei real se răsuceşte peste proiecţia corpului ei virtual. Între mişcările celor două corpuri sînt mici disonanţe. Ca şi cum am privi două secţiuni de timp în acelaşi timp. Un multiplu de percepţii asupra corpului.

Aceasta este o secvenţă din performance-ul care imaginează universul (universurile?) interior al unui copil cu autism.

E semnificativ faptul că poezia permite comunicarea între cele două lumi.

Refracţie încearcă să creeze un posibil dicţionar al autismului, nu prin inventarierea termenilor, ci prin găsirea unor reprezentări – verbale, vizuale, coregrafice – ale modului de gîndire şi simţire al unui copil cu autism. Poate că cea mai sugestivă explicaţie este aceea a unor sisteme de operare diferite în cazul persoanelor afectate de autism, lucru care duce la limbaje, percepţii, configurări interioare şi moduri de comunicare diferite în raport cu norma. Dacă se renunţă la codificarea comportamentelor umane în „normal“ şi „anormal“, înţelegerea celui diferit devine mai uşoară („diferit“ nu este sinonim cu „anormal“). Una dintre condiţiile esenţiale în relaţionarea cu persoanele cu autism este renunţarea la forţarea acestora să urmeze logica „normalităţii“ pentru că, pur şi simplu, este vorba de alte lentile prin care se priveşte în jur.

Pornind de la cartea Anei Dragu, *Mîini cuminţi. Copilul meu autist* – care ficţionalizează experienţa reală a autoarei ca părinte al unui copil autist, denumit în roman Saşa –, *Refracţie* documentează şi alte cazuri, precum adolescentul Cezar, pasionat de benzile desenate pe care le creează cu frenezie şi le transformă dintr-o formă de artă într-o formă de comunicare, de expresie a universului său. Tot materialul documentar, analizat de psihologul Ruxandra Bunea (care şi peformează) este topit într-un discurs abraziv-poetic care se constituie într-o „traducere“ a autismului pentru cei „normali“. Nicoleta Lefter citeşte fragmente din *Mîini cuminţi* de pe iPad-ul unui copil: „Ţine-mă în braţe, nu mă vărsa pe jos“, „Mamă, îmi curg degeţelele“. Sintagme realiste într-un univers (autist), poetice în altul („normal“). E semnificativ faptul că poezia permite comunicarea între cele două lumi. Există un moment de interacţiune cu publicul în care simptomatologia autiştilor este transpusă într-un chestionar adresat spectatorilor, care sînt astfel puşi în situaţia de a resimţi personal derapajele de la normă. Esenţiale aici sînt chestionările fricii: „Cînd ţi-a fost frică ultima dată? Ce ai făcut cînd ţi-a fost frică? De ce ţi-e frică?“, ce converg într-un monolog interogativ al performerei cu răspunsurile spectatorilor pe post de inserţii de realitate. Coregrafa Silvia Călin are un moment de imitare *(impersonation)* a lui Darth Vader într-un război al stelelor contra fricilor. Reprezentarea demonilor interiori ai copilului ia forme din „realitatea“ acestuia.

© A. Bulboacă

Refracţie este o instalaţie performativă compusă dintr-o podea-ecran de proiecţie, patru actanţi, înregistrări audio şi video (proiectate pe podea) din timpul documentării, un chestionar pe care spectatorii îl completează la final şi o dezbatere postspectacol. Actriţa Nicoleta Lefter şi coregrafa Silvia Călin sînt la a doua colaborare după *Aleargă*, un performance după romanul Anei Maria Sandu. Cele două se completează artistic, se catalizează reciproc. Silvia Călin foloseşte fragmentaritatea ca bază pentru mişcare, cu fraze coregrafice scurte şi repetitive. Video-artistul Mihai Păcurar măreşte spaţiul de joc prin proiecţiile pe podea, descoperind o perspectivă nouă pentru spectator. Tot cu perspectivele se joacă şi George Stănciulescu în muzică. El creează un univers sonor fragmentar şi repetitiv (ca şi cel coregrafic), urmînd logica interioară a persoanelor cu autism. Instalaţia vizează o formulă modulară de spectacol care dezbate ceea ce instaurează societatea contemporană drept standard. Este o formă performativă de a pune la încercare prejudecăţile din mentalul colectiv faţă de persoanele afectate de autism (sau cele cu dizabilităţi). Conştientizarea autismului vizează educarea părinţilor, profesorilor, copiilor, a întregii societăţi, care suferă încă de un deficit major de informaţie, lucru ce determină comportamente discriminatorii faţă de autişti. Incapabile să se ralieze normei sociale, persoanele cu autism pot avea aptitudini hiperdezvoltate, pot fi muzicieni excelenţi (unii dintre ei au auz absolut) sau matematicieni de excepţie. În cazul autismului, ca şi în cazul altor afecţiuni, fiecare pacient este unic. Terapia şi interacţiunea sînt individualizate. Reţetele nu funcţionează. Autismul determină un mod de viaţă care trebuie înţeles, nu judecat şi marginalizat. Societatea românească este însă departe de asta, mentalul colectiv înregistrînd rateuri chiar acolo unde ar trebui să existe formatori de opinie: în şcoli, unde educatori/învăţători/profesori refuză să accepte copiii cu autism, dizabilităţi sau chiar cu boli care nu le afectează comportamentul (motivul: îi deranjează pe ceilalţi). *Refracţie* ar trebui performat în primul rînd în şcoală.

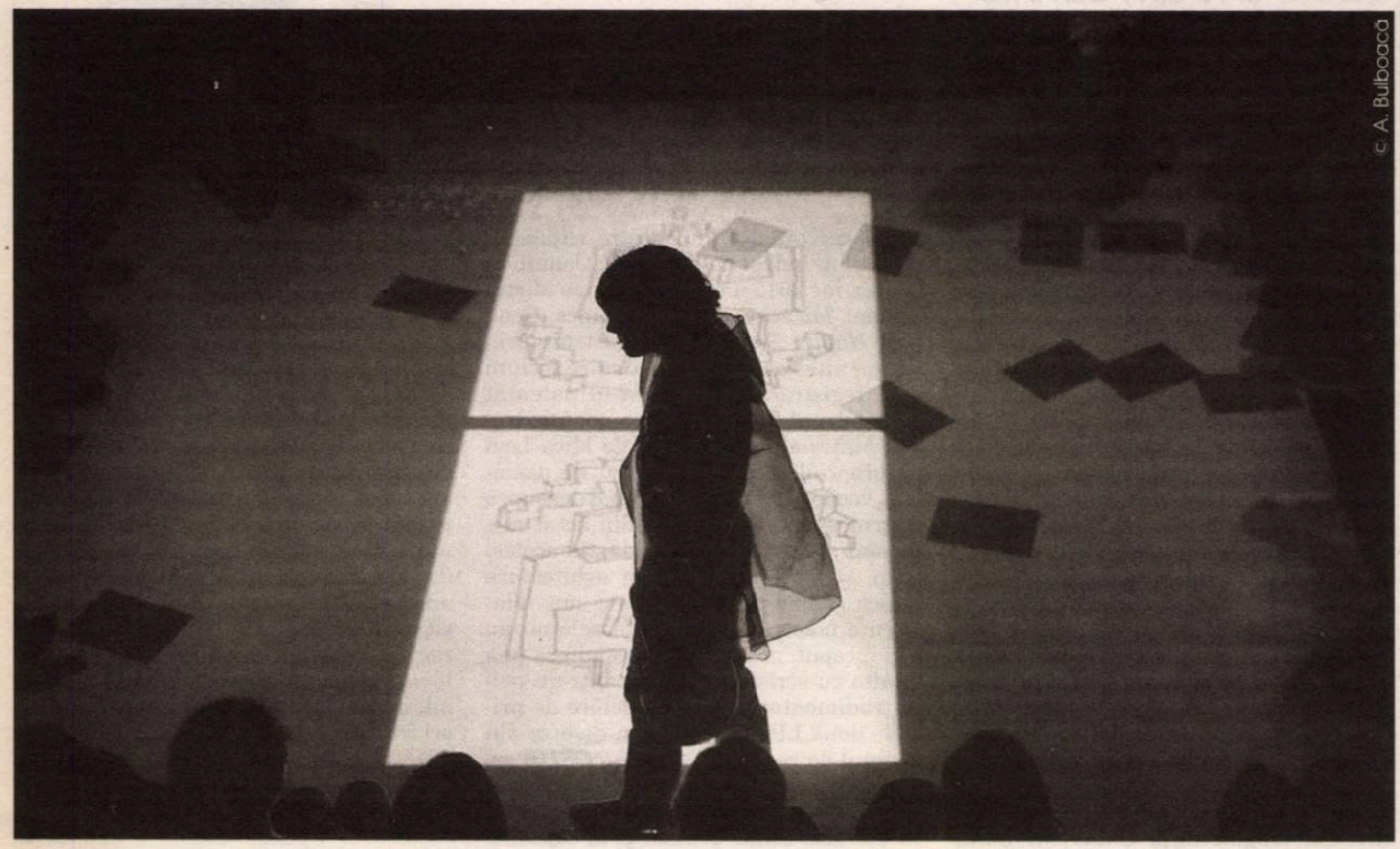
© A. Bulboacă

Nicoleta Lefter experimentează estetici, teme, stiluri, moduri de producţie artistică, spaţii cu o curiozitate vie şi fertilă, o bună intuiţie a textelor şi o sinceră simpatie pentru arta contemporană. Căutînd limbaje performative noi, Lefter este o actriţă scormonitoare, care refuză plasarea în clişee şi comoditatea unui stil propriu, preferînd să rişte, cercetînd formule inconfortabile – precum performance-ul sau dansul contemporan – pentru un actor format în şcoala clasică de teatru. Aflată continuu într-un proces de redefinire a propriei identităţi artistice, Nicoleta Lefter face parte dintre acei actori prin care teatrul evoluează.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

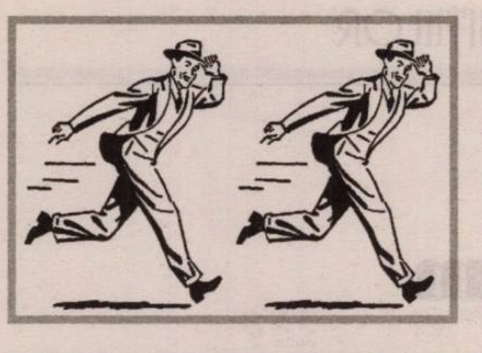

Irina TROCAN

dilematograf

iRelevant

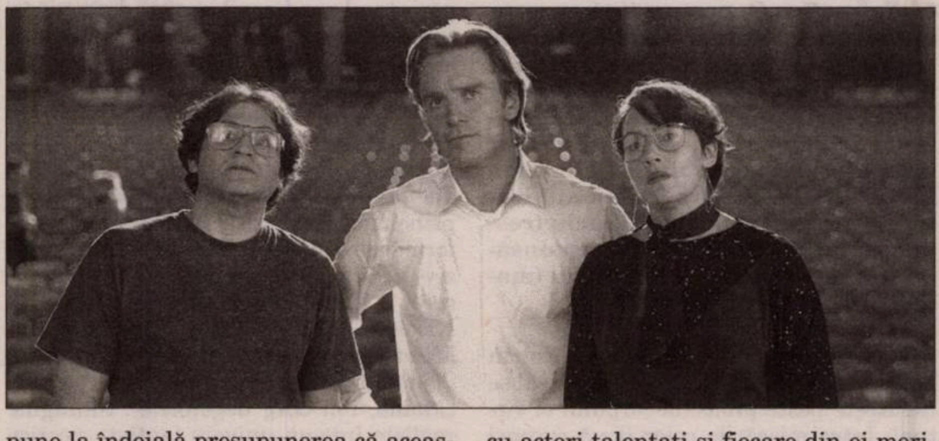

● *Steve Jobs* (SUA), de Danny Boyle.

După moartea lui Steve Jobs în 2011, care a coincis destul de aproape cu cea a unei alte personalități în domeniul IT, Dennis Ritchie, pe rețelele de socializare circula următorul mesaj viral: „Fără Jobs, n-am avea iProduse și laptop-uri foarte scumpe. Fără Ritchie, n-am avea UNIX și programe și ar trebui să citim cu toții în cod binar. Jobs e lăudat ca un Iisus al calculatoarelor și Ritchie e ignorat“. Contrastul nedrept între IT-istul-vedetă și programatorul-expert lăsat în umbră are ecouri și în *biopic*-ul *Steve Jobs* al lui Danny Boyle: Jobs (Michael Fassbender cu ochi căprui) e un *marketer* inovator, exigent și super-calculat care mai degrabă și-ar trăda un vechi coleg ca Steve Wozniak (Seth Rogen) decît să schimbe ceva în planul unei prezentări de produs din considerente neimportante, precum umanitatea și recunoștința; cînd Wozniak îl roagă să mulțumească pe scenă echipei Apple II, care a creat baza tehnologică a viitoarelor Mac-uri, Jobs refuză categoric, sugerînd că să recunoască tradiția ar fi totuna cu a privi înapoi.

Steve Jobs e scris de Aaron Sorkin *(Charlie Wilson's War; The Social Network; The Newsroom)* după tiparul *Birdman* de dramaturgie: urmărește protagonistul plimbîndu-se în culise înainte de contactul cu publicul, în timp ce colegii, subalternii și apropiații îl prind din urmă să-i spună ce ar trebui să facă, ce n-a făcut sau ce îi arde sufletul să îi spună în acel moment total nepotrivit. Primul din cele trei momente între care sare filmul e lansarea Macintosh, în 1984. O fostă iubită, Chrisann (Katherine Waterston cu alură *hippie)*, vrea ca Jobs să o recunoască pe fetița ei, Lisa, ca fiind și a lui, în timp ce el își neagă paternitatea – ba chiar a avut delicatețea să declare într-un interviu dat revistei *Time* că 28% din bărbații din Statele Unite ar fi putut să o conceapă pe Lisa. Andy Hertzfeld (Michael Stuhlbarg), un coleg după toate semnele serios, care a avut ghinionul ca Macintosh-ul să aibă un *glitch* în partea proiectată de el, încearcă (degeaba) să-l convingă pe Jobs că e OK să meargă înainte cu lansarea și dacă Macintosh-ul nu spune „Bună“, cum ar trebui. Asistenta de origine poloneză a lui Jobs, Joanna (Kate Winslet care pare că o joacă pe Meryl Streep), încearcă cu tot calmul, cu toată diplomația și argumentarea insistentă să îl înduplece pe Jobs să nu fie mai măgar decît îi permite contextul. Șeful lui, John Sculley (Jeff Daniels), alternează încurajările paterne cu o tendință destul de agresivă de a-l psihanaliza. Aceiași jucători se reunesc în următoarele două momente din film, lansarea ratată a modelului NeXT, din 1988, și lansarea iMac-ului cu carcasă transparentă, în 1998. Comportamentul lui Jobs față de ei arată cît (nu) și-a dezvoltat personalitatea de-a lungul acestor ani și cum a evoluat firma Apple. Filmul fiind atît de grăbit și cu o rețea de personaje atît de extinsă, jumătate din poveste o spun schimbările de suprafață: Lisa (Makenzie Moss/Ripley Sobo/Perla Haney-Jardine) crește, Wozniak se tunde, Chrisann arată cam la fel (și acest fapt e sugestiv); Joanna e tot mai aranjată și bine îmbrăcată și, pe scurt, seamănă tot mai mult cu Kate Winslet; Jobs se îmbracă într-un pulover negru mulat și renunță la sacou (și astfel revoluționează imaginea CEO-ului).

Biopic-ul lui Boyle și Sorkin nu este unul convențional, plictisitor-sintetic și cu cronologie vastă, dar nici nu era nevoie de așa ceva: la mai puțin de patru ani de la moartea lui Jobs, e deja protagonistul unui alt film de ficțiune *(Jobs*, r. Joshua Michael Stern, 2013, cu Ashton Kutcher în rolul principal) și al unui documentar *(Steve Jobs: The Man in the Machine*, r. Alex Gibney, 2015). *Steve Jobs* respectă regula de bază a filmului biografic, în care toți cei din jurul personajului eponim sînt *supporting players*, dar pune la îndoială presupunerea că această ierarhie dramaturgică e și una morală, că un antreprenor ambițios poate – și trebuie – să-i calce pe alții în picioare ca să ajungă la vîrf. E cu totul altă problemă, însă, dacă reiese ceva interesant din chestionarea acestui mit al geniului inuman, mai ales că Jobs era, în ciuda comparației autoflatante cu Da Vinci, un vînzător de produse. În esență, prea puțin contează dacă e sufletist. Haloul mitic al lui Jobs vine din convingerea că el a creat într-adevăr o piață pentru produsele IT mai intuitive, prietenoase și sofisticate ale căror nume începe cu „eu“, în loc să fie doar omul potrivit la locul potrivit și să-și apropieze cu nerușinare tehnologii dezvoltate de alții; lipsa de recunoștință față de Wozniak reprezentată în film e o variantă *soft* a acuzațiilor de furt intelectual din viața reală. Deși lui Sorkin îi iese mai bine echilibrul între lumea virtuală (tehnologia) și lumea reală (nucleul de inventatori, instituțiile, societatea) în *The Social Network*, aici, prezența lui Jobs și a sateliților lui lasă tot restul peisajului în eclipsă. Consumatorii produselor Apple sînt întotdeauna redați colectiv, ca publicul tînăr care participă la lansări și așteaptă prezentarea cu entuziasmul de dinaintea unui concert.

Altfel, filmul e *entertainment* inteligent cu actori talentați și fiecare din ei merită un premiu că poate rosti replicile lui Sorkin la debitul necesar și cu fluctuații. Danny Boyle găsește metode să mențină filmul coerent (în cele cîteva *flashback*-uri și suprapuneri temporale din cronologia altfel liniară) și dinamic vizual – în cel puțin o secvență, chiar înaintea lansării NeXT, renunță cu totul la mizanscena realistă. Scenografia e mai degrabă pragmatic decît creativ folosită: întorcîndu-ne în timp douăzeci de ani, holurile și hainele de gală arată cam la fel ca azi, dar PC-ul arată ca o piesă de muzeu. Aflîndu-se într-o încurcătură similară pentru *Computer Chess* (2013), plasat în 1980, regizorul Andrew Bujalski a ales să-și facă povestea să pară cît mai „de epocă“ cu totul: filmul lui e în alb-negru spălăcit, iar jucătorii de șah virtual sînt îmbrăcați și aranjați într-un stil desuet. Însă, dacă Boyle ar fi făcut la fel, atunci *Steve Jobs* ar fi devenit un film despre schimbare tehnologică, n-ar mai fi fost despre ego-ul lui Jobs.

***Irina Trocan** e critic de film și coordonează site-ul de cultură și media Acoperișul de Sticlă.*

■ ■ ■

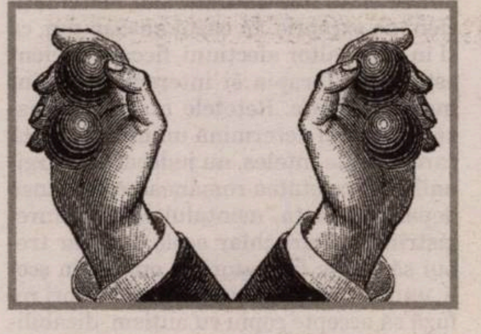

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

Free Pop

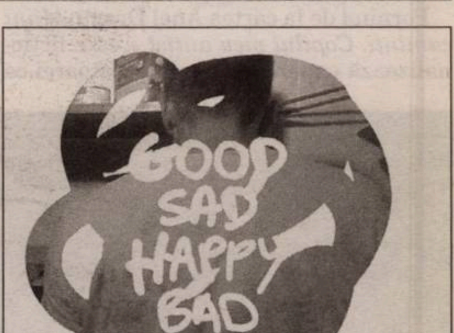

● Micachu and the Shapes, *Good Sad Happy Bad*, Rough Trade Records, 2015.

Mica Levi s-a născut în Surrey într-o familie de muzicieni, a frecventat Guidhall School of Music & Drama din Londra, de unde a ieșit cu o diplomă în compoziție, și a împlinit 28 de ani anul acesta. Ca fapt divers, are o bunică româncă. În 2009, lui Levi îi apărea primul album, *Jewellery*, semnat cu pseudonimul Micachu. În studio îi stătuseră alături Raisa Khan (sintetizatoare) și Marc Pell (tobe), foști colegi de școală, dar și mult mai celebrul Matthew Herbert, producător al discului și proprietar al *label*-ului la care a apărut acesta, Accidental Records. *Jewellery* a venit ca o bombă într-un moment în care indie pop-ul de școală nouă – categoria aceea muzicală care și-ar întinde orizonturile între John Peel, *C86*, New York City (își mai amintește cineva de pe-aici *Is This It?*), Franz Ferdinand și The XX, printre mulți alții – se pregătea să intre în comă. Sigur că pe undeva pe-acolo puteai întîlni și nume precum Beck sau Animal Collective, astfel încît *Jewellery* să-și poată permite să fie progenitura lo-fi pop-punk a unei eventuale întîlniri dintre acești muzicieni. Primul LP al lui Micachu e un colaj încîntător, cu al său infinit balet între subgenuri muzicale și referințe, mai obscure sau nu, și cu cele mai surprinzătoare aranjamente din istoria recentă a muzicii. Al doilea album, *Never*, lansat de Rough Trade Records în 2012, îi alătura lui Micachu duo-ul The Shapes – compus din aceiași Khan și Pell, care, de aici înainte, aveau mai multe de spus în ceea ce privește compoziția – și continua pe linia lui *Jewellery*, fiind poate chiar mai îndrăzneț. În consecință, mai ermetic, mai intratabil, mai provocator, mai contrariant / dar la fel de seducător.

2014 a fost pentru Mica Levi anul muzicii din lungmetrajul *Under the Skin*, SF-ul regizat de unul dintre clipangiii cu ștaif ai industriei muzicale, Jonathan Glazer, iar 2015 a venit cu un nou album semnat Micachu and the Shapes. *Good Sad Happy Bad*, discul construit prin *edit*-ul ulterior aplicat unei unice sesiuni de înregistrări, duce *sound*-ul patentat de combo-ul britanic într-o zonă extremă. Materialul manipulat de Mica Levi pe propriul computer e unul de asamblaj, vocile fiind turnate la final deasupra instrumentației. Poate că din acest motiv sînt și foarte prezente, dar, în același timp, și foarte distante în arhitectura sonică a albumului. Capetele sînt tăiate cu o macetă invizibilă, piesele nu au nici început, nici sfîrșit, vărsîndu-se una în alta cu scrîșnet de dinți. Într-un peisaj rudimentar – spre deosebire de primele două LP-uri, mult mai diverse din punctul de vedere al surselor, *GSHB* este esențial un disc de chitară-tobe-clape –, vocea turmentată a lui Levi își găsește cu un efect comic drumul prin capcanele unei instrumentații de multe ori absurde: *I'm stressed, I'm stressed! / Now, I'm relaxing*.... Multe se întîmplă cu viteza a cincea, chiar dacă uneori muzica devine narcotică. „Oh Baby“, *lead single*-ul, are vocea procesată, un munte de reverb, ritmul blues-ului și *beat*-urile hip-hop-ului. „Relaxing“ miroase un pic a Orient, dar și a *Futurama*. „Unity“ e disonantă, adictivă și ironică, iar „Peach“ și-ar fi găsit loc pe *soundtrack*-ul unui *Twin Peaks* regizat de Vincent Gallo. Toate lucrurile astea dau un album mereu imprevizibil, uneori incomprehensibil și de multe ori frumos.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

■ ■ ■

Cristina FOARFĂ

bolero de travel

Cum face Google petrecerea de Crăciun

N-am o mare experiență în petreceri de corporație (nelucrînd vreodată într-una), deci nici termeni de comporție prea exacți. Cele cîteva la care am ajuns în România au fost de-o plictiseală absolută, cu muzică proastă și eventual discursuri ale șefilor despre mărețele realizări, iar nici poveștile prietenilor care muncesc de la 9 la „5 plus cît o fi“ în companii mari n-au fost mai puțin triste. M-am dus deci cu curiozitate la petrecerea de Crăciun de la Google New York, mai ales că auzisem că e, scuzați expresia, *„the shit“*. Deloc departe de adevăr. După alte ediții la MoMA (muzeul de artă contemporană din New York unde, cum spun băieții programatori, Picasso se înțelegea mai bine după cîteva cocktailuri) sau la Biblioteca Națională, anul ăsta party-ul a fost la Waldorf Astoria. Cu toate scenele din filme ce au loc acolo și cu toate poveștile legate de celebrul hotel, m-a apucat, așa, o anxietate frivolă că n-am la ce să-mi asortez auriul din pantofii cu toc. Liniștită că măcar Al Pacino nu e acolo, nici Don Draper, și probabil nici Larry Page, am purces regulamentar la shopping, eșuînd după cîteva ore de alergat direct în Macy's, pierdută printre decorațiunile de Crăciun și rochiile cu paiete din jur. S-a rezolvat.

Tema petrecerii e una literară, aflu cu o foarte plăcută surprindere. Că poți să te îmbraci în personajul preferat (cu excepția cîtorva, asta nu s-a prea întîmplat) și că ai tot felul de *gimmicks* cu tentă literară. De exemplu, erau camere cu mașini de scris unde erai îndemnat să compui haiku-uri sau miniproze scurte în lanț, camere ale autorilor sau locuri unde personajele din cărți te îndrumau spre diverse zone ale petrecerii. Cel mai spectaculos era însă în *ballroom*, decorat livresc, cu cărți uriașe, tematice, de unde ieșea ba o coadă de balenă, ba un pantofior sau unde se plimba un dragon sau o femeie pe picioroange. Personajele din *Alice în Țara Minunilor* erau peste tot, nu lipsea nici Harry Potter și nici clasicii, bine reprezentați acolo unde te așteptai mai puțin. Era și o cameră gen *speakeasy*, conspirativă, întunecată, cu cocktailuri Sherlock Rums, un *arcade room* ușor psihedelic-retro, cu jocuri gen Pacman sau ping-pong cu neoane sau *paintball*-uri mecanice, un *disco room* futurist, cu personaje SF care dansau printre lumini, o altă cameră supravegheată de un imens ochi al lui Sauron și cu un domn cîntînd elegant la pian, cu domnișoare suave cîntînd pe hol la harpă, sau un *thriller room*, cu fetițele din *Shining* sau tablouri cu Dorian Gray. Și multe, multe decorațiuni simpatice, care te trimiteau direct într-o poveste, literară sau nu, de la televizoare retro la măști de faraoni cu care te puteai fotografia. Și dulciurile aveau povestea lor, cu prăjiturelele din Alice, în formă de pantofiori, la fel și cocktailurile sau chiar felurile de mîncare, toate tematice, în funcție de locul unde se aflau.

© C. Foarfă

Cu atîtea detalii de descoperit, cu atîtea încăperi labirintice prin hotel pe care le descopereai, cu muzica de toate felurile, de la live-uri hip-hop la *oldies but goldies* sau techno dement, cu o diversitate mai mare de băutură și mîncare decît ți-ai fi putut imagina și cu tot felul de personaje care populau spațiul, era imposibil să nu te simți bine la petrecerea Google, unde nici un detaliu nu părea lăsat la o parte. Distracție și atît, fără discursuri motivaționale, fără șefi scorțoși și fără prea multe conversații artificial-amabile. Ar fi fost și imposibil, erau atîtea lucruri de făcut și de văzut, cam greu în cele cîteva ore pînă să se dea, la 12 punct, stingerea. Așa că, dacă mai zice cineva ceva de petrecerile corporatiste, acum știu că măcar unele corporații știu să se organizeze frumos.

■ ■ ■

PUBLICITATE

Ofertă specială pentru Dilematici!
ABONEAZĂ-TE ACUM LA
DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!
Câștigă un portofel de piele!

Abonează-te acum la Dilema veche, ediția tipărită pe 12 luni, și intri în tragerea la sorți pentru un portofel de piele.
În plus, primești bonus ediția digitală!

*valoarea unui portofel de piele este de 486 lei
*în limita a 50 de bucăți, model bărbătesc

Promoție valabilă în perioada 19 noiembrie 2015 - 20 ianuarie 2016

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
Abonament tipărit bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

SMS Abonament digital 1 lună - un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE
la http://abonamente.adevarul.ro
VIRAMENT BANCAR
sau **MANDAT POȘTAL**: în contul
S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.,
cod fiscal RO18990288, deschis
la BRD Sucursala Decebal, nr. cont
RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POȘTALE
FIRMELE DE ABONAMENTE
LIBRĂRIA ADEVĂRUL
București, Bd. Magheru, nr.18, Sector 1
LIBRĂRIILE NEMIRA
www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00- 18.00)

Talon de abonament

Nume.................... Prenume....................
Str. .... Nr.......... Bl.......... Sc.......... Et.......... Ap..........
Localitate.................... Județ/ Sector .... , Cod poștal ....
Telefon.................... E-mail....................
Am achitat suma de .... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. .... din data ....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.
Abonamentul va începe din luna* .... Semnătura ....

Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

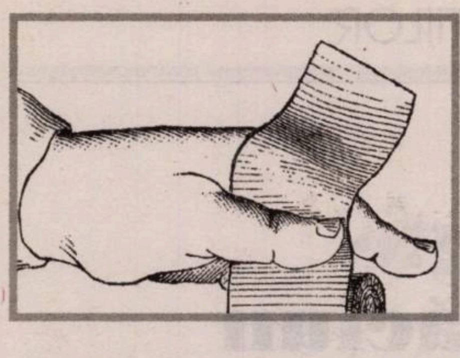

Iulian COMANESCU

oameni și etichete

Titlurile care te ademenesc. Și cum fac asta

Moda lui „Vezi aici“ și „N-o să-ți vină să crezi ce pierzi dacă nu dai click“ s-a generalizat pe Internetul românesc, și nu numai. Noi te învățăm cum să afli ce prostii se ascund, și cum se ascund, sub asemenea titluri, dar fără să-ți donezi prețiosul click, pornind de la cîteva exemple.

Șoc în țară. Lui nenea Klaus Iohannis i-au cedat nervii. Da, știm, te întrebi de ce și cum, dar nu știm să-ți spunem, că noi n-am dat click pe acest drăguț material publicat pe Criterii.ro. De ce n-am dat? Fiindcă „i-au cedat nervii“ e o formulă fără acoperire obiectivă. Seamănă mai degrabă cu felul cum vorbesc coafezele între ele la telefon („Dragă, m-a apucat depresia…“) decît cu un diagnostic de înțeles. Sigur, poți vorbi în felul ăsta în viața de toate zilele, dar nu și pe un site. Cît timp „nenea Klaus Iohannis“ n-are un certificat de boală psihică, titlul e despre nimic, ca și presupusul „șoc în țară“.

SUA e umilită! Rusia și-a trimis flota de nave de război invizibile în Marea Neagră. E de la ăia cu geopolitica, Napocanews. Dar ce-s alea nave invizibile? Fiindcă nu sîntem lorzi ai amiralității, le-am căutat și le-am găsit pe un site pe nume Sputniknews, care abundă în comentarii gen „Rusia și-a ținut promisiunile după Războiul Rece. Vestul de ce n-a făcut același lucru?“ sau „Washington-ului îi pasă mai mult de occidentalii morți decît de victimele propriilor războaie“. Sputniknews a lansat de curînd Sputnikimages, unde Putin e prezent la discreție și dacă-l cauți pe Barack Obama, găsești o mulțime de poze cu Medvedev.

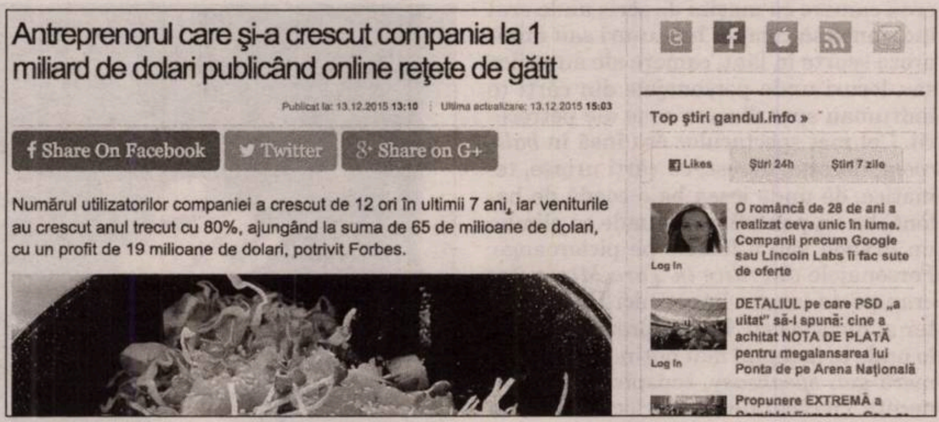

Antreprenorul care şi-a crescut compania la 1 miliard de dolari publicând online reţete de gătit

Publicat la: 13.12.2015 13:10 | Ultima actualizare: 13.12.2015 15:03

Numărul utilizatorilor companiei a crescut de 12 ori în ultimii 7 ani, iar veniturile au crescut anul trecut cu 80%, ajungând la suma de 65 de milioane de dolari, cu un profit de 19 milioane de dolari, potrivit Forbes.

Top ştiri gandul.info »

O romăncă de 28 de ani a realizat ceva unic în lume. Companii precum Google sau Lincoln Labs îi fac sute de oferte

DETALIUL pe care PSD „a uitat" să-i spună: cine a achitat NOTA DE PLATĂ pentru megalansarea lui Ponta de pe Arena Naţională

Propunere EXTREMĂ a

Ca să fim bine înțeleși, navele invizibile sînt invizibile peste tot, cu excepția Napocanews și Sputnik etc. Singurul titlu care se poate extrage de-aici e că, într-adevăr, Napocanews difuzează borhotul de propagandă pus în circulație de ruși.

Botoșani. Cei mai infami criminali în serie și obiceiurile lor bolnave: cadavre mîncate, sex cu oameni morți și torturi odioase. Aici, poanta e-n „eticheta“ cu numele locului, fiindcă dacă dai click, găsești niște însăilări culese de pe Wikipedia și publicate în *Adevărul* de, da, un corespondent de Botoșani. Mîncătorii de morți sînt tot ăia pe care-i știți, și n-au auzit în viața lor de Botoșani: Ted Bundy, John Gacy-Clovnul Pogo și alții. Am căutat autorul pe Internet să vedem ce apucături are și l-am găsit pe un site numit Neodacii. Cam ce ți-ar trebui ca să publici pe un site cu un astfel de nume?

Cutremur! „Filiera evreiască“! ADEVĂRURI despre care NIMENI NU VORBEȘTE. Nelipsitul Comisarul.ro ne livrează sub acest titlu o investigație al naibii de ascunsă, profundă și iscusită, referitoare la faptul că mai multe nume care apar în dosarul Prințului Paul sună evreiește. De aici pînă la o conspirație care n-am înțeles exact ce vrea, dar e cu siguranță evreiască, nu e decît un pas. În paranteză, pe prima pagină Comisarul erau în ziua cînd am intrat nouă CUTREMURE, 13 EXPLOZIV și un CÎH. Recunoaștem, ultimul ne-a distrat și era despre Corina Crețu.

Dar, revenind la tema noastră, orice combinație de nume evreiești e necesară și suficientă pentru ceva care aduce a „Protocoalele Înțelepților Sionului“.

După ce a dat faliment și a fugit din București, Huidu s-a întors cu „foamea-n gît“. Păcăleala de aici e veche de cînd lumea, tipică pentru tabloide, ca dovadă faptul că apare în *Libertatea.* De fapt, e simplu: Huidu din știre e tatăl lui Șerban Huidu. Sigur, din text nu aflăm nimic nici despre faliment, nici despre foame, nici despre fugă, ci numai despre niște „datorii“.

Gandul.info: IMAGINILE pe care Ceaușescu voia să le țină SECRETE 100 DE ANI. Înregistrarea ASCUNSĂ a fost descoperită acum. Nu, nu e din *Gândul,* ci din aceeași *Libertatea.* Fiindcă, pe *Gândul,* titlul e „Documentar realizat în Epoca de aur pentru locuitorii Bucureștiului din anul 2080“. Documentarul „ascuns“ a fost dezgropat acum cîteva luni de realizatorii unui DVD pe nume *Sahia Vintage I* și nu e nici ascuns, nici ceaușist, ci de-a dreptul delicios. Sigur, din punctul de vedere al *Libertății,* un DVD pus pe raft la Cărturești e mai ascuns decît biblioteca lui Ivan cel Groaznic. Dar totuși.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

■ ■ ■

Adina POPESCU

portrete din mers

Colind urban

Într-o seară recentă, mă întorceam acasă pe scurtăturile pe care le știu, printre blocurile „din spate“ ale Căii Moșilor, străbătînd ganguri cu miros de latrină comunitară și traversînd alei întesate de mașini parcate. Dacă „la stradă“ se simte oarecum apropierea sărbătorilor de iarnă, mai vezi beculețe puse de Primărie, vreun brad care tronează într-o intersecție mai mare, oameni cărîndu-și propriii brazi cumpărați din Obor, vreo tonetă cu chiloți și sutiene roșii, Moși Crăciun cățărîndu-se pe pereții unei vitrine, aici, „la dos“, nu se simte nimic – doar întuneric și frigul amurgului timpuriu de decembrie. Nu există nici o sărbătoare și nici nu va exista vreodată. Însă aud un zvon de muzică stranie. Inițial am crezut că e muzică de circ, dar apropiindu-mă mi-am dat seama că era jazz în toată regula. Un jazz adaptat, „de sezon“ – *„Santa Claus is coming to town“*. Și suna al naibii de bine. La un colț, mă întîlnesc cu protagoniștii. Sînt doar trei – doi suflători (clarinet și trompetă) și o chitară, însă par o întreagă orchestră. Sînt foarte tineri, probabil studenți, și poartă niște tichiuțe roșii, improvizate. Mă îndoiesc că mulți dintre locatarii blocurilor „din spate“ de pe Calea Moșilor vor scoate capul la geam ca să-i vadă, dar cu siguranță vor auzi „gălăgia“ oarecum intrigantă pe care o fac. Nu sînt colindele „de la televizor“ cu care s-au obișnuit, e altceva. Nu e Hrușcă, cel pe care, de la 1 decembrie, îl auzim obsesiv în toate magazinele Mega Image, cu clasicul „Leru-i ler“. Nu e „O, ce veste minunată!“, nu că aș avea ceva împotriva acestui colind care păstrează ceva luminos, liniștit și arhaic. Cei trei instrumentiști transmit însă o bucurie care depășește granițele orașului, este bucuria universală a Crăciunului. Iar dacă închid ochii și fac abstracție de blocuri, ganguri și mașini parcate, pot să mă simt oriunde în lumea asta: în București, la Paris, la Berlin sau la New Orleans. Habar n-am dacă băieții ăștia cîștigă ceva cu muzica lor stradală sau o fac *just for fun.* Însă mie mi-au dat o speranță că sărbătorile românești înseamnă mai mult decît sarmaua, șoriciul, țuica și chemarea ambulanței din cauză de preaplin.

„Ascultați, creștinilor,
tineri și bătrînilor!“

N-am avut bunici la țară, n-am fost niciodată în vreun sat românesc de sărbători. Sau dacă am fost, nu-mi amintesc nimic autentic. Doar cenușiu, străzi pustii și oameni care petrec probabil cu nași, fini, verișori și nepoți în spatele unor porți închise. Mi-aș dori să redescopăr „tradițiile“, însă nu mă încumet să accept vreo ofertă în care ele se manifestă doar de dragul turiștilor. Și în care punctele forte rămîn tot mîncarea „tradițională“ și băutura din belșug. De cîțiva ani încoace chiar îmi repugnă să mă ghiftuiesc și să mă îmbăt de sărbători (pentru că așa dictează cumva majoritatea), prefer stilul cumpătat și aș vrea să mă bucur de altceva. De muzică, de spectacol, de căldura sufletească a oamenilor. Însă orașul meu nu-mi oferă mare lucru. Așa că am ajuns să mă bucur de cîteva zile libere în care pot să-mi adun gîndurile și să scriu, de un oraș fără trafic sau, dacă vremea e frumoasă, de plimbări în care întîlnesc oameni ce vor să-și ușureze digestia între două rînduri de sarmale. Însă treptat mă cuprinde un soi de letargie destul de deprimantă. Sărbătorile de la noi încep să semene cu o suprasolicitare, cu un surplus.

Îmi amintesc că, în copilăria mea din anii ’80, lucrurile nu stăteau deloc așa. Din cauza lipsurilor, a avea ce pune pe masă de Crăciun, a putea să-ți procuri un brad, și nu un molid „care se scutura în tramvai“, a face cozonaci și prăjituri pe care nu le puteai cumpăra din comerțul socialist și a te reuni cu familia în jurul televizorului, de Revelion, în singurul moment din an în care acesta devenea mai mult decît un obiect de decor, erau motive de bucurie reală. În plus, „se băgau“ bananele (verzi, pe care trebuia să le ții în șifonier ca să se coacă) și portocalele. În nici un caz nu zic că era mai bine și nu am nici un fel de nostalgie față de acea perioadă. Îmi mai amintesc și că, la un moment dat, în preajma Crăciunului, părinții mei erau în vizită la niște prieteni și se uitau la video la filmul *Falling in love.* Noi, copiii, ne jucam în camera de alături, nu era un film pentru noi. Ne-au chemat adulții pentru două minute, doar ca să ne arate pe ecran ce brad minunat aveau ăia din Occident. Și am rămas „Oau!“. Și țin minte și acum frustrarea și tristețea noastră cînd am năvălit pe bradul sărac pe care îl aveam la dispoziție ca să-l jumulim de bomboanele de pom.

Iar după 1990, lucrurile nu s-au schimbat prea mult. Cerșetorii din tramvai, care tot anul băgau cu „Mamelor din lumea întreagă“, în decembrie o dădeau pe „Ascultați, creștinilor, tineri și bătrînilor!“ („cretinilor“, cum făceam eu mișto cu tatăl meu). Apoi, dacă pe scara ta se nimerea cîte un grup de studenți de la Teologie, știai că a venit Crăciunul. Într-un an al adolescenței, ne-am făcut curaj, eu și trei prieteni, și am plecat să colindăm ca să facem niște bani. Eram un rocker blond cu chitara, un înger de băiat pe vremea aceea, eu cu vocea mea regulamentară de la cor și doi frați fără voce deloc, dar care ne susțineau cu „Domn, domn, să-nălțăm!“. Aveam o sticlă de vodcă pe care ne-o pasam de la unul la altul, „de încălzire“. În trei zile am strîns bani de-o vacanță la munte, dar asta nu a contat prea mult. A contat că ne-am simțit bine, că am participat cumva la sărbătoare, am făcut parte din ea. La asta m-am gîndit și acum cîteva zile, cînd m-am îndepărtat de grupul celor trei instrumentiști din spatele blocului. Că poate chiar se simt bine cîntînd, într-un amurg de decembrie sărăcăcios și trist.

■ ■ ■

Ana Maria DUMINICĂ

Cum e să fii spiridușul Moșului

Anul acesta, în preajma Crăciunului, lucrurile au luat o turnură diferită. Alături de colegii mei de la Agenția „Împreună“, am simțit că e posibil mai mult.

Nu puteam încheia anul fără să încercăm să dăm acest sentiment mai departe. Ajunși în pragul campaniei „Un Moș al Tuturor“, ne-am transformat în „spiriduși ai Moșului“ și ne pregăteam să facem lucrurile ca de obicei: simplu, controlat, în siguranță. Timp de doisprezece ani, Agenția de Dezvoltare Comunitară „Împreună“ a organizat campania de iarnă „Un Moș al Tuturor“. Se alege o școală unde majoritatea elevilor sînt de etnie romă, situația financiară a părinților este modestă, atitudinea celor două părți este la fel de modestă și există șanse reale de a continua lucrul în școală. De obicei, strîngeam donații pentru 100-150 de copii și, înainte de Crăciun, ne adunam în biroul nostru, unde pregăteam punguțe cu dulciuri. Aceleași dulciuri în aceleași punguțe, pentru fiecare copil în parte. Timp de doisprezece ani, campania a avut succes.

Moș Crăciun și o barbă prinsă cu elastic – avem!

Punguțe cu dulciuri – avem!

Echipă înghesuită într-o mașină – avem!

Copii fericiți – avem!

Dar lumea din jurul nostru a încetat să mai fie simplă, în control sau în siguranță. Iar oamenii… nu mai au timp să fie copii. Oamenii nu mai au timp de povești, nu mai au timp să fie fericiți. Nu mai au timp de el, de Moș Crăciun.

Mi-am adus aminte de Florin, elev în clasa a VII-a la școala din Gostinari, și de felul în care mi-a citit pe ascuns cuvintele împăciuitoare pe care avea să i le trimită lui Moș Crăciun. Apoi, mi-am dat seama că nu este singurul care nu a uitat. Nici cei aproape 300 de colegi ai lui nu l-au uitat pe Moșu', deși nu a mai ajuns la ei de mulți ani. Ei încă speră ca Moșul să dea buzna în școala lor, să îi ia în brațe și să îi învețe despre binele din lume. Moș Crăciun e mai mult decît un personaj pentru ei. E un erou. Așa că anul acesta trebuia să facem cumva ca Moșul să ajungă la ei. Trebuie să ajungă la ei și să îi învețe despre prietenie, despre sacrificiu, despre respect față de celălalt. Moș Crăciun trebuie să se întoarcă pentru ei și pentru cei ale căror vieți sînt sau tind să devină gri.

Anul acesta am renunțat la controlul și uniformitatea tuturor cadourilor de altădată și încercăm să colorăm Crăciunul. Avem aproape 300 de copii, 300 de scrisori, 300 de creioane colorate și 300 de oameni pregătiți să devină „Moși Crăciun“ pentru fiecare dintre copii.

Ei sînt cei care luptă în fiecare zi fie cu *bau-bau*, oricare ar fi forma lui (neîncredere în forțele proprii, lipsa educației de calitate, sărăcie, discriminare, lipsa apei, lipsa unui drum sigur spre școală, lipsa părinților care sînt plecați în străinătate), fie pentru a colora viețile celor din jur prin energia, speranța, zîmbetul și potențialul de care dau dovadă. Bagheta lor magică: un creion colorat. Lista de lucruri absolut necesare pentru Crăciun: păpuși, cățeluși de pluș, mașinuțe, avioane, pulovere, ghetuțe, mănuși, șosete, surioare sau frățiori noi (deși sîntem aproape convinși că nu Moș Crăciun se ocupă de asta), Lego și multe, multe dulciuri.

„Anul acesta am fost ascultător și am învățat bine. O să-mi ascult părinții și promit să fiu cel mai cuminte din clasa mea. Eu îmi doresc să îmi aduci o mașină cu telecomandă, mare. Te aștept să vii!“ (Ionuț, clasa a IV-a)

„Dragă Moșule, mă numesc Maria și am 6 ani. Eu învăț poezii și îmi place foarte mult să desenez. Îmi doresc de la tine un trening cu Barbie roz și multe dulciuri.“ (Maria, clasa I)

„Dragă Moșule, mă numesc Adriana și sînt în clasa a II-a. Te rog să îmi aduci o portocală, o mandarină, o banană, două mere și o pungă cu napolitane Alfers. Mulțumesc! Te iubesc, Moșu!“ (Adriana, clasa a III-a)

„Dragă Moșu,
mama zice că nu am fost prea cuminte anul ăsta.“

„Dragă Moșule, eu am 6 ani și sînt la grupa 0. Îmi doresc o pereche de mănuși cu Spiderman, un fes roșu și o mașină cu telecomandă. Cu drag, Andrei.“ (Andrei, clasa 0)

„Dragă Moșu, mama zice că nu am fost prea cuminte anul ăsta, dar promit că o să încerc la anul. Te rog, poți să îmi aduci o păpușă ieftină și niște mănuși?“ (Alexandra, clasa a II-a)

c M. Cîrstea

„Dragă Moșu, eu îmi doresc un zmeu. Doar atît!“ (Marin, clasa I)

„Dragă Moșule, eu îmi doresc tare mult o mașină-robot și o culegere de matematică. Îți promit c-o să învăț mai bine!“ (Costin, clasa I)

„Moșule, tu știi că portocaliu e culoarea mea preferată? Aș vrea un pulover. Sper că nu cer prea mult.“ (Andreea, clasa I)

Au trecut deja două săptămîni de la lansarea provocării de a(-ți) colora Crăciunul și am învățat că îți trebuie curaj pentru a face față întrebărilor sau răspunsurilor copiilor: *„Oare să îndrăznesc să îi cer lui Moșu' un pulover portocaliu? E prea mult, nu e așa?“*, *„Nu i-am mai cerut jucării pentru că știu că ceilalți colegi au mai mare nevoie de ele decît am eu“*, *„Eu aș vrea șosete groase și ghetuțe. Oare se supără?“*, *„Pot să vreau un zmeu?“*, *„Eu îi scriu lui Moșu' doar ca să-l salut, el știe deja ce îmi doresc!“*.

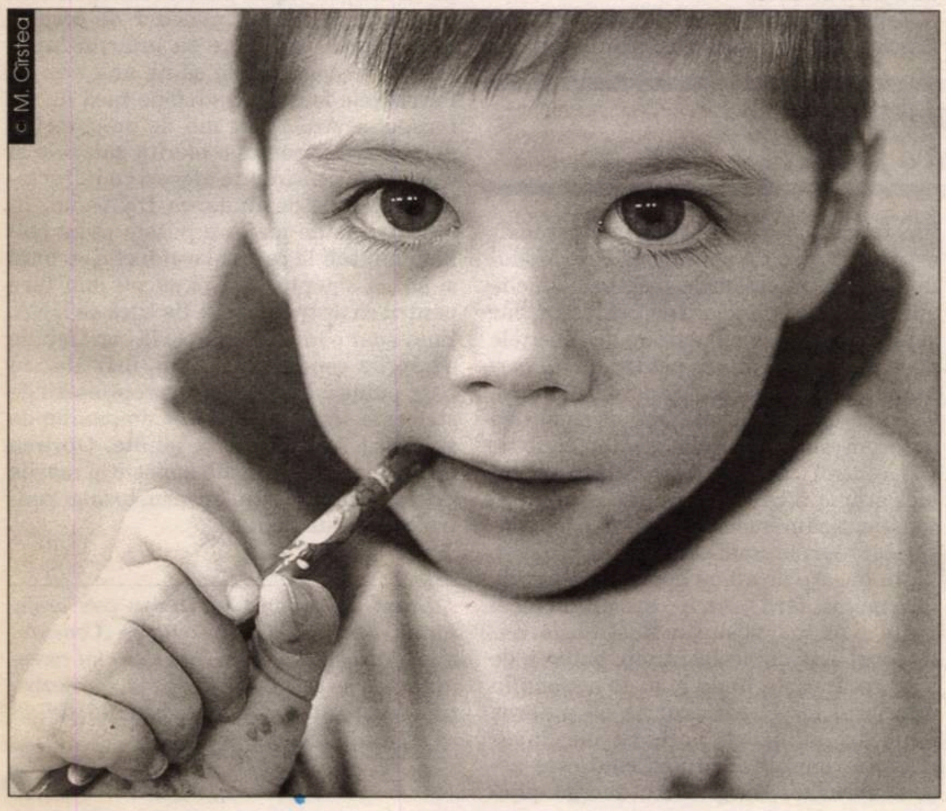
c M. Cîrstea

Plec de la prima întîlnire cu copiii, citesc pe drum scrisorile primite, îmi trec degetele peste zecile de creioane colorate, unele cu vîrf, altele fără, majoritatea ronțăite la capăt… și îmi dau seama că e foarte posibil să fi dezlănțuit iadul. Încep să mă întreb cum și unde o să găsesc 300 de oameni care să cumpere un cadou personalizat pentru fiecare copil. Cum aflu eu ce este acela un „pipi rex“, „beibi amore“, „maya cu biberon“, „mașini-robot“ și alte năzdrăvănii de felul acesta? De unde o să le iau? Dacă două colege de bancă își doresc aceeași păpușă, însă doar una dintre ele primește ce a cerut? Dacă încurc scrisorile și încep copiii să plîngă? Dacă oamenii or să mă lase baltă? Cu ce bani cumpăr eu toate cadourile astea? Dacă greșesc și din cauza mea nu or să mai creadă în Moș Crăciun?

Am scris o scrisoare în care am anunțat că „Împreună“ devine spiriduș de bază al Moșului. Am trimis scrisoarea către presă, către bloggeri, către ambasade, ONG-uri, firme, companii, colegi de facultate, familie, prietene de-ale maică-mii. I-am întrebat pe toți dacă au colorat vreodată Crăciunul și dacă cumva n-ar vrea să încerce anul acesta alături de copiii din Gostinari. Unii au răspuns imediat, alții deloc. Alții mi-au scris un e-mail formal, apoi au uitat să mai răspundă. Pe unii i-am stresat la telefon, iar alții îmi aduceau mie aminte că am uitat să îi sun înapoi. Ba chiar unii s-au declarat dezgustați de simplul fapt că am îndrăznit să îi întreb, atunci cînd le-am răspuns cu un „da“ hotărît la întrebarea „Auzi… dar după cîte văd eu, copiii ăștia sînt romi, cum îți place ție să le zici. Așa-i?“. Aparent, îți trebuie curaj nu numai pentru a le răspunde copiilor, ci și pentru a înfrunta cu politețe oameni care spun cu o vehemență extraordinară că nu vor să aibă de-a face cu Crăciunul unor „țigani“, ci vor mai degrabă „să fie generoși cu niște copii de români“.

Celor care au acceptat să devină Moș Crăciun le-am trimis scrisoarea, poza și creionul colorat al unuia dintre copii. În trei-patru zile am reușit să epuizez mai mult de jumătate dintre scrisori. Apoi au urmat alți oameni, dornici să descifreze acele cîteva cuvinte scrise colorat și strîmb pe o foaie de caiet. Pe cele rămase, am decis să le publicăm online. În felul acesta, fiecare copil și-a găsit un Moș Crăciun în mai puțin de trei secunde. Nu știam la ce să răspund mai repede: la e-mail, la mesajele de pe Facebook, la telefonul mobil, la cel fix? La început a fost haos, dar am reușit. Am reușit să strîngem cadourile. Am reușit să mobilizăm oamenii, să reacționeze la unul dintre, poate, sutele de mesaje de Crăciun. Cum? Eu nu știu prea bine. Însă Andrei (clasa a VII-a) crede că *„Poate au început să creadă din nou“*, iar Marinela (clasa a VI-a) crede că *„Poate au vrut doar să facă o faptă bună. Sper, totuși, că a fost vorba de mai mult. Sper că și-au adus amintit de Moș Crăciunul copilăriei lor. Poate au învățat, la fel ca noi, că Moș Crăciun nu face nici o diferență între culoarea pielii, hainele cu care ne îmbrăcăm, locul unde ne-am născut sau limba pe care o vorbim. Moșul e al tuturor și a promis să iubească și să nu rămînă indiferent. A promis că o să ne audă, chiar dacă va fi la mii de kilometri depărtare. Poate oamenii mari chiar și-au adus aminte de data asta“*.

***Ana Maria Duminică** este absolventă a Facultății de Sociologie, Universitatea București, și asistentă de proiect la Agenția de Dezvoltare Comunitară „Împreună“.*

Dorel Dumitru CHIRIȚESCU

Voința bună, premisă a stării de fericire

Am observat și eu, alături de mulți alți oameni, cum șefa DNA era ușor surprinsă de atitudinea unuia dintre infractorii ce ne conduc, de a lua mită chiar în condițiile în care nu cu mult timp în urmă respectivul asistase la un flagrant căruia îi căzuse victimă un coleg al său. Evident că un om normal la cap se întreabă cum este posibil așa ceva și pînă unde au de gînd să meargă acești oameni cu indiferența față de lege și față de pușcărie. Întrebarea cea mai gravă este legată chiar de inutilitatea, de la un nivel încolo, a demersurilor și luptei împotriva corupției. Dacă nu le mai este teamă de pușcărie – pentru că, iată, nu se opresc –, atunci ce-i de făcut? Este clar că acești oameni nu se opresc pentru că sistemul nu-i lovește încă foarte puternic. Ei sînt lipsiți de caracter și sînt gata să dea libertatea și demnitatea pentru bani. Sînt o specie pentru care regulile bunului-simț comun nu sînt valabile și de aceea nu trebuie judecați după standarde comune. Pentru oprirea lor, sistemul ar trebui să-i lovească puternic la bani și la avere, adică la finalitățile tranzacțiilor lor cu lumea în care trăiesc. Dacă le vom lua și banii, atunci tranzacția pe care ei ne-o propun nu mai este valabilă. Aici mai sînt multe de făcut, în primul rînd din punct de vedere instituțional.

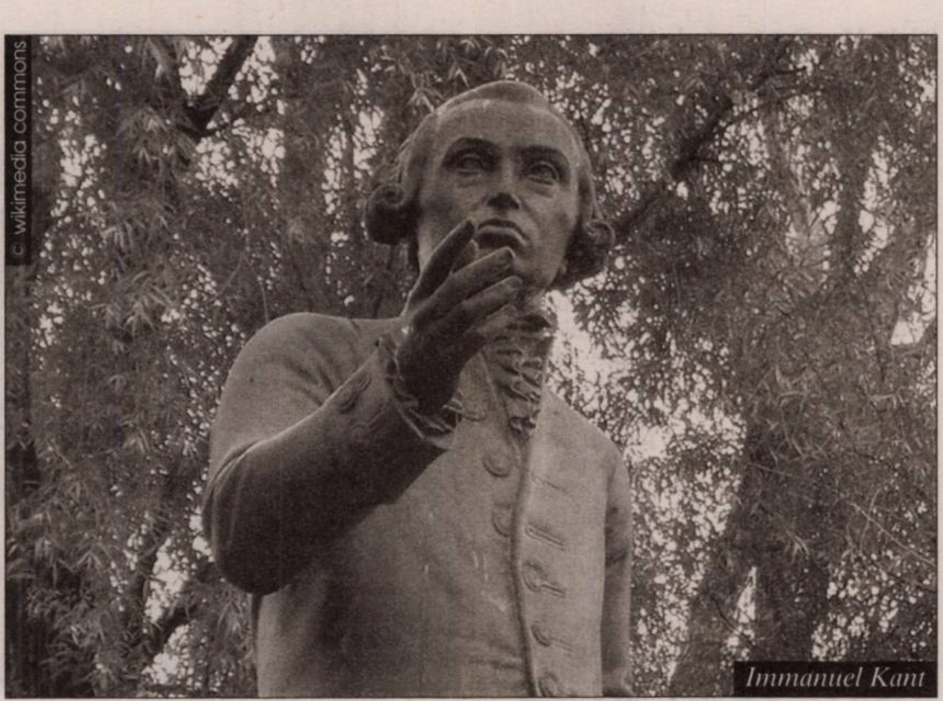
Immanuel Kant

© wikimedia commons

Tot pentru a înțelege indiferența lor față de pușcărie trebuie să mai spunem că bogăția în sine nu are limite. Singurele limite în relația cu banul și cu averea sînt date de caracterul, de voința și educația subiectului respectiv. În lipsa acestora, omul poate deveni o ființă definitiv rătăcită, pierdută și pentru el, și pentru ceilalți. Caracterul nostru este cheia vieții noastre. Nu ne propunem să dăm o definiție a fericirii, este o stare atît de subiectivă, încît pînă și cei care o măsoară n-o fac decît ca pe o simplă consemnare a unor declarații individuale ale oamenilor. Un om este fericit dacă se simte fericit, după propria sa reprezentare. Pe de altă parte, putem discuta despre un set de premise, de condiții care permit omului să devină fericit sau nefericit. Este clar că atitudinea în fața bunurilor materiale este o asemenea premisă. Un om nu poate fi fericit în afara trăsăturilor sale distincte, a modului său de a fi profund particular și distinct în raport cu ceilalți. Caracterul este ceea ce ne diferențiază de alți oameni. Tăria sau slăbiciunea sa sînt cele care ne pun în situația de ființe împlinite sau de ființe în fața cărora se află ratarea. Caracterul înseamnă construcția conștiinței noastre, dar și viziunea corectă asupra lumii exterioare și interioare. (Iată ce spune Kant: „Din tot ceea ce este posibil de conceput în această lume, ba în genere și în afara ei, nimic nu ar putea fi considerat ca bun fără nici o restricție decît numai o voință bună. Intelect, spirit, discernămînt și cum s-ar mai numi altfel talentele spiritului, sau curaj, hotărîre, stăruință în proiecte, ca proprietăți ale temperamentului, sînt fără îndoială în unele privințe bune și de dorit; dar ele pot deveni și extrem de rele și dăunătoare, dacă voința care are să se folosească de aceste daruri naturale și a cărei calitate specifică se numește de aceea caracter nu e bună. La fel stau lucrurile cu darurile fericirii. Putere, bogăție, onoare, chiar sănătate și toată bunăstarea și mulțumirea cu soarta sa, pe scurt, ceea ce se numește fericire, determină îndrăzneală și prin ea adesea și trufie, dacă nu există o voință bună care să corecteze și să facă universal conformă scopului influența lor asupra simțirii și prin aceasta și întregul principiu de a acționa; fără a aminti că un observator rațional și imparțial nu poate avea niciodată plăcere văzînd continua prosperitate a unei ființe pe care nici o trăsătură a unei voințe curate și bune nu o împodobește, și astfel voința bună pare să constituie condiția indispensabilă chiar pentru a fi demn de fericire." – *Critica rațiunii practice*, Editura Științifică, București, 1972, p. 11.) Kant consideră caracterul sau voința bună drept condiția fundamentală pentru ca o ființă să fie fericită. Prin caracter ne putem detașa și putem trăi liniștiți într-o lume ce pare haotică și care este lumea libertății și a libertăților. Lipsa de caracter ne poate pune în situația unor căutări, a unei neliniști negative și a unei nevroze care duce la boală psihică sau fizică. A avea caracter înseamnă a fi rațional și sănătos în reprezentări și în modul de a fi. Cumpătarea este o premisă a fericirii, tocmai pentru că îl pune pe om în zona moderației și a așteptărilor modeste. În mod evident, lăcomia este o sursă de mari deziluzii și mare nefericire. Nu întîmplător întemeietorii capitalismului, protestanții europeni ai secolului al XVI-lea, aveau ca trăsătură distinctă de caracter ascetismul. Reținerea, moderația și evitarea lăcomiei fac parte și trebuie să fie impuse în viața unui om care se dorește a fi fericit. Caracter uman înseamnă și o cuantificare exactă a necesităților și a ceea ce fiecare dintre noi cere societății în funcție de poziția și utilitatea sa în lume. Sigur, veți spune că este dificil ca noi, oamenii, să ne privim dintr-o asemenea perspectivă și să ne autocenzurăm, numai că eu consider un asemenea exercițiu ca fiind obligatoriu atunci cînd un subiect social, un individ, își propune să caute ceea ce numim fericirea. Ideea că poți avea mai mult decît oferi și că poți înșela sistemul în mijlocul căruia te valorizezi este una eronată. Există un echilibru social universal în jurul căruia cu toții trăim, iar îndepărtarea de acest echilibru duce la penalizări mai mult sau mai puțin vizibile. Omul cu reprezentări eronate despre importanța și poziția sa este un om nefericit, în permanentă căutare a unui echilibru de care simte că s-a îndepărtat. Banii pot fi izvorul tuturor fericirilor posibile atunci cînd apar ca urmare a unui efort constant și prin largă recunoaștere economică și socială, dar pot fi și sursa tuturor relelor din lume atunci cînd apar ca urmare a devierii de la lege și nu sînt recunoscuți de ceilalți ca fiind meritați. Se întîmplă adesea ca un om care a cîștigat peste noapte – la Loto, să zicem – o mare sumă de bani să nu fie un om fericit și chiar să simtă ca pe o povară în viața sa banii respectivi. Aici se trece ușor de la nefericirea produsă de lipsa banilor la nefericirea produsă de apariția bruscă a banilor și de imposibila lor gestionare corectă. Apostolul Pavel spunea că dragostea față de bani este izvorul tuturor relelor. Banii nu trebuie priviți ca un scop în sine. Ei sînt doar mijlocul, instrumentul folosit pentru atingerea unei multitudini de scopuri. A avea caracter în relația cu banii presupune și capacitatea de a te bucura de fiecare obiectiv atins cu ajutorul banilor, astfel încît, prin cumpătare și atenție, să poți merge mai departe în atingerea scopurilor următoare. Dacă omul are nevoie de atenție și echilibru într-una dintre întreprinderile vieții sale, atunci aceasta este gestiunea banilor. Nimic nu poate produce mai mari dezamăgiri decît gestiunea incorectă, neatentă, a banilor.

Cumpătarea
este o premisă a fericirii.

Este mai mult decît evident că atitudinea plină de caracter ne poate ajuta să fim fericiți, după cum lipsa de caracter este rețeta sigură spre nefericire. Modul în care tratăm lipsurile și etapele dificile ale vieții, modul în care ne întristăm, dar și modul în care ne bucurăm de reușitele noastre sînt definitorii pentru noi ca persoane fericite, în acord cu noi și cu lumea. Caracterul este cel care trebuie să ne dea autocontrolul în bătălia pentru fericire, autocontrol care ne diferențiază de lumea animală. Și tot prin caracter aflăm și conștientizăm bucuria împlinirii, a atingerii scopurilor unei etape. Fără caracter, lupta în care ne aflăm devine una surdă, fără noimă, fără sens, în care uităm începutul și nu mai deslușim finalitățile. Caracterul este, în același timp, puterea de a ne recunoaște limitele și de acționa în interiorul lor. Caracterul ne dă puterea implicării atunci cînd este nevoie, dar și puterea renunțării atunci cînd este nevoie. Nicolae Mărgineanu merge pînă acolo încît aduce în discuție sinceritatea ca atribut al caracterului uman sănătos și minciuna ca bază a bolii sociale („În nebunie, minciuna este una față de noi înșine. De aceea ea este inconștientă. În infracțiuni ea este una față de semeni și de societate, în consecință ea poate fi și conștientă. (...) De aceea suprema expresie a sănătății mintale rămîne sinceritatea și naturalețea și nu prefăcătoria și fățărnicia. (...) Colaborarea dintre conduită și conștiință ne dă rolul social. Camuflarea conștiinței prin conduită ocazionează masca. Aruncarea rolului social conduce la omul animal, lipsit de sentimentul rușinii." – vezi *Condiția umană*, Editura Științifică, București, 1973, pp. 13-14). Nu poți fi fericit dacă te afli într-o permanentă stare de minciună și dacă folosești minciuna în permanență în relațiile cu ceilalți. Minciuna creează mari dezamăgiri pentru „celălalt", aducînd în discuție calitatea de permanent perdant a celui sincer. Din acest motiv sînt tot mai puțini cei care își asumă povara de a duce adevărul. Într-o mare de minciună, adevărul devine chiar o povară greu, foarte greu de dus. De aceea minciuna are un efect de disoluție socială, fiind în sine un motiv de mare nefericire. Pentru că, după cum fericirea contaminează ca atitudine, și nefericirea contaminează la fel. În același timp, sănătatea mintală, viguroasă, activă, nu poate fi întreținută în neadevăr.

Revenind cu picioarele pe pămînt, trebuie să spunem că pariul cu libertatea și prosperitatea este unul pe care România, țara noastră, poate să-l piardă dacă nu va dezvolta un sistem educațional, măcar la nivel de elită, care să crească caractere, oameni compleți care să știe și carte, dar care să fie dispuși să se bată și pentru premisele fericirii lor și a semenilor lor, oameni cu „voință bună", cărora să nu le fie indiferentă situația lor, dar nici aceea a prietenilor, familiilor și concetățenilor lor. Educația în favoarea caracterului puternic este marele secret al bătăliei pe termen lung cu corupția și pentru recîștigarea dreptului nostru la fericire și prosperitate. Or, la noi lucrurile par a fi scăpat definitiv de sub control dacă ne gîndim că tinerii sînt mult mai deciși decît chiar părinții lor, după cum se vede cu ochiul liber, în stradă, în lupta pentru sancționarea unui sistem corupt, năucitor de corupt. Pînă atunci este bine să întărim lupta împotriva corupției și să ne amintim că Parchetele locale și județene încă nu au început-o. Acolo sînt mii de procurori și de polițiști care nu-și merită salariile și care fac în continuare afaceri cu infractorii, așteptînd desființarea DNA-ului. În altă ordine de idei, nu putem pune bolnavi mintali la capătul conductei cu bani și să ne așteptăm ca ei să nu mai fure pentru că ar trebui să le fie frică de DNA. Pînă apar oameni sănătoși la cap trebuie să oprim conducta cu bani, mai ales cu bani publici. Privatizarea proprietății de stat este singura soluție. Companiile de stat sînt în continuare jefuite. Oprirea acestui jaf este una din șansele și marile provocări ale acestui guvern, tocmai pentru că nu este politic.

***Dorel Dumitru Chirițescu** este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuși" din Tîrgu Jiu. Cea mai recentă carte a sa este* Fețele monedei – o dezbatere despre universalitatea banului, *Editura Institutul European, 2015.*

Despre modelul australian al cooperativelor de artă

– interviu cu Dan CRISTEA –

Din 2013, **Dan Cristea** *ocupă funcţia de Business Performance Director în cadrul Orange România şi conduce o echipă creată cu scopul de a analiza şi îmbunătăţi experienţa clienţilor şi a angajaţilor. În interviul de mai jos am vorbit despre aborigeni şi viaţa lor, despre credinţele şi despre arta lor, cu prilejul* „DREAMING Exhibition“, *vernisată luna trecută în Sky Tower din Bucureşti.*

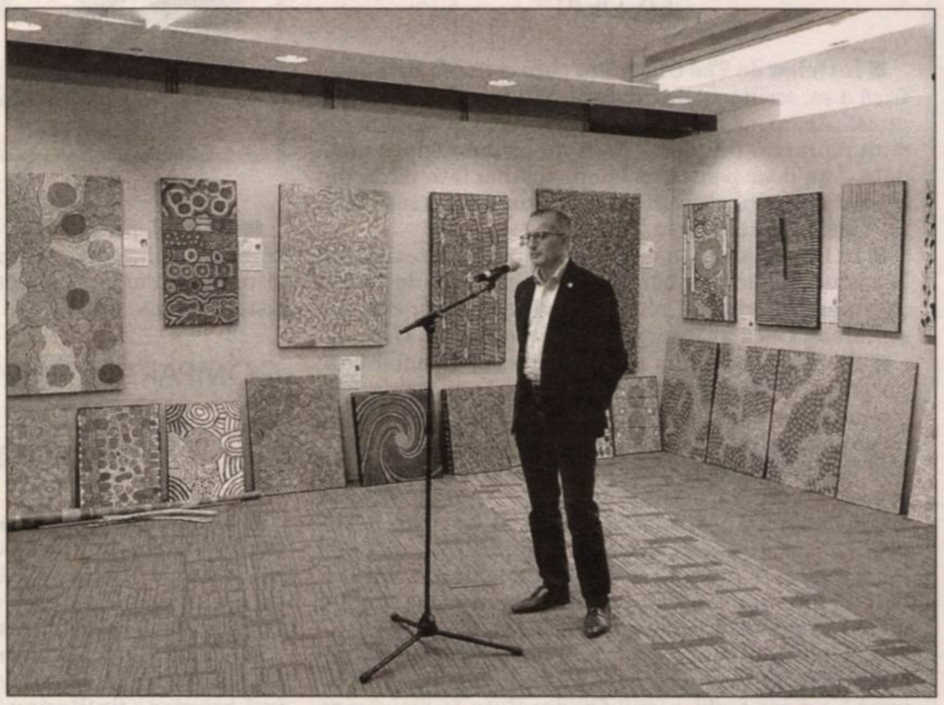

Pe lîngă fantasmă, cît realism e în acest proiect?

E foarte real, pentru că a ajuns să existe această expoziţie. La sfîrşitul anului trecut, eram în Australia, cunoscusem un galerist cu care am discutat întîi despre arta australiană, apoi am cumpărat o pictură de la el, şi aşa, din aproape în aproape, am ajuns la ideea acestei expoziţii. De fapt, aborigenii m-au fascinat de la bun început, prin felul în care au reuşit să se reinventeze. Ei au învăţat să redescopere tradiţia şi practic să supravieţuiască prin artă.

Cît timp v-a luat ca „să-i înţelegeţi“?

Gustul pentru artă mi-a fost dezvoltat de mic, prin cărţi, expoziţii şi aşa mai departe. M-am iniţiat în cultura aborigenă întîi de toate prin cele trei călătorii pe care le-am făcut, în ultimii zece ani, în Australia, am ajuns treptat să-i cunosc, să-i înţeleg şi să fac expoziţia aceasta. Exemplul lor de supravieţuire prin artă şi recîştigarea tradiţiilor şi a credinţei mi s-au părut foarte importante. Pentru că noi, în România, după peste 70 de ani de ideologii străine impuse, apoi de tranziţie ş.a.m.d., avem cam acelaşi tip de problemă. Mare parte din cultura tradiţională a ţării noastre nu este cunoscută generaţiilor actuale şi, după părerea mea, este neutilizată şi nemodernizată. Din acest motiv am creat Asociaţia „Seeds“, ca să reînvăţăm. Mai precis, să găsim cîteva comunităţi rurale româneşti unde să lansăm acest model australian al cooperativelor de artă, să reuşim să modernizăm o parte din tradiţiile noastre la nivelul conceperii şi producţiei obiectelor artistice, pentru a le putea face cu adevărat dorite şi vandabile.

Din ce am vorbit cu doi dintre autorii de lucrări din cadrul expoziţiei, există chiar un sentiment de culpă şi o dorinţă de a relua dialogul cu bătrînii triburilor, tăinuitori de artă, pentru a le decripta simbolistica şi a le înţelege mesajul. E vorba de un proces conştient de asumare a responsabilităţilor ce revin tinerei generaţii privind recuperarea patrimoniului.

Corect. Deoarece asociaţia noastră este foarte mică, proiectul principal pentru acest an este de a finaliza cu bine acest eveniment. Expoziţia are două obiective. Primul este „de învăţare“ – să explicăm istoria acestei populaţii care are peste 60-70.000 de ani vechime. Au plecat din Africa şi au călătorit pînă în Australia, unde au reuşit să-şi păstreze intacte, pentru zeci de mii de ani, credinţele rămase multă vreme necunoscute albilor. Şi-au transmis credinţele prin desene pe care le făceau pe nisip, pe propriul trup, pe stînci, pe scoarţa copacilor şi pe care, abia în ultimii 40-50 de ani, au început să le transpună şi pe pînză. Oamenii aceştia şi-au transmis poveştile lor, din generaţie în generaţie, înainte de a cunoaşte scrisul, le-au transmis prin repetiţie, într-un mod exemplar de riguros. S-au descoperit astfel, recent, în mijlocul deşertului australian, legende legate de străvechile glaciaţiuni. Prin această formă de artă, ei au reuşit să-şi continue, de fapt, identitatea şi să nu fie asimilaţi de cultura occidentală.

Al doilea obiectiv ar fi să acţionăm şi să reuşim şi noi, în lumea modernă, să ne păstrăm identitatea românească; de exemplu, reproducînd modelul de succes al producţiei de artă în comunităţile aborigenilor prin instituţia „cooperativelor de producţie“.

Nu vă este teamă că acest cuvînt, „cooperativă“, are o conotaţie negativă şi s-ar putea să fie primit cu rezerve?

Ba da. Însă cred că este o problemă de convingere prin fapte. Cred că lucrurile se pot reînvăţa, aşa cum s-a întîmplat în Australia. Aborigenii n-au mai fost subvenţionaţi, nu li s-au mai dat bani pentru a subzista întreţinuţi. Pur şi simplu, au fost plătiţi pentru valoarea creată de ei. În momentul cînd au făcut picturile cu o semnificaţie autentică, conformă cu tradiţia, şi modernizate din punct de vedere estetic, au fost plătiţi foarte bine. Acest sistem de încurajare a calităţii şi a autenticităţii face ca azi arta aborigenă să reprezinte una dintre marile mişcări artistice din lume, să creeze practic o ramură artistico-economică în Australia, de zeci de milioane de dolari anual.

Pe ei statul i-a ajutat?

Surprinzător, iniţiativa lor a fost una privată. A venit din partea galeriştilor, a oamenilor de cultură din Australia, a şcolii, a profesorilor, iar statul a intervenit mai tîrziu. Aşa cum s-a realizat şi această expoziţie – din iniţiativă privată.

> *„Nu ştiu cît de departe va ajunge metisajul culturilor.“*

Încercaţi să faceţi, la nivelul ţării noastre, un fel de jalonare a zonelor, să intraţi în dialog cu specialişti, cu etnografi, sociologi, designeri etc.?

În ce ne priveşte, noi vom încerca să aducem modernitate. Voi încerca chiar să fac un concurs de idei online, anul viitor. Pentru ca lumea să propună lucruri viabile pentru un astfel de proiect, să identificăm poate oameni care vor să colaboreze cu tineri care să facă asta din pasiune. Să nu mergem exclusiv pe filonul tradiţional al specialiştilor şi instituţiilor.

Revenind la aborigeni, „producţia“ artistică nu legiferează, prin parafă, procesul de globalizare?

Ceea ce mi se pare mie esenţial e că aceşti oameni au supravieţuit şi s-au adaptat la schimbări dramatice, pe parcursul istoriei lor – cîteva glaciaţiuni, cîteva deşertificări, ultima schimbare de acum 200 de ani, cînd au fost colonizaţi. Cu siguranţă că se adaptează, şi asta a fost forţa şi succesul lor, iar această adaptare se vede chiar în cadrul expoziţiei. Ceea ce este interesant e faptul că, în ciuda schimbării de formă, mai ales, şi a mijloacelor de expresie, în continuare reuşesc să păstreze esenţa şi mesajul din spatele picturii lor. Nu ştiu cît de departe va ajunge metisajul culturilor.

Cert e însă că rămîne vie o parte importantă din tradiţia lor. Faptul că le scad comunităţile izolate care trăiesc în stil pur tradiţional e parte din fenomen. Pe de altă parte, în ultimii 50 de ani, populaţia lor a crescut de la 100.000 la aproape 300.000, numărul artiştilor a ajuns de la cîteva zeci la 4000-6000, iar odată cu ei, familiile care trăiesc din pictură sînt extrem de numeroase. Numărul celor care s-au reconectat la tradiţie a crescut în aceeaşi perioadă. Sînt aşadar fenomene multiple care se petrec şi totuşi exemplul lor este unul foarte frumos. Viitorul ne va arăta unde se va opri această migrare între culturi, în ambele sensuri.

Strămoşii lor pictau pe nisip avînd conştiinţa comunicării cu lumea de dincolo. Astăzi, artistul modern, conectat la toţi parametrii vieţii cotidiene, mai este într-o atît de susţinută relaţie cu „spiritele strămoşilor ce-şi au locuinţa în cer“?

Am vorbit zilele acestea cu unul din artiştii aborigeni care ne vizitează – Gompi – şi el mi-a spus, şi a dovedit în expoziţie, că poate picta cu foarte mare uşurinţă, nu trebuie să se concentreze asupra actului tehnic în sine, şi are sentimentul că prin mîna lui pictează şi strămoşii, şi spiritele lor. Dar pe lîngă modul ăsta foarte pregnant în care ei trăiesc, spiritualitatea, arta lor sînt foarte diverse. Din tot ce-am văzut pot spune că individualitatea joacă un rol destul de important în cazul lor. Au fost create forme noi, pe care apoi le-au utilizat şi le-au transmis şi celorlalţi. De exemplu, foloseau iniţial cam cinci culori de tip ocru, extrase din pămînt – gri, portocaliu, negru, alb şi maro. Astăzi au adaptat vopselurile moderne şi folosesc practic toată paleta de culori care există în acril. Păstrîndu-şi acest element central al credinţelor, folosesc practic tehnici foarte diferite şi variate. Picturile de acum nu mai seamănă aproape deloc cu cele de pe nisip. Poţi spune că sînt picturi absolut moderne. Diferenţa fundamentală faţă de pictura occidentală modernă este că la ei, în continuare, pictura şi spiritul se contopesc.

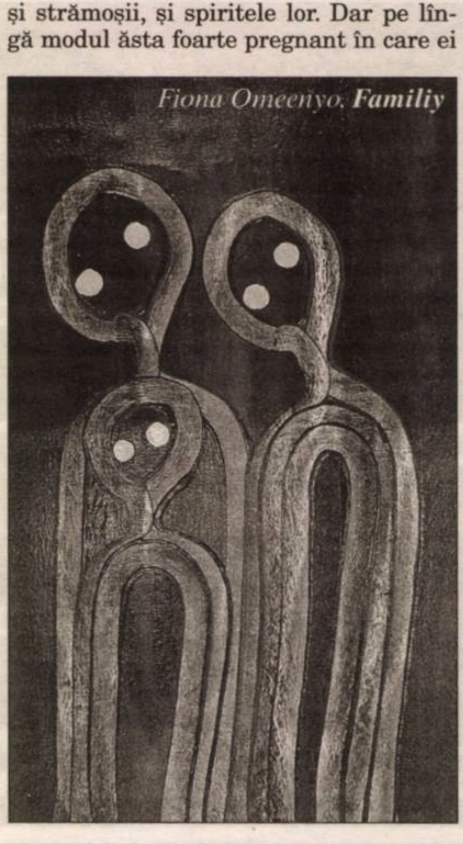

Fiona Omeenyo, ***Familiy***

Expoziţia de la Bucureşti este un modul itinerant?

Această expoziţie nu este itinerantă, ea întrupează „visul meu“, cum am perceput eu istoria asta exemplară a supravieţuirii aborigenilor din Australia. Am discutat cu galerişti, dar şi cu specialişti. Selecţia operelor şi prezentarea lor pe regiuni au fost realizate de doamna Susan McCulloch, unul din cei mai reputaţi experţi în arta australienilor aborigeni, scriitoare, publicistă, curatoare. Lucrările au fost aduse în România de două galerii australiene care sprijină şi promovează arta aborigenă de peste douăzeci de ani – Australian and Oceanic Art Gallery din Queensland, reprezentată de Tom Colrain, şi Japingka Gallery din Perth, reprezentată de David Wroth. Practic, noi am încercat să obţinem un produs cît se poate de bun. Cred că e una din selecţiile cele mai bune din arta aborigenă, în ultimii 30-40 de ani de cînd se fac astfel de expoziţii. Este şi una dintre cele mai mari expoziţii care s-au organizat în Europa pe această temă. Am încercat să acoperim majoritatea curentelor fundamentale ale picturii aborigine, pornind nu numai de la regiuni, dar şi de la şcoli. Din acest motiv cred că este o expoziţie extrem de relevantă şi foarte frumoasă.

Sînt aborigenii fani Orange?

Ai culorii orange, desigur!

a consemnat
Ruxandra MIHĂILĂ

Cu ochii-n 3,14

ÎNTREBAT DE O BACTERIE CU PARFUM OLTENESC UNDE ESTE RAIUL PE ACEST PĂMÎNT, ULTIMUL POLITICIAN A RĂSPUNS: „LA DEAL"

■ Întrebat de *The Guardian* care este cea mai mare frică a sa, scriitorul de cyber-SF William Gibson a răspuns: „Acum, că am îmbătrînit, viitorul arată dintr-odată mult mai întunecat decît mi-aș fi imaginat vreodată – nu doar pentru că eu nu voi mai face parte din el, dar și pentru că multe alte lucruri nu vor mai exista. Tigrii, spre exemplu." (**M. C.**)

■ În Danemarca s-a descoperit o bacterie rezistentă la toate antibioticele cunoscute, cercetătorii declarînd că nu au, în prezent, nici un medicament cu care s-o anihileze. Dacă ar încerca cu bicarbonat? (**S. G.**)

■ Site-ul gandul.info relatează cu lux de amănunte un prim caz de radicalizare din România, cu parfum oltenesc: proaspăt convertitul Luigi din Craiova avea de gînd să procure, printre altele, cîteva grenăzi (sic!). Mai interesant chiar decît postarea lui Lugi de pe Facebook – care dă flecărelii online o semeață dimensiune marțială: „Auzi, ai idee cam cît ar costa 2 AK-uri, 2 veste, 10 încărcătoare și 8 grenăzi?" – e apelul la rațiune care precedă războinica solicitare: „Dar trebuie să fim raționali". Nu se înțelge nimic, dar sperăm măcar că grenăzile nu explodează. (**M. P.**)

■ „Unde altundeva este raiul femeilor pe acest pămînt decît într-o clinică de înfrumusețare!?", se/ne întreabă retoric fashionistul Ovidiu Buta la emisiunea *Cred în mine.* (**M. C.**)

■ Am întîlnit, în ultimul timp, tot mai mulți cerșetori bărbați, 50 plus, tot mai insistenți și mai expliciți, care nu doar precizează suma pe care o doresc, se țin după tine pe străzi, la limita agresivității, ci și precizează la ce le vor folosi banii ceruți: o ciorbă de legume și o iahnie de fasole, de pildă. (**I. P.**)

■ Politicianul dacă nu e și plagiator, nu e politician destul. (**M. C.**)

■ În înțelepciunea lor, legiuitorii au decis cîți cîini trebuie să păzească o turmă: trei la munte, doi la deal și unul la cîmpie. Locuiesc la cîmpie și am un cîine. Aștept turma. (**M. V.**)

COMPARATIV, NIMENI NU REVENDICĂ DIMINUTIVELE UMANITARE NECESARE NASULUI

■ Așadar, piocianic, acinetobacter, klebsiela și alte infecții nosocomiale. Îl așteptăm pe Dorel Săndesc, secretarul de stat în Ministerul Sănătății, să ne ofere, comparativ, noi procente cu virgule ale morților din Colectiv contaminați cu germeni intraspitalicești!? (**M. C.**)

■ Conducerea Aeroportului Internațional Kuala Lumpur a transmis presei un comunicat referitor la trei aeronave tip Boeing 747 garate de multă vreme acolo și despre ai căror proprietari nu se știe nimic. Dacă în termen de două săptămîni nimeni nu revendică cele trei avioane, acestea vor fi scoase la licitație. Am simțit nevoia să reiau acest anunț așa, în caz că ați uitat cumva unde v-ați parcat Boeing-urile. (**M. M.**)

■ Din ciclul „Diminutivele la români, seria financiară". Bănuți, bănișori, facturică, bonuleț – pe-astea le auzisem de multe ori pe la casierele din magazine ori pe la contabile, m-am obișnuit. Dar zilele trecute am auzit unul nou (pentru mine): am plătit la benzinărie cu cardul și casiera mi-a spus „Poftiți cărduțu"". (**M. V.**)

In Mici we trust
URSUS
URSUS
GELE BERII ÎN ROMÂNIA

© M. Bănică

■ După aproape o lună de la atentatele de la Paris din 13 noiembrie, a fost identificat și cel de-al treilea terorist: Foued Mohamed-Aggad, 23 de ani, crescut în Franța. În decembrie 2013 a fost plecat în Siria, împreună cu fratele său și cu alți opt prieteni. Cunoscuții tinerilor știau că aceștia au petrecut o vacanță în Dubai. Șapte dintre ei s-au întors în Franța în martie 2014. Interogați o lună și jumătate mai tîrziu, aceștia au pretextat că au fost plecați în scopuri umanitare și au mai spus și că au fost șocați de atrocitățile pe care le-au văzut în Siria. Ce ți-e și cu natura asta umană. (**A. M. S.**)

■ Nasic, Fluimicil, Fortifikat, Labobel – nume de medicamente de sezon, necesare nasului, ficatului și labelor picioarelor. Mai e și o pastă de dinți: Lacalut. De cîte ori aud reclama, mă gîndesc la un ponei fără diacritice. (**M. C.**)

PIERDUTĂ, O NOUĂ SPECIE DE DINOZAUR ÎMBĂTRÎNEȘTE DINAINTEA COMISIEI

■ Două titluri pe care întîmplarea (sau cine știe ce altceva) le-a așezat alături în vitrina unei librării: *Biblia pierdută* și *Pisica pierdută.* (**D. S.**)

■ Oamenii de știință au descoperit o specie nouă de dinozaur, cît un cocker spaniel. Ei spun că e un dinozaur „modest". (**L. V.**)

■ Potrivit unui studiu recent, creierul feminin îmbătrînește mai bine decît creierul masculin. Potrivit altui studiu recent, bărbații care arată bine au mai puține șanse de a fi promovați decît ceilalți. N-a fost o lună bună pentru bărbați. (**L. V.**)

■ *„D-a baba oarba,* joc de iarnă. După ce se alegea cine are să se facă, îl lega la ochi cu o basma; apoi îl ducea dinaintea ușei și îl ținea de spate unul din copii, acesta îi făcea următoarele întrebări, la care trebuia să răspundă:

– Pe ce șezi? – Pe darac. – Du-te la bărbat.

– Pe ce șezi? – Pe nuiele. – Du-te la muiere.

– Ce-ai mîncat asară? – Pîine cu papară. – Ieși pe ușă-afară.

Și cu aceste ultime cuvinte îl împingea ușor și îl lăsa. El, cu ochii legați, se întorcea și căta să prinză pe unul din camarazi, pe dibuitele, și pe care îl prindea, acela apoi se lega la ochi, ca să se facă." – Petre Ispirescu (**R. M.**)

■ Dezbaterea legii împotriva fumatului în Comisia de Sănătate de la Cameră a fost blocată DIN NOU în urma a ceea ce pare a fi un act de corupție, adică prin neprezentarea la dezbateri o dată în plus chiar a președintelui comisiei, Florin Buicu de la PSD. De data asta, fumătorii nu prea s-au mai indignat. Cum ar veni, corupție să fie, dar s-o fumăm și noi! (**M. C.**)

PUBLICITATE

PONSA
TEXCARGO
Evconnectro

ORCHESTRA SIMFONICĂ BUCUREȘTI

LA CEREREA PUBLICULUI ȘI LA ORA 17.00

TNB I. L. CARAGIALE

CONCERTUL TRADIȚIONAL DE ANUL NOU
TEATRUL NAȚIONAL BUCUREȘTI LUNI 28.12 ORA 20:00

adevărul DILEMA VECHE

eventim
BILETE LA CASIERIA TNB, PE EVENTIM.RO, ÎN MAGAZINELE GERMANOS, ORANGE, VODAFONE, DOMO, LIBRĂRIILE HUMANITAS & CĂRTUREȘTI.

Biblioteca „ASTRA" – SIBIU –

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XII** ■ nr. **619** ■ 24 decembrie 2015 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

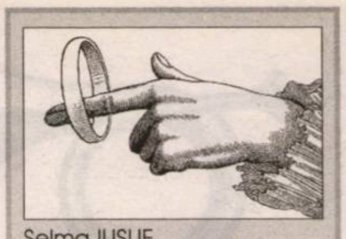

Selma IUSUF

legende **urbane**

10

ANDREI PLEȘU

„Cultura dialogului în declin“

pagina **3**

BILL GATES

„Eroii eradicării poliomielitei“

pagina **11**

ANA MARIA SANDU

„O traumă colectivă“

pagina **21**

Drumurile noastre toate

DRIVE TO RIGHT

> *„Nu a existat nici un drum la început, dar cînd oamenii au mers pe el, drumul a devenit realitate.“*
>
> *LIN YITANG*

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

Dilema veche
urează colaboratorilor
și cititorilor săi
Sărbători vesele!

Următorul număr
va apărea pe 7 ianuarie 2016.

turneu de inbox

Nr. 618

Articolul lui Andrei Pleșu, „Note stări, zile"

Gînduri

Citesc *Dilema veche* săptămînal din 2013. Inițial am citit *Dilemateca* din 2007, apoi pe parcurs am început să citesc și *Dilema veche,* pentru ca, după dispariția ediției tipărite a *Dilematecii,* să rămîn doar cu plăcerea de a citi *Dilema veche*. Este unica publicație tipărită pentru care îmi fac timp, deși cîteodată o citesc cu una-două săptămîni după apariție. Voi continua să citesc revistă fără nici o problemă, indiferent de existența sau conținutul răspunsului dvs. la comentariul meu.

Această mică introducere a avut scopul de a-mi face curaj pentru a-i adresa domnului Andrei Pleșu rugămintea ca, în măsura timpului pe care îl are, să se oprească asupra frazei „De ce votăm tot soiul de atei și demagogi?" din articolul „Note, stări, zile" din numărul 618, apărut astăzi, 17 decembrie 2015. (Iată că am apucat să citesc o parte din acest număr chiar în ziua apariției, deși încă nu am terminat de citit numărul 617!)

Este greșit a vota un om de o convingere/neconvingere religioasă diferită de a ta, în condițiile în care a convins prin fapte și/sau prin vizune, prin talent oratoric sau mai știu eu ce?

Cum procedăm cu politicienii care se prefac a fi creștini pioși sau chiar sînt creștini pioși, dar nu dau prea mulți bani pe spiritul creștin, ci doar pe litera Bibliei? (A se vedea episoadele din Parlament, cu ungerea cu ulei sfințit sau mir și închinarea pentru a nu pierde imunitatea…) Înțelegem că aceștia sînt „demagogii", dar ce treabă au cu ateii, agnosticii sau alte religii?

Care este viitorul democrației, ca formă de conducere în societate? Doar formalism prin *political correctness* („Nu amestecăm religia și democrația") sau formalism prin „tribalism" („Noi sîntem mai mulți ca voi")?

adăugat de Tiberiu Bărbat
la 17 decembrie

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

■ Matthew White, bibliotecar la Tribunalul Federal din Richmond, Virginia, pasionat de istorie și „atrocitolog", după cum se descrie el însuși, a publicat în 2011 un amplu volum (peste 800 de pagini) despre cele mai cumplite o sută de atrocități care au făcut cel mai mare număr de victime din istorie – de la Războaiele Medice pînă la Africa zilelor noastre. Traducerea în limba română (Dana Ligia Ilin) a apărut anul acesta la editura Humanitas, cu titlul *Marea carte a inumanității – O istorie a ororilor în 100 de episoade.* Merită citită. (Matei Pleșu)

■ Pentru *gamer*-i, iubitori de *mmorpg*-uri în mod special, am întocmit o scurtă listă cu jocuri noi, încă neîncercate, însă vizionate și verificate pe YouTube: Drakesang online și Skyforge, cu o grafică de-a dreptul surprinzătoare, Everquest next, un joc pentru *next generation* în care decorul poate fi modificat de jucător, Lost Ark și Guild Wars 2, ambele prietenoase și care din nou arată bine, Albion online, o lume vastă medievală unde poți să fii oricine, în funcție de ce arme folosești, H1Z1 – un joc de supraviețuire într-un *open world.* Asta nu înseamnă că renunț la *mmo*-ul pe care îl joc de cinci ani și unde s-au înfiripat frumoase prietenii: Atlantica online. (Adina Popescu)

■ Pe timpanul de sud al mănăstirii Surpatele se află o ilustrare a unei stihiri ce se cîntă la vecernia Crăciunului: „Ce vom aduce Ție, Hristoase? (…) Îngerii – cîntarea, cerurile – steaua, magii – darurile, păstorii – minunea, pămîntul – peștera, pustiul – ieslea, iar noi pe Maica Fecioară." (Ruxandra Mihăilă)

■ În seria „Igloo Patrimoniu" a apărut al doisprezecelea album (bilingv) de colecție: *Lăcașuri de lemn. Biserici de sat din Sălaj:* 240 de pagini pline cu fotografii de Șerban Bonciocat, plus studiul introductiv și textele de prezentare semnate de Cristian Brăcăcescu a celor mai reprezentative 24 de biserici de lemn sălăjene semnificative arhitectural, unele foarte puțin cunoscute. „Cînd vorbești de biserici din lemn, în general lumea se gîndește la Maramureș, deși asemenea lăcașuri se vor fi durat și există încă pe tot cuprinsul țării. Bisericile din Sălaj trăiesc astăzi, pe nedrept, în umbra mai cunoscutelor surori maramureșene… Sper ca acest album să însemne o minimă reparație morală", scrie Bruno Andreșoiu în prefața albumului, despre care puteți afla mai multe pe www.igloo.ro. (Marius Chivu)

■ Acum doi ani, Simona Tache și Mihai Radu și-au adunat textele din *Cațavencii* și au publicat *Femeile vin de pe Venus, bărbații de la băut.* A ieșit un volum amuzant, un ping-pong în care clișeele de gen sînt aruncate cu multă ironie în aer. Acum revin cu *Bărbații vin de pe Marte, femeile de la coafor* (Editura Trei, 2015). Am zis c-o răsfoiesc puțin și am trecut de jumătate. (Ana Maria Sandu)

■ „O sensibilitate specific feminină nu există în artă pentru simplul motiv că inteligența și arta nu au sex. Feminin și masculin sînt calificative ce nu corespund nici unei realități în artă. Un desen de-al meu dur, colțuros și sigur poate fi mult mai viril decît un buchet de liliac alb lîngă un plic violet al cine știe cărui pictor. Sensibilitate specific feminină nu există legată de sexul creatorului, ci numai de felul lui de a fi", spunea pictorița Nina Arbore. La Muzeul Național de Artă al României s-a deschis expoziția „Egal. Artă și feminism în România modernă." (Matei Martin)

■ Alte două filme de Crăciun care sînt acum pe ecrane, *The Night Before* (Jonathan Levine, 2015) și *Krampus* (Michael Dougherty, 2015), ambele mai bune decît mă așteptam: cel dintîi, aparent o comedie grosieră „pentru bărbați", dar, de fapt, mai profund și cu mai multă imaginație decît credeam; cel de-al doilea, o invitație gotică și grotescă, prin mecanisme reverse, la spiritul Crăciunului, cu niște personaje negative, de cărți poștale vechi, simpatice. (Iaromira Popovici)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Întîlniri**
- **Antologie 2015**
- **Horoscop 2016**
- **Disney**
- **Pedepse**

album dilematic Nicolae Cuzi

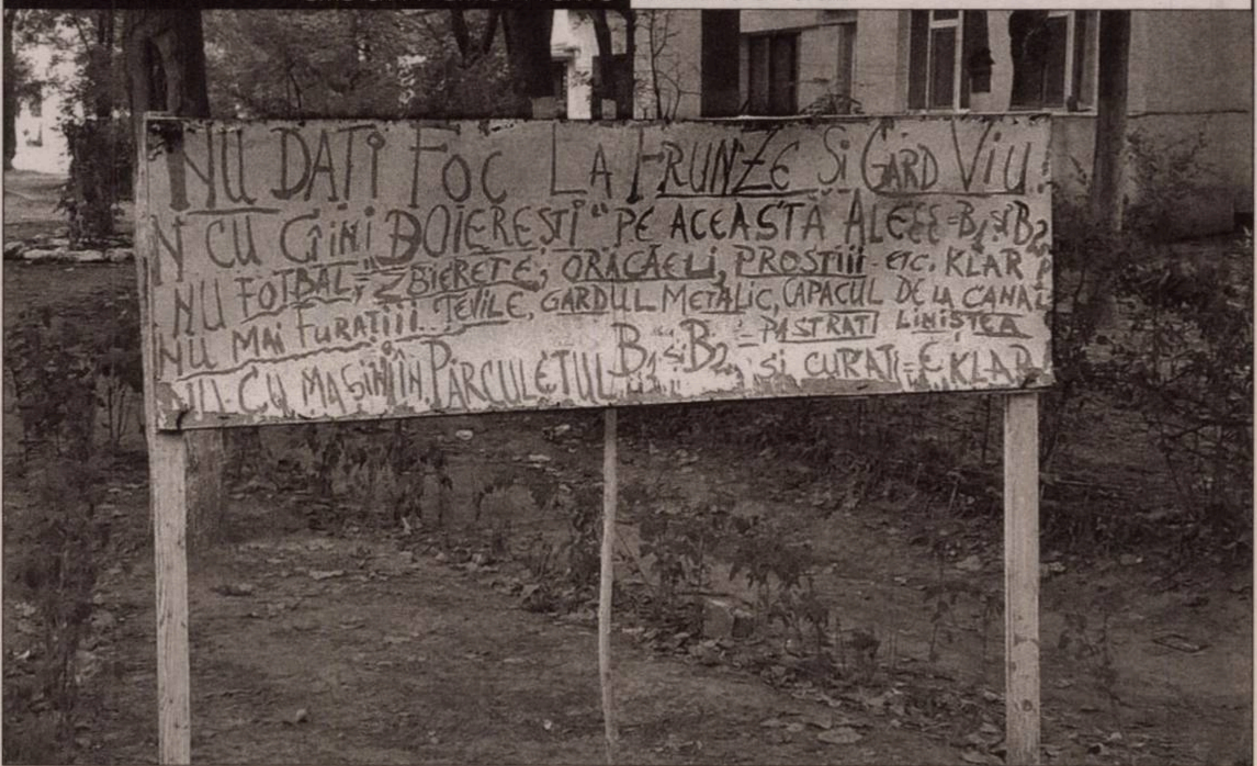
NU DAȚI FOC LA FRUNZE ȘI GARD VIU!
N CU CÎINI BOIEREȘTI" PE ACEASTĂ ALEEE = B1 ȘI B2
NU FOTBAL, ZBIERETE, ORĂCĂELI, PROSTIII - ETC. KLAR
NU MAI FURAȚIII... ȚEVILE, GARDUL METALIC, CAPACUL DE LA CANAL
NU CU MAȘINI ÎN PĂRCULEȚUL B1 ȘI B2 - PĂSTRAȚI LINIȘTEA ȘI CURAȚE-NIA. KLAR

DILEMA VECHE

REDACȚIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU
Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU ● Mircea VASILESCU (redactor-șef)
Luiza VASILIU

RUBRICI:

Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU
Iulian COMANESCU ● Codrin Liviu CUȚITARU
Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU
Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM
Valeriu NICOLAE ● Liviu PAPADIMA ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIȚĂ ● Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85

(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)

e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Director Publicitate: Dana Aneculoaei
Director Marketing: Mircea Ionescu
Director Producție: Ionuț Matei
Director Distribuție: Dana Zamfir
Sales Manager: Dan Vlad
(dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de: Adevărul holding
Publicație auditată de: BRAT
Tiraj: 8.200
Tipărit la Tipomedia

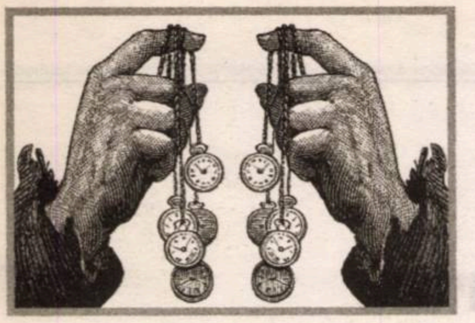

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

> *„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)*

Cultura dialogului în declin

Se vorbește tot mai mult despre „dialog“. Soluția oricărei dispute e dialogul, nu există toleranță fără dialog, trebuie să redescoperim și să consolidăm cultura dialogului, sîntem ființe „dialogale“ etc. Inflația termenului e, prin ea însăși, semn rău. Cînd un cuvînt își intensifică prezența, el începe să semnaleze, direct sau indirect, un deficit. Dacă tema „sănătății“ devine conversație cotidiană, înseamnă că ceva nu e în regulă. Vorbim mult despre sănătate cînd sîntem sub asaltul bolii sau sub acela al unei obsesii ea însăși patologică. Așa și cu dialogul. Repetarea mecanică sau strict decorativă a termenului dovedește iminența unei crize. Cu cît „globalizarea“, „multiculturalismul“, „asumarea alterității“ par să se impună ca un „de-la-sine-înțeles“ al postmodernității, cu atît spontaneitatea și firescul dialogului devin, în mod paradoxal, mai precare. Nu ne putem aventura, acum, în hățișul unei analize amănunțite. Dar chiar și la o privire rapidă, cîteva posibile cauze ale anemiei dialogale pe care o trăim ni se arată prompt și limpede.

1. Valoarea de *comunicare* a unui dialog *nu* e direct proporțională cu *volubilitatea* interlocutorilor. În epoca noastră se vorbește mult. Dacă nu în conversație nemijlocită, atunci încă mai abitir pe „rețelele de socializare“. De altfel, „a socializa“ a devenit o „ocupație“: „grămada“ umană e un nou tip de *„entertainment“*. Se schimbă mesaje previzibile, limbajul standardizat e în ofensivă, prescurtările, codul cîștigă teren. Cantitativ, trăim, prin Internet, într-un ocean de cuvinte, dar într-un ocean sterp, asemănător cu tăcerea. Volubilitatea unui popor de singuratici e, în realitate, non-comunicare, autism, suspensie a spiritului comunitar. Imaginea emblematică: insul confiscat de ecranul *smartphone*-ului, în „dialog“ cu un partener nevăzut, dînd și primind *like*-uri, înlocuind funcționalitatea tradițională a gurii rostitoare cu febrilitatea degetelor. Mimica, surîsul, iritarea, tonul și tot ce ține de substanța și anexele limbajului articulat sînt înlocuite prin *„click“, „delete“, „send“*. Pe scurt, dialogul nu e decît camuflajul unui monolog, comunicarea nu e decît aparența unei izolări suficiente sieși.

2. Dialogul e un fals dialog, ori de cîte ori e un schimb de „gata-făcut“-uri. Ideologia „toleranței“ obligatorii și precauțiile „corectitudinii politice“ transformă „comunicarea“ într-un simplu schimb de amabilități. Acordul între părți nu survine *la sfîrșitul* unui dialog viu, intens, combativ, ci este *premisa* dialogului. Nu e o achiziție, un consens cîștigat, ci un punct de pornire, o „împăcare“ subînțeleasă. Cădem la învoială asupra faptului că fiecare are dreptate, că, de fapt, nici n-are rost să mai stăm de vorbă, de vreme ce știm dinainte că pozițiile fiecăruia sînt legitime, îndreptățite, nedemolabile altfel decît prin lezarea bunelor moravuri… Dialogăm, așadar, nu pentru a avansa spre un punct de vedere, ci pentru a îndeplini un ritual.

3. Un dialog eficient, fertilizant pentru ambele părți, îmbogățitor, nu poate avea loc dacă cei care dialoghează nu știu nimic unul despre celălalt. În astfel de cazuri, comunicarea este fie o timidă încercare de informare reciprocă, un mod de a face, pur și simplu, cunoștință, fie un patinaj neproductiv la suprafața lucrurilor. De cîte ori aud cum politicienii lumii vor dialog, se străduiesc să comunice, să rezolve orice tensiuni pe cale diplomatică, mă întreb ce știu fiecare dintre ei despre cei cu care negociază și despre țara lor. Ce știu politicienii occidentali despre istoria și cultura ucraineană? Sau despre islam, sau despre Coreea? Ce știu, cu adevărat, unele despre altele, țările membre ale Uniunii Europene (în afară de ceea ce află în momente de criză sau de dispută financiară, legislativă, politică)? Dialogăm, dar dialogăm ca niște străini, comunicăm pe bază de „strict necesar“, mai atenți la ce ne spun, confidențial, serviciile decît la ce ne pot spune istoria și cultura partenerului.

Cultura dialogului e în declin. Ce e de făcut? Mai întîi, ar fi nevoie, poate, de un episod de tăcere asumată. De o pauză. Să ieșim, pentru un timp, din iureșul sporovăielii generale, pentru a regăsi *interioritatea* limbajului. Apoi, să recuperăm demnitatea Cuvîntului, dincolo de puzderia cuvintelor. Dar asta o să dureze. Sau n-o să se mai întîmple niciodată. Eu, unul, nu-mi fac mari iluzii. Ca să zic așa, n-am cuvinte…

■ ■ ■

Vintilă MIHĂILESCU

…@hai-hui.ro

Avatarurile actuale ale simfoniei bizantine

Sîntem obișnuiți să discutăm despre religie fie în termenii transcendenței, fie în cei foarte mundani ai relației dintre stat și Biserică. Și totuși, Durkheim avea dreptate cînd spunea că religia este o problemă eminamente socială, distinctă de credința fiecăruia dintre indivizi. În ce sens? Păi, gîndiți-vă: dacă 96% din societatea românească se declară credincioasă, această religiozitate masivă înseamnă și o sumă de reprezentări și practici ale întregii societăți, care sînt prezente în societate și influențează viața de zi cu zi a societății; religiozitatea este deci (și) un fenomen social. Este ciudat atunci că prea puțini par să fie interesați de această religiozitate „socială“, de cum arată ea cu adevărat în societatea românească. Iar dacă cineva se declară interesat, este, de obicei, pentru a disputa (nu discuta!) probleme de legitimitate: cine are dreptate, statul sau Biserica? Este ortodoxia (sau religia, în general) un lucru bun sau nu? Păi, pînă una-alta, și statul, și Biserica, și religia există așa cum există!

Și cum există ele, de fapt?

De drept, România nu are o religie de stat și asigură libertatea tuturor cultelor, acestea fiind autonome față de stat. Reciproc, România fiind un stat laic, biserica nu poate interveni în problemele statului. De fapt, lucrurile stau altfel. În primul rînd, statul finanțează, direct și indirect, Biserica, iar aceasta participă, implicit sau explicit, la viața politică. Mai mult, politicul recurge de bunăvoie la religiozitate, ca în cazul canonic al lui Emil Constantinescu, întrebîndu-l pe Ion Iliescu dacă crede în Dumnezeu, sau în cel mult mai discret al lui Dacian Cioloș, întrebat de media dacă a jurat cu mîna pe Biblie sau nu. Ceea ce, constituțional, ar trebui să fie interzis. O astfel de „consubstanțialitate“ politico-religioasă este susținută și de populație: aproximativ 60% din aceasta consideră că un bun politician trebuie să fie și un bun creștin. Dar adaugă, în proporție de aproximativ 80%, că nu este de acord ca preoții să se implice în alegeri. Raționamentul implicit pare să fie următorul: cetățenii României sînt buni creștini (a se înțelege mai ales buni ortodocși); statul îi reprezintă pe cetățeni; deci conducătorii statului trebuie să fie buni creștini. Pe de altă parte, Constituția prevede *garantarea* învățămîntului religios. Sub presiunea populației, bine orchestrată de BOR, acesta a devenit, practic, *obligatoriu*. Putem să ne întrebăm atunci dacă *de facto*, la nivelul opiniei împărtășite de populație, România mai este un stat laic. În termeni politici, răspunsul ar fi că despărțirea Bisericii de stat este incompletă, la fel ca modernitatea României.

Mai interesant este însă cum arată această religiozitate masivă a românilor.

Pentru a putea răspunde, trebuie să facem însă cîteva minime distincții, ca să știm despre ce vorbim. Mai întîi, între *religie* și *religiozitate*, prima referindu-se la un set coerent de credințe și practici consfințit de Biserică, în timp ce a doua are în vedere *semnificațiile* religiei astfel definite pentru practicanții ei și practicile care decurg din acestea. Puțin didactică, o astfel de diferențiere este utilă mai ales în cazul unei societăți de descendență țărănească precum cea românească, în care orto*doxia* bisericii se traduce încă prin o serie de orto*praxii* locale: *La noi, creștinismul se face așa!* O altă distincție metodologică utilă este sugerată de Okulicz-Kozaryn: *religiozitate individuală*, care se rezumă la credința în Dumnezeu, și *religiozitate socială*, care presupune și participarea socială la evenimente și asocieri religioase. În sfîrșit, îmi permit să adaug o a treia distincție, între *religiozitate-în-sine* (ca scop în sine, conform credinței consacrate) și *religiozitate-pentru-sine* (ca mijloc personal de a împlini și scopuri extrinseci credinței).

Din acest punct de vedere, religiozitatea românilor este mai degrabă una individuală și „pentru-sine“. Religiozitatea socială este una firavă: dacă 96% cred în Dumnezeu, doar pentru 36% din ortodocși religia este foarte importantă în viața lor și doar aproximativ un sfert merg regulat la biserică. Cît despre asocieri religioase, numărul acestora este infim (23 înregistrate în 2010). Pe de altă parte, religiozitatea individuală și „pentru-sine“ pare a fi mult mai viguroasă: dacă doar un sfert merg regulat la biserică, aproximativ două treimi se roagă regulat acasă și 40% postesc regulat. Mai mult, binecuvîntarea mașinilor a devenit o practică națională aprobată de BOR, pelerinajele au devenit expresia unei „nevoi de miracol“, cum arată Mirel Bănică, iar în capitala țării, 41% din populație crede în deochi și a fost la descîntat. Această religiozitate transformă astfel, în bună parte, religia în ceea ce latinii numeau *superstitio*, adică practicarea în exces și nejustificată a religiei.

Așa stînd lucrurile, ne aflăm în fața unui aparent „paradox românesc“: statistic vorbind, religiozitatea corelează cu satisfacția de viață pretutindeni în lume, dar România este cea mai religioasă societate din Europa și, totodată, societatea cu cel mai scăzut nivel de satisfacție de viață. Cum este posibil? Distincțiile de mai sus ne pot fi utile în căutarea unui răspuns. În primul rînd, se pare că această corelație este valabilă mai degrabă în ceea ce privește „religiozitatea socială“, care, am văzut, este firavă în România. În condițiile unei nemulțumiri și nefericiri cronice, precum și a unei neîncrederi în instituții și în oameni, la fel de acute, religia capătă astfel tot mai mult rolul unui refugiu și al unei „soluții individuale“, alimentînd un exces de „religiozitate-pentru-sine“. Doar că această combinație de religiozitate și nemulțumire devine un amestec explozibil și un potențial de revoltă care poate fi instrumentat deopotrivă de Stat și de Biserică. Sau poate scăpa de sub control. La noi, populismul care amenință, iată, întreaga Europă, va trece, în consecință, prin religiozitate: o posibilă „România românilor!“ se va adresa, probabil, mai degrabă *credincioșilor* decît *cetățenilor*. De aceea, stigmatizarea acestei *superstitio* a maselor de credincioși, în numele democrației, poate fi *rațională*, în sensul iluminismului, dar nu este *democratică*, în sensul propriu al cuvîntului: *demos*-ul sînt credincioșii!…

Mîndria ortodoxistă (nu ortodoxă!) care își face tot mai mult loc în spațiul public este o *superstitio*. Dar așa *este* societatea românească și această realitate socială trebuie înțeleasă *ca atare*. Politicul guvernează o societate reală, nu pe aceea pe care și-ar dori-o. Iar pentru aceasta trebuie mai întîi să o cunoască și să o recunoască așa cum este! Pentru a o sluji, nu pentru a se folosi de slăbiciunile ei…

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Apologia pîrleazului, *Editura Polirom, București, 2015.*

■ ■ ■

Valeriu NICOLAE

rătăcit în **Euro**-Narnia

Un pic cenzurat

– *Domnu' Valeiiu, dacă nu rămîn repetent pot să vin să stau la dumneavoastră?*

Aud întrebarea asta, pusă cu cuvinte puțin diferite, de la copii diferiți, cel puțin o dată pe lună. Și le dau același răspuns, care știu că este singurul bun:

– *Silviu, o să stăm și o să învățăm împreună și sigur o să reușim să înveți literele și o să poți să citești. O să ne jucăm, o să gătim și o să mergem din cînd în cînd la film sau la ștrand. Nu se poate să te iau la mine permanent, pentru că ar trebui să vă iau pe toți și nu pot.*

Mă simt oribil spunînd asta. Dar pînă acum nu știu un răspuns mai bun.

Silviu nu știe decît nouă litere bine. Are 10 ani și cu 14 cm sub înălțimea fiului meu la aceeași vîrstă. Iar fiul meu a fost întotdeauna un copil scund. Pentru școală memorează textul citit de altcineva și apoi îl repetă pretinzînd că citește. Nu face deosebirea între *r* și *l*. Silviu o să fie bine. O să învețe literele și o să poată să înțeleagă filmele subtitrate fără să îl ajut. A funcționat și cu alți puști ca el.

Problemele copiilor săraci
sînt mult mai multe și mai complexe.

Nu știu dacă o să reușească să iasă din statistica îngrozitoare a copiilor care sînt instituționalizați. Nu știu dacă ceea ce fac are sau nu un impact benefic pe termen lung. În mod sigur are un impact pozitiv acum. Nu e sistemic. Nu e sustenabil. Nu are analiza SWOT. Multe lucruri sînt făcute după ureche. E obositor. Nu e plăcut să speli pișatul de pe colacul de la WC sau de pe lîngă. Ciorapii noi nu sînt niciodată îndeajuns și cei pe care îi poartă miros amețitor și de fiecare dată sînt o surpriză. Ionuț a venit ultima dată la antrenament fără ciorapi în cizmele pe care i le-am dat acum două luni și care sînt și singura lui încălțăminte. Picioarele erau mult prea jegoase și a trebuit să îl ajutăm să se spele înainte de a-i da ciorapi și adidași.

Părinții lui sînt îngrozitori și cred că Ionuț ar avea o viață mai bună la adăpost. Pentru cîteva ore pe săptămînă, eu fac niște puști să se simtă mai bine. Cîteodată fericiți. Mă fac pe mine să mă simt mai util. Un pic mai bun. Taie din frica mea de a deveni ceea ce risc să devin – un (b)labagiu de director de ONG care zice bine în întîlniri și îl doare în cur de a face el însuși ceva practic pentru a schimba lucrurile în bine.

În week-end-ul ăsta repet M, N, P și R cu Silviu. Adunări pînă la 20. Sper să îl conving să stea pe WC. Sper să nu mai plîngă în somn sau să facă pe el așa cum face și Alex. Am mai făcut asta. A funcționat. O să funcționeze și cu Silviu. Nu este îndeajuns – știu. Dar dacă măcar unul dintre cei care citesc textul ăsta îndrăznește să încerce același lucru, e un cîștig. Și poate el sau ea descoperă un fel în care să facem chestia asta sistemică și sustenabilă, fără blablageală.

© adevarul.ro

Am scris cele de mai sus acum aproape doi ani. Am reușit să continui ceea ce făceam, plus cîte ceva în plus. Din ce în ce mai mulți oameni vin și ajută cu puștii.

Nicu și Dario sînt acum în locul lui Ionuț și al lui Silviu. Eu sînt de cîteva zile în Guvern și îmi dau seama că problemele copiilor săraci sînt mult mai multe și mai complexe decît mi-am imaginat. Adaptarea la birocrație nu este deloc simplă și în mod sigur o să se lase cu cîteva cucuie. A trebuit să „sterilizez“ un pic ceea ce am scris atunci.

O să continui să scriu, deși probabil o să o fac un pic mai atent și un pic mai cenzurat decît cum o făceam acum doi ani. În încercarea de a mă responsabiliza. Nu de alta, dar acum, în mod oarecum ironic, eu sînt cel care ar trebui să găsească soluțiile. În felul acesta o să încerc să controlez blablagiul și mîrlanul din mine care ar putea să se simtă stimulat de poziția de demnitar.

***Valeriu Nicolae** este activist pentru drepturile omului și fondator al Policy Center for Roma and Minorities.*

■ ■ ■

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

David la București

Tomas are o pauză scurtă, de zece minute, pentru fumat. Iese în fața pub-ului din South Kensington. Aerul Londrei este călduț și este soare. Cu o mînă aprinde țigara, cu cealaltă deschide smartphone-ul. Joacă Grepolis. În forumul alianței, giorgio65 aruncase o întrebare. „Ajutor de la jucătorii din Anglia! Am de scris un articol despre vizita lui Cameron în România, termenul e scurt, nu am timp de documentare serioasă! Care e pachetul de asigurări sociale, abuzat de est-europenii din UE? În ce constă? Ce fel de abuzuri se pot întîmpla?“ Asta e culmea! Tomas nu are timp nici să respire, tocmai a fost retrogradat *chef*-adjunct, muncește de îi sar ochii și lui giorgio îi arde să ceară documentare pentru articolele lui! Răspunde: „Nu mă roade politica. Habar n-am ce pachet social pot să abuzez. Dacă vii tu să mă înlocuiești vreo 12 ore în bucătărie, fac eu documentarea în locul tău“. Tomas e din Slovacia și lucrează ca bucătar de lux în Londra de vreo zece ani.

La asta mă împinsese disperarea. Să cer ajutor în forumul alianței din Grepolis. Presa românească a ignorat aproape total vizita lui David Cameron la București. Cea britanică a dedicat cîteva rînduri. Păi, de unde să aflu de ce a venit englezul în vizită la Cioloș și la Iohannis? Atîta discreție n-am mai văzut! Mai țineți minte, pe vremuri, cînd venea alde Bush? Se băga și curcubeu pe cer! Mai apoi, cînd a sosit Blair, l-au invitat să vorbească în Parlament. *Breaking news*, nu alta. Acum, mai nimic. Doar cîteva declarații „de serviciu“. Cameron a vorbit despre românii foarte bine calificați care au ales să lucreze în Marea Britanie în știință, medicină sau finanțe. Președintele Iohannis a făcut referire la sprijinul englezilor întru securizarea părții de est a Europei și… cam atît! Administrațiile ambelor state au făcut mari eforturi pentru a face vizita cît mai discretă posibil. Mama ei de democrație!

Pare-se că premierul britanic a făcut un scurt turneu la București și Varșovia din motive ținînd de politica sa internă, cu aromă europeană. Este sub mare presiune la el acasă. A promis că va reuși reforme profunde în filozofia de funcționare a Uniunii. Îl așteaptă un referendum crucial pînă la sfîrșitul lui 2017, cînd supușii Majestății Sale vor decide dacă mai vor sau nu să fie membri ai Uniunii Europene. Unul dintre punctele-cheie ale discursului său este presiunea pe care serviciile sociale ar simți-o din cauza celor mai bine de 300.000 de „imigranți“ veniți în Regat în ultimul an. Pentru a-i considera pe cetățenii statelor membre ale UE drept „imigranți“, Cameron are nevoie de schimbări fundamentale în Decalogul Uniunii. Iar libera circulație a persoanelor nu este negociabilă. I s-a spus de mai multe ori, de către mai toți liderii europeni. Cei din Est nici nu vor să audă de o atare revizuire. De aceea a plecat în vizite de seducție la București și Varșovia. Declarațiile oficiale au fost diplomatice. Adică menite a fi înțelese doar printre rînduri. Partea română a insistat cum că ar fi bine ca Marea Britanie să rămînă în UE, iar Cameron a lăudat profesioniștii români care lucrează în Regat.

De fapt, britanicul ar dori să-i excludă pe cei pe care îi consideră „imigranți intra-comunitari“ de la orice acces la servicii sociale, timp de patru ani după ce au ajuns în Marea Britanie. Pentru asta, ar fi dispus să îi pună în aceeași categorie pînă și pe tinerii propriei țări, numai să nu fie acuzat că ar crea o discriminare. Cameron insistă: are nevoie de această măsură pentru a convinge electoratul că Uniunea poate fi reformată, astfel încît Brexit-ul să fie evitat.

Tomas stinge țigara și se întoarce în bucătărie. Atît el, cît și colegii români, polonezi sau bulgari își plătesc taxele și impozitele la zi. Ar fi și culmea să le interzică cineva înscrierea copiilor în școlile publice. Iar giorgio65 rămîne cu regretul că presa românească a ratat momentul de a comenta cum un prim-ministru britanic s-a ales cu un refuz la București.

Semnat:
giorgio65, fondator al alianței Wake of the Kraken, server-ul Achilles, Grepolis

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

■ ■ ■

---

un sport la Răsărit

Ne bucurăm pentru bronzul obținut de handbaliste. Să ne pară rău după aur?

Nouă, nu știu. Lor, cu siguranță. Din moment ce această echipă s-a definit prin formula strigată: „Pentru cine jucăm noi? Pentru noi!“, adică într-o opoziție implicită cu o parte a comunității pe care o reprezintă, e evident că pot exista regrete cu adevărat numai în sînul acestui grup. Psihologia aceasta, a reușitei în ciuda cuiva, rudă cu aceea a căderii împreună, a făcut epocă în sportul nostru. Ce interesant! Oamenii își iau spontan cetățenia micilor lor comunități, ca naufragiații care trebuie să se lupte împreună cu o mare ostilă pentru a ajunge la un țărm. Acestea sînt țărișoarele în care s-a fărîmițat frumoasa noastră patrie, incapabilă de solidaritate națională. Handbalistic vorbind, româncele aveau detentă de aur și de aceea au de ce să fie supărate, sau măcar amare că nu au ajuns la el. E încă o ocazie pierdută. Întrebarea ar fi acum: ce trebuie făcut ca să nu le mai pară rău după următorul aur? Și aici semnele sînt bune. Această echipă a arătat soliditate mentală, calitate comună, inspirație, valoare. Scîrțîie încă la luciditate în momentele dramatice, dar e mai bine ca de obicei. Are un lider inteligent, Cristina Neagu, și un antrenor care pare că a grefat cumva valorile nordice pe trupul balcanic. Toate aceste filoane trebuie explorate pînă la capăt. România e, istoric, între marile națiuni ale handbalului de fete, deci aurul, care ne scapă de 53 de ani, e deja o obligație. Părerea de rău? E bună doar dacă e topită într-un manual al refuzului de a mai trăi un astfel de sentiment.

Radu NAUM

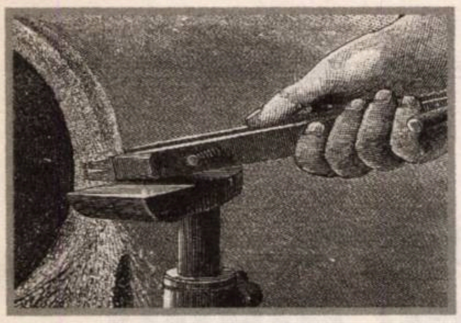

Ovidiu NAHOI

EU și **UE**

Vechea Securitate

– și noul misticism politic –

Se întîmplă în fiecare an. Zilele premergătoare lui 22 decembrie sînt dominate în mass-media de un anumit tip de discurs despre schimbarea de regim și de orînduire socială din 1989. Cu atît mai mult acum, în 2015, cînd, iată, șeful fostei Securități – instituție condamnată oficial de statul român democratic, odată cu sistemul pe care l-a apărat – a ieșit să ne dezvăluie el, în premieră, ceea ce știam deja de la alții, din anii anteriori.

În esență, teoria este aceasta: în decembrie 1989 a avut loc o lovitură de stat, convenită la întîlnirea sovieto-americană de la Malta și pusă în operă, la București, de oameni ai KGB. Consecința – care nu ni se spune explicit, dar ni se sugerează – este că regimul comunist, prezumat ca legitim, a fost răsturnat de o conspirație a marilor puteri. Firește, în mod ilegitim.

Logic, Nicolae Ceaușescu trebuie să fi fost un erou. Soția sa, ce să mai vorbim! Nicu Ceaușescu, lipsit de șansa de a deveni un Kim Jong-Il *avant la lettre,* la fel. Drept e că în anii de început mai existau ceva nuanțe și se mai dădea și poporului un mic rol în marea piesă de teatru – evenimentele erau încă prea proaspete în amintirile multora. Dar cu cît ne îndepărtăm de căderea comunismului, cu atît teoria complotului este zugrăvită în tușe mai groase.

Într-o perioadă în care teoriile conspirației înflăcărează tot mai multe minți, cînd articole obscure sînt rostogolite pe rețelele de socializare într-o spirală nebună, teoria Securității legată de evenimentele din 1989 vine la fix. Este încă o contribuție, una chiar esențială, la noul misticism politic pe cale de a se coagula și la noi – ca și în Franța sau prin alte părți.

Într-o lume tot mai complicată, cu un ritm al schimbărilor nemaiîntîlnit pînă acum, acest nou misticism vine să ofere explicații și soluții simple, pentru „alegătorul mediu“.

Varianta mîntuirii neamului pare la îndemînă: în fața acestei lumi tot mai dinamice, să se retragă în buncărele istoriei mai mult sau mai puțin recente, în România ceaușistă, antonesciană sau legionară, de exemplu. Așa cum, prin alte părți ale Europei, același tip de misticism propune revenirea la mozaicul european al frontierelor și monedelor, cu un zid puternic de apărare către Est, pentru a preveni infiltrarea nedoriților europeni de categoria a doua.

Și totuși, teoria Securității are o slăbiciune fundamentală. Este de necontestat că în acele momente tulburi, cînd o lume se prăbușea și se năștea o alta, agenții diferitelor puteri (nu doar sovietici) au fost foarte activi și fără îndoială că au jucat un rol în această poveste, pe măsura forței și priceperii lor. Dar cum se face că, în urma unei lovituri de stat orchestrate și puse în operă de KGB, România a sfîrșit prin a se integra în NATO și în Uniunea Europeană? Singura explicație satisfăcătoare pentru enoriașii noului misticism politic ar fi că și aceste organizații sînt, de fapt, creații oculte ale KGB.

Lăsînd gluma la o parte, trebuie să admitem că teoriile simple sînt, în cel mai bun caz, incomplete. În încurcata ecuație a schimbărilor din 1989 și de după nu ai cum să nu iei în considerare formidabila dorință de libertate a oamenilor, faptul că ei se săturaseră pînă în gît de regimul lui Nicolae Ceaușescu, de lipsuri și de izolarea țării.

Doar frica era cea care paraliza orice încercare de acțiune organizată – o frică întreținută în mod pervers de aceeași Securitate. Chiar și marii conspiratori ar fi continuat să se întîlnească pe ascuns, prin parcuri, dacă nu ar fi fost ieșirea în stradă a oamenilor. Că aceasta a fost cumva stimulată de anumite forțe interesate (și exasperate de proverbiala inerție a mămăligii), poate. Dar odată reacția declanșată, lucrurile n-au mai putut fi controlate. Și să nu uităm ceva: Timișoara era deja un oraș liber încă înainte ca „lovitura de stat“ să fi fost dată la București.

Pînă la urmă, esențială pentru parcursul României a fost presiunea formidabilă a opiniei publice pentru democratizare și o punere a țării pe direcția occidentală. Credeți că baronii sau oligarhii erau atît de bucuroși să se alinieze standardelor și normelor europene, care pe unii i-au băgat la pușcărie? Evident, nu. Dar dacă ar fi propus altceva – un fel de capitalism de tip moldovenesc, de exemplu –, nu i-ar fi ales nimeni. Asta a fost revoluția românilor. Și asta nu place, evident, Securității.

■ ■ ■

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Decembrie murdar

Versiunea șefilor Securității lui Ceaușescu.

În fiecare an e la fel. Cum se apropie 22 decembrie, încep discuțiile despre Revoluție. Despre eroism, jertfă, curaj, despre nopțile Timișoarei de dinainte de 22 decembrie, despre baricada de la Inter, despre imensa revărsare de oameni care l-a alungat pe Ceaușescu, despre zilele miraculoase de după 22 decembrie, în care românii au fost mai solidari și mai buni ca niciodată pînă atunci, se vorbește tot mai puțin, tot mai formal, tot mai lozincard. În schimb, se vorbește tot mai viu și mai autentic despre servicii secrete, Gorbaciov, comploturi, Malta și altele asemenea.

În fiecare decembrie, presa anunță mari și incredibile dezvăluiri despre Revoluție: se rupe tăcerea, personajele esențiale vorbesc în sfîrșit, tot ce nu știam vom afla acum, nimic nu e cum credeam noi! Ziarele și televiziunile, adevăratele tainițe de adevăr ale nației, ne spun cum a fost de fapt. Și ce aflăm? Exact aceleași lucruri pe care le-am aflat, tot ca imense dezvăluiri, acum un an, acum doi ani, acum trei ani, acum patru ani… Aflăm, de fapt, versiunea șefilor Securității lui Ceaușescu despre evenimentele care l-au doborît pe șeful lor. Iar versiunile Securității, o instituție antrenată să mintă, o instituție cu sînge de români pe mîini, instrumentul principal de teroare al regimului comunist împotriva românilor, ne sînt livrate drept adevăruri. În fiecare an rup tăcerea aceiași foști generali sau colonei de Securitate care ne spun, iarăși și iarăși, același lucru. Ei sînt însoțiți, în gest tandru recunoscător, de istorici, analiști, ziariști, editorialiști, toți cititori în stele, care ne spun că nu e cum credeam noi.

Teza lor, în esență, este că nu românii l-au dat jos de Ceaușescu, ci dușmanii României, care erau doi: Ungaria (care voia Ardealul) și URSS (care ne voia suveranitatea). Totul s-a pus la cale la întîlnirea Bush-Gorbaciov din Malta. Românii, fără să știe bine ce fac, au fost doar asmuțiți, precum niște cățeii înfometați, asupra stăpînului. Securitatea, care știa bine ce face, că ea știa tot, lupta cu acești oribili dușmani. Credeați că Securitatea a fost poliția politică a lui Ceaușescu? Nici vorbă! Securitatea păzea țara! Cît despre Ceaușescu, deducem că nici pe el nu dădea multe parale, tratîndu-l instituțional, cum am zice azi, ba chiar abandonîndu-l la momentul culminant. Și Securitatea era supărată pe el că nu dădea mîncare poporului, dar lucra cu el pentru că era șeful statului, comandant suprem și n-ai cum să aperi țara fără comandant suprem. Tot ce s-a întîmplat în decembrie 1989 la Timișoara, Cluj, București, Iași, Brașov, Sibiu și în alte părți ale României au fost niște înscenări, niște iluzii, niște diversiuni, o mare păcăleală. Iar morții și răniții, niște proști. Dacă chiar or fi fost.

De altfel, din evaluarea Securității reiese că totul era bine în România pe care ei o stăpîneau. Sigur, înfometarea poporului era o mică exagerațiune la care s-ar fi putut lucra, dar în rest, totul era minunat, o fericire, un rai! Dacă s-ar fi dat de mîncare, România aceea, de dinainte de 1989, era perfectă! La o adică, nici Ceaușescu nu era rău, dar cam îmbătrînise și zgripțuroaica de nevastă-sa îl domina și-l îndemna la rele. Dacă era după români, vrea să zică Securitatea, Ceaușescu nu ar fi căzut. Tot luptînd cu sovieticii și ungurii, Securitatea trebuia să lupte și cu disidenții. Puțini cîți erau, toți erau plătiți fie de unguri, fie de sovietici. Ideea că cineva protesta de bună-credință împotriva lui Ceaușescu este, în logica Securității, exclusă. Oricine cerea libertate în țara lui Ceaușescu nu putea fi decît plătit de unguri sau de sovietici – aceasta este axioma Securității și cheia care „descifrează“ tot ce se întîmpla în România anilor 1980-1989.

Această teză are șanse uluitoare de acreditare publică pentru că speculează abil un fapt incontestabil și o trăsătură tîmpită a firii românului. Faptul incontestabil este că, imediat după Revoluție, puterea a fost preluată de un regim ciudat, gorbaciovist, repede rămas orfan și singur pentru că Sovietele, cu tot cu Gorbaciov, aveau să se prăbușească foarte curînd (1991) și nici un alt regim asemănător nu se mai născuse în Europa de după prăbușirea Zidului. Între dărîmăturile atîtor prăbușiri istorice, regimul de la București rămăsese o construcție bizară, care nu semăna cu nimic și nu ducea nicăieri, care nu mai putea merge înapoi, dar nici nu voia să meargă înainte. Marea majoritate a românilor au o părere foarte proastă despre evoluțiile politice postdecembriste. Cei mai mulți sînt revoltați de jaful anilor 1990, patul germinativ al corupției gigantice din anii 2000. Acest fapt incontestabil este prezentat ca o probă a tezei Securității despre Revoluția din 1989.

În al doilea rînd, psihologic, teza Securității despre evenimentele din decembrie 1989 are ecou în sufletul românesc pentru că mizează pe vinovăția latentă, ascunsă sub conștiința lașității generalizate a poporului român, care, de altfel, a făcut posibil dezmățul dictatorial ceaușist. Să ne amintim! Înainte de 1989, Securitatea avea grijă să răspîndească zvonul că opozanții sînt fie nebuni, fie trădători. Manevra era abilă și perversă, pentru că oamenii din jurul cuiva care protesta public împotriva regimului aveau nevoie de paliative pentru propria lor, enormă, lașitate. Cum să admiți că aproapele tău e curajos și tu ești laș? Nu-i așa că te liniștește să spui că el e nebun și tu ești sănătos la cap? Nu-i așa că e mai ușor și mai bine să spui că el e trădător și de-aia protestează, în vreme ce tu, onest, nu ai „spatele“ nu știu căror servicii străine și de-aia taci și înduri, ba chiar aplauzi propria ta umilire? Securitatea doar lansa, șoptit, prin unul sau doi agenți de influență, zvonul că opozantul e nebun sau că e plătit de unguri ori de ruși. Apoi, zvonul era purtat cu convingere în tot orașul de mii de oameni, din gură-n gură, explicînd, astfel, în subtext, de ce ei nu se revoltă – doar nu te iei după un nebun sau după un trădător?

Exact același mecanism ticălos încearcă să fie pus la lucru în fiecare an de după 1989, în decembrie. Doar că zvonul nu mai este răspîndit din gură-n gură, căci acum există presa, sfînta presă! În fond, pe străzi, în decembrie 1989, au fost puțini români. Cei care au stat în case trebuie să-și liniștească, cumva, conștiința pasivității. Iar teza că Revoluția din decembrie a fost o păcăleală sîngeroasă vine perfect. De aceea tot mai mulți oameni o asumă, o răspîndesc, o cred.

Gáspár Miklós Tamás (da, un ungur!) scria intelectualilor români, acum vreo douăzeci de ani, că „România ar fi avut posibilități uriașe pentru crearea propriului mit democratic – este vorba despre Revoluția din 1989.“ Ardoarea cu care atît intelectualitatea democratică de atunci, cît și rămășițele Securității de azi s-au grăbit să convingă lumea că „revoluția, de fapt, nici n-a avut loc, că a fost vorba de o scamatorie, de un miraj, de o înșelătorie, de o jonglerie“ este uimitoare, totuși. În final, am reușit să escamotăm „cea mai mare faptă istorică a poporului român numai pentru faptul că, la fel ca în toate revoluțiile, a existat prea multă fanfaronadă, exagerare, pălăvrăgeală și haos“. O ciudată alianță împotriva Revoluției din decembrie 1989 s-a alcătuit între cei împotriva cărora ea s-a desfășurat, cei care nu au participat la ea și cei care au participat la ea, dar n-au fost mulțumiți de regimul imediat instalat în vidul de putere generat de victoria ei. Aceste trei categorii alcătuiesc enorma majoritate a poporului român, așa că sînt șanse foarte mari ca cea mai însemnată faptă istorică săvîrșită de români în a doua jumătate a secolului XX să rămînă, în istorie, ca o farsă. Și se lucrează la asta din greu, an de an, mai ales în decembrie. Nu cumva să ne cuprindă vreo emoție patriotică amintindu-ne acele zile sublime și eroice!

■ ■ ■

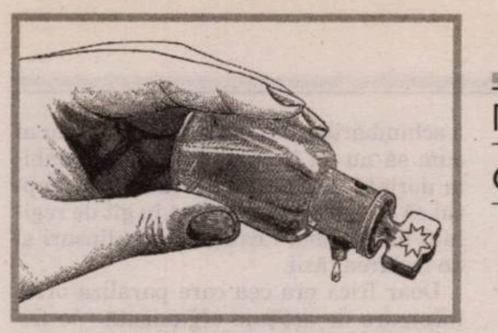

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Observații culinare și filologice: salata de boeuf

Denumirea banalului fel de mîncare caracteristic meselor de sărbători cuprinde în sine mai multe curiozități filologice: e un hibrid româno-francez, netransparent, dar riscînd să intre în contradicție cu realitatea la o încercare de traducere (căci, așa cum nu obosesc să repete distribuitorii de rețete, de cele mai multe ori preparatul nici măcar nu conține *boeuf,* respectiv carne de vită). Nu e rar ca domeniul culinar să producă tot felul de ciudățenii, cuvinte și formule ale căror evoluții sînt greu de reconstituit, pentru că depind de o istorie cotidiană adesea neconsemnată de narațiunea majoră, oficială: au fost introduse în circulație de moda vremii, de ideile vreunui bucătar celebru, de prezența în almanahuri, calendare sau cărți de bucate.

Locul comun al mitologiei populare (reflectat de frecvența afirmațiilor în internet) este că *salata de boeuf* ar fi „un fel tradițional românesc“; afirmație contrazisă imediat de precizările despre cvasiidentitatea sa cu *salata rusească*, a cărei origine pare a fi destul de clară și bine plasată în timp. Ni se dovedește astfel, încă o dată, relativitatea noțiunilor de specificitate și tradiție: în măsura în care înseamnă, în familie, „preparat de bunica“, *tradițional* poate caracteriza chiar mode nu mai vechi de o jumătate de secol. Articolul consacrat de Wikipedia *salatei de boeuf* ilustrează chiar acest paradox al unei „tradiții“ recente și de împrumut: „este un fel de mîncare *tradițional românesc* derivat din *salata rusească, numită și Olivier*. Este un fel de mîncare care acompaniază mesele românilor în ocazii festive“. Dincolo de micile variații, se recunoaște în genere identitatea *salatei de boeuf* cu preparatul culinar care în alte limbi și culturi este numit *salată Olivier* (după numele bucătarului belgian care a inventat-o, pe la 1860, într-un celebru restaurant din Moscova) sau *salată rusească:* în engleză *Olivier salad,* în franceză *salade russe,* în italiană *insalata russa* etc. Formula *salade de boeuf* există în franceză, dar felurile de mîncare pe care le desemnează sînt diferite.

Se pare că în Rusia *salata Olivier* este extrem de populară și obligatorie pentru mesele de Revelion; ceea ce face ca nici măcar din acest punct de vedere să nu putem vorbi de un specific culinar românesc. Foarte probabil, felul de mîncare a devenit popular și la noi, circulînd sub diferite denumiri integral sau pe jumătate în franceză ori traduse; față de genericele *salată à la russe* sau *salată rusească,* varianta cu carne de vită s-a numit *salade de boeuf,* denumire nespecifică, dar impusă cu timpul. În sintagma *salade de boeuf* a fost treptat înlocuit în uzul curent termenul *salade,* cel mai apropiat de română, printr-un mai vechi împrumut din greacă, deja bine instalat în limbă *(salată);* pentru *boeuf* corespondența nu mai era atît de simplă *(bou* nefiind în română denumirea cărnii, ci doar a animalului). Formula hibridă *salată de boeuf* circula deja în primele decenii ale secolului al XX-lea, fiind folosită chiar metaforic: „ce este Actualitatea?... După mine, un fel de *sauce anglais* peste o salată de boeuf învechită“ *(Furnica*, nr. 21, 1914). În celebra carte de bucate a Sandei Marin (București, Cartea Românească, 1936), preparatul de bază este denumit *salată rusească;* există însă și o rețetă pentru „Vinegretă *(Salade de boeuf)“*, descrisă ca foarte asemănătoare: „Se face întocmai ca salata rusească. Se adaugă însă carne rasol sau friptă, tăiată în bucățele mici“.

Denumirea este cuprinsă în dicționarele curente (DEX: *„salată de boeuf* = preparat culinar făcut din legume și carne de vită fierte și murături, toate tăiate mărunt și amestecate cu maioneză“); a fost inclusă și în ultima ediție din DOOM, cu indicarea pronunțării. Sunetul vocalic care nu există în sistemul fonologic românesc (apropiat totuși de diftongul *eo,* de exemplu în *le-o spune)* este pronunțat în general corect, uneori cu mici deformări *(biof).* Lipsa de transparență a termenului *boeuf* pentru necunoscătorii de franceză a fost semnalată cu umor: „Răspîndirea ei națională a născut, în cărțile de bucate și pe meniurile cîrciumilor, și unele ciudățenii hazoase: «salata de biof cu carne de pui și parizer», «salata de boeuf cu carne de vită»“ etc.“ (Radu Anton Roman, *Bucate, vinuri și obiceiuri românești,* Paideia, 1998, p. 41). Înlocuirea vitei cu alte tipuri de carne nu e nouă: în *Gazeta municipală* din 16 noiembrie 1941 erau consemnate necazurile războiului și încercările de a găsi înlocuitori pentru produsele mai greu accesibile: „Salata *de boeuf* și cea *à la russe* se prepară cu piept de curcan“.

Tot lipsa de transparență a denumirii face ca termenul *boeuf* să fie tratat de unii vorbitori ca un fel de nume propriu, uneori scris cu majusculă (*salată de Boeuf*) sau chiar plasat în apoziție, cu omiterea prepoziției: *salată Boeuf*. Nu văd nici un motiv pentru acceptarea acestor inovații, care îndepărtează și mai mult formula de originea și de istoria sa. Pentru a evita hibridul lexical româno-francez o soluție ar putea fi recursul la denumirea care corespunde cel mai bine circulației internaționale a preparatului și care a fost în uz și la noi – *salată rusească*. Tradiția recentă ne împiedică însă, cel puțin deocamdată, să o facem. E foarte probabil ca nota de eleganță franceză și prea puțina apreciere pentru bucătăria vecinilor de la est să fi prevalat, mai ales în perioada comunistă, determinînd preferința pentru *salata de boeuf*.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor“, 2010).*

■ ■ ■

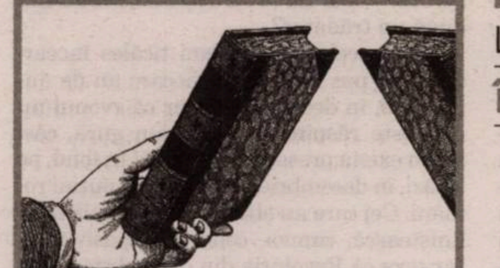

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Cîinele meu citește

Cîinele meu nu-i al meu. L-au găsit niște prieteni, năuc, în fața porții. M-au rugat să-l iau eu: am curte, am crescut o mulțime de cîini... L-am luat.

Ca rasă, cîinele meu e fie un lup maidanit, fie un maidanez lupit. Doctorii spun că ar avea vreo 3-4 ani. E femelă. Se poate să fi fost sterilizată – nu e încă clar. Nu știu nimic despre ea. Nu știu a cui o fi fost. Am dat o sumedenie de anunțuri pe net, dar nimeni nu pare să-și fi amintit de ea. N-am habar cum a ajuns pe stradă. Poate s-a rătăcit. Poate a fost abandonată. Avea zgardă la gît cînd a fost găsită.

Nu știu cum o cheamă. Fiindcă dintre toate numele pe care le-am încercat, părea să reacționeze, cît de cît, la cele cu „x“, i-am zis Exa – fosta Nu-se-știe-ce.

În scurt timp, mi-am dat seama că m-am procopsit cu cel mai ignorant cîine pe care l-am cunoscut vreodată. Exa nu voia nimic altceva decît să stea covrig sub birou, la nesfîrșit. Cînd izbuteam să o scot în curte, o apucau pandaliile. Nevoile și le făcea tot în casă, pe unde se nimerea. Am decis să o scoatem măcar noaptea afară. Cred că ne-au blestemat toți vecinii. Cîteva nopți a fost o jelanie continuă, ore și ore în șir. Nu știu de unde avea atîtea resurse de scheunat. E un cîine viguros.

Exa habar n-avea ce e o pisică, iar eu am pisică. La început s-a speriat, dup-aia a încercat să se dea mai aproape, să priceapă cu ce are de-a face. A încasat-o.

Cred că nu știa nici măcar să mănînce. Reușea să hăpăie, la intervale cu totul imprevizibile, ce găsea prin blide. Dar n-am reușit să-mi dau seama nici care ar fi orele de masă, nici ce-i place și ce nu. Cît despre ideea că mîncarea ei ar fi cea din blidul ei și nu, de pildă, din cel al pisicii, să nici nu mai vorbim.

Dar cel mai extravagant spectacol al ignoranței l-au dat tentativele mele de a o scoate la plimbare. Exa nu știe să umble în lesă. E o bătălie care, în cîteva minute, te lasă epuizat.

Din momentul în care ieșim pe poartă, Exa își lasă botul în pămînt și se pune pe tras. Gîfîie, se îneacă, tușește, ai zice că o să se stranguleze în zgardă, nu are a face. Ea își urmează drumul ei, cu o înverșunare și cu o impredictibilitate năucitoare. Cînd mă smucește de să mă ia de pe picioare, schimbînd brusc direcția, cînd se oprește amușinînd vreun tufiș sau vreo bucată de caldarîm, cît să fumez eu o țigară întreagă, fără s-o pot urni din loc. Eu sînt pentru ea, e clar, un soi de bolovan atîrnat de celălalt capăt al lesei.

Amestecul ăsta de fervoare olfactivă și dezordine motrice m-a umplut de nedumerire. Pînă ce, la un moment dat, s-a făcut lumină în capul meu. E clar: cîinele meu citește!

Am identificat la Exa toate tipurile de lectură cunoscute mie. Uneori parcurge cîțiva metri slăbind presiunea lesei, cu pas constant, îndreptîndu-se către un azimut cine știe cum ales. E *lectura lineară,* rutinieră. Nimic interesant sau solicitant pe aceste file. Alteori trece, cu pas grăbit, la *lectura informativă globală (skimming*, *écrémage),* străbătînd cu pas alert cîte o porțiune de teren, aruncînd ici și colo cîte o adulmecătură: merită explorat sau mergem mai departe? Sau recurge la *lectura exploratorie (scanning*, *écrétage):* e pe *„search“*, caută ceva anume, frunzărind paginile străzii sau ale peluzei. Ce n-aș da să știu ce caută! Exa e însă expertă în *lectura receptivă,* ce urmărește îndeaproape trama textului într-un mod participativ. De aici, ruperi de ritm, insistențe, chiar și reveniri asupra unor pasaje parcurse anterior. Încerc să deslușesc scenariul lecturilor ei: urma unui cîine, apariția unui nou personaj – o pisică? o pasăre? alt cîine? o talpă de pantof? –, portretul și caracterizarea personajului, apoi intriga – fugă? atac? *coup de foudre?* –, punctul culminant – pisică smotocită? gheare pe nas? lătrat la nori? o guriță și dispare? tupilare frustrată la strigătele stăpînului? –, controversă stradală („De ce nu-ți dresezi, dom'le, cîinele?“). Apoi, evident, deznodămîntul.

Umilitor mi se pare faptul că Exa manevrează cu dexteritate, în ciuda ignoranței ei, tehnicile de *close reading,* pe care eu de atîta vreme mă strădui, cu un succes relativ, să le inspir studenților mei. Opririle ei pe cîte o palmă de teren, cu maximă atenție, îmi dau de înțeles că, fără nici un avertisment prealabil, Exa e convinsă că strada îi oferă un text dens, plin de înțelesuri, în care și cel mai mărunt detaliu e semnificativ. În plus, mișcările învăluite ale nărilor cu care citește vreun petec de iarbă sau vreo roată de mașină sînt cea mai elocventă materializare a faimosului *cerc hermeneutic,* a mișcării spiralate prin care construim sensul înaintînd de-a lungul textului, pe de o parte, revenind în permanență, pe de cealaltă parte, asupra a ceea ce am citit deja, pentru a da coerență întregului cu fiecare parte nouă ce i se adaugă.

Exa, sînt sigur, ar putea nu numai să scoată ideile principale din ce citește, ci și să producă savuroase comentarii. Tot ce-mi mai rămîne este să o învăț și să scrie, astfel încît să putem comenta împreună lecturile ei preferate.

Bibliografie:

Paul Cornea, *Introducere în teoria lecturii,* ediția a II-a, Iași, Polirom, 1998, pp. 119-121.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

■ ■ ■

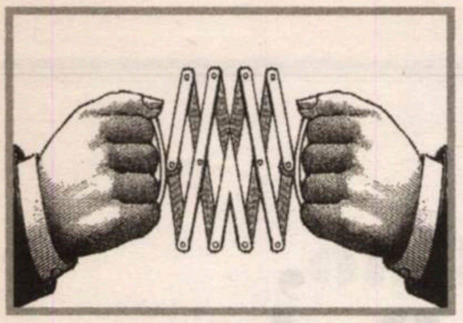

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

„Alteritatea este contrariul barbariei“

– dialog cu Marie-Christine SARAGOSSE, președinte-director general la France Médias Monde –

A venit la București, pentru a aniversa cei 25 de ani ai postului de radio RFI România, la puțină vreme după incendiul de la Clubul Colectiv și atentatul de la Bataclan. Cele două tragedii puseseră sub semnul întrebării aniversarea, mi-a mărturisit înainte să începem interviul, dar pînă la urmă totul a căpătat sens: „O să facem aniversarea pentru a împărtăși durerea cu frații noștri români; s-a întîmplat din motive diferite, dar e același lucru: e vorba tot despre tineri care iubesc viața, care vor să asculte muzică și care sînt omorîți. Ne-am dat seama că românii sînt cei care vor înțelege cel mai bine situația. Nu am imaginat o aniversare festivă, ci una între două popoare rănite, pentru că au fost atacați tinerii lor.“

După atentatul recent de la Paris, s-a spus că Franța e în război. Așa este?

N-am trăit niciodată războiul. Eram foarte mică, în Algeria, atunci cînd a avut loc războiul algerian, nu-mi amintesc nimic. Acum, nu e cu adevărat un război. Dar ceea ce e tulburător este faptul că *se întîmplă la noi*. Și există riscul ca noi să avem impresia că musulmanii din Franța sînt o amenințare. Nu, musulmanii din Franța nu sînt o amenințare. Lucrăm cot la cot cu ei, la France 24 avem 155 de jurnaliști arabofoni. Integriști radicali? Da, ei se reclamă de la islam, și atunci islamul trebuie să reflecteze la asta. Musulmanii din Franța trebuie să reflecteze. Multe voci celebre, mulți filozofi încep să conceptualizeze asta, numai ei o pot face. O persoană care dă lecții poate fi bănuită de islamofobie. Dar ce este reconfortant la noi, în grupul France Médias Monde, e că nu există victime ori martori pe care îi cheamă Karim sau Yasmine sau Mohamed, ci există *jurnaliști*. Ei sînt cei care comentează și care pun întrebări.

Cum vedeți rolul mass-media după astfel de tragedii?

Cred că mass-media din Franța a fost foarte demnă, a avut un ton reținut și și-a interzis să arate anumite imagini și să dea curs anumitor considerații. La noi, în orice caz, nimeni n-a vorbit despre *une fusillade contre la Republique*. La France 24 și RFI exigențele sînt foarte mari. Față de cum s-a întîmplat în ianuarie (cînd a avut loc atentatul împotriva redacției *Charlie Hebdo* – n.r.), toată lumea a reflectat mai mult. În ianuarie, lumea a fost surprinsă. Eu nu cred că un terorist are dreptul la cuvînt în media, așa cum s-a întîmplat atunci. Acum, n-am văzut vreo organizație media care să cedeze în fața unui soi de voyeurism sau în fața fascinației pentru terorism. Riscul acesta există pentru toți: nu trebuie să fim cutia de rezonanță a terorismului, nu trebuie să ne lăsăm manipulați de teroriști. În grupul France Médias Monde, ne-am interzis încă din iunie 2014 să spunem *Statul* Islamic, spunem „Organizația Statul Islamic“. Grupul terorist nu poate fi stat, doar ONU poate recunoaște un stat. Nu vrem să-i legitimăm pe teroriști. Nu arătăm niciodată vreo scenă de propagandă de-a lor, nici măcar pentru a ilustra vreo știre. Dimpotrivă, am făcut o emisiune pentru a le demonta propaganda. Terorismul nu va trece niciodată pe la noi.

Cum vedeți alternativa France 24 RFI la organizațiile media globale dominate de trusturi americane?

Pluralismul media înseamnă pluralismul gîndirii și democrația la scară planetară. Fiecare organizație media este impregnată de cultura sa. Noi avem 66 de naționalități în grupul nostru și redacții locale (nu foarte multe, România e una dintre ele). Sîntem foarte preocupați de diversitatea culturală, de diversitatea punctelor de vedere. Nu putem avea aceleași reacții pe care le au alte media internaționale, precum BBC. Am văzut asta în legătură cu subiectul *Charlie Hebdo*. Am fost singurul canal arabofon care a arătat caricatura cu *Charlie le survivant* (o caricatură simpatică, pe care scria *tout est pardonné)*. Am arătat-o și în transmisiunile în engleză – iar canalele de limbă engleză nu au arătat-o, blasfemia era tabu peste tot. Noi am arătat acea caricatură. Am fost insultați, am fost amenințați cu moartea. Dar am considerat că în Franța avem dreptul să facem asta. Iar asta înseamnă *l'art du vivre* în manieră franceză. Am trăit emoții incredibile văzînd oamenii care cîntau „La Marseillaise“ în cele mai neașteptate locuri, cîntau „La Vie en rose“, poate aveam nevoie de această voce franceză. Americanii spun că iubim minijupele, iubim terasele, ne place să deschidem o sticlă de vin cu prietenii, ne plac filozofii, muzica, îi iubim pe Proust și pe Sartre. Cred că lumea are nevoie ca toate acestea să existe.

Tragedii precum atentatul de la Paris dau mai multă forță presei francofone? Căci tocmai în asemenea cazuri avem nevoie de diversitate...

Dacă privim audiențele, da. RFI este prezent în toată lumea, în 60 de țări, prin posturi de radio FM, dar și pe Internet sau prin aplicații mobile. Transmite în 14 limbi, plus un post de radio în arabă, Monte Carlo Doualyia. France 24 emite în trei limbi. Audiența RFI, măsurată în doar 33 de țări, numără 37 de milioane de ascultători pe săptămînă. Are 12 milioane de vizite pe lună pe site-urile sale. France 24 se urmărește în 46 de milioane de case din toată lumea. Iar aceste audiențe sînt în creștere. Cînd s-a întîmplat atentatul de la Paris, toată lumea ne-a preluat: chiar și FoxNews a preluat France 24 în engleză. Iar jurnaliștii noștri au fost solicitați să relateze pentru diferite canale din lume. Dar și în restul timpului, cînd nu este vorba despre astfel de evenimente, audiența noastră e în creștere. E interesant că ascultătorii noștri anglofoni (care nu știu franceza) ne spun că, în spatele englezei, „aud“ franceza. Aud, adică, libertate, egalitate, fraternitate, *art de vivre...* E incredibil. M-a tulburat mult asta.

Ce înseamnă succes și performanță pentru France Médias Monde?

În primul rînd, calitatea conținutului. Profesionalismul, expertiza, onestitatea intelectuală a jurnaliștilor și capacitatea de a realiza programe exigente, dar accesibile, nu elitiste. Noi tehnologii digitale, o nouă scriitură? De acord. Dar dacă la bază nu există un jurnalist care-și cunoaște bine meseria, care știe ce înseamnă un jurnalist profesionist și onest, care e expert în domeniul său, nu spune prostii – dacă nu există toate acestea, digitalul sau noua scriitură sînt secundare. Mai întîi contează sensul. De ce să faci o rețea mondială dacă rezultatul e mediocru sau există deja peste tot sau nu e respectabil? Așa încît am pus totdeauna pe primul plan conținutul. Trebuie să fii performant și pentru că este vorba despre o rețea mondială. Noi trebuie să convingem publicul din multe țări, iar publicurile sînt diferite. Nu sîntem supuși puterii nicăieri, nici în Franța, nici în alte țări. Și nu sîntem ai statului. Sîntem finanțați de cetățenii francezi, prin redevențe. Inclusiv RFI România: este un post finanțat de cetățenii francezi. Sigur, este vorba despre bani publici, dar nu e un cont al statului, ci unul independent. Misiunea noastră este să fim prezenți peste tot în lume și să fim uneori critici la adresa guvernelor. Nu e întotdeauna ușor, din două motive. Există state în care guvernele nu sînt fericite cînd cineva are altă opinie decît a lor, sînt regimuri autoritare ori dictaturi. Apoi, există state care cred că noi reprezentăm diplomația franceză. Nu. Noi nu spunem același lucru ca Franța, nu avem „instrucțiuni“. Din cauza aceasta, în unele locuri ni s-a tăiat emisia, în alte locuri am fost foarte dur criticați.

Am trăit ceva asemănător în România anilor '90, cînd unele voci spuneau că posturile de radio internaționale care puteau fi ascultate aici – RFI, BBC, Europa liberă, DW – reprezentau „interesele străine“. Cum reacționați la astfel de opinii?

Cred că ascultătorii noștri sînt adulți și cînd aud o voce care nu e onestă și echilibrată pot decide să nu ne mai asculte. Dar nu statele trebuie să decidă în locul cetățenilor. Am încredere în ascultătorii și în telespectatorii noștri: să spună ei dacă sîntem un radio și o televiziune de propagandă sau nu. Odată, un jurnalist de la alt canal a ajuns în Burkina Faso și a observat că oamenii ascultă RFI. A întrebat: „N-aveți posturi de radio locale?“ I s-a răspuns: „Ba da, dar vrem adevărul.“ Și priveau France 24 din același motiv, pentru că la televiziunea locală li se dădeau filme, iar ei voiau să știe adevărul. Același lucru e valabil și pentru Monte Carlo Doualyia: cînd se întîmplă ceva, oamenii ascultă ca să știe adevărul. Postul de radio RFI a fost numit „vocea Franței“ într-o singură perioadă: în timpul regimului de la Vichy. Astăzi, RFI are drept slogan *„les voix du monde“*, e un radio care se deschide asupra lumii, asupra Europei, asupra Celuilalt. Alteritatea este contrariul barbariei.

Tehnologiile digitale și rețelele sociale au adus multe transformări în mass-media. Credeți că astfel de organizații mari, precum France Médias Monde, se pot adapta mai ușor la aceste transformări?

Tot ce producem este realizat de echipele noastre de jurnaliști care merg pe teren, noi nu preluăm conținut de la alții. Există două riscuri ale meseriei de jurnalist. Amenințările cele mai puternice pentru noi sînt cele la adresa securității jurnaliștilor. Noi acoperim actualitatea internațional, avem jurnaliști în zonele de criză (care sînt din ce în ce mai multe). În Mali au fost uciși doi jurnaliști RFI. Altădată, tocmai pentru că sînt *martori*, jurnaliștii erau respectați în zonele de conflict. Astăzi, sînt ținte privilegiate. Al doilea risc este că toată lumea crede că poate face meseria de jurnalist, că poate scrie despre orice, oricum, folosind mediul digital. Așa încît circulă tot felul de zvonuri prostești, dezinformări, propaganda cea mai deșănțată. La intersecția acestor două amenințări, meseria de jurnalist este, mai mult decît oricînd, în inima societăților noastre și a evoluției lor și a democrației. Așa încît trebuie să fim cei mai buni și în noile media. RFI a fost printre primele posturi de radio care a transmis online. Pe Facebook sîntem primii între mediile franceze. Calitatea jurnalistică trebuie să se regăsească în mediile digitale, așa încît am creat o strategie în acest scop, astfel încît tinerii noștri să nu devină total decerebrați.

a consemnat Mircea VASILESCU

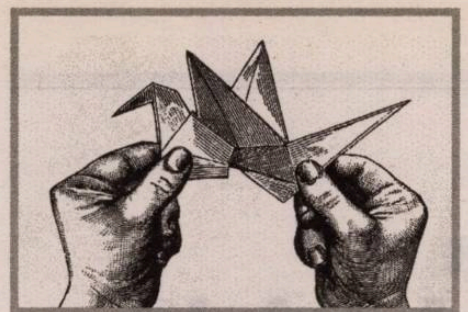

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Quentin Tarantino, Anwar Al-Sadat, Radu Filipescu și Nicolae Ceaușescu

Între numele înșirate în titlu, aparent, nu e nici o legătură. Și totuși.

Pentru a doua sau a treia oară am urmărit zilele trecute la televizor filmul *Inglourious Basterds – Ticăloși fără glorie,* în traducere românească –, în care regizorul Tarantino ignoră istoria pentru a se răzbuna pe Hitler și pe cei din jurul său fictiv, punînd pe peliculă o poveste imaginară. În partea finală a filmului, führer-ul și toți marii criminali naziști din jurul său se duc la premiera unui film, într-un cinematograf din Paris. Acolo însă sînt încuiați, li se dă foc, sînt mitraliați și în final aruncați în aer cu dinamită. Hitler însuși este mitraliat cu sete de niște agenți infiltrați în sală, cadrele insistînd asupra găuririi corpului și a feței tiranului. Tarantino!

Scena mi s-a părut, într-un fel, cunoscută. Pe vremuri, eu însumi îmi imaginam ceva asemănător. Mai știți congresele sau plenarele PCR, acelea ținute la Sala Palatului, în care la prezidiu erau instalați toți dinozaurii ăia comuniști în frunte cu monstrul suprem, „cel mai iubit fiu al țării“? Ei bine, eu îmi imaginam cum ar fi ca, la un moment dat, cineva să se înființeze cu o mitralieră chiar în locul acela din spatele sălii unde se instalează de obicei proiectorul, o mitralieră mare de tot și eventual cu gloanțe dum-dum, din acelea care explodează. Tot în imaginația mea, altcineva, la fel ca în filmul lui Tarantino, încuia ușile sălii pe dinafară, așa încît nemernicii de la prezidiu să nu poată ieși. Apoi, bineînțeles, începea răpăiala. Trebuie să mărturisesc că în visul ăsta pe care-l aveam acum vreo 30 de ani, uneori mă închipuiam chiar pe mine în spatele trăgaciului. Sigur, astăzi, unii poate or să fie oripilați de un vis așa de violent. Dar poate că mulți români își imaginau așa ceva. Și Tarantino a fost acuzat de prea multă violență prezentată pe ecran. La mine nu era nici măcar pe ecran, ci doar în minte. Iar în vremurile acelea în care trăiam zilnic umilințele și mizeriile comunismului, în acel adevărat război pe care conducătorii îl duceau permanent împotriva noastră, măcar imaginația mai rămăsese. I-am împușcat așadar pe toți, în mintea mea. Am fost foarte interesat de știrile despre asasinarea președintelui Egiptului, Anwar Al-Sadat. Nu aveam nimic cu el, mai ales că era cel care reapropiase Egiptul de Occident după derapajele pro-sovietice ale predecesorului său Nasser, iar asasinii lui erau niște teroriști supărați de ideea unor negocieri cu Israelul. Dar acțiunea în sine semăna cu ce-mi imaginasem eu. În timpul unei parade militare, un camion al armatei s-a oprit în fața tribunei oficiale, iar soldații din el au început să arunce grenade și să tragă cu armele automate spre locul unde stăteau președintele și apropiații săi. M-am gîndit la paradele noastre de 23 August, la care Ceaușescu stătea la tribună. Totuși, îmi spuneam, într-un stat comunist e mai greu să se întîmple așa ceva.

Nu foarte demult am aflat cu uimire că existase cineva care, la sfîrșitul anilor ’80, nu doar că își imaginase un atentat împotriva lui Ceaușescu, dar voia chiar să-l ducă la capăt și începuse să-l plănuiască minuțios. Surprins am fost, mai ales, să aflu că omul care se gîndise serios la asta era tocmai Radu Filipescu, disidentul arestat și hărțuit de Securitate pentru că pusese manifeste în cutii de scrisori, chemînd lumea la un miting împotriva regimului. „Am încercat fără violență și a fost în zadar. Eu am fost bătut. Muncitorii de la Brașov au fost torturați. Nu mai există speranțe pentru acest popor, pentru că Ceaușescu duce întreaga țară în prăpastie. Face ce vrea. Nimeni, nici familia, nici prietenii, nici tovarășii, nici chiar Securitatea nu-i pot schimba hotărîrile cu argumente. E paranoic. Duce o politică de distrugere a tuturor. Cum se poate reacționa la un astfel de război? Numai cu aceleași arme. Trebuie să dispară. Să fie împușcat.“ Asta îi povestește Radu Filipescu scriitoarei germane Herma Rennel în cartea pe care aceasta i-a dedicat-o – *Jogging cu Securitatea.*

Filipescu voia să-l împuște la Snagov, cînd dictatorul venea să inspecteze lucrările la palatul care îi era construit. Se interesase ce fel de pușcă i-ar fi trebuit și chiar găsise o filieră prin care putea face rost de ea. Își nota cu precizie orele și zilele cînd dictatorul vizita șantierul. Anul 1989, cu tensiunile sale, și apoi Revoluția au făcut ca planul să nu fie realizat.

Cine-și închipuia ce se va întîmpla? În vremurile acelea, în care îmi imaginam atentate, nu speram că în scurt timp aveam să-l văd pe dictator omorît, nu în tribuna oficială, nu în sala de spectacole sau de cinema, nu fictiv, dar la televizor, și tot cu mitralierele. Sînt exact 26 de ani de atunci.

■ ■ ■

ready made

Cum ațâțăm găinele la ouat

„Unii au obiceiu să dea găinelor hrișcă, spre a le ațâță la ouat. S’a dobândit adesea destul de bune rezultate cu hrișca.

Totuș, cel mai bun mijloc spre a face găinele să ouă este să li se dea *grăunțe de ovăz, prăjite* pe o tablă în cuptor sau într’o tigaie, așà cum se prăjește cafeaua.“

Albina. Revistă enciclopedică populară, Anul XV, No. 38, 17 Iunie 1912

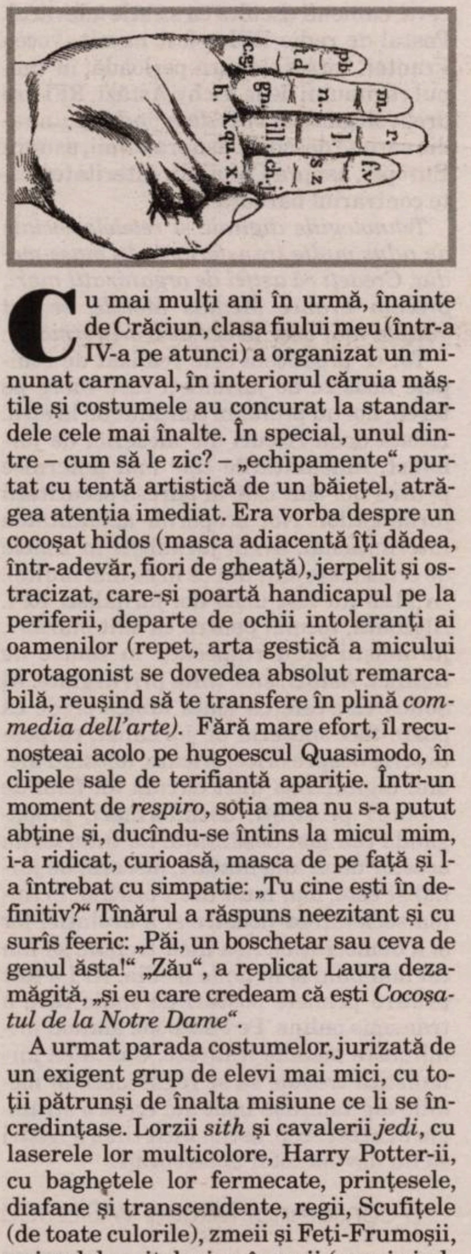

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

Serbări de altădată

Cu mai mulți ani în urmă, înainte de Crăciun, clasa fiului meu (într-a IV-a pe atunci) a organizat un minunat carnaval, în interiorul căruia măștile și costumele au concurat la standardele cele mai înalte. În special, unul dintre – cum să le zic? – „echipamente“, purtat cu tentă artistică de un băiețel, atrăgea atenția imediat. Era vorba despre un cocoșat hidos (masca adiacentă îți dădea, într-adevăr, fiori de gheață), jerpelit și ostracizat, care-și poartă handicapul pe la periferii, departe de ochii intoleranți ai oamenilor (repet, arta gestică a micului protagonist se dovedea absolut remarcabilă, reușind să te transfere în plină *commedia dell’arte).* Fără mare efort, îl recunoșteai acolo pe hugoescul Quasimodo, în clipele sale de terifiantă apariție. Într-un moment de *respiro*, soția mea nu s-a putut abține și, ducîndu-se întins la micul mim, i-a ridicat, curioasă, masca de pe față și l-a întrebat cu simpatie: „Tu cine ești în definitiv?“ Tînărul a răspuns neezitant și cu surîs feeric: „Păi, un boschetar sau ceva de genul ăsta!“ „Zău“, a replicat Laura dezamăgită, „și eu care credeam că ești *Cocoșatul de la Notre Dame“.*

A urmat parada costumelor, jurizată de un exigent grup de elevi mai mici, cu toții pătrunși de înalta misiune ce li se încredințase. Lorzii *sith* și cavalerii *jedi*, cu laserele lor multicolore, Harry Potter-ii, cu baghetele lor fermecate, prințesele, diafane și transcendente, regii, Scufițele (de toate culorile), zmeii și Feți-Frumoșii, animalele mitologice, îngerii (negri și albi deopotrivă), demonii (la rîndu-le, multicolori) ș.a.m.d. au defilat sugestiv înaintea comisiei de evaluare, insistînd pe gesturi și atitudini relevante, identificatoare. Toți se opreau ceremonios în fața mesei și, pentru evitarea oricărei confuzii, precizau numele personajului întruchipat. A sosit și timpul lui Quasimodo. Greoi, ghebos, oropsit, trăgîndu-și un picior (element auxiliar de suferință la copleșitoarea cocoașă!), el s-a apropiat de evaluatori – evaluatori cu ochii dilatați de surpriză și, am bănuit, chiar de o ușoară teamă – și s-a scuturat terifiant în fața lor, ca după un frison puternic. Și-a ridicat puțin masca (atît cît să i se vadă gura) și a rostit cu glas cavernos, venit parcă din povestirile gotice ale lui Poe: „Eu sînt *Cocoșatul de la Rotterdam“*.

L-am privit, cu apreciere sinceră,
pe talentatul Cocoșat de la Rotterdam.

Nu a fost un prilej de stupoare generală și nici măcar de rumoare colectivă. Cu excepția zîmbetelor îngăduitoare ale părinților, se poate spune că episodul a trecut mai degrabă neobservat în zona strictă de manifestare a puștanilor. Băiatul meu, de pildă, habar n-avea cine era Quasimodo, așa încît nu mă așteptam ca foarte mulți dintre colegii săi să-l fi citit atunci, deja, pe Hugo. Ceea ce m-a frapat a fost natura culturală a neînțelegerii și asupra ei mi s-a părut interesant să meditez. În mod clar, protagonistul scenei a înțeles, pe parcursul scurtului dialog cu soția mea curioasă, *Rotterdam* în loc de *Notre Dame* și s-a grăbit să se identifice cu noul nume – bănuit ca infailibil, avînd în vedere că el venea din partea unui adult (cu aer intelectual, dacă-mi e permis să adaug). Omul era, indubitabil, îndreptățit să facă respectiva confuzie, din cel puțin două motive legate de dinamica noastră mentalistă din ultimele decenii. Fotbalul deține – să recunoaștem – o pondere uriașă în materialul existențial al românului actual (cu atît mai mult cu cît individul în discuție este tînăr ori foarte tînăr), iar *Rotterdam* sună infinit mai familiar urechii, din acest unghi, decît obscurul *Notre Dame.* În plus – nu mai e un secret pentru nimeni! –, în România post-ceaușistă, post-iliesciană, post-constantinesciană și, de curînd, post-băsesciană, lumea stă, cu mic, cu mare, cu antenele întinse pentru captarea vreunui mesaj de slujbă sezonieră. Categoric, *Rotterdam* se aude – și din această perspectivă – mai clar decît dubiosul *Notre Dame*.

Nu vreau să lungesc enorm discuția. Cred că noi ne adaptam atunci, ca și acum, la ritmurile unui destin postindustrial, în care dețineam/deținem, bineînțeles, roluri de figuranți și mai puțin de protagoniști. Ni se mulează pînă și auzul pe imensele așteptări pe care le nutrim vizavi de respectivul destin. Gîndim lumea în termenii năzuințelor noastre secrete și aproape deloc în parametrii realității ei imediate. Ne-am construit universuri ficționale intime, de unde nu mai putem să ieșim nici dacă am vrea. Dacă aveți cumva sentimentul că observațiile de mai sus – pornite din simpla greșeală de percepție a unui băiat simpatic, de numai zece ani – sînt exagerate, reflectînd spiritul meu chițibușar și, totodată, hiperbolizant, să știți că vă dau, necondiționat, dreptate. Mai ales că toată seara l-am privit, cu apreciere sinceră, pe talentatul *Cocoșat de la Rotterdam.* Ba, la un moment dat, cînd dansul frenetic l-a făcut să se retragă, răvășit și transpirat, într-un colț, i-am turnat chiar un pahar mare de Pepsi. Nu i-am vîndut totuși – *mea culpa* – un pont crucial, acela că, de după crengile bradului tradițional, îl privea, insistent, o neconsolată și preafrumoasă *Esmeraldă.* M-am temut că va deveni agitat, își va scoate excelenta mască și, uitîndu-se în toate părțile hămesit, mă va întreba în gura mare: *„Marmeladă?* Unde, frate?“

Codrin Liviu Cuțitaru *este decan al Facultății de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Prezentul discontinuu, *Editura Institutul European, 2014.*

■ ■ ■

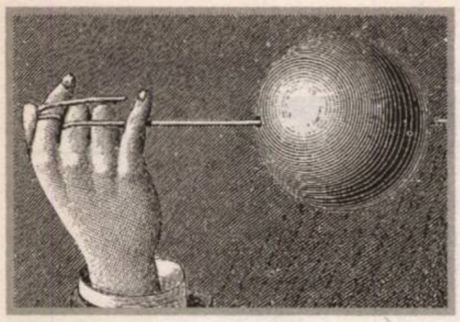

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Cultură & consultare

În urmă cu ceva mai mult de o lună, pe 18 noiembrie, la puțin timp după învestirea noului Guvern, am lansat, dintr-un interes pur jurnalistic, o consultare pe Facebook cu privire la misiunea și urgențele Ministerului Culturii. Am invitat să răspundă cîțiva artiști și manageri culturali independenți, oameni activi, care se străduiesc să-și facă meseria în condiții destul de vitrege: un buget redus, condiții netransparente de acordare a fondurilor de către Minister și, în general, o instabilitate a politicilor culturale (numai în ultimii trei ani am avut șapte miniștri). Domnul Vlad Alexandrescu, de abia numit ministru, a reacționat prompt la apelul meu, invitînd grupul constituit ad-hoc să formuleze propuneri concrete. A fost o surpriză plăcută și pentru mine, și pentru cei care se apucaseră între timp să reflecteze la cele cîteva întrebări lansate în eter. Evident, sensul inițiativei s-a schimbat odată cu intervenția neașteptată a ministrului: demersul jurnalistic s-a transformat pe nesimțite într-un soi de consultare publică pe tema măsurilor urgente pe care ar trebui să le adopte Ministerul.

> *Demersul jurnalistic s-a transformat pe nesimțite într-un soi de consultare publică pe tema măsurilor urgente pe care ar trebui să le ia Ministerul.*

Grupul format din oameni activi în diverse domenii s-a întîlnit de trei ori într-o sală pusă la dispoziție de Minister. Fără a avea o agendă bine precizată de la început, s-au conturat niște direcții majore de acțiune: e vorba despre chestiuni deja cunoscute și semnalate reprezentanților Ministerului în ultimii ani prin diverse scrisori deschise („Manifestul pentru cultură vie“, „Apelul pentru competențe în instituțiile publice de cultură“, dar și altele): transparență decizională, simplificarea procedurilor, debirocratizare, competiție deschisă pentru posturile din Minister și din instituțiile subordonate etc. Sînt chestiuni de principiu, care țin de buna guvernare și care privesc comunitatea culturală în ansamblu, dincolo de interesele specifice. A rezultat un document de poziție intitulat (poate prea pompos) „Agenda de priorități pentru Ministerul Culturii. Propuneri realizate de un grup informal de operatori culturali și artiști“. Grupul care a înaintat această scrisoare poate nu e reprezentativ, dar propunerile avansate sînt, cu siguranță, reprezentative.

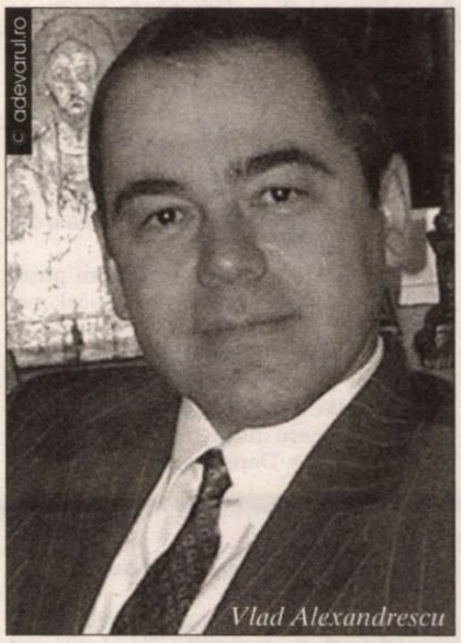

© adevarul.ro

Vlad Alexandrescu

Printre altele, e vorba de: asumarea de către Ministerul Culturii a strategiei 2014-2020 și asigurarea bazei sale legale de aplicare printr-o Hotărîre de Guvern; corectarea mențiunilor din noul cod fiscal, aplicabil din ianuarie 2016, prin care contractele de drepturi de autor sînt asimilate la nivelul contractelor de muncă din punctul de vedere fiscal, fără a oferi aceleași drepturi (diurnă, cheltuieli de cazare și transport etc.); statutul artistului; crearea unei linii de cofinanțare transparente multi-anuale pentru proiectele europene care au obținut deja o cofinanțate prin programele Uniunii Europene (Europa Creativă, Orizont 2020); creșterea gradului de transparență a Ministerului Culturii și a instituțiilor subordonate; reducerea birocrației la nivelul sectorului cultural; dezvoltarea infrastructurii sectorului cultural printr-un program special de achiziții de spații; creșterea graduală a bugetului Culturii astfel încît în anul 2021 (în care România va avea o Capitală europeană a culturii) să ajungă la 1% din PIB. Și altele.

Am participat și eu, săptămîna trecută, alături de o parte a grupului care a formulat aceste revendicări, la o primă întîlnire cu dl Vlad Alexandrescu și cu echipa lui de consilieri. A fost o întîlnire bună – animată, uneori polemică, dar, una peste alta, constructivă. Am apreciat deschiderea dlui ministru și preocuparea sa pentru a schimba lucrurile. Cu unele dintre problemele semnalate era deja la curent. Ne-a asigurat, totodată, că anumite chestiuni cuprinse în document sînt deja în lucru. Nu știu cît poate face un ministru tehnocrat al culturii într-un guvern tehnocrat, dar, oricum, chiar și numai faptul că are această disponibilitate pentru dialog e un semn bun. Și nu e doar o chestiune de conjunctură: a spus că vrea să permanentizeze cumva acest dialog, să-l structureze, să-l oficializeze printr-un soi de Forum al culturii vii – ceea ce sună deja foarte bine. Dar aproape la fel de util ca acest Forum al culturii vii mi se pare instituirea unui mecanism de monitorizare (și raportare) cu privire la acțiunea Ministerului.

■ ■ ■

Ofertă specială pentru Dilematici!
ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!
Câștigă un portofel de piele!

Abonează-te acum la Dilema veche, ediția tipărită pe 12 luni, și intri în tragerea la sorți pentru un portofel de piele. În plus, primești bonus ediția digitală!

*valoarea unui portofel de piele este de 486 lei
*în limita a 50 de bucăți, model bărbătesc

Promoție valabilă în perioada 19 noiembrie 2015 - 20 ianuarie 2016

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
Abonament tipărit bonus abonament digital	–	49 lei	89 lei	149 lei

SMS Abonament digital 1 lună - un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE
la http://abonamente.adevarul.ro
VIRAMENT BANCAR
sau **MANDAT POȘTAL**: în contul
S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.,
cod fiscal RO18990288, deschis
la BRD Sucursala Decebal, nr. cont
RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POȘTALE
FIRMELE DE ABONAMENTE
LIBRĂRIA ADEVĂRUL
București, Bd. Magheru, nr.18, Sector 1
LIBRĂRIILE NEMIRA
www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume........................ Prenume........................
Str........................ Nr........ Bl........ Sc........ Et........ Ap........
Localitate........................ Județ/ Sector ...., Cod poștal ....
Telefon........................ E-mail........................
Am achitat suma de .... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. .... din data ....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.
Abonamentul va începe din luna* .... Semnătura ....

Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. – Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

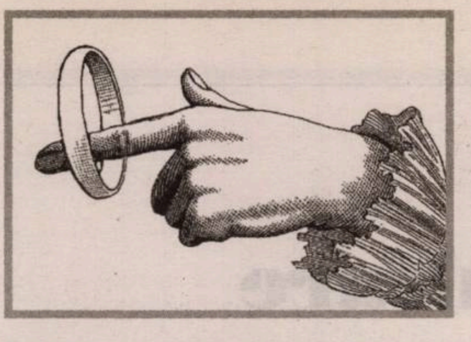

Selma IUSUF

legende urbane

Un blues de Crăciun

Pe tejgheaua vînzătoarei măcăne spart o rață galbenă care se mișcă spasmodic de pe un picior pe altul. Mișcările sînt atît de nefirești, moarte mecanic, icnite, iar ochii jucăriei atît de imobili în toată agitația din rest, că tot ansamblul-rață e terifiant. Mă uit cu ochii cît cepele la comoțiunea galbenă de pe tejghea și mă lovește brusc, din senin, depresia.

Jucăria asta o să fie făcută cadou unui mic nefericit, eu mă aflu într-un magazin care vinde milioane de ieftinături. Oare le știți? Sînt magazinele cu o grămadă de chestii importate din alte prăvălii ieftine de prin Germania și Italia (mai toate *made in China),* chestii care acoperă absolut orice nevoie. Obișnuiesc să cotrobăi prin ele într-o continuă mirare. Pensete cu lumină laser, feliatoare de ouă, de banane și de mere, storcătoare de citrice în forme bizare, forfecuțe de tuns părul din nas cu vibrații, pernuțe electrice pentru hamsteri, ciorapi cu striații care-ți masează varicele – știți genul ăla de magazin.

Bănuiesc că e cel mai bun loc în care să te apuce o depresie. Am privit îndelung jucăria măcănitoare care dădea să se rupă din încheieturi și care o să ajungă în brațele micului nefericit. O jucărie luată de complezență, pentru că vin sărbătorile și ăluia mic îi trebuie un cadou. Nu cred că cea care a cumpărat arătarea era chiar mama copilului, nu cred că există atîta nepăsare. Găsești jucării cumsecade mult mai ieftine. Era, poate, o mătușă îndepărtată, o cumătră acră și plictisită de toată tevatura din fiecare an, care cumpăra din magazinul ăsta cu de toate jucării cu punga pentru copiii rubedeniilor, poate. Sau poate era vreo sadică maltratatoare de copii pe care o să-i pună antropologic să se uite îndelung la rața isterică întoarsă cu cheia o dată, și încă o dată, și încă o dată.

Cu gîndurile astea m-am întors puțin asupra mea, așa cum eram în acel moment. Rînjind prostește la nimicurile de pe rafturi, măturînd cu haina un șirag de globuri de plastic care a început să cînte „Jingle Bells“, cu o pungă de Mega Image în mînă din care duhnea zeama de varză luată din piață. Deprimant, da.

Începea acea perioadă din an în care, clinic, se înmulțesc depresiile. Cîrciumile sînt rezervate și înțesate de lume care participă la petrecerile de Crăciun organizate de corporație. Cînd te îmbraci frumos și bei cu colegii de la marketing. Cînd te faci varză și nu mai știi ce ai vorbit cu doamna de la HR (încerci oricum s-o eviți apoi la muncă pînă prin ianuarie, dacă se poate). Cînd lumea mănîncă șorici în rochii cu spatele gol. Cînd excesul de băutură îți omoară sinapsele alea care transmit serotonina, se cheamă că intri în depresie.

Și apoi, chiar și fără băutură, cum să nu te întristeze vînzătoarele abulice din magazinele cu program non-stop care poartă pe cap coarne brune de ren făcute dintr-un fetrișor moale? La indicația patronului, toată lumea e costumată în ceva sărbătoresc. Astea de la frigiderele cu brînză au coarne. Celelalte, de la carne-mezeluri, au scufițe roșii de Moș Crăciun tivite cu poleială aurie. Bodyguardul care stă pe lîngă fructe e vecin cu un brad strîmb. De haina de serviciu, ordine și disciplină, protecție și pază, siguranță și promptitudine, i s-a agățat niște beteală. Cineva a decorat vitrina cu cîrnați cu globulețe. Un snop de cîrnați, trei globuri, alt snop, iar trei globuri.

E acea perioadă din an în care orașul se aglomerează încă și mai tare, inexplicabil. În care lumea devine nervoasă încă înainte de a se întîmpla ceva neplăcut. În care toată lumea cumpără portocale și mandarine, ca să fie. În care se vine și se pleacă de la gară cu cîte juma de porc în geantă.

Vremea în care trebuie să te duci și colo, și dincoace, cînd trebuie să guști din diverse soiuri și producții de salate boeuf. În care te trezești mai gras, mai buhăit, mai nefericit. De la an la an. Cînd te deprimă la fel de mult cele patru feluri de prăjituri din care nu poți mînca, la fel și fetele alea care citesc Anaïs Nin și pun citate ostenite pe Facebook: „Nu vedem lucrurile așa cum sînt, ci le vedem așa cum sîntem“. La naiba, cum să nu te deprimi?

Un snop de cîrnați, trei globuri...

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

■ ■ ■

anti nostalgia

Vicleim

„BALTAZAR:
Astă noapte-n vis,
Cerul s-a deschis,
Și-am văzut o stea,
Pe care scria,
În cruce frumos:
«Iisus Hristos».
Neștiind aste semne
Ce puteau să-nsemne,
Plecai după stea,
Poate voi afla.
Dar tu cine ești
Care mă oprești?
MELCHIOR:
Eu sînt craiul Melchior,
Împărat și vrăjitor
Și Mag foarte învățat,
Ce dă tuturora sfat,
Și care citește-n stele,
Faptele bune și rele.
Fiindcă orice faptă-n lume,
Nu rămîne fără urme.
Și pentru toți cei ce se nasc și pier,
S-aprinde și se stinge o stea în cer.
Visul tău mi se pare tare ciudat,
Ceva la fel mi s-a-ntîmplat.
Pierdut în visurile mele,
Mă rătăcisem printre stele,
Și-ncercam cu ochianul meu
Să străbat pîn'la Dumnezeu;
Cînd, deodată,-n cer iscoadă,
Văzui o mîndră stea cu coadă,
Care cobora spre pămînt,
Mînată parcă de-un vînt!
Steaua pe cer se oprea lin,
Deasupra, la Ierusalim.
Am priceput atunci îndat'
Că s-a născut un împărat,
Puternic, sfînt și înțelept,
Ocrotitor al celui drept.
Am pus deci smirnă-ntr-un ulcior
Și luai cărarea la picior
Să-l caut și să-l găsesc.
Să mă-nchin lui și să-l cinstesc.“

Mircea Vulcănescu, *„de Crăciunul anului 1941“*, Editura Crater, 1996

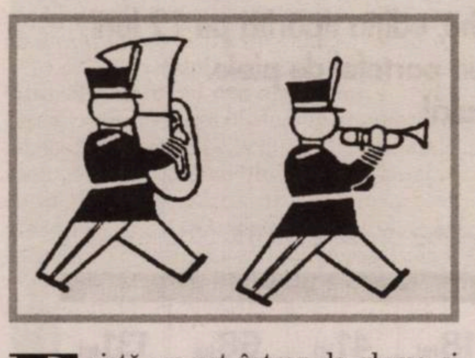

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Atacul clonelor

Există un set întreg de glume și de ziceri despre rămînerea noastră în urmă, care, dacă sînt bine plasate, mai îndulcesc un pic eterna melancolie a întîrzierii. De la bancurile cu sfîrșitul lumii care ne sare rîndul, pentru că sîntem cu un secol în urmă, pînă la toate poantele în care zicem în fel și chip că ne pomenim mereu la spartul tîrgului, circulă prin noi o undă de tristețe, mai mult sau mai puțin resimțită, un soi de resemnare că, orice-am face, ne trezim sosind întotdeauna prea tîrziu acolo unde ne-am fi dorit să ajungem. Lucru care ne face și mai iritați, mai colerici, mai plini de resentiment, ori de cîte ori vreun fapt istoric pare să confirme lucrurile de care ne temeam.

Ca-n povestea cu Europa, unde totul începe să scîrțîie și să se dărîme, taman cînd am ajuns și noi în situația de a ne instala mai comod. Și ca-ntr-un alt banc-parabolă celebru, de dinainte de 1989, în care unora dintr-un tren li se spune că merg spre cea mai bună dintre lumi, spre comunism. La fiecare oprire din lunga călătorie, pasagerii trebuie să se sacrifice și să alimenteze locomotiva cu tot ce putea fi luat din vagoane și pus pe foc. Cînd nu mai e nimic de consumat sau de sacrificat, se pomenesc lihniți, într-un viscol și într-un întuneric cumplite, unde sînt anunțați vesel c-au ajuns la destinație, în cea mai bună dintre lumi. În comunism.

Frustrările din dosul acestor glume amare sînt pe măsura potrivelilor din lumea reală. Și izbucnirile dorințelor de răzbunare aruncă schije în toate direcțiile. Nimic nu rămîne nelovit. Cu atît mai puțin noi înșine. O ură și o sastiseală, cu dimensiuni imposibil de exprimat, cuprind tot locul. Nimeni nu e împăcat cu nimic. Abatem cele mai cumplite blesteme asupra a tot ce mișcă. Și-ntoarcem abuzul îngrozitor la care am fost supuși, în drumul spre cea mai bună dintre lumi, direcționîndu-l spre alții sau automutilîndu-ne.

Cînd ne certăm pe seama lumii din care am ieșit – deși unii o țin una și bună că ieșirea asta nu e chiar atît de reală pe cît am crede-o –, ne concentrăm artileria argumentelor mai ales pe lucrurile văzute. Și disputele se pierd în detalii asupra cărora niciodată nu cădem de acord. Anticomuniștii zic una, iar nostalgicii de toate felurile fac orice ca să demonstreze că nu era chiar așa. Lipsa de mîncare, de apă caldă, de încălzire, pauzele de curent electric, cultul delirant al personalității, îndoctrinarea, muncile agricole, frica permanentă, toate astea pot fi transformate în palide închipuiri, cît ai clipi. Se poate argumenta că s-au întîmplat, dar și că unii dintre noi am fost rău intenționați și am vrut să vedem lucrurile așa. Însă rareori vorbim despre ceea ce nu se vedea. Despre casele de copii, de bătrîni, de bolnavi cu afecțiuni psihice, de persoane cu dizabilități, despre locuri de coșmar în care ființa nu însemna absolut nimic. Totul era ascuns. Au dispărut complet locurile astea? Existența lor spune ceva sau nu?

Experimentul Pitești a existat? Dar toate variantele lui, unele cît se poate de delicate, infuzate în felul nostru de a fi? Campania națională de recrutare de informatori ai Securității a existat? Efectele ei mai palpită și acum sau sînt de trecut cu vederea? Sau poate ar fi mai bine să ne amintim doar mîndria cultivată prin epopeea cinematografică națională și prin programul ideologic, micii și berile de la *iarbă verde,* de 1 Mai, chermezele de 23 August, reuniunile de la școală, și tot ce era frumos, pentru că eram împreună și pentru că eram tineri? Are sens să mai vorbim despre faptul că ni se impunea să fim toți la fel sau intrăm în impas cu argumentele, pentru că, de fapt, unora ne place lucrul ăsta?

Simularea traiului în colectiv a pulverizat orice încredere și orice solidaritate. Ca niște treziți din coșmar, ne mai amintim de lucrurile astea la catastrofe și la momente în care credem că, dacă dăm ceva de la noi, spălăm niște păcate de pe un răboj pe care nu-l privim nici măcar cu coada ochiului. Și nu putem discuta despre nimic, deși vorbim enorm. Clonele pe care le conținem ies atunci la atac și fac exact ce le-a învățat Partidul, prin cele mai gospodărești metode de programare, care bat și acum toată floarea neuroștiințelor de la ora asta. Intră în modul de funcționare „delir“, cu extensii mitomane doldora de „informație verificată“. Și cu variații de discurs, ca să nu fie plictiseală, oscilînd de la jignirea perfect mitocănească la simularea finețurilor academice, de care s-ar putea rîde, dacă rîsul n-ar îngheța în cel mai schimonosit rînjet.

De orice parte a unei idei ne-am afla, ăilalți sînt „dușmanul“. Mereu, cineva vrea să ne fure bicicleta. Să ne „facă“. Ne plîngem între noi că nu mai înțelegem nimic, pentru ca în secunda următoare, în public, să suferim de povara durerii că înțelegem absolut totul. Deunăzi, la București, în stația de metrou de la Universitate, într-un colț, o femeie cerșea. La cîțiva metri, un grup de tineri de la Salvați Copiii erau într-o campanie ca la carte, de strîngere de fonduri. Cei mai mulți dintre trecători îi dădeau bani femeii care cerșea. Poate că aveau senzația că banii lor ajung unde trebuie. Cine știe?!

Mereu, cineva vrea să ne fure bicicleta.

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

■ ■ ■

Bill GATES

Eroii eradicării poliomielitei

Progresul mondial în combaterea poliomielitei ar putea fi unul dintre cele mai bine păstrate secrete în materie de sănătate globală. Dar eroii mei ai anului 2015 sînt bărbații și femeile care combat această boală în prima linie a frontului.

Începînd din 1988, numărul cazurilor anuale de poliomielită a scăzut, la nivel global, cu mai mult de 99,9%. Din cauza acestei boli, un număr de aproximativ 350.000 de copii rămîneau paralizați în fiecare an; pentru 2015, acest număr se pare că va fi sub 100.

Mai mult, anul 2015 marchează și un alt moment important al misiunii noastre de eradicare a acestui flagel necruțător: pentru prima dată în istorie, Africa încheie un an fără *nici un* caz de poliomielită.

Și totuși, sînt adesea surprins să aflu cît de puțini oameni știu despre acest progres formidabil.

Meritul este al unei coaliții internaționale între oameni cu viziune: conducătorii care fac din eradicarea poliomielitei o prioritate de prim rang în țara lor și sponsorii care sprijină munca de combatere a maladiei. Sprijinul Emiratelor Arabe Unite (EAU), bunăoară, a fost indispensabil pentru vaccinarea copiilor din Pakistan – singura țară, alături de Afganistan, în care poliomielita a fost prezentă fără întrerupere.

Progresul colosal care a avut loc în ultimele trei decenii nu ar fi fost posibil fără prezența nemijlocită – uneori cu riscul propriei vieți – a voluntarilor și a personalului medical din linia întîi, care au făcut posibil ca fiecare copil să fie protejat. Treisprezece milioane de copii sînt astăzi în viață și pot umbla datorită acestor persoane remarcabile, care – navigînd pe torenți, escaladînd munți periculoși sau muncind în unele dintre zonele de conflict cele mai periculoase din lume – le-au fost alături.

De aceea, sînt mîndru că Fundația Gates a creat un parteneriat cu EAU, pentru a le acorda acestor oameni curajoși premiile „Eroi ai eradicării poliomielitei“. Ceremonia de decernare, alături de Înălțimea Sa șeicul Mohammed bin Zayed Al Nahyan, prinț moștenitor al Abu Dhabi, a fost unul dintre cele mai înălțătoare evenimente ale călătoriei pe care am făcut-o recent în Orientul Mijlociu.

A fost minunat să-i întîlnesc pe laureați și să sărbătorim împreună munca lor formidabilă. Printre ei se numără Freeda, o profesionistă din domeniul sănătății detașată în Belucistan (Pakistan), care a participat la programul de eradicare a poliomielitei pentru mai bine de cincisprezece ani, în regiunile adesea periculoase ale provinciei. Anul trecut, Freeda a fost rănită, iar un membru al familiei ei a fost ucis, într-un atac din timpul unei campanii de vaccinare. Cu toate acestea, implicarea ei în activitatea de vaccinare a copiilor a rămas nestrămutată.

Atta Ullah este un lider al comunității și militant din Khyber Pakhtunkhwa (Pakistan), care mobilizează conducătorii locali și personalul medical în vederea susținerii activității de eradicare a poliomielitei. Munca lui presupune și contracararea zvonurilor și a temerilor absurde legate de vaccinuri.

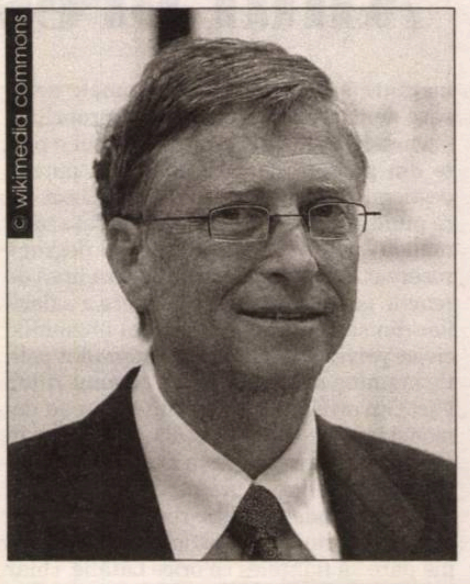
© wikimedia commons

Pe cel de-al treilea laureat, Misbahu Lawan Didi, l-am cunoscut deja, cu cîțiva ani în urmă, în Nigeria. M-am bucurat să-l reîntîlnesc și să-l văd răsplătit pentru eforturile sale. El însuși un supraviețuitor al poliomielitei, Lawan Didi a pus bazele meciurilor de fotbal pentru infirmi – un program inovator menit să redea autonomia și încrederea în sine unui număr de trei mii de paraplegici.

A urmat Constant Dedo, un consultant OMS în domeniul poliomielitei din Nigeria, care a muncit aproape un deceniu în Sudanul de Sud, Pakistan, Nigeria și Afganistan. Povestea lui Constant este una a dedicării totale pentru eradicarea poliomielitei. Cînd se afla în Pakistan, a fost împușcat și a suferit o operație majoră, dar continuă să muncească neabătut.

Am premiat-o, în sfîrșit, pe Bibi Malika, care este nu numai o susținătoare importantă a eradicării poliomielitei, dar și un lider local la care apelează, pentru sfaturi medicale, comunitatea ei izolată din Helmand, Afganistan. A fost un exemplu viu pentru multe femei din regiunea ei.

Am toată admirația și recunoștința față de aceste persoane extraordinare. Mulțumită eforturilor lor și inițiativelor a sute de mii de oameni asemenea lor, ne aflăm la un pas de eradicarea poliomielitei. Trebuie, acum, să ducem treaba la bun sfîrșit.

Sînt optimist: cred că vom ajunge aici curînd, prin diligența celor care combat această boală și datorită generozității unor țări ca EAU, care le fac posibilă munca. Iar, în ziua în care ne vom aduna cu toții pentru a sărbători sfîrșitul poliomielitei, lumea va ști că totul a fost posibil numai datorită acestor eroi.

***Bill Gates** este copreședinte al Fundației Bill & Melinda Gates.*

© Project Syndicate,
Mohammed Bin Rashid
Global Initiatives,
2015. www.project-syndicate.org

traducere din limba engleză
de Matei PLEȘU

■ ■ ■

Ionuț IAMANDI

2015, așa cum a fost

Nici nu începea bine, și anul 2015 era deja marcat de atacul terorist din redacția revistei satirice pariziene *Charlie Hebdo*. Au murit atunci, pe 7 ianuarie, sub tirul deschis de doi atacatori islamiști, 12 editori și angajați ai revistei.

În Grecia, alegerile anticipate sînt cîștigate de Alexis Tsipras și de mișcarea acestuia considerată de extremă stînga, Syriza. Noii lideri de la Atena amenințau cu ieșirea din UE și se anunțau vremuri grele pentru greci, dar și pentru liderii și birocrația de la Bruxelles.

În România, capul de afiș în ianuarie a fost ținut de protestele împotriva băncilor și autorităților, acuzate că fac prea puțin pentru protejarea celor ce s-au împrumutat în franci elvețieni, monedă care s-a apreciat considerabil față de euro. Protestatarii nu au obținut imediat mare lucru, dar pe parcursul anului băncile au făcut unele concesii punctuale.

În februarie, președintele Iohannis îl numește pe liberalul Eduard Hellvig la șefia SRI. Iar fostul ministru din administrația Băsescu și candidat în noiembrie la președinție Elena Udrea e reținută de procurorii anticorupție. În total, în 2015, DNA-ul avea să rețină 12 parlamentari, să pună sub acuzare premierul în exercițiu și să trimită în arest zeci de autorități locale, printre care și pe primarul Bucureștiului. Tot în februarie, compania Chevron anunță încetarea explorării gazelor de șist în România. Anterior, compania făcuse un anunț similar și în privința Poloniei.

În martie are loc scandalul broșurii comemorative a Germaniei: ministrul german de Externe Frank-Walter Steinmeier primește din mîinile omologului său Bogdan Aurescu o broșură cu harta Franței în loc de cea a Germaniei. Întîmplarea a fost tratată cu detașare de germani, iar la București a demisionat purtătorul de cuvînt al ministerului.

În aprilie, fostul șef al SRI George Maior e numit ambasador în Statele Unite.

În Nepal are loc un cutremur devastator, cu o magnitudine de 7,9 grade pe scara Richter. Au murit peste 9.000 de oameni. Cutremurul a dus la declanșarea unei avalanșe pe Everest, în urma căreia au murit 19 membri ai echipelor de alpiniști, cel mai tragic eveniment din istoria muntelui. O lună mai tîrziu, o replică a cutremurului face alte victime, pierzîndu-și viața peste 200 de persoane.

Ponta e acuzat de spălare de bani și complicitate la evaziune fiscală.

Tot în mai, o organizație extremistă din Sahara anunță că a luat ostatic un român pe care îl amenință cu moartea.

În iunie, Victor Ponta e acuzat de spălare de bani și complicitate la evaziune fiscală pe vremea în care nu era premier. Guvernul său trece cu ușurință de moțiunea de cenzură a Opoziției. Parlamentul aprobă construirea a două centre de comandă NATO în București.

În iulie, negarea Holocaustului și promovarea ideilor legionare devin prin lege pasibile cu închisoarea. Premierul Ponta suferă o operație chirurgicală în Turcia, unde se reface apoi timp de trei săptămîni. Grecii resping prin referendum planul de reforme și reeșalonare a datoriilor propus de conducerea UE și de finanțatorii internaționali. SUA și aliații săi ajung la o înțelegere cu Iranul privind programul nuclear al Teheranului. Acordul este criticat vehement de Israel.

Un proces de viol stîrnește în august manifestații aprinse pro și contra celor șapte suspecți dintr-o localitate din Vaslui. Microsoft lansează Windows 10. Încep să se facă simțite primele semne ale crizei refugiaților din Europa. Pe lîngă situația grea a refugiaților, criza va scoate la iveală, timp de peste trei luni, și unele disensiuni între statele membre ale Uniunii Europene.

În septembrie, DNA îl pune oficial sub acuzare pe premierul Victor Ponta. Ca și cea din iunie, moțiunea de cenzură care s-a suprapus momentului cade fără emoții pentru Guvern. În Statele Unite izbucnește un scandal care avea să facă valuri mai mari în Europa: compania germană Volkswagen e acuzată că a măsluit rezultatele verificărilor emisiilor de noxe la unele mașini pe care le-a produs. Germanii își recunosc vina și suferă pierderi de miliarde de euro. NASA anunță că a găsit apă în stare lichidă pe Marte.

Pe 30 octombrie 2015 are loc un incendiu într-un club din București în urma căruia mor pe loc 27 de oameni, ulterior numărul victimelor depășind 60 de persoane. Tragicul eveniment scoate la lumină nereguli grave privind normele de siguranță din clubul Colectiv.

Pe 3 noiembrie are loc o manifestație antiguvernamentală amplă în București, după care, a doua zi, Guvernul Ponta demisionează. Mii de oameni din Capitală și din țară ies în stradă și în zilele următoare pentru a cere reforme politice în urma tragediei de la Colectiv. După consultări cu partidele, dar și cu unii reprezentanți ai societății civile, președintele Iohannis îl desemnează premier pe fostul comisar european pentru agricultură Dacian Cioloș. Cabinetul Cioloș, în care apar mai mulți miniștri prezentați ca tehnocrați, obține aprobarea largă a Parlamentului. Pe 13 noiembrie, la Paris, au loc mai multe atacuri teroriste concomitente în care au murit 130 de oameni. La ora locală 21,30, într-o zi de vineri, trei atacatori islamiști sinucigași declanșează mai multe bombe lîngă stadionul Stade de France, în timpul meciului amical de fotbal dintre Franța și Germania. Imediat apoi au loc mai multe atacuri în cafenelele și restaurantele din oraș, dar și la teatrul Bataclan, unde islamiștii iau ostatici.

În decembrie, aproximativ 200 de state semnează un acord considerat istoric privind schimbările climaterice aduse de poluare. Acordul prevede, printre altele, ca, pînă la sfîrșitul acestui secol, țările semnatare să renunțe la combustibilii fosili. Are loc tragerea la sorți privind componența grupelor din cadrul Campionatului European de Fotbal din Franța din 2016. România cade în grupă cu țara-gazdă, cu Elveția și cu Albania.

***Ionuț Iamandi** este jurnalist la Radio România Actualități.*

■ ■ ■

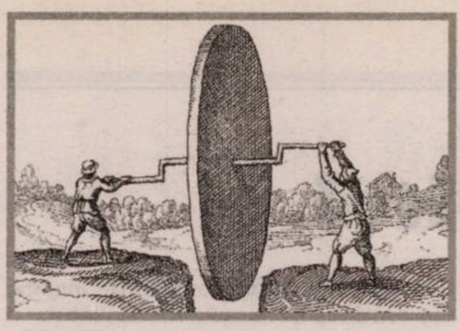

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Anul președintelui antizgomot

© wikimedia commons

2015 a fost anul președintelui. De la optimismul reținut al debutului de mandat, trecînd prin conflictul surd cu executivul condus de Victor Ponta și terminînd cu instaurarea unui guvern mai prietenos, Klaus Iohannis a dominat. A făcut-o eficient, nezgomotos și, în același timp, dînd senzația unei oarecari inadecvări care tinde să devină parte din persoana sa publică.

Ceea ce am văzut anul acesta a fost, într-adevăr, un alt stil de a face politică. Dacă e ceva ce președintele a promis, și a și respectat, a fost această schimbare de stil. Mai puțin conflictual, mai puțin expansiv și mai puțin tentat să vorbească în propoziții scurte și citabile, dl Iohannis a reușit rapid să se desprindă de imaginea predecesorului său. Însă, dincolo de percepții, ce rămîne din anul președintelui? Rămîne, în primul rînd, un guvern nou. O construcție curioasă care anulează cumva paradigma clasică Putere-Opoziție. Cele două partide mari au fost de acord să sprijine cabinetul Cioloș, să cedeze în fața voinței președintelui, fără însă a renunța total și la sursele de putere. Prezența în guvern a lui Vasile Dâncu, de exemplu, anulează prezumția de „tehnocrație“ , vehiculată atît de intens în perioada alcătuirii cabinetului.

Așa se face că, paradoxal, avem un guvern care beneficiază de un larg sprijin parlamentar fără însă a reprezenta pe cineva anume. E cabinetul Cioloș un guvern PSD? Nu. E guvern PNL? Nu. Stînga? Dreapta? Greu de spus. Cel mult un guvern prezidențial non-ideologic, a cărui instaurare a fost validată de un Parlament lipsit de inițiativă și paralizat de calcule care nu ieșeau nicicum.

Presiunea străzii, atîta cîtă a fost, a fost suficientă pentru îndepărtarea precedentului guvern, însă am dubii că a fost suficientă pentru numirea celui curent.

În fapt, mandatul de a rezolva impasul a fost cedat președintelui pentru că nici unul dintre partidele mari nu era într-o situație prea bună. PSD, trecut recent printr-o schimbare la vîrf și cu o sumă semnificativă de probleme cu justiția, avea nevoie de o pauză pentru asimilarea schimbărilor începute odată cu alegerile prezidențiale din 2014. PNL, în mijlocul unei fuziuni neentuziasmante și greu de administrat, nu avea nici puterea parlamentară și nici voința sau numele necesare pentru a forța un cabinet propriu.

Partidele i-au oferit președintelui o parte din puterea pe care nu o mai puteau gestiona. E aici o tranzacție complexă care pune guvernul prezidențial în fața unui mandat pe care l-aș califica mai degrabă rezervat. Aș menționa aici relativa lipsă de reacție la propunerile de creștere a salariilor din sectorul bugetar sau la presiunile civice privind deschiderea sistemului politic înaintea alegerilor locale de anul viitor. Nici Guvernul, nici președintele nu au demonstrat vreo dorință reală de a intra în conflict cu partidele. Asta ne aduce la o altă caracteristică a președintelui. Capacitatea de a judeca politic contextul și refuzul conflictului direct și deschis. Dl Iohannis pare să fi înțeles că orice bătălie, chiar și cîștigată, lasă urme și are consecințe pe termen lung. Chiar dacă e devreme pentru astfel de speculații, președintele pare să își gîndească cariera la Cotroceni pentru două mandate.

Intervențiile sale publice au lăsat adesea senzația că își conservă energia pentru un maraton. Un avans lent și sigur într-o încercare de cucerire a puterii, nivel cu nivel. Aș remarca aici un detaliu important și care e una din principalele caracteristici ale anului prezidențial: dl Iohannis a preferat să numească persoane de încredere la conducerea serviciilor secrete, distrugînd ceea ce foarte mulți sperau să devină o tradiție românească: numirea unui reprezentant al Opoziției în fruntea uneia dintre principalele structuri de securitate națională.

Iohannis încheie anul mai puternic decît l-a început.

Mesajul e fără echivoc și, cumva, descurajator. Președintele preferă controlul în fața fantasmei echilibrului politic. Asta ar putea să denote și un soi de nesiguranță a fostului primar al Sibiului trimis de electorat la Cotroceni. Dar, dacă citim știrile din ultimii doi-trei ani, e greu să nu înțelegem de unde vine atitudinea asta. Avem deja un fost șef de stat care s-a declarat „învins de servicii“, în timp ce un al doilea se plînge zgomotos de ele. Probabil că dl Iohannis nu vrea să fie al treilea. Încă nu știu dacă e o dovadă de pragmatism sau doar un abandon cinic al speranței că se poate și altfel.

În plan extern, dl Iohannis a fost mai degrabă prudent. Definitorie pentru acțiunea prezidențială a fost atitudinea față de criza refugiaților. România a evitat situarea la extremitățile spectrului de opinii, fără însă să contribuie în vreun sens la avansul dezbaterii. Aici, dl Iohannis se pliază cumva pe ceea ce s-a întîmplat în ultimii ani. Vocea europeană a României nu e o voce, ci un murmur. Bucureștiul e aproape inexistent la Bruxelles, iar, pînă la finalul anului, Klaus Iohannis nu a părut să încerce să schimbe lucrul ăsta. Un semn bun poate fi totuși faptul că, în decembrie, președintele a cedat dreptul de reprezentare la Consiliul European premierului, a cărui experiență în politica UE e greu de contestat.

Președintele Iohannis încheie anul mai puternic decît l-a început. Controlează Guvernul, controlează serviciile secrete și are o relație non-conflictuală cu partidele. Anul ăsta, președintele a cîștigat. A cîștigat influență, putere și mijloace de acțiune.

A reușit asta avînd răbdare, lucrînd meticulos și dînd dovadă de un soi de încăpățînare silențioasă, ambițioasă și eficientă. După zece ani, România are un președinte antizgomot.

Însă, dacă aveți răbdare să recitiți discursul de învestitură, o să remarcați că nici unul dintre angajamentele specifice luate în fața națiunii nu a fost încă îndeplinit. Mediul politic e la fel de opac și închis, „marile sisteme publice“ (în cuvintele președintelui) sînt chiar mai contestate decît erau acum un an, iar rolul României în Uniunea Europeană e la fel de minor și de neclar.

Aș încheia cu un citat din acel discurs: „România nu are voie să rămînă țara proiectelor mereu începute și niciodată terminate, de la Constituție la autostrăzi, țara vorbelor frumoase și faptelor puține, țara care face legi pentru prezent, nu pentru viitor, pentru interese particulare, nu pentru binele comun. România nu poate să rămînă țara așteptărilor mari și rezultatelor mici, țara timpului irosit și a oportunităților ratate“.

Mai sînt patru ani de mandat. Poate e nevoie și de un pic de zgomot.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

© wikimedia commons

© adevarul.ro

dosar DILEMA VECHE
Coordonator: Andrei MANOLESCU

Drumurile noastre toate

Texte și opinii de:

- Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU (cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”)
„Pe drumuri…“
- Ana Otilia NUȚU (analist în domeniile energiei, infrastructurii și reglementării la *think tank*-ul Expert Forum)
„Autostrăzi lipsă, bani pierduți“
- Ioana POPESCU (etnolog)
„În drum, Crăciunul“
- Victor GIOSAN (consultant în domeniul managementului și al finanțelor publice)
„De ce nu are România autostrăzi?!“
- Dorel Dumitru CHIRIȚESCU (profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuși” din Tîrgu Jiu)
„Sfîrșitul împrejmuirii“

argument

Asfalt tango

Noțiunea de drum e prea largă. Așa că nu chiar despre drumurile noastre toate vrem să vorbim, așa cum zice șlagărul, ci doar despre unele, în special cele fizice. Trăim într-o țară încă destul de rurală, cu trecut rural și care speră la un viitor mai urban. Probabil că din cauza acestei ruralități avem și o tradiție a drumurilor proaste, perpetuată peste secole. Astăzi, dacă ne comparăm chiar și numai cu țările din jur, nu putem decît să începem să ne punem întrebări, să ne îngrijorăm. E adevărat că, în ultimii ani, drumurile s-au îmbunătățit, dar nu destul de repede și nu pe măsura nevoilor și dorințelor noastre. Un universitar român din Suedia observa de curînd că administrația din România nu are curajul să deschidă drumuri noi și că majoritatea șoselelor noastre urmează traseele vechilor drumuri medievale, care astăzi sînt, bineînțeles, insuficiente. Planurile de construire cu care vin oficialii noștri sînt haotice sau de-a dreptul iluzorii. E poate capitolul la care incapacitatea statului, a administrației și a guvernelor se vede în modul cel mai concret. Am putea chiar să măsurăm performanțele guvernelor doar în kilometri de autostradă.

În construirea acestora, nu de bani am dus lipsă în ultimii ani, ci de organizare și eficiență, așa cum observa, recent, chiar premierul. Unele drumuri s-au schimbat, cum spuneam. Dar și obiceiurile celor care le parcurg par a se fi schimbat. S-au înmulțit șoferii mitocani, așa cum observă un colaborator. Poate că oamenii nu le folosesc cum trebuie și pentru că drumurile n-au fost construite cu gîndul la folosul oamenilor. De multe ori s-au făcut ori s-au îmbunătățit din interese mărunte și temporare, din calcule electorale pe termen scurt. Planurile urbanistice care privesc străzile, trotuarele, pistele de biciclete, ca să nu mai vorbim de autostrăzile suspendate, sînt de foarte multe ori prost făcute, prost gîndite și mereu ajustate.

Mi-amintesc cînd, prin anii ’90, filozoful Gabriel Liiceanu, exasperat de starea drumurilor care erau și mai proaste decît astăzi, se întreba dacă nu e cazul să punem fiecare mîna pe lopată și să ne reparăm propriul drum. Eu chiar am făcut ceva de genul ăsta. Într-un sat izolat de munte am început, cu niște prieteni și vecini, să săpăm cu tîrnăcoapele o cale secundară de acces pentru mașini. Alți particulari, mai pricepuți și mai înstăriți, au preluat apoi lucrările și au turnat și bitum. Ulterior, cu fonduri europene, Primăria a asfaltat drumul mare, din centrul satului. Dincolo de faptul că mașinile circulă în condiții civilizate și că în zonă au apărut și niște pensiuni, copiii localnicilor se dau acum cu rolele pe stradă, ceea ce înainte era de negîndit. Asfaltul aduce bunăstare și civilizație. Asfaltul favorizează schimburile și capitalismul. Sigur, uneori poate aduce și ceva mai multă mitocănie. Dar întotdeauna sînt niște riscuri… (**Andrei Manolescu**)

BARBURISME

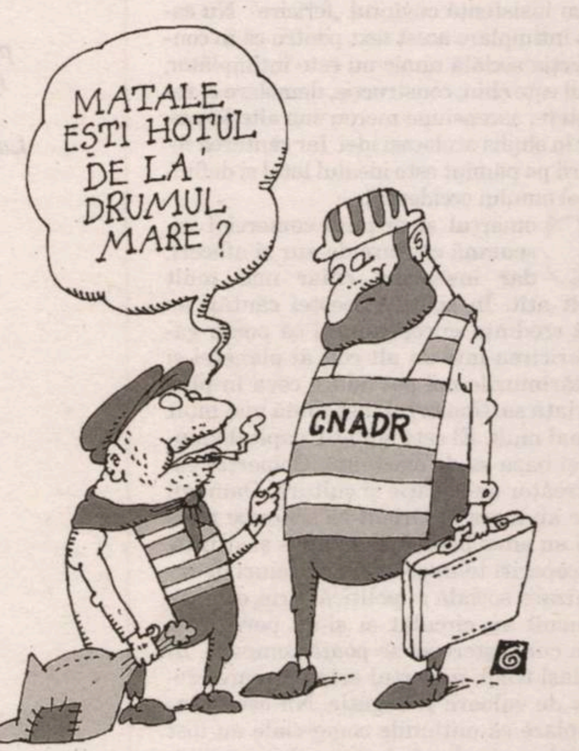
MATALE EȘTI HOȚUL DE LA DRUMUL MARE ?
CNADR

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători!

Dar nu acum.
Emisiunea *Punerea pe gînduri*
va fi reluată după sărbători.

DILEMA VECHE
Drumurile noastre toate

Dorel Dumitru CHIRIȚESCU

Sfîrșitul împrejmuirii

NEXT TIME TRY THE TRAIN
RELAX
Southern Pacific

> *„Investiția în educație e riscantă. Nu se vede și, în general, primarii fac electoral lucrul ăsta. Faci un drum și gata. Degeaba a făcut drumul ăla dacă pe el merg oameni needucați. Investind în educație, trebuie să ai răbdare șase-șapte ani. La mine abia acum au început să se vadă rezultatele.“*
>
> VALENTIN VRABIE, *primar, comuna Peștera, jud. Constanța, 13 decembrie 2015, PRO TV*

Contribuția comerțului și a drumului comercial la dezvoltarea civilizației umane este mult mai importantă decît s-ar crede îndeobște. Comerțul reprezintă mai mult decît un simplu act sau fapt conștient de schimb de mărfuri. Prin intermediul comerțului oamenii se cunosc, se caută, se împrietenesc, se amestecă, leagă legături durabile la capătul cărora se află sinteza, noul. Dacă lumea capitalistă reprezintă o sinteză a mai multor culturi aflate în spațiul euro-asiatic, vehiculul, suportul acestei sinteze este comerțul, sau cunoașterea prin intermediul afacerilor și schimburilor. Este o eroare să credem că oamenii schimbă doar mărfuri și să reducem activitatea comercială la o simplă procedură tehnică, ce ar consta în a da și a primi mărfuri contra banilor. Elementul cultural este extrem de important. Comerțul și drumul comercial dezvoltă și creează cultură. Prin comerțul intern european, capitalismul va scrie istoria renunțării la împrejmuire, la ziduri, și va pune la baza sa deschiderea, cunoașterea, cucerirea și expansiunea, mai ales expansiunea spre lumi și orizonturi pe care oamenii uneori le puteau vedea, alteori le puteau doar ghici. Există ceva care-l împinge pe occidental să plece, să meargă și să caute. De altfel, mitul plecării și al călătoriei se află, din vremea de început a strămoșilor grecilor, la baza civilizației și culturii noastre. Cuceritorul ne este model și ideal, și răsplătim căutarea și îndrăzneala. Așa cum vom face în știință, prin mitul faustic al vînzării sufletului pentru cunoaștere, tot așa vom proceda și în ceea ce privește geografia și comerțul. Europeanul va merge pînă la capăt pentru descoperirea lumilor noi, India și America, dezvoltînd cu timpul o mitologie a tărîmurilor care promit și oferă fericirea pentru toți pe acest pămînt. De altfel, dacă vom citi cu atenție Declarația de Independență a Statelor Unite ale Americii, vom constata că „părinții fondatori“ repetă cu insistență cuvîntul „fericire“. Nu este o întîmplare acest text pentru că în construcția socială nimic nu este întîmplător, totul este chin, construcție, demolare și renaștere, ascensiune mereu sub alte forme, dar în slujba acelorași idei. Iar căutarea fericirii pe pămînt este idealul total și definitiv al omului occidental.

Comerțul și drumul comercial înseamnă căutare de aur și afaceri, dar înseamnă chiar mai mult decît atît. În spatele acestei căutări se află credința europeanului că poate găsi fericirea într-un alt colț al planetei și că tărîmurile noi pot aduce ceva în plus în viața sa. Comerțul înseamnă mai mult și mai mult. El este sufletul capitalismului și baza sa de existență. Comerțul este creator de bogăție și cultură. Oamenii care au mers în Orient să schimbe mărfuri au adus bani, dar au adus și știință, descoperiri tehnice, bune obiceiuri de organizare socială și politică. Prin comerț, oamenii au circulat și și-au permis ca prin cunoaștere să se poată compara. În același timp, comerțul este un mare creator de valoare și bogăție. Nu este o întîmplare că națiunile comerciale au fost întotdeauna și cele bogate. Prin comerț, capitalismul inventează noțiunea economică de dublu cîștig și nu de pierdere la un capăt al schimbului, suprapusă peste cîștigul de la celălalt capăt. Odată cu comerțul, oamenii valorifică în avantaj surplusul producției și se valorizează reciproc. Odată cu descoperirea Americii și a Indiilor s-a creat un sistem planetar al schimbului comercial, o economie planetară, care are în centrul său schimbul comercial. Prin comerț și schimb comercial se compară economii, randamente economice, dar și culturi și civilizații. Comerțul înseamnă călătorie, dar și conexiune, rețea care lucrează întotdeauna în favoarea membrilor săi. Competitivitatea economică și randamentele superioare obținute de capitalism nu ar fi fost niciodată posibile dacă industria și mașinismul capitalist nu ar fi beneficiat de materii prime și forță de muncă din toate colțurile planetei. De asemenea, omul occidental nu ar fi devenit niciodată o ființă atît de sofisticată dacă nu și-ar fi dezvoltat gusturile și dacă nu și-ar fi rafinat comportamentele în raport cu ceilalți oameni ai planetei. Dacă există o activitate care aplatizează o planetă pînă atunci necunoscută și nedescoperită, aceasta este activitatea comercială. Prin schimbul de mărfuri se produce și transferul de valoare, valorificarea superioară a economiei și punerea în evidență a eforturilor proprii. Prin comerț, oamenii se îmbogățesc și se emancipează. Nu este o întîmplare că lumea capitalistă va aduce cu sine bogăție, dar și libertate politică. Democratizarea economiei duce la democratizarea politicii și a exercitării puterii. Noile clase sociale își vor cere curînd dreptul la decizie și participare politică. Prin comerț și afaceri, lumea se cunoaște și se contaminează reciproc. Așa se face că valorile, odată ajunse într-un stat, pot fi regăsite și în alte state, deși epoca nu era una a comunicațiilor rapide. Comerțul va demonstra omului că poate mai mult și atunci omul va dori mai mult. Rigiditatea economică și socială specifică lumii medievale este abandonată și lumea caută soluții de trai tot mai flexibile și mai dinamice. Comerțul va determina apariția monedei de hîrtie, apariția băncilor, dezvoltarea instituțional-economică.

> *Odată cu deschiderea apar competiția și competitivitatea.*

Capitalismul este și o civilizație a apei și a țărmului. Mai ales la începuturile comerțului mondial și ale mondializării, comerciantul, în căutarea unui optim economic, va înlocui, ca pondere, circulația pe drumuri cu circulația pe apă. Apa ca drum comercial va revoluționa lumea. Din acest motiv am putea spune că a face comerț echivala cu a fi îndrăzneț, temerar. Comerțul, și mai ales cel pe apă, a determinat ca primele mari orașe capitaliste să fie marile porturi europene. Din această cauză, poziția geografică este determinantă, evident, alături de alte criterii și factori de apreciere, în dezvoltarea capitalistă a unei țări sau a unui oraș. Capitalismul s-a născut în Europa, în jurul țărmurilor Mediteranei. Lumea europeană stătută, încremenită de sute de ani, va fi trezită prin intermediul comerțului. Orașele se animă și se dezvoltă, populația se înmulțește și migrează către zonele de prosperitate. Comerțul este un miracol și cei care beneficiază de acest miracol se pot socoti avantajați în lupta pentru resurse și nivel de trai. Prin comerț se poate adăuga valoare sau se poate pierde valoare, așa cum se întîmplă în cazul oricărei alte activități economice. Comerciantul are însă ceva în plus. El este cel care caută consumatorul și valorifică marfa, oferindu-i strălucirea ultimă, pe rafturi, în fața unui cumpărător tot mai sofisticat și mai pretențios. Comerțul înseamnă și transferul puterii dinspre sat înspre oraș și recunoașterea rolului orașului ca miez al civilizației. Și azi marile națiuni bogate și comerciale dețin ponderi foarte mici ale populației ocupate în agricultură. Acesta este un semn al valorificării superioare a potențialului economic și a factorilor de producție de care dispun. Ne întrebăm adesea și azi care este secretul dezvoltării puternice de care beneficiază unele națiuni și de ce alte națiuni nu beneficiază de o asemenea dezvoltare. Răspunsul l-a oferit Adam Smith cu mai multe sute de ani în urmă. Este vorba despre deschidere, expansiune, vînzare și valorificare superioară a produselor de care dispune o țară și pe care o țară le poate fabrica. Comerțul este cel care alimentează producția, pentru că piața extinsă duce la dezvoltarea întreprinderii. „Grandioasele împrejmuiri“, așa cum numește Le Goff imperiile din spatele zidurilor, nu-și vor mai avea locul în viitor. Tot ceea ce va fi imperiu în lumea capitalistă, sau statele care vor încerca să fie imperii, vor fi state deschise, comerciale și competitive industrial. Prin comerț, omul occidental își construiește o lume așa cum a visat-o. China este exemplul clasic al unei națiuni cu mult mai dezvoltate decît Occidentul european, la finalul secolului al XV-lea. Numai că atunci, acolo, brusc s-a întîmplat ceva. Căutîndu-și exprimarea socială a unui alt tip de cultură, un împărat a ars corăbiile și a interzis comerțul, pedepsindu-i chiar cu moartea pe cei care ar fi îndrăznit să nu se supună acestei reguli. Rezultatul a fost o izolare aproape totală a Chinei, cu efecte în planul înapoierii care se văd și azi. Capitalismul, prin relațiile comerciale planetare pe care le promovează, anunță sfîrșitul împrejmuirii. De altfel, motivul zidului doborît și desființat este unul fundamental, care stă la baza culturii noastre. Roma Antică este ultimul mare imperiu occidental care a stat în spatele zidurilor. În spatele zidului pot să ascunzi incapacitatea și incompetența, ca și degradarea culturală, dar odată cu deschiderea apar competiția și competitivitatea. Deschiderea înseamnă concurență și provocare permanentă.

***Dorel Dumitru Chirițescu** este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuși“ din Tîrgu Jiu. Cea mai recentă carte a sa este* Fețele monedei – o dezbatere despre universalitatea banului, *Editura Institutul European, 2015.*

DILEMA veche
Drumurile noastre toate

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

Pe drumuri…

„Pe drumuri“ este o expresie des întîlnită în documentele secolului al XVIII-lea. A fi „pe drumuri și pe ușile altora“ are semnificația de sărăcie extremă, de insecuritate și oglindește lipsa oricărei legături afective cu lumea, comunitatea, vecinătățile. Cam asta se întîmplă și cu drumurile noastre de ieri sau de astăzi: aparțin tuturor și, de fapt, nimănui.

„Țara este frumoasă, cînd nu ninge, nici nu plouă“ – remarca îi aparține lui Alexandre Maurice Blanc de Lanautte, conte d'Hauterive, secretar al lui Alexandru vodă Mavrocordat Firaris (1785-1786). În cîteva cuvinte, francezul d'Hauterive prinde foarte bine esența drumurilor românești (și nu numai) din acele vremuri. Deși esențiale pentru comerț, aprovizionare și mobilitatea locuitorilor, drumurile nu constituie o „prioritate“ pentru stăpînire. Cu excepția orașelor mari, și aici mă refer la București și Iași, țara umblă pe drumurile știute și bătute de obișnuințele vremurilor. De altminteri, aceste domnii efemere nici nu ar avea timp să-și pună în aplicare proiectele rutiere, chiar dacă ele ar exista. Așa că domnii fanarioți își concentrează întreaga energie asupra drumurilor din capitale, acolo unde își desfășoară activitatea, dar…

Ioan vodă Caragea (1812-1818) are ideea pavării celor patru drumuri principale care străbat Bucureștiul, și probabil că lucrările or fi început. Găsim chiar un consorțiu Freiwald-Hartel care cîștigă proiectul de pavare a orașului. Ghinion, însă: în loc să treacă la treabă, tovarășii de drum se ceartă pe drumuri… Prin celelalte orașe și tîrguri, lucrurile avansează și mai lent.

Cam așa se văd lucrurile și cînd este vorba de întreținerea acestor drumuri. Iată un pitac de la 15 octombrie 1810, emis de marele agă al politiei Bucureștiului: *„Pentru murdalîcurile ce se fac pe podurile și ulițele tîrgului, fiind acestea un lucru nesuferit atît la vedere, cît și mai vîrtos aducător de spurcăciunea aerului, din care se și pricinuiește vătămarea sănătății norodului, n-au fost nebăgată în seamă îngrijirea cu a se pune telali de au strigat ca fieștecare să curețe murdalîcul ce s-ar face înaintea prăvăliei sau a casei și curții sale. Dar ori din lenevire, sau de vreo neînprilejire văd că această îngrijire prea puțin loc prinde“*.

Românii nu au spirit civic și nici nu prea sînt interesați de ceea ce e dincolo de poarta casei lor.

Abia Regulamentele Organice, prin secțiunea inginerească, au proiecte mărețe pentru drumurile Țărilor Române: șosele, poduri, zăgazuri, drumuri cît mai mari și cît mai multe etc. Or, de la proiect la practică e o cale lungă și e nevoie de multe intervenții și imbolduri. Străinii, ce au afaceri în diferitele orașe și tîrguri (de la consuli la agenți comerciali, de la negustori la sudiți) au reprezentat, ieri ca și astăzi, un factor important de presiune pentru ridicarea acestor drumuri. Prosperitatea și buna funcționare a afacerilor lor se leagă de o infrastructură funcțională. Și tot de drumuri bune depinde și buna funcționare a serviciului poștal. Consulul austriac Timoni și consulul rus Rücman intervin pe lîngă vodă Ghica cerîndu-i să zorească ridicarea drumurilor de care depinde buna funcționare a poștelor. Presiuni face și consulul austriac Wallenburg pe lîngă Mihai vodă Sturdza, căruia îi cerea să facă cît mai repede șoseaua ce lega Iașiul de granița cu imperiul austriac. Comparațiile cu presiunile exercitate de Renault pentru un drum care să lege Craiova de restul lumii îmi vin în minte…

Ocîrmuirea punctează, ca întotdeauna, necesitatea acestor proiecte de care se leagă acum, în prima modernitate, supravieţuirea economică și politică a principatelor. Mihai vodă Sturdza vorbește de „lenevirea ocîrmuirii“ care n-a știut să „tragă cel mai bun folos din înlesnirile ce Regulamentul au hărăzit spre acest sfîrșit“.

De la adoptarea Regulamentelor Organice și pînă la adoptarea unui nou proiect de „regularisirea părții tehnice în Principat“ trec nu mai puțin de șapte ani, în care lucrurile se schimbaseră pe ici, pe colo, dar insuficient. Și asta pentru că noile ocîrmuri vizau facerea acestei imense infrastructuri pe seama populației: micii proprietari sau marii proprietari trebuiau să ridice poduri și zăgazuri peste apele de pe domeniile lor, sătenii trebuiau să lucreze la drumurile și șoselele ce treceau prin satele lor, orășenii trebuiau să refacă caldarîmul pe ulițele lor. Greu de urnit la lucru o asemenea populație în mare parte săracă, în mare parte deloc dornică să contribuie la clădirea unui bun public.

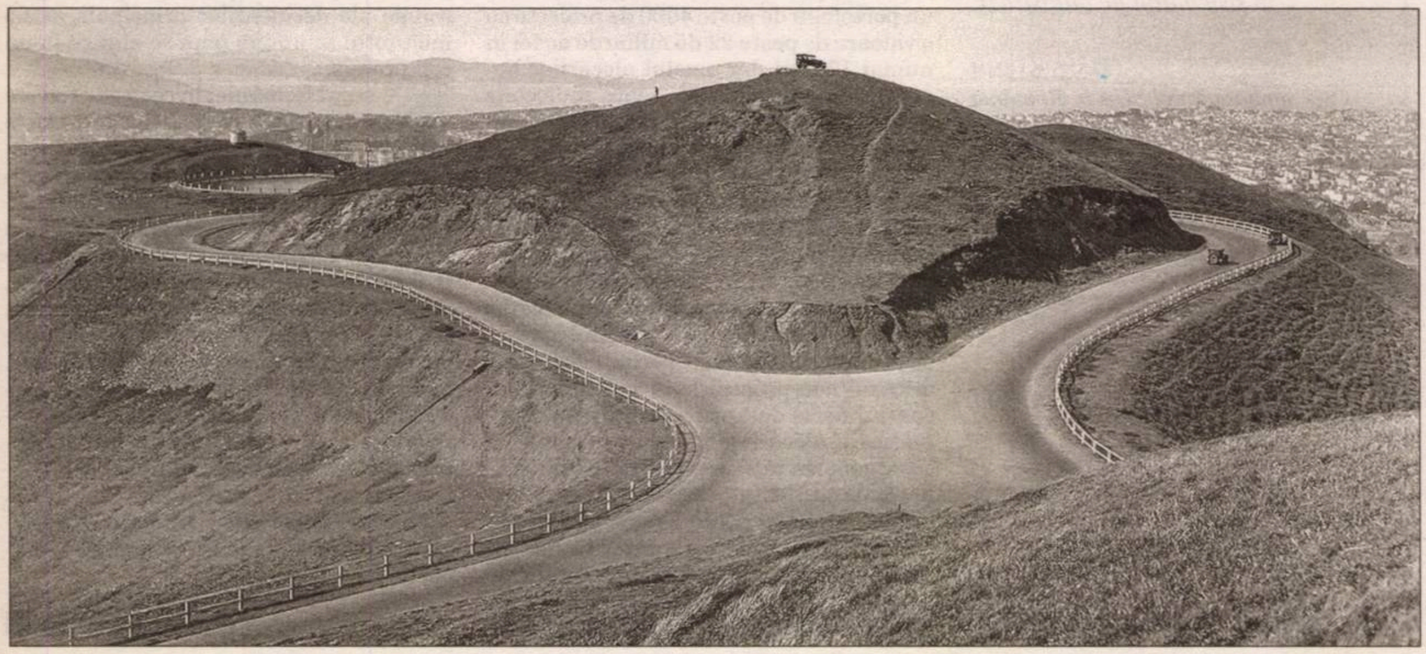

La 1840, se face o evidență cu toate ulițele (din București) care au început să fie pavate sau doar pietruite cu începere de la 1836, împărțite fiind pe două categorii, „săvîrșite“ și „nesăvîrșite“. Se poate observa că unele, începute de vreo patru ani, nu trecuseră încă pragul de „săvîrșite“, cum ar fi Podul Mogoșoaiei, Podul Caliței sau Podul Tîrgului de Afară. Dar, dacă așa stau lucrurile în primul oraș al Țării Românești, tîrgurile de provincie abia de se ivesc printre arborii unei ruralități excesive. Nu degeaba exclamă cu năduf Manolache Drăghici: „Ținutul Dorohoiului, întru care este, Dorohoiul, nu departe de obîrșia Jijiei, un tîrgușor, care de mai multe sute de ani avîndu-și întemeierea, *nu au făcut nici o propășire în rînduielile orășienești și nici gîndește să facă“*. La Dorohoi, ca și aiurea, oamenii preferau să meargă pe potecile lor, lăsîndu-i pe alții să imagineze drumuri…

Medicul Constantin Caracaș crede că românii nu au spirit civic și nici nu prea sînt interesați de ceea ce e dincolo de poarta casei lor. Din acest motiv, nimic nu durează, podurile nu sînt întreținute, podinile se fură, noroaiele sînt ocolite, norodul înjură Puterea, Puterea emite alte și alte pitace, dar nimeni nu are de gînd să dreagă drumul: *„Acest popor necioplit se dă lenei și pentru lucrările de utilitate publică. Drumurile neîngrijite ajung uneori impracticabile din cauza gropilor și a noroaielor; și cu toate că din această pricină pătimesc ei înșăși și vitele lor, totuși niciodată nu pun mîna să dreagă drumul sau vreun pod stricat, deși ar avea la îndemînă materialul trebuincios. Dacă guvernul face vreun drum sau pod, ori îl face vreun particular generos, se ruinează repede din neglijență, sau îl strică într-adins, furînd materialul pentru trebuințele lor. De aceia nici un lucru bun public nu durează“*.

Așa o fi, dacă, o sută de ani mai tîrziu, medicul Pompei Samarian ajunge la aceeași concluzie: măsuri s-au tot luat, dar niciodată n-au fost puse în aplicare, astfel încît *„nu se schimbă decît oamenii care le dictează și cei care nu vor să le execute“*.

Constanța Vintilă-Ghițulescu *este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga“. Cea mai recentă carte publicată:* Patimă și desfătare. Despre lucrurile mărunte ale vieții cotidiene în societatea românească, 1750-1860, *Humanitas, 2015.*

Victor GIOSAN

De ce nu are România autostrăzi?!

Scandalul anului 2015 în domeniul infrastructurii a fost provocat de închiderea unei secțiuni de autostradă în apropierea Sebeșului, construită cu fonduri europene și inaugurată cu aproximativ zece luni înainte. Acest eveniment a generat o serie de polemici și de analize care toate încearcă să găsească o explicație pentru eșecul cronic al României în a-și moderniza infrastructura de orice fel. Acest eșec iese și mai mult în evidență dacă avem prilejul să călătorim aproximativ 200-500 km mai spre vest față de frontiera românească și să comparăm inelul de centură (modernizarea celui inițial construit în prima parte a anilor 2000) al Budapestei sau sistemul de autostrăzi din preajma Bratislavei sau a orașului Brno (al doilea ca mărime în Cehia) cu așa-numita centură a Bucureștiului. În toate aceste cazuri este vorba de proiecte dezvoltate în principal în ultimii douăzeci de ani.

> *„În general, în infrastructură, la noi, problema nu e finanțarea, problema e organizarea și eficiența noastră."*
>
> DACIAN CIOLOȘ, *1 decembrie 2015, EuropaFM*

Despre importanța infrastructurii de transport pentru dezvoltarea economică s-a scris destul și nu mai este cazul să insist. Totuși, aș dori să fac două scurte comentarii: în primul rînd, una din explicațiile principale ale dinamismului economic superior al vestului României (al Transilvaniei, în general) în raport cu celelalte regiuni românești (evident, cu excepția zonei București-Ilfov – o situație cu totul specială) o reprezintă efectul pozitiv indus de sistemul de autostrăzi maghiare ajunse în proximitatea frontierei românești: pînă la Szeged-Mako în zona de vest și pînă la Debrecen în zona de nord-vest – cu alte cuvinte, este vorba de externalități pozitive induse de investițiile publice ungare în infrastructura de autostrăzi. În al doilea rînd, pornind tocmai de la exemplul anterior, ar merita să ne punem întrebarea: situația economică și politică a Republicii Moldova ar mai fi fost atît de dramatică astăzi dacă România ar fi avut un sistem coerent de autostrăzi care să traverseze țara de la vest la est – Arad-Iași – și care să ne conecteze la sistemul european de transport rutier? Răspunsul la această întrebare mi se pare evident.

> *„Trebuie să felicit România pentru lupta sa împotriva corupției, pentru că această corupție înseamnă furt din resursele publice care sînt disponibile României. Dacă această corupție nu ar fi apărut, acele resurse poate ar fi fost folosite pentru construirea mai rapidă a sistemului de autostrăzi."*
>
> HANS KLEMM, *ambasador al SUA în România, 29 octombrie 2015*

Totuși, care sînt cauzele principale pentru acest eșec atît de evident și, în fond, atît de jenant pentru România? Răspunsul la această întrebare nu este simplu, nu poate fi focalizat pe un singur aspect sau domeniu, are mai multe componente, care se referă la aspectele strategice și de politici publice, la modul de pregătire și evaluare prealabilă a politicilor și proiectelor de investiții, la modalitatea de finanțare, la sistemul de achiziții publice și, în final, la modul de contractare și implementare, inclusiv calitatea și seriozitatea firmelor private de proiectare și construcții. Să le luăm pe rînd.

Prima mare problemă o constituie instabilitatea strategică și a politicilor publice – aici sînt mai multe aspecte de evidențiat. În primul rînd, calitatea slabă a documentelor strategice în România (cu excepții, cum ar fi Master Planul de Transport recent aprobat): un număr foarte mare de obiective și priorități, de ordinul zecilor sau cîteodată peste o sută, foarte vag definite, care cuprind orice și care nu sînt deloc corelate cu resursele disponibile. Avem astfel de-a face cu liste de dorințe, care nu discriminează în nici un fel ce este mai important de ce este mai puțin important în raport direct cu capacitățile reale de finanțare, care nu stabilesc clar un număr limitat de priorități fezabile și finanțabile, astfel încît să fie finalizate la timp. În plus, aceste obiective și priorități se schimbă foarte des – un exemplu notoriu este cazul transporturilor, unde în perioada diferitelor guverne Ponta s-au schimbat șase miniștri, fiecare dintre ei a venit cu propria hartă de autostrăzi (deci de priorități) și a promovat proiecte secundare, dar simbolice pentru zona de unde veneau sau importante pentru diverse grupuri de interese. Instabilitatea este aceeași și în cazul în care schimbările de miniștri se fac în interiorul aceluiași partid, ceea ce este și mai straniu, dovedind că planificarea strategică nu are nimic de-a face cu partidele, ci mai degrabă cu viziunile personale și impresiile celor care ocupă vremelnic poziții de demnitate publică.

În al doilea rînd, este vorba de calitatea slabă a documentației de pregătire a unui proiect sau program de investiții. În cazul proiectului, studiile de pre-fezabilitate (care nu se prea mai fac) și cele de fezabilitate, inclusiv analizele cost-beneficiu, au multe deficiențe și sînt de multe ori nu documente de analiză a unor probleme și/sau opțiuni, ci mai degrabă documente de justificare a unei alternative selectate apriori. În continuarea studiului de fezabilitate, pregătirea tehnică a proiectelor este deficitară și cazul cel mai șocant este autostrada Sibiu-Sebeș, unde eșecul a fost generat de o problemă cunoscută de zeci de ani, dacă nu mai mult.

> *O problemă fundamentală este absența responsabilității pentru rezultate.*

În mod similar sînt fundamentate programele de investiții, fără evaluări preliminare ale impactului sau ale suportabilității și sustenabilității bugetare, cît de cît serioase – cel mai bun exemplu este analiza notelor de fundamentare ce însoțesc cele două ordonanțe de guvern care au promovat Programul Național de Dezvoltare a Infrastructurii (PNDI) în 2010 (OUG 105) și urmașul său, Programul Național de Dezvoltare Locală (PNDL) în 2013 (OUG 28), unde evaluarea impactului bugetar este pur și simplu ignorată cu fraze de genul „ne încadrăm în strategia fiscal-bugetară" sau „nu este cazul". În realitate, „nu este cazul" înseamnă ceea ce s-a întîmplat cu PNDL: de la un portofoliu de 1400 de proiecte cu o valoare de aproximativ 4,4 miliarde de lei la începutul anului 2014, a crescut la un portofoliu de peste 4000 de proiecte cu o valoare de peste 22 de miliarde de lei în numai 12 luni. La nivelul alocărilor bugetare ale anului 2015, toate proiectele din PNDL s-ar termina, admițînd că nu se mai introduc altele noi, în 15 ani!

În al treilea rînd, este vorba de modul de selectare pentru finanțare a proiectelor de investiții în condițiile unui sistem bugetar strict anual și bazat pe alocări în numerar, în ciuda opiniei oficiale că România ar avea un sistem bugetar bazat pe angajamente. Actualul sistem de finanțare/bugetare permite intrarea oricărui nou proiect de investiții într-un spațiul fiscal dat, prin diminuarea sistematică a alocărilor pentru proiectele în curs, generîndu-se ceea ce se cheamă „finanțare cu țîrîita", sistem prin care orice nou ministru poate ignora proiecte în curs (în fond, reflecție a priorităților altui ministru) și poate introduce propriile proiecte, „uitînd" cu desăvîrșire de nevoia de a le finaliza la timp. În acest fel, portofoliul de investiții publice în curs crește și tot crește, iar proiectele finalizate sînt tot mai puține. Evident, este o diferență între proiectele finanțate din fonduri europene și cele finanțate exclusiv din fonduri naționale: pentru prima categorie ar fi nevoie de șase ani pentru a fi terminate la nivelul alocărilor bugetare ale anului 2015 (atenție, nu la nivelul cheltuielilor efective, ci al execuției, care a fost mult mai mică), iar pentru a doua categorie ar fi nevoie de aproape 13 ani.

În al patrulea rînd, este vorba de deficiențe și întîrzieri în procesul de achiziții publice, care nu reușesc să selecteze contractorii (proiectanți și constructori) de calitate și în procesul de implementare, care devine precară și lentă datorită pregătirii tehnice necorespunzătoare, finanțării problematice și uneori capacității insuficiente a constructorului.

În al cincilea rînd, este vorba de o capacitate instituțională limitată la nivelul sectorului public, dar mai ales la nivelul Ministerului Transporturilor și al agențiilor și companiilor sale. În general, abordarea dominantă este cea legalistă și procedurală, concentrată pe respectarea formală a reglementărilor, lipsind aproape complet abordarea managerială orientată spre rezolvarea problemelor, atingerea obiectivelor și obținerea de rezultate. De asemenea, lipsește capacitatea de analiză mai complexă, bazată pe date și informații ce trebuie prelucrate potrivit unor modele formale – de exemplu, capacitatea de a înțelege și interpreta în profunzime calitatea și concluziile unei analize cost-beneficiu este limitată. O problemă fundamentală este absența responsabilității pentru rezultate, sistemul de salarizare ignoră acest lucru, iar ca urmare și transparența este limitată sau, dacă există, este *post-factum* și nu constituie un stimulent pentru eficiență.

Dincolo de aceste probleme specifice este vorba de slăbiciuni foarte grave în procesul de planificare la timp, de-a lungul întregului ciclu al managementului unui proiect de investiții, și în special se întîrzie nepermis în procesul de pregătire și luare a deciziei în fiecare moment-cheie al acestuia, fără ca prin aceasta să se obțină o calitate mai bună, ci dimpotrivă, aceste întîrzieri sînt expresia nevoii de a concilia impresii și interese personale ale decidenților principali, astfel încît totul se amînă pînă se ajunge la un compromis.

Eșecul României în ceea ce privește infrastructura de transport este o reflectare a unei capacități instituționale și tehnice slabe, nu numai la nivelul sectorului public, dar și al celui privat, cel puțin în zona acestuia din urmă conectată la finanțările publice, și poate fi întîlnită atît la companii românești, cît și străine. Explicația principală pentru acest comportament este aceea a mediului permisiv creat de sectorul public, ce facilitează lucrul de slabă calitate, astfel încît să fie generate profituri exagerate din care să se plătească „rente" diferiților factori responsabili publici.

Victor Giosan *este consultant în domeniul managementului și al finanțelor publice.*

Ana Otilia NUȚU

Autostrăzi lipsă, bani pierduți

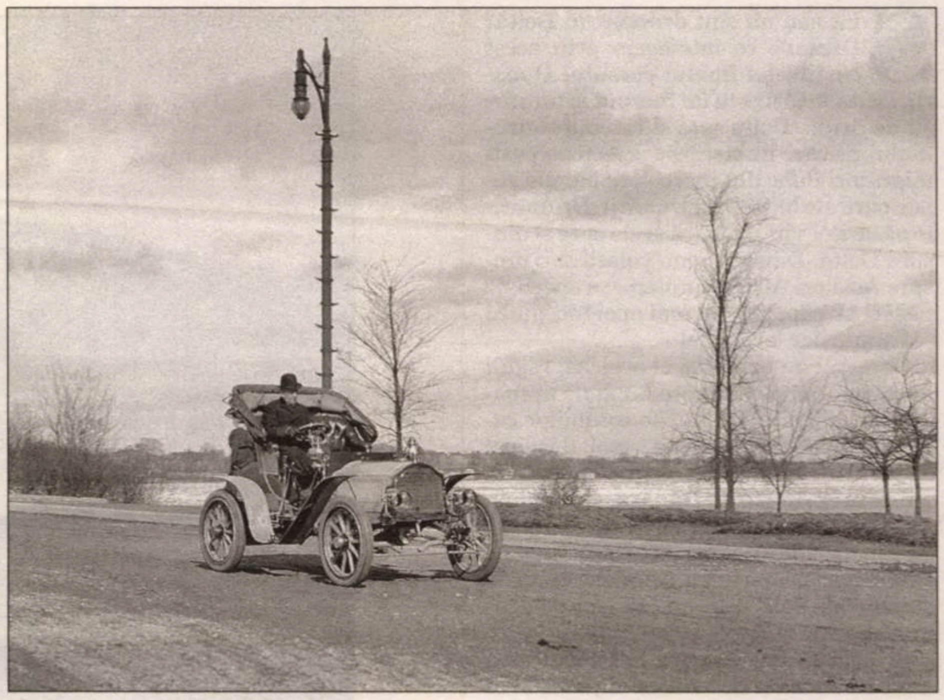

Recent, s-a anunțat o performanță unică în istorie: vom avea la sfîrșitul anului acesta mai puțini kilometri funcționali de autostradă decît la început. Prin toamnă, s-a închis o secțiune din autostrada Sibiu-Orăștie, finanțată pe bani europeni, și s-a început demolarea unui segment de 200 de metri, inaugurat prematur anul trecut în campania electorală și care între timp a luat-o la vale. Ca dezastrul să fie complet, la sfîrșitul anului mai și pierdem cel puțin un sfert din cei 1,8 miliarde de euro pe care ni i-a dat Uniunea Europeană gratis pentru autostrăzi în 2007-2013.

Imaginea șoselei proaspăt inaugurate pe bani europeni și demolate e emblematică pentru delăsarea și lipsa de responsabilitate din sectorul rutier de mai bine de 15 ani. La început, prin anii '90, autostrăzile nu erau o prioritate, că abia dacă se putea circula pe rețeaua de drumuri naționale și mai important era să existe măcar o conexiune decentă între orașe; drept urmare, la acea vreme era realmente mai urgent să se investească în reabilitarea drumurilor. Apoi, cînd ne-am mai revenit puțin economic, ne-am fi dorit să facem autostrăzi – dar fiecare ministru își dorea altă șosea, și am avut în ultimul deceniu cam anul și ministrul, fiecare cu propria lui hartă colorată în carioca. Numai în 2005-2007 am avut vreo trei strategii diferite de autostrăzi și „drumuri expres“, în funcție de cine venea la vîrful ministerului.

Cum s-a ajuns aici și de ce am rămas atît de deconectați de Europa într-o chestiune așa de importantă ca infrastructura de transport, esențială tocmai pentru a ne lega mai bine de țările din jur? Uniunea Europeană își stabilise în anii '90 niște priorități (faimoasele „coridoare“), la care am contribuit și noi, chiar dinainte să devenim membri cu drepturi depline. Ne-am angajat încă de atunci că vom face o rețea care să asigure mobilitatea la standarde europene, în primul rînd pe rutele relevante atît pentru noi, cît și pentru Europa, iar UE ne-a și dat bani pentru asta, înainte și după aderare. Dar asta nu ne-a împiedicat să stabilim o mulțime de alte priorități pe bugetele naționale, precum autostrada Transilvania, cu faimosul și controversatul contract Bechtel; autostrada București-Brașov, prevăzută în diverse variante, ca parteneriat public-privat sau cu finanțare de la buget, sau așa-numitele „drumuri expres“ gîndite în 2007-2008 și concretizate pînă acum doar în studii de fezabilitate de zeci de milioane de euro, deja expirate.

Exasperată de lipsa de previzibilitate și de faptul că în România se începeau proiecte care în anii următori rămîneau fără buget sau, mai rău, consumau și banii necesari pentru cofinanțările pentru proiecte europene, Comisia Europeană ne-a cerut să avem un plan clar. Acesta ar fi fost un Master Plan de Transport, cu tot ce vrem să construim, indiferent dacă din bani europeni, împrumuturi, parteneriate public-private sau bani de la buget. Inițial, fusese vorba ca acest Master Plan să fie făcut încă dinainte să ni se aloce banii europeni pe 2007-2013. Dar întîrzierile și calitatea proastă a primelor încercări de Master Plan au făcut ca, practic, să nu avem *de facto* vreo strategie de transport, în afară de cîteva proiecte prioritare acceptate și bătute în cuie cu Comisia în Programul Operațional 2007-2013, restul proiectelor rămînînd într-o perfectă stare fluidă. În programul pe bani europeni s-ar fi construit 370 de kilometri de autostrăzi, care să lege în primul rînd portul Constanța de granița de vest cu Ungaria. De reținut că proiectele europene de autostrăzi pe bani europeni însemnau doar proiecte de construcție de infrastructură, fără a se avea în vedere și nevoile de bani de după construcție, cum ar fi întreținerea, pentru care aveam nevoie de bani de la buget alocați clar sau măcar de vreun plan de finanțare, de pildă prin taxe pe autostradă. Pe lîngă aceste proiecte – singurele realmente stabile ca priorități în ultimul deceniu –, Ministerul Transporturilor și compania de drumuri CNADNR au mai desenat pe hartă alte propuneri, din care s-au construit în cele din urmă doar două segmente: autostrada București-Ploiești, cu excepția unei intrări decente în București, și o bucată de 52 de kilometri din autostrada Transilvania, construită înainte de anularea contractului Bechtel și care nici nu leagă încă orașe importante.

Dacă s-ar fi construit tot ce era în plan pentru autostrăzi pe bani europeni în 2007-2013, am fi avut azi o autostradă aproape completă care să traverseze România de la est la vest, cu excepția secțiunii Pitești-Sibiu, mai scumpă și mai complicată, și care ar trebui să fie gata pînă în 2020. În total, pînă la sfîrșitul anului ar fi trebuit să avem 370 de kilometri în plus față de acum zece ani – dar pînă acum am dus la capăt doar vreo 280. În ciuda planurilor, între timp au apărut diverse probleme pe fiecare proiect în parte: exproprieri – mai dificile de la stat decît de la privat, schimbări de traseu pe motiv de descoperiri arheologice, modificări de proiect din cauza unor probleme de mediu neprevăzute, necesitînd fonduri în plus pentru protejarea mediului. Cel mai frustrant, cele mai multe dintre întîrzieri apar din cauza lipsei de coordonări în interiorul Ministerului Transporturilor sau a coordonării defectuoase a Ministerului cu alte autorități publice care trebuie să dea diverse avize: avize de mediu, autorizații de construcție, exproprieri ale unor terenuri sau imobile ale instituțiilor de stat sau întîrzieri în aprobarea bugetului necesar exproprierilor. Apar, desigur, și probleme contractuale legate de companiile angajate să facă proiectul tehnic și să construiască autostrada – de pildă, cînd un constructor cîștigă o licitație pe bani puțini și încearcă să obțină de la CNADNR să i se suplimenteze semnificativ bugetul, deoarece descoperă în cursul pregătirii proiectului tehnic că ar fi necesare lucrări suplimentare față de oferta inițială. Cumva, în România ne lovim de toate problemele posibil de imaginat, dar care nu par să se întîmple niciodată prin alte țări din lumea asta; în România, fiecare kilometru de autostradă întîrziat are propria sa poveste. La toate acestea, firește, se adaugă și poveștile de corupție, cum ar fi scandalul cu Nelu Iordache, care urma să folosească banii europeni de autostradă ca să-și facă pistă privată de aeroport; și scandalurile cu lucrări proaste, precum alunecările de teren de pe autostrada electorală Sibiu-Orăștie sau gropile apărute pe centura Aradului. Toate acestea înseamnă bani care trebuie returnați la UE, cel puțin 5-6% din ce s-a cheltuit pînă acum.

Dacă nu avem autostrăzi și pierdem banii pe care europenii ni-i dau gratis, vina e numai a noastră: Comisia chiar a aprobat tot felul de facilități speciale pentru România ca să mărească absorbția de bani europeni. Au acceptat în 2012 să includă în prioritățile europene rute pe unde puteam noi construi mai ușor și mai repede bucăți de autostradă, și din care finanțăm o secțiune din autostrada Transilvania și o legătură între aceasta și ruta Arad-Constanța. Au acceptat să finanțeze proiecte „retroactiv“ – adică să ne dea banii pe proiecte construite din alți bani, de la buget, dar care să fie eligibile pe bani europeni, de pildă o bucată din autostrada București-Ploiești (centura Ploieștiului). Nu în ultimul rînd, ca să nu ne ceară banii înapoi pe autostrăzile neterminate, au acceptat să ne „fazeze“ proiectele: adică, din ce era planificat să se construiască pînă la sfîrșitul anului, au fost de acord să se împartă proiectele pe bucățele și să plătească din bugetul 2007-2013 ce se poate termina pînă în decembrie, împingînd restul pe banii alocați pentru 2014-2020.

Partea proastă e că banii pe 2014-2020, 2,7 miliarde de euro, ajungeau la fix doar pentru autostrada Pitești-Sibiu, un drum expres Ploiești-Buzău-Bacău și centura de sud a Bucureștiului. În alte cuvinte, chiar dacă împingem pe viitor 800 de milioane de euro necheltuiți acum, tot va trebui să scoatem de altundeva 800 de milioane de euro ca să finalizăm ce era programat pentru 2014-2020, sau să nu avem nici în 2020 o autostradă de la est la vest. Lipsa de responsabilitate costă.

Ana Otilia Nuțu *este analist pe zona energie, infrastructură și reglementare la think tank-ul Expert Forum.*

Potrivit unui studiu al PricewaterhouseCoopers Polonia, între 2007 și 2013, în Polonia au fost construiți 1500 de kilometri de autostradă și drumuri expres. În același interval, densitatea rețelei rutiere s-a dublat.

Între 2007 și 2013, au fost construite, din bani europeni, șoselele de centură a zece orașe mari din Polonia.

În ultimii zece ani, doar 25% din proiectele companiei poloneze de drumuri nu s-au finalizat în termenul stabilit, iar întîrzierea medie a fost, potrivit unui raport al Curții Europene de Audit, de doar 2,7 luni. În Germania, aceste întîrzieri sînt în medie de șapte luni, iar în Grecia de mai mult de un an, arată același raport al instituției europene.

În aceeași perioadă 2007-2013, în România s-au construit mai puțin de 300 de kilometri de autostradă (de cinci ori mai puțin decît în Polonia).

(date preluate
de pe cursdeguvernare.ro)

Adrian STĂNICĂ

De la lotcă la șalupă

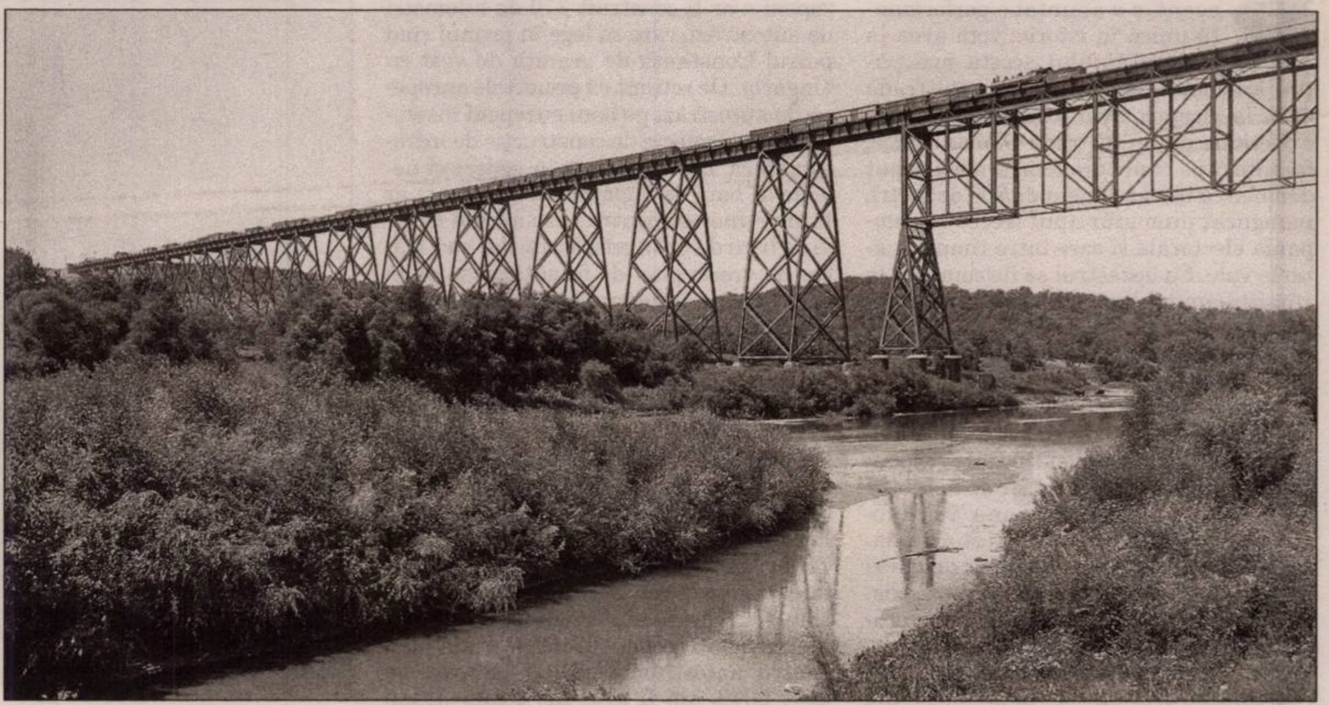

Sînt sau nu sînt drumuri în Deltă? Depinde ce înțelegem prin acest cuvînt. La finalul cursului Dunării, Delta însăși este un început și un sfîrșit de drum. Delta este și începutul drumului pe care numeroase specii de pești migratori îl fac din mare spre părțile superioare ale bazinului Dunării. Drumurile păsărilor vin și pleacă și ele spre și dinspre Deltă. Dinspre zona polară sau dinspre Asia ori Africa, numeroase specii de păsări au capătul – și mai apoi începutul – drumurilor lor în Deltă.

Oamenii au urmat și ei aceleași reguli ale călătoriei pe distanțe lungi de aproape trei milenii. Drumurile corăbiilor care traversau Mediterana, apoi Bosforul ca să intre în Marea Neagră treceau de multe ori prin gurile Dunării, spre inima continentului, de unde se întorceau ca să își reia periplurile marine. Delta în sine, cu brațele Dunării, cu canalele, lacurile și lagunele sale, este un labirint de drumuri pe ape.

Și poate nimic nu s-a schimbat mai mult în ultimele decenii ca mijloacele de transport care străbat aceste drumuri ale apelor. La începutul anilor 1990 erau încă predominante lotcile, iar localnicii încă ziceau despre copiii lor că au învățat întîi să vîslească și mai apoi să meargă. În zilele în care vîntul era mai puternic, multe lotci își înălțau vele și catarge improvizate, iar drumurile erau parcurse mai iute și cu mai puțin efort. Pe drumurile Deltei mergeau pontoane-dormitor, trase de șalupe leneșe, echipate cu vechi motoare de tractor. Aceleași șalupe trăgeau după ele barje și bacuri, într-o dinamică în armonie cu lenta curgere a apelor Dunării. Navele de pasageri ale Navrom-ului și rarele cargouri erau singurele care păreau a se grăbi. Pe lîngă ele, rare bărci de cauciuc ale turiștilor, sau caiace – fie ale unor loturi de sportivi, fie abandonate de pasionații care obișnuiseră să vină vîslind din susul Dunării, mai ales din Cehoslovacia sau RDG, pînă la vărsarea în mare. Pe uscat, pe drumurile colbuite, în cel mai bun caz pietruite, treceau rare ARO-uri, dar cel mai des tractoare, cu sau fără remorcă, și camioane sau utilitare. Iar șoferii nu erau în nici un caz printre cei mai pricepuți. Una dintre legendele Deltei din acea vreme vorbește despre accidentul rutier dintr-o localitate în care erau doar două mașini, una a Primăriei și cealaltă a Salvării. Ca și acum, și atunci existau nelipsitele căruțe, de la cele trase de cai la cele mai tradiționale, cu măgari.

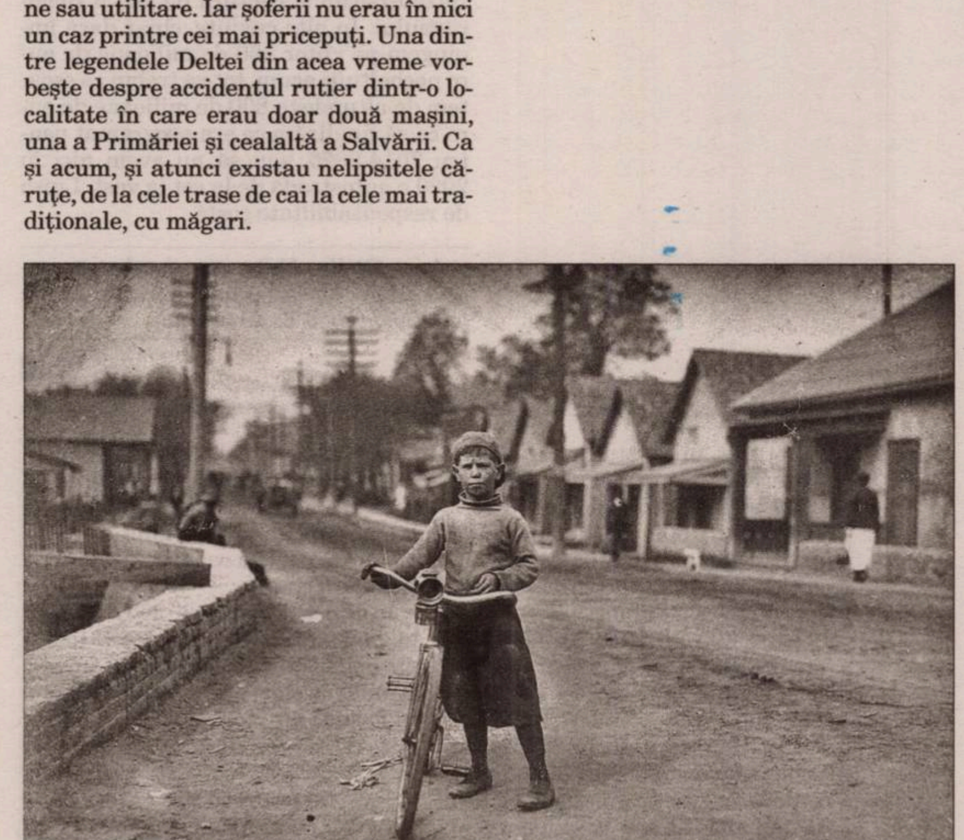

„Nu-ți mai face griji pentru gropile din asfalt și bucură-te de călătorie!“

BARBARA HOFFMAN

Erau, apoi, improvizațiile, care combinau mijloacele terestre cu cele acvatice. Acum mai bine de un deceniu am făcut drumul pe plajă de la nord de Sfîntu Gheorghe și apoi pînă în sat într-o barcă pusă pe o sanie și trasă de un tractor…

Trecerea anilor a schimbat atît drumurile apelor, cît și mijloacele de transport. Aidoma șoselelor nereparate, numeroase canale și gîrle au ajuns să fie blocate pentru circulație – fie de plauri, fie de colmatări. Pe aceste drumuri acvatice neîngrijite trec însă șalupe care mai de care mai rapide, cu motoare puternice, și alte ambarcațiuni care acum două decenii ar fi părut aidoma unor nave extraterestre. Pe brațele Dunării, alături de mai vechile nave de pasageri și cargouri, trec acum vapoarele de croazieră, dar și iahturi, iar transportul rapid cu taxiurile de apă nu mai e doar un vis irealizabil. Iar în sate sau în Sulina, alături de nelipsitele căruțe și tractoare, au apărut taxiuri și numeroase mașini, de la cele noi la unele foarte vechi. Iar din Sfîntu Gheorghe spre plajă se întrec mașinile de teren cu remorcile lor, urmașele trocariciului, primul de felul său acum mai bine de un deceniu.

La fel ca pe șosele, și în cazul drumurilor pe apă s-a înmulțit considerabil numărul mitocanilor.

Nu poate fi omisă observația că, la fel ca pe șosele, și în cazul drumurilor pe apă s-a înmulțit considerabil numărul mitocanilor.

Prin urmare, sînt sau nu sînt drumuri în Deltă? Eu cred că da. Drumurile pe ape și lipsa șoselelor salvează Delta de la distrugerea inerentă care s-ar datora invaziei turismului de masă. Iar întreținerea și impunerea unor reguli de transport pe aceste drumuri de ape ar fi soluțiile cele mai bune pentru un transport eficient. Un coleg și prieten venețian se mira că pe Razelm – și în Deltă, în general – nu a organizat nimeni pînă acum o regată pentru ambarcațiuni cu vele, de la iahturi la iole, sau pentru bărcile cu vîsle.

Șosele? Nu cred în drumuri noi pe uscat. Dar refacerea șoselelor care unesc localitățile de la limita Deltei ar deschide oamenilor accesul mai rapid la cetățile antice din jurul Deltei, de la Tulcea la Dunavăț, de la Argammum la Enisala și de acolo la Histria. Și nimeni nu ne împiedică să facem din comunele și orașele de la intrarea în Deltă – de la Isaccea și pînă la Săcele – puncte de transport multimodal modern, în care localnicii sau turiștii să își poată continua drumurile de pe uscat pe apă. Sper ca pînă acolo să nu fie un drum atît de lung.

***Adrian Stănică** este jurnalist de știință și cercetător la Institutul Național de Geologie și Geoecologie Marină – GeoEcoMar.*

■ ■ ■

La începutul anului 2015, lungimea drumurilor publice din România era de puțin peste 85.000 de kilometri. Din această lungime totală, 33.000 de kilometri erau neasfaltați. Drumurile asfaltate aveau, la începutul anului, durata de serviciu depășită într-o proporție de 52%.

România are o suprafață de circa 76% din cea a Poloniei, în timp ce rețeaua de drumuri publice e puțin peste jumătate din cea a Poloniei.

Potrivit datelor Comisiei Europene, ca densitate de autostrăzi pe kilometru pătrat, România stă mai bine doar decît țările nordice. Dar rețeaua de autostrăzi din țările nordice este redusă din motive climatice și de relief.

Raportînd kilometrii de autostradă la numărul de locuitori, România este chiar pe ultimul loc în Europa.

Bulgaria are, în 2015, aproximativ același număr de kilometri de autostradă ca România, la o suprafață și o populație sub jumătate din cele ale României.

Ca lungime totală a autostrăzilor, România depășește doar o țară nordică (Norvegia) și țări cu suprafață mult mai mică, precum Slovacia, Lituania, Serbia, Luxemburg, Estonia și Islanda.

Mircea KIVU

Mobilitate urbană durabilă, adică luarea înapoi a orașelor

De ce ne mișcăm greu în orașul nostru

În marile noastre orașe e din ce în ce mai greu să te miști. Mai ales în București. Cu mașina, te uită Dumnezeu în ambuteiaje, după care te învîrți aiurea după un loc de parcare. Cu autobuzul, îl aștepți pînă ți se urăște, după care vine unul atît de aglomerat încît nu mai ai loc. Cu bicicleta, îți trebuie atitudine de cascador. Nici pe jos nu-i bine, căci ești obligat să inspiri noxele unuia dintre cele mai poluate orașe europene.

Soluții s-au tot încercat. Pasajul Basarab e minunat, îl traversezi în mare viteză. Doar că, la capătul lui, dai de un mare dop, în care restitui cu dobîndă toate minutele cîștigate. În cazul arterei Buzești-Berzei, construită cu prețul distrugerii multor clădiri cu valoare de patrimoniu, s-a obținut un drum (oarecum) rapid care duce de nicăieri pînă niciunde, căci e evident că finalizarea preconizată de prea-arestatul Oprescu, printr-un tunel pe sub Dîmbovița, două linii de metrou și Palatul Parlamentului, e ficțiune pură.

De fapt, problema e că, de fiecare dată, s-au încercat soluții punctuale. Constați că traficul e sugrumat între punctele A și B. Decizi să lărgești drumul respectiv sau să faci acolo un pasaj sub- sau suprateran. În felul ăsta, fluxul de mașini care circulă între A și B se va tripla. Foarte bine, doar că în punctul B vor ajunge de trei ori mai multe mașini decît înainte, ceea ce va produce un blocaj de la B mai departe. În plus, de trei ori mai multe mașini vor produce de trei ori mai multe noxe; lărgirea drumului va îngusta trotuarele, va reduce spațiile verzi, va crea dificultăți pentru pietonii care vor să traverseze, va crește riscul de accidente etc. Preocupați să rezolvăm crize particulare, pierdem din vedere obiectivul principal, acela de a avea un oraș în care oamenii să se simtă bine – asta însemnînd că pot munci, se pot relaxa, pot socializa așa cum își doresc.

> *A lipsit cu desăvîrșire consultarea societății civile.*

Nu poți să construiești un oraș funcțional satisfăcînd doar nevoile actuale. Orașul e din piatră, nu-l poți remodela ușor. Cele mai multe din orașele actuale au apărut pe vremea cînd transportul se făcea cu căruța sau cu trăsura, e firesc ca structura stradală inițială să fie astăzi nefuncțională. Urbanismul presupune un efort de imaginație, de anticipare a societății care-l va locui peste zeci de ani. Orașele care ne sînt astăzi date drept exemple de locuri în care îți place să trăiești (Barcelona, Paris, Bogota) au beneficiat, într-o etapă crucială a existenței lor, de aportul unor minți vizionare. Ce-i drept, uneori, mințile vizionare au dat greș, au creat orașe moarte (Brasilia, New Delhi). S-a întîmplat mai ales atunci cînd arhitecții au estimat greșit nevoile oamenilor.

O prioritate pentru Uniunea Europeană

O abordare sistemică a problemelor transportului urban nu presupune doar rezolvarea circulației mașinilor – nu ele ar trebui să fie subiectul principal al discuției. E vorba despre existența unor opțiuni de transport care să permită accesul la destinațiile și serviciile esențiale pentru toți cetățenii; despre siguranța și securitatea acestor cetățeni; despre reducerea poluării de toate felurile; despre eficiența și rentabilitatea transportului; despre atractivitatea și calitatea mediului urban. Aceasta e, de altfel, concepția promovată de Platforma Europeană a Planurilor de Mobilitate Urbană Sustenabilă, care a elaborat în 2014, pentru Comisia Europeană, un document programatic intitulat „Dezvoltarea și implementarea unui plan de mobilitate urbană durabilă“ (http://www.eltis.org/sites/eltis/files/BUMP_Guidelines_RO.pdf).

SEEING NEW YORK
SEEING NEW YORK
SEEING NEW YORK
STARTS FROM FLAT IRON BUILDING
TELEPHONE CONNECTION.

În decembrie 2013, Comisia Europeană elaborase o Comunicare către Parlamentul European, intitulată „Împreună pentru o mobilitate urbană competitivă care utilizează eficient resursele“ (http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:52013DC0913&from=EN), parte a Strategiei Europa 2020. Acest text afirma necesitatea întreprinderii unor acțiuni comune la nivelul Uniunii pentru asigurarea mobilității urbane. Comisia și-a exprimat decizia de a sprijini elaborarea și punerea în operă a unor Planuri pentru Mobilitatea Urbană Durabilă (PMUD) în statele membre, atît financiar, prin BERD, cît și prin schimburi de experiență, etalarea bunelor practici și favorizarea cooperării, constituirea unui grup de experți din statele membre în materie de mobilitate urbană.

Comisia a comandat, tot în 2013, un Eurobarometru special intitulat „Atitudinile europenilor privind mobilitatea urbană“ (http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_406_en.pdf). Conform acestuia, cetățenii europeni consideră că reducerea prețului biletelor pentru transportul public (59% din cetățenii UE, 43% în România), servicii de transport public de calitate mai bună (56%, respectiv 53%) și facilități ameliorate pentru bicicliști (33%, respectiv 21%) constituie modalități eficace de îmbunătățire a mobilității urbane. 67% din cetățenii UE (78% din români) consideră că, pentru ameliorarea transportului în orașe, ar fi utilă introducerea unor restricții privind utilizarea anumitor tipuri de vehicule. La nivelul UE, 56% din respondenți consideră că principalul responsabil pentru reducerea traficului din orașe ar trebui să fie administrațiile locale, în timp ce 32% sînt de părere că responsabilitatea ar trebui să aparțină cetățenilor. În România, 71% atribuie responsabilitatea administrației și numai 20% cetățenilor.

Ce se întîmplă în București și Ilfov

Pentru Regiunea București-Ilfov (ca și pentru alte opt mari orașe), o primă formă a PMUD, care ar trebui să se aplice în perioada 2016-2030, a fost realizată cu sprijinul BERD și a fost dată publicității la începutul acestei luni. Ar urma să fie discutat și aprobat, pînă la sfîrșitul anului, în Consiliul Local al Municipiului București și în consiliile locale ale localităților ilfovene. Sînt prevăzute și dezbateri, cu participarea unor importanți actori: Metrorex, RATB, operatorii publici din Buftea și Voluntari, alături de 50-60 de operatori privați – dar nu și a cetățenilor. Ceea ce a lipsit cu desăvîrșire din procesul de adoptare a acestui proiect crucial pentru viitorul orașului este consultarea societății civile. Asta, cu toate că Moshe Hirsh, directorul proiectului, declara în vară că „orașele sînt pentru oameni, nu pentru mașini“.

Documentul Platformei Europene citat mai sus pune un accent deosebit pe abordarea participativă a planificării durabile: „Un plan de mobilitate urbană durabilă se concentrează pe oameni și pe satisfacerea nevoilor acestora legate de mobilitate. El urmărește o abordare transparentă și participativă, care aduce cetățenii și celelalte părți interesate împreună de la început și pe tot parcursul derulării planului și al procesului de implementare a acestuia“. Este firesc, orașul este al oamenilor, el trebuie să răspundă nevoilor și aspirațiilor lor; pe de altă parte, un plan de o asemenea anvergură nu poate fi transformat în realitate în absența unui sprijin activ din partea cetățenilor. Componenta participativă ar fi trebuit să însoțească eloaborarea PMUD în toate fazele elaborării; din păcate, a absentat în prima fază.

> *„Un drum e oare mai puțin*
> *frumos fiindcă sînt spini*
> *în tufișurile de pe margini?*
> *Călătorul trece mai departe*
> *și lasă spinii urîcioși*
> *să rebegească în drum.“*
>
> STENDHAL

De data asta, societatea civilă și-a luat rolul în serios. OPTAR (Organizația pentru Promovarea Transportului Alternativ în România), împreună cu alte 18 organizații neguvernamentale, au provocat, pentru 19 decembrie, o dezbatere publică (http://optar.ro/planificarea-participativa-o-conditie-in-realizarea-unui-pmud.html) pe tema conceptului PMUD. Confirmaseră participarea, la data cînd scriu acest text, Ministerul Dezvoltării Regionale și Administrației Publice, Banca Europeană de Reconstrucție și Dezvoltare, Primăria Municipiului București, Consiliul General al Municipiului București, Consiliul Județean Ilfov și Consorțiul ROM Transportation Engineering Ltd – Avensa Consulting Ltd (autorii proiectului). Nu știu în ce măsură eventualele observații și propuneri venite din partea cetățenilor, adică a beneficiarilor Planului, vor putea fi introduse în forma finală. Ar trebui să se poată. Altfel, ne vom alege doar cu încă un volum frumos legat în biblioteca proiectelor nerealizate, bun de răsfoit în ambuteiaje.

***Mircea Kivu** este sociolog.*

Ioana POPESCU

În drum, Crăciunul

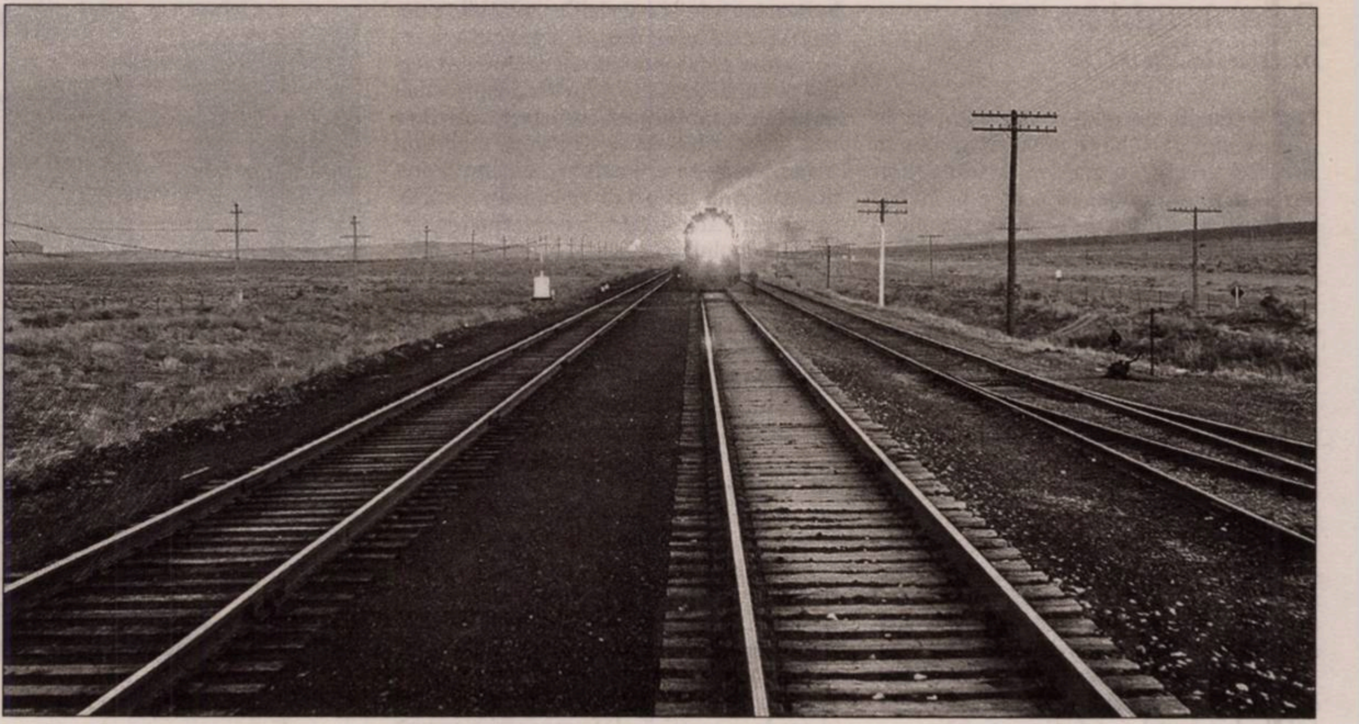

Din perspectiva etnologului, zicala aceea despre călătorul căruia îi stă bine cu drumul nu înseamnă un îndemn la umblet, nu înseamnă mergi, mergi, numai mergi, ci, dimpotrivă, grăbește-te să ajungi la capăt, nu te opri, nu adăsta, reintră în ordinea cunoscută. Dacă spațiul așezării tale este unul familiar, domesticit, protejat în mod simbolic de viețuirea în norma moștenită, drumul înseamnă contactul cu lumea largă, imprecisă, necunoscută și periculoasă. În sensul ei vechi, lumea largă cuprinde nu doar realitatea vizibilă, ci și credințele despre ființe și duhuri nevăzute care bîntuie tocmai acele spații aflate la limita dintre ordinea cunoscută și cutremurarea nemărginirii.

Drumul presupune parcurs, mișcare, înseamnă măsurarea depărtării cu pasul; are o pornire și un capăt, are deci o țintă, un scop. Să umbli brambura poate avea repercusiuni dramatice: poți fi pocit de iele, răpit de balaurii văzduhului, contaminat simbolic de contactul cu străinii. Acum cîțiva ani, într-un sat din Maramureș, gazda mea era îngrozită de felul în care umblam pe coclauri, aparent fără țintă. Mă sfătuia insistent să nu părăsesc potecile bătute, pentru că riscam să calc peste una din grădinuțele Fetei Pădurii și să mă întorc în sat definitiv pocită. La răscruci bîntuie ființe malefice și de aceea, în satele vechi, aceste locuri deschise erau protejate simbolic cu troițe sau fîntîni cu cruci. Conștient sau nu, acest obicei se perpetuează și în condițiile schimbării radicale de mentalitate: într-un sat din Buzău, răscrucea era marcată de omniprezentul chioșc Coca-Cola, al cărui acoperiș îngloba însă și troița. De fapt, troițele, crucile de gard, crucile de fîntînă, crucile de punte, codrul de pîine și ulcica cu apă proaspătă din merindare constituiau protecția simbolică de contactul la drumul mare cu străinul de sat, pentru că oamenii locului cunoșteau alte căi, potecile, scurtăturile, pîrleazurile.

O reprezentare plastică a sensurilor despre care am vorbit este Calea rătăcită, scrisă pe ouăle de Paști, o cale fără început și fără sfîrșit, un labirint în care ajungi de unde ai plecat. Este drumul celui care nu ține postul și se rătăcește. Fără direcție, drumul nu mai are sens, e un termen fără conținut. Pentru că drumul înseamnă, de fapt, nu doar trecere, ci și schimbare de stare. De aceea, poate, e greu de imaginat o sărbătoare, cu tot ce presupune ea ca pregătiri și desfășurare, în absența drumului, a alaiului sau, pur și simplu, a preumblării. Și, pentru că e decembrie, hai să vedem ce se petrece în acest sens de Crăciun.

La oraș, astăzi, fojgăiala este aidoma, doar că mai dezordonată.

În satul vechi, în preajma sărbătorii, părea că toată lumea are treabă în afara gospodăriei, într-un du-te-vino continuu de oameni, gesturi, șoapte, obiecte, duhuri. Preotul umbla din casă în casă cu icoana, binecuvîntînd; copiii mici colindau cu Bună dimineața și înșirau colacii primiți, pe o nuia de alun, frumos scrijelită, ca să se mire dracii și să nu le spurce darurile primite; copiii mai mari colindau cu Steaua, la ferestrele caselor; tinerii colindau în cete și, dacă se întîlneau în drum, se înfruntau; gazdele se duceau la vecini cu bucate de pomană pentru odihna morților și pentru sănătatea celor vii; femeile mergeau la cimitir și tămîiau mormintele; pînă și sufletele strămoșilor coborau în sat, să stea la masă cu neamurile; bărbații ieșeau în curte și atingeau unelte și animale, ca să le fie drag să muncească cu ele; hoții ieșeau la furat, pentru că, dacă nu erau prinși de Crăciun, nu mai erau prinși tot anul următor; străinilor nu li se închidea poarta, ca să nu se închidă și norocul gospodăriei.

La oraș, astăzi, fojgăiala este aidoma, doar că mai dezordonată. Parcă toate activitățile se petrec afară, în drum și în piețe. Pe trotuar se încing grătarele cu mici și cîrnați, în plin post; se vinde și se cumpără orice pe stradă, frumos ambalat; se colindă printre blocuri, cu capra sau cu Irozii, de-a valma; în pasaje și în piețe, se desfășoară concerte rock; pe mașini sau pe umeri se transportă brazi; în tîrguri, pe tarabe, se afișează brăduți împodobiți cu ouă pictate *handmade;* la intersecții, pe carosabil, toți polițiștii orașului, în uniforme fosforescente, fluidizează circulația, în sunete de fluier, menite să protejeze șoferii de ceasul rău; tineri și bătrîni chiar merg la biserică să se spovedească și să se împărtășească; femeile chiar merg la cimitir, cu coronițe de brad împodobite cu globulețe strălucitoare, să știe și morții lor că a venit Crăciunul; și, uneori, preoții chiar mai colindă cu icoana din casă în casă.

Vechiul și noul, satul tradițional și orașul contemporan, într-un continuum greu de descifrat, iau în posesie drumurile în preajma sărbătorilor. De ce nu stăm acasă? Pentru că, slavă Domnului, încă mai avem nevoie unii de alții ca să sărbătorim.

***Ioana Popescu** este etnolog.*

Maria IORDĂNESCU

Iasă-ți copiii să vină la tine

Un caz de abuz sau mai multe?

Unui cuplu mixt format dintr-un român și o norvegiancă, statul norvegian i-a luat copiii și i-a plasat unor familii-surogat. În urma mediatizării cazului, au apărut proteste în mediul virtual și în fața Ambasadei Norvegiei de la București. Ministerul de Externe al României spune că a oferit sprijin familiei și că urmărește desfășurarea evenimentelor. Informațiile apărute în presă despre acest caz sînt doar cele furnizate de fratele tatălui și de avocatul familiei. Aceștia susțin că motivele pentru care s-a ajuns la preluarea celor cinci copii de către stat sînt acuzațiile de „îndoctrinare religioasă“ și reclamațiile fiicelor mai mari, care afirmă că părinții le aplică pedepse corporale. Tot fratele tatălui mai povestește că măsura a fost pusă în practică abuziv, fără o anchetă socială prealabilă, în absența unui avocat care să apere drepturile familiei.

Sînt de subliniat două lucruri bune, pentru început: mai întîi, faptul că statul român, prin Ministerul de Externe, urmărește respectarea drepturilor cetățenilor lui aflați pe teritorii străine. A luat legătura cu familia în cauză, i-a oferit acesteia suport juridic, a inițiat dialogul cu autoritățile norvegiene. Mai apoi, tot statul român, prin Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Copilului și Adopție, a propus o soluție rezonabilă, care respectă așa-numitul interes superior al copilului, dar și indicațiile Uniunii Europene: preluarea celor mici de către familia lărgită, respectiv unchiul lor român, pînă la soluționarea cazului.

Cazul familiei Bodnariu este, însă, mai complicat decît pare la prima vedere: pe de o parte, măsura statului norvegian este una suficient de drastică pentru a exclude ipoteza că s-a acționat în lipsa unor dovezi concludente. A lua copiii de lîngă părinți și a-i înscrie pe lista de adopții este o sancțiune care, teoretic, nu ar trebui să lase loc de dubii în privința vinovăției adulților care îi au în grijă. Trebuie deci aflat ce anume au reclamat fiicele cele mari și ce vîrstă au ele, care sînt faptele părinților care duc către acuzația de „îndoctrinare religioasă“, care sînt normele norvegiene cu privire la sesizarea abuzurilor familiale și care sînt legile de protecție a minorilor. Părinții înșiși au confirmat că au aplicat pedepse fizice copiilor, conform celor relatate de presă, dar „fără a-i abuza, neexistînd urme de violență“ (!). Pe de altă parte, la o simplă căutare pe Internet, găsim informații nenumărate despre „pedanteria“ și graba cu care acționează autoritățile de protecție a copilului din Norvegia, în special în privința familiilor de emigranți din Est. În luna mai a acestui an a existat un protest, susținut de sute de oameni, împotriva felului în care statul norvegian analizează și soluționează cazurile de așa-zise abuzuri emoționale și fizice comise de părinți. Unul dintre cazurile care au inflamat opinia publică este cel al unei cehoaice ai cărei copii i-au fost luați de stat și dați unor asistenți maternali, pentru că unul dintre băieți i-a spus educatoarei că tatăl „și-a băgat mîna în pijamaua lui“. Nu au existat nici un fel de acuzații oficiale împotriva părinților de atunci (din 2011), dar, din acel an, mama nu are voie să își viziteze copiii decît o jumătate de oră pe an, timp în care îi este interzis să vorbească cu ei în altă limbă decît cea norvegiană. În 2014, fiul unei familii de emigranți ruși a fost luat de stat, pentru că a afirmat în fața unui coleg că mama lui i-a rupt un dinte de lapte. Mama le-a explicat autorităților că dintele a picat în timp ce încerca să îl îmbrace pe copil cu un tricou, dar declarația ei nu a fost luată în seamă. Din nou, nu au fost formulate acuzații oficiale, dar nici la ora actuală părinții nu își pot vedea copilul, dat fiind că nu au fost informați cu privire la noul său domiciliu. În martie 2015, o fetiță de două luni și jumătate a fost luată de lîngă părinții săi, o norvegiancă cu deficiențe de auz și un slovac, motivul fiind acela că „nu există contact vizual între copil și părinți“ (!).

Toți acești părinți afirmă același lucru: că nu există nici un mod în care argumentele lor să fie luate în seamă, că orice spun sau orice fac pentru a-și recupera copiii se poate constitui în instanță ca dovadă împotriva lor și că autoritatea norvegiană pentru protecția copilului își justifică, fără prea multe detalii, decizia drastică de separare prin faptul că unul dintre părinți este bolnav psihic.

Există, deci, multe semne de întrebare cu privire la cazul familiei Bodnariu: sînt vinovați părinții de abuzuri împotriva copiilor? Este vorba de o intoleranță a statului norvegian față de obiceiuri etnice și religioase străine de ale lui? Sînt regulile nordice de comportament familial prea drastice pentru cei nou veniți? Deocamdată, familia românului refuză să facă publice informații din proces. Iar pînă nu avem răspunsuri la întrebările de mai sus, reacțiile emoționale vehemente nu folosesc nimănui.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

■ ■ ■

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Bradul

Am văzut șchiopi, șampalii, răi, îngroziți, dar și mari ispititori. Mi-e greu să aleg Bradul. Pentru că aroma bradului verde mă seduce, mă dă peste cap. De aceea, nu porcul, ci bradul, pentru mine, e ritual de căutare. Aș vrea să iau toți brazii în casă. Tăiați, în piețe, stau triști. Mă ispitesc. Văd ce e mai bun în brad, apoi descopăr defectele. Sus, prea trecut, jos, puțin voinicel. Sus, fără trecut, jos, prăfos. Trecut, puternic, dar prins în chingi puțin vizibile. Văd defectele, dar de cele mai multe ori iau bradul cu defect. Nu-i perfect nici unul. Da, știu, verdele cu rădăcină, verdele de pus în pămînt. Nu, nu le am. Sînt sedus de verde și rugină. Ambele sub ochii tăi. Ieri era coadă de mașini cît bulevardul Unirii. Am renunțat. Azi-dimineață, însă, direct după bradul meu. Uite-l, nu e. Și aleg cîțiva șchiopi, mă uit chioriș și la unii perfecți, pardon, perfecțiune nu există. Totuși, aleg. Stufos. Cît mine. Dar gros. Vreau stativ de lemn. „Nu, dom'le, nu intră, cade bradul cu ăla de lemn. E 15 lei. E 50 ăla care e bun. De ce nu luați de fier? Sau mergeți acasă, măsurați și vă întoarceți.“ Nu, nu vreau să merg, să mă întorc. Pentru stativ? „Dar să luați un topor? Să vi-l cioplițí? Ne-am întors în era de bumbac, numai bărbați care zic că nu știu să cioplească în jur. Tu ești în era de bumbac?“ Iau stativul de 50 de lei. Na, sînt în era de bumbac.

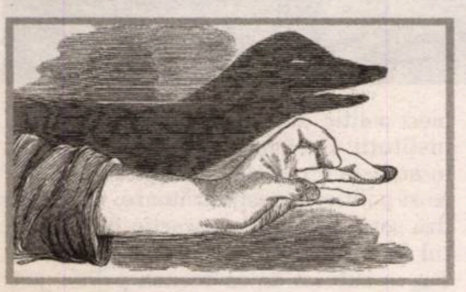

Iaromira POPOVICI

bazar

Minuscule miracole

– în viață și filme –

Filmele de Crăciun, cu morala lor siropoasă, și miracolele lor previzibile, și aproximativ mereu aceleași, cu schema lor fixă și cele cîteva variațiuni – în loc să mă dezguste, continuă să mă atragă. Mă pot uita la ele aproape infinit, cu stoicism (uneori sînt, recunosc, îngrozitor de plicticoase) și un zîmbet tîmp. E ca și cum mi-aș lua doza necesară de dulceață amestecată cu miraculos facil, *„a spoonfull of sugar“* din *Mary Poppins* – lingurița de medicament cu gust poate de zmeură, care face amăreala generalizată să se mai estompeze.

Buddy, ciobănescul german *(The Christmas Shepherd* din filmul cu același nume – Terry Ingram, 2104 –, evident fiind jocul de cuvinte) pleacă de acasă, speriat de o furtună și ajunge la o altă familie alcătuită din tată și fiică, pe al cărei cap îl va ajuta să se unească cu stăpîna sa singuratică. O mamă singură și disperată e ajutată de un înger rubicond de pe o monedă norocoasă să-și găsească o slujbă de sezon (Moș Crăciun la un mare magazin!) și ...un iubit *(Christmas at Cartwright's,* Graeme Cambell, 2014). Fata unui croitor din Philadelphia, ce-i drept, și designeriță în timpul liber, descoperă că iubitul ei e... prinț și are un Crăciun la dispoziție ca s-o îmblînzească pe fioroasa lui mamă regală *(A Royal Christmas,* 2104, Alex Zamm). O profesoară de școală generală își trăiește, de ani, rivaliatea cu o colegă cu care-și disputase, la o serbare din copilărie, un solo la *Silent Night.* Un concurs de prăjituri și un nou tată (!) disponibil rezolvă problema *(A Christmas Carol,* 1999, Christie Will).

Cele de mai sus sînt doar cîteva umile exemple de filme de Crăciun de serie B sau C. Modelul este, de multe ori, cel al dickensianului Scrooge: un personaj care trăiește în... întuneric, care nu numai că nu știe să se bucure de sărbători, și de viață în general, ci care nu e capabil, cel puțin temporar, să fie generos și altruist, să-i pună pe alții înaintea lui însuși. El poate învăța toate aceste lucruri și se poate schimba doar prin intervenția supranaturalului; într-un mod tipic omenesc, și anume de frică (de frica unui viitor sumbru care i se arată); ori prin diverse pilde și chiar mărinimii. Pe lîngă Scrooge-ul conștient, există, în unele filme, și un alt tip de Scrooge, unul să-i zicem reprimat, care nu e egoist și orgolios, ci doar singuratic și dezamăgit. Aceleași ființe supranaturale, de genul îngeri, spiriduși, sau chiar Moși Crăciun îi scot și pe acești Scrooge din ale lor, redîndu-le zîmbetul pe buze și cheful de oameni.

În finalul filmelor de Crăciun, cam toată lumea își găsește rostul, cît și perechea. Cu toții își însușesc lecțiile, devenind mai atenți la nevoile celorlalți. Totul în sînul unei familii, în general, extinse, care pare antipatică, dar, de fapt, la greu e participativă, și pe fundalul unui decor abundent de Crăciun, cu brazi, moși, stele, oameni de zăpadă, șeminee...

În viața de toate zilele, mai ales în perioada de dinainte și de după Crăciun, se petrec tot soiul de mici miracole. Atît de mici încît, de multe ori, treci pe lîngă ele fără să le bagi în seamă. Unele nici nu pot fi catalogate, de fapt, drept mircaole, ci pur și simplu drept întîmplări mai neobișnuite și benigne: de pildă, într-o zi, trebuia să ajung la un eveniment important. Nu găseam nici un taxi, așa că am ieșit în fața blocului, așteptînd. A apărut unul, cu un șofer foarte tînăr, care, cînd a auzit unde merg, a zis că-i aglomerat și că mai bine mă duce la o gură de metrou decît pînă acolo. L-am convins, cu chiu, cu vai. De la un punct încolo, chiar era foarte aglomerat, așa că mi-a povestit viața lui: cum i-au murit părinții, mic fiind, într-un accident, și a rămas singur pe lume. Cum s-a căsătorit la 19 ani, apoi a făcut cinci copii și a trecut la pocăiți. Și cum de atunci, deși are numai opt clase, își vede treabă, tot lucrînd la casa uriașă pe care o construiește pentru copiii lui.

Tot vorbind așa, am ajuns în locul ce părea a fi destinația mea. Era o curte părăsită, cu un bodyguard înăuntru, care mi-a explicat unde e adevărata mea destinație. Noroc că s-au nimerit acolo și alți doi oameni care mergeau în același loc, și se rătăciseră la fel ca mine. Am intrat în vorbă, ca-n filmele de Crăciun (da, știu, putea fi și ca-n filmele de groază, dar n-a fost...) și m-au luat cu jeep-ul lor și m-au dus pînă unde trebuia să ajungem cu toții. Undeva foarte aproape, de fapt.

Acolo, am ajuns aproape la fix pentru un moment emoționant. Chiar ca-n filmele de Crăciun, aș zice. Și într-un cadru adecvat unei asemenea producții: o sală uriașă, cu lume-n alb și negru, așezată-n grupuri de vreo zece pe la mese, printre care se perindau chelneri cu platouri pline de frunze și cu sticle diverse.

A fost o minune mică, dar necesară. Foarte în spiritul sărbătorilor. Dacă aș vrea neapărat să mai găsesc una, la fel de minusculă, l-aș pomeni pe motanul portocaliu, gen Garfield, care aștepta, mai deunăzi, aliniat, alături de mine și alți doi oameni, ca o doamnă dintr-un bloc să ne deschidă ușa și să ne ducem, fiecare, la treburile noastre.

■ ■ ■

„Berlinul și-a luat de mult la revedere de la revoltă“

– interviu cu Marius BABIAS, directorul Neuer Berliner Kunstverein –

Conduce de șapte ani Neuer Berliner Kunstverein (NBK), o organizație de artă contemporană cu spații de expoziție și program cu discurs critic din Berlin Mitte. În 2005, ***Marius Babias*** *a fost curatorul Pavilionului Românesc din cadrul Bienalei de Artă de la Veneția, context în care l-a sprijinit pe artistul Daniel Knorr să lase spațiul dedicat României gol, și a publicat piesa de teatru* FUCK YOU, Eu.ro.Pa! *de Nicoleta Esinencu în reader-ul bienalei. Împreună cu Sabine Hentzsch, fosta directoare a Goethe-Institut București, Marius Babias a curatoriat în 2007 Public Art Bucharest, un uriaș proiect în spațiul public din Capitală, susținut de Editura IDEA din Cluj, care a publicat volume cu artiștii participanți. La aceeași editură se găsesc și cărțile traduse în românește ale lui Marius Babias,* Recucerirea politicului. Economia culturii în societatea capitalistă, Nașterea culturii pop *și* Urma revoltei. *Pentru 2016 a inițiat o colaborare cu teatrul HAU Hebbel am Ufer din Berlin, în proiectul bazat pe romanul lui Peter Weiss,* Estetica rezistenței, *proiect care va genera, printre altele, un nou spectacol de Nicoleta Esinencu. În pregătirea acestuia, HAU și NBK i-au oferit Nicoletei Esinencu, în luna octombrie 2015, o rezidență la Berlin. În cadrul aceleiași colaborări cu HAU, Marius Babias va organiza o expoziție a artistului turc Halil Altindere, pe care l-a vizitat recent la Istanbul.*

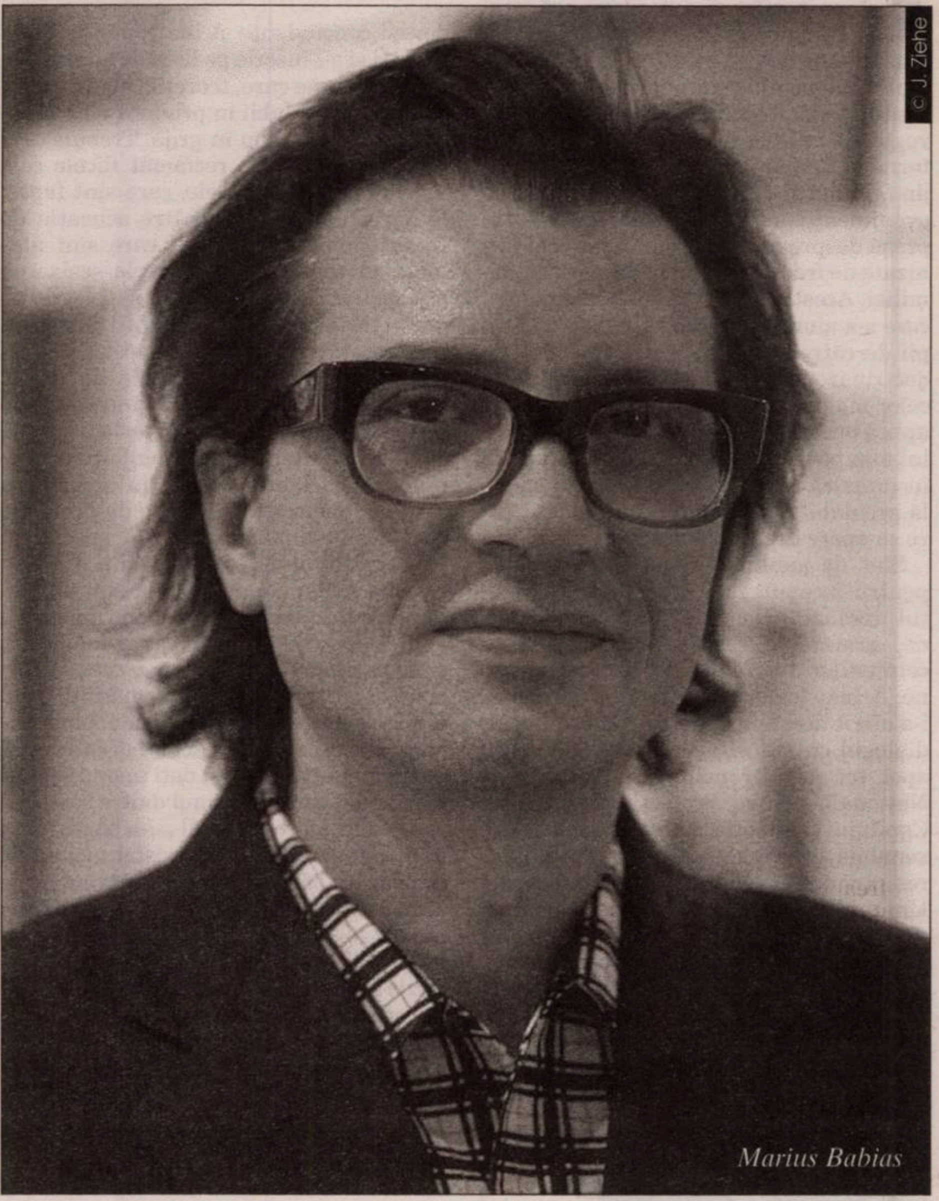

Marius Babias

Ne-am întîlnit la Bienala de Artă de la Istanbul, în cadrul unei întîlniri organizate de Robert Bosch Cultural Managers Network. Vizita dvs. a avut un caracter informativ sau un interes direct?

Cred că cel tîrziu începînd din 2005, cînd René Block a internaționalizat această Bienală, Istanbul a devenit un *spot* pentru arta contemporană – nu aș spune un *hotspot*, dar un *spot*, iar faptul că s-a internaționalizat se poate vedea în ultimii ani și în alegerea curatorilor. Noile elite din Turcia manifestă un interes tot mai crescut de autoreprezentare culturală, și fiindcă celelalte medii artistice nu satisfac libidoul formulat, o face arta. Noile elite construiesc spații și instituții pentru artă, statul s-a retras complet din rolul de finanțator; inițiativele private sînt cele care predomină. Prin urmare, Bienala e interesantă sub dublu aspect, atît informativ, să observi ce viziuni curatoriale se formulează, dar în același timp e ca un termometru al sensibilităților din interiorul țării, al situației politice și sociale din Turcia.

Cum vi s-a părut Bienala din punct de vedere al conținutului?

Nu pot să spun că am fost total dezamăgit, dar în comparație cu Documenta, pe care Carolyn Christov-Bakargiev a curatoriat-o înainte de Istanbul, așteptările au fost, desigur, extrem de mari. N-a avut nici pe departe consistența și mixtura pe care le-a propus în Kassel, unde punea la un loc ideea de *high* și *low*, literatura și arta socio-politică, sau artefacte din istoria culturii. În Istanbul au existat, desigur, trimiteri la tot felul de cîmpuri artistice vecine artei, dar fără forța și consistența de a reflecta o viziune asupra lumii în care arta joacă un rol central, dar este și fundație semnificativă pentru discipline învecinate – așa era în Kassel. De data aceasta, am avut impresia că lucrurile stau unul lîngă altul și că lipsește articularea care să le unească. Sigur că Bienala a satisfăcut ici-colo și cîteva interese particulare, dar acest lucru îl ai la orice expoziție normală, nu e ceva deosebit.

NBK începe o colaborare cu teatrul HAU Hebbel am Ufer din Berlin, într-un proiect bazat pe romanul lui Peter Weiss, Estetica rezistenței. *De ce o afiliere la o astfel de temă?*

Noi nu participăm decît cu un mic proiect în inițiativa uriașă a teatrului HAU. Ceea ce mă interesează în mod personal este Peter Weiss ca punct de plecare. Peter Weiss a fost, în anii ’70, o personalitate extrem de importantă, cel puțin în spațiul de expresie germană, el a inventat teatrul documentar. A luat depozițiile din procesele de la Auschwitz, care în 1963-1967 erau foarte importante pentru autodefinirea Germaniei, în încercarea ei de a nega partea nazistă, toate protocoalele originale, și le-a transformat în piesă de teatru *(Die Ermittlung*, 1965), fără să adauge ficțiune și fără să interpreteze. Acest lucru a fost incredibil de eliberator la vremea aceea, a avut rol detonator pentru generația ’68. Cînd cartea a apărut în cele din urmă, în 1981, mulți oameni au dat din cap, neștiind de unde să apuce cele o mie de pagini de autoreflecție, ce efect ar putea să aibă asupra societății. Pentru mine personal, un moment din carte este decisiv, cînd autorul se întreabă în ce măsură proletariatul s-ar putea autoîmputernici astfel încît să ia parte la procesele culturale. E un roman revoluționar, o reflecție asupra sistemului de clase în capitalism, în care fiecărui strat social îi este atribuit un rol. Propunerea pe care Peter Weiss o face prin acest roman este ca, prin educație sau prin autoeducație, să îți formezi un instrument prin care să participi direct la modelarea societății, astfel încît să nu o lași doar la mîna straturilor sociale. Peter Weiss vorbește despre posibilitatea creării unei revoluții, dar nu în sensul uneia bolșevice sau franceze, în care puterea este preluată și societatea este dată brusc peste cap, ci despre o revoluție în cotidian, care crește constant.

> *„Noile elite construiesc spații și instituții pentru artă, statul s-a retras complet din rolul de finanțator.“*

Cer vremurile de azi, în Berlin, forme de rezistență?

Cred că vremurile unor dihotomii de genul Est-Vest, sus-jos, exploatator-exploatat, înainte suficiente pentru a defini complexitatea lumii, au apus, iar asta are de-a face cu căderea Zidului. În mod special, Berlinul și-a luat de mult la revedere de la revoltă. Orașul ăsta – iar acum mă refer la Berlinul de Vest – era considerat un El Dorado pentru inadecvați, boemi, excluși, care își căutau aici modele de viață alternative. Ceea ce în anii ’80 reprezenta o mare caracteristică, heterogenitatea orașului, traiul juxtapus în care multe scene și grupuri existau în același loc, a fost supus unui nou dictat, unui dictat al omogenizării. Ca urmare, cartiere întregi au ajuns să fie locuite de oameni cu categorii de venituri similare, diversitatea a fost externalizată la marginea orașului și în anumite domenii și s-au născut insule de prosperitate. Totodată, excesul de populație a dat naștere la noi categorii sociale – precari, pensionari, bolnavi, solicitanți de azil, refugiați – care nu mai au acces la acele insule de bunăstare și vagabondează prin oraș, fără a fi în stare să-și transforme deviația într-un model critic. A, și să nu uit de oamenii fără adăpost, pentru că Berlinul nu este doar orașul guvernului german, ci și capitala oamenilor fără adăpost.

Cum reacționează NBK la realitatea imediată – unde se întîlnește cu discursul social? În ce măsură influențează o mișcare precum valul de refugiați discursul instituțional al NBK?

Nu cred în politica simbolică. Nu o să deschid cu surle și trîmbițe ușa instituției pentru a amenaja aici o tabără de refugiați. Nu asta e misiunea instituției, astă e misiunea statului și a mea ca subiect politic, dar nu ca director al acestei instituții. Dacă artiștii vin cu propuneri în această direcție, care au forme estetice și politice corespunzătoare, vom analiza posibilitatea, dar, practic, în momentul de față e solicitată poziția politicului. Tu, ca subiect de asemenea politic, poți influența această decizie, ca ea să se desfășoare în mod liberal și tolerant, dar nu poate fi sarcina instituțiilor de cultură, a teatrelor, a cinematografelor să se joace la modul simbolic de-a statul democratic. Eu interpretez NBK puțin altfel. Sigur că sîntem legați de un model de reprezentare, sîntem finanțați din bani publici, deci sîntem parte a sistemului reprezentativ, dar pe de altă parte văd rolul nostru ca fiind un rol-model. În NBK nu îmi doresc sau nu pot să salvez lumea, sau să contribui la o răsturnare revoluționară, dar pot să îmi fac treaba într-un mod exemplar, să deschid un spațiu temporal în care să-i ofer privitorului o experiență estetică alternativă. Ăsta e rolul instituțiilor educaționale. Sarcina noastră este de a-i pune vizitatorului la dispoziție o ofertă educațională care să-i permită să reflecteze critic asupra lumii în care trăiește.

Care este contribuția NBK în proiectul teatrului HAU?

Vom organiza o expoziție cu lucrări ale artistului Halil Altindere. El este, în contextul celor vorbite, un exemplu ideal. Nu este doar un artist care urmează o carieră individuală, ci o figură reprezentativă pentru o anumită scenă și o anumită atitudine din Turcia, care se exprimă împotriva mecanismelor de supresiune și de opresiune existente în momentul de față acolo. El este unul dintre puținii protagoniști care oferă un contramodel în societate, editează cărți despre scena artistică alternativă, organizează demonstrații, se solidarizează cu cei care își pierd job-urile sau sînt extrem de exploatați în fabrici, prin faptul că face designul pentru produse pe care aceștia le pot vinde independent mai departe, și deține, împreună cu Azra Tuzunoglu, galeria PILOT, care funcționează deopotrivă ca spațiu comercial și ca *project space* în care se formulează un model civic de critică la adresa societății turcești. El l-ar putea rearticula pe Peter Weiss, ne-ar putea ajuta, printr-o propunere vizuală, să accesăm această lucrare literară atît de criptică.

Nicoleta Esinencu este parte a proiectului de la HAU și a beneficiat recent de o rezidență la Berlin susținută de NBK. Împreună cu Nicoleta, ați făcut scandal în 2005, la Bienala de Artă de la Veneția. Vă pregătiți de un nou scandal?

Nicoleta Esinencu

„Probabil că există însușiri care s-au dezvoltat pe această structură de emigrant.“

Nicoleta este o veche prietenă a mea. Colaborarea din 2005 a fost una fericită și neașteptată. Faptul că piesa ei de teatru, *FUCK YOU, Eu.ro.Pa!*, pe care am inclus-o în *reader*-ul Bienalei, a stîrnit o astfel de provocare în rîndul unei anumite părți a societății și politicii românești, n-a fost pentru noi o acțiune calculată, însă cu toate acestea a spus multe despre starea de atunci a României. Au existat nu mai puțin de trei luări de poziție în Parlament, desigur din partea partidelor de dreapta, că de ce se publică o astfel de piesă de teatru în catalogul oficial pe bani publici?! Cred că a fost prima și ultima dată cînd un astfel de subiect a ajuns să fie discutat la nivel de Parlament. Din toate articolele, postările pe blog-uri și suprareacțiile am înțeles că Nicoleta atinsese un punct nevralgic în societatea românească din acea vreme. Faptul că acei oameni s-au simțit atît de provocați a ținut de dispozitivul europenizării care predomina atunci. România voia cu toată forța să meargă spre Europa și credea că, proaspăt ieșită din trauma comunistă și după ce a orbecăit prin amețeala postsocialistă, este coaptă să devină membru plin în Europa din punct de vedere cultural, politic și al mentalității istorice. Între timp am aflat că nu este cazul. Pînă în ziua de azi, această țară și-a revendicat mereu calitatea de a fi europeană pe fondul unui complex de inferioritate tipic pentru anumite regiuni balcanice – pe de-o parte își spun că sînt europene, pe de altă parte ura de sine pe care nu au depășit-o le fac să reprime la rîndul lor alte categorii ale populației, precum roma și sinti, sau mai nou refugiații. Toate țările astea est-europene care au profitat enorm sub aspect cultural, dar mai ales economic, de includerea în UE se înarmează din nou pînă-n dinți în fața contingentelor prea mari de refugiați. Nu poate fi decît consecința urii de sine. Și nici măcar nu mă refer aici la moștenirea comunismului, acela e un discurs separat. E vorba de un dispozitiv mai vechi decît paguba lăsată de comunism.

Găsisem un interviu cu dvs. pe Internet care se intitula: „În vîrful lumii artistice berlineze: suceveanul Marius Babias“. În ce măsură și cît de des sînteți obligat să vă raportați la faptul că sînteți sucevean, român, român la Berlin, curator de succes?

Toate atributele astea nu au jucat, ani la rîndul, nici un rol pentru mine; faptul că sînt român a fost o chestiune de înrudire pur personală. Contactul meu cu țara se făcea la nivelul rudelor, din care în prezent nu au mai rămas decît verișorii. Abia în 2005, prin episodul Bienalei de la Veneția, s-a reactivat contactul direct cu România, prin ministrul Culturii din acea vreme, foarte corecta Mona Muscă, secretarul de stat Virgil Nițulescu și prin președintele ICR, Horia-Roman Patapievici, care au înțeles că România fierbe în propria sa ciorbă și că poate ar fi important să-i dai sarcina asta cuiva din afară, care mai are cîteva componente românești și care este capabil să acționeze manifestînd înțelegere pentru situația de acolo. În 2005 s-a dezvoltat o colaborare intensivă mai ales cu Timotei Nădășan de la editura IDEA din Cluj, dar nu aș afirma că proiectul pe care l-am făcut în România are de-a face cu responsabilitatea, vina sau meritul de a fi român, poate doar cu structura de emigrant cu care am crescut – aveam 11 ani cînd am venit în Germania de Vest. E o structură care îți solicită un mod de viață, de gîndire și de muncă diferit decît cuiva care s-a născut aici, într-o lume care pentru el reprezintă starea naturală. Eu, unul, am fost nevoit întîi să îmi reconstruiesc o stare naturală de vestic capitalist, să îmi însușesc limba, să birui bacalaureatul și studiul – o muncă incredibil de laborioasă. În acest sens, probabil că există însușiri care s-au dezvoltat pe această structură de emigrant. Generația părinților mei obișnuia să fie foarte prezentă în rețelele de emigranți, respectiv, în cazul meu, să se viziteze regulat cu alți români. Eu încă de pe atunci am avut o anumită rezervă față de acest obicei, dar nu din îngîmfare sau din mîndrie, ci pentru că instinctiv am observat că acest lucru mă ține prizonier. Ca emigrant din Europa de Est sau de oriunde, dacă continui să mă consacru mereu și mereu provenienței mele și să o întrețin și să mă agăț, în loc să accept noua natură de aici și să pătrund starea naturală în care trăiesc, atunci puteam la fel de bine să fi rămas și în România. Diaspora românească, foarte restrînsă, care exista aici la vremea aceea, nu mi-a oferit modelele de care eu, ca om tînăr, aveam nevoie, și vorbesc aici de mijloacele de expresie artistică, de muzică, de politică. În centrul diasporei românești era mereu familia și nimic altceva, job-ul eventual și cum să îți hrănești familia, dar dincolo de asta, modelele participative la societate nu le-am găsit în diaspora românească, ci la prieteni și în contextele pe care am fost nevoit să mi le creez singur. Și nici măcar nu aș afirma că este o caracteristică românească, e în general o problematică a emigranților.

„Sarcina noastră este de a-i pune vizitatorului la dispoziție o ofertă educațională care să-i permită să reflecteze critic asupra lumii în care trăiește.“

Cum vă influențează raporturile cu artiștii români faptul că sînteți la rîndul dvs. din România? Sînteți mai atent cum programați artiștii români și în ce ritm?

Cred că mulți artiști români sînt dezamăgiți că nu sînt expuși aici, însă nu fac acest job din nostalgie sau ca să mă specializez în artă balcanică sau în artă din Carpați. Mă uit în primul rînd la ofertele artistice individuale. Și nu e ca și cum nu aș fi expus niciodată vreun român – cu Ciprian Mureșan tot am avut colaborări, cu Aneta Mona Chișa & Lucia Tkáčová, cu Dan Perjovschi, din cînd în cînd cîte o expoziție de grup. Speranța mea, după proiectul pe care l-am făcut în 2007 în România, Public Art Bucharest, în care am investit multă forță, era de a întări scena artistică locală; eu să mă pot întoarce la viața mea de dinainte, iar artiștii locali să continue aceste acțiuni și să-i încurajeze și pe alții să reflecteze critic asupra orașului lor. La vremea aceea, exista problema marii privatizări a spațiilor publice. Unii au rămas acolo și au continuat să muncească – Raluca Voinea la tranzit.ro în București și Livia Pancu la tranzit.ro în Iași, dar, în mare, speranța mea de atunci n-a devenit realitate și poate că era și puțin naivă.

Pe cînd un nou proiect în România?

NBK are cea mai mare colecție de *art video* din Europa; operăm deja cu această colecție ca un muzeu. Avem 1.600 de lucrări pe care le-am cumpărat în ultimii 45 de ani și încercăm să prezentăm colecția și în alte instituții. Primăvara aceasta, tranzit.ro Iași mi-a trimis o solicitare de a prezenta filmele acolo. De regulă, percepem taxe și licențe, dar de data aceasta am renunțat la ele. Cei de la tranzit.ro Iași au invitat curatori tineri să își selecteze din colecție filmele preferate și să le proiecteze, în calupuri săptămînale, într-o sală de cinema, și să creeze astfel un alt tip de vizibilitate pentru acest domeniu al artei video. Dacă lucrurile se potrivesc și dacă instituția este serioasă, îmi pot imagina, în sens educativ, să dezvolt un astfel de program și în România, răspunzînd, de la caz la caz, dorințelor locale.

a consemnat
Ciprian MARINESCU

Peter Weiss

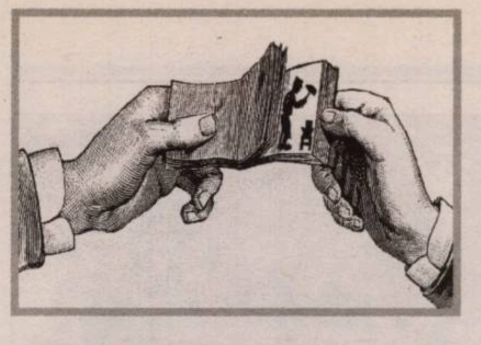

Marius CHIVU

feedbook

Bilanț literar 2015

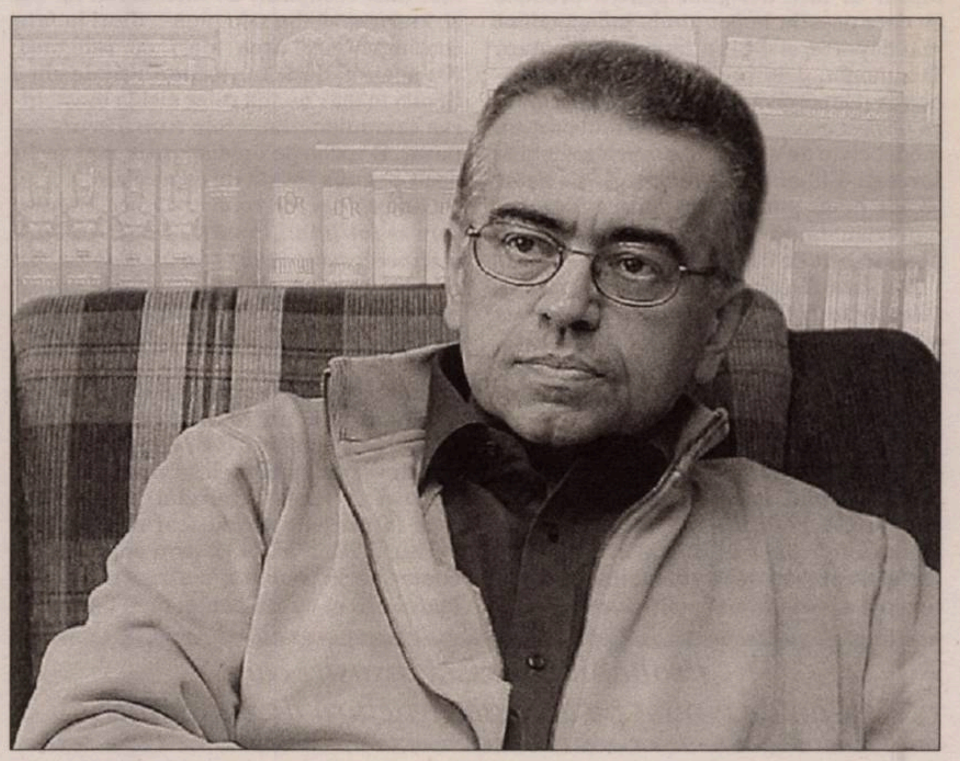

Anul trecut îmi începeam bilanțul literar spunînd că probabil cel mai bun lucru care se întîmplase în 2014 a fost efervescența festivalurilor literare. Enumeram atunci trei festivaluri de poezie (două la Sibiu și unul la Bistrița) și cinci generaliste (Arad, Cluj, Iași, Timișoara și București). Între timp, am fost eu însumi invitat la Festivalul „Discuția secretă“ de la Arad și am rămas oarecum contrariat de caracterul lui segregaționist. Înțeleg însă că, din păcate, soarta acestui festival e incertă, așa cum pare a fi și viitorul FILIT de la Iași, care s-a poticnit anul acesta la a treia ediție din rațiuni de intruziuni/diversiuni politice locale care, pînă la urmă, au creat un haos în comunicarea festivalului: întîi s-a anunțat că se suspendă, apoi a apărut știrea că, pentru continuitate, se va ține, totuși, o ediție restrînsă, pe care însă organizatorii au infirmat-o, după care chiar s-a ținut „un FILIT mai mic“.

Oricum, finalul anului a adus și încheierea, după 15 ani, a emisiunii *Omul care aduce cartea,* ținută de Dan C. Mihăilescu la PRO TV, post care a decis că nu mai poate susține financiar cele cinci minute pe zi dedicate cărții (găsiți întreaga istorie a emisiunii în chiar cuvintele creatorului ei pe blog-ul dancmihailescu.ro). Pe de o parte, e admirabil că un post privat a ținut atîta vreme o rubrică dedicată cărților; pe de altă parte, e regretabil că s-a renunțat la o pastilă TV devenită faimoasă. În acest moment, există, totuși, trei alte astfel de rubrici: *Bookface,* cu Costi Rogozanu, pe Realitatea TV, *Cartea cea de toate zilele,* cu Cezar Paul-Bădescu, pe TVR 2 și *Dă-te la o carte,* cu Radu Paraschivescu pe Digi TV. (Profit de ocazie să mă bag în seamă și să anunț că săptămîna trecută am început eu însumi o emisiune la Radio Seven – 103,4 FM, www.7radio.ro – unde invit în fiecare luni seară, de la ora 22, un scriitor pentru a discuta o carte și a asculta muzicile lui favorite.)

Ca să termin capitolul mediatic, anul acesta am urmărit cu predilecție cîteva reviste literare: *Poes:s International* (poesisinternational.blogspot.ro), *Zona nouă* (zonanoua.com) și revigorata *Timpul* (revistatimpul.ro). O descoperire de ultim moment: revista brașoveană *Astra*, surprinzător de proaspătă și de consistentă, dar cu o grafică vetustă și absentă din *social media.* Noua serie a revistei *Dacia literară* încă nu și-a găsit identitatea, iar nou apăruta *Scriptor*, tot de la Iași, rămîne să confirme. În rest, cum am scris într-un articol întreg, s-a cam ales praful de revistele literar-culturale de la noi. Recent, și revista *Cultura*, noua serie, și-a suspendat, după zece ani, apariția. Fostul ministru al Culturii, Ionuț Vulpescu, a lăsat o lege care să sprijine de la bugetul de stat revistele culturale, dar rămîne de văzut dacă e suficient.

2015 a fost anul romanului. Cristian Teodorescu, Dan Coman, Marin Mălaicu-Hondrari, Radu Aldulescu, Petru Cimpoeșu, Cosmin Perța, Tudor Crețu, Cătălin Pavel, Doina Jela, Alexandru Vlad, Vartan Arachelian, Doina Ruști, Șerban Alexandru, Iulian Ciocan, Liliana Corobca, Dan Stanca, Octavian Soviany, Simona Antonescu, Radu Țuculescu, Constantin Abăluță (enumerarea este aleatorie), toți aceștia, dar și alții, au publicat romane în 2015. Dacă ar mai fi existat Premiul „Augustin Frățilă“ (dispărut între timp din cauza abandonului finanțatorului), ar fi fost o competiție interesantă. În ceea ce mă privește, din 2015 aleg aceste trei romane, însumînd peste 1900 de pagini: Mircea Cărtărescu, *Solenoid* (Humanitas), Ion Iovan, *MJC* (Polirom) și Daniel Vighi, *Trilogia Corso* (Cartea Românească). Voi scrie despre fiecare anul viitor.

Proza scurtă a lipsit însă în 2015. În afară de Anca Vieru, *Felii de lămîie* (Polirom), Florin Lăzărescu, *Întîmplări și personaje* (Polirom) și o reeditare, Adriana Bittel, *Cum încărunțește o blondă* (Humanitas), n-a fost nimic de citit. Au continuat edițiile de Opere complete: Gheorghe Crăciun (Cartea Românească), Angela Marinescu (Charmides), Cristian Popescu (Tracus Arte). Operele poetice ale lui Mircea Cărtărescu (Humanitas) și O. Nimigean (Casa de Editură Max Blecher) au fost editate integral într-un singur volum. Poezia, de altfel, a avut și ea un an bun. S-a publicat, ca de obicei, enorm (numai la mine în casă au intrat anul acesta 70 de volume de poezie). Au revenit cu cărți noi: Medeea Iancu, Svetlana Cârstean, Ofelia Prodan, Radu Vancu, T.S. Khasis, Ștefan Manasia, Teodor Dună, Dmitri Miticov, Andrei Dosa, Andrei Doboș, Robert Șerban, Tudor Crețu, toți cu cărți bune și foarte bune (totuși, nu la fel de bune ca poezia lui Gabriel Chifu). Cartea de poezie a anului rămîne însă experimentul poemului colectiv *București '21* (coord. Svetlana Cârstean, ARCUB), epopeea participativă în 840 de versuri cu 40 de poeți despre care am și scris. Anul trecut mi-am atras oprobriul breslei poeților spunînd că a fost un an slab pentru debutanți. Anul acesta am constatat că mi-a stîrnit interesul poezia fetelor: Ionelia Cristea, *Noaptea de gardă* (Cartea Românească), Roxana Cotruș, *Daddy issues / disecție* (Charmides), Ana Donțu, *Cadrul 25* (Casa de Editură Max Blecher), Alexandra Turcu, *celelalte produse* (Charmides) și Alexandra Văcăroiu, *prezență sau absență* (Charmides). Cred că e nevoie oricum de mai multe fete în literatură, iar debuturile lor m-au bucurat.

2015
a fost anul romanului.

© wikimedia commons

Cărți-interviu bune au venit dinspre Casa de Pariuri Literare (cu Ioan Es. Pop și Octavian Soviany), plus cele cu Livius Ciocârlie și Nora Iuga, despre care am scris recent, dar și o carte de memorii semnată de Paul Grigoriu: *Cutele și cutrele memoriei* (Victoria Books), jurnalul lui Eugen Negrici, *Sesiunea de toamnă* (Cartea Românească), și *Mîini cuminți. Copilul meu autist* de Ana Dragu (Polirom), o carte cu totul și cu totul specială.

2015 a fost un an bun și pentru volumele colective tematice: *Cartea simțurilor* (coord. Dan C. Mihăilescu), *Și eu am trăit în comunism* (coord. Ioana Pârvulescu) și *Prietenii noștri imaginari* (coord. Nadine Vlădescu), toate apărute la Humanitas, plus *Ferestre din București și poveștile lor* (coord. Cătălin D. Constantin, Peter Pan). Cîteva audio-book-uri notabile: Mircea Cărtărescu, *Levantul* (5 CD-uri, Humanitas Multimedia); Florin Iaru, *18+. Povestiri alese;* Cristian Teodorescu, *Proză la microfon. Pagini alese* și Alexandru Philippide, *Căutătorul. 42 de poeme* (2 CD-carte), toate apărute la Editura Casa Radio.

La categoria criticii literare, mi-au atras atenția în mod special cele două eseuri dedicate literaturii de călătorie: *Lîna de aur. Călătorii și călătoriile în literatura română* de Mircea Anghelescu și *Pirați și corăbii. Incursiune într-un posibil imaginar al mării* de Adrian G. Romila, plus *O istorie a Cenaclului de Luni* de Daniel Puia-Dumitrescu, toate apărute la Cartea Românească.

La final, țin să fac o mențiune specială pentru cărțile dilematicilor: *Locuri, Oameni. Povești* de Liliana Nicolae (reportaje, Casa de Pariuri Literare), *Patimă și desfătare. Despre lucrurile mărunte ale vieții cotidiene în societatea românească, 1750-1860 de* Constanța Vintilă-Ghițulescu (istorie/antropologie, Humanitas) și Vintilă Mihăilescu, *Apologia pîrleazului* (antropologie, Polirom) – acestea au apărut, mai întîi, ca reportaje/articole, în paginile revistei (în timp ce *Ursulețul lui Freud* de Răzvan Petrescu, Curtea Veche, adună cronicile din revista *Dilemateca).* Plus *Ascultîndu-l pe Ivan* [Patzaichin] (reportaj/album foto, Vellant) de același Vintilă Mihăilescu; *Adevăruri de duminică* de Andrei Pleșu împreună cu Gabriel Liiceanu (dialoguri, Humanitas), *O istorie secretă a Țării Vampirilor. Cartea Pricoliciului* de Adina Popescu (roman fantasy, Arthur), *Timpul nebunilor* de Stela Giurgeanu (teatru, UNITEXT) și, dacă-mi permiteți, *111 cele mai frumoase poezii* de G. Bacovia în selecția mea (Nemira). Ce an bun pentru scriitorii *Dilemei vechi!*

P.S. Salut debutul unei noi edituri: Hecate, care a scos deja, printre altele, două splendide albume foto: *Graffiti la feminin* de Nicholas Ganz și *Trupuri subversive. O istorie secretă a femeilor și tatuajelor* de Margot Mifflin. Vi le recomand!

P.P.S. 2015 a fost și anul unei amuzante tentative de bestseller românesc de gen: *Biblia pierdută* de Igor Bergler (RAO), carte însă depășită la vînzări de *Solenoidul* cărtărescian, roman nu doar perfect anticomercial, dar și mai voluminos, și mai scump ca preț.

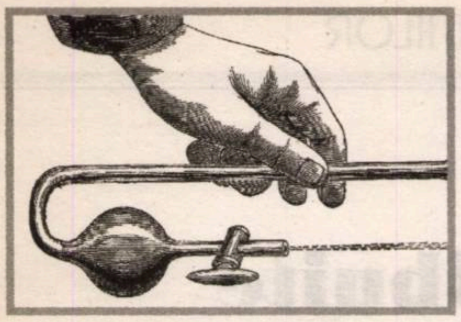

Oana STOICA

rosencrantz & co

Carne trémula

● Premiile CNDB (11 decembrie 2015).

Aflate la a doua ediție, Premiile CNDB s-au constituit într-un moment de recunoaștere a comunității dansului, de afirmare a identității dansului contemporan în context românesc, în ciuda (sau din cauza) eternei crize în care se află acesta. Premiile au oferit ocazia reîntoarcerii, pentru o seară, a Centrului „la adresa din buletin“, după cum a remarcat amfitrionul Paul Dunca, adică în Teatrul Național din București, renovat și dotat cu șase săli, în care însă dansul contemporan nu are loc. Hotărîrea Guvernului nr. 1123 din 2004, prin care se înființa Centrul Național al Dansului București, cu domiciliul în TNB, nu a fost abrogată, deși CNDB a fost evacuat în 2011, din cauza renovării teatrului, cu precizarea că nu va putea reveni după terminarea lucrărilor. Ceea ce s-a și întîmplat fără justificare și fără ca Ministerul Culturii și mulții săi miniștri să găsească o soluție. Noul ministru al Culturii, Vlad Alexandrescu, a participat la festivitatea din 11 decembrie și a înmînat un premiu, ocazie cu care și-a exprimat intenția de căuta o soluție la problema Centrului și a artiștilor din dansul contemporan care „au înțeles că libertatea nu se cîștigă, ci se proclamă“. Frumos spus, dar libertatea proclamată de nenumărate ori de coregrafi nu a adus pînă acum un sediu CNDB-ului. Declarația noului ministru al Culturii a reînviat speranțele ca Centrul să încheie perioada nomadă, anormală pentru o instituție publică, să iasă din minimalismul financiar în care „se lăfăie“ de cîțiva ani, din boemia underground în care și-a petrecut „efemeritatea“. Combinația între statutul de instituție națională și precaritatea materială este păguboasă pentru toată lumea. Nu întîmplător trofeul CNDB reprezintă cărămizi îmbrăcate în foiță de aur, inscripționate cu numele cîștigătorilor, în dublu exemplar, unul la posesor și altul la Centru, astfel încît, în timp, din aceste premii să se poată ridica o casă a dansului. Desigur, metafora funcționează puternic, dar realitatea ar trebui să o facă inadecvată prin atribuirea unui spațiu CNDB-ului cît de curînd (altfel, ar mai dura vreo două sute de ani pînă să se adune cărămizile necesare).

CNDB și-a onorat *memoria* prin premiul acordat Lianei Tugearu, critic de dans care a înregistrat și a analizat evoluția acestei arte de-a lungul a 40 ani. Cele două volume din *O lume întreagă din fărîme – cronici de dans 1972-2012* constituie o arhivă, unică, a dansului din România. CNDB și-a onorat *istoria* prin premiul acordat lui Miriam Răducanu, personalitate fabuloasă, cu o gîndire geometric-poetică, excelînd în improvizația coregrafică (mulți o cunosc din înregistrările cu Johnny Răducanu și Gigi Căciuleanu). CNDB și-a onorat *prezentul* prin premierea Mădălinei Dan, una dintre cele mai active și surprinzătoare coregrafe (a realizat un maraton de opt ore, *Hematopoesis*, inspirat de boala pe care a învins-o), a lui Eduard Gabia, al cărui spirit inventiv a marcat evoluția dansului contemporan autohton, și a lui Florin Fieroiu, personalitate vizionară a dansului, coregraf, dansator, pedagog, vîrf de atac în insinuarea dansului în teatru și în dezvoltarea limbajelor performative pentru actori prin folosirea conștientă a corpului pe scenă.

Cărămizi îmbrăcate în foiță de aur.

c A. Bulboacă

● *More than naked.* Coregrafia: Doris Uhlich. Cu: Eyal Bromberg, Zinzi Buchanan, Neil Callaghan, Mihaela Alexandra Dancs, Andreea Maria David, Lucia Di Pietro, Ewa Dziarnowska, Stefanie Eisl-Wechselberger, Aleksandar Georgiev, Lotta Maaria Halinen, Katharina Hölzl, Ofelia Jarl Otega, Costas Kekis, Petros Konnaris, Lilach Livne, Milan Loviska, Aloun Marchal, Raul Marquez-Gaitan, Andrius Mulokas, Katarzyna Szugajew, Doris Uhlich.

Invitat la Premiile CNDB, spectacolul *More than naked* a încheiat efervescent seara. Rezultat în urma unui atelier al coregrafei austriece Doris Uhlich, show-ul cu distribuție internațională (din care fac parte două romånce, Mihaela Dancs, cîștigătoarea unui premiu CNDB anul trecut, și Andreea David) pune în discuție corpul ca vehicul pentru memorie, personală și comunitară. 20 de corpuri goale formează o comunitate diversă, cu forța și fragilitățile ei, cu umori și rateuri, o societate imperfectă și conștientă de asta. 20 de corpuri activează pe scenă memoria lumii regăsită în carne, în mușchii moi sau în țesuturile adipoase. 20 de dansatori (plus coregrafa-DJ, îmbrăcată doar într-o geacă argintie), cu trupuri mai aproape sau mai departe de tiparul de frumusețe promovat de societate, își tremură carnea, își scutură membrele, fesele și sînii, se agită reciproc într-o resuscitare a corpului. Spectacolul pornește de la un grup eterogen de individualități care se tatonează reciproc, cu inocență aproape animalică, și se complică geometric în formule de patru, cinci sau mai mulți dansatori care își folosesc corpurile în arhitecturi imperfecte, determinîndu-le să se audă, să plescăie, să lipăie, să fîsîie. Sînt sunete comice ale trupurilor care se izbesc unele de altele, dansează, sar, se aruncă și cad, cu toată carnea bălăngănindu-se (într-un episod din sit-com-ul *Seinfeld*, nuditatea iubitei exhibată cotidian – chiar și cînd desface un borcan, cu un efort resimțit inestetic în mușchii abdominali – îl deranjează și, ca să înceteze, apelează la propria sa nuditate „civilă“, la fel de inconfortabilă pentru privitor). Definitoriu pentru spectacol este refuzul tiparelor de frumusețe și al eroticului. Grația și perfecțiunea corpului sînt rejectate. Eroticul este anulat. Nu există senzualitate. După cîteva minute, corpul gol devine costum, se banalizează. Și aici intervine specificul local, căci publicurile reprezintă segmente din mentalul autohton. În Occident, corpul gol este folosit uzual pe scenă, ca în artele vizuale, în timp ce Europa de Est este încă pudibondă. Astfel, reprezentația de la București *More than naked* a reliefat modul în care se raportează spectatorul la nuditate, cît de agresiv sau de comic o resimte, care sînt limitele de toleranță și de înțelegere. Zburătăcind multe minți opace, *More than naked* a ridicat în picioare un public care a trecut peste propriile rețineri.

c A. Bulboacă

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Irina TROCAN

dilematograf

Top 5 filme distribuite

Cele cinci titluri din 2015 pe care vreau să le nominalizez într-un top al filmelor distribuite la noi sînt diferite ca formă cinematografică: al patrulea lungmetraj dintr-o serie de filme-cult de acțiune, o epopee națională neglorificatoare, un SF cu roboți (mai) inteligenți (decît e bine pentru omenire), o dramă de familie de secol 21, un documentar/film-eseu cu substrat politic adăpostit sub o mare cupolă metaforică. Pentru că vreau să evit, pe cît pot, să compar pere cu elefanți, ordinea în care discut filmele e cea (în nici un fel concludentă) a numărului de spectatori. Pentru că filmele europene sau independente sînt aduse în puține cópii – deci pot rula simultan pe mai puține ecrane – și își găsesc mai greu locul într-un multiplex, pentru că stau în săli adesea doar una sau două săptămîni, numărul de bilete vîndute e evident mai mic decît cel al filmelor americane super-promovate: conform Cinemagia.ro, *Fast and Furious 7* a avut aproximativ 650.000 de spectatori; noul *Mad Max* – 163.500; iar *Ex Machina,* abia spre 15.000. Odată cu închiderea cinematografelor de stat din București aflate în clădiri cu risc seismic, există șanse ca vizibilitatea acestor filme să scadă și mai mult, iar prăpastia dintre filmele care se remarcă în festivaluri și cele care rămîn în săli să se adîncească.

Mad Max: Fury Road – George Miller continuă seria începută în 1985 și arată că are multă imaginație pentru detalii post-apocaliptice; el scoate mai mult din praf, pulbere și mașinărie grea decît scot mulți regizori *fantasy* din decoruri onirice. După alianța oprimaților care se formează în film, un titlu complet și cinstit ar fi *Max, Furiosa și Fetele (Hai Și Nux, Cînd Se Mai Coace Un Pic) vs Immortan Joe În Lupta Pentru Planeta Vie*, dar, evident, n-ar fi încăput pe afiș.

Aferim! – O perspectivă la fel de „anti“ ca a tuturor filmelor din Noul Cinema Românesc în exaltarea istoriei naționale, care se întoarce încă un secol și jumătate în trecut. În Valahia anului 1835, rasismul, xenofobia și misoginismul coexistau cu dorința proto-românului de a fi un muncitor serios, care trage concluzii pentru el – deși nu își permite să iasă din cuvîntul boierului –, și își face datoria să-i paseze fiului înțelepciunea și experiența lui de viață. Cel mai recent film al lui Radu Jude e o revelație cinefilă: oricine își amintește o cine-lecție de istorie își dă seama ușor de ce alb-negrul din *Aferim!* e diferit de alb-și-negrul trecutului descris în manuale. În același timp, e și un film popular, ca un *road movie* de urmărit cu rîsete și strigăte.

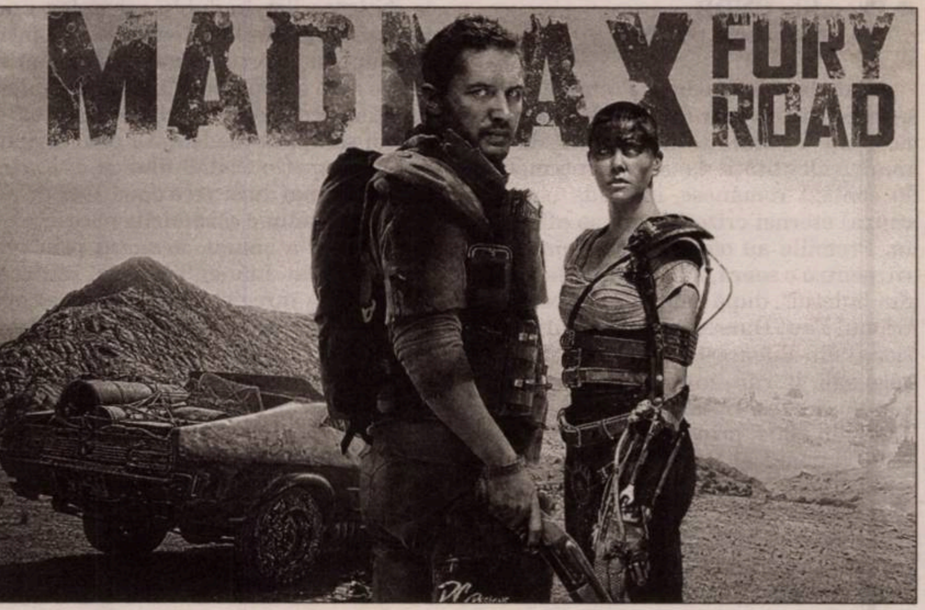

Ex Machina – Un IT-ist-*fratboy* pe nume Nathan (genial, disciplinat și bogat și cu ocazionale excese tinerești pentru-că-își-permite) invită un IT-ist ucenic, Caleb, care lucrează pentru el și îl revereazǎ într-un fel de *internship* la sediu. Sediul lui Nathan e și casa lui, e imens și retras în munți, iar secretul păzit de atîția și atîția copaci din jurul casei e că experimentează cu alcătuirea unor roboți inteligenți care, nu întîmplător și fără excepție, au constituție feminină. Caleb e invitat să se apropie de androida Ava și să observe dacă există un prag de la care uită că stă în fața unui robot, iar în zilele următoare află tot mai multe lucruri alarmante despre Nathan și, de altfel, despre Ava. Regizorul Alex Garland alternează scene de *thriller* cu meditații despre progresul tehnologic al omenirii. Efectele speciale din *Ex Machina* – care a avut un buget relativ mic – constau în prelucrarea ulterioară a secvențelor filmate cu actori; încearcă să facă cu mintea noastră ce face Ava cu Caleb, să ne amintească de realitatea concretă astfel încît să uităm că dialogurile foarte omenești au fost prelucrate și transformate de un computer.

Louder than Bombs – La trei ani după moartea unei fotojurnaliste (Isabelle Huppert) în ceea ce a fost declarat un accident de mașină, articolul în pregătire al unui coleg de redacție amenință să dezvăluie ce a fost, de fapt: o sinucidere. Prin structura nonlineară a filmului și evoluția narativă imprevizibilă, regizorul-scenarist Joachim Trier sugerează traumele celor lăsați în urmă discret și subtil: soțul (Gabriel Byrne) și cei doi fii (Jesse Eisenberg și Devin Druid) ai femeii trebuie să reînvie amintirea dureroasă ca să o poată, în sfîrșit, depăși.

El botón de nácar / Secretul nasturelui de sidef – Documentarul politic al lui Patricio Guzmán ajunge la subiect – victimele îngropate în ocean ale regimului Pinochet – ca după o lentă și îngîndurată plimbare de-a lungul coastei. Glasul lui Guzmán ne ghidează prin asocierile lui intuitive: la începutul filmului, montează o secvență despre identitatea geografică a statului Chile cu filmări cu valoare antropologică despre urmașii locuitorilor Patagoniei. Mai tîrziu, cînd subiectul pare să se concretizeze, e pus din nou în perspectivă istorică prin asocieri neprevăzute. Dincolo de valoarea informativă, eseul cinematografic al lui Guzmán încearcă să rețină cît mai mult din procesele gîndirii declanșate de dezvăluirea cimitirului subacvatic, din felul în care crima politică rezonează în conștiința documentaristului chilian.

Irina Trocan *e critic de film și coordonează site-ul de cultură și media Acoperișul de Sticlă.*

■ ■ ■

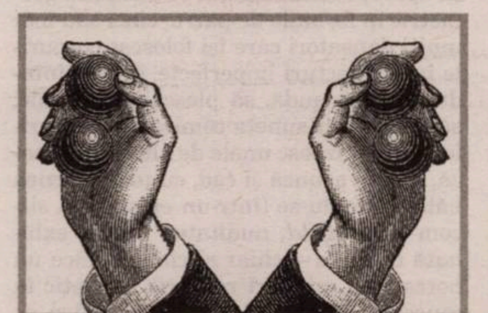

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Onest, dar ultimul

● **Scott Weiland and The Wildabouts, *Blaster*, Softdrive Records, 2015.**

„Let's choose to make this the first time we don't glorify this tragedy with talk of rock and roll and the demons that, by the way, don't have to come with it. Skip the depressing T-shirt with 1967-2015 on it – use the money to take a kid to a ballgame or out for ice cream“, spunea Mary Forsberg, fosta soție a lui Scott Weiland, cel care s-a alăturat recent colegilor de generație Kurt Cobain și Layne Staley, cu care a împărtășit un hobby fatal pentru droguri, tulburări de comportament bipolar și un succes comercial semnificativ ca parte a mișcării *grunge* de la începutul anilor '90, la care a pus umărul din postura de voce a grupului Stone Temple Pilots. Trupa lui Weiland a fost *acel* grup *grunge* care nu era din Seattle, iar ulterior s-a dovedit că nici măcar *grunge* nu era, dincolo de asocierea cu epoca și unele elemente stilistice care s-au lipit circumstanțial în materialele de la începutul carierei.

Mișcarea *grunge* a fost o replică proletară, de propagandă a mizerabilismului și apatiei post-Reagan în contrapondere la exuberanța *glam rock* a anilor '80. Spiritul lui Weiland a fost însă dintotdeauna captiv în ceea ce *grunge*-ul disprețuia cel mai mult, astfel că asocierea sa cu genul a fost mai degrabă o formă de deghizare. Dovadă stau proiectele sale solo, conflictele intermitente cu compozitorii principali din Stone Temple Pilots (din care a fost concediat de două ori) și faptul că acesta s-a simțit mai confortabil în postura de voce a celor de la Guns'n'Roses (sub numele Velvet Revolver, în timpul crizei de inspirație de 15 ani a lui Axl Rose). Personalitatea și vocea lui Weiland au fost întotdeauna mai apropiate de Jim Morrison (cu ambiții de David Bowie în a doua parte a carierei) decît de ale purtătorilor de cămăși-flanelă în carouri și bretoane neîngrijite. A și urmat exemplul lui Morrison pînă la capăt, dar cu mai multe albume lăsate posterității.

Ultimul dintre acestea a fost scos împreună cu trupa de acompaniament The Wildabouts (care probabil nu va mai exista). *The Blaster* e, cred, cel mai reprezentativ și mai onest material pe care apare numele lui Weiland. Promiscuitatea sexuală glorificată de generația *cock rock* a fost una din temele aproape prohibite de cvasi-asexuata generație *grunge,* cu excepția lui Stone Temple Pilots, care au avut mai multe piese în respectiva direcție decît tot restul generației laolaltă. Cu The Wildabouts (în principiu un proiect solo), Weiland se bucură de frîu liber, atestîndu-și apetența pentru *glam* inclusiv cu un *cover* după una din trupele reprezentative ale genului – T. Rex. Direcția fusese urmată și cu Velvet Revolver, dar acolo prezența unor personalități de talia lui Slash și McKagan au dus la un rezultat mult mai dens instrumental, în timp ce aici miza principală e narcisismul lui Weiland canalizat prin tropii tradiționali din *glam rock.* Pe alocuri piesele se apropie periculos de mult de *teen-rock* („Blue Eyes“, „Beach Pop“) și îl surprind pe protagonist în încercarea de a se adresa unui public mai tînăr. Există și recenzenți care apreciază onestitatea a ceea ce oferă Weiland aici și refuzul acestuia de a propune ceva care să concureze cu foștii colegi de la Stone Temple Pilots, care între timp îl înlocuiseră cu vocea oarecum incompatibilă de la Linkin Park.

SCOTT WEILAND
AND THE WILDABOUTS
BLASTER

Aron Biro *este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

■ ■ ■

Bogdan TĂNASE

bolero de travel

Lumea cu țestoase și foci a lui Jep

Am văzut una dintre cele mai frumoase imagini din anul acesta dintr-un taxi, într-o după-amiază de sfîrșit de septembrie în Pireu. Trei bătrînei stăteau înghesuiți pe-o bancă în fața mării, toți trei purtînd cam același tip de pălărie din alt secol. Stăteau nemișcați, poate vorbeau ceva între ei sau poate doar se uitau la mare. Aveau un imediat aer livresc, ca și cum sudicul și însoritul Márquez ar fi reașezat bărbații din *Misterele orizontului* al nordicului și lunarului Magritte într-o improvizație fictională mediteraneană de cadru lung.

Căutam o plajă, așa că am coborît la cîțiva metri de ei. Mai aveam cîteva ore pînă decolarea avionului, vremea era încă frumoasă, dar de pe faleza înaltă nu se vedeau decît pietre mari și nici o urmă de nisip. Din loc în loc, întinse la soare pe acele pietre imposibile, abrupte și colțuroase, erau cîteva pensionare în costume de baie retro, ieșite cu grupul de prietene din blocurile care se învecinează cu faleza. Stăteau întinse cu dexteritatea unor mici foci care ocolesc cu corpurile lor colțurile pietrelor și erau prinse într-o conversație monosilabică de după-amiază. Păreau vechi reminiscențe ale unei tinereți trăite în franjuri culturale, de ani '60-'70 ai secolului trecut, o lume trăită în incandescența gratuită a cercurilor de prieteni, în blitz-ul de energie și tinerețe al unor interminabile conversații goale, în abur gros extras acum de soare în tăcere, de pe marginea acelor pietre. Lumea sudică a lui Jep Gambardella, marea frumusețe fără contur, abur și gratuitate, din care s-au hrănit toate aceste generații acum întinse la soare, era acolo cu ultimele sale puteri. Văzusem mai devreme, la ieșirea din metrou, migranții în marginea trotuarelor, marinari care-și beau cafeaua matinală pe terasa unei cafenele, realitate de dincolo de pragul acelor doamne în vîrstă așezate la soare.

Am vrut să văd marea de la Pireu de îndată ce am ajuns pe vîrful muntelui Lycabettos din mijlocul Atenei. Nu m-am uitat nici la alăturarea de biserică și bar *lounge* (ca să ajungi la biserică se trece prin terasa barului), nici la tăcerea în care se fotografiază turiștii, ca și cum nu ar vrea să deranjeze orașul, o stare de muțenie respectuoasă pe care o mai văzusem și în alte orașe cu munți în mijlocul lor, ci doar la întinderea orașului, albă, pînă la mare. De sus, de pe Lycabettos, Atena arată ca o imensă plajă de pietre albe (la Seul, un prieten grec colecționa avid orice pietricică albă găsea în decorul stradal coreean). Nu are nimic dintr-o fortăreață și pare un oraș deschis unei lecturi ușoare a straturilor sale. Era, firește, doar o iluzie, contrazisă de jos de clădirile care și-au schimbat din motive economice destinația inițială, de numărul mare de tineri fără un loc de muncă (am văzut una dintre cele mai triste imagini din Atena la o terasă, la Acropole, cu două tinere jucînd table în miezul zilei, cu cea mai neludică mimică posibilă).

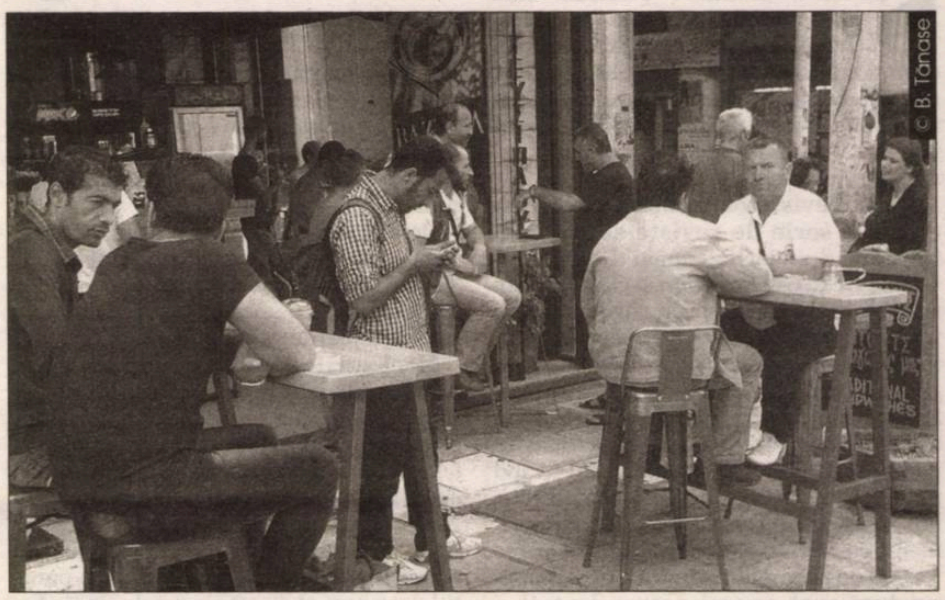

© B. Tănase

Am ajuns la Atena după lungul lor an de proteste și reașezări, și părea că nimic din tot ce se întîmplase nu se mai regăsea în stradă. Metroul hașurat în graffiti-uri trece la fel de impasibil și ireal de vecin cu vechea Acropole, în Monastiraki se mănîncă la fel de liniștit și de vesel. Ascuns bine de străzi întunecate, drapat în semiîntuneric englezesc și în inconfundabilul alean balcanic, poți găsi în zona Syntagma un mic labirint de taverne cu tineri artiști locali. Atena acelui moment de septembrie era un loc care nu-și spunea atunci cu voce tare, vorba lui Benjamin, lucrurile pe care le avea de spus, care făcea loc poveștii mai mult decît știrilor.

Cînd am coborît de pe Lycabettos m-am amuzat de numărul incredibil de țestoase de pe pantele dinspre Kolonaki. Păreau acolo de cînd lumea. Oricum, o justă efigie a Europei de ieri coborînd spre cea de azi.

■ ■ ■

PUBLICITATE

De sărbători,
adevărul și Click! pentru femei
îți aduc cel mai nou album
semnat Paula Seling
O colecție de cântece susținută de
BRONHOKLIR
Povești de iarnă
PAULA SELING
Preț special 9,99 lei
Adevărul: luni, 21 decembrie
Click pentru femei: miercuri, 23 decembrie
Parteneri media:
PRIMATV
magicfm

PUBLICITATE

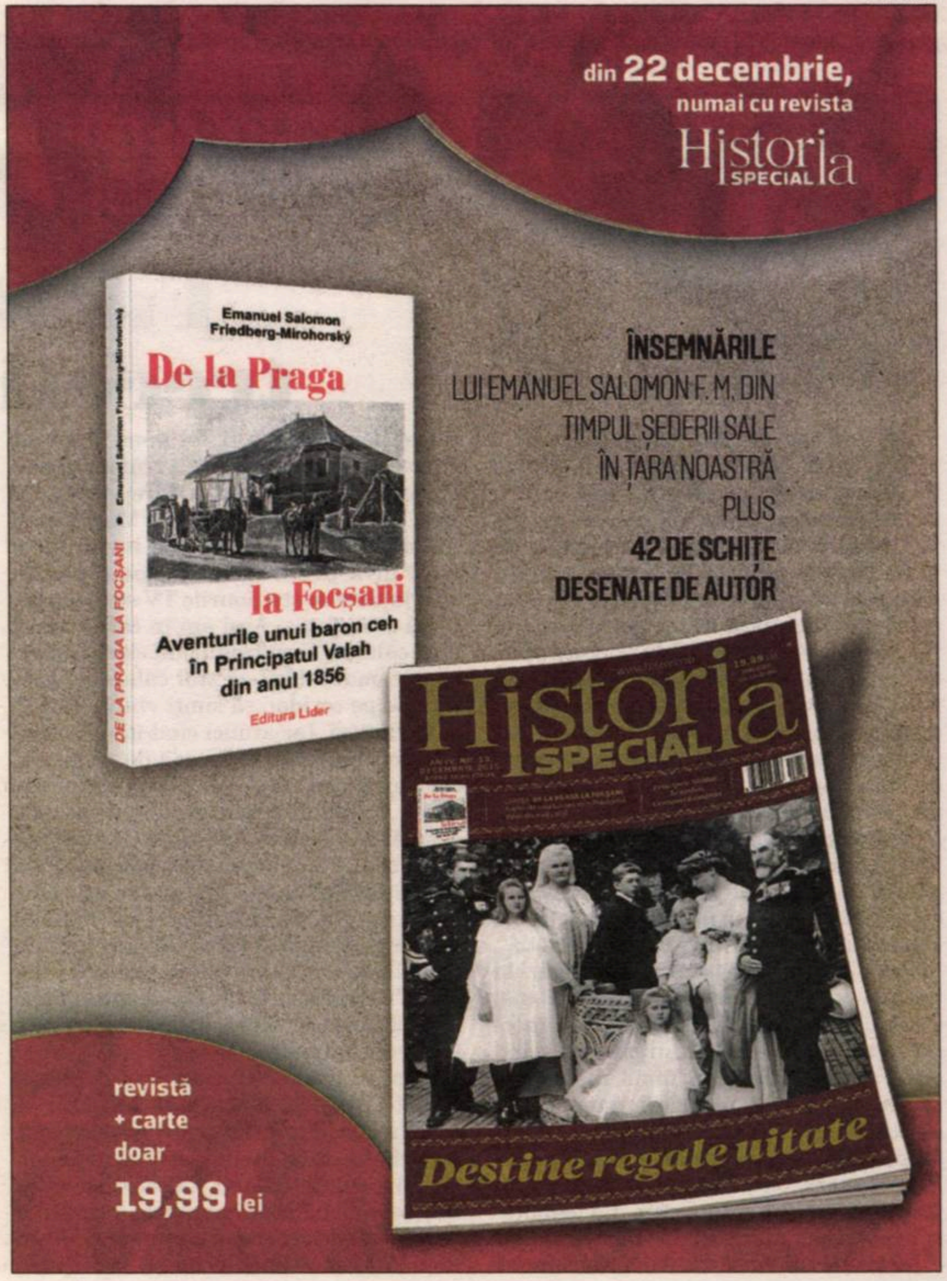
din 22 decembrie,
numai cu revista
Historia Special
Emanuel Salomon Friedberg-Mirohorský
De la Praga la Focșani
Aventurile unui baron ceh în Principatul Valah din anul 1856
Editura Lider
ÎNSEMNĂRILE
LUI EMANUEL SALOMON F. M. DIN
TIMPUL ȘEDERII SALE
ÎN ȚARA NOASTRĂ
PLUS
42 DE SCHIȚE
DESENATE DE AUTOR
Historia Special
Destine regale uitate
revistă
+ carte
doar
19,99 lei

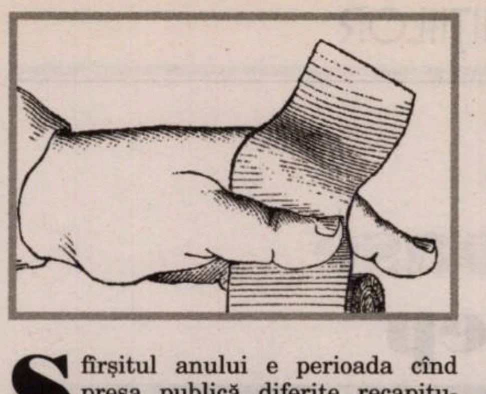

Iulian COMANESCU

oameni și etichete

Piața media în 2015: unde am avut dreptate și unde am greșit

Sfîrșitul anului e perioada cînd presa publică diferite recapitulări și prognoze. Fiindcă fac asta de mai mulți ani în privința pieței media, mi se pare cinstit să reiau ceea ce scriam în *Dilema veche* la sfîrșitul lui 2014, pentru ca să vedem unde am prognozat corect și unde am greșit.

Piața revistelor tipărite se micșorează, o serie de reviste se vor mai închide. S-au închis numai titluri ca revistele BBC, *GQ România* și *Cultura*. Am supraestimat efectul prăbușirilor de tiraj pînă în zona 5-10.000 de exemplare, fiindcă reviste gen *Unica, Elle* sau *Cosmopolitan* continuă să stea bine la capitolul de venituri din publicitate, chiar în această zonă de vînzări. Presa tipărită pare a fi atins fundul gropii în 2014, cînd publicațiile închise au fost mai multe, iar acum apar semne timide de reviriment, ca *Historia,* care a ajuns la peste 11.000 de exemplare vîndute, deși a apărut după criză, sau relansarea *Șapte Seri* ca ghid urban cu conținut, cu 10.000 de exemplare cu conținut editorial, distribuite gratuit în noul format și venituri din publicitate clasică.

***Restart*-ul PRO TV fără Adrian Sârbu.** Am fost mai optimist decît trebuia atunci cînd am spus că această televiziune își va menține statutul de lider autoritar, deși PRO TV și-a păstrat, în general, locul I. E drept, am mai avut dreptate atunci cînd am spus că PRO TV se va redresa financiar, dar televiziunea despre care vorbesc are probleme de brand, determinate de tăierile de bugete și chixuri din clasa *trash TV,* gen *Lecții de viață*, plus scandalurile legate de Cătălin Măruță și Mihaela Rădulescu. PRO TV a pierdut locul I în iulie, în favoarea Antenei 1, dar problema postului e mai degrabă de imagine. De exemplu, nu știe ce să facă cu Florin Călinescu, arhetipul PRO, revenit ca jurat la *Românii au talent,* care de cîteva săptămîni înregistrează pentru preselecții. Nu vedem și noi măcar o poză sau un fragment, „scurse“ pe Facebook? Altfel, PRO TV va rămîne ce-a devenit, televiziunea lui Măruță și a unei Mihaela Rădulescu care și-a pierdut glamour-ul.

Necazurile Antena Group. Antena 1 arăta mult mai prost în ianuarie 2015, după rateuri gen *Iadul bucătarilor,* decît arată acum, după succesul lui *Ham Talent* și consolidarea unui *Te cunosc de undeva.* Scriam în ianuarie 2015 despre vînzarea către un business global, care rămîne încă o posibilitate și e logică, dar nu am nici un semnal în acest sens. Din punctul de vedere al divertismentului însă, Antena 1 poate spera și la alte succese.

Ofensiva Burci. Cu o Prima TV relansată fără succes și un *Adevărul* funcțional, Cristian Burci părea mult mai pus pe fapte la începutul anului decît pare acum. Prima TV a intrat în insolvență și nu mai are nici un fel de ambiții de programare, cu toate că *Adevărul,* deși scriptic în aceeași situație, continuă să meargă bine.

Fiascoul Antena 3-RTV. Victoria lui Klaus Iohannis a fost percepută ca un eșec al Antenei 3 inclusiv de realizatorii acestui post. Antena 3 și RTV și-au păstrat pozițiile în top, dar, cu un Dan Voiculescu ajuns din Top 300 la închisoare și un Sebastian Ghiță aterizat din preajma lui Victor Ponta la DNA, existența televiziunilor de propagandă e mai problematică acum decît înaintea alegerilor din noiembrie 2014. Site-urile de propagandă și operațiunile asemănătoare de pe rețele s-au înmulțit, așa cum prognozam. Mușterii pentru posturi cu opțiune politică fermă se vor găsi și în decursul lui 2016, dar nu vom mai vedea niciodată 11 televiziuni de acest fel, cîte au fost, la un moment dat, pe cablu.

Altele. Am mai scris că Adrian Sârbu nu va rămîne în afara investigațiilor DNA și s-a confirmat. S-a mai confirmat și faptul că situația TVR s-a degradat, ca și faptul că independenții valoroși din online au început să se vadă din ce în ce mai mult. Casa Jurnalistului a publicat cîteva materiale remarcabile – „Procesul“, „Sînt femeie liberă“ sau „Bărbatul care a dat foc comunismului“ –, Dela0.ro a făcut două documentare promițătoare despre presă și televiziunile de știri, iar la asta se adaugă lansări ca Pressone.ro sau Republica.ro.

Antena 1
arăta mult mai prost în ianuarie 2015.

În rest, nu cred că mi-au scăpat evoluții majore din piață. Digi24 crește în conținut, dar asta nu se vede foarte tare în rating-uri, poate și din cauza segmentelor de grilă care nu sînt știri, unde e mult loc de mai bine, din cauza moderatorilor pe alocuri neconvingători și a garniturii de analiști, eterogenă ca valoare și credibilitate. Tirajele de print continuă să scadă, cu liderul pieței, *Click!,* ajuns în premieră sub 100.000 de exemplare vîndute în medie (88.000 în ultimele cifre oficiale), iar piața online e în tranziție. Brand-uri altădată de succes pe hîrtie, ca *Unica, Adevărul* sau *Gândul,* au ambiții (mai ales) pe Internet, dar va mai dura o vreme pînă cînd astfel de produse jurnalistice, gîndite în chip de *traditional media,* se vor adecva total la mediul online. Dacă aș fi optimist, aș spune că cine ar avea în momentul de față cinci milioane de euro sau de dolari de investit, necondiționat politic, într-un *Newsweek* românesc, tipărit, ar avea mari șanse de succes. Nu cred însă că acești bani se găsesc.

***Precizări.** Așa cum e frumos, voi face două mențiuni din categoria numită în engleză* disclaimer, *fiindcă am fost sau sînt implicat în operațiuni ale unor brand-uri despre care vorbesc mai sus. Am făcut consultanță la* Șapte Seri *pînă la 1 octombrie 2015, iar de la aceeași dată am o colaborare cu Mediafax Group.*

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

■ ■ ■

Adina POPESCU

portrete din mers

Fumători, treceți la zid!

Am început să fumez în clasa a XI-a. Motivul a fost unul stupid și oarecum absurd, tipic pentru vîrsta respectivă: îmi plăcea de un băiat popular dintr-o clasă paralelă, care în fiecare pauză ieșea în curtea școlii, cu gașca lui de șmecheri. Ieșeam și eu, doar ca să stau atîrnată de un gard, înconjurată de cîteva fete la fel de singure și de suferinde în amor ca și mine și să-l privesc. Să surprind orice gest, orice expresie care să-mi dea speranță că i-am atras cumva atenția. Și pentru că nu puteam să stau degeaba, ca proasta, trebuia să fac ceva, să am o ocupație care să-mi completeze contemplarea – așa că fumam cîte o țigară Kim mentolată pe care o cumpăram la bucată de la taraba din fața liceului. Nu s-a înfiripat nimic între mine și băiatul „cu ochi imposibil de albaștri“, însă am continuat să-mi cumpăr țigări la bucată, pentru fiecare recreație cîte una. Curînd, a devenit o obișnuință. Am început să fumez și acasă, dimineața, cînd eram singură. Suflam fumul în sobă ca să nu se prindă ai mei, deși mama era și ea fumătoare. Și aruncam cu mare grijă mucurile la gunoi, înfășurate în guguloaie de șervețele. Pînă la urmă tot s-au prins, nu mai țin minte cum. La următorul Crăciun, fumam cot la cot cu mama.

Însă sînt convinsă că, chiar dacă nu ar fi fost băiatul de la B, tot m-aș fi apucat cumva de fumat. Pentru că trăiam în coada unei culturi a țigării care venea din Vest. În epoca reclamelor la Marlboro și a filmelor în care orice erou invincibil și orice divă plictisită fumau pe rupte. În anii în care în studiourile TV se făcea politică și se fuma. Acei ani în care, atunci cînd călătoreai cu trenul, nu exista plăcere mai mare decît să stai călare pe geamul de pe coridor, să simți vîntul în față și să fumezi. Iar atunci cînd îți oferea cineva o țigară, era o dovadă de prietenie. Sau un semn de solidaritate. La petrecerile tinerilor, mamele puneau pe mese, alături de chifteluțe și de ouă umplute, și boluri cu mănunchiuri de țigări, la discreție, Rothmans din acelea „cu aur“ la filtru. De lux. Iar proful de română stătea pe pervazul ferestrei din clasă, în timpul tezelor, fuma Mărășești și era un dur. Cînd plecam la munte ne aprindeam „Cărpăcioarele“ direct de la focul pe care îl încropeam în fiecare seară.

În plus, trăiam în coada unui cult socialist al țigării, o rămășiță a Epocii de Aur. În coada mitului țigărilor de șpagă, a pachetului de Kent destinat oamenilor importanți, cum ar fi doctori, avocați sau gestionari la Alimentara, a țigărilor bulgărești de contrabandă. În anii '90, în România, doar dacă voiai să faci opinie separată nu fumai. Sau dacă pur și simplu nu se prinsese de tine.

Am privit multă vreme fumatul nu ca pe un viciu, ci ca pe un mod de viață. De multe ori fumam și încă mai fumez cu bucurie, îmi fragmentez ziua și munca cu ajutorul țigărilor, savurez o cafea sau un pahar de vin alături de ele – în lipsa lor, aproape că le refuz. Totuși, cu timpul, am devenit conștientă și de ceea ce aș numi *the dark side*. Pentru că, desigur, există și așa ceva. Nu doar o dată m-am gîndit să mă las. Mai ales atunci cînd m-am trezit îmbîcsită, după o noapte pe jumătate pierdută, și mi-era rău. Sau cînd mi-am cheltuit ultimii bani pe țigări, în loc să-mi cumpăr mîncare. Am încercat cu pipă, țigări răsucite, țigară electronică – n-a mers. Treptat, mi-am dat seama că fumatul înseamnă și o privare de libertate. Am citit faimoasa carte a lui Allen Carr și i-am dat dreptate aproape în totalitate. Cartea n-are alt păcat decît că e execrabil scrisă. Fumatul poate să fie și un handicap – mai ales atunci cînd de-abia aștepți să-ți termini o treabă sau să ajungi undeva doar ca să fumezi, cînd după cîteva ore petrecute într-un loc unde nu se fumează nu mai poți să te gîndești la nimic altceva decît la țigară, atunci cînd ieși din casă la ora 3 noaptea ca să-ți cumperi țigări „pentru a doua zi“ pentru că pur și simplu ți-e frică să rămîi fără ele. În toate aceste situații și în multe altele asemănătoare, nu te mai simți un om liber. Iar nefumătorii nu vor înțelege niciodată. „N-au decît să se lase!“ – vor spune ei.

Cu timpul, a început să mă afecteze și ostilitatea afișată față de fumători. O „modă“ nouă care – culmea! – venea tot din Vest, din acel paradis occidental care în urmă cu douăzeci de ani încuraja fumatul. Mai nou, însă, fumatul este un stigmat, aparține țărilor din lumea a treia… dacă toate națiile „civilizate“ s-au lăsat, noi de ce nu? Am început să mă simt prost pentru că fumez. Să-mi cer scuze atunci cînd îmi aprind o țigară, să încerc să împrăștii fumul cu mîna ca să nu ajungă la nefumătorul de lîngă mine, să tresar vinovată la cea mai măruntă tuse a lui, să părăsesc discret un grup de tabacosceptici și să ies afară ca să fumez. Uneori mă simt privită cu dispreț, alteori cu prefăcută compasiune, ca și cum aș suferi de o boală ciudată, de care ei nu se pot îmbolnăvi niciodată.

Scriu acest text în contextul noii legi antifumat și al urii față de fumători care a explodat în spațiul virtual. Nefumătorii privesc legea ca pe o victorie personală. Foștii fumători au găsit un prilej ca să se laude că s-au lăsat, iar ipocrizia acestora din urmă mi se pare cea mai dureroasă. E ca și cum cu toții ar spune: vedeți, tot noi am avut dreptate! Acum, fumători, să treceți la zid! Că e lege. Legea care ne „apără“ pe noi. Mă gîndesc la micile (și marile) intoleranțe care ne fac viața atît de meschină. Și-mi aprind o țigară.

■ ■ ■

Ana Maria SANDU

O traumă colectivă

A trecut o lună și jumătate de la noaptea aceea oribilă. E și mult, și puțin în același timp. N-o s-o uit niciodată. Am recapitulat-o în minte, de nenumărate ori: am stat, la Chișinău, într-un bar la subsol, plin de fum și, cîteva ore bune, n-am avut nici un fel de semnal. M-am întors senină la hotel și m-am culcat. Dimineața, cînd m-am trezit și am deschis HotNews-ul, mi s-a întunecat mintea. Am intrat apoi pe site-ul *Adevărul* și am citit relatarea lui Cristian Delcea. Pentru cîteva săptămîni, cred că a rămas singurul text de la fața locului la care m-am încumetat. Am simțit cum se termină aerul, așa că tot ce am putut să fac a fost să ies cît mai repede din hotel. Au urmat telefoane acasă și veștile proaste despre apropiați. Accesam cu groază orice site de știri. Declarațiile unei asistente m-au destabilizat complet. Încercam să mă gîndesc doar la ziua de mîine. Și nu la ce se întîmplase, de fapt.

În acvariu

Am stat multe ore într-o cameră de așteptare de la Spitalul Elias, împreună cu niște părinți distruși, într-o enclavă de suferință atît de mare, că, pentru prima dată în viață, m-am gîndit că e mai bine, poate, că n-am copii.

Începusem să-i știu pe cei care erau internați acolo din poveștile apropiaților. Nu erau mulți și nici cei mai grav răniți. Fiecare drum al pacienților din sau spre sala de operații era ovaționat din spatele unui geam de sticlă, de care ne lipeam toți.

De la o zi la alta, corpurile acelea pansate făceau progrese. Orice mic semn că-și revin declanșa un val enorm de speranță: fie că vedeai o față trează, o mișcare din mînă, o clipire din ochi. Întreb în continuare de ei și le folosesc prenumele sau numele de alint din familie, chiar dacă, de fapt, nu-i cunosc.

Întreb în continuare de ei
și le folosesc prenumele sau numele de alint.

Unul dintre tați făcea naveta între Elias, unde îl avea pe băiat, și Floreasca, unde îi era internată fata. În mijlocul încăperii, în care ne prăbușeam pe niște scaune albastre, venea un preot să-i mai aline și se ruga pentru șansele de supraviețuire ale pacienților și pentru sufletele chinuite ale apropiaților. Mai multe organizații trimiteau apă, mîncare și fructe. Se făcuse un munte de caserole, de care abia dacă se atingea cineva.

Pe pereții culoarului apăruseră anunțuri în care rudelor victimelor, care veniseră din provincie, li ofereau garsoniere în care să locuiască. Se completau tot felul de liste și de tabele. Așteptarea aceea încordată ne apropiase. Ne strîngeam în brațe și ne încurajam unii pe alții.

Oamenii și sistemul

Oricît de important era să fii pozitiv, nu-ți permiteai să te bucuri. Răsturnările de situație de la o zi la alta ne învățaseră asta: cei care păreau bine azi, mîine puteau să se trezească cu complicații. Respiratorii, în cele mai multe dintre cazuri. Zi de zi, un doctor îi evalua fiecăruia starea și îi informa, apoi, pe aparținători despre cum evoluaseră sau involuaseră. Comisii medicale veneau din străinătate și făceau sugestii.

În după-amiaza în care am intrat în secția de terapie intensivă și îmi tremurau atît de tare mîinile, că nu reușeam să-mi pun halatul, cipicii și masca, o doctoriță a venit și m-a ajutat. A stat apoi cu mine și mi-a explicat, pe înțelesul cuiva care făcuse Litere, care era starea pacientului, ca să fiu în stare să transmit mai departe.

În ziua în care am aflat că mai există o singură încercare, și aceea contra cronometru, am înlemnit. A urmat o mutare la Fundeni, unde exista un aparat pe care îl puteau folosi în acest caz. Camera în care am primit știrile părea din ce în ce mai albă. Și multe nopți în care, dimineața, răsuflam ușurată că nu sunase telefonul.

© adevarul.ro

Curajul medicilor, pentru că nu mai încercaseră această manevră pe o durată atît de lungă de timp, a făcut diferența între viață și moarte. Dacă existau niște dumnezei pe pămînt, pentru familiile de acolo, aceia erau, cu siguranță, medicii care încercau să le salveze copiii. Cu eforturi care nu mai țineau de un sistem pe care nici unul dintre noi nu-l descoperise atunci ca fiind Albă ca Zăpada. Dar, cumva, nimeni nu se împiedica de el, pentru că nu era timp și pentru că dovezile de bunăvoință și disperarea de a nu pierde lupta asta corp la corp se dovedeau mai puternice.

Din fericire, n-am stat mult prin spitale. Dar și pentru mine, ca pentru mulți dintre dumneavoastră, gîndul că ar fie nevoie să te internezi funcționează ca o sperietoare. Cu cîtiva ani în urmă, cînd am avut o problemă, a trebuit să aștept pînă mi s-au adus de acasă prefalgan și ser fiziologic, pentru că era week-end și depozitul era închis. Am aflat cu acea ocazie și ce salarii au asistentele și infirmierele și învățasem să strecor firesc, cu ochii umflați de nesomn și de disperare, cîte o bancnotă în buzunarul halatului doamnei pe care o chemam să mă ajute peste noapte.

Am conștientizat dramatic
că regulile sînt doar pe hîrtie.

Bube sparte

Au urmat investigațiile serioase despre întîrzierile birocratice ale mutării în străinătate în cazul unora dintre victimele din Colectiv. Sau despre minciunile acoperitoare în cazul unor instituții care au încercat să scape de responsabilitate. Bacteriile spitalicești au ieșit și ele ca păduchii în frunte.

Pe blog-ul lui Cătălin Tolontan, tolo.ro, găsiți mai multe anchete făcute după incendiu. Mai puteți citi și alte texte legate de acest subiect: http://www.riseproject.ro/clinica-pentru-arsi-de-la-floreasca-exorbitanta-si-nefunctionala-facuta-de-un-apropiat-al-lui-oprescu/ sau http://www.hotnews.ro/stiri-opinii-20642667-manipularile-crase-despre-tratamentul-medical-acordat-victimelor-din-colectiv.htm.

S-a vorbit despre nereguli și bani deturnați, despre vinovați, rea-voință și minciună.

Cu toate astea, încă mai cred că ce s-a putut face, uman și medical vorbind, în situația dată, s-a făcut. Afirmația mea se bazează pe această mică experiență. Și pe faptul că oamenii cu care am interacționat, în acea primă perioadă de după dezastru, nu s-au plîns niciodată nici de piedici, nici de neputință. N-o fac nici acum și le sînt extrem de recunoscători celor care le tratează copiii. Pentru că, din fericire, toți cei internați la Elias au supraviețuit. O să urmeze pentru ei etapa de recuperare, în țară sau în străinătate, care e lungă și presupune alte desfășurări de forțe. Și acolo sistemul s-ar putea să se gripeze din nou.

După Colectiv ne-am revoltat, pentru că am avut viziunea apocaliptică a nisipurilor mișcătoare. Și am conștientizat dramatic că regulile sînt doar pe hîrtie și nu ca să fie respectate. A picat Guvernul, s-a format un altul nou. Gîndul că nu se mai poate așa ne-a canalizat și furia, și speranța. Toată lumea pare să fi învățat ceva din povestea asta. E de văzut, însă, ce termen de valabilitate are memoria noastră colectivă.

Doar că iluziile ar fi mai bine să le lăsăm pentru altă dată. În spitale situația se va schimba, poate, dar în timp. Deci, pînă una-alta, tot de ele, în starea actuală, o să avem parte. Și dacă, într-o situație excepțională, reacțiile și eforturile au fost pe măsură, în cazuri individuale s-ar putea să nu mai funcționeze aceeași măsură. Și nu e drept nici pentru pacienți și nici pentru cei care îi tratează.

M-am surprins de multe ori imaginîndu-mi cum ar fi arătat lumea noastră dacă acele multe milioane de euro n-ar fi fost furate așa, ca la drumul mare. Și dacă ar fi existat o dorință politică, reală, de a construi ceva cu bătaie lungă și pe baze sănătoase.

Cover story-ul din ultimul număr din *Decît o revistă* reconstituie noaptea teribilă din Colectiv: http://features.decatorevista.ro/colectiv_dor22.

M-am tot învîrtit mult prin casă pînă m-am hotărît să-l deschid. Mărturiile supraviețuitorilor sînt cutremurătoare. Și n-ai cum să nu te gîndești că oricare dintre noi ar fi putut să fie acolo. Iadul e, uneori, pe pămînt. Ridicol de aproape.

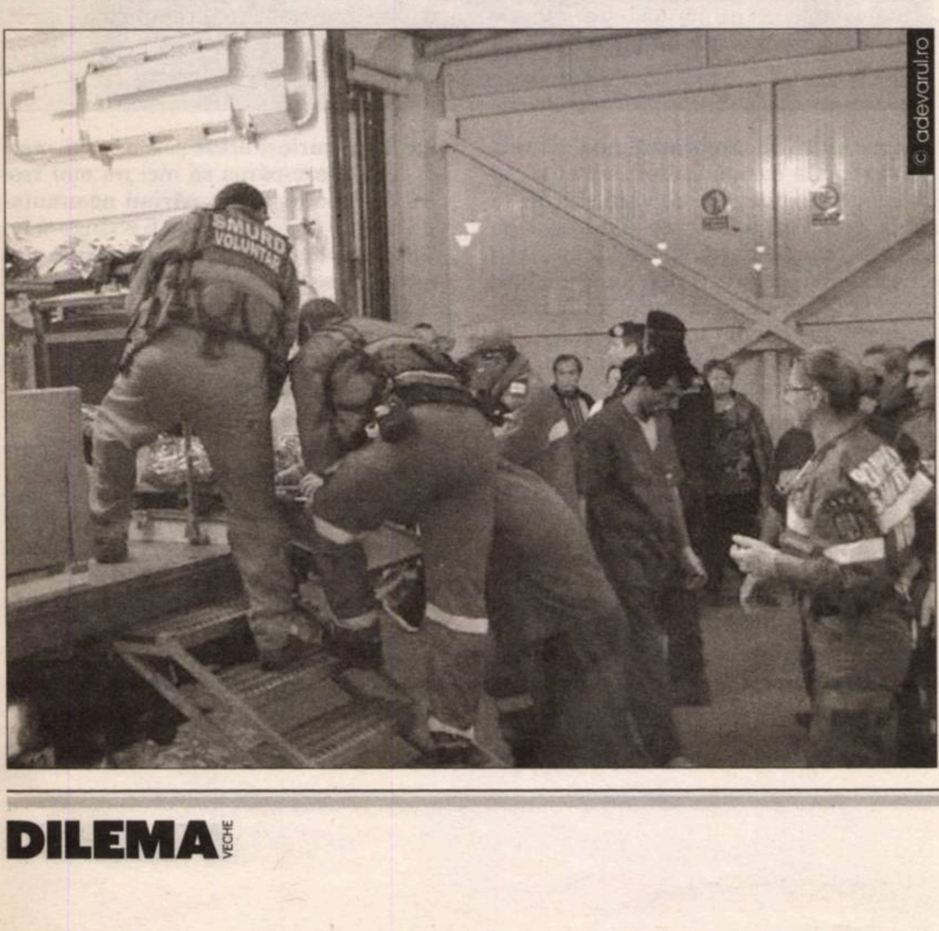
© adevarul.ro

Marius CHIVU

Pe mîna cărui chirurg m-aș da eu?

„Orice întîlnire cu un chirurg e tulburătoare. Nu cred să existe vreun om în fața căruia să ajungi să te predai atît de total. Dacă stai să te gîndești bine, e singurul care-ți ia în primire intimitatea corporală împingînd-o pînă la nivelul visceralității. Nimeni, în afara lui, de cînd te naști pînă mori, nu pătrunde în felul acesta, forțînd granițele exteriorului, în tine. Nimănui nu-i livrezi în asemenea măsură interioritatea ta, una pe care, în mod paradoxal, el o cunoaște, în timp ce tu o ignori. Este singurul om căruia, în fapt, «i te dai pe mînă» și care va face cu tine ce va crede el de cuviință. De aceea nici nu există pe lume complicitate mai mare decît aceea dintre un chirurg și pacientul lui“, scrie Gabriel Liiceanu în cartea *Scrisori către fiul meu*.

Pe mîna cărui chirurg m-aș da eu? Am o singură experiență de acest fel. O singură cicatrice pe corp arată că un singur chirurg, o singură dată, a pătruns în mine, „forțînd granițele exteriorului“. Din fericire, a fost o complicitate reușită și îi port recunoștință pentru discreția cu care mi-a luat în primire intimitatea și pentru că a făcut cu mine ce a trebuit, salvîndu-mă, dacă nu de la moarte, atunci sigur de la o serie de complicații și de nefericiri.

Dar mama mea a avut de-a face, din păcate, cu mai mulți chirurgi, iar eu i-am fost alături de fiecare dată. „Aparținător“ este termenul folosit în astfel de cazuri, ca și cum omul de pe masa de operație s-ar transforma într-un obiect care va fi restituit, reparat sau distrus definitiv, unui proprietar. Ca mine, și mama mea a avut noroc, deși uneori mi se pare că termenul de noroc este nedrept față de chirurgii ale căror reușite, îmi dau seama, nu țin întotdeauna sau neapărat de noroc, ci de chiar priceperea lor.

Așadar, pe mîna cărui chirurg m-aș da eu?

Primele lucruri pe care le apreciez la un chirurg sînt, firește, competența și responsabilitatea, adică priceperea, experiența, nivelul de profesionalism. Dacă nu e pasionat, la zi cu descoperirile din domeniul său și dedicat meseriei în măsura în care e și responsabil, acel medic este, de fapt, un impostor sau, în cel mai bun caz, un mediocru, iar locul său nu e la spital. Voi respecta și admira întotdeauna un chirurg, ba chiar am *pretenția* ca medicul să-și cunoască foarte bine meseria și să-și *dorească* să-și cunoască meseria foarte bine. Știu că voi folosi cuvinte mari, dar, la urma urmei, nimic nu se compară cu pasiunea, credința, dedicația, mîndria cu care îți faci meseria. Nici măcar norocul, care e o noțiune relativă, iar eu nu sînt un tip superstițios.

Un medic fără pacienți
este doar un om care a citit multe cărți de specialitate.

„Problema cu chirurgul e că relația dintre tine și el e inegală. Doar tu ești cel care trebuie să i te predai. Dacă el pătrunde în tine, el nu poate pătrunde și în suferința ta. Dintre voi doi, doar tu ești cel care rămîne să sufere, pentru că nimeni în lume nu poate simți în locul tău. Chiar dacă ar exista o dragoste sau o compasiune a medicului pentru bolnavul său, el tot nu ar putea pătrunde pînă la senzațiile celuilalt. Așadar, cînd vii în fața unui chirurg, tu ești mic de tot și, prin raport cu suferința ta, singur, în vreme ce el este mare, puternic și învestit cu speranța și încrederea ta. Demiurgia lui secundă constă în faptul că el reface, schimbă, pune la loc sau suprimă ceea ce Altul a făcut și a pus pentru prima dată într-un loc anume și într-un anume fel“, mai scrie Gabriel Liiceanu.

Așadar, al doilea lucru pe care-l apreciez și cu care un chirurg mi-ar cîștiga încrederea este amabilitatea, adică banala bunăvoință prin care reduce distanța dintre ipostazele noastre, a mea de suferind, a lui de vindecător. Mi-aș dori un chirurg nu doar competent și responsabil, dar civilizat și politicos pe măsura competenței sale, un medic care-și face timp să-mi spună ce s-a întîmplat și ce va urma. Să ne-nțelegem: nu vreau empatie, înțelegere sau compasiune pentru suferința mea (nu merg la un chirurg din rațiuni sentimentale), dar vreau să-mi *respecte* suferința, să mă trateze corect, de la egal la egal, în ciuda poziției mele inferioare cauzate de suferința prin care trec, în ciuda vătămării care mă face vulnerabil, fragil, sensibil. Nici unul din noi nu-și dorește să se afle în respectiva situație. Este un moment neplăcut pentru toată lumea, dar, așa cum spune și Gabriel Liiceanu, doar pacientul se predă și aș prefera să mă predau cuiva demn de ceea ce i se încredințează: un om aflat la cheremul alterității corpului.

Am avut ocazia de cîteva ori să fiu tratat de medici ca și cum boala fizică ar fi o trăsătură imorală, ca și cum aș fi fost *vinovat* de propria-mi suferință, iar el, medicul, mi-ar face un favor, m-ar ierta, m-ar absolvi de pedeapsă. De fapt, e vorba doar de respect. Prea mulți medici au prea puțin respect pentru bolnavi, se manifestă chiar cu dispreț față de oamenii care vin în căutarea vindecării, pe unii chiar îi umilesc prin comportamentul lor condescendent sau doar indiferent.

Nu, medicii nu sînt mai buni decît pacienții, nu le sînt superiori, între unii și alții nu există ierarhie morală. Dacă medicii sînt „mari și puternici“ este tocmai pentru că speranța și încrederea bolnavilor îi învestesc cu aceste calități. Sensul existenței unui medic îl dau înșiși pacienții. Un om fără boală nu este încă pacient, iar un medic fără pacienți este doar un om care a citit multe cărți de specialitate și care este el însuși expus bolii. Pentru că ceea ce-i unește pe pacient și pe medic este faptul că amîndoi împart aceeași condiție vulnerabilă în fața bolii. Care, pînă la urmă, poate fi și o chestiune de noroc.

Varianta integrală a textului poate fi citită pe blog-ul geraldfilip.ro al chirurgului Gerald Filip, medic-șef de secție de chirurgie generală la Medicover Hospital București, cel care, punîndu-mi întrebarea din titlu, mi-a și solicitat acest text.

Emil BELU

Bonne Année, Boss!

Sfîrșit de an într-un service al unui concesionar de automobile montréalez. Prima zăpadă, venită cu întîrziere, mi-a reamintit că nu am pus pneurile de iarnă la mașină. Depășisem deja data limită legală prevăzută pentru această operație, ultranecesară în condițiile iernilor de aici. Se mai întîmplă, nu e un capăt de lume. Un telefon urgent și sînt programat în ultima zi lucrătoare a anului. Tot e bine, mi-am zis, nu cred să mai aștept la cozi interminabile. M-am înșelat. Sala de recepție a companiei era ticsită de clienți cu tot soiul de probleme. Cu toții, ca și mine, lăsaseră totul pentru ultima zi a anului.

Trag un număr de ordine și mă așez la coadă în spatele unei doamne agitate, care răsfoia, asemeni unui prestidigitator, un teanc de documente, vorbind singură, vizibil nemulțumită, pregătindu-și, poate, *speech*-ul. O problemă minoră, ca a mea, nu are nevoie de scenariu și regie. În fața unui monitor, un bărbat într-o ținută impecabilă, costum, cravată asortată, batistă în buzunarul de sus al hainei, părea mai degrabă un înalt funcționar de la o bancă internațională decît un biet funcționar eșuat în spatele unui *comptoir* al unei modeste companii. Ce m-a izbit la prima vedere era zîmbetul cu care plecau toți cei care treceau prin fața lui. La o asemenea ținută de gală, bănuiam un om lipsit de umor. Eroare!

„Mă numesc Jean-Marc, cu ce vă pot fi de folos?“ La întrebarea tipică în asemenea ocazii, îi spun, la rîndu-mi, numele și scopul vizitei. Mă informează că schimbarea pneurilor va dura aproximativ o jumătate de oră. Îl rog să-i spună mecanicului că am pus în portbagajul mașinii patru saci de plastic în care doresc să pună pneurile de vară. După ce îi prezint documentele mașinii, îi dau cheia și iau loc pe un scaun, frunzărind mulțimea de ziare și pliante ce se aflau pe o măsuță alăturată. L-am urmărit de cîteva ori, abandonînd lectura. Pentru fiecare client avea o glumă, o vorbă de duh. Am dedus asta după mimica destinsă a clienților cărora le oferea serviciile. Nu de puține ori, rîsetele spărgeau liniștea sălii. Și mai era ceva ce îmi scăpase la prima vedere: vreo duzină de funcționari, așezați în spatele unor birouri doldora de hîrtii, trăgeau cu urechea la show-ul lui Jean-Marc. Știau ei ce știau!

Surprinzător de punctual, după o jumătate de oră mă aud strigat de Jean-Marc. „Mașina dumneavoastră este gata de drum, pneurile au fost schimbate, reglajele aferente au fost făcute. A intervenit însă o mică problemă: mecanicul a aruncat din greșeală vechile roți la gunoi.“ „Nu se poate“, i-am răspuns aproape tremurînd. Nu făcusem cu ele decît cîteva mii de kilometri, am început a mă văicări. „În cazul ăsta, va trebui să-mi dați altele noi, dumneavoastră sînteți responsabil, v-am spus de la început că am patru saci în portbagaj. Da, dar știți, se mai întîmplă, îmi spune cu o voce blajină Jean-Marc. „Se întîmplă, plătiți“, i-am tăiat-o scurt. Cei din sală și cei de la birourile din spatele *comptoir*-ului au început mai întîi să zîmbească, apoi să rîdă, privindu-mă compătimitor. A fost o glumă, o drege, pneurile de vară sînt în sacii pe care i-ați adus și se află în portbagaj, așa cum ați dorit. Mi s-a luat o piatră de pe inimă, dar regretam amarnic lipsa mea de umor, luînd de bună gluma. Oricum, mușcasem din momeală.

Trec la cuier să-mi iau haina, cînd un personaj ce părea foarte important, cel puțin după alaiul care îl însoțea, intră în sala de recepție, îndreptîndu-se spre încăperea unde se aflau birourile. Ca la o comandă misterioasă, toți s-au ridicat în picioare, inclusiv Jean-Marc, bineînțeles, care, sfios, cu mîinile lipite de corp, părea a face parte dintr-o gardă militară ce da onorul unui mare șef de stat sosit pe un aeroport. Ai și tu nașul tău, mi-am zis în gînd. *Le Grand Boss*, pentru că el era personajul important, trecea pe la fiecare, strîngîndu-i mîna și urîndu-i tradiționalul *„Bonne Année“!*. Liniște mormîntală, clienții privind și ei curioși acest ceremonial insolit. Jean-Marc părea că nici nu mai respiră de emoție, vizita părînd neanunțată. După ce *Le Grand Boss* îi strînge și lui mîna, urîndu-i cele cuvenite, rămîne ca o statuie. A sosit momentul să-i dau replica. Strig cît pot de tare, așa, ca să mă audă toți: „Jean-Marc, acum cîteva minute mi-ai spus că tu ești *Le Grand Boss* în această companie!“. Stupoare. Se uită unii la alții, cu toții la personajul important venit în vizită, care, începînd să rîdă, dă tonul. Hohote de rîs inundă sala. Adevăratul *Le Grand Boss* se îndreaptă spre mine, întinzîndu-mi mîna peste *comptoir* și urîndu-mi *„Bonne Année!“* În hărmălaia stîrnită de replica mea îl văd pe prietenul Jean-Marc pendulînd arătătorul spre mine, în semn de „Mai vii tu pe-aici…“.

Emil Belu *este scriitor și trăiește în Canada.*

Petre M. IANCU

Multiculturalismul a murit. Trăiască multiculturalismul!

Angela Merkel a declarat din nou, după mulți ani, că „multiculturalismul a eșuat“. Are dreptate? Și dacă n-are, de ce nu? Și cine, oare, e de vină pentru eventualul lui „eșec“?

În Germania, majoritarul de rînd nu se mai poate deplasa, cînd îl taie capul, unde vrea. O serie de clanuri musulmane au reușit să transforme cartiere întregi în zone prohibite. Afectate sînt nu doar Berlinul și alte metropole, ci și localități din bazinul Ruhr.

Se întîmplă, ce-i drept, și la case mai mari. La Chicago e greu de vizitat ghetoul pentru că europenilor li se recomandă să nu se expună. S-ar putea „trage din orice poziție în turiști“, am auzit, ca avertisment, eu însumi. În estul Germaniei există vaste regiuni transformate de neonaziști, de vreo două decenii încoace, în *no-go areas* pentru asiatici, africani și evrei. Li se adaugă, iată, mai nou, la Gelsenkirchen, Duisburg, Essen, alte teritorii gata să se prefacă în ținuturi ale califatului global.

Multiculturalismul
eșuează doar în anumite condiții.

Pe moment, forțele de ordine germane icnesc sub povara intervențiilor în suburbii în care, dacă nu sînt suficiente, ori nu bagă de seamă, automobilele Poliției se văd înconjurate de mase întregi de oameni, iar agenții, luați pe sus și molestați, riscă să-și vadă moartea cu ochii. În răstimp, în unele moschei se predică ura ireductibilă față de Occident și democrație, demografia în vestul tot mai scindatului Bătrîn Continent s-a dezechilibrat durabil, iar Michel Houellebecq s-a adăugat unei lungi liste de prooroci care prevăd islamizarea Europei.

A murit deci multiculturalismul? E o impostură? O utopie? Trebuie înlocuit cu noțiuni mai potrivite, precum „transculturalitate“ sau „interculturalitate“, cum s-a propus?

Sub imperiul consecințelor politice interne și continentale ale crizei, care numai superficial poate fi desemnată ca una a migrației, căci este a Europei, a Germaniei și-a democrației liberale, Merkel a dat înapoi. Susținută de Comisia Europeană, dar contestată masiv acasă și izolată, în fapt, în Europa, de la care așteaptă nu doar solidaritatea, ci și salvarea, cancelara s-a înclinat, mai nou, spre dreapta. Fidelă tehnicilor ei bine verificate, Merkel și-a ajustat poziția spre a o face oarecum mai compatibilă cu a conservatorilor și a populiștilor europeni, care-i scindează Uniunea Creștin-Democrată, răpind tot mai mulți membri familiei CDU.

Prin urmare, dar fără să-și modifice în profunzime retorica de stînga în chestiunea refugiaților, Merkel și-a reluat recent o vorbă de dreapta, mai veche. Potrivit ei, multiculturalismul ar fi „eșuat“. N-ar fi prima oară că susține, verbal, acest eșec, fără să ia măsurile necesare ca să-l împiedice. A mai utilizat aceeași sintagmă și în 2010. Nu puțini comentatori de dreapta se vor repezi și-acum să-i dea dreptate. Am prieteni care vor ridica nedumeriți din sprîncene ori se vor crede îndreptățiți să-mi contrazică vehement teza potrivit căreia Merkel se înșală. Acum, la fel cum a greșit și în 2010.

© wikimedia commons

Regiuni ca Transilvania și oameni ca Brâncuși, Enescu, Tristan Tzara, Paul Celan, Albert Einstein, Sergiu Celibidache, Herta Müller, Alexandra Maria Lara, Monica Lovinescu și Virgil Ierunca i-o dovedesc. I-o demonstrează evreii basarabeni plecați peste Ocean la începutul secolului XX. Ori mulți studenți vietnamezi, coreeni sau africani deveniți savanți în lumea nouă. O probează oamenii de afaceri prosperi, violoniștii, pianiștii, dansatorii și actorii, diplomații și oamenii politici crescuți în ghetourile și Chinatown-urile lumii. Un Henry Kissinger, între mulți alții, de pildă. Și, în genere, mai toți americanii, canadienii, australienii și israelienii, fie ei sefarzi, vorbitori de idiș sau africani din Etiopia. Cu toții au devenit dovada vie că multiculturalismul funcționează. Cum a reușit și integrarea majorității italienilor sosiți ca muncitori în Germania acum exact șase decenii.

Multiculturalismul eșuează doar în anumite condiții. În cele de acum. De ce? Pentru că prea puțini îl înțeleg și îl aplică așa cum trebuie. La mijloc e asumarea unei concepții a societății care să se descurce, deschisă cum e, fără exercitarea de presiuni asimilaționiste asupra minorităților etnice, religioase și culturale.

Or, acest proiect eșuează cînd, din pricina reacțiilor provocate de integrarea deficitară a unor segmente tot mai largi dintr-un grup etnic, religios sau cultural, precum, actualmente, cel al imigranților musulmani din Vest, societatea deschisă începe să se închidă. Cine e de vină pentru închidere? Imigrația necontrolată? Clanurile care transformă zone vaste ale Occidentului în *no-go areas?* Evident. Dar, mai ales, autoritățile. Partea leului din vină aparține celor care, admițînd edificarea de lumi paralele, n-au întreprins, ani sau decenii la rînd, nimic spre a le combate, deși ar fi putut. Care n-au făcut mai nimic spre a-i integra pe nou-veniți. Care n-au aplicat legi, spre a nu risca acuza de „islamofobie“.

Forțele de ordine germane
icnesc sub povara intervențiilor în suburbii.

Răspunderea revine elitelor care, cantonate în turnul de fildeș al unei ideologii postnaționale, n-au vrut în ruptul capului să admită importanța factorului identitar. Și în special a celui religios, subîntinzînd, politic, o nouă ideologie totalitară, globală. Sub bagheta lor s-a permis, relativist, în numele multiculturalismului și al secularizării, diluarea progresivă și progresistă a propriilor valori occidentale, astfel încît a dispărut mare parte din substanța necesară integrării altora.

Vina e a liderilor care n-au înțeles că democrațiilor liberale li s-a aruncat mănușa, ori o detestă într-atît încît abia așteaptă să i se cînte prohodul. Care n-au vrut sau n-au putut să priceapă că inamicul e nu doar un nou tip de fascism clerical, extras dintr-o interpretare fundamentalistă a religiei și reacția populist-ultranaționalistă sau extremist-stîngistă la acest vrăjmaș, ci și propria „corectitudine politică“, tolerantă față de intoleranță, dar cumplită în confruntarea cu apărătorii libertății.

© wikimedia commons

Sub ea și-au mascat inadecvarea și au restrîns libertatea, prigonindu-și cu atît mai vîrtos criticii, în numele bunătății universale. La umbra ei și-au ascuns carențele. Căci n-au învățat nimic sau prea puțin din 9/11, din evidența că în atentatele de la New York, Madrid, Londra și Paris au fost la lucru atentatori educați, frecvent prosperi, din a doua sau a treia generație imigrată.

Acești lideri au optat pentru a ignora nu doar teoria lui Huntington, ci și bunul-simț. Nu li s-a părut, deci, necesar să-și edifice electoratele, explicîndu-le că, în lumea nucleară, informațională și globalizată, democrația se apără credibil prin luptă, nu prin retrageri, prin angajare, nu prin izolare, global, nu național, din Africa și pînă în Extremul Orient, din Asia și pînă în America Latină, din Facebook pînă-n Twitter și WhatsApp. Cu aliați cinstiți, iar nu în coaliții cu tirani.

Va învia multiculturalismul? De bună seamă, dacă ar muri. Cînd? De îndată ce liderii lumii i-o vor permite.

***Petre M. Iancu** este jurnalist la DeutscheWelle.de.*

Cu ochii-n 3,14

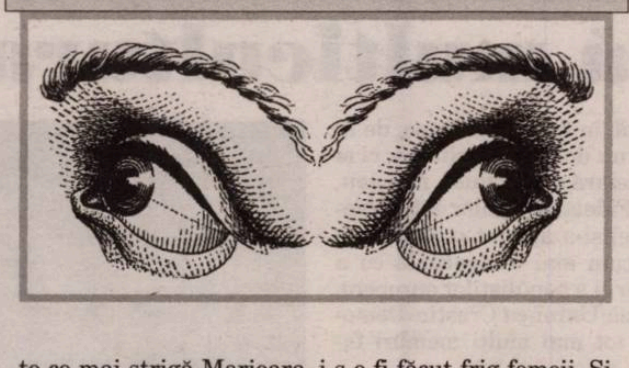

TIMPUL ESTE O FORMĂ DE TURISM CARE CANDIDEAZĂ LA FUNCȚIA DE BUCHET PUBLIC

■ Marile întrebări căutate în marea rețea Internet. Azi: „Ce este timpul?“. Iată primele trei răspunsuri: 1) Timpul e cel mai bun olar: ne face pe toți vase de lut; 2) Timpul este o formă de existență a neantului din care se fac calendare; 3) Timpul nu-i ca ceasul; nu îl poți întoarce. (**M. P.**)

■ O companie din Rusia plănuiește să vîndă pachete turistice în Siria, care să includă „vizite pe linia frontului, în lupta împotriva terorismului“. Anatol Aronov, președintele unei companii care oferă servicii de consultanță pentru firmele de turism, a declarat următoarele: „În ciuda crizei din industria turismului, există întotdeauna oameni care sînt dispuși să combine țelurile cognitive cu oportunitatea de a vedea dezastre naturale sau de a vizita locuri plasate în apropierea zonelor de conflict“. Zici c-a vorbit Behemoth din *Maestrul și Margareta*. (**L. V.**)

■ Există un oraș al cărui primar a construit un zid pentru a ghetoiza cartierul romilor. Acest oraș este Baia Mare și tocmai a fost selectat pe lista scurtă a orașelor care candidează la titlul de Capitală Culturală Europeană. E, așa da! (**M. C.**)

■ Locuitorii unui oraș din Siberia sînt atît de dezamăgiți de politicieni, încît au ajuns să își pună speranțele pentru funcția de primar al orașului într-o pisică. Dezamăgiți de corupția și nepotismul din administrația locală, locuitorii îndepărtatului oraș Barnaul din Siberia tînjesc după o altfel de reprezentare politică, notează *The Guardian*. Resentimentele localnicilor pentru scandalurile de corupție și apatia politicienilor locali au făcut ca felina Barsik, în vîrstă de 18 luni, din rasa Scottish Fold, să își adjudece 91% din cele 5400 de „intenții de vot“ exprimate. Noi am putea încerca cu un cîine ciobănesc. (**A. M. S.**)

■ Într-o zi, prin piață, o vînzătoare la tarabă, pe care am mai remarcat-o și cu altă ocazie, striga din toți bojocii: „Am ciorapi, am chiloți!“. În timp ce ambala un buchet, bărbatul florăresei de alături comenta: „Ia uite ce mai strigă Marioara, i s-o fi făcut frig femeii. Și tot nu cumpără nimeni. Dacă ar striga invers, să vezi ce s-ar mai înghesui lumea la ea“. „Cum adică invers?“ „Păi, n-am ciorapi, n-am nici chiloți!“ (**A. M.**)

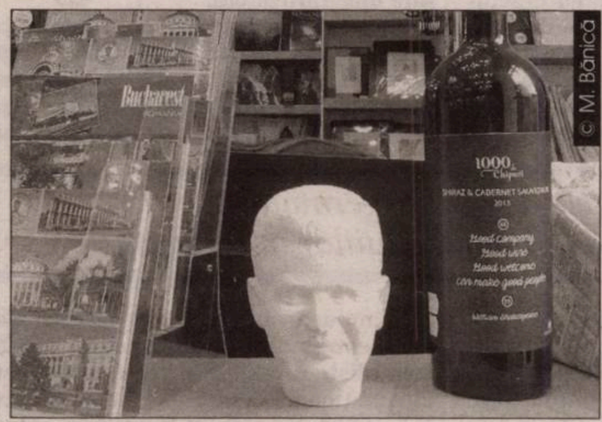

■ Am fost, carevasăzică, la o instituție a statului – nu contează care – cu niște hîrtii, decontări, chestii de-astea. Mi s-a cerut să revin de cîteva ori, să mai aduc niște hîrtii, să mai completez nu-ș' ce – în fine, treabă serioasă, căci e vorba de banu' public, nu? Am făcut tot ce mi s-a cerut. Cînd am dus ultimele două capete de hîrtie, i-am zis doamnei contabile cu pricina (altminteri, competentă și amabilă): „Sper că acum, în sfîrșit, totul e în ordine“. Mi-a răspuns zîmbind și privind în sus: „Doamne-ajută!“. (**M. V.**)

CHIAR DACĂ E CAM FRIG, NOI NE IUBIM DEZVOLTAREA LA O MASĂ DE POST, LĂSÎND ÎN URMĂ RESTUL

■ Ce am remarcat în discuțiile de pe Facebook, apropo de legea antifumat: ipocrizia foștilor fumători care au găsit acum un prilej de a se lăuda că s-au lăsat de fumat (în stilul AA: „Sînt cutare, am fumat zece ani și m-am lăsat de cinci“) și care acum le dau sfaturi binevoitoare prietenilor lor fumători. Le arată compasiune, fac miștouri finuțe, le explică cît de bine o să le fie în fața cîrciumii, la o țigară, chiar dacă e cam frig, și cît de fain or să socializeze ei cu ceilalți fumători. În vreme ce ei, nefumătorii, or să se lăfăie la căldurică. Ce de fumuri! (**A. P.**)

■ „Noi, Aido, ne iubim, / Sus în ceru-i Gagarin!“ – graffiti în Piața Rosetti. (**R. M.**)

■ Centrul de Investigații Media a aflat că Dan Voiculescu a scris și publicat, în cele 16 luni de pușcărie, nu mai puțin de opt cărți: *Omenirea, încotro?; Dezvoltarea economică durabilă; Economia românească. Realități și perspective de dezvoltare; Investițiile străine directe – vector al dezvoltării economice; Managementul riscului în accesarea și gestionarea fondurilor europene. Politica UE; A patra cale; Efecte de antrenare a investițiilor în economia românească* și, deocamdată ultima, *Clasa de mijloc, teorie și practică antreprenorială*. Nu doar securist și hoț, dar și mare analist economic! Păi, dacă pușcăria îi priește, să mai stea. (**M. C.**)

■ Într-o cîrciumă, la o masă, o doamnă, vorbind destul de tare la telefon, dă un sfat-panaceu: „Pune mîna și mănîncă și o să te relaxezi“. Valabil doar dacă nu vorbea cu un anorexic. (**S. G.**)

■ Din oferta de săptămîna aceasta a bistroului *slow-food* Metuka: „cremă de țelină cu postîrnac“. O fi păstîrnac de post. (**M. P.**)

■ Bear Grylls l-a invitat la o ediție specială a emisiunii sale *În sălbăticie* pe președintele Barack Obama. Episodul respectiv va fi difuzat în premieră de Crăciun, dar pe Internet a apărut deja un clip de promovare. Îl putem vedea pe Grylls cum îi oferă lui Obama o carcasă de pește, un somon din care ursul nu mîncase decît o jumătate, lăsînd în urmă restul. Imaginile ilustrează încă o dată felul în care în natură – și, poate, și în politică – nimic nu se pierde, totul se transformă. (**M. M.**)

BUNĂ DIMINEAȚA, VĂ SUN EU ÎN PATRU SECOLE, TRE' SĂ MĂ DUC ACUM LA PUȚINĂ VREME…

■ Din topul mesajelor de sezon: „Bună dimineața. Facem și tobă și jumări. Doamne ajută“. (**I. P.**)

■ Între Piața Unirii și Universitate, unei doamne îi sună telefonul. Răspunde: „Săru' mîna, părinte, sînt în metrou, vă sun eu cînd ies de-aici. Săru' mîna!“. Uneori, căile Domnului sînt telefonice. (**D. S.**)

■ Institutul Cultural Român a găzduit marțea trecută lansarea albumului bilingv *Descriptio Danubii. Hărțile Dunării în patru secole de cartografie*. Au vorbit, printre alții: „Radu Boroianu, președintele ICR, acad. Răzvan Theodorescu și prof. Adrian Năstase“. Bravo, ICR! Poate găzduiești și lansările cărților lui Dan Voiculescu, unde să fie invitați și alți pușcăriași. (**M. C.**)

■ Cînd nu închizi telefonul la timp, ai nesperata șansă să îl auzi pe instalator cum îi spune soției: „E o cucoană care m-a sunat și ieri, cică are o țeavă spartă în baie, da' i-am zis că nu pot să viu, că-s ocupat. Și uite că n-am scăpat, mă tot sună, ce să fac, tre' să mă duc acum…“ (**C. Ș.**)

■ Un ziar din Istanbul și-a ținut ședința de redacție în fața unei închisori unde sînt ținuți redactorul-șef al publicației și șeful biroului din Ankara. Cei doi au fost acuzați de terorism, spionaj și divulgarea secretelor de stat, la puțină vreme după ce ziarul a făcut publice niște fotografii și o înregistrare video în care camioane ale serviciilor secrete turce trec frontiera siriană cu arme destinate rebelilor islamiști sirieni. Guvernul a negat orice fel de implicare, dar i-a închis pe jurnaliști. Prim-ministrul turc a declarat că acest lucru ar fi putut fi evitat. Ar fi putut fi, dar nu în Turcia. (**L. V.**)

PUBLICITATE

PONSA
TEXCARGO
Evconnect

ORCHESTRA SIMFONICĂ BUCUREȘTI

TNB I. L. CARAGIALE

LA CEREREA PUBLICULUI ȘI LA ORA 17.00

CONCERTUL TRADIȚIONAL DE ANUL NOU
TEATRUL NAȚIONAL BUCUREȘTI LUNI 28.12 ORA 20:00

adevărul DILEMA veche

eventim
BILETE LA CASIERIA TNB, PE EVENTIM.RO, ÎN MAGAZINELE GERMANOS, ORANGE, VODAFONE, DOMO, LIBRĂRIILE HUMANITAS & CĂRTUREȘTI.

BIBLIOTECA „ASTRA“
SIBIU